CHRONOLOGISCH OVERZICHT VAN HET BEHANDELDE IN DEN VOLKSRAAD.

ZITTINGSJAAR 1940—1941.

EERSTE GEWONE ZITTING.

UNIV LEIDEN BIBL.

Blz. der Handelingen.

OPENINGSBIJEENKOMST.

3— 6 Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal tot opening van de eerste gewone zitting.

1ste VERGADERING.

7— 9 Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering van de eerste gewone zitting.

9 Woord van deelneming van den Voorzitter in verband met het verblijf van het Volksraadslid mevr. Razoux Schultz in Nederland onder vijandelijk beheer. — Ingekomen stukken.

10 Verzoeken tot voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van de Onderwerpen **8** (aanvulling tarief van invoerrechten) en **9** (verhooging defensie-uitvoerrecht enz.). — Trekking der afdeelingen.

2de VERGADERING.

11 Ingekomen stukken. — Nadere verhooging maximum dat tegelijkertijd in 1940 aan schatkistpapier kan worden uitgegeven (Ond. **10**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen. — Voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **14** (tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Java-tabak).

3de VERGADERING.

12 Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **3** (herziening van het strafprocesrecht).

12— 13 Aanvulling tarief van invoerrechten (Ond. **8**), rede in 1sten termijn v. d. heer Soangkoepon.

13 Idem Idem Sosrohadikoesoemo.

13— 15 Verhooging defensie-uitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**), rede in 1sten termijn v. d. heer Kan.

15— 16 Idem Idem Roep.

16— 19 Idem Idem Thamrin.

19— 22 Idem Idem C. C. van Helsdingen.

22— 23 Idem Idem De Villeneuve.

23— 25 Idem Idem Mussert.

25— 26 Idem Idem Soangkoepon.

26— 27 Idem Idem Van Zuylen.

27— 28 Idem Idem Kerstens.

28 Idem Idem Smit.

28— 30 Idem Idem Verboom.

30 Idem Idem Aldjoeffry.

30— 32 Idem Idem Muhammad Yamin.

4de VERGADERING.

33 Aanvulling tarief van invoerrechten (Ond. **8**), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.

Idem rede in 2den termijn v. d. heer Sosrohadikoesoemo.

33— 34 Idem antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën en stemming.

34 Termijn van behandeling Ond. **14** (tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Java-tabak).

34— 40 Verhooging defensie-uitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**) met n.v.w. (st. 4 en 7), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.

5de VERGADERING.

41 Ingekomen stukken. — Tijdelijke opheffing uitvoerrecht op Java-tabak (Ond. **14**), rede van den heer C. C. van Helsdingen.

42 Idem verdere discussie en aanneming z.h.s. — Verhooging defensieuitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**) met n.v.w. (st. 4 en 7), motie-Thamrin (st. 8), rede v. d. heer Thamrin, intrekking der motie.

42— 43 Idem Idem Kan.

43— 45 Idem Idem C. C. van Helsdingen.

45— 46 Idem Idem Mussert.

46— 47 Idem Idem Soangkoepon.

47 Idem Idem Kerstens.

47— 48 Idem Idem Smit.

48— 49 Idem Idem Verboom.

49— 50 Idem Idem Muhammad Yamin.

50— 52 Idem antw. in tweeden termijn v. d. directeur van Financiën.

52 Idem, motie-Thamrin (st. 11), rede v. hr. Thamrin.

52— 53 Idem Idem rede v. d. heer Soekawati.

53 Idem Idem redev. v. d. heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon; antw. v. d. directeur van Financiën.

√2965

Blz. der Handelingen.				
53—	54	Verhooging defensieuitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**) met n.v.w. (st. 4 en 7), motie Thamrin (st. 11),		rede v. d. heer Thamrin.
54—	55	Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën.
55		Idem	Idem	rede v. d. heer Thamrin en antw. v. d. dir. v. Fin.; voorstel-Soekawati over puntsgewijze stemming in stemming gebracht; stemmotiveeringen v. d. heeren Verboom, Kan, Blaauw en C. C. van Helsdingen.
55—	56	Idem	Idem	stemmotiveering v. d. heer De Villeneuve.
56		Idem	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Soangkoepon, Kerstens, en Roep en stemming.
56—	57	Idem, amend.-Thamrin (st. 12),		rede v. d. heer Thamrin.
57		Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën, rede v. d. heer Thamrin, stemmotiveeringen v. d. heeren Sosrohadikoesoemo, Verboom, Roep, Mussert en Kerstens.
58		Idem	Idem	stemmingen.
		Idem, motie-Soeroso (st. 9),		redev. v. d. heeren Soeroso, Kerstens, Smit en Verboom.
59		Idem	Idem	rede v. d. heer De Villeneuve, antw. v. d. directeur van Financiën. rede v. d. heer Soeroso, stemmotiveering v. d. heer C. C. van Helsdingen en stemmingen.
59—	60	Idem, amend.-Thamrin (st. 13),		rede v. d. heer Kan.
60		Idem	Idem	redev. v. d. heeren Smit en Mussert; antw. v. d. directeur van Financiën; rede v. d. heer Thamrin; stemmotiveering v. d. heer Verboom en stemming.
60—	61	Idem, amend.-Muh. Yamin (st. 14),		redev. v. d. heeren Muhammad Yamin en Smit.
61		Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën en stemmingen.

6de VERGADERING.

62		Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde in verband met het overlijden van het oud-Volksraadslid Dr. Ir. Han Tiauw Tjong.		
62—	63	Ingekomen stukken.		
63		Aanvullende begrootingen betr. de afdeelingen IIIA (Indische Schuld) en IIIB (Opiumfabriek) voor 1940 (Ond. **4**),		rede in 1sten termijn v. d. heer Van Nauta Lemke, antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën, rede in 2den termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.
63—	64	Idem		antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën; stemming.
64		Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **6**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen. Voorbehoud van de behandeling aan den Volksraad van Ond. **20** (nadere wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche ambtenaren en vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement).		

7de VERGADERING.

65		Ingekomen stukken.		
		Negende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**),		rede in 1sten termijn v. d. heer Kloppenburg.
65—	66	Idem	Idem	Soangkoepon.
66		Idem	Idem	Thamrin.
66—	67	Idem	Idem	De Villeneuve.
67		Idem		redev. in 1sten termijn v. d. heeren Muh. Yamin en De Boer.
67—	68	Idem		rede in 1sten termijn v. d. heer Kan.
68		Idem	Idem	Mussert.
68—	71	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
71		Idem	Idem	Mogot.
72		Idem	Idem	Verboom.
		Tiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **13**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.		
73—	76	Negende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**),		antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Economische Zaken.
76		Idem		redev. in 2den termijn v. d. heeren Soangkoepon en Muhammad Yamin.
76—	77	Idem		rede in 2den termijn v. d. heer Kan.
77—	78	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
78—	79	Idem	Idem	Verboom.
79		Idem		antwoord in 2den termijn v. d. directeur van Economische Zaken en stemming.

Blz. der Handelingen.			
		8ste VERGADERING.	
80		Ingekomen stuk.	
		Vierde aanvullende begrooting betreffende Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**),	
			redev. v. d. heeren Soangkoepon en Van Nauta Lemke.
80—	81	Idem	rede v. d. heer Janssen.
81		Idem	redev. v. d. heeren Kloppenburg en Smit.
81—	82	Idem	rede v. d. heer Roep.
82		Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **27**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.	
		Voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **22** (instelling van een hooge rapat in Tapanoeli en wijziging van de regeling van de Inheemsche rechtspraak).	
82—	83	Vierde aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**),	
			antw. in 1sten termijn van den commandant der zeemacht.
83		Idem	rede in tweeden termijn v. d. heer Soangkoepon.
			antw. in tweeden termijn v. d. commandant der zeemacht en stemming.
		9de VERGADERING.	
84		Ingekomen stukken.	
84—	85	Elfde aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**),	
			rede v. d. heer Muhammad Yamin.
85—	86	Idem	Idem Lapian.
86—	88	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken; stemming.
88		Voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **34** (verhooging van den tabaksaccijns en mogelijkheid tot afwijking van eenige bepalingen der tabaksaccijnsordonnantie).	
88—	90	Regeeringsverklaring bij monde v. d. directeur van Economische Zaken, betreffende de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Nederlandsch-Indië.	
		10de VERGADERING.	
91		Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van Ond. **32** (nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie). Mededeelingen van den Voorzitter omtrent wijzigingen in den rooster van werkzaamheden.	
		11de VERGADERING.	
92		Ingekomen stukken.	
92—	93	Aanvullende begrootingen voor 1940 i. v. m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**),	
			rede in 1sten termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.
93—	94	Idem	Idem Soeria Nata Atmadja.
94—	95	Idem	Idem Soeroso.
95		Idem	Idem Soeangkoepon.
95—	97	Idem	Idem Mansvelt.
97—	98	Idem	Idem Kan.
98—	99	Idem	Idem C. C. van Helsdingen.
99		Negende aanvullende begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **33**) wordt z. b. en z. h. s. aangenomen.	
100		Aanvullende begrootingen betr. Afd. IIIA, VII en VIIL voor 1940 (Ond. **28**),	
			rede v. d. heer Lapian.
		12de VERGADERING.	
101		Ingekomen stukken.	
101—	104	Aanvullende begrootingen voor 1940 i. v. m. de luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**),	
			antw. in 1sten termijn v. d. directeur van B. B.
104—	105	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Soangkoepon.
105		Idem	Idem Mansvelt;
			antw. in 2den termijn v. d. directeur van B. B.
		Idem, motie-Soeroso (st. 4),	rede v. d. heer Soeroso.
106		Idem,	antw. v. d. directeur van B. B.; discussie over wijziging der motie en stemmingen.
		Verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad en rechtstreeksche openbare behandeling van (Ond. **38**) Opschorting enkele verplichtingen levensverzekeringmaatschappijen.	
106—	107	Idem	rede in 1sten termijn v. d. heer De Boer.
107—	108	Idem	Idem Kan.
108		Idem	redev. in 1sten termijn v. d. heeren Soeroso en Kloppenburg.
108—	109	Idem	rede in 1sten termijn v. d. heer Kasimo.
109		Idem	Idem Thamrin.
109—	110	Idem	Idem Verboom.
110—	112	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. heer De Vries, Regeeringsgemachtigde.
112—	113	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer De Boer.
113		Idem	Idem Kloppenburg.
113—	114	Idem	Idem Verboom.
114—	115	Idem	antw. in 2den termijn v. d. heer De Vries, Regeeringsgemachtigde en stemming.

Blz. der Handelingen.			
115	Motie-De Boer inzake de belangen der polishouders van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**, st. 4), discussie tusschen den heer De Boer en den heer De Vries, Regeeringsgemachtigde en stemming.		

13de VERGADERING.

116	Ingekomen stukken.		
	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**),	rede in 1sten termijn v. d. heer	C. C. van Helsdingen.
116— 118	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**),	rede in 1sten termijn v. d. heer	Smit.
118— 119	Idem	Idem	Kan
120— 121	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
121— 125	Idem	Idem	Janssen.
125— 128	Idem	Idem	Lapian.
128— 131	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
131— 132	Idem	Idem	Mussert.
132— 134	Idem	Idem	Soangkoepon.
134— 136	Idem	Idem	Thamrin.
136— 137	Idem	Idem	Roep.
137— 138	Idem	Idem	Zwart.
138— 139	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
139— 141	Idem	Idem	Mogot.
141— 144	Idem	Idem	Verboom.
144	Idem	opmerking van den Voorzitter.	

14de VERGADERING.

145	Ingekomen stuk. — Verwelkoming van prof. Pangeran Djajadiningrat als Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs en Eeredienst.		
145— 146	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**),	rede in 1sten termijn v. d. heer	Mogot.
146	Idem	Idem	Kan.
146— 147	Idem	Idem	Mussert.
147	Idem	Idem	Lapian.
147— 149	Idem	Idem	Kerstens.
149— 150	Idem	Idem	Zwart.
150— 151	Idem	Idem	Mochtar.
151	Idem	Idem	Nalaprana.
151— 152	Idem	Idem	Soekawati.
152— 153	Idem	Idem	Iskandar Dinata.
153— 154	Idem	Idem	De Villeneuve.
154— 155	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
155— 156	Idem	Idem	Mapoedji.
156	Idem	Idem	Smit.
156— 157	Idem	Idem	Verboom.
157	Idem	Idem	Soangkoepon.
157— 158	Idem	Idem	Thamrin.
158	Idem	redev. in 1sten termijn v. d. heeren	Sosrohadikoesoemo en Blaauw; verklaring van den heer Roep.
	Negende aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**).		
158— 159	Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid afwijking Tabaksaccijnsordonnantie (Ond. **34**),	rede in 1sten termijn v. d. heer	Kasimo.
159	Idem	redev. in 1sten termijn v. d. heeren	De Villeneuve en Yo Heng Kam.
160	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën; rede in 2den termijn v. d. heer De Villeneuve; antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën en stemming.	

15de VERGADERING.

161	Ingekomen stukken.		
161— 166	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**),	antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur van O. en E.	
166— 167	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Kan.
167	Idem	Idem	Mussert.
167— 169	Idem	Idem	Kerstens.
169	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren	Mochtar en Soekawati.
169— 170	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Iskandar Dinata.
170— 171	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
171— 172	Idem	Idem	Soangkoepon.
172— 173	Idem	Idem	Thamrin.

Blz. der Handelingen.				
173— 175	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**), antw. in 2den termijn van den fd. directeur van O. en E.			
175	Idem, amend.-Thamrin (st. 6), redev. v. d. heeren Thamrin, Roep, Soangkoepon en Iskandar Dinata en antw. v. d. fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.			
175— 176	Idem, motie-Iskandar Dinata (st. 5), rede v. d. heer Kerstens.			
176	Idem,	Idem	redev. v. d. heeren Thamrin en Verboom.	
176— 177	Idem,	Idem	rede v. d. heer Moelia.	
177	Idem,	Idem	Idem	Roep; antw. van den fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst; rede v. d. heer Iskandar Dinata en stemming.

16de VERGADERING.

178	Ingekomen stukken.			
178— 184	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), antw. in 1sten termijn v. d. legercommandant.			
184— 191	Idem			antw. in eersten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.
192	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, voor Oorlog 1940 (Ond. **7**) antw. in 1sten termijn van den Legercommandant.			
192— 193	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, en negende aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**) en amend.-Thamrin (st. 6), antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur van O. en E.			
193	Idem			rede in 2den termijn v. d. heer Thamrin.
193— 194	Idem		Idem	Roep.
194— 195	Idem			antw. in 2den termijn v. d. fd. directeur van O. en E.
195	Idem			rede v. d. heer Thamrin en antw. v. d. fd. directeur van O. en E. stemmotiveeringen v. d. heeren Roep en C. C. van Helsdingen en stemmingen.

17de VERGADERING.

196	Voorbehoud van de behandeling aan den Volksraad van de Onderwerpen **44** (aanvulling Koffiebelangenordonnantie 1937) en **47** (oorloguitvoerrecht op bepaalde goederen).			
196— 198	Zesde aanvullende begrooting betreffende Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), rede in 2den termijn v. d. heer Smit.			
198— 199	Idem		Idem	Kan.
199— 200	Idem		Idem	Janssen.
200— 202	Idem		Idem	Lapian.
202— 203	Idem		Idem	C. C. van Helsdingen.
203— 205	Idem		Idem	Mussert.
205— 206	Idem		Idem	Soangkoepon.
206— 209	Idem		Idem	Thamrin.
209— 210	Idem		Idem	Roep.
210— 211	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
212— 213	Idem		Idem	Mogot.
213— 217	Idem		Idem	Verboom.
217	Vijfde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**), mededeeling v. d. Voorzitter en stemming.			
217— 218	Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren (Ond. **20**), rede in 1sten termijn v. d. heer Soeroso.			
218— 219	Idem		Idem	Zwart.
219— 220	Idem		Idem	Soangkoepon.
220	Idem		Idem	Salamoen.
220— 221	Idem		Idem	Moelia.
221— 222	Idem		Idem	Soeria Nata Atmadja.
222— 223	Idem		Idem	Mapoedji.
223	Idem		Idem	Mochtar.
223— 224	Idem		Idem	Kasimo.

18de VERGADERING.

225— 228	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), antw. in 2den termijn v. d. Legercommandant.		
228— 232	Idem		antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor A. Z.
232— 233	Idem, amend.-Lapian (st. 6),		opmerking v. d. Voorzitter.
233	Idem	Idem	antw. v. d. Legercommandant.
233— 234	Idem	Idem	rede v. d. heer Lapian.
234— 235	Idem	Idem	antw. v. d. Legercommandant.
235— 236	Idem	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Janssen, Soangkoepon, Loa Sek Hie, C. C. van Helsdingen, Blaauw, De Villeneuve, Zwart en Aldjoeffry en stemming.
236	Idem		stemmotiveering v. d. heer Thamrin en stemming.

Blz. der Handelingen.		
237	Motie-Thamrin inzake publicatie der namen	van staatsgevaarlijke Nederlanders (Ond. **15** — st. 8), rede v. d. Regeeringsgemachtigde voor A. Z. redev. v. d. heeren Thamrin en Soangkoepon en antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.
237— 238	Idem	rede v. d. heer Thamrin tot intrekking der motie.
238	Motie-Thamrin inzake publicatie leden- en donateurslijst N. S. B. per 1 Januari 1939 (Ond. **15** — st. 9),	redev. v. d. heeren Thamrin, Soangkoepon en C. C. van Helsdingen.
238— 239	Idem	rede v. d. heer Kan.
239	Idem	Idem Smit; antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken; rede v. d. heer Thamrin.
240	Idem	stemming.
	Motie-Smit inzake het niet handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten of bij de weermacht enz. (Ond. **15** — st. 10),	redev. v. d. heeren Smit, Kan en Soangkoepon.
240— 241	Idem	rede v. d. heer Roep.
241	Idem	redev. v. d. heeren Thamrin en Sandkuyl.
241— 242	Idem	rede v. d. heer Soeria Nata Atmadja.
242	Idem	redev. v.d. heeren Blaauw, C. C. van Helsdingen en White.
242— 243	Idem	rede v. d. heer Verboom.
243— 244	Idem	antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.
244	Idem	rede v. d. heer Smit; stemmotiveering v. d. heer Zwart en stemming.
245	Motie-Soeroso inzake inachtneming v. d. belang en der bevolking bij ontruiming van desa's in het belang van de defensie (Ond. **15** — st. 7),	rede v. d. heer Soeroso.
245— 246	Idem	antw. v. d. Legercommandant.
246	Idem	redev. v. d. heeren Soangkoepon, Zwart, Lapian en Smit.
246— 247	Idem	rede v. d. heer Soeroso en stemming.

19de VERGADERING.

248— 253	Nadere wijziging en aanvulling reglement we	duwenpensioenen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren (Ond. **20**), antw. in 1sten termijn van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.
253— 254	Vraag of zal worden aangedrongen op verlenging	van den voor de afdoening van Ond. **44** (aanvulling Koffiebelangenordonnantie 1937) gestelden termijn, rede v. d. heer White.
254— 255	Idem	antw. van den directeur van Economische Zaken; dankbetuiging v. d. heer White en den Voorzitter.
255	Regeling der werzaamheden.	

20ste VERGADERING.

256	Ingekomen stukken.	
256— 257	Nadere wijziging en aanvulling reglement	weduwepensioenen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren (Ond. **20**), met N. v. W. (st. 8), rede in 2den termijn v. d. heer Soeroso.
257	Idem	Idem Zwart.
257— 258	Idem	Idem Soangkoepon.
258— 259	Idem	Idem Moelia.
259	Idem	Idem Mapoedji.
259— 260	Idem	Idem Mochtar.
260	Idem	Idem Kasimo.
260— 263	Idem	antw. in 2den termijn v. d. RG. voor algemeene ambtenaarszaken.
263	Idem, amend.-Soeroso (st. 6),	redev. v. d. RG. voor algemeene ambtenaarszaken en den heer Soeroso.
264	Idem Idem	antw. v. d. RG. voor algemeene ambtenaarszaken.
	Idem, motie-Soeroso (st. 7),	rede v. d. heer Soeroso.
264— 265	Idem Idem	rede v. d. heer Moelia.
265	Idem	redev. v. d. heeren Soangkoepon, Zwart en Smit.
265— 267	Idem	antw. v. d. RG. voor algemeene ambtenaarszaken.
267	Idem	rede v. d. heer Soeroso en stemming.
267— 268	Idem, amend.-Soeroso (st. 6),	stemming; eindstemming.

21ste VERGADERING.

269	Redevoeringen van den Voorzitter en den aan	wezigen Regeeringsgemachtigde i. v. m. den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene.

Blz. der Handelingen.			
269— 270	Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) met N. v. W. (st. 6) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**), rede in 1sten termijn v. d. heer Smit.		
270— 273	Idem	Idem	White.
273— 275	Idem	Idem	Lapian.
275— 276	Idem	Idem	Loa Sek Hie.
276— 277	Idem	Idem	Kloppenburg.
277— 278	Idem	Idem	Kasimo.
278— 280	Idem	Idem	Soangkoepon.
280— 281	Idem	Idem	Moelia.
281— 282	Idem	Idem	De Villeneuve.
282— 284	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
284— 285	Idem	Idem	Verboom.
	22ste VERGADERING.		
286	Ingekomen stukken.		
	Aanvullende begrootingen betr. de Afdeelingen III A, VII en VII L voor 1940 (Ond. **28**), antw. v. d. directeur van Verkeer en Waterstaat en stemming.		
287	Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren (Ond. **20**) met n.v.w. (st. 8), stemming.		
287— 292	Aanvulling Koffiebelangenordonnantie 1937 (Ond. **42**) met N. v. W. (st. 6) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Economische Zaken.		
292— 293	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Smit.	
293— 294	Idem	Idem	White.
294— 295	Idem	Idem	Lapian.
295	Idem	Idem	Kloppenburg.
295— 296	Idem	Idem	Soangkoepon.
296	Idem	Idem	Moelia.
296— 297	Idem	Idem	De Villeneuve.
		verklaring v. d. Voorzitter inzake de verschijning van het Stenografisch Verslag.	
297— 298	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Muhammad Yamin.	
298— 300	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Economische Zaken en stemming.	
	23ste VERGADERING.		
301	Gelukwenschen aan de commandant der zeemacht i. v. m. de opening van het Koninklijk Instituut der Marine te Soerabaja.		
301— 302	Zesde aanvullende begrooting betreffende Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), rede in 1sten termijn v. d. heer Kan.		
302— 304	Idem	Idem	Wirjopranoto; opmerking van den Voorzitter omtrent de indiening van een motie.
304	Idem	rede in 1sten termijn v. d. heer J. A. van Helsdingen.	
304— 305	Idem	Idem	Vas Dias.
305	Idem	Idem	Soangkoepon.
305— 306	Idem	Idem	Verboom.
306	Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) met N. v. W. (st. 6), rede in 1sten termijn v. d. heer Van Zuylen.		
306— 310	Idem	Idem	Thamrin.
310— 311	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
311	Idem	Idem	Soangkoepon.
311— 313	Idem	Idem	Sandkuyl.
313	Idem	Idem	Mansvelt.
313— 314	Idem	Idem	Smit.
	24ste VERGADERING.		
315	Ingekomen stukken.		
315— 317	Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**) met N. v. W. (st. 6), rede in 1sten termijn v. d. heer Soeria Nata Atmadja.		
317— 319	Idem	Idem	Mogot.
319— 321	Idem	Idem	Wirjopranoto.
321— 322	Idem	Idem	Moelia.
322— 327	Idem	Idem	Blaauw.
327— 329	Idem	Idem	Mussert.
329— 331	Idem	Idem	Soangkoepon.
331— 332	Idem	Idem	Iskandar Dinata.
332— 333	Idem	Idem	Sosrohadikoesoemo.
333— 334	Idem	Idem	De Raad.
334— 335	Idem	Idem	Janssen.
335— 336	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
336— 338	Idem	Idem	Roep.
338	Idem	Idem	Salamoen.
338— 339	Idem	Idem	Smit.

Blz. der Handelingen.		
	25ste VERGADERING.	
340— 342	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**),	antw. in 1sten termijn v. d. commandant der Zeemacht.
342— 343	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Wirjopranoto.
343— 344	Idem	Idem Soangkoepon.
344— 347	Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) met N. v. W. (st. 6),	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.
347— 349	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**),	antw. in 2den termijn v. d. commandant der Zeemacht.
349	Idem	stemmotiveering v. d. heer Wirjopranoto en stemming.
349— 350	Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) met N. v. W. (st. 6),	rede in 2den termijn v. d. heer Van Zuylen.
350— 351	Idem	Idem Thamrin.
351— 352	Idem	Idem C. C. van Helsdingen.
352	Idem	Idem Soangkoepon.
352— 354	Idem	Idem Sandkuyl.
354	Idem	Idem Smit.
354— 356	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën.
356	Idem, amend.-Thamrin (st. 9)	rede v. d. heer Thamrin.
356— 357	Idem, Idem	antw. v. d. directeur van Financiën en stemming.
357	Idem, amend.-Van Zuylen (st. 7) en sub-amend.-Thamrin (st. 8),	redev. v. d. heeren Thamrin en Loa Sek Hie.
357— 358	Idem, Idem	rede v. d. heer Mansvelt.
358	Idem, Idem	Idem De Villeneuve.
358— 359	Idem, Idem	Idem Kerstens.
359	Idem, Idem	Idem Mussert.
359— 360	Idem, Idem	antw. v. d. directeur van Financiën.
360	Idem, Idem	redev. v. d. heeren Thamrin en Van Zuylen.
361	Idem, Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Soekawati, C. C. van Helsdingen en Loa Sek Hie; stemming.
	26ste VERGADERING.	
362	Ingekomen stukken.	
362— 371	Nadere wijziging Regentschaps-ordonnantie (Ond. **32**) met N. v. W. (st. 6),	antw. in 1sten termijn v. d. adviseur voor de Decentralisatie.
371	Aanvullende begrootingen betr. de Afd. III A, Indische Schuld, en IX A, Marine-Etablissement, voor 1940 (Ond. **46**) worden achtereenvolgens z. b. en z. h. s. aangenomen.	
	27ste VERGADERING.	
372	Dertiende aanv. begr. betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**),	rede in 1sten termijn v. d. heer Kasimo.
372— 373	Idem	Idem Soeroso.
373	Idem	redev. in 1sten termijn v. d. heeren Soangkoepon en Smit.
373— 374	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Economische Zaken.
374	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Kasimo.
374— 375	Idem	Idem Soeroso.
375	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Soangkoepon en Smit.
375— 376	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Economische Zaken en stemming.
376— 377	Tiende en zevende aanv. begrootingen resp. voor Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur en VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **43**),	rede in 1sten termijn v. d. heer C. C. van Helsdingen.
377— 378	Idem	Idem Mochtar.
378	Idem	Idem Soeroso.
379	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van B. B.
379— 380	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Soeroso.
380	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van B. B. en stemming.
	Elfde aanv. begr. betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **53**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.	
380— 382	Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**), met N. v. W. (st. 6),	rede in 2den termijn v. d. heer Soeria Nata Atmadja.
382— 383	Idem	Idem Mogot.
383	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Wirjopranoto en Moelia.
384— 386	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Blaauw.
386— 387	Idem	Idem Mussert.
387— 388	Idem	Idem Soangkoepon.
388— 389	Idem	Idem Iskandar Dinata.
389	Idem	Idem De Raad.
389— 391	Idem	Idem Verboom.
391	Idem	Idem Salamoen.
391— 392	Idem	Idem Smit.

Blz. der Handelingen.				
	28ste VERGADERING.			
393— 394	Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**) met N. v. W. (st. 6), antw. in 2den termijn v. d. adviseur voor de Decentralisatie; terugneming v. h. ontwerp door de Regeering.			
394— 397	Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), rede in 1sten termijn v. d. heer Muhammad Yamin.			
397— 399	Idem		Idem	Soeria Nata Atmadja.
399— 402	Idem		Idem	Moelia.
402— 405	Idem		Idem	Wirjopranoto.
405— 406	Idem		Idem	De Raad.
406— 407	Idem		Idem	Yo Heng Kam.
407— 409	Idem		Idem	De Boer.
	29ste VERGADERING.			
410	Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde n. a. v. het overlijden van het oud-Volksraadslid Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadjo. — Ingekomen stukken.			
410— 411	Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), rede in 1sten termijn v. d. heer De Villeneuve.			
411— 413	Idem		Idem	Smit.
413— 417	Idem		Idem	C. C. van Helsdingen.
417— 418	Idem		Idem	Aldjoeffry.
418— 419	Idem		Idem	Kan.
419— 421	Idem		Idem	Sosrohadikoesoemo.
421— 422	Idem		Idem	Soetardjo.
422	Verzoeken tot voorbehoud der behandeling van Ond. **57** (Voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank) aan den Volksraad en tot verlenging van den voor de afdoening van dit onderwerp gestelden termijn; vraag v. d. heer Zwart en antw. v. d. Voorzitter.			
422— 425	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), rede in 1sten termijn v. d. heer Soeroso.			
425— 426	Idem		Idem	Soangkoepon.
426— 427	Idem		Idem	Lapian.
427— 430	Idem		Idem	Verboom.
430— 432	Idem		Idem	Iskandar Dinata.
432— 433	Idem		Idem	Zwart.
433— 434	Idem		Idem	Soekawati.
434— 435	Idem		Idem	Mussert.
435— 436	Idem		Idem	Mogot.
	30ste VERGADERING.			
437	Voorbehoud aan den Volksraad van de behandeling van Ond. **58** (Buitenwerkingstelling van het „besluit op de Indische bestuursopleiding"). Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië, voorstel van den Voorzitter inzake de wijze van behandeling.			
437— 440	Idem		rede in 1sten termijn v. d. heer Roep.	
440— 442	Idem		Idem	Prawoto.
442— 443	Idem		Idem	Hoedojo.
443— 445	Idem		Idem	De Raad.
445— 447	Idem		Idem	Smit.
447— 448	Idem		Idem	Mussert.
448— 450	Idem		Idem	Sosrohadikoesoemo.
450— 451	Idem		Idem	Soeria Nata Atmadja.
451— 453	Idem		Idem	Mochtar.
453— 457	Idem		Idem	Tadjoeddin Noor.
457— 458	Idem		Idem	De Villeneuve.
458— 461	Idem		Idem	Blaauw.
461— 463	Idem		Idem	Moelia.
463— 464	Idem		Idem	Zwart.
	AVONDVERGADERING.			
464— 467	Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Nederlandsch-Indië, rede in 1sten termijn v. d. heer C. C. van Helsdingen.			
467— 468	Idem		Idem	Kan.
468— 470	Idem		Idem	Verboom.
470— 474	Idem		Idem	Soangkoepon.
474— 478	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
478— 479	Idem		Idem	Iskandar Dinata; opmerking v. d. Voorzitter.
479	Idem		Idem	Aldjoeffry.
479— 481	Idem		Idem	Soekawati.

Blz. der Handelingen.		
	31ste VERGADERING.	
482	Ingekomen stukken.	
482— 491	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. I,	Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), antw. in 1sten termijn v. d. hoofdambtenaar t/b van den Gouverneur-Generaal.
491— 492	Zesde aanvullende begrooting betr. Afd. V, bij st. 4,	Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**), als verbeterd
		rede in 1sten termijn v. d. heer Nalaprana.
492— 493	Idem	Idem Soeria Nata Atmadja.
493— 494	Idem	Idem C. C. van Helsdingen.
494— 495	Idem	Idem Iskandar Dinata.
495	Idem	Idem J. A. van Helsdingen.
495— 496	Idem	Idem Mussert.
496— 497	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur van O. en E.
497	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Iskandar Dinata.
497— 498	Idem	Idem J. A. van Helsdingen.
498	Idem	Idem Mussert.
		antw. in 2den termijn v. d. fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst en stemming.
	32ste VERGADERING.	
499— 500	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. I,	Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), rede in 2den termijn v. d. heer Muhammad Yamin; opmerking v. d. Voorzitter.
500— 502	Idem	Idem Moelia.
502— 504	Idem	Idem Wirjopranoto.
504— 506	Idem	Idem De Boer.
506	Idem	Idem Smit.
506— 507	Idem	Idem C. C. van Helsdingen.
507— 508	Idem	Idem Kan.
508— 509	Idem	Idem Soangkoepon; opmerking v. d. Voorzitter.
509— 511	Idem	Idem Verboom.
511	Idem	Idem Mussert.
511— 515	Idem	antw. in 2den termijn v. d. hoofdambtenaar t/b van den Gouverneur-Generaal.
515	Idem, motie-Soeroso (st. 6),	rede v. d. heer Soeroso.
515— 516	Idem Idem	Idem Roep.
516	Idem Idem	redev. v. d. heeren Moelia, De Boer en Soekawati; antw. v. d. hoofdambtenaar t/b van den Gouverneur-Generaal; rede v. d. heer Soeroso en stemming.
517	Idem motie-De Boer (st. 7),	redevoeringen v. d. heeren De Boer, Roep en Soangkoepon.
517— 518	Idem Idem	rede v. d. heer C. C. van Helsdingen.
518— 519	Idem Idem	redev. v. d. heeren Verboom, Mussert, Blaauw, Soeria Nata Atmadja en Smit; antw. v. d. hoofdambtenaar t/b v. d. G. G. en stemmingen.
	33ste VERGADERING.	
520— 522	Voorloopige voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**),	rede in 1sten termijn v. d. heer Prawoto.
522— 524	Idem	Idem Zwart.
524— 526	Idem	Idem Loa Sek Hie.
526— 527	Idem	Idem Mansvelt.
527	Idem	Idem Kan.
527— 528	Zevende aanv. begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**),	rede in 1sten termijn v. d. heer Soeria Nata Atmadja.
528— 529	Idem	Idem Kasimo.
529— 531	Idem	Idem Soeroso.
531— 533	Idem	Idem Moelia.
533— 535	Idem	Idem White.
535— 536	Idem	Idem Mochtar.
536	Idem	Idem Soangkoepon.
536— 538	Idem	Idem Zwart.
538— 540	Idem	Idem Verboom.
	34ste VERGADERING.	
541— 544	Voorloopige voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**),	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën; opm. v. d. Voorzitter over een proeve van een amendement.
544	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Prawoto.
544— 545	Idem	Idem Zwart.

Blz. der Handelingen.				
545— 546	Voorloopige voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**), rede in 2den termijn v. d. heer Loa Sek Hie.			
547		Idem	Idem	Kan.
547— 549		Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën.	
549— 550		Idem, amend.-Loa Sek Hie (st. 6), vraag v. d. Voorzitter en antw. v. d. heer Loa Sek Hie.		
550		Idem	Idem	redev. v. d. heeren Thamrin en Kan.
550— 551		Idem	Idem	rede v. d. heer Roep.
551		Idem	Idem	Idem Blaauw.
552		Idem	Idem	Idem Vas Dias.
552— 553		Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën.
553— 554		Idem	Idem	rede v. d. heer Loa Sek Hie.
554— 555		Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën.
				rede v. d. heer Loa Sek Hie; rede v. d. heer Kan; antw. v. d. directeur van Financiën; stemming over art. 1; opm. v. d. directeur van Financiën over het tweede deel van het amendement; stemmotiveering v. d. heer Smit; stemming over het eerste deel v. h. amendement; rede v. d. heer Loa Sek Hie; antw. v. d. directeur van Financiën; intrekking v. h. tweede en derde gedeelte v. h. amendement; verdere stemming.
555		Idem, motie-Loa Sek Hie (st. 7), redev. v. d. directeur van Financiën en v. d. heer Loa Sek Hie; stemming.		
555— 559	Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatkundige opbouw van Nederlandsch-Indië, rede in 1sten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.			
559— 563	Zevende aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**), antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur van O. en E.			
	35ste VERGADERING.			
564	Ingekomen stukken.			
564— 565	Voorbehoud aan den Volksraad van Ond. **60** (Schepelingen-ongevallenregeling 1940 enz.).			
565	Zevende aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**), redev. in 2den termijn v. d. heeren Kasimo en Soeroso.			
565— 566		Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Moelia.	
566— 569		Idem	Idem	White.
569— 570		Idem	Idem	Soangkoepon.
570		Idem	Idem	Zwart.
570— 572		Idem	Idem	Verboom.
572— 573	Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**), rede in 1sten termijn v. d. heer Muhammad Yamin.			
573		Idem	Idem	Roep.
573— 574		Idem	Idem	Soangkoepon.
574— 575		Idem	Idem	Salamoen.
575		Idem	Idem	Moelia.
575— 576		Idem	antw. in 1sten termijn v. d. Reg. comm. voor de bestuurshervorming in alg. dienst; redev. in 2den termijn v. d. heeren Muh. Yamin en Soangkoepon; antw. in 2den termijn v. d. Reg. comm. voor de bestuursherv. in alg. dienst; stemming.		
576— 578	Zevende aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**), antw. in 2den termijn v. d. fd. directeur van O. en E.			
578		Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Verboom en De Villeneuve en stemming.	
	36ste VERGADERING.			
579	Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Nederlandsch-Indië, verklaringen v. d. heeren Thamrin en Soetardjo; rede v. d. heer Wiwoho tot intrekking v. d. moties.			
	37ste VERGADERING.			
580— 581	Redevoeringen i. v. m. door H. M. de Koningin en de Indische Regeering verleende onderscheidingen; redev. v. d. Voorzitter en v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken; rede v. d. heer Kan en dankbetuiging v. d. Voorzitter.			
581— 582	Ingekomen stukken.			
582— 585	Eerste rapport v. d. commissie voor de verzoekschriften.			

Blz. der Handelingen.				
	38ste VERGADERING.			
586	Ingekomen stukken.			
586— 589	Schepelingen-ongevallenregeling 1940 e.a. (Ond. **60**) met N. v. W. (st. 6),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Vas Dias.
589— 592	Idem		Idem	De Raad.
592— 594	Idem		Idem	Smit.
594	Idem		Idem	Mapoedji.
595— 596	Idem		Idem	Lapian.
	39ste VERGADERING.			
597— 599	Schepelingen-ongevallenregeling 1940 e.a. (Ond. **60**) met N. v. W. (st. 6),			
			antw. in 1sten termijn v. d. heer	Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.
599— 600	Idem		rede in 2den termijn v. d. heer	Vas Dias.
600— 601	Idem		Idem	De Raad.
601— 602	Idem		Idem	Smit.
602	Idem		redev. in 2den termijn v. d. heeren	Mapoedji en Lapian.
602— 603	Idem		antw. in 2den termijn v. d. heer	Den Hamer Regeeringsgemachtigde; stemming.
603	Eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.			
603— 604	Idem		verzoek van Hadji Abdoel Latif, rede v. d. heer	Soangkoepon en antw. v. d. voorzitter der commissie; goedkeuring gew. conclusie.
604— 605	Idem		verzoek van Si Liboet, rede v. d. heer	Soangkoepon en antw. v. d. voorzitter der commissie; goedkeuring conclusie.
605	Idem		verzoek van Batang Ginting, rede v. d. heer	Soangkoepon en antw. v. d. voorzitter der commissie; goedkeuring conclusie.
605— 606	Aanvullende begrooting betr. Afd. III A, Indische Schuld, voor 1940 (zevende storting rubberfonds; Ond. **59**),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Muhammad Yamin; opm. v. d. Voorzitter over het bespreken van aangelegenheden, die niet in de schriftelijke voorbereiding betrokken zijn.
606— 607	Idem		rede in 1sten termijn v. d. heer	Mochtar.
607	Idem		antw. in 1sten termijn v. d. directeur van	B. B.
			rede in 2den termijn v. d. heer	Mochtar;
			antw. in 2den termijn v. d. directeur van	B. B. en stemming.
	40ste VERGADERING.			
608	Ingekomen stukken.			
608— 612	Vijftiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Vas Dias.
612— 615	Idem		Idem	Mogot.
615— 616	Idem		Idem	Smit.
616— 619	Idem		Idem	Lapian.
619— 621	Idem		Idem	Kasimo.
621	Achtste aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **68**), rechtstreeksche openbare behandeling.			
621— 622	Idem		rede in 1sten termijn v. d. heer	White.
622	Idem		antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur van	O. en E.
			rede in 2den termijn v. d. heer	White.
622— 623	Idem		antw. in 2den termijn v. d. fd. directeur van	O. en E. en stemming.
623— 624	Vijftiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Moelia.
624— 625	Idem		Idem	Kerstens.
625— 626	Idem		Idem	Kan.
626	Idem		Idem	Mapoedji.
626— 627	Idem		Idem	Nalaprana.
627— 628	Idem		Idem	Soekawati.
628	Idem		Idem	Soangkoepon.
628— 629	Idem		Idem	Tadjoeddin Noor.
629— 631	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
631— 633	Idem		Idem	Verboom.
633	Idem		Idem	Mochtar.
633— 634	Idem		Idem	Yo Heng Kam.
634— 635	Idem		Idem	Mussert.
	41ste VERGADERING.			
636	Ingekomen stuk.			
636— 642	Vijftiende aanvullende begrooting betref. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**),			
			antw. in 1sten termijn v. d. heer	De Vries, RG.
642— 643	Idem		rede in 2den termijn v. d. heer	Vas Dias.

Blz. der Handelingen.				
643— 644	Vijftiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**), rede in 2den termijn v. d. heer			Smit.
644		Idem	Idem	Kasimo.
644— 645		Idem	Idem	Moelia.
645		Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren	Kan en Nalaprana.
645— 646		Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Soekawati.
646		Idem	Idem	Muhammad Yamin.
646— 648		Idem	Idem	Verboom.
648		Idem	Idem	Mochtar.
648— 649		Idem	Idem	Mussert.
649— 650		Idem	Idem	Mogot.
650		Idem	Idem	Lapian.
650— 655		Idem	antw. in 2den termijn v. d. heer	De Vries, R.G.
655— 657		Idem, motie-Muh. Yamin (st. 6), toelichting v. d. heer Muh. Yamin, redev. v. d. heeren Vas Dias, Mussert, Soangkoepon, en C. C. v. Helsdingen en v. d. heer De Vries, R.G; antw. v. d. heer Muhammad Yamin.		
657— 658		Idem	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Smit, Kerstens, Verboom en Mogot; stemming.
658		Idem, motie-Muh. Yamin (st. 7) ingetrokken.		
658— 659		Idem, motie-Kasimo (st. 8), toelichting v. d. heer Kasimo; redev. v. d. heer De Vries, RG. en v. d. heer Kasimo; stemming.		
659		Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren	Wirjopranoto en Verboom; stemmingen.
659— 660	Rede v. d. Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der eerste gewone zitting.			

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

42ste VERGADERING.

661	Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste buitengewone zitting.
661— 663	Ingekomen stukken.
663	Verzoeken tot voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van Ond. **69** (Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders), Ond. **75** (Voorzieningen ten aanzien van de invoerrechten voor 1941), Ond. **76** (Vaststelling van het aantal opcenten op de aanslagen in de belastingen), Ond. **77** (Voortzetting van de heffing van defensie-uitvoerrecht na 1940), Ond. **78** (Wijziging van het tarief der inkomstenbelasting voor ongehuwden enz.) en Ond. **79** (Oprichting van een Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte). — Vaststelling spreektijden bij de begrootingsbehandeling.

43ste VERGADERING.

664	Ingekomen stukken. — Voorbehoud aan den Volksraad van de behandeling van Ond. **70** (Verlenging van den werkingsduur van de geldende regelingen van de financieele verhouding tusschen het Land en de autonome gemeenschappen).
664— 665	Toelating en beëediging van het nieuw gekozen lid, den heer H. L. la Lau, met rede v. d. Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid en tot afscheid van het afgetreden lid, Dr. Mansvelt.

44ste VERGADERING.

666	Ingekomen stukken.		
666— 670	Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) met N. v. W. (st. 7), rede in 1sten termijn v. d. heer		Kolkman.
670— 672	Idem	Idem	Soeroso.
672— 677	Idem	Idem	Smit.

45ste VERGADERING.

678— 683	Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) met N. v. W. (st. 7), rede in 1sten termijn v. d. heer		Blaauw.
683— 685	Idem	Idem	De Raad.
685— 686	Idem	Idem	Janssen.
686— 687	Idem	Idem	Kan.
687— 690	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
690— 692	Idem	Idem	Kerstens.
692— 693	Idem	Idem	Hoedojo.
693	Idem	Idem	Lapian.

46ste VERGADERING.

694	Ingekomen stukken.
694— 695	Beëediging van het nieuw benoemde lid, mevr. J. Ch. Neuyen, geb. Hakker, en rede v. d. Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid i. v. m. de beëindiging van het lidmaatschap van mevr. Razoux Schultz.
695— 703	Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) met N. v. W. (st. 7), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.

Blz. der Handelingen.				
		47ste VERGADERING.		
704— 706	Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) met N. v. W. (st. 7),		rede in 2den termijn v. d. heer	Kolkman.
706— 707	Idem		Idem	Soeroso.
707— 710	Idem		Idem	Smit.
710— 713	Idem		Idem	Blaauw.
713— 714	Idem		Idem	De Raad.
714— 716	Idem		Idem	C. C. van Helsdingen.
716	Idem		redev. in 2den termijn v. d. heeren	Hoedojo en Lapian.
		48ste VERGADERING.		
717— 726	Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) met N. v. W. (st. 7),		antw. in 2den termijn v.d. directeur van Justitie.	
726	Idem		wijziging bij monde van den R.G. — Vraag v.d. Voorzitter en antw. v.d. directeur van Justitie.	
726— 727	Idem, amend.-Smit (st. 9),		intrekking van deel IV.	
727	Idem		stemmingen over artt. 1—9.	
727— 729	Idem, amend.-Smit (st. 9, I), Idem,		rede v.d. heer Kolkman. verklaring v.d. directeur v. Justitie; antw. v.d. heer Smit; verklaring v.d. directeur v. Justitititie; stemmotiveering v.d. heer C. C. van Helsdingen en stemmingen.	
729— 731	Idem, amend.-Smit (st. 9, II),		stemmingen; rede v. d. heer Blaauw betr. art. 26 (nieuw) lid 2; antw. v.d. directeur van Justitie; stemmotiveeringen v.d. heeren Roep en Kan; stemming.	
731	Idem, amend.-Smit (st. 9, III),		stemming.	
731— 732	Idem		stemmotiveeringen v.d. heeren Soangkoepon en Smit; eindstemming.	
		49ste VERGADERING.		
733	Ingekomen stukken.			
733— 737	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), alg. gedeelte,		rede in 1sten termijn v.d. heer	Roep.
737— 741	Idem		Idem	Wirjopranoto.
741— 747	Idem		Idem	Soetardjo.
747— 752	Idem		Idem	Prawoto.
752— 756	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
756— 757	Idem		Idem	Hamongsapoetro.
757— 759	Idem		Idem	Soeria Nata Atmadja.
759— 760	Idem		Idem	J. A. van Helsdingen.
		AVONDVERGADERING.		
760— 762	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte,		rede in 1sten termijn v. d. heer	Yo Heng Kam.
762— 765	Idem		Idem	Mussert.
765— 767	Idem		Idem	Soedibiokoesoemo.
767— 769	Idem		Idem	Aldjoeffry.
769— 771	Idem		Idem	Salamoen.
771— 773	Idem		Idem	Mapoedji.
773— 777	Idem		Idem	Soangkoepon.
778— 779	Idem		Idem	Rehatta.
		50ste VERGADERING.		
780	Ingekomen stukken.			
780— 782	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte,		rede in 1sten termijn v. d. heer	Mochtar.
782— 787	Idem		Idem	Thamrin.
787— 790	Idem		Idem	Lapian.
790— 794	Idem		Idem	Tadjoeddin Noor.
795— 798	Idem		Idem	Iskandar Dinata.
798— 804	Idem		Idem	Abdul Rasjid.
		51ste VERGADERING.		
805	Ingekomen stuk.			
805— 809	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte,		rede in 1sten termijn v. d. heer	Soeroso.
809— 810	Idem		Idem	Soeria Karta Legawa.
810— 815	Idem		Idem	Kerstens.
815	Idem		rede v. d. heer Soangkoepon voor een persoonlijk feit; opmerking v. d. Voorzitter.	

Blz. der Handelingen.				
815— 820	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, rede in 1sten termijn v. d. heer			C. C. van Helsdingen.
820— 824		Idem	Idem	White.
824— 828		Idem	Idem	Blaauw.
828— 831		Idem	Idem	De Villeneuve.
831— 832		Idem	Idem	Mahmoed.

AVONDVERGADERING.

832	Ingekomen stuk.			
832— 837	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), alg. ged., rede in 1sten termijn v. d. heer			Verboom.
837— 840		Idem	Idem	Kan.
840— 846		Idem	Idem	Wiwoho.
846— 849		Idem	Idem	Smit.

52ste VERGADERING.

850	Ingekomen stukken.			
850— 852	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. III en III A-D, Financiën e.a., rede in 1sten termijn v. d. heer			Soeroso.
852— 854		Idem	Idem	Prawoto.
854— 860		Idem	Idem	Leunissen.
860— 862		Idem	Idem	Van Nauta Lemke.
862— 865		Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
865— 867		Idem	Idem	Wirjopranoto.
867— 870		Idem	Idem	Zwart.
870— 872		Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.
872— 875		Idem	Idem	Soetardjo.
875— 876		Idem	Idem	Kasimo.
876— 877		Idem	Idem	Mussert.
877		Idem	Idem	Mapoedji.
877— 879		Idem	Idem	Lapian.

53ste VERGADERING.

880	Ingekomen stuk.			
880— 881	Negende aanvullende begrooting betr. Afd. III A, Indische schuld, en eerste aanvullende begrooting betr. Afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**), rede in 1sten termijn v. d. heer			Muhammad Yamin.
881		Idem	Idem	Soeroso.
881— 882		Idem	Idem	Kan.
882— 883		Idem	antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.	
883		Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Muh. Yamin en Soeroso.	
883— 884		Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën; stemming.	
884— 886	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. III en III A-D, Financiën e.a., rede in 1sten termijn v. d. heer			Soangkoepon.
886— 888		Idem	Idem	Wiwoho.
888— 890		Idem	Idem	Verboom.
890— 891		Idem	Idem	Kan.
891— 893	Voorzieningen invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting ongehuwden enz. (Ond. **78**), rede in 1sten termijn v. d. heer			De Boer.
893— 895		Idem	Idem	Kan.
895— 898		Idem	Idem	Sandkuyl.
898— 900		Idem	Idem	Roep.
900— 902		Idem	Idem	Smit.

54ste VERGADERING.

903	Ingekomen stuk.			
903— 906	Voorzieningen invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting ongehuwden enz. (Ond. **78**), rede in 1sten termijn v. d. heer			Thamrin.
906— 907		Idem	Idem	Kerstens.
907— 908		Idem	Idem	Mussert.
908— 910		Idem	Idem	Verboom.
910— 913		Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
913		Idem	Idem	Zwart.
913— 915	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **41**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, rede in 1sten termijn v. mevr.			Neuyen.
915— 916		Idem	Idem v. d. heer	Soetardjo.
916— 919		Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.

Blz. der Handelingen.			
919— 920	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **41**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, rede in 1sten termijn v. d. heer		Wermuth.
920— 923	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
923— 925	Idem	Idem	Soeroso.
	55ste VERGADERING.		
926— 929	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst. rede in 1sten termijn v. d. heer		Kasimo.
929— 933	Idem	Idem	Iskandar Dinata.
933— 935	Idem	Idem	Loa Sek Hie.
935— 937	Idem	Idem	Mussert.
937— 940	Idem	Idem	Wirjopranoto.
940— 941	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.
941— 944	Idem	Idem	Moelia.
944— 945	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
945— 946	Idem	Idem	Rehatta.
946— 947	Idem	Idem	Sosrohadikoesoemo.
947— 950	Idem	Idem	Soangkoepon.
950— 952	Idem	Idem	Mapoedji.
952— 954	Idem	Idem	Mochtar.
	AVONDVERGADERING.		
954— 955	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. V, Onderwijs en Eeredienst, rede in 1sten termijn v. d. heer		Nalaprana.
955— 956	Idem	Idem	Salamoen.
956— 958	Idem	Idem	Abdul Rasjid.
958— 960	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.
960— 963	Idem	Idem	Kerstens.
963— 965	Idem	Idem	Wiwoho.
965— 968	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
968— 970	Idem	Idem	Verboom.
970— 971	Idem	Idem	De Villeneuve.
971	Idem	Idem	Thamrin.
	56ste VERGADERING.		
973	Ingekomen stukken.		
973— 975	Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**), rede in 1sten termijn v. d. heer		Muhammad Yamin.
975— 976	Idem	Idem	Kan.
976— 979	Idem	Idem	Moelia.
979— 980	Idem	Idem	Soangkoepon.
980— 981	Idem	Idem	Kerstens.
981— 983	Idem	Idem	Verboom.
983— 985	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V A, Volksgezondheid. rede in 1sten termijn v. d. heer		Wirjopranoto.
985— 986	Idem	Idem	Zwart.
986— 987	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
987— 989	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
989— 994	Idem	Idem	Leunissen.
994	Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.
994— 995	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.
	57ste VERGADERING.		
996	Ingekomen stukken.		
996— 997	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. V A, Volksgezondheid, rede in 1sten termijn v. d. heer		Mochtar.
997— 998	Idem	Idem	mevr. Neuyen.
999—1003	Idem	Idem	Abdul Rasjid.
1003—1004	Idem	Idem	Mussert.
1004—1006	Idem	Idem	Verboom.
1006—1007	Idem	Idem	Soangkoepon.
1007—1008	Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.
1008—1009	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.
1009—1010	Idem	Idem	Thamrin.
1010	Idem	Idem	Rehatta.
1011—1013	Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**), antw. in 1sten termijn v. d. fd. directeur Onderwijs en Eeredienst.		

Blz. der Handelingen.				
1014—1016	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941	(Ond. **1**), afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer	Van Nauta Lemke.	
1016—1017	Idem	Idem	Wirjopranoto.	
1017—1019	Idem	Idem	La Lau.	
1019—1021	Idem	Idem	Zwart.	
1021—1023	Idem	Idem	Soetardjo.	
1023—1024	Idem	Idem	Mochtar.	
1024	Idem	Idem	Mahmoed.	
	AVONDVERGADERING.			
1024—1026	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941	(Ond. **1**), afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer	Mogot.	
1026—1028	Idem	Idem	Mapoedji.	
1028—1030	Idem	Idem	Leunissen.	
1030—1033	Idem	Idem	Vas Dias.	
1033—1034	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.	
1034—1036	Idem	Idem	Soekawati.	
1036—1037	Idem	Idem	Iskandar Dinata.	
1037—1039	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1039—1041	Idem	Idem	Thamrin.	
1041—1042	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.	
1042—1045	Idem	Idem	Verboom.	
1045	Idem	Idem	Kloppenburg.	
1045—1047	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.	
	58ste VERGADERING.			
1048—1049	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941	(Ond. **1**), Afd. IX en IX A, Marine c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer	Kerstens.	
1049—1051	Idem	Idem	De Raad.	
1051—1052	Idem	Idem	Vas Dias.	
1052—1054	Idem	Idem	La Lau.	
1054—1056	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.	
1056	Idem	Idem	Kan.	
1056—1057	Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte	(Ond. **79**), rede in 2den termijn v. d. heer	Muhammad Yamin.	
1057—1058	Idem	Idem	Kan.	
1058—1059	Idem	Idem	Moelia.	
1059	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1059—1061	Idem	Idem	Kerstens.	
1061—1063	Idem	Idem	Verboom.	
1063—1064	Idem	rede v. d. heer	De Villeneuve,	
1064	Idem	Idem	Loa Sek Hie.	
1064—1067	Idem	antw. in 2den termijn v. d. fd. directeur van O. en E., stemmingen.		
1067	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Kerstens en Verboom; eindstemming.		
	59ste VERGADERING.			
1068	Ingekomen stukken.			
1068—1069	Achterwege laten van schulddelging op Nederlandsch-Indische leeningen (Ond. **85**), rede in 1sten termijn v. d. heer	Thamrin.		
1070—1071	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941	(ond. **1**), afd. I, Regeering en Hooge Colleges, rede in 1sten termijn v. d. heer	Soetardjo.	
1071—1072	Idem	Idem	Zwart.	
1072	Idem	Idem	Aldjoeffry.	
1072—1074	Idem	Idem	Wirjopranoto.	
1074—1076	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1076—1078	Idem	Idem	Iskandar Dinata.	
1078—1079	Idem	Idem	Verboom.	
1079—1080	Achterwege laten van schulddelging op Nederlandsch-Indische leeningen (Ond. **85**), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.			
1080—1081	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Thamrin.	
1081—1082	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën.		
1082	Idem	stemmotiveering v. d. heer Thamrin en stemming.		
1082—1084	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941	(Ond. **1**), Afd I, Regeering en Hooge Colleges, rede in 1sten termijn v. d. heer	Muhammad Yamin.	
1084—1085	Idem	Idem	De Villeneuve.	
1085—1086	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.	
1086—1088	Idem	Idem	Blaauw.	

Blz. der Handelingen.			
	60ste VERGADERING.		
1089—1090	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd VI en VI A-B, Economische Zaken c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer Soeria Nata Atmadja.		
1090—1093	Idem	Idem	White.
1093—1094	Idem	Idem	Rehatta.
1094—1096	Idem	Idem	Hamongsapoetro.
1096—1098	Idem	Idem	Muhammad Yamin.
1098—1099	Idem	Idem	Kan.
1099—1101	Idem	Idem	Zwart.
1101	Zestiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **72**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.		
1101—1104	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VI en VI A-B, Economische Zaken c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer Kasimo.		
1104—1105	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.
1105—1107	Idem	Idem	De Villeneuve.
1107—1109	Idem	Idem	Moelia.
1109—1111	Idem	Idem	Mogot.
1111—1112	Idem	Idem	Soekawati.
1112—1114	Idem	Idem	Lapian.
1114—1117	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
	61ste VERGADERING.		
1118	Ingekomen stuk.		
1118—1120	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer De Villeneuve.		
1120—1121	Idem	Idem	Soeroso.
1121—1122	Idem	Idem	Hoedojo.
1122—1125	Idem	Idem	La Lau.
1125	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.
1125—1127	Idem	Idem	Lapian.
1127—1129	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
1129—1131	Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.
1131	Idem	Idem	Soetardjo.
1131—1132	Idem	Idem	mevr. Neuyen.
1132	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
1132—1134	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. VI en VI A-B, Economische Zaken c.a., rede in 1sten termijn v. d. heer Soeroso.		
1134—1136	Idem	Idem	De Boer.
1136—1139	Idem	Idem	Janssen.
1139—1140	Idem	Idem	Mapoedji.
1140—1142	Idem	Idem	Soangkoepon.
1142—1144	Idem	Idem	Mochtar.
1144—1145	Idem	Idem	Yo Heng Kam.
1145	Idem	Idem	Mussert.
1145—1147	Idem	Idem	Blaauw.
1147—1148	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.
	62ste VERGADERING.		
1149	Ingekomen stukken.		
1149—1153	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, met uitz. van Decentralisatie en Bestuurshervorming. rede in 1sten termijn v. d. heer Soetardjo.		
1153—1155	Idem	Idem	Salamoen.
1155—1158	Idem	Idem	Soeroso.
1158—1160	Idem	Idem	Zwart.
1160—1162	Idem	Idem	Van Nauta Lemke.
1162—1164	Idem	Idem	Janssen.
1164—1168	Idem	Idem	Soangkoepon.
1168—1170	Idem	Idem	Moelia.
1170—1172	Idem	Idem	Mussert.
1172—1173	Idem	Idem	Rehatta.
1173—1175	Idem	Idem	Blaauw.
1175—1176	Idem	Idem	Hoedojo.
	AVONDVERGADERING.		
1176—1178	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, met uitz. van Decentralisatie en Bestuurshervorming. rede in 1sten termijn v. d. heer Mahmoed.		
1178—1182	Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.
1182—1183	Idem	Idem	Kasimo.
1183—1186	Idem	Idem	Abdul Rasjid; opmerking v. d. Voorzitter.

Blz. der Handelingen.				
1186—1189	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, met uitz. van Decentralisatie en Bestuurshervorming,			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Iskandar Dinata.
1189—1192	Idem		Idem	Sosrohadikoesoemo.
1192	Idem		Idem	J. A. van Helsdingen.
1192—1193	Idem		Idem	Mapoedji.
1193—1194	Idem		Idem	Mogot.
	63ste VERGADERING.			
1195	Ingekomen stuk.			
1195—1196	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, met uitz. van Decentralisatie en Bestuurshervorming; voortzetting v. d. rede in 1sten termijn v. d. heer Mogot.			
1196—1199	Idem		rede in 1sten termijn v. d. heer	Kan.
1199—1201	Idem		Idem	Thamrin.
1201—1202	Idem		Idem	Soedibiokoesoemo.
1202—1203	Idem		Idem	Soeria Karta Legawa.
1203—1206	Idem		Idem	Soekawati.
1206—1209	Idem		Idem	Mochtar.
1209—1210	Idem		Idem	De Villeneuve.
1210—1213	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
1213—1214	Idem		Idem	Nalaprana.
1214—1216	Idem		Idem	Tadjoeddin Noor.
1216	Twaalfde aanvullende begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **71**),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Soangkoepon.
1216—1217	Idem		antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Binnenlandsch Bestuur.	
1217	Idem		rede in 2den termijn v.d. heer Soangkoepon en stemming.	
1217—1218	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IV Binnenlandsch Bestuur, uitsluitend onderdeelen Decentralisatie en Bestuurshervorming en IV A, Landstreken in de buitengewesten; verwelkoming v. d. heer Van der Bend, Regeeringsgemachtigde voor de Decentralisatie, die als zoodanig waarneemt voor den heer Van Hasselt, wien spoedig herstel wordt toegewenscht;			
			rede in 1sten termijn v.d. heer	Janssen.
1218—1220	Idem		Idem	Wirjopranoto.
1220—1222	Idem		Idem	De Raad.
1222	Idem		Idem	Mussert.
	64ste VERGADERING.			
1223	Ingekomen stukken.			
1223—1244	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte;			
			antw. in 1sten termijn v. d. RG	voor Alg. Zaken.
1244—1249	Idem		Idem	directeur van Economische Zaken.
1249—1255	Idem		Idem	directeur van Financiën.
	AVONDVERGADERING.			
1255—1258	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur uitsluitend onderdeelen Decentralisatie en Bestuurshervorming en IV A, Landstreken in de buitengewesten;			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Blaauw.
1258—1259	Idem		Idem	Abdul Rasjid.
1259—1261	Idem		Idem	Soedibiokoesoemo.
1261—1263	Idem		Idem	Soeria Karta Legawa.
1263—1264	Idem		Idem	Mogot.
1264—1267	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
1267—1268	Idem		Idem	Tadjoeddin Noor.
1268—1273	Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli enz. (Ond. **22**) met N. v. W. (st. 6),			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Mussert.
1273—1274	Idem		Idem	Kolkman.
1274—1276	Idem		Idem	Moelia.
	65ste VERGADERING.			
1277	Ingekomen stukken.			
1277—1289	Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**); antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.			
1289—1300	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en III A-D, Financiën c.a.; antw. in 1sten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene ambtenaarszaken.			
1300—1316	Idem		antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Financiën.	
1316—1319	Instelling Hooge Rapat in Tapanoeli enz. (Ond. **22**) met N. v. W. (st. 6);			
			rede in 1sten termijn v. d. heer	Soangkoepon.
1319	Idem		Idem	Janssen.

Blz. der Handelingen.				
	66ste VERGADERING.			
1320	Ingekomen stukken.			
1320—1325	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IX en IX A, Marine e.a., antw. in 1en term. v. d. commandant der Zeemacht.			
1325	De heer Thamrin neemt de leiding van de vergadering van den heer Jonkman over.			
1325—1327	Instelling Hooge Rapat in Tapanoeli enz. (Ond. **22**); met N. v. W. (st. 6); rede in 1sten termijn v.d. heer			Muhammad Yamin.
1327—1330		Idem	Idem	Abdul Rasjid.
1330		Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.
1331	De heer Jonkman neemt de leiding der vergadering weer van den heer Thamrin over.			
	Achtste aanvullende begrooting betr. afd. III, Financiën, voor 1940 (Ond. **87**); rede v.d. heer Thamrin. antw. v. d. directeur v. Financiën en stemming.			
1331—1333	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte; rede in 2den termijn v.d. heer			Wirjopranoto.
1333—1335		Idem	Idem	Kan.
1335—1338		Idem	Idem	Prawoto.
1338—1342		Idem	Idem	Muhammad Yamin.
1342—1343		Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
1343		Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.
1343—1346		Idem	Idem	Soangkoepon; opmerking v.d. Voorzitter omtrent eenige uitlatingen.
1346—1347		Idem	Idem	Thamrin.
1347—1350		Idem	Idem	Iskandar Dinata.
1350—1351		Idem	Idem	Mahmoed.
	AVONDVERGADERING.			
1351—1353	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte; rede in 2den termijn v. d. heer			Tadjoeddin Noor.
1353—1357		Idem	Idem	White.
1357—1358		Idem	Idem	Blaauw.
1358—1360		Idem	Idem	Kerstens.
1360—1361		Idem	Idem	Wiwoho.
1361—1364		Idem	Idem	Smit; opm. v. d. Voorzitter over een gebezigde uitdrukking.
1364—1367		Idem	Idem	Verboom.
1367—1368		Idem	Idem	La Lau.
	67ste VERGADERING.			
1369	Ingekomen stuk. — Redevoeringen v. d. Voorzitter en v. d. aanwezigen Regeeringsgemachtigde i.v.m. den verjaardag van den Eersten Minister van Groot Brittannië, Winston Churchill.			
1369—1370	Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**), met N. v. W. (st. 6); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**) met N. v. W. (st. 6); rede in 2den termijn v. d. heer			De Boer.
1370—1372		Idem	Idem	De Villeneuve.
1372—1373		Idem	Idem	Smit.
1373—1374		Idem	Idem	Mussert.
1374—1375		Idem	Idem	C. C. v. Helsdingen.
1375—1376	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. III en III A-D, Financiën e.a., rede in 2den termijn v. d. heer			Leunissen.
1376—1377		Idem	Idem	Van Nauta Lemke.
1377—1380		Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
1380—1381		Idem	Idem	Zwart.
1381—1382		Idem	Idem	Soetardjo.
1382—1383		Idem	Idem	Mussert.
1383		Idem	Idem	Mapoedji.
1383—1384		Idem	Idem	Soangkoepon.
1384		Idem	Idem	Wiwiho.
	68ste VERGADERING.			
1386—1387	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941; Afd. IX en IX A, Marine e.a.; rede in 2den termijn v. d. heer			De Raad.
1387—1388		Idem	Idem	Vas Dias.
1388—1389		Idem	Idem	La Lau.
1389		Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
1389—1403	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V A, Volksgezondheid; antw. in 1sten termijn v. h hoofd D. V. G.			

Blz. der Handelingen.				
1403—1404	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IX en IX A, Marine e.a.; antw. in 2den termijn v. d. commandant der Zeemacht.			
1404—1410	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V A, Volksgezondheid; voorzetting antw. in 1sten termijn van het hoofd D. V. G.			
	69ste VERGADERING.			
1411	Ingekomen stukken.			
1411—1412	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V A, Volksgezondheid; rede in 2den termijn v. d. heer Zwart.			
1412	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Muhammad Yamin en C. C. van Helsdingen.		
1412—1414	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Leunissen.	
1414	Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.	
1414—1415	Idem	Idem	Soeria Karta Legawa.	
1415	Idem	Idem	Mochtar.	
1415—1416	Idem	Idem	mevr. Neuyen.	
1416—1417	Idem	Idem	Abdul Rasjid.	
1417—1418	Idem	Idem	Mussert.	
1418—1420	Idem	Idem	Verboom.	
1420—1421	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1421—1422	Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.	
1422	Idem	redev. in 2den termijn v. d.	heeren Tadjoeddin Noor en Thamrin.	
1422—1423	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Rehatta.	
1423—1424	Idem	Idem	Wirjopranoto.	
1424—1447	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **41**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst; antw. in 1sten termijn v. d. fg. directeur van O. en E.			
	70ste VERGADERING.			
1448	Ingekomen stukken.			
1448—1451	Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**) met N. v. W. (st. 6); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**) met N. v. W. (st. 6); antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën.			
1451	Idem	stemming over Ond. **75**, art. 1.		
1451—1453	Idem, amend.-Smit (Ond. **75**, st. 6); toelichting v. d. heer Smit; antw. v. d. directeur van Financiën, rede v. d. heer Smit, stemmotiveering v. d. heer C. C. van Helsdingen en stemming.			
1453—1454	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Thamrin en Kan en eindstemming.		
	71ste VERGADERING.			
1455	Ingekomen stukken.			
1455—1459	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. III en III A—D, Financiën c.a.; antw. in 2den termijn v. d. directeur van Financiën.			
1459—1462	Idem	antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene ambtenaarszaken.		
1463—1465	Idem, motie-Prawoto (st. 9); toelichting v. d. heer Prawoto; redev. v. d. heeren C. C. van Helsdingen en Thamrin; antw. v. d. heer Prawoto en stemming.			
1466—1467	Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen het land en de autonome gemeenschappen (Ond. **70**) met N. v. W. (st. 6) en motie-Wirjopranoto c.s. inzake de „vrijwillige bijdrage" van de autonome ressorten aan 's Lands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7), rede in 1sten termijn v. d. heer Wirjopranoto.			
1467—1468	Idem	Idem	Soetardjo.	
1468—1469	Idem	Idem	Smit.	
1469—1470	Idem	Idem	Muhammad Yamin.	
1470	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1470—1472	Idem	Idem	Janssen.	
1472	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.	
1472—1498	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a.; ant. in 1sten termijn v. d. directeur van Economische Zaken.			
	72ste VERGADERING.			
1499	Ingekomen stukken.			
	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. V, Onderwijs en Eeredienst; rede in 2den termijn van mevr. Neuyen.			
1499—1500	Idem	Idem	v. d. heer	Soetardjo.
1500—1502	Idem	Idem		Muhammad Yamin.
1502—1503	Idem	Idem		Soeria Nata Atmadja.

Blz. der Handelingen.				
1503—1504	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst; rede in 2den termijn v. d. heer Kasimo.			
1504—1506	Idem	Idem	Iskandar Dinata.	
1506	Idem	Idem	Mussert.	
1506—1507	Idem	Idem	Wirjopranoto.	
1507—1508	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.	
1508—1509	Idem	Idem	Sosrohadikoesoemo.	
1509—1511	Idem	Idem	Soangkoepon.	
1511—1512	Idem	Idem	Mochtar.	
1512—1513	Idem	Idem	Abdul Rasjid.	
1513—1515	Idem	Idem	Kerstens.	
1515—1517	Idem	Idem	Wiwoho.	
1517—1518	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.	
1518—1519	Idem	Idem	Verboom.	
1519—1521	Idem	Idem	Thamrin.	
1521	Idem	Idem	Nalaprana.	
1522—1524	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. II, Justitie, rede in 1sten termijn v. d. heer Muhammad Yamin.			
1525	Idem	Idem	Kerstens.	
1525—1527	Idem	Idem	Soetardjo.	
1527—1528	Idem	Idem	Soangkoepon.	

AVONDVERGADERING.

1528—1530	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. II, Justitie; rede in 1sten termijn v. d. heer Smit.			
1530—1531	Idem	Idem	Zwart.	
1531—1533	Idem	Idem	Kan.	
1533—1534	Idem	Idem	Janssen.	
1534—1537	Idem	Idem	Blaauw.	
1537	Idem	Idem	Kolkman.	
1537—1538	Idem	Idem	Wiwoho.	
1538—1539	Idem	Idem	De Raad.	
1539—1540	Idem	Idem	Loa Sek Hie.	
1540—1542	Idem	Idem	Wirjopranoto.	
1542	Idem	Idem	Tadjoeddin Noor.	
1542—1544	Idem	Idem	Verboom.	
1544—1546	Derde aanv. begr. betr. Afd. II, Justitie voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**), rede in 1sten termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.			

73ste VERGADERING.

1547	Ingekomen stukken.			
1547—1565	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VII en VII A—L. Verkeer en Waterstaat c.a.; antw. in 1sten term. v. d. directeur van V. en W.			
1565—1568	Derde aanv. begr. betr. Afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**), rede in 1sten termijn v. d. heer Wirjopranoto.			
1568—1570	Idem	Idem	Smit.	

74ste VERGADERING.

1571	Ingekomen stukken.			
1571—1579	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a.; antw. in 1sten termijn v. d. legercommandant.			
1579—1580	Achtste aanv. begr. betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **88**), rede in 1sten termijn v. d. heer Thamrin.			
1580	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.	
1580—1582	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a.; mededeeling omtrent vervanging v. d. heer Van Mook als Regeeringsgemachtigde door den heer Middelaer; rede in 2den termijn v. d. heer White.			
1582	Idem	Idem	Hamongsapoetro.	
1582—1585	Idem	Idem	Zwart.	
1585	Idem	Idem	Kasimo.	
1585—1586	Idem	Idem	Moelia.	
1586—1588	Idem	Idem	Mogot.	
1588—1589	Idem	Idem	Soekawati.	
1589—1590	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.	
1590—1591	Idem	Idem	De Boer.	
1591—1592	Idem	Idem	Janssen.	
1592—1593	Idem	Idem	Mapoedji.	
1593—1595	Idem	Idem	Soangkoepon; opmerking v. d. Voorzitter.	

Blz. der Handelingen.			
1595—1596	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VI en VI A-B, Economische Zaken e.a.; rede in 2den termijn v. d. heer Mochtar.		
1596—1598	Idem	Idem	Prawoto.
1598—1599	Idem	Idem	Leunissen.
1599	Idem	Idem	Kan.

75ste VERGADERING.

1601	Ingekomen stukken. — Rede v. d. Voorzitter i. v. m. het 275-jarig bestaan van het Korps Mariniers.		
1601—1602	Toelating en aflegging verklaring en belofte van het nieuw verkozen lid, mevr. Goudswaard-Knipscheer.		
1602	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat; mededeeling omtrent vervanging als Regeeringsgemachtigde v. d. heer Van Haeften door den heer De Lange; rede in 2den termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.		
1602—1603	Idem	Idem	La Lau.
1603—1604	Idem	Idem	Soetardjo.
1604—1605	Idem	Idem	Zwart.
1605—1606	Idem	Idem	Mochtar.
1606—1607	Idem	Idem	Leunissen.
1607—1608	Idem	Idem	Kolkman.
1608	Idem	Idem	Soekawati.
1608—1610	Idem	Idem	Iskandar Dinata.
1610	Idem	Idem	Soangkoepon.
1610—1611	Idem	Idem	Thamrin.
1611—1613	Idem	Idem	Verboom.
1613	Idem	Idem	Kloppenburg.
1613—1614	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
1614—1618	Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen het Land en de autonome gemeenschappen (Ond. **70**) met N. v. W. (st. 6) en motie-Wirjopranoto c.s. inzake de „vrijwillige bijdrage'' van de autonome gemeenschappen aan 's Lands middelen (Ond. **1**, Afd. IV, st. 7); antw. in 1sten termijn v. d. adjunct-adviseur voor de Decentralisatie.		
1618—1619	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Wirjopranoto.	
1619	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Smit en Muhammad Yamin.	
1619—1620	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Soangkoepon.	
1620	Idem	Idem	Janssen.
1620—1621	Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.
1621—1622	Idem	antw. in 2den termijn v. d. adjunct-adviseur voor de Decentralisatie.	
1622	Idem	rede v. d. heer Wirjopranoto en antw. v. d. adjunct-adviseur voor de Decentralisatie; stemming.	
1623—1629	Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli enz. (Ond. **22**), met N. v. W. (st. 6) antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.		

76ste VERGADERING.

1630	Ingekomen stukken.		
	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VIII en VIII A. Oorlog e.a.; rede in 2den termijn v. d. heer La Lau.		
1630—1632	Idem	Idem	Thamrin.
1632—1633	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
1633	Idem	Idem	mevr. Neuyen.
	Nadere wijziging regeling reserve personeel v. h. leger (Ond. **26**); z.b. en z.h.s. wordt besloten tot vaststelling te adviseeren.		
1633—1634	Achtste aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **88**); antw. in 1sten termijn v. d. legercommandant.		
1634—1635	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Thamrin.	
1635	Idem	antw. in 2den termijn v. d. legercommandant; verzoek v. d. heer Thamrin en antw. v. d. Voorzitter.	
1636	Voorbehoud aan den Volksraad v. d. behandeling van Ond. **93** (vaststelling van de eerste begrooting voor de groepsgemeenschap Palembang enz.).		
1636—1664	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IV en IV A, Binnanlandsch Bestuurs. e.a.; antw. in 1sten termijn v. d. direct. van Binnenlandsch Bestuur.		
1664—1669	Idem	Idem	regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming in algemeenen dienst.
1669—1676	Idem	Idem	adjunct-adviseur voor de Decentralisatie.

77ste VERGADERING.

1677	Ingekomen stukken.		
1677—1679	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.; antw. in 2den termijn v. d. legercommandant.		
1679—1680	Idem, amend.-Thamrin (st. 7); toelichting v. d. heer Thamrin.		

Blz. der Handelingen.				
1680—1681	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.; amend.-Thamrin (st. 7); redev. v. d. heeren La Lau, J. A. van Helsdingen, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Muhammad Yamin, Kerstens, C. C. v. Helsdingen en De Villeneuve.			
1682	Idem	Idem	antw. v. d. legercommandant.	
1682—1684	Idem	Idem	rede v. d. heer Thamrin; antw. v. d. legercommandant en stemming.	
1684	Achtste aanv. begr. betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **88**); stemmotiveeringen v.d. heeren Thamrin en Muhammad Yamin en stemming.			
1684—1689	Begr. v. Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), V A, Volksgezondheid;			
1689	Idem, amend.-Mussert (st. 9)		antw. in 2den termijn v.h. hoofd D.V.G. en sub-amend.-Soeria Nata Atmadja (st. 11); toelichtingen v.d. heeren Mussert en Soeria Nata Atmadja.	
1690	Idem	Idem	antw. v.h. hoofd D.V.G.; afhandeling der amendementen.	
1690—1691	Idem, amend.-Mussert (st. 13),		toelichting v.d. heer Mussert.	
1691	Idem	Idem	rede v.d. heer Leunissen; antw. v. h. hoofd D.V.G.; afhandeling v. h. amendement.	
1691—1692	Idem, motie-Leunissen (st. 8);		antw. v.h. hoofd D.V.G.	
1692	Idem	Idem	rede v.d. heer Leunissen en antw. v.h. hoofd D.V.G.; stemming.	
1692—1700	Begrooting v. Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**),		afd. I, Regeering en Hooge Colleges; antw. in 1sten termijn v.d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.	
1700—1702	Instelling Hooge Rapat in Tapanoeli enz. (Ond. **22**), met N. v. W. (st. 6 en 7);		rede in 2den termijn v.d. heer Mussert.	
1702—1703	Idem		Idem	Moelia.
1703—1704	Idem		Idem	Soangkoepon.

78ste VERGADERING.

1705—1708	Begr. v. Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, met uitzondering van Decentralisatie en Bestuurshervorming;		rede in 2den termijn v.d. heer Soetardjo.	
1708—1709	Idem		Idem	Salamoen.
1709	Idem		Idem	Van Nauta Lemke.
1709—1710	Idem		Idem	Zwart.
1710—1711	Idem		Idem	Verboom.
1711—1713	Idem		Idem	Soangkoepon.
1713—1714	Idem		Idem	Moelia.
1714—1715	Idem		Idem	Mussert.
1715	Idem		Idem	Blaauw.
1715—1716	Idem		Idem	Iskandar Dinata; mededeeling v. d. Voorzitter betreffende een passage in de rede v. d. heer Soangkoepon.
1716—1718	Idem		rede in 2den termijn v. d. heer	Soeria Nata Atmadja.
1718—1719	Idem		Idem	Abdul Rasjid.
1719	Idem		Idem	Sosrohadikoesoemo.
1719—1720	Idem		Idem	J. A. van Helsdingen.
1720	Idem		Idem	Mapoedji.
1720—1722	Idem		Idem	Mogot.
1722—1723	Idem		Idem	Kan.
1723—1724	Idem		Idem	Thamrin.
1724—1726	Idem		Idem	Soedibiokoesoemo.
1727	Idem		Idem	Soekawati.
1727—1728	Idem		Idem	Mochtar.
1728—1729	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
1729—1730	Idem		Idem	Nalaprana.
1730	Idem		Idem	Hamongsapoetro.
1730—1732	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, uitsluitend onderdeelen Decentralisatie en Bestuurshervorming en IV A, Landstreken in de Buitengewesten.		rede in 2den termijn v. d. heer	Blaauw.
1732	Idem		Idem	Soeria Nata Atmadja.
1732—1734	Idem		Idem	Muhammad Yamin.

79ste VERGADERING.

1735	Ingekomen stukken.			
1735—1747	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.			
1747—1748	Idem		Idem	directeur van E. Z.
1748—1749	Idem		Idem	directeur van Financiën.

Blz. der Handelingen.		
1750—1751	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), amendementen-Thamrin c.s. ter vermindering van uitgaven op de hoofdstukken I van een 11-tal begrootingsafdeelingen (Afd. I, st. 8 enz.);	
		toelichting v. d. heer Thamrin.
1751	Idem	rede v. de heer Kan.
1751—1752	Idem	Idem Soangkoepon.
1752	Idem	redev. v. d. heeren Soedibiokoesoemo, Verboom en C. C. van Helsdingen.
1752—1754	Idem	antw. v. d. directeur van Financiën.
1754—1755	Idem	rede v. d. heer Thamrin.
1755—1756	Idem	antw. in 2den termijn v. d. directeur van Fin. en stemming.
1756—1757	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); amendementen-Soetardjo c.s. op een 5-tal begrootingsafdeelingen inzake plaatsing van Indonesische academici en ervaren krachten op de landskantoren (Afd. II, st. 7 enz.);	
		toelichting v. d. heer Soetardjo.
1757	Idem	rede v. d. heer Wirjopranoto.
1757—1758	Idem	Idem Sosrohadikoesoemo.
1758	Idem	Idem Soeria Nata Atmadja.
1759	Idem	redev. v. d, heeren Muhammad Yamin en Kan.
1759—1760	Idem	rede v. d. heer C. C. van Helsdingen.
1760	Idem	redev. v. d. heeren Blaauw en Loa Sek Hie.
1760—1761	Idem	rede v. d. heer Soangkoepon.
1761	Idem	redev. v. d. heeren De Villeneuve en Verboom.
1761—1763	Idem	antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.
1763—1764	Idem	rede v. d. heer Soetardjo; stemming.
1764	Voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van Ond. **99** (suikerinvoerordonnantie 1940) en Ond. **100** (verlenging van de werkingsduur van de „ordonnantie vreemdelingenarbeid'').	
	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. I, Regeering en Hooge Colleges;	
		rede in 2den termijn v. d. heer Zwart.
1765—1766	Idem	Idem Soangkoepon.
1766—1767	Idem	Idem Verboom.
1767—1769	Idem	Idem Muhammad Yamin.

80ste VERGADERING.

1770	Ingekomen stukken.	
1770—1779	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a.;	
		antw. in 2den termijn v. d. directeur van Economische Zaken.
1779	Idem, 2de N. v. W. (st. 12).	
1779—1780	Idem, motie-Mogot (st. 11);	toelichting v. d. heer Mogot.
1780	Idem Idem	rede v. d. heer Vas Dias.
1780—1781	Idem Idem	Idem Mussert.
1781	Idem Idem	redev. v. d. heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon.
1781—1782	Idem Idem	rede v. d. heer Kan.
1782—1783	Idem Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.
1783—1784	Idem	rede v. d. heer Mogot.
1784	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken;
		stemmotiveering v. d. heer Kan en stemming.
1784—1785	Suikerinvoerordonnantie 1940 (Ond. **99**); rechtstreeksche openbare behandeling.	
1785	Idem	rede v. d. heer Prawoto; antw. v. d. directeur van Economische Zaken; stemming.
1786	Voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van Tweede nota van wijzigingen betr. Afd. II (st. 11), derde nota van wijzigingen betr. Afd. III (st. 16) en tweede nota van wijzigingen betr. Afd. V A (st. 16).	
	Tweede nota van wijzigingen betr. Afd. V A, Volksgezondheid, (Ond. **1**, Afd. V A, st. 16) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.	
	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., met N. v. W. (st. 8);	
		stemmotiveeringen v. d. heeren Thamrin en Muhammad Yamin en stemming.
	Verlenging van den werkingsduur ordonnantie vreemdelingenarbeid (Ond. **100**); rechtstreeksche openbare behandeling;	
		aanneming z.b. en z.h.s.
1786—1788	Instelling Hooge Rapat in Tapanoeli enz. (Ond. **22**) met N. v. W. (st. 6 en 7);	
		antw. in 2den termijn v. d. directeur van Justitie.
1788—1789	Idem	stemmotiveering v. d. heer Mussert en stemming.
1789—1801	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. II, Justitie; antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.	
1802—1806	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**);	
		antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.

81ste VERGADERING.

1807	Ingekomen stuk.	
1807—1814	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VII en VII A-L, Verkeer en Waterstaat c.a.;	
		antw. in 2den termijn v. d. onderdirecteur v. V. W.
1814	Idem, 2de N. v. W. (st. 13).	

Blz. der Handelingen.			
1814—1816	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.; amend.-Iskandar Dinata (st. 16); toelichting v. d. heer Iskandar Dinata; rede v. d. heer White; antw. v. d. onderdir. v. V. en W.; rede v. d. heer Iskandar Dinata; vraag v. d. heer Sosrohadikoesoemo; stemming.		
1816	Tiende aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond **95**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.		
1816—1817	Opsporing en ontginning van zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**); rede in 1sten termijn v. d. heer Iskandar Dinata.		
1817—1819	Idem	Idem	Zwart.
1819	Idem	Idem	White.
1819—1821	Aangaan art. 5*a*-overeenkomsten inzake opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**); rede in 1sten termijn v. d. heer Blaauw.		
1821—1833	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V, Onderwijs en Eeredienst; antw. in 2den termijn v. d. fd. dir. v. O. en E.		
1833	Idem, N. v. W. (st. 16).		
1833—1834	Idem, amend.-White (st. 20); voorlichting v. d. fd. dir. v. O. en E.; rede v. d. heer White en antw. v. d. fd. dir. v. O. en E.; intrekking v. h. amendement.		
1834—1835	Idem, motie-Muhammad Yamin (st. 7); rede v. d. heer Muhammad Yamin; intrekking der motie.		

82ste VERGADERING.

1836	Ingekomen stukken.		
1836—1838	Vaststelling eerste begrooting groepsgemeenschap Palembang c.a. (Ond. **93**) en hiermede verband houdende nota's van wijzigingen op de afdeelingen III, IV, V, V A, VI en VII der ontwerp-begrooting voor 1941 (Ond. **1**); rede in 1sten termijn v. d. heer Mochtar.		
1838—1839	Idem	Idem	Mussert.
1839—1840	Idem	antw. in 1sten termijn v. d. regeeringscommissaris voor de bestuurshervorming in alg. dienst.	
1840—1841	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Mochtar.	
1841		antw. in 2 den termijn v. d. regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming in alg. dienst; stemming.	
	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); 2de en 3de nota van wijzigingen betr. Afd. III, Financiën (st. 12 en 16); 1ste N. v. W. betr. Afd. III A, Indische Schuld, (st. 7); N. v. W. betr. Afd. VII L, Staatsspoorwegen. stemmingen over verschillende begrootingsafdeelingen.		
1841—1842	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. II, Justitie; rede in 2den termijn v. d. heer Soangkoepon.		
1842—1844	Idem	idem	Smit.
1844	Idem	idem	Zwart.
1844—1846	Idem	idem	Blaauw.
1846—1847	Idem	idem	Loa Sek Hie.
1847—1848	Idem	idem	Wirjopranoto.
1848—1849	Idem	idem	Verboom.
1849	Derde aanv. begr. betr. Afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**); rede in 2den termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.		
1849—1850	Idem	idem	Wirjopranoto.
1850	Idem	idem	Smit.
1851—1852	Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.		
1852	Idem, 1ste N. v. W. (st. 7); sluiting der beraadslagingen en eindstemming over de afdeeling.		

83ste VERGADERING.

1853	Ingekomen stuk. Zevende aanvullende begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **96**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen. Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IX en IX A, Marine c.a., de eerste met 1ste N. v. W. (st. 7), eindstemming.		
1853—1855	Motie-Wirjopranoto betr. toelating van Indonesische jongelieden tot de opleiding van adelborsten (Ond. **41** Afd. IX, st. 7); rede v. d. commandant der Zeemacht; rede v. d. heer Wirjopranoto; uitstel der verdere behandeling.		
1855—1857	Motie-Wirjopranoto betr. instelling van een Landsmarine (Ond. **41**, Afd. IX, st. 6); rede v. d. commandant der Zeemacht; uitstel der verdere behandeling.		
1857—1859	Opsporing en ontginning zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**) en aangaan art. 5*a*-overeenkomsten inzake opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**); antw. in 1sten termijn v. d. onderdirecteur V. en W.		
1859	Idem	verklaring v. d. heer Iskandar Dinata (Ond. **91**).	
1860	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Zwart (Ond. **91**).	
1860—1861	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Blaauw (Ond. **92**).	
1861—1872	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a.; antw. in 2den termijn v. d directeur van B. B.		

Blz. der Handelingen.	
1872—1873	Aangaan art. 5*a*-overeenkomst inzake opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**); antw. in 2den termijn v. d. onderdirecteur V. en W.; stemmotiveering v. d. heer Thamrin en stemming.
1873—1874	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a.; antw. in 2den termijn v. d. adjunct-adviseur voor de Decentralisatie.
1874—1875	Idem, 2de N. v. W. (st. 12).
	Idem, 3de N. v. W. (st. 15); rede v. d. heer Wirjopranoto; antw. v. d. adj. adviseur voor de Decentralisatie; rede v. d. heer Wirjopranoto; intrekking amend.-Wirjopranoto (st. 8).
1875—1876	Idem, amend.-Soetardjo (st. 11) en amend.-Soetardjo (Afd. V, st. 10), toelichting v. d. heer Soetardjo.
1876	Idem Idem rede v. d. heer Soeria Nata Atmadja.
1876—1877	Idem Idem idem Soekawati.
1877	Idem Idem idem Soedibiokoesoemo.
1877—1878	Idem Idem idem Mussert.
1878—1880	Idem Idem antw. v. d. directeur van B. B.
1880—1881	Idem Idem rede v. d. heer Soetardjo.
1881	Idem Idem antw. v. d. dir. B. B. en stemming.
	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. V, departement van Onderwijs en Eeredienst, met N. v. W. worden z.h.s. aangenomen.
1881—1882	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., amend-Soeria Nata Atmadja (st. 22); toelichting v. d. heer Soeria Nata Atmadja.
1882	Idem antw. v. d. adj. adv. voor de Decentralisatie; rede v. d. heer Soeria Nata Atmadja; eindstemming.
	Dertiende aanvullende begrooting betr. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **94**) wordt z.b. en z.h.s. aangenomen.
	84ste VERGADERING.
1883	Ingekomen stukken.
1883—1888	Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), Afd. II, Justitie; antw. in 2den termijn v. d. dir. v. Justitie.
1888	Idem, 1ste en 2de N. v. W. (st. 8 en 11); eindstemming.
1889—1890	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding, Ond. **82**), antw. in 2den termijn v. d. dir. v. Justitie; stemming.
1890—1892	Motie-Smit betr. den alg. leider Bataviasche arbeidscentrale (Ond. **1**, afd. II, st. 14); toelichting v. d. heer Smit; redev. v. d. heeren Mussert, Thamrin, Blaauw, Sandkuyl, Prawoto en C. C. van Helsdingen; antw. v. d. directeur van Justitie; rede v. d. heer Smit en stemming.
1892	Vervalling van de motie-Razoux Schultz betr. huwende ambtenaressen (zitt. j. 1937—38, Ond. **1**, afd. III, st. 11).
1892—1893	Rede v. d. Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der eerste buitengewone zitting.
	TWEEDE GEWONE ZITTING 1940—1941.
	85ste VERGADERING.
1895—1896	Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der tweede gewone zitting.
1896—1897	Ingekomen stukken.
1897	Mededeeling van den Voorzitter betreffende de afwezigheid van het Volksraadslid M. H. Thamrin. — Rede van den Voorzitter in verband met het jubileum van de K. P. M. — Trekking der afdeelingen.
1898—1899	Herziening strafprocesrecht (Ond. **3**) met N. v. W. (st. 6), rede in 1sten termijn v. d. heer Hoedojo.
1899—1900	Idem idem Wirjopranoto.
1900—1901	Idem idem Kan.
1901—1902	Idem idem Janssen.
1903—1904	Idem idem Kolkman.
1904—1906	Idem idem Soeria Nata Atmadja.
1906—1910	Idem idem Mussert.
1910	Idem idem Aldjuffry.
1910—1911	Idem idem Salamoen.
1911—1913	Idem idem Muhammad Yamin.
1913	Idem idem C. C. van Helsdingen.
1914	Motie-Wirjopranoto betr. de artikelen 153 bis en ter en 161 bis W. v. S. (Zittingsj. 1939—1940, Ond. **1**, Afd. II, st. 13); rede v. d. heer Wirjopranoto, intrekking van de motie.
	86ste VERGADERING.
1915—1916	Redevoeringen van den Voorzitter en den Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken i.v.m. het overlijden van het Volksraadslid M. H. Thamrin.
1916	Ingekomen stukken. — Mededeeling van den Voorzitter omtrent de aanwijzing van den heer Soeroso als lid van het College van Gedelegeerden.

Blz. der Handelingen.		
1916—1918	Herziening van het strafprocesrecht (Ond. **3**)	met N. v. W. (st. 6), rede in 1sten termijn v. d. heer Prawoto.
1918—1919	Idem	Idem Soedibiokoesoemo.
1919	Idem	Idem Yo Heng Kam.
	Motie-Soeroso inzake bestrijding defensie-uitgaven uit leeningsgelden (Ond. **1**, Alg. Ged., st. 10); toelichting v. d. heer Soeroso.	
1919—1920	Idem	rede van den heer Kan.
1920—1921	Idem	antwoord van den directeur van Financiën.
1921	Idem	rede van den heer Soeroso.
1921—1922	Stemmotiveeringen van de heeren C. C. van Helsdingen, Smit en Soeria Nata Atmadja; stemming.	
1922—1923	Motie-Iskandar Dinata betreffende toepassing van den heer Iskandar Dinata.	beperkt vergaderrecht (Ond. **1**, Alg. Ged. st. 13), toelichting
1923	Idem	rede v. d. heer Verboom.
1923—1924	Idem	Idem Wirjopranoto.
1924	Idem	redev. v. d. heeren C. C. van Helsdingen en Muhammad Yamin.
1924—1926	Idem	antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.
1926	Idem	rede v. d. heer Iskandar Dinata en stemming.
	Motie-Iskandar Dinata betreffende bestrijding heer Iskandar Dinata.	rasdiscriminatie (Ond. **1**, Alg. Ged., st. 16), toelichting v. d.
1927—1929	Idem	redevoeringen v. d. heeren Aldjoeffry, C. C. van Helsdingen, Soedibiokoesoemo, Smit, Verboom, Blaauw, De Villeneuve, Kan, Soeria Nata Atmadja en Mussert.
1929—1930	Idem	antwoord van den R G voor A Z.
1930	Idem	rede v. d. heer Iskandar Dinata en stemming.
	Motie-Soeroso betr. overbrenging betrekkingen van M. L. R. naar B. B. L.-1938 enz. (Ond. **1**, Afd. III, st. 7), vraag van den Voorzitter en antw. v. d. heer Soeroso.	
1930—1932	Idem	rede v.d R G voor alg. ambtenaarszaken.
1932—1933	Idem	rede v. d. heeren Soeroso en C. C. van Helsdingen; antw. van den R G voor alg. ambtenaarszaken.
1933—1934	Motie-Verboom inzake de vraag of de voorm functie kan worden gehandhaafd (Ond. **1**, Afd.	alige assistent-resident van Djember in zijn tegenwoordige IV, st. 26), toelichting v. d. heer Verboom.
1934—1935	Idem	rede v. d. heer Soedibiokoesoemo.
1935	Idem	idem Mussert.
1935—1936	Idem	idem Blaauw.
1936—1937	Idem	idem Smit.
1937	Idem	idem Zwart.
1937—1938	Idem	idem Kan.
1938	Idem	idem Soetardjo.
1938—1939	Idem	antw. v. d. directeur van B. B.
1939—1940	Idem	rede v. d. heer Verboom; intrekking der motie.
1940—1941	Motie-Iskandar Dinata inzake de particuliere	landerijen (Ond. **1**, Afd. IV, st. 20), toelichting v. d. heer Iskandar Dinata.
1941	Idem	rede v. d. heer Zwart.
1941—1942	Idem	antw. v. d. directeur van B. B.
1942—1943	Idem	rede v. d. heer Iskandar Dinata.

87ste VERGADERING.

1944	Motie-Iskandar Dinata betr. overdracht volks de regentschappen (Ond. **1**, Afd. V, st. 11);	onderwijs op Java en Madoera buiten de stadsgemeenten aan rede v.d. heer Iskandar Dinata; intrekking der motie.
1944—1945	Motie-Iskandar Dinata betr. wederoprichting	standaardscholen (Ond. **1**, Afd. V, st. 12); toelichting v. d. heer Iskandar Dinata.
1945	Idem	rede v.d. heer Kerstens; antw. v.d. fd. directeur van O. en E.; rede v.d. heer Iskandar Dinata.
1946	Idem	stemmotiveering v.d. heer Verboom; stemming.
	Stemmingen motie-Soeroso betr. overbrenging enz. (Ond. **1**, Afd. III, st. 7).	betrekkingen van schrijvers enz. van M.L.R. naar B.B.L. 1938
	Stemming motie-Iskandar Dinata betr. toestan	den op de particuliere landerijen (Ond. **1**, Afd. IV, st. 20).
1946—1947	Motie-Abdul Rasjid betr. oprichting instituut	voor hygiene artsen (Ond. **1**, Afd. V A, st. 14); toelichting v.d. heer Abdul Rasjid.
1947—1948	Idem	rede v.d. heer Leunissen.
1948	Idem	redev. v. d. heeren C. C. van Helsdingen, Wermuth en Kerstens.
1949	Idem	antwoord van het hoofd van den D.V.G.; rede v.d. heer Abdul Rasjid; intrekking der motie.
1949—1940	Motie-Abdul Rasjid betr. intensiveering studie V A, st. 15),	Indonesische geneesmiddelen en -methoden (Ond. **1**, Afd. toelichting van den heer Abdul Rasjid.
1950	Idem	rede v.d. heer Kan.
1950—1951	Idem	antwoord v.h. hoofd van den D.V.G.
1951	Idem	rede v.d. heer Abdul Rasjid. antw. van het hoofd v.d. D.V.G. en stemming.

Blz. der Handelingen.		
1951—1953	Motie-Loa Sek Hie betr. wettelijke regeling inzake ontslag van geen Europeanenarbeid verrichtende werknemers (Ond. **1**, Afd. II, st. 13),	toelichting v.d. heer Loa Sek Hie.
1953—1954	Idem	rede v. d. heer Kolkman.
1954—1955	Idem	idem Wirjopranoto.
1955	Idem	idem Smit.
1955—1956	Idem	idem C. C. van Helsdingen.
1956	Idem	redev. v. d. heeren Kan en Kerstens.
1956—1957	Idem	rede v. d. heer Verboom.
1957	Idem	idem Soeroso.
1957—1958	Idem	antw. v. d. directeur van Justitie.
1958—1959	Idem	rede v. d. heer Loa Sek Hie.
1959—1960	Idem	stemmotiveering v. d. heer Kolkman en stemming.
	88ste VERGADERING.	
1961	Ingekomen stukken.	
1961—1962	Motie-Lapian betr. het prijspeil van bepaalde bevolkingslandbouwproducten (Ond. **1**, Algemeen Gedeelte, st. 6);	toelichting v. d. heer Lapian.
1962—1963	Idem	redev. v. d. heeren Kasimo, C. C. v. Helsdingen en Soedibiokoesoemo.
1963—1964	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.
1964	Idem	rede v. d. heer Lapian en antw. v. d. dir. v. E. Z.
1964—1965	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren De Villeneuve, Kan, Janssen, Smit, White, Soetardjo, C. C. v. Helsdingen, Soangkoepon en Zwart.
1965	Idem	rede v. d. heer Lapian; intrekking der motie.
	Motie-Soeroso betr. oprichting industriebank (Ond. **1**, Alg. Ged., st. 7); toelichting v. d. heer Soeroso.	
1965—1966	Idem	rede v. d. heer Roep.
1966—1967	Idem	idem directeur van Economische Zaken.
1967	Idem	redev. v. d. heeren Kan en White.
1967—1968	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.
1968	Idem	rede v. d. heer Soeroso; intrekking der motie.
1968—1970	Motie-Leunissen betr. informeel overleg tusschen het C. K. S. en het comité tot bewaking van het prijs- en loonpeil (Ond. **1**, Afd. VI, st. 15); toelichting	v. d. heer Leunissen.
1970	Idem	rede v. d. heer Smit; antw. v. d. directeur van E. Z.
1971	Idem	Idem Leunissen; verduidelijking der bedoeling v. d. motie door den Voorzitter; stemming.
	Motie-Leunissen betr. de regionale toeslagen voor Soerabaja en Semarang (Ond. **1**, Afd. VI, st. 16); toelichting v. d. heer Leunissen.	
1971—1972	Idem	rede v. d. heer C. C. van Helsdingen.
1972	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.
1972—1975	Motie-Soekawati betr. verbod van invoer van gecondenseerde gesuikerde afgeroomde melk (Ond. **1**, Afd. VI, st. 17); toelichting v. d. heer Soekawati.	
1975	Idem	rede v. d. heer Kolkman.
1975—1976	Idem	idem mevr. Neuyen.
1976—1977	Idem	idem Leunissen.
1977	Verkiezing van den 1sten plv. voorzitter.	
	89ste VERGADERING.	
1978	Ingekomen stukken.	
1978—1979	Motie-Wirjopranoto betr. instelling van een landsmarine (Ond. 41, Afd. IX, st. 6),	rede v. d. heer La Lau.
1979—1981	Idem	idem C. C. van Helsdingen.
1981	Idem	idem Soangkoepon.
1981—1982	Idem	idem Vas Dias.
1982—1983	Idem	idem J. A. van Helsdingen.
1983—1984	Idem	idem Wirjopranoto; wijziging van de motie.
1985—1986	Idem	antw. v. d. commandant der Zeemacht en stemming.
1986—1987	Motie-Wirjopranoto betr. toelating Indonesische jongelieden tot de opleiding voor adelborsten voor de marine (Ond. **41**, Afd. IX, st. 7);	rede v. d. heer Vas Dias.
1987	Idem	idem Soangkoepon.
1987—1989	Idem	idem C. C. van Helsdingen.
1989	Idem	redev. v. d. heeren Soekawati en La Lau.
1989—1990	Idem	rede v. d. heer J. A. van Helsdingen.
1990—1992	Idem	idem Wirjopranoto; wijziging der motie.
1992—1993	Idem	antw. v. d. commandant der Zeemacht.
1993	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Blaauw, C. C. van Helsdingen, De Villeneuve, La Lau, Kerstens; intrekking der motie.

Blz. der Handelingen.		
1993—1994	Motie-Soetardjo betr. invoering localen leerplicht (Ond. **1**, Afd. V, st. 14); toelichting v. d. heer Soetardjo.	
1994	Idem	rede v. d. heer Soedibiokoesoemo.
1994—1995	Idem	idem Moelia.
1995	Idem	redev. v. d. heeren Soangkoepon en Iskandar Dinata.
1995—1996	Idem	antw. v. d. fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.
1996	Idem	rede v. d. heer Soetardjo en stemming.
	90ste VERGADERING.	
1997	Toelating, beëediging en verwelkoming verkozen verklaard lid Mr. R. Samsoedin. — Ingekomen stukken.	
1998—2006	Herziening strafprocesrecht (Ond. **3**) met N. v. W. (st. 6); antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.	
2007	Motie-Wirjopranoto (vroeger: motie-Thamrin) betr. de woorden „Inheemschen" enz. (Ond. **1**, Alg. Ged., st. 5), toelichting van den heer Wirjopranoto.	
2007—2008	Idem	redev. v. d. heeren Sosrohadikoesoemo en Soekawati.
2008—2009	Idem	antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.
2009—2010	Idem	rede v. d. heer Wirjopranoto.
2010	Idem	antw. in 2den termijn v. d. R G voor A Z.; stemmotiveeringen v. d. heeren Blaauw, Kerstens, Soangkoepon en Verboom; rede v. d. heer Wirjopranoto; intrekking der motie.
	91ste VERGADERING.	
2011—2012	Motie-Soekawati betr. een verbod tot invoer van gecondenseerde gesuikerde afgeroomde melk (Ond. **1**, Afd. VI, st. 17), rede v. d. directeur van Econ. Zaken.	
2012—2013	Idem	rede v. h. hoofd van den D. V. G.
2013—2014	Idem	rede v. d. heer Soekawati en stemming.
2014	Motie-Mochtar betreffende de toestanden in den peperhandel (zittingsj. 1939—1940, Ond. **1**, Afd. VI, st. 9), toelichting van den heer Mochtar.	
2014—2015	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.
2015	Idem	rede v. d. heer Mochtar; intrekking der motie.
2015—2016	Motie-Lapian betr. aanwijzing van bepaalde plaatsen in Noord-Celebes als zeehaven (zitt.j. 1939—1940, Ond. **1**, Afd. VI, st. 14), toelichting v. d. heer Lapian.	
2016	Idem	rede v. d. heer Vas Dias.
2017	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken; intrekking der motie.
2017—2019	Motie-Leunissen betr. regionale toeslagen voor Soerabaja en Semarang (Ond. **1**, Afd. VI, st. 16), rede v. d. R. G. voor Alg. Ambtenaarszaken.	
2019—2020	Idem	rede v. d. heer Leunissen.
2020—2021	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Smit en Kerstens; stemming.
	92ste VERGADERING.	
2022	Ingekomen stukken.	
2022—2023	Herziening strafprocesrecht (Ond. **3**) met N. v. W (st. 6 en 7), rede in 2den termijn v. d. heer Hoedojo.	
2023—2024	Idem	idem Wirjopranoto.
2024—2026	Idem	idem Kan.
2026—2027	Idem	idem Soeria Nata Atmadja.
2027—2028	Idem	idem Mussert.
2028	Idem	idem Salamoen.
2028—2029	Idem	idem C. C. van Helsdingen.
	93ste VERGADERING.	
2030	Ingekomen stukken. Voorbehoud der behandeling van de ontwerp-weggeldordonnantie 1940 (Ond. **113**) aan den Volksraad.	
2030—2036	Herziening strafprocesrecht (Ond. **3**), met N. v. W. (st. 6 en 7), antw. in tweeden termijn v. d. directeur van Justitie.	
2037	Idem	stemmingen.
	Idem, amend.-Soeria Nata Atmadja (st 9), toelichting v. d. heer Soeria Nata Atmadja.	
2037—2038	Idem Idem	rede v. d. heer Wirjopranoto.
2038	Idem Idem	redev. v. d. heeren Mussert en Kolkman.
2038—2039	Idem Idem	rede v. d. heer Kerstens.
2039	Idem Idem	idem C. C. van Helsdingen. antw. v. d. directeur van Justitie. rede v.d. heer Soeria Nata Atmadja; intrekking v.h. amendement; stemming.
2039—2040	Idem	stemmotiveering v.d. heer Loa Sek Hie en stemming.
2040	Idem	motie-Muh. Yamin (st. 8) betreffende voorzieningen in de buitengewesten inzake aansluiting bij de herziening van het strafprocesrecht, toelichting v.d. heer Muh. Yamin, antw. v.d. directeur v. Justitie; stemming.

Blz. der Handelingen.

94ste VERGADERING.

2041 Redevoeringen van den Voorzitter en van den Regeeringsgemachtigde i.v.m. het overlijden van generaal Metaxas, minister-president van Griekenland. — Ingekomen stukken. — Mededeeling v.d. Voorzitter inzake beëindiging v.d. zitting. — Voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van Ond. **116**, desa-ordonnantie.

2042 Voorstel inzake de voorbereiding der behandeling van de desa-ordonnantie (Ond. **116**) en de weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**).

2042—2043 Aanv. begr. betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**), rede in 1sten termijn v.d. heer Wirjopranoto.

2043 Idem idem White.

2043—2044 Idem idem Rehatta.

2044—2045 Idem idem J. A. v. Helsdingen.

2045—2046 Idem idem Kan.

2046—2047 Aanv. begr. betr. Afd. V A, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**), rede in 1sten termijn v.d. heer Wirjopranoto.

2047—2048 Idem idem Leunissen.

2048 Idem idem Kerstens.

2049—2051 Aanv. begr. betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van E. Z., dankbetuiging v.d. heer White, vraag v.d. heer J. A. v. Helsdingen, antw. v.d. directeur v. E. Z. en stemming.

2051—2052 Aanvullende begrooting betr. Afd. VA, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**), antw. in 1sten termijn v. h. hoofd D. V. G.

2052 Idem rede in 2den termijn v. d. heer Leunissen.

2052—2053 Idem Idem Kerstens.

2053 Idem antw. in 2den termijn v. h. hoofd D. V. G. en stemming.

Rechtstreeksche openbare behandeling aanv. begr. betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **115**),

2053—2054 Idem rede in 1sten termijn v. d. heer Wirjopranoto.

2054 Aanv. begr. betr. Afd. II, Justitie, voor 1941 (Ond **112**) wordt z. b. en z. h. s. aangenomen.

2054—2055 Interpellatievoorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) wordt z. b. en z. h. s. aangenomen.

2055—2056 Aanv. begr. betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **115**), antw. in 1sten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

2056 Idem rede in 2den termijn v. d. heer Wirjopranoto.

2056—2057 Idem antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en stemming.

2057 Aanv. begr. betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1941 (Ond. **109**), rede v. d. heer Wirjopranoto, antw .v. d. fd. directeur van O. en E. en stemming. Intrekking moties-Iskandar Dinata (zittingsj. 1938—'39, Ond. **1**, Afd. II, st. 7); — Muhammad Yamin (zittingsj. 1939—'40, Ond. **1**, Afd. II, st. 16); — Soangkoepon (zittingsj. 1939—'40, Ond. **96**, st. 11).

2057—2058 Sluiting.

TWEEDE BUITENGEWONE ZITTING.

95ste VERGADERING.

2059 Rede v. d. Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der zitting.

2059—2060 Toelating, beëediging en verwelkoming van het lid, den heer R. A. A. Tjakraningrat, verkozen in de plaats van het afgetreden lid, den heer Harmani.

2060 Ingekomen stukken.

2060—2061 Verzoek tot voorbehoud der behandeling van Ond. **122** (verzekeringskamer enz.) aan den Volksraad.

2061 Schriftelijke voorbereiding der behandeling van de weggeld-ordonnantie (Ond. **113**) en de desaordonnantie (Ond. **116**). — Mededeelingen v. d. Voorzitter omtrent intrekking, uitstel en behandeling van moties. — Mededeeling v. d. Voorzitter inzake beëindiging der behandeling van de interpellatie-Thamrin betreffende het politioneel beleid (zitt. j. 1939—40, Ond. **140**).

2061—2063 Interpellatie-Wirjopranoto betr. het staatkundig (politiek-politioneel e.q. militair) beleid (Ond. **117**), rede v. d. heer Wirjopranoto en mededeeling v. d. Voorzitter.

96ste VERGADERING.

2064 Ingekomen stukken. — Aanneming z. b. en z. h. s. van de volgende ontwerpen: Aanv. begr. betr. afd. III A, Indische Schuld, voor 1941 (achtste storting rubberfonds) (Ond. **108**); Slot der rekening 1937 (Ond. **105**); Begrootingsrekening 1938 gezamenlijke landsbedrijven (Ond. **106**).

2064—1065 Motie-Blaauw betr. invoering kiesvoorschriften voor onderdanen-Nederlanders en Uitheemsche onderdanen-niet-Nederlanders voor regentschapsraden (Ond. **1**, afd. IV, st. 23), redev. v. d. adviseur v. d. Decentralisatie en v. d. heer Kan.

2065—2066 Idem rede v. d. heer Janssen.

2066 Idem idem Soangkoepon.

2066—2067 Idem idem C. C. van Helsdingen.

2067 Idem idem Soedibiokoesoemo.

2067—2068 Idem idem Wirjopranoto.

2068 Idem redev. v. d. heeren Aldjoeffry en Smit.

2068—2069 Idem rede v. d. heer Soeroso.

2069—2070 Idem idem Blaauw; intrekking der motie.

Blz. der Handelingen.				
	97ste VERGADERING.			
2071	Ingekomen stukken.			
2071—2073	Interpellatie-Wirjopranoto betr. het staatkundig (politiek-politioneel c.q. militair) beleid (Ond. **117**), rede v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.			
	98ste VERGADERING.			
2074—2077	Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) met N. v. W. (st. 6 en 9), rede in 1sten termijn v. d. heer			Mussert.
2077—2078	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
2078—2080	Idem		Idem	Soekawati.
2080—2083	Idem		Idem	Roep.
2083—2084	Idem		Idem	Lapian.
2084—2086	Idem		Idem	Zwart.
2086—2088	Idem		Idem	Blaauw.
2088—2089	Idem		Idem	Aldjoeffry.
2089—2091	Idem		Idem	Mogot.
2091—2093	Idem		Idem	Mapoedji.
2093—2095	Idem		Idem	Soangkoepon.
2095—2096	Idem		Idem	Nalaprana.
2096—2097	Idem		Idem	Mochtar.
2097—2098	Idem		Idem	Janssen.
2098—2099	Idem		Idem	Moelia.
2099—2100	Idem		Idem	Kolkman.
2100—2101	Idem		Idem	Kan.
	99ste VERGADERING.			
2102	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**), toelichting v.d. Voorzitter.			
2102—2103	Idem		rede in 1sten termijn v.d. heer	Kan.
2103—2104	Idem		Idem	Soangkoepon.
2104—2105	Idem		Idem	Soeroso.
2105	Idem		Idem	Soedibiokoesoemo.
2105—2107	Idem		Idem	Roep.
2107	Idem		Idem	De Villeneuve.
2107—2109	Idem		Idem	Verboom.
2109	Idem		toelichting v.d. Voorzitter omtr. standpunt v.d. Regeering.	
2109—2110	Idem		rede in 1sten termijn v.d. heer Kerstens.	
2110—2112	Interpellatie-Wirjopranoto betr. het staatkundig (politiek-politioneel c.q. militair) beleid (Ond. **117**), rede v.d. heer			Wirjopranoto.
2112—2114	Idem		Idem	Muhammad Yamin.
2114—2115	Idem		Idem	Soeroso.
2115—2117	Idem		Idem	Soangkoepon.
2117—2118	Idem		Idem	C. C. v. Helsdingen.
2118	Idem		Idem	Roep.
2118—2119	Idem		Idem	Iskandar Dinata.
2119—2120	Idem		Idem	Verboom.
	100ste VERGADERING.			
2121	Ingekomen stukken.			
2121—2122	Aanv. begr. betr. de Afd. IX, Marine, en IX A, Marine-Établissement, voor 1941 (Ond. **129**), rede in 1sten termijn v. d. heer			J. A. van Helsdingen.
2122—2123	Idem		Idem	Soangkoepon.
2123	Idem		Idem	Wirjopranoto.
2124—2125	Idem		antw. in 1sten termijn v. d. comm. der Zeemacht.	
2125	Idem		redev. in 2den termijn v. d. heeren J. A. van Helsdingen e Soangkoepon.	
2125—2126	Idem		rede in 2den termijn v. d. heer Wirjopranoto.	
2126	Idem		rede in 2den termijn v. d. comm. der Zeemacht en stemmin	
	Aanneming z. b. en z. h. s. van de ontwerpen: Tweede aanv. begr. betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredien voor 1941 (Ond. **132**); Tweede aanv. begr. betr. Afd. V A, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **127**).			
	101ste VERGADERING.			
2127	Ingekomen stukken.			
	Motie-Iskandar Dinata c.s. betr. uitstel openbare behandeling desa-ordonnantie (Ond. **116**, st. 9), to lichting v. d. heer Iskandar Dinata.			
2127—2128	Idem		rede v. d. directeur van Binnenlandsch Bestuur.	
2128—2129	Idem		rede v. d. heer Soeria Nata Atmadja.	
2129	Idem		redev. v. d. heeren Kan, Soangkoepon en Blaauw.	
2129—2130	Idem		rede v. d. heer Iskandar Dinata; verklaring v. d. heer Soer Nata Atmadja en stemming.	
2130	Aanneming z.b. en z.h.s. van de ontwerpen: Aanv. begr. betr. de Afd. III A, VII A, VII B en VII G vo 1941 (Ond. **130**); Aanv. begr. betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **135**).			

Blz. der Handelingen.				
	102de VERGADERING.			
2131	Ingekomen stukken.			
2131—2139	Weggeldordonnantie 1942 (Ond. **113**) met N. v. W. (st. 6 en 9), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van B. B.			
2140—2143	Interpellatie-Wirjopranoto betr. het staatkundig (politiek-politioneel c.q. militair) beleid (Ond. **117**), antw. v. d. Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken; dankbetuiging v. d. Voorzitter.			
	103de VERGADERING.			
2144	Ingekomen stukken.			
2144—2147	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**), antw. in 1sten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.			
2147—2148	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	Kan.	
2148	Idem	Idem	Soangkoepon.	
2148—2149	Idem	Idem	Soeroso.	
2149—2150	Idem	Idem	Verboom.	
2150—2152	Weggeldordonnantie 1942 (Ond. **113**) met N. v. W. (st. 6, 9 en 10), rede in 2den termijn v. d. heer		Mussert.	
2152—2153	Idem	Idem	Muhammad Yamin.	
2153—2155	Idem	Idem	Blaauw.	
2155	Idem	Idem	Mapoedji.	
2155—2156	Idem	Idem	Soangkoepon.	
2156	Idem	Idem	Mochtar.	
2157	Idem	redev. v. d. heeren De Villeneuve en Kan.		
2158—2159	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**), antw. in 2den termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.			
2159	Idem	stemmotiveering v. d. heer Soeroso en stemming.		
2159—2161	Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) met N. v. W. (st. 6, 9 en 10), antw. in 2den termijn v. d. dir. v. B. B.			
	104de VERGADERING.			
2162—2163	Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) met N. v. W. (st. 6, 9, 10 en 11), amend.-Mussert (st. 12) op art. 1, toelichting v. d. heer Mussert; redev. v. d. heeren Kan, Soangkoepon en Mochtar; antw. v. d. dir. v. B. B.; rede v. d. heer Mussert en stemmingen.			
2163—2164	Idem, amend.-Blaauw (st. 14) op art. 2, toelichting v. d. heer Blaauw.			
2164	Idem	Idem	redev. v. d. heeren Soekawati en Soangkoepon.	
2164—2165	Idem	Idem	rede v. d. heer Moelia.	
2165	Idem	Idem	redev. v. d. heeren Wirjopranoto en Mogot.	
2166	Idem	Idem	redev. v. d. heer Kasimo, mev. Neuyen en d. heer Mussert.	
2166—2167	Idem	Idem	rede v. d. heer Roep.	
2167	Idem	Idem	Idem	Kerstens.
2167—2168	Idem	Idem	Idem	Kan; opmerking v. d. Voorzitter.
2168	Idem	Idem	antw. v. d. directeur van Binnenlandsch Bestuur.	
2168—2170	Idem	Idem	rede v. d. heer Blaauw.	
2170—2171	Idem	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Janssen en Sandkuyl en v. d. Voorzitter; stemmingen.	
2171—2172	Idem	Idem	stemmotiveeringen v. d. heeren Janssen, Mapoedji en Lapian, mevr. Neuyen en den heer Blaauw; eindstemming.	
2172—2173	Motie-Mussert c.s. betr. het als aequivalent van verloren gaanden heerendienst vast te stellen bedrag (Ond. **113**, st. 13), rede v. d. heer Mussert; antw. v. d. directeur van Binnenlandsch Bestuur; rede v. d. heer Mussert en intrekking der motie.			
2173—2174	Aanv. begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**), rede in 1sten termijn v. d. heer		Kan.	
2174	Idem	Idem	Van Nauta Lemke.	
2174—2175	Idem	Idem	La Lau.	
2175—2176	Idem	Idem	Soeria Nata Atmadja.	
2176	Idem	Idem	Soeroso.	
2176—2177	Idem	Idem	Soangkoepon.	
2177—2178	Idem	Idem	Leunissen.	
	105de VERGADERING.			
2179—2180	Aanv. begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), rede in 1sten termijn v. d. heer		La Lau.	
2180—1281	Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.	
2181—2183	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.	
2183	Idem	Idem	Soeroso.	
2183—2186	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.	
2186	Idem	redev. in 1sten termijn van mevr. Neuyen en v. d. heer Smit.		
2186—2187	Idem	rede v. d. heer Verboom.		

Blz. der Handelingen.			
2187	Aanv. begr. betr. afd. III, Financiën, voor 1941 (Ond. **140**) wordt z. b. en z. h. s. aangenomen.		
2187—2189	Tweede aanv. begr. betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**), rede in 1sten termijn v. d. heer		Muhammad Yamin.
2189—2190	Idem	Idem	Soeroso.
2190—2191	Idem	Idem	La Lau.
2191—2192	Idem	Idem	Soedibiokoesoemo.
2192—2193	Idem	Idem	Sosrohadikoesoemo.
2193—2195	Aanvullende begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), antw. in 1sten termijn v. d. legercommandant.		
2195—2196	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer	La Lau.
2196	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
2196—2197	Idem	Idem	J. A. van Helsdingen.
2197—2198	Idem	antw. in 2den termijn v. d. legercommandant; stemming.	
2198—2199	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**), rede in 1sten termijn v. d. heer		Smit.
2199—2201	Idem	Idem	De Boer.
2201—2202	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen.
	AVONDVERGADERING.		
2202—2203	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**), rede in 1sten termijn v. d. heer		Loa Sek Hie.
2203—2205	Idem	Idem	Kasimo.
2205—2206	Idem	Idem	Soangkoepon.
2206—2209	Idem	Idem	Kerstens.
2209—2210	Idem	Idem	Zwart.
2210—2211	Idem	Idem	De Villeneuve.
	106de VERGADERING.		
2212	Ingekomen stukken.		
2212—2220	Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Economische Zaken.		
2220—2221	Ordonnantie op het levensverzekeringbedrijf c.a. (Ond. **122**), met N. v. W. (st. 7), rede in 1sten termijn v. d. heer		Iskander Dinata.
2221—2223	Idem	Idem	Kasimo.
2223	Idem	Idem	C. C. van Helsdingen
2223—2224	Idem	Idem	Kan.
2224—2225	Idem	Idem	Kloppenburg.
2225—2227	Idem	Idem	Zwart.
2227—2228	Idem	Idem	De Boer.
2228	Idem	Idem	Soeroso.
2228—2229	Idem	Idem	Soangkoepon.
2229—2232	Idem	Idem	Verboom.
2232	Tweede aanv. begr. betr. Afd. II, Justitie, voor 1941 (Ond. **134**), sluiting der beraadslaging.		
	107de VERGADERING.		
2233	Ingekomen stukken.		
2233—2234	Tweede aanv. begr. betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**), rede in 2den termijn v.d. heer		Muhammad Yamin.
2234	Idem	Idem	Soeroso.
2234—2235	Idem	Idem	Smit.
2235	Idem	Idem	De Boer.
2236	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren	Loa Sek Hie en Zwart.
2236—2237	Idem	Idem	Soangkoepon.
2237	Idem	Idem	Kerstens.
2237—2238	Idem	Idem	De Villeneuve.
2238—2241	Idem	antw. in 2den termijn v.d. directeur van Economische Zaken; stemming.	
2241	Motie-Soeroso c.s. betr. deelneming van het Land in het aandeelenkapitaal van op te richten bedrijven (Ond. **128**, st. 6), toelichting van den heer Soeroso.		
	Idem	rede v.d. heer	Tadjoeddin Noor.
2241—2242	Idem	Idem	Smit.
2242	Idem	Idem	Kerstens.
2242—2243	Idem	antw. v. d. directeur van Economische Zaken.	
2243—2244	Idem	rede v. d. heer Soeroso en stemming.	
2244	Aanneming z.b. en z.h.s. van de ontwerpen: Aanvullende begrootingen betr. de Afd. IV en VI voor 1941 (Ond. **142**); Derde aanvullende begrooting betr. Afd. V, Onderwijs, voor 1941 (Ond. **141**); Derde aanvullende begrooting betr. Afd. V A, dienst der Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **144**); Aanvullende begrootingen betr. Afd. VIII, Oorlog, en IX, Marine, voor 1941 (Ond. **145**); Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **147**); Aanvullende begrootingen betr. de Afd. III A, Indische Schuld, en IX A, Marine-établissement, voor 1941 (Ond. **148**); Verslag Algemeene Rekenkamer in Ned.-Indië over 1939 (Ond. **107**) en verslag Algemeene Rekenkamer in Nederland over 1939 (Ond. **107A**); dankbetuiging aan de commissie voor de verslagen der Algemeene Rekenkamer in Ned.-Indië en in Nederland.		

Blz. der Handelingen.			
2244—2252	Ordonnantie op het levensverzekeringbedrijf c.a. (Ond. **122**) met N. v. W. (st. 7), antw. in 1sten termijn v. d. directeur van Justitie.		
2252—2254	Aanvullende begrootingen betr. de Afd. VI, Ec. Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **149**), rede in 1sten termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.		
2254	Idem	Idem	Janssen.
2254—2255	Idem	Idem	De Villeneuve.
2255—2256	Idem	Idem	De Boer.
2256—2257	Derde aanvullende begrooting betr. Afd. I, Reg. en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **143**), rede v. d. heer Janssen.		
	108ste VERGADERING.		
2258	Ingekomen stukken.		
2258—2261	Aanvullende begrootingen betr. Afd. VI, Ec. Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **149**), antw. in 1sten termijn v.d. directeur van Economische Zaken.		
2261—2262	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Van Nauta Lemke.	
2262—2263	Idem	Idem	De Boer.
2263—2265	Idem	antw. in 2den termijn v. d. dir. v. Economische Zaken; verzoek v. d. heer De Boer.	
2265—2266	Derde aanv. begr. betr. Afd. I, Reg. en Hooge Coll., voor 1941 (Ond. **143**), antw. in eersten termijn v. d. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, rede in tweeden termijn v. d. heer Janssen, antw. in tweeden termijn v. d. R. G. A. Z. en stemming.		
2266	Aanv. begrootingen betr. de Afd. VI, Economische Zaken, en VII, V. en W., voor 1941 (Ond. **149**), vraag v. d. heer De Boer en antw. v. d. directeur van Economische Zaken en stemming.		
2266—2268	Ordonnantie op het levensverzekeringbedrijf c.a. (Ond. **122**) met N. v. W. (st. 7), rede in 2den termijn v. d. heer Wirjopranoto.		
2268	Idem	Idem	Kasimo.
2268—2269	Idem	Idem	Kan.
2269	Idem	redev. in 2den termijn v. d. heeren Kloppenburg en Zwart.	
2269—2270	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer De Boer.	
2270	Idem	Idem	Soangkoepon.
2270—2271	Idem	Idem	Verboom.
2271—2275	Idem	antw. in 2den termijn v. d. dir. v. Justitie en stemming.	
2275	Aanneming z.b. en z.b.s. van de ontwerpen: Tweede aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1941 (Ond. **134**); Derde aanvullende begrooting betr. Afd. II, Justitie, voor 1941 (Ond. **146**).		
2275—2278	Aanvullende begrooting betr. Afd. IV Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**). antw. in 1sten termijn v. d. directeur van B. B.		
2278	Idem	rede in 2den termijn v. d. heer Soangkoepon en stemming.	
2278—2279	Rede v. d. Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der zitting.		

NAMENREGISTER.

ZITTINGSJAAR 1940—1941.

ABDUL RASJID.

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: gebruik van de Maleische taal in vertegenwoordigende lichamen H 799, beleid der Indische Regeering H 799, 800, economischen toestand en economische politiek H 799, 801, samenwerking tusschen bevolkingsgroepen H 799, positie der bevolkingsgroepen H 800, hulde aan H. M. de Koningin H 800—801, loyale gezindheid der bevolking H 801, volkswelvaart en volksverheffing H 801, „Indonesisch" en „Indonesiërs" H 801, voedselvoorziening H 801, staatkundige hervormingen H 802, enquête-recht Volksraad H 802, volksverheffing en volkswelvaart H 802, 803—804, steun aan de oorlogsvoering H 802, voorlichting aan den Volksraad H 803; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: Inlandsche gemeenteordonnantie buitengewesten H 1183—1184, Inheemsche rechtspraak buitengewesten H 1184—1185, 1718—1719, erfelijkheidsbeginsel bij benoeming volkshoofden buitengewesten H 1185—1186, 1718—1719, instelling adviseerende raden H 1258, instelling nieuwe groepsgemeenschappen, o.a. Tapanoeli H 1258, provincies in de buitengewesten H 1258, voortgang bestuurshervorming H 1258, centrale voorbereiding bestuurshervorming H 1258, rechtstreeksche verkiezingen voor regentschaps- en groepsgemeenschapsraden; herziening kiesrecht regentschapsraden; vervanging benoemde leden door verkozen leden H 1258—1259, overdracht bevoegdheden locale raden aan het betrokken dagelijksch bestuur H 1259, lidmaatschap van ass.-resident van regentschapsraad H 1259; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over; onderwijspolitiek en volksverheffing H 956—957, pesantrens en langgars H 957, gouv. scholen, niet onder O. en E. ressorteerend, daaronder te brengen H 957, veeartsenijkundige hoogeschool H. 957, subsidie A. M. S. v. Theosofische werelduniversiteit H 957, 958, litteraire faculteit H 957, studentenhuizen 958, A. M. S. Sumatra H 958, zendingscorporaties (Rijnsche zending) H 958, benoeming Indon. hoogleeraren H 1512; —— Afd VA, Volksgezondheid, over: artsen van vreemde nationaliteit bij den D. V. G. H 999, gezondheidszorg H 999—1000, 1417, studie van Oostersche geneesmethoden H 1000, 1417, geneesmiddelenvoorziening H 1000, 1417, krankzinnigenverzorging H 1001, Eykman-stichting H 1001, landelijken hygiënedienst H 1001, C. B. Z. te Soerabaja H 1001, 1417, formatie N. I. artsen H 1001—1002, voorzieningen in oorlogstijd H 1002, 1417.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1327—1330.

ALDJOEFFRY (SAJJID OESMAN BIN ALI).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: verhouding tot bondgenooten van Duitschland H 768, publiciteit en propaganda H 769, samenwerking tusschen bevolkingsgroepen H 769, 1927; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: aanstelling Arabische kracht bij den R. P. D. H 1072, voorlichting over Indië in het buitenland H 1072; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2068.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1910.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: financiering der weerbaarheid H 30, uitgaven in Nederland H 30.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 479.

—— Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van den R. P. D. H 417, 418.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2088—2089.

BEND (Mr. G. W. VAN DER).

Adjunct-adviseur voor de Decentralisatie.

Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., onderdeel Decentralisatie, en spreekt daarbij over: vrijwillige terugstorting H 1614—1618, 1621—1622, 1874—1875, voorzitterschap regentschapsraden en provinciale raden H 1669, leiding van twee gemeenten door één burgemeester H 1669, 1672, 1873, opheffing kleine stadsgemeenten H 1669, 1672—1673, invloed Indonesisch B. B. op verkiezingen voor regentschapsraden H 1669—1670, lidmaatschap ass.-wedana's en wedana's van regentschapsraden H 1670, herziening kiesrechtregeling regentschapsraden H 1670, kiesrecht regentschapsraden voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen H 1670-1671, 1873, verkiezing regentschapsraden, gelijktijdig in alle provincies H 1671, evenredig kiesstelsel Indonesische leden stadsgemeenteraden H 1671, kiesgerechtigdheid voor gemeenteraad van Menado H 1671, voorstellen Kiesrechtcommissie H 1671, overdracht bevoegdheden locale raden aan het betrokken dagelijksch bestuur H 1671, commissie tot voorbereiding van wettelijke regelingen betreffende de ter beschikkingstelling van landsdienaren H 1671, Indonesische meerderheid in prov. raden H 1671, taakverdeeling in colleges van gedeputeerden H 1671—1672, herziening getalsverhouding en uitbreiding Indonesische leden van stadsgemeenteraden H 1672—1673, combinatie burgemeester-secretaris H 1672, Inheemsche burgemeesters H 1673, subsidie kampongverbetering H 1673—1674, 1873, 1882, verbetering volkshuisvesting in stadsgemeenten H 1674, straatbelastingverordening Padang H 1674—1675, 1873—1874, subsidie voor wegen aan Minahasaraad H 1675, hooger toezicht regentschapsraden H 1675, personeelsoutillage regentschappen H 1675—1676, inlijving aloon-aloon bij erf kaboepaten H 1676, subsidie waterleidingbedrijf H 1676, kantoorgebouw groepsgemeenschap Minangkabau H 1676.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c. s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 's Lands middelen (Ond. **1** — Afd. IV: st. 7) H 1614—1618, 1621—1622.

BERENSCHOT (G. J.).

Commandant van het leger en hoofd van het Departement van Oorlog.

Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a., en spreekt daarbij over: verhooging der weerbaarheid H 1571, waardeering voor legerleiding H 1571, wijze van aanschaffing van materieel H 1571, bestellingen vliegtuigen in de Vereenigde Staten H 1571, versterking defensie los van het beginsel eener sluitende begrooting H 1571, scheiding legercommando en departementsleiding H 1571—1572, ontspanning en ontwikkeling van militairen H 1572, 1678, lichamelijke opvoeding in het leger H 1572, stads- en landwachten H 1572—1573, 1577, 1678, eerbewijzen door personeel Barisans H 1573, toelatingseischen officiersopleiding Barisans H 1573, aanneming en keuring van kort-verband-militairen H 1573, K.M.A. te Bandoeng H 1573, aanneming Inheemsche jongelieden tot officier-vlieger H 1573—1574, 1578, gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1574—1575, 1678—1679, 1682, 1683, vergoedingen reserve-officieren van gezondheid H 1575—1576, inkomstenregeling voor dienst- en reserveplichtigen H 1576, 1677, mogelijkheid van vrijwillige verbintenis H 1576, ballonversperring te Bandoeng H 1576, 1678, Inheemsche militie H 1577, aanschaffing vechtwagens H 1577, lidmaatschap politieke partijen H 1577, evacuatie Tarakan H 1577, militaire of semi-militaire taak van vrouwen in oorlogstijd H 1577, 1678, algemeene of gedeeltelijke mobilisatie-proef H 1577—1578, opleiding landstormkader H 1578, verspreiding militaire inrichtingen H 1578, oorlogsindustrie in Indië H 1578, positie Inheemsche onderofficieren H 1578, nadienen van milicíens H 1578, behandeling van geïnterneerden H 1579, camouflage van gebouwen H 1579.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing van materieel H 179, 225, organisatie defensie H 180, defensie en bedrijfsleven H 180, 225, maatschappelijke gevolgen vervulling dienstplicht H 181, benoeming en inkomsten reserve-officieren H 181, 182, 226, achterstelling Inheemschen bij werving H 181, bewapening landstorm H 182, vrijwillige oefencorpsen en stadswachten H 182, schadeloosstelling bij ontruiming desa's in het belang der defensie H 183, financiering defensie H 183, gelijkstelling bezoldiging Eur. en niet-Eur.-militairen H 183, 226, 233, 234, loyaliteit dienstplichtig personeel H 184, 225.

—— Achtste aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (aanschaffing van materieel e.a.) (Ond. **88**) H 1633—1634, 1635.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: K.M.A. H 2193, 2197, oefening landstorm H 2194, 2197, V.A.C. H 2194, 2198, organisatie defensie H 2194, aanschaffing materieel H 2194, Inheemsche militie H 2194, 2197, V.V.C. H 2195, schadevergoeding aan oorlogsslachtoffers H 2195, camouflage mil. objecten H 2197.

BLAAUW (P. A.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 824, buitenlandsch beleid H 824, beleid der Indische Regeering H 824, bekostiging der weermacht H 824, materieelvoorziening der weermacht H 824, organisatie van de overheid H 825, personeelsvoorziening bij de defensie H 825, 1357—1358, interneering en andere maatregelen tegen Duitschers H 825—826, toepassing van het noodstaatsrecht voor naturalisatie H 826, naturalisatie en twijfelachtige gevallen inzake Nederlandschap H 825—826, 1357, staatkundige hervormingen H 826, ontwikkeling van de decentralisatie H 826, benoeming van Nederlandsche leden in de regentschapsraden in Oost-Java H 827, invoering van verkiezingen voor de aanwijzing van Nederlandsche leden in de regentschapsraden H 827, verhouding tusschen Regeering en Volksraad H 827—828, conflictenregeling H 828, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1928, „Indonesiër", „Indonesisch" enz. H 2010; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: principieele verandering en uitbreiding Raad van Ned.-Indië H 1086—1087, uitbreiding aantal leden Volksraad H 1087, wijziging Indische Staatsregeling; toepassing noodstaatsrecht; H 1087, principieele staatkundige hervormingen; invoering Twee Kamerstelsel; instelling volwaardig parlement H 1087—1088; —— Afd. II, Justitie, over: rekest van de anti-woekervereeniging om soepele toepassing processueele bepalingen H 1534—1535, naturalisatie tijdens de bezetting van Nederland H 1535, adoptie door Europeanen H 1535, 1845—1846, huurkoop- en afbetalingsregelen H 1535—1536, instelling departement van arbeid of van sociale zaken H 1536, 1844—1845, werkloosheidsverzekering H 1536—1537, 1848, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1760, rechtsverhouding tusschen werkgevers en werknemers H 1845, uitbreiding Kantoor van Arbeid H 1845, onderzoek naar N.S.B.-sympathieën onder personeel H 1891; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: herziening agrarische wetgeving H 1173—1174, onwettige grondoccupatie H 1174, vergunning voor het bezitten van een vuurwapen H 1174—1175, instelling adviseerende raden buitengewesten H 1255—1256, herziening regentschapskiesrecht H 1256, 1731—1732, 2069—2070, kiesrecht voor Nederlanders in de groepsgemeenschappen en regentschappen; rechtstreeksche verkiezingen H 1256, 1731—1732, 2069—2070, voorstellen Kiesrechtcommissie H 1257, evenredig kiesstelsel voor Indonesische leden stadsgemeenteraden H 1257, rechtstreeksch kiesrecht regentschapsraden; vervanging benoemde leden door verkozen leden H 1257, 1731—1732, voorzitterschap regentschapsraden en prov. raden H 1257, samenkoppeling ambt assistent-resident-burgemeester H 1257, 1731, combinatie burgemeester secretaris H 1257—1258, assistent-resident, lid regentschapsraad H 1715, optreden bestuur tegen N.S.B. ers en andere deloyale elementen H 1935—1936; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: inkomsten uit de jacht, verbetering toezicht op de jacht; schoontijd wilde zwijnen H 1145—1147.

—— Zesde aanv. begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 242.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: Duitsch op middelbare scholen H 158.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 322—327, 384—386.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 458—461.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges voor 1940 (Ond. **48**), over: directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 518.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 551.

—— Wijziging en aanvulling Volksraadkiesverordening 1926 (Ond. **67**) HG 33—34, 40.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 678—683, 710—713, 729, 729—730.

— Aangaan art. 5*a*-overeenkomsten inz. opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**) H 1819—1821, 1860—1861.

— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2086—2088, 2153—2154, 2172, belastingheffing en vervangenden arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelde H 2086—2088, 2153—2154, 2163—2164, 2168—2170, 2172, belastingheffing naar draagkracht H 2086, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2086—2087, strafbepalingen H 2088, 2153—2155.

BOER (D. R. K. DE).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: nijverheidsbevordering H 1134—1135, 1590, nijverheidscredieten H 1134—1135, landbouwvoorlichting H 1135, middenstandscredieten H 1135, teeltdwangordonnantie H 1135, zuivelproductie H 1136, 1591, verbod van invoer taptemelk H 1136, 1590, jaarmarkten H 1136, 1591, overbrenging Ica van Bandoeng naar Batavia H 1136, koffiesteunregeling H 1136, 1591.

— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak instituut der zeevisscherij H 67, binnenvisscherij H 67.

— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 106—107, 112—113, 115.

— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeeringen Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: instelling van den R.P.D. vóór overleg met den Volksraad H 407, taak en noodzaak van het Kabinet van den G.G. H 407, directeur van het Kabinet van den G.G. als Regeeringsgemachtigde voor A.Z. H 407, 408, 504, 517, positie van het hoofd van het Kabinet van den G.G. H 407, verhouding Kabinet van den G.G. tot R.P.D. H 408, 504, taak, doel en werkwijze van den R.P.D. H 408, Inheemsche krachten bij den R.P.D. H 409, ontvangst van buitenlandsche journalisten H 409, hoofd van den R.P.D. H 409, benoeming Indonesisch onderhoofd bij het Kabinet van den G.G. H 516.

— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 892—893, 1369—1370.

— Vaststeling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 892—893, 1369—1370.

— Voortzetting heffing defensieuitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 892—893, 1369—1370.

— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 892—893, 1369—1370.

— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2227—2228, 2269—2270.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: basisindustrieën H 2199—2200, 2235, strekking van het Industrieplan H 2200, 2235, industrieraad en commissie van bijstand H 2200, 2235, financiering, deelname van het Land H 2200.

— Aanv. begrootingen betr. de afd. VI, Economische Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **149**) over: overplaatsing van het I.C.A. naar Batavia H 2255—2256, 2262—2263, 2265, 2266.

DJAJADININGRAT (Prof. Dr. PANGERAN ARIO HOESEIN).

fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. V, Onderwijs en Eeredienst, en spreekt daarbij over: onderwijspolitiek; begrooting; uitgaven voor de volksverheffing H 1424—1426, 1427, 1434—1439, 1443—1444, 1446—1447, buitenschoolsch werk H 1430, 1824, bijzonder en confessioneel (gesubsidieerd en ongesubsidieerd) onderwijs; verhouding tot openbaar onderwijs H 1426, 1821, subsidieering H 1427, 1445, subsidie Theosofische werelduniversiteit i.v.m. A.M.S. te Bandoeng H 1431—1432, Rijnsche zending H 1827, wilde scholen H 1427, 1826, gouv.-scholen, niet ressorteerend onder O. en E., daaronder te brengen H. 1827, onderwijs aan pesantrens en langgars H 1438, zendingscorporaties in financieele moeilijkheden; steun aan Mekkagangers en studenten in Caïro; scheiding van kerk en staat H 1442, 1827—1828, facultet der letteren en wijsbegeerte H 1430, studentenhuizen H 1432, 1445, benoeming Indon. hoogleeraren H 1430—1431, 1828, veeartsenijkundige hoogeschool H 1432, huishoud- en nijverheidsonderwijs, nijverheidsonderwijs voor meisjes, subsidieering der Mevrouw de Jongeschool H 1427—1429, 1441, 1445, 1823, 1826, Nederlandsch op vervolgscholen H 1438, vijfjarige standaardschool voor stadsbevolking H 1439, 1831, 1945, uitbreiding aantal volksscholen; onderwijzersopleiding; financiering volksonderwijs, zelfbekostiging, overdracht aan autonome gemeenschappen H 1434—1439, 1829—1832, peil vervolgschool, verband vervolgschool-volksschool H 1439—1440, 1832, schakelscholen H 1434, 1446, lichamelijke opvoeding H 1429—1430, 1445, 1823, 1824, 1826, A.M.S. Fort de Kock en Makassar H 1432, gouv. lyceum te Bandoeng H 1432, 1824, mulo, eindexamenresultaten, formatie, Ind. hoofdactebezitters H 1443, 1446, Inheemsch mulo H 1441, uitbreiding mulo H 1441, 1826, bestrijding analfabetisme H 1437, 1438, 1831, 1995—1996, inhoud van het onderwijs, nationale gedachte, geschiedenis, karaktervorming, lich. opvoeding, mil. training enz H 1424—1426, 1821, 1822, opleiding onderwijskrachten H 1438, 1441—1442, 1445, 1446, 1832—1833, landbouwcursus te Pantjasan H 1444, Mosvia's H 1432—1433, 1825, akten- en hoofdaktenwaardeering H 1442—1443, 1822, hulponderwijzers, Inl. onderwijzers, benoeming, waardeering akten enz. H 1443, 1444, 1826, studiebeurzen voor academici en technische krachten teneinde zich in het buitenland te specialiseeren H 1430, 1828, 1833—1834, technisch en ambachtsonderwijs H 1427, 1444, uitbreiding technisch- en vakonderwijs; contingenteering aantal leerlingen H 1427, middelbaar technisch onderwijs H 1427, gymnastiek op lagere scholen H 1429—1430, Indische hoofdactebezitters H 1443—1444, 1826, toelating Indon. en andere kinderen op E.L.S. H 1433, 1827, vrijstelling van zegelrecht bij verzoeken om idem H 1433, 1827, unificatie W.L.O., H 1433, wetenschappen en kunst, Balisch en Soendaneesch woordenboek, taalambtenaar Z. Celebes, onderzoek voor Maleisch, Maleische, Boegineesche en Makassaarsche woordenboeken H 1446, 1827, oprichting Soendasch museum te Bandoeng H 1446.

— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**), over: uitbreiding van het volksonderwijs H 161—162, 173—174, normaalschool te Makassar H 162—163, 174, vergrooting klassen en gebrek aan leerkrachten H 163, toelating leerlingen tot technische scholen H 163—164, 174, uitbreiding technisch onderwijs H 163—164, 192—193, 194, 195, leermiddelenvoorziening H 164, uitbreiding aantal ethnologen in 's Lands dienst H 164, 175, taalzuivering, bestrijding Germanismen H 164, Inheemsche Mulo's H 164, Duitsch als leervak op middelbare scholen H 164—166, 173, 174, beschavingsscholen op Nieuw-Guinea H 164, Maleisch als leervak op middelbare scholen H 177.

— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 21—22, 23—24.

— Zesde aanv. begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 496—497, 498.

— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: de oprichting van een landbouw hoogeschool H 559—563, 576—578.

— Achtste aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **68**) over: scheikundige propaedeuse aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng H 622, 622—623.

— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 1011—1013, 1064—1067.

— Aanvulling en wijziging subsidieordonnantie M. O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 66, 70.

— Aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1941 (Ond. **109**) over: oprichting A.M.S./M.H.S. te Soerabaja H 2057, onderwijs in lichamelijke opvoeding H 2057.

— Betuigt zijn dank voor de woorden van welkom, gesproken bij zijn eerste optreden als Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs en Eeredienst H 161.

DROSSAERS (F. A. E).

Directeur van Binnenlandsch Bestuur.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IVA, Binnenlandsch Bestuur c.a. en spreekt daarbij over: optreden bestuur en politie in oorlogstijd tegen N. S. B.-ers en andere deloyale elementen H 1636, 1938—1939, opheffing dualistisch bestuursstelsel H 1636—1637, 1640—1641, 1861—1862, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur; terugtrekking ass.-resident uit regentschap H 1637—1641, 1861—1863, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1637—1643, 1861—1863, organisatie en positie Indonesisch bestuur H 1639—1641, 1861—1863, leiding veldpolitie bij regent H 1639, assistent-resident lid van regentschapsraad en college van gecommitteerden H 1641, 1863, positie Indonesisch bestuur in de buitengewesten; herstel oude formaties, waardigheid van regent H 1642—1643, 1863—1866, regentenbenoemingen; erfelijkheidsbeginsel H 1643, herziening organisatie en positie Indonesisch bestuur; scheiding tusschen gediplomeerde en ongediplomeerde Indonesische bestuursambtenaren H 1643, 1871—1872, herziening benoemingsreglement H 1643, toelating candidaten uit de Buitengewesten aan de bestuursacademie H 1643, 1864, opleiding en geestelijke ontwikkeling aanstaande zelfbestuurders in de buitengewesten H 1643, juristen bij het Indonesisch bestuur H 1643—1644, positie regentschapssecretarissen; benoeming door de raden H 1644, instelling ambt hoofdregentschapssecretaris H 1644, samenvoeging functies wedana-assistent-wedana H 1644—1645, 1871, intensiveering bestuurszorg Nieuw-Guinea H 1645, Inlandsche gemeente-ordonnantie Java en Madoera H 1645, benoeming, positie, erfelijkheidsbeginsel volkshoofden in de buitengewesten H 1645, samenvoeging van landschappen in Atjeh H 1645—1646, 1866, herstel van zelfbesturende landschappen H 1645—1646, ontvoogding zelfbesturen H 1646, 1866, overkappende zelfbestuursraad H 1646, organisatie zelfbesturende landschappen en bestuurshervorming H 1646, politieke contracten; bekendmaking aan den Volksraad H 1646, positie landschapsdienaren in de buitengewesten; pensioenregeling H 1647, afschaffing heerendiensten H 1647, uitbreiding politie H 1648, leiding politie bij resident, regent, assistent-resident of lagere bestuursambtenaren H 1648, bewapening en uitrusting der bestuurspolitie H 1648, hulppolitie H 1648, herziening agrarische wetgeving H 1649—1650, 1869, bestrijding onwettige grondoccupatie H 1649—1650, 1869, schuldbevrijding der aan copra-contracten gebonden bevolking in Minahasa in samenwerking met A. V. B. H 1650, waarborging Inheemsche bezitsrechten bij onteigening, uitgifte van concessies, enz. H 1650—1651, Inheemsch grondbezit Zuid-Celebes H 1651, 1869, terugbrenging particuliere landerijen tot landsdomein H 1651, 1868—1869, toestanden op particuliere landerijen H 1651, 1868, 1941—1942, Javasche particuliere landerijenmaatschappij H 1651—1652, 1867—1868, arbeid van nieuwe kolonisten in loondienst voor reeds gevestigde; toestanden op kolonisatieterreinen H 1652—1653, onderwijs in de kolonisatiegebieden H 1653, bevordering kolonisatie H 1653, propaganda en werving t.b.v. kolonisatie H 1653, kolonisatieplannen 1941 (o.a. in Sum. Westkust) H 1653—1654, 1867, transmigratie (S. W. K.) H 1654, 1867, luchtbescherming H 1654—1656, 1869—1871, schuilplaatsen tegen luchtgevaar H 1655—1656, 1870, verhooging potentieele productie bevolkingsrubber H 1656—1657, leeningspolitiek; rentetarieven, Alg. Volkscredietbank H 1657—1658, tanileeningen door Alg. Volkscredietbank H 1657—1658, 1871 pasarcredieten H 1658, herschikking academisch gevormd bureau-personeel H 1658, kosten schiftingsexamens H 1658, promotiegang Nederlandsch bestuurscorps H 1658—1659, positie gezaghebbers H 1659, 1866—1867, klachten over een adspirant-controleur H 1659, dienstbelang toelagen in Atjeh H 1659, bestuursbeleid op Bangka H 1659, bijwoning van plechtigheden door regenten H 1659, verhooren van Europeanen door wedana's en ass.-wedana's H 1659, personeelsbezetting districts- en onderdistrictskantoren H 1659—1660, schuldbevrijding Indonesische bestuursambtenaren H 1660, Handleidingen t.b.v. Indonesische bestuursambtenaren H 1660, meubilair en schrijfmachines voor districts- en onderdistrictskantoren H 1660, positie Inheemsch bestuur in de buitengewesten (Palembang); herstel oude formaties H 1660, 1872, positie ongediplomeerde bestuursambtenaren buitengewesten H 1660—1661, herziening positie mantri's-politie H 1661, 1871, instelling nieuwe groepsgemeenschappen (Sum. Westkust) H 1661, 1864, vrijstelling inkomstenbelasting volkshoofden H 1661, positie en benoemingseischen volkshoofden in de buitengewesten; centraal kantoor margakassen H 1661, 1864—1865, Inlandsche gemeente-ordonnantie buitengewesten H 1661, samenvoeging van Inlandsche gemeenten (marga's) buitengewesten H 1661, adatbelasting Benkoelen H 1661, uitbreiding bestuurstelefoon, telegraaf- en radioverbindingen H 1661—1662, 1663, beheer plaatselijke fondsen (stadsfondsen) H 1662, begraafplaatsen en onbewoonde gouvernementserven H 1662, beleid zelfbesturen H 1662, 1872, belastinginning door Indonesische bestuursambtenaren H 1662, bewapening en uitrusting politie H 1662, 1871, bouw politiekazernes H 1662-1663, 1871, uitbreiding bestuurstelefoon H 1661—1662, 1663, huisvesting bestuurspolitie H 1663, toelating Indonesische candidaten politieschool Soekaboemi H 1663, vergunning voor het bezitten van een vuurwapen H 1663, evacuatie H 1663, verhooging potentieele productie bevolkingsrubber H 1663, bezetting kantoor bevolkingsrubberrestrictie H 1663, 1872, studiebeurzen uit rubbergelden H 1663—1664, leeningspolitiek Alg. Volkscredietbank H 1664, overschrijving overtollige gelden van desabanken naar de plaatselijke desakassen H 1664, 1871, pasarcrediet H 1664, opleiding Indonesische bestuursambtenaren aan bestuursacademie H 1878—1880, 1881.

— Aanv. begrootingen voor 1940 i. v. m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 101—104, 105, 106.

— Tiende aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **43**) over: bewapening en uitrusting politie H 379, militaire politie te vervangen door veldpolitie H 379, bewapening en uitrusting bestuurspolitie H 379, 380, uitbreiding politie H 379, opleiding en bevordering onderscheiden rangen bij de politie H 379, 380.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. III A. Indische Schuld, voor 1940 (Ond. **59**) over: zevende storting in het rubberfonds H 607.

—— Twaalfde aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **71**) over: burgerdienstplicht H 1216, evacuatie H 1216—1217.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2131—2134, 2139, 2160, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2132, 2136, 2138, 2160, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2132—2134, 2136—2137, 2138—2139, 2160—2161, 2168, belastingheffing naar draagkracht H 2132—2134, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2132—2139, 2160—2163, 2173, strafbepalingen H 2134, 2138, 2160—2161, toepasselijkheid op onderafdeeling Makassar H 2138, 2161.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2275—2277, hulppolitie H 2277, uitbreiding politie H 2277—2278, positie tijdelijke politiedienaren H 2277—2278, kolonisatie in de buitengewesten H 2278.

ENTHOVEN (Mr. K. L. J.).

Directeur van Justitie.

Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. II, Justitie, en spreekt daarbij over: klachten over bevoegdheidsafbakening bij godsdienstige rechtspraak H 1789—1790, 1883, rechtsgebied Hof voor Islamietische Zaken H 1790, verkeersovertredingen H 1790, gratierecht H 1790, 1884, uitvoering vrijheidsstraffen in Poeasamaand H 1791, Zelfbestuursrechtspraak H 1791, forum privilegiatum H 1791, 1884, executie van vonnissen eener zelfbestuursrechtspraak, goedkeuring door den gouverneur H 1791, 1883, promotiegang rechterlijke ambtenaren H 1791, rechtskundigen als landraadvoorzitter H 1790—1792, getrouwe- en niet-getrouwe rechtskundigen H 1792, positie van Landraadsleden H 1792, rekest van de anti-woeker-vereeniging H 1792, uitwinningsordonnantie H 1792, adoptie door Europeanen H 1792—1793, 1885, concubinaat H 1793, huurkoop- en afbetalingsregelen H 1793, hazardspel H 1793, sociale wetgeving H 1794, 1885—1886, uitbreiding sociale zaken H 1794, 1885, wettelijke ouderdomsvoorzieningen H 1795, 1885, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten met niet-Europeesche werknemers H 1795, 1886, 1957—1958, overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders H 1795—1796, onderzoek arbeidsverhoudingen Handelskantoren H 1795—1796, arbeidsverhouding journalisten H 1796, klachten op K.P.M. aandeelhoudersvergadering H 1796, 1886, raciale tegenstellingen bij B.P.M. H 1796, prodeozaken H 1796, werkloosheidsbestrijding H 1796—1798, 1886—1888, 1891, reclasseering van ex-veroordeelden H 1798, misstanden te Pekalongan H 1798—1799, huis van bewaring te Garoet H 1799, notarissen-vendumeesters H 1791, personeelsbezetting weeskamers H 1799—1800, bedelarij H 1800, 1888, kosten afschriften processtukken H 1800, weeskamertarieven H 1800, voornamen H 1801, schrijvers op bestuurskantoren H 1801, huwelijksontbindingen H 1801, octrooien en handelsmerken H 1801.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1998—2006, 2030—2036, 2039, 2040.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1623—1629, 1786—1788.

—— Retributie veiligheidstoezicht op andere bedrijfsinstallaties dan stoomtoestellen (Ond. **49**) HG 27—29, 29.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 695—703, 717—726, 726, 727—728, 729, 730—731.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. II, Justitie, voor 1940 (Werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**) H 1802—1806, 1889—1890.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2244—2252, 2271—2275.

—— Prijsgedingreglement (Ond. **154**) HG 102—104.

GÖTZEN (L.).

Directeur van Financiën.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, en spreekt daarbij over: financieel beleid H 1249, 1250, 1254, 1748—1749, begrootingsopzet H 1249, 1251, 1253, 1254, 1255, 1749, begrootingsaspect H 1249, 1253, 1254, vrijwillige bijdrage van autonome ressorten H 1250, uitgaven voor volksverheffing H 1250—1251, 1749, welvaartsbevordering H 1251, verhooging van bestaande en invoering van nieuwe belastingen H 1251, reserveering voor uitgaven in Nederland H 1251—1252, 1253, kaspositie H 1252, besteding van het in Engeland uit den export gevormde pondensaldo H 1252, financieelen toestand H 1252, defensie-leening H 1252, 1749, 1920—1921, bekostiging der weermacht H 1252, 1253, defensiefonds H 1252, vlottende schuld H 1252, 1253, 1749, uitgaven uit welvaartsbijdrage H 1253, verhooging van bestaande en invoering van nieuwe belastingen H 1254, wijziging van de structuur van het belastingstelsel H 1255, 1749; — Afd. III en III A-D, Financiën e.a., over: schadeverhaal op nalatige naast dat op comptabele H 1300—1302, 1455, begrooting uitgaven in Nederland H 1302, afzonderlijke begrooting overwerkgelden H 1302, klachten over belastingdienst H 1302—1306, 1456—1457, buitengewone deurwaarders H 1307, verlaging vaste zegelrecht H 1307, vrijstelling van zegelrecht voor stukken van autonome ressorten H 1307, belastingplicht sociëteiten H 1307, belastingdruk H 1307, 1314, belastingdruk op groote gezinnen H 1307—1308, belastinginning door inhouding op het salaris H 1308, belastingstatistiek H 1308—1309, 1458, landrente H 1309, toelage aan hoofdambtenaar venduwezen H 1310, verbod zoutaanmaak voor zoutproduceerende landen H 1310, verlaging zoutprijs H 1310, verplaatsing opiumfabriek naar Bandoeng of andere plaatsen H 1310, beleid kantoor voor reiswezen H 1310—1311, 1458, reistoelagen (onder-)districtshoofden H 1310, autolettenregeling H 1310, 1458, dienstreizen per vliegtuig H 1311, verlaging rente pandhuisdienst H 1311, winstcijfer pandhuisdienst H 1311, personeelsformatie kleine pandhuizen H 1312, fraudes door pandhuispersoneel H 1312—1313, klachten onder pandhuispersoneel H 1313, Indonesische en Europeesche hoofdbeheerders pandhuizen H 1313, 1459, werkuren pandhuispersoneel H 1313, vervroegde winstuitkeering door gemengde bedrijven H 1313—1314, invoering postgirodienst H 1314, belasting op vergunning tot het houden van speel- en dobbeltafels H 1314, gedifferentieerde tarieven slachtbelasting in steden en daarbuiten H 1314, belastingunificatie H 1314, personeele belasting op paarden H 1314, post voor volksverheffing op buitengewonen dienst H 1314, verlaging tabaksaccijns en andere wijzen van steunverleening aan strootjesindustrie H 1314—1315, verhooging invoerrecht op lucifers H 1315—1316, extra-belasting van staatloozen H 1458.

—— Aanvullende begrootingen betr. afdeelingen III A, Indische Schuld, en III B, Opiumfabriek, voor 1940 (Ond. **4**) H 63, 63—64.

—— Aanvulling tarief invoerrechten i.v.m. oorlog met Duitschland (Ond. **8**) H 33, 34.

—— Verhooging van het defensie-uitvoer-

recht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: financiering der weermacht H 34, 35, 36, 52, aanwending van den Nederlandschen goudvoorraad H 34, 53, 54, 55, sluitende begrooting H 34, 35, 52, 53, 54, defensieleening H 35, 53, uitgaven in Nederland H 35, 50, 53, begrootingsopzet H 36, verhooging van bestaande belastingen H 36—37, 38—39, 40, 50, 51, 57, 60, 61, invoering van nieuwe belastingen H 38, financieele positie H 39, 53, heffing van een uitvoerrecht op aardolie en aardolie-producten H 59.

—— Belastingaanslagen ambtenaren en gepensionneerden buiten Nederlandsch-Indië; aanwijzing andere autoriteit dan vertegenwoordiger belastingdienst in Nederland (Ond. **12**) HG 16.

—— Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid tot afwijking van eenige bepalingen der tabaksaccijnsordonnantie (Ond. **34**) H 160.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 344—347, 354—356, 356, 359—360.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 541—544, 547—549, 552—553, 554, 554—555, 555.

—— Negende aanvullende begrooting betreffende afdeeling III A, Indische Schuld, en eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**) over: zoutverkoop aan Japan H 882—883.

—— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 1277—1289, 1448—1451, 1452—1453.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 1277—1289, 1448—1451.

—— Voortzetting heffing defensieuitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 1277—1289, 1448—1451.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting; opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 1277—1289, 1448—1451.

—— Achterwege laten in 1940 van de uitloting en schulddelging van Nederlandsch-Indische leeningen (Ond. **85**) H 1079—1080, 1081—1082.

—— Achtste aanvullende begrooting betr. afdeeling III, Financiën, voor 1940 (Ond. **87**) over: aanmaak munten, bank- en muntbiljetten H 1331.

—— Invordering van belasting geheven door de zelfbesturen in Soerakarta en Jogjakarta d.m.v. dwangschriften (Ond. **98**) HG 93—94, 94—95.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de woorden, door den Voorzitter gesproken in verband met het overlijden van het oud-Volksraadslid Dr. Ir. Han Tiauw Tjong H 62.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de woorden, door den Voorzitter gesproken in verband met den 66sten verjaardag van den eersten Minister van Groot Brittanië, Winston Churchill H 1369.

—— Betuigt namens de Regeering deelneming bij het overlijden van het Volksraadslid M. H. Thamrin H 1915—1916.

HAEFTEN (Ir. Chr. F. VAN).

Directeur van Verkeer en Waterstaat.

Beantwoordt in eersten termijn de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. VII en VII A-K, Verkeer en Waterstaat c.a., en spreekt daarbij over: opleiding en examens architecten H 1559, personeelspolitiek H 1559, 1560, drinkwaterleidingen H 1564, regeeringscommissarissen H 1559, bezuiniging en nieuwe gebouwen H 1554, 1564, C. B. Z. Semarang en Soerabaja H 1554, 1564, inheemsche bouwstijlen H 1554, havens Menado en Makassar H 1564, 1565, huur van haventerreinen H 1564, Kapoeasgelden H 1565, kleine bedrijfshavens; uitdieping monding Tondanorivier; steiger Ternate H 1564, 1565, irrigatie en assaineering H 1552—1553, 1564, irrigatie Oeloe Soengei H 1564, irrigatie in Noord- en Zuid Celebes H 1563, electriciteitstarieven; staatsexploitatie; behoefte aan electriciteit plattelandsbevolking H 1551, oprichting waterkrachtinstallaties door autonome gemeenschappen H 1551, bevordering luchtvaart; subsidie Knilm; staatsexploitatie; nieuwe lijnen; openlegging buitengewesten H 1547—1551, Java-Manilla-lijn H 1548, financiering K. L. M., H. 1547—1551, personeelspolitiek K. L. M., H 1551, postvervoer per vliegtuig H 1550, vliegvelden; toestand stationsgebouwen H 1548, benzine accijns H 1550—1551, gebruik van watervliegtuigen H 1549, geologische onderzoekingen en industriebevordering H 1561, zwavelwinning Kawah Poetih; onderzoek schade aan sawahs H 1553—1554, luchtbeschermingsmaatregelen Boekit-Asam mijnen H 1561, personeelsinkrimping Postspaarbank H 1560, schoolsparen H 1560, werkuren postkantoren voor postspaarbankwerkzaamheden H 1561, loyaliteit van P. T. T.-ambtenaren H 1554, schennis van natuurschoon H 1565, overplaatsing P. T. T.-ambtenaren bij wijze van straf H 1554, opzichterscursus P. T. T., H 1558, 1559—1560, posttarieven, drukwerken H 1565, postverbinding Java-Bali H 1554—1555, aanmaak postwaarden hier te lande H 1555, formatie hoofdingenieurs en inspecteurs P. T. T., H 1554, automatiseering telefoonbedrijf H 1555, omroepbijdrage Nirom H 1558, overdracht Oosterschen omroep aan P. P. R. K., H 1555—1558, toezicht op particuliere zenders H 1558, wettelijke regeling van den radio-omroep H 1558, Indonesische academici op hoofdkantoor S. S., H 1559, periodiek „Java Expres" H 1562, plaatsbespreking 3e kl. bij de S. S., H 1562, hydrologischen toestand stroomgebieden H 1552, mantri's en opzichters waterstaatsdiensten buitengewesten H 1559, gebruik van wegen voor militair transport H 1552, 1563, verbetering wegenstelsel Java H 1551, 1563, idem Borneo H 1563, idem Noord- en Zuid Celebes subsidie Minahasaraad H 1552, 1562, idem Sumatra H 1552, 1562, 1563, verlaging contributie aan N. I. Wegenvereeniging H 1562, keuring motorvoertuigen H 1561, Bangkatelefoonbedrijf H 1561, toelating bedienden in 1e en 2e klasse S. S., H 1561, landskas werkzaamheden P. T. T., H 1565, getalsverhouding tusschen hooger en middelbaar waterstaatspersoneel H 1552.

—— Wijziging art. 4, lid 1, sub c van de Indische Mijnwet (Ond. **19**) HG 10, 10—11.

HAMER (E. C. DEN).

Regeeringsgemachtigde.

Beantwoordt de sprekers over de Schepelingenongevallenregeling 1940 c.a. (Ond. **60**) H 597—599, 602—603.

HAMONGSAPOETRO (R. M.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid der Indische Regeering H 756, 757, commissie-Visman H 756, regeerings-

politiek ten aanzien van de zelfbesturende rijken H 756—757, Inheemschen middenstand H 757; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: ontvoogding zelfbesturen H 1730; —— Afd. VI en VI A-B, Economische Zaken c.a., over: contingenteering en licentieering van cambrics H 1094—1095, 1582, voorziening batikverf H 1094—1095.

HASSELT (Mr. C. J. VAN).

Adviseur voor de Decentralisatie.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslagingen over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., en spreekt daarbij over: kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2064—2065.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 362—371, 393—394.

HELFRICH (C. E. L.).

Commandant der Zeemacht en hoofd van het Departement der Marine.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IX en IXA, Marine c.a., en spreekt daarbij over: waardeering voor het marinepersoneel H 1320, 1321, 1404, waardeering voor den arbeid der marineleiding H 1320, waardeering voor personeel der marineluchtvaartdienst H 1320, periodiek „Zeemacht" H 1320, adelborstenopleiding H 1321, 1324, aflossing dienstplichtigen H 1321—1322, 1403, personeelsgebrek bij de koopvaardij H 1321—1322, 1403, opleiding koopvaardijofficieren tot reserve-officier H 1321, 1404, stuurlieden- en machinistenexamens H 1322, Koninklijke onderscheidingen H 1322, Duitsche propaganda op koopvaardijschepen H 1323, uitbreiding marinedefensie H 1323, uitbreiding marineluchtvaartdienst H 1323, uitvoering vlootplan 1940 H 1323, 1325, 1404, personeelsvoorziening H 1323, 1403—1404, promotiegang officieren marinestoomvaartdienst H 1323, 1404, aanvulling en uitbreiding technisch en ander personeel hier te lande H 1324, 1403, 1404, aflossing dienstplichtige artsen H 1324, aantal adelborsten in Engeland en Nederlandsch-Indië H 1324, ontspanning voor zeevarenden H 1324, 1403, marine-etablissement, baggermateriaal H 1324—1325, C.B.Z. te Soerabaja H 1325, financiering der defensie H 1325, 1404.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: versterking der defensie H 82, aankoop slagkruisers in Amerika H 82—83, opleiding marine officieren H 83, dislocatie staatsmarine H 83.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), over: financiering vlootkosten H 340, 348, aanschaffing van materieel H 340—341, 342, aanneming adelborsten H 341, 347, 348, 349, handelsbescherming H 342.

—— Aanvullende begrootingen betreffende afdeeling IX en IXA, Marine c.a., voor 1941 (Ond. **129**) over: aankoop van materieel in Amerika H 2124, kost- en schoolgeld adelborsten H 2124, 2126, opleiding radiotelegrafisten H 2124, bewaking Marine-etablissement H 2124, 2126, aanwerving technisch personeel H 2124, Oedjoengtoelage H 2124—2125, 2126.

—— Zegt den Volksraad dank voor zijn gelukwenschen bij de opening van het Koninklijk Instituut der Marine te Soerabaja H 340.

—— Spreekt den dank der Kon. Marine uit voor de woorden, door verschillende leden gewijd aan het aandeel van de Marine in de oorlogvoering en voor de woorden van deelneming in verband met een vliegongeval te Soerabaja H 1320.

HELSDINGEN (Mr. C. C. VAN).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 816, gebruik van de Maleische taal in vertegenwoordigende lichamen H 816, „Indonesia" en „Indonesiër" H 816, defensiebeleid H 816, materieelvoorziening H 816, verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 816, 817, Inheemsche militie H 816, 817, luchtmacht H 816, economische politiek H 816—817, financieel beleid H 817, belastingverhooging H 817, invoering van nieuwe belastingen H 817, bekostiging der weermacht H 817, noodstaatsrecht H 817, bevoegdheden van Opperbestuur en Indische organen H 817—818, verhouding Regeering-Volksraad H 818—820, defensieleening H 1921, recht van vereeniging en vergadering H 1924, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1927, prijspeil van landbouwproducten H 1962, 1964; — Afd. II, Justitie, over: plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1759—1760, onderzoek naar N.S.B. sympathiën onder personeel H 1891, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1955—1956; — Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: klachten over belastingdienst H 862—865, 1377—1380, verlaging tabaksaccijn en andere wijzen van steunverleening aan strootjesindustrie H 865, 1380, gedifferentieerde tarieven slachtbelasting in steden en daarbuiten H 1464, overbrenging betrekkingen van maandloonersreglement naar B.B.L. 1938 H 1932—1933; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2066—2067; — Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: Rijnsche zending H 966, 1518, begrooting H 966, openbaar en bijzonder onderwijs H 966—967, 1517, wilde scholen H 967, gouv. lyceum te Bandoeng H 968, 1517, weerhouding Christendom-Islam H 1017; — Afd. V A, Volksgezondheid, over: zending en missie in Mohammedaansche omgeving H 987, 1412, particuliere ziekeninrichtingen H 987, gezondheidszorg H 988, C.B.Z. te Batavia Universiteitskliniek? H 988, C.B.Z. te Soerabaja H 988—989, 1412, Oostersche methoden en middelen H 989, Eykman-instituut H 989, bestrijding van de blindheid H 989, aanmaak van geneesmiddelen H 989, 1412, steun aan de zending H 989, overdracht particuliere ziekenhuizen aan het gouvernement H 989, Indische artsen bij zendingshospitalen H 989; — Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: kretek-industrie H 1114—1115, 1589—1590, voedingsmiddelenfonds H 1116, coprafonds H 1781, regionale toeslagen Soerabaja en Semarang H 1971—1972; — Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: leiding van het departement H 1045, aanmaak postwaarden hier te lande H 1045—1046, overdracht Oosterschen omroep aan P.P.R.K. H 1046, 1613, wettelijke regeling van den omroep H 1046, periodiek „Java expres" H 1046, 1614, inheemsche bouwstijlen H 1046, brandhout als stookmateriaal locomotieven bij Atjehtram H 1047, wegenstelsel Sumatra H 1047, 1614, vliegvelden H 1047, gebruik van watervliegen H 1047, nieuwe luchtlijnen H 1047, 1613, benzine-accijns H 1047, 1613, wegencommissie buitengewesten H 1047, 1613; — Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: verbod verschijning weekblad „De Banier" H 1132, gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1681.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1913, 2028—2029, 2039, 2040.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: in bezitneming van schepen en andere zaken van vijandelijke onderdanen H 69—71, 77—78, beheer vermogen en bezittingen vijandelijke onderdanen door C.R.O. H 69—71, 78, personeel te voren in vijandelijke zaken werkzaam H 71, 78.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**), over: voorlichting van het publiek H 116, publicatie leden- en donateurslijst N.S.B. per 1 Januari 1939 H 238.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoer-

rechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: uitgaven in Nederland H 20, 44, financieele positie H 19—20, sluitende begrooting H 20, 43, 44, 53, 55, financieel beleid H 20, financiering van de weermacht H 20—21, 44, invoering van nieuwe belastingen H 21, 45, salarisstelsel op Indisch peil H 21, verhooging van bestaande belastingen H 21—22, 44, defensie-leening H 44, aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 53, defensie-leening H 53, heffing van een uitvoerrecht op aardolieproducten H 59.

—— Tijdelijke opheffing uitvoerrecht op Java-tabak (Ond. **14**) H 41.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: voorlichting van het publiek H 128, aanschaffing van materieel H 128, loyaliteit dienstplichtig personeel H 129, interneeringen H 130—131, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathiën in leidende betrekkingen H 242.

—— Wijziging art. 4, lid 1, sub *c* van de Indische Mijnwet (Ond. **19**) HG 10.

—— Aanvullende begrootingen voor 1940 i.v.m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 98—99.

—— Vijfde aanvullende begrooting betreffende afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: Duitsch als leervak op middelbare scholen H 154—155, 170—171, beschavingsscholen op Nieuw-Guinea H 155, uitbreiding technisch onderwijs H 195.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35, 36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 464—467.

—— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 20.

—— Tiende aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **43**) over: bewapening en uitrusting politie H 376—377, militaire politie te vervangen door veldpolitie H 376, opleiding en bevordering tot onderscheiden rangen bij de politie H 377, uitbreiding politie H 377.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond **47**) H 310—311, 351—352, 361.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: instelling P.R.D. vóór overleg met den Volksraad H 413, organisatie van den R.P.D. H 413, taak van den R.P.D. H 414, 415, 507, doel van den R.P.D. H 414, noodzaak van instelling van het Kabinet van den G. G. H 415, 507, organisatie centrale Regeering H 416, inpassing van het Kabinet van den G.G. in de overheidsorganisatie H 417, directeur van het Kabinet van den G.G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 517—518.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 493—494.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afdeeling VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: Coprafonds H 656.

—— Wijziging en aanvulling Volksraadkiesverordening 1926 (Ond. **67**) HG 35, 40.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 687—690, 714—716, 729.

—— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambries en heffing opcenten (Ond. **75**) H 910—913, 1374—1375, 1453.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 910—913, 1374—1375.

—— Voorzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 910—913, 1374—1375.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting; opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 910—912, 1374—1375.

—— Aanvulling en wijziging Subsidie-ordonnantie M.O., Mulosubsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 61—62, 66—67, 71.

—— Wijziging art. 45, enz. (Indische) Comptabiliteitswet inzake onvereenigbaarheid betrekking voorzitter en lid Algemeene Rekenkamer met andere betrekkingen (Ond. **104**) HG 77.

—— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2117—2118.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2223.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afdeeling VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het Industrieplan H 2201, 2201—2202, staatsexploitatie H 2201, industriebevordering in Westersche of in Indonesische sfeer H 2201, basis-, secundaire en kleine industrieën H 2202, financiering H 2202, koelie budget onderzoek H 2202.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**) over K.M.A. H 2181, oefening landstorm H 2182, 2196, V.A.C. H 2182, aanschaffing van materieel H 2182, camouflage mil. objecten H 2182, 2196.

—— Prijsgedingreglement (Ond. **154**) HG 102, 104.

—— Regeling uitgifte muntbiljetten (Ond. **155**) HG 100.

HELSDINGEN (J. A. VAN).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: defensiebeleid H 759—760, 1342, 1343, materieelvoorziening bij de defensie H 759, oorlogsindustrie H 759, defensiestelsel H 759, vlootversterking H 759, instelling van een weerbaarheidskabinet H 759, Inheemsche militie H 759, beleid der Indische Regeering H 759, 760, 1342, personeelsvoorziening H 759, 1342, voorstellen weerbaarheidscommissie H 759, 1343, steun aan de oorlogsvoering H 760, verlies van inkomsten ten gevolge van dienstplicht H 760, 1342, buitenlandsch beleid H 1342; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: bewapening en uitrusting politie H 1192, 1719—1720, uitbreiding bestuurstelefoon H 1192, bouw politiekazernes H 1192, 1720, herziening agrarische wetgeving H 1719; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: inhoud en inrichting van het onderwijs H 944, buitenschoolsch

werk H 944—945, 1508, gymnastiek op lagere scholen H 944—945, 1508, opleiding leerkrachten lichamelijke opvoeding H 944—945, 1508; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a., over: waardeering voor legerleiding H 1127, algemeene of gedeeltelijke mobilisatieproef H 1127, 1632, recruteering technisch personeel H 1127, mogelijkheid van vrijwillige verbintenis H 1128, K.M.A. te Bandoeng H 1128, 1632, uitstel van verplichte oefening bij militie en landstorm H 1128, inkomstenregeling voor dienst- en reserveplichtigen H 1128, opleiding landstormkader H 1128, 1633, inkomstenregeling voor dienst- en reserveplichtigen H 1128, 1632, vergoedingen reserve-officieren van gezondheid H 1128, stads- en landwachten H 1128, 1632, ballonversperring te Bandoeng H 1129, 1632, lichamelijke opvoeding in het leger H 1129, oorlogsindustrie in Indië H 1129, evacuatie Tangerang H 1129, ontspanning en ontwikkeling militairen H 1129, 1632, gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1680; —— Afd. IX en IX A, Marine e.a., over: waardeering voor taakvervulling marinepersoneel H 1054, waardeering voor den arbeid der Marineleiding H 1054, aanvulling en uitbreiding technisch- en ander personeel hier te lande H 1055, 1389, aflossing dienstplichtige artsen H 1055, aantal adelborsten in Engeland en Ned.-Indië, gegevens omtrent opleiding te Soerabaja H 1055, periodiek „Zeemacht" H 1055, opleiding adelborsten H 1055, ontspanning voor zeevarenden H 1055, C.B.Z. te Soerabaja H 1055, 1389, Marine-etablissement, baggermateriaal H 1055—1056.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: eischen personeel mil. luchtvaart H 120, bewapening landstorm H 120.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), over: aanschaffing van materieel H 304.

—— Zesde aanv. begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 495, 497—498.

—— Achtste aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (aanschaffing van materieel) (Ond. **88**) H 1580.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**) H 2044—2045, 2051.

—— Aanvullende begrootingen betreffende afdeeling IX en IX A, Marine e.a., voor 1941 (Ond. **129**) over: aankoop van materieel in Amerika H 2121, bouw opleidingsschip H 2122, kost- en schoolgeld adelborsten H 2122, 2125, opleiding radiotelegrafisten H 2122, 2125, bewaking Marine-etablissement H 2122, 2125.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: organisatie leger H 2183—2184, buitenschoolsch werk H 2184, V.V.C. H 2184, V.A.C. H 2184, 2197, K.M.A. H 2185, oefening landstorm H 2185, schadeloosstelling dienstplichtigen H 2185, aanschaffing materieel H 2185.

HOEDOJO (R. Ng. DJOJO ACHMAD).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**) afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a. over: hulde aan H. M. de Koningin H 1175, rede Z. E. den Gouverneur-Generaal i.v.m. verscheiden van Z. H. Hamengkoeboewono VIII, Sultan van Djocjakarta H 1175, politieke contracten met zelfbesturen H 1175, runderslachtbelasting Vorstenlanden H 1175, overkappende zelfbestuursraad H 1175—1176, ontvoogding zelfbesturen H 1176; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a., over: waardeering voor legerleiding H 1121, stads- en landwachten H 1121—1122.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1898—1899, 2022—2023.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 442—443.

—— Nadere wijziging van de regeling der financieele verhouding tusschen het Land en de zelfst. gemeenschappen (Ond. **63**) over: financieele verhouding; wijziging i.v.m. heffing extra-opcenten inkomsten- en vennootschapsbelasting HG 35—36.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 692—693.

—— Invordering van belasting geheven door de zelfbesturen in Soerakarta en Jogjakarta d. m. v. dwangschriften (Ond. **98**) HG 89—90, 94.

IDENBURG (Dr. P. J. A.).

Hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over:

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: instelling R. P. D. vóór overleg met den Volksraad H 482, taak en doel van den R. P. D. H 438, 484, 485, 486, 487, 489, 512, 515, voorlichting over Indië in het buitenland H 485, personeelsformatie bij den R. P. D. H 486, 513, hoofd van den R. P. D. H 486, taak van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 487, 488, 490, 491, 513, 514, organisatie van de centrale regeering H 487, positie hoofd van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 488, 514, verhouding R. P. D. tot Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 488, 512, 513, directeur van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 489, 490, 514—515, 518, benoeming Indonesiër als onderhoofd van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 491, 516, Inheemsche krachten bij den R. P. D. H 513, personeelsformatie bij het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 515, noodzaak van instelling van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 515.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de woorden, door den Voorzitter gesproken in verband met het overlijden van het oud-Volksraadslid Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadja H 410.

ISKANDAR DINATA (R. OTO).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: positie van bevolkingsgroepen H 796—797, 1348—1349, 1926, 1930, Indisch burgerschap H 796, Indonesische krachten in 's Lands dienst H 797, loyale gezindheid bevolking H 797, staatkundige hervormingen H 797—798, vereeniging en vergadering H 798, 1349, 1922—1923, 1926; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: benoeming Indonesisch hoofdambtenaar in het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 1076, taak, doel en werkwijze Regeeringspubliciteitsdienst H 1076—1077, overheidsbemoeienis inzake distributie en prijsbepaling papier t.b.v. Inheemsche pers H 1077, ongewenschte concurrentie aan dagbladen door opneming advertenties in officieele publicaties en periodieken H 1077—1078; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: opleiding Indonesische bestuursambtenaren H 1186—1187, herziening organisatie en positie Indonesisch bestuur H 1187, dualistisch bestuursstelsel H 1187, 1715—1716, terugbrenging particu-

liere landerijen tot Landsdomein H 1187—1188, Javasche particuliere landerijenmaatschappij H 1188—1189, toestanden op particuliere landerijen H 1188—1189, 1716, 1940—1941, 1942—1943, hulppolitie H 1189, 1716; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 929—930, 5-jarige standaardscholen H 930, 1505—1506, 1944, karaktervorming H 931, volks- en vervolgscholen H 930—931, 1505, 1944, wilde scholen H 932, Ind. hoofdactebezitters H 932, 1504, subsidie A. M. S. Bandoeng H 932, 1504, eindexamenresultaten Mulo H 932, Soendasch woordenboek H 932, 1504, oprichting Soendasch museum te Bandoeng H 932, 1504, steun aan Mekkagangers H 933, 1504, invoering localen leerplicht H 1995; Afd. VII en VII A-K, Verkeer en Waterstaat e.a., over: zwavelwinning Kawah Poetih H 1036—1037, 1608—1610, 1814—1815, 1816.

—— Vijfde aanvullende begrooting betreffende afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: lichamelijke opvoeding H 152, Inheemsche mulo H 152, uitbreiding van het volksonderwijs H 152, 169—170, afschaffing van het Duitsch op de middelbare scholen H 152—153, 170, uitbreiding technisch- en ambachtsonderwijs H 175, Maleisch als leervak op middelbare scholen H 177.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 331—332, 388—389.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 478—479.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: instelling van den R. P. D. vóór overleg met den Volksraad H 430, taak en doel van den R. P. D. H 430, 431, organisatie van den R. P. D. H 431, taak van het Kabinet van den G. G. H 431, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 432, benoeming Indonesiër als onderhoofd van het Kabinet van den G. G. H 432.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 494—495, 497.

—— Opsporing en ontginning zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**) H 1816—1817, 1859—1860.

—— Interpellatie - Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2118—2119.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2220—2221.

JANSSEN (Mr. P. N.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: prijspeil der landbouwproducten H 1964; —— Afd. II, Justitie, over: straffen inzake verkeersovertredingen H 1533, hazardspel H 1533, bedelarij H 1533, huurkoop- en afbetalingsregelen H 1533, vermeerdering werkzaamheden weeskamerpersoneel in verband met regeling boedels van geïnterneerden H 1533, uitwinningsordonnantie H 1533, reclasseering van veroordeelden en N.S.B.ers H 1534, onderzoek naar N.S.B. sympathieën onder personeel werkloosheidsbestrijding H 1534; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: hulde aan het bestuur en politie voor het optreden tegen N.S.B.ers en andere déloyale elementen H 1162, verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1162, herziening agrarische wetgeving H 1162, evacuatie burgerbevolking der groote steden H 1162—1163, uitbreiding bestuurstelefoon H 1163, uitbreiding politie H 1163, bewapening en uitrusting politie H 1163, leeningspolitiek Algemeene Volkscredietbank H 1163, afschaffing heerendiensten H 1163, toestanden op kolonisatieterreinen H 1163, luchtbescherming H 1163—1164, schuilplaatsen tegen luchtgevaar H 1164, voortgang bestuurshervorming H 1217, kosten bestuurshervorming H 1217, subsidie kampongverbetering H 1217—1218, vrijwillige terugstorting H 1470—1472, 1620, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschappen H 2065—2066; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: leiding van het departement H 1136, economische politiek H 1136, 1138, 1591, nijverheidsbevordering H 1137, coöperatie en binnenl. handel H 1138, kantoor voor den handel H 1138, 1591, zeevisscherij H 1139.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1901—1902.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing van materieel H 121, 199, organisatie defensie H 122, 199, financiering defensie H 124, inkomsten reserve-officieren H 124, 200, schadeloosstelling vervulling dienstplicht H 125.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: versterking defensie H 80—81, dislocatie staatsmarine H 81.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1319.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 334—335.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 685—686.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1**, Afd. IV, st. 7) H 1470—1472, 1620.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2097—2098, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2098, 2170, 2171; financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2098, 2171.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **143**) H 2256—2257, 2266.

—— Aanvullende begrootingen betr. de afd. VI, Economische Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat voor 1941 (Ond. **149**) over: overplaatsing van het I.C.A. naar Batavia H 2254.

JONKMAN (Mr. J. A.)

Voorzitter van den Volksraad.

Houdt, in tegenwoordigheid van den Landvoogd en de Regeering, een redevoering bij de opening van de eerste vergadering van het zittingsjaar 1940—1941 H 7—8.

Spreekt een woord van deelneming in verband met het verblijf van het Volksraadslid, mevr. Razoux Schultz, in Nederland onder vijandelijk beheer H 9.

Regelt de werkzaamheden H 42, 437, 726—727.

Spreekt in verband met incidenten, corrigeert sprekers e.d. H 77, 144, 234, 235, 304, 377, 479, 509, 777, 814, 846, 891, 1186, 1346, 1350, 1364, 1381, 1595, 1716, 1755, 1929, 1944, 2168, HG 71.

Houdt een redevoering:

in verband met het overlijden van het oud-Volksraadslid Dr. Ir. Han Tiauw Tjong H 62;

ter verwelkoming tot den optredenden Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs en Eeredienst Pangeran Djajadiningrat H 145;

in verband met het overlijden van het oud-Volksraadslid Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadjo H 410;

in verband met door H. M. de Koningin en de Indische Regeering verleende onderscheidingen H 580, 581;

in verband met het overlijden van de oud-Volksraadsleden Ir. W. F. Staargaard en G. J. van Lonkhuyzen HG 43;

ter verwelkoming tot den wnd. Regeeringsgemachtigde voor de decentralisatie Mr. G. W. van der Bend H 1217;

in verband met den 66sten verjaardag van den eersten Minister van Groot Brittannië, Winston Churchill H 1369;

in verband met het 275-jarig bestaan van het korps Mariniers H 1601;

bij de sluiting van de eerste buitengewone zitting H 1892—1893;

bij de opening van de tweede gewone zitting H 1895;

in verband met de afwezigheid van het lid M. H. Thamrin H 1897;

bij het overlijden van het Volksraadslid M. H. Thamrin H 1915;

ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Koninklijke Paketvaart Maatschappij H 1897;

in verband met het overlijden van generaal Metaxas, minister-president van Griekenland H 2041.

Houdt een redevoering ter gelegenheid van den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene H 269.

Biedt den Vlootvoogd de gelukwenschen van den Volksraad aan bij de opening van het Koninklijk Instituut der Marine te Soerabaja H 301.

Sluit de laatste verg. der eerste gewone zitting H 659—660.

Opent de eerste verg. der eerste buitengewone zitting H 661.

Doet een voorstel betreffende den spreektijd bij de begrootingsbehandeling H 663.

Doet een mededeeling inzake de beëindiging van de tweede gewone zitting H 2041.

Sluit de laatste verg. der tweede gewone zitting H 2058.

Opent de eerste vergadering der tweede buitengewone zitting H 2059.

Motiveert zijn stem inzake een amendement op de Weggeldordonnantie H 2170.

Sluit de laatste vergadering der tweede buitengewone zitting H 2278—2279.

Beëedigt en verwelkomt nieuwe leden H 664, 694, 1601, 2059.

Spreekt een woord bij het aftreden van het lid Dr. Mansvelt H 665.

Spreekt een woord bij het aftreden van het lid mevrouw Razoux Schultz H 694.

Waarschuwt tegen het verder verspreiden van berichten uit het door den vijand bezette Nederland HG 43.

Spreekt woorden van deelneming met het lot van Frankrijk HG 3.

Stelt eenige commissies samen HG 15.

Verwelkomt den heer Soeroso als lid van het College van Gedelegeerden HG 61.

KAN (H. H.)

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 837, beleid van het Opperbestuur H 837—838, buitenlandsch beleid H 837—838, 1334, noodstaatsrecht H 838, verhouding tusschen Regeering en Volksraad H 838, financieel beleid H 838, 1334—1335, beleid der Indische Regeering H 838, staatkundige hervormingen H 838, kaspositie H 838, voorbereiding economische maatregelen in verband met den oorlogstoestand H 838, belastingverhooging H 838—839, volksverheffing H 839, bekostiging der weermacht H 839, loyale gezindheid der bevolking H 839, interneeringen en andere maatregelen tegen Duitschers, N.S.B.-ers e.d. H 839, defensiebeleid H 839, 1334, economischen toestand H 840, economische politiek H 840, levering van zout aan Japan H 840, maatregelen tot het ophouden van de kapokprijzen H 840, positie bevolkingsgroepen H 840, 1334, defensieleening H 1919—1920, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1928—1929, prijspeil van bevolkingslandbouwproducten H 1964, industriebank H 1967; — Afd. II, Justitie, over: onderzoek naar N.S.B.-sympathieën onder personeel werkloosheidsbestrijding H 1532, assistent-resident van Djember H 1532, weeskamertarief voor meerderjarige erfgenamen H 1532—1533, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1759, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1956; — Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: klachten over belastingdienst H 890, bevordering plaatsing Indonesische krachten op departementen en andere centrale landskantoren H 890—891; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: dualistisch bestuursstelsel H 1196, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1196—1197, 1722, verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1197, 1722, bestuursbeleid op Bangka H 1197, luchtbescherming H 1197—1198, 1722—1723, onwettige grondoccupatie H 1723, optreden bestuur tegen N.S.B.-ers en andere deloyale elementen H 1937—1938, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2065; — Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: Coprafonds H 1098, 1599, 1781—1782, 1784, Koffiefonds H 1098, kapokhandel H 1098, leiding van het departement H 1098; — Afd. IX en IX A, Marine c.a., over: financiering der defensie H 1056, uitvoering vlootplan 1940 H 1056.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1900—1901, 2024—2026.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: vernietiging theevoorraad vijandelijke ondernemingen in het belang van de theepositie H 67—68, 76—77, inbezitneming van schepen en andere zaken van vijandelijke onderdanen H 77.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: uitgaven in Nederland H 14, verhooging bestaande en invoering nieuwe belastingen H 14, 15, 42, 59, financieel beleid en aanwending Nederlandsche goudvoorraad H 14, 15, sluitende begrooting H 43, 55, 59, financiering der weermacht H 43, salarisstelsel op Indisch peil H 43.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: aanschaffing van materieel H 118, 198, financiering defensie H 119, publicatie leden- en donateurslijst N.S.B. per 1 Januari 1939 H 238—239, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 240.

—— Aanvullende begrootingen voor 1940 i. v. m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 97—98.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: afschaffing van het Duitsch op de middelbare scholen H 146, 166.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 467—468.

—— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 107—108.

—— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 21.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**) over: aanschaffing van materieel H 301, financiering vlootkosten H 301—302.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges voor 1940 (Ond. **48**), over: organisatie van de centrale Regeering H 418, personeelsformatie van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 418, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken H 418, 508, taak van het Kabinet van den G. G. H 419, 508, taak van den R.P.D. H 419, positie van het hoofd van het Kabinet van den G. G. H 508.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 527, 547, 550, 554.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 625—626, 645.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 686—687, 731.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. III A, Indische Schuld, en eerste aanvullende begrooting betr. afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**) over: zoutverkoop aan Japan H 881—882, 883—884.

—— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 893—895, 1454.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 893—895.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 893—895.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting; opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 893—895.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 975—976, 1057—1058.

—— Aanvulling en wijziging Subsidie-ordonnantie M.O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 65, 69—70.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2100, 2157, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2100, 2157, 2167, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2162, strafbepalingen H 2157.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringbedrijf (Ond. **122**) H 2223—2224, 2268—2269.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2102—2103, 2147—2148.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2173—2174.

—— Regeling uitgifte muntbiljetten (Ond. **155**) HG 100.

—— Biedt den Voorzitter de gelukwenschen van den Volksraad aan in verband met een den Voorzitter verleende Koninklijke onderscheiding H 581.

KAN (H. H.).

(Voorzitter van de Commissie voor de verzoekschrifen.)

Spreekt bij de behandeling van verzoekschriften H 604, 605, HG 74.

KASIMO (I. J.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: prijspeil der landbouwproducten H 1962; —— Afd. III en III A—D, Financiën e.a., over: landrente H 875, autoletteregeling H 875—876; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: verhooging potentieele productie bevolkingsrubber H 1182—1183, leeningspolitiek Alg. Volkscredietbank H 1183, pasarcredieten Alg. Volkscredietbank H 1183, onderwijs in de kolonisatiegebieden H 1183; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek H 926, 929, 1503—1504, uitbreiding aantal volksscholen H 927, 1503, opleiding volksonderwijzers H 927, 1503, vervolgscholen H 927, 928, tweejarige normaalschoolopleiding H 927—928, 1504, vijfjarige standaardschool voor stadsbevolking H 928—929, 1503, inh. Muloscholen H 929, positieregeling volksonderwijzers H 929, positie Ind. hoofdaktebezitters H 929; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: uitvoer van oud ijzer H 1102, economische politiek H 1102, bevordering nijverheid 1102—1103, bevordering cultuur nieuwe handelsgewassen (katoen) H 1103, contingenteering en licentieering H 1103, dienst der coöperatie en binnenlandschen handel H 1104, kretek-industrie H 1585.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 223—224, 260.

—— Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid tot afwijking van eenige bepalingen der tabaksaccijns-ordonnantie (Ond. **34**) H 158—159.

—— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 108—109.

—— Dertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**) over: maatregelen ten behoeve van de Loemadjangtabak H 372, 374.

—— Aanvulling „Kofiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 277—278.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 277—278.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting van de landbouwhoogeschool H 528—529, 565.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 619—621, 644, 658, 659.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2166.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringbedrijf (Ond. **122**) H 2221—2223, 2268.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken voor 1941 (Ond. **128**) over: industrieplan; deelname van het Land H 2203, 2204, strekking van het industrieplan H 2203—2204, diverse objecten H 2204, sociale maatregelen H 2204, verspreiding der centra H 2204—2205.

KERSTENS (P. A.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: financieelen toestand H 811, reserveering voor uitgaven in Nederland H 811, bekostiging der weermacht H 811, uitgaven uit welvaartsbijdrage H 811, begrootingsaspect H 811, financieel beleid H 811—812, belastingverhooging H 811, goudvoorraad H 811, welvaartsbijdrage H 811, economische politiek H 811, 813, sluitende begrooting H 812, buitenlandsch beleid H 812, beleid der Indische Regeering H 812, 815, 1358, volksverheffing en volkswelvaart H 813, 814, staatkundige hervormingen H 813, 814—815, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 813—814, 1358, wijziging van de Volksraadkiesverordening H 814—815, 1359—1360, Raad van Indië H 815, 1359, raad van departementshoofden H 815, 1359, verhouding Regeering-Volksraad H 1358—1359, organisatie der overheid H 1359, „Indonesiër", „Indonesisch" enz. H 2010; —— Afd. II, Justitie over: arbeidsverhoudingen journalisten H 1525, mogelijkheid ontbinding huwelijk met Duitsche(r) H 1525, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1956; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 960—962, 1514, inhoud van het onderwijs H 960—962, 1514, openbaar en bijzonder onderwijs H 962—963, 1513—1514, 1514, lichamelijke opvoeding H 961, Indon-cultuur t.o.v. Nederlandsche H 961, 1514, vijfjarige standaardschool H 1945; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a. over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1681; —— Afd. IX en IX A, Marine e.a., over: waardeering taakvervulling door Marinepersoneel H 1048, adelborstenopleiding te Soerabaja, H 1048—1049.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 2038—2039.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: verhooging van bestaande belastingen H 27, 57, invoering van nieuwe belastingen H 27, financiering der weermacht H 28, 47, aanwending van de Nederlandschen goudvoorraad H 28, sluitende begrooting H 28, 47, 55, defensie-beleening H 47, heffing van een uitvoerrecht op aardolie en aardolieproducten H 58.

—— Afwijking van de Volkstellingsordonnantie 1930 (Ond. **23**) HG 17.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: afschaffing van het onderwijs in het Duitsch H 148—149, 167—169, Maleisch als leervak op middelbare scholen H 175—176.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 358—359.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 624—625, 658.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 690—692.

—— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 906—907.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 906—907.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 906—907.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 906—907.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 980—981, 1059—1061, 1067.

—— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M.O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 63, 67—68, 71.

—— Aanv. begrooting betr. afd. V A, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**) over: bestrijding geslachtsziekten H 2048, 2052—2053.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2167.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2109—2110.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het industrieplan H 2206, 2237, staatsexploitatie H 2206, industrieplan H 2207—2208, 2208—2209, commissie van bijstand H 2207—2208, deelneming van het Land H 2208, 2242, sociale voorzieningen H 2209, 2237, Landssubsidie H 2209.

—— Spreekt bij de behandeling van verzoekschriften HG 71—74.

KLOPPENBURG (P. J.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat e.a., over: bevordering luchtvaart H 1045, 1613, vliegvelden H 1045, 1613.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak C. R. O. H 65.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: aankoop slagkruisers in Amerika H 81.

—— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 108, 113.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 276—277, 295.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 276—277, 295.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2224—2225, 2269.

KOLKMAN (Dr. H.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. II, Justitie, over: promotiegang rechterlijke ambtenaren H 1537, opzeggingstermijn in arbeidscontracten H 1953, 1959—1960; —— Afd. VI enVI A—B, Economische Zaken c. a., over: verbod van invoer taptemelk H 1975; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: vliegvelden en toestand stationsgebouwen H 1607, nieuwe luchtverbindingen H 1607—1608.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1903—1904.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1273—1274.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 666—670, 704—706, 727.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2100, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2100, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2099—2100.

LANGE (J. M. DE).

Onderdirecteur van Verkeer en Waterstaat.

Beantwoordt in tweeden termijn de sprekers over de begrooting (Ond. **1**), afd. VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., en spreekt daarbij over: mantri's en opzichters waterstaatsdiensten buitengewesten H 1807, getalsverhouding hooger en middelbaar waterstaatspersoneel H 1807—1808, Bangkatelefoonbedrijf H 1808, bevordering luchtvaart; subsidie Knilm; staatsexploitatie; openlegging buitengewesten H 1808, Indonesische academici op hoofdkantoor S.S. H 1808, compartimenten niet-rooken S.S.-rijtuigen H 1808, financiering K.L.M. H 1808—1809, postvervoer per vliegtuig H 1809, benzine-accijns H 1809, overplaatsing P.T.T.-ambtenaren bij wijze van straf H 1810, formatie hoofdingenieurs en inspecteurs P.T.T. H 1810—1811, opzichterscursus P.T.T. H 1811, postverbinding Java—Bali H 1811, toezicht op particuliere zenders H 1811, hydrologischen toestand stroomgebieden H 1812, getalsverhouding hooger en middelbaar waterstaatspersoneel H 1812, zwavelwinning Kawah Poetih, onderzoek schade aan sawahs H 1812—1814.

—— Opsporing en ontginning zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**) H 1857—1859.

—— Aangaan art. 5*a*-overeenkomsten inz. opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**) H 8159, 1872—1873.

LAPIAN (B. W.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: samenwerking van bevolkingsgroepen H 787, loyale gezindheid der bevolking H 787 — 788, financieel beleid H 788, belastingen H 788, bekostiging der weermacht H 788, goudvoorraad voor defensie H 788, defensieleening H 788, uitgaven in Nederland H 788, economische toestand en economische politiek H 788—789, materieelvoorziening defensie H 789—790, volksverheffing H 790, commissie-Visman H 790, prijspeil landbouwproducten H 790, 1961—1962, 1964, 1965; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: klachten over belastingdienst H 877 — 878, verbod zoutverkoop voor zout-produceerende gewesten H 878 — 879; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over; coprasteunregeling H 1112 — 1114, koffiesteunregeling H 1112 — 1114, vrachttarieven K.P.M., H 1113 — 1114, maatregelen t.b.v. Loemadjang-Krosok H 1112, aanwijzingplaatsen in Noord Celebes als zeehavens H 2015, 2017; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1125 — 1127, positie Inheemsche onderofficieren H 1126.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: financiering defensie H 126, gelijkstelling bezoldiging Eur. en niet-Eur. militairen H 127, 200, 233 — 234, schadeloosstelling bij ontruiming van desa's in het belang der defensie H 127, loyaliteit dienstplichtigen H 205.

—— Elfde aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**) over: garantie ten behoeve van de N.V. „Nederlandsch-Indische Maatschappij voor Zeevaart Nos. 1 t/m" H 85 — 86.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: meisjes-normaalschool te Makasser H 147, uitbreiding technisch onderwijs H 147.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 273—275, 294—295.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 273—275, 294—295.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges voor 1940 (Ond. **48**) over: taak van den R. P. D. H 426, taak van het Kabinet van den G. G. H 427.

—— Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c. a. (Ond. **60**) H 595—596, 602.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 616—619, 650.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 693.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2083, 2171—2172, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2084, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2083—2084, belastingheffing naar draagkracht H 2171—2172, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting financiering van het wegennet H 2083, 2171—2172, strafbepalingen H 2171.

LAU (H. L. LA).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: opperbevel en coördinatie bij de defensie H 1367—1368 defensieraad H 1368; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: bevordering luchtvaart H 1017—1018, 1603, Java-Manillalijn H 1018, irrigatie H 1018, wegen en bruggen H 1018—1019, gebruik van wegen voor militair transport H 1019, wegennet Sumatra; defensiebelang H 1019, overplaatsing van ambtenaren bij wijze van straf H 1019, 1602 personeelspolitiek P.T.T. H 1019, 1554, 1602, formatie hoofdingenieurs P.T.T. H 1019; —— Afd. VIII en VIIIA, Oorlog c.a., over: versterking defensie los van het beginsel eener sluitende begrooting H 1122, uitgaven voor versterking defensie in vergelijking tot die voor volksverhef-

fing H 1122, waardeering voor legerleiding H 1122, vechtwagens H 1122, Inheemsche militie H 1123, ballonversperringen H 1123, stads- en landwachten H 1124, K.M.A. te Bandoeng H 1124, bestellingen vliegtuigen H 1124, verspreide ligging militaire objecten H 1124, verkeersmiddelen in oorlogstijd H 1124, vergoedingen reserve officieren van gezondheid H 1124—1125, inkomstenregeling voor dienst- en reserveplichtigen H 1125, gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1680; —— Afd. IX en IX A, Marine c.a., over: waardeering van personeel Marine Luchtvaartdienst H 1052, waardeering marinepersoneel H 1052, uitvoering vlootplan 1940 H 1052—1054, 1388, uitbreiding en verbetering maritieme defensie H 1053—1054, aanvulling en opleiding marinepersoneel hier te lande H 1054, promotiegang officieren Marinestoomvaartdienst H 1054, 1389.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het industrieplan H 2190—2191, 2191, diverse objecten H 2191, basis-, secundaire en kleine industrieën H 2191.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2174—2175.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: aanschaffing van materieel H 2179, oefening landstorm H 2179, 2195, K. M. A. H 2180, 2196.

LEUNISSEN (Dr. V. Ph.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: salarisverlaging ambtenaren H 854, standplaatstoelagen H 854—855, dienstvoorwaarden ondergrondsch personeel van den Dienst van Mijnbouw H 855—856, 1376, ontslag wegens ongeschiktheid H 856—857, tijdelijke ongeschiktheid bij ziekte H 857, overgang naar anderen diensttak H 857, 1376, commissie voor georganiseerd overleg H 857—859, 1375—1376, inhouding en beslag op bezoldiging en pensioen H 859, schadeverhaal op nalatige naast dat op comptabele H 859—860; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: gezondheidszorg H 990, 1412—1413, vrije geneeskundige behandeling en het verstrekken van geneesmiddelen in het bijzonder aan gepensionneerde militairen H 990—991, 1413, krankzinnigenzorg H 991—992, 1413, instelling van een medischen eereraad H 992, 1692, uitbreiding van het personeel voor bacteriologische onderzoekingen H 992, tuberculose-bestrijding H 992—993, 1413, C.B.Z. te Batavia H 993, omzetting C.B.Z. te Batavia in een universiteitskliniek H 993, 1413, C.B.Z. te Soerabaja H 993—994, wettelijke nacht- en Zondagsbeurtsluiting voor apotheken H 1414, gezondmakingswerken H 1691; —— Afd. VI en VI A, Economische Zaken c.a., over: verbod van invoer taptemelk H 1976, onderzoek duurteverhoudingen H 1968—1970, 1971, regionale toeslagen Soerabaja en Semarang H 1971, 2019—2020; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: subsidie Knilm H 1028, 1606, financiering en concessie Knilm H 1028—1029, personeelspolitiek K.L.M., H 1029, 1606, examens voor architect H 1029—1030, 1606, personeel t.b.v. autonome gebiedsdeelen H 1030, verlaging subsidie N. I. Wegenvereeniging H 1030, id. K.N.I.M.C. en Deli Automobielclub H 1030, getalsverhouding hooger- en middelbaar waterstaatspersoneel H 1029—1030, 1606.

—— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M. O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 64, 69.

—— Ordonnantie genees-, tandheel- en artsenijbereidkundige voorziening in buitengewone omstandigheden (Ond. **102**) HG 80, 81.

—— Aanv. begrooting betr. afd. V A, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**) over: bestrijding geslachtsziekten H 2047—2048, 2052.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2177—2178.

LEVELT (Dr. H. J.).

Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, en spreekt daarbij over: beleid der Indische Regeering H 1224, 1226, 1227, 1228—1229, 1735—1736, 1738, hulde aan H. M. de Koningin H 1224, samenwerking tusschen de verschillende bevolkingsgroepen H 1224—1226, 1736—1737, 1929—1930, staatkundige hervormingen H 1226, 1232—1236, 1740, 1741, 1742, commissie-Visman H 1226, 1236, beleid van het Opperbestuur H 1226, 1235—1236, 1737, publiciteit en propaganda H 1227—1228, Raad van departementshoofden H 1228, 1738—1739, organisatie van het Opperbestuur H 1226, 1228, 1737, Raad van Indië H 1229, 1738—1739, uitbreiding aantal Indonesische zetels in den Raad van Indië H 1229, 1739, verhouding Regeering — Volksraad H 1224, 1230, 1736, 1739, houding der Regeering ten opzichte van beslissingen van den Volksraad H 1230—1231, informeel overleg tusschen Regeering en Volksraad H 1231, buitenlandsch beleid H 1231—1232, 1737—1738, noodstaatsrecht H 1232, zelfstandigheid van Ned.-Indië binnen rijksverband H 1234, 1740—1741, organisatie der overheid H 1234, 1738, contact en samenwerking tusschen Opperbestuur en Indische Regeering H 1236, 1737, 1741, politieke ontwikkeling H 1236, 1741, „Indonesia", „Indonesisch" enz. H 1236—1237, 2008—2009, 2010, recht van vereeniging en vergadering H 1238, 1239, 1742, 1743, 1924—1926, interneering van Indonesiërs H 1238, aanstelling van Indonesiërs in 's Lands dienst H 1238, 1743, positie der bevolkingsgroepen H 1238—1239, interneering en andere maatregelen tegen Duitschers, Duitsche vrouwen, N.S.B.ers en andere deloyale elementen H 1239—1241, 1743—1744, vereenvoudiging van de naturalisatie H 1241—1242, 1744—1745, defensiebeleid H 1242, 1244, 1745—1746, Inheemsche militie H 1242, oprichting van een fabriek voor klein-kaliber munitie H 1242, vlootversterking H 1242—1243, luchtmacht H 1243, materieelvoorziening bij de defensie H 1243, vlootplan H 1243, vermindering of verlies van inkomsten ten gevolge van dienstplicht H 1243—1244, personeelsvoorziening bij de defensie H 1243—1244, 1746, steun aan de oorlogsvoering H 1244, opperbevel en instelling van een raad van defensie H 1244, 1746—1747, voorstellen van de Weerbaarheidscommissie H 1746; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: principieele staatkundige hervormingen; instelling volwaardig parlement; invoering Twee Kamer-stelsel H 1693—1694, 1851, Raad van Ned.-Indië; principieele verandering en uitbreiding leden H 1693, 1851, uitbreiding aantal leden Volksraad H 1693, permanente zittingsduur Volksraad; opheffing Coll. van Gedeputeerden H 1694, 1851, uitbreiding aantal leden College van Gedeputeerden H 1694, 1851, wijziging Ind. Staatsregeling met toepassing noodstaatsrecht H 1694, 1851, Volksraadpositieregeling; reis- en verblijfkosten; schadeloosstelling wegens derving van inkomsten H 1694—1695, 1851, benoeming Indonesisch hoofdambtenaar in Kabinet van den G. G. H 1696, uitbreiding Kabinet met Hoofdambtenaren van verschillende bevolkingsgroepen H 1696, scheiding Kabinet en Alg. Secretarie in ambtelijken en budgetairen zin H 1696, taak, positie en werkwijze R.P.D. H 1696—1698, 1851, voorlichting R.P.D. over Indië in het buitenland H 1697—1698, 1851, aanstelling Arabische kracht bij den R.P.D. H 1698, aanstelling van bepaalde personen bij den R.P.D. H 1698, benoeming van journalist uit de buitengewesten bij den R.P.D. H 1698, ongewenschte concurrentie aan dagbladen door opneming advertenties in officieele publicaties en periodieken H 1699, 1851, overheidsbemoeienis distributie en prijsbepaling papier t. b. v. Inheemsche pers H 1699, uitgifte oorlogsemblemen en -insignes H 1699—1700, uitgifte archiefinventarissen enz. H 1700, overbrenging gewestelijke archieven naar Landsarchief H 1700, aanleg volledige verzameling dag- en weekbladen en verdere publicaties, welke in

de Afrikaansche of Nederlandsche taal in het buitenland verschijnen H 1700, resultaten werkzaamheden Staatsmobilisatieraad H 1700, taakomschrijving van en taakverdeeling in den Staatsmobilisatieraad H 1700, 1851; —— Afd. II, Justitie, over: plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1761—1763.

—— Zesde aanv. begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond **15**) over: interneering en andere maatregelen tegen Duitschers en Duitsche vrouwen, N.S.B.ers en andere deloyale elementen H 185—189, 229, 237, 239, 243—244.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 555—559.

—— Wijziging en aanvulling Volksraadkiesverordening 1920 (Ond. **67**) HG 37—40, 40—41.

—— Aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **115**) H 2055—2056.

—— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2071—2073, 2140—2143.

—— Tweede aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2144—2147, 2158—2159.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **143**) H 2265—2266.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de door den Voorzitter uitgesproken redevoering in verband met door H. M. de Koningin en de Indische Regeering verleende onderscheidingen H 581.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de woorden door den Voorzitter gesproken bij het overlijden van de oud-Volksraadsleden Ir. W. F. Staargaard en G. J. van Lonkhuyzen HG 43.

LOA SEK HIE.

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. II, Justitie, over: opzeggingstermijn en arbeidscontracten H 1539—1540, 1846—1847, 1952—1953, 1958—1959, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1760; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijsvoorziening Chineesche bevolkingsgroep; rapport schoolcommissie Chung Hwa Hui; leerstoel Chineesch a/d Litteraire faculteit H 933—935.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 2039—2040.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 275—276.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 275—276.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 357, 361.

—— Voorloopige voorzienining t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 524—526, 545—546, 550, 553—554, 555.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 1064.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: industrieplan; subsidies ten behoeve van versnelde kapitaalsafschrijving H 2202—2203, 2236.

MAHMOED (TOEANKOE).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid der Indische Regeering H 831, economische politiek H 831, samenstelling van regeeringscommissies H 831, samenstelling en uitbreiding van den Raad van Indië H 831, benoeming van een Indonesiër uit de buitengewesten in den Raad van Indië H 831, economischen toestand en economische politiek H 831—832, industrie H 832, volkswelvaart H 832, voedselvoorziening H 832; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: optreden bestuur in oorlogstijd H 1176, vervanging officieren in Atjeh belast met civiel bestuur door B.B.-ambtenaren H 1176—1177, vrijstelling inkomstenbelasting volkshoofden H 1177, organisatie zelfbesturende landschappen en bestuurshervorming H 1177, positie landschapsdienaren; pensioenregeling H 1177—1178; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: wegenstelsel Sumatra H 1024.

MANSVELT (Dr. W. M. F.).

Spreekt over:

—— Aanvullende begrooting voor 1940 i. v. m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 95—97, 105.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 313, 357—358.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 526—527.

MAPOEDJI (ABDOELLAH DAËNG).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 771, buitenlandsch beleid van het Opperbestuur H 771, beleid der Indische Regeering H 771, publiciteit en propaganda H 771, voedselvoerziening H 771, economische politiek H 771, bevordering van industrie en nijverheid H 771—772, prauwvaart H 772, verbod tot het vervoer van copra H 772, samenstelling vertegenwoordigende lichamen H 772, financieel beleid H 772, steun aan de oorlogsvoering H 772, bekostiging weermacht H 772, volkswelvaart H 772, belastingverhooging H 772, defensiebeleid 773, Inheemsche militie H 773, personeelsvoorziening bij de defensie H 773; —— Afd. III en III A—D, Financiën c. a., over: verschillen tusschen pensioenregelingen voor Europeesche en niet-Europeesche landsdienaren H 877, 1383; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: Inheemsch grondbezit Zuid-Celebes H 1193, 1720, pasarcredieten en leeningspolitiek Alg. Volkscredietbank H 1193, optreden bestuur en politie in oorlogstijd H 1193; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 950—951, opleiding volksonderwijzers H 951, overbrenging meisjesnormaalschool Gr. Oost naar Makasser H 951, taalambtenaar Z. Celebes; Boegineesch en Makassaarsch woordenboek H 951, Nederl. op vervolgscholen H 951, huishouden nijverheidsonderwijs H 952, technisch onderwijs H 952, A M. S. te Makasser H 952; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c. a., over leiding van het departement H 1139, economische politiek H 1139, 1592, coöperatie en binnenlandschen handel H 1139, prauwvaart H 1139, 1592—1593, zeevisscherij H 1139—1140, bevordering

binnenvisscherij H 1140, teeltdwangord. H 1140, ladangvraagstuk H 1140, boschbranden H 1140, bevordering nijverheid H 1140, klappervezel H 1140, coprafonds H 1140, bestrijding plaatselijke voedseltekorten H 1140, 1592; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: irrigatiewerken en volkswelvaart; bezuiniging H 1027, irrigatie in Zuid-Celebes H 1027, Haven van Makassar H 1027, wegaanleg Zuid-Celebes H 1027.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 222—223, 259.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: normaalschool te Makassar H 155—156.

—— Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c.a., (Ond. **60**) H 594, 602.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over coprafonds H 626.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2091—2092, 2155, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2092, 2155, financieele consequenties opheffing heerendienst; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2092, strafbepalingen H 2093, toepasselijkheid op onderafdeeling Makassar H 2091—2093, 2155, 2171.

MOCHTAR BIN PRABOE MANGKOENEGARA.

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: economischen toestand H 780, contingenteering en licentieering H 781, Indonesische krachten in particuliere bedrijven H 781, Indonesische krachten in 's Lands dienst H 781, opheffing dualisme H 781, Inheemschen middenstand H 781, zetelverdeeling over bevolkingsgroepen H 781, conflictenregeling Volksraad H 781, staatkundige hervormingen H 781, commissie-Visman H 781, recht v. vereeniging en vergadering H 781—782, uitbreiding Indonesische zetels R. v. I. H 782; —— Afd. IV en IVA, Binnenlandsch Bestuur c. a., over: dualistisch bestuursstelsel H 1206, 1726, promotiekansen Indon. bestuur buitengewesten; positie idem; gelijkstelling met Indon. bestuur op Java H 1206—1207, 1726, herziening positie mantri's politie H 1206, 1726, herstel oude formatie Indon. bestuur buitengewesten (o. a. Palembang) H 1206—1207, ongediplomeerde ambtenaren buitengewesten H 1207, 1726, politieschool Soekaboemi; toelating Indonesische candidaten H 1207, opleiding en bevordering tot onderscheidene politierangen H 1207, 1726, Inheemsche rechtspraak buitengewesten H 1207, positie en benoemingseischen volkshoofden buitengewesten H 1207—1208, 1726—1728, bezwaar v. h. centraal kantoor der margakassen tegen het toekennen van een toelage aan volkshoofden H 1208, samenvoeging van Inlandsche gemeenten (marga's) Buitengewesten H 1208, adatbelasting Benkoelen H 1208, vrijstelling van heerendiensten H 1208—1209, bezetting kantoor voor de bevolkingsrubberrestrictie H 1209, 1728, studiebeurzen uit rubbergelden H 1209, 1728; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: overdracht Inl. onderwijs aan autonome gemeenschappen H 952, hoofdakte-waardeering H 952, benoeming Indon. hoogleeraren H 952, Indische hoofdaktebezitters H 952—953, 1512, taalonderwijzers H 953, lichamelijke opvoeding H 953, herplaatsing van normalisten op wachtgeld H 953, 1512, landbouwcursus te Pantjasan H 953, 1511, normaalschool te Makassar H 954, voorlichtingscommissie technisch onderwijs H 954, hulponderwijzers H 952; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: opleiding van mantriverplegers(sters) en vroedvrouwen H 996—997, 1415, opneming van vroedvrouwen in Landsdienst H 996—997, 1415, verruiming van de artsenformatie H 997, 1415, assaineering van Tandjong-Priok, malariabestrijding H 1415; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c. a., over: coöperatie en binnenl. handel H 1142, toestanden visschersbevolking Palembang H 1142, 1595, boschreserve Palembang H 1143, bevordering nijverheid H 1143, rijstpellerijen H 1143, 1595, koffiesteunregeling H 1144, 1596, coprasteunregeling H 1144, toestanden in den peperhandel H 1144, 1596, 2014, 2015, Indon. importeurs H 1596; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: wegenstelsel Sumatra H 1023—1024, 1605—1606.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 223, 259—260.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: uitbreiding aantal volksscholen H 150, 169, beschavingsschool op Nieuw-Guinea H 150, 169, vergrooting aantal klassen op de middelbare scholen en verzwaring van de taak der leerkrachten H 150, normaalschool te Makassar H 150—151.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch Burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 451—453.

—— Tiende aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **43**) over: opleiding en bevordering tot onderscheiden rangen bij de politie H 377—378.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: de oprichting van een landbouwhoogeschool H 535—536.

—— Aanvullende begrooting betreffende afdeeling III A, Indische Schuld, voor 1940 (Ond. **59**) over: zevende storting in het rubberfonds H 606—607.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 633, 648.

—— Vaststelling eerste begrooting groepsgemeenschap Palembang c.a. (Ond. **93**) H 1836—1838, 1840—1841.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2096, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2096—2097, 2156, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2097, 2156, 2163.

MOELIA (Mr. Dr. TODOENG GELAR SOETAN GOENOENG).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: optreden bestuur in oorlogstijd H 1168, taakverdeeling tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1168, 1713, terugtrekking assistent-resident uit regentschap H 1168, positie Indonesisch bestuur in de Buitengewesten H 1168—1169, 1713, opleiding Indonesische bestuursambtenaren Buitengewesten, toelating tot de bestuursacademie H 1169, 1714, mosvia-candidaten buitengewesten H 1169, 1713—1714, opleiding

aanstaande zelfsbestuurders aan bestuursacademie H 1169, bevordering kolonisatie H 1169—1170, transmigratie H 1170, benoeming en positie volkshoofden buitengewesten H 1174; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 941—943, uitbreiding Inl. onderwijs H 942, opleiding onderwijskrachten H 943, onderwijsinspectie H 943, leermiddelen H 943, inhoud en waarde van het onderwijs H 943, huishoud- en nijverheidsonderwijs H 943—944, Indische hoofdaktebezitters H 944, invoering localen leerplicht H 1994; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: afd. alg. economische aangelegenheden v.h. departement H 1107, 1585, coöperatie en binnenladsschen handel; Inl. Mij. op aandeelen H 1107, bevolkingsrubberrestrictie H 1108, bevordering kleine nijverheid H 1108, garenvoorraad weefindustrie H 1108, fonds voor kleine nijverheid, nijverheidscredieten H 1108, contingenteering en licentieering H 1108, ontwikkeling inheemschen import H 1109, 1586.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 220—221, 258—259, 264—265.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1274—1276, 1702—1703.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**), over: Maleisch als leervak op middelbare scholen H 176—177.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistentresident college van gecommitteerden (Ond **32**) H 321—322, 383.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 461—463.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 280—281, 296.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 280—281, 296.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: instelling van den R.P.D. vóór overleg met den Volksraad H 399, taak van het Kabinet van den G.G. H 399, 501, directeur van het Kabinet van den G.G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 400, 502, personeelsformatie van het Kabinet van den G. G. H 400, positie hoofd van het Kabinet van den G. G. H 401, 501, organisatie van den R.P.D. H 401, verhouding R.P.D. tot Kabinet van den G. G. H 401, hoofd van den R.P.D. H 401, doel van den R.P.D. H 402, personeelsformatie van den R.P.D. H 402, Inheemsche krachten bij den R.P.D. H 402, taak van den R.P.D. H 500, benoeming Indonesisch onderhoofd bij het Kabinet van den G. G. H 516.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: de landbouwkundige faculteit H 531—533, 565—566.

—— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 575.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 623—624, 644—645.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 976—979, 1058—1059.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2098, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2164—2165, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2098—2099.

MOGOT (N. F. G.)

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: taakverdeeling tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1193, 1720—1721, positie Indonesisch bestuur in de buitengewesten H 1193—1194, 1721, taakuitbreiding en ontvoogding H 1193, 1720—1721, groepsgemeenschapsraden H 1194, onwettige grondoccupatie buitengewesten H 1195—1196, 1721, schuldbevrijding der aan copra-contracten gebonden bevolking in Minahasa in samenwerking met A. V. Bank H 1195, herziening agrarische wetgeving H 1196, 1721—1722, opleiding Indonesische ambtenaren buitengewesten; toelating tot de bestuursacademie H 1196, 1721, mosvia-candidaten buitengewesten H 1196, bevordering kolonisatie H 1196, belastinginning door Indonesische bestuursambtenaren H 1196, instelling adviseerende raden in de buitengewesten H 1263—1264, personeel kantoor voor de bestuurshervorming; afd. algemeene bestuurszaken H 1264, voortgang bestuurshervorming; provincies in de buitengewesten H 1264, instelling nieuwe groepsgemeenschappen in de buitengewesten H 1264, kiesrecht groepsgemeenschap Minahasa H 1264, subsidie aan Minahasaraad voor wegenonderhoud H 1264, kiesgerechtigheid voor gemeenteraad Menado H 1264; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c. a., over: leiding van het departement H 1109, stations zeevisscherij H 1109, vischconserveering H 1109, uitvoering teeltdwangordonnantie H 1109, landbouwvoorlichting H 1109, veeteelt H 1110, coprasteunregeling coprafonds H 1110—1111, 1586—1588, 1779—1780, 1783—1784; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: geologische onderzoekingen (mica) H 1024—1025, wegenstelsel Noord-Celebes H 1025, 1264, openlegging buitengewesten door luchtvaart H 1025, uitdieping monding Tondanorivier H 1025, watervoorziening schepen te Menado H 1025, irrigatie Noord- en Zuid-Celebes H 1025—1026, subsidie Minahasaraad H 1025, 1264.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken,, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding instituut der zeevisscherij H 71.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: aanschaffing van materieel H 139, 212—213, gelijkstelling bezoldiging Eur. en niet-Eur. militairen H 140—141, 213.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: meisjesnormaalschool voor Groote Oost H 145, uitbreiding technisch onderwijs H 146, uitbreiding aantal volksscholen H 146.

—— Nadere wijziging regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistentresident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 317—319, 382—383.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: taak van den R.P.D. H 435, 436, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken H 435, doel van den R.P.D. H 435, hoofd van den R.P.D. H 435.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 612—615, 649—650, 658.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting, vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2089—2091, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2090, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2089—2090, 2165, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2090—2091, strafbepalingen H 2091.

MOOK (H. J. VAN).

Directeur van Economische Zaken.

Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, en spreekt daarbij over: verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 1244—1245, economische politiek H 1245, 1246—1247, 1248—1249, steun aan de koffie- en copra-cultuur H 1245, 1248, industrialisatie en nijverheidsbevordering H 1245—1246, 1247, 1747—1748, uitvoer H 1246, prijspeil van landbouwproducten H 1246, 1963—1964, loonpeil H 1246, Inheemsche middenstand H 1247, 1248, contingenteering en licentieering H 1248, voedselvorziening H 1248, volkswelvaart H 1248, industriebank H 1966—1967, 1968; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c. a., over: leiding van het departement H 1472, economische politiek H 1472, 1473, 1770 Indonesische leden in economische commissies H 1472—1473, 1770, uitvoer van oud ijzer H 1473, afd. alg. econ. aangelegenheden van het departement H 1473, 1770, desa-economie H 1474, Inlandsche maatschappij op aandeelen H 1474, coöperatie H 1474, zeevisscherij; proefbedrijven, vischconserveering, toestanden visschersbevolking Palembang, motorprauwen, H 1474—1475, 1771, schoontijd jacht op wilde zwijnen H 1475, inkomsten uit- en toezicht op de jacht H 1475, teeltdwangordonnantie H 1476, bestrijding muizenplaag H 1771, bestrijding plaatselijke voedseltekorten H 1476, voedseltoestand en waterhuishoudng Hoeloe Soengei H 1476, landbouwvoorlichtingsdienst in de Molukken H 1477, landbouw- en cultuurscholen H 1477—1478, 1771, personeelsbezetting gouvernementslandbouwbedrijven H 1478, personeelsbezetting in de cultures H 1478, voedingsmiddelenfonds H 1479, bevordering cultuur handelsgewassen H 1479, vruchtenconserveering H 1479—1480, organisatiewijziging afd. Tuinbouw van het departement H 1480, landbouwvoorlichting H 1480, Ned. delegatie internationale rubberregelingscommisie H 1480, kippenziekte H 1480, overgang Indisch veearts in dienst stadsgemeente H 1481, 1771, personeelsbezetting veeartsenijkundigen dienst H 1481, 1771, veeteelt H 1481—1482, 1771, maatregelen t. b. v. veeeigenaren in Pleihari H 1482, zuivelproductie H 1482, personeelspolitiek Boschwezen H 1483, houtretributies bij grondontginning H 1483, hydrologische belangen Boschwezen H 1483, retributies djatihout H 1483, boschbescherming H 1483—1484, boschexploitatie buitengewesten H 1484, ladangvraagstuk H 1484, hars- en terpentijnbedrijf H 1484, 1778, boschord. buitengewesten H 1484, 1773, boschbouwproefstation H 1484, 1773, batikgrondstoffen H 1484—1485, 1775, overgang Inheemsche bedrijven naar niet-Inheemsche groepen H 1485, grondstoffen weefindustrie H 1484—1486, nijverheidsbevordering H 1486, 1488, papierfabrikatie H 1486, keramiek H 1486, klappervezel H 1486, kretekindustrie H 1487, 1773, nijverheidscredieten H 1487, fonds voor de kleine nijverheid H 1487, middenstandscredieten H 1487, jaarmarkten H 1487, 1773, vergunningen oprichting rijstpellerijen H 1488, 1777, prauwvaart H 1488, landbouw, nijverheid en visscherij Z.-Celebes H 1488, 1771, idem Molukken H 1488—1489, idem midden Sumatra H 1489, duurte-onderzoek door C. K. S. H 1489—1490, Indonesische importeurs H 1490—1491, 1774—1775, contingenteering en licentieering H 1490—1492, cadeaustelsel H 1492, 1775, Kantoor voor den handel H 1492, coprafonds H 1492—1494, 1775—1777, 1782—1783, 1784, koffiefonds H 1494—1495, 1777, kapokhandel H 1495, voedingsmiddelenfonds H 1495—1496, verbod van invoer taptemelk H 1496, 1772, 2011—2012, comm. rechtsverkeer in oorlogstijd H 1496, 1778, gouv. landbouwbedrijven H 1497, normalisatie afmeting landsstukken H 1498, toestanden in peperhandel H 1777, 2014—2015, aanwijzing van plaatsen in Noord-Celebes als zeehaven H 2017, onderzoek duurteverhoudingen H 1970—1971, regionale toeslagen Soerabaja en Semarang H 1972.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding instituut der zeevisscherij H 73—74, 79, binnenvisscherij H 74, inbezitneming schepen en andere zaken van vijandelijke onderdanen H 74—75, 79, personeel, tevoren in dienst bij vijandelijke ondernemingen H 74, vernietiging theevoorraad vijandelijke ondernemingen in het belang van de theepositie H 75, 79, beheer vermogen en bezittingen vijandelijke onderdanen door de C.R.O. H 75—76, 79.

—— Elfde aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**) over: garantie ten behoeve van de N. V. „Nederlandsch-Indische Maatschappij voor Zeevaart Nos. 1 t/m 6" H 86—88.

—— Dertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**) over: maatregelen ten behoeve van de Loemadjangtabak H 373—374, 375—376.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 287—292, 298—300.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 287—292, 298—300.

—— Suikerinvoerordonnantie 1940 (Ond. **99**) H 1785.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**) over: Zeevisscherij H 2049—2050, 2051, internaat landbouwschool Soekaboemi H 2050—2051, bodemkaarteering in Oost-Java H 2051.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: publicaties natuurwetenschappelijke zaken H 2212, 2238, boschexploitatie buitengewesten H 2212—2214, 2238, strekking van het Industrieplan H 2214—2216, 2219—2220, 2238—2239, industriebevordering in Westersche of in Indonesische sfeer H 2216, 2219, 2239, kapitaalvoorziening H 2217, deelneming van het Land H 2217, 2240, 2242—2243, industrieraad en commissie van advies H 2217, 2218, 2239, 2239—2240, 2240, landssubsidie ten behoeve van versnelde kapitaalsafschrijving H 2217—2218, 2240, sociale voorzieningen H 2218, 2239, diverse objecten H 2219, verspreiding der industriecentra H 2219.

—— Aanv. begrootingen betr. de afd. VI, Economische Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat voor 1941 (Ond. **149**), (overplaatsing van het I.C.A. naar Batavia) H 2258—2261, 2263—2265, 2266.

—— Legt een regeeringsverklaring af betreffende de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Nederlandsch-Indië H 88—90.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de rede, door den Voorzitter gehouden ter gelegenheid van den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene H 269.

—— Sluit zich namens de Regeering aan bij de woorden, door den Voorzitter gesproken n. a. v. het overlijden van den generaal Metaxas, minister-president van Griekenland H 2041.

MUSSERT (N. J. L. M.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 762, beleid der Indische Regeering H 763—764, toepassing van het noodstaatsrecht H 763, beleid van het Opperbestuur H 763, buitenlandsch beleid H 763, onderhandelingen met Japan H 763, contact met en samenwerking tusschen Opperbestuur en Indische Regeering H 763, publiciteit en propaganda H 763—764, interneering en andere maatregelen tegen deloyale elementen H 764, financieel beleid H 764, 765, bekostiging der weermacht H 764, vrijwillige bijdrage der autonome ressorten en zelfbesturen H 764, salarisstelsel op Indisch peil H 764—765, economischen toestand en economische politiek H 765, industrie H 765, defensiebeleid H 765, Inheemsche militie H 765, besteding van het in Engeland uit den export gevormde pondensaldo H 765, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1929; —— Afd. II, Justitie, over: onderzoek naar N.S.B.-sympathieën onder personeel H 1890; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: verloven H 876, 1382, toelage aan hoofdambtenaar venduwezen H 876, vacatiegelden leden notarisexamencommissie H 876, beleid kantoor voor reiswezen H 876—877, 1382—1383; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: optreden bestuur en politie tegen N.S.B.-ers en andere deloyale elementen H 1170, 1935, verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1170—1171, 1171—1172, 1715, vervanging officieren in Atjeh belast met civiel bestuur door B.B.-ambtenaren H 1171, verleening meerdere zelfstandigheid aan de politie H 1171, promotiegang Nederlandsch bestuurscorps H 1171, kosten schiftingsexamens H 1171, meubilair en schrijfmachines voor districts- en onderdistrictskantoren H 1171, uitgifte handleidingen t.b.v. Inheemsche bestuursambtenaren H 1171, positie Inheemsch bestuur in residentie Palembang H 1171, opleiding en geestelijke ontwikkeling aanstaande zelfbestuurders H 1172, 1714—1715, afschaffing heerendiensten H 1172, verhooging potentieel productie bevolkingsrubber H 1172, besteding rubbergelden op hoofdbegrooting H 1172, bevordering kolonisatie H 1172, instelling adviseerende raden in de buitengewesten H 1222, instelling groepsgemeenschap Tapanoeli H 1222, subsidie waterleidingbedrijven H 1222, subsidie kampongverbetering H 1222, opleiding Indonesische bestuursambtenaren aan bestuursacademie H 1877—1878; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: uitbreiding aantal volksscholen, financiering volksonderwijs, zelfbekostiging H 935—937, 1506; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: overdracht van gezondheidszorg H 1003—1004, gezondheidszorg H 1003, 1417—1418, malariabestrijding H 1003, 1417, volkshuisvesting H 1003—1004, 1417—1418, gezondmakingswerken H 1689, 1690; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: leiding van het departement H 1145,boschexploitatie buitengewesten H 1145, boschbescherming H 1145, boschord. buitengewesten H 1145, coprafonds H 1781.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1906—1910, 2027—2028, 2038.

— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding instituut der zeevisscherij H 68, beheer vermogen en bezittingen vijandelijke onderdanen door C.R.O. H 68.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, de accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: financieele positie H 23, begrootingsopzet H 24, financiering weermacht H 24, 45, sluitende begrooting H 24, 45 aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 24, invoering nieuwe belastingen H 25, 46, verhooging bestaande belastingen H 25, 46, 57, 60, defensieleening H 46.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing van materieel H 132, interneeringen H 132.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1268—1273, 1701—1702, 1788—1789.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over 1940 (Ond. **31**) over: uitbreiding aantal volksscholen, zelfbekostiging en overdracht aan regentschappen H 146—147, 167, leermiddelenvoorziening H 147, uitbreiding aantal ethnologen in 's Landsdienst H 147, 167, Duitsch op middelbare scholen H 167.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap-assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 327—329, 386—387.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 447—448.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 359.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van het Kabinet van den G. G. H 434—435, hoofd van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 518.

—— Zesde aanv. begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 495—496, 498.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 634—635, 648—649, 656.

—— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 907—908, 1373—1374.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 907—908, 1373—1374.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 907—908, 1373—1374.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 907—908, 1373—1374.

—— Vaststelling eerste begrooting groepsgemeenschap Palembang c.a. (Ond. **93**) H 1838—1839.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangende arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2074, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2075—2076, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2076—2077, 2151, 2166, belastingheffing naar draagkracht H 2074, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2074—2075, 2076, 2150—2152, 2162—2163, 2172—2173, strafbepalingen H 2077.

NALAPRANA (O. M.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: afschaffing heerendiensten en invoering weggeldbelasting H 1213, positie landschapsdienaren H 1213, 1729, positie ongediplomeerde bestuursambtenaren Buitengewesten H 1213—1214, 1729—1730; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek H 954—955, schakel- en vervolgscholen Westerafd. v. Borneo H 955, 1521, landbouwcursus te Pantjasan H 955.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: normaalschool te Makassar H 151.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 491—492.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 626—627, 645.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2095—2096, belastingheffing naar draagkracht H 2096, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2096.

NAUTA LEMKE (W. R. VAN).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. III en III A—D, Financiën c.a., over; bezoldigingsregeling commissarissen van politie H 860, 1376—1377, bezoldigingsregeling ijkers en inspecteurs van het ijkwezen H 860—861, 1377, toepassing voorpraktijkregeling op assistent-boekhouders bij de S. S. H 861, 1377, vreemdelingen in 's Landsdienst H 861, 1377, deelneming aan hazardspelen door ambtenaren H 861—862, afzonderlijke begrooting overwerkgelden H 862, verlaging vaste zegelrecht H 862, grondslag rijwielen bij personeele belasting H 862, reserve opium-vulinstallatie te Bandoeng in verband met oorlogstoestand H 862; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: leeningspolitiek Algemeene Volkscredietbank H 1160, luchtbescherming H 1160—1162, 1709, kostenverdeeling luchtbescherming tusschen het Land en de zelfstandige gemeenschappen H 1161; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: leiding van het departement H 1014, verlaging subsidie N. I. Wegenvereeniging H 1014, schoolsparen H 1014, werkuren postkantoren voor postspaarbank-werkzaamheden H 1014, huur van haventerreinen H 1014, irrigatie H 1014, wegennet H 1014, electriciteitstarieven H 1014, plaatsbespreking 3e kl. trein H 1014, luchtbeschermingsmaatregelen steenkolenmijnen H 1014, postverbinding Java—Bali H 1014, posttarieven H 1015, reis hoofd P.T.T.-dienst naar Australië H 1015, loyaliteit van P. T. T.-ambtenaren H 1015, formatie hoofdingenieurs H 1015, 1602;

—— Aanvullende begrootingen betr. afdeelingen III A, Indische Schuld en III B, Opiumfabriek, voor 1940 (Ond. **4**) H 63.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**) over: opleiding marine officieren H 80.

—— Aanv. begrootingen voor 1940 i.v.m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 92—93.

—— Derde aanv. begrooting betreffende afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**) H 1544—1546, 1849.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2174, uitbreiding politie H 2174.

—— Aanv. begrootingen betr. de afd. VI, Economische Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **149**) over: overplaatsing van het I. C. A. naar Batavia H 2252—1254, 2261—2262.

NEUYEN, geb. HAKKER (MEVROUW J. CH.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: betuigt de Regeering dank voor haar benoeming tot lid van den Volksraad H 913, nijverheidsonderwijs voor meisjes, subsidieering Mevrouw de Jonge-school H 914, 1499, opleiding vakonderwijzeressen H 914; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: gezondheidszorg H 997, geneesmiddelenvoorziening H 998, 1415—1416, tuberculosebestrijding H 998, maatregelen ter bestrijding van de hooge zuigelingensterfte H 998; —— Afd. VI en VI A, Economische Zaken c. a. over: verbod van invoer taptemelk H 1975—1976; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: militaire of semi-militaire taak van vrouwen in oorlogstijd H 1131—1132, 1633.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangenden arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2166, belastingheffing naar draagkracht H 2172.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: V. V. C. H 2186.

NOOR (Mr. TADJOEDDIN).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: staatkundige hervormingen H 790—794, 1351—1353, zelfstandigheid van Ned.-Indië H 791, 1351, instelling volwaardig parlement met verantwoordelijke Ministers H 791, 1351, 1353, noodstaatsrecht H 794, 1353; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: principieele en staatkundige hervormingen; invoering Twee Kamerstelsel H 1086, principieele verandering Raad van Ned.-Indië H 1086; —— Afd. II, Justitie, over: schrijvers B. B. als adjunct-djaksa H 1542; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1214—1215, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur; terugtrekking ass.-resident uit regentschap H 1214—1215, opheffing dualistisch bestuursstelsel H 1215—1216, invoering kiesstelsel Bandjar H 1267—1268, voortgang bestuurshervorming H 1268, instelling provincies in de Buitengewesten H 1268, forum privilegiatum voor leden groepsgemeenschapsraden H 1268, vrijwillige terugstorting H 1472; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: overdracht onderwijszorg aan autonome gemeenschappen H 958—960, ambachtsonderwijs H 960, steun aan Mekkagangers H 960, schakelscholen H 960; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: malariabestrijding H 1009, 1422, C. B. Z. te Soerabaja H 1009, overdracht van gezondheidszorg 1009, zending en missie in Mohammedaansche omgeving H 1009, detacheering arts te Minangkabau H 1009, gezondheidszorg te Bandjar H 1009, 1422; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: teeltdwangordonnantie H 1147, landbouwvoorlichting H 1147, voedseltoestand Oeloe Soengai H 1147, maatregelen t.b.v. vee-eigenaren in Pleihari H 1148, coprasteunregeling H 1148; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: hoofdweg Bandjermasin-Oeloe Soengai H 1041—1042, waterhuishouding Oeloe Soengai H 1042, C. B. Z. Semarang H 1042.

——Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1330.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch bur-

gerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 453—457.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940, (Ond. **65**) over: coprafonds H 628—629.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 's Lands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7) H 1472.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: deelneming van het Land bij Industrieplan H 2241.

PRAWOTO SOEMODILOGO (R.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 747, beleid van het Opperbestuur H 747, 1336, organisatie van het Opperbestuur H 747, 1335, financieel beleid H 747, economisch beleid H 747—748, 749, 750—751, 752, 1337—1338, economischen toestand H 747, 749, voedselvoorziening H 748, 749, 751, bevordering van de volkswelvaart H 748—749, 750, landrente-inning H 750, 1336—1337, uitvoer en invoer H 750, 751, contingenteering en licentieering H 751, 1338, verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 1336, 1338, samenwerking tusschen bevolkingsgroepen H 1336; —— Afd. II, Justitie, over: onderzoek naar N. S. B. sympathieën onder personeel H 1891; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: gedifferentieerde tarieven slachtbelasting in steden en daarbuiten H 852—854, 1463, 1465, afwijking van eenige bepalingen der lucifersaccijnsordonnantie H 854, belasting op vergunning tot het houden van speel- en dobbeltafels H 854; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: veeteelt H 1596.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1916—1918.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 440—442.

—— Voorloopige voorziening t. a. v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 520—522, 544.

—— Suikerinvoerordonnantie 1940 (Ond. **99**) H 1785.

RAAD (G. DE).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. II, Justitie, over: arbeidsverhoudingen handels- en scheepvaartkantoren H 1538, arbeidsverhoudingen journalisten H 1539, instelling departement van arbeid of van sociale zaken H 1539, werkloosheidsverzekering H 1539, ouderdomsverzekering H 1539, toezicht op arbeidsvoorwaarden zeevarenden H 1539; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: herziening positie Indonesisch bestuur H 1220, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1220, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur; terugtrekking ass.-resident uit regentschap H 1220, assistent-resident, lid van regentschapsraad H 1221, herziening kiesrecht regentschapsraden H 1221, evenredig kiesstelsel voor Indon. leden van stadsgemeenteraden H 1221; opheffing kleine stadsgemeenten H 1221, samenvoeging functies ass.-resident en burgemeester H 1221, combinatie burgemeester-secretaris H 1221, uitbreiding Indonesische leden stadsgemeenteraden H 1221—1222, hooger toezicht regentschapsraden H 1222, taakverdeeling Colleges van Gedeputeerden H 1222; —— Afd. IX en IX A, Marine c.a., over: waardeering voor taakvervulling door Marinepersoneel H 1049, uitbreiding defensie H 1049 waardeering voor den arbeid van de Marineleiding H 1049, ontspanning en wegneming van grieven van koopvaardijofficieren H 1049—1050, 1386, 1387, opleiding van koopvaardijofficieren tot reserve-officieren H 1050, 1386—1387, personeelsvraagstuk stoomvaartmaatschappijen H 1050, aflossing dienstplichtigen H 1050, stuurlieden- en machinistenexamens H 1050, Koninklijke onderscheidingen H 1051, periodiek „Zeemacht" H 1051, Duitsche propaganda op koopvaardijschepen H 1051, 1387.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 333—334, 389.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 443—445.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: instelling R. P. D. vóór overleg met den Volksraad H 405, organisatie van den R. P. D. H 405, hoofd van den R. P. D. H 405, 406, taak van het Kabinet van den Gouverneur Generaal H 406, taak van den R. P. D. H 406, Inheemsche krachten bij den R. P. D. H 406.

—— Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c. a. (Ond. **60**) H 589—592, 600—601.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 683—685, 713—714.

REHATTA (L. L.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H. M. de Koningin H 778, loyale gezindheid van de bevolking H 778, steun aan oorlogvoering H 778, defensiebeleid H 778, staatkundige hervormingen H 778—779, Inheemsche militie H 779, salarisstelsel op Indisch peil H 779, commissie-Visman H 779, volkswelvaart en volksverheffing H 779, voedselvoorziening H 779, beleid der Indische Regeering H 779, transmigratie in de Molukken H 779, uitbreiding van het bestuur in de Molukken met eenige bestuursassistenten en gezaghebbers of controleurs H 779, aanstelling van een reizend Indisch arts voor de Molukken H 779, betere geneeskundige verzorging en hygiënische voorlichting in de Molukken H 779; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: herstel van zelfbesturen H 1172, uitbreiding Nederlandsch bestuur Nieuw-Guinea H 1172—1173, uitbreiding bestuurspolitie en bestuurspersoneel Nieuw-Guinea H 1173, huisvesting bestuurspolitie in Nieuw-Guinea H 1173, positie Inheemsche bestuursambtenaren op de Ambonsche eilanden H 1173, positie Ambonsche regenten H 1173, kolonisatieplannen 1941 H 1173; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: ambachtsleergang te Amboina H 946, landbouwklassen aan vervolgscholen H 946, subsidieering wilde scholen H 946; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: tuberculosebestrijding H 1010, 1422, detacheering Indisch arts te Ambon H 1010, 1422, plaatsing geschoolde vroedvrouwen te Ambon H 1010, 1422—1423; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: landbouwonderwijs in de Molukken H 1094, bestrijding plaatselijke voedseltekorten H 1094, kolonisatie H 1094, zeevisscherij in de Molukken H 1094, coöperatie en binnenlandschen handel H 1095.

— Aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**) over: zeevisscherij H 2043—2044.

ROEP (B.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid Indische Regeering H 733, 734, 737, beleid Opperbestuur H 733, hulde aan H. M. de Koningin H 733, 737, verhouding tot bondgenooten van Duitschland en door Duitschland bezette landen H 733, verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 733, toepassing van het noodstaatsrecht H 734, kiesrecht voor den Volksraad H 734, staatkundige hervormingen H 734, 735, taak van de commissie-Visman H 734, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 735, 737, verhouding tusschen de Regeering en den Volksraad H 735, taak en uitbreiding aantal leden van den Raad van Nederlandsch-Indië H 735—736, interneeringen van staatsgevaarlijke personen H 736, vergunning aan Duitsche vrouwen om Indië te verlaten H 736, bekostiging van de weermacht H 736, financieel beleid H 736, reserveering van gelden voor uitgaven in Nederland H 736—737, kaspositie H 737, belastingverhooging H 737, economischen toestand en positie H 737, defensiebeleid H 737, industriebank H 1965—1966.

— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, uitvoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: sluitende begrooting H 15, 56, financiering der weermacht H 15, financieel beleid H 15—16, salarisstelsel op Indisch peil H 16, verhooging bestaande en invoering nieuwe belastingen H 16, 57, uitgaven in Nederland H 16.

— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing van materieel H 136—137, loyaliteit dienstplichtig personeel H 137, 209, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 240—241.

— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: aankoop slagkruisers in Amerika H 81, versterking marineluchtvaartdienst H 82, dislocatie staatsmarine H 82.

— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**), over: Duitsch als leervak op middelbare scholen H 158, uitbreiding technisch onderwijs H 175, 193, 195, Maleisch op middelbare scholen H 177.

— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 336—338.

— Moties-Thamrin, -Soetardjo en Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 437—440.

— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 21.

— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: benoeming Indonesisch onderhoofd van het Kabinet van den G. G. 515, 516, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 517.

— Voorlooopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 550—551.

— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 573.

— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 731.

— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 898—900.

— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 898—900.

— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 898—900.

— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t. b. v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 898—900.

— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M.O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 64—65, 71.

— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2081, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2082, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2081, 2166—2167, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2081—2082, strafbepalingen H 2080—2082.

— Interpellatie-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2118.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2105—2107.

— Spreekt bij de behandeling van verzoekschriften HG 74.

SALAMOEN (M.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: volkswelvaart H 769—770, wijziging van de structuur van het belastingstelsel H 770, samenwerking tusschen bevolkingsgroepen H 770—771; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e. a., over taakverdeeling tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur H 1153—1154, 1708—1709, dualistisch bestuursstelsel H 1153, 1708—1709, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1153—1154, 1708—1709, leiding veldpolitie bij regent H 1153, promotiegang academici bij het Indonesisch bestuur H 1153, personeelsbezitting districts- en onderdistrictskantoor, o.a. i.v.m. vervolgingswerkzaamheden H 1154—1155, samenvoeging functies van patih en wadana H 1155, propaganda voor kolonisatie H 1155, automobielregeling voor ambtenaren Indonesisch bestuur H 1155, regentbenoemingen H 1155, opheffing scheiding tusschen actieven bestuurs- en kantoordienst H 1155, hoofdregentschapssecretaris H 1155; — Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: faculteit der letteren en wijsbegeerte H 955, pesantrens en langgars H 956, onderwijspolitiek, volksverheffing, schakel- en vervolgscholen H 955—956.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1910—1911, 2028.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 220.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 338, 391.

—— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 574—575.

SANDKUYL (Mr. A. C.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. II, Justitie, over: onderzoek naar N. S. B.-sympathieën onder personeel H 1891.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 241.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 311—313, 352—354.

—— Voorziening t. a. v. invoerrecht voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 895—898.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 895—898.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 895—898.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t. b. v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 895—898.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangenden arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2170.

SMIT (J. H.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: staatkundige hervormingen H 846, 1362, economische politiek H 846—847, 849, 1362—1363, volksverheffing en volkswelvaart H 847, 848, 1362, 1363, industrialisatie H 847, financieele politiek H 847, 849, 1363—1364, vrijwillige bijdragen van locale ressorten H 848, staatkundige hervormingen H 848, Indisch burgerschap H 848, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 848, 1361—1362, 1927—1928, optreden der Regeering tegen de loyale elementen H 848, interneering van Duitschers, N. S. B.-ers enz. H 848, 1364, uitgifte van schatkistbiljetten H 849, defensieleeningen H 849, 1921, vlottende schuld H 849, invoering van nieuwe belastingen H 849, verhooging van belastingen H 849, wijziging van de constructie van het belastingstelsel H 1364, vrijwillige bijdrage der autonome ressorten en zelfbesturen H 1364, prijspeil der landbouwproducten H 1964; —— Afd. II, Justitie, over: notarissen-vendumeesters H 1528, vermeerdering werkzaamheden weeskamerpersoneel in verband met regeling boedels geïnterneerden H 1528—1529, werkloosheidsverzekering H 1529, 1842—1843, personeelsbeleid K. P. M. H 1529, 1843, arbeidsverhoudingen handelskantoren H 1529, 1843, onderzoek naar N. S. B.-sympathieën onder personeel werkloosheidsbestrijding H 1530, 1843—1844, 1890, 1891—1892, uitbreiding kantoor van arbeid H 1842, ouderdomsverzorging H 1843, verhoudingen bij de journalisten H 1843, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1955; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: vrijwillige terugstorting H 1468—1469, 1619, optreden bestuur tegen N. S. B.-ers en andere deloyale elementen H 1936—1937, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschappen H 2068; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: onderzoek duurteverhoudingen H 1970, regionale toeslagen Soerabaja en Semarang H 2021.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschaps-belasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: financiering der weermacht H 28, 47—48, heffing van een uitvoerrecht op aardolie en aardolie-producten H 58, verhooging van bestaande belastingen H 60, 61.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing van materieel H 117, versterking weerkracht H 117, defensie en bedrijfsleven H 117, 196, loyaliteit dienstplichtig personeel H 117, 197, Inheemsche militie H 118, censuur H 227, publicatie leden- en donateurslijst N. S. B. per 1 Jan. 1939 H 239, niet-handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 240, 244.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 265.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: dislocatie staatsmarine H 81.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: Duitsch op de middelbare scholen H 156.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 338—339, 391—392.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 445—447.

—— Dertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**) over: maatregelen ten behoeve van de Loemadjangtabak H 373, 375.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**), H 269—270, 292—293.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 269—270, 292—293.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 313—314, 354.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I. Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: instelling R. P. D. vóór overleg met den Volksraad H 411, 506, taak van het Kabinet van den G. G.

H 411, 412, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 412, 506, 518, doel en werkwijze van den R. P. D. H 412, 413, hoofd van den R. P. D. H 412, 413, taak van den R. P. D. H 506.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 555.

—— Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c. a. (Ond. **60**) H 592—594, 601—602.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 615—616, 643—644, 657—658.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 672—677, 707—710, 728—729, 732.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 's Lands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7) H 1468—1469, 1619.

—— Voorziening t. a. v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 900—902, 1372—1373, 1452, 1453.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 900—902, 1372—1373.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 900—902, 1372—1373.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 900—902, 1372—1373.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. II, Justitie, voor 1940 werkloosheidsbestrijding; (Ond. **82**) H 1568—1570, 1850.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het Industrieplan H 2198, 2199, sociale maatregelen H 2198, 2199, 2235, Landssubsidie ten behoeve van versnelde kapitaalsafschrijving H 2198—2199, 2234—2235, industrieraad H 2199, 2234, commissie van bijstand H 2199, 2234, deelneming van het Land H 2234, 2241—2243.

—— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: K. M. A. H 2186, vergoeding aan oorlogsslachtoffers H 2186.

SOANGKOEPON (ABDUL FIRMAN GELAR MAHARADJA).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H.M. de Koningin H 773, kabinetswijzigingen H 773, beleid van het Opperbestuur H 773, 1344—1345, beleid der Indische Regeering H 773—774, 775, 1343—1344, Inheemsche militie H 773, buitenlandsch beleid H 774, verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 774—775, contact en samenwerking tusschen Opperbestuur en Indische Regeering H 775, 1334, contact tusschen personen in Indië en in Nederland H 775, Indonesische krachten in 's Lands dienst H 773—774, 1345, toepassing van het noodstaatsrecht H 775, 777, publiciteit en propaganda H 775, staatkundige hervormingen H 775, steun aan de oorlogsvoering H 776, zelfstandigheid van Ned.-Indië H 776, commissie-Visman H 776, personeelsvoorziening bij de defensie H 776—777, afvloeiïng van hooge ambtenaren H 777, verhouding tusschen Regeering en Volksraad H 777, 1344, Raad van Indië H 777, uitbreiding Raad van Indië H 777, 1344, Inheemsche zetels in den Raad van Indië H 777, interneering en andere maatregelen tegen deloyale elementen H 777, 1345—1346, prijspeil van bevolkingslandbouwproducten H 1964—1965, „Indonesiërs", „Indonesisch" enz. H 2010; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: Raad van Ned.-Indië; uitbreiding met Indonesische leden H 1074, 1765, instelling volwaardig parlement H 1075, 1765, opheffing College van Gedelegeerden H 1075, uitbreiding aantal leden College van Gedelegeerden H 1075, 1765, wijziging Indische Staatsregeling m.b.t. Volksraad; toepassing noodstaatsrecht H 1075, 1765—1766, schadeloosstelling wegens derving van inkomsten; reis- en verblijfkosten Volksraadsleden H 1075—1076, 1766, préséanceregeling Volksraadsleden H 1076, staatkundige hervormingen H 1765; —— Afd. II, Justitie, over: invloed van overlijden op forum privilegiatum van verwanten H 1527, 1842, bevoegdheidsafbakening godsdienstige rechtspraak H 1527, 1841, schadevergoeding wegens ten onrechte ondergane preventieve hechtenis H 1527—1528, onttrekking strafzaken betreffende verspreiding onjuiste berichten aan competentie Inheemschen rechter H 1528, landgerecht zittingen in Poeasamaand H 1528, executie van vrijheidsstraffen in poeasamaand H 1528, 1841, goedkeuring vonnissen door den gouverneur H 1528, gratie van vonnissen-zelfbestuursrechtbanken in de Vorstenlanden H 1528, 1842, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1760—1761; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: verbod van bewaring van meer dan *f* 500 zilvergeld H 884, salarisverlaging H 884, commissarissen van politie H 884, overbrenging betrekkingen van maandloonersreglement naar B.B.L. 1938 H 884, toekenning kindertoelagen aan maandlooners H 884, 1383, verschillen in pensioenregelingen voor Europeesche en niet-Europeesche landsdienaren H 884, 1383—1384, 1384, ontslag wegens ongeschiktheid H 884—885, 1384, tijdelijke ongeschiktheid wegens ziekte H 885, toepassing voorpractijkregeling H 885, beoordeeling ambtenaren H 885, vreemdelingen in 's lands dienst H 885, ongeschiktheid H 885, waardeering diploma middelbare handelsschool in B.B.L. 1938 H 885, verloven H 885—886, tegemoetkoming in kosten geneeskundige behandeling H 886, schadeverhaal op nalatige naast dat op comptabele H 886, klachten over belastingdienst H 886; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: verhouding tusschen Indonesisch- en Europeesch bestuur H 1164—1165, 1711—1712, opheffing dualistisch bestuursstelsel H 1165, 1711—1712, erfelijkheidsbeginsel bij regentenbenoemingen H 1165—1166, waarborging Inheemsche bezitsrechten bij onteigening, uitgifte van concessies, enz. H 1166, terugbrenging particuliere landerijen tot landsdomein H 1166, opleiding Nederlandsche bestuursambtenaren in Ned.-Indië H 1166, herschikking academisch gevormd bureaupersoneel H 1166—1167, Indonesische bestuursambtenaren aan te stellen op het Departement van B.B. H 1167, dienstbelangtoelagen in Atjeh H 1167, proefregistratie burgerdienstplichtigen H 1167, evacuatie burgerbevolking H 1167, luchtbescherming H 1167, aanleg en onderhoud begraafplaatsen en onbewoonde gouvernementserven H 1167, vervanging officieren in Atjeh met civiel bestuur belast door B.B.-ambtenaren H 1167, instelling functie onderafdeelingshoofd H 1167, ontvoogding zelfbesturen H 1167—1168, benoeming volkshoofden in de Buitengewesten H 1168, 1712—1713, vrijwillige terugstorting H 1470, 1619—1620, assistent-resident, lid regentschapsraad H 1712, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2066; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek H 948, faculteit der letteren en wijsbegeerte H 948, taalonderwijzers Mulo H 948, 1510, Ind. hoofdakte bezitters H 949, 1510, toelating Indon. kinderen tot E.L.S. H 950, 1509, vrijstelling van zegelrecht bij verzoeken om idem H 950, 1510, wilde scholen H 949, 1510, gymnastiek op lagere

scholen H 949, 1510, volksverheffing H 949, positie goeroes bantoe H 949, 1510, overdracht volksonderwijs aan locale gemeenschappen H 950, indianisatie H 950, uitbreiding technisch- en vakonderwijs H 950, 1509, subsidie Muloschool Pontianak H 950, 1511, conflict tusschen directeur K.W. III school en leerlingen H 1511, invoering localen leerplicht H 1995; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: analistenformatie H 1006—1007, 1420—1421; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: leiding van het departement H 1140, economische politiek H 1140, contingenteeringen en licentieeringen H 1141, 1595, import H 1141, 1595, bevordering nijverheid H 1141, 1142, 1594, copraregeling H 1141, 1781, landbouwonderwijs H 1141, nijverheidscredieten H 1141, desa-economie H 1141, 1593, personeel Boschwezen H 1141, 1594, Indonesische leden in economische commissies H 1142, 1593, commissie voor rechtsverkeer in oorlogstijd H 1142, teeltdwangordonnantie H 1142, 1593, vruchtenconserveering H 1142, propaganda voor Ned. Ind. fabricaat H 1142; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat e.a., over: begrooting H 1037, bezuiniging landsgebouwendienst H 1037, achterstelling inzake irrigatie van buitengewesten t.o.v. Java H 1038, drinkwaterleidingen H 1038, electriciteitsvoorziening plattelandsbevolking H 1038, opzichters waterstaat buitengewesten H 1038, regeeringscommissarissen bij in Nederland gevestigde electrische bedrijven H 1038, personeelsinkrimping Postspaarbank H 1038, 1610, wegenstelsel Sumatra H 1038, aanmaak postwaarden h.t.l. H 1038, landskaswerkzaamheden P.T.T. H 1038, drukwerktarieven H 1038, postchèque- en girodienst H 1038—1039, staatsexploitatie landswaterkrachtbedrijven H 1039, telefoonbedrijf op Banka H 1039, 1610, Indonesische academici bij S.S., H 1039, 1610, gezinstarieven S.S., H 1039, toelating bedienden in 1e en 2e kl. S.S.-rijtuigen H 1039; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1680.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding van het instituut der zeevisscherij H 65—66, 76, beheer vermogen en bezittingen van vijandelijke onderdanen door de C.R.O. H 66.

—— Aanvulling tarief invoerrechten i. v. m. oorlog met Duitschland (Ond. **8**) H 12—13.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: financieele positie H 25, sluitende begrooting H 25, 53, 55, financiering weermacht H 25, defensie-leening H 26, 53, interneering Duitschers H 26, verhooging van bestaande belastingen H 26, 46—47, uitgaven in Nederland H 26.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: aanschaffing materieel H 133, eischen personeel militaire luchtvaart H 133, 205, loyaliteit dienstplichtig personeel H 133, 205, inheemsche militie H 205, censuur H 206, publicatie der namen van staatsgevaarlijke Nederlanders H 237, publicatie leden- en donateurslijst N.S.B. per 1 Januari 1939 H 238, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 240.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 219—220, 257—258, 265.

—— Vierde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **21**), over: aanschaffing van materieel H 80, 83, dislocatie staatsmarine H 80, 83, toelatingseischen officier-vlieger H 80, 83.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1316—1319, 1703—1704.

—— Aanvullende begrootingen voor 1940 i.v.m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 95, 104—105.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: Duitsch als leervak op middelbare scholen H 157, 172, toelating leerlingen tot technische scholen H 171, 172, uitbreiding technisch onderwijs 175.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 329—331, 387—388.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatkundige opbouw van Ned.-Indië H 470—474.

—— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 19—20, 22—23.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), over: aanschaffing van materieel H 305, 344, aanneming van adelborsten H 305, 343.

—— Dertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**) over: maatregelen ten behoeve van de Loemadjangtabak H 373, 375.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 278—280, 295—296.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 278—280, 295—296.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 311, 352.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van het Kabinet van den G. G. H 425, 426, taak van den R.P.D. H 426, Inheemsche krachten bij den R.P.D. H 426, positie van het hoofd van het Kabinet van den G. G. H 508, 509, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 517.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting van de landbouwhoogeschool H 536, 569—570.

—— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 573—574, 576.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 656.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 731—732.

— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inzake de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1**, afd. IV — st. 7) H 1470, 1619—1620.

— Twaalfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **71**) over: evacuatie H 1216, 1217.

— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 979—980, 1059.

— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M.O., Mulosubsidieordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 63—64, 68—69.

— Invordering van belasting geheven door de zelfbesturen in Soerakarta en Jogjakarta d.m.v. dwangschriften (Ond. **98**) HG 89, 94.

— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2093, 2156, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2093—2094, 2156, 2164, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2094—2095, 2162—2163, strafbepalingen H 2095, 2156, toepasselijkheid op onderafdeeling Makassar H 2093.

— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2115—2117.

— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) 2228—2229, 2270.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2103—2104, 2148.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: publicaties natuurwetenschappelijke zaken H 2205, 2236, boschexploitatie buitengewesten H 2205, 2236—2237, diverse objecten Industrieplan H 2206, basis-, secundaire en kleine industrieën H 2206, industriebevordering in Westersche of in Indonesische sfeer H 2206, 2237.

— Aanvullende begrootingen betreffende afdeeling IX en IX A, Marine c.a voor 1941 (Ond. **129**) over: aanwijzing technisch personeel H 2122, 2125, Oedjoengtoelage H 2122, 2125, kost- en schoolgeld adelborsten H 2123, 2125.

— Aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: hulppolitie H 2176, positie tijdelijke politiedienaren H 2176, luchtbescherming H 2176—2177, 2178, kolonisatie buitengewesten H 2177, uitbreiding politie H 2177.

— Spreekt bij de behandeling van verzoekschriften H 604, 605.

— Spreekt in verband met een persoonlijk feit H 777, 814.

SOEDIBIOKOESOEMO (R. A. A.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid der Indische Regeering H 765, financieel beleid H 765—767, reserveering voor uitgaven in Nederland H 765—766, streven naar sluitende begrooting H 766, bekostiging weermacht H 766, 1343, verhooging belastingen H 766, defensieleening H 766, 1343, materiaalvoorziening voor de defensie H 766, 1343, industrie H 767, oorlogsindustrie H 767, belastingverhooging H 767, voorbereiding van economische maatregelen in verband met den oorlogstoestand H 767, 1343, hulde aan H. M. de Koningin H 767, Inheemsche militie H 1343, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1927, prijspeil van landbouwproducten H 1962—1963; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1201—1202, 1724—1726, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur; terugtrekking assresident uit regentschap H 1201—1202, 1724—1726, dualistisch bestuursstelsel H 1202, hooger toezicht regentschapsraden H 1259—1260, assistent-resident lid regentschapsraad H 1260, positie regentschapssecretarissen; benoeming door de raden H 1260, wijziging financieele verhouding H 1261, vrijwillige terugstorting H 1261, inschakeling Indonesisch bestuur in de organisatie van het regentschap H 1154, 1261, leiding politie bij resident, regent, assistent-resident of lagere bestuursambtenaren H 1724—1725, opleiding Indonesisch bestuur aan bestuursacademie H 1877, optreden bestuur tegen N.S.B.ers en andere deloyale elementen H 1934-1935, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2067; — Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: invoering locale leerplicht H 1994; — Afd. V A, Volksgezondheid, over: malariabestrijding H 994, 1414, overdracht van gezondheidszorg H 994, 1414; — Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: waardeering voor legerleiding H 1129, bestelling van vliegtuigen in de Vereenigde Staten H 1129, wijze van aanschaffing van materieel H 1129, versterking defensie los van het beginsel eener sluitende begrooting H 1130, aanneming en keuring kortverband-militairen H 1130, stads- en landwachten H 1130, defensie in Java's Oosthoek H 1130, verspreide vestiging opslagplaatsen H 1131, eerbewijzen door personeel Barisans H 1131, toelatingseischen officiersopleiding Barisans H 1131.

— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1918—1919.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2105.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het industrieplan H 2191—2192, basis-, secundaire en kleine industrieën H 2192, diverse objecten H 2192.

— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**) over: organisatie defensie H 2180, aanschaffing van materieel H 2181.

SOEKAWATI (Tjokorde Gde Rake).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: „Indonesiër", „Indonesisch" enz. H 2008; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: hulde aan bestuur voor optreden tegen N. S. B.-ers en andere déloyale elementen H 1203, dualistisch bestuursstelsel H 1203, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1204, taakverdeeling; verhouding tusschen Europ. en Indonesisch bestuur H 1204, herstel van zelfbesturen H 1204, samenvoeging landschappen in Atjeh H 1205, afschaffing heerendiensten H 1205, bevordering, resultaten, tempo der kolonisatie H 1205, vervanging van gezaghebbers door controleurs in gebieden, waar groepsgemeenschappen zijn ingesteld H 1205, positie gezaghebbers H 1206, 1726, bevordering overzichtelijkheid landstreekbegrootingen H 1206, opleiding Indonesisch bestuur aan bestuursacademie H 1876—1877; — Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: coprafonds H 1111—1112, 1588—1589 koffiefonds H 1111—1112, verbod van invoer taptemelk H 1972—1975, 2013—2014; — Afd. VII

en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: leiding van het departement H 1034, inheemsche bouwstijlen H 1035, postverbinding Java—Bali H 1035—1036, 1608, compartimenten voor niet-rookers S. S., H 1608; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1680.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: sluitende begrooting H 52, aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 52.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: afschaffing van Duitsch als leervak H 151, normaalschool te Makassar H 152, 169.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 479—481.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 361.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: taak van het Kabinet van den G. G. H 433, 434, Indonesiër als onderhoofd van het Kabinet van den G. G. H 434, 516, Directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 434, Inheemsche krachten bij den R. P. D. H 434, taak van den R. P. D. H 434, instelling van den R. P. D. vóór overleg met den Volksraad H 434.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 627—628, 645—646.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2078—2079, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2079—2080, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2080, 2164, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2078—2079, 2080.

SOERIA KARTA LEGAWA (R. A. A. MOEHAMMAD MOESA).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid der Indische Regeering H 809, 810, volksverheffing H 809, unificatie van de rechtsbedeeling H 809, belastingverhooging H 809, financieel beleid H 809, staatkundige hervormingen H 809—810, voedselvoorzieningen H 810, defensiebeleid H 810, materieelvoorziening voor de defensie H 810, vlootversterking en slagkruisers H 810, luchtmacht H 810, Inheemsche militie H 810, voorstellen der weerbaarheidscommissie H 810, voorbereiding economische maatregelen in verband met den oorlogstoestand H 810; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: uitbreiding politie H 1202, personeelsbezetting districts- en onderdistrictskantoren, c.a. i.v.m. vervolgingswerkzaamheden H 1202, leiding politie bij resident, regent, ass.-resident of lagere bestuursambtenaren H 1202, verhooren van Europeanen door wedana's en assistent-wedana's H 1202, overschrijving van overtollige gelden van desabanken naar plaatselijke desakassen H 1202—1203, gelijktijdige verkiezingen in alle provincies t.b.v. regentschapsraden H 1261, positie en benoeming regentschapssecretarissen H 1261—1262, opheffing scheiding tusschen kantoor- en actieven dienst H 1261—1262, hoofdregentschapssecretaris H 1262, inlijving aloon² bij erf kaboepaten H 1262, Juristen bij het Indonesisch bestuur H 1263, promotiegang academici bij het Indonesisch bestuur H 1263, taakuitbreiding en ontvoogding Indon. bestuur H 1263; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: positie volksonderwijzers H 940, Nederlandsch op vervolgscholen H 940, toelating Indon. Kinderen op E. L. S., H 941, H. I. K. te Bandoeng H 941, onderwijszorg autonome ressorten H 941, subs. huishoudonderwijs H 941, Soendasche taal aan litt. faculteit H 941; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: gezondheidszorg H 994—995, 1414, trachoombestrijding H 995, woningverbetering H 995, 1414; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: houtretributies bij grondontginning H 1104—1105, personeelspolitiek Boschwezen H 1105, weefnijverheid H 1105, keramiek H 1105; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: irrigatie H 1033, electriciteitsvoorziening plattelandsbevolking H 1033—1034, wegverkeersverordening H 1034, gebruik van wegen voor militair transport H 1034, woningen Inh. bestuursambtenaren H 1034; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: waardeering voor legerleiding H 1125, K. M. A. te Bandoeng H 1125, Inheemsche militie H 1125, stads- en landwachten H 1125, bestellingen vliegtuigen in de Vereenigde Staten H 1125, oorlogsindustrie in Indië H 1125.

SOERIA NATA ATMADJA (R. A. A. ABAS).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: buitenlandsch beleid H 757, beleid van het Opperbestuur H 757—758, beleid der Indische Regeering H 758, 759, staatkundige hervormingen H 758, zelfstandigheid van Ned.-Indië H 758, samenwerking der bevolkingsgroepen H 758, 1929, defensieleening H 1921—1922; —— Afd. II, Justitie, over: plaatsing Indonesische academici op de landskantoren H 1758; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: klachten belastinginning H 870—871, bestuursschrijvers H 871—872, vrijstelling van zegelrecht voor stukken van autonome ressorten H 872, landrente H 872; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1178—1179, 1716—1717, meubilair voor de districts- en onderdistrictskantoren H 1179, juristen bij het Indonesisch bestuur H 1179—1180, beoordeeling door regent bij patihbenoemingen H 1180, bijwoning van plechtigheden door Inheemsche bestuursambtenaren H 1180, 1717, uitgifte van Handleidingen t.b.v. Inheemsche bestuursambtenaren H 1180, 1717, onwettige grondoccupatie H 1181, 1718, herziening agrarische wetgeving H 1181, samenvoeging functies patihwedana en wedana-ass.-wedana H 1181—1182, 1718, overschrijving overtollige gelden van desabanken naar de plaatselijke desakassen H 1182, tani-leeningen H 1182, 1718, vrijwillige terugstorting H 1620—1621, leiding politie bij regent H 1717—1718, assistent-resident, lid regentschapsraad H 1717, hoofdregentschapssecretaris H 1717, uitbreiding en bewapening bestuurspolitie H 1717, verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1717—1718, subsidie voor kampongverbetering H 1732, 1881—1882, 1882, opleiding Indonesisch bestuur aan bestuursacademie H 1876; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 916, volks- en vervolgscholen H 917, Nederlandsch op vervolgscholen H 917—918, 1502, financiering volksonderwijs H 917, 1502, toelating andere dan Eur. kinderen op de E.L.S. H 918, 1503, Indon. leerkrachten bij W.L.O. H 918, uitbreiding Mulo H 918, 1503, veeartsenijkundige hoogeschool H 918, gouv. scholen te brengen onder dept. van O. en E. H 918—919, 1502, positieregeling volksonderwijzers H 919, 1502, Soendaneesch woordenboek H 919; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: overdracht van gezondheidszorg H 1007—1008, 1421, woningverbetering bij de pestbestrijding H 1008, 1421, gezondmakingswerken in de Tjiandjoervlakte H 1008, 1421, 1689—1690; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: schoontijd wilde zwijnen H 1089—1090, kippenziekte H 1090; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1680—1681.

— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1904—1906, 2026—2027, 2037, 2039.

— Zesde aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 241—242.

— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezen-onderstand) (Ond. **20**) H 221—222.

— Aanvullende begrootingen voor 1940 i. v. m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 93—94.

— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 315—317, 380—382.

— Moties-Thamrin, -Soetardjo en Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatkundigen opbouw van Ned.-Indië H 450—451.

— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: instelling van den R.P.D. vóór overleg met Volksraad H 397, taak van den R.P.D. H 397, 398, taak van het Kabinet van den G. G. H 398, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken H 399, 518.

— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**) over: opleiding leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding H 492—493.

— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting landbouwhoogeschool H 527—528.

— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1** — Afd. IV: st. 7) H 1620—1621.

— Aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond **131**) over: hulppolitie H 2175, uitbreiding politie H 2175, luchtbescherming H 2175—2176.

SOEROSO (RADEN PANDJI).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: financieel beleid H 805—806 bekostiging der weermacht H 806, 1919, 1921, economische politiek H 807, 1965, 1968, opleiding van personeel voor de defensie H 808, zelfstandigheid van Ned.-Indië binnen Rijksverband H 808; — Afd. II, Justitie, over: opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1957; — Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: overbrenging betrekking van maandloonersreglement naar B. B. L. 1938 H 850, 1932, toekenning kindertoelagen aan maandlooners H 850—851, positie mantri's bij het Kadaster H 851, gesplitste betrekkingen H 851, leeftijdsgrens voor pensioengerechtigdheid H 851, ontslag wegens ongeschiktheid H 851, 852, binnenlandsch verlof Indonesische ambtenaren H 851—852, afzonderlijke begrooting overwerk H 852, Indonesische pandhuisbeheerders H 852; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: ontvoogding Indonesisch bestuur H 1155—1157, terugtrekking ass.-resident uit regentschap H 1155—1157, dualistisch bestuursstelsel H 1155—1157, onwettige grondoccupatie H 1157, Inlandsche gemeente-ordonnantie Java en Madoera H 1157, arbeid van nieuwe kolonisten in loondienst voor reeds gevestigde H 1157, toestanden op kolonisatieterreinen H 1157—1158, onderwijs in de kolonisatiegebieden H 1158, kiesrecht voor Nederlanders en Uitheemsche onderdanen voor regentschapsraden H 2068—2069; — Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 923, contingenteering technisch onderwijs H 924, financiering en uitbreiding volksonderwijs H 924, positieregeling volksonderwijzers H 924, subsidieering confessioneel onderwijs H 924, lichamelijke opvoeding H 924, unificatie W. L. O. H 924, steun aan Mekkagangers H 924, positie Ind. hoofdaktebezitters H 925; — Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: landbouwonderwijs H 1132, voedingsmiddelenfonds H 1133, houtretributies H 1133, weefindustrie H 1133, 1134, importhandel H 1134, kretekindustrie H 1134; — Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: verbod verschijning weekblad „De Banier" H 1120, bestendiging K. M. A. in Ned.-Indië H 1120, aanneming Inheemsche jongelieden tot officiersvlieger H 1120, gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1121, stads- en landwachten H 1121, bestellingen vliegtuigen in de Vereenigde Staten H 1121, lidmaatschap politieke partijen H 1121.

— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: heffing van een bijzonder uitvoerrecht op aardolie en aardolie-producten H 58, 59.

— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 217—218, 256—257, 263, 264, 267.

— Aanv. begrootingen voor 1940 i.v.m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**) H 94—95, 105, 106.

— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 108.

— Dertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**) over: maatregelen ten behoeve van de Loemadjangtabak H 372—373, 374—375.

— Tiende aanvullende begrooting betreffende afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **43**) over: opleiding en bevordering tot onderscheiden rangen bij de politie H 378, 379—380.

— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: doel van den R.P.D. H 422—423, taak van den R.P.D. H 424, benoeming Indonesiërs als hoofd van het Kabinet van den G.G. H 424, 515, 516, Inheemsche krachten bij den R.P.D. H 424, noodzaak van instelling van den R.P.D. H 424, noodzaak van instelling van het Kabinet van den G.G. H 424.

— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting van een landbouwkundige faculteit H 529—531.

—— Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**) H 670—672, 706—707.

—— Negende aanvullende begrooting betreffende afd. III A, Indische Schuld, een eerste aanvullende begrooting betreffende afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**) over: zoutverkoop aan Japan H 881, 883.

—— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M. O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 62—63.

—— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2114—2115.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2228.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2104—2105, 2148—2149, 2159.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking industrieplan H 2189, 2190, 2234, industriebevordering in Westersche of in Indonesische sfeer H 2189, deelneming van het Land H 2189, 2234, 2241, 2243—2244, sociale maatregelen H 2189—2190, steun aan kleine bedrijven H 2190, voorziening in arbeidskrachten H 2190.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1941 (Ond. **131**) over: luchtbescherming H 2176, hulppolitie H 2176, uitbreiding politie H 2176.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: K.M.A. H 2183.

SOETARDJO (M. KARTOHADIKOESOEMO).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: politieke toestand H 741—742, 744—745, economischen toestand en economische politiek H 741—742, 745, buitenlandsch beleid H 742—744, 744, 745, verhouding tot Japan H 744, Indisch burgerschap H 744, samenwerking en positie der bevolkingsgroepen H 744, 746, defensiebeleid H 744, 745, beleid der Indische Regeering H 746, financieelen toestand H 746, economischen toestand en economische politiek H 746, zelfstandigheid van Ned.-Indië binnen rijksverband H 746, uitbreiding van den Raad van Ned.-Indië H 746, staatkundige hervormingen H 746—747, prijspeil der landbouwproducten H 1964; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: principieele verandering positie Raad van Ned.-Indië; uitbreiding met Indonesische leden H 1070, principieele staatkundige hervormingen; uitbreiding bevoegdheden Volksraad; instelling volwaardig parlement H 1070, uitbreiding aantal leden Volksraad H 1071; —— Afd. II, Justitie, over: concubinaat H 1525—1526, misstanden in gevangenis te Pekalongan H 1526, huis van bewaring te Garoet H 1526, benoeming landraadsleden 1526—1527, plaatsing van academici op de landskantoren H 1756—1757, 1763—1764; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: ontslag wegens ongeschiktheid H 872—873, 1382, bestuursschrijvers H 873—874, mantri's-politie H 873—874, belastingmantri's H 874, reistoelagen voor districts- en onderdistrictshoofden H 874, 1382, schadeverhaal op nalatigen naast dat op comptabelen H 874—875, 1382, leeftijdsgrenzen in pensioenreglement H 875, 1381—1382, groot binnenlandsch verlof voor Indonesische ambtenaren H 875, 1382, inhouding en beslag op bezoldiging of pensioen H 1875; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur; terugtrekking ass. resident uit regentschap H 1149—1152, 1705—1708, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1149—1152, 1705—1708, herziening organisatie, opleiding en positie Indonesisch bestuur; scheiding tusschen gediplomeerde en ongediplomeerde Indonesische bestuursambtenaren; promotiegang academici H 1152—1153, 1875—1876, 1880—1881, herziening benoemingsreglement H 1152, regentenbenoemingen; erfelijkheidsbeginsel H 1152, schuldsaneering Indonesisch bestuur H 1153, vrijwillige terugstorting H 1467—1468, optreden bestuur tegen N.S.B.ers en andere deloyale elementen H 1938; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en volksverheffing H 915—916, 1499, uitbreiding aantal volksscholen H 915, bestrijding analfabetisme, leerplicht H 915, 1993—1994, 1996, technisch en ambachtsonderwijs H 915, veeartsenijkundige hoogeschool H 915, 1500, huishoudonderwijs H 915, 1499, studiebeurzen H 915, 1500, overheidssteun voor studie in het buitenland H 915, 1500, lichamelijke opvoeding H 916, 1500, unificatie W.L.O. H 916; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: woningbouw; Inheemsche bouwstijlen H 1021, overdracht oosterschen omroep aan P.P.R.K., H 1021—1023, 1603—1604, oprichting waterkrachtinstallaties door autonome gemeenschappen H 1023; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1131.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 579.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van den R.P.D. H 421—422.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7) H 1467—1468.

SOSROHADIKOESOEMO (R. Ng.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: „Indonesiër", Indonesisch" enz. H 2007—2008; —— Afd. II, Justitie, over: plaatsing Indonesische academici op de landskantoren H 1757—1758; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: hulde aan het bestuur en politie voor het optreden tegen N.S.B.ers en andere déloyale elementen H 1189, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur; terugtrekking ass.-resident uit regentschap H 1189—1190, 1719, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1189—1190, dualistisch bestuurssstelsel H 1191, Regentenbenoemingen; erfelijkheidsbeginsel H 1191, bewapening en uitrusting politie H 1191, uitrusting bestuurspolitie H 1191—1192, positie wijkhoofden H 1192; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek H 946, faciliteiten verbonden aan einddiploma Mosvia H 947, 1509, uitbreiding aantal volksscholen H 946, toelating Indon. kinderen tot E.L.S., H 947; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: zwavelwinning Kawah Poetih H 1816.

—— Aanvulling tarief invoerrechten i.v.m. oorlog met Duitschland (Ond. **8**) H 13, 33,

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) H 57.

— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: uitbreiding volksonderwijs H 158.

— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 332—333.

— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 448—450.

— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 24.

— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: instelling van den R.P.D. vóór overleg met den Volksraad H 419, taak van den R.P.D. H 419, 420, taak van het Kabinet van den G.G. H 420, directeur van het Kabinet van den G.G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 421.

— Tweede aanvullende begrooting betreffende afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het industrieplan H 2192, 2193, basis-, secundaire en kleine industrieën H 2192, staatsexploitatie H 2192, deelneming van het Land H 2192, industrieraad H 2192, Landssubsidie H 2192—2193.

— Spreekt bij de behandeling van verzoekschriften HG 74.

THAMRIN (MOHAMAD HOESNI).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: staatkundige hervormingen H 782—785, 1346—1347, „Indonesia", „Indonesiër" enz. H 784—785, uitgaven in Nederland H 783, Inheemsche militie H 785, economischen toestand en economische politiek H 786—787, prijspeil landbouwproducten H 786, industrie H 786, industriebank H 786, welvaartscommissie H 786, contingenteering H 786, onderhandelingen met Japan H 787; — Afd. II, Justitie, over: onderzoek naar N.S.B. sympathieën onder personeel H 1891; — Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: gedifferentieerde tarieven slachtbelasting in steden en daarbuiten H 1464—1465; — Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: afschaffing van heerendiensten H 1119—1200, 1723, onwettige grondoccupatie H 1200, 1723, klachten over een adspirant-controleur H 1200, subsidies voor kampongverbetering H 1200—1201, beheer plaatselijke fondsen H 1201, dualistisch bestuursstelsel H 1201, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur 1201, terugkoop particuliere landerijen H 1723—1724; — Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: openbaar en confessioneel onderwijs H 971, financiering volksonderwijs H 971, 1520—1521; — Afd. V A, Volksgezondheid, over: verschil in waardeering tusschen afkomelingen van Nias en Geneeskundige hoogeschool H 1009—1010, 1422; — Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: subsidie Knilm H 1039—1040, 1611, opzichterscursus P. T. T., H 1039—1041, 1611; — Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1630—1632, 1679—1680, 1682—1683.

— Negende aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding instituut der zeevisscherij H 66.

— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten, op de inkomsten-belasting en de vennootschaps-belasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: uitgaven in Nederland H 16, 54, begrootingsopzet H 16—17, defensieleening H 17, aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 17, 54, 55; begrootingspositie H 17—18, verhooging bestaande en invoering nieuwe belastingen H 18—19, 56—57, 60, sluitende begrooting H 54.

— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: financiering defensie H 134, 206, interneeringen H 134, loyaliteit dienstplichtig personeel H 135, 207, censuur H 135, 208, publicatie der namen van staatsgevaarlijke Nederlanders H 237, publicatie leden- en donateurslijst N. S. B. per 1 Jan. 1939 H 238, 239, niet-handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 241.

— Wijziging art. 4, lid 1, sub *c* van de Indische Mijnwet (Ond. **19**) HG 9, 10.

— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredient voor 1940 (Ond. **31**) over: toelating leerlingen tot de technische scholen H 157, 172, uitbreiding volksscholen H 172—173, uitbreiding technisch onderwijs H 175, 193, 195, Maleisch als leervak op middelbare scholen H 176.

— Moties-Thamrin, -Soetardjo en Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 579.

— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 109.

— Intrekking bestaand en vaststelling nieuw Akten-reglement (Ond. **40**) HG 20—21, 23, 24.

— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 306—310, 350—351, 356, 357, 360.

— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 550.

— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 903—906, 1453.

— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 903—906.

— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 903—906.

— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 903—906.

— Achterwege laten in 1940 van de uitloting en schulddelging van Nederlandsch-Indische leeningen (Ond. **85**) H 1068—1069, 1080—1081, 1082.

— Achtste aanvullende begrooting betr. afdeeling III, Financiën, voor 1940 (Ond. **87**) over: aanmaak munten, bank- en muntbiljetten H 1331.

—— Achtste aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (aanschaffing van materieel) (Ond. **88**) H 1579—1580, 1634—1635, 1684.

—— Aangaan art. 5*a*-overeenkomsten inz. opsporing en ontginning van aardolie enz. (Ond. **92**) H 1873.

THEUNISSEN (Dr. W. F.).

Hoofd van den Dienst der Volksgezondheid.

Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**) afd. V A, Volksgezondheid, en spreekt daarbij over: C.B.Z. te Soerabaja H 1390—1391, 1687, gezondheidszorg H 1391, 1392, 1394, 1395, 1401, 1408, 1684, 1688, rechtspositie van de in de zendingsziekenhuizen werkzame artsen H 1391—1392, 1394, 1684, 1688, verstrekking medicijnen door leeken H 1392, 1684, bezuiniging op het gebied van gezondheidszorg H 1392, 1684, algemeene gezondheidstoestand ter S. W. K. H 1392, malariabestrijding H 1392, 1393, 1397, 1408, 1684—1685, bestrijding besmettelijke ziekten H 1392, 1686, pokkenbestrijding H 1393, 1688, overdracht overheidszorg H 1394, 1397, 1407, 1684, particuliere ziekenzorg H 1394, studie van Oostersche geneesmiddelen H 1394, 1400—1401, 1687, bestrijding blindheid H 1394, moeilijkheden zendings- en missieziekenhuizen H 1394, 1684, 1688, assaineering van Tandjong-Priok H 1395, 1684—1685, C.B.Z. te Soerabaja H 1395, 1687. 1688, geneeskundige behandeling voor gepensionneerde militairen H 1395, 1685, krankzinnigenzorg H 1395—1396, 1401, 1685, instelling medischen eereraad H 1396, 1691—1692, analistenformatie H 1396, 1407, 1688, bacteriologisch onderzoek H 1396, 1688, tuberculosebestrijding H 1396, 1399, 1409, 1685, omzetting C.B.Z. te Batavia in een academisch ziekenhuis H 1397, pestbestrijding H 1397—1398, 1408, 1409—1410, 1686, 1688, gezondmakingswerken H 1398, 1404—1406, 1687, 1690, 1691, hoofdresidentieartsen H 1398, opleiding verpleegsters tot vroedvrouwen H 1398, 1399, 1686, 1688, artsenformatie H 1399, 1408—1409, 1686, 1687, 1688, voorzieningen in oorlogstijd H 1399—1400, bestrijding hoog zuigelingensterfte H 1400, artsen van vreemde nationaliteit bij den D.V.G. H 1400—1401, 1687, Eykman-instituut H 1401, hygiëne-werk H 1401, 1687, Ind. artsen H 1402, detacheering gouv. arts te Boven-Digoel H 1406—1407, reorganisatie laboratoria H 1407, verplichte nacht- en Zondagsbeurtsluiting van apotheken H 1685; —— Afd. VI en VI A, Economische Zaken c.a., over: verbod van invoer taptemelk H 2012—2013.

—— Ordonnantie genees-, tandheel- en artsenijbereidkundige voorziening in buitengewone omstandigheden (Ond. **102**) HG 81—82.

—— Aanv. begrooting betr. afd. V A, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**) over: bestrijding geslachtsziekten H 2051—2052, 2053.

VAS DIAS (A. F.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: coprafonds H 1780, aanwijzing plaatsen Noord Celebes als zeehaven H 2016; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: bezuiniging H 1030, bezuiniging en nieuwe gebouwen H 1030, steiger Ternate H 1031, Kapoeasgelden H 1031, bevordering luchtvaart; subsidie Knilm; financiering Knilm; vliegvelden; toestand stationsgebouwen, postvervoer per vliegtuig, nieuwe luchtverbindingen H 1031—1033, 1607—1608, benzine-accijns H 1032; —— Afd. IX en IX A, Marine c.a., over: waardeering taakvervulling door Marinepersoneel H 1051, uitbreiding marinedefensie 1051, 1388, uitvoering vlootplan 1940 H 1051, uitbreiding marineluchtvaart H 1051, bewapening koopvaardijschepen H 1051, personeelsvraagstuk voor de stoomvaartmaatschappijen H 1052, 1387, aflossing dienstplichtigen H 1052, 1388.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **14**), over: aanschaffing van materieel H 305, handelsbescherming H 305.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 552.

—— Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c.a. (Ond. **60**) H 586—589, 599—600.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 609—612, 642—643, 656.

VERBOOM (J.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid der Indische Regeering H 832—833, financieel beleid H 833, economische politiek H 833, oprichting industrieën H 833, vlootversterking H 833, buitenlandsch beleid en neutraliteitspolitiek H 833—834, 1364—1365, 1366, verhouding tot en onderhandelingen met Japan H 834, interneering en andere maatregelen ten aanzien van Duitschers, N. S. B.-ers e.d. H 834—835, 1365, publiciteit en propaganda H 835, 1365, samenwerking tusschen bevolkingsgroepen H 836, 1365—1366, 1367, 1928, loyale gezindheid der bevolking H 836, Indisch burgerschap H 836—837, recht van vereeniging en vergadering H 1923, „Indonesiër'', „Indonesisch'' enz. H 2010; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: noodzaak van instelling Kabinet van den Gouverneur-Generaal H 1078, noodzaak van instelling Regeeringspubliciteitsdienst H 1078, werkwijze R.P.D. H 1078, 1766, ongewenschte concurrentie aan dagbladen door opneming advertenties in offieele publicaties en periodieken H 1078, 1767, bezwaren tegen aanstelling van bepaalde personen bij R. P. D. H 1078—1079, voorlichting over Indië in het buitenland door den R. P. D. H 1079, 1076, 1766, totstandkoming archiefordonnantie H 1079, beschikbaarstelling fondsen Landsarchief H 1079, uitgifte archiefinventarissen enz.; uitgifte boekwerk betr. geschiedenis van Batavia H 1079, aanleg volledige verzameling dag- en weekbladen en verdere publicaties, welke in de Afrikaansche of Nederlandsche taal in het buitenland verschijnen H 1079, taakomschrijving van en taakverdeeling in den Staatsmobilisatieraad H 1079, 1767, uitgifte oorlogsemblemen door de S. S. H 1767; —— Afd. II, Justitie, over: mogelijkheid van ontbinding huwelijk met Duitsche (r) H 1542—1543, 1848—1849, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1761, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1956—1957; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: klachten over belastingdienst H 888, ontslag ambtenaren H 889, duurte-onderzoek H 889, ongeschiktheid ambtenaren H 889—890, beoordeeling ambtenaren H 889—890, overplaatsing van ambtenaren H 890, ambtenarengerecht H 890, buitengewone deurwaarders H 890; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: luchtbescherming H 1710—1711, schuilplaatsen tegen luchtgevaar H 1710—1711, optreden bestuur tegen N. S. B.-ers en andere deloyale elementen H 1933—1934, 1939—1940; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: openbaar en bijzonder onderwijs H 968, 1519, inhoud van het onderwijs H 968—970, 1518, lichamelijke opvoeding H 969, vijfjarige standaardschool H 1946; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: gezondheidszorg H 1004, 1419, overdracht van gezondheidszorg H 1004—1005, malariabestrijding H 1004, 1419, volkshuisvesting H 1005, C. B. Z. te Soerabaja H 1005, 1418—1419, detacheering gouv. arts naar Boven-Digoel H 1005—1006, 1419, gezondmakingswerken en volkshuisvesting 1004—1006, 1419; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: uitgifte insigne door S. S., H 1042, toezicht op particuliere radiozenders H 1042, 1613, overdracht Oosterschen omroep aan P. P. R. K., H 1043—1044, 1611, wettelijke regeling van den omroep H 1044.

—— Negende aanvullende begrooting betreffende afd. VI, Economische Zaken, voor

1940 (Ond. **5**) over: taak en uitbreiding instituut der zeevisscherij H 72, beheer vermogen en bezittingen vijandelijke onderdanen door de C.R.O. H 72, 78—79, in bezitneming van schepen en andere zaken van vijandelijke onderdanen H 78.

— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: verhooging van bestaande belastingen H 28—29, 57, 60, invoering van nieuwe belastingen H 29, 48, financiering der weermacht H 48, sluitende begrooting H 48, 49, 55, financieele positie H 48, financieel beleid H 49, heffing op aardolie en aardolieproducten H 58.

— Belastingaanslagen ambtenaren en gepensionneerden buiten Nederlandsch-Indië; aanwijzing andere autoriteit dan vertegenwoordiger belastingdienst in Nederland (Ond. **12**) HG 15—16.

— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**), over: financiering defensie H 141, aanschaffing van materieel H 141, loyaliteit dienstplichtig personeel H 142—143, 214—215, Covim 143, 213, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 242—243.

— Vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: Duitsch als leervak op middelbare scholen H 156—157, Maleisch op middelbare scholen H 176.

— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 389—390.

— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Nederlandsch-Indië H 468—470.

— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 109—110, 113—114.

— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), over: versterking defensie H 306.

— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 284—285.

— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 284—285.

— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: instelling R.P.D. vóór overleg met den Volksraad H 427, taak van den R.P.D. H 427, 428, 509, 510, hoofd van den R.P.D. H 428, doel van den R.P.D. H 429, voorlichting over Indië in het buitenland H 429, 430, 511, inpassing van den R.P.D. en het Kabinet van den G.G. in de overheidsorganisatie H 430, organisatie van den R.P.D. H 510, 511, taak van het Kabinet van den G.G. H 511, hoofd van het Kabinet van den G.G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 518.

— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: de oprichting eener Indische landbouwhoogeschool H 538—540, 570—572, 578.

— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 631—633, 646—648, 658, 659.

— Wijziging en aanvulling Volksraadkiesverordening 1926 (Ond. **67**) HG 34—45, 40.

— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 908—910.

— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 908—910.

— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 908—910.

— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting, opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 908—910.

— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 981—983, 1061—1063, 1067.

— Aanvulling en wijziging Subsidie-ordonnantie M.O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz. (Ond. **89**) HG 65.

— Interpellatie - Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2119—2120.

— Natuurbeschermingsordonnantie (Ond. **121**) HG 106—107, 109.

— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2229—2232, 2270—2271.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2107—2109, 2149—2150.

— Aanvullende begrooting betreffende afd. VIII, Oorlog, voor 1941 (Ond. **133**), over: V.A.C. H 2186.

VERHOEFF (A. F.).

Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.

Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1940 (Ond. **1**), afd. III en III A—D, Financiën c.a., en spreekt daarbij over: overbrenging van betrekkingen van maandloonersreglement naar B.B.L. 1938 H 1289—1290, 1292, 1460, 1930—1932, 1933, gesplitste betrekkingen H 1290, toekenning van kindertoelagen aan maandlooners H 1290, 1460, commissarissen van politie H 1291, 1459, ijkers H 1291, 1459—1460, toepassing voorpraktijkregeling H 1291, 1292—1293, 1460, bestuursschrijvers H 1291, 1292, mantri's politie H 1291—1292, belastingmantri's H 1292, mantri's bij het kadaster H 1292, waardeering diploma middelbare handelsschool in B.B.L. 1938 H 1292, inpassing Indonesische geneeskundigen in B.B.L. 1938 H 1292, standplaatstoelagen H 1293, afzonderlijke begrooting overwerk H 1293, principieel ander peil van overheidssalarissen en wijziging personeelsopzet H 1293, dienstvoorwaarden ondergrondsch personeel Dienst van Mijnbouw H 1293—1294, 1460, verschillen in pensioenregelingen voor Europeesche en niet-Europeesche landsdienaren H 1294—1295, 1460—1461, ontslag wegens ongeschiktheid H 1296, 1461, 1462, overplaatsing van ambtenaren H 1296, verloven H 1296—1297, 1461, vacatiegelden leden notaris-

examen-commissie H 1297, vreemdelingen in 's Landsdienst H 1298, overgang naar anderen diensttak H 1298, 1461, deelnemen van landsdienaren aan hazardspelen H 1298, commissie voor georganiseerd overleg H 1298—1300, 1462, inhouding en beslag op salaris en pensioen H 1300; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: regionale toeslagen Soerabaja en Semarang H 2017—2019.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 248—253, 260—263, 263, 264, 265—267.

VILLENEUVE (Jhr. Mr. C. H. V. DE).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: beleid van het Opperbestuur H 828, noodstaatsrecht H 828, organisatie van de overheid H 828, beleid der Indische Regeering H 828—829, 830, publiciteit en propaganda H 829, organisatie van de overheid H 829—830, volksverheffing H 830, financieel beleid H 830, reserveering voor uitgaven in Nederland H 830, economische politiek H 830, kaspositie H 830, defensiebeleid H 831, steun aan de oorlogsvoering H 831, staatkundige hervormingen H 830, samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 1928, prijspeil van landbouwproducten H 1946; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: taak, doel en werkwijze R. P. D. H 1084, ongewenschte concurrentie aan dagbladen door opneming advertenties in officieele publicaties en periodieken H 1084, taakverdeeling van en taakomschrijving Staatsmobilisatieraad H 1084—1085, resultaten werkzaamheden Staatsmobilisatieraad H 1084—1085; —— Afd. II, Justitie, over: plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1761; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: hulde aan bestuur en politie voor optreden in oorlogstijd H 1209, taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1209—1210, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch en Indonesisch bestuur H 1209—1210, overdracht dagelijksche leiding veldpolitie van ass.-resident op regent H 1210, waarborging Inheemsche bezitsrechten bij onteigening, uitgifte van concessies, enz. H 1210, intensiveering bestuurszorg Nieuw-Guinea H 1210, werkzaamheden Alg. Volkscredietbank t.b.v. landgenooten, verblijvende in Nederland H 1210, luchtbescherming H 1210; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek en inhoud van het onderwijs H 970—971; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: economische politiek H 1105—1106, commissie bevordering cultuur nieuwe handelsgewassen H 1106, overbrenging Ica van Bandoeng naar Batavia H 1106, ontwikkeling Inheemschen import H 1106, koffiefonds H 1106; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog c.a., over: waardeering voor legerleiding H 1118, scheiding legercommando en departementsleiding H 1118, stads- en landwachten H 1118—1119, ontspanning en ontwikkeling van militairen H 1119—1120, geestelijke verzorging H 1120; gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1681.

—— Negende aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: beleid departement H 66—67.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschaps-belasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: sluitende begrooting H 22, 55, defensieleening H 22, aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 22, 56, verhooging bestaande belastingen H 23, heffing op aardolie- en aardolie-producten H 59.

—— Wijziging art. 4, lid 1, sub C van de Indische Mijnwet (Ond. **19**) H 10.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: afschaffing Duitsch als leervak op middelbare scholen H 153—154.

—— Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid tot afwijking van eenige bepalingen der tabaksaccijns-ordonnantie (Ond. **34**) H 159, 160.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 457—458.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 281—282, 296—297.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 281—282, 296—297.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 358.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: doel van den R.P.D. en het Kabinet van den G.G. H 411, kosten van den R.P.D. H 411.

—— Retributie veiligheidstoezicht op andere bedrijfsinstallaties dan stoomstellen (Ond. **49**) HG 25, 29.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting landbouwhoogeschool H 578.

—— Voorziening t. a. v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 1370—1372.

—— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 1370—1372.

—— Voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 1370—1372.

—— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting; opheffing bankgeheim t. b. v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 1370—1372.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 1063—1064.

—— Aanvulling en wijziging Subsidieordonnantie M.O., Mulo-subsidie-ordonnantie enz (Ond. **89**) HG 65—66.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2157, belastingheffing en vervangende arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2157.

—— Wijziging Suikerproductieregeling 1941 (Ond. **123**) HG 84.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **126**) H 2107.

—— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond.

128) over: strekking van het Industrieplan H 2210—2211, 2237—2238, landssubsidie ten behoeve van versnelde kapitaalafschrijving H 2211, sociale voorzieningen H 2211, 2238.

—— Aanv. begrootingen betr. de afd. VI, Economische Zaken, en VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1941 (Ond. **149**) over: overplaatsing van het I.C.A. naar Batavia H 2254—2255.

—— Prijsgedingsreglement (Ond. **154**) HG 102, 104.

—— Regeling uitgifte muntbiljetten (Ond. **155**) HG 100.

VRIES (Dr. E. DE).

Regeeringsgemachtigde.
Beantwoordt de sprekers bij de beraadslaging over:

—— Opschorting enkele verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**) H 110—112, 114—115, 115.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 636—642, 650—655, 656—657, 658—659.

—— Natuurbeschermingsordonnantie (Ond. **121**) HG 107—109, 109.

WAAL (C. J. H. R. DE).

Regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming in algemeenen dienst.
Beantwoordt de sprekers over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, onderdeel Bestuurshervorming, en afd. IV A, Landstreken in de buitengewesten, en spreekt daarbij over: voortgang bestuurshervorming H 1664—1665, 1668—1669, kosten bestuurshervorming H 1664—1665, adviseerende raden in de buitengewesten H 1665—1666, bevordering overzichtelijkheid landstreekbegrootingen H 1665, 1669, provincies in de buitengewesten H 1666, instelling nieuwe groepsgemeenschappen H 1667—1668, kiesrecht groepsgemeenschapsraden voor Nederlanders H 1668, forum privilegiatum voor Inheemsche leden groepsgemeenschappen H 1668.

—— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 575—576.

—— Nadere wijziging van de regeling der financieele verhouding tusschen het Land en de zelfst. gemeenschappen (Ond. **63**) over: financieele verhouding; wijziging i.v.m. heffing extra-opcenten inkomsten- en vennootschapsbelasting HG 36.

—— Vaststelling eerste begrooting groepsgemeenschap Palembang c.a. (Ond. **93**) H 1839—1840, 1841.

WERMUTH (Ir. E. D.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: onderwijspolitiek t.a.v. technisch onderwijs H 919, subsidieregeling technisch onderwijs H 919, Eur. leerlingen op techn. scholen H 919, studiebeurzen H 920, subsidie Theosofische wereld-universitieit voor A.M.S.-Bandoeng H 920, nieuw gebouw voor gouv. lyceum te Bandoeng H 920, ongehuwde hoofdaktebezitters H 920.

WHITE (Dr. Ir. J. Th.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: economischen toestand en economische politiek H 820—821, 1353—1354, 1356, overbrenging van zetels van maatschappijen naar Indië H 821, industrie H 821—822, 1354, 1355, 1356, oorlogsindustrie H 823, volkswelvaart H 823, prijspeil der landbouwproducten H 1964, industriebank H 1967; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: studiebeurzen voor technische krachten, teneinde zich in het buitenland te specialiseeren H 1834; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: landbouw- en cultuurscholen H 1091, 1581, personeelsbezetting cultures en gouvernementslandbouwbedrijven H 1091—1092, 1581—1582, bestaansmogelijkheid Indo-Europeesche groep in landbouw en nijverheid H 1092—1093, economische zorg H 1093, overgang Indisch veearts in dienst stadsgemeente H 1093, 1582, personeelspolitiek Boschwezen H 1093, Indo-Europeesche leden in economische commissies H 1093; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: zwavelwinning Kawah Poetih H 1815.

—— Zesde aanvullende begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: niethandhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 242.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 270—273, 293—294.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 270—273, 293—294.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting landbouwhoogeschool H 533—535, 566—569.

—— Achtste aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **68**) over: scheikundige propaedeuse aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng H 621—622, 622.

—— Opsporing en ontginning zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**) H 1819.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**) over: internaat landbouwschool Soekaboemi H 2043, 2051.

WIRJOPRANOTO (R. SOEKARDJO).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: financieelen toestand H 737—738, belastingen H 737, kaspositie H 737, begrootingsopzet H 737—738, economischen toestand en economische politiek H 738, 1933, vrijwillige bijdrage autonome ressorten H 738, defensiefonds H 738—739, 1333, personeelsvoorziening defensie H 739, beleid Opperbestuur 739—740, staatkundige hervormingen H 740, 1332—1333, commissie-Visman H 740—741, 1333, Indonesia-Raya-lied en rood-witte vlag H 741, 1333, politiek program H 741, gebruik van de Maleische taal H 1332, recht van vereeniging en vergadering H 1923—1924, „Indonesia", „Indonesiërs" enz. H 2007, 2009—2010; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: taak, doel, werkwijze; noodzaak van instelling R.P.D. H 1073—1074, instelling volwaardig parlement H 1073; —— Afd. II, Justitie, over: berechting politieke overtredingen H 1540—1541, raciale tegenstellingen bij B.P.M. H 1541, informeele commissie inzake positie notarissen H 1541—1542, instelling departement van arbeid of van sociale zaken H 1542, diligentie van advocaat in Pro-Deozaken H 1542, promotiegang rechtskundigen H 1542, plaatsing Indonesische academici op de landskantoren H 1757, opzeggingstermijn in arbeidsovereenkomsten H 1847, 1954—1955, gratieverzoeken H 1847; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: rasdiscriminatie bij benoeming ambtenaren H 865—866, landrente-inning H 866—867, rente verlaging voor panden bij Pandhuisdienst H 867, limiteering winst uit opiummiddel H 867, post voor volksverheffing op

buitengewonen dienst H 867; —— Afd. IV en IVA, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: herziening kiesrecht regentschapsraden H 1218, 2067—2068, invloed Indonesisch B.B. op verkiezingen regentschapsraden H 1218—1219, lidmaatschap ass.-wedana's en wedana's regentschapsraden H 1219, evenredig kiesstelsel voor Indon. leden in stadsgemeenteraden H 1219, hersamenstelling stadsgemeenteraden; uitbreiding Indonesische leden H 1219, provinciale raden; Indonesische meerderheid; taakverdeeling in colleges van gedeputeerden H 1219—1220, wijziging financieele verhouding; vrijwillige terugstorting H 1466—1467, 1618—1619, 1622, 1874—1875; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: inhoud van het onderwijs, Indon. cultuur t.o.v. Nederlandsche H 937—938, 1506—1507, bijzonder onderwijs H 939, zendingsonderwijs H 939; —— Afd. VA, Volksgezondheid, over: ziekeninrichtingen, C.B.Z. Soerabaja H 983—985, 1423, Indisch-artsen bij zendingshospitalen H 985, analisten H 1423—1424; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: personeelspolitiek H 1016, overdracht oosterschen omroep aan P.P.R.K. H 1016—1017.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1899—1900, 2023—2024, 2037—2038.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 319—321, 383.

Zesde aanvullende begrooting betr. afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), over: aanschaffing van materieel H 302, 342, aanneming adelborsten H 302, 343, benoeming officier-vliegeniers H 303, staatsmarine of Ind. marine H 303, 349.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van het Kabinet van den G. G. H 403, 503, directeur van het Kabinet van den G. G. als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken H 403, 503, 504, benoeming Indonesisch onderhoofd bij het Kabinet van den G. G. H 404, doel van den R.P.D. H 404, 502, 503, Inheemsche krachten bij den R.P.D. H 405, personeelsformatie van den R.P.D. H 503.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 658, 659.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7) H 1466—1467, 1618—1619, 1622.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. II, Justitie, voor 1940 (werkloosheidsbestrijding; Ond. **82**) H 1565—1568, 1849—1850.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1941 (Ond. **109**), over: oprichting A.M.S./M.H.S. te Soerabaja H 2057, onderwijs in lichamelijke opvoeding H 2057.

—— Aanv. begrooting betr. afd. VA, Volksgezondheid, voor 1941 (Ond. **110**) over: bestrijding geslachtsziekten H 2046—2047.

—— Aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **111**) over: zeevisscherij H 2042, bodemkaarteering in Oost-Java H 2043.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: belastingheffing en vervangenden arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2165.

—— Aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1941 (Ond. **115**) H 2053—2054.

—— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2061—2063, 2110—2112.

—— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2266—2268.

—— Aanvullende begrootingen betreffende afdeeling IX en IX A, Marine c. a., voor 1941 (Ond. **129**) over: kost- en schoolgeld adelborsten H 2123, 2125.

WIWOHO POERBOHADIDJOJO (R.)

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**) algemeen gedeelte, over: samenwerking tusschen de bevolkingsgroepen H 840, loyale gezindheid der bevolking H 840, staatkundige hervormingen H 840—841, 1360, noodstaatsrecht H 841, recht van vereeniging en vergadering H 842—843, 844, 1360, loyale gezindheid der bevolking H 842, 1360, berechting van Islamietische erfeniszaken H 844—845, 1360—1361, politieke en politioneele maatregelen H 843—844, 845, beheer van moskeekassen H 845, 1360—1361, aanwending van moskeegelden H 845, 1360—1361, hulpverleening aan te Mekka vertoevende bedevaartgangers H 845—846, zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië H 1360; —— Afd. II, Justitie, over: bevoegdheidsafbakening godsdienstige rechtspraak H 1537—1538, concubinaat H 1538; —— Afd. III en III A—D, Financiën c.a., over: overbrenging betrekkingen van maandloonersreglement naar B.B.L. 1938 H 886, 887, 1384, gesplitste betrekkingen H 886, kindertoelagen aan maandlooners H 886, 1384, ontslag wegens ongeschiktheid H 886, verloven H 886—887, 1384, personeelsformatie kleine pandhuizen H 887, 1384, fraudes door personeel pandhuisdienst H 887, 1384, klachten onder personeel pandhuisdienst H 887, 1384, Indonesische en Europeesche hoofdbeheerders pandhuizen H 887—888, 1384, werkuren personeel pandhuizen H 888; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: confessioneel onderwijs H 964, onderwijspolitiek en volksverheffing H 964, 1515, toelating Indon. kinderen tot E.L.S., H 964, lichamelijke opvoeding H 964, steun aan mekkagangers H 964, 1516, R. K. Mulo te Pontianak H 1515, verhouding Christendom—Islam H 1516—1517.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 579.

YAMIN (Mr. MUHAMMAD).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: staatkundige hervormingen H 752—754, 1340, 1341—1342, Commissie-Visman H 745, 1341, Inheemsche militie H 754, instelling volwaardig parlement met verantwoordelijke ministers H 754—755, 756, interneering Indonesiërs H 755, 1341, Inheemsche middenstand H 755, prijspeil landbouwproducten H 755, zelfstandigheid van Ned.-Indië H 755—756, 1339—1340, 1341—1342; recht van vereeniging en vergadering H 1924; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: uitbreiding Indonesische leden Raad van Ned.-Indië H 1082—1083, instelling volwaardig parlement H 1083, 1767—1768, toepassing noodstaatsrecht H 1083, 1767—1768, uitbreiding bevoegdheden en aantal leden Coll. van Gedelegeerden H 1083, uitbreiding aantal leden en bevoegdheden Volksraad H 1083, Volksraadspositieregeling; schadeloosstelling wegens derving van inkomsten; reis- en verblijfkosten H 1083, benoeming bij R.P.D. van journalist uit de buitengewesten H 1083, scheiding in ambtelijken en

budgetairen zin van Algemeene Secretarie en Kabinet H 1083—1084, uitbreiding Kabinet met hoofdambtenaren uit verschillende bevolkingsgroepen H 1084, overbrenging gewestelijke archieven naar Landsarchief H 1084; —— Afd. II, Justitie, over: klachten over bevoegdheidsafbakening godsdienstige rechtspraak H 1522, schadevergoeding wegens ten onrechte ondergane preventieve hechtenis H 1522, 1523, octrooien van vijandelijke natuurlijke en rechtspersonen H 1523, rechtsgebied voor Islamietische Zaken H 1523, onderzoek naar N.S.B.-sympathieën onder personeel werkloosheidsbestrijding H 1523, artikelen 153 bis en ter, enz. H 1523—1524, plaatsing van Indonesische academici op de landskantoren H 1759; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur e.a., over: taakuitbreiding en ontvoogding Indonesisch bestuur H 1210—1211, opheffing dualistisch bestuursstelsel H 1211, taakverdeeling; verhouding tusschen Europeesch- en Indonesisch bestuur H 1211, positie Indonesisch bestuur in de Buitengewesten H 1211, 1728—1729, opleiding Indonesische bestuursambtenaren Buitengewesten; toelating tot de Bestuursacademie H 1211, wederoprichting Mosvia te Fort de Kock H 1211, promotiekansen Indonesisch bestuur Buitengewesten H 1211, studiebeurzen uit rubbergelden H 1211, afschaffing heerendiensten H 1211, herziening agrarische wetgeving H 1211—1212, waarborging Inheemsche bezitsrechten H 1212, leeningspolitiek Alg. Volkscredietbank H 1212, kolonisatieplannen in Sum. Westkust H 1212, 1729, transmigratie (S.W.K.) H 1212, opleiding en geestelijke ontwikkeling aanstaande zelfbestuurders in de Buitengewesten H 1212, politieke contracten; bekendmaking aan den Volksraad H 1212, 1729, beleid zelfbesturen H 1212, 1729, landschappen in Atjeh; samenvoeging H 1212—1213, 1729, kiesverordening Minangkabau, passief kiesrecht voor vrouwen H 1265, bouw kantoor en vergaderzaal groepsgemeenschap Minangkabau H 1265, instelling nieuwe groepsgemeenschappen Sum. Westkust H 1265, forum privilegiatum voor leden groepsgemeenschapsraden H 1265, straatbelastingverordening Padang H 1265—1267, 1733—1734, Indonesische burgemeesters in de Buitengewesten H 1267, 1732—1733, instelling provincies in de Buitengewesten H 1267, inlijving aloon² bij erf kaboepaten H 1267, vrijwillige terugstorting H 1469—1470, 1619, benoeming volkshoofden buitengewesten H 1728—1729, herstel zelfbesturen H 1729; —— Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, over: steun aan Mekkagangers H 920, 922—923, onderwijspolitiek H 920, 1500, benoeming Indon. hoogleeraren H 921, 1501, 1834—1835, positie goeroes bantoe H 921, 1501, uitbreiding Inh. Mulo H 921, onderwijs Minangkabau H 921, 1501, meisjes nijverheidsonderwijs H 921—922, 1502, A.M.S. te Fort de Kock H 922, studiebeurzen H 922, Maleisch woordenboek H 922; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: gezondheidszorg H 986, malariabestrijding H 987, pokkenbestrijding, epidemie ter S.W.K. H 987; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a., over: Nederlandsche delegatie internationale rubberregelingscommissie H 1096, desa-economie H 1096, coöperatie en Inl. maatschappijen op aandeelen H 1096, toestanden zeevisscherij Palembang en Bagan Si Api-api H 1096, uitvoering teeltdwang ordonnantie H 1096—1097, boschexploitatie buitengewesten H 1097, landbouw- en cultuurscholen H 1097, overgang Inheemsche bedrijven naar niet-Inheemsche groepen H 1097, bevordering nijverheid H 1097, weefnijverheid buitengewesten H 1097, koffiesteunregeling H 1098, coprasteunregeling H 1098, economische politiek H 1098; —— Afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a., over: gelijkstelling bezoldiging militairen van verschillende bevolkingsgroepen H 1681.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1911—1913, 2040.

—— Negende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **5**) over: beheer vijandelijke bezittingen door de C.R.O. H 67, 76.

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**) over: financiering der weermacht H 31, 49, 50, verhooging van bestaande belastingen H 31, 60, aanwending Nederlandschen goudvoorraad H 31, 50 financieele positie H 31—32.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**) over: Inheemsche militie H 139, 210—211, gelijkstelling bezoldigingen Eur. en niet-Eur. militairen H 139, 211.

—— Instelling Hooge Rapat voor Tapanoeli en wijziging regeling Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**) H 1325—1327.

—— Elfde aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**) over: garantie ten behoeve van de N. V. „Nederlandsch-Indische Maatschappij voor Zeevaart Nos. 1 t/m 6" H 84—85.

—— Nadere wijziging Regentschapsordonnantie; ambtshalve lidmaatschap assistent-resident college van gecommitteerden (Ond. **32**) H 335—336.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 474—478.

—— Aanvulling „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) H 282—284, 297—298.

—— Veertiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**) over: koffiefonds H 282—284, 297—298.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**) over: taak van den R.P.D. H 394, 395, 396, 499, 500, Inheemsche krachten in het Kabinet van den G.G. H 395, 396, 397, 499, verhouding R.P.D. tot Kabinet van den G.G. H 396, hoofd van den R.P.D. H 396, taak Kabinet van den G.G. H 499, personeelsformatie van den R.P.D. H 499.

—— Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**) H 572—573, 576.

—— Aanv. begrooting betr. afd. III A Indische Schuld, voor 1940 (Ond. **59**) over: zevende storting in het rubberfonds H 605—606.

—— Vijftiende aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 629—631, 646, 656, 657, 658.

—— Verlenging werkingsduur regelingen financieele verhouding tusschen Land en autonome gemeenschappen (Ond. **70**) en de motie-Wirjopranoto c.s. inz. de „vrijwillige bijdrage" van de autonome gemeenschappen aan 'sLands middelen (Ond. **1**, afd. IV, st. 7) H 1469—1470, 1619.

—— Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische Schuld, en eerste aanvullende begrooting betr. afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**) over: zoutverkoop aan Japan H 880—881, 883.

—— Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**) H 973—975, 1056—1057.

—— Achtste aanv. begrooting betr. afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (aanschaffing van materieel) (Ond. **88**) H 1684.

—— Weggeld-ordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2077, 2152, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2077—2152, strafbepalingen H 2077, 2152.

—— Interpellatie-voorstel-Wirjopranoto betr. staatkundig beleid (Ond. **117**) H 2112—2114.

—— Tweede aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: strekking van het industrieplan H 2187, 2233—2234, industriebevordering in Westersche of in Indonesische sfeer H 2187, deelneming van het Land H 2187, kapitaalsinvestatie in Indonesische corporaties H 2187, diverse objecten H 2187—2188, verspreiding der industriecentra H 2188, 2234, credietbehoefte Indonesische midden- en kleine bedrijven H 2188—2189.

YO HENG KAM.

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: hulde aan H.M. de Koningin H 760, verhouding tusschen de Chineesche bevolkingsgroep en de Regeering en andere bevolkingsgroepen H 760—762; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: voedingsmiddelenfonds H 1144—1145.

—— Strafprocesrecht voor niet-Europeanen (Ond. **3**) H 1919.

—— Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid tot afwijking van eenige bepalingen der tabaksaccijnsordonnantie (Ond. **34**) H 159—160.

—— Derde aanvullende begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: personeelsformatie bij den R.P.D. H 406, 407.

—— Vijftiende aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**) over: coprafonds H 633—634.

ZUYLEN (Drs. H. VAN).

Spreekt over:

—— Verhooging van het defensie-uitvoerrecht, den accijns op bier, de invoerrechten op bier, heffing van extra-opcenten op de inkomsten-belasting en de vennootschaps-belasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinst-belasting (Ond. **9**) over: financiering der weermacht H 26, verhooging van bestaande belastingen en invoering van nieuwe belastingen H 26—27.

—— Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**) H 306, 349—350, 360.

ZWART (Ir. W. G. J.).

Spreekt bij de beraadslaging over de begrooting 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte, over: prijspeil van landbouwproducten H 1965; —— Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, over: Volksraadspositieregeling; reis- en verblijfkosten H 1071, 1764, archiefordonnantie H 1701, beschikbaarstelling fondsen Landsarchief H 1071, 1764, Uitgifte archiefinventarissen enz.; uitgifte boekwerk betref. geschiedenis van Batavia H 1071, nut van Landsarchief t.b.v. propaganda en voorlichting in het buitenland H 1071; —— Afd. II, Justitie, over: gebruik van zonderlinge voornamen H 1530—1531, 1844; —— Afd. III en III A—D, Financiën c. a., over: belastingaanslag sociëteiten H 867—868, 1380, belastingdruk op groote gezinnen H 868, 1380, achterwegelaten winstuitkeering door naamlooze vennootschappen H 868, belastinginning door inhouding op het salaris H 868, vervroegde winstuitkeering door gemengde bedrijven H 868, 1380—1381, invoering postgirodienst H 868, belastingdruk H 868—869, belastingstatistiek H 868—869, 1381, extra belasting op staatloozen H 1381; —— Afd. IV en IV A, Binnenlandsch Bestuur c.a., over: terugbrenging particuliere landerijen tot Landsdomein H 1158—1160, 1709—1710, Javasche particuliere landerijenmaatschappij H 1158—1160, 1709—1710, optreden bestuur tegen N.S.B.-ers en andere deloyale elementen H 1937, toestanden op particuliere landerijen H 1941; —— Afd. V A, Volksgezondheid, over: kostelooze verstrekking van geneesmiddelen door onbevoegden H 985, 1411—1412; —— Afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a., over: leiding van het departement H 1099, normalisatie formaten landsdrukkerij H 1099, 1582, levensverzekeringcentrale H 1099, 1583, organisatiewijziging afd. tuinbouw H 1099, begrootingsinrichting gouv. landbouwbedrijven H 1099, 1583, hars- en terpentijnbedrijf H 1099, 1583, boschordonnantie buitengewesten H 1099, 1583, papierfabricatie H 1099, proefstation boschbijproducten H 1100, 1583, hars- en terpentijnbedrijf H 1100, cadeaustelsel H 1100, 1583, veeteelt H 1100—1101, 1584, personeelsbezetting veeartsenijkundigen dienst H 1101, 1584; —— Afd. VII en VII A—K, Verkeer en Waterstaat c.a., over: keuring motorrijtuigen H 1019, luchtbeschermingsmaatregelen H 1019, personeelsinkrimping Postspaarbank H 1019, hydrologischen toestand stroomgebieden H 1019—1020, 1604, periodiek „Java Expres" H 1020, omroepbijdrage H 1020, schennis natuurschoon door P.T.T.-dienst H 1020, automatiseering telefoonbedrijf H 1021, loyaliteit P.T.T.-ambtenaren H 1021.

—— Zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **13**), over: organisatie leger H 137, loyaliteit dienstplichtigen H 138, niet-handhaven van personen met N.S.B.-sympathieën in leidende betrekkingen H 244.

—— Wijziging en aanvulling pensioenreglement weduwen niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en vaststelling volledigen tekst (weezenonderstand) (Ond. **20**) H 218—219, 257, 265.

—— Vijfde aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**) over: taalzuivering H 149—150.

—— Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië H 463—464.

—— Derde aanv. begrooting betr. afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**), over: taak van het Kabinet van den G. G. H 432, positie van den directeur van het Kabinet van den G. G. H 432, personeelsformatie van het Kabinet van den G. G. H 432, personeelsformatie van den R.P.D. H 433, werkwijze R.P.D. H 433.

—— Zevende aanvullende begrooting betr. afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**) over: oprichting van de landbouwkundige faculteit H 536—538, 570.

—— Voorloopige voorziening t.a.v. waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**) H 522—524, 544—545.

— Voorziening t.a.v. invoerrechten voor 1941; verlaging invoerrecht op cambrics en heffing opcenten (Ond. **75**) H 913.

— Vaststelling aantal opcenten op de aanslagen in de belasting (Ond. **76**) H 913.

— Voortzetting heffing defensieuitvoerrecht na 1940 (Ond. **77**) H 913.

— Wijziging tarief inkomstenbelasting voor ongehuwden en vermogensbelasting; opheffing bankgeheim t.b.v. belastingadministratie (Ond. **78**) H 913.

— Opsporing en ontginning zwavel in de residentie Priangan (Ond. **91**) H 1817—1819, 1860.

— Weggeldordonnantie 1942 (Ond. **113**) over: aard der belasting; vervangenden arbeid en heerendienst; aanwijzing belastingplichtigen H 2084—2085, autonome ressorten en zelfbesturende landschappen H 2085, belastingheffing en vervangenden arbeid van niet-Indonesiërs en andere tevoren van heerendienst vrijgestelden H 2084—2086, belastingheffing naar draagkracht H 2085, financieele consequenties opheffing heerendiensten; bedrag der belasting; financiering van het wegennet H 2084—2086.

— Ordonnantie op het levensverzekeringsbedrijf (Ond. **122**) H 2225 — 2227, 2269.

— Tweede aanvullende begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1941 (Ond. **128**) over: boschexploitatie buitengewesten H 2209 — 2210, 2236.

VOLKSRAAD

HANDELINGEN VAN DEN VOLKSRAAD

BETREFFENDE HET ZITTINGSJAAR 1940 — 1941.

BIJEENKOMST TOT OPENING VAN HET ZITTINGSJAAR 1940—1941, GEHOUDEN OP ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal tot opening van de eerste gewone zitting.

BIJEENKOMST TOT OPENING VAN HET ZITTINGSJAAR 1940—1941, GEHOUDEN OP ZATERDAG 15 JUNI 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Behalve de aanwezige leden en eenige oud-leden van den Volksraad vereenigen zich mede in de zaal de vice-president en de leden van den Raad van Indië, de algemeene secretaris, de hoofden der departementen en de overige gemachtigden der Regeering.

Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, binnengeleid door de Commissie van Ontvangst, bestaande uit de heeren Blaauw, Prawoto, Verboom, Wiwoho, Aldjoeffry, Kan, Moelia en Soeria Nata Atmadja, spreekt de vergadering als volgt toe:

Mijnheer de Voorzitter, leden van den Volksraad.

Het zijn zeer bijzondere omstandigheden waaronder de Volksraad heden zijn jaarlijksche zitting aanvangt.

Het Koninkrijk der Nederlanden is in oorlog; de vrede waarin hetzelve meer dan honderd jaren met zijn buren heeft verkeerd, werd wreed verbroken in dien vroegen morgen van den tienden dag van Mei. Het vlammend protest, dat onze vereerde Souvereine in Haar oorlogsproclamatie richtte tegen den Duitschen overval, was elk onzer uit het hart gegrepen. Wij zijn de ademloos gespannen, zij het verre getuigen geweest van den ongelijken strijd, die op den moederlandschen bodem en in de omringende wateren is gevoerd. Wij weten hoezeer weermacht en bevolking geleden hebben en dat in korte spanne tijds aan tienduizenden het leven ontnomen is. Misschien waren onder hen onze allernaasten, allicht vrienden en bekenden. In elk geval gevoelden wij ons met hen vereenigd door saamgebondenheid in eenzelfde Koninkrijk. Deze onze dooden, die trouw hun plicht vervulden in de weermacht of het burgerleven, gedenken wij met eerbied en met liefde. Het schraagt ons in ons leed, te weten dat mannenmoed de verdediging des vaderlands gekenmerkt heeft en doordringing in zijn kerndeelen slechts mogelijk was door vereeniging van overmacht met strijdmethoden, die in alle tijden zullen gebrandmerkt blijven.

Mijn gedachten en stellig ook de Uwe laten niet af te toeven in dat moederland, zoo liefelijk, zoo wel geordend, zoo met bloemenpracht getooid, dat land zoo hoog geprezen om zijn vrijheid en vooruitstrevende arbeidzaamheid, thans in den harden greep van den overweldiger, wiens wijze van denken en regeeren ons met een diepe klove van hem scheidt. Wij bidden dat deze beklemming kort van duur mag zijn. De geschiedenis van vele volken, ook die van Nederland, heeft benarde tijden èn herrijzenis gekend. Ondanks den zwaren tegenslag is de inzet niet verloren. Uitgebreide gebieden van het Koninkrijk zijn onaangetast; onze vloot in de Europeesche wateren blijft deelnemen aan den strijd; een Nederlandsch legioen zal opnieuw de wapenen dragen; maar bovenal mag het ons gemoed versterken dat de Hooge Landsvrouwe, die veertig jaren in wijsheid over ons regeerde, in vrijheid en behouden, omringd door de raadslieden van de Kroon, de verpersoonlijking der eenheid van het Koninkrijk en bron van kracht en leiding gebleven is. Dankbaar zijn wij voor de gastvrijheid, die Haar aanstonds in het bevriende buitenland gegeven werd, en gerustgesteld dat de drie Prinsessen, draagsters van de toekomst van de natie, in volstrekte veiligheid zijn gesteld.

Wij vertrouwen — hoezeer hun positie ook bekneld moge zijn — op de vastberadenheid en de macht der staten, die als bondgenooten met ons tegenover denzelfden vijand staan. De offers van weergaloozen omvang, die zij in bloed en welvaart brengen, zullen blijken niet tevergeefsch te zijn geweest doch uiteindelijk te voeren tot de gemeenschappelijke zege, waardoor ook het recht van Nederland opnieuw tot gelding komen zal.

De Nederlandsch-Indische gemeenschap wil op de slagvelden van Europa vertegenwoordigd zijn. Met de voorbereiding van de uitzending van een Nederlandsch-Indische ambulance, die onder leiding zal staan van het Nederlandsch-Indische Roode Kruis, werd reeds een aanvang gemaakt. Zij kan nu met voortvarendheid worden voortgezet, aangezien van het Opperbestuur in antwoord op een dezerzijdsche vraag bericht ontvangen is dat Indische deelneming op deze wijze hoog zal worden gewaardeerd. Een voorstel tot beschikbaarstelling van de vereischte gelden zal U onverwijld bereiken.

Maatregelen, die aanstonds voor in- en uitwendige veiligheid en de bescherming van Indië's economisch leven gevorderd werden, zijn en worden met daadkracht en paraatheid uitgevoerd. Ik denk aan den arbeid van leger en vloot, de burgerlijke overheidsinstanties in haar veelvuldige geledingen, de particuliere bedrijfswereld en al diegenen, hoog en laag, die een verzwaarde taak vervullen of vrijwillig hun diensten ter beschikking stelden. Voor het vele goede, dat hier geboden werd, past oprechte dankbaarheid.

Ik zie er ditmaal van af U een overzicht van staatkundigen, economischen en finantieelen aard betreffende het afgeloopen jaar te geven in den vorm, waarin dit voor de opening van den Volksraad gebruikelijk geworden was. De moeilijkheden en gevaren, die de huidige toestand in zich bergt, staan thans voor onzen geest. Veel wat anders Uw aandacht en de mijne hebben zou, is naar den achtergrond gedrongen. Mijn overzicht beperk ik daarom tot de situatie, zooals die zich in verband met het gebeuren van 10 Mei en de daarop gevolgde weken voordoet, hetwelk uiteraard niet zeggen wil, dat niet zou zijn of worden voortgewerkt aan vele zaken van belang, die meer liggen in de normale sfeer. Nochtans mag deze opzet niet weerhouden, met deelneming het verscheiden te vermelden van Sultan Hamengkoe Boewono VIII van Jogjakarta. Toegewijd heeft deze Sultan zijn vorstendom bestuurd. Met warme waardeering zij

BIJEENKOMST TOT OPENING VAN HET ZITTINGSJAAR 1940—1941, GEHOUDEN OP ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal tot opening van de eerste gewone zitting.

herinnerd aan de trouw en medewerking, die de Regeering van den overledene ondervinden mocht.

De internationale status van deze gewesten is sinds 10 Mei niet veranderd, behoudens dat zij als deel van het Koninkrijk mede betrokken zijn in den oorlog met het Duitsche rijk. Het contact met het Opperbestuur kon door tijdige overbrenging van hetzelve naar Londen behouden blijven. Inwendig heeft door de invoering van den staat van beleg, waartoe voor de hand liggende redenen noopten, competentieverschuiving plaats gehad. Ruimere bevoegdheden zijn gelegd in handen van het militair gezag. Moest van deze bevoegdheden in talrijke gevallen worden gebruik gemaakt, het streven der Regeering is erop gericht de functionneering der burgerlijke diensten en organen waar doenlijk intact te laten. Zoo wenscht Zij ook den invloed van den Volksraad op den wetgevenden arbeid zooveel mogelijk tot zijn recht te doen komen. Met vertrouwen kan Zij in die richting streven, waar Uw College immers reeds meerdere malen blijk heeft willen geven, dat in urgente zaken op zijn medewerking aan spoedige totstandkoming van geboden voorzieningen mag gerekend worden.

Aanstonds na ontvangst der ambtelijke mededeeling van den Duitschen inval, werd overgegaan tot interneering van daarvoor in aanmerking komende Duitsche en Nederlandsche onderdanen alsmede eenige andere personen. Dank zij de nauwkeurige voorbereiding en de waakzaamheid der betrokken diensten had deze maatregel een vlot verloop. Zorg wordt gedragen dat — ondanks de moeilijkheid een zoo groot aantal personen te huisvesten en te bewaken — de behandeling der geïnterneerden naar behooren is. Het ligt in het voornemen een nieuw kamp te stichten, bestemd voor de thans slechts tijdelijk te Ngawi, op Onrust en elders ondergebrachte mannelijke geïnterneerden van vreemde nationaliteit. Een desbetreffend begrootingsvoorstel zal U spoedig bereiken. Voor de gezinnen der geïnterneerden wordt gezorgd. De beslissingen over het opheffen van interneeringen of het bewerkstelligen van nieuwe, eerst in handen van het militair gezag, worden thans door den procureur-generaal genomen.

Ambtenaren van Duitsche nationaliteit zijn bereids uit den overheidsdienst verwijderd. Ten aanzien van een aantal ambtenaren-Nederlandsche onderdanen, wier positie voor bijzondere beschouwing in aanmerking komt, zal dezer dagen een gedragslijn kunnen worden vastgesteld.

De Nationaal Socialistische Beweging in Nederlandsch-Indië is verklaard in strijd met de openbare orde te zijn.

Teneinde zooveel mogelijk — de bewogenheid der tijden ten spijt — een sfeer van rust te handhaven en vooral ook om in de taak van het overbelast politieapparaat eenige verlichting aan te brengen, werd het houden van openbare vergaderingen van staatkundigen aard verboden. Van het houden van besloten vergaderingen van deze soort moet tevoren aan de bevoegde autoriteit mededeeling worden gedaan om haar in staat te stellen te beoordeelen of al dan niet bezwaar tegen de voorgenomen bijeenkomst dient te worden gemaakt. Het is niet de bedoeling dat haar beslissing in het algemeen afwijzend zijn zal. De Regeering stelt er prijs op, dat de vrijheid niet meer dan de omstandigheden vereischen aan banden wordt gelegd.

Op uit het buitenland komende en daarvoor bestemde telegrafische nieuwsberichten wordt censuur toegepast alvorens zij voor verspreiding worden vrijgegeven; overigens is het toezicht op hetgeen hier te lande wordt gepubliceerd, slechts repressief geregeld. Eenige persorganen werden door een verbod van verschijning voor korteren of langeren duur getroffen. Zoover mogelijk wordt in dezen van de persbreidelordonnantie gebruik gemaakt. Waar deze niet tot een scherp genoeg ingrijpen in staat stelt, wordt de bijzondere bevoegdheid gehanteerd, die aan het militair gezag uit hoofde van den staat van beleg toekomt.

Aan den P. T. T.-dienst toevertrouwde brieven en telegrammen zijn onder censuur. Stond deze evenals de eerder bedoelde censuur op telegrafische nieuwsvoorziening uit en voor het buitenland aanvankelijk rechtstreeks onder het militair gezag, beide worden thans onder leiding van het Hoofdparket uitgeoefend. Voor de omvangrijke met deze maatregelen verbonden werkzaamheden wordt een dankbaar gebruik van vele vrijwillige arbeidskrachten gemaakt.

Onder de verscheiden verordeningen, die door den Legercommandant in het belang der openbare orde en inwendige veiligheid werden vastgesteld, is er eene, welke tot strekking heeft krachtig optreden mogelijk te maken tegen de verspreiding van onrustwekkende geruchten, waaraan blijkbaar ook velen meedoen van wie beter oordeel mocht worden verwacht.

Naast de maatregelen, die schadelijke berichten beoogen te weren, was het bevorderen van een juiste voorlichting van veel belang. De reeds eenigen tijd in overweging zijnde plannen tot het creëeren van een centraal orgaan voor publiciteitsaangelegenheden, ingesteld op een normalen toestand, konden niet zonder meer als grondslag in de huidige omstandigheden dienen. Aan Dr. Idenburg is opgedragen een regeeringspubliciteitsorgaan in het leven te roepen, waarvan de taak en de opzet in verband met de bijzondere tijdsomstandigheden en naar gelang van gebleken behoeften zouden moeten worden bepaald.

De observatie en bestudeering van deze materie gedurende de laatste weken hebben geleid tot voorstellen, welke thans bij de Regeering in overweging zijn. Verwacht mag worden dat binnenkort een publiciteitsorgaan in het leven zal kunnen worden geroepen, dat èn aan de behoefte der Regeering èn aan die der maatschappij zal kunnen voldoen.

De paraatheid van leger en vloot, reeds in September tot hooger peil opgevoerd, is sindsdien in stand gehouden en hier en daar nog geïntensiveerd. Met de belangen van de samenleving en met de persoonlijke belangen der dienstplichtigen, die voor buitengewone oproeping in werkelijken dienst in aanmerking komen, wordt in ruime mate rekening gehouden. De militarisatie van de Gouvernementsmarine waartoe in September werd overgegaan, bleef gehandhaafd, terwijl de militarisatie van de beroepshavenmeesters en Europeesche loodsen op 15 Mei jl. plaats had. Enkele vaartuigen der gewestelijke vloot zullen in den loop van dit jaar worden gemilitariseerd.

De verliezen, in den strijd geleden, de noodzaak een deel der vloot in Europeesche wateren te houden, alsmede de vernietiging van verscheiden in Nederland in aanbouw zijnde eenheden, hebben de verwachting eener snelle versterking der Koninklijke Marine in Nederlandsch-Indië pijnlijk teleurgesteld.

Zoowel leger als vloot ondervinden moeilijkheden in de aflevering van in het buitenland geplaatste bestellingen. Met voortvarendheid wordt thans getracht deze bestellingen elders onder te brengen, welke pogingen reeds gedeeltelijk met succes zijn bekroond. Bovendien wordt zoo krachtig mogelijk naar verdere versterking in het bijzonder ook van het luchtwapen gestreefd. Het zal geen betoog behoeven, dat het hier een belang van de eerste orde geldt.

Zoowel voor leger als vloot zal hier te lande tot opleiding van officieren worden overgegaan. Moge de Indische gemeenschap de beteekenis hiervan beseffen en een ruime keuze zich voordoen van goede gegadigden uit de diverse bevolkingsgroepen.

Waren tijdens Nederlands onzijdigheid door Nederlandsch-Indië reeds vele zwarigheden ondervonden, de gebeurtenissen van 10 tot 15 Mei kwamen economisch als een groote schok. De gelukkige aanvulling, die Indië als tropisch-agrarisch exportgebied en het commercieel en industrieel ontwikkeld westersch moederland elkaar over en weer plachten te verschaffen, hield met één slag op; de lijnen van verkeer, die Makassar,

BIJEENKOMST TOT OPENING VAN HET ZITTINGSJAAR 1940—1941, GEHOUDEN OP ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal tot opening van de eerste gewone zitting.

Soerabaja, Semarang, Batavia, Palembang en Medan verbonden met Amsterdam en Rotterdam en die over deze centra heen reikten tot in alle hoeken van de wereld, knapten in één nacht af. Exporten hadden hun bestemming, importen hun afzender verloren. Plannen voor nieuw bedrijf werden, in ieder stadium van uitvoering, geschorst. Elk geldelijk verkeer tusschen beide gebiedsdeelen werd onmogelijk. Vertegenwoordigers hier te lande werden van hun directies gescheiden. Sprekend is het feit, dat economisch verkeer met Nederland zelfs strafbaar werd, tenzij onderhouden met toestemming van de Commissie voor het rechtsverkeer in oorlogstijd, die op 11 Mei haar werkzaamheid was begonnen.

Door de sterke elementen in zijn structuur en de maatregelen, die in de voorafgaande acht maanden waren tot stand gekomen, vooral ook doordat de bevolking haar bewonderenswaardige kalmte bewaarde en aan den arbeid bleef, kon Nederlandsch-Indië den stoot doorstaan.

De Indische gulden, thans een zelfstandige valuta, had door de positieve handelsbalans een krachtige positie, die tragischerwijze versterkt is door het onmogelijk worden van betalingen naar Nederland ten behoeve van hier geïnvesteerd kapitaal en ter voldoening aan pensioen- en andere verplichtingen. De noodzakelijk geworden monetaire samenwerking met het sterling-franc blok leverde geen onoverkomelijke bezwaren op; de handhaving van den koers van den Indischen gulden tegenover den dollar bleef verzekerd. Zoowel naar het sterling-franc gebied, als naar het neutrale deel van de wereld, heeft Ned.-Indië een exportoverschot. Door het exportsaldo in het sterling-franc blok kunnen wij onze bondgenooten geldelijk steunen.

Ter beveiliging van Indië's monetaire zelfstandigheid tegen kapitaalvlucht en machinaties van den vijand werd aanstonds een voorloopig deviezenregiem ingesteld, dat geleidelijk voor een meer definitieve organisatie plaats maakt. Door registratie en inbewaarneming van de daarvoor in aanmerking komende effecten wordt het legale bezit hier te lande tegen handelingen van buiten beschermd. Invoerverboden voor Indische en Nederlandsche munt en bankpapier vervolledigen deze bescherming.

De regeling van de scheepvaart op de nog bereikbare landen der wereld nadert haar voltooiing. Verwacht mag worden, dat de behoefte aan scheepsruimte voor niet-Europeesche bestemmingen zal blijven gedekt. De vaart op Europa zal in samenwerking met de Geallieerden worden geregeld. Van belang is hierbij, dat 18 Duitsche en 2 Deensche schepen aan de beschikbare koopvaardijvloot onder Nederlandsche vlag konden worden toegevoegd als gevolg van de geslaagde bezetting van de hierheen gevluchte vijandelijke koopvaarders, waartoe onmiddellijk na het bekend worden van den oorlogstoestand werd overgegaan. Een stichting tot voorziening in zee- en luchtvaartverzekering werd opgericht met het doel risico voor vervoermiddel en lading door directe of herverzekering te dekken. Het plotseling afgebroken werk van het overeenkomstige Nederlandsche instituut moest worden overgenomen en voortgezet.

Het verkeer met den vijand en vijandelijke onderdanen hier te lande werd aanstonds afgesneden. De Commissie voor het rechtsverkeer in oorlogstijd kreeg de vijandelijke landbouw-, handels- en nijverheidsondernemingen hier te lande, naast de in beslag genomen schepen, onder haar beheer. Dit beheer wordt gevoerd met vooropstelling van het economisch belang van Nederlandsch-Indië. Naar mogelijk nog verscholen vijandelijke belangen wordt verder gezocht. Het toezicht op exporten, die hun uiteindelijke bestemming in vijandelijk gebied zouden kunnen hebben, wordt in samenwerking met onze bondgenooten opgebouwd.

Het overbrengen van besturen van vennootschappen en andere rechtspersonen naar Nederlandsch-Indië vereischte een omvangrijken arbeid, die op korten termijn moest worden verricht. Vrijwel alle groote lichamen, die hier werken, worden thans vanuit Indië bestuurd, een omstandigheid van verstrekkende beteekenis. Vele uiteenloopende persoonlijke verhoudingen, waarvan het eene einde door bezetting van Nederland aan direct contact is onttrokken, vorderden regeling.

Niet alleen door de aanwezigheid van noodvoorraden in verschillende tekortgebieden, maar ook door de verrassende uitwerking van den aandrang tot opvoering der productie, baart de voedselvoorziening geen zorg. De voedseloogst is, ondanks den onregelmatigen westmoesson, in het algemeen gunstig uitgevallen. De maatregelen tot vermeerdering van het volksinkomen werden met kracht voortgezet, al hebben de jongste gebeurtenissen eenige plannen verstoord.

In menig opzicht is de export niet verminderd; de Vereenigde Staten en Japan hadden in toenemende mate behoefte aan sommige onzer belangrijke voortbrengselen. Ook naar Europa, vooral naar geallieerde landen zal onze uitvoer gehandhaafd blijven; de kleine groep Nederlanders, die de Indische belangen in Londen behartigt, is er spoedig in geslaagd nuttige contacten tot stand te brengen. Daarentegen viel door de deelneming van Nederland aan den oorlog een afzetgebied voor omstreeks 20 tot 25% van onzen export weg, een verlies, dat meer in het bijzonder de producten copra, palmolie, koffie en tabak trof. Maatregelen zijn genomen of in voorbereiding om deze verliezen zoo goed mogelijk te compenseeren en de streken van Nederlandsch-Indië, welke meer in het bijzonder daardoor zijn geraakt, op de een of andere wijze te hulp te komen.

De invoer van velerlei artikelen zal van Nederland op andere landen moeten worden omgeschakeld. Vertrouwd mag worden, dat zulks zonder ernstige stoornis zal kunnen plaats hebben en de importbehoeften over het algemeen voldoende zullen kunnen bevredigd worden.

Het binnenlandsche prijspeil, hetwelk vanaf de eerste dagen van September onder nauwlettend toezicht stond, behoefde sindsdien — globaal gerekend — slechts een matige stijging te ondergaan.

Ondanks onzekerheid ten aanzien van menig punt, is — alles bijeengenomen — de hoop gewettigd, dat het Indië gegeven zijn zal economisch zijn stabiliteit te bewaren en belangrijk tot de oorlogsvoering bij te dragen.

De voorstellen voor de begrooting voor 1941 waren in het begin van Mei in hoofdlijnen gereed. Zij waren ontworpen naar den geest van voorafgaande begrootingen, d.w.z. met soberheid doch tevens met erkenning van de levensbehoeften dezer maatschappij en met aanvaarding wederom van tekorten op den gewonen en den buitengewonen dienst. Onderscheidenlijk zouden deze tekorten ± *f* 21 millioen en *f* 41 millioen beloopen.

De wijziging der omstandigheden verstoorde echter ook dezen arbeid en deed hem in een ander licht bezien. Genoemde tekorten — in vooroorlogsomstandigheden reeds bedenkelijk — moesten onaanvaardbaar worden van het oogenblik, dat niet meer mocht worden gerekend met de tevoren steeds openstaande mogelijkheid van een beroep op de Nederlandsche kapitaalmarkt, waarbij nog komt, dat nieuwe uitgaven tot hooge bedragen in het bijzonder voor defensiedoeleinden zouden moeten worden opgenomen. De herziening der ontwerpen, die — ter bereiking van een sluitend budget — behalve beknotting van uitgaven zeker ook aanzienlijke verhooging van heffingen brengen moet, is op verzoek der Regeering aanstonds door een commissie ter hand genomen. Haar taak is te zwaarder, omdat zij er op zal hebben te letten, dat progressieve werkzaamheid aan de orde dient te blijven, zich voor 1941 meer concreet manifesteerend in uitbreiding van volksonderwijs, herziening van het niet-Europeesch strafprocesrecht, versnelling van de kolonisatie en verdieping van de leiding gevende overheidsbemoeienis op het wijde terrein der economie.

BIJEENKOMST TOT OPENING VAN HET ZITTINGSJAAR 1940—1941, GEHOUDEN OP ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal tot opening van de eerste gewone zitting.

Het was tot het leedwezen der Regeering in deze omstandigheden niet mogelijk, in voldoening aan de wet op de Indische Staatsinrichting den Volksraad op heden een ontwerpbegrooting voor 1941 aan te bieden. Hierin, evenals in de overschrijding van den voor afhandeling gestelden datum van 29 Augustus, zal dienen te worden berust. Zoodra de commissie gereed en haar advies door de Regeering verwerkt is, zullen de vereischte voorstellen in hun herzienen vorm aan Uwen Raad worden voorgelegd.

Uit de finantieele nota, die deze voorstellen zal vergezellen, zal blijken, dat de gewone dienst over 1939 een gunstiger resultaat te zien geeft dan verwacht werd en ook de overeenkomstige dienst over 1940 beter beloofde te verloopen dan werd geraamd. Eerstgenoemde dienst zal een tekort van nog geen twee millioen opleveren; van laatstgenoemde werd zelfs een gering overschot verwacht. Intusschen zal de begrooting 1940 niet ongewijzigd kunnen worden uitgevoerd. Het aanzienlijk tekort op den buitengewonen dienst en de noodzaak tot verdere weermachtsversterking ook ten laste van dit dienstjaar maakten nadere beschouwing onafwendbaar. De Regeering heeft thans tot een bedrag van ± 24 millioen aan uitgaven geblokkeerd en — zooals uit een heden bij U ingediend voorstel moge blijken — verhoogde belastingheffing tot 43 millioen noodig geacht. Naar schatting zal alsdan een tekort van 17 millioen op den geheelen dienst overblijven.

Het bestek van deze redevoering biedt geen gelegenheid, op bevredigende wijze een beeld te geven van de voorzieningen, die getroffen worden, de beweegreden, waarop zij rusten en het effect, dat wordt verwacht. De mededeelingen, die zijn voorafgegaan, kunnen in haar onvolledigheid en beknoptheid geen genoegzaam licht verspreiden over de veelheid en ingewikkeldheid der vraagstukken, die zich voordoen langs het breede front der samenleving, noch ook recht doen wedervaren aan de bekwaamheid en doortastendheid, waarmee gearbeid wordt. De achtergrond, neen beter, de bezieling voor deze werkzaamheid is de Indische gemeenschap zelve, wier trouw en aanhankelijkheid van alle zijden, uit alle lagen en bevolkingsgroepen zich wederom overtuigend openbaren mocht. Plaatselijke overheden, zelfbestuurders, volkshoofden, vereenigingsbesturen, die tezamen de gevoelens der millioenen vertolken kunnen, tallooze privaatpersonen, die alleen voor zichzelve spreken, getuigden aanstonds in niet hoog genoeg te waardeeren taal. Het meest ontroerend zijn de stemmen, die het zachtste klinken en door haar veelheid ruischend hoorbaar worden in de dessa's en de sawah's van dit wonderschoone land. Hier spreekt naast zuiver aanvoelen van het onrecht, met name ook aan onze Vorstin aangedaan, genegenheid met rustig en waardig vertrouwen.

Indië ziet den ernst der tijden en verheft zich tot de hoogte van de eischen, die zij stellen. Onbekrompen betoont zich de offervaardigheid; voor steun aan het moederland worden bijdragen afgezonderd ook door hen, die haast niets te geven hebben.

Treffend is de bereidwilligheid, ja het wijd verspreid verlangen, hulp aan de overheid in de vervulling van haar vele plichten te verleenen. In het bijzonder richt zich dit verlangen ook op datgene, wat gezagshandhaving en de veiligheid der gemeenschap naar binnen en naar buiten verhoogen kan. Waar en hoe de totdienstbereidheid in dit opzicht het best ten nutte van de gemeenschap komen kan, hetzij in vrijwillig aanvaard verband of in den vorm eener verplichting, is een vraag, waarover de Regeering nadere voorlichting van noode heeft. Om die te verkrijgen heeft Zij een commissie ingesteld, die — naar verwacht mag worden — met voortvarendheid van haar inzicht zal doen blijken.

Wordt op ons doen en denken een zware last gelegd door de zorgen om het heden, weinigen onzer zullen niet tevens aandacht geven aan wat vóór ons ligt. Wij vragen wat het bestel der dingen zijn zal, wanneer het geweld ten einde en het moederland bevrijd zal zijn. Na het machtig hedendaagsch gebeuren, dat de wereldorde beven doet, zal de samenleving noodwendig in vele aspecten anders zijn dan voorheen. Wat geestelijk en stoffelijk, staatkundig, economisch en sociaal dooreen geworpen is, keert niet in dezelfde orde op zijn plaats terug. Het verleden zal vele zijner waarden doorgeven aan de toekomst, maar zij zullen in een ander kader staan. Heroriëntatie zal in menig opzicht en overal ter wereld een vereischte zijn niet slechts voor hen, die zich vleiden dat het bestaande blijven kan, maar tevens voor degenen, die — naar verandering strevend — aan hun verlangen reeds vorm gegeven hadden.

Wat in dezen voor de geheele menschheid geldt, geldt met name ook voor ons. Zoo zal ook binnen de grenzen van het Koninkrijk, waar bovendien belangrijke organen voorshands van invloedsoefening zijn uitgesloten, gedachtenwisseling over verscheiden denkbeelden tot wijziging van staat en maatschappij beter kunnen rusten, tot in nàoorlogsche omstandigheden de inzichten wederom getoetst, zoo noodig aangepast en tot nieuwe klaarheid gekomen zijn. Dit zal tevens het onschatbaar voordeel geven, dat de Indische samenleving eens van zin in haar verscheidenheid en sterk door de saamhoorigheid, die het verheugend feit van deze droeve dagen is, haar krachten bijeen kan houden.

Wordt gevraagd, waarop die krachten dan het eerst te richten waren, dan zij het antwoord in drie termen saamgevat: steun aan de oorlogsvoering, landsverdediging, volksverheffing.

Ofschoon mededingers op het financieele veld, zijn deze doelstellingen in wezen nauw verbonden en voorwaarden voor elkander. Zonder overwinning en uitwendige veiligheid geen volksverheffing, die behouden blijft; zonder cultureele en economische volksverheffing, geen gemeenschap, die een sterke weermacht dragen kan. Zoowel ten bate van zich zelve als om de wille van het Koninkrijk besluite Indië tot de offers, die dit drieledig desideratum vergen zal.

Het aandeel van den Volksraad in den arbeid, die te wachten staat, zal belangrijk zijn.

Gods zegen moge daarop rusten.

Ik verklaar de zitting van Uwen Raad geopend.

1ste VERGADERING — ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste gewone zitting.

1ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 15 Juni 1940, onmiddellijk aansluitend op de bijeenkomst tot opening van het zittingsjaar 1940—1941.

(Aanvangsuur: 9.40 voormiddag.)

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste gewone zitting. — Woord van deelneming van den Voorzitter i.v.m. het verblijf van het Volksraadslid, mevr. Razoux Schultz, in Nederland onder vijandelijk beheer. — Ingekomen stukken. — Verzoeken tot voorbehoud der behandeling van de Ond. **8** en **9** aan den Volksraad. — Trekking der afdeelingen.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Gedurende de openingsrede van den Voorzitter zijn Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal, de Vice-president en leden van den Raad van Nederlandsch-Indië, de algemeen secretaris en de gemachtigden der Regeering nog aanwezig.

De presentielijst is geteekend door 57 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

De Voorzitter verheft zich van zijn zetel.

De **Voorzitter:** Excellentie.

De Volksraad van Nederlandsch-Indië stelt het op zeer hoogen prijs, dat Uwe Excellentie heeft goedgevonden, ditmaal niet alleen als gebruikelijk de eerste gewone zitting van het nieuwe zittingsjaar op plechtige wijze te openen, doch bovendien de opening der eerste vergadering te blijven bijwonen.

Door Hare bereidwilligheid een deel dezer vergadering van den Volksraad met Hare tegenwoordigheid te vereeren, genieten wij thans het voorrecht mede aanwezig te zien Haar hoogste adviseurs, in den Raad van Nederlandsch-Indië vereenigd, — Haar eersten medewerker, den Algemeen Secretaris, — de gemachtigden die Haar in onzen Raad plegen te vertegenwoordigen, — verscheidene oud-leden, — en de consulaire vertegenwoordigers, de hooge autoriteiten en de talrijke genoodigden, die Haar openingsrede hebben aangehoord.

Het plechtig aanzien, aldus door Uwe Excellentie aan onze eerste vergadering gegeven, verheugt ons vooral hierom — indien Zij mij toestaat dit in het kort uiteen te zetten —, omdat naar ons voorkomt in de eerste plaats de beteekenis van den Volksraad tegenover de inwendige aangelegenheden van Nederlandsch-Indië door de buitengewone omstandigheden is toegenomen en in de tweede plaats de positie van den Volksraad in het Koninkrijk door het noodlottig verloop van den strijd in Nederland is verhoogd.

Het Nederlandsch-Indisch staatsbestel plaatst de volksvertegenwoordiging naast de Regeering. Er bestaat geen zoodanige samenhang tusschen Indische Regeering en Volksraad, als in een parlementair stelsel het geval zou zijn. Daarvan uitgaande kon dan ook de Minister van Koloniën (27 Februari jl. in de Tweede Kamer) zelfs ontwikkelen, hoe de positie van den Volksraad als gewichtiger kan worden beschouwd dan die van een volgroeid parlement. Deze eigenaardige positie spreekt te sterker nu de oorlog de staatszorg geweldig verzwaart en een allerernstigst beroep op regeering en onderdanen doet, ten gevolge waarvan de Regeering dringend den steun harer onderdanen behoeft en die onderdanen zoozeer bereid blijken de Regeering te steunen. De Volksraad, op zich zelf staande tusschen Regeering en onderdanen, is nu bij uitstek geroepen, aan het volk zijn kracht ontleenende, met de Regeering samen te werken.

(Voorzitter.)

In het Koninkrijk der Nederlanden is het thans in het bijzonder de Volksraad van Nederlandsch-Indië, waar Nederlandsche onderdanen hun Koningin, in Haar hoogsten vertegenwoordiger, hun trouw en aanhankelijkheid kunnen betuigen en waar vrij over de belangen niet alleen van Nederlandsch-Indië maar ook van het Koninkrijk kan worden beraadslaagd.

Tijdelijk is immers in ons oog het Binnenhof gesloten en heeft ook wat daar placht om te gaan voorzoover mogelijk hier in het Hertogspark tot uiting te komen.

De vijand moge het oorbaar achten in de Ridderzaal vertooningen op te voeren als onlangs schijnt te zijn geschied; die hebben voor ons slechts dezen zin: ons aan te vuren, bij te dragen tot bevrijding van Nederland voorzoover in ons vermogen ligt.

De Staten van Suriname en die van Curaçao zullen wel willen aanvaarden, dat de Volksraad van Nederlandsch-Indië tijdelijk zich aldus in ons gemeenschappelijk Koninkrijk op den voorgrond stelt.

Uwe Excellentie vergunne mij thans eerst tot opening onzer eerste vergadering over te gaan en daartoe mij tot mijn medeleden te wenden.

Mijne Heeren, leden van den Volksraad!

Bij de opening van deze eerste vergadering van het tweede zittingsjaar van het loopend tijdperk overheerscht ons de oorlog, die den 10den Mei ook Nederland heeft meegesleept en waarin uiteraard ook de andere gebiedsdeelen van ons Koninkrijk betrokken zijn. Met het oog daarop heb ik den 16den Mei in het College van Gedelegeerden een verklaring uitgesproken, welke door de commissie van overleg was voorbereid en goedgekeurd, dus namens den Volksraad mocht worden afgelegd en Uw aller instemming zal hebben verworven. Die verklaring heb ik in de vergadering van 20 Mei bevestigd en in denzelfden geest aangevuld.

Diep heeft ons terneer geslagen het lot, dat Nederland getroffen heeft.

Het is — na wat zoo even Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal hierover reeds heeft gezegd — niet nu en hier de tijd en plaats te trachten ook mijnerzijds wat gebeurd is en gebeurt te beschrijven. Slechts moge ik ter kenschetsing nog den aanhef weergeven van de boodschap, welke onze Koningin zoo ontroerend als een ware Moeder des Vaderlands in het Amerikaansche tijdschrift „Life" heeft uitgegeven (zooals die ons werd overgeseind):

> „Op dit oneindig ernstig oogenblik in de geschiedenis der menschheid is de duistere stille nacht neergedaald over nog een hoekje dezer aarde — in het vrije Holland zijn de lichten uitgegaan."

Onder den druk van dezen zwaren slag leven wij voort in voortdurende spanning en beklemming over het verloop van den oorlog, welken — naar thans eindelijk ons volkomen duidelijk is — de geallieerden ook voor ons bestaan, en voor het grootste deel der menschheid, hebben te voeren.

Hoe zeer ook geslagen, gespannen en beklemd, hebben wij natuurlijk ons opgericht en de lichtpunten gezocht en gezien, welke ons den weg wijzen naar herstel en betere toekomst.

1ste VERGADERING — ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste gewone zitting.

(Voorzitter.)

Daar is in de eerste plaats de moed, door de Nederlandsche weermacht betoond ondanks de ongunstige voorwaarden waaronder zij Nederland te verdedigen had. Ondanks verraad van landgenooten en schanddaden van den vijand — denkt met name aan den Moerdijk en Rotterdam — en ondanks onze zware verliezen mogen wij hoopvol opzien b.v. naar de Grebbe, naar Ypenburg en Waalhaven, naar de Van Galen, Kornwerderzand en Zeeland, die bijdragen tot de zekerheid, dat Nederland zal herrijzen, evenals Nederland — naar het Koninklijk woord — in het verleden benarde tijden dank zij Godsvertrouwen en vrijheidswil te boven gekomen is.

Daar is in de tweede plaats de gelukkige omstandigheid, dat terwijl wij niet wisten waartoe onze neutraliteitspolitiek zou kunnen leiden, de misdadige Duitsche inval ons heeft gebracht aan de zijde der geallieerden, wier instellingen en drijfveeren verwant zijn aan de onze, met wier belangen onze voornaamste belangen samenvallen, wier heldhaftigen strijd wij bewonderen, wier verliezen wij betreuren als de onze en wier uiteindelijke zege, na hoeveel tegenslag ook behaald, mee ons Koninkrijk bevrijden en bewaren zal. Thans spreekt b.v. Frankrijks Premier, Paul Reynaud ook voor ons, als hij zegt dat „het der democratie gedurende geruimen tijd heeft ontbroken aan de gave om vooruit te zien en aan vermetelheid'' en als hij ertoe aanspoort, „voordat wij ons weder aan onze normale bezigheden wijden, te werken met de groote energie van mannen wier oogen geopend zijn''.

Daar is in de derde plaats de weldaad — waarop Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal in Haar openingsrede ook heeft gewezen — dat de bevolking van Nederlandsch-Indië in schier al haar geledingen de ramp, welke het Koninkrijk, Nederland in het bijzonder, heeft getroffen, is tegemoetgetreden met een loyaliteit en een offervaardigheid, met een sympathie en medeleven, met een verlangen naar weerbaarheid en samenwerking, waarop zoo terecht Hare Majesteit de Koningin Haar vertrouwen heeft gevestigd en heeft geantwoord „dat het moederland niet zal vergeten wat Indië in deze tijden deed''.

Dit is een lichtpunt, waarnaar in het bijzonder ons College zich heeft te richten. Wij hebben mede deze bereidheid, dezen aandrang en de daarmee veelal gepaarde verwachting op te vangen, te ordenen, te leiden, aan te moedigen en waar noodig onder nadere aandacht der Regeering te brengen, opdat hier elke mogelijke bijdrage worde geleverd zoowel tot het winnen van den oorlog, tot bevrijding en herstel van Nederland, tot leniging van den nood, in het moederland en door vluchtelingen geleden, als tot bescherming van het welzijn van Ned.-Indië en handhaving van de eigen plaats van dit gebiedsdeel aan de Pacific.

Wij zullen daarbij ervaren, dat Nederlandsch-Indië thans door van buiten gekomen feiten een grootere zelfstandigheid heeft erlangd dan waartoe onze eigen overwegingen van vóór 10 Mei den tijd gekomen achtten.

Wij zullen vermoedelijk de Indische Staatsregeling hooger leeren waardeeren dan wij wel eens hebben gedaan, wanneer ons blijkt, dat die in hoofdzaak voorziet in de eischen zelfs van dezen tijd, zoodat wij zullen kunnen voortgaan die te helpen onderhouden gelijk wij hebben beloofd. Nood-ordonnanties en ruime toepassing van art. 105 — onverminderd de bevoegdheden aan den staat van beleg te ontleenen — zullen het, naar mij voorkomt, mogelijk maken de moeilijkheden te overwinnen gelegen in het tijdelijk niet functionneeren van Staten-Generaal en Raad van State, mits Indische Regeering en Volksraad ervoor waken als regel tot overeenstemming te komen, waartoe de wensch uiteraard wederzijds meer dan ooit aanwezig is.

Wij zullen ook mijns inziens hebben te aanvaarden, en hebben mede te werken aan, veranderingen onzer samenleving op velerlei gebied — of voorbereiding daarvan —, waartoe de nood en de ons opgelegde grootere zelfstandigheid, en misschien ook al vroeger of thans verworven inzicht, zullen blijken te leiden en waardoor de groei van een sterker gemeenschap aller Indische burgers in nauwer samenwerking tusschen alle volken en volksgroepen opgevangen en bevorderd worden zal.

Ten slotte wil ook ik in de duisternis, die ons omringt, nog op één stralend lichtpunt U wijzen — waaraan zooeven Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal ook Haar aandacht heeft gewijd. Dat is de redding van onze Koningin, van Haar Huis, van Oranje uit Nederlands aanvankelijke nederlaag.

Ook wij willen onzen innigen dank betuigen aan de Britsche Koninklijke Marine, aan den Koning van het Britsche Rijk, aan het Engelsche volk, en thans mede aan den Gouverneur-Generaal en het volk van Canada voor het geleide en de gastvrijheid, onze Vorstelijke Familie verleend.

Volkomen hebben wij aanvaard en begrepen, dat Oranje tijdelijk Nederlandsch grondgebied moest verlaten en op veiliger oorden zich vestigen moet, alsook dat Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana met de prinsesjes moest gaan naar waar het voortbestaan onzer dynastie naar menschelijke berekening het best gewaarborgd is.

De herhaalde verklaringen, welke Hare Majesteit van Haar vertrek uit Nederland heeft gegeven, hebben wij met diepe ontroering gelezen, en weerklank vond in onze harten in het bijzonder Haar verzekering, dat Zij het zinnebeeld van Haar volk en voor dat volk de inspiratie wil blijven en Haar bemoediging: dat Haar dynastie elken strijd voor de vrijheid der Nederlanden heeft geleid en dat Zij als erfgename dier traditie het Haar plicht acht, overal te gaan waar Nederlanders hun strijd voor de vrijheid voortzetten.

Dankbaar beseffen wij voorts, dat in den huidigen strijd niet alleen Haar onderdanen, die Nederland als hun vaderland beschouwen, doch mede Haar millioenen onderdanen voor wie Indië het vaderland is, in Koningin Wilhelmina hun hoogste leidster zien en hun bezieling vinden.

Hollands stem — aldus ook Hare Majesteit — moet, mag niet tot zwijgen gebracht in deze dagen van vreeselijke beproeving, en daarom had Zij te gaan naar waar Haar persoon en Haar Regeering een levende en sprekende kracht kunnen blijven. Wij ervaren in deze dagen hoe als voorheen — naar het woord van Van Vollenhoven — Oranje de brug is tusschen Nederland en het internationale leven.

Eindigen moge ik met U een voorbeeld voor te houden uit onze geschiedenis: Gysbert Karel van Hogendorp, den man van het herstel onzer onafhankelijkheid in November 1813, van wien Van Vollenhoven zegt, dat „na prins Willem zelf niemand op een zoo gelukkige en zoo omstraalde plek in onze historie is gesteld als hij''. Zijn leven beschrijft Van Vollenhoven als dat van een geroepene, door wien zijn land weer een land van bloei en van grootheid zal worden. Hij slaagde, omdat hij een onverwoestbaar geloof koesterde in de wederopstanding van zijn land en omdat hij putte uit de onuitputbare schatkamer van nationale kracht welke Oranje is.

Laat zijn voorbeeld in dezen tijd ieder onzer naar eigen aard en vermogen bezielen.

Mijne Heeren! Hiermede moge ik onze eerste vergadering openen — in tijd van oorlog en onder den staat van beleg.

Ik moet die echter dadelijk schorsen tot later in den ochtend, om thans Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal gelegenheid te bieden deze zaal te verlaten.

Excellentie,

Uwe Excellentie vergunne mij tot slot van deze plechtigheid allen, die thans in deze zaal om Haar heen zijn gezeten, te verzoeken met mij op te staan.

(Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal en alle andere aanwezigen verheffen zich mede van hunne zetels.)

1ste VERGADERING — ZATERDAG 15 JUNI 1940.

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste gewone zitting — Woord van deelneming van den Voorzitter i. v. m. het verblijf van het Volksraadslid, mevr. Razoux Schultz, in Nederland onder vijandelijk beheer. — Ingekomen stukken.

(Voorzitter.)

Hare Majesteit de Koningin heeft den 25sten Mei Haar rede tot Nederland overzee beëindigd met Haar gebod:

„Schaart U om den Landvoogd, steunt hem in zijn taak, zet alle geschillen opzij tot heil van het Koninkrijk".

Hier staan wij dan vóór onzen Landvoogd en achter ons sluit zich aan in gedachten de overgroote meerderheid van Indië's tientallen millioenen burgers.

Wij zijn bereid ons te gedragen naar dit Koninklijk gebod en willen — in het volle besef van den ernst der tijden — door een driewerf hoezee, uit te brengen op Koningin Wilhelmina, bevestigen onzen eerbied, onze verknochtheid, onze aanhankelijkheid en onzen trouw aan Hare Majesteit en Haar Huis.

Leve de Koningin!

Alle aanwezigen: Hoezee! Hoezee! Hoezee!

De vergadering wordt te 10 uur v.m. geschorst en te 11.34 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik wil aanvangen met een enkel woord van deelneming uit te spreken n.a.v. het feit, dat vermoedelijk ons geacht medelid, mevrouw Razoux Schultz, onder vijandelijk beheer heeft te leven en hier niet aanwezig kan zijn.

De **secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Berichten van verhindering van de heeren J. A. van Helsdingen, Mahmoed en Rehatta.

De berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 7, 13, 13, 13, 14, 14, 14 en 15 Juni 1940 Nos. 9, 2 Z, 1, 22, 1, 2, 3 en 1, ter aanbieding van

a. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van de rechtspleging bij de Landmacht (zitt. 1939—'40, Ond. **167**);

b. twee ontwerp-ordonnanties onderscheidenlijk tot reorganisatie van het stelsel van vervolging van niet-Europeanen en tot herziening van de wettelijke bepalingen betreffende vooronderzoek in strafzaken (Ond. **3**).

c. twee ontwerp-aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A en III B der begrooting voor 1940 (Ond. **4**);

d. een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van het tarief van invoerrechten en tot buitenwerkingstelling te dien aanzien van artikel 16 der Indische Comptabiliteitswet (Ond. **8**);

e. een ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII der begrooting voor 1940 (Ond. **6**);

f. een ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting voor 1940 (Ond. **5**);

g. een ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII der begrooting voor 1940 (Ond. **7**);

h. vier ontwerp-ordonnanties onderscheidenlijk betreffende:

A. een verhooging van het defensie-uitvoerrecht;
B. een verhooging van den accijns op bier;
C. een verhooging van de invoerrechten op bier;
D. de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 4 Juni 1940 No. 1*z* houdende machtiging van den Commandant der zeemacht om met name genoemde gewestelijke vaartuigen met het personeel daarvan te bestemmen voor het verrichten van militaire diensten.

3. Als voren van 8 Juni 1940 No. 1*z* houdende verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Makassar verschijnend Chineesch dagblad „Hua Chiao Yit Po" voor den duur van acht achtereenvolgende dagen.

4. Als voren van 8 Juni 1940 No. 19 tot vaststelling van de burgerdienstplichtverordening.

5. Als voren van 10 Juni 1940 No. 1*z* houdende verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van de te Batavia verschijnende Chineesche editie van het Japansche dagblad „Tohindo Nippo" voor den duur van veertien achtereenvolgende dagen.

6. Als voren van 10 Juni 1940 No. 28 houdende benoeming van Mr. J. J. Smit tot lid van de Commissie voor de vaststelling van de aan de leden van den Volksraad en het College van Gedelegeerden toe te kennen schadeloosstellingen.

7. Als voren van 11 Juni 1940 No. 1*z*, waarbij wordt verklaard, dat de Nationaal Socialistische Beweging in strijd is met de openbare orde.

De sub 2 t/m 7 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van het militair gezag van 6 Juni 1940 No. 13/P.G. houdende verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Bandoeng verschijnende periodiek „De Preanger Post" voor den duur van twee weken.

2. Besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 7 Juni 1940 No. BR 6/6/12 bepalende, dat het bij besluiten van 16 Februari 1935 No. BR 6/3/8 juncto 8 Januari 1936 No. BR 6/1/13 en 26 November 1938 No. BR 6/17/4 beschikbaar gestelde bedrag wordt verminderd met *f* 2.90.

3. Brief van den Directeur van Economische Zaken van 11 Juni 1940 No. 12755/A/B ter aanbieding van een opgave van de gedurende het jaar 1939 en de maanden Januari t/m Maart 1940 bij genoemd departement en de daaronder ressorteerende diensten verschenen en voor het publiek verkrijgbaar gestelde publicaties.

4. Adhaesiebetuiging van den regentschapsraad van Madjalengka aan de motie van den regentschapsraad van Garoet, strekkende ter erlanging van positieverbetering der ambtenaren bij den kantoordienst van het Inlandsch Bestuur.

5. Adhaesiebetuiging van den regentschapsraad van Tasikmalaja aan de motie van den regentschapsraad van Garoet nopens de wenschelijkheid om er bij de Regeering op aan te dringen voor armenzorg nog andere middelen beschikbaar te stellen van het bedrag der z.g. pro-mille gelden.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

D. De volgende verslagen en publicaties:

1. Verslag van het departement van Verkeer en Waterstaat over 1939.

2. Verslag omtrent het pensioenfonds voor Europeesche locale ambtenaren in Nederlandsch-Indië over het jaar 1938.

3. 2e Jaarverslag van de Prinses-Juliana-Stichting.

4. Kwartaalbericht Nos. 5 en 6 houdende gegevens betreffende den economischen toestand 1934—1940.

Deze verslagen en publicaties worden opgenomen in de boekerij.

Aan de orde zijn de verzoeken van de sectie-voorzitters tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van:

1. de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van het tarief van invoerrechten en

(Voorzitter.)

tot buitenwerkingstelling te dien aanzien van artikel 16 der Indische Comptabiliteitswet (Ond. **8**);

2. vier ontwerp-ordonnanties betreffende:
   a. een verhooging van het defensie-uitvoerrecht,
   b. een verhooging van den accijns op bier,
   c. een verhooging van de invoerrechten op bier,
   d. de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**).

Deze verzoeken worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het trekken der afdeelingen (R.v.O. art. 21).

Binnengekomen is een negental lijsten van groepen van leden, die verzocht hebben gelijkmatig over de afdeelingen te worden verdeeld.

Met inachtneming van deze lijsten worden de secties als volgt door trekking samengesteld:

1ste sectie de leden: Voorzitter, Abdul Rasjid, H. H. Kan, I. J. Kasimo, P. J. Kloppenburg, B. W. Lapian, Toeankoe Mahmoed, Mr. W. M. F. Mansvelt, Dr. Mr. Todoeng gelar Soetan Goenoeng Moelia, Mochtar bin Praboe Mangkoenegara, R. W. van Nauta Lemke, mevr. C. H. Razoux Schultz geb. Metzer, R. Ng. Sosrohadikoesoemo, R. A. A. Iskandar Tirtokoesoemo, Jhr. Mr. C. H. V. de Villeneuve, Drs. H. van Zuylen.

2de Sectie de leden: M. H. Thamrin, D. R. K. de Boer, Mr. M. Harmani, R. Ng. Djojo Achmad Hoedojo, Mr. P. N. Janssen, P. A. Kerstens, Loa Sek Hie, G. de Raad, L. L. Rehatta, M. Salamoen, R. P. Soeroso, M. Soetardjo o.g. Kartohadikoesoemo, A. F. Vas Dias, R. Wiwoho Poerbohadidjojo, Mr. Muhammad Yamin.

3de Sectie de leden: Mr. P. A. Blaauw, R. M. Hamongsapoetro, R. Oto Iskandar Dinata, Dr. H. Kolkman, N. F. G. Mogot, Mr. Phoa Liong Gie, Ir. J. W. Roeloffs, B. Roep, Tjokorde Gde Rake Soekawati, J. H. Smit, R. A. A. Moehamad Moesa Soeria Karta Legawa, R. A. A. Abas Soeria Nata Atmadja, Mr. Tadjoeddin Noor, Ir. E. D. Wermuth, Dr. Ir. J. Th. White.

4e sectie de leden: J. Verboom, Sajjid Oesman bin Ali Aldjoeffry, Mr. C .C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, V. Ph. Leunissen, Abdoellah Daéng Mapoedji, N. J. L. M. Mussert, O. M. Nalaprana, R. Prawotosoemodilogo, Mr. A. C. Sandkuyl, Abdul Firman gelar Maharadja Soangkoepon, R. A. A. Soedibiokoesoemo, R. Soekardjo Wirjopranoto, Yo Heng Kam, Ir. W. G. J. Zwart.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden! Over de regeling der werkzaamheden voor de volgende dagen kan het volgende worden medegedeeld.

Door de omstandigheden, U zooeven ook door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal uiteengezet, was het uiteraard moeilijk, te voren een behoorlijken rooster van werkzaamheden samen te stellen om de te behandelen stof aan te kondigen. Naar gij zooeven bij de behandeling der verzoeken tot voorbehoud hebt vernomen, zijn er echter thans enkele onderwerpen ingekomen. Waar de behandeling der begrooting eenigen tijd zal moeten worden uitgesteld, kan thans de behandeling in de afdeelingen van deze onderwerpen, die vermoedelijk nog heden zullen worden gedistribueerd, op Woensdag a.s. worden gesteld. De definitieve rooster van werkzaamheden zal U alsnog worden toegezonden.

De vergadering wordt te 11.48 uur v.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Nadere verhooging maximum, dat tegelijkertijd in 1940 aan schatkistpapier kan worden uitgegeven (Ond. **10**). — Voorbehoud der behandeling van Ond. **14** aan den Volksraad.

2de VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 20 Juni 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Nadere verhooging maximum, dat tegelijkertijd in 1940 aan schatkistpapier kan worden uitgegeven (Ond. **10**). — Voorbehoud der behandeling van Ond. **14** aan den Volksraad.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, Iskandar Dinata, Jonkman, Kasimo, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van verhindering van den heer Soeria Karta Legawa.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 15, 15 en 17 Juni 1940 Nos. 2, 8 en 1 ter aanbieding van

a. een ontwerp van besluit tot nadere verhooging van het maximum, dat ter voorziening in kasbehoeften tegelijkertijd aan schatkistpapier in het jaar 1940 kan worden uitgegeven (Ond. **10**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot voorziening in de uitoefening der bevoegdheden, welke ingevolge de ordonnantie op de inkomstenbelasting 1932 toekomen aan een door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen autoriteit in Nederland (Ond. **12**);

c. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting voor het dienstjaar 1940 (Ond. **13**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 15 Juni 1940 No. 1z bepalende, dat de Algemeene machtigingsordonnantie (Staatsblad 1939 No. 557) wordt geacht in werking te zijn getreden met ingang van 10 Mei 1940.

3. Als voren van 15 Juni 1940 No. 3 tot instelling van een commissie, welke tot taak zal hebben om op korten termijn:

a. een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden, die der Indische gemeenschap op het gebied van de weerbaarheid, de politie, de luchtbescherming, het Roode Kruis c.a. geboden worden door het zich in de huidige omstandigheden vanuit alle groepen der maatschappij aandienende aanbod om zijn krachten en diensten ter beschikking van de Regeering te stellen,

b. de noodige voorstellen in te dienen ter verwezenlijking van de vorenbedoelde mogelijkheden.

De besluiten worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van het militair gezag van 14 Juni 1940 No. 15/P.G. houdende verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Batavia verschijnend dagblad „Het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië" voor den duur van acht dagen.

2. Besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 13 Juni 1940 No. BR 6/7/1 bepalende, dat het bij besluit van 13 November 1935 No. BR 6/26/5 beschikbaargestelde bedrag wordt verminderd met *f* 0.20 (twintig cent).

3. Besluit van den Resident van Palembang van 6 Juni 1940 No. 850, bepalende de tot de onderafdeelingen Palembang en Banjoeasinstreken en Moesi Ilir en Koeboestreken behoorende marga's.

4. Besluit van het Hoofd van Reiswezen van 13 Juni 1940, waarbij is bepaald het daggeld, dat door de tot de hoogste vier groepen van landsreizigers behoorende landsdienaren bij commissiereizen kan worden in rekening gebracht.

5. Besluit van de Rubberfondscommissie van 11 Juni 1940 No. Rf 403 tot intrekking van haar besluit van 29 Februari 1940 No. Rf 364.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

D. De volgende verslagen:

1. Verslag over het jaar 1939 van het Algemeen Landbouw Syndicaat, het Zuid- en West-Sumatra Syndicaat, de Centrale Vereeniging tot beheer van Proefstations voor de Overjarige Cultures in Ned.-Indië, en van de onder deze organisaties ressorteerende vereenigingen en instellingen.

2. Verslag omtrent den P.T.T.-dienst over het jaar 1939.

De verslagen worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het ontwerp-besluit tot nadere verhooging van het maximum, dat ter voorziening in kasbehoeften tegelijkertijd aan schatkistpapier in het jaar 1940 kan worden uitgegeven. (Ond. **10**.)

Het ontwerp-besluit wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek van de sectie-voorzitters tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht, verschuldigd bij uitvoer uit Java en Madoera van aldaar geteelde, niet voor de Inlandsche markt bereide tabak (Ond. **14**).

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De vergadering wordt te 9.08 uur v.m. gesloten.

3de VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 26 Juni 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **3** aan den Volksraad. — Aanvulling tarief van invoerrechten (Ond. **8**). — Verhooging defensie-uitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 50 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 19, 22 en 22 Juni 1940 Nos. 33, 13 en 16 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot verdere wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement (Ond. **20**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot instelling van een hooger beroepsinstantie, genaamd „Hooge Rapat" in het gewest Tapanoeli en tot wijziging van de regeling van de Inheemsche rechtspraak (Ond. **22**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot afwijking van de volkstellingsordonnantie 1930 (Ond. **23**).

De stukken worden gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 20 Juni 1940 Nos. 17, 18 en 19 houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld:

a. de ordonnantie tot wijziging van de rechtspleging bij de landmacht (zitt. 1939—'40, Ond. **167**);

b. de ordonnantie tot nadere aanvulling van de provincieordonnantie (zitt. 1939—'40, Ond. **136**);

c. de ordonnantie tot nadere aanvulling van de petroleumopslag-ordonnantie (zitt. 1939—'40, Ond. **160**).

3. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 19 Juni 1940 No. 1237/C inzake bezuiniging op reiskosten.

De sub 2 en 3 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Afschrift van den brief van den Minister van Koloniën van 1 Juni 1940 No. 30/B aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië houdende mededeeling betreffende huisvesting en samenstelling van het departement van Koloniën in Londen.

2. Besluit van het militair gezag van 19 Juni 1940 No. 14/P.G. houdende intrekking van het besluit houdende verbod van het drukken, uitgeven en verspreiden van het „Nieuws van den Dag voor Ned.-Indië".

3. Besluit van den Directeur van Economische Zaken van 13 Juni 1940 No. 13100/H.K.H. bepalende de toegestane maximumprijzen voor eenige artikelen.

4. Brief van den hoofdinspecteur hoofd der Staatsspoorwegen van 18 Juni 1940 No. 22249/40 ter aanbieding van een staat van de op vervoersgebied genomen tariefsmaatregelen in het eerste kwartaal van 1940.

5. Verzoekschrift, gedagteekend Djombang 23 Mei 1940, van Lauw Soe Tjioe, houdende verzoek om de z.g. groote aanslagen weder in handen te stellen van wijkmeesters en Inlandsch B. B.

6. Afschrift van een klaagschrift van Anwar aan den Procureur-Generaal betreffende toestanden in de particuliere landen van de N. V. „Javasche Part. Land. Mij.".

7. Brief van den resident van Celebes en Onderhoorigheden van 6 Juni 1940 No. P 4/k/69 houdende inlichtingen betreffende een verzoekschrift van Andi Tombong, houdende o.m. bezwaren tegen de verkiezing van een hoofd van de adatgemeenschap West-Boeloboelo.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende verslagen en periodiek:

1. Verslag over het jaar 1939 van de Staatsspoorwegen in Ned.-Indië.
2. Verslag betreffende de opium- en zoutregie en de zoutwinning over het jaar 1939.
3. De Woeker, Mei 1940.

Worden opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud aan den Volksraad van de twee ontwerpen van ordonnanties, onderscheidenlijk strekkende tot reorganisatie van het stelsel van vervolging van niet-Europeanen, voorshands voor zoover betreft nader aan te wijzen gedeelten van Java en Madoera, en tot herziening van de wettelijke bepalingen betreffende het vooronderzoek in strafzaken tegen Inlanders en Vreemde Oosterlingen. (Ond. **3**.)

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling der ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van het tarief van invoerrechten en tot buitenwerkingstelling te dien aanzien van artikel 16 der Indische Comptabiliteitswet. (Ond. **8**.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Volgens het eerste lid van artikel 183 der Indische Staatsregeling worden de tarieven van in-, uit- en doorvoer bij de wet vastgesteld. In dringende omstandigheden kunnen echter krachtens lid 2 van dit artikel die tarieven bij ordonnantie worden gewijzigd, onder nadere goedkeuring door de wet. Van deze toegekende bevoegdheid heeft de Regeering volgens de considerans van deze ontwerp-ordonnantie thans gebruik gemaakt, om de ons voorliggende ontwerp-ordonnantie tot stand te brengen. Aan de hanteering van deze bevoegdheid is verder

(Soangkoepon.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet bekennen, dat de memorie van antwoord op deze punten mij niet duidelijk is. Behoudens naderen uitleg ben ik van meening, dat deze financieringsmogelijkheid nader onderzoek verdient en meer dan dat, benut zal moeten worden, wil Indië zich inderdaad aan de veranderde omstandigheden, aan den oorlogstoestand kunnen aanpassen. Deze tijden eischen andere financiering, met de gebruikelijke wijze komt men er niet.

De suggesties, in het afdeelingsverslag met betrekking tot mogelijke verdere heffingen geplaatst, kan de Regeering niet overnemen. Toch verdienen die suggesties alle aandacht, vooral de voorgestelde omzetbelasting. De Regeering vreest afwenteling op den consument. Ik meen dat afwenteling van de belasting op den consument kan voorkomen worden door prijsbewaking door de Overheid.

Met betrekking tot de administratieve maatregelen die de Regeering nam tegen de geïnterneerde landsdienaren-niet-Duitschers zal ik slechts opmerken, dat de verder strekkende maatregelen, welke de Regeering eerlang zal nemen, de publieke opinie beter zullen bevredigen dan die, welke in eerste instantie werden genomen. Naar mijn meening hadden deze ambtenaren aanstonds geschorst dienen te worden, omdat toch — welke dan ook de algemeene normen volgens welke de interneering geschiedde, waren — de gedragingen van de betrokkenen, naast andere omstandigheden waaraan zij part noch deel hadden, tot hun interneering leidden. Indien dan later, bij nader onderzoek, zou zijn gebleken, dat die gedragingen ten rechte in een minder ongustig daglicht moeten worden geplaatst, dan had de schorsing met alle gevolgen van dien ongedaan kunnen worden gemaakt.

Wat betreft de voorgestelde verzwaringen van heffingen het volgende. Het verdient mijns inziens geen aanbeveling om voor den weggevallen import van bier uit Nederland en Duitschland, die uit andere landen aan te trekken. Eerder ware Inheemsch en uitheemsch bier gelijkelijk zwaarder te belasten ter bescherming van de Indische industrie. Daarnaast ware een verdere verhooging van den accijns te overwegen, want een verhooging van den prijs met 4 cent per flesch lijkt mij zeker niet het uiterste waartoe in deze omstandigheden kan worden gegaan.

De verandering, welke de Regeering aanbracht in het percentage, genoemd in artikel 3 van stuk 2 D, is een belangrijke verbetering, hoewel de druk voor hen die met ingang van de maand Juni hun inkomsten zagen verminderen nog zeer zwaar blijft. Eerst wanneer die inkomsten met 44% of meer verminderen — over het resteerende tijdvak van het jaar gerekend —, zullen zij van de tegemoetkoming profiteeren; bedraagt de vermindering minder, dan zullen zij niet alleen den reeds opgelegden aanslag moeten voldoen, doch bovendien nog de extra opcenten moeten betalen. Ik mag de verwachting uitspreken, dat in dergelijke gevallen de inning op elemente wijze zal geschieden, indien althans verder gaande tegemoetkoming niet mogelijk is.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Nu de motie van onze geachte medeleden, de heeren Thamrin c.s., bij onzen Raad is ingediend, zou ik onzen Raad willen voorstellen, om eerst deze motie in behandeling te nemen, omdat wij dan tegenover de voorstellen van de Regeering zuiverder zullen staan. De vraag of de Regeering al dan niet in staat is thans een duidelijk beeld van de momenteele budgetaire positie van Ned.-Indië als gevolg van de bijzondere omstandigheden te verstrekken, dient m.i. hierbij dadelijk te worden beantwoord. In elk geval dient de Regeering over de mogelijkheid van het dadelijk verstrekken van tastbare gegevens een verklaring aan onzen Raad te geven.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag werd van verschillende kanten betoogd, dat het onjuist is met kracht te streven naar een sluitend Indisch budget, niet slechts voor den gewonen, doch ook voor den geheelen dienst, wanneer bij de defensie-voorzieningen geen andere wijze van financiering wordt gevolgd. In dit geval toch leidt — en zulks in een tijd, waarin gelijk de Landvoogd in zijn openingsrede terecht verklaarde, alle krachten behooren te worden dienstbaar gemaakt aan den steun aan de oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing —, het voorop stellen van den eisch van een sluitende begrooting tot onaanvaardbare consequenties. In verband met dit betoog hebben vele leden hun teleurstelling uitgesproken over het niet aankondigen van de uitgave van tientallen millioenen ten behoeve van de defensie-versterking.

Mijnheer de Voorzitter! In deze betoogen hebben deze leden het doen voorkomen, alsof de landsverdediging van deze gewesten geheel en alleen afhangt van het uitgeven van tientallen millioenen, zonder meer. Een oorlogsvoering, zooals die door den Landvoogd wordt gewenscht, kan mijns inziens niet worden verkregen alleen door de beschikbaarstelling van tientallen millioenen. Doch ook het streven naar een sluitende begrooting voor den geheelen dienst maakt mijns inziens een integeerend deel uit van het verkrijgen van een gezonde basis voor de landsverdediging. Zeer terecht heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, dat het streven naar een sluitende begrooting voor den geheelen dienst niet in strijd is met den in de openingsrede van den Gouverneur-Generaal gestelden eisch om in deze tijden de krachten in de eerste plaats te richten op steun aan de oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing. Voor het aangaan van een leening b.v. is noodig een gezonde financieele politiek van deze gewesten, doch zooals ik reeds gezegd heb, hangt de verdediging van deze gewesten niet alleen af van de beschikbaarstelling van tientallen — zelfs niet van honderdtallen millioenen. Voor de benoodigde versterking van het leger en de landmacht is geboden de daadwerkelijke medewerking van de Inheemsche bevolking. Zonder deze medewerking kunnen deze gewesten tegen een buitenlandschen vijand nimmer door de bestaande leger- en luchtmacht met succes worden verdedigd, vooral omdat er thans geen behoorlijke zeemacht is om eventueele aanvallen van grootere mogendheden te doorstaan. Trouwens de thans woedende wereldoorlog heeft dit volkomen aangetoond. De eerste en voornaamste voorwaarde voor de verdediging van deze gewesten is mijns inziens de geheele bevolking van deze gewesten voor deze taak paraat te maken. In dit verband komt mij de verwezenlijking van de suggestie in het afdeelingsverslag voorkomende, juist voor, waarbij n.l. wordt voorgesteld, om de zeer strenge keuringseischen en de hooge eischen op intellectueel gebied te dien aanzien te verlaten. De tegenwoordige machthebbers van het Duitsche rijk hebben niet aan zulke eischen vastgehouden en dit rijk vaart er toch wel bij voorzoover betreft zijn militaire kracht en macht. Trouwens om te vliegen, behoeft men toch geen vreemde talen te kennen. Voor den luchtdienst behoeft mijns inziens geen eisch van het bezitten van een diploma van een H. B. S. te worden gesteld. Een vogel heeft ook geen H. B. S.-kennis noodig om zich in de lucht te bewegen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar die vogel kan geen vliegmachine besturen.)

Die vogel kan wel vliegen en het gaat om het vliegen bij de verdediging vanuit de lucht en niet om de kennis van moderne talen, het spreken van Fransch of Engelsch. Dat is niet noodzakelijk. Wel is noodzakelijk de kennis van het vliegen en het behoorlijk kunnen hanteeren van de wapenen. Eisch hierbij is een gezond gestel en een goed gezichtsvermogen, alsmede technische kennis omtrent het vliegtoestel. In deze richting behoort mijns inziens de opleiding te worden gestuurd. Ook voor de land- en zeemacht moet men de beschikking kunnen hebben over meer praktisch bruikbaar menschenmateriaal. Wordt aan deze eischen de hand gehouden, dan zal zeker de Inheemsche bevolking aan de landsverdediging en de oorlogsvoering krachtig kunnen

(Soangkoepon.)
medewerken. Een spoedige voorziening in dezen geest zal zeker van groote beteekenis zijn voor de verdediging van dit Land.

Kan de Regeering daarbij tevens bezieling wekken bij de Inheemsche bevolking voor de verdediging van haar geboortegrond, dan zal dit onafwijsbaar tot een sterke krachtsontplooiing leiden. Om tot die krachtsontplooiing te komen moet de Regeering overgaan tot daden. Met woorden valt hier niets te bereiken.

In het afdeelingsverslag is de suggestie geplaatst om de aflossing van de staatsschuld geheel op te schorten, dan wel de aflossing formeel om te zetten in een gedwongen leening. Dit beteekent feitelijk een eenzijdige verbreking van een bestaande overeenkomst, hetgeen afbreuk zal doen aan het in deze gewesten gestelde vertrouwen.

Verder zal dit zeker leiden kunnen tot weigering van de in het afdeelingsverslag gesuggereerde dollar-defensieleening van *f* 200 tot *f* 300 millioen in Amerika. Ik zou daarom liever zien, dat de Regeering alles zou doen om deze gewesten in staat te stellen aan hun verplichtingen stipt behoorlijk te voldoen.

In dezen moeilijken tijd moet ik mij wel scharen aan de zijde der Regeering in deze aangelegenheid. In normale tijden zou ik daartegen zeer zeker bezwaar hebben, vooral wat betreft het voorstel der Regeering tot verhooging van de opcenten op de aanslagen der inkomstenbelasting tot 125%. Voor de groote gezinnen zal zulk een maatregel groote moeilijkheden brengen, in het bijzonder wat betreft de vereischte opvoeding der kinderen. Daarom is het noodzakelijk, dat de Regeering te dezer zake een duidelijke uiteenzetting geeft.

De aangevoerde bezwaren tegen verdubbeling van het defensieuitvoerrecht kan ik niet deelen. Het heffen van zulk een uitvoerrecht is de eenige weg om de exportproducten te doen bijdragen in de moeilijkheden van deze gewesten. Zoodra deze het buitenland hebben bereikt zijn zij voor de Indische schatkist geheel onbereikbaar. Het is mijns inziens stellig redelijk, dat elk product, dat zijn ontstaan in deze landen vindt, ook bijdraagt tot de verlichting der Indische huishouding. Voor het welzijn van deze landen moet een dergelijk product mede een offer brengen.

Bovendien moet men niet vergeten, dat deze gewesten niet ten doel hebben om als liefdadige instellingen te fungeeren. Het doel dat in deze gewesten voorzit bij het telen van exportproducten is om winst te maken en daarbij gaat het er mijns inziens niet om, de vraag of de exportzaken al dan niet winst maken, te beantwoorden. Indië moet profijt trekken van deze exportproducten, anders heeft het geen zin om deze landen op te heffen tot exportlanden.

Toen het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber werd geheven, kwamen dergelijke bezwaren in het afdeelingsverslag niet voor. Ik betreur dit, omdat wanneer zulks wel het geval was geweest, de heffing misschien niet zou hebben plaats gehad, want dit uitvoerrecht is in strijd met de economische ontwikkeling en draagkracht der Inheemsche bevolking.

Tegenover de Regeeringsmaatregelen tot verzwaring van individueele lasten der bevolking, moge ik evenwel stellen, de verwachting, dat de Regeering alles in het werk zal stellen om op 's Lands uitgaven zooveel mogelijk te bezuinigen en in dit opzicht verdienen de in het afdeelingsverslag gegeven suggesties om het dualisme bij het binnenlandsch bestuur, gepaard gaande met de ontvoogding van het Inheemsch bestuur, de volle aandacht der Regeering.

De Regeering moet als gevolg van deze moeilijke omstandigheden bezuinigingen zoeken op een terrein, waar zij zonder bezwaar kunnen plaats hebben en dit kan Zij zonder horten of stooten praktisch tot verwezenlijking brengen.

Er zijn in deze gewesten toch zeker nog gebieden, waarvan het bestuur met goed vertrouwen in Inheemsche handen kan

(Van Zuylen.)
worden gelegd, waardoor dan Nederlanders kunnen worden vrijgemaakt voor de landsverdediging. Ik zeg dit, omdat tot dusver de Inheemschen nog niet in staat werden gesteld, om in het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger hun land op een eervolle wijze mede te verdedigen. De Regeering stelle daarom de Inheemschen in de gelegenheid, Haar in deze moeilijke tijden te helpen door hun te belasten met alle werkzaamheden, waartoe zij als Nederlandsche onderdanen bereid en in staat zijn.

Met betrekking tot de geïnterneerde landsdienaren zou ik de Regeering in overweging willen geven, dadelijk een onderzoek te doen instellen naar hun schuld. Blijkt volkomen, dat zij zich inderdaad aan landverraad hebben schuldig gemaakt, dan dienen zij onmiddellijk uit 's Lands dienst te worden ontslagen en het Land te worden uitgezet. Indien dit laatste niet mogelijk mocht zijn, dan waren zij in strafkampen te vereenigen onder de verplichting van het verrichten van koeliearbeid, teneinde daaruit in hun onderhoudskosten te voorzien.

Wat aangaat de verhooging van den accijns en het uitvoerrecht op bier zou ik de Regeering in overweging willen geven, een gelijke belasting te heffen in dien zin, dat voor de consumenten de prijs van het artikel dezelfde blijven zal. Het verdient mijns inziens aanbeveling, het invoerrecht op een zoodanig niveau te brengen, dat de accijns gelijk is aan het invoerrecht op buitenlandsch bier.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkens het afdeelingsverslag wordt het onbillijk geacht, dat het collecteloon voor de inning der inkomstenbelasting automatisch zal worden verhoogd door de verhooging der aanslagen. Ik kan in deze regeling geen onbillijkheid onderkennen. Men verlieze niet uit het oog, dat aan de inning van hoogere bedragen ook een grootere verantwoordelijkheid is verbonden. Bovendien betreft het hier alleen kleine aanslagen en valt het collecteloon toe aan personen die, gelijk in het afdeelingsverslag mede in het licht wordt gesteld, veelal geen andere inkomsten hebben en nu zeer veel extra arbeid krijgen te verrichten.

Ten aanzien van de betaalbaarstelling van den aanslag in de inkomstenbelasting beveel ik de in het afdeelingsverslag gedane suggestie, om voldoening ervan in zeven termijnen toe te staan, in de aandacht der Regeering aan. Hoewel ik mij kan voorstellen, dat hiertegen bezwaren van belastingtechnischen aard kunnen worden aangevoerd, heeft deze wijze van inning het voordeel van een grooter zekerheid in het binnenkomen van de gelden, terwijl een en ander tevens kan leiden tot een vermindering van den arbeid, verbonden aan de uitvoering van dezen maatregel.

De heer **Van Zuylen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft besloten, bij deze voorstellen niet te treden in algemeene beschouwingen; daarvoor zal genoegzaam gelegenheid bestaan bij de behandeling van de begrooting voor 1941. Wordt hieraan niet de hand gehouden, dan moet gevreesd worden, dat straks onnoodig in herhalingen zal worden vervallen.

Slechts één punt wensch ik duidelijk te formuleeren, namelijk dat vooral toch bij het entameeren van maatregelen, voornamelijk ten aanzien van defensievoorzieningen, niet worde uitgegaan van het beginsel, dat een sluitende begrooting tegen alles in dient te worden gehandhaafd. Deze gedragslijn moge gelden voor normale tijden, in het huidige tijdsgewricht is daarvoor geen plaats. Het behoeft wel geen nader betoog, dat een ieder in deze tijden bereid moet zijn, een offer te brengen.

Overgaande tot een puntsgewijze behandeling van de verschillende voorstellen, zou ik het volgende willen zeggen.

1o. Verhooging van het defensie-uitvoerrecht. Bij de behandeling van de hoofdbegrooting voor 1940 heb ik reeds gepleit voor handhaving van dit recht, hetgeen tenslotte ook door het Opperbestuur wenschelijk werd geacht en is besten-

(**Kerstens.**)

digd. Wij vragen ons echter af, of de voorgestelde verhooging tot 2% wel voldoende moet worden geacht in verhouding tot de andere voorgestelde belastingverhoogingen en een heffing van 3% niet juister zou zijn.

2o. Met de verhooging van den accijns en de invoerrechten op bier kunnen wij instemmen.

3o. Extra-opcenten op inkomstenbelasting. Wij erkennen volkomen, dat deze belastingverhooging voor menigeen zeer zwaar zal zijn, doch wij zijn ons er van bewust, dat de hieruit voortspruitende middelen, door de Regeering niet kunnen worden gemist. Wij gaan met dit voorstel dan ook accoord.

Toch meenen wij, dat ook zij, die een klein inkomen hebben, en hierbij heb ik het oog op hen van wien op de inkomstenbelasting nog geen opcenten worden geheven en die geen loonbelasting verschuldigd zijn, o.a. de kleine neringdoenden, een deel van de vermeerderde lasten hebben mede te dragen. Dit zou kunnen worden bereikt door niet direct bij een bepaald bedrag aan inkomstenbelasting de volle opcenten te heffen, doch thans van inkomsten beneden bedoeld grensbedrag ook tot eenige heffing van opcenten over te gaan.

4o. Tegen de extra-opcenten op de vennootschapsbelasting maken wij geen bezwaar.

5o. Wat de oorlogswinstbelasting betreft, zijn wij van meening, dat in deze tijden elke gemaakte oorlogswinst geheel aan den Lande dient te komen, daar deze winst toch geheel als extra bate moet worden beschouwd en min of meer los staat van de prestaties van den ondernemer.

Waar de prijzen van vele goederen in het buitenland steeds oploopen, vreezen wij dat de uit evenvermelde bronnen te verkrijgen middelen onvoldoende zullen zijn voor een tijdige en geregelde voorziening van diverse voor het Nederlandsch-Indische gouvernement onmisbare artikelen.

In de memorie van toelichting deelt de Regeering mede, dat Zij zich omtrent het denkbeeld van invoering van een oorlogsuitvoerrecht op de zoogenaamde „sterke producten" nog geen definitief oordeel heeft kunnen vormen. In dit verband meenen wij, dat een zoo spoedig mogelijke invoering van dit oorlogsuitvoerrecht op deze producten en zeer zeker nog dit jaar noodzakelijk moet worden geoordeeld.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met een paar detailpunten te bespreken en daarbij lijkt het mij het beste, eerst even in te gaan op dat deel uit de rede van den heer Thamrin, waarin hij mij in zijn beschouwingen betrok. Ik doel op zijn betoog over de noodzaak het defensieuitvoerrecht weer van 2 op 4% te brengen. De heer Thamrin heeft daarbij op zich zelf belangwekkende becijferingen gegeven en o.a. aangetoond, dat de indexcijfers van een twintigtal exportproducten thans gemiddeld minstens even hoog liggen als in 1936. De heer Thamrin bouwde daarop de conclusie, dat, wat dus in 1936 ook volgens mij gebeuren moest, thans wederom moet geschieden.

Het lijkt mij toe, dat deze redeneering ietwat oppervlakkig is en een paar zeer belangrijke factoren verwaarloost. De voornaamste daarvan is, dat de ratio van het heele uitvoerrecht in 1936 was, dat aan de Landsmiddelen hier in Indië een behoorlijke portie toekwam van de toen gemaakte devaluatie-winst. Er is thans van devaluatie geen sprake en dit punt van de vergelijking is dus ondeugdelijk, maar er is nog een andere factor. Waar de heer Thamrin toch cijfers tegenover elkander plaatste, had ik gaarne gezien dat hij dat ook met andere cijfers had gedaan en ons met name cijfers had voorgelegd omtrent dat deel der door de bedrijven gemaakte winsten — beter gezegd opbrengsten, want bij het defensie-uitvoerrecht gaat het om heffing over de opbrengsten — dat, in afwijking van September 1936, wordt opgebracht in den vorm van verhoogde vennootschaps- en van oorlogswinstbelasting.

Pas wanneer deze cijfers herleid waren en verwerkt waren in de becijfering van de indexcijfers zou de vergelijking van den heer Thamrin eenigen zin hebben gehad, al bleef ook dan nog mijn bezwaar bestaan, dat er nu niet van het deelen in devaluatiewinst gesproken kan worden.

Het tweede detailpunt, dat ik even wil bespreken, is de bieraccijns. Daarbij stel ik voorop, dat ook ik geen bierexpert ben.

(Meerdere leden: Nou, nou!)

Deze interruptie op prijs stellende, handhaaf ik mijn uitspraak onverkort. Ik wilde alleen aan de Regeering vragen of Zij van de verhooging van den bieraccijns niet vreest een aantrekking van den import van bier, van zooveel goedkooper importbier, dat daardoor werkelijk ernstige schade zou worden gedaan aan de productie van ons eigen Indisch bier, getroffen door den veel zwaarderen accijns.

Ik wijs er hierbij op, dat men zich niet te veel moet voorstellen van het verschil in smaak en in kwaliteit, dat nog altijd bestaat tusschen het hier geproduceerde bier en bepaalde soorten geïmporteerd bier.

(De heer Verboom: Het lijkt een vechten tegen de bierkaai.)

Het is een bekend verschijnsel, ik moet dat met een zekeren weemoed constateeren, dat men aan alles went, ook aan een anderen biersmaak.

Het derde detailpunt, dat ik even in beschouwing wil nemen, is het standpunt, dat de Regeering inneemt tegenover het heffen van een vrijgezellenbelasting. Mij dunkt, dat het geheel onvoldoende is, wanneer de Regeering erop wijst, dat van een inkomen van *f* 900 af, de belasting voor de vrijgezellen veel sterker progressief wordt dan voor anderen. Dit is op zichzelf juist, ik denk er uit den aard der zaak niet aan, dit te ontkennen, maar daarmede is dit vraagstuk toch ten eenenmale onvoldoende besproken. Ik ben van meening, dat op dit terrein voor de Regeering wel degelijk een plicht gelegen is en dan voeg ik er dadelijk aan toe, dat ik hierin niet alleen zou willen betrekken de vrijgezellen, maar evengoed de kinderlooze gezinnen en de gezinnen met weinig, dus één of twee kinderen. Men behoeft ook alweer niet te zeggen, dat er toch een aanzienlijke kinderaftrek wordt toegepast bij het vaststellen van het belastbaar inkomen, dat weet ik uit ondervinding.

(De heer Blaauw: Hier is U dus wel expert.)

Ik voeg hieraan toe, dat dit niet voldoende is; er is op dit terrein veel te doen, dat onbegrijpelijkerwijze ongedaan blijft en er is zeker veel te doen in een tijd als deze. Wanneer wij zien, hoeveel de groote gezinnen door de stijging van de prijzen der middelen tot het noodzakelijk levensonderhoud, juist in tijden als deze meer moeten betalen dan de ouders van kleine gezinnen, als wij verder bedenken, hoeveel grooter de bijdrage is, die de groote gezinnen leveren aan de verdediging van het Land door het afstaan van gemobiliseerde zoons, dan herhaal ik, dat het mij onbegrijpelijk is, dat de Regeering dit terrein met een enkel zinnetje als afgegraasd meent te mogen beschouwen.

(De heer Leunissen: Weet U ook, wat de oorzaak is van de kleine gezinnen? Moeten de kleine gezinnen daarvoor gestraft worden?)

De oorzaak van de kleine gezinnen is een vraag, die heel breede perspectieven voor debat opent. Ik zou daar mijn geacht medelid, den medicus Leunissen, heel veel van kunnen vertellen, wat ik hem eigenlijk niet behoef te vertellen, maar ik zal mij er niet in begeven, ik houd mij liever aan het constateeren van de feiten, dat de groote gezinnen in ieder opzicht ter wille van het landsbelang veel zwaardere offers brengen.

Zij doen dat over het algemeen voor zoover mij bekend gaarne, maar dat doet niet aan het feit af, dat zij veel zwaardere offers brengen, in persoonlijken en in financieelen vorm, dan vrijgezellen en kinderlooze gezinnen en gezinnen met weinig kinderen. Het is niet anders dan redelijk en een eisch van redelijkheid ook aan de Regeering

(Kerstens.)
voor te leggen, dat hier naar een beter evenwicht wordt gestreefd. Ik leg deze gedachte met veel aandrang onder de oogen der Regeering.

Wat ik hier gezegd heb ten aanzien van de inkomstenbelasting, geldt evenzeer voor andere vormen van belasting, bijvoorbeeld ook voor de personeele belasting, het meest onbevredigende produet van belastingwetgeving dat mij bekend is. Dat men deze belasting ook nu nog handhaaft, ondanks alle mogelijk verzet uit dezen raad, is voor mij en anderen een steen des aanstoots.

Ik wil besluiten met een korte algemeene beschouwing.

Als de Regeering er ons in de memorie van antwoord op wijst, dat Zij in de aanschaffing van oorlogsmateriaal enz. beperkt is door de leveringsmogelijkheden van het buitenland, leg ik mij onmiddellijk bij dat argument neer. Inderdaad, als ik met een heeleboel geld in de toko kom, maar de tokohouder zegt: wij zijn uitverkocht en kunnen niet leveren, heb ik aan dat geld niets. Dat argument is m.i. dus niet verder voor bespreking vatbaar, aannemende, dat het juist is, en dat wij dus niet alles, en lang niet alles, koopen kunnen wat wij zouden willen koopen. Maar de andere argumentatie in de memorie van antwoord, de meer algemeene, verontrust mij. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven bij interruptie op de rede van den heer Mussert gezegd, dat de Regeering zich inderdaad niet meer vastklemt aan oude monetaire en economische theorieën. Ik zou het zeer gaarne gelooven, maar ik kan het niet geheel gelooven. Als het juist is, dat men het Nederlandsche goud zou willen reserveeren voor den opbouw en als men zich bij de aanschaffing van oorlogsmateriaal ook nu nog zou willen laten leiden door het theorema van de sluitende begrooting, van inflatievrees e.d., dan mogen de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde luiden zooals zij willen, maar dan wijzen de feiten in de richting, dat men vasthoudt aan economische en monetaire theorieën, waarvan wij op het oogenblik alleen nadeel kunnen hebben.

De Regeering zegt, dat wij een groot deel van onze aandacht moeten blijven schenken aan het doel: een sluitende begrooting, omdat wij anders inflatie krijgen, met alle gevolgen van dien en dan onze credietwaardigheid wordt aangetast, niet alleen voor wat betreft het plaatsen van leeningen, maar ook voor wat aangaat het plaatsen van bestellingen. Wanneer de heer De Villeneuve, in denzelfden trant redeneerende, zegt: als wij beginnen met een bedrijfspolitiek als door sommige leden voorgestaan — ik vat zijn woorden om tijd te besparen in het kort samen — begeven wij ons op het hellend vlak, stel ik daartegenover, dat wij al op een hellend vlak zijn, maar niet op het hellend vlak, dat ons monetair bestaan, en de positie en gaafheid van den Indischen gulden betreft, doch op een veel ernstiger hellend vlak, dat van ons bestaan zelf. Hierin zit naar mijn meening de kern van het vraagstuk, dat de Regeering en andere sprekers met mij eenigermate gescheiden houdt. Ik geloof er niets van, dat op het oogenblik onze credietwaardigheid, hetzij wat betreft het leenen, hetzij wat betreft het koopen bepaald wordt door de innerlijke positie van onzen gulden. Ik geloof, dat onze credietwaardigheid op beide terreinen bepaald wordt door de vraag of wij bereid zijn ons met alles wat wij hebben te verdedigen als een onafhankelijk land. Dat is voor mij de hoofdzaak in dit geheele debat.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist.)

Alles wat wij bezitten moet op het oogenblik worden ingezet en bij wijze van spreken moet nog niet voor tien procent gereserveerd worden voor den opbouw van straks, wanneer die tien procent noodig zou zijn voor de handhaving thans van ons bestaan.

(De heer Roep: Zeer juist!)

Ik hecht hier niet aan een theorie van inflatie-vrees en van aantasting van crediet. Ik hecht in dit opzicht alleen aan de

(Smit, Verboom.)
theorie van den wil tot handhaving van ons bestaan en tot het inzetten van alles wat wij bezitten om ons te handhaven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het hierbij laten. Wellicht is er in tweeden termijn nog aanleiding om in te gaan op meerdere details t.a.v. dit hoofdpunt.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Na de woorden van den vorigen geachten spreker, kan ik betrekkelijk kort zijn. Ik wil mij bij die woorden zeer gaarne aansluiten.

De Regeering heeft ons een reeks belastingvoorstellen doen toekomen, waartegen ik in het algemeen weinig bezwaren heb. Ik zou mij willen aansluiten bij de opmerkingen van den heer C. C. van Helsdingen met betrekking tot de financieel minder draagkrachtigen, doch uit anderen hoofde heb ik tegen deze belastingvoorstellen geen bezwaar.

Wel heb ik bezwaren tegen den stand van zaken op het oogenblik met betrekking tot onze defensie. Wij zetten op het moment, als ik het zoo zeggen mag, alles op het spel en dan moet ook alles wat mogelijk is voor dit doel worden aangewend. Ik hecht dan ook weinig waarde aan het feit, dat wij gelden zullen reserveeren voor betalingen, die wij eventueel later zouden kunnen doen. Want het staat voor mij lang niet vast, dat die betalingen dan nog zullen kunnen plaats vinden. Ik geloof inderdaad — het is van ochtend al gezegd, — dat, indien al de maatregelen zouden worden genomen, zooals de Regeering zich die voorstelt, de kans bestaat, dat wij gelden bijeen zamelen, die door een ander geïncasseerd zullen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben op het oogenblik maar één doel voor oogen — en dat is door den vorigen spreker zeer duidelijk gezegd —, n.l. om met alle mogelijke middelen ons bestaan te trachten te handhaven. Wanneer wij dat inderdaad doen, moeten daarvoor echter ook alle offers worden gebracht en dan schenkt het wel heel weinig bevrediging, dat een vertegenwoordigend lichaam als de Volksraad omtrent het doen van bestellingen in Amerika de mededeeling ontvangt, dat dit slechts in beperkte mate mogelijk is.

Wanneer dan tenslotte in het publiek geen mededeelingen daaromtrent zouden kunnen worden gedaan, zou ik het toch bijzonder op prijs stellen, als de Volksraad daarover, desnoods in geheime zitting, mededeelingen zou kunnen ontvangen. Want de kwestie van wat wij kunnen bestellen — en wat verwerkt kan worden moet ik daaraan toevoegen — is thans zeer urgent. Ik ben van meening, dat de Volksraad het volste recht heeft om een inzicht in deze zaak te vragen en dat is tot nog toe volgens mij volstrekt niet verkregen. Ik vertrouw dan ook, dat de Regeering hiertoe bereid zal zijn.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal over de onderhavige voorstellen niet in details treden. Ik kan mededeelen, dat mijn fractie zich in het algemeen met deze voorstellen kan vereenigen, al vragen wij ons ook af of de Regeering ten aanzien van een verzwaring van de belastingen, niet veel verder had moeten gaan dan is geschied in de voorstellen, die ons zijn voorgelegd. Vast staat voor mij, dat een groot deel van de burgerij tot grootere offers bereid is en het vragen daarvan zelfs van de Regeering had verwacht.

Onze fractie gaat onder de huidige omstandigheden accoord met de heffing van een defensie-uitvoerrecht. Het is den Volksraad bekend, dat wij zeer ernstige principieele bezwaren hebben tegen deze heffing, maar wij vinden, dat de omstandigheden van dien aard zijn, dat wij over onze bezwaren moeten heenstappen; die bezwaren vallen op het oogenblik volkomen weg. Toch zou ik aan de Regeering willen vragen of het niet mogelijk is een zekere differentiatie in de heffing toe te passen, waardoor aan het bezwaar, dat sommige producten deze heffing niet kunnen dragen, zou kunnen worden tegemoetgekomen, en tevens de sterkere producten, om

(Smit.)

dezen term te gebruiken, zwaarder zouden kunnen worden belast. Zou het voorts — zoo vragen wij ons af — niet mogelijk zijn, daar aldus alleen de exportbedrijven worden belast, tevens een heffing te leggen op den omzet van de grootere bedrijven, zooals in het afdeelingsverslag is bepleit? Men kan deze heffing zien als een aanvulling van het uitvoerrecht en als een poging om aan de bezwaren, die tegen het uitvoerrecht bestaan, namelijk dat zeer eenzijdig alleen de export-bedrijven worden getroffen, tegemoet te komen.

Intusschen houden de huidige voorstellen nauw verband met den internationalen toestand en men kan er m.i. daarom niet aan ontkomen, om ten aanzien van dien internationalen toestand en alles wat daarmede verband houdt, in algemeene beschouwingen te treden.

De heer Van Helsdingen heeft dit standpunt verworpen en gezegd, dat hij geen aanleiding vond tot het houden van algemeene beschouwingen, maar het betoog, dat daarop volgde, was in wezen niet anders dan een beschouwing in algemeenen zin. Daaruit blijkt, hoe moeilijk het zal zijn deze voorstellen los te maken van de huidige omstandigheden.

De toestand is — dat behoef ik wel niet nadrukkelijk vast te stellen — op het oogenblik uiterst hachelijk; zelfs de moedigsten en sterksten onder ons dreigen bij wijlen te zullen versagen. Ik geloof niettemin, dat er zelfs op dit oogenblik, een van de meest tragische oogenblikken, die de wereldgeschiedenis gekend heeft, geen aanleiding is voor ontmoediging, wanneer wij slechts voor oogen houden de groote beginselen, waarvoor wij strijden, en er ons rekenschap van geven, dat meermalen in de wereldgeschiedenis het bestaan van de menschheid op het spel heeft gestaan en dat het ook meermalen geleken heeft alsof geen redding meer mogelijk was.

En zelfs wanneer op het oogenblik de westersche democratieën niet bestand zouden zijn tegen de eischen van een totalen oorlog en er vrede gesloten zou worden, dan nog ben ik er met den Amerikaanschen schrijver, die hedenochtend in de couranten werd geciteerd, van overtuigd, dat deze oorlog in werkelijkheid niet geëindigd zal zijn. Deze oorlog gaat om alles wat ons leven en bestaan waard maakt om geleefd te worden. Deze oorlog zàl worden uitgevochten, wanneer dat niet in Engeland is, misschien in de Syrische woestijn, of aan de kusten van de Vereenigde Staten, maar uitgevochten zal deze strijd worden en wij zullen daarbij naar mijn vaste overtuiging winnen. Als dat zoo is, dan is het zaak, dat wij ons tot het uiterste inspannen en dat wij komen tot een algemeene mobilisatie van de geheele maatschappij. In de afgeloopen jaren is dit in deze zaal van de zijde van onze fractie reeds bij herhaling verkondigd, tot nog toe altijd tevergeefs; de Regeering heeft steeds elke poging in deze richting afgewezen. Maar een dergelijke algemeene mobilisatie is thans noodzakelijker dan ooit, ze is naar mijn vaste overtuiging onontkoombaar, wanneer we op het oogenblik onzen plicht werkelijk ten volle verstaan.

Dat de Regeering hieraan nog niet toe is, moet ik tot mijn groot leedwezen opmaken uit de schriftelijke stukken, als ik zie, dat daarin op het oogenblik nog wordt gesproken van een sluitende begrooting en van het nakomen van aangegane verplichtingen, zelfs daar, waar deze verplichtingen voorshands en misschien wel voor langen tijd niet zullen zijn na te komen. Het gaat thans om het behoud van het Koninkrijk der Nederlanden, en, zonder pathetisch te worden, kunnen we gerust zeggen: om de redding van de geheele wereld. Dáárop dienen thans alle krachten gericht te zijn, daarvoor dient thans — ik ben dat geheel met den heer Kerstens eens — alles te worden ingezet. Het nakomen van onze verplichtingen, hulp aan onze bondgenooten, hulp bij den wederopbouw van Nederland — het zijn allemaal dingen, die ook onze fractie in volle overtuiging voorstaat. Maar dit alles zal slechts mogelijk zijn, zal slechts zin hebben, wanneer wij Indië weten te behouden, wanneer Indië dezen storm zal weten te boven te komen. Daartoe moet thans alles worden aangewend, óók de Nederlandsche goudvoorraad, óók de deviezen, die in Nederlandsche handen zijn; wij mogen daartoe geen middel onbeproefd laten, ook niet het middel van een eventueele dollarleening.

En als dit alles niet baat, zou ik willen zeggen: laat onze Koningin dan een persoonlijk beroep doen op den President der Vereenigde Staten, laat Hare Majesteit dan op de treffende wijze, waarop Zij het in de afgeloopen weken bij verschillende gelegenheden heeft gedaan, den President der Vereenigde Staten er met nadruk op wijzen, dat het op het oogenblik niet gaat om het maken van wat meer of wat minder winst, om directe betaling of betaling op langer termijn, doch om alles, wat voor ons in het leven waarde heeft, óók voor de Vereenigde Staten.

En als onze Koninklijke Regeering in Londen nog niet tot dit besef mocht zijn gekomen, als er zich wat dit betreft nog moeilijkheden of vertragingen mochten voordoen, dan zou ik zeggen: laten wij de beste menschen waarover we op het oogenblik beschikken, met de snelst mogelijke gelegenheid naar Londen zenden, laten we dáár een persoonlijk beroep doen op de Nederlandsche Regeering en haar persoonlijk vertolken wat er hier in de Indische gemeenschap leeft. Eenigen onzer beste menschen zouden ook, als dat noodig is, naar Washington kunnen gaan om daar in overleg te treden met de regeering der Vereenigde Staten en aldus te bereiken wat op het oogenblik noodzakelijk is, niet slechts voor ons bestaan, doch evengoed voor het bestaan der Vereenigde Staten. Onze strijd is een strijd voor de vrijheid der menschheid, een strijd voor de kostbaarste goederen waarover de menschheid beschikt, in geestelijk en cultureel opzicht, onze strijd is er een voor alles wat het leven waard maakt om geleefd te worden. Daarom kunnen we op het oogenblik ook zoo sterk zijn, omdat, wanneer wij de nederlaag zouden lijden, het leven voor velen onzer geen waarde meer zou hebben.

Indien dit alles zoo is, zal echter ook in al ons doen en laten tot uitdrukking moeten komen de overtuiging, dat wij strijden voor de zaak der menschheid en dat wij dus in alles rechtschapen, rechtvaardig en eerlijk dienen te zijn; dat wij alles zullen moeten offeren, zooals zooeven terecht de heer Kerstens zeide, voor dit eene groote doel.

Er zijn echter in dit opzicht nog altijd dingen, die ons onaangenaam en pijnlijk treffen. Wij richten ons dikwijls met onze verwijten tot de Regeering, doch wij moeten ons daarmede even goed richten tot de Indische gemeenschap. Er zijn helaas nog altijd veel te veel menschen, die blijkbaar van den ernst van dit oogenblik niet doordrongen zijn, die niet begrijpen, dat zij al hun kracht, al hun tijd, al hun goed hebben in te zetten voor deze groote zaak. In dit opzicht treft het b.v. mijn fractie en mij ten zeerste, dat in de stukken nog altijd wordt gesproken van een oorlogswinstbelasting. Ik zou zeggen, dat van een oorlogswinst op het oogenblik in geen enkel opzicht meer sprake mag zijn. Die oorlogswinst is gekocht met het bloed van de honderdduizenden, misschen wel millioenen die op het oogenblik in het Westen zijn ten onder gegaan en een dergelijke winst dient ten volle ter beschikking te worden gesteld van de gemeenschap voor het groote doel, dat wij allen steeds voor oogen hebben.

Het zelfde geldt ten aanzien van het bankgeheim. Tot mijn groote verbazing heb ik uit een artikel van de Indische Courant van 17 dezer moeten ervaren, dat nog altijd dat bankgeheim wordt gehandhaafd en dat aan opheffing daarvan voorshands niet wordt gedacht. Het is misschien naief, maar ik voor mij verkeerde in de veronderstelling, dat door de maatregelen der Regeering met betrekking tot de deviezen- en effectencontrôle aan de handhaving van het bankgeheim een einde was gemaakt. Als echter de schrijver van het bewuste artikel gelijk heeft en er nog steeds van opheffing

(Aldjoeffry.)

geen sprake is, zou ik met nadruk willen vragen of de Regeering ten spoedigste daartoe wil overgaan, want het gaat niet aan, dat ook thans nog velen door het bestaan ervan zich onttrekken aan hun verplichtingen tegenover de gemeenschap, die juist nu dubbel zwaar wegen. Elkeen, die zich daaraan, zelfs nog op dit zeer hachelijke oogenblik, dat de menschheid doormaakt, schuldig maakt, dient openlijk te worden gebrandmerkt, ook al zou het menschen betreffen in zeer hooge posities.

Ik heb dit alles niet gezegd, omdat ik ten koste van alles critiek wil leveren, en ook niet omdat ik zou willen miskennen het vele goede dat door de Regeering is gewrocht. Wij weten allen, dat in de afgeloopen weken en maanden door zeer velen zeer hard is gewerkt, met onzen Gouverneur-Generaal aan den top, dat vele nuttige en noodige maatregelen op zeer korten termijn zijn doorgevoerd, doch onze fractie en naar ik hoop de geheele Indische gemeenschap zal niet rusten voordat dit over de geheele linie het geval zal zijn, voordat overal zal worden gewerkt in het tempo, waarin sommige regeeringsbureaux en vele particulieren hebben gearbeid. Onze fractie zal steeds en voortdurend eischen, dat men zich met al zijn werkkracht en tijd beschikbaar stelt voor de gemeenschap en dat de offers, die gelukkig nu reeds door velen vrijwillig worden gebracht, in de naaste toekomst door allen zullen worden gebracht.

De democratie is traag en past zich zeer moeilijk aan. In de afgeloopen weken hebben wij gezien, welke noodlottige gevolgen dat kan hebben.

(De heer Soangkoepon: Dat heeft ook de wereldoorlog bewezen.)

Wij zullen dus, willen wij gered worden en niet ondergaan, ons op dit punt volledig hebben te herzien.

Wij zullen alle aarzeling, alle traagheid, die zich in dit opzicht voordoet, moeten overwinnen. Wij zullen ons allen ten volle in dienst moeten stellen van de zaak van onze Regeering en Koningin, van de zaak, die tevens de zaak der menschheid is.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik met betrekking tot het aan de orde zijnde onderwerp het woord vraag dan doe ik dat met schroomvalligheid en tegenzin, want eigenlijk valt er in dezen tijd weinig te praten maar veel meer te doen! De oorlog met al zijn verschrikkingen beheerscht een groot deel van de wereld. Wat valt er dan eigenlijk voor ons nog te praten? Zouden wij ons niet eendrachtig om onze Regeering moeten scharen, wanneer deze naar beste weten iets doen wil, wat ons helpen kan de bezoeking van den oorlog van ons en de onzen hier, die door haar worden geleid zoo mogelijk af te wenden door deze, goddank tot nog toe gespaarde gewesten meer dan tot nu toe het geval was, in staat van verdediging en van militaire paraatheid te brengen en ons ook tegen den weerslag der oorlogsellende, op het gebied der staathuishouding, ondanks de geweldige offers, die defensie van ons opeischt, zoo goed mogelijk paraat te maken door te streven naar een sluitend budget? Eigenlijk zouden wij met een variant op een bekend rijmpje, maar moeten zeggen: „Wat de Regeering doet" — ik leg weer het accent op „doen" — „is goed" en dus onzen steun maar moeten geven aan wat Zij vraagt te mogen doen. Wat mij betreft, Mijnheer de Voorzitter, ik verleen Haar dien steun en zal achter Haar staan. Maar, ik mag toch niet nalaten aan die gereede toezegging een opmerking te verbinden. De Regeering toch wenscht, ook nu niet, waar zulke offers als waarop ik zooeven doelde, van ons worden gevraagd allerminst het „ja en amen" van ons. Wanneer ik dus, mijn inleiding in zoover ten spijt, een enkel woord in het midden breng dan is het om te verklaren, dat ik met de Regeering van oordeel ben, dat wij niet alleen meer belasting kunnen, maar ook moeten betalen. Niemand zal dit wel met evenveel geestdrift doen als waarmede wij ter leniging van den schrikkelijken nood in het beproefde moederland in den zak hebben getast, daarvoor staat het begrip belasting in een te kwaden reuk, maar geestdriftig of niet de noodzaak is er, en voor deze heeft heel veel te wijken. Als anderen, het moederland, de geslagen bondgenooten met het waarschuwend voorbeeld van 's vijands oorlogstoerusting voor oogen, zich dit eerder zouden hebben gerealiseerd, dan, wie weet, zouden zij den bruten belager van ons aller vrijheid reeds een „halt" hebben kunnen toeroepen en hem genoodzaakt hebben terug te trekken naar waar hij thuis behoort, in het land, waar kanonnen vóór boter gaan. Voor ons hier is het gelukkig niet noodig oorlogstuig vóór onontbeerlijk voedsel te doen gaan, maar toch wel vóór allerlei dingen, die minder onontbeerlijk zijn. Zoo hebben wij, ons spiegelende aan anderer voorbeeld, zoo lang het nog tijd is, den buidel geopend te houden, om zonder nochtans als de vijand, den buikriem strakker aan te halen, opdat hij den honger niet voele, kanonnen te stellen tegenover de zijne. Hierover behoeft niet verder te worden gepraat. En ons past slechts ons fiat te geven.

(Muh. Yamin.)

Acht ik dus de voorgestelde fiscale maatregelen onvermijlijk, zoo ben ik niettemin van meening, dat zij kwalijk zijn los te maken van andere middelen tot onmiddellijke versterking van 's Lands financieele weerbaarheid, die de Regeering ten eenenmale verwerpt. Zij heeft mij niet kunnen overtuigen van de ontoelaatbaarheid van opschorting van de aflossing van leeningen, wanneer dit middel met andere middelen, zou moeten worden aangegrepen om voor noodzakelijke uitgaven dekking te zoeken. Zeker, er valt op zich zelf niets tegen in te brengen, wanneer de Regeering zich tegen den op Haar geoefenden aandrang verweert met een beroep op het feit, dat de uitgaven voor rente en aflossing, al kunnen die onder de huidige omstandigheden niet worden betaald, tot het desbetreffende begrootingsjaar behoorende wettelijke verplichtingen van Nederlandsch-Indië vormen. Maar als die verplichtingen niet zijn na te komen mogen zij dan per se niet in mindering van de begrootingsredieten worden gebracht? De Regeering betoogt wel, dat vorderingen, o.m. op Nederlandsch-Indië, toebehoorende aan in het door den vijand bezette gebied van het Koninkrijk der Nederlanden gevestigde personen, in eigendom overgaan op den Staat der Nederlanden, vertegenwoordigd door de tijdelijk te Londen verblijvende Nederlandsche Regeering, maar Zij zelf voegt hieraan het voorbehoud toe, dat die vorderingen voor realisatie vatbaar moeten zijn en dit hangt af van de mate, waarin de deviezenpositie daartoe de gelegenheid biedt. Is nu die positie inderdaad zoo, dat deze gelegenheid er aanstonds, zeg in 1940, of vóór het sluiten van den dienst over 1940, is? Ik geloof niet, dat de Regeering die zekerheid kan geven. Welnu, zoolang dat dus nog niet het geval is moge Zij zich nog eens beraden omtrent de al of niet aanvaardbaarheid van het standpunt van hen, die slechts noodelijk zouden zien, dat middelen worden gereserveerd, welke, eerst in de toekomst noodig zijnde, thans dadelijk voor de veiligstelling van de eerst vitale belangen — levensbelangen, Mijnheer de Voorzitter, een kwestie van leven of dood, of slavernij, erger dan dood — kunnen worden benut. Dit zou toch zeker niet „een op zien komen spelen" zijn. M.i. althans een veel minder laakbaar op zien komen spelen — en zulks noodgedwongen, want niemand zal bestrijden, dat de nood er is — dan wanneer men op grond van juridische motieven een middel versmaadt, dat aangewend wordt ter versterking onzer defensieve kracht, waarvan nu alles afhangt, ook voor hen, die van Ned.-Indië rente en aflossing te vorderen hebben, daar dit middel aan de Nederlandsche Regeering te Londen ten goede moet komen, meer nog dan aan hen, die rente en aflossing moeten ontvangen. Het gaat immers om het behoud van het imperium.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De onderwerpen, welke thans voor ons liggen, staan uiteraard niet op zichzelf, doch hangen samen met het geheele Indische

(Muh. Yamin.)

budget en met het defensievraagstuk.

Het laatste vraagstuk wordt bij de aanhangige onderwerpen gedeeltelijk op deze wijze opgelost, dat bestrijding der buitengewone uitgaven tot een verhooging der lasten moet leiden. Dit kwestieuse punt buiten beschouwing latende, rest ons bij deze gelegenheid alleen dat gedeelte der vraag, dat samenhangt met de eigenlijke begrooting.

Voorop stel ik in het kort de minder prettige gedachte, dat in de memorie van antwoord verschillende passages aan te wijzen zijn, welke duiden op een eenzijdige oplossing van het defensievraagstuk, en wel door manschappen en materialen van het verdedigingsapparaat te vermeerderen. Deze oplossing is mijns inziens onvolledig en ontoereikend, omdat de defensie en de Indische staatsordening in zoo'n samenhang staan, dat beide in het belang dezer landen in dezen bewogen tijd wel voor een grondige herziening vatbaar zijn. Suggesties in deze richting zijn door den Volksraad bij herhaling gedaan, zoodat ze juist in het licht van de huidige dwingende noodzaak wel op uitvoering wachten.

Ik herhaal deze door vele leden vóór de invasie in Nederland gedane suggesties wederom met stelligen nadruk, omdat ik overtuigd ben, dat een staatsrechtelijk goed geoutilleerd Indonesia mede een betrouwbare springplank vormt naar de door velen verlangde herrijzenis van het thans onvrije Nederland. Dit redmiddel, wellicht het laatste redmiddel, moet de Regeering derhalve niet op een halfslachtige en onvoldoende wijze bejegenen maar zoo goed mogelijk staatsrechtelijk herzien en staatsrechtelijk outilleeren, vooral door opname van en samenwerking met Indonesiërs, de rechtmatige verdedigers dezer landen en belangen. Nog is het daarvoor niet te laat. Men moet niet wachten totdat alles verloren gaat.

De noodzakelijkheid van de verhooging der lasten, met name wat de inkomstenbelasting betreft, kan mijns inziens alleen onderzocht en gebillijkt worden, wanneer wij een definitieve opgave van de Regeering verkrijgen, welke aangeeft het maximale bedrag der defensiekosten, noodig om effectieve resultaten voor deze landen te verkrijgen.

De billijkheid van verhooging der lasten kan verder haar grondslag vinden in de gegevens — wanneer wij daarover kunnen beschikken — betreffende de posten der begrooting, waarop bedragen zijn uitgetrokken, welke door den oorlogstoestand aan de rechthebbenden niet uitgekeerd kunnen worden of welke door verschillende omstandigheden niet aangewend worden, hoewel wij niet in de gelegenheid zijn te vernemen over hoeveel baar geld de te Londen gevestigde Nederlandsche Regeering thans beschikt. Echter valt een eigenaardige onevenwichtigheid der rijkdommen van de verschillende deelen van het Koninkrijk waar te nemen, terwijl het armlastig Indië in dezen moeilijken tijd de lasten moeizaam verhoogt en dit terwijl de kapitaalstroom naar de rijke Nederlandsche schatkist voortduurt.

Uit verschillende overwegingen is het derhalve zaak, dat de Volksraad de onderwerpen behandelt in algemeenen samenhang met de geheele begrooting en met andere daarvoor in aanmerking komende vraagstukken.

Met zoovele woorden heeft de memorie van antwoord verder gewag gemaakt van het Koninklijk besluit van 24 Mei j.l. No. A 1, hetwelk bepaalt, dat de vorderingen op publiekrechtelijke lichamen, toebehoorende aan in het thans door den vijand bezette gebied van het Koninkrijk gevestigde natuurlijke en rechtspersonen, in eigendom overgaan op den Staat der Nederlanden, vertegenwoordigd door de te Londen verblijvende Regeering. Het Koninklijk besluit volgt hier mijns inziens een bijzonderen juridischen weg, dien niet iedereen op dezelfde wijze kan bewandelen. Het betreft hier immers privaatrechtelijke vorderingen van privé-personen, niet op de schatkist van het Europeesche deel van het Koninkrijk, maar op Nederlandsch-Indië, dat volgens artikel 1 der Comptabiliteitswet een rechtspersoon is. De privé-vorderingen dienen derhalve òf over te gaan op de schatkist van de rechtspersoon Nederlandsch-Indië, òf alhier te blijven, ter bewaring voor eventueel later verschijnende crediteuren.

Ik trek dan ook, mede op andere gronden, in twijfel de juistheid van den inhoud en de rechtmatigheid van het genoemde Koninklijk Besluit.

Een algemeene opmerking, die ik omtrent de vennootschapsbelasting gaarne zou willen maken, betreft de geringe verhooging van opcenten, welke na de verhooging slechts 35% van de winst zoude bedragen. Gezien de omstandigheden van heden die naar de meening van velen leiden tôt het beperken der winsten, is het niet meer dan billijk de voorgestelde opcenten hooger dan 35% te stellen.

Duidelijk heeft de Regeering verder medegedeeld, dat een zekere goudvoorraad van de Javasche Bank zoowel als van de Nederlandsche bank zich thans in Amerika bevindt. Zonder dit feit in de discussie te betrekken, zou ik der Regeering de vraag willen stellen, sinds wanneer genoemde goudvoorraad naar Amerika is verplaatst, hoe groot die voorraad is en in welke verhouding hij tot den geheelen zich nog in Indië bevindenden goudvoorraad staat.

De beantwoording van deze vraag is noodig in het algemeen belang en voor een verdere beschouwing van den economisch-budgetairen toestand dezer landen.

Afgezien nog van de zooeven aangevoerde bezwaren, noopt de feitelijk situatie, waarin het Koninkrijk thans verkeert, het door den Indischen wetgever gedane beroep op de artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling in een bijzonder licht te stellen. In het bijzonder betreft het de vier ontwerp-ordonnanties van onderwerp **9** en vervolgens de tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Javatabak. In zijn algemeenheid geldt het uit den aard der zaak onderwerpen of regelingen, waarin de Staten-Generaal wettelijk ingeschakeld dienen te worden, hetzij als toeziend legislatief orgaan, hetzij als bekrachtigend lichaam volgens de wet of anderszins. De artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling spreken immers duidelijk van handelingen of van zoodanige wijzigingen, welke aan de beide Kamers der Staten-Generaal onverwijld ter kennis dienen te worden gebracht. Alleen in dit ééne speciale geval is de mogelijkheid door de wet opengelaten in dringende omstandigheden wetten of algemeene maatregelen van bestuur geheel of gedeeltelijk buiten werking te stellen òf te wijzigen, waarbij dan als wettelijk vereischte geldt het dwingende voorschrift der nadere bekrachtiging door de wet. De dubbele vereischten van onverwijlde kennisgeving en nadere bekrachtiging door de wet zijn met zoovele woorden door den wetgever gesteld, en vormen vervolgens een dwingenden maatregel der competentieverdeeling van bevoegdheden der verschillende wetgevers bij de door de wet uitputtend opgesomde onderwerpen of wetsproducten. De Indische organen moeten zich thans wel bezinnen op het feit, dat de Staten-Generaal van de wetgeving zijn uitgeschakeld. De redeneering, volgens welke de noodwetgeving, die de artikelen 93 en 183 mogelijk maakt, aan de organen hier te lande thans geen enkele moeilijkheid biedt, stuit op deze reëele feiten, omdat deze organen wel doordrongen zijn van de omstandigheid, dat aan de beide vereischten van de genoemde artikelen niet voldaan kan worden. Door dezen gedachtengang te volgen, dat de Indische wetgever slechts zijn taak te volbrengen heeft en de verdere voorschriften aan de Staten-Generaal heeft over te laten, stuit men juridisch op deze staatsrechtelijke zwarigheden, dat wij bij het toepassen der artikelen van de Indische Staatsregeling volkomen te goeder trouw moeten zijn en de zich voorgedane situatie, hoe moeilijk zij ook is, niet zonder meer moeten negeeren. Hoe het ook zij, het beroep op- en het toepassen van de beide artikelen voor meergenoemde wetsmaterie leidt tot deze consequenties, dat de Indische organen en het volksvertegenwoordigend lichaam worden verheven tot vol-

(Voorzitter.)
ledige wetgevende lichamen, alhoewel zonder eenigen wettelijken waarborg. Ik ben dan ook geneigd met die meening mee te gaan, dat dit legislatief vraagstuk op budgetair en ander staatsrechtelijk terrein wel het cardinale punt vormt van de vraag in hoeverre de grondwetsartikelen, en voor zoover deze landen betreffend, de Indische Staatsregeling tegen deze opdringende omstandigheden nog intact zijn gebleven en gehandhaafd kunnen worden.

Een en ander noopt mij dan ook deze suggesties te doen: de behandeling der voorgestelde onderwerpen tot zoodanig oogenblik uit te stellen, dat wij in de gelegenheid komen, de door mij aangeroerde vraagstukken en aspecten in hun algemeenen samenhang uitvoerig te belichten.

De **Voorzitter**: Wenscht een der andere leden nog over dit onderwerp het woord? Zoo niet, dan is beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid morgenavond te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn op de onderwerpen **8** en **9** morgenavond plaats hebben, waarbij zoo mogelijk onderwerp **8** zal worden afgehandeld. Het afdeelingsonderzoek, dat voor heden op den rooster stond, zal morgenochtend plaats hebben. Vrijdagmorgen zal de behandeling plaats hebben van de motie-Thamrin (Ond. **9**, st. 8), de afhandeling van onderwerp **9** en bovendien de behandeling, met afhandeling, van onderwerp **14**.

De vergadering wordt te 12.49 uur n.m. gesloten.

4de VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 27 Juni 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 namiddag).

Aanvulling tarief van invoerrechten (Ond. **8**). — Verhooging defensie-uitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van het tarief van invoerrechten en tot buitenwerkingstelling te dien aanzien van artikel 16 der Indische comptabiliteitswet. (Ond. **8**.)

De behandeling is gevorderd tot het antwoord der Regeering in eersten termijn.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon heeft bij dit onderwerp een staatsrechtelijke kwestie te berde gebracht, nl. de voldoening in de huidige omstandigheden aan het voorschrift, dat bij hanteering van de bevoegdheid om in dringende omstandigheden de tarieven van in-, uit- en doorvoer bij ordonnantie te wijzigen, daarvan onverwijld moet worden kennis gegeven aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

Ik moge met betrekking tot deze kwestie het geachte lid verwijzen naar de terzake gedane mededeeling in de memorie van antwoord met betrekking tot onderwerp **14**, de tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Java-tabak.

Ten aanzien van de door den heer Soangkoepon gestelde vraag naar de mogelijkheid om teerverfstoffen voor de batikindustrie van andere gebieden dan Duitschland te betrekken, moge ik volstaan met een verwijzing naar de memorie van antwoord, waarin is aangegeven van welke landen sinds September van het vorige jaar deze verfstoffen werden betrokken en is medegedeeld wat verder voor de voorziening in de behoefte aan deze artikelen wordt gedaan. Vervaardiging van deze stoffen vereischt een hoog ontwikkelde chemische industrie. De bestaansvoorwaarden voor een dergelijke industrie zijn hier te lande vooralsnog niet aanwezig.

(De heer Soangkoepon: Kan men hier die voorwaarden dan niet scheppen?)

De heer Soangkoepon moet eens gaan kijken bij Bayer.

(Directeur van Financiën, Sosrohadikoesoemo.)

Ten slotte is het geachte lid teruggekomen op het in het afdeelingsverslag geuite bezwaar tegen de redactie van het slot van tariefpost 811, waarin gesproken wordt van „niet afzonderlijk genoemde andere soortgelijke artikelen voor huishoudelijk, hotel- en dergelijk gebruik, of voor toilet- of reisgebruik". Waar in de memorie van antwoord is medegedeeld, dat deze omschrijving weinig practische beteekenis heeft, acht de heer Soangkoepon het bestaan van die omschrijving, welke hij overigens ten onrechte als onbegrensd kwalificeert, overbodig, althans komt het hem veel beter voor om daarbij de te belasten goederen duidelijk te definieeren.

Ik moge te dien aanzien opmerken dat analoge omschrijvingen in tal van tariefposten voorkomen. Zij zijn noodzakelijk omdat een tarief nu eenmaal niet alle bestaande goederen afzonderlijk met name kan noemen en voorts, omdat een tarief niet alleen voor het heden maar ook voor de toekomst moet gelden en dus rekening heeft te houden met de mogelijkheid dat te eeniger tijd thans nog niet bekende artikelen op de markt zullen verschijnen.

Tot geruststelling van het geachte lid kan ik hem voorts verzekeren dat de gewraakte omschrijving, die sinds 1934 in het tarief van invoerrechten voorkomt, tot dusverre in de practijk geen moeilijkheden heeft veroorzaakt.

De heer Sosrohadikoesoemo heeft in overweging gegeven om medicinale zeep, ongeacht de verpakking, met een recht van 20% der waarde te belasten, omdat ze tamelijk duur is en alleen door de beter gesitueerden hier te lande kan worden gekocht. De duurte alleen van eenig artikel kan naar het oordeel van de Regeering echter geen voldoende aanleiding vormen om dat artikel in de categorie der luxe-goederen onder te brengen. Tal van geneesmiddelen zijn duur, radium b.v. is zeer duur, maar toch zal ook het geachte lid naar ik aanneem, met mij van oordeel zijn dat zij alleen daarom nog geen luxe-artikelen zijn.

Eerst wanneer andere omstandigheden, zooals b.v. bij zeepen en luxe-verpakking, er op wijzen, dat behalve de nuttigheidsfactor, ook een luxe-factor aanwezig is, kan er aanleiding bestaan tot heffing van een recht van 20% der waarde.

Om deze reden meent de Regeering geen gevolg te kunnen geven aan de suggestie van het geachte lid om ook medicinale zeep die niet in luxe-verpakking wordt ingevoerd, met een recht van 20% der waarde te belasten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn beëindigd.

Wenscht een der sprekers in eersten termijn te repliceeren?

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat de Regeering mijn suggestie niet heeft willen overnemen; nu voorzie ik moeilijkheden bij den invoer. Wanneer men aanneemt, dat er een partij zeep wordt ingevoerd, elk stuk afzonderlijk verpakt, en 6 stukken zeep in luxedoozen, hoe zal dan de rechtenheffing zijn? De practijk heeft uitgewezen, dat niet doozen van zes stuks worden verkocht doch een of twee stukken uit zulk een doos. Moet dan aanstonds de douanecommissie worden ingeschakeld om het percentage der te heffen invoerrechten te bepalen?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag wel in herinnering brengen, dat hetgeen nu gebeurt, een teruggrijpen is naar den toestand van vóór 30 Juni 1937. Bij de toenmaals bestaande constructie, waarbij deze zeep met 12% werd belast en alleen de als luxe-artikel verpakte zeep met 20%, hebben zich geen moeilijkheden voorgedaan. Bovendien mogen wij aannemen, dat de douane uitgeslapen genoeg is om te waken tegen mogelijke fraudes, terwijl daarnaast de verpakking van dien aard zal zijn,

(Voorzitter, Directeur van Financiën.)
dat men niet stiekum in kisten, waarin eenvoudige onverpakte zeep zit, enkele doozen luxezeep bijpakt; daarvoor zijn trouwens de firma's waarom het gaat, van te grooten omvang. Ik geloof dus, dat het gevaar, dat de heer Sosrohadikoesoemo hier ziet, niet aanwezig is.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie (Ond. **8**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Mag ik thans den geachten Regeeringsgemachtigde eerst vragen of hij kan bevestigen, dat wat betreft Ond. **14** de Regeering heeft berust in de verlenging van den termijn van behandeling met één dag?

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Namens de Regeering kan ik bevestigen, dat dit het geval is, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat de ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht, verschuldigd bij uitvoer uit Java en Madoera van aldaar geteelde, niet voor de Inlandsche markt bereide tabak (Ond. **14**), welke morgen aan de orde komt, een termijn had die heden eindigde, doch dat de Regeering, aangezien de memorie van antwoord pas heden is gedistribueerd, bereid gebleken is de afhandeling op morgen te aanvaarden.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van vier ontwerp-ordonnanties onderscheidenlijk betreffende:

a. een verhooging van het defensie-uitvoerrecht;
b. een verhooging van den accijns op bier;
c. een verhooging van de invoerrechten op bier;
d. de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**),

als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 4 en 7).

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De beperking, welke de Volksraad zich bij de behandeling in eersten termijn van de aan de orde gestelde onderwerpen heeft opgelegd en de omstandigheid, dat het geachte College in algemeenen zin zich tot een bespreking van de hoofdzaken heeft bepaald, maken het ook voor de Regeering mogelijk Haar antwoord beknopt te doen zijn en slechts in het kort op verschillende detailpunten in te gaan.

Als een van de kernpunten van het debat ziet de Regeering de door den nestor van het College, den heer Kan, in de eerste plaats onder woorden gebrachte beduchtheid, dat aan de voor de versterking van de weermacht noodzakelijke uitgaven een rem zou worden opgelegd door het streven naar een sluitende begrooting voor den geheelen dienst. Deze beduchtheid valt evenzeer te beluisteren in de redevoeringen van de heeren Roep, Van Helsdingen, Mussert, Van Zuylen, Kerstens, Smit en Verboom; alleen de heeren De Villeneuve en Soangkoepon hebben ten deze als hun meening geuit, dat in de Memorie van Antwoord zeer terecht was verklaard, dat het streven naar een sluitende begrooting voor den geheelen

(Directeur van Financiën.)
dienst niet in strijd was met den eisch om in deze tijden de krachten in de eerste plaats te richten op steun aan de oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing.

Gezien de blijkbaar vrij algemeene bezorgdheid op dit punt, stelt de Regeering er prijs op, Mijnheer de Voorzitter, uitdrukkelijk te verklaren, dat de versterking van de defensie op geen enkele wijze belemmerd wordt of zal worden door evengenoemd streven, hoezeer dat in het welbegrepen belang van de Indische volksgemeenschap het richtsnoer vormt voor Haar budgetaire politiek.

De omvang en de samenstelling van de weermachtversterking wordt uitsluitend bepaald door militaire en maritieme eischen eenerzijds; de practische mogelijkheden van bestelling en uitvoering daarvan anderzijds. De budgetaire resultante van deze factoren wordt voor een bepaald begrootingsjaar, laat ons zeggen 1940, gevormd door het bedrag, dat in dat jaar daadwerkelijk kan worden besteed en dat als zoodanig in de begrooting wordt opgenomen als een vast gegeven, waarop niet wordt beknibbeld.

Dat wil ook niet zeggen, Mijnheer de Voorzitter — het schijnt nuttig daarop te wijzen — dat dit bedrag tevens de totale grootte aangeeft van de gezamenlijke bestellingen, welke in zulk een jaar loopen; het beteekent slechts, dat de uiteindelijke budgetaire afwikkeling tot genoemd bedrag in dat jaar wordt geacht plaats te zullen vinden. Bij de afsluiting der leveringscontracten worden de eerste betalingen en de garantstellingen, die tezamen veelal een belangrijk percentage van de contractsom vorderen, gekweten uit beschikbare dollardeviezen en voorts — en dat is voor het grootste deel — uit door De Javasche Bank en de Nederlandsche Regeering in Amerika ter beschikking gestelde goudsaldi.

Het komt minder gewenscht voor de bedragen, die op deze wijze benut kunnen worden, hier in het openbaar te noemen; het geachte College zal van mij willen aannemen, dat zij voldoende worden geacht om de defensieversterking te doen verloopen in het tempo, bepaald door de zooeven genoemde factoren.

Daar de aangewende goudbedragen langzamerhand weer vrijgemaakt kunnen worden, naar gelang uit den export dollardeviezen ter beschikking komen, vormen deze goudsaldi in wezen een overbruggingsfonds ten behoeve van de eerste financiering der gesloten en nog te sluiten contracten. Voor de uiteindelijke betaling zijn, voor zoover als dat mogelijk is, de deviezen aangewezen.

En dit, Mijnheer de Voorzitter, voert mij weder terug naar de begrooting en het streven om die sluitend te maken. Want deze deviezen zullen door de Regeering moeten worden aangekocht ten laste van het begrootingsjaar, waarin de betaling plaatsvindt en de begrooting moet daarvoor de middelen verschaffen. Het is misschien gewenscht ter verduidelijking van eenig passages in de schriftelijke stukken en ter inlichting van die geachte leden, wien de samenhang van deze zaken niet geheel helder voor oogen staat — de heer Mussert stelde terzake b.v. eenige vragen — te wijzen op de nauwe correlatie, welke tusschen beide bestaat.

Aan de leveranciers van wapentuig moet in dollars worden betaald. Deze dollars worden door het bedrijfsleven ontvangen als provenu van hun verkoopen naar dollarlanden. Het bedrijfsleven als contribuabele nu draagt bij uit deze opbrengst, maar in guldens, aan de landsmiddelen. Het Land tenslotte kan, voorzien van deze guldens, de dollars koopen welke het bedrijfsleven aan de banken heeft moeten verkoopen om aan het Land zijn heffingsverplichtingen te voldoen. Ik heb, Mijnheer de Voorzitter, den gang van zaken wat eenvoudig geschetst, doch in wezen komt het hier toch op neer.

Het is dus van het grootste belang voor het Land om de middelen te ontvangen om over voldoende dollardeviezen te kunnen beschikken. Maar dat is slechts verzekerd bij een sluitende begrooting, omdat de daarin opgenomen uitgaven ten

(Directeur van Financiën.)

volle gedekt zijn door de middelenontvangsten. En daarmede is ten deele verklaard het streven naar een kloppend budget.

Ten deele, Mijnheer de Voorzitter, want een andere zeer belangrijke factor wordt gevormd door het gebrek aan kapitaal hier te lande, waarop voor landsbehoeften van buitengewonen aard een beroep zou kunnen worden gedaan. Dit noopt er toe om, nu de normale financieringswijze voor deze buitengewone uitgaven, n.l. leening van het moederland, onmogelijk is geworden, zooveel als mogelijk is terug te grijpen naar de regelmatig vloeiende bronnen waarover Indië beschikt en die samenstroomen in het jaarlijksche volksinkomen.

Doch nog een andere factor wijst gebiedend in die richting, Mijnheer de Voorzitter, en wel deze, dat het moeilijk valt optimistisch te zijn ten aanzien van de zwaarte der lasten, welke het nageslacht zal te dragen krijgen, niet slechts in vele andere landen, doch ook hier. Deze komende generatie nu ook nog te belasten met de amortisatie van die uitgaven, welke in eerste instantie toch het heden raken en die — zij het met offers — thans gedragen kùnnen worden, zou geen goede politiek zijn.

Ik zeide hier, Mijnheer de Voorzitter, „kùnnen worden", want daarin ligt ook naar het oordeel der Regeering de grens, tot welke bij het opleggen van lastenverzwaring mag worden gegaan. Uitgaven, die daar boven uitgaan zullen nolens volens op andere wijze, dus door leening op korten of langen termijn, haar dekking behooren te vinden. Maar de noodzaak om daarmede, gelet op de geringe kapitaalkracht van deze landen, zoo spaarzaam mogelijk om te gaan, dwingt nu tevens in de richting van een zoo sober mogelijken opzet van het uitgavenbudget.

Ik merk, Mijnheer de Voorzitter, dat ik door de nadere verklaring van dezen samenhangenden keten van oorzaken en gevolgen al een heel eind gevorderd ben met de bespreking van de algemeene opmerkingen en vragen van verschillende der geachte sprekers in eersten termijn. Het is noodig daartoe thans terug te keeren om te voorkomen, dat belangrijke punten onverhoopt onbesproken zouden blijven.

De zeer ernstige woorden, welke de heer Kan aan het vraagstuk der bewapening, bezien in begrootingslicht, heeft gewijd, vonden voor het grootste deel reeds hun beantwoording in wat ik zoo juist heb gezegd. In het bijzonder de ontkenning van de sub-ordonneering van de defensieversterking aan een sluitend budget en de beschikbaarstelling van goud voor credieten in Amerika, zij daarvan gereleveerd. Ik vertrouw, dat het geachte lid daaruit de overtuiging zal hebben kunnen putten, dat het verkrijgen van een kloppende begrooting door de Regeering zeker niet als het doel par excellence wordt aangemerkt. Zij beschouwt het streven naar een sluitend budget als niet meer dan een middel — zij het een zeer belangrijk middel — om Haar doel, het bewaren zooveel mogelijk van gezonde financieele verhoudingen, ook in deze tijden, ten bate van heden en toekomst der Indische volksgemeenschap, te kunnen bereiken. Een kruidenierspolitiek is Haar daarbij vreemd.

De heer Roep, die de vraag stelde of de Regeering bereid is zonder inachtneming van de kosten al datgene te doen, wat voor de weermacht kan worden gedaan, heeft in deze nadere uiteenzettingen ook op die vraag ongetwijfeld reeds het antwoord gevonden, evenals de heer Van Helsdingen, die den raad gaf, te koopen, wanneer dat mogelijk is. Het geachte lid zal, naar ik vertrouw, tot de gevolgtrekking zijn gekomen, dat daartoe de instelling van een soort oorlogsfonds niet noodig is. Ook de heer De Villeneuve, die hoopte, dat een regeling met de Regeering te Londen mogelijk zou zijn ter verkrijging van de beschikking over een deel van het Nederlandsche goud, moge in het bovenstaande de bevestiging daarvan gevonden hebben.

Met betrekking tot de door verschillende geachte leden — ik noem hier de heeren Kan, Roep, De Villeneuve en Soangkoepon — ter sprake gebrachte kwestie van een eventueele dollarleening kan de Regeering niet wel anders dan herhalen, wat in de memorie van antwoord daaromtrent is gezegd, dat nl. de mogelijkheid wordt onderzocht om in de Vereenigde Staten zulk een leening te sluiten. De kansen om daartoe te geraken moeten echter niet hoog worden aangeslagen, niet als gevolg van een zeker wantrouwen in de credietwaardigheid van Nederlandsch-Indië — daartoe bestaat geen enkele reden — doch in verband met de door den heer De Villeneuve terecht genoemde Amerikaansche wetgeving en met de los daarvan bestaande ongeneigdheid om in de huidige omstandigheden leeningen aan het buitenland te verstrekken.

De opmerkingen van de heeren Kan en Thamrin, dat tot de aanvraag van credieten en leeningen veel eerder had moeten zijn overgegaan, kan bezwaarlijk onderschreven worden, omdat tot het tijdstip, waarop Nederland in den oorlog werd betrokken, de financiering van de buitenlandsche aanschaffingen steeds op de normale wijze heeft kunnen plaatsvinden.

Door verschillende geachte leden is ter sprake gebracht de kwestie van de in Nederland uit te betalen pensioenen, rente en aflossing, welke ook reeds in het afdeelingsverslag en de memorie van antwoord de aandacht heeft gehad. De zienswijzen over deze materie loopen echter sterk uiteen.

Terwijl de heer Kan van meening is dat de betaling der pensioenen en „verlofstractementen" voorloopig wel terzijde kan worden gesteld, de heer Thamrin constateert, dat een deel van deze uitgaven niet zal kunnen worden verricht, waardoor de begrooting een geheel ander beeld vertoont dan de memories van toelichting en antwoord te zien geven, de heer Van Helsdingen in afwijking van de wet de aflossingen niet wil doen plaatsvinden, doch de posten voor rente en pensioenen wil handhaven, waarin de heer Aldjoeffry hem is bijgevallen, heeft de heer Roep zich vereenigd met het standpunt der Regeering, doch meent dit geachte lid, dat aan het daaraan ten grondslag liggende beginsel niet te kort wordt gedaan, indien men voorloopig over deze gelden zou beschikken als zij voor de directe versterking van de weermacht noodig zouden kunnen zijn en heeft tenslotte de heer Soangkoepon kort maar krachtig opgemerkt, dat de opschorting van de aflossing feitelijk een eenzijdige verbreking van een bestaande overeenkomst beteekent.

De Regeering, Mijnheer de Voorzitter, meent dat de aan deze laatste uitspraak ten grondslag liggende gedachtengang juist is. Zooals reeds in de memorie van antwoord werd medegedeeld, vormen al deze posten een obligo van Nederlandsch-Indië, de crediteur is de Nederlandsche Regeering te Londen, die het recht heeft tot volledige opvraging der verschuldigde bedragen. Hoewel geen exacte gegevens ten dienste staan, heeft de Regeering uit bepaalde mededeelingen toch wel den indruk gekregen, dat de Nederlandsche Regeering voor zeer groote uitgaven staat, zoodat Indië erop moet rekenen, dat dit obligo ten volle gekweten zal moeten worden. De Regeering kan daarom niet overgaan tot het afvoeren uit de begrooting van een deel van deze verplichtingen.

Of het in de practijk in incidenteele gevallen mogelijk zal zijn tijdelijk een deel van de voor deze uitgaven bestemde gelden aan te wenden voor andere doeleinden, hangt geheel af van de kaspositie en van de hoeveelheid pondendeviezen welke beschikbaar is. Ook in dit opzicht doet men verstandig, niet te veel te verwachten, omdat — de heer Mussert verwees terecht naar de desbetreffende mededeeling van den Regeeringspubliciteitsdienst — het exportsaldo naar de sterlinglanden ad ± *f* 100 millioen per jaar vrijwel wordt opgewogen door de Indische verplichtingen aan Nederland uit hoofde van de rente, aflossing en pensioenen, zoodat practisch steeds voldoende pondendeviezen ter beschikking zullen staan.

In verband met de terzake van het export-saldo door den heer Mussert gestelde vraag, moge ik opmerken, dat zoowel naar de sterlinglanden als naar de dollarlanden een exportsaldo aanwezig is, het eerste dient om een de facto crediet

(Directeur van Financiën.)
te verleenen, het tweede om de aanschaffingen in de Vereenigde Staten te betalen.

Dit geachte lid heeft ook ter sprake gebracht den bij de memorie van antwoord gevoegden staat B, die een groepsgewijs ingedeeld samenvattend overzicht bevat van de uitgaven, welke naar het oordeel der Regeering voor 1940 geblokkeerd kunnen worden, hetzij omdat die uitgaven niet meer zullen worden gedaan, hetzij omdat besparing mogelijk was zonder de essentieele taak van de verschillende onderdeelen der landshuishouding aan te tasten. De Regeering heeft zich daarbij departementsgewijze doen voorlichten door de betrokken departementshoofden, die elk voor zich hebben aangegeven wat, met volle inachtname van het zoo juist gestelde criterium, mogelijk en dus — in de huidige omstandigheden — nòòdig was.

Bovendien is binnen het raam van de departementsgewijze blokkeeringen de volle vrijheid tot verschuivingen gelaten, wanneer bij nadere overweging een andere oplossing dan de eerst gekozene de voorkeur zou blijken te verdienen. Wanneer tenslotte een zekere blokkeering niet of niet geheel zou kunnen worden uitgevoerd, kan, zoo de Regeering daarmede instemt, daarvan worden afgezien. De geheele specificatie draagt daarom een globaal karakter, waarvan het belang voor het oogenblik voornamelijk schuilt in het eindcijfer van *f* 24 millioen.

Het zou mij ter ver voeren, Mijnheer de Voorzitter, en te diep tot detailpunten afdalen, wanneer ik de door den heer Mussert gevraagde postgewijze toelichtingen thans specifiek zou gaan verstrekken. Zeer gaarne zal ik echter op mijn departement het geachte lid alle door hem gewenschte nadere inlichtingen verschaffen, waaruit dan zal kunnen blijken dat voor vrees geen aanleiding behoeft te bestaan.

De opmerking van den heer Van Helsdingen betreffende een tijdelijke financiering van het binnenlandsch verkeer met teekenmunt, o.m. omdat goudgeld alleen noodig is voor buitenlandsch verkeer, heb ik niet begrepen. Het zal het geachte lid ongetwijfeld bekend zijn dat reeds vele jaren geen goudgeld meer in omloop is en dat in de binnenlandsche circulaire voorzien wordt door bankpapier, teeken- en pasmunt. Dit heeft met een starre of minder starre financieele politiek niets te maken.

De heer Van Helsdingen heeft vervolgens eenige opmerkingen gemaakt over de eischen bij de personeelsvoorziening van het leger en ook de heer Soangkoepon heeft dit punt ter sprake gebracht. Ter voorkoming van een dubbele behandeling zou ik dezen geachten leden willen verzoeken, hun opmerkingen terzake te plaatsen bij de desbetreffende aanvullende begrooting voor de VIIIste afdeeling.

De vraag van den heer Van Helsdingen inzake de meeruitgaven voor de defensie ad *f* 30 millioen als gevolg van de noodzaak tot rechtstreeksche bestelling in Amerika, moet eenvoudig zoo beantwoord worden, dat verschillende bestellingen die vroeger via Nederland zouden zijn geloopen, thans rechtstreeks in Amerika gedaan moeten worden en dat daardoor de reeds genoteerde begrootingscredieten met *f* 30 millioen verhoogd moeten worden. Dit bedrag vertegenwoordigt dus het naar schatting op deze bestellingen in den loop van 1940 te betalen bedrag.

(De heer Van Helsdingen: Dat anders door Nederland zou zijn betaald?)

Dat anders door Nederland zou zijn betaald, ten laste van Hoofdstuk I.

De heer Muhammad Yamin heeft enkele inlichtingen gevraagd betreffende het zich in Amerika bevindende goud van De Javasche Bank. Hierop zij het geachte lid geantwoord, dat deze bank regelmatig een deel van haar goudvoorraad in de Vereenigde Staten aanhoudt. Deze handelwijze, gevolgd in het belang van een goede bedrijfsvoering, steunt op artikel 28 lid 2 van haar octrooi en het gouvernementsbesluit van 25 Juni 1928 No. 4x (Stbl. No. 229), waarbij o.m. is bepaald, dat van de verplichte metaaldekking ten minste $^3/_5$ in Indië aanwezig moet zijn.

De juistheid en de rechtmatigheid van het door den heer Muhammad Yamin aangehaalde Koninklijk Besluit van 24 Mei j.l. No. A 1 zijn naar het oordeel der Regeering voor geen twijfel vatbaar. Voor een staatsrechtelijk debat over de beteekenis van de artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling in de huidige tijdsomstandigheden acht de Regeering het thans niet het juiste oogenblik. Overigens is in de memorie van antwoord inzake de tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Java-tabak reeds opgemerkt, dat de term „onverwijld" dient te worden opgevat in den zin van „zoodra mogelijk" en hier geen binding aan een bepaalden termijn bestaat.

Ik kom thans tot de bespreking van de voorstellen zelf, Mijnheer de Voorzitter, en wil daarbij beginnen met het defensie-uitvoerrecht.

Ik mag wel constateeren dat alle sprekers in eersten termijn verhooging van dit uitvoerrecht aanvaarden. Ik heb daarbij goede nota genomen van de mededeeling van den heer Verboom, dat zijn fractie thans over de ernstige principieele bezwaren, welke zij tegen dit recht heeft, zal heenstappen. Hoewel de heer De Villeneuve heeft gesteld, dat hij uitvoerrechten ook thans een bedenkelijk middel acht, heeft hij zich niettemin tegen de voorgestelde verhooging van het defensie-uitvoerrecht met 1% niet verzet. Verschil van inzicht bestaat dan ook slechts over de vraag, in welke mate het defensie-uitvoerrecht moet worden verhoogd. In het bijzonder heeft de heer Thamrin zich groote moeite getroost om aan de hand van verschillende door hem verzamelde gegevens te betoogen, dat dit uitvoerrecht zou kunnen worden opgevoerd tot een heffing van 4% instede van het door de Regeering voorgestelde tarief van 2%. Het geachte lid grondt zijn uiteenzetting op een vergelijking met het na de devaluatie van den gulden in 1936 tot stand gekomen tijdelijk extra-uitvoerrecht. Hij gaat daarbij zoover beide heffingen als in wezen identiek te noemen. De heer Kerstens deed reeds zijn stem tegen deze vergelijking hooren. Mijnheer de Voorzitter, ook de Regeering kan het betoog van den heer Thamrin op dit punt niet onderschrijven. De omstandigheden, waaronder het extra-uitvoerrecht tot stand kwam, waren toch wel geheel anders dan die waaronder thans de verhooging van het defensie-uitvoerrecht in overweging genomen moet worden. Immers, na de devaluatie van den gulden in het jaar 1936 deed zich het bijzondere feit voor, dat plotseling, geheel onverwacht en zonder eenige extrakrachtsinspanning nagenoeg het geheele export-apparaat zich een extra-opbrengst in den schoot zag geworpen doordat voor het uitgevoerd product aanzienlijk meer Indische guldens werden ontvangen dan vóór de devaluatie. Aangezien de kosten voor de producenten eerst geleidelijk, in een zéér langzaam tempo, toenamen, verkeerden zij tijdelijk, totdat het kostenniveau zich weer bij de hoogere opbrengst min of meer had aangepast, in een zeer bevoorrechte positie. Een positie, welke een bijzondere fiscale behandeling ten volle rechtvaardigde.

Het heeft geen reëele beteekenis om thans na te pleiten over de vraag of destijds wellicht 4%, inplaats van 2% zooals plaats vond, geheven had kunnen worden. In ieder geval kan worden gesteld dat de budgetaire vooruitzichten toentertijde niet een heffing van 4% vorderden. Doch de veronderstelde mogelijkheid om ongeveer vier jaren geleden een heffing van 4% te hebben kunnen opleggen, zooals het geachte lid, de heer Thamrin, thans uitspreekt, houdt toch geen enkel bewijs in, dat nu onder zoo geheel andere omstandigheden een defensie-uitvoerrecht tot een zelfde heffingspercentage op zijn plaats zou zijn. De geschiedenis van het defensie-uitvoerrecht is den Volksraad te goed bekend, dan dat ik hierop diep behoef in te gaan. Ik moge in herinnering brengen, dat dit recht uitsluitend zijn oorzaak vond in de

(Directeur van Financiën.)
behoeften van de schatkist als gevolg van de verhoogde uitgaven voor leger en vloot. Dat ter gedeeltelijke dekking van die behoeften het oog is gevallen op een uitvoerrecht houdt verband met de omstandigheid, dat toen — begin 1938 — het exportapparaat, zij het in verminderde mate, nog de gunstige nawerking ondervond van de devaluatie. Het is evenzeer al te goed bekend, dat velen zulks als een noodoplossing beschouwden en den wensch uitspraken, dat spoedig wegen zouden worden gevonden om de defensielasten te doen opvangen door middelen, welke minder eenzijdig zouden drukken. Deze middelen werden gevonden in een verhooging van de opcenten op de inkomsten- en vennootschapsbelasting. Desalniettemin werd de heffing van het defensieuitvoerrecht voortgezet, omdat ondertusschen door het uitbreken van den oorlog de budgetaire vooruitzichten zoo zeer verslechterd waren geworden, dat het onraadzaam werd geacht een betrekkelijk geringe belasting van 1% af te schaffen, waar bovendien de kans bestond, dat een speciaal uitvoerrecht op bijzonder winstgevende producten zou worden ingevoerd. Mijnheer de Voorzitter, het defensieuitvoerrecht berust dus thans niet meer op de gedachte, dat het exportapparaat als geheel genomen er relatief zooveel gunstiger voorstaat dan de overige deelen der gemeenschap. Het is nu niet anders dan een offer, hetwelk gevraagd wordt tot leeniging van den nood der schatkist. Een offer dat gevraagd kon worden, omdat de heffing betrekkelijk laag is. Het was redelijk naast anderen ook het exportapparaat in de nieuwe belastingverzwaringen te betrekken. Niet om zijn bijzonder gunstige positie werd dit apparaat dus getroffen, doch alleen, omdat de nood vordert zooveel mogelijk een ieder, die daartoe in staat is, mee te laten dragen in de nieuwe lasten.

Het mag in verband met de gegeven uiteenzetting duidelijk zijn, dat de door den heer Thamrin geproduceerde indexcijfers voor de vraag, in welke mate het defensieuitvoerrecht dient te worden verhoogd, niet van beslissende beteekenis geacht kunnen worden. Overigens dient men met de hantéering van dergelijke cijfers voorzichtig te zijn; immers de bedrijfskosten zijn sedert 1936 aanmerkelijk gestegen.

Ook moge de heer Thamrin bedenken, dat sedert April jl. voor verschillende exportproducten, hetzij door verlies van afzetgebied, hetzij door afscheepmoeilijkheden de omstandigheden aanmerkelijk slechter zijn geworden.

De Regeering blijft dan ook van oordeel, dat het defensieuitvoerrecht onder de huidige omstandigheden van den export in het algemeen een matige heffing moet blijven; hieraan voldoet het voorstel om tot een tarief van 2% te besluiten. In verband met de door het geachte lid, den heer Van Zuylen, gestelde vraag, of een heffing van 3% niet juister zou zijn, mag worden opgemerkt, dat vermeend wordt dat het regeeringsvoorstel de juiste maat inhoudt.

Opgezet als hier geschetst kan het karakter van deze belasting gehandhaafd blijven. Hiermede bedoel ik, dat het defensieuitvoerrecht beoogt zooveel mogelijk elk exportproduct te treffen en aan deze heffing de grootst mogelijke spreiding te geven. Verhooging van het heffingspercentage zou het waarschijnlijk onvermijdelijk maken het aantal vrijgestelde producten, nu tot het uiterste beperkt, aanzienlijk uit te breiden. In dit verband moge ik de vraag van den heer Verboom behandelen, of het niet mogelijk zou zijn in de heffing een zekere differentiatie toe te passen, waardoor aan zwakkere producten een tegemoetkoming zou kunnen worden verleend en anderzijds de sterke producten zwaarder zouden kunnen worden belast. Mijnheer de Voorzitter, de aard van een uitvoerrecht brengt nu eenmaal mede, dat met zekere gemiddelden moet worden gewerkt. Fijne onderscheidingen kunnen daarbij niet worden gemaakt. Bij een betrekkelijk matige heffing van 2% zou tegemoetkoming aan zwakke producten practisch dan ook vrijstelling daarvan moeten beteekenen en die mogelijkheid bestaat reeds. De gemiddelde posities waarmede gewerkt moet worden zijn vrij ruw; men zou in onbillijkheden en in irrealiteiten vervallen door te trachten differentiaties toe te passen tusschen heffingen van bv. 2% en 1% of nihel. Dit neemt niet weg, dat de Regeering, zooals Zij reeds in de toelichting en de memorie van antwoord heeft gesteld, het niet uitgesloten acht, dat er thans enkele producten zijn aan te wijzen, welke, wellicht juist door den oorlog, vergeleken bij de andere een bijzonder sterke positie innemen. Deze zouden dan wellicht aan een extra-uitvoerrecht worden onderworpen. De mogelijkheid op dit gebied is nog in onderzoek. Mocht het tot een dergelijke heffing komen, dan zou in zekere mate aan den geuiten wensch tot differentiatie zijn tegemoetgekomen. Verschillende producten zullen daarbij in beschouwing worden genomen, vanzelfsprekend ook het product aardolie, dat zich steeds in de bijzondere belangstelling van den heer Thamrin heeft mogen verheugen.

Ik kom thans tot de voorstellen tot verhooging van de belasting op bier.

Dat het gewenscht is deze belasting te verhoogen ontmoette geen tegenspraak. Echter gaven eenige geachte leden te kennen den voorkeur te geven aan een andere wijze van verhooging dan is voorgesteld, waarbij in het bijzonder de vraag of de bestaande marge tusschen invoerrecht en accijns ongewijzigd dient te blijven, in het middelpunt van de belangstelling stond.

Sommige leden, n.l. de heeren Kan en Soangkoepon, bleken afschaffing van die marge voor te staan, anderen, n.l. de heeren De Villeneuve en Mussert, daarentegen bepleitten Inheemsch en uitheemsch bier gelijkelijk zwaarder te belasten, m.a.w. de bestaande marge ongewijzigd te laten, terwijl de heer Kerstens deed blijken zich t.a.v. deze marge-kwestie niet gerust te voelen.

Het regeeringsvoorstel houdt het midden tusschen deze verschillende meeningen. Het beoogt geen afschaffing van de marge, noch ongewijzigde handhaving, maar vermindering.

Afschaffing zou den binnenlandschen bierbrouwer in een te ongunstige positie plaatsen tegenover diens buitenlandsche concurrenten, daar hij immers, behalve den accijns, invoerrecht heeft te betalen voor de te importeeren machinerieën, grondstoffen en verpakkingsmiddelen, kosten die op het importbier uiteraard niet drukken, terwijl het voorts niet onredelijk wordt geacht hem een zekeren voorsprong te bezorgen, die immers hier te lande gevestigde fabrikanten van niet aan accijns onderworpen artikelen zich evenzeer zien toegekend in den vorm van de invoerrechten, die op de buitenlandsche concurreerende artikelen worden geheven.

O.m. in de omstandigheid dat voor bier die voorsprong reeds thans kleiner is dan die van andere fabrikanten van z.g. luxe-artikelen, heeft de heer De Villeneuve aanleiding gevonden om te betoogen dat vermindering van dien voorsprong achterwege dient te blijven.

De Regeering kan deze meening echter niet deelen. Zooals reeds in de Memorie van Toelichting aangegeven, zijn de geldelijke uitkomsten van de Indische brouwerijen zeer gunstig, terwijl bovendien die industrie steun ondervindt van de contingenteering van den bierimport, welke omstandigheden het alleszins redelijk maken evenbedoelden voorsprong te verminderen.

Als verder argument tot handhaving van de bestaande marge tusschen invoerrecht en accijns voerde het geachte lid aan dat, bij opvolging van deze voorstellen, de accijnsverhooging ten deele door den Indischen bierbrouwer zal moeten worden gedragen, in verband met het feit dat het invoerrecht in mindere mate zal worden verhoogd dan de accijns. Daardoor zal de accijnsverhooging voor het Land niet die bate opleveren, die in de schatkist zou vloeien bij het gelijkelijk zwaarder belasten van import- en Inheemsch bier, daar de winst van den Indischen bierbrouwer zal worden gedrukt met het bedrag van den accijns dat hij voor zijn rekening moet nemen, zoodat zijn aanslagen in vennootschaps- en oorlogswinstbelasting dienovereenkomstig zullen verminderen.

(Directeur van Financiën.)

Uiteraard is dit in de door het geachte lid geschetste situatie — en wanneer de brouwerijen dus ook oorlogswinst zouden maken — juist en alsdan zal een derving aan directe belastingen, tot een zeker bedrag, moeten worden aanvaard. Of die situatie zich zal voordoen is echter aan gerechten twijfel onderhevig, daar de voornaamste buitenlandsche bierleveranciers, Nederland en Duitschland, zijn uitgevallen, zoodat prijsconcurrentie van importbier maar in zeer beperkte mate zal optreden.

Ik kom hiermede aan het door de geachte leden, de heeren Mussert en Kerstens, aangeroerde punt, n.l. de vrees dat door de voorgestelde maatregelen de import uit andere productielanden dan Nederland en Duitschland in zoodanige mate zou kunnen toenemen, dat de Indische brouwerijen daardoor ernstige schade zouden lijden. Voor deze vrees bestaat naar het oordeel der Regeering geen grond, in verband met het bestaan — en handhaven — van de contingenteering van den bierimport.

De door den heer Mussert bepleite verdere verhooging van de belasting op bier, dan is voorgesteld, moet, om de in de Memorie van Antwoord aangevoerde reden, in elk geval voorshands, bepaald worden ontraden.

Ik ben thans gekomen aan de ontwerp-ordonnantie tot heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting, enz.

Het stemt de Regeering tot voldoening, dat in het algemeen ook deze lasten-verzwaringen met instemming zijn begroet, al hebben uiteraard sommige leden op meer of minder belangrijke détailpunten nog wel eenige wenschen, in het bijzonder dan wat betreft de extra-opcenten op de inkomstenbelasting.

Het minst bevredigd toonde zich het geachte lid de heer Thamrin, die, herhalende hetgeen reeds in het afdeelingsverslag te berde werd gebracht, n.l. dat, gezien de belastingverhoogingen sinds 1935 en de verhooging van het prijspeil voor vele artikelen in de laatste maanden en weken, niet dan in het uiterste geval tot verhooging van den belastingdruk mag worden overgegaan, zich heeft afgevraagd of het wel redelijk is het bij een belastingverhooging te zoeken in een vermeerdering van opcenten op de inkomstenbelasting. Naast enkele andere maatregelen dacht het geachte lid daarbij in het bijzonder aan een verhooging van het defensie-uitvoerrecht. Dit punt heb ik reeds uitvoerig in beschouwing genomen, waarbij de conclusie was, dat een zoodanige verhooging bepaald ontraden moet worden. En wat nu de redelijkheid betreft van de voorgestelde verzwaring van de opcenten op de inkomstenbelasting, in de memorie van antwoord is reeds te kennen gegeven, dat de Regeering de door het geachte lid nog eens weergegeven argumentatie niet tot de Hare kan maken en dat Zij integendeel van meening is, dat bij de thans gevraagde offers op het gebied der inkomstenbelasting de perken der redelijkheid niet zijn overschreden. Zij wil zeker niet ontkennen, dat sedert 1936 de kosten voor het levensonderhoud zijn gestegen, doch deze stijging is niet zoodanig, dat op grond daarvan het thans gevraagde offer onredelijk zou zijn te noemen.

Sprekende over offers, ontmoet ik den heer Van Helsdingen, die, zich — daarin bijgevallen door den heer Smit — in het bijzonder bepalende tot hen, die een traktement genieten, van meening is, dat wat meer differentiatie in de opcentenheffing gewenscht is. Daarbij heeft het geachte lid met name het oog op die tractementen, welke nog een mogelijkheid tot sparen laten en die zijns inziens zwaarder belast dienen te worden dan de tractementen, waarbij het levensonderhoud nog net gedekt wordt. Deze laatste groep, welke de geachte spreker om de gedachten te bepalen, naar boven toe heeft begrensd door een tractement van niet minder dan *f* 700 per maand, dat is dus *f* 8400 per jaar, zou werkelijk een offer brengen; zij, die in tractement daarboven uitgaan, zouden aan het offer nog niet toe zijn.

Het is niet de eerste maal, dat het geachte lid de hier weergegeven denkbeelden ter overweging aanbiedt. Nog verleden jaar, bij de behandeling van het voorstel tot heffing van 75 opcenten op de inkomstenbelasting, ben ik in de gelegenheid geweest te wijzen op de bezwaren, gelegen in een incidenteele doorbreking van de in het grondtarief der heffing neergelegde belangrijke progressie, welke het gevolg zou zijn van een differentiatie in de opcenten. Hetgeen bij die gelegenheid namens de Regeering ter zake is opgemerkt — het is te vinden op bldz. 1104 en 1105 van de Handelingen voor het Zittingsjaar 1939/1940 — geldt ook nu nog onverminderd, n.l. dat een differentiatie in de heffing van opcenten, die dan toch bij een zeer veel lagere grens dan *f* 8400 zou moeten beginnen en zich tot alle inkomen, niet slechts tot de vaste tractementen, zou moeten uitstrekken, de gezonde principes van het grondtarief geweld zou aandoen, doordien een niet te motiveeren verschuiving in de progressie wordt teweeggebracht, dit terwijl in de extra-opcenten zelve toch ook reeds weer de progressie van het grondtarief doorwerkt.

Kan de Regeering dus het denkbeeld van den heer Van Helsdingen niet overnemen, omdat het naar Haar oordeel een niet gemotiveerde verdere differentiatie in de verzwaring van druk met zich zou brengen, evenmin kan Zij medegaan met het denkbeeld van den heer Van Zuylen om ook van hen, die thans niet onder het bereik der opcentenheffing vallen, ook opcenten, zij het dan in mindere getale, te vragen. Verwezenlijking van dit denkbeeld zou beteekenen, dat de inkomens van beneden *f* 90 tot *f* 250 per jaar in de opcentenheffing zouden worden betrokken. Na de niet onbelangrijke verzwaring, welke het grondtarief voor deze klassen in het vorige jaar voor het eerst voor de inkomstenbelasting over 1940 heeft ondergaan, kan de Regeering waarlijk geen vrijheid vinden om deze lage inkomens langs den weg van opcenten te doen bijdragen in de versterking van de landsmiddelen.

In het kader van het tot dusver besprokene valt ook een antwoord op het pleidooi voor een vrijgezellenbelasting, gehouden door de heeren Van Helsdingen en Kerstens.

De Regeering is bereid de mogelijkheid van zulk een belasting naast het ongehuwden-tarief en de verwanten-aftrek in overweging te doen nemen, doch het zal den geachten leden duidelijk zijn, dat eventueele maatregelen van de door hen gewenschte strekking geen invloed meer zullen kunnen hebben op den belastingaanslag van het loopende jaar.

Inzake de instelling van een omzetbelasting op groote bedrijven als gas-, water-, licht- en oliemaatschappijen hebben de heeren Roep, Mussert en Verboom nog eenige opmerkingen geplaatst. Hoewel op de bezwaren tegen zulk een heffing reeds in de memorie van antwoord werd gewezen, is de Regeering niettemin bereid ook deze materie nog eens in studie te doen nemen.

Ik kom thans tot de behandeling van enkele punten van meer gedetailleerden aard dan de tot dusver besprokene.

In de eerste plaats is daar dan het verzoek van de heeren Van Helsdingen en Soangkoepon om de betaling van de extra-opcenten in plaats van in ten minste vijf termijnen in zeven termijnen mogelijk te maken.

Ik geloof dat de geachte leden zich van de verlichting, die deze maatregel zou brengen een te groote voorstelling maken.

Wanneer de aanslag zonder vertraging is opgelegd kan de hoofdsom met de thans geheven 75 opcenten worden voldaan in 10 termijnen, dat wil dus zeggen, dat per termijn 17,5% van de hoofdsom wordt betaald. Daar zal nu bijkomen 50%, te betalen in 5 termijnen, dat is dus per termijn 10%, wat het totaal voor elk van de laatste vijf termijnen brengt op 27,5% van die hoofdsom. Bij betaling in zeven termijnen zouden de vijf termijnen, waarbinnen de reeds geheven belasting moet worden voldaan, elk een verhooging ondergaan van iets meer dan 7% dus komen op ruim 24,5% van de hoofdsom. De verlichting zou dus per termijn niet meer dan 3% van de hoofdsom, dat is nog geen 1,5% van het in totaal

(Directeur van Financiën.)

te betalen bedrag beloopen. Het zal den geachten leden duidelijk zijn, dat bij zulk een gering verschil de belangrijke verzwaring van werkzaamheden, gelegen in de invoering van zeven betalingstermijnen voor de extra-opcenten, niet zou opwegen tegen de daarin voor belastingplichtigen gelegen weinig belangrijke tegemoetkoming. Daarbij komt dat een voorziening ook hierom overbodig schijnt, omdat verwacht mag worden dat voor het groote meerendeel der belastingplichtigen deze vijf termijnen mede in het jaar 1941 zullen vallen, aangezien zeker geen groote aantal verhoogingen vóór einde Juli zal kunnen worden opgelegd.

In de tweede plaats blijkt de heer Van Helsdingen, hoewel dankbaar, nog niet geheel voldaan te zijn door de verlaging van de grens in artikel 3 van het ontwerp van meer dan 40% op meer dan 25%. Met name acht hij de tegemoetkoming niet voldoende voor de kleine tractementen, die niettegenstaande een korting nà 1 Januari 1940, toch nog blijven boven de in dat artikel gestelde grens. In verband daarmede stelt het geachte lid voor om ten aanzien van hen, die per 1 Januari een jaarlijksch inkomen van *f* 3 600 of minder genoten en die nà 10 Mei tengevolge van de oorlogsomstandigheden 10% of meer in inkomen achteruit zijn gegaan, per 1 Juli een ontheffing te geven tot de belasting over het verminderde inkomen.

Naar aanleiding van dit voorstel moge ik allereerst opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat grenzen steeds onaangenaam zullen werken voor hen, die er juist boven blijven, doch daar valt nu eenmaal niets aan te doen.

De Regeering meent, dat Zij met de gewijzigde voorziening van artikel 3 ver genoeg is gegaan in tegemoetkoming van hen, wier werkelijk inkomen, vergeleken bij het belaste inkomen, is gedaald. Naast deze ontheffing en de in de belastingregeling opgenomen ontheffing wegens bronverlies acht Zij geen ruimte aanwezig voor nog een derde soort ontheffing, die, behalve dat zij het systeem der belastingheffing zonder gegronde redenen ingewikkeld maakt, bovendien nog de niet te onderschatten moeilijkheid bevat, dat voor haar toepassing zou moeten worden nagegaan, of de daling van inkomsten al dan niet aan den oorlogstoestand is toe te schrijven.

Intusschen kan ik in dit verband den heer Mussert toezeggen, dat bij de invordering in de door hem bedoelde grensgevallen zooveel soepelheid zal worden betracht, als vereenigbaar is met de belangen van het Land.

Ten slotte heeft nog de heer Verboom er zijn verbazing over uitgesproken, dat het bankgeheim nog steeds niet is opgeheven.

Hoewel in normale tijden voor een handhaving van dit instituut gewichtige argumenten zijn aan te voeren, acht de Regeering voorshands de bezwaren tegen opheffing van het bankgeheim, n.l. de vrees voor vlucht van het kapitaal en de belemmering van aantrekking van kapitaal, onder de tegenwoordige omstandigheden vervallen en Zij is dan ook bereid een regeling tot mededeelingsplicht van de banken ten behoeve van den fiscus in ernstige overweging te nemen.

Door de heeren Van Zuylen en Verboom is naar aanleiding van de heffing van 80 opcenten op de oorlogswinstbelasting nog opgemerkt, dat onder de huidige omstandigheden eigenlijk de geheele oorlogswinst aan het Land behoort te komen. Zoover, Mijnheer de Voorzitter, wil de Regeering echter niet gaan. Zooals ook reeds bij de behandeling van de ontwerpordonnantie op de oorlogswinstbelasting 1939 ter sprake is gekomen, zal toch ook bij het behalen van oorlogswinsten — zij mogen den ondernemer al min of meer in den schoot zijn komen te vallen — aan de eigen gestie van dien ondernemer niet alle beteekenis mogen worden ontzegd, weshalve het redelijk en billijk is dat ook hèm een deel van die extra-baten wordt gelaten. Dat deel zal inderdaad klein kunnen zijn. Doch de voorgestelde heffing van 80 opcenten, waardoor het tarief der oorlogswinstbelasting van 35 tot 63 wordt opgevoerd, beoogt ook juist dat deel tot kleine proporties terug te brengen. De geachte leden mogen voorts niet vergeten dat van de na betaling der oorlogswinstbelasting overblijvende oorlogswinsten ook de normale belastingen worden geheven, dus bv. voor naamlooze vennootschappen nog eens 35%, zoodat niet meer dan rond 24% der oorspronkelijke oorlogswinst aan de vennootschap blijft.

De heer De Villeneuve heeft voorts nogmaals ervoor gepleit om den aan de vennootschapsbelasting onderworpen lichamen in dier voege een tegemoetkoming te verleenen, dat hun wordt toegestaan de thans voorgestelde extra-opcenten voor de heffing van de vennootschapsbelasting over het boekjaar 1940 als een bedrijfslast aan te merken.

Andere argumenten dan daarvoor reeds in het afdeelingsverslag naar voren zijn gebracht, zijn door het geachte lid niet aangevoerd en de Regeering kan daarom goeddeels volstaan met verwijzing naar de tegen de zoodanige tegemoetkoming in de Memorie van Antwoord ontvouwde bezwaren.

Zij blijft van oordeel dat aan een zoodanige tegemoetkoming elk logisch verband met de moeilijkheden, welke uit de heffing achteraf van de extra-opcenten zouden kunnen voortvloeien, moet worden ontzegd.

Immers indien van dergelijke moeilijkheden in bepaalde gevallen sprake zal zijn, zullen dit betalingsmoeilijkheden zijn, doch daarvoor ligt in een mindere heffing van vennootschapsbelasting over het boekjaar 1940, welke eerst op zijn vroegst in het jaar 1941 effect sorteert, zeker geen geëigende oplossing, nog daargelaten dat van de voorgestelde voorziening alle vennootschappen zouden profiteeren, dus ook die, welke geen moeilijkheden van de heffing achteraf ondervinden en die derhalve geenerlei tegemoetkoming behoeven.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, kom ik thans toe aan de besprekingen van de door de heeren Thamrin, Soetardjo en Tadjoeddin Noor ingediende motie. Ik zal daarbij kort zijn.

De Regeering moet ontkennen, dat het in bijlage A van de memorie van antwoord verzamelde cijfermateriaal onvoldoende zou zijn, om een helder inzicht te verschaffen in de huidige budgetaire positie van het Land. Daarbij toch is de usantieele opstelling van de financieele nota gevolgd, zooals die pleegt te worden overgelegd bij de indiening van de ontwerp-begrooting op 15 Juni van elk jaar, zoodat de bijlage in staat stelt het normale inzicht in den stand der begrootingsverwachtingen te verstrekken, behoudens dan alleen de gebruikelijke postgewijze toelichtingen in de financieele nota.

De ramingscijfers voor 1940, rekening houdende met de voor dat jaar aanvaarde middelenversterkingen en aanvullende begrootingen, gaven voor den gewonen dienst een tekort van *f* 27 millioen en voor den buitengewonen dienst van *f* 41 millioen te zien. Dit laatste cijfer is blijkens de verwachtingen practisch niet veranderd, de betere uitkomst van den gewonen dienst valt geheel toe te schrijven aan een hoogere middelenverwachting van rond *f* 31 millioen, waartegenover de uitgaven rond *f* 3 millioen meer vergden.

Het door den heer Thamrin genoemde ramingsbedrag van de uitgaven in Nederland maakt op het eerste gezicht stellig indruk, het geachte lid moet echter niet vergeten dat — de heer Van Helsdingen wees er reeds op — een deel daarvan, gedurende de eerste maanden van dit jaar, reeds zijn bestemming heeft gevonden en evenmin, dat in de blokkeering van *f* 24 millioen vele uitgaven in Nederland zijn begrepen voor maatregelen, die thans niet uitgevoerd kunnen worden.

Het restant der zoogenaamde uitgaven in Nederland bestaat uit belangrijke credieten voor aanschaffingen, die thans zooveel mogelijk naar andere landen worden verlegd en uit de posten voor pensioenen, rente en aflossing, waarover ik in het begin van mijn rede reeds heb gesproken.

Wil men wachten, Mijnheer de Voorzitter, tot over al deze zaken een helderder licht dan het thans ten dienste staande is opgegaan, dan zal dit zeker niet kunnen vóór het jaar ten einde is. Maar dan zou van de voorgebrachte belasting-

(Voorzitter.)
verhooging, welke de Regeering ziet als een noodzaak voor het loopende jaar, geen sprake meer kunnen zijn. Dan zou Indië verwaarloosd hebben de voorzorgen te nemen, waartoe het thans het geëigende moment is.

De heer Thamrin, Mijnheer de Voorzitter, gelooft, dat de geheele Volksraad bereid is, mede te gaan met de onderhavige en eventueele andere lastenverzwaringen, als maar de overtuiging wordt bijgebracht, dat er inderdaad geen andere oplossing mogelijk is dan het invoeren van deze lastenverzwaring. Ik meen, dat de Regeering erin geslaagd is, het geachte College deze overtuiging bij te brengen. Het is thans niet de tijd voor verder uitstel. Indië is mede betrokken in den huidigen oorlog, waarin elke dag weder nieuwe verrassingen kan brengen. Daarom, Mijnheer de Voorzitter, zou de Regeering het ten zeerste betreuren, indien de Volksraad zou besluiten tot aanneming van deze motie.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn beëindigd. Het regeeringsantwoord wordt reeds vermenigvuldigd en zal U in den loop van hedenavond bereiken, zoodat de afhandeling van dit onderwerp op morgen kan worden gesteld.

Naar U uit den rooster van werkzaamheden gezien zult hebben, komt morgen dus eerst aan de orde de behandeling van Ond. **14**, Tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht op Java-tabak, en vervolgens de voortzetting der behandeling van Ond. **9**, met daaraan voorafgaande de behandeling van de motie-Thamrin (Ond. **9** — st. 8).

Ingediend zijn voorts nog de drie volgende moties:

1. een motie, voorgesteld door de heeren Soeroso, Tadjoeddin Noor en Muhammad Yamin (st. 9), luidende:

   „De Volksraad,
   gehoord de debatten,
   verzoekt der Regeering dringend, thans uitvoering te geven aan de op 27 April 1931 (zitt. 1930—'31, Handelingen blz. 3132) door den Volksraad aangenomen motie-Soeroso, strekkende tot heffing van een bijzonder uitvoerrecht op aardolie en aardolie-producten (zitt. 1930—'31, Ond. **110** — stuk 9, vgl. ook zitt. 1931—'32, Ond. **136** — st. 9.).''

2. een motie, voorgesteld door de heeren Muhammad Yamin, Soeroso en Soangkoepon (st. 10), luidende:

   „De Volksraad,
   gehoord de debatten,
   noodigt de Regeering uit de totale heffing op de vennootschapsbelasting te stellen op 50 (vijftig) in plaats van 35 (vijf en dertig) procent.''

3. een motie, voorgesteld door de heeren Thamrin, Blaauw en Soetardjo (st. 11), luidende:

   „De Volksraad,
   spreekt als zijn oordeel uit:
   a. dat het beginsel van een „sluitende begrooting'' in deze bijzondere omstandigheden niet als dwingend moet worden aangemerkt en derhalve zoo noodig moet worden losgelaten;
   b. dat het onjuist is om uitgaafposten, welke door de bijzondere omstandigheden geen reëele uitgaafposten kunnen zijn en derhalve niet uitgegeven kunnen worden, op de loopende en volgende begrootingen te laten blijven paraisseeren;
   c. dat ter dekking van buitengewone uitgaven in deze bijzondere omstandigheden ook buitengewone middelen aangewend dienen te worden zooals:
   het aanwenden van den beschikbaren Nederlandschen goudvoorraad in den vreemde (London en Vereenigde Staten) en/of het sluiten van leeningen,
   zulks ten einde de voor Nederlandsch-Indië noodig geachte voorzieningen op zoo spoedig mogelijke wijze te kunnen treffen;
   noodigt de Regeering uit, zoowel bij de hersamenstelling van de begrooting van 1940 als bij de samenstelling van de begrooting van 1941 met bovenstaande desiderata rekening te willen houden, en gaat over tot de orde van den dag.''

Deze drie moties, waarvan stuk 9 bereids is en de stukken 10 en 11 worden vermenigvuldigd en rondgedeeld, zullen morgen eveneens in behandeling worden genomen.

De vergadering wordt te 6.55 uur n.m. gesloten.

5de VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 28 Juni 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Tijdelijke opheffing uitvoerrecht op Java-tabak (Ond. **14**). — Verhooging defensie-uitvoerrecht, accijns en invoerrechten bier enz. (Ond. **9**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 53 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van den heer Yo Heng Kam, dat hij wegens ziekte verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:
1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 24 Juni 1940 No. 1 ter aanbieding van een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting voor het dienstjaar 1940 (Ond. **21**).

De stukken zijn gedrukt en rondgedeeld.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 21 Juni 1940 No. 1245/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad is vastgesteld een besluit tot wijziging van afdeeling III A der begrooting voor 1940 (Ond. **10**).
3. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 20 Juni 1940 No. 15 houdende aanwijzing aan Daniel Kamoe van de plaats Tanah Tinggi in de onderafdeeling Boven-Digoel tot verblijf.
4. Als voren van 20 Juni 1940 No. 16 houdende aanwijzing aan Nait gelar Soetan Machoedoem van de hoofdplaats der onderafdeeling Boven-Digoel tot verblijf.
5. Als voren van 21 Juni 1940 tot ontbinding van de Commissie voor de volkstelling 1940.

De sub 2 t/m 5 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Telegram van een comité in Mekka, houdende verzoek om zending van een schip voor het afhalen van aldaar in moeilijkheden verkeerende Indonesiërs.

(C. C. van Helsdingen.)
2. Afschrift van een klaagschrift van Laloe Mahnep aan den directeur van Binnenlandsch Bestuur inzake bejegening door de veldpolitie.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling der ontwerp-ordonnantie tot tijdelijke opheffing van het uitvoerrecht, verschuldigd bij uitvoer uit Java en Madoera van aldaar geteelde, niet voor de Inlandsche markt bereide tabak. (Ond. **14**.)

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik bij dit ontwerp het woord voer, is dat strikt genomen niet ter wille van den inhoud daarvan, waarmede ik geheel accoord ga, maar alleen naar aanleiding van het antwoord der Regeering op een in het afdeelingsverslag gestelde vraag betreffende een onderwerp, dat van buitengewone beteekenis is en uiteraard ook met het ontwerp samenhangt — anders zou het niet in het afdeelingsverslag zijn opgenomen — doch welks behandeling toch beter niet incidenteel, zoo terloops, bij dit ontwerp kan plaats vinden.

Ik bedoel de opmerking der Regeering in den aanhef van de memorie van antwoord op de desbetreffende vraag:

> „dat de term „onverwijlde" kennisgeving aan de Staten-Generaal, voorkomende in de artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling dient te worden gevat in den zin van „zoodra mogelijk" en hier geen binding aan een bepaalden termijn bestaat. De in deze artikelen tevens vereischte bekrachtiging kan in de huidige omstandigheden door de Kroon geschieden."

Ik vrees, Mijnheer de Voorzitter, dat er in dezen raad wel zeer velen zijn, die deze laatste — wel zeer apodictische — opmerking der Regeering niet zonder meer zullen aanvaarden. Er valt over dit onderwerp, dat eergisterenmorgen door den laatsten spreker bij Ond. **9** is aangesneden, wel wat meer te zeggen. Het uitvoerig betoog van ons geacht medelid, den heer Muhammad Yamin, betreffende de al dan niet juistheid en rechtmatigheid van het aangehaalde Koninklijk besluit van 24 Mei j.l. No. A 1 en over de gelding van de artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling in de huidige tijdsomstandigheden, werd door den Regeeringsgemachtigde afgedaan met de simpele opmerking, dat de Regeering voor een debat daarover het thans niet het juiste oogenblik acht.

Ik kan met die opmerking accoord gaan, in zooverre, dat dit buitengewoon belangrijke vraagstuk zeker niet zoo incidenteel bij de Onderwerpen **9** en **14** moet worden behandeld. Zij vereischen een opzettelijke bespreking ook van de zijde van den Volksraad. Het zou mijns inziens zeer bepaaldelijk politiek onjuist zijn, indien het Opperbestuur — in allerlei opzicht thans niet op de normale, door de Grondwet voorgeschreven wijze kunnende optreden — zonder den Volksraad ook maar zelfs te hooren, zich zoude beroepen op een Staatsnoodrecht, dat het eenzijdig vaststelt. Een en ander vordert mijns inziens ook in dezen raad gezette bespreking.

Ik zou daarom willen voorstellen, deze bespreking thans niet te houden bij dit ontwerp en ook niet voort te zetten bij Onderwerp **9**, dat straks in tweeden termijn aan de orde komt, maar deze staatsrechtelijke aangelegenheid in ruimer verband te bespreken naar aanleiding van een, deze kwestie betreffende, motie, welke ik binnenkort bij den raad hoop in te dienen.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat U en ook de raad, met dit voorstel accoord zullen kunnen gaan. Op die wijze kunnen wij aan dit belangrijk vraagstuk alle recht doen wedervaren, dat het verdient.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: De heer Van Helsdingen heeft voorgesteld de bespreking van het staatsrechtelijke punt, dat in deze materie ligt verscholen en slechts korte behandeling vond, niet thans incidenteel voort te zetten, doch later aan een meer gezette bespreking te onderwerpen.

In het belang van de goede orde ga ik gaarne accoord met de suggestie van den heer Van Helsdingen; ik verzoek den geachten leden dus het bedoelde punt verder bij de behandeling van de Onderwerpen **9** en **14** te laten rusten.

Wenscht nog een der leden het woord over het aan de orde zijnde onderwerp? Zoo niet, wenscht de geachte Regeeringsgemachtigde dan wellicht het woord?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van vier ontwerp-ordonnanties onderscheidenlijk betreffende:

a. een verhooging van het defensie-uitvoerrecht;
b. een verhooging van den accijns op bier;
c. een verhooging van de invoerrechten op bier;
d. de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**),

als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 4 en 7).

Gelijk ik heb aangekondigd lijkt het mij juist en doelmatig het geachte lid den heer Thamrin en den mede-onderteekenaars van de motie-Thamrin c.s. (st. 8) tegemoet te komen in hun stelling, dat de motie een onderwerp van orde inhoudt, zoodat de beraadslaging daarover in dezen termijn moet voorafgaan aan die over de ontwerpen.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Thamrin c.s. (st. 8), luidende:

„De Volksraad,

overwegende:

1e. dat door bijzondere omstandigheden de begrooting voor het dienstjaar 1940 ten aanzien van vele posten een herziening behoeft;
2e. dat verschillende posten van Hoofdstuk I (Uitgaven in Nederland) tot een totaal geraamd bedrag van *f* 177 558 807 voor 1940 in het geheel niet of voor het grootste deel niet kunnen worden uitgegeven;
3e. dat de ontvangsten van Hoofdstuk III (Middelen in Nederland) tot een geraamd totaal bedrag van *f* 29 912 259 goeddeels achterwege zullen blijven;
4e. dat uit dien hoofde thans nog geen duidelijk inzicht kan worden verkregen in de budgetaire positie van Nederlandsch-Indië, met name niet kan worden beoordeeld of en zoo ja, in hoeverre een versterking der middelen voor het loopende begrootingsjaar 1940 noodig en noodzakelijk is;

spreekt als zijn oordeel uit:

a. dat het wenschelijk en noodzakelijk is, dat de Regeering ten spoedigste een duidelijk beeld verstrekt van de momenteele budgetaire positie van Nederlandsch-Indië als gevolg van de bijzondere omstandigheden,

(Thamrin, Voorzitter, Kan.)

b. dat de Volksraad in principe bereid is de noodige lastenverzwaringen te aanvaarden, indien uit het in te dienen overzicht blijkt, dat zulks inderdaad noodzakelijk is,
c. dat het thans bij gebreke aan het onder *a* bedoelde overzicht praematuur is, lastenverzwaringen voor te stellen,

en verzoekt de Regeering de ingediende belastingvoorstellen te willen terugnemen tot tijd en wijle een duidelijk inzicht zal zijn verkregen in de huidige financiën des lands."

Op verzoek van den heer Thamrin schors ik thans voor een oogenblik de vergadering.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Door een samenloop van omstandigheden heeft de behandeling van mijn motie, die als motie van orde is bedoeld, een geheel ander verloop gehad dan aan een motie van orde toekomt. Feitelijk was de bedoeling der voorstellers van deze motie, deze te doen behandelen vóór men met de bespreking van de onderhavige belastingvoorstellen een aanvang zou maken, maar, zooals gezegd, door een samenloop van omstandigheden hebben wij een ander verloop van zaken gehad, waardoor, in tegenstelling met de bedoeling van de motie, wèl een aanvang is gemaakt met de behandeling der onderhavige belastingvoorstellen. Ik geloof, dat het karakter van de motie daardoor niet meer beantwoordt aan het doel, dat bij de onderteekenaars ervan voorgezeten heeft.

Wanneer wij dus de motie intrekken, wil dat niet zeggen, dat de Regeering ons met haar argumenten heeft overtuigd, doch is dit een gevolg van, zooals gezegd, een samenloop van omstandigheden. De motie heeft, om het zacht uit te drukken, een dergelijke behandeling gevonden, dat zij daardoor thans niet meer beantwoordt aan het doel, dat heeft voorgezeten bij haar indiening, n.l. dat het hoofdzakelijk zou zijn een motie van orde, die in behandeling zou worden genomen, vóórdat de besprekingen over dit onderwerp een aanvang zouden hebben genomen.

Nu wij met de beraadslagingen al zoover zijn gevorderd, heeft de handhaving van de motie eigenlijk geen nut meer en trekken wij haar dientengevolge in.

De **Voorzitter**: De motie-Thamrin c.s. (Ond. **9** — st. 8) is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Ik mag er echter nog wel even de aandacht op vestigen, dat de geachte eerste voorsteller in zijn eersten termijn weliswaar er op gewezen heeft, dat zijn motie in zekere mate de strekking had van een motie van orde, doch op haar onmiddellijke behandeling als zoodanig niet uitdrukkelijk heeft aangedrongen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Een Fransch spreekwoord zegt: c'est le ton, qui fait la musique. Ik meen dat dit spreekwoord wel van toepassing kan worden verklaard op de rede, die wij gisterenavond van den geachten Regeeringsgemachtigde hebben aangehoord. Zoowel in de keuze van woorden als in intonatie is door den geachten Regeeringsgemachtigde ten gehoore gebracht een zoetvloeiende en meesleepende symphonie en wel zoo meesleepend, dat de geachte Regeeringsgemachtigde zelf door den toon daarvan werd medegevoerd en vermeend heeft aan het slot van zijn rede te mogen verklaren, dat hij meende met zijn rede den Volksraad tot de overtuiging te hebben gebracht, dat de door de Regeering gekozen weg van de voorgestelde belastingverhooging de eenig juiste is.

(Kan.)

Maar wanneer wij voor een oogenblik op zij stellen de techniek en het musicaal gevoel, die gecombineerd tot resultaat hebben gehad het voortbrengen van een dergelijke als geheel zeer zeker te prijzen sonate, en ons afvragen wat ten deze de gedachtengang van den componist is geweest en niet alleen afgaan op de melodie van het stuk, dan klinkt het antwoord van de Regeering niet zoo bevredigend als men wel zou wenschen.

Met verheffing van stem heeft de Regeeringsgemachtigde verklaard, dat in kwestie van de defensie niet gelet zal worden op een sluitende begrooting. Deze verklaring is van dien aard, dat men tevreden zou moeten zijn met het te dien aanzien door de Regeering ingenomen standpunt. Doch gaat men den verderen inhoud van de rede na en verneemt men, dat de Regeering het niet noodig heeft geacht een leening te sluiten ter bestrijding der uitgaven, omdat op de normale wijze de destijds gedane bestellingen konden worden uitgevoerd, dan spreekt hieruit, naar het mij voorkomt — misschien is het oneerbiedig dit te uiten — het volkomen gemis aan besef der Regeering zoowel hier, als destijds in het moederland, dat men te doen heeft met inderdaad abnormale tijden, die dwingen om, niet met tientallen maar met honderdtallen millioenen te werken. Zij zal nog moeten beseffen, dat het niet meer gaat om uitgaven, die langs normale kanalen gedekt kunnen worden, maar om uitgaven, waarvoor men zeer diep in de beurs zal moeten tasten, zoo diep, dat ook latere generaties daarbij betrokken moeten worden, wil men thans paraat zijn.

De woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde zouden vroeger opgeld gedaan hebben. Ook ik was vol vertrouwen, toen ik vernam van de paraatheid van het moederland, paraatheid tot het laatste uur. Wat is daarvan terechtgekomen? Ook in het moederland dacht men paraat te kunnen zijn door het abnormale met het normale te bestrijden. Dien gedachtengang, dien geest van den componist meen ik ook nu nog in de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde te beluisteren.

Wanneer de Regeering zegt, dat Zij niet optimistisch is wat betreft de komende lasten voor het nageslacht, dan moge dit juist zijn, maar daarmede wordt ook aangetoond de nog ontbrekende appreciatie, een onvoldoend onderkennen van de omstandigheden en een niet beseffen van het feit, dat hetgeen nu op het spel staat zoo groot is, dat daartegenover alles dient te worden ingezet, ook het belasten van de generaties die na ons komen.

(De heer Mansvelt: Zeer juist.)

Ook de latere generaties stellen evenals wij prijs op menschelijke vrijheden en wenschen niet te zuchten onder het juk van overheerschers, die haar het hooren en spreken verbieden.

Zoolang de Regeering dat niet inziet, zoolang Zij meent, dat latere generaties niet mogen worden belast ook waar alles thans op het spel staat, daar twijfel ik eraan, of de Regeering wel wijze lessen heeft getrokken uit hetgeen het moederland is overkomen.

Als de Regeering zegt niet optimistisch te mogen zijn wat betreft de lasten voor de komende generaties, dan is het toch al zeer gemakkelijk om daartegenover te stellen, dat wij onze huishouding moeten bekrimpen en dat alles op een dergelijk peil moet worden gebracht, als verlaging van salaris, waarvoor thans niet de tijd gekomen is en andere maatregelen voor een goedkoopere 's Landshuishouding, dat het in overeenstemming is met de draagkracht dezer landen, maar als de Regeering verder nu daardoor te kennen geeft nog te laboreeren aan de idee, dat Indië een arm land is, zoodat het niet mogelijk is leeningen te sluiten, dan stel ik daartegenover, dat de Regeering haar oogen sluit voor de mogelijkheden welke zeer zeker kunnen worden aangegrepen. Het moet mogelijk zijn om zelfs in dezen tijd de noodige fondsen te verkrijgen en ik vraag mij af of werkelijk door de Regeering voldoende de

(C. C. van Helsdingen.)

ernst dezer tijden wordt onderkend. Wordt door de Regeering wel voldoende onderkend, de mogelijkheid onder de oogen gezien van het verlies van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden?

Wij hebben den geachten Regeeringsgemachtigde als een docent hooren doceeren. Ons is uitgelegd, hoe wij aan deviezen kunnen komen en de rol, die deze deviezen voor onze volkshuishouding spelen, is ons duidelijk gemaakt; daarvoor mag de Volksraad natuurlijk erkentelijk zijn.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wij hebben méér noodig, wij hebben noodig, dat de Regeering op zij zet alle theorieën, die in gewone tijden zeer zeker loffelijk zijn, wij hebben noodig een regeering, die alles overboord werpt ten behoeve van hetgeen het zwaarst moet wegen. Ik zal hierop thans niet verder ingaan, en volsta met mij af te vragen: Zou het waar zijn, zou het waar zijn dat quos Deus perdere vult dementat prius?

Tot slot zou ik het volgende naar voren willen brengen. Onze Koningin heeft een beroep gedaan op alle bevolkingsgroepen hier te lande, om zich om den Landvoogd te scharen, en dat beroep zal niet vergeefs zijn gedaan, Mijnheer de Voorzitter. Gelukkig, dat als landvoogd thans het bewind voert een vastberaden man, niet van veel beloften, maar naar uit de regeeringsdaden blijkt, bereid, om met vastberadenheid, zonder op het sentiment te werken, zijn gang te gaan.

Het was een historisch moment toen U, Mijnheer de Voorzitter, op spontane wijze de woorden van onze Koningin ter harte naamt, en het College en de genoodigden in deze zaal verzocht, zich van hun zetels te verheffen, ten teeken, dat wij allen gehoor geven aan den wil van onze Koningin, ons te scharen achter den Landvoogd en een driewerf hoera op Haar uit te brengen. In dezen tijd is een dergelijk betoon van trouw zeker noodig.

Maar daarnaast verwachten wij van de Regeering een anderen koers. De voorzienigheid, Mijnheer de Voorzitter, waarop U doeldet, en die als een „Deus ex machina" zou moeten optreden, die er voor zou moeten zorgen, dat alsnog, voordat het te laat zal zijn, de slagkruisers zullen worden gebouwd, die voorzienigheid heeft verzuimd, de omstandigheden te zetten naar onze verzoeken, om die te laten wachten tot wij klaar zouden zijn te wachten tot dat wij langs normale kanalen, op normale wijze, abnormale gebeurtenissen tegen zouden kunnen gaan.

Het spijt mij, hier te moeten zeggen dat, alhoewel de toon waarop de muziek, belichaamd in het antwoord der Regeering, zoo gehoord het oor streelt, en wij voor een moment met genoegen de voorgedragen muziek hebben gesavoureerd, de kern van den inhoud ervan er ons toch aan doet twijfelen, of de Regeering inderdaad paraat zal zijn, paraat in een andere beteekenis dan wij tot dus verre hebben beleefd. Ik hoop dat deze mijne woorden — men noemt mij den nestor van het college — niet tevergeefs zullen zijn en dat de Regeering met ons aller steun datgene zal kunnen volbrengen waarop onze Koningin Haar hoop heeft gevestigd.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Regeering willen dank zeggen voor het uitvoerige en in vele opzichten bevredigende antwoord dat Zij heeft gegeven. Vergis ik mij niet, dan zal de Regeering althans min of meer spijt hebben van het gebruik van de uitdrukking „sluitende begrooting", omdat Zij daarmede geesten heeft opgewekt, die Zij thans moeilijk kan bezweren. De Regeering toch erkent de noodzaak van een stevige uitbreiding der defensie en laat Zich dienaangaande volstrekt niet onduidelijk uit. Ik herinner aan de volgende uitspraken:

> „.....uitdrukkelijk te verklaren, dat de versterking van de defensie op geen enkele wijze belemmerd wordt of zal worden door evengenoemd streven.....",
>
> „De omvang en samenstelling van de weermachtsversterking wordt uitsluitend bepaald door militaire en

(C. C. van Helsdingen.)

maritieme eischen eenerzijds, de practische mogelijkheden van bestelling en uitvoering daarvan anderzijds."

„Dat wil ook niet zeggen, dat dit bedrag tevens de totale grootte aangeeft van de gezamenlijke bestellingen, welke in zulk een jaar loopen, het beteekent slechts dat de uiteindelijke budgetaire afwikkeling tot genoemd bedrag in dat jaar wordt geacht plaats te zullen vinden."

Dat is allemaal duidelijke taal. Ietwat verwarrend is echter de uitspraak die de Regeering iets verderop geeft en die zegt:

„De budgetaire resultante van deze factoren wordt voor een bepaald begrootingsjaar, laat ons zeggen 1940, gevormd door het bedrag, dat in dat jaar daadwerkelijk kan worden besteed en dat als zoodanig in de begrooting wordt opgenomen als een vast gegeven, waarop niet wordt beknibbeld."

Deze uitspraak zou eenige bezorgdheid bij den Volksraad kunnen wekken, hoewel die vermoedelijk misplaatst zou zijn. Het is immers niet te verwachten, dat de Regeering er over zal denken om, wanneer eventueel op de begrooting een bedrag zou worden opgebracht, op dat bedrag bij de bestellingen te beknibbelen; dat is wel het allerlaatste wat wij zouden wenschen. Uit de besprekingen in den Volksraad is zeer duidelijk gebleken, dat het college wenscht, dat de Regeering Zich niet zou gebonden achten door een eventueel in de begrooting op te nemen bedrag, maar dat Zij zou aankoopen wat aangekocht zal kunnen worden.

Ik meen daarom, dat de Regeering in dit verband, waar wij niet een begrootingsontwerp behandelen, doch slechts een ontwerp tot het aanboren van nieuwe inkomstenbronnen, dezen term „sluitende begrooting" niet had behoeven te gebruiken.

De Regeering had kunnen zeggen, dat de weermacht moet worden versterkt en Zij het geld noodig heeft, doch er met het op de begrooting opgebrachte bedrag niet kan komen, zoodat langs anderen weg het geld voor de defensie moet worden verkregen. Dat daartoe drie wegen openstaan:

In de eerste plaats is daar de bezuiniging op wat niet strikt noodig is. In de tweede plaats is er het aangaan van leeningen, waartoe de Regeering reeds pogingen blijkt te doen vide Haar uitspraak op roneo blz. 3 van Haar antwoord, luidende:

„Uitgaven die daar boven uitgaan, zullen nolens volens op andere wijze, dus door leening op korten of langen termijn, haar dekking behooren te vinden."

Daaruit blijkt dus, dat de Regeering van het idee van leeningen niet afkeerig is.

In de derde plaats het aanboren van bronnen, die nieuwe middelen zullen verschaffen.

Wij zouden de Regeering zonder meer hebben gevolgd en het debat over de sluitende begrooting ware voorkomen. De Regeering had dus het gebruik van den term „sluitende begrooting" geheel kunnen vermijden.

Deze bezwaren zouden dan niet naar voren zijn gekomen, maar door den Volksraad zou veeleer een sterke aandrang op de Regeering zijn uitgeoefend om de weermacht zoo sterk mogelijk te maken.

Het gebruik van den term „kloppende begrooting" heeft eenige verwarring doen ontstaan. De Regeering heeft daarbij gedacht aan de regelmatig vloeiende bronnen van inkomsten te vermelden onder de „Middelen" terwijl de Volksraad door het gebruik van den term „sluitende begrooting" meer dacht aan het andere deel der begrooting namelijk de begrenzing der uitgaven en aan het laatste wenschte de Volksraad niet mede te werken.

De Regeeringsgemachtigde heeft vrij uitvoerig gesproken over de pensioenen, de rente en de aflossingen. Hij heeft daarbij geen aandacht geschonken aan het verschil, dat ik gemaakt heb tusschen pensioenen, rente, salarissen e.a. eenerzijds en de aflossingen anderzijds. Het recht op pensioen, salaris, rente, is reeds persoonlijk gedefinieerd. Dat is anders bij de aflossingen, omdat daar nog geen enkel persoon is aangewezen. De wet bepaalt alleen, dat van elke leening jaarlijks een zeker percentage zal worden afgelost. Hier is geen persoonlijk gerechtigde aangewezen, zooals bij de pensioengerechtigden, de salarisgerechtigden wel het geval is. Op aflossing kan niemand persoonlijk rekenen, er is geen persoonlijk recht, dat ontstaat eerst na de loting.

De Regeering zegt, wij hebben wel een crediteur, namelijk de Nederlandsche Regeering, die krachtens het Koninklijk Besluit, dat waarschijnlijk op het noodrecht berust — daarin wil ik echter thans niet treden, de staatsrechtelijke beschouwingen komen later, maar de vraag is toch wel even gerechtvaardigd — recht heeft tot volledige opvraging der verschuldigde bedragen.

Hier wordt de Nederlandsche Regeering dus als gerechtigde aangewezen, maar is de Nederlandsche Regeering in wezen de gerechtigde? Hoe komt de Nederlandsche Regeering in de plaats te staan van alle gepensionneerden, obligatiehouders e.d.? De Regeering motiveert dit met te zeggen, dat de Nederlandsche Regeering voor zeer groote uitgaven staat en dat daarvoor de Nederlandsch-Indische obligo noodig zijn. Ik begrijp dit niet. Lees ik deze zinsnede goed, dan is het dus de bedoeling, dat de Nederlandsche Regeering ten deze als gerechtigde optreedt en echter wèl gebruik maakt van de gelden, die niet aan de gerechtigden kunnen worden uitgekeerd. Wat voor wezenlijk verschil is er dan, dat niet de Indische, doch de Nederlandsche Regeering van deze gelden gebruik maakt? Ik meen, dat dit onjuist is. Had de Regeering gezegd: Inderdaad, de aflossingen, pensioenen, rente, enz. kunnen wij niet van de begrooting afvoeren voor gebruik in Indië, omdat de Nederlandsche Regeering, op het oogenblik ontbloot van alle inkomsten, deze gelden noodig heeft, dan geloof ik, dat wij daarmede accoord zouden zijn gegaan. Alleen zou waarschijnlijk de vraag gesteld zijn: is het niet in de eerste plaats noodig, dat hiervoor de banksaldi, welke hiervoor aangewezen zijn, worden benut en deze niet worden gereserveerd voor den opbouw van Nederland, die later aan de orde komt en waaraan Indië dan zeker ook gaarne het hare zal bijdragen. Ik zie niet in het verschil, dat bestaat. De Nederlandsch-Indische obligo worden door de Nederlandsche Regeering bestemd voor heel andere doeleinden dan waarvoor zij eigenlijk bestemd zijn en waarvoor zij volgens de redeneering van de Regeering gebruikt zouden moeten worden.

Ik wil dan verder even een misverstand uit den weg ruimen, dat, ik erken het gaarne, door mij is veroorzaakt. Het is mij natuurlijk bekend, dat in het binnenlandsch verkeer geen goudgeld meer in omloop is. Gouden tientjes en gouden vijfjes heb ik in geen jaren meer gezien en toch loopt alles goed. Dit is te danken aan het papieren geld en de teekenmunt, die in omloop zijn, aan het feit, dat papieren geld in omloop is, dat slechts gedeeltelijk door goud gedekt is, enz. Ik zou willen aandringen op de uitgifte van muntbiljetten. In wezen is dit een leening bij het publiek, waarvoor geen rente verschuldigd is, terwijl voor schatkistpapier toch wel een, zij het lage, rente betaald moet worden. Ik erken, dat de Javasche Bank uiteraard bezwaar zal maken tegen het uitgeven van muntbiljetten, omdat dit de mogelijkheid van het maken van winst door de uitgifte van bankbiljetten benadeelt, maar het gaat hier in de eerste plaats om het behoud van den Staat en dan lijkt mij toe, dat het in dezen noodtoestand gerechtvaardigd is, dat de Regeering de uitgifte van muntbiljetten entameert.

Wat nu de ontwerpen zelf betreft, wil ik mij slechts bepalen tot dat betreffende de opcenten op de inkomstenbelasting.

Ik zou de Regeering gaarne nogmaals dank willen brengen voor de verlaging van het percentage van 40 tot 25, waardoor zeer velen zijn gebaat.

(C. C. van Helsdingen.)

De Regeering heeft tot mijn leedwezen een verdergaande tegemoetkoming afgewezen. Ook hier zou ik gaarne een misverstand willen wegnemen. De Regeering heeft uiteraard gelijk wanneer Zij zegt — dit ligt althans in Haar antwoord besloten — dat een tractement van *f* 700 per maand moeilijk beschouwd kan worden als een inkomen, waardoor het levensonderhoud maar net gedekt wordt. Als de Regeering met eenige goedwilligheid mijn rede had nagelezen, zou Zij hebben bespeurd, dat ik, wat het inkomen betreft, drie groepen van inkomens heb genoemd:

de groep met een maandelijksch inkomen tot *f* 300,
„ „ „ „ „ „ „ „ 700 en
„ „ „ „ „ „ boven „ 700.

Voor al deze groepen geldt ingeval van achteruitgang, de tegemoetkoming met 25%. Voor de lagere inkomens, althans bij de Europeesche samenleving voor de inkomens tot *f* 300, — ik spreek met opzet van inkomens en niet van tractementen, wat ik in eersten termijn wel heb gedaan — bestaat weinig gelegenheid tot sparen van die inkomens. Men kan zeggen, dat het levensonderhoud daarmede net gedekt wordt. In de Inheemsche samenleving zijn deze tractementen nog hoog te noemen, maar voor de Europeesche samenleving is dat zeker niet het geval. Voor hen, die plotseling extra zwaar door deze belastingverhooging worden belast, bepleitte ik een heraanslag op 1 Juli a.s., indien zij door de oorlogsomstandigheden worden gekort. Ik erken, dat daaraan allerlei moeilijkheden verbonden zijn.

De tweede groep, die met inkomens van *f* 300 tot *f* 700 per maand, kan de verhoogde belasting dragen. Zij beteekent voor haar ook wel een offer, d.w.z. een vermindering van allerlei uitgaven, die zij gewoon is te doen, maar ten aanzien van haar heb ik geen tegemoetkoming bepleit. Het is zelfs mogelijk, dat zij wat meer bijdraagt. De derde groep, die met inkomens boven *f* 700, wilde ik gaarne meer progressief belast zien.

Er zijn dus drie groepen van inkomens. De lagere inkomens worden door deze verhoogde heffing te zwaar belast. Ik denk hierbij aan een speciale groep van lagere inkomens, nl. de groep van de menschen van den kleinen aanslag, waarbij de taxatie zulk een belangrijke rol speelt en waar in groote mate een zeker willekeurig element insluipt.

Als ik spreek van een willekeurig element bedoel ik daarmede niet een element van „willekeur", maar een element, dat niet vastgesteld is, dat door schatting wordt vastgesteld, zooals in de benaming waarom het hier gaat zelf besloten ligt. Men komt door een schatting tot deze aanslagen en bij het schatten kan men ook een te hoogen maatstaf aanleggen.

Herhaaldelijk is gebleken, dat de schatting inderdaad veel te hoog is. Ik heb hierover het vorige jaar reeds gesproken en zou aan den Regeeringsgemachtigde een geheelen staat van aanslagen, welke op grond van schattingen zijn opgelegd, kunnen overleggen, waaruit blijkt, dat, nadat bezwaren werden ingebracht, door den belastingconsulent de aanslagen door de inspectie zeer belangrijk zijn verlaagd, soms zelfs tot 70%. Speciaal voor deze groep aanslagen, waarin een onzeker element schuilt vanwege de taxatie, zou ik met klem bij de Regeering er op willen aandringen, den belastinginspecties op te dragen, een soepele houding tegenover de belastingplichtigen aan te nemen. Het is op het oogenblik reeds zoo, dat door de aanslagen, welke op taxaties berusten, heel veel kleine bedrijven aan ondergang blootgesteld zijn. Thans worden deze kleine bedrijven en personen reeds herhaaldelijk vervolgd door allerlei deurwaardersexploiten en door deze verhooging van de belasting is te voorzien, dat dit in nog veel sterkere mate het geval zal zijn.

(De heer Lapian: Volkomen juist.)

Ik wil er daarom bij de Regeering op aandringen, dat de inspecties deze taxaties vooral zeer zorgvuldig vaststellen.

Ik zou voorts de Regeering nog dank willen zeggen voor

(Mussert.)

de toegezegde hernieuwde overweging van de invoering eener vrijgezellenbelasting. Ik heb dezen vorm van belasting reeds jaren lang bepleit, doch steeds is het voorstel afgewezen. Het verheugt mij, dat de Regeering dit denkbeeld alsnog in ernstige overweging zal willen nemen en ik hoop, dat die ernstige overweging inderdaad tot goede resultaten zal leiden, waardoor het schrijnend verschil in financieele positie van gehuwden en ongehuwden zal worden opgeheven. Natuurlijk kan niet worden verwacht, dat deze eventueel in te voeren belasting nog invloed zal kunnen uitoefenen op den belastingaanslag van het loopende jaar.

Tenslotte nog een enkel woord over de kwestie van de verlenging van het aantal termijnen van de heffing. Ik heb bepleit, dat het aantal termijnen van vijf zou worden verhoogd tot zeven en wel met twee termijnen over het jaar 1941. De Regeering heeft daartegenover een berekening gesteld en verklaard, dat de verhooging zoo gering is, dat zij geen ernstigen invloed op de betaling zal uitoefenen. Ik meen echter, dat het hier een verschil van opvatting betreft, dat voortspruit uit het feit, dat de Regeering alleen maar de betaling van de verhooging berekent over zeven termijnen, terwijl het mijn bedoeling was de betaling van de geheele belasting tot zeven termijnen uit te breiden. Bij een hoofdsom van b.v. *f* 1 000 belasting moet thans in vijf termijnen van *f* 275 betaald worden, terwijl dit over zeven termijnen zou worden *f* 196.45, hetgeen een maandelijksch verschil uitmaakt van ongeveer *f* 80. Dat lijkt mij toch wel de moeite waard en het zal voor den betrokken belastingschuldige inderdaad een zeer groote verlichting beteekenen. Nu zegt de geachte Regeeringsgemachtigde, dat de meeste aanslagen toch na 31 Juli zullen worden uitgereikt, zoodat er vanzelf wel een uitbreiding zal komen van het aantal betalingstermijnen in het volgende jaar, doch ik vraag mij af of dit wel geheel juist is. Immers, deze verhooging beteekent niet opnieuw een waardeering van de hoofdsom en het opnieuw bestudeeren en overwegen van alle gegevens, die door de belastingschuldigen zijn verstrekt, doch zonder meer het opleggen van een procentueele verhooging. Het komt mij nu voor, dat het overgroote deel van de belastingschuldigen vóór 31 Juli dien verhoogden aanslag reeds in zijn bezit zal hebben en daarom zou ik nog willen bepleiten, zoo mogelijk een uitbreiding van het aantal termijnen over 1941 met twee te bewerkstelligen, n.l. over de maanden Januari en Februari, omdat in die maanden als regel de menschen geen belasting betalen en zij dus geen bezwaar zullen maken in die maanden het achterstallige van de betalingen in het vorige jaar alsnog te voldoen.

Ik betreur het tenslotte, dat de Regeering niet in verdere tegemoetkomingen, die ik voorstelde ten aanzien van de lagere inkomens, is getreden. Voorzoover ik hierbij van tractementen sprak, was dat niet juist, doch bedoelde ik in het algemeen de lagere inkomens ten aanzien van den heraanslag op 1 Juli. Ik erken, dat te dezen aanzien uiteraard moeilijkheden aanwezig zijn, onder anderen een moeilijkheid door de Regeering zelf genoemd, n.l. het nagaan, of de daling van inkomsten al dan niet aan den oorlogstoestand is toe te schrijven. Daartegenover — en daardoor liet ik mij ten deze leiden — stelde ik als mijn overtuiging, dat het voor een zeer groot deel van deze personen, die gaarne bereid zijn tot offers, een groote zorg uitmaakt, dat deze heffing hen wellicht aan den rand van de armoede zal brengen, hetgeen zij natuurlijk niet als redelijk kunnen aanvaarden.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Met groote voldoening heb ik de zeer belangrijke verklaring aangehoord, die de Regeering heeft afgelegd met betrekking tot de versterking der defensie, nl. dat deze op geen enkele wijze belemmerd wordt of zal worden door het streven om de begrooting van den geheelen dienst sluitend te maken en dat de omvang en samenstelling van de weermachtsversterking uitsluitend wordt bepaald door militaire en maritieme eischen

(Mussert.)
eenerzijds en de praktische mogelijkheden van de bestellingen en de uitvoering daarvan anderzijds.

De eenige rem zou dus gelegen zijn, volgens de daarop volgende passage van het regeeringsantwoord, in de practische mogelijkheden van bestelling en uitvoering en daarnaast, in de deviezenpositie. Als ik het nu goed begrepen heb, dat in dit verband alleen dollardeviezen een rol spelen, zou het dus aanbeveling verdienen om, zoo men de keuze heeft, zooveel mogelijk naar dollarlanden te exporteeren en zoo weinig mogelijk van die landen te importeeren.

Is dit juist, dan zou de Regeering den Indischen handel in dezen zin kunnen beïnvloeden door haar licentieerings- en contingenteeringspolitiek naar de zijde van den import en door nieuwe daartoe te treffen maatregelen wat den export betreft. Ik veroorloof mij dan de vraag of zulks noodig is en of de Regeering alsdan stappen in die richting zal doen.

Uit het regeeringsantwoord maak ik verder op, dat de Regeering vrij afwijzend staat tegenover het dekken van uitgaven door leeningen.

Het zou geen goede politiek zijn — aldus de Regeering, om de komende generaties nu ook nog te belasten met amortisatie van die uitgaven, welke in eerste instantie toch het heden raken.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe ik de beteekenis van de defensieuitgaven zie met betrekking tot het heden en de toekomst, heb ik bij de behandeling van de begrooting in het vorige zittingsjaar reeds uiteengezet, zonder de Regeering te hebben kunnen overtuigen en ook thans nog acht de Regeering het onjuist, om — ik mag dit even herhalen — de komende generaties nu ook nog te belasten met de amortisatie van die uitgaven, welke in eerste instantie toch het heden raken.

Ik betwijfel of die uitgaven, die voor de defensie op het oogenblik noodig zijn, in eerste instantie uitsluitend het heden raken. Naar mijn meening zeker niet. Er is nog een ander soort amortisatie, waarvoor de komende generaties van verschillende landen zich zien geplaatst: die van de niet gesloten leeningen, die van de verkeerde zuinigheid, die van de nederlaag. Daarom, laat de Regeering elke mogelijkheid op dit punt onderzoeken en benutten en de noodzakelijkheid nagaan alsmede de mogelijkheid van het sluiten van leeningen voor de defensieuitgaven, alsmede ook voor andere uitgaven, die de economische weerbaarheid van dit land kunnen bevorderen, door het oprichten van nieuwe bedrijven, waaraan Indië thans meer dan ooit behoefte heeft.

Hoe de begrooting voor de komende jaren eruit zal zien, weten wij niet. De Regeering heeft haar nog niet kunnen indienen.

Inzake het aangaan van leeningen verklaart de Regeering, dat de kapitaalskracht van deze landen gering is, maar in Indië werken tal van kapitaalkrachtige lichamen, die ook buiten Indië belangen hebben.

Het exportsaldo naar de sterlinglanden en wat daarmede samenhangt is — ik roep bij voorbaat de clementie van den geachten Regeeringsgemachtigde in — mij niet duidelijk geworden, ook niet na het antwoord der Regeering. Meende ik eerst aan te kunnen nemen — vide de mededeeling daarover van den Regeeringspublicatiedienst, die ik aanhaalde — dat het exportsaldo ad *f* 100 millioen moest dienen om aan Engeland een de facto crediet te geven, uit het regeeringsantwoord verneem ik, dat het exportsaldo zal worden benut ter voldoening van betalingen aan de Nederlandsche Regeering. Is dit nu iets anders of toch hetzelfde? En dan moet ik in dit verband de vragen, die ik in eersten termijn stelde, herhalen, namelijk de eerste vraag, die zooeven ook door den heer C. C. van Helsdingen gesteld is, of de Nederlandsche Regeering, aan wie Indië zijn obligo kwijten moet omdat Zij voor zeer groote uitgaven staat, derhalve wel gerechtigd is dat bedrag tijdelijk voor andere doeleinden te benutten, terwijl de Indische Regeering zich die vrijheid niet toekent, en als

(Soangkoepon.)
tweede vraag, of de andere bondgenooten van Engeland ten opzichte van Engeland dezelfde verplichtingen hebben tot verstrekking van een de facto crediet.

Voor de toezegging mij nader omtrent den staat B in te lichten, zeg ik den geachten Regeeringsgemachtigde dank, ik zal daarvan gaarne gebruik maken.

Het is jammer, dat de Regeering het pleidooi om in- en uitheemsch bier gelijkelijk zwaarder te belasten, afwijst. Een zoodanige maatregel zou toch, mede gezien de mogelijkheid tot vergrooting van den omzet door het wegvallen van een deel van den import, leiden tot versterking van de Indische industrie, terwijl als de mate, waarin de last verzwaard werd, zou worden opgevoerd, zulks tot welkome meerdere baten van het Land zou hebben geleid. Ik meen, dat met een accijnsverhooging, die den prijs met 4 cent per flesch verhoogt, werkelijk nog lang niet alle wol van het schaap, alle schuim van het bier zou worden verwijderd.

De Regeering heeft nog eenige toezeggingen gedaan met betrekking tot suggesties, toezeggingen, die tot dankbaarheid stemmen en tot voldoening, ook in grooter verband, omdat dit voor mij een bewijs is, dat de Regeering thans meer dan voorheen een open oor heeft voor stemmen uit dezen raad van hen, die de Regeering naar krachten willen steunen. Ik doel op de suggesties omtrent de omzetbelasting, de vrijgezellenbelasting, en omtrent de opheffing van het bankgeheim. Ik moge hier ook nog wel even in herinnering brengen de verhooging van den tabaksaccijns.

Ik dank ten slotte de Regeering nog voor de toezegging, dat bij de invordering van de extra opcenten van hen, die hun inkomen als gevolg van den oorlog belangrijk zagen dalen, zooveel soepelheid zal worden betracht als vereenigbaar is met de belangen van het Land, waarbij ik de verwachting uitspreek, dat de invorderingsdienst er in zal slagen, die persoonlijke belangen van de belastingplichtigen zooveel als mogelijk is met die van het Land in overeenstemming te brengen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft gisterenavond verklaard, dat de opmerkingen van den heer Van Helsdingen en mij met betrekking tot de personeelsvoorziening voor het leger en de verdere voorzieningen ten behoeve van de landsverdediging, ter voorkoming van dubbele behandeling beter kunnen worden voorgebracht bij de desbetreffende aanvullende begrooting voor afdeeling VIII. Ik moge den Regeeringsgemachtigde verzoeken, deze opmerkingen ter behandeling door te geven aan den Regeeringsgemachtigde voor die begrootingsafdeeling.

Volgens de Regeering dient het woord „onverwijld" in artikel 183 der Indische Staatsregeling, als gevolg van de huidige tijdsomstandigheden te worden opgevat in den zin van „zoodra mogelijk". Zoodoende interpreteert dus de Regeering den term „zonder uitstel" als „zoodra mogelijk". Zal nu de Regeering deze interpretatie straks ook toepassen bij het innen der thans voorgestelde belastingverhoogingen? Ik wil daar thans geen debat over uitlokken, doch de Regeering zal mijns inziens goed doen door hieraan Haar volle aandacht te schenken. Ik doe dit verzoek, omdat wij thans niet met zekerheid kunnen zeggen, in welke richting zich de toestand in Nederland zal ontwikkelen. Naar ik hoop, zal de Regeering de realiteit van het wereldgebeuren niet uit het oog verliezen, want de vriend van heden kan de vijand van morgen zijn en in een oorlogstoestand is het gansch niet uitgesloten, dat het gezegde: Heden hosanna en morgen: kruisigt hem, zeer sterk opgeld doet. Als het tij verloopt moet men de bakens verzetten.

Mijnheer de Voorzitter! Bij mijn voorstel om de voldoening van de extra opcenten op de inkomstenbelasting, instede van in vijf, in zeven termijnen mogelijk te maken, had ik meer het oog op de omstandigheid, dat de belastingplichtigen gedurende de maanden Januari en Februari practisch

(Kerstens.)
geen inkomstenbelasting behoeven te betalen, daar dan het aanslagbiljet nog niet in hun bezit is, waardoor dan ook een vermeerdering van het aantal termijnen zeker verlichting zal brengen. De Regeering noemde in dit verband percentages, doch verliest uit het oog, dat de verhooging van de inkomstenbelasting met 75 opcenten reeds zwaar op de belastingplichtigen drukt en bovendien, dat b.v. 27½% over *f* 10 en 27½% over *f* 100 voor de belastingplichtigen een verschillende uitwerking en draagwijdte hebben. Men zij hier dus zoo tegemoetkomend mogelijk. Mocht de Regeering deze tegemoetkoming op een andere wijze kunnen bewerkstelligen, dan ben ik daarmede natuurlijk ook tevreden. Ik zou dit alleen gaarne willen zien vastgelegd teneinde bij de uitvoering moeilijkheden te voorkomen, zulks met het oog op de fiscaliteit van den belastingdienst. Het is zelfs voorgekomen dat contribuabelen, die steeds hun verplichtingen stipt hebben vervuld, aanmaningen krijgen voor belastingen, die reeds voldaan werden, en dit behoort zooveel mogelijk te worden voorkomen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij bij het aanhooren van het gisteravond gehouden regeeringsantwoord in eersten termijn voor de tweede maal zoo vergaan, dat ik uit het aangename gevoel van: Nu gaat het den goeden kant uit, toch weer een beetje uit de lucht moest komen vallen en dat dat aangename gevoel gedeeltelijk werd verdrongen door een gevoel van een zeker onbehagen. Toen ik in de memorie van toelichting las, dat de Regeering alles wenschte te richten op een versterking der defensie, daarvoor alles over wilde hebben, dacht ik: Nu gaat het den goeden kant uit. Toen ik daarop echter de klassieke theorie van de sluitende begrooting op de proppen zag komen, kreeg ik het gevoel: wij gaan niet heelemaal den goeden kant uit, wij blijven vasthouden aan een fictie — want het is in menig opzicht naar mijn meening een fictie, ofschoon ik daarvan thans geen nadere rekenschap wil geven — die ontzaglijk veel kwaad heeft gedaan in Indië en in het moederland op de wijze zooals de heer Kan zooeven treffend en juist heeft uiteengezet.

Ditmaal is het precies eender gegaan; ook ik werd doorstroomd van een weldadig gevoel, zooals ook de heer Mussert, toen de Regeering de zooeven door dit geacht medelid geciteerde passages voordroeg en verklaarde, dat de omvang en samenstelling der weermachtsversterking uitsluitend wordt bepaald door militaire en maritieme eischen. Ik werd echter weer wat onrustig, toen de Regeering daaraan toevoegde, dat de eerste betalingen en garantstellingen afhangen van onze dollardeviezen en wij daarop dus met ons budgetair beleid moeten letten, en die onrust nam toe bij de passage over de volgende generatie, die zou moeten worden belast met de amortisatie van die uitgaven door leeningen.

Natuurlijk is het noodig, dat wij dollardeviezen ter beschikking krijgen wanneer wij onze bestellingen in Amerika moeten betalen, maar de vraag waarop het aankomt is, of wij, om die dollardeviezen te verkrijgen, niet een ander begrootingsbeleid binnenslands moeten voeren dan tot dus verre is gevolgd. Is het noodig vast te houden aan de klassieke binnenhuishoudpolitiek? Wordt in deze richting revolutionnair gedacht door de Regeering, ja dan neen?

Ik weet wel, dat dit voor een financier uit de oude school een gevoel oplevert als van een kat, wier haren tegen de keer in gestreken worden, maar de feiten der huidige wereldgeschiedenis wijzen uit, dat wie aan deze theorie al te klassiek vasthoudt, onderstboven wordt geloopen door landen die er een wat vrijmoediger politiek op na durven te houden. Volgens mij is het volkomen verantwoord, tijdelijk gifgas met gifgas te bestrijden.

En dan die passage over de komende generatie. Daarvan behoef ik niet veel te zeggen, ik sluit mij geheel en al aan bij wat de heer Mussert daarover opmerkte en wat ik aldus

(Smit.)
kan samenvatten, dat een nageslacht geen enkele reden tot klagen zou hebben voor wat aangaat de schuldpositie van het land, wanneer het aangaan van zoodanige schuld, die dat nageslacht moet liquideeren, noodzakelijk is geweest voor het handhaven van het vrije, zelfstandige volksbestaan, voor de handhaving van de onafhankelijkheid des lands.

(De heer Verboom: Volkomen juist.)

Wanneer de huidige generatie moet gaan door alle ellende van oorlogstoestanden, bedreiging, afsluiting van haar toekomst, door alle mogelijke vormen van zieleleed en zelfs het leven moet prijs geven, wat kan een nageslacht dan toch te klagen hebben, wanneer het eventueel een deel van de doktersrekeningen heeft te betalen?

(De heer Janssen: Inderdaad!)

Ik zou mijn rede willen besluiten met te zeggen, dat de Regeering zich toch goed voor oogen moet houden, dat er in de samenleving van Nederlandsch-Indië een ontzaggelijke behoefte bestaat aan het bewijs, door de Regeering en haar adviseurs te leveren, dat men zich losmaakt van de oude dierbare theorieën, dat men met het woord en met de daad onvoorwaardelijk bereid is om alles te offeren voor het behoud van het Land en zijn vrijheden. Deze behoefte wordt naar mijn meening door de Regeering en haar naaste adviseurs nog onvoldoende onderkend. Zoo goed als ik verontrust word door uitspraken als deze oude bekende klassieke theorieën, men mag het nageslacht niet te zwaar belasten met leeningsschulden e.d., brengen deze verontrusting teweeg onder het publiek. Populair uitgedrukt, omdat ik immers ook over het volk spreek, zal het volk dan zeggen: de Regeering begrijpt het klaarblijkelijk nog niet.

Het was deze gedachte, welke ik nog gaarne eens aan de Regeering wilde voorleggen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Eerst zou ik een betrekkelijk kleine aangelegenheid willen bespreken, welke de heer Van Helsdingen naar voren heeft gebracht betreffende de personen, die aan inkomstenbelasting in hoofdsom een bedrag van *f* 1 000 zouden hebben te betalen en in moeilijkheden zouden geraken, als er nu *f* 250 bijkomt, om deze *f* 250 in 6 termijnen te betalen. Mijnheer de Voorzitter! Als wij zoo moeten zeilen, laten wij het bootje dan maar direct laten zinken, want ik ben er inderdaad voor om den kleinen inkomens tegemoet te komen, maar als men spreekt van menschen met een inkomstenbelasting van *f* 1 000, kan men toch niet zeggen, dat dit menschen met kleine inkomens betreft.

(De heer Van Helsdingen: Het was slechts een voorbeeld; U kunt voor de lagere salarissen eenzelfde voorbeeld stellen, waarvoor dan hetgeen ik zeide in nog sterkere mate geldt.)

Ik ben van meening, dat het gouvernement dringend geld noodig heeft en dat men anders de voorliggende voorstellen niet in dezen vorm had ingediend en dat ieder zich, zij het ook onder dwang, behoorijk moet kunnen aanpassen aan deze omstandigheden en dat de door den heer Van Helsdingen bedoelde soort menschen het ook zeker zullen moeten en kunnen.

Maar, dit onderwerp verlatende, Mijnheer de Voorzitter, zou ik ook iets willen zeggen over hetgeen de Regeering in haar antwoord in eersten termijn over de weermachtsversterking opmerkt namelijk:

> „De omvang en de samenstelling van de weermachtversterking wordt uitsluitend bepaald door militaire en maritieme eischen eenerzijds; de practische mogelijkheden van bestelling en uitvoering daarvan anderzijds."

Daarover is ten slotte wel heel weinig te zeggen, zooals het hier gesteld wordt, omdat, als het inderdaad zoo gebeurt, wij er niets op aan te merken hebben. Maar, gebeurt het ook inderdaad? Is het inderdaad zoo, dat alles en alles op de versterking van de weermacht wordt ingesteld met voorbijgaan van de sluitende begrooting, met voorbijgaan van rechten, die

(Verboom.)
te zijner tijd gehonoreerd moeten worden? Inderdaad, deze rechten moeten gehonoreerd worden, maar, wat op het oogenblik in de eerste plaats gehonoreerd moet worden, is de weermacht en nogmaals de weermacht. Wij behoeven ons daarbij niet te verliezen in theorieën, die niet tot mogelijkheden leiden, indien het niet gaat, is het vanzelfsprekend uitgesloten, maar ik zou toch wel van de Regeering willen vragen de stellige verklaring, dat men al het mogelijk doet om inderdaad de bestellingen te plaatsen, die geplaatst kunnen worden en dat men zich dan zooveel mogelijk aanpast aan het verwerken van deze bestellingen en het inpassen van deze bestellingen in de weermacht.

Ook in andere landen is in dezen tijd op korten termijn veel op dit gebied tot stand gekomen. En nu kan alles wel niet even goed gaan — ik heb gehoord, dat men geen kostbare vliegtuigen aan onbekwame menschen kan overlaten en inderdaad is het onmogelijk, een vliegtuig te doen besturen door iemand, die daarvan in het geheel niet op de hoogte is — maar ik geloof toch, dat wij met onzen opzet en onze opvattingen altijd nog te voorzichtig zijn.

De Regeering zegt, dat Zij geen kruidenierspolitiek voert en ik hoop dat van harte, maar de Regeering zal het ons toch wel niet euvel duiden, dat van onze zijde er sterk op aangedrongen wordt, dat alles wordt gedaan om de weermacht te versterken. Daarbij vallen alle andere dingen, zoover ik het zie, in het niet. Dit is o.a. door den heer Kerstens nog eens zeer duidelijk aangetoond.

Wij hebben op het oogenblik mogelijkerwijs te zorgen, dat onze onafhankelijkheid zoo goed mogelijk wordt verdedigd. Wij verkeeren in den toestand van een sawah-bezitter, die langen tijd niet heeft willen planten, terwijl anderen reeds lang bezig waren, hun oogst in den grond te brengen. En nu is het wel waar, dat gewoonlijk sawah's, die laat beplant worden, een slechten oogst opleveren, maar gelukkig is dat toch niet altijd het geval. Er is voor ons wellicht nog een kans de zaken in goede banen te leiden, indien men zich, wat het beleid betreft, uitsluitend richt op de weermacht, met voorbijzien van alle andere consequenties — misschien zal men mij in dit opzicht zeer lichtvaardig noemen —, die ik in dit verband zeer gering acht, consequenties o.a. van later zich voordoende verplichtingen en eventueel van een niet-sluitende begrooting.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil den Regeeringsgemachtigde gaarne dankzeggen voor de aandacht, welke hij aan enkele onderdeelen van mijn betoog heeft geschonken en voor de toezeggingen, welke hij in dit verband aan mij heeft gedaan. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan de mogelijkheid van een heffing op den omzet van grootere bedrijven, welke door de Regeering nader in studie zal worden genomen.

Ter voorkoming van misverstand, wil ik in dit verband nog opmerken, dat de opsomming van bedrijven, die in de stukken wordt gegeven, voor mij niet limitatief is, en niet anders beteekent dan dat zij het karakter der heffing nader aangeeft.

In de tweede plaats heeft de geachte Regeeringsgemachtigde toegezegd, dat opheffing van het bankgeheim in overweging zal worden genomen. Deze laatste toezegging gaat veel verder dan de eerste, en daarvoor ben ik zeer dankbaar, want naar ik reeds in eersten termijn betoogde, mag dit heilig huisje in deze tijden zeker niet langer worden gespaard.

Ben ik dus op punten, welke inderdaad zeer belangrijk zijn, maar welke niettemin, wanneer men het geheel in beschouwing neemt, van betrekkelijk ondergeschikten aard zijn tevreden gesteld, ik ben diep teleurgesteld door de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde, voor zoover deze een meer algemeen karakter droeg.

Het spijt mij zeer — en ik hoop, dat men van mij wil aannemen, dat ik hier in vollen ernst en in volle waarheid spreek — dat ik dit juist ten aanzien van dezen Regeeringsgemachtigde moet opmerken, omdat wij voor den persoon en de kwaliteiten van dezen Regeeringsgemachtigde zeer groote waardeering hebben. Maar het is naar mijn meening onvermijdelijk, dat het wordt gezegd, gezien de zeer ernstige tijden, die wij thans beleven. Hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde in den aanvang van zijn rede heeft gezegd over het standpunt van de Regeering ten aanzien van uitgaven voor de defensie en ten aanzien van het handhaven van een sluitende begrooting, heeft ons tot blijdschap gestemd, doch die blijdschap werd onmiddellijk te niet gedaan door hetgeen daarop volgde. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft uitvoerig stilgestaan — nadat hij met zooveel woorden verklaard had, dat ook de Regeering een sluitende begrooting niet een kwestie van zoo groot gewicht acht in deze tijden — bij de beteekenis van een sluitende begrooting, ook in dezen tijd, en hij heeft daaromtrent uitvoeriger uitgeweid dan naar mijn meening noodig was, wanneer men zich rekenschap geeft van het speciale karakter van deze tijden. Ik begrijp niet goed — men houde mij dit ten goede —, waarom de Regeeringsgemachtigde dit noodig heeft geoordeeld, want vast staat toch wel, — dat is in eersten termijn op overtuigende wijze gebleken —, dat de Indische gemeenschap bereid is de offers te brengen, die op het oogenblik noodig zijn en die thans of later zullen worden gevergd. Er is zelfs gezegd, dat de Regeering niet genoeg heeft gevraagd. Ik weet, dat er uit het bedrijfsleven vele stemmen zijn opgegaan om te betoogen, dat het maken van winst om den wille van de winst, of het uitkeeren van dividenden op het oogenblik geen zin heeft en dat men zich met het geheele bedrijfsapparaat ter beschikking moet stellen van de gemeenschap. Alle winst, die op het oogenblik wordt gemaakt, zoo verklaarde men, moet ingezet worden voor het eene groote doel, dat ons allen voor oogen staat, n.l. het handhaven van onze zelfstandigheid, het handhaven tevens van de groote beginselen, die daarin liggen besloten.

Wanneer dit alles zoo is, begrijp ik niet, waarom hier op het oogenblik nog op allerlei details van deze belastingvoorstellen uitvoerig moet worden ingegaan. Dat zijn immers allemaal kwesties van zoo ondergeschikt belang, dat het niet de moeite waard is daarover nog te spreken. Men is ten volle bereid om op het oogenblik alles wat men heeft te offeren voor de groote zaak, waarvoor wij thans op de bres staan. Evenmin heeft het zin, nog nader stil te staan bij de wenschelijkheid van een sluitende begrooting, want wij weten, dat deze sluitende begrooting, wanneer men dat werkelijk ernstig wil en tegen geen middel opziet in deze tijden, ook ten volle bereikt zal worden. Van het overmaken van de zeer groote bedragen naar het buitenland, zooals in normale tijden placht te geschieden, kan nu immers voor een belangrijk deel geen sprake zijn.

Dat het hier inderdaad om zeer groote bedragen gaat, blijkt wel het best, wanneer men de betalingsbalans van Nederlandsch-Indië voor zich neemt. Dan ziet men, dat in het jaar 1938 — het laatste jaar, dat in dit „Statistisch Zakboekje" verwerkt is —, betaald is aan interest, dividend en handelswinst een bedrag van *f* 220 millioen gulden, aan passagekosten van en naar het buitenland een bedrag van *f* 13 millioen, aan delegaties naar het buitenland een bedrag van *f* 19 millioen, aan directie-kosten in het buitenland, inclusief tantièmes, *f* 27 millioen, aan pensioenen in het buitenland een bedrag van *f* 32 millioen en aan schulddelging een bedrag van *f* 39 millioen. Wanneer men die bedragen bij elkaar optelt, komt men tot een totaal bedrag van verre boven de *f* 300 millioen.

Nu begrijp ik wel, dat niet al dit geld naar Nederland ging, maar een zeer groot gedeelte ging wel daarheen. Dat gedeelte nu kunnen wij op het oogenblik niet uitbetalen en het is dus

(Verboom.)

een zaak van betrekkelijk ondergeschikt belang om te komen tot een sluitend budget, zoolang wij nog zulke groote bedragen in de achterhand hebben.

Nu kan de Regeering wel zeggen, dat ook de Nederlandsche Regeering in Londen gelden noodig heeft en zelfs zeer aanzienlijke bedragen; Mijnheer de Voorzitter, wij kunnen deze bedragen in alle gerustheid aan onze Regeering in Londen uitbetalen. Ook dan blijft er nog voldoende ter beschikking van dit land. Alleen deze twee groote middelen, te weten ten eerste het stopzetten van het voldoen van verplichtingen, die in werkelijkheid toch niet te voldoen zijn, en in de tweede plaats de opvoering van de belastingen tot de hoogte, die de Indische gemeenschap in deze tijden wenscht — durf ik gerust te zeggen —, waarborgen te allen tijde een kloppend budget en het heeft dus naar mijn meening geen zin hier op het oogenblik nog veel langer over een kloppend budget te spreken.

Door den geachten Regeeringsgemachtigde zijn drie redenen aangevoerd voor het handhaven van de fiscale en financieele politiek, zooals die ons hier is voorgelegd. Het meest heeft mij wel getroffen het derde argument, dat overigens al eerder in discussie is gebracht, namelijk, dat wij niet alles op het nageslacht kunnen afschuiven en dat wij rekening zullen moeten houden met de groote lasten, die het nageslacht reeds te dragen zal krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch in het bijzonder bij dit punt nog even stil te staan. Hieruit toch blijkt naar mijn meening, dat men nog steeds niet wil erkennen waarom het in wezen thans gaat. Deze woorden houden in een miskenning van de gruwelijke werkelijkheid, waarvoor wij nu staan, een werkelijkheid, die erger is, dan de ergste nachtmerrie.

Ik geloof graag, dat het nageslacht voor groote moeilijkheden zal komen te staan, dat er ook na dezen oorlog zal volgen een periode van groote armoede. Maar ik ben tevens van meening, dat dit slechts van geringe beteekenis is.

Ik heb zelf in mijn leven armoede gekend. Ik heb zelf die doodelijke vermoeidheid gekend, waarvan Zola spreekt in zijn „Germinal". Maar wat doet dit er tenslotte toe, als men zijn hoofd maar boven water kan houden en het werk kan doen, dat voor het leven van den mensch geëischt wordt? Wat doen dan al die dingen ertoe? Ook aan ons nageslacht is, als alles gaat zooals wij dat willen, een schoone taak toegewezen. Het zal moeten opbouwen wat in dezen tijd op zoo groote schaal vernietigd wordt. Dat nageslacht zal alle krachten moeten inspannen om weer de normale verhoudingen in de wereld te doen terugkeeren. Wat doet het er dan toe of dat nageslacht wat harder zal moeten werken en wat luxe, die wij op het oogenblik nog in ons leven kennen, zal moeten missen? Het gaat in wezen om de hoogste goederen, die de menschheid kent. Het gaat om onze beschaving en alles wat aan die beschaving inhoud geeft. Het gaat om onze vrijheid van geweten en alle andere zaken, die wij hoog aanslaan in het leven.

Wij weten, dat wij te strijden hebben tegen een vijand, die geen medelijden, geen mededoogen en ook geen ridderlijkheid kent en die uit blinden naijver niets liever wil dan alles neerslaan, wat in den loop der jaren en eeuwen door anderen is opgebouwd; dàt moeten wij ten koste van alles en alles voorkómen. En daarom praten we er hier over in dezen tijd, dáárom praten wij er over met zooveel klem en zooveel nadruk. Want ook Nederlandsch-Indië is een van de bolwerken in den strijd tegen dien verschrikkelijken vijand, den strijd, dien wij ten koste van alles moeten en zullen winnen. Het spijt ons ten zeerste, — en daar gaat het voor ons om — dat wij dát in de rede van de Regeering gemist hebben, namelijk het besef van den hachelijken, maar ook van den grooten tijd, waarin wij thans leven.

Waarachtig, als wij er onze eigen geschiedenis op naslaan, behoeven wij toch niet, voor wát ook, beducht te zijn. Er zijn

(Muh. Yamin.)

in den tachtigjaren oorlog, die geleid heeft tot een zoo glorierijke periode in het leven der Nederlanden, verschillende oogenblikken aan te wijzen, waarop de toestand hachelijker was dan thans, waarop het geheele land in het bezit van den vijand was, waarop wij alleen stonden tegenover een oppermachtigen vijand die vrijwel de geheele wereld beheerschte. En tòch hebben wij het toen gewonnen, omdat wij vertrouwden op eigen kracht, omdat wij wisten dat de zaak, waarvoor we streden, een rechtvaardige zaak was, omdat wij wisten ook, dat het goed was, daarvoor ons geheele leven in te zetten.

Diezelfde geest zal óók over ons moeten komen, nu, als wij ons willen handhaven in den strijd tegen een oppermachtigen vijand en als wij dien strijd tot een goed einde willen brengen. En die geest — het spijt mij — is in de woorden van de Regeering op geen enkele wijze tot uitdrukking gekomen. Het zijn donkere en zware tijden voor ons, ze hangen als een groote beklemming over ons en over allen in de wereld. Maar laten wij nu dan toch sterk zijn in ons zelf, laten wij ons zoo krachtig mogelijk aaneensluiten, onder leiding van de Regeering. Laat de Regeering, gelijk dat kort geleden door iemand werd gezegd, in deze tijd „vóór den troep uitloopen". Dàt is het, wat wij willen, wat wij van de Regeering vragen, wat wij — zou ik haast zeggen — van de Regeering smeeken.

En als dan de Regeering nòg niet overtuigd is van de groote waarde van dit alles, als Zij niet inziet dat dit iets is „wat geen zilver, geen goud kan betalen", dan zou ik zeggen: Laat de Regeering er dan onze eigen geschiedenis eens op nalezen, laat Zij zich verdiepen in het Wilhelmus, dat zoo juist en zoo duidelijk zegt, waar het in tijden van groote moeilijkheid om ging, laat Zij zich verdiepen in de brieven van Coen. Coen, die in een van zijn brieven aan Heeren XVII schrijft:

> „In groote interprinssen moet de corragie groot, 't gemoet nobel ende liberael sijn, off het is beter dat men 't niet begint. Het past een eerlijck huyshoudent man seer wel, dat hy wel menagiere ende sijn saecke wat suynich overlegge, gelijck oock een meretganger, dat hy op de meret wat hoetele ende ten nouste verdinge; maer U. E. en voecht sulex geensints. In veele daer ghylieden thien bespaert, wort de Compagnie wel hondert, ja duysent schade gedaen, dat sulck niet eens bedocht, noch geweeten worde."

Deze woorden, Mijnheer de Voorzitter, konden woordelijk voor dezen tijd zijn geschreven. Ik wil nog aan een ander woord van Coen herinneren. In een zijner brieven schrijft hij:

> „Maar de schade, die de Generale Compagnie geschiedt, is uyttermate ende ongelooflijcke groot."

Mijnheer de Voorzitter! Als men blijft volharden bij de koele en afwijzende houding, die we op het oogenblik voortdurend meenen te moeten opmerken aan de zijde der Regeering, zal ook hier gelden het woord dat de schade, die de Generale Compagnie geschiedt, „uyttermate ende ongelooflijcke groot" zal zijn.

(De heer C. C. van Helsdingen: Uit het Wilhelmus sprak het: „Mijn schild ende betrouwen zijt Gij, o God mijn Heer."!)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het regeeringsantwoord in eersten termijn kan ik kort zijn, zelfs korter dan ik zou hebben gedacht. Ik heb immers in mijn rede in eerste instantie verschillende brandende vraagstukken aangesneden, waartoe de memories van toelichting en antwoord aanleiding gaven. Die vraagstukken zijn het defensievraagstuk, de kwestie van den goudvoorraad, de rechtmatigheid van het Koninklijk Besluit van 24 Mei, de vennootschapsbelasting en de beschouwing over de artikelen 93 en 183 der Indische Staatsregeling, zoomede de noodza-

(Muh. Yamin.)
kelijkheid van een grondige staatkundige hervorming in dezen huidigen tijd.

Het antwoord der Regeering op deze vraagstukken is niet alleen summier, te kort voor dergelijke brandende kwesties die m.i. de pilaren vormen voor het huidig staatsbestel, maar het getuigt ook niet van een krachtige juridische overtuiging. Onder meer heeft de Regeering ter staving van Haar betoog een beroep gedaan op het gouvernementsbesluit van 28 Juni 1928 No. 4x, alsmede op de huidige omstandigheden.

Hierdoor wordt het antwoord op mijn vragen nog steeds ontweken, omdat ten aanzien van den Indischen en den Nederlandschen goudvoorraad in Amerika door mij wel meer vragen zijn gesteld, die eveneens geheel of ten deele onbeantwoord bleven.

Wat betreft de betwisting van meergenoemd Koninklijk Besluit en de beide artikelen der Indische Staatsregeling, heeft men er zich van af gemaakt met een beroep op de huidige omstandigheden, doch ik meen als mijn opvatting te mogen handhaven, dat de bespreking dezer onderwerpen juist in deze tijdsomstandigheden van belang is. Uitstel daarvan beteekent verschuiving naar een oogenblik, waarop die kwesties niet meer actueel of van practische waarde zullen zijn. Het enkele feit alleen, dat de Regeering meent bij de voorliggende wetsproducten op evengenoemde artikelen te kunnen steunen, is m.i. reeds een gereede aanleiding om ze in discussie te brengen.

Daarom betreur ik ten zeerste, dat de Regeering niet bereid zou zijn om de door Haar aangevoerde onderwerpen aan een grondige beraadslaging te onderwerpen.

Ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, heeft, zooals uit zijn rede in eersten termijn betreffende onderwerp **14** kan blijken, de groote practisch-staatsrechtelijke beteekenis van het vraagstuk ingezien, en met zijn betoog kan ik dan ook medegaan. De Volksraad kan dan ook verwachten, dat van mijn zijde, in samenwerking met den heer Van Helsdingen en anderen, een motie betreffende het vraagstuk ingediend zal worden, opdat ons College het niet meer incidenteel in behandeling zal nemen.

Ten slotte heeft de Regeering mijn opmerkingen inzake het door Haar in de memorie van toelichting en in de memorie van antwoord vooropgestelde defensievraagstuk, waarvoor de verzwaring der lasten noodzakelijk is, geheel onbeantwoord gelaten. Mijns inziens had de Regeering beter anders kunnen doen, juist vooral omdat het defensievraagstuk in algemeenen samenhang staat tot het begrootingsvraagstuk en vooral tot de inzichten der belanghebbenden. Ik geef toe, dat thans meer gewerkt dan gesproken moet worden, maar het goede werk ten aanzien van het defensievraagstuk kan alleen door beraadslaging ter verkrijging van goede inzichten bevorderd worden.

Historisch is ons immers geleerd, dat de inzichten van vele staatslieden in de West-Europeesche landen tegen de Duitsche agressie niet alleen hebben gefaald, maar tot een debâcle hebben geleid. Vorming van juiste en nieuwe inzichten, waarvan groote ideëele belangen en de toekomst van Indonesia geheel of ten deele afhangen, is in deze landen nog moeilijker, omdat tusschen Regeering en geregeerden eenmaal een oude kloof aanwezig is, en samenwerking op verdeelde inzichten zal moeten berusten.

Het is wel pijnlijk, en politiek minder verantwoord, dat wij in dezen bewogen tijd niet uitvoerig op de hoogte kunnen worden gehouden van de inzichten der Regeering ten aanzien van de staatsrechtelijke positie en de verdediging dezer landen, terwijl wij aan den anderen kant minder in de gelegenheid komen onze inzichten kenbaar te maken.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

(Directeur van Financiën.)
Is de Regeeringsgemachtigde bereid hierop na een wat ruime pauze te antwoorden?

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in tweeden termijn na de pauze plaats hebben.

De vergadering wordt te 10.35 uur v.m. geschorst en te 12.23 uur n.m. hervat.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik mij zet tot de beantwoording van de sprekers in tweeden termijn zult U mij toestaan, de redevoeringen, welke het kernpunt van het debat behelzen, eerst in tweeden aanleg en dan gezamenlijk te bespreken, terwijl ik beginnen moge met uit andere redevoeringen eenige punten, die naar voren zijn gebracht, en die van minder algemeen belang zijn, in het kort te behandelen.

In de rede van den heer C. C. van Helsdingen is opgemerkt, dat de Regeering geen aandacht heeft geschonken aan het verschil tusschen aflossingen eenerzijds en pensioenen en rente anderzijds. Het persoonlijk recht op die aflossingen toch ontstaat eerst door de uitloting en zou nu dus nog niet aanwezig zijn. Dat is op zichzelf volkomen juist voorzoover het ten minste betreft uitlotingen, die nog niet hebben plaats gevonden en dat is voor het totaalbedrag maar ten deele het geval. Maar overigens is de uitloting ook wettelijk voorgeschreven en zoodra die heeft plaats gehad treedt de Nederlandsche Regeering daarvoor dus ook in de plaats van de persoonlijke houders.

Het misverstand, dat ten aanzien van de geldcirculatie aanwezig was, heeft de heer Van Helsdingen uit den weg geruimd. Het is aan den anderen kant naar mijn gevoelen niet juist op het oogenblik aan te dringen op de uitgifte van muntbiljetten, want die dienen tenslotte slechts dan te worden ingevoerd, wanneer uit anderen hoofde geen voldoende circulatie-middelen in kleine coupures aanwezig zijn. Dat is in een vorige periode ook het geval geweest en de Regeering, hoewel te dezen aanzien waakzaam en de voorbereiding daarvan ter hand genomen hebbende, meent toch, dat op het moment de aanleiding tot het invoeren van muntbiljetten nog niet aanwezig is.

Wat betreft de inkomstenbelasting heeft de heer Van Helsdingen nog eens zijn bedoeling verduidelijkt van de door hem bepleite differentiatie van opcenten en daarbij onderscheiden tusschen drie groepen van inkomens, n.l. die van beneden *f* 300 per maand, dan van *f* 300 tot *f* 700 en ten slotte van boven de *f* 700 per maand.

Daarmede loopt naar zijn meening parallel, dat de eerste groep eerder voor verlaging van extra-lasten in aanmerking komt, dat de tweede groep met deze extra-heffing niet te zwaar wordt getroffen, terwijl de derde groep zwaarder zou moeten worden belast, aangezien daarin nog gelegenheid tot sparen bestaat.

Ook deze nadere verduidelijking heeft de argumentatie van de Regeering om een proportioneele verzwaring van de inkomstenbelasting door te zetten niet aangetast. Het geachte lid moge ik er nogmaals op wijzen, dat de aanzienlijke progressie, neergelegd in het grondtarief, welke in de opcentenheffing volledig doorwerkt, reeds in zich sluit een bevredigenden zwaarderen druk op de hoogere inkomens. De heer Van Helsdingen behoeft slechts het tarief voor de hoogere inkomens er eens op na te slaan om te constateeren, dat ook in verhouding tot het inkomen, zeer zware bedragen voor deze inkomens moeten worden voldaan.

Opnieuw heeft de heer Van Helsdingen een lans gebroken voor een nog verdere tegemoetkoming dan in het gewijzigde artikel 3 voorzien voor de inkomens van *f* 3 600 en daar be-

(Directeur van Financiën.)

neden. Inderdaad zal bij de verzwaring van druk, ook in de uitzonderingsgevallen, waarin die inkomens minder dan 25% dalen, de minder soepele werking van de belastingregeling, in casu, dat het belaste inkomen het werkelijke inkomen niet dekt, voor belanghebbenden iets meer spreken. Intusschen meent de Regeering, dat ook ten aanzien van deze lagere inkomens de incongruïteit niet zoodanig is, dat nog verder moet worden gegaan dan de reeds zeer vér strekkende tegemoetkoming, die sedert bij nota van wijziging in het ontwerp is gebracht. Uiteraard zal in sprekende gevallen, hoewel onder de tegenwoordige omstandigheden een krachtige invordering meer dan ooit een landsbelang is, de noodige soepelheid, waarop in eersten termijn ook de heer Mussert heeft aangedrongen, worden betracht. Terzake zijn aan de inspecties van financiën terstond ná het intreden van den oorlogstoestand instructies verstrekt. Het is wellicht nuttig, dat de heer Soangkoepon, die meende te moeten opmerken, dat de fiscaliteit van den belastingdienst overbekend is, hiervan in het bijzonder eens goede nota neemt.

De heer Van Helsdingen heeft nog soepelheid gevraagd in verband met deze belastingverhooging voor de behandeling van bedrijven, welker inkomens bij taxatie zijn vastgesteld. De Regeering kan niet anders dan erop wijzen, dat bij de regeling van den aanslag van hen, die er geen of geen behoorlijke boekhouding op na houden, en waar derhalve noodgedwongen schatting moet worden toegepast, met de uiterste zorgvuldigheid en met alle waarborgen voor een billijke behandeling van de contribuabelen wordt te werk gegaan.

In dit verband bestaat er geen reden om bij de oplegging van de extra-opcenten den primairen aanslag, zoo die nog niet is vastgesteld, opnieuw in beschouwing te nemen.

Wat betreft het herhaalde verzoek om de betalingstermijnen van vijf op zeven te brengen, stel ik op den voorgrond, dat er geen enkele reden is om voor de reeds opgelegde aanslagen een bijzondere regeling te treffen, die de normale invordering zou vertragen.

En wat betreft de extra-opcenten, heb ik gisteren nog eens herhaald dat in het algemeen de voldoening daarvan ook in Januari 1941, zal kunnen plaats vinden, derhalve in één der maanden, waarin verder geen belasting behoeft te worden betaald.

Ook gelet op de betrekkelijk geringe verschillen, die doorvoering van de suggestie van den heer Van Helsdingen tenslotte zou geven, waarop ik ook reeds wees, zou ik mij willen aansluiten bij de opmerking van den heer Smit, die hierop neerkwam, dat in deze materie toch ook de grond voor deze belastingverhooging een extra woordje mag meespreken.

De heer Mussert heeft in verband met de beschikbaarstelling van dollar-deviezen er op aangedrongen, dat men zooveel mogelijk zou stimuleeren den export naar dollarlanden. Dit punt maakt een onderwerp van voortdurende studie, zorg en bemoeienis van het departement van Economische Zaken uit.

Ten aanzien van den export naar pondenlanden is de verhouding tusschen het crediet, dat aan de sterlinglanden wordt verleend en het bedrag, dat Nederlandsch-Indië aan de Nederlandsche Regeering in Londen moet betalen, het geachte lid nog niet duidelijk. Deze verhouding is zoo, dat Indië eenerzijds aan de Nederlandsche Regeering een bedrag moet betalen van rond *f* 100-millioen per jaar, terwijl anderzijds Indië een tegoed krijgt van ongeveer *f* 100 millioen in sterlingvaluta. Wanneer dus de Indische Regeering deze zaken tegenover elkaar compenseert, doordat de Nederlandsche Regeering behoefte heeft aan sterling-valuta, dan is daarmede aangetoond, dat die bedragen elkaar ongeveer opheffen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mussert is nog even teruggekomen op de belasting op bier. Ik heb reeds gesteld, dat het bepaald niet juist zou zijn den accijns en het uitvoerrecht op bier op hetzelfde bedrag te stellen en ook na nadere overweging van deze materie meen ik, dat de Regeering daaraan niets meer kan toevoegen.

De mate van de verhooging is door het geachte lid ook nog even aangeroerd. Men kan inderdaad wel het standpunt innemen, dat de voorgestelde verhooging te matig is, maar daartegenover staat, dat men, zooals reeds is opgemerkt, met verhooging van accijns voorzichtig moet zijn, wil men niet te ver grijpen. Ook voor een verdere verhooging van de verhooging van dezen bieraccijns acht de Regeering daarom geen aanleiding aanwezig.

Den heer Soangkoepon, die nogmaals ter sprake heeft gebracht de personeelsvoorziening bij het leger en eveneens het onderscheid tusschen de beteekenis van de woorden: „onverwijld'' en: „zoodra mogelijk'', verwijs ik naar de aanvullende begrooting voor afdeeling VIII. Ik wil gaarne de opmerkingen, die door den heer Soangkoepon en ook door den heer Van Helsdingen terzake zijn gemaakt, doorgeven aan dezen Regeeringsgemachtigde. Voorts verwijs ik deze geachte leden naar de behandeling van de motie, die door den heer Van Helsdingen en naar ik meen, den heer Muhammad Yamin en eenige anderen zal worden ingediend om aan de staatsrechtelijke zijde van deze zaak de noodige aandacht te kunnen schenken.

Ten aanzien van de kwesties, welke door den heer Muhammad Yamin aan de orde zijn gesteld, moge ik opmerken, dat deze in de allereerste plaats zijn op het terrein van de staatsrechtelijke verhoudingen. Waar nu ook — naar bij de behandeling van onderwerp **14** is gebleken — een motie te verwachten is, welke dan nader aanleiding zal kunnen geven tot verder debat, moge ik mij ervan onthouden daarop thans nader in te gaan.

De heer Muhammad Yamin meent, dat de vraag omtrent het goud in Amerika door de Regeering ontwijkend zou zijn beantwoord. Dat is toch niet het geval. Ik heb er in eersten termijn slechts op gewezen, dat de Javasche Bank voor haar bedrijfsvoering regelmatig goud in Amerika heeft, al jaren lang en dat zij daartoe in staat is gesteld door haar octrooi, alsmede door het door mij aangehaalde gouvernementsbesluit van 1928. De bedoeling van die inlichting in eersten termijn is geen andere geweest, dan op te merken, dat de bedragen, die in Amerika liggen, de door dat besluit getrokken grenzen niet hebben overschreden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een bespreking van de meer algemeene zijde van de debatten en daarbij zij het mij vergund de verschillende sprekers, die het woord hebben gevoerd, tezamen te beantwoorden, omdat tenslotte de redevoeringen van de verschillende leden over vrij groote gedeelten ineen zijn geloopen.

Wanneer ik dus thans overga tot een bespreking van het hoofdpunt van deze debatten — en ik mag zeker ook wel zeggen het hoogtepunt daarvan — dan zoek ik daarvoor voornamelijk aansluiting bij de redevoeringen van de heeren Kan, Van Helsdingen, Mussert, Kerstens, Smit en Verboom en dan wil ik beginnen met te verzekeren, — om even de muzikale inkleeding van den heer Kan te volgen — dat deze redevoeringen, dat de warmte daarvan, de gloed van de daaruit sprekende vaderlandsliefde, de bereidheid tot het brengen van offers voor de verdediging van deze landen, de wil tot handhaving, snaren hebben aangeroerd, welke een diepen klankbodem vinden, niet slechts in deze zaal, doch in de geheele volksgemeenschap en dus ook — behoef ik het nog te zeggen, Mijnheer de Voorzitter? — bij de Regeering.

Met deze geachte leden is de Regeering er van doordrongen, dat in deze tijden alles moet worden gedaan wat mogelijk is, om den status van deze gewesten te handhaven, om te verhoeden dat het rood, wit en blauw gestreken zou moeten worden voor een vreemden overheerscher en om, te zamen met een herrezen Nederland, in staat te zijn de roeping te

(Directeur van Financiën.)
blijven vervullen die ons te midden van de volkeren der wereld is opgelegd.

Dit besef, Mijnheer de Voorzitter, leidt de Regeering bij Haar streven om de weerkracht van leger en vloot zooveel mogelijk te versterken en heeft Haar er toe gebracht op korten termijn van de gemeenschap de offers te vragen, welke zijn belichaamd in de voorstellen, die aan den Volksraad zijn voorgelegd, offers, welke naar het der Regeering voorkomt, gevraagd en gedragen kunnen worden. Eerst wanneer deze te hoog zouden worden, dient naar andere middelen gegrepen te worden, eerst dán is het tijd om deze naar het nageslacht over te brengen.

De heer Verboom heeft gesproken van vertrouwen op eigen kracht. Juist dit vertrouwen, Mijnheer de Voorzitter, doch dan niet in de eerste plaats in de kracht van het nageslacht, doch gelukkig in het tegenwoordig geslacht, is in deze voorstellen te vinden.

Wanneer uit mijn rede in eersten termijn zou zijn op te maken, dat de groote, de brandende problemen van het heden der Regeering zouden zijn voorbijgegaan en dat Zij nog steeds het klassieke leerstuk van een sluitende begrooting als thema voor haar defensiepolitiek zou aanvaarden, dan zou dat wel zeer te betreuren zijn. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het is er naar mijn gevoelen ook niet uit op te maken, gelijk uit den samenhang van de daarop slaande passages in deze rede duidelijk kan blijken.

Wèl is het van belang om ook, om zèlfs in deze tijden acht te slaan op de fundamenteele economische en financieele structuur van deze landen en op de noodzaak, de uit den nood der tijden geboren eischen van de landshuishouding zooveel als mogelijk is daarop te doen blijven aanpassen. In dit kader moet het streven der Regeering worden gezien om de eischen, welke aan de begrooting worden gesteld, te trachten op te vangen door versobering eenerzijds en opvoering der middelen anderzijds. Doch het zou bepaald onjuist zijn, daaruit de conclusie te trekken, dat de versterking van de defensie ondergeschikt zou zijn gemaakt aan het streven naar een sluitende begrooting.

In tweeden termijn zijn er over deze zaken tot de Regeering verschillende verwijten gericht, ingegeven ongetwijfeld door liefde tot het Land en zorg voor de toekomst. De Regeering meent echter met nadruk te kunnen verklaren, dat voor deze verwijten geen aanleiding bestaat. Zij is zich Haar moeilijke en verantwoordelijke taak in deze tijden ten volle bewust en zal zich bij Haar beleid slechts laten leiden door de hoogste belangen van Land en volk.

Dat Zij zich daarbij gedragen mag weten door wat in deze gemeenschap leeft, zooals dat tot uitdrukking is gekomen in de treffende woorden, in deze zaal gesproken, zal Haar daarbij tot zeer grooten steun zijn.

(Teekenen van instemming).

De **Voorzitter**: Thans kan worden overgegaan tot de behandeling van de afzonderlijke ontwerpen en de daarbij behoorende moties en amendementen.

Inmiddels zijn ingediend de volgende amendementen:

1. amendement, voorgesteld door de heeren Thamrin, Soetardjo en Van Zuylen (met toelichting) (Ond. **9**, st. 12), luidende:
   „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in artikel 1 (onder artikel I) van de ontwerp-ordonnantie tot verhooging van het defensie-uitvoerrecht (zittingsjaar 1940—1941, Ond. **9** — stuk 2A) het woord „twee" te wijzigen in „drie"."

2. amendement, voorgesteld door de heeren Thamrin, Soetardjo en Tadjoeddin Noor (met toelichting) (Ond. **9**, st. 13), luidende:
   „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, in artikel 1, lid (1) van het ontwerp betreffende de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting enz. (Zittingsjaar 1940—1941, Ond. **9** — st. 2D) instede van „vijftig" te lezen: „vijf en twintig"."

(Voorzitter, Thamrin, Soekawati.)

3. amendement, voorgesteld door de heeren Muhammad Yamin, Soeroso en Soangkoepon (met toelichting) (Ond. **9**, st. 14), luidende:
   „Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in artikel 1 lid (1) van de ontwerp-ordonnantie betreffende de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9** — st. 2D), het woord „honderd" te wijzigen in „tweehonderd vijftig"."

Laatstbedoeld amendement stuk 14 treedt in de plaats van de door den eersten voorsteller hierbij ingetrokken motie Muh. Yamin st. 10.

Ik deel voorts mede, dat de nu eerst te behandelen motie-Thamrin st. 11, die oorspronkelijk was onderteekend door de heeren Thamrin, Blaauw en Soetardjo, thans de medeonderteekening van den heer Verboom draagt.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Thamrin c.s. (Ond. **9**, st. 11), luidende:

„De Volksraad,
spreekt als zijn oordeel uit:

a. dat het beginsel van een „sluitende begrooting" in deze bijzondere omstandigheden niet als dwingend moet worden aangemerkt en derhalve zoo noodig moet worden losgelaten;

b. dat het onjuist is om uitgaafposten, welke door de bijzondere omstandigheden geen reëele uitgaafposten kunnen zijn en derhalve niet uitgegeven kunnen worden, op de loopende en volgende begrootingen te laten blijven paraisseeren;

c. dat ter dekking van buitengewone uitgaven in deze bijzondere omstandigheden ook buitengewone middelen aangewend dienen te worden zooals:
het aanwenden van den beschikbaren Nederlandschen goudvoorraad in den vreemde (London en Vereenigde Staten),
en/of het sluiten van leeningen,
zulks ten einde de voor Nederlandsch-Indië noodig geachte voorzieningen op zoo spoedig mogelijke wijze te kunnen treffen;

noodigt de Regeering uit zoowel bij de hersamenstelling van de begrooting van 1940 als bij de samenstelling van de begrooting van 1941 met bovenstaande desiderata rekening te willen houden, en gaat over tot de orde van den dag".

Wenscht de heer Thamrin de motie toe te lichten?

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! In beide termijnen zijn zoo vele argumenten naar voren gebracht die op de hier aangegeven desiderata betrekking hebben, dat het mij beter voorkomt eerst af te wachten wat nog van de zijde van Volksraad en Regeering zal worden aangevoerd.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Het komt ons voor, dat de meening, neergelegd in sub *a* en sub *c* dezer motie, juist is. Wat betreft het onder sub *b* gestelde kunnen wij de opinie der voorstellers echter geenszins deelen. Immers, het niet op de begrooting brengen van de onder *b* bedoelde betalingsplichten zou enkel een verandering van de kaspositie van Nederlandsch-Indië ten gevolge hebben, niet van de budgetaire positie. Die verandert niet

(C. C. van Helsdingen, Soangkoepon.)
door het feit, dat bepaalde betalingen tijdelijk moeten worden opgeschort, hoogstens verandert als gezegd daardoor de kaspositie. Onze financieele verplichtingen veranderen de facto niet. Deze verandering van kaspositie mist bovendien elke garantie van duurzaamheid. De uitgaafposten onder sub *b* bedoeld, kunnen bovendien elk moment reëele uitgaafposten worden. Wij meenen dus aan het onder *a* en *c* gestelde onzen steun te kunnen geven, doch zullen stemmen tegen het onder *b* gestelde.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een enkele vraag aan de voorstellers willen stellen. Het oordeel sub *a* is door de Regeering in Haar antwoord in tweeden termijn zoo nadrukkelijk toegegeven, dat het mijns inziens overbodig is, dat de Volksraad zich daarover nog eens afzonderlijk uitspreekt. Voor wat aangaat sub *b*, ga ik accoord met wat de heer Soekawati zeide: die uitgaafposten moeten wel op de begrooting verschijnen, terwijl bij de Regeering kan worden aangedrongen op een besteding der gelden in het belang des Lands.

Wat betreft het gestelde onder *c* heeft de Regeering uitdrukkelijk verzekerd dat, indien de nood aan den man komt, Zij er niet tegen op zal zien de aangewezen middelen te gebruiken. Ik vraag mij dan ook af, of het nog noodig is de motie in dezen vorm te handhaven.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Een begrooting, die niet sluitend is, is geen begrooting in den zin van de wet. Zulk een begrooting strookt niet met de grondgedachte en strekking van een Staatsbegrooting. Het moge dan waar zijn, dat wij thans in bijzondere en moeilijke omstandigheden verkeeren, dit mag toch niet leiden tot het verlaten van vaste normen en eischen van de begrooting. Voor mij is het bestaan van een sluitende begrooting een machtige steunpilaar voor onze Landsverdediging. Het loslaten van dit beginsel kan zeker gemakkelijk leiden tot oncontroleerbare en chaotische gevolgen, vooral in tijden als de onze en kan als gevolg daarvan het vertrouwen, het geldelijk vertrouwen in ons doen verdwijnen.

De uitgaafposten, die in deze motie zijn bedoeld, zijn inderdaad reëele uitgaafposten. De bijzondere omstandigheden van dezen tijd maken het betaalbaarstellen van de in die uitgaven bedoelde sommen aan belanghebbenden onmogelijk. Dit verhoogt tijdelijk weliswaar het bezit van onze schatkist, doch dit alles mag mijns inziens niet leiden tot het confiskeeren van het bezit van degenen, die nu in een noodtoestand verkeeren, voor oorlogsdoeleinden. Ik zou zeggen, dat het de taak is van de Regeering, om dit bezit van de hulpbehoevenden goed te bewaren en te bewaken. Zij moet het bezit van anderen, dat tijdelijk in Haar handen is, niet verwaarloozen. Het gebruik van deze uitgaafmiddelen ten behoeve van andere doeleinden beteekent in feite immers het onwettig onteigenen van het bezit van degenen, die in nood verkeeren. Staat dit niet gelijk met het spreekwoord: visschen in troebel water? Als het mogelijk is, zou men eigenlijk de hierbedoelde gelden naar de belanghebbenden moeten brengen, doch de oorlogsnormen verzetten zich daartegen en daarom beveel ik de bewaking van dit bezit ten zeerste aan.

Voor het sluiten van de voorgestelde leeningen is mijns inziens de soliditeit van de Staatsbegrooting een hoofdvereischte.

Met het onder *a* en *b* in de motie gestelde kan ik mij dus niet vereenigen. Met het onder *c* vermelde, de wenschelijkheid van het sluiten van een leening, kan ik daarentegen wel accoord gaan.

Ik verzoek U derhalve, Mijnheer de Voorzitter, de motie aanstonds gesplitst in stemming te brengen.

De **Voorzitter**: Wenscht een der andere leden nog het woord over deze motie?

(Directeur van Financiën, Thamrin.)
Zoo niet, wenscht de geachte Regeeringsgemachtigde dan het woord?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Het wil der Regeering voorkomen, dat in de motie feitelijk door elkaar gehaald zijn de begrootingsopzet en de mogelijkheden van financiering.

(De heer Thamrin: Dat hebben wij niet gedaan.)

Wat de begrooting voor 1940 betreft, is uit de redevoeringen, die in eersten en tweeden termijn van regeeringszijde gehouden zijn, duidelijk gebleken, dat in deze tijden ook door de Regeering vooropgesteld is het beginsel van de Landsverdediging. In zooverre zou dus, ofschoon in principe het standpunt van den heer Soangkoepon uiteraard volkomen juist is, moeten worden aangenomen, dat inderdaad onder deze bijzondere omstandigheden het beginsel van een sluitende begrooting niet als dwingend is aangemerkt. Ik heb dat zeer duidelijk gezegd.

> „Dat het onjuist is om uitgaafposten, welke door de bijzondere omstandigheden geen reëele uitgaafposten kunnen zijn en derhalve niet uitgegeven kunnen worden, op de loopende en volgende begrootingen te laten blijven paraisseeren;"

is, zooals het betrekkelijk onschuldig in de motie staat, niet voor tegenspraak vatbaar, maar de Regeering moet er toch tegen waarschuwen dat er niet onder vallen lasten als rente, pensioenen en aflossingen bestemd voor personen in het bezette gebied. Als men eronder samenvat de posten, welke werkelijk als gevolg van de oorlogsomstandigheden niet kunnen worden uitgegeven, kan de Regeering ermede accoord gaan, maar verder niet.

> „dat ter dekking van buitengewone uitgaven in deze bijzondere omstandigheden ook buitengewone middelen aangewend dienen te worden"

heeft de Regeering reeds tot uitdrukking gebracht.

Dat als bijzondere middelen onder meer te beschouwen zijn de goudvoorraad van de Javasche Bank en de goudvoorraad van de Nederlandsche Bank en dat verder wordt onderzocht of het mogelijk is in het buitenland leeningen te sluiten, heeft de Regeering reeds tot uiting gebracht. Ik sluit mij hierbij echter aan bij de ook weer zeer juiste woorden van den heer Soangkoepon, dat ten slotte de garantie voor goede voorwaarden bij het sluiten van leeningen ook ten nauwste samenhangt met de geheele financieele positie van het Land.

En tenslotte zou de Regeering willen opmerken, dat het Haar niet duidelijk is, waarom in de uitnoodiging aan Haar wordt gesproken van een hersamenstelling van de begrooting voor 1940. Dit is toch ten eenenmale uitgesloten. Wij kunnen op het oogenblik, zooals de zaak nu ligt, niet beginnen aan een hersamenstelling van de begrooting voor 1940. Wij kunnen trachten, de begrooting voor 1940, zooals deze daar ligt en dag aan dag in het licht van de nieuwe omstandigheden gewijzigd wordt, naar beste weten uit te voeren, maar kunnen deze begrooting niet opnieuw gaan samenstellen.

De Regeering heeft ten aanzien hiervan, bij Haar eerste behandeling van de ingetrokken motie-Thamrin c.s. (stuk 8) gezegd, dat het nu geen tijd is, over te gaan tot een hersamenstelling van de begrooting voor 1940. Als wij dat zouden doen, komen wij er niet; dan is het te laat; dan is het jaar afgeloopen. Wij moeten nu doen wat onze hand te doen vindt, wij moeten daden zien.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik overga tot de beantwoording van verschillende sprekers en ook van de verschillende vragen, die gesteld zijn, geloof ik, dat ik mij kan refereeren aan hetgeen door de Regeering naar voren is gebracht, omdat de opmerkingen en vragen van de verschillende sprekers in dezelfde richting gaan.

(Thamrin.)

Inderdaad zou het den indruk kunnen wekken, alsof de Regeering eigenlijk van het beginsel van een sluitende begrooting afgestapt is.

Hoewel de Regeering zulks uitdrukkelijk heeft vermeld, zijn er toch twee belangrijke verschillen te constateeren tusschen hetgeen de Regeering bedoelt en hetgeen de onderteekenaars van de motie bedoelen. In de eerste plaats is in tweeden termijn van de zijde van vrijwel den geheelen Volksraad geconstateerd, dat, hoewel formeel de belijdenis van een sluitende begrooting is losgelaten, de Regeering nog zooveel aarzeling toont en nog zooveel desiderata naar voren brengt, dat men niet de overtuiging heeft, dat het beginsel van de sluitende begrooting, waar noodig, is losgelaten.

In de tweede plaats heeft — ik weet niet of dit aan vele leden opgevallen is — de Regeering alleen ten aanzien van één doel de formule van de sluitende begrooting losgelaten en wel alleen ten aanzien van hetgeen noodig is voor de landsdefensie. De Regeering heeft uitdrukkelijk de beperking te kennen gegeven, dat Zij ten aanzien van hetgeen noodig is voor de landsdefensie het beginsel van de sluitende begrooting loslaat. Maar in de rede van den Landvoogd is, naast den steun aan de oorlogvoering en de landsverdediging nog een derde desideratum opgenomen en wel de volksverheffing. Waarom is het beginsel van een sluitende begrooting nu alleen losgelaten ten aanzien van de landsdefensie en waarom is ook ten aanzien van het derde, door de Regeering genoemde desideratum niet dezelfde gedragslijn gevolgd? Ik zou zeggen dat, als men het beginsel van de sluitende begrooting loslaat, men dit ook moet doen ten aanzien van het derde desideratum, dat in de rede van den Landvoogd is genoemd. Deze verzekering heb ik gemist. Inderdaad, als de Regeering zegt, dat Zij ook ten aanzien van de volksverheffing het beginsel van de sluitende begrooting loslaat, kan men zeggen, dat er een parallel bestaat tusschen de Regeering en de voorstellers van deze motie.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van hetgeen sub *b* van de motie is vermeld geloof ik, dat er bij den heer Soekawati een misverstand heerscht als hij meent, dat door het afvoeren van de daarin genoemde posten van de begrooting alleen de kaspositie wordt verbeterd. Neen, Mijnheer de Voorzitter, het gaat hier juist om de budgetaire positie en dat heeft de Regeering ook beter begrepen, want Zij heeft verklaard, dat Zij zich zou kunnen aansluiten bij hetgeen in de motie onder *b* is vermeld als daaronder niet de posten voor rente, aflossing, pensioenen e.a. begrepen waren.

Het gaat juist om deze uitgaaf-posten, die eigenlijk in het geheel geen reëele uitgaaf-posten zijn en die dus feitelijk niet uitgekeerd kunnen worden. De manier waarop deze posten nu op de begrooting voorkomen, beantwoordt feitelijk niet aan de omschrijving van deze posten. Immers wij kunnen geen rente en aflossing aan de houders van de betrokken obligaties uitbetalen.

Nu zegt de Regeering wel, dat de Nederlandsche Regeering daarvoor in de plaats komt en verwijst te dien aanzien naar het genoemde Koninklijk Besluit. Ik meen echter, dat het verstandiger zou zijn om, waar aan dit besluit vele staatsrechtelijke kanten zitten, eerst een uitspraak uit te lokken omtrent de rechtmatigheid en de grondwettigheid van het genomen Koninklijk Besluit. Alleen wanneer daaromtrent een uitspraak is verkregen kunnen wij verder zien in hoeverre de door de Regeering bedoelde posten inderdaad op de begrooting mogen blijven paraisseeren.

Zooals de motie is gesteld, is het inderdaad de bedoeling om de posten, die door de Regeering zijn genoemd en die geen reëele posten uitmaken, niet op de begrooting te laten paraisseeren.

(De heer Van Helsdingen: Dan behoort punt *b* van de motie ook thans niet behandeld te worden, doch dient de behandeling daarvan te worden uitgesteld totdat die principieele beslissing is genomen.)

(Directeur van Financiën.)

Neen! Wij houden ons nu aan de momenteele situatie, dat men deze posten niet kan betalen, zoodat men dus bedoelde bedragen van de begrooting dient af te voeren. Komt er eventueel een andere beslissing, dan is het altijd nog tijd om bij aanvullingsbegrooting de noodige gelden voor dat doel op te brengen.

(De heer Soangkoepon: Dat geld behoort toch aan anderen toe!)

Ik kan hierop nog het volgende antwoorden! Het ligt in het geheel niet in de bedoeling van de voorstellers van de motie om de verplichtingen, die wij aangegaan hebben, te ontkennen en de schulden, die wij hebben aangegaan niet te betalen. Doch het kan niet de bedoeling zijn om de schulden, die wij hebben aangegaan, te betalen aan een ander dan aan den rechtmatigen crediteur en aan dien rechtmatigen crediteur kunnen wij nu niet het verschuldigde betalen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft het derde desideratum van de motie, zegt de Regeering, dat het haar bevreemdt, dat deze wensch nog in de motie is neergelegd, waar de Regeering reeds heeft medegedeeld, dat, zoowel het goud van de Javasche Bank als dat van de Nederlandsche Bank gebruikt wordt om daarmede eventueele voorschotten te verstrekken ter betaling van de noodige deviezen in den vreemde. Doch er is hierbij een belangrijke zaak en daarop hebben vele leden reeds gewezen. De Regeering spreekt n.l. over het beschikken over het Nederlandsche goud, alleen om daarmede voorschotten te verleenen, die men moet terugbetalen, terwijl hier toch door vele voorgaande sprekers duidelijk is aangetoond, dat ter beveiliging van het eerst noodige, ter beveiliging van den status van deze landen, het goud gebruikt moet worden en wel niet in den vorm van voorschotten, doch om daarmede de noodig geachte voorzieningen met betrekking tot deze landen te treffen. Het is niet de bedoeling om eventueel dat goud alleen als overbruggingscrediet te gebruiken, doch het moet eventueel aangesproken worden om daarmede de noodig geachte voorzieningen voor de defensie in Indië te betalen. Dit zijn de verschilpunten, die de Regeering met de onderteekenaars van de motie heeft. De voorstellers wenschen het goud niet te gebruiken voor een overbruggingscrediet, doch, zooals gezegd, om daarmede de noodig geachte voorzieningen voor de defensie van Indië te kunnen betalen.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! In de nadere uiteenzetting van den heer Thamrin komen eenige punten voor, die naar het oordeel der Regeering het aanvaarden van deze motie een min of meer bedenkelijk karakter zouden kunnen geven.

In de eerste plaats wenscht de heer Thamrin in punt *a* vastgelegd te zien, dat niet ten aanzien alleen van de defensie versterking mogelijk is, maar ook ten aanzien van andere doeleinden en de heer Thamrin noemt daarbij volksopheffing. Uit de rede van den Landvoogd concludeert de heer Thamrin tot de mogelijkheid, dat ook andere doeleinden in aanmerking kunnen komen om boven een sluitende begrooting te worden uitgevoerd, maar een dergelijk opvatting is naar het mij voorkomt in de rede van den Landvoogd niet terug te vinden.

Bij punt *b* is door den heer Thamrin de juistheid van het Koninklijk besluit van 24 Mei, zoo al niet in twijfel getrokken, dan toch aangekondigd om in deze zaal onderworpen te worden aan een nadere bespreking. Dat Koninklijk besluit kan in de oogen der Regeering in geen enkel opzicht in twijfel worden getrokken.

In de derde plaats gaat het om het beschikbare goud en het „overbruggingsfonds", zooals de Regeering dat heeft genoemd. Dit moet als volgt worden bezien. In de eerste plaats worden daaruit aanschaffingen voldaan, maar in de tweede plaats dienen, ter voorkoming van een te groote verzwakking van de financieele positie van deze landen, zoodra deviezen beschikbaar zijn deze allereerst aangewend

(Thamrin, Directeur van Financiën e.a.)
kunnen worden voor den terugkoop van het verbruikte goud.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil naar aanleiding van hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde zoo juist heeft gezegd nog gaarne het volgende opmerken. Ik begrijp het verband niet, dat de Regeering gelegd heeft tusschen het Nederlandsche goud en de deviezen van dit Land. Het gaat om den goudvoorraad van Nederland, waarvan de deviezenpositie van Indië niet afhankelijk is. Ik ontken de juistheid van het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde, dat de deviezenpositie verband houdt met den Nederlandschen goudvoorraad. Ik geloof, dat hier een misverstand aanwezig is bij den geachten Regeeringsgemachtigde.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik dat misverstand even uit den weg ruimen? Wat het goud betreft, dat door de Nederlandsche Regeering ter beschikking is gesteld, kan ik mededeelen, dat deze beschikbaarstelling om niet heeft plaats gehad.

(De heer Thamrin: Ja, als overbruggingscrediet.)

Niet als een overbruggingscrediet; het daarover gezegde slaat op het geheele bedrag.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit amendement geëindigd. Thans kan tot stemming worden overgegaan. Het zal misschien het best zijn, deze puntsgewijze te doen plaats hebben, aangezien gebleken is, dat verschillende leden ten aanzien van de verschillende punten uiteenloopende standpunten innemen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geef de voorkeur aan stemming over het amendement in zijn geheel en wensch geen puntsgewijze stemming.

De **Voorziter**: Mijnerzijds bestaat daartegen geen bezwaar.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Ik stel voor, puntsgewijze over dit amendement te stemmen.

De **Voorzitter**: Wordt dit voorstel van den heer Soekawati ondersteund?

De heeren **Roep** en **Kerstens**: Ja, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Het voorstel van den heer Soekawati wordt dus voldoende ondersteund, zoodat thans aan de orde is het voorstel om de stemming over het amendement-Thamrin c.s. puntsgewijze te doen plaats hebben.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers van het amendement stellen prijs op een integrale stemming.

De **Voorzitter**: Om die reden heeft de heer Soekawati juist zijn voorstel ingediend. Wenscht niemand over dit voorstel het woord? Zoo niet, dan kan tot stemming over dit voorstel-Soekawati om de stemming over het amendement-Thamrin puntsgewijze te doen plaats hebben, worden overgegaan.

Het voorstel-Soekawati wordt in stemming gebracht en verworpen met 23 stemmen vóór en 28 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Sosrohadikoesoemo, Mussert, Soekawati, Roep, Kasimo, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, Kan, Kerstens, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Verboom, Soeria Nata Atmadja, Janssen, Kloppenburg, De Villeneuve, Soangkoepon, Smit, Sandkuyl, Phoa Liong Gie, Zwart en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: De Boer, Mochtar, Iskandar Dinata, Aldjoeffry, Thamrin, Salamoen, Tirtokoesoemo, Kolkman, Van Nauta Lemke, Abdul Rasjid, Wermuth, Van Zuylen, Soeria Karta Legawa, De Raad, Mahmoed, Blaauw, Wirjopranoto, Leunissen, White, Nalaprana, Tadjoeddin Noor, Mogot, Vas Dias, Soetardjo, Soeroso, Harmani, Lapian en Wiwoho.

(Verboom, Kan e.a.)

De **Voorzitter**: Ik geef thans gelegenheid tot stemmotiveering over de drieledige motie.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben aan deze motie onze handteekening gegeven, omdat zij een samenvatting behelst van het betoog, dat wij zoowel in eersten als in tweeden termijn hebben gehouden. Om deze reden zullen wij ook vóór stemmen, doch zulks los van de toelichting, door den heer Thamrin mondeling gegeven, omdat wij die toelichting op enkele punten niet kunnen deelen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal vóór de motie stemmen onder hetzelfde voorbehoud als door den vorigen geachten spreker werd gemaakt.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer straks zal blijken, dat de fractie van het I. E. V. vóór deze motie zal stemmen, is het toch wel gewenscht, dat men daaruit precies de conclusie trekt, die onze fractie uit dat voorstemmen getrokken wenscht te zien. Ongeveer om dezelfde reden als de heer Verboom een eenigszins afwijkende opinie heeft over de beteekenis van de motie, zoo hebben wij die ook. Onder *c* vindt men de volgende verklaring:

> „dat ter dekking van buitengewone uitgaven in deze bijzondere omstandigheden ook buitengewone middelen aangewend dienen te worden, zooals ..... enz."

Wij verstaan onder „deze bijzondere omstandigheden" de oorlogsomstandigheden en onder „buitengewone uitgaven" verstaan wij alleen die uitgaven, welke met den oorlogstoestand verband houden. Wij verstaan er derhalve niet onder die buitengewone uitgaven, welke de heer Thamrin er eventueel onder zou willen brengen, namelijk die ten behoeve van de volksverheffing, welke wij in geen verband willen zien gebracht met den oorlogstoestand. Wij achten derhalve een voorstemmen door onze fractie alleen gemotiveerd ten opzichte van den oorlogstoestand en ten opzichte van de oorlogsuitgaven.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij zooeven verklaard vóór een driedeelige stemming, omdat het mij gemakkelijker zou zijn geweest ten aanzien van een paar punten eventueel mijn stem daaraan te geven, alhoewel ik dat in principe eigenlijk overbodig achtte. Ik doel op de onderdeelen *a* en *c*. Wat betreft het onder *b* gestelde, ik heb daartegen bezwaar, omdat ik, in tegenspraak met de voorstellers, wil afkeuren de wijze waarop de Regeering deze aangelegenheid heeft behandeld en gemotiveerd. Ik acht het echter onjuist om nu reeds, zonder dat wij een behoorlijke uitvoerige uiteenzetting hebben over de financieele omstandigheden waarin de Nederlandsche Regeering verkeert, uit te maken dat voor 1940 en 1941 deze gelden alleen zouden moeten worden bestemd voor Nederlandsch-Indië. Ik zal dus thans tegen de motie stemmen.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Het wil ons voorkomen, dat men de motie niet kan losmaken van de toelichting der voorstellers. Zou de motie kunnen worden geïnterpreteerd zooals zooeven door den geachten Regeeringsgemachtigde is geschied, dan zouden wij daarmede accoord kunnen gaan, maar wij kunnen dat in het geheel niet met de interpretatie die de heer Thamrin heeft gegeven.

Wij hebben ernstig bezwaar tegen ieder der drie punten op de wijze zooals door den heer Thamrin geïnterpreteerd. Het geheel loslaten van een sluitende begrooting onafhankelijk van de defensie-eischen komt ons onjuist voor. Evenzeer komt ons onjuist voor geen rekening te willen houden met de reëele

(Soangkoepon, Kerstens.)
uitgavenposten, die naar wij hopen binnen zeer korten tijd ter beschikking dienen te komen van hen die daarop recht hebben. Voorts achten wij het onjuist ten aanzien van de goudpositie maar te doen alsof wij daar alles over te vertellen hebben. Zooals de motie hier voor ons ligt, zouden wij een interpretatie kunnen huldigen als door den geachten Regeeringsgemachtigde gegeven, maar waar voor ons praevaleert de interpretatie van den heer Thamrin, zien wij ons verplicht thans tegen te stemmen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij zooeven verklaard voor een afzonderlijke stemming over elk der deelen van de motie. De Volksraad heeft met die gesplitste stemming niet kunnen instemmen en ik dien mij thans af te vragen, welk belang hier nu het zwaarste weegt. Wanneer — hetgeen ik niet direct verwacht — straks deze motie zou worden aangenomen, zal de Regeering naar mijn gevoelen niet in staat zijn de daarin vervatte desiderata te verwezenlijken zonder het algemeen belang te schaden. Mijn fractie zal vrijheid van stemmen toepassen en waar men in dezen raad moet stemmen volgens zijn overtuiging, verklaar ik, tegen de motie te zullen stemmen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Mij moet in de eerste plaats de verklaring van het hart, dat de behandeling dezer motie een niet heelemaal verkwikkelijk beeld van den Volksraad geeft. Wij hebben hier in eersten en tweeden termijn, de een met meer, de ander met minder emphase, betoogd, dat wij alles willen inzetten voor de landsdefensie, maar uit de verklaring van den eersten onderteekenaar blijkt nu, dat daar al direct een restrictie op zal moeten worden toegepast en dat wij er toch niet alles voor in willen zetten, dat wij bijv. ook de volksverheffing haar aandeel moeten geven in dit vraagstuk van een sluitende begrooting.

Daarom betreur ik het te meer, dat er twee beteekenende groepen zijn, het I. E. V. en de Vaderlandsche Club, die haar steun aan de motie handhaven. Ook dit is op zichzelf een niet erg verkwikkelijk gezicht en evenmin, dat van de drie groepen, welke de motie niet slechts onderteekend hebben, maar ook verklaren haar te steunen, daarvoor zeer ernstig afwijkende motieven blijken te hebben. Ik zou wel eens willen weten, of de Volksraad nu nog zooveel recht heeft om de Regeering bepaalde wenken en aanwijzingen te geven, waar bij de eerste de beste motie van groot belang tusschen de steunende groepen reeds heel sterk afwijkende meeningen blijken te bestaan. Ik herhaal, dat ik dit niet kan bewonderen.

De **Voorzitter**: Ik verzoek het geachte lid thans geen redevoering te houden maar slechts een stemmotiveering te geven.

De heer **Kerstens**: Ik zal mij daaraan houden, Mijnheer de Voorzitter!

Ik heb tegen het stemmen voor punt *b* van de motie ernstig bezwaar. Hierin wordt gevraagd, dat in de begrooting geen rekening zal worden gehouden met betalingen, die wij moeten doen. Ik geloof, dat wij in de begrooting deze plichten wel degelijk moeten registreeren, maar, zoodra men dit zegt, ontstaat misverstand. Zoodra wij in de begrooting registreeren, welke betalingsplichten wij hebben, wil dit nog niet zeggen, dat wij deze plichten kunnen en zelfs moeten uitvoeren. Met andere woorden: als de begrooting aangeeft, zooveel verplichtingen hebben wij te voldoen, in Indië of elders, zeggen wij daarmede in het geheel nog niet, dat wij het ook doen, maar zelfs, wanneer vaststaat, dat wij het niet kunnen doen, moet de begrooting toch wel degelijk de bedragen registreeren en aangeven.

Ik zal verder kort zijn. Ik zal de punten *a* en *c* van de motie niet verder bespreken. Het feit alleen, dat wij onder geen voorwaarde vóór het onder *b* in de motie vermelde

(Roep, Thamrin.)
kunnen stemmen, is voldoende om onze stem aan de motie in haar geheel te onthouden, aangezien de voorstellers nu eenmaal gewild hebben, dat wij integraal onze stem over de motie uitbrengen.

Wij zullen dus tegen de motie stemmen.

De **Voorzitter**: Wenscht een der leden nog zijn stem te motiveeren? De beraadslagingen zijn reeds eenigen tijd gesloten.

De heer **Roep**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Nakoming van het onder *b* in de motie gestelde zou ten gevolge hebben dat de begrooting een volslagen onjuist beeld van de financieele verplichtingen van Nederlandsch-Indië zou geven. Daarmede kan het Land nimmer gediend zijn.

Ik laat in het midden, of de mogelijkheid zou bestaan om de verplichtingen na te komen, dat is een ander vraagstuk, maar een feit is, dat de begrooting bij opvolging van hetgeen de motie vraagt, een onjuist beeld zou vertoonen van de financieele verplichtingen van het Land. Daaraan kunnen wij niet medewerken.

Om deze voor ons allesbeheerschende reden zullen wij tegen de motie stemmen.

De **Voorzitter**: Wenscht een der leden nog zijn stem te motiveeren? Zoo niet, dan kan tot stemming worden overgegaan.

De motie-Thamrin c.s. (st. 11) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 35 stemmen vóór en 17 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mahmoed, Verboom, Blaauw, Wirjopranoto, Soeria Nata Atmadja, Leunissen, White, Nalaprana, Janssen, Tadjoeddin Noor, Mogot, Phoa Liong Gie, Muh. Yamin, Soetardjo, Soeroso, Harmani, Lapian, Wiwoho, De Boer, Mochtar, Iskandar Dinata, Aldjoeffry, Thamrin, Kasimo, Hoedojo, Kan, Salamoen, Tirtokoesoemo, Van Nauta Lemke, Abdul Rasjid, Loa Sek Hie, Wermuth, Van Zuylen, Soeria Karta Legawa en Mansvelt.

Tegen stemmen de leden: Mapoedji, Kloppenburg, De Villeneuve, Soangkoepon, Smit, Sandkuyl, Vas Dias, Zwart, Sosrohadikoesoemo, Mussert, Soekawati, Roep, C. C. van Helsdingen, Kerstens, Kolkman, De Raad en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de artikelsgewijze behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verhooging van het defensie-uitvoerrecht (st. 2A), met nota's van wijzigingen (st. 4 en 7); amendement-Thamrin c.s. (st. 12, zie H 52).

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan betrekkelijk kort zijn bij de toelichting van dit amendement, omdat de geachte Regeeringsgemachtigde en ik vrijwel langs elkaar heen gepraat hebben bij de bespreking van het defensie-uitvoerrecht.

Toen ik, ter adstructie van mijn opinie, dat het defensie-uitvoerrecht een verhooging kan ondergaan, verwees naar de indexcijfers van de productenprijzen in de periode van vóór en na de devaluatie en thans heeft de Regeering dit cijfermateriaal eigenlijk niet bestreden. Zij kwam van Haar kant met geen enkel cijfer. Alleen heeft Zij gezegd, dat ik voorzichtig moest zijn in het hanteeren van dergelijke cijfers. Het waarom werd er niet bij vermeld. De Regeering zei alleen, dat de bedrijfskosten sedert de devaluatie zijn gestegen.

Het spijt mij, dat ik, ter adstructie van deze regeeringsmededeeling, geen enkel cijfer heb gehoord, waardoor men de

(Directeur van Financiën, Thamrin.)
overtuiging zou kunnen krijgen, dat hetgeen door den geachten Regeeringsgemachtigde werd gezegd, door cijfermateriaal geadstrueerd wordt. Per slot van rekening gaat het hier om het inzicht of het defensie-uitvoerrecht al dan niet een verhooging kan ondergaan. De geachte Regeeringsgemachtigde is van meening, dat het door de Regeering genoemde percentage van 2 voldoende geacht moet worden, terwijl de voorstellers van het amendement die meening niet deelen. Zooals gezegd, het blijft van den kant der Regeering bij beweringen. Ofschoon van de zijde der voorstellers cijfers zijn gegeven, is van den kant der Regeering geen enkel cijfer gegeven om Haar meening te adstrueeren. Het blijft hier dus een kwestie van inzicht en overtuiging. De voorstellers van het amendement zijn nu van meening, dat men ten aanzien van het defensie-uitvoerrecht tot 3% kan gaan, ook in vergelijking met de stijging van andere belastingen. Een opvoering van het defensie-uitvoerrecht tot 3% is naar hun meening niet onmatig.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Als de Regeering goed geluisterd heeft, verdedigt de heer Thamrin dit amendement voornamelijk met een beroep hierop, dat de Regeering in Haar antwoord geen cijfers heeft genoemd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou daartegenover willen opmerken, dat de cijfers, die de heer Thamrin heeft genoemd, uitsluitend indexcijfers zijn, welke de Regeering niet bij machte was verder door te trekken, om de eenvoudige reden, dat na April van dit jaar nog geen indexcijfer te dien aanzien bekend is. Er was dus geen enkele aanleiding op die indexcijfers verder in te gaan. Doch tegenover de meening van den heer Thamrin — ook dit was niet meer dan een meening, die niet door cijfers werd gestaafd —, dat uit de indexcijfers zou zijn af te leiden een gunstige positie voor den export, heeft de Regeering verklaard, dat naar de gegevens, waarover Zij beschikt, en die afkomstig zijn in de eerste plaats van het departement van Economische Zaken, moet worden gesteld, dat in de positie waarin verschillende producten op het oogenblik verkeeren, in de eerste plaats, doordat sedert 1936 de productiekosten zich hebben aangepast aan de gewijzigde omstandigheden en in de tweede plaats, omdat nà April de positie van onderscheidene artikelen zeer ongunstig is gewijzigd, een verdere verhooging van het uitvoerrecht van 2 tot een hooger percentage bepaald onraadzaam is, aangezien hierdoor zouden worden getroffen tal van producten, die op het oogenblik nog precies aan den kant van winstgevendheid staan.

De Regeering heeft verder aan den Volksraad toegezegd, dat in overweging zal worden genomen de heffing van een extra-uitvoerrecht op zeer sterke producten. Mijnheer de Voorzitter! Deze kwestie is in behandeling en zal hoop ik binnenkort aan den Volksraad kunnen worden voorgelegd. De Regeering meent met deze zaak bepaald niet verder te moeten gaan omdat, wanneer men in het algemeen het heffingspercentage zou stellen niet op 2 doch op 3, daardoor te zwaar zouden worden getroffen de vele producten, die op het oogenblik niet in een behoorlijk winstgevende positie verkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er voorts nog op wijzen, dat thans in het bedrijfsleven, in den export, winstmarges op den totalen omzet, op den verkoop, van 3% zeer hoog zijn en men dus met het aannemen van het voorstel gevaar zou loopen de brutowinstmarge van tal van producten hierdoor eenvoudig geheel af te roomen. Dat kan toch zeker niet de bedoeling zijn.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het is uiteraard juist, hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat er momenteel een aantal producten zijn, die niet winstgevend zijn en geen uitvoerrecht kunnen verdragen, misschien zelfs niet één procent. Doch dat kan toch geen bezwaar vormen om dit voorstel in te voeren, aange-

(Sosrohadikoesoemo, Verboom e.a.)
zien immers de ordonnantie de mogelijkheid opent om verliesgevende producten volgens de bepalingen, die daarvoor in aanmerking komen, uit te schakelen van het heffen van de diverse uitvoerrechten.

Voorts wil ik nog even het laatste argument van de Regeering bezien, waar de geachte Regeeringsgemachtigde verklaarde, dat de Regeering in overweging heeft de mogelijkheid van een onderzoek naar het invoeren van een extra-uitvoerrecht op sterke producten.

Mijnheer de Voorzitter! Dit behoeft echter niet uit te sluiten de voorgestelde verhooging van het defensie-uitvoerrecht, wanneer de Regeering daarnevens alsnog aan haar voornemens uitvoering geeft ten aanzien van bepaalde sterke producten. Wij zien dus geen aanleiding om naar aanleiding van de voorgebrachte argumenten van de Regeering het voorstel in te trekken.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik even mijn stem motiveeren?

Ik voel mij genoodzaakt tegen het amendement te stemmen, omdat de aanneming daarvan straks tot gevolg zal hebben, dat verschillende ondernemingen, die alleen in staat zijn 2% uitvoerrecht te betalen tengevolge van een dergelijke verhooging daarvan zullen worden uitgeschakeld.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie kan voor dit amendement geen waardeering hebben. Wij zien dit als zuiver incidenteel en zuiver opportunistisch. Wij gelooven, dat een oplossing van de kwestie, die hier aan ons wordt voorgelegd, moet worden gezocht in de richting, die ik in eersten termijn heb aangegeven en die verder is uitgewerkt door den geachten Regeeringsgemachtigde, onder meer ook in zijn laatste betoog.

Om die reden zullen wij tegen dit amendement stemmen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Vertrouwende, dat de zoogenaamd „sterke" producten nog een extra uitvoerrecht te betalen zullen krijgen, hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde, zij het misschien niet geheel ronduit, dan toch wel heel duidelijk heeft doen blijken, en ons verder aansluitende bij het ons inziens juiste betoog van ons geacht medelid, den heer Sosrohadikoesoemo, zal mijn fractie tegen dit amendement stemmen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Wat mij betreft, ik zie in dit amendement en in de amendementen, die straks aan de orde zullen worden gesteld, een samenhang, die ik ondanks de pogingen, die ik daartoe heb aangewend, niet heb kunnen wegredeneeren. Ik zie daarin namelijk de bedoeling om de lasten in de regeeringsvoorstellen vervat op andere wijze te verdedigen. Naar mijn gevoelen komen wij dan op het terrein van uitvoering en nu is het wel in het algemeen niet verboden om dat terrein te betreden, maar zulks in dit geval te doen lijkt mij niet gewenscht. Ik meen, dat indien ik mijn stem aan een van deze drie amendementen zou geven, ik dan zou getuigen van een ander en beter inzicht dan de Regeering op het oogenblik heeft, in het verdeelen der lasten. Dat heb ik niet en daarom zal ik tegen alle drie de amendementen stemmen. Daar komt nog bij, dat de Regeering heeft aangekondigd, dat Zij verdere maatregelen in vooruitzicht heeft. Daarop wensch ik te wachten.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij daarbij aan.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

(Soeroso.)
Het amendement-Thamrin (st. 12) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 27 stemmen vóór en 25 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Nalaprana, Tadjoeddin Noor, Soangkoepon, Mogot, Muh. Yamin, Soetardjo, Soeroso, Harmani, Lapian, Wiwoho, De Boer, Mochtar, Iskandar Dinata, Thamrin, Hoedojo, Salamoen, Tirtokoesoemo, Van Nauta Lemke, Abdul Rasjid, Wermuth, Van Zuylen, Soeria Karta Legawa, Mahmoed, Blaauw, Wirjopranoto, Leunissen en White.

Tegen stemmen de leden: Janssen, Kloppenburg, De Villeneuve, Smit, Sandkuyl, Vas Dias, Phoa Liong Gie, Zwart, Sosrohadikoesoemo, Mussert, Soekawati, Roep, Aldjoeffry, Kasimo, C. C. van Helsdingen, Kan, Kerstens, Kolkman, Loa Sek Hie, De Raad, Mansvelt, Mapoedji, Verboom, Soeria Nata Atmadja en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Hoewel tijdens de beraadslagingen van heden in de ontwerp-ordonnantie, vervat in stuk 2 A, een wijziging is aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De ontwerp-ordonnantie stuk 2 A, als gewijzigd bij nota van wijzigingen en als geamendeerd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Soeroso c.s. (st. 9), luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
verzoekt der Regeering dringend, thans uitvoering te geven aan de op 27 April 1931 (zitt. 1930—'31, Handelingen blz. 3132) door den Volksraad aangenomen motie-Soeroso, strekkende tot heffing van een bijzonder uitvoerrecht op aardolie en aardolie-producten (zitt. 1930—'31, Ond. **110** — stuk 9, vgl. ook zitt. 1931—'32, Ond. **136** — st. 9)."

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal bij de toelichting van deze motie kort zijn.

Bij de behandeling van de door mij in 1931 als eersten onderteekenaar voorgestelde motie tot heffing van een uitvoerrecht op aardolieproducten wees ik er onder anderen op, dat de positie van de maatschappijen tot exploitatie der oliebronnen hier te lande zeer bevredigend was. Deze bevredigende positie was verkregen door het ontbreken van concurrentie met andere landen. Daarom opperde ik toenmaals het denkbeeld, op de aardolie-producten een uitvoerrecht te heffen van ¼ cent per liter, waaruit een bate voor de schatkist kon worden verwacht van ongeveer *f* 15-millioen. Een uitvoerrecht ad ¼ cent per liter kon voor de betrokken maatschappijen geen bezwaar opleveren uithoofde van haar gunstige positie hier te lande. Deze gunstige positie is tot dusver behouden gebleven. Van de scherpe economische crisis, die wij in de laatstverloopen jaren hebben doorgemaakt, hebben deze maatschappijen geen ongunstige gevolgen ondervonden. Waar de overheid een versterking der middelen thans dringend van noode heeft en daartoe moeilijk meer andere bronnen kan aanboren dan waaruit zij reeds putte, is zij naar mijn meening in de eerste plaats op deze maatschappijen aangewezen.

Om aan te toonen, dat de positie der aardoliemaatschappijen hier te lande onder welke omstandigheden ook, altijd gunstig blijft, zou ik willen wijzen op de uitvoercijfers naar de hoeveelheid over een tienjarig tijdvak. Deze vertoonen een steeds stijgende lijn. Deze uitvoercijfers bedroegen ten tijde van de behandeling der motie van 1931 ruim 4 milliard kilogram, welk cijfer in 1938 — over nieuwere gegevens beschikken wij thans nog niet — was gestegen tot 6 milliard kilogram.

Hieruit blijkt, dat de uitvoercijfers gestadig stijgen en het is juist daarom thans de tijd om over te gaan tot heffing van een extrauitvoerrecht op aardolie. Ik zal het hierbij laten en afwachten, welk standpunt mijn geachte medeleden ten aanzien van deze materie innemen.

(Kerstens, Smit e.a.)

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben al in verschillende instanties vernomen, dat de Regeering voornemens is een extrauitvoerrecht te heffen van de sterke uitvoerproducten en ik geloof, dat het aan geen twijfel onderhevig is, dat de olie tot de sterke artikelen behoort, misschien wel het sterkste is. De Regeering heeft zooeven verklaard, dat voorstellen van dezen aard spoedig zijn te verwachten.

(De heer Thamrin: Dat heeft de Regeering in 1935 ook al gezegd.)

Ik houd het er voor, dat de tegenwoordige omstandigheden voor de Regeering aanleiding zullen zijn, onder dat woord spoedig te verstaan: binnen een paar weken en niet binnen een paar jaar. Waar dit zoo zal zijn, zullen wij beter doen, af te wachten met welke voorstellen de Regeering straks zal komen, anders zou de figuur kunnen ontstaan dat wij twee of driemaal achter elkaar hetzelfde product troffen en dat is iets, wat ik zelfs de olie niet toewensch. Ik geef den Volksraad dus bescheidenlijk in overweging nu maar eens af te wachten wat de Regeering voor extra-olierechten zal voorstellen. Ik meen te mogen verwachten, gezien Haar standpunt inzake het defensieuitvoerrecht, dat, als de olie inderdaad nog heel wat heeft bij te dragen tot versterking der Landsmiddelen onder deze ernstige omstandigheden, de Regeering niet zal nalaten de olie dat ook te laten doen. Ik wijs erop, dat, mochten de voorstellen den Volksraad niet bevredigen, ook dan nog altijd aanleiding bestaat voor een behandeling der motie-Soeroso of een andere motie; wij hebben dan nog niets van onze kansen ingeboet. Ik zou er echter thans de voorkeur aan geven de Regeering nu eerst Haar kans te geven en dit is voor ons voldoende reden — men beschouwe mijn opmerkingen meteen als stemmotiveering, Mijnheer de Voorzitter — om tegen deze motie te stemmen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met den vorigen spreker ben ik van meening, dat de Regeering al vele jaren de kans heeft gehad om de olie extra te belasten.

(De heer Thamrin: Zeer juist.)

Waar het bovendien van buitengewoon veel gewicht is dat het geld thans snel zal binnenvloeien en waar het m.i. aan geen twijfel onderhevig is, dat de olie veel winst heeft gemaakt .....

(De heer Verboom: De olie zelf twijfelt daaraan!)

..... meen ik, dat hier best een offer kan worden gevraagd. Wanneer de olie zelf daaraan zou twijfelen, zooals de heer Verboom zeide, zou zij hier niet op haar plaats zijn. Ik zal dus voor de motie stemmen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zouden voor de motie kunnen stemmen wanneer daarin niet werd gesproken van een uitvoerrecht op aardolie en aardolieproducten, maar van een uitvoerrecht op producten van mijnbouw. De verwijzing naar de motie-Soeroso, die overigens uit een vorige geschiedkundige periode dateert, zou dan moeten vervallen, maar ik geloof, dat de heer Soeroso, die zulke groote offers van anderen vraagt, zelf dat offer wel zal kunnen brengen.

(De Villeneuve, Directeur van Financiën e.a.)

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij aansluiten bij de stemmotiveering, welke zooeven door ons geacht medelid, den heer Kerstens, is gegeven. De heer Soeroso heeft een lang betoog gehouden en heeft ons vooraf doen toekomen een nog langer verhaal over wat de geschiedenis van deze zaak is geweest. Ik geloof echter, dat dit lichtelijk irrelevant is. De situatie is sedert 1936 aanmerkelijk veranderd o.a. hieruit blijkend, dat sindsdien de lasten — zoowel fiscale als andere — welke op de aardolie-industrie drukken, aanmerkelijk zijn toegenomen. Zoo dient o.m. bedacht te worden, dat bereids een defensieuitvoerrecht ook van dit product wordt geheven.

Mede gezien de mededeeling van den geachten Regeeringsgemachtigde, van zooeven, dat de Regeering de vraag van een nadere belasting op sterke producten, waartoe de olie naar de meening van den geachten Regeeringsgemachtigde ook behoort, op het oogenblik in studie heeft genomen, bestaat er naar mijn meening geen enkele aanleiding om vóór de motie te stemmen.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De motie-Soeroso van 1931 beoogde een uitvoerrecht te heffen van ¼ cent per liter van aardolie en aardolieproducten. Deze motie dateert uit een tijd, waarin de andere heffingen op een veel lager niveau stonden dan thans. Sindsdien is ten aanzien van de aardolie rekening te houden ten eerste met het uitvoerrecht, waarover wij zoo juist uitvoerig gesproken hebben, ten tweede met het feit, dat het vorige jaar tot stand is gekomen een regeling betreffende de heffing van een minimumcijns en ten slotte met het feit, dat in 1931 de vennootschapsbelasting ongeveer de helft bedroeg van hetgeen zij zal gaan bedragen, wanneer eventueel het voorstel van de Regeering dat terzake is ingediend, wordt aangenomen.

Onder deze omstandigheden — en nu sluit ik mij aan bij hetgeen de heeren Kerstens en De Villeneuve gezegd hebben — acht de Regeering het inderdaad verstandig met een beslissing over deze zaak te wachten tot haar voorstellen ten aanzien van de heffing van een uitvoerrecht van sterke producten gereed zal zijn en aan den Volksraad zal kunnen worden aangeboden.

Ik geloof in verband daarmede bepaald te moeten ontraden deze motie aan te nemen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben zeer erkentelijk voor de suggestie van ons geacht medelid, den heer Verboom, om de strekking van de motie uit te breiden zoo, dat niet alleen de aardolieproducten getroffen zullen worden. Deze suggestie is voor mij zeer verleidelijk, maar bij nader inzien acht ik het toch raadzaam de suggestie niet op te volgen. En waarom?

(De heer Thamrin: De andere mijnbouwproducten zullen wij in petto houden.)

Neen, maar omdat de positie van de andere producten mij niet bekend is, terwijl de positie van de aardolie mij niet zoo onbekend is en mij namelijk bekend is, dat vooral in dezen oorlogstijd deze positie zeer gunstig is.

Wat betreft het afwachten van nadere voorstellen van de Regeering meen ik, dat wij inderdaad voldoende duidelijk hebben vernomen, dat de Regeering niet aarzelt iets te doen, maar ten aanzien van deze materie is het steeds bij wachten gebleven. Daarom zal het goed zijn, als bij wijze van aansporing voor de Regeering onze motie straks door den Volksraad wordt aangenomen.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan. Vooraf geef ik gelegenheid tot stemmotiveering.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitdrukkelijke verklaring van de Regeering meen ik, dat het verstandig is, niet voor deze motie te stemmen, omdat ik liever zou zien, dat over een bijzonder uitvoerrecht op aardolie, welk product onder deze omstandigheden zeer zeker meer zal kunnen bijdragen dan vele andere producten, niet thans reeds werd beslist. Ik zal daarom tegen deze motie stemmen.

(Kan.)

De motie-Soeroso c.s. (stuk 9) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 40 stemmen vóór en 11 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Aldjoeffry, Thamrin, Kasimo, Hoedojo, Kan, Salamoen, Tirtokoesoemo, Van Nauta Lemke, Abdul Rasjid, Loa Sek Hie, Van Zuylen, Soeria Karta Legawa, De Raad, Mahmoed, Mapoedji, Blaauw, Wirjopranoto, Soeria Nata Atmadja, Leunissen, White, Nalaprana, Tadjoeddin Noor, Soangkoepon, Mogot, Smit, Phoa Liong Gie, Muh. Yamin, Soetardjo, Soeroso, Harmani, Lapian, Wiwoho, Sosrohadikoesoemo, Mussert, De Boer, Soekawati, Roep, Mochtar, Iskandar Dinata en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: C. C. van Helsdingen, Kerstens, Kolkman, Mansvelt, Verboom, Janssen, Kloppenburg, De Villeneuve, Sandkuyl, Vas Dias en Zwart.

De ontwerp-ordonnanties resp. tot verhooging van den accijns op bier en van de invoerrechten op bier (st. 2B en 2C), als gewijzigd bij nota van wijziging, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de artikelsgewijze behandeling van de ontwerp-ordonnantie (st. IID) tot heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting, als gewijzigd bij de tweede nota van wijziging (st. 7); amendement-Thamrin c.s. (st. 13, zie H 52).

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Dat dit amendement is voorgesteld komt mij begrijpelijk voor. Ik heb dat in mijn eerdere beschouwingen ook reeds uiteengezet. Met de onderteekenaars van het amendement meen ik te moeten zeggen, dat de Regeering nog niet alle middelen heeft aangegrepen, om datgene te verkrijgen wat Zij zich voor oogen heeft gesteld. Zoo had de Regeering bijvoorbeeld kunnen besluiten de aflossingen der schulden voor dit jaar voor enkele jaren achterwege te laten. Hetzelfde middel heeft de Regeering, toen de nood nog niet zoo hoog gestegen was, aangegrepen, alleen om budgetaire overwegingen. Er zijn nu andere overwegingen, overwegingen van klemmender aard, waardoor het ten zeerste in de Regeering zou worden gebillijkt, indien Zij verklaarde, dat Zij de aflossingen, die verschuldigd zullen zijn, stop zou zetten.

Mijnheer de Voorzitter! Desniettemin heb ik reeds verklaard, dat ik de Regeering zal steunen in haar belastingvoorstellen en ik spreek hier namens de aanwezige Chineesche leden van het College, wanneer ik verklaar tegen dit amendement te zullen stemmen. Evenwel vermeen ik daaraan een paar voorwaarden te moeten verbinden en wel de volgende.

Wij hebben uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde vernomen, dat een sluitende begrooting ook in deze tijden wel niet van primair belang is, doch dat daarnaar toch moet worden gestreefd. De Regeering heeft daarbij te kennen gegeven, dat een sluitende begrooting in deze omstandigheden door haar niet als hoogste verdienste zou worden beschouwd. Doch wanneer de Regeering daarbij niet prijs geeft hetgeen Zij in eersten termijn heeft verklaard, dat men hierbij vooral voor oogen dient te houden, dat het nageslacht niet onder al te zware lasten in de toekomst gebukt zal gaan, en Zij in casu, wanneer het land meerdere uitgaven zal moeten

(Smit, Voorzitter e.a.)

doen voor de defensie, dan geen andere wegen zou inslaan om aan geld te komen dan den zeer gemakkelijken weg om het hoofd van den dienst der belastingen even op te dragen voorstellen in te dienen om in de tekorten te voorzien middels een verhooging van de belastingen, dan zullen wij ons daartegen moeten verzetten. Onder dat voorbehoud zal ik tegen het amendement stemmen, alhoewel ik er wel voor voel en hoewel ik het met de onderteekenaars van het amendement eens ben, dat de Regeering thans niet de geëigende middelen te baat heeft genomen om tot haar doel ten deze te geraken.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! In deze tijden worden op de geheele samenleving dikwijls beroepen gedaan tot steun en medewerking, beroepen, die inderdaad gehonoreerd dienen te worden. Doch ik ben daarnaast van meening, dat de lasten ten deze zich ook dienen uit te strekken tot de geheele samenleving, voorzoover dat mogelijk is. Daarom zal ik onvoorwaardelijk tegen dit amendement stemmen, aangezien ik van meening ben, dat de groep, die daardoor getroffen wordt, inderdaad wel ernstig getroffen wordt, doch zeker in verband met den ernst der tijden dit offer met goeden wil op zal moeten brengen.

De **Voorzitter**: Wenscht nog iemand het woord over het amendement? Ik verzoek den leden, die hun stem straks misschien uitvoerig zouden willen motiveeren, liever thans alsnog aan de beraadslaging deel te nemen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik dan toch zeker ben, zooals thans valt waar te nemen, dat ik de laatste spreker ben over dit amendement, wil ik nog even hetgeen ik speciaal met betrekking tot dit amendement op het hart heb, naar voren brengen.

Dat ik tegen het amendement zal stemmen, heb ik al te kennen gegeven en in meer algemeenen zin gemotiveerd. Maar voor dit argument geldt nog het volgende. Men heeft in woord en geschrift dezer dagen zoo dikwijls gehoord critiek op de Regeering in dien zin, dat Zij niet tot uitdrukking zou brengen hetgeen in de gemeenschap leeft. Wat nu in de gemeenschap leeft is ongetwijfeld een groote algemeene offervaardigheid! Laat den Volksraad dan niet het verwijt treffen dat hij, door dit amendement aan te nemen, geen uiting geeft aan die offervaardigheid van de geheel Indische gemeenschap.

(V e l e s t e m m e n: Zeer juist.)

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik over dit amendement nog even in het kort het woord mag voeren, zou ik willen aanvangen met mijn waardeering uit te spreken voor het standpunt van het geachte lid, den heer Kan, die, in weerwil van de omstandigheid, dat hij het niet in alle opzichten eens kan zijn met de Regeeringspolitiek, zooals hij dat heeft uiteengezet, toch in verband met den nood van deze tijden, den nood van de schatkist en het beroep van de Regeering, te kennen heeft gegeven tegen dit amendement te zullen stemmen.

Voorts ben ik het zeer eens met hetgeen de heer Smit zooeven heeft verklaard. Wij leven thans in een tijd, waarin offers moeten worden gebracht voor het land. Welnu hier wordt inderdaad een offer gevraagd, maar een offer van de geheele samenleving, voor zoover die betrokken is bij de inkomstenbelasting.

De Regeering meent aangetoond te hebben, dat die offers noodzakelijk zijn. Dan gaat het naar mijn oordeel niet aan om zoodra die offers werkelijk gerealiseerd moeten worden te zeggen: de offers zijn te groot, wij brengen ze niet.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het is toch wel onjuist om, zooals de heer Mussert naar voren heeft gebracht, den indruk te wekken, alsof de voorstellers niet bereid zijn om, doordat zij dit amendement hebben ingediend, offers in dezen tijd te brengen. Als men het amendement goed leest, dan is er geen sprake van het voorstel der Regeering geheel ongedaan te maken. Het gaat er alleen om de door de Regeering voorgestelde heffing van 50 opcenten te reduceeren tot 25. Dit beteekent, dat er 100 opcenten op de inkomstenbelasting komen, wat een behoorlijk offer is.

(Verboom, Muh. Yamin.)

Buitendien, behalve de druk der belastingen, die sedert 1935 behoorlijk is toegenomen, heb ik ook reeds in eersten termijn naar voren gebracht, dat de inkomsten ook op andere wijzen worden gedrukt, als gevolg van de stijging der kosten voor het levensonderhoud en de prijsstijging der verschillende verbruiksartikelen. Ik geloof in een betere verdeeling der lasten bij een opcentenheffing van 100, waarbij de grens van de redelijkheid zoo goed als bereikt is. Daarom kan men niet zeggen, dat uit dit amendement zou spreken een niet bereid zijn om offers te brengen. Het verschil met het regeeringsvoorstel is alleen, dat wij meenen, dat met ons voorstel de grens van het redelijke nog niet is overschreden.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan. De heer Verboom wenscht evenwel nog zijn stem te motiveeren, waartoe ik alsnog gelegenheid geef.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zouden oplegging ook van een veel grooter offer aanvaard hebben. Om deze reden zullen wij dus met het voorstel der Regeering meegaan en stemmen tegen dit amendement.

Het amendement-Thamrin (st. 13) wordt in stemming gebracht en verworpen met 16 stemmen vóór en 34 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Wirjopranoto, Tadjoeddin Noor, Mogot, Muhammad Yamin, Soetardjo, Soeroso, Harmani, Lapian, Wiwoho, Mochtar, Iskandar Dinata, Thamrin, Salamoen, Tirtokoesoemo, Abdul Rasjid en Soeria Karta Legawa.

T e g e n stemmen de leden: Mahmoed, Mapoedji, Verboom, Blaauw, Soeria Nata Atmadja, Leunissen, White, Nalaprana, Janssen, Kloppenburg, De Villeneuve, Smit, Sandkuyl, Vas Dias, Phoa Liong Gie, Zwart, Sosrohadikoesoemo, Mussert, De Boer, Soekawati, Roep, Aldjoeffry, Kasimo, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, Kan, Kerstens, Kolkman, Van Nauta Lemke, Loa Sek Hie, Van Zuylen, De Raad, Mansvelt en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e b e h a n d e l i n g v a n h e t a m e n d e m e n t - M u h a m m a d Y a m i n c.s. (st. 14; zie H 52).

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het door mij ingediende amendement behoeft na de gehouden debatten slechts een korte toelichting. Tot dusverre bedraagt het grondtarief der vennootschapsbelasting 10% van de verkregen winst. De door de Regeering voorgestelde extra-opcenten zullen bedragen één honderd, d.i. derhalve 35% van de winst, terwijl de door onderteekenaars gesuggereerde opcenten dusdanig gesteld worden, dat in totaal 50% van de winst wordt gevraagd. Het verschil tusschen het amendement en het regeeringsvoorstel bedraagt dus 15%. Dit getal is mijns inziens gering en vindt zijn rechtvaardigingsgrond onder meer in de volgende omstandigheden.

Allereerst wordt de winstmarge slechts berekend op de verkregen winst, en tast zij het inkomen niet aan. De huidige omstandigheden vormen een gereede aanleiding om de winst te beperken, desnoods om tot het minimale te beperken.

(Smit, Directeur van Financiën.)

Ik kan mij geheel aansluiten bij de met warmte uitgesproken rede van den heer Verboom, die zeide, dat het thans de tijd niet is om winst te maken. Dit amendement wil niet het uiterste, het wil slechts de winst beperken, doch in verhouding tot de andere belastingen is dit cijfer zeer laag en treft het de betrokkenen naar verhouding minder dan bij andere belastingen, omdat de aanslag niet naar het inkomen, doch naar de winst wordt opgelegd.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beraadslaging over dit onderwerp is al gezegd, dat de belasting zal worden geheven over de winsten van het vorige jaar, en dat deze gelden vaak reeds besteed zijn. Verder gaat het niet aan, hier alle schapen gelijk te scheren. Als er veel wol is ben ik er voor, de wol er ook dik af te halen. Maar als er schapen met weinig beharing zijn — en die zijn er ongetwijfeld ook — mogen we het mes ook niet zoo scherp aanleggen. Met het oog op een en ander zal ik tegen het amendement stemmen.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De motiveering van den heer Yamin strekt tot een verdediging van de verhooging der voorgestelde opcentenheffing van 100 tot 250 extra opcenten voor de vennootschapsbelasting, waardoor de totale heffing van 35 op 50% zou worden gebracht. De toelichting heeft de Regeering echter niet kunnen overtuigen, zij was meer een constateeren, hoe de stand van zaken zou worden dan een motiveering van de rechtmatigheid ervan.

Bij de naamlooze vennootschappen moet men toch in aanmerking nemen, dat vennootschappen op zichzelf geen personen zijn. Wanneer een naamlooze vennootschap winst maakt, zal die winst in de eerste plaats dienen om — als wij nu even de belasting buiten beschouwing laten — het bedrijf in stand te houden door reserveering en ten tweede om de aandeelhouders, die hun geld in het bedrijf hebben gewaagd, ook nog een uitkeering te kunnen doen. Deze uitkeering is op zichzelf weer aan belasting onderhevig en de belasting van deze uitkeering is zoojuist, althans voor wat Indië betreft, weer met 50 opcenten verhoogd. Het is daardoor niet mogelijk, deze heffing volkomen los te maken van het heele complex der belastingvoorstellen van de Regeering.

De Regeering meent inderdaad dat, wanneer men, zooals de stand van zaken op het oogenblik is, een heffing van 35% van de vennootschapswinsten neemt, daarmede tot het uiterste zou worden gegaan. Men moet daarbij ook niet vergeten, dat verschillende dezer maatschappijen voor zorgelijke tijden staan en zooals terecht door den heer Smit is gezegd, het scheren der schapen wel eens ertoe zou kunnen leiden, dat ze zoo geschoren zijn, dat de haarwortel verdwenen is en er heelemaal geen wol meer komt.

(Voorzitter.)

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Het amendement-Muh. Yamin (st. 14) wordt in stemming gebracht en verworpen met 9 stemmen vóór en 39 stemmen tegen.

V o o r stemmen de leden: Wirjopranoto, Tadjoeddin Noor, Soangkoepon, Muh. Yamin, Soeroso, Wiwoho, Mochtar, Thamrin en Rasjid.

T e g e n stemmen de leden: Verboom, Blaauw, Soeria Nata Atmadja, Leunissen, White, Nalaprana, Janssen, De Villeneuve, Mogot, Smit, Sandkuyl, Vas Dias, Phoa Liong Gie, Soetardjo, Zwart, Harmani, Sosrohadikoesoemo, Mussert, De Boer, Soekawati, Roep, Aldjoeffry, Kasimo, Hoedojo, C. C. Van Helsdingen, Kan, Salamoen, Tirtokoesoemo, Kerstens, Kolkman, Van Nauta Lemke, Loa Sek Hie, Van Zuylen, Soeria Karta Legawa, De Raad, Mansvelt, Mahmoed, Mapoedji en de Voorzitter.

De ontwerp-ordonnantie, vervat in stuk 2 D, als gewijzigd bij nota van wijzigingen, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Tot slot kan ik mededeelen, dat binnengekomen is een verzoek om voorbehoud ter behandeling aan den Volksraad betreffende de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staatsblad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Ond. **20**), over welk verzoek tot voorbehoud in de eerstvolgende openbare vergadering zal worden beslist.

De vergadering wordt te 2.14 uur n.m. gesloten.

6de VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 2 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde i.v.m. het overlijden van het oud-Volksraadslid, Dr. Ir. Han Tiauw Tjong. — Ingekomen stukken. — Aanv. begrootingen betr. de Afdeelingen III A (Indische Schuld) en III B (Opiumfabriek) voor 1940 (Ond. **4**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VII (Verkeer en Waterstaat) voor 1940 (Ond. **6**). — Voorbehoud der behandeling van Ond. **20** aan den Volksraad.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Voorzitter en leden verheffen zich van hunne zetels.

De **Voorzitter**: Zaterdagavond is te Semarang overleden ons geacht oud-medelid Dr. Ir. Han Tiauw Tjong, in den leeftijd van pas 46 jaren, terwijl zijn familie en vrienden, het algemeen belang dat hij diende en de zaken, die hij te behartigen had, zijn krachten nog zoozeer behoefden.

Van Mei 1924 tot Juni 1929 — en later nog een jaar van Juli 1938 tot Juni 1939 tot vervanging van ons geacht medelid den heer Loa Sek Hie — was hij benoemd lid van onzen Raad.

Reeds enkele jaren nadat hij in Delft achtereenvolgens het diploma van werktuigkundig ingenieur had verworven en op een proefschrift over „De industrialisatie van China" cum laude was gepromoveerd, deed hij zijn intrede in den Volksraad, waar hij onder leiding van ons geacht medelid, den heer Kan, de Chung Hwa Hui mede vertegenwoordigd heeft.

Na deze eerste en voornaamste periode van zijn Volksraadlidmaatschap is zijn staatkundige werkzaamheid vooral tot uiting gekomen in zijn langdurig lidmaatschap van het college van gedeputeerden van Midden-Java, welke functie hij tot zijn dood toe heeft bekleed.

Zoowel in Delft als in Semarang was Han's woning een middelpunt van het leven zijner Chineesche landgenooten. Zijn liefde en belangstelling gingen uit zoowel naar zijn stamland als naar zijn geboorteland. De Nederlandsch-Indische zaak heeft hij zeer goede diensten bewezen, niet alleen in de zooeven genoemde functies en in het bestuur der Chung Hwa Hui, doch bovendien bv. als curator der Technische Hoogeschool te Bandoeng en als bestuurslid der Vereeniging voor Locale Belangen.

De associatie der verschillende bevolkingsgroepen hier te lande vond in hem een voorman, zoowel in zijn Nederlandschen studententijd, toen hij mede-oprichter en een der eerste bestuursleden van het Indonesisch verbond van studeerenden was, als later tijdens zijn lidmaatschap van den Volksraad en van den provincialen raad van Midden-Java en in zijn maatschappelijken omgang.

Velen verliezen in hem een hartelijk medewerker en een trouw vriend. Tot die velen behoor ook ik. Ik heb behoefte, ook daarvan hier met een enkel woord te getuigen. Van de oprichting van het Indonesisch verbond van studeerenden — in November 1917 — af mocht ik met hem samenwerken, waar en wanneer de gelegenheid zich voordeed, en genoot ik het voorrecht zijner vriendschap.

Ook de Volksraad moge de nagedachtenis van Han Tiauw Tjong in eere en dankbare herinnering houden.

Onze hartelijke gevoelens van innige deelneming gaan tenslotte in de eerste plaats uit naar zijn weduwe en zijn kinderen.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering sluit zich van harte aan bij de woorden van rouw en medeleven, die door U zijn gewijd aan de nagedachtenis van Ir. Han Tiauw Tjong.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van den heer Prawoto, dat hij wegens familieomstandigheden verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 25, 25, 26, 26, 26 en 26 Juni 1940 nos. 1, 4, 1, 2, 4 en 23 ter aanbieding van:

a. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting voor 1940 (Ond. **24**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot afwijking van eenige bepalingen der lucifersaccijns-ordonnantie (Ond. **30**);

c. drie ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A, VII en VII L der begrooting voor 1940 (Ond. **28**);

d. negentien ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen betreffende verscheidene afdeelingen der begrooting voor 1940 (Ond. **25**);

e. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX der begrooting voor 1940 (Ond. **27**);

f. een ontwerp-ordonnantie, houdende vrijstelling van zegelrecht voor alle stukken, opgemaakt ter voldoening aan de bepalingen van de „ordonnantie behoud scheepsruimte 1939" en van de „wet behoud scheepsruimte 1939" (Ond. **29**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 26, 28, 28, 28, 28, 28 en 29 Juni 1940 nos. 38, 6, 10, 13, 14, 15 en 1 houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld

a. de ordonnantie tot wijziging en aanvulling van het reglement voor de brieven- en pakketpost (Ond. **17**);

b. de ordonnanties betreffende:

A. een verhooging van het defensie-uitvoerrecht,
B. een verhooging van den accijns op bier,
C. een verhooging van de invoerrechten op bier,
D. de heffing van extra-opcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting, zoomede van opcenten op de oorlogswinstbelasting (Ond. **9**).

c. de ordonnantie tot tijdelijke opheffing van het uitvoer-

(Van Nauta Lemke.)

recht, verschuldigd bij uitvoer uit Java en Madoera van aldaar geteelde, niet voor de Inlandsche markt bereide tabak (Ond. **14**);

d. de ordonnantie tot tijdelijke wijziging van de wet van 26 April 1940 (Indisch Staatsblad No. 138) (Ond. **18**);

e. de ordonnantie tot wijziging van artikel 4, lid 1, sub *c* van de Indische Mijnwet (Ond. **19**);

f. de ordonnantie tot nadere aanvulling van de „groepsgemeenschapsordonnantie" en de „stadsgemeente-ordonnantie Buitengewesten" (Zittingsjaar 1939—1940, Ond. **164**);

g. de ordonnantie tot aanvulling van het tarief van invoerrechten en tot buitenwerkingstelling te dien aanzien van artikel 16 der Indische Comptabiliteitswet (Ond. **8**).

3. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 25 Juni 1940 No. 1265a/B inzake de voortzetting van de contingenteering van den invoer van katoenen naaigarens.

4. Als voren van 26 Juni 1940 No. 1266a/B inzake de voortzetting van de contingenteering van den invoer van Oost-pannen.

5. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 24 Juni 1940 inzake administratieve maatregelen met betrekking tot deloyale overheidsdienaren.

6. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 22 Juni 1940 No. 28 tot wijziging en aanvulling van het besluit houdende instelling van de „weerbaarheidscommissie".

7. Als voren van 26 Juni 1940 No. 5 tot overschrijving van een bedrag van *f* 275 000 uit post 5A.7 van hoofdstuk II van afdeeling VA der begrooting voor 1939 op overeenkomstigen post der begrooting voor 1940.

8. Als voren van 26 Juni 1940 No. 28 houdende benoeming van Mr. M. Mantz tot voorzitter van de commissie voor georganiseerd overleg inzake algemeene ambtenaarsbelangen.

De sub 2 t/ 8 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende publicaties:

1. Jaarverslag van de Opiumfabriek over 1939.

2. Gegevens betreffende den economischen toestand der inheemsche bevolking op Java en Madoera, afgesloten 28 Mei 1940.

De publicaties worden opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III A, Indische Schuld, en III B, Opiumfabriek, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **4**.)

De heer **Van Nauta Lemke**: Mijnheer de Voorzitter! Over deze aanvullende begrooting wil ik een enkele opmerking maken, namelijk betreffende de plaats, waar de in de aanvullende begrooting genoemde reserve-installatie voor opium zal komen.

In de memorie van antwoord erkent de Regeering, dat Bandoeng een belangrijk object voor een bombardement is, al is het dit minder dan Batavia. Een andere plaats in de Priangan moet derhalve wenschelijker worden geoordeeld en naar mijn bescheiden meening is het zeer goed mogelijk daarvoor een plaats te kiezen met geen duurdere water- en krachtvoorziening en eveneens met goede aan- en afvoerverbindingen, zooals door de Regeering wordt verlangd. Ik moge b.v. wijzen op Garoet, Soekaboemi en wellicht andere oorden.

Een concentratie van meerdere diensten te Bandoeng kan voordeelen geven, maar ten deze moet niet te ver worden

(Directeur van Financiën, Van Nauta Lemke.)

gegaan. Bij een zeer onverhoopt bombardement zou bij een aanval dan wel eens te veel tegelijk getroffen en vernietigd kunnen worden.

In principe is reeds besloten de opiumfabriek in zijn geheel naar Bandoeng over te brengen. Is het nu wel verstandig deze reserve-installatie thans eveneens daar te vestigen? Dan komen te gelegener tijd beide op één plaats.

Het overbrengen van vele diensten naar één plaats zal tot gevolg hebben voor tijden van gevaar, dat deze een steeds belangrijker doelwit voor een vijand wordt, voor normale tijden, dat zij steeds grooter wordt, met als gevolg steeds duurder. Bovendien zullen kleinere plaatsen door vestiging van een industrie of anderszins een recht van bestaan behouden of verkrijgen. Bij een voortdurenden trek naar groote plaatsen zullen deze kleinere oorden aan de bevolking geen voldoend middel van bestaan kunnen geven, gaan kwijnen en ten doode zijn opgeschreven.

Wellicht moge ik der Regeering verzoeken nog eens te overwegen of een overbrenging van deze reserve-installatie naar Bandoeng inderdaad wel wenschelijk is, zoowel voor normale tijden als voor tijden van gevaar.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Nauta Lemke heeft gewezen op de bezwaren, die zich voordoen ten aanzien van Bandoeng als plaats van vestiging van de in de aanvullende begrooting genoemde reserve-installatie in verband met de mogelijkheden van een bombardement. Ongetwijfeld zijn hier eenige gevaren aan verbonden, doch de Regeering heeft, vóórdat Zij deze aanvullende begrooting indiende, de kwestie van alle kanten overwogen. Op de plaatsen, die door het geachte lid met name zijn genoemd, zijn ook inlichtingen ingewonnen en tegenover de gevaren, die zich in dit opzicht in Bandoeng voordoen, staat, dat de andere factoren, die de vestigingsplaats van deze reserve-installatie bepalen, in Bandoeng zoo uitermate gunstig zijn, dat de Regeering gemeend heeft desniettemin aan Bandoeng de voorkeur te moeten geven.

Mijnheer de Voorzitter! De terreinen, waarop deze reserve-installatie gebouwd zal worden, liggen — dat weet het geachte lid ook wel — niet in het centrum van de stad, doch in het terrein van de industrie-uitbreiding, zooals de gemeente Bandoeng zich dat heeft gedacht. Er komt voorts nog een belangrijk voordeel bij, n.l. dat tenslotte juist te Bandoeng de luchtverdediging het verst gevorderd en de bescherming tegen bombardementen dus het belangrijkst is. Houdt de Regeering verder rekening met het feit, dat Bandoeng veel meer centraal gelegen is dan kleinere plaatsen in de Preanger, dan meent zij toch bepaald de voorkeur te moeten blijven geven aan een vestiging van bedoelde installatie te Bandoeng.

De heer **Van Nauta Lemke**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg de Regeering dank voor Haar nadere toelichting, doch moet hieraan toevoegen, dat Haar antwoord mij er niet van heeft kunnen overtuigen, dat Bandoeng nu inderdaad zoo gewenscht is als plaats van vestiging voor deze reserve vulinstallatie, althans in tijd van oorlog. Immers dan zullen andere plaatsen niet zoo aan bombardementen onderhevig zijn als juist Bandoeng. Als men er voorts toe overgaat in normale tijden al dergelijke zaken naar groote plaatsen over te brengen en daar te centraliseeren, zal het gevolg daarvan zijn, dat de kleinere plaatsen als Garoet, Soekaboemi, Modjokerto e.a. ten doode zijn opgeschreven. Men ziet nu al, dat deze plaatsen hollend achteruit gaan. Het zal dan voor de bevolking in de toekomst uiterst lastig worden, een middel van bestaan te vinden. Het spijt mij dan ook, dat ik een dergelijk antwoord van de Regeering moest ontvangen.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Alleen ten aanzien van het slot van de rede van den heer Van Nauta Lemke moge ik nog opmerken, dat het

(Directeur van Financiën.)
hier niet gaat om het onttrekken van bestaande werkgelegenheid aan de kleine plaatsen, maar om het vestigen van een deel van een reeds bestaande industrie in een groote plaats. Ik kan dus niet accoord gaan met de opmerking van den heer Van Nauta Lemke, dat door de vestiging van deze reserve vulinstallatie, waar tenslotte zeer weinig menschen mee gemoeid zijn, plaatsen als Garoet en Soekaboemi in normale omstandigheden hollend achteruit zouden gaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III A en III B (Ond. **4**) worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **6**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Voorzitter.)
De **Voorzitter**: Op den rooster van werkzaamheden staat nog vermeld de behandeling van Onderwerp **5**, negende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI. De behandeling hiervan moet evenwel worden uitgesteld, aangezien de betreffende memorie van antwoord eerst zooeven is binnengekomen.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staatsblad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Ond. **20**).

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De vergadering wordt te 9.19 uur v.m. gesloten.

(Kloppenburg.)

gegeven moment wel eens te laat zou kunnen zijn om nog tijdig practisch tot deze versterkingen over te gaan.

Nu het zoo ver is dat het vlootplan door den Volksraad is aangenomen, is het inderdaad practisch niet meer uitvoerbaar. En nu ben ik zoo bang, dat men weer zal gaan overwegen en dus niet spoedig tot de zoozeer gewenschte versterking zal overgaan. Op het oogenblik is het geen tijd voor langdurige overwegingen en veel praten, maar hebben wij mannen noodig, die handelen.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Daarom hoop ik, dat de Regeering zeer spoedig met Haar plannen voor den dag zal komen.

Ik ben het met de Regeering eens dat het natuurlijk moeilijk is, met den Volksraad thans in debat te treden over de bijzonderheden der plannen, die de Regeering overweegt. Maar ik wil opmerken, dat de Regeering ons toch zou kunnen mededeelen, in welke richting die plannen gaan, want dit is van groot belang. Is de Regeering van plan, de oplossing te zoeken in den bouw van groote kruisers elders, hetgeen eerst na jaren tot uitvoering zou kunnen worden gebracht? Dan zou ik Haar willen waarschuwen, want wat wij noodig hebben, en op korten termijn noodig hebben, zijn maatregelen, die de defensie van Indië versterken, maatregelen die binnen zeer korten tijd van nut kunnen zijn voor de verdediging van dit Rijk.

(De heer Muh. Yamin: Dan maar algemeene militie!)

Wanneer, Mijnheer de Voorzitter, de Britsche regeering zelfs publiceert, hoeveel slagschepen, kruisers, torpedojagers enz. er op stapel staan, kan, dunkt mij, toch de Indische Regeering ons wel mededeelen, in welke richting men voor onze marine een oplossing zoekt. Nogmaals, mijn fractie dringt er met klem op aan om spoedig, vóór het te laat is, de noodige maatregelen te treffen.

Het tweede punt, dat ik wil te berde brengen, betreft het antwoord der Regeering op de vraag in het afdeelingsverslag, of het niet gewenscht is de zich in Europeesche wateren bevindende vloot naar Indië over te brengen. De Regeering antwoordt:

> „De dislocatie der Staatsmarine, waaromtrent voor zoover Nederlandsch-Indië betreft voortdurend van gedachten wordt gewisseld met het Opperbestuur, kan om defensie-redenen door de Regeering niet in beschouwing worden genomen."

Het is begrijpelijk, dat geen gegevens kunnen worden verstrekt over de plaats waar zich de schepen, met alles wat daarmede verband houdt, bevinden, maar daarnaar vragen wij ook niet. Wij vragen slechts principieel, of het niet beter is, dat dat gedeelte van onze vloot, dat zich in Europa bevindt, hierheen komt en ik kan de beantwoording van deze vraag niet strijdig achten met onze defensiebelangen. Daarom zou ik alsnog door de Regeering gaarne deze principieele vraag beantwoord zien: is het niet mogelijk, dat zich binnenkort onze geheele vloot in de Indische wateren zal bevinden? Dit is een algemeene wensch, dien men van alle kanten hoort uiten. Voor zoover ik dat kan beoordeelen, is onze vloot, al moge zij dan een hulp zijn voor de Engelsche vloot, toch niet van doorslaggevende beteekenis voor den strijd in het Westen, terwijl anderzijds elke versterking van onze vloot onder de gegeven omstandigheden in Nederlandsch-Indië van het grootste belang is.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zeer juist.)

Ik zou het daarom bijzonder op prijs stellen, indien de Regeering thans alsnog deze vraag zou willen beantwoorden.

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Indertijd is bij de behandeling van het slagkruiserplan door ons geacht medelid, den heer Roep, bepleit zoo noodig een slagkruiser in stede van die in Nederland te doen bouwen, kant en klaar toegerust in Amerika te koopen. Toenmaals is geantwoord

(Smit, Roep.)

— en ik kon me daarmede vereenigen —, dat hiertegen bezwaar bestond, aangezien bij aanbouw in Nederland alle voordeelen, aan dien bouw verbonden, ten voordeele van het moederland zouden komen, terwijl niet uit het oog mocht worden verloren, dat Nederland ten slotte het plan zou financieren.

Bij deze aanvullingsbegrooting heb ik de vraag van den heer Roep herhaald doch daarop helaas geen antwoord ontvangen. Ik zou thans nader willen vragen, of de Regeering zich met betrekking tot deze kwestie in verbinding heeft gesteld met het Opperbestuur en heeft gevraagd, of het onder de huidige omstandigheden niet mogelijk is de slagkruisers, zoo niet alle dan toch een of twee, in Amerika te doen bouwen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen door den heer Janssen is betoogd, zou ik willen verklaren, dat ik mij niet bij zijn woorden kan aansluiten wanneer hij aangeeft, hoe hij onze zeestrijdkrachten geplaatst zou willen zien. Voor het overige kan ik het met hem eens zijn, dat over het algemeen de gevoelens van de Indische samenleving ten opzichte van de maatregelen, welke de Regeering ten behoeve van de defensie neemt, juist niet zoodanig zijn, dat men meent dat alles wordt gedaan wat kan worden gedaan, vooral met betrekking tot de uitgaven. Inderdaad zou men gaarne zien, dat in ieder opzicht meer materiaal werd aangeschaft.

De plaatsing onzer zeestrijdkrachten echter acht ik een aangelegenheid, die zuiver behoort tot de uitsluitende beoordeeling van vloot- en legerleiding en ik kan dan ook het standpunt van mijn geacht medelid ter zake niet deelen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze suppletoire begrooting slechts een enkel kort woord. Reeds bij de behandeling der belastingvoorstellen hebben wij verklaard te meenen, dat geen enkel financieel bezwaar, hoe groot ook, in den weg mag staan aan de aanschaffing van die defensiemiddelen, die voor de verdediging van Nederlandsch-Indië noodzakelijk zijn.

Wij hebben daarbij gewezen op de groote hulpbronnen, die Nederlandsch-Indië nog ter beschikking staan, bijv. de goudvoorraad van het totale Koninkrijk, de Staatseigendommen in Nederlandsch-Indië, de in- en uitvoerrechten enz. Wij hebben daarbij tevens verklaard, dat wij meenen, dat het nageslacht wel degelijk belast mag worden met een deel der kosten, aan de verdediging van Nederlandsch-Indië verbonden; wij meenen, dat wij het nageslacht beter kunnen belasten met groote financieele lasten dan met de slavernij.

Bij de behandeling van de vlootwet heb ik, zooals de heer Kloppenburg terecht memoreerde, onder anderen aangedrongen op het onderzoeken van de mogelijkheid om door aankoop tot de aanschaffing van materiaal te komen. De Regeering heeft toen verklaard, dat dit moeilijk zou zijn te verwezenlijken, in de eerste plaats, omdat er weinig mogelijkheden zijn om het materiaal te koopen en verder, omdat er wellicht technische moeilijkheden zijn, maar ik wil thans in aansluiting aan hetgeen de heer Kloppenburg zooeven opmerkte, der Regeering toch nogmaals in overweging geven te trachten het materiaal, dat nog in het buitenland kant en klaar te krijgen zou zijn, in ieder geval, voorzoover het voor onze defensie bruikbaar mocht zijn, alsnog aan te koopen.

Bij de behandeling van de vlootwet hebben wij echter ook nog op iets anders gewezen en wel, dat met de totstandkoming van de slagschepenvloot in elk geval eenige jaren gemoeid zouden zijn en daarom hebben wij er toen met klem op aangedrongen, dat de termijn, waarin de vloot nog niet gereed zou zijn, op de een of andere wijze zou moeten worden overbrugd door de versterking van onze weermacht, die wellicht wel op korteren termijn zou kunnen worden bewerkstelligd. Wij hebben dien termijn een overbruggingstermijn

(Voorzitter.)
genoemd en ik zou mij wel willen veroorloven thans, nu de mogelijkheid van een slagschepenvloot voorloopig wel niet verwezenlijkt kan worden, de Regeering nogmaals te verzoeken met alle kracht en alle middelen, die binnen haar bereik liggen, te trachten het luchtwapen, zoowel dat van de vloot als dat van het leger, op de krachtigst mogelijke wijze te versterken.

Wij zijn uiteraard leek op defensiegebied, maar één ding heeft de normaal denkende burger toch wel uit den gang van zaken van dezen oorlog kunnen leeren en dit is, dat het luchtwapen, zoowel voor de verdediging als voor den aanval een voortreffelijk wapen is, waarin groote macht en kracht schuilt.

Bij onze aanbeveling om het luchtwapen te versterken, willen wij het echter niet laten, wij zouden der Regeering tevens in overweging willen geven te trachten datgene, wat aan klein materieel voor de vloot te koopen of te bouwen is, zoo spoedig mogelijk te verkrijgen. Wij vinden voor onzen aandrang steun in het vermoeden, dat de Regeering sympathiek tegenover deze gedachte staat, immers de memorie van antwoord verklaart, dat alle noodzakelijke maatregelen zijn en worden genomen. „Voor zoover mogelijk" voegt de memorie van antwoord eraan toe, doch dat spreekt vanzelf; wat onmogelijk is kan men uiteraard niet doen.

Dit is alles, wat ik over het aan de orde zijnde onderwerp te zeggen heb. Ik zou echter nog wel in aansluiting aan de opmerking van ons geacht medelid, den heer Smit, over de dislocatie van de vloot, willen zeggen, dat wij van hieruit zeer moeilijk kunnen beoordeelen, waar het bedoelde deel van de Nederlandsche vloot voor de defensie van de Nederlandsche belangen het best op haar plaats is. Wij weten niet, of het goed is, het deel van de Nederlandsche vloot, dat thans in Europa is, hierheen te laten komen, dan wel, of het misschien beter is, het daar te laten. Wij van onzen kant meenen, dat de beoordeeling van de vraag, waar het Nederlandsch belang de aanwezigheid van de Nederlandsche vloot of deelen van de Nederlandsche vloot eischt, moet worden overgelaten aan de verbonden mogendheden, die, naar ons inzicht, wel het meest bevoegd zijn om te beoordeelen, waar het nuttigste effect daarvan zal kunnen worden getrokken.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid nog in den loop van dezen ochtend of pas Vrijdag a.s. te antwoorden?

De heer **Helfrich,** commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter, nog hedenochtend.

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord der Regeering nog hedenochtend plaats vinden.

Aan de orde is de behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **27**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een „Hooge Rapat" in Tapanoeli en wijziging van de regeling van de Inheemsche rechtspraak. (Ond. **22**.)

(Commandant der Zeemacht.)
Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De vergadering wordt te 9.23 uur v.m. geschorst en te 10.41 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vierde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **21**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Helfrich,** commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge de beantwoording van de geachte leden, die in eersten termijn over dit onderwerp het woord hebben gevoerd, aanvangen met een algemeene opmerking.

Met de overbrenging van de Nederlandsche Regeering naar Londen, waaronder het Ministerie van Defensie en de Marinestaf, is er aan het beginsel der staatsmarine niets veranderd, hetgeen beteekent, dat de organisatie in algemeenen zin zoowel op krijgskundig- als op materieel- en personeelsgebied in groote lijnen in handen blijft van de Nederlandsche Regeering en dat dus, voorzoover noodig en mogelijk, het overleg terzake met de Nederlandsche Regeering moet blijven bestaan. Dit overleg heeft dadelijk telegrafisch plaats gehad, waarvan het resultaat is geweest, dat zoo spoedig mogelijk dezerzijds een plan is uitgewerkt om op korten termijn te komen tot versterking van de vloot, voor zoover dit door aankoop en aanbouw in het buitenland mogelijk is. Waar de geheele materieele en het grootste deel der personeele voorziening tot het uitbreken van den oorlog in Nederland geschiedde, ligt het voor de hand, dat de te dien aanzien thans hier te lande te treffen voorzieningen tijd kosten. Deze reorganisatie als het ware, is onmiddellijk ter hand genomen. Te zijner tijd zullen den Volksraad een of meerdere aanvullende begrootingen bereiken, waarin deze plannen en maatregelen nader zijn uitgewerkt.

De moeilijkheid, welke zich thans hierbij voordoet, betreft het onderzoek, wat er binnen redelijken tijd te krijgen is en waar dit kan geschieden. Alleen hieraan is de door de geachte leden, de heeren Soangkoepon, Van Nauta Lemke, Janssen en Roep veronderstelde vertraging in het nemen van maatregelen te wijten. De Regeering stelt alles in het werk om zoo spoedig mogelijk tot uitwerking van de plannen te geraken, waarbij Zij, indien mogelijk, — en hier ontmoet ik den heer Roep — uiteraard niet zal schromen om ook tot aankoop over te gaan. Deze plannen beperken zich, ten einde te voldoen aan den eisch, dat de versterking op korten termijn wordt verkregen, uiteraard tot de aanschaffing van licht materieel, vliegtuigen en ander materieel voor de locale defensie.

Inzake het slagkruiserplan kan de Regeering naast het uiten van haar leedwezen, dat de betrekkelijke vraag, voorkomend in het afdeelingsverslag, in de memorie van antwoord niet met zoovele woorden werd beantwoord, — waarop het geachte lid, de heer Kloppenburg wees — mededeelen, dat het Haar niet bekend is, of de Nederlandsche Regeering terzake nog maatregelen overweegt. Zij kan slechts hopen, dat hier geen sprake zal zijn van afstel, doch van opschorting, hoogstens in verband met de groote bezwaren, welke thans, nu alle werven in het buitenland overvol staan, aan den aanbouw zijn verbonden.

In het huidig stadium moeten echter naar het oordeel der Regeering alle krachten in de eerste plaats gericht worden op de aanschaffing van materieel, dat binnen redelijken tijd te

(Soangkoepon.)
verkrijgen is. Intusschen behooren verschillende soorten van het licht materieel, waarin het slagkruiserplan voorzag, tot dezelfde als waarvan aanschaffing thans in de bedoeling ligt. Hierin moge tevens een antwoord gezien worden op de vraag van het geachte lid, den heer Roep, op welke wijze voor wat de Koninklijke Marine aangaat, overbrugging van den langen aanbouwtijd zou kunnen worden verkregen.

Evenals ten aanzien van de aanschaffing der materieele middelen is de reorganisatie ten aanzien van de personeelsvoorziening onmiddellijk ter hand genomen. Hierbij waren uiteraard eveneens groote moeilijkheden, wellicht zelfs nog grooter dan op materieel gebied, te overwinnen. De voornaamste bron voor de personeelsvoorziening was plotseling opgedroogd. Alle opleidingen, behalve die voor Inheemsch personeel, waren immers in Nederland gevestigd. De opleiding voor officier vond uitsluitend daar plaats. De opleiding voor vlieger vond eveneens uitsluitend in Nederland plaats. Er was nog een tekort. Er waren hier geen lesvliegtuigen, geen leerling-vliegers, geen leerling-officieren. Er was geen plaats, er was geen opleidingsmateriaal, er was geen huisvesting, er waren geen instructeurs.

(De heer Blaauw: Wat een zelfbeschuldiging.

De heer Soangkoepon: Hoe moet daarin worden voorzien?)

Op het oogenblik zijn alle maatregelen genomen, die op korten termijn waren te nemen. Men bedenke hierbij, dat de eischen van een gevechtsklare vloot in strijd zijn met de opleidingseischen, aangezien de eerste opleiding vredestaak is.

Elke uitbreiding van de opleiding kost meer instructeurs, niet alleen burgerinstructeurs, doch ook officieren-instructeurs en onderofficieren. Deze militaire krachten moeten worden onttrokken aan het varend en vliegend deel der vloot en hebben daarmede uiteraard een ongunstigen invloed op hetgeen in de vaart en in de lucht gebracht kan worden.

Inzake de dislocatie der vloot, waarover de geachte leden Janssen, Smit en Roep het woord voerden, sluit de Regeering zich aan bij hetgeen hierover door den heer Roep werd naar voren gebracht. Zij is met het geachte lid van meening, dat hoezeer iedere onmiddellijke versterking der maritieme defensie in deze gewesten dient te worden toegejuicht, de beoordeeling of er overwegende politieke en krijgskundige gronden bestaan om een gedeelte der vloot in Europeesche en West-Indische wateren te houden, berust bij de Nederlandsche Regeering, omdat Zij alleen in staat is het nauwste politieke contact met de geallieerde regeeringen te onderhouden.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord der Regeering heeft mij niet geheel kunnen bevredigen. Het legde er vooral den nadruk op, dat alle opleidingen voor de Marine practisch in Nederland plaats vonden en dat die thans zijn weggevallen. Wat heeft de Regeering toen gedaan met betrekking tot de hier te lande aanwezige krachten? Hare Majesteit de Koningin heeft op alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië een beroep gedaan, zich om den Landvoogd te scharen. Op Hem rust mede de verantwoordelijkheid voor de verdediging dezer landen. Hoe worden thans de hier aanwezige krachten in de landsverdediging ingeschakeld? Dat heb ik uit het regeeringsantwoord nog niet mogen vernemen, Mijnheer de Voorzitter!

De Regeeringsgemachtigde sprak ook nog over de zeggenschap, die de te Londen zetelende Nederlandsche Regeering

(Commandant der Zeemacht.)
in onze landsverdediging heeft. Zou het nu niet op Haar weg liggen, met onze geallieerden overleg te plegen over de mogelijkheid, het in Engeland verblijvende gedeelte onzer vloot naar Indië over te brengen? Dit is tevens een evident Engelsch belang, daar onze vloot zich bij een eventueelen oorlog in het Verre Oosten immers toch zal vereenigen met de Engelsche maritieme strijdkrachten in deze wateren, die haar basis te Singapore hebben. Deze zeestrijdkrachten dienen dan zoowel het Engelsche als het Nederlandsche belang. Het komt mij voor, dat een aldus versterkte geallieerde marine in de wateren hier, voor Engeland van méér nut zal zijn dan het houden van onze marine-eenheden in Europa, waar thans het Engelsche machtsoverwicht ter zee evident is; kan voor wat de Oost-Aziatische wateren betreft, hetzelfde gezegd worden?

Tenslotte zou ik de vraag willen stellen, welke beteekenis precies de uitspraak van den Regeeringsgemachtigde heeft, dat alles wordt gedaan wat op het oogenblik maar mogelijk is om de defensieve kracht van dit land op te voeren. Wordt er bijvoorbeeld alles gedaan wat mogelijk is, om te komen tot eigen voorziening door de vervaardiging hier te lande van het eerstnoodige materieel, b.v. geweren, munitie, kruit? En dan: kan er nu niet eens een serieus begin worden gemaakt met de inschakeling der Inheemsche bevolking in onze defensie? Of moet men de Inheemschen, die in de landsverdediging de Regeering gaarne zullen bijstaan, maar laten toekijken zonder dat ze iets kunnen uitrichten? Naar ik hoop zal de Regeering hieromtrent spoedig Haar plannen bekendstellen en zal er vooral niet eerst een commissie worden benoemd om dit vraagstuk te bestudeeren.

De heer **Helfrich**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan slechts herhalen, dat Zij alle maatregelen die onmiddellijk getroffen konden worden, heeft genomen. De opleiding van adelborsten wordt binnen korten tijd ter hand genomen, de opleiding van leerling-vliegers evenzoo. Het contingent Inheemsche schepelingen wordt uitgebreid. De maatregelen, die noodig zijn om ook andere bevolkingsgroepen, voor zoover nog noodig, in de maritieme defensie in te schakelen, zijn in voorbereiding.

Omtrent de dislocatie van de vloot kan de Regeering slechts verwijzen naar hetgeen Zij bij de beantwoording in eersten termijn heeft opgemerkt.

Wat de weerbaarmaking van Nederlandsch-Indië betreft en ook de inschakeling van de bevolking hier te lande, staat vast, dat iedere maatregel, die op dat gebied kan worden genomen, reeds is uitgevoerd of nog in voorbereiding is. Het geldt hier een algeheele omschakeling in moeilijke tijden, waarbij ook aan andere en misschien nog hoogere eischen moet worden voldaan. Dat hierbij geduld moet worden geoefend, verzoekt de Regeering te willen begrijpen en Zij hoopt, dat de geachte leden van den Volksraad met Haar de hoop zullen koesteren, dat al deze maatregelen op korten termijn genomen zullen kunnen worden.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrooting (Ond. **21**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 10.53 uur v.m. gesloten.

9de VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 12 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Elfde aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**). — Voorbehoud der behandeling van Ond. **34** aan den Volksraad. — Regeeringsverklaring betr. de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Ned.-Indië.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 41 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Sandkuyl, Soangkoepon, Soekawati, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin en Van Zuylen.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 6 en 9 Juli 1940 Nos. 1 en 7 ter aanbieding van

a. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1940 (Ond. **33**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot verhooging van den tabaksaccijns en tot het scheppen van de mogelijkheid om af te wijken van eenige bepalingen der tabaksaccijnsordonnantie in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden (Ond. **34**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 4 Juli 1940 No. 32 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot vrijstelling van zegelrecht voor alle stukken, opgemaakt ter voldoening aan de bepalingen van de „ordonnantie behoud scheepsruimte 1939" en van de „wet behoud scheepsruimte 1939", zoomede van de op grond daarvan vast te stellen uitvoeringsregelen (Ond. **29**).

3. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 4, 4 en 9 Juli 1940 Nos. 1307/B, 1308/B en 1343/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen voor 1940 betreffende de afdeelingen III A en III B (Ond. **4**), VII (Ond. **6**) en VI (Ond. **5**).

4. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 8 Juli 1940 No. 1342/A betreffende de viering van den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene.

De sub 2 t/m 4 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

(Muhammad Yamin.)

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Voorloopig overzicht van de landsmiddelen over Mei 1940, aangeboden door de Generale-Thesaurie.

2. Motie van de Ned.-Indische Theosofische vereeniging, waarbij den Directeur van Onderwijs en Eeredienst wordt verzocht te willen overwegen of niet reeds dadelijk bij den aanvang van den nieuwen cursus aan de inrichtingen van openbaar, gesubsidieerd en gelijkwaardig onderwijs overgegaan kan worden tot invoeren van het vak „burgerschapskunde".

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. Statistiek van de scheepvaart in Nederlandsch-Indië over het jaar 1939.

Wordt opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de elfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **24**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De in bezitneming van de na het uitbreken van den oorlog met Duitschland door de marine bezette achttien Duitsche schepen, geschiedde op verschillende wijzen, welke wel tot een korte beschouwing aanleiding geven.

In de memorie van toelichting en de memorie van antwoord, zoomede het afdeelingsverslag betreffende dit ontwerp worden de verschillende wijzen van eigendomsovergang overwogen.

Volgens de eerste wijze zouden de vijandelijke schepen voor den vijand in beheer aan de rechtspersoon Nederlandsch-Indië zijn overgegaan. Dit standpunt is in zooverre niet in overeenstemming met dat der Regeering, daar Zij er niet aan denkt, bij het gevoerde beheer, aan den vijand rekening en verantwoording af te leggen. Ik kan met deze uitspraak der Regeering meegaan, hoewel ik moet opmerken, dat de memorie van toelichting en de memorie van antwoord wel eenigszins aanleiding tot misverstand kunnen geven.

Bij de door de Regeering gevolgde procedures zien wij verschillende étappen, het bezetten der schepen door de marine, het in bezit nemen der schepen door de Commissie voor rechtsverkeer, het vorderen der Regeering en ten slotte het inbrengen der schepen in de op te richten vennootschappen. De bedoeling van een en ander is op die wijze den eigendomsovergang onbetwistbaar te maken, de mogelijkheid te scheppen de schepen van een Nederlandsch-Indischen zeebrief te voorzien, en de aansprakelijkheid van het Land te beperken. Ik vind deze procedures echter te lang, te wijdloopig en in strijd met de werkelijkheid. De rechtshandelingen van de marine hebben niet voor zichzelf plaats en het vorderen van de commissie, steunende op artikel 35 van de Verordening Rechtsverkeer in oorlogstijd, is minder juist, omdat deze vordering niet slaat op goederen, die op een volkenrechtelijke wijze zijn verkregen, maar uitsluitend op zaken en rechten van eigenaren, wier positie in het nationaal recht a priori is bepaald.

Het is derhalve duidelijk, waarom ik ten aanzien van de vijandelijke schepen liever toepassing van het buitrecht zou hebben gezien. Dit zou overeenkomen met de werkelijke situatie; immers de Koninklijke marine bezet schepen niet voor of namens zichzelf, maar voor en namens dit deel van het Koninkrijk, en wel ten gevolge van den ontstanen oorlogstoestand tusschen de staten, wier vlaggen door de schepen en de marine worden gevoerd. De daad der marine heeft plaats gevonden krachtens het buitrecht en steunde op

(Muhammad Yamin.)

het uit den oorlogstoestand voortspruitende buitrecht. Door deze daad, door het met succes bezetten der schepen door de marine, is de eigendomsovergang ten volle en onbetwistbaar bewerkstelligd. Deze procedures, die in het kader van het internationaal recht liggen, vorderden een minimum aan tijd en zijn reeds achter den rug. Wat daarop volgt ligt op het terrein van het nationaal recht, zoodat het den rechtspersoon Nederlandsch-Indië volkomen vrijstaat met de schepen te doen wat hij wil, daar hij immers een volkomen gaven en volledigen rechtstitel heeft.

Ik moet toegeven, dat in de Ned.-Indische wetgeving het buitmaken van schepen practisch niet geregeld is. Dit is begrijpelijk, omdat een volkenrechtelijke regeling allicht in het volkenrecht zelf haar grondslag en formuleering vindt.

Voor zoover ik kan nagaan wordt het buitrecht in geen enkel handboek zoo omstandig en geloofwaardig uiteengezet als in het befaamde boek „De jure praedae Commentarius", van den bekenden jurist aller tijden, Hugo de Groot. Wanneer dit deel van het thans door zooveel staten geschonden volkenrecht zijn bron en diepe overtuiging nader geformuleerd ziet in deze onsterfelijke verhandeling, nad Nederlandsch-Indië mijns inziens, in de eerste plaats, door zijn eeuwenoud verband met het vaderland van den genoemden schrijver, den overgang der buitgemaakte, vijandelijke schepen, krachtens de beginselen, den grondslag en de rechtvaardiging van het door hem onderzochte buitrecht, kunnen doen plaats hebben.

Het is wel waar, dat het resultaat van deze wijze van overgang hetzelfde is als bij de door de Regeering gevolgde procedures, maar er zit meer elegantie en juridische helderheid in, welke aan de voorstelling van zaken en rechtsovertuiging ten goede komen.

De samenstelling der directie van de vennootschappen geeft aanleiding tot een algemeene opmerking. Zij heeft een uitsluitend Europeesch karakter; Indonesiërs en andere Oosterlingen zijn er niet in opgenomen. Dit feit staat niet op zich zelf; reden te meer om daarop de algemeene aandacht te vestigen. De huidige tijdsomstandigheden geven aanleiding tot benoeming van zoovele commissies, directies, beheerders en bewindvoerders van vijandelijke bedrijven en eigendommen. Behalve de commissie-Kuneman, die geen economische commissie is en uit personen van verschillende bevolkingsgroepen is samengesteld, bestaan alle andere regeeringscommissies en directies — met name de commissie voor het rechtsverkeer in oorlogstijd — uit Europeanen, terwijl ook alle bewindvoerders en beheerders Europeanen zijn. Een dergelijke gedragslijn is m.i. onpractisch, minder verstandig en onvoordeelig. Het zou van een goede politiek getuigen, in de verschillende, door de Regeering in dezen tijd ingestelde of in te stellen commissies vooral ook Indonesiërs of andere Oostersche elementen op te nemen. Dat komt aan een gelijkmatige werkverdeeling ten goede en stimuleert de Oostersche activiteit in de gedeeltelijk aan Oosterlingen toevertrouwde bedrijven of werkzaamheden.

Ik mag met voldoening constateeren, dat tot bewindvoerders van de vijandelijke rechtspersonen verschillende particulieren, waaronder Europeesche advocaten, door de Regeering zijn aangewezen. Dezelfde gedragslijn dient mijns inziens gevolgd te worden ten opzichte van Indonesische en Chineesche kooplieden, bedrijfsmenschen en advocaten, die in het belang van het economische verkeer wel betrokken kunnen worden in de verschillende lichamen voor de aan den staat toevertrouwde of geconfisqueerde belangen, waarden en bedrijven.

Aan hetzelfde dient bij de oprichting van de zes zeevaartmaatschappijen gedacht te worden, zoowel bij de daarbij ontstane vacatures als bij de vorming van de directie.

Wat betreft de economische positie der vennootschappen zelf vraag ik mij af of het niet beter is, in plaats van zes

(Lapian.)

slechts één vennootschap op te richten, zoodat de exploitatie meer efficient en met minder personeel kan geschieden.

Tegenover de door de Regeering verkregen aandeelen, vertegenwoordigende een maatschappelijk kapitaal van *f* 15,8-millioen, staat het inbrengen der schepen en de verstrekte garantie van *f* 2 millioen. De jaarlijksche opbrengst voor het Land kan op *f* 1,5 millioen gesteld worden. Een nadere specificatie der waarden van de schepen en van de daaraan verbonden kosten in de toekomst lijkt mij wel noodig, om eenig inzicht te verkrijgen in de opgegeven kapitaalsinvestatie en de te verwachten winstmarge.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord, die mij overigens licht heeft kunnen verschaffen ten aanzien van vele onduidelijkheden in deze materie, geeft mij aanleiding nog in te gaan op enkele desiderata.

Wanneer ik het wel heb, zijn de daarin aangeduide schepen, nadat ze door de Commissie voor het rechtsverkeer in oorlogstijd opgevorderd zijn, ingebracht in de opgerichte zes naamlooze vennootschappen, met name: de Nederlandsch-Indische maatschappijen voor zeevaart, van 1 tot en met 6, vertegenwoordigende een kapitaal van *f* 15 800 000 in aandeelen, welke in handen van het Land zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Hoewel van de zijde van onze geachte medeleden terzake inlichtingen zijn ontvangen, zou ik er toch nog prijs op stellen van de Regeering te vernemen — opdat het ook in de Handelingen zal worden opgenomen —, welke overweging ten grondslag ligt aan het prineipe, waaraan de Regeering deze gedachte ontleende, toen Zij in de memorie van toelichting het volgende zeide:

> „Ter beperking van de aansprakelijkheid, welke uit de exploitatie van de gevorderde schepen zou kunnen voortvloeien, werden deze vervolgens ingebracht in een zestal speciaal daarvoor opgerichte naamlooze vennootschappen" enz.

De kwestie van de oprichting van zes naamlooze vennootschappen is mij niet geheel duidelijk. Het Land is eigenaar van deze schepen. Uit de exploitatie van deze schepen zal aansprakelijkheid kunnen voortvloeien. Zou nu die aansprakelijkheid beperkt kunnen worden door de oprichting van zes naamlooze vennootschappen? Naar mijn meening zal de aansprakelijkheid, die uit de exploitatie van de schepen kan voortvloeien, toch hetzelfde zijn, wanneer deze schepen b.v. in een naamlooze vennootschap zouden worden ingebracht. Ieder schip is toch verzekerd, zal althans worden verzekerd. Dit is eveneens het geval met de lading. Bovendien staat in de memorie van antwoord vermeld, dat het bestuur dezer vennootschap de schepen heeft verhuurd aan de groote scheepvaartmaatschappijen hier te lande op een zoodanige basis, dat de risico's, uit de exploitatie dezer schepen voortvloeiende, door deze reederijen worden gedragen. In dit licht bezien, bestaat er hoegenaamd geen risico meer voor het Land.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb alle reden, der Regeering de vraag te stellen of er niet nog andere overwegingen hebben gegolden dan de beperking van de aansprakelijkheid alleen. Immers de administratieve omslag zou dan onnoodig zijn.

Voorts is het mij niet recht duidelijk, waarom bij de Javasche Bank credieten aangevraagd worden tot een bedrag van ongeveer *f* 2 000 000 ter bestrijding van de oprichtingskosten dezer vennootschappen, voor het vaarklaar maken van de schepen en voor het benoodigde bedrijfskapitaal, credieten, welke onder de gebruikelijke voorwaarden worden verstrekt. Het Land als eigenaar — immers alle aandeelen van deze vennootschappen zijn in handen van den Lande — treedt als het ware op als debiteur tegenover de Javasche Bank voor het bedrag van ± *f* 2 000 000, waarvan een som van ongeveer *f* 800 000 door 's Lands kas wordt ontvangen aan zegelgelden. Dit is opzichzelf niet erg; wel echter, dat voor dit bedrag onnoodig crediet-hypotheekrente betaald zal moeten worden.

(Lapian.)
Mij is de rente, die de Javasche Bank in deze vraagt, niet bekend, doch ik meen te mogen aannemen, dat die wel in de tienduizenden zal loopen. Had de Regeering deze credieten niet beter zelf kunnen financieren? In feite zou dit slechts beteekenen een uitgave van *f* 1 200 000. Dan zou Zij immers direct of indirect niet den rentelast van de door Haar ontvangen zegelgelden hebben te dragen.

Verder is mij niet duidelijk, dat de directie dezer vennootschappen de schepen zoo vlug aan de groote scheepvaartmaatschappijen (de zoogenaamde „mailvaartmaatschappijen") hier te lande heeft verhuurd. Immers uit de memorie van antwoord blijkt, dat deze maatschappijen die schepen niet hebben ingehuurd ter bediening van haar lijnen, maar om ze weder in time-charter aan de Britsche Regeering af te staan. In dit verband is de vraag gewettigd: is de betaling, welke door deze reederijen van het Britsche gouvernement zal worden ontvangen, niet veel hooger dan de huurprijs, die door deze reederijen aan deze — onze — vennootschappen moet worden betaald?

Ik moet het betreuren, dat de directie dezer vennootschappen in onderhandeling trad met de bevoegde instanties der Britsche Regeering. Zulks zou de naam van de Nederlandsch-Indische Regeering ten goede komen tegenover de Britsche Regeering en — last not least — de hoogere betaling, die door de Engelsche Regeering wordt toegekend, zou dan ten volle in de kas der vennootschappen vloeien. In den nu gevolgden gang van zaken krijgen de reederijen den naam en de noodige winsten op den koop toe.

Mijnheer de Voorzitter! Afgescheiden hiervan rijst bij mij de vraag — hoewel ik geenszins wil afdingen op de waarde der terbeschikkingstelling van deze schepen aan de Engelsche Regeering — of de Regeering aan deze schepen niet beter direct emplooy had kunnen geven ten dienste van ons defensiebelang. Wij allen weten, dat voor onze weermacht de noodige bestellingen in Amerika zijn gedaan en dat voldoende exportartikelen naar Amerika worden vervoerd. Ik wil hiermede zeggen, dat deze scheepsruimte eigenlijk voor het vervoer van gouvernements-lading noodig is. Wij zouden de exorbitant hooge vrachten, die de reederijen in dezen tijd bedingen, niet behoeven te betalen en zouden een aardige som minder te betalen hebben aan vracht, welk bedrag ten goede zou kunnen komen aan het defensiebelang en aan de volksverheffing!

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte wil ik het hebben over de opvarenden dezer schepen, in het bijzonder de Indonesische schepelingen, behoorende tot de groep der onderofficieren en minderen.

In de memorie van antwoord (bladzijde 3 roneo) lees ik:

> „Aangezien de schepen worden geëxploiteerd door de particuliere scheepvaartmaatschappijen, worden de opvarenden door deze maatschappijen zelf in dienst genomen. Voor zoover zij behooren tot het vaste personeel der scheepvaartmaatschappijen, worden zij in dienst genomen op de bij hun eigen maatschappij gebruikelijke dienstvoorwaarden."

Uit deze passage blijkt, dat de schepen bemand zullen worden met personeel, dienende bij de maatschappij, welke deze schepen inhuurt en wel op de bij die maatschappij gebruikelijke dienstvoorwaarden.

De dienstvoorwaarden bij de reederijen, die op Europa varen, zooals de Stoomvaartmaatschappij Nederland, Rotterdamsche Lloyd e.d., zijn vanzelf geregeld. Die voorwaarden zijn ingesteld op de eischen en behoeften op die lijnen. Bovendien is het personeel op de schepen dezer maatschappijen met deze vaarten vertrouwd. De opvarenden weten bij het aanmonsteren wat hun te wachten staat.

Dit is echter niet het geval met de opvarenden, die als regel de z.g. Oostersche havens, de havens in dezen archipel, bevaren. De dienstvoorwaarden op die schepen zijn ingesteld op de eischen en de behoeften op deze lijnen, en gebaseerd op het groote aanbod aan arbeidskrachten hier te lande. Vandaar de minder gunstige condities dan elders. Bij de aanneming der voorwaarden weten de betrokkenen, dat zij bestemd zijn voor de vaart in den archipel. Zij gaan dus niet ver van huis en gezin en blijven ook niet lang weg. Het is mij niet onbekend, dat zij op dezelfde voorwaarden ook worden aangemonsterd op de schepen, welke de buitenlandsche lijnen bevaren. Is het in gewone omstandigheden al wenschelijk de dienstvoorwaarden op deze lijnen naar het buitenland aan een herziening te onderwerpen, in dezen oorlogstijd moet zij noodzakelijk worden geacht.

Ter wille van de levensbelangen der opvarenden zou ik de Regeering willen verzoeken, Haar tusschenkomst te verleenen, teneinde gedaan te krijgen, dat de dienstvoorwaarden gelijken tred zullen houden met de eischen en de behoeften op deze vaarten. Hiernaast zou dan het toekennen eener oorlogspremie — voorzoover zulks nog niet geschiedt — aan deze schepelingen zeker geen overbodige weelde zijn.

Het staat thans vast, dat bedoelde schepen door de Britsche regeering zullen worden gecharterd. De bemanningen zullen voor korteren of langeren tijd een gevaarlijke zône bevaren en verkeeren dus doorloopend in levensgevaar. Waar voorts routes en bestemming dezer schepen, ter voorkoming van spionnage geheim moeten worden gehouden, zijn de opvarenden practisch steeds van hun huisgezin gescheiden ..... misschien voor eeuwig. Mede hierom lijkt het mij noodzakelijk, dat bij het aanmonsteren der schepelingen de havenmeesters den menschen mededeelen, waarheen de schepen zullen worden gedirigeerd. Dit is noodig, omdat dit personeel meestal te goeder trouw is, en onkundig van de eigenlijke beteekenis der monsterrol.

Tenslotte zou ik nog een pleidooi willen houden voor de achtergelaten gezinnen. Met name zou ik de mogelijkheid willen zien geschapen, dat de achtergebleven betrekkingen gelden overgemaakt krijgen van de mannen, die, zooals ik hiervoren reeds in het licht stelde, gedurende geruimen tijd geen verbinding meer zullen hebben met hun gezin.

(Directeur van Economische Zaken.)
De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag wel in de eerste plaats antwoorden op de vragen, die zijn gesteld met betrekking tot de wijze, waarop de Regeering de beschikking over deze schepen heeft gekregen en waarop Zij het beheer heeft geregeld. Bij een vorige gelegenheid heb ik reeds kunnen mededeelen, dat de weg die gevolgd is om den eigendom dezer schepen te verkrijgen, min of meer werd bepaald door practische overwegingen in déze richting, dat, op de wijze, waarop een en ander thans is geschied, de zaak snel en zonder veel juridische puzzles kon worden opgelost, terwijl de andere methode moeilijkheden zou hebben opgeleverd in verband juist met de zeer onvolledige en verouderde wetgeving op het buitrecht, die hier in Indië bestaat.

Intusschen heeft de heer Muhammad Yamin gezegd, en terecht, dat het eindresultaat hetzelfde is. Laat ons voorloopig met dit eindresultaat tevreden zijn.

Wij hebben nu vanaf 11 Mei jl. aan het in beweging brengen van deze schepen kunnen werken zonder te behoeven wachten op allerlei rechterlijke uitspraken en dergelijke meer en dat heeft het groote en in dezen tijd zeer belangrijke voordeel gehad, dat zoo spoedig mogelijk deze scheepsruimte dienstbaar kon worden gemaakt aan de belangen van dit land.

Ik zal nu meteen in dit gedeelte van mijn beantwoording betrekken het geachte lid, den heer Lapian, die een aantal vragen heeft gesteld over den vorm waarin en de methode volgens welke de Regeering de verdere exploitatie van die schepen heeft geregeld. In de eerste plaats heeft hij gevraagd, waarom de schepen zijn ondergebracht in zes vennootschappen en wat daaromtrent beteekende de opmerking in de memorie van antwoord, dat zulks zijn oorsprong vond in een streven

(Directeur van Economische Zaken.)
naar beperking van aansprakelijkheid. Het zal het geachte lid bekend zijn, dat de vennootschap aansprakelijk is tot het bedrag van haar kapitaal en dus de beperking der aansprakelijkheid hierin zit, dat, wanneer men een zeer groot kapitaal van *f* 15,8-millioen kan verdeelen in gedeelten, die ieder een afzonderlijk geheel vormen, men dan — indien later dingen mochten gebeuren met deze schepen of vennootschappen die moeilijkheden zouden opleveren — niet direct tot die grens behoeft door te gaan met verlies lijden en het opvangen van andere moeilijkheden, maar dat, wanneer een en ander beperkt blijft tot één of twee vennootschappen, ook de aansprakelijkheid beperkt blijft tot het kapitaal van die beide vennootschappen. Die verdeeling lag voor de hand, omdat men had te doen met schepen met zeer moeilijk af te wikkelen ladingkwesties, gedeeltelijk ook met haveninrichtingen, die aan de vroegere Duitsche maatschappijen, die de schepen bezaten, waren verhuurd. De verdeeling maakte een bijzondere vereenvoudiging van het werk mogelijk, doordat niet alles op één hoop behoefde te worden gegooid en administratief alles gescheiden kon blijven zooals het vroeger was. Zoo konden wij aan alles tegelijk doorwerken en behoefden wij niet te trachten administrative zaken te scheiden, die anders zeer verward ineen zouden zijn geloopen.

Verder heeft het geachte lid gevraagd, waarom in dit geval een crediet bij de Javasche Bank wordt gevraagd, tot een bedrag van *f* 2-millioen, waarover de Regeering rente zal moeten betalen, en waarom de zaak niet eenvoudig uit 's Lands kas wordt gefinancierd. Zoo op het oog is het begrijpelijk, dat deze vraag wordt gesteld. Wij moeten er echter rekening mede houden, dat het werk zoo spoedig mogelijk moest doorgaan, dat niet gewacht kon worden tot uit anderen hoofde een goedkoopere financiering mogelijk was en begonnen moest worden met dit crediet te vragen.

Het is echter de vraag, of het crediet ten volle zal worden gebruikt en of het lang zal worden gebruikt, omdat een regeling in overweging is — maar die is niet zoo ineens tot stand te brengen — om te trachten alle verschillende plus- en minposten, welke langzamerhand gaan ontstaan, als gevolg van het beheer van vijandelijke eigendommen, op één hoop te gooien. Er zal dan vermoedelijk binnen niet al te langen tijd een pluspost uit overblijven, zoodat dan geen rente meer betaald behoeft te worden, daar er dan geen crediet meer noodig is. Men is in deze richting al doende en ik verwacht, dat deze regeling binnen zeer korten tijd getroffen zal kunnen worden. Intusschen kon op deze wijze het werk van het uitrusten der schepen vorderen. De Regeering moest er namelijk voor zorgen, dat dit kon geschieden en dat daarmede begonnen kon worden, dat niet gewacht behoefde te worden op grond van het ontbreken van een crediet.

Ik kan het geachte lid intusschen verzekeren, dat de rente, welke overigens zeer laag is, namelijk 3%, niet over het volle bedrag van het crediet en zeker niet gedurende langen tijd betaald zal worden.

Vervolgens heeft het geachte lid gevraagd, waarom de schepen aan de groote reederijen zijn verhuurd en niet rechtstreeks aan het Britsche Gouvernement, en of de groote reederijen daar niet bijzonder zijde bij spinnen, terwijl het Gouvernement daaraan te kort komt. Als het geachte lid zich in de eerste plaats voorstelt, wat het beteekenen zou, wanneer het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, of deze vennootschappen, de schepen rechtstreeks in time charter aan het Britsche Gouvernement zouden verhuren, moet hij daarbij bedenken, dat de vennootschappen zich dan zouden hebben moeten voorzien van een complete reedersorganisatie, dat zij dus zouden hebben moeten beginnen met een kantoor op te richten, zoo ongeveer van de grootte van dat der Stoomvaart Maatschappij „Nederland", hier ter stede, en verder met het in dienst nemen van bemanningen, het verrichten van allerlei andere werkzaamheden, technische zoowel als economische, waarvoor de overheid op het oogenblik zeker niet geoutilleerd is en waarvoor dus een zeer groote organisatie in het leven geroepen had moeten worden. In de tweede plaats zou de overheid dan alle risico's dragen — en deze moet men vooral niet te laag aanslaan —, welke aan het reeden van de schepen verbonden zijn.

De huurafspraak, welke nu met de reederijen gemaakt is, is overigens zeker ook niet een voor het Gouvernement nadeelige afspraak. De Engelsche Regeering berekent bij Haar time charter een rente en afschrijving van 5%. Welnu, de Ned.-Indische Regeering, of liever de zes naamlooze vennootschappen, krijgen van de reederijen als huur een bedrag van 5% afschrijving en 5% rente.

Ik meen dus, dat de methode, welke gevolgd is in de eerste plaats verreweg de meest practische was en het snelste tot resultaten kon leiden, en in de tweede plaats ook zeker niet beteekent een bijzondere bevoordeeling van de reederijen. Dat zij er eenig voordeel uit kunnen hebben, door het feit, dat zij de organisatie reeds bezitten en dus niet een afzonderlijke overhead organisatie behoeven op te richten om de zaak in bedrijf te nemen, is juist, maar daar staat tegenover, zooals ik zooeven reeds zei, dat het geheele bedrijfsrisico door dezen vorm van verhuur op de reederijen drukt.

Verder heeft het geachte lid gevraagd, waarom deze schepen niet gebruikt worden op de Amerika-vaart. Mijnheer de Voorzitter! Ik meen bij een vorige gelegenheid al te hebben verklaard, dat het bezit van deze schepen ons in staat heeft gesteld een grooter aantal vrachtschepen op de Amerika-vaart onder eigen vlag te laten varen, dan anders mogelijk zou zijn geweest in verband met de noodzakelijke hulp aan de geallieerde oorlogvoering en de geallieerde grondstoffenvoorziening. Wij hebben daardoor dus de mogelijkheid behouden onder eigen vlag een zeer groot gedeelte van het verkeer van Nederlandsch-Indië niet alleen met Amerika, doch ook met andere landen te behouden. Dit beteekent niet slechts een belangrijk deviezeninkomen, maar ook een groote mate van zekerheid in dezen zeer onzekeren tijd, waarin men afhankelijk is van de scheepvaart van andere landen en dikwijls niet weet, of men daarop kan rekenen en wanneer en tegen welke voorwaarden die schepen komen.

Ik kan er in verband hiermede wel eens op wijzen, dat de vrachtprijzen van een groot gedeelte van de wereldscheepvaart, die dan in de plaats van de Nederlandsche schepen op Nederlandsch-Indië zou moeten varen, aanzienlijk hooger liggen dan die, welke onder het systeem van prijsbewaking hier zijn toegelaten. In die vrachtprijzen zitten, wanneer men de geweldige molestpremies, welke op het oogenblik voor verschillende trajecten moeten worden betaald daarbij rekent, werkelijk geen exorbitante winsten meer en tegenover de zware risico's, die men ondanks de molestverzekering nog loopt, is van een eenigszins abnormaal winst-percentage zelfs in het geheel geen sprake meer.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet ten aanzien van de gevolgde werkwijze nog even een punt iets verder in beschouwing nemen. Ik heb zooeven al gezegd, dat wij geen scheepvaartmaatschappij met al het personeel aan den wal en op de schepen, dat daaraan vastzit, behoefden op te richten, doch konden volstaan met het aanwijzen van het bestuur van de vennootschappen en het in dienst nemen van enkele administratieve krachten om de algemeene boekhouding, die zeer eenvoudig is, omdat de schepen verhuurd zijn, te voeren. Wij hebben daarbij bovendien een groote mate van gratis hulp verkregen van de scheepvaartmaatschappijen, ook in den vorm van het beschikbaar stellen van personen voor het klaarmaken van de schepen. Ik behoef hieraan waarschijnlijk niet toe te voegen, dat directie en commissarissen het werk geheel pro deo doen.

Wat het personeel betreft, worden inderdaad de verschillende opvarenden, voorzoover zij behooren tot het vaste

9de VERGADERING — VRIJDAG 12 JULI 1940.

Elfde aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **24**). — Voorbehoud der behandeling van Ond. **34** aan den Volksraad. — Regeeringsverklaring betr. de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Ned.-Indië.

(Directeur van Economische Zaken.)

personeel van de maatschappijen, die de schepen hebben gehuurd, in dienst genomen op de dienstvoorwaarden van die maatschappijen. Dit beteekent echter niet, dat wanneer — hetgeen op het moment nog niet het geval is — lager personeel van de K. P. M., dat in het geheel niet gewend is aan of ingesteld is op de vaart, b.v. in een gebied als den Noord-Atlantischen Oceaan, waar die schepen ook zullen moeten varen, in dienst wordt genomen, dit personeel dan in dienst zal worden genomen op voorwaarden, die overeenkomen met de dienstvoorwaarden, die hier te lande gelden. In de eerste plaats spreekt het vanzelf, dat al het personeel behalve het loon volgens de gewone dienstvoorwaarden, ook een oorlogstoeslag krijgt en verder, dat, zooals ik reeds zeide, wanneer men personeel in dienst zou nemen, dat aan een geheel andere vaart gewend is en dat op die andere vaart belangrijk lager zou worden betaald dan het personeel, dat gewend is aan de Europeesche vaart, de voorwaarden gelijk gemaakt zouden worden aan die, geldende ten opzichte van de schepelingen op de Europeesche vaart. Het geachte lid behoeft niet te vreezen, dat in dit opzicht onbillijkheden zullen worden begaan en ook niet, dat men dergelijke personen niet op de hoogte zou brengen van hetgeen zij op zich nemen. De monstering van dergelijk personeel is altijd vrijwillig en het spreekt vanzelf, dat men daarbij duidelijk uiteenzet om wat voor vaart het gaat, al was het alleen maar, omdat men anders groote moeilijkheden zou krijgen, wanneer de betrokken personen zouden bemerken, dat zij zonder daarop verdacht te zijn ergens heen gingen, waarheen zij niet wilden. Dat men aan de schepelingen precies vertelt, naar welke havens en langs welke route men gaat, is natuurlijk onmogelijk. Het spreekt vanzelf, dat in dezen tijd op deze trajecten de bestemming en de route niet publiek gemaakt mogen worden en dus niet op ruime schaal aan den wal mogen worden medegedeeld.

Wat betreft de gezinnen, de inhoudingen ten behoeve van de uitbetaling aan de gezinnen aan den wal hebben automatisch plaats, zij zijn in de voorwaarden der verschillende scheepvaartmaatschappijen min of meer inbegrepen, terwijl bovendien gewerkt wordt aan een verbetering van de ongevallenverzekering, die natuurlijk voor schepelingen op deze vaart van groote beteekenis is.

Tenslotte heb ik nog te antwoorden op de vraag van het geachte lid, den heer Muhammad Yamin, waarom in de directie van deze naamlooze vennootschappen en als commissaris alleen maar Nederlanders zijn benoemd. Dat is geen kwestie van voorkeur, maar eenvoudig een kwestie van direct noodzakelijke practijk geweest. In het algemeen waren de menschen, die met deze scheepvaart te maken hadden en deskundig op scheepvaartgebied waren, van Nederlandschen landaard. Wij hebben getracht de menschen te vinden, die dit het snelst en het best zouden kunnen in orde maken, zonder dat daarvoor vergoeding noodig was. Intusschen kan ik het geachte lid mededeelen, dat een aantal organisaties — ook bij mijn departement — in opzet zijn, ook dus economische organisaties, waarin zoowel Inheemschen als Chineezen een belangrijke plaats zullen innemen, organisaties, die zich bezighouden met allerlei vraagstukken van economischen aard in het binnenland en gedeeltelijk ook in verband met den export, waarbij een zoo breed mogelijke grondslag zeer gewenscht is en ook om redenen, die het geachte lid heeft aangegeven, in dezen tijd volkomen passend is.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn over dit onderwerp ook van de zijde der Regeering beëindigd. Wenscht nog een der leden in tweeden termijn te repliceeren? Zoo niet, dan kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrooting wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Voorzitter, Directeur van Economische Zaken.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot verhooging van den tabaksaccijns en tot het scheppen van de mogelijkheid om af te wijken van eenige bepalingen der Tabaksaccijnsordonnantie (Ond. **34**).

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat binnengekomen is een verzoek om voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**), ingediend door de heeren Soeroso, Mochtar en Wirjopranoto. In de eerstkomende vergadering van den Volksraad zal over dit verzoek worden beslist.

De vergadering wordt te 9.54 uur v.m. geschorst en te 10.39 uur v.m hervat.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken — die hierom heeft verzocht — voor het afleggen van een regeeringsverklaring betreffende de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Nederlandsch-Indië.

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht het gewenscht, ook in verband met misverstanden, welke daaromtrent voor en na, hier en in het buitenland zijn ontstaan, een korte uiteenzetting te geven betreffende de beteekenis en de consequenties van de monetaire overeenkomst, welke tusschen het Koninkrijk der Nederlanden en het Britsche Rijk is gesloten. Zij kan daaraan dan tevens verbinden een eveneens korte beschouwing betreffende de medewerking van Nederlandsch-Indië aan den strijd, waarin wij met Duitschland zijn gewikkeld.

Reeds kort nadat de Duitsche troepen Nederland waren binnengevallen, deed zich de vraag voor, op welke wijze het daardoor ontstane militaire bondgenootschap tusschen Nederland en de Geallieerden op het economisch terrein zou kunnen worden bezegeld. De kort daarop gevolgde bezetting van het Moederland maakte dit laatste vraagstuk tot een, hetwelk hoofdzakelijk op het onbezette gebied en dus hoofdzakelijk op Nederlandsch-Indië betrekking hebben moest.

De omstandigheid, dat Nederlandsch-Indië een naar verhouding kapitaalarm land is, moest reeds van den aanvang ertoe leiden, dat de medewerking tot de economische defensie niet gezocht kon worden in belangrijke financieele bijdragen. Veeleer lag het voor de hand, daarbij het oog te richten op de ruime productie van bepaalde voedingsmiddelen en grondstoffen, welke hier in Indië bestaat, waarbij nog kwam, dat op menig gebied onze productiecapaciteit voor uitbreiding op korten termijn vatbaar was, terwijl wij anderzijds in Europa aanzienlijke afzetgebieden hadden verloren.

Uit deze overwegingen kwam naar voren een tweezijdig belang: het belang van de oorlogvoerenden bij een zoo ruim en ongestoord mogelijken aanvoer van vitale goederen en het belang van Nederlandsch-Indië bij een verbetering van zijn in menig opzicht getroffen export, waarbij nog kwam, dat ook onze import, die eveneens in Europa een uiterst belangrijk leveringsgebied had verloren, mede nieuwe wegen zoeken moest.

Onder deze omstandigheden lag het voor de hand de oplossing te zoeken in het stabiliseeren van monetaire verhoudingen, welker onzekerheid een zeer belemmerende uit-

9de VERGADERING — VRIJDAG 12 JULI 1940.

Regeeringsverklaring betr. de monetaire overeenkomst met Engeland en de beteekenis daarvan voor de deviezenpositie van Ned.-Indië.

(Directeur van Economische Zaken.)

werking had op de ontwikkeling van het handelsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en onze bondgenooten. Bovendien bracht de bijzondere positie van deze landen met zich, dat zulk een stabiliseering kon worden bewerkstelligd, zonder dat de koers van den Indischen gulden tegenover den dollar — voor ons evenzeer een zaak van primair belang — behoefde te worden in gevaar gebracht. Immers, zooals ik in een radiorede op 26 Mei j.l. reeds mocht betoogen, naar beide zijden, die ik eenvoudigheidshalve het sterlinggebied en het dollargebied mag noemen, had en heeft Nederlandsch-Indië een sterke, d.w.z. een positieve handelsbalans.

De stabiliseering van de monetaire verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en het sterlinggebied, — welk gebied omvat het Britsche Rijk met inbegrip van India, de Dominions en de mandaatgebieden; met inbegrip verder van Egypte, Palestina en Irak, doch met uitzondering van Canada, New Foundland en Hongkong —, werd vergemakkelijkt, doordat van Britsche zijde reeds uitvoerige en doeltreffende maatregelen waren getroffen om te zorgen, dat het grootste deel van de transacties in ponden sterling of daarmede samenhangende valuta reeds geschiedde tegen een officieelen dollarkoers, hetgeen gelijktijdige handhaving van onzen bestaanden dollarkoers mogelijk maakte.

In den aanvang is dit hier te lande en ook elders onvoldoende ingezien. De betrekkelijk beperkte pondentransacties, welke hier tot 21 Mei plaats vonden, liepen hoofdzakelijk in zg. vrije ponden, die een lageren koers noteerden en die hun centrale markt vonden in New York; op het totaal van de valutatransacties in sterling vormden echter die in vrije ponden slechts een klein gedeelte, hetgeen mede verklaart de sterke schommelingen naar boven en naar beneden van de koersen van dat vrije pond.

Toen derhalve op 21 Mei jl. de eerste en belangrijkste stap in de richting van het monetair accoord werd gedaan met het vaststellen van een koers voor den Indischen gulden ten opzichte van het Engelsche pond van *f* 7.60, was zulks in wezen geenszins een depreciatie van den gulden en de praktijk heeft dan ook uitgewezen, dat de gelijktijdig op *f* 1.88⅝ gehandhaafde dollarkoers in de afgeloopen maanden geen enkele moeilijkheid heeft opgeleverd. Alleen verdwenen daardoor de vrije ponden van onze markt, zooals zij ook elders verdwenen of aan het verdwijnen zijn en kwamen de handelsverhoudingen tot het Britsche Rijk in vastere en minder speculatieve banen.

De op 14 Juni tot stand gekomen monetaire overeenkomst, die in valuta gesproken een overeenkomst is tusschen den Indischen gulden en het pondsterling en waarbij door het verloop van de oorlogsgebeurtenissen de Fransche franc thans eigenlijk geen rol meer speelt, brengt met zich, dat het handelsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en het Britsche Rijk aanzienlijk is vergemakkelijkt, terwijl verschillende afweermaatregelen, welke op monetair gebied in onderscheidene deelen van dat rijk tegen onze producten waren genomen, toen wij nog geen verband met het sterlingblok hadden, thans systematisch worden opgeruimd. Dit geeft ons het in dezen tijd zeer noodzakelijke voordeel van behoud van exporten, welke anders onzeker zouden zijn geworden en hetgeen tot groote ontwrichting binnenslands zou hebben gevoerd.

Onze bondgenooten verkregen uit deze overeenkomst het voordeel van een regelmatige invoermogelijkheid uit Nederlandsch-Indië, terwijl uiteraard ook het verkeer in omgekeerde richting — de uitvoer uit sterlinglanden naar Nederlandsch-Indië — door de aldus geschapen zekerheid en het beschikbaar komen van pondensaldi beter wordt verzekerd. Men moet daarbij vooral ook, naast het verkeer met Engeland, denken aan dat met zoo belangrijke nabuurlanden als Australië, Nieuw-Zeeland, Malaya, India en Zuid-Afrika.

Voorts kan uit die saldi ook de Nederlandsche Regeering voor Haar uitgaven, vooral ook ten behoeve van onze voortgezette, daadwerkelijke deelneming aan den krijg, putten, waarbij men dient te bedenken, dat Nederlandsch-Indië thans de normaal aan Nederland verschuldigde betalingen, als gevolg van de bezetting van het moederland, niet kan overmaken.

Naast de hulp in goederen en saldi aan onze bondgenooten en aan de Nederlandsche Regeering, heeft de monetaire overeenkomst ook de medewerking op het gebied van de scheepvaart, welke de Nederlandsche koopvaardijvloot aan onze bondgenooten biedt, vereenvoudigd, omdat het gedeelte, hetwelk op Europa — dus in hoofdzaak op Engeland — vaart, hierdoor tegen niet door wisselende koersen beïnvloede prijzen in time charter kon worden gegeven. Zooals men weet, omvat deze bijstand, wat Nederlandsch-Indië betreft, 33 schepen uit de lijnvaart op deze gewesten en 17 van de 20 hier in bezit genomen en gevorderde schepen.

Is op deze wijze het verkeer met de sterlinglanden en de medewerking aan de economische — zoomede indirect de militaire — oorlogvoering door het monetaire accoord verzekerd, daarnaast werden en worden, ook met behulp van de deviezenregeling, maatregelen getroffen om ook het voor ons zoo belangrijke verkeer met de landen buiten het sterlinggebied en de koersen tot de belangrijkste valuta aldaar — dollar en yen — veilig te stellen.

In direct verband met het monetair accoord mogen hier genoemd worden de voorzieningen om voor onzen export, ook bij doorvoer door het sterlinggebied, een tegenwaarde te verzekeren in de valuta van het gebied van uiteindelijke bestemming. Het moet duidelijk zijn, dat deze regelingen, vooral met het oog op de beteekenis van Singapore voor den handel van Nederlandsch-Indië, voor de realiseering van het voor ons zoo belangrijke exportsaldo in dollars, groot belang hebben.

Daarnaast is het noodig erop te wijzen, dat ook bevordering van onzen export naar deze niet-sterlinglanden op de meest krachtige wijze wordt voortgezet. Hier en daar is wel eens de gedachte geopperd, dat de export naar sterlinggebieden onder het monetaire accoord, of de verhoogde uitvoeren naar de Vereenigde Staten als gevolg van de bijzondere aanschaffingen, door de regeering van dat land georganiseerd, belemmerend zouden werken op onzen uitvoer naar elders. Niets is minder juist en dat moet reeds duidelijk zijn, wanneer men bedenkt eenerzijds, welk belangrijk afzetgebied voor onze producten in Europa is verloren gegaan en anderzijds, welke reserve aan productiecapaciteit Nederlandsch-Indië op menig terrein had en heeft. Daardoor kunnen wij tegelijkertijd voldoen aan de verhoogde vraag voor bepaalde producten in Amerika en aan de evenzeer welkome, toenemende vraag uit andere landen, zooals Japan.

Er is nog een andere reden, die deze verhoogde uitvoeren voor ons van groote beteekenis doet zijn. Zooeven zeide ik reeds, dat in Europa voor ons niet alleen een aanzienlijke markt voor onze uitvoerproducten is weggevallen, maar ook een groote leverancier van importgoederen. Het spreekt vanzelf, dat wij voor de vervanging van dien import nu goeddeels aangewezen zijn juist op Amerika en Japan. En hoe belangrijk die invoeren zijn voor onze volkshuishouding en onze weerkracht, behoef ik hier wel niet te zeggen. Ook in dit verband is derhalve geen plaats voor de veronderstelling, dat wij in eenige richting exporten zouden willen of moeten beperken; integendeel, de slagen, welke een deel van dien export hebben getroffen, nopen ons met alle kracht het mogelijke te doen tot behoud en vergrooting van het overblijvende deel en iedere nieuwe vraag naar onze producten te verwelkomen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering moet, om begrijpelijke redenen, ten aanzien van deze materie met deze schets van de hoofdlijnen volstaan. Zij kan daaraan echter nog twee mededeelingen toevoegen.

Vooreerst deze, dat weliswaar de sterk veranderde omstandigheden nog niet toelaten het beeld in cijfers te concretiseeren,

(Directeur van Economische Zaken.)
maar dat het zich toch bij den huidigen stand van zaken laat aanzien, dat, dank zij ook de vergroote uitvoeren naar verschillende landen en de voor dien uitvoer behouden eigen scheepvaart, onze deviezenpositie zich goed zal ontwikkelen en ons in staat zal stellen niet alleen de integriteit van ons ruilmiddel volledig te handhaven, maar ook voor onze weerbaarmaking, militair en economisch, krachtig voort te arbeiden. Dit beteekent niet, dat de economische toestand geen zorgen baart, maar wel, dat wij, zoolang wij voortgaan ook binnenslands onze volle krachtsinspanning te geven, de middelen zullen vinden, daaraan het hoofd te bieden.

In de tweede plaats en ten slotte moge erop worden gewezen, dat de reeds geruimen tijd op voorloopigen voet werkende en binnenkort meer definitief en volledig in werking te brengen deviezenregeling ons in staat zal stellen de aanwending van ons exportinkomen in zoo doeltreffend mogelijke banen te leiden en alle verspilling van kracht en geld op dit gebied zoo goed mogelijk uit te bannen, in het belang van Nederlandsch-Indië zelf, van Nederland en van onze bondgenooten.

(Voorzitter.)
De **Voorzitter**: Wij zijn de Regeering erkentelijk voor deze verklaring.

Ik wil er nog de aandacht op vestigen, dat zoo dadelijk een nieuwe rooster zal verschijnen in verband met het feit eenerzijds, dat de memorie van antwoord betreffende Onderwerp **15** ons nog niet heeft bereikt en anderzijds, dat de stof voor het afdeelingsonderzoek, hetwelk op Maandag was bepaald, moet worden uitgebreid.

Uit den nieuwen rooster zal blijken, dat het eerste afdeelingsonderzoek naar Dinsdag wordt verplaatst, terwijl naar wij hopen de mondelinge behandeling van Onderwerp **15** dan Woensdag zal kunnen beginnen. Dinsdag zal echter nog een korte openbare vergadering aan het afdeelingsonderzoek voorafgaan voor de afdoening van het reeds vermelde verzoek tot voorbehoud der behandeling van de recent ingediende wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**).

Maandag is er aldus geen vergadering.

De vergadering wordt te 10.53 uur v.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **32** aan den Volksraad. — Mededeelingen van den Voorzitter omtrent wijzigingen in den rooster van werkzaamheden.

10de VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 16 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **32** aan den Volksraad. — Mededeelingen van den Voorzitter omtrent wijzigingen in den rooster van werkzaamheden.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 42 leden, te weten de leden:

Aldjoeffry, Blaauw, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van den heer Soeria Karta Legawa, dat hij wegens ambtsbezigheden verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 11 Juli 1940 No. 24, houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot voorziening in de uitoefening van de bevoegdheden, welke ingevolge de ordonnantie op de inkomstenbelasting 1932 toekomen aan een door den Gouverneur-Generaal aan te wijzen autoriteit in Nederland (Ond. **12**).

2. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 10 en 12 Juli 1940 Nos. 1347/B en 1364/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen VI en IX der begrooting voor 1940 (Ond. **13** en **21**).

(Voorzitter.)

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Betuiging van adhaesie door den regentschapsraad van Serang aan de motie van den regentschapsraad van Bandoeng betreffende instelling van de functie van hoofdregentschapssecretaris.

2. Brief, gedagteekend Groeisel (Rantja Ekek) 7 Juli 1940 van Anje Hekma, houdende de suggestie om de „vluchtelingen'' te doen koloniseeren.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**).

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Dit onderwerp zal zoo straks mede in de afdeelingen worden onderzocht.

Ik vestig er voorts Uw aandacht op, dat het in verband met het feit, dat de memorie van antwoord betreffende onderwerp **15** eerst gisteren is gedistribueerd kunnen worden, niet juist voorkomt, reeds Woensdag, dus morgen, dit onderwerp in openbare behandeling te nemen. Ik heb daarom in overleg met Zijne Excellentie den legercommandant de behandeling bepaald op Maandag aanstaande. De behandeling van de onderwerpen **15** en **7** wordt dus verzet van Woensdag naar Maandag.

Vervolgens komt het beter voor, teneinde onze werkzaamheden zooveel mogelijk te concentreeren, morgen geen vergadering te houden en het resteerende gedeelte van de agenda voor morgen op Donderdag te stellen, uiteraard met de onderwerpen, die voor Donderdag reeds op den rooster staan. Dit geldt ook voor de vergaderingen van het College van Gedelegeerden en eventueel de commissie van overleg, zoodat morgen dus geen enkele vergadering van den Volksraad zal worden gehouden, maar pas op Donderdag. Vrijdag zal dan eventueel afhandeling van de onderwerpen, die Donderdag aan de orde komen, plaats hebben.

De vergadering wordt te 9.08 uur v.m. gesloten.

11de VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 18 Juli 1940.

Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag).

Ingekomen stukken. — Aanv. begrootingen voor 1940 i.v.m. luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**). — Negende aanv. begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **33**). — Aanv. begrootingen betr. de Afd. IIIA, VII en VII L voor 1940 (Ond. **28**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 50 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, White, Wiwoho, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Drossaers.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:
Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 13 en 15 Juli 1940 Nos. 1369/B en 1378/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen IX en VI der begrooting voor 1940 (Ond. **27** en **24**).

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Besluit van het militair gezag van 16 Juli 1940 No. 24/P.G., houdende verbod tot nader order tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Medan verschijnende halfmaandelijksche periodiek „Tjamboek".

2. Besluit van den Directeur van Economische Zaken van 12 Juli 1940 No. 15368/H.K.H. tot vaststelling van maximumprijzen voor verschillende artikelen.

3. Betuiging van adhaesie door den regentschapsraad van Temanggoeng aan de motie van den regentschapsraad van Bandoeng inzake het in het leven roepen van den rang van hoofdsecretaris van den regentschapsraad.

4. Brief van den kolonisatieraad van 12 Juli 1940 No. 80/1/19, ter aanbieding van exemplaren van het verslag van den kolonisatieraad over het jaar 1939.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen I, II, III, III B, III C, IV, V, V A, VI, VI A, VI B, VII, VII A, VII B, VII C, VII F, VII G, VII H en VII L der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Luchtbeschermingsmaatregelen). (Ond. **25**.)

(Van Nauta Lemke.)

De heer **Van Nauta Lemke**: Mijnheer de Voorzitter! De door de Regeering in de memorie van antwoord gegeven nadere toelichtingen en uiteenzettingen heb ik aandachtig gelezen, doch tot mijn groot leedwezen heeft een en ander mij niet gerustgesteld, nòch de overtuiging gegeven, dat bij den luchtbeschermingsdienst, in het bijzonder door de verschillende plaatselijke kringleiders de vereischte voortvarendheid wordt betracht, en dat steeds aanstonds alles is en wordt verricht wat noodzakelijk moet worden geacht. Ik sprak hierover reeds in Februari j.l. bij onderwerp **135** en mijn meening is sedertdien helaas niet gewijzigd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik behoor tot de velen, die vol bewondering zijn voor het krachtdadig optreden der Regeering in menig opzicht op 10 Mei j.l. en volgende dagen; ik heb daaraan meermalen openlijk uiting gegeven, maar wat den luchtbeschermingsdienst betreft ben ik nog somber gestemd.

Ik erken gaarne, dat overal waar gewerkt wordt, fouten worden gemaakt en dat bij een nieuwen dienst als die van de luchtbescherming, het daarbij ingedeeld personeel voor vele moeilijkheden zal hebben gestaan en wellicht nog staat, te meer waar over slechts weinig terzake deskundigen kan worden beschikt. Daarom is het, en zeer zeker in deze tijden, naar mijn bescheiden meening niet juist alles wat men ziet, medemaakt of opmerkt openlijk te uiten, doch er moet door een ieder worden medegewerkt, opdat alles zoo goed en zoo vlot mogelijk verloopt en wordt uitgevoerd en geregeld. Ook ik wil gaarne daaraan ten volle medewerken.

Ik wil over dit onderwerp dan ook niet veel zeggen en mij beperken tot eenige opmerkingen over enkele mededeelingen in de memorie van antwoord.

Ik betreur het, dat incidenteele voorstellen, zooals in alinea 2 van de memorie van antwoord is vermeld, niet direct in volledige behandeling werden genomen, doch de Regeering het beter oordeelde eerst een overzicht van alle terzake noodige maatregelen en van de daaraan verbonden financieele consequenties te hebben.

In deze tijdsomstandigheden is vooral vlotheid van bijzonder groot belang, omdat elke vertraging oorzaak kan zijn, en dat veelal is, dat een noodig geacht artikel niet meer is te krijgen dan wel te laat zal worden besteld en ontvangen, met mogelijk zeer funeste gevolgen. En wat de financiën betreft, zou ik willen zeggen: wat voor de bescherming van dit vrije deel van ons Koninkrijk kan worden gedaan, moet worden gedaan. Daarbij speelt geld nu geen rol meer.

In de memorie van antwoord is in lid 8 vermeld, dat de eigenlijke taak van de Overheid op het terrein van de luchtbescherming hierin bestaat, dat zij zorg draagt voor een algemeene organisatie en voor aanvullende maatregelen ingeval het individu niet kan voorzien in de beveiliging van zich zelf en zijn gezin.

Naar mijn bescheiden meening is de taak van de Overheid hiermede niet afgeloopen en deze moet bovendien bestaan:

1e. uit een voortdurend nagaan of hetgeen door het individu terzake wordt verricht, op de juiste wijze plaats vindt en wordt onderhouden, derhalve of het blijvend zal voldoen.

Als een voorbeeld wil ik noemen een schuilkelder of loopgraaf, waarvan er thans vele worden aangelegd. De officieel aangestelde plaatselijke kringleider, of indien hij daartoe niet bevoegd is, namens hem een ander terzake deskundige, zal moeten nagaan of elke aangelegde schuilkelder of loopgraaf in elk opzicht voldoet aan alle daaraan te stellen eischen wat betreft deugdelijkheid, vorm, grootte, bescherming, luchttoevoer enz. Een dergelijke keuring zou kunnen worden geëischt, want een schuilkelder of loopgraaf welke in de practijk later

(Soeria Nata Atmadja.)

ondeugdelijk blijkt te zijn, is nog gevaarlijker dan geen schuilkelder of geen loopgraaf.

2e. uit de grootst mogelijke voorlichting aan het publiek, en wel voortdurend.

In de memorie van antwoord wordt vermeld, dat de belangstelling voor datgene, wat tot de eigen taak van het individu behoort en de zelfwerkzaamheid van het publiek in de zg. luchtbeschermde steden nog te wenschen overlaat. Deze klacht werd van de Regeering ook in Februari bij de behandeling van Onderwerp **135** vernomen, ondanks de vele maatregelen welke door de Regeering terzake waren genomen en welke niet voldoende blijken te zijn.

In dit verband moge ik wellicht de Regeering in overweging geven ten deze nog veel verder te gaan en de centrale inspectie en de plaatselijke leiders op te dragen zich meer tot de bevolking te wenden, niet te wachten tot de bevolking — en dan bedoel ik in het bijzonder het Europeesche deel daarvan — zich tot hen wendt, maar persoonlijk en per geschrift en per radio geregeld mededeelingen te doen en de belangstelling op te wekken.

Wil men volle medewerking — en deze is inderdaad zeer noodig —, dan moet deze voortdurend worden getrokken, dan moet deze schier dagelijks worden opgewekt. En naar mijn bescheiden meening wordt dit nog niet voldoende gedaan.

Een mooi voorbeeld hierin geeft de regent van Bandoeng — en wellicht ook anderen — door zich dagelijks in zijn geheele regentschap onder zijn volk te begeven en dit toe te spreken en van voorlichting te dienen.

Aan publiciteits- en propagandawerk moet in deze gewesten nog zeer veel worden verricht en ik hoop, dat ook voor algemeene mededeelingen van den luchtbeschermingsdienst van den Regeeringspubliciteitsdienst een ruim gebruik zal worden gemaakt.

Geregeld zullen in de nieuwsbladen, zelfs in advertentie-, vak- en andere bladen korte mededeelingen moeten voorkomen en ook zal geregeld voor de microfoon, niet enkel van de Nirom, maar ook van alle particuliere radiovereenigingen, de belangstelling van het publiek voor den luchtbeschermingsdienst moeten worden opgewekt. Hiervan verwacht ik veel en aan deze werkwijze zijn bovendien geen of zeer geringe kosten verbonden.

Voorts zullen de plaatselijke kringleiders in normale tijden steeds voor een ieder van de bevolking bereikbaar moeten zijn.

Tenslotte zal volgens het communiqué over het informeel overleg vrijwillige individueele evacuatie van overheidswege niet tegengegaan, noch aangemoedigd worden.

Er valt echter onder het gegoede Europeesche publiek een neiging waar te nemen om de groote centra te verlaten. Dit verdient naar mijn meening groote afkeuring en veroorzaakt angst onder het groote publiek. Is het niet mogelijk, dat door de Regeering ten spoedigste meer dwingende maatregelen worden uitgevaardigd en dan in elk opzicht, èn wat het benoodigde personeel, èn wat het aanleggen van schuilkelders of loopgraven, enz. betreft?

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik zou over de onderwerpelijke materie gaarne enkele woorden willen zeggen. Op het gebied van luchtbescherming ben ik leek, doch uit hoofde van mijn werkzaamheden buiten deze zaal heb ik in deze dagen, nu ons land niets mag nalaten om zijn weerbaarheid zoo hoog mogelijk op te voeren, met de uitvoering van de maatregelen om de bevolking tegen gevaren uit de lucht te beschermen wellicht iets meer te maken dan andere sprekers van hedenochtend in deze zaal.

In de Afdeelingen werd opgemerkt, dat verscheidene zelfstandige gemeenschappen van den centralen luchtbeschermingsdienst nog geen voorschriften betreffende de organisatie van de luchtbescherming hebben ontvangen. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, komt het aan op de vlotte medewerking van stadsgemeenten en regentschappen, in de eerste plaats van die, welke gelegen zijn binnen het gebied van een luchtbeschermingskring, want het zijn deze gemeenschappen, die de practische uitvoering van al deze maatregelen voor haar rekening zullen moeten nemen. Daar een afwachtende houding enkelen stadsgemeenten en regentschappen in deze critieke dagen, nu toestanden, verhoudingen en omstandigheden zich met den dag wijzigen, niet langer verantwoord voorkwam, zijn zij er op eigen initiatief en uit eigen beweging ertoe overgegaan om uit hun soms reeds zoo krappe begrootingen gelden uit te trekken voor de bestrijding van de kosten van die maatregelen ter bescherming van de bevolking tegen het luchtgevaar, welke niet voor langer uitstel vatbaar zijn. Ik noem in dit verband, Mijnheer de Voorzitter, den aanleg van schuilloopgraven voor scholen en kantoren, de outillage van het plaatselijke hospitaal voor behoeften in oorlogstijd, de voorbereidende werkzaamheden voor het inrichten van een noodhospitaal, voor het onschadelijk maken van brandbommen, terwijl voortgewerkt wordt aan de vorming van transportcolonnes en de beschikbare artsen op drie plaatsen cursussen houden voor E.H.B.O., voor transportcolonnes, voor helpsters. Ik doe slechts een greep, Mijnheer de Voorzitter, om aan te toonen, dat al die zoo noodzakelijke maatregelen kortweg waren uitgebleven, indien het regentschapsbestuur de zaak op haar beloop had gelaten. Geenszins wil ik daarmede aan de adviezen te kort doen, die het regentschap daarbij van het hoofd van den plaatselijken luchtbeschermingsdienst mocht ontvangen. Zelfs dwingt de actieve medewerking, die de onderafdeelingen van het Centraal Comité van het Ned.-Indische Roode Kruis op dit stuk ondervinden, erkentelijkheid en waardeering af. Doch het lijkt mij organisatorisch minder juist, Mijnheer de Voorzitter, dat de actie en het initiatief in een zaak van zulk een vitaal belang als de luchtbescherming er één is, niet in handen zijn van den daarvoor aangewezen dienst.

Nu kan zelfs elke oningewijde op zijn vingers natellen, dat bij een vijandelijken inval een zeer intensief vervoer van troepen en gewonden zal plaats hebben tusschen Batavia en Bandoeng, dat de bevolkingscentra tusschen deze twee steden zal passeeren. Het is, in dit licht bezien, een zeer gelukkige omstandigheid, dat in elk der bedoelde centra, t.w. Buitenzorg, Soekaboemi en Tjiandjoer, een onderafdeeling van het Ned.-Indische Roode Kruis bescheiden is. Stelt U zich het tegengestelde geval voor, Mijnheer de Voorzitter, dat het Roode Kruis daar in een streek, die, — mocht de nood aan den man komen, — niet vrij zal zijn van de aan de oorlogsvoering verbonden gevaren, ten gevolge van het ontbreken van een onderafdeeling niets gereed heeft, geen verpleegsters, geen transportcolonne, geen noodhospitaal. De ellende zou waarlijk niet te overzien zijn. Het is om deze redenen, dat ik tot het Centrale Comité het verzoek zou willen doen, in deze bijzondere tijden het initiatief tot oprichting van onderafdeelingen zelf ter hand te nemen, en het standpunt om dat aan plaatselijke krachten over te laten, tijdelijk te verlaten.

Voorts hebben passages in de memorie van antwoord mij getroffen, waarin de Regeering zich — en m.i. zeer terecht —, erover beklaagt, dat de belangstelling voor datgene, wat tot de eigen taak van het individu behoort, en tot de zelfwerkzaamheid van het publiek in de zoogenaamde luchtbeschermde steden, nog te wenschen overlaten. Zelfs is de voorlichting van overheidswege, om de bevolking te doordringen van de noodzakelijkheid van zelfbescherming, ten deele afgestuit op de onvoldoende belangstelling en zelfwerkzaamheid van het publiek. Waar de Regeering het gebrek aan medewerking bij een deel der burgerij als een feit vastlegt, dit signaleert en betreurt, bevreemdt het mij, dat de Regeering aarzelt om

(Soeria Nata Atmadja.)

dáár, waar het aanbod van vrijwilligers niet voldoende is, over te gaan tot toepassing van de Burgerdienstplichtverordening. Het gaat toch niet aan, Mijnheer de Voorzitter, om toe te staan, dat een goede functionneering van maatregelen, noodzakelijk voor de bescherming van de bevolking, in gevaar wordt gebracht door een deel van dezelfde bevolking. De Regeering grijpe dáár, waar de luchtbescherming, door Haar noodzakelijk geacht, dreigt te mislukken door den onwil van een deel der burgerij, dadelijk in. Het zou anders te laat kunnen zijn, en fatale gevolgen kunnen hebben. De Regeering wenscht immers voorop te stellen, dat het vraagstuk van de luchtbescherming onoplosbaar is zonder een daadwerkelijke medewerking van de geheele bevolking.

Uit het vorenstaande valt af te leiden, dat de organisatie van de plaatselijke actie van den Luchtbeschermingsdienst hier en daar nog wel te perfectionneeren is. Ik leg hierbij den nadruk op de woorden „plaatselijke actie", Mijnheer de Voorzitter, want met betrekking tot de Centrale Inspectie van den Luchtbeschermingsdienst acht ik mij niet bevoegd om in een diepergaande beoordeeling te treden dan die, welke wellicht verband houdt met de zooeven door mij gemaakte opmerking, dat aan een goede coördinatie van dien dienst met de stadsgemeenten en regentschappen nog wel een en ander hapert! Er moet mijns inziens een instantie zijn, bij wie alle draden van de betrokken diensten bij elkaar komen, een instantie, die plein pouvoir krijgt om een goede samenwerking tusschen alle krachten te verzekeren en zoonoodig af te dwingen. Wel is het een onverwachte coïncidentie, dat de in de Afdeelingen door vele leden geplaatste opmerkingen thans weerklank vinden bij de z.g. „Weerbaarheidscommissie". In haar aan de pers verstrekte communiqué staat o.m. het volgende te lezen:

> „De ontvangen suggesties en de onder haar aandacht gebrachte klachten worden thans door de Commissie geschift. Zij zullen daarna op haar waarde worden beoordeeld en, zoo zij van belang worden geacht, in de door de Commissie aan de Regeering in te dienen voorstellen worden betrokken.
>
> Inmiddels heeft de Commissie in haar vergadering van 12 dezer een tweetal onderwerpen in beschouwing genomen, waarvan een spoedige regeling haar uitermate gewenscht voorkomt. Het eerste heeft betrekking op de coördinatie van hulpdiensten, het registreeren van de beschikbare krachten en het eventueel opleggen van burgerdienstplicht.
>
> Uit de vraaggesprekken, die de Commissie met verscheidene personen uit de samenleving en met deskundigen heeft gehad, heeft zij de overtuiging geput, dat er geen voldoende coördinatie tusschen de verschillende hulpdiensten, zooals den luchtbescherminsdienst, het Roode Kruis en de hulppolitie, bestaat. Voorts is haar gebleken, dat het aanbod van krachten voor de hulpdiensten op verschillende plaatsen niet voldoende is.
>
> De Commissie heeft een voorstel, teneinde tot een betere coördinatie te geraken, in hoofdtrekken uitgewerkt, waarbij zij zich als wenschelijken vorm voor oogen stelt, dat die coördinatie in handen wordt gelegd van de residenten."

Mijnheer de Voorzitter, tot zoover het communiqué van de Weerbaarheidscommissie.

De volgende conclusie van de commissie is mij waarlijk uit het hart gegrepen, n. l. de conclusie, dat er noodzakelijk een betere coördinatie dient te zijn tusschen de verschillende hulpdiensten, zooals de Luchtbeschermingsdienst, het Roode Kruis en de hulppolitie. Mèt de commissie ben ik van meening, dat de Resident voor zijn ambtsgebied de aangewezen autoriteit is om die coördinatie tot stand te brengen. In een ander deel van het communiqué heeft de commissie ook voor toepassing van den burgerdienstplicht bepleit, zoodat er gegronde hoop bestaat, dat de Regeering daartoe over zal gaan.

(Soeroso.)

Ten slotte moge ik de aandacht van de Regeering verzoeken voor het volgende.

Het is opvallend, dat bij de behandeling van de voorliggende materie het gedeelte van de luchtbeschermingsmaatregelen, hetwelk over hulpverleening bij gasaanvallen handelt, min of meer naar den achtergrond wordt teruggedrongen. De Luchtbeschermingsdienst huldigt vermoedelijk het standpunt, dat waar noch in Europa, noch in China tot dusverre door den vijand met gas wordt gewerkt, Indië bij een mogelijken aanval door een agressor daarvan dus wel niet te lijden zal hebben. Dit is mijns inziens een zeer gevaarlijke theorie, Mijnheer de Voorzitter. In een werk over gasaanvallen heb ik gelezen, dat de kans op gasaanvallen des te grooter is, naarmate er minder gezorgd is voor de bescherming van de bevolking tegen gasaanvallen. De oorlogvoering van Italië met mosterdgas tegen de weerlooze Ethiopiërs is een les van wat wij van een mogelijken vijand hebben te verwachten, als ook òns land tegen gasaanvallen even weerloos zal blijven.

In het werk van Dr. P. Peverelli „Het gevaar uit de lucht" waarschuwt de schrijver er voor, dat door den vijand waarschijnlijk van meer bestendige gassen, b.v. van mosterdgas, gebruik zal worden gemaakt. Immers zijn de andere gassen, de verstikkende, de prikkelende en vergiftigende, zeer vluchtig en zullen dus na eenigen tijd door den wind en de ruime bebouwing van zelf wegwaaien. Indien slechts voldoende lang gewacht wordt, zal de besmette plaats weer spoedig ongevaarlijk zijn, en kunnen de gaspatiënten door de doktoren geholpen worden. Bij een aanval met mosterdgas blijft de besmette plaats nog vele dagen daarna gevaarlijk voor mensch en dier. Het aantal slachtoffers wordt daardoor niet slechts beperkt tot de eerste gevallenen, doch kan steeds vermeerderen door contact met de besmette plaats, en door contact met de nog niet ontsmette slachtoffers.

Door de militaire gasschool te Bandoeng zullen weder cursussen worden gegeven, doch eerst in de laatste vier maanden van dit jaar. Ik zou de Regeering willen vragen, of het niet mogelijk is om waar ons land elk oogenblik met een aanval rekening heeft te houden, met het begin van die cursussen niet zoo lang te wachten.

Voorts lijkt het mij noodig om een verkorten cursus in te stellen, waarin uitsluitend de wijze van behandeling van mosterdgaspatiënten en de ontsmetting van mosterdgas en andere blaartrekkende gassen worden behandeld. De cursus kan daardoor heel kort zijn en wellicht in een halve week afgeloopen zijn. De cursisten waren dan in de eerste plaats te betrekken uit de kringen van medici, apothekers, chemici, die straks op de plaatsen hunner inwoning een ontsmettingsdienst moeten oprichten en een ontsmettingssectie opleiden.

In de Memorie van Antwoord deelt de Regeering mede, dat burgergasmaskers thans voor verkoop beschikbaar zijn, terwijl de verkoopprijs op *f* 4.50 per stuk is gesteld. Het is duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat de groote massa onder de Inheemsche bevolking niet in staat zal zijn om zulk een masker te koopen. Ik zou de Regeering daarom willen voorstellen op een andere wijze de inheemsche bevolking te beschermen tegen de gevolgen van een aanval met mosterdgas n.l. door goedkoope middelen voor ontsmetting van dat zoo gevaarlijke gas. Deskundigen noemen als zoodanig caporiet en magnesium-oxyde. Zoo deze moeilijk meer te krijgen zijn, zouden ook benzine en petroleum bij de ontsmetting goede diensten kunnen bewijzen. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, hoe Zij tegenover de aanbevolen methode van bestrijding van mosterdgas staat, en wat terzake reeds is of alsnog zal worden verricht.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Voorzoover mij bekend worden thans tot diep in het binnenland luchtbeschermingsorganisaties gesticht. Ik betwijfel echter, of

(Soeroso.)

deze, speciaal voor de binnenlanden van Java, wel noodig zijn. Immers, de bevolking van Java mag niet worden vergeleken met die van andere landen, waar men een totale verdediging moet organiseeren tegen een totalen aanval. Het is nog steeds een feit, dat de Inheemsche bevolking van dit land met opzet buiten de landsverdediging wordt gehouden. Ook een agressor zal dat weten en verstandig genoeg zijn, haar niet lastig te vallen met zijn aanvalsmiddelen. Hij heeft daartoe — althans dat veronderstel ik — geen enkele reden. Luchtbeschermingsmaatregelen acht ik daarom alleen nuttig daar, waar zich militaire objecten bevinden. Ik kan mij dan ook niet vereenigen met het door de Regeering in de memorie van antwoord ontvouwde standpunt, dat bescherming tegen luchtaanvallen in de eerste plaats de taak is van de ingezetenen en dat de Regeering in dit opzicht slechts een aanvullende taak heeft.

Ik zou dit standpunt gaarne aanvaarden, ware het niet, dat de economische toestand voornamelijk van de Indonesische bevolking in de groote plaatsen, dus daar waar zich de meeste militaire objecten bevinden, zoodanig is, dat de lieden niet in staat kunnen worden geacht afdoende maatregelen te nemen ter verzekering van de eigen veiligheid. Wil men zich afdoende beschermen tegen luchtgevaar, dan dient men allereerst toch over voldoende middelen te beschikken om bv. een schuilkelder te bouwen en te onderhouden.

Dat de Indonesische bevolking daartoe eenvoudig niet in staat is, zal ook der Regeering niet onbekend zijn en ik kan daarom Haar boven weergegeven standpunt niet deelen.

De memorie van antwoord maakt melding van de toepassing van het zg. verspreidingssysteem met betrekking tot de groote steden. Daarbij zullen dan de bewoners dier steden worden overgebracht naar elders, teneinde de gevolgen van de luchtaanvallen te vermijden. De Regeering wil dien maatregel treffen speciaal met betrekking tot zeer dicht bevolkte wijken. Deze mededeeling kan mij niet geruststellen, want alle kampongs in de groote steden zijn dicht bevolkt en het is dus onvoldoende wanneer men zich tot enkele er van beperkt. Verder is het mogelijk, dat het verspreidingssysteem theoretisch uitvoerbaar is, in de practijk echter zullen zich talrijke bezwaren voordoen, waar voorshands nog niet vaststaat, hoe de toepassing precies in haar werk zal gaan. De memorie van antwoord verklaart, dat reeds thans is begonnen met het treffen van maatregelen ten behoeve van de uitvoering van het verspreidingssysteem en ik zou nu gaarne vernemen, wanneer met de uitvoering zelf zal worden aangevangen. Men vergete niet, dat overbrenging van duizenden menschen naar elders niet gemakkelijk is. „Wacht men er mede, tot luchtgevaar daadwerkelijk aanwezig is?'' zoo vraag ik mij af, „dan wel, begint men nu reeds met de verspreiding?'' Want wij zijn thans reeds in oorlog.

In het bevestigend geval zou ik echter toch gaarne van de Regeering vernemen, hoe voor het levensonderhoud van de betrokkenen zal worden gezorgd, of die menschen in de gelegenheid zullen worden gesteld zich van hun nieuwe woonplaats naar hun werkplaatsen te begeven. Ik vrees, dat het verspreidingssysteem in de practijk op onoverkomelijke bezwaren zal stuiten en daarom zou ik hieromtrent gaarne nadere inlichtingen van de Regeering ontvangen.

Wat betreft de toepassing van de luchtbeschermingsordonnantie op dat deel van de bevolking, dat geen belangstelling voor deze materie toont, meen ik, dat het opleggen van dwang weinig baat zal brengen. Ik vrees, dat wanneer door een bepaald deel van de bevolking geen spontane medewerking wordt getoond, men bij een werkelijken luchtaanval in het geheel niet op de medewerking van deze personen zal kunnen rekenen en het is toch algemeen bekend, dat ten deze spontane medewerking van alle bevolkingsgroepen noodzakelijk is. Zoodra de spontane medewerking ontbreekt, verwacht ik, dat de maatregelen niet afdoende zijn.

(Soangkoepon, Mansvelt.)

Omtrent het aanschaffen van gasmaskers is in de memorie van antwoord medegedeeld, dat deze gasmaskers momenteel verkrijgbaar zijn tegen den prijs van *f* 4,50 per stuk. Voor de gegoede bevolking is deze prijs natuurlijk niet zoo hoog, maar de massa kan dezen prijs onmogelijk betalen. Ik vind het beschikbaarstellen van de gasmaskers tegen den genoemden prijs dan ook niet juist, want daardoor worden alleen bepaalde groepen in de gelegenheid gesteld zich een gasmasker aan te schaffen. Daarom dient de Regeering zich op te offeren en evenals in Engeland gebeurt, voor de massa der bevolking de gasmaskers gratis beschikbaar te stellen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Waar de Regeeringen thans de noodzakelijkheid van het treffen van luchtbeschermingsmaatregelen noodzakelijk acht, moet Zij m.i. al het mogelijke in het werk stellen om deze bescherming tot volledige uitvoering te brengen. De omstandigheid, dat de Regeering in de memorie van antwoord verklaard heeft, dat de hierbij te verleenen credieten voor virement in aanmerking zullen worden gebracht duidt m.i. op een beduidende vertraging in de uitvoering der maatregelen. De Regeering rekent op dit gebied nog te veel op aanvoer van materieel. In dit verband vraag ik mij af, of het voor het beoogde doel niet mogelijk is, slechts van de hier te lande thans aanwezige materialen gebruik te maken. Het zou zeer zeker in het belang van de gewenschte luchtbescherming zijn indien de voor dit doel aangevraagde credieten nog in het jaar 1940 geheel verwerkt zouden kunnen worden.

Wat de medewerking van de Inheemsche bevolking voor dit doel aangaat, deze zal zeker kunnen worden verkregen indien men haar de omvangrijkheid en de begrenzing, zoomede de taak van het individu ten deze, duidelijk maakt, doch hiertoe is een goede keuze uit de daarvoor geschikte Inheemsche bestuursambtenaren noodig. Het gaat hierbij niet alleen om het treffen van uitvoeringsmaatregelen krachtens de bestaande bepalingen; hiervoor moet bezieling van de Inheemsche maatschappij uitgaan. Hiervoor zijn menschen vereischt, die de Inheemsche bevolking inderdaad een goed hart toedragen. Toepassing van een strafsanctie voor dit doel is m.i. uit den booze.

De luchtbescherming wordt het best gediend met de aanschaffing van luchtdoelgeschut, doch hiervoor is veel geld noodig en bovendien zijn wij in dat opzicht thans geheel van het buitenland afhankelijk.

De beste oplossing voor de bescherming der Inheemsche bevolking bij eventueel voorkomend luchtgevaar is derhalve het voorbereiden van de bevolking tot tijdige evacuatie naar de omliggende boschrijke streken van den archipel. Aanleg van schuilplaatsen kan natuurlijk ook zijn nut hebben, doch deze schuilplaatsen kunnen m.i. alleen dienen tot tijdelijke schuilgelegenheden. Bij den aanleg van schuilkelders of schuilloopgraven dient men ervoor te zorgen, dat ze niet tevens „muizenvallen'' zijn. Ik spreek van muizenvallen, Mijnheer de Voorzitter, want wanneer straks een buitenlandsche vijand te weten komt, dat er hier schuilloopgraven of schuilkelders worden aangelegd, voorzie ik, dat hij daarop luchtbommen zal laten vallen of zijn leger erop zal afsturen, waardoor de vluchtelingen gemakkelijk gevangen genomen en onschadelijk gemaakt kunnen worden.

Voor het doen welslagen van de luchtbeschermingsmaatregelen is in het bijzonder bezielende medewerking van de Inheemsche bevolking geboden en de vraag is nu maar, wie in staat zullen zijn, in deze goede resultaten te bereiken. Het is thans aan de Regeering, de daarvoor meest geschikte personen, die de vertrouwensmannen der Inheemsche bevolking moeten zijn, aan te wijzen.

De heer **Mansvelt**: Mijnheer de Voorzitter. Mijn fractie heeft verleden jaar bezwaren voorgebracht tegen het voteeren van de toen aangevraagde credieten ten behoeve van

(Mansvelt.)

de luchtbescherming, omdat deze organisatie naar het ons voorkwam toenmaals zeer fundamenteele fouten vertoonde. Die fouten bestonden uit een onvoldoende plaatselijke organisatie en een onvoldoend contact met het publiek.

Wij hebben daarop de toezegging van de Regeering ontvangen, dat op korten termijn hierin verbetering zou worden gebracht en dat is inderdaad ook geschied althans, wat Batavia betreft. Sedert dien zijn er groote vorderingen gemaakt en is men begonnen met de uitwerking van een organisatie naar beneden. Hoe de toestand te dien aanzien elders is, kan ik niet beoordeelen, wegens gebrek aan gegevens.

In het Afdeelingsverslag vindt men vele klachten. Verschillende leden spraken er nl. hun verwondering over uit, dat eerst thans, tien maanden na het uitbreken van den oorlog, zeven maanden, nadat de bepalingen op de uitvoering van de luchtbeschermingsordonnantie zijn vastgesteld, twee maanden, nadat Nederland in oorlog is geraakt, pas voorzieningen te dien aanzien worden voorgesteld. De verklaring is naar het mij voorkomt hierin te zoeken, dat de Regeering eerst onlangs heeft ontdekt, wat er eigenlijk aan deze organisatie vastzit.

Met het entameeren van de plaatselijke organisaties, met het uitwerken van het systeem naar beneden toe, is eigenlijk de organisatie eerst aangevangen. Thans blijkt pas wat er aan deze kwestie vastzit. Indien men er nu op uit is een organisatie te scheppen, die geheel naar beneden toe doorgedacht is, dan komt men voor duizend en een zorgen van materieelen en personeelen aard te staan.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie behoort niet tot degenen, die de Regeering of de plaatselijke autoriteiten gebrek aan diligentie met betrekking tot den luchtbeschermingsdienst zou willen verwijten. Waar de kwestie thans echter aan lijdt, is aan de gevolgen van oude zonden, hierin bestaande, dat men deze materie volkomen onderschat heeft en veel te laat begonnen is.

Nu brengt men, nu de organisatie in dit stadium verkeert, de kwestie niet verder door zich te mengen in allerlei details, door suggesties te doen over schuilkelders, gasmaskers en dergelijke zaken meer, want met de uitvoering van al deze kwesties is buitengewoon veel tijd gemoeid. Daarvoor heeft men veel personen noodig en te dien aanzien is eveneens een onafgebroken activiteit op dat gebied noodzakelijk, wil men daarmede succes hebben.

Doch men zal mij misschien vragen, of er dan geen enkel middel is om deze dringende voorzieningen te bespoedigen en op korten termijn te doen slagen? Mijnheer de Voorzitter. Wanneer men deze materie in het groot wil bezien — en dat is dan toch onze zaak als leden van den Volksraad —, dan moet men constateeren, dat er aan deze organisaties nog steeds iets fundamenteels ontbreekt, n.l., dat er tusschen de Regeering als organisator van de burgerlijke hulpdiensten en het publiek nog steeds het juiste contact niet bestaat. In het Afdeelingsverslag en in de Memorie van Antwoord maken de Volksraad, als tolk van het publiek, en de Regeering elkaar over en weer verwijten over gebrek aan activiteit en medewerking. Die verwijten zijn ten deele juist, doch ten deel ook ongegrond. Het is inderdaad juist, dat er nog gebrek aan contact is tusschen de Regeering en het publiek. Doch waaruit is dat voortgekomen? Mijnheer de Voorzitter. Wij hebben alleen naar het mij voorkomt hieraan schuld en die schuld zit hierin, dat wij gedurende generaties aanhangen de z.g. neutraliteitspolitiek; dat betreft een traditie van Holland, die ook hier is gevolgd. Ook sedert het uitbreken van den oorlog voeren wij een z.g. status-quo politiek, die er toe leidt, dat als hoogste staatsmanswijsheid wordt beschouwd, om zich schijndood te houden.

Nu is dat volstrekt niet een zienswijze, die door de Regeering alleen is aangehangen. Wij, het publiek, heeft zich daaraan ook bezondigd. Ik wil in dit verband een interessant staaltje mededeelen, dat mij is overkomen.

Toen ik zes maanden geleden gesproken had over de indocentrische politiek, kreeg ik een brief van een onverdacht vaderlander, die mij verweet, dat ik noodeloos was begonnen met aan allerlei fundamenteele zaken te raken. Wat wij moesten doen was zijns inziens alles met rust laten. Hij ging zelfs zoo ver, dat hij Nederlandsch-Indië vergeleek met een man, die bij den barbier zit en nu maar het verstandigst doet zich rustig te houden. Die zelfde persoon — en dat is het interessante — is thans een dergenen, die de meest krachtige verwijten aan de Regeering doet, omdat Zij niet actief is geweest. Ik zeg dit niet om een bepaalden persoon aan de kaak te stellen, maar alleen als illustratie, want dit is gebeurd in alle naïviteit. Die man heeft de vaste overtuiging, dat alleen de Regeering in gebreke is gebleven en dat is niet juist. Het was ook onze plicht om de juiste gedachten en den juisten geest aan te kweeken, teneinde de organisaties, die noodzakelijk zijn te doen slagen en daar heeft veel aan ontbroken. Doch even onjuist toe zal zijn te zeggen, dat het publiek altijd lauw is geweest. Van tijd tot tijd zijn er spontane en enthousiaste uitingen geweest van de zijde van het publiek, doch die golven van enthousiasme zijn door de Regeering niet opgevangen. Zij heeft verzuimd dat enthousiasme te kanaliseeren, in de juiste banen te leiden en in de juiste organisatorische vormen te gieten. Het publiek heeft zich herhaalde malen aangemeld voor allerlei functies, maar het hoorde er nooit meer iets van. Wat ook van de zijde van het publiek werd gedaan en voorgesteld, er werd eenvoudig niet op ingegaan. Is nu achteraf niet volkomen duidelijk, wat eigenlijk de oorzaak is? De Regeering — en meer speciaal de Staatsmobilisatieraad — is volkomen tekort geschoten in doorzicht in deze materie, en in organisatie-vermogen.

Het is voor het publiek duidelijk, ik zou haast zeggen: te duidelijk, dat de Regeering deze materie niet beheerscht. Dat geldt volstrekt niet alleen de burgerdienstplichten, maar dat geldt de organisatie van alle burgerlijke oorlogsdiensten in het algemeen, de organisaties achter het front, die van evenveel belang zijn als de organisatie van het leger aan het front.

Ik wil op dit onderwerp niet in extenso ingaan. Wat onlangs gebeurd is met den burgerdienstplicht zal voor iedereen een duidelijke illustratie zijn van hetgeen ik zeide, dat de Regeering deze materie niet beheerscht. Dat is een wijze van behandelen geweest, die alles behalve ertoe, geleid heeft om het prestige der Regeering te verhoogen. Er is een staatsblad in het leven geroepen, waarin allerlei casuistiek vastgelegd is. Er is een gouvernementsbesluit uitgelokt, waarbij allerlei uitvoeringsmaatregelen werden vastgesteld, doch toen het publiek zich afvroeg wat er nu eigenlijk ging gebeuren, toen volgde er geen antwoord, omdat de Regeering zich daaromtrent nog geen denkbeeld gevormd had en dus niet wist wat Zij zou doen. Men had hier gemaakt een instrument voor allerlei diep ingrijpende maatregelen, maar toen men het wilde gaan gebruiken, wist men niet of men het wel zou doen en wat men er mede moest doen. Ik acht dit een ernstigen misslag. Men moet deze materie niet hanteeren als een literaire bijdrage voor het Staatsblad. Men moet dergelijke materie alleen entameeren, indien men er iets mee beoogt en er werkelijk iets mede tot stand wil brengen ten behoeve van de gemeenschap.

De Regeering behoeft er zich dan ook niet over te verwonderen, dat het publiek sceptisch geworden is. Men heeft het vertrouwen in het organisatievermogen van de Regeering op dit gebied verloren, en mijns inziens terecht. En dat vertrouwen zal pas wederkeeren wanneer de Regeering doorslaande blijken geeft van deskundige leiding.

Mijn fractie constateert daarom met groote blijdschap de eerste symptomen, dat die krachtige leiding op komst is,

(Mansvelt.)

indien wij mogen afgaan op wat de pers heeft medegedeeld omtrent de activiteit van de Weerbaarheidscommissie. Voor den abeid van deze commissie en van haar voorzitter, den heer Kuneman, koesteren wij groote waardeering. Wat het publiek wenscht, is eenheid van beginsel, eenheid van leiding bij alle organisatie van oorlogsfuncties. Naarmate nu de Regeering er in slaagt, in de organisatie achter het front coördinatie te brengen, naarmate Zij er in slaagt, leiding te geven, zal het vertrouwen van het publiek eerder terugkeeren. De bereidheid tot medewerking is bij het publiek volstrekt niet weg, zij is er nog steeds en moet door de Regeering gebruikt worden. Waaraan het heeft ontbroken is synchronisatie — zou ik willen zeggen — van de activiteit. Men heeft golven van enthousiasme gehad; ze zijn in het zand verloopen, en die golven zijn gevolgd door allerbedenkelijkste fadings in de activiteit.

Wat we thans noodig hebben, is contact tusschen het publiek en de Regeering, en dat kan pas ontstaan, wanneer er eenheid is van doel, wanneer er eenheid is van wil. Wij hebben noodig synchronisatie van alle activiteit der Regeering op dit gebied, wij hebben noodig polariseering van alle geesten op één ding: de defensie, om weerbaar te zijn, om weerstand te kunnen bieden in de ure des gevaars. En dat kan pas ontstaan, wanneer het iedereen duidelijk is wat er gebeuren moet en er is voor de Regeering dan ook geen betere propaganda om het publiek achter zich te krijgen, dan de bewijzen te geven, dat Zij de zaak beheerscht, dat Zij deze onderwerpen áán kan. Er is ongetwijfeld een wisselwerking tusschen de organisatorische prestaties der Regeering en de medewerking van het publiek. Wat het publiek noodig heeft, is weer geloof te krijgen in de Regeering. Voor de weerbaarheid zijn, behalve wapenen, twee dingen noodig: organisatie en geest, geest in den zin van geloof, en de Regeering moet er dan ook niet voor terugschrikken om dezen geest op te roepen waar hij ontbreekt. Wij verkeeren, om een vergelijking met Engeland te trekken, nog te veel in de phase van Chamberlain en zijn nog niet aangeland in die van Churchill. Hier ontbreekt nog wat noodig is, namelijk de oorlogs-spirit.

In dezen tijd denk ik zoo vaak aan een verhaal, mij in mijn studententijd gedaan door een hoogleeraar, prof. Blok, die mij eens te raden gaf, hoeveel menschen in de 16de eeuw den strijd hebben aangebonden met Spanje. Dat waren, Mijnheer de Voorzitter, niet méér dan 5 000 Calvinisten en zij zijn geslaagd. Die 5 000 menschen, die volkomen één denkbeeld, één vertrouwen hadden in God en in zichzelf, zijn begonnen, vele duizenden anderen hebben zich om hen geschaard en ze zijn geslaagd. We zien daaruit, met hoe weinigen men kan slagen. Ik neem een beeld uit onze eigen geschiedenis, maar ik had het ook kunnen nemen uit de Russische revolutie, of kunnen verwijzen naar wat Duitschland te zien heeft gegeven. Het is steeds een beperkt aantal menschen, dat ten slotte den geest schept.

En als we dan zien, dat we in dit land hebben 250 000 Nederlanders, anderhalf millioen Vreemde Oosterlingen en 70 millioen Inheemschen, dan is dat toch een menschenreservoir dat, als men het organiseert en electrificeert, het den juisten geest bijbrengt, een weerstand zal kunnen bieden waarop elke aanval zal afstuiten.

Slaagt de Regeering erin het publiek te bezielen, dan eerst zal deze lijdensgeschiedenis met de luchtbescherming en andere organisaties eindigen, dan zal een bevredigende organisatie achter het front ontstaan, en bovenal, dan wordt, naar het mij voorkomt, hier een middel tot eenheid geschapen. Want op dit gezichtspunt, Mijnheer de Voorzitter, wil ik tenslotte nog wijzen, door deze nieuwe vormen van samenwerking zal uit dezen nood iets voor den dag komen dat wij langs anderen weg nooit zouden bereiken: een volk dat zich ontwikkelt naar eenheid.

Uit den nood zal een volk geboren worden!

(Kan.)

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! De luchtbeschermingskwestie is wel een der moeilijkste problemen waarvoor de Regeering zich thans ziet gesteld, moeilijk vooral in dezen zin omdat men niet weet wat men heeft te doen, welke doelwitten door den vijand zullen worden uitgekozen en voorts omdat in dit uitgestrekte eilandenrijk met zijn dichte bevolking de uitgaven zoo groot zijn dat hier terecht kan worden gesproken van een „mer à boire".

Met betrekking tot de luchtbescherming kunnen wij feitelijk volstaan met hetgeen eenige leden bereids naar voren brachten, nl. te streven naar eenheid van leiding en van beginselen en daarnaast naar een groote mate van coördinatie.

Het meest afdoende middel tot luchtbescherming ligt in de militaire weerbaarheid. Het is een bekende waarheid, dat „prevention is better than cure" en wanneer de Regeering zou kunnen beschikken over voldoende jachtvliegtuigen die de bommenwerpers op een afstand zouden kunnen houden, zou daarmede tevens voorkomen zijn, dat bommen in grooter mate dan nu wordt verwacht, in de groote steden en daar buiten hun ruïneus werk zullen verrichten. Op gevaar af echter de meening ingang te doen vinden als zou ik zijn geporteerd voor een schijndood-systeem, naïviteit of andere ideeën, gelijk allicht uit mijn beschouwingen zou kunnen worden geconcludeerd, zou ik toch, aangehoord hebbende de rede van ons geacht medelid den heer Soeria Nata Atmadja, die verstrekking van gasmaskers voorstond, de vraag durven stellen of het wel doenlijk zou zijn aan zijn wenschen tegemoet te komen, gelet vooral op de bevolkingsdichtheid op Java en Madoera. Zou het niet, zoo vraag ik mij af, beter zijn om het geld, dat noodig is voor verstrekking van tien millioen gasmaskers van *f* 3 of *f* 4, te besteden aan den aanschaf van jachtvliegtuigen, die het gevaar keeren voordat het boven onze woonplaatsen circuleert?

Het is natuurlijk aan te bevelen — en het is ook te verwachten — dat de luchtbescherming onder goede leiding van de Regeering kome en op effectieve wijze worde betracht. Ik vind het van de Regeering juist, wanneer Zij een zekere evacuatie, die in de huidige terminologie „uitdunning" genoemd wordt, voorstaat, maar wij moeten vooral niet vergeten, dat de toestanden hier niet te vergelijken zijn met die in Europa, dat de huizenbouw hier anders is en de bevolkingsdichtheid niet op gelijken voet met die van de Europeesche centra kan worden gesteld.

Bovendien stelle men zich goed voor oogen, wat het doel van een eventueelen vijand zou kunnen zijn en welke uitwerking bommenwerpers hier zouden kunnen effectueeren. De Regeering weet het best, welke steden zij als open steden beschouwd wenscht te zien. Ik wil daarmede uiteraard niet zeggen, dat volgens internationale wetten die steden dan verschoond zullen worden, maar wel, dat de eventueele vijand een bepaalde gedragslijn zal aannemen ten opzichte van hetgeen hij in de gegeven omstandigheden nuttig en doelmatig oordeelt om Indië te kunnen veroveren. Wanneer dit aan de Regeering goed voor oogen staat, zal Zij kunnen aangeven, waar eventueel tegen luchtaanvallen gewaakt moet worden, dat zal dus niet het geheele gebied van Nederlandsch-Indië zijn.

Zooeven is reeds opgemerkt, dat in bepaalde steden de kampongbevolking zoo dicht bijeen woont, dat daar wel gevaar te duchten valt. Dat is juist, maar even juist is het, dat deze bevolking zich zeer gemakkelijk kan en zal verspreiden, veel beter dan dit in Europeesche steden geschieden kan. Het komt mij voor, dat de taak van de Regeering in casu van het Binnenlandsch Bestuur slechts is zich zoo goed mogelijk voor oogen te stellen, op welke wijze de uitdunning zal kunnen geschieden.

De Regeering beveelt, zooals Zij in het desbetreffende communiqué zegt, evacuatie niet aan, maar Zij zal ook niet tegengaan, dat de bevolking nu reeds evaqueert waar het

(Kan.)
noodig is. Dit is ook reeds geschied, ook onder de Chineesche bevolkingsgroep, waar vele vrouwen zich reeds verplaatst hebben.

Een andere vraag is echter, of dit wel juist is in dezen zin, of men daardoor niet bevordert een zekere paniekstemming, welke vooralsnog niet op haar plaats is. De Regeering stelle zich voor, welk antwoord Zij moet geven, wanneer de bevolking vraagt: Regeering, gij zegt wel, dat wij niet bevreesd moeten zijn, dat wij niet in een paniekstemming moeten verkeeren, maar alles wat gij doet door het aanleggen van schuilkelders, enz. wijst er toch op, dat een bepaald gevaar naderend is. Het verschil tusschen een voorbereiding voor een eventueel gevaar en het tegemoetzien van een beslist komend gevaar, waarvoor men vreest, moet de bevolking duidelijk worden gemaakt, want aan den anderen kant kan men daarmede tegengaan de geruchten, die verspreid worden en waarvan men van zekere zijde wellicht een gretig gebruik zal maken. Het is gemakkelijk visschen in troebel water, dat is bekend en als de geruchten niet op voor de bevolking begrijpelijke wijze worden tegengesproken en het onjuiste daarvan duidelijk gemaakt wordt, is de bevolking gemakkelijk geneigd gehoor te geven aan bepaalde tendenzen, die van bepaalde groepen uitgaan en daaruit te concludeeren, dat de Regeering aan haar laatste maatregelen toe is. Daartegen te waken, Mijnheer de Voorzitter, is, naar het mij voorkomt, de plicht der Regeering.

Wat de luchtbescherming betreft, wij hebben gehoord, dat in Rotterdam, waar toch wel voldoende schuilkelders konden en moesten worden gemaakt, nog zoovele tienduizenden personen tengevolge van bomaanvallen gedood zijn. Wij hebben vernomen, dat in Parijs, dat toch ook over voldoende schuilgelegenheden heeft kunnen beschikken, die schuilgelegenheden nauwelijks in gebruik behoefden te worden genomen.

Het probleem van de luchtbescherming is dus een zeer moeilijk probleem. Het is niet doenlijk alle ingezetenen van Regeeringswege te voorzien van gasmaskers en evenmin kan iedereen drie of vier gulden op tafel leggen om zich tegen eventueel gas, luchtgevaar te beschermen. Het beste lijkt mij de maatregel, dien de Regeering reeds op Haar programma heeft staan, het uitdunnen van de bevolkingscentra, waardoor het gevaar van massamoord vanuit de lucht eenigermate voorkomen wordt. Deze massamoord geheel te voorkomen is, naar het mij voorkomt, onmogelijk. Bovendien is niet elke bomaanval doodelijk en zal niet elke bom doel treffen.

Mijnheer de Voorzitter! Op gevaar af van als naïef te worden beschouwd en een schijndoodsysteem aan te hangen wil ik erop wijzen, dat men vooral zijn aandacht moet concentreeren op het afweren van den vijand. Wanneer men gedoemd is, het tijdelijke met het eeuwige te verwisselen, kan daartegen weinig worden gedaan. Dat wil niet zeggen, dat de Regeering de werkgevers niet zou moeten verplichten, zorg te dragen dat hun personeel, als het gedwongen is ter plaatse te verblijven, bij een bomaanval over een schuilplaats kan beschikken om zich aldus te beschermen tegen scherfgevaar.

Ik wil er nog op wijzen, dat een mijner familieleden te Shanghai op haar appartement een bom heeft hooren vallen, terwijl kogels door haar kamer vlogen. Toch is zij gelukkig in het leven gebleven. Hieruit blijkt wel, dat een bom niet altijd doel treft, zoodat men niet al te pessimistisch moet zijn en de Regeering in overweging geven maatregelen voor luchtbescheming te nemen, die veel geld zullen kosten doch lang niet altijd doeltreffend zullen zijn. Beter zou het zijn als de Regeering alle aandacht concentreerde op het afweren van den vijand. De millioenen, die de Regeering eventueel zou moeten besteden aan een luchtbescherming, die toch niet geheel doelmatig en volledig zal zijn, kunnen mijns

(C. C. van Helsdingen.)
inziens beter besteed worden aan den aankoop van jachtvliegtuigen, waarmede men den vijand zou kunnen afweren en waarmede men in elk geval een grootere preventieve werking kan ontwikkelen tegen een eventueelen agressor.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Terwijl het voorliggende ontwerp een zeer beperkte strekking heeft, nl. alleen de voteering van gelden voor de voorziening in de luchtbescherming ten aanzien van verschillende landsgebouwen, heeft de Volksraad daarin aanleiding gevonden om een heele reeks klachten en verwijten tot de Regeering te richten. Die verwijten zijn hier in het openbaar bijzonder geaccentueerd en ik zou haast zeggen verdiept in de rede van ons geacht medelid, den heer Mansvelt. Ik wil niet ontkennen, dat veel van hetgeen èn in het Afdeelingsverslag èn door onze geachte medeleden hier naar voren is gebracht ook door ons wordt onderschreven. Met name hebben ook wij er bezwaar tegen, dat de Regeering niet in voldoende mate het enthousiasme van het publiek heeft opgevangen. Doch bij mij is toch wel twijfel gerezen of het wel de beste weg is om deze klachten hier zoo in den breede uiteen te zetten en de Regeering, die klaarblijkelijk toch wel wat gedaan heeft in deze richting, getuige de verschillende inlichtingen in de Memorie van Antwoord, ten deze met verwijten te overstelpen.

Mijnheer de Voorzitter! Gelukkig heeft de opbouwende critiek in deze redevoeringen niet ontbroken. Ook ik zou willen vragen, of de Regeering niet nog meer dan tot dusverre het geval is geweest, de aandacht van de centrale autoriteiten — en ik bedoel met name de centrale inspectie van de luchtbescherming — zou willen richten op een coördinatie met de verschillende diensten, met de verschillende plaatselijke directies en dus ook — om eens een paar vreemde woorden op dit gebied over te nemen van ons geacht medelid, den heer Mansvelt — in die richting zou willen synchroniseeren en polariseeren.

Ik heb mij ten deze de vraag gesteld, of de centrale inspectie niet meerdere bevoegdheden zou kunnen hebben. Ik heb mij hier de vraag gesteld, of het niet beter zou zijn, inplaats van hier in het openbaar over al deze klachten te spreken, wanneer al die klachten bij de centrale inspectie zouden kunnen worden ingediend en deze de bevoegdheid zou hebben de verschillende personen, die waardevolle gegevens en inlichtingen kunnen verstrekken, voor zich te laten verschijnen, om op die wijze dan toch invloed uit te oefenen op de overheidsorganen, zonder dat het vertrouwen van het publiek in de Overheid door vele klachten zou worden ondermijnd. Ik zou de Regeering daarom willen verzoeken om in die richting krachtiger werkzaam te zijn dan tot dusverre het geval was.

Mijnheer de Voorzitter. Bijzonder veel genoegen heeft het mij gedaan, dat ons zooeven aangeduid geacht medelid ook gewezen heeft op de onjuistheid van de klachten van het publiek, in zooverre men zich daarbij alleen richtte tot de Regeering, omdat er hier inderdaad alle aanleiding is om de hand in eigen boezem te steken. Wanneer deze spreker van de Vaderlandsche Club spreekt over een grootere weerbaarmaking van Ned.-Indië, waarvoor deze organisatie gepleit heeft, dan moge ik in alle bescheidenheid hier ook even herinneren aan het feit, dat de Vaderlandsche Club zelf ook de handen in eigen boezem zal hebben te steken, waar t.a.v. de kwestie van het in het leven roepen van een Inheemsche militie van die zijde althans veel te weinig voor de wenschelijkheid van de inschakelng van de geheele Inheemsche bevolking in de weerbaarmaking van Indië is gepleit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nu nog enkele korte opmerkingen willen maken over een aantal punten! De groote moeilijkheid van deze luchtbescherming is natuurlijk te vinden in de oplossing van dit vraagstuk met betrekking

(C. C. van Helsdingen.)

tot de Inheemsche bevolking. De Regeering heeft de bescherming reeds beperkt door in het leven te roepen bepaalde luchtbeschermingskringen, zoodat dus daarbuiten geen extra moeite behoeft te worden gedaan voor de bevolking, die daar woonachtig is. De groote moeilijkheid ten deze is natuurlijk te vinden in de groote steden. Ik zou nu de aandacht van de Regeering willen vragen voor een artikel, dat verschenen is in de Banier van 20 Juni, waarin gesproken wordt over een mogelijkheid van luchtbescherming voor de Inheemsche bevolking, speciaal in de groote steden, waar onderscheid wordt gemaakt tusschen de binnenwijken en de buitenwijken. De randkampongs zullen in hoofdzaak hun bescherming moeten zoeken naar het vrije veld en zoo veel mogelijk gecamoufleerd, zoodat zij door hun kleeding niet opvallen. Ik zal dat stuk niet voorlezen, maar vraag er wel de aandacht der Regeering voor.

Wat de binnenkampongs betreft, waarvan de bewoners geen gelegenheid hebben zich naar het vrije veld te begeven en zich plat neer te leggen op den grond, zou ik de aandacht willen vragen voor een soort bescherming, die ik heb zien toepassen in Polonia, waar iemand rioolbuizen gebruikte, over een vrij groote lengte samengevoegd, welke in belangrijke mate bescherming boden aan de Inheemschen. In deze soort loopgraven ondervindt men geen last van grondwater, doordat zij boven den grond liggen. Zij worden alleen wat afgedekt met aarde, en daar de uiteinden open zijn, stroomt er voldoende lucht door. Benauwd is het er ook niet in en ik heb zelf gezien hoe binnen ¾ minuut niet minder dan dertig Inheemschen gemakkelijk en snel zich in die schuilplaats konden verbergen. De luchtaanvallen duren nooit veel langer dan een half uur en zoolang is het best in die buizen uit te houden. Ik kan hieraan nog toevoegen, dat ook de heer Mentel, een bekend I.E.V.-er van Mr.-Cornelis, daar een kijkje heeft genomen en tot de conclusie kwam, dat deze soort van loopgraaf inderdaad het ideaal van een goede en goedkoope bescherming zeer nabij kwam.

Ik vraag dan ook hiervoor speciale aandacht, te meer waar er het voordeel aan verbonden is, dat men met het moeilijke vraagstuk van het grondwater niets te maken heeft, daar de buizen boven op den grond liggen. Voorts komt hier nog bij, dat de gemeente die rioolbuizen toch noodig heeft en dat zij door dit gebruik niet achteruit gaan en telkens weer kunnen worden benut. Ik zou de Regeering willen vragen om ook aan deze poging tot bescherming van de bevolking in de binnenkampongs aandacht te schenken.

Wij hebben allen in de dagbladen gelezen — en ik meen, dat de eerste spreker van dezen morgen, daarvoor ook de aandacht heeft gevraagd —, hoe de regent van Bandoeng in zijn regentschap overal gesproken heeft voor de bevolking en haar door zijn lezing gerust gesteld heeft. De eerste indruk, dien ik daarvan kreeg was er een van bewondering voor dit initiatief, hetgeen ik zeer prijzenswaardig vond. Men heeft van Europeesche zijde — enkele couranten zijn daartoe overgegaan — de Regeering wederom — dat is tegenwoordig zoo de mode — in gebreke gesteld, dat de regent niet dadelijk los is gemaakt van zijn regentschap, teneinde ook in andere regentschappen op dezelfde wijze de bevolking toe te spreken en te kalmeeren. Dit aanvankelijk ook door mij prijzenswaardig geacht initiatief, is evenwel tot mij minder gaan spreken, nadat ik een gesprek heb gehad met een der regenten — niet lid van dezen Raad — die mij zeide, dat hij deze wijze van optreden niet zoo prijzenswaardig kon vinden en dat hij het zou betreuren, wanneer in zijn regentschap een dergelijke toespraak zou worden gehouden, daar de bevolking daardoor allerminst gerustgesteld zou worden, doch juist ongerust zou worden gemaakt.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zeer juist!)

Ik deel dit mede omdat daaruit blijkt hoe gemakkelijk het is om de Regeering maar steeds weer in gebreke te stellen, omdat ons iets buitengewoon mooi toeschijnt. Wanneer men zijn ooren te luisteren legt bij de betrokken personen, dan voelt men het aan, dat tegen dergelijke middelen ook ernstige bezwaren bestaan, bezwaren vooral tegen het losmaken van den regent van Bandoeng, teneinde hem op te dragen, in andere regentschappen soortgelijke redevoeringen te houden. Immers het is toch een feit, dat de regenten in hun instructie de opdracht hebben gekregen voor het eigen regentschap en de eigen bevolking te zorgen en ik kan mij dan ook levendig voorstellen, dat een regent het heelemaal niet prettig zal vinden wanneer een ander, de bevolking niet kennende, niets afwetend van haar speciale nooden en behoeften, en dus volkomen vreemd tegenover haar staande, een redevoering moet houden. Deze gedachte mag bij de Regeering zeker niet voorzitten, het is beter, dat over te laten aan de eigen regenten. Het eenige wat de Regeering eventueel zou kunnen doen is, de regenten op Java op dit voorbeeld van den regent van Bandoeng aandachtig te maken en hen te vragen, zonder daarbij eenige pressie uit te oefenen, of dit voorbeeld in hun regentschap wellicht navolging verdient.

Men vergete toch niet, dat er een groot verschil bestaat tusschen het regentschap Bandoeng en andere regentschappen. Bandoeng immers ligt midden in een gevarenzône en heeft de grootste kans op luchtaanvallen. Dat er dáár behoefte gevoeld is en aanleiding bestond, de bevolking gerust te stellen, is volkomen begrijpelijk. Maar ik acht het bepaald onjuist, de voor dit regentschap speciaal gunstige handelwijze klakkeloos te gaan toepassen op andere regentschappen.

Over de evacuatie der bevolking heeft de Regeering op een vraag in het afdeelingsverslag geantwoord, dat evacuatie in dicht bevolkte streken ernstig wordt overwogen. Heeft — zou ik Haar willen vragen — de Regeering óók overwogen, welke middelen eventueel zullen moeten worden aangewend om een massale vlucht der bevolking bij een vijandelijken aanval zooveel mogelijk te keer te gaan, gedachtig aan de groote moeilijkheden, die niet alleen in België en Frankrijk, maar ook in Nederland het leger heeft ondervonden doordat de militairen in hun bewegingen werden belemmerd daar de wegen volkomen waren geblokkeerd door vluchtelingen?

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beeindigd.

Wenscht de Regeeringsgemachtigde heden dan wel morgen te antwoorden?

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Gaarne morgen, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn morgen plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van de negende aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **33**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen IIIA, Indische

(Voorzitter, Lapian.)

Schuld, VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en VII L, Staatsspoorwegen, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **28**.)

De heer Lapian, die over een dezer aanvullende begrootingen een opmerking wenscht te maken, is bereid, dit te doen buiten aanwezigheid van den betrokken Regeeringsgemachtigde. Het regeeringsantwoord zal dus op een nader vast te stellen dag plaats hebben.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorziter! Het schriftelijk debat over deze credietaanvraag laat ruimte voor een opmerking mijnerzijds. Ik heb in het bijzonder op het oog de aanvraag van *f* 1 450 000 ten behoeve van Afdeeling VII L. De uitgaven ten behoeve van de havenoutillage, de wegverbindingen e.a. lijken mij voor het plaatsen eener opmerking niet vatbaar; ook al zou de inval van den vijand in de naaste toekomst uitblijven en daardoor dus deze uitgaaf onnoodig blijken, dan nog acht ik dezen voorzorgsmaatregel wel verantwoord, al loopt het uit te geven bedrag tot boven de *f* 1 750 000. In Februari jl. is immers hiervoor een crediet van *f* 470 000 toegestaan en thans vraagt de Regeering pl.m. *f* 1½-millioen.

Ten aanzien van den post Staatsspoorwegen echter valt het een en ander te zeggen. De memorie van antwoord is mij nl. nog niet duidelijk. De Regeering heeft aanvaard, dat de uitbreiding der spoorwegemplacementen in dit geval ook behoort tot de te nemen voorzorgsmaatregelen, doch het wil mij voorkomen, dat deze voorzorg wat te ver is gezocht. Ik neem aan, dat in de omgeving van de beoogde havens naast het rail- ook wegverkeer bestaat. Indien nu onverhoopt het gebruik van deze havens gedurende den oorlog noodig zal blijken en dus het verkeer naar en van de havens drukker wordt, zal de capaciteit van de bestaande spoorlijn inderdaad niet voldoende zijn om het groote goederen- en personenvervoer te bedienen.

(Lapian.)

Dit leidt mij tot de gedachte, dat in zoodanig geval meer gebruik zal moeten worden gemaakt van den weg, dus van het autotransport. Hetgeen boven de capaciteit van de spoorlijn uigaat, kan dat autotransport overnemen.

Het vervoer per spoor heeft, dunkt mij, meer risico voor wat aangaat luchtgevaar dan de auto's, voor deze is het risico beperkter. Een bom zal gemakkelijker een lange rij wagens treffen dan een vrachtauto alleen. Ik ben dus meer geporteerd voor verbetering en geschiktmaking der wegen voor een grootere en dus zwaardere verkeersintensiteit. Voorts lijkt het mij ook niet verantwoord, dat deze millioenenuitgaaf in vredestijd onrendabel zal blijven.

Tenslotte wil ik de vraag stellen of deze kapitaalsinvesteering ten laste van het S.S.-bedrijf zal komen en zoo ja, of deze dus niet onnoodig het bedrijfsrendement zal drukken.

De **Voorzitter**: Indien geen der andere leden meer het woord verlangt over dit onderwerp, is de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad thans geëindigd.

De vergadering wordt te 10.38 uur v.m. gesloten.

12de VERGADERING

Vergadering van Vrijdag 19 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Aanv. begrootingen voor 1940 i.v.m. de luchtbeschermingsmaatregelen (Ond. **25**). — Opschorting enkele verplichtingen levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**). — Motie-De Boer c.s. inz. de belangen der polishouders van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**, st. 4).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 42 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, White, Muh. Yamin en Van Zuylen.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Drossaers en De Vries.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van den heer Soeria Nata Atmadja, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

B. Telegram van den eersten gouvernementssecretaris, dd. 18 Juli 1940, No. 352, houdende mededeeling, dat bij de behandeling van Ond. **38**, opschorting van enkele verplichtingen rustende op levensverzekeringmaatschappijen, instede van den directeur van Economische Zaken als Regeeringsgemachtigde is aangewezen de hoofdambtenaar voor Economische Zaken, Dr. E. de Vries.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen I, II, III, III B, III C, IV, V, V A, VI, VI A, VI B, VII, VII A, VII B, VII C, VII F, VII G, VII H en VII L der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Luchtbeschermingsmaatregelen). (Ond. **25**.)

De behandeling is gevorderd tot den eersten termijn van de zijde der Regeering.

Ik deel mede, dat gisteren nog is ingekomen een motie, onderteekend door de heeren Soeroso, Salamoen en Wiwoho (st. 4), luidende:

„De Volksraad,

van oordeel, ten eerste —: dat voor een doeltreffende luchtbescherming vrijwillige medewerking van alle bevolkingsdeelen noodig is, waartoe een intensieve propaganda dient te worden gevoerd,

ten tweede —: dat, wanneer ondanks intensieve propaganda het aantal vrijwilligers nog te klein blijkt, de medewerking — met vermijding van invoering van luchtbeschermingsdienstplicht — dient te worden bevorderd door schadevergoedingen te verleenen aan personen, die door het verrichten van werkzaamheden ten dienste van de luchtbescherming dagelijksche inkomsten moeten missen;

ten derde —: dat meer gelden moeten worden gevoteerd ten behoeve van afdoende maatregelen voor den aanleg van degelijke en voldoend talrijke schuilplaatsen in groote steden;

noodigt de Regeering uit bij het treffen van maatregelen ten dienste der luchtbescherming met het bovenstaande rekening te willen houden."

Deze motie zal bij dit onderwerp in behandeling worden genomen.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Aan de beantwoording van de onderscheidene geachte leden, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd over de thans in behandeling zijnde aanvullende begrootingen, zou de Regeering een algemeene opmerking vooraf willen doen gaan, zich hierbij aansluitende aan hetgeen door den heer C. C. van Helsdingen in het begin van zijn rede is gezegd.

Het komt ook der Regeering zeer gewenscht voor, dat indien men klachten heeft over de plaatselijke luchtbeschermingsorganisaties of plaatselijke uitvoeringsmaatregelen, dan wel goede suggesties meent te kunnen doen, men deze aanstonds hetzij bij de betrokken luchtbeschermingsdirecties of gouverneurs — die toezicht op die directies uitoefenen — hetzij bij de centrale inspectie of den directeur van Binnenlandsch Bestuur voorbrengt. De Regeering meent er op te mogen vertrouwen, dat dan die klachten serieus onderzocht en de suggesties ernstig overwogen zullen worden. Niettemin is Zij bereid, de betrokken instanties te allen overvloede nog eens uit te noodigen daaraan volle aandacht te schenken.

Een aantal sprekers heeft het vraagstuk van de evacuatie naar voren gebracht.

Bezien uit een luchtbeschermingsoogpunt zal de oplossing van bedoeld vraagstuk gevonden moeten worden voornamelijk door een verspreide legering. Dit vraagstuk is nagenoeg voor alle luchtbeschermde plaatsen in beschouwing genomen, waarbij als richtlijnen gelden de door de Regeering vastgestelde „Aanwijzingen voor de evacuatie der burgerbevolking".

In het kort denkt Zij zich de oplossing van het vraagstuk als volgt:

a. Aanwijzing van de gedeelten eener stad, welke gevaar loopen bij een luchtbombardement, hetzij doordat in bedoelde wijken voor den vijand aantrekkelijke objecten liggen, hetzij doordat deze gebieden als gevolg van haar dichte bebouwing geen gelegenheid bieden voor het maken van schuilgelegenheden, of wel zeer brandgevaarlijk zijn.

b. Overbrenging van de bevolking uit vorenbedoelde stadsdeelen naar plaatsen welke voldoende opname-capaciteit hebben en gelegen zijn buiten de gevaarszônes. In de legering zal worden voorzien door inkwartiering dan wel door barakkenbouw.

Thans wordt overgegaan tot het treffen van de noodige voorbereidingen, waaronder voorlichting van de bevolking.

Het tijdstip der verspreide legering valt normaliter samen met het tijdstip van de afkondiging van den toestand „luchtgevaar aanwezig" (zie artikel 23 van de Luchtbeschermingsordonnantie in Staatsblad 1939 No. 581).

In tegenstelling met bovenbedoelde ontruiming, welke het karakter van dwang draagt, staat het een ieder vrij om vrijwillig zijn woonplaats te verlaten. Alhoewel naar het oordeel der Regeering daartoe nog geen aanleiding bestaat, kan men dat eventueel reeds thans doen, met dien verstande, dat er een moment kan aanbreken, waarop deze vrijwillige evacuatie zal moeten worden belet. Dit moment zal worden aan-

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

gegeven door de overheid, die dan tevens de maatregelen zal treffen om een verder uitstroomen tegen te gaan.

De heeren Van Nauta Lemke en Soeria Nata Atmadja hebben aangedrongen op de toepassing van dwang ter verkrijging van de medewerking van het publiek. De Regeering is echter van oordeel, dat dwang slechts moet worden toegepast, indien de plaatselijke organisaties niet over een voldoend aantal vrijwilligers kunnen beschikken. Zij is het eens met den heer Soeroso, die in dit verband heeft opgemerkt, dat men in de eerste plaats zooveel mogelijk moet streven naar vrijwillige medewerking van het publiek. Indien echter zonder toepassing van dwang een goede functionneering van de maatregelen, welke noodzakelijk zijn voor de bescherming van de bevolking, in gevaar dreigt te worden gebracht door gebrek aan medewerking, zal Zij niet aarzelen gebruik te doen maken van de bevoegdheden welke de Luchtbeschermingsordonnantie geeft, door aanwijzing van het noodige aantal luchtbeschermingsdienstplichtigen.

De heer Van Nauta Lemke is van meening dat de taak van de Overheid op het terrein van de luchtbescherming niet is afgeloopen met de zorg voor een algemeene organisatie en het treffen van aanvullende maatregelen, ingeval het individu niet kan voorzien in de beveiliging van zichzelf en zijn gezin. Met name zou de Overheid zijns inziens bovendien voortdurend hebben na te gaan of hetgeen terzake door het individu wordt verricht op de juiste wijze plaats vindt en wordt onderhouden.

De Regeering zou hierop willen antwoorden, dat een dergelijk intensief toezicht als de heer Van Nauta Lemke wenscht practisch onmogelijk is, aangezien dit zou beteekenen, dat de leiding van den luchtbeschermingsdienst tienduizenden woningen zou moeten controleeren.

Zooals in de Memorie van Antwoord is gezegd, zijn bij de luchtbeschermingsdiensten instanties ingesteld om het publiek van advies te dienen inzake bouw van schuilplaatsen als anderszins, welke instanties ook plaatselijk advies kunnen geven en desgevraagd ook kunnen controleeren of de getroffen maatregelen juist zijn.

Het aantal beschikbare krachten belet echter ten eenenmale om in deze verder te gaan.

Voorts meent de Regeering dat met betrekking tot de voorlichting van het publiek reeds veel is en wordt gedaan. Al meermalen is uiteengezet op welke wijze de voorlichting tot dusver plaats heeft. Vooral in den laatsten tijd is in ruime mate een beroep op de medewerking van de pers gedaan, en zijn zoowel in de dagbladen als in tijdschriften artikelen en mededeelingen over de luchtbescherming verschenen. Ook van de radio is gebruik gemaakt voor het geven van voorlichting, zoomede om het publiek tot medewerking op te wekken. Van den regeeringspubliciteitsdienst zal eveneens gebruik worden gemaakt.

De Regeering moet echter toegeven, dat deze middelen nog niet overal het gewenschte gevolg hebben gehad en Zij wil daarom hier gaarne toezeggen, dat geen middel onbeproefd gelaten zal worden, dat er toe kan medewerken om het publiek vertrouwd te maken met hetgeen reeds bereikt is en wat het voor zijn eigen bescherming heeft te doen. Elke suggestie van de zijde van het publiek zelf, waarbij een bepaald omschreven middel wordt aanbevolen, zal Zij gaarne op haar practische uitvoerbaarheid toetsen, waarbij Zij er echter reeds dadelijk op moet wijzen — zich aansluitend bij wat de heer Van Helsdingen hierover heeft opgemerkt —, dat tegen oogenschijnlijk goede middelen vaak ernstige bezwaren bestaan uit hoofde van factoren, welke niet zoo direct binnen den gezichtskring van het groote publiek vallen.

Het is juist dat een kringleider, die zijn kantoor gevestigd heeft in een telefoonkantoor, tengevolge van de bewakingsmaatregelen, welke voor verschillende gebouwen zijn getroffen, thans voor het publiek minder gemakkelijk bereikbaar is.

Ik kan den heer Van Nauta Lemke echter mededeelen, dat deze kringleider reeds opdracht heeft ontvangen om zijn kantoor zoo spoedig mogelijk naar een ander gebouw over te brengen.

Naar aanleiding van wat de heer Soeria Nata Atmadja gezegd heeft over de medewerking van stadsgemeenten en regentschappen aan de luchtbescherming, zou ik willen opmerken, dat het niet juist is, dat evengenoemde gemeenschappen, voorzoover zij gelegen zijn binnen een luchtbeschermingskring, de practische uitvoering van de te treffen luchtbeschermingsmaatregelen voor hun rekening hebben te nemen. Deze uitvoering toch is in artikel 5 van de Luchtbeschermingsordonnantie opgedragen aan een luchtbeschermingsdirectie, in den regel bestaande uit den resident, den regent en den burgemeester.

De openbare gemeenschappen verleenen slechts medewerking aan de uitvoering van de luchtbeschermingsmaatregelen door het beschikbaarstellen van personeel en materieel, terwijl zij voorts in de kosten van de luchtbescherming bijdragen op basis van art. 29 der Luchtbeschermingsordonnantie. Wat deze medewerking omvat, blijkt uit het voor iedere luchtbeschermde plaats ontworpen luchtbeschermingsplan. De betrokken gemeenschappen zijn in het bezit van een dergelijk plan en moeten dus geacht worden volledig op de hoogte te zijn van haar taak in de plaatselijke luchtbeschermingsorganisatie. Nadere voorschriften van de Centrale Inspectie worden in dit verband niet noodig geacht.

Uiteraard hebben de verschillende openbare gemeenschappen maatregelen te treffen voor de bescherming van haar kantoren, diensten of bedrijven in de luchtbeschermde plaatsen.

Aanwijzingen voor de te treffen maatregelen dienen uit te gaan van de betrokken directies. Het ligt voor de hand, dat de kosten, welke aan deze maatregelen zijn verbonden geheel voor rekening van die gemeenschappen komen.

Het geachte lid heeft voorts nog eenige opmerkingen gemaakt, welke betrekking hebben op het Roode Kruis.

Aangezien het Roode Kruis echter een zelfstandige taak heeft, welke geen direct verband houdt met de luchtbescherming, zal op deze opmerkingen hier niet nader worden ingegaan. Ik moge den geachten spreker in overweging geven zijn meening omtrent een noodzakelijke vermeerdering van het aantal onderafdeelingen van het Roode Kruis, ter kennis van het Centraal Comité van het Nederlandsch-Indische Roode Kruis te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Door de geachte leden Soeria Nata Atmadja, Soeroso en Kan zijn eenige beschouwingen gewijd aan het gasgevaar.

Eerstgenoemde spreker heeft daarbij, in verband met de omstandigheid, dat de voor het burgergasmaker vastgestelde verkoopprijs ad *f* 4.50 te duur is voor de massa der bevolking, gepleit voor een anderen beschermingsmaatregel tegen een eventueelen aanval met mosterdgas, terwijl de heer Soeroso in verband met dezelfde omstandigheid van meening is, dat de Regeering de gasmaskers aan de massa der bevolking gratis beschikbaar moet stellen. Met de beschouwingen van den heer Kan terzake, kan de Regeering zich over het algemeen zeer wel vereenigen.

Alvorens op de gemaakte opmerkingen in te gaan, zou de Regeering er in de eerste plaats op willen wijzen, dat Zij uiteraard niet kan voorspellen, of een eventueele aanvaller gebruik zal maken van strijdgassen, niettegenstaande dit — zooals bekend — krachtens internationale verdragen verboden is, terwijl Zij voor het geval een agressor in strijd met dat verbod zou handelen, evenmin een positieve uitspraak kan geven omtrent den omvang en de intensiteit van het gasgevaar. Men verlieze echter t.a.v. het gasgevaar de realiteit niet uit het oog, en hoede zich voor een overschatting van dat gevaar.

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

Tot dusver zijn in de Europeesche oorlogen en in den oorlog in China nog geen strijdgassen aangewend. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat het bij een aanval op Nederlandsch-Indië uitgesloten is, dat de vijand hier van die verboden strijdmethode gebruik zal maken.

En daarom heeft de Regeering het dan ook noodig geacht om maatregelen te treffen tot beperking van het gasgevaar, zooals het aanleggen van gasvrije schuilplaatsen — waaronder loopgraven —, maatregelen tot ontsmetting en geneeskundige voorziening en het beschikbaar stellen van deugdelijke burgergasmaskers tegen zoo laag mogelijken prijs.

Haars inziens mag echter in elk geval worden aangenomen, dat voor de groote massa b u i t e n de z.g. luchtbeschermde steden het gasgevaar zeer gering zal zijn, zoodat het dan ook stellig n i e t noodig is, dat die bevolking zich van gasmaskers voorziet. Dit is evenmin een bepaalde vereischte voor de stadsbevolking. De overweging der Regeering om er niettemin naar te streven burgergasmaskers tegen zoo laag mogelijken prijs beschikbaar te stellen, is in hoofdzaak deze, dat het bezit van een gasmasker een gevoel van grootere veiligheid en gerustheid kan geven.

De bevolking in de luchtbeschermde steden zal zich tegen gas- en scherfgevaar kunnen beveiligen in overdekte loopgraven of schuiltunnels. De Regeering heeft nog onlangs opdracht gegeven om het aantal openbare schuilplaatsen uit te breiden. Thans zijn — om een voorbeeld te noemen — te Batavia 80 overdekte loopgraven gereed en 100 in aanbouw, terwijl de totale lengte der reeds gereed en in aanbouw zijnde open loopgraven in deze stad 4000 m bedraagt.

(De heer S o e r o s o: Hoeveel personen kunnen daarin een schuilplaats vinden?)

Naar schatting 35 000!

(De heer S o e r o s o: Dat aantal is nog te gering te achten, in vergelijking met de totale bevolking hier ter stede.)

Men kan toch niet aannemen, dat bij een bomaanval de geheele bevolking van de stad bedreigd wordt.

Voorts zou ik er nog op willen wijzen, dat het geheele personeel van de plaatselijke luchtbeschermingsdiensten is uitgerust met gasmaskers. Ook hebben deze diensten de beschikking over de noodige middelen tot ontsmetting van met blaartrekkende gassen besmette plaatsen en objecten. Ontsmettingsinrichtingen worden gebouwd en gaspakken aangemaakt. Bij de medische uitrusting der diensten is gerekend op gaspatiënten, terwijl voorts voorraden van ontsmettingsmiddelen tegen mosterdgas, te weten: caporiet en magnesium carbonaat, zoomede van het hier te lande geproduceerde vervangingsproduct van magnesium carbonaat, n.l. bolus alba, zijn opgelegd. Benzine en petroleum zijn ondeugdelijk als ontsmettingsmiddel tegen mosterdgas.

De heer Soeria Nata Atmadja heeft er voorts op aangedrongen de cursussen aan de Militaire Gasschool zoo spoedig mogelijk te doen aanvragen. Ik kan thans mededeelen, dat met het houden van bedoelde cursussen voor 1940 reeds begin Augustus een aanvang wordt gemaakt.

Dat de cursussen slechts in het 2de semester van het jaar gehouden worden, is een gevolg van het feit, dat over de gasschool alleen kan worden beschikt gedurende den tijd, dat het leger deze inrichting niet gebruikt.

Het is niet noodig om, zooals het geachte lid voorstelt, s p e c i a l e verkorte cursussen te doen houden voor de behandeling van mosterdgas-patiënten en de ontsmetting van mosterdgas en andere blaartrekkende gassen, aangezien de publicaties van de Centrale Inspectie voor de Luchtbescherming, getiteld: „Eerste hulp aan slachtoffers van gas- en brandbommen", „De organisatie van den geneeskundigen dienst van den luchtbeschermingsdienst", „Handleiding voor den gasontsmetter" en „Eerste hulp aan gaszieken", ieder in staat stellen volledig op de hoogte te komen van hetgeen moet worden gedaan ingeval van besmetting met strijdgassen.

De heer Soeroso heeft terecht opgemerkt, dat men bij beoordeeling van hetgeen noodzakelijk is voor de bescherming van de burgerbevolking tegen luchtaanvallen, zich niet moet instellen op een totalen oorlog.

Het is daarom, dat voor een luchtbeschermingsorganisatie alleen in aanmerking zijn gebracht die plaatsen, waarvan op grond van strategische overwegingen wordt verwacht, dat zij aan luchtaanvallen kunnen worden blootgesteld. Alleen voor die plaatsen is een luchtbeschermingsorganisatie in het leven geroepen, terwijl daarbuiten als regel kan worden volstaan met het treffen van maatregelen betreffende de alarmeering en verduistering.

De maatregelen, welke het individu voor zijn eigen beveiliging heeft te treffen, zijn zoo weinig kostbaar, dat zij ook voor de minder gesitueerden geen overwegende bezwaren kunnen opleveren. Zij bestaan hoofdzakelijk in maatregelen voor de afscherming van de verlichting, oplegging van wat zand en eenige holle bamboes voor de bestrijding van brandbommen en het maken van een eenvoudige schuilloopgraaf, eventueel in samenwerking met wijkgenooten.

Dat de aangevraagde credieten voor virement in aanmerking zijn gebracht, duidt geenszins — gelijk de heer Soangkoepon meent — op een vertraging in de uitvoering der maatregelen; bedoelde credieten zullen naar alle waarschijnlijkheid dit jaar geheel verwerkt kunnen worden. De Regeering heeft slechts rekening willen houden met de mogelijkheid van tegenvallers.

De aanschaffing van materieel heeft reeds zooveel mogelijk hier te lande plaats.

Het opwekken van de Inheemsche bevolking tot deelname aan de luchtbescherming geschiedt door een intensieve propaganda en voorlichting door de eigen bestuurshoofden en aangestelde Inheemsche propagandisten; het resultaat hiervan is dan ook over het algemeen zeer bevredigend te noemen.

De meening als zouden schuilkelders en loopgraven „muizenvallen" zijn, kan de Regeering niet deelen. Deze schuilplaatsen zullen immers slechts worden betrokken gedurende den toestand „luchtalarm", dus in een periode waarop een vijandelijke luchtactie aanstaande is en gedurende de actie. Een luchtactie zal zeker niet plaats vinden indien de vijand erin geslaagd is de stad te bezetten. Is deze bezetting een feit geworden, dan heeft het niet den minsten zin zich in de schuilplaatsen op te houden. Voor een opzettelijk bombardeeren der schuilplaatsen behoeft geen vrees te bestaan; immers zal de vijand zijn kostbare bommen op voor hem meer nuttige wijze trachten aan te wenden.

De heer Mansvelt heeft in herinnering gebracht de bezwaren, welke door zijn fractie verleden jaar zijn voorgebracht tegen het voteeren van de toen aangevraagde credieten voor de luchtbescherming, omdat deze organisatie toenmaals zeer fundamenteele fouten vertoonde.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik mij niet vergis heeft de geachte spreker een debat op het oog, dat in het begin van dit jaar in den Volksraad is gehouden. Bij die gelegenheid heb ik uitvoerig uiteengezet, dat de Regeering, met het voorbeeld van andere landen voor oogen, juist van het begin af getracht heeft om fundamenteele fouten te voorkomen. Ik zal de destijds gegeven uiteenzetting niet herhalen, maar zou alleen in herinnering willen brengen, dat de Regeering ervan is uitgegaan, dat in de eerste plaats gezorgd moest worden voor centrale regelingen, zoowel op organisatorisch als op wetgevend gebied en dat eerst daarna de arbeid in plaatselijke sfeer met kracht zou kunnen worden aangevat. Er is echter van den aanvang af ook aandacht gegeven aan de plaatselijke organisaties, teneinde geen tijd verloren te laten gaan; immers met de opleiding van personeel en alles wat daarmede samenhangt is veel tijd gemoeid.

Toen dán ook het tijdstip van uitwerking van de organisatie naar beneden was aangebroken, is deze met voortvarendheid ter hand genomen. Het doet de Regeering veel genoe-

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

gen, dat de heer Mansvelt voor zoover Batavia betreft heeft kunnen wijzen op groote vorderingen in dit opzicht. Ik kan hem de verzekering geven, dat bij andere plaatselijke organisaties ook goede vorderingen kunnen worden geconstateerd.

De Regeering is zich er steeds van bewust geweest, dat de luchtbescherming uiterst moeilijk te organiseeren zou zijn, hoewel in een land als dit verschillende factoren de oplossing van het vraagstuk eenigszins vereenvoudigen.

Voor de organisatie en de goede werking van de luchtbeschermingsmaatregelen is men vrijwel geheel aangewezen op de medewerking en de „goodwill'' van de ingezetenen, tenzij men zou overgaan tot de aanstelling op uitgebreide schaal van betaalde krachten en tot dwang. Aan het eerste valt in verband met de daaraan verbonden kosten uiteraard niet te denken en naar het tweede middel wil de Regeering — zooals reeds gezegd — eerst in de laatste plaats grijpen, hoewel Zij bij gebleken noodzaak niet zal aarzelen om daartoe over te gaan.

Dat de voorlichting van het publiek, naar de meening van den heer Mansvelt, nog te weinig vruchten heeft afgeworpen, moet z.i. geweten worden aan het gebrek aan contact tusschen de Regeering, als organisator van de burgelijke hulpdiensten, en het publiek.

Met verwijzing overigens naar hetgeen ik zooeven over de voorlichting van het publiek reeds heb gezegd, en met erkenning van de noodzaak om terzake naar betere resultaten te streven, meent de Regeering dat het haar te ver zou voeren, om — in het verband van het onderwerp van bespreking — op het verder betoog van den geachten spreker dieper in te gaan. Zij heeft met belangstelling daarnaar geluisterd, en meent zich voor het oogenblik te moeten bepalen tot het uitspreken van haar groote waardeering voor de spontane en enthousiaste bereidwilligheid van de zijde van de ingezetenen, om elk naar eigen krachten mede te werken aan de opvoering van de weerbaarheid van dit land. Als directe reactie daarop is het instituut der hulppolitie in het leven geroepen, waarvoor dadelijk een aantal richtlijnen werd vastgesteld, zoodat men plaatselijk reeds spoedig van deze hulporganisatie profijt kon trekken. De Regeering heeft, toen haar bleek, dat coördinatie van krachten noodzakelijk was om versnippering en onjuiste aanwending van de beschikbare persoonlijke middelen te voorkomen, de zoogenaamde „Weerbaarheidscommissie'' ingesteld om haar op korten termijn terzake te adviseeren. De resultaten van den arbeid van deze commissie ziet de Regeering met groote belangstelling tegemoet.

Met het betoog, dat de heer Kan in eersten termijn gehouden heeft, kan de Regeering zich over het algemeen zeer wel vereenigen.

De belangrijkste maatregel voor bescherming van de bevolking tegen aanvallen uit de lucht is inderdaad de zoogenaamde luchtafweer, gelijk zoowel de heer Kan als zijn geacht medelid Soangkoepon hebben opgemerkt. Daarnaast zijn evenwel passieve luchtbeschermingsmaatregelen noodig.

Het ligt echter — zooals bekend — geenszins in de bedoeling der Regeering voor alle plaatsen in dit uitgestrekte eilandenrijk zoodanige maatregelen te treffen.

Ik wil niet ontkennen, dat het aanleggen van loopgraven een onrustige stemming kan veroorzaken, doch het nalaten van dien maatregel zou stellig nog meer onrust verwekken. De bevolking behoort echter zoo goed mogelijk te worden voorgelicht, opdat zij begrijpe, dat dergelijke voorzieningen — in haar eigen belang — tijdig moeten worden getroffen.

De laatste spreker in eersten termijn, de heer C. C. van Helsdingen, heeft nog de aandacht gevestigd op een artikel in de „Banier'' van 20 Juni jl.

Naar aanleiding van hetgeen het geachte lid daarover mededeelde zou ik thans slechts willen opmerken, dat daarin een juist onderscheid gemaakt is tusschen de bevolking der

(Soangkoepon.)

binnen- en buitenwijken; het stedelijk luchtbeschermingsplan, i.c. het loopgravenplan en de verspreide legering, houden dan ook hiermede rekening.

De door spreker bedoelde schuilplaatsen in Polonia kunnen zeer wel bruikbaar zijn. De Regeering zal doen nagaan of dat voorbeeld voor navolging kan worden aanbevolen. Waar de plaatselijke organisaties zooveel mogelijk worden vrijgelaten in de samenstelling en uitvoering van het loopgravenplan en de supervisie in handen is gelegd van de luchtbeschermingsdirectie, waarin een vertegenwoordiger van het autonome ressort zitting heeft, mag verwacht worden, dat daarbij de economische zijde van het vraagstuk niet uit het oog wordt verloren.

De Regeering onderschrijft geheel hetgeen het geachte lid in zijn rede naar voren heeft gebracht ten aanzien van de voorlichting der bevolking in een regentschap door haar eigen bestuurshoofd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermede de voornaamste punten in de in eersten termijn gehouden redevoeringen beantwoord te hebben.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft mij nog niet geheel kunnen overtuigen. Ik zou met name gaarne zien, dat Zij uit eigen beweging richtlijnen aangeeft voor de luchtbescherming, daarvoor een plan uitstippelt en vooral duidelijk maakt, welken steun de bevolking daarbij kan verleenen. Wat er op het gebied der luchtbescherming thans is verricht acht de Regeering bevredigend, doch alleen de practijk zal kunnen uitwijzen, of er in dit opzicht werkelijk het noodige is verricht.

De Regeering kan mijn inzicht niet deelen, dat de schuilkelders straks muizenvallen zullen worden voor degenen die er een toevlucht in zoeken. Er zijn, zegt Zij, thans schuilkelders voor 35 000 personen te Batavia. Waar deze zijn gelegen, kan een vijand gemakkelijk onderkennen. Het is b.v. algemeen bekend, dat de landskantoren van schuilkelders voorzien zijn. Als de vijand nu begint met eenige bommen af te werpen, dan zullen de menschen zich naar die schuilkelders begeven, en dat tijdstip zal hij benutten om een bommenregen op de omgeving van de schuilplaatsen te laten neervallen. Aangezien zich onder deze menschen ook vele regeeringspersonen bevinden, zullen deze zich juist niet naar die schuilkelders moeten begeven, want op hen heeft de vijand het uiteraard in de eerste plaats gemunt.

Maar het voornaamste is, dat de bevolking wordt ingeschakeld, zoo, dat zij de Regeering bij den afweer van-, althans de beveiliging tegen luchtaanvallen actief kan steunen. Wat de regent van Bandoeng deed was slechts een poging, om de bevolking gerust te stellen. Dat is natuurlijk goed, maar men moet er niet mede volstaan, de menschen rustig te houden en ze verder te behandelen als een dommekracht, men moet de bevolking laten meewerken en meedenken. Dit alles moet tijdig worden voorbereid. Het is natuurlijk goed, de bevolking voor te houden, dat zij vertrouwen moet hebben in de Voorzienigheid maar men moet dan tevens de Voorzienigheid de helpende hand bieden.

(De heer Verboom: Dat is oneerbiedig. Ik begrijp niet, dat de heer Van Helsdingen niet interrumpeert.)

Natuurlijk is vertrouwen in de Voorzienigheid een eerste voorwaarde, doch ook onze godsdienst leert ons, dat wij maatregelen moeten treffen om ons te verdedigen dus ook tegen een aanval van buiten. Wat ik nu van de Regeering vraag, is, ons daarbij te helpen op actieve wijze. Zij stelle niet alleen de bevolking gerust, maar schakele haar in de actieve defensiewerkzaamheden in. Laat men diegenen, die in staat zijn wapens te voeren, reeds thans bv. met het geweer laten oefenen, opdat zij, als het noodig mocht zijn, voor de verdediging gereed staan.

De heer Mansvelt heeft er gisteren aan herinnerd, hoe slechts vijfduizend Calvinisten den strijd tegen Spanje hebben opge-

(Mansvelt, Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
vat en gewonnen, maar zij stonden onder de bezielende leiding van Willem van Oranje en zulk een figuur nu missen wij hier. Laat de Regeering daarom nu de leiding nemen en zorgen, dat wij allen met vereende krachten aan de verdediging van ons land kunnen deelnemen. De bevolking moet individueel, man voor man, voor haar taak worden bekwaamd en ieder moet het werk te verrichten krijgen waartoe hij speciaal in staat is. Men make reeds nu een soort werkverdeeling, wijze menschen aan en bevordere hun oefening. De heer Soeria Nata Atmadja heeft gezegd, dat dit aan den resident goed is toevertrouwd, maar ik voeg daaraan toe: laat het bestuur samenwerking zoeken met de vertrouwensmannen der bevolking, zoodat er contact komt, dan pas kan er goed werk worden verricht.

De heer **Mansvelt**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan met enkele korte woorden volstaan. Hetgeen ik heb gezegd, heeft allerminst de strekking het dezen Regeeringsgemachtigde of de Regeering in deze tijden moeilijk te willen maken. Ik bedoelde ook niet oude koeien uit de sloot te halen; wat mijn fractie wenscht, is slechts dat komt vast te staan, hoe het in de toekomst met de luchtbescherming zal gaan. Wanneer ik bij dit onderwerp zaken heb aangeroerd als de burgerdienstplicht, is dat niet, omdat ik die er met de haren wil bij sleepen, maar omdat die zaak met de heele materie der luchtbescherming samenhangt. Immers een slechte regeling van dien burgerdienstplicht heeft haar repercussie op het gebied der luchtbescherming.

De moeilijkheid bij het aanwerven van personeel vindt haar oorzaak grootendeels in het feit, dat de Overheid op ander terrein niet met succes is werkzaam geweest.

Ik heb alleen beoogd te zeggen, dat de Regeering in deze materie coördineerend moet optreden, dat Zij de zaak moet bezien als één geheel, waarbij iedereen zijn bepaalde taak aangewezen krijgt en daarmee uit. Wij behoeven heden niet met de zachte hand te worden geregeerd, er moet eenvoudig worden gezegd: Dát doet ge. Dat is wat het publiek op het oogenblik wil. Men wenscht thans geregeerd te worden en duidelijke richtlijnen te hebben voor hetgeen moet gebeuren. Is er te weinig tijd, dan moet worden ingegrepen ook in onze gewone werkuren, dan moet men maar de kantoren om vier uur sluiten en daarna de menschen oproepen voor hun oefening, vereischt voor hun taak bij de defensie, de luchtbescherming, het Roode Kruis enz. Dan pas zal er niet alleen maar een nominale aanwijzing zijn, maar dan bereikt men, dat, als het uur is aangebroken waarop deze nevenfuncties hoofdfuncties worden, wij te doen hebben niet met ongetrainde menschen, doch met personen die ieder voor zich hun plaats weten.

Dat is de toestand, waarheen wij moeten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan in mijn antwoord gelukkig zeer kort zijn.

Hetgeen de heer Soangkoepon nog heeft opgemerkt over de muizenvallen, zooals het geachte lid ze noemt, heeft de Regeering er niet van kunnen overtuigen, dat het niet noodzakelijk en zeer nuttig is voor de bevolking goede schuilloopgraven aan te leggen.

De opmerkingen over de door den heer Soangkoepon en andere geachte leden noodzakelijk geachte coördinatie kan de Regeering zeer wel onderschrijven. Ook de heer Mansvelt heeft op dit punt vooral de aandacht gevestigd en het geachte lid zal uit hetgeen ik in eersten termijn reeds heb verklaard, kunnen hebben opgemerkt, dat ook de Regeering het noodzakelijk acht, de volle aandacht daarop te vestigen en gevestigd te houden.

(Soeroso.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Soeroso c.s. (st. 4; H 101).

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! In de motie worden drie desiderata naar voren gebracht.

In de eerste plaats vraagt de motie de propaganda voor de luchtbescherming zoo intensief mogelijk te doen geschieden. Dit verzoek is gegrond op de overweging, dat men in het algemeen van meening is, dat deze propaganda nog niet intensief genoeg wordt gevoerd. Daarom ligt in de motie een zekere aansporing om de propaganda intensiever te voeren.

In de tweede plaats vraagt de motie het verleenen van een schadeloosstelling aan personen, die door het verrichten van werkzaamheden ten behoeve van de luchtbescherming dagelijksche inkomsten moeten missen. Ik doel hiermede in het bijzonder op de kleine luyden, taxichauffeurs, sadokoetsiers en kleine Inheemsche neringdoenden, die geen vaste inkomsten genieten. Indien deze menschen, hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen, diensten verrichten voor de luchtbescherming, is het billijk, dat zij een zekere schadevergoeding ontvangen in het bijzonder voor het levensonderhoud van het gezin. Verschillende menschen zullen diensten voor de luchtbescherming moeten verrichten. Er is een groep van landsdienaren en vaste werknemers van maatschappen e.d., die doorloopend salaris ontvangen, maar daarnaast ook een andere groep, zooals ik zooeven noemde, de taxichauffeurs, de sadokoetsiers, enz., die geen vaste inkomsten hebben en door het verrichten van diensten voor de luchtbescherming inkomsten derven. Het lijkt mij billijk, dat deze menschen voor het verrichten van luchtbeschermingsdiensten een schadeloosstelling ontvangen.

In de derde plaats wenscht de motie, dat meer gelden worden gevoteerd ten behoeve van afdoende maatregelen voor den aanleg van degelijke en voldoend talrijke schuilplaatsen in groote steden. Ik ben van meening, dat niet alleen het aantal, maar ook de kwaliteit van de aangelegde schuilkelders en schuilloopgraven nog te wenschen overlaat.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft medegedeeld, dat het aantal schuilkelders en schuilloopgraven te Batavia ongeveer 180 bedraagt. Deze zullen 35.000 personen kunnen bevatten. Ik meen, dat deze cijfers er wel op wijzen, dat het aantal schuilkelders en schuilloopgraven nog te gering is.

Wat de hoedanigheid van de schuilplaatsen betreft, ik meen dat deze op het oogenblik nog niet zoodanig is dat zij degelijk kan worden genoemd. Ik heb hedenmorgen ergens op Petodjo een schuilplaats gezien. Deze was zonder ventilatie en zonder verlichting. Ik meen, dat bij een bomaanval minstens 25 à 30 menschen gedwongen zullen zijn, zich daarin van een schuilplaats te verzekeren. Deze menschen zouden door van de door mij bedoelde schuilplaats gebruik te maken, binnen een paar minuten door verstikking sterven, daar er geen ventilatie is.

Het is daarom noodig, dat niet alleen te Batavia, maar ook te Soerabaja, Bandoeng en Semarang meer schuilkelders en schuilloopgraven worden aangelegd en dat het aantal daarvan niet alleen kwantitatief, maar ook kwalitatief beter zal zijn dan wat men op het oogenblik heeft.

Ik zal voorloopig verder niets over deze motie zeggen, doch afwachten, wat mijn geachte medeleden hierover hebben op te merken.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Is het misschien mogelijk, dat ik nu direct het woord krijg? Het zou wellicht de debatten zeer kunnen bekorten.

De **Voorzitter**: Uiteraard kan de Regeeringsgemachtigde dadelijk het woord krijgen.

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur, Soeroso.)
Het woord is dus aan den directeur van Binnenlandsch Bestuur, die hierom gevraagd heeft.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dan willen beginnen met vast te stellen, dat de Regeering slechts tegen één zinsnede van de motie bezwaar heeft, t.w. de zinsnede, luidende:

„met vermijding van invoering van luchtbeschermingsdienstplicht",

want dit door de ordonnantie gegeven dwangmiddel zal ongetwijfeld moeten worden toegepast indien het aantal vrijwilligers onvoldoende is.

Ook de Regeering is ten volle overtuigd van de noodzaak, een intensieve propaganda te voeren ter verkrijging van de vrijwillige medewerking van alle bevolkingsgroepen aan de luchtbescherming. Zooals ik reeds in mijn antwoord in eersten termijn heb medegedeeld, zal Zij daartoe geen middel onbeproefd laten.

Verder overweegt Zij reeds thans het verleenen van schadevergoeding aan personen, die ten gevolge van werkzaamheden ten behoeve van de luchtbescherming dagelijksche inkomsten moeten derven, ongeacht het resultaat van de werving van vrijwilligers. Het laat zich overigens aanzien, dat ook indien een stelsel van schadeloosstellingen wordt ingevoerd, voor enkele plaatsen niet ontkomen zal kunnen worden aan de toepassing van de bepalingen der Luchtbeschermingsordonnantie, welke de aanwijzing van luchtbeschermingsdienstplichtigen mogelijk maken.

De bouw van publieke schuilplaatsen heeft, zooals ik reeds eerder mededeelde, de volle aandacht van de Regeering. In alle luchtbeschermde plaatsen worden de ontworpen schuilloopgravenplannen met voortvarendheid tot uitvoering gebracht. Het aantal op te richten schuilgelegenheden zal nog belangrijk vermeerderd worden, zoodat het belangrijk grooter zal worden dan oorspronkelijk in de bedoeling lag.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de zooeven door mij bedoelde zinsnede in de motie zou worden aangevuld met de woorden „voor zooveel mogelijk," geplaatst tusschen de woorden „vermijding" en „van", zoodat het desbetreffende deel van de motie zou komen te luiden:

„met vermijding voor zooveel mogelijk van invoering van luchtbeschermingsdienstplicht,"

heeft de Regeering tegen deze motie, die dan feitelijk overbodig zal zijn, geen bezwaar.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer Soeroso nog het woord, alvorens de beraadslaging over de motie in eersten termijn wordt voortgezet?

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou namens de onderteekenaren van de motie de verklaring willen afleggen, dat wij geen bezwaar hebben tegen de door de Regeering voorgestelde wijziging van de motie.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat de motie met deze aanvulling eigenlijk overbodig is. Ik meen echter, dat dit niet het geval is, omdat hierbij ook het derde desideratum van de motie in beschouwing dient te worden genomen, inhoudende, dat meer gelden moeten worden gevoteerd ten behoeve van afdoende maatregelen voor den aanleg van degelijke en voldoend talrijke schuilplaatsen in groote steden. De bedoeling van dit desideratum is, dat men geen primitieve schuilplaatsen zal aanleggen, zooals thans het geval is. Daarop heb ik zooeven ook reeds gewezen. Men dient de schuilgelegenheden zoo degelijk mogelijk te construeeren.

De heer **Drossaers,** directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Mag ik even interrumpeeren? Toen ik zooeven de suggestie plaatste om de woorden „voor zooveel mogelijk" in de motie in te lasschen, was dit redactioneel niet geheel juist. Van vermijding van „invoering" van luchtbeschermingsdienstplicht, die in de ordonnantie is vastgelegd, kan immers geen sprake zijn. De zinsnede in kwestie zal moeten luiden:

„met vermijding zooveel mogelijk van de toepassing van luchtbeschermingsdienstplicht."

(Voorzitter, De Boer.)

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ook tegen de nader door de Regeering voorgestelde wijziging der motie hebben de voorstellers geen bezwaar.

De **Voorzitter**: De motie-Soeroso is gewijzigd als door de Regeering is aangegeven. De tweede overweging van de motie luidt derhalve:

„ten tweede —: dat, wanneer ondanks intensieve propaganda het aantal vrijwilligers nog te klein blijkt, de medewerking — met vermijding voor zooveel mogelijk van de toepassing van luchtbeschermingsdienstplicht — dient te worden bevorderd" enz.

Verlangt een van de leden nog het woord over de aldus gewijzigde motie? Zoo niet, dat kan tot stemming over de motie worden overgegaan.

De gewijzigde motie-Soeroso c.s. (st. 4) en vervolgens ook de aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen I, II, III, IIIB, IIIC, IV, V, VA, VI, VIA, VIB, VII, VIIA, VIIB, VIIC, VIIF, VIIG, VIIH en VIIL worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans schors ik de vergadering voor eenige oogenblikken, totdat de Regeeringsgemachtigde, die omtrent Onderwerp **38** voorlichting zal geven, ter vergadering zal zijn gekomen.

De vergadering wordt te 9.55 uur v. m. voor eenige oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie ter opschorting van enkele verplichtingen, rustende op levensverzekeringmaatschappijen, welker premie-reserve is belegd in waarden, die zich in door den vijand bezet gebied bevinden (Ond. **38**).

De Regeering heeft verzocht vóór morgen de beslissing van den Raad te mogen vernemen, in verband waarmede door de sectie-voorzitters een verzoek tot voorbehoud is ingediend.

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van vorengenoemde ontwerp-ordonnantie. (Ond. **38**.)

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten, waarna hiertoe onmiddellijk wordt overgegaan.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals de memorie van toelichting aangeeft, beoogt de voorliggende ontwerp-ordonnantie de opschorting van enkele verplichtingen, rustende op levensverzekeringmaatschappijen, die hier te lande haar arbeidsveld hebben, doch wier premie-

(De Boer.)

reserve buiten Indië geheel of gedeeltelijk in door den vijand bezet gebied is belegd, een en ander in afwachting van een definitieve regeling van het overheidstoezicht uit te oefenen op het levensverzekeringbedrijf.

Het schijnt mij toe, dat hier een niet geheel juiste band gelegd wordt tusschen het willende regelen van het toezicht en het geven van voorschriften met betrekking tot de verhouding welke in verband met de tijdsomstandigheden zal bestaan tusschen verzekerden en verzekeraars.

Ik neem aan, dat de Regeering beide beoogt te regelen, dus zoowel het toezicht houden op een goed beheer als het regelen van bedoelde verhouding tusschen het bedrijf en de verzekerden. Indien dit juist is, verdient het aanbeveling de considerans dienovereenkomstig te wijzigen.

De Regeering licht haar voorstel verder als volgt toe:

„Intusschen doet zich het gevaar voor, dat in een aantal gevallen getracht zal worden met betrekking tot deze levensverzekeringmaatschappijen de nakoming van de verplichting tot afkoop, dan wel tot beleening voor het maximum-bedrag van polissen af te dwingen. Het spreekt wel vanzelf, dat in de gegeven omstandigheden zulk een actie, vooral bij algemeene navolging, iedere regeling onmogelijk zou maken en de levensverzekeringmaatschappijen zou dwingen op korten termijn haar aanwezige reserves te realiseeren, terwijl daardoor bovendien slechts een deel van de verzekerden de afkoop- of beleeningsommen zou verkrijgen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij daarmede vereenigen, zonder twijfel is het noodzakelijk, dat ten aanzien van deze bedrijven van overheidswege wordt ingegrepen wil voorkomen worden, dat het levensverzekeringsbedrijf hier te lande ontwricht wordt, waardoor niet alleen de belangen van de verzekerden geschaad zouden worden, doch zeker ook vele andere belangen, verband houdende met de uitstaande beleggingen dezer bedrijven, verstoord zouden worden.

In beginsel kan ik mitsdien zeer wel met de voorgestelde regeling instemmen. Echter mis ik, om mij een definitief oordeel over de gevolgen van de voorgestelde regeling te kunnen vormen, de uitvoeringsvoorschriften bedoeld in lid 2 van artikel 1 van deze ordonnantie, waarbij is bepaald:

„Beleening van verzekeringen door de in lid (1) bedoelde maatschappijen mag niet plaats vinden dan met inachtneming van de door den Directeur van Economische Zaken te stellen voorschriften."

Ik zou het op prijs stellen, indien de Regeeringsgemachtigde in groote lijnen kan aangeven hoe de Regeering zich deze voorschriften gedacht heeft en in welke gevallen de directeur van Economische Zaken zal mogen toestaan, dat beleeningen worden afgesloten.

Zal, Mijnheer de Voorzitter, zoo zou ik mede gaarne weten, ook rekening worden gehouden met de belangen van verzekerden, die reeds vóór de inwerkingtreding van deze ordonnantie verplichtingen hebben aangegaan er op vertrouwende, hun polis te kunnen beleenen, en door de werking van deze ordonnantie in moeilijkheden komen?

Waar uit de memorie van toelichting blijkt, dat met de indiening van de voorstellen voor een definitieve regeling van deze stof nog eenige tijd gemoeid zal zijn en de Volksraad zich nu niet over de uitvoeringsvoorschriften kan uitspreken, wil ik er bij de Regeering op aandringen de teugels niet al te strak aan te halen, omdat het toch zeer wel begrijpelijk is, niet alleen begrijpelijk, Mijnheer de Voorzitter, doch het is een bekend feit, dat er verzekerden zijn, wier polis als eenige spaarbrief geldt, zoodat deze in de gevallen, dat zij door ziekte of anderszins worden getroffen, in financieele moeilijkheden zouden geraken, indien de polis geen uitkomst meer kan geven. Dergelijke gezinnen zouden dus ernstig worden gedupeerd indien zij, zooals gezegd is, niet meer op hun polis zouden kunnen terugvallen. Ook voor neringdoenden kan het, vooral in

(Kan.)

deze moeilijke tijden, noodig zijn, dat via de polis het bedrijfskapitaal aangevuld wordt. Het zou niet juist zijn, deze gezinnen en deze neringdoenden door een te straffe regeling in handen van woekeraars te drijven. Ik acht het bepaald noodzakelijk dat, en dan vooral voor de financieel minder draagkrachtigen, de regeling zoo soepel mogelijk zal worden toegepast.

Ook met betrekking tot de premiebetaling dienen de verzekeringsbedrijven ervan doordrongen te worden, dat zij in voorkomende gevallen een milder standpunt dienen in te nemen dan in normale tijden. De bescherming mag niet eenzijdig werken ten opzichte van de levensverzekeringbedrijven. Immers, ook onder de verzekerden zullen er zijn, die door de bezetting van ons moederland financieel gedupeerd zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Gelijk uit de memorie van toelichting verder kan blijken beoogt de Regeering te komen tot de instelling van een Indische verzekeringskamer. Ik juich dit toe, doch vraag mij met eenige verwondering af hoe het komt, dat daartoe niet reeds eerder werd overgegaan. Ik meen te weten, dat de Regeering reeds jaren geleden in deze richting werkzaam geweest is en daartoe bij het Departement van Justitie een afdeeling heeft gesticht. Kan de Regeeringsgemachtigde den Volksraad terzake wellicht eenige inlichtingen verschaffen?

Van deze gelegenheid wil ik voorts gaarne gebruik maken om de Regeering te verzoeken, bij den opzet der te nemen maatregelen om te komen tot toezicht op de uitoefening van het levensverzekeringsbedrijf, mede te betrekken het toezicht op de als paddestoelen hier te lande uit den grond schietende bouwkassen en begrafenisfondsen. Dit is te meer noodig omdat bij deze maatschappijen, die volgens haar prospectici met groote kapitalen werken, voor het meerendeel kleine spaarders zijn betrokken, welke bij scheef gaan van deze fondsen niet in staat zijn, hun verloren gegane spaarpenningen terug te verdienen. Tegen dergelijke eventualiteiten dient de overheid stelling te nemen.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik willen vragen of de Regeering reeds nu in staat is, omtrent de grootte van de beleggingen hier te lande eenige mededeelingen te doen. In het bijzonder zou ik willen vernemen, of de hier belegde fondsen voldoende dekking geven voor de aangegane verplichtingen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals de geachte vorige spreker kan ik toejuichen, dat de Regeering maatregelen treft om het voortbestaan der levensverzekeringmaatschappijen, ook in het belang der verzekerden, te waarborgen en er voor zorg te dragen, dat niet op die maatschappijen een beroep zal worden gedaan van zoodanigen aard dat zij verplicht zouden zijn haar betalingen te staken.

Lezen wij in de memorie van toelichting, dat de Regeering doende is een verzekeringskamer in het leven te roepen, waarvoor veel arbeid en voorbereiding noodig is, dan doet dat wel eigenaardig aan voor hen, die sedert jaren en jaren daarop wachten. Ik herinner mij, dat toen de heer Dr. Rutgers nog directeur van Justitie was, reeds een ontwerp werd opgemaakt tot instelling van een verzekeringskamer. Dit ontwerp is — ik mag nu wel uit de school klappen, want het is een heele tijd geleden voorgevallen — door een hooge instantie op zoodanige wijze gewijzigd, dat de toenmalige directeur van Justitie de verantwoording voor het veranderde ontwerp niet durfde aanvaarden. Het is toen blijven liggen en er is een toestand als die van na 10 Mei noodig geweest om de Regeering thans te herinneren aan Haar plicht een verzekeringskamer in te stellen.

Het moet mij toch van het hart, dat deze maatregel van de Regeering niet noodig zou zijn geweest wanneer Zij had medegewerkt aan hetgeen zoo dikwijls in den Volksraad als wenschelijk werd aangeduid, nl. zorg te dragen dat het grootste deel van wat hier werd ontvangen, ook hier werd belegd,

(Soeroso.)

ten voordeele van het Land en ter verzekering, zij het slechts betrekkelijk, van een goede functionneering van het bedrijf.

Dat is niet geschied; wat de verzekerden hier hebben opgebracht, heeft men gemeend in het moederland te moeten beleggen en men zit nu met alle consequenties van dien en kan niet meer aan zijn geld komen. Ik hoop, dat deze les door de Regeering zal worden ter harte genomen. Ik heb omtrent de pensioenfondsen het zelfde opgemerkt.

Kan ik met de voorstellen der Regeering medegaan omdat zij noodzakelijk zijn in verband met de bescherming der levensverzekeringmaatschappijen en de verzekerden, ik wil toch een vraag stellen die eenigszins analoog loopt met hetgeen de Regeering thans voorstelt. Het is bekend, dat vele huiseigenaren hypotheken hebben staan op hun bezittingen en deze grootendeels zijn gevestigd juist bij de zelfde levensverzekeringmaatschappijen. Door de verhooging nu van de opcenten enz., ten gevolge waarvan de belastingplichtigen belastingpenningen hebben te betalen op een wijze waarop onder gewone omstandigheden niet zou zijn te rekenen, kan het mogelijk zijn, dat zij niet in staat blijken de hun opgelegde periodieke aflossingen te effectueeren. Ik wil niet zeggen, dat, wanneer zij daarom den hypotheekhouder of -houdster om uitstel verzoeken, deze beslist onwillig zullen zijn om bij wijze van tegemoetkoming toe te staan, dat de aflossing niet plaats heeft, maar ik zou toch willen vragen, of het niet op den weg van de Regeering ligt te verklaren, dat Zij daarop attent is, dat Zij haar invloed zal aanwenden, dat de belastingplichtigen, die aan 's Lands schatkist in het belang der defensie meer te offeren hebben, dan waarop zij gerekend hebben, ook te dien opzichte een zekere tegemoetkoming van den geldschieter ontvangen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! In de toelichting op de voorgestelde ontwerp-ordonnantie mis ik uitvoerige inlichtingen der Regeering omtrent het vermogen van de verzekeringmaatschappijen, die in verband met de bezetting van Nederland verloren gegaan zijn. Indien het vermogen van deze maatschappijen door de bezetting van Nederland eens als voor 90% of meer verloren mag worden beschouwd, is een maatregel, als thans wordt voorgesteld, naar mijn meening toch niet langer uitvoerbaar; dan zou mijns inziens de Regeering beter de verklaring kunnen afleggen, in het bijzonder gericht tot de verzekerden, dat de verzekeringmaatschappijen in verband met het verloren gaan van haar vermogen niet in staat zijn haar verplichtingen na te komen.

Nu de Regeering te dezen opzichte in gebreke is gebleven, wil ik gaarne afwachten, wat de Regeering aanstonds zal antwoorden.

Intusschen wil ik gaarne mijn meening over deze materie naar voren brengen.

De maatregel kan geen andere beteekenis hebben dan dat, zij het natuurlijk voor een bepaalden tijd, de rechten der verzekerden vervallen. Deze vervallenverklaring zonder meer, zij het, zooals ik zeide, voor een bepaalden termijn, is toch niet billijk tegenover personen — de heer De Boer wees er zooeven reeds op — die onverwachts geld noodig hebben. Het kunnen menschen zijn, die wellicht onverwachts hun betrekking verliezen of door ziekte of sterfgeval in moeilijke financieele omstandigheden komen te verkeeren. Ik meen, dat voor zulke personen uitzonderingsmaatregelen moeten worden getroffen. Dat vind ik in ieder geval zeer billijk, want ook ik vrees, dat, gelijk anderen vóór mij vreesden, deze menschen het geld straks moeten zien te krijgen op een andere wijze, die niet in hun voordeel is.

Ik bedoel nl. het sluiten van leeningen bij woekeraars, waarop ook de heer De Boer reeds heeft gewezen.

Ik hoop daarom, dat de geachte Regeeringsgemachtigde straks ten aanzien van de geuite wenschen een tegemoetkomende houding zal willen aannemen.

(Kloppenburg, Kasimo.)

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! De indiening van deze ontwerp-ordonnantie (Ond. **38**), betreffende de opschorting van enkele verplichtingen rustende op levensverzekeringmaatschappijen, kan ik in het algemeen toejuichen. Het gaat hier eigenlijk om de bescherming van de verzekerden. Ik wilde echter gaarne nog eenige vragen aan den geachten Regeeringsgemachtigde stellen en opmerkingen maken en wel:

1e. Door wie worden de belangen van de verzekerden behartigd bij de vrij diepgaande voorbereiding bij de instelling van een Indische Verzekeringskamer?

2e. De Memorie van Toelichting spreekt ervan, dat er nog eenige tijd gemoeid zal zijn met bovengenoemde voorbereiding. Zal dit drie maanden duren, zes maanden of langer?

3e. De derde alinea van de Memorie van Toelichting begint met de woorden: „Teneinde een dergelijke actie te voorkomen.....".

Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde, zij het misschien ten overvloede, er opmerkzaam op willen maken, dat het hier meestal gaat om den eisch tot naleving van reeds vastgelegde verplichtingen door de levensverzekeringmaatschappijen, m.a.w. de levensverzekeringmaatschappijen vragen eigenlijk om opschorting van haar verplichtingen; de verzekerden hebben in de meeste gevallen reeds aan hun verplichtingen voldaan en het is misschien goed, Mijnheer de Voorzitter, om deze verhouding nog eens extra te belichten.

M.i. moeten de levensverzekeringmaatschappijen — ik spreek hier in het algemeen, — bij het behandelen van allerlei aanvragen om beleening, afkoop etc. wel bedenken, dat de verzekerden wèl aan hun verplichtingen voldaan hebben, dat de maatschappijen weliswaar door force majeure en in het algemeen belang, gedwongen zijn om uitstel van de nakoming van haar verplichtingen te vragen. Mijn bedoeling is nu ertegen te waarschuwen, dat de Regeering niet al te eenzijdig de positie der maatschappijen in het oog moet houden en geen gram minder aandacht aan de noodpositie der verzekerden schenke. M.a.w. dat de Regeering het uiterste van de maatschappijen zal vergen ter nakoming van haar verplichtingen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot het voorliggende ontwerp wil ik voorop stellen, dat ik in het algemeen met den voorgestelden maatregel accoord kan gaan. Maar verder zou ik toch nog de volgende vragen willen stellen.

In de eerste plaats zou ik willen vragen, of mijn meening juist is, dat de maatregelen, die nu in behandeling zijn, zullen gelden voor alle levensverzekeringmaatschappijen, die hier te lande werken of verzekerden hebben. Ik stel deze vraag, Mijnheer de Voorzitter, omdat in de memorie van toelichting mijns inziens sprake is van eenige beperking. Hierin toch wordt gesproken van maatregelen die, ik citeer:

> „in behandeling (zijn), teneinde het ongestoord voortarbeiden te verzekeren van die levensverzekeringmaatschappijen, welker reserves zich voor een belangrijk deel bevinden in Nederland, dus in door den vijand bezet gebied."

Wanneer nu mijn meening juist is, zou ik verder willen vragen, of bij de diepgaande voorbereiding van bedoelde maatregelen, welke onder meer de instelling van een verzekeringskamer zullen omvatten, ook de kleine verzekeringmaatschappijen hier te lande, meestal in den vorm van onderlinge waarborgmaatschappijen, ingeschakeld zullen worden. Ik ben van meening, dat dit zijn nut kan hebben. Op die manier zou men beter achter de behoeften en nooden dier maatschappijen kunnen komen, zoodat men ook geëigende maatregelen kan treffen teneinde de levensvatbaarheid dier maatschappijen te kunnen bevorderen. En dit is toch ook

(Thamrin.)
gewenscht, vooral omdat het hier betreft maatschappijen, die getuigen van eigen initiatief en streven naar selfhelp onder de Inheemsche bevolking.

Mijn derde vraag betreft art. 1, lid 1. Deze vraag luidt, of de voorgestelde opschorting van het voldoen van bestaande verplichtingen uitsluitend zal gelden voor maatschappijen, welker premie-reserves geheel of gedeeltelijk in Nederland zijn belegd, zoodat andere hier gevestigde maatschappijen erbuiten vallen.

En wanneer dit inderdaad de bedoeling is, of dan de namen van de maatschappijen, waarvoor de maatregel zal gelden, op de een of andere wijze zullen worden gepubliceerd? Het publiek kan immers niet altijd weten, of een maatschappij een deel van zijn premiereserve werkelijk in Nederland heeft belegd.

Mijn volgende vraag heeft min of meer betrekking op het begrip beleggen. Wanneer een maatschappij een belangrijk deel van zijn premiereserve in den vorm van deposito heeft belegd bij een bankinstelling, die uiteraard vorderingen heeft op lichamen in Nederland, valt bedoelde maatschappij dan in de termen van de voorgestelde ordonnantie, zoodat ze de in uitzicht gestelde faciliteiten zal genieten?

Ten slotte een vraag over artikel 1 lid (2), waarover zooeven de heer De Boer reeds heeft gesproken. Als ik het wel heb, zijn er nog gevallen mogelijk, waarbij beleening van polissen bij wijze van uitzondering toegestaan zal worden. Gaarne zou ik vernemen, in welke gevallen dit mogelijk zal zijn. Als de geachte Regeeringsgemachtigde hiervan een of meer voorbeelden zou willen opnoemen zou ik hem daarvoor dankbaar zijn.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Men kan niet zeggen, dat deze ontwerp-ordonnantie overvloeit van duidelijkheid en uitvoerigheid. De ontwerp-ordonnantie heeft tot strekking om de verplichtingen van levensverzekeringmaatschappijen, wier beleggingen in bezet gebied geheel dan wel ten deele plaatsvinden, tijdelijk op te schorten, totdat de voorbereiding van de instelling van een verzekeringskamer is beëindigd.

Mijnheer de Voorzitter! Reeds jaren geleden is er door den Volksraad op aangedrongen, een verzekeringskamer in te stellen, althans om toezicht uit te oefenen op de gestes van verzekeringmaatschappijen, ter waarborging van de belangen van de verzekerden. Totdusverre is dat nagelaten. Doch ik zal op dit punt niet gaan nakaarten over maatregelen, die in het verleden niet zijn genomen.

De Memorie van Toelichting deelt mede, dat de mogelijkheid van beleeningen open staat, doch alleen in die gevallen, waarbij te dien aanzien voorzieningen plaatsvinden in den vorm van voorschriften van den directeur van Economische Zaken. Ik zou nu willen vragen, of deze voorschriften er al zijn, dan wel of zij nog moeten worden opgesteld en voorts, of die voorschriften te zijner tijd ook gepubliceerd zullen kunnen worden.

Voorts zou ik willen vragen, of straks bij de instelling van de verzekeringskamer ook als eisch gesteld zal worden, dat de maatschappijen, die hier gevestigd zijn, of waarvan de verzekerden hier gevestigd zijn, haar beleggingen ook inderdaad in Indië zullen plaatsen.

De considerans van de ontwerp-ordonnantie spreekt van maatschappijen, wier premiereserves belegd zijn in waarden in bezet gebied, m.a.w. het betreft hier dus maatschappijen, die beleggingen hebben in Nederland. Ik zou nu willen vragen, of het toezicht op de verzekeringmaatschappijen zich alleen zal beperken tot de maatschappijen, wier reserves in Nederland belegd zijn, dan wel of dit toezicht zich ook zal uitstrekken tot levensverzekeringmaatschappijen, die elders dan in Nederland zijn gevestigd.

Wij weten n.l., dat hier verschillende levensverzekeringmaatschappijen werkzaam zijn, die b.v. haar zetel hebben in Canada dan wel in China of elders ter wereld. Daarom zou

(Verboom.)
ik gaarne vernemen, waar de considerans van de ontwerpordonnantie ten deze vrij beperkt is, of dit toezicht en deze opschorting van verplichtingen zich alleen zullen uitstrekken tot maatschappijen, wier beleggingsgebied zich alleen beperkt tot Nederland dan wel of dit toezicht zich ook zal uitstrekken tot levensverzekeringmaatschappijen, die elders dan in Nederland zijn gevestigd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou er op willen aandringen, om indien deze vraag bevestigend wordt beantwoord, dat toezicht dan niet te beperken tot de maatschappijen, die haar beleggingen in Nederland hebben, maar van deze gelegenheid gebruik te maken om dat toezicht ook uit te oefenen op alle verzekeringmaatschappijen, die hier haar terrein van arbeid hebben, dus ook ten aanzien van die maatschappijen den eisch te stellen, dat de bedragen der premies hier te lande worden belegd.

Mijnheer de Voorzitter! Artikel 1, lid 1, schort de verplichting tot afkoop en restitutie van premies ten aanzien van de hier bedoelde maatschappijen op. Maar hoe zal nu de houding der Regeering zijn ten aanzien van die maatschappijen, waarvan vaststaat, dat het grootste deel van haar beleggingen ligt in bezet gebied? Waaromtrent dus geen zekerheid bestaat, dat deze maatschappijen straks haar verplichtingen zullen nakomen? Hier is een eenzijdige concessie gegeven en wel ten aanzien van de levensverzekeringmaatschappijen, door het doen opschorten van haar verplichtingen tegenover de andere partij, de verzekerden. Hoe acht de Regeering dit verantwoord, om ten aanzien van een groote maatschappij, wier vermogen grootendeels belegd is in bezet gebied, geen ratio aan de verzekerden te geven, wat betreft het staken van hun premiebetalingen, dan wel een anderen vorm van bescherming, waardoor voor hen zekerheid bestaat ook ten aanzien van die maatschappij?

De heer De Boer heeft zooeven de suggestie geplaatst om mede toezicht uit te oefenen op bouw- en spaarkassen. Ik zou willen opmerken, dat deze suggestie feitelijk valt buiten het kader van dit ontwerp, doch als de heer De Boer prijs stelt op toezicht op dergelijke lichamen, dan zou ik hem willen steunen, indien hij zijn suggestie zou willen uitbreiden ook tot het toezicht op beleggingen door banken, waardoor althans voor de spaarders en degenen, die geld bij een bank hebben, de zekerheid bestaat, dat ook die beleggingen grootendeels in Indië zullen plaats hebben.

Voorts zou ik nog aan de Regeering willen vragen of Zij ook voornemens is voor de brandverzekeringmaatschappijen een dergelijk toezicht op haar beleggingen in te voeren. Ik zou dit zeer op prijs stellen, te meer, waar de premies toch grootendeels worden betaald ter verzekering van hier te lande gelegen, bezittingen, zoodat het billijk is, dat de premies daarvoor ook hier te lande worden belegd en niet elders, waardoor overheidstoezicht niet mogelijk is.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Het is U bekend, dat de zaak die hier thans incidenteel aan de orde is gesteld, principieel al lang mijn belangstelling heeft en dat ik al op een andere plaats getracht heb hieromtrent van de zijde der Regeering de noodige voorlichting en de noodige duidelijkheid te verkrijgen.

Ik had liever bij dit onderwerp niet het woord gevoerd, omdat deze zaak t.z.t. in grooter verband en meer principieel aan de orde zal worden gesteld, doch daar wij op het oogenblik niet weten wanneer dat het geval zal zijn en deze zaak nu in discussie is gebracht, lijkt het mij toch wel goed toe, dat ook ik over deze zaak in het kort mijn meening en die van mijn fractie meedeel.

Ik juich het op zichzelf toe, dat deze maatregel wordt genomen. Hij is ook naar mijn meening noodzakelijk, niet alleen voor de levensverzekeringmaatschappijen maar ook voor degenen, die een levensverzekering hebben aangegaan. Niettemin wil ik er bij de Regeering op aandringen, deze zaak vol-

(Verboom.)
ledig in beschouwing te nemen en zich dus niet slechts rekenschap te geven van de moeilijkheden, die zich voordoen voor verzekeringmaatschappijen op dit punt als gevolg van de tijdsomstandigheden, doch tevens van de moeilijkheden voor de verzekerden en voor degenen, die bij de levensverzekeringmaatschappijen een hypotheek hebben aangegaan.

Deze beide punten zijn reeds uitvoeriger besproken door de heeren Kloppenburg en Kan en ik kan daarnaar dus verwijzen. Ik geloof zeker dat er aanleiding is om, wanneer de betaling van de rente of van de premies als gevolg van de tijdsomstandigheden bezwaren met zich brengt, daarvoor een tegemoetkomende regeling te treffen.

Verder lijkt het mij toch ook wel gewenscht dat degenen, die een levensverzekering hebben aangegaan, zoo spoedig mogelijk zullen weten, waaraan ze nu toe zijn. Ik geef toe, dat dit een zeer moeilijke zaak is, omdat men daarbij de beleggingen moet betrekken, die zijn geschied in gebieden, die thans door den vijand zijn bezet, maar het moet toch mogelijk zijn, zich hieromtrent een nader beeld te vormen en te komen tot een voorzichtige raming, zoodat degenen, die een levensverzekering hebben gesloten, voor zichzelf bij benadering kunnen vaststellen wat het beste is: voortzetting der levensverzekering of haar premievrij maken bijvoorbeeld. Dit lijkt mij een eisch van billijkheid, die door de verzekerden wel degelijk mag worden gesteld. Voor de betrokken verzekeringmaatschappijen zal het wellicht niet prettig zijn zich op die manier een deel van haar portefeuille te zien ontgaan, maar ik zou, met allen eerbied, dien ik overigens aan die maatschappijen en de door haar gevolgde politiek verschuldigd ben, toch willen zeggen, dat ze het er naar gemaakt hebben. Ze hebben zich — men kan daar nu lang of kort over praten — niet gehouden aan den regel, die in het levensverzekeringsbedrijf als een gulden regel, mag ik wel zeggen, wordt aangemerkt, namelijk dat men tegenover het risico, dat men aangaat bij het afsluiten eener verzekering, ook stelt een tegenwaarde in beleggingen in het land zelf.

Nu kan men wel zeggen: Indië en Nederland waren zóó nauw verbonden, dat daarop in het verleden niet is gelet en dat te voren niet kon worden uitgemaakt wat beter was: een belegging in Nederland of in Indië, maar daar de dreigende gevaren, die lagen opgesloten in de internationale situatie, zich al vele jaren lieten onderkennen en zich niet eerst kort geleden hebben afgeteekend, zou ik toch zeggen, dat het al vele jaren een plicht van de verzekeringmaatschappijen zou zijn geweest, zich daar ernstig rekenschap van te geven en er voor te zorgen dat levensverzekeringen, in Indië aangegaan en betaalbaar gesteld, ook een tegenwaarde zouden hebben gevonden in Indische beleggingen. De betrokken maatschappijen hebben wat dit betreft ernstig gefaald — om geen erger woord te gebruiken — en dat ze daar thans zelf de nadeelen van zouden ondervinden, acht ik volkomen billijk en rechtvaardig.

Men heeft ons altijd voorgehouden dat het levensverzekeringsbedrijf een bedrijf is, dat voor de maatschappij zeer heilzaam is, voor de maatschappij groote voordeelen meebrengt, voor de maatschappij van allesbeheerschend belang is. Deze meening ben ik nog steeds toegedaan, maar dat wil niet zeggen, dat niet óók in het levensverzekeringsbedrijf groote bezwaren zijn aan te wijzen. Ik hoop dan ook dat, wanneer men komt tot een nadere ordening en regeling van dat bedrijf, die fouten en bezwaren zoo goed mogelijk zullen worden weggenomen.

Het feit bijvoorbeeld dat, wanneer men op zijn polis een beleening sluit, daarvoor in normale omstandigheden een rente van 6% moet worden betaald, terwijl zulk een beleening op alle mogelijke wijzen is gedekt en er dan ook geen veiliger belegging denkbaar is, vind ik nog altijd een ernstige fout en ik hoop dan ook, dat die zoo spoedig mogelijk zal worden weggenomen.

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
Overigens sluit ik mij aan bij die sprekers die betreurden, dat de Regeering al niet lang geleden op dit gebied voorzieningen heeft getroffen, en dat daartoe pas wordt overgegaan nu metterdaad is gebleken voor welke gevaren men kan staan, als zoodanige voorziening uitblijft. Ik vraag mij af, waarom voor Indië al niet eerder tot instelling van een verzekeringskamer is overgegaan. Men krijgt onwillekeurig den indruk, dat men de levensverzekeringmaatschappijen heeft willen ontzien, terwijl toch, wanneer men spreekt over de groote beteekenis van het levensverzekeringbedrijf, op den voorgrond dient te staan zijn beteekenis voor de maatschappij als zoodanig, en dus o.m. ook zijn beteekenis voor de menschen die daarbij een verzekering hebben aangegaan. Dit belang moet mijns inziens domineerend zijn en dit belang is door de Regeering niet tijdig veilig gesteld. Met de andere sprekers blijf ik dat een ernstig bezwaar achten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Wenscht de Regeeringsgemachtigde direct te antwoorden, dan wel na de pauze?

De heer **De Vries,** Regeeringsgemachtigde: Ik zal gaarne na de pauze antwoorden, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord na de pauze plaats hebben.

De vergadering wordt te 10.52 uur v.m. geschorst en te 11.34 uur v.m. hervat.

De heer **De Vries,** Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil beginnen met den Volksraad dank te betuigen voor zijn medewerking om op zoo korten termijn dit ontwerp af te doen.

Het stemt de Regeering ook tot voldoening, dat bij de sprekers, die over het ontwerp het woord hebben gevoerd, geen bezwaren zijn gerezen tegen de voorgestelde maatregelen, doch dat de vragen en opmerkingen betreffen het inzicht der Regeering en wat Zij zich voorstelt te doen, wanneer de ordonnantie in het Staatsblad is geplaatst en wat de verdere plannen der Regeering ten aanzien van het levensverzekeringsbedrijf zijn.

Ik zou al dadelijk willen beginnen met aan te knoopen bij hetgeen de heer De Boer heeft opgemerkt over het verband tusschen deze regeling en de voorgestelde instelling van een verzekeringskamer. De heer De Boer zegt, dat dit twee verschillende onderwerpen zijn en vraagt, waarom er in de considerans een dergelijk verband tusschen deze onderwerpen gelegd is. Dit verband bestaat hierin, dat de voorgestelde maatregel bedoeld is als overbruggingsmaatregel en om te zorgen, dat de definitieve regeling niet zal worden bemoeilijkt, doordat in den tusschentijd door een misschien verontrust publiek aanvallen zouden worden gedaan op de reserves van de hier werkende verzekeringmaatschappijen, hetgeen later de werking van de verzekeringskamer en het voortzetten van het bedrijf der verzekeringmaatschappijen zou bemoeilijken.

Inderdaad ligt het verband uitsluitend daarin en daarom hoop ik, dat de geachte leden, die verder ingegaan zijn op de wijze, waarop de verzekeringskamer tot stand zal komen en wat verder in principe met de verzekeringmaatschappijen zal moeten gebeuren, hun beschouwingen daarover zullen willen opschorten, totdat daarvoor ampele gelegenheid komt bij de behandeling van het hoofdontwerp. Het lijkt mij niet gunstig, op dit moment den room van de melk te halen en bij dit voorontwerp reeds principieele beschouwingen te houden.

De heer Kloppenburg heeft gevraagd, hoe lang het naar het idee van de Regeering wel duren zal, eer het nieuwe

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

ontwerp den Volksraad zal bereiken en het geachte lid heeft in dit verband gesproken van drie maanden, zes maanden of langer. Het is mij uiteraard niet mogelijk, op het oogenblik een datum te noemen, waarop het nieuwe ontwerp den Volksraad zal kunnen bereiken, maar ik kan wel mededeelen, dat de Regeerig hierbij eer in weken dan in maanden denkt. De Volksraad behoeft dus niet bevreesd te zijn, dat dit onderwerp, zooals vroeger gebeurd is — en de Regeering betreurt dit evenzeer als de leden, die daarover gesproken hebben —, wordt voorbereid en daarna weer ter zijde gelegd. Ik mag ten aanzien hiervan misschien nog wel opmerken, dat het toen niet is neergelegd uit hoofde van een conflict in den boezem der Regeering, maar omdat men toen geen uitweg wist te vinden uit de moeilijkheden, daarin bestaande, dat waar de verzekeringskamer in Nederland ook toezicht zou moeten houden op maatschappijen, die in Nederland gevestigd zijn en haar bedrijf zoowel hier als in Nederland uitoefenen, allerlei ingewikkelde regelingen noodig zouden zijn om te zorgen, dat de beide verzekeringskamers elkaar niet in de wielen zouden rijden.

Bij het opstellen van de regeling, waarmede de Regeering thans bezig is, zal natuurlijk rekening gehouden worden met de ervaring van de verzekeringskamer in Nederland en ook met de moeilijkheden, welke in een vorige periode zijn gerezen. Daarbij zal zeker een van de belangrijke punten zijn, dat de verzekeringskamer toezicht uitoefent op de beleggingen van de maatschappijen. Maar hoe die regeling precies zal zijn moge worden voorbehouden aan de discussies, die bij de behandeling van het hoofdontwerp zullen plaats hebben, wanneer ook aan de Regeering beter bekend is wat in dit opzicht mogelijk is.

Ten aanzien van dit onderwerp is door verschillende sprekers naar voren gebracht, dat hierin ligt een bescherming van de verzekeringsmaatschappijen en niet zoozeer van de verzekerden. Daarbij is toch de vrees uitgesproken, dat de Regeering hierbij wel wat eenzijdig zou letten op de belangen van de maatschappijen en te weinig rekening zou houden met het feit, dat de verzekerden toch aan al hun verplichtingen hebben voldaan en toch ook in de eerste plaats mede aanspraak mogen maken op een bescherming van den kant van de Regeering. Nu meen ik in dit verband te mogen opmerken, dat er wel haast geen bedrijf is, waarbij minder kan worden gesproken van een tegenstelling tusschen het bedrijf en de clientèle. Het verzekeringsbedrijf immers belegt voornamelijk premiereserves en bezittingen, die ten goede komen aan de verzekerden, welke bezittingen in zekeren zin het rechtmatige eigendom van de verzekerden zijn en de verhouding tusschen de belangen van aandeelhouders en polishouders is bij de levensverzekeringen meestal wel zoodanig, dat, wanneer het het bedrijf goed gaat, het voornamelijk ook de polishouders goed gaat. Een verzekeringsbedrijf steunt ook volkomen en uitsluitend op het vertrouwen, dat het publiek in het bedrijf stelt, en het is juist zoowel in het belang van het publiek als in het belang van de verzekeringsmaatschappijen zelf, dat dit vertrouwen zoo ongeschokt mogelijk wordt gehandhaafd.

De voorgestelde regeling, die als overbruggingsmaatregel is bedoeld, zoowel als de definitieve regeling, die de Regeering voor oogen staat, zijn juist gericht op het stevig grondvesten van het vertrouwen van de verzekerden in de maatschappij.

Hierop zijn alle waarborgen gericht en hierop is ook de voorgestelde maatregel gericht. Immers men kan zeggen, dat het eerder gaat om een bescherming van de vertrouwende polishouders tegenover de wantrouwenden, dan om een bescherming van de maatschappij tegenover de verzekerden. Het komt de Regeering voor, dat wij moeten voorkomen, dat een betrekkelijk klein aantal personen, die geen vertrouwen meer zouden hebben in de toekomst van hun verzekeringsmaatschappij, het zouden bederven voor de vele anderen, die dat vertrouwen wel bezitten. Wanneer men de vraag stelt, zooals de heer Soeroso deze heeft gesteld, is het niet noodig de verzekerden te waarschuwen, want, wanneer b.v. 90% van het kapitaal verloren zou zijn gegaan, is eigenlijk alles verloren en moet men dan het publiek niet aanraden, zich maar op de een of andere wijze terug te trekken uit hun verzekering? Dan kan de Regeering hierop antwoorden, dat het in het geheel niet bekend wordt, of iets verloren is gegaan en hoeveel en in hoeverre hetgeen in Nederland door oorlogsgeweld of door maatregelen van den vijand verloren is gegaan, kan worden gedekt door de normale en extra-reserves van de maatschappij en of het wel noodig zal zijn, dat later op eenigerlei wijze zal worden getornd aan de uitkeeringen, waarop de verzekerden te eeniger tijd recht hebben. Het gaat er niet thans zoozeer om, dat het vermogen, de beleggingen van de maatschappijen verloren zijn gegaan, doch dat zij op dit oogenblik volstrekt onbereikbaar zijn en dat op dit oogenblik ook in het geheel niet bekend is, welk gedeelte van het vermogen van de maatschappijen weder bereikbaar kan worden en welk gedeelte gedurende den duur van den oorlog van Indië uit niet kan worden bereikt. Het is dan ook niet mogelijk om de concrete vragen van de zijde van den Volksraad te beantwoorden, n.l. in hoeverre de bezittingen en de beleggingen van de maatschappijen, die hier in Indië werken, zullen kunnen voldoen aan de in de polissen opgenomen verplichtigen. Doch een van die verplichtingen, die in een aantal polissen is opgenomen en in een aantal andere polissen niet is opgenomen, betreft juist het recht van de verzekerden, hetgeen zij eventueel door middel van den rechter zouden kunnen afdwingen, om tot afkoop van hun polissen over te gaan.

Het is wel evident, dat, wanneer een groot deel van de polishouders dezen weg zou kiezen, het verzekeringsbedrijf zou worden gedesorganiseerd.

In normale tijden is een dergelijke run op een verzekeringmaatschappij niet te wachten. De verzekeringmaatschappijen, die voor een groot deel haar beleggingen op langen termijn beleggen, omdat ook haar verplichtingen op langen termijn geleidelijk loskomen, zijn niet ingesteld op een run op haar bedrijf. Dit geldt in de eerste plaats ten aanzien van den afkoop. Ten aanzien van beleeningen staat de zaak anders, omdat een beleening ook normaliter in het levensverzekeringbedrijf vrij veel voorkomt en de middelen wel toelaten om nog beleeningen op polissen toe te staan. In de ordonnantie wordt daarom ook scherp onderscheid gemaakt tusschen afkoop, waarvoor de verplichting, voortvloeiend uit de polisvoorwaarden, tijdelijk wordt opgeschort en de beleening, die wordt onderworpen aan overheidstoezicht.

In dit verband zou ik nog willen opmerken, dat al dadelijk na 10 Mei een groot aantal levensverzekeringmaatschappijen, die die moeilijkheden zagen aankomen, aan den directeur van Economische Zaken hebben verzocht om toestemming tot een onderlinge regeling, waarbij de beleeningen werden gelimiteerd. Die regeling heeft tot nu toe gedurende ongeveer anderhalve maand bevredigend gewerkt en zeer zeker zal op deze in de praktijk geboren regeling ook verder worden voortgewerkt.

De algemeene regeling voor die beleeningen is zoodanig gesteld, dat beleeningen worden beperkt tot een percentage van de normale afkoopsom en tot een zeker bedrag per maand, doch wanneer er gevallen zijn, waarin de verzekerde kan aantoonen, dat hij in zeer groote moeilijkheden zit, zijn ook de verzekeringmaatschappijen van die limiet nog afgeweken. Zij zullen dat in de toekomst ook kunnen doen, wanneer zij toestemming krijgen om af te wijken van de algemeene regeling, daarvoor door den directeur van Economische Zaken te stellen.

Het heeft weinig zin om precies te zeggen hoe deze regeling zal zijn, want dit weet de Regeering ook niet precies. Zij kan

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
niet nu een regeling geven, die voor een jaar of een half jaar absolute geldigheid zal hebben. Zij zal ook deze percentages en bedragen moeten aanpassen aan de gegevens, die geleidelijk bij de verschillende maatschappijen vrij komen. Maar de Regeering kan wel toezeggen, dat wanneer daarvoor door den directeur van Economische Zaken algemeene regelen worden gesteld, deze zullen worden gepubliceerd in de Javasche Courant, zoodat het publiek daarvan kennis kan nemen.

(De heer Soangkoepon: Wordt door die regeling niet tekort gedaan aan de rechten der verzekerden?)

Deze geheele ontwerp-ordonnantie beoogt een afwijking van de rechten van de verzekerden, die zij op grond van het privaatrecht in het Burgerlijk Wetboek zouden kunnen uitoefenen, maar die in tijd van oorlog niet ten volle kunnen worden uitgeoefend.

(De heer Soangkoepon: Is het niet beter, dat de Regeering zich garant stelt voor de verplichtingen der verzekeringmaatschappijen?)

Mijnheer de Voorzitter! Een regeling, die tekort doet aan bepaalde rechten, die in normale tijden kunnen worden uitgeoefend, een beperkte vorm van moratorium, bestaat aan den anderen kant ook. Ik zou dat ook willen zeggen naar aanleiding van de opmerkingen, die in deze zaal gemaakt zijn voor de hypotheeknemers, die in moeilijkheden zouden komen wat betreft hun verplichtingen tegenover de verzekeringmaatschappijen. Daarvoor is reeds in begin September van het vorig jaar de uitwinningsordonnantie vastgesteld, maar ik wil daaraan dadelijk toevoegen, dat aan den kant der verzekeringmaatschappijen geen moeilijkheden zijn ondervonden, dat men met de menschen die hypotheek hadden verkregen van een verzekeringmaatschappij tot overeenstemming is kunnen komen over een soepeler wijze van betaling van rente en aflossing. Die uitwinningsordonnantie is voor deze gevallen nog niet gebruikt.

De heer Kasimo stelde de vraag, of deze regeling zal gelden voor alle verzekeringmaatschappijen, ook voor de kleinere. Deze overbruggingsordonnantie, Mijnheer de Voorzitter, geldt alleen voor die maatschappijen, wier waarden geheel of ten deele in bezet gebied zijn belegd, en de hier te lande werkende kleinere bedrijven, welke geen waarden in Nederland plegen aan te houden, vallen dus niet onder deze overbruggingsmaatregel. Ook de heer Thamrin noemde enkele voorbeelden van maatschappijen, die niet in Nederland zijn gevestigd en die hoogstwaarschijnlijk haar premiereserve niet in Nederland hebben belegd. Maar het is de bedoeling dat alle levensverzekeringmaatschappijen, die in Indië werken, zullen vallen onder de bepalingen der hoofd-ordonnantie en onder toezicht zullen komen van de in te stellen verzekeringskamer. De bedoeling van de Regeering, zooals op het oogenblik de gedachten daarover zijn, is deze, dat deze regeling zal gelden voor maatschappijen, die als levensverzekeringsbedrijven kunnen worden aangemerkt, en waarbij als criterium geldt, dat haar verplichtingen afhankelijk zijn van de mortaliteit onder de verzekerden, zoodat bouw- en spaarkassen daar niet onder zouden vallen, en ook niet een gewoon bankbedrijf. Op zichzelf is de regeling van het levensverzekeringsbedrijf en het instellen van een verzekeringskamer reeds een zóó omvangrijk werk, dat het geen aanbeveling verdient, de zaak nog moeilijker te maken door er allerlei dingen bij te betrekken, die met de eigenlijke levensverzekering geen verband houden. Ook brandassurantiemaatschappijen hebben een zoozeer anders geoutilleerd bedrijf, dat het niet noodig is, ze te laten vallen onder de bepalingen der thans voorgestelde ordonnantie. Voor wat deze maatschappijen betreft kan de Regeering er ter geruststelling van den Volksraad aan toevoegen, dat zij reeds een regeling hebben gemaakt voor het nakomen harer verplichtingen, ook in oorlogstijd.

Dan is er nog de vraag, geboren uit bezorgdheid voor het publiek en de polishouders, namelijk of het niet noodig zou zijn, van de zijde der Regeering een waarschuwing te laten hooren dat er voor de polishouders kans bestaat, dat hun rechtmatige aanspraken op uitkeeringen groot gevaar loopen. De Regeering stelde reeds in het licht, dat het hier niet zoozeer gaat om de kwestie der reeds bekende verliezen, die in het beleggingsbedrijf der maatschappijen geleden zouden zijn, doch voornamelijk om het feit, dat de middelen die zijn belegd, thans niet kunnen worden gerealiseerd.

(De Boer.)
Er is echter nòg een reden om een waarschuwing te uiten, doch juist naar den anderen kant: dat het publiek niet, in een stemming van ongerustheid of wellicht van paniek, zich te snel zou ontdoen van polissen, waarvoor men jarenlang geld op zij heeft gelegd, en waarop men voor den ouden dag wellicht al zijn verwachtingen had gebouwd. Reeds dadelijk na den 10en Mei heeft de Regeering een regeling in het leven geroepen, volgens welke aan verzekeringsbedrijven de verplichting is opgelegd, om alles wat na dien datum aan premiën binnenkwam, afzonderlijk te beleggen en op een afzonderlijke rekening te houden, zoodat alles wat het publiek na 10 Mei aan premie heeft betaald, niet kan worden gebruikt om ten gevolge van de bezetting van Nederland geleden verliezen te dekken. Door deze regeling is het belang van de polishouders en van hen, die rustig doorgaan met de premiebetaling, naar de meening der Regeering veilig gesteld. Op de uitvoering van dezen maatregel zal de in te stellen verzekeringskamer eveneens toezicht moeten uitoefenen.

(De heer White: En als de premiebetalers zelf moeilijkheden hebben door het bezette gebied?)

Dan kunnen zij zich tot de maatschappijen wenden om een regeling te treffen.

(De heer White: En is regeeringsbescherming daarvan overbodig?)

De laatste vraag is mij niet geheel duidelijk. Ik geloof, dat dit geheel kan worden overgelaten aan het overleg tusschen de polishouders en de verzekeringmaatschappijen. Dit alles zal zeer zeker terecht komen, terwijl bovendien de verzekeringmaatschappijen een voldoend soepele houding zullen aannemen nu zij weten, dat er een verzekeringskamer op komst is. Zouden zij zich misdragen tegenover polishouders, dan zou haar dat stellig opbreken, wanneer eenmaal het toezicht is ingesteld.

Ik meen hiermede de verschillende vragen, op dit onderwerp betrekking hebbende, te hebben beantwoord.

(De heer Sosrohadikoesoemo: U hebt nog niet geantwoord op de vraag van den heer Verboom over de premievrijmaking van verzekeringen.)

Ik heb dat afgeraden door er op te wijzen, dat de premies die na 10 Mei werden betaald, afgezonderd worden gehouden van de premiereserve opgebouwd uit hoofde van betaling daarvóór.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet goed hoe ik op de rede van den Regeeringsgemachtigde moet ingaan, waar ik daarin zoo weinig beantwoording op mijn vragen heb gevonden. Ik acht het antwoord der Regeering bepaald onbevredigend. Ik kan mij indenken, dat de korte en snelle behandeling die wordt gevraagd, ook uiteraard den Regeeringsgemachtigde parten speelt. Wanneer den Volksraad als voornaamste argument voor oogen wordt gehouden, dat de ordonnantie niet anders bedoelt dan de bescherming der verzekerden, acht ik dat een spel van woorden. Ik ben begonnen met op den voorgrond te stellen, dat deze ordonnantie door ons wordt toegejuicht, dat zij noodzakelijk is, dat zij voorkomt een ontwrichting van het levensverzekeringbedrijf hier te lande. Ik had niet anders verwacht dan dat de Regeering op dit punt zou ingrijpen, maar naast de regeling der verhouding tusschen de levensverzekeringmaatschappijen en de

(De Boer.)

verzekerden kan behalve — ik herhaal het — de eenzijdige regeling ten opzichte van de bevoegdheid der maatschappijen toch ook zeker de bevoegdheid van de verzekerden geregeld worden?

Ik wil dan ook niet meer spreken van bescherming; misschien heeft dat woord bij den Regeeringsgemachtigde de verkeerde opvatting doen postvatten als zouden wij hier een controverse zien tusschen de belangen der verzekerden en die der maatschappijen. Geensdeels, Mijnheer de Voorzitter, het is volkomen duidelijk en ik herhaal het uitdrukkelijk, dat althans ik in deze zaal niet van oordeel ben en ook niet bedoeld heb te zeggen, dat een tegenstrijdigheid in die belangen zou bestaan, integendeel.

Ik zou daarom den Regeeringsgemachtigde willen vragen nog eens zijn aanteekeningen na te slaan en mij te antwoorden op mijn vraag, of het niet inderdaad noodig is de individueele belangen der verzekerden eveneens in de op stapel staande regeling te betrekken. Het kan immers voorkomen, zooals ik in eersten termijn duidelijk meen te hebben gezegd, dat de verzekerden verplichtingen op zich hebben genomen, erop vertrouwende, ik herhaal dit, dat zij zouden kunnen terugvallen op hun polissen.

Het is mogelijk, dat de verzekerde niet in staat is de premie zijner verzekering te betalen in verband met financieele moeilijkheden, door de tijdsomstandigheden voor hem ontstaan.

Ik wil ter voorkoming van misverstand nog eens nadrukkelijk zeggen, dat ook ik het publiek zou willen waarschuwen niet onnoodig het de Regeering en de verzekeringsmaatschappijen moeilijk te maken door zonder noodzaak gelden op te vragen of afkoop van de polissen te eischen, maar dit is nog heel iets anders dan het vragen een polis premievrij te maken, gelijk de heer Verboom reeds opmerkte. Het premievrij maken van een polis doet zich zelfs in normale tijden voor. Dat zijn toch alle feiten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik voel op het oogenblik geen behoefte alle vragen, die ik in eersten termijn gesteld heb, te herhalen, maar ik wil den wensch die in den Volksraad leeft tot uiting brengen, — en ik stel mij voor dit in een motie te doen — waarbij de Volksraad de Regeering uitnoodigt bij het treffen van regelen ook de belangen der individueele verzekerden te behartigen.

Daarmede wil ik geen tegenstelling opwerpen. Integendeel, er bestaat alle aanleiding om den verzekerden de zekerheid te geven, waar zij met betrekking tot hun rechten aan toe zijn.

Wat betreft de kwestie der bouwkassen en begrafenisfondsen, heeft de Regeering geantwoord, dat het niet juist zou zijn die te begrijpen in de stichting van een verzekeringkamer. Dat was mijn bedoeling ook niet. Ik begrijp, dat daarvoor een afzonderlijk instituut zal moeten worden opgericht, ik had slechts de bedoeling de Regeering te verzoeken deze kwestie ook in haar gedachtensfeer te betrekken, omdat het zeer noodig is, dat op de bouwkassen en begrafenisfondsen toezicht wordt uitgeoefend.

De heer Thamrin wil daarin ook de banken betrekken, maar de banken staan tegenover concerns en personen, die hun belangen vaak beter weten te behartigen dan de deelnemers aan bouwkassen en begrafenisfondsen.

De motie, welke ik bij U zal indienen, Mijnheer de Voorzitter, luidt:

„De Volksraad,

overwegende, dat ook de groep der verzekerden is gedupeerd door de bezetting van Nederland, verzoekt de Regeering de belangen der individueele verzekerden bij den opzet van de regelingsvoorschriften te waarborgen."

(De heer Verboom: Niet alleen door de bezetting van Nederland, ook door de foutieve beleggingspolitiek.)

De beleggingspolitiek zou ik in mijn motie toch niet willen betrekken.

(Kloppenburg, Verboom.)

Er is echter nog een ander punt, dat moet worden aangeroerd en dat is, dat ik geen antwoord heb ontvangen op mijn vraag betreffende de beleggingen der maatschappijen. De Regeering heeft geantwoord, dat het niet doenlijk is aan te geven, welk deel van het vermogen der maatschappijen verloren is gegaan en welk deel ervan nog terecht zal komen. Ik heb mijn vraag meer gepreciseerd. Ik heb gevraagd, welk deel van het vermogen van de levensverzekeringmaatschappijen in Indië is belegd en in welke verhouding dit staat tot de verplichtingen, die de maatschappijen in Indië hebben aangegaan. Ik zou gaarne op dit punt nog een antwoord van de Regeering ontvangen.

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor zijn antwoord. Ik ga ermede accoord, dat verder debat over verschillende kwesties mogelijk zal zijn, bij het uiteindelijke ontwerp. Ik betreur het echter, dat in de noodordonnantie mijns inziens meer de belangen der verzekeringmaatschappijen zijn behartigd, met in het uiteindelijke verschiet de belangen der verzekerden, dan de directe belangen der polishouders.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gesproken over een op 15 Mei getroffen regeling en heeft deze regeling bevredigend genoemd. Zeker, Mijnheer de Voorzitter, bevredigend was ze, maar dan voornamelijk voor de verzekeringmaatschappijen. Een regeling waarbij van een polis die in 1942 vervalt, slechts 1% van de nominale waarde beleend kan worden — ik stel er nadrukkelijk bij vast, dat alle premies betaald waren tot en met het volgend jaar, dus dat er van 20 jaren premie nog slechts één jaar premie betaald moest worden — kan ik niet bevredigend noemen, tenminste niet voor de verzekerden, wel voor de verzekeringmaatschappijen, die daardoor ontheven worden van haar verplichtingen.

Ik heb in deze ontwerp-ordonnantie eenigerlei bepaling gemist, waarin de verplichting der verzekeringmaatschappijen vastgelegd wordt om althans de premies, betaalbaar na 10 Mei, of premies, die als jaarpremie vooruitbetaald werden, waarmede ook een gedeelte van de premies na 10 Mei verschuldigd betaald werden, veilig gesteld worden. Ik lees in deze ontwerp-ordonnantie alleen van de ontheffing van verplichtingen der maatschappijen en mis daarin het opleggen van verplichtingen aan de levensverzekeringmaatschappijen. Dit is wat ik op deze ontwerp-ordonnantie tegen heb.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het met den geachten Regeeringsgemachtigde volkomen eens, dat de belangen van de verzekeringmaatschappijen en die van de verzekerden in het algemeen samenloopen, althans dat de gang van zaken zóó dient te zijn, dat deze belangen volledig samenloopen, maar daarmede is nog niet gezegd, dat alles, wat de verzekeringmaatschappijen in het verleden hebben gedaan, in het belang van de verzekerden is geweest.

Wat de motieven daarvoor zijn geweest, kan ik op het oogenblik niet uitmaken. Of dit machtswellust is geweest, of eigenwijsheid van de directies in Nederland, die ten aanzien van haar eigen maatschappijen precies het omgekeerde hebben gedaan van wat zij in andere gevallen inzake de beleggingspolitiek hebben geadviseerd, kan ik op het oogenblik niet beoordeelen. Het is echter een feit — men kan natuurlijk weer „werken" met het geheimzinnige gordijn, dat op het oogenblik geschoven is tusschen ons en alles wat zich in Nederland afspeelt en zeggen, dat men niet weet wat er van dit alles in de toekomst terecht zal komen, en dat het heelemaal niet vaststaat, dat alles verloren is —, ik zeg, het is echter een feit dat, wanneer eenmaal vrede gesloten wordt, een belangrijk deel der reserves, die in Nederland zijn belegd, op de een of andere wijze verloren zullen zijn gegaan, en dat dus een belangrijk bedrag van wat men in den vorm van een verzekering „gekocht" heeft door de pre-

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
mies, welke men in de afgeloopen periode heeft betaald, verloren is gegaan.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat hebben we indertijd gezien bij de „Algemeene", na den wereldbrand!)

Ik geloof, dat het toch een eisch van billijkheid en redelijkheid is, dat den verzekerde op een gegeven oogenblik in dat opzicht volkomen opening van zaken gegeven wordt door te zeggen: de verzekering, welke U destijds hebt aangegaan, valt uiteen in twee deelen, het gedeelte, dat betaald is vóór 10 Mei 1940 en waarvan wij slechts bij benadering de waarde kunnen aangeven, welke waarde in vele gevallen misschien zelfs tot nul is gedaald, en het gedeelte, dat gedekt wordt door de premies, welke na 10 Mei 1940 zijn betaald. Het is billijk en redelijk, dat de grootte van deze beide deelen nauwkeurig wordt vastgesteld. Ik geloof, dat dit toch de allereerste eisch is, welke een verzekerde aan zijn verzekeringmaatschappij zal mogen stellen en welke dus ook de Regeering, die in deze zaak ordenend optreedt, aan de verzekeringmaatschappijen zal moeten stellen. Op basis daarvan zal dan een ieder voor zichzelf zich een indruk kunnen vormen van hetgeen hij wint door verder te betalen en dus kunnen beslissen of hij zijn verzekering al dan niet premievrij zal maken, nu afkoop voorshands niet mogelijk is. Ik geloof, dat dit een eisch van billijkheid is, dien wij wel degelijk mogen stellen. Ik geef toe, dat dit bij dit ontwerp niet kan worden geregeld, doch ik vertrouw er op, dat bij het ontwerp, dat ons in uitzicht wordt gesteld, deze kwestie wel degelijk aan de orde zal komen en afdoende zal worden geregeld. Ook mijn advies zal natuurlijk zijn om in alle gevallen, waarin dat mogelijk en redelijk is door te gaan met premiebetaling, doch iedere verzekerde zal, op basis van de gegevens, die hem verstrekt worden, zelf hebben uit te maken, of zijn verzekering al dan niet zal worden voortgezet. Ik geloof dat dit een primaire eisch is, die men in dit opzicht van den kant van de verzekerden zal mogen stellen, en zoolang mij niet is aangetoond, dat ik in dit opzicht onredelijk ben, zal ik dan ook aan dezen eisch blijven vasthouden.

De **Voorzitter**: Binnengekomen is een motie, onderteekend door de heeren De Boer, Kloppenburg en Soeroso (Ond. **38**, st. 4), luidende als volgt:

„De Volksraad,

overwegende, dat ook de groep van verzekerden is gedupeerd door de bezetting van Nederland,

verzoekt der Regeering de belangen der individueele verzekerden bij den opzet van de regelingsvoorschriften te waarborgen."

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat het regeeringsantwoord in eersten termijn het geachte lid, den heer De Boer weinig heeft bevredigd en dat hij gaarne een zeer concreet antwoord had willen hebben op enkele vragen, die hij heeft gesteld. Wanneer de vraag zou moeten worden beantwoord, welk gedeelte van de premiereserves en van de beleggingen der verzekeringsmaatschappijen, die hier in Ned.-Indië werken, in Nederland zelf belegd is, zou ik daarop moeten antwoorden, dat door de maatschappijen wordt gewerkt aan het opstellen van een staat, aangevende hun positie, maar dat het nog wel eenigen tijd zal duren, aleer over een algemeen overzicht kan worden beschikt. Het spreekt toch wel van zelf, dat de situatie ten aanzien van vrijwel iedere maatschappij in dit opzicht weder geheel verschillend is. Ik neem met genoegen kennis van de opmerking van het geachte lid den heer De Boer, dat hij geenszins heeft bedoeld te zeggen, dat dit alleen een bescherming zou beteekenen van de verzekeringsmaatschappijen, terwijl een bescherming van de verzekerden eigenlijk veel meer noodig zou zijn en dat hij geenszins een controverse wil zien tusschen de belangen van de verzekeringsmaatschappijen en de verzekerden. Ik meen ook in het antwoord van de Regeering in eersten termijn het niet zoo te hebben gesteld, alsof er van de zijde van den Volksraad in dit opzicht een algeheele controverse naar voren zou zijn gebracht. Ik meen ook, dat de regeling, zooals zij thans voorloopig door de Regeering wordt voorgesteld, juist in het belang is van de individueele verzekerden, zoo goed als in dat van de maatschappijen.

Ik zou er in dit verband op willen wijzen, dat de huidige regeling niets zegt over het al dan niet doorbetalen van premies of het premie-vrijmaken van een bepaalde polis.

Deze vrijheid blijft bestaan, wanneer deze ordonnantie wordt aangenomen.

Wanneer ik hierbij al dadelijk mag aansluiten bij de opmerking, die de heer Verboom in dit verband maakte, dan zullen verzekerden, wanneer zij gaarne zouden willen weten hoe nu precies het aandeel is van hun verzekering voor 10 Mei en daarna, zich kunnen wenden tot hun verzekeringmaatschappij met verzoeken om inlichtingen terzake. Die inlichtingen zullen zeker niet van dien aard kunnen zijn, dat de verzekeringmaatschappij kan aangeven, wat nu de waarde is, de uiteindelijke waarde van de betalingen voor 10 Mei. Zij zullen wel kunnen uitrekenen wat de waarde is van de betaling na 10 Mei, wanneer die betaling rustig wordt voortgezet.

Ik geloof ook, dat bij de beoordeeling van de positie van de levensverzekeringmaatschappijen, niet dadelijk kan worden gezegd, dat hier sprake is geweest van een foutieve beleggingspolitiek, want de verzekeringmaatschappijen, die onder toezicht stonden van de Nederlandsche verzekeringskamer — en dat zijn bijna alle verzekeringmaatschappijen, waarom het op het oogenblik gaat — hebben juist onder het toezicht van de Nederlandsche verzekeringkamer gezorgd voor een verdeeling der belegging naar de belangen der verschillende valuta's waarin haar verplichtingen gelden. Daar is dus ook een zeer groot gedeelte belegd in Nederlandsch-Indisch courant. Maar de bepalingen van de Nederlandsche verzekeringskamer waren deze, dat een groot gedeelte van die beleggingen moest worden aangeboden in open bewaargeving bij de Nederlandsche Bank.

Nu is het in verband met de verwarde situatie niet zeker in hoeverre die open bewaargeving is gered kunnen worden en overgebracht is, alsmede in hoeverre zij zich nog bevindt in de kluizen van de Nederlandsche Bank, dan wel daar onrechtmatig uit is verwijderd.

Al die gegevens ontbreken ons op het oogenblik nog, maar den verzekeringmaatschappijen, die in Indië werken en een groot gedeelte bij de Nederlandsche Bank in bewaring hebben gegeven, kan men niet verwijten, dat zij dit hebben gedaan. Het is een voorschrift geweest van de Nederlandsche verzekeringkamer.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Kloppenburg heeft een voorbeeld genoemd, waaruit hij meent te moeten concludeeren, dat de bestaande onderlinge regelingen en voorloopige bepalingen, die door de verzekeringmaatschappijen zijn gemaakt en de houding die zij hebben aangenomen tegenover de verzekerden, wel heel sterk in het belang van de maatschappijen zijn en erg weinig rekening houden met de belangen der verzekerden. Hij noemde 1 procent van een polis, die al bijna afbetaald is en die eigenlijk maar voor een zeer klein gedeelte zou kunnen worden beleend.

Het percentage, wat op het oogenblik door de maatschappijen is aangelegd tot nu toe bij onderling overleg, en ook zonder dat de Regeering daarbij dus rechtstreeks voorschriften heeft gegeven, is 30 en steekt dus wel af bij het percentage van 1. Bovendien kan ik hieraan toevoegen, dat de normale uitkeeringen vanwege het afloopen eener verzekering — en ik zou toch in het midden willen brengen, dat het een normaal geval is, dat een verzekering wordt door

Opschorting enkele verplichtingen levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**). — Motie-De Boer c.s. inz. de belangen der polishouders van levensverzekeringmaatschappijen (Ond. **38**, st. 4).

(De Vries, Regeeringsgemachtigde, De Boer.)
betaald tot het einde en dan afloopt — of vanwege het overlijden van den verzekerde geregeld plaats heeft. De Regeering acht het in verband met de Haar ten dienste staande normale verplichting voorshands geheel honoreert, zoodat de normale uitkeering wordt gedaan, wanneer de verzekering afloopt door overlijden, dan wel door het verstrijken van den termijn van premiebetaling.

Hoe de positie in een verdere toekomst zal zijn zal eerst kunnen worden uitgemaakt na de instelling der verzekeringskamer, wanneer de volledige gegevens van de zijde der maatschappijen en de contrôle van de verzekeringskamer daarop, de Regeering in staat zullen stellen, de positie van het verzekeringsbedrijf in vollen omvang te bepalen. Het is ook hierom dat de Regeering Zich voorstelt, de verzekeringskamer zoo spoedig mogelijk in werking te doen treden.

De heer Kloppenburg heeft nog in het bijzonder gevraagd om van de zijde der Regeering ook te bepalen dat het niet zal worden overgelaten aan de verzekeringmaatschappijen of inderdaad alle premies, gestort na 10 Mei, veilig worden belegd. Dit punt, Mijnheer de Voorzitter, zal zeer zeker worden geregeld in de verzekeringsordonnantie die, naar de Regeering hoopt, binnen zeer korten tijd aan den Volksraad zal kunnen worden overgelegd.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming over de ordonnantie worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-De Boer c.s. (st. 4; H 114).

Wenscht de heer De Boer de motie nader toe te lichten?

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge ter toelichting verwijzen naar de door mij gehouden redevoeringen.

(De Boer, De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
De **Voorzitter**: Wenscht een der leden over de motie het woord? Zoo niet, wenscht de Regeeringsgemachtigde dan het woord?

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht deze motie overbodig, omdat in de ordonnantie, die straks bij den Volksraad zal worden ingediend nopens het geheele toezicht op het levensverzekeringsbedrijf en de stichting eener verzekeringskamer, zeer zeker zoodanige bepalingen zullen worden getroffen, dat het belang der individueele verzekerden daarbij zoo goed mogelijk zal worden behartigd.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Deze motie heeft niet zoozeer den toeleg, dat rekening zal worden gehouden met later uit te vaardigen voorschriften — al zal dit uiteraard op prijs worden gesteld — doch heeft betrekking op het tweede lid van artikel 1, volgens hetwelk de directeur van Economische Zaken voorschriften zal geven met betrekking tot de beleeningen.

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Indien het de bedoeling der voorstellers is, uitdrukking te geven aan den wensch, dat bij de voorschriften van den directeur van Economische Zaken rekening zal worden gehouden met de belangen van individueele verzekerden, moge de Regeering verklaren, dat de directeur van Economische Zaken daarmede zeer zeker rekening houden zal, gelijk dit op het oogenblik ook reeds is geschied bij het voorloopige overleg tusschen dezen departementschef met de verzekeringmaatschappijen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming over de motie worden overgegaan.

De motie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 12.25 uur n.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**). — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**).

13de VERGADERING.

Vergadering van Maandag 22 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**). — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 43 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Berenschot en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal dd. 19 Juli 1940, No. 27, houdende mededeeling der vaststelling van de ordonnantie ter opschorting van enkele verplichtingen, rustende op levensverzekeringmaatschappijen, welker premiereserve is belegd in waarden, die zich in door den vijand bezet gebied bevinden (Ond. **38**).

2. Uittreksel uit het besluit van den Gouverneur-Generaal dd. 17 Juli 1940 No. 25, volgens hetwelk het lidmaatschap van den Volksraad van Mevrouw C. H. Razoux Schultz geboren Metzer niet eindigt door hare afwezigheid uit Nederlandsch-Indië voor meer dan acht maanden, indien zij vóór 15 Augustus 1940 hier te lande zal zijn teruggekeerd.

B. Circulaire van den procureur-generaal van 17 Juli 1940 No. 21/2848 over het onderzoek naar de loyaliteit van Overheidsdienaren.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Inië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **7**.)

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij dit ontwerp heb ik slechts een korte opmerking te maken over de regeeringstoelichting naar aanleiding van in het afdeelingsverslag voorgebrachte klachten. Die klachten zijn alle voortgevloeid uit een onvoldoende toelichting in de memorie van toelichting. De Regeering geeft op die klachten een min of meer merkwaardig antwoord. Zij zegt:

„Deze uiteenzetting" — die dan is voorafgegaan, Mijnheer de Voorzitter — „zou de Regeering reeds in de memorie van toelichting van de voorliggende aanvullende begrooting hebben gegeven, wanneer Zij slechts had kunnen vermoeden, dat onder de leden eenige twijfel had kunnen bestaan aan den ernstigen wil der Regeering, voortvarendheid te betrachten bij de uitvoering van de eigenlijke defensiewerken."

Ik vind deze nadere toelichting min of meer onbegrijpelijk. Ik zou willen vragen: is der Regeering dan volkomen ontgaan, de over de geheele linie in de Indische samenleving heerschende onrust over de weinige voortvarendheid der Regeering? Ontbrak het bij verscheidene autoriteiten dan zoodanig aan psychologisch inzicht, dat zij niet hebben kunnen aanvoelen de stemming, die onder het publiek leefde, de geprikkeldheid, omdat men aan de Regeering meende te moeten verwijten een zekere sloome reactie op de suggesties en uitingen van het publiek, welke verwijten in en buiten de pers dikwijls legio geweest zijn? Zij kunnen ook niet onbekend gebleven zijn bij de regeeringsinstanties en daarom betreur ik het, dat de Regeering niet dadelijk eigener beweging de onrust heeft trachten te onderdrukken door een zoo ruim mogelijke uiteenzetting van den stand van zaken te geven en niet een principieel antwoord, dat min of meer naief is.

Ik wil de Regeering derhalve vragen, in den vervolge zoo spoedig mogelijk te reageeren op allerlei klachten en verwijten, die in de Indische samenleving worden geuit. Ik neem aan, dat de Regeering hetzelfde wil als het publiek, maar dan is het noodig en gewenscht, dat de Regeering veel onmiddellijker reageert op wat er in en buiten de pers wordt geuit, dat Zij daarbij zoo mogelijk gebruik maakt van de radio en zich daarbij niet alleen van de Nederlandsche taal, maar ook van het Maleisch bedient.

Met groote erkentelijkheid heb ik waargenomen, dat de eerste stap in deze richting is gedaan, dat Edeleer Spit zijn rede heeft gehouden niet alleen in het Nederlandsch, maar ook in het Maleisch. Daardoor zal het gevoel voor saamhoorigheid zeker worden versterkt.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Wil de Regeeringsgemachtigde onmiddellijk antwoorden of liever later tezamen met het antwoord der Regeering op Onderwerp **15**?

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Liever later tezamen met Onderwerp **15**, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord later plaats vinden.

Aan de orde is de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **15**.)

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord deelt de Regeering mede, waarom de toelichting op het ontwerp-besluit zoo sober is gesteld, terwijl Zij tevens doet weten, dat slechts een motiveering wordt gegeven voor het aangevraagde crediet, zonder daarbij in principieele beschouwingen te treden. In dezelfde memorie van antwoord doet de Regeering echter verschillende mededeelingen, die van buitengewoon groot belang zijn.

De belangrijkste mededeeling is wel deze, dat de Volksraad ervan overtuigd kan zijn

(Smit.)

„dat de Regeering geen mogelijkheid tot wezenlijke en snelle versterking van de weermacht ongebruikt zal laten voorbijgaan."

Verder worden dan de moeilijkheden uiteengezet, die worden ondervonden bij het verkrijgen op korten termijn van de verschillende materieele voorzieningen.

Het behoeft wel geen betoog, dat de samenleving gaarne wenscht, dat de belemmering in de materieele voorziening waar mogelijk wordt verminderd en er gaan in de samenleving vele stemmen op, waaruit niet alleen groote belangstelling voor het vraagstuk van Indië's weerkracht blijkt, doch die óók te kennen geven, dat niet mag worden nagelaten op de Regeering aandrang uit te oefenen om alles te doen wat mogelijk is om die weerkracht te verhoogen.

Een andere belangrijke passage in de memorie van antwoord houdt in, dat mede in verband met de versterking van de weerkracht, de ontwikkeling van de bevolking op geestelijk, economisch en cultureel gebied een onderwerp van voortdurende zorg der Regeering is, terwijl, heet het verder, op het gebied van de voorbereiding der Inheemsche bevolking op een eventueelen oorlog door middel van organisatie van de in haar levende krachten en propaganda reeds veel nuttig werk is verricht.

Naast deze gewichtige mededeeling evenwel meen ik, dat het geoorloofd is in dit verband onder de aandacht der Regeering te brengen, dat ook het vraagstuk van de oorlogseconomie in verband met het Indische bedrijfsleven bijzondere aandacht verdient. Ik twijfel er niet aan of hieraan wordt eveneens hard gewerkt, doch de vraag is gewettigd of er niet nog urgenter maatregelen noodig zullen zijn. Is het in dezen tijd wellicht niet noodzakelijk, om niet alleen toezicht op alle bedrijven — ik bedoel hiermede in het bijzonder de groote bedrijven — uit te oefenen, maar alle bedrijven ondergeschikt te maken aan en te richten op de taak, die voor allen thans de eerste taak is: de oorlogvoering? Ik twijfel er evenmin aan, of alle bedrijven en bedrijfsleiders zullen trachten, hun plicht te doen, maar het resultaat van de in vele opzichten nog bestaande vrijheid zal er wellicht toe leiden, dat niet alle bedrijven op de juiste wijze ingepast en aangepast worden aan de zoo juist genoemde groote taak. Met andere woorden, Mijnheer de Voorzitter, het komt mij gewenscht voor, hier te getuigen van de meening, dat alle bedrijven in hun bedrijfsvoering thans ondergeschikt mogen worden gemaakt aan den staat voor het voeren van een doelmatige oorlogs-economie. Tegenover het totalitaire systeem zal men ook hier, om tot goede resultaten te komen, noodgedwongen de zaken in groot verband moeten beschouwen, met voorbijgaan dikwijls van vele individueele belangen en vrijheden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is daarnaast van buitengewoon belang, dat zooveel als mogelijk is ondernemingen in staat worden gesteld, haar werkzaamheden voort te zetten, omdat daaraan voor de bevolking als geheel zulke groote belangen zijn verbonden en als het dan noodig is, de zwakstaande bedrijven te steunen, zal daarvoor naar mijn meening de steun van de sterkere bedrijven geëischt moeten worden. Ik twijfel er niet aan of men besteedt van regeeringszijde aan dit vraagstuk aandacht, doch er mag hier zeer zeker op de noodig zijnde maatregelen worden aangedrongen.

Wat de eigenlijke aanvullende begrooting betreft, niemand zal bezwaren hebben tegen voteering van de aangevraagde gelden. Doch wèl zullen er bezwaren rijzen tegen verschillende mededeelingen, in de memorie van antwoord gedaan en de daaruit te trekken conclusies.

Bij het antwoord over post 8.12 (nieuw) is onder *a* uitvoerig uiteengezet, dat aan het op te leiden luchtvaartpersoneel bepaalde eischen moeten worden gesteld, zoowel wat betreft intelligentie als physieke gesteldheid. Het stemt tot geruststelling, dat deze eischen geen beletsel voor de personeelsaanvulling vormen, aangezien het aanbod van personen, die aan de eischen voldoen, groot genoeg is, ja zelfs zeer ruim. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik geloof, dat in dit verband dan toch de vraag geoorloofd is, of van dit aanbod een zoo groot mogelijk gebruik wordt gemaakt, en of er geen personen worden afgewezen, die aan de gestelde eischen voldoen. Want het mag dan mogelijk zijn, dat het benoodigde materieel thans niet direct verkregen kan worden, wij hopen toch dat in den toevoer van dat materieel verbetering zal intreden en dan is het toch van het hoogste belang, dat voor de bediening ervan de noodige krachten voorhanden zullen zijn. Ik meen, dat hier de vraag mag worden gesteld, of dit ook de opvatting der Regeering is, zoodat bij een eventueel ruimer beschikbaar komen van vliegtuigen het noodige personeel zoo snel mogelijk beschikbaar is. Het stemt hierbij tot voldoening, dat ook Inheemsche jongelieden niet alleen tot officier-, maar ook tot onderofficier kortverbandvlieger zullen worden opgeleid.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de mededeeling omtrent de interneeringen, ik geloof, dat de wijze van interneering, zooals die door de Regeering wordt toegepast, zeker weinig aanleiding tot opmerkingen behoeft te geven, althans voorzoover het vijandelijke onderdanen betreft. Aan de eischen eener goede bewaking en redelijke verzorging wordt daarbij voldaan.

Wat de mededeelingen over de N.S.B. betreft, het is moeilijk, de meening der Regeering in deze te deelen. Als Zij zegt, dat van de commandanten der landstormtroepen te Batavia, Bandoeng en Soerabaja wel eenigen donateur waren van de N.S.B., doch dat ze geen leden zijn of leden der N.S.B. zijn geweest, dan valt daar eigenlijk uit te lezen, dat er verschil dient te worden gemaakt tusschen leden en donateurs dier beweging. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het kan de Regeering niet onbekend zijn, dat in de samenleving algemeen de opvatting geldt, dat de donateurs van de N.S.B. zeker in niet mindere mate dan de leden met den geest van de N.S.B. sympathiseeren, terwijl het verder toch geen gewaagde veronderstelling is, dat deze personen slechts donateur van de N.S.B. geworden zijn, omdat het lidmaatschap zelf hun wellicht in directe moeilijkheden zou kunnen hebben gebracht toen zij nog in actieven dienst waren of daarna tot het reserve personeel van de landmacht waren gaan behooren.

(De heer Verboom: Vermoedelijk waren die donateurs de gevaarlijksten.)

Dat is eveneens mijn meening. Ik dank den heer Verboom zeer voor de aanvulling van mijn woorden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is van groot belang, dat de geest in het leger, en dus ook onder de landstormplichtigen, goed is. Maar gelooft men nu werkelijk dat, na alles wat over de daden van de N.S.B. in Nederland is bekend geworden, en waarvan iederen dag nog nieuwe schandelijke feiten aan het licht komen, dat na dit alles de goede geest van de landstormtroepen wordt bevorderd door deze personen in leidende functies te handhaven? Men behoeft volstrekt niet aan ketterjacht te doen om vast te stellen, dat zulke personen toch geen leidende functies behooren te bekleeden.

(De heer Verboom: Inderdaad!)

Daarnaast schijnt het voor te komen, dat er onder het landstormkader verschillende personen zijn, die door hun werkgevers in verband met hun halsstarrig N.S.B.-lidmaatschap uit hun betrekking zijn ontslagen. Waar de landstorm streeksgewijs wordt opgeroepen, is dat natuurlijk bij alle landstormers volkomen bekend, en ook dit leidt er toe, dat de goede geest in zoo'n bataljon daaronder zeker moet lijden. Het komt mij goed voor, hier duidelijk te getuigen, dat er althans op deze punten beduidend verschil van meening bestaat tusschen de inzichten van de samenleving en die van de Regeering .....

(Kan.)

(De heer Verboom: Zeer juist!)

... en ik geloof zeker, dat uit naam van die samenleving gevraagd mag worden, hier alsnog de vereischte maatregelen te treffen.

(De heer Verboom: Inderdaad!)

De Regeering kan dan in deze personen, gelijk Zij mededeelt, het volste vertrouwen stellen, het is toch aan hun eigen handelingen te wijten, dat dit volle vertrouwen hun door zeer velen hunner ondergeschikten wordt onthouden en dit, Mijnheer de Voorzitter, is voor een goeden gang van zaken zeer schadelijk.

Dan wordt er in de memorie van antwoord nog een kernpunt aangeroerd, namelijk waar gesproken wordt over de invoering van een Inheemsche militie. Hier wordt medegedeeld, dat de Weerbaarheidscommissie alle aspecten, die dit vraagstuk biedt, in beschouwing neemt, en dat deze commissie daarover op korten termijn een advies aan de Regeering zal uitbrengen.

Hier, Mijnheer de Voorzitter, meen ik te mogen verwijzen naar een tweetal artikelen van den militairen medewerker van het Bataviaasch Nieuwsblad, den gepensionneerden kolonel E. A. Steinmetz, van Zaterdag 13 en Maandag 15 Juli, waarin op uitvoerige en duidelijke wijze wordt uiteengezet, dat met het vormen van een Inheemsch militieleger, althans met het vormen van een grooter contingent Inheemsche troepen, direct moet worden aangevangen, ook al zou voor dat leger vooralsnog de noodige bewapening niet voorhanden zijn. Ik geloof, dat in deze artikelen, welke de Regeering ongetwijfeld eveneens bekend zullen zijn, tot uiting komt, wat in de samenleving gewenscht wordt en ik meen dan ook, dat het nuttig kan worden geacht, hier uitdrukkelijk de vraag te stellen, of de Regeering Zich met de door den heer Steinmetz bekend gestelde ideeën kan vereenigen, en zoo dit het geval is, mag worden verwacht, dat dan ook spoedig een belangrijke personeelsuitbreiding van de weermacht met Inheemschen tot stand zal komen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Heel de wereld staat in het teeken van defensie. Ik meen het niet onjuist te typeeren, wanneer ik zeg, dat men zich thans tot in de uiterste hoeken van onzen archipel bezig houdt met de defensie, mede dank zij de onvolprezen activiteit van de Nirom en andere omroepen, die van deze plaats zeker een woord van dank verdienen. Dank zij de Nirom worden de ingezetenen van Nederlandsch-Indië als het ware op de minuut ingelicht nopens hetgeen om ons gebeurt en hetgeen wij te hopen of te vreezen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Het woord „defensie" heeft naar het mij voorkomt een zeer uitgebreide beteekenis. Defensie wil niet alleen zeggen het voteeren van bedragen, gelijk de Regeering den Volksraad thans vraagt te doen. Het voteeren van bedragen zal geen zin hebben, wanneer de opperste leiding niet de juiste leiding is. Met de opperste leiding bedoel ik in de eerste plaats het Opperbestuur, naar welks aanwijzingen onze Gouverneur-Generaal zich toch heeft te gedragen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zij in de eerste plaats gezegd! En nu rijst bij mij de vraag, of het Opperbestuur, thans zetelend te Londen, wel voldoende fit is om de defensie in deze omstandigheden te leiden. Wanneer de Staten-Generaal in Holland nog in functie zouden zijn, zou van den kant van beide Kamers critiek kunnen worden uitgeoefend op het beleid van het Kabinet. Doch dat is in de gegeven omstandigheden niet meer mogelijk. Het is nu ook niet mijn bedoeling om bevoegdheden ten deze te usurpeeren, doch ik zou, als burger van het Koninkrijk der Nederlanden, slechts de vraag willen stellen, — die vraag zal dan moeten worden beantwoord door de personen in kwestie —, of de betrokken functionarissen zich wel bekwaam genoeg achten om in deze tijden het schip van staat in de gewenschte richting te kunnen leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Deze vraag wordt mij ingegeven, in de eerste plaats door hetgeen om ons heen gebeurd. Reynaud heeft eens in de Kamer van Afgevaardigden gezegd, dat andere tijden andere menschen vragen. Overal, in alle staten, bij alle regeeringen, zien wij, dat zich herhaaldelijk kabinetswisselingen voltrekken. En dit wil natuurlijk niet zeggen, dat Nederland daarop geen uitzondering zal moeten maken, dat de eens door de Koningin benoemde leden van het huidige kabinet de juiste personen zijn voor deze tijden om het Koninkrijk te besturen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is met gepaste eerbied, dat ik derhalve de vraag stel — niet aan de Indische Regeering, doch over de Indische Regeering heen aan de machthebbers te Londen — of het niet noodig is, dat een of meerderen van hen plaatsmaken voor andere personen en of het niet noodig is, dat de leden van het Kabinet zich krachten assumeeren, die hen kunnen helpen bij de zware taak, die zij thans te vervullen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De meeste leden van het Kabinet zijn mij — en naar ik vermoed ook velen van ons — onbekend. Slechts de Minister van Koloniën maakt daarop, althans voor mij, een uitzondering. Van dezen bewindsman kan worden getuigd, dat hij Indië lief heeft, dat hij een geweldige werkkracht heeft en dat hij is the right man in the right place, ook in de tegenwoordige omstandigheden. Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn geen „éloges fastueux"! Want zij, die den heer Welter hebben gekend als algemeen secretaris, weten, dat hij in die functie getoond heeft, welk een goeden invloed een algemeen secretaris op de zaken alhier kan hebben, wanneer een dergelijke functionaris Indië door en door kent. Van zijn vice-presidium van den Raad van Indië kan gezegd worden, dat hij geheel en al op de hoogte was van de zaken van dit land en met hart en ziel aan Indië was gehecht. Van een dergelijken gezagsdrager kan thans zeker verwacht worden, dat hij het beste zal weten te doen in het belang van Indië.

Defensie, Mijnheer de Voorzitter, wil ook zeggen, dat men ter plaatse op de juiste wijze inkoopt hetgeen noodig is. Wij lezen in de memorie van toelichting, dat daarvoor een commissie is ingesteld en wij lezen tevens van inkoopkantoren. Ik zal de laatste zijn om het een en ander te zeggen omtrent de capaciteit, noch van de leden der commissie, noch van de leden der inkoopkantoren, doch wanneer wij in de dagbladen lezen hoe Engeland actief is en zich niet alleen verlaat op de ingestelde inkoopcommissies, maar van tijd tot tijd uit Engeland weer deskundigen naar Amerika gaan om daar de bestellingen te doen, dan vraag ik mij af — en het is louter een vraag — of het leger dan wel het Ministerie van Koloniën, zich wel rekenschap ervan heeft gegeven, dat men in deze tijden niet kan volstaan louter met het instellen van een commissie en inkoopkantoren in Amerika, doch dat men zich ook moet instellen op hetgeen noodig is. En dan vraag ik mij af of het niet juist zou zijn wanneer terzake overleg zou worden gepleegd en samenwerking zou worden gezocht bij de groote bestellers, opdat ook wij krijgen: waar voor ons geld.

Bij deze zich snel evolutioneerende fabricage en technische ontwikkeling op vlieg- en ander oorlogsgebied, is het zaak om up to date datgene te verkrijgen, wat dienstig kan worden gemaakt voor de verdediging van Nederlandsch-Indië. Dit zijn vragen, Mijnheer de Voorzitter, die, ik herhaal het, ik hier met gepaste beleefdheid en bescheidenheid stel.

Defensie beteekent ook de politiek, die geleid wordt inzake de betrekkingen met andere landen en tegenover den vijand. Wat dat betreft berust de leiding niet alleen bij het Opperbestuur, maar is zij ook afhankelijk van de vertegenwoordigers der Koningin in den vreemde.

Hoe is het daarmede gesteld? Ook voor die posten dient de man gevraagd en gezocht te worden op wien van toepassing kunnen zijn de woorden door Macaulay aangehaald in een van zijn geschriften:

(Kan.)

„Turn him to any cause of policy. The Gordian knot of it, he will unloose, familiar as his garter."

In deze tijden komt het er op aan wie aan het roer staat, wie de leiding heeft en wie het vertrouwen heeft van de Regeering voor het behartigen der belangen van de defensie.

Als ik hierop nog voor een oogenblik mag doorgaan, dan zou ik te dien aanzien willen opmerken, dat mij aandacht van geachte zijde is gevestigd op enkele uitlatingen van den generalissimus Chang Kai Shek, van de nationale regeering in China. Het komt mij voor, dat wij een scheiding moeten maken tusschen staat en individu, gelijk wij moeten maken een onderscheid tusschen den bevelhebber, opperbevelhebber van een leger en den mensch.

Een militair bevelhebber die, om een positie vijftien minuten langer te kunnen houden, menschenlevens opoffert, in het volle besef dat het inhumaan is, zonder meer menschenlevens te offeren, kan, mag geen mensch zijn. De Staat heeft zich te gedragen in het belang van land en volk, de Staat kan zich in de gegeven omstandigheden niet ophouden met theorieën, die afbreuk kunnen doen aan het gezag der Regeering. Ik wil daarmede niet zeggen, dat wij den vijand moeten haten, ik wil niet zeggen, dat Nederlandsche onderdanen zich moeten gedragen als vroeger de Duitschers bij den inval in België, toen zij de kloosterzusters verkrachtten — men leze er Le Matin van dien tijd op na — neen, individueel, als mensch, moeten wij menschen zijn. Een staat mag zich echter helaas niet begeven in gevoelens, in gedachten, die leeren, dat wij kwaad met goed moeten vergelden, dat wij de linkerwang moeten toesteken wanneer we een klap op de rechterwang hebben gehad.

Wij dienen als één geheel achter de Regeering te staan, en geen critiek uitoefenen op dezelver gedragingen, want dat verzwakt de leiding. Het moge juist zijn, dat wij als individu chevelaresque, ridderlijk moeten zijn, maar ook dat is een betrekkelijk begrip. Ridderlijkheid trekt een ieder aan, het voorbeeld van Bayart, den „chevalier sans peur et sans reproche" spreekt tot den mensch, en in het bijzonder tot den man. Maar wanneer men ridderlijkheid zou willen betrachten, gelijk de heer Soangkoepon het onder alle omstandigheden zou willen doen, tegenover alle onridderlijkheid en onmenschelijkheid, dan is men zeker ridder, doch dan een ridder als Don Quichotte er een was. Ik wil er den heer Soangkoepon niet van terughouden om bewonderaar of page van zulk een ridder te zijn. Dat zij hem gegund. Maar het sticht kwaad, in deze zaal uitingen als hij die liet hooren te lanceeren bijwijze van critiek op het beleid der Regeering. In dezen tijd mag de gedachte alleen zijn, dat wij de Regeering steunen, dat wij Haar in staat stellen, zonder critiek waaruit het buitenland en de B. V. de conclusie kan trekken, dat het met de eendracht hier toch niet zoo gesteld is als men haar wenschen moet. Dergelijke critiek, zou ik zeggen, doen wij beter achterwege te laten. Het is natuurlijk goed, steeds de voorzienigheid aan te roepen, steeds vertrouwen te stellen in een hooger Wezen. Maar alles van dat hoogere Wezen te verwachten zonder zelf een hand uit te steken, zou ridicuul zijn. Het spreekwoord zegt: Aide-toi et Dieu t'aidera. Wanneer men consequent in dien geest redeneert, dan zou het een kwaad zijn, thans een dertig millioen gulden te voteeren voor den aankoop van weermiddelen, want militaire vliegtuigen zijn in wezen moordwerktuigen. Het is à la guerre comme à la guerre, Mijnheer de Voorzitter!

Omtrent deze aanvullende begrooting zelf kan ik zeer kort zijn, Mijnheer de Voorzitter.

Als leek op dit gebied past het mij vertrouwen te stellen in hetgeen het legerbestuur in Indië denkt noodig te hebben en in de daaruit voortvloeiende bestellingen. Wanneer echter de Regeering hier zegt, dat Zij er niet voor zal terugdeinzen gelden te vragen binnen het kader der mogelijkheden ten aanzien van die bestellingen, kom ik weer terug

(Voorzitter.)

op het chapiter dat ik in den aanhef mijner rede aanroerde, nl. dat overal, where there is a will, there is a way.

Twijfel rijst bij mij omtrent de voortvarendheid der Regeering, wanneer wij nagaan dat door Haar is gezegd, dat Zij eerst thans stappen zou willen doen om eens peilshoogte te nemen of een leening in Amerika zou kunnen worden geplaatst. Daaruit spreekt, althans voor mij, een zoo onvoldoende voortvarendheid, dat ik mij wel moet afvragen of de door mij aangehaalde verklaring der Regeering even oppervlakkig is bedoeld als uitgedrukt.

Natuurlijk rijzen groote moeilijkheden met betrekking tot de personeelsopleiding en in dit verband zou ik van deze plaats wel mijn teleurstelling willen uitspreken over het feit, dat een bezetting van het moederland is noodig geweest om hier de Regeering wakker te schudden en die maatregelen te nemen, die vereischt zijn voor de verdediging van dit land. Men mag immers niet uit het oog verliezen, dat de verdediging van het moederland en die van Nederlandsch-Indië twee van elkander afgescheiden zaken zijn. Dat Nederlandsch-Indië moest worden verdedigd, dat men paraat moest zijn, was ons allen bekend en daarvoor was niet de bezetting van Nederland als aansporing noodig. Waarom, zoo vraag ik dan echter, zijn niet tevoren die bedragen aangevraagd, die noodig blijken voor de verdediging van den archipel en waarom is pas nu, nadat het moederland is bezet, eerst gevraagd om *f* 22-millioen voor dit jaar en *f* 50-millioen voor volgend jaar?

Wie eenigszins het oor te luisteren heeft gelegd, wien het bekend is, dat de Indische Regeering drie maal heeft moeten vragen om vliegtuigen te mogen bestellen aan het toen aan het bewind zijnde kabinet-Colijn, vraagt zich af, of deze traagheid in het paraat-zijn niet moet worden geweten aan de Hollandsche zuinigheid van het Opperbestuur.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Of aan te veel bouwen op onze neutraliteit).

Mij heeft het getroffen, dat dit Opperbestuur steeds bang was voor een niet-kloppende begrooting, bang dat ten gevolge daarvan een beroep zou worden gedaan op de Nederlandsche geldmarkt en dat het zoo bleek pal te staan op de bres van de Hollandsche beurs.

Het is daarom, dat ik vragen heb gesteld welke eenigszins buiten de orde van het onderwerp gaan, vragen die echter imminent urgent waren. Het voteeren van bedragen heeft geen zin wanneer zij niet op de meest efficiënte wijze kunnen worden benut, het voteeren van millioenen heeft weinig beteekenis wanneer door de diplomatie en de opperste leiding datgene wat Indië zoo graag zou willen, niet aan de verwachtingen beantwoordt, ja zelfs de zaken in de war worden gestuurd.

Ik herhaal, in deze tijden heeft het Koninkrijk der Nederlanden noodig mannen, die berekend zijn voor hun taak, niet mannen van de oude sleur, die benoemd zijn volgens traditie en volgens opvattingen, welke thans geen opgeld meer kunnen doen. Het is mij bekend, om een voorbeeld te noemen, er is een tijd geweest dat de toenmalige adviseur voor Chineesche Zaken beter bekend was met de Chineesche toestanden dan de gezant in Peking. Als dit een voorbeeld moet worden genoemd, dat de traditie dekt, is het mij verklaarbaar, dat de Regeering zoo angstvallig is in haar verwachtingen omtrent in Amerika te plaatsen leeningen.

Ik hoop, dat deze woorden, zooals ik zeide, met gepasten eerbied voorgebracht en die lijken op een usurpatie van hetgeen den leden der Staten-Generaal toekomt, mogen worden gehoord ter plaatse, waar zij gehoord moeten worden.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Naar aanleiding van de rede van het geachte lid zou ik U willen verzoeken U zooveel mogelijk te willen beperken in Uw algemeene opmerkingen en zoo weinig mogelijk in herhaling te treden van

(J. A. van Helsdingen.)
opmerkingen, die reeds bij andere aanvullende begrootingen zijn gemaakt.

Ik erken, naar U weet, de behoefte aan een zekere mate van algemeene beschouwingen, maar ik verzoek U toch U zooveel mogelijk aan het begrip aanvullende begrooting te houden.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel niet aanwezig kunnende zijn bij de behandeling dezer begrooting in de Afdeelingen en juist daarom, heb ik met belangstelling van het Afdeelingsverslag kennis genomen en heb thans het woord gevraagd om slechts enkele onderwerpen in bespreking te nemen, waarbij ik de Memorie van Antwoord zal volgen.

Ten aanzien van de Algemeene Opmerkingen moet mij van het hart, dat de mededeeling van de Regeering op blz. 1 roneo luidende:

> „De Volksraad kan ervan overtuigd zijn, dat de Regeering geen mogelijkheid tot wezenlijke en snelle versterking van de weermacht ongebruikt zal laten voorbijgaan."

overbodig had moeten zijn.

In deze tijden is het een eerste vereischte dat men en niet alleen de Volksraad vertrouwen stelt in de Regeering.

De afgeloopen maanden trouwens hebben mij geen hoogen dunk gegeven van de innerlijke sterkte en paraatheid van het Indische publiek. Zonder overdrijving kan gesproken worden van een lichte(?) paniekstemming, zooals het kortelings weer tot uiting kwam bij de vrijwillige evacuatie (vlucht?) van bevolkingsdeelen naar elders. Het zou mij niet verwonderen, indien daaronder meerdere personen zijn, die in het openbaar hoog opgeven van hun vaderlandsliefde, overal het hoogste woord voeren.

Vele figureeren als redder des vaderlands, maar, waar onze Redder des Vaderlands den bijnaam heeft van „le taciturne", vrij in het Hollandsch vertaald „de Zwijger", gaat deze vergelijking mank.

(De heer Verboom: De naam „de Zwijger" berust op een misverstand.)

Het is wellicht beter, gelet op het daarbij veroorzaakte gerucht te spreken van de ganzen van het kapitool. De ervaring heeft uitgewezen, dat in tijd van nood zeer weinig op hem te rekenen valt.

Men begint zelfs in dagbladen de schuldvraag te stellen.

Der Regeering moge in overweging worden gegeven geëigende maatregelen te nemen tegen dergelijke personen, die door woorden en daden het moreel van de bevolking schade toebrengen en het vertrouwen in de Regeering doen verminderen, opdat het publiek gekalmeerd worde.

Ten aanzien van de versterking van de luchtstrijdkrachten zullen de mededeelingen van de Regeering waarschijnlijk de kleingeloovigen hebben gerustgesteld, vooral die ten aanzien van de aanschaffing van jagers, enz.

Geheel wordt door mij onderschreven hetgeen is medegedeeld ten aanzien van de te stellen eischen nopens het ontwikkelingspeil. Niet alleen zou het laten vallen van dien eisch leiden tot groote teleurstelling, tijdverlies en materieele schade en zelfs verlies van menschenlevens, maar het vertrouwen in de machines zou worden geschokt indien deze verschijnselen zich voordoen en daarmede tevens het vertrouwen in de defensie.

Voor wat betreft de geldzendingen aan de geïnterneerden moge als aanvulling van de memorie van antwoord worden opgemerkt, dat aan de geïnterneerden slechts *f* 2,50 per week wordt toegestaan. De omkoopbaarheid van de bewakingstroepen wordt waarschijnlijker bij een lange periode van bewaking door dezelfde personen; bij een dergelijke periode treedt een soort verbroedering (bij vrouwelijk kampen verzustering) op. Door tijdige wisseling der troepen dient hiertegen te worden gewaakt.

Het geven van gelegenheid tot lichaamsbeweging op een z.g. sportterrein, is niet alleen noodzakelijk als gezondheidsmaatregel maar ook als middel tot verschaffing van bezigheid en het behouden van een goede stemming, hetgeen van grooten invloed is op de bewakingseischen. Een goede stemming beteekent een gemakkelijker en eenvoudiger bewaking, hetgeen niet impliceert een minder goede bewaking.

Ook het verstrekken van kleeding is voor een groot deel noodzakelijk voor de handhaving van een goede discipline en groote orde.

In de memorie van antwoord is vermeld, dat 137 staatloozen zijn geïnterneerd; gaarne zal worden vernomen of onder deze personen ook zij worden gerekend, die geboren zijn uit Indische of Inlandsche moeders, die naar Duitsche opvattingen nooit als Duitscher zullen worden erkend.

Onder deze personen zijn er waarschijnlijk velen, die van Duitschland en de daar bestaande toestanden en ideologieën zeer weinig of niets afweten. Het gevaar bestaat, dat zij bij langer verblijf onder Duitschers in de interneeringskampen zullen worden geïnfecteerd, vooral als zij nog een jeugdigen leeftijd hebben. In verband hiermede waren zij zoo spoedig mogelijk te isoleeren of te ontslaan, dit laatste uiteraard na gehouden onderzoek, dat van zoo kort mogelijken duur dient te zijn. In dit verband wordt het niet onmogelijk geacht, dat bij een te groote centralisatie bij het onderzoek de tijdsduur te lang zal blijken te zijn; men dient tot een geëigende decentralisatie over te gaan.

Opmerkelijk is het, dat een groot aantal van de kleineren, die in dit geval verkeeren, zijn geïnterneerd, terwijl personen in een betere positie vrij zijn gebleven. Teneinde te voorkomen, dat men in deze aan willekeur of aan het meten met twee maten zou gaan denken dienen de door mij bedoelde decentralisatie en het onderzoek op korten termijn zoo snel mogelijk te geschieden. Te eerder dient hiertoe te worden overgegaan, waar meerdere dezer personen tot 1932 en, naar verluidt, ook nog na dit tijdstip voor dienstplicht zijn ingelijfd.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, is gebleken, dat in vele gevallen overlegging van een bewijs van Nederlanderschap wordt geëischt, i.c. een geboorteacte; voor meerdere personen, in Nederland geboren, is zulks niet doenlijk. Teneinde hieraan tegemoet te komen wordt in verschillende gewesten een modus toegepast, die in diverse gewesten verschillend is. Het komt wenschelijk voor, met spoed een uniforme en soepele bepaling in het leven te roepen, welke voor geheel Indië van toepassing wordt verklaard en hieraan de noodige bekendheid te geven.

Ten aanzien van landstorm en militie maak ik van de gelegenheid gebruik op te merken, dat door de tot de eerste categorie behoorenden de vrees is geuit, dat de bewapening, waarmede zij voorzien zijn, verouderd zou zijn. Eenigen tijd geleden is n.l. in de dagbladen verteld dat het geringe succes van de Italianen aan de grens tusschen Italië en Frankrijk het gevolg zou zijn geweest van de omstandigheid, dat de Italianen bewapend waren met wapens, welke 40 jaren oud zijn. Nu is ons geweer van het model 1896, welk jaartal daarop vermeld staat, hetgeen, gelet op bovenvermeld bericht, eenige onrust veroorzaakte. Wellicht is het gewenscht, dat deze onrust door besprekingen van de resp. commandanten als anderszins wordt weggenomen. Een verklaring van regeeringszijde, in aansluiting op het vermelde in de memorie van toelichting nopens Ond. **7**, afd. VIII, kan het hare daartoe bijdragen. Ook is geklaagd geworden, dat de verstrekte gasmaskers niet pasten. Waar dit een belangrijk deel uitmaakt van de paraatheid der troepen zal ook een verklaring, zoo noodig een desbetreffende instructie aan commandanten, omtrent deze aangelegenheid wenschelijk zijn.

(De heer Verboom: En dan liefst een „passende" verklaring.)

Naar aanleiding van de aangegeven oefeningen van den landstorm moge de vraag worden gesteld, of deze, behoudens

(Janssen.)

voor bewakingsdiensten, ook gebezigd zal worden voor den strijd tegen de z.g. vijfde colonne.

Mijnheer de Voorzitter! In de gegeven omstandigheden is de vorming van vrijwillige oefencorpsen en stadswachten inderdaad toe te juichen, doch reeds thans ware te overwegen, deze tijdelijke vormen om te zetten in een blijvend instituut, waarbij een voorbeeld ware te nemen aan de Balilla in Italië. Reeds op jeugdigen leeftijd kunnen scholieren geoefend worden, tijdens eenige uren per week in het lesprogram opgenomen en verder gedurende de vacanties; het laatste bij voorkeur in kampen of in een rustig garnizoen met gunstig oefenterrein. En als de oefeningen verband houden met de leeftijden dan zullen zij ongetwijfeld groote aantrekkelijkheid hebben. De keuring behoort aan lichte eischen te voldoen. De bij deze diensten verkregen geoefendheid kan een factor vormen voor vermindering van den eigenlijken militietijd. De militie ware te splitsen in een voor frontdienst en een voor bewakingsdienst; uiteraard met verschillende keuringseischen, oefenprogramma en bewapening, terwijl ook de laatstgenoemde opleiding bestemd zal zijn tegen de vijfde colonne en doorgedrongen vijandelijke eenheden.

Mijnheer de Voorzitter! Deze suggestie, uiteraard in zeer summieren vorm voorgebracht, moge ik met nadruk onder de aandacht van het legerbestuur brengen, tenzij men de meening is toegedaan, dat deze oorlog de laatste zal zijn en hierna de eeuwige vrede zijn intocht zal doen.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik reeds te kennen gaf bij de behandeling van de aanvullende begrooting van marine, komt het mijn fractie gewenscht voor thans het door de Regeering gevoerde defensiebeleid nader en uitvoerig in beschouwing te nemen. Zouden wij daarmede wachten tot de begrooting 1941 voor behandeling in den Volksraad gereed is, hetgeen niet voor September het geval schijnt te zullen zijn, dan zouden eenige mogelijk kostbare maanden voorbij gaan, zonder dat ons College zich over de voor Nederlandsch-Indië momenteel meest belangrijke zaak zou hebben kunnen uitspreken, ja, uitgesloten is het zelfs niet, dat wij daartoe in het geheel niet meer de gelegenheid zouden krijgen.

Het reeds jaren gevreesde, in September van het vorige jaar losgebarsten conflict, heeft voor de geheele wereld gevolgen gehad zóó verschrikkelijk als de ergste pessimist niet had durven verwachten. Polen, Noorwegen, Denemarken, Nederland, België en Frankrijk werden in eenige maanden onder den voet geloopen en daarbij werden door Duitschland methoden toegepast, welke getuigen van een mentaliteit, die men bij beschaafde volken onmogelijk achtte. Mede doordat reeds jaren tusschen China en Japan een strijd op leven en dood gevoerd wordt, het Europeesche conflict eveneens daadwerkelijken strijd in Afrika en Azië met zich medebrengt, Australië en Canada zich geheel achter Engeland geschaard hebben en tenslotte Amerika milliarden dollars aan bewapening uitgeeft uit vrees voor een mogelijk toekomstigen aanval op de Amerikaansche landen, bevindt de wereld zich in een chaotischen toestand als nimmer te voren en met vrees vragen wij ons af: is nog een uitweg uit deze zelfvernietiging, uit dezen chaos mogelijk?

Zonder alarmeerend te zijn, Mijnheer de Voorzitter, kan men zeggen, dat het in een dergelijke wereld meer dan ooit noodig is, dat men met beide beenen op den grond staat. Wij hebben er, gezien hetgeen zich in het naaste verleden heeft afgespeeld en zich nog afspeelt, rekening mede te houden, dat iederen dag, ja, ieder uur ook hier in deze gewesten het oorlogsgeweld kan losbarsten.

Als dat mocht gebeuren — wat God moge verhoeden — dan zal dat als elders, onverwachts en op de meest geraffineerde wijze geschieden. Wij leven in een tijd, waarin geen plaats meer schijnt te zijn voor argumenten, waarin ruw geweld in de plaats is gekomen voor recht, een tijd waarin een Regeering het door het voeren van een vredelievend, wijs beleid, niet meer in haar macht heeft, ons den vrede te verzekeren. President Roosevelt schetste den toestand, waarin de wereld zich bevindt, zeer juist, toen hij voor het Democratische Congres verklaarde:

> „In tijden als deze, in tijden van groote crisis, wordt de omvang der wereld beperkt tot een enkel feit — het feit, dat onze wereld thans beheerscht is door het feit der gewapende agressie.
>
> Het feit van geslaagde gewapende agressie, gericht tegen den regeeringsvorm en de soort van gemeenschap, die wij in de Vereenigde Staten voor ons zelven hebben gekozen en gevestigd. Het is een feit, dat niemand meer betwijfelt en dat niemand meer kan negeeren. Het is geen gewone oorlog, die in Europa woedt. Het is een revolutie, verwekt met geweld van wapenen, die alle menschen, waar zij zich ook mogen bevinden, bedreigt. Het is een revolutie, die niet ten doel heeft de menschen vrij te maken, doch hen tot slavernij te brengen in het belang van de dictatuur, die reeds den aard en den omvang heeft getoond van de voordeelen, die zij hoopt te verkrijgen en die de levens van allen onzer beheerschen."

In een dergelijken tijd hebben wij eenerzijds ons allen kalm te houden, moeten wij vooral niet in een angststemming leven, maar vastberaden den ons opgedragen arbeid verrichten, doch anderzijds hebben wij rekening te houden met de feiten, die het noodig maken, dat wij ons met de grootste energie werpen op alles wat onze paraatheid kan verhoogen, dienen wij al onze werkkracht eensgezind aan te wenden om zoo goed mogelijk gereed te zijn deze gewesten te verdedigen, zoo dat noodig mocht zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Vanzelf komt nu de vraag naar voren: worden door de Regeering, door onze legerleiding alle maatregelen genomen, die in de gegeven omstandigheden mogelijk en noodzakelijk zijn en worden de daarmede verband houdende vraagstukken met de noodige voortvarendheid aangepakt en tot oplossing gebracht?

Hoewel gedurende de laatste jaren onze bewapening belangrijk versterkt is, hoewel momenteel alles gedaan schijnt te worden om ons leger van nog meer materiaal te voorzien, moet ik toch tot mijn spijt verklaren, dat wij er thans heel wat beter zouden voorstaan, wanneer de Regeering gevolg had gegeven aan den drang, in dezen Raad en ook elders op vergaderingen en congressen, op haar uitgeoefend om meer geld beschikbaar te stellen, teneinde op korten termijn te kunnen komen tot een sterke, afdoende bewapening van ons leger en uitbreiding van onze vloot.

Moties werden aangenomen, telegrammen gericht tot den Landvoogd, Staten-Generaal en Minister van Koloniën. Helaas alles zonder veel resulaat en de toestand doet zich thans voor, waarvoor reeds zoo dikwijls werd gewaarschuwd; nl. de aanschaffing van veel materiaal is niet meer mogelijk dan met zeer groote extra-kosten en groote vertraging, terwijl van een uitbreiding van onze vloot, waartoe eerst werd besloten toen het reeds te laat was, wel heel moeilijk iets zal kunnen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Om voor de toekomst een goeden gang van zaken te verzekeren, dient de vraag gesteld te worden, waarom aan dezen algemeenen reeds jaren lang uitgeoefenden drang tot aanzienlijke en snelle versterking van onze weermacht geen gevolg is gegeven. Hebben het departement van Oorlog en het departement der Marine niet tijdig de noodzaak daarvan ingezien, is door die departementen nimmer op grootere en snellere uitbreiding aangedrongen, of is dit alles te wijten aan het feit, dat naar te groote zuinigheid werd gestreefd, waardoor niet voldoende middelen beschikbaar waren? Beseft de Regeering wel, wanneer bijv. niet voldoende stalen helmen en gasmaskers aanwezig zijn, dat gespeeld wordt met menschenlevens? Ik neem speciaal deze voorbeelden, Mijnheer de Voorzitter, omdat

(Janssen.)

hier toch geen sprake kan zijn van vertraagde aflevering door het buitenland. In alle oorlogvoerende landen heeft men bij het uitbreken van den oorlog belangrijke mutaties gezien, zoowel in het leger zelf als in regeeringskringen, noodzakelijk, aangezien voortreffelijke officieren en ambtenaren in vredestijd eigenschappen kunnen missen, die in oorlogstijd noodzakelijk zijn, als b.v. ijzeren zenuwen en groote doortastendheid. Hier in Indië hebben wij slechts twee belangrijke, alom toegejuichte mutaties gezien, nl. de benoeming van Mr. A. S. Block tot Procureur-Generaal en de aanwijzing van den heer H. van Galen-Last tot adviseur van den Legercommandant met betrekking tot de industrieele oorlogsvoorbereiding. Wanneer dit voor Indië voldoende is, Mijnheer de Voorzitter, dan zou ik toch aan de Regeering willen vragen, of nagegaan is aan wie te wijten is, dat niet al onze landsverdedigers in het bezit zijn van onontbeerlijke uitrustingsstukken en of Zij van plan is de schuldigen te verwijderen of met minder belangrijke functies te belasten.

Wanneer niet voldoende geld voor aankoop beschikbaar werd gesteld, dan komt de vraag bij mij op, of in dezen tijd niet zoo ver moet worden gegaan, dat de Legercommandant op bepaalde punten — ik denk in het bijzonder aan de aanschaffing van materiaal — de beschikking krijgt over een blanco-crediet, omdat alleen hij kan beoordeelen wat ons leger noodig heeft en niet het departement van Financiën of de Rekenkamer. In elk geval geloof ik, dat achter vrijwel elk cijfer van deze begrooting veilig een nul zou kunnen worden gezet.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik mij nu verder tot de toekomst bepaal, dan is er slechts één vraag te stellen en dat is deze: worden de defensievraagstukken thans aangepakt op een wijze, welke ons verzekert, dat Nederlandsch-Indië binnen den kortst mogelijken tijd tot de tanden toe bewapend is?

Mijnheer de Voorzitter! Met genoegen heb ik in de memorie van antwoord gelezen, dat de Regeering niet nalaat thans te doen wat in Haar vermogen ligt om materiaal aan te koopen en vooral het aanschaffen van een groot aantal vliegtuigen, die gedeeltelijk haar bestemming reeds hebben bereikt, heeft onze volle instemming. Maar bij dit alles dient in aanmerking genomen te worden, dat wij met onze bewapening ten achter zijn en dat wij eerst tevreden kunnen zijn, wanneer ons leger volkomen modern is bewapend en georganiseerd.

Wanneer wij willen nagaan, of dit inderdaad het geval is, dan doen wij het beste om ons te toetsen aan het Duitsche leger en ons af te vragen, hoe het mogelijk is geweest, dat dit leger in zoo'n korten tijd een groot deel van Europa onder den voet heeft geloopen.

Wanneer wij dan het te voren georganiseerde verraad, de volledige negatie van alle rechtsregels en de onmenschelijke strijdwijze, zeer zeker factoren die van groot belang zijn geweest voor het verloop van den strijd, buiten beschouwing laten, dan zijn er drie oorzaken aan te wijzen, die beslissend zijn geweest voor de verpletterende nederlaag, die Frankrijk, België en Nederland is toegebracht en dat zijn:

1. de uitmuntende organisatie van het Duitsche leger;
2. de groote overmacht aan mechanische wapens op den grond en in de lucht;
3. het geheel ingesteld zijn van het Duitsche leven op den oorlog.

De beste wijze om een vijand, die aan de winnende hand is te bestrijden, is om zelf gebruik te maken van de strijdwijze die hem tot de overwinning gevoerd heeft, vooral wanneer men er verzekerd van kan zijn, dat andere mogelijke vijanden ongetwijfeld deze strijdwijze tot de hunne zullen maken.

Hoe staat het nu met bovengenoemde drie belangrijke zaken in het Indische leger?

Allereerst dan de organisatie: Ik vraag mij af, Mijnheer de Voorzitter, is deze wel voldoende modern en niet teveel ingesteld op het voeren van een binnenlandschen strijd, inplaats van op het bestrijden van een buitenlandschen vijand? Naar mijn meening is de waarde van een betrekkelijk klein leger, hetwelk vanzelfsprekend uitstekend bewapend moet zijn — waarover straks meer —, afhankelijk van een uitmuntende organisatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou der Regeering met klem willen verzoeken aan die organisatie alle aandacht te doen besteden. Er bestaat geen enkele reden om in dit opzicht spoedig tevreden te zijn. In vele landen heeft die organisatie duidelijk gefaald, en juist in een modernen oorlog, met al zijn verschrikkingen van artillerievuur, tankaanvallen, bombardementen van uit de lucht enz., kan er slechts sprake zijn van succes, wanneer eigen organisatie zeker niet onderdoet voor die van den vijand.

Ik wil hierbij opmerken, dat ik in de weinige weken, dat ik onder de wapenen ben geweest, moest constateeren, dat doodeenvoudige zaken zeer slecht waren georganiseerd. Ook op administratief gebied komen onbegrijpelijke fouten voor. Vanzelfsprekend komt dan de vraag naar voren: hoe zal het dan in tijd van oorlog gaan met veel belangrijke zaken, als troepenverplaatsingen, onderling verband en samenwerking tusschen de verschillende wapenen enz. Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de geachte Regeeringsgemachtigde hieraan de noodige aandacht wil besteden en mij kan verzekeren, dat binnen den kortst mogelijken tijd gestreefd zal worden naar een perfecte organisatie; hetgeen beteekent, dat geen geld gespaard zal worden om tot een dergelijke organisatie te komen en tevens, dat de troepen veel meer, ik zou bijna willen zeggen, doorloopend, in grooter en kleiner verband zullen oefenen onder omstandigheden, die de werkelijkheid zooveel mogelijk nabij komen. Vergeten mag niet worden, dat een oorlog tegenwoordig van de manschappen ijzeren zenuwen eischt en dat niets mag worden nagelaten om hen voor te bereiden op de verschrikkingen, die dan te wachten staan en hun te leeren hoe daaraan het hoofd te bieden. Ook hier kan een voorbeeld genomen worden aan het Duitsche leger, hetwelk in uitgestrekte, afgezette gebieden, maanden achtereen oefende en dat dit niet tevergeefs is geweest, hebben de afgeloopen maanden wel duidelijk bewezen.

Wanneer men mij zou tegenwerpen, dat het leger over onvoldoende personeel beschikt, laat men dan allereerst eens nagaan, of in het leger wel iedere man de juiste plaats heeft, of bv. niet min of meer representatieve functies als die van „plaatselijk militair commandant", waarvoor in de groote steden hoofdofficieren zijn aangewezen, bezet kunnen worden door reserve-officieren van lageren rang, om op deze wijze op de meest belangrijke plaatsen de beschikking te verkrijgen over de best opgeleide en meest ervaren officieren. Om dezelfde reden kan ongetwijfeld een deel van de taak, die thans op het departement door officieren en onderofficieren verricht wordt, door burgers worden overgenomen, hetgeen eveneens de paraatheid van ons leger te velde zou verhoogen. Dááraan mag thans alleen gedacht worden; geen persoonlijke belangen of gevoeligheden zullen dergelijke mutaties in den weg mogen staan.

Het tweede belangrijke punt dat ik noemde, was de overmacht aan materiaal, welke Duitschland succes bracht. Ik betreur het, Mijnheer de Voorzitter, dat in het verleden nagelaten is datgene te doen wat noodig was. Ik geef toe, dat hiertoe hebben medegewerkt, de jaren van défaitisme, van afbraak van onze defensie, welke Nederland jaren achtereen ons te zien heeft gegeven, zoodat zelfs een schandelijk feit als de muiterij op „De Zeven Provinciën" in de Tweede Kamer der Staten-Generaal kon worden verdedigd en verheerlijkt. Maar ook daarna heeft de Regeering niet voldoende gevolg gegeven aan de aansporing, jaren achtereen, om snel tot een krachtige uitbreiding van onze bewapening te komen, en dat de millioenen, waarvoor volgens de Regeering thans geen wapens kunnen worden verkregen, niet eerder besteed zijn, is waarlijk niet aan den Volksraad te wijten.

(Janssen.)

Ik zou te veel tijd noodig hebben, indien ik herhaalde hetgeen gedurende de laatste jaren door verschillende Regeeringsgemachtigden en leden van ons College over defensie gezegd is; wat laatstgenoemde betreft waren het bijna alle krachtige aansporingen tot snelle uitbreiding van onze bewapening. Toch is het nuttig, enkele passages uit de Handelingen voor te lezen, omdat daaruit duidelijk kan blijken, hoezeer het valt te betreuren, dat de Regeering niet tijdig naar de waarschuwende stemmen geluisterd heeft.

Op een aansporing tot bewapening antwoordde de Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van de begrooting 1929:

„Tegenover het oorlogsspook — ik leg den nadruk op het woord spook, Mijnheer de Voorzitter — is maar één houding de juiste: door te werken aan den vrede."

Wat de behandeling van de begrooting 1936/1937 betreft, wil ik enkele passages aanhalen uit de redevoeringen van kolonel Van Kesteren, den heer Van Ardenne, den heer Verboom en den legercommandant.

De heer Van Kesteren (H 901):

„Om tot de zooeven gepropageerde sterkte van vloot en leger te geraken, zijn twee factoren onmisbaar, n.l.:

(De heer Van Baalen: Geld.)

Ik hoor hier het eerst geld noemen, doch ik noem het eerst tijd. Het ontbreekt ons aan tijd en aan geld. Maar, terwijl geld nog is te leenen, of kan worden geschonken, valt er met den factor tijd niet te transigeeren. Het bouwen van een vloot en het opleiden van de bemanning kost tijd, veel tijd zelfs en ook het uitbreiden van het leger en van de luchtmacht eischt tijdroovende voorbereiding. En dat, terwijl elke dag uitstel fataal kan zijn, terwijl elk moment de bom kan barsten. Naar mijn meening kunnen wij niet wachten op commissieverslagen, of op langdurige onderhandelingen, noch hebben wij den tijd om rustig af te wachten, hoe het hier zal loopen en hoe ginds in het moederland."

De heer Van Ardenne zeide, na een klemmend betoog over de noodzakelijkheid van opvoering der weermacht (H 913):

„En nu is het waar, dat verder gezegd wordt, dat men ook rekening moet houden met de financiën, maar deze redeneering wordt toch bedenkelijk onwaarschijnlijk, wanneer verondersteld moet worden, dat in het haussejaar 1929 geen gelden beschikbaar werden geacht, doch in het malaisejaar 1936 wèl een defensiefonds kan worden opgericht.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, de financiën waren er wèl, maar de waanvoorstelling van politieke rust, die ons land beheerschte, stond het voteeren dier gelden in den weg. En wel in die mate, dat zelfs het toegestane materieel voor de vloot tot nu toe, dus zeven jaren na dato, nog niet volledig aangeschaft werd. Wat voor de landmacht als minimum voor de luchtmacht noodzakelijk werd geacht, is tot op heden nog niet bereikt. En dan doet het wel vreemd aan, dat in deze memorie van antwoord op blz. 3 (roneo) gezegd wordt, dat niet kan worden toegegeven, dat met de versterking van die luchtmacht te weinig spoed is betracht. Ja, nu begint men eindelijk in te zien, dat spoed zeer noodig is."

Op H 928 zegt de heer Verboom:

„Ik heb het woord gevraagd om uiting te geven aan de bezorgdheid, die in groote groepen van deze samenleving heerscht over de positie van Nederlandsch-Indië op het stuk van de defensie, een bezorgdheid, die vanochtend al in verschillende redevoeringen heeft weerklonken.

De internationale positie is dreigender dan ooit; bij de algemeene beschouwingen heb ik daarop in algemeenen zin al uitvoerig gewezen. Ik beveel dit gedeelte van de algemeene beschouwingen ten zeerste in de aandacht van de Regeering aan."

De legercommandant antwoordde hierop (op blz. 1246):

„Ten aanzien van deze uitingen van onvoldaanheid, die als verwijten tot de Regeering klinken, herinnert Zij eraan, dat Zij, zoowel in 1934 als tijdens de in 1935 in dit College gehouden besprekingen over deze begrootingsafdeeling, heeft te kennen gegeven, dat ook volgens Haar meening het leger — en hetzelfde was uiteraard ook op de zeemacht van toepassing — zwakker is dan Zij zelve gaarne zou wenschen, doch dat de financieele omstandigheden Haar in hooge mate beperking hebben opgelegd en Haar hebben genoopt welbewust een zeker risico te aanvaarden."

Op pag. 1250 lees ik nog:

„Ondanks al hetgeen er reeds is verricht, moet de Regeering tot hen, die op korten termijn belangrijke, naar buiten sprekende resultaten verwachten, bij voorbaat een waarschuwend woord richten, hun verwachtingen niet te hoog te spannen. Men bedenke toch, dat ook elders onder dikwijls aanzienlijk gunstiger omstandigheden en verhoudingen veeljarige arbeid noodig bleek om het gestelde doel in eenigszins bevredigende mate binnen gezichtsbereik te brengen. Overigens zal er naar worden gestreefd, die aangelegenheden het eerst ter hand te nemen, welke practische resultaten beloven binnen een niet te lang tijdsbestek."

De besprekingen eindigden dit jaar door aanneming van de bekende motie-Verboom, die als volgt luidde: (pag. 1273):

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

van oordeel, dat een onmiddellijke en afdoende verbetering van onze strijdkrachten ter zee, te land en in de lucht, een onafwijsbare eisch moet worden genoemd,

dat ook in deze tijden van economischen nood de ongetwijfeld groote financieele offers, noodzakelijk voor de verbetering van de weermacht, dienen te worden gebracht,

dat het vraagstuk van de verdeeling van de defensiekosten tusschen het Moederland en Nederlandsch-Indië, hoe belangrijk op zichzelve ook, niet mag leiden tot verder uitstel van de zoo dringend noodzakelijke verbetering van de defensiemiddelen,

dringt er bij de Regeering met nadruk op aan de weermacht in Nederlandsch-Indië op korten termijn zoodanig te verbeteren, dat de kracht er van in overeenstemming is met de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische belangen in den Pacific en de internationale positie van het Rijk."

Wat de behandeling van de begrooting 1937/1938 betreft, zal ik slechts twee passages uit de redevoeringen van de heeren Van Ardenne en Verboom aanhalen. De heer Van Ardenne zeide op pag. 530:

„Het is toch wel meer dan onverantwoordelijk geweest, zooals door schromelijke verwaarloozing der defensiebelangen met de zelfstandigheid van Groot-Nederland is gespeeld. Vooral als men aanneemt, dat wij in het afgeloopen jaar als het ware net aan een wereldoorlog zijn ontsnapt. En van zelf sprekend zou een oorlog in Europa den wereldbrand ten gevolge hebben gehad.

Zóó optimistisch omtrent komende dingen was de opperste leiding, dat in stede van versterking onzer weermiddelen, n.b. een commissie-Idenburg werd ingesteld tot het doen van voorstellen ter verdere inkrimping onzer toch reeds zoo minimale weermacht. Men wordt ongerust, Mijnheer de Voorzitter, bij de gedachte dat wij als het ware bestemd waren om zonder slag of stoot overgeleverd te zijn aan den eerstkomende, die Indië met kracht van wapenen zou opeischen.

Het stemt daarom tot groote voldoening, dat het Opperbestuur eindelijk tot het inzicht is gekomen, dat met kracht

(Janssen.)

gewerkt moet worden, om te trachten, den achterstand op defensie-gebied in te halen."

Op pag. 543 zeide de heer Verboom voorts:

„Het is wel een zeer eigenaardige gang van zaken, wat de defensie betreft, dat eigenlijk de Volksraad steeds de verschillende regeeringsorganen moet aansporen tot grootere uitgaven en dat wij bij herhaling moeten zeggen: doe het niet zoo voorzichtig en zoo kalm aan, maar gooi er rustig een schepje op."

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, citeer ik uit de zitting 1938/1939 twee passages en wel uit de redevoeringen van overste Sol en den heer Roep. De eerste zeide op blz. 392:

„Ik maak deel uit van de leden, — ik getuigde daarvan reeds bij de algemeene beschouwingen — die de behaalde resultaten op het gebied der legerversterking toejuichen, doch tevens aandrongen op het zoo hoog mogelijk opvoeren van het tempo van afbouw. Ik zou ten deze ten overvloede willen wijzen op de internationale verhoudingen, welke tot forsche maatregelen op defensiegebied nopen."

De heer Roep verklaarde op pag. 406:

„Het komt mij voor, dat met het oprichten en vestigen van een chemische, een ijzer- en staalindustrie toch eenmaal zal moeten worden begonnen. Men kan nu wel zeggen, dat het — al begint men er nu dadelijk mee, — toch nog jaren zal duren, voordat die industrieën wat op dreef zijn en de zaken goed marcheeren, en dat zoo lang niet gewacht kan worden, en men er daarom maar heelemaal niet mee begint, doch het komt mij voor, dat die redeneering niet juist is. Hebben wij die industrieën voor onze defensie noodig, — en niemand kan weten wanneer dat zal zijn — dan zal er toch eens ernstig aan moeten worden begonnen. Voor zoover mij bekend is hebben vroegere onderzoekingen aangetoond, dat hier ijzererts wordt gevonden. Steenkool is er ook voldoende, evenals chemische grondstoffen."

De besprekingen over onze defensie eindigden dat jaar met de aanneming van de motie-Kruyne, welke als volgt luidt (pag. 1642):

„De Volksraad,

gelezen de door interpellant gestelde vragen en gehoord de door hem gegeven toelichtingen,

gehoord het antwoord van de Regeering op de haar gestelde vragen,

gehoord de debatten,

van oordeel, dat de politiek-strategische toestand in het algemeen en die in Oost-Azië in het bijzonder het dringend gewenscht maken de weermacht in Ned.-Indië met uiterste inspanning van de financieele en personeele krachten van het geheele Koninkrijk in snel tempo op te voeren tot de daaraan beantwoordende hoogte,

verzoekt de Regeering bij het Opperbestuur met klem aan te dringen daartoe alle noodzakelijke maatregelen te nemen."

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat uit hetgeen ik aanhaalde uit de redevoeringen van verschillende sprekers wel heel duidelijk blijkt, hoezeer de Volksraad het aan het rechte eind heeft gehad. En tegenover deze krachtige aansporing, zagen wij helaas tot voor kort een aarzelende Regeering. Zelfs nog enkele dagen geleden stelde de Regeering zich op het standpunt, dat zware lasten voor het nageslacht en begrootingstekorten de snelle aanschaffing van oorlogsmateriaal in den weg zouden kunnen staan en eerst in tweeden termijn wist de betrokken Regeeringsgemachtigde ons eenigszins gerust te stellen. Daarom juich ik het ten zeerste toe, dat de Regeering in de memorie van antwoord verklaart, dat de Regeering nog meer vliegtuigen zal bestellen, indien de mogelijkheid tot verkrijging op redelijk korten termijn zich voordoet. Indien dit beteekent, dat de Regeering van plan is ook ander materiaal zoo spoedig mogelijk aan te schaffen en dat daarbij de financieele gevolgen naar het tweede plan zijn verhuisd, dan kunnen wij tenminste voor de toekomst gerust zijn. In deze kan de Regeering veilig het voorbeeld van onzen Engelschen bondgenoot volgen, welke ongeacht de financieele gevolgen geweldige bestellingen in Amerika plaatst.

De Volksraad heeft nog kort geleden heel duidelijk den wensch te kennen gegeven, dat geen enkele financieele reden de versterking van onze defensie in den weg mag staan en weet, dat hij daarbij den steun heeft van een zeer groot deel der burgerij. Laten wij toch bedenken, dat zuinigheid bij onze bewapening slechts tot gevolg kan hebben, dat deze gewesten in een in financieel opzicht uitstekenden toestand, in handen van een vijand zouden kunnen komen. Dan liever een straatarm Indië, dat zich weet te handhaven.

Ik zou ook in ander opzicht naar de Engelsche Regeering willen verwijzen en wel voor de aanschaffing van vliegtuigen.

Mijnheer de Voorzitter! Een eventueele vijand zal ook hier als in Engeland een eilandenrijk aanvallen, omgeven door uitgestrekte zeeën, met dit belangrijke voordeel in ons geval, dat de afstanden tot het vreemde vaste land hier aanmerkelijk grooter zijn. Indien wij een luchtmacht zouden hebben, bestaande uit 1000 of meer vliegtuigen in eerste linie, zou Indië vrijwel elken aanval kunnen weerstaan. Op aanschaffing van een zeer groot aantal vliegtuigen meen ik dan ook met nadruk te moeten aandringen.

Tenslotte ben ik dan gekomen tot bespreking van het laatste punt en dat is het geheel ingesteld zijn van het leven op den oorlog.

Mijnheer de Voorzitter! In Amerika is op het congres der Democratische Partij enkele dagen geleden het partij-programma behandeld. Het punt „defensie" luidt als volgt:

„Zwakheid en gebrek aan paraatheid lokken agressie uit. Wij moeten zoo sterk zijn, dat geen enkele combinatie van mogendheden het zou durven bestaan ons aan te vallen. Wij zullen den Vereenigden Staten een onoverwinnelijke luchtmacht verschaffen en een vloot, sterk genoeg om de nationale belangen te beschermen en te verdedigen, alsmede een volledig uitgerust gemechaniseerd leger. Wij zullen deze verdedigingswerken coördineeren met noodzakelijke uitbreiding van de productie-capaciteit der industrie en met de opleiding van het noodige personeel. De voornaamste leiders der industrie en arbeid werden reeds door de Regeering gemobiliseerd, ten einde de machtige economische krachten ten behoeve van de nationale defensie te organiseeren. De ervaring van andere landen is een waarschuwing geweest, dat een totale defensie noodzakelijk is voor het afslaan van een aanval en dat een gedeeltelijke defensie geen defensie is."

Mijnheer de Voorzitter. Met den meesten nadruk zou ik der Regeering willen vragen dit programmapunt tot het hare te maken en vooral den laatsten zin, waarin de noodzaak van een totale defensie voorop wordt gesteld, ter harte te nemen. Ook in Amerika wordt erkend, dat er maar één mogelijkheid is in den modernen oorlog den vijand van zich af te houden en dat is het in het leven roepen van een totale defensie.

Zijn wij hier in Indië daar reeds aan toe? Zijn wij reeds zoover, dat alles ondergeschikt gemaakt wordt aan momenteel slechts twee belangrijke zaken en dat is in de eerste plaats aan onze defensie en in de tweede plaats aan ons economisch leven, aangezien dit onafscheidelijk aan een goede defensie verbonden is? In de verste verte niet. Op velerlei gebied wordt er hard, ja, zeer hard gewerkt aan onze defensie en alles wat daarmede verband houdt, maar van een algeheele omschakeling van onze maatschappij, van een mobilisatie ten behoeve van onze oorlogsindustrie is geen sprake. Ook hier zou ik naast

(Janssen.)

Amerika, Engeland als voorbeeld willen stellen. De Regeering moet een einde maken aan het feit, dat velen zeer verdienstelijk werk onafhankelijk van elkaar, door en langs elkaar verrichten. Er zijn personen, die vallen in de noodformatie, daarnaast een luchtbeschermingsfunctie bekleeden en zich aangesloten hebben bij het V.O.C. Welke functie moeten zij in tijd van oorlog uitoefenen? In ieder geval is meer dan één onmogelijk, zoodat er twee plaatsen onbezet blijven. Luchtbescherming, Roode Kruis, V.O.C., stadswachten, alles heeft menschen noodig en door gebrek aan samenwerking neemt men elkaars menschen. Er is gebrek aan duidelijk statistisch inzicht, gebrek aan organisatievermogen en gebrek aan discipline.

De Regeering zal moeten overgaan tot distributie van krachten. Er zal in dit opzicht geen vrijheid tot aanneming of weigering mogen bestaan. De juiste man op de juiste plaats dient het streven van de Regeering te zijn, niet alleen in het leger, maar ook in de burgermaatschappij. Dit is slechts te bereiken door die distributie van krachten in één hand te houden. Gebeurt dit niet, dan is bij voorbaat succes uitgesloten, omdat vrij algemeen eigen dienst, eigen bureau, eigen werk, het belangrijkst wordt gevonden, zoodat objectieve beoordeeling van dienstchefs en particuliere werkgevers moeilijk zal zijn te verkrijgen.

Ook de jeugd dient voorbereid te worden op de moeilijke jaren, die ongetwijfeld, hoe de strijd ook zal verloopen, zullen komen. Meer aandacht, meer tijd zal beschikbaar gesteld moeten worden voor lichamelijke training, welke verplichtend gesteld moet worden.

De jongelui boven de 15 jaar zullen verplicht moeten worden dienst te nemen bij luchtbescherming, Roode Kruis of een eerste militaire training ondergaan bij het V.O.C.

Hoe zeer de pogingen van de Regeering om dienstplichtigen en landstormers tegemoet te komen vallen te waardeeren, momenteel dient paraatheid voorop te staan. Het is onmogelijk van burgers in enkele weken, met om de drie weken één week herhalingsoefening, bruikbare soldaten te maken, een meening, welke door vele officieren wordt gedeeld. Laat de Regeering daarom besluiten tot een oefentijd, die zoo lang duurt totdat afdoende militaire bekwaamheid verkregen is. Daarna kunnen de herhalingsoefeningen met langere tusschenruimten gehouden worden. Misschien is een geregelde training enkele malen per week in de namiddaguren dan zelfs voldoende. Wanneer dit offer door de Regeering gevraagd wordt, dient voor deze menschen, die in het belang van ons allen hun plicht vervullen, in financieel opzicht afdoende gezorgd te worden.

Schadevergoedingen dienen verleend te worden aan hen, die kunnen aantoonen, dat door het vervullen van hun dienstplicht niet te voorkomen schade wordt geleden. Ongehuwde landstormers, die ambtenaar zijn, moeten niet dermate op hun salaris gekort worden, dat zij in financieele moeilijkheden raken. Gedeeltelijke verrekening van soldij met salaris dient achterwege te blijven, omdat de soldij nauwelijks voldoende is, extra-uitgaven te betalen. Dergelijke beknibbelingen op inkomsten zijn niet in overeenstemming met hetgeen in vergelijking met niet-dienstplichtigen, van hen gevraagd wordt en leidt tot ontevredenheid, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen de lankmoedigheid, waarmede de verraders, die thans op Ambarawa zitten, tot voor kort in financieel opzicht behandeld werden.

Ik zou der Regeering willen verzoeken, aan die korting een eind te maken en de reeds toegepaste kortingen ongedaan te maken. Aan den anderen kant behoort tegen te groote en ongemotiveerde royaliteit te worden gewaakt. Er is o.i. geen enkele reden aan te wijzen, waarom reserve-officieren, die in de burgermaatschappij een goed betaalde betrekking bekleeden en die hun bezoldiging gedurende hun militairen diensttijd behouden, naast die bezoldiging nog een ruime toelage genie-

(Lapian.)

ten, welke in geen verhouding staat tot hun extra-onkosten. Deze ongelijkheid in behandeling grieft zeer velen en doet ook overigens veel schade; de Regeering dient ten koste van alles den indruk te vermijden, dat zelfs in deze tijden gelden zouden worden verspild.

Mijnheer de Voorzitter! Nu ik het toch heb over de verzorging van onder de wapenen geroepenen, moet mij nog een opmerking van het hart en dat is deze: Waarom toont men in de kringen van de Regeering toch zoo weinig belangstelling voor ons leger en onze vloot. Zoover mij bekend, werd nòch de vloot, nòch het leger den laatsten tijd door onze hoogste autoriteiten met een bezoek vereerd en in elk geval heeft blijkbaar niemand eraan gedacht, een directe belangstelling te toonen bv. voor de manschappen, die nu reeds maanden lang ingespannen en vermoeiende wachtdiensten verrichten. Weet de Regeering wel, hoe officieren en manschappen een dergelijk bewijs van persoonlijke belangstelling op prijs zouden stellen? Wij zijn in oorlog en van leger en vloot is veel gevraagd en zal nog veel meer gevraagd worden, misschien zelfs het leven. Velen in Holland lieten als helden hun leven; hun moed en onverschrokkenheid is ons allen tot steun geweest in deze moeilijke dagen. Waarom is tot nog toe niet bekend gesteld aan welke dezer mannen de Militaire Willemsorde is toegekend? Waar blijft de officieele waardeering voor de Indische politiemannen — in het bijzonder ook voor de mannen van den P.I.D. — en voor onze marinemenschen, die op zoo voortreffelijke wijze de vijfde colonne onschadelijk wisten te maken, of de Duitsche schepen in beslag namen? Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat zij allen hun plicht deden en dat ook hier in Indië onze soldaten, zoo het noodig mocht zijn, hun plicht zullen doen. Laat tegenover het offer dat zij nu brengen en in de toekomst nog zullen brengen, van hoogerhand wat meer waardeering blijken.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de aanvullende marinebegrooting zeide ik reeds, dat het nu geen tijd is voor veel praten, maar dat wij mannen noodig hebben die handelen, handelen om zoo goed mogelijk te komen tot een uitmuntend bewapend, goed geoefend, gemechaniseerd leger, tot een leger dat zich geleidelijk aan zal moeten uitbreiden en dat den steun moet hebben van een groote luchtmacht en van een oorlogsindustrie, die ons leger niet meer afhankelijk doet zijn van aanvoer van buiten, maar het zelfstandig van alles kan voorzien. Het zal daarbij naar onze overtuiging noodzakelijk zijn bij deze uitbreiding — in veel ruimere mate dan tot nu toe het geval is — de Inheemsche, de Chineesche en de Arabische bevolkingsgroepen in te schakelen, niet slechts voor de lagere rangen, maar evengoed voor den officiersrang. Laten wij God dank zeggen, dat ons tot nu toe de tijd nog gelaten is om te handelen. Niemand weet echter hoe lang dat zal duren. Daarom niet getalmd, maar naar Engeland's en Amerika's voorbeeld met man en macht aan het werk om Indië sterk en onaantastbaar te maken. Laat de Regeering niet langer aarzelen. De commissie-Kuneman schijnt in zeer korten tijd belangrijk werk verricht te hebben. Haar rapport kan een basis zijn waarop verder gewerkt kan worden. Laat ons hopen, dat de practische, uitvoerende maatregelen even vlug zullen komen als het rapport dier commissie tot stand gekomen is. De Regeering kan er van overtuigd zijn, dat de Volksraad niet zal nalaten haar te steunen. Laten de aansporingen van den Volksraad wederom niet tevergeefsch zijn.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Bij den bestaanden oorlogstoestand is thans het gebod: steun aan de oorlogvoering, opvoering van de weermacht en volksverheffing. Dank zij de omstandigheid, dat ons Indonesia een exporteerend land is, beteekent steun ten bate van de oorlogvoering slechts een lastenverzwaring van indirecten aard. De kosten daarvan kunnen worden gedekt door middelen uit den oorlogstoestand zelf voortkomend. Ons landsbudget be-

(Lapian.)

hoeft den invloed daarvan niet zoozeer te ondervinden. De opvoering van de weermacht vraagt echter van de gemeenschap zware offers.

Als ik zonder meer mijn stem — en ik meen hier ook namens mijn fractiegenooten te kunnen spreken — aan de recente aanvullende begrootingen geef, dan is dit te verklaren door het feit, dat ik gaarne ten volle erken de beteekenis van de weermacht in onze staatshuishouding. Dit houdt evenwel niet in, dat wij de voteering van de hier voorgestelde bedragen zeer gaarne onderschrijven.

De economische verhoudingen hier te lande, waarbij onze groep, of liever de millioenenmassa, het minst bedeeld is, weerhoudt ons ervan, vooralsnog enthousiast te zijn voor de financiering van een machtig defensie-apparaat. Wij hebben hoegenaamd niets te verliezen en dus niets te beschermen. Ik ben geneigd ten deze de bekende formuleering van mijn geacht medelid, den heer Sosrohadikoesoemo, te citeeren. Dit citaat is echter voldoende bekend, ik zal het dus niet doen.

Mijnheer de Voorzitter! De opneming van de doelstelling, de volksverheffing, in het programma van het Land in oorlogstijd, ondanks de geboden zuinigheid ter wille van de offers, welke de weermacht vraagt, heeft mij en velen met mij goed gestemd. Voor alle partijen is dit goed.

De Regeering heeft hiermede een psychologisch goede daad getoond. Het is een erkenning van den achterstand in deze en aan het inhalen van dien achterstand moet voortdurend worden gewerkt. Dit is ons inzicht, ofschoon wij ook wel weten, dat niemand ter wereld zoo dom zal zijn zijn handen naar zijn horloge te brengen op het moment, dat hij ze beide noodig heeft om een aanval af te weren.

Dit doet alleen een onschuldig kind. Het is daarom niet goed om Indonesia als zoodanig te beschouwen en in den toestand van een kind te laten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan dan ook de houding van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën, en die van vele mijner geachte medeleden, bij de behandeling van de motie-Thamrin c.s., waarbij aan het licht kwam dat de uitlating van den Gouverneur-Generaal over volksverheffing voor de bedoelde heeren slechts een formule zonder inhoud was, niet prijzen. De geest, die tijdens de behandeling van bedoeld onderwerp in den Volksraad tot uiting kwam, was voor de groep Indonesiërs niet geestdriftwekkend. Het is echter een goede omstandigheid, dat de Regeering het noodig achtte, in de memorie van antwoord van dit departement over het voorliggend onderwerp, andermaal den nadruk te leggen op de verklaring in de openingsrede van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal betreffende de door Haar genoemde drie doelstellingen.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe gaarne had ik dan ook gezien, dat de volksverheffing niet meer behoorde tot het gebod van het huidige tijdsgewricht. De millioenen-volkskracht onder leiding van haar voormannen en intellectueelen en die van het Nederlandsch intellect zouden dan eenvoudig geconcentreerd kunnen worden op het defensiebelang. Ik ben er zeker van, dat zich uit die kracht een hooge werkzaamheidscapaciteit zou kunnen ontplooien, moreel zoowel als materieel, die aan het gevestigde gezag en ons aller welvaart bescherming zou verschaffen. De „loopgravenstelling", die mijn geacht medelid, de heer Kerstens, te vorigen jare ten rechte in de bestaande verhoudingen constateerde, zou dan eenvoudig ondenkbaar zijn. Geen niemandsland zou er bestaan, geen scheidsmuur en geen wantrouwen, dat, zooals ik ergens las, gelijk staat met een duistere en vreeselijke macht, die als een sluipend gif de edelste organen aantast en verwoest of als een bijtend vocht het schoone beeld verstoort.

Mijnheer de Voorzitter! Het is, dunkt mij, niet boven de macht der Regeering, gezonde verhoudingen te scheppen, welke gebaseerd zijn op de good-will van de onderscheidene bevolkingsgroepen, die elkaars gaven respecteeren en aan een ieder toekennen wat hem toekomt.

De gedachte om Indonesia te beschouwen als, en om van het land slechts te maken een wingewest, moet bepaald als verwerpelijk worden beschouwd. Degene, die een dergelijk idee wil huldigen en daarnaar wil handelen, zal zich uitgestooten moeten gevoelen uit de gemeenschap en dit Land moeten verlaten. De „good-will" van zulk een gast is gevaarlijk voor het Land en mag onder geenerlei voorwaarde een element vormen voor het fundament, waarop de opbouw zal moeten geschieden van een groot-Nederland in Indonesia-Raja, of een Indonesia-Raja in Groot-Nederland.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is de onmisbare voorwaarde voor een moreel sterke weermacht, bij gemis waarvan de beteekenis der wapenuitrusting, hoe duur en modern zij ook moge zijn, tot een minimum zal worden gereduceerd. Honderden millioenen, ja zelfs milliarden guldens voor de aanschaffing van materialen zouden alleen gerechtvaardigd zijn, indien de hanteering van deze weermachtsmiddelen zou geschieden door personen, bezield met geestdrift, gebaseerd op de gedachte aan een veiligstelling van het eigen leven en aan de onderlinge lotsverbondenheid, aan het onaantastbaar maken van het Land, waar zij geboren en getogen zijn en waar zij een gelukkig bestaan hebben gevonden zoowel voor het heden als voor de toekomst.

Mijnheer de Voorzitter! Tot zoover de wedergave van mijn visie met betrekking tot de kwestie van de opvoering der weermacht. De financiering van zulk een weermacht zal bij ons niet tot bedenkingen aanleiding geven.

Thans overgaande tot het onderdeel, waarover ik verder nog het woord zou willen voeren, wil ik bekend stellen, dat ik aanvankelijk meende, deze kwestie te moeten bespreken bij de behandeling van de ontwerp-begrooting voor oorlog 1941. De Memorie van Antwoord gaf mij echter aanleiding daarop thans in te gaan. Ik heb hierbij het oog op de onderste alinea van pag. 2 van de Memorie van Antwoord (roneo), waar de Regeering de volgende positieve uitspraak doet:

> „Omtrent het bestaande onderscheid in bezoldiging naar den landaard wordt aangeteekend, dat dit onderwerp reeds verschillende malen een punt van bespreking in den Volksraad heeft uitgemaakt en dat het Regeeringsstandpunt te dien aanzien ook onder de huidige omstandigheden geen wijziging heeft ondergaan."

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, spreek ik in dezen oorlogstijd niet gaarne over de bezoldigingen der manschappen. Zulks wekt geen aangenamen indruk. Ik heb mij dan ook afgevraagd of ik het zou doen of niet. Als ik het dan toch doe, vindt dit zijn oorzaak in het feit, dat deze kwestie niet nieuw is. Zij is al twintig jaar hangende. Mijn geachte voorgangers in deze zaal, met name wijlen de heer A. L. Wawaroentoe, en de heeren F. Laoh en Dr. G. S. S. J. Ratu Langi, hebben telkenmale deze materie aanhangig gemaakt, doch steeds tevergeefs. Het telkens voorbrengen dezer kwestie moge een bewijs zijn, dat deze desiderata voor ons leger van groote beteekenis zijn.

Voorts, Mijnheer de Voorzitter, is het niet in het belang van een goede defensie, wanneer in de grootste groep der manschappen gerechtvaardigde wenschen gekoesterd worden, die niet in vervulling schijnen te mogen komen. Zooals gezegd, drie van mijn voorgangers hebben gedurende jaren telkens weer gepleit voor gelijke betaling aan militairen van denzelfden rang en hetzelfde wapen, ongeacht den landaard, doch hierop werd steeds afwijzend beschikt.

Ook ik meende het vorig jaar te moeten pleiten voor positieverbetering van de Inheemsche sergeanten 1ste klasse, buitengewoon bevorderd, en voor de sergeanten 2e klasse-wachtmeesters. Ik stelde namelijk voor, een verhooging van inkomen aan deze groep onderofficieren toe te kennen en de wachtmeesters-sergeanten 2e klasse maandelijks te bezoldigen. Uiteraard zal ik niet herhalen hetgeen ik verleden jaar

(Lapian.)

van deze plaats heb voorgesteld. Ik wil volstaan met te constateeren, dat in dit kader sedert jaren billijke wenschen leven. Niet-tegemoetkoming aan die wenschen op grond van allerlei overwegingen, overwegingen, welke de belangen van deze groep landsdienaren sterk in den weg staan, bevordert zeker niet de aangename stemming der betrokkenen. En wie zijn deze menschen? In de gewone particuliere samenleving vormen zij den schakel tusschen volk en ambtenaren. Zij nemen naar de adatopvatting als het ware de plaats in van de volkshoofden. Dus, om het kortweg te zeggen: zij zijn de vertrouwensmannen van de militaire minderen, van hun landaard natuurlijk.

Het element waarop ik doel, spreekt niet zoo duidelijk in een samenleving, waar het individualisme sterk gehuldigd wordt, gelijk dat bij de Europeanen het geval is, maar in de Oostersche samenleving is het een niet te verwaarloozen factor. En daarom behoeft het, dunkt mij, geen verder betoog, dat er voldoende aanleiding bestaat om deze landsdienaren in hun wenschen tegemoet te komen.

Komende nu tot een bespreking der soldijen van andere Indonesische militairen, moet ik ter verkrijging van een juist beeld, de militaire bezoldigingsregeling 1938 opslaan. Ik zal mij bepalen tot de voornaamste wapens, zooals die aangegeven staan in schaal X en XVI van de M. B. R. 1938. Uit deze twee staten krijgt men een indruk van het groote onderscheid in soldij der Europeesche en Indonesische soldaten. Eerstgenoemden beginnen bij de dienstneming met *f* 0.75 en laatstgenoemden — Javaansche, Amboneesche en Manadoneesche soldaten — respectievelijk met *f* 0.25 en *f* 0.35. Behalve deze dagsoldij genieten eerstgenoemden verschillende toelagen, welke bij elkaar genomen maandelijks een totaal beloopen, dat gelijk staat met de maandelijksche inkomsten van een Indonesisch sergeant 2e klasse, zooals aangegeven staat in mijn rede van 19 Juli 1938. (Handelingen Volksraad, blz. 237/8.) De toelage, die aan laatstgenoemde groepen wordt toegekend, is miniem. Zij bestaat — vergis ik mij niet — in hoofdzaak uit voeding voor vrouw en kinderen, als tenminste de betrokkene een gezin heeft te onderhouden.

Ik zal niet in herhaling treden van wat mijn geachte voorgangers ten aanzien van deze gewenschte gelijkstelling van inkomsten voor alle militairen van alle landaarden in eenzelfden rang hebben gezegd. Het is der Regeering voldoende bekend.

Ik wil er nog slechts dit aan toevoegen. Voor mij is het wel duidelijk, waarom de soldij van den Europeeschen soldaat op het huidige peil dient te worden vastgesteld, namelijk om voor de menschen in Nederland de dienstneming aantrekkelijk te maken. Dit mag echter geen reden worden tot ontstemming bij de Inheemsche militairen. Immers, in de dagelijksche uitoefening hunner werkzaamheden wordt van alle soldaten gelijke krachtsinspanning geëischt; het gewicht der uitrusting is voor allen even zwaar, de af te leggen afstand voor allen even ver; en last but not least: het risico is voor allen hetzelfde, namelijk de inzet van het leven.

Mijnheer de Voorzitter! Een voorname factor ook bij de beoordeeling van onze wenschen is in het volgende gelegen. Het grootste gedeelte der Indonesiërs, zoo niet allen, weten bij dienstneming in het leger niet beter, dan dat zij te velde zullen worden gestuurd ter bestrijding van binnenlandsche onlusten, dat zij dus zullen moeten optreden tegen lieden, die nauwelijks van blanke wapens zijn voorzien. Een dergelijke strijd vergt in de meeste gevallen geen inzet van het leven, zooals tegen een buitenlandschen vijand, die immers minstens even modern bewapend is als onze manschappen. Tegen hem heeft men alles in te zetten, en moet het moreel perfect zijn. Om dit laatste te verkrijgen moet er geen reden tot ontstemming zijn, om niet te spreken van ontevredenheid. Elke aanleiding tot ontevredenheid dient tot in de kiem te worden gesmoord. Het is hierom, dat ik er thans over spreek.

Voor een kijk op de waarde van het moreel bij onze soldaten dient men onder de oppervlakte te kijken, Mijnheer de Voorzitter, en moet men bedenken, dat niet allen uit roeping het militaire vak gekozen hebben. Men dient óók te letten op factoren van sociaal-economischen aard, die er toe hebben geleid, dat de menschen zich van het desaverband losmaakten om dienst te nemen in het leger. Een groot aantal onzer mindere militairen werd feitelijk gedwongen soldaat te worden door de moeilijke levensomstandigheden in de desa. Het feit, dat zij in den dienst hun dagelijksch portie rijst hebben en nog 25 á 35 cent soldij per dag op den koop toe, wil nog niet zeggen, dat er geen ontevreden geest kan ontkiemen. Het dagelijks wederkeerende besef van verschil in betaling en behandeling tusschen hen en hun Europeesche collega's is een welkome voedingsbodem voor een ontevreden geest.

Een en ander geeft mij aanleiding tot het indienen van een amendement terzake, waarmede de voorstellers hopen, een steentje te kunnen bijdragen tot de opvoering der moreele bewapening.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog terug willen komen op een kwestie, welke reeds werd voorgebracht door mijn fractiegenoot, den heer Soeroso, die namelijk eenige dagen geleden een schriftelijke vraag indiende, om inlichtingen te verkrijgen over te nemen maatregelen bij het ontruimen van desa's in het belang der defensie. Nu de heer Soeroso verhinderd is, hier aanwezig te zijn, zal ik thans deze vraag mondeling toelichten, waarbij ik, in het belang der defensie, geen plaatsnamen of bepaalde desa's noemen zal. Ik liet mij door den heer Soeroso hierover als volgt inlichten.

Ongeveer twee maanden geleden zouden de bewoners van enkele desa's van den betrokken regent de mededeeling hebben gekregen, dat hun desa's voor militaire doeleinden dienden te worden ontruimd, en dat zij daarom moesten uitzien naar een andere geschikte woonplaats. Deze mededeeling werd door die bevolking met leedwezen vernomen. Immers, in de eerste plaats zijn de menschen zeer aan hun desa's, die al zeer oud zijn, gehecht. Vóór de invoering van het combinatiesysteem waren de desa's in kwestie bekende desa's, ze waren welvarend en men trof er vele steenen huizen aan. In de tweede plaats wisten deze menschen niet, waar elders goede erven te vinden. Ter vervanging werden gronden aangeboden in de omgeving van een Chineesche begraafplaats, doch deze zijn kaal en onvruchtbaar. Het is niet te verwonderen, dat de bevolking dergelijke onvruchtbare gronden niet wenschte te accepteeren.

Na die mededeeling verkeerden de desalieden in steeds toenemende ongerustheid en zij verbeidden den droevigen tijd met spanning en deze tijd liet inderdaad niet lang op zich wachten. Op Vrijdag 12 dezer is het bevel tot ontruiming van de genoemde desa's gegeven. De bewoners kregen 5 dagen tijd voor de overbrenging van hun inboedel en hun afgebroken huizen naar elders, daar anders de militairen de ontruiming zouden bewerkstelligen. Aldus één der kepala-desa's.

Dat dit bevel voor de desalieden als een donderslag uit helderen hemel kwam en veel leed heeft veroorzaakt, is wel te begrijpen. Deze desalieden hadden immers nooit gedroomd, dat zij in deze welvarende en vredige desa's zoo wreed in hun rust zouden worden gestoord. Maar het is gebeurd, Mijnheer de Voorzitter. Binnen 5 dagen moesten zij de desa's waar hun voorouders leefden en waar deze begraven waren, en die zij dus liefhebben, verlaten. Dit leed werd nog verzwaard doordat zij geen enkelen cent ter vergoeding van de ontruimingskosten zouden hebben ontvangen.

Bedoelde kepala-desa zou verder hebben verteld, dat wel schadevergoedingen zouden worden betaald, doch dat die zeer laag zouden zijn, terwijl niet met zekerheid viel te zeggen wanneer de betaling zou plaats hebben. Voor hun erven konden de desabewoners niet op vergoeding rekenen.

(C. C. van Helsdingen.)

Men kan nagaan, dat betrokkenen dus veel geleden moeten hebben, maar, zooals den Javaan eigen is, zij hebben ook thans hun lot aanvaard. Is het misschien om die eigenschap, dat dikwijls tegen hen zoo willekeurig wordt opgetreden? Door het uitblijven van schadevergoeding moesten de menschen dus zelf naar middelen van bestaan uitzien. Natuurlijk kwam daarbij het bekende onderlinge-helpsysteem in de desa's hier goed van pas.

Verder moet men niet vergeten, dat zij zich hadden af te vragen hoe ze nu verder in hun levensonderhoud moesten voorzien. Dinsdag jl. zou de fatale datum voor deze desalieden zijn aangebroken: of zij er in geslaagd zullen zijn het ontruimingswerk op voor de autoriteiten bevredigende wijze te verrichten, is nog een open vraag. Nog een groote vraag is, waar zij zich nu zullen kunnen vestigen. Kunnen zij elders gronden voor hun erven krijgen? Vele desalieden toch hadden hun inboedels op erven in andere desa's, de niet ontruimde, zonder meer gedeponeerd.

En nu nog iets over het bedrag der schadevergoeding zelf. Blijkens eigen onderzoek van den heer Soeroso is die vergoeding een zeer lage. Voor een tamelijk nieuw en naar eenigszins modernen trant gebouwd huis, waarvan de bouwkosten ongeveer *f* 3 000 bedroegen, zou de eigenaar slechts *f* 300 vergoeding ontvangen, voor het erf geen cent. Een steenen huis van *f* 1 000 zou slechts een vergoeding waard zijn van *f* 150.

De Regeering moge hier ingrijpend optreden en met betrokkenen een genoegzaam bevredigende regeling treffen. Ik kan niet anders dan de hier geschetste handelwijze, vooral in dezen tijd, bestempelen als een onverantwoordelijke.

De **Voorzitter**: Ik merk op dat het geachte lid ten slotte een punt ter sprake bracht, dat niet in het afdeelingsverslag werd voorgebracht. Het is dus onzeker dat hij daarop bij deze beraadslaging antwoord ontvangen zal.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Onze geachte medeleden de heeren Kan en Janssen, en in zekeren zin ook de heer Lapian, hebben behoefte gevoeld aan het houden van min of meer uitgebreide algemeene beschouwingen. Ik gevoel die behoefte niet en zou slechts een enkel woord willen wijden aan de rede van den heer Janssen, speciaal ten opzichte van zijn vraag of het niet noodig is dat in deze bijzondere tijden een verjonging plaats vindt in verschillende leidende functies. Ik meen met hem, dat er alle aanleiding is voor de Regeering om ernstig na te gaan of en in hoe verre versterking voornamelijk dan bestaande in verjonging, in de hoogere leidende functies behoort plaats te hebben.

Ik zou bij dit onderwerp ook klachten kunnen uiten als zooeven bij Onderwerp **7**, klachten over te weinig toelichting en voorlichting van het publiek, te weinig bekendmakingen per radio enz. Het is mogelijk, dat de Regeering bij dit laatste middel van publicatie heeft gedacht, dat het niet zou getuigen van deferentie tegenover den Volksraad, wanneer Zij te veel inlichtingen zou geven via de radio. Ik zou dan willen wijzen op het voorbeeld, dat minister Colijn destijds heeft gegeven, toen hij zelfs tijdens de zitting van de Staten-Generaal met voorbijgaan van het college op zeker oogenblik het noodig heeft gevonden het publiek rechtstreeks via de radio te bereiken.

Ons geacht medelid, de heer Kan, heeft zooeven een woord van hulde en waardeering uitgesproken aan het adres van de Nirom. Ik wil mij daarbij aansluiten, want inderdaad heeft de Nirom in deze dagen haar taak zeer goed vervuld. Ik moet daaraan echter toevoegen, dat niet vergeten mag worden, dat de Nirom in deze niet veel anders is dan de spreekbuis der Regeering, want de Nirom is krachtens de concessie, welke zij heeft, verplicht regeeringsmededeelingen uit te zenden. De hulde, die de heer Kan aan de Nirom heeft gebracht, valt dus, misschien ongewild, voor een deel terug op de Regeering zelve.

Het gebrek aan voorlichting was ook te constateeren bij dit ontwerp. Nu wil ik niet uit het oog verliezen, dat deze aanvullende begrooting wellicht ook in een kort tijdsbestek moest worden opgesteld, zoodat de tijd ontbrak om haar uitvoerig toe te lichten, maar het was toch gewenscht geweest, als de Regeering niet volstaan had met een zoo summiere toelichting als gegeven is. De beperkte toelichting, ik wees er bij een vorige gelegenheid reeds op, heeft een slechten invloed gehad op de samenleving. Hoezeer ook geneigd om hulde te brengen voor het krachtig optreden bij den aanvang van den oorlog, bij de interneeringen, enz. voelde men het toch als een ernstige leemte, dat de Regeering klachten niet eerder beantwoordde. Dit geeft een gevoel van slapte, geeft den indruk, dat de Regeering meer geschoven werd dan dat Zij schoof. Daarom zou ik nu wederom met klem bij de Regeering erop willen aandringen, dat Zij zoowel in als buiten den Volksraad bekend stelt, haar onbuigzamen wil om binnen 's menschen mogelijkheid te komen tot versterking van de weermacht. Ik neem aan, dat deze wil bij de Regeering bestaat en wordt daarin versterkt door de geruststellende verklaring in de memorie van antwoord, onder meer wanneer ik lees, dat de Regeering niet zal aarzelen, bij nieuwe begrootingen nieuwe credieten te vragen. Maar, ik wil verder gaan en ik geloof velen met mij. Ik zou wenschen, dat wanneer, door welke redenen ook, zich de mogelijkheid voordoet, de Regeering ook overgaat tot aanschaffing buiten en boven de credieten. De omstandigheden zijn van dien aard, dat mijns inziens de Regeering den moed moet hebben om ook zonder dat de Volksraad erin gehoord is, bestellingen te plaatsen, waar Zij maar kan.

Nu heeft de Regeering in de memorie van antwoord een uitdrukking gebezigd, waarvan ik gaarne eenige nadere toelichting zou wenschen. Ik lees namelijk op blz. 2 (roneo) bovenaan, dat voor een groot deel de bestellingen, ten bedrage van *f* 50-millioen, reeds zijn „geplaatst''.

Ik zou willen vragen: wat beteekent dit? Beteekent het reeds geplaatst zijn, dat de leverancier de levering reeds heeft toegezegd, zoodat de bestellingen niet alleen gedaan zijn, maar ook de leverantie binnen afzienbaren tijd kan worden verwacht en dat voor een ander deel de bestelling reeds is gedaan, maar nog niet de toezegging van levering is verkregen, dan wel, dat men nog steeds zoekende is naar een leverancier om het resteerende te kunnen ontvangen?

Ik ga gaarne met de Regeering accoord, dat vastgehouden moet worden aan de woorden van den Gouverneur-Generaal in zijn openingsrede uitgesproken, dat steun aan de oorlogvoering, de landsverdediging en de volksverheffing inderdaad hand in hand moeten gaan. Voor dit deel onderschrijf ik wel de rede van den heer Lapian, maar ik meen, dat op het oogenblik de oorlogvoering een streep voor heeft en uit dien hoofde vraag ik de Regeering dan ook verder te gaan dan het indienen van credieten, wanneer de leverantie mogelijk blijkt.

Weinig bevredigend acht ik de uitlating van de Regeering op blz. 2 (roneo) in de memorie van antwoord:

> „Aan de tot dusver aangenomen, in de practijk deugdelijk en gewenscht gebleken getalsverhouding naar den landaard bij de personeelsvoorziening van verschillende deelen der weermacht kan onder de huidige omstandigheden niet de hand worden gehouden.''

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze zinsnede krijg ik den indruk, dat dus de eventueele wijziging, die door de huidige omstandigheden noodzakelijk is geworden, slechts van tijdelijken aard zal zijn en dat, zoodra de tijdsomstandigheden een ander karakter zullen hebben gekregen, de oude verhoudingen weer zullen worden hersteld. Ik zou de Regeering met klem de vraag willen voorhouden, of de in de praktijk „deugdelijk'' gebleken getalsverhouding niet goeddeels werd beheerscht door den wensch, een zoo groot mogelijk aantal Europeanen (Nederlanders) in het leger te

(C. C. van Helsdingen.)

handhaven. Ik meen dat, wanneer de omstandigheden zich wijzigen, een terugtred tot de oude getalsverhoudingen niet meer mogelijk zal mogen zijn.

Over de intelligentie-eischen heeft de Regeering een vrij uitvoerige toelichting gegeven. In algemeenen zin kan ik met deze toelichting van de Regeering wel accoord gaan. Het spreekt vanzelf dat, wanneer wij vragen, niet te veel waarde te hechten aan het diploma, wij er niet aan denken, in plaats van het Mulo-diploma genoegen te nemen met het afgeloopen hebben van een volksschool of een H.I.S. Ik hoop, dat de Regeering ons, die de betreffende opmerking in het Afdeelingsverslag gemaakt hebben, wel zooveel zin voor nuchterheid zal willen toeschrijven. Maar een andere vraag is deze, of leerlingen, die b.v. de Mulo of de H.B.S. niet geheel hebben doorloopen en gestrand zijn op vakken, die met de hanteering van de bedoelde wapenen niets te maken hebben, niet de gelegenheid gegeven moet worden, zich alsnog voor den dienst aan te melden.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord gezegd, dat Zij ten aanzien van de lichamelijke eischen niet zal aarzelen, in de praktijk wat minder ver daarmede te gaan en dat bv. het ontbreken van 1 cm aan de lichaamslengte voor een candidaat, die overigens een uitstekende constitutie bezit, geenszins een reden tot afkeuring zal zijn. Ik zou willen vragen of het ontbreken van 1 cm aan de lichaamslengte in absoluten zin bedoeld is, zoodat het zou kunnen gebeuren dat een candidaat, wiens constitutie overigens uitstekend is, niet wordt aangenomen, op grond van het feit dat hij 2 cm korter is dan de voorgeschreven lichaamslengte. Ik zou de Regeering willen verzoeken, bij het stellen van dezen eisch toch wel de noodige soepelheid te willen betrachten.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De vereischte lichaamslengte zou kunnen worden teruggebracht van 1.65 m tot 1.60 m.)

Ik weet niet of dit in zijn algemeenheid is uit te voeren, maar ik zou er in ieder geval bij de Regeering op willen aandringen, ten aanzien van dezen eisch de noodige soepelheid te betrachten.

Ten aanzien van een eigen vliegtuigfabricage heeft de Regeering in de Memorie van Antwoord (blz. 5 roneo) erop gewezen,

> „..... dat Zij moet streven naar een in korten tijd te verwezenlijken versterking van het defensieapparaat; voor zoover zij op het oogenblik kan oordeelen, voldoet de stichting van een eigen vliegtuigindustrie niet aan die voorwaarde''.

Ik heb in een vroegere zitting, voordat de oorlog uitbrak, met klem erop aangedrongen dat deze industrie zou worden geëntameerd. De Regeering heeft toen afwijzend hiertegenover gestaan en ik ben thans met de Regeering van meening, dat het op het oogenblik niet de tijd is, tot het in het leven roepen van een dergelijke industrie te komen. Dit zou thans wel zeer ernstige moeilijkheden met zich brengen. Maar ik zou de mogelijkheid van die oprichting toch onder de voortdurende aandacht van de Regeering willen brengen. Wanneer wij de vele tientallen millioenen, die thans in het buitenland aan bestellingen worden geplaatst en welke bedragen sterk verhoogd zijn door de verhoogde vraag en het slechts beperkte aanbod, hier in een eigen vliegtuigindustrie hadden kunnen verwerken, zou die industrie een periode van bloei hebben doorgemaakt en zou het haar mogelijk zijn geweest, zich in deze samenleving zóó hecht te fundeeren en zoovele menschen aan brood te helpen, dat verschillende moeilijkheden zeker zouden zijn opgelost.

Ik kom nu tot het wel zeer netelige vraagstuk van de interneeringen. Ook hier zou ik dezelfde opmerking kunnen maken, als waarmede ik begon, namelijk dat de Regeering door tijdige bekendstelling van haar houding in dezen heel veel bezwaren en klachten zou hebben ondervangen, hetgeen tot gevolg zou hebben gehad, dat in de samenleving niet zooveel onrust en ontevredenheid zou zijn geweest als thans het geval is.

In het algemeen zou ik met het standpunt van de Regeering accoord willen gaan, maar zeker niet in alle opzichten. Ik ben met de Regeering ervan overtuigd, dat er onderscheid zal dienen te worden gemaakt tusschen N. S. B.-ers en N. S. B.-ers. Ik zou allerminst de Regeering willen drijven tot een ketterjacht, maar met den heer Smit betwijfel ik wel eenigszins, of de Regeering overal de juiste grenzen heeft getrokken.

(De heer Verboom: Juist!)

Ik ga accoord met den heer Smit, die van meening is, dat leidende functionarissen, die tot het laatst toe lid of donateur van de N. S. B. zouden zijn gebleven, niet langer gehandhaafd mogen blijven. Van hen mocht toch meer inzicht worden verwacht dan van de groote massa van meeloopers, die niet geweten hebben, waar het bij de N. S. B. eigenlijk om draaide; meeloopers, die, dat geef ik toe, op zich zelf door hun gebrek aan kennis en ruggegraat ook een ernstig gevaar voor de samenleving kunnen opleveren. Iets anders is het echter, dat van leidende figuren verwacht mocht worden, dat zij wat meer politiek inzicht zouden hebben, dan zij getoond hebben te bezitten.

Ons geacht medelid, de heer Smit, heeft geconstateerd het groote verschil in opvatting ten opzichte van de houding tegenover de N. S. B.-ers tusschen de Regeering en de samenleving en wees erop hoeveel rigoureuzer het particuliere bedrijfsleven tegen de N. S. B.-ers is opgetreden. Ik weet niet of het in de bedoeling van den heer Smit heeft gelegen de Regeering aan te sporen in den zelfden geest werkzaam te zijn. Indien dit wel het geval is zou ik een ernstige waarschuwing willen plaatsen.

Uit verschillende berichten, die mij hebben bereikt, blijkt toch wel, dat in het particuliere bedrijfsleven bij sommigen toch wel zeer zonderlinge opvattingen hebben bestaan en dat ontslag op grond van lidmaatschap van de N.S.B. op buitengewoon willekeurige wijze plaats vond. Ik noem hier bijvoorbeeld het geval, dat op een onderneming van zeven personen, van wie bekend was, dat zij wat betreft het lidmaatschap van de N.S.B. precies in denzelfden toestand hebben verkeerd, twee op grond daarvan zijn ontslagen. En nu is het natuurlijk niet de bedoeling die andere vijf ook maar te laten ontslaan.

(De heer Verboom: Dat zou anders het beste zijn!)

Maar het zou toch wel wenschelijk zijn na te gaan, wat de reden is dat van zeven personen, die in precies dezelfde omstandigheden verkeeren, er slechts twee worden ontslagen. Onwillekeurig komt bij verschillende menschen de gedachte op, — en ik kan niet zeggen, dat bij mij die gedachte niet eveneens opkomt — of hier wellicht heeft medegesproken een zekere wensch om deze gunstige gelegenheid aan te grijpen om zich te ontdoen van bepaalde personen, waar men het niet op begrepen heeft, een gunstige gelegenheid tevens om bezuinigingen aan te brengen.

(De heer Smit: Ik heb gesproken van halsstarrige N.S.B.-ers.)

Accoord, maar hier staat de zaak anders: onder de beide ontslagenen is er een, die alleen lid is geworden, omdat hem door de N. S. B. was voorgespiegeld een krachtige kolonisatie van Indo-Europeanen en dat de Indo-Europeanen dan eindelijk grondrechten zouden kunnen krijgen.

(De heer Smit: Juist, dus daarmede hield zijn lidmaatschap verband.)

Hij heeft vrijwel nooit een vergadering bijgewoond omdat hij erg ver van andere plaatsen verwijderd was.

De andere persoon, die ontslagen werd, heeft ook maar een heel enkele vergadering bijgewoond en weet verder van de N. S. B. niets af. Ik zeg nogmaals: men moet ten deze voorzichtig zijn, men moet de noodige menschelijkheid betrachten. Ik ga ermede accoord — niemand kan daarover strenger oor-

(C. C. van Helsdingen.)

deelen dan ik heb gedaan en nog doe — dat N.S.B.-ers, die tot het laatst toe met hart en ziel de beweging hebben aangehangen, onvoorwaardelijk moeten worden uitgeschakeld. De vraag rijst echter of inderdaad terecht door de particuliere bedrijven het feit, dat iemand lid is geweest van de N.S.B., wordt aangegrepen als een dringende reden, waardoor onmiddellijk ontslag mogelijk is. De samenleving dringt aan op een rigoureuze saneering. Ik ga geheel accoord met ons geacht medelid, den heer J. A. van Helsdingen, ...

(De heer S o a n g k o e p o n: Het is altijd goed, als men het met zijn broer eens is.)

... die in dit opzicht van de samenleving zegt dat zij onevenwichtig en weinig beheerscht is.

Men wil alles, wat lid dan wel donateur van de N.S.B. was tot een bepaalden datum, interneeren.

Hierbij rijst de vraag, of de in de stukken genoemde datum van 1 Januari 1939 wel juist is; moet dit niet zijn 1 Januari 1940?

Want wanneer juist is, hetgeen te lezen staat in de memorie van antwoord, n.l.: „1 Januari 1939", dan vraag ik mij af, waarom het aantal geïnterneerden niet minstens verdrievoudigd moet worden, aangezien er heel wat personen zijn, die op het oogenblik een grooten mond opzetten tegen de N.S.B., doch binnen dien termijn contribuant dan wel lid van de N. S. B. waren. Maar, Mijnheer de Voorzitter, heeft de samenleving zich dan wel afgevraagd, wat er verder met deze personen moet geschieden? Moeten zij gewoonweg worden losgelaten op de samenleving, om op die manier kernen te vormen van ontevreden elementen, die niet alleen de eigen levenssfeer, vergiftigen, doch de geheele omgeving? Zal van hen dan niet een propaganda uitgaan, die zeer funest kan zijn? Is het misschien niet wenschelijk, dat deze personen dan ook maar worden geïnterneerd, ook in hun eigen belang, omdat zij door de naaste omgeving worden geschuwd als de pest? Moeten wij hierbij ook niet denken aan de vermeerdering van politioneel toezicht, die noodig zal zijn om geregelde contrôle uit te oefenen op deze personen, hetzij door voor hen geregelde aanmelding bij de politie voor te schrijven, hetzij door hen door de politie te laten schaduwen?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide, dat de samenleving te dezen aanzien hard oordeelt en er op uit is de positie van de geïnterneerden zoo slecht mogelijk te maken. Men vindt n.l. de voeding te kostbaar, de kleeding te luxueus en men wenscht de uit de samenleving gevoerde personen niet te interneeren in koele oorden, doch wil ze zien ondergebracht in warme streken, desnoods waar malaria heerscht, want — zoo zegt men — wanneer deze personen door de malaria zouden worden aangetast, zou dat ook nog niet zoo erg zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zie U thans bedenkelijk kijken, doch het is een feit, dat mij medegedeeld is, dat er personen zijn, die gezegd hebben: Waarom moeten de geïnterneerden in koele streken worden geïnterneerd, waar wij, die werkzaam zijn in de warmte, zooveel geld moeten betalen voor het verblijf van slechts een enkele maand boven in de bergstreken? Mijnheer de Voorzitter! Dat is de geest, die op het oogenblik in de samenleving heerscht en waartegen wij niet genoeg kunnen waarschuwen en niet alleen uit menschelijkheidsoverwegingen. Want, ach, wij weten toch hoe het gaat! In een dergelijk geval wordt men immers al direct gekenmerkt als een slappeling, een défaitist! Ik wil nu alle humanistische en Christelijke overwegingen op dit punt ter zijde laten, doch mij afvragen of een handelwijze als door mij aangeduid niet kortzichtig is en of niet de Regeering uit „welbegrepen eigenbelang" behoorlijk moet zorgen voor de geïnterneerden. Leidt een goede behandeling van deze personen — ik meen, dat de heer J. J. van Helsdingen ook in die richting iets heeft gezegd — immers niet tot een behoorlijke stemming in het geheele kamp, zoodat het toezicht op de geïnterneerden daardoor gemakkelijker zal zijn, waardoor derhalve met een klein contingent soldaten voor dat toezicht zal kunnen worden volstaan, terwijl anders misschien krachtiger maatregelen zullen moeten worden getroffen?

(De heer T h a m r i n: Waarom niet Boven-Digoel als interneeringsoord gekozen?)

Ik geloof niet, dat Boven-Digoel daarvoor het meest gewenschte oord is.

(De heer T h a m r i n: Het is wel goed genoeg voor de interneering van de Indonesiërs!)

Ik zal ons geacht medelid op dit politiek terrein thans liever niet volgen. Mijnheer de Voorzitter! Ik herhaal: Geïnterneerden geven veel meer moeilijkheden, als men hen slecht behandelt dan wanneer men onder hen een goede sfeer weet te bewaren. Ik wil hier even reppen van de mogelijkheden, die er zijn van een weerwraak, uitkomende in den vorm van maatregelen, die men op het oogenblik in Nederland van Duitsche zijde tegen onze verwanten in Holland wil toepassen. Er zijn immers dreigementen geuit op dit gebied! In het Ochtendblad van de Java-Bode van hedenochtend zijn die Duitsche dreigementen naar voren gebracht. Wij lezen daarin het volgende:

> „De Nederlandsche radio kondigde aan, dat de rijkscommissaris Jaanke bekend maakte, dat représailles zullen worden genomen tegen in Nederland vertoevende personen wegens de behandeling, die de onderdanen van het Duitsche Rijk in de Nederlandsche overzeesche gebieden zouden ondervinden."

Nu weet ik wel, dat al zouden wij het nog zoo goed voor de menschen inrichten, dit voor de Nazi-gezaghebbers daar in Duitschland en in Nederland in het geheel geen reden zou zijn om dan een redelijker standpunt in te nemen, daar deze menschen toch voor niets staan. Zij zullen zelfs de beste en meest luxueuse behandeling van de geïnterneerden toch kunnen voorbrengen als een slechte behandeling, die alles te wenschen laat, ter rechtvaardiging hunner methoden. Ik wil hier wel met groote voldoening mededeelen het standpunt, dat klaarblijkelijk de Nederlandsche Regeering ten opzichte van dit vraagstuk inneemt. Het is naar het schijnt het oordeel van het A.N.P., maar ik kan niet aannemen, dat het A.N.P. deze oordeelvelling zou hebben geuit, wanneer niet de Nederlandsche Regeering haar sanctie daaraan heeft gegeven. Ik haal deze zinsnede aan:

> „Wanneer de Duitsche geweldenaars meenen, dat zij op deze wijze den geest der Nederlanders kunnen breken, zullen zij bedrogen uitkomen. Het zou werkelijk niet de eerste psychologische vergissing zijn, welke aan die zijde gemaakt wordt."

Ik onderschrijf deze passage volkomen en hoop en verwacht, dat wanneer een dergelijk lot aan onze eigen bloedverwanten in Holland ten deel zou vallen, omdat zij verwant zijn aan personen, die hier een leidende functie hadden en zich steeds verzet hebben tegen de N. S. B.-richting, en de geweldenaars meenen ons klein te kunnen krijgen, door onze eigen bloedverwanten in Holland te terroriseeren, zij maar hun gang moeten gaan: wij behooren den zedelijken moed te hebben, desnoods dat te aanvaarden in het belang van ons vaderland!

Verder wordt gezegd:

> „Wellicht willen zij ons verlokken tot contra-représailles om nieuwe motieven te hebben voor nog verdergaand geweld. Ook hierin zullen zij zich in den geest der Nederlanders vergissen."

Ik vraag speciaal de aandacht voor de uitdrukking die nu volgt, omdat ik, toen ik de vorige maal een dergelijke meening heb geuit, bijna als défaitist werd gekenschetst:

> „Wij behandelen onze geïnterneerden stipt volgens de regelen van het daarvoor geldend internationaal recht.

(C. C. van Helsdingen.)

Wij kunnen daarvan verantwoording afleggen tegenover de geheele wereld.''

Ik neem met buitengewone belangstelling en instemming deze uitspraak over. Ik verheug mij erin, dat mijn vroegere bewering in deze zaal klaarblijkelijk door de Nederlandsche Regeering volkomen wordt gedekt. Ik ben ervan overtuigd — en dat is ook mijn streven steeds geweest — dat inderdaad om dien echten Nederlandschen geest bij ons aan te wakkeren, wij met de handhaving van het recht moeten trachten onzen vijand te bestrijden met alle kracht en verbetenheid die in ons is.

Tenslotte de laatste uitspraak:

„'s Vijands dreigementen zullen ons noch bewegen tot zwakheid noch afwijking van de lijn van rechtsbehartiging, welke H. M. onze Koningin van ons vraagt en waarin Zij ons steeds is voorgegaan.''

Ik moge dit illustere voorbeeld van onze geliefde Koningin den Raad voorhouden.

Ik kom nu nog terug op de houding van de Regeering tegenover leidende functionarissen in de N.S.B. Ik heb zooeven gezegd, dat bij mij twijfel is gerezen of de Regeering in dezen wel altijd de juiste grens heeft getrokken. Er moeten, zoo is mij bericht geworden, B. B.-ambtenaren, hooge functionarissen, tot vrijwel op het laatste moment lid of contribuant zijn gebleven van de N.S.B. Deze verontschuldigen zich nu met te zeggen, dat zij toch moesten weten wat er in deze strooming en beweging omging en dat dàt het motief zou zijn geweest voor hun aanblijven als lid of donateur van de N.S.B.

Ik kan dit motief niet aanvaarden, tenzij blijken mocht, dat zij van den aanvang af dienaangaande zich in verbinding hebben gesteld met den Procureur-Generaal en den P.I.D. en een rapport hebben ingediend over de gestes van de N.S.B. in hun ressort. Anders is het een lafhartig terugdeinzen voor de verantwoordelijkheid.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zeer juist.)

Mijnheer de Voorzitter! Nog een vraag: het is mij — helaas te laat om mijzelf van de juistheid daarvan op de hoogte te stellen — gerapporteerd, dat er een burgemeester in Midden-Java is, die gemeend heeft, de richtlijnen voor het onderzoek naar de gedragingen van individueele N.S.B.-ers, die als geheim waren bedoeld, in het gemeenteblad te moeten publiceeren, zoogenaamd in het algemeen belang. Ik zou de Regeering willen vragen, of dit juist is. Ik herhaal, dat mij de tijd heeft ontbroken om het bericht, dat ik pas hedennacht ontving, op zijn juistheid te onderzoeken. Maar indien het juist is, heeft hier waarschijnlijk schending van geheimhoudingsplicht plaats gevonden en in elk geval zou ik gaarne zien, dat de Regeering er een onderzoek naar instelde, want dit feit zou er toe leiden dat N.S.B.-ers zich thans precies kunnen voorbereiden op het onderzoek, dat zij binnenkort zullen ondergaan. Hier zouden maar twee daden op haar plaats zijn: in de eerste plaats een strafvervolging wegens schending van den geheimhoudingsplicht — waartoe de mogelijkheid wordt geschapen door een hier nog niet lang geleden aangenomen ordonnantie — en in de tweede plaats een onherroepelijk ontslag.

Ten aanzien van de postcensuur zegt de memorie van antwoord, dat daaraan ongeveer 700 vrijwilligers en vrijwilligsters medewerken tegenover ongeveer 200 betaalde krachten. Deze verhouding lijkt mij onjuist, want naar wat ik er van heb vernomen, toonen deze vrijwilligers niet meer dezelfde nauwgezetheid bij de beoordeeling van den inhoud der brieven als gewenscht zou zijn, terwijl bij hen en haar na de eerste opvleug van geestdrift al gauw een inzinking is gekomen en trouwe opkomst te wenschen overlaat. Ik zou de Regeering willen vragen, welke waarde in Haar oogen de diensten van deze vrijwilligers hebben. Blijven er werkelijk velen herhaaldelijk weg en is het juist, dat verschillende hunner maar een enkele maal kunnen komen? Is het niet beter, deze menschen te betalen, zoodat men meer zeggenschap over ze heeft? Alleen op deze wijze kan een einde worden gemaakt aan de vele klachten die men nu over de postcensuur hoort uiten.

(Voorzitter, Mussert.)

Ten slotte zou ik nog een enkel kort woord willen richten tot den heer Kan, die, zonder mijn naam te noemen, een mijner vorige redevoeringen in debat heeft gebracht. Ik wil daarbij niet Uw opmerking, Mijnheer de Voorzitter, over de onwenschelijkheid om daarop terug te komen, voorbijgaan en daarom slechts met een kort wederwoord volstaan. De heer Kan dan meende een scheiding te moeten maken tusschen den opperbevelhebber Chang Kai Sjek als opperbevelhebber, en hem als persoon. Ik wil hier zeggen, dat deze groote bevelhebber, voor wien ik een groote bewondering koester, den zedelijken moed heeft getoond om in tegenwoordigheid van een Canadeesch journalist te bidden, dat God China — dat is niet de Chineezen individueel, doch als collectiviteit — en hem — dat is niet Chang Kai Sjek alleen individueel, doch als bevelhebber van het Chineesche leger en als dictator van China — er voor bewaren mocht, dat zij Japan zouden gaan haten.

De **Voorzitter**: Ingediend is een amendement, onderteekend door de heeren Lapian, Thamrin en Soangkoepon (st. 6), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer post 8.12 (Uitgaven verband houdende met bijzondere omstandigheden) van Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) van de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1940 te verhoogen met *f* 1.

Toelichting.

De strekking van dit amendement is geen onderscheid naar landaard te maken in de soldijen der militairen waardoor op dit gebied uniformiteit wordt verkregen.

Ter verdere toelichting moge overigens worden verwezen naar de redevoeringen van den eersten onderteekenaar in eersten en tweeden termijn.''

De verwijzing naar de redevoering van den eersten onderteekenaar in tweeden termijn lijkt wel wat voorbarig.

Hetgeen in het amendement wordt voorgesteld, vormt een nieuw onderdeel bij deze aanvullende begrooting. De geachte voorstellers meenen echter blijkbaar, dat invoeging hiervan mogelijk en wenschelijk is in verband met de bijzondere omstandigheden, waarop bij de overige posten een beroep wordt gedaan.

Ik deel nog mede, dat heden zoo noodig een avondvergadering zal worden gehouden.

De vergadering wordt te 11.21 uur v.m. geschorst en te 11.49 uur v.m. hervat.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord bevat, waar zij handelt over de plannen tot snelle versterking der weermacht, verscheidene passages die tot verheugenis stemmen en dat acht ik in hoofdzaak te danken aan de omstandigheid, dat de rem die door het principe eener sluitende begrooting zou kunnen worden aangelegd, verdwenen blijkt. En toch meen ik, dat de Regeering in Haar pogingen om tot een snelle versterking der weermacht te geraken, nog beter zou slagen dan Zij thans voor de naaste toekomst binnen Haar bereik acht, indien Zij er van zou uitgaan, dat het thans minder gaat om het gebruik maken van zich voordoende mogelijkheden, dat het minder gaat om wat leveranciers verklaren omtrent leveringscapaciteit en omtrent voor Nederlandsch-Indië beschikbaar productievermogen. Want dat is een methode, waarmede men alleen in min of meer normale tijden uitkomt. Nu gaat het erom, in een markt met veel meer vraag dan aanbod het product op andere mededingers te veroveren en dat eischt andere, nieuwe methoden, dat eischt naast het

(Mussert.)
gebruikmaken van zich voordoende mogelijkheden het scheppen van andere, nieuwe, wellicht niet vermoede mogelijkheden, vallende buiten de conventie. Dat eischt inschakeling van meerdere instanties, van andere personen dan tot nog toe in dit verband waren betrokken. Dat eischt ook propaganda voor Nederlandsch-Indië, het ontbreken waarvan o.a. in Amerika en Zuid-Afrika reeds lang als een gemis wordt gevoeld. Dat eischt radio-uitzendingen naar die landen, waar onze inkoopagenten werken. Als er op handelsgebied een economische oorlog wordt gevoerd, vallen de belangrijke orders allerminst als rijpe appels van den boom, daar moeten de verkoopers om vechten met alle middelen, die zij kunnen bedenken. Als de Regeering zich op zulk een politiek zou richten dan ben ik ervan overtuigd, dat Zij zal ervaren, dat de term „volslagen onmogelijk", die ik aan de memorie van antwoord ontleen, herziening behoeft.

De pagina's 6 t/m 11 (roneo) der memorie van antwoord handelende over de interneering heb ik met groote teleurstelling gelezen, speciaal door hetgeen daaruit blijkt omtrent de houding, welke de Regeering inneemt tegen de leden en donateurs der N.S.B. Ik wil de terzake vóór 10 Mei j.l. gevolgde politiek buiten bespreking laten, maar na dien datum zijn toch wel ieders oogen opengegaan. Niettemin leidde dat eerst op 11 Juni j.l. tot de verklaring, dat de N. S. B. in strijd is met de openbare orde.

Voor de individueele leden en donateurs had dit intusschen geen ander gevolg dan dat zij waren en werden geïnterneerd, indien gebleken was, dat zij individueel staatsgevaarlijk waren.

Het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de overigen — de overgroote meerderheid — duurt voort, maar ik meen met reden te mogen betwijfelen, of dit nog wel iets zal opleveren. De kans, dat bij hen bezwarende bewijsstukken zullen worden aangetroffen, zal wel geheel verdwenen zijn.

Een andere methode, naar mijn meening de eenig juiste, ware geweest, dat de Regeering alle zwarte schapen over één kam had geschoren en had aangenomen, dat iedereen, die nog zeer recent door het feit van N.S.B.-lid of -donateur te zijn, had getoond te sympathiseeren met de verfoeilijke opvattingen omtrent wezen en doel van den staat, welke leiden tot invallen in bevriende staten, dat ieder zulk een persoon alleen uit dien hoofde reeds, en ongeacht zijn of haar uiteraard leugenachtige betuigingen van trouw en onschuld, — waarvan ik het onmogelijk acht ze op de werkelijke waarde te toetsen tenzij men daaronder verstaat, dat a priori dient te worden aangenomen, dat ze geen waarde hebben — ongeacht dus die betuigingen, als staatsgevaarlijk waren beschouwd. Dat deze of een in wezen daarmede overeenstemmende methode niet werd en niet wordt gevolgd, dat zeer vele potentieele landverraders nog vrij rondloopen, dat, Mijnheer de Voorzitter, wekt de verontwaardiging en de onrust, waarop het afdeelingsverslag doelt.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

En als de Regeering op pag 7 (roneo) van de memorie van antwoord verklaart, dat haar van

> „onrust ..... in de eigenlijke beteekenis van het woord niet (is) gebleken, althans niet in de samenleving als geheel,"

dan blijkt daaruit — voorzoover althans in het antwoord een tegenspraak tegenover wat in het afdeelingsverslag werd gesteld, bedoeld wordt — hoe onvolledig de Regeering is ingelicht.

(De heer Janssen: Juist.)

Met betrekking tot de verzorging der geïnterneerden zou ik nog op volgende punten willen wijzen.

Ik meen, dat de aan de geldzendingen verbonden bezwaren door de Regeering worden onderschat; men zal veel minder moeilijkheden ontmoeten, wanneer alleen zending van bepaalde nuttige goederen wordt toegestaan.

Dat de ervaring van het gevangenispersoneel, een ervaring derhalve, welke in een geheel ander milieu door om-

(Soangkoepon.)
gang met en optreden tegen een geheel ander slag personen, werd opgedaan, van veel nut zal blijken bij het directe contact met de geïnterneerden, moet ik sterk betwijfelen.

In het interneeringskamp zal het m.i. uitsluitend gaan om handhaving van de strengste orde en tucht en die taak ware toe te vertrouwen aan actief dienende of gewezen militairen. Ik denk niet, dat die personeelsvoorziening moeilijkheden zou opleveren.

Met betrekking tot het kostenverhaal is hetgeen de Regeering op pag. 11 van de memorie van antwoord (roneo) mededeelt, mij nog niet geheel duidelijk. Heeft de Regeering reeds besloten, dat die kosten in elk geval op de bezittingen van de geïnterneerden zullen worden verhaald of is dit principe nog in overweging? Zou een individueel verhaal niet reeds direct ingevoerd kunnen worden?

Op pag. 14 van de memorie van antwoord (roneo) wordt verklaard, dat de wenschelijkheid van een wijziging van de regeling der militaire inkomsten van de reserve-officieren wordt overwogen. Mijnheer de Voorzitter! Dat is een eerste en bescheiden stap. Ik hoop, dat de debatten zullen leiden tot de verklaring, dat de Regeering de regeling spoedig zal wijzigen. De huidige vergoedingen zijn veel te royaal, de cijfers, die de Regeering verstrekt — en daarbij komt dan nog het flinke bedrag voor kleeding — spreken m.i. voor zichzelf.

Over de suggestie in het afdeelingsverslag om uitblinkende landstormers tot reserve-officier op te leiden zou ik nog gaarne iets willen zeggen. Ik denk hierbij aan degenen, voor wie destijds in Nederland de opleiding voor reserve-officier niet werd opengesteld, juist omdat zij voor den Indischen dienst bestemd waren en tijdens wier eerste oefening als milicien in Indië de opleiding hier te lande nog niet bestond. Dit geldt voor vele bestuursambtenaren, daarnaast voor vele andere academici, die het thans als een groot bezwaar voelen, dat zij het land in militairen zin slechts als soldaat kunnen dienen. Zij verlangen naar een mogelijkheid om zich in hun vrijen tijd zoodanig militair te bekwamen, dat zij, als de nood aan den man komt, een militaire functie kunnen bekleeden, meer in overeenstemming met hun opleiding en aanleg en met hun Indische ervaring. Zou de Regeering Haar in de memorie van antwoord op pag. 15 (roneo) gegeven verklaring nog iets duidelijker kunnen stellen, speciaal wat betreft de toch noodzakelijke verdergaande technische opleiding van de landstormers, die op grond van bepaalde capaciteiten tot reserve-officier kunnen worden benoemd?

Wat de Inheemsche militie betreft zal op het advies der Weerbaarheidscommissie moeten worden gewacht. Het stemt intusschen verheugend, dat de Regeering van haar sinds jaren ingenomen afwijzende houding is teruggekomen.

(De heer Janssen: Juist!)

De suggestie tot vorming van korpsen in de landschappen in de buitengewesten wijst de Regeering af om redenen van practischen en militair-technischen aard, welke redenen leidden tot het besluit om tot invoering van het kortverband-instituut over te gaan. Ik juich het laatste toe, maar laat de Regeering het eerste toch niet om technische en practische redenen verwerpen. In ideëel opzicht bereikt men daarmee en zeker op den duur veel en veel meer.

Als laatste opmerking, Mijnheer de Voorzitter, iets over de steunpunten en kazematten. De Regeering zal deze te gelegener tijd doen bezetten, doch de in het afdeelingsverslag gestelde vraag of die werken, in afwachting van de bezetting, behoorlijk zullen worden bewaakt — waarop nog niet werd geantwoord — moge ik hier herhalen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de memorie van antwoord heb ik geconstateerd, dat de Regeering, voorzoover betreft den financieelen kant, al het mogelijke heeft gedaan om onze weermacht zoo efficiënt mogelijk te maken. In dit verband rijst bij mij evenwel de vraag, of

(Soangkoepon.)

het niet daarheen kan worden geleid, dat de reeds in Amerika voor onze weermacht bestelde en gereedgekomen jachtvliegtuigen ons dadelijk worden toegezonden. Men wachte dus niet totdat alle in Amerika bestelde jachtvliegtuigen geheel gereed komen, doch late elk jachtvliegtuig, dat gereed komt, dadelijk herwaarts verzenden.

Zou het ook mogelijk zijn om oorlogsmaterieel op korten termijn in andere landen dan Amerika te bestellen dan ware van die gelegenheid gebruik te maken.

Wat ik in de memorie van antwoord niet heb ontdekt is vermelding van de omstandigheid, dat de Regeering nog geen gebruik heeft gemaakt van de hier te lande aanwezige krachten om straks deze jachtvliegtuigen te doen bedienen. Ik heb hier gemist de noodige opleiding uit de Inheemsche bevolking van het bedienend personeel voor deze vliegtuigen.

De inschakeling van de Inheemsche bevolking voor de landsverdediging ligt ook mijns inziens geheel in de lijn van de door den Landvoogd in zijn openingsrede van 15 Juni jl. genoemde volksverheffing. Ook de in het afdeelingsverslag gewenschte opheffing van het bestaande onderscheid in bezoldiging naar den landaard is in volkomen overeenstemming met deze toegedachte volksverheffing. Voor de oorlogvoering en de landsverdediging moeten alle Nederlandsche onderdanen op gelijken en gelijkwaardigen voet worden behandeld. Ik erken — zooals in de memorie van antwoord door de Regeering is verklaard —, dat de ontwikkeling van de bevolking op geestelijk, economisch en cultureel gebied een voorwerp van voortdurende zorg der Regeering is, doch wat ik in dit verband wensch is de mogelijkheid, dat de Regeering zich niet meer te veel bemoeit met de zorg op dit gebied en dat de Inheemsche bevolking de taak der Regeering, vooral in dezen moeilijken tijd, mede helpt verlichten. De bevolking heeft geen financieele hulp in dezen moeilijken tijd kunnen bieden, omdat zij niets bezit; zij beschikt evenwel over de noodige arbeidskrachten voor de landsverdediging en oorlogvoering.

Ik hoop daarom, dat de Regeering in staat zal zijn deze krachten op een practische wijze te benutten ten dienste van de landsverdediging van deze gewesten.

> „De voorbereiding van de Inheemsche bevolking op een eventueelen oorlog door middel van organisatie van de in haar levende krachten en propaganda is een vraagstuk met vele aspecten, waarbij zoowel de middelen, welke daartoe dienen te worden gebezigd, als de gebieden, waarop zich die weerbaarmaking en propaganda dienen te bewegen van veelsoortigen aard zijn,"

aldus de Regeering in de memorie van antwoord (blz. 2, roneo).

Ik moge slechts de hoop uitspreken, dat de Regeering straks niet verdwaald raakt in deze voorbereiding en in de daaraan verbonden aspecten en gebieden.

Wat aangaat de opleiding van het benoodigd personeel voor den vliegdienst kan ik mij met de Regeering vereenigen, wanneer Zij zegt, dat de personen, die voor dit doel geschikt moeten worden gemaakt een bepaalde mate van intelligentie moeten bezitten voor de besturing van vliegtuigen, de navigatie en de gevechtsmanoeuvres met gelijktijdige bediening van wapenen, doch deze vereischte intelligentie wordt mijns inziens niet bepaald door het bezit van het een of ander schooldiploma.

De verlangde kwaliteit van den militairen vlieger is niet afhankelijk van een ontwikkelingseisch neergelegd in het een of ander diploma. De physieke en psychische normen behooren hierbij evenwel als criteria van de eerste orde te worden ingeschakeld. Het is zeker aanbevelenswaard, dat men waarde hecht aan een verworven diploma, doch deze waarde mag men zeker niet altijd al te hoog schatten, want — ware dit zoo — dan zouden zeker Hitler en Von Ribbentrop geen menschen van beteekenis zijn. En zonder ridderlijkheid te betrachten zullen deze beide personen zeker de overhand in de geheele wereld verkrijgen. Maar in de door mij bedoelde ridderlijkheid ligt een groote kracht, een groote goddelijke kracht en ieder, die in deze kracht volkomen gelooft, zal ongetwijfeld zegevierend uit het strijdperk treden. Dit heeft trouwens de geschiedenis, ja ook de geschiedenis van het kleine Nederland zelf geleerd. Het zijn immers de ridderlijkheid en de edelaardigheid van de prinsen van Oranje geweest, die het kleine Nederland tot een belangrijk koninkrijk hebben opgebouwd en geschapen.

Ten aanzien van de N.S.B.-leden en -donateurs zou ik het volgende willen zeggen. Waar gebleken is, dat de N.S.B. ook thans nog aanhoudend in Nederland tegen het algemeen belang van ons Koninkrijk handelt, ligt het m.i. voor de hand, dat haar leden en donateurs tot zware straffen behooren te worden veroordeeld. De Regeering heeft verklaard, dat de N.S.B. misdrijven tegen de veiligheid van den staat heeft gepleegd en op dien grond behooren haar leden en andere medewerkers te worden vervolgd en veroordeeld. Het handhaven van zulke personen in 's Lands dienst is zeker uit den booze.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat het juist is, dat in 's Lands dienst nog personen werkzaam zijn, die na 3 September 1939 voorkwamen op de lijsten van de leden en donateurs der N.S.B., waaruit kan blijken, dat tot nog toe geen termen aanwezig zijn om die personen als staatsgevaarlijk te beschouwen.

Ik begrijp deze conclusie van de Regeering niet. De practijk heeft reeds volkomen bewezen, dat de N. S. B. een staatsgevaarlijke vereeniging of organisatie is en volgens dit feit, zou ik zeggen, moeten de betrokken leden en donateurs mede staatsgevaarlijk worden geacht, want de staatsgevaarlijkheid van dezen bond blijkt juist practisch uit de ontoelaatbare handelingen van zijn leden en medewerkers.

Wanneer de Duitschers tegen ons gezag optreden of eventueel zouden optreden, is dit of zou dit een gevolg zijn van de omstandigheid, dat zij als Duitsche onderdanen getrouwheid aan hun regeering verplicht zijn; de vaderlandsliefde van deze Duitsche onderdanen in tegenstelling met die van de leden van de N. S. B., is aanleiding geweest tot interneering van de Duitschers. Een humane behandeling vooral van hun vrouwen en kinderen, die in het geheel geen schuld hebben in dit opzicht, behoort mijns inziens tot de hoogste opvatting van elke regeering. Het zou daarom, in tegenstelling hiermede, juister en rechtvaardiger zijn, indien de leden en donateurs van de N. S. B. hier te lande op staanden voet werden ontslagen. Een ieder, die de handhaving van dergelijke personen in 's lands- of particulieren dienst gedoogt of toelaat, is mede staatsgevaarlijk te achten en dient daarom mede uit zijn functie te worden ontslagen.

Wanneer wij deze ontrouwe handelingen van de Nederlanders vergelijken met de strafbare handelingen, die door Inheemschen hier te lande in verband met hun politieke opvattingen en uitingen zijn gepleegd, welke Inheemschen daardoor in aanraking met de politie of justitie zijn gekomen, dan ziet men een schrille tegenstelling; de ontrouwe Nederlanders worden n.l. met de grootst mogelijk clementie behandeld, terwijl tegen de Inheemschen daarentegen met onnoodige gestrengheid wordt opgetreden. Een ieder, die zich goed rekenschap geeft van onze maatschappelijke samenleving hier te lande weet toch zeer goed, dat de N.S.B.-aanhangers zeer gevaarlijk zijn te achten voor het Land, terwijl de politieke overtreders, mits onder goed toezicht geplaatst, in het geheel geen gevaar voor de samenleving beduiden. Immers wanneer men aan vuur denkt, behoeft men nog daarom nog niet ook aan brand te denken.

De Regeering heeft in de Memorie van Antwoord op de vraag, of de landstormcommandanten, hoofden van diensten en afdeelingshoofden, die tot voor kort waren aangesloten

(Thamrin.)

bij de N.S.B., niet dienen te worden ontslagen, verklaard, dat t.a.v. diegenen hunner, die in het verleden blijken hebben gegeven te sympathiseeren met enkele programpunten van de N.S.B., een nauwgezet onderzoek is ingesteld, waarbij gebleken is, dat hun loyaliteit jegens het Nederlandsch gezag buiten twijfel staat. Ik begrijp deze conclusie van de Regeering evenmin, want wanneer de N.S.B. zelf als organisatie staatsgevaarlijk is te achten, dan kan ik mij niet voorstellen, dat degenen, die met deze organisatie sympathiseeren, niet mede staatsgevaarlijk zijn te achten. Ik vraag mij in dit verband af, hoe de Regeering in staat is deze loyaliteit met volkomen zekerheid te constateeren en dit nog wel na sympathiebetuigingen met een staatsgevaarlijke beweging, die met onzen vijand heult. Of verstaat de Regeering op dit punt de kunst van gedachtenlezen? Het komt mij beter voor, dat dergelijke, zich noemende loyale Nederlanders uit onze weermacht worden geweerd.

Met het onderzoek naar de betrouwbaarheid der hier te lande wonende Nederlanders ware met voortvarendheid te werk te gaan. De Regeering mag m.i. hierover geen gras laten groeien; de spoedige afloop van dit onderzoek is zeker in ons algemeen belang te achten en van groote beteekenis voor onze landsverdediging. Zonder te kort te doen aan den wensch van de Regeering, dat hierbij geen willekeur plaats heeft, is een spoedig onderzoek ter zake zeker mogelijk; met de hanteering van de eischen van recht en rechtvaardigheid is dit onderzoek zeker tot een spoedig einde te brengen. Maar hierbij moet natuurlijk als parool gelden de eisch van een goede en sterke weermacht. Daarom moet men alle bacillen op dit gebied uit onze maatschappij verwijderen of onschadelijk maken. Wanneer wij in de Memorie van Antwoord lezen, dat in overheidsdienst 345 personen, waarvan 92 het Nederlandsch gezag moesten handhaven, zijn betrokken bij de destructieve vereeniging van de N.S.B., dan kan ik mij niet voorstellen, dat de Regeering nog talmt met het ontslaan van deze personen uit 's landsdienst. In het kader van den bestaanden toestand past het niet meer, dat men deze personen met een fluweelen handschoen behandelt, wanneer zij naderhand hun schuld of ontoelaatbare daad met een fluweelen tong trachten goed te praten.

De bewaking van de geïnterneerden, zoowel op Onrust als in de overige interneeringskampen ware mijns inziens beter toe te vertrouwen aan niet-Nederlanders, omdat op die wijze de voor de weermacht bestemde personen aan hun taak inzake de landsverdediging niet worden onttrokken.

Wat aangaat de censuur en den arbeid inzake de publiciteit hoop ik, dat degenen, die met dit werk zijn belast, de geheimen of den inhoud van de brieven niet aan derden, buitenstaanders, zullen bekend maken. Dit kan zeker niet geschieden zonder te kort te doen aan het toezicht op de correspondentie van personen in deze gebiedsdeelen. Het komt mij beter voor, voor dit doel bezoldigde personen te bestemmen, daar op die wijze de verantwoordelijkheid voor de op dit terrein opgelegde taak meer tot haar recht kan komen en een eventueele vervolging bij geconstateerde nalatigheid beter gemotiveerd en redelijker zal zijn.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Aanvullende begrootingen ter vergrooting van militaire credieten zijn den laatsten tijd schering en inslag. De twee aanhangige aanvullende begrootingen, (Ond. **7** en **15**) vragen respectievelijk *f* 15 en *f* 30-millioen voor militaire uitgaven en materieelaanvullingen.

Het kenmerk van deze en vorige aanvullende begrootingen is, dat zij royale bedragen aanvragen, doch zeer sober zijn in de toelichtingen. Met een beroep op het geheimzinnige woord: „defensiegeheim" wordt de begrootingswetgever in onkunde gelaten hoe, en waarvoor de bedragen besteed zullen worden en in hoeverre de beschikbaar gestelde gelden al dan niet goed en nuttig zullen worden besteed.

De Regeering volstaat met slechts enkele volzinnen de besteding te motiveeren.

De militairisten beleven thans een gouden tijdperk wat betreft de verkrijging van credieten. Niet alleen worden alle credietaanvragen vlot verstrekt, doch zelfs hebben zij, mirabile dictu, weerstand te bieden aan den aandrang de defensiekosten op nog hooger peil te brengen, ongeacht de gevolgen hiervan voor de andere deelen van 's Lands taak.

(De heer Blaauw: Zoo mirabel is het op het oogenblik niet.)

Ik zal straks zeggen waarom.

Ik wensch aan deze aansporing niet mee te doen. Ik zal slechts dan mijn stem aan militaire credieten geven, wanneer ik ervan overtuigd ben, dat de uitgaven voor volksverheffing niet in het gedrang komen.

De memorie van antwoord onthult — zulks op aandrang van den Volksraad tot verdere verhooging van de defensieuitgaven — dat reeds *f* 170 millioen zijn of zullen worden besteed, grootendeels aan materieele uitgaven van het leger. Een enorm bedrag op ons karig budget.

Tellen we daarbij de personeele uitgaven voor het leger, door mij zeer globaal getaxeerd op *f* 60 millioen — begrooting 1940, Afdeeling VIII, minus de in die begrooting voorkomende materieele uitgaven — dan krijgen wij een totaal van *f* 230 millioen, waarbij dan nog opgeteld dienen te worden de marineuitgaven, welke ik momenteel niet in staat ben uit te rekenen. Wij verkrijgen alsdan een formidabel bedrag voor onze defensie-uitgaven.

Aangezien de begrooting 1940 zooals die is opgezet, in vele opzichten niet meer te handhaven is, ontbreken mij de gegevens om het totaal bedrag van onzen geheelen dienst na te rekenen en om na te gaan welk percentage de defensieuitgaven van onze totaal uitgaven uitmaken. Ik verzoek de Regeering mij alsnog dit overzicht te willen verstrekken, teneinde na te kunnen gaan in hoeverre de andere landsuitgaven door de gevoteerde oorlogsuitgaven niet in de verdrukking zijn gekomen. Ofschoon het voor de hand ligt, dat in de huidige omstandigheden groote uitgaven voor oorlogsdoeleinden worden genoteerd, betwijfel ik of de door de Indische Regeering ingeslagen weg tot verhooging van de weerbaarheid van deze landen wel de juiste is.

Zeer zeker is een versterking van de z.g. doode strijdmiddelen voor de oorlogvoerenden belangrijk, maar belangrijker nog lijkt mij de versterking der levende middelen der oorlogvoering, namelijk de moreele weerbaarheid van degenen, die de doode strijdmiddelen straks zullen moeten hanteeren. Ik wil daar thans niet uitvoerig op ingaan, omdat de Regeering in deze memorie van antwoord elk debat daarover ontwijkt, en wat de verdere weerbaarmaking der bevolking betreft, verwijst naar de resultaten van het werk der Weerbaarheidscommissie. Ik volsta daarom met het weergeven van enkele mijner gedachten terzake en meen

ten eerste dat een beroepsleger, dat dus een ideëele basis mist, geen bij uitstek geschikt instrument is in den strijd tot bescherming van huis en haard;

ten tweede dat alle elementen van wrijving en ontevredenheid in elk leger uitgebannen en opgeheven dienen te worden en er derhalve geen onderscheid in bezoldiging naar den landaard mag plaats hebben. Wat dit betreft moge ik de Regeering verwijzen naar het betoog van den heer Lapian, die het daarover meer in het bijzonder neeft gehad.

Ik wensch van deze gelegenheid verder gebruik te maken, om enkele opmerkingen te maken over de interneeringen en de censuur.

In de eerste plaats moge ik aandringen op publicatie van de namen der geïnterneerde Nederlanders. De Regeering acht deze publicatie thans niet opportuun, doch vermeldt het waarom daarvan er niet bij. Het is echter een belang voor

(Thamrin.)

de gemeenschap dat een ieder weet, wie, en welke menschen gevaarlijk zijn voor de openbare orde en zich aan een staatsgevaarlijke actie hebben schuldig gemaakt. Dit is zóó vanzelfsprekend, dat een verdere argumentatie mij overbodig lijkt. Waarom weigert de Regeering hier tot publicatie over te gaan? Omdat het hier Nederlanders en geen „Inlanders'' betreft?

De memorie van antwoord deelt mede, dat het publiceeren der namen van geïnterneerden te Digoel berust op het voorschrift van artikel 37 der Indische Staatsregeling. Ik heb echter dit positieve voorschrift in dat artikel, hetwelk handelt over de interneering van „Inlanders'' niet aangetroffen. Wél bestaat er een positief voorschrift tot mededeeling der namen aan den Volksraad wanneer het de interneering van niet-Inlanders betreft (art. 36, lid 3). Op grond van dat artikel der Indische Staatsregeling vraag ik derhalve aan de Regeering mededeeling aan den Volksraad van de namen der geïnterneerde niet-Inlanders; of, zooals de Indische Staatsregeling het zegt, van de personen

> „die in het belang der openbare rust en orde het verblijf in bepaalde gedeelten van Nederlandsch-Indië wordt ontzegd''.

Mijnheer de Voorzitter! Het is verwonderlijk, met welk een consideratie de Regeering optreedt tegen voormalige N.S.B.-leden, menschen dus, behoorend tot een organisatie waarvan thans vaststaat, dat zij met den vijand heulde en thans waarschijnlijk geestelijk nóg heult. Het doorbetalen van het activiteitstractement gedurende de eerste maand der interneering, en het fijne onderscheid, die lid zijn uit overtuiging en hen, die waarschijnlijk slechts „meeloopers'' zijn, wekt ergernis en doet allerhande veronderstellingen rijzen. Deze onderscheiding wordt met zulk een zekerheid gesteld alsof er een chemische formule bestaat ter onderscheiding van overtuigde en niet overtuigde leden van de N.S.B.

Een van de geruchten, die de ronde doen over de niet-publicatie ten aanzien van de N.S.B. zegt, dat de N.S.B. zóó wijd vertakt is in de gezagsorganen zooals het leger, de politie en het Binnenlandsch Bestuurscorps dat het voor het Nederlandsche gezag hier te lande een openbaar schandaal zou worden, indien de leden- en donateurslijst van de N.S.B. zou worden gepubliceerd, en de lijst van geïnterneerde Nederlanders bij het gezagsapparaat van het Binnenlandsch Bestuur waarbij het aantal geïnterneerden het hoogst is, geeft aan deze veronderstelling grond. Is dit juist, en zoo niet, waarom geeft de Regeering dan geen gehoor aan den aandrang van den Volksraad tot publicatie? Of betreft het hier weer een rassendiscriminatie, waar anderzijds de regeeringsdiensten er als de kippen bij zijn wanneer het „Inlanders'' en daarmede gelijkgestelden betreft die zich schuldig maken aan acties welke kinderlijk zijn vergeleken bij wat de N.S.B. gedaan heeft? Ik dring er daarom sterk op aan, dat deze publicatie alsnog zal plaats hebben, publicatie dus van de leden- en donateurslijst van de N.S.B., zooals gevraagd op blz. 7 van het afdeelingsverslag.

Mijnheer de Voorzitter! Als gevolg van den staat van beleg heeft thans censuur op brieven en telegrammen plaats en wordt het gezag in handen van het militaire bestuur gelegd. Maar tot op dit moment is het mij nog niet duidelijk, waarom de staat van beleg is afgekondigd. Sedert 10 Mei zijn wij weliswaar formeel in een oorlogstoestand met Duitschland, doch het oorlogsgevaar is daardoor nog geen meter dichter bij de Indische deur gekomen. Men had kunnen volstaan met den formeelen oorlogstoestand af te kondigen, doch waarom was de staat van beleg noodzakelijk?

(De heer Soangkoepon: De Duitschers moesten worden geïnterneerd.)

Die had men ook zonder den staat van beleg kunnen interneeren.

Voor Indië is er Goddank nog geen acuut oorlogsgevaar, terwijl ook de internationale toestand geen bijzondere voorzieningen vereischt, aangezien deze minstens sedert twee jaren al op hetzelfde peil van gevaarlijkheid of ongevaarlijkheid staat.

Evenmin als twee jaren geleden een staat van beleg noodig was, is zij thans noodzakelijk. Onder de vlag van „staat van beleg'' worden thans maatregelen afgekondigd die hun aanleiding niet vinden in den werkelijken toestand. Normale briefwisseling is aan strenge censuur onderworpen, normaal politiek leven wordt onmogelijk gemaakt. Waarvoor is dit alles noodig, vooral nu men de schadelijke elementen uit de gemeenschap heeft verwijderd?

Grondig als van een militair bestuur mag worden verwacht en wars van alles wat met het politieke leven verband houdt, worden staatkundige openbare vergaderingen en acties eenvoudigweg verboden. Besloten bestuursvergaderingen of gewone besloten vergaderingen worden of onmogelijk gemaakt of aan strenge censuur onderworpen door de aanwezigheid van den P.I.D. Het wekt den indruk alsof men van de gelegenheid wenscht gebruik te maken om aan al het politieke leven een einde te maken, terwijl niets, maar dan ook niets, wijst op een abnormaal politiek leven dan wel een neiging tot politieke uitbuitingen van den toestand.

De door het militair bestuur afgekondigde verbodsbepalingen inzake het vergaderrecht zijn bovendien onduidelijk en geven aanleiding tot verschil in de toepassing door het plaatselijk bestuur. Ik verzoek om verduidelijking en bekendmaking van de afgekondigde verbodsbepalingen, opdat er eenheid van opvatting daaromtrent zal komen te bestaan.

De censuur op de binnenlandsche briefwisseling wordt toegepast op personen die het er niet naar gemaakt hebben. Het zou begrijpelijk zijn indien censuur werd ingesteld op oud-N.S.B.-leden, doch neen, deze personen worden integendeel gehandhaafd als landstormcommandanten, bij den vliegdienst, als hoofden van diensten en afdeelingshoofden enz., en de censuur wordt wel ingesteld op eerbare personen, op menschen die publieke functies uitoefenen en op wie bovendien een beroep tot samenwerking wordt gedaan. Het is prettig voor hen die worden uitgenoodigd tot samenwerking, intusschen te weten dat zij gewantrouwd worden door dengene die oproept tot de samenwerking.

De censuur op de pers is van nog bedenkelijker vorm. Zij wordt in den vorm van persbreidel toegepast op personen, wier loyaliteit aan de Regeering boven allen twijfel verheven is en die heftige bestrijders waren van de landverraderlijke N.S.B.

Ik denk bv. aan de gevallen van Weeber en Belonje, die het niet verdiend hebben dat op hun bladen de persbreidel is toegepast op een wijze, die kennelijk de tendenz heeft om de door hun geleide bedrijven groote schade te betrokkenen. Ik heb de moeite genomen om de artikelen die Weeber en Belonje hebben geschreven en aanleiding hebben gegeven tot toepassing van den persbreidel, na te lezen. Ik geef toe, er zijn in die artikelen een paar ongelukkige volzinnen, maar mijns inziens is de maatregel van persbreideling te kras geweest, en ik had willen vragen of niet had kunnen worden volstaan met een eenvoudige waarschuwing.

Dat men niet altijd gelukkig is bij de toepassing van den persbreidel, moge blijken uit hetgeen voorgevallen is met het periodiek Tjamboek, het Nieuws van den Dag en het voorgevallene ten aanzien van het studentenblad P.P.P.I. en de Permandangan. Ik heb vele van die artikelen gelezen en kan niet vinden, dat toepassing van den persbreidel in een omvang als heeft plaats gehad, redelijk is geweest in verband met de gepubliceerde artikelen. Eenige onrust heeft geen der artikelen gewekt. Bovendien zijn de formuleering en overwegingen van de besluiten van het militair gezag niet altijd even gelukkig. Het verbod bv. ten aanzien van het periodiek Tjamboek zegt, dat het periodiek is verboden op grond van anti-kapitalistische en anti-imperialistische uitingen, kennelijk ten doel hebbende het hier gevestigd gezag te ondermijnen.

(Roep.)
Behalve dat anti-kapitalistische en anti-imperialistische neigingen heusch geen verboden waar zijn, — de sociaal-democratie heeft onder anderen die leuzen als doelstelling — vraag ik mij af of de formuleering van de overweging eigenlijk het hier gevestigd gezag niet vereenzelvigt met kapitalistische en imperialistische belangenbehartiging.

Zoo kan ik ook ten aanzien van de overweging van andere persbreidelmaatregelen de zelfde opmerking maken. Ik vind, dat de persbreidel en de censuur niet in handen van het militair bestuur behooren te komen.

Behalve de bovengeschetste, mijns inziens onnoodige en overbodige tirannieke uitingen van het militair gezag, ontwikkelt zich ook een andere vorm van tiranniek gezag namelijk de arrestatie en veroordeeling van menschen, die zoogenaamd geruchten verspreiden. Mij wordt medegedeeld, dat in het Soemedangsche en Krawangsche personen zijn gearresteerd, die alleen gezegd zouden hebben: „Radja Wilhelmina soedah lari". Ook op Batavia zouden zich gevallen van arrestaties hebben voorgedaan naar aanleiding van onschuldige gesprekken in cafétjes en warongs, waarbij dan hardop gesproken zou zijn over den oorlogstoestand. Deze gesprekken, toevallig opgevangen door ronddwalende rechercheurs zouden aanleiding geweest zijn tot arrestaties. Verraad en achterklap, op zich zelf zeer verwerpelijke middelen, worden hierdoor in de hand gewerkt en krijgen genade in veler oogen en worden normale bestuursmethoden.

In het Tapanoelische zouden volgens de Tjaja Timoer twee menschen veroordeeld zijn tot twee en drie jaar gevangenisstraf alleen, omdat zij over den oorlog gesproken hebben en meeningen weergaven, die afweken van hetgeen de censuur gelieft door te laten. In wat voor land leven wij eigenlijk, Mijnheer de Voorzitter, dat niet meer over den oorlog gesproken mag worden, terwijl de geheele wereld vol is van oorlogsgeruchten en van eigen meeningen over de oorlogssituatie?

De Europeesche couranten staan dagelijks vol met berichten over het tiranniek gedrag van de Duitsche bezetting in Nederland, maar zij verzuimen erbij te melden, dat in Nederlandsch-Indië hetwelk toch nog altijd onbezet gebied is, en naar zeggen democratisch bestuurd wordt, toestanden heerschen en gebeurtenissen voorvallen, welke in willekeurig optreden concurreeren met hetgeen in bezet gebied voorvalt.

Moet dit alles maar zoo voortgaan? Moet het militair gezag hier blijven regeeren, terwijl er geen acuut oorlogsgevaar is? Wil men den staat van beleg, goed, maar dan beperke men het militair gezag tot de militaire aangelegenheden. Het burgerlijk gezag moet zijn eigen plaats krijgen en de normale functies weer uitoefenen. Anders blijven wij leven onder een militaire dictatuur zonder eenigen reëelen grondslag, terwijl Nederland nota bene voor de democratie in den oorlog is gegaan.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Deze aanvullende begrooting bevat enkele posten van verschillenden aard, doch alle verbandhoudende met den oorlogstoestand. Het zijn posten betreffende de versterking der defensie, de censuur en de interneeringen. Ik zal mij in het algemeen houden aan de stof, die deze aanvullende begrooting concreet aan de orde stelt.

Wij mogen dan beginnen met onzen dank te betuigen voor de uitvoerige toelichtingen, welke wij in de memorie van antwoord hebben ontvangen. Wij hebben mogen constateeren, dat aan de versterking van de defensie wordt gedaan, wat bereikbaar is zonder door toegestane credieten te worden beperkt. De grens wordt thans alleen bepaald door de leveringscapaciteit en het voor Nederlandsch-Indië beschikbare productievermogen der verschillende wapenfabrieken in het buitenland. Wij lezen immers in de memorie van antwoord, dat als wij meer kunnen krijgen dan te verwachten is, de Regeering niet zal aarzelen bij aanvullende begrooting nieuwe credieten aan te vragen.

Het heeft ons inziens weinig nut critiek te oefenen op het verleden, terwijl ook een leekenbeoordeeling van details ons minder passend voorkomt. Nochtans waardeeren wij zeer het overzicht, dat de heer Janssen ons gegeven heeft en waaruit wel gebleken is, hoezeer vanuit dezen raad gedurende vele jaren is aangedrongen op een krachtige versterking van de defensiemiddelen van allerlei aard.

Ook de voornaamste bron voor de krachtige defensieversterking namelijk een eigen wapen- en chemische industrie, is in het verleden meermalen vanuit dezen raad aanbevolen. De heer Janssen was zoo vriendelijk een aandrang van mijn zijde van enkele jaren geleden te releveeren. Ik moge eraan herinneren, dat door mijn geestverwant, kolonel Kiès, reeds vele jaren geleden is aangedrongen op het vestigen hier te lande van een eigen wapen- en chemische industrie.

Ware dat toen gebeurd, Mijnheer de Voorzitter, — het is al heel lang geleden — dan zou deze zaak nu al marcheeren en zouden wij de nieuwe troepen, die we thans bezig zijn te vormen, gemakkelijk van het noodige kunnen voorzien. Wij zijn op het oogenblik tevreden — voorzoover we op defensieterrein van tevredenheid mogen spreken — met de zoo juist aangehaalde verklaring der Regeering, dat de mate van aanschaffing uitsluitend bepaald wordt door de mogelijkheid van levering. Wij hebben allen, van welken landaard wij ook zijn, slechts één verlangen en dat is, Nederlandsch-Indië defensief sterk te zien.

Wij zijn het met de Regeering geheel eens, dat de geestelijke en economische volksverheffing mede deel uitmaakt van de weerbaarmaking en een noodzakelijke vereischte is om een sterk defensie-apparaat te kunnen dragen. De door de Regeering op dit terrein aangekondigde maatregelen voor 1941 hebben onze volle waardeering en wij zullen deze t.z.t. van harte steunen.

Wij lezen verder in de memorie van antwoord op pag. 2 (roneo):

> „Aan de tot dusver aangenomen, in de practijk deugdelijk en gewenscht gebleken getalsverhouding naar den landaard bij de personeelsvoorziening van verschillende deelen der weermacht kan onder de huidige omstandigheden niet de hand worden gehouden."

Uit den arbeid van de commissie-Kuneman hebben wij den indruk gekregen, dat thans ook groote aandacht wordt gewijd aan de mobilisatie van alle beschikbare krachten ten behoeve van de verdediging van het Land. Hierbij zullen alle landaarden worden ingeschakeld, ook op het gebied van de actieve defensie. Wij meenen doorvoering daarvan met grooten spoed te mogen verwachten. Wij leggen den nadruk op den vereischten grooten spoed, zelfs al zouden fouten daarbij niet kunnen worden vermeden. Die fouten kunnen wij later wel weer in orde maken.

Als onderdeel van deze mobilisatie van alle krachten in Nederlandsch-Indië zien velen met ons de instelling van een Inheemsche militie. Deze Inheemsche militie — wij hebben hiervan al meermalen blijk gegeven — heeft onze volle instemming. Wij mogen er onzerzijds aan toevoegen, dat deze niet op te bekrompen leest moet zijn geschoeid, dat men niet volstaan zal met enkele duizenden per jaar op te roepen en te bekwamen, maar dat hieruit een groot, machtig leger zal worden geboren, zoodat onze defensie op betere leest zal zijn geschoeid.

De mededeelingen omtrent versterking van het luchtwapen en de voor de aanneming van adspiranten gestelde eischen, zooals deze ons in de memorie van antwoord bekend zijn gesteld, zijn duidelijk. Naast het vasthouden aan normen van intellectueele, physieke en psychische eischen wordt de opleiding zooveel mogelijk verkort en wordt niet te straf vastgehouden aan bepalingen omtrent leeftijd en lengtemaat. Wij meenen, dat in deze de goede methoden worden gevolgd.

(Roep.)

Alleen zouden wij de Regeering willen vragen, of alle instanties, die met de toelating te maken hebben, die daarbij een onderzoekende, beoordeelende taak hebben, ook met de vrij soepele gedragslijn als in de memorie van antwoord omschreven, in kennis zijn gesteld. Tevens zouden wij erop willen aandringen, dat de toezichthoudende autoriteiten er nauwlettend op toezien, dat de verschillende instanties de gedragslijn der Regeering ook volgen.

Over de interneering zouden wij onzerzijds slechts een enkel woord willen zeggen. Wij mogen dan wel beginnen met onze groote waardeering uit te spreken over de groote doortastendheid waarmede door de autoriteiten op 10 Mei j.l. inzake de interneering van staatsgevaarlijken is opgetreden. De Regeering deelt in de memorie van antwoord mede, dat het juist is, dat in 's Lands dienst nog personen werkzaam zijn, die na 3 September 1939 voorkwamen op de lijsten van leden en donateurs der N. S. B. Wij willen bij de beoordeeling van deze aangelegenheid in aanmerking nemen, dat de N. S. B. ook na 3 September 1939 geen voor ambtenaren verboden vereeniging was.

Maar toch is het wel van belang te weten, wanneer deze personen als lid of donateur hebben bedankt en om welke redenen. Teneinde te kunnen beoordeelen, of het mogelijk is, of deze personen in 's Lands dienst kunnen worden gehandhaafd moet men, behalve over vorengenoemde gegevens, inzicht hebben in hun opvattingen en gedragingen over langeren termijn. Maar hoe tenslotte de conclusie getrokken uit deze gegevens ook moge zijn, wij zouden stellig willen ontraden deze personen te handhaven op vertrouwensposten en op posten van ook maar de geringste vitale beteekenis. Elk risico voor de gemeenschap moet m.i. volstrekt uitgesloten zijn. Het aanvaarden van dit standpunt is m.i. voor de Regeering onvermijdelijk en het eenig mogelijke.

In dit verband zou ik mij de vraag willen veroorloven, of ook thans nog bij de militaire luchtvaart personeel dient, dat sympathiseert met de N.S.B. Het regeeringsantwoord te dezen aanzien is mij niet geheel duidelijk. Het zal mij verheugen op mijn vraag een duidelijk ontkennend antwoord te mogen ontvangen. Mocht het antwoord anders luiden, dan zou ik de Regeering willen aanbevelen alsnog die maatregelen ten aanzien van dit personeel te nemen, die ook ten aanzien van ander personeel van de militaire luchtvaart zijn genomen.

De uitvoerige mededeelingen der Regeering over huisvesting, kleeding, legering, meubilair en voeding der geïnterneerden schenken ons de overtuiging, dat gepaste soberheid is in acht genomen, zonder te vervallen in onthouding van het noodige. De Regeering behandelt ook deze lieden naar menschelijken maatstaf. Wij kunnen ons hiermede vereenigen. Aan straffe tucht en strenge bewaking zal het, hoop ik, niet mankeeren.

In het „Ochtendblad" van hedenmorgen lezen wij o.a. het volgende:

> „....., dat de Rijkscommissaris Jaanke bekend maakte, dat represailles zullen worden genomen tegen in Nederland vertoevende personen wegens de behandeling, die de onderdanen van het Duitsche Rijk in de Nederlandsche overzeesche gebieden zouden ondervinden.
>
> Van Duitsche zijde, aldus Jaanke, werd herhaaldelijk gewaarschuwd, dat men niet voornemens is een slechte behandeling der Duitschers in Oost- en West-Indië te dulden. Woorden schijnen niet meer te helpen. De Duitsche autoriteiten moeten thans tot daden overgaan."

Mijnheer de Voorzitter! Dergelijke epistels in de bladen, zooals ik voorlas, zouden tot heftige betoogingen onzerzijds aanleiding kunnen geven, omdat een en ander volslagen onwaar is. Maar wij weten het. Protesten zijn volslagen nutteloos. Ik meen daarom te moeten volstaan met te constateeren, dat wat hier staat volslagen leugens zijn.

(Zwart.)

De censuur geeft o.i. geen aanleiding tot principieele critiek of klachten. De opzet werkt goed. Vertragingen en expeditiefouten zijn voorgekomen, en zullen nog wel meer gebeuren. Het is ons voldoende te weten, dat de censuurleiding er naar streeft de onaangenaamheden tot het uiterste te beperken.

Van cardinaal belang is de geheimhouding. Tegen schending hiervan, ook door onderlinge gesprekken van beëedigden over den inhoud van gecensureerde brieven, moet m.i. uiterst scherp worden opgetreden.

Als laatste punt zou ik nog wat willen zeggen over het onderdeel landstorm en militie van deze aanvullende begrooting en dan meer in het bijzonder over de commandanten der landstormtroepen te Batavia, Bandoeng en Soerabaja. De Regeering deelt hierover mede in de memorie van antwoord (blz. 14, roneo):

> „De commandanten der landstormtroepen te Batavia, Bandoeng en Soerabaja zijn geen leden of leden geweest der N.S.B.. Wel waren eenigen donateur, van welk feit de Regeering volledig op de hoogte is. Dat zij als commandant zijn benoemd en gehandhaafd wijst ten duidelijkste uit, dat in hen het volste vertrouwen wordt gesteld".

Mijnheer de Voorzitter! Het heeft weinig zin om hierover te debatteeren. Wij willen dan ook volstaan met als ons inzicht ten deze te geven: Op posten van vitaal belang behooren ex-donateurs van de N.S.B. niet thuis. Tenzij dat donateurschap van deze personen van lang geleden zou dateeren, kan ik niet instemmen met hun benoeming en evenmin met hun handhaving op de betrokken vertrouwensposten. Ik kan iets dergelijks tot mijn leedwezen moeilijk een juist beleid achten.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Met sommige andere leden, die in het afdeelingsverslag aan het woord waren, acht ook ik het onjuist, dat op het oogenblik de militaire overheid wordt lastig gevallen met wenschen of opmerkingen van geringe beteekenis. Ook geloof ik, dat het niet goed is, zooals door sommige leden is gedaan, voortdurend te tamboureeren op de fouten in het verleden begaan in zake onzen achterstand op defensiegebied. Wij schieten daarmede niet op en scheppen daarmede alleen een zeer ongewenschte stemming bij het publiek en een ongerechtvaardigd wantrouwen eventueel in het leger en de Regeering. Ik voor mij vraag mij zelfs af, of de Volksraad zich in deze tijden wel eens niet al te nieuwsgierig betoont naar gedeeltelijk zuiver militaire kwesties.

Ik heb soms den indruk, dat bepaalde toelichtingen in de memorie van antwoord en bij de openbare behandeling op defensie-zaken in deze tijden veel te uitvoerig zijn en eigenlijk al te veel gelegenheid geven aan bepaalde nieuwsgierige oogen om te zien wat voor hen van belang is. Als voorbeeld ten deze wijs ik op de passages in het afdeelingsverslag en de memorie van antwoord betreffende een berekening van het getal bommenwerpers, dat in een bepaald geval zou hebben kunnen worden gekocht voor de gevraagde credieten. In dit geval zijn geen bommenwerpers aangekocht, doch jachtvliegtuigen, zoodat misschien toch het geheim bewaard is gebleven. Doch ik acht dergelijke vragen in deze tijden niet gewenscht, evenmin als de vraag, hoeveel geld wij van plan zijn het volgende jaar uit te geven voor b.v. het luchtafweergeschut en voor vliegtuigen. Ik hoop dat de Regeering ten aanzien van mankracht met betrekking tot alle bevolkingsgroepen, wapenen en verdedigingswerken zal doen wat Zij kan, ook zonder desnoods van te voren daartoe machtiging te vragen aan den Volksraad. Een conditio sine qua non is hierbij natuurlijk, dat er door verantwoordelijke instanties, buiten het leger staande, voortdurend toezicht en nauwlettende contrôle wordt uitgeoefend op de besteding van de gelden.

Wat betreft de kwestie van mankracht, hoop ik, dat men, na de organisatie van de stadswachten, zoo spoedig mogelijk

(Zwart.)
zal overgaan tot de organisatie van veldwachten buiten de groote steden, onder anderen met het oog op het gevaar van parachutisten. Wij vertrouwen bovendien, dat alle gezonde critiek van buitenstaanders, die ten aanzien van legerzaken wordt gegeven, met een open oog zal worden bekeken. Evenals alle andere diensten — ik weet dit uit eigen ondervinding —, moet het leger bedenken, dat een dergelijke critiek van tot oordeelen bevoegde buitenstaanders, frisch en juist kan zijn, terwijl de militair als technicus die zaken als gewoon en daarom als uitstekend beschouwt, ofschoon deze opvattingen soms hopeloos verouderd zijn. Toch zijn er ook in deze memorie van antwoord verschillende punten, die een onbevredigenden indruk geven. Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde dezen indruk zal kunnen wegnemen. Vooreerst is het misschien geoorloofd naar iets te vragen, wat tot dusverre niet in het afdeelingsverslag is aangeroerd. Dat betreft n.l. de vraag, wanneer er eventueel een verordening zal komen met gebod en strafbepalingen over het camoufleeren van particuliere gebouwen. Tot dusverre is alleen eigenlijk aan verschillende particulieren een wenk en advies gegeven hoe zij hun gebouwen kunnen camoufleeren, zonder dat er eigenlijk een dwingende verordening achter zat.

Als voorbeeld van eenige punten in de memorie van toelichting, die een onbevredigenden indruk wekken, wil ik in het algemeen er op wijzen, dat nog zoovele voor een leek feitelijk onbelangrijke kwesties zwaar overwogen schijnen te moeten worden. Ik noem ten deze b.v. de kwestie van de afschaffing van keuringsgelden voor vliegers, voorkomende op blz. 4, of eventueel de kosten van interneering verhaald kunnen worden; ik denk aan dat dubbeltje versnaperinggeld per dag, per man voor de vele rijkaards onder de geïnterneerden; blz. 14, de wenschelijkheid om de soldijtoelage van het reservepersoneel te herzien; blz. 16, de verstrekking van regenjassen aan bepaalde groepen militairen, blz. 9, dat de vergunning om kranten te verstrekken aan geïnterneerden zal worden opgeheven, m.a.w. het is nog niet gebeurd. Bovendien moet de memorie van antwoord voorzichtig zijn met cijfers, die ter vergelijking worden gegeven. De vergelijking van *f* 20 en *f* 17 voor kleeding en kazerneering van de geïnterneerden tegenover die van soldijgenietende militairen gaat toch wel erg mank, omdat bij de uitrustingskosten voor de militairen veel meer uitrustingsstukken zijn begrepen, dan voor de geïnterneerden zullen worden aangeschaft.

Ook ben ik wel eenigszins nieuwsgierig, wat eigenlijk verstrekt wordt voor die *f* 50 kazerneeringskosten per soldaat. Wanneer men die verblijven beschouwt, kan men moeilijk nagaan waaraan zij worden besteed. Bovendien zou ik het op prijs stellen, indien de geachte Regeeringsgemachtigde eenig inzicht kon geven in de oorlogswinst, die in het leger wordt gemaakt. De burgerdienstplichtige, die zou worden opgeroepen, zou geen extra vergoeding krijgen, doch allerlei gepensionneerde militairen krijgen boven hun pensioen nog een groote toelage per dag, zoodat het gezamenlijk inkomen hooger is dan dat van den actief dienenden officier in gelijken rang.

Mijnheer de Voorzitter! Het is een eigenaardig symptoom, van den tegenwoordigen gang van zaken in den Volksraad, dat een politiek onderwerp als de N. S. B. bij Afdeeling VIII ter sprake komt. Ik wil er niet veel over zeggen, enkel zou ik gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen of er nog steeds ambtenaren zijn, die van hun dienstuitoefening zijn ontheven — dat schijnt een nieuw begrip te zijn in de ambtelijke atmosfeer — waarvan het gevolg is, dat zij toch hun volle salaris ontvangen en daarvoor geen werk verrichten.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering toegezegd, dat een onderzoek zal worden ingesteld naar de betrouwbaarheid van de N. S. B.ërs, die na Januari 1939 nog lid of donateur waren. Ik zou hierbij vooral op de donateurs en dan in

(Muh. Yamin.)
sommige gevallen nog meer op de donatrices willen letten. Dergelijke personen zijn heel wat onbetrouwbaarder dan de leden die tenminste openlijk voor hun gevoelens uitkwamen.

Ter waardeering echter van de gezindheid van N. S. B.-leden geef ik, voor zoover noodig, der Regeering in overweging te letten op het gedrag na den inval der Duitschers in Noorwegen en Denemarken, die door de N. S. B. was goedgepraat; de verklaring van Mussert en hier voor West-Java, de beruchte N. S. B.-advertenties in de „Ochtendpost", waarin openlijk bedreigingen werden geuit tegen alle politieke tegenstanders.

Tenslotte hoop ik, dat de Regeering zich niet al te veel zal vastklampen aan het begrip „staatsgevaarlijk". Vooral bij gewezen leden of donateurs van de N.S.B., die met het publiek in aanraking komen of veel in het openbaar moeten optreden, moet niet alleen gelet worden op het begrip „staatsgevaarlijk", maar ook op het begrip „ongewenscht". Met de stemming van het publiek zal men in dezen rekening moeten houden en zoo dergelijke, niet staatsgevaarlijk geachte personen, elders of in andere functie evengoed werkzaam kunnen zijn, zal men hen van hun tegenwoordigen werkkring moeten ontheffen.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De ontwerp-begrootingen, die thans voor ons liggen, bevatten vraagstukken van algemeenen aard en algemeene strekking. Ik zal echter slechts een aspect daaruit behandelen en wel in verband met de belangrijke kwestie van de versterking van de weermacht of wel de weerbaarheid in het algemeen, waarvan een der kernpunten is, het op oplossing wachtende probleem van een Indonesische militie.

Ik moet wel beginnen met het feit te constateeren, dat bij de bespreking van dit vraagstuk een toenadering van inzichten in de huidige omstandigheden niet mogelijk is en wel voornamelijk, omdat de Regeering haar standpunt en inzichten inzake de bewapening van het Indonesische volk door den drang der tijden wel gewijzigd heeft, maar wij toch nog steeds in het onzekere verkeeren hoe die inzichten wel precies zijn.

Aan de andere zijde ontbreekt voor de Volksraadsleden de gelegenheid, hun gedachten in deze richting kenbaar te maken, daar de behandeling der hoofdbegrooting met zoovele maanden is uitgesteld, en dat was de gelegenheid, om de vraagstukken in hun onderling verband te bespreken.

Mijnheer de Voorzitter! Met aandacht en nauwkeurigheid heb ik allereerst de behandeling van de den Staat vijandig gezinde personen gelezen, Nederlanders zoowel als Duitschers. In de memorie van antwoord, die het daar met zoovele woorden over heeft, lees ik over de behandeling, de behuizing de voeding en andere belangen van de geïnterneerden. Eenige andere leden hebben hierop reeds de aandacht gevestigd en sommigen hebben tegen deze behandeling geprotesteerd. Mij rest alleen een uiting van het gekwetste gevoel, dat met mij zoovele andere Indonesiërs hebben over de behandeling hunner eigen landgenooten, die geëxterneerd of geïnterneerd zijn. Men vergelijke eens den toestand der vijandig gezinde vreemdelingen en Nederlanders met dien van de Indonesische geïnterneerden op Digoel en andere plaatsen. Bij de vreemdelingen en de landsverradelijke N. S. B.-ers is het alles suiker en honig, terwijl de Regeering bij de bejegening van Indonesische bannelingen uiterst karig en sober is. Ik zal deze bewering thans niet met feiten en omstandigheden staven, doch acht het voldoende, te constateeren, dat er een schrille tegenstelling is in de behandeling van landgenooten-Nederlandsche onderdanen en die van staatsgevaarlijke N.S.B.-ers en vreemdelingen.

Een verheugend feit, Mijnheer de Voorzitter, is dat het inzicht, volgens hetwelk de weerbaarheid zich niet alleen dient uit te strekken tot vermeerdering van manschappen en materieel, maar ook en vooral dient te bestrijken het geeste-

(Muh. Yamin.)

lijk, cultureel, sociaal, economisch en politiek terrein, tot de Europeesche pers en verschillende vooraanstaande Europeanen is doorgedrongen. Nog maar enkele uren geleden heeft Mr. H. J. Spit, de vice-president van den Raad van Indië, in een Nirom-rede de verschillende aspecten van het weerbaarheidsvraagstuk uiteengezet. Hij zeide onder meer:

„Immers, als de laatste jaren en in het loopende oorlogsjaar in het bijzonder, ons iets nog eens duidelijk hebben gemaakt, dan is het wel dit, dat men met defensie in engeren zin, met opvoering van de militaire wapenen alleen, een volk niet volkomen sterk maakt. De defensie, hoezeer thans op de allereerste plaats staande, moet gesteund worden door de geestelijke en economische, achter haar staande volle kracht van heel het volk."

Deze juiste woorden doen mij denken aan de vele door de Indonesische leden van dezen Raad gehouden redevoeringen van vóór 10 Mei en aan de door hen terzake geuite politieke wenschen en verlangens. Deze rede is het begin eener gedeeltelijke persoonlijke tegemoetkoming, doch nauwelijks halverwege. Immers, tot voor kort konden de vraagstukken van de Indonesische militie en de politieke herordening van het Indische staatsbestel als los van elkander worden beschouwd. Thans vormen ze meer dan ooit een onafscheidelijk deel van het allesbeheerschende vraagstuk van de weerbaarheid in dezen oorlogstijd. Uit verschillende, ook de aanhangige ontwerp-begrootingen, zoomede uit de rede van Mr. Spit, valt echter een andere toon te beluisteren; ze geven de richting aan in welke de Regeering het vraagstuk van de weerbaarheid zal oplossen, zoodanig, dat het vraagstuk der Inheemsche militie wordt gescheiden van het streven naar politieke herordening der Indische staatsinrichting. Psychologisch en politiek is het meer dan verkeerd, de Indonesiërs in dezen tijd op deze wijze de oplossing van het allesbeheerschende vraagstuk der weerbaarheid steeds voor oogen te houden. Niet alleen vervreemdt de Regeering daardoor steeds meer het millioenenvolk van Haar wil om de staatsinstellingen in dezen bewogen tijd te handhaven, maar Zij bereikt evenmin het doel der samenleving, namelijk de volle kracht van het volk achter de defensie te stellen. Binnen korten tijd zal Zij hierdoor Haar werkzaamheden, Haar taak en Haar plicht verzwaard zien door de onverschilligheid en de apathie van een gedesillusionneerd millioenenvolk. Daarom lijkt mij in dezen tijd de beste politiek, naast het verzoek om tientallen millioenen guldens te voteeren, den Indonesiërs onmiddellijk de verzekering te geven van het streven van uitvoering der door hen kenbaar gemaakte politieke wenschen en verlangens, met name om de Indische staatsinrichting te democratiseeren volgens de door hen openbaar gemaakte inzichten, in den Volksraad zoowel als daarbuiten. Het is trouwens het doel van de tegen Duitschland oorlog voerende staten en mede in overeenstemming met de ideëele uitspraken van vooraanstaande internationale figuren als Roosevelt en Chamberlain, om de democratie te bestendigen en de landen met democratische instellingen met algeheele uitbanning van de verhouding van overneerschers en overheerschten te outilleeren.

In vergelijking met andere landen staat Indonesië er m.i. het gunstigst voor, voor zooveel betreft verwezenlijking van deze idealen in dezen tijd en onder deze huidige omstandigheden. Het is echter niet alleen van ideëel, maar ook van groot practisch nut, want alleen op deze wijze kan m.i. de Indonesische samenleving in de defensie worden ingeschakeld.

In de goedklinkende en goedgemeende leuze „Nederland zal herrijzen", voor de eerste maal door den Landvoogd uitgesproken, ligt een hooge plicht en een bovenmenschelijke taak besloten. Ik kan mij voorstellen, dat alle Nederlanders naar den dag van bevrijding uitzien of, zooals Mr. Spit dat zoo treffend zeide,

„den gulden dag waarop Nederland herrezen zal zijn als het vrije land, dat het door vele eeuwen heen geweest is

(Mogot.)

en naar zijn innige overtuiging weder worden zal, wijl de Nederlandsche geest van verzet zich niet knechten laat of vervormen tot slavengeest."

Naast het hooggestemde doel en het edele streven staat echter de uitvoering er van in daden. Deze daden kunnen m.i. alleen verwezenlijkt worden niet door uitsluitend de hoop te vestigen op de Londensche Regeering of den verzetsgeest der onvrije Nederlanders in het geknechte Nederland, maar door vooral te bouwen op de activiteit dezer landen en van de geheele samenleving hier te lande, die m.i. bereid is met idealen en zonder gedesillusionneerd te zijn, de toekomst strijdend tegemoet te komen. Voor alles moeten de Indonesiërs zien de billijkheid en de rechtmatigheid van hun politieke wenschen en verlangens, moeten zij kunnen zien de verwezenlijking daarvan vooral in het huidig tijdsgewricht.

Derhalve staat het vraagstuk van de weerbaarheid voor een alternatief: of men stelt het Indonesische millioenenvolk met terzijdestelling van zijn idealen en inzichten buiten de defensie, of men betrekt dat volk daarin door daaraan eerst te doen voorafgaan de verwezenlijking van zijn wenschen en verlangens. Dit alternatief wordt in dezen bangen tijd door de internationale situatie, zoomede door Indonesia zelf, gesteld. Het is begrijpelijk, aan welke zijde van de oplossing wij staan, moeten en zullen staan als vertegenwoordigers van het volk en als Indonesische nationalisten.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Met genoegen heb ik uit de memorie van antwoord gelezen, dat met betrekking tot de weermacht van Nederlandsch-Indië voor materieelaanschaffing van het leger is uitgetrokken een bedrag van rond *f* 170-millioen en dat verdere plannen nog bij de weerbaarheidscommissie in studie zijn. De verzekering van de Regeering, dat de Volksraad overtuigd kan zijn, dat Zij geen mogelijkheid tot wezenlijke en snelle versterking der weermacht ongebruikt zal laten, stemt tot verheugenis.

Op de in het afdeelingsverslag tot uiting gekomen opmerking, dat dit niet uit het bedrag der aangevraagde credieten blijkt, zegt de Regeering, dat in vorige begrootingen reeds aanzienlijke bedragen daarvoor zijn opgebracht. De memorie van antwoord zegt verder, dat aan hetgeen mogelijk en op korten termijn te verwezenlijken is, een grens wordt gesteld door de leveringscapaciteit van het voor Nederlandsch-Indië beschikbaar productievermogen der verschillende wapenfabrieken in het buitenland. Hieruit valt te distilleeren, dat voor Indië dus niet meer dan wat aan bestellingen geplaatst is bij de diverse betrokken instellingen beschikbaar kan worden gehouden. Hiermede wil de Regeering mijns inziens zeggen, dat wanneer voor Indië nog meer bestellingen van gelijken aard zouden kunnen worden gedaan, Zij er onmiddellijk voor te vinden zou zijn deze te plaatsen ter verzekering van een nog vluggere versterking van onze weermacht.

Voor de versterking van de luchtstrijdkrachten is dit jaar *f* 22-millioen en voor het volgend jaar *f* 50-millioen uitgetrokken. De Regeering verzekert ons, dat wat voor 1940 en 1941 is besteld, dit jaar onmogelijk tezamen kan worden geleverd, waarmede Zij mijns inziens zeggen wil, dat Zij al het mogelijke en misschien ook wel het schijnbaar onmogelijke heeft gedaan, maar dat hetgeen Zij nog zou wenschen te plaatsen, de leveringscapaciteit en het productievermogen der wapenfabrieken in het buitenland te boven gaat. Hiermede legt de Regeering ons mijns inziens het zwijgen op.

Het zou echter te betreuren zijn, indien deze voortvarendheid der Regeering niet in andere bevriende buitenlandsche staten bevrediging zou kunnen vinden. Ik moge derhalve de hoop uitspreken, dat de Regeering zich hierbij niet blind zal staren op één land, dat bekend staat om zijn wapenproductie. Genoemd land zit overkropt met bestellingen en heeft besloten zijn eigen weermacht aanzienlijk te versterken. Het is wel de taak van de commissie in Amerika, die heeft uit te voeren, wat haar door de Regeering wordt opgedragen, maar het

(Mogot.)

kan niet genoeg gezegd en aanbevolen worden, de bestellingen uit te breiden, waar het mogelijk is, niet alleen in Amerika, maar ook in Canada bijv., aangezien weermachtversterking tevens in het stellige voornemen der Regeering ligt.

Het valt wel zeer te betreuren, dat de Regeering haar goeden wil in deze eerst betrekkelijk kort geleden heeft getoond, waarom de weermachtsversterking in koortsachtige haast wordt geëntameerd. De Regeering heeft feitelijk net zoo lang getraineerd met de weerbaarmaking van dit land en van het moederland tot het laatste door een belendenden staat, die naar expansie smachtte, werd aangevallen, omdat deze staat wist, dat het moederland toch machteloos was. Deze vijand zou zich meer dan eens bedacht hebben, als hij tevoren geweten had, dat de gezamenlijke bewapening van ons kleine moederland modern en veelomvattend was geweest, want hij zou daarvan immers een geweldigen weerstand hebben ondervonden.

Ter wille van de neutraliteit, die voor het moederland het aanzien kreeg van berusting heeft de Regeering in Nederland zich gehouden aan de bewapening, die dat land en zijn overzeesche gebieden op het moment vóór den oorlog hadden en wat het moederland toen had, was in tijden als deze in de verste verte niet toereikend.

Gelukkig is tot dusverre Indonesië, hoewel slechts een deel van het Nederlandsche Imperium, niet hetzelfde lot beschoren als het moederland, inzooverre echter, dat wij thans niet als het moederland in vreemde handen zijn. De ligging van dit deel van het Rijk zal daarvan mijns inziens wel de reden zijn, maar er zouden bijv., wanneer de verwikkelingen in Europa een andere wending namen, voor Indosesië wel eens plotseling complicaties kunnen optreden en dan zitten wij ermede.

Thans doet de Regeering echter wel moeite en stelt alles in het werk om de weermacht te versterken, om alles in te halen, wat te voren werd nagelaten. Op zichzelf is dit natuurlijk te appreciieeren, maar ik ben er zeker van, dat wanneer in Indonesië het strijdperk was geweest, waar de oorlog had gewoed, Indonesië er thans zoo had voorgestaan als het moederland, en dat door zijn onvoldoende bewapening, ondanks zijn millioenen bevolking. Immer zullen verwijten worden geuit tegen degenen, die ervoor hadden moeten zorgen, Nederland, West-Indië en Indonesië in dier voege bewapend hadden moeten zijn, dat zij zich met succes tegen een eventueelen agressor hadden kunnen verdedigen bijv. door als staatslieden de ontwikkeling in het buitenland gade te slaan, en bij de waarneming van de eerste symptomen, die zouden leiden tot verscherping van de conflicten, maatregelen te nemen tot onmiddellijke en tevens afdoende versterking van de weermacht in het eigen land en zijn overzeesche gebiedsdeelen. Dit is echter lang niet in bevredigende mate gebeurd. Het verzuimen hiervan staat mijns inziens gelijk met het overgeven van de bevolking aan de willekeur van den vijand. De symptomen hebben zich echter reeds lang tevoren voorgedaan en steeds deden zich nieuwe symptomen voor, die wezen op direct gevaar, maar desondanks hing het Opperbestuur nog tot het laatst toe de neutraliteitspolitiek aan en zoo bleef het Land onvoldoende bewapend. Toch sprak men van paraatheid, waarvan in het moederland evenwel niet gebleken is. Nu gaat het Land letterlijk met koortsachtige haast de weermacht versterken in een tijd als deze, waarin de aanschaffing van oorlogswapens natuurlijk veel duurder zal moeten zijn dan in normale tijden toen de wapens normaal, dus zonder stoornis en ander risico konden worden besteld, getransporteerd en ontvangen.

Met dat al kunnen wij mijns inziens niet zoo maar het feit verdoezelen, dat het Opperbestuur in deze inderdaad een grof verzuim heeft begaan, dat voor het Nederlandsche imperium een ernstig gevaar beteekent. Het gevolg van dat verzuim is, dat de versterking der weermacht in allerijl moet worden geëntameerd en dat nog wel nu Ned.-Indië in staat van oorlog verkeert, om ons tegen een eventueele buitenlandsche agressie te verdedigen en kans op succes te hebben. Mocht het onverhoopt zoover komen — wij hopen, dat het niet zoover zal komen — dan hopen wij — en wij zullen dat aan den tijd overlaten —, dat de weermacht hier in staat van wezenlijke paraatheid moge verkeeren.

Aan den anderen kant hoopt een eventueele agressor binnen te vallen wanneer zijn vijand pas toebereidselen tot weermachtsversterking maakt. Het ligt voor de hand, dat de beslissing ten voordeele komt van hem, die het hardst gewerkt heeft en zooveel aan eigen bescherming ten koste gelegd heeft dat zijn tegenstanders gedwongen zijn, het hoofd te buigen. Zou het wonder zijn indien degenen, die voor hun weermachtsversterking het hardst gewerkt hebben, althans voorloopig hun pogingen met succes zien bekroond?

Het doet mij in elk geval bijzonder genoegen, uit de memorie van antwoord te mogen vernemen, dat hard gewerkt wordt in de richting van versterking der luchtstrijdkrachten. Met name noemt de Regeering de in het afdeelingsverslag getaxeerde hoeveelheid van 200 tweemotorige bommenwerpers met bijbehoorende uitrusting, overeenkomend met het bedrag ad *f* 72-millioen, dat met den aankoop van vliegtuigen gemoeid is, doch deelt mede, dat het in de bedoeling ligt, eenmotorige vliegtuigen aan te koopen, welke aanzienlijk lager in aanschaffingskosten zijn dan de voorgaande, nl. jagers, verkenners, duikbommenwerpers en lesvliegtuigen. In dit licht bezien krijgen we dus veel meer vliegtuigen dan volgens de genoemde taxatie.

Het is jammer, dat de Regeering, die nu blijk geeft, meer in deze richting te willen doen, op moeilijkheden stuit, omdat groote aantallen vliegtuigen, die Zij het voornemen had te bestellen, op redelijk korten termijn niet te verkrijgen zijn.

Als ik het wel heb staan wij, voor wat betreft bestellingen van vliegtuigen als zooeven door mij genoemd, nagenoeg op het doode punt, tenzij, afhankelijk van den wil van het buitenland, ons daarin nog meerdere ruimte wordt gelaten. Daarom heb ik in het begin van mijn rede de suggestie geopperd, of de Regeering niet, behalve in Amerika, misschien in een ander land orders zou kunnen plaatsen.

Ook het versneld tempo van de opleiding van luchtvaartpersoneel door aanneming van meer leerlingen en door de opleiding te verkorten, juich ik toe, maar toch kan er niet genoeg op gewezen worden, dat meer Inheemschen, die de vereischte opleiding genoten hebben, toegelaten moeten worden. Er moet niet te veel worden vastgehouden aan de lengtemaat. De Regeering zegt wel, dat ten aanzien hiervan de toelaatbare toegeeflijkheid wordt betracht, doch zoolang de toelating van Inheemschen maar druppelsgewijze geschiedt, blijf ik van meening, dat de Inheemschen ten deze achtergesteld worden. Om dit land met kans op succes tegen een eventueelen agressor te kunnen verdedigen moet men het uiteindelijk van dit millioenenvolk hebben.

De bevolking moet in dit opzicht georganiseerd worden. Ik wijs bijvoorbeeld op Japan, waar de menschen ook klein van stuk zijn, maar waar zij toch aan de eischen van vliegtuigbestuurder blijken te voldoen.

Mijnheer de Voorzitter! Kort geleden werd hier ter stede de weerbaarheidscommissie ingesteld, onder presidium van Edeleer Kuneman, welke commissie een studie zou maken van elken vorm, die maar zou kunnen leiden tot weerbaarmaking van Indië. In de memorie van antwoord is zulks ook bevestigd. Met name zal de invoering van Inheemsche militie worden in beschouwing genomen, hetgeen zeker in het belang zal zijn van de verdediging van dit land.

Mijnheer de Voorzitter! Nu wij het toch hebben over de versterking van de weermacht hier te lande, zou ik van de Regeering gaarne vernemen, waarom het reserve-corps, dat thans bestaat, niet zoodanig wordt uitgebreid, dat nagenoeg alle gepensionneerde militairen, met uitsluiting van hen, die

(Verboom.)
daarvoor ongeschikt zijn, daarin worden opgenomen. Vrijwel het grootste deel van deze gepensionneerden is tot het verrichten van dienst nog in staat en uit een oogpunt van wapenbediening zijn zij mijns inziens de eerste, die daarvoor in aanmerking komen. Op deze manier kan men komen tot een onmiddellijke versterking van de weermacht, die voor het Land van zeer groot direct belang kan zijn.

Verder heeft mijn geacht medelid, de heer Lapian, het in zijn rede gehad over gelijke bezoldiging van militairen van onderscheidenen landaard. Als er één zaak is, die bij de Inheemschen als hoogst onrechtvaardig wordt gevoeld, dan is het wel het onderscheid, dat gemaakt wordt in de soldij voor gelijke prestaties. Ook hier moet mijns inziens het spreekwoord gelden: Gelijke monniken, gelijke kappen. Het is om deze reden, dat ik het amendement van mijn geacht medelid, den heer Lapian, zij het dat het betrekking heeft op een aanvullende begrooting, ten volle meen te moeten onderschrijven.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! De heer J. A. van Helsdingen heeft zich van ochtend, toen hij bij deze aanvullende begrooting het woord voerde, vernietigend uitgelaten over een groot deel van het Indische publiek, dat zich in deze dagen door een paniekstemming zou laten leiden, en dat zich zelfs door de vlucht veilig zou hebben willen stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een dergelijke verklaring van de huidige situatie al eerder gehoord, maar ik geloof, dat zij volkomen onjuist is. Ongetwijfeld zijn er van deze menschen, misschien zijn er zelfs velen van deze menschen, maar men doet naar mijn vaste overtuiging de Indische gemeenschap groot onrecht, indien men op grond hiervan zou willen betoogen — gelijk blijkbaar de bedoeling van den heer J. A. van Helsdingen is — dat de Regeering zich uit dien hoofde aan de wenschen en verlangens, die in deze dagen uit de Indische burgerij met zeer veel kracht naar voren komen, niets gelegen zou behoeven te laten liggen. Bij velen van de besten in de Indische samenleving bestaat bezorgdheid over den gang van zaken. Het zijn goede vaderlanders; het zijn menschen, die beseffen, wat deze tijden van hen eischen en menschen, die bereid zijn ten volle elk offer, dat van hen gevraagd zou worden, te brengen.

Hun gedachten zijn aldus samen te vatten, dat onvoldoende tot uitdrukking komt in het regeeringsbeleid, maar ook in het leven van allen dag, dat wij een land in oorlog zijn, dat wij zelfs een land zijn, dat een totalen oorlog voert, een land, dat misschien zeer spoedig zelfs daadwerkelijk een dergelijken oorlog zal moeten voeren. Wie zegt, dat de Duitsche stormloop tot stand zal zijn gebracht bij Engeland? Wie zegt, dat wij niet zelf spoedig rechtstreeks bij den oorlog betrokken zullen worden?

Dit punt, dat onvoldoende tot uitdrukking komt in het beleid van de Regeering, doch ook in de gedragingen van vele personen in de samenleving, n.l. dat wij een „land in oorlog" zijn, zou eigenlijk het thema kunnen zijn van deze redevoering. Ik denk hierbij in de eerste plaats aan de zaak der defensie zelf. Het is toch wel heel merkwaardig, dat wij, zelfs in dezen tijd, nu het gevaar vlak voor de deur staat, nog tot de Regeering een aansporing moeten richten om er toch alles en alles op te zetten, dat wij de defensie krijgen, die volkomen beantwoordt aan de huidige omstandigheden, en dat op het oogenblik nog „gewerkt" wordt met bezwaren, dat dit veel geld kost en dat Indië dat niet kan betalen, en dat het materieel, dat men noodig heeft, niet in voldoende mate beschikbaar zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dit alles al eerder aangevoerd en daarbij betoogd, dat het geld voor een goede defensie ook onder de gewijzigde omstandigheden te vinden moet zijn. Ook deviezen zijn in voldoende mate beschikbaar. Ik beschik thans in dit opzicht over gegevens, welke mij den vorigen keer nog niet ten dienste stonden, nl. over die voorkomende in een artikel in een van de laatste nummers van Economisch Statistische Berichten, welke hier te lande ontvangen werden, het nummer van 24 April 1940, waarin een uitvoerige beschouwing voorkomt over „de financiering der defensie". Daarin wordt ook onze financieele positie in het buitenland en speciaal in de Vereenigde Staten in beschouwing genomen. Er wordt o.m. in geconstateerd, dat juist in 1939 een zeer groote vlucht van kapitaal naar het buitenland heeft plaats gehad. De schrijver vat zijn verschillende opmerkingen aldus samen:

> „De Dollars, waarover Nederland derhalve in tijd van nood zou kunnen beschikken en die deels direct realiseerbaar zijn, deels geleidelijk liquideerbaar (de z.g. „direct investments") zouden kunnen zijn, met de door ons berekende tegenwaarden in Guldens volgens de op de onderscheidene tijdstippen geldende wisselkoersen, maken volgens de ramingen van het F. R. Bulletin van December 1939 de volgende bedragen in millioenen valuta-eenheden uit:"

De schrijver komt dan tot een specificatie van de „Central gold reserve, Dollarsaldi, Effecten en Direct investments"; hij trekt daarbij een vergelijking tusschen Augustus 1914 en Augustus 1939. Daaruit blijkt, dat wij in Augustus 1914 — bij het uitbreken van den vorigen wereldoorlog —, in Amerika de beschikking hadden over een bedrag van 760 millioen dollars en dat dit bedrag in Augustus 1939 — dus vóór het uitbreken van dezen wereldoorlog — bedroeg 1 780 millioen dollars. In guldens maakt dit uit een bedrag van onderscheidenlijk 1 846 millioen en 3 328 millioen.

Wij kunnen veilig aannemen, dat middelerwijl deze bedragen nog aanzienlijk vergroot zijn, omdat natuurlijk tijdens de eerste maanden van den oorlog nog velen zullen getracht hebben hun gelden in veiligheid te brengen. Met zekerheid kan dus worden vastgesteld, dat wij in Amerika over zulke groote bedragen in dollars, in welken vorm dan ook beschikken, dat de vraag, of wij wel voldoende deviezen hebben om onze defensie op het oogenblik te betalen, verder naar mijn meening niet in beschouwing behoeft te worden genomen.

(De heer Janssen: Zeer juist.)

Een tweede punt betreft de moeilijkheden, die zich voordoen bij de voorziening van materiaal uit het buitenland. De heer Mussert heeft daar hedenmorgen ook al het een en ander over gezegd en ik ben het te dezen volkomen met hem eens. Wanneer men op het oogenblik moeilijkheden ondervindt bij den aankoop van materiaal in het buitenland, zal men moeten trachten met alle kracht die moeilijkheden te overwinnen. Men zal nieuwe wegen moeten inslaan, wanneer de oude niet naar het resultaat leiden. Misschien zal het noodig zijn, dat men daarvoor een speciale inkoop-commissie naar de Vereenigde Staten zendt, die bestaat uit heel hooge dignitarissen, omdat nu eenmaal speciaal in een land als de Vereenigde Staten, waar met hooge functionarissen onderhandeld zal moeten worden, men alleen dan kans heeft op succes, wanneer men beschikt over menschen van dezelfde standing. Daarom zou het naar mijn meening in het geheel niet verkeerd zijn, wanneer een dergelijke commissie zou bestaan uit opperofficieren, die dus naar Amerika zou worden gezonden om te trachten tot een schikking te komen inzake het materiaal, dat hier noodig is. Misschien is het ook noodig, dat een persoonlijk beroep wordt gedaan op de geallieerden en op Roosevelt, teneinde te slagen.

Aan de geallieerden zal moeten worden duidelijk gemaakt, dat als Nederlandsch-Indië verloren is er van steun aan de geallieerden geen sprake meer zal zijn en dat het dus ook voor de geallieerden een levensbelang is, dat Nederlandsch-Indië zich weet te handhaven.

Onwillekeurig, als men deze zaak in beschouwing neemt, doet zich de vraag voor of men zelfs wel in de kringen van leger en vloot voldoende besef heeft van hetgeen ons te wachten staat ingeval wij rechtstreeks in den oorlog betrokken zouden zijn.

In de afgeloopen periode is gebleken, dat een der

(Verboom.)

grootste fouten is geweest aan de zijde der democratieën, dat de militaire autoriteiten het steeds mis hebben gehad bij hun becijferingen en opstellingen; dat de dingen waarbij men zwoer als het summum op het gebied der defensie in de praktijk tenslotte geen of weinig waarde hadden, althans in de gevallen waarvoor men stond, niet geleid hebben tot het resultaat waarop men gehoopt had. Ik denk aan de Maginotlinie en ook aan de stelling-Holland. Over beide zijn vele artikelen geschreven, die alle hierop neerkwamen, dat zij onneembaar waren. Dit heeft op den vijand blijkbaar zoo'n indruk gemaakt, dat die ook niet getracht heeft deze stellingen te vermeesteren, doch deze eenvoudig is omgetrokken en op die manier veel sneller zijn doel heeft bereikt, dan anders vermoedelijk het geval zou zijn geweest.

Ik wijs hierop als op een voorbeeld, dat men zijn gedachten concentreert op een bepaald punt en zich onvoldoende rekenschap geeft van andere mogelijkheden. Men kan veilig zeggen, dat men aan de zijde der geallieerden tot voor kort steeds gedacht heeft in waarden, definities en mogelijkheden, die golden bij den vorigen wereldoorlog, en die op het oogenblik van nul en geener waarde zijn. Zoo kom ik herhaaldelijk tot de conclusie, als ik lees hoe hier geoefend wordt, hoe men zich in bepaalde streken van Indië de defensie voorstelt, dat men nog in mogelijkheden en waarden denkt, die golden in de Atjeh-periode, maar die ook nu al weer van nul en geen waarde zijn.

Het is daarom, dat onze fractie ook hedenmorgen opnieuw betoogd heeft, dat wij nieuwe mannen noodig hebben, bij de defensie, zoowel als elders. Wij bedoelen daar in het geheel niet mee te zeggen, dat wij geen vertrouwen hebben in een groot gedeelte van de leiders van het oogenblik; wij spreken alleen een waarschuwend woord uit in dezen zin, dat niet ieder, die in vredestijd geschikt was voor een bepaalde functie, niet ieder, die een hoog nummer op de ranglijst heeft verworven, niet ieder, die in het algemeen over een fraaie conduite beschikken kan, op het oogenblik de aangewezen man is om leiding te geven op die plaatsen, waar deze leiding het meest noodig is.

Wanneer wij deze dingen zeggen, doen we dat niet in een paniekstemming en zijn dat geen losse beweringen, maar dan zijn dat woorden, die ons zijn ingegeven door de werkelijkheid, door de verantwoordelijkheid, die wij als lid van deze volksvertegenwoordiging hebben tegenover dit land en tegenover de huidige situatie.

Wij kunnen overigens een nóg zoo krachtige defensie opbouwen, toch zullen wij falen, wanneer we ook niet achter het front de zaken volkomen veilig hebben gesteld. Ik geloof, dat dát in Noorwegen en in Nederland wel afdoende is gebleken, om van landen als België en Frankrijk in dit verband nog maar niet eens te spreken.

Zoo, Mijnheer de Voorzitter, kom ik onwillekeurig tot de houding der Regeering jegens de Duitsche onderdanen en jegens de N. S. B.-ers. Wij zijn vol lof en vol waardeering voor hetgeen er den 10en Mei door de daarbij betrokken diensten is gepresteerd, door het leger, de vloot, den Politieken Inlichtingendienst en de politie. Maar het valt niet te loochenen, dat er daarna een periode van aarzeling is ingetreden, een periode van weifeling, die o.a. tot uiting is gekomen in de besluiten, die van regeeringszijde zijn genomen ten aanzien van de salarissen der geïnterneerden. Daar is veel over te doen geweest, het heeft op een groot deel van het publiek in dezen zin gewerkt, dat het tot groote ontstemming en groote verbittering heeft geleid. Sedertdien heeft de Regeering Haar houding herzien en is die houding ook in onze oogen veel krachtiger geworden. Maar wat er nog altijd ontbreekt, is de strakke lijn, waaraan onder alle omstandigheden wordt vastgehouden. Nog te veel krijgt men den indruk, dat in bepaalde gevallen een te groote lankmoedigheid wordt betracht; er zijn bv. nog te veel genaturaliseerde Duitschers in 's Lands dienst, o.a. bij de politie en het Gevangeniswezen. Nu neem ik dadelijk aan, dat men die menschen ten volle vertrouwt — als dit niet het geval was zouden we er niet verder over kunnen praten — maar ik zou toch willen vragen, of de Regeering in dit opzicht niet te ver gaat met Haar vertrouwen en Haar verlangen naar fair play. Is het niet het beste, zich in dit opzicht volledig veilig te stellen door op het oogenblik ook met deze menschen zeer voorzichtig te zijn?

Overal ter wereld is gebleken, hoe ook genaturaliseerde Duitschers door het huidige Duitsche regiem werden gebruikt en misbruikt; zelfs Duitsche joden, die in het bezit waren van een paspoort, dat met een roode J was afgestempeld, zijn door de organisatie van het Hitler-Duitschland meermalen gebruikt om dingen te doen waartoe men ze niet in staat achtte.

Wanneer dit alles nu zoo is, ligt het dan niet voor de hand, dat het publiek het ongewenscht acht, risico te nemen, het zekere voor het onzekere wenscht te zien genomen en er in elk geval voor wil zien gezorgd, dat deze menschen geen functies vervullen, waarin ze op eenigerlei wijze „kwaad" kunnen doen? Ik vraag mij af of, wanneer iemand een functie bekleedt bij de veldpolitie, of een functie, en zelfs een hooge functie bij het gevangeniswezen, voldaan wordt aan den eisch, dien ik in dit opzicht stel. Ik vind dat, indien er dan geen aanleiding is deze menschen te interneeren of andere maatregelen tegen hen te nemen, er in elk geval voor dient te worden gezorgd, dat zij niet langer functies vervullen waarin zij optreden als vertegenwoordigers van het Nederlandsch gezag, dat zelfde gezag, dat door hun landgenooten in Nederland met voeten wordt getreden.

Wat betreft de N.S.B. zijn onze klachten en bezwaren van soortgelijken aard. Vele N.S.B.-ers, die een functie bekleedden van bv. blokleider, die zelfs officieele onderscheidingen van hun „beweging" ontvingen voor aan haar bewezen groote diensten, zijn op het oogenblik nog in vrijheid en bekleeden zelfs nog gouvernementsbetrekkingen. Hoe zijn deze lieden als betrouwbaar aan te merken na alles wat is bekend geworden over de rol die de N.S.B. vóór en tijdens den inval in Nederland heeft gespeeld, en ook thans nog speelt?

Wanneer men de situatie nagaat op grond van de gegevens die ons allen allengs zijn ter oore gekomen — en die natuurlijk niet volledig zijn, omdat alleen de Regeering over volledige gegevens beschikt en overlegging daarvan op het oogenblik weigert — en zich er rekenschap van geeft, hoe zij tot voor kort is geweest, krijgt men een zeer onbehaaglijk gevoel en moet men concludeeren, dat de maatschappij geïnfecteerd is geweest met N.S.B.-ers, dat zich hier een geestelijke infectie heeft voorgedaan, die misschien is te vergelijken met de zaak der zedendelicten, maar dan duizendmaal of meer vergroot. Tegen die zedendelicten zijn destijds zeer krachtige maatregelen genomen, men heeft toen niemand ontzien, en vermoedelijk zijn toen ook onschuldigen gestraft, omdat het in de allereerste plaats ging om zuivering van de maatschappij.

Waarom, zoo vraag ik, gaat men dan thans niet op de zelfde wijze te werk en zuivert men de samenleving niet van alle elementen waarvan moet worden aangenomen, dat zij op grond van hun politiek verleden ook thans in hachelijke oogenblikken niet te vertrouwen zullen zijn? Ik wijd aan deze zaak vooral daarom aandacht, omdat mij bekend is, dat zelfs in de kringen van den P. I. D. over deze zaak ongerustheid en zelfs ontmoediging bestaat. Deze menschen, die dag in dag uit gewerkt hebben om deze zaak tot klaarheid te brengen, die daarvoor de zeer groote waardeering van de geheele gemeenschap verdienen, voelen zich ontmoedigd en zeggen: wij weten niet waar wij aan toe zijn, wat ten slotte de beslissingen zullen zijn en wij vreezen, dat een groot deel van ons werk weer zal worden tenietgedaan.

Als dat het geval is, is het dan niet zaak, dat de Regeering Haar houding herziet en komt tot die krachtige leiding,

(Verboom.)

die niet ik alleen, gelukkig, hier heb bepleit, maar waarom door verschillende mijner medeleden vanochtend reeds is gevraagd?

In dit verband moet ik tot mijn spijt nog ter sprake brengen de houding, die door het Europeesch B. B. wordt ingenomen en die plaatselijk in verschillende gebieden van Nederlandsch-Indië zeer verschillend is. Er zijn gevallen waarin het Europeesch B. B. zeer tegemoetkomend optreedt tegenover menschen die wij als landverraders, althans als onbetrouwbaren aanmerken, en het kan toch nooit juist zijn, dat op de eene plaats een geheel andere houding wordt aangenomen als op een andere.

Daarbij komt, dat wanneer men gegevens doorgeeft aan den P.I.D., deze gegevens op een bepaald oogenblik toch weer terecht komen bij het plaatselijke Europeesch bestuur met het resultaat, dat het Binnenlandsch Bestuur geheel op de hoogte is van het feit, wie de zegslieden zijn en deze zegslieden daarvan in verschillende gevallen de onaangenaamheden ondervinden. Ik zal op het oogenblik geen voorbeelden noemen, maar ik ben te allen tijde bereid dit te doen. Er heeft zich in verschillende gevallen dit voorgedaan, dat de berichtgevers naar aanleiding van hun berichtgeving onaangenaam bejegend zijn en in het particuliere zijn zelfs strafoverplaatsingen het gevolg ervan geweest.

(De heer Smit: En ontslagen.)

Ik kan een dergelijke houding moeilijk bewonderen en ik geloof, dat het noodig is, dat er ook in dit opzicht volledige helderheid komt.

Daarbij komt nog, dat men in verschillende van deze gevallen meent op te merken, dat de betrokken bestuursambtenaar, zoo al niet pro-Duitsch dan toch in ieder geval niet zoo pro-geallieerd is, als men wel gaarne zou wenschen, en waarbij zich tevens meermalen het feit voordoet, dat de bestuursambtenaar met een Duitsche vrouw getrouwd is of vroeger zeer sterke Duitsche sympathieën aan den dag heeft gelegd.

(De heer Soangkoepon: Maar die bestuursambtenaar kan zich toch niet van zijn Duitsche vrouw laten scheiden?)

Op het oogenblik misschien nog niet, maar die mogelijkheid moet dan maar zoo spoedig mogelijk worden ingevoerd.

Dat bijv. op het oogenblik een bestuursambtenaar een vrij belangrijke functie bij het Europeesch bestuur vervult, die zoo Duitschgezind was, dat hij zijn kind indertijd op een Duitschen kruiser heeft laten doopen, is toch eigenlijk iets, dat voor deze maatschappij, gezien alles, wat Duitschland Nederland heeft aangedaan, onaanvaardbaar moet worden geacht.

Deze houding van een deel van het Binnenlandsch Bestuur, de houding voorts van de Regeering, die nog steeds geen vaste lijn volgt, maakt, dat men ook in het particuliere dikwijls aarzelt om de maatregelen te nemen, die genomen moeten worden, vooral daar, waar men voor krachtige maatregelen op zichzelf weinig voelt.

Dit geldt in het bijzonder, naar mij uit verschillende berichten is gebleken, voor Sumatra's Oostkust, waar daardoor een stemming heerscht, die zeer bedenkelijk is te achten, waar de bevolking duidelijk in twee groepen valt in te deelen, die vrij scherp tegenover elkaar staan. Een dergelijke toestand kan toch niet juist zijn en ik vraag mij dan ook af, of niet getracht moet worden hierin afdoende verbetering te bereiken.

Dezelfde bezwaren heb ik eigenlijk tegen de houding, die door de legerautoriteiten in dit opzicht wordt ingenomen. Wat in de memorie van antwoord op dit punt gezegd wordt o.a. over de gezindheid van de landstormcommandanten moet toch wel zeer onbevredigend worden geacht. Wij mogen verlangen, dat het leger en de marine in dit opzicht volkomen onverdacht zijn, dat ook op reserve-officieren, militieplichtigen en landstormplichtigen, geen enkele verdenking valt en zooals ik reeds zeide, wij zijn ervan overtuigd, dat men dit thans onmogelijk zal kunnen volhouden. De Regeering heeft trouwens reeds, zij het zeer voorzichtig, toegegeven, dat onder de landstormcommandanten menschen zijn, die vroeger sympathiseerden met de N.S.B.

Mij is gezegd, dat de landstormcommandanten te Batavia, Bandoeng en Soerabaja donateur van de N.S.B. zijn geweest en, zooals ik al bij interruptie heb medegedeeld, zie ik in dit opzicht geen enkel feitelijk verschil tusschen een donateur en een lid van de N.S.B. Ik geloof zelfs, dat in vele gevallen de donateurs nog gevaarlijker zijn dan de leden, die tenminste ronduit voor hun meening uit kwamen. Ik geloof dus, dat in den landstorm en in de militie voor deze personen geen plaats is. Ik zou ze niet van dienst willen vrijstellen, maar ze willen tewerk stellen in werkkampen en hen willen opleiden voor een arbeidsleger, dat hier evengoed noodig zal zijn als elders.

Intusschen hoop ik, dat de Regeering, zoodra Zij een overzicht heeft van alles wat op deze zaak betrekking heeft, — daarvoor schijnt nu de tijd nog niet gekomen te zijn — de resultaten aan den Volksraad zal overleggen. Dan zal tevens voor ons het oogenblik gekomen zijn om de vraag te stellen, hoe het mogelijk was, dat zoovele ambtenaren op verantwoordelijke posten N.S.B.-ers of Duitschers waren. Op dat oogenblik zullen wij dus de verantwoordelijkheidskwestie stellen, want het is niet aan te nemen, dat degenen, die hiervoor verantwoordelijk zijn, van dit alles nooit iets hebben geweten. Immers, dan zouden zij zich een zoodanig brevet van onbekwaamheid en ondeskundigheid uitreiken, dat zij uit dien hoofde ontslag verdienen. Wij zullen dus, op het oogenblik dat de Regeering over alle gegevens beschikt en dat deze gegevens aan den Volksraad zijn overgelegd, de vraag stellen, hoe het mogelijk is en wie ervoor verantwoordelijk zijn, dat bij bepaalde diensten alle topfuncties en alle belangrijke sleutelposities bezet waren door menschen, die onbetrouwbaar moesten worden geacht.

(De heer Janssen: Zeer juist.)

Behalve dat wij rekening zullen hebben te houden met de mentaliteit van Duitschers, ook wanneer deze genaturaliseerd zijn, of het Nederlanderschap hebben verkregen door huwelijk, en met N. S. B.-ers, hebben wij rekening te houden met het feit, dat zich in de Indische maatschappij op het oogenblik een groot défaitisme voordoet. Er bestaat — gelukkig — een groote groep menschen, die met groote vastberadenheid den toestand onder de oogen willen zien en die alles willen doen om het Land te redden. Maar daartegenover staat een groep, die alles maar over zijn kant zou willen laten gaan; een groep, die redeneert: er is toch niets aan te verhelpen, waarom zouden wij ons eigenlijk nog druk maken? Er zijn van dat soort défaitisme tal van voorbeelden aan te wijzen. Ik zal volstaan met een enkel voorbeeld. Het betreft iemand, die een belangrijke functie in een plaats in Nederlandsch-Indië bij de organisatie van de stadswachten zou kunnen krijgen. Deze man heeft zich tot zijn chef gewend met de vraag, of hij zich voor dat werk, waarvoor hij groote belangstelling had en groote liefde, beschikbaar mocht stellen. Daarop is door zijn chef, die in het ambtelijke Nederlandsch-Indië een vrij hooge positie bekleedt, geantwoord: Waarom zouden wij ons druk maken voor die stadswachten? Het beteekent alleen, dat we het hoogstens twee dagen langer uithouden dan anders.

Met een dergelijke mentaliteit, die helaas geen uitzondering is maar zich vaak voordoet, moet volledig worden afgerekend.

Wij dienen ons hiertegenover krachtig te weer te stellen. Voor dergelijke menschen is geen plaats in deze maatschappij en zeker geen plaats in het ambtelijk bestel.

(De heer Janssen: Inderdaad!)

Nauw met dit alles houdt verband de organisatie van de derde linie, waarover ik al eerder heb gesproken, de organisatie van het burgerfront. Ik zal hierover kort zijn, want ik heb hierover al meer gesproken en bovendien, is bij de zaak van de luchtbescherming hierover reeds door een van de andere leden van mijn fractie het woord gevoerd.

(Verboom.)

Maar ik wil erop wijzen, dat het bij de organisatie van alle hulpdiensten mangelt aan coördinatie, aan de meest elementaire coördinatie. Hier doet zich nog altijd een groot dilettantisme gelden. Ik kan ook hiervan een voorbeeld aanvoeren. Een dame gaf een van de Covim-cursussen; zij gaf o.m. les in de behandeling van gewonden in oorlogstijd en gaf daarbij op een gegeven oogenblik ook een uiteenzetting van de aanwending van basen en zuren, namelijk, dat men zuren met basen of logen moest bestrijden of omgekeerd. Er was een dame op dezen cursus, die de voor de hand liggende vraag stelde: zou u mij nu kunnen vertellen wat een base is?

Toen dacht de leerares een oogenblik na en antwoordde: Het spijt mij, maar ik heb dit op den vorigen cursus niet geleerd en ik kan er dus geen antwoord op geven. Als op een dergelijke dilettantistische wijze wordt gewerkt, is het heusch beter er maar mede uit te scheiden; dan heeft het niet den minsten zin en zeker niet wanneer men bezig is een oorlogsorganisatie op te bouwen.

Ook verder heerschen in de kringen, die zich met de organisatie van deze burgerdiensten bemoeien opvattingen, die zelfs in vredestijd geen reden van bestaan hebben, want wij zijn toch nog altijd een democratisch land; opvattingen, die zeker geen reden van bestaan in oorlogstijd hebben.

Het is gebeurd in een zekere plaats op Java, dat het bestuur van de Covim, omdat het tot nog toe niets had gepresteerd, gereorganiseerd moest worden. Toen werd als ondervoorzitster van het plaatselijk bestuur benoemd een dame, die ik zelf ken. En ik acht het een groote eer haar te kennen, want het is een vrouw met bijzondere eigenschappen, juist ook voor dit werk; een vrouw, die bovendien ook maatschappelijk een zoodanige positie inneemt, dat geen enkele vrouw uit de Indische samenleving behoeft te zeggen: ik wil met deze dame geen bemoeienis hebben. Maar toen deze dame tot vice-president van het plaatselijk Covim-bestuur was benoemd, kwam van het Covim-hoofdbestuur te Batavia een brief, waarin niet werd gezegd, dat het met zooveel instemming en vreugde van die beslissing had kennis genomen, maar waarin werd gevraagd, of er op die plaats niet belangrijker dames waren om in het Covim-bestuur te worden opgenomen.

Zoolang een dergelijke mentaliteit in de Indische maatschappij heerscht, verdient deze maatschappij niet anders, dan dat zij te gronde gaat.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Ik heb al deze dingen niet gezegd om te alarmeeren. Ik heb ze alleen gezegd, omdat wij de feiten onder oogen moeten durven zien. Wij strijden tegen een vijand, die geen menschelijkheid of ridderlijkheid kent en elk middel te baat zal nemen om den strijd te winnen; een vijand, die ons persoonlijk zal trachten te treffen in het liefste en dierbaarste wat wij hebben. De ochtendbladen van heden hebben hiervan treffende bewijzen geleverd. Daartegen zullen wij gewapend moeten zijn. Wij zullen hard moeten zijn als staal. Alles zal moeten worden nagelaten, wat onzen weerstand zou kunnen verzwakken, alles moet worden bevorderd, wat dien weerstand zou kunnen vergrooten. Dat is wat wij voor alles wenschen. Wij wenschen, dat de Regeering zich daarvan voortdurend rekenschap geeft en dat ook de Regeering zal streven naar het wakker roepen van dien geest, dien ook wij bij voortduring bepleiten.

Wij zijn van dat alles helaas nog zeer ver verwijderd, al valt den laatsten tijd een kentering waar te nemen.

Van de radio, de pers en de film wordt voor dergelijke doeleinden nog in onvoldoende mate of in het geheel geen gebruik gemaakt. Men leest thans verontschuldigingen over maatregelen, die noodzakelijk en geboden zijn door de oorlogsomstandigheden. Van luchtbeschermingsmaatregelen te Bandoeng wordt volgens een bericht van het A. I. D. van 18 Juli afgezien, omdat men bang is, dat deze maatregelen ongerustheid zouden kunnen verwekken. Daaraan wordt dan nog een toelichting toegevoegd, die zoo hopeloos onbenullig is, dat ik er van afzie deze voor te lezen, doch waaruit in elk geval blijkt, dat men niet het minste idee heeft van hetgeen ons eventueel boven het hoofd zou kunnen hangen.

Wanneer wij één ding wenschen in deze tijden, dan is het, dat de Regeering met ons zal willen medewerken om dien geest van verzet tot het uiterste, die over ons allen vaardig dient te zijn, die geuzengeest, die het Nederlandsche volk groot heeft gemaakt, in ons allen wakker te maken en te houden, en dat de geheele maatschappij met inspanning van al haar krachten zich zal zetten aan het groote werk, dat ons door de Voorzienigheid op de schouders is gelegd: de redding van Nederlandsch-Indië, de redding van het Koninkrijk der Nederlanden, de redding van de geheele wereld.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een van de andere leden het woord? Zoo niet, dan wil ik nog even terugkomen op de rede van ons geacht medelid, den heer Thamrin. U zult met mij in zijn rede hebben beluisterd, dat het geachte lid een herhaaldelijk zeer scherp gesteld betoog heeft gehouden tegen het regeeringsbeleid onder den staat van beleg. Dit is uiteraard zijn goed recht. U weet, dat ik sterk de eigen verantwoordelijkheid van de leden gevoel en hun recht om op eigen wijze hier te schetsen — in het bijzonder ten behoeve van de Regeering — wat naar hun meening onder hen, die zij vertegenwoordigen, leeft. In het bijzonder laat ik hiervoor ruim baan aan een medelid als de heer Thamrin, dien ik mag typeeren als een van de leiders der oppositie in deze zaal. Dat neemt niet weg, dat ik in het bijzonder betreur, dat de heer Thamrin zijn rede heeft toegespitst in een uitlating, welke ik even wil herhalen. Hij heeft opgemerkt, dat de Europeesche kranten dagelijks vol staan met berichten over het tiranniek gedrag van de Duitsche bezetting in Nederland, maar dat zij verzuimen er bij te melden,

> „dat in Nederlandsch-Indië, hetwelk toch nog altijd onbezet gebied is en naar zeggen democratisch bestuurd wordt, toestanden heerschen en gebeurtenissen voorvallen, welke in willekeurig optreden concurreeren met hetgeen in bezet gebied voorvalt."

Mijne heeren, naar mijn gevoelen is deze uitlating kwetsend zoowel voor de Overheid en haar medewerkers als voor vele medeburgers van het geachte lid en bemoeilijkt die de samenwerking, waarnaar wij allen streven. Ik neem aan, dat het geachte lid het volgende heeft bedoeld, waarbij ik zijn woorden wijzig en aanvul: Dat, wat hij aan toestanden, welke hier heerschen, en gebeurtenissen, die hier voorvallen, waarneemt, hem wel eens doet denken aan wat er in bezet gebied voorvalt, al erkent hij met de zijnen natuurlijk de groote en wezenlijke verschillen tusschen wat hier en wat in bezet gebied geschiedt.

Is het juist, dat de heer Thamrin het aldus heeft bedoeld?

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Dat is inderdaad juist.

De **Voorzitter**: Dan is hiermede het incident gesloten.

Wenschen de geachte Regeeringsgemachtigden op de thans in eersten termijn geleverde beschouwingen van den Volksraad op een nader te bepalen dag te antwoorden?

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord op een nader te bepalen dag plaats hebben.

De vergadering wordt te 1.55 uur n.m. gesloten.

Ingekomen stuk. — Vijfde aanv. begrooting betr. A fd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**).

14de VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 23 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**). — Negende aanv. begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**). — Verhooging tabaksaccijns en mogelijkheid afwijking Tabaksaccijns-ordonnantie (Ond. **34**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 42 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen, een bericht van den heer Soetardjo, dat hij wegens ziekte gedurende vermoedelijk twee weken verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **31**.)

Het is vandaag voor het eerst, dat professor Pangeran Djajadiningrat als Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs en Eeredienst in ons midden verschijnt. Wij heeten hem hartelijk welkom en willen hem verzekeren, dat het ons verheugt, dat de Regeering hem zoo spoedig, nadat de Indische Staatsregeling hem dwong uit den Raad van Nederlandsch-Indië te treden, met het beheer van een harer departementen heeft belast, waardoor zijn gaven en zijn ervaring rechtstreeks den Lande blijven dienen.

Wij wenschen hem succes toe in zijn nieuwe functie, in het bijzonder bij zijn werkzaamheden in onzen Raad, waar hij zich zal mogen voelen in een hem hoogschattende en welgezinde omgeving. (Teekenen van instemming.)

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het doorlezen van deze aanvullende begrooting is mijn aandacht slechts op een paar punten gevallen, die, naar ik meen, ten deele reeds eerder in deze zaal zijn besproken. Ik zou niet het woord hebben gevraagd ware het niet, dat volgens de memorie van antwoord de Regeering van oordeel is, dat ook onder de huidige omstandigheden de voorgestelde maatregelen ten volle verantwoord kunnen worden geacht.

(Voorzitter, Mogot.)

Tot mijn leedwezen blijkt uit de stukken, dat de meisjesnormaalschool te Makassar er tot nu toe nog niet is, of liever gezegd, dat aan den bouw ervan tot nu toe nog niet is begonnen. Wèl verklaarde de Regeering eenige jaren geleden in deze zaal, dat de meisjesnormaalschool te Tondano zou worden heropend en werden daarvoor de noodige bedragen uitgetrokken, doch aan dit voornemen is geen gevolg gegeven. Het vorig jaar werd bij de behandeling van de onderwijsbegrooting medegedeeld, dat de school in plaats van te Tondano, te Makassar zou worden geopend. Het heette, dat het schoolgebouw te Sasaran Tondano niet voldoende plaats bood, terwijl deze school, als internaat nog wel, jarenlang aan de gestelde eischen heeft voldaan. Zij werd door de crisis tijdelijk opgeheven. Eenige jaren geleden bepleitte ik bij de Regeering heropening van deze school, daar de behoefte aan onderwijzeressen zich reeds in 1938 sterk deed gevoelen. Maar thans is die school er nog niet, noch te Tondano, noch te Makassar. Zij zal nog worden heropend en is daarom voorloopig ondergebracht in de normaalschool te Blitar.

Gaarne zou ik van de Regeering vernemen, welke reden er toe heeft geleid, aan deze kwestie niet de noodige aandacht te schenken. Van het uitstekende school- en internaatsgebouw te Sasaran Tondano, dat nog in prima staat verkeert en jarenlang aan de eischen heeft beantwoord, is sedert geruimen tijd geen gebruik gemaakt, met het gevolg, dat de te Wasian bestaande gesubsidieerde ambachtsschool erin is ondergebracht. Voor het school- en internaatsgebouw was dit gunstig voor het onderhoud, daar het anders geheel aan zijn lot zou zijn overgelaten, met als gevolg een verlies voor de Regeering. Thans echter is, naar verluidt, deze ambachtsschool alweer ter ziele gegaan; er werd, toen in Mei de oorlog uitbrak, een voorloopig interneeringskamp voor vijandelijke elementen van gemaakt. Eerstdaags — wellicht is het reeds gebeurd — zal het internaat weer vrijkomen, wanneer de daarin opgenomen vijandelijke buitenlanders naar het algemeene concentratiekamp zullen zijn overgebracht.

De school bestaat dus nog, en heeft een internaat, ze werd gebouwd voor de opleiding van Inheemsche meisjes en is gelegen in een gezond oord. De resultaten van deze school hebben het bewijs geleverd, dat zij als onderwijsinrichting volkomen aan de verwachtingen heeft beantwoord. Thans wordt het niet verwerpelijke bedrag van *f* 60 000 gevoteerd voor een dergelijke normaalschool te Makassar, terwijl reeds besloten was, de school te Tondano te heropenen. Hierop schijnt men te zijn teruggekomen. Wat gebeurt er nu, zou ik de Regeering willen vragen, met het complex gebouwen te Sasaran Tondano, dat voor een dergelijke school zoo bij uitstek geschikt is, vatbaar voor uitbreiding en in een gunstig terrein gelegen.

Waarom blijft deze meisjesnormaalschool niet voor Tandano behouden en staat men op het punt de school wederom naar Makassar over te brengen, waar nog geen schoolgebouw aanwezig is, voor den bouw waarvan een niet onbelangrijk bedrag is uitgetrokken? Zou het niet beter zijn de school voor Tondano te behouden en het thans uitgetrokken bedrag te bestemmen voor versterking van de weermacht?

Terstond na den inval van de Duitschers in Nederland ondervond de ambachtsschool te Tondano moeilijkheden. Naar verluidt zou deze school opgeheven zijn, hetgeen de memorie van antwoord echter ontkent. Van den directeur van deze onderwijsinstelling zelf vernam ik, dat hij door den vijandelijken inval in Nederland zonder inkomsten staat, omdat de in Nederland gevestigde corporatie, die de belangen van deze school behartigde, geen financieelen bijstand meer kan verstrekken.

Het was juist de eenige ambachtsschool in deze streken van Noord-Celebes en Ternate, die perspectieven bood voor de toekomst, waarvan ik alleen zou willen memoreeren de ebbenhoutbewerking aldaar, afgescheiden nog van de overige technische vakken, die onder leiding van den thans ontslagen

(Kan.)
directeur onderwezen werden en waarvoor de school in de laatste jaren bekend stond. Of die school weder nieuw leven zal worden ingeblazen, is mij niet bekend, het zou echter te betreuren zijn, wanneer dit niet zou gebeuren, omdat daardoor voor de betrokken streken een practische opleiding verloren zou gaan, die voor de bevolking van groot belang moet worden geacht. Ik zeide zooeven, dat dit de eenige school in Midden- en Noord-Celebes is, waar uitsluitend ambachtsonderwijs wordt gegeven en dan nog wel uitgaande van een particuliere organisatie. Van regeeringswege is gedurende de eeuwen, dat Zij in deze landen haar scepter zwaait, zulk onderwijs nooit geëntameerd, iets, wat niemand zal kunnen ontkennen. Ik zou de Regeering derhalve willen vragen, of Zij bereid is de helpende hand te reiken om de school voor de bevolking te behouden of te doen behouden en om van gouvernementswege dergelijke scholen in de buitengewesten op te richten, in de toekomst uiteraard, wanneer de tijden weder beter zijn geworden. Het ligt niet in mijn bedoeling de Regeering onder de huidige ingewikkelde omstandigheden met verzoeken lastig te vallen doch ik moge er bij Haar op aandringen om zoodra de wereldsituatie zal zijn opgeklaard daartoe wel te willen overgaan, aangezien het voor de bevolking van primair belang is, dat zij een ambacht verstaat.

Het was mij inderdaad een openbaring uit de begrooting betreffende deze afdeeling voor 1940 te vernemen, dat de Regeering 100 volksscholen zou oprichten en 50 bijzondere scholen van landswege zou subsidieeren. Als ik de memorie van antwoord goed begrepen heb, zullen deze scholen nog opgericht moeten worden. Ik juich dit plan ten zeerste toe, wanneer deze scholen inderdaad dit jaar worden opgericht en zij niet het voorbeeld volgen van de meisjes-normaalschool te Tondano, die in 1938 tot stand zou komen, maar nu nog niet bestaat.

Ten slotte doet het mij genoegen in de memorie van antwoord te lezen, dat onder de leerkrachten in het bezit van de lagere akte, die aangewezen zullen worden voor het behalen van de hoofdakte, zich ook Inheemschen zullen bevinden, waarvan het aantal, naar ik hoop, niet zal tegenvallen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts weinig op het hart, en het is met eenigen schroom, dat ik het woord voer, omdat ik een teer onderwerp ga behandelen, namelijk de afschaffing van het Duitsch op de openbare scholen. Psychologisch is het te verklaren, dat men zich kant tegen het onderwijzen van de taal van den vijand.

Maar het lijkt mij niet juist toe, de Duitsche taal te vereenzelvigen met het nazidom. De taal van Schiller en Goethe synoniem te stellen met hetgeen de nazis thans in hun schild voeren en dientengevolge als wraakneming op de nazis het Duitsch van de scholen te bannen — ik herhaal het —, dit lijkt mij onjuist toe.

Wij moeten ons voor oogen stellen, dat de oorlogstoestand niet van eeuwigen duur zal zijn. Wij hopen — en die hoop zal wellicht vervuld worden — dat het moederland en Duitschland binnen niet te langen tijd weer als buren op goeden voet met elkaar zullen komen te leven.

Maar bovendien heeft de wetenschap de Duitsche taal noodig; dat is b.v. op de Geneeskundige Hoogeschool gebleken, zooals den geachten Regeeringsgemachtigde bekend zal zijn, waar de meest belangrijke geneeskundige boeken in het Duitsch zijn gesteld.

Wij hebben meegemaakt, dat de vriend van heden de vijand van morgen is en omgekeerd; zoo is het met Frankrijk gegaan. Zou men zich kunnen voorstellen, dat in Frankrijk de Engelsche taal thans wordt afgeschaft of in Engeland de Fransche taal? Er zijn groote lijnen, normen, waaraan wij ons te houden hebben en onder die groote normen mag zeker de Duitsche taal ressorteeren, een taal, die recht van bestaan heeft, ook bij ons, om de wetenschap en om de taal als zoodanig.

(Mussert.)
Ik wil hiermede niet zeggen dat, eenmaal afgeschaft, de Duitsche taal op de scholen weer moet worden ingevoerd, of facultatief moet worden gesteld. Neen, eenmaal afgeschaft moet het Duitsch afgeschaft blijven zoolang de oorlog duurt. Maar ik heb hier het woord gevoerd opdat er uit den boezem van den Volksraad een stem opga tegen een naar mijn bescheiden meening minder gelukkige beslissing.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Uit verschillende passages van de memorie van antwoord valt op te maken, dat de Regeering in de huidige ongunstige tijdsomstandigheden geen aanleiding vindt om urgente uitbreidingen op onderwijsgebied achterwege te laten. Ik juich dit ten zeerste toe, omdat een goede onderwijspolitiek in rangschikking naar belangrijkheid onmiddellijk op de defensie volgt. Goed en wijdverspreid onderwijs is onontbeerlijk, mede voor de versterking der economische weerbaarheid.

Er is slechts één passage in de memorie van antwoord, die ik niet in overeenstemming acht met het zooeven door mij omschreven en geprezen regeeringsbeleid en wel die over het volksonderwijs, voorkomende op pag. 3 van de memorie van antwoord (roneo) en dit verontrust mij te meer, omdat hetgeen daarin gesteld wordt eveneens moet gelden voor de vervolgscholen, omdat ook dat onderwijs is overgedragen.

De memorie van antwoord stelt op pag. 3 (roneo):

> „Hierbij moet worden bedacht, dat als gevolg van de overdracht van het onderwijs aan de autonome ressorten en de instelling van landstreek-begrootingen, op dit oogenblik oprichting van volksscholen met steun van den lande nog slechts mogelijk is in een klein aantal gebieden, waarvan de Vorstenlanden, de Minahassa en het ressort van den Ambon-raad verreweg de belangrijkste zijn."

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat deze opsomming van gebied, waarmede deze alinea eindigt, onvolledig is, omdat daarin niet worden genoemd de zelfbesturende landschappen in de buitengewesten, alles bij elkaar een groot en belangrijk gebied.

Ik meen, dat ook daar oprichting van volksscholen met steun van den Lande mogelijk is. Maar in het begin van die passage worden hier naast elkaar, en als blijkbaar evenwaardig twee omstandigheden genoemd, die toch in wezen niet of nog niet gelijk zijn, namelijk de overdracht van onderwijs aan autonome ressorten — dit is voor Java het belangrijkste — en de instelling van landstreek-begrootingen, welke laatste uitsluitend voor de buitengewesten gelden.

Inderdaad berust bij het bestuur van een autonoom ressort de beslissing, hoe het overgedragen onderwijs behartigd zal worden. Maar ik stel mij voor, dat daarmede toch niet elke invloed van regeeringszijde uitgesloten zal zijn. Althans zal toch het departement van Onderwijs en Eeredienst via de inspecteerende ambtenaren worden ingelicht wat de plannen der autonome ressorten zijn, en — wat in het door mij bedoelde verband van belang is — hoe de weerslag op onderwijsgebied zal zijn van de korting, welke de autonome ressorten nog in dit jaar zullen ondergaan, een korting, die volgens den staat B behoorende bij de memorie van antwoord op Onderwerp **9** *f* 2-millioen zal bedragen.

Ik zou hieromtrent een postieve en geruststellende mededeeling van de Regeering op hoogen prijs stellen.

Met de landstreken staat de zaak principieel anders: inkomsten en uitgaven van die regionen zijn nog steeds Lands inkomsten en uitgaven, die slechts ter wille van een beter overzicht en om tot een soberder beheer te geraken, regioonsgewijs gegroepeerd zijn. Daarop kan de Regeering dus nog steeds, zonder aantasting van autonomie, vollen invloed uitoefenen en daarom lijkt mij de passage van de memorie van antwoord, die ik zooeven citeerde, met betrekking tot de landstreken, niet juist. Nu zullen ook de landstreken gekort worden vol-

(Lapian.)

gens den genoemden staat B tot een bedrag *f* 500 000. Ook hieromtrent zou ik gaarne gerust gesteld worden door een mededeeling van de Regeering, dat bij het toepassen van die korting de onderwijsbelangen niet in de verdrukking komen.

Wat de leermiddelenvoorziening betreft voor den komenden cursus, daarvoor bestaat in het algemeen geen ongerustheid, aldus de memorie van antwoord. Inderdaad het betreft hier een suppletoire begrooting voor het loopende jaar en strikt genomen behoefde derhalve in de memorie van antwoord slechts de allernaaste toekomst in beschouwing te worden genomen. Maar wellicht zou de Regeering thans reeds eenige mededeelingen kunnen doen nopens hetgeen Zij voor de verdere toekomst overweegt, meer speciaal ten aanzien van de voorziening met leerboeken voorzoover die uit Nederland werden betrokken.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, de in de memorie van antwoord voorkomende mededeeling, dat het Gouvernement tot nog toe slechts één wetenschappelijk opgeleide ethnoloog in dienst heeft. Het voorstel dit aantal met één te vermeerderen heeft mijn volle instemming. Daarnaast wil ik wijzen op de aanwezigheid in Nederlandsch-Indië van enkele op ethnologisch gebied geschoolde jonge bestuursambtenaren, die een studieopdracht op ethnologisch gebied met graagte zouden aanvaarden. Ik meen, dat die bestuursambtenaren zonder schade voor den bestuursdienst tijdelijk beschikbaar zouden kunnen worden gesteld en zou gaarne het oordeel der Regeering over deze suggestie vernemen.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de openbare bespreking van de voorliggende ontwerp-aanvullende begrooting, zal ik mij slechts bepalen tot enkele posten, welke mijn aandacht getrokken hebben. Voordat ik hiertoe echter overga, moet ik mijn waardeering te kennen geven voor den wil, die de Regeering getoond heeft met deze aanvullende begrooting. Hierin zie ik de gedeeltelijke uitvoering van het programmapunt: volksverheffing.

Het aangevraagde crediet voor den bouw van een meisjesnormaal school te Makassar, groot *f* 50 000 kan m.i. niet zonder meer gefiatteerd worden. Hoe gaarne ik de overweging, die aan dezen nieuwbouw ten grondslag ligt, apprecieer, namelijk de wederinstelling van een meisjesnormaalschool, die gedurende de crisisjaren was stop gezet, toch rijst bij mij de vraag, of deze uitgave wel voldoende overwogen is.

Nieuwbouw, waarbij zooveel geld gemoeid is, is alleen gerechtvaardigd, indien men overtuigd is van de rentabiliteit daarvan in de toekomst. De rentabiliteit van dezen voorgenomen nieuwbouw bijvoorbeeld zal moeten worden verkregen door besparing van huur. Voor een investatie van *f* 50 000 moet dus gerekend worden op een langdurig gebruik van het gebouw.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is natuurlijk ook bekend bij de bevoegde instanties. Ik heb dit slechts voorgebracht met de bedoeling, mijn opmerkingen met betrekking tot eenige nader door mij te behandelen kwesties eenigszins te verduidelijken.

Eenige jaren geleden was er een normaalschool te Makassar. Dat wil zeggen, dat dus destijds voor de oprichting van deze school de noodige uitgaven werden gedaan. De school mocht echter niet langer gehandhaafd worden. Vergis ik mij niet, dan heeft deze inrichting slechts enkele jaren mogen bestaan. Nu zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen, hoe groot het bedrag was, dat voor deze inrichting gevoteerd werd ten laste van de begrooting van het departement van Onderwijs en Eeredienst. Ook zou ik gaarne vernemen of de uitgave voor deze inrichting wel rendabel is geweest. Want wanneer deze school slechts enkele jaren te Makassar heeft kunnen bestaan, meen ik wel te mogen betwijfelen, dat dit het geval is geweest.

(Kerstens.)

Deze normaalschool werd opgericht op een moment, dat er in Ambon ook een dergelijke school aanwezig was. Die inrichting was zelfs van veel ouderen datum en voorzag in de behoefte aan leerkrachten in de Groote Oost. Laatstbedoelde inrichting werd echter ook in den bezuinigingstijd opgedoekt, waardoor men daar ook weder een verlaten kweekschoolgebouw te zien kreeg. Ik weet niet of men aan dat gebouw nog een andere bestemming heeft gegeven.

In Tondano — Sasaran — heeft het gouvernement voorts ten behoeve van het departement van Onderwijs en Eeredienst eenige jaren terug een complex ladangtuinen van de bevolking aangekocht voor de oprichting van een normaalschool op dat terrein. Er staan daar nu mooie gebouwen. Doch die school is ook al opgeheven. Verder kan ik mededeelen, dat nog niet zoo lang geleden het gouvernement een normaalleergang-klasse instelde, waardoor een paar lokalen van de aangeduide school een bestemming kregen. De overige gebouwen — want voor den directeur van de school met internaat en de leerkrachten werden destijds ook woningen gebouwd — stonden echter lang leeg en werden periodiek onderhouden. Er was sprake van een oplossing, toen de zending een ambachtsschool, die van het gouvernement subsidie genoot, naar genoemd schoolgebouw verplaatste. Doch deze ambachtsschool is thans ook al stopgezet, denkelijk zonder medeweten van de Regeering, die immers in de memorie van antwoord de stopzetting van die school ontkent. De directeur van bedoelde inrichting is echter vertrokken, terwijl de gedupeerde leerlingen thans naar huis zijn gezonden. Bedoelde gebouwen worden nu gebruikt door de geïnterneerde Duitschers.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de door mij in het kort geschetste geschiedenis van de normaalscholen in de Groote Oost moge blijken, dat er veel geld is besteed aan oprichting van gebouwen, waarvan het rendement door mij thans wordt betwijfeld. Dit rechtvaardigt derhalve de vraag, die bij mij is opgekomen bij het doorlezen van de toelichting op deze aanvullende begrooting, of de voorgestelde bouw nu wel van alle kanten goed bekeken is, opdat opmerkingen als zooeven door mij gemaakt, in de toekomst achterwege zullen kunnen blijven. De oorzaak van dit alles is niet anders dan gebrek aan continuïteit. Was n.l. dit gebrek niet te constateeren geweest, dan zou er niet onnoodig zooveel geld in de oprichting van gebouwen zijn gestoken.

Mijnheer de Voorzitter! Zooeven haalde ik de kwestie aan van de ambachtsschool te Sasaran. De opmerking in de memorie van antwoord is juist. Op deze inrichting werd gedoeld. Deze school is inderdaad stopgezet. Of zij weder geopend zal worden, is mij onbekend. In elk geval heb ik moeten constateeren, dat de leerlingen naar huis zijn gezonden, zonder de mededeeling wanneer de cursus voort zal worden gezet.

Mijnheer de Voorzitter! Uit den aard der zaak — ik ben een Christen — waardeer ik het werk van de Zending zeer! Doch ik moet het betreuren, dat deze corporaties na den inval in Nederland verstoken zijn gebleven van de gewone noodzakelijke financiering, waardoor het continueeren van het door deze corporaties aangevatte werk in gevaar is gebracht. Het zou mij niet verwonderen, indien de Zending hier en daar haar werk zou moeten stopzetten. Tot deze werkzaamheden behooren ook werken, welke onder de zorg van het gouvernement vallen, onder anderen de bevordering van het leeren van ambachten door de bevolking van dit land. Deze werkzaamheden zag ik nu gaarne voortgezet door het gouvernement. De Zending zal eveneens goed doen het voortzetten van deze werkzaamheden ter wille van de ontwikkeling van de nijverheid bij de bevolking van deze landen, aan het gouvernement over te dragen.

Moge dit dan niet alleen in de Minahasa, doch overal in Indonesia plaats hebben!

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Wel verre van het den heer Kan aan te rekenen, dat hij mij het gras

(Kerstens.)

voor de voeten heeft weggemaaid, zou ik hem willen danken voor het feit, dat hij voor mij de spits heeft afgebeten. Ook ik was voornemens mijn stem te verheffen tegen de voorgenomen afschaffing van het onderwijs in het Duitsch op de middelbare scholen. Toen dat voornemen bij mij opkwam, beving mij een zekere huivering, omdat ik vreesde, dat mijn pleidooi in den Volksraad wel reactie zou verwekken. De redevoering van den heer Kan van zooeven heeft het tegendeel bewezen en dat stelt mij in staat ook van mijn kant een rustig woord te spreken tegen de voorgenomen afschaffing van het onderwijs in Duitsch.

Bij dit pleidooi zou ook ik willen beginnen met te verklaren, dat ik zeer wel de psychologische redenen begrijp, die bij het begin van het uitbreken van den oorlog ertoe hebben geleid, dat het onderwijs in het Duitsch werd stopgezet. Het was volkomen begrijpelijk, in die ontwrichtende, ontzettende dagen, maar ik geloof niet, dat het juist is voort te gaan op dezen weg nu de eerste schok opgevangen is en nu de menschen weer in staat zijn tot een rustiger overdenking.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat de kern van het vraagstug hier ligt: levert het leeren van Duitsch gevaar op voor besmetting met den Duitschen geest, ja of neen? Ik geloof, dat men van alle kanten de bewijzen bijeen kan brengen, dat het niet zoo is. Als ik zeg, dat er menschen zijn, die hun halve leven lang onderwijs in Duitsch gegeven hebben en die misschien juist daardoor beter dan anderen de gevaren kennen — ik wil niet zeggen van den Duitschen geest, dan zou ik generaliseeren, maar van den Pruisischen geest —, dan heb ik naar mijn meening niet eens het sterkste argument aangevoerd, dat in deze zaak te berde kan worden gebracht. Ik zou zelfs zoo ver willen gaan te zeggen, dat het gevaar van den geest, die op het oogenblik de wereld bedreigt en die ons allen met zoo'n weerzin vervult, het best begrepen kan worden, wanneer men voldoende Duitsch kent om te kunnen verstaan wat Thomas en Erica Mann, Conrad Heiden en Rauschning geschreven hebben. Dit zijn geen auteurs van den Duitschen geest, dit zijn auteurs, wier taal Duitsch is en het zijn juist zij, die zich met zoo'n kracht van overtuiging en argumenten verzet hebben tegen den Pruisischen geest, die in het leerstelsel van Adolf Hitler en zijn trawanten als een verschrikking over de wereld gaat.

Ik meen hiermede — hoe summier dan ook — te hebben aangetoond, dat er geen zekerheid van besmetting met den Pruisischen geest bestaat, wanneer men Duitsch leert. Daarmede is dan ook het hoofdargument, dat in het afdeelingsverslag tot uiting kwam, naar mijn meening weerlegd.

Het spijt mij, dat in de memorie van antwoord van de zijde der Regeering deze zaak niet argumenteerenderwijs wordt behandeld. De Regeering volstaat met te verklaren, dat Zij niet kan ingaan op het verzoek van die leden, die hebben gepleit voor een facultatiefstelling van het Duitsch. Ook Zij verwijst zonder verdere analyse naar de psychologische redenen, die ik zooeven in beschouwing heb genomen.

Het zou een smaad zijn op de nagedachtenis van de groote Duitsche cultuurdragers, het Duitsch te vereenzelvigen met Hitler, Göbbels en hoe de heeren verder mogen heeten. Dat zou een smaad zijn tegenover de dragers van de Duitsche cultuur, op welker behoud en kennis juist wij, omdat wij tegen den nazi-geest gekant zijn, prijs moeten stellen en waarvoor wij eerbied moeten blijven koesteren. We doen onzen kinderen schade, wanneer we hun verhinderen, Duitsch te leeren, niet, omdat ze moeten kunnen lezen wat Hitler schrijft, niet omdat ze moeten kunnen verstaan wat een Göbbels uitkraamt, doch omdat in hen het besef levendig moet blijven, dat er ook andere Duitsch schrijvenden en sprekenden zijn geweest dan deze heeren, om óók in hun leven vreugde te danken te kunnen hebben aan het zingen van Schubert-liederen, om slechts dezen te noemen. Ik herhaal het, wij doen onzen kinderen schade wanneer we het besluit, om het onderwijs in het Duitsch stop te zetten, genomen in de eerste dagen van den oorlog, onbekookt en onvoldoende doordacht, handhaven, en zulks om redenen, door den heer Kan uiteengezet en waaraan ik er enkele heb toegevoegd.

Ik voeg er nog dit bij, Mijnheer de Voorzitter. Onder de leerlingen van de middelbare scholen zelf zijn er nu reeds die het betreuren, dat ze straks geen onderwijs in het Duitsch meer krijgen.

(De heer Thamrin: Ze vinden het zeker leuk!)

Ik heb niet ontkend, dat er ook leerlingen met een andere meening zijn, ik zeide alleen dat er ook nu al zijn, die het besluit betreuren. Ik zeg dit niet, omdat ik zelf vier kinderen op een middelbare school heb, maar door mijn eigen kinderen heb ik aanraking met tal van andere, en bij die onvolwassen menschen begint reeds het besef te dagen, dat het niet juist zou zijn, hen af te sluiten van van een cultuurbron uit het verleden, die, naar wij allen hopen, ook een cultuurbron van de toekomst zal worden.

(De heer Muhammad Yamin: Dat is toch een beetje overdreven!)

Mijnheer de Voorzitter, een redenaar heeft zekere rechten. Ik zeg dus: niet alleen voor het heden, doch ook voor de toekomst is deze maatregel te betreuren. Hoeveel te meer zijn wij, volwassenen dan verplicht, dit besef in ons tot ontwikkeling te laten komen. Kinderen, die nu geen Duitsch meer zullen mogen leeren, zullen straks tegenover hen, die het wèl geleerd hebben, of — daarvan ben ik overtuigd — het weer zullen mogen leeren, zich achteruitgesteld gevoelen en dit levenslang als een gemis meedragen. Zij zullen zeggen, dat wij toen mede de oorzaak zijn geweest dat het onderwijs in het Duitsch werd stopgezet. Wij hadden — zullen zij zeggen — het recht, te verwachten, dat onze vaders, moeders en overheden verstandiger zouden zijn geweest dan wij, zij hadden ervoor moeten zorgen dat een besluit, dat op een gegeven moment tijdelijk juist was geweest, niet werd omgezet in een permanent en dan verkeerd besluit.

Ik zou het derhalve op prijs stellen, wanneer in dezen Raad ook nog andere sprekers dan de heer Kan en ik dit pleidooi zouden ondersteunen.

(De heer Verboom: Niet om het te bestrijden?)

Liever niet. Ik zou dus vooral geen propaganda willen voeren voor den geest van Hitler en de zijnen, ik geloof, dat men mij dáárvoor wel beter kent, neen, ik wil juist het aantal waarborgen daartegen versterken. Ik denk dat, als er uit den Volksraad, die dan toch voor de Indische samenleving representatief is, stemmen opgaan die tegen deze stopzetting pleiten, de Regeering er best voor te vinden zal zijn, het onderwijs in het Duitsch per 1 Augustus a.s. stilletjes op den ouden voet voort te zetten.

Niet om mijn stem te verzwakken, maar om reëel te zijn, zou ik de volgende suggestie willen doen, ingeval ik in de hoop, welke ik heb uitgesproken, bedrogen mocht worden. Er is gezegd en gevraagd, dat de vrijkomende uren zullen worden gebruikt voor het onderwijs in de lichamelijke opvoeding. Ik ben daar zeer sterk voor geporteerd. Ik zeg het niet vandaag voor het eerst, dat de lichamelijke opvoeding beter tot haar recht moet komen bij het onderwijs op de middelbare scholen dan tot dusverre, maar ik vraag mij toch af, of het wel noodig en zelfs, of het wel nuttig is alle eventueel vrijkomende uren aan de lichamelijke opvoeding te besteden. Ik zou er een suggestie aan willen toevoegen. Ik zou willen vragen: kan men de eventueel vrijkomende uren niet verdeelen zoo, dat een deel ervan wordt besteed voor de lichamelijke opvoeding en een ander deel voor het onderwijs in de Nederlandsche taal? Want, het is, zooals U, Mijnheer de Voorzitter, bekend is, een algemeene klacht, niet alleen in Indië, maar ook in Nederland, dat het aantal uren, uitgetrokken voor het onderwijs in de eigen taal in haar fijnere bestudeering, beluistering en hanteering, te klein is. Ditzelfde geldt ook in Indië en als men nu toch zou

(Zwart.)
overgaan tot afschaffing van het Duitsch — en ik herhaal, dat ik hoop, dat het niet zal gebeuren — zou ik toch willen zeggen: besteed dan enkele uren aan het onderwijs in het Nederlandsch, want aan het bestudeeren van het Nederlandsch mankeert èn in Nederland èn in Indië zeer veel.

(De heer De Boer: En de Inheemsche talen.)

Natuurlijk, maar in het algemeen is de beheersching van de Inheemsche talen door hen, die ze hanteeren, veel beter dan die bij het Nederlandsch.

(De heer De Boer: De beheersching van de Inheemsche talen is in Indië beslist onvoldoende. Het zou dus zeer nuttig zijn, als er meer tijd aan besteed werd.)

Ik heb er geen bezwaar tegen mij bij deze suggestie aan te sluiten.

Ik zou mijn rede willen besluiten met er nogmaals op aan te dringen, dat de Volksraad aan de Regeering vraagt, het onderwijs in het Duitsch minstens facultatief te stellen. Menschen, wien het om psychologische redenen onmogelijk is zich met het Duitsch af te geven, hebben dan de kans er buiten te blijven, maar voor hen voor wie het wenschelijk, om niet te zeggen noodzakelijk is het Duitsch te bestudeeren, staat dan de gelegenheid open op den ouden voet door te gaan.

Ik ben ervan overtuigd, dat als de Regeering en de Volksraad anders doen, zij een foutieve beslissing nemen en dat wij en onze kinderen daar later spijt van zullen hebben.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn rede beginnen met te verklaren, dat ik met genoegen in de memorie van antwoord gelezen heb, dat een meer positieve bestrijding van germanismen in officieele en andere stukken in voorbereiding is. Ik weet, dat ik daarmede geen oogenblik in strijd ben met de meening van den heer Kerstens.

„De taal is gansch het volk'' en dit gezegde krijgt ook voor ons op heden een beteekenisvollen inhoud. Verschillende volken hebben aan het trouw blijven aan hun taal voor een belangrijk deel het behoud van hun nationaliteit te danken.

Het is niet mogelijk en zelfs niet gewenscht de taal geheel zuiver te houden. Door ontleening aan vreemde talen kan wel degelijk verrijking van de eigen taal worden bereikt, doch dit moet zooveel mogelijk gebeuren volgens de wetten van de woordvorming in het Nederlandsch.

Er zijn tijden geweest, dat te veel gallicismen en Fransche woorden onze taal binnendrongen; voor anglicismen en Engelsche woorden moeten wij nu oppassen, terwijl hier in Indië een waarschuwing tegen het te veel gebruiken van Maleische of Javaansche woorden in de spreektaal eveneens op haar plaats is. Ons Nederlandsch hier moet niet op een Indische rijsttafel gaan gelijken, die ik op zichzelf ten zeerste kan waardeeren en eer aandoen, maar waarvan een lauwer bewonderaar gezegd heeft, dat het een ratjetoe is van alles wat eetbaar en veel wat oneetbaar is.

Maar het waren in de laatste tientallen jaren hoofdzakelijk de germanismen, die onze taal binnendrongen en bedreigden, zoodat een extra bestrijding van de germanismen nu zeker op den voorgrond moet staan. Het kwaad is zelfs zoover doorgedrongen, dat men vele germanismen niet meer herkent en dat — voorzoover mij bekend — zelfs de uitdrukking „een meer positieve bestrijding'', waarvan de memorie van antwoord gewaagt, een germanisme is voor de gewone vergrootende trap „positiever'', al zit aan dat woord „positief'' zelf eveneens een vreemd luchtje. In deze geldt zeker wat in den Bijbel staat: De rechtvaardige zondigt minstens zeven maal daags.

Hoe het zij, Mijnheer de Voorzitter, het verheugt mij, dat van regeeringszijde ook in de officieele stukken meer aandacht geschonken zal worden aan de bestrijding van de germanismen. Want behalve door de technische boeken en door de couranten — welke laatste door hun haastig werk vaak te verontschuldigen zijn — waren het vaak de officieele stukken waardoor het taalbederf binnendrong. Een sterk voorbeeld heb ik bv. altijd de „Rundschreibens'' oftewel „regeeringsrondschrijvens'' gevonden. Ik hoop, dat een „vierkant'' schrijven aan dergelijke en andere germanismen een einde maakt. Misschien mag ik ook wijzen op de korte benaming van vele onzer ordonnanties, die het kwaad in de hand werken. Ik voor mij geef aan een eenigszins langere omschrijving de voorkeur.

Ik hoop, dat de Regeering er op de een of andere manier toe zal overgaan, of ertoe zal medewerken, dat de bestaande woordenlijsten van germanismen op ruime schaal verspreid en gebruikt worden op de scholen en in den boekhandel verkrijgbaar zullen worden gesteld.

Ik kan de verleiding niet weerstaan den Volksraad erop te wijzen, hoe ook op andere wijze de regeeringskantoren meehelpen om de taal te vernielen. Voor een B. B. L. of een H. B. B .L. is een eensoortige benaming van gelijksoortige betrekkingen natuurlijk een ideaal. Daarom vindt men bij alle diensten opzichters, hoofden enz. Dat is gemakkelijk, maar moordend en doodend voor alle kleur en schakeering, die een taal levendig maken.

Als ik het goed heb, is het nog niet zoo lang geleden, dat het Landsarchief een zgn. „chartermeester'' zou krijgen, een bij het archief in Nederland gebruikelijke term. Dat was echter veel te lastig en ik weet niet, wat ze ervan gemaakt hebben.

Evenzoo heeft men bij het Boschwezen een stomme benaming als „boscharchitect'', terwijl men toch het goede Nederlandsche woord „boschmeester'' heeft. Het woord „boscharchitect'' is in gebruik gekomen omdat men een naam moest hebben, die op een gelijk salaris als dat van architect bij de toenmalige B. O. W. aanspraak zou geven.

(De heer Verboom: Waarom niet gewoon „bosjesman'' genomen?)

Dat is een groepsnaam.

(De heer Verboom: Boschmeester is toch ook een groepsnaam?)

De benaming van onze ambten en rangen leenen zich voor een dankbare uitweiding. Zoo wijs ik op de afschuwelijke afkorting „hacévépé'' bij de politie in plaats van het goed Hollandsche woord „schout'' dat hier en daar nog wel voortleeft; maar daarmede kom ik toch wat te ver buiten het doel van mijn betoog.

Ter verdere bestrijding hoop ik, dat in onderwijskringen de een of andere „taalwacht'' gevormd zal kunnen worden en dat in de pers hoekjes daarvoor gereserveerd zullen worden als indertijd met zooveel succes door Charivarius in „de Groene Amsterdammer'' zijn verzorgd.

De beste manier van bestrijding der germanismen en ook van andere vreemde insluipsels is m.i. echter dat, vooral op de middelbare scholen, den leerlingen de wetten van de woordvorming in het Nederlandsch en de schoonheid van de Nederlandsche taal worden bijgebracht. Dat moet dan m.i. niet op een al te droge, philologische manier gebeuren, want zoodoende zou men juist het omgekeerde bereiken. Den leerlingen moet bijgebracht worden, hun woordenschat zuiver te houden en niet noodeloos te doorspekken met allerlei vreemde woorden. Zij moeten gewezen worden op het slappe en karakterlooze van het klakkeloos vertalen, vooral van Duitsche woorden met gelijkluidende Hollandsche klanken of het aan elkaar flansen van woorden of stukken van woorden, zooals in het Duitsch toelaatbaar wordt geacht.

Wij hopen en verwachten, dat onze onderwijzers en leeraren onze kinderen in gespierd Nederlandsch leeren denken, spreken en schrijven.

Een belangrijke plicht in deze rust echter m.i. niet alleen op de leeraren in het Nederlandsch, maar ook op de onderwijzers, leeraren en vooral hoogleeraren in de andere vakken.

Veel te veel, en onnoodig, worden vreemde woorden gebruikt voor technische begrippen of voorwerpen, waarvoor

(Mochtar.)
heel goede Nederlandsche woorden bestaan of met een beetje goede wil en liefde gevormd kunnen worden. Wat, om in eigen huis te blijven, in de laatste jaren in het Maleisch mogelijk is gebleken, geldt ook voor het Nederlandsch. Toen men pas begon Maleische handboekjes over plantkunde te schrijven werd ook gesproken van „dia poenja vruchtbeginsel", doch dien tijd zijn we voor het Maleisch reeds lang te boven. Ook voor het Nederlandsch is op dit gebied veel werk verricht, — ik herinner aan de pas verschenen lijst van 250 Nederlandsche woorden voor de vliegtechniek — doch dergelijke woordenlijsten zijn nog veel te weinig gemeengoed geworden.

Het zuiveren van ons Nederlandsch van vreemde smetten; het voortbouwen aan en het verrijken van ons Nederlandsch met nieuwe woorden en uitdrukkingen volgens de taalwetten van ons Nederlandsch is een cultuurplicht, die iedere Nederlander altijd, maar vooral in dezen tijd, als een eerezaak, ja als noodzaak, moet beschouwen.

Wat Guido Gezelle van zijn moedertaal heeft gezegd, geldt ook voor ons:

„Mijn Vlaanderen heeft zijn eigen taal
God gaf elk land de zijne
En laat ze rijk zijn, laat ze kaal
Ze is Vlaamsch en ze is de mijne."

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Over het algemeen kan ik mij vereenigen met de voorstellen der Regeering, al had ik gaarne gezien, dat voor een groot deel deze bedragen aangewend hadden moeten worden voor de verbetering en uitbreiding van het eigenlijke onderwijs. Immers er valt nog een groote achterstand in te halen in de onderwijsvoorziening, voornamelijk ten behoeve van de Inheemsche bevolking, zoodat de voorgaande geuite verwachting naar mijn meening gerechtvaardigd is. Doch na de uiteenzetting in de memorie van antwoord ten aanzien van de aanwending der bedragen voor de bouwwerken en de toezegging, dat in de hoofdbegrooting 1941 de oprichting van een groot aantal volksscholen zal worden opgenomen, zal ik tegen het thans voorgestelde geen bezwaar maken.

Echter wensch ik nog opmerkingen te maken over enkele punten uit de gewisselde stukken, waarmede, zoo niet dadelijk bij deze aanvullingsbegrooting, dan toch bij de hoofdbegrooting voor 1941 rekening kan worden gehouden.

In de memorie van antwoord lees ik met betrekking tot de oprichting van de volksscholen in 1941, dat een dergelijke oprichting met landssteun nog slechts mogelijk is in een klein aantal gebieden, zulks in verband met de overdracht van het onderwijs aan de autonome ressorten en de instelling van landstreek-begrootingen. Daarbij wordt vermeld, dat van dat kleine aantal gebieden, de Vorstenlanden, de Minahassa en het ressort van den Ambonraad verreweg de belangrijkste zijn. Hieruit valt dus te concludeeren, dat andere ressorten en/of gebieden ten gevolge van de overdracht en instelling van landstreekbegrootingen heel weinig of in het geheel niet kunnen of mogen profiteeren van den landssteun, m.a.w. deze ressorten en gebieden worden aan hun lot overgelaten; zij moeten zelf uit de beschikbare fondsen voor de onderwijsvoorziening zorgen en mogen niet rekenen op den steun van het Land.

Dit standpunt, al moge het in zijn algemeenheid juist zijn, kan bezwaarlijk streng doorgevoerd worden, want er zijn toch autonome ressorten en streken, die uit de beschikbare middelen zelfs de bestaande scholen slechts met groote moeite kunnen bekostigen. Bij dezen toestand kan er ook geen sprake zijn van uitbreiding, hoe klein die ook moge zijn, wanneer het Land niet de helpende hand biedt. Ik noem in dit verband als voorbeeld het regentschap Batavia, dat steeds over niet voldoende fondsen kan beschikken om zelfs de bestaande scholen behoorlijk in stand te houden, laat staan deze uit te breiden. Het gevolg daarvan is, dat de Inheemsche jeugd aldaar steeds verstoken blijft van het onderwijs en men weet niet, wanneer eindelijk de tijd zal komen, dat deze lands-zonen uit hun geestelijken slaap zullen worden gehaald.

Mijnheer de Voorzitter! Op het gebied van het onderwijs is de bevolking in het regentschap Batavia zeer achterlijk bedeeld en dat nog wel in de onmiddellijke nabijheid van de hoofdstad van Ned.-Indië.

In denzelfden toestand verkeeren ook vele gebieden met landstreek-begrootingen in de buitengewesten, zooals Djambi, Benkoelen, de Lampongs en andere streken. Ik zal op deze kwestie thans niet dieper ingaan. Wellicht zal ik bij een andere gelegenheid op deze kwesties — zoo daartoe aanleiding bestaat — uitvoeriger terugkomen. Mijn bedoeling is nu alleen om de Regeering op die leemte alvast te wijzen, teneinde harerzijds daarmede rekening te houden.

Wat betreft de bepleite oprichting van de z.g. beschavingsschool op Nieuw-Guinea door het gouvernement heeft de Regeering in de memorie van antwoord gezegd, dat zulks in deze verafgelegen streken voorshands niet mogelijk is, met het oog op de moeilijkheden, die de personeelsvoorziening met zich zou brengen. In verband hiermede zou ik de volgende vraag willen stellen: Heeft de zending ook niet te kampen gehad met diezelfde moeilijkheden, en hoe heeft zij die overwonnen?

Ik ben van meening, Mijnheer de Voorzitter, dat, wanneer de zending leerkrachten voor die verafgelegen streken kan verkrijgen, dit zeker ook voor het gouvernement mogelijk is. Ik zou bij de Regeering daarom willen aanbevelen deze beschavingsscholen zelf te exploiteeren.

Met betrekking tot de vraag nopens verzwaring van de taak der leeraren, ten gevolge van de uitbreiding van middelbare scholen met 40—45 klassen, heeft de Regeering gezegd, dat deze verzwaring noodzakelijk is, mede als gevolg van de onmogelijkheid tot uitzending van leerkrachten.

Uit deze zinsnede mag wellicht worden geconcludeerd, dat er thans een tekort is aan middelbare leerkrachten en een aanvulling uit Nederland niet mogelijk is. Indien dit juist is, dan acht ik de tijd gekomen om een opleiding hier te lande voor dergelijke leerkrachten in het leven te roepen, waarbij rekening ware te houden met de verlangens, neergelegd in mijn schriftelijke vraag van 1 Februari 1940, welke vraag door de Regeering nog niet is beantwoord.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot wil ik nog een opmerking maken over de proef met tweejarige normaalschool.

Bij de bestudeering van de memorie van antwoord trof ik tot mijn groote verbazing een passage aan, waarin gezegd werd, dat aan de jongensnormaalschool te Makassar geen eerste klasse zal worden gevormd. Daarentegen zal met ingang van 1 Augustus a.s. een proef worden genomen met een tweejarige normaalschoolopleiding.

Ik zeg, met verbazing, Mijnheer de Voorzitter, omdat deze uitspraak geheel anders luidt dan de inlichting, die mij op het departement van Onderwijs en Eeredienst ten deze is verstrekt. In Maart jl. toen ik op genoemd departement kwam voor inlichtingen inzake plannen t.a.v. de omzetting van de vierjarige normaalscholen in tweejarige, heeft een der hoofdambtenaren mij gezegd, dat de omzetting nog niet in de naaste toekomst kan plaats hebben, maar dat eerst begonnen moet worden met een proef. Deze proef, welke met ingang van 1 Augustus a.s. zal beginnen, zal bestaan uit het oprichten van een tweejarige normaalschool en wel alleen in de Vorstenlanden. Met nadruk — zulks ter geruststelling — heeft bedoelde hoofdambtenaar daarbij verklaard, dat t.a.v. den tegenwoordigen toestand der vierjarige normaalschool te Makassar niets wordt veranderd en dat den inspecteur van onderwijs aldaar bereids is bericht, dat het plan voor de omzetting dier school niet doorging. Tot zoover de inlichtingen!

(Nalaprana.)

Wat zien wij nu? Juist de school te Makassar, ten aanzien waarvan met zoo veel nadruk werd gezegd, dat ze niet zou worden veranderd, zal — blijkende uit het feit, dat er geen 1e klasse meer gevormd wordt — geleidelijk omgezet worden in een tweejarige normaalschool.

Over de omzetting zelf het volgende. Ik moge mijn geachte medeleden, ter verkrijging van een inzicht over de vierjarige normaalschool, allereerst verwijzen naar de desbetreffende regelingen en het leerplan, waaruit blijken zal welke eischen gesteld worden aan de toelating en in welke vakken onderwezen wordt. Om tot de school toegelaten te kunnen worden moeten de candidaten geslaagd zijn voor het toelatingsexamen, terwijl als leerstof in de eerste en tweede klasse onder meer de vakken scheikunde, landbouwkunde, geschiedenis van Indië en Nederland, Maleisch en de landstaal werden ingevoerd. De leerkrachten van die scholen bestaan minstens uit oud-kweekscholieren, alsmede een volledig bevoegde Europeesche kracht, als directeur. Voor de toelating tot de cursus voor volksonderwijzer, waarvan de leerkrachten bestaan uit normalisten, is de eisch van het voldaan hebben aan het toelatingsexamen niet gesteld. De candidaten kunnen zonder meer toegelaten worden, terwijl de leerstof niet zoo uitgebreid is als die op de normaalscholen.

Het is duidelijk, dat deze cursisten, die na een practische ervaring van een of twee jaren als volksonderwijzer en een aanvullingsstudie aan een tweejarige normaalschool, de normalisten zullen moeten vervangen, in schoolsche kennis achterstaan bij laatstgenoemden. Het gevolg daarvan is, dat het peil van de vervolgscholen daalt.

Nu kan men daartegen aanvoeren, dat de practische ervaring van die onderwijzers een niet te verwaarloozen factor is, terwijl de ontbrekende schoolzakenkennis hun bijgebracht kan worden gedurende de tweejarige opleiding aan de nieuwe normaalschool, zoodat zij de normalisten volledig kunnen vervangen. Ik ontken niet, dat een practische ervaring als zooeven geschetst, van nut zal zijn, doch een ervaring van een of twee jaar acht ik niet voldoende, om het door mij als leemte aangevoelde goed te maken.

Ook het bijbrengen van de ontbrekende kennis gedurende twee jaren of duidelijker gezegd: het inhalen van hetgeen de normaalscholen in vier jaren hebben geleerd, in twee jaren, acht ik een zoo groot bezwaar, dat ik daarvan niets goeds kan verwachten. De leerstof wordt dan of niet grondig onderwezen of de leerlingen zullen de lessen vanwege den korten tijd niet goed kunnen volgen, zoodat van het bijbrengen der noodige kennis weinig terecht kan komen.

In verband hiermede dring ik er bij de Regeering op aan, niet tot deze omzetting over te gaan, alvorens reëele gegevens zijn verkregen.

Ik heb er geen bezwaar tegen, dat een proef wordt genomen met een tweejarige normaalschool, maar dit mag niet gepaard gaan met een omzetting van de bestaande, zij het ook geleidelijk, zooals thans geschiedt met de normaalschool te Makasser. Ik zou ten aanzien van deze school en wellicht ook andere, alsnog gaarne de eerste klas gehandhaafd willen zien.

De heer **Nalaprana**: Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord der Regeering inzake post 5.19, heeft mij niet geheel kunnen bevredigen. Immers uit dat antwoord is het voor mij thans duidelijk, dat dit jaar geen eerste klas aan de vierjarige normaalschool voor jongens te Makassar zal worden gevormd. In plaats daarvan zal een proef worden genomen met een eerste klasse van een tweejarige normaalschoolopleiding, waartoe volksonderwijzers zullen worden toegelaten. Voor deze proefneming zal dan een aantal volksonderwijzers aan de practijk onttrokken worden, waardoor het tekort aan Inheemsche leerkrachten in de gouvernementen de Groote Oost en Borneo, waar het tekort reeds merkbaar is, nog grooter zal worden.

(Soekawati.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het van groot belang voor de zooeven door mij genoemde gouvernementen, dat dit jaar alsnog overgegaan zal worden tot vorming van een eerste klasse aan de vierjarige opleidingsschool voor jongens te Makassar, de eenige inrichting van deze soort aldaar, waarop de Groote Oost en Borneo aangewezen zijn.

Hierdoor kan in de eerste plaats na een zeker aantal jaren het groote tekort aan bevoegde leerkrachten sterk worden verminderd. En bij een voortgezette opleiding kan men dan later zelfs over voldoende abituriënten van de jongensnormaalschool beschikken, om te voorzien in de behoefte van de genoemde gebieden, die dan toch gestadig in ontwikkeling voortschrijden. Voorts worden door vorming van een eerste klasse van de vierjarige opleiding op de jongensnormaalschool te Makassar vele jongens, die de vervolgscholen hebben doorloopen en dit nog zullen doen, in de gelegenheid gesteld zich in deze richting te bekwamen.

Ik dring er daarom nogmaals bij de Regeering op aan het daarheen te willen leiden, dat met ingang van 1 Augustus a.s. alsnog een eerste klasse van de vierjarige opleiding op de jongensnormaalschool te Makassar in het leven geroepen zal worden.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Mij aansluitende bij Uw, tot den nieuwen directeur van Onderwijs en Eeredienst gericht, welkomstwoord, wil ik, waar het voor het eerst is, dat de nieuwe directeur als Regeeringsgemachtigde optreedt, ZHEG. een woord van welkom in onze zaal toeroepen en de hoop uitspreken, dat Nederlandsch-Indië in den tijd, gedurende welken de heer prof. Pangeran Djajadiningrat de leiding heeft van het Departement van Onderwijs en Eeredienst groote schreden moge zetten op den weg van vooruitgang.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de onderwerpelijke aanvullende begrooting, behoor ik tot die leden, die van oordeel zijn, dat ook onder deze omstandigheden de door de Regeering voorgestelde maatregelen ten volle verantwoord zijn, omdat, zooals wij allen weten, aan het onderwijs hier te lande, vooral voor de Inheemsche bevolkingsgroep, nog veel ontbreekt.

Ik moge, zooals ook in het afdeelingsverslag reeds is geschied, de aandacht vestigen op het feit, dat op sommige scholen wegens gebrek aan ruimte z.g. loopklassen worden ingesteld. Dergelijke toestanden zijn zelfs in deze bewogen tijden onhoudbaar.

Bovendien wordt, door de aanwending van de in deze aanvullende begrooting aangevraagde gelden, niet te kort gedaan aan onze defensie.

Mijnheer de Voorzitter! Met instemming heb ik uit de memorie van antwoord gelezen, dat een gedeelte van de vroeger aan het Duitsch gewijde uren zal worden besteed aan de lichamelijke opvoeding. Inderdaad is de algemeene klacht van de jongelui, die de middelbare scholen bezoeken, dat de programma's dier scholen te overladen zijn. Ik juich het dan ook zeer toe, dat deze vrijgekomen uren aan de lichamelijke opvoeding, die toch al een heelen tijd verwaarloosd is geweest, zullen worden besteed. Want de lichamelijke opvoeding is mijns inziens een integreerend deel van ons onderwijs. Zij bevordert een harmonische opvoeding en ontwikkeling van de jeugd. Zij is karaktervormend en kweekt tevens zelfstandigheid aan. Door lichamelijke opvoeding bevordert men den groei van een krachtiger en gezonder geest, en een grooter uithoudingsvermogen.

Uit hoofde van het vorengaande en afgescheiden nog van de overlading van de programma's van de middelbare scholen, welke zal worden verminderd wanneer men de vrijgekomen uren voor nieuwe vakken gebruikt, vind ik het in deze bewogen tijden zeer juist van de Regeering gezien, dat bedoelde uren voor lichamelijke opvoeding worden besteed.

Verder doet het mij genoegen, Mijnheer de Voorzitter, uit

(Iskandar Dinata.)

de memorie van antwoord te vernemen, dat het in de bedoeling van de Regeering ligt, met de provincie Oost-Java en den gouverneur van de Groote Oost in overleg te treden, opdat de Balische meisjes in Blitar het onderwijs kunnen blijven volgen, ook nadat de gouvernements meisjesnormaalschool naar Makassar zal zijn overgebracht. Ik hoop, dat dit overleg een gunstig resultaat zal hebben. Trouwens, ik heb daar goede hoop op, daar, naar mij bekend is, de gouverneur van Oost-Java de Balische bevolking een goed hart toedraagt. En wat betreft den gouverneur van de Groote Oost, ik behoef uiteraard niet te zeggen, dat ZHEG. mijn verzoek stellig zal steunen. Immers, gouverneur De Haze Winkelman kent Bali door en door, zeker even goed als vele eigen landskinderen en kent dus de nooden en behoeften van het eiland, zoodat ZHEG. zeker in het onderhavige geval evenals ik van meening zal zijn, dat over het algemeen Java de aangewezen plaats is voor de opleiding van den Baliër.

Mijnheer de Voorzitter! De Baliërs zenden hun kinderen gaarne naar een school op Java, omdat zij vele trekken van verwantschap met den Javaan gemeen hebben. Aan Java bindt hen een band van traditie en overeenkomst op velerlei gebied. Ik zal hierop niet diep ingaan, doch men denke slechts aan de historie, cultuur en godsdienstige voorstellingen van beide volken. Dit werkt ertoe mede, dat de Baliërs zich op Java spoedig kunnen aanpassen bij de toestanden aldaar, dat zij er veel bekends vinden en er zich spoedig thuis gevoelen. Ten slotte is voor den Baliër Java heel wat gemakkelijker te bereiken dan Makassar, vooral waar thans voor een dagelijkschen motorbootdienst een overvaart van een half uur tusschen Bali en Java (Gilimanoek — Banjoewangi) bestaat. Moge dus het overleg tusschen Regeering en de beide genoemde gouverneurs ertoe leiden, dat de Balische meisjes in Blitar het onderwijs kunnen blijven volgen, ook nadat de gouvernements meisjesnormaalschool naar Makasser zal zijn overgebracht.

In het algemeen dring ik er trouwens bij de Regeering op aan, om de Baliërs — indien zij buiten Bali moeten studeeren — hun studie op Java te doen volgen.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting op Uw woorden van welkom tot den nieuwen Regeeringsgemachtigde zou ik willen getuigen van het bijzondere gevoel ontstaan door het feit, dat thans voor de eerste maal een Indonesiër als Regeeringsgemachtigde in deze zaal optreedt. Deze benoeming is een loffelijke daad van de Regeering, moge zij door meerdere gevolgd worden.

Overgaande tot de aanvullende begrooting van onderwijs, wil ik beginnen met een enkele opmerking in het afdeelingsverslag, waaruit blijkt, dat vele leden, die de indiening van deze aanvullende begrooting in normale tijden zouden hebben toegejuicht, betwijfelden of de voorgestelde uitgaven thans wel verantwoord zijn. Verder lees ik in het afdeelingsverslag, dat eenige leden erop aandrongen een groot deel der opgebrachte credieten te bestemmen voor verhooging van de weerbaarheid van het volk door meer zorg te besteden aan lichamelijke opvoeding.

Zonder de groote beteekenis van de lichamelijke opvoeding van de jeugd te ontkennen, moet ik toch opmerken, dat een uitspraak als de laatstaangehaalde den indruk wekt alsof voor de volksweerbaarheid uitsluitend lichamelijke kracht medetelt. Dit kan niet juist zijn. Moreele volkskracht dient evenzeer verzorgd en bevorderd te worden. Onderwijs van algemeen vormenden aard is daarvoor wel het aangewezen en een dankbaar middel. Vooral in dit land en in dezen tijd treedt naar voren, dat de onderwijsvoorziening verre van voldoende is. Slechts een voldoende onderwijsvoorziening garandeert een behoorlijke mate van moreele volkskracht. Op deze gronden acht ik de onderwijsuitgaven niet alleen verantwoord, maar even noodzakelijk als in normale tijden.

Wat den aard der uitgaven betreft, moet ik tot mijn spijt constateeren, dat inderdaad een groot deel ervan is bestemd voor bouwwerken en tot mijn spijt mis ik een uitgavenpost voor de Inheemsche mulo's.

Mijnheer de Voorzitter! U weet, dat de Inheemsche mulo een proefschool van de Regeering is, waarvan het beheer en de zorg aan de vereenigingen wordt overgelaten. Er moge tegenover de gesubsidieerde particuliere scholen, een ander standpunt worden ingenomen, tegenover de Inheemsche mulo mag geen andere houding worden aangenomen dan tegenover de openbare scholen. Ik zou er dus bij de Regeering op willen aandringen, ook voor de Inheemsche mulo-scholen, die tot dusverre in huurgebouwen gevestigd zijn, een post voor eigen schoolgebouwen uit te trekken.

Verder mis ik hier een behoorlijken uitgavenpost voor uitbreiding van het volksonderwijs. In de memorie van antwoord lees ik, dat er geen wijziging is gekomen in de plannen der Regeering tot oprichting van een groot aantal volksscholen, maar dat de desbetreffende begrootingsvoorstellen zullen worden opgenomen in de hoofdbegrooting voor 1941. Voor 1940 zullen slechts 100 openbare volksscholen worden opgericht en voor ruim 50 bijzondere scholen zal van landswege subsidie worden verstrekt. Het komt er dus op neer, dat wij niet kunnen verwachten, dat in Augustus a.s. een behoorlijk aantal volksscholen zal worden opgericht, welke oprichting toch in overeenstemming zou zijn met de toezegging van den Landvoogd in zijn openingsrede van den Volksraad, dat aan de volksverheffing alle aandacht zal worden besteed en dat daaraan gewerkt zal worden.

Overigens zal ik wachten tot de behandeling van de hoofdbegrooting alvorens verder over dit onderwerp mijn inzichten kenbaar te maken.

In tegenstelling met andere sprekers, de heeren Kan, Kerstens en Zwart, juich ik het plan van de Regeering toe om het Duitsch van de middelbare scholen af te voeren. Ik begrijp vooral den heer Kerstens niet, die zich een vaderlander getoond heeft. Ik dacht, dat de heer Kerstens door de daden van het Duitsche volk tot in zijn fijnste gevoelens zou zijn getroffen, zoodat hij zelfs niet zou willen hooren naar wat Duitsch is en nu heeft de heer Kerstens zich min of meer een paladijn voor de Duitsche beschaving getoond.

(De heer Kerstens: Van welke Duitsche beschaving?)

Naar hetgeen de heer Kerstens heeft gezegd, in ieder geval niet van de Hitler-beschaving.

(De heer Kerstens: Inderdaad.

De heer Verboom: Hitler en beschaving zijn trouwens twee geheel van elkaar verschillende begrippen.)

De heer Kerstens weet heel goed, dat het taalonderwijs nog een andere beteekenis heeft en wel de sociale. Ik zou den heer Kerstens willen verwijzen naar wat in de geschiedenisboekjes is geschreven over den tijd toen Nederland onder Fransche heerschappij stond. Wie in dien tijd voor beschaafd aangezien wilde worden moest Fransch kennen.

Wij hebben zelf ook aan den lijve de sociale beteekenis van de taal gevoeld. Deze spreekt ook hieruit, dat, wie als Indonesiër voor beschaafd aangezien wil worden, Hollandsch moet kennen. Daaruit valt af te leiden, dat aan het taalonderwijs een zekere sociale beteekenis te hechten is.

De juistheid der motieven inzake de wenschelijkheid van bestudeering der Duitsche taal met het oog op het kunnen bestudeeren van technische werken en de beoefening van verschillende wetenschappen erkennende, mag toch niet vergeten worden, dat hierin ook een zeker sentiment ligt, waarmede men rekening moet houden. Dat ten aanzien van het onderwijs in het Duitsch ook gesproken kan worden van een sentimentskwestie, kan men opmaken uit verschillende Europeesche bladen en ik heb dat ook kunnen opmaken uit gesprekken met personen van Europeeschen landaard.

Dit sentiment gaat zoover, dat zelfs, wanneer een Indische jongen een Duitschen naam heeft, deze soms met schele oogen

(De Villeneuve.)
wordt aangekeken. Hieruit blijkt toch wel duidelijk, dat dit sentiment aanwezig is en de Regeering moet daarmede rekening houden. Dit sentiment eischt, dat wij breken met alles wat Duitsch is, ook al erkennen wij overwegingen ten aanzien van wetenschappelijke studie.

(De heer Kerstens: Dit houdt hier maar zeer zijdelings verband mee. Ik heb het over andere factoren gehad.)

De Regeering heeft slechts met één ding rekening te houden op het oogenblik, en dat is het sentiment. Ik zou dus nog eens willen herhalen: ik juich het standpunt van de Regeering zeer toe. Het getuigt van wijs beleid en van een beter begrip van wat er in de maatschappij omgaat dan de heer Kerstens heeft getoond.

Nu komt de tweede vraag, en wel waarvoor de thans opengevallen lesuren zullen worden gebruikt. Ik zou in dit opzicht willen pleiten voor het invoeren van het onderwijs in het Maleisch of andere Indonesische talen. In dezen tijd vooral wordt gepropageerd — en daaraan heeft de heer Kerstens ook medegedaan — de eensgezindheid in dit land tusschen alle bevolkingsgroepen zooveel mogelijk te bevorderen. Voor dit groote doel, de eensgezindheid tusschen alle bevolkingsgroepen, is een factor noodzakelijk, namelijk het elkaar beter en goed begrijpen. En voor het elkaar goed begrijpen is het noodzakelijk, dat men elkaars talen kent. En daarom, dit alles overwegende, komt het mij urgent en noodzakelijk voor, dat in de plaats van het Duitsch als leervak, Maleisch op de scholen wordt ingevoerd.

(De heer Muh. Yamin: Zeer goed gezien!)

Met betrekking tot deze suggestie, zou ik hier enkele vragen naar voren willen brengen, die een Europeaan heeft gesteld, zoodat zij beter tot de ooren van mijn geachte Europeesche medeleden zullen doordringen. Die vragen werden gesteld in het Algemeen Indisch Dagblad en zijn de volgende:

> „Hoevelen onzer zijn in staat ook maar den eenvoudigsten brief in het Maleisch op te stellen? Zelfs het lezen van brieven, om van kranten nog maar niet eens te spreken, gaat zeer velen van ons uiterst moeilijk af.
>
> Is het niet een merkwaardig feit, dat slechts zeer weinigen onder onze hoogste bestuurders in staat zijn voor de radio een rede te houden in een taal, welke door een belangrijk deel der Inheemsche bevolking wordt verstaan?
>
> Nederlanders gaan er prat op goede linguisten te zijn: wie het geknoei met het Maleisch waarneemt, twijfelt er wel eens ernstig aan, of wij er recht op hebben ons op deze kwaliteit te beroemen."

Mijnheer de Voorzitter! Er is hier jarenlang al te veel verzuimd ten aanzien van de waardeering van onze Inheemsche talen. Deze tijd leent zich ertoe dit verzuim in te halen. En juist nu, nu er in het lesrooster uren openvallen door het afvoeren van het Duitsch, zou ik er bij de Regeering op willen aandringen daarvoor in de plaats als leervak Maleisch op de middelbare scholen in te voeren.

Tenslotte wil ik hier in dit verband nog eens de woorden van de Regeering gebruiken. De Regeering zegt in de memorie van antwoord nopens de afvoering van het Duitsch als leervak van de middelbare scholen (blz. 3, roneo):

> „Uit overwegingen van psychologischen en paedagogischen aard kan de Regeering niet voldoen aan het verzoek van sommige leden om het onderwijs in het vak Duitsch facultatief te stellen."

Ik wil, een beetje gevarieerd, die zelfde woorden gebruiken: Uit overwegingen van psychologischen en paedagogischen aard is het gewenscht, dat juist in dezen tijd het Maleisch als leervak op de middelbare scholen wordt ingevoerd.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Dat ik hier het woord heb gevraagd is naar aanleiding van de pleidooien, die hedenmorgen door de heeren Kan en Kerstens zijn gehouden tot het opnieuw opnemen van het Duitsch als leervak op de middelbare scholen.

De heer Kerstens heeft in zijn redevoering van zooeven om instemming gevraagd.

Maar hij is een te goed „sport", dan dat hij het mij euvel zou duiden, wanneer ik hier het tegendeel geef van support door zijn meening ten deze niet te deelen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men hoort betoogen, dat de groote cultuurwaarde, die in de geschriften van Schiller, Goethe en andere buitengewoon groote geesten voor de menschheid is neergelegd, blijvend is, kan men dit onderschrijven. Inderdaad mag de menschheid dankbaar zijn voor alles, wat zij van het intellect van die groote geesten heeft genoten. Evenzeer is het juist, dat het ons allen aangenaam aandoet, wanneer wij Duitsche klassieke muziek aanhooren. Doch er is ten deze nog een andere kwestie. En die is, dat wij, zooals de zaken thans staan, toch vóór alles „war-minded" moeten zijn. Door een samenloop van omstandigheden heb ik gisteren niet aan het debat over de defensie deel kunnen nemen, doch ik wil wel verklaren, dat ik het volkomen eens ben met de sprekers, die er op aangedrongen hebben, dat wij deze samenleving vóór alles hard moeten maken, dat wij ons moeten instellen op den toestand, waarin op het oogenblik ons Koninkrijk verkeert. Waar het op aankomt is, dat wij er ons goed rekenschap van geven, dat wij in oorlog zijn. Daarvan dienen wij terdege doordrongen te zijn, willen wij dezen harden tijd met succes doorkomen en willen wij Indië kunnen behouden. En dan komt het mij toch onjuist voor, om in een tijd als deze de voertaal van het land, dat wij met alles wat in ons is bestrijden, als leervak op de scholen te handhaven.

(De heer Kerstens: Kan men ook niet hard zijn, wanneer men de Duitsche taal leert?)

Mijnheer de Voorzitter! Het is inderdaad denkbaar, dat men hard kan zijn en toch Duitsch leert. Maar het gaat niet om personen, die voldoende objectief zijn om alles critisch te bekijken en die desnoods datgene naast zich neer kunnen leggen, wat hen ook maar een oogenblik week zou kunnen doen worden, doch het gaat hier om de opvoeding van de jeugd en ook de jeugd behoort hard te zijn.

Daarbij komt dan nog, dat ik mij niet recht kan voorstellen, hoe het in een gezin zou gaan, wanneer de jongens op de middelbare scholen geregeld met Duitsch in contact zouden komen. Ook de suggestie, die de heer Kerstens deed om het Duitsch facultatief te stellen, lijkt mij ondeugdelijk. Want, waar zou dat per saldo op neerkomen? De jongens, die dus, na daartoe door de ouders te zijn aangespoord — dat zal wel in de meeste gevallen het geval zijn —, om het zoo eens te zeggen, tot een bepaalde graad van objectiviteit zijn gekomen en zich zullen kunnen losmaken van het begrip, dat de Duitsche taal en het Hitlerisme één zouden zijn doch wel degelijk van elkaar moeten worden onderscheiden, zullen dan mijns inziens in een scheeve en verkeerde verhouding komen te staan tot hun makkers, die daar anders over denken. En waar het hier in dezen tijd vóór alles er om gaat, dat wij de eenheid in de samenleving bewaren, een eenheid ook in het gezin en een eenheid in de klassen op school, zou het mij een buitengewoon gevaarlijk experiment lijken, in deze tijden voort te gaan met het onderwijs in het Duitsch. Juist, waar ik den heer Kerstens een zoo goed Vaderlander weet en hij in dezen boven allen twijfel verheven is, meen ik dit in elk geval te mogen zeggen en hier nog eens duidelijk een waarschuwing te moeten doen hooren tegen deze suggestie.

Mijnheer de Voorzitter! Dan kom ik tot het vraagstuk van den vrijgekomen tijd! Ik sluit mij geheel aan bij de suggestie, die zooeven door den heer Iskander Dinata is gelanceerd. Deze tijd eischt vóór alles samenwerking en dan lijkt het mij niet alleen een goed gebaar, doch ook een goede daad, wanneer men den tijd, die thans vrijkomt, doordat het Duitsch niet meer onderwezen wordt, besteedt aan onderwijs in het Maleisch.

(C. C. van Helsdingen.)

Zelf heb ik in de jaren die ik in Indië ben te zeer kunnen ervaren welk een gemis het inderdaad is, dat een groot deel van de ontwikkelde Europeesche gemeenschap de Inheemsche taal — en dan denk ik in het bijzonder aan de voertaal, de lingua franca, het Maleisch — in zeer onvoldoende mate beheerscht. Ik zou het een daad van wijs beleid vinden, als de vrijgekomen uren, of een goed deel daarvan, daaraan besteed werden, terwijl als slechts een deel daarvan daaraan besteed werd, het andere deel, waarover men beschikt, besteed werd voor lichamelijke opvoeding, inderdaad een vak, waaraan ook veel hapert en dat zeker nog verder tot ontwikkeling kan worden gebracht.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met anderen zou ik in de eerste plaats den nieuwen directeur van Onderwijs en Eeredienst een hartelijk welkom in ons midden willen toeroepen. Dit is een mijlpaal in de staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië, dat de eerste Inheemsche geroepen wordt tot deze taak. Het is een verblijdend teeken, dat meer gebruik gemaakt wordt van de aanwezige Inheemsche geschikte krachten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben ervan overtuigd, dat deze functionaris ten volle de groote verantwoordelijkheid zal beseffen, die op hem rust, want — en ik twijfel er niet aan of het zal hem gemakkelijk vallen — hij zal hebben te bewijzen, dat óók zoodanige leidende uitvoerende functies met vol vertrouwen aan bekwame Inheemschen kunnen worden toevertrouwd, hetgeen vroeger meermalen werd ontkend.

Ons geacht medelid, de heer Kerstens, heeft ons opgeroepen om onze inzichten kenbaar te maken ten aanzien van de al dan niet handhaving van het Duitsch als leervak op de middelbare scholen. Ook zonder die oproep, heb ik mijn oordeel daarover te kennen willen geven. Tot mijn groote instemming heb ik een goed deel van de rede van dit geacht medelid aangehoord. Ik heb ook kunnen constateeren, dat ons geacht medelid, de heer Kan, ditmaal denzelfden gedachtengang heeft als ik zelf, al is bij mij tijdens zijn rede de vraag gerezen of het nu wel ook juist kon zijn, dat de heer Kan als maatstaf „de taal'' kan stellen boven „de moraal''.

De Regeering heeft in haar memorie van antwoord zich al heel gemakkelijk afgemaakt van dit zeer belangrijke vraagstuk. Zij heeft gezegd, dat uit overwegingen van psychologischen en paedagogischen aard de Regeering niet voldoen kan aan het verzoek van sommige leden om het onderwijs in het Duitsch facultatief te stellen.

Ik acht deze beargumenteering toch wel zeer sober. Ik zou van de Regeering wel een meer uitvoerige toelichting willen gehad hebben, welke dan die psychologische en paedagogische bezwaren zijn. Zij zijn thans duidelijk geworden uit enkele redevoeringen, die hier gehouden zijn o.a. door den heer De Villeneuve. Ik hoop daarop straks nog nader terug te komen. Vooralsnog acht ik deze beslissing der Regeering een moreele nederlaag, want het is bekend, dat de Regeering van plan was geweest met den nieuwen cursus het Duitsch als leervak te handhaven.

Ik kan mij volkomen begrijpen, dat in den aanvang bij den inval en daarna de Regeering behoefte heeft gevoeld om dat Duitsch, dat voor velen een steen des aanstoots was geworden, voorloopig van het program af te halen om tegemoet te komen aan het diep-gewonde Nederlandsche hart. Ik kan mij dit volkomen indenken en er volkomen mede accoord gaan. Iets anders is of het wenschelijk is dezen maatregel te continueeren.

Men had kunnen verwachten, dat langzamerhand dit haatsentiment van het publiek zou zijn verzwakt, dat langzamerhand de bezinning zou zijn teruggekeerd.

(De heer Smit: Die bezinning hebben we nog!)

Die bezinning is klaarblijkelijk nog niet teruggekeerd, en nu zou ik de Regeering de vraag willen stellen, hoe Zij er toe gekomen is, het Duitsch niet langer als leervak te handhaven. Er zijn in de pers artikelen verschenen, waarin tegen handhaving van het Duitsch als leervak protesten opgingen vanuit het publiek en naar ik veronderstel zullen er bij het departement van Onderwijs en Eeredienst verschillende brieven zijn ingekomen, die ook in deze richting gaan. Zijn hierin ook de schoolcommissies gehoord, en heeft de Regeering den indruk gekregen, dat de Indische samenleving in haar geheel nu werkelijk zoo staat tegenover het handhaven van het Duitsch? Er is geen referendum gehouden. Ik zeg niet dat ik het houden van een referendum zou hebben goedgekeurd, naar mijn meening moet de Regeering ten deze zelfstandig een beslissing nemen, zonder onderzoek naar de gezindheid van het publiek. Maar doordat men nu is afgegaan op bij het departement ingekomen brieven, heeft men degenen, die het Duitsch wèl als leervak willen handhaven — en ik ben ervan overtuigd, dat dit er zeer velen zijn — geen gelegenheid gegeven, hun stem daarvoor uit te brengen.

Wat is nu het gevolg van de genomen beslissing? Wat dit betreft zou ik onderscheid willen maken tusschen de H. B. S.-en eenerzijds en de A. M. S.-en en Mulosholen anderzijds. Ten aanzien van de H. B. S. krijgt men, vooral wanneer de bestaande toestand wat langer zou duren, een doorbreking van het concordantiebeginsel, en dat is een ernstig feit voor het handhaven van de H. B. S. als trekkers-instituut, daar het verband met Nederland, ook in de toekomst, dan zeer belangrijk zou worden verbroken. Immers, men kan er wel van overtuigd zijn, dat in Nederland het Duitsch zeer zeker op het leerprogramma zal worden gehandhaafd.

(De heer Smit: Dat is onder de huidige omstandigheden geen vergelijking!)

Mijnheer de Voorzitter, men trekke uit mijn woorden geen verkeerde conclusies, ik verklaar alleen, dat op die manier de concordantie tusschen de Indische en de Nederlandsche H. B. S. volkomen wordt verbroken.

De beslissing van de Regeering is mijns inziens ook een miskenning van het Duitsch als wereldtaal, als draagster ook van kunsten en wetenschappen, en niet het minst van religieuze gedachten. Nu wil ik daar dadelijk aan toevoegen, dat door en via het Duitsch ook de westersche samenleving veel slechts en verkeerds is toegebracht, maar men zal moeten erkennen, dat het Duitsch voor de westersche samenleving en de westersche cultuur van zeer groote waarde is geweest. Men moet eindelijk eens ophouden, het Duitsch te vereenzelvigen met de Nazi-theorieën, Nazi-literatuur en Nazi-wetenschap. Ik wijs slechts op groote schrijvers als Goethe, Schiller en vooral ook op Luther, die door zijn bijbelvertaling voor de ontwikkeling van het Duitsch zooveel gedaan heeft, gelijk in Nederland de statenvertaling een onuitputtelijke bron van rijkdom voor onze taal geworden is.

De Regeering heeft toegegeven aan het sentiment, een sentiment, dat bij sommigen zóó sterk is geweest, dat zij zelfs hun Duitsche boeken, zoowel op litterair als op wetenschappelijk gebied, hebben verbrand. Ik kan mij dat indenken ten aanzien van de nazi — zg. „wetenschappelijke'' literatuur, waarin de theorieën van bloed en bodem zoo sterk zijn doorgedrongen, theorieën die men door alles heen tracht te bewijzen. Ik kan me begrijpen, dat men dergelijke werken op den brandstapel brengt, vooral als het hun betreft, die deze werken met een zekere instemming hebben gelezen en daardoor onder de bekoring ervan zijn gekomen.

Een sentiment, Mijnheer de Voorzitter, dat op dezelfde wijze ook de Niromuitzendingen zeer ernstig blijvend zou benadeelen als men zou eischen, dat ook alle klassieke Duitsche muziek voortaan van het program moet verdwijnen.

Ik zou hieraan toch willen toevoegen een waarschuwing voor de overschatting van het Duitsch namelijk als van beteekenis voor de wetenschap, want aan de beteekenis van het Duitsch als voertaal wordt zeker niet te kort gedaan als men betwijfelt, of voor het wezenlijke Indische middel-

(C. C. van Helsdingen.)

baar onderwijs het Duitsch nu zoo noodzakelijk is. Ik kom nu op de A.M.S.-en en de Mulo's. Deze positie van Nederlandsch-Indië is in dit opzicht zoo volkomen verschillend van die van Nederland. Nederland zit beklemd tusschen drie wereldtalen en het is begrijpelijk, dat men daar steeds behoefte heeft gehad de drie talen ook op het program van de middelbare scholen te brengen. De positie van Indië is echter geheel anders. Voor het Indische middelbaar onderwijs komt mijns inziens alleen het Engelsch als verplicht leervak in aanmerking, Duitsch en Fransch kunnen hoogstens facultatieve vakken zijn.

Wanneer men stelt, dat het Duitsch toch wel gewenscht is als voorbereiding voor het hooger onderwijs, zou ik met anderen willen zeggen, dat ik het niet van strikte noodzakelijkheid acht, want ook op de hoogeschool kan men van goede vertalingen gebruik maken.

(De heer Kan: Die zijn er niet.)

Dan moeten zij maar gemaakt worden. In dit land in opkomst, waar wij binnen afzienbaren tijd een groot aantal studenten aan de hoogescholen mogen verwachten, is het volkomen verantwoord goede buitenlandsche werken uit het Fransch of het Duitsch of Engelsch te vertalen, want ik acht het niet noodzakelijk, dat heele geslachten, die middelbaar onderwijs genieten en misschien nooit hooger onderwijs zullen volgen, worden belast met het onderwijs in vreemde talen, waaraan zij later weinig hebben. De weinigen, die Duitsch en Fransch noodig hebben, moeten het programma van de middelbare school niet belasten, moeten het zich later zelf maar eigen maken of desnoods daartoe op de hoogescholen in de gelegenheid worden gesteld.

De Regeering heeft een beslissing genomen ten aanzien van de besteding van de vrije uren en heeft verklaard, dat een deel daarvan ten bate zal komen van het onderwijs in de gymnastiek. Ik juich dit toe, omdat ik het noodzakelijk vind, dat dit volk in zijn algemeenheid lichamelijk zoo krachtig mogelijk wordt gemaakt. Het resteerende van de vrije uren wenscht de Regeering te gebruiken om een practische oplossing te vinden voor het probleem, waarvoor Zij zich gesteld ziet, namelijk om de geweldige toeneming van het aantal leerlingen en klassen, ten gevolge van de omstandigheid, dat men nu niet meer naar Holland kan gaan, op te vangen. Men heeft de urentaak van de leeraren verhoogd van 28 tot 36 uur per week en den lesduur verminderd van 50 minuten tot 45 minuten om zoodoende het tekort aan leeraren op te vangen.

Ik erken, dat dergelijke financieele en personeelsoverwegingen haar waarde hebben, maar ik vraag mij toch af, of niet grootere belangen hadden moeten worden onderkend en of niet getracht had moeten worden de cultuur van andere bevolkingsgroepen te benaderen.

Met anderen, die daarvoor hebben gepleit, wil ook ik bepleiten, dat een deel van de vrijkomende uren wordt gebruikt voor het invoeren van lessen in Inheemsche cultuur en Inheemsche talen.

Nu erken ik dadelijk, dat hier vele moeilijkheden rijzen. Welke taal moet men kiezen? Het rijke Javaansch, dat de taal is van 50.000.000 zielen of moet deze taal worden achtergesteld bij het Maleisch, dat lang zoo rijk niet is, en ook door een kleiner aantal personen wordt gesproken? Moet men nemen het dagelijksche of een ander Maleisch? Ik herinner hierbij aan de zeer belangrijke redevoering, die prof. Berg verleden jaar heeft gehouden en die ook was voor het Maleisch, maar dan niet het gewone pasar-Maleisch, maar een Maleisch, dat veel meer aan regels gebonden is dan dit pasar-Maleisch.

Ik acht de invoering van dergelijke lessen zeer wenschelijk voor de bevordering van het saamhoorigheidsbesef in het associatief samenleven van de verschillende bevolkingsgroepen, die nu nog te veel naast elkaar leven en met elkaar zullen moeten leven om elkaar beter te leeren begrijpen. Daarom betreur ik het, dat de Regeering aan financieele overwegingen meer aandacht schenkt dan dat Zij kracht toekent aan de associatieve gedachte, die ik zooeven uitsprak.

(Mapoedji.)

Het was niet mijn voornemen, over de beschavingsscholen te spreken. Ons geacht medelid, de heer Mochtar, heeft echter eenige inlichtingen aan de Regeering gevraagd, nl. of ook niet bij missie en zending zich personeelsbezwaren voordoen als die waarvan de Regeering in de memorie van antwoord sprak. Ik geloof, dat deze vraag haar oorsprong vindt in het niet onderkennen van de moeilijkheden die zich, speciaal in de primitieve streken waar zending en missie werken, voordoen bij de invoering van het onderwijs. De Regeering heeft in de memorie van antwoord (blz. 5 roneo) reeds verwezen naar een uitvoerig artikel van Dr. J. van Baal in het tijdschrift van het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, dat ik vooral in de aandacht van den heer Mochtar aanbeveel.

Wanneer men zich de beschavingsscholen als gewone scholen denkt, gaat men volkomen fout, want de arbeid, die de goeroes hier hebben te verrichten is buitengewoon moeilijk, omdat hij zeer ontmoedigend is. Bij deze primitieve bevolking is van dwang tot schoolgaan geen sprake. De kinderen zijn nog zoo weinig gewend aan orde en regel, aan het zich rustig neerzetten in de school, dat met dwang niets te bereiken valt en dat zelfs aanprijzing weinig helpt. Men moet allerlei hulpmiddelen toepassen om de kinderen ertoe te krijgen, naar school te gaan en om de ouders ertoe te brengen, hun kinderen voor een bepaalden tijd aan de school af te staan en om de kinderen in de school te houden. Ik verwijs hiervoor nogmaals naar het artikel van Dr. Van Baal. Men ondervindt voortdurend teleurstellingen. Daarom zijn humanistische onderwijsmotieven geen voldoende stimulans om dit onderwijs vol te houden. Hiervoor is bepaaldelijk noodzakelijk een dieper geestelijk beginsel, dat deze menschen in staat stelt vol te houden bij de uitvoering van deze weinig bemoedigende taak.

De menschen, die zich aan dezen arbeid geven, doen dat, omdat zij gehoorzaam zijn aan het bevel van hun Heiland: Gaat dan henen en predikt het Evangelie aan alle volkeren. Dit onderwijs — in wezen sociale arbeid — wordt door hen gegeven omdat het een middel is om bij de betrokken bevolking ingang te vinden. Deze gehoorzaamheid aan het zendingsbevel is de grondslag van dezen socialen arbeid op hoop tegen hoop. De op die gehoorzaamheid gegronde liefde tot God en den naaste — om ook den naaste de hoogste zegeningen Gods deelachtig te doen worden — stelt deze menschen in staat, alle moeilijkheden, teleurstellingen en ontberingen, ook in den onderwijsarbeid, die hen daar wachten, te dragen.

Dit geldt niet alleen voor de Nederlandsche, de Europeesche zendelingen, maar ook voor de goeroes, die hun welgeordende samenleving vaarwel zeggen, die hun familieverband tijdelijk verbreken om ginds in een voor hen volstrekt vreemde omgeving en temidden van vreemde volksstammen, wier taal zij niet machtig zijn en die zij zich eigen moeten maken, wier adat met hun Christelijke opvattingen niet strookt, vaak zelfs strijdt, om in gehoorzaamheid aan het zendingsbevel van hun Heiland het Evangelie te brengen. Dat geeft hun de kracht om dezen zeer moeilijken socialen arbeid met zijn teleurstellingen vol te houden.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Ik juich het ten zeerste toe, dat de Regeering besloten heeft, een meisjesnormaalschool te Makassar te openen. Voorzoover ik weet, heeft tevoren te Makassar een meisjesnormaalschool bestaan voor de opleiding van onderwijzeressen, niet alleen van meisjes van Makassaarschen en Boegineeschen, doch ook van anderen landaard. Naar ik meen te weten, heeft genoemde school reeds vruchten afgeworpen en zijn er reeds verscheidene onderwijzeressen van Makassaarschen en Boegineeschen landaard geplaatst. Ik weet niet hoeveel volksscholen en

(Smit.)

andere lagere Inlandsche scholen in Zuid-Celebes gebrek hebben aan onderwijskrachten. In Zuid-Celebes is reeds jaren geleden een crisis ten aanzien van het onderwijs aan den dag getreden, zoodat daar, naar ik hoorde, een groote behoefte bestaat aan de vorming van onderwijzers en vooral van onderwijzeressen.

Verder mag niet worden vergeten, dat er voor de Makassaarsche en Boegineesche meisjes vele bezwaren verbonden zijn aan het volgen van het onderwijs aan een normaalschool op Java. Deze bezwaren zijn ook van financieelen aard. Ik kan het dan ook niet anders dan toejuichen, dat de Regeering besloten heeft, een bedrag op de begrooting te brengen voor den bouw van een meisjesnormaalschool te Makassar.

Ik zou de Regeering zelfs in overweging willen geven, de meisjesnormaalschool te Blitar nog dit jaar naar Makassar over te brengen, door daartoe een daarvoor geschikt gebouw te huren, aangezien de drang tot het volgen van onderwijzeressenopleiding in de Makassaarsche en Boegineesche landen zeer groot is.

De opleiding te Makassar van meisjes tot onderwijzeres werd gestaakt in verband met het intreden van de crisis. Indien men echter het zielental van de Makassaarsche en Boegineesche bevolking in beschouwing neemt, blijkt, dat er zeker eenige millioenen menschen zijn, die behoefte hebben aan onderwijs. Dit onderwijs kan echter niet worden bevorderd ten gevolge van het gebrek aan onderwijskrachten.

Ik zal de Regeering dus gaarne in Haar voornemen, de meisjesnormaalschool van Blitar over te brengen naar Makassar, steunen en ik zou dit het liefst zoo spoedig mogelijk zien gebeuren, namelijk — zooals gezegd — nog dit jaar.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Door een drietal sprekers is erop aangedrongen het besluit der Regeering om het komende schooljaar op de middelbare scholen geen les in Duitsch te geven te herzien. Deze sprekers voerden daarvoor aan redenen van cultureelen aard, terwijl verder werd aangevoerd — zooals de heer Van Helsdingen heeft gedaan — dat de leerlingen door het niet geven van onderwijs in de Duitsche taal bij hun vervolgstudie ten opzichte van de leerlingen, die thans in Holland studeeren, gehandicapt zouden zijn.

Deze beide redenen zijn niet onjuist, maar wel is het m.i. evenzeer juist, dat thans het onderwijs in de Duitsche taal op de gevoelens van vele leerlingen en ook van vele ouders zoodanig zal werken, dat dit zelfs tot strubbelingen op de scholen zal kunnen leiden. Men kan dit onjuist of juist vinden, het is het constateeren van een duidelijk feit in de samenleving, dat m.i. niet voor tegenspraak vatbaar is. Iedere uiting van Duitschen geest is door de gewijzigde omstandigheden voor ons contrabande. Heeft ook de heer Zwart vanmorgen niet overduidelijk aangetoond, dat de taal de geest van het volk is, een cultuurbezit, een belangrijk bezit is? Maar het belangrijkste bezit is op het oogenblik een goede nationale geest en ik ben ervoor bevreesd, dat de goede nationale geest eronder zal lijden, wanneer het Duitsch weer op de middelbare scholen wordt ingevoerd. En daarom ben ik van meening, dat thans geen Duitsch op de scholen behoort te worden onderwezen.

Er is gezegd, dat dit besluit werd genomen in de emotievolle dagen na 10 Mei, doch dat deze maatregel thans in een ander licht is komen te staan.

Doch volgens mijn opvatting moet een besluit, dat genomen wordt onmiddellijk na 10 Mei, op dezelfde gronden als die, welk toen golden, thans worden gehandhaafd. Nu kan men ons wel vertellen, dat wij onmiddellijk na 10 Mei onze bezinning in dit opzicht verloren hadden. Neen, Mijnheer de Voorzitter! Toen zijn wij pas tot een goede bezinning gekomen en ik hoop, dat wij die bezinning zullen kunnen handhaven.

(Verboom.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne een drietal punten bespreken. In de eerste plaats de regeling, die op het oogenblik getroffen is voor de leerlingen van de K. W. III-school als een gevolg van het feit, dat op de gebouwen voor andere doeleinden beslag is gelegd. Men heeft van departementswege getracht to make the best of it en heeft een regeling getroffen, waarbij de leerlingen van de K.W. III-school, naar ik meen, enkele dagen in de week les zullen krijgen in het gebouw van de Carpentier Alting Stichting en enkele dagen in de gebouwen van de Christelijke H. B. S. Dit zal er in de praktijk toe leiden, dat naar men mij vertelde, de hoogste klassen op bepaalde dagen les zullen krijgen vanaf 7 uur des morgens tot kwart over twee 's middags, welke tijd dan verdeeld zal worden in negen lesuren van 45 minuten. Ik vraag mij nu af, of zelfs onder de huidige omstandigheden een dergelijke regeling wel verantwoord is te achten, daar men toch weet, dat in het algemeen in een klimaat als van Batavia het volgen van de lessen voor de kinderen zeer inspannend is. Dan komt mij een tijd, zooals ik heb genoemd, waarin men negenmaal van onderwerp verandert toch wel overmatig ruim voor. Ik zou dus willen vragen, ook namens de ouders, die hierbij betrokken zijn, of het niet mogelijk is tot een andere regeling te komen, die deze bezwaren zoo goed mogelijk ondervangt.

Mijnheer de Voorzitter! In de tweede plaats is in het afdeelingsverslag o.m. gesproken over de houding, die de Regeering zou aannemen tegenover de toelating van Duitsche kinderen op de verschillende typen van scholen. De Regeering wijdt daaraan in haar antwoord aandacht, doch dit antwoord acht ik niet erg bevredigend. De Regeering zegt n.l., dat de toelating ten deze afhankelijk moet worden gesteld van de eischen voor de handhaving van orde en rust op de scholen en ter adstructie voert Zij dan aan, dat deze gedragslijn werd aanvaard, omdat gebleken was, dat er onder de Duitsche kinderen zeer uiteenloopende gevallen voorkomen. Dan haalt de Regeering vervolgens het geval aan van de kinderen, van burgers, die in staatsrechtelijken zin als Duitschers te boek staan, doch die in werkelijkheid als Indische kinderen moeten worden aangemerkt, aangezien zij dikwijls al van geslacht op geslacht in Indië gevestigd zijn geweest en noch Duitsch voelen, noch Duitsch spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal een ieder duidelijk zijn, dat degenen, die het in het Afdeelingsverslag hierover hebben gesproken, niet doelden op deze groep kinderen, want het is een zuivere toevalligheid, dat deze kinderen nog als Duitschers te boek staan. Ook onze fractie zal gaarne elk streven steunen — wij hebben dat al eerder te kennen gegeven — om een einde te maken aan dezen onzekeren toestand met betrekking tot de nationaliteit, waarin verschillende personen in onze samenleving nog verkeeren. Dat men aan deze typisch Indische kinderen dezelfde rechten geeft als aan alle overige kinderen in deze samenleving, is volkomen begrijpelijk. Doch het gaat bij degenen, die deze opmerking in het Afdeelingsverslag maakten, alleen om de kinderen, die in elk opzicht als Duitsche kinderen zijn aan te merken. Het is mij bekend, dat ouders, die ik als zeer hoogstaande menschen beschouw en die altijd blijk hebben gegeven van grooten gemeenschapszin, er overwegende bezwaar tegen hebben om hun kinderen op een school te laten, waarop ook kinderen van Duitsche ouders zijn en dat is volkomen begrijpelijk, als men zich rekenschap geeft van de werkelijke situatie in dit opzicht.

Zoo kom ik vanzelf, om de zaak niet noodeloos te rekken, tot het derde punt dat hier hedenmorgen al door vele sprekers behandeld is, namelijk het Duitsch als leervak op de verschillende scholen.

Ik sluit mij, ook na wat er ten voordeele van het Duitsch is geopperd, nog steeds aan bij de Regeering. Ik voor mij geloof, dat het onder de huidige omstandigheden niet alleen gewenscht maar zelfs noodzakelijk is, dat de maatregel, die de Regeering genomen heeft, wordt bestendigd. Ik kan tenvolle de waardee-

(Verboom.)

ring deelen, die hier is geuit voor de groote Duitsche klassieken, zoowel op het gebied van de letteren als op dat van de muziek en misschien ook op het gebied van de filosofie, doch ik geloof, dat wij deze zaken moeten beschouwen vanuit dit oogenblik en ons er rekenschap van moeten geven, dat wij niet alleen in een oorlog gewikkeld zijn, maar in een oorlog, die een zeer bijzonder karakter draagt.

Onze strijd is niet alleen een strijd tegen gewapend geweld, onze strijd is vóór alles een strijd tegen een ideologie, die wij verfoeien.

(De heer Soangkoepon: Tegen de wetenschap.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon kan daarover een eigen meening hebben, maar onze strijd is naar mijn meening een strijd tegen een ideologie, die wij verfoeien, zooals ik al zeide. Wij strijden tegen een vijand, die alles dreigt te vernietigen wat ons dierbaar is, die daarvoor geen middelen schuwt en die zijn tegenstanders aan de gruwelijke folteringen der concentratiekampen blootstelt, die de edelste zonen van het Duitsche volk als honden heeft neergeschoten en op allerlei wijze met de vreeselijkste verschrikkingen heeft bedreigd en nog bedreigt. Dit is, om het kort te zeggen, de „opstand der horden", waarover in de afgeloopen jaren zooveel geschreven is. Als dat zoo is en als wij ons dan rekenschap geven van de methoden, die deze vijand ook verder volgt, als wij zien, dat het nationaal-socialistische regiem van het eerste oogenblik af niets anders heeft gedaan dan zorgen, dat het geheele maatschappelijk leven in dienst werd gesteld van dat nationaal-socialisme, dat alles werd doordrenkt, wetenschap, cultuur, kunst en zelfs godsdienst door dat nationaal-socialisme, dan zeg ik, dat hier sprake is van een apert gevaar, waartegen wij ons niet sterk genoeg kunnen wapenen.

Wie in dat opzicht nog mocht meenen, dat ik overdrijf, die zou ik de lezing willen aanbevelen van een boek als bijvoorbeeld dat van Eva Lipps: „What Hitler did to us". Hierin wordt zeer duidelijk beschreven hoe langzaam maar zeker het nationaal-socialisme zich meester heeft gemaakt van alle instellingen, die er op het gebied van cultuur bestonden, en van hen die deze instellingen van wetenschap dienden, wanneer die menschen er tenminste prijs op stelden om hun werk en hun leven van vroeger voort te zetten. Ieder die bezwaar had zich te leenen voor de hand- en spandiensten, die door het nationaal-socialisme werden gevraagd, die in dit opzicht zichzelf wilde blijven, werd zeer duidelijk te kennen gegeven, dat men met hem geen verdere bemoeienis wilde hebben in geen enkel opzicht, en men mocht zich nog gelukkig prijzen als men door de vlucht het leven er af bracht.

Met dergelijke tegenstanders hebben wij te maken. En nu kan men zeggen: Er zijn ook boeken van Duitsche emigranten in de Duitsche taal verschenen, en die boeken ademen een geheel anderen geest.

Inderdaad, en dat is zeer gelukkig, want het zou toch wel heel erg zijn, wanneer tegenover dat gif geen tegengif zou worden gesteld. Maar men kan deze boeken tenslotte óók lezen in het Fransch, het Engelsch en het Nederlandsch, waarbij nog komt, dat enkele van die boeken heelemaal niet in het Duitsch verschenen zijn. Het tweede boek van Rauschning verscheen het eerst in het Fransch onder den titel „Hitler me l'a dit" en een werk, dat op mij veel indruk heeft gemaakt, „The man who killed Hitler", is in Amerika uitgegeven en oorspronkelijk in het Engelsch verschenen.

Wanneer men op het oogenblik het Duitsch op onze middelbare scholen onderwijst is het gevaar groot, dat men op deze wijze vooral de nieuwe Duitsche literatuur op alle mogelijke gebied openstelt voor onze jeugd en ieder weet, welk een fascineerenden invloed er van deze lectuur uitgaat. Die boeken worden in een zeer smakelijken vorm uitgegeven, het gif wordt op een uiterst aangename wijze toegediend, maar gif blijft het en daartegen dienen we ons zoo goed mogelijk te wapenen. Nu kan men wijzen op de Duitsche klassieken, maar we weten toch allen, dat de tegenwoordige jeugd niet in de eerste, en misschien zelfs niet in de laatste plaats naar de Duitsche klassieken grijpt en dat zij zich daarmede alleen bezig zal houden voorzoover dat op de scholen geëischt wordt. Neen, de jeugd zal grijpen naar de moderne literatuur en die moderne literatuur is zonder uitzondering gif van het slag, dat we allen ten sterkste verfoeien en zoo krachtig mogelijk moeten bestrijden.

(Soangkoepon, Thamrin.)

Als dit zoo is, dan geloof ik, dat er in ieder geval op het oogenblik geen plaats voor het Duitsch is op onze scholen en dat we zeker niet moeten komen met een argument als dat van de concordantie, dat thans geen hout snijdt. Wat er na dezen oorlog zal gebeuren is een heel andere zaak, wij hopen, dat deze ideologie dan zal zijn uitgeroeid en dat we dan zullen hebben te maken met een ander Duitsch volk dan op het oogenblik het geval is. Maar zoolang deze strijd nog niet beslist is, bestaat er geen aanleiding, onzen vijand nog verder te versterken, door onze kinderen op school de Duitsche taal te laten leeren.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Daar ik mij in principe met den opzet van deze aanvullende begrooting kan vereenigen, zou er voor mij geen aanleiding zijn, hierbij het woord te voeren. Maar het debat over het al dan niet handhaven van de Duitsche taal op den lesrooster der middelbare scholen heeft ook mij uit mijn tent gelokt.

De taal, Mijnheer de Voorzitter, maakt een integreerend deel uit van de wetenschap, het is een middel om aan de menschelijke gedachten vorm en uiting te geven. De Duitsche taal, en elke andere taal, staat los van oorlog of oorlogstoestand en daarom mag deze geen factor vormen in de inrichting van het onderwijs. Het moge dan juist zijn, dat wij geen van allen Hitler en de zijnen in hun ideeën kunnen volgen, dit behoeft niet te leiden tot het negeeren van de Duitsche wetenschap. In wezen is deze oorlog zeer zeker het werk van Hitler en zijn volgelingen, maar met de Duitsche taal als zoodanig heeft dit niet van doen. Een ieder zal moeten erkennen, dat de Duitsche taal toegang geeft tot de bestudeering van verschillende wetenschappelijke onderwerpen en waar de wetenschap neutraal terrein is, mag daaraan mijns inziens niet tekort worden gedaan.

Het zou voorts te betreuren zijn, indien straks in Nederland, de Duitschers dezelfde gedragslijn zouden volgen als hier wordt voorgestaan en bijwijze van represaille het onderwijs in de Nederlandsche taal op de scholen in Nederland zou worden gesupprimeerd. Ik voor mij heb er geen bezwaar tegen, indien het Duitsch van onze middelbare onderwijsinrichtingen wordt geweerd en door een ander vak vervangen, al kan ik daar op het oogenblik de gevolgen niet van overzien. Ook hieraan dient de Regeering intusschen Haar volle aandacht te schenken.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou bij dit onderwerp slechts een enkele vraag willen stellen.

Mij is ter oore gekomen, dat verschillende leerlingen geen toelating kunnen krijgen tot de technische scholen — ik denk hierbij in het bijzonder aan de K. W. S. te Batavia en de K. E. S. te Soerabaja — hoewel deze candidaten het toelatingsexamen voor die scholen met goed gevolg hebben afgelegd.

Ik stel deze vraag, omdat, wanneer mijn inlichtingen juist zijn, vele ouders en leerlingen daardoor ernstig gedupeerd zijn en ik zou in dit geval de Regeering willen vragen, of Zij bereid is hiertegen maatregelen te nemen bijv. door het vormen van parallelklassen.

Ook is mij medegedeeld, dat vele leerlingen afgewezen zijn voor de Europeesche ambachtsschool, eveneens wegens plaatsgebrek. Derhalve zou ik gaarne van de Regeering ver-

(Sosrohadikoesoemo, Blaauw.)

nemen, hoeveel leerlingen wegens plaatsgebrek niet tot de Europeesche en andere ambachtsscholen toegelaten zijn. Het komt mij voor, dat waar men juist behoefte heeft aan skilled labour juist de noodige uitbreiding aan het technisch onderwijs gegeven moet worden.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts een enkele vraag wensch ik bij de behandeling van dit onderwerp te stellen.

Met verwijzing naar het slot van de op 15 Juni j.l. gehouden Landvoogdelijke rede, waar Z. Exc. de Gouverneur-Generaal als de visie van de Regeering bekendstelde, dat zonder cultureele en economische volksverheffing het niet mogelijk is een gemeenschap op te bouwen, die een sterke weermacht kan dragen, vraag ik de Regeering, of Zij bereid is bij de beantwoording van de sprekers in eersten termijn den Volksraad mede te deelen, hoeveel nieuwe Volksscholen resp. in de provincies West-, Midden- en Oost-Java straks bij den aanvang van den nieuwen cursus zullen worden geopend.

Ik wil uiteraard aannemen, dat de behartigingswaardige woorden van Z. Exc. den Gouverneur-Generaal weerklank zullen hebben gevonden bij de besturen van provincies en regentschappen, maar mocht zulks onverhoopt niet het geval zijn, dan veroorloof ik mij de vrijheid de Regeering te verzoeken deze besturen op hun plicht te wijzen, dat de verzorging van het volksonderwijs niet mag worden verwaarloosd ...

(De heer Iskandar Dinata: En de kosten?)

... en dat niet slechts aan de uitbreiding, maar ook aan de verdieping van het volksonderwijs moet worden gewerkt.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! In den loop van den morgen is een vraagpunt in het brandpunt van de belangstelling gekomen, waaraan ook ik enkele woorden zou willen wijden. Dat is het Duitsch op de middelbare scholen.

Mijn geacht medelid, de heer Kan, heeft dit vraagpunt ingeleid; mijn geacht medelid, de heer Kerstens, heeft daarin een vorm van grasmaaien en spitsafbijten gezien, maar hij heeft niettemin het betoog voortgezet en tot den Volksraad den oproep gericht om zich bij zijn betoog aan te sluiten teneinde de Regeering er van te overtuigen, dat de Regeering in dit opzicht onjuist is geweest, zoodat te dezen aanzien een wijziging in het regeeringsinzicht moet worden gebracht.

Nu is op den oproep van den heer Kerstens, als ik goed geteld heb, slechts één goede geest opgestaan, doch, en dat zal de heer Kerstens misschien minder aangenaam vinden, eenige kwade geesten. Maar, als men een dergelijken oproep doet .....

(De heer Kerstens: Moet men het risico dragen.)

Inderdaad en bij de verschillende kwade geesten zal zich wederom één aansluiten in den vorm van mij.

(De heer Kerstens: Dat is de kwaadste van allen.)

Meestal is het venijn in den staart, maar ik geloof, dat het venijn niet zoozeer in mij ligt als in de constellatie en de beteekenis van mijn groep in deze zaal en de houding, die zij tegenover dit vraagpunt inneemt.

Waar mijn geacht medelid, de heer Kerstens, den Volksraad min of meer tot een verzet heeft opgeroepen tegen het standpunt der Regeering...

(De heer Kerstens: „Verzet" is wat sterk uitgedrukt. Het is slechts verschil van inzicht.)

.....schaart mijn fractie zich in deze volkomen achter de Regeering.

Mijn geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, heeft er zooeven op gewezen, dat de Regeering waarschijnlijk oorspronkelijk een ander idee had, maar dat Zij naar aanleiding van den aandrang van en de overtuiging door de maatschappij tot een ander inzicht is gekomen. De heer C. C. van Helsdingen heeft daarin een moreele nederlaag van de Regeering gezien. In tegenstelling met den heer C. C. van Helsdingen zien wij

(Roep, Voorzitter, Kasimo.)

daarin een zelfoverwinning van de Regeering en als zoodanig zeer te loven en wij zullen Haar van harte daarin stijven.

De gronden, waarop onze fractie die meening baseert, behoef ik na de uitgebreide betoogen van de heeren De Villeneuve, Verboom, Iskandar Dinata en Smit — ik hoop, dat ik er geen vergeten heb — niet te herhalen. Op deze argumenten zal ik dus, ter bekorting, niet ingaan. Ik zou alleen de interruptie, die mijn geacht mede- en fractielid, de heer De Boer, geplaatst heeft bij de rede van den heer Kerstens willen voortzetten, de interruptie nl. om de lesuren die vrijgekomen zijn door het niet les geven in het Duitsch geheel of gedeeltelijk te bestemmen voor les in de Inheemsche talen en de Inheemsche cultuur. Met mijn geacht medelid, den heer C. C. van Helsdingen, kan ik op het oogenblik niet aangeven, wat op het oogenblik het beste is, of men zich in deze zal moeten bepalen tot het Maleisch of tot eenige andere Inheemsche taal. Ik zou in deze het departement van Onderwijs volkomen vrijheid willen geven.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou slechts een korte verklaring willen afleggen. De voor- en nadeelen van het onderwijs in de Duitsche taal overwegende, meent mijn fractie, dat het beter is, het besluit van de Regeering voorshands te handhaven.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over deze aanvullende begrooting in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, Donderdag a.s. te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn Donderdag a.s. plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van de negende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **31**.)

Verlangt één van de leden hierover het woord? Zoo neen, dan is de beraadslaging over deze aanvullende begrooting gesloten.

De vergadering wordt te 11.20 uur v.m. geschorst en te 11.49 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot verhooging van den tabaksaccijns en tot het scheppen van de mogelijkheid om af te wijken van eenige bepalingen der Tabaksaccijns-ordonnantie in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden. (Ond. **34**.)

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord betreffende het voorliggende ontwerp is naar aanleiding van een verzoek in het afdeelingsverslag een opgave verstrekt nopens de aantallen vergunningen voor tabaksfabrieken in de jaren 1934 tot 1940. Zoo bedroeg het aantal op 1 Januari 1934 maar eventjes 2335 om op 1 Januari 1940 te slinken tot 561.

De vermindering bedroeg dus ruim 80%.

Nu geef ik hetgeen in de memorie van antwoord wordt verklaard, nl. dat in den beginne bedrijfsvergunningen zijn verleend aan vele personen, die daarvan nooit gebruik hebben gemaakt, tot op zekere hoogte toe.

(De Villeneuve.)

Doch aan den anderen kant zal de opsteller van bedoeld stuk toch zeker niet willen ontkennen, dat de personen, aan wie een vergunning is verstrekt zich vóór de invoering van den tabaksaccijns bij wijze van huisvlijt dan wel klein-nijverheid hebben bezig gehouden met het vervaardigen van strootjes en op die manier wat hebben verdiend. Want wat zou anders de reden zijn geweest tot het indienen van verzoeken tot het verkrijgen van bedoelde vergunning?

Ook zal men niet kunnen volhouden, dat de vermindering van het aantal vergunningen, welke in 6 jaren — als gezegd — ruim 80% bedroeg, uitsluitend vergunningen betreft, voor de aanvraag waarvan feitelijk geen aanleiding bestond. Hoe men de zaak ook wendt of keert, de invoering van den tabaksaccijns heeft er toe mede gewerkt, dat vele huisvlijt- of kleinnijverheids-bedrijfjes, die zich indertijd hebben beziggehouden met de vervaardiging van strootjes, er het bijltje bij hebben neergelegd. Trouwens dit wordt ook min of meer toegegeven in de memorie van antwoord, waarin wordt verklaard, dat de industrie zich meer is gaan concentreeren op grootere bedrijven.

Doch ook al neemt men aan, dat hiervan in totaal geen vermindering van werkgelegenheid het gevolg is geweest en dat vele groote bedrijven in de strootjes-industrie hun product in huisarbeid laten vervaardigen, het feit, dat zoovele huisvlijt- en klein-nijverheidsbedrijfjes het veld hebben moeten ruimen, is mijns inziens te betreuren. Ik ben van meening, dat de bevordering van de huisvlijt- en kleinnijverheid van het allergrootste belang is voor de economische ontwikkeling van deze landen en vooral van Java. En ik bevind mij in dit opzicht in goed gezelschap. Want op de afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken is men dezelfde meening toegedaan. Dit blijkt uit de groote zorg, welke genoemde afdeeling besteedt aan de bevordering van de huisvlijt en de klein-industrie hier te lande. Maar terwijl een overheidstak dit doet, treft en handhaaft een ander deel van dezelfde overheid een fiscalen maatregel, waardoor de vruchtbaarheid van den arbeid van eerstgenoemden overheidstak in bepaalde gevallen vrijwel illusoir wordt gemaakt. Nogmaals wil ik verklaren, dat ik dezen gang van zaken zeer betreur.

Mijnheer de Voorzitter! Ik besef, dat de Regeering voorloopig de inkomsten uit den tabaksaccijns niet kan missen. Vooralsnog wil ik dan ook geen bezwaar maken tegen de handhaving van den tabaksaccijns en ook niet tegen de voorgestelde verhooging daarvan. Ik zou slechts aan de Regeering willen vragen, voortaan bij het treffen van fiscale maatregelen voorzichtiger te werk te gaan dan is geschied en datgene te vermijden, wat de ontwikkeling van de huisvlijt en klein-industrie sterk belemmert. Ook zou ik de Regeering willen verzoeken, indien mogelijk uit te zien naar andere wegen ter verkrijging van de inkomsten, welke nu voortvloeien uit den tabaksaccijns, maar dan zonder de funeste gevolgen welke laatstgenoemde heffing voor de huisvlijt- en klein-industrie tot dusverre heeft gehad.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in zekeren zin een aanvulling willen geven op het betoog van ons geacht medelid, den heer Kasimo, waar dit geachte lid het zooeven heeft gehad over de moeilijkheden, die de strootjesindustrie zou ondervinden. Ik zou er t.a.v. dit punt op willen wijzen, dat door de ongelijke verhoogingen t.a.v. sigaretten en gekorven tabak eenerzijds en de overige producten — in het bijzonder sigaren en strootjes — anderzijds, de verhouding, die op het oogenblik ten deze bestaat, uit elkaar wordt gehaald.

Daarmede bedoel ik dan in het bijzonder het nadeel, dat in deze de sigarenindustrie dreigt.

Wanneer wij de statistiek bezien, die in de memorie van toelichting voorkomt, blijkt bij een vergelijking van de cijfers voor 1933 met die van 1939, dat alle productenprijzen een vooruitgang vertoonen, behoudens de detailwaarde van de sigaren, die in 1939, vergeleken bij 1933, een teruggang vertoont.

(Yo Heng Kam.)

In het Economisch Weekblad van 14 Juni j.l. treft men een heel interessante grafiek aan, zoomede een artikel over deze materie, waaruit blijkt, dat de sigarenfabricage terugloopt.

Wanneer men nu den accijns op sigaretten en gekorven tabak met 1/3 verhoogt en daarentegen den accijns op de overige producten, in het bijzonder van sigaren, met de helft, dan wordt die verhouding nog ongunstiger en komt de sigarenindustrie, die hier toch een toenemend belang behoort te vertegenwoordigen, nog meer in het nadeel.

Ik zou er dan ook bij de Regeering op willen aandringen na te gaan of het niet mogelijk is, de verhouding, die op het oogenblik tusschen de diverse soorten van deze rookartikelen bestaat, te handhaven. Ik zeg dit, omdat het wel van algemeene bekendheid is, dat de tabakscultuur hier te lande zeer moeilijke tijden doormaakt. Ik denk hierbij aan de Besoeki-, de Vorstenlanden- en zeker ook aan de Delitabak. Hoe grooter het debiet voor de producten van dit landbouwbedrijf is, hoe meer, naar het mij voorkomt, de economie van dit land gebaat wordt.

Hoe gemakkelijker wij dus de afzetmogelijkheden van die producten maken, hoe meer baat de totale welvaart van Nederlandsch-Indië daarbij zal vinden. Dit geldt dus niet alleen een industrie-belang; naar het mij voorkomt gaat het verder en strekt het zich ook uit tot den landbouw.

Hoewel ik tegen de verhooging op zichzelf onder de huidige omstandigheden zeer zeker geen bezwaar zou willen maken, zoo wil ik toch met aandrang aan de Regeering vragen, de bestaande verhoudingen te bewaren en die niet te wijzigen ten nadeele van de sigarenindustrie en alles wat daarachter staat, aangezien de tabak toch al zeer moeilijke tijden doormaakt.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik was aanvankelijk niet van plan het woord bij dit onderwerp te voeren. Ik had willen volstaan met zonder meer voor het regeeringsontwerp te stemmen. Nu evenwel de heer De Villeneuve hier met enkele woorden gesproken heeft over de ongelijkheid in de verhouding ten aanzien van de heffingen, wil ik de mij geboden gelegenheid om hier het woord te voeren, benutten door mij geheel bij hem aan te sluiten.

Er bestaat hier een soort van ongelijkheid in de verhoudingen. Hierdoor drukt de verhooging met 10% op de strootjes en 10% op den accijns niet in gelijke mate. Het is zooals de heer De Villeneuve gezegd heeft, de verhooging van de 10% op de strootjes is in wezen een verhooging met 50%, terwijl in het andere geval, de verhooging van den accijns, een verhooging beteekent met 35%. De verhouding is hierdoor dus verstoord.

Ik sluit mij dan ook volgaarne aan bij de vraag van den heer De Villeneuve om deze ongelijkheid weer ongedaan te maken en deze beide producten in een dergelijke verhouding te treffen.

Ik heb in het begin van mijn rede al gezegd, dat ik had willen volstaan met zonder meer vóór het ontwerp te stemmen. Ik heb meermalen het woord gevoerd als de tabaksaccijns in behandeling was en ik heb daarbij steeds blijk gegeven van mijn in dezen van die der Regeering afwijkende meening. Maar ditmaal wil ik de Regeering steunen, wat de verhooging aangaat, met uitzondering van hetgeen ik zooeven gezegd heb inzake de ongelijkheid in de heffing.

Als ik dit doe, dan doe ik dat natuurlijk namens mijn fractiegenooten, doch ook namens den door mij hier vertegenwoordigden Bond van Strootjes-fabrikanten in Oost-Java, die, hoewel beseffend, dat deze accijnsverhooging voor de betrokkenen zeer zwaar is, gaarne wil medewerken aan deze versterking der landsmiddelen, daar men ook aan die zijde inziet, dat versterking der landsmiddelen in deze bijzondere tijdsomstandigheden zeer noodzakelijk is.

(Directeur van Financiën.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, dadelijk te antwoorden?

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

Ik moge beginnen, met de erkentelijkheid van de Regeering uit te spreken voor het feit dat de drie geachte leden, die over dit onderwerp het woord hebben gevoerd, zich met deze accijnsverhoogingen tenslotte hebben kunnen vereenigen. Inderdaad, de nood van het Land eischt, dat ook dit middel te baat wordt genomen en dat van een genotmiddel als tenslotte tot op groote hoogte het rooken van tabaksproducten is, ook een bepaalde hoogere heffing wordt geëischt in deze zoo benarde tijden.

De heer Kasimo heeft zonder twijfel gelijk wanneer hij zegt, dat het aantal vergunningen van 1 Januari 1934 tot 1 Januari 1940 is teruggeloopen van 2335 tot 561, maar hierin komt goeddeels de concentratie van het bedrijf tot uiting. Aan den anderen kant dient dit geachte lid niet uit het oog te verliezen dat, gelijk ook in de memorie van antwoord werd opgemerkt, de omvang van deze bedrijven zooveel grooter geworden is, omdat het aantal handwerksigaretten en het aantal strootjes in die jaren enorm is toegenomen. Het gaat hier tenslotte om een handwerk-industrie en men mag toch wel aannemen, dat het aantal sigaretten en strootjes, dat per werkman met de hand wordt vervaardigd, van 1934 tot 1940 niet of slechts in geringe mate zal zijn toegenomen.

De detailwaarde van de hoeveelheid strootjes, die in 1933 *f* 13,8 millioen bedroeg, was in 1939 gestegen tot bijna *f* 19 millioen; voor de handwerksigaretten, waarover de Regeering alleen van 1936 af gegevens ter beschikking staan, bedroeg de detailwaarde in dat jaar *f* 6,3 millioen, en in 1939 *f* 11,1 millioen. Wanneer we voor beide producten de cijfers voor de jaren 1936 en 1939 met elkander vergelijken, dan is de totale detailwaarde van dit product, dat dus volkomen in handwerk wordt vervaardigd, gestegen van ongeveer *f* 19,8 millioen tot *f* 30 millioen. Wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat er in den tusschentijd ook prijsdaling heeft plaats gehad, blijkt toch wel, dat het aantal handwerkers in deze industrie niet alleen niet is gedaald, doch integendeel zeer sterk moet zijn gestegen, zoodat de bedrijfsconcentratie ongetwijfeld voornamelijk een gevolg is van economische factoren, die tenslotte in den geheelen gang van onze economische ontwikkeling zijn gelegen, en niet mogen worden geweten aan de invoering van den tabaksaccijns.

Op de opmerking, dat de afdeeling Nijverheid van het Departement van Economische Zaken de bevordering van de klein-industrie in haar wapen voert, en door den accijns de fiscus maatregelen treft die daar tegen in gaan, moge ik het geachte lid antwoorden, dat de verhooging van den accijns in overleg en volle overeenstemming met het Departement van Economische Zaken heeft plaats gevonden.

Wat de sigaren-industrie betreft hebben ongetwijfeld de heeren De Villeneuve en Yo Heng Kam gelijk, wanneer zij zeggen dat ook daar, wanneer men het relatief ziet, een zekere tegenstelling bestaat tusschen de verhooging voor de strootjes en sigaren eenerzijds en de sigaretten en gekorven tabak anderzijds. De groote moeilijkheid is hier, de verhouding, die bestond, te handhaven. Als men uitgaat van de 10% verhooging voor de sigaretten en gekorven tabak,

(De Villeneuve, Directeur van Financiën.)

waardoor de accijns op 40% komt en men neemt daarvan 2/3, komt men op rond 27% voor de strootjes en sigaren. Dit scheelt heel weinig met de 30%, die de Regeering voorstelt.

De Regeering meent dus niet, dat het nadeel, dat deze categorieën van tabaksartikelen zal ondervinden, zoodanig is, dat verdere maatregelen zullen moeten worden genomen. Aan den anderen kant wil ik dezen leden gaarne toezeggen, dat, wanneer, zooals reeds is toegezegd, de Regeering met nadere gegevens komt omtrent de ontwikkeling, ook dit punt de aandacht zal hebben.

Ik meen hiermede te kunnen volstaan, Mijnheer de Voorzitter!

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Een enkel woord. Het spijt mij, dat de Regeering op de suggestie, welke ik zooeven gedaan heb, nog niet kan ingaan. Het spijt mij ook daarom, omdat de geachte Regeeringsgemachtigde zooeven sprak over de relatieve cijfers, maar dat geldt toch zeker voor de sigaren, want juist de absolute cijfers, in de memorie van toelichting genoemd, wijzen erop, dat het sigarenverbruik sinds 1933 vergeleken met 1939, een vermindering heeft ondergaan.

Mijn vrees is nu juist, dat voor dezen tak van de tabaksindustrie, die toch reeds blijkens de door de Regeering overgelegde cijfers in een moeilijke positie verkeert, een moeilijke positie, wanneer men ziet, dat terwijl de andere takken van dit bedrijf een vooruitgang vertoonen, deze tak een achteruitgang aanwijst, door de voorgenomen maatregelen in een nog moeiljker parket zal komen te verkeeren.

Intusschen heb ik met waardeering van den geachten Regeeringsgemachtigde vernomen, dat dit een onderwerp van nadere studie zal uitmaken. Ik mag er dan ook wel met klem op aandringen, dat in het bijzonder met de positie van de sigaren bij de verdere studie ten volle rekening zal worden gehouden.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Nog een enkel woord naar aanleiding van den tweeden termijn van den heer De Villeneuve. Ongetwijfeld vertoont het sigarenverbruik een achteruitgang. De gegevens daaromtrent zijn niet geheel duidelijk, maar wijzen toch sterk in twee richtingen, in de eerste plaats ziet men het vervangen van de duurdere sigaar en met name van de duurdere importsigaar door goedkoopere sigaren, die in het land vervaardigd worden en de cigarillos en in de tweede plaats den algemeenen tendenz, die practisch in alle landen aanwezig is, om de sigaar door de sigaret te vervangen.

Dat zijn de beide boosdoeners, die, naar ik meen, het sigarenverbruik hier te lande, althans naar de accijnscijfers te oordeelen, hebben doen afnemen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Zoo dadelijk zal U de nieuwe rooster worden aangeboden, waaruit U zal blijken, dat wij morgen geen vergadering behoeven te houden, maar Donderdag bijeenkomen voor de afhandeling van de aanvullende begrootingen van Onderwijs en Verkeer en Waterstaat (Ond. **31**).

De vergadering wordt te 12.09 uur n.m. gesloten.

15de VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 25 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **31**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 40 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Soangkoepon, Soekawati, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Djajadiningrat.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Bericht van den heer Sosrohadikoesoemo, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsstukken:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 18 Juli 1940 No. 16 ter aanbieding van een ontwerp-ordonnantie tot wijziging en aanvulling van de rubber-ordonnantie 1939 (Ond. **39**).

De stukken zijn gedrukt en rondgedeeld.

2. Telegram van den 1sten Gouvernements Secretaris, houdende mededeeling, dat voor de behandeling van Ond. **15** de Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken mede is aangewezen als Regeeringsgemachtigde.

3. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 20 Juli 1940 No. 1404/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1940 is vastgesteld (Ond. **33**).

De sub 2 en 3 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. Besluit van het militair gezag van 19 Juli 1940 No. 26/P.G. houdende verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Bandoeng verschijnende weekblad „De Phoenix" voor den duur van vier weken.

Wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

D. De volgende verslagen:

1. Notulen van de openbare vergaderingen van den Minangkabauraad en jaarverslagen van de afdeeling openbare werken en van den dienst der volksgezondheid van de groepsgemeenschap Minangkabau over 1939.

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

2. Verslag over het exploitatiejaar 1939 van de Bankatinwinning.

3. Verslag van 's Lands steenkolenmijnen over 1939.

4. Jaarverslag 1939 van de Ned.-Indische vereeniging van importeurs-groothandelaren.

De verslagen worden opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **34**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens het antwoord der Regeering uit te spreken, op hetgeen in eersten termijn naar aanleiding van deze aanvullende onderwijsbegrooting naar voren is gebracht, moge ik persoonlijk mijn oprechten dank betuigen voor het zeer gewaardeerde woord van welkom, dat U, Mijnheer de Voorzitter, tot mij richtte. Deze dankbetuiging moge ook gelden voor de geachte leden, de heeren Soekawati, Iskandar Dinata en C. C. van Helsdingen, die zich bij Uw welkomstwoord uitdrukkelijk hebben aangesloten en voor den geheelen Raad, die teekenen van instemming daarmede heeft gegeven.

Het heeft der Regeering voldoening geschonken, Mijnheer de Voorzitter, dat Haar politiek ten aanzien van het onderwijs, zooals die uit deze aanvullende begrooting blijkt, bij zoo vele van de geachte leden — ik noem de heeren Mogot, Mussert, Lapian, Mochtar, Soekawati en Iskandar Dinata — bijval heeft gevonden.

Dat die politiek in deze aanvullende begrooting nog niet is kunnen tot uitdrukking komen door de opening van een grooter aantal scholen, betreurt ook de Regeering. Zooals reeds in de memorie van antwoord is uiteen gezet, stelt de Regeering zich voor, bij de hoofdbegrooting voor het jaar 1941 een plan voor een systematische uitbreiding van het volksonderwijs aan het oordeel van den Raad te onderwerpen.

De Regeering waardeert het dan ook, dat de geachte leden, de heeren Mochtar en Iskandar Dinata te kennen hebben gegeven hun oordeel terzake te willen opschorten tot zij van evenbedoelde voorstellen kennis zullen hebben genomen.

De heer Mogot kan ik echter al dadelijk geruststellen door hem te verzekeren, dat het inderdaad in de bedoeling ligt de volksscholen, waarvan in de memorie van antwoord sprake was, bij den aanvang van het nieuwe schooljaar te openen.

Naar aanleiding van de beschouwingen, die het geachte lid, de heer Mussert, aan het volksonderwijs heeft gewijd, wil ik in de eerste plaats opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat het departement van Onderwijs en Eeredienst via de inspecteerende ambtenaren uiteraard wel wordt ingelicht, wat de plannen der autonome ressorten zijn ten aanzien van de uitbreiding van het onderwijs, maar dat het ressort zelf de verantwoording draagt voor de wijze waarop het de beschikbare fondsen over verschillende objecten verdeelen wil. Dit immers is juist het kenmerkende van hun autonomie, dat zij dit op eigen verantwoordelijkheid moeten beslissen.

Ten aanzien van hetgeen dit geachte lid met betrekking tot de landstreken in het midden heeft gebracht, geef ik, Mijnheer de Voorzitter, gaarne toe, dat hier de zaken in staatsrechtelijken zin principieel anders liggen dan met betrekking tot de autonome ressorten het geval is.

In technisch-financieel opzicht is het verschil echter niet zoo groot, omdat ook hier sprake is van een vaste financieele

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
verhouding tusschen de betrokken landstreek en het Land in het algemeen. Ook hier zijn vaste inkomsten en uitgaven, die zooveel mogelijk met elkaar in evenwicht behooren te zijn. De Regeering geeft evenwel volmondig toe, dat dit in verschillende opzichten tot ongewenschte gevolgen kan leiden en dat met name ook de uitbreiding van het volksonderwijs hierdoor in het gedrang kan komen. Dit is dan ook een van de voornaamste drijfveeren geweest bij het opstellen van de plannen, waarvan ik zooeven sprak. Ten behoeve van een systematische en krachtdadige uitbreiding van het volksonderwijs zal dan een doorbreking moeten plaats hebben van de vaste financieele verhouding, welke zoowel betrekking heeft op de autonome ressorten als op de zelfbesturen en de gebieden met landstreekbegrootingen. Ik hoop hiermede den heer Mussert de positieve geruststelling te hebben gegeven, waarom dit geachte lid verzocht.

Het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo, heeft de Regeering de vraag gesteld, hoeveel nieuwe volksscholen bij den aanvang van den nieuwen cursus zullen worden geopend, respectievelijk in de provincies West-, Midden- en Oost-Java.

Voor de drie genoemde provincies, Mijnheer de Voorzitter, bedraagt dit aantal onderscheidenlijk 25, vermoedelijk 0 en 21.

In de zeer moeilijke tijden, die wij doormaken, is het voor de autonome ressorten niet altijd gemakkelijk op het gebied van de uitbreiding van het volksonderwijs te doen wat zij gaarne zouden willen doen en wat, ook naar het oordeel der Regeering, gewenscht is. De Regeering vertrouwt echter, Mijnheer de Voorzitter, dat door de maatregelen, waartoe Zij de noodige voorstellen zal doen, deze moeilijkheden zullen kunnen worden overwonnen.

Over de jongensnormaalschool te Makassar hebben de geachte leden, de heeren Mochtar en Nalaprana, het woord gevoerd. Naar aanleiding van hetgeen de heer Mochtar in het midden heeft gebracht, zou ik, Mijnheer de Voorzitter, gaarne het volgende willen opmerken.

Er is inderdaad eenige reden voor de verbazing, waaraan dit geachte lid uitdrukking heeft gegeven. Aanvankelijk lag het niet in de bedoeling op de normaalschool te Makassar een proef te nemen met een tweejarige opleiding. Het voornemen was met deze proef een aanvang te maken bij eèn nieuw te openen school in Jogjakarta. Toen echter in Mei plotseling op vele punten bezuiniging van overheidsuitgaven een onafwijsbare eisch bleek, werd omgezien naar middelen, die eenerzijds het mogelijk zouden maken, deze uitgaven te beperken, terwijl zij aan den anderen kant toch de noodige uitbreiding van het onderwijs niet zouden beletten.

Een dezer middelen was het besluit, in Makassar een aanvang te maken met een tweejarige opleiding per 1 Augustus van dit jaar, instede van voort te gaan met de vierjarige opleiding zooals tot op dat oogenblik de bedoeling was geweest. Ik wil hier dadelijk vermelden, Mijnheer de Voorzitter, dat de inspecteurs van het Inlandsch onderwijs vrijwel zonder uitzondering zich warme voorstanders hebben betoond van het plan, om met deze nieuwe opleiding een proef te nemen; ik geloof dus wel te mogen verzekeren, dat de belangen van het onderwijs zich tegen dit experiment allerminst verzetten.

De vrees van het geachte lid, den heer Mochtar, dat de abituriënten dezer nieuwe opleiding in schoolsche kennis achter zullen staan bij de tegenwoordige normalisten, kan de Regeering dan ook niet deelen. Ik zou het geachte lid er in dit verband op willen wijzen, dat de volksonderwijzers, aangewezen om deze nieuwe opleiding te volgen, allen afkomstig zijn van de gereorganiseerde cursussen voor volksonderwijzers en dus aanmerkelijk beter onderwijs hebben gehad dan degenen, die vroeger voor dit beroep werden opgeleid. Bovendien zijn de aangewezen candidaten door de betrokken inspecteerende ambtenaren met zorg uitgekozen, zoodat naar deskundig oordeel geen vrees behoeft te bestaan, dat zij na een tweejarige normaalschool-opleiding niet over dezelfde schoolsche kennis zouden beschikken als de tegenwoordige normalisten.

Voor eenige zorg ten aanzien van het peil van het vervolgonderwijs is dan ook — naar de stellige overtuiging van de Regeering — geen reden.

Ik kan hieraan nog toevoegen, dat aan de tweejarige normaalschool les zal worden gegeven door H. I. K.-ers of H.K.S.-ers, terwijl, evenals thans bij de vierjarige opleiding het geval is, een volledig bevoegde Europeesche kracht als directeur met de leiding belast blijft.

Mocht evenwel in de practijk blijken, dat deze nieuwe opleiding niet aan de gestelde verwachtingen beantwoordt, dan zal de Regeering uiteraard weder tot de vierjarige opleiding terugkeeren. Het betreft hier immers een proef; geenszins mag in het nemen hiervan een principieele beslissing van de Regeering worden gezien om over de geheele lijn de vierjarige normaalschool prijs te geven. Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, wat de meisjesnormaalscholen betreft, is de Regeering zelfs niet van zins met de tweejarige scholen een proef te nemen, omdat Zij in verband met het onderwijs in huishoudelijke vakken voor meisjesnormalisten een vierjarige internaatsopleiding onmisbaar acht.

De Regeering moet uiteraard toegeven, — dit naar aanleiding van hetgeen het geachte lid, de heer Nalaprana heeft opgemerkt — dat de proefneming met de tweejarige opleiding een aantal volksonderwijzers aan de volksschool ontrekt. Daarom neemt Zij deze proef op bescheiden schaal. Zij moet echter opmerken, dat de cursussen tot opleiding van volksonderwijzers ook in Borneo en de Groote Oost doorgaan en dat er zelfs nieuwe worden geopend. Verder moet hierbij worden bedacht, dat een van de beweegredenen, die gewicht in de schaal hebben gelegd bij het besluit om de proefneming met een 2-jarige normalisten-opleiding in Makassar te beginnen, is geweest de groote behoefte van de Groote Oost en Borneo aan bevoegde leerkrachten voor de vervolgscholen.

Dank zij de nieuwe opleiding komen dan reeds in 1942 degenen, die dit jaar hun opleiding aanvangen, voor de school beschikbaar, terwijl een vierjarige opleiding eerst twee jaar later de eerste abituriënten zou afleveren. Op deze gronden meent de Regeering, dat de tweejarig opleiding te Makassar geheel gerechtvaardigd is, Mijnheer de Voorzitter, en Zij kan dan ook niet voldoen aan den wensch van het geachte lid, den heer Nalaprana, om op 1 Augustus a.s. alsnog een eerste klasse van de vierjarige opleiding in het leven te roepen.

Over de meisjesnormaalschool, die thans nog te Blitar is ondergebracht, doch met ingang van 1 Augustus 1941 naar Makassar zal worden overplaatst, hebben de geachte leden, de heeren Mogot, Lapian, Soekawati en Mapoedji het woord gevoerd.

De meisjesnormaalschool ten behoeve van de Groote Oost en van Borneo, Mijnheer de Voorzitter, werd in 1938 heropend, doch uit bezuinigingsoverwegingen tijdelijk te Blitar, waar een gebouw beschikbaar was, ondergebracht. Dit jaar wordt dus een derde klasse gevormd, zoodat in 1942 de eerste onderwijzeressen van deze school afkomstig, voor het vervolgonderwijs beschikbaar komen. De Regeering vertrouwt, dat de heer Mogot, na dezen uitleg zal inzien, dat Haar niet kan worden verweten, dat Zij aan deze zaak niet de noodige aandacht zou hebben geschonken.

De normaalschool te Makassar, waarop het geachte lid, de heer Lapian, doelde, toen hij sprak van een aldaar eenige jaren geleden opgerichte normaalschool, is de jongensnormaalschool. Deze bestaat nog steeds. Het hiervoor bestemde gebouw is immer in gebruik gebleven voor het doel, waarvoor het oorspronkelijk werd opgericht; slechts gedurende één jaar is in den crisistijd de opleiding aldaar stopgezet.

De heer Mogot heeft de Regeering de vraag voorgelegd, Mijnheer de Voorzitter, of het niet beter zou zijn, de meisjes-

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
normaalschool onder te brengen in Tondano waar vroeger ook een dergelijke school gevestigd was. Het behoeft dunkt mij wel geen betoog, dat ook de Regeering zich ernstig heeft afgevraagd, toen heropening van de meisjesnormaalschool voor de betrokken gebieden noodzakelijk bleek, of Tondano niet de aangewezen plaats daarvoor was. Deze zaak is ampel overwogen door al de betrokken inspecties; zoo is o.a. ook nagegaan, of de normaalschool wellicht zou kunnen worden ondergebracht in het gebouw van de voormalige hoofdenschool te Tondano, indien de voormalige normaalschool minder geschikt zou blijken te zijn. Na uitvoerig overleg en onderzoek ter plaatse kwam men eenstemmig tot het inzicht, dat aan plaatsing te Makassar verre de voorkeur moest worden gegeven.

Deze beslissing is op verschillende overwegingen gegrond. In de eerste plaats op het feit, dat Makassar ten opzichte van de verschillende gebieden, waarvoor deze meisjesnormaalschool dient, centraal gelegen is, terwijl dit met Tondano niet het geval is. Bedenkt men, dat de leerlingen der normaalschool bij hun komst en hun vertrek en bovendien eenmaal gedurende hun opleiding recht hebben op vrij vervoer van of naar huis, dan blijkt dat de hoogere reiskosten veroorzaakt door de minder gunstige ligging van Tondano, een blijvend hoogere uitgave zouden vorderen. Ook de psychologische kant, die een niet al te verre verwijdering van de streek van herkomst voor deze meisjesleerlingen gewenscht doet zijn, mag niet worden veronachtzaamd.

Daar komt nog bij, Mijnheer de Voorzitter, dat het gebouw te Tondano, dat genoemde geachte leden op het oog hadden, ten behoeve van den daarin gevestigden ambachtsleergang vrij ingrijpende wijzigingen heeft ondergaan, terwijl in de hoofdenschool, waarvan ik zooeven reeds zeide, dat zij ook op haar bruikbaarheid voor huisvesting van de normaalschool is onderzocht, een muloschool is ondergebracht, waarvan de verplaatsing zeer bezwaarlijk zou zijn.

Ik ben ervan overtuigd, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Mogot na deze uiteenzetting zal willen erkennen, dat het besluit, om de hier bedoelde school te Makassar te vestigen niet dan na rijp beraad en op deugdelijke gronden is genomen.

Al is het in het voorbijgaan, Mijnheer de Voorzitter, ik zou toch gaarne onder de aandacht van het geachte lid, den heer Lapian, willen brengen, dat het aanleiding zou kunnen geven tot misverstand, wanneer hij in dit verband spreekt van „een verlaten kweekschoolgebouw" op Ambon. Immers, weliswaar is dit gebouw onttrokken aan zijn oorspronkelijke bestemming, maar dit beteekent daarom nog niet, dat het leeg staat en dat dus de destijds aan den bouw bestede gelden voor niets zouden zijn uitgegeven. Een gedeelte van het gebouw is namelijk verhuurd aan de Molukksche Protestantsche Kerk, terwijl in het andere deel o.a. de kantoren van het kadaster en van den landbouwvoorlichtingsdienst zijn gehuisvest.

Het geachte lid, den heer Mapoedji, moet ik mededeelen, dat een overbrenging van de meisjesnormaalschool in dit jaar uitgesloten is, aangezien het niet mogelijk is, te Makassar een huis te huren, waar de drie klassen dezer school zouden kunnen worden ondergebracht. Ik moge het geachte lid er aan herinneren, dat op de meisjesnormaalschool het onderwijs in de huishoudelijke vakken een belangrijke rol speelt en dat daarvoor geschikte vaklokalen als een behoorlijk ingerichte keuken en wasch- en strijklokaal onmisbaar zijn.

Inmiddels kan ik den heer Mapoedji verzekeren dat de Regeering een open oog heeft voor de belangen op onderwijsgebied in de Makassaarsche en Boegineesche landen. Onder de leerlingen, die dit jaar hun opleiding te Blitar zullen beginnen, zijn er dan ook weer een aantal, die uit deze streken afkomstig zijn.

In dit verband, Mijnheer de Voorzitter, wil ik een enkel woord wijden aan hetgeen de geachte leden, de heeren Mogot en Lapian, hebben opgemerkt over den ambachtsleergang te Sasaran. Het daarbedoelde schoolgebouw is inderdaad in Mei door het militair gezag in beslag genomen om daarin geïnterneerde vijandelijke onderdanen onder te brengen; het ligt evenwel in de bedoeling, de betrokkenen zoo spoedig mogelijk naar elders over te brengen, opdat het gebouw aan zijn eigenlijke bestemming kan worden hergeven. Ook de Regeering, Mijnheer de Voorzitter, erkent het groote belang van het ambachtsonderwijs in de buitengewesten. De genoemde geachte leden hebben dus in zooverre gelijk, dat het onderwijs aan deze school tijdelijk is stopgezet, doch dit is niet hetzelfde als een opheffing van de school. Wat met deze opleiding verder zal geschieden, indien onverhoopt mocht blijken, dat de zending, tengevolge van het wegvallen van financieelen steun uit Nederland, niet langer in staat is den leergang te financieren, maakt nog een punt van overweging uit.

Het geachte lid, de heer Thamrin, heeft gevraagd of het juist is, dat bij de verschillende technische scholen ook dit jaar leerlingen, die voor het toelatingsexamen waren geslaagd, wegens gebrek aan ruimte moesten worden afgewezen. Ik wil in de eerste plaats opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat zooals de Regeering reeds in de memorie van antwoord heeft gezegd, bij dezen tak van het onderwijs, in tegenstelling tot het algemeen vormende onderwijs, niet zoozeer moet worden gelet op het aantal gegadigden, dat toelating vraagt tot de vakscholen, als wel op de objectieve maatschappelijke behoefte aan dit soort onderwijs; men hoede er zich dus voor al te vèrstrekkende conclusies te trekken uit het feit, dat telken jare candidaten, die zich hebben aangemeld wegens gebrek aan ruimte moeten worden afgewezen.

Intusschen is de Regeering uiteraard gaarne bereid, de gevraagde inlichtingen te verstrekken. Aan de technische school te Batavia zijn 9 eerste klassen gevormd, elk van 32 leerlingen. In het geheel moesten 51 candidaten wegens plaatsgebrek worden teleurgesteld. Aan de gouvernements technische school te Soerabaja zijn 10 eerste klassen gevormd, eveneens van 32 leerlingen elk, terwijl daar ter stede 25 candidaten geen plaats konden krijgen. Aan de gesubsidieerde technische school te Semarang zijn 5 eerste klassen gevormd van 30 leerlingen ieder, terwijl er voor 33 candidaten geen plaats bleek te zijn. In totaal, Mijnheer de Voorzitter, zullen er dus aan de drie technische scholen hier te lande in den a.s. cursus 24 eerste klassen zijn, met ruim 750 leerlingen, terwijl in totaal wegens plaatsgebrek een 100-tal candidaten op deze scholen geen toegang konden verwerven, ofschoon zij voor het toelatingsexamen waren geslaagd. De bestaande gebouwen te Batavia en Soerabaja zijn dusdanig vol, dat geen enkele extra-klasse meer kan worden ondergebracht, terwijl de bestaande gebouwen ook geen enkele gelegenheid bieden tot uitbreiding. De nieuw-gebouwde technische school te Semarang beschikt niet over de noodige praktijklokalen om nog meer eerste klassen aan te nemen dan thans is geschied, n.l. 4 voor de werktuigkunde en 1 voor de bouwkunde. Bij de beoordeeling wie van de voor het examen geslaagde candidaten in verband met de beschikbare plaatsen zouden worden toegelaten gold steeds als maatstaf, dat de candidaten met de beste punten vóór gingen.

Het komt de Regeering voor, Mijnheer de Voorzitter, dat deze cijfers niet onbevredigend zijn, al begrijp ik ten volle, dat het voor de betrokken leerlingen en hun ouders een teleurstelling moet zijn, dat zij geen plaats konden vinden op de school, die zij zich hadden gedacht. De Regeering zal intusschen, zooals Zij in de memorie van antwoord reeds mededeelde, niet aarzelen, de noodige maatregelen tot uitbreiding van deze onderwijsgelegenheid te treffen, zoodra Zij de overtuiging heeft, dat dit maatschappelijk verantwoord is. Op het oogenblik is de toestand echter zoo, Mijnheer de Voorzitter, dat er aan afkomelingen van de bouwkundige afdeeling geen gebrek is, terwijl de vraag naar abituriënten van de werktuigkundige afdeeling in het algemeen gesproken met het aanbod ongeveer in evenwicht is.

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

Ten aanzien van de ambachtsscholen is het de Regeering tot Haar leedwezen niet mogelijk, op korten termijn zulke nauwkeurige gegevens te verstrekken als voor de technische scholen is geschied. Dit hangt hiermede samen, dat vele leerlingen die zich doen inschrijven en ook geplaatst worden, op 1 Augustus niet komen opdagen, zoodat dan andere gegadigden alsnog een plaats verkrijgen. Wel kan reeds thans worden gezegd, Mijnheer de Voorzitter, dat bij dit type, scholen de aanvraag naar plaatsing zeer verre de beschikbare ruimte overtreft. De volgende voorloopige cijfers wijzen dit uit, die alleen de scholen op Java betreffen, daar het der Regeering tot Haar leedwezen niet mogelijk was op zoo korten termijn de beschikking te krijgen over de gegevens betreffende de scholen te Padang en te Medan.

Op Java zullen 32 eerste klassen worden gevormd, hetgeen 3 meer is dan het vorige jaar. Daarin zullen, behalve de leerlingen, die deze klasse doubleeren, 848 nieuwe leerlingen plaatsing vinden; dit is ongeveer de helft van het aantal, dat zich had aangemeld, nl. 1776.

Ook met het oog op deze cijfers voel ik mij verplicht er op te wijzen, Mijnheer de Voorzitter, dat vraag en aanbod van ambachtslieden op de arbeidsmarkt elkaar ten naaste bij in evenwicht houden, zoodat het stellig sociaal niet verantwoord zou zijn de bestaande scholen al te sterk uit te breiden. De maatschappelijke behoefte moet hier den doorslag geven; waar uitbreiding onder dezen gezichtshoek bezien noodzakelijk is, wordt zij tot stand gebracht.

Zou de Regeering het ambachtsonderwijs zoozeer uitbreiden, dat al degenen, die daar nu plaatsing vragen, ook werkelijk kunnen worden ondergebracht, dan zou dit alleen leiden tot nog grootere teleurstelling, wanneer de abituriënten, na de ambachtsschool te hebben doorloopen, in de maatschappij geen emplooi zouden kunnen vinden.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, zit de Regeering op dit punt geenszins stil, hetgeen mede moge blijken uit het feit, dat op 1 Augustus a.s. verschillende afdeelingen voor Nederlandsch sprekenden van ambachtsleergangen zullen worden omgezet in volledige ambachtsscholen. In hoeverre ook elders dit type scholen een uitbreiding moet ondergaan, maakt nog een punt van overweging uit.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Mussert, heeft gevraagd of de Regeering in staat zou zijn eenige mededeelingen te doen over haar plannen ten aanzien van de voorziening der scholen met leermiddelen in een iets verdere toekomst. Dit is in het algemeen nog niet mogelijk, aangezien in deze tijden ook op dit gebied geen enkele zekerheid kan worden gegeven. Wel kan ik mededeelen, dat dit punt de volledige aandacht heeft en dat wordt overwogen, op welke wijze kan worden voorzien in de behoefte aan leerboeken. Bij deze voorloopige overwegingen is reeds komen vast te staan, dat hoogstwaarschijnlijk de voorziening aan schoolboeken zonder al te groote bezwaren ook in de toekomst verzekerd zal blijven.

Dit geachte lid heeft er op gewezen, dat er onder de jonge bestuursambtenaren zich enkele bevinden, die op ethnologisch gebied geschoold zijn en een studie-opdracht op dit gebied gaarne zouden aanvaarden. De departementen van Binnenlandsch Bestuur en van Onderwijs en Eeredienst hebben reeds overwogen, in hoeverre het mogelijk zou zijn, zonder de belangen van den bestuursdienst te schaden, aan hen zulk een studie-opdracht te geven. Door het uitbreken van den oorlog is deze aangelegenheid blijven liggen.

Het geachte lid, den heer Zwart, wil de Regeering gaarne verzekeren, dat Zij rekening zal houden met de suggesties, die hij in zijn warm pleidooi voor de zuiverheid der Nederlandsche taal heeft gehouden. Zij moet echter opmerken, dat blijkens het groote woordenboek der Nederlandsche taal „rondschrijven" een goed Nederlandsch woord is en dat het gebruik van „meer" in den vergrootenden trap ook goed Nederlandsch is wanneer de welluidendheid zich tegen het gebruik van den gewonen vorm verzet, d.i. hoofdzakelijk voor bijvoegelijke naamwoorden van meer dan 2 lettergrepen.

Het geachte lid, de heer Verboom, heeft de vraag gesteld, of het niet mogelijk is op een andere wijze de leerlingen van de K. W. III-school in de gelegenheid te stellen, onderwijs te ontvangen, dan thans is geregeld. Mijnheer de Voorzitter, hierbij is nauwkeurig nagegaan, op welke wijze de belangen van de betrokken leerlingen het beste kunnen worden gediend. Bij het daartoe tusschen de Inspectie van het middelbaar onderwijs en de drie betrokken schoolleiders gehouden overleg, was men algemeen van gevoelen, dat de nu gevonden oplossing uit een paedagogisch, zoowel als uit een school-technisch oogpunt, het meest aanbevelenswaardig is. De Regeering ontkent geenszins, dat aan deze oplossing bezwaren kleven, doch Zij wil er op wijzen, dat het hier een tijdelijke regeling betreft en dat tegenover de lange schooluren op vier dagen van de week, twee extra vrije dagen staan. Overigens wil ik nog opmerken, dat een regeling is getroffen om de gymnastieklessen op deze vrije dagen te doen geven, zoodat de hoogste klassen geen 9, doch 8 lesuren per dag zullen hebben, terwijl de school dan niet om kwart over twee, maar om half twee eindigt.

Het geachte lid, de heer Iskandar Dinata, heeft zijn spijt betuigd over het feit, dat op den post voor bouwwerken bestemd, geen Inheemsche mulo's voorkomen. De Regeering stelt zich voor, dat er bij de behandeling van de hoofdbegrooting 1941 gelegenheid zal zijn, op dit punt uitvoeriger terug te komen, maar Zij wil toch nu reeds wijzen op de zeer groote uitgaven, die verwerkelijking van het door dit geachte lid geopperd denkbeeld met zich zou brengen. Ook de gouvernements Inheemsche mulo's, Mijnheer de Voorzitter, zijn ten deele in zeer tijdelijke gebouwen ondergebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Over de zoogenaamde beschavingsscholen op Nieuw-Guinea hebben de geachte leden, Mochtar en C. C. van Helsdingen, het woord gevoerd. Inderdaad geloof ik, dat het geachte lid, de heer Mochtar, de moeilijkheden, die dit onderwijs voor het daarbij betrokken personeel in allerlei opzichten oplevert, onderschat en met het geachte lid, den heer C. C. van Helsdingen, ben ik overtuigd, dat alleen een sterke offervaardigheid, die voortvloeit uit een krachtig levende religieuze overtuiging, den betrokken leerkrachten de noodige kracht en moed kan geven om onder uiterst zware omstandigheden hun taak met volharding en opgewektheid te blijven volvoeren. De eischen aan de leerkrachten op deze scholen gesteld, Mijnheer de Voorzitter, zijn van dien aard, dat uitsluitend aan hen, die daarvoor zich vrijwillig aanbieden, deze arbeid kan worden opgedragen. Intusschen zal de Regeering niet aarzelen, waar Zij dit mogelijk en gewenscht acht, ook zelf tot de stichting van dergelijke scholen over te gaan.

Ik kom thans, Mijnheer de Voorzitter, tot de bespreking van een onderwerp, dat inzonderheid de belangstelling van de geachte leden van dit College heeft gehad; ik bedoel de beslissing van de Regeering om in het aanstaande cursusjaar geen Duitsche lessen te doen geven.

Over dit onderwerp hebben het woord gevoerd de geachte leden, de heeren Kan, Kerstens, Iskandar Dinata, De Villeneuve, C. C. van Helsdingen, Smit, Verboom, Soangkoepon, Blaauw en Roep; de heeren Kan, Kerstens en Van Helsdingen hadden tegen deze beslissing bezwaren, de overige geachte leden toonden zich voorstanders van de beslissing der Regeering.

Ik meen er goed aan te doen, Mijnheer de Voorzitter, om de bespreking van deze aangelegenheid van de zijde der Regeering te beginnen met een uiteenzetting van de wijze, waarop Zij tot deze beslissing is gekomen.

Het was voornamelijk ter handhaving van de orde en rust op de scholen, dat de Regeering kort na den 10den Mei besloot het vak Duitsch voorloopig van den lesrooster van

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
de middelbare en muloscholen af te voeren; de cursus was op dat tijdstip reeds zoover gevorderd, dat deze beslissing voor de rest van het schooljaar kon worden gehandhaafd zonder de belangen van de leerlingen te schaden.

Ten aanzien van de vraag wat diende te geschieden met het vak Duitsch in den nieuwen cursus kreeg het departement van Onderwijs de ongevraagde beschikking over een groot aantal stemmen uit de maatschappij, die er op aandrongen de beslissing, genomen in de eerste oorlogsdagen, ook voor het nieuwe schooljaar te handhaven. Bovendien werd door het departement het oordeel van de rectoren en directeuren der middelbare scholen, alsmede van de betrokken colleges van curatoren en van de commissies van toezicht op deze scholen ingewonnen en uit de binnengekomen antwoorden bleek, dat de overgroote meerderheid van deze van het onderwijs en van de plaatselijke omstandigheden op de hoogte zijnde personen tegen de wederopneming van dit vak was. Ten slotte werden — waar de gelegenheid zich voordeed — allerlei personen uit onderwijskringen ondershands gepolst.

De Regeering concludeerde uit deze gegevens, dat de weder invoering van het Duitsch psychologische en paedagogische bezwaren had. Het gaat hier immers niet om de vraag of een groot dan wel een klein gedeelte van de maatschappij bezwaren tegen het onderwijs in het Duitsch voelde; ook een kleine minderheid zou, wanneer zij zich op het standpunt stelde, dat haar kinderen geen lessen in het Duitsch zouden volgen, op de scholen verhoudingen in het leven roepen, die voor het onderwijs en den goeden geest op school allerminst bevorderlijk zouden zijn.

Leerlingen, die zouden weigeren het vak Duitsch te volgen, zouden b.v. moeten worden gestraft en uiteindelijk van school moeten worden verwijderd. Handhaving van de tucht op school zou dan worden opgevat als een aantasting van waardevolle nationale gevoelens.

Uit deze uiteenzetting moge het geachte lid, den heer Van Helsdingen, blijken, dat hier geenszins sprake is van een moreele nederlaag van de Regeering.

Evenmin is juist de meening van het geachte lid, den heer Kan, dat de beslissing van de Regeering het karakter van een wraakneming op de tegenwoordige Duitsche bewindhebbers zou hebben.

Nadat beslist was, dat ook in den nieuwen cursus geen Duitsche taal zou worden onderwezen, werd de beschikking verkregen over de aantallen nieuwe leerlingen voor het komende schooljaar en uit deze cijfers bleek, dat de huidige toestand — en wel voornamelijk de verbreking van de verbinding met Holland — tot gevolg had, dat zich een buitengewoon groot aantal nieuwe leerlingen had aangemeld; zooals in de Memorie van Antwoord reeds werd medegedeeld, zal het aantal nieuw te vormen klassen ongeveer 45 bedragen. Ook bij het Mulo was het aantal nieuwe aanmeldingen even-als in de vorige jaren zeer groot. Een gevolg hiervan is, dat het onderwijs-technisch onmogelijk is het normale programma van de middelbare scholen te handhaven. 48 van de 60 leeraren, die tot nog toe de lessen in het Duitsch hadden verzorgd, moesten worden aangewezen voor het geven van lessen in andere vakken; de 12 overige leerkrachten hadden eveneens een volle lestaak in een ander vak dan Duitsch kunnen krijgen, indien zij zouden hebben beschikt over een andere bevoegdheid, dan die voor het geven van lessen in de Duitsche taal.

Niettegenstaande dezen maatregel moest, om het onderwijs te kunnen geven, de lesduur van 50 op 45 minuten worden teruggebracht en moest de taak der leeraren worden verzwaard. Ik moge er in dit verband op wijzen, dat de meening van het geachte lid, den heer C. C. van Helsdingen, dat deze lestaak over de geheele linie van het middelbaar onderwijs van 28 op 36 uur per week zou zijn gebracht, niet geheel juist is. In de eerste plaats bedroeg de normale lestaak tot nog toe 30 lesuren van 50 minuten, terwijl voor het aanstaande cursusjaar slechts aan enkele leerkrachten een taak van 35 uren moest worden gegeven. De gemiddelde taak zal ongeveer 32 uur van 45 minuten bedragen.

Achteraf bleek dus, dat indien de Regeering zou hebben beslist, dat het Duitsch wederom zou worden onderwezen, het onmogelijk zou zijn geweest het te handhaven, tenzij een ander vak dan de Duitsche taal zou zijn opgeofferd. Het behoeft geen betoog, dat in de gegeven omstandigheden een dergelijke keuze niet moeilijk zou zijn geweest.

Uit het medegedeelde moge blijken, dat de cultureele beteekenis van de Duitsche klassieken, die door de geachte leden, de heeren Kerstens, De Villeneuve, Van Helsdingen en Verboom is besproken, bij de beslissing van de Regeering niet in het geding is geweest, evenmin als de ideologische factoren, waarop het geachte lid, de heer Verboom, wees. Ook de vraag, of het leeren van de Duitsche taal voor de kinderen het gevaar oplevert voor besmetting met den Duitschen geest, welke vraag het geachte lid, de heer Kerstens, als kernpunt zag, heeft evenmin een rol gespeeld, terwijl de Regeering daarbij ook niet behoefde te treden in overwegingen als den invloed van deze beslissing op het concordantiebeginsel, de handhaving van de H. B. S. als school voor trekkerskinderen en het verschil, dat in verband hiermede bestaat tusschen de H. B. S. eenerzijds en de A. M. S. en de Mulo anderzijds, factoren die door het geachte lid, den heer C. C. van Helsdingen, zijn genoemd.

De Regeering is bij het nemen van Haar beslissing uitgegaan van het zoo begrijpelijke anti-Duitsche sentiment in breede lagen der Indische samenleving en meent, gezien dit sentiment en in aanmerking genomen het bijzondere karakter van het onderwijs aan de opgroeiende jeugd en de sfeer van de school, dat Haar beslissing ten volle gerechtvaardigd is. Daarbij komt, dat, zooals gezegd, het onderwijskundig onmogelijk is gedurende het aanstaande cursusjaar het vak Duitsch in den lesrooster van de middelbare en muloscholen op te nemen.

De geachte leden, de heeren Kan, Kerstens en De Villeneuve, hebben de mogelijkheid van het facultatief stellen van dit vak onder de oogen gezien; het geachte lid, de heer De Villeneuve, heeft daarbij terecht doen uitkomen, dat de psychologische en paedagogische bezwaren, die voor de Regeering een beletsel vormden tot weder invoering van het vak Duitsch, evenzeer een beletsel vormen voor het facultatief stellen van dit vak. Overigens maakt de toeloop van leerlingen naar de middelbare en muloscholen op dezelfde onderwijskundige en organisatorische gronden, waarover ik zoo even reeds sprak, ook het facultatief lesgeven in dit vak onmogelijk.

De geachte leden, de heeren Kan, Iskandar Dinata, C. C. van Helsdingen en Soangkoepon, hebben gewezen op de wetenschappelijke waarde van de Duitsche taal voor het volgen van het onderwijs aan de hoogescholen. De Regeering meent te kunnen volstaan met er op te wijzen, dat het gebruiken van Duitsche wetenschappelijke werken voor het onderwijs op de hoogescholen sedert het uitbreken van den oorlog in September 1939 zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk is geworden, omdat het uitgesloten is de beschikking over deze werken te krijgen. Om deze reden is men bij het hooger onderwijs hier te lande reeds in vele gevallen overgegaan tot het gebruiken van studieboeken in andere talen.

(De heer White: Die zijn net zoo goed)

Ja!

Mijnheer de Voorzitter! De geachte leden, de heeren Kerstens, Soekawati, Iskandar Dinata, De Villeneuve, C. C. van Helsdingen en Blaauw, hebben de vraag onder het oog gezien of het niet gewenscht zou zijn de door het wegvallen van de lessen in het Duitsch vrijkomende uren te gebruiken voor het geven van lessen in andere vakken.

Deze geachte leden zullen uit wat ik hiervoren heb ge-

(Kan.)
zegd, wel reeds hebben begrepen, dat van vrijkomende uren nauwelijks kan worden gesproken, omdat door den grooten toeloop van leerlingen het aantal uren, dat met de beschikbare leerkrachten kan worden gegeven, geheel is gevuld, met uitzondering dan van een aantal uren, die vrij zijn gebleven en die de Regeering gaarne zag besteed aan lichamelijke opvoeding.

In het algemeen zou de Regeering zich willen vereenigen met het geachte lid, den heer Soekawati, die er op wees, dat het programma van de middelbare scholen reeds overladen is.

Dit neemt niet weg, dat de Regeering zeer symphatiek staat tegenover het denkbeeld van het geachte lid, den heer Iskandar Dinata, hetwelk werd ondersteund door de heeren De Villeneuve, C. C. van Helsdingen en Blaauw, om aan een Inheemsche taal bij het middelbaar onderwijs een plaats in te ruimen. Onder de huidige omstandigheden is dit helaas alleen al hierom onmogelijk, omdat niet wordt beschikt over de noodige leerkrachten, aan wie dit onderwijs zou kunnen worden opgedragen.

Het geachte lid, de heer Mochtar, heeft er op gewezen, dat onder de tegenwoordige omstandigheden, namelijk den grooten toeloop van leerlingen en de onmogelijkheid om leerkrachten uit Holland te betrekken, de opleiding hier te lande van zeer groot belang moet worden geacht. Mijnheer de Voorzitter, dit is juist en de Regeering hoopt den Volksraad binnenkort terzake bepaalde voorstellen voor te leggen.

Het geachte lid, de heer Verboom, heeft een onderwerp ter sprake gebracht, dat eenigszins samenhangt met de beslissing van de Regeering ten aanzien van het vak Duitsch, namelijk de toelating van Duitsche kinderen op de verschillende typen van scholen. Dit geachte lid kon zich terzake zeer wel vereenigen met het standpunt van de Regeering, doch zou een uitzondering willen zien gemaakt voor die kinderen, die in elk opzicht als Duitsche kinderen moeten worden aangemerkt.

De Regeering heeft ook deze overigens tot een zeer kleine groep behoorende kinderen in de door Haar genomen beslissing betrokken, omdat Haar niet gebleken was, dat ten opzichte van deze kinderen in het bijzonder moeilijkheden waren voorgevallen. De macht, die in handen is gelegd van de directeuren en de schoolhoofden heeft in de afgeloopen maanden uitstekend gewerkt. Waar de houding van de hierbedoelde kinderen of van de ouders dezer kinderen te wenschen overliet, is door de leiding der school ingegrepen, met het gevolg, dat zich geen bijzondere moeilijkheden en kwesties hebben voorgedaan. De Regeering meent daarom, dat het niet noodzakelijk is hieromtrent een principieele, door de hoofden der scholen vermoedelijk moeilijk toe te passen beslissing te nemen, doch dat Zij thans kan volstaan met de regeling, die, zooals gezegd, uitstekend heeft gewerkt, te handhaven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hiermede gekomen aan het einde van de beantwoording van de geachte sprekers, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

De vergadering wordt te 9.43 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Thans kan worden overgegaan tot de beraadslagingen in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Van den geachten Regeeringsgemachtigde hebben wij o.m. een uiteenzetting mogen vernemen, waarom de Regeering ertoe is overgegaan, het Duitsch als leervak van het programma der middelbare scholen af te voeren. Wanneer de Regeering dit had gedaan, uitsluitend, omdat handhaving van het vak bij gebrek aan leerkrachten niet mogelijk was gebleken, was terzake van sentiment geen sprake geweest en zou de maatregel volkomen verklaarbaar en begrijpelijk zijn geweest.

De Regeering heeft echter, blijkens Haar verklaring, tevoren, nadat op ongevraagde wijze in de dagen van 10 Mei en daarna uitingen van sentiment tot Haar zijn gekomen ook gemeend, bij verschillende instanties, bij het onderwijs betrokken, te moeten informeeren, hoe deze erover dachten, het Duitsch van de middelbare scholen af te voeren.

In mijn rede in eersten termijn heb ik gezegd, dat ik niet zal aandringen op handhaving of wederinvoering van het Duitsch op de scholen. Is eenmaal door de Regeering een beslissing genomen, dan moet deze mijns inziens ook gehandhaafd blijven. Echter zou ik, in algemeenen zin en niet speciaal voor dit geval, het volgende naar voren willen brengen.

De Staat, die het roer, het heft in handen heeft, moet zooveel mogelijk, als zijnde de regeerders óók menschen, nuchter denken en nuchter handelen. Hij mag zich wel van het sentiment zijner onderdanen vergewissen, maar hij moet zich bij het nemen van zijn uiteindelijke beslissingen goed voor oogen stellen, dat elke stap, die hij doet, het voor hem moeilijk maakt, zich terug te trekken. Elke vraag, die gesteld wordt, brengt mèt zich de verplichting, zich in zekeren zin naar die vraag te gedragen. Uit dat standpunt bezien is het stellen van vragen, óók voor de Regeering in bijzondere omstandigheden, gevaarlijk. Dat het sentiment gesproken heeft op een wijze als hier door de Regeering is voorgebracht, is verklaarbaar en voor het individu begrijpelijk. Iets anders is het — ik herhaal het — of de Staat gehoor moet geven aan die sentimentsuitingen en of het naar aanleiding daarvan noodzakelijk was, vragen te stellen. In tijden als deze, in tijden van gevaar, moet een zich haar verantwoordelijkheid bewust zijnde regeering zelf de stappen doen die zij noodig acht. Het sentiment heeft gesproken en naar veler meening terecht. Als individu zou ik misschien ook hetzelfde doen.

Hier zou ik even willen terugkomen op hetgeen de heer C. C. van Helsdingen heeft gezegd, nl. dat ik taal boven moraal zou stellen. Den Staat is het geoorloofd, alle middelen te baat te nemen ter verdediging van land en volk, evenals de Staat hen, die een overtreding hebben begaan, mag straffen.

(De heer Kerstens: Dat is een Duitsche stelling!)

Het individu is het echter verboden, eigen rechter te spelen. Zoo moet de Staat een reciproceerend middel te baat nemen om een eventueelen vijand het hoofd te bieden, en moet hij soms, oppervlakkig gezien, wreed zijn tegenover de individuen ter beveiliging van land en volk.

Wanneer de generalissimus Tsjang Kai Chek zegt, dat hij zijn best wil doen om de Japanners niet te haten, is dat van hem als individu begrijpelijk, maar de Staat als zoodanig wordt niet vertegenwoordigd door één persoon. Dat mag ook niet, en kan zich alleen voordoen wanneer we te doen hebben met den totalitairen staat. De Staat heeft andere richtingen te volgen.

Ik zeide zooeven, dat het sentiment gesproken heeft en dat heeft het mijns inziens terecht. Wellicht zal de tijd ook komen, dat het met het sentiment zoo ver gaat, dat het Wilhelmus, en speciaal de tweede regel van het eerste couplet heelemaal niet meer uit volle borst wordt aangeheven, waar namelijk staat, dat wij zijn van Duytschen bloed. Evenals naar het mij voorkomt die zinsnede niets te maken heeft met het nazidom, zoo is het aanleeren van de Duitsche taal voor een kleinen staat als Nederland ook enkel een taal, waarmede wij de wetenschap kunnen verkrijgen, die noodig is, ook voor Indië, ook voor de Indonesiërs.

Zoovele Indonesiërs — ik gebruik dit woord om tegemoet te komen aan vele geachte medeleden — hebben ervoor gepleit instede van het Duitsch, het Maleisch op de middel-

(Mussert.)
bare scholen te doen onderwijzen. Hier speelt naar het mij voorkomt het sentiment een rol en niet het gezond verstand.

Wat toch zal het gevolg hiervan zijn, Mijnheer de Voorzitter? Ook op de middelbare scholen zal het binnen niet te langen tijd zoo gesteld zijn, dat meer Indonesische dan Europeesche leerlingen de lessen zullen gaan volgen. Voor die leerlingen is het Maleisch niet noodig, omdat zij van huis uit al het Maleisch kunnen spreken. Voor die menschen zullen dan die uren verloren uren zijn, en dat kan toch naar mijn meening niet de bedoeling zijn.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord in eersten termijn heeft mij in menig opzicht gerust gesteld, maar ten aanzien van het volksonderwijs en het vervolgonderwijs toch niet heelemaal. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in het vooruitzicht gesteld, dat binnenkort, althans in de toekomst, een minder strenge, minder starre financieele verhouding zal worden ingevoerd, waardoor de belangen van het volksonderwijs en het vervolgonderwijs, niet in de verdrukking zullen komen.

Dat is op zich zelf geruststellend, en ik ben bereid daarvan het beste te hopen. Maar speciaal ten aanzien van het volksonderwijs, lijkt het mij toch, dat door hetgeen hier besproken is de nadeelen van de overdracht van dat onderwijs wel duidelijk aan den dag zijn gekomen. Wij hebben hier te maken met een onvolgroeid instituut, onvolgroeid in omvang, onvolgroeid in diepte.

De financiering vertoonde, als wij geheel Indië in beschouwing namen, een bonte schakeering. Zij was hier en daar bepaald onvoldoende en in groote gebieden — speciaal op Java — baarde zij groote zorgen. Dit is duidelijk gebleken uit de beantwoording van de door mijn geacht medelid, den heer Thamrin, gestelde vraag ter gelegenheid van de behandeling van de begrooting voor 1940.

Ik moge de hoop uitspreken, dat het ondervangen van de nadeelen aan die overdracht verbonden bij de vaststelling van de nieuwe financieele verhouding nader onder oogen zal worden gezien.

Wat betreft de plannen, die naar ik verneem reeds bestonden, om op ethnologisch gebied aan bestuursambtenaren studie-opdrachten te verstrekken, deze zijn in verband met den oorlog blijven liggen. Ik zou der Regeering willen verzoeken om, tenzij daar buitengewone bezwaren tegen bestaan, deze plannen weer eens op te nemen en te bekijken. Ik bepleit dit, omdat naar mijn meening zoowel het departement van Onderwijs en Eeredienst als dat van Binnenlandsch Bestuur met de opvatting van die plannen ten zeerste gebaat zouden zijn. Ethnologie en bestuursvoering vullen elkaar in vele opzichten aan. Ik mag hier wel even uit de school klappen. In het nummer van het Koloniaal Tijdschrift, dat in Augustus a.s. verschijnt, zal daaromtrent een belangwekkend artikel verschijnen, van de hand van een van die jonge bestuursambtenaren, die ik op het oog had. Ik moge daarop reeds nu de aandacht van de Regeering vestigen.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte nog iets over de kwestie van het onderwijs in de Duitsche taal op de middelbare scholen. Daaromtrent heb ik in eersten termijn niet gesproken, maar ik wil toch niet nalaten daaromtrent van mijn meening blijk te geven.

Uit de debatten is tot nog toe wel duidelijk komen vast te staan, dat beide partijen het op het vitale punt eens zijn: beide zijn anti-Hitler en wenschen de jeugd, die door haar aard nog niet critisch en objectief tegenover groote problemen staat, te beschermen tegen Nazi-invloeden.

De andere argumenten, die tegen het onderwijs in het Duitsch worden aangevoerd, lijken mij van minder belang; dat zijn: Duitsch is de taal van het land en van hen die met ons in oorlog zijn; het facultatief stellen van Duitsch als leervak verdeelt de schooljeugd in twee kampen. Die argumenten zijn gemakkelijker te weerleggen.

(Kerstens.)
Voorop staat hierbij dus: bestrijding der Nazi-ideeën en speciaal bij de jeugd. Het onthouden van onderwijs in de Duitsche taal zou daartoe een deugdelijk middel zijn. Mijnheer de Voorzitter, ik ben het daarmede niet eens.

Vooreerst is het middel zuiver negatief en dus op zijn best zeer zwak. Het lijkt mij beter en doelmatiger om, juist met gebruikmaking van de Duitsche taal en juist door de jeugd op gedegen wijze kennis te doen maken met de geheel andere ideologie van de Duitsche klassieken, bij onze jongeren bij herhaling het besef wakker te roepen, dat er vroeger nog een andere en betere Duitsche geest bestond, een geest die, naar wij allen hopen, in het Duitsche volk terug zal keeren. Als de leerkrachten zich daaraan zouden willen wijden, zou er een moeilijke, maar schoone taak voor hen bestaan.

Het aanbevolen middel is behalve negatief, bovendien ondeugdelijk. Met onthouding van de Duitsche taal wordt voor het immuun maken van de jeugd niets bereikt; dat zal op andere wijzen dienen te geschieden. Want de jeugd is ook thans nog nieuwsgierig, vooral naar de verboden vrucht en àls zij er toe overgaat om, ondanks het feit dat het Duitsch niet meer onderwezen wordt, toch met behulp van spraakkunst en woordenboek te trachten een Duitsch boek te lezen, dan zal zij zeker niet in de eerste plaats grijpen naar Goethe, want om zulke auteurs te genieten, dat moet geleerd worden.

Intusschen, uit het regeeringsantwoord is gebleken, dat de leeraren, die tot nog toe de Duitsche taal doceerden, onmisbaar zijn om het acces der leerlingen op te vangen. Mijnheer de Voorzitter, dat deze practische factor mede aanwezig is, maakt dat ik accoord kan gaan met de beslissing der Regeering.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het politieke leven is vol teleurstellingen. Toen ik in eersten termijn het woord had gevoerd, hoopte ik dat de suggestie, die ik zou voorbrengen bij den Volksraad toch meer instemming zou vinden, dan zij in werkelijkheid heeft gekregen. Wanneer ik dit verklaar, onderschat ik echter in het geheel niet de waarde van den steun, die mij wel ten deel is gevallen, zooeven nog van mijn geachten voorganger op dit spreekgestoelte, den heer Mussert. Doch ik ben toch tot de conclusie gekomen, dat, wanneer ik een beroep op den Volksraad had gedaan om het genomen besluit ongedaan te maken, ik hiermede geen succes zou hebben gehad.

Mijnheer de Voorzitter! Dat is een teleurstelling, doch die zal ik maar bij de vele voegen, die ik reeds ondervonden heb. Ik zou ook na de uiteenzetting van de Regeering, die mij — ik stel er prijs op dit te verklaren — geheel heeft doen berusten in het feit, dat er geen onderwijs meer zal worden gegeven in dat vak, toch nog even op de kwestie willen doorgaan, aangezien ze mijns inziens van verderstrekkend belang is dan alleen met betrekking tot haar waarde inzake deze momenteele — ik mag eigenlijk wel zeggen incidenteele — beslissing omtrent het leervak Duitsch. Ik kan dit des te gemakkelijker doen, omdat wij hier zoo'n waardevolle demonstratie krijgen van het Fransche spreekwoord: pour disputer il faut être d'accord.

Om goed te kunnen redetwisten, om goed van gedachten te kunnen wisselen moet men het eens zijn in zoo niet het voornaamste, dan toch een zeer voornaam uitgangspunt en die overeenstemming is hier aanwezig. Allen die hier over deze zaak het woord gevoerd hebben, zijn het hierover eens, dat de Duitsche ideologie van het nationaal socialisme, een verderfelijke leer is, die bestreden moet worden uit alle macht. Daar zijn wij het allen over eens. Daarom kunnen wij ook zoo goed spreken over het eigenlijke onderwerp, dat hier aan de orde is: het toegepaste middel van het afschaffen van het Duitsch als leervak.

(Kerstens.)

De leden, die in eersten termijn mij bestreden hebben, waren in hoofdzaak de heeren Iskandar Dinata, De Villeneuve en Verboom.

Als ik met den heer Iskandar Dinata nog even den degen kruis, moet ik beginnen met te zeggen, dat ik niet heb begrepen, wat hij bedoelde met zijn betoog over de sociale beteekenis van de taal.

Wij zijn het eens over het feit, dat taal en dus ook taalonderwijs zeer groote sociale beteekenis heeft. Ik begrijp evenwel niet, wat dit betoog tegen het mijne eigenlijk inhield. Dat heeft de heer Iskandar Dinata niet geformuleerd. Misschien wil hij dat straks nog doen. Wat met name zijn beroep op mij betreft, gelegen in de verwijzing naar wat in geschiedenisboekjes is beschreven over den tijd, toen Nederland onder Fransche heerschappij stond, begrijp ik absoluut niet. Evenmin begrijp ik zijn verwijzing, dat wie in dien tijd voor beschaafd aangezien wilde worden, Fransch moest kennen. Als dat in de geschiedenisboekjes van Geerling en De Geus staat, dan heeft het hoogstens anecdotische waarde in dit betoog. Alles samengevat, Mijnheer de Voorzitter, begrijp ik niet wat de heer Iskandar mij heeft willen tegenvoeren.

(De heer Thamrin: Hij wil het Maleisch hebben.)

Ik wil met dezen gedachtensprong wel medegaan en dan hoop ik, dat ik er goed afkom. Ik wil over dit punt: invoering van het Maleisch in het middelbaar onderwijs, straks nog wel iets zeggen en nu al gaarne mijn groote sympathie en instemming betuigen met dit deel van het betoog van den heer Iskandar Dinata, waarnaar ik met belangstelling heb geluisterd.

De heer De Villeneuve heeft een betoog opgezet, dat hierop neerkwam: wij moeten de jeugd in Nederlandsch-Indië warminded maken. Wij moeten in haar aankweeken en versterken den geest en de gedachte, dat wij in oorlog zijn en dat oorlog hardheid vereischt. Dan is de conclusie van den heer De Villeneuve, — en daar keer ik mij tegen — dat het hem toch onjuist voorkomt in een tijd als dezen de voertaal van het land, dat wij met al wat in ons is bestrijden — als leervak op de school handhaven. Ik heb bij interruptie reeds gevraagd of men niet hard kan zijn, wanneer men Duitsch leert lezen, spreken en schrijven. Ik heb op die vraag geen bevredigend antwoord gekregen.

De heer De Villeneuve zeide, dat dit inderdaad wel denkbaar is, maar ondertusschen handhaafde hij zijn conclusie, dat wij om de hardheid in onze jeugd te bewaren en te versterken, het onderwijs in het Duitsch moeten laten vallen.

Wat deed de heer De Villeneuve daarmede? Hij deed naar mijn meening niets anders, dan met zijn rechterhand omvertrekken, wat hij eerst te voren met zijn linkerhand overeind had gezet.

Ook ik ben van meening, dat in de jeugd zoo goed als in ons allen, de oorlogshardheid moet worden versterkt. Maar om die vraag gaat het hier niet. De vraag waar het hier om gaat, althans voor mij, is, of men dat op die wijze goed doet. En dan wil ik wel verklaren, dat het mij met een zekere bezorgdheid vervult, hoe men deze hardheid wil aankweeken.

Dat is mij eerlijk gezegd wel wat te oppervlakkig. Het gaat daarmede als met goedkoope zeep, die schuimt en schuimt, en het lijkt heel wat, maar men blaast even en het schuim is weer weg.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Er is geen substantie, geen resistentie, het vet ontbreekt eraan. Ik vrees, dat er in de aankweeking van deze oorlogshardheid een dergelijk soort schuim van tamelijk goedkoope zeep te bespeuren valt en dat springt duidelijk in het oog als men zich er rekenschap van geeft, dat niet alleen personen, maar heele organisaties van personen, groepen van personen, die thans het hardst „kruisigt hem'' roepen tegen de N. S. B. nauwelijks een jaar geleden wel niet riepen „hosannah'', zoo erg was het niet, maar toch wel tegen de N. S. B. zeiden: goedenmorgen, ook in de stad, willen wij wel een eindje samen oploopen? Ja, die de N. S. B. het paviljoen van hun hoofdgebouw aanboden, omdat zij vonden, dat de N. S. B. toch wel een waardevolle gast op hun erf was.

Wat wil ik dus zeggen? Dit: dat er mij te veel oppervlakkigheid is in de bestrijding van de ideologie van het nationaal-socialisme, zooals het nu gebeurt door menschen, die het zoeken in maatregelen als het stopzetten van het leeren van het Duitsch en tal van andere niet geheel doordachte en welberaden middelen. Ik geloof, dat men tegen den leider van de Katholieken in Nederlandsch-Indië op het politieke terrein niet behoeft te betoogen, dat het nationaalsocialisme een gevaarlijke en verderfelijke ideologie is. Ik geloof niet, dat ik mij aan zelfverheffing schuldig maak, wanneer ik eraan herinner, dat wij — en ik bedoel daarmede de Katholieken onder de leiding van hun leerend gezag — dit nationaal-socialisme, deze verderfelijke ideologie hebben bestreden, niet sinds den 10en Mei, maar van haar eerste verschijnen af. En dit niet met maatregelen als het intrekken van de gelegenheid tot het leeren van Duitsch, maar met een tot in de kleinste onderdeelen verantwoorde bestrijding van de beginselen, van de ideeën van dit stelsel. Ik geloof, dat hij, die zich dit goed voor oogen houdt, niet zeggen kan, wat de heer Iskandar Dinata in eersten termijn tot mijn groote verwondering betoogd heeft, n.l. dat ik door mijn rede in eersten termijn geworden ben de paladijn van de Duitsche beschaving. Dit miskent zoo ten eenenmale de werkelijkheid, dat ik den heer Iskandar Dinata in overweging moet geven deze uitspraak te herzien en niet slechts deze, maar vooral dezen gedachtengang. Ik herhaal voor de zooveelste maal, men kan zeer wel een fel bestrijder van deze uitingen van de Duitsche beschaving zijn, maar toch pleiten voor handhaving van het Duitsch, voor leerlingen vooral, die er eenmaal eenige jaren aan besteed hebben en straks wellicht — en op dit punt ben ik volstrekt niet gerust — wellicht de dupe zijn van dit besluit.

Ik acht het in het geheel niet uitgesloten, dat na een jaar deze bui overgedreven is en ik ben hierin versterkt door tal van gesprekken in dezen raad na mijn rede in eersten termijn: dat het maar voor een jaar was natuurlijk. Ik zie dit gebeuren, als inderdaad na een jaar het Duitsch weer als leervak wordt ingevoerd — en dat zou ook hierom zoo dwaas niet zijn, omdat men in een groot gedeelte van Europa — ik bedoel buiten Duitschland — als buitenlander niet terecht kan zonder Duitsch te spreken — wij hier krijgen leerlingen met een einddiploma met en leerlingen met een einddiploma zonder Duitsch. Dat zal voorkomen, dat gevaar is groot.

En dan bestaat er nog een ander gevaar — en daarop wijst de dagelijksche practijk — namelijk dat hij, die een diploma heeft met een cijferlijst waarop het leervak Duitsch voorkomt, ceteris paribus hooger op een sollicitantenlijst komt te staan dan hij, die dat niet heeft. Wij kennen het stelsel van diploma's mèt en diploma's zonder aanteekening voor dit of voor dat en wij weten allen, dat hierin een reëel gevaar schuilt. Immers, dan zullen de leerlingen, die geen Duitsch hebben kunnen leeren, hoewel zij ermee begonnen waren en de studie ervan hadden willen voortzetten, hiervan de dupe zijn.

Overigens heb ik verklaard, mij te willen neerleggen bij de beslissing, die de Regeering genomen heeft en ik doe dit voor een zeer belangrijk deel uit de overweging, dat het op het oogenblik technisch niet meer mogelijk is, het Duitsch voor het aanstaande leerjaar nog weer op den lesrooster te brengen. Ik zal dus op dit chapiter niet verder doorgaan. Ik wil alleen nog zeggen, dat mijn stelling in eersten termijn in hoofdzaak was, dat juist degenen, die de ideologie van het nationaal-

(Mochtar.)
socialisme willen bestrijden, niet oppervlakkig, niet met een voorbijgaand sentiment, maar degelijk en grondig, eerder baat hebben bij het goed kennen van Duitsch, bij het krijgen van goed onderwijs in het Duitsch dan dat ze er schade van hebben. Een goed leeraar, die een vreemde taal onderwijst, zal erop wijzen, dat „le style c'est l'homme'' — om Bouffon te citeeren —, en dus wijzen op de verschijnselen in de taal, op het woordgebruik, op de melodie om het daarachter werkende karakter aan te toonen.

Ik spreek uit ervaring als ik zeg, dat het heelemaal niet moeilijk is voor leerlingen van middelbare scholen om uit het type van den zin, het kiezen en rangschikken van de woorden aan te toonen, dat vele Duitschers, vooral de Pruisen, pedant en heerschzuchtig zijn, dat hun gedachten- en gevoelsleven wezenlijk anders is dan het Latijnsche, dat zij zich eerder in gedweep en mystiek verliezen dan in helderheid en logica. Het is merkwaardig dat men het Fransch altijd prijst om zijn luciditeit; dat men zegt, dat deze nergens beter uit blijkt dan uit de taal, die men daarom prijst, en dat men aan den anderen kant niet aan de gedachte wil, dat het omgekeerde bewezen kan worden uit het Duitsch als taal. Dit was, zeide ik, een voornaam deel van mijn betoog: dat het onjuist is, te beweren, dat men zich met den Duitschen geest besmet wanneer men Duitsch leert; dat daarin eerder een antidotum, een tegengif, een antiseptisch middel tegen dezen Duitschen geest gelegen is.

Ik wijs er niet zonder eenige voldoening op, dat ik, toen ik gisteravond „De Locomotief'' van 23 Juli j.l. in handen kreeg, daarin precies dezelfde gedachte tot uitdrukking zag gebracht. Ik zal het daarop betrekking hebbende gedeelte even voorlezen:

> „Het is wel een merkwaardig feit, dat men de Duitschers het best leert kennen door Duitschers. Zoo hebben allerlei menschen over Hitler geschreven: Franschen, Engelschen, een Australiër, Nederlanders, enz. — het beste boek over dit onderwerp blijft dat van Rauschning.
>
> Wil men nu een ander begrip over dat merkwaardige barbarendom krijgen, dat van Duitschland uit de wereld vergiftigt, dan krijgt men verreweg de beste gegevens opnieuw bij een Duitscher, in dit geval bij een ouderen schrijver, namelijk Schiller. Iedereen kent Schiller als een van de klassieke dichters van anderhalve eeuw geleden; dat hij een van de interessantste werken geschreven heeft op psychologisch gebied, dat op het oogenblik hoogst actueel is, is minder bekend.''

Dit is voor een deel een bevestiging van hetgeen ik in eersten termijn heb betoogd. De schrijver zegt alleen niet, wat een ander deel van mijn redeneering was: dat de studie van de taal zelf ook den weg wijst naar de kennis van de Duitschers.

Het was om deze zaken een beetje recht te zetten en vooral ook om te waarschuwen tegen een oppervlakkige bestrijding van een ideologie, die men slechts kan bestrijden door een degelijke vorming en principieele scholing van de jeugd, dat ik in tweeden termijn nog even het woord heb gevraagd.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met mijn instemming te betuigen met de mededeeling van de Regeering, dat binnenkort voorstellen aanhangig zullen worden gemaakt voor de opleiding van middelbare leerkrachten hier te lande.

Wat betreft de omzetting van de normaalscholen in een tweejarigen leergang, tegen de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde kan ik moeilijk ingaan, omdat die gebaseerd is op uitspraken van bij uitstek deskundige adviseurs van de Regeering. Maar wij hebben verschillende voorbeelden voor ons van de resultaten van de omzetting van de zoogenaamde standaardscholen in vervolgscholen en wij hebben gezien de

(Soekawati, Iskandar Dinata.)
resultaten van de hervorming van de H. I. S., zoodat ik nog altijd het gevoel heb, dat het peil van de toekomstige normaalscholen zal dalen. Maar ik zal voorshands niet dieper hierop ingaan, hoewel ik mij het recht voorbehoud op deze kwestie — wellicht bij de behandeling van de hoofdbegrooting — terug te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Over de zoogenaamde beschavingsscholen, zou ik het volgende willen zeggen.

Toen ik in eersten termijn de Regeering de vraag stelde, of de moeilijkheden aan de personeelsvoorziening voor de zoogenaamde beschavingsscholen verbonden, niet overwonnen konden worden, heb ik geenszins uit het oog verloren — zooals de heer C. C. van Helsdingen en ook de Regeering wel veronderstelden — dat die scholen geen gewone scholen zijn en dat van de goeroe's zooveel kracht en toewijding wordt gevergd. Het was mij ook niet ontgaan, dat humaniteit en geduld niet voldoende zijn om bij de uitvoering van de zoo moeilijke taak vol te houden, terwijl van dwang tot schoolgaan inderdaad geen sprake is. De zending, die dit werk tot dusverre verricht heeft, verdient zeer zeker allen lof.

Maar ik vraag mij toch af, of menschen toegerust met deze goede eigenschappen en met uithoudingsvermogen niet ook te vinden zijn buiten de missie en zending. Wanneer men een terugblik werpt in het verleden — b.v. 30 jaren terug — dan ziet men, dat dergelijke moeilijkheden zich ook voordeden bij de oprichting van desascholen, al waren die moeilijkheden uiteraard niet zoo groot als die bij de beschavingsscholen in Nieuw-Guinea.

De desascholen moesten aangepast worden aan de omgeving, ze moesten primitief en eenvoudig van opzet zijn, teneinde geen schrikbeeld te vormen voor de kinderen en de ouders. De kinderen mochten zelfs met naakt bovenlijf naar school. Van dwang tot schoolgaan was absoluut geen sprake. Men paste allerlei hulpmiddelen toe, meestal in den vorm van presentjes om de kinderen op school te krijgen. Dank zij de groote toewijding en volharding van de zijde der leerkrachten, die zeer eenvoudige desamenschen waren, maar behept met liefde voor hun medemenschen en van de zijde der overheid, zijn thans goede resultaten bereikt en de desascholen gegroeid tot het peil, waarop zij nu staan.

Gezien dus de voorbeelden van de desascholen blijf ik dan ook van meening, dat men vooral in dezen tijd, waarin velen zich meer dan voorheen geven aan de ontwikkeling van de jeugd, wel krachten kan vinden, die geschikt en bereid zijn om als leerkracht aan de beschavingsscholen op te treden.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Een kort woord slechts n.a.v. het regeeringsantwoord! In de eerste plaats is er een enkel punt in mijn rede in eersten termijn n.l. het verzoek aan de Regeering om, wanneer Baliërs buiten Bali moeten studeeren, deze studie op Java te laten plaats vinden, waarop ik even zou willen terugkomen. Dit verzoek heb ik gemotiveerd met er b.v. op te wijzen, dat beide volken groote overeenkomsten hebben in hun historie, cultuur en godsdienstige uitingen. Ik heb deze punten natuurlijk niet volledig uitgewerkt, aangezien wij thans per slot van rekening te maken hebben met een aanvullende begrooting. Doch ik meende wel, dat de Regeering de bedoeling van mijn verzoek begrepen had. Doch op dit punt meen ik zooeven geen antwoord te hebben ontvangen. Ik zou er nu prijs op stellen t.a.v. deze principieele kwestie alsnog een antwoord van de Regeering te mogen ontvangen.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met enkele opmerkingen te maken naar aanleiding van de mededeelingen van de Regeering betreffende de voorziening in het volksonderwijs. Tot mijn ontsteltenis vernam ik, dat in dit jaar in Oost-Java maar 25 scholen zullen worden opgericht, in Midden-Java geen en in West-

(Iskandar Dinata.)
Java slechts 21. Deze uitbreiding van onderwijs nu houdt geen gelijken tred met de behoefte aan onderwijs van de maatschappij.

Mijnheer de Voorzitter! Destijds, toen de onderwijsoverdracht in deze zaal werd behandeld, hebben wij onze vrees te kennen gegeven, dat door de overdracht van de onderwijszorg aan de autonome ressorten, de onderwijsuitbreiding niet in die mate plaats zou hebben als wij het wel zouden wenschen. Nu is inderdaad gebleken, dat deze vrees in de praktijk is bewaarheid. Ik vraag mij nu af, waaraan dat is toe te schrijven. Ik weet, dat herhaaldelijk in deze zaal van regeeringszijde is verklaard, dat de onderwijsvoorziening groote belangstelling van de Overheid heeft. Nu blijkt echter uit de cijfers, dat die belangstelling dan toch maar zeer gering is geweest. Ik zou er dus bij de Regeering op aan willen dringen — en ten deze steun ik het verzoek van den heer Sosrohadikoesoemo — om haar invloed bij de autonome ressorten aan te wenden, dat deze meer diligentie betrachten ten aanzien van de onderwijsvoorziening.

Mijnheer de Voorzitter! Een tweede verklaring, die mij niet tot blijdschap heeft gestemd is de mededeeling der Regeering ten aanzien van de oprichting van een tweejarige normaalschool. Hier wordt weer verklaard, dat dit schooltype een proefschool is.

Ik heb dit bezwaar tegen de onderwijspolitiek der Regeering, dat er te veel met proeven wordt gewerkt. Tenslotte weten we niet waar we aan toe zijn. Ik vraag mij af of die vierjarige opleiding niet goed is. Is dat het geval, dan kan ik de bedoeling der Regeering begrijpen. Maar voor zoover ik het kan beoordeelen, beantwoordt de vierjarige normaalschoolopleiding aan de verwachtingen. En nu wordt in eens weer een ander schooltype, namelijk het tweejarige, ingevoerd en gemotiveerd, dat zij een hoofdschool zal zijn. Ik zou de Regeering voor deze proefneming ten sterkste willen waarschuwen.

Ik kom nu tot het afschaffen van het Duitsch op de middelbare scholen. In de eerste plaats wil ik op een misverstand wijzen, dat bestaat tusschen den heer Kerstens en mij. Misschien is dit hierdoor te verklaren, dat ik het Hollandsch van den heer Kerstens niet goed begrijp en hij het mijne niet.

Ik heb in mijn rede in eersten termijn de motiveering van den heer Kerstens als juist erkend. Die motiveering geldt ook nu nog voor normale tijden, maar ik besprak de beslissing der Regeering ten aanzien van de afschaffing van het Duitsch onder de huidige omstandigheden.

De heer Kerstens stelt hiertegenover wel, dat men het sentiment niet als motief mag gebruiken, maar ik ben dat in dezen en in elken anderen bijzonderen tijd met den heer Kerstens niet eens. Het sentiment van het volk is juist in bijzondere tijden van zeer groote waarde. Men moet dat sentiment juist goed begrijpen, teneinde het opvlammend enthousiasme van het volk op de juiste wijze aan te wakkeren. Uit dien hoofde is het zeer juist gezien, dat de Regeering het Duitsch afschaft als leervak op de middelbare scholen.

(De heer Kerstens: Men moet altijd oppassen zich niet aan het eigen vuur te branden.)

Ook te dien aanzien heb ik vertrouwen in de Regeering.

(De heer Kerstens: Tracht U dat te behouden.)

Mijnheer de Voorzitter! Aan de opmerkingen der Regeering heb ik niets meer toe te voegen. Zij zijn duidelijk en goed en versterken mij in mijn meening, dat de beslissing juist is.

Thans de kwestie van de invoering van het Maleisch op de middelbare scholen in de plaats van het Duitsch. De Regeering voert aan ten aanzien van het niet invoeren, twee motieven. Ten eerste het overladen programma en ten tweede het gebrek aan geschikte leerkrachten.

Wat het eerste punt betreft zou ik willen opmerken, dat indien de tijden normaal zouden zijn gebleven, het Duitsch toch ook op den schoolrooster gehandhaafd zou zijn gebleven.

(C. C. van Helsdingen.)
Hieruit zou dan blijken, dat het program toch niet zoo overladen was of het Duitsch kon als leervak gehandhaafd blijven. Men zou het dus hebben gehandhaafd, omdat men de belangrijke beteekenis ervan erkent. Maar dan zou ik willen vragen is dit met het Maleisch niet het geval? Ik acht juist omdat ik het noodzakelijk acht, de invoering van het Maleisch als leervak op de middelbare scholen geboden.

Ten aanzien hiervan vind ik de Regeering niet bepaald consequent om het Maleisch niet op de openbare scholen in te voeren met als motief het overladen programma.

Wat het tweede motief, de leerkrachten betreft, gaat het om een bevoegdheidskwestie. Inderdaad zijn er op het oogenblik door het verzuim van de Regeering om niet een opleiding in het leven te roepen, niet genoeg bevoegde leerkrachten, ik bedoel leerkrachten in het bezit van de akte middelbaar Maleisch. Daarom geef ik het volgende in overweging.

De Regeering is het toch zeker met mij eens, dat er onder de Inheemschen voldoende bekwame krachten zijn — en hier stel ik de bekwaamheid en niet de bevoegdheid op den voorgrond — die het onderwijs in het Maleisch op de middelbare scholen op zich kunnen nemen en waarvan — en dit is de hoofdzaak — verwacht mag worden, dat zij zullen voldoen. Wij moeten ons niet op een te star formeel standpunt stellen en niet te strak vasthouden aan den bevoegdheidseisch. Ik zou daar overheen willen stappen om te volstaan met den eisch van bekwaamheid. Het kan een tijdelijke maatregel zijn, deze recruteering van leerkrachten uit bekwame Inheemsche personen en niet uit bevoegde kringen; voor de toekomst moet de Regeering dan maar een opleiding voor de akte in het leven roepen.

Wat de beteekenis van de invoering van het Maleisch als leervak op de middelbare scholen op zichzelf betreft, ik ben ervan overtuigd, dat zij ten goede zal inwerken op de verhoudingen hier te lande.

Uit dien hoofde heb ik dan ook met mijn geachte medeleden, de heeren Wermuth en De Villeneuve, een motie terzake bij U ingediend, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Ingediend is een motie, onderteekend door de leden Iskandar Dinata, Wermuth en De Villeneuve (Ond. **31**, Afd. V, st. 5), luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
noodigt de Regeering uit het Maleisch als leervak op de middelbare scholen in te voeren."

Deze motie zal wellicht bij deze aanvullingsbegrooting in behandeling komen.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik wil beginnen met een enkel woord te wijden aan het regeeringsantwoord in eersten termijn en speciaal wat betreft de niet-handhaving van het Duitsch op het programma van de middelbare scholen. Dit betoog, hoe knap ook overigens, heeft mij niet geheel kunnen overtuigen. Intusschen is het mij begrijpelijk geworden, dat er practische factoren zijn geweest, die de Regeering tot haar standpunt hebben gebracht. Daarom zal ik in deze beslissing berusten, al blijf ik den maatregel betreuren.

Maar, ik zou toch wel een vraag willen stellen. In de beoordeeling van het al dan niet handhaven van het Duitsch op de middelbare scholen heeft een groote rol gespeeld, dat op de scholen de orde en rust bedenkelijk zouden kunnen worden verstoord. De verschillende directeuren en hoofden van scholen zijn daarover gehoord, zegt de Regeering, en zij zijn daarover eenstemmig.

Nu heeft mij echter in het slot van de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde deze zinsnede getroffen:

„De macht, die in handen is gelegd van de directeuren en schoolhoofden heeft in de afgeloopen maan-

(C. C. van Helsdingen.)

den uitstekend gewerkt. Waar de houding van de hierbedoelde kinderen of van de ouders dezer kinderen te wenschen overliet, heeft deze leiding der school ingegrepen, met het gevolg, dat zich geen bijzondere moeilijkheden en kwesties hebben voorgedaan."

Van deze verklaring, Mijnheer de Voorzitter, neem ik gaarne goede nota, maar bij mij heeft ze de vraag doen rijzen: wanneer dan aan de directeuren en de schoolhoofden deze macht in handen is gegeven, wanneer zij in staat waren, de onrust, gevolg van de „lijfelijke" aanwezigheid van de Duitsche kinderen op de scholen, toch zoodanig te beheerschen als geschied is, zoodat er zich geen moeilijkheden hebben voorgedaan, en de sentimenten, die bij de andere kinderen zouden kunnen zijn opgewekt konden kalmeeren — of het dan óók niet mogelijk zou zijn geweest voor deze directeuren en schoolhoofden, om met hun zelfde gezag, hun zelfde moreele overwicht, de orde en de rust op dit terrein volkomen te beheerschen? Hier gaat het alleen om het onderricht in de Duitsche taal, wat nog heel wat anders is dan de lijfelijke tegenwoordigheid van Duitsche kinderen, die ten opzichte van de Nederlandsche kinderen wellicht ook wel eens op minder vriendelijke wijze hebben gereageerd en omgekeerd.

(De heer Iskandar Dinata: Dat is wel degelijk een punt van overweging geweest, maar desondanks hebben deze directeuren en schoolhoofden anders geadviseerd.)

Dat is dan een teeken van zwakheid geweest.

Het kan natuurlijk niet in de bedoeling liggen, dat ik telkens den degen kruis met mijn geacht medelid, den heer Kan. Maar in tweeden termijn is hij teruggekomen op ons debat over Tsjang Kai Chek en ik zou over deze opmerking mijnerzijds een opmerking willen maken.

De heer Kerstens wees op de bedenkelijke leemte aan principieele bezinning in de bestrijding van het nationaal-socialisme. Uit de theorie, door den heer Kan hier summier geuit over de positie van den staat, rijst bij mij de vraag: heeft de heer Kan wel eens ernstig, maar dan ook werkelijk ernstig, een studie gemaakt van het nationaal-socialisme? Doet hij dit alsnog, dan zal hij wellicht tot de ontstellende ontdekking komen, dat zijn standpunt van dat van Hitler en van het heele nationaal-socialisme slechts een kleine, een heel kleine schrede verwijderd is. Wanneer men den staat maakt tot een autonome autoriteit, die zijn beslissingen neemt al naar gelang zijn heil of zijn nadeel zulks eischen, die beslist over goed en kwaad, wanneer men den staat maakt tot een afgod, dan is men bijna, neen dan i s men Hitleriaan. Men heeft er zich wel degelijk goed van te doordringen dat, zoodra de staat volkomen autonoom is, los van alle moreele begrippen, los van hoogere ordinantiën, men, consequent doorgeredeneerd, onvoorwaardelijk komt en komen moet tot de staatsrechtelijke opvattingen, de ideologie van het Nazidom, dat ons heeft gebracht in de misère, waarin we op het oogenblik zijn geraakt.

(De heer Kan: Daarop kom ik nader terug.)

Een tweede opmerking geldt den door hem ontwikkelden gedachtengang — en ditmaal waren het woorden van wijsheid, die over de lippen van het geachte lid vloeiden — ten aanzien van de houding der overheid tegenover het sentiment. Deze woorden van wijsheid zou ik wel zeer in het bijzonder aan het geachte college willen voorhouden, Mijnheer de Voorzitter.

Overigens zou ik over de al dan niet-handhaving van het Duitsch niet veel meer willen zeggen, vooral na hetgeen de heeren Mussert en Kerstens reeds met zooveel klem hebben betoogd.

Alleen nog een enkele opmerking, die wellicht van belang kan zijn. Men meent door zulke middelen de groote massa „war-minded" te maken. Terecht heeft de heer Kerstens er op gewezen, dat dit van weinig beteekenis is, en dat het aankomt op de principieele bezinning over, en principieele bestrijding van het nationaal-socialisme. Deze principieele bestrijding heeft van onze zijde, evenmin als van de zijde der Roomsch-Katholieken, ontbroken, want van den aanvang af hebben wij met alle kracht en klem deze ideologie — door zoovelen met geestdrift of sympathie begroet, maar die wij funest achten — bestreden. Wanneer men nu meent, dat de groote massa warm moet worden gemaakt door min of meer opwindende nationalistische redevoeringen en pakkende leuzen en het hanteeren van dergelijke middelen, dan zeggen wij: de wankelmoedigen, die op deze wijze elk oogenblik injecties van nationaal gevoel moeten hebben, om „war-minded" te zijn, te worden of te blijven, kunnen nooit zijn, kunnen nooit worden, kunnen nooit blijven de kern van een vasthoudend, verbeten verzet tegen die ideologieën, die onze menschelijke waarden aantasten, die ons volkomen in het moeras brengen.

(Soangkoepon.)

Mijnheer de Voorzitter! Een spreker van de Vaderlandsche Club, de heer Mansvelt, heeft zich eens bij een andere gelegenheid geuit, en gewezen op dit historisch feit, dat de onafhankelijkheid van onzen Staat der Nederlanden is te danken geweest aan de vasthoudendheid, de vastberadenheid, de verbetenheid van een groep van niet meer dan 5 000 Calvinisten, waaromheen zich langzamerhand anderen — ook Roomsch-Katholieken — hebben geschaard, maar die de kern zijn geweest en gebleven van dien strijd.

(De heer Soangkoepon: U vergeet de Oranjes!)

Wanneer de menschen hier te lande, die steeds den mond vol hebben over het aankweeken van den „Geuzengeest", niet verzuimen te bedenken, dat de Geuzen bezield waren met nog heel wat anders dan alleen maar vaderlandsliefde, maar ook bezield waren met innige liefde voor hun geloof, van groote overgave en gehoorzaamheid aan God, zouden zij tot het inzicht komen, dat het onverantwoord en dwaas is, om de kleine kern van overtuigde Christenen van zich af te stooten. Deze menschen hebben zich in het verleden getoond de kern van het standvastig en verbeten verzet en zijn het wellicht ook in het heden en de toekomst. Dan moet men samenwerking met hen zoeken en hen niet kwetsen door bv. te zeggen, dat „het Christendom een leer is voor slaven en lijken", of wel men moet hen niet noemen, — omdat zij handhaven willen de moreele maatstaven van het Christendom, — „defaitisten" of „bijnadefaitisten"; of wel, dat in deze tijden een tekst als „Hebt uw vijanden lief" voorloopig niet in bespreking ware te nemen.

Dit is een verkeerde politiek. Men moet van die zijde wel bedenken, dat men meer heeft — en dus hun samenwerking moet zoeken — nu en in de toekomst aan den krachtigen steun van die groep van menschen, die krachtens hun beginsel zich met hun geheele persoonlijkheid tegen die ideologie keeren, die zij in wezen als satanisch onderkennen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven van de Regeering gehoord, dat er zoovele leerlingen zijn afgewezen, die toelating verzochten tot de technische en ambachtscholen. Wij weten ook hoe noodig wij vooral in deze tijden hebben technisch onderlegde menschen. Daarom zou ik der Regeeirng willen vragen, of het niet mogelijk is maatregelen te treffen om de erbij betrokken ongelukkige ouders en kinderen tegemoet te komen. Een tegemoetkoming in dezen geest, dat waar wij juist in dezen tijd technisch opgeleide menschen in verschillende takken van bedrijf noodig hebben, met de voorziening daarvan in de behoefte van de maatschappij rekening wordt gehouden. Ik heb hier altijd gepleit voor het doen vervaardigen van oorlogsmateriaal hier te lande, maar de verwezenlijking van dit doel stuitte steeds af op het gebrek aan terzake deskundigen.

Ik zou der Regeering derhalve willen vragen al het mogelijke te doen om aan de wenschen van de kinderen, die toelating tot de technische en ambachtscholen wenschen, tegemoet te komen.

Wat de vervanging van de vierjarige normaalschool door

(Thamrin.)

een tweejarigen leergang betreft, kan ik mij niet vereenigen met de uitspraak der Regeering, dat het peil van het onderwijs niet zou worden aangetast door deze omvorming of vervanging van een vierjarigen normaalschool in een tweejarigen leergang.

Bovendien heeft de Regeering gezegd, dat deze tweejarige leergang eigenlijk als een proefneming moet worden beschouwd. Wij verkeeren al zoolang in een stadium van allerlei proefnemingen met het Inlandsch onderwijs. Ik zou de Regeering daarom eigenlijk willen vragen, of het niet beter is vast te houden aan de thans bestaande inzichten. Wat in het bijzonder de normaalschool betreft, zou ik het liefst zien, dat deze niet meer door andere soorten scholen werd vervangen.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Iskandar Dinata heeft zooeven voor een grootere uitbreiding van het Inlandsch volksonderwijs gepleit. Ik sluit mij daarbij gaarne aan en zou de Regeering eveneens in overweging willen geven om alle regeeringsorganen en autonome instellingen aan te moedigen b.v. door het verleenen van meer subsidie aan particuliere organisaties, de uitbreiding van dit onderwijs krachtiger aan te pakken.

Mijnheer de Voorzitter! Wat aangaat de kwestie van de afschaffing van het leervak Duitsch op de middelbare scholen, betreur ik de door de Regeering genomen beslissing ten deze. Doch waar de Regeering deze beslissing motiveert met een verwijzing naar een verstoring van orde en rust bij handhaving van dit vak op die scholen, wil ik mij wel bij haar beslissing ten deze neerleggen. Het spijt mij, wanneer men de handhaving van dit vak niet mogelijk acht, alleen vanwege de groote antipathie tegen het regiem van Hitler. Want wij hebben zooeven eveneens hooren verklaren, dat wij onze maatschappij dienen te vrijwaren tegen den invloed van het tegenwoordige Duitsche regiem. Doch dan bestaat daartoe geen betere gelegenheid dan door het leeren van de Duitsche taal gelegenheid te geven de fouten van het regiem te onderkennen, zooals zooeven ook nog is gezegd door den heer C. C. van Helsdingen. Het boek van Rauschning heeft ons op dit punt veel wetenswaardigs bijgebracht. Een inzicht in de handelingen en ideeën van de Duitschers is derhalve veel beter te verkrijgen uit geschriften van Duitschers zelf dan uit die van schrijvers van andere nationaliteit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf de door de Regeering op dit punt genomen beslissing betreuren, doch waar, zooals gezegd, bij weder-invoering van dat leervak de orde en rust op de scholen worden bedreigd en ontevredenheid der betrokken ouders wordt gewekt, zal ik mij bij die beslissing, zij het noode, neerleggen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ondanks het uitvoerige regeeringsantwoord ten aanzien van mijn vraag, ben ik door dat antwoord nog niet tevreden gesteld. Wanneer ik zijn antwoord goed heb beluisterd, dan heeft de geachte Regeeringsgemachtigde medegedeeld, dat er te Batavia 51, te Soerabaja 25 en te Semarang 33 candidaten voor het technisch onderwijs zijn afgewezen. De Regeering voerde in verband met een contingenteering van dit onderwijs twee criteria aan, n.l. de maatschappelijke behoefte en gebrek aan ruimte. Ik zou nu in dit verband willen vragen, welk tijdstip de geachte Regeeringsgemachtigde heeft aangenomen ter bepaling van de maatschappelijke behoefte en hoe de Regeering die maatschappelijke behoefte wil afmeten voor een periode van enkele jaren in de toekomst. Bovendien, Mijnheer de Voorzitter, staan wij hier toch voor den opbouw van een nieuwe maatschappij. Overal constateert men activiteit op het gebied van de industrialisatie en het openen van nieuwe mogelijkheden. Ik vraag mij daarom af, of het wel juist gezien is om de maatschappelijke behoefte ten deze alleen af te meten naar de behoeften van de gouvernementeele diensten en waarom ook geen rekening gehouden wordt met de maatschappelijke behoeften ten aanzien van de vrije beroepen en de particuliere industrieën.

Het tweede argument, het gebrek aan ruimte, spreekt tot mij ook niet zoo sterk, omdat ik mij niet kan indenken, dat zoowel te Soerabaja als te Batavia en te Semarang geen enkel huis te krijgen is, dat niet tijdelijk tot schoolruimte zou kunnen worden omgebouwd.

Het betreft toch voor de drie plaatsen een kleine honderdtal leerlingen, zoodat dus met drie huurhuizen, — of een in elke plaats — kan worden volstaan.

Er is nog een andere oplossing mogelijk, namelijk, dat men de maxima van de parallelklassen opvoert. Heb ik goed geluisterd, dan deelde de Regeering mede, dat er te Batavia 9 parallelklassen zouden komen, te Soerabaja 10 en te Semarang 5, dus totaal 24, met een maximum leerlingenaantal van 30 tot 32 per klas. Is het nu niet mogelijk om de maxima van elk dier klassen bijvoorbeeld met drie tot vier leerlingen op te voeren? Hierdoor zouden de afgewezen candidaten alsnog kunnen worden geplaatst. Ik vind het onbillijke van de afwijzing hierin, omdat men tevoren niet heeft aangekondigd, dat er gecontingenteerd zou worden. Er is te voren ook niet aangekondigd, dat er een vergelijkend examen zou plaats hebben, waarop dit nu in feite neerkomt, want men beoordeelt de toelating der candidaten op de verkregen cijfers. Als men dat te voren had aangekondigd, hadden de candidaten daarmede misschien met hun examenwerk rekening gehouden. De Regeering heeft dit niet aangekondigd. Zij heeft integendeel het nomale examengeld geëischt en deze leerlingen hebben op normale voorwaarden hun examen afgelegd. Ik vind dit onbillijk, juist waar het hier om de toekomst van deze belanghebbenden gaat. Bovendien zijn de argumenten, die de Regeering ter verdediging aanvoert, ook niet sterk te noemen.

Er is mij van verschillende fracties in den Volksraad steun toegezegd, als ik een amendement zou indienen met de strekking de toelating van deze afgewezen candidaten alsnog te bewerkstelligen. Ik zal van deze gedane toezeggingen nog geen gebruik maken. Ik zal eerst het antwoord der Regeering in tweeden termijn afwachten. Wellicht dat Zij alsnog een oplossing weet te vinden. Mocht dat niet het geval zijn, dan zal ik mij genoodzaakt zien alsnog een amendement te dier zake in te dienen, met de strekking de 100 afgewezen candidaten alsnog in de gelegenheid te stellen den nieuwen cursus te laten volgen.

Ik heb over het volgende punt niet in eersten termijn gesproken, maar ik wil toch nu een enkel woord wijden aan het antwoord der Regeering op de vraag van den heer Sosrohadikoesoemo.

Wel zeer teleurstellend is de mededeeling der Regeering, dat de provincies op Java — als ik het zoo mag zeggen — in gebreke zijn gebleven te voldoen aan den eisch, die haar gesteld is, namelijk om rekening te houden met de volksontwikkeling.

Wij hebben uit de mededeeling der Regeering vernomen, dat de provincie West-Java 25 volksscholen zal oprichten, in Oost-Java 21 en in Midden-Java geen enkele. Ik begrijp eigenlijk niet, waarom de Regeering ten opzichte hiervan geen maatregelen heeft genomen en haar gedragslijn ten aanzien van de volksontwikkeling niet tevoren aan de provincies heeft bekend gemaakt.

De Gouverneur-Generaal heeft in zijn openingsrede medegedeeld, dat tot een der bijzondere maatregelen in dezen tijd de volksverheffing behoort en zeer zeker behoort het geven van volksonderwijs als een der middelen daartoe aangemerkt te worden.

Hier is echter een gouverneur, de gouverneur van Midden-Java, die, om het sterk te zeggen, de uitspraak van den Gouverneur-Generaal niet opvolgt en geen enkele volksschool opricht. Ik vraag mij af wat de Regeering in dezen zal

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
doen. Legt Zij zich hierbij neer? Durft Zij niet in te grijpen?

Ten slotte wil ik nog de vraag stellen, hoe de Regeering zich voorstelt de regentschappen in de gelegenheid te stellen de noodige uitbreiding aan het volksonderwijs te geven. Naar mij ondershands is medegedeeld, zouden verscheidene regentschappen de op de regentschapsbegrooting uitgetrokken uitbreiding van het volksonderwijs geschrapt hebben naar aanleiding van de door de centrale Regeering bevolen bezuiniging. Ik zou willen vragen, of dit juist is en zoo ja, welke maatregelen de Regeering denkt te nemen en eveneens, of de regentschappen in de gelegenheid zullen worden gesteld met regeeringssteun de noodige ontwikkeling aan het volksonderwijs te geven.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid hierop na de pauze te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord na de pauze plaats hebben.

De vergadering wordt te 11.08 uur v.m. geschorst en te 11.45 uur v.m. hervat.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn is door de meeste leden het woord gevoerd over de kwestie van het al of niet handhaven van het Duitsch als leervak op de mulo- en de middelbare scholen. Tot haar voldoening kan de Regeering constateeren, dat de leden die in eersten termijn de beslissing van de Regeering terzake hebben bestreden, de heeren Kan, Kerstens en C. C. van Helsdingen, thans van die bestrijding hebben afgezien en met den door de Regeering genomen maatregel zullen medegaan, zij het, dat zij daartoe op verschillende gronden zijn gekomen en dit in verschillende toonaarden te kennen hebben gegeven.

De heer Soangkoepon, dien ik in mijn antwoord in eersten termijn niet gerangschikt heb bij de bestrijders, heeft in tweeden termijn gezegd, dat hij het betreurt, dat de Regeering tot de afschaffing van het Duitsch is overgegaan. In eersten termijn is dit geachte lid, nadat hij eerst inderdaad het Duitsch heeft aangeprezen als een taal voor de beoefening van wetenschappen, geëindigd met te zeggen, dat hij geen bezwaar ertegen had, dat het Duitsch van de middelbare scholen werd geweerd en door een ander vak werd vervangen.

(De heer Soangkoepon: Dat is mijn persoonlijke opvatting, maar deze schijnt niet in het belang van het algemeen.)

In tweeden termijn is de persoonlijke visie van het geachte lid geworden, dat hij het moet betreuren, dat het Duitsch van de middelbare scholen is afgevoerd, maar per slot van rekening legt hij zich bij de door de Regeering genomen beslissing neer.

Op een paar punten moet ik nu eerst nog even ingaan en wel in de eerste plaats om een misverstand, dat bij den heer Kan, na het aanhooren van het regeeringsantwoord is ontstaan, uit den weg te ruimen. De heer Kan heeft gesproken over de enquête, welke door het departement van Onderwijs is ingesteld. Eerst sprak het geachte lid van de enquête, ingesteld „nadat", daarna „naar aanleiding van" de gegevens, die ongevraagd ter beschikking van het departement waren gekomen. Dat is niet juist. Het spreekt toch wel vanzelf, dat nadat door de gebeurtenissen van den 10den Mei een onmiddellijke beslissing moest worden genomen, daarna rustiger kon worden overwogen, of deze beslissing moest worden gehandhaafd. Naar aanleiding hiervan werd een enquête ingesteld bij de verschillende schooldirecteuren en de commissies van toezicht op middelbare scholen.

Voor het overige kan de Regeering zich houden buiten het debat, dat zich in dit verband heeft ontwikkeld, omdat dit debat in hoofdzaak ging tusschen de geachte leden onderling. Slechts één ding wil ik mededeelen ter geruststelling van de geachte leden. Iedereen is het er wel over eens, dat het nationaal-socialisme dient te worden bestreden. En op dit punt kan ik het College gerust stellen. De bestrijding van het nationaal-socialisme, die reeds incidenteel plaats had, bij het onderwijs in geschiedenis, zal nu systematisch worden geëntameerd.

Een tweede punt, dat naar aanleiding hiervan door eenige leden is ter sprake gebracht, is de kwestie van de invoering van het Maleisch op de middelbare scholen. De zaak is hiermede niet geheel juist aangeduid, want er zijn reeds middelbare scholen, zooals den leden bekend zal zijn, waarop Maleisch als leervak wordt onderwezen, zooals de middelbare handelsschool en de algemeene middelbare school, afdeeling I A. Maar ik begrijp de bedoeling natuurlijk wel.

De Regeering heeft al dadelijk gezegd, dat Zij sympathiek staat tegenover de suggestie in den Raad gedaan, maar dat de onmiddellijke verwerkelijking van dit denkbeeld voorshands al hierom onmogelijk is, omdat er zoo goed als geen leerkrachten voor zijn. Nu is door een van de leden, den heer Iskandar Dinata, gezegd, dat men niet teveel moet letten op bevoegdheden, doch meer op bekwaamheden. Ik geloof, dat hier een misverstand in het spel is. De eisch van de bevoegdheid wordt gesteld ter verkrijging van waarborgen voor de aanwezigheid van bekwaamheid. Ik geef direct toe, dat onder de bevoegden ook onbekwamen zijn, maar als men den bevoegdheidseisch niet stelt, heeft men geen waarborg, dat men bekwame leerkrachten krijgt. Dat men de moeilijkheden op dit punt niet moet onderschatten, blijkt wel hieruit, dat ook bij het onderwijs in het Maleisch op de mulo's de resultaten nog niet zijn, zooals men die zou wenschen.

Wat overigens de opmerking van den heer Kan betreft, dat op den duur de H.B.S.-en voor het grootste gedeelte zullen worden bevolkt door kinderen van hier, kinderen dus, die het Maleisch reeds verstaan en die dus onderwijs in die taal niet noodig hebben, ik behoef wel niet te zeggen, dat deze opvatting onjuist is.

Want het gaat er natuurlijk niet om, dat men thuis wat Maleisch heeft geleerd, doch dat men deze taal mondeling en schriftelijk voldoende moet kunnen hanteeren. Tot mijn genoegen kan ik mededeelen, dat blijkens een algemeen inspectierapport over dit onderwijs op de mulo's dit onderwijs in het algemeen met genoegen door de leerlingen wordt gevolgd. Zooals ik zooeven zeide, staat de Regeering tegenover dit denkbeeld sympathiek, doch Zij betwijfelt alleen in sterke mate of dit denkbeeld zoo onmiddellijk zal kunnen worden verwezenlijkt. Want het betreft hier vele scholen en niet maar een enkele school op een enkele plaats.

Verder is door verschillende leden in tweeden termijn het woord gevoerd over het volksonderwijs. Daarbij is ter sprake gebracht de kwestie van de overdracht van het volksonderwijs. Mijnheer de Voorzitter! Elke medaille heeft haar keerzijde en zoo heeft de overdracht van het onderwijs — en dat is dan inderdaad ook gebleken — ook haar nadeelen tegenover de voordeelen van autonomie en van anderen principieelen aard. Ter wegwerking van die nadeelen heeft de Regeering, zooals ik heb gezegd, het voornemen om de financieele verhouding tusschen de autonome gebieden en het land te doorbreken en op die manier van regeeringswege de oprichting van volksscholen te stimuleeren. Dit ook in antwoord aan den heer Thamrin, die het laatst ter sprake heeft gebracht de kwestie van de regentschappen in dit verband.

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de door mij genoemde getallen met betrekking tot de nieuwe volksscholen in West-, Midden- en Oost-Java, hieromtrent is door verschillende leden het woord gevoerd. Ik erken, dat deze getallen op het eerste gezicht beschouwd zeer teleurstellend zijn. Doch men moet hierbij in aanmerking nemen, in de eerste plaats, dat Midden-Java op het gebied van het volksonderwijs het verst is, d.w.z. de meeste volksscholen heeft in verhouding tot het aantal zielen van de bevolking. In de tweede plaats moet men hierbij bedenken, dat, zooals den geachten leden ook wel bekend zal zijn, wellicht niemand meer geporteerd is voor de verbreiding van het volksonderwijs dan de gouverneur van Oost-Java. Wanneer deze titularis niet verder kan komen dan tot een getal van 21 voor de oprichting van nieuwe scholen voor dit jaar, dan moet dat toch wel de overtuiging schenken, dat het in verband met de financiën van de regentschappen niet mogelijk is een grooter aantal scholen op te richten. Intusschen verbind ik hieraan al weder de toezegging, dat de Regeering op dit punt het mogelijke zal doen.

Wat betreft de proef, die genomen zal worden met de tweejarige normaalscholen, zou ik het volgende willen zeggen. Een paar leden hebben hun twijfel er over uitgesproken, of men daardoor normalisten krijgt, die op hetzelfde peil van ontwikkeling zullen staan als de normalisten van de vierjarige opleiding. Men moet zich hierbij niet blind staren op de kwestie van schoolsche ontwikkeling. Het gaat hier n.l. om leerkrachten, dus om personen, die, behalve dat zij een bepaald peil van ontwikkeling moeten bezitten, ook paedagogische gaven moeten hebben. Het voordeel van deze proef zie ik nu hierin, dat tot deze opleiding alleen zullen worden toegelaten volksonderwijzers, die getoond hebben èn wat hun ontwikkeling betreft èn wat hun paedagogische gaven aangaat, in staat te zijn deze gaven ten nutte te maken bij een hooger type scholen, n.l. de vervolgscholen.

Verder verzoek ik den leden ten deze te bedenken, dat het betere niet de vijand mag zijn van het goede. Natuurlijk is een vierjarige normaalschoolopleiding beter. Wil men echter een zoo spoedig mogelijke uitbreiding van de vervolgscholen, dan moet men ook zoo spoedig mogelijk een groot aantal normalisten hebben en dit kan worden bereikt door de vierjarige opleiding terug te brengen tot een tweejarige, zonder dat aan het beoogde doel afbreuk wordt gedaan. Intusschen herhaal ik nogmaals hetgeen de Regeering in eersten termijn heeft gezegd: indien mocht blijken, dat deze volksonderwijzers na de tweejarige normaalschoolopleiding te hebben gevolgd, niet aan de verwachtingen voldoen, zal de Regeering van deze proefneming terugkomen.

Over de beschavingsscholen heeft de heer Mochtar nogmaals gesproken. Dit geacht lid sprak daarbij zijn twijfel uit omtrent het bezwaar, dat het zoo moeilijk zou zijn hiervoor onderwijzers te krijgen en hij verwees daarbij naar de desascholen en den opbouw van deze scholen. Het geachte lid verloor uit het oog, Mijnheer de Voorzitter, dat voor de desascholen uit de desa's zelf, — hetzij uit de betrokken desa, hetzij uit een nabij gelegen desa — onderwijzers konden en kunnen worden verkregen of opgeleid. Dit is echter niet het geval voor de veraf gelegen Papoea-desa's die nog niet eens altijd op dezelfde plaats gevestigd blijven. Soms loopen de menschen weer weg en gaan ze zwerven. Men moet werkelijk de moeilijkheden op dit punt niet onderschatten. Acht de Regeering het gewenscht en mogelijk, dan zal Zij, zooals ik in eersten termijn ook gezegd heb, niet aarzelen om van gouvernementswege over te gaan tot oprichting van zulke scholen.

Ik vergat ten aanzien van de afschaffing van het Duitsch om nog in te gaan op een opmerking van den heer C. C. van Helsdingen. Dit geachte lid haalde hierbij een passage aan uit mijn rede in eersten termijn, welke de Duitsche kinderen betrof. Hij vroeg: wanneer de tucht en orde op school gehandhaafd kan worden door de leiders der school ten aanzien van deze kinderen, zou dit dan ook niet kunnen gebeuren ten aanzien van de kinderen, die weigeren Duitsch te leeren? Hier ligt de kwestie echter heel anders. Hier gaat het over het handhaven van Duitsche kinderen op school. Dreigt de orde en tucht niet gehandhaafd te kunnen worden door de kinderen op de school toe te laten, dan worden zij verwijderd en dan komt de tucht en orde op school terug. Terwijl het bezwaar bij het tegen den zin van de leerlingen weer invoeren van het Duitsch is, dat het dan betreft Nederlandsche kinderen, die op grond daarvan zouden moeten worden verwijderd. Dat is natuurlijk een heel andere situatie.

Tenslotte heb ik nog te behandelen de opmerking van den heer Thamrin ten aanzien van de toelating tot de technische scholen. Het geachte lid heeft gevraagd op welke wijze de Regeering de maatschappelijke behoefte aan technisch geschoolde krachten heeft gepeild en of daarbij wel rekening gehouden is met de behoeften van de particulieren en niet alleen is gelet op de behoeften van het gouvernement.

Mijnheer de Voorzitter! Vanzelfsprekend is dit onderzoek niet beperkt tot de behoeften van het gouvernement, maar heeft het zich ook uitgestrekt tot de behoeften van de bedrijfswereld. Vanzelfsprekend ook zijn hierbij schattingen gemaakt voor de toekomst, en dan uiteraard alleen de naaste toekomst. Voor een verre toekomst kan men geen schattingen maken.

(De heer Thamrin: Hebt U rekening gehouden met den nieuwen opbouw, waartoe wij moeten komen?)

Ja. Intusschen, Mijnheer de voorzitter, heb ki den heer Thamrin in mijn eersten termijn gezegd, dat ik de teleurstelling der ouders van leerlingen kan begrijpen, die, geslaagd voor het examen, geen toelating hebben gekregen, door gebrek aan plaatsen.

De heer Thamrin heeft te dien aanzien eenige suggesties gedaan, o.a. of het maximum-aantal leerlingen der verschillende klassen niet met drie à vier zou kunnen worden verhoogd, dan wel, of ter opvanging van de leerlingen niet huizen in de buurt van de scholen gehuurd zouden kunnen worden.

Ik zal deze suggesties gaarne nader in overweging nemen. Voor zoover mij thans bekend is, zal het toelaten van meer leerlingen, dan reeds toegelaten zijn, althans op ruime schaal, niet alleen afstuiten op gebrek aan ruimte in de lokalen, maar vooral op gebrek aan ruimte in de werkplaatsen. Of het mogelijk is de klassen met nog drie of vier leerlingen uit te breiden zal ik echter gaarne laten onderzoeken.

(De heer Thamrin: Maar wanneer krijg ik dan antwoord?)

De heer Thamrin zal uit de te nemen maatregelen zien, in hoeverre aan zijn wensch is tegemoetgekomen. Als de heer Thamrin ziet, dat de klassen drie of vier leerlingen meer tellen, kan het geachte lid concludeeren, dat inderdaad de klassen eenigszins uitgebreid zijn.

(De heer Thamrin: Maar zullen alle candidaten toegelaten worden?)

Dat kan ik niet toezeggen, ik zal het laten onderzoeken.

De heer Soekawati heeft opgemerkt, dat op zijn beschouwingen over het laten schoolgaan van Balineesche meisjes op Blitar niet is ingegaan. Ik geloof echter, dat dit niet noodig was. Het feit op zichzelf, dat de Balineesche meisjes op Blitar schoolgaan, bewijst dat de Regeering de opvattingen van den heer Soekawati op dit punt deelt. Vandaar, dat de Regeering op de cultureele beschouwingen van den heer Soekawati niet is ingegaan.

(De heer Soekawati: Dit is slechts een concreet geval.)

Wil de heer Soekawati de kwestie dan abstract beschouwd zien?

(Voorzitter, Thamrin, Roep.)

(De heer Soewati: Neen, in het algemeen.)

In het algemeen stemt de Regeering, dit blijkt uit den concreten maatregel, met de beschouwingen van den heer Soekawati in.

(De heer Soekawati: Dit is het antwoord, dat ik gaarne wilde hooren.)

Mijnheer de Voorzitter! Mij schiet, omdat ik in den korten tijd voor voorbereiding niet in de gelegenheid was de gemaakte opmerkingen onderwerpsgewijs te rangschikken, eerst thans te binnen, dat de heer Mussert nog ter sprake bracht het in dienst nemen van ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, die ethnologisch geschoold zijn. Ik wil gaarne toezeggen, dat het overleg tusschen het departement van Binnenlandsch Bestuur en het departement van Onderwijs en Eeredienst, dat door de tegenwoordige omstandigheden moest worden opgeschort, weder ter hand zal worden genomen.

Hiermede meen ik op alle beschouwingen in tweeden termijn geantwoord te hebben.

De **Voorzitter**: Ingediend is een amendement, onderteekend door de leden Thamrin, Soangkoepon, Wermuth, Soekawati, Prawoto en Kerstens (Ond. **31**, Afd. V, st. 6), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, post 5.22 (Gouvernements inrichtingen van technischen ambachtsonderwijs) van Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) van de ontwerp-vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling V der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1940 te verhoogen met *f* 1.—.

Toelichting.

Het amendement beoogt een uitbreiding van het technisch onderwijs, waardoor wegens plaatsgebrek afgewezen candidaten alsnog kunnen worden toegelaten."

Er zijn dus thans bij dit onderwerp een amendement en een motie te behandelen.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Thamrin c.s. (st. 6).

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Een toelichting op het amendement zelf lijkt mij overbodig, waar immers de feiten door de Regeering zijn erkend.

Intusschen heeft de geachte Regeeringsgemachtigde toegezegd, een nader onderzoek te zullen doen instellen naar de mogelijkheid om alsnog de jongens, die het examen hebben afgelegd, toe te laten. Ik heb er uiteraard geen bezwaar tegen, dat de geachte Regeeringsgemachtigde terzake een onderzoek wil doen instellen, indien hij den Volksraad op korten termijn, bv. Maandag of Dinsdag a.s., den uitslag van dat onderzoek wil mededeelen. Als de Regeering dus bereid is, den Volksraad over den uitslag van dat onderzoek in te lichten zal ik mijnerzijds niet aandringen op onmiddellijke behandeling van dit amendement.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Er is een vrij groot aantal leerlingen, dat op het oogenblik niet tot de technische scholen kan worden toegelaten, voornamelijk wegens plaatsgebrek. Het komt mij voor dat, indien het antwoord van de Regeering voor de voorstellers bevredigend zal luiden, in dezen zin, dat dus de leerlingen, die eerst afgewezen zijn, alsnog zullen worden geplaatst, dit geldelijke consequenties zal hebben en dat dus dit amendement in alle omstandigheden op zijn plaats zal zijn. Juist dus indien de Regeering met een bevredigende toezegging komt, zal dit amendement te meer op zijn plaats zijn. Maar ook indien de Regeering niet een bevredigende, althans niet volledig bevredigende toezegging zou kunnen doen, heeft het amendement reden van bestaan,

(Soangkoepon, Iskandar Dinata, e.a.)

omdat daarmede dan aan de Regeering over deze zaak een uitspraak van onzen Raad zal worden gegeven.

Ik zou daarom willen aanbevelen, de behandeling van het amendement thans voortgang te doen vinden.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben vóór een behandeling van het amendement thans, aangezien de plaatsing der hier bedoelde leerlingen moet geschieden per 1 Augustus a.s. Er is niet veel tijd meer, en in het belang van het onderwijs dient de beslissing derhalve nog deze week te vallen.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van de voorstellers is, de jongens, wien thans de toelating tot de middelbare technische scholen is geweigerd, alsnog op deze scholen geplaatst te zien. De eerste onderteekenaar verklaarde, dat hij geen amendement zou hebben ingediend indien het de Regeering mogelijk ware geweest een oplossing te vinden om deze jongens alsnog in het schoolverband opgenomen te krijgen, waarop de geachte Regeeringsgemachtigde een nader onderzoek daarnaar toezegde. Indien nu dit onderzoek uitwijst, dat een bevredigende oplossing mogelijk is, is de behandeling van dit amendement zeker overbodig. Ik ben er daarom vóór, de verdere behandeling van het amendement uit te stellen.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne toezeggen met betrekking tot het amendement Maandag a.s. met meer positieve gegevens te zullen komen, dan ik zooeven heb kunnen voorbrengen.

De **Voorzitter**: Dan wordt de verdere behandeling van het amendement tot Maandag, 29 dezer, uitgesteld, na het antwoord der Regeering in eersten termijn op de aanvullende begrootingen betreffende het departement van Oorlog (Ond. **7** en **15**).

Aan de orde is de behandeling van de motie-Iskandar Dinata c.s. (st. 5; H Blz. 170).

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is uit mijn antwoord op de interrupties van den heer De Boer bij mijn rede in eersten termijn al gebleken, dat ik tegenover het in deze motie belichaamde idee zeer sympathiek sta. Ik heb tegen de gedachte, in deze motie neergelegd, dus niet alleen geen bezwaar, maar ik juich haar toe.

Toch heb ik het woord gevraagd, voornamelijk om een bedenking ter tafel te brengen. Het lijkt mij namelijk niet juist een zaak als deze, die eigenlijk neerkomt op een reorganisatie van het middelbaar onderwijs, op een herziening van het programma van de middelbare school — want uit dezen stap zal wel meer volgen — zoo incidenteel, zoo toevallig ter sprake te brengen als bij deze motie gebeurt. Wat is in feite het geval? Hoe is de gang van zaken geweest? Aldus: Er komt hier in bespreking de al of niet juistheid van het afschaffen van het Duitsch als leervak op de middelbare scholen. Deze debatten leiden er tenslotte toe de vraag te stellen: hoe moeten de vrij komende uren worden besteed? En dan resulteert hieruit een motie, waarbij de Regeering wordt uitgenoodigd het leervak Maleisch te gaan invoeren op de middelbare scholen.

Ik vestig er de aandacht op, dat dit punt den geheelen opbouw van het programma der middelbare school raakt.

(De heer Thamrin: Dat is onjuist.)

Dit is niet onjuist, maar ik zal straks gaarne de argumenten van den heer Thamrin ter bestrijding van mijn betoog vernemen.

(De heer Thamrin: Er wordt een taal van den les-

(Kerstens, Thamrin.)

rooster geschrapt en daarvoor komt een andere taal in de plaats.)

Zoo eenvoudig is het niet. Het gaat er juist om, welke die eene taal is; hoeveel uren zij moet hebben; waarom de invoering incidenteel gebeuren moet bij een afschaffing van het Duitsch, waarvan wij niet weten of zij permanent zal zijn, en als zij dat niet is, hoelang deze taal afgeschaft zal blijven. Dat maakt een reusachtig verschil. Dan komt de vraag aan de orde: En als de behoefte van de maatschappij de wederinvoering van het Duitsch als leervak op de middelbare scholen eischt, krijgt men op het programma dan nog het Malesch erbij? Wij gaan dan hoe langer hoe meer af van het desderatum, dat het programma reeds nu ontlast behoort te worden, terwijl het integendeel dan nog meer wordt belast. Mij dunkt, dat dit een deugdelijk argument is.

(De heer Thamrin: Op een dergelijke wijze kunt U nooit problemen oplossen!)

Wanneer mijn geacht medelid, de heer Thamrin, deze problemen op een andere wijze meent te kunnen oplossen, zal ik dit gaarne straks vernemen.

Ik herhaal en concludeer, dat ik zeer wel te vinden ben voor invoering van het Maleisch als leervak op de middelbare school, mits het is een onderdeel van een behoorlijk over de geheele linie bekeken reorganisatie van den lesrooster van de middelbare school. Ik geloof, dat deze werkwijze juister is dan op een impuls van het oogenblik en par accidens een zoo belangrijke beslissing te nemen. Ik geef deze gedachte in overweging aan de voorstellers van de motie. Misschien kunnen zij een motie indienen van deze strekking, dat der Regeering wordt verzocht een herziening van het programma van de middelbare school, waarbij als belangrijk onderdeel zal moeten worden toegezegd invoering van het Maleisch als leervak. Aan een dergelijke motie zou ik liever mijn stem geven dan aan de thans in behandeling zijnde motie, die mij overigens sympathiek is.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter: Het standpunt van den heer Kerstens is mij niet onbegrijpelijk, waar hij vanaf den beginne een voorstander was van het handhaven van het leervak Duitsch. Nu hij dus, om zoo te zeggen op dit gebied zijn zin niet heeft gekregen, is het begrijpelijk, dat hij, om zijn standpunt toch te handhaven, alsnog probeert den tijd, die voor het Duitsch vrijkomt, daarvoor in petto te houden.

(De heer Kerstens: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet zeggen, dat dit werkelijk een indrukwekkend argument van den heer Thamrin is.)

Doch de heer Kerstens gebruikte hier groote woorden en formuleeringen .....

(De heer Kerstens: Gebruikte ik die?)

..... voor kleine kwesties. Want wat heeft hier nu eigenlijk in feite plaats? Voor de eene taal zal een andere in de plaats komen. Dat is alles! Doch nu wil de heer Kerstens het vervangen van het leervak Duitsch in het leervak Maleisch gaan ophangen aan een eventueele totale reorganisatie van het middelbaar onderwijs.

(De heer Kerstens: Ik heb gezegd, dat dit veel wenschelijker zou zijn, want aan deze kwestie is zeer veel verbonden!)

Mijnheer de Voorzitter! Er is thans plaats en ruimte voor het onderwijs in het Maleisch, dat in deze landen toch een vooraanstaande plaats moet innemen, uitstekend boven die van het onderwijs in het Duitsch en zelfs in het Nederlandsch. En nu voor de invoering van Maleisch gelegenheid bestaat, worden daaraan belemmeringen in den weg gelegd, door het naar voren halen van groote bezwaren, waardoor men eigenlijk nooit tot een oplossing in deze kan komen.

(De heer Kerstens: Mijnheer de Voorzitter! Deze voorstelling van zaken is onjuist!)

(Verboom, Moelia.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sta inzake het Duitsch als leervak, welke kwestie op het oogenblik door den heer Thamrin als een krachtig argument naar voren wordt gebracht ter bestrijding van de rede van den heer Kerstens, precies op het tegenovergestelde standpunt als de heer Kerstens. Doch ik ben het met den heer Kerstens geheel eens voor wat zijn bestrijding van de motie betreft. Wanneer ik het eerst hierover het woord had gevoerd, zou ik mij van precies dezelfde woorden hebben bediend. Ik acht het n.l., hoe men overigens ook tegenover deze kwestie staat, onjuist, dat een kwestie, als hier door de motie wordt aangeroerd, die in wezen zoo belangrijk is, incidenteel en terloops aan de orde wordt gesteld. Men kan hier natuurlijk zonder meer een beslissing nemen in den geest van de woorden van den heer Thamrin en zeggen: wij hebben tot nog toe een aantal uren aan het Duitsch besteed en die uren zullen wij thans gaan besteden aan het onderwijs in het Maleisch, doch daarmede is aan het belangrijke probleem, dat hieraan ten grondslag ligt, in geen enkel opzicht eer gedaan.

Ik vraag mij dan ook af of de voorstellers van de motie zich daarvan wel voldoende rekenschap hebben gegeven. Het gaat hier om veel meer en om belangrijker zaken dan een incidenteele beslissing om een paar uren van den schooltijd in te ruimen voor het onderwijs in het Maleisch. Het gaat in werkelijkheid — als ik de debatten ook bij vorige gelegenheden goed heb begrepen — om de vraag, of men niet moet komen, ook op de Europeesche scholen, tot een onderwijs in die zaken, die in het Inlandsche leven zeer belangrijk zijn; of men bij dit onderwijs niet moet trachten daarin ook te begrijpen de oostersche cultuur en alles wat verder aan het Inlandsche leven ten grondslag ligt. Wanneer dat zoo is, dan kan een dergelijke kwestie toch onmogelijk door een motie, en dan nog wel zoo'n simplistische motie als deze, worden afgedaan. Men zal zich er dan ernstig rekenschap van moeten geven, op welke wijze aan de cultuur van het Oosten recht kan worden gedaan. Op die manier komt men tot besprekingen van geheel andere afmetingen, dan op het oogenblik op basis van deze motie plaats vinden.

Mijn opvatting is dus, dat hetgeen de achtergrond vormt van deze motie een zeer belangrijk probleem is, waaraan men onvoldoende recht doet wedervaren door te trachten het op een dergelijke incidenteele wijze en zeer partieel tot een oplossing te brengen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het opnemen van het Maleisch als leervak op de H. B. S. — het gaat tenslotte om deze soort school, want zeer terecht heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd, dat aan de A. M. S., de M. H. S. en de Muloscholen reeds les in het Maleisch gegeven wordt — heeft in principe mijn instemming. Het gaat hier echter om nog iets anders: kan deze wensch al dadelijk op zeer korten termijn en liefst natuurlijk per 1 Augustus a.s. verwezenlijkt worden? Hiertegen nu verzet zich naar mijn meening de praktijk, want dit zal om krachtige organisatorische en onderwijskundige redenen niet kunnen.

De heer Kerstens heeft hier zooeven in den breede betoogd, dat het niet alleen gaat om opname van een enkel vak, maar dat een eventueele opname noodzakelijk maakt een herschikking — ik zal niet zeggen „reorganisatie" — van het bestaande leerplan. Dit is ongetwijfeld juist en uit onderwijstechnisch oogpunt gaat het om de uitwerking van deze herschikking.

Als praktisch bezwaar is ook nog door den geachten Regeeringsgemachtigde genoemd het gebrek aan leerkrachten, die met het noodige gezag en deskundigheid aan de H.B.S. les kunnen geven. Ik zeg niet bij het Mulo. De H.B.S. toch is een school waar het grootste deel der leerlingen bestaat uit Westersch georiënteerden, dus Europeesche kinderen.

(De heer Mochtar: Wat wilt U daarmede zeggen?)

(Roep.)

Dat voor Europeesche leerlingen een geheel andere methode moet worden gevolgd, een geheel andere werkwijze, terwijl voor hen ook andere leerboeken moeten worden samengesteld dan voor leerlingen, die het Maleisch van huis uit, al zal het niet altijd even vlot zijn, kennen, in ieder geval er niet geheel onbekend mee zijn.

Dit is een practisch bezwaar, dat naar mijn meening zóó klemmend is, dat invoering van het Maleisch, hoe gaarne ik het ook zou wenschen, op de H.B.S. op korten termijn, bijv. per 1 Augustus, vrijwel onmogelijk is.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de gehouden debatten is wel gebleken, dat de leden van dezen Raad over het algemeen er wel voor geporteerd zijn het Maleisch als leervak op de middelbare scholen in te voeren. Maar toch moet het mij van het hart, dat overigens de gang van zaken mij niet bevalt.

Er staat in deze motie niet, dat het Maleisch moet worden ingevoerd ter vervanging van het Duitsch, dus om de uren, die vroeger met Duitsch bezet waren thans te bestemmen voor het Maleisch. Wel is de motie een gevolg van de debatten over het Duitsch, maar de motie, zooals zij luidt, maakt daarvan verder geen melding. Deze motie zegt in de conclusie alleen:

„noodigt de Regeering uit het Maleisch als leervak op de middelbare scholen in te voeren."

Er wordt ook in de motie niet gesproken, — dit aan het adres van mijn geacht medelid, den heer Moelia — van invoering van het Maleisch per 1 Augustus. Aan het adres van den heer Kerstens zou ik willen opmerken, dat de motie evenmin spreekt over de mogelijkheid of onmogelijkheid van reorganisatie van het onderwijs op de middelbare scholen. Het schijnt mij toe, dat de overweging van een reorganisatie van het middelbaar onderwijs aan deze invoering zal moeten voorafgaan.

De motie zegt ook niet: laten wij het Maleisch tijdelijk invoeren, ter vervanging van de uren Duitsch. Zij zegt eigenlijk niets anders dan wat in de samenleving op het oogenblik in allerlei toonaarden geuit wordt.

(De heer Mussert: Er staat: „Gehoord de debatten.")

Zij houdt in: laten wij ons meer en meer bewegen in de richting van hetgeen in onze Inheemsche samenleving leeft en heerscht. En een van de wenschen van de Inheemsche samenleving is, dat wij, Westerlingen, door het leeren van het Maleisch, nader zullen komen tot de uitingen van de Inheemsche samenleving. Het leeren van het Maleisch zal het ons ook mogelijk maken de gesprekken met Inheemschen beter te voeren, beter de Maleische couranten en litteratuur te verwerken.

De motie vraagt dus niets anders dan het Maleisch op de middelbare scholen in te voeren. Dat is duidelijk. De motie vraagt niet dit vak reeds per 1 Augustus a.s. in te voeren. De conclusie wordt zelfs tot op zekere hoogte losgemaakt van de vraag, of later het Duitsch al dan niet weder zal worden ingevoerd.

De motie geeft, dunkt mij, uiting aan een verlangen, dat op het oogenblik bij alle volken in deze samenleving leeft. Wij willen nader tot elkaar komen en een der middelen daartoe wordt algemeen geacht te zijn een betere kennis van het Maleisch.

Zooals de motie, afgescheiden van alles, luidt, zou ik tegen mijn gemoed en tegen mijn overtuiging handelen, als ik mijn stem eraan onthield. Mijn fractie zal dus vóór de motie stemmen.

(fd. directeur v. O. en E., Iskandar Dinata, Voorzitter.)

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Met de toelichting, welke de heer Roep op de motie gegeven heeft, kan ik moeilijk bezwaar maken tegen de motie. Het gaat niet om invoering op 1 Augustus a.s.; het gaat ook niet om een tijdelijke invoering; met de eventueele invoering zal natuurlijk verband houden een herziening van het programma van de middelbare scholen; in ieder geval blijkt uit deze toelichting, dat de Volksraad der Regeering de gelegenheid wil geven de zaak rustig te onderzoeken, aan het programma der middelbare school aan te passen en te regelen.

Tegenover de gedachte staat, zooals ik reeds zeide, de Regeering sympathiek; maar ik moet den Raad toch attent maken op hetgeen de heer Moelia aangevoerd heeft — dat ik volkomen onderschrijf — namelijk de practische moeilijkheden, die de invoering van het Maleisch op de middelbare scholen met zich brengt.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats een woord van protest tegen hetgeen de heer Kerstens zooeven naar voren bracht. De heer Kerstens zeide namelijk, dat de motie een product van een impuls van het moment is. Dit is niet juist. Jaar in, jaar uit, hebben wij aangedrongen op een grootere waardeering van de Inheemsche talen, inzonderheid van het Maleisch, ook in de vertegenwoordigende lichamen, zoodat van een impuls geen sprake is. Dit is voldoende bewezen door onzen aandrang van zoovele jaren.

(De heer Thamrin: Zeer juist!)

Verder zou ik den heeren Thamrin en Roep dank willen zeggen voor de verdediging van de motie. De heer Roep heeft inderdaad het best gezien. Ons geacht medelid houdt zich vast aan hetgeen in de motie geschreven is en zoekt niet naar hetgeen in de motie niet staat en dit laatste hebben de heeren Kerstens en Moelia wel gedaan.

Inderdaad is het de wensch van de voorstellers, dat zoo mogelijk het leervak reeds op 1 Augustus wordt ingevoerd. Is dit niet mogelijk dan wenschen wij de invoering zoo spoedig mogelijk en als ook dat niet kan, dan invoering het volgend jaar.

De motie is een bewijs van vertrouwen in de Regeering, het gaat om de uitspraak, dat de Maleische taal — waarvan de kennis een maatschappelijke behoefte is — aan de scholen hier te lande moet worden onderwezen.

Ik geloof, dat ik hiermede kan volstaan, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over de motie beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De motie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hiermede is het programma voor heden afgehandeld.

Het zal den leden uit den nieuwen rooster van werkzaamheden blijken, dat morgen en overmorgen geen vergadering behoeft te worden gehouden.

Maandag a.s. zal worden aangevangen met de voortzetting der behandeling van de militaire aanvullingsbegrootingen (Ond. **7** en **15**); vervolgens zal afhandeling van Ond. **31** met het daarbij behoorende amendement plaats hebben. Daarna wordt afdeelingsonderzoek gehouden, tenslotte vergadering van het College van Gedelegeerden en eventueel van de commissie van overleg.

De vergadering wordt te 12.32 uur n.m. gesloten.

16de VERGADERING.

Vergadering van Maandag 29 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag).

Ingekomen stukken. — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, en negende aanv. begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Berenschot, Djajadiningrat en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 24, 25, 26 en 27 Juli 1940, ter aanbieding van ontwerpen van besluit tot vaststelling van aanvullende begrootingen der begrooting voor 1940 betreffende de afdeelingen IX (Ond. **41**), VI (Ond. **42**), IV en VIII (Ond. **43**) en afdeeling VI (Ond. **45**).

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 27 Juli 1940 No. 1z/Kab., ter aanbieding van een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de „koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

3. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 20 en 23 Juli 1940 Nos. 18 en 34, houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld:

a. de ordonnantie, houdende machtiging tot afwijking van eenige bepalingen der lucifersaccijns-ordonnantie in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden (Ond. **30**);

b. de ordonnantie tot afwijking van de volkstellingsordonnantie 1930 (Ond. **23**).

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 23 Juli 1940 No. 1412/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad aanvullende begrootingen zijn vastgesteld betreffende de afdeelingen I, II, III, IIIB, IIIC, IV, V, VA, VI, VIA, VIB, VII, VIIA, VIIB, VIIC, VIIF, VIIG, VIIH en VIIL (Ond. **25**).

5. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 18 Juli 1940 No. 1394*a*/C betreffende aanstelling en opneming in vasten dienst van zonder het praedicaat eervol ontslagen overheidsdienaren en van andere personen, die veroordeeld zijn geweest wegens het plegen van een misdrijf.

(Legercommandant.)

6. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 23 Juli 1940 No. 19, houdende machtiging aan den directeur van Financiën om te beschikken over het bij een aanvullende begrooting uitgetrokken crediet voor oprichting van een reserve-opiumvulinstallatie te Bandoeng.

7. Als voren van 23 Juli 1940 No. 37, houdende aanteekening, dat de heer Willard Galbraith met ingang van 18 Juli 1940 is belast met de waarneming van het consulaat-generaal van de Vereenigde Staten van Amerika te Batavia.

8. Als voren van 25 Juli 1940 No. 14, houdende machtiging aan de Commandant der Zeemacht om te beschikken over de bij aanvullende begrootingen uitgetrokken fondsen voor verschillende maatregelen ten behoeve van het departement der Marine en de maritieme verdediging.

De sub 2 t/m 8 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van den directeur van Binnenlandsch Bestuur van 20 Juli 1940 No. BR 6/8/14, bepalende, dat het bij zijn besluit van 19 Februari 1938 No. BR 6/4/11 beschikbaargesteld bedrag wordt verminderd met *f* 0.75 (vijf en zeventig cent).

2. Als voren van 22 Juli 1940 No. BR 6/8/19, houdende o.a. mededeeling aan den directeur van Verkeer en Waterstaat, dat het werk „het omleggen van de door de Soengei Tabalong aangetaste gedeelten van den hoofdweg Amoentai — Tandjoeng" boven de reeds vrijgegeven bedragen alsnog een bedrag van *f* 8.100 uit de opbrengst van het bijzonder uitvoerrecht wordt vrijgegeven.

3. Brief van het hoofd van het Gevangeniswezen van 22 Juli 1940 No. G 11/2/21 ter aanbieding van een lijst van veroordeelden, die gedurende het jaar 1939 schadeloos zijn gesteld wegens te laat ontslag.

4. Brief van den voorzitter van het Ned.-Ind. Bloemen Propagandafonds van 23 Juli 1940, ter aanbieding van een artikel in de Soerabajasche „Morgenpost", getiteld „Verkeerd systeem".

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende publicaties:

1. Kort overzicht betreffende den economischen toestand van Ned.-Indië, Mei 1940.

2. Verslag van den president van De Javasche Bank over het boekjaar 1939—1940.

De publicaties worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **15**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter, der Regeering moet de opmerking van het hart, dat de reeks van de in eersten termijn gehouden redevoeringen, als geheel genomen, weinig voldoening heeft geschonken en naar het oordeel der Regeering ook bij vele sprekers zelve en de overige leden weinig bevrediging kan hebben gewekt.

Immers, de hoogelijk gewaardeerde, nagenoeg algemeene instemming met de voorgestelde credieten en met het voor-

(Legercommandant.)

nemen der Regeering tot zoo krachtig mogelijke legerversterking, de eveneens algemeen tot uiting komende bereidheid tot het dragen van zware personeele en materieele lasten en tot het dienstbaar maken van alle beschikbare krachten en middelen aan de weerkracht van deze gewesten, al deze uitingen, welke niet slechts voor de Regeering een steun zijn, doch ook op de samenleving een stimuleerende werking zouden uitoefenen, zijn goeddeels verloren gegaan in een vloed van beschouwingen, waarin critiek zonder opbouw en gebrek aan vertrouwen domineeren.

De Regeering vreest critiek geenszins, doch Zij vraagt zich af, of de leden, die aldus spraken en daarbij onder meer de meening hebben geuit dat de Regeering te weinig heeft gedaan om bij de verschillende bevolkingsgroepen onrust, onzekerheid en twijfel weg te nemen, zich er wel bewust van zijn geweest, dat hun woorden zeer zeker niet daartoe zullen hebben bijgedragen, doch eerder in tegengestelden zin hebben gewerkt. Juist omdat de Regeering zich ervan overtuigd meent te mogen houden, dat dit laatste niet de bedoeling kan zijn geweest, gevoelt Zij behoefte op dit mogelijke effect te wijzen.

Mijnheer de Voorzitter! Regeering en Volksraad wenschen hetzelfde: een gemeenschap, sterk van wil, tot offers bereid, de toekomst moedig tegemoet ziend. Ons streven blijve onveranderlijk op dit doel gericht.

Thans overgaand tot de behandeling van de ter sprake gebrachte onderwerpen, voorzoover zij de defensie raken, moge ik beginnen met te herhalen, dat de Regeering met voldoening uit de door verscheidene leden gehouden redevoeringen heeft kunnen afleiden, dat de Volksraad overtuigd is van Haar ernstigen wil, geen middel onbeproefd te laten, dat tot spoedige versterking van de verdedigingsmiddelen kan leiden. Zij betreurt het echter, dat eenige leden — vooral de heer Janssen is op dit punt zeer uitvoerig geweest — bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting hebben gemeend retrospectieve beschouwingen te moeten wijden aan de in de achter ons liggende jaren gevoerde defensiepolitiek, waaruit wederom twijfel aan de doelmatigheid van het thans gevoerde beleid viel te beluisteren. Met den heer Zwart is de Regeering van oordeel, dat het thans weinig zin heeft, uit te weiden over hetgeen in het verleden is geschied of nagelaten en over hetgeen „had kunnen zijn". De Regeering zal dienaangaande dan ook de noodige beknoptheid betrachten.

In antwoord op de historische beschouwingen van den heer Janssen, de opmerking van den heer Kan, of een bezetting van het moederland noodig is geweest om hier de Regeering wakker te schudden en de maatregelen te nemen, welke vereischt zijn voor de verdediging van dit land, alsmede in antwoord op de uitlating van den heer Mogot, dat de weermachtsversterking eerst betrekkelijk korten tijd geleden is ter hand genomen, stelt de Regeering de onloochenbare feiten, dat slechts een luttel aantal jaren geleden t.a.v. de verdediging van Nederlandsch-Indië in overeenstemming met de meerderheid van dit college een politiek van uiterste soberheid moest worden betracht als gevolg van de zwakke budgetaire positie, waardoor het onmogelijk was de defensie-middelen op een hooger peil te brengen. Nochtans zijn toen reeds eenige maatregelen genomen, welke rekening hielden met de ontwikkeling van de internationaalpolitieke situatie.

(De heer Kan: Budget voor en budget na!)

Onmiddellijk nadat die ontwikkeling een ongunstigen loop begon te nemen, dat is in 1936, is een aanvang gemaakt met de uitbreiding en moderniseering van de weermacht, en werd o.a. besloten tot oprichting van gemechaniseerde eenheden.

De heeren Janssen en Verboom mogen hieruit ontwaren, dat de Regeering de beteekenis van moderne wapens — met name van luchtmacht en mechaniseering — heeft onderkend, lang voordat de feiten spraken en dat de meening, alsof men ook in Nederlandsch-Indië van militaire zijde nog steeds rekent met oude waarden, geheel ongegrond is. Volmondig erkent de Regeering, dat de gebeurtenissen op en na 10 Mei verrassingen hebben gebracht in dien zin, dat van het moderne oorlogsmaterieel enorme hoeveelheden zijn ingezet en dat strijdmethoden zijn toegepast, welke tot dusver onwaardig en onmogelijk worden geacht. Dat de Regeering dit niet jaren geleden heeft voorzien zal Haar wel niet worden verweten. Dat de moderniseering van het leger nog niet zoover is gevorderd als zoowel Regeering als Volksraad zouden wenschen, moet in hoofdzaak hieraan worden toegeschreven, dat de wapenfabrikanten reeds in 1936 lange leveringstermijnen bedongen — voor vele wapens zelfs langere termijnen dan thans — zoodat aan het tempo van de uitbreiding van het leger zeer bepaalde grenzen werden en nog worden gesteld, waarop Zij geen doorslaggevenden invloed kan uitoefenen.

Verscheidene bestellingen, welke drie jaren geleden werden geplaatst, zijn thans nog niet geheel afgewerkt. Zouden dus, om een voorbeeld te noemen, in dien tijd duizend kanonnen meer zijn besteld, dan zou er thans geen kanon meer in Indië zijn dan nu aanwezig is.

Ook thans moet worden gewaarschuwd voor een overschatting van de leveringscapaciteit van het buitenland. Weliswaar is de productie sedert het begin van den oorlog sterk gestegen, doch dit is evenzeer het geval met de behoeften.

De Regeering stelt echter alles in het werk om de plaatsing en de uitvoering van bestellingen te bespoedigen. Zij schroomt daarbij niet, zoo noodig van den normalen gang van zaken af te wijken en nieuwe wegen te zoeken; de heeren C. C. van Helsdingen, Kan, Mussert en Verboom kunnen hieromtrent dus gerust zijn. De Legercommandant wordt niet, zooals de heer Janssen vreest, door het departement van Financiën of de Rekenkamer geremd; integendeel, deze organen verleenen de grootst mogelijke medewerking. Wanneer een order kan worden geplaatst — hetgeen wil zeggen, dat de fabrikant de uitvoering op zich neemt — dan wordt daartoe overgegaan, ook al zou het benoodigde crediet nog niet zijn gevoteerd.

Zoo zijn de bestellingen van het vliegtuigmaterieel, waarvoor in deze begrooting de credieten zijn aangevraagd, reeds thans voor het grootste deel geplaatst.

Ook met de aanschaffing van geweren, mitrailleurs en pantserafweergeschut werden, dank zij de bemoeiingen van de Nederlandsch-Indische inkoopinstantie in Amerika, reeds bevredigende resultaten bereikt. De pogingen tot verkrijging van het overige, benoodigde materieel worden krachtig voortgezet.

De beschouwingen van den heer Janssen over de organisatie van het leger, de beteekenis van mechanische wapens op den grond en in de lucht zijn zooeven reeds ten deele in het kort behandeld. Het voorbeeld van Duitschland, ook voor wat betreft het geheel ingesteld zijn van het economisch en maatschappelijk leven op den oorlog, is dat van een totalitairen, op machtsvergrooting tot elken prijs belusten staat. Dit voorbeeld zonder beperking of wijziging te volgen, zal ook de heer Janssen niet wenschen, doch zijn oordeel, dat ook voor een niet-agressief land als Nederlandsch-Indië de instelling op een totale defensie noodzakelijk is geworden kan de Regeering in algemeenen zin onderschrijven. Er is echter verschil tusschen het theoretisch formuleeren van zekere wenschen en de practische directe uitvoerbaarheid daarvan. Op dit laatste nu dient de Regeering in de eerste plaats Haar aandacht te concentreeren en daarbij dan nog onderscheid te maken tusschen hetgeen op korten termijn tot stand is te brengen en hetgeen meer tijd vordert en afhankelijk is van de ontwikkeling van de economische structuur van de Indische maatschappij. Ten aanzien van de inschakeling van alle bevolkingsgroepen in de landsverdediging op ruimere schaal dan thans het geval is, zal het onderzoek van de Weerbaarheidscommissie kunnen uitwijzen wat practisch be-

(Legercommandant.)

reikbaar is. In afwachting van het resultaat van dat onderzoek wordt aan de personeelsversterking van het leger door verruiming van de werving en uitbreiding van opleidingen zoo krachtig mogelijk voortgewerkt, terwijl — en dit moge aan de door den heer Roep uitgesproken verwachting beantwoorden — aan reeds dadelijk en op korten termijn uitvoerbaar bevonden suggesties van genoemde commissie onverwijld uitvoering wordt gegeven.

Nog heeft de heer Janssen betoogd — en met recht — dat de waarde van een betrekkelijk klein, goed bewapend leger afhankelijk is van een uitstekende organisatie.

De geachte spreker heeft twijfel uitgesproken, of ons leger aan die voorwaarde voldoet. Hij grondt zulks ten deele op de door hem als landstormer tijdens zijn verblijf onder de wapenen opgedane ervaringen, waarbij hij zou hebben geconstateerd, dat doodeenvoudige zaken zeer slecht georganiseerd zouden zijn geweest en ook op administratief gebied onbegrijpelijke fouten zouden voorkomen. In de memorie van antwoord werden reeds de voornaamste redenen van gemaakte fouten vermeld. Het geachte lid mag daarbij niet uit het oog verliezen, dat nog kort geleden — toen niemand de door Duitschland toegepaste strijdmethoden voorzag — aan den landstorm een uiterst eenvoudige taak was toegedacht en kon worden toegedacht, zoodat uit daarbij gebleken onvolkomenheden bezwaarlijk conclusies t.a.v. het veldleger en van ouds belangrijke zaken kunnen worden getrokken.

Overigens is en wordt de noodige aandacht aan deze aangelegenheid besteed. Op het gebied van troepenverplaatsingen, onderling verband en samenwerking tusschen de wapens worden geregeld oefeningen gehouden en zijn voorzieningen getroffen, welke doorloopend aan nieuwe omstandigheden en eischen worden getoetst.

Het geachte lid heeft ook opgemerkt, dat bij de organisatie van oorlogsdiensten nog veel naast en langs elkaar heen wordt gewerkt, en dat er bijvoorbeeld personen zijn die voor meer dan een functie zijn aangewezen. Wat dit laatste betreft zij opgemerkt, dat combinatie in vele gevallen mogelijk en doelmatig is. Iemand, die in een noodformatie is opgenomen en dientengevolge in tijd van oorlog in zijn bedrijf of kantoor werkzaam blijft, kan in geval van luchtalarm zeer wel een taak bij den luchtbeschermingsdienst vervullen. Wanneer hij zich bovendien wenscht aan te sluiten bij een V. O. C. kan zulks eveneens van nut zijn, niet alleen uit een oogpunt van physieke training, doch ook omdat het denkbaar is, dat hij mettertijd door verandering van werkkring of om andere redenen weer uit de noodformaties treedt.

De overheid moet hier coördineerend optreden en doet zulks ook. Misverstand aangaande een juiste coördinatie is soms gerezen, doordat lofwaardige initiatiefnemers van zekere acties niet op de hoogte waren en konden zijn van het gebruik, dat van bepaalde groepen voor de defensie zal worden gemaakt. Waar noodig werden deze acties met hulp en voorlichting van regeeringswege in de juiste banen geleid. Voor zoover dit nog niet op korten termijn kon geschieden, hebben deze zaken de aandacht van de Weerbaarheidscommissie.

Wat het beschikbare statistische materiaal betreft wordt toegegeven, dat dit leemten vertoont, doch hierin wordt zoo spoedig mogelijk voorzien.

De lichamelijke training van de jeugd heeft de volle aandacht van de Regeering, hetgeen moge zijn gebleken uit de instelling van de commissie voor de lichamelijke opvoeding onder voorzitterschap van den heer Brugmans.

Over organisatorische vraagstukken sprekend heeft de heer Smit de aandacht gevestigd op een tweetal courantenartikelen in het Bataviaasch Nieuwsblad en gevraagd of de Regeering zich kan vereenigen met de daarin ontwikkelde ideeën. De Regeering kan zich in het algemeen niet begeven op het terrein van bespreking van soortgelijke artikelen. Zij wil echter wel mededeelen, dat uiteraard door haar en haar daartoe geroepen officieren nauwlettend studie is en wordt gemaakt van de ontwikkeling der krijgsgeschiedenis en de daaruit voortvloeiende consequenties voor de organisatie van het Indische leger. Als gevolg hiervan zijn verschillende door den schrijver gedane deugdelijke suggesties, evenals andere niet door hem genoemde, doch niet minder juiste conclusies verwerkt, ten deele in reeds in uitvoering zijnde plannen, ten deele in bij het departement van Oorlog ontworpen nieuwe plannen, welke na kennisneming van de conclusies en voorstellen der Weerbaarheidscommissie nader zullen worden bezien.

Voorts heeft de heer Smit erop aangedrongen, alle bedrijven in hun bedrijfsvoering thans ondergeschikt te maken aan den Staat voor het voeren van een doelmatige oorlogseconomie. Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zou den geachten spreker hier willen wijzen op de „Verordening medewerking bedrijven" (Stbl. 1940 No. 203), welke der overheid de bevoegdheid geeft, de met het oog op de bescherming van de belangen van het Land noodzakelijke medewerking van bedrijven te vorderen.

Als beginsel geldt daarbij — zie art. 3 lid 1 van genoemde verordening — dat, alvorens tot vordering wordt overgegaan, zal worden getracht door overleg te bereiken, dat de noodig geachte medewerking zijdens het bedrijf vrijwillig wordt toegezegd.

Op deze wijze zijn met verschillende bedrijven reeds uitgestelde leveringscontracten voor aanmaak van weermachtsbehoeften in oorlogstijd afgesloten en andere in voorbereiding. Een en ander geschiedt in overleg met de militaire departementen en de commissie voor industrieele oorlogsvoorbereiding door den Staatsmobilisatieraad.

Het geachte lid kan voorts de verzekering worden gegeven, dat door een soepele toepassing van de noodformatieregeling ondernemingen — ook de zwak staande — zooveel als mogelijk is in staat worden gesteld, haar werkzaamheden voort te zetten. Daarbij wordt ten volle rekening gehouden met het belang van die ondernemingen voor de bevolking als geheel.

Verscheidene leden leverden een pleidooi voor de weerbaarmaking der bevolking, in het bijzonder door invoering van een Inheemsche militie. Hoewel dit vraagstuk in studie is bij de Weerbaarheidscommissie en de Regeering het voorbarig acht, hierop vooruit te loopen, meent Zij toch naar aanleiding van de terzake geuite meeningen en suggesties eenige algemeene opmerkingen niet achterwege te mogen laten. Zij richt zich dan in de eerste plaats met klem tegen de door den heer Thamrin geuite meening, dat een beroepsleger „dus" een ideëele basis zou missen.

Mijnheer de Voorzitter, een zoodanige uitspraak treft rechtstreeks ons oude leger, welks glorierijke geschiedenis niet geschreven had kunnen worden, zonder dat in dat leger hooge idealen van opofferingsgezindheid, kameraadschap, moed en trouw leefden. De uitspraak is even misplaatst als onwaar om van de ervaringen met beroepslegers in andere landen niet te spreken.

De werkelijkheid is, dat overal waar het systeem van beroepslegers is verlaten, men slechts noode daartoe is overgegaan, omdat de vorming van zeer groote legers noodzakelijk werd geacht, waarvoor het meerendeel der weerbare mannen moest worden ingeschakeld, hetgeen slechts door oplegging van dienstplicht mogelijk is.

Voorts moet de Regeering wijzen op de inconsequentie van sommige leden, die de snelle versterking van de weermacht, waarom allen in deze tijden vragen, belemmeren door de moreele en politieke weerbaarmaking — hoe gewenscht ook overigens, doch een zaak van langen adem — te willen laten voorafgaan aan de daadwerkelijke versterking.

(Legercommandant.)

Ten slotte moet de Regeering waarschuwen tegen de ook door den heer Mussert geuite meening, dat de ideëele beteekenis der legerversterking in de eerste plaats en de militaire-technische beteekenis in de tweede plaats komt. Deze zienswijze zou, indien zij eenigszins consequent in practijk zou worden gebracht, leiden tot het ontstaan van goed bewapende doch slecht geoefende, georganiseerde en aangevoerde troepen. Deze troepen, juister gezegd benden, tegenover den vijand brengen, zou gelijk staan met hen welbewust een zekeren en nutteloozen dood tegemoet te zenden. De Regeering wenscht uiteraard de verantwoordelijkheid dáárvoor niet te dragen. Overigens behoeft niet te worden betoogd, dat Zij de ideëele factoren in het vraagstuk van legervorming niet zal verwaarloozen.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede heb ik de in eersten termijn te berde gebrachte onderwerpen, welke de legerorganisatie in groote lijnen betreffen, behandeld. Ik ga nu over tot de beantwoording van opmerkingen en vragen over de organisatie, welke meer de details raken, waarmede ik uiteraard niet zeggen wil, dat zij minder belangrijk zijn. Zoo heeft de heer Janssen, sprekende over den oproep onder de wapenen van dienstplichtigen en hun persoonlijke belangen, betoogd, dat paraatheid moet komen vóór de persoonlijke belangen van de betrokken dienstplichtigen, waarmede de Regeering in algemeenen zin volkomen instemt.

Het feit, dat meermalen met die belangen wordt rekening gehouden, duidt geenszins op een afwijken van de algemeene richtlijn. Het betreft hier nml. veelal gevallen, waarin tegemoetkomingen aan persoonlijke wenschen samengaat met behartiging van economische of andere landsbelangen, welke nauw zijn samengeweven met die van de militaire defensie. Voor zoover dit nauwe verband niet bestaat, is veelal een compromis tusschen de economische en militaire belangen met het oog op de bijzondere structuur van de Indische maatschappij wenschelijk, hetgeen zoolang Nederlandsch-Indië niet daadwerkelijk in den oorlog is betrokken, aanvaardbaar is.

Reeds eenige malen werd aan dienstplichtigen — dit naar aanleiding van de opmerkingen van den heer Janssen —, die konden aantoonen dat door het vervullen van hun dienstplicht niet te voorkomen schade was geleden, en die daartoe het verzoek deden, een vergoeding toegekend. Ongehuwde dienstplichtige landsdienaren behouden gedurende de maand van opkomst hunne volle burgerlijke inkomsten en daarna de helft. Hierbij is rekening gehouden met de omstandigheid, dat ook niet-gehuwden dikwijls hun huis en huisraad willen aanhouden en hun bedienden voor het onderhoud, enz. Verder kan de Regeering voor deze categorie van dienstplichtigen niet gaan.

Van gedeeltelijke verrekening van soldij met salaris kan ten rechte niet worden gesproken. Wel wordt op de burgerlijke inkomsten van landsdienaren een bedrag van *f* 0,30 per dag in mindering gebracht, aangezien gedurende het verblijf in werkelijken dienst door het betrokken gezin geen uitgaven behoeven te worden gedaan voor de voeding van den dienstplichtige. Voor de niet-landsdienaren wordt geen enkele korting op de militaire inkomsten toegepast.

De wenschelijkheid van een wijziging van de regeling der militaire inkomsten van de reserve-officieren heeft de volle aandacht van de Regeering. Over deze kwestie is vroeger reeds veel te doen geweest, waarbij het huidige stelsel na nauwkeurig afwegen van alle geldende factoren destijds billijk is gebleken. Er kan daarom nu niet in een handomdraaien worden uitgemaakt, of en op welke wijze billijker verhoudingen kunnen worden geschapen. Zoo moet er rekening mede worden gehouden dat er reserve-officieren-niet-landsdienaren zijn, die naast hunne militaire inkomsten geenerlei burgerlijke bezoldiging genieten. Overwogen zal dan ook moeten worden of de militaire inkomsten der reserve-officieren wijziging zullen moeten ondergaan, dan wel de burgerlijke bezoldiging van reserve-officieren-landsdienaar gedurende den tijd van opkomst onder de wapenen.

Het voor „kleeding" — zooals de heer Mussert het uitdrukt — toegekende bedrag is juist voldoende om de verplichte velduitrusting aan te schaffen en komt dan ook niet voor vermindering in aanmerking.

Den heer Zwart, die mede de inkomsten van de in werkelijken dienst herstelde of onder de wapenen geroepen gepensionneerde militairen ter sprake heeft gebracht, kan worden medegedeeld dat voor deze categorieën het pensioen, vermeerderd met toelage of andere extra inkomsten, niet — zooals het geachte lid meent — hooger is dan dat van een actief dienend militair van gelijken rang.

Waar dit laatste het geval mocht schijnen, dient rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat aan een gepensionneerd officier bij opkomst onder de wapenen buiten de woonplaats een verhoogd daggeld wordt toegekend, waarin echter het daggeld is verdisconteerd dat ook een actief dienend ranggenoot in gelijke omstandigheden boven de bezoldiging zou genieten.

Mijnheer de Voorzitter! Den heeren J. A. van Helsdingen en Roep is de Regeering erkentelijk voor het juiste begrip, dat zij toonden voor de t.a.v. de aanschaffing van materieel en de opleiding van personeel voor de Militaire Luchtmacht gehuldigde beginselen. Zij kan den heer Roep de verzekering geven, dat de in de memorie van antwoord aangeduide soepele gedragslijn bij de aanneming van personeel door de verschillende daarbij betrokken instanties op gelijke wijze wordt gevolgd.

De Regeering kan er niet toe overgaan de toelatingseischen te verlagen, zooals de heeren C. C. van Helsdingen, Mogot en Soangkoepon schijnen te wenschen. De redenen zijn — zooals de heer J. A. van Helsdingen terecht opmerkte — reeds in de memorie van antwoord vermeld; ik moge herhalen dat een dergelijke verlaging bovendien geen zin heeft zoolang het aanbod van hen, die aan de bestaande, juiste eischen voldoen, ruim is.

Het schijnt niet overbodig te zijn, uitdrukkelijk te verklaren, dat het eischen van een bepaalde lichaamslengte niet op willekeur berust, noch op een bedekt streven naar discriminatie van bepaalde landaarden; een min of meer technische uiteenzetting moge dit verduidelijken. De minimumlichaamslengte is van beslissenden invloed ten aanzien van de vraag, of de vlieger in een vliegtuig het vereischte uitzicht — ook bij de landing — kan behouden en tevens het voetenstuur bedienen. Weliswaar zijn zitplaats en sommige besturingsorganen binnen zekere grenzen verstelbaar, doch buiten die grenzen valt aan dezen eisch niet te tornen zonder den bestuurder en zijn passagiers aan het gevaar van ongevallen bloot te stellen.

(De heer S o a n g k o e p o n: Hoe doen de Japanners dat?)

Den heer Mogot kan worden toegegeven, dat men het besturingsapparaat mogelijk zou kunnen bouwen naar een kleinere lichaamslengte, doch dan komt men tot verschillende „maten" van toestellen, die niet door elkaar voor de verschillende vliegers zijn te gebruiken, hetgeen wel zeer ondoelmatig en oneconomisch zou zijn. Hieraan kan ik nog toevoegen, dat slechts een zeer klein percentage der candidaten wegens het niet voldoen aan den eisch betreffende de lengte wordt afgekeurd.

De heeren Mogot en Soangkoepon kunnen er dus van verzekerd zijn, dat van achterstelling van Inheemschen bij deze aanneming geen sprake is. Zij mogen ook niet uit het oog verliezen, dat de gelegenheid tot het volgen van de vliegopleiding voor Inheemschen sedert verleden jaar slechts verruimd is; zij heeft in het verleden steeds bestaan, doch de animo was zeer gering. Gelukkig is hierin een verbetering ingetreden.

De heer Smit heeft gevraagd of van het ruime aanbod wel een zoo groot mogelijk gebruik wordt gemaakt. Dit is inderdaad

(Legercommandant.)

het geval; de opleidingscapaciteit van de Militaire Luchtvaart wordt ten volle uitgebuit. Naarmate die capaciteit groeit zal meer personeel in opleiding worden genomen.

De mogelijkheden van oprichting van een eigen vliegtuigindustrie behouden de aandacht van de Regeering. Zij kan nochtans niet ontkomen aan de gedachte, dat de heer C. C. van Helsdingen de daarvoor te vervullen voorwaarden en de daaraan verbonden moeilijkheden onderschat.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal thans eenige zaken bespreken, waaromtrent in sommige groepen van de samenleving onrust en twijfel is gewekt.

Blijkens een opmerking van het geachte lid, den heer J. A. van Helsdingen, is bij landstormers de vrees ontstaan, dat het geweer waarmede zij bewapend zijn, verouderd is, omdat het model, de constructie, van het jaar 1895 dateert. Mijnheer de Voorzitter! Op zichzelf stempelt de ouderdom van een type wapen dit nog niet tot een verouderd wapen. Ik kan zonder aarzelen verklaren, dat onze geweren en karabijnen nog ten volle voldoen aan de aan dit soort wapens te stellen eischen. Het zal bovendien niet onbekend zijn, dat zij niet de eenige bewapening van de infanterie uitmaken en tevens, dat de vuurkracht der infanterie zeker niet in de eerste plaats zetelt in geweren en karabijnen, doch meer in het bijzonder in de automatische wapens.

Ook de landstorm is en zal worden voorzien van automatische en andere voor het bestrijden van een modern bewapenden vijand geëigende wapens. Deze categorie dienstplichtigen wordt dan ook reeds met deze wapens geoefend.

Er hebben verder, naar mij ter oore is gekomen, geruchten de ronde gedaan, dat voor elke drie landstormers slechts een geweer beschikbaar zou zijn en voorts dat er slechts voldoende munitie zou zijn om gedurende 20 minuten te vuren.

Mijnheer de Voorzitter! Een ieder, die over deze zaken ook maar een enkel oogenblik rustig nadenkt, zal toch de absurditeit van deze berichten moeten inzien.

Immers, welke legercommandant en welke Regeering zou, zelfs in de niet lang achter ons liggende periode van uiterste bezuiniging, de verantwoordelijkheid voor een zoo ver gedreven verwaarloozing van de eerste uitrusting van het leger willen dragen? Ik kan dan ook ter geruststelling van de lichtgeloovigen verklaren dat, wanneer morgen de algemeene mobilisatie zou worden afgekondigd, elke bij het leger ingedeelde man zijn geweer, karabijn of pistool gereed zal vinden; dat voor zijn wapen een ruime munitievoorraad aanwezig is en dat bovendien voor ettelijke duizenden reeruten, dat zijn dus degenen, die nog niet bij het oorlogsleger zijn ingedeeld, een wapen beschikbaar zal zijn.

Nu zal men mij wellicht vragen, waarom er dan zoo zuinig met de munitie wordt omgesprongen, zoodat bijv. de vrijwillige oefencorpsen voorloopig geen schietoefeningen mogen houden. De verklaring hiervoor is deze dat, nu Nederland als leverancier van munitie en van geweren is uitgevallen, er stagnatie is ontstaan in de regelmatige aanvoeren van deze artikelen, welke nu elders moeten worden aangeschaft. Zoolang die aanvoer niet verzekerd is, is het een daad van voorzorg, den aanwezigen voorraad zoo min mogelijk aan te tasten; het geachte college zal het met mij eens zijn, dat het beter is, dien voorraad tegen den vijand — zoo deze mocht komen — te gebruiken, dan op een schietbaan te verschieten.

De Regeering verwacht echter, dat binnenkort nieuwe voorraden munitie beschikbaar komen, waarna de schietoefeningen weer op ruimere schaal kunnen plaats vinden.

Er is nog een onderwerp, waaromtrent ik het gewenscht acht eenige woorden ter geruststelling te spreken. Er is namelijk hier en daar twijfel geuit of de Regeering wel het ernstig voornemen heeft en aan de weermacht dienovereenkomstige instructies heeft verstrekt, om in gebiedsdeelen, welke in geval van oorlog misschien in handen van een overmachtigen vijand zouden vallen, de daar aanwezige, voor den tegenstander waardevolle objecten grondig te vernielen; men denkt hierbij onder meer aan haveninrichtingen, brandstofvoorraden, olie-installaties en -bronnen.

Mijnheer de Voorzitter! Uiteraard heeft de Regeering aan deze zaken Haar aandacht geschonken; evenmin als in Nederland geaarzeld is, kostbare werken, zooals de sluizen in het Noordzeekanaal, geheel onbruikbaar te maken, evenmin zal de Regeering in Indië, wanneer het ooit zoo ver mocht komen, terugschrikken voor kapitaalsvernietiging van grooten omvang, wanneer zulks den vijand in zijn oorlogvoering belangrijk kan schaden. De instructies ter zake zijn in vredestijd, als maatregel van oorlogsvoorbereiding, aan de betrokken troepencommandanten en andere instanties verstrekt. Afgescheiden hiervan geven de gevechtsvoorschriften duidelijk aan, dat een legerafdeeling, welke tot den terugtocht wordt gedwongen, alles moet vernielen of onbruikbaar maken wat voor den vijand van waarde kan zijn.

Ten slotte nog iets over gasmaskers, waarover de heer J. A. van Helsdingen heeft gesproken. Aan het verstrekken van passende maskers wordt uiteraard de noodige aandacht besteed. Het kan voorkomen, dat een gasmasker na het eerste passen nog niet geheel voldoet; ook kan een aanvankelijk passend gasmasker, bijv. door vermagering, niet passend worden. In die gevallen wordt het verwisseld. De nieuwste gasmaskers passen op elk gelaat, zoodat, mocht een gasmasker van oud model voor een bepaald persoon niet geheel juist passen, aan den betrokkene een ander van nieuw model wordt verstrekt.

De Regeering vertrouwt, dat het juist medegedeelde er toe zal bijdragen, dat aan geruchten niet te spoedig geloof wordt geslagen.

Op de vraag of de landstorm, behoudens voor bewakingsdiensten, ook zal worden gebruikt voor den strijd tegen de zg. „vijfde colonne", kan den heer J. A. van Helsdingen worden geantwoord, dat alle troepen, ongeacht hun bestemming, tegenover zulk een vijand kunnen komen te staan en derhalve ook daartegen moeten kunnen optreden.

Met waardeering nam de Regeering kennis van de instemming van den heer J. A. van Helsdingen met de instelling van vrijwillige oefencorpsen en stadswachten. Aan de suggesties van het geachte lid inzake deze instellingen en de opleiding van jeugdige personen zal ernstige aandacht worden geschonken.

Ook de kwestie van de door den heer Zwart met den naam „veldwachten" betitelde organisatie, heeft de belangstelling van de Regeering. Dit onderwerp houdt ten nauwste verband met de vraagstukken, welke worden beschouwd door de reeds vaker genoemde „Weerbaarheidscommissie", zoodat het niet gewenscht voorkomt, reeds nu een beslissing in zake de „veldwachten" te nemen.

Het niet bestaan van een gebod met strafbepalingen tot het camoufleeren van particuliere gebouwen, waarop de heer Zwart eveneens de aandacht heeft gevestigd, is tot nu toe niet als een gemis gevoeld. De aan verscheidene particulieren terzake gegeven aanwijzingen — veelal op hun verzoek — werden alle opgevolgd. Niettemin is de Regeering met den geachten spreker van oordeel, dat op den duur een dwingende verordening op dit gebied niet kan worden ontbeerd; een dergelijke bepaling is dan ook reeds in bewerking.

De heer Zwart heeft tenslotte nog zijn onbevredigenden indruk weergegeven, dat vele voor een leek onbelangrijke kwesties zwaar overwogen schijnen te worden. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer thans werkelijk onbelangrijke kwesties niet zoo spoedig worden opgelost, kan dit ook in de onbelangrijkheid daarvan zitten. Overigens kan het ook liggen aan het feit, dat ze in wezen niet zoo onbelangrijk zijn, als het wel schijnt; daar is bijv. de kwestie van de toelage van de reserve-officieren, waarover ik reeds sprak.

(Legercommandant.)

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Mussert, heeft nogmaals gepleit voor opleiding van uitblinkende landstormers tot reserveofficieren.

De Regeering begrijpt, dat vele academici, die voorheen niet in de gelegenheid zijn gesteld, een opleiding tot reserveofficier te volgen — en ook de niet weinigen, die destijds zulk een opleiding niet hebben gewenscht — het thans als een bezwaar gevoelen, het land in militairen zin slechts als soldaat te dienen.

Aan hun verlangen, in hun vrijen tijd een aanvullende opleiding te mogen ontvangen, kan echter onder de huidige omstandigheden moeilijk worden voldaan, behoudens voor een beperkt aantal dat, zooals reeds geschiedt, na een korte opleiding tot reserveofficier kan worden benoemd, omdat hun in het leger een taak wordt toegewezen, welke nauw aansluit op hun burgerfunctie en waarin militaire vakkennis op den achtergrond treedt.

Voor de overigen is een volledige opleiding noodig, welke slechts mogelijk zou zijn òf door langdurige onttrekking aan den burgerwerkkring òf door een plaatselijke opleiding, welke min of meer het karakter van privaatlessen zou krijgen. Aan het een zoowel als het ander zijn overwegende bezwaren verbonden.

Bovendien wordt de behoefte aan reserveofficieren, zooals reeds eerder is gezegd, ruimschoots gedekt door het beschikbare aantal en de bestaande opleiding. Mocht evenwel in dezen toestand verandering komen als gevolg van sterke legeruitbreiding, dan zullen uiteraard andere wegen, en alsdan niet onmogelijk de door den heer Mussert aanbevolen wegen, worden gevolgd.

Het geachte lid kan tenslotte naar aanleiding van een door hem gestelde vraag worden medegedeeld, dat de steunpunten en kazematten, welke te gelegener tijd zullen worden bezet, in afwachting daarvan uiteraard zullen worden bewaakt.

De heer C. C. van Helsdingen heeft over de getalsverhoudingen der landaarden een betoog gehouden, dat de Regeering niet kan onderschrijven. De gewenschte verhouding is en was uitsluitend gebaseerd op hetgeen in de practijk deugdelijk is gebleken. Wanneer zij als gevolg van een noodzakelijk blijkende belangrijke uitbreiding der legersterkte, hetzij nu, hetzij in de toekomst, moet worden losgelaten, dan zal dit beteekenen, dat men voor het snel bereiken van een grootere legersterkte welbewust doch noodgedwongen een mindere militaire waarde aanvaardt van elk onderdeel, dat niet volgens die beginselen is opgebouwd.

Het geachte lid, de heer Mogot, heeft gevraagd, waarom het bestaande reservekorps van oud-militairen niet zoodanig wordt uitgebreid, dat nagenoeg alle gepensionneerde militairen, met uitsluiting van hen, die daarvoor ongeschikt zijn, daarin worden opgenomen. Mijnheer de Voorzitter! Een groot gedeelte van de gepensionneerde militairen is physiek niet meer geschikt voor het dienen bij genoemd reservekorps. Aan een ander deel is gelegenheid gegeven, wederom een verbintenis bij het leger aan te gaan. De sterkte van de reservekorpsen zelf werd zoo sterk uitgebreid, dat het de vraag zal zijn, of het benoodigde aantal op vrijwillige basis zal kunnen worden verkregen. Tot gedwongen herstel in werkelijken dienst van physiek geschikte gepensionneerde militairen, die niet op de zooeven vermelde wijzen in de legerorganisatie konden worden betrokken, is reeds overgegaan voor zoover zulks voor het oogenblik noodig is; overigens zijn de noodige vorbereidingen getroffen om op korten termijn daartoe te kunnen overgaan.

De heer Lapian heeft wederom den wensch geuit, de bezoldigingen der niet-Europeesche militairen gelijk te maken aan die van hun Europeesche rang- en standgenooten; het geachte lid heeft daartoe met de heeren Thamrin en Soangkoepon een amendement ingediend. Mijnheer de Voorzitter, in vorige jaren is reeds meermalen uiteengezet, dat de differentiatie in betaling op het uitgesproken verschil in voorwaarden berust, waaronder beide categorieën van militairen hier te lande leven.

Het valt immers niet te ontkennen, dat er verschillende factoren zijn, welke het leven voor de Europeesche soldijgenietende militairen hier te lande duurder maken dan voor hun niet-Europeesche kameraden, hetgeen een hoogere soldij motiveert. De behoeften van deze Europeesche militairen zijn anders dan die van hun niet-Europeesche rang- en standgenooten. Men moet ten aanzien van de soldijen niet streven naar gelijkheid doch naar billijkheid; gelijkheid zou in dit geval tot onbillijkheid voeren. Dit is het standpunt, hetwelk de Regeering telkenmale, wanneer dit onderwerp aanhangig werd gemaakt, na rijpe overweging juist heeft bevonden. Er heeft zich in den laatsten tijd geen nieuw gezichtspunt voorgedaan, waarin aanleiding zou kunnen worden gevonden voor een herziening van het evenvermelde standpunt.

De door het geachte lid, Lapian, gegeven toelichting op de door den heer Soeroso ingediende schriftelijke vraag betreffende de ontruiming van desa's in het belang van de defensie, zal nader in beschouwing worden genomen bij de beantwoording van die vraag. Deze aangelegenheid is thans bij de plaatselijke autoriteiten in onderzoek.

Ik kom thans tot de beantwoording van enkele opmerkingen van financieelen aard, welke door het geachte lid, den heer Thamrin, zijn gemaakt.

In de eerste plaats merkt de Regeering op dat, voorzoover Haar bekend is, zich in Nederlandsch-Indië geen „militairisten'' in de eigenlijke beteekenis van het woord bevinden. Zij vermoedt evenwel, dat het geachte lid hiermede de militaire departementen heeft bedoeld. Overigens onderschrijft Zij de opmerking, dat de defensie thans in het middelpunt der belangstelling staat en extra-uitgaven opeischt. Dit wil evenwel geenszins zeggen, dat hiermede de Regeering andere deelen van Haar beleid ten koste van de defensie zou wenschen te verwaarloozen. Uit het volgende overzicht, waarom de geachte spreker heeft gevraagd, kan zulks blijken.

Verzocht is om een opgave van het totaal bedrag van den geheelen dienst, teneinde te kunnen nagaan in hoeverre de andere landsuitgaven door de gevoteerde oorlogsuitgaven eventueel in verdrukking zouden zijn gekomen. Zonder aftrek van de blokkeeringen, waarmede de Volksraad reeds in de memorie van antwoord (Zittingsjaar 1940—1941, onderwerp **9**, stuk 6) in kennis is gesteld, bedragen de bruto uitgaven van den geheelen dienst, alle aanvullende begrootingen inbegrepen, welke tot heden bij den Volksraad zijn ingediend, *f* 752 000 000, waarvan *f* 603 000 000 voor den gewonen dienst en *f* 149 000 000 voor den buitengewonen dienst.

Hiervan is bestemd voor militaire uitgaven voor leger en vloot — inclusief militaire pensioenen — voor den gewonen dienst *f* 139 000 000 en voor den buitengewonen dienst *f* 98 000 000.

Daar het voor een juist inzicht aanbeveling verdient, uit te gaan van de netto uitgaven worden hieronder deze gegevens, na aftrek van evenbedoelde blokkeeringen, gegeven:

Geheele dienst	*f* 492 000 000
Gewone dienst	„ 397 000 000
Waarvan militaire uitgaven	„ 121 000 000
Buitengewone dienst	„ 95 000 000
Waarvan militaire uitgaven	„ 84 000 000

na aftrek van de opbrengst van het defensie-uitvoerrecht.

Van een in verdrukking komen der niet-militaire uitgaven is dus geen sprake; buiten bedoelde blokkeeringen zijn de niet-militaire landsuitgaven aan geen verdere beperking onderworpen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U bekend is, zal de heer Levelt, de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, over de N.S.B. en andere aan de orde zijnde aangelegenheden van antwoord dienen. Er zijn echter betreffende de N.S.B.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.) enkele opmerkingen gemaakt welke rechtstreeks op het leger betrekking hebben, weshalve ik ze gaarne zelf in het kort zal beantwoorden.

De heeren Smit, Roep en Verboom en wellicht nog eenige andere leden hebben in eersten termijn wederom het vroegere donateurschap van de N.S.B. van sommige landstormcommandanten ter sprake gebracht. De Regeering betreurt het, dat deze kwestie — nadat in de memorie van antwoord Haar standpunt duidelijk en in definitieven zin was bekend gesteld — weder aan de orde wordt gesteld, waardoor de geachte leden, die zoo gaarne rust en vertrouwen zouden zien, weder onrust en wantrouwen opwekken. De Regeering, die over alle gegevens betreffende de betrokken personen beschikt, heeft reeds verklaard, dat hun loyaliteit buiten twijfel staat. Zij zijn voor 100% vaderlander en zijn dat in hun geheele verleden geweest. Zij wenscht dan ook geen maatregel te nemen, welke hen als deloyaal zou bestempelen en uit de maatschappij zou stooten.

De heer Smit vermeent verder, dat vele ondergeschikten bij den landstorm niet het volle vertrouwen in hun chefs stellen. De Regeering zou op onverantwoordelijke wijze in Haar plicht te kortschieten, indien Zij een dergelijken wantoestand zou toelaten. Den heer Smit wordt verzekerd, dat de tucht in het leger op de eenig juiste wijze wordt en zal blijven gehandhaafd.

Het zal overbodig zijn te herhalen, dat, indien bij onderzoek blijkt, dat er onder den landstorm personen zijn die schadelijk zijn voor den gang van den dienst, te hunnen aanzien de noodige maatregelen zullen worden getroffen.

Voorts kan de Regeering naar aanleiding van de vraag van den heer Roep of ook thans nog bij de militaire luchtvaart personeel dient, dat sympathiseert met de N.S.B., mededeelen, dat omtrent twee personen nog een onderzoek gaande is; voor het overige personeel luidt het antwoord ontkennend.

Ten slotte rest mij nog, in te gaan op een vraag van den heer Janssen omtrent toekenning van de Militaire Willemsorde en een klacht zijnerzijds over geringe belangstelling van hooge autoriteiten voor de prestaties van leger en vloot.

Of, en zoo ja, welke benoemingen in de Militaire Willemsorde hebben plaats gehad is der Regeering niet bekend. Zij twijfelt er echter niet aan dat deze benoemingen zullen geschieden en zullen worden bekendgemaakt zoodra daartoe op grond van de vereischte gevechtsrapporten en getuigenverklaringen kan worden overgegaan.

De veronderstelling van den heer Janssen omtrent gebrek aan belangstelling van de zijde van onze hoogste autoriteiten van leger en vloot is niet juist. Afgescheiden van het feit, dat deze belangstelling niet uitsluitend schuilt in het brengen van bezoeken, zijn in den laatsten tijd wel degelijk bezoeken aan troepenafdeelingen en verdedigingswerken gebracht.

In de op 15 Juni j.l. voor den Volksraad door den Gouverneur-Generaal gehouden rede en ook elders is duidelijk blijk gegeven van waardeering voor de wijze, waarop bestuur, politie, leger, marine en vrijwillige hulpkrachten hun taak vervullen. In deze waardeering doet de Regeering voor niemand onder.

De heer **Levelt,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Mijn taak is het, namens de Regeering te antwoorden op de beschouwingen, die bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII zijn gewijd aan het beleid en de maatregelen der Regeering ten aanzien van de N. S. B. en op het gebied van interneeringen en censuur. Alvorens daartoe over te gaan, zijn er nog enkele onderwerpen van meer algemeenen aard, die niet rechtstreeks op de in behandeling zijnde aanvullingsbegrooting betrekking hebben en die in het door mij uit te spreken gedeelte van het Regeeringsantwoord aandacht verdienen.

Daaronder dienen in de eerste plaats te worden gerangschikt de passages uit de rede van den heer Kan, die handelen over het Opperbestuur en Zijn adviseurs, alsmede over de vertegenwoordigers van de Kroon in den vreemde. Uitgaande van de stelling, dat nieuwe tijden nieuwe menschen vragen, en gezien het feit, dat in verschillende staten kabinetswisselingen plaats hebben gehad, vroeg het geachte lid zich af, of het niet noodig is, dat ook een of meer van de Nederlandsche ministers voor anderen plaats maken of zich althans krachten assumeeren, die hun behulpzaam kunnen zijn in hun zware taak. De heer Kan voegde daaraan een éloge toe op den Minister van Koloniën, aan het geachte lid welbekend uit de periode, gedurende welke deze bewindsman hooge ambtelijke functies in Indië bekleedde. De vraag van den heer Kan had op dezen Minister geen betrekking, doch blijkbaar op de overige kabinetsleden, waarvan de meesten het geachte lid echter, zooals hij zelf verklaarde, onbekend zijn.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat ook voor den heer Kan geldt het gezegde „onbekend maakt onbemind". Wanneer de Regeering in de beschouwingen van den heer Kan een verborgen critiek op het ministerie meent te moeten onderkennen, waarbij het geachte lid echter slechts een „feeling" weergaf doch verzuimde gegronde argumenten aan te voeren, dan wijst Zij die critiek ten stelligste af. Terecht zag de heer Kan overigens in, dat de door hem bepleite vernieuwing van het ministerie een aangelegenheid is, welke de Indische Regeering niet regardeert, en richtte het geachte lid zijn vraag over het hoofd van de Indische Regeering heen tot het Opperbestuur. Het past der Regeering niet, met den Volksraad over de samenstelling van het ministerie en de aanwijzing van gezanten in gedachtenwisseling te treden.

Verschillende ministeries, zooals o.a. het Ministerie van Koloniën, zijn er, gelijk uit persberichten te lezen valt, gelukkig in geslaagd, op een kleinen staf van bekwame medewerkers beslag te leggen. De mogelijkheden tot het assumeeren van geschikte krachten zijn thans echter vanzelfsprekend uiterst beperkt.

De heeren Janssen en C. C. van Helsdingen stelden een soortgelijke vraag als die van den heer Kan, ten aanzien van de samenstelling van het Indische regeeringsapparaat, waarbij zij op een verjonging in verschillende leidende functies aandrongen. Het is der Regeering uit de beschouwingen van beide leden niet geheel duidelijk geworden, wat hun hierbij precies voor oogen stond. Wanneer hierbij verjonging in de letterlijke beteekenis van het woord moet worden opgevat, dan zou de Regeering daartegenover willen stellen, dat Indië toch waarlijk niet door grijsaards wordt geregeerd. Of was het de bedoeling van de geachte leden, te zeggen, dat naar hun meening niet alle leidende posten bezet zijn door de bekwaamste krachten, die daarvoor te vinden zijn, dan wel dat de toegepaste werkmethoden niet voldoende efficiënt zijn? Mijnheer de Voorzitter! Opmerkingen van dezen en soortgelijken aard worden van verschillende zijden vernomen, doch de Regeering vraagt Zich af, of degenen, die het ambtelijk apparaat en interne werkwijzen niet door en door kennen, wel tot oordeelvelling bevoegd zijn. Er zijn ambtelijke functies, waarvan de werkzaamheden sterk naar buiten treden. Over de wijze, waarop de bekleeders van die functies zich van hun taak kwijten, hoort men — en terecht — allerwege lof. Daarnaast zijn er in het ambtelijke posities, die uit den aard van de daaraan verbonden werkzaamheden, veel minder in het daglicht treden; daarnaast zijn er ook de personen, die gekwalificeerd moeten worden als de noeste stille werkers, die zich met bewonderenswaardige bekwaamheid, ijver en toewijding aan hun taak geven, zonder dat daarvan naar buiten veel blijkt. Men hoede zich voor oordeelvellingen op grond van hetgeen voor de buitenwereld zichtbaar en tastbaar is. Het is onredelijk, te verwachten, dat bij een zoo ingewikkeld en groot apparaat als de ambtelijke organisatie alle plaatsen

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

door „super de luxe''-krachten bezet zijn; uiteraard worden ook in het ambtelijke, zooals overal elders, fouten gemaakt. De opinie, als zouden de ambtenaren, speciaal die in leidende functies, voor hun taak niet berekend zijn, verwerpt de Regeering echter met alle stelligheid; zij is tegenover tal van bekwame en harde werkers grievend onrechtvaardig.

Wat de werkmethoden betreft, zij nog medegedeeld, dat daarin in verschillende opzichten wijziging is gekomen en dat het streven erop gericht is, zoo efficiënt en snel mogelijk naar de eischen van de huidige tijdsomstandigheden tot beslissingen te komen. Dit geldt niet alleen ten aanzien van de verhouding tusschen de Regeering en Haar adviseurs, maar ook in de lagere regionen. Over zaken, die vroeger schriftelijk werden beadviseerd, wordt thans zooveel mogelijk mondeling overleg gepleegd. Aangelegenheden, die over meerdere departementen of diensten loopen, worden in een gezamenlijke bespreking tot snelle oplossing gebracht. Het inwinnen van adviezen wordt tot het strikt noodige beperkt; snelheid en efficiency staan als desiderata voorop. De Regeering wenscht deze voor de huidige constellatie geëigende werkmethoden zooveel mogelijk te stimuleeren.

Eenige sprekers — ik noem de heeren Smit, C. C. van Helsdingen, Roep, Lapian en Thamrin — hebben in hun redevoeringen de volksverheffing ter sprake gebracht. Zooals in de rede van den Gouverneur-Generaal bij de opening van den Volksraad werd uiteengezet en in de Memorie van Antwoord nopens de onderwerpelijke aanvullingsbegrooting nog eens uitdrukkelijk werd herhaald, maakt de volksverheffing een integreerend deel uit van de doelstellingen, welke der Regeering in het huidige tijdsgewricht voor oogen staan. Het stemde Haar tot voldoening, dat genoemde leden hun volle instemming met deze doelstelling betuigden. Er bestaat een essentieele wisselwerking tusschen de defensie en de volkswelvaart. Veiligstelling van Nederlandsch-Indië tegen buitenlandsche agressie is een noodzakelijke voorwaarde voor een ontwikkeling van de in het volk levende krachten; anderzijds is de geestelijke, cultureele en economische volksverheffing de pijler, welke het defensie-apparaat moet schragen.

De volksverheffing als directe doelstelling van het regeeringsbeleid is geen formule zonder inhoud, geen loos gebaar, doch heeft eenzelfden wezenlijken inhoud als de versterking van de defensie. Het snelle tempo, waarin de versterking van het militair defensie-apparaat haar beslag dient te krijgen, stelt aan 's Lands budget zeer zware eischen, zoodat voor uitgaven op ander terrein strikte zuinigheid en soberheid vereischt zijn. Het beleid der Regeering is er echter op gericht, aan het proces van de weerbaarmaking der bevolking op economisch en geestelijk gebied verderen en krachtigen voortgang te geven. De Regeering streeft er naar een zeker redelijk evenwicht tusschen de verschillende categorieën van uitgaven te bewaren. Dat zulks de good-will van de onderscheiden bevolkingsgroepen zal bevorderen, zooals de heer Lapian opmerkte, kan de Regeering niet anders dan verheugen. Het is echter niet in de eerste plaats daarom, dat Zij de volksverheffing in Haar programma voor de huidige tijdsomstandigheden heeft geplaatst, doch veeleer, omdat Zij deze doelstelling ziet als een moreelen plicht, die op de Regeering in deze landen rust.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat het thans niet de geëigende gelegenheid is om in een meer gedétailleerde beschouwing te treden van de verschillende maatregelen, die tot een verhooging van de intellectueele en economische weerbaarheid kunnen strekken; deze zijn van veelsoortigen aard en liggen verspreid over tal van gebieden. Bij de behandeling van de begrooting voor het jaar 1941 zullen de verschillende begrootingsafdeelingen zulks verhelderen en meer exacte aanknoopingspunten voor een debat geven.

Ik kom thans, Mijnheer de Voorzitter, tot de beschouwingen, die verscheidene leden hebben gewijd aan het beleid en de maatregelen der Regeering tegenover de N.S.B., hare leden en donateurs, alsmede de met deze beweging sympathiseerenden. Critiek is der Regeering op dit terrein niet bespaard gebleven, doch Zij grijpt deze gaarne aan om haar beleid in dezen te verduidelijken en, naar Zij hoopt, ook bij den Volksraad aannemelijk te maken.

Uit de beschouwingen van de zijde van den Volksraad is in verschillende nuances betoogd, dat het optreden der Regeering tegenover de N.S.B. te slap zou zijn, dat de Regeering te weinig blijk zou geven van het besef van het staatsgevaarlijke van deze beweging, dat Zij niet voldoende ingrijpt, dat Zij maar steeds aarzelt en niet doordrongen is van de eischen, welke een totale oorlogvoering aan het regeeringsbeleid in deze tijden stelt. Verscherping van de regeeringsmaatregelen tegenover de N.S.B.-ers werd in verschillende toonaarden bepleit. Men wenscht een rigoureuze saneering van de samenleving, men zou alle leden en donateurs van de N.S.B. uit de samenleving verwijderd willen zien door interneering of andere maatregelen. Anderen gaan minder ver en beperken hun klachten tot het naar hun meening vaststaande feit, dat er nog met de N.S.B. sympathiseerenden leidende posities bekleeden, die op die plaatsen niet thuis hooren.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering voelt zich verplicht, met alle stelligheid het verwijt van zich af te wijzen, als zou haar optreden tegenover de N.S.B. van slapte en gebrek aan doortastendheid getuigen en als zou Zij van de staatsgevaarlijkheid van deze beweging nog steeds niet voldoende overtuigd zijn. Zij betwist degenen, die zich in dien zin uitlieten, het recht om verwijten van dezen aard tot haar te richten. De Regeering wenscht niet achter te blijven in veroordeeling van de N.S.B. als zoodanig, van haar doelstellingen en werkmethoden, die zoo apert in strijd zijn met begrippen, waarop de grondslagen van het bestuur in het moederland en de overzeesche gewesten van het Koninkrijk zijn opgetrokken. Zij verafschuwt het landsverraderlijk element, dat bij den inval van den vijand in Nederland tot uiting kwam.

De Regeering heeft op de meest duidelijke en afdoende wijze haar oordeel getoond, toen Zij de N.S.B. in strijd verklaarde met de openbare orde, een maatregel, welke hier te lande nog nimmer tevoren ten aanzien van eenige politieke vereeniging, ook niet de meest linksch-extremistische, genomen is.

Men dient echter te onderscheiden tusschen de beweging als zoodanig en de personen, die daarvan direct of indirect deel uitmaakten dan wel op eenigerlei wijze daarmede sympathie betuigden. Het is deze door de Regeering aanvaarde onderscheiding, welke vele personen uit de samenleving niet wenschen te aanvaarden en waaruit de critiek in Volksraad en samenleving op het beleid der Regeering voortspruit. De Regeering erkent, dat er in de organisatie van de N.S.B. staatsgevaarlijke individuën waren; Zij ontkent echter op grond van haar ten dienste staande gegevens, dat allen, die op eenigerlei wijze met de N.S.B. in contact hebben gestaan, staatsgevaarlijk of déloyaal zijn. De Regeering zal niet aarzelen de elementen, die een gevaar voor de samenleving opleveren of kunnen opleveren, zonder eenige consideratie daaruit te elimineeren; Zij heeft er stellig blijk van gegeven, dat Zij voor ingrijpende maatregelen niet schroomt.

Het was eenige maanden vóór den fatalen datum van den 10den Mei, dat zich in de samenleving een zekere onrust uitte over het feit, dat personen van Duitsche nationaliteit en N. S. B.-ers ongemoeid werden gelaten, dat er stemmen opgingen hen uit leidende posities te verwijderen en straffe maatregelen tegen hen te nemen. Er ontstonden een actie en campagne, die de Regeering in scherpe bewoordingen in gebreke stelden. Het was hetzelfde verwijt van aarzeling en slapte, dat ook nu weer aan de Regeering wordt gericht. De Regeering trof echter in stilte voorbereidingen om, wanneer acuut gevaar zou dreigen, alle personen op te vatten, die de in- en uitwendige veiligheid der Indische samenleving

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

zouden kunnen verstoren. Ik zeg in stilte, Mijnheer de Voorzitter, omdat het uitlekken of bekendstellen van de door Haar beraamde maatregelen groot onheil had kunnen stichten en de uitvoering daarvan schipbreuk had kunnen doen leiden. Toen kwam de 10de Mei en met een zoodanige snelheid en exactheid werden de voorbereide maatregelen ten uitvoer gelegd, dat der Regeering allerwege lof werd toegezwaaid. Op alle Duitsche schepen werd beslag gelegd, Duitsche onderdanen werden geïnterneerd, de leiders van de N. S. B. en andere staatsgevaarlijke N. S. B.-ers werden opgevat, de organisatie van de N. S. B. werd uit elkaar geslagen. Men haastte zich om de Regeering voor de deugdelijkheid van Haar maatregelen te prijzen; het waren dezelfde personen, die nog slechts kort te voren geen goed woord voor het beleid der Regeering ten aanzien van de N. S. B. en buitenlanders in 's Lands dienst over hadden. De Regeering wil hen hier nauwelijks een verwijt van maken, doch het komt Haar voor, dat hun thans toch wel een zekere mate van bescheidenheid in hun critiek op de Regeering past.

Thans valt weer hetzelfde verschijnsel te constateeren: men verwijt der Regeering, dat Zij aarzelt en niet vastberaden is. Verdachtmakingen worden in de samenleving gericht tegen tal van personen, waarvoor men geen of nauwelijks eenig bewijsmateriaal kan aanvoeren. Beseft men wel voldoende, dat hierdoor onrust wordt verwekt en het binnenlandsche front wordt verzwakt? Terecht bracht de heer Kan naar voren, dat de Indische gemeenschap als één geheel achter de Regeering dient te staan, en wees de heer J. A. van Helsdingen erop, dat een paniekstemming of althans gevoelens van angst en vrees, die hier en daar zijn te onderkennen, de paraatheid en weerbaarheid aantasten en dat het een eerste vereischte is, dat men vertrouwen in de Regeering stelt. De Regeering is voor dit namens de I. E. V.-fractie uitgesproken vermaan erkentelijk.

De stem der critiek wenscht de Regeering allerminst het zwijgen op te leggen, doch laat het een critiek zijn, die gericht is op een versterking van het saamhoorigheidsgevoel, ook tusschen samenleving en Regeering, die geen gerechtvaardigd middel achterwege zal laten om deze gewesten en hun ingezetenen veilig door de huidige moeilijkheden en gevaren heen te helpen. Het is toch bepaald onredelijk om te veronderstellen, dat de Regeering, die groote sommen wenscht te voteeren voor de versterking van de uitwendige veiligheid, die niet geschroomd heeft om op den 10den Mei snel en doortastend vèrstrekkende maatregelen te nemen tegen staatsgevaarlijke elementen, thans plotseling zou aarzelen om die voorzieningen te treffen, welke de verzekering van de inwendige veiligheid eischt.

Er is in dit College gesproken van „ketterjacht", Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad, de Regeering wenscht zich daaraan niet schuldig te maken; Zij wenscht niet met Haar maatregelen te gaan in een richting, die bedenkelijk dicht de methoden, die wij in onzen vijand zoo sterk veroordeelen, beginnen te naderen. Het is uiterst eenvoudig, om alle personen, die maar op eenigerlei wijze in aanraking met de N. S. B. geweest zijn, hun vrijheid van bewegen te ontnemen en te interneeren. De Regeering aarzelt niet een dergelijke handelwijze simplistisch te noemen. Het is een van de stelregels van onzen vijand, dat elk probleem tot zijn meest eenvoudige proporties moet worden teruggebracht, doch deze vereenvoudiging blijkt in de practijk, niet zelden, ik zou haast zeggen als regel, op willekeur en onrecht neer te komen.

De twee voornaamste pijlers, waarop het beleid der Indische Regeering gebaseerd is en welke Haar aanspraak geven op het vertrouwen der ingezetenen, zijn orde en rechtvaardigheid. Orde is het uitwendige bindmiddel, dat de samenleving in stand houdt; rechtvaardigheid brengt den innerlijken band, die een conglomoraat van vrije individuën tot een werkelijke samenleving en gemeenschap vormt in een gewillige onderwerping aan het gezag, dat over die gemeenschap is gesteld. Orde en rechtvaardigheid zijn de richtlijnen, die vooral ook een Oostersche gemeenschap sterk aanspreken. Het is vanzelf sprekend, dat in tijden van gevaar, van bedreiging van de in- en uitwendige veiligheid, de onder alle omstandigheden vereischte orde in de samenleving hoogere eischen stelt en strengere maatregelen vergt dan die, welke in normale tijden passen. Die orde-maatregelen worden juist door de bijzondere tijdsomstandigheden gerechtvaardigd, doch een overheid zou den pijler van rechtvaardigheid afbreken, wanneer Zij met Haar maatregelen verder ging dan de tijdsomstandigheden vereischen.

Het zijn deze richtlijnen, welke ten grondslag liggen aan de regeeringsmaatregelen tegenover de N. S. B.-ers. De organisatie van de N. S. B. is uiteengeslagen, omdat de Regeering die beweging als zoodanig staatsgevaarlijk achtte. Zij heeft den 10den Mei alle kring- en groepleiders der N. S. B., alsmede de tot deze beweging behoorende of daarmede sympathiseerende personen, die mogelijk staatsgevaarlijk zouden kunnen blijken, doen interneeren en ook thans vinden nog dergelijke interneeringen plaats, wanneer gegevens of aanwijzingen de staatsgevaarlijkheid van een persoon aantoonen. De Regeering acht het echter niet alleen onrechtvaardig, doch ook in strijd met het maatschappelijk welzijn alle personen, die nog tot of tot kort voor 10 Mei op eenigerlei wijze banden met de N. S. B. hadden, uit de maatschappij uit te stooten, en wel om deze reden, dat zij niet allen staatsgevaarlijk zijn of staatsgevaarlijk kunnen worden geacht. De Regeering ziet er niet tegen op personen hun vrijheid van bewegen te ontnemen en hen uit de maatschappij te elimineeren, wanneer de orde dit eischt. Er kan geen sprake van zijn, dat de Regeering in dat opzicht zou aarzelen en gebrek aan daadkracht zou toonen. De openbare orde eischt het echter niet, het maatschappelijk welzijn eischt het niet en de rechtvaardigheid verzet zich er tegen om alle personen, die tot 10 Mei contact of banden met de N. S. B. hadden, te interneeren of op andere wijze uit te stooten. Men kweekt zoodoende een groep van paria's en verbitterden en men brengt een aanzienlijk aantal personen ten laste van den Staat, waarmede het maatschappelijk welzijn niet gebaat, doch wel geschaad wordt. De Regeering heeft het vertrouwen, dat de maatschappij de personen, waarvan een grondig onderzoek heeft uitgewezen, dat zij niet als staatsgevaarlijken kunnen worden aangemerkt, zal weten te absorbeeren.

Wanneer de Regeering van ontoelaatbare consideratie en lankmoedigheid tegenover de N. S. B.-ers wordt beticht, dan wijst Zij dat verwijt met alle beslistheid af. Het is niet zelden vrees, die op het nemen van de meest radicale maatregelen doet aandringen, doch vrees is wel de slechtste leidsvrouwe bij het uitzetten van de lijnen voor het regeeringsbeleid. Overtuigd van Haar kracht en vermogen om de samenleving tegen gevaren van buiten en van binnen te beveiligen, laat de Regeering zich leiden door normen, die orde en recht vereischen. Er wordt thans met voortvarendheid een onderzoek ingesteld naar de betrouwbaarheid van ambtenaren, die op eenigerlei wijze met de N. S. B. verbonden waren. Van de geïnterneerden wordt nagegaan, of hun interneering terecht is geschied en gehandhaafd moet blijven. Op 10 Mei moest met de interneeringen eenigszins grof te werk worden gegaan, omdat de vereischte snelheid bij de te nemen maatregelen een meer gedegen onderzoek niet gedoogde. De interneeringen hadden plaats volgens eenige sobere directieven. Thans wordt over een uitgebreid materiaal van gegevens beschikt, geput uit stukken, uitlatingen en verhooren, welke de met het onderzoek belaste autoriteiten in staat stellen zich een objectief oordeel over mentaliteit en gedragingen van de betrokkenen te vormen. Eenerzijds leidt zulks ertoe, dat interneeringen worden opgeheven, anderzijds geeft het materiaal, dat thans ter beschikking staat, aanleiding om tot nieuwe interneeringen over te gaan.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

De samenleving kan hierbij goede diensten bewijzen door gegevens omtrent bepaalde personen, waarover men mocht beschikken, aan de betrokken autoriteiten over te leggen. Men dient zich er echter wel rekenschap van te geven, dat gegevens een anderen inhoud hebben dan verdachtmakingen, looze geruchten en praatjes, die naar gelang zij over meerdere schijven hebben geloopen, tot grootere fantasieën plegen uit te groeien. De opmerking van den heer Verboom, dat het is voorgekomen, dat iemand, die gegevens verstrekte, daarvan een onaangename bejegening moest ondervinden, is juist. Daartegen zijn maatregelen genomen en men kan er op rekenen, dat de hoogste instanties degenen, die reëele feiten voorbrengen, voor nadeelige gevolgen zullen vrijwaren.

Het onderzoek naar de staatsgevaarlijkheid en betrouwbaarheid van personen, die met de N. S. B. in relatie stonden, geschiedt op consciëntieuze wijze, doch de Regeering meent er dan ook aanspraak op te mogen maken, dat men in de juistheid van de genomen beslissingen, hetzij dat deze tot interneeringen leiden, hetzij dat deze personen ongemoeid laten, vertrouwen stelt. Het is de Regeering, die, zooals de heer Verboom terecht opmerkte, over volledige gegevens beschikt en op grond daarvan tot oordeelen bevoegd is.

De thans aanhangige onderzoeken en het materiaal, waarover de Regeering beschikt, toonen overtuigend aan, dat het niet alleen ongemotiveerd, doch zelfs grof onrecht zou zijn allen, die lid, donateur of contribuant van de N.S.B. zijn geweest, uit de maatschappij uit te stooten. Het wil der Regeering mèt den heer Van Helsdingen mede voorkomen, dat in sommige gevallen door particuliere concerns met het verleenen van ontslag aan N.S.B.-ers wat te ver is gegaan. Het is een merkwaardig en zelfs ontstellend bewijs van de politieke ongeschooldheid van een groot deel dezer samenleving, wanneer men ervaart, op welke futiele gronden personen tot de N.S.B. zijn toegetreden. Zoo zijn er gevallen bekend, dat personen van meer dan één politieke organisatie lid waren; dat men tegelijkertijd lid was van de N.S.B., de V.C. en het I.E.V., teneinde bij verschillende politieke groepen in het gevlei te komen en klandizie in zijn beroep of bedrijf te krijgen. Gevallen, dat men onder zekere pressie lid of donateur van de N.S.B. werd, zijn er vele. Die pressie ging uit van werkgever op werknemers, van administrateur op employé's; die pressie werd ook uitgeoefend op winkeliers door hun clientèle. Vrees voor ontslag of broodroof was dan de drijfveer om zich aan de N.S.B. te verbinden. Het zou in vele van die gevallen een onrechtvaardigheid zijn om betrokkenen uit de maatschappij uit te stooten. Men zou hen slechts voegen bij de groep van de ontevredenen en verbitterden en hen jagen in de richting van hen, die vijandig staan tegenover de huidige Staatsorde.

In de Indische samenleving met haar groote groep van politiek kleurloozen behoeft het voorts geen verwondering te wekken, dat verscheidenen zich door bepaalde punten van het N.S.B.-program met zijn schoonklinkende leuzen voelden aangetrokken, zonder het staatsgevaarlijke van deze beweging te onderkennen. Een krachtig en doortastend gezag, het stellen van het algemeen belang boven partijbelangen en politieke verdeeldheid, zooals door de N.S.B. werd voorgestaan, het zijn desiderata, die den gemiddelden Europeaan in deze gewesten aanspreken en verscheidene goede vaderlanders ertoe hebben bewogen zich bij die beweging aan te sluiten. Zelfs in kringen, Mijnheer de Voorzitter, die zich thans als de meest felle bestrijders van de N.S.B. en haar aanhang opwerpen, stond men tegenover fascistische en nationaal-socialistische gedachten in het algemeen niet geheel afwijzend.

Er is in het Volksraadsdebat door de heeren Smit, Zwart en Verboom opgemerkt, dat de autoriteiten bij het onderzoek naar de mentaliteit en déloyaliteit van de N.S.B.-ers vooral in het oog dienen te houden, dat de donateurs van de N.S.B. gevaarlijker zijn dan de leden. Ook deze in de samenleving verbreide opvatting geeft blijk van een te simplistisch inzicht. Er zijn gevallen, waarin personen als donateur en niet als lid zijn toegetreden om hun ware mentaliteit te bemantelen; er zijn echter evenzeer gevallen, waarin met een donateurschap werd volstaan, omdat men zich niet voor de volle 100% aan de N.S.B. en haar doelstellingen wilde wijden. Deze gevallen zijn aan de hand van de gehouden onderzoeken wel degelijk te onderkennen. Wanneer men zich van het begin van zijn aanrakingen met de N.S.B. af als donateur heeft laten inschrijven, kan daar als regel uit worden afgeleid, dat de betrokkene welwillend stond tegenover eenige punten uit het programma van deze beweging zonder aan het organisatorische leven van de N.S.B. te willen deelnemen. Donateurs van deze soort zijn in het algemeen minder fel en ongevaarlijker dan leden der N.S.B. Er zijn onder hen personen, die nooit geabonneerd zijn geweest op het tijdschrift van de beweging, die nooit een vergadering van de N.S.B. hebben bijgewoond. Een sympathie voor eenige programmapunten van de N.S.B., die zich uitsluitend geuit heeft in een donateurschap van *f* 1,— per maand, acht de Regeering op zich zelf geen voldoenden grond om de betrokkenen te doen interneeren. Daar moet bij het onderzoek nog iets meer naar boven komen om een dergelijken vèrstrekkenden maatregel, die een uitstooting uit de maatschappij beteekent, te kunnen rechtvaardigen.

Voorts zijn er personen, die hun lidmaatschap voor de N.S.B. in een donateurschap hebben omgezet, omdat zij het niet ten volle met de beweging eens waren of daarin niet hadden gevonden, wat zij zich er van hadden voorgesteld. Ook deze categorie kan niet zonder meer als staatsgevaarlijk worden aangemerkt. Er is echter ook een groep van personen, die lid waren van de N.S.B., doch voor het lidmaatschap hebben bedankt, omdat zij in hun ambt, beroep of betrekking van dat lidmaatschap nadeel ondervonden. Tegelijk met het opzeggen van hun lidmaatschap verzochten zij om als donateur te mogen toetreden, dan wel zij werden contribuant, waarbij hun naam uit de ledenlijst van de N.S.B. werd afgevoerd doch hun stamboeknummer bleef open staan. Onder deze categorie van personen, die overigens niet groot is, waren verschillende felle N.S.B.-aanhangers te vinden, die voor interneering in aanmerking zijn gebracht.

De heer Verboom heeft er opgewezen, dat er nog blokleiders van de N. S. B. vrij rond loopen. Ik deelde reeds mede, dat bij de interneeringen, die den 10den Mei en de daarop volgende dagen plaats vonden, als algemeene richtlijn was aanvaard, dat alle kring- en groepleiders moesten worden opgevat. De blokleiders werden hierbij niet genoemd, en wel om deze reden, dat zij in den regel geen leiders in de beweging waren. Blokken bestonden vaak uit 4 tot 12 menschen, waarbij de zgn. blokleider slechts tot taak had de contributies te innen. Blokleiders, die echter propaganda-lectuur verspreidden en tot het laatst toe lid van de beweging waren, werden als regel wèl geïnterneerd. Er waren voorts ook blokleiders, die wèl een leidende functie in de beweging hadden en feitelijk de functie van groepsleider vervulden voor een aantal personen, dat te klein was om daarvoor een groepsleider aan te stellen. Ook dezen werden voor interneering in aanmerking gebracht.

Ik ben op deze punten wat uitgebreider ingegaan, Mijnheer de Voorzitter, om duidelijk te maken, dat men de organisatie van de N. S. B. in alle onderdeelen dient te kennen om gerechtigd te zijn tot het uitspreken van een oordeel over de gevaarlijkheid van de personen, die van deze beweging deel uitmaakten, en dat de graad van gevaarlijkheid geval voor geval aan de hand van het uitgebreide materiaal van gegevens, waarover de overheid beschikt, dient te worden beoordeeld. Slechts op deze wijze kunnen de halsstarrige N. S. B.-ers, waarvan de heer Smit sprak, degenen, die met hart en ziel tot het laatst toe de beweging hebben aangehangen, zooals de omschrijving van den heer C. C. van Helsdingen luidde, worden onderkend.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

Verschillende sprekers, die geenszins een ketterjacht voorstaan en de redelijkheid erkenden van het standpunt der Regeering, dat niet alle N. S. B.-ers over één kam mogen worden geschoren, vroegen zich niettemin af, of de Regeering de grenzen wel juist trekt. Zij noemden het onaanvaardbaar, dat er nog N. S. B.-ers gehandhaafd worden in leidende ambtelijke posities. Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent bepaald te moeten waarschuwen tegen de in de samenleving verbreide opvatting, als zouden vele hooge ambtelijke functionarissen met N. S. B.-ideeën geïnfecteerd zijn. Zulks is stellig onjuist. Er zijn inderdaad eenige hoofdambtenaren, die lid, donateur of contribuant van de N. S. B. geweest zijn en van een zoodanige gezindheid blijk hebben gegeven, dat interneering noodig voorkwam. Deze personen waren betrekkelijk gering in aantal, terwijl de door hen bekleede functies zeker niet alle als leidende kunnen worden aangemerkt. Uiteraard mag en moet men aan personen, die hoogere ambtelijke posities bekleeden, strengere maatstaven aanleggen, doch een donateurschap van de N. S. B. kan op zich zelf niet altijd voldoenden grond opleveren hen uit hun ambt te ontzetten. Ik zette reeds uiteen, Mijnheer de Voorzitter, dat er personen als donateur tot de N. S. B. zijn toegetreden, omdat zij sympathieën hadden voor enkele programmapunten van de N. S. B., doch die zich overigens van eenige medewerking aan de organisatie van de N. S. B. hebben onthouden, geen enkele vergadering hebben bijgewoond en zelfs niet op het N. S. B.-tijdschrift geabonneerd waren. Al deze gevallen worden zorgvuldig onderzocht en men kan er, in verband met de uitgebreide gegevens waarover thans wordt beschikt, van overtuigd zijn, dat wanneer na zulk een onderzoek, geen termen worden gevonden betrokkenen te interneeren of uit hun ambt te stooten, die beslissing gemotiveerd, rechtvaardig en juist is. De Regeering meent er bepaald aanspraak op te mogen maken, dat men in die beslissingen vertrouwen stelt.

Verschillende sprekers — ik noem de heeren Thamrin, Soangkoepon, en C. C. van Helsdingen — hebben er hun verwondering over uitgesproken, dat er zooveel N.S.B.-ers waren onder de ambtenaren van het gezagsapparaat, waarbij zij met name het oog hadden op de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur. Daarmede wordt, Mijnheer de Voorzitter, een onverdiende blaam op dit corps geworpen. Van de 92 geïnterneerde personen, behoorende tot onder het departement van Binnenlandsch Bestuur ressorteerende diensten, was het grootste deel, nl. 72, van Duitsche nationaliteit. Van het corps van het Binnenlandsch Bestuur werden slechts één actief besturend controleur geïnterneerd en drie personen, die werkzaam waren bij den bureaudienst. Van de 76 politie-ambtenaren, die werden geïnterneerd, waren er 59 Duitschers, 2 staatloozen en 6 tot Nederlander genaturaliseerde Duitschers, zoodat het aantal van hen. dat op grond van deelname aan- of sympathieën met de N.S.B. werd geinterneerd, slechts gering is.

Dat er onder de B.B.-ambtenaren hooge functionarissen zouden geweest zijn, die tot het laatste toe lid of contribuant van de N.S.B. gebleven zijn, zooals de heer C. C. van Helsdingen naar voren bracht, is, voor zoover uit den huidigen stand van het onderzoek kan blijken, niet juist. Uiteraard, Mijnheer de Voorzitter, kan een bewering, dat men lid of donateur van de N.S.B. is geworden om op de hoogte te komen van hetgeen er in deze beweging omging, niet als een aanvaardbare verontschuldiging gelden. Der Regeering is tot nog toe echter slechts één geval bekend, dat door een gezagsinstantie gecontribueerd werd aan het N.S.B.-tijdschrift, teneinde van haar actie op de hoogte te blijven. De kosten daarvan werden echter niet door den betrokkene persoonlijk, doch uit 's Lands gelden betaald. De Regeering kan dit niet ongeoorloofd achten.

De heer Verboom heeft er zich over beklaagd, dat door de plaatselijke bestuursambtenaren verschillende maatstaven worden aangelegd bij de beoordeeling van de tegen N.S.B.-ers te treffen maatregelen. Men kan echter, evenals bij andere politioneele maatregelen, in dit opzicht van plaatselijke bestuursambtenaren geen volkomen uniformiteit verwachten; de persoonlijke geaardheid van de betrokken ambtenaren zal steeds op hun oordeelvorming van invloed zijn. Alle gevallen worden echter ten slotte door één centrale instantie, nl. het hoofd-parket, bekeken en beoordeeld, waardoor een uniforme behandeling, met inachtneming overigens van alle bijzondere omstandigheden, zoo goed mogelijk wordt gewaarborgd.

Van Inheemsche zijde, nl. door de heeren Thamrin, Soangkoepon en Yamin, is betoogd, dat de Regeering tegenover de N.S.B.-ers lankmoedigheid en desideratie toont, zulks in schrille tegenstelling tot de politioneele maatregelen, welke ten aanzien van Inheemschen plegen te worden getroffen. Mijnheer de Voorzitter! Dit verwijt van rasdiscriminatie is bepaaldelijk ongegrond. Is het eenerzijds, zooals ik reeds uiteenzette, onjuist om der Regeering het verwijt te maken, dat Zij tegenover de aanhangers van de N.S.B. te lankmoedig zou zijn — Zij legt daarbij integendeel strenge maatstaven aan, die in de noodzaak van een strikte handhaving van de openbare orde en veiligheid in de huidige tijdsomstandigheden hun rechtvaardiging vinden — anderzijds wordt noch bij de interneeringen, noch bij de overweging van andere maatregelen ten aanzien van N.S.B.-ers meer consideratie betracht dan wanneer het Inheemschen betreft. Ik zette reeds uiteen, Mijnheer de Voorzitter, dat aan de interneeringen op den 10den Mei nauwelijks eenig onderzoek is vooraf gegaan en dat die interneeringen, op den voet van artikel 20 van de Regeling op den staat van oorlog en van beleg, aan de hand van enkele sobere richtlijnen zijn geschied. Wanneer men daarnaast stelt de waarborgen, waarmede de interneeringsprocedure van artikel 37 I.S. is omkleed, dan kan bij een onderlinge vergelijking slechts worden geconstateerd, dat Inheemschen, die op den voet van laatstgenoemd wetsartikel worden geïnterneerd, bepaald in het voordeel zijn.

Zulks geldt evenzeer ten aanzien van maatregelen van anderen aard. Er wordt tegen aanhangers van de N.S.B. opgetreden op een wijze, welke zeker niet minder streng, doch eerder straffer is dan de behandeling, welke déloyalen van Inheemschen landaard ondervinden.

Wanneer de heer Thamrin een rasdiscriminatie meent te moeten zien in het feit, dat de namen van de geïnterneerde N.S.B.-ers niet worden gepubliceerd, die van de op den voet van artikel 37 I.S. geïnterneerde Inheemschen daarentegen wel, dan moet de Regeering ook dit verwijt afwijzen. Aan de hand van het materiaal, waarover de overheid de beschikking heeft verkregen, wordt thans immers nog onderzocht of voor een handhaving van de vele interneeringen, welke bij het eerste ingrijpen tegen de N.S.B. hebben plaats gehad en veelal op vrij summiere aanwijzingen en gronden zijn geschied, voldoende motieven aanwezig zijn. Daar dat onderzoek tot een invrijheidstelling van personen kan leiden, komt het der Regeering onbillijk en onverantwoord voor tot een publiceering van de namen der geïnterneerden over te gaan.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dus zal later wèl tot publiceering van de namen der geïnterneerde N.S.B.-ers worden overgegaan?)

Aan de interneeringen op den voet van artikel 37 I.S. is echter steeds een zoo grondig onderzoek vooraf gegaan, dat er van een misgrijpen of niet voldoende gemotiveerden maatregel geen sprake kan zijn. Overigens is het beroep, dat de heer Thamrin voor een publicatie van de namen van de Europeesche geïnterneerden deed op artikel 36 I.S., onjuist, omdat die interneeringen niet op die bepaling, doch op artikel 20 van de Regeling op den staat van oorlog en van beleg berusten.

De heer Soangkoepon bleek van meening dat, wanneer de N.S.B. zelf als organisatie staatsgevaarlijk is te achten, ook al

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

degenen, die met deze organisatie sympathiseerden, als staatsgevaarlijken zijn aan te merken. Mijnheer de Voorzitter! Ook in dit verband is het nuttig een vergelijking te treffen met het optreden der Regeering tegen extremistische Inheemsche vereenigingen. Het zal het geachte lid niet onbekend zijn, dat wanneer een ingrijpen tegen vereenigingen van dezen aard noodzakelijk werd geacht, de Regeering volstond met het uit elkaar slaan van de organisatie en het interneeren van hare leiders en van die leden, die gevaarlijk voor de openbare orde werden geacht.

(De heer Thamrin: Die hebben toch nooit landverraad gepleegd?)

Ook in deze gevallen ging de Regeering er echter niet toe over alle leden van de betrokken vereeniging op te vatten. Wanneer de heer Soangkoepon voorts bepleitte om tegen de leden der N.S.B. en degenen, die aan deze beweging hebben medegewerkt, een strafrechtelijke vervolging in te stellen, dan kan de Regeering het geachte lid verzekeren, dat daartoe ongetwijfeld zal worden overgegaan, wanneer het wettelijk vereischte feitenmateriaal aanwezig is. De gegevens, verklaringen en aanwijzingen, die tot nog toe bij het onderzoek naar boven zijn gekomen, blijken echter in het algemeen niet voldoende feiten in te houden, om aan een strafvervolging eenige kans van slagen te geven.

Naar aanleiding van een desbetreffende vraag van den heer Zwart kan de Regeering mededeelen, dat er inderdaad nog eenige ambtenaren zijn, die van hun dienstuitoefening zijn ontheven. Het zijn personen, ten aanzien van wie niet wordt beschikt over voldoende gegevens of aanwijzingen, welke een interneering of anderen politioneelen maatregel zouden kunnen rechtvaardigen. Zij vervulden echter betrekkingen op zeer kwetsbare punten. Uiteraard mag geen enkel risico worden genomen bij de vervulling van plaatsen, waarop niet voor de volle 100% betrouwbaren groot onheil zouden kunnen stichten. Ook deze gevallen worden verder nauwkeurig onderzocht.

Den heer C. C. van Helsdingen kan de Regeering mededeelen, dat inderdaad alle ambtenaren, die nog op 1 Januari 1939 lid waren van de N. S. B., op hun betrouwbaarheid zullen worden onderzocht. Wanneer het geachte lid zich afvraagt, hoe het komt, dat er dan niet veel meer personen geïnterneerd zijn, blijkt er bij het geachte lid eenig misverstand te bestaan. Immers, het onderzoek, dat nog in een beginstadium verkeert, heeft in de eerste plaats ten doel na te gaan, of, en zoo ja, welke administratieve maatregelen tegen deze categorie van ambtenaren dienen te worden getroffen.

De heer C. C. van Helsdingen heeft voorts nog onder de aandacht gebracht, dat door een burgemeester in Midden-Java in het gemeenteblad de richtlijnen voor het onderzoek naar de gedragingen van individueele N. S. B.-ers zijn gepubliceerd. Indien zulks geschied ware, zou ook de Regeering daartegen ernstig bezwaar moeten maken. Een ingesteld onderzoek heeft echter aangetoond, dat bedoeld gemeenteblad geen punten bevatte, welke aan het publiek niet reeds bekend waren. De betrokken burgemeester heeft slechts enkele mededeelingen overgenomen uit de niet geheime Regeeringscirculaires van 17 Mei en 24 Juni jl. Nos. 989/A en 1253/C, alsmede uit een publicatie, welke in het dagblad „De Locomotief" was verschenen. In het gemeenteblad werden echter geen concrete en gedétailleerde richtlijnen, welke voor het in te stellen onderzoek zullen gelden, noch vertrouwelijke gegevens gepubliceerd.

De heer Verboom heeft er op gewezen, dat het zaak is om vooral met de tot Nederlander genaturaliseerde Duitschers uiterst voorzichtig te zijn. De Regeering kan het geachte lid verzekeren, dat ten aanzien van deze categorie van personen zeer strenge maatstaven worden aangelegd, strenger nog dan die, welke bij het onderzoek van N. S. B.-ers worden gevolgd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen na dit uitvoerig exposé van de houding en het beleid der Regeering met betrekking tot de N. S. B. en degenen, die van deze organisatie deel hebben uitgemaakt, van dit onderwerp te kunnen afstappen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Verboom heeft in zijn rede stelling genomen tegen het défaitisme, dat in sommige kringen der Indische samenleving tot uiting zou komen. Wanneer het geachte lid als zijn meening uitsprak, dat er op het oogenblik een groot défaitisme zou moeten worden geconstateerd, geloof ik, dat hij de situatie bepaald te somber inziet en dat veeleer het grootste deel van de samenleving alle krachten inspant om Nederlandsch-Indië door deze moeilijke tijden heen te helpen. Het behoeft geen nader betoog, dat de Regeering Zich geheel aansluit bij de meening van den heer Verboom, dat de Indische maatschappij in al haar geledingen en met alle haar ter beschikking staande krachten zich erop dient in te stellen om den oorlog, waarin het Nederlandsche Koninkrijk betrokken is, te winnen en dat uitingen van défaitisme de zoo noodzakelijke vorming van een sterk binnenlandsch front afbreuk doen. Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, dient men zich er voor te hoeden om elke critische opmerking aanstonds tot défaitisme te bestempelen.

De organisatie van het burgerfront, waaraan de heer Verboom eveneens aandacht wijdde, is een voorwerp van studie geweest van de Weerbaarheidscommissie en ik kan het geachte lid mededeelen, dat die commissie met groote voortvarendheid reeds tusschentijds, vooruitloopende op haar eindrapport, een voorstel aan de Regeering heeft aangeboden, dat tot strekking heeft tot een meer efficiente coördinatie tusschen de verschillende hulpdiensten te geraken.

De heer Verboom bracht nog naar voren, dat er bij sommige dezer hulpdiensten opvattingen zouden heerschen, die in strijd zijn met onze democratische ideeën en die zeker in oorlogstijd verwerpelijk zijn. Het geachte lid voerde daarvoor als voorbeeld aan, dat het hoofdbestuur van de Covim zich zou hebben verzet tegen de benoeming van een bepaalde dame tot onder-voorzitster van een der Covim-afdeelingen, omdat deze niet van voldoende standing zou zijn. Ik moet den heer Verboom mededeelen, dat het hoofdbestuur van de Covim ten stelligste ontkent, dat zulks zich zou hebben voorgedaan, zoodat de mededeeling van het geachte lid op misverstand of onjuiste informatie moet berusten. De Regeering vertrouwt, dat de heer Verboom het door hem gestelde feit tegenover het hoofdbestuur van de Covim nader met bewijzen zal staven dan wel zijn beschuldiging zal intrekken.

Ik kom thans, Mijnheer de Voorzitter, tot de opmerkingen van meer technischen aard, die door enkele leden gemaakt zijn ten aanzien van de interneeringen. Het stemde de Regeering tot voldoening, dat met de wijze, waarop de geïnterneerden worden behandeld en verzorgd, in deze zaal instemming werd betuigd. De beschouwing, welke de heer C. C. van Helsdingen aan dit onderwerp wijdde, vertolkt op juiste wijze de visie der Regeering. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering kan van de inrichting der kampen en van de behandeling der geïnterneerden verantwoording afleggen tegenover de geheele wereld.

De heeren J. A. van Helsdingen en Mussert hebben enkele opmerkingen gemaakt naar aanleiding van de geldzendingen aan geïnterneerden. Den heer Mussert kan de Regeering mededeelen, dat het denkbeeld om alleen zending van nuttige goederen toe te staan, in overweging is. Waar de heer J. A. van Helsdingen betoogde, dat een lange periode van bewaking door dezelfde personen een zekere verbroedering tusschen het bewakingspersoneel en de geïnterneerden kan tot stand brengen met alle nadeelige gevolgen van dien, kan de Regeering mededeelen, dat een regelmatige wisseling van bewakingstroepen plaats vindt. De door den heer Van Helsdingen betoogde wenschelijkheid van de inrichting van een sportveld bij de interneeringskampen wordt door de Regeering erkend. In enkele der provisoire kampen was voor

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

den aanleg daarvan geen voldoende ruimte en gelegenheid. In het nieuwe kamp in Atjeh wordt voor een sportterrein zorg gedragen.

Het bezwaar van den heer Mussert tegen het inschakelen van gevangenispersoneel bij de interneeringskampen wordt door de Regeering niet gedeeld. De bewaking van de interneeringskampen wordt uiteraard uitsluitend aan militairen toevertrouwd, zooals ook de orde- en tuchtregelen door militairen worden vastgesteld. De practijk heeft echter aangetoond, dat personeel van het Gevangeniswezen nuttige diensten kan bewijzen, onder anderen bij de regeling van de door de geïnterneerden te verrichten werkzaamheden.

De opmerking van den heer Soangkoepon, dat de bewaking van geïnterneerden aan niet-Nederlanders ware toe te vertrouwen, teneinde te voorkomen, dat voor de weermacht bestemde personen aan de landsverdediging worden onttrokken, is der Regeering niet duidelijk. Immers, ook de niet-Europeesche militairen maken deel uit van de weermacht. Overigens kan de Regeering het geachte lid mededeelen, dat ook niet-Europeesche militairen met deze bewakingsdiensten zijn belast.

De Regeering beschikt niet over exacte gegevens omtrent het aantal personen, geboren uit een Indische of Inheemsche moeder, dat zich onder de 137 geïnterneerde staatloozen bevindt. De Regeering kan den heer J. A. van Helsdingen echter verzekeren, dat bij het onderzoek naar de noodzaak van handhaving van de interneeringen, aan de door hem bedoelde categorie van personen zooveel mogelijk voorrang wordt verleend. Verschillende van hen zijn reeds uit de interneeringskampen ontslagen en in hun betrekking hersteld. Overigens zij het geachte lid nog medegedeeld, dat er onder de door hem bedoelde categorie zich ook personen van betere standing bevonden.

Terecht merkte de heer J. A. van Helsdingen voorts op, dat het in verschillende gevallen moeilijkheden oplevert om het noodige positieve materiaal voor het bewijs, dat men Nederlander is, bij te brengen. De betrokken autoriteiten mogen hierbij echter op gefundeerde aanwijzingen afgaan en men behoeft bij de beoordeeling van het Nederlanderschap niet al te rigoureuze eischen te stellen.

De heeren Roep, Thamrin, Soangkoepon en C. C. van Helsdingen hebben enkele beschouwingen aan de censuur gewijd. Den heer Roep kan de verzekering worden gegeven, dat het streven er voortdurend op gericht blijft om vertragingen in het postvervoer ten gevolge van de censuur zooveel mogelijk te beperken. Over het algemeen mag de gang van zaken bij de censuur in dit opzicht tot tevredenheid stemmen; er wordt met snelheid gewerkt, doch vertragingen kunnen uiteraard niet geheel worden uitgesloten. Tegen schending van de geheimhouding, welke aan de bij de censuur werkzame personen is opgelegd, zal met gestrengheid worden opgetreden. De plicht van geheimhouding blijkt in het algemeen stipt te worden nageleefd en intern zijn de noodige maatregelen getroffen om de geheimhouding zoo goed mogelijk te verzekeren.

De heeren Van Helsdingen en Soangkoepon bepleitten de aanstelling van bezoldigde krachten bij de censuur. Het zou echter bepaald te kostbaar worden om alle krachten, die zich thans vrijwillig voor dezen arbeid hebben aangemeld, door bezoldigde te vervangen. De Regeering acht het in de huidige tijdsomstandigheden ten volle gerechtvaardigd gebruik te maken van het vrijwillige aanbod van krachten, dat uit de maatschappij voortkomt. De Regeering wil nogmaals getuigen van haar groote waardeering voor de nuttige diensten, die door tal van personen bij de censuur worden verricht, en Zij blijft prijs stellen op een ruime en krachtige medewerking.

Een vervanging van de vrijwillige hulpkrachten bij de censuur door bezoldigde personen zou niet alleen onnoodig, doch zelfs niet mogelijk zijn. Zoo dienen de censuurbureaux te beschikken over personen, die ieder een bepaalde vreemde taal ten volle beheerschen. Daarvoor hebben verscheidene dames zich beschikbaar gesteld, die echter zouden weigeren dat werk tegen betaling te verrichten. Niet alleen zouden voor dezen arbeid moeilijk bezoldigde krachten te krijgen zijn, doch men zou aan taal-specialisten, zoo men tot betaling zou overgaan, een vrij hooge bezoldiging dienen te geven.

Teneinde een geregelden gang van zaken te waarborgen is op sommige censuur-kantoren de wenschelijkheid gebleken enkele vaste kernen te vormen, voornamelijk echter ten aanzien van zoodanige werkzaamheden, waarbij bepaald continuïteit vereischt is. Uitbreiding in beperkte mate van het aantal betaalde krachten, hetzij in den vorm van het verleenen van een bezoldiging, hetzij door het toekennen van een toelage, maakt een punt van overweging uit. Hiervoor komen in aanmerking de leiders van de vaste kernen. De hulpkrachten bij die kernen kunnen echter zonder eenig bezwaar uit vrijwilligers bestaan.

De door den heer Thamrin gegeven voorstelling van zaken, als zou de censuur worden uitgeoefend op personen, die het er niet naar gemaakt hebben, en juist niet op hen, die in de eerste plaats voor censuurtoepassing in aanmerking zouden moeten komen, is in strijd met de feiten en bepaald onjuist. Er wordt bij de toepassing van de censuur geen onderscheid gemaakt naar rang, stand en landaard. Een ieder staat aan censuur bloot en er is niet de minste aanleiding om er aanstoot aan te nemen, of zich gewantrouwd te voelen, wanneer men een brief ontvangt, welke door de censuur geopend is.

De heer Thamrin sprak ook nog over de censuur op de pers en de toepassing van den persbreidel. In de eerste plaats zij het geachte lid medegedeeld, dat in het algemeen zooveel mogelijk van de normale procedure van de persbreidel-ordonnantie wordt gebruik gemaakt. Slechts dan wordt naar de dwangmiddelen, welke de regeling op den staat van oorlog en van beleg geven, gegrepen, wanneer een snel ingrijpen noodzakelijk wordt geacht dan wel een toepassing van de eerste fase van den persbreidel een voor deze tijden en voor den ernst van de ontoelaatbare persuiting te zwakke reactie zou opleveren.

Wanneer de heer Thamrin opmerkte, dat de censuur op de pers niet in handen van het militair gezag dient te worden gelegd, dan moge de Regeering onder de aandacht van het geachte lid brengen, dat bij maatregelen, die op den voet van de regeling van den staat van oorlog en van beleg tegen de pers worden genomen, steeds burgerlijke autoriteiten worden ingeschakeld. In overleg met het legerbestuur gaat het initiatief tot het toepassen van den maatregel op een persorgaan nu eens uit van het hoofdparket dan weer van het militair gezag. Overleg met den Procureur-Generaal heeft steeds plaats, soms ook met andere burgerlijke autoriteiten, terwijl niet zelden de Regeering zelve erin wordt gekend. De practische uitvoering van den maatregel berust bij het hoofdparket.

De Regeering meent er Zich bij de behandeling van de onderhavige aanvullende oorlogsbegrooting ervan te mogen onthouden een uitvoerige uiteenzetting te geven van de beweegredenen en gronden, welke tot een toepassing van den persbreidel op verschillende persorganen aanleiding hebben gegeven. Het gaat hierbij niet om een paar ongelukkige zinnetjes, Mijnheer de Voorzitter, maar om een gezagsondermijnend geschrijf. Als voorbeeld moge ik noemen het te Medan verschijnende periodiek „Tjamboek", waarvan de verschijning op grond van een serie van artikelen tot nader order is verboden. Critiek op het kapitalistisch stelsel of op het imperialisme kan toelaatbaar zijn, maar niet toelaatbaar is het om onder camouflage van anti-kapitalistische en anti-imperialistische uitlatingen het gezag van de Regeering in discrediet te brengen. In een artikel, getiteld „Djeritan Rakjat!" (gegil van het volk), dat in bedoeld periodiek verscheen, werd gezegd, dat bij de nning van de rodi-belasting op onheusche wijze wordt opge-

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

treden, waarbij de schrijver ten slotte aannemelijk tracht te maken, dat de veroordeeling wegens het niet betalen van de rodi-belasting erger is dan de doodstraf. In een ander serie-artikel worden de communistenleider Semaoen en Inheemsche en Nederlandsche partijgenooten uit diens tijd verheerlijkt. Hun strijd voor het arme, verdrukte volk wordt ten voorbeeld gesteld en ter navolging aanbevolen. De verbanning, die in de jaren 1918 tot 1924 het volk vele van zijn leiders deed verliezen, maken — zoo heet het verder — het volk echter niet bang en zijn als het ware zweepslagen om het uit zijn diepen slaap te doen ontwaken. Betoogd wordt dan verder, dat op het volk de plicht rust te trachten het door deze helden gestrooide zaad te doen uitgroeien tot een plant, die zoo spoedig mogelijk lekkere vruchten zal dragen. Vervolgens wordt, geheel in communistischen trant, een schril beeld gegeven van de uitgebuite massa eenerzijds en de kapitalistische enkelingen anderzijds. De ellende, die Semaoen bij dit alles aanschouwd zou hebben, zouden hem zijn beproevingen gelaten hebben doen ondergaan. Ten slotte zou Semaoen nog hebben verkondigd, dat kapitalistische opvattingen en onbeperkte hartstocht de millioenen-massa tot werktuig hebben gemaakt.

In een andere aflevering weer verscheen het gedicht „Tjamboek", waarin verbannen politieke leiders verheerlijkt worden en de lezers worden aangespoord om niet weifelmoedig te zijn en gezamenlijk voorwaarts te gaan ter bereiking van het doel, nl. de vrijheid.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal een ieder weldenkend Nederlandsch onderdaan en ik hoop ook den heer Thamrin duidelijk zijn, dat dergelijk gezagsondermijnend geschrijf, vooral in de huidige tijdsomstandigheden, streng dient te worden tegengegaan en dat de toegepaste maatregel ten volle gerechtvaardigd was.

Soortgelijke analyses zou de Regeering kunnen geven ten aanzien van den breidel, welke op andere persorganen is toegepast, doch Zij vertrouwt, dat het geachte lid er genoegen mee zal nemen, dat thans met dit eene voorbeeld volstaan wordt.

De heer Thamrin heeft voorts nog critiek geleverd op het optreden van het militair gezag tegen personen, die geruchten verspreiden. De kwetsende toon, waarin het geachte lid het militair gezag van tyrannie beschuldigt, meent de Regeering niet zonder een woord van ernstig protest te mogen passeeren. Mijnheer de Voorzitter. Het zal een ieder duidelijk zijn, dat, wanneer men den oorlogstoestand bespreekt, zulks op zich zelf geen aanleiding tot strafvervolging behoeft te geven. Ware dit anders, dan zouden vrijwel alle ingezetenen van Nederlandsch-Indië reeds een strafvervolging hebben ondergaan. Dat zich te Batavia gevallen van arrestaties zouden hebben voorgedaan naar aanleiding van gesprekken over den oorlogstoestand in cafétjes en warongs, is der Regeering niet bekend en Zij zal het op prijs stellen, indien de heer Thamrin daaromtrent nadere gegevens en bewijsmateriaal zou willen overleggen.

In het Krawangsche hebben twee strafvervolgingen plaats gehad. Door den landraad te Poerwakarta werd een persoon veroordeeld wegens het verspreiden van het leugenachtig bericht, dat de pandhuizen zouden worden gesloten. Een ander persoon werd door den landrechter te Poerwakarta veroordeeld wegens het feit, dat hij bij het verlaten van het landraadsgebouw heeft gezegd, dat zijn civiele zaak, waarin hij partij was en die was uitgesteld, niet meer aan de orde zou komen, daar de Japanners vóór dien met bommen zouden hebben geworpen.

In het Soemedangsche hebben verschillende strafvervolgingen op den voet van de artikelen 134 en 171 van het Wetboek van Strafrecht plaats gehad. Wanneer de heer Thamrin de woorden „Radja Wilhelmina soedah lari" zoo onschuldig acht, moet de Regeering bepaald met hem van meening verschillen, gelet op de smalende beteekenis, die het woord „lari" in dit verband heeft. Enkele voorbeelden van uitlatingen, die in het Soemedangsche tot strafvervolgingen aanleiding hebben gegeven, mogen nog tot verduidelijking strekken. Zoo deelde iemand mede, dat de Koningin geboeid is weggevoerd en naar een gevangenis overgebracht. Een ander wekte zijn collega's op om hun geld van het spaarfonds der desa-onderwijzers terug te vragen — zulks tegen het uitdrukkelijk advies van den regent in — daarbij mededeelende, dat binnen enkele dagen de bliksemoorlog naar dit land zou overwaaien en het bankpapier waardeloos zou zijn. Het gerucht is voorts verspreid, dat de pandhuizen zouden worden gesloten en dat de inbrengers maar gauw een leening bij den zegsman moesten aangaan, teneinde hun panden te kunnen inlossen. Een ander weer zou tot een gegageerd militair, de volgende woorden hebben gebezigd:

> „Als je weer den militairen dienst ingaat en in oorlog trekt, dan moet je niet gaan schieten tegen den vijand, maar je keert je maar om en schiet op de kafirs. Dan wordt je wel gedood, maar je bent Sahid."

Mijnheer de Voorzitter! Met deze voorbeelden moge de Regeering volstaan, daar zij voldoende duidelijk aantoonen, dat de voorstelling van zaken, die de heer Thamrin gaf, als zouden het slechts onschuldige vertelsels zijn, die in het Soemedangsche tot een politioneel ingrijpen aanleiding hebben gegeven, onjuist en misplaatst is. De Regeering moge hier nog aan toevoegen, dat Zij nog niet beschikt over gegevens betreffende de veroordeelingen in het Tapanoelische, die volgens de Tjaja Timoer hebben plaats gehad en door den heer Thamrin op het tapijt werden gebracht.

De heer Thamrin heeft voorts nog de beperking van het vergaderrecht in zijn beschouwingen betrokken. De Regeering meent het verbod tot het houden van openbare vergaderingen van staatkundigen aard voorshands te moeten blijven handhaven, eenerzijds in het belang van de openbare orde en rust, anderzijds omdat er niet altijd en overal voldoende politie-personeel voor het toezicht op die vergaderingen beschikbaar is. Met betrekking tot de vraag, wat onder vergaderingen van staatkundigen aard dient te worden verstaan, wordt vastgehouden aan het sedert jaren ingenomen standpunt, dat elke vergadering van een politieke vereeniging is aan te merken als een vergadering van staatkundigen aard. Een nauwkeurige omschrijving van hetgeen wèl en hetgeen niet als een onderwerp van staatkundigen aard is te beschouwen, is niet te geven en het komt der Regeering ongewenscht voor om in de huidige buitengewone tijdsomstandigheden van het sedert lang aanvaarde en algemeen bekende standpunt ten deze terug te komen.

Met betrekking tot de vraag, of besloten vergaderingen van staatkundigen aard kunnen worden toegelaten, en of deze al dan niet door de politie dienen te worden bijgewoond, kan geen algemeene regel worden gegeven. Zulks hangt af van verschillende factoren, zooals de plaatselijke constellatie, de geaardheid van de vereeniging, de stemming onder de leiders, de stemming onder het publiek, den aard van de te bespreken onderwerpen, de mogelijkheid om politie-ambtenaren beschikbaar te stellen, enz. Het ligt echter bepaald niet in de bedoeling om zonder meer alle besloten vergaderingen van staatkundigen aard te verbieden. Besloten bestuursvergaderingen en vergaderingen ter bespreking van sociale en inwendige vereenigings-aangelegenheden komen daarbij in de eerste plaats in aanmerking om te worden toegelaten.

Ik hoop met deze verduidelijking van de vergaderbeperking, welke overigens buiten de orde van het thans in behandeling zijnde begrootingsvoorstel valt, aan het verzoek van den heer Thamrin te hebben voldaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn beëindigd. De beraadslaging in tweeden termijn — zoo mogelijk ook de afhandeling — zal morgenochtend plaats vinden.

16de VERGADERING — MAANDAG 29 JULI 1940.

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, en negende aanv. begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**).

(Voorzitter, Legercommandant.)

Ingediend is een motie (Ond. **15**, Afd. VIII, st. 7), onderteekend door de heeren Soeroso, Soangkoepon en Lapian, luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit toe te zien, dat bij ontruiming van desa's in het belang van de defensie:

a. aan de betrokken desalieden voldoende tijd voor ontruiming en verhuizing wordt gelaten,

b. elders voldoende bouwgrond en grond voor woning en erf beschikbaar wordt gesteld,

c. dadelijk aan betrokkenen, o.a. voor hun afgebroken woningen, wegens te maken kosten en derving van inkomsten, een behoorlijke schadevergoeding wordt toegekend.

Toelichting.

Verwezen zij naar de schriftelijke vraag van den eersten onderteekenaar ddo. 17 Juli 1940.

Artikel 4 van Stbl. 1940 No. 78 ter uitvoering van de regeling op den staat van oorlog en beleg regelt de toekenning van schadeloosstelling als hier bedoeld. O.m. is daarbij bepaald, dat de rechthebbende, tenzij overeenstemming is bereikt, tot het verkrijgen van schadeloosstelling een aanvraag aan den Legercommandant moet indienen. Deze regeling is echter naar de meening der voorstellers praktisch onbruikbaar bij massale ontruimingen, waarbij ongeletterde desalieden zijn betrokken. Een commissie ter dadelijke bepaling van de te verleenen schadeloosstellingen komt hun daarom zeer gewenscht voor."

Deze motie zal worden vermenigvuldigd en rondgedeeld en zoo mogelijk eveneens morgenochtend in behandeling komen.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **7**.)

De beraadslaging is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de door den heer C. C. van Helsdingen geleverde beschouwing zou ik willen verklaren, dat naar het mij voorkomt de opmerkingen van het geachte lid betreffende onderwerp **7** zooeven al ten volle beantwoording hebben gevonden in het regeeringsantwoord betreffende de zesde aanvullende begrooting voor het departement van Oorlog (Ond. **15**). De Regeering heeft aan het te dien aanzien te berde gebrachte niets meer toe te voegen.

De **Voorzitter**: Dit komt mij juist voor en de heer C. C. van Helsdingen zal bij het nalezen van het regeeringsantwoord wellicht de juistheid daarvan erkennen.

Hiermede is derhalve ook de beraadslaging in eersten termijn omtrent onderwerp **7** beëindigd. De afhandeling van dit onderwerp zal eveneens morgenochtend plaats vinden.

Wij zullen thans eerst het op den rooster aangegeven onderwerp in de afdeelingen gaan bespreken. Daarna zal pauze worden gehouden. Vervolgens zal de voortzetting van de behandeling van onderwerp **31** — aanvullende begrootingen betreffende Afd. V en VII voor 1940 — plaats hebben. Hierna zal de aangekondigde vergadering van het College van Gedelegeerden worden gehouden.

De vergadering wordt te 10.55 uur v.m. geschorst en te 11.35 uur v.m. hervat.

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Ond. **31**), en van het amendement-Thamrin c.s. (st. 6), met toelichting, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen, post 5.22 (Gouvernements inrichtingen van technisch- en ambachtsonderwijs) van Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) van de ontwerp-vijfde aanvullende begrooting betreffende afdeeling V der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1940 te verhoogen met *f* 1.—."

De behandeling is gevorderd tot het antwoord der Regeering in den eersten termijn der beraadslaging over het amendement.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement, waarover het geachte lid, de heer Thamrin, als eerste onderteekenaar, in het kort het woord heeft gevoerd bij de besprekingen over de aan de orde zijnde aanvullende begrooting, geeft mij thans aanleiding het volgende op te merken.

In tweeden termijn heb ik de toezegging gedaan, na te laten gaan, of het mogelijk zou zijn op eenigerlei wijze nog meer leerlingen tot de technische scholen toe te laten dan aanvankelijk in het voornemen lag. Alvorens van de resultaten van dit onderzoek mededeeling te doen, stelt de Regeering er prijs op nog eens met nadruk uiteen te zetten, dat Zij vast moet houden aan het grondbeginsel, waarvan ik reeds repte in mijn redevoering in eersten termijn, dat er een principieel onderscheid is tusschen het algemeen vormend onderwijs en het vakonderwijs in den strikten zin des woords.

Wat het eerstgenoemde onderwijs aangaat, Mijnheer de Voorzitter, erkent de Regeering in principe, dat de gelegenheid daartoe in het algemeen geboden moet worden aan ieder, die er om vraagt en die daartoe den noodigen aanleg bezit. Zij streeft er dan ook naar, dit beginsel te verwerkelijken.

Met betrekking tot het vakonderwijs ligt de zaak echter anders. Het verschil springt in het oog, wanneer ik memoreer het door een ieder aanvaarde feit, dat de Regeering slechts een zoodanig aantal candidaten aanwijst voor de opleiding tot officier of tot bestuursambtenaar, als Zij na een aantal jaren denkt noodig te hebben. Dat tot op zekere hoogte dezelfde gedragslijn wordt gevolgd, b.v. ten aanzien van candidaat-onderwijzers aan de H.I.K. en H.C.K., wordt óók door een ieder als juist erkend.

Minder duidelijk is het verschil, dat echter in beginsel aanwezig is, met de technische scholen. Deze immers leiden niet alleen op voor den overheidsdienst doch evenzeer voor het particuliere bedrijfsleven. Het is dan niet zoo eenvoudig om de objectieve behoefte aan afkomelingen dezer scholen vast te stellen als b.v. aan aanstaande officieren. Met het oog op een toekomst, waarvan de behoeften zich niet tevoren eenigszins nauwkeurig laten vaststellen, is het dan zaak een zekere reserve te kweeken.

De Regeering erkent, Mijnheer de Voorzitter, dat omtrent de hoegrootheid van deze reserve verschil van inzicht kan bestaan. Eén van de redenen, die ten vorigen jare geleid hebben tot het weder in het leven roepen van een afzonderlijk inspectie-orgaan voor het technisch onderwijs is dan ook de overweging geweest, dat de Regeering behoorde te beschikken over een deskundig adviseur, die voortdurend voeling zou kunnen houden zoowel met de technische overheidsdiensten als met het particuliere bedrijfsleven, en die haar zou kunnen inlichten over de behoeften aan technische krach-

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
ten op het oogenblik en in de toekomst, voor zoover die valt te overzien.

Dit overleg heeft in het afgeloopen jaar bij voortduring plaats gehad, maar ook daarvóór had de uitbreiding van het technisch onderwijs niet stil gestaan. Ik wil er in dit verband op wijzen, dat er dit jaar 8 eerste klassen méér zullen worden gevormd dan in het jaar 1937, toen na de jaren van crisis, de economische toestand merkbaar verbeterde. Percentsgewijs is dat een uitbreiding van 44%.

Ik zal thans, Mijnheer de Voorzitter, de resultaten van het toegezegde onderzoek mededeelen. Tot mijn genoegen is het, zonder het zoo juist nogmaals naar voren gebrachte beginsel prijs te geven, mogelijk gebleken, tot op groote hoogte tegemoet te komen aan de wenschen, die tot uitdrukking zijn gebracht.

Onderzoek ter plaatse heeft uitgewezen, dat in Semarang 1 bouwkundige klasse méér kan worden gevormd dan aanvankelijk was gedacht, zoodat er 1 Augustus a.s. in totaal 6 eerste klassen zullen zijn. Het is hiervoor noodig — afgezien van een verzwaring van de taak van een aantal leerkrachten — de lesuren terug te brengen van 50 tot 45 minuten, terwijl één klasse wekelijks tweemaal 's middags onderwijs zal ontvangen. Het eerste brengt voor het technisch onderwijs eenige bezwaren met zich, het tweede is èn voor de leerlingen èn voor de leerkrachten met het oog op het vele huiswerk, den physieken arbeid en de verzwaarde lestaak bepaald zéér bezwaarlijk, maar als tijdelijke maatregel is dit aanvaardbaar. Ook op deze school zal de bezetting der klassen tot 32 leerlingen worden opgevoerd — daarmede is dan de grens van het paedagogisch-toelaatbare en schooltechnisch mogelijke bereikt — zoodat in totaal bijna 40 leerlingen méér zullen kunnen worden ondergebracht.

Ook in Soerabaja zal één klasse meer worden gevormd, en wel in de werktuigkundige afdeeling; er zullen dan daar 11 eerste klassen zijn. De lestaak der leerkrachten zal hiervoor worden opgevoerd en de lessen zullen worden teruggebracht tot 45 minuten. De noodige ruimte kan, naar nader is gebleken, gevonden worden door een kleine verbouwing van een oud praktijklokaal van de in 1934 opgeheven electrotechnische afdeeling, dat ingericht zal worden als theorie- en teekenzaal. Aan deze school zullen dus 32 leerlingen meer plaats kunnen vinden.

Mijnheer de Voorzitter, het doet mij leed, dat ik ten aanzien van de Koningin Wilhelmina School te dezer stede niet een soortgelijke mededeeling kan doen. Hier was echter de taak der leerkrachten reeds opgevoerd en was men al noodgedwongen overgegaan tot lesuren van 45 minuten, terwijl het schoolgebouw volledig in gebruik is.

Om meer leerlingen aan te nemen zou in een ploegenstelsel moeten worden gewerkt, waardoor dan een aantal klassen iederen middag zou moeten terugkomen. Dit heeft echter zeer ernstige bezwaren. Eén der voornaamste drijfveeren, die indertijd er toe hebben geleid, dat de vierjarige technische school in een vijfjarige werd omgezet, was juist de noodzaak om aan de tot toen gegeven middaglessen een einde te maken, omdat in de practijk het schadelijke daarvan was gebleken.

Van de teleurgestelde candidaten zal derhalve, Mijnheer de Voorzitter, alsnog een zeventigtal kunnen worden geplaatst. Aangezien mij gebleken is, dat er zich onder de ruim honderd, die ik in dit verband de vorige week noemde, candidaten bevinden, die dubbel of drievoudig zijn geteld, omdat zij zich op twee of alle drie scholen hebben opgegeven, zal het getal dergenen, die definitief moeten worden afgewezen wegens gebrek aan ruimte ten slotte niet zoo heel groot zijn.

Door de maatregelen, die ik zoo juist opsomde, wordt dus aan de wenschen in het amendement van het geachte lid, den heer Thamrin en zijn medestanders tot uitdrukking gebracht, meer dan halverwege tegemoet gekomen. Verder kan de Regeering tot haar leedwezen niet gaan.

(Thamrin, Roep.)

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal uiteraard niet ingaan op de aanvangsbeschouwingen van den geachten Regeeringsgemachtigde, waarbij hij nogmaals onder de aandacht van den Volksraad heeft gebracht het standpunt der Regeering ten aanzien van het algemeen vormend en het vakonderwijs. Het lijkt mij het best direct op de zaak zelve in te gaan.

Het doet mij genoegen, dat na den aandrang uit den Volksraad de Regeering erin geslaagd is gedeeltelijk aan de geuite wenschen tegemoet te komen door een aantal der candidaten alsnog te plaatsen. Op Semarang is, als ik mij niet vergis, de uitbreiding van de leergelegenheid gevonden ten deele door het aantal lesuren in te krimpen en ten deele door het invoeren van een ploegenstelsel. Hoewel de Regeering de nadeelen van een ploegenstelsel erkent, is Zij desondanks tot het ploegenstelsel overgegaan, omdat het een tijdelijke maatregel betreft.

Het gaat nu ten slotte om ten hoogste dertig personen, die ook na de getroffen voorzieningen niet geplaatst zullen worden en daarom vraag ik mij af, of ook voor hen niet een oplossing zal kunnen worden gevonden bijv. in een filiaal van de Bataviasche school, eventueel in een huurpand te vestigen. Ik heb reeds gezegd, dat het onbillijk is, dat de betrokken personen, die niet vooraf gewaarschuwd werden, thans wegens gebrek aan onderwijsgelegenheid afgewezen worden. Ik ben er niet van overtuigd, dat hetzij door een ploegenstelsel, hetzij op andere wijze voor deze ten hoogste dertig personen niet alsnog een oplossing zou zijn te vinden. Het lijkt mij nu nog onbevredigender, dat van de honderd personen er zeventig wel en dertig niet geplaatst zullen kunnen worden.

Ik zou de Regeering derhalve dringend willen verzoeken om ook voor de dertig personen nog een oplossing te zoeken, waardoor de zekerheid komt te bestaan, dat alle geslaagde candidaten hun studie zullen kunnen voortzetten.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ook onzerzijds mogen wij de Regeering onze erkentelijkheid betuigen, dat Zij door verschillende maatregelen erin geslaagd is, het grootste gedeelte van de eerst afgewezen leerlingen voor de technische scholen alsnog toe te laten.

De zaak staat voor ons zoo: indien het restant aan leerlingen niet zou worden toegelaten omdat het nu eenmaal niet anders kan, omdat de Regeering geen leerkrachten uit Nederland kan laten uitkomen en deze in Indië niet aanwezig zijn, dan zou dit tot op zekere hoogte aanvaardbaar zijn. Maar wij moeten bepaald bezwaar maken tegen het juist door de Regeering vooropgezette beginsel, nl. dat de toelating tot de technische scholen eigenlijk berust op het stelsel van contingenteering. Dit is een algemeen punt van onderwijsbeleid, dat op het oogenblik incidenteel naar voren komt en principieel niet in beschouwing kan worden genomen, maar toch is de zaak, dunkt mij, te belangrijk om deze principieele verklaring der Regeering bij deze gelegenheid onopgemerkt te mogen passeeren.

Wij van onzen kant meenen, dat, indien bij het toelatingsexamen voor de technische scholen een aantal leerlingen geslaagd is, deze ook alleen behooren te worden toegelaten. Het schijnt ons heel moeilijk om, waar eenmaal het feit van het slagen aanwezig is, onderscheid te maken en een keuze te doen.

(De heer Thamrin: Juist!)

Vergis ik mij niet, dan heeft de Regeering dit onderscheid gebaseerd op de resultaten van het toelatingsexamen en zijn degenen, die net nog geslaagd zijn, van toelating uitgesloten. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het komt mij toch voor — al moet men zich natuurlijk aan het toelatingsexamen houden — dat de cijfers, die daarbij behaald worden, in geenen deele

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.) maatgevend zijn voor de waarde, die de leerling als technicus zal hebben. Een goed intellectueel kan een slecht ambachtsman worden en een middelmatig aangelegde knaap kan een goed ambachtsman worden.

Hier komt nog bij, dat de Regeering heeft gezegd, dat gelet is op de in de samenleving bestaande behoefte aan technici, dat Zij nagegaan heeft, wat het Gouvernement en daarnaast het particuliere bedrijfsleven aan technici noodig hebben. Daarbij is een zekere marge aangenomen en de Regeering is daarop tot de conclusie gekomen welk aantal leerlingen behoort te worden toegelaten. Nu komt het mij voor, dat hierbij een zeer belangrijk maatschappelijk element niet voldoende is overwogen, althans het is in het antwoord der Regeering niet voldoende tot uiting gekomen, nl. dit: Wij moeten de samenleving toch ook voorzien van particuliere ambachtslieden. Wij moeten de samenleving in de verschillende grootere desa's toch ook langzamerhand kunnen voorzien van zelfstandige werkers, die daar een timmermanszaak, smidsbedrijf of hoe men dat verder ook kan noemen, willen openen. Op deze wijze zal toch tot een volgroeiing van deze samenleving moeten worden gekomen, doordat ontstaat wat men noemt een klein-middenstand. Hoe groot het aantal van deze handwerkers in deze samenleving later zal zijn, is natuurlijk niet bij benadering vast te stellen, maar in ieder geval is dit, dunkt mij, toch ook een element, dat bij de beschouwing van deze zaak in overweging moet worden genomen.

Om kort te gaan — ik kan het bij deze incidenteele gelegenheid niet te lang maken — ik ben van oordeel, dat zeker niet rekenkundig bedoelde behoefte aan handwerkslieden in een bepaald tijdvak kan worden vastgesteld, welke dan ook niet maatgevend mag zijn voor het aantal toelatingen op de technische scholen. Ik ben van oordeel, dat in het algemeen deze toelating voor voor het toelatingsexamen geslaagden behoort te worden opengesteld.

Wij zijn dus in principe voor de handhaving van dit amendement en zullen daaraan in principe onze stem blijven geven. Ik zeg in principe, want ik zou mij bij het standpunt van de Regeering neerleggen, indien Zij zou moeten verklaren: Het is nu eenmaal goed en wel hetgeen de heer Roep heeft uiteengezet, en ik zou het restant jongelieden, dat daarvoor in aanmerking komt, wel willen toelaten, maar verkeer in de onmogelijkheid daartoe, omdat ik de noodige onderwijzers niet uit Holland kan laten komen en hier in Indië die onderwijzers niet aanwezig zijn, terwijl de scholen hier te lande daarop bovendien nog niet zijn voorbereid en ingepast.

Maar ik moet wel zeer bepaald verwerpen het criterium van de behoefte aan technische krachten in deze maatschappij, alsof dat een motief mag zijn voor het vaststellen van het aantal jaarlijks toe te laten jongelieden op de technische scholen.

De heer **Djajadiningrat,** fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in de eerste plaats willen ingaan op de opmerkingen van den heer Roep nopens het principieele standpunt, dat de Regeering inneemt ten aanzien van het vakonderwijs. Ik meen, dat dit standpunt steeds door de Regeering is ingenomen en dat — zooals ik zooeven gesteld heb — de redelijkheid daarvan ook wel in het oog springt, voorzoover het betreft krachten, die uitsluitend bestemd zijn voor de gouvernementsdiensten. In principe is dat standpunt precies hetzelfde ten aanzien van krachten, die later in de maatschappij hun werk zullen vinden. Het verschil zit alleen in de kwestie van het schatten van een noodige reserve en daarom vind ik het niet juist bij dit standpunt te spreken van „contingenteeren". Er is een bepaalde behoefte aan bepaalde krachten. Van contingenteering kan, lijkt mij, alleen worden gesproken — anders ontstaat er verwarring — wanneer het gaat om algemeen vormend onderwijs, dat — zooals ik heb gezegd — de Regeering in beginsel aan allen wil verschaffen, die daaraan behoefte en daarvoor den noodigen aanleg en geschiktheid hebben.

Dat bij het vormen van deze reserve, waarover ik zooeven heb gesproken, niet alleen rekening wordt gehouden met krachten, die later in loondienst komen, hetzij bij overheid, hetzij bij particuliere bedrijven, maar ook met hen, die eventueel zich zelfstandig in de maatschappij gaan vestigen, spreekt welhaast van zelf. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het feit, dat de geneigdheid om zich zelfstandig in de maatschappij te vestigen, niet zoo heel groot is en dat die alleen bestaat bij min of meer ervaren krachten en niet bij zoo door de school afgeleverden. Vanzelfsprekend gaat het hierbij slechts om globale schattingen.

Mijnheer de Voorzitter! Vanwege dit principieele standpunt kan de Regeering ook niet voldoen aan het verzoek van den heer Thamrin, om ter opvanging van de ongeveer 30 jongelieden, die nog afgewezen zullen blijven, huurhuizen voor schoolgebruik in te huren. Want dan zullen deze huurhuizen het volgend jaar wel overgaan in technische scholen en zal daardoor het ingenomen standpunt worden prijsgegeven, dat men niet overgaat tot uitbreiding van dit soort onderwijs, zonder dat de behoefte aan de vorming van een grootere reserve is gebleken.

Wat betreft het ploegenstelsel, dat de heer Thamrin wederom ter sprake heeft gebracht, heb ik de bezwaren van de Regeering al vermeld. Het vele huiswerk, de physieke arbeid, die de leerlingen en leerkrachten hebben te verrichten en de verzwaarde taak van de leerkrachten vormen een ernstig bezwaar om aan meer dan één klas iederen middag les te doen geven.

Practisch heeft men ook nog het bezwaar — en hiermede kom ik weder tot een punt, dat door den heer Roep is aangeroerd —, dat wij voor een uitbreiding van dit onderwijs op dit oogenblik geen leerkrachten genoeg hebben. Er is aangevraagd een uitzending van 3 leerkrachten om daarmede weder eenige uitbreiding op te vangen, doch door de ingetreden bijzondere omstandigheden is die uitzending niet mogelijk geworden. Tot mijn genoegen heb ik van den heer Roep vernomen, dat hij in den betrokken maatregel zou willen berusten, zij het ook alleen wanneer hetgeen hij wenscht practisch onmogelijk blijkt.

(De heer Roep: Juist, „alleen" om die reden!

De heer Thamrin: En hoe staat het met het ploegenstelsel voor Batavia?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al uiteengezet, dat het ploegenstelsel voor Batavia op onderwijskundige gronden niet aanvaardbaar is. Ik heb vermeld, dat de lestaak van de leeraren al verzwaard is, doordat het aantal lesuren is uitgebreid, terwijl de duur van de lessen is teruggebracht om daardoor zooveel mogelijk lessen te kunnen geven. Dan tot een ploegenstelsel te komen, dus bij een verzwaarde lestaak, terwijl het huiswerk voor de leerlingen op de technische scholen omvangrijk is en men moet verwachten, dat het een blijvende maatregel zou worden, is niet aanvaardbaar.

(De heer Thamrin: Het geldt hier een tijdelijken maatregel!)

Als tijdelijke maatregel, Mijnheer de Voorzitter, is het ploegenstelsel wel te Semarang aanvaardbaar, waar het gaat om slechts een paar dagen per week en om een enkele klasse, doch wanneer men hierbij te maken zou hebben met een groot aantal klassen, brengt de tijdelijkheid in deze ook weder het gevaar met zich, dat deze tijdelijkheid overgaat in een blijvenden toestand.

(De heer Wermuth: Wat moet er dan met die 30 jongelieden gebeuren?)

Mijnheer de Voorzitter, telkenjare worden er leerlingen, die geslaagd zijn voor de technische scholen, wegens gebrek aan plaats afgewezen. Dit is een gewoon verschijnsel.

16de VERGADERING — MAANDAG 29 JULI 1940.

Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, en negende aanv. begrooting betr. Afd. VII, Verkeer en Waterstaat, voor 1940 (Ond. **31**).

(Thamrin, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

(De heer Mochtar: Het vorige jaar was dat niet het geval.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij laten inlichten, dat dit niet zoo'n zeldzaam verschijnsel is. Dit jaar heeft het de bijzondere aandacht gehad, omdat het aantal aanvragen om toelating ook bijzonder groot is geweest. Ik wil de gedachte van den heer Thamrin gaarne overnemen, — ofschoon het voorgaande in de practijk wel bekend is — om in den vervolge vooraf bekend te stellen, hoeveel plaatsen beschikbaar zullen zijn, zoodat degenen, die zich willen opgeven voor die scholen, daarmede rekening kunnen houden.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik den geachten Regeeringsgemachtigde goed heb beluisterd, baseert hij zijn bezwaar tegen de toelating van de 30 overgeblevenen meer op principieele overwegingen dan wel op de onmogelijkheid om aan deze 30 jongelieden alsnog een plaats te geven.

Natuurlijk erken ook ik de nadeelen van het ploegenstelsel. Als tijdelijken maatregel vind ik het echter niet zoo verwerpelijk, vooral waar de Regeering het beginsel van het ploegenstelsel ook heeft aangenomen voor Semarang. Hoe onwenschelijk het dus ook over het algemeen is, lijkt mij de invoering ervan als een tijdelijke maatregel in ieder geval veel beter, dan dat deze dertig jongelieden — hoogstens dertig jongelieden, Mijnheer de Voorzitter! — afgewezen worden uit hoofde van gebrek aan ruimte.

Resumeerende merk ik dus op, dat ik niet overtuigd ben van de onmogelijkheid, zooals de heer Roep dat heeft gesteld, om alsnog deze dertig jongelieden te plaatsen.

Ging het inderdaad om een technische onmogelijkheid, dan zou ik mij daarbij moeten neerleggen, maar hier is technisch de mogelijkheid wel aanwezig. Het is alleen uit paedagogische overwegingen niet zoo aanvaardbaar als bij een normaal stelsel, hetgeen ik uiteraard onderschrijf.

Het spijt mij, dat ik door de argumentatie van den geachten Regeeringsgemachtigde, niet overtuigd ben van de onmogelijkheid tot plaatsing van deze jongelieden, zoodat ik U moet verzoeken, Mijnheer de Voorzitter, om mijn amendement in stemming te brengen.

De **Voorzitter**: Wenscht de geachte Regeeringsgemachtigde nog het woord, alvorens tot stemming wordt overgegaan?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: „Onmogelijk" is misschien een groot woord, Mijnheer de Voorzitter, doch men moet hier ook rekening houden met de menschelijke capaciteiten. Wanneer voor zwaar werk eenige leeraren, wier taak ook al verzwaard is, iederen middag moeten terugkomen om den jongens les te geven, vind ik, dat daarmede een te zwaar beroep op deze leerkrachten wordt gedaan. Het zou niet in het belang van het onderwijs zijn.

(De heer Thamrin: Het betreft een noodmaatregel.)

Bovendien is er nog het practisch bezwaar van de werkplaatsen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit amendement beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

(C. C. van Helsdingen.)

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne mijn stem willen motiveeren. Aangezien de discussie zich in hoofdzaak heeft bewogen om de al of niet aanvaardbaarheid van het door de Regeering principieel gestelde standpunt, dat men jaarlijks een bepaalde contingenteering voor deze technische scholen toelaat, met het gevolg, dat eventueel geslaagden niet worden aangenomen, zal ik voor dit amendement stemmen.

Ik wil hieraan nog gaarne toevoegen, dat bij aanneming van dit amendement, de Regeering althans van dezen Raad het benoodigde crediet krijgt toegestaan en Zij zelf kan zien of het alsnog wellicht mogelijk is leeraren, onderwijzers, lokaliteiten en wat verder noodig is, aan te schaffen. Dit is uiteraard een kwestie van uitvoering, die niet tot onze competentie behoort.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met den vorigen spreker, zou ik willen opmerken, dat een bespreking van het principe hier niet aan de orde is geweest. Ware dat wel het geval geweest, dan zou ik ernstig bezwaar maken tegen deze korte bespreking van een zoo diepgaand beginsel. Het principe is even incidenteel ter sprake gebracht door den Regeeringsgemachtigde in eersten termijn. En juist omdat het niet om een beginsel gaat, maar om iets, dat in de praktijk onmogelijk, althans zeer moeilijk uitvoerbaar blijkt, terwijl de Regeering daarbij zooveel doenlijk aan de wenschen van de Indische gemeenschap is tegemoet gekomen, zal ik tegen dit amendement stemmen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

Het amendement-Thamrin c.s. wordt in stemming gebracht en aangenomen met 35 stemmen vóór en 4 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mussert, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Nalaprana, Wiwoho, Wirjopranoto, Blaauw, Leunissen, Soeroso, Soeria Nata Atmadja, Kan, Soangkoepon, Verboom, Yo Heng Kam, Prawoto, Kerstens, Muh. Yamin, Roep, Soekawati, Hoedojo, Smit, White, Mogot, Aldjoeffry, Mochtar, Wermuth, Van Nauta Lemke, Van Zuylen, Mapoedji, Iskandar Dinata, Hamongsapoetro, Lapian, De Boer, Zwart en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: C. C. van Helsdingen, De Villeneuve, Sosrohadikoesoemo en Sandkuyl.

De **Voorzitter**: Hoewel tijdens de beraadslagingen van heden in het ontwerp-besluit betreffende afdeeling V een wijziging is aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, het niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De aanvullende begrooting betreffende afdeeling V, als gewijzigd bij amendement, en vervolgens ook die betreffende afdeeling VII, worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 12.08 uur n.m. gesloten.

17de VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 30 Juli 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Voorbehoud der behandeling van de onderwerpen **44** en **47** aan den Volksraad. — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**). — Vijfde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **7**). — Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet Europ. burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 45 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Berenschot, Levelt en Verhoeff.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling der „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**).

Dit verzoek is ingediend door de sectievoorzitters, daar deze ontwerp-ordonnantie ten nauwste samenhangt met de bijbehoorende aanvullende begrooting (Ond. **45**).

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Het onderwerp zal morgen in de afdeelingen worden onderzocht. Mochten er leden zijn, die bezwaar hebben tegen den korten termijn van behandeling, dan kunnen zij deze bezwaren in het afdeelingsverslag doen opnemen.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

De sectievoorzitters hebben ook van dit onderwerp voorbehoud der behandeling aan den Volksraad gevraagd in verband met den samenhang met de fiscale maatregelen, welke al eerder in den volledigen Volksraad behandeld zijn.

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Ook dit onderwerp zal morgen in de afdeelingen worden onderzocht.

(Smit.)

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **15**.)

De behandeling is gevorderd tot de beraadslaging in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Het uitvoerige antwoord der Regeering op de in eersten termijn gemaakte opmerkingen over Onderwerp **15**, zal zeker wat de defensieaangelegenheden betreft, niet alleen in den Volksraad, maar ook daarbuiten groote waardeering hebben verworven, aangezien, daarin in duidelijke bewoordingen tot uiting komt, dat de Regeering ijvert voor een zoo krachtig mogelijk aangevatte legerversterking en voor het dienstbaar maken van alle mogelijke krachten aan de weermacht van deze gewesten.

Wat de door mij voorgebrachte aangelegenheden betreft, zoo heb ik op mijn inzicht, dat alle bedrijven en de bedrijfsvoering thans ondergeschikt dienen te worden gemaakt aan den Staat voor het voeren van een doelmatige oorlogseconomie, ten antwoord gekregen een verwijzing naar de „Verordening medewerking bedrijven" (Stbl. 1940 No. 203), welke de overheid de bevoegdheid geeft, de met het oog op de bescherming van de belangen van het Land noodzakelijke medewerking van bedrijven te vorderen.

De Regeering voegde daaraan toe:

> „Als beginsel geldt daarbij — zie art. 3 lid 1 van genoemde verordening — dat, alvorens tot vordering wordt overgegaan, zal worden getracht door overleg te bereiken, dat de noodig geachte medewerking zijdens het bedrijf vrijwillig wordt toegezegd.
>
> Op deze wijze zijn met verschillende bedrijven reeds uitgestelde leveringscontracten voor aanmaak van weermachtsbehoeften in oorlogstijd afgesloten en andere in voorbereiding. Een en ander geschiedt in overleg met de militaire departementen en de commissie voor industrieele oorlogsvoorbereiding door den Staatsmobilisatieraad."

Mijnheer de Voorzitter! Wat de Regeering hier mededeelt, is uitermate belangrijk, doch mijn bedoeling is niet alleen, te komen tot een directe medewerking van de bedrijven aan de voorzieningen van de weermachtbehoeften, doch daarnaast het tevens mogelijk te maken, dat de Regeering het productie-apparaat als geheel zooveel mogelijk in goeden toestand handhaaft, terwijl van die bedrijven, welke thans nog ruime overschotten verkrijgen, deze bedrijfs-overschotten voor dit doel en daarnaast in het bijzonder voor de defensie aangewend kunnen worden. Ik begrijp zeer wel, dat dit een moeilijk vraagstuk is, doch naar mijn meening eischen de abnormale tijdsomstandigheden, dat zoo noodig alle bedrijven in hun werkzaamheden voor den Staat gecoördineerd worden, zoodat er een zoo groot mogelijke doelmatige samenwerking ontstaat. De bedoeling van mijn opmerking was, dit vraagstuk ook van mijn zijde in de bijzondere aandacht van de Regeering aan te bevelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van een andere door mij voorgebrachte aangelegenheid, namelijk de ideeën, ontwikkeld door den oud-kolonel Steinmetz in het Bataviaasch Nieuwsblad, luidde het antwoord der Regeering:

> „De Regeering kan zich in het algemeen niet begeven op het terrein van bespreking van soortgelijke artikelen. Zij wil echter wel mededeelen, dat uiteraard door haar en haar daartoe geroepen officieren nauwlettend studie is en wordt gemaakt van de ontwikkeling der krijgsgeschiedenis en de daaruit voortvloeiende consequenties voor de organisatie van het Indische leger. Als gevolg

(Smit.)

hiervan zijn verschillende door den schrijver gedane deugdelijke suggesties, evenals andere niet door hem genoemde, doch niet minder juiste conclusies verwerkt, ten deele in reeds in uitvoering zijnde plannen, ten deele in bij het departement van Oorlog ontworpen nieuwe plannen, welke na kennisneming van de conclusies en voorstellen der Weerbaarheidscommissie nader zullen worden bezien."

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben zeer wel op de hoogte van het feit, dat de Regeering Zich hier in het algemeen niet begeeft in een bespreking van in de pers verschenen artikelen, doch waar deze artikelen van zóó bijzonderen aard zijn meende ik toch, het door mij gedane verzoek om de meening der Regeering erover te mogen vernemen, tot Haar te mogen richten, en het verheugt mij, te mogen vernemen dat Zij verschillende suggesties, erin gedaan, deugdelijk noemt. Met belangstelling zie ik de in het antwoord der Regeering reeds genoemde, bij het Departement van Oorlog ontworpen nieuwe plannen tegemoet. Ik hoop van harte, dat deze een beduidende numerieke versterking van de landmacht zullen inhouden.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, ben ik dankbaar voor het antwoord betreffende de opleiding voor de Militaire Luchtvaart, waarin wordt medegedeeld, dat de opleidingscapaciteit van dit wapen ten volle wordt uitgebuit en dat, naarmate die capaciteit groeit, meer personeel in opleiding zal worden genomen. Ik meen hieruit te mogen concludeeren, dat ernaar gestreefd wordt, deze capaciteit zoo sterk mogelijk op te voeren.

Mijnheer de Voorzitter! Met groote belangstelling heb ik kennis genomen van het antwoord der Regeering over de tot uiting gebrachte meeningen betreffende het optreden der Regeering jegens leden en ex-leden van de N. S. B. Hier kan ik niet dezelfde waardeering hebben voor het antwoord als ik heb voor dat betreffende de defensie-aangelegenheden. Ik heb in eersten termijn eenige feiten naar voren gebracht met betrekking tot de commandanten der landstormtroepen te Batavia, Bandoeng en Soerabaja en nopens het bekleeden van kaderfuncties door personen, die bekend staan als halsstarrige N. S. B.-ers en om deze reden door hun werkgevers waren ontslagen.

De Regeering heeft over Haar houding tegenover leden en donateurs van de N.S.B. een zeer uitvoerig antwoord gegeven en heeft daarin nog eens duidelijk doen uitkomen, hoe Haar standpunt tegenover de N.S.B. als organisatie is. Hieruit blijkt, dat op dit punt tusschen de inzichten van de Regeering en van de groote meerderheid der ingezetenen zeker geen verschil van opvatting zal bestaan. Ten opzichte echter van het inzicht der Regeering over de individueele leden en de donateurs van de N.S.B. meen ik, dat er wel duidelijk een verschil van inzicht bestaat, vooral wanneer hierbij ter sprake komen personen, die hoogere ambtelijke posities bekleeden. De Regeering deelt mede, dat aan zulke personen strengere maatstaven moeten worden aangelegd, doch dat het donateurschap van de N.S.B. op zichzelf niet altijd voldoenden grond kan opleveren om hen uit hun ambt te ontzetten.

Uit het uitvoerige betoog der Regeering over deze aangelegenheid blijkt mijns inziens ten duidelijkste, dat Zij vele dezer N.S.B.-ers — donateurs meen ik ook als zoodanig te mogen bestempelen — tot de argeloozen rekent, die, zonder voldoende onderzoek en dikwijls slechts om eenige punten in het program van de N.S.B., tot deze beweging zijn toegetreden of haar daadwerkelijk hebben gesteund. Maar, Mijnheer de Voorzitter, vooral wanneer het gaat om personen als ik juist noemde, geloof ik toch, dat het oorbaar moet worden geacht, in deze met de Regeering van meening te verschillen. De N.S.B. predikt een nieuwe levens- en wereldbeschouwing en ik meen, dat dit toch een zaak is van zóóveel beteekenis, dat zij, waarvan men aanneemt, dat ze die beweging argeloos gevolgd hebben, moeilijk kunnen worden gerekend tot de elementen, waarop de Staat in zijn huidigen strijd kan steunen.

Want deze oorlog, Mijnheer de Voorzitter, is een oorlog, waarvan de hoogste principes, die wij kennen, de inzet vormen. In de radio-rede, waarmede Hare Majesteit onze geeerbiedigde Koningin den omroep „Radio Oranje" eergisteren opende, is dat in de passage, waar Hare Majesteit spreekt over den strijd tusschen goed en kwaad, nog weer eens zeer duidelijk uiteengezet.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft er naar aanleiding van het betoog van den heer J. A. van Helsdingen op gewezen, dat een paniekstemming of althans gevoelens van angst en vrees zijn te onderkennen, die de paraatheid en de weerbaarheid aantasten, en dat het een eerste vereischte is, dat men in de Regeering vertrouwen stelt. Maar er is hier geen kwestie van, dat ik in de Regeering geen vertrouwen zou stellen. Doch in tegenstelling met de Regeering ben ik van meening, dat na hetgeen thans vaststaat omtrent de houding van de N.S.B. in Nederland en na hetgeen thans vaststaat omtrent de werkzaamheid der vijfde colonne in andere landen, er ten aanzien van de N.S.B. groote voorzichtigheid geboden is, en dat dit in het bijzonder geldt voor personen waarvan verwacht mag worden, dat ze in staat zijn met hun eigen hersens te denken. En dat is toch iets, dat van hoogere ambtenaren verwacht mag worden.

En zonder nu te zeggen, dat dergelijke personen dan ook allemaal zonder uitzondering geïnterneerd moeten worden, is het voor mij toch wel zeer moeilijk te aanvaarden, dat ze in leiding-gevende functies blijven gehandhaafd.

(De heer Janssen: Zeer juist.)

Dit oordeel is volgens de Regeering te streng en te hard. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de voorbeelden, die ook ten aanzien van het vijfdecolonne-werk in Nederland steeds duidelijker bekend worden, manen toch tot de uiterste voorzichtigheid.

(De heer Verboom: Inderdaad!)

Het zijn blijkbaar volstrekt niet alleen tot oordeelen onbevoegden, die hierbij betrokken zijn!

Men kan dan evenals de Regeering overtuigd zijn van de kracht der samenleving om hen uit te storten, dit neemt niet weg, dat in dit opzicht de lessen der ervaring een duidelijke taal spreken.

De Regeering doet het mijns inziens voorkomen, alsof ook verschillende hoogere ambtenaren daadwerkelijk sympathie voor de N.S.B. hebben getoond, zonder het nationaal-socialisme te begrijpen overeenkomstig het woord van Mussert „dat het Nederlandsche nationaal-socialisme geen voorwerp van begrijpen, maar een voorwerp van voelen is". Maar ik meen, dat de Regeering hier voor deze personen toch onjuiste maatstaven aanlegt. Het kan er bij mij niet in, dat dergelijke personen hun daadwerkelijke sympathie voor de N.S.B. hebben getoond, zonder dat zij wisten, wat ze deden. En àls ze dan wisten wat ze deden, dan blijkt daar volkomen duidelijk uit, dat ze een systeem hebben voorgestaan, dat absoluut bestrijding verdient.

Ik meen er nog wel op te mogen wijzen, dat de totalitaire machthebbers steeds te vinden zijn voor compromissen, waarbij hun doelstellingen meer binnen hun bereik komen, zonder evenwel ook maar in het minst van plan te zijn zich aan de daarin gemaakte afspraken te houden. Heeft in Nederland de N.S.B. niet verzekerd, dat ze alleen langs wettelijken weg de macht wilde veroveren? En is het nu niet zoo, dat ze thans zelfs buitenlandsche overweldiging misbruikt om te trachten, den landgenooten haar wil op te leggen?

Mijnheer de Voorzitter! In deze blijft er verschil in opvatting bestaan tusschen de Regeering en mij en ik meen, dat ik in mijn plicht zou tekort schieten, indien ik aan mijn ongerustheid geen uiting gaf, een ongerustheid, Mijnheer de Voorzitter, die niet voortvloeit uit een paniekstemming, nóch uit gevoelens van angst of vrees, maar die haar reden vindt in leer en leven van de N.S.B. Daarom meen ik ook dat

(Kan.)
het, zonder nu te vragen — wat ik trouwens ook niet gedaan heb —, dat alle N.S.B.-ers zonder onderscheid nu maar geïnterneerd zouden moeten worden, niet juist is, dat N.S.B.-ers in leidende functies bij het leger of de burgerlijke overheid zouden worden gehandhaafd.

Ik heb reeds uiteengezet, dat ik voor deze personen het motief der argeloosheid niet aanvaarden kan, omdat òfwel zij volkomen geïnfecteerd zijn, òfwel zij het van hen te verwachten onderscheidingsvermogen getoond hebben niet te bezitten. In de door mij genoemde punten blijf ik dus duidelijk met de Regeering van meening verschillen.

Mijnheer de Voorzitter! Moge in Nederlandsch-Indië nooit een verrader aan de Moerdijkbrug komen te staan!

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik den aanhef van de rede van den geachten vorigen spreker hier tot den mijne maak, dan meen ik, dat ik slechts de communis opinio vertolk, dat de redevoeringen zoowel van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Oorlog als van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bij een groot deel van onze gemeenschap een goeden indruk hebben gemaakt. Men kan zeggen, dat uit beide redevoeringen spreekt kracht en ook bewustheid van die kracht.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik thans in tweeden termijn nog met een enkel woord terugkom op hetgeen ik in eerste instantie omtrent het Opperbestuur heb meenen te moeten zeggen, dan wil ik in de eerste plaats dadelijk toegeven de juistheid van hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft gezegd, dat: „Onbekend maakt onbemind". Dat is juist! Doch wanneer de Regeering vermeent, dat mijn vraag inhoudt een verborgen critiek op dit punt, dan moet ik dit tegenspreken. De kwestie ten deze is n.l. zeer simplistisch als volgt te stellen. Op het Kabinet wordt in normale omstandigheden zoowel critiek als toezicht uitgeoefend door het parlement en de openbare meening. Waar echter thans het parlement en de openbare meening in het moederland zijn uitgeschakeld, ontbreekt daardoor ten aanzien van de bewindvoerders in Londen het element, om met inachtneming van zelf-analyse zich ook te laten leiden door de openbare meening. Het is om die reden, dat ik heb gemeend, zij het ten overvloede, de aandacht van deze bewindvoerders daarop te vestigen.

Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met den goeden indruk, die de redevoeringen van de Regeering hebben gemaakt, hebben de redevoeringen van de leden van dit College op de Regeering niet een even goed effect gesorteerd. Althans, wij hebben uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde van Oorlog vernomen, dat er geen opbouwende critiek in dit opzicht is geleverd, terwijl uit de betoogen domineerend een gebrek aan vertrouwen doorschemerde ten aanzien van de paraatheid en de kracht van de Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! Ook in deze tijden kan men niet omzeilen hetgeen inhaerent is aan het parlementaire stelsel. Hetgeen in deze zaal vertolkt wordt is bedoeld om meeningen, die post hebben gevat bij het publiek weer te geven. Het is juist, dat bij de wedergave van die meeningen voorzichtigheid in acht moet worden genomen en dat men er zich daarbij rekenschap van dient te geven, dat een vertolking van die meeningen eigenaardige gevaren met zich medebrengt. Doch die meeningen geheel écarteeren kan men niet. Wanneer de Regeering dit voor oogen wil houden, zal Zij, hoop ik, niet zoo pessimistisch zijn gestemd zoowel omtrent den goeden wil als omtrent den wensch van den Volksraad om met de Regeering samenwerkende, te trachten te bereiken, wat in deze tijden zoo urgent is, dat om al datgene wat mogelijk is om en het moederland te helpen en om voor onze paraatheid te zorgen.

Mijnheer de Voorzitter! Enkele zinsneden uit de rede van den legercommandant hebben mij getroffen. Het waren geen onbekende klanken, die hij deed hooren, toen de Regeeringsgemachtigde voor Oorlog mij antwoordde, dat vóór den tienden Mei ook het mogelijke is gedaan om Indië paraat te doen zijn, doch dat men daarbij steeds voor oogen heeft gehouden wat het budget te dien aanzien dragen kon. Dit beteekent dus, dat men in abnormalen tijd heeft getracht abnormale behoeften met normale middelen te bestrijden. Thans is de Regeering gelukkig van dat principe afgeweken, gezien de bedragen die Zij den Volksraad ter goedkeuring voorlegt in het belang der defensie.

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Oorlog heeft door zijn rede, zooals ik zeide, ons inderdaad overtuigd, dat alles is en zal worden gedaan om Indië paraat te doen zijn. De geachte Regeeringsgemachtigde zeide ook, dat wanneer groote bestellingen eerder gedaan waren geworden, men geen stap nader bij het doel was gekomen, omdat de productie en de aflevering toch niet meer zouden kunnen plaats vinden. Ik vraag mij evenwel af of dit wel in alle deelen juist is. Immers in de praktijk is het zoo, dat de aflevering geschiedt naar rato van de bestellingen. Worden 100 vliegtuigen besteld, te leveren binnen een jaar, dan zal maandelijks een twaalfde deel daarvan worden afgeleverd. Zoo meen ik, dat wanneer een grooter aantal was besteld er ook inderdaad maandelijks een grootere gedeeltelijke aflevering plaats heeft gevonden en zal vinden.

Ik heb bij vorige gelegenheden reeds gezegd, dat in dezen tijd gebroken dient te worden met de sleur en met alle gewoonten. Men moet zich schikken in en aanpassen aan hetgeen thans noodig wordt geacht, ook als het inkoopen van oorlogsmateriaal betreft.

Ik heb in eersten termijn ook gezegd, dat men zich moet aansluiten bij den grooten broer, in casu bij Engeland en dat men dat land en naast Engeland ook Amerika, welk land zoo gesteld is op het behoud van den status quo in den Pacific, zou kunnen voorhouden van welk groot belang het is, wanneer Indië tijdig geholpen zou kunnen worden met de levering van hetgeen wordt besteld. Wanneer men dit alles alleen overlaat aan een inkoopbureau, dat bij wijlen misschien den gezant te Washington om steun vraagt, dan zal dit inderdaad hierop neerkomen, dat wie het eerst komt en grootere orders plaatst ook het eerste maalt, zoodat de groote en vroegere bestellingen voorrang hebben boven de latere en kleinere. Men moet in Amerika Amrikaansch handelen en dus afwijken van de gewone wijzen van handelen in Europa. Wat noodig is moet gedaan worden.

Is daarbij noodig een persona grata ter plaatse, is daarbij noodig een sportief man, om toegang te krijgen tot de kringen die hierin wat te vertellen hebben, is er geld noodig om met de Amerikaansche machthebbers te kunnen meedoen — dan moet door het Land naar de vervulling van dit alles worden gestreefd. Thans mag het niet meer voorkomen, dat men daar personen heen stuurt, die uit gebrek aan fondsen slechts als gewone meeloopers moeten worden aangemerkt, en niet als vertegenwoordigers van een staat die zoo dringend hulp behoeft van en in het land waar zij als gezanten geaccrediteerd zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de rede van den Regeeringsgemachtigde voor Oorlog, ik zeide het reeds, spreekt kracht. Ik heb vertrouwen, dat bij een eventueel treffen tusschen het Indische leger en een buitenlandschen vijand het niet zal voorkomen, dat men verstomd zal staan en zich laat overrompelen door een methode van oorlogvoeren, die niet was voorzien. Dat Frankrijk de nederlaag tegen Duitschland heeft geleden, is begrijpelijk, begrijpelijk in zooverre, dat het tegen de twaalf gemechaniseerde divisies van Duitschland er volgens de berichten slechts drie kon stellen. Maar wèl heeft het een leek als mij verwonderd, dat men in Frankrijk, eveneens volgens wat nu bekend is geworden, zich heeft laten overvallen en verrassen door de wijze van oorlogvoeren, door de vooruitgezonden tanks, de pantserdivisies, lichte tanks gevolgd door de zwaardere tanks, daarna pas de infanterie-divisies van

(Janssen.)

15.000 man die per dag 60 km kunnen afleggen, alles begeleid en geflankeerd door laagvliegende vliegtuigen en afdeelingen op motorfietsen, waarnemers en bereden troepen.

Een leek vraagt zich af, of het Fransche legerbestuur zich dan niet alle mogelijke combinaties voor oogen had gesteld. Ik houd er mij van overtuigd, dat het Indische legerbestuur ook paraat is tegen andere combinaties, indachtig aan het feit, dat hetgeen in Frankrijk is voorgevallen, hier wel eens niet in alle opzichten zou kunnen worden nagevolgd en de buitenlandsche vijand hier wel eens een geheel andere tactiek zou kunnen volgen. Ik hoop dat, hoe ook een eventueelen oorlog hier verloopt, het legerbestuur niet zal worden verrast door combinaties, die het zich vooraf voor oogen heeft gesteld en zich daarop en daartegen derhalve vertrouwd en paraat heeft gemaakt.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde voor Oorlog sprak in zijn antwoord in eersten termijn over beschouwingen, waarin critiek zonder opbouw en gebrek aan vertrouwen domineeren, over woorden, die door ons zouden zijn gesproken, welke er niet toe hebben bijgedragen om bij de verschillende bevolkingsgroepen onrust, onzekerheid en twijfel weg te nemen, doch die eerder in tegengestelden zin hebben gewerkt, terwijl speciaal met betrekking tot het door mij in eersten termijn gesprokene werd betreurd, dat uitvoerige retrospectieve beschouwingen zijn gewijd aan de in de achter ons liggende jaren gevoerde defensiepolitiek, waaruit wederom twijfel aan de doelmatigheid van het thans gevoerde beleid viel te beluisteren. Ik van mijn kant betreur het, dat de Regeering tot een dergelijke uitspraak kan komen, althans ook het door mij gesprokene bij een dergelijke uitspraak betrekt, omdat daaruit blijkt, dat de Regeering niet alleen het opbouwende, dat ik tegenover mijn critiek stelde, ontgaan is, maar evenzeer — en dat is veel belangrijker — omdat de Regeering eveneens ontgaan is, dat die critiek, zoowel van mijn medeleden als van mij, een uiting, een weergave was van hetgeen onder de verschillende groepen, welke wij vertegenwoordigen, leeft. En dan kan ik U verzekeren, Mijnheer de Voorzitter, dat deze weergave nog zeer rustig en weloverwogen was en dat daarbij door mij zeer goed is overwogen hetgeen in het algemeen belang thans eenerzijds mag, maar anderzijds echter moet gezegd worden.

De door mij gesproken woorden kunnen onmogelijk onrust, onzekerheid en twijfel bij de verschillende bevolkingsgroepen vermeerderen, en wel, omdat mijn woorden slechts een zwakke weergave geven van de onrust, onzekerheid en twijfel, welke ook volgens de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde reeds aanwezig zijn. En nu is er zonder eenigen twijfel slechts één methode om de gemoederen te kalmeeren, om vertrouwen te wekken, en dat is een, voorzoover de defensiebelangen zulks toelaten, openhartige bespreking van de feiten, die de oorzaak zijn van die onrust, onzekerheid en twijfel.

De Regeering heeft na het uitbreken van de vijandelijkheden in Holland den goeden raad gegeven het leven zoo normaal mogelijk voortgang te doen vinden, maar, doordat dit van regeeringszijde gepaard is gegaan met onvoldoende inlichting en voorlichting van het publiek, is onrust ontstaan, die onder meer te Batavia tot gevolg had een volkomen ongemotiveerden uittocht van vele inwoners uit die gemeente. Ik zeide in eersten termijn reeds, dat wij ons zooveel mogelijk achter de Regeering hebben te scharen, maar dan heeft de Regeering ervoor zorg te dragen, dat wij haar daden kennen en begrijpen en toch zeker in dezen Raad kunnen bespreken, zonder dat dit tot verwijten als critiek zonder opbouw en gebrek aan vertrouwen moet leiden.

Ik moet er ernstig bezwaar tegen maken, dat dit verwijt ook tot mij gericht is, aangezien ik tegenover mijn critiek duidelijk gesteld heb hetgeen naar mijn meening moet geschieden om binnen den kortst mogelijken tijd onze paraatheid te verhoogen en wel: een perfecte organisatie, mechanisatie en uitbreiding van ons leger te velde en in de lucht en totale defensie, welke drie punten dan ook door de Regeering zijn besproken.

Wat ten slotte het verwijt met betrekking tot de retrospectieve beschouwingen betreft, wil ik opmerken, dat ik er noode toe ben overgegaan deze beschouwingen te geven, omdat ook ik van meening ben, dat achteraf praten als regel zeer weinig nut heeft. Ik heb dit toch gedaan, niet om verwijten te maken, maar om de Regeering nog eens te doen zien, hoe reeds jaren achtereen door onzen Raad en ook elders op krachtige versterking van onze defensie werd aangedrongen en dat het de Regeering was, die een remmenden invloed daarop uitoefende door de politiek van uiterste soberheid, welke ook wij voorstonden, ook, tegen de opvatting van ons College in, toe te passen op onze defensie. Het is mij dan ook onbegrijpelijk, dat de Regeering in eersten termijn verklaarde, dat ten aanzien van de verdediging van Nederlandsch-Indië in overeenstemming met de meerderheid van dit College een politiek van uiterste soberheid moest worden betracht als gevolg van de zwakke budgetaire positie, waardoor het onmogelijk was de defensiemiddelen op een hooger peil te brengen. Des te meer onbegrijpelijk, omdat ik reeds in eersten termijn eenige moties aanhaalde, die getuigden van den wil van den Volksraad tot krachtige versterking van de Nederlandsch-Indische defensie en omdat nog zeer kort geleden de Regeering en de Volksraad ten opzichte van dit vraagstuk lijnrecht tegenover elkaar stonden en eerst op het allerlaatste moment Regeering en Volksraad meer tot elkaar kwamen. Juist daarom was het noodig, het verleden nog eens in herinnering te brengen om de Regeering ertoe te brengen niet wederom afwijzend te staan tegenover onze inzichten op defensiegebied.

Wanneer ik het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde overigens in beschouwing neem, kan ik met voldoening constateeren, dat ten opzichte van de beteekenis der moderne wapens, uitbreiding van de luchtmacht, mechaniseering van het leger en de wenschelijkheid van een perfecte organisatie geen verschil van meening tusschen de Regeering en onze fractie bestaat. Ik wil hieraan uitdrukkelijk toevoegen, dat wij de Regeering nimmer verweten hebben, dat thans niet alles gedaan wordt om ons leger zoo snel mogelijk van nog meer materiaal te voorzien, maar slechts dat nagelaten is, tijdig hiervoor zorg te dragen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij weten, dat de moeilijkheden bij de plaatsing en de uitvoering van bestellingen groot zijn en weten, dat thans in dit opzicht al het mogelijke wordt verricht en zijn daar het legerbestuur en de Regeering dankbaar voor; vooral ook de mededeeling, dat bestellingen van vliegtuigmateriaal, waarvoor in deze begrooting de credieten zijn aangevraagd, reeds thans voor het grootste gedeelte zijn geplaatst, juichen wij toe. Maar, Mijnheer de Voorzitter, er zijn nog twee zaken van groot belang, welke naar mijn stellige overtuiging, ook na de woorden van den Regeeringsgemachtigde, niet voldoende ter hand zijn genomen en dat zijn de legerorganisatie en de totale defensie.

Op de organisatiefouten wil ik thans niet verder ingaan, omdat een debat hierover in deze zaal mij minder gewenscht voorkomt, reden waarom ik dan ook in eersten termijn hierover kort was. Ik kan den Regeeringsgemachtigde echter verzekeren, dat ook elders dan bij den Landstorm, bijv. bij de militie, die organisatie meermalen te wenschen overlaat. Ik zou het dan ook bijzonder op prijs stellen, wanneer de Regeeringsgemachtigde mij kon verzekeren, dat daaraan bijzondere aandacht zal worden besteed, omdat bij een leger van een goede organisatie buitengewoon veel afhangt.

Tenslotte de totale defensie. Met waardeering vernam ik, dat ook de Regeering voor een niet-agressief land als Ned.-

(Janssen.)

Indië de instelling op een totale defensie noodzakelijk acht. Jammer genoeg laat de Regeering er direct op volgen:

„Er is echter verschil tusschen het theoretisch formuleeren van zekere eischen en de practische directe uitvoerbaarheid daarvan."

Waarom, Mijnheer de Voorzitter, direct bij een zaak, die ook in Engeland en Amerika momenteel van primair belang wordt geacht, ja, een zaak waarvan erkend wordt, dat daarvan het bestaan van de democratie kan afhangen, de moeilijkheden vooropgesteld? Waarom niet de verzekering gegeven, dat alles zal gedaan worden om ook hier ons leven voorloopig in te stellen op een totale defensie?

Dit is het juist, Mijnheer de Voorzitter, wat ongerustheid verwekt, nl. de traagheid waarmede sommige vraagstukken worden aangepakt, de Hollandsche degelijkheid, die studie en langdurige overweging vereischt en die meermalen een snelle beslissing en uitvoering in den weg staat.

Een typeerend voorbeeld is het antwoord van den Regeeringsgemachtigde op mijn verzoek om de regeling der militaire inkomsten van reserve-officieren te herzien. De Regeering antwoordt hierop:

„Overwogen zal dan ook moeten worden of de militaire inkomsten der reserve-officieren wijziging zullen moeten ondergaan, dan wel de burgerlijke bezoldiging van reserve-officieren-landsdienaar gedurende den tijd van opkomst onder de wapenen."

Aldus gesteld is ook van deze heel eenvoudige zaak een probleem gemaakt, dat studie vereischt, terwijl toch de oplossing zeer eenvoudig kan zijn. Ik zou in overweging willen geven om het onverkort uitbetalen van de burgerlijke bezoldiging tijdens het vervullen van dienstplicht verplicht te stellen en daarnaast aan de reserve-officieren een toelage te geven, die voldoende is voor extra uitgaven, maar meer ook niet.

Wat de ongehuwde landsdienaren betreft heeft de Regeering Haar standpunt gehandhaafd en verklaard, dat de eerste maand het volle salaris zal worden uitbetaald en de tweede maand het halve salaris. Als ik goed ben ingelicht is de practijk zoodanig, dat een militair, die bv. 29 Juli in dienst komt, die maand, dus de in die maand nog resteerende twee dagen, zijn volle salaris behoudt, maar dat de volgende maand het halve salaris ingaat. Wanneer de Regeering in aanmerking neemt, dat verschillende van deze ongehuwde militairen een huis bewonen en allerlei uitgaven doorgaan, zooals verplichtingen tegenover verzekeringmaatschappijen en familieleden enz., zal het toch wel duidelijk zijn dat deze personen in groote moeilijkheden komen, zoodat het zeer wenschelijk is, dat de Regeering deze zaak nog eens in studie neemt.

Verder zou ik de Regeering in overweging willen geven, het voorbeeld van Engeland te volgen waar destijds aan werkgevers werd verboden, met strafsanctie, personeel, dat militaire plichten moet vervullen, te ontslaan. Hopelijk zal niet van bezwaren worden gerept. Bezwaren zijn er alleen om overwonnen te worden!

Mijnheer de Voorzitter! Wij moeten komen tot een oorlogsindustrie hier te lande, ook al zou die eerst na jaren practische resultaten kunnen opleveren. Dit is noodzakelijk, omdat eenerzijds aanvoer van oorlogsmateriaal niet onder alle omstandigheden is verzekerd, en anderzijds, omdat een blijvende invoer daarvan op den duur voor Indië niet te betalen zal zijn. Wij zullen onzen invoer moeten beperken tot het noodzakelijke, onze levenswijze moeten versoberen. Ons streven moet erop gericht zijn Indië in alle opzichten weerbaar te maken en daarvoor dienen al onze krachten, zoowel in het leger als in de burgermaatschappij, gemobiliseerd te worden, waarbij ieder die taak dient te vervullen, waarvoor hij het meest geschikt wordt geacht.

Alvorens te eindigen, Mijnheer de Voorzitter, moet ik nog één bewering van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken rechtzetten en wel deze, waar hij het doet voorkomen, alsof ook ik op een verjonging in verschillende leidende functies zou hebben aangedrongen. Ik acht dit vooral noodig, omdat de Regeeringsgemachtigde het in zijn beschouwing, die hij over dit punt laat volgen doet voorkomen, alsof zij, die op verjonging hebben aangedrongen, weinig waardeering zouden hebben, zoowel voor het werk van hen, die de leidende posten bekleeden als voor de overige ambtenaren.

(Lapian.)

Ik wil er met nadruk op wijzen, dat ik groote waardeering heb voor het werk, dat door vele ambtenaren en officieren, zoowel in leidende als in ondergeschikte functies verricht wordt, en dat betreft zoowel de ouderen als de jongeren. Ik heb dan ook in eersten termijn slechts gezegd, dat ambtenaren en officieren, die in vredestijd voortreffelijk werk verrichten, eigenschappen kunnen missen, die in oorlogstijd noodzakelijk zijn, als bijvoorbeeld ijzeren zenuwen en groote doortastendheid. Naar mijn meening heeft dit met leeftijd niets te maken, want zoowel ouderen als jongeren kunnen de door mij genoemde eigenschappen bezitten. Ik heb de Regeering er slechts op willen wijzen, dat in leidende functies, zonder te letten op leeftijd, noodig zijn mannen, die geen zenuwen hebben en een groot doorzettingsvermogen. Dat deze meening ook in andere landen wordt gedeeld, blijkt duidelijk uit de talrijke mutaties, die onder anderen op de voornaamste posten in Engeland en Amerika hebben plaats gehad.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Regeering een goed gebruik weet te maken van den dadendrang, welke vooral onder de jongeren leeft, van den innerlijken drang van velen om hun werkkracht ter beschikking te stellen voor het behoud van dit Land; wanneer de Regeering daaraan de juiste leiding weet te geven en een juist gebruik van deze krachten zal weten te maken, dan, Mijnheer de Voorzitter, zal binnen betrekkelijk korten tijd de geheele Indische samenleving als één man met de Regeering samenwerken om Indië zoo krachtig mogelijk te maken. Dan zullen onrust, onzekerheid en twijfel plaats maken voor rust, zekerheid en vertrouwen, omdat ieder dan weet, dat gedaan wordt wat mogelijk is om deze gewesten zoo paraat mogelijk te maken en omdat eerst dan ieder, die daarvoor geschikt is, voelt zijn plicht te doen door zijn werkkracht te geven voor de beveiliging van wat hem lief en dierbaar is.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Toen U mij attendeerde op de voorbarigheid bij de indiening van mijn amendement, omdat daarin werd verwezen naar den tweeden termijn, is bij mij even de vraag gerezen: is dat wel waar? Is voor mij een tweede termijn wel overbodig? En nu ik dan hier sta om in tweeden termijn te spreken, is mijn feeling dus niet misplaatst geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord op dat gedeelte van mijn rede, waar ik verzocht met betrekking tot de soldijen geen onderscheid te maken naar den landaard der militairen, is absoluut onbevredigend. Op de door mij naar voren gebrachte motiveeringen en argumenten, ging de Regeering eenvoudig niet in. Zij bepaalde zich slechts tot de volgende summiere verklaring (Stenografisch Verslag blz. 320*a*):

„Het valt immers niet te ontkennen, dat er verschillende factoren zijn, welke het leven voor de Europeesche soldijgenietende militairen hier te lande duurder maken dan voor hun niet-Europeesche kameraden, hetgeen een hoogere soldij motiveert. De behoeften van deze Europeesche militairen zijn anders dan die van hun niet-Europeesche rang- en standgenooten. Men moet ten aanzien van de soldijen niet streven naar gelijkheid doch naar billijkheid; gelijkheid zou in dit geval tot onbillijkheid voeren."

Bij het aanhooren van deze verklaring kon ik mij niet aan

(Lapian.)

den indruk onttrekken, dat dit niet onbelangrijke deel van het leger, namelijk de belangenverzorging der Indonesische sergeanten en minderen, niet de noodige aandacht van de Regeering heeft.

Mijn argumenten, waarbij ik sprak van gelijke dienstprestaties, gelijke risico's enz. hebben voor het legerbestuur blijkbaar geen waarde. Het legerbestuur ging hierop immers niet in. Ik moet dit betreuren, want juist de wetenschap, dat de dienst dezelfde krachtsinspanning en hetzelfde risico van iederen soldaat eischt, ongeacht of deze Europeaan of Indonesiër is, terwijl de betaling niet dezelfde is, de wetenschap, dat hij ten deze in materieele en moreele waardeering door het legerbestuur ten achter staat bij den Europeaan, ontstemt den Indonesiër steeds. Hij zal zich bij zijn redeneering nimmer laten leiden door de gedachte, dat de behoefte van een Europeesch soldaat hooger zou zijn dan de zijne, gelijk de Regeering te kennen gaf. Daarom zal de Indonesische soldaat in zijn gedachten niet kunnen tolereeren, dat zijn Europeesche collega hooger gewaardeerd wordt dan hij. Dit argument van de Regeering is m.i. alleen geschikt voor een gebruik tegenover de meeningen in den Volksraad, doch niet tegenover den Indonesischen militair. Bij de gewone oefeningen, waar men hoogstens wat meer transpireert, spreekt dit onderscheid niet zoozeer tot den Indonesiër. Waarschijnlijk zal hij na een wandelmarsch nog bedenken, dat hij in de tangsi met zijn „competeer'' er nog beter aan toe is dan voorheen het geval was, toen hij zich in de desa bevond. Dit wordt echter anders, wanneer het gaat om meer dan alleen transpireeren, wanneer men, vermoeid zijnde, nog meer moet presteeren, om ten deze nog niet te spreken van den inzet van het leven, waarvan men zich, in militairen dienst zijnde, rekenschap dient te geven.

In deze omstandigheden krijgt men gewoonlijk ongewenschte berekeningen te hooren, die aanleiding kunnen geven tot bedenkingen. Het kan goed gaan bij de intrede van een critiek moment, doch het kan ook anders gaan!

Ik vrees, dat de Regeering t.a.v. dit punt wel wat optimistisch gestemd is. Anders zou Zij in deze tijden dit argument niet licht ter zijde stellen. Ik zou willen vragen of de Regeering er werkelijk van overtuigd is, dat de positie der Indonesische militairen goed is en dat daaraan niets hapert. Ik ben van het tegendeel overtuigd. Ter motiveering zal ik enkele voorbeelden laten volgen.

De dagsoldij van den Javaanschen soldaat is *f* 0,25 bij in diensttreding, of *f* 7,50 per maand. De Ambonnees of Menadonees krijgt *f* 0,35 per dag, of *f* 10,50 per maand. Bezien wij den toestand van de gouvernementsmarine-schepelingen, dan krijgt men het volgende. Deze verdienen maandelijks aan gage *f* 16,50 bij indiensttreding of per dag *f* 0,55. Bij de K.P.M. verdient een gewoon matroos *f* 12,60 per maand, hetgeen overeenkomt met *f* 0,42 per dag, ook bij indiensttreding. Dat maakt dus inderdaad een groot verschil.

Ik moet toegeven, Mijnheer de Voorzitter, dat de soldaat bij in diensttreding deze vergelijkingen niet maakte, of ook niet kon treffen. Toen was hij dus niet ontevreden, doch, hoe langer hij in dienst is, hoe meer dergelijke vergelijkingen op hem zullen gaan inwerken. Zeker spreekt dan het onderscheid in waardeering tot hem, met het gevolg, dat hij nader over zijn positie zal gaan denken. En dit vormt de kiem van een zekere ontevredenheid.

Ik moet daarom constateeren, dat de positie van den soldaat verbetering behoeft.

De Regeering heeft verder in haar antwoord gezegd, dat er zich in den laatsten tijd geen nieuwe gezichtspunten hebben voorgedaan, waarin aanleiding zou kunnen worden gevonden tot een herziening van haar standpunt. Dit antwoord versterkt mij in de gedachte, dat de Regeering niet de noodige aandacht heeft geschonken aan deze materie. Ik betreur dit te meer, omdat het voor de betrokkenen bedroevend is te weten, hoe hun belangen door deze instanties behartigd worden. In eersten termijn heb ik reeds gezegd, dat de menschen in het leger komen, niet beter wetende dan dat zij ten strijde zullen trekken tegen binnenlandsche onlusten, dus strijden moeten tegen menschen, niet voorzien van moderne wapens. Zij hebben dus slechts begrip van den aard van een binnenlandschen vijand. Dit wordt hun meestal verteld door gewezen militairen, in de desa.

Natuurlijk spreekt zoo'n werver ook wel eens over den buitenlandschen vijand met den candidaat-soldaat, maar deze zelf weet nog niets af van een buitenlandschen vijand en kan dus ook niet in beoordeeling hiervan treden, zoodat het aannemelijk is, dat de candidaat-soldaat niet beter weet dan dat hij slechts te maken zal hebben met een niet gewapenden vijand. Onder deze omstandigheden is feitelijk de dienstvoorwaarde overeengekomen.

Nu het land in oorlog is, lijkt het mij gerechtvaardigd, dat de voorwaarden anders worden. Voor *f* 0,25 of *f* 0,35 per dag kunnen en mogen wij van betrokkenen niet iets hoogs verwachten. Ik vind het niet verantwoord, dezen toestand te handhaven onder de huidige tijdsomstandigheden.

Nogmaals, ik had verwacht, dat de Regeering op dit argument ingegaan was. Dan zou Zij de uitspraak achterwege hebben gelaten, dat er in den laatsten tijd geen nieuwe gezichtspunten zijn voorgekomen.

In tegenstelling dus met de opvatting der Regeering, meen ik in hetgeen ik zooeven zeide, wel een nieuw gezichtspunt te moeten zien. Reden waarom ik de Regeering dringend verzoek haar standpunt in dezen te willen herzien.

De Regeering huldigt hier het standpunt dat men niet moet streven naar gelijkheid maar naar billijkheid, omdat gelijkheid in dit geval tot onbillijkheden zou voeren. Ik ben zoo vrij hier met de Regeering van meening te verschillen.

Ik heb zooeven al betoogd, dat het onderscheid in waardeering van gelijke prestaties tot fatale gevolgen kan leiden. Men bedenke, dat Indonesiërs ook maar menschen zijn. Minder of meer dan een mensch zijn zij niet. Men verwachte dus van hen, dat zij den geest des onderscheids ook bezitten om te beoordeelen of zij bij hun kameraden ten achter staan of niet, of zij billijk dan wel onbillijk worden behandeld. Onder deze omstandigheid is het hun thans niet kwalijk te nemen, dat zij naar gelijkheid in soldij zullen en willen streven. Zij achten dit gewoon billijk, omdat zij weten, dat zij evenveel moeten presteeren.

Mijnheer de Voorzitter! Worden de soldijen der militairen gelijk gemaakt, ongeacht den landaard, dan nog is de Europeesche fuselier in het voordeel. De soldij is wel gelijk, maar de andere toelagen zijn voordeeliger voor hem. Ook de promotiekansen zijn voor den Europeeschen fuselier veel grooter dan die voor de fuseliers van anderen landaard.

Ik liet mij inlichten door een gepensionneerd onderofficier-schrijver, dat op de vijf Europeesche fuseliers, 1 naar de kaderschool kan gaan om opgeleid te worden tot brigadier, terwijl bij de Indonesische groep deze promotiekans gesteld is op 1 op de 45 personen. Dit wil dus zeggen, dat bijna alle Europeesche fuseliers op hun tijd gelegenheid krijgen hooger op te klimmen in rang. Zij behoeven dus niet langer te blijven in den rang van fuselier. Zij behoeven dus ook niet lang gelijk te blijven in soldij met den Indonesischen kameraad. Zij zullen de onbillijkheid daarvan dus ook niet ondervinden. Deze gelijkheid in betaling zal waarschijnlijk een onbillijkheid worden geacht hoogstens door degenen onder de Europeesche fuseliers, die wegens eigen domheid als anderszins in dezen rang moeten blijven dienen. Maar dan geldt voor hen de redeneering, dat zij maar hun best moeten doen om promotie te maken. De gelegenheid daartoe is voor hen zeer ruim gesteld. Deze uitzonderingen, dus deze enkelingen, moeten mijns inziens niet de oorzaak vormen tot het handhaven van het zoo-

(C. C. van Helsdingen.)
even aangegeven standpunt. Het zijn juist deze elementen, die den geest onder de kameraden bederven. Het toonen van hoogere waardeering voor deze elementen dan voor de geschiktere Indonesische fuseliers, die wegens geringe promotiekans in dezen rang moeten blijven, alleen op grond van de maatschappelijke behoeften, is dunkt mij niet te rechtvaardigen. Psychologisch is het ook niet juist. Is het niet krenkend te weten, dat de waardeering van den Indonesischen soldaat zoo laag mogelijk moet worden gesteld, alleen omdat de Regeering rekening heeft te houden met bedoelde enkelingen, die wegens ongeschiktheid niet verder kunnen komen dan fuselier?

Het is toch niet de bedoeling om de waardeering van de Indonesische minderen, te baseeren op ⅓ van de soldij, die voor de domste Europeesche fuselier besteed wordt?

Ik kan deze redeneering niet volgen, omdat zij tot zeer ongewenschte verhoudingen kan leiden.

In vredestijd moge dit salarisstelsel rechtvaardiging ontmoeten, in het huidige tijdsgewricht vraagt het om herziening.

Op mijn beschouwingen, betrekking hebbende op de Indonesische sergeanten, ging de Regeeringsgemachtigde niet in, hetgeen voor mij aanleiding is, om t.z.t. bij de behandeling van de begrooting voor 1941 daarop terug te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet prettig, in dezen tijd met dergelijke desiderata te komen, en ook niet, hiervoor telken jare de Regeering in gebreke te moeten stellen; ik acht het echter mijn plicht, er steeds op terug te komen. De nivelleering van de bezoldiging van de militairen aller landaarden moge voor velen in en buiten deze zaal blijkbaar een onderwerp van geen genoegzaam belang vormen in het verband van de weermachtversterking, maar ik meen er voor te moeten waarschuwen, dat men gewoonlijk niet struikelt over een grooten steen, doch wel over een nietig steentje. Ik heb met de militairen geen geregeld contact. Mijn oordeel over den geest in de troep baseer ik op conclusies uit gesprekken met actief dienende en gepensionneerde militairen. En in dergelijke onschuldige gesprekken kan men gewoonlijk den geest beluisteren, die onder de menschen heerscht.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Gisteren heb ik na het antwoord van de Regeeringsgemachtigden in eersten termijn, beide Regeeringsgemachtigden gecomplimenteerd voor het krachtige antwoord, door hen namens de Regeering gegeven. De Regeering heeft van zich af gebeten, Zij heeft ook de zoo gewenschte nadere toelichting gegeven, die de Indische samenleving zoo dringend noodig had. Als eenig bezwaar zou ik willen voorbrengen, dat deze toelichting zoo laat gekomen is. Ik had gewenscht, dat ze minstens anderhalve maand eerder ware gekomen; naar ik meen opperde ook de heer Janssen in die richting een bezwaar. Ik geloof dat de Regeering, indien Zij zich anderhalve maand geleden met deze scherp getrokken richtlijnen tot het publiek gewend had, heel wat onrust zou hebben kunnen voorkomen. Napraten helpt echter niet veel, ik hoop alleen, dat de Regeering hieruit de les zal hebben getrokken dat het gewenscht is, meer contact te hebben met de Indische samenleving. In deze samenleving openbaren zich nu allerlei stroomingen, gedachten, ja zelfs verdachtmakingen, die de onrust bedenkelijk versterken en het vertrouwen in de gestie der Regeering ondermijnen. Dat Zij daarop zoo spoedig mogelijk reageere en daarmede niet te lang wachte! Een soortgelijke opmerking maakte ik ten aanzien van onderwerp **7** en het antwoord van de Regeering hierop was zeker weinig bevredigend.

Iets anders is of wat de Regeering nu gegeven heeft, ook werkelijk zal medewerken tot de pacificatie, tot geruststelling der gemoederen, nu in de Indische samenleving reeds zooveel maanden de actie van anderen heeft gewerkt. Ik vrees, dat niet geheel zal worden bereikt, wat de Regeering Zich voorstelt. Verschillende antwoorden in tweeden termijn in dezen Raad bewijzen zulks.

Wanneer ik zoo in algemeenen zin mijn instemming betuig met het antwoord van beide Regeeringsgemachtigden, wil dit uiteraard niet zeggen, dat ik tot in alle details met de Regeering overeenstem. Ik zal mij bij het antwoord in tweeden termijn onthouden van citaten uit het regeeringsantwoord, waarmede ik het zoo van harte eens ben en mij bepalen tot enkele opmerkingen.

Met betrekking tot het antwoord van den Regeeringsgemachtigde voor Oorlog kan ik zeggen dat ik met erkentelijkheid heb kennis genomen van dit antwoord, dat veel van hetgeen daarin werd gesteld, door mij volkomen wordt onderschreven, dat zijn betoog toch bij iederen rustigen burger vertrouwen moet wekken in de gestes der Regeering op militair gebied. Er zal natuurlijk altijd nog wel iets te wenschen overblijven, maar het blijkt wel, zij het, dat tot de Regeering verwijten uit het verleden gericht kunnen worden en dan ook zijn, — maar dat op dit gebied nakaarten ongewenscht is, spreekt vanzelf — dat de Regeering thans in ieder geval met groote voortvarendheid bezig is. Vooral verheugt mij de uitdrukkelijke mededeeling der Regeering, dat Zij niet zal schromen ook bestellingen te plaatsen, als de credieten nog niet zijn verleend.

De Regeering heeft naar aanleiding van een opmerking van een der leden over den nood, waarin verschillende bedrijven door de mobilisatie zouden verkeeren, uitgesproken dat door een soepele toepassing van de noodformatieregeling ondernemingen, ook de zwakstaande, zooveel als mogelijk is in staat zullen worden gesteld haar bedrijf voort te zetten. Ik neem hiervan gaarne nota. Ik hoop bij den geachten Regeeringsgemachtigde zelf nog eens aandacht te vragen voor een dergelijke in nood verkeerende onderneming.

Op ons betoog — het was niet alleen het mijne —, dat niet te strak aan den eisch van een bepaalde lichaamslengte moet worden vastgehouden, antwoordt de Regeering:

> „De minimumlichaamslengte is van beslissenden invloed ten aanzien van de vraag, of de vlieger in een vliegtuig het vereischte uitzicht — ook bij de landing — kan behouden en tevens het voetenstuur bedienen. Weliswaar zijn zitplaats en sommige besturingsorganen binnen zekere grenzen verstelbaar, doch buiten die grenzen valt aan dezen eisch niet te tornen zonder den bestuurder en zijn passagiers aan het gevaar van ongevallen bloot te stellen."

Inderdaad, voor bepaalde vliegtuigen zal men natuurlijk gebonden zijn aan een bepaalde lichaamslengte. De opmerking van andere zijde, dat men dan maar vliegtuigen moet bouwen, welke aangepast zijn aan de in het algemeen kleinere lichaamslengte van de Inheemschen beantwoordt de Regeering met de opmerking, dat men dan komt tot verschillende „maten" van toestellen, die niet door elkaar voor de verschillende vliegers zijn te gebruiken, hetgeen wel zeer ondoelmatig en oneconomisch zou zijn.

Ook hiervan kan men de juistheid niet ontkennen, maar ook dit argument zal steeds meer aan gewicht verliezen, als blijkt, dat steeds meer Inheemschen geschikt zijn de kleinere vliegtuigen te bedienen, zoodat men dan niet voor de moeilijkheid staat, dat men de kleinere vliegtuigen niet kan bemannen.

Op een suggestie van ons geacht medelid, den heer J. A. van Helsdingen, die bepleit heeft de instelling van vrijwilligerscorpsen in den geest van de Ballila's in Italië, heeft de Regeering verklaard, dat Zij deze suggestie in ernstige en welwillende overweging wil nemen. Ik zou naar aanleiding hiervan toch een enkele opmerking willen maken, het spijt mij, dat het genoemde lid thans door omstandigheden niet aanwezig kan zijn. Ik heb er geen bezwaar tegen, dat de jeugd bijtijds en op betrekkelijk jeugdigen leeftijd wordt

(C. C. van Helsdingen.)
ingeschakeld in de oefening voor den militairen dienst en als dit ten gevolge heeft, dat later de militietijd kan worden ingekort, zou ik het zelfs bepaald een voordeel vinden, maar voor mij zou toch één ding moeten vaststaan alvorens ik zou willen medewerken aan de oprichting van oefencorpsen voor jeugdige personen.

Een ding dat moet vaststaan is, dat opzet, geest en streven van deze oefencorpsen volkomen, maar dan ook volkomen, moeten afwijken van die der Balilla's in Italië, want de Balilla's in Italië zijn niet alleen opgericht om het land te verdedigen tegen een binnenlandschen vijand, neen, Mijnheer de Voorzitter, deze jonge menschen, die, als ik mij niet vergis, reeds vanaf hun zevende jaar in het militaire kader worden ingebracht, worden van den aanvang af geheel doordrongen van fascistische en nationalistische doelstellingen. Hun wordt voorgehouden, dat Italië weer moet worden het groote oude imperium romanum van voorheen. Ik vertrouw, dat deze geest niet aan dergelijke oefencorpsen ten grondslag zal worden gelegd, maar ik zou toch wel de stellige verklaring van de Regeering willen ontvangen, dat deze geest bij de opleiding van deze jongelui niet zal worden ingeschakeld en dat deze oefencorpsen zullen bestaan uit jongelui die tenminste 14 jaar oud zijn en dat ongewenschte geestelijke beinvloeding van die jongelui volstrekt uitgesloten is.

Nu komende tot het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken wil ik mij in de eerste plaats bepalen tot de terechtwijzing, die aan mijn geacht medelid, den heer Janssen, en mij gegeven is, ten aanzien van de vraag inzake de verjonging van het ambtenarencorps. Terecht heeft de geachte Regeeringsgemachtigde opgemerkt, dat men moeilijk zeggen kan, dat Indië door „grijsaards" wordt bestuurd. Inderdaad, dat zal niemand kunnen beweren, maar in dit opzicht ga ik accoord met mijn geacht medelid, den heer Janssen, wiens betoog kort samengevat hierop neerkomt, dat men, hoewel niet „grijs van haren", toch wel grijs van gedachten kan zijn.

En dan wil ik erop wijzen, dat ambtenaren, die eenmaal te veel vastgeroest zijn in een bepaalden gedachtengang, niet meer de soepelheid bezitten, zich van de oude sleur los te maken, daardoor een rem in deze maatschappij kunnen zijn en om die reden, terwille van een goede ontwikkeling hun ontslag moeten krijgen.

Er is nog een aangelegenheid, die sterk naar voren komt, nl. de vraag, of het geheele bestuursapparaat, zooals het is ingericht op grond van de Indische Staatsregeling, niet een herziening behoeft om aan de eischen van dezen tijd, waartoe ook het kunnen nemen van snelle beslissingen behoort, te kunnen voldoen. Maar dat is een punt, dat mij te ver zou voeren en waarop ik dus thans niet verder zal ingaan.

De **Voorzitter**: Het is ook een punt, waarvan een volledige behandeling bij deze aanvullende begrooting niet op haar plaats zou zijn.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, dat is de reden waarom ik er hier dan ook een punt achter zet.

De uiteenzettingen, die de Regeering gegeven heeft ten aanzien van de N.S.B. hebben, voorzoover het de groote richtlijnen betreft, mijn volle sympathie. Ik heb dit reeds in eersten termijn gezegd en heb het betreurd, dat de Regeering deze richtlijnen niet eerder bekend heeft gesteld. Wanneer de Regeering meent, dat de richtlijnen, die Zij getrokken heeft, alle bezwaren zullen wegnemen, zal Zij zich vergissen. Dat blijkt wel uit de redevoeringen, die hier reeds in tweeden termijn gehouden zijn. De richtlijnen, die de Regeering in acht neemt — ik verwijs hiervoor naar blz. 324 en 325 van het Stenografisch Verslag — worden volkomen door mij onderschreven, maar ik blijf bij wat ik in eersten termijn heb gezegd. Ook al kan men de richtlijnen

(Mussert.)
aanvaarden, men kan toch de vraag stellen, of de Regeering in alle gevallen de grenzen wel juist heeft getrokken. Ik blijf mij, met andere leden van dezen raad, afvragen, of speciaal ten aanzien van de hooge functionarissen, die lid of donateur van de N.S.B. zijn geweest, de Regeering wel de juiste handelwijze heeft gevolgd. Ik wil er echter niet verder over spreken en er mij bij neerleggen, dat deze menschen niet onmiddellijk zijn geïnterneerd, zelfs dat zij niet onmiddellijk zijn ontslagen, maar ik zou toch wel één toezegging van de Regeering willen ontvangen, nl. deze, dat bij het onderzoek ten aanzien van deze personen, die leidende functies hebben bekleed, naar hun al dan niet staatsgevaarlijkheid, aan hen als „leidende personen" veel strengere maatstaven zullen worden aangelegd dan op het oogenblik bij anderen geschiedt. Want voor deze menschen mag niet gelden, dat zij niet geweten hebben, niet voldoende inzicht hebben gehad in de inzichten van de N.S.B. Van hen mocht geëischt worden, dat zij dieper hadden kunnen toetsen de beginselen, waardoor de N.S.B. wordt geleid. Ik hoop, dat de Regeering mij deze toezegging kan doen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in een nadere toelichting uiteengezet, dat het inderdaad Haar bedoeling was alle personen, die op 1 Januari 1939 nog lid van de N.S.B. waren op hun betrouwbaarheid te toetsen. Ik zou op deze uitlating gaarne een nadere aanvulling zien. Ik heb niet gesproken uitsluitend van personen, die „lid" waren van de N.S.B. Ik heb gevraagd, of de leden en ook „donateurs" op hun staatsgevaarlijkheid zullen worden getoetst. Ik hoop, dat de Regeering mij deze toezegging zal kunnen doen.

Het is goed geweest, dat de mededeeling, welke mij gewerd ten aanzien van het publiceeren van de richtlijnen voor het onderzoek naar de gedragingen van individueele N.S.B.-ers, door een burgemeester in Midden-Java, hier ter sprake is gebracht, omdat nu door de Regeering zelf uitdrukkelijk in het openbaar kon worden verklaard, dat dit gerucht onjuist is en dat de hier bedoelde persoon zich niet aan staatsgevaarlijke handelingen heeft schuldig gemaakt. Dit „gerucht" kan nu geen schadelijke werking meer doen.

Een enkele opmerking zou ik willen maken over de censuur. De Regeering heeft de censuur over de geheele linie, zooals zij reilt en zeilt, in bescherming genomen en Haar dankbaarheid uitgesproken voor den vrijwilligen arbeid, die door vele particulieren wordt gegeven, zonder daarvoor betaling te ontvangen. Ik wil dezen personen mijn hulde ook niet onthouden. Ik heb alleen gevraagd, of de censuur doelmatig werkt. Intusschen erken ik, dat het betalen van alle menschen, die aan het werk van de censuur deelnemen, groote moeilijkheden met zich zou kunnen brengen.

Over de censuur zelf zou ik een opmerking willen maken. De Regeering zegt, dat niemand zich gekrenkt of gegriefd behoeft te achten, dat zijn brieven worden geopend. Ik erken, dat hier zonder aanzien des persoons moet worden gehandeld, maar ik zou toch willen vragen, of het niet mogelijk is, dat bij het nemen van steekproeven vooral ook wordt rekening gehouden met personen in bepaalde functies tot wie de brieven gericht zijn. Het is mij bekend, dat de uitgifte van periodieken zeer ernstig wordt geschaad, doordat mededeelingen en opgaven van sprekers, die hun worden toegezonden door de censuur soms langer dan een week worden aangehouden. Ik geloof, dat de Regeering door een kleine wenk te geven aan de censuur in dit opzicht verschillende personen en vereenigingen van dienst zou kunnen zijn.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Van de punten, die ik in eersten termijn heb naar voren gebracht, wil ik in hoofdzaak nog slechts op een tweetal nader ingaan. Voor het overige kan ik volstaan met den geachten Regeeringsgemachtigden mijn dank te betuigen voor de aandacht, die hij aan mijn opmerkingen heeft gewijd.

Wat het eerste punt betreft, in eersten termijn betuigde

(Mussert.)

ik mijn instemming met het voornemen der Regeering om tot invoering van het kort-verbandinstituut in de buitengewesten over te gaan. Daarnaast bepleitte ik opvolging van de suggestie uit het afdeelingsverslag tot vorming van korpsen in de landschappen in de buitengewesten, korpsen als in de Vorstenlanden en op Bali reeds bestaan. Die suggestie was, aldus de memorie van antwoord, voor enkele dier landschappen reeds overwogen, doch om redenen van practischen en militair-technischen aard verworpen.

Ik betreurde het, dat deze motieven den doorslag hadden gegeven, — dat de ideëele waarde van de vorming van dergelijke corpsen niet of onvoldoende was onderkend. Daartoe meende ik te mogen concludeeren, omdat omtrent dien factor in de memorie van antwoord niet werd gerept.

Nu heeft de Regeering, blijkens Haar antwoord in eersten termijn uit mijn woorden opgemaakt, dat ik de ideëele beteekenis der legerversterking voorop wilde stellen en de militair-technische beteekenis een plaats op het tweede plan toedacht.

Mijnheer de Voorzitter! Dat is niet het geval. Ten rechte zie ik deze factoren naast elkaar en wanneer ik een rangschikking zou moeten geven, zou ik dat willen doen in dier voege, dat volgens mijn inzichten die oplossing de voorkeur verdient, welke uit militair-technisch oogpunt bezien op zijn minst aanvaardbaar is — hoe volmaakter in dit opzicht overigens, hoe beter —, doch die daarnaast in ideëel opzicht het beste rendement geeft.

De consequentie van mijn opvattingen leidt dan ook geenszins tot een voorstel om slecht geoefende, slecht georganiseerde, slecht aangevoerde benden in het leven te roepen, die tegenover den vijand een zekeren en nutteloozen dood tegemoet zouden gaan, ondanks de goede bewapening. Waar zij wel toe leidt, is een aanbeveling aan de Regeering, die ik hierbij herhaal, om voor de vele landschappen in de buitengewesten te zoeken naar een oplossing van het defensievraagstuk in dien zin, dat, met behoud van den eisch, dat de oplossing technisch aanvaardbaar zij, ten volle profijt wordt getrokken van de aan die landschappen eigen maatschappelijke ordening en structuur en dat gebruik wordt gemaakt van de in die landschappen beschikbare krachten, welke ook worden benut voor oplossing van bestuursproblemen.

Ter illustratie van mijn betoog wil ik een korte passage citeeren uit het in de literatuur bekende artikel van J. A. Bakkers „Het leenvorstendom Boni". — Tijdschrift voor Indische Taal, Land- en Volkenkunde, deel XV (1866). — Deze passage luidt als volgt:

> „Men heeft wel eens de vraag gedaan, of er bij een in oorlog zijnde Inlandsche bevolking ook orde en tucht heerscht. In den letterlijken zin genomen zou deze vraag ontkennend moeten worden beantwoord. Doch er bestaat onder den geringen man een groote eerbied voor den opperbevelhebber en voor de meeste onderbevelhebbers, omdat die, vooral de eerstgenoemde, veelal van hooge adellijke geboorte zijn, waarvoor het volk als het ware een goddelijken eerbied bezit."

(De heer Soangkoepon: En vooral ook voor hun vorsten!)

Inderdaad! Mijnheer de Voorzitter! Dit is een uitspraak, die bij dezen auteur des te opmerkelijker is, omdat hij, op menig ander punt voor het krijgswezen en de wijze van oorlogvoeren van het toenmalige Bonische rijk van weinig waardeering blijk geeft.

Waar de Regeering mij heeft geantwoord, dat Zij de ideëele factoren in het vraagstuk der legervorming niet zal verwaarloozen, zal dat standpunt op de nadere bestudeering van de mogelijkheid om de landschappen bij de defensie in te schakelen een goeden invloed kunnen uitoefenen.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot het bedrag, dat aan reserve-officieren wordt toegekend als vergoeding voor de kosten van de verplichte velduitrusting, welk bedrag volgens het regeeringsantwoord juist voldoende is, wil ik slechts opmerken, dat ik van enkele betrokkenen heb vernomen, dat zij op dat bedrag, — naar ik meen *f* 200 — een aardige som overhielden.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de N. S. B.-ers betreft, heeft de Regeering in een uitvoerig, duidelijk en gedetailleerd betoog haar beleid verdedigd. Zij heeft daarbij haar opvattingen gesteld tegenover die van het publiek en van vele leden uit dezen Raad. Ik geloof, dat ik het debat onnoodig zou rekken, indien ik op alle punten zou ingaan. Ook om een andere reden zou dat onjuist zijn en wel, omdat wij hier te maken hebben met een groot vraagstuk, een groot euvel, een groote ziekte, die alleen afdoende kan worden bestreden met groote middelen. Men moet dit euvel, om den waren aard te onderkennen, ontdoen van alle franjes, bijkomstigheden en casusposities en alleen de kern beschouwen.

De kern is mijns inziens deze, dat wij hier te maken hebben met een organisatie, die heeft getoond, met allerlei afschuwelijke daden heeft getoond, dat zij welbewust, doelbewust, landverraders kweekte, tot landverraad aanzette, dat zij dit zwaarste misdrijf propageerde en organiseerde. En dat alles in het diepste geheim, met geheime leden.

Door dat te zeggen, Mijnheer de Voorzitter, wek ik geen onrust en geen wantrouwen en spreek ik evenmin wantrouwen uit tegen het regeeringsbeleid, want ik herhaal en resumeer slechts wat pers en radio reeds verspreidden.

(De heer Verboom: Inderdaad.)

En ik laat ook volkomen buiten beschouwing of de Regeering dat eigenlijke karakter der N.S.B. en het gevaar dus van degenen, die met die beweging sypathiseerden, wist of had moeten weten en eveneens laat ik in het midden of Zij eerder maatregelen had moeten treffen. Ik plaats hier geen verwijt, maar wel constateer ik, dat nu, na 10 Mei, de Regeering en de geheele samenleving weten, kunnen weten, waartoe de N.S.B. en de N.S.B.-ers in staat zijn, óók en vooral tot ontkennen en loochenen van al wat hun ten laste wordt gelegd.

Voor de bestrijding van dat groote kwaad zijn de middelen, die de Regeering thans toepast, naar mijn meening niet toereikend. M.i. dient ook ten aanzien van de N.S.B.-ers te worden gegrepen naar de uiterst efficiënte werkwijze, die de Regeering op 10 Mei volgde: — vide het stenografisch verslag — „eenigszins grof te werk gaan aan de hand van eenige sobere directieven". En later, nadat de gemeenschap en de overheid en het wettige staatsgezag beveiligd zijn tegen de potentieele landverraders, tegen de mogelijke vijfde colonne, dan vinde het onderzoek plaats of zich wellicht onder de geïnterneerden personen bevinden, wier loyaliteit aan de hand van feiten en niet van woorden, volkomen komt vast te staan. Dan is er tevens geen kans, dat zulk een onderzoek vertroebeld wordt, dan is de mogelijkheid tot het vinden van aanwijzingen en bewijzen veel en veel grooter. De strafrechtelijke procedure kent een analogen gedachtengang.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien den ernst van de zaak, overwegende de belangen, die hierbij zijn betrokken, betwist ik, dat deze zienswijze simplistisch zou zijn, dat zij een ketterjacht zou zijn, dat zij onrechtvaardig zou zijn, en met name dat zij de methoden van Hitler bedenkelijk dicht begint te naderen. Integendeel, ik acht die visie geheel in overeenstemming met hetgeen de Regeering verklaart in een passage van Haar antwoord, die ik met groote instemming heb aangehoord en heb herlezen. Zij luidt:

> „Het is vanzelf sprekend, dat in tijden van gevaar, van bedreiging van de in- en uitwendige veiligheid, de onder alle omstandigheden vereischte orde in de samenleving hoogere eischen stelt en strengere maatregelen vergt dan die, welke in normale tijden passen."

Mijnheer de Voorzitter! In Haar antwoord heeft de Regeering het diepgaande meeningsverschil op dat punt zeer juist omschreven, door erop te wijzen, dat Zij, anders dan de critiek, onderscheidt tusschen de beweging als zoodanig

(**Soangkoepon.**)

en de leden en de donateurs. Zij grondt de juistheid van Haar visie, als ik goed begrepen heb, op de omstandigheid, dat „van een aantal N.S.B.-ers reeds gebleken is, dat zij niet staatsgevaarlijk zijn, niet deloyaal zijn''. Mijn bezwaren tegen dit beleid richten zich op twee punten. Ten eerste, dat, voor zoover onderzoek plaats vond, dit geschiedde, terwijl de betrokkenen op vrije voeten waren, terwijl daarnaast van de overige N.S.B.-ers niet gebleken is, dat zij loyaal zijn en dat aan het onderzoek naar die loyaliteit dat thans begonnen wordt, hetzelfde gebrek kleeft. Ten tweede — en dat is ernstiger — dat tegen het maken van zulk een onderscheid tusschen de beweging eenerzijds en de personen anderzijds, de, zij het nog jonge historie, ernstig, nadrukkelijk en duidelijk waarschuwt. Ik verwijs hiervoor naar wat in Nederland is geschied, ook de Nederlandsche Regeering heeft zich bepaald tot arrestatie van individuen, zonder acht te slaan op de geheime en verborgen banden met de verderfelijke organisaties. Ik blijf van meening, dat hier preventief en niet repressief moet worden opgetreden.

(De heeren Thamrin en Janssen: Zeer juist.)

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, heb ik in het Regeeringsantwoord gemist de beantwoording van de vraag die ik stelde over het verhaal der interneeringskosten, voor beantwoording waarvan ik mij gaarne bij de Regeering aanbevolen houd.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Op mijn betoog in eersten termijn verklaarde de Regeering, er niet toe te kunnen overgaan, de toelatingseischen voor bepaalde diensten bij het leger te verlagen. Ik vroeg slechts een verzachting van de toelatingseischen zonder dat te kort zou worden gedaan aan de waarde en de intensiteit onzer landsverdediging. Een vliegenier behoeft in de lucht toch geen redevoeringen in de moderne talen te houden en daarom kan deze eisch mijns inziens voor aanneming bij den vliegdienst komen te vervallen. De Regeering sprak ook over den eisch van een bepaalde lichaamslengte, hetgeen mij aanleiding gaf tot de interruptie, hoe de Japanners in dergelijke gevallen te werk gaan.

> „De heeren Mogot en Soangkoepon kunnen er dus van verzekerd zijn, dat van achterstelling van Inheemschen bij deze aanneming geen sprake is'',

aldus de Regeering.

Maar het gaat hierbij voor mij niet over de al of niet achterstelling van Inheemschen, doch wel om het streven in het bijzonder naar een volledige en krachtige landsverdediging. Mijn wensch is, dat ook de Inheemschen krachtig zullen medewerken aan de verdediging van dit deel van ons Koninkrijk en het is hiervoor, dat ik de welwillende medewerking van de Regeering inroep.

Met betrekking tot het amendement betreffende de gelijkstelling in betaling van alle militairen zonder onderscheid naar ras verklaarde de Regeering, dat het verlaten van het stelsel van differentiatie in betaling, voor de militairen tot onbillijkheden leiden zou. Ik kan mij echter niet voorstellen, dat een bezoldiging op de basis van de huidskleur ooit billijk zou kunnen zijn. De plichten, de prestaties, de offers, die de Europeesche militairen brengen, zijn in wezen precies dezelfde als die hunner Inheemsche collega's. Ik betreur daarom het door de Regeering nog steeds ingenomen standpunt. Waar de Regeering unificatie van de overheidsdiensten voorstaat, begrijp ik niet, waarom ten aanzien van de militaire soldijen deze unificatie niet wordt doorgevoerd. Ook hier weer rassendiscriminatie. Hoe is onder deze omstandigheden straks het streven naar een Indisch burgerschap te verwezenlijken? Hier gaat het nu niet alleen om het Indische burgerschap, doch om een werkelijke bezieling van alle organen, die met de landsverdediging iets te maken hebben.

Wat aangaat de inschakeling van de zelfbesturen in de buitengewesten in de landsverdediging kan ik mij geheel vereenigen met de opmerkingen van den heer Mussert.

Met betrekking tot de door den heer Kan naar voren gebrachte desiderata betreffende het Opperbestuur en zijn adviseurs, alsmede ten aanzien van de vertegenwoordigers van den Kroon in den vreemde, verklaarde de Regeering, dat deze aangelegenheid de Indische Regeering niet regardeert en het Haar derhalve niet past, over de samenstelling van het ministerie en de aanwijzing van gezanten in gedachtenwisseling te treden. Ik vraag mij af of deze zienswijze juist is, wanneer men in aanmerking neemt, dat deze gewesten integreerende deelen zijn van het Koninkrijk der Nederlanden. Zeker zou het onjuist zijn, indien straks de kosten dezer gezantschappen op de Indische begrooting zouden paraisseeren en dan de Indische Regeering en de Volksraad niet in de gelegenheid zouden zijn gesteld, daarover hun gedachten te laten gaan en hun gevoelen kenbaar te maken. Men moet ook niet vergeten, dat het Opperbestuur tegenwoordig in zijn geheel practisch medezeggenschap heeft verkregen in alles wat deze landen betreft, en daarom dient er mijns inziens een ministerie te worden samengesteld uit personen, die mede volkomen bekend zijn met de Indische toestanden. Voorts is dit noodzakelijk als gevolg van de ministerieele verantwoordelijkheid. Het zou verder absurd zijn verantwoordelijkheid te eischen van personen voor aangelegenheden, waarvan zij niet volledig op de hoogte zijn of kunnen zijn. Maar, ik vraag mij af, of verandering in de samenstelling van dit ministerie krachtens onze wet wel mogelijk is zonder het bestaan van de Staten-Generaal. Immers, ons tegenwoordig ministerie is een parlementair ministerie en met het oog daarop lijkt elke verandering van den geest van het ministerie mij een inbreuk op de bestaande wetten of tradities.

Juist in dit verband verdient onze petitie om den Volksraad in een volwaardig parlement om te zetten, alle aandacht, omdat het huidige ministerie straks feitelijk haar bevoegdheid mist, zoodra het aftreden van de Staten-Generaal volgens de wet moet plaatsvinden.

De **Voorzitter**: Ik verzoek het geachte lid tot de aanvullende begrooting van defensie te willen terugkeeren.

De heer **Soangkoepon**: Ik heb meerendeels over de defensie gesproken, Mijnheer de Voorzitter, trouwens al hetgeen ik naar voren breng, staat met de defensie in verband.

De Regeering kan mij in dit verband tegenwerpen, dat wij thans in een noodtoestand verkeeren, doch de vraag, die hierbij moet worden beantwoord, luidt mijns inziens: Moeten wij maar op dezen noodtoestand voortbouwen? Daarom moge ik de Regeering in overweging geven het spreekwoord: „men moet de bakens verzetten, als het getij verloopt'' in toepassing te brengen.

Ons geacht medelid, de heer Muhammad Yamin, heeft in eersten termijn verklaard, dat de vraag, al of niet invoering van de Inheemsche militie in één adem dient te worden genoemd met de al dan niet toekenning van staatkundige rechten aan de Inheemsche bevolking als kinderen van dit land. De Regeering heeft hierop niet geantwoord. Ik moge de Regeering evenwel in overweging geven, aan het verband tusschen deze beide onafscheidelijke materies volle aandacht te schenken, want de harmonie tusschen rechten en plichten moet mijns inziens in onze samenleving worden vastgelegd in het belang van de evenwichtige verhouding in deze landen.

Ten aanzien van de zachtaardige behandeling van de N. S. B.-leden heeft de Regeering ook na haar uitvoerige uiteenzetting mij niet de overtuiging kunnen geven, dat deze wijze van behandelen op haar plaats is, vooral niet, wat de uitbetaling van de bezoldigingen met de daaraan verbonden voordeelen aan de N. S. B.-landsdienaren betreft. In tegenstelling met de Regeering ben ik van meening, dat de leden en de donateurs van de N.S.B. tot de landverraders

(Soangkoepon.)

moeten worden gerekend, omdat deze organisatie door de Regeering zelf tot een staatsgevaarlijke vereeniging is verklaard en deze staatsgevaarlijkheid door de practijk volkomen bevestigd is.

De Regeering heeft in dit verband gezegd, dat onder de leden personen zijn, die geheel of gedeeltelijk onschuldig zijn, doch het antwoord op de vraag of een persoon al dan niet schuldig of gevaarlijk is, behoeft naar mijn meening in deze gevallen niet meer in geding te worden gebracht. Het antwoord op de vraag, of iemand al dan niet lid van de N.S.B. is, behoort hierbij te prevaleeren. Ieder, die lid of donateur van deze beweging is, moet zonder pardon geïnterneerd worden en zonder het predicaat „eervol'' onmiddellijk uit 's Lands dienst ontslagen worden.

Wanneer de Regeering hierbij spreekt van de al dan niet gevaarlijkheid van personen zou ik zeggen, dat voor arrestaties van Inheemschen in dezen tijd geen voldoende aanleiding bestaat, omdat deze personen niet gevaarlijk voor onze maatschappij zijn of kunnen zijn. Moet de Regeering het in dit verband zoo ernstig nemen, als straks bij wijze van spreken de eerste de beste katjangverkooper zich verspreekt door te verklaren, dat hij Indië gaarne los van Nederland wenscht te zien? Als ik de Regeering was, zou ik tegen dien man zeggen: man, doe wat je niet laten kunt, op voorwaarde dat, indien je dezen wensch zelf niet in een bepaalden tijd tot verwezenlijking kunt brengen, je het land zult worden uitgezet.

Intusschen moeten de gezagsorganen natuurlijk paraat blijven hetgeen zeker mogelijk is, ook zonder arrestatie van Inheemschen, die in werkelijkheid voor eigen daden of woorden niet verantwoordelijk kunnen worden gesteld, vooral omdat ze in onze maatschappelijke samenleving niets beteekenen.

Het is vanzelfsprekend, dat in tijden van gevaar, van bedreiging van de in- en uitwendige veiligheid, de onder alle omstandigheden vereischte orde in de samenleving hoogere eischen stelt en strengere maatregelen vergt dan die, welke in normale tijden passen. De ordemaatregelen — aldus de Regeering — worden juist door die bijzondere omstandigheden gerechtvaardigd, doch een overheid zou den pijler van rechtvaardigheid afbreken, wanneer Zij met Haar maatregelen verder ging dan de omstandigheden vereischen.

Ik erken volmondig de juistheid van dit principe der Regeering, doch in de uitvoering van dit principe is Zij m.i. juist tekort geschoten, want bij de toepassing van dit beginsel hebben Haar daden tot gevolg, dat Zij als symbool van die daden gebruik maakt van het spreekwoord: „Zachte heelmeesters maken stinkende wonden''.

Met handhaving van een onkreukbare rechtvaardigheid is het mijns inziens mogelijk deze leden van de N.S.B. op een juiste en behoorlijke wijze te straffen voor hun onverantwoordelijke en ongemotiveerde daden van ontwrichting van ons staatsgezag.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in dit verband gezegd, dat orde en rechtvaardigheid de richtlijnen zijn die vooral ook voor een Oostersche gemeenschap sterk spreken. De Regeering heeft hiermede aangetoond, dat Zij met de beheersching van deze gewesten op den goeden weg is en deze door de Regeering aanvaarde richtlijnen, die de regeeringsdaden in deze landen kenmerken, bestaan reeds lang. Thans stel ik de vraag, of deze richtlijnen in de practijk nu altijd op de juiste en verstandige wijze zijn toegepast. Deze vraag is het die ik in den laatsten tijd niet met volle overtuiging kan beantwoorden, al erken ik, dat de wereld sedert haar bestaan nooit volmaakt geweest is en dit nog niet is.

Naar aanleiding van de door ons geuite verwondering over het groot aantal leden van de N.S.B. onder de gezagsapparaten en voornamelijk onder het Binnenlandsch Bestuur, dat bij uitstek het regeeringsgezag kan worden genoemd, heeft de Regeering gezegd, dat daarmede een onverdiende blaam op dit corps wordt geworpen. Waarom deze blaam nu onverdiend is

(Thamrin.)

kan ik niet begrijpen, al waren er onder de 92 geïnterneerde personen 72 van Duitsche nationaliteit. Dit toont immers aan, dat de Regeering in dit opzicht niet in staat is te bewerkstelligen, dat de juiste man op de juiste plaats komt?

Wat ik in dit verband betreur is de omstandigheid, dat de regeeringsorganen voor het hanteeren van het gezag in deze landen nog meer vertrouwen in vreemdelingen stellen dan in de eigen landskinderen. Intusschen blijf ik het toch betreuren, dat één actief dienend besturend controleur tot deze landverraders kan worden gerekend te behooren, omdat elke daad van zulk staatsgezag zeker verwarrende gedachten in de Inheemsche samenleving kan teweegbrengen.

Wanneer de Regeering zegt, dat Zij tegenover de N.S.B.-ers lankmoedigheid en consideratie toont, staat dit mijns inziens boven twijfel. Wat hierbij schrijnend aandoet is echter juist de omstandigheid, dat Zij tegenover de Inheemschen al te straf en onnoodig streng optreedt, vooral, omdat deze groep van menschen in het geheel niet gevaarlijk is voor onze maatschappelijke samenleving.

Wat den arbeid van de censuur betreft zou ik liever zien, dat dit werk verricht werd door betaalde krachten, opdat de eisch van geheimhouding en de vervolging van eventueele nalatigheden op dit gebied beter tot zijn recht komt. Het gaat mijns inziens niet aan om personen, die vrijwilligen arbeid verrichten, voor de daaruit voortvloeiende fouten strafrechtelijk te vervolgen. Is het werk op dit gebied wegens de omvangrijkheid financieel onbetaalbaar, dan ware deze taak toe te vertrouwen aan andere landsdienaren, die minder werk aan hun taak hebben.

Wat aangaat de critiek, die van onze zijde op de Regeering is uitgeoefend, moge ik Haar in overweging geven bij de beoordeeling daarvan vooral te denken aan het spreekwoord: „Het zijn mijn beste vrienden, die mij mijn feilen toonen''.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Tegen mijn in eersten termijn geponeerde stelling, dat beroepslegers een ideëele basis missen, is de Regeeringsgemachtigde voor Oorlog met klem opgekomen. Ter staving van zijn stelling deelde de Regeeringsgemachtigde mede, dat in het Nederlandsch-Indische leger, hetwelk een beroepsleger is, opofferingsgezindheid, kameraadschap, moed en trouw leven; dat derhalve mijn uitspraak „even misplaatst als onwaar'' is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb den indruk, dat de Regeeringsgemachtigde en ik langs elkaar heen praten en dat wij beiden wat anders bedoelen met de uitdrukking „ideëele basis''. Hetgeen ik bedoel met ideëele basis is, dat de grondslag van een beroepsleger een geheel andere is dan bij een militieleger, hetwelk gevormd is uit de maatschappij zelf en een deel van die maatschappij blijft.

Bij een militieleger is de grondslag de verdediging van de maatschappij, waarvan het zelf een deel uitmaakt, terwijl bij een beroepsleger de aandrang tot dienstneming vrijwel wordt beheerscht door het zoeken naar een broodwinning.

Natuurlijk is het niet onmogelijk, ja zelfs waarschijnlijk, dat in het Nederlandsch-Indische leger opofferingsgezindheid, kameraadschap, moed en trouw voorkomen. Het zou zelfs verwonderlijk zijn, indien deze eigenschappen niet zouden voorkomen in een zoo groote en gesloten gemeenschap als de militaire wereld, vooral waar bij de opleiding rekening wordt gehouden met het systematisch aankweeken van die eigenschappen.

Ook in andere groote, niet zoo gesloten gemeenschappen, zooals bij de werknemers van een groot bedrijf, treft men kameraadschap, onderlinge opofferingsgezinsheid, moed en onderlinge trouw aan, maar deze eigenschappen zijn toch heel andere dan het bezielende besef de wapens te mogen opnemen ter verdediging van het vaderland, ter verdediging van de maatschappij, die men zelf heeft helpen opbouwen, kortom

(**Thamrin.**)

ter verdediging van alles wat ons lief is geworden en waarvoor het waard is te strijden.

Hoe goed een beroepsleger als vechtinstrument ook moge zijn, het mist het bezielende vuur en den bezielenden geest, welke de grondslag vormen van een sterk militieleger in een vrije maatschappij.

De „glorierijke geschiedenis" van het Indische leger, waarop de Regeeringsgemachtigde doelde, vond haar ontstaan in het bestrijden van slecht bewapende binnenlandsche vijanden. De komende taak van het Nederlandsch-Indische leger zal een heel andere zijn; het zal staan tegenover een minstens even goed of tegenover beter bewapende buitenlandsche troepen en uit dien hoofde zal het zaak zijn om het moreel van het leger op te voeren en zal het noodig zijn aan het leger de ideëele basis te geven, welke het in staat zal stellen op even hechte fundamenten te doen staan als de te bestrijden vijand.

Dit zal inderdaad een zaak zijn van „langen adem", maar de resultaten zullen dan ook dusdanig zijn, dat zij den tijd, welke er voor noodig zal zijn, volledig zullen goed maken. Het verwijt van inconsequentie aan het adres van diegenen, die gepleit hebben voor moreele en politieke weerbaarmaking van de maatschappij voor of gelijktijdig met de daadwerkelijke versterking van de weermacht, kan ik dan ook niet aanvaarden.

De geachte Regeeringsgemachtigde deelt vervolgens mede, dat men noode is overgegaan van beroepslegers tot dienstplichtlegers enkel door de neiging tot vorming van groote legers.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeeringsgemachtigde toch al te zeer miskent het verschil in karakter van vroegere en huidige oorlogen als gevolg van plaats gehad hebbende veranderingen in de constellatie der maatschappij. Toen oorlogen nog slechts een zaak waren van regeeringen kon inderdaad volstaan worden met beroepslegers, doch juist door de voortschrijding van de democratie en door het verkrijgen van zeggenschap van het volk in al haar geledingen in het bestuur van het land, zijn beroepslegers onbruikbaar geworden, omdat de moderne oorlogen zijn geworden een zaak van de gemeenschap zelf en niet van de regeeringen alleen.

Ik handhaaf derhalve mijn stelling, dat een beroepsleger niet het bij uitstek geschikte instrument is om huis en haard te verdedigen.

Ik verschil met den Regeeringsgemachtigde van opinie als zouden de militaire uitgaven niet dusdanig zijn, dat zij het gevaar van verdrukking van andere uitgaven niet zouden opleveren. Het gegeven overzicht van de totale uitgaven is te summier om daarover een debat te beginnen.

Ik zal ten aanzien van dit punt de resultaten afwachten van de ons de te zijner tijd over te leggen ontwerp-begrooting voor het jaar 1941 en de gebruikelijke begeleidende financieele nota van de Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met genoegen uit de uiteenzetting van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken gehoord, dat het noemen door de Regeering van de volksverheffing als een der directe doelstellingen, niet slechts een gebaar is en geen formule zonder inhoud, doch dat de Regeering daaraan denzelfden wezenlijken inhoud toekent als aan het desideratum der versterking van de defensie in het algemeen.

Deze bevestiging doet mij goed na de min of meer ontkennende uiteenzetting hieromtrent door den Regeeringsgemachtigde voor Financiën, nauwelijk drie weken geleden gegeven. Tot dusverre hebben wij echter nog geen belangrijke, daadwerkelijke maatregelen gezien voor de volksverheffing. Tegenover de tientallen millioen credieten voor de defensie, staat nauwelijks een belangrijk crediet voor volksverheffing.

De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken verwijst echter naar de komende begrooting voor het jaar 1941. Ik zal zeker tot zoover geduld willen uitoefenen; slechts wil ik de hoop uitspreken, dat de beschikbare credieten later niet verbruikt zullen blijken te zijn ten behoeve van de defensie.

Mijnheer de Voorzitter! In een uitvoerige uiteenzetting heeft de Regeeringsgemachtigde de houding der Regeering tegenover de ex-leden en donateurs der N.S.B. gerechtvaardigd. Ik wil erkennen, dat de uiteenzetting van de Regeering mij op vele punten geslaagd lijkt, maar de moeilijkheden die voorkwamen en de onbillijkheden, die begaan werden bij de massa-arrestatie van N.S.B.-ers, komen bij elke massa-arrestatie voor. Het is nu eenmaal zoo, dat de goeden met de kwaden moeten lijden. Stel U eens voor, Mijnheer de Voorzitter, dat de N.S.B. in haar streven zou zijn geslaagd. Zouden zij dan ook zooveel consideratie en rechtvaardigheid betracht hebben met de andersdenkenden? Gezien het staatsgevaarlijke karakter der N.S.B. lijkt mij het nemen van eenige risico voor de gemeenschap niet verantwoord, vooral waar geen enkele zekerheid aanwezig is, dat lauwe N.S.B.-ers te eeniger tijd zich niet zullen ontpoppen als een gevaar voor de maatschappij. Het blanco verleden van een ex-N.S.B.-er zegt op zich zelf niet veel; de man kan later een andere meening zijn toegedaan.

Elke vergelijking met de behandeling van de Indonesische partijen en voormannen in het verleden gaat hier mank, aangezien geen enkele Indonesische partij zich schuldig heeft gemaakt aan landverraad, zooals plaats had bij de N. S. B. Overigens is de mededeeling van den Regeeringsgemachtigde minder juist dat een verbod van gelijke strekking als ten aanzien van de N. S. B. heeft plaats gehad nimmer tevoren is toegepast op Indonesische vereenigingen. Hoewel het inderdaad juist is, dat ten aanzien van verschillende Indonesische vereenigingen geen maatregelen zijn getroffen als ten aanzien van de N. S. B.-ers, hebben de getroffen maatregelen tegenover de P. K. I., de P. N. I., de Permi en andere vereenigingen toch dezelfde gevolgen gehad als thans het geval is geweest bij de N. S. B.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp thans nog niet de weigering der Regeering tot publicatie van de lijst van geïnterneerde N.S.B.-ers. Het motief van de weigering is tweeërlei:

1e. dat de interneering plaats had op grond van art. 20 van de regeling van den staat van beleg,

2e. dat een publicatie thans schade zou kunnen opleveren voor diegenen, die straks losgelaten zullen worden op grond van onvoldoend bewijs, aangezien het door het spoedig optreden der Regeering niet onmogelijk is, dat een interneering zal blijken ten onrecht te hebben plaats gehad.

Aan deze uitspraak wordt dan gekoppeld de vergelijking met de interneering van Inlanders op den voet van art. 36 I. S. waar

> „er van een misgrijpen of niet voldoende gemotiveerden maatregel geen sprake kan zijn."

Mijnheer de Voorzitter! De weigering tot publicatie op bovengenoemde gronden lijkt mij niet juist en wel op grond van het volgende. Uiteraard is het mij bekend, dat de interneering van de N.S.B.-ers plaats had op grond van art. 20 van de regeling op den staat van beleg.

Dit artikel geeft den legercommandant de bevoegdheid tot interneering, maar deze bevoegdheid derogeert in geenen deele aan de verplichting tot kennisgave aan den Volksraad van elke interneering van „niet Inlanders", zooals voorgeschreven in lid 3 van art. 36 I. S., ook al heeft de interneering niet plaats op grond van art. 36 I. S.

In elk geval is kennisgave aan den Volksraad van de plaats gehad hebbende interneeringen niet in strijd met art. 20 van de regeling op den staat van beleg, zoodat ik dus nogmaals aandring op de door mij gevraagde publicatie.

Het beroep op en de vergelijking met interneeringen op grond van artikel 37 der Indische staatsregeling is ook niet juist,

(Thamrin.)
aangezien hier wel tot publicatie wordt overgegaan ook al blijkt, dat er vergissingen plaats vonden.

Ik verwijs ter adstructie hiervan naar het rapport van den heer Hillen over Digoel, waarin sprake was van ten onrechte plaats gehad hebbende interneeringen, welke later dan ook gecorrigeerd werden. In elk geval was een misgrijpen ten aanzien van vele geïnterneerden in Digoel geen reden om niet tot publicatie over te gaan van de namen der geïnterneerden.

Voorts motiveerde de Regeering deze afwijzing van publicatie met de mededeeling:

> „thans immers nog (wordt) onderzocht of voor een handhaving van de vele interneeringen, welke bij het eerste ingrijpen tegen de N.S.B. plaats hebben gehad en veelal op vrij summiere aanwijzingen en gronden zijn geschied, voldoende motieven aanwezig zijn."

> „In afwachting van den uitslag van dit onderzoek" — ik haal weer aan — „komt het der Regeering onbillijk en onverantwoord voor tot een publiceering van de namen der geïnterneerden over te gaan."

Hier rijzen twee vragen. In de eerste plaats: mag — gelijk de heer Sosrohadikoesoemo bij interruptie veronderstelde — hieruit worden afgeleid, dat geen bezwaar tegen publicatie bestaat, indien, voorzoover en naar gelang bij het onderzoek de schuld der betrokkenen komt vast te staan?

De tweede vraag is: zal de Regeering dus al dadelijk een aantal namen publiceeren, nu volgens eerdere verklaringen het onderzoek ten aanzien van vrijwel alle op 10 Mei geïnterneerden is beëindigd?

De Regeering heeft naar het mij voorkomt, geen enkele reden om, als en zoodra de schuld bij onderzoek gebleken is, den naam van een geïnterneerde niet te publiceeren. Het niet-publiceeren zou dan wel degelijk rasdiscriminatie zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Teneinde mijn gedachten te dezen aanzien vast te leggen, zal ik U straks een motie dienaangaande overhandigen.

Ik zal op mijn verzoek tot publicatie van de leden en donateurs der N.S.B. niet verder terugkomen; ook hieromtrent zal ik straks een motie aanhangig maken, met het verzoek de Regeering uit te noodigen om de lijst van leden en donateurs per 1 Januari 1939 te publiceeren, na schrapping van de namen van hen, die volgens het ingesteld onderzoek ten onrechte nog lid waren en per genoemden datum op de kaarten van de N.S.B. voorkwamen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van den toegepasten persbreidel heeft de Regeering een bloemlezing gegeven van citaten uit het periodiek „Tjamboek". Hoewel de meeste citaten inderdaad bedenkelijk zijn, meen ik toch, dat men met den persbreidel te ver is gegaan. Maatstaf van toepassing van den persbreidel mag niet alleen zijn, dat bedenkelijke artikelen werden geschreven, doch de invloed van die artikelen op de gemeenschap. Ondanks al die bedenkelijke artikelen van Tjamboek, de niet geciteerde en andere artikelen van andere persorganen welke aan persbreidel onderhevig waren, is van eenige onrust in de Indonesische maatschappij als gevolg van die artikelen geen sprake geweest. Zeer zeker gaat de Regeering te ver als Zij na de bloemlezing uit Tjamboek, het volgende mededeelt:

> „Soortgelijke analyses zou de Regeering kunnen geven ten aanzien van den breidel, welke op andere persorganen is toegepast, doch Zij vertrouwt, dat het geachte lid er genoegen mee zal nemen, dat thans met dit eene voorbeeld volstaan wordt."

Tendenzen als van Tjamboek zijn niet aanwezig in de Heraut en het Nieuws van den Dag van N.-I. alsmede in de Pemandangan, zoodat het citaat en de vergelijking met de artikelen van Tjamboek met andere persorganen, die aan den persbreidel onderworpen zijn, mijns inziens te ver gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Thans een enkel woord over de plaats gehad hebbende strafvervolgingen te Krawang en Soemedang. Ik ga accoord met de vervolging te Soemedang van dengene, die gezegd heeft, dat de pandhuizen zouden worden gesloten en dat de menschen de leeningen maar bij den zegger moesten brengen. Dit lijkt op oplichterij, zoodat vervolging gemotiveerd is. Ook de vervolging tegen dengene, die tot den gegageerden militair de geïncrimineerde woorden uitsprak, heeft mijn instemming. Maar, ik vraag mij af of de simpele uitlating van den vervolgde te Krawang, dat het pandhuis zou worden gesloten, wel voor een strafvervolging in aanmerking had mogen komen, aangezien ieder zich direct van het tegendeel had kunnen overtuigen. Ik geloof dan ook niet, dat dergelijke mededeelingen onrust hadden kunnen verwekken.

Uit het feit, dat de Regeeringsgemachtigde in de woorden „Radja Wilhelmina soedah lari" iets smalends ziet, en uit de plaats gehad hebbende vervolging op grond van artikel 134 Wetboek van Strafrecht maak ik de gevolgtrekking, dat er inderdaad een vervolging heeft plaats gehad op grond van de geïncrimineerde woorden. In de gebruikte woorden behoeft echter niets smalends te worden gezien. In de afgeloopen tijden lazen wij herhaaldelijk berichten als: De koning van Noorwegen is naar het buitenland gevlucht, of: De regeering van Polen is naar Roemenië gevlucht, dan wel: Reynaud is naar Portugal gevlucht, zonder dat iemand aanstoot nam aan de gebezigde uitdrukkingen of in de mededeeling ervan iets smalends zag, terwijl hier toch dezelfde Hollandsche uitdrukking wordt gebezigd als het Indonesische woord „lari".

Mijnheer de Voorzitter! Het vergaderverbod en de vergaderbeperking worden voorshands gehandhaafd, op grond van het handhaven van rust en orde en het gebrek aan politiemenschen. Ik zou mij desnoods nog kunnen verzoenen met het verbod tot het houden van openbare vergaderingen in een tijd van staat van beleg, maar waarom moet de politie aanwezig zijn op besloten vergaderingen? Het zou meer in overeenstemming zijn met het argument van gebrek aan politie-personeel indien deze menschen aan nuttigen arbeid werden gezet. De aanwezigheid van de politie op besloten vergaderingen is hinderlijk en belet een goeden gang van zaken. In het verleden heeft de volksbeweging bewezen, dat besloten vergaderingen ook zonder politie een normaal verloop hebben. Waarom moet de politie nu overal haar neus in steken zonder dat daar eenige aanleiding toe bestaat? De criteria voor het al dan niet doen bezoeken door de politie van besloten vergaderingen zijn zoo vaag en zoo rekbaar, dat ze willekeurig genoemd kunnen worden. Het is veel royaler, rondweg en duidelijk te zeggen, dat alle besloten vergaderingen van politieke vereenigingen door de politie bezocht moeten worden dan dat er rekbare en ondefinieerbare criteria in het leven worden geroepen, waardoor elke politieke vereeniging wordt overgeleverd aan het willekeurige inzicht van de betrokken politiemannen. De verduidelijking, door den Regeeringsgemachtigde gegeven ten aanzien van de vergaderingbeperkingen heeft in zooverre opheldering gebracht, dat besloten vergaderingen van vakvereenigingen en godsdienstige vereenigingen niet onderhevig zijn aan de bepalingen, welke voor politieke organisaties zijn uitgevaardigd. Gaarne zou ik van de Regeering bevestiging vragen van mijn visie in deze zaak, Mijnheer de Voorzitter.

Mijnheer de Voorzitter! Tot mijn spijt heb ik van geen van beide Regeeringsgemachtigden een motiveering gehoord van de noodzaak tot het afkondigen en handhaven van den staat van beleg. In eersten termijn zeide ik, dat een formeele oorlogstoestand nog niet tot automatisch gevolg behoeft te hebben de afkondiging van den staat van beleg. Deze meening vond indertijd volkomen instemming bij den geachten Regeeringsgemachtigde voor de Staatsmobilisatie bij de beraadslaging over de Algemeene Machtigingsordonnantie (Zitt.j. 1939—1940 Ond. **61**). In de memorie van toelichting daarop lees ik:

> „De bovenbedoelde bevoegdheid bestaat alleen in tijden van oorlog of oorlogsgevaar. In geval van internationale

(Roep.)

spanning, welke niet van dien aard is, dat van direct oorlogsgevaar kan worden gesproken, komt der Regeering die bevoegdheid niet toe."

Tijdens de behandeling reageerde de Regeering op een opmerking van den heer Wirjopranoto als volgt:

„De heer Wirjapranoto concludeert, dat de ordonnantie slechts gedurende een kort moment van toepassing zal kunnen zijn, nl. alléén, zoodra er direct oorlogsgevaar aanwezig is. De Regeering meent te hebben begrepen, dat het geachte lid deze conclusie baseert op de veronderstelling, dat het begrip „oorlog" in den zin van de voorgestelde ordonnantie en de eventueele verklaring van een deel van Nederlandsch-Indië, „in staat van oorlog en beleg" ongeveer hetzelfde zijn. Dit is echter niet het geval! Beide toestanden kunnen gelijktijdig en gedurende zeer geruimen tijd naast elkaar en onafhankelijk van elkaar voortduren."

Een derde citaat hierover luidt:

„In eersten termijn werden reeds de begrippen oorlog en oorlogsgevaar besproken en daarbij opgemerkt, dat het hier een omschrijving van een wel zeer bijzonder karakter geldt."

En dan zegt de Regeering verder — en daar komt het op aan —:

„Het begrip oorlog spreekt niet zoozeer, het gaat voornamelijk om het begrip oorlogsgevaar."

Deze drie citaten bewijzen mijns inziens duidelijk, dat mijn meening, dat een formeele oorlogstoestand niet automatisch gevolgd behoeft te worden door den staat van beleg, volkomen gedekt wordt door de mededeelingen van den Regeeringsgemachtigde voor de Staatsmobilisatie namens de Regeering bij de behandeling van de Algemeene Machtigingsordonnantie gedaan. Ik zou hierop dus, in tegenstelling tot het regeeringsantwoord in eersten termijn, wel degelijk een nader antwoord van de Regeering willen verzoeken.

De vergadering wordt te 11.06 v.m. geschorst en te 11.31 uur v.m. hervat.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb, als vele anderen, met groote waardeering het antwoord van de beide geachte Regeeringsgemachtigden aangehoord. Ik wil gaarne verklaren dat, naar mijn inzicht, veel klaarheid in allerlei aangelegenheden is gekomen, waaraan de samenleving groote behoefte had, klaarheid ten aanzien van defensiezaken in algemeenen zin, klaarheid ten aanzien van de aanwezige bewapening en munitie, zoo ook klaarheid ten aanzien van plannen voor de toekomst.

Het groote nut van het bestaan van den Volksraad is bij deze gelegenheid voor de zooveelste maal weer overtuigend gebleken, omdat van regeeringszijde thans weer de gelegenheid bestond om in het openbaar te zeggen, wat er op allerlei gebied gaande is.

Wij willen ons in algemeenen zin gaarne aansluiten bij de gedragslijn, die de Regeering ten aanzien van de verschillende in behandeling zijnde onderwerpen heeft aangenomen; aansluiten ook in algemeenen zin ten aanzien van het standpunt, dat de Regeering tegenover de N.S.B. heeft ingenomen. Ik zeide, Mijnheer de Voorzitter, in algemeenen zin. Er is echter één uitzondering. Er is één richtlijn van beleid, die naar ons inzicht van de zijde der Regeering niet de juiste is.

Ik heb in eersten termijn reeds die eene richtlijn vermeld, waarmede wij moeilijk kunnen instemmen. Om het nog eens te herhalen: wij meenen, dat mannen, die tot het laatste moment lid of donateur van de N.S.B. waren niet op vertrouwensposten mogen worden benoemd, en indien zij zijn benoemd, niet op deze vertrouwensposten behooren te worden gehandhaafd.

Ik kom hiermede in het bijzonder tot de in het regeeringsantwoord behandelde aangelegenheid inzake de benoeming van landstormcommandanten. Ik twijfel er geenszins aan, dat de Regeering ervan overtuigd is, dat „hun loyaliteit buiten twijfel staat", dat zij „voor 100% vaderlander" zijn en dat „in hun geheele verleden geweest" zijn, om de bewoordingen der Regeering even aan te halen. Ik ben bereid daaraan op gezag der Regeering, die alle gegevens ter beschikking heeft, evenmin te twijfelen, maar toch meen ik zeer bepaald, dat deze mannen op deze vertrouwensposten niet op hun plaats zijn. De N.S.B.-ers hebben zooveel verschrikkelijks, zooveel onnoembaar leed over land en volk gebracht, dat er in de samenleving een instinctieve afkeer bestaat tegen alles en tegen allen, wat met de N.S.B. en de N.S.B.-ers samenhangt. Om deze reden zijn mijns inziens deze mannen thans op vertrouwensposten niet op hun plaats.

Het zal U duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat ik hiermede aan hun persoonlijke integriteit niets tekort doe.

Behalve het voorgaande, heb ik ook nog principieele bezwaren tegen dit gedeelte van het antwoord der Regeering. Zij zegt (stenografisch verslag blz. 320*b*):

„De heeren Smit, Roep en Verboom en wellicht nog eenige andere leden hebben in eersten termijn wederom het vroegere donateurschap van de N.S.B. van sommige landstormcommandanten ter sprake gebracht. De Regeering betreurt het, dat deze kwestie — nadat in de memorie van antwoord Haar standpunt duidelijk en in definitieven zin was bekend gesteld — weder aan de orde wordt gesteld, waardoor de geachte leden, die zoo gaarne rust en vertrouwen zouden zien, weder onrust en wantrouwen opwekken."

Deze eene alinea van het antwoord der Regeering, dit betrekkelijk korte gedeelte van het ons in ruime mate toegewezen regeeringsantwoord, raakt ons inziens het wezen van de gedachtenwisseling in dezen Raad; raakt de kern van het stelsel krachtens hetwelk wij hier aanwezig zijn.

„De Regeering betreurt het, dat deze kwestie" (en nu komt, waarop ik speciaal de aandacht wil vestigen) „— nadat in de memorie van antwoord Haar standpunt duidelijk en in definitieven zin was bekend gesteld — weder aan de orde wordt gesteld."

Mijnheer de Voorzitter! Wij waardeeren het, dat de Regeering in de memorie van antwoord Haar standpunt duidelijk bekend stelt.

Wij waardeeren het niet, dat de Regeering in de memorie van antwoord in definitieven zin haar standpunt bekend stelt. Waar blijft, indien de Regeering reeds in de memorie van antwoord in definitieven zin haar antwoord bekend stelt, zou ik willen vragen, dan het nut van een gedachtenwisseling in dezen Raad? De gewisselde stukken — het afdeelingsverslag en de memorie van antwoord — vormen toch slechts de voorbereiding van de mondelinge gedachtenwisseling. Het is in den parlementairen staatsvorm en ook in den semi-parlementairen staatsvorm, waaronder wij hier leven, onaanvaardbaar, dat van het vertegenwoordigend lichaam verwacht wordt, dat de leden zullen zwijgen, indien het regeeringsantwoord in de memorie van antwoord hen niet bevredigt. Bovendien heb ik in mijn lange ervaring vele definitieve regeeringsbeslissingen medegemaakt, die na herhaalde gedachtenwisseling en hernieuwde overwegingen toch bleken niet zoo erg definitief te zijn, m.a.w. toch nog werden gewijzigd. Ik zou hiermede dus willen zeggen, dat wij beiden, Regeering en Volksraad, er vatbaar voor moeten zijn, door elkanders argumenten te worden overtuigd. Op zijn minst behooren wij elkaars inzichten te aanvaarden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb voorts nog een principieel bezwaar tegen dit gedeelte van het regeeringsantwoord. De Regeering heeft het n.l. ook over het opwekken van onrust en wantrouwen. Dat is natuurlijk niet onze bedoeling. Doch ik zou wel zeer bepaald aan de Regeering willen vragen — en ik zou er ook prijs op stellen daarop een antwoord te krijgen — of Zij dan wenscht, dat ik zal zwijgen, indien in

(Roep.)

belangrijke zaken mijn inzicht van het Hare afwijkt? De wijze, waarop ik gewoon ben mij uit te drukken, is toch waarlijk — naar ik in alle bescheidenheid meen — rustig en beheerscht genoeg. Ik moet mij dus het recht en den plicht voorbehouden om naar mijn vrije overtuiging mijn inzicht te kennen te geven. Van mijn kant is te verwachten, dat ik niet dan in zeer belangrijke gevallen, uiteraard te mijner beoordeeling, van een onjuist beleid zal spreken. Onrust en wantrouwen opwekken moet stellig tot het uiterst worden vermeden. Doch, al zou er van verschil van inzicht tusschen ons en de Regeering sprake kunnen zijn, dan nog meen ik, dat in zeer ernstige gevallen spreken plicht kan zijn. Zonder dat spreken en zonder dat opwekken van onrust en wantrouwen zou b.v. in Engeland de Chamberlainsche regeering wellicht tot op den huidigen dag nog voortsukkelen. Ik bedoel natuurlijk niet het wantrouwen in personen, doch in punten van beleid of ten aanzien van het gansche beleid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik noemde dit Chamberlainsche geval uiteraard slechts als voorbeeld. Ik meen, dat zwijgen voor ons grooter verantwoordelijkheid kan brengen en schadelijker voor Land en volk kan zijn dan om, met het doeleinde beleidsfouten te herstellen, of als de Regeering dat liever hoort: beleidsvergissingen te herstellen, de Regeering tot nieuwe overweging van genomen beslissingen uit te noodigen, en daardoor ongewild en te goeder trouw tijdelijk onrust en wantrouwen op te wekken.

Mijnheer de Voorzitter! Mocht de Regeering ertoe kunnen besluiten te verklaren, dat Zij mijn inzichten in de groote lijn kan waardeeren — het gaat niet om de letterlijk gesproken woorden, maar om de strekking van mijn betoog —, dan zal ik dat op prijs stellen.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat zijn binnengekomen:

1°. een motie, ingediend door de heeren Thamrin, Muh. Yamin en Mogot (st. 8), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt de Regeering, naar gelang en zoodra de staatsgevaarlijkheid van geïnterneerde „Nederlanders'' is komen vast te staan, de namen der betrokkenen te publiceeren.

Toelichting.

De Regeering blijkt afwijzend te staan tegenover het verzoek, de namen der geïnterneerde „Nederlanders'' te publiceeren.

Zij verklaart deze afwijzing met de mededeeling, dat „thans immers nog (wordt) onderzocht of voor een handhaving van de vele interneeringen, welke bij het eerste ingrijpen tegen de N.S.B. hebben plaats gehad en veelal op vrij summiere aanwijzingen en gronden zijn geschied, voldoende motieven aanwezig zijn''.

In afwachting van den uitslag van dit onderzoek komt het der Regeering, zoo zegt Zij, „onbillijk en onverantwoord voor tot een publiceering van de namen der geïnterneerden over te gaan''.

Hiervan is de logische consequentie, dat geen bezwaar tegen publicatie wordt gemaakt voor zoover en naar gelang bij het onderzoek de staatsgevaarlijkheid der betrokkenen komt vast te staan, zoodat al dadelijk de namen kunnen worden gepubliceerd van hen, te wier aanzien het onderzoek reeds is beëindigd.

Het niet-publiceeren zou dan wel degelijk rasdiscriminatie zijn.''

2°. een motie, ingediend door dezelfde heeren (st. 9), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt de Regeering, de lijst van leden en donateurs der N.S.B. per 1 Januari 1939 te publiceeren, na schrapping van de namen van hen, die, volgens het ingestelde onderzoek, ten onrechte (nog) per genoemden datum op de kaarten der N.S.B. voorkwamen.

Toelichting.

De voorstellers zijn van meening, dat de gemeenschap er recht op heeft, te weten wie nog lid en donateur der N.S.B. waren op den datum, van welken de Regeering bij Haar verder onderzoek uitgaat.''

Deze moties zullen bij dit onderwerp worden behandeld.

(Muh. Yamin.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De redevoeringen der Regeering in eersten termijn snijden in het algemeen den pas af aan verdere beraadslaging van principieelen aard. Immers in eersten termijn hebben vele leden vraagstukken van algemeenen aard besproken en onder de aandacht der Regeering gebracht als de weerbaarheid, de Indonesische militie, de gelijkberechtigdheid bij het landleger, en ten slotte de politieke aanverwantschap van het weerbaarheidsvraagstuk met de herordening van het staatsrechtelijk bestel van dit land.

Inderdaad hebben de Indonesische woordvoerders de strategisch-technische beteekenis van het leger geheel buiten beschouwing gelaten, terwijl de Europeesche leden deze juist hun volle aandacht schonken. Ik meen, dat er voor deze wijze van beschouwing gronden te vinden zijn. Allereerst gaan de Regeering en de genoemde groep van sprekers immers uit van het standpunt, dat het weerbaarheidsvraagstuk in het algemeen, en vooral in het huidige tijdsgewricht, wel los is, althans losgemaakt dient te worden, van het vraagstuk der reorganisatie van het staatsbestel. Ook de rede van den Landvoogd bij de opening van den Volksraad, gaat uit van dit standpunt — hoewel dit niet met name is genoemd —, hetwelk vóór en na 10 Mei in de verschillende begrootingsontwerpen consequent werd doorgevoerd.

Het andere standpunt gaat daarentegen uit van de volle overtuiging, dat de beide aspecten van het weerbaarheidsvraagstuk, nl. de weermacht en de inrichting van den staat, niet van elkaar te scheiden zijn: ze vormen een en hetzelfde geheel, zoodat het bij de poging om de eerste te versterken of op een principieelen grondslag te fundeeren, absoluut geboden is, het andere aspect onmiddellijk in nadere beschouwing te nemen.

In eersten termijn heb ik reeds betoogd, dat een toenadering der beide beschouwingswijzen niet wel mogelijk kon zijn, omdat de Regeering om voor haar bekende redenen, zich tracht te verschansen achter, wellicht voorloopig, niet kenbaar gemaakte inzichten en overwegingen inzake Indonesische militie en de verwantschap van dit vraagstuk met de politieke wenschen en verlangens van de Indonesische volksmassa. De Indonesiërs staan daardoor in het algemeen voor deze moeilijke, pijnlijke situatie, dat haast elke poging om de politieke wenschen en verlangens uitvoerig aan de orde te stellen bij herhaling wordt uitgesteld. Het beste bewijs hiervoor is wel de toezegging der Regeering bij de bespreking van het drie-kruisersplan om de gelegenheid daartoe zoo spoedig mogelijk bij de hoofdzitting te openen. Ook dit is nu weer verschoven naar een onbekend tijdstip. Wel zullen wij de verlangde gelegenheid bij de bespreking der drie overbekende moties Wiwoho, Soetardjo en Thamrin c.s. verkrijgen, maar van een regeeringsinitiatief is hierbij geen sprake.

De door de Regeering gevolgde gedragslijn heeft haar nadeelen en getuigt van een bijzonder inzicht in de door ons kenbaar gemaakte idealen. Deze politieke wenschen en verlangens dateeren immers niet van na 10 Mei van dit jaar, ze zijn verknocht met de levende en immer voortwerkende volksbeweging daarbinnen, die eveneens de connexiteit dezer idea-

(Muh. Yamin.)

len heeft ingezien en deze inziet mèt de weerbaarheid van ons vaderland. in het heden en in de toekomst.

De Regeering heeft in de beide redevoeringen wellicht deze zienswijze, als niet ter zake doende, buiten beschouwing gelaten, niet overwogen en zelfs op pijnlijke wijze genegeerd en geïgnoreerd. Maar de Indonesiërs en de Indonesische volksbeweging negeeren de Regeering niet. Voor wien het karakter, wezen en doel der Indonesische volksbeweging geen gesloten boek is, moet beseffen, dat de oplaaiende Indonesische politiek van de zelfbewuste non-coöperatie haar negatieven, naast den bekenden positieven grondslag vindt juist in de negatie van de Regeering in de goede bedoeling van de volksbeweging voor de constellatie en de toekomst van de millioenenmassa in dit land. De politiek van de non-coöperatie is te positief en te militant dan dat men nu reeds zou kunnen constateeren, dat zij dood is. Het is beter, rekening te houden met het reëele feit, dat zij nog langs goede banen voortwerkt en voor alles hangt zij in al haar macht en veerkracht potentieel in de politieke atmosfeer. Een verder gaande negatie van de politieke wenschen en verlangens door de Regeering, zal mijns inziens in dezen tijd niet weinig bijdragen tot vruchtbaarmaking van den bodem voor deze politiek van non-coöperatie.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, enkele detailpunten van incidenteelen aard. Op blz. 320*a* zegt de Regeering:

> „De heer Lapian heeft wederom den wensch geuit, de bezoldigingen der niet-Europeesche militairen gelijk te maken aan die van hun Europeesche rang- en standgenooten; het geachte lid heeft daartoe met de heeren Thamrin en Soangkoepon een amendement ingediend. Mijnheer de Voorzitter, in vorige jaren is reeds meermalen uiteengezet, dat de differentiatie in betaling op het uitgesproken verschil in voorwaarden berust, waaronder beide categorieën van militairen hier te lande leven.
>
> Het valt immers niet te ontkennen, dat er verschillende factoren zijn, welke het leven voor de Europeesche soldij-genietende militairen hier te lande duurder maken dan voor hun niet-Europeesche kameraden, hetgeen een hoogere soldij motiveert. De behoeften van deze Europeesche militairen zijn anders dan die van hun niet-Europeesche rang- en standgenooten. Men moet ten aanzien van de soldijen niet streven naar gelijkheid doch naar billijkheid; gelijkheid zou in dit geval tot onbillijkheid voeren."

Ik kan dezen gedachtengang niet volgen, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering acht het blijkbaar billijk en rechtvaardig, dat de niet-Europeesche militairen een andere bezoldiging genieten dan hun Europeesche collega's. Deze gedragslijn kan alleen gebillijkt worden door een a priori gestelde erkenning als zoude er bij de Indonesische militairen geen aandrang bestaan tot een verhooging der bezoldigingen of alsof zij in hun eigen behoeften niet op dezelfde wijze als hun Europeesche collega's zouden kunnen voorzien.

Een eventueel gelijke bezoldiging beteekent mijns inziens de gelijkgerechtigdheid in het leger, dat in dezen tijd eveneens ons aller streven is.

Een ander punt is de kwestie van de ideëele basis van het leger. Ik moet toegeven, dat in het leger, voornamelijk bestaande uit tienduizenden Indonesiërs van Menado en Java, inderdaad hooge idealen van opofferingsgezindheid, kameraadschap, moed en trouw leefden. Maar wat wij wenschen en bedoelen met de ideëele basis van het leger is, dat het een deel dient te worden van de strijdmacht voor de verdediging van het land, volk en de democratische staatsinstellingen, gebaseerd op Indonesischen grondslag. Daarvoor is noodig, dat de geheele massa georganiseerd en gewapend staat achter de weermacht, hetgeen mijns inziens alleen mogelijk is door de Indonesiërs in hun politieke idealen tegemoet te komen, nog voordat zij in het verband van een Indonesische militie zullen worden opgenomen.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, is daar de kwestie van de Weerbaarheidscommissie. Bij herhaling heeft de Regeering verschillende sprekers verwezen naar het nog onvoltooide werk van deze commissie. Natuurlijk kan Zij telkens daarop een beroep doen, maar de tijd is te ernstig en verstrijkt te vlug om in zijn geheel en telkens daarnaar te verwijzen, wil de beraadslaging in den Volksraad een gunstigen grondslag hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering verwerpt het verwijt van rasdiscriminatie, omdat het volgens haar ongegrond is. Ik mag hopen, dat deze politiek in de toekomst zal bewaarheid worden. Maar voor ons Indonesiërs laat het constateeren van het verschil in de bejegening der Europeesche geïnterneerden en Indonesische bannelingen een wrangen smaak achter. Het verschil is inderdaad niet gewaarborgd door het artikel 37 I. S. en de door de Regeering op den staat van oorlog en beleg voorgeschreven interneeringsprocedure.

Juist daarom is het verschil te schril en te opvallend dan dat wij het zouden moeten verzwijgen.

Ten slotte vestigt de Regeering de aandacht op het feit, dat Indië niet door grijsaard geregeerd wordt. Het moge zoo zijn, Mijnheer de Voorzitter, ik blijf echter ten aanzien van de samenstelling van het Indische regeeringsapparaat aandringen niet alleen op een verjonging in verschillende leidende functies, maar ook en vooral op verjonging van de staatsrechtelijke idealen, inzichten en houding jegens de Indonesiërs en op verjonging van het staatsbestel. De Indonesische staat is mijns inziens gebaseerd op verouderde staatsrechtelijke principes, zoodat verjonging in leidende functies en van inzichten niet voldoende zullen zijn voor een moderne staatsrechtelijke organisatie van dit land in overeenstemming met de verjongde idealen en inzichten, welke bij de Indonesiërs sinds jaar en dag leven.

Voor de zooveelste maal betuig ik mijn spijt, dat de Regeering in den huidigen tijd doof is voor onze politieke wenschen en verlangens en niet bereid is naast of tegenover onze inzichten de hare te plaatsen. Deze politiek heeft, zooals zooeven gezegd, zijn psychologische uitwerking. En hoe ernstig de Nederlandsche groep ook streeft naar de vervollediging van de weermacht, dat streven zal geheel in het niet zinken, wanneer wij diep doordrongen zijn van het besef van den innerlijken ernst en verknochtheid van de Indonesiërs aan hun eigen land. Dat streven is onverdacht en kan uit den aard der zaak niet in twijfel worden getrokken. Die ernst en dat streven uiten zich in de gematigde politiek, die het volgende inhoudt: de volledige sociale, politieke en juridische gelijkheid van allen op Indonesischen grondslag. Deze oplossing beteekent het wegvagen van alle ongelijkheid in positie en bejegening voor alle bevolkingsgroepen, ook en vooral bij de land- en luchtmacht. Voor de Indonesiërs houdt de politiek mede in het optrekken van een staatsgebouw op Indonesischen grondslag en principes, die voor het algemeen belang doorgaan.

Ik zal deze politiek niet verder uiteenzetten, omdat zij eerder door een Nederlander als Van Vollenhoven beargumenteerd is. Op gevoelvolle wijze zeide deze geleerde:

> „Maar voor Indonesiërs houdt zij" — namelijk de politiek van gelijkberechtigdheid op Indonesischen grondslag — „niet enkel in, dat achterstelling niet zal worden geduld, want al moge het vroegere en het latere werk der Nederlanders in Indië onze aandacht wel eens te zeer naar den Nederlandschen kant trekken, Indië is toch en zal in de toekomst zijn het land van de Indiërs zelf, het land van hun wieg, van hun liefde, van hun ouderdom en van hun graf."

Een dergelijke gevoelvolle houding jegens de Indonesiërs mis ik en heb ik gemist in de redevoeringen der Regeering, beide partijen ten spijt.

(Mogot.)

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft de opmerking gemaakt, dat de in eersten termijn gehouden beschouwingen bij elkaar genomen, niet alleen bij de Regeering, doch ook bij de vele sprekers en overige leden van dezen Raad niet aan de verwachting hebben beantwoord, althans weinig bevrediging kunnen hebben gewekt.

Onmiddellijk hierop liet de geachte Regeeringsgemachtigde volgen, dat in een vloed van beschouwingen, waarin critiek zonder opbouw en gebrek aan vertrouwen domineert — dit punt heeft, als ik mij niet vergis, ook ons geacht medelid, de heer Kan, zooeven aangeroerd — feitelijk een belangrijk deel is verloren gegaan van de algemeen tot uiting gekomen bereidheid tot het dragen van zware personeele en materieele lasten en tot het dienstbaar maken van alle beschikbare krachten en middelen aan de weerkracht van deze gewesten.

Volgens mijn meening kan aan de in deze zaal tot uiting gekomen gedachtenbepalingen niet die waarde worden toegekend als de geachte Regeeringsgemachtigde eraan meende te moeten hechten. Vooropgesteld dient te worden, dat een ieder, die niet met een leidende taak bij de weermacht belast is, in deze niet over voldoende gegevens beschikt. Waar de buitenwereld zoo bitter weinig weet van hetgeen op dit onderdeel van overheidszorg gedaan wordt, waar in vele zaken betreffende de versterking van de bewapening van Indonesië de uitgetrokken bedragen veelal alleen tot uitdrukking komen en zulks naar aanleiding van het feit, dat om redenen van specifiek defensiebelang de aard van het aan te schaffen materiaal voor de versterking van onze defensie voor de buitenstaander met een sluier wordt bedekt, behoeft het mijns inziens geen nadere verklaring, dat van de zijde der leden gewezen werd op naar hun meening zwakke plekken, die bestaan hebben of nog bestaan, voorzoover deze intusschen nog niet waren weggenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening was alle hier geleverde critiek, niet van afbrekenden aard ten opzichte van het beleid der betrokken gezagsbekleeders, doch getuigde wel van vrees, waardoor zeker een goed deel der Indische maatschappij in deze tijden is bevangen. Als frappant voorbeeld daarvan kan het moederland worden genoemd, waar naast het leger, waarover het zelf beschikte, een ander leger stond, nl. dat der vijfde colonne, waarvan de verderfelijke invloed op de bevolking ontegenzeggelijk is bewezen. Nederland is daardoor, met medewerking van het binnenlandsche verraad, aan den vijand overgeleverd.

Wat mij is opgevallen is, dat men in deze zaal van meening is, dat niet streng genoeg en afdoende tegen de N.S.B. is opgetreden. Daarom is er bij de Regeering op aangedrongen, dit kwaad afdoende te bestrijden. Wanneer de Regeering zulks had gedaan, zou, zoo heb ik begrepen, de bevolking geruster geworden zijn. Inderdaad is er wel krachtig ingegrepen, voorzoover het betreft degenen, die gearresteerd en thans geïnterneerd zijn, maar toch wordt door het openbare gerucht nog steeds erop gewezen, dat er nog verschillenden op vrije voeten zijn, die een interneering verdienen. Dit stemt tot ongerustheid, aangezien deze lieden veel kwaad kunnen stichten. De Regeering zegt wel, dat de N.S.B. als vereeniging is verboden, doch is Zij ervan overtuigd, dat wanneer haar geest niet meer bestaat, ook niet meer voor kwade invloeden harerzijds te vreezen valt?

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het helaas niet heelemaal eens met het door den geachten Regeeringsgemachtigde in eersten termijn uitgesproken antwoord, waarbij hij de uitlating van mijn geacht medelid, den heer Zwart, aanhaalde, nl. dat het thans weinig zin heeft, uit te weiden over wat in het verleden is geschied of nagelaten en over hetgeen had kunnen zijn. Ik ben van meening, dat het wel zijn goede zijde kan hebben, daarop te wijzen. Er is immers geen sterveling ter wereld, hoe goed hij ook met zijn tijd meegaat, die beweren kan, dat hij alles weet en op alles bedacht is. Het blijft daarom noodig, dat hij, van welke zijde ook, gewezen wordt op dingen, die herziening of verandering behoeven.

Inderdaad blijkt er twijfel te zijn uitgesproken over de doelmatigheid van het door het departement van Oorlog gevoerde beleid. Hoe kan het ook anders. Terwijl verscheidene jaren geleden de eerste symptomen zich voordeden van het teloor gaan der collectieve veiligheid en dit achtereenvolgens resulteerde in het onder den voet loopen van zwakke staten, onder het voorwendsel hen in bescherming te nemen, nam de Regeering niet eens de moeite, de weermacht te versterken. En ook toen voor Nederland het gevaar reeds voor de deur stond — men besefte blijkbaar niet, dat het gevaar zoo vlug zou komen — durfden staatslieden in Nederland zich de uitlating te permitteeren, dat Nederland paraat was en in staat was een eventueelen indringer te keeren. In hoeverre aan deze paraatheid waarde kon worden gehecht, is bij den inval van de nazi's in het moederland gebleken. Hoewel gezegd moet worden, dat de Nederlanders met man en macht vochten, zij moesten zwichten voor de groote overmacht.

Hier in Indonesia was het in dit opzicht met de weermachtsversterking al niet rooskleuriger gesteld. Ik moge bv. wijzen op het vlootuitbreidingsplan, dat eerst een paar weken vóór den inval der Hunnen in het moederland werd behandeld.

Hiermede wil ik niet zeggen, dat van de zijde van het leger niets aan uitbreiding der bewapening werd gedaan. Wij hebben — ik herinner mij dat nog zeer goed — vanaf het begin van dit jaar reeds verscheidene aanvullingsbegrootingen, welke legerversterking ten doel hadden, behandeld. Dit valt niet te ontkennen, maar evenmin kunnen wij ontkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat de bewapening van het leger toen zoozeer ten achter was bij hetgeen noodig moest worden geacht, dat de aanvullende begrootingen slechts konden strekken om in te halen wat in jaren van een zwakke budgetaire positie was nagelaten.

Ook in den tijd van den voorganger van den geachten Regeeringsgemachtigde is zulks meer dan eens gezegd.

Nadat Nederland in den oorlog betrokken werd, zijn er meerdere aanvullende begrootingen losgekomen ter versterking van het leger. Thans, nu wij van den eenen dag op den anderen leven, met andere woorden ieder oogenblik — redelijkerwijs gesproken — een inval kunnen verwachten, hetzij uit de lucht, hetzij van welke zijde der Indonesië omringende zeeën dan ook, is het noodzakelijk harder en vlugger aan de invoering der weermachtsversterking te werken. Er moet gewoonweg niet aan gedacht worden, dat dit met een eenigszins normale haast kan worden gedaan. Buitengewone vlugheid, buitengewone spoed dient thans aan den dag gelegd te worden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet, dat bij vele sprekers gebrek aan vertrouwen jegens de legerleiding aanwezig is, neen, dat denk ik niet, maar juist, omdat de Volksraad wist, dat alles wat dit college van het departement van Oorlog te behandelen kreeg, slechts was ingesteld op het inhalen van achterstand — of deze reeds volledig is ingehaald, weet ik niet; te dien aanzien zou ik nader door den geachten Regeeringsgemachtigde moeten worden ingelicht — werd onwillekeurig door vrijwel een ieder de vraag geopperd, of aan ons leger wel die waarde kan worden gehecht, dat het in staat is een modernen oorlog te voeren, en of het niet, zooals tot dusverre het geval is geweest, slechts capabel is tot het bedwingen van binnenlandsche onlusten van kleinen omvang.

Dat de Regeering in verband met de ontwikkeling der internationale situatie ten deze maatregelen treft — stel eens, dat Zij dan niet deed? — is Haar plicht. Toch is, meen ik, waarover Zij nu de beschikking heeft nog lang niet wat Zij aan legersterkte behoort te hebben. Er kan m.i. niet genoeg op worden gewezen, dat het noodzakelijk is de paraatheid van ons leger te vergrooten. Dit moet voor de Regeering een stimulans zijn daarmede met verdubbelde kracht voort te gaan, in het belang van het leger, in het

(Mogot.)
belang van ons allen. Daar gaat het bij de leden van dit College in hoofdzaak om en tevens hierom, dat al het kwaad, waardoor de versterking van de verdediging van dit land zou kunnen worden geschaad, in de kiem wordt gesmoord.

De Regeering kan daarom het verwijt niet ontloopen, dat Zij eerst, nu de oorlog in vollen gang is, ja, nu zelfs het moederland reeds in 's vijands handen is, de noodige orders ter versterking van de defensie heeft geplaatst. Ten eerste zijn deze orders wel wat laat geplaatst, ten tweede is het benoodigd materiaal nu zooveel duurder, omdat het nu in vollen oorlogstijd moet worden aangekocht, en tenslotte is aan het vervoer van het gekochte materiaal zeer veel risico verbonden, hetgeen een groot nadeel voor ons kan beteekenen.

Als wij ons dit alles goed realiseeren, kan ik niet anders dan concludeeren, dat de Regeering ten deze lang niet alles doet, wat gedaan moet worden. Nu neem ik gaarne aan, dat de gebeurtenissen na 10 Mei 1940 verrassingen hebben gebracht en dat er enorme hoeveelheden modern oorlogsmateriaal zijn bijgekomen. Ik ben benieuwd van den geachten Regeeringsgemachtigde te vernemen, wat hieronder verstaan dient te worden.

In elk geval tracht de Regeering het verwijt van zich af te wenden. Zij zegt, dat wanneer de moderniseering van het leger nog niet zoover is gevorderd als zoowel door Haar als door den Volksraad wordt gewenscht, dit in hoofdzaak moet worden toegeschreven aan het feit, dat de wapenfabrikanten reeds in 1936 lange leveringscontracten bedongen — voor vele wapens zelfs langere termijnen dan thans het geval is —, zoodat aan het tempo van de uitbreiding van het leger zeer bepaalde grenzen werden en nog worden gesteld, waarop de Regeering geen doorslaggevenden invloed kan uitoefenen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen deze vraag stellen: wanneer begon de collectieve veiligheid in Europa verloren te gaan, waarbij vlak daarop de symptomen van een komenden oorlog reeds waren te onderkennen? Bovendien is daar toch immers door in het buitenland wonende persvertegenwoordigers dikwijls onomwonden op gewezen, in verband waarmede de Regeering toch haar voelhorens had kunnen uitsteken. En daarom had men dan ook toen ter tijd reeds met bekwamen spoed de noodige bestellingen moeten plaatsen; dan zou men met zijn tijd zijn medegegaan en thans geen moeilijkheden hebben gehad met het plaatsen van orders. Dan zou men misschien klaar zijn geweest. En wat dan na 10 Mei aan orders is geplaatst zou dan daar bovenop zijn gekomen, plus nog hetgeen hier normaal aan oorlogsmateriaal wordt geproduceerd.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde antwoordde op mijn vraag betreffende den zwaren eisch, die wordt gesteld ten aanzien van de lengte van aspirant-vliegers, dusdanig, alsof ik zou hebben voorgesteld, dat mogelijk het besturingsapparaat van de vliegtuigen zoodanig zou kunnen worden gebouwd, dat het geschikt zou zijn voor bestuurders met een kleinere lichaamslengte en hij voegde eraan toe, dat men zoodoende tot verschillende maten van toestellen zou komen, enz.

Mijnheer de Voorzitter! Een dergelijk voorstel heb ik in het geheel niet gedaan. Ik heb alleen gewezen op Japan, welk land toch ook normale toestellen in het buitenland heeft aangekocht, waarvan de bestuurders toch zeker niet grooter zijn dan de Indonesiërs, waarmede ik wil zeggen, dat de Indonesiërs ook best als bestuurders van dergelijke toestellen kunnen dienst doen. Ik heb niet gezegd, dat in het geheel niet op de lengtemaat moet worden gelet, doch dat niet zoo streng daarop moet worden gelet. Bovendien kan een verstelbaarheid van de zitplaatsten hier ook een oplossing geven. Het zou mij dan ook aangenaam zijn, wanneer de Regeering deze verklaring weder terug nam.

Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ten aanzien van een paar punten nog geen overeenstemming is bereikt, doet het mij toch

(Verboom.)
genoegen uit het antwoord van de Regeering te vernemen, dat onder zijn leiding hard gearbeid wordt aan de versterking der weermacht. Zijn de recente berichten echter juist — aan een belangrijk deel hiervan zal wel niet te tornen vallen —, dan pakken zich in Azië reeds donkere wolken samen, die inderdaad aankondigen, dat een onweer kan komen en waarmede terdege rekening dient te worden gehouden. Men schijnt gebruik te willen maken van het geharrewar in Europa om een nieuwe orde in het Oosten te scheppen. De Regeering richte Haar aandacht daarop en overwege goed, wat Haar ten deze te doen staat en hoe Zij de paraatheid van het leger en de luchtmacht hier moet verhoogen.

Mijnheer de Voorzitter! Daarom is het noodig hierbij te wijzen op hetgeen in het verleden is geschied, of nagelaten, want daaruit valt volgens mijn meening goede leering te trekken. Wij zijn het er allen er over eens, dat de paraatheid van onze weermacht tot op topsterkte moet worden opgevoerd. Ik geloof, te mogen constateeren dat, wanneer wij in die richting wijzen op weinig bevredigende handelingen van de Regeering, wij dat toch zeker doen niet wegens gebrek aan vertrouwen in de Regeering, doch veeleer om de Regeering ten aanzien van Haar zorg voor de bevolking en voor het behoud van have en goed van de bevolking niet alleen van advies te dienen, doch bovenal om daarmede ook mede te werken aan het welslagen van de pogingen van de Regeering in deze.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn gesproken over de Covim en daarbij heb ik een voorbeeld aangehaald van den kastegeest, die zich naar mijn meening bij deze vereeniging vertoonde en die ik heb gehekeld. Tot mijn grooten spijt is mij gebleken, pas zeer kort geleden, dat het voorbeeld, dat ik aangehaald heb, niet juist was. Ik bied daar mijn verontschuldigingen voor aan, ook aan het hoofdbestuur van de Covim. Mijn zegsman, die ik eenige malen gevraagd heb om te herhalen, wat er in dit opzicht geschreven zou zijn, gaat volkomen vrij uit. Het blijkt dat zich hier inderdaad een misverstand heeft voorgedaan, zooals de bewuste dame mij een dezer dagen heeft geschreven. Want de betrekkelijke passage had geen betrekking op haar, doch op andere zaken en wat als een grapje bedoeld was, is door mijn zegsman als ernst opgevat. Zooals gezegd, wil ik gaarne mijn spijt uitdrukken over dit misverstand.

Dat wil intusschen niet zeggen, dat ik ook mijn bezwaren tegen het optreden van de Covim in dit opzicht zou willen terugnemen. Mij is dezer dagen opnieuw gebleken, uit verklaringen van personen, wier getuigenis in dit opzicht niet te loochenen valt, dat inderdaad als een groot bezwaar wordt gevoeld, dat voor degenen, die aan de Covim leiding moeten geven en deze organisatie in handen hebben, in het algemeen wordt gezocht naar dames, wier echtgenooten in de maatschappij een belangrijke positie innemen. Het is een feit, dat in de algemeene besturen van de Covim afgevaardigden van verschillende vereenigingen zitting hebben en dat daar dus ook eenvoudige menschen een plaats in hebben gekregen, doch het dagelijksch bestuur bestaat als regel uit vrouwen van hooge ambtenaren. Dat is misschien zoo, omdat de Covim een semi-officieel karakter draagt, maar ik vind het niettemin, vooral in dezen tijd een zeer groot bezwaar. Immers, nog afgescheiden van alle mogelijke andere zaken, bestaat er stellig geen zekerheid, dat met het ambt van den man ook het verstand van de vrouw komt. In ieder geval lijkt het mij toe, dat aldus een doeltreffende organisatie verhinderd wordt, een organisatie zooals wij ons die steeds hebben voorgesteld, waarbij alle krachten van de maatschappij ten volle benut worden en waarbij van een ieder gebruik gemaakt wordt op de plaats waar zijn kracht het meest van belang is en het meest tot effect kan komen.

Intusschen heeft de Regeering het geval wat ik hier heb rechtgezet, aangehaald in Haar antwoord; Zij heeft daaraan toegevoegd, dat de Regeering vertrouwt, dat de heer Ver-

(Verboom.)

boom het door hem gestelde feit tegenover het hoofdbestuur van de Covim nader met bewijzen zal staven, dan wel zijn beschuldiging zal intrekken. Ik vraag mij af waaraan ik die sommatie van de Regeering — als ik dit woord mag gebruiken — eigenlijk te danken heb. Ik beschik zoo langzamerhand, zoowel wat betreft socialen arbeid als wb. het werk in vertegenwoordigende lichamen, over een vrij langen staat van dienst en ik geloof, dat men in mijn loopbaan in dit opzicht tevergeefs zal zoeken naar een voorbeeld, dat wanneer ik een fout had begaan, ik die fout ook niet ruiterlijk erkend heb, dat wanneer ik beschuldigingen had geuit, die achteraf onjuist waren gebleken, ik die beschuldigingen ook niet heb teruggenomen. Ik geloof, dat deze woorden van de Regeering, met allen eerbied die ik deze woorden verschuldigd ben, volkomen overbodig zijn geweest.

Intusschen komt deze toon — ik weet niet, wat ik in dit opzicht zeggen moet — van geprikkeldheid, van hooghartigheid, meermalen in het regeeringsantwoord tot uitdrukking. Dat is bijvoorbeeld het geval waar gesproken wordt over de N.S.B. en over het vele wat daarover van de zijde van den Volksraad is gezegd. De Regeering gaat daarbij een oogenblik terug tot gebeurtenissen voor den fatalen datum van 10 Mei, om de woorden der Regeering te gebruiken, en Zij constateert, dat zich toen ook ongerustheid voordeed over het feit, dat personen van Duitsche nationaliteit en N.S.B.-ers ongemoeid werden gelaten. Zij vermeldt dan, dat een actie en campagne ontstond, die de Regeering in scherpe bewoordingen in gebreke stelde. Daartegenover staat, dat voor wat de Regeering na 10 Mei deed en de maatregelen toen door de Regeering genomen, van de zijde der gemeenschap alle waardeering is geuit en dan voegt Zij daaraan toe: „het waren dezelfde personen, die nog slechts kort te voren geen goed woord over hadden voor het beleid der Regeering ten aanzien van de N.S.B. en buitenlanders in 's Lands dienst. De Regeering wil hen hier nauwelijks een verwijt van maken, doch het komt Haar voor, dat hun thans toch wel een zekere mate van bescheidenheid in hun kritiek op de Regeering past''.

Ik was niet van plan om over hetgeen voor 10 Mei zich heeft afgespeeld hier het woord te voeren. Nu de Regeering evenwel zelf hierover gesproken heeft en de Regeering degenen, die de bewuste actie gevoerd hebben, er min of meer een verwijt van maakt — Zij spreekt van „nauwelijks een verwijt van maken'' —, dat wij geen voldoende vertrouwen in Haar hebben gehad en dat de feiten hebben uitgewezen, dat zij in dit opzicht volkomen fout zijn geweest, nu zie ik mij wel verplicht, hier iets dieper op in te gaan.

Tegenover wat de Regeeringsgemachtigde aanvoerde, wil ik dan in de eerste plaats stellen, dat deze actie niet dateert van enkele maanden terug, maar dat ze reeds werd ingezet in den Volksraad ruim een jaar geleden, bij de vorige begrootingsbehandeling, toen Dr. Leunissen en ik hebben gewezen op de groote bezwaren, verbonden aan den toestand, dat zeer belangrijke functies werden vervuld door buitenlanders. Wij hebben daarop, gelijk te doen gebruikelijk is, van de Regeering een geruststellend antwoord ontvangen, maar bevredigen deed dat antwoord ons geenszins. Ook de pers wijdde aan deze zaak uitvoerige aandacht; op 8 November 1939 hebben daarop een aantal fractieleiders uit dezen Raad tot de Regeering een vraag gericht over de buitenlanders in overheidsdienst, op welke vragen vele maanden lang geen antwoord kwam. Daarop heb ik op 20 Januari 1940 een vraag aan de Regeering gesteld, die bedoeld was, op den vragendag door Haar mondeling te worden beantwoord; hierin werd de Regeering gevraagd of tegen acties als die van de „nationaal-socialistische beweging in Nederland'' en zoovele meer, die naar de algemeene overtuiging moeten worden aangemerkt als gezag-ondermijnend en staatsvijandig, geen krachtige en afdoende maatregelen moesten worden genomen. Op deze vraag is tijdens de voorjaarszitting van den Volksraad door de Regeering niet geantwoord waardoor ook een nadere mondelinge gedachtenwisseling met de Regeering hierover niet meer mogelijk was.

Men kan dus onmogelijk zeggen dat dit een actie was, die op korten termijn tot uitdrukking was gekomen; reeds lang te voren, lang vóór de gebeurtenissen in Noorwegen en Denemarken zich hadden afgespeeld, is van de zijde van den Volksraad zoowel als vanwege de maatschappij — want zooals ik reeds zeide, in de pers is hierover zeer uitvoerig geschreven — deze zaak aan de orde gesteld en is gewezen op de zeer onbehaaglijke situatie, welke zich voordeed als gevolg van het feit, dat allerlei sleutelposities door buitenlanders waren bezet. Men kan dus niet zeggen — gelijk door een zeer hoog ambtenaar is gedaan — dat het hier een actie zou betreffen van een troep heethoofden, een hysterisch gedoe van een willekeurige afdeeling van de Vaderlandsche Club. Deze zaak is in de Indische gemeenschap langen tijd in discussie geweest en de Regeering is er een antwoord op schuldig gebleven, totdat eindelijk van de zijde der samenleving nogmaals duidelijk en met klem werd geformuleerd waar de zaak op stond, en plotseling op 22 April 1940 de heele zaak in één ruk werd afgedaan. Men moet, wil men een zuiver beeld krijgen van de zaak, zich wel voor oogen houden, dat ze bij herhaling onder de aandacht der Regeering is gebracht en dat de Regeering eerst op een zeer laat tijdstip de gemeenschap hierover van antwoord heeft gediend. Met alle waardeering voor de maatregelen, die op 10 Mei werden getroffen — een waardeering, waarvan ook wij bij herhaling hebben getuigd omdat wij tegenover de dingen zoo eerlijk mogelijk willen staan — valt toch niet te loochenen, dat allerlei belangrijke posten jarenlang door buitenlanders zijn bezet, dan wel door „Nederlanders'', die een zoodanige mentaliteit hebben dat ze als buitenlanders dienen te worden aangemerkt, met alle nadeelen van dien.

Wij kennen ten slotte niet volledig de ontwikkeling van zaken, wij weten niet, hoeveel kostbare gegevens door deze ambtenaren, die in de eerste plaats Duitscher en dan pas ambtenaar waren, misschien in handen van den vijand zijn gespeeld en hoe ons dat op een bepaald oogenblik nog zal kunnen opbreken.

Dat waren de bezwaren, die van de zijde van de Indische gemeenschap zijn aangevoerd en die van de zijde der Regeering onvoldoende zijn gewaardeerd en op het oogenblik nog onvoldoende worden gewaardeerd, wanneer ik in het regeeringsantwoord lees een passage, als ik zooeven aanhaalde. Het is zelfs gebeurd en daarvoor bestond in het geheel geen reden, dat men een buitenlander in den Raad van Advies van de Nirom benoemde en dat, toen vaststond, dat deze man buitenlander was, hij als lid van den Niromraad is gehandhaafd. In welk land ter wereld zou zulks ooit mogelijk geweest zijn? En dat deze man uit den Niromraad is verdwenen, voordat zijn mandaat afgeloopen was, is een gevolg van geheel andere omstandigheden dan van ingrijpen der Regeering op dit punt geweest.

Na hetgeen de heer Mussert over de N. S. B. heeft gezegd en op zoo voortreffelijke wijze heeft gezegd, kan ik daarover kort zijn. Het betoog van den heer Mussert geeft geheel onze zienswijze op dit punt weer en wanneer de heer Mussert op bepaalde punten om een nader antwoord of een nadere verklaring van de Regeering vraagt, sluiten wij ons er gaarne bij aan.

Ik wil alleen zeggen, dat het bij ons niet alleen gaat om leden en donateurs van de N. S. B., maar dat het bij ons in het algemeen gaat om menschen wier politieke mentaliteit zoo bedenkelijk is, dat zij onder de huidige omstandigheden niet in verantwoordelijke betrekkingen kunnen worden geduld. Daarmede bedoelen wij dus niet alleen leden en donateurs van de N. S. B., niet alleen geestverwanten van de N. S. B., maar ook Duitschers, die als Nederlander zijn genaturaliseerd, maar desondanks op elk feest, dat door de

(Verboom.)

Duitsche nationaal-socialistische partij gegeven werd, aanwezig waren. Daarmede bedoelen wij ook menschen, die in het verleden blijk hebben gegeven, van zoo'n beïnvloeding van hun persoon door Duitschland en door de Duitsche ideologieën, dat voor deze menschen naar onze meening in de huidige maatschappij geen plaats is.

En als de Regeering in dit verband spreekt van onrust, die wij zouden verwekken in de maatschappij, zou ik dit verwijt evenals de heer Roep willen terugwijzen. Er is geen sprake van, dat wij onrust zouden verwekken door wat wij op het oogenblik zeggen. Wij doen niet anders dan de onrust, die bestaat, die een feit is, onder woorden brengen, en de Regeering wijzen op de ernstige gevolgen, die het kan hebben, als niet tijdig in dit opzicht maatregelen zouden worden genomen.

De Regeering heeft nog gezinspeeld op de houding, die speciaal onze groep tegenover de N. S. B. in het verleden zou hebben aangenomen; zij heeft hieromtrent in haar rede een passage opgenomen, die min of meer een parafrase is van een artikel, dat kortgeleden in het Bataviaasch Nieuwsblad heeft gestaan. Op pag. 326 van het stenografisch verslag lees ik namelijk:

> „Zelfs in kringen, Mijnheer de Voorzitter, die zich thans als de meest felle bestrijders van de N.S.B. en haar aanhang opwerpen, stond men tegenover fascistische en nationaal-socialistische gedachten in het algemeen niet geheel afwijzend."

Daar in deze zaal reeds enkele malen gezinspeeld is op eenzelfde veronderstelling acht ik het mijn plicht hier de werkelijkheid tegenover te stellen. Ik wijs er dan allereerst op, dat de passage waarop het Bataviaasch Nieuwsblad zich ten deze beroept, en die voorkwam in een kort artikel van mijn hand in ons weekblad Nederlandsch-Indië, vooraf is gegaan door twee belangrijke mededeelingen, die men vooral moet citeeren en vooral in de gedachten moet terugroepen, als men een juist beeld van de situatie wil geven.

In de eerste plaats hebben wij herinnerd aan een uitspraak, die wij al in April 1939 hebben gedaan, waarin wij te kennen hebben gegeven, dat het optreden van de N.S.B. zoodanig was, dat dit, naar onze meening, gelijk stond met landverraad, zoodat van contact tusschen ons en de N.S.B. in geen enkel opzicht sprake kon zijn. Wij hebben hieraan in het bewuste artikel toegevoegd, dat de conclusie geen andere kon zijn dan deze: dat voor leden van de Vaderlandsche Club, sinds die uitspraak, onmogelijk was om donateur te zijn van de N. S. B., of op welke wijze ook contact met de N.S.B. te onderhouden.

Verder ging daaraan een tweede punt vooraf, nl. de vraag, die ik als Volksraadslid tot de Regeering heb gericht en die ik zooeven geciteerd heb: of de tijd niet gekomen was, dat van regeeringswege krachtige en afdoende maatregelen tegen de N.S.B. moesten worden genomen.

Wanneer men dit in gedachten houdt wordt de zaak toch wel heel anders, vooral als men nagaat — en het is m.i. billijk dat ook de Regeering zich hiervan rekenschap geeft — dat deze zaak jaar in, jaar uit in onze vereeniging in discussie is geweest en dat wij steeds opnieuw hebben gewezen op het groote gevaar, dat de N. S. B. zou kunnen beteekenen.

Op de algemeene vergadering der Vaderlandsche Club, gehouden op Zondag 28 Juli 1935, in de sociëteit „Concordia" te Bandoeng, is door den voorzitter van ons hoofdbestuur aan de vraag, hoe onze houding tegenover de N. S. B. moest zijn, uitvoerig aandacht gewijd; daarbij heeft deze erop gewezen, dat er zeer veel vaags en onduidelijks in het optreden van de N. S. B. was. Verder heeft onze voorzitter gezegd, dat in de N. S. B. dingen zijn, die ook ons aantrekken, zooals versterking van het nationaliteitsgevoel, een grooter gevoel voor tucht en discipline, meer eerbied voor het gezag en meer sociale rechtvaardigheid. Dat zijn alle dingen — aldus onze voorzitter — die ons ook bijzonder aantrekken, maar hij heeft daarbij ook gewezen op de groote schaduwzijden, die daartegenover stonden, nl. de houding, die de N. S. B. aannam tegenover de Nederlandsche Regeering, waarbij nooit een woord van waardeering werd geuit, doch de regeeringspersonen voortdurend werden verdacht gemaakt en bespot. Hij heeft er verder op gewezen, dat de N. S. B. in haar doel, wezen en middelen onmiskenbaar een te grooten inslag van buitenlandsche en wel voornamelijk Duitsche tendenzen droeg.

> „Het dictatoriale, de gelijkschakeling, de onderdrukking van de vrije meeningsuiting schijnt ook de N. S. B. in haar vaandel te voeren."

Aldus de voorzitter van ons hoofdbestuur. Hij heeft die passage in zijn rede als volgt besloten:

> „Is mijn visie ten deze juist, dan zal samenwerking tusschen de nieuwe beweging en ons zeer moeilijk worden, tenzij men alle twijfel kan wegnemen. Het Nederlandsche Volk heeft altijd genoeg gehad aan het Huis van Oranje en zijn vrijheid, zij het dat zijn liefde voor het laatste wel eens te groot was. Ook in de toekomst echter zal ons volk daaraan genoeg hebben en zoo zal ook de V. C. nimmer kunnen samenwerken met een partij of beweging, die een dictator zou willen plaatsen tusschen het Oranjehuis en ons Nederlandsche Volk, op gevaar af beide van elkaar te vervreemden. Hoewel de N. S. B. verklaart, dat het Huis van Oranje, de Rijksvlag en het Rijkswapen voor haar onaantastbaar zijn, is dat voor ons niet voldoende. Wij achten een duidelijke beantwoording der door mij gestelde vragen en gemaakte opmerkingen van het grootste belang en het zoet gefluit van den vogelaar, die kort geleden in overweging gaf dat de V. C. verstandig zou doen zich op te lossen in de N. S. B., zal dan ook tot zoolang zeker vergeefsch zijn geweest."

Mijnheer de Voorzitter! Deze woorden over de N. S. B. zijn reeds in 1935 door den voorzitter van het hoofdbestuur van onze vereeniging gesproken. Als men de zaak zoo beziet, begrijpt men ook de beteekenis van de passage uit het regeeringsantwoord, die ik zoojuist heb aangehaald; de beteekenis daarvan was geen andere dan dat voor ons in het nationaal-socialisme en in het fascisme, zooals hier van dezen katheder door verschillende andere leden van den Volksraad in vroeger jaren bij herhaling is gezegd, dingen waren, die ons bijzonder aantrokken, namelijk het streven naar een krachtig gezag, het besef van de eenheid van het volk, het besef, dat wij nieuwe wegen zouden moeten zoeken om tot een oplossing van de moeilijkheden te komen. En dan is het, als men dit alles voor oogen houdt, beneden de maat, wanneer de Regeering zulk een kwalificatie ten aanzien van de Vaderlandsche Club bezigt als het geval was.

Mijnheer de Voorzitter! Dezelfde houding der Regeering tref ik tot mijn spijt ook aan in andere passages van het regeeringsantwoord. De heer Roep heeft al een van die passages aangehaald en uitvoerig besproken. Ik ben het met den heer Roep op dit punt volkomen eens. Hij heeft naar het hart van ons en naar het hart van zeer velen in dezen raad gesproken, zoodat ik daar dus verder het zwijgen toe kan doen.

Maar wel wil ik in dit verband nog op een andere passage wijzen, omdat die van wijdere strekking is. De Regeering heeft namelijk ook op een gegeven oogenblik ter sprake gebracht de vraag, of er een verandering moest plaats hebben ten aanzien van de bezetting van verschillende functies. De Regeering ziet daar in geen enkel opzicht de noodzaak toe in. Dat is natuurlijk het goed recht van de Regeering, maar Zij voegt daaraan dan toe (stenografisch verslag blz. 321):

> „Opmerkingen van dezen en soortgelijken aard worden van verschillende zijden vernomen, doch de Regeering vraagt Zich af, of degenen, die het ambtelijk apparaat en interne werkwijzen niet door en door kennen, wel tot oordeelvelling bevoegd zijn."

(Verboom.)

Als men zich van de zijde der Regeering op een dergelijk standpunt stelt, is ook op dit belangrijke punt van het regeeringsbeleid discussie onmogelijk geworden. De Regeering kan ten aanzien van elk onderwerp, dat in dezen Raad wordt behandeld, steeds tegenover de betoogen van dit College stellen: ik weet er veel meer van af dan jullie, en dan zal Zij in minstens 99% van de gevallen nog gelijk hebben bovendien.

Maar dat is toch nooit de bedoeling van het democratisch staatsbestel geweest, dat de volksvertegenwoordiging meer van de dingen zou weten dan de Regeering. In elk land zal de Regeering de in de volksvertegenwoordiging ter sprake komende onderwerpen in het algemeen beter beheerschen dan de leden van de volksvertegenwoordiging zelf. In een enkel geval zal dit misschien anders zijn, maar dat zal dan tot de uitzonderingen behooren.

Maar het gaat om iets anders. Het gaat er bij een volksvertegenwoordiging, ook bij den Volksraad van Nederlandsch-Indië, om, dat de gemeenschap zich kan laten hooren, dat de gemeenschap over de verschillende vraagstukken, die aan de orde komen, haar oordeel kan geven, en dat zij tevens kan weergeven wat er in de samenleving leeft.

De Volksraad is het klankbord van de Indische gemeenschap. In dit tijdsbestek is de Volksraad dat meer dan ooit en het is een miskenning van de belangrijke rol, die de Volksraad in dit opzicht thans vervult, wanneer de Regeering op betoogen in dezen Raad, die ernstig zijn bedoeld, die een ernstigen ondergrond hebben, die weergeven wat bij zeer velen in deze maatschappij leeft, antwoordt met een uitlating, die hierop neerkomt: jullie praten daar nu wel over, maar wat weten jullie er tenslotte van?

(De heer Soangkoepon: Maar wat zegt de practijk?)

Er is een belangrijke zaak, welke men in dit opzicht vooral niet moet vergeten en dat is deze, dat in Nederland — wij kunnen daar lang of kort over praten — de oorlog verloren is, ook door de fouten, die de Nederlandsche Regeering gemaakt heeft.

Het is onder meer om deze reden, dat wij onmogelijk kunnen aanvaarden, dat hier over ons beslist zou worden, zonder ons. Wij hebben in zulke belangrijke aangelegenheden als de positie van Nederlandsch-Indië, als de handhaving hier te lande van het gezag, dat zich op het oogenblik doet gelden, minstens evenveel recht van spreken als wie dan ook, zelfs al zou er geen Volksraad zijn.

Het gaat tenslotte om de toekomst van ons en de onzen, het gaat om ons eigen leven, wanneer het er op aankomt. Het gaat om de visie, die wij op de ontwikkeling van het wereldgebeuren hebben, om de vrijheid van het woord en van ons geweten; het gaat om zaken, die in onze oogen zeer groot en belangrijk zijn. Daaromtrent eischen wij volkomen medezeggenschap.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in dit verband nog willen citeeren een passage uit het nummer van „The Economist" van 18 Mei j.l., omdat dit citaat zoo treffend weergeeft, hetgeen ik zoo juist betoogd heb en omdat daaruit blijkt, dat in andere landen, die in oorlog zijn, dezelfde klachten worden gehoord en naar mijn meening terecht. Ik zal de vertaling daarvan thans voorlezen, doch gaarne zou ik zien, dat het citaat in het Engelsch als noot in de Handelingen werd opgenomen. In de oorspronkelijke taal komt de fijnere nuanceering beter tot haar recht dan in een vertaling het geval kan zijn.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Het artikel is getiteld: „De totale oorlog en de totale eenheid." Het luidt als volgt:

> De kanselier van de schatkist moet een man zijn met een breeden kijk op de essentieele vraagstukken, met een onverdroten energie; met een persoonlijkheid die zijn collega's domineert en galvaniseert, een man als Llyod George was toen hij kanselier van de schatkist was.
>
> Dat deze positie is toevertrouwd aan een man van wien niet bekend is, dat hij eenige technische bekwaamheden of persoonlijke karaktereigenschappen er voor heeft, iemand die altijd een ringleider is geweest van de „liever-nieters", is een ramp, waaraan niets verholpen wordt door een of andere verandering in het Ministerie van Financiën.
>
> Deze benoeming moge de prijs zijn geweest, welke betaald moest worden voor den voortgezetten steun van dat deel van de Conservatieve Partij welke tot aan de vorige week het Gouvernement vormde, maar indien dat zoo is, dan is die prijs te hoog.
>
> De verandering van Regeering is het begin, niet het einde van de groote schoonmaak, welke noodzakelijk is. Nieuw bloed is noodig zoowel in de Ministeries als in het Kabinet; zuivering is nergens meer dringend noodig dan in Whitehall. Wat tot dusver de krachtsinspanning van de natie heeft gehinderd en eenheid in prikkelbaarheid heeft veranderd, patriotisme heeft omgezet in defaitisme, is de indruk dat het winnen van den oorlog werd beschouwd als een persoonlijk voorrecht, voorbehouden aan hen die in het bezit zijn van de geeigende titels, opinies en opvoeding.
>
> Dit is niet alleen duidelijk geworden door de houding tegenover die parlementsleden, die critiek durfden uitoefenen, maar ook door de behandeling van die specialiteiten-buitenstaanders, die in de verschillende ministeries werden opgenomen.
>
> De eersten zijn ter zijde gesteld en buitengesloten van de macht om mede te werken: de laatsten zagen hun bekwaamheden onvruchtbaar gemaakt."

Mijnheer de Voorzitter! Zoo uit men zich ook thans nog in Engeland, een land dat rechtstreeks in den oorlog is betrokken. Zoo uit men zich in het blad, dat wij gerust kunnen aanmerken als het meest gezaghebbende, dat Engeland bezit.

Mijnheer de Voorzitter! Een passage waarop ik in dit verband ook nog even wil terugkomen, is die, waarmede de Regeeringsgemachtigde voor Oorlog zijn rede begon, en waarin hij heeft meenen te moeten opmerken, dat de in eersten termijn gehouden redevoeringen als geheel genomen weinig voldoening geschonken hebben en naar het oordeel van de Regeering ook bij vele sprekers zelf en de overige leden weinig bevrediging kunnen hebben gewekt.

Wanneer de Regeering met deze passage zou bedoelen, dat wij het ieder voor ons zeer onaangenaam hebben gevonden om het woord te voeren, zooals wij het in eersten termijn hebben gedaan en liever een ander geluid hadden

---

1) The Economist 18 Mei 1940.

Total war and total unity (extract).

The Chancellor of the Exchequer should be a man with a broad grasp of the essential problems, with a ruthless energy, with a personality that dominates and galvanises his colleagues — such a man as Mr. Lloyd George was when he was Chancellor of the Exchequer. That the post should have been given to a man who is not known to have any qualifications of technical competence or personal character for it and has always been *a ringleader of the „Better-Notters" is a disaster* — unrelieved by any compensating change in the Financial Secretaryship. This appointment may have been the price that had to be paid for the continued support of that section of the Conservative Party which until last week formed the Government. If so, the price is too heavy.

The change of Government is the beginning, not the end, of the house-cleaning that is necessary. *New blood is wanted in the Ministries* as well as in the Cabinet; dilution is nowhere more urgently needed than in Whitehall. What has hitherto hamstrung the nations's effort and turned unity into irritation, patriotism into frustration, has been *the impression given that the winning of the war was regarded as private property*, reserved for those who had the right qualifications of rank, opinion or training. This has been shown not only by the attitude to those members of Parliament who dared to criticise, but also by the treatment of those outside specialists who were taken into the various Ministries. *The former have have been astracised and excluded from the power to assist; the latter have seen their abilities sterilised.*

(Verboom, Voorzitter.)
laten hooren, dan ben ik het volkomen met de Regeering eens. Doch als daarmede bedoeld zou zijn, dat wij hier woorden hebben gebruikt, die wij beter onuitgesproken hadden kunnen laten, dat wij woorden hebben gebruikt, die den Volksraad niet waardig zouden zijn in dit tijdsbestek, dan moet ik daar zeer ernstig bezwaar tegen maken.

Wij hebben — de heer Roep heeft het hedenmorgen nog ten aanzien van andere passages gezegd — critiek geoefend op de Regeering, doch wij hebben dit gedaan omdat het naar onze meening onze plicht was, omdat het noodzakelijk was, dat hier tot uiting kwam wat er in de samenleving op dit punt omgaat. Dat mag de Regeering dan niet aangenaam zijn geweest, maar ik heb al eens eerder in dezen Raad gezegd, dat ik hier nu eenmaal niet geplaatst ben om in de eerste plaats de Regeering aangenaam te zijn, maar in de eerste plaats om de Indische gemeenschap te dienen en om weer te geven, wat leeft in de gedachten van de menschen, die mij naar dit College hebben afgevaardigd. In die kwaliteit heb ik het woord gevoerd.

Het is waar, dat het mij op bepaalde oogenblikken zwaar valt te zeggen wat ik op het hart heb en wat op mijn lippen ligt. Vanmorgen nog zei iemand tegen mij: „Ik kan je niet benijden, dat je nu weer naar den Volksraad moet, ik zou mij kunnen voorstellen, dat er oogenblikken van moedeloosheid bij jullie zijn, als je leest wat je nu weer van de zijde der Regeering tegen je krijgt aangevoerd." Het werk, dat wij hier verrichten, doen wij dan ook zeker niet voor ons genoegen; wij doen het ook niet in dezen zin, dat wij het alleen zouden willen zien als het oefenen van critiek. Dit werk moet echter in elk geval gedaan worden; het is nu eenmaal onze dure plicht.

Zooals van de zijde van den Volksraad waardeering is geuit voor vele passages in het Regeeringsantwoord — waardeering, waarbij ik mij gaarne aansluit, omdat deze redevoeringen in verschillend opzicht helderheid en duidelijkheid hebben gebracht — zoo zou ik gaarne zien, dat de Regeering hier en daar ook waardeering had voor ons werk en besefte, dat het niet een zucht is tot critiek, dat het niet voortkomt uit een neiging om altijd en altijd maar weer een negatieve houding aan te nemen, doch dat onze huidige functie voor ons de noodzaak medebrengt, uiting te geven aan hetgeen in de Indische samenleving leeft.

Ons werk zien wij ook in de eerste plaats als constructief werk. Met hetgeen wij in eersten termijn gezegd hebben, hebben wij alleen bedoeld bij te dragen tot de defensie van dit land, niet alleen in materieelen zin, maar ook in algemeenen en geestelijken zin. Wij zouden gaarne zien, dat deze geheele gemeenschap op dit hachelijk oogenblik in de geschiedenis der wereld en van het Koninkrijk der Nederlanden zich eensgezind toont en dat deze geheele maatschappij zich organiseert om weerstand te bieden aan de zeer groote gevaren, die haar op het oogenblik bedreigen. Dat is de eenige gedachte geweest, die niet alleen mij maar alle anderen vervuld heeft, toen wij hier over deze zaken spraken: een bijdrage te leveren tot verderen opbouw van alles wat kan leiden tot de versterking van onze weermacht niet alleen in materieelen, maar ook in geestelijken zin.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Ik heb vernomen, dat de Regeeringsgemachtigden er prijs op stellen eerst Donderdag a.s. te antwoorden. Mag ik vernemen of de Regeeringsgemachtigden daartoe bereid zijn?

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord der Regeering in tweeden termijn Donderdag a.s. plaats hebben.

(Soeroso.)
Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **7**.)

De behandeling is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad. De heer C. C. van Helsdingen heeft bij de beraadslaging in eersten termijn over dit onderwerp het woord gevoerd en is door de Regeering beantwoord bij de beraadslaging in eersten termijn over onderwerp **15**, waarop hij bij de beraadslaging in tweeden termijn over laatstgenoemd onderwerp nader is ingegaan. In verband daarmede kan de beraadslaging in tweeden termijn over onderwerp **7** als afgeloopen worden beschouwd en kan tot stemming worden overgegaan.

De vijfde aanvullende begrooting, betreffende afdeeling VIII voor het dienstjaar 1940 (Ond. **7**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staatsblad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren". (Ond. **20**.)

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de Regeering mijn erkentelijkheid te betuigen voor de indiening van deze ontwerp-ordonnantie. Niettemin betreur ik de late indiening ervan, te meer daar — naar de Regeering in de Memorie van Antwoord uiteenzette — de gegevens voor deze regeling voor wat betreft de kinderen van de betrokken landsdienaren, zijn ontleend aan de in 1927 samengestelde gezinsstatistieken, en voor wat de overleden gepensionneerde ambtenaren betreft aan de gezinsstatistieken over de jaren 1929 tot en met 1935. Het ontwerp steunt derhalve op gegevens, die niet meer au fait zijn. Het had daarom eerder moeten worden ingediend.

De Indonesische landsdienaren hebben deze ontwerp-ordonnantie met gemengde gevoelens begroet, niet alleen, omdat zij haar in het algemeen onbevredigend achten, doch ook vanwege den onzekeren tijd waarin de indiening plaats heeft en die hun zich doet afvragen, of zij van de regeling ooit nog profijt zullen kunnen trekken. Intusschen spreekt het vanzelf, dat wij allen hoopen op een gunstigen afloop van den thans zoo benarden toestand.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag zijn enkele belangrijke desiderata naar voren gebracht, o.a. een betreffende de verhooging van de uitkeeringen aan de weduwen, en betreffende een verhooging van de leeftijdsgrens voor kinderen, die aanspraak kunnen maken op onderstand, tegenover welke desiderata de Regeering in de memorie van antwoord een afwijzend standpunt inneemt. Zij wijst er op, dat de vigeerende weduwenpensioenregeling een groot tekort oplevert.

Juist daarom is het naar de meening der Regeering niet gewenscht, aan de bedoelde desiderata tegemoet te komen.

Ik geef gaarne toe, dat de bestaande en ook de aanstaande regeling een groot tekort zal opleveren, althans volgens de grondslagen der levensverzekeringswetenschap. In theorie en wellicht ook uit verzekeringstechnisch oogpunt beschouwd, kan dus worden gezegd, dat de bestaande regeling een groot

(Soeroso.)
tekort oplevert, maar in werkelijkheid bestaat er, dat blijkt uit hetgeen de Regeering omtrent de pensioenregeling voor niet-Europeesche ambtenaren over de jaren 1932 t/m 1938 in de memorie van antwoord mededeelt, niet een tekort, maar een voordeelig saldo.

Doch gesteld, dat inderdaad van uit levensverzekeringtechnisch oogpunt er een tekort is, dan vraag ik mij toch af, of dit tekort wel te verantwoorden is, ook tegenover de gemeenschap. Ik wil deze vraag gaarne bevestigend beantwoorden. In de eerste plaats moet men niet vergeten, dat vroeger de Indonesische landsdienaren geen contributie voor hun pensioen behoefden te betalen. Daarom kwam hun pensioen ten laste van de gemeenschap. Verder zijn ook de pensioenen, die uitbetaald zijn aan de gepensionneerde landsdienaren, die vóór 1917 in dienst zijn getreden, ten laste van de Indische begrooting en dus ten laste van de gemeenschap uitbetaald. Er bestaat dus een antecedent.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Dat is toch heel iets anders. Tusschen het pensioen van een landsdienaar en het pensioen van zijn nagelaten betrekkingen bestaat toch een hemelsbreed verschil.)

Ik zal verklaren, waarom ik een ander standpunt inneem dan de Regeering. Zooeven heb ik reeds gezegd, dat het tekort voor de gemeenschap te aanvaarden en ook te verdedigen is. Het is algemeen bekend, dat de landsdienaren als dienaren van het Land al hun krachten voor het algemeen belang moeten opofferen. Het spreekt vanzelf, dat de landsdienaren hiervoor een zekere geldelijke belooning ontvangen, maar deze belooning, in den vorm van bezoldiging, is vooral voor de Indonesische landsdienaren in het algemeen zoo laag, dat zij daarmede slechts eigen levensonderhoud en dat van hun gezin gedurende hun actieven diensttijd kunnen bekostigen. Zoodra echter bedoelde landsdienaren uit den dienst zijn ontslagen en dus geen salaris meer ontvangen, of wanneer zij komen te overlijden, blijkt, dat bedoeld salaris het hun niet mogelijk heeft gemaakt om te sparen. In het algemeen laat een Indonesisch landsdienaar bij overlijden geen andere nalatenschap dan schulden, pandbrieven enz. na.

Waar de Indonesische landsdienaar in het algemeen zijn krachten heeft gegeven in het algemeen belang, is het mijns inziens begrijpelijk. dat de gemeenschap een zekere sociale verplichting tegenover zijn nagelaten betrekkingen heeft. Daarom is het standpunt van de Regeerig ten aanzien van de voorgestelde regeling, waarbij de zgn. zelfbekostiging op den voorgrond treedt, mijns inziens niet juist.

Uit de cijfers, die wij uit de stukken hebben kunnen afleiden, blijkt, dat het systeem van zelfbekostiging met het oog op de toekomst ook nadeelig zal zijn. Intusschen weten wij dit nog niet precies, omdat wij de noodige gegevens nog niet van de Regeering ontvangen hebben. Wij weten niet, of deze regeling in de toekomst inderdaad een zeker tekort zal opleveren. Juist daarom vind ik de afwijzende houding der Regeering ten aanzien van de zooeven door mij genoemde desiderata zoo teleurstellend.

Als ik de memorie van antwoord goed heb begrepen, zullen de Indonesische landsdienaren op zijn minst evenveel bijdrage betalen als de Europeesche landsdienaren, maar niettemin heeft de Regeering bezwaar tegen het verzoek om het minimum pensioen van 18% tot 22½% te verhoogen en om de leeftijdsgrens van de kinderen, die aanspraak zullen maken op onderstand, van 18 op 21 jaar te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat het bezwaar der Regeering tegen dezen laatsten wensch betreft, namelijk om de leeftijdsgrens van 18 jaar op 21 jaar te brengen, zegt Zij in de memorie van antwoord, dat het grootste deel van de kinderen van niet-Europeesche landsdienaren als eindopleiding de mulo hebben gevolgd. Ik meen, dat dit argument toch niet sterk is.

(Zwart.)
(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: U vergeet het argument van het kostenbezwaar!)

Maar in de memorie van antwoord vind ik behalve het kostenbezwaar, waartegenover ik zooeven mijn standpunt reeds heb gesteld, ook dat de Regeering van meening is, dat het grootste deel van de kinderen van bedoelde landsdienaren als eindopleiding de mulo hebben gevolgd.

Ik zeide reeds, dat dit argument niet sterk is, omdat — het is toch algemeen bekend — het streven van iederen landsdienaar is, zijn kinderen zooveel en zoo goed mogelijk onderwijs te geven. Dat in het algemeen gezegd zou kunnen worden, dat de mulo de eindopleiding van bedoelde kinderen is, is naar mijn meening niet juist.

Voorts het volgende met betrekking tot het in het afdeelingsverslag opgenomen verzoek om de landsdienaren met een salaris van minder dan *f* 50 per maand eveneens deelgenoot te maken van de bestaande en de voorgestelde regeling. De Regeering heeft het bezwaar naar voren gebracht, dat een dergelijke regeling onevenredig zwaar op de administratie zou drukken. Ik ben van meening, dat dit bezwaar met het oog op de sociale beteekenis van dezen maatregel toch niet zoo sterk is.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat ook de Europeesche landsdienaren met een salaris van minder dan *f* 50 's maands geen deelgenoot mogen zijn van de bestaande voorziening voor de Europeesche landsdienaren. Maar het aantal Europeesche ambtenaren met een salaris van minder dan *f* 50 per maand is in vergelijking met dat van de Indonesische landsdienaren zeer gering, zoodat het door de Regeering medegedeelde, naar mijn meening geen motief kan zijn voor het uitsluiten van laatstgenoemde groep van ambtenaren van de aanhangige regeling. Het aantal Indonesische ambtenaren, dat een salaris van minder dan *f* 50 per maand heeft, is zeer groot en daarom is het naar mijn meening noodzakelijk, dat voor de nagelaten betrekkingen van deze ambtenaren wordt gezorgd. Ik wil hier verklaren, dat de Indonesische landsdienaren met een salaris van minder dan *f* 50 's maands bereid zijn de financieele verplichtingen, verbonden aan het deelgenootschap in de hier voorgestelde pensioenvoorziening op zich te nemen. En juist daarom meen ik, dat er voor de Regeering geen gegrond argument aanwezig zal zijn om dit verzoek af te wijzen.

Tenslotte moet ik er mijn teleurstelling over kenbaar maken, dat de Regeering afwijzend staat tegenover den wensch om ook de kinderen van de tweede vrouw, die niet pensioengerechtigd zijn, als pensioengerechtigd aan te wijzen.

Ik meen, dat het door de Regeering ingenomen standpunt toch in strijd is met de Islamietische leer, waar de Islam in zekeren zin ook het gehuwd zijn met meerdere vrouwen bevordert. Het is daarom wenschelijk te achten, dat t.a.v. bedoelde kinderen een maatregel wordt getroffen, welke hen niet buiten deze sociale regeling laat.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Regeering in eersten termijn zou verklaren, dat Zij afwijzend staat tegenover de voornaamste desiderata, zooeven door mij weergegeven, met name de verhooging van het bedrag van het weduwenpensioen van 18 tot 22½%, de verhooging van de leeftijdsgrens van 18 tot 21 jaar en de deelname van de Inheemsche landsdienaren met een salaris van minder dan *f* 50 's maands aan de regeling, dan zou ik een uitspraak van den Volksraad terzake willen uitlokken.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Door omstandigheden was ik niet in de gelegenheid de afdeelingsvergadering over dit onderwerp bij te wonen, zoodat ik Uwe welwillendheid moet inroepen om thans eenige opmerkingen te mogen maken, welke misschien niet in het afdeelingsverslag voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Aan de onderwerpelijke regeling

(Zwart.)

geef ik gaarne mijn steun. Volgens mijn meening kan de Regeering op het oogenblik ook moeilijk verder gaan.

Het streven naar volle gelijkstelling in lasten en baten van de Inheemsche en Europeesche weduwen- en weezenpensioenen is te begrijpen en ik hoop, dat in de toekomst een nivelleering naar boven en niet naar beneden mogelijk zal blijken.

Doch in elk geval zal men ook hier met de werkelijkheid rekening moeten houden en daarbij zoo goed mogelijk de financieele gevolgen voor oogen moeten houden. In beginsel moet daarom vastgehouden worden aan het zakelijke karakter van de bedoelde pensioenfondsen. Ik zou daarom nog in overweging willen geven, ambtenaren in vasten dienst, wier eindsalaris zeker boven *f* 50 komt, in het fonds op te nemen, omdat dit waarschijnlijk aan de financieele kracht van het fonds ten goede zal komen. Wanneer dan de eventueele tekorten, die voortvloeien uit het gevolgde systeem zoowel voor het Europeesch- als voor het Inheemsch weduwenpensioenfonds, volgens dezelfde beginselen worden aangevuld uit 's Lands schatkist, dan is mijns inziens aan de rechtvaardigheid voldaan. Met mij zouden echter waarschijnlijk verschillende leden het wel op prijs hebben gesteld, indien de memorie van antwoord uitvoeriger was ingegaan op de sociale factoren ten deze, — die de Regeering niet in haar hand heeft — en die verklaren, waarom de bijdrage van 5% voor het Europeesche- en 6% voor het Inheemsche weduwenfonds noodzakelijk is.

Tegenover de door sommige leden opgesomde voordeelen voor het fonds, zooals bijv. de langere duur der bijdragen, staat waarschijnlijk als nadeel de ook voor de Inheemsche ambtenaren verminderde sterftekansen der kinderen en den langeren leeftijd der pensioengerechtigde weduwen, als gevolg van betere hygiëne. Het groote vraagstuk van de financiering der fondsen, namelijk volgens het kapitaalstelsel, het omslagstelsel of een gemengd stelsel, zal vóór 1942 moeten worden beslist, dus reeds het volgend jaar aan de orde moeten komen. Ik wil nu reeds de Regeering verzoeken, tijdig dit onderwerp aan de orde te stellen, om den Volksraad gelegenheid te geven, het behoorlijk te kunnen overwegen en eventueel advies in te winnen.

Uit de memories van toelichting en van antwoord benevens uit de daarin genoemde wetenschappelijke balans blijkt reeds duidelijk om welke millioenenbedragen het bij deze vraagstukken gaat en hoeveel duizenden personen hierbij met hun belangen betrokken zijn. Ik wijs daarvoor alleen op de becijferde toename binnen enkele jaren van het technisch berekend tekort van *f* 8 millioen tot *f* 21 millioen. Wordt verwacht, dat dit tekort nog verder zal stijgen?

Erg geruststellend in dat opzicht is bijvoorbeeld de inleiding van paragraaf 3, der genoemde wetenschappelijke balans niet. Daar staat o.a., dat de gegevens uit het verleden zoo onregelmatig zijn, dat het onmogelijk is met eenige betrouwbaarheid het toekomstige verloop te voorspellen.

In dit verband zou ik daarom willen vragen of het mogelijk is nu reeds nog eenige nadere inlichtingen te geven betreffende de cijfers in de bijlage van de memorie van antwoord. Daaruit blijkt, dat in 1932 *f* 25 000 en in 1938 *f* 658 000 aan weduwenpensioen werd uitbetaald. Per jaar is dit een toename van ruim *f* 100 000. Zal deze toename op denzelfden voet blijven doorgaan of jaarlijks nog grooter worden? En hoe lang wordt verwacht, dat deze toename zal doorgaan?

Ik wil ook nog een opmerking maken over den bouw van deze ontwerp-ordonnantie. In artikel 2 van het ontwerp wordt de mogelijkheid geopend, dat de Gouverneur-Generaal een volledigen en aangevulden tekst van het geheele reglement op het verleenen van weduwenpensioenen opnieuw vaststelt. Ik zou willen vragen of het niet mogelijk is, bij die gelegenheid van de ordonnantie een duidelijker tekst te geven, eventueel na een pro forma behandeling door den Volksraad. De ambtenaar, die belast wordt met de vertaling van de-

(Soangkoepon.)

ze ordonnantie in het Maleisch of Javaansch, is waarschijnlijk niet te benijden. De Nederlandsche tekst is zelfs al zeer moeilijk te lezen. Als voorbeeld verwijs ik naar het nieuwe artikel 7*a* en bijv. art. 11, lid (3) en (6).

Mijns inziens zou de tekst belangrijk vereenvoudigd kunnen worden als men in het eerste lid van het volledig reglement meer definities zou opnemen. Nu is in artikel 1 van het oorspronkelijk reglement, Staatsblad 1931, No. 473, slechts vastgesteld wat verstaan moet worden onder een niet-Europeesch burgerlijk landsdienaar. Door opname daarin van verschillende begrippen, die in de ordonnantie voorkomen, bijv. de verschillende soorten contributiebijdragen; inkomsten, enz. zou de ordonnantie zelf veel leesbaarder kunnen worden. Zou het bijvoorbeeld niet mogelijk zijn eenvoudig te spreken van weduwen- en weezenpensioen, in plaats van „weduwenpensioen en weezenonderstand"?

Dit is één voorbeeld, waardoor mijns inziens in het algemeen de tekst der ordonnantie belangrijk kan worden vereenvoudigd en daardoor voor het groote publiek belangrijk verduidelijkt.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik mij kan scharen aan de zijde van die leden, welke in het afdeelingsverslag hun erkentelijkheid hebben betuigd voor het indienen van deze ontwerp-ordonnantie, moet ik toch opmerken, dat zij niet aan de door mij gekoesterde verwachtingen voldoet. Ik betreur deze regeling, omdat zij niet concordant is gemaakt aan die, welke de regeling der nagelaten betrekkingen der Europeesche ambtenaren bestrijkt. Ook deze regeling draagt weer het kenmerk der rassendiscriminatie. Waar zij ten doel heeft, steun te verleenen aan de nagelaten betrekkingen van overleden landsdienaren, die in wezen tot het gouvernement in een zelfde verhouding hebben gestaan als hun Europeesche collega's, lijkt het mij niet juist, hier een verschil in behandeling tusschen personen behoorende tot beide bevolkingsgroepen te betrachten.

Het verleenen van overheidssteun aan de nagelaten betrekkingen van landsdienaren berust op sociale overwegingen en daarom mag men hier niet uitgaan van het principe der zelfbekostiging, al erken ik dan ook volmondig, dat bij den opzet dezer regeling rekening dient te worden gehouden met de commercieele eischen van dit instituut. Waar bovendien positie en moeilijkheden van de weduwe en weezen van de Inheemsche landsdienaren in wezen gelijk zijn aan die der Europeesche achtergelaten betrekkingen, bestaan er mijns inziens geen gegronde redenen om gelijksoortige grootheden verschillend te behandelen.

Uit dien hoofde begrijp ik niet, waarom de niet-Europeesche landsdienaren een hoogere gewone contributie moeten betalen dan de Europeanen, terwijl toch de Inheemsche landsdienaren een langeren tijd contribueeren dan hun Europeesche collega's, daar zij langer kunnen en mogen dienen. Immers, Inheemsche landsdienaren kunnen eerst na een diensttijd van 25 jaar in het genot van pensioen worden gesteld, terwijl die tijd voor de Europeanen 20 jaar bedraagt. Verder dient niet te worden vergeten, dat de bezoldiging der Inheemsche landsdienaren in het algemeen — en vooral in de hoogere rangen — veel lager is dan die van de Europeesche landsdienaren, zoodat in wezen de gezinszorgen in de ambtelijke Inheemsche wereld veel zwaarder drukken dan voor de Europeanen. Wanneer men dus verschil wil maken tusschen beide regelingen, zou het mijns inziens redelijker en billijker zijn, indien men het contributie-percentage voor de Inheemsche landsdienaren lager zou stellen dan voor de Europeesche. De hoogere gewone contributie voor de Inheemsche landsdienaren lijkt mij derhalve ongemotiveerd, behalve misschien wanneer de Regeering den pertinenten eisch stelt, dat het Weduwen- en Weezenfonds der niet-Europeesche landsdienaren zich zelf zal bedruipen.

(Salamoen.)

Ook de verplichte inschrijvingsbijdrage en de lagere leeftijdsgrens voor weezen van Inheemsche ambtenaren komt niet voor in de gelijksoortige regeling voor de Europeanen. Het is voor mij een open vraag, waarom de niet-Europeesche landsdienaren niet geheel met Europeanen gelijk kunnen worden gesteld voor wat betreft de verzorging van de weduwen en de weezen van alle landsdienaren. Ik kan mij niet begrijpen, waarom voor den weezenonderstand de leeftijdsgrens voor Inheemschen is gesteld op 18 jaar en voor Europeanen op 21 jaar.

Waarom het pensioen van een weduwe van een Inheemschen ambtenaar 18% moet zijn en dat van een weduwe van een Europeesch ambtenaar 22½% blijft, is mij nog een onoplosbaar raadsel. Ik vraag mij af, of de Regeering met het tot stand brengen van de beoogde sociale regeling moet uitgaan van kruideniersbeginselen.

Het is mijns inziens wenschelijk evenals voor de Europeesche landsdienaren een voorziening te treffen, welke zal verzekeren, dat een gepensionneerde landsdienaar deelgenoot kan blijven, opdat, wanneer hij na zijn pensionneering, doch vóór zijn 65e jaar, huwt of hertrouwt, de echtgenoote en de uit dit huwelijk geboren wettige kinderen recht zullen hebben op pensioen of onderstand.

Kortom, Mijnheer de Voorzitter, deze regeling zou ik willen zien samengesmolten met die voor de Europeesche ambtenaren. Op die wijze krijgt men een eenvormige regeling voor een materie van denzelfden inhoud en denzelfden omvang. Ook deze wensch gaat in de richting van het streven naar de verkrijging van het Indisch burgerschap.

Maar, wat voor mij van eminent belang is, is het antwoord op de vraag, wat doet de Regeering nu voor de verzorging van de thans in zorgelijken toestand verkeerende weezen van reeds overleden Inheemsche landsdienaren? Op welke wijze tracht Zij in deze leemte te voorzien?

Waar verder deze regeling voor de Inheemsche maatschappij zeer onbevredigend zal zijn, zou ik de Regeering in overweging willen geven den Inheemschen contribuanten de vrijheid te geven zich al dan niet aan de vast te stellen regeling te onderwerpen, met de voorgestelde clausule, dat zij, die zich reeds aan de regeling onderworpen hebben, zich later niet meer kunnen en mogen terugtrekken.

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne sluit ik mij aan bij degenen, die de Regeering voor de indiening van dit ontwerp erkentelijk waren. Het is voor mij echter een teleurstelling, dat de voorgestelde regeling niet aan de algemeen gekoesterde verwachting beantwoordt namelijk de verwachting, dat deze regeling op zijn minst concordant zou zijn aan die voor de nagelaten betrekkingen van Europeesche ambtenaren.

Zooals het voorstel thans luidt, zullen niet-Europeesche landsdienaren de verplichting hebben een hooger percentage aan contributie te betalen, terwijl de uit het deelgenootschap voortvloeiende rechten o.m. wat de pensioenen van de weduwen en de leeftijdsgrens voor de weezen aangaat, ongunstiger zijn dan bij de Europeesche groep.

Het groote publiek zal dit als een onbillijkheid aanvoelen, omdat de factoren, waarmede de Regeering rekening heeft te houden om het zelfbedruipingsbeginsel door te voeren, als verzekeringtechniek, demografie, etc. niet begrepen zullen worden. Bovendien is het feit, dat de niet-Europeesche landsdienaren de weezenonderstandregeling niet eerder hebben gekregen, reeds een onbillijkheid op zichzelf.

In deze tijden, waarin in de eerste plaats een beroep moet worden gedaan op de eensgezindheid van de bevolkingsgroepen, dient iedere regeling, die de groepsanimositeit kan bevorderen, vermeden te worden.

Een tweede bezwaar tegen de regeling is mijns inziens het vaststellen van de salarisgrens op *f* 50. De memorie van antwoord merkt op, dat ook de Europeesche ambtenaren.

(Moelia.)

wier salaris minder dan *f* 50 bedraagt, geen deelgenoot van het Europeesche weduwen- en weezenfonds kunnen zijn. Hierbij is echter niet vermeld, dat deze categorie van ambtenaren bij de Europeesche groep betrekkelijk gering is, terwijl bij de niet-Europeesche groep — ik bedoel de Inheemsche groep — deze categorie juist de grootste laag vormt.

Het zou tot een maatschappelijk euvel leiden, indien een mooie sociale regeling slechts bestemd zou zijn voor de dunne bovenlaag, terwijl dit aan de groote, althans de middenlaag, onthouden zou worden. In dit geval heeft juist de groep met een minder inkomen de hulp het meest noodig. Voor de Inheemsche samenleving is het van belang om de salarisgrens bij de toepassing van deze regeling naar beneden te verplaatsen. De administratieve moeilijkheden mogen hierbij geen belemmering zijn.

Om aan deze bezwaren tegemoet te komen is het te hopen, dat het beginsel van zelfbekostiging, vooral in het beginstadium van deze weezenonderstandregeling, niet te streng wordt doorgevoerd. De meerdere lasten moeten uit den aard der zaak door de gemeenschap worden gedragen. Tenslotte heeft de gemeenschap er ook belang bij dat de landsdienaren een billijke regeling deelachtig worden.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik in het kort aan dit ontwerp eenige beschouwingen verbind, zou ik mij willen aansluiten bij de in het afdeelingsverslag algemeen tot uitdrukking gebrachte erkentelijkheid aan het adres van de Regeering voor de indiening van de aanhangige regeling.

Inderdaad zal de voorziening, de zorg voor de nabestaanden in den vorm van een weezenonderstand, naast de bestaande weduwenpensioenregeling, aan de Inheemsche landsdienaren groote voldoening schenken. Zij zullen daardoor immers de zekerheid hebben, dat na hun overlijden de toekomstige zorg voor hun nabestaanden voor een belangrijk deel zal worden opgevangen door een uitkeering, in den vorm van een weezenonderstand. In dit opzicht is de voorgestelde regeling uit sociaal oogpunt dan ook belangrijk te noemen.

Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik thans over de regeling zelf eenige opmerkingen maken. Ze is ongetwijfeld — dit moeten wij aannemen — het product van een langdurig en zorgvuldig onderzoek, waarbij, gelijk in de memorie van antwoord is vermeld, verschillende gezinstatistieken, dateerende echter uit de jaren 1927 tot 1935, zijn verwerkt. Bovendien is ze te beschouwen als een uitwerking van de in de uitkomsten van de vierde wetenschappelijke balans van het pensioenfonds voor Inheemsche ambtenaren in Nederlandsch-Indië verwerkte gegevens. De Regeering heeft, wanneer men deze balans nader inziet, zich volkomen bij de voorstellen van de directie der pensioenfondsen aangesloten, waarmee zich trouwens ook het college van commissarissen van de pensioenen weduwen- en weezenfondsen accoord heeft verklaard.

Ik zal mij niet het recht aanmatigen, diepgaande beschouwingen te houden over de wetenschappelijke balans. Daarvoor ontbreekt mij de deskundigheid op het gebied van verzekeringstechniek. Maar ik zou toch niet willen nalaten, in verband met de argumentatie der Regeering, enkele opmerkingen daarover te maken.

De Regeering vertrouwt, blijkens de memorie van toelichting, geheel en al op de juistheid van de door de directie der pensioenfondsen verstrekte gegevens, welke ontleend zijn aan de zooeven genoemde balans. De tekst van deze balans laat hier en daar echter twijfel over omtrent de groote betrouwbaarheid van deze gegevens. Een aanhaling uit de balans, die — dit ter nadere preciseering — voorkomt op blz. 12, zegt het volgende:

> „Reeds een oppervlakkige beschouwing van de in de vorige paragraaf vermelde statistische gegevens is voldoende om te begrijpen, dat het verloop in de beschouwde 5-jarige periode zóó onregelmatig was, dat het onmogelijk

(Moelia.)

is daaruit met eenige betrouwbaarheid het toekomstig verloop af te leiden."

Op een andere plaats lees ik het volgende (blz. 18):

„Bij deze berekeningen is stilzwijgend van de veronderstelling uitgegaan, dat de bezoldigingen zullen blijven op het peil van 1936, dat de resultante was van de H.B.B.L.-1934 en de in 1936 geldende overgangsbezoldigingen. Dit peil zou na 1936 gedaald zijn, indien de overgangsbezoldigingen geleidelijk waren verdwenen."

„Dit is niet geschied" — zoo gaat het verslag verder — „integendeel is in 1938 een nieuwe ruimere bezoldigingsregeling ingevoerd. Met deze omstandigheid is echter geen rekening gehouden."

Maar dit is natuurlijk, nu wij een geheel nieuwe bezoldigingsregeling hebben, die zeer principieel afwijkt van de vorige, op den duur niet vol te houden.

Tenslotte vind ik op pagina 22 nog deze veelzeggende zinsnede:

„Het aantal nieuwe contribuanten en hun leeftijdsverdeeling zal dus sterk afhankelijk zijn van de geldende bezoldigingsregeling."

Dit zijn altegader factoren, welke toch — als ik het zoo mag zeggen — op de voor 100% exactheid van de gegevens een ander licht werpen.

Ik zei, Mijnheer de Voorzitter, dat ik niet op de balans zelf zou willen ingaan. Mijn bedoeling was uitsluitend de Regeering te verzoeken, of het niet mogelijk zou zijn de gegevens, die Zij heeft geproduceerd in de memorie van antwoord en die Zij heeft gehaald uit deze balans, verder voort te zetten in verband met de nieuwe salarisregeling. Zou het misschien op de Regeering niet een al te grooten last leggen, wanneer door den Volksraad werd gevraagd deze cijfers bij te werken tot bijvoorbeeld ultimo 1938?

Dit zijn dan mijn opmerkingen over de balans, die ter inzage is gelegd ter secretarie.

Mijnheer de Voorzitter! De Memorie van Toelichting doet het voorkomen, alsof deze regeling eigenlijk van voorloopigen aard is. Het is daarom te begrijpen, dat sommige leden in het afdeelingsverslag de hoop uitspreken, dat deze regeling beteekent een stap in de richting van een toekomstige concordante regeling met die, welke op het oogenblik bestaat voor de Europeesche ambtenaren. Nu blijkt echter uit de Memorie van Antwoord, dat het voorloopig karakter van deze regeling, waarvan in de Memorie van Toelichting is sprake geweest een geheel andere beteekenis heeft, dan daaruit op het eerste gezicht valt af te leiden. Er moeten volgens de Regeering zeer klemmende bezwaren aanwezig zijn om in de regeling verandering te brengen. Vooreerst moet een bijzonder gunstige conjunctuur den weg daartoe openen en bovendien moeten de gegevens, waarop een en ander is gebaseerd in de practijk apert onjuist zijn gebleken.

Dit wil dus zeggen, dat wij ons van het voorloopig karakter der regeling geen al te groote illusie moeten maken, vooral omdat de Regeering den volstrekt onafwijsbaren eisch van het zelfbekostigingsbeginsel aan de regeling verbindt. Door aan de nieuwe regeling van den aanvang af den eisch van zelfbekostiging te stellen, worden voor de Inlandsche landsdienaren alle consequenties der regeling, die van verderstrekkenden aard zijn dan voor de Europeesche ambtenaren gelden, aanvaard.

Ik bedoel hiermede niet de verschilpunten, welke tusschen de voorgestelde regeling en de thans voor de Europeesche landsdienaren geldende regeling bestaan, een voor een te bespreken.

De Inheemsche landsdienaren zullen 1% meer contributie moeten betalen dan de Europeesche, maar hun weduwen zullen daartegenover een pensioen ontvangen dat op een veel lager percentage is gebaseerd, waardoor automatisch de grondslag voor den onderstand van de weezen ook lager komt te liggen. Voorts is de leeftijdsgrens voor de weezen lager gesteld, terwijl de afloopende bijdragen, voor de Inheemsche landsdienaren in zekeren zin ook ongunstiger uitvallen.

(Soeria Nata Atmadja.)

Wanneer de Regeering blijft vasthouden aan het eenmaal door Haar aangenomen beginsel van zelfbekostiging lijkt het mij vrij onvruchtbaar om, zooals eenige der vorige sprekers hebben gedaan, verschillende desiderata te bepleiten.

Wanneer ik desniettemin nog op een van de desiderata wijs, vloeit dat voort uit de behoefte recht te laten wedervaren aan hetgeen in de memorie van antwoord is gezegd, n.l. dat er sociale factoren in de maatschappij werken, die de Regeering niet in de hand heeft. Ik ga uit van de veronderstelling, dat de Regeering met deze sociale factoren niet onbekend is. Doch dan moet Zij ook terdege met deze desiderata rekening houden. De Inheemsche landsdienaren hebben bij hun overlijden zeer vaak nog meerdere jonge kinderen, die schoolonderwijs genieten. En dan gebeurt het vaak, dat deze kinderen van school moeten worden gehaald, aangezien de moeder verder niet in staat is het schoolgeld en de aan het onderwijs verbonden verdere uitgaven te betalen. Ik voel er daarom veel voor de wenschelijkheid te bepleiten, dat het percentage van 18 van het weduwenpensioen wordt verhoogd tot 22½. Ik zal in deze niet zoover gaan om den maximumleeftijd van de onderstandsgerechtigden van 18 jaar tot 21 jaar op te voeren, want in het algemeen acht ik de opvoeding van de kinderen — althans van de groote groepen lagere ambtenaren, die ik hier op het oog heb — met het achttiende levensjaar voltooid. Maar er dient toch op gewezen te worden, dat de grondslag, waarop deze weezen onderstand kunnen krijgen, zal moeten worden verhoogd. Ik zou daarom gaarne iets naders van de Regeering willen vernemen omtrent de financieele consequenties van zulk een verhooging en verder zou ik willen vragen, of deze consequenties inderdaad van dien aard zijn, dat zij op het oogenblik voor het land niet te dragen zouden zijn. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat ik de andere desiderata daarbij uit het oog verlies. Ik heb alleen t.a.v. de verschillende geuite wenschen een bepaalde voorkeur en wil dan aan de verhooging van het percentage van het weduwenpensioen voor alles den voorrang geven.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! In de afdeelingen werd gevraagd, wanneer een definitieve regeling inzake toekenning van onderstand boven het normale pensioen aan regentsweduwen tegemoet kon worden gezien.

Het is U bekend, Mijnheer de Voorzitter, dat dit een vrij oude kwestie is. Reeds in 1936 heeft de Regeering in de hoofdzitting van den Volksraad verklaard, zulks naar aanleiding van een vraag, die het College tot haar gericht had, dat het ook der Regeering inderdaad gewenscht voorkwam om t.a.v. de toekenning aan regentsweduwen van een aanvullenden onderstand boven het weduwenpensioen een algemeene gedragslijn vast te stellen.

Groote waardeering spreek ik uit voor de houding, die de Regeering tot dusverre steeds inneemt tegenover verzoeken van regentsweduwen om boven het pensioen een aanvullenden onderstand toe te kennen. Uit Haar beslissingen op dusdanige verzoeken blijkt steeds, dat het Haar ernst is om er naar te streven, dat weduwen van regenten na het overlijden van den man een staat kunnen voeren, die met haar stand overeenkomt, en te voorkomen, dat zij door de vele zorgen, die op haar schouders rusten, in armoede komt te vervallen. Zoo houdt de Regeering bij het verleenen van den aanvullenden onderstand steeds rekening met het aantal minderjarige kinderen, dat nog geheel ten laste komt van de betrokken regentsweduwe. Bij de bepaling van de grootte van het bedrag van den onderstand wordt ook de vraag onder de oogen gezien, of de overleden regent vóór zijn verscheiden voor een behoorlijke nalatenschap gezorgd heeft, terwijl ook de afkomst van de weduwe zelf daarbij niet vergeten wordt.

(Mapoedji.)

Het spreekt daarbij haast van zelf, Mijnheer de Voorzitter, dat de duur van den dienst, dien de overleden regent den Lande heeft bewezen, en wellicht in nog sterkere mate de door hem in zijn leven betoonde trouw en verdiensten, alsmede zijn ambtelijke prestaties, zijn aanzien en invloed bij de bevolking, eveneens even zoovele punten van overweging uitmaken.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, voor de wijze, waarop de Regeering voor de regentsweduwen zorgt, zijn wij — regenten — Haar in hooge mate erkentelijk. Ik moge deze gelegenheid dan ook aangrijpen om Haar voor dien gunst onzen eerbiedigen dank te betuigen.

Ik sprak zoo juist het woord „gunst'' uit, Mijnheer de Voorzitter. Het is de omstandigheid, dat bij de toekenning van den aanvullenden onderstand aan regentsweduwen geen bepaalde gedragslijn bestaat, en dus daarbij geen vaste regel gevolgd wordt, die de samenleving buiten den kring van regenten niet bevredigt. Telkens is het in zekeren zin een gunst, die de Regeering toekent, en is het nooit eenig recht, waarop betrokkene zich beroepen kan. Het stemt mij daarom tot voldoening, dat de Regeering in de memorie van antwoord verklaard heeft, dat het in de bedoeling ligt een definitieve regeling op dit punt tot stand te brengen bij de inwerkingtreding van de onderwerpelijke weezenonderstandregeling. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, of Zij bereid is den Volksraad terzake nadere mededeelingen te doen, met name of de factoren, die door mij zooeven zijn aangestipt, in de regeling zullen worden verwerkt, en of de Volksraad in de gelegenheid zal worden gesteld zich over het ontwerp dier regeling uit te spreken.

Ik hoop en meen er op te kunnen vertrouwen, dat de Regeering hierbij niet uit het oog zal verliezen, dat destijds, met name vóór de unificatie, Zij aan regentsweduwen belangrijke bedragen placht toe te kennen om haar in haar levensonderhoud tegemoet te komen, en haar in staat te stellen, overeenkomstig stand en afkomst te leven. Bedragen van *f* 500 en meer 's maands behoorden niet tot de zeldzaamheden. De politieke overwegingen, die daarbij de boventoon voerden, gelden thans nog evenzeer en ik zou zelfs willen zeggen, dat deze thans méér dan ooit dienen voorop te staan, waar immers het streven der Regeering er op gericht is, positie en figuur van den regent in het huidige staatsbestel op te heffen. Daar een en ander buiten het ontwerp-reglement gehouden is, vraag ik mij af, op welke wijze genoemde regeling tot stand zal komen. In de memorie van antwoord stelde de Regeering zulks niet bekend.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne sluit ik mij aan bij de leden, die jegens de Regeering hun erkentelijkheid hebben betoond voor de indiening van de onderhavige weezenonderstandregeling voor niet-Europeesche landsdienaren. Hoezeer de behoefte wordt gevoeld aan onderstand voor die weezen, behoeft mijns inziens geen nader betoog. De mededeeling in het afdeelingsverslag, dat op de indiening van een dergelijke regeling, sedert vele jaren zoowel in als buiten den Volksraad herhaalde malen is aangedrongen, vormt mijns inziens op zichzelf een bewijs voor de noodzaak tot steunverleening aan die weezen.

Ik beschouw dan ook de invoering van een weezenonderstandregeling als de onderhavige als een tegemoetkoming aan de wenschen van vele ambtenaren, die een dergelijke regeling in en buiten den Volksraad hebben bepleit, doch vooral als een redding van de hulpbehoevende weezen der niet-Europeesche ambtenaren. Deze steun, alhoewel laat gegeven, is toch eindelijk gekomen. Gekomen, juist in dezen moeilijken en gespannen tijd, in den tijd, waarin de Regeering alle aandacht heeft te schenken aan de defensie-aangelegenheden; daarom waardeer ik de indiening van deze regeling des te meer, vooral ook omdat ik meen, dat de Regeering bereid is, breedvoerige inlichtingen te verstrekken aangaande deze aangelegenheid; ik maak zulks op uit de uitvoerigheid van de memorie van antwoord.

Ik meen daarom van deze gunstige gelegenheid gebruik te mogen maken om de onderhavige regeling te bezien volgens mijn eigen inzicht.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik zooeven zeide, is deze regeling een redding, een hulp van de Regeering, gegeven aan de weezen van de niet-Europeesche landsdienaren. Ik zou gaarne willen zien dat deze steun ten volle worde gegeven en dat derhalve niet slechts één hand, maar beide ter redding worden uitgereikt ten einde zeker te zijn van het welslagen van de hulp. Het is niet mijn bedoeling, dat de Regeering beide handen tegelijk op een en hetzelfde tijdstip toesteekt, wanneer hiertegen onoverkomenlijke bezwaren bestaan, i.c. financieele bezwaren, maar toch wèl, dat die andere hand toch vroeg of laat de reeds uitgereikte hand zal volgen ten einde de volledige redding tot stand te brengen. De Regeering ziet echter deze regeling, zooals zij thans in het ontwerp is belichaamd, als het meest ver gaande redmiddel voor de weezen, dat de Regeering thans kan geven, zoodat derhalve op het uitsteken van de nog achtergebleven hand voorshands geen hoop bestaat.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de door mij zooeven bedoelde redding voor 100% had ik het oog op de weezen die, de achttienjarige leeftijdsgrens bereikt hebbend, ophouden onderstandbehoeftig te zijn, terwijl ze in werkelijkheid toch nog hulpbehoevend zijn. In de memorie van antwoord blz. 3 (roneo) staat vermeld, dat de Europeesche weezen onderstand genieten tot de meerderjarigheid, dat wil dus zeggen tot het bereiken van het 21ste levensjaar. De Regeering heeft tegenover den wensch tot verhooging van de leeftijdsgrens der niet-Europeesche weezen tot 21 jaar de financieele bezwaren, daaraan verbonden, gesteld, aanvoerende, dat zulks grootere bijdragen van de gemeenschap zal vorderen; verder dat zulks zal leiden tot een hoogere contributie dan thans is voorgesteld.

In verband daarmede zij het mij vergund de volgende vragen te stellen:

I. Hoe groot de meerdere bijdragen van de gemeenschap jaarlijks zal bedragen bij een eventueele opvoering van den ouderdom der weezen tot 21 jaar? Indien zulks niet vooraf te bepalen zal zijn voor langere jaren, dan wordt gaarne verlangd een opgave of mededeeling ten aanzien van de eerstkomende drie à vijf jaren na de invoering van deze regeling, te specificeeren in het eerste, tweede, derde jaar, enz.

II. Hoeveel procent meer dan het voorgestelde percentage dient te worden betaald door de contribuanten bij opvoering van die leeftijdsgrens n.l. tot 21 jaar?

Gaarne zou ik genoemde vragen beantwoord willen zien, teneinde bij vergelijking van de onderstandenregeling voor de niet-Europeesche weezen, met die voor de Europeesche weezen te overwegen, of de leeftijdsgrens van 18 jaar al dan niet moet worden verhoogd tot 21 jaar.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van sub VII artikel 7*a* van het ontwerp-reglement zegt de memorie van antwoord, dat de inhouding van de verschuldigde inschrijvingscontributie in zes termijnen niet te zwaar is te achten. Waarom deze inhouding niet zwaar moet worden geacht is niet toegelicht, hetgeen te betreuren is.

Men moet echter niet vergeten dat bij de invoering van de onderhavige regeling de betrokken ambtenaren ook nog andere inhoudingen op hun salaris dragen onder anderen inhoudingen voor de inkomstenbelasting, loonbelasting, eventueel ook personeele belasting en voor andere verplichtingen.

Ik moge de Regeering derhalve in overweging geven, de aanzuivering van de verschuldige inschrijvingscontributie te stellen op twaalf maandelijksche termijnen. Het bezwaar, genoemd in de memorie van antwoord, dat bij aanzuivering in twaalf termijnen de kans zou bestaan, dat opnieuw in-

(Mochtar.)
schrijvingscontributie verschuldigd zou zijn, alvorens de reeds verschuldigde geheel zou zijn betaald en dat dit bezwaar niet zal voorkomen bij aanzuivering in zes termijnen, is mij nog niet erg duidelijk. Ik zou daarom de geachte Regeeringsgemachtigde willen verzoeken ten aanzien hiervan een nadere toelichting te willen geven. Met uitzondering van het tijdvak onmiddellijk aansluitend aan de eerste intrede in het fonds zal toch als regel minstens een jaar en zeer dikwijls langere tijd verloopen aleer een nieuwe geboorte plaats vindt.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Zonder te kort te willen schieten in waardeering voor de indiening van het onderhavige voorstel, ben ik nochtans van meening, dat het ontwerp den betrokken niet-Europeesche landsdienaren geen volle tevredenheid zal kunnen schenken. Immers, het bevat maatregelen, welke op menig punt afwijken van die voor de Europeesche collega's, waardoor zelfs het gevoel ontstaat, als zou met twee maten worden gemeten.

Wordt van de Europeesche landsdienaren voor het pensioen van de weduwen en weezen een contributie van slechts 5% geheven, voor de niet-Europeesche landsdienaren zal deze contributie echter 6% zijn. Hierbij komt voor de laatstbedoelde groep nog de heffing van een z.g. inschrijvingscontributie van maximaal anderhalf maal het maandsalaris, terwijl bij de Europeesche landsdienaren de toetredingsbijdrage, welke gelijk te stellen is met de inschrijvingscontributie, slechts eenmaal de maandelijksche bezoldiging bedraagt.

De memorie van antwoord geeft hierop een uitvoerige toelichting, doch deze heeft mij helaas niet van de noodzaak van het hoogere percentage kunnen overtuigen, in het bijzonder niet die passage, waarin gezegd wordt, dat de hoogere heffing een gevolg is van verschillende sociale factoren, welke de Regeering niet in de hand heeft. Deze sociale factoren komen naar mijn meening toch ook in het geding bij de Europeesche ambtenaren en in even sterke mate, doch zij zijn daar niet in aanmerking gebracht.

Wanneer de Regeering voorts zegt, dat het voorstel, wat het weduwenpensioen betreft, op de aangelegde gezinsstatistieken per 1 Januari 1927 berust, vraag ik mij af, of deze gegevens niet verouderd zijn. Zij geven niet den waren toestand weer, zoodat ze dus voor het beoogde doel niet bruikbaar zijn. Uit den overgelegden staat van inkomsten en uitgaven ziet men, dat het N.E.W.-kapitaal op 31 December 1938 afgerond bedraagt *f* 19,5-millioen, dat wil dus zeggen, dat na aftrek van betaalde pensioenen nog *f* 19,5-millioen is overgehouden. Hieruit mag inderdaad niet de conclusie worden getrokken, dat de ontvangsten de uitgaven belangrijk overtreffen, maar toch is dit een aanwijzing, dat 5% niet te laag kan worden genoemd. Het zou, naar mijn meening, verkeerd zijn om aan de balans per ultimo 1936 een al te groote waarde te hechten, omdat ze rekening houdt met verwachtingen, welke, gelijk met elke verwachting het geval is, nimmer zekerheid kunnen geven.

De heer Moelia heeft zooeven ook al een en ander hierover gezegd, waarbij ik mij kan aansluiten.

Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, dat het betoog van de Regeering in de memorie van antwoord ten aanzien van dit punt mij niet heeft kunnen overtuigen. Ik zou in dit verband gaarne willen vernemen, op welke basis en reëele gegevens de berekening van het contributiepercentage voor de Europeesche landsdienaren was gebaseerd. Ik zou met name gaarne willen vernemen, of de desbetreffende regeling voor Europeesche ambtenaren bij het begin van de invoering der regeling zichzelf betaalde.

Een ander punt van verschil met de bepaling ten behoeve van Europeesche landsdienaren is de leeftijdsgrens van de weezen. Ook ten aanzien hiervan vind ik het argument van de Regeering niet steekhoudend. Zij zegt immers, dat deze

(Kasimo.)
regeling bestemd is voor ambtenaren met een maandelijksche bezoldiging van *f* 50 en meer, en dat dus de weezen van die ambtenaren in de meeste gevallen niet verder zullen studeeren dan de Mulo, zoodat een leeftijdsgrens van 18 jaren voor deze jeugd voldoende wordt geacht.

Ik zou willen vragen: waarom heeft de Regeering dezen eisch ook niet gesteld ten aanzien van de Europeesche landsdienaren, want de pensioenregeling voor deze groep is toch ook bestemd voor hen, die een maandelijksche bezoldiging genieten van *f* 50 en meer? Waarom moeten nu alleen de niet-Europeesche ambtenaren door deze onvoordeelige bepaling getroffen worden? Bij al deze voor de laatstgenoemde groep landsdienaren onvoordeelige regelingen komt nog een bepaling, die in billijkheid schril afsteekt, de bepaling nl., dat een weduwenpensioen slechts 18% van den pensioengrondslag bedraagt, terwijl dat voor de weduwen van Europeesche ambtenaren op 22½% is gesteld. Op dit punt zal ik echter niet nader ingaan, daar hierover door anderen reeds veel is gezegd. Ik kan volstaan met de hoop uit te spreken, dat de Regeering in deze regeling een onbillijkheid zal zien en dat Harerzijds een voorstel zal worden ingediend ter wegneming daarvan.

Ik wil thans besluiten met de verwachting uit te spreken, dat de Regeering met de door mij gemaakte opmerkingen rekening zal willen houden en het ontwerp in dien zin zal wijzigen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot het voorliggende ontwerp zou ik het volgende naar voren willen brengen. In de memorie van antwoord is op blz. 9 (roneo) het volgende verklaard:

> „Na de totstandkoming van de voorliggende voorziening zal zoo spoedig mogelijk een ontwerp van een overeenkomstige centrale voorziening met betrekking tot de weezen van niet-Europeesche locale ambtenaren aan den Volksraad worden aangeboden."

Blijkens dit citaat zal voor de niet-Europeesche locale ambtenaren een voorziening worden getroffen.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nog een groep van personen, voor wie ik hier zou willen opkomen; die groep wordt gevormd door de Inheemsche onderwijzers bij het gesubsidieerd onderwijs. Voor deze groep van werkers heeft de Regeering nog niet lang geleden een pensioenregeling getroffen, welke voor het Land financieele consequenties met zich brengt, zelfs belangrijke financieele consequenties. Wanneer nu voor deze groep van personen een voorziening wordt getroffen als met dit ontwerp wordt beoogd, zal dat niet zooveel consequenties voor het Land met zich brengen. Ik zou derhalve willen voorstellen, dat evenals voor niet-Europeesche locale ambtenaren, ook voor gesubsidieerde Inheemsche onderwijzers een dergelijke voorziening zal worden getroffen als hier wordt voorgesteld, of juister gezegd, dat met betrekking tot hen een regeling betreffende weduwenpensioen en weezenonderstand in het leven wordt geroepen.

Tenslotte zou ik mij willen aansluiten bij diegenen, die een concordante regeling bepleitten tusschen de Inheemsche en Europeesche ambtenaren voor wat betreft de regeling van het weduwenpensioen en den onderstand aan de weezen. De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat Zij afwijzend staat tegenover dit verzoek, dat tegen het zelfbekostigingsbeginsel zou indruischen.

De juistheid hiervan is zooeven reeds door den heer Moelia in twijfel getrokken. Ik zou mij daarbij willen aansluiten. Maar ook al zou dat het geval zijn, zoodat de regeling der gemeenschap iets zou kosten, zou ik daarvoor niet willen terugschrikken, omdat er ook voordeelen tegenover staan. Het is immers zaak, dat de goede geest onder de ambtenaren — en ook onder de Inheemsche ambtenaren — zooveel mogelijk wordt bevorderd en dit zal het geval zijn, wanneer een concordante regeling getroffen wordt. De gewone ambtenaren houden geen

(Kasimo.)
rekening met motieven en dergelijke, maar kijken alleen naar de feiten. En de Inheemsche ambtenaren zullen straks het feit zien, dat zij 6% gewone contributie moeten betalen, terwijl de Europeesche ambtenaren slechts 5% verschuldigd zijn. Verder zullen zij zien, dat hun weduwen 18% pensioen ontvangen, terwijl het pensioen van de weduwen van Europeesche ambtenaren 22,5% bedraagt.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Ook zullen zij zien, dat voor hun weezen de maximumleeftijdsgrens voor het verkrijgen van onderstand is vastgesteld op 18 jaar, terwijl deze grens voor de weezen van Europeesche landsdienaren hooger is. Dit kan aan den goeden geest eenigermate afbreuk doen en dient toch voorkomen te worden. Ik hoop daarom, dat de Regeering alsnog, ondanks eventueele nadeelen in den vorm van lasten voor de gemeenschap, straks toch een concordante regeling voor de Inheemsche en Europeesche landsdienaren zal willen treffen.

(Voorzitter.)
De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëndigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid, Vrijdag, 2 Augustus a.s., te antwoorden?

De heer **Verhoeff**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord Vrijdag, 2 Augustus plaats hebben.

Voor diegenen der leden, die daarvoor belangstelling hebben getoond, wil ik nog mededeelen, dat het willicht niet mogelijk zal zijn den termijn, waarbinnen de Koffiebelangen-ordonnantie (Ond. **44**) moet worden afgedaan, te verlengen, aangezien na ingewonnen informatie gebleken is, dat van de zijde der Regeering daartegen overwegend bezwaar bestaat.

De vergadering wordt te 2.07 uur n.m. gesloten.

18de VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 1 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **15**). — Motie-Thamrin inz. publicatie der namen van staatsgevaarlijke Nederlanders (Ond. **15**, st. 8). — Motie-Thamrin inz. publicatie leden- en donateurslijst N. S. B. per 1 Jan. 1939 (Ond. **15**, st. 9). — Motie-Smit inz. het niethandhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten of bij de weermacht enz. (Ond. **15**, st. 10). — Motie-Soeroso inz. inachtneming van de belangen der bevolking bij ontruiming van desa's in het belang der defensie (Ond. **15**, st. 7).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Berenschot en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **15**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter!

Uit de beschouwingen in tweeden termijn van de zijde van het geacht College is wel gebleken, dat het regeeringsantwoord in eersten termijn in menig opzicht verhelderend heeft gewerkt en naar de meening van het geachte lid, den heer Kan, bij een groot deel van onze gemeenschap een goeden indruk heeft gemaakt. De Regeering heeft zulks met voldoening vernomen; Zij is den verschillenden sprekers erkentelijk, die van hun waardeering voor het antwoord in zijn geheel of voor belangrijke passages daaruit hebben blijk gegeven.

Er is tegen de eerste passages van het regeeringsantwoord, waarin een oordeel over de debatten in eersten termijn werd uitgesproken, door enkele leden opgekomen in dien zin, dat het de plicht van den Volksraad is om critiek, ook al is zij onaangenaam, te doen hooren, wanneer de leden daartoe aanleiding vinden, en voorts, dat slechts de meening van het grootste deel der samenleving is vertolkt.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft naar Haar meening in evenbedoelde passages duidelijk doen uitkomen dat Zij critiek niet vreest; dit geldt uiteraard ook onaangename critiek. Het gaat er slechts om — en dit was de strekking van de inleiding van het regeeringsantwoord — de critiek te uiten of de gevoelens van de gemeenschap te vertolken op een wijze, welke, zonder aan de waarheid te kort te doen, een bedarende en bemoedigende uitwerking kan hebben, althans niet een tegengesteld effect.

Over het recht van medezeggenschap, en critiek zal de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken verder bescheid geven.

Den heer Roep moge ik echter nog verklaren, waarom de Regeering het op prijs zou hebben gesteld, indien de bekende gedachtenwisseling omtrent de landstormcommandanten was gestaakt na hetgeen in de memorie van antwoord ter zake was medegedeeld. De Regeering heeft hier namelijk gedacht aan de bijzondere verhoudingen tusschen commandant en ondergeschikten, welke in elk leger moeten worden in acht genomen opdat elke legerafdeeling ook in de moeilijkste gevechtsomstandigheden blijve een hecht geheel, dat onvoorwaardelijk de bevelen van den commandant opvolgt.

Daarom wordt de ondergeschikte opgevoed in dezen geest, dat hij den boven hem gestelden commandant heeft te gehoorzamen en te eerbiedigen. Daarbij past niet een openbare of collectieve behandeling van grieven of klachten tegen den commandant.

De Regeering hoopt, dat het geachte lid, den heer Roep, de bedoeling van het regeeringsantwoord op dit punt thans duidelijk zal zijn. Zij verklaart gaarne, dat Zij de inzichten van het geachte lid over de vrije meeningsuiting in dit College in de groote lijn kan waardeeren.

Het geachte lid, den heer Smit, kan de verzekering worden gegeven, dat de coördinatie van alle bedrijven in hun werkzaamheden voor den Staat inderdaad de bijzondere aandacht van de Regeering heeft. Met den spreker is Zij van meening, dat het een moeilijk vraagstuk is; daardoor zullen — hoe krachtig het ook wordt aangevat — niet aanstonds over de geheele linie tastbare resultaten zijn te verwachten.

Geheel juist is ook de conclusie van den heer Smit, dat er naar wordt gestreefd de opleidingscapaciteit van de Militaire Luchtvaart zoo veel mogelijk te vergrooten.

De heer Kan is nog teruggekomen op de aanschaffingspolitiek en gaf daarbij o.m. een beeld van den door hem veronderstelden gang van zaken bij afleveringen. Het gegeven beeld moge ten aanzien van tal van producten juist zijn, bij de bewapeningsindustrie is een andere ervaring opgedaan. De normale gang van zaken is hier, dat in de eerste maanden — bij geschut soms zelfs in de eerste twee jaren — na het plaatsen van de bestelling niets de fabriek verlaat. Vangen de afleveringen daarna aan, dan geschiedt dat als regel zoo, dat per maand aanvankelijk minder dan het gemiddelde wordt geleverd. Een grootere bestelling leidt niet automatisch tot een groote maandelijksche aflevering, doch veelal slechts tot een evenredig langeren totalen leveringstermijn. De Regeering onderschrijft echter ten volle, dat thans bij den aankoop van wapenen en munitie andere wegen moeten worden bewandeld dan voorheen.

Dit geschiedt dan ook. Het inkoopbureau wordt niet aan zijn lot overgelaten. Nederland was vertegenwoordigd in de geallieerde inkoopcommissie en zal — nu die commissie door het uittreden van Frankrijk is uiteengevallen — een zetel krijgen in de nieuwe Britsche commissie. Ook op de betrokken Regeeringen wordt een beroep gedaan, terwijl tenslotte ook de andere door den heer Kan bedoelde wegen worden bewandeld.

Mijnheer de Voorzitter! Nu ik het toch heb over bestellingen moet ik nog even terugkomen op de mededeeling in de memorie van antwoord, dat nog grootere aantallen vliegtuigen dan waarop in de begrooting is gerekend volgens de thans bekende gegevens niet op redelijk korten termijn zijn te verkrijgen doch dat, mocht die mogelijkheid zich alsnog voordoen, de Regeering haar niet ongebruikt zou laten. Hieraan kan ik nu

(Legercommandant.)
toevoegen, dat die mogelijkheid zich inderdaad heeft voorgedaan, en dat zij is gebruikt, zoodat thans meer vliegtuigen in bestelling zijn dan waarvan de 6de aanvullingsbegrooting uitgaat.

(De heeren Verboom en De Villeneuve: Bravo!)

De heer Janssen is van meening, dat nog zeer kort geleden Regeering en Volksraad lijnrecht tegenover elkaar stonden ten opzichte van het voeren van een politiek van uiterste soberheid t.a.v. de defensie.

Mijnheer de Voorzitter! Bij het geachte lid is waarschijnlijk een misverstand in het spel v.w.b. de perioden, waarop door dit lid en door de Regeering wordt gedoeld. Vóór 1936 wàs er overeenstemming v.w.b. de noodzakelijke soberheid. In 1936 heeft de Regeering, weder in overeenstemming met en gesteund door den aandrang uit dit college, een aanvang gemaakt met de versterking van de weermacht. Was er verschil van inzicht omtrent den omvang en het tempo van de versterking, van lijnrecht tegenover elkaar staan kan niet worden gesproken. Men vergete niet, dat het tempo van uitbouw van een leger door verschillende factoren, welke in de memorie van antwoord en in eersten termijn uitvoerig werden belicht, geremd wordt. In latere jaren en ook thans is de Regeering verder gegaan. Zij wil gaarne de verzekering herhalen, dat het mogelijke zal worden gedaan om ook hier ons leven op een totale defensie in te stellen. Wanneer de Regeering op moeilijkheden heeft gewezen, is zulks gedaan omdat Zij niet een te gunstige voorstelling van zaken wenscht te geven.

Overigens zullen andere zaken daarbij moeten achterstaan. Zoo ook de aan reserve-officieren toe te kennen vergoedingen, welke kwestie door den heer Janssen nog in tweeden termijn werd aangeroerd. Daar wordt werkelijk geen groot „probleem" van gemaakt; men verlange echter geen afdoening in enkele dagen, wanneer nog zooveel ander werk dat de rechtstreeksche versterking van de weerkracht betreft, te doen valt; omgekeerd behoeft er niet te worden gevreesd, dat hier maanden overheen zullen gaan; de korting, toegepast op de ongehuwde landsdienaren, zal de Regeering ook gaarne in Haar beschouwingen betrekken.

De behoefte van een verbod met strafsanctie tegen ontslag van personeel, dat militaire plichten moest vervullen, is in de practijk niet gebleken. Mocht dit noodig blijken, dan zal de Regeering niet nalaten, daartoe over te gaan. Ook hier geldt, dat er andere zaken van dringender aard zijn, die thans voorgaan.

De heer C. C. van Helsdingen maakte een enkele opmerking n.a.v. de verklaring van de Regeering, dat Zij aan de suggestie van den heer J. A. van Helsdingen inzake de instelling van vrijwilligerskorpsen in den geest van de Ballila's ernstige aandacht zal schenken. De bezwaren, welke spreker koestert tegen een ongewijzigd overnemen van de aan het met name genoemde instituut ten grondslag liggende ideeën, koestert ook de Regeering en, naar Zij aanneemt, mede de heer J. A. van Helsdingen. De Regeering aarzelt derhalve niet, spreker de door hem gevraagde stellige verzekering te geven, dat bij de opleiding van de jeugd geen fascistische of nationalistische geest zal worden ingeschakeld, dat Zij niet denkt aan militaire oefening van zeer jeugdige knapen, en dat ongewenschte geestelijke beïnvloeding van die jongelieden volstrekt uitgesloten zal zijn.

Het geachte lid is voorts teruggekomen op den aan adspirant-vliegers gestelden eisch inzake de lichaamslengte, en heeft er op gewezen, dat het door de Regeering gebezigde argument aan gewicht zal verliezen naarmate in de toekomst steeds meer Inheemschen geschikt zijn, speciaal op kleine maat gebouwde vliegtuigen te besturen. De Regeering kan de juistheid van deze tegenwerping niet ontkennen; er zal dan een oplossing moeten worden gevonden. Hoe deze zal zijn, is haar thans nog niet duidelijk; hetgeen Zij daaromtrent in eersten termijn bij de beantwoording van den heer Mogot opmerkte, was niet meer dan een gedachte harerzijds. Zij moet dan ook het antwoord schuldig blijven op de door den heer Soangkoepon terzake bij interruptie gestelde vraag, hoe het bij de Japanners geregeld is. Het is geenszins onmogelijk, dat men in Japan dezelfde eischen stelt als hier en ook voldoende gegadigden vindt, die daaraan voldoen.

Hoe het zij, de op het oogenblik in Nederlandsch-Indië gebruikte toestellen laten vermindering van de eischen niet toe; zou zulks bij het toekomstig vliegtuigpark wel het geval zijn, dan komt men vanzelf tot andere eischen. Zooals de heer Soangkoepon het zeide — en het doet de Regeering genoegen, dit uit zijn mond te hebben vernomen — het gaat hier niet om een al of niet achterstellen van Inheemschen, doch om het streven naar een volledige en krachtige landsverdediging, welke onder meer in alle opzichten geschikte vliegtuigbemanningen eischt.

De heer Lapian acht het regeeringsantwoord op dat gedeelte van zijn rede, waarin werd verzocht, met betrekking tot de soldijen geen onderscheid te maken naar den landaard, absoluut onbevredigend. Het geachte lid heeft uit de omstandigheid, dat op de aangevoerde argumenten van gelijke dienstprestaties, risico's enz. niet nader is ingegaan, de conclusie getrokken dat de belangenverzorging der niet-Europeesche sergeanten en militairen beneden dien rang niet de noodige aandacht van de Regeering zou hebben. Deze conclusie, Mijnheer de Voorzitter, is bepaald onjuist en zou ook alleen dàn gefundeerd kunnen worden geacht, indien het geachte lid zou kunnen aantoonen dat de dienstvoorwaarden van de niet-Europeesche militairen reeds geruimen tijd te wenschen zouden overlaten.

Dit is echter geenszins het geval; de soldijen, enz. van deze militairen zijn bij de laatste salarisherziening in 1938 weder ampel in beschouwing genomen, ze zijn vergeleken met die van overeenkomstige burgerlijke landsdienaren en vastgesteld naar de geldende militaire verhoudingen. Zonder voorbehoud kunnen de hierbedoelde soldijen alleszins bevredigend worden genoemd. De heer Lapian vergelijkt nu wel de inkomsten in geld van den Javaanschen en Amboineeschen of Manadoneeschen soldaat met die van een schepeling van de gouvernementsmarine en die van een matroos en komt dan tot voor den soldaat nadeelige resultaten, doch heeft het geachte lid ook de andere dienstvoorwaarden vergeleken?

De heer Lapian vermeent voorts, dat den candidaat-soldaat wordt voorgehouden, dat hij slechts te maken zal hebben met een niet gewapenden vijand, zoodat het eigenlijk niet overeenkomstig de dienstvoorwaarden zou zijn, hem tegen een buitenlandschen vijand in den strijd te brengen. Mijnheer de Voorzitter! Vóór den grooten oorlog van 1914—1918 moge de adspirant-soldaat mogelijk geen besef hebben gehad van een buitenlandschen vijand, dat hij alleen tegen ongewapende tegenstanders zou moeten optreden zal hij toch wel nimmer hebben kunnen verwachten. Daarvoor heeft het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger te vaak orde en rust moeten vestigen of herstellen in gewesten, waar wel degelijk bewapende en goed bewapende tegenstanders werden ontmoet.

Na den vorigen grooten oorlog heeft elke recruut, hoe onwetend ook, wel spoedig moeten inzien dat ook tegen een buitenlandschen vijand werd geoefend en eventueel zou moeten worden gestreden. Als hiertegen op eenigszins groote schaal zou zijn opgezien, zou zulks toch zeker wel zijn gebleken uit een groot verloop na expiratie van de eerste dienstverbintenis, dus na de eerste zes jaren. Hiervan is echter geen sprake, Mijnheer de Voorzitter, en ik durf dan ook wel te verklaren dat de aspirant-soldaat wel degelijk weet, welke taak hem in het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger wacht. De tijdsomstandigheden kunnen derhalve moeilijk een argument vormen voor betere dienstvoorwaarden. De uitroep van het geachte lid in dit verband dat men voor *f* 0,25 of *f* 0,35 per dag van betrokkenen niet iets hoogs mag en kan verwachten, is wel zeer suggestief. Immers, de maandelijk-

(Legercommandant.)

sche bezoldiging van de laagstbetaalde militairen moet niet op *f* 7,50 of *f* 10,50, doch op rond *f* 37,50 worden gesteld.

Voor de verhooging van de inkomsten van de niet-Europeesche militairen bestaat dan ook geen aanleiding en een gelijke betaling voor alle landaarden zou dus moeten leiden tot een nivelleering naar beneden en het brengen van de aanvangssoldijen voor allen — dus ook voor de Manadoneezen en Amboineezen — op *f* 0,25. Dit zal echter wel niet de bedoeling van de geachte voorstellers zijn geweest; anders zou toch wel zijn voorgesteld de begrooting met *f* 1.— te verminderen.

Een dergelijke nivelleering naar beneden is echter niet aanvaardbaar. Nog daargelaten of zulks billijk zou zijn met het oog op de algemeene geschiktheid voor het beroep, welke factor i. c. toch ook van beteekenis is, moet rekening worden gehouden met de kwestie van vraag en aanbod. Het Koninklijk Nederlandsch-Indische Leger kan den Europeeschen soldaat niet missen, en vermindering van de dienstvoorwaarden zou het aanbod geheel stopzetten. Alleen uit dien hoofde kan aan nivelleering naar beneden niet worden gedacht.

Het geachte lid heeft nog gesproken over den onder de niet-Europeesche militairen heerschenden geest en er op gezinspeeld dat de ongelijke betaling in deze allerlaagste legerrangen steeds een bron van ontevredenheid zou zijn. Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek tegen, dat er een ontevreden geest onder de Inheemsche militairen zou heerschen; de groote toeloop bij de recrutenwerving, en vooral ook de vele aanvragen van gepensionneerden om weder in dienst te mogen treden, bewijzen wel, dat men tevreden is met de bestaande dienstvoorwaarden. Natuurlijk zou van de zijde van betrokkenen een verhooging van de aanvangssoldij tot *f* 0,75 bijzonder op prijs worden gesteld en zouden zij — dit naar aanleiding van een opmerking van den heer Muhammad Yamin — er spoedig in slagen, hun behoeften aan deze soldij aan te passen, doch dit zou toch niet anders dan een kunstmatig opgewekte behoeftenvermeerdering zijn. Een dergelijke verhooging van inkomsten zou echter niet incidenteel kunnen geschieden, doch tal van andere verhoogingen voor andere landsdienaren tengevolge moeten hebben, welke onherroepelijk zouden leiden tot ontwrichting van de thans geldende bezoldigingsregelingen en tot onaanvaardbare geldelijke consequenties.

Ik kom thans tot den heer Mussert, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering heeft goede nota genomen van de door het geachte lid gegeven nadere uiteenzetting van zijn opvattingen en aanbevelingen inzake de vorming van korpsen in de landschappen in de buitengewesten, waarbij de heer Soangkoepon zich aansloot. Zij beseft, zooals uit de in vorige jaren genomen maatregelen kan blijken, het nut van het leggen van verband tusschen het leger en de vele landschappen door de vorming van hulpkorpsen; Zij zal ook in de toekomst deze wijze van legerversterking toepassen, indien zulks met andere belangen van militairen aard vereenigbaar is.

De heer Thamrin heeft zijn bedoeling met de uitdrukking „ideëele basis'' nader uiteengezet, waarbij hij de aanwezigheid van eigenschappen van ideëelen aard in ons beroepsleger, zij het niet volmondig, erkent. Nochtans is hij van meening, dat het bezielende vuur en de bezielende geest niet in een beroeps- doch slechts in een militieleger aanwezig zijn. Ook deze opvatting kan de Regeering niet deelen en zulks op grond van hetgeen de geschiedenis leert. Den heer Thamrin zal het niet onbekend zijn, dat in het Britsche Rijk eerst zeer onlangs de militie is ingevoerd; hij kan toch niet volhouden, dat in vorige oorlogen de Britsche legers zonder bezieling hebben gestreden, omdat zij vrijwilligers-legers waren?

Spreker meent, dat de glorie van ons leger te danken is aan de bestrijding van een slecht bewapenden binnenlandschen vijand; dat zou dus een gemakkelijk verworven glorie zijn! Ook deze opvatting moet de Regeering rechtzetten. De Nederlander is te nuchter om het leger met glorie te omkransen wegens gemakkelijke overwinningen. Glorie en roem zijn slechts toegekend daar, waar het leger in moeilijke omstandigheden streed tegen een moedigen vijand, die de voordeelen van een numeriek groote overmacht, het terrein en in vele gevallen ook van gelijke dan wel betere bewapening aan zijn zijde had.

De Regeering heeft niet — zooals het geachte lid verklaart — medegedeeld, dat men noode tot dienstplichtlegers is overgegaan enkel door de „neiging'' tot vorming van groote legers, maar door de noodzakelijkheid hiervan.

De Regeering moet voorts de zienswijze bestrijden, dat beroepslegers onbruikbaar zijn geworden door de voortschrijding van de democratie of omdat de moderne oorlogen een zaak van de gemeenschap zelf zijn geworden en niet van de Regeeringen alleen. Juist deze moderne oorlogen vragen groote militair-technische bekwaamheden, althans voor een deel van het leger, welke bij een korten militie-diensttijd slechts ten deele zijn te bereiken. Om die reden bestaat in de Europeesche legers dan ook een sterke kern van vrijwillig voor langen tijd dienenden en het onvoldoend aanwezig zijn van een zoodanige kern, op de vorming waarvan o.a. door generaal De Gaulle, ons uit de laatste tijden welbekend, reeds jaren geleden werd aangedrongen, vormt ongetwijfeld mede een der oorzaken van de snelle ineenstorting van het Fransche leger.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de sprekers in eersten termijn heeft de Regeering de opmerkingen van den heer Thamrin over de noodzakelijkheid van afkondiging van den staat van beleg over het hoofd gezien.

De Regeering stemt er mede in, dat een formeele oorlogstoestand niet automatisch de afkondiging van den staat van beleg tot gevolg behoeft te hebben. Hieromtrent geldt, dat in tijden van nood, veroorzaakt hetzij door ernstige binnenlandsche onlusten of opstand dan wel rampen, hetzij door bedreiging met geweld van een buitenlandschen vijand, de overheid bijzondere bevoegdheden noodig heeft om de veiligheid van den staat te verzekeren.

De hiergenoemde omstandigheden achtte de Regeering met ingang van den 10en Mei aanwezig; zij zijn sedertdien ongewijzigd aanwezig gebleven. De beoordeeling hiervan behoort uitsluitend tot de bevoegdheid van den Gouverneur-Generaal, zooals in artikel 1 van de Regeling op den staat van oorlog en van beleg staat vermeld.

De noodzakelijkheid van handhaving van den staat van beleg vloeit hieruit voort, dat onder de huidige omstandigheden tal van maatregelen — en hierbij moet niet in de eerste plaats worden gedacht aan maatregelen op militair gebied — in het belang van de veiligheid van den Staat snel dienen te kunnen worden genomen, hetgeen niet mogelijk zou zijn bij het volgen van de normale procedure.

Overigens vestigt de Regeering er de aandacht van den spreker op, dat het besluit van den Gouverneur-Generaal, waarbij Nederlandsch-Indië in staat van beleg is verklaard (zie Javasche Courant van 10 Mei 1940, Nr. 38*a*) vermeldde, dat zulks geschiedde — en thans haal ik het besluit aan —

> „met dien verstande, dat de normale werkzaamheden van bestuur en andere takken van overheidsdiensten door dezen maatregel niet worden verbroken, tenzij het militair gezag zulks noodzakelijk oordeelt en zelf regelend optreedt.''

De heer Mogot heeft zich nogmaals in retrospectieve beschouwingen begeven. De Regeering heeft daarover reeds haar meening bekend gesteld en zal dus den geachten spreker niet op den voet volgen. Waar het geachte lid het echter doet voorkomen — op blz. 377 van het stenografisch verslag — alsof eerst in het begin van dit jaar door het indienen van aanvullende begrootingen tot de legerversterking is overgegaan, meent de Regeering te moeten herhalen, wat Zij bij de beantwoording in eersten termijn heeft gezegd, namelijk, dat die

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
versterking in 1936 is begonnen. Dat is ook het jaar, waarin het systeem van collectieve veiligheid — waarover de heer Mogot een vraag stelde — begon af te brokkelen. De geachte spreker zou gaarne worden ingelicht nopens de vraag of de bestaande achterstand volledig is ingehaald. Deze vraag is niet met een kort „ja'' of „neen'' te beantwoorden. Immers, zoolang men versterking noodig acht, is er achterstand; zoo gezien, is er nu dus zeker nog achterstand.

Destijds is echter het woord achterstand voornamelijk in dezen zin bedoeld, dat het leger nog verstoken was van verschillende soorten moderne wapens. Die wapens zijn nu aanwezig, Mijnheer de Voorzitter; het gaat nu om de hoeveelheden, welke moeten worden vergroot en waartoe bij de verschillende voorafgegane begrootingen, en ook thans, credieten werden en worden aangevraagd.

Tenslotte nog een kort antwoord op hetgeen de heer Muh. Yamin opgemerkt heeft over de ideëele basis voor een leger. Het geachte lid heeft hier het weerbaarheidsvraagstuk zeer sterk gekoppeld aan het politieke vraagstuk, zoodat ik de beantwoording van deze opmerkingen beter kan overlaten aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

De heer **Levelt,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de geachte leden, die in tweeden termijn het woord hebben gevoerd over de onderwerpen, ten aanzien waarvan ik tot de verdediging van het regeeringsstandpunt gemachtigd ben, wil de Regeering volgaarne haar dank betuigen voor den lof en waardeering, welke verschillende leden uitspraken voor haar antwoord in eersten termijn. Zij verheugt zich, dat dit antwoord, zooals verschillende sprekers verklaarden, het regeeringsbeleid in zaken, die begrijpelijkerwijze den Volksraad en de Indische samenleving in deze tijden in zoo sterke mate bezig houden, belangrijk heeft verduidelijkt. Krachtig werd het antwoord genoemd, Mijnheer de Voorzitter, en terecht; de Regeering erkent de juistheid van deze kwalificatie, doch Zij betreurt het, dat verschillende passages uit de door mij uitgesproken rede den heer Verboom den indruk van geprikkeldheid en hooghartigheid hebben gegeven. Tegenover de forsche en scherpe critiek, welke verschillende sprekers in eersten termijn hebben geuit, meende de Regeering een krachtige uiteenzetting te moeten stellen, die, naar Zij hoopte, klaarheid en vertrouwen zou schenken. Hooghartigheid was haar vreemd, openhartigheid het kenmerk van haar antwoord. De Regeering heeft er steeds blijk van gegeven een open gedachtenwisseling met den Volksraad op prijs te stellen, ook en vooral wanneer het zaken betreft, welke de samenleving sterk beroeren. Zij kan het niet anders dan een voordeel achten Haar beleid in dit College voor het voetlicht der openbaarheid te brengen en Zij heeft de Haar geboden gelegenheid dan ook ten volle aangegrepen om in duidelijke bewoordingen een uiteenzetting te geven van de richtlijnen, welke aan Haar beleid ten grondslag liggen. De Regeering heeft het op prijs gesteld in deze zaal te kunnen aanhooren, wat er in de samenleving aan gevoelens en wenschen leeft, en door de vertegenwoordigers van de verschillende groepen onder woorden werd gebracht.

De Regeering aanvaardt critiek; de mogelijkheid van het uiten van critiek is een wezenskenmerk van het democratische stelsel. Zij aanvaardt meeningsverschillen en streeft er naar tegenover elkaar staande inzichten zoo mogelijk te apaiseeren en te overbruggen. Zij respecteert de meeningsuitingen, welke in dit College naar voren komen, zelfs, wanneer die diametraal staan tegenover Haar eigen visie.

Waar de Regeering Zich in eersten termijn tegen heeft gekeerd, was niet de critiek, welke op Haar beleid is geopperd, doch de wijze, waarop sommige leden die critiek hebben ingekleed. Zij ontzegt geen enkel lid van het geachte college het recht met Haar van meening te verschillen en straffere maatregelen te bepleiten dan door Haar genomen zijn. Zij erkent in dit opzicht ten volle de juistheid van de uiteenzetting van den heer Roep, die op klare wijze de taak en plicht van de leden van den Volksraad heeft belicht. Wel moet de Regeering er echter bezwaar tegen maken, wanneer Haar bestreden beleid wordt toegeschreven aan aarzeling, slapte en gebrek aan doortastendheid. Dit verwekt onrust en vrees, dit brengt de regeeringsorganen in discrediet, dit verstoort de zoo noodige samenwerking en saamhoorigheid tusschen overheid en samenleving. Het was dit element in de beschouwingen van de zijde van den Volksraad, waartegen de Regeering stelling heeft genomen en waaraan Zij het karakter van opbouwende critiek ontzegt. Zij verwacht dáárvan geen nut voor de samenleving, doch slechts van een gedachtenwisseling, waarbij met een volledige respecteering van elkanders standpunt, zakelijk de afwijkende meeningen tegenover elkaar worden gesteld. Een dergelijke uitwisseling van gedachten weet de Regeering op volle waarde te schatten en draagt een geheel ander karakter dan een geringschattende critiek, die de Regeering onder verwijt van slapte en wat dies meer zij, in gebreke stelt. Tegen een zoodanige critiek blijft de Regeering Haar in eersten termijn uitgesproken ernstige bedenkingen onverkort handhaven. Laat men er van overtuigd zijn, dat de Regeering het Haar eersten en voornaamsten plicht acht deze gewesten te beschermen tegen elk gevaar, ook van binnen uit, en dat Zij voor geen maatregel zal schromen, die Zij voor de handhaving van de binnenlandsche veiligheid noodig oordeelt.

Wanneer ik bij de beantwoording van de sprekers in tweeden termijn dezelfde volgorde van onderwerpen in acht neem, welke in het antwoord in eersten termijn is gevolgd, kom ik in de eerste plaats tot de beschouwingen, die gewijd zijn aan het Opperbestuur en Zijn Ministers, de vertegenwoordigers van de Kroon in den vreemde, alsmede de samenstelling van het regeerapparaat hier te lande. Het deed de Regeering genoegen van den heer Kan te vernemen, dat de opmerkingen, die het geachte lid in eersten termijn met betrekking tot het Opperbestuur maakte, niet het karakter droegen van een verborgen critiek op bepaalde Ministers. Terecht stelde de heer Kan in het licht, dat het Kabinet thans op andere wijze functionneert dan vóór de bezetting van Nederland door den vijand, en dat noch parlement noch openbare meening tot normale controleerende en zoo noodig corrigeerende werking bij machte zijn. Ik denk, Mijnheer de Voorzitter, dat de Ministers zelf de eersten zullen zijn om dezen noodtoestand te betreuren en dat hun niets liever zou zijn dan dat zoo spoedig mogelijk de normale functionneering van het Opperbestuur zal worden hersteld. De veronderstelling van den heer Soangkoepon, dat de huidige noodtoestand ook wijziging zou hebben gebracht in het Opperbestuur in dien zin, dat thans dat bestuur in zijn geheel practisch medezeggenschap zou hebben gekregen in alles wat deze gewesten betreft, is echter onjuist. In taak en werkverdeeling van de adviseurs van de Kroon is geen wijziging gekomen.

Verjonging van het Indische regeeringsapparaat en mutatie in leidende ambtelijke functies is een onderwerp, dat opnieuw door de heeren Janssen, C. C. van Helsdingen, Muh. Yamin en Verboom in hun beschouwingen werd betrokken. De heer Verboom opperde hierbij bezwaar tegen de wijze, waarop de Regeering in eersten termijn van antwoord heeft gediend. Het was echter geen hooghartigheid, Mijnheer de Voorzitter, die de Regeering de vraag deed stellen, of de personen, die zoowel in den Volksraad als in de samenleving op een verandering in de bezetting van leidende posten hebben aangedrongen en die het ambtelijk apparaat en interne werkwijzen niet door en door kennen, wel tot oordeelvelling bevoegd zijn. Het gaat hier om een personeelsbeoordeeling en uitspraak over bekwaamheid van personen. Afgezien van het feit, dat onderwerpen van dezen aard zich bezwaarlijk voor een gedachtenwisseling in deze zaal leenen, wil het der

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

Regeering voorkomen, dat Haar de keuze van Haar medewerkers dient te worden overgelaten. Terecht merkte de heer Verboom op, dat in vele gevallen de Regeering over meer en volledige gegevens beschikt. Zulks behoeft echter, wanneer het onderwerpen van zakelijken aard betreft, een discussie daarover in dit College geenszins uit te sluiten. Te allen tijde is de Regeering bereid gebleken het Haar ten dienste staande materiaal aan den Volksraad mede te deelen, teneinde een vruchtbaar debat mogelijk te maken. Wanneer het echter gaat om een beoordeeling van persoonlijke capaciteiten en eigenschappen van Haar medewerkers, kan de Regeering geen vrijheid vinden den Volksraad het materiaal te verschaffen, zonder hetwelk een gedachtenwisseling met kennis van zaken niet mogelijk is. In het bijzonder meende de Regeering stelling te moeten nemen tegen de opvatting, die hier en daar heeft post gevat, als zouden verscheidene diensten niet voor hun taak berekend zijn en de daarin geplaatste ambtenaren onvoldoende zijn ingesteld op de eischen, welke de huidige oorlogstoestand aan het overheidsbeleid stelt. Het is deze opvatting, die de Regeering in haar algemeenheid als grievend en onrechtvaardig betitelde. Zij meende en meent nog degenen, die dit oordeel velden, met kracht te moeten tegenspreken en aan de eigen zienswijze ten aanzien van de waarde van haar dienaren te moeten vasthouden. Intusschen kan het geval zich natuurlijk voordoen, dat iemand, die in normalen vredestijd voor zijn werk berekend was, zich niet voldoende blijkt te kunnen aanpassen aan eischen en werkmethoden, welke thans noodzakelijk zijn. De Regeering en dienstchefs slaan niet alleen de plichtsbetrachting, doch ook de bekwaamheid van de ambtenaren nauwlettend gade.

De heer Muhammad Yamin heeft niet alleen op een verjonging in verschillende leidende functies aangedrongen, doch ook een verjonging van staatsrechtelijke idealen, inzichten, houding tegenover de Inheemschen en van de staatsrechtelijke organisatie bepleit. De Regeering heeft de politieke wenschen, die het geachte lid uitsprak, geenszins geïgnoreerd, doch Zij kan er geen nut in zien, terloops bij de behandeling van het onderhavige, begrensde begrootingsvoorstel, van gedachten te wisselen nopens de structuur van het Indische staatsbestel. De Regeering is van oordeel, dat de pogingen om incidenteel vraagstukken van dezen aard bij verschillende door hun inhoud strak begrensde onderwerpen in debat te brengen, de draagwijdte en gecompliceerdheid van een beschouwing van de staatsrechtelijke structuur dezer gewesten miskennen. De Regeering betreurt het, dat het geachte lid aanleiding heeft gevonden om van een oplaaiende Inheemsche politiek van zelfbewuste non-coöperatie te spreken en het beleid der Regeering daarvan de oorzaak te noemen. Zij betreurt zulks te meer, nu in deze tijden van gevaar alle krachten uit de samenleving ernaar streven een hecht binnenlandsch front te vormen en de verschillende bevolkingsgroepen zoo duidelijk blijk hebben gegeven van hun aanhankelijkheid aan het gezag.

Mijnheer de Voorzitter! Overgaande tot de beschouwingen, welke in tweeden termijn zijn gewijd aan de N.S.B. en wat daarmede verband houdt, wil de Regeering gaarne haar voldoening uitspreken voor de erkenning, dat haar antwoord in vele opzichten de noodige klaarheid heeft gebracht, welke in de samenleving zoozeer gewenscht werd. Met niet minder voldoening nam Zij er van kennis, dat de heeren Roep en C. C. van Helsdingen zich in algemeenen zin kunnen vereenigen met het standpunt, dat de Regeering tegenover de N.S.B. en haar aanhangers heeft ingenomen, zij het ook dat enkele punten van dat beleid niet hun volle instemming hadden. Verschillende andere leden — ik noem hier de heeren Smit, Mussert, Verboom, Thamrin, Soangkoepon en Mogot — bleken echter van de juistheid van het regeeringsstandpunt in dezen nog niet overtuigd. Het gemeenschappelijke in hun visie is, dat de door de Regeering getroffen maatregelen tegen de N.S.B.-aanhangers naar hun meening niet ver genoeg gaan; bij de uitwerking van hun zienswijze kwamen echter verschillende gradaties naar voren. Het meest ver gaande standpunt was dat van den heer Mussert, daarin goeddeels gesteund door den heer Verboom, dat in feite en practisch hierop neerkomt, dat allen, die leden of donateurs waren van de N.S.B., uit de maatschappij dienen te worden geëlimineerd.

Mijnheer de Voorzitter! Het is geen eenvoudige opgaaf om dit standpunt, dat de Regeering onjuist blijft voorkomen, in enkele korte trekken te weerleggen; anderzijds meent Zij niet in een herhaling te moeten treden van de principieele uiteenzettingen, welke Zij in eersten termijn gaf.

De Regeering meent echter, dat de tegenstelling, welke tusschen de visie van den heer Mussert en die van de Regeering op dit terrein bestaat, minder groot is dan op het eerste gezicht lijkt. Geen verschil van inzicht bestaat over het feit, dat de N.S.B. als een staatsgevaarlijke organisatie is aan te merken. De Regeering heeft zulks in de meest pertinente bewoordingen verklaard en Zij wil nogmaals herhalen, dat Zij in die beweging een reëel gevaar ziet voor de bestaande Staats- en rechtsorde en dat Zij een onoverbrugbare tegenstelling aanwezig acht tusschen hetgeen de N.S.B. nastreefde en de beginselen, welke aan het beleid en de roeping van de Regeering over deze gewesten ten grondslag liggen. Dat de N.S.B. als zoodanig landverraad zou hebben gepropageerd en georganiseerd, zooals de heer Mussert verklaarde, daarvan is hier te lande niet gebleken, doch de Regeering meent dit punt verder buiten beschouwing te kunnen laten, daar het wèl vaststaande feit, dat N.S.B.-ers in het moederland landverradelijke handelingen hebben gepleegd, ook de N.S.B. zelve suspect maakt.

(De heer Verboom: Maar de N.S.B. heeft toch in de afgeloopen maanden voortdurend de Duitsche regeering tegen de Nederlandsche opgehitst?)

De heer Verboom spreekt over de N.S.B., maar de Regeering beschikt niet over bewijzen, dat de N.S.B. als zoodanig hier te lande landverraderlijke handelingen heeft bepleit of georganiseerd.

(De heer Thamrin: Dat moest er nog bij komen!)

Geen verschil van opinie bestaat ook over het feit, dat een groot euvel, een groote ziekte, met groote middelen bestreden dient te worden. De Regeering heeft van de juistheid van die opvatting daadwerkelijk doen blijken, toen Zij de N.S.B. als een staatsgevaarlijke vereeniging in strijd met de openbare orde verklaarde en een groot aantal N.S.B.-ers deed interneeren.

Eenheid van opvatting blijkt ook in zooverre te bestaan, dat de heer Mussert met instemming de passage uit het regeeringsantwoord aanhaalde, waarin werd gezegd, dat het van zelf sprekend is, dat in tijden van gevaar, van bedreiging van de in- en uitwendige veiligheid, de onder alle omstandigheden vereischte orde in de samenleving hoogere eischen stelt en strengere maatstaven vergt dan die, welke in normale tijden passen. Met de zoo juist besproken maatregelen heeft de Regeering deze opvatting in daden omgezet. De heer Mussert verzuimde echter de door hem met instemming aangehaalde passage uit het regeeringsantwoord volledig te citeeren. Daarop volgden nl. nog de volgende woorden:

> „Die orde-maatregelen worden juist door de bijzondere tijdsomstandigheden gerechtvaardigd, doch een overheid zou den pijler van de rechtvaardigheid afbreken, wanneer Zij met Haar maatregelen verder ging dan de huidige tijdsomstandigheden vereischen."

Het is nu, Mijnheer de Voorzitter, naar de meening der Regeering in strijd met de rechtvaardigheid en evenzeer in strijd met het maatschappelijk welzijn alle personen uit de samenleving uit te stooten, die op eenigerlei wijze hebben deelgenomen aan- of in contact hebben gestaan met de N.S.B., ook diegenen derhalve, waarvan een deugdelijk onderzoek heeft aangetoond, dat zij noch staatsgevaarlijk, noch déloyaal zijn. Het verwonderde de Regeering wel eenigszins den heer Thamrin

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
zoo krachtig voor massa-arrestaties en voor het beginsel, dat de goeden nu eenmaal met de kwaden moeten lijden, te hooren pleiten. Het was bij vele andere gelegenheden, dat dit geachte lid van een uiterste bezorgdheid blijk gaf, dat de politioneele maatregelen der Regeering te ver gaan en dat daarbij onschuldigen worden getroffen.

(De heer White: Dat waren geen N.S.B.-ers!)

De heer Thamrin wil de discriminatie, welke hij in dezen voorstaat, motiveeren met een beroep op het blijkbaar voor hem vaststaande feit, dat de N.S.B.-ers landverraders zijn, doch, Mijnheer de Voorzitter, tot nog toe beschikt de Regeering niet over bewijzen, dat N.S.B.-ers zich hier te lande aan landverraad hebben schuldig gemaakt. Ware dit anders dan zou ongetwijfeld tot het instellen van strafvervolgingen worden overgegaan.

De heer Mussert gaat uit van het standpunt, dat alle aanhangers van de N.S.B. potentieele landverraders en déloyaal zijn en voor interneering in aanmerking komen. Zij zouden eerst in vrijheid mogen worden gesteld, wanneer hun loyaliteit aan de hand van feiten volkomen vaststaat. Niet alleen acht de Regeering het uitgangspunt van den heer Mussert onjuist, Zij meent, dat hiermede een onmogelijke bewijslast op de schouders van betrokkenen zou worden gelegd. Wanneer de heer Mussert een vergelijking treft met de strafprocedure, dan moge ik er het geachte lid op wijzen, dat het een eerste beginsel van ons strafrecht is, dat de vervolgingsambtenaar de bezwarende feiten aanbrengt en dat de verdachte in de gelegenheid wordt gesteld zich tegen bepaalde concrete ten-laste-leggingen te verdedigen. Men legt een verdachte niet het bewijs op, dat hij nooit een strafbaar feit heeft gepleegd.

De Regeering heeft in eersten termijn uiteengezet, op welke gronden Zij Zich gerechtigd acht om niet bij voorbaat aan te nemen, dat alle personen, die op eenigerlei wijze aanrakingen met de N.S.B. hebben gehad, déloyaal of potentieel staatsgevaarlijk zijn. Ik schetste de verschillende beweegredenen, die personen er toe hebben geleid tot de N.S.B. toe te treden, hoe die toetreding niet zelden aan pressie of vrees voor broodroof te wijten was, hoe het zich als donateur verbinden aan de N.S.B. vaak voortsproot uit het feit, dat men sympathie had voor enkele punten van het programma van die beweging, een sympathie, die, zooals de heer Verboom verklaarde, ook anderen hadden.

Wanneer de Regeering in eersten termijn uiteenzette, dat men in kringen, die zich thans als de meest felle bestrijders van de N.S.B. en haar aanhang opwerpen, tegenover fascistische en nationaal-socialistische denkbeelden in het algemeen niet geheel afwijzend stond, dan lag het Haar verre om de door den heer Verboom vertegenwoordigde politieke groep in een minder gunstig daglicht te stellen. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, de voorzitter van het hoofdbestuur van de Vaderlandsche Club heeft reeds in 1935 stelling genomen tegen de N.S.B. en de suggestie om de V.C. op te lossen in de N.S.B. afgewezen.

(De heer Verboom: Op hetzelfde oogenblik, dat de Gouverneur-Generaal van Ned.-Indië den heer Mussert bij zich als gast op het paleis ontving.)

De rede van den heer Verboom hield echter een erkenning in van het feit, dat er in de N.S.B. dingen waren, die ook de V.C. aantrokken, zooals de versterking van het nationaliteitsgevoel, een grooter besef van de waarde van tucht en discipline, meer eerbied voor het gezag en meer sociale rechtvaardigheid. De bedoeling van de Regeering nu was in het licht te stellen, dat wanneer dit het standpunt was van politiek-geschoolden, het toch geen verwondering behoeft te wekken, dat politiek-kleurloozen hun sympathieën voor bepaalde programma-punten van het nationaal-socialisme meenden te moeten omzetten in een als donateur toetreden tot een beweging, die de nationaal-socialistische denkbeelden voorstond, en dat deze personen niet door dit enkele feit als landverraders of staatsgevaarlijken mogen worden gebrandmerkt.

(De heer Soangkoepon: Dat vind ik wel!

De heer Muh. Yamin: Zij zijn landverraders!)

De Regeering beschikt over voldoende materiaal om de beweegredenen van de toetreding tot de N.S.B. en de mentaliteit van betrokkenen te onderkennen. Ook de Regeering wenscht geen risico's te nemen en deinst er niet voor terug personen op te offeren, wanneer de beveiliging van den Staat zulks eischt, en scherpe maatregelen te nemen tegen hen, wier mentaliteit van bedenkelijken aard is. Waar Zij zich echter wel van meent te onthouden, dat is het uitstooten uit de maatschappij van personen, van wier loyaliteit Zij op goede gronden overtuigd is.

De Regeering zette in eersten termijn uiteen, hoe ook vóór den 10den Mei een zekere onrust in de maatschappij viel waar te nemen over het vermeende feit, dat Zij op het gevaar, dat dreigde van de zijde van N.S.B.-ers en buitenlanders, niet voldoende acht sloeg. De heer Verboom wees er in dit verband op, dat de daartegen gevoerde actie niet dateerde van enkele maanden terug, maar dat zij reeds op een veel eerder tijdstip in den Volksraad was ingezet. De Regeering wil zulks gaarne erkennen, doch dit doet niet af of toe aan het feit, dat degenen, die zich nog tot kort vóór den 10den Mei onbevredigd toonden over het beleid van de Regeering in dezen, haar op den 10den Mei allen lof brachten voor de doeltreffendheid van de voorbereide maatregelen. Het was juist de onmogelijkheid, Mijnheer de Voorzitter, om de door de Regeering getroffen voorbereidingen bekend te stellen, die haar er toe dwong om op terzake gestelde vragen een antwoord te geven, dat niet alle in het geding komende factoren behandelen kon. Met de daad heeft de Regeering echter doen blijken, dat Zij zich van het gevaar bewust was en dat Zij er niet voor terug deinsde ingrijpende maatregelen te nemen, toen het tijdstip daarvoor naar haar meening gekomen was en de beveiliging van den Staat zulks eischte. Late men ervan overtuigd zijn, dat het dezelfde richtlijnen zijn, die ook thans nog aan het beleid der Regeering ten grondslag liggen.

Er waren andere leden, Mijnheer de Voorzitter, die in principe de juistheid van het uitgangspunt der Regeering inzake de N.S.B. erkennende, zich niettemin afvroegen, of Zij de grenzen wel juist trekt. Met name richt hun bezwaar zich er tegen, dat er zich in leidende functies en op vertrouwensposten nog personen zouden bevinden, die met N.S.B.-ideeën geïnfecteerd zijn en op die plaatsen niet thuis hooren. De Regeering wil nogmaals waarschuwen tegen de opvatting, die zich in de samenleving heeft verbreid, als zouden nog verscheidene hooge ambtelijke functies worden bekleed door personen, die lid of donateur van de N.S.B. zijn geweest of op andere wijze banden met die beweging hadden. Zulks is stellig onjuist. De Regeering wenscht in deze zaal niet over personen uit te weiden, doch Zij verzoekt degenen, die deze meening uitten, aan de daarvoor aangewezen instanties de aanwijzingen of gegevens, waarover zij mochten beschikken, over te leggen. De Regeering deelde reeds mede, dat eenige hoofdambtenaren, die overigens niet allen functies bekleedden, welke bepaald als leidend kunnen worden aangemerkt, werden geïnterneerd en van hun posten verwijderd. In de hoogste leidende functies komen dergelijke personen niet voor. In dit verband moge ik nogmaals onder de aandacht van den heer Soangkoepon brengen, dat de opvatting, als zou er een groot aantal N.S.B.-ers geweest zijn onder de gezagsapparaten en voornamelijk onder het Binnenlandsch Bestuur, bepaaldelijk onjuist is.

(De heer Soangkoepon: De Regeering heeft het toch gezegd.)

Wellicht heeft het geachte lid de mededeeling der Regeering te dien aanzien in eersten termijn misverstaan en daarom zij herhaald, dat er slechts één actief besturend ambte-

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
naar wegens zijn relaties met de N.S.B. geïnterneerd is. Dat er zich een vrij groot aantal personen van Duitsche nationaliteit onder het politiecorps bevond, is daaraan te wijten, dat bij de reorganisatie van de veldpolitie in het jaar 1920 een belangrijke uitbreiding aan het politiecorps moest worden gegeven. Deze bleek niet te kunnen worden geëffectueerd zonder de diensten te aanvaarden van zich toenmaals hier te lande bevindende personen van Duitsche nationaliteit.

Het onderzoek, dat thans wordt ingesteld naar de loyaliteit van overheidsdienaren, geschiedt zonder aanzien des persoons. De Regeering kan den heer C. C. van Helsdingen verzekeren, dat naarmate de positie, welke betrokkenen bekleeden, hooger is, ook strengere maatstaven worden aangelegd, en wel om deze reden, dat van hen meer inzicht mag worden verwacht en de door hen bekleede vertrouwensposten grootere voorzichtigheid eischen, ook op politiek terrein. Voorts kan de Regeering den heer Van Helsdingen mededeelen, dat het onderzoek zich niet alleen uitstrekt tot personen, die lid geweest zijn van de N.S.B. In het onderzoek worden de volgende groepen van personen betrokken:

a. de tot Nederlander genaturaliseerde Duitschers;

b. degenen, die sedert 1 Januari 1939 nog lid of donateur zijn geweest van de N.S.B., dan wel op andere wijze met de N.S.B. betrekkingen hebben onderhouden;

c. degenen, te wier aanzien op deugdelijke aanwijzingen door het betrokken diensthoofd, het bestuur of het hoofdparket een nader onderzoek noodig wordt geacht.

Het onderzoek zal met gestrengheid, doch ook met rechtvaardigheid plaats hebben.

De heer Thamrin heeft er voor gepleit om tot publicatie over te gaan, zoowel van de namen van de geïnterneerde Nederlanders, als van degenen, die op 1 Januari 1939 lid of donateur van de N.S.B. waren, welke wenschen in moties zijn belichaamd. De Regeering ontkent, dat ten aanzien van deze interneeringen een verplichting tot kennisgeving aan den Volksraad zou bestaan, daar zij immers niet plaats hebben op den voet van artikel 37 I.S. Anderzijds kan de Regeering het geachte lid toegeven, dat geen wettelijke bepaling zich tegen kennisgeving aan den Volksraad of tegen publicatie verzet. Op het huidig tijdstip heeft de Regeering er overwegend bezwaar tegen de namen van de geïnterneerde Nederlanders aan de openbaarheid prijs te geven. Zij zette reeds uiteen, dat die interneeringen op den 10den Mei en volgende dagen volgens eenige sobere gedragslijnen en zonder een behoorlijk vooronderzoek hebben plaats gehad. Vooraleer tot een publicatie kan worden overgegaan, waarmede betrokkenen in het openbaar als déloyale of staatsgevaarlijke individuen worden gebrandmerkt, is het een minimum-eisch van billijkheid en rechtvaardigheid, dat het onderzoek naar de noodzaak en wenschelijkheid van een handhaving van de interneeringen zijn beslag heeft gekregen en dat vaststaat, dat op betrokkenen terecht de interneeringsmaatregel is toegepast.

De Regeering blijft verschil zien in de interneeringen, welke op den voet van artikel 37 I.S. plaats hebben, en die, welke krachtens artikel 20 van de regeling op den staat van oorlog en van beleg geschieden, een verschil, dat vooral hierin bestaat, dat eerstbedoelde interneeringsprocedure grooter waarborgen voor de rechtszekerheid biedt. Niettemin is de Regeering bereid opdracht tot publicatie van de namen der geïnterneerde Nederlanders te geven, wanneer bedoeld onderzoek zal zijn beëindigd.

(De heer Thamrin: Wanneer zal dat ongeveer zijn?)

De heer Thamrin vraagt, wanneer dat ongeveer zal zijn, maar tot mijn spijt kan ik daarvoor geen definitieven datum noemen.

(De heer Thamrin: En ten aanzien van degenen, wier schuld reeds vaststaat?)

Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij beter hierop straks bij de behandeling van de betreffende motie nadere toelichting te geven.

Wanneer de heer Thamrin de ongewenschtheid van rasdiscriminatie als argument voor de publicatie van de namen van geïnterneerden aanvoert, dan pleit datzelfde argument tegen een publicatie van de namen van degenen, die per 1 Januari 1939 lid of donateur waren van de N.S.B. Immers, ten aanzien van déloyale Inheemsche vereenigingen is nimmer tot een publicatie van namen van leden en donateurs overgegaan. De Regeering heeft tegen de gevraagde publicatie ernstig bezwaar; in de eerste plaats wijl van een persoon, die op 1 Januari 1939 lid of donateur van de N.S.B. was, geenszins vast staat, dat hij staatsgevaarlijk of déloyaal is. Dat zal het thans aanhangig onderzoek moeten uitwijzen. Men zou met een dergelijke publicatie al deze personen — en voor een deel, naar het zich laat aanzien, ten onrechte — in publiek gerucht brengen en de samenleving materiaal in handen geven om als eigen rechter op te treden.

In aansluiting aan deze uiteenzetting moge ik nog van antwoord dienen op een vraag van den heer Mussert inzake de interneeringen, welke tot mijn leedwezen in het regeeringsantwoord in eersten termijn over het hoofd is gezien. De vraag had betrekking op het kostenverhaal van de interneeringen, waarbij het geachte lid wenschte te vernemen, of de Regeering reeds besloten heeft die kosten in elk geval op de bezittingen van de geïnterneerden te verhalen en of niet reeds aanstonds individueel verhaal kan worden ingevoerd. Deze aangelegenheid heeft eenige aspecten, Mijnheer de Voorzitter, welke nog niet geheel zijn uitgezocht, zoodat de Regeering thans Haar definitief standpunt terzake nog niet kan bekend stellen.

Met voldoening nam de Regeering kennis van de ruiterlijke wijze, waarop de heer Verboom zijn verontschuldigingen aanbood voor het feit, dat hij een bepaalde beschuldiging aan het adres van het hoofdbestuur van de Covim heeft gelanceerd, waarvan de onjuistheid het geachte lid achteraf is gebleken. De Regeering heeft den heer Verboom geenszins tot deze intrekking van zijn beschuldiging gesommeerd. Tegenover de in het openbaar geuite beschuldiging meende de Regeering tot een ontkenning in het openbaar van het gestelde feit verplicht te zijn en daar Zij een verder openbaar debat over een inwendige vereenigingsaangelegenheid in deze zaal minder op zijn plaats achtte, sprak de Regeering tevens het vertrouwen uit, dat de heer Verboom deze zaak verder met het hoofdbestuur van de Covim in het reine zou willen brengen. Het is der Regeering niet duidelijk, wat daarmede miszegd zou zijn.

De brieven-censuur heeft in tweeden termijn nog slechts de aandacht van een tweetal leden gevraagd, nl. de heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon. Aan Haar uiteenzettingen in eersten termijn, dat en waarom een vervanging van degenen, die zich vrijwillig voor dit werk hebben aangemeld, door betaalde krachten, noch gewenscht, noch mogelijk is, heeft de Regeering weinig toe te voegen en Zij heeft met voldoening ervan kennis genomen, dat de heer Van Helsdingen de juistheid van Haar standpunt kon erkennen. Met het betoog van den heer Soangkoepon, dat de geheimhouding en vervolging van eventueele nalatigheden beter tot haar recht zouden komen, wanneer het censuurwerk door betaalde krachten zou worden verricht, kan de Regeering niet instemmen. Ook degene, die zich vrijwillig voor bepaalde werkzaamheden opgeeft, heeft zich aan de gegeven voorschriften te houden en de gevolgen te aanvaarden van een schending van de geheimhouding, waartoe men zich onder eede verbonden heeft.

De heer Van Helsdingen deelde nog mede, dat de uitgifte van periodieken soms ernstig wordt geschaad, doordat mededeelingen of opgaven van sprekers, die schriftelijk worden toegezonden, door de censuur soms langer dan een week worden aangehouden. Ik kan het geachte lid verzekeren, dat ook in dit opzicht reeds maatregelen zijn getroffen, o.a.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)
met het doel correspondentie tusschen hoofdbesturen en afdeelingsbesturen zoo min mogelijk te vertragen. Bij het houden van steekproeven wordt als regel op een zoodanige wijze te werk gegaan, dat een of meer geheele postzakken met brieven aan censuur worden onderworpen. Daarbij is eenige vertraging in de bezorging aan den geadresseerde onvermijdelijk, doch het streven blijft er op gericht deze zooveel mogelijk te beperken.

De uiteenzetting, welke de Regeering gaf omtrent de toepassing van den persbreidel, heeft den heer Thamrin nog niet geheel kunnen bevredigen, doch zij heeft althans dit nut gehad, dat het geachte lid kon toegeven, dat de citaten uit het periodiek „Tjamboek" van bedenkelijken aard zijn. Wanneer de heer Thamrin stelde, dat een ingrijpen tegenover een persorgaan eerst verantwoord is, wanneer als gevolg daarvan eenige onrust in de maatschappij valt te constateeren, dan verwonderde het der Regeering zulks uit den mond van het geachte lid te vernemen, nadat hij met zooveel klem een preventief ingrijpen tegen N.S.B.-ers in het belang der openbare orde had bepleit.

Uiteraard lag het niet in mijn bedoeling, Mijnheer de Voorzitter, om andere persorganen, die gebreideld zijn, met het periodiek „Tjamboek" op één lijn te stellen. De Regeering heeft in eersten termijn slechts te kennen willen geven, dat, evenals Zij zulks deed ten aanzien van de „Tjamboek", het haar mogelijk was aan de hand van citaten analyses te geven van de gronden, welke ten aanzien van andere persorganen tot toepassing van den persbreidel aanleiding hebben gegeven. Zij meende echter, dat zulks te veel tijd zou vergen en in het kader van de thans in behandeling zijnde aanvullende oorlogsbegrooting minder op zijn plaats was. De Regeering wil het geachte lid nogmaals verzekeren, dat de toepassing van den persbreidel op den voet van de Regeling van den staat van oorlog en van beleg met omzichtigheid, na zorgvuldige overweging en met inschakeling van burgerlijke instanties, geschiedt en dat Zij de vrije meeningsuiting ook in de huidige tijdsomstandigheden geen knellender banden zal aanleggen, dan een strikte handhaving van de openbare orde en rust eischt.

Van de gedeeltelijke erkenning door den heer Thamrin, dat naar zijn meening althans een deel van de in het Soemedangsche ingestelde strafvervolgingen terecht zijn geschied, heeft de Regeering met voldoening kennis genomen. Dat de mededeeling, dat de pandhuizen gesloten zullen worden, geen kwaad gerucht zou zijn, wijl een ieder zich direct van het tegendeel kan overtuigen, kan de Regeering niet beamen. Die sluiting werd immers niet als een plaats gehad hebbend feit, doch als een verwachting uitgesproken en van de onwaarheid daarvan kan men zich niet aanstonds vergewissen. Geruchten van dezen aard verspreiden onrust onder de bevolking.

Dat in de woorden „Radja Wilhelmina soedah lari" het Maleische woord „lari" gelijk van beteekenis en strekking zou zijn als het Nederlandsche „vluchten", meent de Regeering te moeten ontkennen; in het gebezigde verband heeft het woord „lari" een min of meer krenkende beteekenis, te vergelijken met het Nederlandsche „er van door gaan". Voor zoover der Regeering bekend, heeft het bezigen van die woorden op zich zelf niet tot een strafvervolging aanleiding gegeven. Wel is overgegaan tot een vervolging van dengene, die aan die mededeeling de conclusie verbond, dat we geen Koningin meer hebben.

Over de beperking van het vergaderrecht nog een enkel woord, Mijnheer de Voorzitter. De conclusie die de heer Thamrin uit de verduidelijking van het regeeringsstandpunt trok, dat besloten vergaderingen van vakvereenigingen en godsdienstige vereenigingen niet onderhevig zijn aan de bepalingen, welke voor politieke organisaties gelden, is juist, uiteraard met dien verstande dat wanneer deze vereenigingen in ver-

(Voorzitter.)
gaderingen onderwerpen van politieken aard in bespreking brengen, daarop eveneens de voorschriften van de vergaderbeperking van toepassing zijn.

Dat de aanwezigheid van politie op besloten vergaderingen hinderlijk zou zijn en een goeden gang van zaken zou beletten, is der Regeering niet duidelijk. Een bona fide vereeniging zal van die aanwezigheid geen hinder of overlast ondervinden. De criteria voor de beoordeeling van de vraag, welke besloten vergaderingen wèl en welke niet door politie-ambtenaren dienen te worden bijgewoond, zijn inderdaad niet exact, doch daarom niet willekeurig. Waar de bescherming van de veiligheid van de openbare orde in het geding is, zullen plaatselijke factoren, waarvan ik er in eersten termijn eenige heb opgesomd, bij het toezicht op politieke vergaderingen, evenals op ander politioneel terrein, niet kunnen worden uitgeschakeld.

De **Voorzitter**: Thans zal enkele oogenblikken worden gepauseerd, waarna tot de behandeling van de ingediende amendementen en moties zal worden overgegaan.

De vergadering wordt te 10.10 uur v.m. gedurende korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Ik deel U mede, dat nog is ingediend een motie (Ond. **15**, Afd. VIII, st. 10), onderteekend door de heeren Smit, Mussert, Verboom, Soangkoepon en Mogot, luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
spreekt als zijn oordeel uit, dat personen, die zelfs na 10 September 1939 nog lid dan wel donateur van de N.S.B. zijn gebleven dan wel door middel van familiebetrekkingen de N.S.B. hebben doen steunen, niet in leidende betrekkingen dan wel op vertrouwensposten mogen worden gehandhaafd, en evenmin deel mogen uitmaken van de weermacht en daarmede in direct of indirect verband staande vitale diensten, ook al zou van deloyaliteit niet met zekerheid zijn gebleken,
verzoekt de Regeering dringend, met dit oordeel rekening te houden.

Toelichting.

Verwezen zij naar de redevoeringen van de voorstellers in eersten en tweeden termijn."

Deze motie zal worden vermenigvuldigd en rondgedeeld en in deze vergadering in behandeling komen.

Aan de orde is het amendement-Lapian c.s. (st. 6). met toelichting, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer post 8.12 (Uitgaven verband houdende met bijzondere omstandigheden) van Hoofdstuk II (Uitgaven in Indië) van de ontwerp-aanvullende begrooting betreffende afdeeling VIII der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1940 te verhoogen met *f* 1.—."

Bij dit amendement rijzen naar mij voorkomt, eenige vragen van technischen aard, die bij de beraadslaging de aandacht zullen vragen. Ik heb bij de aankondiging er reeds op gewezen, dat de geachte voorstellers hier een nieuw onderdeel toevoegen aan deze aanvullende begrooting, aangezien het voorgestelde niet te rangschikken is onder een van de reeds vermelde onderdeelen, en dat zij dat doen met een beroep op de algemeene strekking van deze aanvullende begrooting, die de bijzondere omstandigheden wil opvangen.

Zooeven heeft de geachte Regeeringsgemachtigde voor Oorlog er reeds op gewezen, dat de geachte voorstellers hier een vraagstuk van wel zeer algemeene strekking introduceeren en dat zij dat doen bij een aanvullende begrooting voor 1940 voor Oorlog.

(Lapian, Voorzitter, Legercommandant.)

Uit de toelichting van de voorstellers blijkt namelijk, dat zij aldus willen beginnen op dit gebied uniformiteit in de bezoldigingen te verkrijgen, zonder onderscheid naar landaard. Het is duidelijk, dat dit vraagstuk op alle ander gebied van de ambtelijke bezoldiging mede zijn invloed zal moeten doen gelden.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft er, naar U gehoord hebt, ook reeds op gewezen, dat dan al dadelijk de vraag zou kunnen worden gesteld of hier niet een verlaging van bezoldigingen zal moeten worden bepleit in plaats van een verhooging, omdat wij in deze landen wellicht zullen moeten komen tot een pacific-peil en niet tot een Europeesch peil van de bezoldigingen.

Ik wil echter gaarne het verloop der beraadslagingen afwachten om te kunnen beoordeelen, in hoeverre het wellicht noodig zal zijn, ten aanzien van de behandeling van dit amendement een voorstel van orde te doen.

Wenscht de heer Lapian het amendement nader toe te lichten?

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne eerst kennis nemen van het gevoelen van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Wenscht een der andere leden het woord? Ik verzoek thans de inzichten kenbaar te maken, opdat uitvoerige stemmotiveeringen, die beter in de beraadslagingen passen, worden vermeden.

Waar geen der leden het woord verlangt, is het woord thans aan den Regeeringsgemachtigde.

De heer **Berenschot,** commandant van het leger en hoofd van het Departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft zoowel in haar antwoord in eersten als in tweeden termijn reeds gewezen op de consequenties, welke aanvaarding van dit amendement zou medebrengen, welke consequenties door U nog eens werden onderstreept. Zij heeft daarbij nog andere motieven aangevoerd waarom naar haar meening de huidige toestand zoo is, dat rekening is gehouden met behoeften en levensvoorwaarden, met hetgeen billijk is en niet billijk zou zijn. De inkomsten der soldijgenietende militairen zijn indertijd beschouwd in nauw verband met de inkomsten van de andere groepen landsdienaren en men zou — wil men in deze soldijen wijziging gaan brengen — het geheele bezoldigingsstelsel moeten veranderen.

De Regeering vraagt zich af, niet alleen, of de behandeling van deze aanvullende begrooting wel de geëigende gelegenheid is om deze zaak te entameeren, maar of het thans — nu wij doende zijn, in gesloten gelederen op te rukken naar versterking van de defensie, naar een instelling van het geheele volk op de totale defensie — wel de juiste tijd is om, in nauw verband met het leger te komen met voorstellen die betrekking hebben op de salarissen. De Regeering kan dit niet het juiste moment achten, en ook niet de juiste gelegenheid. Practisch zoowel als technisch kan Zij daarom op het oogenblik dit amendement niet aanvaardbaar achten, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! In het onderscheid in de soldij ligt ons inziens de kiem van ontevredenheid, daar zij noodeloos naijver schept. En wil men letten op de maatschappelijke behoeften, dan stellen de voorstellers daar tegenover, dat deze zeer rekbaar is, ook binnen het kader van elken landaard. Maar afgezien hiervan zal de Indonesiër nooit jaloersch zijn om het feit, dat voor den Europeeschen soldaat een lekkere portie snert met spek en worst en andere dingen bereid worden, die hij niet krijgt, ook al zou die voeding duurder zijn dan zijn portie rijst met sambal. Mij dunkt, dat ten deze niet naar gelijkheid moet worden gestreefd, dat zou inderdaad tot onbillijkheid voeren. Men ziet, Mijnheer de Voorzitter, dat ik hier de door de Regeering gebruikte woorden bezig, zij passen hier goed.

(Lapian.)

Met betrekking echter tot de soldij kan en mag men naar gelijkheid streven, op grond van vele overwegingen, maar vooral uit de overweging, dat de oorzaak voor jaloezie dient te worden geëlimineerd. En dit is een eigenschap, die men veel aantreft bij menschen van de ontwikkeling als onze soldaten hebben en discipline kan jaloezie niet te niet doen.

Aan wat ik reeds in eersten en in tweeden termijn aanvoerde, wil ik nog het volgende toevoegen. Let men op de aanstellingseischen dan stel ik tegenover dit argument, dat ik toegeef, dat een Europeesch soldaat bij in diensttreding een Europeesche lagere school heeft doorloopen. Dit zou aanleiding kunnen zijn hem hooger te bezoldigen dan een Indonesiër, die slechts een Inlandsche school of hoogstens een Hollandsch-Inlandsche school doorloopen heeft.

Het heeft zijn nut hier een enkele passage uit mijn rede in tweeden termijn aan te halen ter verduidelijking van hetgeen ik betoogen ga. Ik heb namelijk gezegd, dat op de vijf Europeesche fuseliers er telkens één de gelegenheid krijgt de kaderschool te bezoeken om promotie tot brigadier te kunnen maken. Practisch zal dus iedere fuselier op zijn tijd dezen rang verlaten, hoogstens blijven eenige enkelingen in den fuseliersrang namelijk zij, die tot de dommen behooren of een slechte conduite hebben. De fuseliersrang is voor den Europeeschen fuselier feitelijk de eerste schrede op zijn militaire carrière, hij kan opklimmen in rang tot brigadier, sergeant, fourier, segeant-majoor, adjudant-onderofficier en ten slotte tot onderluitenant. De aanstellingseisch — en nu kom ik tot het cardinale punt — wordt dus gesteld niet ter wille van den rang van fuselier, doch met het oog op de kadervorming in het leger. Als de promotiekans 1 : 5 gesteld wordt, kan men gevoeglijk aannemen, dat de fuseliersrang voor den Europeeschen soldaat slechts de „kweekrang'' is, als ik het zoo noemen mag, voor een kaderfunctie. Als een fuselier dus niet te dom of te ongehoorzaam is, zal hij niet lang in dien rang dienen.

De Indonesische soldaat daarentegen heeft een zeer geringe promotiekans namelijk 1:45. Meestal blijven deze menschen doordienen als fuselier tot zij gepensionneerd worden, voor de meesten hunner is de fuseliersrang de toprang. Al zouden er onder hen zijn, die qua ontwikkeling de meerdere zijn van enkele hunner Europeesche collega's die bevorderd zijn, zij blijven echter als fuselier dienen, omdat voor hen de kans om tot de kaderschool toegelaten te worden, te gering is. Op deze wijze is een stelsel van selectie ontstaan, men krijgt daardoor in den fuseliersrang steeds meer flinke Indonesische mannen — flink naar den geest bedoel ik, want naar lichaam zijn zij het allen — personen dus, die flinker zijn dan de in dien rang achtergebleven Europeesche makkers.

Het zijn juist deze Indonesische soldaten, die, niet ten onrechte, ontevreden worden. En deze personen zijn het, die de kern van de manschappen zullen vormen. Zij zijn het, die geestelijk leiding geven en zullen geven aan de soldaten. Het aanstellingscriterium mag dus niet gelden.

Thans een enkel woord over den begin- en den toprang, welke kwestie ik reeds terloops aanroerde.

Ik wil allereerst den Europeeschen fuselier en den brigadier van denzelfden landaard met elkaar vergelijken. Als een Europeesch soldaat fuselier blijft, is zijn topsoldij *f* 1.55 per dag, terwijl de beginsoldij van een brigadier slechts *f* 1.15 bedraagt. Wij zien hier dus een verschil tusschen de maximumsoldij van den soldaat en de beginsoldij van den brigadier van *f* 0.40 per dag in het voordeel van den mindere.

Bij de sergeanten-majoor en de sergeanten is dit verschil — men zie de M.B.R. 1939 schalen IV en V — *f* 100 per maand. Bij den adjudant-onderofficier en den sergeant-majoor is het verschil *f* 130, terwijl het verschil tusschen het beginsalaris van den onderluitenant en het maximum-salaris van den adjudant-onderofficier *f* 155 per maand bedraagt. Dit verschil treft men zelfs tusschen het beginsalaris

(Lapian.)
van een luitenant en het maximum-salaris van een sergeant aan.

Terugkeerende tot de fuseliers, de Europeesche en de Indonesische, dus personen van denzelfden rang en stand, er is alleen verschil in ras, ziet men, dat de Indonesische 1e klasse soldaat als maximum-soldij *f* 0,80 per dag krijgt. De Europeesche 1e klasse soldaat heeft een beginsoldij van *f* 0,85.

Bij de soldaten tweede klasse van beide landaarden bedraagt dit verschil *f* 0.15 per dag. Wij constateeren dus, dat het maximum inkomen van den Indonesiër in zijn toprang al minder is dan de beginsoldij van zijn Europeeschen makker, die als het ware in zijn beginrang is.

Zooeven schetste ik, dat het verschil tusschen deze twee soorten inkomens in andere rangen in het voordeel is van den mindere in rang. Nu zien wij de schrille tegenstellingen. In denzelfden rang is de topsoldij van den Indonesiër al lager dan de beginsoldij van den Europeaan. Dit verschil spreekt des te meer tot den Indonesiër waar hij weet, dat de fuseliersrang in de meeste gevallen zijn toprang is, terwijl dit niet het geval is voor den Europeeschen soldaat.

Er is hier, dunkt mij, al sprake van rasdiscriminatie. Het zijn niet meer overwegingen van maatschappelijke behoefte, welke aan dit onderscheid in betaling ten grondslag liggen.

Overwegingen van dezen aard nu zijn niet ten gunste van de harmonie, die heden ten dage tusschen de manschappen van het leger moet heerschen, van wie wij moeten verwachten, dat ze hand aan hand, als broeders naast elkaar, desnoods ten koste van hun eigen leven moeten strijden voor de veiligheid en de vrijheid van het Land en van ons zelven.

Mijnheer de Voorzitter! Nu de financieele consequenties. Ook de financieele zijde van de aanneming van dit amendement hebben de voorstellers niet verwaarloosd bij het overwegen en indienen van het amendement. Deze consequenties moeten overkomelijk geacht worden.

Het klinkt inderdaad reusachtig, het totale bedrag dat uitgegeven zal worden als gevolg van dit amendement. Maar, Mijnheer de Voorzitter, in feite is de post voor dit onderdeel laag, lager dan hij moet zijn, want de Indonesische militair wordt onderbetaald. Met enkele cijfers heb ik in tweeden termijn het beeld daarvan gegeven. Als men deze stelling voor oogen houdt, dan moet men feitelijk spreken van een rechtzetten van een misstand, die ontstaan is door samenloop van omstandigheden in de laatste jaren.

De soldij van den Menadoneeschen en Amboneeschen soldaat was enkele jaren terug veel hooger, ook die van den Javaanschen soldaat. De uitgave voor dezen post is in de crisisjaren gedrukt. Deze uitgaven zijn dus gebaseerd op de crisisbegrooting. Het lijkt ons niet verantwoordelijk dit deel van ons defensieapparaat momenteel te doen baseeren op een crisisbegrooting. Dit doen wij immers ook niet ten aanzien van de andere onderdeelen. Wij schrikken toch niet terug voor de millioenen-uitgave, welke een inhaling van een achterstand moet heeten. Of is het de bedoeling om in verband met de financieele positie een beroep te doen op den offervaardigheidszin van deze Indonesische groep, die verscholen is in haar zwijgzaamheid? Als dit het geval is, dient men dit over de heele linie te doen. En om te beginnen bij de fuseliers van alle landaarden. Nivelleering hunner soldij is dringend, zeer urgent voor het elimineeren van oorzaken van wanverhoudingen, welke fatale gevolgen kunnen hebben. De wijze, waarop deze nivelleering zal moeten geschieden kunnen wij gevoegelijk aan het legerbestuur overlaten.

Een weerlegging van enkele passages in de rede van de Regeering in tweeden termijn kan men ook vinden in mijn rede in eersten en tweeden termijn. Wanneer men deze redevoeringen naast elkaar legt, zal men wel ontdekken, dat mijn argumenten echter niet voldoende weerlegd zijn.

Ik wil hier slechts nog den nadruk leggen op den sociaal-economischen toestand, waarin het volk in het algemeen verkeert, waarop de Regeering blijkbaar een beroep doet om de lage soldijen voor de Indonesische soldaten te rechtvaardigen. Hierop heb ik ook reeds in mijn rede in eersten termijn gewezen. Ik heb toen gezegd (Stenografisch Verslag blz. 209):

> „Men dient óók te letten op factoren van sociaal-economischen aard, die er toe hebben geleid, dat de menschen zich van het desaverband losmaakten om dienst te nemen in het leger. Een groot aantal onzer mindere militairen werd feitelijk gedwongen soldaat te worden door de moeilijke levensomstandigheden in de desa".

Mijnheer de Voorzitter! In de desa's zijn zooveel werkloozen. Zelfs bij een geringere soldij zullen deze werkloozen zich aanmelden voor aanwerving in het leger. Dit geldt zoowel voor Indonesiërs als voor Europeanen.

Maar is de toestand in het leger wel gezond, nu wij weten, dat velen door den niet rooskleurigen toestand in de desa worden gedwongen deze lage dienstvoorwaarden in het leger te accepteeren? Dat zij dus door bedreiging van armoede in de desa worden gedwongen soldaat te worden?

De eerste dagen in het leger zijn zij niet ontevreden, zoo zeide ik reeds in tweeden termijn. Later is dit echter niet meer het geval als hun oogen worden geopend in de ruimere samenleving.

Om deze redenen beveel ik mijn amendement bij den Volksraad aan.

De **Voorzitter**: Ik heb het geachte lid zijn redevoering laten voltooien, hoewel het mij in stijgende mate voorkwam, dat de door hem gevolgde procedure niet gelukkig was. Het geachte lid heeft ons een uitvoerige redevoering aangeboden in wat technisch is zijn tweede termijn bij de behandeling van dit amendement, wat althans niet zijn toelichting op het amendement was, maar een redevoering, die hij thans heeft gehouden bij een beraadslaging, waaraan alleen de Regeeringsgemachtigde heeft deelgenomen. Het wil mij voorkomen, dat hierdoor de processueele bezwaren tegen den opzet van het amendement zijn verscherpt. Ik kan den geachten leden uiteraard geen gelegenheid meer geven het woord te voeren. Slechts kan ik den geachten Regeeringsgemachtigde vragen, of hij het woord nog wenscht.

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik het woord vraag, dan is dit om enkele factoren, die de geachte voorsteller van het amendement in het geding heeft gebracht, nog eens aan een beschouwing te onderwerpen. Ik zal daarbij trachten kort te zijn en de kern van die zaken zooveel mogelijk te doen uitkomen.

De heer Lapian heeft onder anderen als factor genoemd het verschil in de promotiekansen. Hij heeft erop gewezen, dat de promotiekansen bij de Inheemsche soldaten zooveel minder zijn dan bij de Europeesche soldaten. Dat wil de Regeering niet ontkennen, maar dat is ook weer niet een kwestie van rasdiscriminatie, maar een kwestie van vacatures, die moeten worden vervuld, en waarvoor een bepaald aantal candidaten beschikbaar is. Het aantal candidaten voor een zeker aantal vacatures is nu eenmaal bij de Europeesche groep veel kleiner dan bij de andere groep, omdat bij de andere groep het aantal Inheemsche soldaten numeriek overheerschend is. Vandaar het vanzelf sprekende verschil in de promotiekansen.

Maar afgezien van het voorgaande, heb ik nog nooit gehoord, dat promotiekansen een bepalende factor zijn bij de vaststelling van een aanvangssalaris. M.i. is dat geen juiste maatstaf.

Dan heeft de heer Lapian vergelijkingen getrokken tusschen de eindbezoldigingen in een bepaalden rang bij de Inheemsche militairen en de beginbezoldigingen in denzelfden rang bij Europeesche militairen. Men kan natuurlijk deze cijfers gaan vergelijken, maar men moet hier alles terugbren-

(Voorzitter, Soeria Nata Atmadja.)
gen op, wat U zooeven aanduidde, Mijnheer de Voorzitter, betaling volgens het Pacificpeil en betaling volgens Europeesch peil. Wanneer er eenmaal verschil in bezoldiging is, is er natuurlijk ook naar evenredigheid verschil in de eindbezoldiging. Het een hangt samen met het ander.

Waar de voorsteller heeft gezegd, dat hier het verschil in betaling uitsluitend moet worden toegeschreven aan rasdiscriminatie, moet de Regeering dat uiteraard bestrijden. Ik noem het geen rasdiscriminatie, ik noem dat verschil in maatschappelijke omstandigheden, levensvoorwaarden en behoeften.

De geachte voorsteller heeft ook enkele ideëele factoren in het geding gebracht. Hij heeft er o.a. op gewezen, dat de soldaten van welken landaard zij ook zijn, straks naast elkander zullen strijden, en dat zij in het verleden ook naast elkander hebben gestreden. Dat is inderdaad juist, Mijnheer de Voorzitter. Ik heb ook gezien, dat zij dat altijd met gelijke toewijding hebben gedaan. Maar hier moet men geen verband leggen tusschen de ideëele factoren en de soldij.

Ik heb zooeven reeds gezegd, dat dienstprestatie niet uitsluitend de bepalende factor is. Het zijn ook de maatschappelijke verhoudingen en de eerste voorsteller heeft, meen ik, in tweeden termijn dan ook uitgeroepen, en dat zal ongetwijfeld indruk hebben gemaakt, hoe kan men van 25 cent per dag iets hoogs verwachten?

Mijnheer de Voorzitter! Men moet de ideëele zaken niet koopen met geld. Men kan ook niet iets hoogs verwachten alleen door soldij-verhoogingen. De ideëele factor, de ideëele eigenschappen, zitten in den mensch of zij worden aangekweekt, maar het geld heeft daar geenerlei invloed op. Ik vraag mij af, wanneer men hier verband legt tusschen bezieling en soldij, hoe de voorstellers en vurige voorstanders van de Inheemsche militie zich dan de toekomst indenken? Een Inheemsche militie zal nooit hoog kunnen worden betaald. Hoe kan daarvan dan bezieling worden verwacht, wanneer men daar verband tusschen legt? Dat verband is er ook niet.

Tenslotte heeft de geachte voorsteller uitgeroepen, dat de voorgestelde nivelleering dringend noodig is. De Regeering is het daar niet mee eens. Zij acht daarvoor geen dringende noodzaak aanwezig.

Ten aanzien van de essentieele bezwaren tegen de aanneming van dit amendement kan ik verwijzen naar hetgeen ik zooeven heb medegedeeld.

De **Voorzitter**: Wij zijn den geachten Regeeringsgemachtigde zeer erkentelijk, dat hij, ondanks de minder gelukkige procedure van den Volksraad toch zoo uitvoerig heeft willen antwoorden. Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne mijn stem motiveeren. De eerste onderteekenaar heeft hier gesproken over de verschillen die nu in het leger bestaan en die hun oorzaak vinden in den landaard der betrokkenen. De aangevoerde argumenten hebben tot mij gesproken.

Wij leven in een tijd, waarbij wij streven naar nivelleering. Wij leven in een tijd, waarin wij streven naar unificatie, doch tevens leven wij in een tijd waarin wij streven naar het omlaag brengen van het levenspeil, naar wat wij noemen de indianisatie der bevolking hier te lande.

De **Voorzitter**: Ik verzoek het geachte lid zich te bepalen tot de stemmotiveering en geen te lange beschouwingen te houden.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Neen, Mijnheer de Voorzitter! Ik kom direct tot mijn conclusie. De eerste onderteekenaar heeft tot mijn genoegen al dadelijk aan zijn betoog toegevoegd, dat het hem tenslotte om het even is of het Land de bezoldiging van den Inheemschen soldaat opvoert, dan wel de soldij van den Europeeschen soldaat omlaag brengt.

(Soeroso, Voorzitter, e.a.)
Men doet thans niets anders dan maatregelen beramen teneinde te komen tot een zoo groot mogelijke versobering, om van de uitgespaarde gelden het groote doel, waarnaar wij thans allen streven, de totale defensie, te kunnen bereiken en ik zou zeggen, dat alleen hierdoor het amendement geen reden van bestaan heeft. Ik ben sterk geporteerd voor nivelleering en unificatie, maar zou den voorstellers het verzoek willen doen, deze gedachte aan te houden tot de behandeling der hoofdbegrooting, die een meer geëigende gelegenheid is om een zaak als deze aan de orde te stellen. Tot mijn spijt kan ik aan het amendement in zijn huidigen vorm daarom mijn stem niet geven.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde zette zooeven uiteen, dat wij in dezen tijd met gesloten gelederen de defensie zooveel mogelijk moeten versterken, en het daarom thans niet de juiste tijd is om te streven naar salarisverbetering. Ik geloof echter, dat dit standpunt niet geheel juist is. Juist omdat de gelederen zoo compact mogelijk dienen te zijn klemt te meer de noodzaak om alle factoren, die deze compactheid, die de eenheid in gevaar kunnen brengen, zooveel mogelijk te elimineeren. Door gevolg te geven aan den in het amendement uitgedrukten wensch zal men krijgen een versterking van de gesloten gelederen. Ik wil dit mijn geachten medeleden met een voorbeeld nader aantoonen.

De **Voorzitter**: Het geachte lid moet thans zijn stem motiveeren en niet deelnemen aan het debat.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil aantoonen, hoe noodzakelijk aanneming van dit amendement is.

De **Voorzitter**: Daartoe heeft gelegenheid bestaan tijdens de beraadslaging over het amendement. Ik verzoek het geachte lid, zich thans te bepalen tot het motiveeren van zijn stem erover; anders komt de procedure niet tot haar recht.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop dat, naar aanleiding van wat tot nu toe ter verdediging van het amendement in het midden is gebracht, mijn geachte Europeesche medeleden er hun stem aan zullen geven.

De **Voorzitter**: Mijne heeren! De beide voorgaande geachte sprekers hebben niet hun stem gemotiveerd, doch alsnog over het amendement beraadslaagd. Ik verzoek den geachten leden thans, zich te beperken tot het motiveeren van hun stem.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! De fractie der Vaderlandsche Club zal tegen het amendement stemmen op grond van de motieven, er door den geachten Regeeringsgemachtigde tegen aangevoerd. Ook wij achten een incidenteele salarisherziening onjuist. Maar wat belangrijker is, wij achten het in dezen tijd, nu alles er op wordt gezet, het legerapparaat zoo sterk mogelijk te maken, niet het juiste moment om een dergelijke ondergeschikte zaak aan de orde te stellen. Ik wil hieraan toevoegen, dat dit niet wil zeggen, dat dat wij geen waardeering zouden hebben voor onze Inheemsche militairen, waardeering waarvoor ook de Regeering meermalen van Haar zijde heeft doen blijken.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij vereenigen met het standpunt van de Regeering, wanneer Zij zegt, dat de financiën geen factor zijn bij het bepalen van de houding inzake de vervulling van den plicht voor de landsverdediging. Juist hierdoor rijst echter bij mij de gedachte, dat alle verschillen zooveel mogelijk moeten worden weggenomen, aangezien bij elke daad voor de verdediging van het Land bezieling aanwezig moet zijn.

(Loa Sek Hie, Voorzitter, e.a.)
Mijn standpunt is, dat voor zijn gezin de Europeesche soldaat dezelfde waarde heeft als zijn Inheemsche collega en daarom vraag ik gelijke behandeling. Het gaat dus niet om financieele offers uit 's Landskas voor de defensie, ik vraag alleen een gelijke behandeling, daarom heb ik het amendement mede-onderteekend.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Sympathiek in dit voorstel is mij het beginsel, van gelijke bezoldiging bij gelijke prestatie. Dit hebben de voorstellers in hun amendement meenen te moeten neerleggen. Het amendement houdt voorts in een verhooging van den post met *f* 1.

(De heer Thamrin: Het principe is gelijke betaling.)

Het amendement is voor mij onaanvaardbaar, omdat dit kan leiden tot het zich ophijschen aan een hooger salaris, terwijl voor mij het Pacificpeil het einddoel is. Beter zou dus zijn een amendement tot verlaging van den post met *f* 1.

Verder vraag ik mij af, of gezien de positie van den Volksraad wij op het oogenblik een begrooting van de Regeering wel kunnen amendeeren op grond van het feit, dat wij een gekoesterden wensch slechts in een zoo gebrekkigen vorm kunnen gieten als in dit amendement geschiedt. Wij staan een veel breeder principe voor dan in een amendement op een begrooting kan worden belichaamd. Daarom verzoek ik de voorstellers het amendement in te trekken en het op een ander moment in te dienen.

Mocht het amendement gehandhaafd worden dan zal ik tegen het amendement stemmen.

De **Voorzitter**: Er is thans geen plaats meer voor verzoeken aan de voorstellers; wij zijn bezig met de stemming en met name met de stemmotiveering.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal tegenstemmen en wel om twee redenen.

In de eerste plaats stem ik tegen, omdat het mijns inziens formeel onjuist is bij een aanvullende begrooting incidenteel een zoo buitengewoon belangrijke en ingrijpende aangelegenheid voor te brengen.

De tweede reden, waarom ik tegen zal stemmen is, dat het ook materieel voor mij niet vaststaat, dat de voorstellers van het amendement juist zijn, want het amendement beteekent een doorbreking van een tot nu toe gehuldigd stelsel, dat niet zoozeer op een rascriterium als wel op een behoefte-criterium gebaseerd is.

Ik meen, dat het onjuist is, dit amendement thans ter sprake te brengen ook o.a. op grond van de motieven, welke de vorige spreker heeft aangevoerd.

Ik zal niet een verzoek aan de voorstellers doen, Mijnheer de Voorzitter, maar wel aan de Regeering. Ik verzoek de Regeering namelijk om bij de hoofdbegrooting niet een amendement af te wachten, maar in een nota alle voor- en nadeelen van de aanhangige kwestie te belichten.

De **Voorzitter**: Ook verzoeken tot de Regeering zijn thans niet op hun plaats.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Het amendement beoogt een incidenteele salarisherziening van de Inheemsche militairen zonder dat de onderteekenaars ervan hebben aangetoond, dat de Inheemsche militairen deze salarisherziening, die zal neerkomen op een salarisverhooging, in verhouding tot andere landsdienaren, noodig hebben.

Het onaangename in deze heele geschiedenis is, dat men hierbij een vergelijking heeft gemaakt met een groep Nederlandsche soldaten, die een andere bezoldiging hebben, maar dit laatste lijkt ons geen argument voor het aandringen op een salarisverhooging voor wat een onderdeel betreft, op een oogenblik dat daar in het geheel niet voor geschikt is. Om deze reden zullen wij tegen dit amendement stemmen.

(De Villeneuve, Zwart, e.a.)
De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Namens mijn fractie sluit ik mij gaarne aan bij de stemmotiveering van den heer Blaauw.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Het streven naar gelijke bezoldiging voor gelijke werkzaamheden is te begrijpen en te waardeeren, maar men moet in deze althans voorloopig rekening houden met de op verschillend gebied gegroeide historische omstandigheden.

Wij achten het tijdstip van indiening van het amendement dan ook onjuist, temeer omdat het neerkomt op een ophijschen van salarissen, terwijl uit dezelfde groep, die thans het amendement naar voren brengt, over een paar maanden ook weer stemmen zullen opgaan om eventueel alle salarissen tot het Pacificpeil terug te brengen. Het amendement zal dus in de toekomst niet alleen geen tevredenheid brengen, maar zelfs nog grootere ontevredenheid dan thans reeds bestaat. Daarom zullen wij tegen het amendement stemmen.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan ook niet mijn stem aan dit amendement geven, omdat ik van meening ben, dat in deze tijden nòch vermindering van de Europeesche soldij, nòch vermeerdering van de Inheemsche soldij gewenscht is.

De **Voorzitter**: Thans kan tot hoofdelijke stemming worden overgegaan.

Het amendement-Lapian c.s. (st. 6) wordt in stemming gebracht en verworpen met 18 stemmen vóór en 27 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Wirjopranoto, Soeroso, Kasimo, Mochtar, Lapian, Hamongsapoetro, Salamoen, Harmani, Thamrin, Mogot, Moelia, Abdul Rasjid, Prawoto, Nalaprana, Muh. Yamin, Iskandar Dinata, Tadjoeddin Noor en Soangkoepon.

Tegen stemmen de leden: Vas Dias, Sandkuyl, White, C. C. van Helsdingen, Zwart, Van Nauta Lemke, Smit, Mussert, Janssen, Roep, De Raad, De Boer, Van Zuylen, Kloppenburg, Leunissen, Yo Heng Kam, Verboom, De Villeneuve, Roeloffs, Loa Sek Hie, Blaauw, Kan, Phoa Liong Gie, Aldjoeffry, Soeria Nata Atmadja, Wermuth en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming over de ontwerp-aanvullende begrooting worden overgegaan. De heer Thamrin verzoekt zijn stem te mogen motiveeren; ik geef hem daartoe de gelegenheid.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het teleurstellend resultaat van de stemming over het amendement-Lapian zou mijn fractie eigenlijk aanleiding geven haar stem aan deze aanvullende begrooting te onthouden.

(De heer Blaauw: Dus ons dan maar overleveren aan den vijand!)

Wij zullen echter niet tegen de aanvullende begrooting stemmen, teneinde onzen goeden wil tot samenwerking ook hierin tot uitdrukking te brengen.

Onze fractie wil zich echter voorbehouden haar standpunt nader te bepalen ten aanzien van nog volgende militaire begrootingen, indien daaruit blijkt, dat het verschil in salarieering tusschen de militairen onderling alsnog blijft gehandhaafd.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De aanvullende begrooting voor 1940 betreffende Afdeeling VIII (Ond. **15**) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, Thamrin.)
De vergadering wordt te 11.04 uur v.m. geschorst en te 11.36 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Thamrin c.s., met toelichting, (Ond. **15**, st. 8), luidende:

„De Volksraad,
gehoord de debatten,
verzoekt de Regeering, naar gelang en zoodra de staatsgevaarlijkheid van geïnterneerde „Nederlanders" is komen vast te staan, de namen der betrokkenen te publiceeren."

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik over deze motie eerst het woord voeren, aangezien dat wellicht de behandeling van de motie zal kunnen bekorten en vereenvoudigen.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den geachten regeeringsgemachtigde.

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! In Haar antwoord in tweeden termijn heeft de Regeering uiteengezet dat het, vooraleer tot publicatie van de namen van de geïnterneerde Nederlanders kan worden overgegaan, in elk geval een minimum-eisch van billijkheid is, dat het onderzoek naar de noodzaak en wenschelijkheid van de handhaving van de interneeringen zijn beslag zal hebben gekregen en derhalve zal vaststaan, dat de interneeringsmaatregelen op de betrokkenen terecht zijn toegepast. Niettemin heeft de Regeering zich bereid verklaard tot publicatie van de namen van de Nederlandsche geïnterneerden over te gaan, zoodra het thans aanhangig onderzoek naar de loyaliteit van de betrokkenen zal zijn beëindigd.

Tegen een publicatie van de namen van degenen, die blijvend geïnterneerd zijn en voor langeren tijd uit de maatschappij zijn gebannen, ziet de Regeering geen overwegend bezwaar. Hun namen zullen als regel wel bekend zijn en men voorkomt hierdoor persoonsverwarring. De Regeering heeft er echter wel bezwaar tegen telkens, wanneer een definitieve beslissing ten aanzien van de interneering van een bepaalden persoon is genomen, tot publicatie van dien naam over te gaan. Dergelijke publicaties zullen steeds weer opnieuw de aandacht op deze aangelegenheid vestigen en tot commentaar in pers en samenleving aanleiding geven, hetgeen de Regeering niet bevorderlijk acht voor de rust in de maatschappij.

De Regeering stelt zich daarom voor, publicatie van een verzamellijst van namen te geven, zoodra het onderzoek geëindigd zal zijn.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer met genoegen, dat er ten aanzien van het principe tusschen de Regeering en de voorstellers van deze motie geen verschil van meening bestaat. De Regeering is wel bereid aan het gevraagde tegemoet te komen door publicatie der namen van degenen, die geïnterneerd zijn en geïnterneerd zullen worden. Het gaat nu alleen hierom, dat de Regeering zich voorstelt de publicatie te doen plaats hebben in een verzamellijst, terwijl de motie vraagt om publiciteit naar gelang en zoodra de staatsgevaarlijkheid van den geïnterneerde is komen vast te staan.

Nu is het argument der Regeering om niet tot incidenteele publicatie over te gaan, dat de rust in de maatschappij daardoor verstoord zou worden. Ik vraag mij in verband met de publicaties van de laatste dagen af, b.v. naar aanleiding van de gevallen van Mr. Hartevelt en Dr. Schoonheyt, gevallen welke toch uitlekken, welk verschil er bestaat tusschen het bekend worden van dergelijke incidenteele gevallen en de officieele publicatie daarvan door de Regeering?

(Soangkoepon, R. G. voor Algemeene Zaken, Thamrin.)
Moet ik nu uit de mededeeling der Regeering opmaken, dat ook publicaties, zooals ten aanzien van deze twee personen hebben plaats gehad, zullen worden uitgesteld tot de verzamellijst is samengesteld? Voorts zou ik nog gaarne willen vernemen, tegen ongeveer welk tijdstip de verzamellijst gereed zal kunnen zijn, aangezien het natuurlijk van belang is te weten of die lijst zes maanden of een jaar op zich zal laten wachten, dan wel of het onderzoek zoo ver gevorderd is, dat het spoedig zijn beslag zal krijgen en dus de publicatie spoedig zal plaats hebben?

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Onze maatschappij heeft het recht te weten, wie hier te lande staatsgevaarlijke personen zijn. De Regeering heeft gezegd, dat Zij de orde en rust hier te lande wil handhaven. Juist in het belang hiervan is het noodig, dat de maatschappij, zoowel in het algemeen als individueel, weet wie zij uit haar omgeving moet weren.

Bekendmaking van de namen dezer staatsgevaarlijke lieden behoedt derhalve de maatschappij voor ongewenschte beïnvloeding door deze personen.

Hier komt nog bij, dat onze maatschappij de Regeering helpt, contrôle uit te oefenen op eventueel ongewenschte handelingen van dergelijke personen zoolang hun verblijf hier te lande nog kan worden getolereerd. Ik zou gaarne zien, dat hier toepassing plaats vond van artikel 35 der Indische Staatsregeling. Het is mijns inziens daarom het beste, na elk onderzoek dadelijk de namen der betrokkenen te publiceeren.

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De heer Thamrin, als eerste onderteekenaar van de motie, heeft de Regeering nog enkele nadere vragen gesteld en is met de uiteenzetting van het regeeringsstandpunt nog niet geheel tevreden gesteld. Hij ziet geen principieel verschil tusschen de incidenteele publicatie van de namen van geïnterneerden telkens, wanneer definitief zal zijn beslist, dat de betrokkenen geïnterneerd blijven, en een procedure, waarbij alle namen der geïnterneerden in een verzamellijst worden gepubliceerd. Een principieel verschil daartusschen bestaat er inderdaad niet, Mijnheer de Voorzitter, doch de Regeering meent toch wel een argument in het geding te hebben gebracht, dat van waarde is, namelijk dat niet te ontkennen valt, dat de N.S.B. en al wat daarmede samenhangt een onderwerp is, dat in vele kringen steeds weer ter sprake komt en waarbij men er zich steeds opnieuw weer ongerust over maakt, dat de Regeering niet doeltreffend en doortastend genoeg zou optreden. De Regeering nu vreest dat, wanneer b.v. iedere week tot publicatie van de betreffende namen zou worden overgegaan, dit onderwerp in de samenleving telkens weer ter sprake zal komen, hetgeen weinig bevorderlijk zou zijn voor de rust, die op het oogenblik toch wel een eerste vereischte is.

De heer Thamrin heeft ook gevraagd, op welk tijdstip het onderzoek naar de loyaliteit der geïnterneerden zal zijn beëindigd. Tot Haar spijt kan de Regeering hiervoor thans geen definitief tijdstip opgeven. Zij vraagt echter het vertrouwen van het geachte lid, dat dit onderzoek met voldoende voortvarendheid ter hand zal worden genomen. Bovendien behoeft de heer Thamrin geen vrees te koesteren, dat de Regeering de publicatie steeds naar een later tijdstip zal verschuiven, omdat er wellicht nog eens enkele interneeringen zullen volgen. De Regeering zal aan Haar toezegging naar geest en strekking gevolg geven, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De woorden, waarmede de geachte Regeeringsgemachtigde zijn uiteenzetting beëindigde, namelijk dat de Regeering de uitvoering der motie naar geest en strekking van het erin vervatte desidera-

(Thamrin, Soangkoepon, C. C. van Helsdingen.)

tum zal doen plaats vinden, zijn voor de voorstellers aanleiding, haar in te trekken.

De **Voorzitter**: De motie, vervat in Ond. **15**, stuk 8, is door de voorstellers ingetrokken en maakt derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Thamrin c. s., met toelichting, (Ond. **15**, st. **9**), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt de Regeering, de lijst van leden en donateurs der N. S. B. per 1 Januari 1939 te publiceeren, na schrapping van de namen van hen, die, volgens het ingestelde onderzoek, ten onrechte (nog) per genoemden datum op de kaarten der N. S. B. voorkwamen."

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik den geachten Regeeringsgemachtigde in tweeden termijn goed heb beluisterd, zijn de bezwaren der Regeering tegen de motie als volgt samen te vatten. Ook ten aanzien van Indonesische vereenigingen had in den afgeloopen tijd geen publicatie van ledenlijsten plaats bij ingrijpen van de Regeering of bij massa-arrestaties.

In mijn tweeden termijn heb ik reeds naar voren gebracht, dat elke vergelijking van de N. S. B. met een Indonesische partij mank gaat, aangezien de constructie en de doelstelling van de N.S.B. een geheel andere is. Het staatsgevaarlijke karakter van de N.S.B. voor de instandhouding en het behoud van den Staat staat mijns inziens zoodanig vast, dat elke vergelijking met een andere partij niet getrokken kan worden.

Als een bewijs van de staatsgevaarlijkheid van de N.S.B. wil ik in herinnering brengen de mededeeling in de dagbladen, dat er lijsten zouden bestaan van personen, die op de nominatie stonden om door de N.S.B. te worden gedood. Het belang van de gemeenschap om te weten, welke menschen zich aan staatsgevaarlijke en ondergrondsche actie schuldig hebben gemaakt, lijkt mij zoo evident, dat ik het niet behoef toe te lichten. Het is gewenscht, dat de gemeenschap weet met welke menschen zij te maken heeft, opdat zij zich van contact met deze menschen kan onthouden, zoodat zulke menschen straks niet in staat zijn hun ondergrondsche actie voort te zetten.

Overigens is het verzoek ook in zooverre redelijk, omdat slechts gevraagd wordt publicatie van de namen van degenen, die als effectieve leden van de N.S.B. op 1 Januari 1939 te boek stonden.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In het belang van de orde en de rust en ter voorkoming van een eventueele vorming van een vijfde colonne hier te lande door beïnvloeding van de bedoelde personen en ter bescherming van de onwetende Inheemsche bevolking tegen ongewenschte invloeden van de bedoelde personen, is de verwezenlijking van het in de motie neergelegde verlangen zeker geboden.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de lezing van de toelichting op de motie heb ik mij afgevraagd, wat toch eigenlijk het motief van de motie is. Er staat zonder meer:

„De voorstellers zijn van meening, dat de gemeenschap er recht op heeft, te weten, wie nog lid en donateur der N.S.B. waren op den datum, van welken de Regeering bij haar verder onderzoek uitgaat."

Dit is wel een zeer onbevredigende toelichting. De eerste onderteekenaar heeft nu in eersten termijn van de behandeling van deze motie dit nader toegelicht door te zeggen,

(Kan.)

dat de N.S.B. gebleken is een staatsgevaarlijke vereeniging te zijn en dat er dus alle aanleiding bestaat de gemeenschap in kennis te stellen met de personen, die aan deze staatsgevaarlijke en ondergrondsche actie tegen de gemeenschap hebben deelgenomen.

Hieraan ligt ten grondslag de gedachte, dat alle N.S.B.-ers van het staatsgevaarlijke karakter van de N.S.B. op de hoogte waren. Ik ontken dit met den meesten klem. Ik wil niet alle N.S.B.-ers over één kam scheren, ook niet hen, die op 1 Januari 1939 lid van de N.S.B. waren. Waar de Regeering op dat moment ook nog niet verklaarde, dat de N.S.B. een staatsgevaarlijke organisatie was en het lidmaatschap ervan niet aan haar ambtenaren verbood, zou het onredelijk zijn dat thans de toenmalige leden aan te rekenen. Een groot deel van die staatsgevaarlijkheid wist een groot deel van de N.S.B.-leden toen niet en de meeste onzer hebben ook geen vermoeden van de mate van staatsgevaarlijkheid. Het gaat niet aan te eischen dat de gemeenschap er nu recht op heeft te weten wie toentertijd lid waren van die organisatie, welker staatsgevaarlijkheid eerst thans door ieder wordt erkend. Dat acht ik bepaald een onbillijkheid. Want waarop komt dit neer? Wij moeten er ons goed bewust van zijn, dat publicatie van die ledenlijst beteekent, dat wij velen van die menschen — waaronder er zijn die misschien terecht geïnterneerd zouden moeten worden, maar waaronder er velen zijn, die dit zeker niet verdienen — overleveren aan de haatgevoelens van de Indische samenleving.

(De heer Soangkoepon: Zij hebben het verdiend!)

Zij hebben dat niet over de geheele linie verdiend.

(De heer Muh. Yamin: Ze zijn landverraders!)

Zij hebben het alleen verdiend voorzoover ze landverraders zijn, maar ik weiger, hen allen als landverraders te beschouwen.

Het publiceeren van de ledenlijst beteekent, dat wij hen blootstellen aan het uitstooten uit de samenleving, uit hun broodwinning, uit hun functies; het beteekent verder, dat ontslagen zouden worden gegeven, hetzij een ontslag op staanden voet omdat men in het lidmaatschap van de N.S.B. een dringende reden voor onmiddellijk ontslag ziet, hetzij met inachtneming van den gebruikelijken opzeggingstermijn. Het zou met andere woorden beteekenen, dat wij deze menschen zouden overleveren aan een sociale lynchwet. Daaraan kan ik als Christen niet medewerken en daarom zal ik tegen deze motie stemmen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil zeggen, dat ik mij solidair verklaar met den geachten vorigen spreker waar dit geachte lid zich heeft verzet tegen de strekking van de motie.

Ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, had gelijk toen hij zooeven zei, dat men op een bepaalden tijd, vóór 10 Mei j.l., niet wist, dat de N.S.B. in Indië — er is verschil tusschen de N.S.B. in Indië en de N.S.B. in Nederland — staatsgevaarlijk was. Bij interruptie heeft ons geacht medelid, de heer Verboom, zooeven zijn groote verwondering te kennen gegeven, dat de vorige Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië den heer Mussert hier ontvangen heeft.

(De heer C. C. van Helsdingen: Als gast, wat volkomen onjuist was!)

Het is mij bekend — laat ik dat positief zeggen — dat Gouverneur-Generaal De Jonge tegen het drijven en tegen het aandringen van Nederland in van meening was en die meening ook heeft kenbaar gemaakt, dat hij de noodige maatregelen tegen de N.S.B. moest nemen zoodra hem zou blijken, dat de N.S.B. in Indië gevaarlijk was voor den Staat. Dat was toen niet het geval en ik zou deze meening van oud-Gouverneur-Generaal De Jonge kunnen adstrueeren door de vraag te stellen, of niet anderen een gelijke meening deelden, en of bekende N.S.B.-ers ook niet lid waren van andere ver-

(Kan, Smit, R.G. voor Algemeene Zaken.)
eenigingen, die hen als zoodanig accepteerden, omdat het bestuur dier vereenigingen van meening was, dat de N.S.B. in Indië niet te vergelijken was met de N.S.B. in Holland toentertijd.

Het is een voorzorgsmaatregel van de Regeering geweest — en dat wordt door iedereen toegejuicht — dat Zij na 10 Mei j.l. maatregelen tegen de N.S.B. heeft genomen.

Wat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in zijn rede heeft verklaard is voor ons een geruststelling. Terwijl wij ons allen ongerust maakten, dat de Regeering sliep, dat Zij niet paraat was, heeft Zij op 10 Mei j.l., op denzelfden dag, dat de vreeselijke mare doorkwam van den inval van de Duitschers in het moederland, alle Duitschers en staatsgevaarlijke N.S.B.-ers geïnterneerd.

Mijnheer de Voorzitter! Dit feit wekt vertrouwen. Dat is de reden, dat de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken een goeden indruk heeft gemaakt. Door de Regeering is bewezen, dat er geen grond tot ongerustheid bestond.

(De heer Janssen: Dat heeft niets met de motie te maken!)

Bewezen is, dat deze ongeruste houding, deze ongeruste gevoelens van de gemeenschap, hoe begrijpelijk overigens, niet op deugdelijken grond waren gebaseerd.

Deze motie heeft ten doel de namen van die zelfde menschen bekend te doen stellen. Met den heer C. C. van Helsdingen vraag ik — dit in antwoord op den heer Janssen — waar de Regeering bewezen heeft paraat te zijn, of het niet te ver gaat al die menschen, waarvan Zij overtuigd is, dat zij niet voor 100% de ideeën van de N.S.B. in de volle beteekenis aanhangen, te brandmerken.

Ik heb, hetgeen ik vooraf zeide aangehaald om te doen uitkomen, dat wij, wat deze kwestie betreft, vertrouwen in de Regeering mogen stellen. Ik hoop hiermede ook den heer Janssen te hebben tevreden gesteld.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik ben van meening, dat deze motie moeilijk aanvaardbaar is. Wat is het geval? Ik ben van oordeel, dat der Regeering verzoeken mogen worden gedaan en suggesties onder haar aandacht mogen worden gebracht omtrent de wijze, hoe tegen de N.S.B. dient te worden opgetreden. Maar ik ben vooral van oordeel, dat het optreden tegen de N.S.B. door de Regeering dient te geschieden en niet door de samenleving.

Als inderdaad deze motie zou worden aangenomen, zou dit tot gevolg hebben, dat buiten de Regeering om — zooals de heer C. C. van Helsdingen zooeven al zeer duidelijk heeft uiteengezet — verschillende maatregelen zouden worden getroffen, die m.i. ook veel te ver zouden gaan. Daarom verklaar ik mij tegen deze motie.

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in haar antwoord in tweeden termijn een tweetal bezwaren ingebracht tegen den in deze motie belichaamden wensch. In de eerste plaats zette de Regeering uiteen, dat het haar wel eenigszins verwonderde, dat deze motie van den heer Thamrin is geëmaneerd. Het geachte lid immers, dat zich altijd zulk een heftig tegenstander toonde van alle rasdiscriminatie, legt in deze motie indirect wel rasdiscriminatie aan, ...

(De heer Thamrin: Heelemaal niet!)

..... wijl de namen van de leden en donateurs van déloyale Inheemsche vereenigingen ook niet zijn gepubliceerd.

De heer Thamrin heeft nu in de toelichting op zijn motie gezegd, dat elke vergelijking tusschen de N. S. B. en Inheemsche politieke vereenigingen mank gaat. Uiteraard heeft elke vereeniging een eigen karakter, doch het is niettemin een feit, dat er evenzeer extremistische Inheemsche vereenigingen waren, welke een déloyaal, een revolutionnair karakter droegen.

(Thamrin.)
De Regeering ziet voorts in de gevraagde publicatie geen nut, wel schade voor de gemeenschap. Velen in de samenleving zullen de personen, wier namen in de publicatie zouden voorkomen, schuwen en als landverraders brandmerken.

Het heeft der Regeering wel getroffen, dat ook in deze zaal en naar ik meen vooral van Inheemsche zijde werd geïnterrumpeerd: ja, maar het zijn toch allemaal landverraders! Een dergelijke veralgemeening ten aanzien van personen, die met de N.S.B. in relatie hebben gestaan, acht de Regeering bepaald onjuist. Wanneer zich onder de N.S.B.-ers landverraders bevinden, zal de Regeering niet schromen eenerzijds een strafvervolging in te stellen, en anderzijds deze personen te interneeren. En waar de Regeering heeft toegezegd, dat de namen van de Nederlanders, die definitief geïnterneerd zijn, gepubliceerd zullen worden, zal de samenleving ook kunnen beschikken over een opgave van personen, die, hetzij landverrader zijn, hetzij althans in sterke mate potentieel staatsgevaarlijk zijn. De Regeering heeft er ernstig bezwaar tegen, de samenleving materiaal te verschaffen, dat door deze ongetwijfeld zal worden gebezigd om als eigen rechter op te treden. Dat dit inderdaad de bedoeling is van deze motie, meende de Regeering te kunnen afleiden uit de woorden van den heer Thamrin, toen hij zeide, dat de samenleving zich toch moet kunnen hoeden voor personen, die in eenigerlei relatie met de N.S.B. stonden. Dit oordeel nu van de samenleving, een dergelijk algemeen oordeel t.a.v. van alle personen, die op eenigerlei wijze banden met de N.S.B. hebben gehad, acht de Regeering onjuist en onrechtvaardig. De Regeering wil zich dan ook volgaarne aansluiten bij de principieele bestrijding, welke de heeren C. C. van Helsdingen en Kan alsook de heer Smit tegen deze motie hebben ingebracht.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet er toch tegen opkomen, dat de Regeeringsgemachtigde er mij als het ware van beticht, dat ik met deze motie de kwestie van rasdiscriminatie naar voren zou willen schuiven. Daar is toch geen sprake van. Geen enkel woord in de motie duidt daarop. Wij spreken daarin alleen van de N.S.B. Of dat toevallig de Europeesche dan wel andere landaarden insluit, maakt bij ons geen verschil. Bovendien verklaarde de Regeeringsgemachtigde nog, dat wij met deze motie de maatschappij rechter zouden willen doen spelen over de ex-N.S.B.-leden. Ik heb echter alleen gezegd, dat wij de maatschappij willen behoeden voor een ondergrondsche actie van deze personen, hetgeen toch iets geheel anders is dan het voornemen om de maatschappij over hen rechter te doen spelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb vertrouwen in het gezond inzicht van de maatschappij om in deze het kaf van het koren te onderscheiden. Wij moeten de maatschappij er echter tegen beschermen, dat zij onbewust en onwetend zich laat beïnvloeden door personen, van wie bewezen is, dat zij aan staatsgevaarlijke acties hebben deelgenomen.

Wat betreft het argument van den heer C. C. van Helsdingen, dat het onbillijk is om al deze personen over één kam te scheren en hen allen als landverraders aan te wijzen, wil ik opmerken, dat ik ten deze niet aangedrongen heb op eenige strafactie van de maatschappij t.a.v. deze personen. Ik heb slechts gevraagd om ten deze de namen bekend te stellen, opdat wij weten, waaraan wij toe zijn, indien die personen wederom op de maatschappij worden losgelaten.

Ik geloof, dat ik hiermede de voornaamste argumenten van de tegenstanders van de motie heb weerlegd.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming over de motie overgaan.

De motie-Thamrin c.s. (Ond. **15**, st. 9) wordt in stemming gebracht en verworpen met 16 stemmen vóór en 30 stemmen tegen.

(Smit, kan.)

Vóór stemmen de leden: Soangkoepon, Wirjopranoto, Soeroso, Mochtar, Lapian, Hamongsapoetro, Salamoen, Harmani, Thamrin, Mogot, Moelia, Abdul Rasjid, Prawoto, Muh. Yamin, Iskandar Dinata en Tadjoeddin Noor.

Tegen stemmen de leden: Wermuth, Vas Dias, Sandkuyl, White, C. C. van Helsdingen, Zwart, Soekawati, Kasimo, Van Nauta Lemke, Smit, Mussert, Janssen, Roep, De Raad, Mapoedji, De Boer, Van Zuylen, Kloppenburg, Leunissen, Yo Heng Kam, Verboom, De Villeneuve, Roeloffs, Nalaprana, Loa Sek Hie, Blaauw, Kan, Aldjoeffry, Soeria Nata Atmadja en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Smit c.s. met toelichting (Ond. **15**, st. 10) luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt als zijn oordeel uit, dat personen, die zelfs na 10 September 1939 nog lid dan wel donateur van de N.S.B. zijn gebleven dan wel door middel van familiebetrekkingen de N.S.B. hebben doen steunen, niet in leidende betrekkingen dan wel op vertrouwensposten mogen worden gehandhaafd, en evenmin deel mogen uitmaken van de weermacht en daarmede in direct of indirect verband staande vitale diensten, ook al zou van déloyaliteit niet met zekerheid zijn gebleken,

verzoekt de Regeering dringend, met dit oordeel rekening te houden."

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Na het gesprokene in eersten en tweeden termijn meen ik met een korte toelichting te kunnen volstaan. De kwestie is namelijk deze, dat tusschen de Regeering en ons een verschil van opvatting bestaat over de houding, welke dient te worden aangenomen tegenover individueele leden van de N. S. B.

Wij zijn van oordeel, dat de mogelijkheid van latent aanwezig zijnde N. S. B.-neigingen bij deze personen niet moet worden onderzocht, maar dat de veiligheid gebiedt, ten aanzien van de in de motie genoemde functies de meest mogelijke voorzichtigheid te betrachten. Wij behoeven hiervoor slechts te verwijzen naar hetgeen zich niet alleen in Nederland, maar ook in alle andere landen heeft voorgedaan.

Wij vertrouwen, dat de Volksraad die de veiligheid van dit land op zoo hoogen prijs stelt, ons zal steunen in ons dringend verzoek aan de Regeering om de veiligheid zoo hoog als noodig en mogelijk is op te voeren.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Deze motie heeft, oppervlakkig beschouwd, de strekking op dezelfde wijze — zij het dat de motie in andere bewoordingen is gesteld — op te treden tegen de N. S. B. als de vorige motie beoogde. Toch is de motie in wezen anders.

Ik kan mij begrijpen, dat de Regeering zelfs in dezen angstigen tijd niet de fout wenscht te begaan om te handelen als in Frankrijk is gebeurd tijdens de revolutie en in Nederland door den zoogenaamden „bloedraad". Zij wil nuchter blijvend, tegen de geïnterneerden, zoowel tegen Duitschers als Nederlanders, op humane wijze optreden en iets anders is ook niet te verwachten. Maar wanneer personen nog kort geleden de N.S.B.-beginselen hebben aangehangen — ik laat daar of het was uit naïviteit, dan wel om andere beweegredenen, welke niet als deloyaal of staatsgevaarlijk zijn te kenmerken —, is het toch niet juist en komt het mij onbegrijpelijk voor, dat de Regeering kan toestaan, dat aan dergelijke personen nu, na de gebeurtenissen van 10 Mei — waarbij helaas zoo duidelijk gebleken is, hoe gevaarlijk de binnenlandsche vijand kan zijn — leidende functies worden toevertrouwd.

Ik geloof, gehoord de debatten van hedenmorgen, dat de geheele Volksraad dezelfde meening is toegedaan. Wanneer ik dan ook mijn stem geef aan deze motie, is dat om mede aandrang op de Regeering uit te oefenen, dat Zij het advies van den Volksraad als richtsnoer zal gebruiken bij haar gestes ten aanzien van deze materie.

(Soangkoepon, Roep.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk, dat de in deze motie uitgedrukte wensch het algemeen belang van deze gewesten dient. De eminente en goede uitvoering van onze landsverdediging staat hiermede in een zeer nauw verband. Ik hoop van ganscher harte, dat de Regeering dezen wensch tot innige en innerlijke verwezenlijking kan brengen. Wanneer de Regeering hierbij haar onverbiddelijkheid volkomen toont, dan is dit — ik neem het gaarne aan — zeker rechtvaardig, gezond en gedekt door moreele en zedelijke overwegingen. Daaraan behoeft men niet te twijfelen. Hierbij gaat het immers om de behartiging van algemeene belangen van de eerste orde.

Ik hoop daarom van ganscher harte, dat Zij in dit opzicht niet zal aarzelen om maatregelen in den geest en de strekking van deze motie te treffen en te doen treffen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Deze motie zou ik in twee gedeelten in beschouwing willen nemen. Het eerste gedeelte spreekt dan als het oordeel van den Volksraad uit:

„dat personen, die zelfs na 10 September 1939 nog lid dan wel donateur van de N. S. B. zijn gebleven dan wel door middel van familiebetrekkingen de N. S. B. hebben doen steunen, niet in leidende betrekkingen dan wel op vertrouwensposten mogen worden gehandhaafd, ...",

met welk deel der motie wij onze instemming betuigen. Het tweede gedeelte vervolgt echter:

„..... en evenmin deel mogen uitmaken van de weermacht en daarmede in direct of indirect verband staande vitale diensten, ook al zou van deloyaliteit niet met zekerheid zijn gebleken."

Dit laatste deel, Mijnheer de Voorzitter, zouden wij in zijn algemeenheid toch niet durven onderschrijven. Naar onze meening moet de hier bedoelde groep weer in verschillende categorieën worden onderverdeeld, in ieder geval in twee categorieën. Voorzoover bij deze lieden van deloyaliteit zou zijn gebleken, kunnen ze ongetwijfeld niet worden gehandhaafd. Doch wat is het geval? Zonder twijfel bevinden zich onder hen een aantal lieden, wellicht een vrij groot aantal, zonder eenig politiek inzicht, althans zonder eenige politieke scholing, lieden, die door allerlei voorspiegelingen — de baas was óók lid, dan wel het voorhouden van den wensch naar een goede weermacht, of omdat hun werd gezegd, dat de Inheemschen veel te veel praatjes kregen en dat daarin verandering diende te komen — en op incidenteele motieven, die met deloyaliteit niets te maken hebben, nochtans tot de N. S. B. zijn toegetreden. Wij willen niet zoo ver gaan om al deze menschen — want daar komt het toch op neer — hun mogelijkheid van levensbestaan te ontnemen.

Het is er verre van, dat ik hen geheel en zonder meer zou willen verontschuldigen. Ik sluit mij ten aanzien van de groep, die in het tweede deel van de motie bedoeld wordt, geheel aan bij de gedragslijn der Regeering. Immers, al deze menschen, waarom het in het tweede gedeelte van de motie gaat, zullen door de Regeering opnieuw worden onderzocht. Zij zullen allen opnieuw worden getoetst.

(De heer Sandkuyl: Of zij voor interneering in aanmerking komen.)

Dus op staatsgevaarlijkheid, dus op deloyaliteit.

Wat heeft de Regeering nu verklaard omtrent alle personen, die onder het tweede gedeelte van de motie vallen? De Regeering zegt, dat Zij een nauwgezet en streng onderzoek instelt naar de gedragingen, de loyaliteit van alle personen, die op 1 Januari 1939 lid of donateur van de N.S.B. waren of

Motie-Smit inz. het niet-handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten of bij de weermacht enz. (Ond. **15**, st. 10).

(Thamrin, Sandkuyl.)

deze beweging op de een of andere wijze steunden. Zij zal dan naarmate van de gegevens, waarover Zij dan beschikt en naarmate van de positie — ik heb de woorden uit het regeeringsantwoord genoteerd, Mijnheer de Voorzitter — van die menschen een strengeren maatstaf aanleggen.

Ik twijfel er niet aan of, als straks zal blijken, dat er onder deze personen nog velen zijn, die deloyaal zijn, de Regeering deze personen ongetwijfeld zal uitbannen uit de weermacht en de daarmede in direct verband staande vitale bedrijven.

Dat is, wat wij wenschen, maar wij wenschen niet allerlei min of meer naïvelingen, die nu eenmaal in dat zog verzeild zijn, maar overigens niet deloyaal zijn en niet staan op vertrouwensposten of in leidende betrekkingen, uit te bannen. Zoover zouden wij niet willen gaan.

Ik hoop, dat ik ons standpunt voldoende duidelijk heb uiteengezet. Wij meenen dus, dat de bedoelde menschen in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten niet thuisbehooren en daarvan onvoorwaardelijk moeten worden uitgebannen. Wij meenen, dat ook de anderen, waarvan na een nauwgezet onderzoek door de Regeering blijkt, dat zij deloyaal zijn, moeten worden uitgebannen, maar tegenover de menschen, waarvan men straks na een rijp en weloverwogen onderzoek tot de conclusie komt, dat bij hen van deloyaliteit niet gesproken kan worden, zouden wij het niet recht en billijk achten, als ook zij met de strengste hand zouden worden bejegend.

(De heer Janssen: Dan behoudt men de zwakke broeders in den staatsdienst.)

Inderdaad, zooals zoovele zwakke broeders in den staatsdienst gehouden worden, mits zij maar niet deloyaal zijn.

Wij zullen dus tegen de motie stemmen.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De eerste vraag, die bij mij opkomt, is of de heeren Smit, Mussert en Verboom eigenlijk wel weten, wat zij vragen.

(De heer Mussert: Ja.)

Immers, de Regeering heeft op de meest pertinente wijze verklaard, dat er geen sprake van is, dat N. S. B.-ers leidende of vertrouwensfuncties zullen bekleeden dan wel vitale posten zullen bezetten. Ondanks het fet, dat de drie genoemde heeren overvloeien van betuigingen van vertrouwen in de Regeering, wordt hier echter een motie geconstrueerd, die lijnrecht tegen de mededeeling van de Regeering ingaat. Ik vraag mij af, waar zit de consequentie in de houding dezer leden.

In de tweede plaats zou ik gaarne een antwoord op de volgende vraag willen ontvangen. De onderteekenaars van deze motie hebben zich zooeven verzet tegen mijn motie, welke aandrong op bekendmaking van de namen van exleden en -donateurs van de N.S.B., omdat zij die menschen niet voor de gemeenschap gebrandmerkt wilden zien, maar wat vragen zij met deze motie anders? Zij vragen uitsluiting der bedoelde personen van den militairen dienst. Is dat niet hetzelfde als de heeren bestreden hebben in mijn motie?

(De heer Verboom: Dan moet U dus voor de motie zijn.)

Zij wenschen met deze motie hetzelfde als in mijn motie in ronde woorden stond, m.a.w. als dit desideratum uitgevoerd wordt bereiken zij precies hetzelfde als waartegen zij zooeven waarschuwden, het brandmerken van de menschen doordat deze niet in aanmerking komen voor militaire diensten.

Ik geloof, dat de motie aan alle kanten rammelt en ben daarom niet geneigd er mijn stem aan te geven.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! De twee pijlers, waarop de maatschappij moet worden gebouwd, zijn handhaving van de orde, maar ook het in acht nemen van de gerechtigheid, de gerechtigheid, die hierin bestaat, zooals U bekend is, ieder het zijne te geven. En nu geloof ik dat,

(Soeria Nata Atmadja.)

wanneer ik den geachten Regeeringsgemachtigde goed beluisterd heb, het juist deze gerechtigheid is die de Regeering in het bijzonder in het oog wil houden, m.a.w. de Regeering wil niet ruwweg met data of kwaliteiten werken, maar geval voor geval onderzoeken in hoever iemand loyaal is of niet.

Alleen ten aanzien van één punt zou ik de lijn nog iets scherper willen doortrekken, nl. ten aanzien van hen, die lid of donateur van de N. S. B. waren op het oogenblik van den inval in Nederland. Ten aanzien van die personen geloof ik zonder gevaar voor tegenspraak te kunnen stellen, dat ze niet deugen en niet in een staatsbetrekking thuis behooren. Maar overigens blijf ik erbij, dat de gerechtigheid alleen betracht wordt, wanneer iemand persoonlijk op zijn loyaliteit wordt onderzocht en dus niet lukraak ten aanzien van ieder, inclusief diegenen die om de een of andere leuze als het verkrijgen van een betere sociale gerechtigheid, een sterke defensie en wat dies meer zij er destijds ingeloopen zijn strenge maatregelen worden toegepast. Dit lijkt mij als gezegd in strijd met de gerechtigheid.

Augustinus heeft gezegd — en daarmede wil ik besluiten — „neem de gerechtigheid uit de wereld weg en er blijft niets anders over dan een stelsel van willekeur". Voor die willekeur wil ik mijn medeleden waarschuwen, omdat zij daartoe zullen komen bij het toepassen van een dergelijk arbitrair element als in de motie is belichaamd.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met mij aan te sluiten bij de vorige sprekers en hier verklaren, dat ik tot op groote hoogte vooral met de beide vorige sprekers kan meegaan. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ons hier op bijna uitputtende wijze duidelijk gemaakt, dat wij vooral niet mogen generaliseeren ten aanzien van wat men heeft te verstaan onder de N.S.B als organisatie en de menschen, die tot die organisatie zijn toegetreden. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft treffende voordeelen genoemd van menschen, die vanwege gemis aan eenige scholing op politiek terrein zijn toegetreden tot verschillende organisaties die volkomen met elkaar in strijd waren.

(De heer Soangkoepon: Het zijn toch geen kleine kinderen!)

De Regeeringsgemachtigde heeft gesproken van menschen, die lid waren van de N.S.B. zoowel als van de V C. en het I.E.V.

Ik ben er van geschrokken, dat de voorstellers van de motie de zaak hier dusdanig willen doortrekken, dat niet in overweging wordt gebracht, en dit hun zelfs koud laat, of de betrokkenen al dan niet van déloyaliteit zijn te beschuldigen. Wij hebben reeds gezegd, dat wij voor alles vertrouwen moeten hebben in de Regeering. Door de verwerping van de vorige motie is dat met zooveel woorden naar voren getreden en daarom zie ik in deze motie niet anders dan — ik zal niet zeggen een twijfelen aan, zoover wil ik echter niet gaan —, maar in ieder geval toch wel het weer in het geding brengen van het vertrouwen. Men stelt in zooverre geen vertrouwen in de Regeering, dat men eraan twijfelt, of Zij zich wel op den juisten weg heeft begeven.

Ik wil niet alleen mijn stem aan deze motie onthouden, maar ik wil er zelfs mijn spijt over betuigen, dat een dergelijke motie door de voorstellers is voorgesteld, omdat daaruit ten duidelijkste een gebrek aan vertrouwen in de Regeering blijkt.

(De heer Soangkoepon: De motie is juist een steun voor de Regeering!)

Dat kan wel, Mijnheer de Voorzitter, maar hier wordt toch maar weer het vertrouwen in het geding gebracht.

Bovendien is er nog een omstandigheid, om de woorden van mijn geacht medelid, den heer Thamrin, na te zeggen: de motie rammelt. Hier wordt gezegd, dat ook personen, die

Motie-Smit inz. het niet-handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten of bij de weermacht enz. (Ond. **15**, st. 10).

(Blaauw, C. C. van Helsdingen.)

„door middel van familiebetrekkingen de N.S.B. hebben doen steunen, niet in leidende betrekkingen dan wel op vertrouwensposten mogen worden gehandhaafd ..... enz.''. Mijnheer de Voorzitter, waar is het eind, wanneer men hierin geheele families wil betrekken?

(De heer Soangkoepon: Het gaat niet om gewone familieleden, maar om familieleden, die met de N.S.B. heulen.)

Juist, Mijnheer de Voorzitter! Maar het gaat in de motie juist om familiebetrekkingen in ruimen zin.

Om het kort te maken wil ik volstaan met te verklaren, dat ik het betreur, dat deze motie hier is ingediend.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ook eenige moeite met het bepalen van mijn standpunt ten opzichte van deze motie. Het gaat hier om lieden, die na 10 September 1939 nog eenige betrekking hebben onderhouden met de N.S.B. Nu wordt al dadelijk een zekere groep op den korrel genomen, namelijk diegenen van wie déloyaliteit is gebleken. Ik geloof, dat en de onderteekenaars van de motie en de Regeering het met elkander eens zijn, dat deze déloyalen niet op hun plaats zijn op belangrijke burgerlijke posten en ook niet in het leger. Ik zou ten deze, zoowel van de onderteekenaars van de motie als van de Regeering gaarne een duidelijk antwoord tegemoet zien, in hoeverre mijn veronderstelling juist is.

Nu is er nog een tweede groep en dat zijn diegenen, van wie de loyaliteit duidelijk is gebleken. Ik meen, dat reeds op dit punt de onderteekenaars van de motie en de Regeering uiteengaan. Ik geloof, dat de Regeering ten aanzien van degenen, van wie de loyaliteit duidelijk is gebleken, hun betrekkingen met de N.S.B. niet meer in rekening zal brengen, terwijl naar ik meen de onderteekenaars ook deze menschen niet op hun plaats achten op de posten, die hier zijn aangeduid.

Maar er is nog een derde groep, namelijk diegenen, van wie noch déloyaliteit noch loyaliteit is gebleken. Ik meen, dat de onderteekenaars van de motie ook deze personen willen verwijderen, maar het is mij niet duidelijk, wat de Regeering ten aanzien van deze menschen in de hier aangeduide plaatsen zal doen. Vooralsnog zal het afhangen van het antwoord, dat wij ten aanzien van dit punt van de Regeering zullen krijgen, of wij voor of tegen deze motie zullen stemmen.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In hoofdzaak kan ik mij vereenigen met de motiveeringen van onze geachte medeleden, de heeren Roep en Sandkuyl, betreffende deze motie. Ook ik acht haar in haar algemeenheid, in de formuleering zooals zij thans voor ons ligt, vrijwel onaanvaardbaar. De datum is mij veel te dwingend. Men heeft klaarblijkelijk gedacht aan de oorlogsverklaring aan Polen en nog eenigen tijd gegeven om zich dan te bekeeren. Mijns inziens zou eventueel een veel sprekender datum zijn de inval in Denemarken en Noorwegen, of de verklaring van Mussert, dat bij een inval in Nederland de N. S. B.-ers met hun handen over elkaar zouden blijven zitten. Doch in het algemeen kan ik een datum als maatstaf voor het déloyaal zijn niet accepteeren. Wel ben ik het met een deel van die motie eens, dat voor bepaalde groepen van personen een leidinggevende positie of een vertrouwenspost niet meer open moet worden gesteld. Onder die vertrouwensposten zou ik ook willen brengen o.a. die van de landstormcommandanten. Ik meen, dat zij door hun lidmaatschap — al zou hun loyaliteit ook later blijken — hun prestige toch zoodanig hebben verslechterd en de sfeer in hun omgeving — ook voor de landstormers — zoodanig hebben vergiftigd, dat het mij wijs beleid voorkomt, wanneer deze personen niet langer in deze functie worden gehandhaafd.

Ik sluit mij overigens geheel aan bij het principieele betoog van den heer Sandkuyl.

(White, Verboom.)

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ter aanvulling van hetgeen de fractieleider van het I.E.V., de heer Blaauw, heeft gezegd, zou ik de Regeering, aan de hand van een voorbeeld een vraag willen stellen met betrekking tot de middenmoot, die de heer Blaauw zooeven heeft bedoeld, waarvan men dus niet weet of zij déloyaal dan wel loyaal is en waarvan men misschien alleen weet, dat betrokkenen door zich te verbinden met de N.S.B. verschillende eigenschappen zouden kunnen vertoonen, die niet in overeenstemming zijn met de vervulling van leidende functies. Aan de hand van het volgende voorbeeld, zou ik de Regeering de vraag willen stellen, hoe haar houding ten aanzien van dergelijke tusschengevallen zal zijn.

Wij hebben n.l. een geval gehad van een leerling-inspecteur van politie, die lid of donateur van de N.S.B. is geweest tot 9 Mei, dat is de datum, waarop de vereeniging verboden werd verklaard voor ambtenaren. Deze leerling-inspecteur van politie is eervol uit den dienst ontslagen. Uit het praedicaat „eervol'' zal ongetwijfeld zijn af te leiden, dat van de déloyaliteit van dezen persoon niet is gebleken. Het ontslag zou echter zijn verleend, omdat men meende, dat men geen inspecteurs van politie zal mogen vormen uit materiaal, dat zich zoo gemakkelijk laat leiden tot het lidmaatschap van een vereeniging als de N.S.B. Hier is dus aan te nemen, dat er per sé geen sprake is van déloyaliteit. Hier moet worden aangenomen vanwege het eervolle ontslag, dat de loyaliteit vaststaat, maar hier is — in een niet eens leidende functie — iemand ontslagen, omdat zijn lidmaatschap van de N.S.B. niet strookte met de eischen, die het ambt stelt.

Omtrent een dergelijk voorbeeld zou ik nog gaarne het standpunt van de Regeering vernemen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil voor de goede orde nog even uitdrukkelijk mededeelen, dat de voorstellers van de motie daarmede niet bedoelen de mogelijkheid te openen voor het oefenen van wraak, noch de mogelijkheid voor het inzetten van een ketterjacht. De heer Thamrin heeft daarop gedoeld in zijn uiteenzetting en daarom breng ik dit punt speciaal ter sprake. Die mogelijkheid zou wel in het leven geroepen zijn, wanneer de motie-Thamrin zou zijn aangenomen; de motieven echter, die aan de thans aan de orde zijnde motie ten grondslag liggen, zijn alleen deze, dat de overheid in het bijzonder in deze tijden geen enkel risico mag nemen en dat zij dus tot het nemen van strenge maatregelen op dit punt in deze tijden verplicht is.

De gang van zaken in Nederland en in vele andere landen heeft nog slechts kort geleden aangetoond, aan welk groot gevaar de gemeenschap bloot staat, wanneer geen afdoende maatregelen te dezen aanzien worden genomen. Uit hetgeen zoo langzamerhand bekend is geworden over de positie en invloed van Duitsche en N.S.B.-elementen hier te lande blijkt m.i. duidelijk, dat ook hier de gemeenschap aan zeer groot gevaar heeft blootgestaan, hetgeen nog tijdig is ondervangen door het ingrijpen der overheid.

Men heeft, om een voorbeeld te noemen, de radiostations zoo zwaar mogelijk bewaakt. Men heeft ze voorzien van prikkeldraadversperringen en dergelijke meer, maar men verloor vóór den 10en Mei geheel uit het oog, dat de vijand ook binnen kon schuilen; wij weten thans, dat het gevaar heeft bestaan, dat de zenders van een particuliere omroepvereeniging — een omroepvereeniging, die zich altijd heeft verheugd in de hooge gunst van den P.T.T.-dienst — op het critieke oogenblik in handen van de vijfde colonne zouden zijn geweest.

Ik wil daarlaten of de geruchten, die daaromtrent in omloop zijn, al dan niet overdreven zijn, een feit is het, dat men gemakkelijk gebruik had kunnen maken van een zoo belangrijk radiostation als het radiostation van de Bandoengsche omroepvereeniging was, ondanks de wachtposten, die men daarvoor geplaatst heeft.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

Zoo is het ook elders geweest. Wanneer men zich rekenschap geeft van de vele posities, die bezet zijn geweest door Duitschers en N.S.B.-ers, sleutelposities voor een groot gedeelte, dan vraagt men zich af of er systeem is geweest in deze bezetting. Als de Regeering ons mededeelt, dat men van de zijde der N.S.B. niet geschuwd heeft door middel van intimidatie de menschen tot toetreden tot de N.S.B. te bewegen, zeg ik, Mijnheer de Voorzitter, dat de mogelijkheid, dat men ook in dit opzicht zijn bevoegdheden verre te buiten is gegaan en er dus opzet heeft gezeten in dit alles, niet bij voorbaat verworpen mag worden. Ik hoop, dat te zijner tijd de gegevens, die de Regeering ons zal verstrekken, de gegevens, waarom ik al in eersten termijn aan de Regeering gevraagd heb, ons in dit opzicht een duidelijk beeld van den toestand zullen geven. Dat strenge maatregelen op dit punt verantwoord en geboden zijn, lijkt mij voor geen tegenspraak vatbaar.

De heer Sandkuyl heeft gezegd, dat wij gerechtigheid moeten betrachten. Dat ben ik volkomen met den heer Sandkuyl eens, maar wij moeten die gerechtigheid dan toch in de eerste plaats betrachten tegenover de gemeenschap. Ik geloof, dat de gemeenschap ermede gediend is, wanneer maatregelen worden genomen als hier worden voorgesteld. Of men daarbij als datum 10 September 1939 neemt of een anderen, blijft voor mij vrijwel hetzelfde.

Men mag daarvoor gerust in de plaats stellen April 1939, het oogenblik, waarop Tsjecho Slowakije door Duitschland overmeesterd is, toen duidelijk gebleken is, dat alle verhalen, die tot dan toe van Duitsche zijde waren gedaan over het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren, ijdele phrasen waren.

Men heeft hier nu den 10en September 1939 gekozen uit de overweging, dat de inval der Duitschers in Polen en hetgeen daaraan voorafgegaan is en daarop is gevolgd, toch wel duidelijk, voor de zooveelste maal, aantoonde, hoe groot het gevaar was, dat van die zijde dreigde en hoe groot derhalve ook het gevaar was van een organisatie als de N.S.B. Nu kan de heer Sandkuyl de keuze van den datum zeer arbitrair achten en met veel vuur den datum van 10 Mei 1940 verdedigen, maar dan is hij naar mijn meening al even arbitrair. Het gaat er eenvoudig om, of men hier één waarschuwing noodig heeft, of tien waarschuwingen of wellicht twintig. Ik zou zeggen, dat we in elk geval thans ten volle gewaarschuwd zijn en dat wij in aanzienlijke mate zouden tekort schieten, indien we uit die waarschuwingen op het oogenblik niet de noodige leering trokken. Dat we hiermede op eenigerlei wijze het gezag der Regeering zouden aantasten of een motie van wantrouwen ten aanzien van het regeeringsbeleid zouden voorstellen, kan in feite toch niet worden volgehouden. Deze zaak is hier in openbare discussie geweest, wij hebben er onze visie op gegeven en dat wij deze visie op een gegeven oogenblik in een motie neerleggen, kan m.i. niemand ons kwalijk nemen. Ook de Regeering niet, want bij de maatregelen, die Zij ten deze verder denkt te nemen, zal Zij naar onze meening prijs moeten stellen op een uitspraak van den Volksraad, welke haar bij haar verdere handelingen tot richtsnoer kan strekken.

Wij meenen derhalve, dat hier zeer strenge maatregelen geboden zijn en dat de motie zeker niet te ver gaat, daar zij immers twee beperkingen inhoudt: namelijk den datum van 10 September 1939, en voorts het feit, dat zij alleen spreekt van de vervulling van leidende betrekkingen en vertrouwensposten en van functies bij het leger en de diensten, die daar onmiddellijk verband mede houden. Ik geloof dat een ieder, die deze zaak rustig bekijkt, tot de conclusie zal moeten komen, dat wat de motie vraagt, zeer redelijk is en geboden door de omstandigheden.

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de vrij uitvoerige debatten, die zich over de motie hebben ontsponnen, wil de Regeering toch nog gaarne in eenige algemeene bewoordingen haar visie op den in de motie vastgelegden wensch uiteenzetten.

Zoowel in eersten als in tweeden termijn heeft de Regeering gewaarschuwd tegen de opvatting, dat in leidende posities en op vertrouwensposten zich nog een belangrijk aantal personen zou bevinden, die besmet zijn met N. S. B.-ideeën. De Regeering heeft medegedeeld, dat er inderdaad eenige hoofdambtenaren en ambtenaren op leidende plaatsen waren, die lid dan wel donateur waren van de N. S. B., dan wel op andere wijze hun sympathie met deze beweging hebben betuigd en op wier loyaliteit niet voldoende staat kon worden gemaakt, personen, die geïnterneerd zijn, of uit hun posten zijn ontzet. Dat er zich op de hoogste leidende posities ambtenaren van dit slag bevinden zouden, heeft de Regeering echter ontkend.

Wanneer de Regeering de motie leest, kan Zij zich niet onttrekken aan den indruk, dat ze in zekere mate uiting geeft aan een gebrek van vertrouwen in het onderzoek, dat de Regeering heeft doen instellen.

Het is de Regeering verre, hier te spreken van wantrouwen of om de voorstellers van de motie het recht te betwisten haar als sluitstuk op het debat aan de orde te stellen, doch waar de Regeering heeft uiteengezet en de Volksraad ermede bekend is, dat er een uitgebreid en ingrijpend onderzoek zal worden ingesteld naar de loyaliteit van alle ambtenaren, die ook maar eenigszins verdacht voorkomt, komt het der Regeering voor, dat Zij op het volledig vertrouwen van den Volksraad in dit onderzoek aanspraak mag maken. Ook de hoogere ambtenaren, ambtenaren, die leidende posities innemen, zijn van dit onderzoek niet uitgesloten, integendeel, zooals de Regeering reeds heeft medegedeeld, zullen aan deze hoogere ambtenaren zelfs strengere maatstaven worden aangelegd en wel, omdat van deze personen meer inzicht op dit terrein en ook een grootere voorzichtigheid mag worden verwacht.

In de motie is de datum van 10 September 1939 genoemd. De Regeering wil niet ontkennen, dat bij de beoordeeling van deze aangelegenheid data inderdaad belangrijk zijn, maar de Regeering meent toch wel te moeten bestrijden, dat data op dit gebied allesbeslissend zouden zijn. Naargelang de datum, waarop bepaalde personen nog lid of donateur van de N.S.B. waren, dichter bij het heden ligt, is er aanleiding om de loyaliteit meer verdacht te houden. Ik wil er zelfs aan toevoegen, dat wanneer een ambtenaar na den 10en Mei nog lid of donateur van de N.S.B. is gebleven, dit opzichzelf al een zeer sterke aanwijzing vormt, dat de loyaliteit van dien ambtenaar verdacht is, ja zelfs dat hij deloyaal is.

De heeren Roep en Soeria Nata Atmadja hebben gewezen op de incidenteele en subtiele gronden, waarop verschillende personen zich aan de N.S.B. verbonden hebben. Ik wil daarop thans niet verder meer ingaan, ook al om het verwijt te ontloopen, dat de Regeering het voor de N.S.B. zou opnemen, maar ik wil mij volgaarne aansluiten bij het betoog van den heer Sandkuyl, dat in zekeren zin een herhaling vormt van de uiteenzettingen van de Regeering, nl. dat de twee pijlers van het bestuur in deze landen te allen tijde en ook nu nog zijn de handhaving van orde en rust en de rechtvaardigheid. De Regeering kan den heer Verboom toegeven, dat in deze tijden strengere maatregelen voor de handhaving van orde en rust noodig zijn. De Regeering heeft hiervan blijk gegeven en Zij zal zeker niet schromen om, wanneer de openbare orde het eischt, zelfs tot nog strengere maatregelen over te gaan.

Wat den tekst van de motie betreft, valt mijn aandacht op de laatste alinea van de overweging, waaruit zou moeten worden afgeleid, dat de voorstellers van meening zijn, dat alleen die personen uit hun functie worden gestooten, van wie de deloyaliteit gebleken is. Ik kom hier op het terrein, dat ook door de heeren Blaauw en White is betreden. De

Motie-Smit inz. het niet-handhaven van personen met N. S. B.-sympathieën in leidende betrekkingen en op vertrouwensposten of bij de weermacht enz. (Ond. **15**, st. 10).

(Smit.)

Regeering gaat met het nemen van Haar maatregelen tegen ambtenaren en zeker ook tegen ambtenaren in leidende functies verder dan dat Zij alleen die personen uit hun ambt zou stooten, waarvan de deloyaliteit gebleken is. Er zijn, zooals de heer Blaauw terecht mededeelt, personen, waarvan noch de loyaliteit, noch de deloyaliteit vaststaat. De richtlijnen der Regeering zijn, dat maatregelen dienen te worden genomen tegen die personen, op wier loyaliteit niet voldoende staat kan worden gemaakt. Zoo is vermoedelijk ook te verklaren het voorbeeld, dat door den heer White naar voren werd gebracht — en dat mij overigens persoonlijk niet bekend is — van een leerling-politie-inspecteur, die eervol ontslagen is. Daaruit mag niet zonder meer worden afgeleid, dat deze persoon bepaald loyaal is; het is zeer wel mogelijk, dat het ontslag gegeven is, omdat op de loyaliteit van dien persoon niet voldoende staat kon worden gemaakt. Het is toch wel bepaald noodig tot gezagsfuncties alleen personen toe te laten, wier loyaliteit in alle opzichten buiten verdenking staat.

De Regeering wil tenslotte nog aan het geachte college vragen om vertrouwen te stellen in het onderzoek, dat wel met gerechtigheid, maar ook met alle gestrengheid, speciaal tegen ambtenaren in leidende functies, zal worden ingesteld. Zij meent, dat de Volksraad dit vertrouwen in Haar beleid mag hebben, omdat de Regeering niet zal schromen, de meest gestrenge maatregelen te treffen tegen ambtenaren, vooral tegen die in gezagsposities en leidende functies, die in de huidige tijdsomstandigheden vereischt zijn.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Vele sprekers hebben over deze motie het woord gevoerd en practisch alle sprekers, behalve de heer Thamrin, hebben in de motie nog wel iets goeds ontdekt, hoewel velen ertegen waren. De een was ertegen om den datum, de ander om een andere reden, maar het is inderdaad juist, dat deze motie, tot mijn groote verwondering, niet de volledige instemming van den Volksraad heeft.

Wat is nu het geval? Het gaat hier om een kwestie, die van de allereerste orde is, een kwestie, die wel zoo belangrijk moet worden geacht — zooals de heer Verboom al duidelijk heeft uiteengezet — dat wij meenen, aan onzen plicht tekort te doen als wij niet zouden getuigen van hetgeen wij wenschelijk achten voor een zoo groot mogelijke veiligheid in deze maatschappij. En dan moet ik toch wel duidelijk zeggen, dat de ervaring op dit gebied en vooral de leer van de N.S.B. ons in dit opzicht wat geleerd hebben. De leer en het streven van de N.S.B. en van de totalitaire machten zijn er steeds op gericht geweest te sussen en als men erin slaagt, een land of personen te sussen, trekt men daarna steeds verder op.

Nu mag het waar zijn, dat er onder de ex-N.S.B.-leden elementen zijn, die bij het persoonlijk onderzoek niet blijk geven van déloyaliteit, het is echter duidelijk, dat het moeilijk is, als men eenmaal geïnfecteerd is met de ideeën van de N.S.B., daarvan geheel los te komen.

De heer Thamrin heeft gezegd, dat deze motie aan alle kanten rammelt en precies hetzelfde wenscht als de motie die eraan vooraf ging, maar de motie van den heer Thamrin leidde ertoe, dat het publiek grootendeels zou beslissen, terwijl wij er zeker van zijn dat de beslissing in al deze gevallen beslist bij de Regeering moet berusten.

(De heer Iskandar Dinata: De namen van het ontslagen personeel worden toch ook gepubliceerd?)

Die behoeven niet gepubliceerd te worden. Tenslotte gaat het er niet om dat ieder der bedoelde personen ontslagen wordt. Wij laten het gaarne aan de Regeering over om bedoelde personen te plaatsen in een andere, lagere functie, waar dat mogelijk is, maar achten het niet gewenscht, dat zij worden gehandhaafd in leidende functies, of in betrekkingen, die voor de landsverdediging van vitaal belang zijn.

(Zwart.)

Ik hoop, dat de heer Iskandar Dinata tusschen het een en het ander nog een duidelijk verschil zal kunnen constateeren.

Verder is door den heer Soeria Nata Atmadja opgemerkt, dat deze motie zou zijn een motie, die wij niet alleen beter achterwege zouden kunnen laten, maar een motie, waarvan de indiening betreurd moet worden. Ik meen echter, dat wij verheugd moeten zijn, dat deze motie is ingediend, omdat daaruit blijkt, dat de voorstellers zich rekenschap geven van wat er in de wereld gebeurt en omgaat. En als men dat niet zoo ziet, moet ik dat in hooge mate betreuren. Dan hebben wij niet anders gedaan dan onze waarschuwende stem laten hooren. Maar wij zijn er diep van overtuigd, dat wij ten aanzien van de N. S. B.-leden en ex-N. S. B.-leden niet voorzichtig genoeg kunnen zijn.

In verband met de recente verhalen uit Nederland mag men wel zeggen, dat de N.S.B.-ers in Indië anders zijn dan die in Nederland, maar wij hebben toch altijd vernomen, dat hier te lande meer intellectueele Nederlanders waren dan in het moederland en juist tegenover deze intellectueele N.S.B.-ers moet men zich bijzonder in acht nemen. Tegen deze groote kwaal past alleen een zeer groot middel. Dat middel moge dan in zeker opzicht hard werken, het werkt in ieder geval doelmatig en ieder compromis — juist op een compromis is de N.S.B. uit — verzwakt onzen toestand.

Ik meen deze motie dan ook te moeten handhaven en beveel nogmaals onze argumenten in de overwegingen van den Volksraad aan.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag mijn stem willen motiveeren.

Mijns inziens gaat deze motie te ver. Voor de eerste helft van de motie zou ik inderdaad sympathie kunnen voelen en eventueel zou ik daar voor willen stemmen.

Voor het overige ben ik tegen deze motie, hoofdzakelijk op grond van de argumenten ontwikkeld door den heer Roep en vooral op grond van het laatste argument in het betoog van den heer Sandkuyl.

De motie-Smit c.s. (Ond. **15**, st. 10) wordt in stemming gebracht en verworpen met 17 stemmen vóór en 28 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mogot, Abdul Rasjid, Prawoto, Verboom, Roeloffs, Loa Sek Hie, Kan, Aldjoeffry, Soangkoepon, Wirjopranoto, Soeroso, Smit, Mussert, Janssen, Salamoen, De Raad en Harmani.

Tegen stemmen de leden: Van Zuylen, Kloppenburg, Moelia, Leunissen, Yo Heng Kam, De Villeneuve, Nalaprana, Blaauw, Muh. Yamin, Iskandar Dinata, Tadjoeddin Noor, Soeria Nata Atmadja, Wermuth, Vas Dias, Sandkuyl, C. C. van Helsdingen, Zwart, Soekawati, Kasimo, Van Nauta Lemke, Mochtar, Lapian, Hamongsapoetro, Roep, Mapoedji, Thamrin, De Boer en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Soeroso c. s. (Ond. **15**, st. 7), met toelichting, luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit toe te zien, dat bij ontruiming van desa's in het belang van de defensie:

a. aan de betrokken desalieden voldoende tijd voor ontruiming en verhuizing wordt gelaten,

b. elders voldoende bouwgrond en grond voor woning en erf beschikbaar wordt gesteld,

c. dadelijk aan betrokkenen, onder anderen voor hun afgebroken woningen, wegens te maken kosten en derving

(Soeroso.)

van inkomsten, een behoorlijke schadevergoeding wordt toegekend.''

Wenscht de heer Soeroso de motie nog nader mondeling toe te lichten?

De heer **Soeroso**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De heer Lapian heeft deze motie bij de behandeling in eersten termijn van de betreffende aanvullende begrooting reeds gedeeltelijk mondeling toegelicht. Nadat de heer Lapian deze aangelegenheid had naar voren gebracht, heb ik daaromtrent ongeveer 14 dagen later nadere inlichtingen ingewonnen bij den betrokken bestuursambtenaar en verschillende desalieden. De heer Lapian heeft in eersten termijn o.a. medegedeeld, dat den betrokken desalieden bij de ontruiming van hun woningen zoo goed als geen tijd werd gelaten. Hun werd namelijk, zooals reeds is gezegd, slechts een termijn van vijf dagen gegeven en bij de overbrenging is geen schadevergoeding toegekend, terwijl de betrokken lieden geen andere gronden voor die, waarvan zij verbannen zijn, in de plaats hebben gekregen. Bij nadere informaties heb ik vernomen, dat inderdaad de betrokken desalieden wel een zekere schadeloosstelling hebben ontvangen, in het bijzonder voor de afbraak van hun woningen en voor gemaakte kosten, doch deze schadeloosstellingen waren zeer minimaal.

Als voorbeeld wil ik noemen een paar schadeloosstellingen voor het ontruimen van woningen. De heer Lapian heeft al gezegd, dat voor een steenen woning, die ongeveer *f* 3 000 had gekost, slechts *f* 300 schadeloosstelling werd ontvangen, doch na hetgeen hier is voorgebracht heeft de betrokken autoriteit bedoelde schadeloosstelling nog wat opgevoerd, n.l. tot *f* 600. Doch dit bedrag is natuurlijk nog als een onvoldoende schadeloosstelling te beschouwen, omdat de woning, zooals ik heb aangegeven, zeker ongeveer *f* 3 000 heeft gekost. Ook voor andere woningen zijn zeer lage schadeloosstellingen uitgekeerd.

Voorts heb ik vernomen, dat de betrokken desalieden in andere desa's gronden krijgen van de desalieden. Volgens de uitlating van den betrokken wedana zouden de desalieden van andere desa's n.l. vrijwillig een deel van hun erven hebben afgestaan aan bedoelde desalieden, die hun desa's moesten verlaten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat dit niet zoo zonder meer als een juiste richtlijn mag worden aanvaard, omdat de genoemde desalieden in andere desa's in het algemeen toch maar de beschikking hebben over zeer kleine erven, waarvan zij dan nog vrijwillig een deel zouden afstaan. In dit geval zou ook geen beroep kunnen worden gedaan op het z.g. tolong-menolongsysteem, hetgeen slechts betrekking heeft op éénzelfde desa-verband, want het gaat hier om het verkrijgen van gronden in andere desa's.

Intusschen heb ik van een paar desa-lieden uit een desa, waar erven aan dergelijke personen zijn afgestaan, vernomen, dat hier van een „vrijwillig'' afstaan geen sprake was! Want de betrokken desa-lieden durven in dit geval niet te weigeren een gedeelte van hun grond af te staan. Daarom is het bepaald noodzakelijk, dat ten deze een nader onderzoek wordt ingesteld om in verband daarmede te trachten tot het treffen van een billijken maatregel te komen.

Mijnheer de Voorzitter! De wijze, waarop hier is opgetreden tegenover deze desa-lieden moet ik met een heel zachte aanduiding qualificeeren als zeer bezwaarlijk.

Mijnheer de Voorzitter! Niet alleen in de plaats waar ik zoo juist op doelde, zijn dergelijke onbillijke maatregelen genomen, ook op andere plaatsen is dat geschied. Ik heb hierover het een en ander gehoord. Het is alleen jammer, dat U mij mogelijk niet zult toestaan de namen van de betrokken desa's hier te noemen.

(Soeroso, Legercommandant.)

De **Voorzitter**: Het lijkt mij beter, dat U die gegevens ondershands aan den Regeeringsgemachtigde doet toekomen.

De heer **Soeroso**: Dat zal ik dan doen, Mijnheer de Voorzitter! Maar ik heb nader gehoord, dat ook veel kustplaatsen in het belang der defensie moeten worden en zijn ontruimd. Deze desalieden moeten leven van de vischvangst en nu zij naar elders zijn verhuisd, is het begrijpelijk, dat het voor hen moeilijk wordt in hun onderhoud te voorzien. Zij moeten genoegen nemen met een huisje, met een zeer klein erfje in een geheel andere kuststreek, waarbij de vergoeding voor de ontruiming wel zeer laag is geweest. Ik wil hiervan enkele voorbeelden noemen.

Er zouden in een bepaalde desa 276 woningen afgebroken moeten worden en de schadeloosstellingen die zijn uitbetaald, zijn wel zeer laag. Een persoon heeft voor een woning, die *f* 500 gekost had, slechts *f* 40 voor afbraak en overbrengingskosten terugontvangen. In een ander geval zijn de bedragen *f* 220, terugontvangen *f* 10. Verder is er nog een geval van een waarde van *f* 200, terugontvangen *f* 12.50. Uit deze cijfers blijkt wel, dat de vergoeding zeer gering is.

Duidelijk zal het ook wel zijn, dat hier inderdaad gezegd mag worden, dat deze menschen door de ontruimingen zijn geruïneerd. Daarenboven is er veel, zeer veel, leed veroorzaakt.

De bedoeling der defensie is natuurlijk het land zoo goed mogelijk te verdedigen en de bevolking te vrijwaren van de vernielende gevolgen van den agressor. Maar als de bevolking door het nemen van de maatregelen van defensie geruïneerd wordt, dan blijft het voor haar hetzelfde, want of huis en goed vernield wordt door de aanvallen van een agressor of door de defensie in het belang van de verdediging van het land, het resultaat is eender: de bevolking wordt in beide gevallen geruïneerd. Daarom is het zeer gewenscht, dat hier een nader onderzoek wordt ingesteld in hoeverre een dergelijk willekeurig optreden mogelijk is en juist is. In dezen tijd is het juist noodig, dat de bevolking vertrouwen heeft in de maatregelen die door de Regeering genomen worden. Er zal ook bij het nemen van maatregelen in het belang der defensie voor gezorgd moeten worden, dat dit vertrouwen van de bevolking in de Regeering niet verloren gaat.

De heer **Berenschot**, commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge deze zaak als volgt toelichten. Niet slechts in de laatste weken, maar al geruimen tijd is het eenige malen voorgekomen, dat ontruiming van gedeelten van desa's of van geheele kust-desa's noodig was bij de uitvoering van defensiewerken en ter verhooging van het afweervermogen dier werken.

Na den tienden Mei is het aantal dier gevallen toegenomen doordat op veel meer plaatsen dan tevoren defensiewerken werden aangelegd.

Nu gaat men bij deze ontruimingen niet te werk volgens de regeling van den staat van oorlog en beleg, volgens welke regeling de effectueering der ontruiming onmiddellijk zou kunnen worden gelast op grond van noodzaak en defensiebelang. Dat gebeurt eerst als de strijd nabij is of dreigt te komen. Dàn dient er zeer snel te worden gehandeld en dan kan ook pas de vaststelling der schadeloosstelling achteraf plaats vinden. Dergelijke urgente gevallen hebben zich uiteraard nog niet voorgedaan, en daarom is bij de ontruimingen ook zooveel mogelijk op de normale wijze te werk gegaan, hetgeen dus wil zeggen, dat de militaire autoriteiten met de betrokken burgerlijke overheid, dat is het Inheemsche en het Europeesche bestuur, de zaak hebben geregeld. Er wordt dan in onderling overleg vastgesteld, of en zoo ja, welke bezwaren aan de ontruiming verbonden zijn, en of elders voldoende bouwgrond en grond voor woning en erf beschikbaar kan worden gesteld, benevens, welke schadeloosstelling den betrokkenen

Motie-Soeroso inz. inachtneming van de belangen der bevolking bij ontruiming van desa's in het belang der defensie (Ond. **15**, st. 7).

(Soangkoepon, Zwart.)
toekomt. Tot nu toe hebben mij over deze werkwijze en het resultaat ervan in het geheel geen klachten bereikt. Mij is nog onlangs medegedeeld, dat al deze zaken over het algemeen tot genoegen van de betrokkenen zijn geregeld en dat er in het geheel geen sprake is van ruïneering — gelijk de eerste onderteekenaar der motie zich uitdrukt — van deze personen. Dezer dagen heb ik wèl gehoord, dat er in een bepaald geval ten gevolge van een misverstand moeilijkheden zijn gerezen, doch dat deze moeilijkheden inmiddels uit den weg geruimd zijn.

De geachte eerste voorsteller heeft enkele bepaalde gevallen op het oog, waarop de Regeering niet direct kan antwoorden, omdat ze haar niet bekend zijn, Mijnheer de Voorzitter.

(De heer Soeroso: Maar die gevallen zijn toch wel belangrijk, want er zijn honderden desalieden bij betrokken.)

Wanneer alles maar is geregeld in onderling overleg, kan het aantal gezinnen naar de meening der Regeering hier niet veel verschil uitmaken.

Zouden er dus in de gevallen, die de geachte eerste voorsteller op het oog heeft, werkelijk onrechtmatigheden of onbillijkheden zijn begaan, dan wil de Regeering daarvan uiteraard gaarne kennis nemen en zal daarnaar een ernstig onderzoek worden gesteld.

Alles bijeen genomen kan de Regeering derhalve verklaren, dat bij deze ontruimingen geheel wordt gehandeld in den geest zooals de voorstellers het in de motie hebben geformuleerd. De Regeering acht de motie daarom overbodig. Wordt er eventueel tegen dien geest in gehandeld, dan zal er natuurlijk een onderzoek plaats hebben en de zaak naar rechtvaardigheid worden afgedaan.

(De heer Soeroso: Neemt de Regeering de motie dus over?)

Neen, Zij acht haar overbodig.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De bescherming van de Inlandsche bevolking tegen willekeur behoort krachtens artikel 45 der Indische Staatsregeling tot de gewichtigste plichten van den Gouverneur-Generaal.

Lid 6 van artikel 51 der Indische Staatsregeling bepaalt voorts, dat over gronden, door Inlanders voor eigen gebruik ontgonnen of als algemeene weide of uit eenigen hoofde tot de dorpen behoorende, door den Gouverneur-Generaal niet wordt beschikt dan te algemeenen nutte, op den voet van artikel 133 der Indische Staatsregeling en ten behoeve van de op hoog gezag ingevoerde cultures, volgens de daarop betrekkelijke verordeningen, tegen behoorlijke schadeloosstelling.

Wanneer ik deze motie mede heb onderteekend, dan is het mijn bedoeling, om de aandacht der Regeering te vestigen op haar plichten krachtens deze artikelen van de Indische Staatsregeling.

Wat in deze motie is gevraagd, strookt geheel met haar taak en plichten; maar de regeeringsorganen schijnen zich de bedoeling van deze landvoogdelijke plichten niet te kunnen realiseeren. Het is daarom goed, dat de Volksraad de aandacht der Regeering hierop vestigt, omdat verder het in deze motie uitgedrukte verlangen het gevolg moet zijn van de door de Regeering gevolgde rechtvaardige richtlijnen voor haar beleid.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het beoordeelen van deze motie moet natuurlijk vooropstaan, dat vooral in dezen tijd de militaire noodzakelijkheid op de eerste plaats komt, en dat in bepaalde gevallen de desa's zeer vlug moeten worden ontruimd. Maar, dat de bevolking recht en aanspraak heeft op voldoende en zelfs ruime schadeloosstelling zal ieder Volksraadslid onderschrijven.

In het algemeen ga ik ook accoord met het gevraagde sub *b*, dat elders voldoende bouwgrond en grond voor woningen en erf moet worden beschikbaargesteld. In de practijk levert dat inderdaad vaak moeilijkheden op. Het eenvoudigste is de oplossing als er voldoende onbebouwde gronden zijn, maar in dichtbevolkte streken zal het beschikbaarstellen van grond niet altijd mogelijk zijn. Mocht de bevolking eventueel bereid zijn naar een kolonisatieterrein te verhuizen dan is dit verreweg de beste oplossing.

(Lapian, Smit, Soeroso.)

Voorop moet dus staan, dat voldoende en ruime schadeloosstelling moet worden gegeven en dat competente commissies de zaak plaatselijk bezien, omdat in het eene geval het beste geholpen wordt met grond en in het andere geval met geld, waarvoor de bevolking zichzelf gronden kan aanschaffen.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de motie mede-onderteekend. De verklaring van de Regeering, dat de motie overbodig is en dat de Regeering in den geest van hetgeen de motie vraagt, handelt, is voor mij reeds bevredigend. Een rustiger gevoel geeft het mij echter, als de Volksraad in den vorm van een motie uitspraak doet, want zulk een uitspraak is een ruggesteun voor de uitvoerende instanties.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Als men langs de hoofdwegen gaat, ziet men dat inderdaad op bepaalde plaatsen zeer ingrijpend moet worden gehandeld, maar het stemt tot voldoening, dat dit gebeurt in overleg met de bevolking. Ik vertrouw, dat de voorstellers van de motie dit duidelijk onder oogen willen zien.

Het is wel eenvoudig voor te stellen, dat de menschen naar de kolonisatieterreinen moeten gaan, maar in bijzondere gevallen, wanneer het bijv. gaat om handelaren, die een betere woning bewonen en een grooter obstakel vormen en die min of meer op de streek waar zij wonen aangewezen zijn, is dit niet mogelijk. In dit verband is het dan ook zeer zeker geraden zooveel mogelijk in plaatselijk verband den menschen tegemoet te komen.

Waar ik er echter na de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde er van overtuigd ben, dat deze zaken zoo behoorlijk mogelijk worden opgelost, zal ik tegen de motie stemmen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet, waarom de geachte Regeeringsgemachtigde voor Oorlog verklaard heeft, dat de motie overbodig is, want de aanleiding tot het indienen van de motie heb ik reeds uitvoerig uiteengezet.

Had de Regeering of de desbetreffende autoriteiten gehandeld zooals in de motie is verzocht, dan zou ik er geen bezwaar tegen hebben, de motie in te trekken, omdat ze dan tenslotte toch overbodig zou kunnen worden genoemd, maar de praktijk heeft geheel anders uitgewezen.

Uit een door mij in de betrokken desa's ingesteld onderzoek is mij gebleken, dat er in het geheel geen sprake was van onderling overleg tusschen de bevolking en de betrokken autoriteiten. De desamenschen hebben mij persoonlijk verklaard, dat zij niet anders konden doen dan toegeven aan den drang tot ontruiming. Bovendien heeft de betrokken wedana mij zelf verklaard, dat de toegekende schadeloosstellingen zeer laag zijn. Daarom is het, naar mijn meening, niet verstandig, deze motie overbodig te verklaren.

Ik heb de motie ingediend met de bedoeling, zooveel mogelijk de samenwerking tusschen de bevolking en de overheid te bevorderen en zooveel mogelijk te verhinderen, dat het vertrouwen der bevolking in het beleid der Regeering zou worden geschokt. Ik heb daarom een dringend beroep op de Regeering gedaan, alsnog een zoo nauwgezet mogelijk onderzoek te doen instellen om na te gaan, of de bevolking geen onrecht aangedaan wordt.

(De heer De Boer: Dat onderzoek is toch toegezegd?)

Het spijt mij zeer, dat ik die toezegging niet heb gehoord. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft alleen gezegd, dat

Motie-Soeroso inz. inachtneming van de belangen der bevolking bij ontruiming van desa's in het belang der defensie (Ond. **15**, st. 7).

(Soeroso.)
de ontruiming geschiedt is met goedkeuring van de betrokken bevolking.

(De heer De Boer: En dat niet van onrecht gebleken is. Brengt U de gevallen dan bij de Regeering voor.)

Ik heb ze toch al met zooveel woorden voorgebracht, en heb gezegd, dat hier geen billijkheid betracht is. Ik wil den heer De Boer gaarne uitnoodigen, op mijn kosten de bedoelde desa's te bezoeken, om zich ervan te overtuigen, dat de getroffen regeling voor de betrokken desamenschen niet billijk is geweest.

(De heer De Boer: Dat ligt niet op mijn weg.)

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De motie-Soeroso c.s. (Ond. **15**, stuk 7) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen voor en 12 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Iskandar Dinata, Tadjoeddin Noor, Soeria Nata Atmadja, Soangkoepon, Wirjopranoto, Zwart, Soekawati, Soeroso, Kasimo, Mochtar, Lapian, Hamongsapoetro, Roep, Salamoen, Harmani, Mapoedji, **(Voorzitter.)** Thamrin, Mogot, Yo Heng Kam, Prawoto, Nalaprana, Loa Sek Hie, Muh. Yamin, Aldjoeffry en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Vas Dias, Smit, Mussert, Janssen, De Raad, De Boer, Van Zuylen, Leunissen, Verboom, De Villeneuve, Roeloffs en Blaauw.

De **Voorzitter**: Hiermede is Ond. **15** met inbegrip van de moties afgehandeld. Ik deel mede, dat in de vergadering van morgenochtend waarschijnlijk zal worden aangevangen met de behandeling van een verzoek van den heer White, beoogende de verdere behandeling der ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) eenige dagen uit te stellen. Indien dit niet mogelijk is, zal de behandeling op Zaterdag a.s. plaats hebben en dien dag ook moeten worden beëindigd.

Overigens komt morgen, zooals op den rooster van werkzaamheden is bekend gesteld, aan de orde de onderstandsregeling nagelaten betrekkingen van niet-Europeesche landsdienaren (Ond. **20**).

De vergadering wordt te 1.30 uur n.m. gesloten.

19de VERGADERING

Vergadering van Vrijdag 2 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**). — Vraag of zal worden aangedrongen op verlenging van den termijn, gesteld voor de afdoening van de ontw.-ord. tot aanvulling van de Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**). — Regeling van werkzaamheden.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. Van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Van Mook en Verhoeff.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staatsblad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren". (Ond. **20**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Verhoeff,** Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! Het stemt de Regeering tot erkentelijkheid, dat de meeste van de geachte leden, die Dinsdag j.l. het woord hebben gevoerd over de thans aan de orde zijnde voorziening, n.l. wettelijk de mogelijkheid te scheppen tot toekenning van onderstanden aan weezen van niet-Europeesche ambtenaren, hun ingenomenheid hebben betuigd met de indiening van het daarop betrekking hebbend ontwerp van ordonnantie. Deze erkentelijkheid, Mijnheer de Voorzitter, is nochtans niet geheel onverdeeld, aangezien verschillende van de geachte sprekers uiting gaven aan verlangens, welke grootendeels van veel verdere strekking zijn dan die, welke het ontwerp beoogt te verwezenlijken. Zij deden daarbij van hun teleurstelling blijken, dat in de memorie van antwoord t.a.v. wenschen van deze strekking in het afdeelingsverslag geuit, door de Regeering een afwijzend standpunt werd ingenomen. Uiteraard, Mijnheer de Voorzitter, is die teleurstelling begrijpelijk; er zijn nu eenmaal verlangens, welke onder bepaalde omstandigheden vrijwel algemeen redelijk worden geacht en verlangens

(R.G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)
die weer verder gaan. Dat het echter redelijk is, of juist zou zijn, wanneer de heer Salamoen zegt, dat de voorgestelde regeling niet beantwoordt aan de algemeen gekoesterde verwachting, en wel aan de verwachting, dat de Regeering voorstellen zou indienen, die op „zijn minst concordant" zouden zijn aan de regeling voor de nagelaten betrekkingen van de Europeesche ambtenaren, acht de Regeering bepaaldelijk niet het geval. Tot het koesteren van een zoodanige verwachting heeft de Regeering nimmer aanleiding gegeven. Integendeel! Steeds heeft Zij in vorige jaren bij verschillende gelegenheden doen uitkomen, dat Zij met een regeling voor de weezen van de Inheemsche ambtenaren niet zóó ver zou kunnen gaan, dat deze concordant zou zijn aan die, welke voor de weezen van Europeesche ambtenaren bestaat. Haar plannen — ik releveer dit uit vorige debatten dienaangaande — stonden nog niet vast, doch tweeërlei was niettemin zeker. Ten eerste, Mijnheer de Voorzitter, dat de kosten van de voorziening voor de nieuw in dienst tredende ambtenaren zich zelf zouden moeten bedruipen; ten tweede dat, om die kosten — en in verband daarmede de grootte van het z.g. aanvangstekort voor de verplichtingen jegens na te laten betrekkingen van de reeds in dienst zijnden — te beperken, het noodig was een lagere leeftijdsgrens te stellen voor het ophouden van de uitkeeringen aan Inheemsche weezen dan de leeftijdsgrens, welke voor de weezen van de Europeesche ambtenaren bestaat.

Dat, Mijnheer de Voorzitter, de Volksraad het ten vorige jare ontwikkeld uitgangspunt van de Regeering ten deze erkende, blijkt het duidelijkst bij de behandeling van een amendement-Soetardjo op de begrooting voor 1940, welk amendement ten doel had om de noodige wettelijke voorzieningen voor een weezenverzorging van Inheemsche landsdienaren nog in 1940 in te dienen en te dien einde de betrekkelijke begrootingsposten verhoogde met *f* 1. Bij die gelegenheid recapituleerde de Regeeringsgemachtigde van Financiën nog eens het Regeeringsstandpunt aangaande deze weezenverzorging met name voor zoover de financieele gevolgen aangaat, en zeide toen: Mocht het amendement de strekking hebben de kosten van de uitvoering van eenige regeling geheel ten laste van het Land te doen komen, dan zou hierdoor aan de zaak waarom het gaat, een wending worden gegeven, welke uit financieel oogpunt voor de schatkist te bezwaarlijk zou worden. De heer Soetardjo — het zal wel zeer tot zijn leedwezen zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat dit geachte lid wegens ziekte verhinderd was tot dusverre aan deze beraadslagingen deel te nemen — zeide daarop, dat een indruk als zou het de bedoeling van de voorstellers van het amendement zijn om de lasten verbonden aan de invoering van een onderstandsregeling geheel ten laste van het Land te brengen, onjuist was. Dit was geenszins de bedoeling van het amendement. Het geachte lid trok vervolgens — na de gedane toezegging der Regeering om dit jaar voorstellen ter zake in te dienen — het amendement in.

De Regeering, Mijnheer de Voorzitter, heeft gemeend dezen gang van zaken nog eens nadrukkelijk in het licht te moeten stellen, omdat de verschillende desiderata, welke zoowel in het afdeelingsverslag als bij de beraadslagingen op Dinsdag j.l. zijn geuit, niet strooken met de principiëele overeenstemming, welke toen tusschen Regeering en de voorstellers van genoemd amendement bestond. Deze desiderata — die ik hierna afzonderlijk uitvoeriger zal bespreken — hebben tweeërlei gevolg.

1e. Door af te wijzen het denkbeeld in het voorstel van de Regeering van een verhooging van de bijdrage van de betrokkenen (met 1.3%), zullen de kosten van de weezenonderstanden geheel ten laste van de schatkist — dus de gemeenschap — komen.

2e. Door wenschen, welke verder gaan dan het Regeeringsvoorstel inhoudt, voor vervulling in aanmerking te brengen, zullen die kosten voor de schatkist opnieuw hooger worden.

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwen-pensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

(R.G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

Ik zeg, Mijnheer de Voorzitter, „opnieuw hooger" want, gelijk in de memories der Regeering duidelijk en uitvoerig is uiteengezet, legt de bestaande regeling voor de Inheemsche weduwenpensioenen en zal de voorgestelde regeling voor de weezenonderstanden reeds belangrijke lasten op de gemeenschap leggen. Daaraan nog zeer belangrijke lasten toe te voegen, door:

1e. de regeling voor de weduwen op tweeërlei wijze te verruimen, — verruimingen welke overigens buiten het kader van de onderhavige wijzigingsordonnantie vallen — gelijk o.m. de wenschen van de heeren Soeroso, Soangkoepon en Salamoen beoogen; en voorts

2e. aan de voorgestelde regeling voor de weezenonderstanden uitbreiding te geven;

zou tot resultaat hebben, dat het totaal van deze lasten zou uitgaan boven de grens, welke de Regeering, alle belangen van de gemeenschap tegen elkander afwegend, heeft gemeend te moeten stellen.

Dat de voorstanders tegen deze belangrijke lastenverzwaring niet opzien en de Regeering wel, vindt, als ik goed zie, voor een belangrijk deel zijn verklaring in de visie, welke eerstgenoemden op het probleem van de verzorging van de nagelaten betrekkingen van landsdienaren hebben. Aanknoopingspunt voor een beschouwing ten deze vind ik in de formuleering, welke de heer Soangkoepon aan zijn gedachten, welke overigens ook andere geachte sprekers onder woorden brachten, gaf, toen hij zeide:

> „Het verleenen van overheidssteun aan de nagelaten betrekkingen van landsdienaren berust op sociale overwegingen en daarom mag men hier niet uitgaan van het principe van zelfbekostiging.....".

Mijnheer de Voorzitter! Zoo gesteld is de definitie van deze aangelegenheid onvolledig en principieel ook niet juist. Uiteraard is het een sociaal belang, dat de door een overleden gezinshoofd nagelaten betrekkingen worden verzorgd, derhalve niet op liefdadigheid terug behoeven te vallen. Dit geldt zoowel t.o.v. de nagelaten betrekkingen van landsdienaren als van ieder ander. In wezen berust deze plicht op het gezinshoofd. Deze zal in het algemeen gesproken de noodige maatregelen moeten nemen en de kosten ervan dragen. Nu zijn de overheidsdienaren ten deze in het algemeen gesproken in zooverre in een bevoorrechte positie, doordien de overheid voor deze werknemers ordenend, regelgevend, kan optreden en zich — doch dit is meer incidenteel dan principieel — ook financieele opofferingen kan getroosten, uiteraard daarbij, wat de kosten betreft, verschillende belangen der gemeenschap tegen elkander afwegend. Bij dit regelend optreden kan de Overheid verschillende groepen van haar ambtenaren, die in groot verband bezien homogeen zijn, aanmerken als een collectiviteit, ondanks individueel soms groote belangenverschillen en daardoor dwingend optreden, door een deelgenootschap in fondsen of in andere voorzieningen voor de verzorging van nagelaten betrekkingen te gelasten. Deze gedwongen collectiviteit is een der voornaamste beginselen van de verzorging van nagelaten betrekkingen van overheidsdienaren. De Regeering neemt dus een afwijzend standpunt in t.o.v. de suggestie van den heer Soangkoepon, die vrijheid om contribuant te worden bepleit. Opvolging van dat denkbeeld zou er toe leiden, dat dit beginsel werd doorbroken en de kosten hooger worden.

Mijnheer de Voorzitter! Het zooeven door mij genoemde regelend optreden van de overheid stempelt evenwel niet deze verzorging, al is zij van sociale beteekenis, tot een onderwerp van overheidszorg in dezen zin, dat de betrokkenen het een of ander bijdragen, doch de kosten ervoor overigens geheel ten laste van de gemeenschap mogen komen. Neen, Mijnheer de Voorzitter! Primair zullen de kosten steeds moeten komen ten laste van de betrokken gezinshoofden. Onder bijzondere omstandigheden kan wat de kosten betreft de overheid incidenteel de helpende hand bieden. Dat dit ten opzichte van de verzorging van de nagelaten betrekkingen van de Inheemsche ambtenaren in ruime mate plaats vond en plaats zal blijven vinden, wil ik — al is dit ook in de schriftelijke gedachtenwisseling omstandig tot uiting gebracht — nog uitdrukkelijk releveeren.

De gevolgen voor de schatkist van een voorziening waarvoor in beginsel de betrokkenen de kosten moeten dragen zijn reeds zeer belangrijk. Zij komen op het volgende neer:

1e. Het aanvangstekort voor de verplichtingen ten opzichte van weduwen van in dienst zijnde ambtenaren bij de inwerkingtreding van het reglement en daarop komende rente;

2e. het verschil tusschen de (te laag gebleken) bijdragen voor het weduwenpensioen en hetgeen uit verzekerings-technisch oogpunt noodig zou zijn, wil het zoo juist bedoeld tekort niet aangroeien. Een en ander was op ultimo 1936 in totaal te stellen op *f* 21 millioen;

3e. Als nieuwe last, welke uiteindelijk ten laste van de gemeenschap komt, komt daarbij het aanvangstekort ad *f* 8 400 000 voor de verplichting t.o.v. de weezen van de thans in dienst zijnde ambtenaren en de daarop komende jaarlijksche rente ad *f* 300 000 welke regelmatig ten laste van de begrooting zal komen.

Een en ander betreft alleen de nagelaten betrekkingen van de burgerlijke ambtenaren dus niet van de militaire landsdienaren.

Houdt men verder in het oog, dat nog jaarlijks ten laste van de begrooting tot een bedrag van ongeveer één millioen 2 ton aan premievrije onderstanden wordt uitbetaald aan weduwen van Inheemsche ambtenaren, die geen recht op weduwenpensioen hebben, dan zal de Volksraad het wel met mij eens zijn, dat de heer Soangkoepon der Regeering onrecht doet, indien, in aanmerking nemend, dat de verzorging van nagelaten betrekkingen een zaak is, welke in het algemeen primair op het gezinshoofd rust, dit geachte lid zich afvraagt, waarom de Regeering toch moet uitgaan van „kruideniersbeginselen".

In verband met het uitgangspunt, dat ik zooeven behandelde, n.l. dat in beginsel de regelingen getroffen voor verzorging van de nagelaten betrekking zelfbekostigend moeten zijn, is het nuttig even in te gaan op een vraag van den heer Moelia omtrent de basis van de bijdragen van de Europeesche ambtenaren voor de verzorging van de door hen na te laten betrekkingen. Wijl ook door andere geachte leden, n.l. de heeren Soeroso, Salamoen, Mochtar en Soangkoepon met het oog op de door hen gewenschte uniformiteit, zoowel ten opzichte van de bijdragen van de betrokkenen als de uitkeeringen aan hun weduwen en weezen als norm wordt voorgehouden de regeling, welke thans het huidige fondsreglement voor de Europeesche ambtenaren dienaangaande bevat, zou ik op het volgende willen wijzen.

Mijnheer de Voorzitter! De verklaring van de verschillen tusschen hetgeen thans voor de Europeesche ambtenaren mogelijk is en hetgeen waarmede thans voor de niet-Europeesche zal moeten worden volstaan vindt haar grond in de financieele draagkracht van de voor beide groepen bestaande instituten. Bij de Europeesche regeling kunnen uit de gevorderde contributies van de belanghebbenden de verhoudingsgewijs gunstiger uitkeeringen geheel worden gefinancierd. Om dit te bereiken zijn in vroegere jaren van de deelgenooten belangrijk hoogere contributies dan thans gevorderd, en wel tot 9% van de bezoldiging toe. Doch ook heeft tijdelijk een toestand bestaan, dat het fonds een verzekeringstechnisch tekort vertoonde, hetwelk te wijten was aan minder oordeelkundig inzicht. Het Land heeft toen hulp geboden in den vorm van een subsidie gedurende een aantal jaren tot wederom evenwicht was bereikt tusschen baten en lasten. Men kan momenteel zeggen, dat een zoodanige contributie wordt geheven, dat daardoor de uitkeeringen volgens de bestaande bepalingen worden gedekt. Zouden die uitkeeringen worden

(R.G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

verhoogd, c.q. verlaagd, dan zou een hoogere contributie moeten worden gevorderd, c.q. met een lagere kunnen worden volstaan.

Naar een zoodanig evenwicht is in de ontwerp-ordonnantie eveneens gestreefd met betrekking tot den weezenonderstand, voorzoover betreft nieuw-toetredende contribuanten. Daarbij is dus uitgegaan van de vraag, hoeveel moet van de betrokkenen aan contributie worden gevorderd om weezenonderstanden tot een redelijk bedrag, uit te keeren tot een bepaalden leeftijd, te kunnen financieren. Het is duidelijk, dat iedere maatregel, welke tot verhooging van de uitkeeringen en verlenging van den duur daarvan zal leiden, een hoogere contributieheffing noodzakelijk maakt. De Regeering heeft Zich bij het overwegen van de verschillende mogelijkheden, welke zich terzake voordoen, laten leiden door de gedachte, dat de te vorderen contributie niet te hoog mocht zijn, anderzijds de uitkeeringen aan redelijke eischen moesten voldoen. Zij meent hierin, bij een regeling als in het ontwerp is neergelegd, te zijn geslaagd. Vergelijking met de regeling voor de Europeesche ambtenaren hebben weinig zin, indien uit het oog wordt verloren welke verhoudingen er bestaan tusschen baten en lasten en welke tekorten het gevolg kunnen zijn van wijzigingen in het een of ander dan wel in beide gegevens. Bij de door de Regeering ontworpen gezinsverzorging blijft dit tekort — afgezien van de belangrijke kapitaalstekorten, welke ik hiervoren al heb gereleveerd en welke ten laste van de gemeenschap komen, — bedragen 1% van de door de betrokken contribuanten genoten wedden. Verder te gaan dan thans al geschiedt voor wat de accumulatie van de tekorten van de nieuw toetredenden betreft — en als gevolg daarvan ook vergrooting van aanvangstekorten — moet de Regeering met het oog op de vele andere belangen van onze gemeenschap onvoorwaardelijk ontraden. Zij moet dus stelling nemen tegen elken maatregel, welke tot verhooging van de uitgaven of tot verlaging van de ontvangsten voor de pensioensrekening zal leiden. Het deed de Regeering genoegen dat de heer Zwart de juistheid van dit standpunt onderkende en ook de heer Mapoedji het in algemeenen zin aanvaardbaar achtte. In de omstandigheid, dat de Haar ter beschikking staande cijfers uitwijzen, dat voor de Europeesche landsdienaren thans een verhoudingsgewijs gunstiger uitkeeringsregeling mogelijk is bij een lagere contributieheffing, kan de Regeering geen motief tot gelijkmaking vinden. Ten deze bepalen tal van sociale factoren, welke Zij, naar reeds werd opgemerkt, niet in de hand heeft de verschillen. Ik wil als belangrijkst gegeven dienaangaande wijzen op het verschil in gezinssamenstelling. Zoo komt het bij de niet-Europeesche ambtenaren veelvuldiger dan bij hun Europeesche collega's voor, dat bij overlijden als uitkeeringsgerechtigde een betrekkelijk jonge echtgenoote achter blijft. Verder laten eerstgenoemden over het algemeen meer en jongere kinderen na.

Mijnheer de Voorzitter. Door den heer Mapoedji zijn nog enkele vragen gesteld. Dit geachte lid zou gaarne vernemen hoe groot de meerdere bijdrage van de gemeenschap jaarlijks zal bedragen bij een eventueele opvoering van de leeftijdsgrens tot 21 jaar en tot hoeveel het voorgestelde percentage zou moeten worden opgevoerd bij dekking van die meerdere kosten door de betrokken ambtenaren. Mijnheer de Voorzitter. Voor een financiering van weezenonderstand tot het 21ste jaar zou de bijdrage moeten worden gesteld op 1.6% van de bezoldiging, zoodat bij een contributieheffing als voorgesteld, het jaarlijks tekort in verzekerings-technischen zin zou zijn te stellen op een bedrag gelijk aan 0.3% van de door de belanghebbenden genoten wedden, hetgeen neerkomt op circa *f* 70 000 's jaars. Daarnaast zou echter moeten worden gerekend op een stijging van het aanvangstekort met *f* 2.2-millioen; derhalve tot totaal *f* 10.6-millioen.

(De heer Soeroso: Dat is theoretisch.)

Weet de heer Soeroso iets beters?

Wat overigens de gestelde leeftijdsgrens van 18 jaar betreft, op verhooging waarvan door de meeste sprekers is aangedrongen, wil ik er uitdrukkelijk op wijzen, dat de Regeering zeker niet heeft willen zeggen, dat deze grens voor alle gevallen voldoende is. Bij het bepalen van deze grens heeft Zij Zich laten leiden, eenerzijds door de omstandigheid, dat als gemiddeld genomen, de weezen van niet-Europeesche ambtenaren aan het einde van het 18e levensjaar, een goede schoolopleiding kunnen hebben voltooid en anderzijds door de overweging, dat als gevolg van Haar uitgangspunt inzake zelfbekostiging, voor de nieuw-indiensttredenden althans, bij het opvoeren van die grens een hoogere contributieheffing noodzakelijk zou zijn geworden. Hierbij moge worden opgemerkt, dat ook bij het stellen van een hoogere grens n.l. die van 21 jaar als voor de Europeesche weezen geldt, in tal van gevallen bij het bereiken daarvan een studie nog niet zal zijn voltooid. In deze gevallen, dus als de vader voorziet, dat zijn kinderen bij het bereiken van de gestelde grens nog niet in eigen onderhoud zullen kunnen voorzien, zou hij goed doen — hetgeen ook vele ouders doen — een studieverzekering ten behoeve van zijn kinderen te sluiten.

Mijnheer de Voorzitter. De heer Moelia heeft bij zijn pleidooi voor een verhooging van de weduwepensioenen van 18 tot 22½ % aangevoerd, dat de Inheemsche landsdienaren bij hun overlijden vaak nog meerdere jonge kinderen hebben, die schoolonderwijs genieten. Aangezien de moeder dan niet in staat is het schoolgeld en de aan het onderwijs verbonden verdere uitgaven te betalen, zou het vaak gebeuren, dat deze kinderen van school moeten worden gehaald.

Mijnheer de Voorzitter. De Regeering, deze visie voor rekening van het geachte lid latend, zou willen opmerken, dat de onderhavige regeling juist beoogt om naast het weduwenpensioen, onderstand toe te kennen ten behoeve van de weezen. Maar ontvalt dan — zoo zou ik willen vragen — niet de voornaamste grond van het door dit geachte lid aangevoerde argument? De financieele consequenties van een verhooging van de weduwepensioenen als door de heer Moelia en andere geachte leden bedoeld — en derhalve ook van de daaraan te ontleenen hoogere weezenonderstanden, zijn zeer aanmerkelijk. Zonder op korten termijn geheel volledig te kunnen zijn, kan ik hier enkele cijfers noemen.

Bepleit wordt een verhooging van 18% tot 22½%, derhalve met één vierde. Dit beteekent, in ruwe trekken, dat het per ultimo 1936 becijferde tekort op de weduwepensioen-rekening aanstonds zou worden verhoogd met ¼ van *f* 21.6-millioen of met ruim *f* 5-millioen. De weduwepensioenen zouden alsdan, instede van 6.3% van de salarissen, circa 7.9% kosten en dus aan de gemeenschap jaarlijks komen te staan op een bedrag gelijk aan 1.6% meer van de door de contribuanten genoten wedden dan thans. Dit meerdere kan ruw geraamd worden gesteld op bijna 3½ ton 's jaars. Daarnaast zou ook het aanvangstekort met betrekking tot de weezenonderstandsregeling met ¼ toenemen tot *f* 10.5-millioen en zou de daarvoor te vergoeden rente moeten worden gesteld op *f* 375 000 instede van op 3 ton 's jaars. Tenslotte zou de geprojecteerde contributieverhooging niet voldoende zijn om zelfs ten opzichte van nieuw toetredende contribuanten de hoogere weezenonderstanden te financieren. Daarvoor zou een verhooging van ruim 1.6% instede van 1.3% noodig zijn. Zou niet tot deze verhooging worden overgegaan, dan zou de weezenregeling doorloopend een tekort vertoonen van circa *f* 75 000 's jaars, hetwelk eveneens ten laste van de gemeenschap zou komen.

De heer Soeroso is teruggekomen — en ook andere geachte sprekers hebben aandacht aan dit punt gewijd — op het reeds in het afdeelingsverslag gedaan verzoek om ook de niet-Europeesche ambtenaren met een salaris van minder dan *f* 50 per maand in de onderhavige regeling te betrekken, daarbij verklarende, dat de betrokkenen bereid zijn de financieele verplichtingen, verbonden aan het deelgenootschap in de voorgestelde pensioenvoorziening op zich te nemen. Ook de heer Zwart heeft een, doch veel bescheidener

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwen-pensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

(R.G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

stap, in die richting bepleit, namelijk uitsluitend voor zoover betreft ambtenaren, wier eindsalaris te zijner tijd zeker boven *f* 50 zal uitkomen. Heeft eerstgenoemde spreker ter motiveering van zijn verzoek den nadruk gelegd op de sociale beteekenis van zijn verlangen, laatstgenoemde blijkt meer beteekenis te hechten aan de omstandigheid, dat de door hem gedachte constructie waarschijnlijk aan de financieele kracht van de pensioensrekening ten goede zal. komen. Met betrekking tot deze kwesties wil ik in de eerste plaats opmerken, dat toekenning van onderstand aan weezen volgens de onderhavige regeling aansluit aan de bestaande weduwepensioenregeling, welke uitsluitend geldt voor hen, wier salaris *f* 50 of meer bedraagt.

(De heer Soeroso: Dat kan gewijzigd worden.)

Een regeling tot toekenning van weezenonderstand, niet gebaseerd op een weduweregeling acht de Regeering niet door te voeren. Derhalve zou toekenning van onderstand aan weezen van landsdienaren als bedoeld slechts mogelijk zijn, indien tevens de weduwen dier ambtenaren in de bestaande pensioenregeling werden betrokken, hetgeen ook wel de bedoeling van de geachte leden zal zijn geweest. Voor een zoodanige voorziening acht de Regeering echter geen termen aanwezig, zoowel om practisch-administratieve als om financieele redenen. Te bedenken valt, dat met betrekking tot de laagst bezoldigde ambtenaren de weduwepensioenregeling verhoudingsgewijs nog meer zou kosten dan met betrekking tot hooger bezoldigden, omdat de regeling een minimum weduwepensioen kent, terwijl de beheerskosten onevenredig zouden stijgen. Bovendien is het de vraag, of de betrokkenen een contributie van in totaal 6.6% van de bezoldiging zouden wenschen te betalen, waar hun weduwe bij voldoenden diensttijd van haar overleden echtgenoot thans aanspraak heeft op een premie-vrijen onderstand. De vraag, of met het oog op de zooeven genoemde factoren, deelname van de lager bezoldigden niet tot een algemeen geldende verhooging van de te vorderen contributie zou moeten leiden, wordt hierbij nog buiten beschouwing gelaten.

Mijnheer de Voorzitter! Met hetgeen thans reeds bestaat en thans door Haar is voorgesteld, meent de Regeering op alleszins bevredigende wijze te voldoen aan de behoeften, die — in het algemeen genomen — in de niet-Europeesche ambtenarenwereld ten deze bestaan. Men mag van algemeen sociaal standpunt bezien overigens niet uit het oog verliezen, dat, in de Inheemsche maatschappij voor slechts relatief weinig particuliere werknemers en andere personen voorzieningen met betrekking tot een uitkeering aan hun eventueele weduwen en weezen bestaan en dat in die maatschappij, zij die in overheidsdienst zijn, zeker in vele opzichten in een gunstiger positie verkeeren dan vele anderen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat het terzake door den heer Zwart te berde gebrachte argument betreft, moge er overigens nog op worden gewezen, dat practisch in geen enkel geval met zekerheid kan worden gezegd, dat het salaris van een bepaalden ambtenaar boven een zeker bedrag komt. De betrokkene kan vóór het bereiken van dat bedrag op een lager salaris worden ontslagen dan wel komen te overlijden.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso heeft verder nog den wensch naar voren gebracht ook de kinderen van de tweede vrouw, die niet pensioengerechtigd is, als uitkeeringsgerechtigden aan te wijzen. Mijnheer de Voorzitter, deze wensch gaat wel heel ver en men kan — zich op het standpunt van het geachte lid stellend — zich afvragen, waarom ook niet de kinderen van de derde en van de vierde vrouw, zoomede die van de bijvrouwen? De Regeering kan, wat betreft dit punt, hetwelk niet in het afdeelingsverslag is behandeld, overigens kort zijn. Bij opvolging van de suggestie van het geachte lid zouden in de eerste plaats de financieele gevolgen stijgen; op welke wijze is zelfs niet te overzien. In de tweede plaats berust de onderstandgerechtigdheid van de weezen op de pensioengerechtigdheid van hun moeder. In de derde plaats — en hierop zij ook in algemeenen zin den nadruk gevestigd — introduceert een weduwe- en weezenvoorziening Westersche begrippen, waarbij niet anders dan met één echtgenoote en met uit één, d.w.z. de pensioengerechtigde echtgenoote geboren kinderen rekening kan worden gehouden. Tenslotte wil de Regeering er op wijzen, dat ook de regeling inzake toekenning van onderstand aan de weduwen van niet-Europeesche ambtenaren, op wien de weduwe-pensioenregeling niet van toepassing is, slechts rekening houdt — en dit steeds heeft gedaan — met één van de nagelaten echtgenooten, i.c. de eerste of voornaamste dier vrouwen. Introductie in onderstand- en pensioenregelingen van de tweede en eventueel van volgende echtgenooten zou tot zeer vergaande geldelijke consequenties leiden.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon heeft nog te kennen gegeven, dat voor hem van eminent belang is het antwoord op de vraag, wat de Regeering nu doet voor de verzorging van de weezen van reeds overleden Inheemsche landsdienaren. Uit de ingediende voorstellen en memories zal het het geachte lid duidelijk kunnen zijn, dat de Regeering niet het voornemen koestert terzake een regeling te treffen. Deze eventueele uitkeeringen aan bedoelde weezen zouden volledig ten laste van de begrooting moeten komen, hetgeen, naast de premievrije onderstanden, welke eventueel door de weduwen van ambtenaren die niet onder de toepassing van de pensioenregeling vallen worden genoten, een te zware last zou beteekenen. Verder zou het niet juist zijn te achten om nu een nieuwe regeling tot stand komt, daaraan in zekeren zin retroactiviteit te geven, door ook uitkeeringen te doen aan weezen van hen op wie die regeling nimmer van toepassing was en die ook nimmer voor weezenonderstand hebben gecontribueerd. Zulks zou ook onbillijk zijn ten aanzien van hen, die wel onder de nieuwe regeling vallen en van wie een bijdrage ten behoeve van weezenonderstand wordt gevorderd.

Mijnheer de Voorzitter! Het feit, dat gegevens voor de onderhavige regeling zijn ontleend aan in 1927 samengestelde gezinsstatistieken en, voor wat de overleden landsdienaren betreft aan gezinsstatistieken over de jaren 1929 tot en met 1935, mag niet, zooals de heer Soroso meent, tot de conclusie leiden, dat het ontwerp eerder had kunnen worden ingediend. Immers zijn, naar in de memorie van toelichting en in de memorie van antwoord ook is aangegeven, dit niet de eenige gegevens geweest, waarop de ontworpen regeling steunt. Belangrijk materiaal is geput uit de resultaten van de bestaande weduwepensioenregeling. Deze schreef voor, dat in het 6e jaar van haar inwerkingtreding, een herberekening van de baten en lasten zou plaats vinden. Deze herberekening, welke niet eenvoudig bleek te zijn, kon dus eerst worden neergelegd in de in de memorie van antwoord bedoelde, in 1939 verschenen „balans nopens de pensioensregeling voor de weduwen van niet-Europeesche ambtenaren''. Eerst na het bekend worden van die balans kon dus met voldoende graad van nauwkeurigheid worden overzien, wat de financieele consequenties zouden zijn van de verschillende mogelijkheden, welke zich met betrekking tot de toekenning van weezenonderstand voordeden. Deze kwestie is daarop met de vereischte voortvarendheid ter hand genomen. Zoodra de Regeering Haar standpunt terzake had bepaald, is op zoo kort mogelijken termijn een ontwerp-regeling samengesteld.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso meent, dat de evengenoemde statistische gegevens niet meer au fait zijn, terwijl de heer Mochtar zich afvraagt of deze niet voor een deel verouderd zijn. Naar zijn meening geven zij niet den waren toestand weer, zoodat zij dus voor het beoogde doel niet bruikbaar zijn. Mijnheer de Voorzitter. Het is der Regeering niet duidelijk, waarop deze meening is gebaseerd. Er bestaat toch geen enkele sprekende aanwijzing, dat de gezinssamenstelling van de niet-Europeesche ambtenaren in de laatste jaren zoodanig ingrijpende wijzigingen heeft onder-

(R.G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)

gaan, dat een in 1927 samengestelde statistiek thans geen juist beeld daaromtrent zou kunnen geven. Bovendien is het een open vraag of indien inderdaad het huidige beeld niet meer geheel zou overeenstemmen met dat van 1927, dit van gunstigen of van ongunstigen invloed zoude zijn. Ik denk bijv. aan de mogelijkheid, dat als gevolg van meer hygiënische zorg, de mortaliteit onder de pas geboren kinderen zou zijn afgenomen, zoodat als geheel genomen de gezinnen thans grooter zijn dan in 1927. Ik wil dit zeker niet als stelling poneeren, doch slechts als voorbeeld aanvoeren om te doen uitkomen, dat bij gemis aan andere gegevens, gewerkt moet worden met de statistieken die beschikbaar zijn, zoolang niet blijkt, of met redelijke mate van de zekerheid kan worden aangenomen, dat deze onbetrouwbaar of niet juist zijn.

In dit verband moge ik thans in beschouwing nemen hetgeen de heer Moelia heeft opgemerkt met betrekking tot de wetenschappelijke berekeningen van de directie der Indische Pensioenfondsen inzake de weduwepensioenrekening.

Mijnheer de Voorzitter, ook ik zal, evenmin als het geachte lid zulks deed, ingaan op de verzekeringstechnische zijde van deze kwestie. Ik moge volstaan met er op te wijzen, dat in dergelijke berekeningen uit den aard der zaak altijd een eenigszins speculatief element schuilt, in dien zin, dat daarbij moet worden uitgegaan van den toestand op het oogenblik. Het is uitgesloten daarbij rekening te houden met factoren, welke eerst in de toekomst een rol zullen spelen. Dit is ook niet de bedoeling van een wetenschappelijke balans. Daarbij gaat het erom, op zakelijke basis te becijferen, uitgaande van den toestand op dat oogenblik, welke inkomsten noodig zijn om de verplichtingen te kunnen financieren. Hierbij moet worden bedacht, dat een wijziging van de salarisregeling — op welk punt het geachte lid speciaal de aandacht meende te moeten vestigen — welke tot hoogere e.q. lagere bezoldigingen leidt, tevens medebrengt, dat de te ontvangen contributie stijgt, e.q. daalt. Tot Haar spijt is het der Regeering niet mogelijk aan het verzoek van dit geachte lid te voldoen, om soortgelijke gegevens als uit de balans kunnen blijken te verstrekken omtrent een tijdstip na de invoering van de B.B.L. 1938. Een en ander zou zeer veel tijd en arbeid vergen en kan alleen met vrucht geschieden door de wiskundige afdeeling van het Kantoor der Fondsdirectie. Overigens meent de Regeering, gezien het zooeven opgemerkte, de verwachting te mogen uitspreken, dat een dusdanige berekening, in algemeenen zin niet tot een afwijkende conclusie zou leiden wat de bijdrageplicht betreft.

Met betrekking tot het geproduceerde cijfermateriaal heeft de heer Zwart de vraag gesteld, of het tekort, in verzekeringstechnischen zin, op de weduwepensioenrekening, hetwelk per ultimo 1936 viel te stellen op ruim *f* 21½ millioen nog verder zal stijgen. Deze vraag moet bevestigend worden beantwoord. In de memorie van antwoord is hierop ook reeds gewezen. Een en ander is een gevolg van de omstandigheid, welke ik al eerder releveerde, dat de ten behoeve van het weduwepensioen van de betrokkenen gevorderde contributie niet voldoende is om, óók ten aanzien van nieuw toetredende contribuanten, dat pensioen te financieren. In die memorie is omstandig uiteengezet, dat deze contributie 1% te laag is, zoodat die pensioenrekening jaarlijks een tekort oplevert, gelijk aan 1% van de door de contribuanten genoten wedden. Dit tekort komt ten laste van de gemeenschap, al wordt ook op het oogenblik als gevolg van de huidige wijze van financiering van de pensioenen daarmede bij de begrooting geen rekening gehouden in den vorm van een jaarlijksche Landsbijdrage aan de desbetreffende rekening. Dit geachte lid heeft mede de vraag gesteld of de toename aan weduwepensioen op denzelfden voet als in de jaren 1932 tot en met 1938 zal blijven doorgaan, dan wel deze jaarlijks nog grooter zal worden en hoe lang wordt verwacht, dat deze toename zal doorgaan. Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hierop antwoorden, dat deze toename inderdaad nog zal doorgaan en wel totdat een evenwichtstoestand is verkregen, in dien zin, dat het aantal pensioengenietende weduwen hetwelk jaarlijks afvalt, ongeveer gelijk zal zijn aan het aantal weduwen, hetwelk jaarlijks in het genot van pensioen wordt gesteld. Dit zal eerst na een langjarige periode het geval zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Hieruit blijkt overigens wel, hoe weinig waarde bij een beoordeeling van de vraag of de weduwepensioenregeling al dan niet zelfbekostigend is, kan worden toegekend aan het als bijlage van de memorie van antwoord overgelegd overzicht van de jaarlijksche ontvangsten en uitgaven van de desbetreffende pensioenrekening. Uit het feit, dat blijkens die bijlage de rekening tot nu toe een voordeelig saldo vertoont, heeft de heer Mochtar gemeend te mogen concludeeren — en ook de gedachten van den heer Soeroso gaan in die richting — dat de ten behoeve van het weduwepensioen gevorderde contributie ad 5%, niet te laag kan worden genoemd.

Mijnheer de Voorzitter! In de zooeven genoemde memorie is reeds uiteengezet, dat bedoeld overzicht geen enkele reëele beteekenis heeft, omdat — zooals ook zooeven is opgemerkt — de pensioenslast nog gedurende een groot aantal jaren zal blijven stijgen. Dat thans, nu de regeling eerst korten tijd bestaat, jaarlijks aan contributie nog vrij belangrijk meer wordt ontvangen dan aan pensioen wordt uitgegeven, zegt niets. De vereischte bijdrage, dus hetgeen noodig is en gereserveerd moet worden om de toekomstige verplichtingen te kunnen financieren, kan slechts worden berekend op verzekeringstechnische basis.

Mijnheer de Voorzitter! Betreffende het zooeven ter sprake gekomen vraagstuk van de financiering van de Indische pensioenen n.l. volgens het kapitaalstelsel, het omslagstelsel of een gemengd stelsel, heeft de heer Zwart reeds thans verzocht, tijdig die belangrijke aangelegenheid aan de orde te stellen, om den Volksraad gelegenheid te geven, haar behoorlijk te kunnen overwegen. Omtrent deze gewichtige kwestie, welke in verband met de expiratie per ultimo 1942 van den in de desbetreffende wet op de pensioensfinanciering gestelden termijn, in het volgende jaar aan de orde moet komen, meent de Regeering Zich thans van concrete mededeelingen te kunnen onthouden. Mede als gevolg van den ongewissen toestand, is het niet mogelijk te zeggen in welke richting de uiteindelijke oplossing zal zijn te zoeken. Naar het zich thans laat aanzien, zal er wel niet veel anders opzitten, dan de in de bestaande wet neergelegde maatregelen voorshands te bestendigen, zonder daarbij een definitieve keus te doen tusschen de door het geachte lid bedoelde stelsels.

Mijnheer de Voorzitter. De heer Mapoedji heeft verzocht de inschrijvingscontributie in 12 instede van in 6 termijnen te doen invorderen. Bij nadere overweging heeft de Regeering hiertegen geen bezwaar. Zij brengt dus, Mijnheer de Voorzitter, de volgende wijzigingen aan in artikel 1 van het aan de orde zijnde ontwerp van ordonnantie:

> In artikel 7A, tweede lid, en in artikel 8, vijfde lid, laatsten volzin, wordt in stede van „zes gelijke maandelijksche termijnen" gelezen: „twaalf gelijke maandelijksche termijnen."

Mijnheer de Voorzitter. Den heer Kasimo kan ik, naar aanleiding van zijn vraag betreffende de groep Inheemsche onderwijzers bij het gesubsidieerd onderwijs mededeelen, dat het in de bedoeling ligt, een ontwerp-ordonnantie bij den Volksraad in te dienen, waarbij voor genoemde functionarissen de niet-Europeesche weduwe- en weezenregeling van toepassing wordt verklaard.

(De heer K a s i m o: Dank U wel.)

Door den heer Zwart zijn enkele opmerkingen gemaakt omtrent den bouw van de ontwerp-ordonnantie en enkele suggesties gedaan inzake een vereenvoudiging van den tekst waaraan het geachte lid den raad heeft vastgeknoopt om instede van de voorgenomen nieuwe afkondiging van het

19de VERGADERING — VRIJDAG 2 AUGUSTUS 1940.

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**. — Vraag of zal worden aangedrongen op verlenging van den termijn, gesteld voor de afdoening van de ontw.-ord. tot aanvulling van de Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**).

(R. G. voor Algemeene Ambtenaarszaken.)
aangevulde en gewijzigde reglement, een geheel nieuwen tekst te geven na een „proforma behandeling" in den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! Wellicht zou er aanleiding zijn om in verband met de opmerkingen aangaande redactioneele omslachtigheden te wijzen op de plaats waar luidens een bekend gezegde de „beste stuurlui" zich plegen op te houden, doch beter is het te wijzen, allereerst op de omstandigheid, dat het er onderhavig om ging om in een bestaand weduwepensioenreglement, een voorziening inzake weezenonderstand in te voegen, en in de tweede plaats op het feit, dat het ontwerp niet op zich zelf staat, doch aansluit aan de pensioenwetgeving in haar geheel, zoomede aan andere ambtelijke bepalingen, en dus omschrijvingen bevat, waarop reeds lang een bepaalde interpretatie is gegrond. Daarom is het niet zoo eenvoudig om tot, wat de heer Zwart noemt, een vereenvoudiging met opname van verschillende begrippen te komen, omdat dan niet te overzien valt tot welke interpretaties dit in de praktijk zal leiden. Bedacht moet overigens worden, dat een pensioenregeling in alle zich voordoende gevallen, welke tal van aspecten kunnen vertoonen, behoort te voorzien en daarom steeds vrij ingewikkeld zal lijken. De heer Zwart denkt blijkbaar dat een „proforma behandeling" in den Volksraad van een omgewerkten tekst het College geen aanleiding zal geven tot opmerkingen of voorstellen van materieelen aard. Het valt de Regeering eenigszins moeilijk, dit optimisme te deelen. Ook het geachte lid zal het bij de behandeling van het voorliggende ontwerp ongetwijfeld zijn opgevallen, dat daarbij desiderata naar voren zijn gebracht, met name met betrekking tot het weduwepensioen, welke luidens de considerans van de ontwerp-ordonnantie feitelijk niet aan de orde zijn, wijl deze slechts rept van een wijziging en aanvulling van het weduwereglement met een weezenonderstandregeling.

Mijnheer de Voorzitter! Bij zijn beschouwingen heeft dit geachte lid gevraagd of het niet mogelijk zou zijn eenvoudig te spreken van weduwe- en weezenpensioen in plaats van weduwepensioen en weezenonderstand. Uiteraard zou dit mogelijk zijn. Echter geeft de Regeering aan den term „weezenonderstand" de voorkeur, zoolang deze ook in de Europeesche regelingen nog wordt gebezigd. Bij de ter hand genomen algemeene herziening wordt echter overwogen voortaan te spreken van weezenpensioen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeria Nata Atmadja heeft ten slotte nog een punt ter sprake gebracht, waarvan hij terecht onderkende, dat voor de regeling ervan geen plaats is in de onderhavige algemeene regeling betreffende de toekenning van onderstanden aan weezen. Dit punt betreft de toekenning van onderstanden aan regentsweduwen boven het normale pensioen en boven de onderstanden, welke straks ten behoeve van de kinderen van Inheemsche ambtenaren op grond van het thans in behandeling zijnd voorstel, naar ik hoop, zullen kunnen worden uitbetaald. Het geachte lid heeft daarbij met erkentelijkheid gewaagd van de bijzondere voorzieningen, welke al zoo geruimen tijd incidenteel ten behoeve van de nagelaten regentsbetrekkingen worden getroffen en gevraagd hoe en op welke wijze die gedragslijn voor de toekomst zal worden vastgelegd. Ik kan het geachte lid mededeelen, dat het in het voornemen van de Regeering ligt na de totstandkoming van deze ordonnantie bij besluit een regeling te treffen in den zin als hij bedoelt, waarbij dus zal worden uitgegaan van de uitzonderlijke positie van een regent in de samenleving en ter bepaling van het bedrag aan aanvullenden onderstand rekening zal worden gehouden met de lasten van de regentsweduwe in verband ook met de opvoeding van eventueele kinderen.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Dank U wel.

De heer Soekawati: Dan wordt zeker geval voor geval bekeken?)

De **Voorzitter**: De geachte Regeeringsgemachtigde heeft

(Voorzitter.)
zooeven aangekondigd, dat door de Regeering een wijziging in het ontwerp is aangebracht en wel deze:

„In artikel 7A, tweede lid en in artikel 8, vijfde lid, laatsten volzin, wordt in stede van „zes gelijke maandelijksche termijnen" gelezen: „twaalf gelijke maandelijksche termijnen".

Voorts zijn ingediend:

1. een amendement, onderteekend door de heeren Soeroso, Soangkoepon, Salamoen en Soetardjo (Ond. **20**, st.6), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer, in de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren enz. (Ond. **20**) de volgende wijzigingen voor te stellen:

In artikel I sub X wordt:

ten eerste: in lid (2) van artikel 11 A en

ten tweede: in de leden (1), (2) sub *b* en (3) van artikel 11 B

instede van „achttien" gelezen „een en twintig".

Toelichting.

De bedoeling van het amendement is de leeftijdsgrens voor de toekenning van onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren te stellen op 21 jaar evenals voor de weezen van Europeesche landsdienaren."

2. een motie, onderteekend door de leden Soeroso, Soangkoepon, Salamoen en Soetardjo (Ond. **20**, st. 7), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit:

I. het pensioen van weduwen van niet-Europeesche landsdienaren op 22½% in plaats van 18% van den pensioengrondslag te stellen;

II. de niet-Europeesche landsdienaren met een maandelijksche bezoldiging van minder dan *f* 50 de gelegenheid te geven, deelgenoot te worden van het weduwen- en weezenfonds, waarbij alle daaraan verbonden financieele verplichtingen door hen zullen moeten worden gedragen."

Dit amendement en deze motie zullen vermenigvuldigd en rondgedeeld worden. Het komt mij het best voor, de vergadering thans voor eenige oogenblikken te schorsen om deze stukken af te wachten en de leden in de gelegenheid te stellen nader overleg te plegen over de verdere behandeling van de aan de orde zijnde ontwerp-ordonnantie.

Bij den aanvang dezer vergadering verzuimde ik mede te deelen, dat de directeur van Economische Zaken niet om 9 uur aanwezig kon zijn voor de behandeling van het verzoek van den heer White e.a., beoogende de verdere behandeling der ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) eenige dagen uit te stellen.

De directeur van Economische Zaken kan echter weldra worden verwacht, zoodat na de schorsing eerst het zoo juist door mij genoemde verzoek van den heer White aan de orde komt.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beslissing over de vraag of ten aanzien van de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de „Koffiebelangenordonnantie 1937" (Staatsblad No. 383) (Ond. **44**) bij den Gouverneur-Generaal op verlenging van den voor de afdoening gestelden termijn zal worden aangedrongen.

Vraag of zal worden aangedrongen op verlenging van den termijn, gesteld voor de afdoening van de ontw.-ord. tot aanvulling van de Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**).

(White.)

Ons is een termijn gesteld, die morgen, 3 Augustus, afloopt en eenige leden, voor wie de heer White als woordvoerder optreedt, zouden de Regeering willen verzoeken, dezen termijn zoo mogelijk met eenige dagen te verlengen.

Het woord is thans aan den heer White.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde inderdaad den Raad voorstellen, de Regeering ten aanzien van Onderwerp **44** te verzoeken, den termijn voor onze beslissing, gesteld op uiterlijk morgen, 3 Augustus, met enkele dagen te verlengen.

Onze Raad heeft getoond, de Regeering in spoedeischende gevallen steeds bij te willen en als regel ook bij te kunnen staan, ook ongeacht deze tijden.

Er zijn echter enkele zaken, waarbij men, ook in tijden als deze, het spoedeischend karakter, dat ik in casu erken, en de nadeelen van een gehaast en onrijp overleg tegen elkaar moet afwegen.

In het onderhavige geval gaat het om een materie, welke omvangrijk in de economische maatschappij dezer landen zal ingrijpen en waarmede diverse aaneengeschakelde en controverseele belangen, groepen en streken te maken zullen krijgen.

Zich goed voor oogen te kunnen stellen, hoe de ordonnantie zal uitwerken bij al die belangen, groepen en streken, vereischt gedegen studie van de stukken, rustig nadenken en zoo mogelijk velerlei voorlichting. Het gaat hier om een rayon van betrokkenen, dat zich uitstrekt van ondernemingen tot bevolkingstuinen en -tuintjes, waarbij, meer dan bij andere cultuuraangelegenheden, bovendien mijn groep met haar kleinlandbouwperceelen en -kolonies geïnteresseerd is.

Verder betreft het in casu een zaak, welke van evenveel belang is voor den handel, vanaf de eenvoudigste desa-opkoopers tot en met de grootste exporteurs. De invloed zal zich bij producenten en handel beide in haar volle variatie over het gansche gebied van den archipel uitstrekken. Tenslotte zijn daar nog de arbeiders — waaronder ook te rekenen de employe's — waarvoor de regeling ook is bedoeld.

Al deze belangen moeten in het oog worden gevat in verband met verhoudingen en streken, welke factoren van sterk uiteenloopenden invloed zijn. Te verwachten, dat het den Volksraad mogelijk moet zijn in een tijdbestek van een week, of liever van vijf dagen, over een materie van dergelijken omvang en ingewikkeldheid een bezonken oordeel te vellen, en zulks tusschen de drukke werkzaamheden van den Volksraad in deze week door, lijkt niet redelijk. En toch is een bezonken oordeel hier een conditio sine qua non, omdat zelfs levensbelangen van groepen en streken erbij in het spel zijn. Overigens kan de Volksraad de Regeering bij dergelijke maatschappelijk ingewikkelde en omvangrijke onderwerpen al bijzonder goede diensten bewijzen, mits hem echter de tijd wordt gelaten, zich over de materie gedetailleerd een gefundeerd oordeel te vormen, en wijders mits rustig overleg met de Regeering mogelijk is, hetgeen in het onderhavige geval wordt uitgesloten. Zelfs is normaal overleg op dit oogenblik niet mogelijk, indien aan den eisch van afhandeling op 3 Augustus wordt vastgehouden.

Zooals ik in den aanvang reeds zeide, wordt het spoedeischende karakter van de zaak door mij onderkend. Er zijn echter reeds maatregelen genomen om de periode van publiciteit, thans vijf à zeven dagen, onschadelijk te maken. Kan nu met dezelfde maatregelen, en eventueel zelfs aangevuld, die periode niet met nog een dag of drie à vijf worden verlengd; uiteraard zonder grooter schade aan te richten, dan over de ordonnantie te moeten beslissen, zonder den tijd te hebben tot een evenwichtig oordeel te komen, en zelfs zonder de gelegenheid te zullen krijgen, eventueele verbeteringen voor te stellen na rijpelijk zelf-overleg?

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de vraag ernstig overwogen, en ben tot de conclusie gekomen, dat het nadeel van deze laatste werkwijze oneindig veel grooter is dan het uitstel van onze beslissing met enkele dagen.

Daarom zou ik aan het oordeel van dezen Raad willen onderwerpen de vraag, of de Regeering niet zal worden verzocht den Volksraad toe te staan de behandeling van het onderwerp enkele dagen uit te stellen.

(Directeur van Economische Zaken.)

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, dat het voorstel heeft geformuleerd om te komen tot het verzoek om verlenging van den termijn, gesteld voor de behandeling van deze ontwerp-ordonnantie, heeft gesproken over groote belangen, die bij deze regeling betrokken zijn. Ik mag er misschien op wijzen, dat ook de regeeringsorganen voor deze materie, die als gevolg van de gebeurtenissen van den 10den Mei en daarna zeer plotseling acuut is geworden, weinig tijd van behandeling hebben gehad; dat de noodzaak om zeer snel tot beslissingen te komen gegeven werd door het feit, dat de koffie-oogst begint af te komen en dat — dit is niet overdreven gezegd — iedere dag vertraging hier of daar tot nadeel voor de betrokkenen leidt. In de memorie van antwoord zal men waarschijnlijk de mededeeling vinden omtrent de periode van behandeling bij de regeeringsorganen.

Ik mag nu wel zeggen, dat noch het Departement van Economische Zaken, noch de andere adviseerende organen van de Regeering, noch de Regeering zelf, meer tijd hebben gehad voor de behandeling van dit ontwerp dan de Volksraad daarvoor heeft gehad. Dat de Regeering heeft aangedrongen op een spoedige behandeling van dit ontwerp, ligt dus in de eerste plaats aan het feit, dat deze maatregelen, willen zij effectief zijn, zoo spoedig mogelijk in werking moeten treden. Men zal kunnen begrijpen, dat verschillende maatregelen tot verdere voorbereiding en gereedmaking van de uitvoering eerst kunnen aanvangen, wanneer de desbetreffende ordonnantie en de regeeringsverordening in het Staatsblad staan, wanneer ook de desbetreffende begrootingspost door den Volksraad is behandeld.

Doch er komt nog iets bij. Weliswaar hebben wij eenige maatregelen kunnen treffen om te voorkomen, dat van de onvermijdelijke periode van publiciteit een al te groot misbruik wordt gemaakt, maar die maatregelen sluiten dergelijk misbruik niet geheel uit. Nu kan men wel, repressief, naderhand trachten de gevolgen van zulke misbruiken tot de kleinst mogelijke proporties te beperken, doch het blijft dan toch een aanmerkelijke verzwaring van de uitvoering, wanneer men niet alleen, positief, moet beginnen met hetgeen te doen staat, doch ook, negatief, eerst een erfenis moet opruimen, die ontstaan is door een te lange periode van bekendheid van maatregelen, zonder dat de maatregelen zelf waren ingevoerd.

De Regeering staat — zooals de Volksraad bekend mag zijn — op het standpunt, dat al deze spoed- en noodmaatregelen zooveel mogelijk in overleg met den Volksraad zullen moeten worden behandeld. Zij heeft, zoodra daartoe gelegenheid was, het regelmatige contact met den Volksraad, dat in de allereerste dagen van den oorlog tijdelijk niet mogelijk was, hervat. De Regeering vraagt dan echter ook aan den Volksraad, zich rekenschap te geven van den ontzaggelijken druk waaronder bepaalde organen van de Regeering in dezen tijd werken, van de groote mate van inspanning, gevergd worden de van tallooze hoogere en lagere ambtenaren, welke zij zich met graagte getroosten, doch waaraan, omdat die ambtenaren nu eenmaal menschen zijn, toch ook een grens is.

De Regeering heeft daarom de vrijheid gevonden om voor de behandeling van deze inderdaad belangrijke materie een korten termijn te stellen, maar heeft dien termijn toch nog zoo ruim gesteld, dat een schriftelijke gedachtenwisseling mogelijk zou zijn. Intusschen is het afdeelingsverslag omvangrijker geweest dan de Regeering had verwacht en heeft het dus ook meer tijd van beantwoording vereischt, mede

(Voorzitter.)
door de vele vragen, die daarin t.a.v. allerlei details zijn gesteld, met het gevolg, dat de memorie van antwoord waarschijnlijk eerst heden ongeveer te 12 uur of 1 uur aan den Volksraad zal kunnen worden overgelegd.

In verband daarmede heeft de Regeering, er geen bezwaar tegen om, teneinde het mondeling debat zoo goed mogelijk tot zijn recht te doen komen, eenige verlenging van de behandeling toe te staan, doch Zij zou gaarne zien, dat daarbij ook Maandag als een werkdag zou kunnen worden beschouwd. Ik kan dus namens de Regeering zeggen, dat Zij geen bezwaar heeft tegen een verlenging van den termijn van afdoening tot 6 Augustus. De Regeering hoopt echter, dat het onderwerp den 5en Augustus zal kunnen worden afgehandeld.

De **Voorzitter**: Wij staan dus voor de mogelijkheid, in plaats van morgen die onderwerpen **43** en **45** Maandag a.s. af te handelen. De aanstaande Maandag is niet als een gewonen werkdag te beschouwen, aangezien het dan de verjaardag van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Irene is, doch uiteraard bestaat er onzerzijds geen bezwaar tegen, de regeling van de gouvernementskantoren te volgen en op dien dag te vergaderen.

Ik stel derhalve voor, de openbare behandeling van deze aangelegenheid op Maandag a.s. te stellen. Kan ik aannemen, dat de vergadering hiermede instemt?

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat het een ernstig verschil kan maken of de behandeling van onderwerp **44** op Zaterdag dan wel op Maandag a.s. plaats heeft. Intusschen danken wij de Regeering voor het uitstel van behandeling met een Zondag.

De **Voorzitter**: Dan wordt de behandeling van dit onderwerp uitgesteld tot Maandag a.s. en dank ik de Regeering voor deze tegemoetkoming.

Geachte Medeleden. Voor heden rest ons nu nog de voortzetting der behandeling van onderwerp **20**, Onderstandsregeling nagelaten betrekkingen van niet-Europeesche landsdienaren.

Verschillende leden hebben bezwaren tegen de voortzetting van deze behandeling nu, in verband met het feit, dat het regeeringsantwoord niet onmiddellijk te verwerken is. Sommige leden zouden de behandeling morgen willen voortzetten, andere leden daarentegen zijn geporteerd voor voortzetting der behandeling op Dinsdag a.s. Zijn er leden, die bezwaar hebben tegen een voortzetten der behandeling op morgen?

De heeren **Zwart** en **Soekawati**: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De vergadering wordt voor enkele oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! De heer Soeroso, die een amendement en een motie heeft ingediend bij onderwerp **20**, heeft mij zoo juist medegedeeld, dat hij morgen wel de vergadering zou kunnen bijwonen, doch Dinsdag a.s. verhinderd is, zoodat ik U voorstel, de behandeling van dit onderwerp morgen voort te zetten. Wenscht iemand terzake een voorstel te doen? Neen? Dan zal de verdere behandeling van onderwerp **20** morgen plaas hebben.

De vergadering wordt te 10.17 uur v.m. gesloten.

20ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 3 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 42 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Verhoeff.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 29, 29 en 30 Juli 1940 Nos. 1*z* Kab., 1*a* en 5 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**);

b. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling I der begrooting voor 1940 (Ond. **48**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot invoering van een retributie voor het toezicht door den dienst van het veiligheidstoezicht op andere bedrijfsinstallaties dan stoomtoestellen (Ond. **49**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 24 Juli 1940 No. 30, houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot verhooging van den tabaksaccijns en tot het scheppen van de mogelijkheid om af te wijken van eenige bepalingen der tabaksaccijnsordonnantie in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden (Ond. **34**).

De brief wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. Brief, gedagteekend Medan 25 Juli 1940, van W. A. Janssen betrekking hebbende op de ontwerp-ordonnantie tot verhooging van den tabaksaccijns.

De brief wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staatsblad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Ond. **20**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 8).

De behandeling is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord geeft mij geen aanleiding tot veel opmerkingen, daar het geen nieuwe gezichtspunten naar voren bracht. Alleen heeft de passage mijn aandacht getrokken, waarin een vergelijking werd gemaakt tusschen de positie van de landsdienaren en die van de Indonesische particuliere werknemers, welker laatste positie de Regeering ongunstiger acht dan die van de landsdienaren. Klaarblijkelijk om deze reden kan Zij geen aanleiding vinden, voor de landsdienaren de regeling te verbeteren. Maar, Mijnheer de Voorzitter, juist waar de toestand der Indonesische particuliere werknemers ongunstig is — men kan hier zelfs van een misstand spreken — is dat voor de Regeering een reden te meer om regelend op te treden. Het is van algemeene bekendheid, dat de hier te lande werkende Europeesche maatschappijen in het algemeen niet geneigd zijn, sociale maatregelen ten behoeve van de particuliere Inheemsche werknemers in het leven te roepen, in tegenstelling met wat deze maatschappijen hebben gedaan voor haar Europeesche werknemers. Zoo heeft onder anderen de H. V. A. voor de nagelaten betrekkingen van haar Europeesche werknemers een onderstandsregeling in het leven geroepen, terwijl het lot van de nagelaten betrekkingen van haar Indonesische werknemers haar onverschillig is. Het lijkt mij dan ook niet juist, tusschen de twee genoemde groepen een vergelijking te maken en daarop tot de conclusie te komen, dat de landsdienaren het beter hebben dan de particuliere werknemers.

Deze uitspraak van de Regeering is voor mij zeer teleurstellend.

Verder meen ik, dat er in eersten termijn tusschen de Regeering en den Volksraad slechts over één punt verschil van meening bestond en wel wat betreft het al dan niet consequent doorvoeren van het zelfbekostigingsbeginsel. De sprekers in eersten termijn drongen erop aan het zelfbekostigingssysteem niet zoo streng mogelijk door te voeren, want zulks is niet in het belang van de landsdienaren en hun nagelaten betrekkingen. In eersten termijn heb ik er reeds op gewezen, dat het hier betreft een sociale verplichting van de gemeenschap tegenover een groep van de bevolking, die als landsdienaren hun beste krachten aan de gemeenschap gegeven hebben. Juist daarom is het billijk, dat het Land zich het lot van de nagelaten betrekkingen van de overleden landsdienaren aantrekt, en is het niet juist, dat aan het zelfbekostigingssysteem zoo streng mogelijk wordt vastgehouden. Daarom heb ik tegen een vergrooting van het tekort eventueel geen bezwaar.

Over het percentage heb ik niets te zeggen. Ik geef toe, dat op grond van levensverzekeringtechnische redenen het fonds een groot tekort zal opleveren, maar het is slechts een tekort op papier, misschien valt het in de practijk wel mee. Daarom zal ik gaarne van de Regeering vernemen, dat Zij niet te streng aan deze berekeningen zal vasthouden, want, zooals ik zooeven reeds zeide, de gemeenschap heeft in zekeren zin een sociale verplichting jegens de landsdienaren.

Wat het deelgenootschap van landsdienaren met een salaris van minder dan *f* 50 per maand betreft, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde betwijfeld, of het inderdaad juist is, wat ik zeide, dat deze landsdienaren bereid zullen zijn de

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

(Zwart.)
aan het deelgenootschap verbonden financieele lasten te dragen. Ik heb mijn mededeeling gedaan, steunende op een beslissing van de vergadering van gedelegeerden van de vakcentrale, de P. V. P. N., de vakcentrale van Indonesische landsdienaren, op welke vergadering verklaard is, dat de leden van de vakbonden, die minder dan *f* 50 per maand betaalden, bereid zijn de financieele verplichtingen te dragen. Daarom heb ik in mijn motie gevraagd om de bedoelde landsdienaren niet zonder meer als deelgenoot in het fonds op te nemen, maar om hun de gelegenheid te geven, om, als zij er zelf om verzoeken, tot het fonds toe te treden.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde inzake de verbetering van den tekst van de ontwerp-ordonnantie. Dit antwoord heeft mij niet overtuigd en ondanks de zachte ironie van den geachten Regeeringsgemachtigde door te verwijzen naar het bekende spreekwoord: „De beste stuurlui staan aan wal", blijf ik van meening, dat de tekst voor belangrijke verbetering vatbaar is. Een duidelijke, voor ieder normaal mensch leesbare wetgeving is van groot belang voor het publiek.

(De heer B l a a u w: Dat is onmogelijk.)

In vele opzichten is dat wèl mogelijk. Dit ontwerp voldoet niet aan dezen eisch, zoodat de uitleg ervan zal blijven overgelaten aan de interpretatie van een paar ambtenaren, die misschien niet van een zekere willekeur vrij zal blijven.

Volgens den geachten Regeeringsgemachtigde is een algemeene herziening ter hand genomen en ik blijf er daarom op aandringen, dat daarbij niet alleen gesproken zal worden van weduwen- en weezenpensioen in plaats van weduwenpensioen en weezenonderstand, maar dat de geheele tekst van de wet nog eens nauwkeurig wordt nagegaan, om te trachten, deze zooveel mogelijk te verbeteren en verduidelijken.

Met mijn verzoek om tijdige aanbieding van de voorstellen in 1941 inzake de financiering der fondsen heb ik meer bedoeld, dat de Volksraad voldoenden tijd zal hebben om de voorstellen der Regeering te bestudeeren en daarover van advies te dienen. Dat de voorstellen tijdig vóór 1942 zullen worden ingediend, daaraan twijfel ik ook niet.

Een derde punt, Mijnheer de Voorzitter, betreft de opname in het fonds van de ambtenaren met een eindsalaris van meer dan *f* 50, doch een beginsalaris van minder dan *f* 50. Ik betwijfel of de Regeering mijn bedoeling goed heeft begrepen. De geachte Regeeringsgemachtigde zegt, dat tevoren niet met zekerheid kan worden gezegd of het salaris van een bepaalden ambtenaar boven de *f* 50 zal komen. Uiteraard is het mijn bedoeling geweest, dat overwogen zal worden, in het pensioenfonds ook die groepen van ambtenaren op te nemen wier beginsalaris beneden *f* 50 ligt, doch wier eindsalaris zeker boven *f* 50 uitkomt. Het maakt toch geen verschil of eenige van de ambtenaren in die groepen geen hooger eindsalaris dan *f* 50 behalen. Het fonds zal er echter sterker door worden.

Wat de hoofdkwestie betreft, Mijnheer de Voorzitter, is m.i. de zaak doodgepraat. Ik begrijp, dat de Regeering niet op zoo korten termijn met nauwkeurige andere cijfers kan komen, doch moet het blijven betreuren, dat Zij niet ongeveer heeft kunnen aangeven, wanneer ongeveer het evenwicht tusschen de afgaande en de bijkomende weduwen tot stand zal zijn gekomen, en de kasuitgaven die daaraan verbonden zullen zijn. Ik moet toegeven, dat het mij zelf ook niet gelukt is, eenige benaderende andere cijfers daartegenover te stellen. Toch betwijfeld ik, Mijnheer de Voorzitter, of de wiskundige levensverzekeringsbasis de eenige is om een behoorlijke fondspolitiek te voeren. Er zal altijd een zekere verhouding zijn tusschen het aantal ambtenaren, het aantal gepensionneerden, het aantal weduwen en weezen, zoodat men met een kasrekening op eenigszins langen termijn, laten we zeggen

(Soangkoepon.)
20 jaar, vrij ver zal kunnen komen. In het algemeen zijn in de laatste jaren de bezwaren tegen de bestaande fondsen steeds grooter geworden. Doch, zooals gezegd, op zoo korten termijn is het mij niet mogelijk gebleken, een beter inzicht in deze zaak te krijgen, laat staan een zoodanige overtuiging te krijgen, dat ik die aan anderen kan opdringen. Voorloopig moet ik mij dus bij het regeeringsstandpunt van zooveel mogelijk zelfbekostiging en aanvullende uitkeeringen van het Gouvernement, aansluiten. Het volgend jaar, bij de algeheele herziening van de financiering der fondsen, hoop ik daarop echter terug te komen.

Nu wil ik nog een opmerking maken. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ook een uitspraak gedaan waardoor de indruk gewekt wordt, dat de uitkeeringen van de Europeesche weduwen- en weezenpensioenen zoo ruim zijn.

Ik geloof, dat daartegen van den kant van de ambtenaren toch menig bezwaar kan worden gemaakt en dat — als ik het mij goed herinner — op het oogenblik de bijdragen van de Europeesche ambtenaren voor hun weduwen en weezen grooter zijn dan de uitkeeringen, die daaruit worden gedaan.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moet het ten zeerste betreuren, dat de Regeering niet kan overgaan tot het treffen van eenvormige regelingen voor de weduwen en weezen van alle landsdienaren, na de door ons aangevoerde argumenten voor concordantie tusschen deze voorgestelde regelingen met de bestaande bepalingen met betrekking tot de toekenning van weduwenpensioen en onderstand aan weezen van Europeesche landsdienaren.

De basis tot toekenning van dit pensioen en van dezen onderstand, zoomede de gevolgen daarvan verschilt niet ten aanzien van de Europeesche en niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren en daarom is het mijns inziens niet juist hierbij een rasdiscriminatie als grondmotief voor de handhaving van het verschil in behandeling tusschen de Europeesche ambtenaren en hun Inheemsche collega's te bestendigen.

In dit verband was het zeer juist, dat de Regeering gisteren als antwoord op den wensch van ons geacht medelid, den heer Soeroso, in deze zaak bekendstelde, dat een weduwen- en weezenvoorziening Westersche begrippen introduceert, waarbij niet anders dan met één echtgenoote en de uit één — d.w.z. de pensioengerechtigde — echtgenoote geboren kinderen rekening kan worden gehouden. Met handhaving van deze door Haar zelf uitgestippelde beginselen, komt de Regeering echter tot een zekere inconsequentie bij de uitvoering van deze beginselen.

Wanneer de Regeering bij de toekenning van dit pensioen en van den onderstand uitgaat van het beginsel van sociale voorziening, mag Zij mijns inziens zeker het zwaartepunt van deze regeling niet leggen op den eisch van zelfbekostiging. Bovendien vraag ik mij af, of de verwezenlijking van dit beginsel uiteindelijk niet mogelijk is bij den thans voorgestelden opzet van deze regeling. Immers, de Regeering kan geld leenen tegen een rente van 3% en dit geleende geld weer tegen een hoogere rente uitzetten. De al of niet mogelijkheid van deze voorziening hangt dus geheel af van de wijze van belegging van dit geleende geld en de ontvangen contributies.

(De heer V e r h o e f f, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: De Regeering is toch geen bankier!)

In dit geval wel. Want de ontvangen contributies worden toch uitgezet. En de Regeering zelf heeft gezegd, dat Zij de heele zaak wil stellen op een zelfbekostigingsbasis. Dat is toch eigenlijk een methode, die bankiers ook volgen. Wanneer men bij een in het leven te roepen instelling ervan uitgaat, dat de kosten daarvan moeten worden gedekt door de ontvangsten, dan is dat toch in ieder geval een methode, die overeenstemt met .....

(Soangkoepon.)

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Die van een levensverzekeringsmaatschappij.)

Jawel, het is zeker een soort levensverzekeringsmaatschappij, voorzoover het dan betreft de weduwen en overige nagelaten betrekkingen van ambtenaren. Ik herhaal, het is een soort levensverzekeringsmaatschappij, althans de grondgedachte bij den opzet van dit weduwenfonds is dezelfde.

Het is m.i. wenschelijk en voordeeliger, dat de gelden van weduwen- en weezenfondsen hier te lande worden belegd. Indien de Regeering verder bij Haar sociale voorzieningen steeds uitgaat van het zelfbedruipingsbeginsel, zou Zij ook geen gelden meer mogen beschikbaar stellen voor de behoeften van de werkloozenfondsen. Vergeleken bij de beschikbaarstelling van gelden ten behoeve van werkloozen, ligt een zekere hardheid in de omstandigheid, dat de Regeering geen aanleiding kan vinden, een voorziening te treffen op het gebied van den te verleenen onderstand aan de weezen — geen „halve" weezen! — van overleden Inheemsche landsdienaren. Het is mij onbegrijpelijk, waarom aan werkloozen wel en aan onverzorgde hulpelooze kinderen — weezen — geen geldelijke ondersteuning kan worden verleend.

Het zou onwenschelijk zijn, indien de Regeering zich hier slechts zou bepalen tot het toezien, dat deze kinderen aan hun lot worden overgelaten.

In eersten termijn heeft de Regeering naar aanleiding van mijn betoog te dien aanzien o.a. het volgende gezegd:

> „Houdt men hierbij verder in het oog, dat nog jaarlijks ten laste van de begrooting tot een bedrag van ongeveer één millioen 2 ton aan premie-vrije onderstanden wordt uitbetaald aan weduwen van Inheemsche landsdienaren, die geen recht op weduwenpensioen hebben, dan zal de Volksraad het wel met mij eens zijn, dat de heer Soangkoepon der Regeering onrecht aandoet, indien, in aanmerking nemend, dat de verzorging van nagelaten betrekkingen een zaak is, welke in het algemeen primair op het gezinshoofd rust, dit geachte lid zich afvraagt, waarom de Regeering toch moet uitgaan van kruideniersbeginselen."

Mijnheer de Voorzitter! Juist in dit verband verwerp ik het door de Regeering ingenomen standpunt, om ten aanzien van deze voorgestelde sociale voorzieningen gebruik te maken van een kruidenierspolitiek in den vorm van het beginsel van zelfbedruiping. Dit door de Regeering steeds ingenomen standpunt staat juist lijnrecht tegenover de grondgedachte en de strekking van de ons voorgestelde regelingen van verzorging van nagelaten betrekkingen van landsdienaren.

Indien de Regeering tot dusver steeds in staat was, premievrije onderstanden uit te betalen aan de nagelaten betrekkingen van Inheemsche landsdienaren, vraag ik mij af, waarom Zij ook geen onderstanden kan uitbetalen, als daar, zooals in dit geval, tegenover staat een contributie, gelijk aan die, welke de Europeesche burgerlijke landsdienaren betalen. Overigens komt het mij voor, dat de door mij naar voren gebrachte desiderata geheel overeenkomen met het door de Regeering steeds aangenomen beginsel.

Waar de Regeering ervan overtuigd is, dat deze regelingen getroffen zijn in het belang van de betrokkenen, behoeft Zij feitelijk niet te vreezen, dat de belanghebbenden zich aan deze regelingen zullen onttrekken. Het gaat immers om hun eigen belangen. Daarom begrijp ik niet, waarom de Regeering bezwaren heeft tegen de overneming van mijn suggestie om de landsdienaren de vrijheid te verleenen deelgerechtigd en als zoodanig contribuant te zijn van het in te stellen fonds. Deze vrees behoeft niet te bestaan, vooral omdat de Regeering zelf verklaard heeft, dat door hetgeen thans bestaat en nu door Haar is voorgesteld, op alleszins bevredigende wijze is voldaan aan de behoeften, die in het algemeen genomen in de niet-Europeesche ambtenarenwereld ten deze bestaan. Het vasthouden aan de dwingende beginselen van deze

(Moelia.)

regelingen kan voor bepaalde ambtenaren nadeelige gevolgen hebben en daarom is mijns inziens het verleenen van de voorgestelde vrijheid redelijk en billijk.

Ik kan eindigen, Mijnheer de Voorzitter, met te verklaren, dat onze verlangens en wenschen op dit punt zijn geformuleerd in de straks in behandeling komende motie en amendementen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van de Regeering is op juist de meest principieele punten naar mijn meening onbevredigend. Weliswaar komen daarin enkele toezeggingen voor aan het adres van onze geachte medeleden, de heeren Mapoedji, Kasimo en Soeria Nata Atmadja, maar deze toezeggingen betroffen toch uitsluitend punten van ondergeschikt belang.

Wat maakt het principieel voor het ontwerp voor verschil of een contributiebijdrage in twaalf dan wel in zes termijnen moet worden betaald?

Om even terug te komen op de toezegging, die de Regeering gedaan heeft aan het adres van ons geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, die tot zijn leedwezen wegens ambtsbezigheden verhinderd is hier aanwezig te zijn, zou ik namens dit geachte lid tot de Regeering het verzoek willen richten om, wanneer te zijner tijd de Regeering gereed is gekomen met het besluit, waarbij aan de weduwen der regenten een extra-onderstand zal worden uitgekeerd, boven het gewone weduwepensioen en boven den hier voorgestelden weezenonderstand, den Regentenbond daarover alsnog te willen hooren. Deze organisatie zal het zeer op prijs stellen als zij haar meening en eventueele wenschen hieromtrent nader bekend zou mogen maken.

Wat nu het antwoord der Regeering in de groote lijnen betreft, ik zeide reeds in den aanvang, dat het op mij geen bevredigenden indruk heeft gemaakt. Ik vraag mij af of het in dit stadium van de behandeling nog wel eenig raison heeft, op die punten terug te komen, omdat het geschilpunt, waarover het hier gaat, van zoo principieele strekking is, dat ik geen middel zou kunnen aangeven om het verschil van inzicht alsnog te overbruggen. Het betreft hier namelijk de kwestie van de zelfbekostiging en de hoegrootheid alsmede de redelijkheid van de op te leggen verplichting en de te ontvangen uitkeering. Hierbij spelen allerlei factoren, zoowel van financieelen als van socialen aard, een rol, waaromtrent blijkens de behandeling in eersten termijn tusschen de Regeering en de aan het woord zijnde leden geen overeenstemming bereikt is kunnen worden.

Het spijt mij het te moeten zeggen, maar ik zou mijn repliek op het oogenblik op dit punt in tweeden termijn kunnen laten rusten en deze straks bij de behandeling van het amendement kunnen voortzetten. Alvorens echter van den katheder af te stappen, zou ik toch nog een vraag willen stellen, waarop ik gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde een antwoord zou willen ontvangen. Ik zou dan deze categorische vraag willen stellen:

Kennis genomen hebbende van de mededeeling in de memorie van antwoord, dat naar het oordeel der Regeering thans nog niet de tijd is aangebroken om een beslissing te nemen met betrekking tot de instelling van een aan verzekeringstechnische eischen voldoend fonds, met een eigen beheer en eigen vermogen ten behoeve van de financiering van ambtenaren van niet Europeeschen landaard, aangezien dit vraagstuk samenhangt met het gecompliceerde vraagstuk van de financiering van de Indische pensioenen in het algemeen, zou ik gaarne van de Regeering vernemen of Zij te dezen aanzien alsnog bescheid wil geven, met name omtrent de vraag of de nu voorgestelde regeling ook mede betrokken zal worden in de eventueel herziening, die zal plaats hebben in 1942?

Het is mij ook uit het antwoord der Regeering — waarvoor ik overigens waardeering heb — niet duidelijk gewor-

(Mapoedji.)

den of dat inderdaad in de bedoeling ligt of dat wij hier te maken hebben met een regeling van duurzamen en definitieven aard, die niet zal worden betrokken bij de herziening in 1942.

Ik stel deze mogelijkheid, omdat het voor mij moeilijk is mijn standpunt te bepalen over een ontwerp, waarvan het karakter bij mij niet vaststaat.

Moeten wij dit ontwerp aannemen in de verwachting, dat wij er voor een langere periode mee in zee gaan, of acht de Regeering een herziening ervan binnen niet al te langen tijd, althans uiterlijk in 1942, mogelijk? Het maakt natuurlijk verschil, of er ten deze zekerheid bestaat omdat, indien de regeling tòch herzien zal worden, dit voor velen een reden zal zijn om in het huidige ontwerp te berusten.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met den geachten Regeeringsgemachtigde dank te zeggen voor de uitvoerige beantwoording van de door mij in eersten termijn gestelde vragen, vooral voor wat betreft de tegemoetkoming ten aanzien van de invordering van de contributie in twaalf maanden. Uit dit antwoord krijg ik tevens den indruk, dat de geachte Regeeringsgemachtigde voldoende aandacht heeft geschonken aan de overwegingen en suggesties, welke door de geachte sprekers in eersten termijn naar voren zijn gebracht, doch dat de daaraan verbonden financieele consequenties het de Regeering onmogelijk maken, aan die wenschen en verlangens tegemoet te komen.

Niettemin wil ik den door mij in eersten termijn voorgebrachten wensch om bij de steunverleening, de ouderdomsgrens van de betrokken weezen te verhoogen tot 21 jaar, alsnog in bespreking brengen. De realiteit bewijst, dat verscheidene niet-Europeesche kinderen na het bereiken van de ouderdomsgrens van achttien jaar nog schoolgaan. De geachte Regeeringsgemachtigde zegt, dat zelfs bij het stellen van een hoogere grens n.l. die van 21 jaar, in tal van gevallen bij het bereiken daarvan een studie nog niet zal zijn voltooid. Inderdaad heeft de geachte Regeeringsgemachtigde hierin gelijk maar wij moeten toch een grens bepalen. Die grens is voor ons het afloopen van de studie aan een middelbare school, en zij is te bereiken, wanneer de leeftijdsgrens gesteld wordt op 21 jaar.

Verder lijkt het mij wel billijk en aanvaardbaar dat, gelijk ook bij de Europeesche weezen het geval is, wanneer de Inheemsche weezen meerderjarig zijn geworden, althans den leeftijd van 21 jaar bereikt hebben, de weezen-ondersteuning ophoudt. De ondersteuning van de weezen, vooral van die, welke nog studeeren, na het 18e tot het 21ste jaar acht ik van zeer groot belang, omdat deze hulpbehoevenden zonder dezen steun hun studie moeten staken, hetgeen zeer funest is voor hun toekomst. Andere hulp dan weezen-ondersteuning zooals die thans wordt voorgesteld, is voor de weezen van Inheemsche landsdienaren niet te verkrijgen, zoodat deze hulpbehoevenden, indien mijn voorstel bij de Regeering geen gehoor vindt, aan hun lot moeten worden overgelaten. Deze hulpbehoevende weezen van 18 tot 21 jaar, laten thans hun kreten, hun hulpgeschreeuw duidelijk hooren. Dit hulpgeschreeuw dient door de Regeering en door de gemeenschap te worden vernomen. Ik vraag mij af, of de gemeenschap werkelijk deze weezen niet zou willen helpen en er in zou berusten dat deze hulpbehoevenden zonder hulp aan hun lot zullen worden overgelaten.

Verder vraag ik mij af of de betrokken ambtenaren niet bereid zijn deze onontbeerlijke hulp te verleenen aan hun eigen kinderen, d.w.z. of zij niet genegen zullen zijn, de door de Regeering genoemde contributieverhooging ad 0.3% te betalen, vooral, wanneer later, als de regeling eenige jaren in werking geweest is, inderdaad zal blijken, dat deze verhooging van het percentage noodzakelijk is.

Het komt mij voor, dat de gemeenschap en vooral de Inheemsche groep, wel geneigd zal zijn den door de Regeering

(Mochtar.)

genoemden last te dragen mits deze hulp verleend wordt. Doch dit niet alleen, de betrokken ambtenaren zullen naar mijn bescheiden meening den steun en wel in den vorm van de 0.3% contributieverhooging willen geven, als daardoor de weezen tot het 21ste jaar of tot hun meerderjarigheid een onderstand zullen kunnen ontvangen, vooral, wanneer later blijkt, dat de verhooging noodzakelijk is.

Ik zou de Regeering daarom alsnog eerbiedig in overweging willen geven, om, nu Zij toch bezig is om deze hulp aan de weezen te verstrekken, de hulp ook voor 100% te geven namelijk in dezen zin, dat de weezen van overleden niet-Europeesche landsdienaren zullen worden ondersteund tot hun 21ste jaar of tot hun meerderjarigheid, zooals ook bij de weezen van overleden Europeesche landsdienaren het geval is.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord der Regeering is voor vele onzer — zulks blijkt uit de redevoeringen van de vorige sprekers — niet alleen teleurstellend, maar ook niet overtuigend. Het is in wezen een herhaling van de motiveeringen in de memorie van antwoord. De Regeering bezigt ook thans in hoofdzaak dezelfde argumenten en cijfers met enkele toevoegingen, waartegen door verschillende sprekers bereids in eersten termijn bedenkingen zijn geopperd.

Bij de verdere verklaring van de verschillen tusschen de regeling voor de Europeesche en die ten behoeve van de niet-Europeesche ambtenaren, in casu wat het contributiepercentage betreft, heeft de Regeering gezegd, dat de verschillen hun grond vinden in de financieele draagkracht van de voor beide groepen bestaande instituten. Bij de Europeesche regeling kunnen volgens de Regeering uit de gevorderde contributies de uitkeeringen geheel worden gefinancierd, terwijl zulks niet het geval is bij de niet-Europeesche. Dit is het, Mijnheer de Voorzitter, dat ik gaarne aangetoond zou willen zien met reëele gegevens en bewijzen, maar niet met speculatieve berekeningen en verwachtingen waarvan men geen zekerheid heeft. Deze overtuigende bewijzen mis ik in het regeeringsantwoord geheel, zoodat ik ook nu nog van meening ben, dat de ongelijke heffing der contributie haar billijkheid mist.

De ongelijke behandeling ten ongunste van de niet-Europeesche landsdienaren springt des te meer in het oog, wanneer men den geachten Regeeringsgemachtigde gisteren hoorde verklaren, dat bij het Europeesche fonds vroeger ook een tekort was maar dat het tekort door het Land werd gedekt in den vorm van een subsidie.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Dat doet de Regeering nu ook. De Regeering neemt toch de aanvangstekorten voor Haar rekening?)

Ik vraag mij af, waarom de Regeering ook nu niet dezelfde gedragslijn volgt als destijds ten aanzien van de Europeesche ambtenaren gevolgd werd. Waarom moeten de niet-Europeesche landsdienaren het tekort zelf betalen? Hebben deze landsdienaren ook niet aanspraak op steun evenals hun Europeesche collega's, opdat zij met een schoone lei kunnen beginnen en een contributie van slechts 5% zullen behoeven te betalen?

De Regeering wenscht voor het fonds het zelfbekostigingsprincipe te behouden en beroept zich op de overeenstemming, welke met dit College zou zijn verkregen bij de behandeling van het amendement-Soetardjo.

Op zichzelf beschouwd kan dit zelfbekostigingsprincipe misschien juist zijn, maar waar het fonds thans nog een aanvangstekort heeft, komt het mij niet redelijk voor de betrokken contribuanten — in tegenstelling tot hun Europeesche collega's — met dit tekort te belasten.

Bovendien, wanneer men de verklaring van den heer Soetardjo naleest, zal duidelijk blijken, dat ook bij de voorstellers de wensch aanwezig was een deel der lasten door het Land te doen dragen.

(**Kasimo.**)

Immers, de heer Soetardjo sprak slechts over den geheelen last, welken hij niet bedoeld had voor rekening van het Land te laten komen.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Wij zullen toch voor de Inheemsche weezen vijf ton op de begrooting brengen.)

Dat is naar onze meening niet voldoende.

Waar de Regeering zich met bedoeld standpunt vereenigd heeft, is het mij niet duidelijk, dat Zij thans niet bereid is, een deel van de lasten door het Land te doen dragen.

Met betrekking tot het verzoek om opvoering van de leeftijdsgrens voor weezen van 18 op 21 jaren heeft de Regeering ter motiveering van Haar standpunt gezegd, dat het bij niet-Europeesche landsdienaren veelvuldig voorkomt, dat bij overlijden als uitkeeringsgerechtigde een betrekkelijk jonge echtgenoote en meer jonge kinderen achterblijven. Dit is een bewering zonder eenige argumentatie. Niet ieder onzer zal van de juistheid daarvan overtuigd zijn. Uit welke feiten en gegevens heeft de Regeering deze conclusie getrokken?

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: De heer Moelia heeft hetzelfde ook gezegd.)

Een nog ongelukkiger mededeeling heeft de Regeering gedaan, toen Zij verklaarde, dat de verhooging van de leeftijdsgrens tot 21 jaar toch geen zin zou hebben, omdat in tal van gevallen bij het bereiken daarvan de studie nog niet zal zijn voltooid. Is dit een reden om de leeftijdsgrens van 18 jaar te handhaven? Hoe is het dan gesteld met de kinderen van Europeesche landsdienaren? Is hun studie voltooid, wanneer zij den leeftijd van 21 jaar hebben bereikt? Immers neen, ook bij deze kinderen is de studie nog niet voltooid en toch weerhoudt dit de Regeering niet om de leeftijdsgrens voor deze groep op 21 jaar te stellen. Men kan zeggen, gelijk de Regeering doet, dat de vader maar een studieverzekering moet sluiten. Ik zou de Regeering echter willen vragen of Zij zich rekenschap heeft gegeven van de over het algemeen lage salarissen van de niet-Europeesche ambtenaren, zoodat de premie voor een studieverzekering, die veelal hoog is, niet wel te betalen is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er dan ook van overtuigd, dat deze regeling den betrokken ambtenaren geen bevrediging zal schenken.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben der Regeering erkentelijk voor Haar toezegging, dat ten aanzien van de groep der Inheemsche onderwijzers bij het gesubsidieerd onderwijs dezelfde regeling zal worden toegepast als hier voorgesteld is. Maar naast deze erkentelijkheid zou ik nog meer willen vragen. Het is menschelijk, dat te doen en niets menschelijks is mij vreemd.

Nu wil ik vooropstellen, dat hetgeen ik wil vragen eigenlijk in zeer verwijderd verband tot dit onderwerp staat. Bovendien is het niet voorbereid in het afdeelingsverslag en ik heb er niet over gesproken in mijn rede in eersten termijn. Ik hoop echter toch, dat de geachte Regeeringsgemachtigde er wel aandacht aan zal willen wijden.

Wat ik wil vragen betreft een slecht bedeelde groep, de groep van de Inheemsche volksonderwijzers. Nu weet ik wel, dat dit niet zoo direct in verband staat met deze kwestie, maar waar voor de beter bedeelde ambtenaren een pensioenregeling is getroffen, ook voor hun weduwen en weezen, zou ik der Regeering willen verzoeken, den Inheemschen volksonderwijzers, die in de maatschappij een zeer nuttige taak vervullen, de helpende hand te bieden bij hun zorg voor den ouden dag en ook bij hun zorg voor hun weduwen en weezen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

(**Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.**)

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, dadelijk te antwoorden?

De heer **Verhoeff**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij in tweeden termijn zooveel mogelijk bekorten, want ik ben het eens met de opmerking, die het geachte lid, de heer Zwart, uitsprak, toen hij zeide, dat de zaak wat den principieelen kant betreft ongeveer is doodgepraat. Na de uitvoerige memorie van toelichting en van antwoord, en na het omstandig antwoord, dat ik gisteren mocht geven, acht de Regeering zich niet in staat op de principieele zijde van deze kwestie veel nieuw licht te werpen.

Enkele andere punten, die de geachte leden ter sprake brachten, zal ik thans in tweeden termijn niet beantwoorden, omdat dat punten zijn, die ter sprake zullen komen bij de behandeling van het ingediende amendement ter verhooging van de leeftijdsgrens.

Alleen wil ik wat de algemeene zijde van de zaak betreft nog even een samenvatting geven in dezen zin, dat de Regeering, toen Zij deze zaak voorbereidde, op een goed oogenblik een keuze heeft moeten doen. Op dat oogenblik, waarop met genoegzamen graad van nauwkeurigheid was te overzien, welke de financieele gevolgen van de verschillende stelsels waren, heeft de Regeering zich bij de keuze laten leiden door de gedachte, dat reeds momenteel de huidige voorziening voor de weduwen, de weduwenpensioenen dus, jaarlijks een bedrag van de schatkist vordert; in de tweede plaats had de Regeering te letten op den stand van het budget en had het financieele belang van een weezenvoorziening uiteraard af te wegen tegen andere, vele en ook zeer groote belangen, die beslag leggen op een aanzienlijk deel van de middelen.

Daardoor is men eigenlijk gekomen tot een compromis, wat het onderhavige voorstel dan ook is, waarbij het aanvangstekort voor de weezenverzorging voor rekening van het Land wordt genomen, hetgeen dus medebrengt, dat jaarlijks de begrooting zal moeten worden belast met de rente van dit aanvangstekort. Deze rentelast is voor de burgerlijke landsdienaren drie ton; voor de militaire landsdienaren zullen de kosten voor de schatkist ongeveer twee ton beloopen. Maar overigens zal de voorziening voor de weezen voor nieuw toetredende contribuanten zich zelf moeten bedruipen. Daarom heeft de Regeering moeten kiezen op welke hoogte Zij de meerdere contributie zou moeten stellen en tot welke leeftijdsgrens Zij zou moeten gaan, met betrekking tot het doen van uitkeeringen aan de weezen.

Het zal duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat verschuivingen in het een of in het ander de basis, waarop bij het indienen van het voorstel is uitgegaan anders stelt, en door het anders stellen van deze positie een spoedige tot stand koming van de onderhavige regeling bepaaldelijk in gevaar wordt gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nu overga tot een meer afzonderlijke beantwoording van de verschillende sprekers over dit ontwerp, zal ik dat doen in de volgorde waarin deze geachte leden het woord hebben gevoerd. Dan ontmoet ik in de eerste plaats een opmerking van het geachte lid, den heer Soeroso, waarbij dit geachte lid een vergelijking heeft getrokken tusschen hetgeen de Regeering heeft gezegd ten aanzien van de rechtspositie van de Inheemsche werknemers bij de Overheid en die van andere Inheemsche werknemers.

De Regeering heeft inderdaad ten deze een vergelijking gemaakt, doch alleen met het doel om in het licht te stellen, dat in de Inheemsche maatschappij in haar geheel de Overheidsdienaren toch niet zoo'n slechte positie innemen, dat er aanleiding is voor de klacht, dat de Regeering ten aanzien van haar maatregelen — en speciaal wat den onderhavigen maatregel betreft — van personeelen aard beneden een behoorlijken maatstaf zou blijven.

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**).

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.) Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso en ook andere geachte leden van dit College hebben aangevochten den verzekeringstechnischen opzet, dien de Regeering gemeend heeft als uitgangspunt en grondslag voor haar berekeningen ten aanzien van de onderhavige voorziening te moeten nemen. Deze leden hebben n.l. gezegd, dat deze verzekeringstechnische opzet eigenlijk in het geheel niet past in het kader van den socialen plicht, dien de Regeering in dit opzicht heeft te vervullen.

Ik moet zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat mij de strekking van deze opmerking volkomen ontgaat. Op een goed oogenblik zal toch deze sociale plicht — om de woorden van het geachte lid te volgen — moeten worden bestendigd en dan is daarbij toch een voornaam punt, dat daarvoor de fondsen aanwezig zijn. Men kan toch maar niet aanvaarden, dat men op een gegeven oogenblik maar uitgaven gaat voorschrijven, zonder te weten, hoe de financieele resultaten daarvan uiteindelijk zullen zijn te financieren. Het geld voor deze zaken zal, evenmin als voor andere zaken, uit de lucht komen vallen. Voorts heeft de heer Soeroso gesproken over de kwestie van de toetreding tot het weduwen- en weezenfonds voor de niet-Europeesche landsdienaren van Inheemsche landsdienaren, die een bezoldiging hebben van minder dan *f* 50. Ten aanzien van deze kwestie is ook een motie ingediend. Ik geloof daarom goed te doen mijn meening hieromtrent pas uiteen te zetten, wanneer de behandeling van die motie aan de orde is.

Ik kom thans tot de opmerkingen van den heer Zwart. Deze geachte spreker blijft van meening, dat de tekst van de onderhavige ontwerp-ordonnantie voor verbetering vatbaar is. Ik wil die meening niet zeer bepaald bestrijden. Want ik moet om eerlijk te zijn zeggen, dat ik zelf ook altijd eenige moeite heb met het lezen van den tekst van de verschillende pensioensvoorschriften. Doch wanneer ik mij zet om daarin nu eens verbetering te brengen, althans een incidenteele verbetering, is het resultaat gewoonlijk niet erg groot. Doch, wanneer ik weder eens zoover ben, dan wil misschien de heer Zwart mij wel eenigen bijstand op dit punt verleenen. Ik geloof echter, dat wij overigens deze kwestie beter kunnen laten rusten, totdat er in dit verband te zijner tijd een andere kwestie bij den Volksraad in behandeling zal komen, n.l. de kwestie van de technische herziening van het burgerlijk pensioenreglement, een technische herziening, die al in een vergevorderd stadium van behandeling is en waarbij de hoofdambtenaar voor de pensioenwetgeving zich beijverd heeft voor verschillende punten tot een duidelijker redactie te komen.

Men moet beginnen bij het begin en niet een incidenteele wetgeving anders willen gaan formuleeren dan hetgeen reeds bestaat en gangbaar is en bereids bepaalde interpretaties heeft gevestigd.

(De heer Zwart: Als dus de Europeesche pensioenen gewijzigd worden, zullen ook de bepalingen in het Inlandsch pensioenreglement gewijzigd en duidelijker gemaakt worden?)

Dat zal te zijner tijd invloed hebben op de verschillende andere reglementen.

(De heer Zwart: Als men van de eene concordantie naar de andere verwijst, dan schieten wij niet op.)

De heer Zwart heeft nog gesproken, maar dan in een ander verband dan waarin de heer Soeroso deze kwestie besproken heeft, over de mogelijkheid van opname in het fonds van niet-Europeesche ambtenaren, die een salaris hebben op het oogenblik weliswaar van nog geen *f* 50, maar die dit als eindsalaris in het vooruitzicht hebben. Hij heeft daarbij opgemerkt, dat een dergelijke opname de financieele draagkracht van het fonds — beter is te spreken van een pensioenrekening, want wij hebben nog geen fonds — aanmerkelijk zou versterken.

Ik geloof toch, dat ik met het geachte lid van meening moet verschillen en wel om twee redenen. In de eerste plaats kan nu wel een eindsalaris van *f* 50 in het vooruitzicht zijn gesteld, maar het is nooit zeker of men dat eindsalaris zal behalen en intusschen legt men op het fonds een onevenredig zwaren last, omdat, zooals ik al in eersten termijn gezegd heb, de pensioenen voor de weduwen een vast minimum kennen. Dus, waarop komt het neer? Dat bij de Indonesische ambtenaren met lage salarissen de kosten onevenredig hooger zijn, dan bij die met hoogere salarissen. Als men dus op het oogenblik zou nemen een ambtenaar, die wellicht op een goed oogenblik, — want men moet de zaak niet als groep bezien, maar altijd rekening houden met de individuen — een salaris zal kunnen krijgen, dat hooger ligt dan *f* 50, dan legt men op het fonds, wat de wiskundige reserve betreft, een last, die abnormaal groot is, abnormaal in den zin van onevenredig groot. Ik geloof, dat hoe goed gemeend het denkbeeld van den heer Zwart ook is, de Regeering wel zeer voorzichtig zal moeten zijn om dat te verwezenlijken. Ik wil evenwel het geachte lid gaarne toezeggen, dat de Regeering aan deze kwestie nog eens haar aandacht zal schenken.

De heer Soangkoepon, die ik thans ga beantwoorden, heeft gevraagd — ik geloof, dat ik dit goed heb opgevangen — waarom toch „rasdiscriminatie het motief" is voor de onderhavige verschillen tusschen het Europeesch reglement en de regeling voor de Inheemsche ambtenaren. Ik geloof, dat in deze bepaaldelijk niet van een rasdiscriminatie en nog veel minder van een rasdiscriminatie als motief kan worden gesproken.

De uitkeeringen die voor de Europeesche ambtenaren mogelijk zijn en voor de Inheemsche ambtenaren nog niet mogelijk zijn, moeten wij niet zien als te zijn een gevolg van discriminatie in verband met den landaard. Het verschil is, — en dit is in de stukken, zoowel als in mijn redevoering in eersten termijn, uitdrukkelijk tot uiting gekomen — alleen een gevolg van den vermogenstoestand van het civiel fonds, zooals dat in den loop der jaren is gegroeid.

Hierdoor worden thans uitkeeringen mogelijk, welke de pensioenregeling voor de nagelaten betrekkingen van Inheemsche ambtenaren nog niet mogelijk maakt. Dit laatste is, gelijk ik ook vroeger reeds zeide, het gevolg van het verschil in gezinssamenstelling in de Europeesche en in de Inheemsche maatschappij.

Nu moet men aan den anderen kant natuurlijk niet denken dat de toestand, waarin het Europeesche fonds op het oogenblik verkeert, altijd bestaan heeft en zoo zonder meer ontstaan zou zijn. Ik heb, omdat ik wel vermoedde, dat verschillende der geachte leden hieraan hun aandacht zouden wijden — hetgeen ook is uitgekomen, want ook de heeren Moelia en Mochtar hebben hierover uitvoerig gesproken — eens nagegaan, wat in den loop der jaren door de Europeesche ambtenaren zelf is bijgedragen voor de gezinsverzorging zooals deze op het oogenblik is vastgesteld. Deze gezinsverzorging is al van zeer ouden datum. Uit het historische Overzicht der fondsen blijkt, dat men er reeds omstreeks 1803 aan is begonnen.

(De heer Soangkoepon: Waarom begint men er dan voor de Inheemschen nu pas aan?)

In het Charter van 1803 en in latere Regeeringsreglementen — ter bekorting citeer ik alleen de desbetreffende bepaling in het Regeeringsreglement van 1830 — staat zeer uitdrukkelijk:

> „Het onderhoud der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren komt niet ten laste van 's Lands kas, maar wordt bekostigd uit een fonds, samengesteld uit een contributie der ambtenaren en waartoe allen gehouden zijn, bij te dragen."

In de geschiedenis van dit fonds dienen naar mijn meening twee perioden zeer uitdrukkelijk van elkaar te worden onderscheiden. De eerste periode loopt tot 1848, vóór welk jaar het fonds nog niet beschikte over een verzekerings-technischen opzet, waarin geen deskundige berekeningen op grond van sterftetabellen werden gemaakt, en zij is een voor-

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.) beeld van de wijze, waarop men het niet moet doen. Ik zou zeggen dat degenen, die thans zoozeer twijfelen aan de waarde van een verzekerings-technischen opzet, en die al deze wiskunstige berekeningen, nu ja, min of meer als theorie beschouwen, eens moeten nalezen, hoe toen eigenlijk van jaar tot jaar gescharreld is moeten worden met verhoogingen van de contributie — het eene jaar was het zooveel, het andere weer zooveel — om tenslotte uitkeeringen mogelijk te maken en hoe men toen telkenmale ook op de uitkeeringen zelf heeft moeten beknibbelen.

Wanneer men derhalve aan de voorziening, die we op het oogenblik trachten te bereiken, de verzekerings-technische basis en den wiskunstigen opzet zou willen ontnemen, kan ik voorspellen, dat men over eenigen tijd hopeloos in het moeras komt.

(De heer Moelia: Maar dat heeft ook niemand bepleit.

De heer Soangkoepon: Als men daar het zwaartepunt maar niet bij legt.)

Het zwaartepunt moet gelegd worden op het feit, dat er op het oogenblik geen betere methode is dan die van de z.g. wetenschappelijke balansen.

Toen in 1848 werd overgegaan tot aanstelling van een wiskundigen adviseur teneinde de zaak in het reine te brengen, bleek al dadelijk, dat men verhoogde bijdragen van de betrokken ambtenaren noodig had, want in dien tijd stelde zich de Regeering principieel op het standpunt, dat zij voor de verzorging der nagelaten betrekkingen der ambtenaren geen bijdrage behoefde te geven. Toen bleek, dat men van de ambtenaren een bijdrage van 9% van het tractement noodig had en zoo werd in 1848 bij den eersten wiskunstigen opzet van het fonds de bijdrage ook gesteld op 9% van het tractement.

In latere jaren is de bijdrage wel eens wat verlaagd en men is ook wel weer eens op de 9% teruggekomen. Zoo was de bijdrage in 1851 7%, in 1854 weer 9% , in 1859 8%, in 1889 6%, in 1897 7%, enz. Hierbij moet men verder in het oog houden, dat de verschillende voorschriften, op grond waarvan de uitkeeringen werden verleend, in velerlei opzicht veel ongunstiger waren dan thans. Een tijdlang heeft bijv. het voorschrift bestaan, dat eerst nadat men 12 jaar lang contribuant was, recht op uitkeering van een weduwepensioen ontstond. Men begrijpt, dat een dergelijke bepaling de verplichtingen van het fonds aanmerkelijk drukt.

Nu is ook gezegd, dat het civiele fonds in den loop der tijden bij herhaling groote bijdragen van het Land genoten heeft. Ik heb ook daarvan eenige notities gemaakt en aan de hand daarvan kan ik mededeelen, dat in 1905 bleek, dat door verkeerde maatregelen van de Regeering — en ook met het beheer was men niet al te gelukkig geweest — de wetenschappelijke balans aanwees, dat voor geruimen tijd een bijdrage noodig zou zijn van *f* 400 000 's jaars. Deze bijdrage is inderdaad gegeven en wel gedurende 25 jaar.

Een andere bijdrage, die ook aan het civiele fonds is gegeven, hield verband met de omstandigheid, dat men in 1920 in verband met de waardedaling van het geld ertoe overging om, nevens vele andere pensioenen en onderstanden, ook het weduwepensioen en den weezenonderstand te verhoogen. Deze verhooging — verschillende leden zullen zich dat nog herinneren — beliep 40% en steeg in bepaalde gevallen zelfs tot 75%. De kosten van deze verhooging heeft de Regeering voor Haar rekening genomen. Het was dus eigenlijk ook een subsidie aan het fonds.

Als ik alles zeer ruim bereken, dan kom ik wat de subsidies aan het civiele fonds betreft, tot de berekening, dat gedurende een aantal jaren (ongeveer 25) *f* 400 000 per jaar aan subsidie gegeven werd, benevens een subsidie voor de bijzondere voorziening die ik zoo juist noemde.

Nu zegt men: maar waarom wordt onze rekening niet geholpen? Ik heb met stijgende verbazing de vragen en de commentaren dienaangaande aangehoord, want uit de stukken blijkt toch, dat de Regeering in de eerste plaats voor Haar rekening nam het aanvangstekort bij de instelling van het fonds voor weduwen van niet-Europeesche landsdienaren. Dit tekort was in 1936 aangegroeid tot *f* 21 600 000.

Verder neemt de Regeering in de toekomst voor Haar rekening het verschil tusschen de contante verplichtingen van de jaarlijksche weduwenpensioenen en de contante waarde van de bijdragen van de belanghebbenden. Dit is een bedrag, dat op *f* 210 000 's jaars te stellen is.

Ten slotte heeft de Regeering, nu de regeling voor de weezen tot stand komt, het aanvangstekort daarvoor, dat op *f* 8 400 000 gesteld kan worden, voor Haar rekening te nemen. Jaarlijks zal een bedrag op de begrooting opgebracht worden om dat tekort niet te doen stijgen, namelijk een rentebijdrage van *f* 300 000 's jaars.

Wanneer men dus zegt: wij moeten met een schoone lei beginnen, dan antwoord ik: de Regeering stelt wel degelijk in staat met een schoone lei te beginnen. De Regeering berust bovendien in het jaarlijksch tekort der weduwenpensioensregeling. De Regeering heeft alléén den eisch gesteld, dat de weezenvoorziening zich zelf voor de nieuw-toetredende leden moet bedruipen.

Voor de ambtenaren, die al in dienst zijn neemt de Regeering het aanvangstekort van bijna *f* 8,5-millioen en een jaarlijksche rente daarvan van drie ton zooals gezegd, voor Haar rekening. Ik geloof dus niet, dat men kan zeggen, dat de Regeering wat Haar medewerking betreft tekort schiet.

Een ander punt, dat de heer Soangkoepon nog ter sprake heeft gebracht, is de onderstand van de weezen van ambtenaren, die overleden zijn vóór de regeling tot stand komt. Ik heb niet goed begrepen, of de heer Soangkoepon deze weezen ook in de onderhavige voorziening wil betrekken, of dat hij daarvoor een afzonderlijke voorziening zou wenschen. Die weezen in de onderhavige voorziening te betrekken zou in de eerste plaats om theoretische redenen, die ik in eersten termijn duidelijk heb uiteengezet, onjuist zijn, maar in de tweede plaats is het om practische redenen niet mogelijk, want daartegen zou onmiddellijk het bezwaar kunnen worden aangevoerd, dat men niet weet, of deze weezen nu inderdaad een gewezen landsdienaar tot vader hadden en of hun moeder een pensioengerechtigde vrouw is. De geheele regeling is gebaseerd op de registratie, welke door den vader moet geschieden. Deze is overleden en practisch is dus geen registratie mogelijk.

(De heer Soangkoepon: Ik wensch alleen dat die kinderen niet aan hun lot worden overgelaten.)

Ik geloof, dat dit in het geheel niet het geval is, want het zal den heer Soangkoepon even goed als mij bekend zijn, dat de moeders een premievrijen onderstand kunnen genieten. Het gaat hier om een groep landsdienaren, die in dit opzicht bevoorrecht zijn boven de Europeesche landsdienaren met salarissen beneden de *f* 50, doordat bij een diensttijd van 20 jaar een premievrije onderstand verkregen kan worden. Deze regeling bestaat al vele jaren en heeft ook zeer veel gekost. Ik meen, dat op het oogenblik de jaarlijksche kosten daarvan nog *f* 1,2-millioen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Moelia is begonnen met een verzoek over te brengen van zijn geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, om den Regentenbond in de gelegenheid te stellen, over de bijzondere regeling, die de Regeering in een besluit hoopt vast te leggen — de beginselen der regeling zelf bestaan al eenigen tijd — voor een bijzondere uitkeering aan de weduwen van regenten, advies te mogen uitbrengen. Ik geloof, dat het duidelijk zal zijn, dat de Regeering in dit opzicht thans geen toezegging kan doen, maar ik wil gaarne via den heer Moelia den regent van Tjiandjoer toezeggen, dat de Regeering ook aan dit verzoek ernstige aandacht zal schenken.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Moelia heeft ook gevraagd, waarom men hier nu volledige zelfbekostigingsbeginselen naar voren moest brengen. Ik geloof dat uit wat ik in eersten termijn en ook zooeven heb gezegd blijkt, dat men heusch niet

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.) langer moet spreken van volledige zelfbekostiging. Ik geloof, dat wel zeer duidelijk is, dat zeer belangrijke verplichtingen voor de schatkist voortvloeien uit de onderhavige weduwen- en weezenvoorziening. De zelfbekostiging betrof alleen dit, overigens relatief van geringen omvang zijnde, punt van de regeling, dat voor de nieuwe toetredende leden de weezenverzorging zich zelf moet bekostigen.

Ik wil in herinnering brengen, dat de opzet van deze regeling principieel ook is, gelijk ik gisteren omstandig heb betoogd, dat primair de verzorging van nagelaten betrekkingen van een landsdienaar, evenals voor iedereen geldt, de taak is, die op het gezinshoofd rust.

(De heer Soangkoepon: Maar als er sprake is van weezen, is het gezinshoofd al overleden.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mapoedji heeft nog ter sprake gebracht de kwestie van de leeftijdsgrens. Ik geloof, dat ik mijnerzijds goed doe mijn meening daarover te bewaren tot de behandeling van het desbetreffende amendement. Dit geldt ook voor de opmerkingen van den heer Moelia, die eveneens de leeftijdsgrens heeft ter sprake gebracht.

Tenslotte wil ik nog een opmerking maken naar aanleiding van hetgeen de heer Mochtar, en ik geloof ook de heer Moelia, heeft gezegd, dat de levensverzekering-technische opzet en al die wiskundige berekeningen toch eigenlijk speculatief zijn en feitelijk ook geen behoorlijke basis bieden. Laten wij zeggen: er is niets volmaakt in deze wereld, en zoo zullen ook deze opzet en deze deskundige berekeningen ook al niet volmaakt zijn. Maar ik ben er zeker van, dat dit het beste is, wat men op dit gebied heeft, want anders zouden de levensverzekeringmaatschappijen toch ook niet dergelijke stelsels volgen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn, ook van de zijde der Regeering, geëindigd.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Soeroso c. s. (st. 6), met toelichting, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer, in de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren enz. (Ond. **20**) de volgende wijzigingen voor te stellen:

In artikel I sub X wordt:

ten eerste: in lid (2) van artikel 11 A en

ten twede: in de leden (1), (2) sub *b* en (3) van artikel 11 B instede van „achttien" gelezen „een en twintig"."

Wenscht de heer Soeroso het amendement verder toe te lichten?

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne afwachten wat van andere zijde daarover wordt opgemerkt.

De **Voorzitter**: Wenscht een van de andere leden het woord over het amendement? Zoo neen, is dan de geachte Regeeringsgemachtigde bereid ons terzake voor te lichten?

De heer **Verhoeff**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Nu op dit oogenblik noch de voorstellers van het amendement, noch andere leden hierover het woord hebben gevoerd, wil de Regeering gaarne haar bezwaren tegen het amendement ontwikkelen. Die bezwaren moeten natuurlijk gezien worden in het kader, dat ik in tweeden termijn sprekende heb aangegeven, waarin ik bekend stelde, dat tenslotte iedere verhooging van lasten de Regeering voor een zeer moeilijk probleem zal stellen, met betrekking tot de totstandbrenging — en ik wil hierop den nadruk leggen: de „spoedige" tot standbrenging — van deze regeling.

(Soeroso.)

Ik wil thans aanvangen met even te belichten de financieele consequenties, welke de aanvaarding van dit amendement zou medebrengen, wanneer ten deze een leeftijdsgrens zou worden gesteld van 21 jaar.

Bij een leeftijdsgrens van 18 jaar is een reserveering tot een bedrag van 1.3% van de bezoldigingen noodig om met betrekking tot nieuw-toetredende contribuanten de weezenonderstanden te kunnen financieren. Bij opvoering van die grens tot 21 jaar, moet dit percentage worden gesteld op 1.6% of op 0.3% méér. Dit beteekent een bedrag van circa *f* 70 000 per jaar. Blijft dus bij opvoering van de grens tot 21 jaar de te heffen extra-contributie op 1.3% gesteld, dan zal het tekort jaarlijks toenemen met *f* 70 000. Ook dit bedrag zou dan alsnog ten laste van de landsbegrooting moeten komen.

Verder zal het aanvangstekort op een hooger bedrag moeten worden gesteld en wel op *f* 10.6 millioen of *f* 2.2 millioen méér dan thans het geval is.

In de derde plaats zou dus door het Land meer rente moeten worden bijgedragen om de toekomstige gevolgen van het hoogere aanvangstekort te ondervangen. Deze meerdere rente kan worden gesteld op circa *f* 75 000 per jaar.

Waar de Regeering meent met de ingediende voorstellen zoover te zijn gegaan als — alle belangen van de gemeenschap tegenover elkaar afwegend — maar mogelijk was, met het oog ook op de budgetaire positie van het Land, staat Zij afwijzend tegen de in het amendement bedoelde wijzigingen en ontraadt den Volksraad de aanneming van het amendement ten zeerste.

Het verwondert de Regeering eenigszins dat waar dit amendement ook tevens is onderteekend door den heer Soetardjo, niet tegelijkertijd in dit amendement voorstellen zijn gedaan om het financieele evenwicht dat bij aanneming er door verbroken zou worden te herstellen. Dit zou mogelijk zijn, indien tegelijkertijd b.v. was voorgesteld om de contributie te verhoogen. Die contributieverhooging zou dan moeten zijn 1.6% in stede van 1.3% boven hetgeen thans ten behoeve van het weduwenpensioen wordt gevorderd. Een zoodanige verhooging — ik noem dit alleen maar bij wijze van een voorbeeld — zou kunnen worden bereikt door òf voor de totale gewone contributie het percentage van 6 aan te houden met een inschrijvingscontributie voor elk kind van 60% van een maand bezoldiging, òf de gewone contributie te brengen op 6½% met een inschrijvingscontributie voor elke kind van 10% van een maand salaris, dus een lagere inschrijvingscontributie.

Het is zeker niet de bedoeling der Regeering om thans ten deze een wijziging aan te brengen. Naar Haar inzicht is de leeftijdsgrens van 18 jaar zeker niet onbevredigend te noemen. Dit wil niet zeggen, dat deze grens altijd zoo zal moeten blijven. Het kan wellicht mogelijk zijn, dat deze grens in de toekomst voor verhooging vatbaar is, wanneer uit een volgende wetenschappelijke balans blijkt, dat de berekeningen een dergelijke verhooging zouden toelaten. Zooals den Volksraad bekend is, wordt om de 5 jaar een dergelijke herberekening in de ordonnantie zelf voorgeschreven.

Ik geloof, dat ik hiermede voor het oogenblik het standpunt der Regeering voldoende heb belicht.

De vergadering wordt te 10.32 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Als de voorstellers de woorden van den geachten Regeeringsgemachtigde goed hebben begrepen, heeft de Regeering geen bezwaar tegen opvoering van de leeftijdsgrens voor de toekenning van onderstand aan de weezen van 18 tot 21 jaar, mits zij zich bereid verklaren, de contributie der deelgenooten te zien opgevoerd met 0,3%. De voorstellers hebben hiertegen geen bezwaar, mits dan ook de gevraagde opvoering der leeftijdsgrens in de regeling zal worden neergelegd.

(Reg. Gem. voor Algemeene Ambtenaarszaken, Soeroso.)

De heer **Verhoeff**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft met genoegen kennis genomen van de poging tot toenadering van de zijde der voorstellers van het amendement en meent, dat op deze wijze overleg, dat tot een vruchtbaar resultaat zal kunnen leiden, mogelijk wordt.

Nu moet men hierbij eenige punten in het oog houden.

Ten eerste zal men voor de heffing niet moeten nemen een percentage, dat in de administratie tot uiterst moeilijk te maken berekeningen leidt. De Regeering had daarom Haar keuze laten vallen op een regelmatige verhooging met 1% van het salaris en een inschrijvingsbijdrage ad 30%; dit laatste komt, omgerekend over het totaal der bezoldigingen, neer op een verhooging der bijdrage van 0,3%. Om de gevolgen van de verhooging der leeftijdsgrens te financieren heeft men noodig een verhooging met 1,6%.

Het meest doelmatige voor de administratie zal zijn, dat men de gewone verhooging van 1% stelt op 1½% en de inschrijvingscontributie, die thans op 30% gesteld is, verlaagt tot 10% hetgeen dus omgerekend 0,1% van het salaris zou worden.

Daaraan is bovendien het groote voordeel verbonden, dat de gezinshoofden, die talrijke kinderen hebben en dus bij herhaling moeten inschrijven, hun kosten verminderd zien.

Ik wil verder om een misverstand te voorkomen, er den nadruk op leggen, dat uitvoering van het amendement voor de Regeering indien Zij mocht besluiten er aan gevolg te geven toch ook al weer in zooverre een financieele concessie is. Men moet niet denken, dat betrokkenen nu de zaak geheel en al zelf betalen, want door de verhooging van de leeftijdsgrens stijgt ook het aanvangstekort, dus ook het bedrag aan jaarlijksche rente om het aanvangstekort niet verder te doen stijgen. Het aanvangstekort heb ik zooeven reeds genoemd. Het bedrag, waarmede de jaarlijks te vergoeden rente stijgt, bedraagt *f* 75 000.

De **Voorzitter**: Dan schors ik thans voor korten tijd de vergadering om het amendement te doen bijwerken.

De vergadering wordt te 10.43 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: In afwachting van den aangevulden tekst van het amendement-Soeroso c.s. (st. 6), zullen wij nu overgaan tot de behandeling van de motie-Soeroso c.s. (st. 7).

Aan de orde is de behandeling van de motie-Soeroso c.s. (st. 7), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit:

I. het pensioen van weduwen van niet-Europeesche landsdienaren op 22½% in plaats van 18% van den pensioengrondslag te stellen;

II. de niet-Europeesche landsdienaren met een maandelijksche bezoldiging van minder dan *f* 50 de gelegenheid te geven, deelgenoot te worden van het weduwen- en weezenfonds, waarbij alle daaraan verbonden financieele verplichtingen door hen zullen moeten worden gedragen."

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt vanzelf, dat door de inwilliging van de zijde der Regeering van de wenschen, vervat in de beide onderdeelen van deze motie, de financieele gevolgen van de regeling voor de Regeering van meer beteekenis zullen zijn, omdat daardoor straks de tekorten, op grond van de levensverzekering-technische basis, grooter zullen worden. Maar ik heb hier toevallig de Handelingen van de Tweede Kamer voor mij over hetgeen minister Welter op 27 Februari van dit jaar heeft gezegd. Minister Welter sprak toen over de tekorten van de pensioenfondsen, in verband met de eventueele stopzetting van de fondsvorming. Als ik den heer Welter goed heb begrepen, was hij van meening, dat de tekorten in verzekering-technischen zin toch niet zoo erg zouden zijn als de geachte Regeeringsgemachtigde het heeft voorgesteld. Ik zal terzake eenige woorden van den heer Welter aanhalen, uitgesproken in de 44ste vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 27 Februari 1940 te weten:

(Moelia.)

„Ik zal dat nadeelig saldo noemen in de hoop en de verwachting, dat men mij daarmee later niet al te hard om de ooren zal slaan, want zoo erg als het bedrag klinkt is het in werkelijkheid niet. Het is, volgens die globale schatting, *f* 860 millioen."

En verder heeft de heer Welter dit gezegd:

„Voor het oogenblik zie ik echter geen reden te dien aanzien pessimistisch te zijn."

Uit deze woorden kan ik dus in zekeren zin opmaken, dat de tekorten, welke de geachte Regeeringsgemachtigde noemde, voor het Land toch niet van zoo groote beteekenis zullen zijn.

Na hetgeen ik in eersten en ook in tweeden termijn heb gezegd, hetgeen kan worden beschouwd als een verdediging van deze motie, heb ik daarover verder feitelijk niets meer te zeggen. Het gaat hier tenslotte slechts om het gedeeltelijk loslaten van het systeem van zelfbekostiging.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ik behoor tot die leden, die in eersten termijn hebben gepleit voor verhooging van het weduwenpensioen van 18 tot 22,5%. Hoewel ik overigens met de Regeering van meening was, dat dit vraagstuk thans materieel niet aan de orde is, moet ik toch daartegen aanvoeren, dat wij hier te maken hebben met een weezenonderstand, die geheel gebaseerd is op een weduwenpensioen. In zooverre ligt dus tusschen beide regelingen wel degelijk een zeer nauw verband.

Op mijn in eersten termijn gedaan verzoek om over de financieele consequenties gegevens te willen verstrekken, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord zeer uitvoerige mededeelingen gedaan. Ik neem aan, dat de daarbij gegeven berekeningen juist zijn, althans met hetzelfde voorbehoud — dat trouwens ook door den geachten Regeeringsgemachtigde is toegegeven — ten aanzien van de overige cijfers, die zijn overgelegd, namelijk dat hierin ook een zekere mate van onzekerheid is gelegen. Wanneer ik de genoemde bedragen optel, kom ik tot een bedrag van ongeveer acht ton, hetwelk feitelijk de financieele consequentie daarvan zou zijn.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Acht ton ineens, of acht ton 's jaars.)

Dit is dus een uitgave, welke continu op de begrooting zal blijven drukken.

Ik zal op deze cijfers niet te diep meer ingaan, maar moet toch opmerken, dat de groote beteekenis van het aanvangstekort, dat tenslotte ook zeer ongunstig werkt op het geheele samenstel van deze regeling, toch feitelijk een factor is, die niet geheel op de contribuanten moet worden afgewenteld.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarzaken: Dit tekort komt heelemaal niet op rekening van de contribuanten!)

Goed, maar dit neemt niet weg, dat men toch niet al te veel met dezen factor zal moeten werken. De Regeering meent, dat dit op zichzelf staat, maar Zij is er m.i. ook verantwoordelijk voor, omdat Zij in de jaren 1932 tot 1936 volkomen in gebreke is gebleven het aanvangstekort tot een minimum te reduceeren. Zij heeft dit tekort laten oploopen tot *f* 21,6 millioen. Men kan nu zeggen: dat tekort is er eenmaal, maar m.i. moet men dat tekort bij den opzet van de regeling niet een zoodanige plaats in de berekeningen geven, dat het min of meer een argument vormt voor personen, die bezwaar hebben tegen de verhooging van het voorgestelde percentage.

(Soangkoepon, Voorzitter.)
Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik dit even zou mogen illustreeren, dan zou dus de consequentie van aanneming van het voorstel-Soeroso c. s. feitelijk zijn een uitgave van *f* 450 000 per jaar. Nu kan men natuurlijk van meening verschillen omtrent de vraag of dit bedrag er in de tegenwoordige omstandigheden dan nog maar bij moet worden gepast. Doch wanneer men de groote beteekenis van deze weduwen-verzorging voor den geheelen socialen en cultureelen vooruitgang van de bevolking daarbij in oogenschouw neemt, geloof ik, dat een offer van 4½ ton voor dit doel niet te groot kan zijn.

Het voorstel verschijnt echter in een ander licht, aangezien zoo straks een amendement zal worden behandeld, dat feitelijk niet meer in overeenstemming is met dit nieuwe voorstel. Immers het amendement, strekkende tot verhooging van den leeftijd tot 21 jaar, gaat uit van de stilzwijgende veronderstelling, dat men nog te maken heeft met een percentage van 18%. Ik zou dus, zonder vooruit te willen loopen op de behandeling van dit amendement, den voorstellers daarvan willen vragen of zij zich daarbij wel rekenschap hebben gegeven van de verdere strekking, die bij aanneming van de motie zal worden gegeven aan het amendement, er op neerkomende, dat het pensioen dan niet meer 18% zal zijn van den grondslag doch 22½%, waardoor de berekening, die door den geachten Regeeringsgemachtigde zooeven is gegeven, geheel op losse schroeven zal komen te staan.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het ingediende amendement gaat in de richting van mijn wenschen op dit punt om te komen tot een eenvormige regeling voor alle landsdienaren.

Met betrekking tot den eisch van de leeftijdsgrens voor de toekenning van onderstand aan weezen gelden in het amendement voor een schoolopleiding n.l. dezelfde normen en eischen voor alle kinderen van Nederlandsche onderdanen in deze gewesten.

De **Voorzitter**: Ik herinner er den heer Soangkoepon aan, dat thans de motie en niet het amendement aan de orde is. Mogelijk wenscht de geachte spreker het amendement in verband met de aan de orde zijnde motie te bespreken?

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het aanvankelijk behandelde amendement heeft betrekking op de leeftijdsgrens voor de schoolopleiding. Nu heb ik willen zeggen, dat in het amendement ten deze dezelfde normen en eischen gelden voor alle kinderen van Nederlandsche onderdanen in deze gewesten, ongeacht den landaard.

Deze motie gaat in de lijn van mijn wenschen om op dit gebied eenvormige regelingen voor alle landsdienaren te treffen.

Met betrekking tot den eisch van den leeftijd voor schoolopleiding gelden dezelfde normen en eischen voor alle leerlingen van Nederlandsche onderdanen in deze gewesten. Ten aanzien van Inheemsche kinderen spreekt de verhooging van deze leeftijdsgrens voor onderstand aan weezen nog meer door de omstandigheid, dat deze leerlingen afkomelingen zijn van de H. I.-scholen, die niet geheel op een Westersehen grondslag zijn geschoeid, waardoor de kinderen, wat kennis van het Nederlandsch betreft, eenigszins ten achter staan bij de Europeesche kinderen. Geldt als criterium ten deze alleen de te genieten opleiding, dan ligt het dus geheel in de lijn, dat bedoelde leeftijdsgrens voor Inheemsche kinderen hooger wordt gesteld dan ten aanzien van de Europeesche weezenonderstanden.

Op het gebied van de weezenonderstanden bestaat dus geen enkele reden om ten deze een onderscheid te maken ten aanzien van de tegenwoordige landsdienaren.

Nu evenwel de Regeering de verhooging van de contributie met ½% noodzakelijk acht, hetgeen dus een handhaving beteekent van het verschil tusschen de geldende Europeesche en de thans voorgestelde Inheemsche regelingen, zal ik mij daarbij neerleggen in het belang van de Inheemsche weezen.

(Voorzitter, Zwart e.a.)
De **Voorzitter**: Ik blijf bij mijn indruk, dat het geachte lid zoojuist heeft gesproken over het amendement, dat straks nog weer aan de orde komt. Ik vestig er voor de goede orde de aandacht op, dat nog steeds aan de orde is, de motie-Soeroso c.s., stuk 7. Wenscht nog een der leden over deze motie het woord?

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om aan de voorstellers der motie te vragen, wat zij eigenlijk bedoelen met hetgeen in sub II der motie staat vermeld: „de niet-Europeesche landsdienaren met een maandelijksche bezoldiging van minder dan *f* 50 de gelegenheid te geven, deelgenoot te worden van het weduwen- en weezenfonds, waarbij alle daaraan verbonden financieele verplichtingen door hen zullen moeten worden gedragen."

(De heer Soetardjo: De contributie, zoowel als alle andere kosten.)

Mijnheer de Voorzitter! Zooals het in de motie staat, beteekent het zuiver een levensverzekering op zelfbekostigingsbasis. Ik weet niet of dat de bedoeling van de voorstellers is.

(De heer Blaauw: Daartegen kan de Regeering anders geen bezwaar hebben.

De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Toch wel! De Regeering heeft geen verzekeringmaatschappij.)

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou eveneens een enkele opmerking willen maken over het tweede gedeelte van de motie. Ik ga met de strekking daarvan, wat het principe betreft, volkomen accoord. Ik juich het toe, dat de voorstellers dit aan de orde gesteld hebben. Het is inderdaad van zeer ingrijpende beteekenis, doch aan den anderen kant zal het, mocht dit verwezenlijkt worden, de samenleving zeer ten goede komen. Ik ben ervan overtuigd, dat ook voor den kleinen man — als ik het zoo noemen mag — de sociale voorzieningen nog zeer veel te wenschen laten en dat, indien men er in zou slagen om door onderling overleg te komen tot een oplossing hiervan, dit van onschatbare waarde zou zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft wel medegedeeld, dat er een voorziening bestaat voor menschen, die onafgebroken 20 jaren dienst hebben .....

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Dat is premievrij.)

..... maar ik ben er geen tegenstander van, dat de betrokken personen zelf mee betalen.

Het is echter zoo gesteld en daarop mag ik wel even doorgaan, gelijk de geachte Regeeringsgemachtigde in tweeden termijn nog heeft medegedeeld, dat de ambtenaren in algemeenen zin er veel beter aan toe zijn, ook de Inheemsche ambtenaren, dan de menschen in de particuliere bedrijven. Het is daar toch zoo, dat verwacht mag worden, — dat meen ik althans —, dat de Staat in dezen regelend optreedt, vooral daar waar in dit opzicht de toestand nog veel, in dit geval althans beduidend, te wenschen overlaat.

Ik wil niet zeggen, dat het zoodanig gesteld moet worden, dat voor menschen met lager salaris dezelfde regeling zal moeten worden gevolgd, als voor menschen met hooger salaris, doch ik ben wel van meening, dat het zeer gewenscht is, dat in den geest van de motie een regeling tot stand komt, waarbij ook de klein-bezoldigden voor de eerste levensbehoeften der na te laten gezinnen een dekking vinden, die ook voor hen allernoodzakelijkst is.

De heer **Verhoeff**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Mijnheer de Voorzitter! De geachte eerste onderteekenaar van de motie is begonnen met te verwijzen

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken.) naar een mededeeling, welke de Minister van Koloniën in de Tweede Kamer der Staten-Generaal — ik meen dat ik hoorde in Februari — zou hebben gedaan. Het spijt mij, dat de heer Soeroso mij niet in de gelegenheid heeft gesteld te voren van de passage, die hij uit de redevoering van den Minister zou voorlezen, kennis te nemen, dan had ik althans die passage wellicht beter kunnen beoordeelen. Nu is zij wel wat onverwacht onder mijn aandacht gekomen. Toch geloof ik, de zaak onderkennende, en ook gehoord het bedrag, dat de heer Soeroso noemde, dat de minister over geheel andere zaken gesproken heeft, dan waarover we het op het oogenblik hebben. De Minister had, in verband met de pensioenfinancieringswet, welke in 1941 expireert, natuurlijk het oog op de op het oogenblik bestaande wiskundige tekorten van fondsen voor de eigen pensioenen en niet op die van het Weduwen- en Weezenfonds voor de Europeesche ambtenaren — waarin geen tekort bestaat — noch vermoedelijk op de pensioensrekening voor de Inheemsche ambtenaren, want daarvoor bestaat er nog geen fonds, alleen maar een rekening. Maar indien dan de Minister in dien zin heeft gesproken, is dat toch gansch wat anders dan wat ons thans bezig houdt. Bij de fondsen voor de eigen pensioenen hebben altijd zeer groote stortingen van de overheid plaats gehad, om de eenvoudige reden, dat de ambtenaren daarin 2% voor het eigen pensioen bijdragen en de overheid een globale bijdrage levert van 18%.

Wanneer men derhalve op een gegeven moment spreekt van zeer groote tekorten in de eigen pensioenfondsen en het tevens heeft over de tekorten op de pensioenrekening die op het oogenblik aan de orde is, brengt men twee geheel verschillende zaken in het geding, die volkomen naast elkaar staan, waartusschen geen enkel verband bestaat en geen vergelijking mogelijk is. Want, gelijk de Regeering vroeger reeds opmerkte, het uitgangspunt moet zijn dat de verzorging der nagelaten betrekkingen, dus niet de eigen pensioenen, een zaak is, die primair bekostigd dient te worden door de betrokkenen zelf.

(De heer Soeroso: Ik zeide, dat Minister Welter sprak over de beteekenis van de tekorten volgens de berekeningen in verzekerings-technischen zin.)

De Regeering echter had het over geheel andere tekorten dan die, welke de heer Soeroso in het geding bracht en acht het onjuist, dat hij zonder meer de conclusie, welke hij den Minister toeschrijft, van toepassing verklaart op deze zaak.

Wat de motie zelf betreft merkte de heer Moelia op dat, al mocht zij formeel dan al niet binnen het kader dezer besprekingen vallen, er toch wel een bepaald verband bestaat tusschen de motie en het onderwerp, dat ons thans bezig houdt. De Regeering is dit in zekeren zin met hem eens en heeft dan ook nimmer bezwaar gemaakt om over deze zaak zooveel en zoo uitvoerig mogelijk inlichtingen te verstrekken als de Volksraad maar wenscht.

Ik zal thans eerst het eerste gedeelte der motie behandelen en daarna het tweede deel, waarover in het bijzonder de heeren Zwart en Smit het woord hebben gevoerd.

Wat dan het eerste gedeelte betreft moge de Regeering in herinnering brengen, dat Zij reeds in eersten termijn verschillende cijfers heeft genoemd, die Zij thans iets uitvoeriger wil preciseeren.

Verhooging van het weduwenpensioen van 18% tot 22½% van den grondslag, dus met één vierde, brengt de volgende financieele consequenties mede:

A. Met betrekking tot het weduwepensioen zelf:

1. Vermeerdering van het verzekeringstechnisch tekort op de desbetreffende rekening, hetwelk per ultimo 1936 werd becijferd op *f* 21,6 millioen, met ¼ of met ongeveer *f* 5½ millioen;

2. Vermeerdering van het jaarlijksch tekort, hetwelk een gevolg is van de omstandigheid, dat de van de contribuanten geheven contributie ad 5,3% van de bezoldiging, niet voldoende is, i.c. 1% te laag, om de toekomstige verplichtingen, zelfs ten aanzien van nieuw-toetredende contribuanten te kunnen financieren. Daarvoor is bij de huidige regeling noodig een reserveering van 6,3% van de wedden. Bij een verhooging van de pensioenen met ¼, zou noodig zijn $^5/_4 \times 6{,}3\% = 7{,}9\%$. Derhalve zou alsdan met betrekking tot nieuw-toetredende contribuanten het jaarlijksch tekort zijn te stellen op 7,9% — 5,3% = 2,6% van de genoten wedden.

Het jaarlijksch tekort van 1% is becijferd op *f* 211 000. Indien dit percentage door verhooging van het weduwepensioen wordt opgevoerd tot 2,6%, zal het tekort zijn te stellen op $1{,}6 \times f\ 211\,000 = \pm f\ 340\,000$ méér.

Met betrekking tot de weezenonderstanden kom ik het volgende opmerken.

Een verhooging van de weduwepensioenen, brengt automatisch een gelijke verhooging van de daaruit af te leiden weezenonderstanden mede.

1. het aanvangstekort zal dus instede van op *f* 8,4 millioen moeten worden gesteld op $^5/_4 \times 8{,}4 = f\ 10{,}5$-millioen of *f* 2,1-millioen méér.

2. de rente van dit tekort, welke ten laste van de begrooting wordt genomen, zal instede van 3 ton 's jaars bedragen $^5/_4 \times 3$ ton = *f* 375 000 of *f* 75 000 méér.

3. de te vorderen contributieverhooging ten behoeve van weezenonderstand ad 1,3%, welke volgens de door de Regeering geprojecteerde regeling juist voldoende is om ten aanzien van nieuw-toetredende contribuanten de weezenonderstanden te financieren, zal alsdan te laag zijn. Voor een dekking van de met ¼ verhoogde uitkeeringen aan weezen, zou de extra-contributie moeten bedragen $^5/_4 \times 1{,}3\%$ = ruim 1,6%. Dit verschil ad *f* 0,3% kan worden geraamd op circa *f* 75 000.

Wordt bij een verhooging van de weduwepensioenen en de weezenonderstanden met ¼, de extra-contributie niet verhoogd, dan zal òf het z.g. aanvangstekort jaarlijks met genoemd bedrag van *f* 75 000 toenemen, òf zal dit ten laste van de Landsbegrooting moeten worden genomen.

Bij deze cijfers is uiteraard nog geen rekening gehouden met het ingediende amendement tot verhooging van de leeftijdsgrens van 18 tot 21 jaar, voor wat de uitkeering van onderstanden aan de nagelaten weezen betreft.

Bij opvolging daarvan ondergaan natuurlijk de zoo juist genoemde cijfers, betrekking hebbende op de weezenonderstanden, wijzigingen.

Rekening houdende met de omstandigheid, dat de bestaande weduwepensioenregeling reeds thans aanmerkelijke lasten op de gemeenschap legt, waarop het uitgangspunt is gebaseerd dat een weezenregeling — behoudens voorzoover betreft het aanvangstekort — niet tot lastenverzwaring mag leiden, staat de Regeering bepaald afwijzend tegen den in de motie vervatten wensch.

Wat het tweede gedeelte van de motie betreft, zou men kunnen onderscheiden een principieel gedeelte en een gedeelte, dat meer betrekking heeft op de practische bezwaren in verband met de formuleering, die het tweede gedeelte van de motie aan de wenschen van de voorstellers geeft.

Het principieele gedeelte is zooeven behandeld door den heer Smit, die erop gewezen heeft, dat het voor den lageren werknemer toch van eminent belang is, dat zijn nagelaten betrekkingen verzorgd achterblijven. Ik zou, wat dit punt aangaat, in herinnering willen brengen, dat het Gouvernement hier zeker niet achterstaat, omdat de Gouvernementsdienst reeds sinds jaren een premievrije onderstandsregeling kent. Overigens staat de verzorging van de nagelaten betrekkingen van lager gesalarieerde werknemers in het algemeen in zoo ver verwijderd verband met de zaak, welke ons op het oogenblik bezighoudt, dat ik thans op de principieele zijde van de zaak, die niet alleen betrekking heeft op de werknemers in Europeeschen dienst, niet kan ingaan.

(Soeroso.)

Ik wil, wat de praktische bezwaren betreft die ik tegen het tweede gedeelte van de motie heb, op het volgende wijzen. Een van die bezwaren is al door den heer Zwart onderkend, toen hij vroeg, wat de voorstellers van de motie nu eigenlijk bedoelen met „alle daaraan verbonden financieele verplichtingen''. De heer Zwart zegt terecht dat, als men vrijheid in toetreden laat, die verplichtingen eigenlijk dezelfde zijn als die welke een levensverzekeringmaatschappij vraagt. Bedoelen nu de voorstellers van de motie daarmede dus andere verplichtingen dan die, welke tegenwoordig bestaan voor degenen, die contribuant zijn van de niet-Europeesche weduwen- en weezenrekening, dus voor degenen, die een salaris van meer dan *f* 50 hebben? Dat dus, behalve de daaruit voortvloeiende verplichtingen, ook nog andere verplichtingen zullen worden gedragen door degenen, die vrijwillig tot het fonds toetreden?

Het lijkt mij ook buitengewoon bezwaarlijk een constructie te bedenken voor deze vrijwillig toetredenden. Ik heb gisteren, vandaag en ook bij andere gelegenheden reeds aanleiding gehad, in deze zaal erop te wijzen, dat wat de overheid doet voor de nagelaten betrekkingen, alleen door Haar gedaan kan worden op basis van een gedwongen collectiviteit. Juist door een verplichte deelname van alle betrokken ambtenaren kan de contributie betrekkelijk laag worden gehouden. Daarom kan er, naar de meening van de Regeering, geen sprake van zijn, voor de lagerbezoldigden de deelname facultatief te stellen. Zou hiertoe worden overgegaan, dan zouden uiteraard alléén contribuant worden degenen, die er het meest voordeel in zien. Dat zijn echter tevens meestal zij, die de grootste verplichtingen medebrengen en waarop de contributieheffing, welke als gemiddelde voor alle ambtenaren voldoende is te achten, ten eenenmale niet is berekend. Zelfs bij benadering is niet te overzien hoe groot de verplichtingen ten aanzien van de facultatieve contribuanten zouden zijn. Een contributieheffing uitsluitend voor facultatieve contribuanten zou dus niet te beeijferen zijn, tenzij ertoe zou worden overgegaan — hetgeen practisch wel onmogelijk zal blijken — individueel de verplichtingen te taxeeren en alsdan individueel de te vorderen contributie te bepalen. Overigens behoort een zoodanige individueele gezinsverzorging, zooals ik bij interruptie reeds opmerkte, niet tot de overheidstaak. Betrokkenen moeten zich daarvoor wenden tot particuliere verzekeringmaatschappijen.

Tenslotte wil ik nog op een ander punt de aandacht vestigen, nl. dat de cijfers, die ik vandaag en gisteren noemde, uitgaan van de tegenwoordige situatie, nl., dat de contribuanten uitsluitend ambtenaren zijn met een salaris van *f* 50 per maand of meer. De weduwepensioenen en weezenonderstanden ten aanzien van de laagst bezoldigden zullen echter verhoudingsgewijs veel méér kosten dan ten aanzien van de hooger gesalarieerden, omdat de regeling minimum uitkeeringen kent en de beheerskosten verhoudingsgewijs belangrijk duurder zouden zijn.

Indien men dus ook ambtenaren met een lagere bezoldiging dan *f* 50 's maands als contribuanten bij deze regeling zou laten fungeeren, zouden alle gegevens, waarop wij tot dusverre hebben gewerkt, volkomen in de lucht komen te hangen. En met welk bedrag het tekort op de weduwenpensioenrekening, alsmede het aanvangstekort, dat de weezenonderstandregeling — en dus de daarvoor en daardoor door het Land te vergoeden rente — zouden toenemen, is door de Regeering met geen mogelijkheid te schatten. De toename van deze tekorten zou echter vele millioenen bedragen. Dat is stellig duidelijk.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Natuurlijk heeft Minister Welter in de Tweede Kamer over andere onderwerpen gesproken, dan hier thans worden behandeld, maar ik heb zijn woorden aangehaald met de bedoeling aan te toonen, dat de heer Welter geen groote beteekenis hecht aan tekorten, welke worden verkregen door berekening volgens de wetenschappelijke verzekerings-technische methode.

(Voorzitter.)

In antwoord op de door den heer Moelia gestelde vragen zou ik de verklaring willen afleggen, dat de voorstellers de grootere tekorten van het fonds ten gevolge van de in deze moties vervatte wenschen wel willen aanvaarden, en juist daarom .....

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Op welke wijze willen zij die aanvaarden?)

Die vraag is voor mij natuurlijk moeilijk te beantwoorden, want er zijn nu eenmaal tekorten.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Neen, de zaak is, dat in Uw gedachtengang de schatkist die tekorten zal moeten aanvaarden.)

Wat de tekorten zelf en de berekeningen betreft wil ik alsnog verwijzen naar de woorden van Minister Welter, welke ik zooeven aanhaalde.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over de motie beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan. De geachte voorstellers hebben verzocht de motie gesplitst in stemming te brengen.

De motie-Soeroso, stuk 7, I, wordt in stemming gebracht en aangenomen met 22 stemmen vóór en 13 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Lapian, Mochtar, Moelia, Iskandar Dinata, Aldjoeffry, Soetardjo, Prawoto, Salamoen, Hoedojo, Nalaprana, Soangkoepon, Wirjopranoto, Tadjoeddin Noor, Abdul Rasjid, Thamrin, Yo Heng Kam, Soeroso, Kasimo, Sosrohadikoesoemo, Soekawati, Mogot en Mapoedji.

Tegen stemmen de leden: Van Zuylen, Verboom, Smit, Blaauw, Kloppenburg, Leunissen, Janssen, De Boer, De Villeneuve, Zwart, Mussert, Van Nauta Lemke en de Voorzitter.

De motie-Soeroso, stuk 7, II, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de hervatting der behandeling van de amendementen-Soeroso c.s. (st. 6).

Deze amendementen zijn inmiddels aangevuld en luiden thans als volgt:

„Ondergeteekenden hebben de eer, in de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren enz. (Ond. 20) de volgende wijzigingen voor te stellen:

A. In artikel I sub X wordt:

ten eerste: in lid (2) van artikel 11 A en

ten tweede: in de leden (1), (2) sub *b* en (3) van artikel 11 B instede van „achttien'' gelezen „een en twintig''.

B. In artikel I sub II, artikel 2 lid 1; sub III, artikel 3, lid 1, en sub VIII, artikel 8 lid 5 van het reglement wordt in stede van „zes ten honderd'' telkens „zes en een half ten honderd'' en in stede van „een ten honderd'' telkens „anderhalf ten honderd'' gelezen.

C. In artikel I sub VII, nieuw artikel 7 A lid 1 van het reglement wordt in stede van „dertig ten honderd'' telkens gelezen: „tien ten honderd'' en in stede van „anderhalf maal de bezoldiging'' gelezen „vijftig procent van de bezoldiging''.

Eerstbedoelde wijziging wordt mede aangebracht sub VIII, artikel 8 lid 5.

D. In artikel I sub VII, nieuw artikel 7 A lid 2 en sub VIII, artikel 8 lid 5 van het reglement — zooals gewijzigd bij nota van wijzigingen — wordt in stede van

(Voorzitter.)

„twaalf gelijke maandelijksche termijnen" gelezen: „tien gelijke maandelijksche termijnen".

Wat betreft het amendement sub D zal men zien, dat dit beoogt, een nadere wijziging te brengen in het tweede lid van art. 7A enz. zooals reeds gewijzigd bij nota van wijzigingen gedurende het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De bedoeling is, de artikelen en de amendementen thans af te handelen, doch ik zal nog geen eindstemming over het ontwerp houden, teneinde gelegenheid te geven na te gaan of wellicht nog andere wijzigingen als gevolg van de eventueele aanneming van het amendement in den tekst van het ontwerp zullen moeten worden aangebracht.

Bij de behandeling van de amendementen, die thans aan de orde zijn, zullen wij in gedachten de rede, zooeven door ons geacht medelid, den heer Soangkoepon, ten onrechte bij de behandeling van de motie gehouden, bij de beraadslaging voegen. Dit vereenvoudigt thans de procedure.

Wenscht een van de leden, of de Regeeringsgemachtigde hierover het woord? Zoo neen, dan kan thans tot stemming over de amendementen worden overgegaan.

De amendementen-Soeroso (st. 6), zooals ze zijn aangevuld, worden zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De artikelen I, II en III van het ontwerp — artikel I als gewijzigd bij nota van wijzigingen en bij amendement — worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: De stemming over het ontwerp in zijn geheel wordt aangehouden tot een volgende vergadering, die den leden nader zal worden aangekondigd.

De vergadering word te 11.41 uur v.m. gesloten.

21ste VERGADERING — MAANDAG 5 AUGUSTUS 1940.

Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde i.v.m. den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene. — Ingekomen stukken. — Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

21ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 5 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde i.v.m. den verjaardag van H. K. H. Prinses Irene. — Ingekomen stukken. — Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 36 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Phoa Liong Gie, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soetardjo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Voorzitter en leden verheffen zich van hun zetels.

Mijne heeren!

Voordat wij tot de werkzaamheden overgaan, welke voor vandaag op onzen rooster staan, wil ik — namens den Volksraad — eenige woorden wijden aan den eersten verjaardag van H. K. H. Prinses Irene, welken wij heden mogen vieren.

In de eerste plaats gaan onze hartelijke gelukwenschen uit naar ons jongste prinsesje van Oranje Nassau en naar prinses Beatrix, voegen wij daaraan eerbiedig toe onze gelukwenschen voor Haar Koninklijke Ouders: Prinses Juliana en Prins Bernhard, en moge de Volksraad hoogst eerbiedig ook Haar Grootmoeder, H. M. de Koningin, zijn gelukwenschen aanbieden.

In de tweede plaats willen wij hier herhalen — daarbij ditmaal woorden uit de voortreffelijke radiorede van Z. K. H. Prins Bernhard, 26 Juni tot het Britsche volk gehouden, aanhalende — dat wij medevoelen Zijn diepgevoelde dankbaarheid jegens het Britsche volk in Europa en in het groote dominion Canada voor de ontvangst en de gastvrijheid, de Koninklijke familie bereid, èn Zijn vreugde, dat Zijn gemalin en de prinsesjes een tehuis op Canadeeschen bodem hebben gevonden, waar het leven en de geest dezer jonge kinderen zich kunnen ontwikkelen vrij van den geestelijken druk en de physieke marteling van den modernen oorlog.

In de derde plaats willen wij met gemengde gevoelens, waarin bitterheid en voldoening zijn vermengd, gedenken, dat de vijand in bezet Nederland elke betooging voor de Koningin en de andere leden van het Oranjehuis heeft verboden en met straffen bedreigd. De bitterheid over dit soort berichten behoef ik U niet te beschrijven. Onze voldoening schuilt hierin, dat wij aldus des vijands teleurstelling hierover kunnen beluisteren: dat voor hem de liefde voor Oranje, levende in de harten van het Nederlandsche volk, onbereikbaar is, dat zijn misdadige plannen gesmeed tegen de Koningin en Haar Huis zijn mislukt, en dat Koningin Wilhelmina — zetelende in het centrum van het Britsche wereldrijk, dat zijn aanval weerstaat en eens hem zal vernietigen — aan het hoofd van al Haar vrije onderdanen den strijd volhoudt, en zal volhouden, zoo lang, tot een vrije en gelukkige toekomst opdaagt.

(Voorzitter, dir. v. Economische Zaken, Smit.)

Mijne heeren! Naar het woord van den Landvoogd hebben wij thans vóór alles — en nog voor onafzienbaren tijd — onze krachten te richten allereerst op steun aan de oorlogvoering en de landsverdediging, en daarnaast, als immer, doch nu meer dan ooit, op volksverheffing.

Desondanks zij het ons veroorloofd op dezen dag, op den dag immers, waarop Prinses Irene — genoemd naar den vrede — verjaart, een oogenblik aan den vrede te denken, welke eens ook op dezen oorlog volgen zal.

Biddende, dat het den Almachtige behage Prinses Irene gelukkig te maken, willen wij daaraan de bede verbinden, dat Hij — zoo spoedig mogelijk — de wereld den vrede hergeve, een vrede hechter en duurzamer dan de menschheid heeft gekend, een vrede, waarin vrije volken in nieuwe orde samenleven, waarin Nederland zal zijn herrezen, waarin aan de nationale verlangens van àlle volkeren, in het Nederlandsch-Indische gemeenebest vereenigd, zal zijn voldaan, en waarin het Koninkrijk der Nederlanden zal zijn gehandhaafd.

Leve Prinses Irene! (Teekenen van instemming.)

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde.

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Namens de Regeering sluit ik mij van harte aan bij de woorden, die U zoo juist hebt gesproken. Ik zal de gelukwenschen, door U namens den Volksraad uitgesproken, en die de Regeering ten volle tot de Hare maakt, niet herhalen.

Wèl wil ik nog op één punt wijzen, en wel op het geluk voor het Koninkrijk der Nederlanden, dat de Oranjestam is blijven leven en de Oranjeboom is blijven bloeien; dat datgene, waarin alle volkeren van dit Koninkrijk hun eenheid vinden, veilig is gesteld voor de verdrukking van den vijand.

Ik wil namens de Regeering de hoop uitspreken, dat deze veiligstelling de beste belofte voor de toekomst inhoudt en het symbool zal zijn voor het voortbestaan van het Koninkrijk, in vrijheid, onder de naties. (Teekenen van instemming.)

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen berichten van de heeren Soeria Nata Atmadja, Soeroso en Mochtar, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van:

1. de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Staatsblad No. 383; Ond. **44**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6);
2. de veertiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Ond. **45**).

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de groote instemming, zooals deze in het afdeelingsverslag tot uiting komt met de algemeene strekking van het voorstel, kan ook ik mij volkomen aansluiten. Het is zeker van groot belang dat de Regeering er toe medewerkt dat productiebronnen, die door de oorlogsomstandigheden tijdelijk in moeilijkheden komen, als zoodanig gehandhaafd blijven. Het is echter toch wel een groote vraag of de koffiecultuur ook in de toekomst

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Smit.)

in haar huidigen omvang als een normale productiebron, dat wil dus zeggen als een loonend object, zal kunnen worden gehandhaafd.

Het is daarom van groote beteekenis, dat de thans in behandeling zijnde regeling slechts voor één jaarproductie zal gelden. Het is immers niet te overzien, hoe bij een daarna volgenden koffie-oogst de omstandigheden wel zullen zijn. De Regeering zet in de memorie van antwoord uiteen, waarom het restrictievraagstuk bij de koffiecultuur een bij uitstek moeilijk vraagstuk is. Zij voegt hier echter aan toe, dat dit vraagstuk met deze eerste regeling niet buiten beschouwing gesteld is. Ik geloof inderdaad, dat aan dit vraagstuk alle aandacht zal moeten worden besteed, daar sedert lang reeds de koffiecultuur op een weinig rendabele basis stond en het moeilijk aan te nemen is, dat bij den huidigen omvang, óók bij verbeterde omstandigheden, nog weer algemeen een rendabele basis zal zijn te verkrijgen.

Ik vertrouw, dat de Regeering bereid zal zijn, den producenten duidelijk te laten weten dat het geenszins zeker is, dat voor een volgend jaar dezelfde steunmaatregelen als thans getroffen worden, ook dan met zekerheid zullen kunnen worden verwacht.

Ik meen verder dat, indien er een algemeene productieregeling voor de koffiecultuur tot stand zou kunnen komen, ook dàn Nederlandsch-Indië toch wel op vermindering van den normalen afzet zal moeten rekenen, zoodat ook hierom de aandacht op de mogelijkheid van vermindering van den omvang der koffiecultuur dient te worden gevestigd.

De raming van de Regeering, dat de onkosten voor de op te koopen koffie van één jaar oogst te stellen vallen op een bedrag van den graad van 1 à 3 millioen gulden, zal mijns inziens toch wel als een zeer vrijblijvend bedrag dienen te worden opgevat. Het is mijns inziens geenszins zeker, dat het Koffiefonds niet met groote voorraden koffie zitten blijft. Deze mogelijkheid mag echter, naar mijn meening, geen motief zijn om den voorgenomen maatregel achterwege te laten.

Wat de gunstige resultaten van bepaalde productie- en opkoopregelingen betreft, zoo geloof ik toch, dat het voorbeeld van de kapok niet erg gelukkig is, daar juist indien de omstandigheden normaal gebleven waren, aan te nemen is, dat de kapoksituatie nog lang niet geheel gesaneerd zou zijn geweest.

Overigens ben ik wel van meening dat de Regeering wel zeker kan stellen, dat de voorgestelde regeling niet alleen van nut is voor de westersche grootbedrijven, doch evenzeer voor de bevolkingsproducenten. Ik ga hierbij uit van het door de Regeering gestelde, dat de verhouding van den voor de ondernemingskoffie te bepalen prijs en dien voor de koffie van de bevolkingsproducenten, overeenstemmen met de sedert vier jaren te dien aanzien bestaan hebbende verhoudingen. Ik kan mij echter wel vereenigen met de opmerkingen van hen die van oordeel zijn dat, indien klein-landbouwers, of bevolkingsproducenten dan wel coöperatieve bedrijven zooals de Giesting, koffie als W.I.B. afleveren, het toch wel logisch is dat naar maatregelen wordt gestreefd, ook hun denzelfden prijs te betalen als de ondernemers voor hun product zullen ontvangen. Ik verwacht, dat tegen het afwijzende standpunt der Regeering ten deze, hier nog menig bezwaar naar voren zal komen.

(De heer Van Mook, directeur van Economische Zaken: Het is niet afgewezen. Het spreekt vanzelf, dat zij een zelfden prijs voor hun product zullen ontvangen.)

Mijnheer de Voorzitter! De mededeeling van den geachten Regeeringsgemachtigde noodzaakt mij mijn verontschuldiging voor de door mij gemaakte fout aan te bieden. Het doet mij zeer veel genoegen, dat zekerheid bestaat, dat ook bedrijven als de Giesting en andere producenten van W. I. B.-koffie eenzelfden prijs zullen ontvangen als de ondernemers voor dit product zullen krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben erkentelijk voor de verzekering, dat de ontworpen regeling geen aanzienlijke verhooging van de binnenlandsche prijzen ten gevolge zal hebben.

(White.)

Dan, Mijnheer de Voorzitter, is in het afdeelingsverslag op blz. 7 (roneo) de volgende opmerking te vinden:

> „Naar het oordeel van verschillende leden vragen, naast de belangen van de koffieproducenten, ook die der werknemers de aandacht. Het leek hun onjuist, indien inzake de loonen van koelies en mandoers en van de salarissen van employé's den ondernemers de vrije hand zou worden gelaten, wijl immers de ontworpen maatregel mede bedoeld is als steun aan de werknemers in de cultures."

Het stelt mij wel teleur, Mijnheer de Voorzitter, dat in de memorie van antwoord hierop weer niet gereageerd is. Bij alle overigens zeer verdienstelijke en zeer belangrijke maatregelen, die de Regeering in economisch opzicht heeft getroffen, wordt bijna nooit direct het werknemersbelang in behandeling genomen. Ik zeg hiermede volstrekt niet, dat verschillende maatregelen, die de Regeering getroffen heeft, ook niet den werknemer in breeden zin ten goede komen. Maar de werknemer schijnt in dit land toch te behooren tot de groepen — en dat geldt voor de werknemers van alle bevolkingsgroepen —, die nog weinig mondig worden geacht en die dan ook bij het bepalen van verschillende maatregelen practisch volkomen worden uitgesloten, ook al lukt het hun soms, na vele verzoeken, van hun meening te mogen doen blijken.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat ik hiermede een in de kringen der werknemers algemeen geldende opvatting vertolk. Bij het tot stand komen van de suikerrestrictie-regeling — een zéér ingrijpende regeling inderdaad — zag de toenmalige Regeeringsgemachtigde in eersten opzet eveneens over het hoofd, dat bij zulk een regeling óók de werknemers, zoowel de Indonesische als de Chineesche en de Europeesche, betrokken zijn. De Volksraad heeft er toen op moeten aandringen, dat in de desbetreffende ordonnantie een artikel werd opgenomen, waarin werd bepaald, dat zoodra mogelijk na de totstandkoming van de ordonnantie, een regeling voor de werknemers zou worden vastgesteld.

Deze koop-op-afbetaling is, zooals het veelal met dergelijke koopen geschiedt, voor de werknemers wel zeer schadelijk uitgekomen. Kort en goed, Mijnheer de Voorzitter, indien de Regeering, hoe belangrijk deze regeling ook moge zijn, niet bereid is, er bepalingen in op te nemen waardoor ook de arbeid beveiligd wordt, zal ik — en zullen naar ik vertrouw vele leden mèt mij — ernstige bezwaren tegen de vaststelling van de regeling hebben. Dit is wellicht op de voorhand wat sterk gezegd, doch ik ben van meening, dat dit positieve standpunt ten volle wordt gerechtvaardigd door het wel zeer negatieve standpunt der Regeering in de memorie van antwoord. Het komt mij voor dat, waar de koffiecultuur nu zoo'n belangrijken steun gaat genieten, er bepalingen ter bescherming van de werknemers in deze cultuur dienen te worden getroffen. Ik denk hierbij aan het handhaven van het aantal op 9 Mei in vasten dienst zijnde werknemers, alsmede aan een zoo goed mogelijk handhaven van de geldelijke arbeidsvoorwaarden, zoowel voor de dagarbeiders als voor het Inheemsche en Europeesche leiding-gevende personeel. Ik meen dan ook, met klem te mogen verzoeken, in de ordonnantie alsnog zulke bepalingen te doen opnemen.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge, wat den omvang, de variabiliteit en de ingewikkeldheid van de uitwerking van den voor de Ned.-Indische koffiecultuur voorgestelden steunmaatregel aangaat, kortheidshalve naar mijn ter motiveering van de motie van orde gehouden betoog van j.l. Vrijdag verwijzen. Afhandeling van het ontwerp binnen de volgende 12 uren maakt het niet mogelijk over alle in de gewisselde stukken aangetroffen paragrafen, zelfs over alle belangrijke daarmede verband houdende vraagstukken, te debatteeren. De tijd dwingt naar een beperking der bespre-

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(White.)

kingen tot de werkelijke kernpunten, ook om althans daarvan eventueel in de een of andere richting wijzigingen normaal tot stand te kunnen brengen.

Vooraf moge ik echter nog een moment teruggrijpen naar de mededeelingen, welke de geachte Regeeringsgemachtigde op Vrijdag j.l. heeft gedaan over hetgeen aan de indiening van de ontwerp-ordonnantie bij onzen Raad is voorafgegaan. Daaruit volgt n.l. hoe gehaast de voorarbeid heeft moeten plaatsvinden. Dit verklaart mij thans veel. In hoofdzaak de al te eenvoudige, te simplistische, opzet tot dusverre. De Regeering spreekt trouwens zelf van een eerste regeling. Verder heeft intusschen de uiterst korte tijd van voorbereiding het raadplegen, o.a. het raadplegen van den voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat, waarvan op pag. 8 van de memorie van antwoord wordt gewag gemaakt. De Regeering noemt dit een raadplegen van een deskundige. Deze deskundige zal echter wel zeer moeilijk zijn te onderscheiden van een der grootste belanghebbenden in ondernemingskoffie. Daarnaast zullen wellicht een of meer importeurs ook nog vooraf geraadpleegd zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Voor ons zijn al deze raadplegingen natuurlijk logisch en aanvaardbaar. Dit laatste mits echter de overige groote belanghebbenden mede worden gehoord, n.l. zij die voor de bevolkingskoffie en de koffiecultuur der kleinlandbouwers deskundig kunnen optreden, waaronder er zelfs in deze zaal worden aangetroffen. Raadpleging ten deze brengt immers met zich mede de mogelijkheid van invloed en bovendien, wat het minste te versmaden is, een steeds voordeelige voorwetenschap, hoe beperkt ook. Het I.E.V. b.v. met zijn koffiebelangen in de Giesting en zijn wijd vertakte groep kleinlandbouwers in koffie, waaronder kolonies als in en om de Brassan en de Kesilir, had ook gaarne het voordeel willen hebben om naast den voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat vooraf in de kwestie te zijn geraadpleegd.

Dit om slechts binnenshuis te blijven. Voor de belanghebbenden bij de zoo omvangrijke bevolkingskoffiecultuur zal precies hetzelfde gelden. Indien nu het aldus breede vóóroverleg zou hebben plaats gehad, zou ons wellicht een ontwerp hebben bereikt, dat evenwichtiger den beschikbaren steun over de vele in de stukken genoemde en door mij Vrijdag j.l. geresumeerde belanghebbenden verdeeld zou hebben en, dat hier daarom de besprekingen en eventueele handelingen zou hebben beperkt. Moge de Regeering aan onzen wensch voor een volgende gelegenheid aandacht schenken. De uitvoering daarvan behoeft niet meer tijd te kosten, wanneer men daarbij niet angstvallig z.g. politieke personen, die voor Batavia immers gemakkelijk bereikbaar zijn, daarbij vermijdt, behalve als het gaat om onze geachte medeleden-politici van de Economische Groep.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het bovenstaande blijkt, dat ik het voorliggende ontwerp als simplistisch en onvoldoende evenwichtig beschouw. Simplistisch is het ontwerp, omdat het het geld van den koffiesteun praktisch gesproken uitsluitend slechts brengt aan de twee zonder eenige moeite bereikbare categorieën, n.l. de ondernemingen en de exporteurs. Het kan niet eenvoudiger. De Regeering verwacht nu, dat die steun zal doorwerken eenerzijds tot de bij de koffieondernemingen behoorende arbeidersgroep, zeker ook de employé's daarbij inbegrepen, — de Regeering wil tevens deze categorie aan het werk houden — anderzijds tot de bevolkingskoffie-producenten — de Regeering wil ook dit apparaat intact laten.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik vraag mij af, welke zekerheid de Regeering meent te hebben, dat die groote doeleinden op den achtergrond, werkelijk althans bevredigend worden bereikt.

Het ontwerp geeft die zekerheid niet en wat in de memorie van antwoord op pagina 4 (roneo) een na laatste alinea wordt beloofd met betrekking tot het bereiken van den bevolkingsproducent en den klein-landbouwer terzake — dat zijn dus de laatstbedoelde twee doeleinden — is bepaald onvoldoende. Daar staat namelijk:

> „Teneinde te bereiken, dat de steun ook inderdaad de bevolkingsproducenten zal ten goede komen, zal de opkoop op zulk een wijze geschieden, dat er voortdurend een gezonde concurrentie aanwezig zal zijn, hetgeen er automatisch toe zal leiden, dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen, die hun, op grondslag van de uiteindelijk door het Koffiefonds betaalde prijzen, toekomt."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, op dit laatste, dat overigens wel uiterst globaal is geformuleerd, komt het niet aan. Men moet beginnen met een prijsbepaling voor het loco product, althans onder anderen voor enkele der voornaamste koffiestreken der bevolking op Sumatra en van die voor de kleinlandbouwers, bijvoorbeeld in Zuid-Banjoewangi, in en om den Brassan en Kesilir. Die prijsbepaling moet zoo zijn, dat de cultuur in stand wordt gehouden, wat immers het hoofddoel is. Daarnaar zal primair moeten worden gestreefd.

Inderdaad zal een levendige concurrentie ertoe leiden, dat bij den opkoop de producenten zooveel mogelijk krijgen; maar, zooals gezegd, gaat het uiteindelijk niet hierom, terwijl de Regeering in casu niet onderschatte, de zeer sterke ja machtige de concurrentie tegenwerkende krachten bij opkoop van bevolkingsproducten.

(De heer Mussert: Zeer juist!)

Ik zal — om dit alles — dan ook eerst tevreden zijn, indien de bevolkingsproducenten en de kleinlandbouwers werkelijk verzekerd worden van den steun, welke hun voor het behoud van hun koffieaanplantingen, als middel van levensonderhoud, toekomt.

Mijns inziens is die zekerheid niet anders te verkrijgen, dan door een plaatselijke prijsbepaling, waarnaar het Koffiefonds zich richt, en door de instelling van een prijsbewaking tevens. Hiertoe lijken mij de beschikbare organen van Bestuur en Landbouwvoorlichting in staat.

Rechtstreeksche opkoop door het Koffiefonds, zooals van de ondernemingen, is natuurlijk ideaal, maar helaas is zij bij de bevolkingsproducenten niet algemeen uitvoerbaar. Dat zij zulks echter ook niet zou zijn bij de paar honderd kleinlandbouwers lijkt mij al zeer twijfelachtig. Het zal door het I. E. V. zeer worden gewaardeerd, indien de Regeering ook op dit punt de tusschenpositie van mijn groep begrijpt en haar althans, waar het ook maar eenigszins mogelijk is, de voordeelen van den ondernemingslandbouw in casu laat deelen. Hetzelfde geldt uiteraard voor die Inheemsche groepen, welke in dezelfde positie verkeeren.

Intusschen zullen, blijkens de memorie van antwoord pagina 9 (roneo), inderdaad ook de bevolkingsproducenten en de kleinlandbouwers desgewenscht hun koffie tegen den vastgestelden prijs aan het Koffiefonds kunnen verkoopen. Zonder dat het Fonds daartoe verspreid enkele gemachtigden aanwijst, bijvoorbeeld de landbouwvoorlichtingsdiensten, en zonder dat de Regeering die mogelijkheid van eigen opkoop op bepaalde plaatsen in Nederlandsch-Indië door het Koffiefonds ruim bekend doet stellen, bereikt men met den maatregel echter weinig. Ik zou de Regeering dan ook willen verzoeken een en ander vlot tot stand te brengen, hetgeen ook i.c. met de beschikbare organen mijns inziens voldoende uitvoerbaar is. Het I. E. V. zal, wat den kleinlandbouw betreft, er gaarne zijn medewerking bij verleenen en ook de Inheemsche vereenigingen zullen voor hun groep ongetwijfeld tot hetzelfde bereid zijn.

In dit verband moet het mij, Mijnheer de Voorzitter, nog even van het hart, dat er in de economische versterking van de landbouwende bevolkingsproducenten door organisatie van op- en verkoopcentrales, al dan niet coöperatief, zoo uiterst weinig schot zit. Kan in casu het Koffiefonds niet met meer succes het noodige doen verrichten, vooral

(White.)

straks binnen het raam van de bij de voorliggende ontwerp-ordonnantie te scheppen omstandigheden?

Ook bij de kleinlandbouwers laat de coöperatieve gedachte, die hen moet versterken in den ongelijken economischen strijd, dien zij — evenals de bevolking — in dit land hebben te voeren, nog te wenschen over. Door het voorliggende ontwerp en uit de gewisselde stukken mogen bij bedoelde twee groepen en bij de Regeering nogmaals duidelijk naar voren treden de nadeelen van een onvoldoende centralisatie van de thans bij die groepen versnipperde economische krachten, van welk euvel door anderen immers profijt wordt getrokken.

Het zal de Regeering bekend zijn, dat het I. E. V. op zijn kolonie de Giesting den op- en verkoop van de koffie thans practisch in één hand heeft weten te krijgen, en het door oprichting van een centrale fabriek mogelijk heeft gemaakt, dat de gezamenlijke kolonisten er sedert ook ondernemingsproduct afleveren. Deze opbouwende, economisch versterkende arbeid is der Regeering zeker sympathiek; en ik zou Haar thans willen vragen, ons ter wille te zijn en te besluiten, Haar organen op te dragen, dat elders groepen van kleinlandbouwers, die koffie planten, op dezelfde wijze krachtig tot samenwerking worden aangespoord en geholpen.

Tevens moge ik de Regeering echter verzoeken, voortaan niet meer dergelijke bepalingen te maken als thans in de ontwerp-ordonnantie voorkomen en naar aanleiding waarvan wij op een desbetreffende vraag omtrent de Giesting het volgende antwoord van de Regeering op blz. 9 (roneo) van de memorie van antwoord kregen:

> „Daar de gronden van de Giesting zijn uitgegeven als kleinlandbouw-erfpacht, worden zij niet als koffieonderneming aangemerkt."

Mijnheer de Voorzitter! Een dergelijke maatregel zou, indien hij werd toegepast, i.c. dwars tegen de coöperatieve gedachte en de daaruit voortkomende noodzakelijke discipline indruischen. Gelukkig kunnen wij in het geval van de Giesting bewijzen, dat de gronden niet als kleinlandbouw-erfpacht zijn uitgegeven, maar als een reserve voor verkaveling tot perceelen ongeveer op den voet van de geldende erfpacht voor grootlandbouw-bedrijven. Dit staat vermeld in een Gouvernementsbesluit van 2 Juli 1926, ter toelichting waarvan moge dienen een brief van den directeur van Binnenlandsch Bestuur van 16 Februari 1925 No. A/I 25/1/7 aan het hoofdbestuur van het I. E. V. Mag ik van de Regeering vernemen, of thans de Giesting wèl als koffie-onderneming zal kunnen worden beschouwd?

Ik zou er vooral sterk den nadruk op willen leggen dat, indien van onze kolonie de Giesting iedere perceelhouder door het Koffiefonds afzonderlijk zou worden behandeld met negatie van de coöperatieve gedachte, die in deze kolonie reeds heeft doorgewerkt, zulks in strijd zou komen met de vanwege het I.E.V. tot stand gebrachte economische versterking door kolonisatie en coöperatie van een niet onbelangrijke groep koffie-producenten.

Natuurlijk is met een bevredigende oplossing ter zake ten aanzien van de Giesting de zaak die zich, zooals uit het voorgaande volgt, voor het I.E.V. immers veel verder uitstrekt, niet afgedaan.

Voor ons ligt in het geval van de Giesting wèl bovendien een argument tegen de juistheid van een onderscheiding in de ontwerp-ordonnantie naar den titel, welke op den grond rust; ook een punt waarover in de stukken is gediscussieerd. De Regeering merkt daarover op pag. 9 (roneo) van de memorie van antwoord het volgende op:

> „Onderscheiding naar het bereide product is bij de gekozen bewoordingen onnoodig, aangezien de ondernemingen met Europeesch beheer nagenoeg alle koffie als W.I.B. afleveren, terwijl de bevolking practisch al haar product als G.B. ter markt brengt; de bedoelde onderscheiding ligt dus grootendeels in de redactie besloten."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, waarom dan niet uit de ontwerp-ordonnantie den rechtstitel op den grond gehouden en, wat immers veel eenvoudiger en ook natuurlijker is, in de ontwerp-ordonnantie de verdeeling gemaakt naar het bereide product, als dus deze verdeeling practisch toch overeenkomt met die naar den titel op den grond? Ik wacht het nadere antwoord van de Regeering op dit punt gaarne af. Ik acht de memorie van antwoord in deze niet sterk genoeg om mijn overweging te laten varen, ter zake een beslissing van den Raad uit te lokken. Ik voel in de tegenwoordige redactie een rem voor kleinlandbouwers en bevolking om zich op te werken naar de sfeer, waarin de ondernemingsbelangen worden behartigd en aan welke sfeer ik nu eenmaal bepaalde voordeelen inhaerent acht. De Regeering begrijpe mij op dit punt niet verkeerd. Als Zij op pag. 4 van de memorie van antwoord (roneo) verklaart:

> „Het lijkt na dit alles overbodig, de verzekering te herhalen dat bij de ten aanzien van verschillende producentengroepen gevolgde politiek van eenige bevoorrechting geen sprake is; integendeel, het ligt voor de hand, dat de meeste aandacht zich altijd concentreeren zal op de zwakste partij en dat slechts de onvermijdelijkheid van bepaalde feiten oorzaak is, dat niet altijd een bevredigende oplossing kan worden gevonden.",

dan weet ik, dat Zij dit oprecht meent.

Over de onvermijdelijkheid van bepaalde feiten, welke oorzaak zijn van de onmogelijkheid om steeds een bevredigende oplossing voor de zwakste partij te treffen, ben ik overtuigd. Maar daarom juist make men het de zwakste partij gemakkelijker, zich bij de sterkste te voegen, waarvoor bedoelde feiten niet spreken. Dit is de kern er van waarom ik in de ontwerp-ordonnantie liever onderscheid zag gemaakt naar het product dan naar den rechtstitel op den grond.

Als men tegenover het voorgaande, voorzoover dat handelt eenerzijds over de volkomen onzekerheid op dit moment, hoeveel van den koffiesteun terecht komt bij de bevolkingsproducenten en de kleinlandbouwers, en anderzijds over de volkomen zekerheid, dat de exporteur het volle steunbedrag ontvangt, nog stelt, dat hetzelfde als ten aanzien van bevolkingsproducent en kleinlandbouwer geldt voor den arbeider inclusief den employé tegenover den evenals de exporteur vol gesteunden ondernemingsproducent, dan is daarmede duidelijk gemaakt, waarom ik de regeling, behalve te simplistisch, ook minder evenwichtig heb genoemd. De economisch zwakste groepen hebben er het minste van te verwachten. Het is voor den exporthandel en voor de onderneming immers plicht, zooveel mogelijk voordeel uit den rechtstreekschen opkoop van hen door het Koffiefonds te halen. Ik heb als mijn opvatting kenbaar gemaakt, dat een bescherming van den bevolkingsproducent en den kleinlandbouwer daartegenover noodig is, b.v. in den vorm van prijszetting bij dien producent.

Ook voor de arbeiders en employé's bij de ondernemingskoffiecultuur is toezicht daarop noodig, dat de steun tot hen doorwerkt en dat de onderneming niet tracht het bedrijf op zoo groot mogelijke winst te blijven handhaven met thans als vaste basis den opkoopprijs van het Koffiefonds en met als gevolg wellicht het gebruik van geleidelijk minder employé's en/of arbeiders en loonsverlagingen.

De ondernemingen moeten er goed van doordrongen worden en blijven, dat in den opkoopprijs van het Koffiefonds een steun zit ook aan den arbeider en aan den employé. Die steun komt ook hier mijns inziens echter alleen ten volle tot zijn recht bij aanwezigheid van beschermingsmaatregelen voor de zwakste groep. Deze maatregelen had ik nu gaarne in de stukken zien aangekondigd. Wat ik daar aantref is slechts het volgende op blz. 9 van de memorie van antwoord (roneo):

(White.)

„Het loonpeil op de koffieondernemingen heeft, evenals dat bij andere bedrijven, de aandacht; de tot dusverre ingestelde onderzoekingen bij deze cultuur leverden een in de gegeven omstandigheden niet ongunstig resultaat.''

Mijnheer de Voorzitter! Waar aan bedrijven steun wordt gegeven, is niet alleen de normale aandacht, maar is een extra aandacht voor het loonpeil gemotiveerd, ook voor het aan het werk houden van de menschen. En als op dit oogenblik dat alles bevredigend is, dan zegt dit mij nog onvoldoende voor het vervolg. Ik blijf ook i.c. dus aandringen op beschermingsmaatregelen.

Overigens heb ik met betrekking tot den steun aan de ondernemingen nog het volgende op te merken. Deze ondernemingen beschikken, collectief bezien, nog over reserves of/en over een risicoverdeeling binnen groepsverband. De bevolkingsproducenten en de koffie verbouwende kleinlandbouwers hebben, eveneens als geheel, noch het een, noch het ander; zij waren daartoe veel minder in staat. Naar mijn gevoelen heeft dat laatste apparaat nu meer steun noodig dan het eerstgenoemde, de onderneming. Met dit voor oogen lijkt het mij niet geheel billijk, dat in de verhouding van den door het Koffiefonds aan te houden basisprijs van ondernemings- en bevolkingskoffie uitsluitend de marktverhouding in de laatste jaren is tot uiting gebracht. Er mag op den basisprijs van bevolkingskoffie, dat is G. B. koffie, m.i. gerust een fractie worden toegelegd. Wat denkt de Regeering bijvoorbeeld van een basisprijs i.c. van *f* 8 in plaats van *f* 7,80, tegenover dus *f* 13 voor de ondernemings-, d.i. W.I.B.-koffie? Wellicht voldoet het eerste bedrag, mede in verband met hetgeen tevoren over de werkelijke steunontvangst van de bevolking en de kleinlandbouwers werd opgemerkt, tevens beter aan het doel, de koffiecultuur van bevolking en kleinlandbouwer even zoo goed intact te houden als de ondernemingskoffiecultuur.

Omtrent den opkoop door het Koffiefonds ben ik door een passage op blz. 5 van de memorie van antwoord (roneo) verontrust. De betrokken passage luidt als volgt:

„De exporteurs zullen opdrachten tot opkoop van het Koffiefonds ontvangen voor de levering van zulke kwaliteiten als op de buitenlandsche markten plaatsbaar zullen zijn.''

Ik zou der Regeering willen vragen, of dit niet kan leiden tot een slechts gedeeltelijken afzet van de koffie der bevolking en van de kleinlandbouwers. De ondernemingen, welke van de exporteurs zijn losgemaakt en overigens voornamelijk gangbaar exportproduct leveren, hebben straks de zekerheid, dat al haar koffie door het Koffiefonds kan worden opgekocht. Hebben de bevolking en de kleinlandbouwers deze zekerheid ook? Aldus mijn vraag.

Tenslotte het Koffiefonds zelf, Mijnheer de Voorzitter. Er is in het afdeelingsverslag gevraagd, wat uit dat fonds tot dusverre in de practijk is tot stand gebracht. Behoudens op het gebied van propaganda, blijkt dit, afgaande op de memorie van antwoord blz. 8, (roneo) nihil te zijn. Wel wordt medegedeeld, dat er kort geleden een afgerond rapport is verschenen betreffende de mogelijkheden van verbetering der bevolkingscultuur — waarbij ik toch mag aannemen, dat ook de mogelijke verbeteringen in de cultuur van de kleinlandbouwers in dat rapport behandeling vinden. Maar verder dan een rapport schijnt men nog niet te zijn gekomen. En dit, terwijl in de betrekkelijke passages van de memorie van antwoord tevens wordt opgemerkt, dat de ondernemingscultuur, dank zij haar proefstationsarbeid, reeds uitnemende resultaten met de verbetering harer aanplantingen heeft bereikt.

Deze ongelijke verzorging van resultaten van de verzorging voor de twee groepen van producenten, de bevolking en de kleinlandbouwers eenerzijds en de ondernemingen anderzijds, is moeilijk blijvend aanvaardbaar. Zoo iets ongelijks kan bij de organisatie van den proefstationsarbeid in de

(Lapian.)

Britsche koloniën, welke organisatie de geachte Regeeringsgemachtigde zeker wel kent, niet ontstaan. Ik kom hier te gelegener tijd op terug. Wat ik echter wel aanstonds zou willen afhandelen, is het volgende. M.i. behoeft de koffiecultuur van de bevolking en den kleinlandbouwer een versterking van haar economische structuur o.a. in de zoo juist door mij aangestipte richting eerder dan een verbetering op technische punten. Deze laatsten zullen zonder resultaat van het eerste onvoldoende uitwerking hebben. Mijn vraag is nu, of de Regeering de werkzaamheid van het Koffiefonds tot verbetering der kleine koffiecultuur voor het eerste vervolg in hoofdzaak in bedoelde economische richting zou willen stuwen.

Dit fonds zal bij de inwerkingtreding van het voorliggende ontwerp een geheel anderen arbeid van zeer grooten omvang erbij toebedeeld krijgen. In dit verband lijkt ook mij een anders dan het tot dusverre gericht bestuur noodig. Op het oogenblik zitten er twee landbouwconsulenten in, wat ik ook voor het vervolg noodig acht, n.l. één voor Java en één voor de buitengewesten. Deze landbouwconsulenten zitten er blijkens blz. 8 van de memorie van antwoord (roneo) in voor de behartiging van de bevolkingsbelangen, waarin blijkbaar i.c. niet zijn begrepen de belangen van den klein-landbouwer.

Het lijkt mij, gelet op de groote belangen van den kleinlandbouwer in het onderhavige geval billijk om hier te verzoeken den specialen landbouwconsulent van de klein-landbouwers ook in het bestuur van het fonds op te nemen, evenals voor de bevolkingscultuur, naast den reeds in het bestuur zittenden particulieren vertegenwoordiger van den kleinlandbouw.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede ben ik aan het einde gekomen van mijn rede in eersten termijn, welke hoofdzakelijk bedoeld is er de Regeering op te wijzen, dat mijn fractie noch in de ontwerp-ordonnantie, noch in de toelichting en memorie van antwoord voldoende waarborgen aanwezig acht voor een doeltreffende uitwerking van de koffie-steunregeling ten aanzien van de daarbij betrokken economisch zwakke groepen, als daar zijn de bevolkingsproducenten, de kleine Europeesche producenten en vervolgens de arbeiders en employé's op de ondernemingen. Moge, opdat een hartelijke medewerking bij de totstandbrenging van deze regeling mogelijk zal zijn, de Regeering op die punten een nadere verklaring afleggen.

Voorts zullen wij er bijzonderen prijs op stellen, indien in den vervolge in het I.E.V. onze groep ook bij de regeling van economische kwesties als de onderwerpelijke, welke voor haar van groot, ja, voor een goed deel van levensbelang is, steeds zal worden geraadpleegd, en zulks op gelijken voet als dat geschiedt met anderen, dus eventueel ook voorafgaand.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Ik behoor tot diegenen, die waardeering koesteren voor de regeeringsmaatregelen bedoeld om onze agrarische producten te beschermen en te steunen, waar deze, naar wij hopen voorloopig, wegens gemis aan afzet bedreigd worden met ondergang.

Het is een zekere plicht van de Regeering in dergelijke gevallen voorzieningen te treffen. Het is immers een deel van de volksverheffing. Mij dunkt, dat er geen enkel landbouwproduct is, hetwelk tot de dagelijksche consumptie van personen behoort, dat niet verhandelbaar is, waarmede ik wil zeggen, dat indien op een gegeven tijdstip een zeker product onverhandelbaar blijkt, dit moet worden geweten aan tekortkomingen van het productiesysteem en/of het distributie- en exportapparaat.

Kan de verhandeling niet in geld geschieden, dan bestaat het goederenruilsysteem er nog. Er is hier een dankbaar werk voor iedere overheid weggelegd. De onmisbare voorwaarden daartoe zijn:

(Lapian.)

1e. de productiekosten lager te houden dan die, welke in de mededingende landen gelden en

2e. een zeer efficiënt exportapparaat en haar onderdeelen in te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Voldoen wij aan deze gestelde voorwaarden, dan kunnen wij te allen tijde onze producten met kans op succes in den concurrentiestrijd op de wereldmarkt brengen, zoodoende een doorloopenden afzet voor onze producten verzekerend.

Mijnheer de Voorzitter! Nu wordt onze koffie door het uitvallen, wegens den oorlog, van een groot afzetgebied, bedreigd onverhandelbaar te worden, ten gevolge waarvan deze cultuur aan verwaarloozing zou kunnen worden overgeleverd. De gevolgen hiervan zijn niet moeilijk te overzien. Ik kom van een streek, waar de aanplant om bovengenoemde reden langzamerhand aan haar lot wordt overgelaten. De Regeering heeft dit in de memorie van toelichting en nogmaals in de memorie van antwoord duidelijk uiteengezet. Het doet mij daarom goed aan, dat de Regeering ter zake ingrijpend en regelend wil optreden.

De wijze, waarop deze tegemoetkoming aan de koffieproducenten verleend zal worden, verschaft mij weinig bevrediging. Ik zal niet spreken over de vraag, hoe de wijze en werking van deze steunverleening voor de ondernemingskoffie zal zijn. Dit kan ik gevoegelijk overlaten aan betrokkenen zelf. Vooral nu in de memorie van antwoord bekend wordt gesteld, dat tot de weinige geraadpleegde deskundigen, de voorzitter van het Algemeen Landbouwsyndicaat behoorde. Wij hoeven hierover dus geen kopzorgen te hebben. De voorzitter van bedoeld syndicaat zal deze gelegenheid, meen ik, niet ongebruikt hebben laten passeeren, toen hij wist, dat een ontwerp-aanvulling van de koffiebelangen-ordonnantie op handen was.

Mijnheer de Voorzitter! Voor de bevolkingskoffie — hiertoe behoort ook de koffie van de kleinlandbouwers, wier aanplantverzorging en productbewerking niet veel verschillen van die der ondernemingen —, kan de wijze der steunverleening beter en meer afdoende worden geregeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide zooeven, dat wij aan de voorwaarde van lage productiekosten eenerzijds en aan een zeer efficiënt exportapparaat anderzijds moeten voldoen, willen wij van herovering van verloren gegane en van verovering van nieuwe afzetgebieden voor onze koffie verzekerd zijn, voor heden en in de toekomst.

De behandeling van dit ontwerp-aanvulling van de koffiebelangen-ordonnantie, waarbij regelingen worden vastgesteld met onoverziene financieele consequentie voor de Regeering, wettigt de vraag of onze geldende systemen aan de gekoesterde verwachtingen kunnen beantwoorden. Het is niet te ontkennen, dat onze productiekosten laag zijn, althans laag genoeg, om een basis te kunnen vormen voor een concurrentiestrijd op de internationale markt. Onze lage arbeidsloonen maken het mogelijk, dat bedoelde kosten beneden die der mededingende landen zullen blijven. Aan de productiekosten zal het dus niet liggen, als wij geen rendeerenden afzet kunnen krijgen. De oorzaak daartoe zal moeten worden gezocht in het systeem van ons exportapparaat. Ten overvloede zij opgemerkt, dat ik den tusschenhandel en de scheepvaart als onderdeelen van dit apparaat reken. Mijnheer de Voorzitter! Dit systeem kan en moet in bepaalde gevallen anders worden ingesteld. In gevallen, waar het huidig systeem niet meer geschikt is of liever zich ongeschikt heeft getoond, lijkt mij, in dit tijdsgewricht, waarin onvoorziene gebeurtenissen zich voordoen, noodzakelijk, dat deze leemten onderkend en ondervangen moeten worden, willen wij onze staande aanplantingen voor een catastrophe behoeden.

Mijnheer de Voorzitter! De positie van onze koffie verkeert in zeer moeilijke omstandigheden en zooals het zich laat aanzien zijn deze omstandigheden van tijdelijken aard. Zooals de Regeering ons schriftelijk heeft ingelicht, bestond voor den oorlogstoestand voor dit ons product een bevredigende afzet. Onze voorraad kon altijd geplaatst worden. Anders is het geworden na de intrede van den oorlog. De gedachte, dat deze moeilijke omstandigheid van tijdelijken aard is, is voor mij dus aannemelijk. Doordat er groote afzetgebieden uitvielen, trad er verstoring in de afname onzer koffie in en werd de werking van de exportapparaten of enkele andere deelen daarvan stroef. Met andere woorden de tusschen- en groothandel in koffie zien van opkoop en voorraadvoorziening af, hetgeen beteekent, dat deze instanties daarin geen geld willen investeeren. Of zij willen het wel doen, doch dan tegen een zeer lagen opkoopprijs, wat ten koste van het productie-apparaat, dan wel van de produceerende bevolking zal gaan. Dat zulks tot demoraliseerende bedeeling kan leiden, om de woorden der Regeering te gebruiken, behoeft geen betoog.

Mijnheer de Voorzitter! Men constateere dus hierin het gebrek, dat aan het systeem van een deel van ons exportapparaat kleeft. Hierdoor is dit systeem in het geval van de koffie dus ongeschikt gebleken.

Ik zie dan ook in den gedachten maatregel, dat de Regeering deze leemte wil ondervangen. De Regeering neemt in wezen op zich het risico, dat verbonden is aan de kapitaalinvestatie en dat anders gedragen wordt door de tusschen- en groothandel. De overige verrichtingen, welke tot taak dezer instanties behooren, zijn zeker niet te onderschatten; zij zijn zelfs noodig, maar feit blijft, dat zekerstelling van het in te steken geld, het voornaamste is. Dit risico nu neemt de Regeering op zich. Op grond hiervan is het gerechtvaardigd, dat bij de uitvoering van dezen tijdelijken maatregel, ter wille der efficiency, zoo mogelijk de dienst dezer tusscheninstanties wordt uitgeschakeld. Ik doe hiermede, dunkt mij, niet te kort aan mijn waardeering jegens deze instanties.

Bij de aanvaarding van deze voorzieningen dienen wij ons te laten leiden door de gedachte, dat deze maatregel geen „profiteermiddel" moet zijn. Er moet ook geen sprake zijn van winst voor de producenten, maar het moet zijn ter behoeding van de bestaande aanplantingen tegen verwaarloozing.

Hoe lager de prijs der plaatsbare koffie gesteld kan worden, waarbij rekening dient te worden gehouden met den kostprijs voor den producent, hoe veiliger het gesteld is met onze garantie.

Wanneer bedoelde grondgedachte verlaten wordt, dan zal dit middel, naar ik vrees geen effect sorteeren voor de bevolkingskoffiecultuur. Dan zal dus de aanplant toch hier en daar verwaarloosd worden. Het Koffiefonds zal dan slechts bestemd zijn voor de ondernemingskoffie en die van de instanties tusschen het Koffiefonds en den gewonen producent.

Het is een onjuiste stelling, welke in de formuleering van de Regeering te onderkennen valt, waar Zij zegt in blz. 4 (roneo) zooeven ook door den heer White aangehaald:

> „Teneinde te bereiken, dat de steun ook inderdaad de bevolkingsproducenten zal ten goede komen, zal de opkoop op zulk een wijze geschieden, dat er voortdurend een gezonde concurrentie aanwezig zal zijn, hetgeen er automatisch toe zal leiden, dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen, die hun, op grondslag van de uiteindelijk door het Koffiefonds betaalde prijzen, toekomt."

Ik meen te moeten betwijfelen, of zulk een stelsel goede uitkomsten zal kunnen leveren voor de bevolking en de kleine landbouwers, Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met de Regeering meen ik, dat in dezen gedachtengang niet kan worden gesproken van gezonde concurrentie in den opkoop. Opkoop van artikelen, waarvan de wederverkoopprijs te voren bekend is, zal ertoe leiden, dat de daarbij betrokken opkoopers, niet tot een gezonde concurrentie zullen worden gedreven, maar wèl tot een gezond compromis. Met een

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Lapian.)

beetje goeden wil geraken deze plaatselijke opkoopers tot een georganiseerd overleg. Van concurrentie zal pas in uiterste gevallen sprake kunnen zijn. In dit geval van de koffie vooral, waar in dezen maatregel t.a.v. den minimumprijs die als richtprijs zou kunnen dienen geen voorzieningen zijn getroffen. Men stelt hier dus voor de opkoop-instanties de gelegenheid open, krachtens onderling overleg, prijzen te bepalen, die voor den producent mogelijk beneden den kostprijs zullen liggen. Aan deze overweging ontleen ik de vrees, waarover ik zooeven reeds sprak, nl. dat deze maatregel geen effect zal sorteeren t.b.v. den staanden koffieaanplant, terwijl deze daarvoor toch feitelijk bedoeld is.

In het gedachte stelsel zullen de instanties tusschen het Koffiefonds en de producenten het meeste profijt kunnen trekken, zoodat het allerminst misplaatst is, wanneer ik deze voorziening, een „profiteermiddel" noem, althans een middel om te profiteeren voor den tusschenhandel, groot of klein, en waarbij de bevolkingsproducenten en de kleine landbouwers er naast zullen grijpen.

Mijnheer de Voorzitter! Ter wille van de efficiëncy, om een zoo laag mogelijken exportkostprijs te bereiken, om dit product op een beperkte markt met kans op succes te kunnen doen mededingen, dus om het risico van de garantie, die de Regeering aan dit fonds verschaft, tot het minimum te kunnen brengen, dient men bij de uitvoering van dezen maatregel de elementen uit te schakelen, die den kostprijs onnoodig verhoogen. Ik heb daarom gedacht aan oprichting van speciale opkoopbureaux op bepaalde centra waar koffie wordt geproduceerd of, zoo het goedkooper kan, aan instelling van agentschappen voor opkoop van wege het Koffiefonds, in welk geval men gemakshalve gebruik kan maken van een bepaald handelslichaam, dat ingesteld is op koffieuitvoer, door dit hiertoe officieel aan te stellen. De koffie-producenten, ingelicht door overheidsinstanties, den landbouwvoorlichtingsdienst en vooral het binnenlandsch bestuur, zullen hun koffie ter plaatse ten verkoop aanbieden.

De kosten van deze agentschappen kunnen onderling geregeld worden. Op deze wijze heeft het Koffiefonds een volledig overzicht van en contrôle op de werking van dezen maatregel, en dan kan men pas zeggen dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen. In de door de Regeering aangegeven methode zal dit niet het geval zijn. Ik zou er prijs op stellen, indien — gelijk het voor den opkoop van het ondernemingsproduct zal geregeld worden, welke geschieden zal door een te stichten organisatie, — ook de opkoop van de bevolkingskoffie en die van de kleine landbouwers zou plaats hebben door middel van een organisatie. De tusschen- en exporthandel als schakel voor het aanvoeren van het product uit het binnenland naar de havenplaatsen en om het product voor afscheep geschikt te maken, zouden vervangen kunnen worden door de door mij bedoelde in te stellen agentschappen, die dan voor dezelfde werkzaamheden zullen zorgdragen.

Deze officieele agentschappen zouden zoo mogelijk opdracht moeten krijgen, om de koffie ten verkoop aanbiedende bevolking aanwijzingen te geven t.a.v. sorteeren van de boongrootte, vochtgehalte, triage-percentage en andere noodige bewerkingen, waarin een niet genoeg te waardeeren opvoedende waarde opgesloten ligt. Deze door mij bedoelde methode wint nog aan aantrekkelijkheid, wanneer bedacht wordt, dat in streken, waar de geldhuishouding door omstandigheden zeer verzwakt wordt, belastingbetaling mogelijk wordt gemaakt door verrekening met het te leveren producten. Ik spreek van producten, Mijnheer de Voorzitter, want evenals met de koffie, zoo zal het ook met andere bevolkingsproducten kunnen geschieden.

In dit verband meen ik te moeten wijzen op de bevolkingskoffie in Noord-Celebes, waarvan de oogst in de meeste gevallen achterwege werd en wordt gelaten wegens niet-verkoopbaarheid.

(Loa Sek Hie.)

Daarom moeten wij het laten liggen van de gevallen rijpe vruchten aanzien. De kosten van oprapen en vooral die van de verwerking der vrucht worden niet meer gedekt door den opkoopprijs.

Nog tragischer is het als men weet, dat een groot gedeelte van dezen aanplant opgenomen is in de „daftar keterangan", een zgn. bijboek voor het kohier-inkomstenbelasting, waarmede ik wil zeggen, dat deze koffieboomen in de inkomstenbelasting zijn aangeslagen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben dan ook erkentelijk, in de memorie van antwoord op blz. 8 (roneo) te lezen, dat deze maatregel uitgestrekt zal worden tot geheel Indonesia. Hopelijk zal de koffie van genoemde streek kunnen profiteeren van deze voorziening.

Met betrekking tot de afwijzende houding der Regeering ten aanzien van de suggestie om de verafgelegen streken, die hoogere vrachttarieven hebben te betalen dan andere, tegemoet te komen, meen ik der Regeering in overweging te moeten geven, nu het instituut „single seller" ingesteld is, bij eventueelen verkoop naar Noordelijke Pacific-landen rekening te houden met de aanwezigheid van onzen bescheiden voorraad in Noord-Celebes, die bij rechtstreekschen uitvoer naar bedoelde landen gebaat zal zijn door een lager vrachttarief wegens de geografische ligging van deze afscheephavens.

Mijnheer de Voorzitter! Nog eens terugkomende op de door mij gesuggereerde aanstelling van opkoopagenten, als een soort verlengstuk van het Koffiefonds, hetgeen van overwegend belang is voor het slagen van den maatregel, wil ik het in eersten termijn hierbij laten en het antwoord der Regeering in eersten termijn afwachten, om daarna mijn definitief standpunt jegens het ontwerp te bepalen. Intusschen beveel ik echter de voorgebrachte desiderata gaarne bij de Regeering aan.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Het is een verblijdend verschijnsel, dat na de vele critieken, die de Regeering de laatste dagen niet bespaard zijn gebleven en veelal gaan in de richting van een aandringen op een krachtiger politioneel en militair beleid, Haar economische actieve politiek veelal algemeene instemming heeft gevonden.

De ons nu voorgelegde voorstellen zijn wederom een proeve van deze actieve politiek, gedurfd, doch reeds voldoening gevend alleen door de gewekte overtuiging, dat wij niet bij de pakken neerzitten, doch probeeren, ons als gesloten eenheid in den economischen strijd een weg te banen.

Ook de argumentatie, welke dezen maatregel moet rechtvaardigen, getuigt van levensdurf. Het plan is in ruwe lijnen geschetst, de afwerking is verschoven naar later. Men heeft de keuze, zegt de Regeering, tusschen een geestelijk deprimeerende bedeeling of het voteeren van een crediet, waarvan het eventueel verlies als direct voordeel brengt een garantie van afzet, zij het tegen matige prijzen.

Daarbij laten de moeilijkheden zich als tijdelijk aanzien. Tijdelijk is het verlies van afzet, zoowel in Nederland als in overig Europa; tijdelijk is de overproductie, indien het Brazilië gelukt een productieregeling te treffen. Voorts is het product koffie betrekkelijk goed op te slaan. De houdbaarheid daarvan wordt op 2 à 3 jaar geschat. Tenslotte is ingrijpen noodzakelijk, wil men schrille tegenstellingen vermijden tusschen de betrokkenen bij slechte en zwakke producten. Aldus, Mijnheer de Voorzitter, de gronden, waarop de Regeering deze maatregelen rechtvaardigt, en ondanks, of dank zij de gedurfdheid dezer argumentatie, oefent zij op velen onzer en ook op mij een bekoring uit.

Alleen de vraag, of men, dezen maatregel verwerpende, de passiviteit prefereert, doet de Regeering reeds sterk staan.

Doch, Mijnheer de Voorzitter, deze argumentatie impliceert tevens, dat ten aanzien van andere zwakke producten de Regeering niet lijdelijk zal kunnen blijven toezien. In het

21ste VERGADERING — MAANDAG 5 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Loa Sek Hie.)

afdeelingsverslag is reeds gewezen op eenige zwakke producten, o.a. copra en peper. Ik moge zoo vrij zijn om naast de in het afdeelingsverslag gereleveerde zwakke producten ook de aandacht te vragen voor citronella.

Het systeem van den single seller brengt met zich de verleiding tot machtsoverschatting. Ik zeg met opzet de verleiding, omdat aan deze verleiding weerstand biedende het groote nadeel van het instituut kan worden geëlimineerd.

In Haar memorie van antwoord acht de Regeering het niet gewenscht een becijfering te geven van de mogelijke opbrengsten van het voor ongeveer *f* 12,5-millioen opgekochte quantum. Reeds daarom ontbreekt mij de moed deze gegevens mijnerzijds te geven. Immers zal, naar mijn overtuiging, naast marktkennis en diligentie, een groote portie geluk de oorzaak kunnen zijn, dat wij zonder kleerscheuren uit dezen maatregel komen.

Begrijp ik echter de Regeering goed, dan zal Zij voor de binnenlandsche consumptie prijzen aanleggen, welke tot voor kort golden en als betrekkelijk normaal kunnen worden beschouwd en dan kom ik tot die van 9 Mei 1940, zooals in de memorie van antwoord (blz. 6, roneo) aangegeven.

Is dit juist en lukt het de binnenlandsche consumptie op het zelfde peil te houden, hetgeen mijns inziens niet zoo moeilijk is, dan staat het restant-quantum voor een dusdanig bedrag te boek, dat wij veel sterker zijn geworden bij het zoeken naar mogelijkheden tot afzet daarvan.

Het wil mij nu voorkomen, dat bij dezen afzet van het restant, de single seller de verleiding moet kunnen weerstaan groote winsten te boeken, doch veeleer uit moet zijn op het verkrijgen van een grooteren afzet, vooral, waar een grootere afzet tot gevolg heeft stimuleering van het verbruik, een niet te onderschatten voordeel voor den koffieproducent.

Een laatste opmerking zou ik nog gaarne willen maken. Er is van zekere zijde geklaagd over uitschakeling bij het vooroverleg. De juistheid van deze klachten daar latende, geloof ik toch, dat hieraan wel eenige aandacht mag worden besteed, omdat het m.i. bij regelingen als de onderhavige toch voornamelijk aankomt op een met volkomen medewerking van de verschillende erbij betrokken instanties te verkrijgen uitvoering.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, met belanghebbenden geen overleg te hebben gepleegd, wèl echter met deskundigen. Uiteraard is er verschil tusschen belanghebbenden en deskundigen en ik kan begrijpen, dat de Regeering bij een maatregel als deze gaarne zelf de instanties aanwijst, welke Zij vooraf wil raadplegen. Doch in den regel zijn deskundigen tevens belanghebbenden en omgekeerd, zoodat, indien deze voorstellen in het stadium van uitvoering verkeeren, er zeker geen reden meer zal zijn, een zoo scherp onderscheid te maken tusschen deskundigen en belanghebbenden en de Regeering wel bereid zal zijn, ook den Chineeschen koffiehandel te raadplegen en ook daar het oor te luisteren te leggen, teneinde eenerzijds met de nooden en behoeften van deze groep op de hoogte te zijn en anderzijds wellicht inlichtingen te verkrijgen, die ten voordeele moge strekken van het algemeene koffiebelang.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne nog een enkele opmerking maken over hetgeen naar voren is gebracht door ons geacht medelid, den heer White. De heer White bepleitte de verhooging van den basisprijs van de bevolkingskoffie van *f* 7,80 op *f* 8 en heeft daarvoor argumenten aangevoerd. Ik meen, dat ook een ander argument in het geding kan worden gebracht voor deze verhooging van den basisprijs.

De verhouding tusschen bevolkings- en ondernemingskoffie is in het verleden immer gebaseerd op de economische noodzakelijkheid in het liberale stelsel. Waar men op het oogenblik bezig is, meer sociale rechtvaardigheid in de productie te betrachten, zou ik willen wijzen op het feit, dat de kleinere producenten — en dat is de bevolking, die koffie produceert — in de noodzakelijkheid verkeeren, om hun productie via meer schijven aan de markt te brengen dan mogelijk is voor de ondernemingen. Een verzoek om een prijsverhooging van *f* 0,20 boven de verhoudingscijfers, die in het liberale economische stelsel altijd hebben gegolden, is daarom misschien niet te veel gevraagd.

(Kloppenburg.)

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van hetgeen ons geacht medelid, de heer Lapian, naar voren heeft gebracht zou ik gaarne het volgende te berde willen brengen. De heer Lapian maakt zich bezorgd, dat onder den tegenwoordigen maatregel de opkoopers eerder zullen worden bevoordeeld dan de producenten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof hierin met hem van meening te mogen verschillen en wel hierom. Het tegenwoordige stelsel brengt inderdaad voor den opkooper in zooverre geen risico mede als de basisprijzen door het Koffiefonds veilig zijn gesteld, maar dan is het ook eenvoudiger, een redelijke levensmarge voor deze opkoopers vast te stellen, omdat men geen rekening heeft te houden met de onzekere factoren van marktfluctuaties. Ik meen, dat de Regeering voornemens is en alleszins in staat kan worden geacht, om deze redelijke levensmarge aan te geven. Daarbij heeft de Regeering dit in de hand, wellicht door het instellen van „erkenning" van handelaren en het uitsluiten van niet-bonafide opkoopers van de deelname aan den opkoop. Ook is het onbillijk, waar getracht wordt naar sociale rechtvaardigheid, een groep medeburgers van een bestaan te berooven, hetwelk zij tot dit oogenblik in dit land hebben gehad. Het is ook daarom, dat mij de verzekering van de Regeering verheugt, dat Zij de bestaande instanties voor zooveel mogelijk — ik hoop ook, in haar geheel — zal blijven inschakelen in het tegenwoordige systeem.

Mijnheer de Voorzitter! Daarbij hebben wij toch al reeds met het nadeel te maken, dat rechtstreeksche verkoop van de bevolkingskoffie aan het fonds een inkrimping van den opkoop tot gevolg zal hebben.

Hoe ten aanzien van dit alles kan worden gezegd, dat deze regeling meer voordeel zou brengen aan de opkoopers dan voorheen het geval was, is voor mij inderdaad een raadsel.

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de openbare behandeling van de aanvulling van de koffiebelangenordonnantie 1937, zooals neergelegd in onderwerp **44**, wil ik in de eerste plaats waardeering uitspreken, dat de Regeering den Volksraad alsnog in de gelegenheid gesteld heeft, hierover eerst schriftelijk en thans mondeling van gedachten te wisselen. Ik zou hieraan willen toevoegen dat mijns inziens dit ook noodzakelijk was en dat men in geen geval van ons College had mogen eischen ons alleen maar met een mondelinge gedachtenwisseling tevreden te stellen.

Ik juich het toe, dat de Regeering thans gekomen is met een ontwerp waarbij althans getracht wordt een noodlijdende cultuur die zoovele jaren tot de bloei van Nederlandsch-Indië heeft bijgedragen, eenigermate te steunen en voor totalen ondergang te behoeden.

Ik onderschrijf volkomen wat in de memorie van antwoord opgemerkt wordt dat alhoewel de positie van de koffiecultuur reeds gedurende de laatste jaren zeer slecht te noemen was, thans, nu wij zelf in oorlog gekomen zijn, deze positie abnormaal slecht kan worden genoemd door het opnieuw wegvallen van groote afzetgebieden en dat hier dus niet alleen gesproken kan worden van natuurlijke oorzaken!

Ik juich het toe dat, de Regeering in haar memorie van antwoord nog eens opsomt wat Zij gedaan heeft tot verbetering van de situatie van andere bevolkingsproducten; ik betreur het, Mijnheer de Voorzitter, dat het noodzakelijk was voor Haar om deze uiteenzetting, het weerleggen van ongefundeerde opvattingen, weer opnieuw te moeten geven.

Ik kom thans tot de instelling van een single buyer en single seller organisatie.

21ste VERGADERING — MAANDAG 5 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Kloppenburg.)

In het algemeen vind ik dit altijd een groote stap, men fixeert in zekeren zin den prijs van het artikel, maar onder de gegeven omstandigheden, nu men zooals reeds boven gezegd van een noodtoestand kan spreken, zie ik in dat dit wellicht de eenige oplossing is. Toch zou ik nog gaarne aan den Regeeringsgemachtigde willen vragen: Waar komt de single buyer en de single seller organisatie? Wie zal voor deze organisatie in de buitengewesten en op al die plaatsen waar de organisatie niet gevestigd is keuren, ontvangen en opslaan?

Gaarne zal ik vernemen of er door het Koffiefonds gezorgd zal worden dat er op verschillende plaatsen koffiebiedingen bij haar kunnen worden binnengebracht, zoo niet dan meen ik dat bijv. de telegramkosten voor biedingen op kleine partijen koffie bestemd voor de locale consumptie zeer zwaar zullen drukken.

Wordt de tusschenkomst van makelaars bindend voorgeschreven bij verkoop van bevolkingskoffie aan den single buyer en bij verkoop van bevolkingskoffie en ondernemingskoffie door den single seller aan exporteurs? Zoo niet, Mijnheer de Voorzitter, dan zou ik willen aandringen bij den geachten Regeeringsgemachtigde dit alsnog imperatief voor te schrijven, evenals dit meen ik vastgelegd is in de statuten van de N.I.V.A.S.

Ik roer deze kwestie speciaal aan, met het oog, Mijnheer de Voorzitter, op de eventueele z.g. verkoopen van den single seller naar nieuwe afzetgebieden, of verkoopen als bijv. het resultaat van een ruilovereenkomst, waarbij soms ter sprake wordt gebracht de wenschelijkheid om zelfs de exporteurs uit te schakelen.

Ik doe een beroep, Mijnheer de Voorzitter, op het goede hart van den geachten Regeeringsgemachtigde — waarvan ik overigens overtuigd ben — om ook in die gevallen dus bij alle verkoopen van den single seller de tusschenkomst van makelaars en exporteurs voor te schrijven.

Ik wil daarbij wijzen op de hulp en het advies die deze instanties ten allen tijde aan den koffiehandel hebben bewezen, hetwelk zich o.a. nog dagelijks uit in het gratis distribueeren aan belanghebbenden van koffienoteeringen uit New-York, Zuid-Amerika etc. welke kosten toch door deze instanties, te weten de makelaars zelve betaald worden.

Ik ben het geheel eens met hetgeen de Regeering opmerkt over de verhooging tusschen de voorgestelde basisprijzen voor onderscheidenlijk W. I. B. Robustakoffie, gesorteerd op maximum ½% zwarte en gebroken boonen inclusief zak, geleverd op de hoofdhavens en voor gewoon bereide koffie met 15% zwarte en gebroken boonen zonder zak, geleverd op basishavens.

Die leden in het afdeelingsverslag die hieraan twijfelen zou ik willen aanraden hun ooren eens te luisteren te leggen bij koffiehandelaren ter plaatse.

Ik vind het jammer, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering zich zoo neutraal uit op pag. 6 (roneo) van de memorie van antwoord, waar staat, dat naar Haar inzicht de voorgestelde opkoopprijzen van *f* 13 à *f* 7.80 geen basis kunnen vormen voor winst, doch slechts een ineenstorting der cultuur voorkomen! Ik had liever gezien, dat de Regeering hier ronduit verklaard had, wat mijns inziens toch de eenige waarheid is, dat deze prijzen nog steeds verliesgevend zijn.

Ik onderschrijf wat de Regeering opmerkt in de memorie van antwoord, dat men niet tot het bepalen van individueele opkoopprijzen kan overgaan. Dit zou mijns inziens slechts aanleiding geven tot ongelijke behandeling.

Ik onderschrijf eveneens volkomen de opmerking van de Regeering, dat ook de concerns, die nog andere winstgevende cultures hebben in deze regeling begrepen zijn. Het zou mijns inziens een grove onbillijkheid zijn — zoo niet het

(Kasimo.)

staken der koffiecultuur op die ondernemingen tot gevolg hebben — als men die ondernemingen van deze regeling uitsloot!

Wat Arabica betreft geloof ook ik, dat zij dezen steun nog niet behoeft. Bovendien wil het mij voorkomen, dat de single buyer bij het opkoopen van dergelijke fancy koffie wel voor zeer bijzondere moeilijkheden als taxatie der kwaliteit, etc. zou komen te staan.

Met genoegen zie ik in de memorie van antwoord, dat ook Excelsakoffie bij deze regeling wordt inbegrepen!

Gaarne zou ik nog inlichtingen vragen aan den geachten Regeeringsgemachtigde over de kosten van den single buyer en seller organisatie.

In de memorie van antwoord lees ik dat het ± ½%, dat zou dus ± *f* 70 000 zijn, als ik mij tenminste houd aan de cijfers van de memorie van toelichting, nl. 60.000 ton ondernemingskoffie à *f* 13 = ± *f* 7 800 000

en 75.000 ton bevolkingskoffie à *f* 7,80 = ± *f* 6 000 000 te zamen opbrengend ± *f* 13 800 000.

Gaarne ontving ik hiervan nog een bevestiging.

Ik juich toe, Mijnheer de Voorzitter, dat aan het Koffiefonds zijn toegevoegd een Inheemsch lid uit West-Sumatra en een Inheemsch lid uit Zuid-Sumatra welke de bevolkingsbelangen vertegenwoordigen. Is het niet mogelijk in verband met het groote belang van de Palembang-robusta hier nog een Inheemsch lid uit Palembang aan toe te voegen?

Ofschoon zooals ik reeds zeide, de vastgestelde opkoopprijzen van resp. *f* 13 en 7.80 m.i. verlies laten is het natuurlijk m.i. wel gewenscht en zelfs zeer wenschelijk er op te letten, dat de dagloonen en salarissen uitbetaald op koffieondernemingen niet al te laag dalen. Het is mij niet duidelijk, hoe of de Regeering, c.q. de single buyer, er voor waken zal, dat de Inheemsche producent niet te weinig van de voorgestelde *f* 7.80 ontvangen zal! Met een toelichting hierop zal de Regeeringsgemachtigde mij zeer verplichten.

Ook is mij niet geheel duidelijk of voorraden koffie uit den ouden oogst onder deze regeling vallen? M.i. niet, doch het lijkt mij practisch gezien de resultaten, opgedaan op dat gebied bij het kapokfonds, niet mogelijk, er tegen te waken, dat oude oogst koffies niet binnengebracht zullen worden!

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag de aandacht voor hetgeen de memorie van antwoord op blz. 4 onderste alinea (roneo) wordt opgemerkt inzake de verdeeling van eventueel te maken winst. Ik meen dat dit toen een geheel ander aspect vertoonde; een uitvoerpremie was toenmaals de eenige practisch mogelijke manier om den steun uit Nederland aan de producenten, zoowel Europeesche als Inheemsche, ten goede te doen komen. Inkoop en verkoop waren toen geheel vrij, terwijl zij thans slechts bij één persoon, t.w. den single buyer en seller berusten. Ik geloof, dat er ditmaal een andere regeling moet worden getroffen.

Ik kom nog terug op hetgeen mijn geacht medelid, de heer White, gezegd heeft over het nadeel voor den kleinlandbouwer door de onderwerpelijke ordonnantie. Ik meende, Mijnheer de Voorzitter, dat de kleinlandbouwer juist profiteerde door deze ordonnantie, en ik meende en ik hoop, nog in dezen termijn van den geachten Regeeringsgemachtigde te mogen hooren, dat de kleinlandbouwer *f* 17 à *f* 18 zal ontvangen voor zijn koffie, hetgeen zeer gunstig afsteekt bij den prijs, die wordt betaald voor ondernemingskoffie.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ons is een steunmaatregel voorgelegd, die ten doel heeft een steun aan de koffiecultuur, welke aan de gemeenschap eenig geld zal kosten, het bedrag waarvan in de memorie van toelichting wordt geraamd op 1 à 3 millioen gulden. Waar hier voor de gemeenschap een door haar te betalen bedrag is genoemd, ligt het voornaamste criterium derhalve in de vraag, of door den voorgestelden maatregel het algemeen belang gediend wordt.

21ste VERGADERING — MAANDAG 5 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Kasimo.)

Deze vraag analyseerend kom ik in de eerste plaats tot de conclusie, dat van den voorgestelden maatregel de ondernemingskoffiecultuur zeker zal profiteeren. Maar naast de ondernemingskoffiecultuur bestaat er ook nog een zeer belangrijke bevolkingskoffiecultuur, Mijnheer de Voorzitter, wier totale productie zelfs grooter is dan die van de ondernemingscultuur. De vraag moet nu onder de oogen worden gezien, of de voorgestelde steunmaatregel ook de bevolkingskoffiecultuur ten voordeel zal strekken. De Regeering schijnt hiervan zeker te zijn en met name verwacht Zij, dat de bevolking voor Haar product een redelijken prijs zal kunnen maken. Hiervan zegt de memorie van antwoord op blz. 4 (roneo) iets, dat ook de heer Lapian en anderen reeds citeerden, namelijk:

> „Teneinde te bereiken, dat de steun ook inderdaad de bevolkingsproducenten ten goede zal komen, zal de opkoop op zulk een wijze geschieden, dat er voortdurend een gezonde concurrentie aanwezig zal zijn, hetgeen er automatisch toe zal leiden, dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen, die hun, op grondslag van de uiteindelijk door het Koffiefonds te betalen prijzen, toekomt."

Mijnheer de Voorzitter! Nu hebben wij op het gebied van regelingen betreffende redelijke prijzen voor het bevolkingsproduct hier al verschillende ervaringen opgedaan. Zoo zou ik willen wijzen op de practijk van de redelijke prijzen voor de bevolkings-thee. Toen, zeven à acht jaar geleden, ten aanzien van de thee een restrictieregeling in het leven werd geroepen, had de Regeering óók alle verwachting, dat de bevolking voor dat product ook dadelijk een redelijken prijs zou verkrijgen. Maar wat was het geval?

Om duidelijk te maken, wat ik bedoel, zal ik enkele citaten aanhalen uit het verslag over de werking dezer restrictie, dat werd afgesloten per 31 Augustus 1934. Op blz. 21 lezen wij daarin:

> „Bij een marktprijs voor thee van 40 cent per ½ kg, werd voor het natblad door eenige ondernemingen nog slechts 2 en 2½ cent per kg betaald."

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil in dit verband erop wijzen, dat de redelijke prijs eigenlijk op zijn minst 4 cent moest zijn. Terwijl dit het geval moest zijn, werd door eenige ondernemingen een prijs van slechts 2 en 2½ cent betaald, hetgeen dus tegen de verwachting van de Regeering in geschiedde.

Verder lees ik op dezelfde pagina van het bedoelde verslag het volgende:

> „In November 1933 werd ingrijpen noodzakelijk geoordeeld. Door den Directeur van Economische Zaken werd een minimum natblad-prijs van 5 cent per kg vastgesteld. Deze prijs was bedoeld als minimum en mocht worden overschreden. Dit laatste had dan ook op verschillende fabrieken plaats, indien hoogere eischen aan de kwaliteit van het blad werden gesteld. In het algemeen echter werd deze minimumprijs door vele fabrieken beschouwd als een vaste prijs, die geen verband hield met de schommelingen van de theemarkt-prijzen, zoodat de kans nog groot bleef, dat bij stijging en daling van de markt de redelijke verhouding, welke moest worden nagestreefd, inderdaad niet werd bereikt."

Hieruit blijkt, hoeveel tijd en moeite het kost voor een bevolkingsproduct een redelijken prijs, als de Regeering verwacht, betaald te krijgen. De ervaringen op het gebied van de kapok en de rijst wijzen m.i. in dezelfde richting. Het is zoo moeilijk, hier de opkoopers in gebreke te stellen. Wat rijst betreft, meen ik te weten, dat als richtprijs wordt vastgesteld de prijs voor eerste kwaliteit rijst, afgeleverd op een bepaalde plaats. Hierdoor kunnen de opkoopers manipuleeren met den afstand en de door de Regeering bedoelde kwaliteit, zoodat de bevolking vaak niet den redelijken prijs krijgt als door de Regeering verwacht. Nu geef ik toe, dat later

(Soangkoepon.)

verbeteringen waren te constateeren en ook thans worden bereikt, maar dit kost toch moeite en tijd.

Dit verwacht ik ook ten aanzien van de koffie en waar het hier een maatregel geldt die alleen een jaar zal duren, is de kans groot, dat van de verwachting der Regeering ten aanzien van den prijs voor het bevolkingsproduct niet veel terecht zal komen.

Als ik dus uit het voorgaande een conclusie mag trekken is het deze, dat ik betwijfel of de bevolkingscultuur voordeel zal trekken uit de voorgestelde regeling. Maar aan den anderen kant heb ik ook geen zekerheid, dat de voorgestelde maatregel tot nadeel van de bevolkingscultuur zal strekken. Wat naar mijn meening zeker is, is dus alleen, dat de maatregel de ondernemingscultuur tot voordeel zal strekken.

Maar ook al zou alleen dat het geval zijn, dan nog zou ik geen bezwaar maken tegen den voorgestelden maatregel. Want met de ondernemingscultuur zijn ook de belangen van de bevolking gemoeid. Ik wijs onder anderen op de werkgelegenheid, welke de ondernemingskoffiecultuur aan de bevolking biedt. Het is tot op zekere hoogte dus ook in het belang van de bevolking wanneer het met de ondernemingskoffiecultuur goed, of althans niet slecht gaat. Van dezen gezichtshoek bezien zal de voorgestelde maatregel zoowel in het belang van de bevolking als van de ondernemers en dus in het algemeen belang zijn en daarom zal ik mij niet tegen den voorgestelden maatregel verzetten. Alleen wil ik erop aandringen, dat de Regeering alles in het werk stelt, dat de bevolking voor haar koffie een redelijken prijs betaald zal krijgen, zooals de Regeering verwacht en in de tweede plaats, dat door de ondernemingen, die dank zij den steun van de Regeering kunnen voortbestaan, zoodanige maatregelen zullen worden genomen dat de werknemers goede of althans redelijke arbeidsvoorwaarden verkrijgen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik mij kan vereenigen met het inzicht van de leden, die in het afdeelingsverslag de bezwaren tegen een zoo snelle behandeling van dit ontwerp slechts ten deele onderschreven, meen ik toch te moeten bekend stellen, dat voor de behandeling van dit ontwerp den Volksraad aanvankelijk een zoodanigen tijd werd gegund, dat een behoorlijke en degelijke verwerking van de stof, vervat in dit ontwerp, door de leden onmogelijk was, vooral, omdat bij de indiening daarvan bij onzen Raad, de betrokken leden overstelpt waren met de verwerking van andere ontwerpen, die als een lawine den Raad toestroomden.

Welk een snelle behandeling een ontwerp-ordonnantie ook moge eischen, de benoodigde en vereischte tijd voor die behandeling moet m.i. beschikbaar worden gesteld; anders wordt het verlangde overleg met den Volksraad tot een onbeteekenende formaliteit teruggebracht.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering in dit verband verklaard, dat zonder den vereischten spoed de koffieproducenten — met name de producenten van bevolkingskoffie — onvoldoende nut uit deze regeling zouden kunnen trekken.

Waar deze regeling in het leven is geroepen ten behoeve van de koffieondernemingen — zooals o.a. ook blijkt uit de definitie in artikel 1 van deze ontwerp-ordonnantie — begrijp ik niet, in welk verband de bevolkingskoffie en de koffieproducten van den Europeeschen kleinen landbouw uit deze regeling nut zouden kunnen trekken.

Volgens artikel 4*a* dezer ontwerp-ordonnantie kan bij regeeringsverordening worden bepaald, dat de eigenaar, houder of beheerder van een koffieonderneming verplicht is de productie van zijn onderneming, of een door het Koffiefonds aan te wijzen gedeelte daarvan, aan het Koffiefonds te verkoopen tegen door dat fonds te bepalen prijzen, afgeleid van een door den Gouverneur-Generaal vastgestelden basisprijs.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Soangkoepon.)

Afgescheiden nog van de omstandigheid, dat zulk een regeling m.i. inbreuk maakt op het in artikel 570 van het Burgerlijk Wetboek omschreven recht, heeft deze ontwerp-ordonnantie min of meer het karakter van een gedwongen koffiecultuurstelsel aangenomen. Juist in verband hiermede kan ik mij aansluiten bij die enkele leden, die in het afdeelingsverslag de voorkeur gaven aan een natuurlijke saneering van de Indische koffieproductie boven een steunregeling als de onderhavige, die naar hun oordeel geen blijvende verbetering waarborgt, en waarbij verder het Gouvernement van Nederlandsch-Indië als geldschieter en tevens als koopman voor dit doel optreedt. Dit heeft tot gevolg, dat het Land mede als loontrekker uit dit bedrijf financieele voordeelen trekt en daardoor de werkgelegenheid voor werkzoekenden vermindert.

Wanneer ik mij evenwel voorstander van de natuurlijke saneering verklaar, behoeft dit niet ertoe te leiden, dat de Regeering bij eventueel plotseling opkomende calamiteiten, als de onderhavige, deze zou moeten negeeren. Integendeel, juist in zulke gevallen moet Zij de behulpzame hand bieden, zonder zich daarbij echter als de voornaamste belanghebbende in te schakelen.

Terecht heeft de Regeering in de memorie van antwoord gezegd, dat Zij zeker niet voornemens is met deze en dergelijke regelingen verder te gaan dan noodig is, doch, dat Zij Haar aandacht en medewerking moeilijk kan onthouden aan belangrijke takken van productie, welke door het wegvallen van groote afzetgebieden op de meest acute wijze in moeilijkheden zijn geraakt. Daarom moet de Regeering mijns inziens Haar kracht juist in het bijzonder op het zoeken naar nieuwe afzetgebieden richten, maar niet streven naar het verkrijgen van een monopolie bij den inkoop en den verkoop van de koffie hier te lande.

Zooals de Regeering in de memorie van toelichting heeft verklaard zijn de voornaamste afzetgebieden van de Nederlandsch-Indische robusta door het verloop van den oorlog verloren gegaan. Dit heeft tot gevolg, dat 70% van den uitvoer niet meer kan plaats hebben. De Regeering heeft hierbij als verloren consumptiegebieden voor deze robustakoffie Frankrijk, de Scandinavische landen, Italië en het Moederland genoemd. Ik vraag mij af of het niet mogelijk is er naar te streven, om in de plaats van deze landen Japan en China als consumptiegebieden van de Indische koffie te verkrijgen. Ik spreek hierbij van de Indische koffie, omdat ik ook gaarne wensch, dat voor de andere soorten koffie hier te lande ook steun zal worden verleend tot het verkrijgen van afzetgebieden. Met de inwerkingtreding van deze ontwerp-ordonnantie vrees ik, dat de bevolkingskoffie, zoomede koffieproducten van den kleinlandbouwer, straks geheel aangewezen is voor de voorziening in de binnenlandsche behoefte en voor verkoop aan de in artikel 4*a* lid 2 van deze ontwerp-ordonnantie bedoelde handelaren; dit zal dan tot gevolg hebben, dat de bevolkingskoffie geheel afhankelijk zal zijn van de goedertierendheid van deze handelaren en den binnenlandschen afzet, zoodat de bevolkingskoffie practisch geen voordeel kan trekken van deze voorgestelde regeling.

De omstandigheid, dat thans werkelijke productierestricties in sommige Zuid-Amerikaansche staten worden toegepast en als gevolg van den oorlog op menig terrein pogingen worden aangewend een coöperatieve oplossing voor het gevaar van groote productie-overschotten te verkrijgen, beteekent mijns inziens, dat deze Amerikaansche koffiegebieden de concurrentie op de wereldmarkt der koffie veel beter kunnen doorstaan. In hoeverre de Indische producten tegen die van Zuid-Amerika kunnen wedijveren voor de verkrijging van behoorlijke en gestadige afzetgebieden hangt geheel af van de wijze van het toepassen van de handelstactiek en de manoeuvres van onze handelsdeskundigen.

In het afdeelingsverslag wordt de overproductie van koffie door enkele leden toegeschreven aan de aanmoediging van de bevolkingscultuur door den landbouwvoorlichtingsdienst. Dit is mijns inziens onjuist. Wanneer overproductie van koffie hier te lande is teweeggebracht, dan moet dit geweten worden aan den aanwas van het aantal koffieondernemingen; immers de bevolkingskoffiecultuur dateert nog van het reeds verouderde koffiecultuurstelsel.

Indien hierbij omtrent de overproductie een verwijt moet worden gemaakt, dan geldt dit niet den landbouwvoorlichtingsdienst, doch het Binnenlandsch Bestuur, dat gronden in erfpacht heeft uitgegeven voor de koffieondernemingen hier te lande; trouwens ook de landbouwvoorlichtingsdienst heeft bijna niets bijgedragen voor de bevordering van de bevolkingskoffiecultuur hier te lande. Tegenover de bestrijding van de koffieziekten staat de landbouwvoorlichtingsdienst tot dusver nog machteloos. Op dit gebied staat deze dienst nog altijd als een werkeloozen toeschouwer. Juist door het ontbreken van een afdoende bestrijdingsmethode van de koffieziekten zal de nieuwe aanplant worden bemoeilijkt en vanzelf zullen de producenten — vooral de Inheemsche — niet tot nieuwen aanplant overgaan, zoodat een restrictie inclusief een plantverbod mij onnoodig voorkomt, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat — zooals de Regeering in de memorie van antwoord terecht zegt — de huidige prijzen geen aanmoediging inhouden om den overgang tot een nieuwen aanplant te verwezenlijken.

In het afdeelingsverslag hebben verscheidene leden hun oordeel kenbaar gemaakt, dat de Regeering zich bij voorkeur bemoeit met de in hoofdzaak door Westersche landbouwbedrijven voortgebrachte exportproducten. Dit oordeel is mijns inziens heel juist en ook deze ontwerp-ordonnantie getuigt volkomen van de juistheid van dit oordeel, hetgeen verder bevestigd wordt door de definities in artikel 1 van dit ontwerp.

Ter weerlegging van dit naar Haar opvatting onjuist oordeel heeft de Regeering onder andere aangevoerd, dat het lot van de bij verschillende Westersche landbouwbedrijven betrokken werknemers ten nauwste met de voor die bedrijven getroffen saneeringsmaatregelen betrokken is, hetgeen dus zeggen wil, dat de behartiging van de Inheemsche belangen op dit gebied zich niet verder zal uitstrekken dan tot het instandhouden van de voor dezé bedrijven geschikte koelies. Het streven om ook de Inheemschen tot kapitalisten te maken heeft de Regeering blijkbaar nooit bedoeld.

In hoeverre de werking van de suikerrestrictie en den suikeraccijns door de Inheemsche cultuur wordt gevoeld, kan ik mij niet realiseeren. Wel weet ik, dat door deze maatregelen de Inheemschen meer moeten betalen voor hun consumptie op het gebied van deze zoetigheden.

Wanneer de Regeering van oordeel is, dat hoe meer de consumenten zonder vermeerdering van inkomsten voor hun verbruik betalen hoe gunstiger dit is voor hun belangen, dan heeft de Regeering inderdaad gelijk.

Wat betreft de getroffen regeling voor copra, geldt alleen de kwestie van de schuldbevrijding in de Minahassa, alsmede de aankoop van copra in dit gebied, doch de Regeering vergeet hierbij, dat er, behalve de Minahassa, nog uitgestrekte andere gewesten zijn, waarin het levensbestaan der Inheemsche bevolking van copra afhankelijk is. Men denke slechts aan de klappertuinen ter Oostkust van Sumatra, op het eiland Nias en andere gebieden van Sumatra. Deze andere copragebieden vragen aan de Regeering geen hulp in den vorm van schuldbevrijding, doch slechts om voor hen te zoeken en aan te wijzen afzetgebieden voor hun producten. In dit verband vraag ik mij af, of het niet mogelijk is, om ook de copra van andere gebieden dan de Minahassa door het voedingsmiddelenfonds te doen koopen? Of van Regeeringswege bevredigende voorzieningen zijn getroffen met betrekking tot het hoofdvoedselgewas in dezen archipel, de rijst, moet ik betwijfelen. Wat

(Soangkoepon.)
heeft de Regeering gedaan ter bestrijding van b.v. de muizenplaag in de uitgestrekte sawahgebieden in verschillende deelen van Sumatra? Ik betreur verder, dat de Regeering tot dusverre geen volle aandacht heeft geschonken aan de Inheemsche pepercultuur in deze landen. Wanneer de Regeering in dit verband zegt, dat waar Zij tenslotte voor de pepersituatie nog geen uitweg heeft kunnen vinden, dit een gevolg van de omstandigheid is, dat deze beheerscht wordt door een zeer grooten voorraad in het buitenland, welker manipuleering Zij niet in de hand heeft, dan bewijst dit toch, dat Zij niets heeft gedaan voor de verbetering van de positie van de pepercultuur in deze landen, terwijl dit product feitelijk een van de oorzaken is van de komst der Nederlanders in deze gewesten. Bij mij rijst wel de vraag, of de Regeering ooit haar gedachten over de pepercultuur — als een bron van inkomsten voor de Inheemschen — heeft laten gaan. De mogelijkheid, dat Zij deze cultuur vergeet is niet uitgesloten vooral als gevolg van veel dringender arbeid in verband staande met de tegenwoordige oorlogsomstandigheden.

Ten aanzien van deze genomen Overheidsmaatregelen kan ik mij aansluiten bij de vele leden, die het volgens het afdeelingsverslag volkomen logisch achten, dat die maatregelen worden bepaald door de geaardheid, de marktpositie enz. van het betrokken product. Terecht heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, dat het gevaarlijk en onmogelijk zou zijn om terwille van een zekere voorkeur voor orde en netheid zeer uiteenloopende ziektegevallen te willen behandelen volgens eenzelfde diagnose en eenzelfde therapie.

Ik begrijp evenwel niet de bepaling van de basisprijzen naar de huidskleur van de producenten. Want, is het koffie-product afkomstig van de ondernemingen der blanken, dan is de basisprijs *f* 13 per quintaal, terwijl voor de producten van de bruine broeders een basisprijs geldt van *f* 7.80 per quintaal. Waarom hierbij niet uitgegaan is van de kwaliteit dan wel van het assortiment der geleverde producten is mij een raadsel, vooral in verband met de omstandigheid, dat hierbij volgens de Regeering rekening moet worden gehouden met de boongrootte, het vochtgehalte, het percentage triage, boeboekaantastingen, zoomede vuilgehalte.

Waar verder bij den opkoop van het product van de bevolking alleen gebruik zal worden gemaakt van den tusschen- en exporthandel en de Regeering bezwaren heeft tegen het invoegen van de woorden: „en bevolkingsproducenten", achter „handelaren", in artikel 4*a* lid 2 van de voorgestelde regeling en de daardoor beoogde vrijlating slechts geldt voor den binnenlandschen handel en niet voor export naar het buitenland, moet ik tot de conclusie komen, dat de werkelijke bevolkingsproducenten geen baat zullen hebben van het bestaan van deze regeling. Dit maakt juist, dat de bevolkingskoffie geheel afhankelijk is van den wil van het Koffiefonds.

De verdere voordeelen, die uit deze regeling kunnen voortvloeien uit de bevolkingskoffie, komen straks slechts ten gunste van den tusschen- en exporthandel, zoodat feitelijk door deze regeling de Inheemsche producenten het kind van de rekening zullen zijn, aangezien voor deze producenten de mogelijkheid is uitgesloten hun product zelf naar het buitenland te verkoopen.

Summa summarum ben ik tot de conclusie gekomen, dat de Inheemsche koffie-producten geen voordeel kunnen hebben van de tot standkoming van de ons voorgestelde regeling. Ik hoop echter, dat ik ongelijk zal hebben. Ik zal daarom de practische resultaten van deze regeling voor de Inheemsche koffieproducenten afwachten.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de in het Afdeelingsverslag wenschelijk geachte limiteering van de garantie ten behoeve van door het Koffiefonds op te nemen credieten, kan ik mij daarmede wel vereenigen.

De huidige abnormale omstandigheden maken het juist noodzakelijk, dat ter zake een limiet wordt gesteld, omdat daarmede de consequenties van de uitvoering van deze regeling gemakkelijker kan worden overzien.

(Moelia.)
Bij het streven naar het voorkomen van den ondergang van deze belangrijke ondernemings- en bevolkingscultuur, moet men natuurlijk voorkomen, dat zulks den ondergang van 's Lands financiën ten gevolge zal hebben. Ter wille van het verkrijgen van een klein bedrag, mag het Land zeker geen groote uitgaven doen. En hiervoor is noodig, dat bepaald worden de uiterste grenzen van de noodigste uitgaven.

Het spreekt vanzelf, dat wanneer overschrijding van deze grenzen noodzakelijk is, de mogelijkheid daartoe moet worden geschapen. En hiervoor is mijns inziens gewenscht: een nieuw overleg tusschen Regeering en volksvertegenwoordiging, omdat hierbij dan de al dan niet gezonde uitvoering van den getroffen maatregel kan worden beoordeeld.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne enkele korte opmerkingen willen maken over dit ontwerp. Vooraf zou ik echter willen zeggen, dat ik mij gaarne vereenig met den door de Regeering hier aangeboden opzet.

De koffie als export-product verkeert inderdaad in zeer precairen toestand, waarin op korten termijn moet worden ingegrepen. Ik geloof dan ook niet, dat wij naar middelen moeten zoeken om een duurzame saneering te bereiken, in den zin zooals door mijn geacht medelid, den heer Soangkoepon, hier is voorgesteld, doch dat wij er op bedacht moeten zijn om op korten termijn een voor de belanghebbenden aannemelijke regeling op te stellen. Als zoodanig zou ik het voorliggend ontwerp willen aanvaarden.

Ik behoef hier niet in den breede de beteekenis van de koffiecultuur voor de bevolking uiteen te zetten. Dat is reeds meermalen in dezen raad gebeurd, laatstelijk nog bij de bespreking van de koffie-belangen-ordonnantie.

Uit de in de memorie van antwoord gepubliceerde cijfers blijkt toch ook wel, dat niet de geheele koffievoorraad der bevolking wordt uitgevoerd, maar dat een gedeelte in het Land wordt geconsumeerd. Niettemin blijft toch een kwantum van ongeveer 36.000 ton gereed voor uitvoer naar het buitenland.

In het algemeen acht ik de door de Regeering aangenomen basis van *f* 13 en *f* 7.80 per quintaal aanvaardbaar. Ik geef gaarne toe, dat de basisprijs voor de Europeesche ondernemingen thans wel iets aan den lagen kant is, maar daar staat tegenover, dat de verkoop door de ondernemers rechtstreeks aan het Koffiefonds kan plaats hebben, waardoor dus verschillende tusschenschakels eventueel kunnen worden geëlimineerd.

Anders staat het in dit geval met de bevolkingskoffiecultuur. Maar ik ben ook hiertegenover geneigd dezen basisprijs in het algemeen als voordeelig voor de bevolking aan te nemen, althans relatief iets voordeeliger dan voor de Europeesche ondernemingen. De vraag is intusschen, wat er van deze basisprijzen, wanneer zij in klinkende munt worden uitbetaald, tenslotte voor de bevolking overblijft. Daarover gaat een groot deel van het debat in deze zaal ook.

Verschillende medeleden — en ik sluit mij gaarne bij hen aan — zijn eenigszins sceptisch gestemd over de vraag of deze regeling wel inderdaad aan de bevolking datgene brengt, wat ermede wordt beoogd.

Over den bevolkings-koffiehandel behoef ik hier wel niet te spreken, en evenmin over de daarin aan te wijzen onvolkomenheden, zooals het gebrek aan organisatie, het teveel aan tusschenschakels, het ontbreken van de noodige voorlichting en ten slotte ook niet over den geringen wil bij de bevolking in verschillende streken om mede te werken aan verbetering van de kwaliteit. Dit zijn factoren, die niet aanstonds uit den weg te ruimen vallen, daartoe is duurzame arbeid noodig, die, naar ik meen, door het Koffiefonds hier en daar ook al is geëntameerd. De Regeering is er echter

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Moelia.)

van overtuigd, dat door het hanteeren van een bepaalde politiek door het Koffiefonds, die ik zou willen aanduiden met den term: beheerschte concurrentie, tenslotte aan de bevolking een flink bedrag van de in uitzicht gestelde prijzen ten goede zal komen. De Regeering motiveert dit in de memorie van antwoord als volgt:

„Teneinde te bereiken, dat de steun ook inderdaad de bevolkingsproducenten zal ten goede komen, zal de opkoop op zulk een wijze geschieden, dat er voortdurend een gezonde concurrentie aanwezig zal zijn, hetgeen er automatisch toe zal leiden, dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen, die hun, op grondslag van de uiteindelijk door het Koffiefonds betaalde prijzen, toekomt."

Mijnheer de Voorzitter! De woorden „zal de opkoop op zulk een wijze geschieden, dat ..... enz", doen mij denken aan bepaalde manipulaties, want daartoe laten zij toch in elk geval ruimte.

Mèt de geachte medeleden, die over dit punt hebben gesproken, verschil ik met de Regeering van meening omtrent het hieruit sprekende optimisme. Ik grond dit op de overweging dat, wanneer eenmaal een zekere basisprijs wordt aangenomen, de exporteurs toch feitelijk niet veel meer te doen zullen hebben dan voorraden aan te leggen en verder, eventueele opdrachten van het Koffiefonds op korten termijn uit te voeren. Zij zijn dus als het ware naar boven al veilig gesteld. Om nu nog andere risico's te kunnen dekken zullen zij naar beneden, dus naar de zijde van de producenten, prijzen aanleggen, die feitelijk niet meer liggen binnen de door de Regeering in uitzicht gestelde verhoudingen.

Met restrictie- en beschermingsmaatregelen gaat het altijd zóó — en dat is voor ons steeds een principieel bezwaar — dat de prijzen worden gefixeerd op een eindpunt waarbij de bevolking feitelijk geen profijt meer heeft. Ik herinner aan de vaststelling der opkoopprijzen bij de Loemadjang-tabak, waarbij prijzen werden genoemd, die door de door de Regeering aangewezen opkoopers zouden worden betaald. Thans worden bij deze regeling prijzen genoemd, die door het Koffiefonds zullen worden betaald. Maar de Regeering laat zich niet uit over wat tusschen de productie en de fixeering van dezen prijs in ligt, dit laat Zij eenvoudig over aan het vrije spel der economische krachten.

In dezen gedachtengang doorgaand zou ik gaarne de suggestie doen, gelegen in de vraag of het niet mogelijk is — gelijk ook de heer Kasimo het heeft aangegeven — in de voornaamste koffieproductie-gebieden richtprijzen aan te leggen, waardoor dan de concrete prijs min of meer met de productie in direct verband wordt gebracht.

Ik weet niet of ik voldoende duidelijk ben, Mijnheer de Voorzitter, maar het is van zeer veel belang dat, wanneer men van een bepaalden prijs uitgaat, die prijs ook direct duidelijk tot de bevolking spreekt en dat men daarbij dus niet te ver in den keten grijpt, zooals in dit geval, waar men in een veel later stadium de prijzen vastelt.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord toegezegd, dat het Koffiefonds over plaatselijke adviseurs zal beschikken, die door ambtenaren van het binnenlandsch bestuur zullen worden bijgestaan. Dit is al een stap in de richting, die ik op het oog heb. Ik zou niet zoo ver willen gaan om te bepleiten dat later plaatselijke opkooporganisaties in het leven zullen worden geroepen. Ik geloof, dat de kosten daarvan zoodanig zullen zijn, dat het Koffiefonds, wanneer men daartoe mocht overgaan, een veel te groot risico zou loopen. Ik ben dus niet voor plaatselijke opkooporganisaties; ik ben wel voor een maatregel, waarbij aan de bevolking direct eenige richtprijzen worden bekend gemaakt, waardoor zij weet welke prijzen zij eventueel zal kunnen verwachten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hiermede volstaan. Met den opzet van den regeeringsmaatregel ga ik accoord. Ik heb alleen willen bepleiten de verwerkelijking van het desideratum, dat de Regeering in uitzicht stelt om de bevolking een zoo groot mogelijk aandeel in de opbrengst van de koffie te verzekeren ten voordeele van de bevolking, te benaderen.

(De Villeneuve.)

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Het onderhavige ontwerp acht ik een moedige en verstandige poging om dit zeer belangrijk en uitermate epineuse probleem op te lossen. Ik noem het moedig, omdat al zoovele malen tot de Regeering is gezegd: Och, wat zoudt ge U toch met de productie van de koffie bemoeien: het is immers toch een hopelooze zaak. Tegenover de productie van Brazilië zal Indië het toch moeten afleggen en — erken het liever vandaag dan morgen — om geld daartegen aan te gooien is verloren moeite. Dat de Regeering dat standpunt niet deelt, juich ik ten zeerste toe. Gedurende zeer langen tijd, al meer dan een eeuw, is de koffiecultuur voor Nederlandsch-Indië een buitengewoon belangrijke en arbeidsintensieve geweest. Zoowel uit het oogpunt van de belangen der bevolking als van die der ondernemers acht ik het dus mét de Regeering plicht, dat getracht wordt hier een voorloopige oplossing te vinden.

Evenals de heer Loa Sek Hie zooeven heeft betoogd, geloof ik, dat wij dit probleem moeten zien als een poging tot het gemeenschappelijk oplossen van moeilijkheden, het gemeenschappelijk onder de oogen zien van uitermate moeilijke economische kwesties, die alleen bij goed vertrouwen en met medewerking van alle betrokken groepen te regelen zijn.

Dat men bij deze regeling niet verder gaat dan een min of meer voorloopigen opzet komt mij juist voor. Daarom noemde ik het ontwerp verstandig; immers men treedt nog niet in een saneering van de koffiecultuur. Daar op het oogenblik de handelsverhoudingen in hooge mate onzeker zijn en bij benadering niet valt te voorspellen, hoe die verhoudingen na afloop van den oorlog zullen komen te liggen, zou het uitermate praematuur zijn, nu al met een min of meer afgerond saneeringsvoorstel te komen. Wat wij hebben te doen is te trachten, het apparaat, waarover Indië beschikt, zoo goed mogelijk intact te laten en de krachten, die hieraan werkzaam zijn voor Indië te behouden.

Wanneer wij dan zien, dat de koffiecultuur aan Nederlansch-Indië een geldinkomen verschaft van ongeveer *f* 25-millioen per jaar, en dat wanneer hier niets gedaan werd, dit bedrag zou inschrompelen tot *f* 5 à *f* 6-millioen, meen ik dat die 1 à 3 millioen, die volgens taxatie met den onderhavigen maatregel zullen zijn gemoeid, toch wel aan alle kanten het risico waard zijn.

Over den opzet van de regeling zou men lang en breed kunnen praten. Mij komt het voor, dat de regeling, die ons hier wordt voorgelegd, voldoet aan de eischen van redelijkheid en van een juiste afweging van belangen.

Meerdere sprekers zijn het niet met deze conclusie eens en dan noem ik in het bijzonder de heeren White en Lapian, die met klem hebben betoogd, dat in deze regeling wel bijzondere aandacht aan het ondernemingsbelang zou zijn besteed, doch het bevolkingsbelang in de verdrukking zou zijn geraakt. Ik acht die conclusie onbillijk; onbillijk tegenover de Regeering en evenzeer onbillijk tegenover de ondernemers.

De heer Kasimo heeft er zooeven al terecht op gewezen, welk een groot belang ook in het ondernemingsbelang indirect voor de bevolking en de werknemers is vervat. Wanneer men daarnaast ziet, hoe de specifieke bevolkingsbelangen in deze regeling zijn uitgewerkt, dan geloof ik toch werkelijk niet, dat hier van het bevoorrechten van ondernemers of van het besteden van mindere aandacht aan bevolkingsbelangen gesproken mag worden. Dit komt wel zeer duidelijk tot uitdrukking, wanneer men de constructie van het apparaat be-

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(De Villeneuve.)

ziet, dat hier zal gaan werken. De directie is een neutraal orgaan; in het bestuur zijn alle belangen behoorlijk vertegenwoordigd. Dit is geen syndicaat van koffiehandelaren of van ondernemers, die aan koffie doen; dit is een bestuur, werkende onder leiding van de overheid; waarin ieder belang volledig tot zijn recht zal kunnen komen.

Ik meen ook, dat dit van het vooroverleg, voorzoover ik dat uit de stukken heb kunnen zien en er verder iets van heb gehoord, eveneens gezegd kan worden. Ben ik wel ingelicht, dan is bij het vooroverleg ook de kleinlandbouw gehoord, en is het voorstel, zooals het voor ons ligt, is overeenstemming met alle erbij betrokken partijen geconcipieerd. Dat het departement van Economische Zaken, zooals uit het in het zoojuist door den heer White aangehaalde citaat, (memorie van antwoord, blz. 4, roneo) blijkt, daarbij in het bijzonder het bevolkingsbelang in het oog heeft gehouden; dat daarnaast de vertegenwoordiger van den kleinlandbouw volop gelegenheid heeft gehad van zijn inzicht te doen blijken; en dat ook de ondernemers met dezen opzet zijn accoord gegaan, mag toch werkelijk wel iets zeggen en had toch zeker verwijten als door mijn geachte medeleden zooeven zijn gedaan behooren te voorkomen. Deze hadden in elk geval beter achterwege kunnen blijven.

In het betoog van den heer White heeft mij één passage buitengemeen pijnlijk getroffen, een passage, die in wat andere bewoordingen ook in het betoog van den heer Lapian voorkomt, en dat is de opmerking, dat het zoo prettig is voorkennis van zaken te hebben. Die passage impliceert, dat het den ondernemers in gevallen als dit om voorkennis te doen zou zijn. Ik zeg niet te veel, wanneer ik hier met ernst verklaar, dat juist in deze tijden, de ondernemers zich meer dan ooit bewust zijn, dat zij naar beste krachten hebben te streven naar samenwerking, naar een gezamenlijk oplossen van problemen en dat zij daarbij, veelal met volledige achterstelling van eigen belangen, medewerken in het groote belang van de geheele Indische gemeenschap.

Het is altijd wat moeilijk, wanneer men voor eigen parochie iets moet zeggen, maar wanneer mij een opmerking, als zooeven gemaakt door een mijner geachte medeleden, wordt tegengevoerd, nl. alsof het hier den ondernemers om voorkennis, dus indirect om winstbejag, te doen zou zijn geweest, dan moet ik daartegen wel met kracht opkomen. Zulk verwijt treft zeer pijnlijk, wanneer men weet, hoezeer door de betrokkenen steeds met het algemeen belang rekening wordt gehouden. Ik heb daarbij in de eerste plaats op het oog den voorzitter van het Algemeen Landbouwsyndicaat, die, wellicht meer dan een van ons in de ondernemingsorganisaties, juist van dit algemeen belang zoozeer doordrongen is en dat bij al zijn handelingen in het oog pleegt te houden. Het zou mij dan ook genoegen doen, wanneer mijn geachte medeleden na bezinning van en overleg omtrent hetgeen zij zooeven gezegd hebben tot de conclusie zouden komen, dat de bedoelde uitlating grievend en onbillijk is.

(De heer Lapian: Leest U mijn rede maar eens na, dan zult U het wel begrijpen.)

Ik kom nu tot een punt, door den heer Smit aangeroerd. Deze vindt het goed en zelfs erg noodzakelijk, om in deze regeling tevens een zekere veiligstelling van werknemersbelangen op te nemen. Dat in de huidige tijdsomstandigheid extra aandacht wordt besteed aan de positie van werknemers is logisch en zelfs noodzakelijk, maar de heer Smit weet toch ook wel, dat de Regeering momenteel een algemeene regeling voorbereidt, waarbij de bedoeling voorzit om op de arbeidsverhoudingen een intensieve gouvernements-contrôle in te stellen; het zou mij dan toch een zeer incidenteele oplossing lijken, wanneer men nu in dit ontwerp, dat niet anders beoogt dan een bepaald afgebakend product op de been te houden, arbeidsregelingen zou gaan vervatten. Een dergelijke zaak valt toch bezwaarlijk incidenteel te regelen; zij moet in haar totaliteit onder de oogen worden gezien,

(Muh. Yamin.)

hetgeen — naar mij bekend is — van regeeringswege geschiedt. Ik meen dan ook, dat wij er het best aan zullen doen te wachten, tot de Regeering binnenkort met voorstellen van dezen aard voor den dag komt instede van thans incidenteel, tot een oplossing te geraken.

Ik kom thans tot een suggestie, die zooeven door mijn geacht medelid, den heer Kloppenburg, naar voren is gebracht. Deze heeft er op aangedrongen, de directie van het Koffiefonds, aan wie het dagelijksch beleid der zaken zal worden toevertrouwd, te Soerabaja te verplaatsen.

(De heer Kloppenburg: Dat heb ik niet gesuggereerd; ik heb eenvoudig gevraagd of de directie te Soerabaja of te Batavia zal komen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik had begrepen, dat de heer Kloppenburg een suggestie had gedaan, maar indien hij slechts een vraag heeft gesteld, zou ik deze met een suggestie mijnerzijds willen aanvullen. Het zou mij namelijk juist lijken, indien de directie van het Koffiefonds niet te Batavia, doch te Soerabaja gevestigd werd. Mede in verband met het feit, dat de Chineesche tweedehand, welke in deze een zoo belangrijke functie heeft te vervullen, voor het grootste deel te Soerabaja gevestigd is en daar ook grootendeels voor de Java-consumptie zorgt, terwijl zij in nauwe relatie staat met den bevolkingsopkoop in Sumatra, zou ik het een juiste oplossing vinden, indien de directie van het fonds niet te Batavia, doch te Soerabaja gevestigd werd.

Ten slotte een laatste opmerking. Het dagelijksch bestuur wordt krachtens de bepalingen van de desbetreffende ordonnantie gevormd door den voorzitter en twee ambtelijke leden. Ik vraag mij af, of het geen nut zou hebben, de desbetreffende bepaling in dien zin aan te vullen, dat in dit dagelijksch bestuur ook een vertegenwoordiger van de ondernemingskoffie en eventueel van den kleinlandbouw, zitting neemt.

Het belang van den klein-landbouw, — dat wil ik nog eens op den voorgrond stellen — is waarlijk niet groot. Ik geloof, dat in totaal ongeveer 300 ton koffie van den klein-landbouw komt. Beschouwd in verhouding tot de totale productie maakt dat een betrekkelijk ondergeschikt bedrag uit, doch, waar zoozeer blijkt, dat men van die zijde op grooten prijs zou stellen een zekere mate van zeggenschap in de dagelijksche leiding, te verkrijgen, zou ik, wat mij betreft, er volkomen mede kunnen instemmen, indien ook die factor in het dagelijksch bestuur tot uitdrukking zou komen.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Voordat ik het aanhangige ontwerp in nadere beschouwing neem, mag ik deze bespreking wel doen voorafgaan door mijn waardeering uit te spreken voor het streven der Regeering, de koffie-situatie uit een impasse te redden. Inderdaad verkeeren de koffie-cultuur en de koffie-handel sinds eenigen tijd in een zeer hachelijken toestand. Niet alleen werkt deze situatie mede tot verslapping van de markt, doch zij leidt vooral ook tot verslechtering van de koffie-cultuur, welke in sommige streken of gedeelten van Indië een der bronnen van het economische leven en het handelsverkeer is.

Mijnheer de Voorzitter! Het streven om de slechte koffiesituatie de helpende hand te bieden moet wel van tweeledig karakter zijn. Eenerzijds moet er steun toegezegd worden aan de eigenlijke koffie-cultuur en anderzijds verdient ook de koffiehandel een nauwlettend toezicht en een voortdurende regeling der overheid. De Regeering handelt in haar ontwerp in het belang van allebei, zoowel van den koffiehandel als van de koffie-cultuur. Zij typeert haar eigen systeem met de qualificatie van single buyer en single seller. Dit economisch systeem heeft natuurlijk zijn vóór- en nadeelen. Het groote voordeel, waar het om te doen is, bestaat hierin, dat op de voorgestelde basis de koffie-cultuur inderdaad een gunstige kans zal krijgen, met het onmiddellijk ge-

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Muh. Yamin.)

volg, dat de koffie-tusschenhandel wederom eenigszins hersteld zal worden. Theoretisch gaat de Regeering hiermede den weg op van een gedeeltelijke socialiseering der productie en van den export. Maar ik kan evenwel niet zeggen, dat Zij doelbewust gaat in de richting van socialiseering der economische apparaten, want zoowel haar economisch uitgangspunt, als het doel, dat Zij met het single seller en single buyer systeem beoogt, zijn aan eenig socialisme vreemd. Zij zijn eerder te beschouwen als een gevolg van het loslaten van het beginsel van het vrijhandelssysteem, hetwelk de Regeering thans de gelegenheid geeft, naast de politiek van licentieering en contingenteering, zich intensief te bemoeien met het particuliere bedrijfsleven in het land zelf en met betrekking tot het buitenland.

Bij het voorgestelde plan betreffende de Robustakoffie kan men zich afvragen hoever de Regeering in de particuliere zakenwereld zal indringen en verder in hoeverre deze bemoeienis wenschelijk is. In het bijzonder in verhouding tot de bevolkingskoffie, kan het single buyer systeem, dat de Regeering voorstaat, niet volledig zijn. Immers, nemen wij aan, dat de Overheid in of vlakbij een uitvoerhaven de koffie inkoopt, of ten verkoop aanbiedt, dan zal de heele handelsbeweging, vanaf de koffieplanters tot de transporteurs en de tusschenhandelaren, die aan de Regeering verkoopen, uitsluitend bij de particulieren berusten. Deze vrij gecompliceerde tusschenhandel, welke de buitenlandsche markt beheerscht, valt eigenlijk buiten de regeling, hoewel deze een enormen invloed daarop zal uitoefenen, zoodanig dat de tusschenhandel zich grondig zal wijzigen en bijzondere wegen zal gaan bewandelen, welke wij van te voren wellicht nog niet kenden.

Mijnheer de Voorzitter! Toejuiching verdient de handelwijze der Regeering, om, nadat de Volksraad daarop in het afdeelingsverslag had aangedrongen, tenslotte bij nota van wijzigingen over te gaan tot schrapping der woorden „op Java of Sumatra gelegen'', zoodat de ontwerp-ordonnantie op geheel Indië van toepassing is. Uit den aard der zaak was er inderdaad niet de minste reden om de beide groote eilanden Borneo en Celebes ten deze uit te zonderen. Gezien de geringe productie dezer eilanden, ten aanzien waarvan zelfs geen statistische gegevens voor Robusta-uitvoer aanwezig zijn, zal de regeling echter voornamelijk van overwegende beteekenis voor Java en Sumatra zijn.

Een opvallende bijzonderheid in de regeling is, dat de Regeering bij het ontwerpen van regelingen, als bij de rubber, thee en kina, weer uitgegaan is van het standpunt, dat er verschil wordt gemaakt tusschen ondernemings- en bevolkingskoffie. Erg noodig was het eigenlijk niet. Nu de Regeering beide soorten koffie in de regeling betrekt, moeten ze ook beide gelijke tegemoetkoming en bescherming genieten.

De regeling moet aan de ondernemings- en bevolkingskoffie, als ze in dezelfde slechte economische omstandigheden bij de natuurlijke saneering verkeeren dezelfde rechten en positie waarborgen. A fortiori gezegd, zou de bevolkingskoffie tezamen met de ondernemingskoffie liever den tijd van natuurlijke saneering moeten doorloopen, in stede dat zij bij het bestaan van de regeling in minder gunstige positie dan de ondernemingskoffie zou komen te verkeeren. Bij de bepaling van de basisprijzen gaat de Regeering uit van de verhouding van 60 tot 100 van de prijzen van de bevolkings- en ondernemingskoffie. De grondslag van de becijfering is het feit, als zou gedurende een reeks van jaren de prijs van de bevolkingskoffie gemiddeld 60% bedragen van dien van ondernemingskoffie, W.I.B.

In zijn algemeenheid is deze becijfering minder juist, omdat de beide soorten koffie na de sorteering in den handel gelijk zijn; in den internationalen handel is er in het algemeen slechts één prijsnoteering voor de Indische robusta, welke prijs door vraag en aanbod van de wereldmarktbeheerschende Braziliaansche robusta bepaald wordt.

(De heer Kloppenburg: Die noteering geldt toch niet voor de bevolkingskoffie? Dat is een misverstand.)

Ik kom daar straks nader op terug.

Verder bekleedt op de binnenlandsche markt de robusta in streken, waar geen ondernemingskoffie aanwezig is, dezelfde handelspositie als deze. In het bijzonder geldt deze redeneering voor sommige streken van Zuid-Sumatra, en vooral voor Sumatra's Westkust, waar ondernemingskoffie afwezig is. De residentieele conjunctuurcijfers van dit gewest hebben dit in den loop der jaren 1934—1939 aangetoond. Mijnheer de Voorzitter! Ik verzoek U die cijfers als noot aan de Handelingen te mogen toevoegen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar [1]).

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! In den loop der jaren 1932—1937 was dus de gemiddelde uitvoerwaarde van de robusta per quintaal *f* 16.100 : 729 = *f* 23,20, welke becijfering ik heb verkregen uit het verslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Padang over het jaar 1937.

De gemiddelde uitvoerwaarde in de laatste vijf jaren voor de Westkust-koffie is derhalve *f* 1050,2 : 59,60 = *f* 16 per quintaal. De noteering van de laatste maanden van dit jaar is dan ook veel hooger dan *f* 7.80 of veel hooger dan *f* 5 per Sumatraansche pikol van 62.50 kg. Dit kan verder bewezen worden met noteeringen uit de dagbladen en uit den handel zelf. Op grond hiervan is het derhalve niet meer dan billijk de verhoudingsgetallen van 60 tot 100 voor sommige streken of geheel los te laten, of naar billijkheid in een hoogere verhouding uit te drukken.

Mijns inziens geldt het door mij aangevoerd bezwaar niet de regeling zelf, welke immers de basisprijzen niet uitdrukkelijk bepaalt maar overlaat aan de regeeringsverordening of andere uitvoerders der regeling. Wel tracht ik mijn argument naast de becijfering in de memorie van toelichting te plaatsen, zoodat de bepaling dezer basisprijzen wel overgelaten kan worden aan de soepelheid en goede handelsinzichten bij de uitvoering der aanhangige regeling.

Een belangrijk punt in de aanhangige regeling betreft de zeer zwakke, of liever de verzwakte positie van den koffietusschenhandel. Deze intermediaire handelsbeweging speelt zich af tusschen den verkoop door de Inheemsche planters tot den werkelijken opkoop door de semi-exporteurs. Door de verwoesting van de afzetgebieden in het buitenland,

---

[1])

	Robusta		
1932	14.600 tons	uitvoerwaarde	3.536.000
1933	11.700 „	„	3.515.000
1934	11.750 „	„	2.893.000
1935	11.300 „	„	2.199.000
1936	12.650 „	„	1.454.000
1937	10.936 „	„	2.505.000
	72.936 tons	uitvoerwaarde	16.101.000

jaren	naar Buitenland		naar Java	
	in 1000 kg	in 1000 gl.	in 1000 kg	in 1000 gl.
1934	11.754	2.894	—	—
1935	11.304	2.199	—	—
1936	12.658	1.454	768	123
1937	10.936	2.504	1.063	251
1938	6.531	765	734	104
1939	6.412	696	606	64
Totaal	59.595	10.502	3.171	542

(Muh. Yamin.)

waardoor de binnenlandsche marktprijs practisch tot ver beneden de minimale is afgedaald, kan de tusschenhandel zich niet ontwikkelen. In sommige streken, waar deze in handen van de Indonesiërs berustte — zooals het het geval is in Sumatra's Westkust — beteekent het verschijnsel mede het wegslaan van een der pijlers, waarop het economisch leven rust. Immers, in de vorengenoemde streken was en is de geheele tusschenhandel van alle landbouwproducten en nijverheid volkomen in handen van de bevolking zelf. De regeling limiteert niet hoeveel de planters zelf van de aangegeven basisprijzen in handen krijgen. Wil de Regeering de bevolkingskoffiecultuur zelf in bescherming nemen, dan is het vanzelf van groot gewicht, dat de Regeering vaststelle den minimum verkoopprijs voor de planters, welke uit den aard der zaak een verschil vertoont met de basisprijzen zelf.

Een ander punt betreft daarbij het verloop van de koffiemarkt in het algemeen en de achteruitgegane positie van de robustakoffie in de Minangkabau en in de Kerintjilanden. Omdat er in het algemeen weinig geld in circulatie is, en omdat de tusschenhandel in verband met de economische structuur ter Westkust wel in handen van de bevolking zelf dient te berusten, zou ik de Regeering willen vragen of het niet wenschelijk is, dat de Indonesische tusschenhandelaren bij den opkoop van de bevolkingskoffie credieten bijwijze van bankgarantie van de overheid of van het Koffiefonds zullen verkrijgen. De bankgarantie aan de Indonesische handelscorporaties, zooals er ter Westkust eenige te vinden zijn, en aan verschillende tusschenhandelaren, voorkomt de verplaatsing van de handelsmarkt naar een andere bevolkingsgroep, en de Regeering bereikt het doel dat Zij beoogt, namelijk den koffiehandel wederom op te zetten. Indien daarbij de bankgarantie aan de handelaren door de overheid niet algemeen kan worden verleend, dan kan m.i. een eenvoudige registratie van de personen die daarbij betrokken zijn of willen worden, en die een bankgarantie behoeven, tot hetzelfde doel leiden. Deze suggestie voorkomt verder, dat bepaalde niet-Inheemsche exporteurs onbillijk bevoorrecht worden, dat koffiehandelaren te diep in de Inheemsche zakenwereld indringen en verdeelt den door de overheid verleenden geldelijken steun gelijkelijk over verschillende lagen van de bevolking.

Van de bespreking over deze koffieaangelegenheid moge ik gebruik maken om eenige punten van ondergeschikt belang inzake de formatie van het bestuur van het Koffiefonds onder de aandacht der Regeering te brengen. In het tegenwoordige bestuur hebben zoowel vertegenwoordigers van de ondernemingskoffie als twee vertegenwoordigers van de bevolkingskoffie van Inheemschen landaard zitting. Over het algemeen overheerscht in het bestuur de Europeesche vertegenwoordiging, zoodat de Inheemsche leden volkomen in de minderheid zijn. Waar de beide categorieën practisch van gelijke beteekenis zijn en hun product gelijke waarde heeft, is het derhalve meer dan wenschelijk, de Indonesische vertegenwoordiging zoodanig uit te breiden, dat aan het bestuur van het Koffiefonds een gelijk aantal leden van beide categorieën deelneemt. Bovendien vindt de uitbreiding haar motiveering in den aard en de uitgestrekte verspreiding van de koffieaanplantingen over de verschillende gewesten van Indië, welke in het bestuur ieder aandacht voor hun specifieke geaardheid verdienen.

Een ander punt, dat mede in verband met de formatie van het bestuur staat, betreft de uitbreiding van werkzaamheden voortvloeiende uit de taak, omschreven in deze nieuwe ordonnantie. Het werk van het fonds zal dan ook heel anders zijn dan in de oude regeling, zoowel op het gebied van de administratie als op practisch-commercieel gebied. Hoe ook de inkoop- en de exportorganisaties, zoowel centraal als gewestelijk, ingericht zullen worden, de werkzaamheden van het bestuur van het Koffiefonds zullen zeker een grondige herziening behoeven; zelfs is het te verwachten, dat het bestuur van het Koffiefonds daardoor in de toekomst een heel

(Verboom.)

ander karakter zal krijgen. Een en ander zal van invloed zijn op samenstelling en taakafbakening van het bestuur. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, of Zij de toekomst van dit bestuur wel op soortgelijke wijze als thans ziet, en of Zij van meening is, dat het bestuur van het Koffiefonds in verband daarmede moet worden herzien en uitgebreid. Hierbij stel ik prijs op een uitspraak der Regeering met betrekking tot mijn desideratum inzake een versterking van het Inheemsche element in dit bestuur.

Verder zou ik de vraag willen stellen op welke wijze de Regeering de bevolkingskoffie zal opkoopen, en op welke wijze deze opkooporganisatie in de verschillende plaatsen van Indië ingericht zal worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge thans mijn beschouwing beëindigen. In den door de Regeering genomen maatregel kan ik veel heil en nut zien, niet omdat ik een voorstander zou zijn van het handelssysteem van den single seller en den single buyer, hetwelk de Regeering voorstaat; ook niet omdat ik daarin een tendens zou zien van een socialiseering van den export en het economisch apparaat; maar enkel en alleen omdat de overheid mijns inziens in tijden van economische depressie regelend en ingrijpend kan en moet optreden. Hoever Zij dat kan doen, en hoe ver de vrije handelsbeweging door de regeling ingeperkt kan worden, zal wel in hooge mate afhangen van den goeden wil der uitvoerders en de toepassing van de daarvoor geschapen voorschriften. Vóór alles is soepelheid noodig van het Koffiefonds en van het departementale toezicht; in allen gevalle is wenschelijk: soepelheid bij het hanteeren der bepalingen en soepelheid bij het bepalen van de zoo aan veranderingen onderhevige basisprijzen. De taak van het bestuur is mijns inziens met het inwerkingtreden van de regeling reeds volledig afgeloopen. Een verder gaande bemoeienis van die zijde zou mijns inziens een volkomen overbodige bedilzucht zijn, die voor den goeden gang van zaken bij de zoo nauw begrensde handelsbeweging wel uiterst belemmerend zou werken.

Voor sommige streken van Indië moet de Regeering wel voor oogen houden, dat de regeling, als gezegd, niet het verplaatsen van de markt in handen van andere bevolkingsgroepen tot gevolg zal hebben. Zij wake voor het bevorderen en ontwikkelen van de cultuur en den tusschenhandel in eigen milieu en blijve met de regeling de markt zoodanig versterken, dat de bevolkingskoffie in een gunstiger positie komt, en in handen van de meest belanghebbenden, dat zijn de Indonesiërs zelf.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts enkele opmerkingen. Onze fractie stemt met de algemeene strekking van het voorstel in en juicht het toe, dat de Regeering maatregelen neemt om in de benarde positie, waarin de koffiecultuur allengs geraakt is, verbetering te brengen. Wij voor ons gelooven niet, dat het op korten termijn mogelijk is, andere maatregelen te nemen dan die welke de Regeering thans heeft voorgesteld. Wij zijn echter tevens van meening, dat het op den duur noodzakelijk zal zijn, andere maatregelen te nemen, die tot saneering van de positie van de koffie zullen leiden.

Het doet ons genoegen, dat de Regeering zich in punt 3 van de memorie van antwoord in zoover in denzelfden zin heeft uitgelaten, dat Zij verklaart, dat, wanneer eenmaal in den meest directen nood is voorzien, Zij Haar belangstelling aan deze cultuur zal blijven wijden en verder zal nagaan, in welke richting geëigende maatregelen tot herstel, in samenwerking met belanghebbenden, kunnen worden getroffen.

In dit verband brengt de Regeering het restrictie-vraagstuk ter sprake. Ik geloof, dat restrictie op den duur onvermijdelijk zal zijn, omdat de positie van de koffiecultuur immers al vele jaren te wenschen overlaat. Zooals ook uit de stukken blijkt, is al eerder een voorziening voor de koffie-

(Verboom.)

cultuur in overweging geweest; door toevallige omstandigheden is aan deze regeling destijds geen uitvoering gegeven.

Ik geef toe, dat het restrictie-vraagstuk veel moeilijkheden met zich brengt, maar ik zou de Regeering toch willen vragen, Haar aandacht daaraan te willen wijden.

In dit verband denk ik aan de mogelijkheid van vervanging van de koffiecultuur, juist daar waar ze het minst rendeert, door andere gewassen; ik denk hierbij in het bijzonder aan enkele gewassen, welke bij herhaling vanwege de commissie voor de handelsgewassen zijn genoemd. Van de zijde van die commissie is gewezen op de groote beteekenis, die de zgn. drogende oliën hebben, een beteekenis die in de toekomst vermoedelijk nog veel grooter zal zijn, gezien de vele mogelijkheden van toepassing dezer drogende oliën. Ik vraag mij af of hierin geen oplossing te vinden zou zijn, door gronden, die thans door de koffiecultuur worden ingenomen, voor andere cultures te bestemmen; en dan speciaal voor de perilla-cultuur, welke de perilla-olie levert welke zeker nog allerlei mogelijkheden heeft, en vooral de aleurites-cultuur, die de zgn. Chineesche hout- of tungolie levert, die, volgens de mededeelingen, welke bij verschillende gelegenheden daarover zijn gedaan, een zeer groote toekomst zou hebben. Wanneer dat bereikt zou worden, zou als het ware een natuurlijke restrictie en saneering plaats hebben al geef ik toe, dat men met het woord „natuurlijke" in deze bijzondere omstandigheden zeer voorzichtig moet zijn.

Een punt, dat evenals bij vorige gelegenheden ook vanmorgen ter sprake is gekomen, is de vraag, of de steun, welke verleend wordt, in feite aan de bevolkingscultuur en dus aan den bevolkingsproducent ten goede zal komen. Toen deze zaak de vorige maal, in 1936 nl., besproken werd, is ook van de zijde van onze fractie de vrees geuit, dat de ontworpen maatregelen er voor een belangrijk deel toe zouden leiden, dat de verbetering der prijzen zou ten goede komen aan de tusschenhandelaren en eventueel aan de exporteurs, doch niet aan de bevolking. De Regeering stelt hiertegenover:

> „dat er voortdurend een gezonde concurrentie aanwezig zal zijn, hetgeen" — zoo gaat Zij verder — „er automatisch toe zal leiden, dat de bevolking en de kleine landbouwers voor hun product den vollen prijs zullen krijgen, die hun, op grondslag van de uiteindelijk door het Koffiefonds betaalde prijzen, toekomt."

Ik vraag mij af, of men niet verder zal moeten gaan en of niet noodig zal zijn in dit opzicht nadere voorzieningen te treffen, bijvoorbeeld door bepaalde opkoopprijzen vast te stellen.

Het doet mij voorts genoegen, dat de Regeering rekening heeft gehouden met de opmerkingen in het afdeelingsverslag nopens de koffiecultuur buiten Java en Sumatra en ten deze wijziging van de ordonnantie heeft voorgesteld.

Een tweede belangrijke maatregel — naast een eventueele restrictie — die kan leiden tot verbetering van de positie van de koffie, is een verbetering van de cultuur. Het is met veel genoegen, dat onze fractie in de memorie van antwoord heeft gelezen, dat het Koffiefonds daaraan gezette aandacht besteed, al kunnen natuurlijk op korten termijn geen resultaten in dit opzicht worden bereikt. Ook deze zaak blijven wij in de aandacht van de Regeering aanbevelen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid na de pauze te antwoorden?

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Aangezien de behandeling van de zijde van den Volksraad zoo uitvoerig is geweest en ik voor mijn antwoord zeker anderhalf uur noodig zal hebben, vraag ik mij af, of het, met het oog op het reeds gevorderd uur, niet beter is, het regeeringsantwoord tot morgenochtend uit te stellen.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringantwoord in eersten termijn morgenochtend plaats hebben.

De vergadering wordt te 11.47 uur v.m. gesloten.

22ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 6 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Aanv. begrootingen betr. de Afdeelingen III A, VII en VII L, voor 1940 (Ond. **28**). — Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**). — Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Phoa Liong Gie, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Van Haeften en Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

1. Een bericht van den heer Prawotosoemodilogo, dat hij t/m 10 Augustus verhinderd is, de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

2. Een afschrift van een brief van het subcomité voor inzameling van gelden ten behoeve van het Koningin Wilhelmina fonds in Zuid-Bali, gedagteekend Den Pasar 2 Augustus 1940 en gericht aan den Gouverneur-Generaal, met daarin opgenomen tekst van een telegram aan H. M. de Koningin.

Dit stuk wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de aanvullende begrootingen betreffende de Afdeelingen III A, Indische Schuld, VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, en VII L, Staatsspoorwegen, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **28**.)

De beraadslaging is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Van Haeften,** directeur van Verkeer en Waterstaat: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de tweede aanvullende begrooting betreffende afdeeling VII L, Staatsspoorwegen, heeft het geachte lid, de heer Lapian, opgemerkt, dat de uitbreiding van spoorwegemplacementen in de omgeving van de havens, naar welke in tijden van oorlog de handelsscheepvaart vermoedelijk verlegd zal moeten worden, hem als voorzorg te ver gaat. Naar zijn oordeel zou, indien de bestaande spoorlijnen onvoldoende in het vervoer zouden kunnen voorzien, het autotransport in ruimer mate moeten worden ingeschakeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge dienaangaande in de eerste plaats opmerken, dat de beoogde zeer belangrijke uitbreiding van de haven-outillage, noodzakelijk mede brengt de uitbreiding van spooremplacementen, welke bij de havens behooren en van die welke voorkomen in de verbindingslijnen met die havens.

De verwachte hoeveelheden te verwerken goederen zijn toch van zulk een omvangrijken aard en moeten over zulke groote afstanden worden vervoerd, dat voor een voldoende snel transport van en naar de havens de spoorweg niet gemist kan worden; slechts voor een klein deel kan gebruik worden gemaakt van vrachtauto's, nl. voor goederen bestemd voor nabij de haven gelegen plaatsen. Daar voorts de goederenim- en export over andere havens zal loopen dan de gebruikelijke, dient ook de treinverdeeling over Java gewijzigd te worden, waarvoor het noodig is verschillende spoorwegemplacementen uit te breiden.

Het autotransport wordt in hoofdzaak ingeschakeld op de verschillende aan den spoorweg gelegen distributiepunten, waar de per rail aangevoerde goederen voor een belangrijk deel door de auto worden overgenomen voor het vervoer naar het binnenland.

Wel is echter rekening gehouden met de mogelijkheid dat de spoorlijn in de omgeving van de betreffende haven door den vijand tijdelijk onbruikbaar wordt gemaakt, en voor een zekere periode de goederen zooveel mogelijk langs den weg moeten worden vervoerd naar de nabijgelegen spoorwegstations, vanwaar het verdere vervoer dan weer op de gewone wijze per spoor kan plaats hebben.

Voor een geëigende verbetering van deze wegen is post 7.6 met *f* 175 000.— verhoogd.

De vraag van den heer Lapian of de kapitaalsinvesteering ten behoeve van de spoorwegwerkzaamheden ten laste van het S.S.-bedrijf zal komen, wordt bevestigend beantwoord. Als richtlijn is aangenomen, dat de uit de staatsmobilisatie-maatregelen voortvloeiende lasten door de betrokken diensten en bedrijven moeten worden gedragen. Slechts in het geval zij voortvloeien uit maatregelen, die rechtstreeksche defensiebelangen vertegenwoordigen, worden zij ten laste van het betrokken militair departement gebracht.

Overigens zal de administratie van de voor mobilisatie-maatregelen benoodigde uitgaven zóódanig plaats hebben, dat de invloed dezer uitgaven duidelijk tot uitdrukking wordt gebracht, zoodat bij de beoordeeling van het bedrijfsrendement hiermede rekening kan worden gehouden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de eerste termijn ook van de zijde der Regeering over dit onderwerp beëindigd. Wenscht de eenige spreker in eersten termijn, de heer Lapian, te repliceeren?

De heer **Lapian**: Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A, VII en VII L worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerpordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Staats-

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Nadere wijziging en aanvulling reglement weduwenpensioenen niet-Europeesche burgerl. ambtenaren (Ond. **20**). — Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Voorzitter, directeur van Economische Zaken.)
blad 1931 No. 473) en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Ond. **20**), als gewijzigd bij Nota van Wijzigingen (st. 8).

Zooals de leden zich zullen herinneren is Zaterdag j.l. de eindstemming over dit ontwerp aangehouden, teneinde na te gaan of wellicht nog wijzigingen in den tekst noodig waren door de aanneming van het nader gewijzigd amendement-Soeroso. Het hierop betrekking hebbend schrijven van den secretaris bevat te dezen aanzien het volgende:

„Volgens een mededeeling van den Regeeringsgemachtigde is bij de bestudeering van den geamendeerden tekst van het ontwerp gebleken, dat van het in artikel I sub VII voorgestelde nieuwe artikel 7 A van het reglement het vierde lid dient te worden geschrapt.

De bedoeling van deze bepaling was, dat wanneer tevens huwelijkscontributie zou worden ingehouden, de inhouding wegens inschrijvingscontributie, welke op 5% geprojecteerd was, zou worden gesteld op 2% per maand.

Door de bij amendement aangebrachte wijzigingen zal slechts 1% per maand worden ingehouden, zoodat het voorschrift in artikel 7 A lid 4 moet vervallen."

Tengevolge hiervan is ook nog wijziging noodzakelijk van het 2e lid van artikel 7A, waar nog wordt verwezen naar dat 4e lid; deze verwijziging moet uiteraard mede vervallen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij medegedeeld, dat de Regeering deze beide wijzigingen, die een gevolg zijn van het aangenomen amendement, juist acht.

Wenscht nog een der voorstellers van het amendement of een der andere leden het woord? Zoo niet, dan kan tot stemming worden overgegaan.

De nader voorgestelde wijzigingen, alsmede het ontwerp in zijn geheel, als gewijzigd in deze vergadering en te voren bij nota van wijzigingen en bij amendement, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 9.10 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:
1. de ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Staatsblad No. 383; Ond. **44**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (stuk 6);
2. de veertiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Ond. **45**).

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel het voor de Regeering misschien eenigszins ontmoedigend mag heeten, dat met betrekking tot dit voorstel van verschillende zijden is betoogd, dat het eigenlijk alleen maar een bepaalde groep koffieproducenten bevoordeelt, en voor de andere groepen — de bevolkingsproducenten en de kleinlandbouwers — geen beteekenis zou hebben, zoo wil Zij dit oordeel voor een belangrijk deel toeschrijven aan de inderdaad noodgedwongen snelle wijze van behandeling en de daarmede misschien samenhangende

(Directeur van Economische Zaken.)
onvoldoend duidelijke toelichting voor hen, die niet, gelijk de ontwerpers en de belanghebbenden, dieper in de materie zitten.

Ik wil beginnen met op te merken, dat inderdaad — en ik meen, dat dit ook van vele zijden in dezen Volksraad is erkend — in dit geval snelle hulp geboden was. De zeer schokkende opeenvolging van gebeurtenissen sedert de eerste helft van Mei heeft met name voor de koffiecultuur in Ned.-Indië ernstige gevolgen gehad en daarbij kwam, dat de koffiecultuur een overjarige cultuur is, die dus niet zonder meer door een andere kan worden vervangen, terwijl bovendien de oogst in het midden van het jaar begint af te komen.

Dit alles bijeengenomen maakte het noodig, op zeer korten termijn maatregelen te overwegen en aan die maatregelen een eenvoudigen opzet te geven, want iedere ingewikkeldheid, iedere weidsche organisatie, ieder systeem van perfectionisme bij deze maatregelen zou tot gevolg hebben gehad, dat wij misschien eenige maanden later hadden kunnen beginnen en dat wij dan, althans voor dezen oogst en voor de producenten van dezen oogst, te laat zouden zijn geweest. Met name zouden wij te laat zijn geweest voor diegenen onder de producenten, die niet gewoon zijn, hun product aan te houden, die in de noodzaak verkeeren, dat product binnen niet te langen tijd te gelde te maken. Daaronder zijn ook verschillende ondernemingen, want het moge al zijn, dat er een aantal ondernemingen is dat een zekere risicoverdeeling heeft, waarbij koffie als bijcultuur voorkomt, er is eveneens een niet onbelangrijk aantal ondernemingen, dat uitsluitend op de koffiecultuur drijft ..... of er niet op drijft.

Dit karakter van den maatregel is door verschillende leden duidelijk onderkend. Ik mag misschien noemen de heeren Smit, Loa Sek Hie, Kasimo, Moelia, De Villeneuve, Verboom e.a. Het is ook onderkend door het geachte lid, den heer White, die echter aan zijn kwalificatie van simplistisch, welke de Regeering gaarne aanvaardt, omdat het eenmaal in dezen tijd een eenvoudig voorstel moest zijn, tevens de kwalificatie van onevenwichtig heeft verbonden, welke de Regeering, zooals nader zal blijken, moet verwerpen.

Voordat ik echter het een en ander zeg over den opzet van dit voorstel, is het noodig nog iets over de voorgeschiedenis mede te deelen.

Van verschillende kanten is bezwaar gemaakt tegen een tekort aan overleg. Men moet echter overwegen, dat ieder overleg met een min of meer uitgebreide groep van belanghebbenden, over een voorgenomen steun aan een bepaalde cultuur, waarbij natuurlijk vroeger of later ter sprake moet komen het prijsniveau, waarop die steun wordt verleend, noodwendigerwijze aanleiding geeft tot speculaties, tot transacties, waarbij vooruitgeloopen wordt op dien steun, en waarbij het mogelijk is, dat het effectief verleenen van dien steun verhinderd wordt. Ook hierbij moet men zich er danig rekenschap van geven, dat degenen, die bij dergelijke speculaties het meest in het nauw komen, juist altijd weer de kleine producenten zijn. Om die reden heeft de Regeering het vooroverleg uitermate beperkt, tot Haar eigen organen, het bestuur en de landbouwvoorlichting en tot een enkel persoon uit de ondernemerswereld, van wien echter mocht worden aangenomen, dat hij zijn advies geheel zelfstandig gaf, en die daarover geen overleg heeft gepleegd met de leden van zijn organisatie.

Dat dit inderdaad niet is gebeurd, is gebleken uit het feit, dat in dit stadium van overleg de markt in geen enkel opzicht op de plannen heeft gereageerd.

Naderhand, toen eenmaal de voorstellen waren gereed gemaakt en ingediend, was het noodzakelijk, teneinde zoo spoedig mogelijk tot uitvoering te geraken, dat overleg wat verder uit te breiden. Op die nadere besprekingen doelde het geachte lid, de heer De Villeneuve, waarbij die uitbreiding is geschied in de richting van het bestuur van het Koffiefonds, een aantal

(Directeur van Economische Zaken.)
vertegenwoordigers van verschillende groepen buiten dat Koffiefonds en een deel van den handel. Het gevolg is dan ook onmiddellijk geweest, dat de markt toen wel heeft gereageerd.

Wanneer dus het geachte lid, de heer White, zegt, dat voorwetenschap wel pleizierig is, geloof ik, dat ik mag stellen, dat de zeer weinige personen, die voorwetenschap in dezen zin hebben gehad, daarvan geen gebruik gemaakt hebben en dat, toen wijder overleg moest worden gepleegd en de Regeering zelf wel besefte, dat dat niet geheim kon blijven, ook geen geheimhouding meer is opgelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Bij deze voorgeschiedenis moge ik misschien nog een enkel woord zeggen over de oorzaken van dezen noodtoestand. Die oorzaken zijn zeer gecompliceerd. Het kan het geachte College bekend zijn, dat reeds jarenlang een overproductie op de koffiemarkt bestaat, een overproductie, die haar oorzaak in eerste instantie vindt in de valorisatiepolitiek van Brazilië, welke niet heeft gestreefd naar een restrictie van de productie, maar naar een restrictie van den export, met als gevolg, dat onder de bescherming van deze valorisatiepolitiek bij de grootste koffieproducenten allerlei andere producenten, met name wederom andere Zuid-Amerikaansche landen, hun productie zeer sterk hebben uitgebreid.

Deze toestand bestond reeds geruimen tijd en was reeds in een eenigszins acuter stadium gekomen eenige jaren voor het huidige oogenblik, toen van Braziliaanschen kant min of meer gebroken werd met het oude systeem en een scherpere concurrentie op de verschillende wereldmarkten werd aangevangen. Nederlandsch-Indië heeft in deze overproductie slechts een zeer bescheiden aandeel, zoodat het weinig zin heeft te trachten daarbij een schuldvraag te stellen, zooals dat in het afdeelingsverslag is gebeurd, en bijvoorbeeld te zeggen, dat de uitbreiding van de bevolkingscultuur de oorzaak van de overproductie is. De oorzaken in andere productielanden zijn van veel grootere afmeting dan de uitbreiding van de bevolkingscultuur hier in Nederlandsch-Indië, maar het is toch bepaaldelijk fout, wanneer het geachte lid, de heer Soangkoepon, zegt, dat men dit niet aan den Landbouwvoorlichtingdienst of de bevolkingscultuur moet verwijten, doch aan de ondernemingscultuur, die hier eigenlijk de groote productie zou hebben veroorzaakt. Wanneer het geachte lid zich even de moeite had gegeven de geschiedenis van deze kwestie in Nederlandsch-Indië na te gaan, zou hij hebben kunnen zien, dat in 1913 de ondernemingsproductie driemaal zoo hoog was als de bevolkingsproductie en in 1922 2 maal, terwijl in het jaar 1937 de bevolkingsproductie 1¼ maal zoo hoog was als de ondernemingsproductie.

(De heer White: Dat wordt door U toch niet betreurd?)

Ik betreur dit in het geheel niet. Ik acht het alleen maar onjuist om beweringen in deze zaal te lanceeren, die niet in de feiten gefundeerd zijn.

Ook is niet met feiten gefundeerd, dat de bevolkingscultuur in al die jaren door den Landbouwvoorlichtingsdienst zou zijn verwaarloosd. Wie in de Palembangsche koffiecultuur-streken reist, kan al vrij spoedig bemerken, dat de daarvoor bescheiden landbouwconsulenten, de adjunct-landbouwconsulenten en ook de opzichters in hun hart voor een belangrijk deel koffieboeren zijn en zich zeer veel moeite geven om bij deze uiterst verspreide en in een soort van ladangvorm gedreven cultuur te trachten verbetering bij de bevolking ingang te doen vinden.

Ik noem het op stumps kappen van koffieboomen, de voorlichting bij boeboekbestrijding, de voorlichting bij het planten van schaduwboomen en zooveel meer. Trouwens het ligt ook voor de hand, dat de Landbouwvoorlichtingsdienst bij een cultuur, die zich zoo op groote schaal heeft ontplooid, belangstelling toont en zijn best doet die voorzieningen te treffen, welke met het karakter van die cultuur in overeenstemming zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Om de voorgeschiedenis te beeindigen moet ik nog iets zeggen over het Koffiefonds. Ook aan dat fonds is verweten, dat het weinig heeft gedaan. Doch men moet zich de vraagstukken, die zich bij deze cultuur voordoen van bevolkingszijde, goed voor oogen stellen. In de eerste plaats is het niet juist om hierbij volkomen scherp af te scheiden ondernemings- en bevolkingscultuur. Immers het is een bekend feit, dat de introductie van nieuwe en tegen bepaalde ziekten meer resistente koffievariëteiten gegaan is via de ondernemingen en de ondernemingsproefstations. Deze zelfde variëteiten hebben ook bij de bevolking aangeslagen, zoodat wij op het oogenblik een groote Robustaproductie hebben in verschillende streken van de bevolkingscultuur. Het Koffiefonds stond dan voor de vraag, in welke richting het maatregelen moest nemen, die meer in het bijzonder ten behoeve van de bevolkingscultuur konden worden genomen. En dan ben ik het met den heer White eens, dat de vraagstukken bij de bevolkingscultuur voor een groot gedeelte vraagstukken zijn van organisatie, n.l. van een betere bereiding, een betere behandeling en tenslotte ook een betere verzorging van de tuinen zelf. Nu is het bij dergelijke organisatie-vraagstukken altijd een zeer gevaarlijk iets, wanneer men maar in het wilde weg aan den gang gaat. Wij hebben met een overhaaste methode al zooveel narigheid op verschillend gebied beleefd, dat het voor de hand lag, dat men zich in de eerste plaats afvroeg, welke betere bereidingsmethoden zich leenden voor deze cultuur, in welke richting het organisatie-vraagstuk zijn oplossing moest vinden en wat gedaan kon worden voor verbetering van de cultuur zelf. Dat daarnaast het Koffiefonds zich op ruime schaal met de propaganda voor koffie en met het onderzoek naar buitenlandsche markten heeft bezig gehouden, mag bekend zijn en zal ook blijken uit het eerstdaags te publiceeren rapport van dat fonds.

Nu is op het oogenblik de zaak zoover gevorderd, dat men inderdaad tot naar het inzicht der deskundigen een juist systeem van bereiding, dat van de bevolkingskoffie een aanzienlijk beter product kan maken, is gekomen. De bedoeling is dan ook om met deze bereiding gedurende dit oogstjaar op betrekkelijk groote schaal proeven te nemen. Daarbij wordt overwogen, of het mogelijk zou zijn om, evenals zulks met de kapok in Zuid-Celebes is gebeurd, een proefetablissement op te zetten in een koffiestreek, teneinde iedereen in de gelegenheid te stellen deze nieuwe bereidingsmethode van nabij te zien en daar zelf aan deel te nemen.

Zoo zijn er tal van vraagstukken. Ik ga daar op het oogenblik niet op in. Ik wilde alleen even rechtzetten de gedachte, dat men zoo weinig zou hebben gedaan. Daarbij komt nog dit: proefnemingen, onderzoekingen op cultuurgebied met overjarig gewas vorderen altijd veel tijd. Wanneer men een proeftuin aanlegt voor koffie, krijgt men daar pas jaren later resultaat van, zoodat meer speciaal proefnemingen voor de verschillende bevolkingsstreken, voorzoover die niet op kleine schaal reeds door den Landbouwvoorlichtingsdienst geschieden, niet met een handomdraaien zijn op te zetten.

Ik kom nu tot de regeling zelf en wil beginnen met op één punt den nadruk te leggen. Er is van verschillende zijden gezegd: de bevolkingscultuur en de klein-landbouwer zullen weinig hieraan hebben, want de zekerheid, dat de prijs die het Koffiefonds betaalt, voor de afgewerkte koffie aan de haven, behoorlijk zal doorwerken naar het binnenland en dat de opkoopprijzen daarmede in evenredigheid zullen stijgen, ontbreekt. Ik kom straks op het vraagstuk van de tusschenschakels terug, maar wil beginnen met te stellen, dat iedere prijsstabilisatie op een hooger, zelfs op een aanzienlijk hooger niveau, dan dat waarop de prijs zou hebben gelegen bij niet inmenging der Regeering, tot prijsverhooging bij den opkoop moet leiden.

Dit is een zoo eenvoudige waarheid, dat zij naar mijn gevoelen geen toelichting behoeft. Maar wanneer zij toch toelichting

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Directeur van Economische Zaken.)
zou noodig hebben, dan zijn de feiten van de laatste weken daar om te bewijzen, dat dit zoo is.

Op het oogenblik, dat het prijsniveau bekend geworden is, waarop de Regeering zich voorstelde de bevolkingskoffie door het Koffiefonds te laten opkoopen, vanaf dat oogenblik is in Zuid-Sumatra de markt van het daar reeds belangrijk beneden liggend niveau, waarop de koffie al was terecht gekomen, in zeer snel tempo opgeloopen tot dat niveau van *f* 7,80 ongeveer en — dit is kenmerkend — is het aanbod in het binnenland verminderd.

Wij hebben, toen de prijs bekend moest worden gemaakt door de indiening van het voorstel, de betrokken residenten van de betrokken gewesten telegrafisch gevraagd om onmiddellijk algemeen bekend te stellen, dat deze voornemens in behandeling waren en de bevolking aan te raden niet te verkoopen voor prijzen, die met dit niveau weinig in overeenstemming zijn. Daarop hebben de koffieproducenten zeer snel gereageerd. Trouwens, Mijnheer de Voorzitter, het is toch ook wel een onderschatting van den Sumatraanschen koffieproducent in het algemeen wanneer men meent, dat hij zich zijn koffie voor een prikje zou laten afzetten, wanneer hem duidelijk bekend was gemaakt, dat die koffie door het gouvernement — om het maar eenvoudig uit te drukken — voor een bepaalden prijs zou worden gekocht. In het algemeen heeft men in het binnenland een vrij goeden kijk op de verhouding tusschen een bepaalden f.o.b.-prijs en den prijs, die de opkoopkoffie in haar verschillende kwaliteiten daartegenover behoort te maken. Ik wil dus alleen maar stellen dat het feit alleen van steun aan den prijs reeds met zich moet brengen, dat ook die steun naar het binnenland doordringt.

Nu is het onderscheid, dat in de regeling is gemaakt tusschen ondernemingen eenerzijds en bevolkingsproducenten en kleinlandbouwers anderzijds, naar het gevoel der Regeering niet juist geïnterpreteerd. Men heeft daarin gezien een bepaalde bevoordeeling van de ondernemingen en had van sommige zijden liever een onderscheiding gezien naar de wijze van bereiding van het product. In wezen echter is deze onderscheiding gemaakt, omdat de hoofdlijn van verdeeling loopt tusschen Java — waar de ondernemingsproductie althans op het gebied der Robusta, verreweg de hoofdzaak is — eenerzijds, en de buitengewesten, waar de bevolkingsproductie de hoofdrol speelt, anderzijds. Wilde men op Java een behoorlijken binnenlandschen prijs handhaven, dan was het noodzakelijk er voor te zorgen, dat het koffie-aanbod daar beperkt werd, althans geleid werd via het Koffiefonds, met andere woorden: dan was het noodzakelijk de ondernemingsproductie die, zooals ik reeds zeide, op Java hoofdzaak is, tevoren op te vorderen. Het verschil tusschen de regeling voor de ondernemings- en voor de bevolkings- en kleinlandbouwerskoffie ligt dan ook hierin, dat de ondernemingen haar volle productie moeten inleveren tegen de basisprijzen, terwijl de bevolking en de kleinlandbouwers hun volle productie voor de basisprijzen kunnen inleveren. Dit beteekent voor deze laatsten een voordeel in plaats van een nadeel, een voordeel, dat door de omstandigheden op Java en Madoera voor bevolking en kleinlandbouwers groot is, en in de buitengewesten niet onbelangrijk. Het voordeel schuilt namelijk hierin, dat deze producenten vrij zijn hun koffie op de plaatselijke markt te verkoopen, hetgeen op Java en Madoera beteekent, dat de daar verkregen binnenlandsche consumptieprijs ten volle aan kleinlandbouwers en bevolking ten goede komt, terwijl de ondernemingen genoegen moeten nemen met den basisprijs voor haar geheelen oogst. Dit is overigens niet zoo onbillijk als het lijkt, wanneer men bedenkt, dat het verschil tusschen deze prijzen *f* 5 per quintaal kan bedragen, omdat tenslotte slechts een deel van den ondernemersoogst op Java en Madoera zou kunnen worden verkocht.

Maar het is toch een onmiskenbaar voordeel voor kleinlandbouwers en bevolking, dat zij vrij zijn van dat binnenlandsche prijsniveau ten volle te profiteeren.

Voor de buitengewesten geldt dit ook, zij het in mindere mate, omdat daar het prijsniveau niet op dezelfde wijze kan worden geregeld als op Java. Het beteekent nl., dat de bevolking en de kleinlandbouwers daar hun koffie altijd en volledig kwijt kunnen voor de basisprijzen, maar bovendien de vrijheid hebben om, wanneer zij daarin een voordeel zien, een deel van hun koffie ter plaatse, binnen het eiland van productie zelf, voor eigen consumptie aan te houden en te verkoopen.

Waneer ik het nog eens op een andere wijze mag uitdrukken: voor de ondernemingen zijn de basisprijzen maximumprijzen, voor de bevolking zijn de basisprijzen minimumprijzen.

Nu is het misschien goed, Mijnheer de Voorzitter, dat ik meteen iets over de basisprijzen zeg, omdat er nogal eenig misverstand is ontstaan door het noemen van twee prijzen, die uitsluitend bedoeld zijn om een denkbeeld te geven van het prijsniveau, waarop de Regeering zich had voorgenomen, den koffie-opkoop door het Koffiefonds te doen geschieden. Met nadruk zijn deze prijzen basisprijzen genoemd, om tot uitdrukking te laten komen, dat de prijs, die voor elke bijzondere partij koffie betaald wordt, afhankelijk zal zijn van de kwaliteit. Tusschen het geachte lid, den heer Yamin, en mij, bv., is het geen geheim, dat de bevolkingskoffie van Sumatra's Westkust in het algemeen in kwaliteit aanzienlijk beter is dan die van Zuid-Sumatra. Het spreekt dus vanzelf, dat de prijs, die daarvoor door het Koffiefonds betaald zal worden, belangrijk hooger zal liggen dan de prijs van *f* 7.80 per quintaal voor bevolkingsrobustakoffie G. B. met 15% triage, zooals deze gewoonlijk geleverd wordt te Telok Betong exclusief zak. De Regeering is uitgegaan van de prijsverhoudingen, zooals die in den loop der jaren, als gevolg van de eischen van de wereldmarkt, zijn ontstaan en meent goed te doen, zich aan die prijsverhoudingen zoo goed mogelijk aan te passen bij den opkoop door het Koffiefonds.

Zoo zal omgekeerd een onderneming, die koffie levert van belangrijk mindere kwaliteit dan eerste kwaliteit W. I. B. robusta eerste kosten Java hoofdhavens inclusief zak een belangrijk lageren prijs krijgen. Het was dus geenszins de bedoeling te zeggen: als de koffie bevolkingskoffie is betalen wij daarvoor *f* 7.80 per quintaal en als het ondernemingskoffie is betalen wij *f* 13, neen, Mijnheer de Voorzitter, alleen wanneer de koffie G. B. koffie is betalen wij er *f* 7.80 voor en wanneer de koffie W. I. B. koffie is *f* 13. Maar daartusschen en daarboven liggen tal van andere kwaliteiten, die zoo goed mogelijk naar haar waarden zullen worden gehonoreerd.

(De heer De Boer: Gaat men ook beneden den prijs van *f* 7.80?)

Zeker, wanneer men slechts een hoopje vuil ontvangt, waarin nog wel enkele koffieboonen zitten, zal men daarvoor een lageren prijs dan *f* 7.80 betalen.

(De heer White: De genoemde prijzen zijn dus geen minimumprijzen?)

Neen, het zijn basisprijzen, die dienen voor het berekenen van de prijzen der verschillende kwaliteiten.

Ik kom nu eerst op de algemeene constructie van den opkoop, die belichaamd is in een single buyer en -seller, die gevormd zal worden door het Koffiefonds en die — dit ter geruststelling van den heer Loa Sek Hie — zijn tactiek zal zoeken in afzet en niet in het zitten wachten op prijzen, die misschien niet komen zullen. De Regeering beseft hierbij, dat daaraan in de huidige zeer moeilijke omstandigheden een geldelijk risico is verbonden, zooals dat ook in de stukken is tot uiting gebracht. Zij neemt dit risico op zich, niet omdat de handel dit niet doet, want men kan van menschen, die van hun werk moeten leven, niet verwachten, dat zij een vrijwel zeker verliesrisico vrijwillig op zich nemen, maar Zij neemt

(Directeur van Economische Zaken.)

het op zich, omdat Zij om verschillende redenen, die van vele zijden in den Volksraad zijn onderschreven, meent, dat Zij deze voor vele producenten en werknemers belangrijke cultuur niet maar ineens aan haar lot mag overlaten, doch moet trachten het productie-apparaat in stand te houden en de gelegenheid te scheppen op rustige wijze en met betere gegevens na te gaan, wat verder ten aanzien van deze cultuur zal dienen te gebeuren.

Ook op dit punt heeft de Volksraad de Regeering juist begrepen. Deze maatregel is een spoedmaatregel. Daar achteraan zal ongetwijfeld zoowel naar interne verbetering als naar geleidelijke saneering moeten worden gestreefd. De zaak is echter op het oogenblik te onoverzichtelijk om daaromtrent reeds precieze denkbeelden te kunnen geven.

Deze single seller zal dus een betrekkelijk groot deel van den koffieoogst overnemen tegen bepaalde van de basis afgeleide prijzen en zal daarbij zoo goed mogelijk worden georganiseerd. Dit beteekent echter niet, dat het mogelijk zou zijn — stel dat het wenschelijk ware — nu reeds dadelijk een organisatie in het leven te roepen, zooals het geachte lid, den heer Lapian, voor oogen zweeft, die begint in de doesoen te koopen en die eindigt in — laten wij zeggen — de Philippijnen of de Vereenigde Staten met den export.

Stel, dat het wenschelijk ware een dergelijke organisatie in het leven te roepen, waarbij men dus ook den geheelen tusschenhandel en exporthandel en alle andere organen, die in de maatschappij met koffie te maken hebben, zou uitschakelen — ook den tusschenhandel in Minangkabau — dan nog zou het volstrekt onmogelijk zijn binnen enkele weken iets dergelijks in elkaar te zetten, zonder dat dit schatten geld zou kosten en tot geweldige ongelukken zou leiden.

Het komt der Regeering juister voor in dit stadium van snelle en zoo goed mogelijk georganiseerde voorzieningen te trachten in samenwerking met alle bij deze zaak betrokken groepen er zooveel mogelijk van terecht te brengen. Wanneer men — ik weet niet hoevele van de geachte leden hier den koffiehandel weleens van nabij hebben gezien — zich een denkbeeld vormt van de zeer uiteenloopende wijze, waarop de zakjes koffie uit te bergen komen, hoe de koffie op een hoop wordt gesmeten, weer uit elkaar wordt gehaald, gedroogd, geschild en ik weet niet wat er al meer mede gebeurt, wanneer men zich een denkbeeld vormt van de uiteenloopende kwaliteiten, die uit dit proces ten slotte te voorschijn komen, en ik mij dan zou moeten voorstellen, dat mijn departement verantwoordelijk zou zijn voor al die manipulaties, en het daarvoor personeel zou moeten vinden en controleeren, dan geloof ik, dat ik, hoe bereid ook tot de grootst mogelijke inspanning, niet anders zou kunnen doen dan mijn functie neerleggen. Ik zou daarvan zulke angstdroomen krijgen, dat ik geloof, dat ik mijn werk niet goed meer zou kunnen doen. Het spreekt dus van zelf, dat wij in dit stadium niet anders kunnen doen dan zooveel mogelijk de bestaande organisaties laten werken.

Dit beteekent echter in het geheel niet, dat dit nu gebeuren zal, zonder dat het Koffiefonds of de overheid daar ook maar eenige aandacht aan wijdt.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Kasimo, heeft een vergelijking gemaakt met de thee, een vergelijking, die in dit geval een klein beetje hinkt, omdat men bij de thee de situatie had, dat er een binnenlandsche zeer groote overproductie bestond, waarvan een betrekkelijk klein gedeelte werd opgenomen door de voor den export werkende opkoopfabrieken.

(De heer Kasimo: Maar ik heb ten deze ook een vergelijking getroffen met de rijst!)

Ik zou ook liever een vergelijking maken met de rijst. En dan wil ik constateeren, dat de contrôle op het handhaven van de richtprijzen steeds beter is geworden en dit jaar zelfs op Java zeer weinig klachten over het niet betalen van richtprijzen zijn gehoord, ook al doen zich bij de rijst veel minder vragen voor van vochtigheid en kwaliteit en dergelijke zaken meer, zooals bij de koffie het geval is.

(De heer Kasimo: Dat neemt niet weg, dat het zoo lang heeft geduurd, eer deze verbetering tot stand is gekomen.)

Wanneer de Regeering kon tooveren, zou Zij vlugger werken, maar het is toch betrekkelijk onbillijk, om, wanneer de Regeering zich ergens mede bemoeit, te eischen, dat Zij in een handomdraai de menschen en verhoudingen volmaakt maakt. Het is een gelukkig verschijnsel, dat het zooeven vermelde resultaat in elk geval bereikt kan worden. Ook zal de leering, die de verschillende regeeringsorganen hebben getrokken uit diverse werkzaamheden van dezen aard er ongetwijfeld toe leiden, dat ook de koffiecultuur verbeterd zal kunnen worden en misschien in een sneller tempo dan het bij de eerste proefkonijnen het geval was.

(De heer Kasimo: Dat zal wel op den duur het geval kunnen zijn, maar zeker niet binnen korten tijd.)

Doch het geachte lid heeft hierbij over het hoofd gezien, dat, wanneer wij den prijs laten instorten tot *f* 5, de bevolking zeker minder krijgt dan wanneer wij den prijs houden op *f* 7.80. Terwijl bovendien het feit, dat er een kooper is en dat er een prijsniveau wordt aangegeven, in vele opzichten de positie van de bevolkingsproducten versterkt.

Ik zou dit gaarne nog eens toelichten. Het is n.l. een algemeen bekend verschijnsel, dat bij dalende prijzen, bij een zwakke markt de tusschenhandel al spoedig — en dat is begrijpelijk, want die heeft daarbij risico's —, zal trachten zijn marges te vergrooten, teneinde eventueele verliezen op voorraad op te vangen. Wanneer daarentegen die markt stabiel is, dan blijkt ook al weder spoedig, dat dit streven naar het vergrooten van de marges vervangen wordt door een streven van naar vergrooting van den omzet. Ieder zoodanig streven beteekent scherpere concurrentie, en kleinere marges. Doch bovendien komt er nog iets bij! Tenslotte geloof ik, dat vele van de geachte leden het inzicht van hun koffie produceerende landgenooten onderschatten. Ik geloof, dat — dit is toch bij vele andere producten in de buitengewesten gebleken — wanneer de producent overtuigd is, dat een bepaald prijsniveau blijvend is, hij ook vrij spoedig weet, welk niveau van opkoopprijzen daarmede ongeveer overeenstemt.

(De heer Roep: Daarvoor zorgt de concurrentie wel.)

Doch bovendien wil de Regeering daarbij niet blijven staan. Zij heeft aan de eene zijde reeds opgezet een zoo goed mogelijke voorlichting omtrent het prijsniveau in het binnenland. Zij zal aan den anderen kant trachten — ik weet niet, of wij daarin snel zullen kunnen slagen, want het is niet zoo'n gemakkelijk vraagstuk — in enkele zeer groote centra van bevolkingsproductie de mogelijkheid open te stellen om effectief rechtstreeks aan het Koffiefonds te verkoopen als contrôle op de prijsvorming. Voorts wil de Regeering nog gaarne het denkbeeld in overweging nemen, als het nog mogelijk is, voor bepaalde producten, die ten deze nog niet hun eind-stadium hebben bereikt, een soort richtprijs aan te geven.

Alleen moet ik daarbij direct zeggen, dat dit vraagstuk hier veel en veel moeilijker is dan bij de rijst, omdat de koffie in den meest uiteenloopenden staat uit de bevolkingstuinen komt. Het is een heel verschil of een pas aangelegde ladang, die voor het eerst vrucht draagt, een goede voorraad van weinig beschadigde bessen oplevert, of dat men te maken heeft met een laatsten oogst van een ladang, waarbij de boomen maar omvergetrokken worden om alle vrucht ervanaf te schrapen. Het is natuurlijk uiterst moeilijk om tusschen dergelijke uitersten liggende kwaliteiten richtprijzen aan te geven, doch de Regeering wil probeeren, wat Zij in deze richting doen kan met behulp eventueel van een commissie van advies in de betrokken streken.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Directeur van Economische Zaken.)

Intusschen mag het dan toch een nader voordeel van deze methode zijn, dat zoodoende geleidelijk meer ervaring wordt opgedaan op dit terrein en ook op dit terrein de resultaten zullen kunnen worden bereikt, die op het gebied van de padi bereikt zijn. Ik geloof, dat ik hiermede zoo duidelijk mogelijk heb gemaakt hetgeen velen van de geachte leden heeft bezig gehouden, o.a. ook de heeren Moelia en Lapian, naast degenen, die ik reeds genoemd heb.

Intusschen is er nog wel een andere zijde aan de zaak, namelijk de bevordering van den afzet van koffie, waarnaar de heer Soangkoepon heeft gevraagd en waarin hij inderdaad een der belangrijkste maatregelen ziet voor een zoo dragelijk mogelijk maken van de situatie.

Het geachte lid zou, heb ik hem wel begrepen, het liefst een natuurlijke saneering zoeken, met een krachtige afzetbevordering van overheidswege. Die methode hebben wij in de afgeloopen jaren gekend.

In de afgeloopen jaren is geen directe steun aan de koffie besteed, heeft het gouvernement zich ook niet bemoeid met den handel in koffie, maar heeft het wel in vele richtingen gepoogd den koffieafzet te verbeteren. Dat is niet altijd zonder succes gebleven. Er is in menig handelsverdrag een plaats voor de koffie ingeruimd, waar die plaats anders niet zou zijn geweest. Maar de situatie is toch sedert dien wel zeer veranderd. Op het oogenblik zit men met de moeilijkheid, dat een zeer groot gedeelte van onze exportgebieden is weggevallen en men met den besten wil van de wereld daar geen koffie heen kan krijgen en men den afzet moet zoeken voor het surplus op de markt, waar die afzet tot dusver nog niet bestond. En dat in concurrentie met een zeer groote productie in andere landen.

Nu is het wel waar, dat men bij lage productiekosten een heel eind ver komt, maar toch niet zoo ver, dat men daarmede iedere concurrentie, ook de concurrentie die plaatselijk gunstig gelegen is ten opzichte van bepaalde afzetgebieden, zonder meer zou kunnen bestrijden. Tenslotte kunnen de productiekosten, die daarvoor noodig zijn, zoo laag worden, dat het de moeite van de productie niet meer waard is.

Nu is voor de bevordering van dien afzet in een dergelijke situatie — en de geschiedenis van de Nivas heeft dat naar het oordeel der Regeering duidelijk uitgewezen — een single seller een zeer krachtig wapen.

Immers, wanneer men moet trachten afzetgebieden te vinden op de markt, die slechts een zeer lagen prijs toelaat, dan is het al buitengewoon gevaarlijk, wanneer die afzetgebieden in onderlinge concurrentie worden bezocht door de verschillende exporteurs. Dan krijgt men al spoedig, dat de een probeert nog lager te gaan dan de ander en wanneer er dan geen verdere voorzieningen getroffen worden, dan gebeurt wat altijd in zulke omstandigheden gebeurt, dan zakt de binnenlandsche prijs tot het allerlaagste niveau en krijgt de producent practisch niets meer.

Om deze redenen, Mijnheer de Voorzitter, omdat het bij een dergelijke situatie met een zoo groot, nog niet uitgevoerd quantum noodig is er voor te zorgen, dat men op een bepaalde markt niet veel minder krijgt dan mogelijk is en op andere markten, zij het weliswaar slechte, maar niet de allerslechtste prijzen maakt, kan de single seller zeer veel goeds doen.

Ik moge er in dit verband nog even op ingaan, dat het geachte lid, de heer Yamin, een betoog heeft gehouden dat ik, daar ik het niet meer heb kunnen nalezen, misschien niet geheel juist heb kunnen volgen, een betoog, Mijnheer de Voorzitter, waarbij ik niet weet, of hij de hoop dan wel de vrees uitsprak, dat de single seller een stap was op den weg naar socialisatie. In elk geval was het een krachtig pleidooi voor het in stand houden van den Menangkabauschen tusschenhandel in de koffie, een pleidooi ook, waarnaar de Regeering zeker oor heeft. De single seller, Mijnheer de Voorzitter, zal voorloopig niets anders trachten te doen, dan door een stabiel prijsniveau bij den aankoop van koffie, de koffie zoo goed en zoo snel mogelijk naar de verschillende markten in het binnen- en in het buitenland te dirigeeren en te verkoopen, en te trachten, van den oogst te maken wat ervan te maken valt. Ongetwijfeld zal hij hierbij in den aanvang een zeer soepele houding moeten aannemen en hij zal daarbij zeker gebruik maken van de in de maatschappij bestaande organisaties.

Hij zal zich met name — dit ten antwoord aan den heer White — in geen enkel opzicht richten tegen welke poging tot coöperatie bij de producenten ook. Het lijkt de Regeering een volstrekt misverstand bij het geachte lid, wanneer hij denkt, dat deze regeling aan een coöperatieven verkoop, als b.v. op de Giesting bestaat, in den weg zou staan. Integendeel, met hoe minder schakels men te maken heeft, hoe beter en wanneer de Giesting — die trouwens volgens mededeeling van het geachte lid tot de ondernemingen dient te worden gerekend — haar completen oogst inlevert, krijgt zij daar ook de basisprijzen of de daarop uitgerekende prijzen voor de opgebrachte producten voor. Maar ieder ander, ook al is het een onderneming, k a n zijn geheelen oogst inleveren en krijgt daarvoor dan ook de met de basisprijzen verband houdende prijzen. Alleen — zooals ik reeds zeide — de ondernemingen m o e t e n dit doen, de anderen k u n n e n het doen.

Ik kom nu nog op een andere algemeene vraag, die in het debat gesteld is, namelijk deze, waarom in deze ordonnantie geen bepalingen voor de werknemers gemaakt zijn. Het kan, Mijnheer de Voorzitter, reeds eenige bekendheid hebben verkregen, dat de Regeering doende is een algemeene regeling in het leven te roepen, die een intensief overheidstoezicht inschakelt bij vraagstukken, die zich in dezen tijd bij de zeer groote schokken, welke de maatschappij thans doormaakt, telkens kunnen voordoen, bij vraagstukken als die betreffende inkrimping van het aantal werknemers, ontslag van werknemers, en bij vermindering van de loonen of andere betalingen.

Het lijkt de Regeering juister dat deze algemeene regeling, die, naar ik meen, binnen betrekkelijk korten tijd zal worden ingediend, toepassing vindt, dan dat men voor elk speciaal geval weer speciale regelingen gaat maken. Wanneer die algemeene regeling ingevoerd is, moet men de steunactie zóó zien, dat ze het mogelijk maak bij het toepassen ervan rekening te houden met de mogelijkheid van medewerking van de koffiecultuur.

Wanneer die steunactie niet zou plaats vinden, zou het sluiten van bepaalde ondernemingen, het achterwege laten van den oogst in bepaalde streken, niet te vermijden zijn.

Ik geef gaarne toe, dat, indien zoo'n algemeene regeling niet in bewerking was, er aanleiding zou zijn hier een speciaal toezicht uit te oefenen, dat er geen onredelijke dingen in de koffiecultuur zouden gebeuren, maar nu die algemeene regeling er komt, meen ik, dat er geen noodzaak is, een dergelijke speciale bepaling in het lichaam dezer ordonnantie op te nemen, waarin ze betrekkelijk weinig goed zou passen.

Tenslotte een aantal detailvragen, die ik gaarne nog even zal beantwoorden. Het geachte lid, de heer Smit, kan er zich van verzekerd houden, dat, hoezeer het streven zal bestaan om in de verschillende binnenlandsche en buitenlandsche afzetgebieden den prijs te maken, die voor dit product mogelijk is, dit er toch niet toe zal leiden, dat wij de handhaving van een redelijk binnenlandsch prijspeil uit het oog zouden verliezen. Het is dan ook niet de bedoeling, den binnenlandschen prijs hooger te stellen dan deze vlak vóór het uitbreken van den oorlog was, een prijsniveau, dat inderdaad niet hoog mag worden genoemd.

Het geachte lid, den heer Lapian, kan ik mededeelen, dat inderdaad zal worden nagegaan, hoe door het Koffiefonds de over te nemen koffie, in verband met de streek van productie, het best kan worden behandeld. Men behoeft zich

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Directeur van Economische Zaken.)

daarbij zeker niet in te denken, dat men de prijzen zal berekenen op grondslag bij voorbeeld van een algemeene verzameling van de koffie te Soerabaja. Men zal daarbij rekening houden met de plaats, waar die koffie kan worden opgeslagen en vanwaar ze rechtstreeks kan worden geëxporteerd. Dit kan bv. voor Noord-Celebes een voordeel zijn, in verband met sommige afzetgebieden, zooals de Philippijnen.

Over de plaats van vestiging van den single seller is op het oogenblik nog eenig overleg gaande, maar inderdaad zal de plaats van die organisatie toch zoo gekozen moeten worden, dat in belangrijke centra zoo niet de hoofdzetel dan toch een goed uitgerust agentschap van den single seller gevestigd zal moeten zijn. Onder die centra is Soerabaja ongetwijfeld het voornaamste; daarnaast valt te denken aan plaatsen als Palembang en Padang en eventueel Makasser en Manado, maar het is ook denkbaar, dat men de schakel tusschen al deze agentschappen niet legt te Soerabaja, maar te Batavia, omdat dit tenslotte, naast zekere bezwaren, ook bepaalde voordeelen zal opleveren, nl. voordeelen van de nabijheid van het groote productiegebied Sumatra en een gemakkelijker contact met het bestuur van het Koffiefonds en het departement van Economische Zaken. In ieder geval zal niet een systeem worden gevolgd, waarbij men tracht den geheelen handel vanuit Batavia te dirigeeren.

Er is nog een tweetal vragen van den heer Kloppenburg, dat ik te beantwoorden heb. In het algemeen is het niet de bedoeling den ouden oogst door het Koffiefonds te laten overnemen.

De Regeering heeft de overtuiging, dat de voorraad uit dien ouden oogst zeer gering is. Mocht echter de noodzaak aanwezig zijn daarvoor speciale maatregelen te treffen, dan verzet de ordonnantie zich daartegen niet.

Wat betreft het gebruikmaken van de bestaande organen, ik heb reeds in het algemeen gezegd, dat dit wel moet gebeuren, terwijl het ook vele voordeelen heeft. Maar of nu onder alle omstandigheden zal worden gebruik gemaakt van makelaars of exporteurs, ook wanneer daar direct, noch indirect nut in zou zitten, kan ik het geachte lid niet beloven. Ik kan het geachte lid wel toezeggen, dat de opzet is zooveel mogelijk van het bestaande apparaat gebruik te maken, maar dat hier en daar wel eenige veranderingen zullen optreden bij dit betrekkelijk sterk ingrijpen, is naar het oordeel der Regeering niet te vermijden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik hiermede het grootste gedeelte van de over de ordonnantie gestelde vragen heb beantwoord. Mocht ik hier en daar nog een enkele vraag hebben overgeslagen, dan moge dat geweten worden aan het feit, dat ik niet in staat ben geweest, het Stenografisch Verslag erop na te lezen.

Tenslotte heeft het geachte lid, de heer Soankoepon, nog een vraag gesteld met betrekking tot den begrootingspost, die ik wel meteen hier moge beantwoorden. Het geachte lid heeft namelijk aangedrongen op limiteering van de garantie. Dat is eigenlijk niet goed mogelijk. De Regeering heeft getracht Zich zoo goed mogelijk rekenschap te geven van de geldelijke gevolgen van deze maatregelen. Dat Zij daarbij geen berekeningen heeft geproduceerd heeft goeden grond. Het is niet juist, dat een single seller, voordat hij nog begint, zijn kaarten op tafel legt. Dat geeft zeker aanleiding tot minder goede resultaten dan wanneer die single seller zijn berekeningen voorloopig voor zich houdt. Maar de Regeering heeft getracht zich zoo goed mogelijk een denkbeeld te vormen en is daarbij in deze uiterst onzekere omstandigheden gekomen tot een marge, die zooals de geachte leden hebben gezien, ruim is.

Maar wanneer men spreekt van limiteering van de garantie, vraagt men eigenlijk iets, dat niet te geven is, omdat het Koffiefonds moet beginnen met den oogst te koopen, dus moet beginnen met een betrekkelijk groot bedrag uit te geven en daarna eerst inkomsten krijgt uit den verkoop van dien oogst. Men zou dus eenerzijds de garantie theoretisch kunnen limiteeren tot het bedrag van den totalen opkoop van ongeveer *f* 13-millioen, anderzijds, wanneer alles meeliep, tot een volkomen schoon uitkomen.

(Smit.)

De Regeering heeft getracht het vermoedelijk verlies te ramen en kan op dit oogenblik moeilijk iets anders doen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn, ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Ik schors thans de vergadering voor eenige minuten, waarna tot de behandeling in tweeden termijn zal worden overgegaan.

De vergadering wordt voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Ik geef nogmaals het woord aan den Regeeringsgemachtigde, voor het uitspreken van een kleine aanvulling op zijn rede in eersten termijn.

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven bemerkt, dat ik nog twee punten heb vergeten te bespreken.

Het eerste betreft een vraag, die van verschillende zijden is gesteld, o.a. door de heeren Yamin, De Villeneuve en den heer White, omtrent het bestuur van het Koffiefonds. Het spreekt welhaast vanzelf, dat de samenstelling van het bestuur van het Koffiefonds bij deze zeer belangrijke nieuwe taak een herziening zal moeten ondergaan en dat getracht zal worden een nog veelzijdiger en betere vertegenwoordiging van de verschillende belanghebbenden te verkrijgen. Of dit zal leiden tot een wijziging van het dagelijksch bestuur, kan ik op het oogenblik nog niet met zekerheid zeggen. Het verdient eenige aanbeveling om in het dagelijksch bestuur ook enkele personen op te nemen, die meer rechtsreeks met de koffie te maken hebben, doch de groote moeilijkheid is daarbij altijd, dat die personen ander werk hebben, terwijl een dagelijksch bestuur op zeer korten termijn bijeen moet kunnen komen. Intusschen wil de Regeering gaarne overwegen of een wijziging in die richting ook mogelijk is, doch dan natuurlijk met betrekking tot een vertegenwoordiging van de verschillende belangen, die bij deze cultuur op den voorgrond treden.

Een belangrijke aanvulling van het bestuur zou kunnen liggen in de instelling van adviescolleges in verschillende centra, waarover ik reeds een enkel woord mocht zeggen.

In de tweede plaats heb ik vergeten te antwoorden op een vraag die ook weer van verschillende zijden, de heeren White, Loa en anderen, is gesteld over de verhooging van den basisprijs voor G.B. 15% triage enz. tot *f* 8. De Regeering zal dit gaarne in overweging nemen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de uiteenzetting van de Regeering over de kwestie van het overleg blijkt wel duidelijk, dat dit overleg moeilijk op andere wijze had kunnen plaats vinden. Er is medegedeeld, dat ten aanzien van de koffiecultuur naar interne verbetering en geleidelijke saneering zal worden gestreefd, doch dat het niet mogelijk is — dat is op mijns inziens wel zeer duidelijke wijze uiteengezet — tegemoet te komen aan de wenschen van die geachte leden, — zooals de heer Lapian —, die een volmaakt systeem voor dezen opkoop van de koffie in eens zouden willen verkrijgen.

Met dankbaarheid heb ik de hoofdmaatregelen, die de Regeering zal nemen, vernomen. Zij beteekenen een zoo goed mogelijke voorlichting wat het prijsniveau in het binnenland betreft, mogelijkheid van opkoop in bepaalde centra en het eventueel overwegen van de mogelijkheid tot het stellen van richtprijzen.

Bovendien is op duidelijke wijze de beteekenis uiteengezet van den single seller, voor een periode, waarin de marktsituatie voor het product wel zeer ongunstig is.

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(White.)

Ik ben verder erkentelijk voor de zeer duidelijke toezegging betreffende het prijsniveau van de consumptiekoffie op de binnenlandsche markt.

Thans nog een enkel woord over de kwestie van de voorziening voor de werknemers in dit bedrijf. Ik ben van meening, dat deze voorziening toch niet zoo los van zulk een regeling staat als onder meer door den heer De Villeneuve wordt aangenomen, ook al erken ik, dat het zeker overweging verdient hierop niet verder terug te komen, omreden er een algemeene regeling te verwachten is.

De Regeering heeft in 1932 bij de behandeling van de Verbandsuikerordonnantie onder meer gezegd, dat zij de mogelijkheid en billijkheid schiep om in het geheel der te treffen voorzieningen eveneens op te nemen een regeling ten behoeve van die werknemers. Verder heeft de Regeering toen medegedeeld, dat binnen de grens van het mogelijke, een beginsel gehuldigd werd van samenhoorigheid van een aantal der bij het bedrijf betrokken elementen.

Ook hier zou zeker — zooals de geachte Regeeringsgemachtigde ook tot mijn vreugde heeft gezegd — plaats zijn voor een dergelijke regeling, als een algemeene regeling niet te verwachten zou zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft er in ander verband op gewezen, dat voortijdige kennis van een bepaalde zaak de markt in beweging brengt. Ik vertrouw, dat in dit geval een voortijdig kennisnemen van de voornemens der Regeering de werkgevers ook tot bezinning zal brengen, met het oog op het nemen van bepaalde maatregelen, want het is, ondanks het feit dat deze maatregelen in voorbereiding zijn al voorgekomen, dat een bepaald concern en wellicht nog meer werknemers maatregelen hebben genomen, die naar mijn meening wel zeer ingrijpend zijn.

Dit geldt dan wel geen koffie-ondernemers, maar toch is daardoor bij ons een begrijpelijke ongerustheid gewekt. Ik vertrouw er dan ook op, dat de door den geachten Regeeringsgemachtigde nogmaals aangekondigde regeeringsmaatregel thans zeer spoedig tot stand zal komen.

De Regeering immers zeide dat, indien de koffieprijzen tot *f* 5 per quintaal zouden inzakken, tenslotte een maatregel van de Regeering bij doorvoering wel uitermate moeilijk tot effect leiden zou, en dit geldt min of meer ook voor den toestand van de werknemers. Het is thans drie maanden na het uitbreken van den oorlog in Nederland, en nóg wachten wij op dezen maatregel, die naar mijn meening inderdaad dringend noodzakelijk is. Ik zal er echter niet verder op aandringen, dat bij het Koffiefonds een regeling ten faveure van de werknemers wordt tot stand gebracht, maar meen er evenwel op te mogen vertrouwen, dat de zoo gewenschte algemeene regeeringsmaatregel thans zoo spoedig mogelijk tot stand zal komen.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik beginnen met iets, dat als een omissie zou kunnen worden beschouwd, goed te maken, door mij alsnog aan te sluiten bij de woorden van hulde, welke de geachte medeleden, die na mij het woord voerden, tot de Regeering hebben gericht voor Haar activiteit en durf, gepaard aan Haar doorzicht, bij Haar economisch beleid onder deze oorlogs-omstandigheden. Mijn gevoelens terzake komen overeen met die, vertolkt door bedoelde medeleden.

Met betrekking tot de regeling zelf heb ik in eersten termijn diverse op- en aanmerkingen gemaakt en daarbij wenschen geuit, die zoojuist door den geachten Regeeringsgemachtigde uitvoerig zijn beantwoord. Ik kom daar straks op terug.

Enkele dezer op- en aanmerkingen hebben in eersten termijn reeds een reactie van de zijde van de heer De Villeneuve opgewekt. Het lijkt mij goed, dat tusschen hem en mij de inzichten ter zake van zijn en mijn groep in den vervolge, ook in het openbaar meer worden uitgewisseld. De Regeering heeft Zich op enkele punten aan den kant van mijn geacht medelid aangesloten bij wat ik wil noemen het misverstand tusschen het geachte lid en mij.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik mijn rede in het maleisch had gehouden en de heer De Villeneuve had haar vertaald op de wijze als hij mijn opmerkingen heeft weergegeven, dan zou hij voor die vertaling ongetwijfeld een onvoldoende hebben gehad.

Ik wees er in eersten termijn op, dat het wenschelijk was, bij de voorbehandeling van onderwerpen die voor mijn groep van groot belang zijn, zooals de voorliggende steunregeling voor de koffiecultuur een belang is, dat voor velen uit mijn groep zelfs een levensbelang vormt, ook het I.E.V. vooraf te raadplegen, gelijk dit geschiedt met de ondernemersgroep wanneer het een ondernemersbelang geldt. Ik beoogde daarmede, dat het I.E.V. door zulke samenkomsten evenwaardig zal worden behandeld, zoodat wij er o.a. in den Volksraad van verzekerd kunnen zijn, dat de stem van onze groep bij de voorbehandeling van belangrijke onderwerpen ook reeds heeft geklonken en wij later, bij bestudeering van de Volksraadsstukken, beter kunnen worden ingelicht over wat bij de voorbehandeling aan kennis is opgedaan, welke voor onze fractie van belang is. Ook heb ik inschakeling van het I.E.V. gevraagd, om eventueel tevens een andere voorwetenschap deelachtig te worden, welke bijvoorbeeld in casu de voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat had en het I.E.V. met zijn belang op hetzelfde gebied niet. Over het noemen in dit verband van den — ook door mij hoog geachten — voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat is de heer De Villeneuve gevallen omdat, naar hij meende, ik zou hebben gezegd, dat het bedoelden voorzitter om die voorwetenschap te doèn zou zijn geweest. Zóó onvoorzichtig laat ik mij gemeenlijk niet uit, Mijnheer de Voorzitter.

Mijn geacht medelid zal bij nalezing van wat ik wel en wat ik niet gezegd heb, daarbij textueel mijn handschrift volgende, zeker zijn misverstaan moeten erkennen. Overigens zal de heer De Villeneuve het toch zeker met mij eens zijn, dat een vooraf blijven raadplegen van belanghebbende groepen in zaken als de onderwerpelijke gewenscht is. En nu was mijn vraag erop gericht, daarbij dan van de partij te mogen zijn. Mijn geacht medelid zal ons daàrin toch zeker wèl willen steunen.

Een andere fout in de „vertaling" van mijn rede in eersten termijn,hier mede door den geachten Regeeringsgemachtigde gemaakt, is, dat ik zou hebben gezegd, dat de Regeering, inzake den koffiesteun, meer aandacht aan de ondernemingen zou hebben geschonken dan aan de andere producenten. Ook dit zal de heer De Villeneuve bij een rustige „vertaling" van die rede daarin niet blijken aan te treffen. Op dit punt moge ik mijn rede in eersten termijn, waarin ik integendeel reeds het volle vertrouwen in de Regeering uitsprak dat de economisch zwakkeren Haar bijzondere aandacht en steun hebben, als volgt verduidelijken. Voor een evenwaardige verzorging van de belangen dier andere producenten was in casu de raadpleging van het I.E.V. vooraf wellicht voor den ontwerper der voorliggende maatregelen van voordeel geweest; maatregelen, welke o.i. thans te zeer zijn uitgevallen ten bate van de wèl geraadpleegde groepen der ondernemingen en exporteurs, welke het geld rechtstreeks ontvangen.

Het viel mij op, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer De Villeneuve in deze zaal op het ontwerp voor den koffiesteun niets, maar dan ook niets, aan te merken had. Welnu, wat „wij van het I.E.V." gaarne zouden wenschen, is, dat wij voortaan zijn voorbeeld zouden kunnen volgen. En het is een raadpleging vooraf, ook van mijn groep, welke ik als het middel zie om in deze zaal met de Regeering even vlot tot overeenstemming te kunnen komen.

Mijn geacht medelid heeft ons, in het verband van het bovenstaande, de verzekering gegeven, dat zijn groep, spe-

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(White.)

ciaal nog in tijden als de tegenwoordige, zich stelt in het belang van het algemeen. Mijnheer de Voorzitter! Mijn groep en onze fractie doen hetzelfde. Het blijft echter mogelijk, dat wij onderling het algemeen belang anders zien. Het is nu daarom dat het mij gewenscht voorkomt, dat de Regeering partijen — en dan uiteraard op gelijken voet — hoort en wederhoort als Zij iets voorbereidt waarin die partijen met haar groepen belanghebbenden zijn.

De heer De Villeneuve heeft erop gewezen, dat de kleinlandbouwers inzake den koffiesteun evengoed reeds tevoren zijn geraadpleegd. Dit zal dan wel zijn geschied in den persoon van den voorzitter van de N.I.K.E.B. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de heer De Villeneuve zal mij toch moeten begrijpen als ik hem zeg, dat de heer Van Huut in de verzorging van het algemeen belang, zooals mijn geacht medelid en ik in deze zaal dat gewoonlijk doen, aan den voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat niet evenwaardige partij is; en dit geheel los van de kennis en den invloed van den voorzitter van de N.I.K.E.B. ten aanzien van den kleinlandbouw. Overigens zijn aan een maatregel als die, welke thans voor ons ligt, nog andere belangen van mijn groep verbonden dan die van den kleinlandbouw-erfpachter daaronder. En nu is het het I.E.V. alleen dat al die belangen van zijn groep overkapt, dat in deze zaal daarvoor pleegt op te komen en dat men daarom in casu beter had kunnen raadplegen dan welk deel der organisatie van zijn groep ook.

Tegen mijn rede in eersten termijn heeft ook nog de heer Kloppenburg geopponeerd. Hij vroeg of ik er voor den kleinlandbouwer-erfpachter wel verstandig aan had gedaan, ten aanzien van den koffiesteun voor te stellen, aan die categorie dezelfde rechten en plichten te geven als aan de grooterfpachters.

Mijnheer de Voorzitter! Dit heb ik nergens bepleit. De belangen der kleinlandbouw-erfpachters zijn bij mij overigens veiliger dan de heer Kloppenburg blijkbaar denkt. Waar de geachte spreker het vandaan heeft, dat deze erfpachters thans nog *f* 18 voor hun koffie maken, is mij een raadsel en is niet hetzelfde als waarover ik met het noemen van datzelfde bedrag ben ingelicht door den geachten Regeeringsgemachtigde kort na mijn rede in eersten termijn.

Ik heb hiermede mijn geachte medeleden beantwoord en kom thans tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met dank te zeggen voor de wijze, waarop de geachte Regeeringsgemachtigde den Volksraad is tegemoetgekomen ten aanzien van verschillende wenschen, die hier tot uiting zijn gebracht. Inderdaad heeft het antwoord mij op een van de twee hoofdpunten tevreden gesteld, namelijk ten aanzien van het veilig stellen van den steun bij hen, die dien steun niet rechtstreeks ontvangen, d.z. in casu o.a. de kleine producenten. Het blijkt nu — maar ook pas nu —, dat de Regeering reeds maatregelen heeft getroffen om den steun ook bij dien kleinen producent te brengen. Zij stelt zich voor in deze richting geleidelijk intensiever verder te gaan, desnoods zelfs tot en met den rechtstreekschen opkoop door het Koffiefonds.

Ten aanzien van het andere hoofdpunt ben ik nog niet tevreden gesteld, namelijk omtrent de waarborg, dat de steun inderdaad ook komt bij de arbeiders- en employé's-groepen, die bij de koffiecultuur nauw betrokken zijn. Het is nog steeds mijn meening, dat waar steun gegeven wordt, extra maatregelen niet onjuist zijn. Men ziet dat bij menschen gebeuren, het lijkt mij logisch, dat hetzelfde ook geschiedt ten aanzien van ondernemingen. De aangekondigde algemeene regeling tot bescherming van de loontrekkers in de cultures geldt voor alle ondernemingen, ook voor de sterken. Echter zijn ter zake bijzondere regelingen m.i. op haar plaats als het gaat om het feit, dat men een bepaalden steun verleent en vooral als die steun hoofdzakelijk zal blijken te worden gebaseerd op een hulp door de gemeenschap.

(Lapian.)

Ten aanzien van het overleg, dat heeft plaats gehad met den voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat, ben ik van den aanvang af ten volle overtuigd geweest, dat dat overleg noodig, althans gewenscht was. Ik heb daar niet het minste bezwaar tegen gemaakt en ik neem onmiddellijk aan, dat iemand in een positie als de voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat van zijn voorkennis geen gebruik maakt, zoodat daardoor markten worden beïnvloed.

Maar zwijgen kunnen anderen ook niet, Mijnheer de Voorzitter! Ook bij een inschakeling van het I.E.V. kunnen waarborgen worden gegeven, dat precies hetzelfde resultaat wordt bereikt.

Wat den richtprijs betreft, de toevoeging aan de rede in eersten termijn van den geachten Regeeringsgemachtigde, dat zal worden overwogen, den basisprijs te stellen of *f* 8 in plaats van op *f* 7.80 — ik neem aan, dat de overige voorwaarden dan precies hetzelfde zullen blijven —, heeft voor mij deze zaak tot volle tevredenheid opgelost.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in het verband van de gevraagde voorlichting van de kleine producenten opgemerkt, dat betrokkenen zeer snel een prijs kunnen opnemen. Hij heeft in dit verband Zuid-Sumatra genoemd. Het is mij bekend, dat de Palembanger inderdaad in den handel thuis is en zich zeer snel aan prijzen aanpast. Er zijn echter òòk kleine producenten — en dan heb ik speciaal het oog op kleine Java-producenten, die hier en daar verspreid over het land koffie produceeren —, die wel degelijk eenige meerdere voorlichting, eenige intensievere plaatselijke berichtgeving zeer van noode hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn gevraagd om althans op Java, waar de kleinlandbouwers ter zake toch wat beteekenen, enkele vertakkingen van het Koffiefonds te vormen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft b.v. Soerabaja als belangrijke plaats voor den opkoop genoemd. Ik zou hierbij willen voegen Semarang en den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen, of wellicht de mogelijkheid zou kunnen worden geschapen, dat de klein-landbouwers in Semarang hun koffie aan het Fonds afdragen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook bij de Regeering zou ik het misverstand willen wegnemen, alsof ik i.c. gesproken zou hebben van een regeling, gemaakt alleen voor ondernemers en niet voor de bevolking en de kleinlandbouwers. De geachte Regeeringsgemachtigde zal deze beschuldiging nergens in mijn rede in eersten termijn aantreffen; integendeel. Ik heb daarin wel gezegd, dat er bij deze simplistische regeling onvoldoende van den steun overblijft op de plaats waarvoor hij mede in de eerste plaats bedoeld is.

Voorts heeft de Regeering nog bezwaar gemaakt tegen mijn gebruik van het woord: „onevenwichtig"; maar het is toch inderdaad het geval, dat, indien men volgens het voorstel steun geeft aan Europeesche en bevolkingsproducenten, waaronder de klein-landbouwers, de volle steun slechts bij de ondernemingen terecht komt.

Ik heb dit niet als een verwijt aan de Regeering bedoeld. Ik heb die „onevenwichtigheid" uitsluitend geweten aan het foutieve karakter van het systeem, waarmede men wil aanvangen te werken. De Regeering heeft echter zelf gesproken van een „spoedmaatregel" en wij zullen nu de volgende maatregelen gaarne tegemoet zien.

Wat de Giesting betreft, ben ik door het regeeringsantwoord tevreden gesteld. Hier is ook een misverstand opgelost en met hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde te dien aanzien heeft toegezegd, kunnen wij in zee gaan.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik het tot mij gerichte verwijt van ons geacht medelid, den heer De Villeneuve, terugwijzen. Ik meen, dat ik dit verwijt niet heb verdiend, toen ik in mijn rede zeide, dat de voorzitter van het Landbouwsyndicaat de daarin bedoelde gelegenheid niet ongebruikt voorbij had laten gaan. Ik bedoelde

22ste VERGADERING — DINSDAG 6 AUGUSTUS 1940.

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Kloppenburg.)
daarmede, dat ook ik een dergelijke gelegenheid niet ongebruikt zou laten voorbijgaan.

Ik kom thans tot mijn bespreking van het ontwerp! Ik ben van meening, op het gedeelte van mijn rede in eersten termijn over de uitschakeling van de tusscheninstanties, hetgeen een onprettigen indruk op de betrokkenen heeft gemaakt, alsnog terug te moeten komen.

Maar alvorens daartoe over te gaan betuig ik mijn erkentelijkheid aan de Regeering voor de mij gedane toezegging.

In mijn beschouwingen ben ik geheel uitgegaan van het principe, de bestaande aanplantingen te behoeden voor verdere verwaarloozing. Dit geldt zoowel voor de ondernemings- als voor de bevolkingskoffie. Algeheele verwaarloozing is synoniem aan vernietiging van dit deel van ons productieapparaat. Dit zou weer een ruïneus gevolg hebben voor de producenten; voor velen hunner zou dit bestaansvernietiging beteekenen.

Verder beteekent dit een totale vernietiging van een productief deel van de operatieterreinen van onzen export, waartoe zeker de tusschenhandel — met name de klein- en de groothandel — behoort. En tenslotte ons transportwezen.

De plicht van al de zooeven door mij genoemde instanties is, dat ieder het hare bijdraagt tot handhaving van bedoelde aanplantingen, tot weer normale tijden aanbreken. Van den aanplant hangt een deel van de bron van inkomsten af. Eigenlijk behooren al deze apparaten onder alle omstandigheden — goede of slechte — behoorlijk te functionneeren. In deze functionneering mogen zij elkaar niet beschadigen daar anders het geheel met vernietiging gedoemd kan zijn. In deze slechte tijden verwachten wij, dat alle apparaten verbonden aan onzen koffieuitvoer naar behooren zullen werken.

In eersten termijn zeide ik al, dat een deel van het exportapparaat in het werk van het productieapparaat ingrijpt en dit aantast en beschadigt al dan niet door de omstandigheden. De Regeering ziet dit terecht in. De oorzaak is, dat de tusschenhandel het geld, dat in dit product moet worden gestoken safe wil stellen. Het is dus verklaarbaar, dat hij den prijs zoo laag mogelijk wil stellen. Maar dat die prijs lager kan zijn dan de kostprijs van de producenten, met het gevolg dat de producenten den aanplant aan zijn lot overlaten, is niet denkbeeldig.

De Regeering neemt het risico, dat gewoonlijk de tusschenhandel draagt, over. Hierdoor lijkt het mij verklaarbaar, dat deze instantie haar aansprakelijkheid heeft afgewenteld op de Regeering, met alle lusten en lasten daaraan verbonden.

Het is niet juist, deze instanties nog te laten profiteeren van dezen maatregel. Dit voert den exportkostprijs onnoodig op. Het is ook niet van belang voor onze garantiestelling.

Mijnheer de Voorzitter! Ook ik heb natuurlijk niet bedoeld, zooals de Regeering in Haar antwoord aangeeft, met de door mij gesuggereerde gedachte, dat het Koffiefonds op zich zal moeten nemen zijn taak te beginnen in de doesoen en die te doen eindigen in Amerika of Londen. In mijn stelsel zou ik alleen zooveel mogelijk de elementen, die den exportkostprijs gebaseerd op den kostprijs van den producent opvoeren willen uitschakelen, teneinde onze koffiepositie over het gevaar, dat haar in dezen tijd bedreigt, heen te helpen.

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Ik dank den geachten Regeeringsgemachtigde voor het antwoord op de door mij gestelde vragen. Ik heb tot mijn genoegen een bevestigend antwoord gekregen op mijn vraag of alle bij den koffiehandel betrokken instanties zooveel mogelijk gehandhaafd zullen blijven; ik hoop en vertrouw, dat er te zijner tijd ook in de practijk op gelet zal worden, dat dit gebeurt.

De uiteenzetting van den geachten Regeeringsgemachtigde over de prijsbepaling van de koffie van kleinlandbouwers

(Soangkoepon.)
en Inheemsche producenten op Java en in de buitengewesten heeft mijns inziens die verheldering en opklaring gebracht die verwacht werd. Het doet mij genoegen, dat speciaal deze groep, meestal niet georganiseerden, kleine luyden, kans gegeven is hun koffie op het hoogere prijsniveau der locale consumptiekoffie te kunnen verkoopen. Ik geloof, dat ik hiermede tevens mijn geacht medelid, den heer White, heb beantwoord.

Als ik de zaak goed zie, twijfelt de heer White aan den uiteindelijken prijs, die betaald zal worden, voor de koffie van den kleinlandbouwer.

De Regeering zegt, dat de prijs voor binnenlandsche consumptie wordt gebracht op het niveau van voor 10 Mei en de markt der binnenlandsche consumptie op Java wordt gereserveerd in de eerste plaats voor den Inheemschen producent op Java en den kleinlandbouwer en daarna pas voor de ondernemingskoffie. In cijfers, Mijnheer de Voorzitter, vertoont zich dit als volgt:

binnenlandsche consumptie Java ± 30 à 35.000 ton,
productie van kleinlandbouwers ± 1.000 ton, — dit is aan den hoogen kant — productie van Inheemsche producenten op Java 3 à 5.000 ton, — dit is ook aan den hoogen kant — en het restant te voorzien uit de ondernemingskoffie.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik deze cijfers zie, ik herhaal het, dan ben ik zeer tevreden over de verkoopkansen, geboden aan kleinlandbouwers en Inheemschen.

Waar ik tegen op kom in de redevoering van den heer White is de kwestie van het hooren van den voorzitter van de kleinlandbouwers, in dit geval van den mij onbekenden heer Van Huut. Ik onderschrijf volkomen het regeeringsstandpunt, dat men bij het opzetten van een regeling als de onderhavige niet te veel menschen kan hooren. De Regeering nam in dit geval den voorzitter van de Vereeniging der Kleinlandbouwers. Had Zij een ander persoon genomen, dan had mijns inziens deze vereeniging geprotesteerd en gevraagd, waarom zij niet gehoord werd en wel een andere organisatie.

Dit is het verschil tusschen den heer White en mij en ik geloof niet, dat het zoo ernstig is, Mijnheer de Voorzitter.

(De heer White: Het ging om die achttien gulden!)

Op die achttien gulden kom ik thans, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering heeft uitdrukkelijk gezegd dat Zij zich voorstelt, het prijsniveau voor de binnenlandsche consumptie te bepalen ongeveer gelijk met, tenminste zal trachten, het op te voeren tot het peil van vóór 10 Mei, welke prijs toen ongeveer *f* 17 à *f* 18 bedroeg. De heer White meent, dat de prijs daar niet meer op zal komen, ik daarentegen neem aan, dat hij die hoogte wel weer bereiken zal en ook, dat de kleinlandbouwer dien prijs tenslotte zal krijgen, ook alweer als basisprijs.

(De heer White: Ik heb nooit over dien prijs gesproken.)

Over de rechten van kleinlandbouwers en ondernemers heb ik niet gesproken. Ik meen dit te kunnen aantoonen, doch het stenografische verslag van gisteren is helaas nog niet verschenen. Ik kan het daarom dus niet met volle zekerheid zeggen, doch ik hoop niet, dat ik mij hierin vergis, anders zou ik mijn woorden betreuren en er mijn verontschuldigingen voor aanbieden. Ik ben er wel zeer benieuwd naar of het stenografische verslag inderdaad zal uitwijzen, dat ik den heer White hierover een verwijt heb gemaakt.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn zeide ik dat, indien er overproductie van robusta hier te lande heeft plaats gehad, de schuld hiervan niet moet worden gezocht bij den Landbouwvoorlichtingsdienst, doch bij het Binnenlandsch Bestuur, dat immers is belast met de uitgifte van gronden voor den grooten landbouw waartoe de koffieondernemingen behooren. Het Europeesch bestuur is toch het orgaan, dat een overzicht heeft van de ten behoeve van

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(Moelia.)

de koffie-ondernemingen uitgegeven gronden, zoodat, wanneer er overproductie plaats heeft, deze is te wijten aan een onbeperkte uitgifte van gronden aan koffie-ondernemingen.

Wanneer de Landbouwvoorlichtingsdienst inlichtingen aan de Inheemsche koffieplanters heeft verstrekt, dan bewegen deze inlichtingen zich meestal op het gebied van zaken, die bij de Inheemsche bevolking reeds lang bekend zijn.

In hoeverre deze dienst reeds afdoende maatregelen heeft getroffen ter bestrijding van de verscheidene koffieziekten in de buitengewesten is mij niet bekend, want op dit gebied verkeert de bevolking thans in stille berusting. Hoe staat deze dienst thans tegenover de bestrijding van ziekten van koffieboomen en -boonen in Sumatra?

De Regeering heeft inderdaad gelijk, wanneer Zij zegt, dat het vaststellen van een basisprijs van *f* 7,80 per quintaal voor bevolkingskoffie altijd een voordeel is, indien de prijzen van de bevolkingskoffie op verschillende gebieden minder zijn dan *f* 7,80, doch ik vraag mij af of het bereiken van een hooger bedrag dan *f* 7,80 per quintaal mogelijk is, zonder aan de Inheemsche producenten de gelegenheid te geven, hun producten mede voor het buitenland te doen vervoeren en te verkoopen. Het vrijlaten van concurrentie tusschen de producenten in het binnenland heeft mijns inziens geen zin, omdat wij daar juist overproductie hebben. Wat ik verder wensch is de gelijke en gelijkwaardige behandeling van de ondernemingskoffie en de bevolkingskoffie. De basisprijzen waren daarom te stellen overeenkomstig de kwaliteit van het product.

De Regeering heeft de voordeelen van het single seller stelsel in deze zaal naar voren gebracht, doch Zij vergeet, dat zulk een instituut de bevolkingskoffie afhankelijk heeft gemaakt van den wil van het Koffiefonds en daardoor de bevolkingskoffie geen vrijheid heeft om een andere keuze voor den afzet te verkrijgen. Indien dus aan de bevolkingskoffie, zooals ik reeds gezegd heb, slechts de gelegenheid tot concurrentie in het binnenland wordt geboden, dan beteekent dit toch geen financieele voordeelen voor de Inheemsche koffieproducenten.

Kortom, Mijnheer de Voorzitter, ik kan de practische voordeelen van deze voorgestelde regeling voor de Inheemsche koffieplanters nog niet overzien, niettegenstaande de ter zake gedane uiteenzettingen der Regeering, doch ik zal — zooals ik in eersten termijn reeds gezegd heb — het resultaat van een en ander afwachten.

Wat het garantiefonds aangaat, ik ben nog altijd van oordeel, dat het beter is, hiervoor een limiet te stellen, teneinde noodige en gezonde contrôle mogelijk te maken.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn al bekend gesteld dat ik mij kon vereenigen met den opzet van den door de Regeering voorgestelden maatregel. De aanvaardbaarheid van dit ontwerp is ongetwijfeld in hooge mate verhoogd door de toezegging, die de Regeering gedaan heeft met betrekking tot de richtprijzen en de instelling van commissies van advies, om op deze wijze aan de bevolking een grooter aandeel in de aangelegde basisprijzen te kunnen verzekeren.

Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn hebben verschillende leden gewezen op het groote belang van de bevolkingskoffie en dezen morgen hebben wij nog een ander belang hooren verdedigen, het belang van de kleinlandbouwers. Met het oog op den betrekkelijk geruimen tijd die daaraan besteed is en de omstandigheid dat de Regeeringsgemachtigde daardoor langer in deze zaal wordt opgehouden, zou ik gaarne vernemen, hoeveel van de 36 000 ton koffie, die voor export vrijkomt, aan de kleinlandbouwers behoort. Wij zouden dan in staat zijn, het gewicht van het door den heer White bepleite belang daartegen af te wegen.

(De Villeneuve.)

Ik zou hierop niet verder willen ingaan. Ik zou echter willen terugkomen op de nadere uiteenzetting der Regeering inzake de basisprijzen.

Wanneer wij dit ontwerp lezen, dan staat alleen in één artikel deze term genoemd. Omtrent de zekerheid van de basisprijzen bestaat dit alleen, dat deze prijzen zullen worden vastgesteld bij besluit van den Gouverneur-Generaal. Hoe groot zij zullen zijn hangt af van het inzicht van den Gouverneur-Generaal.

In de tweede plaats zullen deze basisprijzen als constante grootheden kunnen worden beschouwd, waarvan de te betalen prijzen door het Koffiefonds zullen worden afgeleid. Ook dat behoort nog niet tot de zekerheden.

Ik meen vanmorgen gehoord te hebben, dat de geachte Regeeringsgemachtigde geneigd is de basisprijzen aan te nemen als minimumprijzen voor de bevolkingskoffie.

(De heer Van Mook, directeur van Economische Zaken: D.w.z., die prijzen kunnen zij altijd krijgen. Als zij binnenslands meer kunnen krijgen, des te beter.)

Dan verschijnt de beteekenis van den basisprijs toch in een ander licht.

In elk geval zou dus van groote waarde zijn, dat deze prijzen altijd toch min of meer bekend zijn aan de bevolking. En daarom acht ik het ook van groote waarde, dat door de Regeering toegezegd wordt, dat instanties in het leven zullen worden geroepen, teneinde deze basisprijzen aan de publiciteit prijs te geven, niet in den volstrekten zin van het woord, dat deze prijzen in elk geval gehaald zullen worden, maar in de beteekenis van richtprijzen.

Een andere omstandigheid, waarop ik in eersten termijn heb gewezen is deze: of niet het gevaar bestaat, dat deze basisprijzen door de exporteurs beschouwd zullen worden als minimumprijzen. Dat zij dus in elk geval veilig gesteld worden ten aanzien van deze prijzen en alle risico eigenlijk naar beneden zullen afwentelen, in dezen zin, dat zij de opkoopprijzen veel lager zullen stellen dan de basisprijzen die zij in elk geval bij het Koffiefonds kunnen bedingen.

Ik geloof niet, dat het nog veel zin heeft hier in tweeden termijn verder op in te gaan. Ik zou hieromtrent gaarne door den geachten Regeeringsgemachtigde, die uiteraard volkomen op de hoogte van de strekking van dezen maatregel is, worden ingelicht.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Slechts enkele opmerkingen naar aanleiding van eenige bemerkingen en verklaringen, welke hier door sommige van mijn geachte medeleden zijn gegeven.

In de eerste plaats dan de heer Smit. Ik heb met genoegen vernomen, dat ook de heer Smit zich er mede kan vereenigen, dat de arbeidsregeling, die deze koffieregeling eventueel zou kunnen doorkruisen, niet wordt opgenomen in deze regeling — dus incidenteel — maar dat hij er ook mede accoord gaat, dat, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zooeven heeft uiteengezet, deze regelingen vervat worden in een algemeen geldende arbeidsregeling voor dezen tijd.

Ik heb in eersten termijn ook reeds verklaard, dat het ook mij nuttig en noodig voorkomt, dat de overheid zich in dezen tijd met de arbeidsverhoudingen op intensieve wijze bezig houdt en ik geloof dus, dat wij het op dit punt wel met elkaar eens zijn.

Mijn geacht medelid heeft daarbij nog een beroep op de ondernemers gedaan om als het ware op deze komende regeling te anticipeeren, en zich dus zooveel mogelijk te onthouden van maatregelen, die de werknemers in de betrokken cultures zouden kunnen schaden.

In dit verband moge ik dan wel wijzen op de regelingen, die reeds eenige maanden geleden door den Indischen Ondernemersbond zijn bekendgesteld en waarbij in het bijzonder bij

Aanvulling Koffiebelangen-ordonnantie 1937 (Ond. **44**) en veertiende aanvullende begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **45**).

(De Villeneuve.)
de werkgevers er op is aangedrongen in deze tijden niet tot ontslag over te gaan en ook de pensioenen te blijven uitbetalen. Ik meen, dat dit toch richtlijnen zijn, die geheel in de lijn van het betoog van den heer Smit liggen. Dat het misschien in een enkel geval kan zijn voorgekomen, dat men daarvan is afgeweken, zal wel te wijten zijn geweest aan den nood van den tijd, want men kan nu eenmaal niet verwachten, dat men, wanneer men een leege kas heeft en de vooruitzichten van het bedrijf volstrekt ongunstig zijn, ook alles maar kan laten, zooals het voorheen was.

(De heer Smit: Zoo erg was de toestand niet.)

Ik meen toch, dat één enkel geval, dat daarenboven nog geredresseerd is, ...

(De heer Smit: Ten deele!)
hier niet mag gelden als een criterium voor het geheel. Het zou mij werkelijk spijten, wanneer de heer Smit tot de conclusie was gekomen, dat de werkgevers hier in groote mate zouden zijn tekort geschoten. Ik meen met stelligheid te kunnen stellen, dat de richtlijnen, die door den ondernemersbond ten deze zijn getrokken, door verreweg het grootste deel van de werkgevers ook gevolgd is. Ik meen dit verwijt dus te mogen terugwijzen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot een bespreking van de rede van ons geacht medelid, den heer White. Deze geachte spreker verwijt mij, dat ik zijn rede verkeerd „vertaald" zou hebben, zooals hij het heeft gezegd. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik daarin fout ben geweest, dan ben ik daarin niet de eenige, want er zijn meerdere geachte medeleden geweest, die ik gesproken heb, die — zooals ik zooeven eveneens uit het betoog van de Regeering heb mogen vernemen — de door mij aangehaalde „vertaling" op gelijke wijze hebben gemaakt, als ik haar gisteren maakte.

Ik kom nu echter tot het punt, waarom het bij den heer White gaat. De heer White heeft n.l. de wenschelijkheid bepleit om bij zaken als deze het I. E. V. in het vooroverleg in te schakelen. In dit verband zou ik er in de eerste plaats op willen wijzen, dat dit naar het mij voorkomt, een kwestie is van regeeringsbeleid, n.l. wie Zij in een vroeg stadium wil hooren. Verder zou ik er op willen attendeeren, dat het niet de Economische Groep als zoodanig is geweest, die door de Regeering is gehoord, doch dat, zooals wij zooeven van den geachten Regeeringsgemachtigde hebben mogen vernemen, de voorzitter van het Algemeen Landbouw Syndicaat als deskundige desgevraagd een vertrouwelijk advies aan de Regeering in deze heeft gegeven. Ik geloof dus dat de zaak niet zuiver gesteld is, wanneer men hier zegt: wanneer de voorzitter van het Landbouw Syndicaat ingeschakeld moet worden, dan is het ook noodig, dat het I. E. V. ingeschakeld wordt. Te meer, waar, zooals wij hebben mogen vernemen, ook de voorzitter van de Klein-landbouwvereeniging, de heer Van Huut, zij het in een ietwat later stadium, is gehoord geworden.

(De heer White: Ik sprak hier niet van de I. E. V.-fractie, doch van het I. E. V. en dat maakt hier ongeveer eenzelfde verschil uit als er te dien aanzien zou moeten worden gemaakt tusschen den voorzitter van het Landbouw Syndicaat en de Economische Groep.)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de heer White deze kwestie losmaakt van de politiek, hetgeen ik, als ik hem wel heb beluisterd, in zijn rede in eersten termijn niet het geval was .....

(De heer White: Leest U het stenografisch verslag op dit punt maar eens na!)

Ik zal dat gaarne doen! Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik heb nog niet letterlijk kennis kunnen nemen van het gesprokene door den heer White, aangezien het stenografisch verslag van gisteren nog niet verschenen is. Doch wanneer de heer White deze kwestie geheel losmaakt van iederen politieken inslag, dan zijn wij wat dit punt betreft, het eens.

(Voorzitter, Muh. Yamin.)
(De heer White: Dank U!)

Doch dan blijft er bij mij nog een onbevredigend gevoel bestaan. Dat betreft de volgende kwestie! De heer White heeft zich in eersten termijn sprekende n.l. laten verleiden — als ik het zoo mag zeggen — om te zeggen, dat het voor den voorzitter van het Landbouw Syndicaat toch zoo prettig was, voorwetenschap te hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Daarin ligt, naar mijn stellige overtuiging een aanduiding, dat wanneer men deze voorwetenschap heeft, men daarvan dan toch op een of andere manier gebruik kan maken.

(De heer De Boer: Dat is toch in tweeden termijn recht gezet.)

Inderdaad, maar ik heb het hier over de woorden, die het geachte lid in eersten termijn heeft gebruikt. Ik heb dan ook met genoegen in tweeden termijn van den heer White vernomen, dat het niet zijn bedoeling is geweest om den voorzitter van het Algemeen Landbouwsyndicaat iets aan te wrijven.

(De heer White: Integendeel!)

Ik zou hieraan alleen willen toevoegen, dat de heer White zich zooeven beroepen heeft op de voorzichtigheid die hij bij zijn betoogen pleegt te betrachten. Ik hoop nu alleen, dat hij in den vervolge bij zijn verdere betoogen de voorzichtigheid zelfs zóóver zal doorvoeren, dat het niet alleen voor hem, maar ook voor anderen, onmogelijk zal zijn in zijn uitlatingen een ietwat onvriendelijke en onprettige aantijging aan het adres van een volkomen intègre man te zien.

(De heer White: Dat ligt aan de abnormale behandeling van de ontwerp-ordonnantie.)

Mijnheer de Voorzitter! Dat kan zijn. Thans nog een enkel woord over het betoog van het geachte lid, den heer Lapian. Deze heeft er bezwaar tegen gemaakt, dat ik hem een soortgelijk verwijt heb gedaan, als ik richtte aan het adres van den heer White. Hij zeide immers zoo ongeveer: dat de voorzitter van het Landbouwsyndicaat van de gelegenheid, die hij had toen hij gehoord werd, wel een goed gebruik zou hebben gemaakt. De heer Lapian voegde hieraan toe, dat hij zelf dat ook gedaan zou hebben. Ik acht daarvoor den heer Lapian eigenlijk te goed. Ik geloof niet, dat de heer Lapian van een dergelijke gelegenheid het gebruik zou maken, zooals hij dat beschreef. Wanneer de Regeering in een zeer vertrouwelijk stadium over een zaak iemand hoort, dan verwacht de Regeering, dat men een zoo objectief mogelijk oordeel zal geven, gebaseerd op eigen kennis van zaken. Ik kan het mij niet anders voorstellen, dan dat de heer Lapian, wanneer hij in een dergelijke omstandigheid zou verkeeren, hij op even objectieve wijze zijn inlichtingen aan de Regeering zou verstrekken als de voorzitter van het Algemeen Landbouwsyndicaat dat heeft gedaan.

De **Voorzitter**: De geachte laatste spreker heeft, evenals vóór hem enkele andere sprekers, het feit gememoreerd, dat het Stenografisch Verslag van de vergadering van gisteren, Maandag, nog niet is verschenen. Ter voorkoming van misverstand deel ik U mede, dat ik gisteren na overleg met den Regeeringsgemachtigde, die er geen prijs op bleek te stellen de redevoeringen nog in het verslag te kunnen nalezen, heb besloten, de Landsdrukkerij niet te noodzaken, op den verjaardag van Prinses Irene nog na 12 uur voort te werken.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen, dat door het regeeringsantwoord eenige twijfelpunten, gerezen bij de gevoerde beraadslagingen, zijn opgeheven.

Het eerste twijfelpunt betrof de bewering, als zoude de koffie-overproductie hier te lande haar oorzaak vinden eenerzijds in de ondernemings- anderzijds in de bevolkingskoffie. De Regeering heeft duidelijk uiteengezet, dat nòch

(Directeur van Economische Zaken.)
het een, nòch het ander juist is. Volgens Haar meening — met welke meening ik mij kan vereenigen —, ligt de onmiddellijke oorzaak van de wereldoverproductie voornamelijk in den gecontingenteerden koffieëxport van de Zuid-Amerikaansche Staten, in navolging van de valorisatie-politiek van Brazilië.

Een ander belangrijk punt in de beantwoording van de door mij aangevoerde argumenten voor de bevolkingskoffie in het algemeen en voor de Minangkabau- en Kerintji-koffie in het bijzonder, betrof de basisprijzen en de economische waarde daarvan. Met dankbaarheid zullen de koffie-producenten, zoowel de planters als de tusschenhandelaren, de uitspraak der Regeering vernemen, dat Zij waardeering uitsprak over de Midden-Sumatraansche koffie. Die waardeering betreft niet alleen de qualiteit maar ook de economische waarde daarvan, zoodat deze koffie bij de bepaling der reëele opkoopprijzen in een uitzonderlijk gunstige positie zal verkeeren en daarvan de voordeelen zal genieten.

Op de door verschillende leden, ook door mij, gehouden beschouwing over de beteekenis en het karakter van het single-seller en single-buyer-handelssysteem, zal ik in dezen termijn niet terugkomen, ofschoon daartoe anders wèl gereede aanleiding bestaat.

Ook heb ik in den eersten termijn gepleit voor een uitbreiding van het bestuur van het Koffiefonds met meerdere Indonesische leden, op welke wenschelijkheid de Regeering gunstig heeft gereageerd. Voorzooveel mogelijk zou ik verder ten aanzien van deze verkooporganisatie gaarne een nadere uiteenzetting van de Regeering willen vernemen.

Bijzonder gevoelig ben ik voor de mededeeling der Regeering, dat Zij bereid is, den Midden-Sumatra koffietusschenhandel tegemoet te komen; dit punt verdient Haar bijzondere aandacht. De door mij in eersten termijn gedane suggestie om crediet bij wijze van bankgarantie aan den Indonesischen tusschenhandel te geven kan praktisch wel uitgevoerd worden, in het bijzonder voor streken waar de productie bij benadering bekend is of kan zijn, en waar het economische leven in gesloten kring en bij den Inheemschen handelsstand berust. Reeds het jongste verslag van de Algemeene Volkscredietbank heeft uitdrukkelijk verklaard, dat de slapte op de Midden-Sumatraansche handelsmarkt voor een deel te wijten is aan het verval van de robustamarkt. Dit is wederom een bewijs, dat de tusschenhandel de toegezegde tegemoetkoming verdient, daar hij zeker een grooten invloed zal uitoefenen op de Inheemsche koffiecultuur.

Hoewel de maatschappelijke en economische gevolgen van de door de Regeering voorgestane regeling thans nog niet te overzien zijn, kan de overheid mijns inziens, gezien de soepelheid van de artikelen der regeling, er wel mede in zee gaan, mits de Regeering en de belanghebbenden er op bedacht zijn, dat het hier gaat om steun aan en verbetering van de cultuur en den handel in het algemeen, die zoo belangrijke pijlers vormen van het economische leven.

De heer **Van Mook**, directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het kan de Regeering slechts verheugen, dat Haar antwoord in eersten termijn klaarblijkelijk op vele punten misverstanden en twijfel heeft weggenomen en voor een aantal der leden, voor wie de zaak nog niet geheel duidelijk was, verheldering heeft gebracht.

De sprekers achtereenvolgens beantwoordend, kan worden geconstateerd, dat de heer Smit zich heeft neergelegd bij toepassing van de meer algemeene regeling van het werknemersvraagstuk, hetgeen de Regeering juister voorkomt dan een speciale regeling voor dit geval.

De heer White voerde weliswaar aan, dat men bij een dergelijke steunregeling speciale maatregelen voor de werknemers treffen kan, maar ik geloof toch, dat men de zaak ook iets ruimer kan zien. Men kan stellen, dat in dezen tijd maatregelen noodig zijn, zoowel ten aanzien van de werknemers als van de bedrijven, en dat een steunregeling als deze het mogelijk maakt, maatregelen ten behoeve van de werknemers in de bedrijven te treffen, die anders niet getroffen zouden kunnen worden, daar dan het bedrijf te gronde zou gaan. De heer Smit heeft zelf eigenlijk reeds aangetoond, dat een algemeene regeling beter is dan een speciale, want het door hem genoemde voorbeeld stamde uit een ander bedrijf dan de koffie.

Intusschen mag ik misschien, hoewel het mijn terrein niet is, daarnaast verklaren, dat ik het inderdaad eens ben met den heer De Villeneuve, dat in algemeenen zin de richtlijnen, die ten aanzien van ontslagen, loonsverminderingen e.d., van den Indischen Ondernemersbond zijn uitgegaan, tot dusverre zeer behoorlijk zijn opgevolgd.

Ik kom dan nog even terug op de kwestie van de raadpleging, waarover zich eigenlijk een zeer uitvoerig debat heeft ontsponnen tusschen de heeren White en De Villeneuve, die geen van beiden geraadpleegd zijn. Bij dergelijke voorbereidingen is het altijd uiterst moeilijk, zijn keuze te doen en de Regeering wil gaarne toegeven, dat het mogelijk is, dat Zij zich vergist heeft toen Zij den voorzitter van den bond van kleinlandbouwers koos, maar er is van andere zijde ook reeds op gewezen, hoe subtiel deze verhoudingen dikwijls zijn en hoe moeilijk het is, den een te passeeren en den andere te kiezen, zonder dat de gepasseerde zich werkelijk ten achter gesteld voelt. Intusschen wil de Regeering gaarne over deze aangelegenheid met de betrokken groepen in overleg treden, omdat het voor Haar van groot belang is te weten, dat Zij zich tot één adres kan wenden.

Er is nog een ander misverstand blijven hangen, tusschen de heeren White en Kloppenburg — ik geloof, dat het eigenlijk een verzameling misverstanden is — over den prijs. Juist om de ingewikkeldheid van de zaak wil de Regeering er niet meer op ingaan, maar ik kan misschien illustreeren, hoe de Regeering hiertegenover staat door te zeggen, dat er geen bezwaar zal bestaan tegen het in het leven roepen van een voorlichtende instantie te Semarang, die de kleinlandbouwers in de buurt bekend kan maken met de mogelijkheid van verkoop aan het Koffiefonds, maar dat Zij de overtuiging koestert dat, wanneer de zaak eenmaal draait, geen enkele kleinlandbouwer zoo dom zal zijn zijn product aan het Koffiefonds te verkoopen, omdat hij daar veel minder krijgt dan op de binnenlandsche markt.

(De heer White: Hij kan beide doen.)

Inderdaad.

Nog iets over het karakter van deze zaak. Het geachte lid heeft gesteld, dat hij niet bedoelde, dat de ondernemers bepaald bevoorrecht waren en de anderen achteruitgezet, maar dat, als gevolg van het spoedkarakter dat deze zaak heeft, de volle steun alleen bij de ondernemers zal terecht komen en niet ten volle bij de andere partijen. Ik geloof dat dit toch onjuist is. In de eerste plaats heb ik erop gewezen, dat op de binnenlandsche markt de andere partij bepaald meer krijgt uit deze regeling dan de ondernemer en in de tweede plaats hangt het er maar van af, wat men met den vollen steun bedoelt. Wanneer de bevolkingsproducent of de kleinlandbouwer naar verhouding evenveel krijgen van den nieuwen prijs als van den ouden, krijgen zij den vollen steun. Wanneer de maatregelen, welke de Regeering treft om te zorgen, dat de tusschenmarges niet grooter zijn dan strikt noodig is, ten volle effect hebben, krijgen ze misschien zelfs nog iets meer dan vroeger.

(De heer White: Het gaat over zooveel schakels.)

Ja, dat is nu eenmaal zoo. Het is altijd over zooveel schakels gegaan, doch het gaat alleen om de relatieve verhooging van den prijs en als deze volledig tot haar recht komt bij den bevolkingsproducent of den kleinlandbouwer,

(Directeur van Economische Zaken.)
heeft die reeds den vollen steun. Wanneer de relatieve verhooging nog beter kan doorwerken, door verschillende nevenmaatregelen, krijgt de bevolkingsproducent of de kleinlandbouwer meer dan den vollen steun.

Wat de rede van den heer Lapian betreft, zou ik willen zeggen, dat de Regeering het eigenlijk in hoofdzaak met hem eens is. Inderdaad is zijn betoog, als ik het goed begrijp hierop gericht, dat men in een tijd als deze beter kan doen de productie in stand te houden dan te trachten door een soort voedselverschaffing of andere dergelijke maatregelen de ongelukken, die met de productie plaats hebben, te compenseeren.

Dat is inderdaad ook het uitgangspunt van de Regeering bij deze regeling geweest. Zij acht het nuttiger en beter — ook psychologisch beter — wanneer de maatschappij kan doorwerken; wanneer men een productieapparaat, dat de moeite van het in stand houden waard is, ook inderdaad door deze moeilijkheden tracht heen te helpen. Dat de Regeering daarbij ervan uitgaat, dat ook andere deelnemers aan het proces van productie, handel en afzet het hunne ertoe moeten bijdragen, kan ik nogmaals onderstrepen.

Ook in den geheelen gedachtengang van de Regeering wordt bij dezen maatregel niet alleen verwacht, dat de producent genoegen zal nemen met een betrekkelijk lage opbrengst, maar ook, dat anderen, die hun werk daaraan geven, genoegen zullen nemen met een betrekkelijk lage opbrengst; dat dus ook transport en handel zich zullen tevreden stellen met marges, die een strikt noodige belooning zijn voor het werk, dat zij verrichten. Want er lijkt mij nogal een misverstand bij de geachte leden te bestaan, namelijk in dezen zin, dat men meent, dat een tusschenhandelaar eigenlijk geen werk doet; dat hetgeen hij krijgt voor zijn verrichtingen eigenlijk zuiver winst is. Dat is natuurlijk niet juist. Tenslotte, wanneer de tusschenhandelaar noodig is in het proces vanaf den oogst tot aan den export dan moet daarvoor ook worden betaald, maar het eigenlijk streven van deze regeling is erop gericht de marges terug te brengen tot het strikt noodzakelijke. Dat men daarbij niet bang behoeft te zijn, dat de handel, beveiligd door de prijzen van het fonds, nu zal trachten in het bijzonder de prijzen te drukken, kan hieruit blijken — hetgeen ik in eersten termijn reeds heb trachten uiteen te zetten — dat onder dergelijke omstandigheden voor den handelaar niet meer van belang wordt de prijsspeculatie, die hij in andere omstandigheden als onderdeel van zijn bedrijf ziet, maar wel de grootte van zijn omzet. En zoodra de handel gericht wordt op de grootte van den omzet, blijkt, dat de marges in het algemeen sterk dalen. Dit kan men waarnemen bij verschillende andere producten. Dit kan men zeer duidelijk zien bij den suikerexport, waar vroeger groote speculatieve posities werden ingenomen, waardoor groote winsten werden gemaakt, maar ook groote verliezen werden geleden, maar waar men nu tevreden is met zeer kleine marges, omdat men het zoekt in een grooten omzet, daar de prijsspeculatie door de Nivas uit de markt is gekomen. Van profiteeren zal dus ook in den gedachtengang van de Regeering en door de wijze, waarop Zij het stelsel hoopt uit te voeren, geen sprake behoeven te zijn.

Ik weet eigenlijk niet precies, waar het misverstand bij het geachte lid, den heer Soangkoepon, schuilt. Ik meen, dat hij veronderstelt, dat als de Regeering de handen er maar van af hield, de prijzen belangrijk beter zouden zijn.

(De heer Soangkoepon: Als de Regeering maar afzetgebieden zoekt voor de bevolkingskoffie is de zaak in orde!)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon zegt: als de Regeering maar afzetgebieden zoekt. Het is echter de vraag, of het in deze omstandigheden mogelijk zal zijn afzetgebieden te vinden. De Indische Regeering heeft inderdaad vele bevoegdheden, maar kan tenslotte de buitenlandsche markten moeilijk naar haar hand zetten. Wanneer afzet mogelijk blijkt tegen prijzen, die hier met uitschakeling van alle tusschenmarges *f* 4 à *f* 5 per quintaal opleveren, dan vraag ik mij toch af, hoe het geachte lid de mogelijkheid ziet om daar meer dan *f* 7,80 van te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Het spijt de Regeering, dat Zij dit niet volgen kan, evenmin als Zij de argumentatie met betrekking tot de productie goed volgen kan; Zij heeft ten deze veeleer een juiste wedergave van Haar inzichten in hetgeen de heer Yamin heeft gezegd gevonden.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Moelia heeft in het algemeen zijn groote instemming met deze maatregelen betuigd. Hij heeft daarnaast eenige vragen gesteld, die de Regeering gaarne zal beantwoorden, voorzoover dit in Haar vermogen ligt. De opbrengst van de koffie bij den kleinlandbouw, alles inbegrepen, is betrekkelijk moeilijk te schatten, omdat zeer concrete cijfers daaromtrent ontbreken, doch in het algemeen is het oordeel, dat de totale opbrengst van den graad van duizend ton per jaar zal zijn.

De vaststelling van de basisprijzen moet het geachte lid zich als volgt denken. De Regeering heeft, ten einde den Volksraad niet de voorstelling te onthouden van de wijze, waarop Zij de ontwerp-ordonnantie ten aanzien van dezen oogst dacht uit te voeren, twee prijzen genoemd, die het voordeel hebben in deze geheele beschouwing, dat zij ongeveer aangeven den prijs van het grootste deel van beide categorieën van productie, en ongeveer een denkbeeld geven van hetgeen deze maatregelen — deze overname van den oogst —, zullen kosten.

(De heer Moelia: Met inachtneming van den kostprijs?)

Zeker, voorzoover men hier van een kostprijs kan spreken. Mijnheer de Voorzitter! *f* 13 is zeer bepaaldelijk beneden den kostprijs van vele ondernemingen! Men weet voorts hoe moeilijk het is, de kostprijzen van de bevolkingskoffie uit te rekenen, doch voor *f* 8 wordt er geproduceerd. Deze prijzen hebben dus geen andere beteekenis dan dat zij op twee punten in de geheele schaal van kwaliteiten even een bepaald vast cijfer noemen.

Intusschen loopen de waarden van de kwaliteiten onderling vergeleken, geleidelijk van beneden naar boven op. Er zijn n.l. kwaliteiten, die zeer bepaald beneden de *f* 8 liggen, die zelfs vroeger nog beneden de *f* 8 opbrachten; er zijn aan den anderen kant echter kwaliteiten, die zeer bepaaldelijk boven den prijs van *f* 13 liggen. Deze twee prijzen zijn dus alleen vermeld om ongeveer een denkbeeld te geven van de waarde van den oogst. Mijnheer de Voorzitter! Het betreft hier natuurlijk prijzen op een bepaalde leveringsplaats van een bepaalde kwaliteit!

(De heer White: Kunnen zij als gemiddelde dienst doen?)

Ongeveer wel; daarom heeft de Regeering ook deze twee prijzen genoemd.

Het spreekt van zelf, dat men bij een product als de koffie niet met deze twee prijzen zal kunnen volstaan. Nu is er geen enkele geheimzinnigheid in de bedoeling van de Regeering bij het vaststellen van de prijzen. Zoodra wij de schaal, die op het oogenblik gedeeltelijk verder wordt uitgewerkt, hebben vastgesteld, wordt zij natuurlijk volledig gepubliceerd. Iedereen zal moeten weten, voor hoeveel het Koffiefonds bepaalde soorten koffie op bepaalde plaatsen overneemt. Daaraan zal natuurlijk de ruimst mogelijke bekendheid worden gegeven. Het is echter niet zoo eenvoudig, want dit product kent zeer uiteenloopende sorteeringen, maar wij hopen met de kennis, die tenslotte bij vele menschen hier in deze maatschappij over deze materie aanwezig is, tot een bepaald schema te kunnen geraken.

Zooals ik reeds zeide, Mijnheer de Voorzitter, de vrees, dat men bij een vasten opkoopprijs van het Koffiefonds naar beneden toe de marge zal vergrooten, lijkt de Regeering on-

(Voorzitter.)
gemotiveerd, omdat de ervaring anders leert in dit opzicht. Maar daarnaast heb ik in eersten termijn reeds aangegeven, dat op verschillende wijzen bovendien nog contrôle op die marges zal worden uitgeoefend.

Tenslotte heb ik ook met genoegen vernomen, dat het geachte lid, de heer Yamin, een aantal twijfelachtige punten opgeheven heeft gezien, terwijl ik hem bovendien wel dit kan zeggen, dat in het algemeen prijsstabilisatie van het bevolkingsproduct het crediet, ook aan de bevolkingshandelaren, in de hand werkt. Wij hebben dat in het algemeen gezien hier op Java, waar de werking van de Volkscredietbank, na de stabilisatie van den rijstprijs, belangrijk kon worden uitgebreid. De stabilisatie van den koffieprijs zal ongetwijfeld in dezelfde richting effect hebben.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over de aan de orde zijnde onderwerpen beëindigd, zoodat tot stemming kan worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de „Koffiebelangen-ordonnantie 1937" (Ond. **44**) en de veertiende aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI voor 1940 (Ond. **45**) worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans staat nog op het werkprogramma voor de openbare vergadering van heden Ond. **32**, Nadere wijziging regentschapsordonnantie. De geachte Regeeringsgemachtigde, tot wiens competentie dit onderwerp behoort, is ongesteld. In verband hiermede en tevens vanwege het vergevorderd uur en de overige werkzaamheden, die ons nog wachten, wordt de behandeling van dit onderwerp verdaagd tot Donderdag.

De vergadering wordt te 11.41 uur v.m. gesloten.

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), waarbij de Voorzitter den Commandant der Zeemacht gelukwenscht i.v.m. de opening van het Koninklijk Instituut der Marine te Soerabaja.

23ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 7 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**), waarbij de Voorzitter den Commandant der Zeemacht gelukwenscht i.v.m. de opening van het Koninklijk Instituut der Marine te Soerabaja. — Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Götzen en Helfrich.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **41**.)

Mijne heeren! Aan de behandeling van dit onderwerp zou ik een enkel woord willen doen voorafgaan.

De Commandant der Zeemacht heeft gisteren in Soerabaja naar zijn eigen woorden „in een bijzonderen tijd een bijzondere plechtigheid'' verricht: de opening van het Koninklijk Instituut der Marine in Nederlandsch-Indië ter voortzetting van de adelborstenopleiding op Willemsoord in Den Helder, welke door de bezetting van Nederland door den vijand daar voorloopig onmogelijk geworden is.

De vlootvoogd heeft gezegd, dat het hem tot groote voldoening en bijzondere vreugde stemde die plechtigheid te kunnen verrichten.

Wij willen thans deze gelegenheid benutten om onze gelukwenschen te voegen bij de vele, welke hij reeds heeft ontvangen. Hoewel de omstandigheden, welke tot de stichting dezer adelborstenopleiding hier te lande hebben geleid en die waaronder deze werd geopend, bitter en smartelijk zijn, deelen wij toch zijn voldoening.

Voortgezet wordt immers wat de vijand zou willen verhinderen; met bekwamen spoed wordt gewerkt aan de versterking ook van dit deel onzer weermacht; en deze voor Nederlandsch-Indië nieuwe opleiding is weer een bijdrage, hoe bescheiden die moge zijn opgezet, tot versteviging en uitbreiding van de saamhoorigheid en samenwerking tusschen alle bevolkingsgroepen hier te lande, — tot vervollediging van de uitrusting van dit gemeenebest, — tot verheffing van de plaats van dit gebiedsdeel in ons Koninkrijk.

Mijne heeren! Wij willen hierbij den Commandant der Zeemacht niet alleen onze gelukwenschen aanbieden, doch ook ons vertrouwen uitspreken, dat onder zijn leiding het nieuwe Instituut — even goed als de gansche Koninklijke Marine — aan de hoogste verwachtingen zal voldoen.

(Voorzitter, Kan.)

(Teekenen van instemming.)

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bij een vorige gelegenheid bereids gememoreerd, dat helaas de voorzienigheid niet is ingegaan op het beroep door U, Mijnheer de Voorzitter, op haar gedaan bij de behandeling van het slagkruiserplan, om zoolang te wachten met een verandering der internationale situatie, totdat de slagkruisers, waarvan destijds de bouw aan de orde werd gesteld, gevechtsklaar zouden zijn en dientengevolge Indië meer paraat ter zee zou zijn om zich tegen een eventueelen vijand te keeren. Men zal zich herinneren, dat bij de behandeling van dat vlootplan vergeefs de suggestie naar voren werd gebracht, om zoo niet alle, dan toch twee der kruisers in het buitenland te doen bouwen, waardoor men niet alles op één kaart zou zetten en de mogelijkheid niet werd uitgesloten, dat, mocht Nederland in oorlog geraken, de bouw van die kruisers voortgang zou kunnen hebben. Ook werd toen de suggestie van de hand gewezen om in afwachting, dat de kruisers afgebouwd zouden zijn, vliegtuigen te bestellen, om op andere wijze paraat te zijn tegen eventueele aggressie. Thans staan wij voor andere feiten! Men is nu, hoop ik, tot het inzicht gekomen, dat het verkeerd is geweest te veel te bouwen op den Volkenbond, te veel zich in slaap te laten sussen, alhoewel nog waarschuwingen konden worden gehoord, dat Nederland niet in den oorlog zou worden betrokken.

Nu wordt ons gevraagd bedragen te voteeren voor de versterking van de maritieme krachten, bestaande uit klein materieel, hetgeen echter maar een zeer geringe compensatie is van hetgeen wij zouden gehad kunnen hebben, wanneer de slagkruisers op tijd waren gebouwd en thans klaar zouden staan om Indië tegen een buitenlandschen vijand te verdedigen.

Het spreekt vanzelf, dat ik mij niet zal begeven in een bespreking omtrent de juistheid van de keuze van de Regeering inzake de aanschaffing van het evengenoemd klein materieel. Wel heb ik het woord gevraagd om even het volgende naar voren te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! De thans aangevraagde credieten zullen worden gebracht op den buitengewonen dienst.

Herinner ik het mij goed, dan ligt het ook in het plan der slagkruisers opgesloten om behalve de kruisers, ook kleinmateriaal aan te koopen. Zoo zouden motorbooten aangekocht worden om de groote vloot te vergezellen, tot een bedrag van *f* 7 200 000. Dit bedrag komt overeen met het aangevraagde crediet thans voor torpedomotorbooten. Er is nu gevraagd *f* 5 millioen voor hulpschepen en *f* 7 millioen voor duikbootjagers. In een vorig ontwerp ons door de Regeering aangeboden was ook sprake van onderzeebootjagers tot een bedrag van *f* 6 millioen. Zoo werd bij dezelfde begrooting ook een crediet aangevraagd ter versterking van de marinebasis en wat daaraan annex is.

In het antwoord op het afdeelingsverslag heeft de Regeering een opsomming gegeven van hetgeen Zij denkt te koopen voor het totaal bedrag van *f* 69 millioen, te verdeelen over 1940 en 1941. In 1940 zou de som van *f* 26 millioen worden gebruikt en in 1941 zou ongeveer *f* 43 millioen noodig zijn. Wij hebben gelezen, dat een ruime marge genomen is voor onvoorziene uitgaven ad *f* 11 480 000.

Ga ik die beide ontwerpen na, den rijst bij mij de vraag, die ik hier zou willen stellen: of het juist is van de Regeering om de aangevraagde credieten te brengen ten laste van den buitengewonen dienst, van het Indische budget. Als ik die vraag stel dan vaar ik in het zog der Regeering, die zich zoo bezorgd maakte voor de lasten van het nageslacht. Want de buitengewone dienst, al hoewel het daarbij niet noodig is om de uitgaven te dekken door de inkomsten, drukt toch

(Wirjopranoto.)

op het budget van Indië, door de rente en aflossingen, waarvoor Indië moet zorgen.

Ik vraag dus of het juist van de Regeering is om dezen post op den buitengewonen dienst te brengen. Het lijkt mij logischer, redelijk en billijk, wanneer de aangevraagde credieten, welke parallel loopen met die opgebracht op de Rijksbegrooting, ten laste komen van het moederland.

Ik wil niet vechten om de vraag wie dit betalen moet, maar het is een consequente doorvoering van de moederlandsche idee, om bepaalde kosten op zich te nemen voor de verdediging van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden. Ik vraag niet, dat het moederland stante pede het bedrag beschikbaar moet stellen. Neen, maar ik vraag of als de uiteindelijke afrekening plaats heeft, dit bedrag dat thans gevoteerd staat te worden voor de maritieme krachten, niet ten laste moet worden gebracht van de moederlandsche begrooting.

Mijnheer de Voorzitter! Wij verkeeren thans in de omstandigheid, dat hoewel het moederland door den vijand is bezet, men gelukkig nog kan beschikken over de credieten welke in het buitenland zijn, ten faveure van het moederland. Het ware daarom mijns inziens logisch, wat thans wordt aangevraagd, voorloopig op den buitengewonen dienst te brengen, doch dat bij de uiteindelijke afrekening het moederland de volle kosten op zich zal nemen.

Nog even terugkomend op de torpedo-motorbooten zou ik — zij het ten overvloede — de aandacht der Regeering willen vestigen op hetgeen er is geschreven over dit wapen, dat niet aan de verwachtingen zou hebben beantwoord. Uiteraard is ook hieromtrent de vlootvoogd beter ingelicht dan ik, en ik vestig er alleen de aandacht op, omdat in de tegenwoordige omstandigheden de wisseling in de appreciatie van bepaalde krachten zeer frequent is. Men doet in dezen oorlog veel nieuwe ondervinding op en ik spreek hier de hoop en het vertrouwen uit, dat de vlootvoogd de beschikking zal hebben over zeer recente informaties op dit gebied, en daarvoor ook open zal staan, opdat de te voteeren gelden zoo efficient mogelijk zullen worden besteed.

Mijnheer de Voorzitter! U heeft zooeven de Regeering en den vlootvoogd gelukgewenscht met de opening van Indisch Willemsoord. Ik geloof, hier te mogen zeggen, dat U hiermede ons aller gevoelens hebt vertolkt.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek, meen ik, niet te boud wanneer ik stel, dat de departementen van Oorlog en van Marine in dezen tijd de troeteldepartementen der Regeering zijn. Zeer belangrijke bedragen worden voor deze onderdeelen der regeeringsmachine gevoteerd, teneinde de defensie te kunnen uitbouwen en zij hebben dan ook waarlijk niet te klagen over onthouding van de noodige financieele middelen. Deze zesde aanvullende begrooting voor het dienstjaar 1940 voor Marine is een bewijs van de juistheid van mijn stelling. Zij is in menig opzicht belangrijk, nademaal uit de memorie van antwoord blijkt, dat de Regeering — zie ik het goed — thans een begin van uitvoering gaat geven aan het vlootplan-Deckers. Ik wil er meteen mijn teleurstelling over uitspreken, dat de Regeering eerst bij die gelegenheid, en niet reeds in de memorie van toelichting dit plan ter sprake heeft gebracht, daar er thans voor ons geen gelegenheid is, daarover een diepergaande beschouwing te houden.

Ik heb moeite gedaan, uit het literatuuroverzicht, dat bij de behandeling van het slagkruiserplan door de secretarie van den Volksraad is opgemaakt en aan de leden is toegezonden, enkele gegevens te putten, doch dat is mij tot heden niet gelukt. Ik zou het ten zeerste op prijs stellen indien de geachte Regeeringsgemachtigde ons in zijn antwoord in eersten termijn in de gelegenheid zou willen stellen, beter kennis te nemen van het vlootplan-Deckers. De belangrijkheid daarvan springt des te meer in het oog waar wij uit de bewoordingen van de memorie van antwoord de conclusie kunnen trekken, dat het niet zal blijven bij het bedrag van *f* 26-millioen, dat thans wordt aangevraagd. Neen, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering beschouwt dit bedrag als een eersten termijn; de andere termijn zal bij de begrooting voor 1941 worden aangevraagd. Het geheele plan zou dan een totaalbedrag van *f* 69-millioen omvatten.

Wanneer wij dus aan dezen eersten stap onze goedkeuring verleenen, beteekent dit, dat wij noodwendig ook accoord zullen moeten gaan met het geheele plan, dus ook met de totaaluitgave. Met het oog hierop is mijn verzoek, om meer bekendheid te geven aan het vlootplan-Deckers, des te meer gerechtvaardigd.

Een ander punt, dat naar mijn meening ook belangrijk is, is de opstelling van den staat van uitgaven, die de Regeering denkt te doen, in verband met het bedrag van *f* 69-millioen. Wij zien daaruit, dat een groote post, nl. een bedrag van *f* 23-millioen, zal worden besteed aan den aankoop van verschillende zeevliegtuigen. Wij zouden de Regeering de vraag willen stellen, of Zij hiermede ook een begin heeft gemaakt met wat ik een zekere heroriëntatie zou willen noemen, of de Regeering, door aan dit materieel de voorkeur te geven, thans als het ware de z.g. slagkruiserplannen heeft verlaten en thans een keuze doet ten gunste van de versterking der luchtmacht. Ook ten aanzien van dit punt zouden wij gaarne eenige opheldering van den geachten Regeeringsgemachtigde ontvangen.

Intusschen is het van belang, te vermelden, dat ten aanzien van het slagkruiserplan, ten aanzien waarvan de Regeering thans geen nadere bijzonderheden kan geven, uit de redevoering van den heer Quispel, verleden week Zaterdag, ter gelegenheid van de installatie van den regeeringspubliciteitsdienst in Hotel des Indes gehouden, toch wel gebleken is, dat er geen sprake is van het verlaten van het slagkruiserplan, met andere woorden, dat de Regeering dat plan nog steeds beschouwt als een plan dat zal worden uitgevoerd. Wanneer de Regeering ten deze eenig licht op deze zaak zou kunnen werpen, zullen wij straks nader onze houding ten aanzien van al deze onderwerpen kunnen bepalen.

In verband met dit alles, de verschillende mutaties en wijzigingen van ideeën, wil ik thans de gewijzigde meening met betrekking tot de personeelsbezetting van de vloot hier te lande memoreeren.

Het spreekt vanzelf, dat de Regeering thans door de gewijzigde omstandigheden gedwongen ertoe is overgegaan het personeel voor de marine — niet alleen het lagere maar ook het hoogere personeel — zooveel mogelijk te betrekken uit de krachten, welke hier te lande aanwezig zijn. Voorzoover betreft den werkkring behoorende tot het departement der Marine hebben wij gezien, dat — zooals U hedenmorgen bij de opening van deze vergadering hebt gememoreerd, Mijnheer de Voorzitter — door de Regeering gisteren een begin van uitvoering is gemaakt met betrekking tot de opleiding van adelborsten hier te lande.

Mijnheer de Voorzitter! Over het aannemen van de betrokken jongelieden en hun benoeming tot adelborst, zij het mij veroorloofd enkele opmerkingen te maken.

Uit verschillende persberichten — ik noem hier in het bijzonder de Indische Courant van 27 Juli jl. — blijkt, dat op de lijst van benoemingen tot adelborst de landszonen — in het bijzonder de jongelieden behoorende tot de Indonesische groep — betrekkelijk gering in aantal zijn vertegenwoordigd. Er zijn verschillende soorten van diensten, die vallen onder deze opleiding. Wij hebben met teleurstelling dit bericht gelezen. Immers uit het betreffend persbericht blijkt, dat onder de tot adelborsten voor den zeedienst benoemden geen enkele Indonesiër is. Ook bij de opleiding voor het corps mariniers missen wij een zoon van het land — ik bedoel een Indonesiër —. Wat de opleiding voor den marine-

(Wirjopranoto.)

stoomvaartdienst betreft zijn wij slechts door één adelborst vertegenwoordigd. Tenslotte wat de laatste afdeeling, de administratie betreft, in de opleiding voor dien dienst zijn wij betrekkelijk niet gering vertegenwoordigd; daar zijn namelijk drie Indonesiërs.

Ik vraag mij af, of het resultaat van deze benoemingen voor de Regeering zelf eigenlijk geen teleurstelling is. Immers de Regeering zelf heeft meer dan eens verklaard, dat Zij prijs stelt op een volledige samenwerking tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Maar wanneer wij de lijst van benoemingen nagaan, blijkt, dat de Regeering Haar doel nog lang niet heeft bereikt. Ik zou dus zeggen, dat naast de teleurstelling in de Indonesische gelederen, de grootste teleurstelling bij de Regeering zelf moet zijn. Ik zou gaarne vernemen, of de Regeering onze teleurstelling deelt.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nog een ander punt, dat behoort tot de werkingssfeer van het departement der Marine, en wel de benoemingen tot officier- en onderofficier-vlieger. Ik heb hier voor mij de Java Bode van 6 Augustus 1940, waarin een bericht voorkomt over een besluit van den Commandant der Zeemacht, waarbij verschillende jongelieden zijn aangewezen voor de opleiding tot officier- en onderofficier-vlieger.

Voor de officier-vliegeniers vinden wij hier een lijst van namen van personen, allen vallende onder de Europeesche bevolkingsgroepen, met uitzondering van één persoon, welke echter ook niet tot de Indonesische groep behoort, zooals wij zouden hebben verwacht, doch tot de Chineesche bevolkingsgroep. Ik wil niet verzuimen, de Chineesche bevolkingsgroep geluk te wenschen met het feit, dat thans ook zij een vertegenwoordiger zal krijgen bij het officier-vliegenierscorps.

Wij kunnen onze teleurstelling echter ook niet verhelen met betrekking tot de aanwijzing van onderofficieren-vliegeniers. Te dien aanzien is in genoemde courant ook een lijstje van namen gegeven van personen, die allen behooren tot de Europeesche bevolkingsgroep, alweder met uitzondering van één persoon van wien ik thans nog niet met zekerheid kan zeggen, of hij wel behoort tot de Indonesische dan wel tot de Europeesche bevolkingsgroep. De naam is n.l. F. L. W. Angkuw! Uit de schrijfwijze van dezen naam kan ik nog niet opmaken, of deze persoon wel tot de Inheemsche bevolkingsgroep behoort. Ik zou de Regeering daarom willen vragen, of Zij ons ten deze nadere opheldering zou willen verschaffen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit alles wettigt de conclusie, dat, zooals ik zooeven heb gezegd, de door de Regeering gewenschte samenwerking op dit gebied nog niet direct werkelijkheid is geworden. Ik kan mij indenken, dat de Regeering dit gebied nog wel met eenige aarzeling zal betreden. Indien dat het geval mocht zijn, dan zou ik haar echter een suggestie aan de hand willen doen! Wanneer de Regeering bevreesd zou zijn voor een — om het zoo eens aan te duiden — penetratie van het Indonesische element in de marine-gelederen, hetgeen naar mijn meening dan in tegenspraak zou zijn met Haar uitlatingen ten deze, zou ik er op willen wijzen, dat deze penetratie toch nog van geen beteekenis is.

Zou de Regeering deze penetratie inderdaad naar waarde kunnen schatten en willen bevorderen, dan zou ik haar nog op het volgende psychologisch verschijnsel willen attendeeren.

Het Indonesische volk is algemeen bekend om haar collectiviteitsgevoel, hetgeen min of meer gebaseerd is op het bij haar aanwezige groepsinstinct. Wanneer de Regeering nu eens een proef neemt met de opleiding van onderscheidene onderdanen van dit Land voor verschillende betrekkingen, moet Zij een dergelijke proef t.a.v. de Indonesische bevolkingsgroep niet beperken tot een, twee of drie personen.

Een gevolg van het aangeduide groepsinstinct is, dat de Regeering, wil Zij een dergelijke proef doen slagen, niet moet aarzelen een grooter aantal personen van Indonesischen landaard aan te wijzen.

Juist het groepsinstinct moet zooveel mogelijk worden bevorderd. Het zou mij daarom zeer aangenaam zijn, indien de Regeering althans haar gedachten hierover liet gaan en binnenkort zou komen met een ander plan, waarbij tegemoet zou worden gekomen aan de wenschelijkheid van bevordering van gemeld groepsinstinct en waarbij, als gevolg daarvan dan ook een grooter contingent personen van Indonesischen landaard voor dergelijke betrekkingen zou worden aangewezen.

Dit wat betreft de opleiding voor diensten bij de marine.

Ik zou in dit verband de Regeering een andere suggestie aan de hand willen doen, namelijk om bij die opleiding aandacht te schenken aan andere doeleinden, dan uitsluitend maritieme. Ik bedoel hiermede, dat bij die opleiding ook aandacht moet worden besteed aan andere zaken, dan zuiver marine-aangelegenheden. Wat toch is het geval? De jongelui die deze studie volgen, zullen niet altijd bij de marine blijven. Zij zullen later ook geplaatst moeten worden bij de koopvaardij en de locale scheepvaart, als andere diensten. Door de militaire scholing en ervaring hebben wij groote verwachtingen van die jongens en wij vertrouwen, dat zij ook als leiders bij de groote scheepvaart en de locale als andere diensten, die met den zeedienst verband houden, geplaatst zullen kunnen worden. Nu is mijn suggestie, dat ook dit punt door de Regeering nader in overweging wordt genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot wil ik nog een vraagstuk aansnijden, ten aanzien waarvan ik bij voorbaat al verklaar, dat daarover niet dadelijk een beslissing zal kunnen worden genomen en dat dit tot later zal moeten worden uitgesteld. Het betreft hier namelijk den wensch om hier te lande een eigen marine te hebben. Men weet, dat wij nog steeds bezitten een Staatsmarine, m.a.w. dat die marine als het ware een instelling is van de Nederlandsche Regeering. Ten einde te dezen aanzien de gedachten te bepalen, wil ik verwijzen naar artikel 31 van de Indische Staatsregeling, dat luidt:

> „De Gouverneur-Generaal is opperbevelhebber van de in Nederlandsch-Indië aanwezige zeemacht, behoudens hare administratieve betrekkingen tot het departement van marine. Hij beschikt over de schepen en vaartuigen en derzelver manschap in overeenstemming met de door den Koning gegeven voorschriften, zooals hij meest oirbaar acht voor de belangen van Nederlandsch-Indië."

Uit dit artikel blijkt, dat het opperbevel gegeven is aan den Gouverneur-Generaal, terwijl de administratieve betrekkingen tot de competentie behooren van het departement der Marine. Voorzoover mij bekend is, kunnen wij niet meer spreken van het departement der Marine, wel van het departement van Defensie. Hoe het ook zij, Indië is, wat betreft de outillage, de personeels- en de materieele voorziening van de marine nog niet autonoom. Door de gewijzigde omstandigheden zijn wij echter, zonder dat wij er zelf om hebben gevraagd, voortgestuwd in de richting van autonomie.

Met het creëeren van diverse militaire en maritieme opleidingsinstituten in Indië is de eerste stap gedaan om te komen tot een zelfvoorziening in personeel opzicht. Door het wegvallen van het vraagstuk der kostenverdeeling tusschen Nederland en Indië is Indië financieel geheel zelfstandig komen te staan. Op het stuk van de materieele uitrusting heeft thans Indië zelfstandige bevoegdheid verkregen. Derhalve kan, in groote lijn, de stelling worden geponeerd, dat Indië thans een autonome marine heeft.

Om deze gedachten nu in een concreten vorm te gieten, hebben eenige leden van dezen Raad gemeend, een motie te moeten indienen, die, gelijk reeds gezegd, thans nog niet in behandeling behoeft te worden genomen; de voorstellers wenschen haar te zien beschouwd als een plaatsbespreking bij de behandeling der begrooting voor 1941. Zij luidt:

(Voorzitter, J. A. van Helsdingen.)

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt zich uit voor de instelling van een landsmarine, en noodigt de Regeering uit, de daartoe geëigende voorstellen en stappen te doen."

De voorstellers meenen, dat de hierin neergelegde gedachte even kort en duidelijk is als de motie zelf. Zij willen alleen nog iets zeggen over de uitdrukking „landsmarine". Verschillende hunner geachte medeleden zullen zich wellicht aan deze voor hen nieuwe terminologie niet voetstoots kunnen aanpassen. Ik zou hen echter bij voorbaat willen wijzen op de terminologie, gebruikt in het rapport der commissie tot herziening van de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië van 1922, waarin het officieele gebruik van deze uitdrukking wordt bepleit, niet alleen in privaatrechtelijke doch eveneens in staatsrechtelijke aangelegenheden.

De **Voorzitter**: Ik heb het geachte lid laten gaan in zijn beschouwingen over een staats- of een landsmarine, in de veronderstelling dat hij tenslotte wel een verklaring zou geven, waarom hij dit onderwerp, dat bij de behandeling van deze aanvullende begrooting niet speciaal past, thans ter sprake bracht. Deze verwachting is bewaarheid geworden, want de heer Wirjopranoto heeft gezegd, dat het als een soort plaatsbespreking moet worden beschouwd bij de behandeling van de aanstaande hoofdbegrooting. Als zoodanig wil ik deze beschouwingen gaarne aanvaarden. Ik zou echter den anderen leden willen verzoeken, den spreker thans niet te volgen.

(De heer De Boer: Dan komt de motie thans ook niet in behandeling.)

Ingediend is dus een motie door de heeren Wirjopranoto, Iskandar Dinata en Thamrin (stuk 6), gelijk zooeven door den eersten voorsteller voorgelezen. De behandeling ervan zal plaats hebben op een later tijdstip, wellicht bij de algemeene beschouwingen over de hoofdbegrooting.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het afdeelingsverslag vangt aan met de bewoordingen:

„Zeer vele leden betuigden instemming met deze aanvullingsbegrooting, waaruit de wil der Regeering tot verhooging van de paraatheid der weermacht nogmaals duidelijk blijkt,"

waarna woorden over geruststelling worden geuit. Van deze bewoordingen van instemming heeft de Regeering met waardeering kennisgenomen.

De wil tot verhooging van de paraatheid acht het I.E.V. iets zóó vanzelfsprekends, dat het zich geen oogenblik ongerust hierover heeft gemaakt, er op rekenende, dat het in de Regeering gestelde vertrouwen niet zal worden beschaamd. Het heeft niets anders verwacht.

De Regeering is met de beantwoording der vragen in het afdeelingsverslag zoo ver gegaan, de bedragen te vermelden voor de aanschaffing van de verschillende oorlogsmiddelen. De vraag rijst, of Zij hierin niet te ver is gegaan, aangezien door belanghebbenden globaal kan worden berekend, in welk aantal deze middelen zullen worden aangeschaft.

Naar het voorkomt zullen de groote torpedomotorbooten zeewaardiger zijn dan de kleine en dus ook beter geschikt zijn voor gebruik over groote rayons. Ook de duikbootjagers, die minder afhankelijk zijn van hun vlootbases dan torpedomotorbooten kunnen langdurig op post in volle zee blijven.

Juist waar klaarblijkelijk de duikbootjagers van groot nut zullen kunnen zijn overal waar zij noodig zijn en de groote torpedomotorbooten eveneens zeewaardig zijn, moge worden aangedrongen op aanschaffing van een grooter aantal. In dit verband stemt het woord „voorloopig" in de 2de alinea van de memorie van toelichting hoopvol en wordt daaruit gelezen, dat eventueel het aantal der genoemde oorlogsmiddelen zal worden vergroot. Te meer waar deze ook in het systeem van groot materieel passen.

(Vas Dias.)

Hoewel met instemming en voldoening kennis is genomen van den aanmaak van enkele vaartuigen hier te lande, moge toch worden aangedrongen op aankoop elders, indien de wenschelijkheid daartoe mocht blijken; overigens zijn wij ook ten deze van de diligentie der Regeering overtuigd.

De verdediging van onzen archipel aan de buitenzijde dient zoo krachtig mogelijk te worden georganiseerd. Naar onze meening zal men bij het tegengaan van een indringer gemeenlijk verstandig doen, den tegenstand bij de voordeur het krachtigst te bewerkstelligen en den indringer niet eerst tot de huiskamer te laten doordringen. In dit verband wordt ook de aanschaffing van vliegtuigen ten zeerste toegejuicht.

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Voorafgaande aan enkele opmerkingen over deze aanvullende begrooting, wil ik, daar dit verband houdt met dezelfde buitengewone omstandigheden die de Regeering aanleiding hebben gegeven, deze aanvullende begrooting in te dienen, in herinnering brengen een belangrijke gebeurtenis, die Vrijdag j.l. te Londen heeft plaats gevonden. Op dien dag heeft het H. M. de Koningin behaagd, aan ongeveer 100 leden der Marine onderscheidingen toe te kennen voor hun moedig optreden tijdens de oorlogsdagen in Nederland. Onze Vorstin heeft bij die gelegenheid in eigen persoon aan 25 officieren, onderofficieren en manschappen, die uit hoofde van dienst niet verhinderd waren om deze gebeurtenis bij te wonen, de verleende onderscheidingen uitgereikt en Zij heeft daarbij opnieuw blijk gegeven van Haar warme, onverflauwde belangstelling voor de weermacht en Haar groote liefde voor de Marine.

Zonder ook maar in eenigerlei opzicht tekort te willen doen aan den heldhaftigen weerstand van allen, behoorende tot land-, zee- en luchtmacht tegen een niets ontzienden overweldiger en zonder daarbij te vergeten de zeer vele nog onbekende helden, die zich in deze bange dagen in het bijzonder hebben onderscheiden, heeft deze te Londen plaats gevonden plechtigheid het duidelijke bewijs geleverd van de gewichtige diensten, die door het deel onzer staatsmarine, dat zich in Nederland bevond, gepresteerd zijn.

Bij al het leed, dat onze landgenooten in het bezette vaderland hebben ondervonden en nog steeds moeten doorstaan en bij de niet minder groote beproevingen, die wij, aan hen denkend, moeten ondergaan, wordt ons gevoel van nimmer te mogen versagen gesterkt door de bijzondere beteekenis van het feit, dat zich onder een relatief klein gedeelte van onze weermacht, dat vanuit Engeland den strijd voortzet, reeds een 100-tal uitverkoren dapperen bevinden, wier bijzondere verdiensten door H. M. de Koningin konden worden erkend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet nalaten groote hulde te brengen aan deze helden en aan diegenen, die hen in den strijd hebben geleid.

De wetenschap, dat het personeel, waarmede de vloot bemand is het materieel tot zijn volle recht weet te brengen, maakt de beoordeeling over de inderdaad niet geringe uitgave voor materieelversterking, die ons thans door de Regeering wordt voorgelegd, des te gemakkelijker. Aangezien nog zeer kort geleden bij de behandeling van de eveneens belangrijke aanvullende begrooting voor Oorlog tusschen Regeering en Volksraad een vrijwel uitputtende gedachtenwisseling heeft plaatsgevonden over de versterking van de defensie van Nederlandsch-Indië, voel ik geen behoefte hierover in herhaling te treden. Immers, bij die gelegenheid kwam naast aandrang uit den Volksraad om de weermacht tot het hoogste peil op te voeren, duidelijk tot uiting de vaste wil der Regeering om voor alles de weermacht tot het hoogst bereikbare peil op te voeren.

Deze vaste wil der Regeering wordt opnieuw bevestigd in de thans voor de maritieme defensie gevraagde credieten en

(Vas Dias.)

wij kunnen er dan ook volledig mee accoord gaan, dat de Regeering, waar zich goede kansen, om materieel te koopen, voordoen, deze niet verloren doet gaan. Dit impliceert, dat wij geen behoefte voelen aan een critische beschouwing over de soort van het materieel, dat de Regeering Zich voor het gevraagde bedrag denkt te kunnen aanschaffen, maar moeten wij daarbij uiteraard als vaststaand aannemen, dat het aan te schaffen materieel niet alleen intrinsiek tot versterking bijdraagt, maar ook de weerkracht van de zeegaande vloot in haar geheel tot een hooger peil opvoert.

Van meer belang voor mij is het, de zekerheid te hebben, dat het thans aan te schaffen materieel bij oplevering in Nederlandsch-Indië dadelijk voor actieven dienst kan worden gebruikt, d.w.z. dat het benoodigde personeel er voor aanwezig en opgeleid is en dat ook alle bijkomende voorzieningen voor onderhoud, accommodatie en gebruik in den strijd volledig zijn getroffen.

Weliswaar antwoordt de Regeering op de desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag, dat dit nieuwe materieel voor een groot deel in de plaats komt voor het voor 1940 en 1941 volgens het vlootplan-Deckers reeds geprojecteerde materieel en dat dus daarom geen extra-credieten benoodigd zijn voor personeel, onderhoud, accommodatie als anderzins, maar een duidelijk antwoord op de gestelde vraag is dit mijns inziens niet. Ik zou daarom wel prijs stellen op een nadere verduidelijking van de Regeering, waardoor iedere twijfel te dezen aanzien bij mij wordt weggenomen.

Een nadere eenigszins globale specificatie van de in post 9.13 begrepen nieuwe uitgaven kan de Regeering om militaire redenen niet geven. Medegedeeld kan slechts worden, dat deze post betrekking heeft op maatregelen, die alle neerkomen op verhooging van de onmiddellijke paraatheid der zeemacht, zooals inhuur van hulpschepen, brandstofvoorziening, militarisatie van de gouvernements-marine, luchtbescherming, mobilisatiemaatregelen en dergelijke.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen, of daarbij ook aandacht is besteed aan maatregelen, welke noodig zijn voor verdergaande verbetering van de handelsbescherming. Reeds meermalen en niet vergeefs heb ik gepleit voor afdoende handelsbescherming. Dat ik dit nogmaals doe beteekent niet, dat ik wil wijzen op een nalatigheid of onvoldoende diligentie, maar het wordt met den dag duidelijker, dat in de huidige oorlogvoering ter zee de koopvaardij niet alleen afdoende bescherming door vlooteenheden noodig heeft, maar eveneens in staat moet zijn zich, waar noodig, zelf te kunnen beschermen. Strekt eerder bedoelde bescherming zich uit binnen het rayon waar door middel van convooi door oorlogsschepen of vliegtuigen onontbeerlijke assistentie verleend kan worden, daar buiten dreigt eveneens, meestal onbekend en plotseling optredend, gevaar, waartegen alleen zelfbescherming nog eenige waarborg biedt. Dit klemt te meer, aangezien onder oorlogsomstandigheden de normale communicatiemiddelen, zooals bijvoorbeeld de radio niet of slechts in uiterste noodzaak gebruikt mogen worden. Op dit gebied staan m.i. de voorzieningen voor een groot deel van de Nederlandsche scheepvaart nog in de kinderschoenen en zijn wij nog ver verwijderd van zelfvoorziening.

Hand in hand met de uitbreiding en versterking van de defensie op zuiver maritiem gebied, d.w.z. ten behoeve van de oorlogsmarine, moet gaan de voorziening van de koopvaardijvloot met de middelen, die noodig zijn voor voldoende afweer der koopvaardijvloot, hetzij alleen, hetzij in samenhang met de marine. De strijd op zee, die in deze tijden beslecht wordt, is niet alleen of in hoofdzaak meer een strijd van en tusschen uitsluitend marine-eenheden of -verbanden, maar strekt zich mede op defensief gebied uit over de geheele vaart van de niet-neutrale koopvaardij. De relatief zeer gunstige verliespercentages van schepen, in convooi varend, kunnen alleen bereikt worden door een combinatie van de preventieve bescherming, die uitgaat van de gevechtsvloot,

(Soangkoepon, Verboom.)

en de directe bescherming der convooien door afzonderlijke marine-eenheden en door de afweermiddelen, waarover de koopvaardij-schepen zelf beschikken. Deze bescherming, die van zoo groot belang is, vereischt in toenemende mate voorzieningen, waarvoor ik nogmaals gaarne de aandacht der Regeering vraag.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne sluit ik mij aan bij de zeer vele leden, die blijkens het afdeelingsverslag hun instemming hebben betuigd met deze aanvullende begrooting, waaruit de wil der Regeering tot verhooging van de paraatheid der weermacht nogmaals duidelijk blijkt.

Ook lees ik uit de stukken met voldoening de mededeeling, dat het in de bedoeling ligt, het daarvoor in aanmerking komende materieel zooveel mogelijk hier te lande te doen aanbouwen.

„Met voldoening" zeg ik, Mijnheer de Voorzitter, omdat het dadelijk bij de hand hebben van alle benoodigdheden voor de defensie een eisch van de eerste orde ter bereiking van onze paraatheid is. Uit den toestand van den wereldoorlog hebben wij zeker de leering kunnen trekken, dat het noodzakelijk is om zooveel mogelijk alle oorlogsmaterialen hier te lande te vervaardigen en het benoodigde personeel uit de hier te lande aanwezige Nederlandsche onderdanen te doen opleiden.

Het zoeken van de middelen om onze weermacht te versterken is niet alleen afhankelijk van het vergaren van de daartoe benoodigde gelden, doch ook van het inschakelen van de Inheemsche bevolking voor de verwerking van de daartoe benoodigde materialen. Het streven in deze richting bevordert mede de economische ontwikkeling van deze landen; de paradoxale toestand van een rijk Indië, dat arm is, kan dan successievelijk verdwijnen.

Waar een groot deel van al de benoodigde artikelen voor de defensiedoeleinden hier te lande te verkrijgen is, spreekt het mijns inziens vanzelf, dat de beste voorwaarde om onze landsverdediging te versterken ligt in het volledig gebruik maken van deze bestaande gelegenheid, waardoor men tevens deze gewesten minder afhankelijk van het buitenland maakt.

Indien de Regeering in de door mij aangegeven richting werkt, dan vertrouw ik, dat deze gewesten niet behoeven te vreezen voor een eventueelen aanval van een buitenlandschen vijand.

Ik ben dan ook verheugd te vernemen, dat de opleiding van de officieren voor onze Koninklijke Marine te Soerabaja is voortgezet. De Regeering geve nu aan de Inheemschen de volle gelegenheid om mede hun geboorteland te verdedigen, door hen in deze onderwijsinrichting ter verwerving van maritieme kennis toe te laten.

Mijnheer de Voorzitter, ik sluit mij verder in dit verband gaarne aan bij Uw woorden van waardeering en vreugde over de totstandkoming van dit instituut in dit deel van ons Koninkrijk.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Toen de heer Vas Dias zooeven gewaagde van de dankbaarheid, die ons moet vervullen voor de vele heldhaftige feiten, welke de Marine in Nederland in de laatste dagen, dat daar de driekleur nog woei, heeft geboekstaafd, vertolkte hij zeker ook wat er in ons en in de onzen leeft. Inderdaad is hier reden voor groote dankbaarheid. Ook wij verheugen ons er oprecht over, dat H.M. de Koningin in eigen persoon daarvoor hulde gebracht heeft aan degenen, die het verdienen. Wij vertrouwen, dat ook zij, die in Indië in de afgeloopen weken en maanden hun plicht gedaan hebben en die dikwijls, zonder dat daarvan naar buiten iets bleek, denzelfden moed en dezelfde bekwaamheid aan den dag gelegd hebben als onze mannen in Nederland hebben getoond, daar een officieele waardeering voor zullen erlangen.

(Van Zuylen.)
Over de begrooting zelf zal ik niet uitvoerig spreken. Wij hebben bij vorige gelegenheden ons standpunt in dit opzicht al zeer duidelijk uiteengezet. Wij volstaan dus met te verklaren, dat wij gaarne aan deze zesde aanvullende begrooting onzen steun en onze stem zullen geven. Wij voegen daaraan toe, dat wij hopen en vertrouwen, dat de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn kwaliteit van commandant der zeemacht de kracht en den moed zal vinden in deze hachelijke dagen verder te bouwen aan de versterking van de vloot en op korten termijn zal komen met de maatregelen en voorstellen, die te dezer zake noodig zullen zijn.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid Vrijdag a.s. te antwoorden?

De heer **Helfrich,** commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het antwoord Vrijdag a.s. plaats hebben.

De vergadering wordt te 9.54 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**), als gewijzigd bij Nota van Wijziging (st. 6).

De heer **Van Zuylen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie heeft met voldoening kennis genomen van de voorliggende ontwerp-ordonnantie. In principe kan zij zich daarmede zeer wel vereenigen. De huidige bijzondere omstandigheden noodzaken nu eenmaal dat alle mogelijke bronnen van geldinkomen aangeboord dienen te worden, ten einde niet alleen de defensie zoo snel en zoo hoog mogelijk op te voeren, doch ook de staatshuishouding op zoo krachtig mogelijke basis te stellen. De burgerij, en dan wil ik er in het bijzonder op wijzen, niet alleen de beter gesitueerden, doch niet in het minst de kleine man, heeft de enkele weken geleden ingevoerde belastingsverzwaring zonder eenige tegenkanting op zich genomen. Dat thans wordt overgegaan tot een extra heffing ten laste van maatschappijen, die juist door deze bijzondere tijdsomstandigheden, in tegenstelling met het grootste gedeelte van onze samenleving, in een bevoorrechte positie zijn gekomen, is niet meer dan billijk.

Er behoeft naar mijne meening niet gediscussieerd te worden over het al of niet sterk zijn van de te belasten producten. Men behoeft niet over cijfers te beschikken, Mijnheer de Voorzitter, om te weten, dat tin, olie, kina en rubber goede tijden beleven.

Verkeerden deze producten tevoren reeds in een gunstige positie, door de huidige omstandigheden is hun positie nog belangrijk sterker geworden. Tereeht zegt de Regeering dan ook in de memorie van antwoord, dat deze producten een duidelijk aanwijsbare, bijzonder gunstige positie innemen. In het bijzonder geldt dit m.i. voor tin en de aardolieproducten. Wat eerstgenoemd product betreft, dat met aardolie en rubber voor de oorlogvoering van zeer groot belang is, hebben de huidige tijden er toe geleid, dat de productie tot 130% moet worden opgevoerd. Zal hierdoor reeds de positie van de tinmaatschappijen gunstig worden beïnvloed, niet minder gunstig werkt voor haar de prijsontwikkeling van het product.

Het is mij met het oog hierop dan ook niet duidelijk, dat de Regeering volstaat met voor dit product een heffing voor

(Thamrin.)
te stellen van slechts 5%. De winsten met tin gemaakt rechtvaardigen naar het oordeel van mijn fractie zeker een oorlogsuitvoerrecht van ten minste 7½%. Het vooruitzicht, dat Amerika met groote orders aan de markt komt, zal de positie van de tinmaatschappijen in de naaste toekomst zeer zeker versterken. Dat tin behoort tot de zeer sterke producten blijkt ook ten volle uit het laatste jaarverslag van de Bangkatinwinning. Dat het gouvernement voor 17/20 geïnteresseerd is in de productie van tin in deze gewesten, is voor ons geen reden om ons voorstel achterwege te laten.

Overgaande tot de aardolieproducten moge ik opmerken, dat het toch wel algemeen bekend is, dat de olie in deze gewesten sinds vele jaren zeer winstgevend is; zooeven merkte ik reeds op, dat de aardolie voor de oorlogvoering van zeer groot belang is, hetgeen met zich medebrengt, dat de olie van een grooten afzet verzekerd kan zijn. Naar onze meening en zeker ook naar die van vele andere leden van den Volksraad zijn de olieproducten steeds te weinig belast geweest, zoodat de oliemaatschappijen wel in een bevoorrechte positie hebben verkeerd.

In tegenstelling met de verwachting is ten vorige jare de minimum cijns op slechts *f* 0,80 vastgesteld instede van op een beduidend hooger bedrag. Deze cijns, welke bedoeld is als een normale bijdrage, moet ons inziens zelfs in normale tijden te laag worden geacht. In deze tijden heeft een ieder bij te dragen in de steeds zwaarder wordende lasten van het Land en zullen de oliemaatschappijen daar niet van vrijgesteld mogen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Niet vergeten dient te worden, dat juist de oliemaatschappijen ten zeerste gebaat zullen zijn bij een zoo sterk mogelijk opgevoerde defensie. Het moet onzes inziens dan ook alleszins billijk worden geacht, dat de oliemaatschappijen in belangrijke mate bijdragen in de kosten van de landsverdediging. Mijn fractie stelt de Regeering dan ook voor, het oorlogsuitvoerrecht op de aardolieproducten wel te verhoogen tot 7½%. Tegen de heffing van een oorlogsuitvoerrecht op kina en rubber van 5% heeft mijn fractie geen bezwaar.

Met voldoening hebben wij in de memorie van antwoord gelezen de verklaring van de Regeering, dat de ontwerpordonnantie:

> „zoodanig is opgezet, dat door een eenvoudige aanvulling in de toekomst andere producten onder de heffing kunnen worden gebracht, zoodra de omstandigheden daartoe aanleiding zouden geven. Mocht zulk een geval zich ten aanzien van eenig belangrijk, thans niet onder de heffing vallend exportproduct gaan voordoen, dan zal het daartoe strekkende ontwerp eener wijzigingsordonnantie den Volksraad met bekwamen spoed worden aangeboden."

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne den wensch hieraan toevoegen, dat de Regeering het heffingspercentage van de in deze ontwerp-ordonnantie genoemde producten zal verhoogen indien de omstandigheden daartoe aanleiding geven.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Het is voor mij een groote eer, te mogen constateeren, dat de regeeringsinzichten en de mijne ten aanzien van uitvoerrechten parallel loopen. Zooals bekend ben ik vanouds een voorstander van het heffen van uitvoerrechten op exportproducten en te kunnen constateeren, dat de Regeering zich thans niet meer aarzelend, doch vastberaden op dit pad beweegt, doet mij uiteraard zeer veel genoegen. Ofschoon ik oudere auteursrechten heb, zal ik toch niet zeggen, dat de Regeering zich in goed gezelschap bevindt, maar wil ik mij dusdanig uitdrukken, dat ik mij in het goede gezelschap van de Regeering bevind.

Hoewel de doelstelling van de Regeering en die van mij ten aanzien van de onderhavige ordonnantie vrijwel parallel loopen, ben ik toch minder tevreden over de wijze, waarop de Regeering dit voorstel ingediend en gemotiveerd heeft. De aanhangige ordonnantie is een zeer belangrijk voorstel,

(Thamrin.)

ingrijpend wat betreft de maatregelen en ook zeer belangrijk wat betreft de opbrengst — het gaat hier om een bedrag van niet minder dan *f* 25,5-millioen. Toch wordt het voorstel in de memorie van toelichting slechts zeer summier toegelicht. Als ik dezen keer eens onvriendelijk mag zijn zou ik willen zeggen, dat de memorie van toelichting meer beweringen dan argumenten bevat. Mijn voornaamste grief is eigenlijk het gebrek aan cijfermateriaal in deze regeeringsstukken. Wij vinden daarin alleen cijfermateriaal betreffende de opbrengst van de te belasten producten en bovendien een overzicht van de uitvoerwaarde van verschillende producten en van de uitvoerhoeveelheden.

Maar, zooals ook de Regeering in haar antwoord constateert, geeft dit overzicht geen inzicht in de redelijkheid van de heffing of de juistheid van de gelijkheid der heffing.

Ik zeide zooeven, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering in deze stukken eigenlijk meer met beweringen dan met argumenten werkt en ik wil dit adstrueeren aan de hand van enkele passages in de memorie van antwoord.

In de memorie van antwoord worden als criteria gegeven:

> „het innemen van een duidelijk aanwijsbare, bijzonder gunstige positie in vergelijking met de overige Indische producten, het behalen van een opbrengstprijs, welke na aftrek van het oorlogsuitvoerrecht nog een behoorlijke winstmarge laat, en een goede afzetmogelijkheid naar het buitenland."

Op zichzelf is deze formuleering niet onverdienstelijk, maar ik geloof niet, dat men er eigenlijk iets wijzer door wordt omtrent de mérites van het voorstel zelf. Ik had op zijn minst verwacht, dat de Regeering ertoe zou zijn overgegaan index-cijfers over te leggen van de producten, die aan het oorlogsuitvoerrecht zullen worden onderworpen en ook ander statistisch materiaal, waaruit zou kunnen blijken, waarom en op welke wijze de Regeering tot de uitspraak is gekomen, dat deze producten sterke producten zijn. En dan had ik ook verwacht, dat calculaties van de kostprijzen zouden worden overgelegd om te kunnen beoordeelen of en in hoeverre de heffing gerechtvaardigd en of en in hoeverre de gelijkheid der heffing over de vier producten gemotiveerd is. In het afdeelingsverslag werd dan ook aangedrongen op overlegging van cijfermateriaal, vooral ten aanzien van de kostprijzen en de gemaakte winsten van de petroleum. Maar de Regeering maakt zich van dit verzoek af met een enkel woord: „belastinggeheim".

Op zichzelf is het natuurlijk juist, dat belastingcijfers niet overgelegd kunnen worden, maar dat is ook niet gevraagd. Gevraagd werd cijfermateriaal over te leggen, waardoor men een inzicht zou kunnen krijgen in de verhoudingen en de positie van de producten zelf. Het is immers niet voor tegenspraak vatbaar, dat, teneinde te kunnen beoordeelen, of en in hoeverre de heffing billijk is, men over cijfermateriaal moet kunnen beschikken. Mijn bezwaar tegen alles wat met petroleum verband houdt, is dat ik telkens bergen literatuur moet verwerken om mij weer in te werken in de petroleumliteratuur...

(De heer Sandkuyl: Dat doet U dan maar!)

..... en mijn tweede bezwaar is, dat ik ondanks het verwerken van al die literatuur, niet wijzer wordt, omdat vrijwel nergens cijfermateriaal is te krijgen.

Ik ben naar het Centraal Kantoor voor de Statistiek geweest, teneinde inlichtingen in te winnen. Ik heb daar natuurlijk wel eenig materiaal gekregen, maar het cijfermateriaal, dat ik verlangde was niet aanwezig, en voorzoover aanwezig natuurlijk weer niet voor publicatie geschikt. Er is geen enkel product, waarbij de geheimzinnigheid zoo diep wordt betracht als de petroleum. Met betrekking tot de andere in de stukken genoemde producten — ik zal mij voorloopig bepalen tot de overige in de regeeringsstukken genoemde drie — zijn min of meer openlijk bekend wat de kostprijzen en de gemaakte winsten ongeveer zijn. Ten aanzien van tin bijvoorbeeld — en dit is zooeven ook door den heer Van Zuylen gezegd — krijgt men een zeer goed inzicht in de kostprijzen en de gemaakte winsten door het Bangkaverslag, dat zich ten deze zeer openhartig uitlaat, dat te dezen aanzien zeer openhartig en uitvoerig is. Ook t.a.v. de rubber is het vrijwel geen geheim, welke kostprijzen daarbij gelden, aangezien de betrokken maatschappijen veelal tot publicatie hiervan overgaan en zoo niet, omdat men hiervan in vele opzichten een vergelijking kan maken met de gouvernementsondernemingen.

Ditzelfde geldt ten aanzien van de kina! Alleen de petroleum blijft halsstarrig zwijgen en de Regeering helpt haar daarin een handje. Daardoor wordt het werk van de volksvertegenwoordiging zeer moeilijk, aangezien men vanwege gebrek aan cijfermateriaal geen goed inzicht kan krijgen in de materie terwijl het toch ook regeeringsplicht is, de volksvertegenwoordiging wegwijs te maken in deze moeilijke materie, vooral met betrekking tot den opzet der industrie, en ook wat betreft de familie-relaties, die zeer uitgebreid zijn bij de petroleumindustrie, waar wij immers dochter-, kleindochter- en nevenmaatschappijen aantreffen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in den loop van de jaren vanwege mijn belangstelling ten deze verschillende keeren getracht aan de hand van vergelijkingscijfers omtrent de petroleumindustrie in andere landen tot een calculatie te komen van de kostprijzen en de gemaakte winsten van het petroleumbedrijf hier te lande, doch steeds was het antwoord, dat ik op desbetreffende beschouwingen kreeg van de andere zijde, teleurstellend, aangezien mijn cijfermateriaal telkens werd aangevallen en gedisqualificeerd. Ander cijfermateriaal werd echter niet gegeven. Toch kan ik niet aan den indruk ontkomen, dat de vergelijkingen met andere petroleummaatschappijen ten aanzien van het bedrijf in Indië in vele opzichten opgaan en evenmin aan den indruk, dat de door de petroleum in Indië gemaakte winsten geweldig moeten zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Bij gebrek aan ander cijfermateriaal heb ik thans getracht een vergelijking te maken met het cijfermateriaal, hetwelk in Indië zelf te verkrijgen is, om eenig inzicht te krijgen van de vermoedelijke winsten, die door het particulier petroleumbedrijf alhier worden gemaakt. Ik heb als uitgangspunt ten deze genomen het gemengd bedrijf van de Niam. Ik stel hierbij voorop, dat uiteraard elke vergelijking mank gaat en dat de cijfers van de Niam uiteraard niet in alle opzichten als vergelijkingsmateriaal kunnen dienen. Doch er is toch in vele opzichten een parallel ten deze te onderkennen, en ook in dit geval spreekt het ten voordeele van de particuliere maatschappijen in Indië. De B. P. M. zelf voert de directie van de Niam, zoodat er dus vanwege de directie ook invloed uitgeoefend kan worden op den gang van zaken van dit bedrijf en op de calculatie van den kostprijs.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de winst- en verliesrekening van de Niam op 31 December 1938 zie ik als bate uit het petroleumbedrijf vermeld een bedrag van ongeveer *f* 28 millioen, terwijl het netto winstcijfer ongeveer *f* 12½ millioen bedraagt. Deze cijfers gelden ook voor het jaar 1937, aangezien zoowel de opbrengst van de petroleumproducten als de netto winst voor beide jaren vrijwel hetzelfde zijn gebleven.

Elk jaar dus netto *f* 12½ millioen. Deze bedragen zijn verkregen na vrij zware afschrijvingen in de jaren 1937 en 1938, waarin respectievelijk is afgeschreven op gebouwen en installaties: bijna *f* 3 millioen en *f* 1,2 millioen. Vrij zware afschrijvingen dus. Ondanks dat heeft de Niam kans gezien om telkenjare een netto winst te maken van *f* 12½ millioen!

Gaan wij nu na de productiecijfers van de Niam en van de Koninklijke, dan bemerk ik uit het jaarverslag van de Koninklijke over 1938, dat in Nederlandsch-Indië geproduceerd is totaal rond 5,4 millioen kg ton en in 1937 ruim 5 millioen kg ton. De Niam-cijfers zijn voor 1938: 1 114 000 ton en voor 1937: 1 006 212 ton. M.a.w. de productie van de

Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

(Thamrin.)
Koninklijke is in Indië ongeveer viermaal zoo groot als die van de Niam. Hoewel onzuiver, kunnen wij ons toch voorstellen, als wij uitgaan van het standpunt, dat de petroleummaatschappijen, vooral waar de directie in dit geval door de B.P.M. is gevoerd — een dochteronderneming van de Koninklijke — vrijwel eenzelfden kostprijs hebben, daar zou men kunnen zeggen, dat derhalve de winst van de Koninklijke viermaal zoo groot is als die van de Niam en ook de netto winst daarop gesteld kan worden.

Ik zie den heer Sandkuyl glimlachen, maar als deze cijfers zoo belachelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, en onjuist, dan tart ik den heer Sandkuyl andere cijfers en betere cijfers te geven. Men kan niet volstaan met alles te diskwalificeeren wat er van de andere zijde wordt gezegd, men moet komen met andere en betere cijfers. Als dat gebeurt, zal ik gaarne de mindere zijn en mijn ongelijk bekennen. Ik verzoek dus om correctie van mijn cijfermateriaal ook door de Regeering aan de hand van gegevens, die eveneens correct en na te gaan zijn.

Ik zeide zooeven, dat ik niet aan den indruk kan ontkomen, dat door de aardolieindustrie in Nederlandsch-Indië geweldige winsten worden gemaakt. Dit is dan ook de reden, waarom er mijnerzijds en door andere fractiegenooten, o.a. den heer Soeroso, steeds gepleit is voor een afzonderlijke aardoliebelasting. Ons argument was en is, dat het oliebedrijf een uitzonderlijk bedrijf is, dat moeilijk met eenig ander bedrijf vergeleken kan worden. Het is een uitzonderlijk bedrijf, zoowel in zijn exploitatiemethoden, als in zijn winstmogelijkheden. Waarom moet het oliebedrijf, als men het wil belasten, gelijkgeschakeld worden met andere bedrijven, waar deze bedrijven een geheel anderen aard en karakter hebben? Ook deze suggestie, welke in het afdeelingsverslag is herhaald, wordt door de Regeering afgewezen.

Zij volstaat met de mededeeling, dat Haar standpunt inzake een afzonderlijke oliebelasting ook tot dusver nog steeds afwijzend is; het waarom wordt er niet bij vermeld.

Reeds ongeveer tien jaren, Mijnheer de Voorzitter, heeft de Volksraad met betoogen, amendementen en moties getracht, tot een extra belasting op aardolie en aardolieproducten te komen. Het eenige resultaat daarvan is geweest ten eerste de vrijwillige bijdragen in 1936 en 1937 ad resp. *f* 5 en *f* 3½ millioen en ten tweede de verhooging, in 1939, van den minimum mijncijns tot 80 cent per kilogram-ton gewonnen product, waarvan ik de bate in de regeeringstukken niet vermeld vind. Met betrekking tot dit laatste zou ik de volgende vraag willen stellen.

Als ik mij niet vergis — en ook hierop verzoek ik eventueel correctie, Mijnheer de Voorzitter — bedraagt de bate uithoofde van den cijns ad minimaal 80 cent per ton jaarlijks *f* 1,3-millioen. Dit is belangrijk, doch wat mij méér interesseert is het verschil in opbrengst tusschen den ouden en den nieuwen cijns. Dit verschil wordt door de Regeering nadrukkelijk vooropgeschoven ter afwijzing van een hoogere belasting der aardolie en daarom ben ik wel benieuwd naar de opbrengstcijfers van den nieuwen cijns ad 80 cent per ton.

Ik zeide zooeven, Mijnheer de Voorzitter, dat de Volksraad herhaaldelijk amendementen en moties over een afzonderlijke aardoliebelasting heeft aangenomen. Heb ik het wèl, dan zijn sedert 1931 te dien einde door den Volksraad reeds vijf amendementen en moties aangenomen, terwijl als ik mij niet vergis, er driemaal amendementen en moties werden ingetrokken, mede doordat de Regeering verklaarde, dat men ten deze geduld moest oefenen, omdat de regeeringsinstanties doende waren met een nieuwe heffing op de petroleum, waarvan echter te dien tijde het onderzoek nog niet was beëindigd. Ik zou U verlof willen vragen, Mijnheer de Voorzitter, de door het secretariaat van den Volksraad bij de motie-Soeroso (Ond. **9** — st. 9) samengestelde aanteekeningen over de desbetreffende behandeling van amendementen en moties in de afgeloopen periode, met een aanvulling, als noot bij de Handelingen te doen opnemen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar, indien die niet te uitvoerig blijken. [1])

De heer **Thamrin**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter!

Ik zeide reeds, dat de Regeering zeer weinig cijfermateriaal verstrekte ter beoordeeling of en in hoeverre het billijk is, de heffing van het aardolie-uitvoerrecht te stellen op 5% als voor de andere producten. Immers, daartoe zou het noodig zijn, te beschikken over cijfermateriaal, dat de Regeering ons niet overgelegd heeft en toch is dit van belang om te weten of het billijk is, dat van deze vier producten over de geheele linie 5% oorlogsuitvoerrecht geheven wordt, om de situatie van elk dezer producten en hun winstmogelijkheden te kennen. Wij kunnen ons nu wel zoo ongeveer

---

[1]) De motie-Soeroso c.s. in 1931 (zitt. 1930—'31 Ond. **110** — st. 9) werd op 27 April 1931 *aangenomen*. Hierin noodigde de Volksraad de Regeering uit het Opperbestuur te verzoeken een wetsontwerp tot heffing van een (bijzonder) uitvoerrecht op aardolie en aardolieproducten aanhangig te maken.

Aan de motie werd geen gevolg gegeven, hetgeen aanleiding gaf tot een petitievoorstel-Ratu Langie c.s. om zulks alsnog te doen (zitt. 1931—'32, Ond. **136** — st. 9). Dit voorstel werd op 4 Maart 1932 *aangenomen*.

Uit latere jaren dient te worden vermeld: een motie-Soeroso c.s. (zitt. 1935—'36, Ond. **1** — Alg. Ged.: st. 6) tot heffing van een uitvoerrecht op aardolieproducten. Deze motie werd vervangen door een amendement (zitt. 1935—'36, Ond. **1** — Afd. III: st. 11), hetwelk op 20 Augustus 1935 werd *ingetrokken*, in afwachting van de beslissing der Regeering t.a.v. de wijze, waarop de door Haar voorgestane extra heffing zou moeten geschieden (zitt. 1935—'36, Handelingen blz. 1048).

Begin 1936 volgde een motie-Soeroso c.s. (zitt. 1935—'36, Ond. **104** — Afd. III: st. 5), waarin:

a. werd verklaard, dat de voorgestelde wijze, waarop in 1936 *f* 5 millioen extra door de aardoliemaatschappijen zou worden opgebracht, onaanvaardbaar was;

b. de Regeering werd uitgenoodigd het Opperbestuur te verzoeken de noodige stappen te doen tot heffing van een uitvoerrecht op aardolieproducten.

Deze motie werd op 13 Februari 1936 door de voorstellers — die verwerping voorzagen — *ingetrokken* (zitt. 1935—'36, Handelingen blz. 1721).

Van 1937 dateert een motie-Van Ardenne, c.s. (zitt. 1937—'38, Ond. **1** — Afd. III: st. 10), waarin de Regeering werd verzocht, het onderzoek of, en zoo ja, op welke wijze voor de Indische schatkist regelmatiger inkomsten uit de winning van aardolie kunnen worden verkregen, zoodanig te bespoedigen, dat het resultaat daarvan in de eerste gewone zitting 1938/1939 aan den Volksraad zou kunnen worden bekend gesteld.

Deze motie werd z.h.s. *aangenomen* nadat de Regeering had verklaard, dat ook Zij zooveel mogelijk bespoediging van het onderzoek wenschelijk achtte (zitt. 1937—'38, Handelingen blz. 1086).

In 1938 en 1939 waren er de amendementen-Thamrin c.s. (zitt. 1938—'39, Ond. **1** — Afd. III: st. 10, resp. zitt. 1939—'40, Ond. **1** — Afd. III: st. 8), beoogend — ten vervolge van de vrijwillige bijdragen in 1936 en 1937 — een bijdrage van ten minste *f* 5 millioen van de aardoliemaatschappijen te verkrijgen, in afwachting van de totstandkoming eener regeling, welke zou leiden tot regelmatiger inkomsten uit de winning van aardolie.

Bij het amendement van 1938 verklaarde de Regeering er bezwaar tegen te hebben, hangende het onderzoek naar de mogelijkheid van regelmatiger inkomsten uit de winning van aardolie, een willekeurig bedrag als extra bijdrage van de aardolie te bepalen. Dit amendement werd met groote meerderheid (39 tegen 8 stemmen) *aangenomen* (zitt. 1938—1939, Handelingen blz. 1015, 1018), doch *niet* door de Regeering overgenomen.

Ten aanzien van het amendement van 1939 verklaarde de Regeering, dat Zij het verkrijgen gedurende een langere periode om meer regelmatige inkomsten uit de winning van aardolie beoogde en dat het daaromtrent nog in gang zijnde overleg uiteraard als een der voornaamste punten het niveau van die weer geregelde inkomsten omvatte. Het leek Haar „bepaald ongewenscht om, in afwachting van het resultaat van dat overleg, incidenteel — in casu voor het jaar 1940 — aan de olie-industrie een extra-bijdrage aan de schatkist op te leggen, welke zonder rationeele basis door de onderteekenaars van het amendement op ten minste *f* 5-millioen is gefixeerd''.

Vervolgens werd, wegens de mogelijkheid van een vertroebelde stemming, het amendement door de voorstellers *ingetrokken* (zitt. 1939—1940, Handelingen blz. 1186, 1187).

Ten slotte is onlangs een motie-Soeroso c.s. (zitt.j. 1940—1941, Ond. **9** — st. 9), van gelijke strekking als de motie van 1931, in behandeling geweest en *aangenomen*.

(Thamrin.)
voorstellen, dat deze vier producten inderdaad goede winstmogelijkheden bieden, maar hier gaat het om de vraag in hoeverre het billijk is, deze vier producten op één lijn te stellen.

Ook wat betreft de gelijkschakeling van de olie met de drie andere producten is de Regeering zeer vaag in Haar argumentatie. Immers, over de uniforme heffing ad 5% zegt de Regeering in de memorie van antwoord (roneo blz. 1):

„In het kader van deze reeds getroffen fiscale maatregelen wordt een aanvullende heffing van 5% voor de daaraan onderworpen producten juist geacht."

Dat is een uitspraak, Mijnheer de Voorzitter!

„Het voorgestelde tarief is eenerzijds niet zoo hoog, dat bij een oordeelkundige keuze van de contribuabele producten een redelijke winstmarge niet zou overblijven, doch anderzijds wel zoo hoog, dat een aanmerkelijke belastingopbrengst mag worden verwacht."

Dat is een tweede uitspraak, Mijnheer de Voorzitter! Ik had gaarne gezien, dat dergelijke uitspraken geargumenteerd werden met cijfermateriaal en dat de Regeering niet volstond met het doen van dergelijke boude uitspraken.

Op het gevoel afgaande — ik spreek zeer openhartig — en gezien de uiterlijke kenteekenen zou men voor de vier producten een gedifferentieerde heffing kunnen bepleiten. Wij weten, dat zoowel de afzet als de prijzen en de vermoedelijk te maken winsten ten aanzien van de vier genoemde producten zeer verschillend zijn en waar de Regeering niet door cijfermateriaal en door geen enkel argument heeft aangetoond, waarom een heffing van 5% gewenscht is en niet een hooger of een lager percentage, waar Zij dus een willekeurigen greep heeft gedaan, vraag ik mij af, of een ander en dan hooger percentage niet even gemotiveerd en billijk is. Ik noem bv. een percentage van 10. Mijn geacht medelid, de heer Van Zuylen, heeft zooeven een percentage van 7,5 genoemd; waarom zou dan een percentage van 10 niet even goed zijn als dat van 5?

Ook is de Regeering in gebreke gebleven, aan te toonen, hoe Zij tot het percentage van 5 gekomen is.

De Regeering is uiteraard niet zonder eenige argumentatie tot de gelijkschakeling van de vier producten gekomen. Immers, Zij zegt in de memorie van antwoord, dat de mogelijkheid tot gelijkstelling tweeërlei is:

1e. doortrekking van het beginsel van het defensie-uitvoerrecht tot gelijke heffing — ofschoon op een ander punt in de memorie van antwoord weer erkend wordt, dat gelijkschakeling en vergelijking met het defensieuitvoerrecht in dit geval niet in alle opzichten opgaat;

2e. differentiatie is bij uitvoerrechten ongewenscht.

Ik zou echter willen vragen: waarom is differentiatie bij uitvoerrechten ongewenscht en onmogelijk, als wij weten, dat bij invoerrechten differentiatie regel en normaal is? Waarom zou ten aanzien van uitvoerrechten geen differentiatie mogelijk of wenschelijk zijn? In elk geval is mij bekend — voorzoover ik over cijfermateriaal dienaangaande beschik — dat gelijkstelling van een zoo sterk product als petroleum met rubber ongemotiveerd en onbillijk is, ook al met het oog op de lasten, die op de rubber drukken.

Ofschoon ik niet met juistheid weet te zeggen dat tin en olie op één lijn zijn te stellen, zooals de heer Van Zuylen heeft gedaan door voor beide producten een heffing van 7½% te bepleiten, kan ik mij, zijn gedachtengang volgende, toch indenken, dat beide producten zeer groote winstmogelijkheden opleveren, grootere winstmogelijkheden dan kina en rubber. Het is echter eigenlijk niet noodig, vergelijkingen te maken, waar de cijfers omtrent de aardolie niet bekend zijn. Maar wèl wil ik op een onbillijkheid wijzen wanneer van de uitgevoerde rubber eenzelfde percentage oorlogsuitvoerrecht wordt geheven als van petroleum.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de rubber bestaan reeds thans, zonder de voorgestelde verhooging met 5% oorlogsuitvoerrecht, heffingen ten bedrage van 20% voor de bevolkingsrubber en van 9% voor de ondernemingsrubber. Deze 20% ten laste van de bevolkingsrubber worden gevormd door de volgende heffingen. In de eerste plaats de heffing van 5% uitvoerrecht ad valorem ten aanzien van de bevolkingsrubber; in de tweede plaats het volgens een bepaalde sliding scale geheven fiscaal uitvoerrecht, dat thans 1,9 cent per ½ kg bedraagt. Zelfs als wij namelijk uitgaan van den zeer hoogen prijs van 34 cent per ½ kg — wat eigenlijk de huidige prijs is voor ondernemingsrubber, terwijl de prijs voor de bevolkingsrubber altijd eenige centen lager is — bedraagt deze heffing van het volgens een bepaalde sliding scale geheven uitvoerrecht 1,9 cent per ½ kg, of ongeveer 6% van de waarde. Daar boven op komt dan de heffing van 3% defensieuitvoerrecht. Voorts betaalt de bevolking nog een retributie ten behoeve van de kosten der individueele rubberrestrictie bij de inwisseling van de oogstvergunningen, welke retributie sedert 1 Juli 1940 2 cent per kg beloopt, hetgeen ook ongeveer op 6% uitkomt, al weer berekend naar den zeer hoogen voor ondernemingsrubber geldenden prijs van 34 cent per ½ kg.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Uw berekening is niet juist; het percentage is slechts 3, want de retributie is 2 cent per kg, terwijl U in Uw berekening overigens uitgaat van halve kilogrammen!)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, de geachte Regeeringsgemachtigde heeft gelijk. Ik word hier zeer tot mijn groote vreugde in dit geval ten rechte gecorrigeerd. Ik hoop, dat de Regeeringsgemachtigde even actief is in zijn correcties voor wat betreft de cijfers ten aanzien van de petroleum.

Ik heb mij inderdaad vergist, omdat ik bij mijn berekening heb voorbijgezien, dat deze laatste heffing per kg was. In zooverre herstel ik dus mijn mededeeling, dat op de bevolkingsrubber thans reeds een totale heffing van 20% drukt. Ten rechte moet dat 17% zijn, te weten de heffing op de bevolkingsrubber van 5% uitvoerrecht ad valorem + een volgens een bepaalde sliding scale geheven fiscaal uitvoerrecht, dat neerkomt op 6% + 3% defensieuitvoerrecht + 3% retributie ter voorziening in de kosten der individueele restrictie, terwijl de heffing op de ondernemingsrubber bedraagt 6% van een volgens een bepaalde sliding scale geheven fiscaal uitvoerrecht + 3% defensieuitvoerrecht = 9%. De ondernemingsrubber betaalt dus nu aan heffingen 9% tegen de bevolkingsrubber 17%.

(De heer D e B o e r: En de vennootschapsbelasting dan?)

Ik heb met opzet de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting niet in mijn berekeningen betrokken, omdat ik mij wilde beperken tot de heffingen, die onafhankelijk van de winst plaats vinden.

Als bij dat alles nu komt de nieuwe heffing van 5% oorlogsuitvoerrecht, worden de heffingen voor de bevolkingsrubber in totaal 17% + 5% = 22% en voor de ondernemingsrubber 9% + 5% = 14%.

Toen ik zooeven het percentage van 10 noemde ging er een min of meer homerisch gelach op, blijkbaar omdat men dat uitzonderlijk hoog vond, afgaande op het hooren noemen van een percentage van 10%. Doch zooals gezegd, zijn de bevolkings- en rubberondernemingen reeds aan hoogere lasten onderworpen dan 10%. Wanneer men een vergelijking treft met het te heffen percentage van 22 voor de bevolkingsrubber en van 14 voor de ondernemingsrubber, is een heffing van 10% voor de olie werkelijk niet zoo bijzonder fiscaal.

Ik resumeer dus, dat ik bezwaar heb tegen een gelijkschakeling in dit opzicht van de rubberheffing met de andere heffingen.

Met betrekking tot de kina, nog dit. Naar mijn weten is de kina tot dusverre nog niet aan het uitvoerrecht onder-

(C. C. van Helsdingen.)
worpen, behalve met betrekking tot het 3% defensie-uitvoerrecht, zoodat dus ook ten aanzien van de kina een hoogere heffing dan thans door de Regeering wordt voorgesteld, wel gerechtvaardigd is.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot nog een kleine opmerking. Ik zou n.l. willen vragen of de Regeering bereid is, aan de suggestie, gedaan in het afdeelingsverslag, gevolg te geven, om n.l. den naam „oorlogsuitvoerrecht" b.v. te veranderen in „extra-uitvoerrecht". Ik ben vol bezorgdheid, dat men aan het idee „oorlogsuitvoerrecht" straks ongewild de gedachte zal koppelen, dat dit recht slechts zal worden geheven gedurende den oorlog en daarna automatisch zal worden geliquideerd. Nu wordt zeer vaag in de memorie van antwoord te kennen gegeven, dat ten deze feitelijk geen onverbrekelijk verband aanwezig is, doch dat de Regeering ook niet kan zeggen of de komende heffing met beëindiging van den oorlog wel zal worden geliquideerd. Natuurlijk heeft de Regeering hierin geen ongelijk, vooral waar Zij zich meestal zoo vaag uitdrukt, dat men uit de betrokken passage alles kan lezen, doch men moet hierbij ook rekening houden met het slechte geheugen van het publiek. Wanneer straks over twee, drie jaren de Regeering eens aan zal komen met een simpel voorstel tot opheffing van dit oorlogsuitvoerrecht, uit hoofde dat het hier betreft een oorlogsuitvoerrecht terwijl de oorlog is afgeloopen, zoodat er geen reden meer aanwezig is om dat recht te handhaven, dan is het niet onmogelijk, dat men onwillekeurig automatisch met het voorstel zal instemmen en de juistheid van de stelling van de Regeering zal erkennen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is moeilijk hieromtrent positieve beweringen te uiten, doch om het kort te zeggen, voel ik meer voor den naam „extra-uitvoerrecht" dan voor de formuleering van de Regeering. Het lijkt mij safer voor 's Lands financiën om met den door mij voorgestelden naam „extra-uitvoerrecht" in zee te gaan dan met den naam „oorlogsuitvoerrecht".

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van het voorliggende ontwerp, zal ik mij niet begeven in een betoog over de al dan niet wenschelijkheid en noodzakelijkheid daarvan. Ook zal ik niet spreken over de vraag of heffing van uitvoerrecht in het algemeen wel het meest gewenschte middel is, aangezien het zoo ruw is. De voor- en nadeelen zal ik dus niet nader bespreken en ik zal ook niet nagaan, welke economische gevaren aan een dergelijk uitvoerrecht zijn verbonden. Ik zal mij strict bepalen tot het voorliggend ontwerp en ga dan alleen uit van de gedachte, dat de huidige omstandigheden het in ieder geval noodzakelijk maken om van dit middel gebruik te maken en dat de voordeelen, die in de memorie van toelichting zijn genoemd, ook alleszins de invoering van dit recht rechtvaardigen.

Die voordeelen zijn n.l.: een snelle, zekere opbrengst en tenslotte, dat de perceptie-kosten daarbij tot een minimum zullen worden gereduceerd.

Mijnheer de Voorzitter! Alvorens ik tot mijn eigenlijk betoog kom, zou ik enkele losse opmerkingen willen maken.

In de eerste plaats zou ik de Regeering willen vragen of Zij aan het verzoek in het afdeelingsverslag om bekend te stellen de uitvoercijfers van bauxiet geen gevolg heeft gegeven — want die cijfers komen in de bijlage niet voor — omdat, zooals Zij verklaard heeft, de winning en de uitvoer buiten het tolgebied plaats vinden.

In de tweede plaats ben ik erkentelijk voor de toezegging der Regeering, dat Zij, zoodra de omstandigheden een exportproduct in aanmerking brengen om belast te worden, met bekwamen spoed — zooals in de memorie van antwoord staat — een ontwerp aan den Volksraad zal aanbieden. Ik ga met de Regeering geheel accoord, dat het ongewenscht is, in plaats van deze belasting een verhooging van de vennootschapsbelasting in te voeren, zulks op de gronden door de Regeering zelf aangegeven.

Evenzoo ga ik met de Regeering accoord, waar Zij opmerkt, dat het zeer ondoelmatig zou zijn, aan de landsproducten vrijstelling te verleenen, omdat dat veel administratieve romp-slomp met zich zal brengen.

Wanneer men de memorie van antwoord rustig naleest, nadat men het afdeelingsverslag heeft geraadpleegd, kan men niet anders dan tot de conclusie komen, dat de memorie van antwoord toch niet in allen deele bevredigend is, speciaal niet ten aanzien van de in het afdeelingsverslag met zooveel klem naar voren gebrachte suggesties om dit oorlogsuitvoerrecht te stellen op een gedifferentieerde schaal.

De Regeering stelt op den voorgrond, dat dit uitvoerrecht beheerscht wordt door drie criteria, nl. dat het product moet voldoen aan deze eischen:

> „het innemen van een duidelijk aanwijsbare, bijzonder gunstige positie in vergelijking met andere Indische producten,
>
> het behalen van een opbrengstprijs, welke na aftrek van het oorlogsuitvoerrecht nog een behoorlijke winstmarge laat,
>
> en ten derde: een goede afzetmogelijkheid naar het buitenland."

Op grond daarvan en ook in verband met den samenhang, dien de Regeering ziet tusschen dit uitvoerrecht en het defensieuitvoerrecht — een samenhang, dien de Regeering zelfs nauw ziet — meent Zij, dat het voorliggend ontwerp de beste en meest juiste oplossing is.

Men kan aan de Regeering toegeven, dat de voorgestelde suggestie, zooals die in het afdeelingsverslag staat, niet past „in het kader van dit ontwerp" en dat de Regeering, waar Zij nu eenmaal een nauwen samenhang heeft gezien tusschen dit oorlogsuitvoerrecht en het defensieuitvoerrecht, nu in de memorie van antwoord geen kans heeft gezien, dadelijk deze suggestie te verwerkelijken. Ik zou echter willen vragen: is dan dit „kader" zoo absoluut noodzakelijk? Is die samenhang nu onafwijsbaar? Of is het niet mogelijk, dat de Regeering tenslotte dien samenhang loslaat en dit oorlogsuitvoerrecht op een geheel anderen voet regelt? Is dan een differentiatiestelsel niet veel redelijker en billijker?

Nu is er krachtens artikel 3 van dit ontwerp geen andere keus dan: òf volledige belasting met 5% òf geheele vrijstelling. Met de bijzondere positie, die bepaalde producten op de markt innemen, wordt verder geen rekening gehouden. Men krijgt een uniforme belasting van 5% of zoodra aan de drie genoemde criteria niet wordt voldaan, een volkomen vrijstelling, terwijl het toch zeer wel mogelijk zou kunnen zijn, dat de positie van een product wel zoo is verslechterd, dat een heffing van 5% ontoelaatbaar moet worden geacht, maar een lager percentage zeer wel zou kunnen worden gedragen. Daarom vraag ik aan de Regeering of het niet mogelijk is, dat Zij deze zaak nog eens opnieuw beziet en dan uitgaat, niet van een samenhang met het defensieuitvoerrecht, maar van het stelsel, dat wij in het afdeelingsverslag, en dat ik nu hier naar voren heb gebracht.

Is het nu niet mogelijk een zoodanig gedifferentieerd stelsel op te bouwen, wederom los van het defensieuitvoerrecht, waardoor met behoud van de drie criteria, althans een billijker en redelijker heffing van deze producten wordt verkregen?

Gelijk ik reeds zeide, ging de Regeering bij dit ontwerp nu eenmaal uit van deze drie criteria en den nauwen samenhang dien Zij gelegd heeft tusschen het defensie- en het oorlogsuitvoerrecht. Daarom acht ik het weinig nuttig, te trachten, door middel van een amendement in dit stelsel wijziging te brengen, aangezien dit natuurlijk tot gevolg zou hebben, dat de Regeering de geheele aangelegenheid opnieuw in studie zou moeten doen nemen, hetgeen weer een uitstel van

(Soangkoepon.)
invoering van deze belasting, die het gouvernement maandelijks *f* 2 350 000 inbrengt, zou beteekenen, en Indië kan de opbrengst van deze belasting best gebruiken. Maar wèl zou ik de Regeering de toezegging willen vragen dat, nadat deze ontwerp-ordonnantie zal zijn aangenomen, deze aangelegenheid wederom zal worden onderzocht, met in acht neming van wat ik naar voren heb gebracht, namelijk dat een gedifferentieerd stelsel, dat een redelijker en billijker toepassing mogelijk maakt, gewenscht is, en waarbij het maximum der heffing dan eventueel van 5% op 7% kan worden gebracht, opdat de zeer sterke producten eventueel hooger kunnen worden belast. Een motie in dezen geest dien ik thans nog niet in, maar zij blijft natuurlijk mogelijk. Ik zal mij echter niet tegen aanneming van het regeeringsvoorstel verzetten, in de hoop, dat de Regeering mij de gevraagde toezegging zal kunnen doen.

Eenigszins eigenaardig, Mijnheer de Voorzitter, acht ik het, dat wij nu naast elkaar hebben een oorlogs- en een defensieuitvoerrecht. Een andere benaming lijkt mij juister en wat dit betreft sluit ik mij gaarne aan bij het voorstel van ons geacht medelid, den heer Thamrin, op de door hem daarvoor aangevoerde motieven.

De vergadering wordt te 11.08 uur v.m. geschorst en te 11.35 uur v.m. hervat.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de zeer vele leden, die in het afdeelingsverslag hun instemming hebben betuigd met de invoering van een oorlogsuitvoerrecht op sterke producten, kan ik mij aansluiten en deze instemming geldt in het bijzonder het oorlogsuitvoerrecht op de in deze voorgestelde ontwerp-ordonnantie bedoelde producten, want als er producten in deze gewesten in dezen oorlog nog behoorlijke winsten kunnen maken, dan zijn het die, genoemd in deze ontwerp-ordonnantie. Zoowel aardolie als aardolieproducten, kinabast, kinine, crudum-kinine en kininezouten, zoomede rubber zijn artikelen, die voor het behalen van een overwinning in dezen oorlog onontbeerlijk zijn.

Ook de heffing van 5% van de waarde dezer producten komt mij juist voor, omdat daarmede rekening kan worden gehouden met de draagkracht der betrokken producten. Het is zeer terecht, wanneer de Regeering in dit verband in de memorie van antwoord zegt, dat waar aardolie, rubber en tin voor de oorlogvoering van zeer groot belang zijn en in oorlogstijd de vraag naar kinine pleegt toe te nemen, het geen verwondering behoeft te wekken, dat juist op deze producten de gestelde criteria van toepassing zijn.

Het is mij daarom niet recht duidelijk, waarom sommige leden in het afdeelingsverslag weinig voor dit ontwerp voelen. Waarom dergelijke extra-uitvoerrechten prohibitief zullen zijn en economisch averechts verkeerd werken en een premie voor concurreerende producten van andere landen vormen is mij onbegrijpelijk; immers deze artikelen zijn feitelijk niet voldoende om aan de bestaande behoefte van de wereld te voldoen en op grond daarvan bestaat in wezen geen concurrentie tusschen de belanghebbende landen op dit gebied.

Bovendien heeft de Regeering nog de vermindering of afschaffing van deze uitvoerrechten in de hand door het bestaan van artikel 3 van deze ontwerp-regeling, waarbij de Regeering dadelijk kan ingrijpen bij mogelijk te verwachten verliezen op deze producten, in gevallen dus waarbij de heffing niet langer gerechtvaardigd is te achten.

Voor de toepassing van dit artikel moge ik de volle aandacht der Regeering vragen voor de heffing van uitvoerrecht op bevolkingsrubber, omdat deze bevolkingsrubber tot dusver nog geen belangrijke financieele voordeelen heeft verkregen door den oorlogstoestand, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat zij feitelijk eerst in het laatste jaar werkelijk

(Sandkuyl.)
profijt heeft kunnen trekken van de verbeterde prijzen voor de bevolkingsrubber en de zeer ingewikkelde regelingen tot vaststelling der prijzen middels coupons van de gewonnen rubber. Verder mag men niet vergeten, dat de bevolkingsrubber eenigen tijd geleden onderworpen is aan het zoogenaamd bijzonder uitvoerrecht.

Wanneer men de positie van de aardolie met het rubberproduct der bevolkingsrubber hier te lande vergelijkt, dan verkeert deze Inheemsche rubber zeker in een zeer ongunstigen toestand.

Wat het heffen van dit uitvoerrecht door vaststelling van een percentage betreft, dit geeft natuurlijk een vereenvoudiging van werkwijze bij de uitvoering van de te treffen maatregelen, d.w.z. een snelle en zekere opbrengst, welke een minimum aan perceptiekosten waarborgt.

In het afdeelingsverslag is een suggestie gegeven, het oorlogsuitvoerrecht op bevolkingsrubber te heffen bij de uitgifte van coupons, dan wel bij de inwisseling van die papieren tegen assignaties, hetgeen dus zeggen wil, dat men uitvoerrechten heft van goederen, die feitelijk nog niet uitgevoerd zijn en dit is mijns inziens in strijd met de strekking en grondgedachte van het te heffen uitvoerrecht.

Bovendien zal dit moeilijkheden veroorzaken bij het verrichten van de noodige contrôle. Dit geldt ook ten aanzien van de vrijstelling van landsproducten van de heffing van het uitvoerrecht.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Het wordt, eerlijk gezegd, langzamerhand wel heel moeilijk nieuwe argumenten in het vuur te brengen tegen het denkbeeld van het heffen van uitvoerrechten. Uit en ter na heeft de Regeering in deze zaal de bezwaren, die tegen dit systeem gelden, ontwikkeld en ook ditmaal wijst de Regeering nog weer op het bedenkelijke van een uitvoerrecht in het algemeen, juist voor een land — wil ik eraan toevoegen — dat het meer dan ooit van zijn export hebben moet, of liever gezegd: in een land dat staat en valt met zijn export.

Toch wil ik nog eens probeeren om in een anderen vorm de bedenkingen, die tegen uitvoerrechten bestaan te ontwikkelen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is al jaren geleden gezegd, maar het geldt tot op den huidigen dag nog onverzwakt, dat een uitvoerrecht in de practijk werkt als een premie van diegenen, die exporteeren uit een land, waar geen uitvoerrecht bestaat. Daarom vrees ik, dat een uitvoerrecht, dat straks dus 8% zal beloopen, op onzen export een uitermate gevaarlijke uitwerking zal kunnen hebben.

Dank zij die premie — om dat woord nog eens te gebruiken — is het vermogen, de capaciteit van die andere exporteurs met dit bedrag verhoogd en is het vermogen van de Indische exporteurs om te concurreeren dienovereenkomstig afgenomen.

Een droevig staaltje van de practische uitwerking van het heffen van uitvoerrechten leverde ons het rampzalige Mexico, dat eens een bloeiende petroleumindustrie had, welke thans is ineengeschrompeld tot een industrie, die practisch niets meer om het lijf heeft en dat ten détrimente van land en volk.

(De heer Blaauw: Ligt dat alleen aan het geheven uitvoerrecht?)

Inderdaad. Aldaar is een exorbitant en prohibitief uitvoerrecht geheven en daarna zijn de bijzondere gevolgen ingetreden, die ik zooeven schetste.

(De heer Blaauw: Zijn er geen andere factoren geweest, die tot dien toestand hebben geleid?)

Mijnheer de Voorzitter! Het zou mij te ver voeren om hierop in te gaan, maar het prohibitief uitvoerrecht van 10% dat in Mexico is ingevoerd, is het begin van het einde geweest van de petroleum-industrie aldaar.

(De heer Blaauw: Maar niet de oorzaak van het einde.)

(Sandkuyl.)

Mijnheer de Voorzitter! Ieder product zoekt op de wereld den weg van den geringsten weerstand. Dat is een wet, die onverbiddelijk en onafwijsbaar werkt, altijd en onder alle omstandigheden. Daarom is ook — ik zou haast zeggen zelfs in dezen zorgelijken oorlogstijd — de uiterste waakzaamheid geboden om op dit gebied niet te vervallen in een economie, die de realiteit uit het oog verliest en zich inkomsten voorstelt, die door een verschuiving en verplaatsing van markten illusoir zullen blijken te zijn. Toch zullen wij het de Regeering hier niet moeilijker maken dan Zij het op het oogenblik al heeft en zullen wij ons bij dit voorstel neerleggen. Doch wat wij de Regeering zeer bepaaldelijk willen vragen is: wil aan de ontwikkeling van dit zeer zware uitvoerrecht Uw bijzondere aandacht geven en over stag gaan, wanneer de calamiteiten dreigen, die ik zoo juist noemde, calamiteiten — laat men mij goed verstaan — niet alleen voor de bedrijven doch ook voor den fiscus.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou met Uw verlof nog even willen ingaan op een paar opmerkingen van onze geachte medeleden. Dan kom ik in de eerste plaats op de argumentatie van den heer Van Zuylen. Die argumentatie is naar mijn overtuiging wel heel weinig indringend geweest. Het geachte lid heeft o.a. gesteld, dat de oliebedrijven — het gaat thans meer speciaal over olie; daarover gaan ook de redevoeringen van de overige geachte medeleden — een bijzondere bescherming van de Regeering genieten, in den vorm van de defensiemaatregelen met betrekking tot de installaties en terreinen. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dat argument, zooals vele andere op dit punt, wel meer in deze zaal hooren ontwikkelen, doch ik heb nog nooit medegemaakt, dat één van de leden, die met dit argument voor den dag kwam, daarbij aandacht gaf aan hetgeen de Regeering in deze zaal nu al jaren geleden als Haar standpunt bekend stelde, nl. dat een land, hetwelk zich verheugt in de aanwezigheid van mijnbouwproducten, daaruit ook de consequentie moet trekken, dat de installaties en terreinen ten behoeve van die mijnbouwproducten een bijzondere defensie behoeven en het volstrekt onjuist en onlogisch is de kosten van die defensie te willen verhalen op de maatschappijen, die deze mijnbouwproducten uit den grond halen. Dat geldt dus evenzeer voor de redeneering van den heer Van Zuylen, die daarin een argument zou willen zoeken om dan de olie maar een hooger uitvoerrecht te laten betalen.

(De heer Thamrin: De petroleum-maatschappijen vragen toch om een bijzondere bescherming!)

Die acht de Regeering noodig! Wij vragen hier niets! De Regeering verlangt bijzondere defensie-maatregelen met betrekking tot uiterst kwetsbare objecten.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Zuylen heeft hier nog gesproken over een minimum-cijns. Ik heb echter den indruk uit zijn betoog gekregen, dat hij niet alles goed heeft nagelezen wat op dat stuk is geschreven en gezegd. Die minimum-cijns — dit ook in antwoord aan den heer Thamrin, die, geloof ik, ondanks de geweldige studie, die hij op dit gebied heeft gemaakt, dit niet heeft nagekeken — van 80 cts per ton, ingevoerd op 1 Januari 1939, komt practisch gesproken neer op een verdubbeling van den cijns. Wanneer dus de heer Thamrin de moeite zou willen nemen na te gaan, wat op de begrooting ten deze is uitgetrokken voor cijns, kan hij door dat bedrag met twee te vermenigvuldigen komen tot de opbrengst, die deze nieuwe regeling thans aan den fiscus zal geven.

(De heer Thamrin: Als U het toch zoo goed weet, waarom geeft U dan die cijfers niet?)

Het is *f* 1,8 millioen over 1939, volgens de oude basis. Daar komt op basis van den minimum-cijns van 80 cent per ton nog een *f* 1,4 millioen bij.

(De heer Thamrin: Dat is toch niet veel.)

Mijnheer de Voorzitter! Een dergelijk argument als: „dat is toch niet veel" kan ik niet weerleggen. Trouwens in het geheele betoog van den heer Thamrin heb ik beluisterd een verwijt aan de Regeering — om de woorden van den heer Thamrin te gebruiken —, dat Zij meer beweringen dan argumenten gebruikte. Dit nu is precies toepasselijk op het betoog van den heer Thamrin.

(De heer Thamrin: Maar de Regeering heeft cijfermateriaal ter beschikking; ik niet!)

De heer Thamrin heeft gesteld, dat zoowel in de memorie van toelichting als in de memorie van antwoord, de Regeering meer met beweringen, dan met argumenten kwam. Ik zal nu aantoonen, waarom in het betoog van den heer Thamrin nog veel meer beweringen dan argumenten voorkomen. Zoo zegt de heer Thamrin telkens: „volgens mijn inzicht". Hij „heeft den indruk" „Na de studie, van de zaak gemaakt", is hij „tot de conclusie gekomen, dat een en ander hem niet bevredigd heeft". Hij sprak verder van „familierelaties" van de maatschappijen en denkt daarbij aan moeder, dochter, neven en nichten. Kortom, dat bevalt den heer Thamrin niet, hij zou wat meer cijfers op tafel willen zien, dan kon hij een beter oordeel uitspreken over de vraag: Betaalt die olie nu wat zij betalen moet?, Ja of neen?

Mijnheer de Voorzitter! Wij leven en verheugen ons te leven onder een goed geoutilleerd en voortreffelijk werkend belastingstelsel.

Wat zou de heer Thamrin ervan zeggen, wanneer ten aanzien van een of ander ingezetene hier te Batavia, van wien gezegd wordt: ja, de man is well-to-do, dien indruk krijgen wij allen, ik geloof zelfs, dat hij vermogend is, de vraag gesteld wordt: ik weet niet of hij den fiscus opbrengt, wat hij moet opbrengen. De ordonnantie op de inkomstenbelasting past op hem precies zijn normen, die daarin zijn gesteld, nauwkeurig toe, maar ik zou toch wel willen weten of hij geen relaties heeft met concerns en of hij eigenlijk wel betaalt wat betaald moet worden. Precies eenzelfde gedachtengang speelt bij de beweringen van den heer Thamrin een rol.

Nog minder overtuigend was de heer Thamrin, toen hij een vergelijking ging maken tusschen de Bataafsche of de Koninklijke — ik weet niet precies welke maatschappij hem voor oogen stond — en de Niam. Een ieder in deze zaal weet wel, dat toen de Regeering indertijd met de Bataafsche in zee ging op basis van een gemengd bedrijf, juist veel belovende terreinen in Djambi werden uitgezocht, om in de Niam ingebracht te worden.

Nu begrijpt een ieder toch, dat een vergelijking van de Niam, die gelukkig veelbelovende terreinen exploreert en exploiteert, met een maatschappij, die moet trachten te vinden wat er nog aan terreinen in Indië aanwezig is, niet alleen mank gaat, maar zelfs in het geheel niet gaat, omdat zij geen pootjes heeft.

(De heer Thamrin: U moet met cijfers komen en niet met beweringen.)

Dat heeft met cijfers niets te maken. Een ieder die ook maar eenigermate bekend is met geologie en mijnbouwwetenschap begrijpt, dat in den aanvang van de vijftig jaren — en datzelfde geldt mutatis mutandis ook voor andere mijnbouwmaatschappijen — dat deze maatschappij nu werkt, zij kon werken in terreinen, die een zekere waarde, een betrekkelijk groote waarde hadden, maar dat zij bij het voortschrijden der ontwikkeling en de verdere uitputting van die terreinen over moest gaan tot het zoeken van nieuwe terreinen, die wellicht nog mogelijkheden openen.

Wanneer ik nu zeg, dat welbeschouwd de Bataafsche, om die als voorbeeld te nemen, twee terreinen in Nederlandsch-Indië heeft, waar een behoorlijke productie van verkregen wordt en dat al de andere terreinen enorme verliezen opleveren, dan begrijpt men wel, dat niet alles even mooi is als de heer Thamrin dat wil doen voorkomen. Ik noem nu bijvoorbeeld, omdat dat den heer Thamrin wel zal interesseeren, West-Java, wat een terrein is waarin millioenen zijn geïnvesteerd en waar geen cent winst gemaakt is, integendeel waar enorme verliezen zijn geleden. Wanneer ik verder mededeel, dat 0.2% van de terreinen die in exploratie worden

(Mansvelt.)
aangevraagd en onderzocht, eigenlijk iets oplevert; dat van een terrein op Java — ik ga hier iets uitvoeriger op in, Mijnheer de Voorzitter, om den heer Thamrin en anderen geachten medeleden een beeld te geven van de ontzaggelijke moeilijkheden en ontzaggelijke verliezen, die aan een exploratie in dit stadium inhaerent zijn — maandelijks een groote hoeveelheid ruwe olie naar Balikpapan moet worden vervoerd, omdat de olie der administratie Balikpapan niet meer toereikend is voor de raffinaderij aldaar, dan zegt dit den heer Thamrin toch wel wat.

(De heer Roep: Het wordt zoo langzamerhand kasian!)

Het is dus wel zaak, het geval met de uiterste behoedzaamheid aan te zien.

(De heer Thamrin: Waarom komt U niet met cijfers in plaats van met verhaaltjes?)

Dat noemt de heer Thamrin nu verhaaltjes, Mijnheer de Voorzitter, maar het zijn feiten. Indien de heer Thamrin zich de moeite had gegeven, voordat hij zijn stellingen verkondigde, er zich bij mij van te overtuigen, hoe de positie in werkelijkheid is, houd ik er mij overtuigd van, dat hij een heel ander verhaal had opgehangen dan hij nu heeft gedaan.

(De heer Thamrin: Ik vraag U om cijfers!)

Maar heeft dan de heer Thamrin niet geluisterd naar de vergelijking die ik maakte met een willekeurig ingezetene hier? Tot wat voor toestanden zou men komen wanneer de Volksraad zich op het standpunt zou stellen dat men moest redeneeren: ik weet wel, dat die en die maatschappij overeenkomstig de vennootschaps- en andere belastingen getroffen wordt, maar ik wil toch de cijfers zien om te kunnen beoordeelen of ze wel voldoende belasting betaalt?

De heer Thamrin — en hiermede wil ik eindigen — heeft nog een beroep gedaan op het groote aantal amendementen en moties, dat over deze zaak sedert 1931 is ingediend, en waarbij de eene keer werd aangedrongen op een bijzonder uitvoerrecht, en andermaal weer op een bijzondere heffing van de aardolie in den een of anderen vorm. Maar als nu de Regeering hiertegen bij herhaling Haar bezwaren heeft doen hooren — al zegt de heer Thamrin, dat nog nooit gehoord te hebben — dan moet vervulling van dien wensch toch niet zoo eenvoudig zijn, zou ik meenen. De heer Thamrin behoeft alleen de Handelingen van den Volksraad over 1935 en 1936 maar eens na te slaan om te ervaren, hoe de toenmalige Regeeringsgemachtigde voor Financiën betoogde, dat zoowel op legale-, economische- als financieele gronden een bijzondere heffing van een bepaalde industrie uitgesloten moet worden geacht. En het aantal dier amendementen en moties maakt op mij niet den minsten indruk, Mijnheer de Voorzitter, wat hier indruk kan maken is alleen argumentatie, niet het aantal keeren, dat op een heffing werd aangedrongen.

De heer **Mansvelt**: Mijnheer de Voorzitter! Op deze materie, waarover in den loop der jaren hier al zooveel is gezegd, wil mijn fractie thans niet diep ingaan. Zij stelt er niettemin prijs op, haar standpunt ten deze bekend te stellen.

Mijn fractie is in een tijd als deze in beginsel vóór elke versterking der landsmiddelen en is ook van meening dat er reden is, de sterke producten zwaarder in de lasten te doen bijdragen dan de zwakkere. Tegen de wijze waarop de heffing, die thans wordt voorgesteld, zal worden geëffectueerd, heeft zij niettemin bezwaar, en wel in twee opzichten. Zij ziet ten eerste liever een heffing van de winst dan een uitvoerrecht en ten tweede vereenigt zij zich met het argument, dat hier van verschillende zijden is aangevoerd, namelijk dat het percentage te globaal is. Zij komt tot deze meening op grond van drie overwegingen: het rentabiliteitsbeginsel, de rechtvaardigheid en de opportuniteit. Het is toch wel duidelijk, dat het effect dezer heffing economisch zeer verschillend moet zijn bij de verschillende producten, omdat haar draagkracht uiteraard uiteenloopend is.

(Smit.)
Wij vragen ons dan ook af, wat het equivalent is van deze heffing van 5%, uitgedrukt in een percentage van de winst.

Wat de rechtvaardigheid betreft, neemt mijn fractie het standpunt in, dat er inderdaad wel grond is om van mijnbouwproducten, die tenslotte de strekking hebben het Land geleidelijk uit te putten wat zijn bodemschatten betreft, een zwaardere heffing te vragen dan van landbouwproducten.

Tenslotte is er het argument van de opportuniteit. De heer Sandkuyl heeft erop gewezen dat, wanneer men een heffing in den vorm van een uitvoerrecht oplegt, men daardoor onvermijdelijk mede de mogelijkheid beïnvloedt om te concurreeren op de wereldmarkt. Een uitvoerrecht heeft het effect van een verhooging van den kostprijs. Nu zullen sommige artikelen dit kunnen dragen, andere weer niet en het is ook weer niet in alle tijden hetzelfde. Ik zou nu alleen willen stilstaan bij een artikel als rubber.

Het is voor iedereen duidelijk, dat wij hierbij te maken hebben met een zeer belangrijke bron van volksinkomen, doch dat die bron bedreigd wordt door de de concurrentie voor de kunstmatige rubber, wat volstrekt geen chimère is. Deze concurrentie heeft meer kans van slagen naarmate de prijs, waarvoor wij verkoopen, hooger is en het is duidelijk, dat elke heffing in den vorm van een uitvoerrecht de strekking moet hebben, den prijs hooger te maken.

Wij zullen dezen maatregel desniettemin als noodmaatregel steunen, omdat wij begrijpen, dat deze heffing van 5% voor heeft, dat zij snel is en eenvoudig en dat zij een zekere heffing is. Maar overigens valt er zeer veel tegen te zeggen en wanneer deze maatregel van langeren duur mocht zijn, zouden wij dan ook willen verzoeken, of de Regeering de vraag in studie wil nemen hoe deze heffing is om te zetten, liefst in een heffing van de winst, die naar ons gevoelen veel billijker zou zijn, en, indien dit niet mogelijk is, wil overwegen een zoodanige differentiatie in de percentages, dat de heffingen meer overeenkomen met de draagkracht van de producten en ook meer rekening houden met de marktposities, die doorloopend voor de verschillende producten wisselen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals verschillende andere sprekers ben ik van meening, dat dit voorstel aanvaard dient te worden, omdat, zooals de heer C. C. van Helsdingen duidelijk heeft getypeerd, het zeer veel moeilijkheden met zich zou brengen indien men thans tot een ander voorstel zou komen, waardoor de gelden ook later zouden binnenkomen.

Maar evenals verschillende andere sprekers ben ik ook van meening, dat de Regeering tenslotte niet duidelijk heeft gemaakt, waarom differentiatie in deze belasting niet gewenscht zou zijn.

Ook ben ik niet overtuigd door de argumenten van den heer Sandkuyl, voor wat betreft de belasting op de olie. Het geachte lid heeft daar o.a. de ingezetenen van Batavia bij gehaald. Ik zou willen opmerken, dat voor hen in de inkomstenbelasting een zeer sterke progressie plaats vindt. Dit is naar ik meen, bij zeer weinig belastingen, die op de olie worden geheven het geval. Noch de vennootschapsbelasting, noch de andere belastingen kennen deze sterke progressie. Dit maakt voor mij wel een belangrijk verschil uit en ik ben het volkomen met den heer Thamrin eens, dat een inzicht in de winstverhoudingen ons ten eenenmale ontbreekt. Alle andere moeilijkheden doen daarbij niet ter zake.

Niemand twijfelt eraan, dat de olie hier belangrijk werk doet en daaraan groote moeilijkheden verbonden zijn, maar men betwijfelt wel — en dat is in deze zaal reeds meermalen zeer duidelijk gebleken — of de olie niet meer kan bijdragen in de landslasten, vooral in deze tijden. Ik zou dan ook willen opmerken, dat men naar mijn meening in dit opzicht wellicht nog verder moet gaan. De heer Sandkuyl heeft gewezen naar Mexico, maar een ander land waarvan ik den naam niet zal

(Smit.)
noemen heeft tenslotte door zeer stringente heffingen het zoover gebracht, dat het zijn weermacht zeer behoorlijk heeft kunnen financieren. En ik geloof, dat het in dezen tijd volstrekt niet vreemd zou zijn als de Regeering ertoe zou overgaan de winsten van kapitaalsinvestaties, voorzoover zij althans voor uitkeering in aanmerking worden gebracht, te limiteeren en de overige gelden ter beschikking van den staat zou doen stellen. Zou men dat dan doen, bijvoorbeeld door middel van oorlogsobligaties, met de mogelijkheid gelden direct ten goede te doen komen van de aandeelhouders en van de bedrijven, dan zou daartegen mijns inziens geen bezwaar bestaan. Maar het eerst noodige is, dat de gelden beschikbaar komen voor een zoo goed mogelijke defensie. Kan de Regeering het zonder die gelden stellen, des te beter. Maar mocht in het ontbreken van zulke gelden tenslotte een belemmering schuilen voor een goede financiering van onze defensie, dan hoop ik, dat de Regeering toch nog tot verdere maatregelen zal willen overgaan.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een van de leden het woord? Zoo neen, dan is hiermede de eerste termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, Vrijdag a.s., 9 dezer te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn op Vrijdag a.s., 9 dezer plaats hebben.

De vergadering wordt te 12.03 uur n.m. gesloten.

24ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 8 Aug. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Hasselt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 1, 1 en 5 Augustus 1940 Nos. 11, 12 en 1z/Kab ter aanbieding van

a. een ontwerp-ordonnantie strekkende tot herziening van de voorschriften betreffende de ontheffing van het beheer van aan autonome gemeenschappen in beheer overgedragen zaken van het Land en het brengen van wijziging in de bestemming van die zaken (Ond. **51**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling en wijziging van de ordonnantie tot aanvulling en wijziging van de ordonnantie tot samenvoeging van het Landsbedrijf van de Gouvernements Kina- en Theeonderneming te Tjinjiroean en 's Lands Caoutchoucbedrijf (Ond. **52**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de deviezenordonnantie 1940 (Ond. **53**).

De stukken worden gedrukt.

2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 27 Juli 1940 No. 5, bepalende, dat het in artikel 1 van de instellingsordonnantie groepsgemeenschap Palembang bedoeld tijdstip wordt gesteld op 1 Januari 1941.

3. Als voren van 27 Juli 1940 No. 6 houdende wijziging van de regeeringsverordening in Staatsblad 1938 No. 413.

4. Als voren van 29 Juli 1940 No. 20 houdende machtiging om te beschikken over de bij aanvullende begrootingen uitgetrokken credieten voor maatregelen tot bescherming van Landskantoren tegen luchtaanvallen.

5. Als voren van 30 Juli 1940 No. 8 houdende machtiging, krachtens artikel 105 I.S., aan den directeur van Verkeer en Waterstaat om te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken credieten ten behoeve van herstellingen aan den Gajoweg in Atjeh en herstellingen aan bruggen, wegen en andere kunstwerken op Flores en Timor.

6. Als voren van 31 Juli 1940 No. 23 tot interneering van Sokarto alias Sidin.

De sub 2 t/m 6 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter Secretarie van den Volksraad.

(Soeria Nata Atmadja.)

B. Officieel jaarboek 1939 van het Gemeenebest van Australië.

Dit jaarboek wordt opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! In 1938 waren de Regentenbond en de Vereeniging van Regentschappen gast van de Vereeniging van Ambtenaren bij het Binnenlandsch Bestuur.

Mij viel het voorrecht te beurt om in mijn hoedanigheid van bestuurslid dier vereenigingen het succesvolle congres dier vereeniging bij te wonen. Met groote belangstelling luisterde ik naar de voordracht van den heer Bertsch, destijds gouverneur van Midden-Java. Kon ik met het standpunt van den geachten prae-adviseur tot op zekere hoogte wel meegaan, en was ik als regent stellig geporteerd voor versterking en versteviging van den bestuursinvloed in de autonome gemeenschappen, waar deze in de practijk noodig was gebleken, zijn suggestie om de residenten ex-officio in te schakelen in het provinciaal bestuur, althans deze autoriteiten te plaatsen in de sfeer van de uitgesproken provinciale competenties, scheen mij in staatrechtelijk opzicht een anachronisme toe, die met de autonome gedachte in haar zuiveren vorm kwalijk te rijmen was.

Een soortgelijk principieel bezwaar had ik, zij het in mindere mate, tegen het andere denkbeeld van den ex-gouverneur om de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap imperatief in de wet voor te schrijven.

De Regeering versta mij niet verkeerd.

In de verste verte wil ik hier niet de voordeelen in het geding brengen, die verbonden zijn aan de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap. Ik zou geen goed ambtenaar zijn, wanneer ik dit zou miskennen, doch aan den anderen kant zou ik geen oprecht decentralisatie-man zijn en het voorzitterschap van de Vereeniging van Regentschappen, dat ik reeds drie bestuursperioden bekleed, niet waardig zijn, indien ik ten aanzien van de voorliggende wettelijke voorziening, die ik bovendien om de straks te ontvouwen redenen, geenszins noodzakelijk acht, maar ja en amen zou zeggen.

Van de voordeelen van deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap ben ik als gezegd, overtuigd, zoo overtuigd, dat ik nu in mijn betoog het daarover niet eens meer zal hebben.

De drie in de memorie van toelichting en de memorie van antwoord uiteengezette desiderata zijn, naar het mij voorkomt, volkomen juist, immers ontleend aan een practijk van 12 tot 15 jaar.

Trouwens met de door de Regeering bepleite argumenten trapt Zij mijns inziens een open deur in, daar de gewenschte toestand nu immers reeds bestaat, en dus geen aanbeveling meer behoeft.

Het moeten dan toch wel zeer ernstige overwegingen zijn, Mijnheer de Voorzitter, die de Regeering er toe hebben gebracht, een constructie, die in de practijk alleszins acceptabel is gebleken, doch als product van den wetgever een novum is, in de wet vast te leggen. Een novum, Mijnheer de Voorzitter, omdat deze figuur in de decentralisatie-wetgeving hier te lande voor mij iets nieuws is, iets nieuws waardoor het stelsel van autonomie mijns inziens zonder meer doorbroken dreigt te worden.

Wat zijn dan wel de overwegingen, die zoo ernstig zijn, dat zij waard worden geacht om met een groot beginsel te

(Soeria Nata Atmadja.)

breken? De memorie van antwoord noemt alszoodanig gewichtige overwegingen van „bestuursbeleid", die het noodzakelijk zouden maken om wettelijk vast te leggen, dat de assistent-resident ambtshalve zitting heeft in het college van het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap. Deze uitspraak van de Regeering heeft ons, regenten, wel zeer bevreemd, Mijnheer de Voorzitter! Wat bedoelt de Regeering eigenlijk met: „overwegingen van bestuursbeleid"?

Zijn reeds nu niet in bijna alle regentschappen de assistent-residenten lid van het college van gecommitteerden en nemen zij niet reeds nu volledig deel aan het bestuur in het autonome regentschap? Bestaat reeds thans niet de toestand, dien de Regeering wenscht te bereiken met de voorliggende wijziging van de Regentschapsordonnantie?

Over „beleid" gesproken, Mijnheer de Voorzitter, bestaat de noodzakelijkheid om een toestand, die reeds bestaat, en een ieder bevrediging schenkt, een toestand, die allerwegen waardeering ondervindt, en zelfs door kringen buiten het B. B. zeer wel aanvaardbaar wordt geacht, in de wet vast te leggen?

Is die noodzakelijkheid — een woord, dat de Regeering in de memories van toelichting en antwoord bij herhaling bezigt om aan Haar argumenten kracht bij te zetten, — zóó groot, dat de Regeering het verwijt kan riskeeren hier te kort te doen aan één van de pijlers van het democratische beginsel?

En wat voor mij nog ernstiger is, Mijnheer de Voorzitter, wil de Regeering den schijn — ik zeg: „den schijn" Mijnheer de Voorzitter — op zich laden, dat het regentencorps dit dwingende voorschrift zal opvatten als een blijk van ontevredenheid over zijn beleid, van Haar afkeuring van den bestaanden toestand? Ik vraag U nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, is die noodzakelijkheid op zijn zachtst gezegd, niet problematiek? Ik ben zoo vrij die noodzakelijkheid te ontkennen, te ontkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat er overwegingen bestaan van bestuursbeleid, te ontkennen, dat het slechts gaat om een vastleggen in de wet van een bestaanden toestand, zonder meer en tout court.

Het regentencorps vraagt zich af of het dit alles verdiend heeft, al meent het loyaal te moeten aannemen, dat het geenszins in de bedoeling der Regeering ligt, Haar vertrouwen in de regenten — die per saldo verre verheven zijn boven deze strijdvraag — ook zelfs maar in het geding te brengen.

Maar juist daarom vraag ik mij in gemoede af, Mijnheer de Voorzitter, waarvoor de nu voorgestelde regeling dan toch noodig is. Ik vraag dit slechts, omdat die vraag stellen in casu voor mij tevens beteekent die vraag beantwoorden. Komt er werkelijk verbetering in den toestand, en even toegevende, dàt het zoo is, dan vrees ik, dat ook hier het betere weer de vijand is van het goede.

In de memorie van antwoord laat de Regeering Haar bevreemding over den tegenstand van de zijde van den Volksraad culmineeren in de vraag:

> welk bezwaar tegen wettelijke consolidatie van den toestand kan bestaan.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, zoo eenvoudig en simplistisch is de kwestie, zooals zij in die onschuldige vraag besloten ligt, heelemaal niet. Zooeven zei ik reeds, dat wij den bestaanden toestand wenschen te handhaven, zonder dat wij, regenten, tot het ontstaan daarvan door de wet worden gedwongen, de eer daarvan aan ons zelf willen houden, dat het voor ons dus méér is dan de Regeering zich dat voorstelt, dat het hier gaat om het behouden van een eer, die ons toekomt. Was het niet Goethe, Mijnheer de Voorzitter, die zei, dat het de eer is, die den edelen mensch doet haken naar een vaste orde en wet?

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting staat, dat de samenwerking tusschen den regent en den assistent-resident steeds vruchtdragend en bevredigend is geweest.

Zij stelt zich na de totstandkoming van deze wijziging van de Regentschapsordonnantie voor, om de gouverneurs uit te noodigen, de tot nu toe gevolgde gedragslijn, om den assistent-resident tot lid van den regentschapsraad te benoemen, te verlaten. Ik zou daaraan de opmerking willen toevoegen, dat deze benoeming mogelijk wordt gemaakt, doordat de regenten er persoonlijk prijs op stellen, getuige hun daartoe strekkende voordrachten, den assistent-resident tot lid van het college van gecommitteerden van den door hen voorgezeten regentschapsraad benoemd te zien.

Het is mij bekend, Mijnheer de Voorzitter, dat de gouverneur van West-Java, tactvol en fijn aanvoelend als de heer Van der Hoek is, nimmer de regenten in deze richting heeft willen beïnvloeden en dat de regenten in West-Java de volle vrijheid behouden om geheel naar eigen overtuiging en inzicht hun voordrachten in te dienen. Doch het is juist dat vertrouwen, Mijnheer de Voorzitter, dat de regenten, het „noblesse oblige" indachtig, niet loyaler meenen te kunnen honoreeren dan door ten aanzien van de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap over deze heele linie één lijn te trekken. Volgens het afdeelingsverslag gelooft men, dat de verkiezing van den assistent-resident tot lid van het college van gecommitteerden uitvloeisel is van de machtspositie van het B.B. Dit is mogelijk hier en daar het geval, Mijnheer de Voorzitter, doch bijna overal is het te danken eenerzijds aan het vertrouwen van den raad in de kundigheden van den assistent-resident, en anderzijds hieraan — en hierop moge ik in dit verband den nadruk leggen — dat de raad bij de verkiezing van gecommitteerden weet en aanvoelt, dat de leden door aldus te handelen in de lijn handelen van den wensch en het beleid van den voorzitter, zonder dat hier sprake is van eenige beïnvloeding van welke zijde ook.

In de voordracht van ex-gouverneur Bertsch werd een en ander helaas voorbij gezien. Nu ik dit gezegd heb, zult U zich kunnen indenken, Mijnheer de Voorzitter, dat het imperatieve voorschrift van de zijde van de Regeering om langs den weg van de wet af te dwingen, wat wij steeds loyaal en eigener beweging hebben gedaan velen onzer spijt, leed doet en teleurstelt.

(De heer Wirjopranoto: Van printah aloes komt men tot printah keras!)

Niet altijd. Het geachte lid zal zelf kunnen toegeven, dat een printah aloes niet altijd culmineert in een printah keras.

(De heer Kerstens: De bedoeling van den heer Wirjopranoto is, dat men door dit voorstel komt van printah aloes tot printah keras.)

Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat mijn visie de algemeene belangstelling in deze zaal heeft.

Als een bijkomstig voordeel van deze wettelijke consolidatie beschouwt de Regeering de omstandigheid, dat — en nu citeer ik de memorie van toelichting —: „bovendien in de regentschapsraden een zetel zal vrijkomen voor politieke of economische belangen".

Doch ook dit bijkomstig voordeel is tenslotte, als men denkt, dat dit ten goede komt aan het door die belangen uit te oefenen kiesrecht voor de hoogere colleges, in wezen slechts schijnbaar. Immers moge de practijk straks uitwijzen, dat door het uitvallen van de assistent-residenten op Java en Madoera als kiezers voor den Volksraad, de tot dusver door den vertegenwoordiger van het Nederlandsche bestuurscorps ingenomen zetel zal overgaan op een afgevaardigde van één der Europeesche politieke partijen, ik zou het onjuist vinden, Mijnheer de Voorzitter, indien de Regeering in dat geval geen vertegenwoordiger van het Nederlandsche bestuurscorps in den Volksraad zou benoemen, een benoeming, die — kan het anders — ten koste zal gaan van één der partijen, en vermoedelijk van diè, welke

(Soeria Nata Atmadja.)

aan deze nieuwe regeling een winst in den verkiezingsstrijd te danken zal hebben.

En zoo zal in werkelijkheid aan de zaak niets veranderen, en zoo zal ook dit bijkomstig voordeel van den voorgestelden maatregel meer schijn dan wezen zijn.

Want ik blijf er bij, Mijnheer de Voorzitter, dat ook na de voorgestelde regeling de stem van het Nederlandsche bestuur in den Volksraad behouden moet blijven.

Er is bovendien nog een belangrijk punt, dat in dit verband speciale overweging waard is. Dat is het volgende, Mijnheer de Voorzitter!

In het feit, dat de assistent-resident zijn zetel in het college van gecommitteerden bezet krachtens verkiezing, zie ik een blijk van vertrouwen van den raad, hetgeen het gezag van den assistent-resident als bestuursambtenaar slechts ten goede kan komen. Bovendien sla ik de waarde van het democratische beginsel, dat de regentschapsraad zelf zijn eigen vertrouwensmannen in het college van gecommitteerden aanwijst, hoog aan. Aan het beginsel, dat het college van gecommitteerden een afspiegeling moet zijn van den regentschapsraad, wordt door de voorgestelde regeling naar mijn meening op bedenkelijke wijze getornd.

Volgens de voorgestelde regeling zal de assistent-resident het recht hebben de vergaderingen van den regentschapsraad als adviseur bij te wonen en daarin zijn gevoelen te uiten. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, hoe Zij zich de plaats van den assistent-resident die dan geen lid meer zal zijn van den raad, in de vergadering voorstelt, m.a.w. of de assistent-resident, nu hij geen deel meer uitmaakt van den raad, zijn plaats naast den voorzitter aan de bestuurstafel zal kunnen behouden.

Voorts zal de assistent-resident volgens de redactie van het nieuwe artikel 47*a* van de Regentschapsordonnantie, dat den assistent-resident het recht toekent om in de vergaderingen van den raad zijn gevoelen te uiten, daarvoor niet het woord van den voorzitter behoeven te vragen, hetgeen in strijd is met het reglement van orde.

Het moge der Regeering behagen den Volksraad mede te deelen, of dit inderdaad Haar bedoeling is. Daar ik voor mij niet kan aannemen, dat de Regeering dit verzaken van dezen elementairen vorm van wellevendheid, dit breken met een goede gewoonte heeft gewild, zou ik der Regeering willen vragen, of het niet beter zou zijn, dat in den tekst van het ontwerp van wijziging van art. 47*a* (nieuw) van de Regentschapsordonnantie na het woord „daarin" de woorden „na bekomen toestemming van den Voorzitter" worden ingelascht.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Daar zal de Regeering wel geen bezwaar tegen hebben!)

Daarom is het beter, dat dit dan ook in de ordonnantie wordt vastgelegd, omdat een ordonnantie verder gaat dan een reglement van orde van den een of anderen raad.

Mijnheer de Voorzitter! Art. 47*a* zou dan als volgt moeten luiden:

> „De op den voet van lid 2 of lid 3 van artikel 18 als lid van het college van gecommitteerden aangewezen assistent-resident heeft het recht de vergaderingen van den raad bij te wonen en daarin na bekomen toestemming van den Voorzitter zijn gevoelen te uiten."

Mijnheer de Voorzitter! Ernstig ben ik ook teleurgesteld door het antwoord van de Regeering, dat een voorstel tot toekenning van vaste toelagen aan Gecommitteerden van Haar niet te verwachten is. Zooals U bekend, Mijnheer de Voorzitter, werd de motie-Blaauw, die niets anders dan een concordantie met de stadsgemeenteordonnantie beoogde en in de eerste plaats tot doel had een eind te maken aan een opvallende discriminatie tusschen de Stadsgemeente eenerzijds en het Regentschap anderzijds, door den Volksraad na een uitvoerig debat met de Regeering zonder hoofdelijke stemming aangenomen. De Volksraad verwierp dus unaniem de door de Regeering voorgebrachte overwegingen. Doch

(Mogot.)

niettemin beroept de Regeering zich thans in Haar memorie van antwoord opnieuw op een standpunt, dat in en voor den Volksraad ten eenenmale heeft afgedaan. Ik wil hier niet in herhaling treden, Mijnheer de Voorzitter, hoe gaarne ik ook de overwegingen, die tot het verwerpen van het regeeringsstandpunt en de aanneming van de motie-Blaauw hebben geleid, thans tegen den achtergrond van deze nieuwe regeeringsuitspraak zou willen releveeren. Het is mij onbegrijpelijk, dat de Regeering zulk een ondubbelzinnige uitspraak van den Volksraad op deze wijze ter zijde kan stellen. Het past mij niet deze kwestie thans op de spits te drijven, al ben ik er van overtuigd, dat een initiatiefvoorstel van de zijde van den Volksraad om tot de beoogde concordantie te geraken, alle kans van slagen zal hebben.

Mogelijk zal ik te gelegener tijd op deze motie terugkomen, maar voor heden ben ik uitgesproken. Het koude antwoord van de Regeering heeft mij op dit punt dusdanig gedéprimeerd, dat ik meen er verstandig aan te doen om over de zaak maar verder te zwijgen. Immers een opnieuw openen van het debat lijkt mij thans volkomen onvruchtbaar.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met U dank te zeggen voor het feit, dat U mij in de gelegenheid hebt gesteld, over het voorliggende ontwerp, behelzende nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie, het woord te voeren, doch ik wil er aanstonds aan toevoegen, dat genoemd ontwerp tot mijn leedwezen niet mijn volledige instemming kan hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht nl. een wijziging in de bestaande bepalingen van de Regentschapsordonnantie zeer urgent en bevorderlijk voor een beter contact en inniger samenwerking tusschen regent en assistent-resident nog dan tot nu toe bestond. Zij wil nl. de benoembaarheid van den assistent-resident volgens de bestaande bepalingen tot lid van den regentschapsraad thans terugnemen.

Daarvoor in de plaats wenscht Zij, dat dezelfde assistent-resident ambtshalve lid zal worden van het college van gecommitteerden. Wordt dit regeeringsvoorstel aangenomen, dan krijgen wij deze figuur, dat de assistent-resident in den regentschapsraad geen stemrecht meer zal hebben, terwijl hij door zijn ambtshalve benoeming in het college van gecommitteerden het in dit college wel heeft zonder lid te zijn van den regentschapsraad, hetgeen een groote afwijking is van den bestaanden toestand. Waar de Regentschapsordonnantie in art. 19 lid 1 voorschrijft, dat de gecommitteerden door den regentschapsraad uit zijn midden moeten worden gekozen, vertoont het regeeringsvoorstel de afwijking, dat hierdoor de assistent-resident lid wordt van het college van gecommitteerden, niettegenstaande hij geen lid is van den regentschapsraad. Hierdoor heeft de tot verkiezing bevoegde instantie aan bevoegdheid ingeboet en zij kan dit uiteraard slechts met leede oogen aanzien. Dat hiermede het democratische beginsel is aangetast, behoef ik niet nader toe te lichten. Dit ontwerp demonstreert ten duidelijkste een beknotting der bevoegdheden van den regentschapsraad, aangezien de Regeering onder absolute negatie der vigeerende bepalingen op het gebied van verkiezing van leden voor het college van gecommitteerden dwingend wil voorschrijven, den assistent-resident-B. B.-ambtenaar-niet-raadslid er ambtshalve in op te nemen. Mijnheer de Voorzitter! Waar gaat het heen en waar blijft bij de Regeering het democratische beginsel?

Het is niet onbekend, dat de Regeering steeds de ontvoogding van het Indonesisch Bestuur op Haar program heeft staan en in deze zaal is niet zelden bij daartoe geëigende gelegenheden gepleit voor meerdere zeggenschap, meerdere zelfstandigmaking van dit bestuur.

In de allereerste plaats geldt dit natuurlijk den regent, bij wien de rechtstreeksche dagelijksche leiding van het Indonesisch bestuur zou berusten, terwijl de assistent-resident den regent meer en meer de vrije hand zou moeten laten en

(Mogot.)

er voor zou hebben te zorgen, dat ambtenaren van verschillende diensten en ook particulieren zich rechtstreeks zouden wenden tot den regent. Vergis ik mij niet, dan is in deze zaal reeds herhaaldelijk bezwaar geopperd tegen de benoeming van den assistent-resident tot lid van den regentschapsraad. Immers door plaatsing van een assistent-resident naast den regent in diens functie van voorzitter van den regentschapsraad werd de regent toch ook in zijn zooeven genoemde hoedanigheid aan bevoogding onderworpen en dit schiep onbehagelijkheid en leidde tot de gedachte, dat men zoo niet kon komen tot verwezenlijking van de leidende gedachte van een meerdere zelfstandigmaking van het Indonesisch bestuur, weshalve de gevolgde methode min of meer werd beschouwd als een tegenwerkende kracht wat aangaat het beoogde doel van gezonden groei der ontvoogding. Immers werd bij de instelling der ontvoogding van het Indonesisch bestuur door de Regeering geëischt — en nu citeer ik Pieters uit zijn proefschrift „De zg. ontvoogding van het Inlandsch bestuur:

> „dat de taak van den assistent-resident zou zijn eene van voorlichting. Heeft de regent assistentie noodig, dan verleent het Europeesch bestuur, dus de assistent-resident die met de grootste welwillendheid, zich gedragende als een vriend, die den regent met goeden raad dient, doch zichzelf in bedwang houdt. De Europeesche bestuurder geeft raad, doch handelt niet, onderzoekt samen met den regent wat de moeilijkheden zijn en waardoor zij zijn veroorzaakt en helpt den regent den weg vinden om eruit te komen, doch handelt zelf niet. Hij laat de handeling over aan den regent en daarbij dient de Europeesche bestuursambtenaar vervuld te zijn van de gedachte, den regent te eerbiedigen in zijn zelfstandige positie."

Tot zoover de heer Pieters. Het zal geen nieuw geluid zijn, wanneer ik zeg, dat de voortgezette ontvoogding van het Innesisch bestuur en de instelling van den regentschapsraad moeten worden aangemerkt als de uitingen van een politiek, die zich schrap zette tegen een rechtstreeksche bestuursuitoefening over de Indonesische bevolking door de Europeesche B.B.-ambenaren.

Naar mijn meening zeer terecht zeide onze fractieleider in zijn stuk: „De positie en de taak van het Indonesisch bestuur", dat een ontvoogd intellectueel hoog ontwikkeld Indonesisch bestuur, onder hooger toezicht en geheel verantwoordelijk voor het besturen van een regentschap, een solide fundeering zal vormen om daarop een Indisch staatsgebouw in modernen stijl op te zetten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er zeker van, dat hiertegen aangevoerd zal worden, dat de assistent-resident in de regentschapsraad slechts de functie vervult van een gewoon lid en medewerker van den regent, doch waar een der motieven voor diens benoeming tot raadslid volgens de Regeering is, het autonoom regentschapsbestuur ten volle te doen profiteeren van de kennis, het inzicht en de ervaring van dien Europeeschen B.B.-ambtenaar, kan m.i. niet aan den indruk worden ontkomen, dat laatstgenoemde min of meer als voogdelijke instantie moet dienen. Wij willen n.l. gaarne erkennen, dat in bepaalde regentschappen van de medewerking van den assistent-resident als raadslid door het regentschapsbestuur veel profijt wordt getrokken, doch de noodzaak om deze regeling van ambtshalve benoeming algemeen geldend te maken is m.i. niet aanwezig. Wel stond vroeger, met name in de beginperiode van de werkzaamheid der regentschapsraden, de regent vreemd tegenover het raadswerk, doch de Regeering zal thans, geloof ik, evenmin als ik ontkennen, dat den regent na zulk een veeljarig ervaring op dat gebied toch wel een zekere mate van vertrouwen kan worden gegeven. Achten wij om deze reden, de geleidelijke losmaking van den regent van zijn officieele adviseurs in den regentschapsraad en het college van gecommitteerden geheel in de lijn liggend van de ook door de Regeering voorgestane zelfstandigmaking van den regent, door de voorliggende ontwerp-regeling zal de positie van dien adviseur nu juist wettelijk gesanctionneerd worden en derhalve ongetwijfeld zeer veel aan invloed winnen. In feite beteekent dit dus een terugtred in stede van vooruitgang voor de autonome regentschappen.

Mijnheer de Voorzitter! Het moge formeel heeten, dat deze voorgestelde maatregel alleen de beteekenis heeft van het wettelijk sanctionneeren van den bestaanden toestand, in wezen heeft hij naar mijne meening een diepere beteekenis. Nu zelfs bekleedt de assistent-resident door zijn benoeming in den regentschapsraad een invloedrijkere positie dan een gewoon lid. Immers, men ziet nog steeds in hem den assistent-resident en deze opvatting zal stellig aan kracht winnen, indien hem wettelijk een functie in het dagelijksch bestuur van het regentschap wordt toegewezen. Wij kunnen, de verhoudingen in den regentschapsraad in aanmerking nemende, veilig aannemen, dat de assistent-resident straks beschouwd zal worden als een soort van superintendent. Gezien het feit, dat de portée van het ambtshalve zitting nemen van den assistent-resident in het college van gecommitteerden van den regentschapsraad ligt in zijn functie van adviseerende instantie en de omstandigheid, dat men in dien raad, gelijk de practijk uitwijst, nu eenmaal de ambtelijke bestuursfunctie van dien ambtenaar niet van zijn hoedanigheid van college-lid kan losmaken, komt deze maatregel mij wezenlijk voor te zijn in flagranten strijd met het democratische beginsel der Regeering. En te meer geldt dit, wanneer dien ambtenaar imperatief een functie toegewezen wordt in de leiding van autonoom regentschap. Gezien de belangrijke plaats van het Europeesch bestuur in het bestuursstelsel en zijn grooten invloed op het bestuur in het algemeen, is de voorgestelde maatregel dan ook uit een oogpunt van democratie naar mijn meening onaanvaardbaar.

Heb ik op boven uiteengezette gronden derhalve tegen het aanhangig gemaakte voorstel ernstige bedenkingen, anderzijds zijn de door de Regeering met betrekking daarop aangevoerde argumenten ernstige overweging waard. Ik ben onder andere van meening, dat de daarin vervatte desiderata even goed vervuld kunnen worden zonder over te gaan tot een maatregel van zulk een ingrijpenden aard als de onderhavige. Bedoelde argumenten moge ik hier in het kort releveeren:

1e. het belang van de bestuursvoering in het algemeen, wijl daardoor de voor een juist en efficiënt bestuur zoo noodzakelijke innige samenwerking tusschen regent en assisten-resident wordt bevorderd;

2e. het belang en de scholing van den assistent-resident in den arbeid op decentralisatiegebied, hetgeen van groot nut is voor zijn vorming naar de hoogere bestuursrangen.

Mijnheer de Voorzitter! Deze bevordering van inuige samenwerking en van de scholing van den assistent-resident kunnen op even efficiënte wijze worden bereikt, door dien Europeeschen bestuursambtenaar op een andere wijze in te schakelen in het werk van den regentschapsraad. Deze oplossing kan gevonden worden in den vorm van een compromis-regeling, hierin bestaande, dat men den assistent-resident de wettelijke bevoegdheid toekent om de zittingen van den regentschapsraad en van het college van gecommitteerden bij te wonen. Daarnaast ware voor dien raad en genoemd college de mogelijkheid open te stellen om, waar gewenscht of noodig, het advies in te winnen van den assistent-resident. In dit verband kan genoemde Europeesche bestuursambtenaar ten allen tijde contact zoeken en onderhouden met den regent, zoodat op deze wijze de innige samenwerking even goed zal kunnen worden bevorderd. En wat de scholing van dien ambtenaar betreft, ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat deze even goed kan worden verkregen zonder daadwerkelijk deel te nemen aan de zittingen van den raad of het college van gecommitteerden. Ik ben ervan overtuigd, dat,

(**Wirjopranoto.**)
indien den assistent-resident alleen de wettelijke bevoegdheid wordt toegekend voor de bijwoning der beide colleges ten einde zijn adviseerende stem te doen hooren, hij ongetwijfeld de noodige ondervinding zal opdoen, welke van belang kan zijn voor zijn latere functies en hij zelfs geen slechte figuur zal slaan als hij later toezicht moet uitoefenen op bedoelden raad.

Ten slotte wilde ik nog even verwijzen naar Bijblad No. 12646, behelzende instructies van de gouverneurs voor de assistent-residenten in de regentschappen. Artikel II houdt in, dat de assistent-resident desgevraagd den regent van het regentschap, waarvoor hij is aangewezen van voorlichting dient en dien regent en het onder hem gestelde Indonesisch bestuur bijstand verleent bij de uitvoering van hun werkzaamheden, zoodat naar mijn meening deze ambtenaar een zoodanige bemoeienis in het regentschapsbestuur heeft, dat het overbodig lijkt, hem als actief lid in beide colleges of in één van beide op te nemen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! De indiening van de betrekkelijke ontwerp-ordonnantie heeft bij ons een zekere teleurstelling teweeggebracht. Deze teleurstelling slaat niet alleen op den inhoud van deze ontwerp-ordonnantie, maar ook op de herkomst daarvan. Ik bedoel daarmede de werkzaamheden van het kantoor voor de Decentralisatie.

Het is ons opgevallen, dat van verschillende wenschen van algemeenen aard, wenschen van groote waarde, die hier in den Volksraad reeds algemeen bekend zijn en door verschillende groepen naar voren gebracht zijn, in het kantoor voor de Decentralisatie weinig tot uitvoering is gekomen. Wat wij in den laatsten tijd hebben gezien, afkomstig van het kantoor voor de Decentralisatie, is geweest een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van de provincie-ordonnantie, welke laatstelijk werd behandeld in het College van Gedelegeerden, betreffende de facultatieve vereenigbaarverklaring van het ambt van gedeputeerde met dat van lid van den Volksraad. Naar mijn meening zijn inhoud en strekking van die ordonnantie voor het algemeen van weinig beteekenis.

Ik zal straks uitvoerig motiveeren, waarom wij over de onderhavige ontwerp-ordonnantie niet bepaald enthousiast zijn.

Maar om even terug te komen op de groote wenschen, die in den Volksraad zijn voorgebracht en die tot dusverre niet tot uitvoering zijn gebracht, wil ik de aandacht vragen voor het vraagstuk van het rechtstreeksche, algemeen kiesrecht zoowel voor Indonesiërs als voor Europeanen. Ten aanzien van dit onderwerp, waarvan de oplossing thans niet meer als wensch, maar als noodzaak wordt gevoeld door groote lagen van de maatschappij, blijft het kantoor voor de Decentralisatie thans in gebreke. Ook ten aanzien van de samenstelling van de verschillende gemeenteraden, in het bijzonder met betrekking tot de groep Indonesiërs, heeft de Regeering reeds jaren verschillende toezeggingen gedaan, welke tot dusverre nog niet zijn gerealiseerd. Ook ten aanzien van het vraagstuk van de al dan niet opheffing van de kleine gemeenten hebben wij van de Regeering nog niets vernomen.

Zoo zou ik kunnen doorgaan, maar dit alles is min of meer buiten de orde.

De **Voorzitter**: Vooral meer!

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter ! Ik heb dit alles bij wijze van herinnering voor de Regeering naar voren gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de aanhangige ontwerp-ordonnantie betreft, het komt mij ter verduidelijking van de debatten noodzakelijk voor eerst de doelstelling der Regeering scherp te stellen. De doelstelling der Regeering is het inschakelen van den assistent-resident, belast met den algemeenen bestuursdienst, in het werk van de regentschapsraden, meer in het bijzonder in de huishouding van het regentschap. Ter bereiking van deze doelstelling heeft de Regeering enkele jaren geleden als middel te baat genomen niet de wijziging van de een of andere wet of ordonnantie, neen, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering heeft zich bepaald tot een rondschrijven inhoudende een uitnoodiging aan de gouverneurs van West-, Midden- en Oost-Java om in de regentschapsraden de assistent-residenten, belast met den algemeenen bestuursdienst, te benoemen tot lid van den regentschapsraad.

Mijnheer de Voorzitter ! Uiteraard werd aan dit rondschijven bekendheid gegeven, zoodat de regent, die in eerste instantie belast is met het opmaken van de aanbevelingen voor die benoemingen natuurlijk de assistent-resident op de lijst van aanbeveling zal moeten plaatsen.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Waarom natuurlijk?

De heer Sosrohadikoesoemo: En nu maakt de Regeering een zwaai van 180 graden.)

Er is volkomen overeenstemming tusschen den wil van de centrale Regeering en de regenten en door deze samenwerking kan ik niet aanvaarden, dat de regenten anders zouden handelen.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Er is nooit een printah aloes geweest!

De heer Sosrohadikoesoemo: Het is een gentlemen agreement.)

Het is voor mij eigenlijk een openbaring, dat dit thans door den heer Soeria Nata Atmadja niet als een printah aloes wordt erkend. Maar uiteraard betreft het hier natuurlijk stukken, die zijn voorzien van het stempel „geheim".

Maar de buitenstaander heeft ooren en oogen, die blijkbaar kunnen opnemen wat in de kamers van de regenten en gouverneurs gebeurt, zoodat het als een publiek geheim kan worden beschouwd, dat de assistent-residenten inderdaad door de regenten worden aanbevolen en daarna inderdaad door de gouverneurs tot lid van den regentschapsraad worden benoemd.

Zoo krijgen wij dus een loyale tegemoetkoming te zien aan de wenschen van de centrale Regeering inzake deze kwestie. Het proces ontwikkelt zich dan als volgt. De assistent-resident doet zijn intrede in de vergadering van den regentschapsraad en in een van de eerste vergaderingen van dat college, is dan meestal aan de orde een nieuwe samenstelling van het college van gecommitteerden. Te dien aanzien hebben wij nu kunnen constateeren, dat aanvankelijk vele assistent-residenten daarin niet werden verkozen. Dit feit heeft de centrale Regeering aanleiding gegeven tot een rondschrijven.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Wederom!)

Het gevolg van dit rondschrijven is geweest, dat daarna alle assistent-residenten, benoemd lid van de regentschapsraden, ook werden gekozen tot lid van het college van gecommitteerden. Natuurlijk had dit in enkele gevallen niet plaats! De memorie van antwoord van de Regeering geeft op deze kwestie een goeden kijk. Doch ik zou willen opmerken, dat het toch onjuist is om de gegeven cijfers als zoodanig te schetsen, zonder daarbij tevens de historie, die hierop betrekking heeft te vermelden. Een dergelijke aanvulling is noodig om den Volksraad in de gelegenheid te stellen na te gaan, hoe eigenlijk de practijk zich ten deze heeft ontwikkeld, immers een van de z.g. sterke argumenten van de Regeering om deze ontwerp-ordonnantie aangenomen te krijgen, is wel het argument van de wettelijke consolidatie van de reeds jaren lang bestaande practijk ten deze.

(De heer Verboom: Maar dit alles was printah aloes en nu komt de printah keras!)

Mijnheer de Voorzitter! Deze interruptie heb ik zelf al eerder geplaatst. Het doel, dat de Regeering hierbij voor oogen had, is door het benoemingsrecht en de wijze van verkiezingen der regentschapsraden bereikt. Dat middel blijkt echter een groot bezwaar te hebben. Want bij de verkiezingen

(Wirjopranoto.)

voor den Volksraad hebben blijkbaar de verschillende assistent-residenten één lijn getrokken, zoodat de diverse assistent-residenten, verdeeld over de onderscheidene regentschappen op Java en Madoera, in staat waren een zetel te veroveren in den Volksraad. Alhoewel deze bevoegdheid, waarvan de assistent-residenten gebruik maakten als lid van de regentschapsraden, formeel geheel juist is, heeft dit niettemin met name het I.E.V. aanleiding gegeven in den Volksraad bij de Regeering hiertegen te protesteeren. Immers, het I.E.V. is van meening, dat door die handelwijze de uitslag van de verkiezingen voor den Volksraad niet meer geheel beantwoordt aan de daaraan gestelde verwachtingen, wijl geen juiste afspiegeling meer wordt verkregen van de onderscheidene meeningen in de maatschappij. Kort gezegd, het I.E.V. voelde zich tekort gedaan door dezen uitslag van de verkiezingen.

De Regeering is toen naar een ander middel gaan zoeken, een middel, dat, zooals te verwachten was, niet alleen het gestelde doel volkomen zou kunnen doen bereiken, doch ook een zekere tegemoetkoming zou inhouden aan de door het I. E. V. ten deze geuite wenschen. Dit nieuwe middel is dan thans belichaamd in deze ontwerp-ordonnantie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de bespreking van de inleiding — „de introductie" zou ik het willen noemen — van deze ontwerp-ordonnantie. Die introductie, zooals deze te lezen staat in de considerans van het ontwerp:

> „Dat Hij, de Regentschapsordonnantie willende wijzigen, teneinde het lidmaatschap van het college van gecommitteerden ambtshalve toe te kennnen aan den in het regentschap met algemeene bestuurswerkzaamheden belasten assistent-resident."

Hier stelt de Regeering het lidmaatschap van het college van gecommitteerden op den voorgrond en Zij verbindt daaraan ambtshalve den assistent-resident. Dit kan nooit de bedoeling zijn, want in artikel 18 van het ontwerp staat juist het tegenovergestelde, namelijk:

> „(2) Het college van gecommitteerden bestaat uit den regent als lid en voorzitter, den in het regentschap met algemeene bestuurswerkzaamheden belasten assistent-resident als lid en zooveel gecommitteerden als voor elk regentschap door het college van gedeputeerden, den regentschapsraad gehoord, wordt bepaald, doch tenminste twee, als leden."

Hier zijn twee gedachten uitgewerkt, die volkomen met elkaar in strijd zijn. In de considerans wordt op den voorgrond gesteld: het lidmaatschap van het college van gecommitteerden en in den tekst: de functie van den assistent-resident. Ik kan dit niet bepaald toejuichen. De Regeering is naar mijn meening, door het volgen van deze beide gedachten tot verschillende moeilijkheden gekomen.

Van de zijde van den Volksraad werd in het afdeelingsverslag gevraagd of er geen vergissing plaats heeft gehad toen de Regeering in artikel 18 sprak van „den regent;" had het niet moeten zijn: „de voorzitter van den regentschapsraad?"

In de ingediende nota van wijziging is de Regeering direct tegemoetgekomen aan het in het afdeelingsverslag genoemde bezwaar. Maar juist door deze wijziging, deze verbetering dus, komt de Regeering althans staatsrechtelijk-juridisch in een zeer moeilijke impasse, hetgeen ik zal bewijzen.

In het algemeen, wanneer men functies of posities ambtshalve aan een of anderen functionaris toekent, moet voorop staan de ambtenaar, de functionaris. Ik denk hier dan b.v. in het bijzonder aan den gouverneur.

In artikel 119 van de Indische Staatsregeling staat vermeld:

> „(4) De Gouverneur-Generaal stelt in elke provincie een Gouverneur aan, die met het toezicht op de verrichtingen van den Provincialen Raad in het College van Gedelegeerden is belast. De Gouverneur is ambtshalve voorzitter van den Provincialen Raad en van het College van Gedeputeerden en heeft in laatstgenoemd college stem."

Hier stelt dus de wetgever de hoofdfunctie, namelijk die van den gouverneur, op den voorgrond. Elders is het weer de regent. In artikel 22 van de regentschapsordonnantie lees ik:

> „De regent is voorzitter van den regentschapsraad. Bij ontstentenis of verhindering van den regent treedt de patih als plaatsvervangend voorzitter op."

En verder lees ik:

> „Het college van gecommitteerden bestaat uit den voorzitter van den regentschapsraad als lid en voorzitter" enz.

Hieruit blijkt duidelijk, dat bij het ambtshalve toekennen van bepaalde functies de hoofdfunctie op den voorgrond wordt gesteld. In de considerans van het ontwerp echter is eigenlijk het lidmaatschap van het college van gecommitteerden als primair beschouwd.

Uit een oogpunt van wetstechniek kan ik derhalve den gedachtengang der Regeering niet volgen en ik zou Haar in overweging willen geven om ter bereiking van Haar doel op een andere wijze te werk te gaan. Dat doel is: de assistent-residenten in te schakelen in het bestuur over het autonome regentschap.

Nu is het toch wel van belang, hier de vraag te stellen, wie en wat de assistent-resident eigenlijk is. Neemt men de positie van den gouverneur en den regent in beschouwing, dan is hun positie in de Indische Staatsregeling duidelijk omschreven, doch met betrekking tot den assistent-resident ontbreekt een dergelijke omschrijving ten eenenmale. Het eenige wat als een zekere positie-regeling kan worden beschouwd, zijn de instructies en besluiten van den Gouverneur Generaal en op grond hiervan komt het mij voor, dat er in de appreciatie van de Regeering toch een zeker onderscheid, een zekere nuanceering aanwezig is, in zooverre, dat Zij de positie van de gouverneurs en die van de regenten hooger aanslaat dan die van den assistent-resident. Ik moge hierbij nog opmerken, dat de positie van den resident in de Regentschapsordonnantie wèl regeling heeft gevonden, want uit verschillende artikelen blijkt duidelijk, dat de regent aan den resident ondergeschikt is; maar ook hier ontbreekt een wettelijke regeling van de positie van den assistent-resident.

Die wettelijke regeling is dus, gelijk ik reeds aanduidde, wèl ergens te vinden, namelijk in een Bijblad, waarin is opgenomen een instructie en een rondschrijven van den Gouverneur-Generaal, en alleen op grond van dat wetsproduct kan de meening worden verkondigd, dat de regent in het oog van den wetgever hooger dient te worden aangeslagen dan de assistent-resident.

In Haar uiteenzetting omtrent de noodzakelijkheid van deelneming aan den regentschaps-arbeid door den assistent-resident heeft de Regeering in de memorie van toelichting drie argumenten naar voren gebracht, die ik niet stuk voor stuk aan een bespreking zal onderwerpen, doch waarvan ik alleen zeggen wil, dat die noodzaak, gelijk zij daar wordt aangetoond, mij niet reëel lijkt. Niet reëel, Mijnheer de Voorzitter, daar wij ons op een reëel standpunt stellen, en dat is de ontwikkeling der autonomie van het regentschap, die gegarandeerd is in de Wet op de Bestuurshervorming van 1922 en verder uitgewerkt in diverse ordonnanties, zooals de instellings- en de regentschapsordonnantie. Op grond van den uitgesproken wil van den wetgever, hier te lande zoowel als in Nederland, dient de ontwikkeling dier autonomie geheel de vrije baan te worden gelaten.

Nu de hier genoemde wetsproducten eenige jaren hebben gewerkt, komt de Regeering met een wijziging welke beoogt, het Europeesche B.B., althans een vertegenwoordiger daarvan, in te schakelen in de ontwikkeling der autonomie.

(Wirjopranoto.)

Mijnheer de Voorzitter! Naar voorgaande leden hebben verklaard, is hierin een zekere inbreuk op het democratisch beginsel te onderkennen. Ik weet niet of het wel nuttig is, thans over dit beginsel in den breede een uiteenzetting te geven. Het komt mij voor, dat voorgaande leden voldoende hun bezwaren tegen de bemoeienis van den assistent-resident in het autonome regentschap hebben uiteengezet. Terecht heeft de heer Mogot het bijblad aangehaald, waarin staat, dat de assistent-residenten volop gelegenheid en tijd hebben om de regenten van advies en voorlichting te dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom dan tot een ander bezwaar. Wanneer deze ordonnantie straks wordt aangenomen en de assistent-residenten in het college van gecommitteerden worden geïntroduceerd, niet als gecommitteerde doch slechts als lid van dat college, zullen scheeve verhoudingen ontstaan. In de eerste plaats zal het college van gecommitteerden gedenatureerd worden, het zal een ander karakter krijgen. Het college van gecommitteerden is ingesteld als een werkcollege, als een college, bestaande uit mannen, die als vertrouwensmannen van den raad worden beschouwd.

Nu krijgen we in dat college echter een persoon, die niet als gecommitteerde mag worden beschouwd — aldus de Regeering — m.a.w., die niet vertrouwensman van den raad is, maar niettemin aandeel heeft in de voorbereiding van verschillende stukken en werken. Dit is de eerste scheeve verhouding in dat college.

Daarnaast krijgen we, als gevolg daarvan, de vraag, of en in hoeverre een bepaalde sanctie kan worden toegepast op leden van het college van gecommitteerden. De Regeering heeft gezegd, dat de assistent-residenten, die als lid van het college van gecommitteerden optreden, doch niet als gecommitteerde van den raad, verantwoording schuldig zijn aan den raad, maar wanneer de verlangde inlichtingen worden geweigerd komt de vraag naar voren, of en in hoeverre de raad straks zijn votum jegens het nalatig lid van het college van gecommitteerden kan uitspreken.

In het algemeen mag de raad dat votum uitspreken, maar de Regeering haast zich, te verklaren, dat dat votum in geen geval gericht mag zijn tegen den assistent-resident als lid van het college van gecommitteerden. Wij krijgen dus deze figuur, dat op een persoon, die, naar ik verwacht, ruimschoots, intensief en actief heeft deelgenomen aan de voorbereiding van verschillende stukken en werken en die straks ook in staat zal zijn, de verschillende voorstellen van het college te verdedigen, niettemin geen sanctie mag worden toegepast. Dit is de tweede scheeve verhouding, als gevolg van de eerste.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot de conclusie, dat de aanwezigheid van den assistent-resident in het college van gecommitteerden naar mijn meening op grond van de door mij ontwikkelde argumenten niet bepaald gewenscht is. Ik wil niettemin, om de Regeering eenigszins tegemoet te komen en om Haar alsnog in de gelegenheid te stellen Haar doelstelling te bereiken, de Regeering verwijzen naar artikel 124 van de regentschapsordonnantie, waarin staat, dat de residenten toezicht hebben op de verrichtingen van de regentschapsraden. Indien de Regeering nog de behoefte gevoelt aan bemoeienis van het Europeesch B. B. met de regentschapshuishouding, zou ik er in dit verband op willen wijzen, dat Zij van dit artikel zal moeten gebruik maken, m.a.w. Zij volgt dan den gewonen wettelijken weg.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zou U hier den assistent-resident in de plaats van den resident willen nemen?)

In antwoord op deze interruptie zou ik willen verklaren, dat de resident eventueel zijn bevoegdheden kan delegeeren aan den assistent-resident. Het is toch algemeen gebruik, dat wanneer een ambtenaar niet in staat is bepaalde werkzaamheden te verrichten, hij zijn bevoegdheden kan delegeeren aan een ambtenaar, die aan hem ondergeschikt is.

(Moelia.)

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dan wordt de taakverdeeling doorbroken.)

Juist, dan wordt de taakverdeeling doorbroken. Met andere woorden, wanneer de Regeering eenmaal van een verkeerd uitgangspunt uitgaat, dan zal elk daarop steunend middel niet deugdelijk zijn, dan zal elk daarop steunend middel in strijd komen met andere grootere beginselen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven reeds gezegd, dat een middel, twee middelen zelfs, door de Regeering aangewend, naar mijn meening ondeugdelijk zijn. Er is nog een derde middel, dat in strijd is met de taakverdeeling, maar de daartegen bestaande bezwaren zijn niet zoo groot als door de vorige sprekers en door mij tegen de andere middelen zijn ontwikkeld. Er is hier sprake van het kiezen tusschen verschillende kwaden. Maar het beste zou zijn, dat de Regeering deze ordonnantie terugnam. Dan is er geen sprake van kwaden; dan is alles goed.

(De heer Verboom: Wat een tevreden man.)

Ik zal over deze suggestie niet al te veel zeggen, omdat de Regeering daarover zelf waarschijnlijk reeds heeft nagedacht,

(De heer Kerstens: Wat een optimist!)

..... en haar voorshands van de hand heeft gewezen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Tegen het voorliggende ontwerp rijzen bij mij verschillende bezwaren. Zij zijn van dien aard, dat ik mij voorloopig ervan laat weerhouden, bij voorbaat mijn instemming met het ontwerp te betuigen.

Ik zal mijn verschillende bezwaren eenigszins uiteenzetten. De dadelijke aanleiding tot de indiening van dit ontwerp is, gelijk wij allen weten, de toezegging van de Regeering bij monde van den adviseur voor de Decentralisatie op een verzoek van den heer Blaauw.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Nu wordt U persoonlijk.)

Mijnheer de Voorzitter! Het I. E. V. kan voor deze vlotheid van behandeling van zaken dankbaar zijn. Zooals reeds door den geachten Regeeringsgemachtigde voor de Decentralisatie werd toegezegd, zou de Regeering in ernstige overweging nemen de suggestie van den heer Blaauw in een wettelijk product om te zetten. Dit wettelijk product hebben wij thans voor ons.

De heer Blaauw heeft zich bij zijn suggestie gegrond op de ook door de Regeering aanvaarde practijk, dat er in verschillende — zoo niet de meeste — regentschappen reeds assistent-residenten aanwezig zijn, die tegelijkertijd lid zijn van het college van gecommitteerden.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft bij die gelegenheid nogmaals de voordeelen van deze practijk uiteengezet. Zij zijn herhaald in de memorie van toelichting, om daarmede het ontwerp nader te motiveeren. Deze practijk, die, zooals ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, zooeven heeft uiteengezet, langs verschillende banen is ontstaan, behoeft een consolidatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij vereenigen met het standpunt, dat in den eersten tijd van de bestuurshervorming een zekere leiding noodig was om den wagen in het rechte spoor te houden. Dat de Regeering van de noodzakelijkheid doordrongen was om bij de nog zoo jonge decentralisatie de organen bij te doen staan door personen, die op dat gebied meerdere ervaring achter den rug hadden, kan ik begrijpen en ik zou zelfs geen bezwaar hebben tegen een rondschrijven van de Regeering te dier zake — hetgeen trouwens ook is uitgegaan — om in deze richting een zekeren aandrang uit te oefenen. Doch wij zijn nu al 15 jaren verder en ik vraag mij af of de regenten en de leden van de colleges van gecommitteerden dan op het gebied van ervaring en inzicht stil zijn blijven staan, zoodat het thans nog noodig is deze organen te doen bijstaan door personen van meerdere er-

(Moelia.)

varing en dieper inzicht. Ik weiger dit te gelooven. Ik meen n.l. dat in de 15-jarige practijk met onze regentschapsraden ook het inzicht en de ervaring van de daarmede belaste organen niet heeft stilgestaan.

Wanneer wij ervan uitgaan, dat die ervaring nog steeds niet voldoende is, dan zou ik er zelfs geen bezwaar tegen maken om nog meer assistent-residenten tot gecommitteerden te maken, maar niet op de wettelijke basis, welke de Regeering wil scheppen. Want wat is ten deze toch het geval? Wij hebben theoretisch gesproken hier te maken met een administratieve- en een autonome sfeer. De administratieve sfeer is die van de dagelijksche verhouding tusschen den regent en het Europeesche B.B. Wij hebben n.l. sinds 1931 een regeling van de taakverdeeling, waarin een modus gevonden is om de juiste samenwerking tusschen den regent en den assisent-resident te verzekeren. Daarbij is natuurlijk overleg en vooral persoonlijk aanvoelen bovenal van noode. Ik behoef op de gebreken van dit stelsel niet verder in te gaan. Het is van voldoende bekendheid, dat op het gebied van de taakverdeeling nog talrijke wrijvingsvlakken liggen. Doch de noodzaak van samenwerking tusschen den regent en den assistent-resident op het gebied van het administratief bestuur is daarom nog geen enkel argument te putten voor de basis der thans voorgestelde regeling.

De Regeering is dan ook overstag moeten gaan. Zij heeft n.l. een nieuw principe ten deze geïntroduceerd, hierop neerkomende, dat het voor de Regeering niet alleen wenschelijk, doch zelfs noodzakelijk is, ook den assistent-resident in de autonome sfeer van de regentschapsaangelegenheden te betrekken.

Mijnheer de Voorzitter! Die sprong is op het eerste gezicht zeker niet begrijpelijk, maar wanneer men de ontwikkeling van de bestuurhervorming nagaat, blijkt die sprong naar de autonome sfeer, of liever de greep daarnaar, van het autoeratisch bestuur, volkomen duidelijk.

De gedachtengang was ongeveer deze, dat men namelijk zoowel over het administratieve als over het veld der autonomie een overzicht en een coördineerende instantie moet hebben. Men noemt dat met den mooien naam, dien ik ook in de memorie van antwoord heb aangetroffen: „algemeen bestuursbeleid''.

Wij hebben dus een administratieve sfeer, voorbehouden aan den regent en het B.B. en een autonome sfeer, voorbehouden aan den regentschapsraad en zijn organen. Maar daarboven wenscht de Regeering nog een overkapping die Zij aanduidt met de woorden „algemeen bestuursbeleid''.

Dit ontwerp is dan ook gebaseerd op een nieuwe visie om de algemeene bestuursvoering nog meer tot haar recht te laten komen.

De taakverdeeling van 1931 is, zooals U, Mijnheer de Voorzitter, bekend is, gegrond op de overweging om de residentsfunctie te ontlasten van verschillende werkzaamheden in de plaatselijke sfeer. Die taak was toen overladen. Aan den anderen kant had het Europeesch bestuur een zeer vage taakomschrijving, terwijl de afbakening der verantwoordelijkheid zeer onduidelijk is geworden. Bij de taakverdeeling is aan den assistent-resident een zelfstandige taak toegewezen tegenover een zelfstandige taak van den regent. Maar boven die beide organen staat de resident, die dus in dat geheele gebied in handen heeft de algemeene bestuursvoering. Ik geloof, dat in de versterking van diens toezicht de oplossing van het probleem moet worden gezocht en niet in de inschakeling van den assisten-resident in de colleges van dagelijksch bestuur.

Ik vind hetgeen nu gaat gebeuren door het voorstel der Regeering een terugtreden op den weg van de ontwikkeling der bestuurshervorming.

De opname van den assistent-resident in het college van gecommitteerden beteekent in feite niets anders dan de introductie van den invloed van het Europeesch B.B. in het orgaan der plaatselijke autonomie wat op den duur voor de autonome organen niet bevorderlijk zal zijn.

(Blaauw.)

Het ontwerp beoogt den assistent-resident ambtshalve lid te maken van het college van gecommitteerden. Daardoor wordt hij ontheven van zijn lidmaatschap van den regentschapsraad, om deze plaats vrij te maken voor een Europeesch lid. Wie dat Europeesche lid zal zijn is natuurlijk moeilijk bij benadering te zeggen, doch uit het betoog van den heer Blaauw, verleden jaar hier gehouden, waarbij hij zich baseerde op de noodzaak van economische en politieke organisatie van het platteland voor den Europeaan, begrijp ik, dat het lidmaatschap zooveel mogelijk bekleed moet worden door vertegenwoordigers van het Indo Europeesch Verbond.

(De heer Blaauw: Dat gunt U ons toch wel?)

Van ganscher harte, maar ik geloof dat ons geacht medelid de heer Mussert, dit niet zal beamen omdat hij nog altijd gesteld is op een vertegenwoordiging van het Europeesch B.B. in den Volksraad en dat die vertegenwoordiging feitelijk min of meer verzekerd is, wanneer de Europeesche bestuursambtenaar zitting heeft in den regentschapsraad.

Eenerzijds is dus de assistent-resident wettelijk uit den regentschapsraad geweerd, maar aan den anderen kant wordt hij toch weer binnengehaald krachtens artikel 47*a*. Ik weet niet, wat hiervan te denken, Mijnheer de Voorzitter. Men wil dus den assistent-resident in het college van gecommitteerden doen zitting nemen, om den regent bij te staan met zijn rijpe ervaring en deskundigheid maar anderzijds haalt men hem toch weer in den regentschapsraad op gronden, die naar mijn meening niet steekhoudend zijn. De Regeering zegt: wanneer een lid in een bepaald college medewerkt aan de uitvoering van allerlei maatregelen is het toch logisch, dat hij in het grootere college, waarin vooraf over de zaken wordt gesproken, ook stem zal hebben. Mij is intusschen niet duidelijk, wat in den tekst wordt beoogd met „het uiten van zijn gevoelen''. De memorie van antwoord is in dit opzicht positiever, want daarin staat:

> „.....terwijl hij voorts door het uitbrengen van een adviseerende stem in de raadsvergadering ook een zekere verantwoordelijkheid op zich laadt''.

Deze constructie begrijp ik niet. Wanneer men niet wettelijk lid is van een raad, kan men toch van dat lid niet eischen, dat het mede verantwoordelijk is voor wat het mag zeggen. Ik hoop van de Regeering eenige toelichting op dit voor mij duistere punt te verkrijgen.

Alles bijeengenomen acht ik dit ontwerp geen vooruitgang, Mijnheer de Voorzitter. Ik zou in den gedachtengang dien ik hier ontwikkeld heb, daarom de voorkeur geven aan den bestaanden toestand en de Regeering willen adviseeren, het ontwerp terug te nemen.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik zoo de bezwaren tegen het voorliggende ontwerp en de critiek daarop, geuit door de geachte medeleden, die tot nu toe het woord hebben gevoerd daarbij inbegrepen mijn voorganger, de heer Moelia, de revue laat passeeren, dan weet ik niet of ik de uitspraak van den heer Moelia, dat dit voorstel eigenlijk niet is een voorstel van de Regeering, doch in feite emaneert van den heer Blaauw, moet waardeeren, dan wel als een veroordeeling dien te beschouwen. Immers, tot nu toe is er nog geen enkele spreker geweest, die iets ten gunste van het voorstel te berde heeft gebracht.

Het lijkt mij daarom noodzakelijk om, voordat wij op het lieve sprookje van den heer Moelia doorborduren, de zaak toch een beetje op de juiste visie te brengen.

De heer Moelia heeft, naar het schijnt, de voorstukken op dit ontwerp gelezen en daarbij mijn naam aangetroffen. Laten wij de zaak echter juist stellen. Ik heb in deze richting

(Blaauw.)

inderdaad een voorstel gedaan, doch mij daarbij gebaseerd op den feitelijken toestand, zooals die in den loop der jaren is ontstaan door een wetsinterpretatie, die ik onjuist acht. Ik heb — naar ik meen verleden jaar — gezegd: indien het inderdaad de bedoeling van de Regeering, van de gouverneurs, van de uitvoerende macht is, de wet zoodanig te interpreteeren, dat in feite de assistent-resident ambtshalve lid is van den regentschapsraad en ambtshalve lid van het college van gecommitteerden, der Regeering dan slechts één, de koninklijke, weg ter beschikking staat en wel deze, dat Zij de wet verandert en Haar bedoeling in deze zaak in wettelijke voorschriften vastlegt.

Maar het is duidelijk, dat ik hiermede niet gezegd heb, dat ik een dergelijke wet onder alle omstandigheden zou toejuichen. Ik heb alleen betoogd, dat wat op het oogenblik gebeurt niet een toepassing van de wet is, zooals die behoort te zijn.

De verklaring, die ik nu uit en die ik al eens eerder geuit heb, behoeft misschien nog eenige toelichting, maar die toelichting vindt men in ruime en overtuigende mate in de memorie van antwoord. Daaruit ziet men, dat er van de 67 regentschappen 55 zijn, waarin de assistent-resident lid van den regentschapsraad is en bovendien lid van het college van gecommitteerden. Er zijn 5 regentschappen, waar toevallig niet de assistent-resident lid van den regentschapsraad is en van het college van gecommitteerden, maar de controleur, terwijl er nog 6 regentschappen over zijn, ...

(De heer Janssen: Zeven!)

..... waarin geen Nederlandsch bestuursambtenaar lid is van het college van gecommitteerden, maar wèl van den regentschapsraad.

Tenslotte blijft er één regentschap over — en dat heeft de heer Janssen blijkbaar op het oog — waar geen Nederlandsch bestuursambtenaar tot lid van den regentschapsraad en van het college van gecommitteerden is benoemd.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Omdat daar geen Nederlandsche bestuursambtenaar bescheiden was.)

Maar de Regeering maakt hiervoor min of meer een excuus. Zij zegt, dat het daar nog niet mogelijk was, omdat de tegenwoordige functionaris daar nog maar pas is en in den tusschentijd nog geen verkiezing van gecommitteerden heeft plaats gehad. Hier vindt men een volkomen illustratie van wat ik al zoo dikwijls heb betoogd en nu weer betoog: dat de Regeering de bestaande wet dusdanig interpreteert alsof er stond, dat in ieder geval de plaatselijke bestuursambtenaar ambtshalve lid van den regentschapsraad moet zijn. Ik heb al eerder gevraagd en vraag het op het oogenblik weer: is deze practijk overeenkomstig de wet? En: is dit niet in strijd met de wet?

Deze laatste vraag heb ik vroeger al eens bevestigend beantwoord en ik doe dat nu weer. Toen de regentschapsordonnantie en als uitvloeisel daarvan de instellingsordonnanties van de verschillende regentschapsraden in den Volksraad behandeld werden, is met geen enkel woord gesproken over de mogelijkheid, dat de Nederlandsche bestuursambtenaar ambtshalve in den regentschapsraad zou kunnen worden opgenomen. Men heeft verschillende maatstaven aangelegd en aan den Volksraad ter bespreking voorgelegd, waarbij erop is gewezen, dat de vertegenwoordigingen van de Inheemsche, Uitheemsche en Nederlandsche groepen tegen elkaar zouden kunnen worden afgewogen. Men heeft toen gezegd, dat in den regentschapsraad economische belangen en eventueel politieke belangen vertegenwoordigd behooren te zijn en men heeft ook de verhouding tusschen de verschillende bevolkingsgroepen onderling op den korrel genomen. Maar nergens zal men in de toelichting en in de besprekingen het doel, het streven van de Regeering vinden naar een ambtshalve lidmaatschap van den Nederlandschen bestuursambtenaar van den regentschapsraad.

Mijnheer de Voorzitter! Dat was dan bij de eerste instelling van de regentschapsraden niet het geval. Maar het is evenmin het geval geweest later, toen door samenvoeging van verschillende regentschappen deze kwestie nog weer eens onder de loupe werd genomen. Ook toen, toen men naging hoe sterk de verschillende vertegenwoordigingen zouden moeten zijn, is ook van de zijde der Regeering niet naar voren gebracht: let wel, bij de vaststelling van het contingent Nederlanders in den regentschapsraad moet rekening worden gehouden met het ambtshalve zitting nemen van den plaatselijken bestuursambtenaar.

Dit zijn altemaal redenen, waarom ik volhoud, dat de practijk van de wet, de practijk van het benoemingsrecht van de gouverneurs, in strijd is met de wet. Nu kan men twee dingen doen. Men kan de practijk verlaten en men kan de wet veranderen. Persoonlijk — dat zal iedereen hier in deze zaal duidelijk zijn — is het mij liever, dat men de practijk verlaat. Maar, aangezien de Regeering de practijk niet wenscht te verlaten, is er maar één andere uitweg, en dat is, dat men de wet in overeenstemming brengt met de practijk.

(De heer Soekawati: Maar is dat wel juist?)

Het doet mij dan ook genoegen, dat de Regeering bij nadere bestudeering van dit onderwerp zelf tot de conclusie is gekomen, dat de bestaande verhoudingen toch niet wel te handhaven zijn en dat Zij daarom — en ik zeg dit met nadruk tegen mijn geacht medelid, den heer Moelia — met het voorstel is gekomen om de wet in overeenstemming te brengen met de practijk.

Nu is het een feit, dat op het oogenblik ik mag wel zeggen in alle regentschappen de bestuursambtenaar lid is van den regentschapsraad. Daarop is door verschillende mijner geachte medeleden eenig licht geworpen, o.a. door de heeren Soeria Nata Atmadja en Wirjopranoto. Maar het zal wel niemand verwonderen, dat beiden een verschillend licht op de zaak hebben geworpen.

Nu is de uitspraak van mijn geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, niet geheel duidelijk. Als ik hem wel begrepen heb, heeft hij daarbij gezinspeeld op het fijne gevoel van een gouverneur, die deze benoemingen hanteert, dat die gouverneur niet is ingegaan tegen voordrachten van de regenten en dat ten gevolge daarvan, derhalve ten gevolge van de actie van alle regenten op Java, de toestand is ontstaan, dat in alle regentschappen van Java de Nederlandsche bestuursambtenaren een zetel hebben gekregen.

Tot nu toe heb ik altijd gemeend, dat dit streven meer kwam van de zijde der Regeering en van de hoogere Nederlandsche bestuursambtenaren, maar nu gaat mij een licht op; nu blijkt dat het meer is een drijven van de regenten.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Er is nooit druk uitgeoefend.)

Ik spreek niet van het uitoefenen van een druk. Ik spreek alleen maar van de voordrachten, die van de regenten afkomstig zijn en van het effect, dat daaraan door de gouverneurs is verleend geworden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het natuurlijk effect!)

Maar als ik mijn geacht medelid, den heer Wirjopranoto, goed heb beluisterd, is de zaak eenigszins anders, en is dat fijne gevoel, dat mijn geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja, hier heeft te berde gebracht en verbonden heeft met de gouverneurs, misschien beter op zijn plaats bij de regenten. Ik geloof nog altijd, dat de regenten de toestanden zeer fijn hebben aangevoeld, en doordat in den loop der jaren hier in den Volksraad meermalen van de zijde der Regeering is te kennen gegeven, dat Zij zoo gaarne zag, dat in alle regentschapsraden een Nederlandsch bestuursambtenaar als lid zou worden opgenomen, de regenten hun voordrachten in overeenstemming met hun fijn gevoel hebben ingediend.

Maar hoe dan ook, wij hebben op het oogenblik alleen te maken met den toestand, zooals die is; hoe die toestand is ontstaan, waar of nu werkelijk de drijfveer gevonden moet worden, is maar van secundaire beteekenis.

(Blaauw.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven reeds gezegd, dat ik onder de gegeven omstandigheden het voorstel van de Regeering zal aanvaarden, omdat ik hier geen anderen uitweg zie, doch het zal duidelijk zijn, dat dit is — om in de woorden van ons geacht medelid, den heer Wirjopranoto te blijven — een kiezen tusschen tweede kwaden. Ik kies het minste kwaad van de twee, n.l. dit voorstel. Het heeft in de eerste plaats het voordeel, dat men dan in de toekomst niet meer in strijd zal handelen met den geest van de wet. Het heeft bovendien het voordeel, dat de slechte consequenties, die aan den huidigen toestand ten grondslag liggen, geëlimineerd worden. Die consequenties zijn te vinden in de eerste plaats in het feit, dat terwijl, wanneer ieder bestuursambtenaar automatisch in de regentschapsraden een zetel moet hebben, daardoor vanzelf een zetel, die bij de totstandkoming van de Regentschapsordonnantie en de instellingsordonnanties van de regentschapsraden is toegedacht, niet aan een ambtenaar, doch aan een ingezetene qua talis, toch aan een ambtenaar zal toevallen, die zetel nu eindelijk weder vrij komt voor het volgen van de oorspronkelijke gedachte. Bovendien heeft men nog een andere kwestie hiermede kunnen uitschakelen, n.l. de moeilijkheid van het kiesrecht. Doordat ambtshalve in ieder regentschap een bestuursambtenaar aanwezig is, is het kunnen gebeuren, dat een corps van ambtenaren voor zichzelf een kiezerscorps heeft kunnen vormen, zoowel voor den provincialen raad als voor den Volksraad.

Het zal toch voor een ieder wel duidelijk zijn, dat dit nimmer in de bedoeling kan hebben gelegen bij de samenstelling van den provincialen raad en den Volksraad. Ik geloof ook wel, dat de juistheid van deze tegenwerping mijnerzijds door de Regeering is erkend. Zij heeft dit slechts min of meer als een onaangenaam sequeel aanvaard voor het hoofddoel, dat bij haar voorstond, n.l. de aanwezigheid van den bestuursambtenaar in de regentschapsraden.

Nu heeft de heer Wirjopranoto het zwaartepunt op het volgende gelegd. Dit geachte lid heeft deze kwestie aldus willen bezien, dat deze wijziging van de ordonnantie gemotiveerd is ten behoeve van het I.E.V. en voornamelijk na een protest van het I.E.V. te dier zake. Ik geloof, dat het geachte lid hier twee zaken door elkaar haalt. Wij hebben inderdaad bij herhaling geprotesteerd tegen het vormen van een kiezerscorps voor een bepaalde groep van ambtenaren. Dat dit nu is de groep van Nederlandsche bestuursambtenaren, is slechts toeval. Wanneer door een toepassing van de wet de Regeering buiten alle doelstellingen van den Volksraad en den provincialen raad om, b.v. automatisch een kiezerscorps zou vormen van ingenieurs, doktoren, of wat ook, zouden wij daartegen evenzeer hebben geprotesteerd.

Doch het protest, dat de heer Wirjopranoto hier bedoelt, is meer gericht tegen de algemeene uitoefening van het benoemingsrecht door de gouverneurs t.a.v. de regentschapsraden, waardoor een onevenwichtige toestand is ontstaan t.a.v. de politieke verhoudingen. Het is hiertegen, dat het protest voornamelijk is geuit. Doch dat houdt niet rechtstreeks verband met de voorliggende ontwerp-ordonnantie.

Nu heeft o.a. de heer Soeria Nata Atmadja gezegd, deze consequentie van het voorliggende voorstel moet men niet te zwaar nemen, want als men die uitschakelt, behoudt men toch min of meer denzelfden toestand. Hij heeft gezegd: als de assistent-resident nu niet meer lid is van den regentschapsraad, wordt er een ander in zijn plaats benoemd, en het gevolg zal wel hetzelfde zijn.

Bovendien zal de Nederlandsche bestuursambtenaar, wanneer hij geen vertegenwoordiging in den Volksraad zal krijgen door verkiezing, deze dan toch wel krijgen door benoeming. In feite zou dat dus hetzelfde zijn. Maar daar zit een groot verschil in.

Wanneer een Nederlandsch bestuursambtenaar hier zitting neemt als benoemd lid, zit hij hier ten gevolge van een zeker vertrouwen, dat de Regeering stelt in de aanwezigheid van dezen functionaris in dezen raad. Maar wanneer hij verkozen is, wil dat zeggen, dat hij de vertrouwensman is van de ingezetenschap, die hem immers wil. Dit laatste nu is juist iets, wat ik veronderstel dat niet in overeenstemming is met de werkelijkheid. Wanneer inderdaad over de geheele linie het vertrouwen in den bestuursambtenaar zoo groot zou zijn, dan zou men hem ook meer zien in provinciale raden als gekozen lid en niet gekozen door het bestuurscorps, door de bestuursambtenaren zelf gevormd, maar bijvoorbeeld door de Vaderlandsche Club of door het I. E. V. Dan zouden zij ook meer gekozen worden in gemeenteraden. Maar de aanwezigheid aldaar van Nederlandsche bestuursambtenaren is niet zeer groot.

Ik wil hiermede niet zeggen, dat ik hun een plaats in deze raden zou misgunnen. Integendeel, het zal den ouderen leden in dezen Raad wel bekend zijn, dat mijn eigen groep bestuursambtenaren in den Volksraad heeft gebracht. Wij hebben hier een periode gekend, dat de fractie van het I. E. V. onder anderen uit twee Nederlandsche bestuursambtenaren heeft bestaan. Hieruit blijkt wel, dat wij niet het minste bezwaar hebben tegen een verkiezing van bestuursambtenaren, maar niet op de wijze, zooals die op het oogenblik bestaat.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zij zaten toch als I. E. V.-ers in den Volksraad.)

Volkomen juist; als vertegenwoordigers van menschen, die een wettelijk gebruik gemaakt hadden van het hun toegekende kiesrecht. Maar dat wettelijk toegekende kiesrecht wordt beknot door de aanwezigheid van kiezers in de regentschapsraden, die als zoodanig, als kiezer, niet bedoeld zijn, ook door de Regeering niet, gelijk hier meermalen door de Regeering is gezegd.

Mijn geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja — ik mag die opmerking misschien wel even in dit verband behandelen, Mijnheer de Voorzitter — heeft gezegd: Ja, maar wanneer bij het voorliggend voorstel de assistent-resident alleen maar is lid van het college van gecommitteerden en geen gecommitteerde, zoodat hij in den raad geen stem heeft, kan hij moeilijk aan de bestuurstafel een zetel krijgen. Ik geloof, dat deze opmerking toch wel een weinig langs de zaak heengaat. In de memorie van antwoord heeft de Regeering zelf verklaard, dat het er weinig toe doet of deze ambtenaar-gecommitteerde dan wel lid van het college van gecommitteerden is, lid van het dagelijksch bestuur en als zoodanig deelneemt aan den dagelijkschen arbeid van dezen raad en dit in onverbrekelijk verband met de taak, die hem is opgedragen tegenover den raad. Hierdoor is het ondenkbaar, dat men dit lid van het dagelijksch bestuur, dat den raad moet voorlichten geen stem zou geven in den raad zelf. Deze leden van de colleges van gecommitteerden, die aan den raad verantwoording verschuldigd zijn en moeten antwoorden aan den raad op de vragen, die hun gesteld worden, moeten natuurlijk stemrecht krijgen. Misschien is het niet geheel juist geformuleerd, zooals het op het oogenblik geregeld is, maar dat aan die menschen stemrecht zou moeten worden onthouden, lijkt mij volkomen onjuist.

Ik heb zooeven reeds gezegd, dat ik de bestaande practijk van benoemingen onjuist acht, en zou daar nog even op willen terugkomen, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering motiveert den toestand in de toekomst, evenals Zij de voorliggende ontwerp-ordonnantie motiveert, met de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van een Nederlandsch bestuursambtenaar in den regentschapsraad, althans in het college van gecommitteerden. Voor Haar stelling heeft de Regeering eenige argumenten aangevoerd, die verschillende medeleden, o.a. de heeren Mogot en Moelia, reeds onder de loupe hebben genomen. De Regeering wijst b.v. op deze noodzaak uit een oogpunt van het belang der bestuursvoering in het algemeen

(Blaauw.)

„omdat er door de aanwezigheid van den bestuursambtenaar in den regentschapsraad een innige samenwerking kan worden verkregen tusschen den regent en den assistent-resident."

Maar moet die innige samenwerking tusschen deze beide ambtenaren er niet immer zijn? Het lijkt mij onjuist — en hiermede maak ik de argumenten van den heer Moelia tot de mijne — deze samenwerking te willen bevorderen, door den assistent-resident een aandeel te geven in het autonome bestuur van het regentschap.

In het afdeelingsverslag werd er bovendien op gewezen, dat het samendrijven van deze twee functionarissen in een klein college als dat van gecommitteerden, en als uitvloeisel daarvan later in den regentschapsraad, toch ook aanleiding kan geven tot conflict. De Regeering ontkent dit, maar ik zou er Haar toch op willen wijzen, dat een dergelijk conflict toch wel denkbaar is. Het is niet aan te nemen, dat een regent en een assistent-resident het a priori steeds met elkander eens zullen zijn. In vele gevallen zal de noodige overeenstemming wel door onderling overleg kunnen worden verkregen, maar er zijn toch vele gevallen denkbaar, dat zoowel de regent als de assistent-resident op hun stuk blijven staan en dan zal men de uitwerking dier meeningen door beide functionarissen in het college van gecommitteerden krijgen, dan brengt elk hunner zijn meening voor het forum van dat college en daar zal dan blijken, dat er inderdaad verschil van meening bestaat. Wij zijn allen menschen en weten dat het niet altijd prettig is, in een college tegenover een ander de nederlaag te lijden, terwijl die ander de overwinning behaalt. In zulke gevallen zal òf de regent òf de assistent-resident aan prestige inboeten. Dit geschiedt dan in het college van gecommitteerden, maar het kan zich ook voordoen in den regentschapsraad, wanneer elk hunner daar zijn aandeel in het regentschapswerk zal moeten verdedigen.

Als tweede argument voor de noodzakelijkheid van deelneming van den assistent-resident aan het werk van het regentschap voert de Regeering aan

„dat het noodzakelijk is, dat de regentschapsraad profiteert van de kennis, het inzicht en de ervaring van den assistent-resident."

Hiertegen is reeds meermalen aangevoerd, dat op zichzelf dit argument natuurlijk van belang is, doch dat door de automatische aanwezigheid van den assistent-resident het in vele gevallen onmogelijk en in sommige gevallen uiterst moeilijk wordt gemaakt, in den regentschapsraad andere deskundigen te krijgen, op wier aanwezigheid de regentschapsraad méér prijs behoort te stellen dan op de deskundigheid van den assistent-resident; ik heb hier b.v. het oog op artsen, landbouwconsulenten, ingenieurs, juristen enz. Nu heeft de Regeering in de memorie van antwoord bij het aanvoeren van deze argumenten het verwijt geuit, dat men geen juist inzicht zou hebben in de werkelijke beteekenis van de aanwezigheid van den assistent-resident, omdat hij in het college, om het zoo te zeggen, zitting heeft als een algemeen bestuurstechnisch adviseur.

Mijnheer de Voorzitter! Tegen dit laatste bestaan toch wel degelijk contra-argumenten. De regentschapsraad is meer dan voldoende geoutilleerd met bestuurstechnisch advies, in de eerste plaats al van den assistent-resident zelf, ook als hij niet lid is van den regentschapsraad. Hij kan zijn kennis, inzicht en ervaring dagelijks ter beschikking van den regent stellen, die ze rechtstreeks in het college van gecommitteerden en den regentschapsraad te pas kan brengen en hij kan ze bovendien dagelijks ter beschikking stellen van den resident, die krachtens art. 124 van de Regentschapsordonnantie toezicht houdt op de gedragingen van den regentschapsraad. Bovendien verwijs ik naar de Inheemsche bestuursambtenaren, die de regentschapsraad volledig tot zijn beschikking heeft, voorzoover de regent dat oorbaar acht.

Wanneer tenslotte de regentschapsraad dan nog behoefte heeft aan bestuurstechnisch inzicht kan hij dat altijd krijgen van het college van gedeputeerden, dat ambtshalve reeds belast is met het toezicht op den regentschapsraad en van den gouverneur in het bijzonder, die voorzitter van het college van gedeputeerden is.

Om deze twee redenen acht ik de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van den Nederlandschen bestuursambtenaar in den regentschapsraad volstrekt niet bewezen.

Er blijft dus over het derde argument en dat is, dat de aanwezigheid van den assistent-resident in den regentschapsraad gewenscht is in het belang van de scholing van dien ambtenaar. Dit is een belang, dat ik kan erkennen, maar hierbij stel ik toch de vraag, of dit argument kan blijven opwegen tegen de vele bezwaren, die van andere zijde opdoemen wanneer alleen om deze reden de aanwezigheid van den assistent-resident in den regentschapsraad zou worden bepleit.

Wanneer, krachtens het voorliggend ontwerp, de assistent-resident ambtshalve lid van het college van gecommitteerden zou worden, komt al dadelijk de vraag op den voorgrond, op welke wijze en door wien de regent bij afwezigheid of ontstentenis zal worden vervangen. Nu is in het afdeelingsverslag in dit opzicht aan de Regeering een vraag gesteld in verband met de verandering van terminologie van art. 18, een vraag die bovendien min of meer is vastgekoppeld — er bestaat ten deze een misverstand in het afdeelingsverslag — aan de vraag, of het niet ongewenscht moet worden geacht, dat de assistent-resident eventueel zal vergaderen onder den vervanger van den regent, d.i. den patih. Deze twee vragen zijn ietwat onduidelijk met elkaar in verband gebracht, zoodat in de memorie van antwoord hierop anders is gereageerd dan wij oorspronkelijk hadden bedoeld.

Wij hebben dit gevraagd: Krachtens de bestaande Regentschapsordonnantie is voorzitter van den regentschapsraad de regent en voorzitter van het college van gecommitteerden de voorzitter van den regentschapsraad. Nu is er wel een regeling opgenomen in art. 22 voor de vervanging van den regent als regentschapsraad-voorzitter en daarin staat, dat deze door den patih wordt vervangen, zonder dat men in de vervangingsregeling verder is gegaan. Nu is in het oorspronkelijk voorstel van de Regeering als voorzitter van het college van gecommitteerden de regent opgenomen, zoodat nu de vraag rijst, wie eventueel den regent als voorzitter van het college van gecommitteerden zal vervangen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De dienstdoend regent!)

Deze vraag heeft de heer Wirjopranoto gesteld en hij heeft die ook zelf beantwoord.

Mijn geacht medelid, de heer Sosrohadikoesoemo, interrumpeert, dat in dat geval natuurlijk de regent wordt vervangen door den dienstdoend regent. Ik geloof, dat dit nog de vraag is. Wanneer betreffende het college van gecommitteerden alleen is gezegd, dat de regent voorzitter is, zonder dat voor een vervangingsregeling is gezorgd, kan men zich op het standpunt stellen, dat het college volkomen vrij is voor zich zelf uit te maken, wie ingeval van ontstentenis of afwezigheid van den regent, dezen zal vervangen. Maar men kan zich ook op het standpunt stellen, dat de regent als landsdienaar voor zich een vervangingsregeling heeft en hij dan zal worden vervangen door den dienstdoend regent, d.i. de patih; en als de patih er niet is, wordt deze vervangen door den wedana; en als deze laatste afwezig is, wordt hij wederom vervangen door den assistent-wedana, enz. zoodat op een gegeven oogenblik het college van gecommitteerden bijvoorbeeld zou kunnen komen onder voorzitterschap van den assistent-wedana.

(De heer Soekawati: In dat geval worden de vergaderingen uitgesteld.)

(Blaauw.)

Het is om deze reden, dat in het afdeelingsverslag werd bepleit, hetzij een andere redactie, hetzij een terugkeer tot de oorspronkelijke redactie; en het is — naar mij gebleken is om dezelfde reden —, dat de Regeering prijs is gaan stellen op de oorspronkelijke redactie.

Mijnheer de Voorzitter! In dit verband moet ik toch de vraag stellen, of het, nu de Regeering tot de conclusie is gekomen — allang tot de conclusie is gekomen — dat de assistent-resident lid behoort te zijn van het college van gecommitteerden en daarin ambtshalve zitting heeft, wel gepast is, dat deze daarin vergadert onder leiding van den patih. Ik zeg „ambtshalve", omdat de assistent-resident er tot nu toe slechts zat als een willekeurige mijnheer Pietersen of Jansen volgens de wet, zoodat er uit staatsrechtelijk oogpunt niet het minste bezwaar tegen was hem te doen meevergaderen onder voorzitterschap van den patih. Deze toestand wordt anders, als de assistent-resident zitting neemt als assistent-resident. Dan is het m.i. onjuist hem te doen vergaderen onder voorzitterschap van een ambtenaar, die hiërarchisch onder hem staat.

Bovendien is er een practisch bezwaar tegen deze regeling. De patih is als zoodanig nog altijd geen lid van den regentschapsraad, en als zoodanig ook geen lid van het college van gecommitteerden. Wanneer nu bij afwezigheid van den regent, de patih plotseling als voorzitter zal moeten invallen, zal hij zich moeten inwerken in allerlei stukken, die hem van nature niet voorgelegd zijn. Men kan natuurlijk de zaak eenigszins in de hand werken en dat blijkt ook uit de memorie van antwoord, waar wordt gezegd, dat de regent de patih zooveel mogelijk inwijdt in de vervangingstaak, maar niettemin van nature is dit de taak van de patih niet. Maar het is wel de taak van den assistent-resident, die lid is van het college van gecommitteerden en als zoodanig kennis moet nemen van den gang van zaken in het college van gecommitteerden en den regentschapsraad. Ik meen dus, dat de Regeering de consequenties van Haar standpunt zal dienen door te trekken, en dat wanneer een vervangingsregeling moet worden getroffen, de regent in het college van gecommitteerden en ook in den regentschapsraad zal dienen te worden vervangen in de eerste plaats door den assistent-resident. Ik geloof niet, dat het van belang is, dat de assistent-resident geen gecommitteerde is. Hij is niettemin lid van het dagelijksch bestuur en als zoodanig verantwoording verschuldigd, evenals de regent, evenals in andere organen de burgemeester en de wethouder, die geen lid is van den gemeenteraad en evenzeer als bijvoorbeeld de gouverneur, die ook niet is lid van den provincialen raad.

Mijnheer de Voorzitter! Het is met eenige bevreemding, dat ik in de memorie van antwoord heb gelezen, dat er van de zijde der Regeering aandrang is uitgeoefend op de regenten om in de diverse reglementen van orde een bepaling te doen opnemen, dat de patih toegelaten behoort te worden tot de vergaderingen van het college van gecommitteerden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht dit in zooverre niet bepaald gewenscht, omdat colleges als die van gecommitteerden vertrouwenscolleges zijn. Zij werken in onderling overleg en zonder publiciteit. De vergaderingen van de colleges van gecommitteerden, evenzeer als die van burgemeester en wethouders of van gedeputeerden, zijn vertrouwelijk en niet voor openbaarheid bestemd. Zoodat het in de lijn van deze gedachte ligt, dat men daarin geen personen toelaat, die niet krachtens hun functies daarin aanwezig behooren te zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Dan zijn er nog enkele andere uitspraken van de Regeering in de memorie van antwoord, waaromtrent ik nog eenige opmerkingen zou willen maken. In de eerste plaats de regeling van de verantwoordelijkheid van de assistent-residenten als leden van de colleges van gecommitteerden. De Regeering verklaart in de memorie van antwoord mijns inziens volkomen terecht, dat de raad volledige contrôle heeft op de handelingen van den assistent-resident, in het belang van den regentschapsraad verricht. Art. 74 leden 1 en 2 zijn volledig op hem van toepassing. Doch het sluitstuk van deze contrôleregeling, van dezen verantwoordingsplicht van den gecommitteerde, wordt nu juist afgenomen van den assistent-resident. Immers dat sluitstuk betreft de sanctie, die eventueel de regentschapsraden zouden kunnen toepassen, wanneer de gecommitteerden te kort schieten in hun plicht, wanneer de raad geen vertrouwen meer zou hebben in het college van dagelijksch bestuur. Dan kan krachtens het 3e lid van art. 74 van de Regentschapsordonnantie de regentschapsraad den gecommitteerde van zijn functie vervallen verklaren. Doch dit is plotseling niet meer mogelijk bij den assistent-resident, ofschoon hij in precies dezelfde omstandigheden verkeert als de andere gecommitteerden ten aanzien van hun verantwoordingsplicht.

Nu is in het afdeelingsverslag min of meer de suggestie geuit, ook deze leden van het college van gecommitteerden onder dezelfde sanctie te doen vallen. Daarop antwoordt de Regeering, dat aan een dergelijke sanctie geen behoefte bestaat.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het argument van de Regeering is, dat er geen behoefte aan bestaat, zou ik willen vragen of er dan wel eenige behoefte is gebleken aan deze sanctie ten opzichte van de gecommitteerden. Zou de geachte Regeeringsgemachtigde ons dan een lijst willen overleggen van de gecommitteerden in de verschillende regentschapsraden, die krachtens het 3e lid van art. 74 van de Regentschapsordonnantie van hun gecommitteerdenschap zijn vervallen verklaard? Wanneer dit lid nu geen toepassing heeft gevonden, dan houd ik op dezelfde wijze als de Regeering hier vol, dat er dan ook geen behoefte aan bestaat, deze sanctie wel vast te stellen voor de gecommitteerden. Ik zou dan willen bepleiten ten aanzien van dit punt een gelijkstelling te verkrijgen tusschen het ambtshalve lid van het college van gecommitteerden en de overige gecommitteerden.

Mijnheer de Voorzitter! Nu begrijp ik zeer wel, dat dit in verband met de overige functies van den assistent-resident moeilijkheden met zich zal brengen, omdat daardoor uit zoo'n regentschapsraad dan de ambtshalve zitting hebbende bestuursambtenaar verwijderd zou kunnen worden. Ik geloof echter, dat de Regeering deze consequentie dan voor zich zal kunnen trekken, dat een dergelijke bestuursambtenaar, die het vertrouwen van den regentschapsraad heeft verloren, daaruit ook moet worden verwijderd en dat de Regeering dezen bestuursambtenaar moet overplaatsen om hem te vervangen door een ander bestuursambtenaar, ten aanzien waarvan de regentschapsraad geen wantrouwen heeft uitgesproken.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn in het regeeringsantwoord voorts eenige beschouwingen gewijd aan de werking van art. 124 van de Regentschapsordonnantie, n.l. betreffende de uitoefening van het toezicht van den resident. Het zal den geachten Regeeringsgemachtigde wel bekend zijn, dat dit een onderwerp is, dat mijn belangstelling al zeer lang heeft.

Ik heb dan ook tot mijn genoegen, ik zou haast zeggen de eerste uiteenzetting ten opzichte van de visie van de Regeering op die waardigheid en plicht van den resident gelezen.

De Regeering onderscheidt dat toezicht van den resident in een preventief en repressief. Dit laatste komt er op neer, dat de resident voorstellen kan doen tot vernietiging van besluiten, die naar zijn oordeel in strijd zijn met het algemeen belang of in het belang van het regentschap.

Deze voorstellen tot vernietiging, die door den resident via het college van gedeputeerden aan den Gouverneur-Generaal gedaan worden, zullen niet veel kwaad kunnen doen.

Er is echter een ander deel van het toezicht, dat is het preventieve. De resident, die ter plaatse de meest deskundige controleur is van den regentschapsraad, is verplicht om zoo te zeggen dagelijks toezicht te houden op de gedragingen van den regentschapsraad. Maar dat zelfde toezicht is, met

(Blauw.)
meer waarborgen omgeven, opgedragen aan het college van gedeputeerden, zoodat er groote kans bestaat, dat deze beide verschillende soorten toezicht met elkander in botsing komen.

Nu zegt de Regeering, dat het niet in de bedoeling ligt dat het preventief toezicht van den resident zich zal begeven in juridische en administratief-technische details maar dat hij zich voornamelijk heeft te beschouwen als de vertegenwoordiger van de belangen der Inheemsche bevolking, in het bijzonder op economisch gebied.

Wanneer men het toezicht, dat het college van gedeputeerden moet uitoefenen in beschouwing neemt, zal men zien, dat er geen enkel onderdeel van de regentschapsbelangen uitgeschakeld is van dat toezicht dus ook niet die betrekking hebben op de belangen van de Inheemsche bevolking en evenmin de belangen op economisch gebied. Wanneer op dit terrein dus — en dat schijnt de Regeering toch te willen bepleiten — de resident min of meer zelfstandige bevoegdheid heeft buiten het college van gedeputeerden om, dan is het denkbaar, dat de resident hier zelf beslissingen gaat nemen en zelfs suggesties doet aan de regentschappen, en voorstellen doet aan den regentschapsraad zonder voorkennis van het college van gedeputeerden. Ik kan verklaren, dat dergelijke praktijken naar mijn ervaring reeds eenige malen moeilijkheden hebben opgeleverd, doordat een besluit van een regentschapsraad bezwaren ontmoette bij het college van gedeputeerden en dat de regent of de regentschapsraad er zich dan op beriep, dat dat gedaan was op advies van den resident.

Mijnheer de Voorzitter! Dergelijke gevallen dienen dunkt mij van den aanvang af te worden gecoupeerd. Het lijkt mij gewenscht, dat de Regeering zich nog eens in duidelijke taal uitspreekt hoe Zij de werkzaamheden van den resident op preventief gebied zich denkt.

Als complement van de automatische aanwezigheid van den bestuursambtenaar in den regentschapsraad is het dunkt mij noodzakelijk, dat men dan ook in den vervolge het onmogelijk maakt dat er naast deze aanwezigheid van den assistent-resident niet nog eens door toepassing van het benoemingsrecht van den gouverneur een anderen bestuursambtenaar deel zal uitmaken van den regentschapsraad. Nu is de Regeering het in dit opzicht volkomen met den Volksraad eens. De Regeering heeft verklaard, dat Zij een aanwijzing zal doen uitgaan aan de gouverneurs om dergelijke benoemingen niet te doen. Maar dan lijkt het mij in het geheel niet bezwaarlijk dit ook in de wet vast te leggen.

Naar ik meen, kan dit door een kleine wijziging van artikel 7*d* der Regentschapsordonnantie worden bewerkstelligd.

Nu zegt de Regeering — en daar heb ik mij toch wel een beetje aan gestooten — wanneer Zij verklaart er voor te zullen waken, dat in de regentschapsraden verder geen bestuursambtenaren meer zullen worden opgenomen

„dat dit dan toch voor den Volksraad voldoende waarborg moet zijn, dat dit niet gebeurt."

Met alle deferentie voor en vertrouwen in de Regeering, Mijnheer de Voorzitter, moet ik toch verklaren, dat deze waarborg niet voldoende is en als voorbeeld hiervoor kan ik juist wijzen op de practijk van het benoemingsrecht van de Nederlanders in de regentschapsraden. Ik wees er zooeven reeds op, dat volgens de oorspronkelijke bedoeling van de wet, als Nederlandsche leden in de regentschapsraden zouden moeten worden benoemd ambtelooze burgers, menschen, die daarin niet zouden zitten krachtens hun ambt. Niettemin is in den loop der tijden een practijk ontstaan, volgens welke ambtshalve de bestuursambtenaren in de regentschapsraden werden opgenomen, een ontwikkeling van de practijk die — gelijk ik betoogde — in strijd is met de wet.

(Voorzitter Mussert.)
Het is nog niet zoo lang geleden, dat ik de kwade consequenties van deze practijk onder de oogen der Regeering bracht. Zij werd hierdoor overtuigd en zegde mij toe, dat hierin verandering zou worden gebracht; toen is dus de Regeering ten tweede male van opinie veranderd. Maar toen ik na eenigen tijd terloops eens vroeg, hoe het stond met het honoreeren van deze belofte der Regeering, kreeg ik even terloops ten antwoord, dat de Regeering was teruggekomen op Haar toenmaals uitgesproken meening en toch maar liever de oude practijk handhaafde. Ik wil gaarne aannemen dat, zoolang de huidige Gouverneur-Generaal aan het bewind zal zijn, zal worden gehandeld in overeenstemming met deze in den Volksraad gedane toezegging, maar niets waarborgt ons, dat onder het bewind van een volgenden Gouverneur-Generaal er niet weer een practijk zal ontstaan, in strijd met de wet en in strijd met de hier gedane toezegging.

Het is om deze redenen, dat ik er alsnog voor pleit, de verdere benoeming van bestuursambtenaren in de regentschapsraden bij de wet onmogelijk te maken.

De **Voorzitter**: Thans wil ik de vergadering schorsen om eerst te kunnen overgaan tot het afdeelingsonderzoek van Ond. **53**, de aanvullingsbegrooting voor 1940 van afdeeling IV. Daarna zal de pauze worden gehouden, gedurende welke een vergadering zal plaats hebben van het College van Gedelegeerden. Na de pauze zal de behandeling van het aan de orde zijnde onderwerp worden voortgezet, zoo noodig, indien er dan nog veel spreektijd noodig zal blijken, vervolgd in een avondvergadering.

De vergadering wordt te 11.19 uur v.m. geschorst en te 12.15 uur n.m. hervat.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van dit ontwerp wil ik eerst behandelen wat voor mij de kern van de zaak is, de vraag of de Europeesche bestuursambtenaar daadwerkelijk moet deelnemen aan het bestuur van het autonome regentschap en zoo ja, waarom. En dan wil ik beginnen met te bekennen, dat ik, na de lezing van het afdeelingsverslag verwonderd was en onthutst. Verwonderd door den tegenstand, dien het regeeringsvoorstel ontmoette, onthutst vooral door de eerste zinsnede der tweede alinea, waaruit nog bleek, dat er vele tegenstanders waren en dat deze noch de noodzakelijkheid, noch de wenschelijkheid van deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap erkenden. Deze tegenstanders zien in den assistent-resident-gecommitteerde een verlengstuk van den resident als toezichthoudende instantie, als voogd over de regentschapsraden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge tegenover deze opvattingen andere stellen, welke naar mijn meening een beter beeld geven van de taak van het Europeesch en Inheemsch bestuur ten opzichte van het autonome regentschap en ik wil daarvoor aansluiting zoeken bij hetgeen De Kat Angelino in zijn „Staatkundig Beleid en Bestuurszorg in Nederlandsch-Indië" daaromtrent analyseert en uitwerkt in het 9de hoofdstuk van het eerste deel: „Richtlijnen der toekomst".

Het zou het achtste wereldwonder zijn geweest — aldus de auteur — indien de regentschapsraden in ieder opzicht dadelijk volmaakt zouden functionneeren en bovendien de betrokken binten der stalen structuur van landsbestuurscorpsen en centrale diensten in hun geledingen zouden hebben versterkt. Men hoede zich ervoor om, gelijk een al te conscentieuze tuinman — en ik meen, dat de auteur daarbij gedacht heeft aan een zienswijze als door den heer Wirjopranoto zooeven is vertolkt — zich neer te zetten bij de pas ingeplante stekken, wachtende op bloesem en vrucht; integendeel: men

(Mussert.)

bedenke, dat zelfwerkzaamheid in autonome lichamen het langzaamst groeiende plantje ter wereld is.

Het eerstnoodige voor de bestendiging en bevordering van dat reeds begonnen groeiproces is niet een onthoudingspolitiek, maar inniger contact dan ooit te voren tusschen Regeering en landsbestuurscorpsen eenerzijds, en bevolking en volkshoofdenbestuur anderzijds. Geen globale aanrakingen, want die werken averechts.

Als resultaat van een bezinning over Nederland's Koloniale staatkunde komt de auteur dan tot de volgende uitspraak:

„Wij erkennen dan, als eerstnoodig element voor de geleidelijke vergroeiing der mechanische structuur in een organische ordening, een doelbewuste politiek, welke mechaniek en organiek niet scheidt, maar integendeel de stalen structuur der Overheidsorganiaties met haar beide Bestuurscorpsen midden in het ontluikend gewas plaatst, opdat dit zich aan hetzelve omhoog kan trekken. Wanneer de planten krachtig zijn geworden, is de structuur niet meer noodig, doch geen dag eerder mag zij worden weggenomen.

Het Bestuur moet midden in, naast, boven, onder en tusschen die autonomieën staan; de Bestuurstaak kan zich alleen op die wijze vereenzelvigen met den organischen groei om uiteindelijk daarin op te gaan.

Vertrouwt men den opbouw uitsluitend toe aan door de burgerij gekozen leden van dorpsraden, regentschapsraden en provinciale raden, waarvan men het Bestuur buitensluit, dan heeft men de stalen structuur grondig vernietigd en die raden belast met een taak, waarvan zij slechts een klein percentage zullen kunnen volbrengen."

De auteur waarschuwt er dan tegen, dat men in de instelling van autonome organen niet moet zien

„een erkenning van reeds voldoende vermogens in de ingezetenen om hun recht van medezeggenschap ten volle uit te oefenen, doch veeleer als een gelegenheid om dat recht van dag tot dag beter en in een steeds rijker te outilleeren huishouding en medebestuur te leeren uitoefenen."

Langs den weg der synthese zal dit moeten worden uitgebouwd, behoedzaam, wil men geen stukken maken, met bestendiging van alles wat leeft in het volksgemoed, waartoe ook behoort het Bestuursgezag, waaromtrent de auteur dan in een treffende passage verklaart:

„Het Bestuur màg niet ontijdig onttrokken worden aan de volkssfeer, het mag niet uit de desa verdreven, uit het regentschap verwijderd worden. De allereerste eisch voor het welslagen van autonomieën of hoofdenbestuur is niet de uitschakeling van het Bestuur, maar juist de steeds inniger inschakeling van het Bestuur. Alle andere raad is funest, omdat hij de practijk opoffert aan de leuze en zich derhalve niet in het minst bekommert om de vraag, of de gezichtskring der bevolking in haar dagelijksch leven reeds wijd genoeg blijkt te zijn om haar organen te doen functionneeren als ledematen der groote eenheid. Die vraag is echter de eenige, waarop het aankomt. Alle andere overwegingen doen, in vergelijking daarmede, niets ter zake."

De auteur zegt vervolgens, dat men zich wat Nederlandsch-Indië betreft moet spiegelen aan Britsch-Indië:

„In India streefde zekere geestdrift voor de autonomie al evenzeer als in Nederlandsch-Indië naar uitbanning van het Europeesch en Inheemsch bestuur, hetgeen vooral voelbaar werd door de uitbanning van het Europeesch bestuurscorps."

Nadat hij dan een uitlating van een Britsch-Indisch auteur heeft aangehaald, constateert hij:

„Blijkbaar straalt van de Westersche „bestuursbemoeial" een stille, zegenrijke kracht uit, waarvan de beteekenis — zooals het meestal gaat in de wereld — eerst wordt beseft, wanneer men haar geheel of ten deele moet missen.

Een Britsch-Indisch auteur, Gupta

„herinnert ons in naam der ware democratische gedachte aan het feit, dat het Bestuur zelf een der bevolking dierbare traditie beliehaamt, kortom dat de millioenen op het Bestuur gesteld zijn".

„Bovendien wenscht hij hun inschakeling in den arbeid der autonome raden, want hij acht het onjuist, die mannen alleen te belasten met belastinginning en politie, en hen verre te houden van de evolutionaire functie des Bestuurs, doordat men deze toevertrouwt aan raden, waaruit men hun ervaring en toewijding angstvallig verwijdert „in het belang van de autonomie". Gupta acht dit juist zeer in het nadeel van de autonomie. Hij wil het Bestuur als actief element — en niet alleen door een algemeen toezicht van boven — met de raden en met de bevolking in innig contact brengen".

De Kat Angelino zegt dan mijns inziens zeer terecht:

„Ziehier Indiërs, die juist in naam en ten behoeve van de toekomst van de autonomieën een bestendiging van de stalen structuur der eenheid met vuur bepleiten, een te meer opvallend verschijnsel, omdat Britsch-Indië sedert jaren bezaaid is met autonome organen, betrekkelijk groote politieke rijpheid bezit, ... enz.".

(De heer Moelia: Men heeft daar geen dualistisch bestuursstelsel.)

Dat heeft men daar evengoed, Mijnheer de Voorzitter.

Voor deze gewesten geldt dan wat de auteur daarover zegt in de volgende passage van zijn werk:

„De Nederlandsche Bestuursambtenaar was en is over het geheel de vertegenwoordiger van den geest van het Westen, een man van de daad; ontneemt men hem zijn terreinwerk dan sterft hij innerlijk. Voor den wereldberoemden „Civil Service" doet onze „B. B.-traditie" niet onder, een getuigenis, dat door menig buitenlandsch beoordeelaar kan worden geboekstaafd. In de geheele Nederlandsche geschiedenis is geen corps te vinden, dat op zoovele daden kan bogen; een steeds strijdvaardige phalanx, die als hare op den vijand veroverde vaandels kan wijzen op de ongestelde overwinningen behaald op de materie, de eeuwige vijandin der menschheid. Zou men hen opsluiten in kantoren, zou men het binnenland voor hen afsluiten, het binnenland met de bevolking die hun lief was, dan sluit men een corps van actieve veteranen op in het oudemannenhuis. De besten der natie zoeken dan elders een terrein voor hun geestkracht en de stalen structuur stort ineen, het Inheemsch corps mede ontwrichtend, nog vóór den organischen opbouw uit hun onvermoeide handen kon verrijzen. Dan zou men autonomie in overvloed bezitten, doch een levenlooze autonomie zonder ruggegraat."

Hoe is dan het probleem gesteld? Dit vinden we daar aldus:

„Dit is hèt probleem, dat dagelijksche oplettendheid en behoedzame bewaking eener gezonde evenwichtsverhouding vereischt gedurende de eerstvolgende decennia: n.l. de juiste verhouding tusschen Bestuur en organisch leven. Het is de plicht van iederen burger, daarop acht te slaan, omdat een te haastig of te langzaam tempo op dit punt de beteekenis van alle richtlijnen tot het nulpunt reduceert".

Daarvoor, Mijnheer de Voorzitter, om dit te bereiken, is noodig een innig contact.

„Het is niet moeilijk dit contact te verzekeren, zonder de bewegingsvrijheid van autonome lichamen, volkshoofden e.q. Inheemsch Bestuur in het geding te brengen. Een wijze afbakening van bepaalde bestuursfuncties, welke uit haren aard den Nederlandschen bestuursambtenaar voortdurend in contact moeten brengen met de In-

(Mussert.)

heemsche collega's van alle rangen en met de bevolking is daartoe volkomen voldoende. Instructies om contact te zoeken zijn daarentegen geheel en al ijdel; de bestuursfuncties zelve moeten automatisch dat contact verzekeren.

Het beste contact wordt verkregen, wanneer dat woord nimmer wordt gehoord en nimmer wordt overdacht, zooals de hechtste vriendschap leeft, waar vriendschapsbetuigingen achterwege blijven, wel te verstaan, omdat deze ten eenenmale overbodig en daarom misplaatst zouden wezen.

De bestuursvoering, welke gericht is op handhaving van rust en orde, de zorg voor de algemeene veiligheid, de bemoeienis met de politie, is voor dat contact niet voldoende;''

Welke is nu de taak, bij den synthetischen opbouw der Indische maatschappij voor den Europeeschen bestuursambtenaar weggelegd? Deze, Mijnheer de Voorzitter, waarbij ik wederom De Kat Angelino citeer:

„Het Europeesche Bestuur heeft een hoogere taak dan het dienen als stalen structuur; wel is waar is dit zijn allereerste en bijkans heilige taak, zonder welker vervulling alle vooruitgang in de waagschaal wordt gesteld, maar toch, daarnaast dient vooral onze aandacht uit te gaan naar de geestelijke taak van dit Bestuur, welke het dan ook steeds als sociaal orgaan heeft trachten te vervullen: de voorbereiding der toekomst, waarin het zelf zal opgaan. Ziedaar de heroïsche taak van dit Bestuurscorps: zichzelf overbodig te maken,''.

Is het dan te veel gevraagd: één plaats in het regentschapsbestuur voor den Europeeschen bestuursambtenaar? Neen, Mijnheer de Voorzitter, zeker niet. De Europeesche bestuursambtenaren zijn de Regeering dankbaar, dat Zij in het voorliggende ontwerp aan den bestuursambtenaar, die daarvoor het meest in aanmerking komt, die plaats toewijst; een plaats, die aan den bestuursambtenaar krachtens traditie, krachtens roeping, krachtens de taak die hij heeft te vervullen, toekomt.

(De heer Soangkoepon: Maar het is in strijd met de beginselen van de decentralisatie.)

Zij zullen die dankbaarheid mede gaarne uitstrekken tot den Volksraad, zoo dit college, daarbij getuigende van goede staatsmanschap en wijs beleid, zijn instemming met die visie betuigt.

(De heer Janssen: Zij hebben die instemming al.)

Als tweede punt, Mijnheer de Voorzitter, wil ik mijn meening uitspreken over de vraag, of het zin heeft, of het noodig is, den bestaanden toestand te wijzigen.

Ik acht het een groote winst, dat het voorliggende ontwerp de zaak principieel zuiver stelt.

(De heer Blaauw: Inderdaad.)

Zooals de bepalingen thans luiden, blijft de mogelijkheid bestaan, dat de beslissing, of de assistent-resident een plaats in het college van gecommitteerden krijgt, afhangt van de politieke samenstelling van den raad en waar de assistent-resident een niet-politieke figuur is, althans niet als zoodanig in den regentschapsraad is benoemd, is het beter, die mogelijkheid uit te schakelen. Beter, ook al moet ik met waardeering releveeren, dat de regentschapsraden tot nog toe als regel den assistent-resident door verkiezing in het college brachten, zoodat er praktisch niet veel zal veranderen.

(De heer Janssen: Dat was toen printah keras.)

Eigenlijk had, wat nu wordt voorgesteld, reeds in 1931 aan de orde behooren te zijn gesteld, toen bij de taakverdeeling de positie van den assistent-resident een zoo belangrijke wijziging onderging. Ik zie het ontwerp dan ook als een van principieele beteekenis, zulks in tegenstelling met de memorie van antwoord, die op pag. 6 (roneo) van „practische gronden'' gewaagt.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het doel van de instelling van den regentschapsraad is om mede-

(Soangkoepon.)

zeggenschap der bevolking, vooral der Inheemsche bevolking in het plaatselijk bestuur, voor zoover dit betreft de behartiging der locale belangen van het regentschap, te verleenen. In deze instelling ligt verder de opvoedende taak van de Inheemsche ingezetenen om hun eigen interne regentschapszaken door middel van hun vertegenwoordiging te regelen. De inschakeling van den assistent-resident als niet-stemgerechtigd lid van den regentschapsraad in het betrokken dagelijksch bestuur doet mijns inziens afbreuk aan de grondgedachte en de strekking van het vertegenwoordigend karakter van dezen regentschapsraad. Het moge dan waar zijn, dat de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap voordeelen voor het bestuur in het algemeen, voor het regentschapsbestuur in het bijzonder en voor scholing van dezen bestuursambtenaar biedt of kan bieden, dit neemt niet weg, dat deze deelneming geen inbreuk mag maken op het karakter en den aard van den regentschapsraad. En het doen bezetten van een plaats in het college van gecommitteerden van dezen regentschapsraad door een buitenstaander — al is deze assistent-resident —, die niet door den raad zelf is verkozen, druischt mijns inziens in tegen de goede normen en eischen van een vertegenwoordigend lichaam; afgescheiden nog van de omstandigheid, dat assistent-residenten tot de gezags- en uitvoerende organen behooren, en daarom feitelijk niet meer tot de vertegenwoordigende lichamen mogen worden toegelaten.

In principe kan ik mij in dit verband dan ook aansluiten bij de leden, die in het afdeelingsverslag de wenschelijkheid hebben betoogd, dat geen bestuursambtenaren, zoowel Inheemsche als Europeesche, door een benoeming zitting in den regentschapsraad mogen nemen; dit ter voorkoming van een te grooten invloed van het binnenlandsch bestuur in den gang van zaken in den regentschapsraad. Ik zou het zeker toejuichen, indien de betrekkingen van assistent-resident, controleur van het binnenlandsch bestuur, patih, wedana en assistent-wedana onvereenigbaar werden verklaard met het lidmaatschap van den regentschapsraad. De ambtelijke verhouding van zulke leden tot den regent maakt het dikwijls moeilijk een vrije en behoorlijke gedachtenwisseling tusschen deze gezagsorganen te bewerkstelligen, vooral gezien in verband met het nog bestaande verouderde stelsel van hormatgebruiken. De intrede van den assistent-resident in het college van gecommitteerden van den regentschapsraad door een benoeming van den gouverneur kan straks tot gevolg hebben het welig doen tieren van hormatgebruiken, die op een instelling als de regentschapsraad een nadeeligen invloed kunnen uitoefenen.

Volgens de memorie van toelichting heeft de Regeering met de inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van den regentschapsraad drie voordeelen beoogd, t.w.:

a. het belang van de bestuursvoering in het algemeen, wijl daardoor de voor een richtig en efficient bestuur zoo noodzakelijke innige samenwerking tusschen regent en assistent-resident wordt bevorderd.

b. het belang van het autonome regentschapsbestuur in het bijzonder, omdat dit bestuur dan bij de behartiging van alle aan zijn zorgen toevertrouwde zaken en bevolkingsbelangen, alsmede bij zijn aanrakingen met de Inlandsche gemeenten ten volle kan profiteeren van de kennis en inzicht en de ervaring van dien Europeeschen bestuursambtenaar;

c. het belang van de scholing van dezen ambtenaar in den arbeid op decentralisatiegebied, hetgeen van groot nut is voor zijn vorming voor de hoogere bestuursbelangen.

Ik zie, dat de Regeering voor het verkrijgen van deze zooeven genoemde voordeelen een uiterst grooten omweg heeft gevolgd. Immers de door de Regeering gewenschte samenwerking tusschen regent en assistent-resident heeft reeds be-

(Soangkoepon.)

staan voor de geboorte van de regentschapsraden, en zij bestaat nu nog als gevolg van de ambtelijke verhouding tusschen regent en assistent-resident. En deze verhouding is nog inniger dan die, welke verkregen zou kunnen worden door middel van contact door het college van gecommitteerden van den regentschapsraad.

De benoeming van den assistent-resident in het college van gecommitteerden kan bovendien den indruk wekken, alsof men den regent door dezen assistent-resident wil doen bevoogden, of wel twee menschen aan het stuur van den wagen van den regentschapsraad zou willen doen zitten, hetgeen gemakkelijk aanleiding kan geven tot het kweeken van conflicten, zoodat een gezonde samenwerking tusschen regent en assistent-resident onmogelijk zou worden gemaakt. Op deze wijze krijgt men dus conflicten in plaats van samenwerking.

Wat het tweede voordeel betreft, namelijk het voordeel van het autonome regentschapsbestuur, zoo vraag ik mij af, of de ervaring van een in bestuursdienst vergrijsden regent niet veel rijker is op het gebied van bestuur en de behartiging der bevolkingsbelangen dan die van zijn jongeren broeder, den assistent-resident. Acht de Regeering dan de kennis, het inzicht en de ervaring van dezen Europeeschen bestuursambtenaar van zoodanigen aard, dat de regent op die wijze in de leer bij den assistent-resident moet komen?

Het moge dan juist zijn, dat deze assistent-resident meer kennis heeft van de moderne wetenschap, voor de behartiging van de bevolkingsbelangen in het regentschapsbestuur, alsmede bij de aanrakingen met de Inlandsche gemeenten behoeft de regent niet onder te doen voor den assistent-resident. Het zou zeker absurd zijn, indien men den regent van den assistent-resident les zou laten nemen op het gebied van het regentschapsbestuur.

Wil de Regeering het belang van de scholing van dezen assistent-resident in den arbeid op het decentralisatiegebied dienen, dan ware deze ambtenaar voor een tijd te plaatsen in het decentralisatiekantoor, doch men grijpe niet in in de interne aangelegenheden van den regentschapsraad. Want daardoor verwateren de grondgedachte en de strekking van de decentralisatie. De autonome regentschapslichamen hebben ten doel om medebestuur aan de Inheemsche bevolking — dus niet aan het Europeesch bestuur — te geven. Daarom is het zeker ongewenscht, dat die lichamen bestemd zouden worden voor onderwijsinrichtingen voor den assistent-resident, die straks in de hoogere bestuursrangen moet komen. Bovendien mag men zeker den gezonden groei van die locale organen niet belemmeren alleen door de omstandigheid, dat de vorming van den assistent-resident voor hoogere bestuursrangen noodzakelijk is. Op die wijze offert men de algemeene belangen van onze maatschappij op aan die van de Europeesche bestuursambtenaren. Het bestuur is er dan niet meer voor het volk, doch omgekeerd het volk is er dan voor het bestuur.

Wanneer de Regeering van oordeel is, dat met het oog op de door Haar genoemde drieledige belangen voldoende is te achten, indien de assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het regentschap wordt ingeschakeld, hetgeen kan geschieden door hem ambtshalve lid van het college van gecommitteerden te maken, dan introdueert Zij een unicum in onze democratische instellingen, want de regentschapsraad en het betrokken college van gecommitteerden zijn geen afspiegeling meer van onze locale volksvertegenwoordiging. Deze afspiegeling zou nog bestaanbaar zijn, indien dit assistent-resident-lid verkozen was door de leden van den regentschapsraad, zooals dit ook het geval is bij de aanwijzing van gedeputeerde voor den provincialen raad overeenkomstig artikel 54 van de Provincie-ordonnantie, dan wel wethouder van den gemeenteraad, krachtens artikel 64 van de Stadsgemeente-ordonnantie.

Doch de aanwijzing van een lid van een college van gecommitteerden door den Gouverneur is een product van een autocratisch beginsel, en daarom verwerpelijk voor onze democratische instellingen.

In hoeverre de ontworpen maatregel als een bescheiden stap in de richting van opheffing van het dualistisch bestuursstelsel te beschouwen is, zooals dit in het afdeelingsverslag wordt bekendgesteld, kan ik niet met zekerheid realiseeren, wel weet ik, dat het toevertrouwen van de leiding van den regentschapsraad aan den betrokken regent alleen zeker den gezonden groei van dit lichaam zal bevorderen en juist het niet-inschakelen van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van den regentschapsraad kan m.i. hier het dualistisch bestuursstelsel gemakkelijk doen uitschakelen, omdat dan het behartigen der belangen der Inheemsche bevolking in de lagere regionen in handen van de daartoe geëigende Inheemsche organen is gelegd. De totstandkoming van deze voorgestelde regeling werkt derhalve het voortduren van het dualistisch bestuursstelsel in de hand en ik vermoed ook, dat het streven naar deze regeling het bestendigen van dit dualistisch bestuursstelsel tot grondslag heeft. Het is immers niet denkbaar, dat het Europeesch bestuur zich overbodig maakt in onze maatschappelijke samenleving. De bestuurshervorming in de buitengewesten heeft dit m.i. volkomen bewezen. Men zie slechts de ontwerp-ordonnantie voor de instelling van de adviseerende raden voor Sumatra en Borneo.

Wanneer de Regeering in dit verband in de Memorie van Antwoord zegt, dat bij de totstandkoming van deze ontwerp-ordonnantie van een uitbreiding van den invloed van het binnenlandsch bestuur op den gang van zaken in het autonome regentschap, welke overigens ook geenszins aan het ontwerp ten grondslag ligt, niet gesproken kan worden, dan meen ik dit te moeten betwijfelen. Deze ontwerp-ordonnantie getuigt m.i. in haar geheel van het aanhoudend streven naar de uitbreiding van dezen invloed; dit wordt ook vooral bevestigd door sub C van artikel I van deze ontwerp-ordonnantie, omdat hierbij krachtens het nieuwe lid 3 van artikel 49 der Regentschapsordonnantie een beslissende bevoegdheid aan den assistent-resident als lid van het college van gecommitteerden is gegeven.

Ik kan mij daarom aansluiten bij de leden, die zich in het Afdeelingsverslag tegenstanders van het voorgestelde ontwerp hebben verklaard en noch de in de memorie van toelichting voorgestelde noodzakelijkheid, noch de wenschelijkheid van deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap erkenden.

De Regeering erkent in de Memorie van Antwoord, dat ook buiten den regentschapsraad en het college van gecommitteerden samenwerking plaats heeft tusschen regent en assistent-resident, omdat in het bestaande bestuursstelsel de regent en de assistent-resident elkanders dagelijksche medewerkers zijn. Welnu, waarvoor is dan nog noodig een anderen, langeren weg te volgen voor deze samenwerking? Waarom evenwel hieruit de conclusie moet worden getrokken, dat deze samenwerking zich ook behoort uit te strekken tot de belangen van de autonome regentschappen en als gevolg daarvan de assistent-resident daadwerkelijk aan het autonome regentschapsbestuur moet deelnemen, is voor mij niet recht duidelijk, immers daardoor maakt men inbreuk op de autonomie van deze instelling. Wil men den assistent-resident aan den arbeid van de autonomie van een regentschap doen deelnemen, dan moet men dit niet doen door het toekennen van een zetel in het college van gecommitteerden van den regentschapsraad, die straks zoo nu en dan gebruik moet maken van de z.g. „perintah aloes", doch deze doen belasten met het werk, dat de resident moet verrichten krachtens de artikelen 26 en 124 der Regentschapsordonnantie.

Uit het verrichten van dit werk zal de assistent-resident zeker de noodige scholing verkrijgen voor de hem toegedachte taak in de hoogere regionen aan het ambtelijk leven. Men

(Iskandar Dinata.)
grijpe daarom voor dit doel niet in de taak en de bevoegdheden van het autonome lichaam als de regentschapsraad en dit praktisch als een verlengstuk van het krachtens artikel 124 der regentschapsordonnantie door den resident uitgeoefende en uit te oefenen toezicht, wordt gemaakt.

Wanneer de Regeering in de Memorie van Antwoord van een resident spreekt in verband met de behartiging der bevolkingsbelangen, in het bijzonder de Inheemsche bevolking, dan geldt dit nog in meerdere mate voor den regent, die krachtens de artikelen 118 en 126 der Indische Staatsregeling speciaal voor deze taak is aangewezen, al moet ik tot mijn leedwezen erkennen, dat voor de Inheemsche bevolking dikwijls de resident gemakkelijker te bereiken is dan de regent, als hoofd van de inheemsche bevolking.

Waar de Regeering de vruchtbare resultaten van den arbeid in de autonome regentschappen althans voor de Inheemsche bevolking nog niet volkomen kan realiseeren, begrijp ik niet, hoe Zij tot de conclusie kan komen, dat het ambtshalve zittingnemen van den assistent-resident in het college van gecommitteerden eer een vooruitgang dan een achteruitgang kan beteekenen.

De instelling van de locale gemeenschappen hier te lande heeft mede ten doel, om den al te grooten invloed van het binnenlandsch bestuur in de behartiging der plaatselijke interne belangen te neutraliseeren, en daardoor beteekent de inschakeling van den assistent-resident in het locaal bestuur een terugtred op den weg der decentralisatie in deze gewesten.

Wanneer de Regeering in de Memorie van Antwoord verklaard heeft, dat het gevolg geven aan de suggestie om den assistent-resident slechts een raadgevende stem in het college van gecommitteerden te geven en zijn verschijning in de raadsvergadering afhankelijk te stellen van een verzoek van den regent, niet in overeenstemming zou zijn met de reeds vele jaren tot uiting gekomen behoefte van de regentschapsraden, om den assistent-resident actief te doen deelnemen aan het regentschapsbestuur, dan beteekent dit mijns inziens een streven naar een machtsuitbreiding van het Europeesch binnenlandsch bestuur en dit impliceert tevens, dat de regent niet berekend is voor de hem toegedachte taak van leider van den regentschapsraad en dit is toch zeker niet juist. Ik kan dan ook de meening der Regeering niet deelen, wanneer Zij zegt, dat de voorgestelde regeling past in het kader van de hier te lande bestaande verhoudingen en geen belemmering zal vormen voor de verdere ontwikkeling van de bestuurshervorming, noch, voor de zelfstandige werkzaamheid van het regentschapsbestuur dan moet ik dit betwijfelen.

Zij, die deze meening zijn toegedaan bewijzen ten volle, dat zij met de practijk van locale verrichtingen niet goed op de hoogte zijn en het dualistisch bestuurstelsel in deze gewesten voor eeuwig willen bestendigen. Daarom vraag ik mij in dit verband af, op welke wijze men dan eindelijk het streven naar het Indisch burgerschap tot verwezenlijking kan brengen.

Kortom, Mijnheer de Voorzitter, ik kan mij moeilijk vereenigen met het door de Regeering ten deze ingenomen standpunt, omdat dit lijnrecht staat tegenover de grondgedachte en de strekking van het vertegenwoordigend karakter van den regentschapsraad en andere locale instellingen.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Dit ontwerp beoogt, den in het regentschap met algemeene bestuurswerkzaamheden belasten assistent-resident ambtshalve lidmaatschap toe te kennen in het college van gecommitteerden van den regentschapsraad. Aanleiding tot de voorgestelde wijziging van artikel 18 der Regentschapsordonnantie is de vaak gehoorde stem uit den Volksraad tegen de benoeming van dien functionaris tot lid van een regentschapsraad, welke benoeming van invloed is op de verkiezing van leden van hoogere colleges zooals de provinciale raden en den Volksraad. De groep, die die stem voornamelijk heeft doen klinken, is het I. E. V., hetgeen overigens wel begrijpelijk is. Ook wij hebben vaak bezwaar geopperd tegen B.B.-ambtenaren in de raden, hetgeen niet zijn grond vond in onvriendelijke gevoelens tegen deze groep ambtenaren, doch uitsluitend in de overtuiging dat het niet noodzakelijk is, B.B.-ambtenaren in de regentschapsraden te doen medewerken aan de bestuursvoering. Als gezagsapparaat hebben de B.B.-ambtenaren door hun functie als zoodanig voldoende gelegenheid hun inzicht over de bestuursvoering kenbaar te maken. Een B. B.-ambtenaar in den regentschapsraad beneemt den vertegenwoordigers van de bevolking de gelegenheid tot medezeggenschap in de bestuursvoering van het Land, wat toch juist de bedoeling van de decentralisatie is.

Het verheugt mij, dat de Regeering aandacht heeft geschonken aan de in deze zaal geuite bezwaren en daaraan tegemoet heeft willen komen, maar de vorm, waarin deze tegemoetkoming geschiedt is mijns inziens niet gelukkig.

Als ik den woordvoerder van het I. E. V., den heer Blaauw, goed beluisterd heb, dient men te concludeeren, dat de democratische en decentralisatiegevoelens van het I. E. V., dat op een betere regeling van de benoeming van assistent-residenten in de regentschapsraden heeft aangedrongen, door deze nieuwe figuur in het decentralisatiewezen ernstig zijn gekwetst, al is dan het aanhangige ontwerp bedoeld als een tegemoetkoming aan zijn groep. In de memorie van antwoord zegt de Regeering:

> „Inderdaad is de voorgestelde regeling voor de meeste regentschappen niet anders dan een wettelijke consolidatie van een reeds jaren geldende practijk."

Elders heeft de Regeering bij een ander onderwerp gezegd, dat Haar gezag niet steunt op een geweldsysteem, hetgeen ik gelukkig acht. Maar in dit land geldt nog altijd, dat men zijn heil te veel zoekt, zeker niet in een geweldsysteem, doch in het printah-aloes systeem.

Ook ten aanzien van de verkiezing van den assistent-resident tot gecommitteerde van den regentschapsraad is vaak beweerd, dat door de hoogere instanties bij de regenten een beroep is gedaan om hun invloed aan te wenden voor de verkiezing van den assistent-resident tot gecommitteerde. Dit is dus een printah aloes en het resultaat is overweldigend. In 55 van de 67 regentschappen is de assistent-resident lid van den regentschapsraad en tevens gecommitteerde. In 5 regentschappen is de controleur tot lid van den regentschapsraad benoemd en tevens tot gecommitteerde verkozen. In wezen is dit het resultaat van verkiezingen met bestuursinvloeden, eigenlijk een ondermijning van de decentralisatiegedachte, dus dient dit gelaakt te worden. In plaats van dit te doen gaat de Regeering het echter consolideeren. Dit vind ik niet juist. Elke beïnvloeding van verkiezingen moet de Regeering afkeuren en tegengaan.

De Regeering motiveert het aanhangige ontwerp op drie gronden:

1. de noodzakelijke samenwerking tusschen regent en assistent-resident,
2. om van zijn kennis en ervaring te profiteeren,
3. voor de scholing van de betrokken B. B.-ambtenaren.

In het afdeelingsverslag zijn deze motieven afdoende ontzenuwd en de memorie van antwoord bracht ons geen nieuwe motieven.

Ik zal de in het afdeelingsverslag geopperde bedenkingen tegen de motiveering van de Regeering niet herhalen. Ik zou slechts de volgende vragen willen stellen.

In de memorie van antwoord staat vermeld, dat in 6 regentschappen de assistent-resident alleen lid van den regentschapsraad is maar geen gecommitteerde. Mijn vragen zijn deze:

1. Laat het bestuur van deze regentschappen te wenschen over?

(Iskandar Dinata.)

2. Is de verhouding tusschen regent en assistent-resident in deze regentschappen naar wensch of niet?

De antwoorden op deze vragen zullen aantoonen, of de motieven van de Regeering gegrond zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In den regel komt men met een wijziging van een regeling indien het bestaande niet voldoet. In de stukken kan ik echter geen mededeelingen vinden, waaruit blijkt, dat de bestaande regeling niet aan de verwachtingen voldoet. De wijziging brengt slechts met zich versterking van bestuursinvloed op den regentschapsraad en het college van gecommitteerden. Dit is niet noodig, waar er reeds een bepaling bestaat, dat aan den resident het toezicht op den regentschapsraad is opgedragen en verder aan het college van gedeputeerden.

Ik kan mij moeilijk indenken, dat de Regeering deze toezichtinstanties onvoldoende acht voor den richtigen gang van zaken bij de regentschapsraden. Trouwens, in de memorie van antwoord heeft de Regeering het reeds kenbaar gemaakt:

> „Naar het oordeel der Regeering kan de wijze, waarop het toezicht van den resident zich in de praktijk heeft ontwikkeld, bevredigend worden genoemd."

Mijnheer de Voorzitter! Art. 74 van de Regentschapsordonnantie bepaalt:

> „1. Zoowel het college van gecommitteerden in het geheel als de voorzitter en de leden daarvan zijn, voorzooveel de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken betreft, verantwoordelijk aan den regentschapsraad.
>
> 2. Zij geven te dien aanzien zoowel gezamenlijk als persoonlijk, alle door den regentschapsraad verlangde inlichtingen.
>
> 3. Ingeval dit geweigerd wordt, kan de regentschapsraad een of meer der gecommitteerden van hunne betrekkingen vervallen verklaren."

Dit artikel is zeer juist en logisch. Bij het dragen van verantwoordelijkheid ten aanzien van een lichaam of persoon is het van groote beteekenis, dat het lichaam of die persoon de bevoegdheid heeft tot administratieve strafoplegging, nl. ontzetting of vervallenverklaring. Met het creëeren van het ambtshalve lidmaatschap in het college van gecommitteerden is de assistent-resident wel verantwoordelijk aan den raad maar de raad kan hem niets doen als het eventueel noodig is.

Artikel 74 in zijn geheel zal voor dit lid van het college van gecommitteerden een doode letter zijn. De uiteenzetting van de Regeering ten deze in de memorie van toelichting gegeven is naar mijn meening niet steekhoudend.

Nu zegt de Regeering, dat de sanctie van het derde lid van artikel 74 in den vervolge niet meer op meergenoemden bestuursambtenaar zal kunnen worden toegepast. Deze toepassing in analogie met die ten aanzien van den regent, teneinde den assistent-resident als lid van het college van gecommitteerden een positie te geven gelijkstaande met die van den regent, vind ik niet juist. Maar wanneer de Regeering coûte que coûte deze nieuwe figuur in het decentralisatiewezen wil scheppen en de toepassing van artikel 74 van de Regentschapsordonnantie interpreteert, zooals Zij dat in de memorie van antwoord stelt, dan wordt daarmede de beteekenis van dat artikel verwrongen.

Voor mij is het toekennen van het lidmaatschap van het college van gecommitteerden van een regentschapsraad aan den assistent-resident een daad te beschouwen als een daad tegen de democratie.

Het ambtelijk element daarin is in den persoon van den regent voldoende vertegenwoordigd.

Het verstevigen van het ambtelijk element in het college van gecommitteerden beteekent een verminderen van het democratisch element.

Ik blijf van meening, dat deze maatregel eerder wrijving tusschen regent en assistent-resident zal brengen.

(Sosrohadikoesoemo.)

In dezen tijd, waarin de regenten een betere opleiding hebben genoten, moet de Regeering erop vertrouwen, dat deze functionarissen capabel zijn voor hun taak als bestuurder van den regentschapsraad. Een maatregel als de onderwerpelijke, zal door elken regent, die zich zelf respecteert, kunnen worden beschouwd als een brevet van onkunde (voor den regent) om maar niet te spreken van het feit, dat de maatregel niet als een bewijs van vertrouwen van de Regeering in den regent kan worden beschouwd.

Mijnheer de Voorzitter! Dit voorstel brengt met zich bevoogding van den regent bij de vervulling van zijn bestuurstaak; maar ook bevoogding ten aanzien van de uitoefening van hem toegekende autonome bevoegdheden, zoodat de regent slechts na zijn pensioen onbevoogd zal zijn.

Dat is de reden, dat ik ook met den besten wil ter wereld deze ontwerp-ordonnantie niet kan aanvaarden. Ik dring er dan ook — evenals vele andere leden — bij de Regeering op aan dit ontwerp terug te nemen.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Het moge mij vergund zijn, Mijnheer de Voorzitter, met betrekking tot het thans aan de orde gestelde regeeringsvoorstel mijn meening terzake heel in het kort bekend te stellen.

In de eerste plaats kan ik in het onderwerpelijk voorstel slechts zien een poging van de Regeering om tegemoet te komen aan de van de zijde van het Indo Europeesch Verbond voorgebrachte bezwaren tegen het benoemen van Nederlandsche bestuursambtenaren tot leden van regentschapsraden, wijl deze ambtenaren een apart kiezerscorps vormen en daardoor een zetel, zoowel in den Volksraad als in de provinciale raden kunnen bezetten. De Regeering, tegemoet willende komen aan deze bezwaren, doch tegelijkertijd geen eind willende maken aan de actieve en nuttige werkzaamheid van het Nederlandsch bestuurscorps in de autonome regentschappen, heeft gemeend het voorliggend voorstel den Volksraad te moeten aanbieden. Aanvaarding van het voorstel zal dan tot gevolg hebben, dat zoowel de provinciale raden als de Volksraad straks practisch geen actief dienende Nederlandsche bestuursambtenaren onder de verkozen leden zullen hebben.

Ik zal omtrent de wijze, waarop de Regeering aan den drang van het I. E. V. is tegemoetgekomen niet veel zeggen. Het komt mij echter voor, dat de door de Regeering gedachte oplossing van het vraagstuk niet erg elegant is. Door den voorgestelden maatregel toch wordt slechts het Nederlandsche bestuurscorps getroffen, terwijl andere politieke partijen en belangengroepen bij de aanstaande verkiezingen van leden van Volksraad en provinciale raden zullen worden bevoordeeld, tenzij de Regeering nog vóór de verkiezingen voor den nieuwen provincialen raad van Oost-Java een bepaling in de kiesordonnantie voor de regentschapsraden voor Java en Madoera laat opnemen, waarbij aan de benoemde leden dezer colleges het recht wordt ontzegd leden van provinciale raden en van den Volksraad mede te kiezen. Zulk een daad zou niet alleen het bewijs leveren, dat de Regeering werkelijk boven alle partijen staat, maar zij zou ook een betere oplossing van het Haar door het I. E. V. voorgelegde vraagstuk hebben gegeven, dan die belichaamd in het aanhangige ontwerp.

Wat nu betreft het onderhavige regeeringsvoorstel, kan ik mededeelen, dat ik persoonlijk geen bezwaar heb tegen den voorgestelden maatregel. De redenen hiervan zijn de volgende.

De positie van den assistent-resident op Java en Madoera is thans een heel andere dan in vroegere tijden, toen een assistent-resident namens den resident nog bevelen kon geven aan den regent. Thans, als gevolg van de taakverdeeling, is dit niet meer mogelijk. De regent is geen ondergeschikte meer van den assistent-resident. Aan hen, die in de aanwezigheid van dezen Nederlandschen bestuursambtenaar in het college van gecommitteerden zien een bevoogding van den

(De Raad.)
regent, dan wel dezen ambtenaar als een soort dwarskijker beschouwen, zou ik gaarne de vraag willen stellen of zij dan soms van oordeel zijn, dat de heeren regenten zulke slappe figuren zijn, dat zij niet in staat worden geacht in de door hen voorgezeten colleges van dagelijksch bestuur hun prestige hoog te houden dan wel, of deze colleges maar al te vaak beslissingen nemen, die het daglicht niet mogen zien en dat daarom de tegenwoordigheid van een z.g. dwarskijker ongewenscht moet worden geacht.

Mijnheer de Voorzitter! Ondanks de voortschrijdende geestelijke ontwikkeling der Inheemsche maatschappij ben ik in tegenstelling met ons geacht medelid, den heer Iskandar Dinata, nog steeds van oordeel, dat het niets anders dan in het waarachtig belang van het geheele regentschap kan zijn, wanneer in de regentschapsraden een paar Inheemsche bestuursambtenaren als leden zitting blijven nemen. Uit den aard der zaak zou het ongewenscht zijn wanneer de meerderheid der leden uit deze gezagsmannen zou bestaan. De consequentie van dit door mij ingenomen standpunt brengt uiteraard mede, dat ik tegen het voorliggend regeeringsvoorstel ook geen bezwaar kan en mag maken. Te eer niet, Mijnheer de Voorzitter, waar de assistent-resident niet in de plaats zal komen van een verkozen lid van het college van gecommitteerden, zoodat, naar het mij wil voorkomen, er geen gevaar bestaat voor een al te domineerende positie van dezen ambtenaar.

Zij, die nu z.g. ter wille van een juiste en goede uitvoering van het decentralisatiebeginsel van oordeel zijn, dat tegen het regeeringsvoorstel ernstige bezwaren moeten worden gemaakt zullen ook bedenkingen moeten opperen tegen het zitting nemen van Inheemsche bestuursambtenaren in de regentschapsraden en wel omdat eerstens deze ambtenaren ondergeschikten zijn van den regent-voorzitter en tweedens deze functionarissen evenals de regent en de assistent-resident bij wijze van spreken van huis uit autocraten zijn, zij uithoofde van hun positie als gezagdragers steeds min of meer autocratisch moeten optreden. Ik geloof niet, Mijnheer de Voorzitter, dat de meesten dezer tegenstanders van het regeeringsvoorstel deze consequentie zullen durven aanvaarden. Ik zonder ten deze den heer Iskander Dinata uit den aard der zaak uit. Het wil mij voorkomen, dat men in zaken als deze reëel moet blijven. Gelet op de omstandigheid, dat de assistent-resident gelijk gezegd geen meerdere meer is van den regent en ik de heeren regenten flink genoeg acht om zich niet door den A.R. te laten bevoogden heb ik mijnerzijds geen bezwaar om mijn stem aan het regeeringsvoorstel te geven. Ten slotte acht ik het voorstel ook aanvaardbaar om reden het den toestand zooals die thans is in feite niet verandert. Immers hebben thans in niet minder dan 60 van de 67 regentschapsraden de bescheiden Nederlandsche bestuursambtenaren door v e r k i e z i n g — ik leg hier den nadruk op, Mijnheer de Voorzitter — reeds zitting in het college van gecommitteerden. Dit feit is voor mij een duidelijk bewijs, dat de aanwezigheid van een Nederlandsch bestuursambtenaar in het dagelijksch bestuur van de regentschappen door de meerderheid der leden van de regentschapsraden niet alleen gewaardeerd wordt maar ook wenschelijk wordt geacht.

Een andere verklaring voor dit verschijnsel kan ik niet geven. Of ik zou moeten aannemen, dat de meeste leden dezer colleges slechts jabroers zijn en zij op aandringen van zekere zijde hun stem zouden hebben gegeven aan hun medelid, den Nederlandschen bestuursambtenaar. Zulks als den werkelijken toestand aan te nemen, zou beteekenen, dat men geen groote waarde kan en mag hechten aan de beslissingen en besluiten van de regentschapsraden. Zulks zou ook een aanduiding, ja, wellicht zelfs een bewijs zijn, dat men te vroeg regentschapsraden heeft ingesteld.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag heet het op pagina 1, dat het voorstel immers slechts aan de sedert vele jaren bestaande praktijk een wettelijken grondslag geeft. Hier wordt gezegd „slechts" maar daarbij wordt uit het oog verloren, dat er een zeer principieel verschil is tusschen de praktijk en een wettelijke regeling. De praktijk beteekent groei en leven. Een wettelijke bepaling beteekent een vaste vorm, die niet direct vatbaar is voor groei, zij geeft durenden vorm aan een bestaande praktijk, die misschien in omgekeerde richting behoort te groeien.

Bij het aanhooren van de voortreffelijke rede van den heer Mussert heb ik bijzonder gelet op de passages die hij heeft gewijd aan de positie van de Europeesche bestuurshervorming. Hij heeft daarbij gezegd, dat de voornaamste taak van de leden van het Europeesch bestuur hier te lande moet zijn: zich langzamerhand overbodig maken. Welnu, juist in dit verband zou ik de zaak willen bezien van algemeen standpunt.

Ik zal niet op details ingaan. Daarvoor hebben voorgaande leden reeds in voldoende mate gezorgd. Ik wil eerst zien of de voorgestelde bepalingen passen in het kader waarin wij ons nu bevinden.

Wij bevinden ons in een tijd waarin wij hier te lande in ieder geval nog vol geestdrift zijn voor de democratie. Democratie beteekent vrijheid en verantwoordelijkheid. Wordt de vrijheid door de voorgestelde bepalingen bevorderd, wordt het verantwoordelijkheidsgevoel gesterkt en verstevigd? Op die beide vragen meen ik een ontkennend antwoord te moeten geven, Mijnheer de Voorzitter.

De memorie van antwoord op het afdeelingsverslag in zake de nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie heeft mijn bezwaren tegen de totstandkoming van deze bepaling niet geheel kunnen wegnemen.

In verschillende punten toont de Regeering aan, dat de wijzigingen voordeelen bieden boven de bestaande regeling, de regeling bijvoorbeeld, dat de Europeesche bestuursambtenaar hier tenminste in den regel niet meer zal worden benoemd tot lid van de regentschapsraden.

Inderdaad zal dit een voordeel zijn te noemen, ook omdat de kwestie van de verkiezing voor den Volksraad daarmede wordt uitgeschakeld. Ik kan ook waardeeren, dat de Regeering door deze wijziging voor te stellen streeft naar een beter, in ieder geval steviger samenhang tusschen den assistent-resident en den regent. Zoo zijn er meerdere punten in de memorie van antwoord die mij zeer aanvaardbaar lijken. Maar er zijn enkele punten en daaronder van principieel belang, die oorzaak zijn dat ik met de voorgestelde regeling niet accoord kan gaan.

De Regeering wijst erop, dat de assistent-resident nu reeds het vertrouwen van de regentschapsraden bezit, getuige het feit, dat in verreweg de meeste regentschapsraden de assistent-resident gekozen is als gecommitteerde. Ik wil niet afdingen op het feit, dat de assistent-resident in algemeenen zin het vertrouwen geniet der regentschapsraden en de bevolking, ik zou er alleen op willen wijzen, dat dit vertrouwen niet geheel bewezen wordt door de verkiezing tot lid van het college van gecommitteerden. Daarbij spelen allerlei factoren een rol, die met dat vertrouwen niets te maken hebben. De praktijk heeft dat reeds voldoende aangetoond.

Mijnheer de Voorzitter! Het is in ieder geval een tegenstrijdigheid in het systeem, dat in het bestuur van den regentschapsraad een vertegenwoordiger zit van het Europeesch bestuur. Wat toch is het geval?

Inderdaad moet in den regentschapsraad en in het dagelijksch bestuur daarvan het bestuur vertegenwoordigd zijn, doch dit is mijns inziens reeds volkomen geschied door de aanwezigheid van den regent. Wil men nu daarnaast nog een vertegenwoordiging hebben omdat op dit moment de regentschapsraden nog niet voldoende zijn gegroeid om den steun van een lid van het B.B. te kunnen ontberen, laat men het dan op de wijze doen, zooals het thans geschiedt dat men den regent en den regentschapsraad tenslotte nog eenige vrijheid laat.

(De Raad.)

In de memorie van antwoord wijst de Regeering op de langdurige ervaring, die de regentschapsraden nu reeds hebben. De heer Mussert heeft gezegd, dat de regentschapsraden teere plantjes zijn en dat ze langzamerhand moeten opgroeien. Maar toen het boek waaruit hij citeerde, werd geschreven, waren we tien jaren vroeger en sedertdien zijn we toch zoodanig opgegroeid, dat er nu wel eenige proeven kunnen worden genomen om te zien, of inderdaad de regentschapsraden nu zulke zwakke plantjes zijn, dat ze voortdurend de broeikas van het B.B. van noode hebben. Ik zou in dit verband de vraag van den heer Iskandar Dinata willen steunen en aan de Regeering willen verzoeken, ons mede te deelen, hoe de ervaring is met die regentschapsraden, welke het op het oogenblik moeten stellen zonder een assistent-resident lid van gecommitteerden en zelfs lid van den regentschapsraad.

(De heer Thamrin: Heel goed natuurlijk!

De heer Blaauw: Slecht!)

Ik zeg niet: heel goed, ik weet het niet en zal het antwoord der Regeering hierop afwachten.

Ik mag misschien wel even teruggrijpen naar mijn vroegere loopbaan, Mijnheer de Voorzitter.

Een vroegere methode om kinderen loopen te leeren, bestaat in het zoo lang mogelijk voeren van die kinderen aan een leiband. Daardoor werd vallen voorkomen, inderdaad, doch het leeren loopen op deze wijze duurde langer en gaf aanleiding tot het ontstaan van x en o beenen. Tegenwoordig laten we den kleinen kinderen meer vrijheid, ze vallen wat meer, loopen wat meer bultjes en schrammetjes op, maar de algemeene physieke toestand is beter.

Zoo, Mijnheer de Voorzitter, moet men ook de regentschapsraden en hun colleges van gecommitteerden niet altijd aan den leiband laten loopen. Geef ze eens de gelegenheid om een fout te maken. Die fouten kunnen nooit formidabele afmetingen aannemen, daarvoor zorgt het wettelijke toezicht reeds. Maar laten we niet vastleggen in een wettelijk voorschrift, dat nog voor zeer langen tijd de vrije ontplooiing van de krachten van het uitvoerend locale bestuur wordt belemmerd door een teveel aan toezicht en contrôle. De Regeering spele niet bij voortduring de rol van de vreesachtige moeder, die altijd maar bang is, dat haar kind in een ravijn zal loopen. Deze soort moeders kweeken vreesachtige hulpelooze kinderen, en het doel der Regeering is toch de regentschapsraden te ontwikkelen tot krachtige organen van een modern ingericht bestuur. Welnu dan, Mijnheer de Voorzitter, instede van de voorgestelde regeling zou ik wenschen, dat de Regeering er naar ging streven geleidelijk aan den assistent-resident als zoodanig uit de regentschapsraden en hun colleges te doen verdwijnen. De tegenwoordige gang van zaken heeft het voordeel, dat men naar believen langzamerhand een andere wijze van handelen kan toepassen. Men zou hier en daar meerdere proeven kunnen nemen en eens meerdere regentschapsraden kunnen laten werken zonder assistent-resident in hun midden. Ik geloof dat we tot zeer behoorlijke resultaten zouden komen en bovendien tot een belangrijke bijdrage zouden kunnen komen voor de politieke scholing van Indië.

Het bezwaar tegen de tegenwoordige handelwijze, dat den assistent-resident kiesrecht voor den Volksraad gegeven wordt, blijft dan natuurlijk voorloopig bestaan, doch de kiesregeling voor den Volksraad loopt toch wel op haar laatste beenen als niet alle teekenen bedriegen en wanneer de Regeering er werkelijk naar zou gaan streven om de regentschapsraden geleidelijk aan van dit soort toezicht te ontheffen zou het geopperde bezwaar steeds minder voelbaar worden.

Ik zie het ontwerp niet als een vooruitgang, maar als een terugtred ook in de positie der regenten. Ik zie het als een blijvende belemmering van de vrije ontwikkeling der regentschapsraden en als een beletsel voor de politieke ontwikkeling hier te lande.

(Janssen.)

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Tot mijn leedwezen zal ik dus genoodzaakt zijn, tegen deze regeling te stemmen.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! De voorgestelde wijziging van de Regentschapsordonnantie heeft tweeerlei doel, n.l.:

1. den assistent-resident te doen verdwijnen uit de regentschapsraden,
2. hem een vaste plaats te geven in het college van gecommitteerden.

Uit de memorie van toelichting blijkt, dat de Regeering het voldoende acht indien de assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het regentschap wordt ingeschakeld en het een voordeel acht, dat door het verlaten van de gedragslijn om den assistent-resident tot lid van den regentschapsraad te benoemen, een zetel in die raden vrij komt voor politieke en economische belangen.

Mijnheer de Voorzitter! Deze voor wijziging aangevoerde argumenten zijn voor mij niet voldoende overtuigend. Allereerst gaat het er niet om of het voldoende is, dat de assistent-resident deel neemt aan het dagelijksch bestuur van het regentschap, maar of de positieve daad, die de Regeering beoogt, nl. om den assistent-resident uit den regentschapsraad te doen verdwijnen om hem zoodoende plaats te laten maken voor politieke personen, juist is. Ik ben er stellig van overtuigd, dat dit niet het geval is. Immers, de Regeering zal het toch wel met mij eens zijn, dat een goede samenstelling van een regentschapsraad primair is en dat het voor een goede samenstelling noodzakelijk is, dat zooveel mogelijk bekwame en deskundige personen in die raden zitting hebben. Doordat de leden van de regentschapsraden het actief kiesrecht hebben voor den provincialen raad en den Volksraad, spelen de politieke belangen bij de samenstelling van die raden een overwegende rol, wat meermalen ten koste van deskundigheid en bekwaamheid gaat. Daarom is het zoo juist, dat naast de gekozen leden eenige benoemde leden in de verschillende raden zitting hebben, omdat het juist daardoor mogelijk is, eenige correctie toe te passen.

En nu is het voor mij onbegrijpelijk, dat dit wijzigingsvoorstel beoogt, juist den assistent-resident, die door den aard van zijn werkkring als regel tot de meest deskundigen in een regentschap zal behooren, van het lidmaatschap uit te sluiten. In tegenstelling met den heer Blaauw acht ik de practijk niet in strijd met de wet, maar een natuurlijk gevolg van de wenschelijkheid om de beste menschen in het college van gecommitteerden te hebben.

Bovendien noopt dit uitsluiten van de assistent-residenten van het lidmaatschap van regentschapsraden tot een tweede wijzigingsvoorstel en wel tot het voorstel, om de assistent-residenten ambtshalve lid van het college van gecommitteerden te maken.

Dit voorstel, Mijnheer de Voorzitter, is een geheel nieuwe figuur in onze staatkundige regelingen. Immers, noch in het college van gedelegeerden, noch in de colleges van gedeputeerden, noch in de colleges van burgemeester en wethouders, noch in de colleges van gecommitteerden kennen wij, behalve voor de voorzitters dier colleges, ambtshalve leden. Als principe heeft steeds gegolden, dat de leden van de uitvoerende colleges door de raadsleden, het liefst uit hun midden, als hun vertrouwensmannen gekozen worden. De enkele keeren dat hier in zooverre van werd afgeweken dat door een raad een niet-raadslid tot vertrouwensman gekozen werd, gaf dit bijna steeds moeilijkheden.

Om nu voor het college van gecommitteerden een uitzondering te maken en daardoor af te wijken van het gekozen stelsel zou er toch wel een zeer bijzondere reden aanwezig moeten zijn. Dit zou bv. het geval kunnen zijn indien de bestaande toestand zoodanig was, dat de ook door ons niet

(Muh. Yamin.)

gewenschte toestand zou bestaan, dat de assistent-residenten buiten de colleges van gecommitteerden zouden worden gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord deelt de Regeering ons mede, dat in 60 van de 67 regentschappen de assistent-resident of de controleur lid van den regentschapsraad is en tevens tot gecommitteerde verkozen is, terwijl het in de overige 7 regentschappen slechts aan het feit, dat de betrokken bestuursambtenaren zeer onlangs benoemd zijn, te wijten is, dat zij geen lid van het college van gecommitteerden zijn.

De bestaande toestand is mijns inziens dan ook geheel bevredigend, aangezien geheel vrijwillig een toestand aanwezig is, welke de Regeering thans dwingend wil gaan voorschrijven, zoodat er geen enkele reden bestaat voor de regentschapsraden een van de overige colleges afwijkende regeling in te voeren. Het komt mij dan ook voor, dat de voorgestelde wijzigingen ongewenscht en overbodig zijn, terwijl ook de vele door den heer Blaauw tegen het voorstel aangevoerde bezwaren het mij moeilijk maken met het voorstel accoord te gaan.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het streven der Regeering, zooals dit is vervat in het aan den Volksraad aangeboden ontwerp, mist eenig helder uitgangspunt en een duidelijke motiveering. Wel heeft de Regeering hier een tusschenweg willen bewandelen tusschen de argumenten voor en tegen de benoeming van den assistent-resident in het college van gecommitteerden, maar een duidelijk zelfstandig oordeel wordt in de memorie van antwoord noode gemist. Deze door Haar bepleite wenschelijkheid wordt slechts met zooveel andere wenschen, welke men ten aanzien van het binnenlandsch bestuur heeft, beargumenteerd. Op die wijze kan men er niet komen.

Gezien de bestuursverhoudingen in een regentschap zou men minstens drie verschillende uitgangspunten kunnen huldigen, die ieder voor zich hun geschiedenis en staatsrechtelijke waarde hebben. Men kan bijvoorbeeld het administratieve hoofd van het ressort plaatsen naast den administratieven assistent-resident, tusschen welke figuren de centrale leiding, de administratieve bevoegdheden en de openbare plicht verdeeld worden. Beide figuren zouden dan hun invloed en taak geheel overbodig doen uitstrekken tot den regentschapsraad. De gedecentraliseerde bestuursvoering door middel van het radensysteem wordt daardoor in zijn machtsuitoefening beperkt en beknot, en belet verdere vrije ontplooiing van dit systeem. Het regeeringsvoorstel druischt geheel in tegen wezen en strekking van de decentralisatie, waarmede het geen harmonisch geheel kan vormen.

Een ander uitgangspunt zou zijn het verlangen om den assistent-resident, die als zoodanig een geheel buitenstaand element in de decentralisatie is, te dezen aanzien van invloed en van een nieuwe taak te voorzien. Dit streven zou ten eenenmale ongewenscht zijn, en tast eveneens de grondslagen van de moderne bestuursvoering in het algemeen aan. Immers in een decentralisatie-wetgeving wordt de regent met zijn raad als een onafscheidbaar geheel en een volkomen competent geachte eenheid beschouwd. Tracht men daartusschen den figuur van den assistent-resident te schuiven, dan verbreekt deze het harmonisch geheel, en gaat men direct of indirect van het idee uit, dat aan de bestaande instelling heel wat hapert, en dat deze niet berekend is voor de den regent en zijn raad toegekende taak, bevoegdheden en plichten.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Maar die toestand is nu toch niet anders?)

Bovendien tracht men hier aan de toporganisatie van het regentschap te wrikken, en een verdeeling van werkzaamheden ten gunste van het Europeesche binnenlandsch bestuur te bewerken. Deze wijziging gaat het oude autoritaire en hiërarchische bestuurssysteem herstellen ten koste van het democratisch bedoelde radensysteem.

Een nieuwe — vierde — figuur in den driehoek: regent, raad en bevolking, komt daardoor wederom opdagen, hetgeen een stap achteruit beteekent. Men vraagt zich af, hoever deze achteruitgang zal gaan.

Een ander uitgangspunt zou dan kunnen zijn, dat men neemt een eenigszins verwarde combinatie van de gedecentraliseerde en de oude administratieve bestuursvoering, waarin de Regeering, gedreven door utilistische overweging en wenschelijkheden, de figuur van den assistent-resident tracht te versterken en naast den regent in al zijn macht en kundigheden tracht te plaatsen. Ook dit is niet gewenscht, omdat daarmede de Regeering den vasten wil toont met de linkerhand terug te nemen, alles wat Zij door de decentralisatiewetgeving met de rechterhand aan de gemeenschap heeft gegeven.

Hoe het ook zij, en welke standpunt men ook inneemt, het streven der Regeering lijkt minder gerechtvaardigd. Zij is met dit ontwerp bezig Haar eigen systeem te beschadigen, en eenige democratische beginselen te verwaarloozen.

Tracht ik daarnaast de door de Regeering voor deze regeling aangevoerde gronden in beschouwing te nemen, dan kan ik deze op de volgende gronden verwerpen. De stelling, volgens welke het ontwerp in het belang van de bestuursvoering in het algemeen is, omdat daardoor een meer efficiënte innige samenwerking tusschen regent en assistent-resident wordt bevorderd, kan ik niet als juist aanvaarden, omdat de beginselen van de decentralisatie en van een moderne ontvoogding leelijk in gevaar komen.

De samenwerking moet niet alleen met den regent plaats vinden, hetgeen ook en vooral buiten den raad het geval kan zijn, maar feitelijk moet deze met den regent in rade plaats hebben. Door het voorstel verkrijgt men een administratieve samenwerking op een heel andere basis, verzwakt de positie van den raad en dégradeert zijn reputatie ongemotiveerd in hooge mate.

De bewering, volgens welke het autonome regentschapsbestuur kan profiteeren van de kennis, het inzicht en de ervaring van den assistent-resident, kan ik in zijn algemeenheid niet als juist aanvaarden. Wanneer dit in een buitengewoon persoonlijk geval inderdaad aanwezig is, dan kan de betrokkene die op een of andere wijze wel in het algemeen belang benutten; bovendien is deze uitspraak van de Regeering tegenstrijdig met de andere bewering, dat het inschakelen van den assistent-resident in het belang is van de scholing van dezen ambtenaar in den arbeid op decentralisatiegebied. De Regeering constateert eerder een tekort bij dezen ambtenaar, dan een te hooge waardeering, zoodat er van de beweerde kennis en ervaring in het algemeen in feite al weinig sprake zal zijn. Bovendien wordt hier als lokmiddel gebruikt, dat het inschakelen van groot nut zal zijn voor de vorming van den assistent-resident voor de hoogere bestuursrangen. Het radensysteem is dus voor hem alleen noodig, voorzoover dat hem verder brengt in zijn carrière. Een wedloop in baantjesjagerij zal door de uitspraak ontketend worden, en dat alles ten koste en met depreciatie van het gedecentraliseerd bestuursstelsel.

Zoo kan ik verder betoogen en de argumenten der Regeering één voor één bestrijden. Wel kan ik instemmen met de leidende gedachte, die in het ontwerp te beluisteren valt, n.l. dat de decentralisatiepolitiek op Java in hoofdzaak mislukt is. Ik ben dan ook van meening, dat het benoemen van den assistent-resident tot lid van het college van gecommitteerden en het hem toekennen van een recht om de vergaderingen van den regentschapsraad bij te wonen in strijd is met de goede beginselen van decentralisatie. Ik vind deze regeling dus onnoodig en ongewenscht.

Kan ik noch met de strekking noch met den aard van het regeeringsvoorstel medegaan, den tijd, waarop dit in behandeling komt vind ik evenmin gelukkig of geschikt. Terwijl buiten den Volksraad de georganiseerde millioenenmassa

(Muh. Yamin.)

luide op een verantwoordelijke regeering naast een volledig volksvertegenwoordigend lichaam blijft aandringen, komt de Regeering in denzelfden tijd het volk slechts tegemoet met een presenteerblad, waarop de R.P.D., het kabinet van den Gouverneur-Generaal en de inschakeling van den assistent-resident in de regentschapsraden opgedischt worden. Altemaal onbeduidende speldeprikjes toegebracht aan het reeds zoo gevoelige Indonesische lichaam dat naar vernieuwing en verfrissching zoekt.

De heer Mussert heeft bij de bespreking van het ontwerp de verouderde synthese-politiek van den bekenden schrijver De Kat Angelino in het geding gebracht. Deze synthese is echter ook mogelijk, zelfs gewenscht, zonder den assistent-resident in het college van gecommitteerden in te schakelen. Bovendien moeten wij in dezen tijd van Indonesische opleving de synthese niet al te eenzijdig beschouwen. Daarin moet voor alles plaats worden gemaakt voor Indonesische inzichten en verlangens, wil deze synthese niet de beteekenis hebben van het opdringen van alles wat Westersch is aan den Oosterschen staatsrechtelijken opzet in een Oostersch milieu. In laatste instantie moet deze synthese wel op Indonesischen grondslag geplaatst zijn, waar de decentralisatie haar voetstuk in de Indonesische maatschappelijke ordening moet hebben.

Verder heeft de heer Mussert de aandacht gevestigd op Britsch-Indië, waartegen natuurlijk geen bezwaar kan bestaan, mits hij op het gebied van bestuursvoering op twee feiten wijst. Het eerste feit betreft de afwezigheid van het dualistisch karakter van het bestuur aldaar, dat zoowel in de native states als in rechtstreeksche gebieden volkomen in handen van de Indiërs zelf berust. Het andere feit is, dat men de synthese aldaar consequent doorgevoerd heeft. Na het verschijnen van het overbekende Simon-rapport, waarnaast en waartegen het rapport van de All Parties Conference geplaatst kan worden, is de Regeering overgegaan tot een federalen staatsbouw, waarin de raden van de laagste ordening tot het hoogste volledige volksvertegenwoordigende lichaam geconstrueerd wordt.

Wil de heer Mussert voor ons als voorbeeld wijzen op de in Indië toegepaste autonomie, dan moet hij daarin ook consequent zijn, door daarbij voornamelijk te wijzen op de volledigheid van de Engelsche politiek jegens India's verlangens en inzichten, en op de bijzondere opvatting van de autonomie-gedachte aldaar.

Het reeds door mij geleverde betoog kan niet op zichzelf staan. Ik kan het eveneens adstrueeren met een duidelijke stem uit het corps van het Indonesisch bestuur. Ons geacht medelid, de heer Soetardjo, heeft zijn jongste artikel: „De positie en de taak van het Indonesisch bestuur" opgenomen in het Triwindoe-gedenkboek, beëindigd met de volgende conclusies:

> „Hieruit blijkt van hoe groote importantie de taak van het Indonesisch bestuur, van hoe groot belang zijn functie van schakel tusschen de Regeering en de bevolking is. Het is ten rechte en volkomen juist, dat het Indonesisch bestuur zoo vaak wordt genoemd: de kurk waarop het Nederlandsch gezag drijft.
>
> Dit bestuur is in bedoelde hoedanigheid onvervangbaar en dus voor het centrale gezag onmisbaar. Het is aan dit bestuur te danken, dat het Nederlandsche gezag met zoo bescheiden middelen en met zoo weinige krachtsontplooiing een millioenenvolk weet te besturen en ondanks het voorkomen van calamiteiten rust en orde weet te handhaven. Een ontvoogd intellectueel hoog ontwikkeld Indonesisch bestuur, dat — onder hooger toezicht — geheel verantwoordelijk is voor het bestuur in een regentschap, zal een solide fundeering vormen, om er een Indisch staatsgebouw in modernen stijl op te zetten."

Hieruit blijkt, dat het Indonesisch bestuur ervan bewust is, dat het zonder bijstand van het Europeesch bestuur de

(Roep.)

schakel vormt tusschen de overkappende centrale Regeering en de massa; de kurk waarop het gezag drijft is niet het Europeesch, maar het Indonesisch bestuur. In laatste instantie zal de kurk wel niet anders zijn dan de Indonesiër zelf.

Het ideëele bij het streven van het huidig Indonesisch bestuur is, als betoogd, een algeheele ontvoogding, zoodat het eigen zaken naar eigen inzichten kan beredderen. Het Indonesisch bestuur, aldus betoogt de heer Soetardjo, is bereid de verantwoording voor het gevoerde beleid in een daarvoor georganiseerden raad af te leggen. Dit eenigszins democratisch getinte streven verdient toejuiching, omdat daarin de verplaatsing van de kern van het modern bestuur in handen van den priaiji-stand in een gedecentraliseerd radensysteem besloten ligt; in elk geval heeft het Indonesisch bestuur bij dat streven geen dwarskijkerij noodig, geen verkapt verlengstuk van het autocratisch en bureaucratisch binnenlandsch bestuur en vervolgens geen bedilzucht van een van boven opgeplakte Europeesche gezagsvoering.

In plaats van meerdere democratiseering van de bestaande raden en van het staatsbestel, toont de Regeering met het ontwerp en nog eenige andere ontwerpen, dat Zij niet bereid is om de staatsrechtelijke constellatie met ruimen blik te overzien, waar Zij slechts onbeteekenende herstellinkjes aan het reeds rammelend staatsbestel betreffen. Op deze wijze gaat Zij met rassche schreden achteruit, steeds doende alsof Zij een wereld van groote afmeting zal ingaan.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat daardoor meer dissonanten aan ons staatsrechtelijk gehoor ten beste worden gegeven, hetgeen den Indonesiër meer onsympathiek en afkeerig maakt. Op de aangevoerde gronden kan ik dan ook geen medewerking aan de tot standkoming van het ontwerp verleenen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! U zult wel van mij willen aannemen, dat ik het niet in alle opzichten eens ben met den geachten vorigen spreker. Ik zal mij niet op het terrein van andere sprekers — het meer algemeen beschouwen van de inrichting van onze staatsinrichting —, begeven, want dan meen ik, dat ik mijzelf buiten de orde van het aanhangig zijnde onderwerp zou stellen. Aan den anderen kant moet ik verklaren, dat ik het een voorrecht acht op dit late uur nog over dit onderwerp te mogen spreken en wel, omdat ik tot dusver niet van zoo bijster veel instemming met het regeeringsontwerp heb hooren spreken.

Ik van mijn kant hoop een kleine bijdrage te leveren tot steun van het ontwerp. Ik acht inderdaad het door de Regeering aan ons voorgelegde ontwerp een verbetering van den bestaanden toestand. Hoe is de toestand? Immers zoo, dat om den assistent-resident te doen deelnemen aan het bestuur van het autonoom regentschap, deze functionaris daartoe vrijwel mechanisch wordt benoemd. De cijfers uit de memorie van antwoord toonen dit aan. Dezen toestand nu acht ik wel in hooge mate onbevredigend.

Ik erken, het was tot dusver de eenige manier om den assistent-resident in te schakelen in het bestuur van het autonome regentschap. Maar deze eenige manier was dan ook in ieder geval weinig elegant. De cardinale vraag waarom het bij het voorstel der Regeering m.i. gaat is deze en ik geloof, dat ik mij hierbij geheel mag aansluiten bij het betoog van den heer Mussert: behoort de assistent-resident in het bestuur en het orgaan van het autonome regentschap thuis? Ik meen, dat deze vraag bij de bestaande verhoudingen, mij gansch en al stellende op den bodem van de realiteit, inderdaad volkomen bevestigend moet worden beantwoord.

Wat toch is de figuur van den assistent-resident in het regentschap? Naar mijn meening is hij daarin een belangrijk overheidsfiguur, met groote verantwoordelijkheid en verantwoordelijkheden, die voor een belangrijk deel zelfs ongeschreven

(**Roep.**)

zijn. Ik acht dan ook juist wat de Regeering in de memorie van antwoord zegt:

„..... dat deelneming van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap uit een oogpunt van algemeen bestuursbeleid wenschelijk is."

Dat heeft niet te maken met — zooals de heer De Raad stelde — leibanden of dergelijke op zichzelf soms nuttige voorwerpen, de assistent-resident hoort in dien raad thuis, zooals ik reeds zeide, omdat hij een der dragers van het overheidsgezag in al zijn schakeeringen in het regentschap is. Ik ben vooruitstrevend genoeg, Mijnheer de Voorzitter, en laat er mij daarom dadelijk bijvoegen, dat ik mij zeer wel een toestand kan indenken, waarin er geen assistent-resident in het regentschap meer is, een toestand, waarin dan de volle verantwoordelijkheid voor bestuur, voor politie en voor alles wat er in het regentschap gebeurt en waarbij de overheid gemoeid is, geheel en al op den regent zal rusten, zonder medewerking van een assistent-resident, om de eenvoudige reden, dat deze functionaris er dan wellicht niet meer zal zijn. Edoch, zoolang de assistent-resident de hem thans nog toegewezen functie en taak uitoefent, hoort hij mijns inziens ook thuis in het bestuur van het autonome regentschap.

De tot dusver gevolgde methode om hem op die plaats te brengen, acht ik zeer stellig niet de gelukkigste; ik wil zelfs verder gaan en haar principieel fout achten. Indien onder de bestaande verhoudingen de assistent-resident deelneemt aan het regentschapsbestuur, moet de wet, en geen ander, hem die plaats toekennen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb tegen het voorstel der Regeering hooren aanvoeren, dat de assistent-resident op allerlei manieren toch in staat is, invloed uit te oefenen op de wijze van bestuursvoering in het autonome regentschap, ook zonder dat hij deel zou uitmaken van een der organen ervan. Maar ik zou al die enthousiaste democraten, die hier vanmorgen op gewezen hebben, de vraag willen stellen wat zij nu beter achten: een assistent-resident, niet zitting hebbend in het bestuur van het autonome regentschap, doch achter de schermen daar niettemin een heeleboel invloed op uitoefenend, en die niet ter verantwoording kan worden geroepen in de openbare vergaderingen van den regentschapsraad of het college van gecommitteerden, òf den toestand zooals de Regeering dien thans voorstelt, waarbij de assistent-resident organiek in een der bestuursorganen van het regentschap zitting zal nemen, waardoor hij voor al zijn handelingen, inbegrepen zijn adviezen aan den regent, door de leden van den regentschapsraad en van het college van gecommitteerden in hun vergaderingen zal kunnen worden uitgenoodigd — ik zal het woord „genoopt" niet gebruiken; dat klinkt zoo dwingend — krachtens de wet, om van de verschillende handelingen, die gebeurd zijn, van de verschillende daden en acties, die plaats vinden, tekst en uitleg te geven.

Juist wanneer men den assistent-resident in de gelegenheid stelt, van den door hem uitgeoefenden invloed op bepaalde beslissingen, van bepaalde methoden van bestuursbeleid, in het openbaar, aan wien dat wenscht, rekening en verantwoording te geven, krijgt men een zuivere democratie. Men krijgt nooit een zuivere democratie door beïnvloeding door figuren achter de schermen op wie men geen vat heeft.

(De heer Soangkoepon: U miskent de verhoudingen in het regentschapsbestuur!)

Ik misken de verhoudingen in het regentschapsbestuur niet. Ik zou gaarne willen, dat de heer Soangkoepon mij antwoord gaf op deze vraag: is het beter, een figuur te hebben, die achter de schermen invloed uitoefent en geen rekening en verantwoording in het openbaar behoeft af te leggen, of is het beter dat men een functionaris heeft, die openlijk invloed uitoefent en die kan worden uitgenoodigd, in het openbaar rekening en verantwoording af te leggen? Ik stel er prijs op als het geachte lid mij thans niet verder interrumpeert en in tweeden termijn mij van repliek wil dienen op de hem eigene wijze.

Het argument, dat de assistent-resident in het college van gecommitteerden zitting zou moeten hebben omdat dit een goede voorbereiding is voor de hoogere rangen, acht ik niet ter zake dienend en kan ik ook niet aanvaarden.

Krachtens het beginsel der Regeering, dat ons in de memorie van antwoord opnieuw duidelijk wordt gemaakt, behoort ook de assistent-resident, die met het oog op zijn capaciteiten nimmer voor de hoogere rangen in aanmerking zou komen, in het dagelijksch bestuur van den regentschapsraad thuis, niet omdat hij daarin een leerschool moet doorloopen voor de hoogere rangen, maar krachtens zijn taak en verantwoordelijkheid hem door de wet en de organieke regelen in het regentschap opgedragen.

Er wordt in de stukken gewag van gemaakt, dat de sanctie, belichaamd in het derde lid van art. 74 van de Regentschapsordonnantie, niet op deze functionarissen in het college van gecommitteerden van toepassing zal zijn. De juistheid daarvan is erkend, maar ik acht dit niet van veel belang. Ik acht dit een zuiver theoretische aangelegenheid. In al de jaren, dat de regentschapsraden bestaan is het nooit voorgekomen, dat die sanctie werd toegepast op een assistent-resident, die krachtens verkiezing in het college van gecommitteerden zitting had en die dus door deze sanctie wel bereikbaar was. Ook toen is deze sanctie nooit toegepast. Ik geloof, dat de hierbedoelde sanctie zelfs nimmer op een gecommitteerde is toegepast. Het belang hiervan valt dus volkomen weg.

Maar bovendien komt er nog wat bij. Het is heel eenvoudig om een assistent-resident, die in het college van gecommitteerden minder op zijn plaats blijkt te zijn, daaruit te verwijderen. Maar als deze hooge functionaris daarna in een ander college komt en daar ook ontspoort, nog eens wordt overgeplaatst, weer in een college van gecommitteerden terecht komt en het ook daar nog niet lukt, dan mogen wij langzamerhand wel vaststellen, dat hij van practische onbruikbaarheid blijk heeft gegeven.

In dat geval staan de bekende wegen open om den assistent-resident van die post te verwijderen.

Het groote voordeel van dit voorstel is bovendien — en daar zou ik de zooeven bedoelde enthousiaste democraten ook wel op willen wijzen —, dat practisch in alle regentschapsraden het particulier element — en dat zou ik mijn geachten medeleden van de Vaderlandsche Club willen voorhouden — beter tot zijn recht zal komen. In 67 regentschapsraden zal voor het particuliere element de kans worden vermeerderd om in elk der mede besturende raden met één man meer aanwezig te zijn. De Regeering zegt in de memorie van antwoord, dat Zij den gouverneurs zal mededeelen, dat het ongewenscht zal zijn in de toekomst dan nog andere Nederlandsche bestuursambtenaren in de regentschapsraden te benoemen.

Nu zou ik toch nog willen opmerken, dat juist het element, het wezenlijke van de autonome raden en van het lidmaatschap van de autonome raden is, dat zij worden samengesteld uit ingezetenen van de betrokken ressorten en dat het bestuur van zoo'n ressort plaats vindt met medewerking van de particuliere ingezetenen. Dat vinden wij in de gemeente, in het regentschap, in de groepsgemeenschap en in de provincie. Ik meen dus, dat mijn geachte medeleden aan het particuliere element tekort doen, indien zij zich niet vereenigen met het voorstel van de Regeering, waardoor juist het particuliere element op 67 plaatsen verhoogden invloed in het bestuur van de autonome ressorten zal erlangen.

Mijnheer de Voorzitter! Nog een andere democratische opmerking. De mechanische benoeming — want dat was het toch eigenlijk — van den assistent-resident in den regentschapsraad bracht het groote democratische beginsel van de medezeggenschap van de ingezetenen eenigermate in het gedrang en wel — ook hierop zou ik mijn geachte medeleden van de Vaderlandsche Club willen wijzen — vooral voor de

(Roep.)
Nederlandsche gemeenschap. Aangezien de assistent-resident bovendien niet de plaats zal innemen van een gekozen lid van het college van gecommitteerden, wordt de beteekenis van de gekozen gecommitteerden stellig niet verkleind. Immers er zal geen enkele vertrouwensman van den raad in het college van gecommitteerden minder komen.

Verder acht ik — om redenen, die ik zooeven reeds noemde — de aanwezigheid van den assistent-resident in het college van gecommitteerden een voordeel. Ik herhaal het nog eens: indien het waar is, dat de assistent-resident invloed uitoefent op het bestuursbeleid in de autonome ressorten dan moet men den assistent-resident niet achter de schermen laten blijven, maar moet hij op die plaats komen, waar hij ook in het college van gecommitteerden door zijn medegecommitteerden voor tekst en verklaring en het afleggen van verantwoording kan worden aangesproken. Dat is in het voordeel van den regentschapsraad; dat is in het voordeel van het college van gecommitteerden. Dan weet men wat men aan zulk een functionaris heeft, hetgeen ook in het algemeen belang is.

Het is mij een raadsel, dat men kan zeggen, dat daardoor de eigenlijke invloed van het college van gecommitteerden gering zal worden. Als dat zoo zou zijn, dan zou die invloed bij den bestaanden toestand vooral wel bijna nihil moeten wezen.

Want nu — wij weten dat allen — heeft de assistent-resident toch ook in het college van gecommitteerden zitting. Wanneer er straks een gecommitteerde bij komt, kan de invloed van de gekozen gecommitteerden alleen maar stijgen. Doch overigens stelle men deze aangelegenheid niet zoo pessimistisch voor! De beraadslagingen in een dergelijk college van gecommitteerden vinden natuurlijk in een gemoedelijke sfeer plaats.

Overigens hangt de invloed van de gekozen gecommitteerden niet van de vraag af, of de assistent-resident al dan niet in dat college van gecommitteerden aanwezig is, doch deze invloed van de gekozen gecommitteerden hangt geheel af van de personen, die men als zoodanig kiest.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu nog tot een kleinigheid. Den assistent-resident, die tevens fungeerend burgemeester is, acht ik toch niet thuis in de colleges van gecommitteerden. Ik acht de aanwezigheid in het college van gecommitteerden van den assistent-resident, fungeerend burgemeester, stellig niet gelukkig. Ik acht dit ook in beginsel niet juist, aangezien de belangen van de gemeenten nu eenmaal niet altijd parallel loopen met de belangen van de regentschappen.

(De heer Van Hasselt, adviseur voor de Decentralisatie: De regentschappen en stadsgemeenten overlappen elkaar niet!)

Mijnheer de Voorzitter! Dit argument lijkt mij ten deze niet erg klemmend. Ik zou dan gaarne zien, dat de geachte Regeeringsgemachtigde mij, in eersten termijn sprekende, aantoonde, dat het uitgesloten is, dat de belangen van de gemeenten in botsing zouden komen met de belangen van het autonome regentschap.

Mijnheer de Voorzitter! De assistent-resident-fungeerend burgemeester, komt dan toch in een onzuivere positie, n.l. tegenover de gemeente zoowel als tegenover het regentschap te staan. Ik stel mijn stem hiervan niet afhankelijk, doch het zou mij toch wel een genoegen doen, indien de Regeering een oplossing zou kunnen vinden, waarbij deze combinatie van functies zou zijn uitgesloten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil dan besluiten met te zeggen, dat ik niet van meening ben, dat de functie van assistent-resident ten eeuwigen dage zal dienen te blijven gehandhaafd. Ik acht het zeer wel mogelijk, dat wij in de toekomst tot een vereenvoudiging van het bestuursstelsel zullen kunnen komen en dat daarbij een nog veel uitgebreider taak aan het Inheemsche bestuur ten deel zal vallen, waardoor wij zullen komen tot een organisatie, waarbij het Europeesche

(Salamoen, Smit.)
bestuur zich meer zal moeten bepalen tot een toezicht in de groote lijn alleen. B.v. zou ik mij hierbij kunnen denken een residentie, die met enkele regentschappen, waarvan de autonome raden worden voorgezeten door den regent, één organisatie zal vormen, waarbij dan vanuit een centraal punt de resident, bijgestaan door een paar assistent-residenten, het algemeen toezicht zal kunnen uitoefenen. Doch zoolang in alle regentschappen een assistent-resident aanwezig is, met de verantwoordelijkheid, die ten aanzien van het geheele bestuursbeleid op hem rust, behoort naar mijn meening ook de bekleeder van deze functie thuis in het bestuur van het autonome regentschap.

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen ten aanzien van dit ontwerp is gezegd, zou ik nog slechts het volgende willen opmerken.

De Regeering is erin geslaagd de wenschelijkheid aan te toonen van de inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap op practische gronden bij wettelijk voorschrift te regelen.

Minder overtuigend is mijns inziens de verklaring van de Regeering, dat deze inschakeling niet in strijd is met de democratische beginselen en met de ideëele motieven om het Inlandsch bestuur c.q. den regent op te voeden tot zelfstandigheid. Men verwacht namelijk, dat de regentschapsraad een leerschool zal zijn voor de democratie. Door het eeuwenlange autocratisch bestuur is de democratische geest onder de bevolking reeds verzwakt. Door den overwegend ambtelijken invloed in de regentschapsraden tengevolge van het bestaande kiesstelsel is de reeds verzwakte geest op den achtergrond gedrongen. Meerdere versterking van het ambtelijk element zal zeker niet ten goede komen aan de ontwikkeling van de democratie, al zal de versterking plaats hebben in het werkcollege van den regentschapsraad. In de praktijk is juist dit werkcollege machtiger dan de raad zelf.

Ten aanzien van het zelfstandig maken van het Inlandsch bestuur vrees ik, dat door de voorgestelde regeling het vertrouwen, reeds in handen van het Inlandsch bestuur gegeven, aan banden zal worden gelegd.

Hoewel de assistent-resident lager in rang is dan de regent, in zijn afdeeling is hij toch de vervanger van den resident. In de praktijk zullen er dan ook slechts weinig regenten zijn, die zich ten opzichte van den assistent-resident inderdaad als „ouderen broeder" gevoelen, zoodat de aanwezigheid van den assistent-resident in het werkcomité niet opvoedend zal zijn voor het rijp maken van het Inlandsch bestuur.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Er is door eenige leden op gewezen, dat naar hun meening hetgeen thans door de Regeering wordt voorgesteld, eigenlijk reeds verscheidene jaren geleden had moeten zijn geschapen. Indien dit inderdaad zoo is, dan vraag ik mij af of het oogenblik nu wel terecht gekozen is om thans die wijzigingen aan te brengen.

Verder ben ik van meening, dat er over deze zaak veel woorden zijn gezegd, die betrekking hebben op het principieele van deze zaak, terwijl als wij de zaak praktisch bekijken, er tusschen hetgeen hier wordt voorgesteld en den huidigen toestand niet zoo heel veel verschil bestaat, er verder niet zoo heel veel verandert. Er verandert echter wel iets en dat heeft de heer Mussert zoo duidelijk en juist gezegd, namelijk, dat het uiteindelijk doel van de autonome ressorten, dient te zijn een zoo grooten en zoo krachtig mogelijken vorm van zelfbestuur. Ook al neemt men aan met den heer Mussert en met den heer De Kat Angelino, dat tenslotte de zelfbesturen ook zonder meer gevormd kunnen worden, dat daarvoor noodig is ervaring van de menschen die ten tijde dat het zelfbestuur in werking trad de leiding hadden, toch moet het bepaald ontmoedigend werken voor de voorstanders van de autonomie, dat men tenslotte dezen stap terug

(**Smit.**)
doet. Ook al zou dit in de praktijk over lange jaren geen stap terug beteekenen, dan zou dat voor de menschen, wien men heeft voorgehouden, dat men een bepaalden weg wil bewandelen, niet duidelijk zijn gemaakt. Ook de Regeering zal daar zeker niet in slagen omdat de vorm, dien men thans kiest, daarvoor niet de juiste is. Daarom acht ik het zeer onjuist, dat deze stap zal worden gedaan. Men — b.v. de heer Roep — heeft er op gewezen, dat deze regeling tenslotte zou zijn een versterking van de democratie. Ik moet zeggen, dat deze meening mij wel zeer verwondert. Het moge juist zijn, dat thans de leden van het B.B.-corps mechanisch worden benoemd tot leden van de regentschapsraden, het moge juist zijn, dat bij die benoemingen niet alles zoo mooi is als wij het gaarne zouden wenschen, maar dan lijkt het mij toch den aangewezen weg, de remedie daarvoor te zoeken in een betere opvoeding van degenen die hierop invloed hebben, speciaal de leden van de regentschapsraden, die tenslotte zelf zorg dragen voor de verkiezing van de gecommitteerden.

(De heer Mussert: Die operatie zal wel slagen, maar de patiënt gaat ervan dood.)

Maar zoolang we daar niet aan toe zijn geloof ik, dat het middel averechts zou werken en meen ik, dat de gecommitteerden niet moeten worden verkozen, doch benoemd.

Na al hetgeen heden over dit ontwerp is gezegd is het wel duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat vele mijner medeleden jegens dit voorstel een zeer afwijzend standpunt innemen, voornamelijk doordat het hun in hun verwachtingen op het stuk van de staatkundige ontwikkeling van dit land ten ernstigste heeft teleurgesteld. Ik erken, dat het in de practijk niet zoo'n vaart zal loopen als het nu lijkt, maar met dit gevoelen dient zeer zeker rekening te worden gehouden. Ik zal daarom tegen deze regeling stemmen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, aanstaanden Maandag of Dinsdag — de juiste datum zal nog nader worden bepaald — te antwoorden?

De heer **Van Hasselt**, adviseur voor de Decentralisatie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn op een dier beide dagen plaats hebben.

De vergadering wordt te 2.04 uur n.m. gesloten.

25ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 9 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**). — Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 45 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Götzen en Helfrich.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **41**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Helfrich**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens een aanvang te maken met de beantwoording van de geachte leden van den Volksraad, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd over dit begrootingsontwerp, zij het mij vergund U dank te zeggen voor de door U, mede namens dit College, uitgesproken gelukwenschen ter gelegenheid van de opening van het Koninklijk Instituut voor de Marine te Soerabaja, welke wenschen ook door de Regeering ten zeerste worden gewaardeerd.

Voor het door U uitgesproken vertrouwen, Mijnheer de Voorzitter, dat onder mijn leiding het nieuwe Instituut — even goed als de gansche Koninklijke Marine — aan de hoogste verwachtingen zal voldoen, ben ik U dankbaar.

Mijnheer de Voorzitter! De rij der sprekers in eersten termijn is geopend door het geachte lid, den heer Kan, die eenige beschouwingen heeft gewijd aan het feit, dat de aangevraagde credieten op den buitengewonen dienst zullen worden gebracht. De heer Kan begint met de vraag te stellen, of het wel juist is den buitengewonen dienst met deze uitgaven te belasten, doch eindigt met de opmerking, dat het logisch is, ze voorloopig op den buitengewonen dienst te brengen, met dien verstande dat bij de uiteindelijke afrekening het moederland de volle kosten op zich neemt.

Wanneer het nu den heer Kan, zooals de Regeering meent te moeten onderstellen, slechts te doen is om de uiteindelijke terugbetaling door Nederland, dan kan ik het geachte lid mededeelen, dat verrekening met het moederland, wanneer dit weder mogelijk zal zijn, inderdaad in de bedoeling ligt en dat daaromtrent, wanneer Nederland weer vrij zal zijn, met het Opperbestuur in overleg zal worden getreden. Juist onder meer met het oog op die latere verrekening worden de onderwerpelijke uitgaven op den buitengewonen dienst gebracht.

De heer Kan heeft voorts nog gesproken over de torpedomotorbooten en heeft daarbij de hoop en het vertrouwen uitgesproken, dat de commandant der zeemacht de beschikking zal hebben over, open zal staan voor, zeer recente informaties ten aanzien van de met dergelijke vaartuigen opgedane ervaringen en dat de te voteeren gelden zoo efficient mogelijk zullen worden besteed.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering behoeft, naar het Haar voorkomt, wel nauwelijks te verzekeren dat voortdurend wordt gezorgd voor het verkrijgen van zooveel mogelijk betrouwbare inlichtingen over de kwaliteiten van verschillende soorten van materieel, en vooral van nieuwere soorten van materieel. Ook spreekt het wel vanzelf, dat Zij, aan de hand van die inlichtingen, streeft naar een zoo efficient mogelijke besteding van gevoteerde credieten.

Met betrekking meer speciaal tot de torpedomotorbooten zij medegedeeld dat hiermede binnen den kortst mogelijken tijd een daadwerkelijke versterking van de maritieme defensie zal worden bereikt. Een tweede argument voor deze aanschaffing is, dat dit materieel zal blijven passen in elke toekomstige samenstelling van de vloot.

Uit de thans ter beschikking staande gegevens moet de Regeering opmaken dat deze booten, binnen de aan dit type gestelde grenzen, in den strijd goed bruikbaar zijn gebleken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de rede van het geachte lid, den heer Wirjopranoto, die gaarne in staat zou worden gesteld beter dan tot dusver kennis te nemen van het vlootplan-Deckers. Ik doe dit gaarne, Mijnheer de Voorzitter, en moge daartoe het geachte lid verwijzen naar de desbetreffende Volksraad- en Kamerstukken, waarvan ik hier een opgave heb, welke ik U zou willen verzoeken als noot in de Handelingen te willen doen afdrukken.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Helfrich**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Voor de goede orde moge ik nog opmerken, dat de meening van den heer Wirjopranoto, dat thans een begin van uitvoering zou worden gegeven aan het vlootplan-Deckers, op een misverstand berust. Zooals in de memorie van antwoord is vermeld, kan het thans aan te schaffen materieel worden beschouwd als voor een groot deel in de plaats te komen van het materieel volgens het vlootplan-Deckers. Er is dus geen sprake van dat goedkeuring van het voorliggend begrootingsontwerp zou impliceeren dat ook eventueel volgende voorstellen zonder meer zouden moeten worden aanvaard. In verband hiermede zal, naar de Regeering meent, een uitgebreide uiteenzetting van het vlootplan-Deckers — waarmede veel tijd gemoeid zou zijn — voor den heer Wirjopranoto niet meer van zooveel belang zijn.

---

1) Voor nadere gegevens betreffende het z.g. vlootplan-Deckers moge de heer Wirjopranoto worden verwezen naar:

a. bijlagen Tweede Kamer 1929—1930, Onderwerp **346**, Handelingen Tweede Kamer 1930—1931, blz. 131—283, Eerste Kamer, blz. 73—115;

b. Volksraadstukken, zitting 1929—1930, Onderwerp **95**, Algemeen gedeelte, stuk 5;

c. Volksraadstukken, zitting 1936—1937, Onderwerp **54**, Algemeen gedeelte, stukken 2, 3 en 4;

d. Bijlagen Tweede Kamer 1937—1938, Onderwerp **2**, Hoofdstuk VIII, stuk 2;

e. Bijlagen Tweede Kamer 1938—1939, Onderwerp **2**, Hoofdstuk VIII, stuk 2.

(Commandant der Zeemacht.)

Het geachte lid heeft voorts gevraagd, of de voorgenomen aanschaffing van zeevliegtuigen wijst op een zekere heroriëntatie, m.a.w., of de Regeering, door aan dit materieel de voorkeur te geven, de zoogenaamde slagkruiserplannnen heeft verlaten.

Mijnheer de Voorzitter! Er is hier geen sprake van heroriëntatie. Voor de Regeering blijft vaststaan, dat de aanbouw van slagkruisers met de noodige omlijsting de beste en dus meest wenschelijke versterking van de zeemacht zou opleveren. Het gaat er echter thans om, op zoo kort mogelijken termijn met de beschikbare middelen te komen tot versterking der maritieme weermacht. Aangezien aanschaffing van vliegtuigen op betrekkelijk korten termijn mogelijk is, werd hiertoe dadelijk overgegaan, waarbij nog komt dat het aantal vliegtuigen, waarop in het slagkruiserplan was gerekend, nog lang niet is bereikt.

Uit het voorgaande moge blijken, dat de Regeering het slagkruiserplan geenszins definitief heeft losgelaten. Integendeel hoopt Zij, dat alle omstandigheden ertoe zullen medewerken te zijner tijd het plan tot uitvoering te brengen.

De heer Wirjopranoto heeft voorts beschouwingen gehouden over de personeelsbezetting van de vloot en in het bijzonder gewezen op de door hem ondervonden teleurstelling, dat bij de zoo juist geopende opleiding der adelborsten betrekkelijk weinig Inheemsche candidaten werden geplaatst. Is dit resultaat — zoo vraagt het geachte lid — voor de Regeering zelve eigenlijk niet een teleurstelling?

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering deelt inderdaad deze teleurstelling. Weliswaar heeft zij uit het aantal candidaten, dat zich aanmeldde, een groeiende belangstelling en daarmede een vooruitgang in den toeloop kunnen constateeren, doch over het algemeen is het gemiddeld gehalte van de niet-Nederlandsche candidaten nog voor verbetering vatbaar. Zoodanige verbetering zal vermoedelijk kunnen worden verkregen, wanneer een grooter aantal goede H. B. S.-abituriënten zich aanmeldt Dat tenslotte 4 Inheemsche adelborsten konden worden geplaatst, is hieraan te danken, dat met de aanneming verder is gegaan dan aanvankelijk in de bedoeling lag.

(De heer Thamrin: Moeten het uitsluitend H. B. S.-abituriënten zijn?)

Voor de opleiding tot marine-officier wordt uitsluitend het einddiploma van de H. B. S.-5j.c. vereischt.

(De heer C. C. van Helsdingen: En waarom niet het einddiploma van de A. M. S.?)

Als minimumeisch voor de toelating tot de opleiding is gesteld het bezit van het einddiploma van de H. B. S.-B of een daarmede gelijkgestelde studie!

(De heer C. C. van Helsdingen: De opleiding aan de A. M. S.-B is daarmede toch gelijkgesteld!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou ten deze gaarne later van antwoord dienen.

Aangenomen zijn nl. alle candidaten, die aan de minimumeischen voor toelating voldeden, waardoor het totaal aantal aangenomenen van het oorspronkelijk gestelde getal van 30 op 40 is gekomen. Zou het aantal op 30 zijn gehandhaafd en in verband daarmede met de selectie verder zijn gegaan, dan had voor wat betreft de Inheemsche candidaten slechts 1 candidaat kunnen worden benoemd.

De 4 toegelaten Inheemsche candidaten zijn aangenomen voor die dienstvakken waarvoor zij, volgens het oordeel der commissie, het meest geschikt waren of — en dit geldt voor het dienstvak der administratie — in verband met hun lichamelijke geschiktheid uitsluitend konden worden toegelaten.

Voor de opleiding tot officier-vlieger meldden zich 13 Inheemsche candidaten. Hiervan werden er 8 op medische gronden afgekeurd, terwijl de overige 5 niet geschikt werden geacht voor de opleiding.

Ten aanzien van de onderofficieren-vlieger moge ik verwijzen naar hetgeen dienaangaande is gezegd in de memorie van antwoord bij de behandeling van de 4de aanvullende begrooting voor het jaar 1940. Daaruit blijkt dat bij deze opleiding thans nog geen niet-Nederlanders konden worden geplaatst, doch dat bij de eerstvolgende opleiding met dit desideratum rekening zal worden gehouden. Inheemsche candidaten werden ditmaal dan ook niet toegelaten. F. L. W. Angkuw behoort derhalve tot de Europeesche bevolkingsgroep.

Hetgeen de heer Wirjopranoto heeft gezegd over het groepsinstinct der Inheemschen, wordt door de Regeering op volle waarde geschat. Ook Zij ziet zeer wel in, dat een groep Inheemsche jongelieden bij een bepaalde opleiding zich meer zou thuis voelen en beter tot haar recht zou komen dan het geval zal zijn waar slechts enkelingen staan te midden van een overheerschende meerderheid Nederlanders.

Zij wijst er echter op, dat dit inzicht toch nimmer zal mogen leiden tot aanneming van ongeschikte candidaten, zelfs niet tot het voortrekken, alleen op grond van rasverschil, van minder boven meer geschikten. De aanneming behoort te geschieden op de wijze, welke voor de paraatheid der zeemacht de beste is, dat wil dus zeggen naar volgorde van geschiktheid. Elk raseriterium, zoowel ten voordeele als ten nadeele van één bepaalde groep, behoort daarbij buiten beschouwing te blijven en is daarbij buiten beschouwing gebleven.

Intusschen wil ik het geachte lid nog wel erop wijzen, dat het feit, dat de eerste keer begonnen wordt met een zeer gering aantal Inheemsche adelborsten, ook een voordeel heeft. Dit geringe aantal toch zal veel gemakkelijker leiden tot een kameraadschappelijke aaneensluiting van het Inheemsche en het Europeesche element, dan wanneer aanstonds een groote groep Inheemschen aanwezig zou zijn. Dan toch ware de kans op afscheiding stellig niet denkbeeldig geweest.

Uit het vorengaande moge de heer Wirjopranoto de conclusie trekken, dat bij de Regeering zeker geen sprake is van vrees voor penetratie van het Inheemsch element. Integendeel hoopt Zij, evenals ongetwijfeld het geachte lid, dat bij een volgende gelegenheid de beste Inheemsche abituriënten van Hoogere Burgerscholen e.d. zich in ruime mate voor de officiersopleidingen zullen aanmelden, opdat een grooter aantal hunner voor die opleidingen kan worden aangenomen.

Op de suggestie van den heer Wirjopranoto, om bij de opleidingen bij de zeemacht ook aandacht te schenken aan andere zaken, dan zuivere marine-aangelegenheden, met de bedoeling om de jongelieden een breedere basis van kennis bij te brengen, welke hun later bij het zoeken naar een burgerbetrekking te stade kan komen, kan de Regeering tot Haar leedwezen niet ingaan.

De opleidingen bij de Marine hebben ten doel onder de huidige omstandigheden — met weglating van allen overbodigen ballast — de candidaten in den kortst mogelijken tijd geschikt te maken voor hun oorlogstaak. Alle opleidingen worden daarom zooveel als eenigszins mogelijk is bekort. Aan het onderwijzen van zaken, die buiten dit doel vallen, kan onder de huidige omstandigheden dan ook niet worden gedacht.

Tenslotte heeft het geachte lid een motie ingediend, welke, naar U, Mijnheer de Voorzitter, heeft medegedeeld, eerst bij een latere gelegenheid in behandeling zal worden genomen. In verband hiermede zal de Regeering thans op die motie niet ingaan.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer J. A. van Helsdingen, heeft nog eens duidelijk verklaard, dat zijn fractie zich geen oogenblik ongerust heeft gemaakt over de diligentie der Regeering op het stuk van verhooging van de paraatheid der weermacht, erop rekenend, dat het in Haar gesteld vertrouwen niet zal worden beschaamd.

Van deze woorden heeft de Regeering met waardeering kennis genomen.

(Commandant der Zeemacht.)

Het geachte lid heeft voorts de vraag gesteld, of de Regeering niet te ver is gegaan door de bedragen te vermelden, welke met de aanschaffing van verschillende oorlogsmiddelen gemoeid zullen zijn. De Regeering is van oordeel, dat Zij bij de beantwoording van het afdeelingsverslag niet verder is gegaan dan noodzakelijk is voor een behoorlijke toelichting van den Volksraad omtrent den aard van de bestemming der aangevraagde credieten en tevens, niet verder dan verantwoord is met het oog op de conclusies, die eruit getrokken kunnen worden. Dat het mogelijk is hieruit eenige gevolgtrekkingen te maken omtrent de aantallen der aan te schaffen weermiddelen is onvermijdelijk. Aan den anderen kant meent de Regeering toch ook den Volksraad een globaal inzicht niet te mogen onthouden.

De Regeering blijft mede ten aanzien van de mogelijkheid tot aanschaffing van meer materieel diligent.

Naast den aanbouw van een deel van het materieel hier te lande, wordt met kracht gestreefd naar eventueelen aankoop en snellen aanbouw in het buitenland; de tot nu toe hiermede bereikte resultaten vormen echter een aanwijzing om de verwachtingen ten deze niet al te hoog te spannen.

Mijnheer de Voorzitter! De woorden van hulde, welke het geachte lid, de heer Vas Dias, heeft gewijd aan de door de Nederlandsche weermacht betoonde heldhaftigheid — bij welke woorden de heer Verboom zich namens zijne fractie heeft aangesloten — hebben bij de Regeering warmen weerklank gevonden. Het stemt Haar tot voldoening dat deze woorden, waarvan voor ons allen steun en bemoediging uitgaat, uit den boezem van den Volksraad zijn opgeklonken.

Vervolgens sprekende over de thans aanhangige versterking van de zeemacht heeft de heer Vas Dias categorisch de vraag gesteld, of het aan te schaffen materieel bij oplevering hier te lande dadelijk voor den actieven dienst zal worden gebruikt, m.a.w. of het benoodigde personeel ervoor aanwezig en opgeleid zal zijn en of ook alle bijkomende voorzieningen van materieelen aard volledig zullen zijn getroffen.

Wat betreft de personeelskwestie kan de Regeering mededeelen, dat alle opleidingen op topkracht werken teneinde het door het geachte lid gestelde desideratum te verwezenlijken. Behoudens onvoorzienen tegenslag koestert de Marineleiding de verwachting, dat de onmiddellijke indienststelling van het af te leveren materieel niet op een personeelstekort zal behoeven af te stuiten. Honderd procent zekerheid is in aangelegenheden als deze uiteraard nimmer van te voren te geven. Dat het nieuw aan te schaffen materieel bij oplevering dadelijk in actieven dienst zal kunnen worden gebruikt, is zeker. Zoowel wat het onderhoud als de accommodatie als anderszins betreft worden de noodige maatregelen genomen teneinde tijdig een goede verzorging te waarborgen.

Het door den heer Vas Dias naar voren gebrachte vraagstuk der handelsbescherming heeft reeds geruimen tijd de volle aandacht der Regeering. Zij kan niet ontkennen, dat het gebrek aan bewapening voor onze handelsschepen ook Haar zorg baart. Door de oorlogsomstandigheden zijn de bestellingen van geschut voor verschillende koopvaardijschepen niet afgeleverd en is aflevering ook niet meer te verwachten. Pogingen om voor dit doel geschikt geschut in het buitenland aan te schaffen hebben tot nog toe gefaald.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is het geachte lid, den heer Soangkoepon, erkentelijk voor zijne woorden van instemming met de door U uitgesproken gelukwenschen ter gelegenheid van de opening van het Koninklijk Instituut voor de Marine.

Het geachte lid heeft in de eerste plaats een pleidooi gehouden voor het zooveel mogelijk vervaardigen van oorlogsmaterialen hier te lande. Zooals het geachte lid zelf reeds opmerkt, is in de memorie van toelichting reeds toegezegd, dat dit zooveel mogelijk zal geschieden.

(Wirjopranoto.)

Anderzijds echter zal de heer Soangkoepon uit mijn antwoord aan den heer J. A. van Helsdingen hebben vernomen, dat waar mogelijk ook in het buitenland bestellingen zullen worden geplaatst. Hier schijnt wellicht een zekere tegenspraak aanwezig, Mijnheer de Voorzitter, maar in feite is dat toch niet het geval. De zaak is namelijk deze, dat s p o e d i g e aanschaffing een eerste vereischte is en wanneer het nu in een enkel geval blijkt, dat wij een bepaald object spoediger uit het buitenland kunnen betrekken dan uit Nederlandsch-Indië, m o e t e n wij dien snelsten weg kiezen. Uit hetgeen ik zooeven reeds hierover opmerkte, valt echter de conclusie te trekken, dat het meerendeel der orders voor aanbouw toch wel hier te lande zal worden geplaatst.

Dat aan de Inheemschen volop gelegenheid wordt geschonken om mede te werken aan de maritieme verdediging van hun vaderland, zal den heer Soangkoepon, naar ik vertrouw, duidelijk zijn geworden uit hetgeen ik zooeven antwoordde op de rede van den heer Wirjopranoto.

Mijnheer de Voorzitter! De laatste spreker in eersten termijn was de heer Verboom, van wiens toezegging van den steun zijner fractie de Regeering met voldoening heeft kennis genomen. Tevens moge ik het geachte lid mijn erkentelijkheid betuigen voor hetgeen hij mij in mijn functie van commandant der zeemacht heeft toegewenscht.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn, ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Ik schors thans de vergadering voor eenige minuten, waarna tot de behandeling in tweeden termijn zal worden overgegaan.

De vergadering wordt voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met mijn erkentelijkheid te betuigen voor het rustige antwoord, dat door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Marine gegeven is, naar aanleiding van de opmerkingen, door mij in eersten termijn gemaakt. Door overlegging van de lijst, waarin verschillende gegevens zijn vermeld over het vlootplan-Deckers zijn wij thans een stap verder gekomen.

Wat mij in het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde nog niet duidelijk is, is, dat er thans geen sprake zou zijn van eenige heroriëntatie. De Regeering heeft verklaard, dat de aanschaffing van de verschillende soorten materieel, in de memorie van toelichting genoemd, geen heroriëntatie beteekent, doch dat de aankoop van vliegmachines eigenlijk nog lang niet voldoet aan de behoeften volgens het bekende slagkruisersplan. Uit het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde meen ik de conclusie te moeten trekken, dat er thans sprake is van een partieele uitvoering van de slagkruiserplannen, voorzoover het gedeelte der luchtmacht betreft. Indien deze conclusie door den geachten Regeeringsgemachtigde als juist wordt aanvaard zou ik de vraag aan de Regeering willen stellen, of de financieele consequenties, aan deze partieele uitvoering verbonden, niet in een ander daglicht komen te staan, m.a.w. of wij dan niet dezelfde kostenverdeeling moeten volgen bij den aankoop van het bedoelde soort materieel.

Indien dit zoo is, wil ik den geachten Regeeringsgemachtigde erop wijzen, dat van de zijde van den Volksraad, met name van ons geacht medelid, den heer Kan, te dezen aanzien een suggestie naar voren is gebracht om de kosten thans te verhalen op het moederland, d.w.z. op de Nederlandsche Regeering, die thans tijdelijk te Londen vertoeft. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou deze suggestie van den heer Kan nader willen ondersteunen.

Het zou ons zeer aangenaam zijn, indien de Regeering in staat zou zijn ten deze Haar standpunt nader te bepalen. Ik meen, dat er hoegenaamd geen bezwaar tegen bestaat thans een beroep te doen op de gelden, die onder de berusting zijn

(Wirjopranoto.)

van de Nederlandsche Regeering te Londen. Een duidelijk positief antwoord ten deze van de Regeering zou door ons ten zeerste op prijs worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot de kwestie der personeelsvoorziening bij de marine hier te lande. Het doet mij genoegen, dat de allerwegen gevoelde teleurstelling, dat slechts weinig Indonesiërs tot adelborst zijn benoemd, ook door de Regeering wordt gedeeld. Dit geeft een basis om verder op voort te bouwen, want ook de Regeering spreekt reeds van een verbetering.

Mijnheer de Voorzitter! Alleen verschil ik met den geachten Regeeringsgemachtigde van meening over de wijze, waarop die verbetering moet worden gezocht. De geachte Regeeringsgemachtigde is van meening, dat door een grooteren toeloop, door een grooter aantal candidaten van Indonesische zijde, straks vanzelf een betere selectie en dientengevolge een beter resultaat is te verwachten. Ik zou er den Regeeringsgemachtigde al dadelijk op willen wijzen, dat deze verwachte grootere toeloop ook afhankelijk is van de reeds bekende resultaten. Naar mijn meening draaien wij hier rond in een soort vicieuzen cirkel. Wanneer thans het aantal aangenomen Indonesische candidaten gering is, werkt dat remmend op de ambitie van de andere jongelui. Wanneer de Regeering daartegenover de aanneming van Indonesische jongelieden op loyale wijze doet uitvoeren, zal dat ook op die ambitie een stimuleerend effect sorteeren. Juist ter doorbreking van dezen vicieuzen cirkel zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen verzoeken — en dit niet zoozeer bij wijze van gunst, neen, Mijnheer de Voorzitter, het is ons recht — meer openkomende plaatsen met Indonesiërs te doen bezetten.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de geachte Regeeringsgemachtigde vermeent, dat bij de beoordeeling van de candidaten voor adelborst, heelemaal geen rascriterium is toegepast, welaan, dan wenschen wij deze verklaring gaarne te aanvaarden. Alleen zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen wijzen op de moeilijkheid van de toepassing, of liever de niet-toepassing van het rascriterium door de commissie, die belast is met de selectie van de candidaten. Deze commissie bestaat uit menschen, en evenals ieder ander mensch, zullen zij hun sympathieën en antipathieën hebben. Door uitdrukkelijk te stellen, dat bij de beoordeeling het aanleggen van eenig rascriterium niet gewenscht is, trekt de Regeering een grooten wissel op het oordeel der commissie. Ik schaar mij aan de zijde van diegenen, die hun vertrouwen uitspreken ten aanzien van het werk van deze commissie, ook waar dit werk zeer lastig is. Maar wij moeten nuchter zijn, wij moeten ook rekening houden met de opinie van wat ik zou willen noemen „the man in the street". Dit publiek gaat alleen af op cijfers.

Het gevaar is te dien aanzien niet denkbeeldig, dat door de „man in the street" een minder juiste conclusie zal worden getrokken uit de reeds bekende cijfers.

Mijnheer de Voorzitter! Ter voorkoming van deze verkeerde conclusies, zou ik een suggestie willen doen. Ik ben ten deze zeer redelijk en wil deze suggestie niet laten gelden voor dit jaar, — omdat het daarvoor al te laat is — doch voor het volgend jaar. De suggestie komt dan op het volgende neer. Ik zou het n.l. zeer gewenscht achten, dat de Volksraad als zijn oordeel uitsprak, dat bij de volgende toelating tot de opleiding van adelborsten voor de marine, inclusief van jongelieden voor den vliegdienst, een van te voren aangegeven percentage plaatsen zal worden gereserveerd voor Indonesische jongelieden.

(De heer White: Onafhankelijk van hun geschiktheid voor die opleiding?)

Mijnheer de Voorzitter! Deze interruptie lijkt mij wel zeer naïef! Want de heer White zal toch moeten begrijpen, dat, wanneer het Indonesisch element op den voorgrond zal willen treden, het zich ook ten volle bewust dient te zijn van

(Soangkoepon.)

de eer, die op dat punt hoog gehouden zal moeten worden.

(De heer Soekawati: Zeer juist!)

En juist uitgaande van dat standpunt wenschen wij ook de strengste criteria op dit punt te aanvaarden.

(De heer White: Maar toch wilt U al vast plaatsen voor hen reserveeren!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb die reserveering gemotiveerd! De heer White begrijpt mij misschien niet goed. Hij is immers af en toe bezig met vertalingen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in dit verband tenslotte nog willen citeeren een passage uit de rede van den gouverneur van Oost-Java ter gelegenheid van de opening van de opleiding „Willemsoord" te Soerabaja.

De heer Van der Plas zeide toen het volgende:

> „Trots en vreugde, omdat gij voor de Marine hebt gewonnen uitgelezen zonen van de volksgroep, die den eerenaam „inheemsch" voert Gij hebt daarmede uw karakter van Koninklijke Staatsmarine onderstreept. En vertrouwt, dat in deze vloot-basis, het aloude Oedjoeng Galoch, dat reeds de vlootbasis was dier zeemogendheid, wier vloten voor zes eeuwen den geheelen Archipel, Malakka, de kusten van Indo-China en de Philippijnen beheerschten, de nakomelingen harer nu vergeten zeehelden met hun Nederlandsche makkers en wapenbroeders zich zullen vormen tot zee-officieren, de geschiedenis en den geest der Nederlandsche Marine waardig."

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze aangehaalde passage spreekt wel ten duidelijkste, dat hier een beroep wordt gedaan op de sluimerende krachten in onze gelederen, welke sluimerende krachten slechts wachten op de gelegenheid van een loyale tegemoetkoming aan onze verlangens in dit opzicht door de Regeering.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Toen ik in eersten termijn aan de Regeering het voorstel deed om de Inheemschen in de gelegenheid te stellen mede als landskinderen deze gewesten tegen een buitenlandschen vijand te verdedigen, ging ik uit van de overtuiging, dat de Regeering deze gewesten niet zou kunnen verdedigen zonder de medewerking van de Inheemsche bevolking.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft nu zooeven in zijn rede uiteengezet, dat van de 17 Inheemsche personen, die zich voor den dienst bij de Marine hebben beschikbaar gesteld, 4 zijn aangenomen voor den administratieven dienst, terwijl van de overige 13 candidaten er 8 zijn afgekeurd en 5 goedgekeurd, welke laatsten echter niet geschikt konden worden verklaard voor de desbetreffende opleiding.

Nu zou ik de Regeering willen vragen, op welke gronden deze 5 candidaten niet geschikt werden verklaard voor de opleiding.

Ik wil vragen of het niet mogelijk is deze menschen, wanneer zij geschikt zijn voor de opleiding, eerst eenigen tijd in dienst te nemen om dan later, wanneer blijkt, dat zij werkelijk niet voldoen pas te beslissen of zij kunnen worden aangenomen of niet. Het lijkt mij niet juist, om maar zoo dadelijk zonder verder eenige gelegenheid te geven aan deze jongelieden om hun bekwaamheid te toonen, te verklaren, dat zij ongeschikt zijn. Ik geef daarom der Regeering in overweging om niet uit te gaan van de gedachte, dat zij nu aan alle eischen moeten voldoen, doch wel dat zij daaraan zooveel mogelijk moeten voldoen. Want worden alle eischen ten volle gehandhaafd, dan zullen zeker de meeste Inheemschen niet geschikt bevonden worden voor den zeedienst.

Ik vraag mij af of De Ruyter en Piet Hein ook wel in den aanvang voldaan hebben aan de eischen, die nu gesteld worden voor een westersche zeeopleiding als het bezit van einddiploma H.B.S. Ik geloof niet, dat zulks het geval is geweest. Deze helden zullen niet zoo'n hooge opleiding hebben gehad als van de huidige candidaten wordt geëischt. Het is best mogelijk, dat deze menschen, al voldoen zij niet ten

(Directeur van Financiën.)
volle aan de aanvangseischen, later zeer geschikt zullen zijn als zij staan voor het feit om aan de verdediging van het Land mede te werken. Daarom dring ik er bij de Regeering op aan zooveel mogelijk tegemoet te komen aan de wenschen der Inheemschen in deze, zoodat ook zij kunnen medewerken aan de landsverdediging.

De Regeering heeft gezegd, dat in verband met de beschikbaarstelling van materiaal het buitenland niet uitgeschakeld kan worden. Ik kan mij daarmede vereenigen, omdat ook mijn voorstel betrekking heeft op het dadelijk ter beschikking hebben van het noodige materiaal. Ik heb daarom voorgesteld om dit materiaal zooveel mogelijk hier te vervaardigen, zoodat wij het ten spoedigste ter beschikking krijgen. Ook al met het oog op het feit, dat wij daardoor onafhankelijk worden van het buitenland. Kan de Regeering zeer vlug oorlogsmateriaal uit het buitenland verkrijgen, dan kan ik mij daarmede natuurlijk vereenigen.

Mijn derde vraag luidt: hoe voorziet de Regeering op dit moment in de landsverdediging wat betreft de wapenvoorziening? Ik heb vernomen, dat de Nederlandsche koopvaardijschepen nog niet voldoende bewapend zijn. Kan de Regeering hierin niet tegemoetkomen door onze koopvaardijschepen zoo spoedig mogelijk van de benoodigde wapens en wat zij nog meer noodig hebben te voorzien?

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde van den Volksraad over dit onderwerp beëindigd. Aangezien de geachte Regeeringsgemachtigde een kort respijt wenscht alvorens te antwoorden, wordt de verdere behandeling van dit onderwerp voor eenigen tijd opgeschort en zal eerst plaats hebben het regeeringsantwoord in eersten termijn van onderwerp **47**.

De vergadering wordt te 9.53 uur v.m. voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Met waardeering heeft de Regeering uit de in eersten termijn gehouden redevoeringen de practisch algemeene instemming van den Volksraad beluisterd met het beginsel van de thans voorgebrachte heffing. Weliswaar heeft de heer Mansvelt daarbij medegedeeld, dat zijn fractie daartegen eenige bezwaren heeft — ik kom daar nog nader op terug — doch niettemin wordt ook door dit geachte lid deze voorziening als noodmaatregel aanvaard.

Minder eenstemmigheid evenwel blijkt te bestaan ten aanzien van de wijze, waarop de voorgenomen heffing zal worden geëffectueerd en daarbij doet zich het merkwaardige feit voor, dat sommige sprekers ten deze verder willen gaan dan de Regeering, een verschijnsel, dat zich ook reeds heeft gemanifesteerd bij de behandeling van het voorstel tot verhooging van het defensie-uitvoerrecht.

Nu zou men geneigd zijn de Regeering te adviseeren, van dezen gunstigen fiscalen wind gebruik te maken en de toegestoken hand zonder meer te grijpen, doch dan zou men toch zeer bepaald in strijd komen met de grondbeginselen van een redelijke en rechtvaardige belastingheffing welke zelfs in dezen oorlogstijd zooveel mogelijk gehandhaafd behooren te blijven.

Geplaatst in het kader van het thans vigeerende belastingstelsel, acht de Regeering de uniforme heffing van 5% bij den uitvoer van de in het ontwerp vervatte producten te voldoen aan deze grondbeginselen en Zij heeft met voldoening gehoord, dat de heer Soangkoepon deze zienswijze geheel kan onderschrijven.

In de memorie van toelichting werd reeds opgemerkt, dat dit voorstel deel uitmaakt van het samenstel van fiscale maatregelen, welke genomen moeten worden teneinde de door den oorlog zoozeer gewijzigde financieele positie van het Land te versterken. Dit samenstel van maatregelen, Mijnheer de Voorzitter, heeft, behalve een verhooging van de accijnzen op de genotmiddelen bier en tabak, gebracht als voorzieningen van meer algemeene strekking een verhooging van het heffingspercentage van het defensie-uitvoerrecht, opvoering van het aantal opcenten op de inkomstenbelasting van 75 tot 125 en op de vennootschapsbelasting van 150 tot 250; de invoering van 80 opcenten op de oorlogswinstbelasting noem ik in dit verband slechts volledigheidshalve.

Hoewel de Regeering van oordeel was, dat deze maatregelen tezamen een sluitend geheel vormden, waarmede op redelijke wijze en op korten termijn tot de noodzakelijke versterking van 's Lands middelen werd bijgedragen, heeft Zij niettemin het door het geachte College aangenomen amendement-Thamrin aanvaard, waarbij het heffingspercentage voor het defensie-uitvoerrecht niet werd verdubbeld — gelijk in Haar voornemen had gelegen — doch werd verdrievoudigd.

Ik breng deze zaken kortelings in herinnering, om daarmede aan te toonen dat eenerzijds de Regeering niet geschroomd heeft tot het nemen van drastische maatregelen op belastinggebied over te gaan, anderzijds Zich bereid heeft getoond met den Volksraad mede te gaan in een verhooging van een bepaalde heffing, welke aanzienlijk uitgaat boven wat Zij in oorspronkelijken opzet daarvoor rationeel had geacht.

Maar aan dergelijke verschuivingen komt een einde, wil men niet in het onredelijke overslaan en tot heffingen geraken, welke — zelfs in oorlogstijd — den toets eener rechtvaardige critiek niet zouden kunnen doorstaan. Dit nu zou naar het oordeel der Regeering stellig het geval zijn, wanneer het thans voorgestelde oorlogsuitvoerrecht — dat men dus moet zien in het kader van het geheel der getroffen maatregelen — voor bepaalde producten nog weer op een hooger percentage zou worden gebracht. Ik moet den heer Thamrin toegeven, dat een mathemathische bewijsvoering voor de juistheid van het gestelde percentage van 5 niet is te leveren — het geachte lid zal het met mij eens zijn, dat zulks inzake belastingen en met name uitvoerrechten practisch nimmer kan geschieden — doch het ontbreken daarvan rechtvaardigt toch allerminst zonder meer een verdere opvoering van dit percentage voor bepaalde producten, of zelfs een verdubbeling daarvan voor de aardolieproducten, gelijk genoemd door den geachten spreker.

Over de aardolie wil ik thans gaarne wat meer zeggen. Daarbij moet ik in de eerste plaats afwijzen de uitspraak van den heer Thamrin, als zou de Regeering de aardoliemaatschappijen een handje helpen bij een door hem genoemd halsstarrig zwijgen met betrekking tot het verstrekken van allerlei bedrijfsgegevens. Ik hoop, dat het geachte lid deze uitspraak niet zoo bedoeld heeft, want het moet hem toch wel duidelijk zijn, dat de Regeering terzake van de toepassing van het belastinggeheim alle contribuabelen op precies dezelfde wijze behandelt en van wien dan ook geen gegevens openbaar maakt welke aan Haar fiscale organen op grond van de bepalingen der belastingordonnanties zijn toevertrouwd. Dit maakt inderdaad een beoordeeling van de verhoudingen in de aardolie-industrie moeilijk voor buitenstaanders, maar juist daarom mag toch verwacht worden, dat men in dat opzicht vertrouwen zal hebben in het regeeringsinzicht, waaraan immers een bevoordeeling van een of andere speciale groep ten eenenmale vreemd is. Een openbaarmaking van cijfers betreffende kosten, opbrengsten en winsten wordt bij de aardolie-industrie bovendien in sterke mate belemmerd door de omstandigheid, dat slechts twee concerns hier te lande werkzaam zijn en deze openbaarmaking dus over en weer tot het bekend worden van verschillende be-

(Directeur van Financiën.)

drijfsgegevens zou leiden. In dit opzicht is er een groot verschil met rubber- en kinamaatschappijen eenerzijds, die een betrekkelijk eenvoudige bedrijfsstructuur bezitten en met de tin anderzijds, waarbij van de twee producenten de eene zuiver- en de andere semi-landsbedrijf is.

Ten aanzien van de voor de aardolie gevraagde cijfers moet de Regeering dan ook volstaan met het volgende. Uithoofde van de mijnwetgeving werd aan cijns, retributie 5*a*-contracten en vastrecht in de jaren 1939 en 1940 een totaalbedrag betaald van bijna *f* 12 millioen 's jaars, waaronder begrepen de gevolgen van de heffing van een minimumcijns van *f* 0,80 per kgton ruwe olie, die op ruim *f* 1,8 millioen zijn te stellen. Aan defensie-uitvoerrecht werd tot 1 Juli j.l. per jaar betaald ongeveer *f* 1,5 millioen en thans *f* 4,5 millioen. Aan oorlogsuitvoerrecht zal daar, bij een heffing van 5%, nog bijkomen *f* 7,5 millioen. Aan deze heffingen tezamen zal de aardolie derhalve rond *f* 24 millioen per jaar opbrengen, waarvan ongeveer *f* 10,5 als gevolg van de met den oorlog verband houdende verzwaringen. Daarnaast komt dan nog de heffing van vennootschapsbelasting, waarvan het heffingspercentage voor 1940 is opgevoerd van 20 tot 35. Hoewel ik over de door deze belasting getroffen winsten, in verband met wat ik reeds eerder opmerkte, geen nadere gegevens vermag te verstrekken, wil ik toch wel onderstrepen de juiste opmerking van den heer Sandkuyl, dat een vergelijking van de bedrijven der betrokken olieconcerns met dat der Niam niet opgaat, omdat de productiviteit van hun gezamenlijke terreinen aanzienlijk lager ligt dan die van de Niam-terreinen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit alles in onderling verband stellende, is de Regeering van oordeel, dat de heffing van 5% oorlogsuitvoerrecht óók voor aardolieproducten redelijk is te achten en Zij staat dan ook afwijzend tegenover de suggestie van den heer Van Zuylen om die op 7½% te stellen, zoowel als tegenover het door den heer Thamrin genoemde percentage van 10.

Dat de aardoliemaatschappijen gebaat zijn bij een zoo sterk mogelijk opgevoerde defensie, gelijk eerstgenoemd geacht lid opmerkte, is volkomen juist, maar de Regeering onderschrijft toch de woorden van den heer Sandkuyl, dat de beveiliging van de zeer kwetsbare installaties in de eerste plaats in het kader van de algemeene defensie-politiek thuishoort. Ik meen, zoo juist te hebben aangetoond, dat aan de dekking van de defensie-uitgaven door deze maatschappijen in ruime mate wordt bijgedragen.

Ook ten aanzien van de tin, Mijnheer de Voorzitter, heeft de heer Van Zuylen gepleit voor een opvoering van het heffingspercentage tot 7½. In aansluiting op wat ik in het begin van mijn rede reeds zeide over de plaats, welke de onderhavige heffing in het geheel der ontworpen maatregelen tot middelenversterking inneemt, wil ik gaarne nog het volgende opmerken. Het geachte lid weet even goed als ik, dat het Bangka- en het Billitonbedrijf op een geheel andere rendementsbasis staan, doordat Bangka over veel rijkere terreinen beschikt dan Billiton. De kostprijs van het bedrijf van het Gemeenschappelijk Mijnbouwbedrijf Billiton ligt dan ook aanzienlijk hooger dan op Bangka en is verder nog beïnvloed door de noodzaak, alles op alles te zetten teneinde het door den heer Van Zuylen reeds genoemde quotum van 13% te kunnen halen. Daardoor toch heeft men weer tal van armere terreinen in gebruik moeten nemen, waarvan de exploitatie in meer normale tijden was stopgezet. Ook op grond hiervan is een verhooging van het heffingspercentage voor tin — het uitvoerrecht drukt, voor wat derden betreft toch geheel op het deel van het Gemeenschappelijk Mijnbouwbedrijf Billiton, dat aan de Billitonmaatschappij toebehoort — onraadzaam te achten.

De heer Thamrin, Mijnheer de Voorzitter, heeft verder bezwaar gemaakt tegen een gelijkschakeling, bij de voorgenomen heffing, van de rubber met de andere sterke producten en ter adstructie daarvan gewezen op de heffingen, welke dit product reeds draagt. De Regeering zal zeker niet ontkennen, dat de rubber aan verschillende heffingen onderworpen is, welke, zonder meer bij elkaar opgeteld, een indrukwekkend percentage vertoonen, doch men moet in dit opzicht toch wel rekening houden met het karakter van deze heffingen. In de eerste plaats is de van de bevolkingsrubber geheven retributie geen belasting, doch een zuivere kostenvergoeding ten behoeve van de individueele restrictie, welke geheel in het belang der bevolking is doorgevoerd en aanzienlijke uitgaven vordert. Op de IVde begrootingsafdeeling wordt de opbrengst dan ook ten volle door de kosten opgewogen.

Dat deze individueele restrictie van groote beteekenis is voor de bevolkingscultuur blijkt wel hieruit, dat het daardoor mogelijk is geworden, het z.g. bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber te vervangen door het algemeen rubberuitvoerrecht, waardoor aan de bevolking zeer aanzienlijk hoogere opbrengsten dan voordien toevloeien.

In de tweede plaats is de bijzondere grondslag voor het thans over de geheele linie geheven algemeene rubberuitvoerrecht den Volksraad te goed bekend, dan dat ik daarop in den breede behoef in te gaan. Wil men op deze bijzondere heffing wijzen ter vergelijking met de aardolie, dan staan daar aan de andere zijde tegenover de heffingen op grond van de mijnwet, welke voor de aardolie — ik wees er reeds op — een uitgave van rond *f* 12-millioen per jaar beteekenen.

Een vergelijking tusschen aardolie en rubber kan naar het oordeel der Regeering dan ook bezwaarlijk leiden tot een verdediging van de opvoering van het heffingspercentage voor eerstbedoelde productengroep.

Mijnheer de Voorzitter! In het voorgaande had ik gelegenheid, verschillende producten afzonderlijk in beschouwing te nemen en daarbij is noodwendig de eventueele toepassing van een gedifferentieerd heffingstelsel reeds in verschillend opzicht ter sprake gekomen. Toch wil ik op deze differentiatie als zoodanig gaarne nog iets dieper ingaan, temeer omdat de heer C. C. van Helsdingen in zijn rede heeft verzocht om na de invoering van het voorstel, zooals het hier op tafel ligt, nog eens te willen onderzoeken, of een gedifferentieerd stelsel, dat naar zijn oordeel een redelijker en billijker toepassing mogelijk zal maken en waarbij de zeer sterke producten eventueel hooger zouden kunnen worden belast, doorvoerbaar is. De heer Smit heeft zich in zooverre bij den vorigen genoemden spreker aangesloten, dat naar zijn meening het regeeringsvoorstel aanvaard diende te worden, hoewel de Regeering z.i. niet duidelijk heeft gemaakt, waarom differentiatie in deze belasting niet gewenscht zou zijn. Ook de heer Mansvelt achtte het percentage van de heffing te globaal.

De sprekers over het vraagstuk eener differentiatie en in het bijzonder de heer Thamrin — ik ben daar in ander verband reeds op ingegaan — hebben er in meerdere of mindere mate de aandacht op gevestigd, dat de Regeering ter adstructie van het door Haar gekozen algemeene heffingspercentage van 5 geen cijfermateriaal heeft overgelegd. Ik acht het gewenscht hier vooraf te constateeren, dat deze geachte leden niettemin ook zonder dit cijfermateriaal met de Regeering van oordeel zijn dat de in het ontwerp genoemde producten als sterk mogen worden aangemerkt. Hieruit blijkt reeds, dat het zeer wel mogelijk is, op grond van algemeene wetenschap omtrent den toestand van de hoofdproducten van dit land tot de overtuiging te geraken, dat bepaalde voortbrengselen naast het defensie-uitvoerrecht aan een globale extra-heffing kunnen worden onderworpen.

De zaak ligt echter geheel anders, indien men, zonder over voldoende gegevens te beschikken, op grond van algemeene inzichten zou willen concludeeren, dat de sterke producten onderscheiden kunnen worden in meer of minder sterke. Hierbij moge al dadelijk worden vooropgesteld, dat de Regeering niet in staat is aan te geven, hoe de producten aardolie, rubber, kina en tin zich onderling met juistheid tot elkaar

(Directeur van Financiën.)
verhouden, voor wat betreft hun meer of minder sterke positie. Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, dat Regeering en Volksraad het er over eens zijn, dat die producten in een duidelijk aanwijsbaren gunstigen toestand verkeeren. Maar voor een differentiatie in de winstpositie is meer noodig dan een dergelijke algemeene indruk.

Voor de beantwoording b.v. van de vraag, of de aardolie er gunstiger voorstaat dan de rubber, zal moeten worden vergeleken de positie van de individueele aardolieproducenten met die van rubber. Men stuit hier dan direct op de noodzakelijkheid om een onderzoek in te stellen naar de omstandigheden van alle bij die producten betrokken ondernemers. Dit zijn er bij de rubber, nog afgezien van de bevolkingsproducenten, reeds vele honderden. Een dergelijk onderzoek zal vanzelfsprekend aan het licht brengen, — dit is trouwens wel algemeen bekend — dat de positie van de producenten onderling, ook van hen die hetzelfde product voortbrengen, zeer sterk uiteenloopt. Dit geldt ook voor het geringe aantal aardolie-maatschappijen, waarop de heer Sandkuyl reeds de aandacht vestigde.

Dit voor oogen houdende zal het duidelijk zijn, dat het uitermate bezwaarlijk is, te komen tot een uitsplitsing van één of enkele producten, die geacht zouden kunnen worden een iets sterkere positie in te nemen dan de overige. In ieder geval staat vast, dat het hiervoor vereischte onderzoek zeer tijdroovend zou zijn, terwijl de resultaten daarvan naar het oordeel der Regeering zouden voeren — wil men niet tot een irreëele oplossing komen — tot de conclusie, dat alleen een winst- of productenbelasting een aanvaardbaar resultaat zou opleveren.

In verband hiermede kan de Regeering in dezen tijd, nu het aankomt op snel handelen, geen nut zien in het instellen van een dergelijk onderzoek.

Mijnheer de Voorzitter! Met klem zou ik den geachten leden, die differentiatie voorstaan, willen verzoeken de daartegen van deze zijde aangevoerde argumenten nog eens goed te willen overwegen en zich af te vragen, of het inderdaad gerechtvaardigd zou zijn, zonder dat de beschikbare gegevens er op wijzen, dat het eene product een aanmerkelijk sterkere positie inneemt dan het andere, de in het ontwerp genoemde producten aan onderling uiteenloopende heffingspercentages te onderwerpen.

In het licht van het vorenuiteengezette zal het duidelijk geworden zijn, — ik refereer hier aan de rede van het geachte lid, den heer C. C. van Helsdingen — wat de Regeering in de memorie van antwoord heeft bedoeld met de mededeeling, dat het oorlogsuitvoerrecht een zekere verwantschap vertoont met het defensie-uitvoerrecht. Ook bij de behandeling van de verhooging van deze belasting van 1 tot 3% werd van andere zijde de vraag ter sprake gebracht, of in het tarief geen differentiatie zou dienen te worden aangebracht, doch ook toen werd door mij gesteld, dat een uitvoerrecht zich kwalijk leent tot het maken van fijne onderscheidingen tusschen de verschillende producten zonder in onbillijkheden en irrealiteiten te vervallen.

De omstandigheid, dat aan het defensie-uitvoerrecht zeer vele producten — ik kan wel zeggen bijna alle uitvoergoederen — onderworpen zijn, doet gemakkelijk inzien, dat het practisch onuitvoerbaar is — en overigens in beginsel ook niet juist zou zijn — om van elk te belasten product zoodanige gegevens niet alleen te verzamelen, Mijnheer de Voorzitter, maar ook geregeld bij te houden, opdat daaruit met voldoende zekerheid kan worden afgeleid of en in hoeverre het eene product zwaarder dan het andere dient te worden getroffen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wees er zoo juist op, dat voor de doorvoering van een op goede gronden berustende differentiatie niet volstaan kan worden met éénmalige beoordeeling van de positieverhouding der producten, daar de omstandigheden, wat prijs en afzetmogelijkheid betreft, zich geregeld wijzigen. Men zou dus regelmatig de positie van de producten onderling nauwkeurig in het oog moeten houden, hetgeen naar wel zonder verder betoog duidelijk zal zijn, volslagen onmogelijk is. Geheel anders ligt de zaak bij het aanhangig regeeringsvoorstel, indien daar wordt voorzien in de mogelijkheid om een product vrij te stellen nadat het zijn sterke positie heeft verloren. Immers, deze omstandigheid kan, evenals de invoering van de heffing, beoordeeld worden aan de hand van algemeene gegevens, welke omtrent dit product bekend zijn. Hier gaat het wederom niet om fijne onderscheidingen, maar om groote duidelijk onderkenbare verschillen.

Ik moge thans teruggrijpen naar de rede van den heer Mansvelt. Hoewel het geachte lid zich bij het voorstel neerlegt, zou hij toch liever een winstbelasting van deze proten zien geheven.

Mijnheer de Voorzitter! In het Indische belastingstelsel, ik behoef dit hier niet nader toe te lichten, is reeds aan de winstbelastingen een zeer ruime plaats toegemeten. Hieruit blijkt, dat de Regeering de waarde van winstbelastingen ten volle onderkent. Neemt men het belastingstelsel in beschouwing dan ziet men, dat naast heffingen van de winst echter tevens verschillende belastingen worden geheven, welke met de positie van den individueelen producent geen verband houden. Dit behoeft geen verwondering te baren, indien men bedenkt, dat de Staat tot uitoefening van zijn taak op inkomsten moet kunnen rekenen, welke een vastere basis bieden, dan de wisselvallige resultaten van het bedrijfsleven. Terecht is dan ook naast de inkomsten- en vennootschapsbelasting, om de voornaamste winstbelastingen te noemen, een plaats toegedacht aan heffingen als de in- en uitvoerrechten, slachtbelasting, personeele belasting, accijnzen, zegelrechten en nog andere.

In dit licht bezien kan toch niet zonder meer worden gesteld, dat het aangewezen zou zijn de voorgestelde heffing om te zetten in een winstbelasting, te heffen van de individueele producenten.

Dit neemt niet weg, Mijnheer de Voorzitter, dat uit een algemeen oogpunt beschouwd aan het voorgestelde recht het karakter van een winstbelasting niet geheel kan worden ontzegd. Immers, de belasting is bewust gericht op het treffen van die producten, welke behoorlijk winstgevend kunnen worden genoemd en de heffing gemakkelijk uit de winst kunnen opbrengen.

Het zwaarst moet evenwel wegen, althans in dezen tijd, dat alleen in den vorm van een uitvoerrecht een heffing op sterke producten kan worden opgezet, welke voldoet aan de in de stukken reeds genoemde eischen van snelheid, zekere opbrengst en minimale perceptiekosten. Ik moge hierbij in herinnering brengen, dat het vraagstuk van het belasten van bepaalde producten hier te lande in de jaren na 1919 reeds aan de orde is geweest. In 1921 zijn een aantal productenbelastingen in het leven geroepen, welke in de richting gingen, die thans door den heer Mansvelt wordt aangewezen. Ik zou de geachte leden voor wie het denkbeeld, om thans wederom van bepaalde producten een bijzondere winstbelasting te heffen, onder de huidige omstandigheden nog eenige aantrekkelijkheid bezit, willen raden een blik te slaan in de desbetreffende staatsbladen. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat men dan, ook zonder belastingtechnisch onderlegd te zijn, zal erkennen, in de eerste plaats, dat het ontwerpen van een dergelijk stelsel veel tijd zal kosten en verder, dat het daaraan inhaerente stelsel van individueelen jaarlijkschen aanslag tot groote vertraging in de inning van de belasting moet leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Het zal duidelijk zijn, naar ik vermeen te mogen veronderstellen, dat de Regeering derhalve niet kan ingaan op de suggestie van den heer Mansvelt om het vraagstuk van een winstbelasting in de plaats van het onderhavige voorstel in studie te doen nemen.

Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**). — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**).

(Directeur van Financiën.)

Met voldoening heeft de Regeering, Mijnheer de Voorzitter, de erkentelijkheid beluisterd van de heeren Van Zuylen en C. C. van Helsdingen voor de toezegging om een voorstel bij het geachte College in te dienen, zoodra een ander belangrijk product in aanmerking komt om onder de voorgenomen heffing te worden gebracht.

In antwoord op een door het laatstgenoemd geacht lid gestelde vraag betreffende bauxiet moge worden medegedeeld, dat de uitvoercijfers van dit product in de verstrekte lijst inderdaad niet zijn opgenomen, omdat winning en uitvoer buiten het tolgebied plaatsvinden.

De heer Soangkoepon heeft de aandacht der Regeering gevraagd voor de toepassing van artikel 3 op bevolkingsrubber, omdat deze tot dusver geen belangrijke financieele voordeelen door den oorlogstoestand zou hebben verkregen. Ik betwijfel, Mijnheer de Voorzitter, of het geachte lid dit wel geheel juist ziet, omdat deze rubber op volkomen gelijke wijze als de ondernemingsrubber deelt in de grootere bedrijvigheid, welke thans voor dit artikel bestaat.

Het vraagstuk van de limiteering van winstuitkeeringen in dezen tijd, dat terloops door den heer Smit werd aangesneden, is van zoo ingrijpenden aard en wijde strekking, dat ik daar thans bezwaarlijk verder op kan ingaan, Mijnheer de Voorzitter. Overigens moge ik, naar aanleiding van het door het geachte lid geuite denkbeeld van belegging in staatsobligaties, nog opmerken, dat de onmogelijkheid van overmaking van gelden naar Nederland reeds geleid heeft tot een ruimte in de Indische geldmarkt, welke de Regeering dankbaar benut voor financieringsdoeleinden, voor zoover de Haar toevloeiende middelen daartoe somwijlen niet toereikend zijn.

Het eenige punt, dat thans nog afzonderlijke bespreking behoeft is de kwestie van den aan deze heffing te geven naam. De heeren Thamrin en C. C. van Helsdingen zouden hier liever zien gesproken van „extra-uitvoerrecht" dan van „oorlogsuitvoerrecht". De Regeering kan deze kwestie niet zoo belangrijk vinden, maar moet om tweeërlei redenen de voorkeur blijven geven aan de benaming „oorlogsuitvoerrecht". In de eerste plaats vreest Zij bij latere citeering verwarring met het extra-uitvoerrecht, hetwelk in de periode 1936—1938 werd geheven en in de tweede plaats meent Zij, dat de naam oorlogsuitvoerrecht terecht doet uitkomen, dat dit recht, evenals de oorlogswinstbelasting, in de oorlogsomstandigheden zijn oorzaak vindt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hiermede aan het eind van mijn antwoord gekomen. Ik hoop, dat de door mij gegeven uiteenzettingen in het bijzonder wat de hoofdpunten betreft tot instemming van den Volksraad met het inzicht der Regeering zal mogen leiden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. De verdere behandeling zal na de pauze plaats hebben.

Ik schors de vergadering voor eenige oogenblikken, in afwachting van de komst van den Regeeringsgemachtigde voor Marine.

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX, Departement der Marine, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **41**.)

Ik deel mede, dat is ingediend een motie, voorgesteld door de heeren Wirjopranoto, Soekawati en Mogot (Ond. **41**, st. 7), luidende:

(Voorzitter, Commandant der Zeemacht.)

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit bij de volgende toelating van candidaten tot de opleiding van adelborsten voor de marine (incl. vliegdienst) een van te voren bepaald percentage c.q. aantal plaatsen te reserveeren voor Indonesische jongelieden."

Deze motie zal bij de hoofdbegrooting, tezamen met de motie betreffende de instelling van een Landsmarine (st. 6), in behandeling komen. Het zal wellicht het best zijn, deze moties in de afdeelingen in behandeling te nemen op een der eerste dagen van de samenkomst van den Volksraad ter behandeling van de hoofdbegrooting.

Ik geef thans het woord aan den Regeeringsgemachtigde voor Marine voor het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Helfrich**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge aanvangen met het rechtzetten van een vermoedelijk misverstand, dat is gerezen bij de heeren C. C. van Helsdingen en Thamrin en wel naar aanleiding van een interruptie bij het regeeringsantwoord in eersten termijn. Daarin werd de indruk gewekt, alsof ik gezegd zou hebben, dat alleen abituriënten van de H. B. S.-VB in aanmerking kwamen voor benoeming tot adelborst. Ik heb gezegd, en dat staat ook in het regeeringsantwoord, dat een grooter toeloop van „goede" H. B. S.-abituriënten ook de meerdere plaatsing van Inheemsche candidaten ten goede zou komen. Hiermede werd niet bedoeld te zeggen, dat alleen H. B. S.-abituriënten daarvoor in aanmerking komen. In aanmerking komen de abituriënten in het bezit van het einddiploma H. B. S.-VB, of daarmede gelijk gestelde diploma's. Onder gelijkgestelde diploma's moeten worden verstaan de einddiploma's voor A. M. S.-B en lyceum.

(De heer C. C. van Helsdingen: Is dat in de betreffende advertenties ook voldoende tot uiting gekomen?)

Ongetwijfeld. Het staat tevens in de inlichtingen, die men kan krijgen bij het departement der Marine.

(De heer White: In ieder geval begrijpt iedereen dat zoo.)

Er waren trouwens ook voor den zeedienst en voor den dienst der mariniers onder de candidaten 17 abituriënten van de H.B.S.-VB, 6 abituriënten van de A.M.S.-B en 14 van het lyceum. Hieruit kan dus wel worden geconcludeerd, dat men daarvan op de hoogte was.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Wirjopranoto heeft nog een en ander opgemerkt over de verrekening met Nederland. De Regeering heeft zich ten deze op het standpunt gesteld, dat, nu het er op aankwam, de versterking van de marine snel ter hand te nemen, daarbij de aanvankelijke wijze van betaling op de tweede plaats moest komen. De snelle bestellingen, naarmate de aanbiedingen binnen kwamen, hadden niet op de wijze als geschied is ter hand genomen kunnen worden, wanneer nog eerst overleg had moeten worden gepleegd met de Nederlandsche Regeering, die dadelijk na den inval in Nederland onvolledig georganiseerd en geoutilleerd in Londen werd gevestigd. In de tweede plaats had de Nederlandsche Regeering aanvankelijk, en ook nu nog, geen inkomsten. Daarom is de figuur gekozen — die neergelegd is in het regeeringsantwoord in eersten termijn —, dat de betrekkelijke uitgaven aanvankelijk zouden komen op de Indische begrooting met een latere afrekening, nadat terzake door overleg meer klaarheid zou zijn verkregen met de Nederlandsche Regeering.

Hieruit blijkt, dat het beginsel, neergelegd in de huidige vlootkostenverdeeling, principieel niet is verlaten. Met betrekking tot de aanschaffing van vliegtuigen conform het slagkruisersplan, waaruit het geachte lid, de heer Wirjo-

(Commandant der Zeemacht.)

pranoto, meende te moeten opmaken, dat er toch wel sprake was van een heroriëntatie, moge ik nog het volgende opmerken.

Reeds in het vlootplan-Deckers was voorzien in een bepaald aantal vliegtuigen. Dit aantal vliegtuigen werd uitgebreid in het slagkruisersplan. Toen de inval in Nederland plaats had op 10 Mei j.l., was het aantal vliegtuigen in Indië volgens het vlootplan-Deckers op lange na nog niet bereikt. Toen er nu dus sprake was van de aanschaffing van materieel, dat binnen redelijken termijn te verkrijgen was, is in de eerste plaats gedacht aan de bestelling van het aantal vliegtuigen, waarop gerekend was in het vlootplan-Deckers, vermeerderd met het aantal, waarop gerekend was in het slagkruisersplan. Waar het slagkruisersplan volgens de memorie van toelichting van de Nederlandsche Regeering geheel bekostigd zou worden uit de Nederlandsche financiën, moge ik hieraan toevoegen, dat dus ook reeds in het plan-Deckers was voorzien in een bepaald aantal vliegtuigen, dat ten laste zou komen van het moederland, welk aantal vliegtuigen hier nog niet aanwezig was, zoodat de bestelling van deze vliegtuigen niet alléén inhaerent is aan het slagkruisersplan, doch — laat ik dit in het algemeen zeggen — aan de bestaande vlootplannen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Wirjopranoto heeft voorts nog iets gezegd over de Inheemsche candidaten voor de adelborstenopleiding. Sinds dien is nu een motie ingediend, waarbij de Volksraad eventueel als zijn oordeel zou moeten uitspreken, dat er ten deze een bepaald aantal plaatsen voor Inheemsche candidaten zou moeten worden gereserveerd. Ofschoon er later gelegenheid zal bestaan hierop uitvoerig terug te komen, zou ik toch thans de wedervraag willen stellen of men door het reserveeren van een aantal plaatsen voor een bepaalde bevolkingsgroep niet juist het rascriterium binnenhaalt, dat men zoo gaarne zou willen vermijden en dat de Regeering ten deze dan ook vermeed.

Wanneer men een aantal plaatsen reserveert voor een bepaalde bevolkingsgroep, is het billijk, dat ook voor andere bevolkingsgroepen een bepaald aantal plaatsen wordt gereserveerd. Zou men dan den toestand krijgen, dat door uitgebreide propaganda en door den wil van de Inheemsche bevolkingsgroep, om bij de marine als officier te dienen, een grooter aantal Inheemsche candidaten dan het totaal aantal open te stellen plaatsen beschikbaar was, dan zou men een groot aantal zeer geschikte Inheemsche candidaten moeten afwijzen.

Mijnheer de Voorzitter! De marine heeft slechts één objectieven eisch en die is, dat ieder officier voldoet aan de eischen, die aan hem op de vloot worden gesteld. Wanneer wij dus een aantal candidaten krijgen, dan moet, ongeacht de bevolkingsgroep, op volkomen objectieve wijze gehandeld worden en moeten die candidaten worden uitgezocht, die het meest geschikt zijn of laat ik liever zeggen: lijken, want natuurlijk — en dat geldt niet alleen bij de marine, maar dat geldt in de geheele maatschappij — kan iedere commissie zich wel eens vergissen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom hier tevens, hieraan aansluitend, op hetgeen de heer Soangkoepon gezegd heeft. Het geachte lid heeft namelijk gezegd:

> „Ik geef daarom de Regeering in overweging om niet uit te gaan van de gedachte, dat zij nu aan alle eischen moeten voldoen, maar wel, dat zij daaraan zooveel mogelijk moeten voldoen, want worden alle eischen ten volle gehandhaafd, dan zullen zeker de meeste Inheemsehen niet geschikt bevonden worden voor den zeedienst."

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering vraagt zich af of hiermede dan toch aan de Inheemsche candidaten recht wordt gedaan.

(De heer Soangkoepon: Eerst de gelegenheid geven en dan later beoordeelen of zij geschikt zijn, ja dan neen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal tegen mijn gewoonte in even op deze interruptie ingaan. Dit zou wijzen op het invoeren van het instituut van voorwaardelijke plaatsing, een instituut, dat inderdaad vroeger wel eens gebezigd is, teneinde het totaal aantal opengestelde plaatsen te vervullen, wanneer de toeloop zoo gering was, dat zij anders niet vervuld konden worden. Maar, wanneer men nu aan de hand van de groote waarborgen, die de aanneming voor adelborsten inderdaad schept, de overtuiging heeft, dat er candidaten zijn, die zeer geschikt zijn voor de opleiding en anderen niet en men kan het totaal aantal plaatsen hiermede bezetten, dan is toch voor een instituut van voorwaardelijke plaatsing weinig aanleiding.

(De heer Soangkoepon: Als zij maar aan de algemeene voorwaarden voldoen.)

Ik heb zooeven reeds gezegd, dat door de uitbreiding van het aantal van 30 op 40, iedereen, die maar even geschikt werd beoordeeld, is aangenomen. Hieruit blijkt dus, dat anderen, die afgewezen zijn, niet aan alle voorwaarden hebben voldaan.

De door den heer Soangkoepon genoemde cijfers moeten op een misverstand berusten, Mijnheer de Voorzitter, want de dertien candidaten, waarvan sprake was in het regeeringsantwoord in eersten termijn waren candidaat officieren-vlieger en dus niet voor den zeedienst bestemd. Van deze dertien candidaten zijn, gelijk gezegd, er acht bij de medische keuring afgevallen, terwijl de resteerende vijf niet geschikt geacht werden voor de opleiding. Dit is natuurlijk een algemeene indruk.

Ik sprak zooeven over de waarborgen, die bestaan om een goede selectie toe te passen. De Marine heeft zich wat dit betreft op het standpunt gesteld, dat dergelijke goede waarborgen niet konden worden verkregen indien men zich zou beperken tot één toelatingsexamen. Wanneer men nu weet, dat de selectie plaats heeft na een combinatie van drie groepen onderzoekingen, dan geloof ik toch wel te kunnen zeggen, dat er een eindcijfer kan worden verkregen, dat de beste waarborgen tegen vergissing bij de aanneming schept.

Ik moge deze drie groepen onderzoekingen even nader definieeren. De eerste omvat een beoordeeling van het studieverloop van elken candidaat over de laatste twee jaren op de school, waar hij leerling is geweest, een onderzoek, dat wordt vergemakkelijkt door een opgave van de behaalde cijfers en een algemeene karakterbeschrijving door den directeur van de school; dit is dus de groep, laat ik het noemen: basiskennis en geschiktheid voor verdere studie. De tweede beoordeelingsgroep bestaat uit algemeenen aanleg, algemeene ontwikkeling, algemeene geschiktheid en beschaving, terwijl de derde groep gevormd wordt door de medische eischen.

Ik moet hieraan nog toevoegen, dat de practische beproeving waar het officieren-vlieger betreft, reeds bestaat, daar alle candidaten officieren-vlieger een proeftijd moeten doorloopen alvorens definitief te worden aangesteld. De vliegdienst kan zonder dat geen goede waarborgen scheppen, omdat de speciale eigenschappen, die voor vliegers vereischt worden, nu eenmaal alleen in de practijk kunnen worden beoordeeld.

De heer Soangkoepon heeft zich nog afgevraagd, of De Ruyter en Piet Hein aanvankelijk óók hebben voldaan aan de eischen, welke worden gesteld voor een westersche zeeopleiding, als het bezit van een einddiploma H.B.S. Deze vraag, Mijnheer de Voorzitter, kan de Regeering met zekerheid ontkennend beantwoorden. Maar De Ruyter en Piet Hein hadden ook geen schepen met electrische vuurleiding, met torpedo's, gecompliceerde electrische installaties en voortstuwingsmachines. Ik geloof wel te kunnen zeggen dat, indien zij eindexamen H.B.S. hadden gehad en op hun schepen de moderne outillage gehad hadden, ze nog zóóveel meer hadden kunnen presteeren, dat de wereldgeschiedenis een geheel ander verloop zou hebben genomen dan nu het geval is geweest.

Zesde aanv. begrooting betr. Afd. IX, Marine, voor 1940 (Ond. **41**). — Heffing oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

(Wirjopranoto, Van Zuylen.)

Mijnheer de Voorzitter! Dan heeft de heer Soangkoepon tenslotte nog gevraagd, of men dan niet lagere eischen aan de Inheemsche candidaten kan stellen. Dit houdt ook wel verband met hetgeen ik zooeven hierover reeds heb gezegd, maar ik zou hieraan toch nog met nadruk willen toevoegen, dat wij daarmede naar mijn meening een geheel verkeerden weg zouden inslaan. Ik heb indertijd de uitdrukking „officieren met gebruiksaanwijzing'' gebruikt en deze officieren, die aan lagere eischen hebben mogen voldoen om denzelfden rang en denzelfden werkkring te krijgen als de andere, zouden zeker in den dagelijkschen dienst met dezelfde benaming worden betiteld en dit zou toch de onderlinge appreciatie en de samenwerking niet gunstig beïnvloeden.

(De heer Soangkoepon: Maar als de practijk nu anders uitwijst?)

De **Voorzitter**: Alvorens tot stemming over te gaan geef ik het woord aan den heer Wirjopranoto, die gevraagd heeft zijn stem te mogen motiveeren.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Gelijk bekend, wordt onze houding ten aanzien van de marinebegrooting steeds bepaald door de kostenverdeeling. Dit is een van de factoren, die van belang zijn voor het bepalen van onze stem.

Over de kostenverdeeling heeft de Regeering gezegd, dat er thans nog geen mogelijkheid bestaat, deze definitief te regelen, omdat de Nederlandsche Regeering te Londen thans nog niet in staat is, de verschillende consequenties over en weer behoorlijk tegen elkaar af te wegen. Hieruit blijkt dus, dat het hier eigenlijk een noodregeling geldt en de uitgaven ook beschouwd kunnen worden als nooduitgaven, in afwachting van nadere afrekening of verrekening.

Op grond van deze omstandigheden zullen wij ditmaal niet onze stem aan de aanvullende marine-begrooting onthouden, in de hoop, dat de Regeering zoo spoedig mogelijk een afrekening aan den Volksraad zal overleggen.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrooting betreffende afdeeling IX wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 10.59 uur v.m. geschorst en te 11.44 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De beraadslaging is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Van Zuylen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij mijn betoog in eersten termijn ben ik van het volgende uitgegaan. De bijzondere tijdsomstandigheden dwingen de Regeering Haar middelenopbrengst op korten termijn zoo hoog mogelijk op te voeren. Zij heeft extra middelen noodig voor de opvoering van de defensie en om de staatshuishouding op een zoo krachtig mogelijke basis te kunnen stellen.

Wij krijgen dus de volgende probleemstelling:

1e. hoe en in welken vorm zullen de middelen moeten worden verkregen;

2e. wie zullen die middelen kunnen en derhalve moeten opbrengen;

3e. hoe moet de onderlinge verdeeling van de lasten plaats hebben?

(Van Zuylen.)

De verdeeling zal moeten zijn redelijk en billijk en voorts naar draagkracht. Na de verhooging van de inkomstenbelasting, de vennootschapsbelasting, het defensieuitvoerrecht en nog eenige andere rechten heeft de Regeering gemeend, en o.i. terecht, een extra-bijdrage te mogen vragen van de „sterke'' producten.

Deze sterke producten hebben de extra-bijdrage op te brengen in den vorm van een uitvoerrecht. Mijnheer de Voorzitter! Ik beschouw het oorlogsuitvoerrecht evenals het defensieuitvoerrecht als een tijdelijke heffing, een heffing die mijns inziens eigenlijk niet past in ons belastingstelsel. Het oorlogsuitvoerrecht is een noodheffing, welke bij terugkeer tot normale tijden dient te vervallen. En hieraan behoeft mijns inziens niet te worden getwijfeld. Immers, het in 1921 ingevoerde uitvoerrecht op aardolie en de bijproducten daarvan is in 1924 weder ingetrokken.

De Regeering stelt in de ontwerp-ordonnantie een uniform tarief van 5% voor. De vraag, die wij ons te stellen hebben, is: Is dit gelijke tarief echter billijk? Zijn de vier genoemde producten op dit oogenblik alle wel even sterk? In eersten termijn heb ik gepoogd aan te toonen, dat mijn fractie beide vragen ontkennend meent te moeten beantwoorden; dat tin en olie veel sterkere producten zijn dan kina en rubber, zoodat een gelijke heffing niet billijk moet worden geacht en deze beter ware te stellen voor tin en olie op 7½%, en voor kina en rubber op 5%.

Wat tin betreft is door geen van mijn geachte medeleden mijn betoog bestreden.

De Regeering verklaart, dat Bangka beschikt over veel rijkere terreinen dan Billiton. Dit geef ik volkomen toe, maar gezien de uitgekeerde hooge dividenden in de laatste jaren van de Billitonmaatschappij, mogen wij toch wel aannemen, dat deze maatschappij nu een zeer gunstigen tijd medemaakt.

Op grond hiervan en ook op grond van het feit, dat deze industrie verzekerd is van een grooten afzet in de toekomst, meenen wij dan ook ons standpunt te moeten handhaven om het oorlogsuitvoerrecht op tin te stellen op 7½%.

Inzake de olie is het begrijpelijk, dat mijn geacht medelid, de heer Sandkuyl, voor de belangen van de oliemaatschappijen is opgekomen. Het groote belang van de oliemaatschappijen voor deze gewesten zal wel niemand in twijfel trekken.

De heer Sandkuyl heeft ons willen doen gelooven, dat de Mexicaansche olieindustrie is ineengeschrompeld tot een industrie, welke practisch niets meer om het lijf heeft, ten gevolge van de heffing van een uitvoerrecht van 10%. Bepaald jammer is het, dat op de vraag, bij interruptie door mijn fractievoorzitter gesteld, of er geen andere factoren zijn geweest, die tot dien toestand hebben geleid, de heer Sandkuyl slechts de opmerking maakte: „Het zou mij te ver voeren hierop in te gaan''.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat de heer Sandkuyl wel wat pessimistisch is. Want art. 3 zegt immers:

> „Bij regeeringsverordening kunnen van de belasting worden vrijgesteld bepaalde producten ten aanzien waarvan de heffing niet langer gerechtvaardigd is te achten.''

Ik kan toch aannemen, dat de Regeering direct zal ingrijpen, wanneer Zij ziet, dat het met de olie niet zou gaan, zooals het moet gaan.

Voorts deed de heer Sandkuyl het voorkomen, als zou ik hebben opgemerkt, dat de oliebedrijven een bijzondere bescherming van de Regeering genieten in den vorm van de defensiemaatregelen.

Mijnheer de Voorzitter! Indien mijn geacht medelid goed naar mij zou hebben geluisterd, zou hij hebben gehoord, dat ik heb gezegd, dat de oliemaatschappijen ten zeerste gebaat zullen zijn bij een zoo sterk mogelijk opgevoerde defensie, hetgeen wel iets anders is.

Doch al zou het gouvernement van deze groote concerns een bijzondere bijdrage voor hun bescherming hebben verlangd,

(Thamrin.)

dan zou dit ons inziens niet vreemd zijn geweest, omdat de cultuurmaatschappijen indertijd voor de bescherming van haar belangen mede de kosten van de cultuurpolitie moesten dragen.

Verder zou ik nog willen wijzen op het argument van ons geacht medelid, den heer Mansvelt, dat er inderdaad wel grond is om van mijnbouwproducten, die tenslotte de strekking hebben het land geleidelijk uit te putten, wat zijn bodemschatten betreft, een zwaardere heffing te vragen dan van landbouwproducten.

Betreffende den cijns heb ik slechts opgemerkt, dat te vorigen jare de minimum cijns op slechts 80 cents per ton werd vastgesteld instede van op een beduidend hooger bedrag, waarop toch in het algemeen zou en mocht worden gerekend.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie is dan ook van oordeel, dat wij onze wenschen moeten handhaven en ik heb gemeend deze wenschen te moeten vastleggen in een amendement, dat mede is onderteekend door de heeren Wirjopranoto, Kasimo en Aldjoeffry.

De **Voorzitter**: Binnengekomen is een amendement, voorgesteld door de heeren Van Zuylen, Wirjopranoto, Kasimo en Aldjoeffry (st. 7), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen, zooals deze bij nota van wijziging is gewijzigd, artikel 1 lid (2) als volgt te doen luiden:

(2) De belasting bedraagt voor de in lid 1 sub *a*, *b*, *c* en *d* genoemde producten onderscheidenlijk 7½, 5, 5 en 7½ ten honderd van de waarde.

Toelichting.

Verwezen wordt naar de redevoeringen van den eersten en den tweeden onderteekenaar in eersten termijn."

Dit amendement zal bij deze afdeeling worden behandeld.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! De korte tijd van voorbereiding, die ons is toegemeten, maakt het mij wel uiterst moeilijk om uitvoerig in te gaan op het zoo uitgebreide antwoord van de Regeering. Dit uitvoerig antwoord was waard bekeken en overdacht te worden, doch uit hoofde van bijzondere omstandigheden heb ik mij neergelegd bij Uw visie, dat waar dit ontwerp een spoedeischend karakter heeft, op korten termijn van tegenbeschouwing moet worden gediend.

Ik kan niet zeggen, dat het antwoord, hoewel uitvoerig, mij bevredigd heeft, omdat in feite hier overtuiging tegen overtuiging staat. Immers ook in tweeden termijn is de Regeering in gebreke gebleven, met cijfermateriaal de rechtmatigheid van de invoering van dit oorlogsuitvoerrecht en van de gelijkschakeling op één peil van alle producten te adstrueeren.

Mijnheer de Voorzitter! Dat het voorts onredelijk zou zijn en in afwijking van een rechtmatigen belastinggrondslag, wanneer men een hooger percentage dan 5 vraagt, is ook een uitspraak van de Regeering, die niet door het cijfermateriaal wordt geadstrueerd. Ik kan daartegen met evenveel recht dus mijn overtuiging plaatsen, dat gelijkschakeling van al deze producten niet juist is.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft zelf cijfermateriaal gegeven van de olieopbrengst. Zoo indrukwekkend was het cijfermateriaal ook niet, want het was een totaal-cijfer, met het eventueele nieuwe heffingsrecht, van ongeveer *f* 24-millioen. Om te beoordeelen of dit cijfer hoog is, zou ik daartegenover toch wel willen beschikken over gegevens omtrent de winstmogelijkheden en de gemaakte winsten van de maatschappijen. Wat zegt een opbrengst van *f* 24-millioen op een gemaakte winst van misschien het vijf- of tienvoudige?

Een bloote mededeeling van wat de olie opbrengt, zegt dus op zichzelf niets.

De Regeering is gestruikeld over mijn woorden, dat de Regeering een handje zou helpen bij het hardnekkig stilzwijgen van de petroleum-maatschappijen wat het overgelegde cijfermateriaal betreft. Ik bedoelde hiermede echter niets onvriendelijks, ik betuigde er slechts mijn spijt over, dat de Regeering ons wat dit betreft geen cijfermateriaal ter beschikking heeft gesteld.

Op het stuk van de differentiatie komt de argumentatie van de Regeering hierop neer, dat waar bij een defensie-uitvoerrecht geen differentiatie kon worden aanvaard, zij ook niet wenschelijk is ten aanzien van deze vier producten. Ik kan mij indenken, dat men bij het defensie-uitvoerrecht wenscht af te zien van een differentiatie, gezien het groote aantal daarbij betrokken producten, maar hier gaat het om slechts vier producten, een zeer overzichtelijke materie derhalve, en ik kan niet inzien, waarom differentiatie hier daarom niet mogelijk zou zijn, zulks in tegenstelling met de onwenschelijkheid van differentiatie bij het defensie-uitvoerrecht.

De Regeering heeft ons ook een beeld opgehangen van de moeilijkheden wat betreft de vergelijking van het petroleumbedrijf met de rubbermaatschappijen uithoofde van het feit dat, wanneer men tot calculatie van de rubberkostprijzen moet overgaan, men te maken heeft met een groot aantal maatschappijen, met verschillende karaktertrekken en verschillende posities, waardoor een kostprijscalculatie daarvoor moeilijk wordt. Desondanks kan men toch, door steekproeven te nemen bij de diverse soorten rubbermaatschappijen, van de rubber een gemiddelde kostprijsopgave verkrijgen en nog gemakkelijker zal dat zijn bij de petroleum-maatschappijen, waarvan er hier te lande, gelijk de geachte Regeeringsgemachtigde zeide, slechts twee werkzaam zijn, zooals er ook twee tinmaatschappijen zijn, en bij de tin kan men den totalen prijs scherp calculeeren. Waarom zou dat bij de petroleum dan niet kunnen?

Ik zou thans nog even willen ingaan op hetgeen de heer Sandkuyl in eersten termijn aanvoerde. Gelijk te verwachten was heeft hij mij en den Volksraad natuurlijk teleurgesteld, en heeft hij het gevraagde cijfermateriaal met veel omhaal van woorden ..... niet gegeven. Maar om te typeeren, op welke wijze hij hier argumenteert, wil ik toch even ingaan op zijn mededeeling over de liquidatie van de petroleumbedrijven in Mexico, die, naar wij allen weten, heeft plaats gehad door de confiscatie door de Mexicaansche regeering. De heer Sandkuyl durft hier echter als een feit mededeelen, dat deze liquidatie daar uitsluitend zou zijn toe te schrijven aan het invoeren van een uitvoerrecht. Dat is dan toch een argumentatie, die niet overeenkomt met wat er in Mexico werkelijk is geschied.

(De heer C. C. van Helsdingen: U bedoelt toch niet, een pleidooi te houden tegen staatsexploitatie?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat deze interruptie in het geheel niet slaat op hetgeen hier gezegd is.

(De heer C. C. van Helsdingen: Ik heb gezegd: confiscatie is staatsexploitatie.)

Wat heeft dat ermee te maken? Ik heb alleen geconstateerd, dat de heer Sandkuyl als argument heeft aangevoerd, dat de liquidatie van de oliemaatschappijen in Mexico het gevolg zou zijn van de heffing van uitvoerrecht, terwijl wij weten, dat dit het gevolg is van de confiscatie door de Mexicaansche regeering.

(De heer C. C. van Helsdingen: En dat was staatsexploitatie.)

Wat doet dat in dit verband er toe? Als de heer Van Helsdingen zegt, dat tweemaal twee vier is, is dat ook juist.

Ten aanzien van mijn aandrang bij de Regeering om cijfers over te leggen over de bedrijfsresultaten van de B. P. M. veroorlooft de heer Sandkuyl zich een vergelijking met een of anderen ingezetene van Batavia, van wien men den indruk

(C. C. van Helsdingen.)
krijgt, dat hij well-to-do is, maar niet precies op geeft, hoe groot zijn inkomen is, in verband waarmede op een nader onderzoek wordt aangedrongen. Ik geloof, dat deze vergelijking in alle opzichten mank gaat. Het gaat niet om iemand, die, volgens de uitspraak van den heer Sandkuyl, moeite doet om belasting te ontduiken.

(De heer Sandkuyl: Dat heb ik in het geheel niet gezegd!)

Het gaat erom of de belastingen, die op de olie drukken, wel billijk zijn, in vergelijking met de belastingen op andere producten. Ik heb in het geheel niet de bedoeling gehad, te zeggen, dat de olie zou trachten, de belasting te ontduiken. De oliemaatschappijen zullen wel te verstandig zijn om te trachten aan de hand der bepalingen aan den druk der belastingen te ontkomen. Het gaat er slechts om, dat de belastingen, die op de olie drukken, niet overeenkomen met de omstandigheden en den opzet van het bedrijf zelf.

Er is meermalen gezegd, dat het petroleumbedrijf een eigen, bijzonder karakter heeft. Het is een bedrijf, dat vrijwel geen sociaal nut voor de gemeenschap heeft.

(De heer Sandkuyl: Dat is sterk!)

Ik zal nader mededeelen, wat ik hiermede bedoel. De opnamecapaciteit van het petroleumbedrijf voor de werknemers is niet zoo intensief als bij andere bedrijven het geval is. Het petroleumbedrijf heeft voorts een uitputtend karakter, doordat het schatten aan den bodem onttrekt en daarvoor niets teruggeeft. Het oliebedrijf heeft groote winstmogelijkheden en uit dien hoofde ben ik van meening, dat het huidige belastingstelsel, dat voor de olie geldt, niet billijk is, in vergelijking met den belastingdruk op andere bedrijven.

Verder heeft de heer Sandkuyl ons een dusdanig beeld gegeven van den aard van het petroleumbedrijf in Nederlandsch-Indië, dat men, zooals de heer Roep bij interruptie heeft gezegd, langzamerhand medelijden met het bedrijf zou moeten krijgen, met het oog op de moeilijke en slechte resultaten, die het volgens den heer Sandkuyl zou hebben. Ik geloof, dat de resultaten van het bedrijf — ik heb het jaarverslag over 1939 nog niet nagelezen, maar wel dat over vorige jaren — ons een ander beeld te zien geven dan de heer Sandkuyl ons heeft voorgehouden.

Tenslotte heeft de heer Sandkuyl ten aanzien van de onwenschelijkheid om een speciale belasting in te voeren op de aardolie zich beroepen op hetgeen de Regeering daarover in den loop der jaren heeft medegedeeld.

Mijnheer de Voorzitter! Uiteraard is den Volksraad bekend, hetgeen de Regeering als argumenten heeft aangevoerd om een bijzondere belasting ten aanzien van de olie te verwerpen, maar desondanks heeft de Volksraad — herhaalde malen zelfs — andere conclusies getrokken, dan die waartoe de Regeering is gekomen, hetgeen toch wel een bewijs is, dat wat van de zijde der Regeering is medegedeeld den Volksraad niet heeft bevredigd, en dat dit college ervan overtuigd blijft, dat een bijzondere belasting op de aardolie op haar plaats is.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn zoo terloops geplaatste interruptie heeft ons geacht medelid, de heer Thamrin, klaarblijkelijk niet begrepen en daarom moge ik te dezen aanzien een korte toelichting geven.

(De heer Thamrin: De geheele Volksraad heeft Uw interruptie niet begrepen!)

De heer Thamrin zegt: de heer Sandkuyl beweert ten onrechte, dat de olieindustrie in Mexico zoo hard is achteruitgegaan door de hooge uitvoerrechten.

(De heer Thamrin: Niet achteruitgegaan, maar geliquideerd).

Neen, niet geliquideerd, maar deze industrie is achteruitgegaan door de hooge uitvoerrechten.

De heer Thamrin heeft gezegd, dat dit onjuist was opgemerkt, dat die achteruitgang het gevolg is geweest van de confiscatie. Dat wil zeggen: de olieindustrie daar te lande is staatsbedrijf geworden. Daarop doelde mijn interruptie:

„U bedoelt toch niet een betoog te leveren tegen staatsexploitatie?"

Ik meen, dat deze interruptie wel degelijk op haar plaats was.

Overigens ga ik niet op het verschil, dat tusschen de heeren Thamrin en Sandkuyl bestaat in, maar kom nu tot het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, waarvoor ik gaarne een woord van hulde wil brengen, omdat het bepaald knap is te noemen.

Maar daarom heeft de geachte Regeeringsgemachtigde mij nog niet geheel overtuigd, in het bijzonder niet overtuigd ten aanzien van het door de Regeering onverbrekelijk gelegd verband tusschen de defensie en het oorlogsuitvoerrecht. Dat verband is mij nog altijd niet duidelijk en dat het niet doorbroken zou kunnen worden door een gedifferentieerd stelsel is mij, ook na het uitvoerig betoog van den Regeeringsgemachtigde, niet helder geworden. Wel is duidelijk geworden — en dat wist ik al — dat differentiatie niet zoo gemakkelijk, zoo eenvoudig is als de heer Van Zuylen c.s. ons doen voorkomen; en duidelijk is ook, dat wij bij aanneming van het amendement alleen groote kans hebben, dat wij niet krijgen een onmiddellijke invoering van het ontwerp, waardoor eenige kostbare millioenen aan den fiscus zullen ontgaan.

De Regeering heeft gezegd, dat men wel in het algemeen kan krijgen een indruk van de sterke positie van bepaalde producten van Nederlandsch-Indië en dat dit dan rechtvaardigt een globaal percentage, maar dat uit een dergelijken algemeenen indruk toch zeker niet een gerechtvaardigde conclusie kan worden getrokken, dat een differentiatie noodig en wenschelijk zou zijn. Zij heeft erop gewezen, dat invoering van een dergelijke differentiatie ten gevolge zou hebben een zeer moeilijk en zeer tijdroovend onderzoek, dat vermoedelijk tenslotte zou leiden tot de conclusie, dat het gewenscht is, dat er een aparte winstbelasting komt.

Ik ga er met de Regeering mee accoord, dat op het oogenblik zeker niet is gerechtvaardigd een dergelijk langdurig en moeilijk onderzoek van Haar te vragen, omdat het verzamelen en bijhouden van de gegevens inderdaad veel tijd en moeite zal kosten. Een regelmatig onderzoek verklaarde de Regeering zelfs voor onmogelijk, in verband met de verschillende schommelingen, die èn prijs èn afzet èn markt telkens ondergaan.

De heer Mansvelt heeft gesproken over de wenschelijkheid van invoering van een extra-winstbelasting. Indertijd — ik herinner mij niet meer precies wanneer dat is geweest maar het zal een jaar of 15 geleden zijn geweest — bij de invoering van de proportioneele vennootschapsbelasting, waarvoor de Volksraad maar zeer zwakjes geporteerd was, omdat men verre de voorkeur gaf aan een progressieve belasting, is reeds door mij zeer sterk bepleit de invoering van een extra winstbelasting, en dat pleidooi heb ik telkens herhaald. Maar het denkbeeld is telkens ten gevolge van allerlei door de Regeering naar voren gebrachte bezwaren gestrand.

Wanneer de Regeering nu zegt, dat wanneer men maar alle staatsbladen naslaat, die betrekking hebben op ons belastingstelsel, men zal inzien hoe ingewikkeld en samengesteld dit alles is en hoeveel tijd en moeite een herziening van dit stelsel met zich kan brengen en dat het daarom niet dadelijk gemakkelijk is een sterke limiteering van de winst in te voeren, dan erken ik gaarne, dat een volkomen herziening van dit stelsel inderdaad groote moeilijkheden met zich brengt en in deze omstandigheden moeilijk van de Regeering kan worden verlangd. Doch dat neemt niet weg dat de vraag kan worden gesteld of ten aanzien van dit speciale terrein een differentiatie ten aanzien van deze bepaalde en eventueele andere sterkere producten niet mogelijk zou zijn; dat een onderzoek hiernaar in elk geval niet zoo tijdroovend en moeilijk zal zijn als een algeheele herziening van het belastingstelsel.

Dat het vooral in dezen tijd wel degelijk gewenscht is om

(Soangkoepon.)

te komen tot een sterke limiteering van de winsten, moge blijken uit hetgeen ons Oranje-Nederland, de radio-omroep uit Londen, gisterenavond heeft medegedeeld. Ik zou dezen omroep in het bijzonder in de belangstelling van de Regeering willen aanbevelen, omdat daarin heel sterk tot uiting is gekomen, hoe de lagere inkomsten over de geheele linie, veel minder zwaar worden belast en hoe de hoogere inkomsten — met name de winsten van de naamlooze vennootschappen — op werkelijk rigoureuse wijze worden aangetast. Ik zou de Regeering willen vragen, om er haar aandacht aan te schenken dat de lagere inkomens, die naar mijn steeds groeiende overtuiging veel te zwaar worden belast, minder zwaar worden belast, terwijl de hoogere inkomens — speciaal in deze tijden — dan zwaarder kunnen worden belast.

De Regeering heeft verklaard, dat er op het oogenblik geldruimte aanwezig is, dat het niet noodig is hoogere percentages aan te leggen dan de Regeering op het oogenblik reeds aanlegt en dat, wanneer die geldruimte er niet langer is, en er behoefte zou zijn aan meer geld, de Regeering ook niet zal schromen desnoods verder te gaan met haar belastingheffing.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: De Regeering heeft dat verband niet op deze manier gelegd!)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, maar reeds eerder heeft de Regeering wel een dergelijke verklaring afgelegd. Nu zou ik hieromtrent nog het volgende willen zeggen. Ik ontken, dat op het oogenblik die geldruimte aanwezig is. Want als die geldruimte in theorie zou bestaan, zou dat naar mijn vaste overtuiging een gevolg zijn van het feit, dat de lagere inkomens te zwaar worden belast. Ik zou de Regeering daarom met klem van redenen willen vragen, die lagere inkomens te ontlasten en de hoogere inkomens — ook de naamlooze vennootschappen — zwaarder te belasten.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik spreek van de lagere inkomens, dan denk ik in het bijzonder hierbij aan de inkomens, die belast worden volgens den z.g. kleinen aanslag, waarvan ik ook weder in de laatste maanden overtuigende bewijzen heb gekregen, dat deze aanslagen veel te hoog zijn en deze groep van personen, wier aanslagen in hoofdzaak zijn gebaseerd op taxaties, veel te zwaar wordt belast. Ik begrijp, dat ik hier bij dit onderwerp hierop niet verder mag ingaan, doch ik denk bij de a.s. behandeling van de hoofdbegrooting op dit zeer belangrijke punt nog nader terug te komen en de Regeering overtuigende bewijzen bij te brengen, dat inderdaad deze lagere inkomens te zwaar worden belast.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik met deze ontwerp-ordonnantie mijn instemming heb betuigd, dan is dit in het bijzonder het gevolg van de omstandigheid, dat wij op dit oogenblik op een vlugge wijze geld noodig hebben, voor onze landsverdediging.

Hierin ligt juist de oorzaak van mijn aanvaarding van deze ontwerp-ordonnantie. Ik ben van oordeel, dat ieder, die in staat is om mede bij te dragen aan onze landsverdediging verplicht is dit te doen.

Dat er tegen de heffing van 5% van de waarde van de Inheemsche rubber bezwaren kleven, is voor mij buiten twijfel, doch de eventueele nadeelige gevolgen hiervan kunnen straks worden ondervangen door de toepassing van artikel 3 van deze ontwerp-ordonnantie, waarbij is bepaald, dat producten van de belasting vrijgesteld worden ten aanzien waarvan de heffing niet langer gerechtvaardigd is te achten.

Ik heb de verzachting van de heffing voor dit Inheemsch product gevraagd, omdat ieder toch weet, dat dit product pas genezen is van zijn ziekte, n.l. het betalen van het bijzonder uitvoerrecht, welk bijzonder uitvoerrecht in werkelijkheid bijna geheel ten voordeele van het Land is aangewend, hoewel de Regeering beloofd heeft, dat deze gelden uitsluitend ten goede van de eigen betrokken bevolking zullen worden aangewend.

(Sandkuyl.)

Waar dus dit Inheemsch product nauwelijks van zijn zware ziekte is genezen, lijkt het mij niet juist, om het weder zwaar te belasten. Ik verwacht ook, dat de Regeering dit ook niet zal willen en daarom wensch ik aan den eenen kant Haar de gelegenheid te geven om een Inheemsch product als de rubber, dat ook mede voordeelen van den oorlogstoestand heeft geprofiteerd, mede te doen bijdragen, zoolang dit product voordeelen heeft genoten.

Aan den anderen kant koester ik de innige hoop, dat de Regeering niet zal aarzelen tot toepassing van artikel 3 van deze ontwerp-ordonnantie over te gaan, indien daardoor door de Inheemsche rubberproducenten verliezen zullen worden geleden.

Wanneer de Regeering zegt, dat de Inheemsche rubber profijt trekt van den oorlogstoestand, dan heeft Zij natuurlijk gelijk, doch deze voordeelen zijn niet van dien aard, dat deze de te voren geleden schade als gevolg van het heffen van het z.g. bijzonder uitvoerrecht kunnen compenseeren. Bovendien heeft de Regeering ook bij het gemis van dit bijzonder uitvoerrecht rekening gehouden met het bepalen van de grootheid van de te verleenen rubberlicenties voor de Inheemsche producenten. In elk geval, de invoering van de rubberrestrictie in deze gewesten is altijd een financieel nadeel geweest voor de bevolkingsrubbercultuur hier te lande. In dit licht bezien verdient dus deze bevolkingscultuur zeker een welwillenden steun van de Regeering. Op dezen welwillenden steun van de Regeering heb ik mijn wenschen op dit gebied gebouwd.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil aanvangen met een woord van erkentelijkheid aan de Regeering voor de aandacht, die Zij aan mijn betoog in eersten termijn heeft geschonken. Ik zou alleen nog aan de Regeering willen vragen om op mijn suggestie te willen antwoorden, namelijk om toch uitermate diligent te blijven ten aanzien van de werking van dit oorlogsuitvoerrecht in verband met de gevolgen, die een prohibitief uitvoerrecht voor den export, dus voor den Nederlandsch-Indischen fiscus kunnen intreden.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik nu kom aan de opmerkingen van verschillende mijner geachte medeleden, dan zou ik willen beginnen met de heeren Smit en Thamrin, die beiden een paar woorden hebben gewijd aan de vergelijking, die ik getroffen heb tusschen het belasten van een bepaalde industrie en dien welgestelde uit Batavia, die ook in het denkbeeld van een bijzondere belasting toch nog wel iets extra's zou moeten opbrengen.

De heer Smit heeft deze vergelijking beter begrepen dan de heer Thamrin, al is de conclusie waartoe de heer Smit komt, toch niet juist.

De heer Smit redeneert ongeveer als volgt. Ja, zegt hij, dat mag nu wel allemaal waar zijn waar het particuliere personen betreft en vennootschappen, maar het verschil is dit, dat bij een particulier persoon toch nog het middel bestaat om dank zij de progressie in de inkomstenbelasting hem hooger te treffen. Dat middel hebben wij bij de vennootschappen niet. Maar dan zou de conclusie daaruit logisch deze zijn geweest, dat de heer Smit aandringt op herziening van de vennootschapsbelasting volgens progressieve basis, doch niet om dan te concludeeren tot heffing van bijzondere rechten van bepaalde industrieën, met name hier van de olie.

Ik zeide, dat de heer Thamrin die vergelijking niet begrepen heeft, want die schoof mij in de schoenen, dat die welgestelde man in Batavia zich aan belastingontduiking zou hebben schuldig gemaakt. Dat heb ik niet bedoeld en ook niet gezegd. Integendeel, ik heb juist gesteld, dat men zich in dat geval realiseert, dat deze man geheel overeenkomstig de ordonnantie op de inkomstenbelasting sterk wordt aangeslagen in verband met zijn financieele positie, maar dat men toch van oordeel is, dat, omdat hij nu eenmaal well-to-do is, er nog wel een schepje bovenop kan.

(Sandkuyl.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Zuylen is begonnen met te zeggen, dat hij zich zeer goed kan begrijpen, dat ik de belangen van mijn maatschappij voorstond, maar wat ik hier doe en gedaan heb in eersten termijn is te wijzen op de uitermate gevaarlijke economie van het heffen van uitvoerrechten in een land als dit, dat het van den uitvoer hebben moet. Wanneer het denkbeeld van de Regeering, dat nu om andere overwegingen verlaten is, geweest zou zijn 90% van de vennootschapsbelasting te hebben, dan zou ook de Economische Groep zich daarbij hebben neergelegd en geen enkel bezwaar gemaakt hebben omdat dit met het belang van de maatschappijen en haar aandeelhouders niet zou strooken.

De heeren Van Zuylen en Thamrin zijn teruggekomen op mijn uitspraak, dat de Mexicaansche petroleum-industrie die ontzaglijke klap gekregen heeft en is ingeschrompeld tengevolge van het systeem van uitvoerrechten. Beide sprekers twijfelden er aan, of dit wel de eenige oorzaak is geweest en met name de heer Thamrin heeft gewezen op de confiscatie die daarbij een groote rol zou hebben gespeeld. Ik moge hier aanhalen een zinsnede uit een verslag van de Koninklijke, van het jaar 1922, toen er dus nog geen sprake was van confiscatie, want die kwam eerst in 1927:

> „Eensdeels als gevolg van de marktprijzen, maar in hoofdzaak tengevolge van de hooge Mexicaansche uitvoerbelasting op producten, loonde het beter een groot gedeelte der ruwe olie-productie als zoodanig te verkoopen."

met andere woorden, het groote voordeel, dat voor Mexico was gelegen in raffinage in het land zelf, ging hierbij verloren, en dat bedoelde ik toen ik zeide, dat dat het begin van het einde is geweest.

(De heer Thamrin: In dien toestand was dus de confiscatie een meevaller voor de Koninklijke?)

Deze interruptie begrijp ik niet, Mijnheer de Voorzitter. De heer Van Zuylen heeft er nog op gewezen, dat sterke producten, met name de olie, zich niet zoo bezorgd moeten maken over een castrofale werking van het uitvoerrecht, nademaal artikel 3 dezer ordonnantie de Regeering de bevoegdheid verleent, de heffing te verminderen of op te heffen wanneer ze niet langer gerechtvaardigd zijn zou. Inderdaad kan de Regeering deze bevoegdheid hanteeren, Mijnheer de Voorzitter, maar ik zou er toch op willen wijzen dat — en dit is de vrees, die ik blijf koesteren — wanneer een product den weg van den geringsten weerstand gaat volgen en andere markten zoekt en het product uit een land, waar geen uitvoerrecht geheven wordt, dank zij den voorsprong die den concurrenten uit dien hoofde gegeven wordt, hun weg vinden naar vreemde markten, ik het een regeering te doen geef, het uitvoerrecht te gaan verminderen of op te heffen om die maatschappij in staat te stellen, de markt te heroveren. Dat is alles veel te gecompliceerd dan dat op deze wijze die marktpositie weer zou kunnen worden hersteld. Het Stenografisch verslag van de rede van den heer Van Zuylen, waar deze sprak over het verband tusschen de olie en de defensie, had ik nog niet onder oogen gehad en wellicht heb ik zijn woorden niet geheel precies weergegeven, maar het komt toch op hetzelfde neer. Hij zeide: al was dat zoo, al had ik gezegd, dat de olie bijzondere bescherming geniet en uit dien hoofde dan maar meer betalen moet, dan zou het toch niet zoo erg zijn. Ik blijf er echter bij — de Regeering heeft het vanmorgen gezegd en het is in deze zaal herhaaldelijk gezegd —, dat dit een bepaald onjuiste constructie is. Een regeering, die zich verheugt in het bezit van dit precaire en kwetsbare object, dient daarvan de consequenties te aanvaarden.

Het argument van den heer Van Zuylen ontleend aan de cultuurpolitie, die door de belanghebbenden wordt bekostigd, gaat hier niet op, omdat het daar nu juist gaat om de bescherming van de belangen der betrokken maatschappijen en niet om landsbelangen.

De heer Thamrin is wijders van oordeel, dat in verband met verschillende omstandigheden en den opzet der maatschappijen, het niet billijk is, dat ze volgens algemeene voorschriften op het gebied der belastingvoorschriften zullen worden getroffen. Ik blijf er echter bij, dat de heer Thamrin hier niet met argumenten, doch slechts met beweringen aankomt. De fiscus beschikt over uitermate gecompliceerde, doch degelijke apparaten, om ondanks die complicaties en constructies, die nu eenmaal uithoofde van de verschillende verhoudingen noodzakelijk zijn, den fiscus te doen krijgen wat des fiscus is.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, — heel sterk is dit gedeelte van de rede van den heer Thamrin ook niet — heeft het geachte lid nog gesteld, dat de mijnbouwmaatschappijen, wat het sociale nut betreft, niet zoo sterk bevruchtend op de maatschappij inwerken als andere bedrijven. In dit verband zou ik den heer Thamrin erop willen wijzen, om een enkel voorbeeld te noemen, dat alleen door de Bataafsche over 1939 *f* 20-millioen aan salarissen en loonen werd uitbetaald en dat voor *f* 5-millioen aan materialen in Indië werd aangeschaft.

(De heer Thamrin: Waar haalt U die cijfers vandaan? Ze zijn niet te controleeren.)

Die cijfers zijn te mijnen kantore te controleeren. Dat heeft uiteraard niets te maken met het jaarverslag van de Koninklijke. De heer Thamrin zal, indien hij daar prijs op stelt, dergelijke cijfers te mijnen kantore kunnen verkrijgen en ik ben overtuigd, dat als zulke cijfers worden gegeven, zij ook deugdelijk zijn.

Voorts is hier ook weer het oude stokpaardje bereden, dat door de mijnbouwmaatschappijen schatten aan den bodem worden onttrokken, waarvoor niets teruggegeven wordt. Wanneer het geachte lid het oor te luisteren had gelegd bij hetgeen de Regeeringsgemachtigde gezegd heeft, zou hij zeer stellig een anderen indruk gekregen hebben van de contraprestaties van de mijnbouwmaatschappijen, terzake van het onttrekken van schatten aan den bodem. Dit is indertijd door den directeur van gouvernementsbedrijven, zooals hij toen heette, heel duidelijk aan den Volksraad uiteengezet.

En dan wil ik nog eens wijzen op de wonderlijke voorstelling, die men heeft van het onttrekken van schatten aan den bodem. In een van de verslagen van de „Koninklijke" staat:

> „Want het is een dwaasheid het voor te stellen alsof zij, die de minerale schatten uit den grond halen, een land verarmen: eerst boven den grond zijn het schatten. Of zou men meenen dat b.v. Engeland thans rijker zou zijn, indien zijn kolenvoorraden nimmer in exploitatie waren gebracht? De gemeenschap zal uit een krachtige uitbreiding van het Nederlandsch-Indische petroleumbedrijf dan ook meer voordeel trekken dan uit het opleggen van uitzondering-belastingen op dat bedrijf in zijn bestaanden omvang."

Verder heeft de heer Thamrin nog enkele woorden gewijd aan mijn opmerkingen en beschouwingen, dat er maar een paar olieterreinen in Ned.-Indië zijn, die een behoorlijke productie opleveren. De heer Thamrin heeft die passages niet begrepen, althans, de woorden die hij heeft gebruikt maken den indruk, dat hij ze niet begrepen heeft. De heer Thamrin heeft nl. gezegd, dat de financieele resultaten zoo zwak zouden zijn in verband met de resultaten van de andere terreinen, waar vruchteloos geëxploreerd wordt. Dat heb ik echter niet gezegd. Ik heb alleen de productiviteit van de Niam-terreinen aangehaald tegenover de uitermate geringe productiviteit van tal van andere terreinen om aan te toonen, dat de heer Thamrin hier niet het winstcijfer van de Niam eenvoudig met vier kan vermenigvuldigen, om te komen tot het winstcijfer van de Bataafsche.

Tenslotte heeft de heer Thamrin gewezen op het herhaaldelijk aandringen door den Volksraad op een bijzondere heffing op de petroleum en gezegd, dat de Volksraad, ondanks de beweringen van de Regeering blijkbaar toch niet over-

(Smit.)
tuigd is van de juistheid van het standpunt der Regeering. Maar wanneer men nu tienmaal hetzelfde vraagt op dezelfde gronden, wordt de aanvraag daar dan sterker door? Neen, Mijnheer de Voorzitter, in feite is dan slechts ééns gevraagd.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats zou ik een opmerking willen maken over hetgeen de heer Van Zuylen heeft opgemerkt over den duur van dit oorlogsuitvoerrecht. Ik meen nl. goed te doen, den heer Van Zuylen te vragen, of hij daarbij gesproken heeft in overeenstemming met de meening van de mede-onderteekenaren van het amendement, m.a.w. of ook zij van meening zijn, dat de zaak aldus gesteld dient te worden, dat dit uitvoerrecht afgeschaft dient te worden als de oorlog eventueel voorbij zal zijn.

(De heer Van Zuylen: Als wij weer normale tijden hebben!)

Men zou het dan kunnen noemen „normale tijden", maar de zaak is overigens voor mij niet geheel duidelijk. Ik geloof, dat de vraag niet geheel en al bevestigend beantwoord zou kunnen worden.

Dan heeft de Regeering een antwoord gegeven, dat zeer welsprekend was en waaruit zeer duidelijk blijkt, dat Zij van meening is, dat aan de rechtvaardigheid ten volle wordt voldaan, indien tenslotte het heffingspercentage voor de belasting op deze vier producten gelijk wordt gesteld. De heer Thamrin heeft hiervan gezegd, dat men ten deze overtuiging tegenover overtuiging kan stellen. Ik wil nog iets verder gaan en wil zelfs aannemen, dat de Regeering met meer kennis van zaken over deze zaken oordeelt dan wij. Maar dat neemt niet weg, dat wij tenslotte toch over den gang van zaken op belastinggebied — en dat is ook meermalen gebleken — niet geheel bevredigd zijn, omdat wij van meening zijn — althans vele Volksraadsleden van meening zijn — dat de belasting niet geheven wordt op een wijze, die wij zouden goedkeuren. De heer C. C. van Helsdingen heeft hierover zeer uitvoerig gesproken en gezegd, dat men gaarne zou zien, dat de Regeering kwam tot een redelijker heffing, die vooral de groote inkomens en de groote winsten in het bijzonder aan den fiscus zou doen bijdragen. Temeer geldt dit voor dezen bijzonderen tijd, want men kan nu wel allerlei andere maatstaven erbij halen; men kan zeggen, dat afzetgebieden zullen verloren gaan, dat concurrentiemogelijkheden zullen opkomen, maar het eenige waarop wij wijzen is, dat er geld, zooveel mogelijk geld moet zijn om de staatszaken zoo goed mogelijk te regelen. En in dit verband is het bepaald verheugend, dat wij uit het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, naar ik meen, mogen opmaken, dat de Regeering zich door het aanwezig zijn van een groote geldruimte, die gelden kan verschaffen. Dat beteekent dus niet, zooals de heer C. C. van Helsdingen het blijkbaar opvat, dat de fiscus direct een groote geldruimte heeft; maar dat beteekent wel, dat het Rijk zelf zich op de geldmarkt van voldoende geldmiddelen kan voorzien.

Dat is inderdaad onder de huidige omstandigheden zeer geruststellend, omdat wij nog geenszins kunnen overzien, hoe de verhouding van baten en lasten voor de schatkist zal zijn.

Maar ik geloof toch, dat van den Regeeringsgemachtigde gevraagd mag worden zijn aandacht te willen besteden bij de komende hoofdbegrooting aan een andere wijze van winstbelasting, want het kan nimmer bevrediging wekken — en dat heeft m.i. de heer Thamrin in zijn betoog doen uitkomen — dat de wijze, waarop deze belasting wordt geheven, de juiste zou zijn. Want het gaat er tenslotte toch maar om, dat niet al te groote winsten van de maatschappijen uit dit land wegvloeien, zonder dat de overheid en het volk daarvan een behoorlijk gedeelte zouden verkrijgen. En ik geloof nog altijd, dat zonder deze 5, dan wel 7,5% in het geding te brengen, daarop wat af te dingen is. Het moge dan zijn, dat daaraan groote moeilijkheden zijn verbonden, wij leven in een tijd, die ons inderdaad voor buitengewoon groote moeilijkheden stelt,

(Directeur van Financiën.)
maar wij leven ook in een tijd, waarin die groote moeilijkheden zeker ook overwonnen moeten worden. Ik zou het inderdaad maatschappelijk een groote onjuistheid vinden, als wij de overtuiging moesten koesteren, dat er in dit tijdsverband maatschappijen zijn, die enorme winsten maken en waarvan die winsten niet ten goede komen van het doel waarvoor zij bestemd moeten zijn.

In dit verband stemt het tot groote voldoening, dat de heer Sandkuyl heeft opgemerkt, dat indien de Regeering het noodig oordeelt, dat zelfs 90% van de vennootschapswinsten ten goede zou moeten komen van de schatkist, de ondernemers daartegen geen bezwaar zouden maken. Indien dit zoo is — ik wil niet zeggen, dat dit een juiste oplossing zou zijn — dan blijkt daaruit, dat de ondernemers in dit opzicht de juiste houding wenschen aan te nemen, en dat het blijkbaar — als ik mij zoo mag uitdrukken — alleen nog maar een trage gang van zaken van de Regeering zou zijn, indien overmatige winsten het land verlieten.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Hoe bewijst U dat?)

Ik bedoel: indien dit inderdaad het geval zou zijn. Ik zeg niet, dat het zoo is; ik stel: áls er overmatige winsten zouden zijn, die in dit tijdsgewricht het land zouden uitvloeien. Ik zou er daarom in dit verband op willen aandringen, dat men zal komen — dit in aansluiting met de woorden, zooeven door den heer C. C. van Helsdingen gesproken — tot een herziening van ons belastingstelsel.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een sub-amendement op het amendement-Van Zuylen c.s. (st. 7), ingediend door de heeren Thamrin, Mochtar, Tadjoeddin Noor en Moelia (st. 8), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in het amendement-Van Zuylen cs. (st. 7) het percentage, te heffen van het onder *c* bedoelde product, te wijzigen van 5 in 3.

Toelichting.

De bedoeling is het oorlogsuitvoerrecht op rubber te stellen op 3 i.p.v. 5%."

Voorts is nog ingediend een amendement, onderteekend door de heeren Thamrin, Tadjoeddin Noor, Moelia en Mochtar (st. 9), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer in de ontwerp-ordonnantie tot heffing van een oorlogsuitvoerrecht op bepaalde goederen, zooals deze bij nota van wijziging is gewijzigd, de volgende wijzigingen voor te stellen:

In de considerans en in de artikelen 1, 5 en 6 wordt het woord „oorlogsuitvoerrecht" vervangen door „extra-uitvoerrecht".

Toelichting.

Verwezen wordt naar de redevoeringen van den eersten onderteekenaar.

Het sub-amendement en het amendement zullen na het uitspreken van het regeeringsantwoord in tweeden termijn in behandeling komen. De beraadslagingen in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad zijn thans beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde wellicht bereid direct te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik de besprekingen in tweeden termijn beantwoord, zou ik daarbij op den voorgrond willen stellen, dat het voor de Regeering niet gemakkelijk is ook in dezen termijn nogmaals met nieuwe argumenten voor den dag te komen. Het is, zooals de heer Thamrin terecht heeft opgemerkt, in feite hiermede zóó gesteld, dat men overtuiging tegenover overtuiging plaatst. Verschillende van de kwesties, die nu aan de orde zijn gesteld, zijn al herhaaldelijk in deze zaal besproken en langzamerhand is ten deze het terrein volkomen afgegraasd.

(Directeur van Financiën.)

Mijnheer de Voorzitter! U zult mij wel willen toestaan de geachte sprekers, die het woord hebben gevoerd in tweeden termijn, achtereenvolgens te beantwoorden, omdat het mij niet wel mogelijk is geweest, de opmerkingen onderwerpsgewijze bij elkaar te voegen.

De heer Van Zuylen heeft in de eerste plaats gezegd, dat het uitgangspunt van zijn fractie is geweest, dat de bijzondere tijdsomstandigheden de Regeering dwingen de middelen zoo hoog mogelijk op te voeren en dat zijn fractie daaraan bereid is mede te werken. De Regeering heeft dat met genoegen gehoord en staat inderdaad op hetzelfde standpunt. Ook de probleemstelling, die de heer Van Zuylen daarbij heeft gegeven en die in drie deelen uiteen viel, n.l. ten eerst hoe en in welken vorm de middelen moeten worden verkregen, in de tweede plaats, wie deze meerdere middelen zullen moeten opbrengen en in de derde plaats, dat de verdeeling moet zijn redelijk, billijk en naar draagkracht, onderschrijft de Regeering. De Regeering heeft dan ook met genoegen gehoord, dat de fractie van den heer Van Zuylen het met haar eens is, dat terecht een bijdrage van de sterke producten in den vorm van het onderhavige uitvoerrecht is voorgesteld. Echter kan de fractie van den heer Van Zuylen niet medegaan met het door de Regeering voorgestelde uniforme tarief van 5%, omdat haars inziens — de geachte spreker heeft dat nog eens uitvoerig uiteengezet — n.l. twee producten, de olie en de tin, veel sterker zijn dan de beide andere producten, die hier genoemd zijn. Aangezien deze kwestie ook van andere zijde weder ter sprake is gebracht, meent de Regeering goed te doen hier nog iets verder op in te gaan. Zij wil daarbij nogmaals onder de aandacht van den Volksraad brengen, dat de heffing, die hier is voorgesteld, een aanvullende heffing is, een heffing, die men moet beschouwen in het algemeen kader van het reeds vóór den tienden Mei bestaande belastingstelsel en van de aanvullingen, welke dat stelsel nadien heeft ondergaan.

De Regeering is van meening, dat de opbouw van dat stelsel, zooals die heeft plaats gevonden, harmonisch is en redelijk. M.a.w., dat aan de verschillende categorieën van belastingplichtigen daarin op de juiste wijze is aangewezen welk deel van de opbrengst van die belastingen door hen moet worden gedragen.

Ik heb dat in eersten termijn uitvoerig uiteengezet. Men mag deze heffing niet losmaken van het totaal complex van andere heffingen, dat voor Nederlandsch-Indië bestaat en dat ten deele bestaat uit heffingen naar de winst of het inkomen, ten deele uit heffingen, die rechtstreeks van de opbrengst, dan wel van het verbruik, het verkeer of anderszins worden genomen.

Wanneer men die heffingen nu in elkaar past, dan is de Regeering er volkomen van overtuigd, in aanmerking nemende vooral de zeer sterke verhoogingen, die de winstbelastingen juist hebben ondergaan, dat een algemeene heffing naar uniform tarief van deze vier sterke producten ten volle beantwoordt aan het doel, waarmede de Regeering deze heffing heeft ingediend en dat het bepaald onjuist zou zijn om een differentiatie te scheppen tusschen sterke en nog sterkere producten.

Wat nu daarbij de tin betreft, waar de heer Van Zuylen speciaal de aandacht op vestigde, wil het de Regeering toch voorkomen, dat het geen bepaald sterk argument is, wanneer het geachte lid er op wijst, dat de Billitonmaatschappij de laatste jaren toch zulke hooge dividenden heeft uitgekeerd.

De heer Van Zuylen en ik zijn van soortgelijke opleiding en de heer Van Zuylen weet evengoed als ik, dat de hoogte van het dividend niet uitsluitend bepaald wordt door de hoogte van de winst, maar ook en in zeer sterke mate, door de hoogte van het nominaal werkzaam kapitaal. Wanneer dat klein is, gelijk dat relatief gesproken bij de Billitonmaatschappij het geval is, heeft men zelfs bij een dragelijke winst direct in zekere mate hooge dividenden. Een bewijs voor een verhooging met 50% van dit uitvoerrecht is in deze uiteenzetting dan ook te eenenmale niet te vinden.

Het groote belang van de aardolie is door den heer Van Zuylen niet ontkend. Hij heeft er inderdaad bij gezegd, dat niemand dat zal ontkennen, maar wanneer het geachte lid daaraan toevoegt, dat gelijk de heer Mansvelt volgens hem terecht opmerkte, mijnbouwproducten de strekking hebben den bodem uit te putten en op grond daarvan hoogere heffingen dan voor de landbouwproducten wettigen, dan moet ik daar tegenover stellen, dat onze belastingwetgeving in dergelijke extra heffingen ten volle voorziet.

Ik heb in eersten termijn reeds die heffingen genoemd. Zij zijn: het vast recht, de cijns en de retributie, welke zooals ik zeide — en ik kom daar straks misschien nog even op terug in verband met hetgeen de heer Thamrin opmerkte — de laatste jaren tezamen *f* 12-millioen opbrengen. De hoogte van dit bedrag is even ter sprake geweest in verband met hetgeen de heer Thamrin zeide: wat geeft het of men *f* 12-millioen betaalt, als de winst 5 à 10 maal zoo hoog is. De beteekenis van die *f* 12-millioen wordt toch wel eenigermate in het licht gesteld, wanneer men in aanmerking neemt, dat de 3% defensieuitvoerrecht plus de 5% oorlogsuitvoerrecht die door de Regeering zijn voorgesteld, tezamen evenveel bedragen.

Mijnheer de Voorzitter! Het amendement, dat door den heer Van Zuylen c.s. is ingediend, zal door de Regeering straks bij de behandeling daarvan nader worden besproken.

De heer Thamrin heeft gewezen op den korten termijn van voorbereiding, welke het hem moeilijk maakte in te gaan op het uitvoerig antwoord der Regeering. Ik reciproceer die opmerking gaarne, Mijnheer de Voorzitter, want het is voor de Regeering nog moeilijker in te gaan op den uitvoerigen tweeden termijn van de Volksraadsleden, juist omdat de termijn, dien de Regeering voor de voorbereiding heeft gehad, nog veel korter is geweest.

Dat het geachte lid door het antwoord der Regeering niet bevredigd was heeft mij niet verbaasd en inderdaad, ik wees er zoo juist op, men plaatst hier eigen overtuiging tegenover overtuiging.

Dat het cijfermateriaal, dat de Regeering heeft geproduceerd, niet voldoende is om den heer Thamrin tot een andere overtuiging te brengen, spijt de Regeering maar, gelijk ik in eersten termijn reeds opmerkte, het is toch niet mogelijk, daarvoor nader, en dus op de bedrijven van de aardolie zelf verder ingaand materiaal te verschaffen.

Ik zeg den heer Thamrin dank voor zijn mededeeling, dat hij met zijn door mij gewraakte uitdrukking niet bedoeld heeft een onvriendelijkheid aan het adres der Regeering, die dan ook volkomen misplaatst zou zijn geweest. Met betrekking tot de differentiatie merkte het geachte lid nog op dat, wanneer het bij het defensie-uitvoerrecht volgens de Regeering niet mogelijk is te komen tot een differentiatie, en derhalve ook hier niet, men toch kan aannemen, dat bij het defensie-uitvoerrecht de omstandigheden heel anders liggen, omdat het daar vele producten betreft, en hier slechts vier. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het gaat niet zoozeer om het aantal producten — en ook meen ik, dat de heer Thamrin den band, dien de Regeering tusschen het defensie- en het oorlogsuitvoerrecht gelegd heeft, iets te strak heeft gezien — maar wèl om het aantal producenten, waarop ik in eersten termijn reeds heb gewezen en daarin zit de groote moeilijkheid. Men zou dan een onderzoek moeten instellen naar de winstmogelijkheid en de rendementsbasis van elke onderneming, die van de vervaardiging van een dier vier producten haar bedrijf maakt. Wanneer men dan, volgens den wensch van den heer Thamrin, zou gaan werken met steekproeven, dan wil ik die mogelijkheid gaarne onderschrijven, doch merk ik daar tevens bij op, dat dit juist een der factoren is, die de Regeering tot Haar stelsel hebben geleid. Immers, als men met steekproeven

(Directeur van Financiën.)
werkt, komt men automatisch uit, niet op een gedifferentieerd maar op een uniform recht.

De heer C. C. van Helsdingen heeft naar het gevoelen der Regeering het verband, dat Zij ziet tusschen het defensie- en het oorlogsuitvoerrecht eveneens te hecht gezien. Een zoodanig sterk verband, dat men op grond van de omstandigheid dat, wanneer bij het eene product geen differentiatie mogelijk is, het ook bij het andere niet kan doorvoeren, is niet gelegd, gelijk ik zoojuist den heer Thamrin reeds uiteenzette.

(De heer C. C van Helsdingen: Maar de Regeering spreekt telkens over een „zien in hetzelfde verband".)

In hetzelfde verband van het geheele complex van maatregelen, dat de Regeering heeft getroffen voor een snelle verhooging van de totale middelen, die Haar in dezen oorlogstijd ten dienste staan.

(De heer C. C. van Helsdingen: Daarom verzet ik mij ook niet tegen het voorstel.)

De Regeering is er overigens verheugd over, dat de heer C. C. van Helsdingen met Haar accoord gaat wanneer Zij zegt, dat een langdurig onderzoek thans bepaald niet op zijn plaats zou zijn.

Het geachte lid voegde daaraan een pleidooi toe betreffende het invoeren eener progressieve winstbelasting, een pleidooi, dat hij ook reeds hield bij de invoering der proportioneele vennootschapsbelasting in 1924. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de bezwaren tegen een progressieve winstbelasting zijn in deze zaal reeds zoovele malen uiteengezet, dat ik mij ontslagen mag achten van den plicht, deze strijdvraag nog eens uit te vechten bij de heffing, die ons thans bezig houdt.

Radio Oranje, Mijnheer de Voorzitter, wordt door mij gaarne beluisterd en de Regeering heeft er inderdaad uit gehoord wat Zij al wist, namelijk dat in Engeland de lagere inkomens lager worden belast en de hoogere rigoureus worden getroffen. Maar men moet bij al die zaken toch ook weer niet het verband van het geheele belastingstelsel en de verhoudingen van de verschillende maatschappijvormen uit het oog verliezen.

Wanneer de heer Van Helsdingen ontkent, dat er geldruimte aanwezig zou zijn en dat, ware zij aanwezig, dit zou komen doordat de lagere inkomens veel te zwaar worden belast dan wijst de Regeering er toch op — en Zij doet dat mèt den heer Smit —, dat de heer Van Helsdingen zich vermoedelijk vergist in het begrip „geldruimte", want dat het hier niet gaat om de gelden, die bij den fiscus binnenvloeien, maar over de gelden, die der Regeering via de deposito-saldi bij de verschillende banken, met name de Javasche Bank, ter beschikking kunnen worden gesteld, en deze zijn hoofdzakelijk van het bedrijfsleven afkomstig.

Ik heb met genoegen de rede in tweeden termijn van den heer Soangkoepon beluisterd. Ik moet alleen even eenig bezwaar maken tegen de opmerking, die het geachte lid gemaakt heeft, dat de opbrengst van het buitengewone uitvoerrecht op bevolkingsrubber practisch geheel ten bate van het Land zou zijn aangewend. Deze uitspraak, die men in verschillende geschriften van bepaalde personen heeft kunnen lezen, is fout. Dit is herhaaldelijk door de Regeering uiteengezet.

(De heer Soangkoepon: Maar in de practijk is het toch bijna wel zoo.)

De heer Sandkuyl heeft mij gevraagd, enkele opmerkingen, door hem in eersten termijn gemaakt, te willen beantwoorden en heeft daarbij de vraag gesteld, of de Regeering uitermate diligent wil blijven ten aanzien van de prohibitieve gevolgen, die uit de toepassing van dit uitvoerrecht voor de exportproducten kunnen optreden. Dit is ongetwijfeld het geval. Deze heffing legt op het bedrijfsleven een dusdanig zwaren druk, dat de Regeering, waartoe de ontwerp-ordonnantie de noodige ruimte biedt, ongetwijfeld nauwkeurig zal nagaan, hoe het verloop van den uitvoer van de aan deze heffing onderworpen producten zal zijn.

(Thamrin, directeur van Financiën.)
Voorts heeft de heer Sandkuyl zijn medeleden beantwoord en ik mag mij er dus van ontslagen achten, op die beantwoording verder in te gaan.

Tenslotte de heer Smit. Dit geachte lid heeft in zijn tweeden termijn vooral gewezen op de omstandigheid, dat naar zijn gevoelen ons geheele belastingstelsel op de helling moet. Ik wil niet ontkennen, dat op sommige punten wellicht verbetering van ons belastingstelsel noodig is, maar ik ontken wel, dat het zwarte beeld, dat de heer Smit van dat stelsel heeft opgehangen, juist zou zijn. Het gaat hier bepaald niet aan te zeggen, dat iedereen toch wel weet, dat het noodzakelijk is, dat men moet komen tot een andere wijze van winstbelasting en dat het juiste stelsel niet gevolgd wordt. Ik moge in herinnering brengen dat, behalve de rechtstreeksche heffingen op den export, waaraan wij nu bezig zijn en die ook belichaamd zijn in het defensieuitvoerrecht, de heffingen op de bevolkings- en ondernemingsrubber en op zoovele andere producten, naast al deze heffingen de vennootschapsbelasting in dit jaar is verhoogd van 20 tot 35%, dat is dus met 75%. Nu is het mogelijk, dat de Regeering bij de beschouwing van de komende begrooting tot de conclusie komt, dat die heffing nog niet voldoende is en dan zal de Regeering zich ongetwijfeld nader beraden, of en, zoo ja, op welke wijze tot verdere middelenversterking zal moeten worden overgegaan, maar dat is toch heel iets anders dan a priori te stellen, dat het geheele belastingstelsel niet deugt en dat men op andere wijze de winsten van de verschillende ondernemingen zou moeten treffen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn beëindigd. Wij kunnen thans tot de behandeling van de amendementen overgaan.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Thamrin c.s. (st. 9), met toelichting (zie H 354).

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal heel kort zijn. Ik geloof niet, dat de Regeering principieel bezwaar tegen dit amendement heeft. Ook de Regeering acht dit een kleinigheid, zoodat ik vermoed, dat ten aanzien hiervan tusschen de Regeering en mij geen verschil van meening bestaat.

Ik geloof niet, dat vergissing mogelijk is met het reeds ingetrokken extra-uitvoerrecht, daar men weet dat dit uitvoerrecht een veelvoud is van het ingetrokken uitvoerrecht. Stelt de Regeering er echter prijs op, dat het jaar erbij wordt genoemd, dan maak ik er geen bezwaar tegen, dat gesproken wordt van het extra-uitvoerrecht 1940, zoodat op die wijze het verschil tusschen dit en het reeds ingetrokken uitvoerrecht zoo groot mogelijk wordt.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het vermoedelijk nog iets korter maken dan de heer Thamrin. De Regeering heeft reeds in eersten termijn opgemerkt, dat zich naar Haar gevoelen twee motieven verzetten tegen een anderen naam dan „oorlogsuitvoerrecht".

In de eerste plaats de herinnering, die opkomt aan een ander uitvoerrecht, dat het vorige jaar is afgeschaft en in de tweede plaats de overeenstemming in naam, die tenslotte in het woord „oorlog" bij dit uitvoerrecht ligt ten opzichte van de „oorlogswinstbelasting" en die beide verwijzen naar de omstandigheden, waaronder deze heffingen tot stand gekomen zijn.

(Voorzitter, Thamrin.)
Overigens acht de Regeering dit niet een zaak van te groot belang en Zij zal derhalve gaarne de uitspraak van den Volksraad afwachten.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer Thamrin nog het woord? Zoo neen, dan kan thans tot stemming worden overgegaan.

Het amendement-Thamrin c.s. (st. 9) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 30 stemmen vóór en 12 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mogot, Soetardjo, Soangkoepon, Soeria Nata Atmadja, Aldjoeffry, Wirjopranoto, Nalaprana, Muh. Yamin, Salamoen, Soekawati, De Boer, Moelia, Thamrin, Iskandar Dinata, Blaauw, Tadjoeddin Noor, Yo Heng Kam, Kasimo, Lapian, C. C. van Helsdingen, Van Nauta Lemke, J. A. van Helsdingen, Sosrohadikoesoemo, Mapoedji, Van Zuylen, Mochtar, Abdul Rasjid, Wermuth, Leunissen en White.

Tegen stemmen de leden: Vas Dias, Zwart, Smit, Kloppenburg, De Villeneuve, Mansvelt, Kerstens, Mussert, Sandkuyl, De Raad, Verboom en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van:
1. het amendement-Van Zuylen c.s. (st. 7; zie H 350).
2. het sub-amendement-Thamrin c.s. op het amendement-Van Zuylen c.s. (st. 8, zie H 354).

Ik stel voor de beraadslaging over beide amendementen te combineeren. De stemming over deze amendementen zal uiteraard gesplitst plaats hebben en zooals gebruikelijk zal dan eerst worden gestemd over het sub-amendement (st. 8) en daarna over het amendement (st. 7).

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer Thamrin zijn sub-amendement nader toe te lichten?

De heer **Thamrin**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn wees ik er reeds op, dat de bevolkingsrubber, zonder het thans voorgestelde extra-uitvoerrecht van 5%, reeds aan een heffing van in totaal 17% en de ondernemingsrubber aan een heffing van 9% is onderworpen, terwijl, wanneer dit extra-uitvoerrecht ad 5% straks zou worden aangenomen, de heffing ten aanzien van de bevolkingsrubber 22% wordt en ten aanzien van de ondernemingsrubber 14%. Daartegenover zou dan de olie in totaal met het nieuwe extra-uitvoerrecht van 5% slechts 10½% opbrengen, de tin 10½% en de kina 8%. Deze cijfers omtrent de heffingen van de bevolkingsrubber en ondernemingsrubber zijn niet aangetast door de Regeering, omdat zij inderdaad juist zijn. De Regeering heeft alleen een verklaring gegeven van het door haar ontkende indrukwekkende cijfer van de totale heffing. Deze verklaring is zoodanig, dat in die 17% niet alles belasting is, doch een deel daarvan valt onder een retributieheffing. Ik geloof echter, dat het voor den belastingbetaler weinig verschil zal uitmaken, of hij een deel van zijn bijdrage aan het gouvernement moet betalen in den vorm van een belasting dan wel in den vorm van een retributie. Het gaat bij den belastingbetaler toch maar alleen om de totale heffing en door de verklaring van den geachten Regeeringsgemachtigde wordt niet aangetast de juistheid van de opmerking, dat de totale heffing onafhankelijk van de winst zoo hoog is, als ik ze genoemd heb.

(Loa Sek Hie, Mansvelt.)
Bovendien, behalve deze heffing onafhankelijk van de winst, betalen, zoowel de bevolkingsrubberproducenten als de ondernemers nog andere belastingen, zooals de inkomstenbelasting en — voor de ondernemingsrubber — de winstbelasting.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven gezegd, dat men de individueele restrictie, in dit licht moet beschouwen, dat die individueele restrictie uitsluitend zou zijn ingevoerd in het belang van de bevolking. Ik geloof nl., dat de individueele restrictie niet uitsluitend in het belang van de bevolking is, doch ook in het belang van het land, dat er toch op uit moet zijn een rechtvaardige en billijke wijze van verdeeling van het rubberquotum mogelijk te maken.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer Van Zuylen zijn amendement nader toe te lichten?

De heer **Van Zuylen**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter!

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van de voorstellers van deze amendementen is om ten aanzien van het oorlogsuitvoerrecht, dat wij voornemens zijn in te voeren, een differentiatie aan te brengen, in verband met de winstmogelijkheden en de sterke posities van de diverse producten. Dat principe op zichzelf lijkt mij sympathiek. Ik zou echter aan de onderteekenaars van de amendementen de volgende vraag willen stellen.

Ik spreek thans met opzet alleen van het amendement, vervat in stuk 7. Bij dit amendement heeft men slechts te maken met het feit, dat de kina daarbij niet in aanmerking is genomen voor een gedifferentieerd hooger uitvoerrecht dan door de Regeering is voorgesteld. Ik zou nu den voorstellers van dit amendement willen vragen, waarop hun voorstel berust. Beschouwd n.l. uit den gezichtshoek van de concurrentie- en de winstmogelijkheden, biedt dit product geen slecht beeld en kan het de vergelijking met de andere sterkere producten volkomen doorstaan. Beschouwt men b.v. de koersen en dividenden van de olie en de kina-aandeelen, dan geloof ik niet, dat de kina-aandeelen daarbij een slecht figuur zullen maken. Ik zeg dit, omdat het voor de aandeelhouders van de olie toch wel eenigszins onbillijk zou zijn, wanneer zij ten deze een hoogere bijdrage zouden moeten afstaan aan het land, waar zij van hun kapitaal een kleinere rente trekken dan aandeelhouders van kinaondernemingen.

Is in dit opzicht wel gedacht aan de billijkheid bij het opleggen van dergelijke gedifferentieerde lasten? Die vraag zou ik graag aan de voorstellers willen voorleggen.

De heer **Mansvelt**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft gezegd, dat een progressieve winstbelasting technisch niet mogelijk is. Ik voel mij op dit terrein onvoldoende onderlegd om hierop verder in te gaan, door een ander voorstel te doen, maar ik heb wel gemerkt, dat het geheele debat zich op eigenaardige wijze gekenmerkt heeft door gebrek aan exacte gegevens, al hebben enkele leden pogingen gedaan om hier cijfers ter tafel te brengen.

Dit beteekent met andere woorden, dat als men het nauwkeurig gaat uitrekenen het voorstel niet erg sterk staat en het zijn voornaamste aanbeveling hieraan ontleent, dat het snel werkt en eenvoudig is. En dat is zoo; dat spreek ik niet tegen.

Bij deze situatie hebben wij Volksraadsleden ons alleen te oriënteeren op een algemeenen indruk en daarbij verlies ik niet uit het oog, wat ik in eersten termijn gezegd heb, dat een dergelijke heffing op den uitvoer zeer spoedig kan leiden tot een economisch nadeel, omdat het de mogelijkheid tot concurrentie op de wereldmarkt beneemt.

(De Villeneuve, Kerstens.)

Ik blijf ook in beginsel met de heeren Smit en C. C. van Helsdingen voelen voor een belasting op de winst, ook al gaat zij heel ver. Dat dit mogelijk is, is immers in Engeland gebleken. In ieder geval blijft mijn fractie weinig enthousiast voor een heffing, die zeer duidelijk de grootste vorm van belasting is. Mijn conclusie is dan ook, dat er voor mijn fractie weinig aanleiding bestaat om verder te gaan met deze heffing, waar er zoo weinig van het effect bekend is. Nemen wij nu toch de differentieering over — dit is toch eigenlijk ook al een differentiatie: deze 5% en nog een heffing van 3% — dan zijn wij alleen bereid daarover ons uit te spreken, wanneer werkelijk exact cijfermateriaal daaromtrent op tafel gelegd wordt.

Mijn fractie zal dan ook het voorstel der Regeering blijven steunen, maar tevens wil ik hieraan toevoegen, dat mijn fractie in overweging geeft, om wanneer er opnieuw geldnood is, men niet dit belastingmiddel verder verhoogt, maar uitziet naar een nieuw terrein van belastingheffing als bijvoorbeeld het heffen van een zeker recht op het verkeer of op de tarieven van electriciteit en gas, teneinde zoodoende de geheele gemeenschap te laten meebetalen aan den nood van den tijd en dit niet vooral te doen neerkomen op bepaalde groepen van deze maatschappij.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractiegenoot, de heer Sandkuyl, heeft al eerder uiteengezet, dat wij weliswaar dit middel uitermate ruw achten en als zoodanig weinig kunnen bewonderen, doch dat wij nochtans met dezen voorgestelden maatregel accoord gaan, omdat de nood van dezen tijd nu eenmaal medebrengt, dat de Regeering op een zeer eenvoudige en weinig kostende manier, snel aan de betrekkelijk belangrijke bedragen komt. Dat is dan ook voor ons het motief geweest waarom wij hebben gezegd, hoezeer wij ook dezen vorm van heffing onjuist achten — en dan trappen wij in zeker opzicht een open deur bij de Regeering in — wij zullen onder de huidige omstandigheden met dezen opzet in zee kunnen gaan. Waar wij echter beslist tegen gekant zouden zijn is tegen het aanbrengen in dit systeem van een differentiatie. De Regeering heeft zoowel in eersten termijn als nu in tweeden termijn herhaald welke bezwaren er tegen differentieering bestaan. Deze zaak is van deskundig bevoegde zijde, naar ik aanneem, van alle kanten bekeken en de conclusie is geweest dat een heffing, die uniform is, in deze als technisch de meest juiste en uiteindelijk ook als de meest billijke moet worden beschouwd.

Nu voert de heer Thamrin wel aan, dat op de rubber toch andere heffingen reeds tamelijk zwaar drukken. Ik wil dit niet bestrijden, maar men moet de zaak zóó zien, dat men op een gegeven moment zich heeft afgevraagd — in aanmerking genomen welke heffingen de verschillende producten hebben op te brengen — welke nu de producten zijn die nog eens, dus met vooropstelling van die heffingen, eventueel een extra last zouden kunnen dragen en zoo is men tot de conclusie gekomen, dat dat deze vier producten zijn. Wanneer men nu voor wat de rubber betreft, aanvoert, dat op dat product toch reeds verschillende uitvoerrechten drukken, kan men evenzeer zeggen dat op de olie een zeer belangrijke cijns rust, die, naar we allen weten, nog onlangs ongeveer werd verdubbeld. Wanneer men zoo gaat redeneeren komt men naar het mij voorkomt niet uit de materie en er is dus maar één standpunt mogelijk: dat men als het ware begint zooals de zaak nu ligt en dan zegt: gelijke monniken, gelijke kappen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het standpunt van mijn fractie tegenover dit amendement en het sub-amendement wordt in hoofdzaak bepaald door twee overwegingen. De eerste heeft een meer algemeen karakter, dat ik nader zal omschrijven.

(Kerstens.)

Wij staan tegenover wat ik wil noemen: deze olie-amendementen — want bij al deze zaken is het toch in hoofdzaak om de olie te doen, de tin mag dit keer óók eens meeruiken — hoe langer hoe minder sympathiek. Waarom? Omdat hier duidelijk een soort piepsysteem wordt toegepast. Ik heb het in dezen Raad meegemaakt, dat men vroeg om verhooging van den minimumcijns, geheven van de petroleum. Deze verhooging heeft kort geleden plaats gehad en komt neer op bijna een verdubbeling van den cijns. Vier procent kwam ongeveer neer op 40 cent per kilogramton en dit is 80 cent geworden. Dat was een aardige verhooging, zou ik zeggen.

De eerstvolgende kans om de olie te treffen kwam, toen hier het defensie-uitvoerrecht van 2% gepresenteerd werd. Prompt werd daar bij amendement 3% van gemaakt, de Regeering nam dit amendement over en zegde den Volksraad toe om, als het noodig mocht zijn, zeer spoedig te zullen komen met een zware extra oorlogsheffing van de olie. Men incasseerde de 3% defensie-uitvoerrecht, en de Regeering kwam — ik mag gerust zeggen: verrassend snel — met de verwerkelijking van Haar toezegging. Nog geen maand later kwam Zij met Haar 5% oorlogsheffing boven de reeds geldende 3% defensie-uitvoerrecht.

Maar het was nog niet genoeg. Ik heb een der onderteekenaren van dit amendement vanmorgen hooren spreken over 7½, over 10- en zelfs over 15%. Deze manier om te trachten, de olie te treffen, doet mij denken aan het beeld van de schroef zonder eind, en ik zou er voor willen waarschuwen, dat men een schroef ook dol kan draaien. De heer Thamrin zal wellicht zeggen: Och, dat is zoo erg niet, want het sociale nut van de olie is zoo groot niet. Tegen deze opvatting zou ik willen waarschuwen. Wij hebben hier indrukwekkende cijfers gehoord van de zijde van den Regeeringsgemachtigde, zoowel als van de zijde van den heer Sandkuyl.

(De heer B l a a u w: Indrukwekkende?)

Inderdaad, indrukwekkende cijfers over de kapitalen, die jaarlijks door de olie opgebracht worden, ten bate van dit Land.

(De heer T h a m r i n: Maar ze halen er zelf veel meer uit).

De oliebedrijven zijn toch zeker niet de eenige, die voor niets behoeven te werken?

Ik heb zooeven de redevoering van den geachten Regeeringsgemachtigde beluisterd en ben toen, vlug een optelling makende, tot de conclusie gekomen, dat aan allerlei heffingen aan het Land *f* 25-millioen wordt betaald, ongerekend de vennootschapsbelasting en ongerekend eventueele oorlogswinstbelasting. Mij dunkt dat dit geen kleinigheid is.

Wij hebben verder van den heer Sandkuyl gehoord, dat jaarlijks door de olie in Indië aan salarissen en loonen *f* 20-millioen wordt besteed plus nog *f* 2-millioen voor aanbestedingen.

(De heer C. C. v a n H e l s d i n g e n: Dat is alleen van de Bataafsche).

Betreft dit alleen de Bataafsche?

(De heer S a n d k u y l: Inderdaad.)

Dan wordt mijn argument daardoor nog versterkt. Als de Bataafsche alleen al *f* 20-millioen aan salarissen en loonen en *f* 5-millioen aan goederenaankoopen plus *f* 2-millioen voor aanbestedingen betaalt, dan zijn dit, als men daarbij de andere opbrengsten nog voegt, enorme sommen van sociaal nut.

Maar dat sociale nut strekt zich ook nog verder uit. Ik zou gaarne zien, dat de heer Thamrin eens in aanmerking kon komen voor een bezoek aan een paar olieterreinen om hem eens anders te hooren spreken, wanneer hij het weer heeft over het sociale nut van de werkzaamheid dezer maatschappijen. Ik heb een paar maal een dergelijk bezoek gebracht en heb met eigen oogen gezien, welk enorm sociaal nut de werkzaamheid der olie hier te lande heeft. Als men ziet wat voor nieu-

(Kerstens.)

we terreinen opengelegd worden, wat voor prachtige wegen op kosten van deze maatschappijen worden aangelegd, waardoor geheele gebieden in rimboeland worden geopend en geassaineerd, is het m.i. niet verantwoord, te spreken van een betrekkelijk gering sociaal nut.

Om niet te veel beslag op den tijd van den Volksraad te leggen zal ik niet meer over het algemeene aspect van onze overwegingen spreken en nu de concrete overwegingen in bespreking nemen.

Hoe is de situatie? De heer Thamrin zegt: wij kennen de juiste cijfers niet en daarom vragen wij een uitvoerrecht van 7½%. De Regeering zegt: wij kennen de juiste cijfers wèl en daarom vragen wij een uitvoerrecht van 5%. Wanneer ik nu als Volksraadslid kiezen moet, voel ik neiging, mij dan maar liever aan de zijde van de Regeering te houden, waar ik in ieder geval liever het cijfer van 5 steun op concrete gegevens dan met dat van 7½ mee te gaan, ten aanzien waarvan de voorstellers zelf verklaren dat het niet op concrete cijfers steunt.

Dit laatste mag voor den heer Thamrin een aantrekkelijk spel zijn, ik doe daaraan liever niet mee en dit te minder omdat de Regeeringsgemachtigde in twee termijnen met zooveel klem gezegd heeft, dat de Regeering het cijfer 5 in het algemeen belastingbeeld beziet en dan ook van oordeel is, dat een heffing van 5%, zonder te differentieeren tusschen rubber, tin, kina en olie, het beste is.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven daaraan toegevoegd, dat, als nieuwe nooden nieuwe eischen stellen, de Regeering de zaak opnieuw zal overwegen.

Thans een andere zaak. De heer Thamrin heeft ons zooeven voor de tweede maal bezig gehouden met een vergelijking van wat rubber aan den eenen kant en olie aan den anderen kant aan uitvoerrecht opbrengt, maar ik zou willen vragen: is het den heer Thamrin ontgaan, dat de Regeering in eersten termijn op de onzuiverheid en dus de ondeugdelijkheid van deze vergelijking gewezen heeft, door te zeggen, dat de olie ook enorme bedragen betaalt aan de schatkist, die niet worden uitgedrukt in uitvoerheffingscijfers maar daarom wel degelijk beschouwd moeten worden in een algemeene fiscale vergelijking? Als de heer Thamrin zal antwoorden: dat heb ik inderdaad niet gedaan, dan moet ik daartegenover stellen, dat wij dit wel gedaan hebben en dat wij meenen, dat wij dat moeten doen om tot een eerlijke vergelijking te komen.

(De heer Thamrin: Het gaat nu alleen om uitvoerrechten!)

Het gaat nu niet alleen om uitvoerrechten; uitvoerrechten zijn tenslotte slechts een onderdeel van een fiscaal totaal.

(De heer Thamrin: Dan moet U ook in aanmerking nemen de inkomsten van de rubberproducenten en die van de olie-maatschappijen.)

Natuurlijk doe ik dat, Mijnheer de Voorzitter! En als wij dat doen, en ik heb daartegen geen enkel bezwaar, dan moeten wij ook nog naar andere dingen kijken, bijvoorbeeld naar de risico's bij de rubberexploitatie en naar de risico's bij de olie-exploitatie. Ik geloof niet, dat er ooit tientallen millioenen in rubber gestoken worden, die nooit een cent rente opbrengen.

Als de heer Thamrin zegt, dat ik dezen factor ook in aanmerking moet nemen, dan kan ik onmiddellijk een geheele serie andere factoren te berde brengen, die eveneens in aanmerking moeten worden gebracht.

De heer Mansvelt heeft zooeven gezegd: dat kan ik niet doen, want ik ben niet deskundig. Dat geldt ook voor mij en vermoedelijk ook voor andere medeleden. Maar wij hebben een waarborg, dien de heer Thamrin en de andere onderteekenaars dezer amendementen ons niet geven, namelijk een waarborg in de Regeering die zegt: wij hebben de gegevens, om dit alles in onderling verband te kunnen vergelijken en toetsen. En aan de hand daarvan — hoewel de Regeering de cijfers niet op tafel kan leggen — meent Zij, dat het percentage van 5 redelijk en billijk is.

(Mussert, directeur van Financiën.)

Ik herhaal en concludeer daarmede tenslotte, dat wij aan de gegevens van de Regeering meer houvast hebben dan aan de amendementen met al de toelichtende redevoeringen die daaraan zijn gewijd. Daarom zal mijn fractie tegen de beide amendementen stemmen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Aan het sub-amendement van den heer Thamrin kan ik mijn stem niet geven, omdat ik het daarin voorgestelde percentage te laag acht.

Wat het eigenlijke amendement (st. 7) betreft, was ik aanvankelijk van oordeel, dat de positie van de twee producten, die daarin voor verhooging van de heffing in aanmerking worden gebracht, die verhooging ook inderdaad zouden kunnen dragen, maar er is bij mij een vraag opgekomen, die ik graag den geachten voorstellers zou willen voorleggen. Die vraag is deze. Zoodra — dat heeft de Regeering verklaard — deze producten niet meer zoodanig sterk zijn, dat zij dit extra-uitvoerrecht kunnen dragen, zal het daarvan niet meer worden geheven.

Nu lijkt het mij wel aan geen twijfel onderhevig, dat die toestand eerder zal intreden, wanneer een percentage van 7,5 dan wanneer een percentage van 5 wordt geëischt. In dat geval zal men dan geen heffing van 7,5%, maar ook geen heffing van 5% kunnen opleggen.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een van de andere leden het woord? Zoo neen, wenscht dan de geachte Regeeringsgemachtigde het woord?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! De redevoeringen, die naar aanleiding van het amendement (st. 7) en het sub-amendement (st. 8) zijn gehouden, geven der Regeering weinig aanleiding daarop in te gaan. Zij zal zich dus beperken tot de toelichting, welke de heer Thamrin heeft gegeven ten aanzien van het sub-amendement (st. 8), waarbij de voorstellers in overweging geven voor rubber het heffingspercentage op 3 te stellen.

De door den heer Thamrin gegeven toelichting is toch weinig overtuigend. Het geachte lid heeft daarbij wederom de door hem reeds in eersten termijn genoemde percentages van 17 voor bevolkingsrubber en 9 voor ondernemingsrubber in het geding gebracht, waarbij hij dan nog voegt 5% van het oorlogsuitvoerrecht.

(De heer Soangkoepon: Extra-uitvoerrecht!)

Op het oogenblik gaat het nog om een oorlogsuitvoerrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Daartegenover zou de olie dan slechts 8%, de kina ook 8% betalen, terwijl, als het amendement van de heer Van Zuylen c.s. wordt aangenomen, en de Regeering dat zou aanvaarden, de olie 10½% zou moeten betalen. Maar daarmede is dan toch geen recht wedervaren aan de uitvoerige uiteenzetting, die de Regeering in eersten termijn heeft gegeven.

Naast het defensie-uitvoerrecht en het oorlogsuitvoerrecht, die respectievelijk 3% en 5% bedragen, tezamen dus 8%, draagt de olie, naar ik al heb opgemerkt, nog *f* 12 millioen aan andere heffingen bij. Een bedrag, dat volkomen correspondeert met de beide heffingen, die ik zoo juist noemde, zoodat een totaal van *f* 24 millioen wordt bereikt. Wanneer men deze kwesties met elkaar vergelijkt, dan mag men dat toch zeer zeker niet over het hoofd zien, omdat tenslotte deze heffingen van de olie, die op een bijzonderen grondslag zijn gebaseerd, naast zich hebben verschillende heffingen, die evenzeer op een bijzonderen grondslag zijn gesteld.

(Directeur van Financiën.)

Dan is het mij verder niet recht duidelijk, wanneer de heer Thamrin met betrekking tot de retributie van 3% voor de bevolkingsrubber opmerkt, dat, hoe men dat ook noemen wil, het voor de bevolking tenslotte toch een belasting is. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den heer Thamrin ten deze willen vragen, of, wanneer hij in een stadstram rijdt en zijn tramkaartje betaalt, hij die bijdrage ook een belasting noemt.

Het voorstel van den heer Loa Sek Hie om de differentiatie zoover door te trekken, dat de kina daarvoor ook in aanmerking komt, is naar mijn gevoelen ook weinig gefundeerd, omdat zijn argumentatie, bestaande uit een vergelijking van de koersen van de aandeelen en de hoogte van de dividenden, alleen reeds daarom niet opgaat, dat ook die weder afhankelijk zijn van de kapitaalspositie van deze ondernemingen.

Mijnheer de Voorzitter! Aleer ik nu overga tot een nadere wederlegging van de argumenteeringen, die de voorstanders van het hoofd-amendement — als ik dat zoo eens mag noemen — naar voren hebben gebracht, zou ik den Volksraad toch gaarne in overweging willen geven de uitvoerige en zeer ernstige en — naar de Regeering meent — volkomen juiste opmerkingen van den heer Kerstens, bij zijn beslissing hieromtrent in aanmerking te nemen. Dat zijn zeer juiste opmerkingen, die de Regeering van harte onderstreept.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil er nog eens met nadruk op wijzen, dat het hier gaat om een aanvullende heffing, gerechtvaardigd door de oorlogsomstandigheden, van bepaalde uitvoerproducten, die in een duidelijk aanwijsbare gunstige positie, in vergelijking met de overige Indische producten, verkeeren. Een aanvullende heffing, welke niet losgemaakt mag worden van het geheele complex van reeds eerder bestaande en na het uitbreken van den oorlog ingevoerde belastingen en belastingverhoogingen. Een aanvullende heffing, waarvoor, in verband met de eischen van een snelle invordering, een zekere opbrengst en minimale perceptiekosten, de vorm moest worden gekozen van een uitvoerrecht, doch die dan ook moet passen in het algemeen kader van de uitvoerrechten, waardoor volstaan moet worden met een uniform heffingspercentage.

Een differentiatie tusschen de producten zou noodwendig moeten leiden tot een daarbij in aanmerking nemen van de individueele winstverhoudingen bij de verschillende producenten, vermits zeer wel tal van ondernemingen, die een minder sterk product leveren, toch individueel relatief meer winst maken dan andere ondernemingen, die tot een sterkere productengroep behooren. Het gevolg hiervan zou moeten zijn een afzonderlijke winstbelasting voor sterke producten, dan wel productenbelastingen. Een dergelijke verfijning zou echter — afgezien van de groote moeilijkheden bij de voorbereiding van zulke belastingen — bovendien het karakter van aanvullende heffing aantasten, omdat daarbij niet vergeten mag worden, dat in het geheel van het stelsel der belastingen reeds een groote plaats is ingeruimd aan de heffingen, welke met de individueele positie der ondernemers rekening houden, te weten de inkomsten- en vennootschapsbelasting. Sedert de laatste verhoogingen daarvan, waarbij onder meer de heffing voor de vennootschapsbelasting is gebracht — ik wil dit nog eens herhalen — op 35% van de winst, zijn deze belastingen dusdanig opgevoerd, dat het redelijk is aan te nemen, dat de verschillen in winstcapaciteit daardoor voldoende worden getroffen, wanneer nu daar bovenuit de grootere winstgevendheid van bepaalde sterke producten nog eens wordt getroffen door een uniforme 5% heffing.

In het kort, Mijnheer de Voorzitter, een differentiatie in het tarief, en dus de aanvaarding van het amendement zoowel als van het sub-amendement, zou naar het oordeel der Regeering voeren tot een niet te motiveeren doorbreking van het door Haar ter versterking van de middelen gekozen stelsel. Zij stelt overeenstemming met den Volksraad op hoogen prijs,

(Thamrin, Van Zuylen.)

doch heeft om de in eersten en tweeden termijn en ook thans weer uiteengezette redenen, overwegende bezwaren tegen de bedoeling van deze amendementen en Zij meent derhalve het geachte College zeer ernstig in overweging te moeten geven, daaraan zijn goedkeuring niet te hechten.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik het woord vraag is het slechts om te antwoorden op de tot mij gerichte vragen. In de eerste plaats heeft de heer Loa tot mij de vraag gericht: waarom ik voor kina, dat toch een sterk product is, geen hooger uitvoerrecht bepleit.

De overweging der voorstellers is, dat kina gebruikt wordt voor humanitaire doeleinden en zij dus uit dien hoofde niet geporteerd zijn voor een verhooging van dit uitvoerrecht, alsmede omdat zij het kinaproduct wenschen te beschermen, waarvoor reeds surrogaten in den handel aanwezig zijn.

De tweede vraag is van den heer Mussert, namelijk wat ik zou prefereeren, indien een verhooging tot 7½% tot gevolg zou hebben, dat het product daardoor vrij komt. Deze vraag kan evengoed gesteld worden ten aanzien van het regeeringsontwerp, een verhooging van het uitvoerrecht voor rubber met 5%. Ik zou daartegenover den heer Mussert alleen willen vragen waarom hij twijfel koestert ten aanzien van een eventueele verhooging van het uitvoerrecht op olie en waarom hij dien twijfel niet koestert ten aanzien van een eventueele verhooging van het rubberuitvoerrecht?

Ook bij rubber is het mogelijk, dat wanneer 5% geheven wordt, het product door de verliesgevende positie straks vrijgelaten moet worden.

Ik geloof, dat de laatste vraag mij gesteld is door de Regeering. Ik heb tot mijn spijt niet volledig verstaan, wat gezegd werd. Ik herinner mij alleen een vergelijking met de tram en tramkaartjes. Ik geloof dat een vergelijking hiervan met olie veel te mank gaat. Ik meen dus ook, dat ik daarop niet behoef in te gaan.

De heer **Van Zuylen**: Mijnheer de Voorzitter! In principe zijn wij het er allen over eens, dat de sterke producten een extra bijdrage aan het Land hebben op te brengen. Er bestaat tusschen de Regeering en mij dus alleen een gradueel verschil.

Uitvoerige cijfers betreffende olie en tin heeft de Regeering ons niet gegeven. Ik heb dus naar andere middelen moeten omkijken om te komen tot ons voorstel. Ik ben daarbij uitgegaan van de uitgekeerde dividenden, die — het moge dan gering zijn — een kompas zijn, voor ons voldoende om aan te toonen, dat deze maatschappijen in een zeer gunstige positie verkeeren, ook al omdat de afzet van de producten voor die maatschappijen in dezen tijd verzekerd is en zelfs in de toekomst, naar het zich laat aanzien, zal toenemen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar daarom worden zij ook getroffen door het oorlogsuitvoerrecht.)

Inderdaad, maar als wij een vergelijking maken tusschen de producten rubber en olie, dan kunnen wij toch niet van ons afzetten, dat de positie van de olie veel sterker is dan die van de rubber.

(De heer Blaauw: Inderdaad.)

De Regeering heeft gezegd, dat het terrein van pro- en contra-argumenten eigenlijk al afgegraasd is, en overtuiging staat tegenover overtuiging. Ik ben het daarmede eens en zou daarom willen voorstellen om maar tot stemming over te gaan.

De **Voorzitter**: Dit voorstel komt overeen met mijn voornemens.

Ik stel in de eerste plaats de stemming over het sub-amendement-Thamrin c.s. (st. 8) aan de orde.

(Soekawati, Van Helsdingen, Loa Sek Hie.)

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne mijn stem willen motiveeren.

Uit de gehouden debatten is mij sterk gebleken, dat een percentage van 5 als uitvoerrecht op olie en tin nogal aan den lagen kant is; de de laatste jaren uitgekeerde dividenden over deze producten waren zeer hoog. Wij erkennen echter gaarne de groote waarde en het groote nut van de particuliere bedrijven en daarom verklaren wij ons met een belastingverhooging alleen accoord, wanneer zij ons inziens redelijk en rechtvaardig is. Het amendement achten wij derhalve redelijk en wij zullen er, gelet op den oorlogstoestand en de dringende behoefte aan middelen bij de overheid voor onze defensie en de volksverheffing, vóór stemmen.

Met het sub-amendement kunnen wij ons niet vereenigen, omdat het een verlaging van het uitvoerrecht van 5 op 3% beoogt en door aanneming ervan het voorstel van de Regeering, dat gericht is op versterking der middelen, te niet zou worden gedaan.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Waar naar mijn oordeel de Volksraad niet over de noodige gegevens beschikt om hier percentages vast te stellen, en het in het amendement genoemde percentage mijns inziens volkomen willekeurig is, zal ik tegen het amendement stemmen.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn standpunt ten aanzien van het sub-amendement is afwijzend omdat naar mijn meening de huidige rubberpositie inderdaad een last van 5% uitvoerrecht draagbaar maakt.

Met betrekking tot hetgeen de heer Thamrin opmerkte zou ik willen aanvoeren, dat differentiatie voor mij aanvaardbaar is, maar dat zij dan toch zoodanig zou moeten geschieden, dat een en ander op billijkheidsgronden berust. Daarvandaan mijn meening dat het, gezien de sterke positie van de kina, niet verantwoord is, tusschen kina en olie een differentiatie te maken. Humaniteitsoverwegingen hebben den heer Thamrin ervan weerhouden, een verhoogd oorlogsuitvoerrecht voor de kinine voor te stellen, doch dezen grond acht ik niet doorslaggevend, nademaal de kinine thans het uiterste vraagt wat zij voor haar product krijgen kan, ook in verband met de dreiging der surrogaten. Ik wijs op het feit, dat na September 1939, toen dus in Europa de oorlog reeds uitgebroken was, de Bandoengsche kininefabriek besloten heeft, haar prijzen te verhoogen met 7½%, ondanks het feit, dat de productiekosten der kinine geen cent zijn toegenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf billijk vinden een gelijk oorlogsuitvoerrecht wat betreft de kinine en de olie. Waar men daartoe niet overgaat, is dat voor mij een bezwaar voor het amendement te stemmen, omdat differentiatie m.i. hier impliceert een onbillijke lastenverdeeling.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan.

(Voorzitter.)

Het sub-amendement Thamrin c.s. (st. 8) wordt in stemming gebracht en verworpen met 14 stemmen vóór en 29 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Abdul Rasjid, Mogot, Soetardjo, Soangkoepon, Wirjopranoto, Nalaprana, Muh. Yamin, Salamoen, Moelia, Thamrin, Iskandar Dinata, Tadjoeddin Noor, Lapian en Mochtar.

T e g e n stemmen de leden: Wermuth, De Raad, Leunissen, Verboom, White, Vas Dias, Zwart, Smit, Soeria Nataätmadja, Adjoeffry, Kloppenburg, Soekawati, De Boer, De Villeneuve, Mansvelt, Blaauw, Kerstens, Yo Heng Kam, Loa Sek Hie, Kasimo, Mussert, C. C. van Helsdingen, Van Nauta Lemke, J. A. van Helsdingen, Sandkuyl, Sosrohadikoesoemo, Mapoedji, Van Zuylen en de Voorzitter.

Het amendement-Van Zuylen c.s. (st. 7) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 31 stemmen vóór en 12 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Mochtar, Abdul Rasjid, Wermuth, Leunissen, White, Mogot, Soetardjo, Smit, Soangkoepon, Soeria Nataätmadja, Aldjoeffry, Wirjopranoto, Nalaprana, Muh. Yamin, Salamoen, Soekawati, De Boer, Moelia, Thamrin, Iskandar Dinata, Blaauw, Tadjoeddin Noor, Yo Heng Kam, Kasimo, Lapian, Mussert, Van Nauta Lemke, J. A. van Helsdingen, Sosrohadikoesoemo, Mapoedji en Van Zuylen.

T e g e n stemmen de leden: De Raad, Verboom, Vas Dias, Zwart, Kloppenburg, De Villeneuve, Mansvelt, Kerstens, Loa Sek Hie, C. C. van Helsdingen, Sandkuyl en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Hoewel er tijdens de beraadslagingen van heden in de ontwerp-ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De ontwerp-ordonnantie, als geamendeerd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de leden, die tegen het amendement-Van Zuylen c.s. (st. 7) hebben gestemd — met uitzondering van den Voorzitter en den heer De Raad —, geacht willen worden ook tegen de geamendeerde ontwerp-ordonnantie te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Ik deel nog mede, dat een nadere bestudeering onzer agenda heeft geleid tot het inzicht, dat Zaterdag noch Maandag a.s. kan worden vergaderd. De eerstvolgende vergadering zal derhalve worden gehouden op Dinsdag a.s., 13 dezer. Een nieuwe rooster van werkzaamheden zal den leden nader worden toegezonden.

De vergadering wordt te 1.47 uur n.m. gesloten.

26ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 13 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Nadere wijziging Regentschaps-ordonnantie (Ond. **32**). — Aanv. begrootingen betr. de Afd. III A, Indische schuld, en IX A, Marine-établissement, voor 1940 (Ond. **46**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Hasselt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikking:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 5, 8 en 10 Augustus 1940 No's 1z/Kab, 1 en 1 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de deviezen-ordonnantie-1940 (Ond. **54**);

b. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een zesde aanvullende begrooting betreffende Afd. V der begrooting voor 1940 (Ond. **55**);

c. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een zevende aanvullende begrooting betreffende Afd. V der begrooting voor 1940 (Ond. **56**).

De stukken zijn gedrukt en rondgedeeld.

2. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 2, 2 en 3 Augustus 1940 No's 1470/B, 1471/B en 1474/B houdende mededeeling dat in overeenstemming met den Volksraad een aanvullende begrooting betreffende de Afdeelingen VII en VIII der begrooting voor 1940 is vastgesteld (Ond. **31**, **7** en **15**).

3. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 5 Augustus 1940 No. 1481/C betreffende regeling van de positie van niet-geïnterneerde Duitsche overheidsdiena-(ress)-ren, die niet tevens Nederlandsch onderdaan zijn.

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 Augustus 1940 No. 26 houdende, met opheffing van den te haren aanzien genomen politieken maatregel, vergunning aan Potjoet Moerónq ook wel genaamd Potjoet Manja, echtgenoote van wijlen Toeankoe Mohamad Dawot, naar haar geboorteplaats of vroegere woonplaats terug te keeren dan wel zich elders te vestigen.

5. Telegrafische mededeeling van de Regeering van 12 Augustus 1940, dat Dr. Idenburg, hoofdambtenaar ter beschikking, is aangewezen als Regeeringsgemachtigde voor het verschaffen van voorlichting nopens de derde aanvullende begroting betreffende Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940. (Ond. **48**.)

De sub 2 t/m 5 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Voorloopig overzicht van de Landsmiddelen over Juni 1940, aangeboden door den Generalen Thesaurier.

2. Besluit van den Directeur van Economische Zaken van 2 Augustus 1940 No. 16852/H.K.H. bepalende o.a. de maxima van normale seizoenstijgingen, toegestaan voor eenige aan het verbod van prijsopdrijving onderworpen binnenlandsche voortbrengselen.

3. Als voren van 2 Augustus 1940 No. BR 6/9/9 houdende mededeeling aan den Directeur van Verkeer en Waterstaat, dat voor „het doen van opnemingen en enkele onderzoekingen ten behoeve van uit rubbergelden te bekostigen irrigatiewerken in de residentie Tapanoeli", een bedrag van ten hoogste *f* 1 500 (één duizend en vijfhonderd gulden) uit de opbrengst van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber wordt vrijgegeven.

4. Officieele berichten No's 36 en 37 van den groepsgemeenschap Minangkabau.

5. Motie van de afdeeling Soerabaja van de vereeniging van Indonesische Geneeskundigen, waarbij het hoofdbestuur van de vereeniging wordt verzocht om bij de bevoegde instanties informaties in te winnen in hoeverre juist zijn de persberichten inzake de bestemming van de nieuwe C.B.Z. te Soerabaja en zoo noodig het standpunt van het hoofdbestuur ten aanzien daarvan te bepalen.

6. Kaartschrijven van A. v. Rudnay, geïnterneerde in het interneeringskamp te Ngawi, houdende protest tegen zijn interneering.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschaps-ordonnantie (Ond. **32**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Van Hasselt**, adviseur voor de Decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! Bij de vele bezwaren, die in eersten termijn van de zijde van den Volksraad tegen de thans in behandeling zijnde ontwerp-ordonnantie zijn aangevoerd, zijn er drie, die van meer principieele beteekenis zijn, terwijl de overige zich meer richten tegen enkele détailpunten. Ik moge beginnen eerst deze principieele bezwaren in beschouwing te nemen, om daarna de verschillende andere opmerkingen te beantwoorden.

Deze principieele bezwaren komen hierop neer, dat de voorgestelde wettelijke inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap in strijd zou zijn: ten eerste met de autonomie van het regentschap, ten tweede met de democratische beginselen en ten derde met de bedoelingen van de bestuurshervorming, welke er op gericht zou zijn speciaal de Inheemsche bevolking op te voeden tot zelfbestuur en het Inlandsch bestuur geheel zelfstandig te maken. De te dezer zake in de memorie van antwoord vervatte mededeelingen, dat het geldend stelsel van vertegenwoordiging niet wordt doorbroken als uit gewichtige overwegingen van bestuursbeleid wettelijk wordt vastgelegd, dat de assistent-resident ambtshalve zitting heeft in het college van dagelijksch be-

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

(**Adviseur voor de Decentralisatie.**)

stuur; dat de met de voorgestelde wijziging beoogde versteviging van de samenwerking van den regent met den assistent-resident, ook op het terrein van het autonome regentschap, geheel in de lijn ligt van het hier te lande bestaande bestuursstelsel; dat in politiek opzicht in dit ontwerp geen terugtred kan worden gezien, hebben de leden, die de principieele bezwaren naar voren brachten, er niet van overtuigd, dat de voorgestelde maatregel juist moet worden geacht. Het is daarom wellicht nuttig, indien ik in mijn antwoord de doelstelling van dezen maatregel nog eens belicht.

Hierbij moge ik voorop stellen, dat het der Regeering niet duidelijk is op welke wijze de wettelijke inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap, de autonomie van die gemeenschap zou kunnen aantasten. Ook al zit in het college van gecommitteerden naast het ambtshalve lid-voorzitter, den regent, nog een tweede ambtshalve lid, dan doet zulks toch niets af aan het feit, dat de regeling en het bestuur van de huishouding van die gemeenschap opgedragen blijven aan den regentschapsraad. De regentschapsautonomie wordt hierdoor toch op geen enkele wijze ingeperkt of beknot. De taak van het regentschap verandert in geen enkel opzicht en het is dus duidelijk, dat het tot de Regeering gerichte verwijt, dat Zij door den voorgestelden maatregel de autonomie van het regentschap in gevaar zal brengen, ongegrond moet worden geacht.

Het tweede bezwaar, dat de voorgestelde maatregel in strijd zou zijn met de bestaande beginselen van de democratie, kan de Regeering evenmin onderschrijven. Deze democratische beginselen beteekenen, dat aan de ingezetenen van een bepaald gebied zeggenschap wordt gegeven over de wijze waarop de belangen van dat gebied behartigd zullen worden. Deze zeggenschap vermindert in geen enkel opzicht, wanneer in het college van dagelijksch bestuur van die gemeenschap de assistent-resident ambtshalve als lid wordt opgenomen, zonder dat hij hierbij de plaats inneemt van een door den raad verkozen gecommitteerde. Ook bij deze nieuwe constructie blijft de beslissende bevoegdheid over alle zaken het regentschap betreffende, blijft de regeling en het bestuur van de huishouding van het regentschap, uitsluitend bij den raad, terwijl in de samenstelling van die regentschapsraden, waarin de assistent-resident als benoemd lid zitting heeft, geen andere wijziging komt dan dat dit benoemde lid vervangen wordt door een andere ingezetene van het regentschap. Terecht vestigden de heeren Blaauw en Roep er de aandacht op, dat dit, bezien uit een oogpunt van democratie, eerder een vóór- dan een nadeel kan worden genoemd, daar thans, behalve de medewerking van den assistent-resident als lid van het dagelijksch bestuur, nog een extra-vertegenwoordiger van de bevolking aan het bestuur van het autonome regentschap zal medewerken.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de samenstelling van de regentschapsraden moet toch voorop staan, dat deze raad, ook al is het een college met een vertegenwoordigend karakter, in de eerste plaats de huishoudelijke belangen van het regentschap behoort te behartigen en niet een politiek doel. Het regentschapsbelang — niet politieke overwegingen — behoort den raad te leiden bij de regeling en het bestuur van de huishouding van het regentschap. Maar dan mogen bij de samenstelling van dezen raad ook niet overwegingen van politieken aard prevaleeren, doch behoort gestreefd te worden naar een samenstelling, die de beste waarborgen biedt voor een zoo goed mogelijke behartiging der aan den raad toevertrouwde belangen. Dit brengt met zich mede, dat naar het oordeel van de Regeering in het bestuur over het autonome regentschap ook het hier te lande bestaande bestuursstelsel tot uitdrukking behoort te komen. In dit opzicht gaat de Regeering geheel mede met den heer Janssen, als dit geachte lid betoogt, dat een goede samenstelling van den regentschapsraad primair is en dat het daarom juist is, den assistent-resident, die door den aard van zijn werkkring tot de meest deskundigen in het regentschap behoort, in het regentschapsbestuur op te nemen. In tegenstelling tot dit geachte lid acht de Regeering echter inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur voldoende en Zij kan dan ook niet instemmen met dit geachte lid, dat tegen het aanhangige ontwerp bezwaar heeft, omdat de assistent-resident in den vervolge van het raadslidmaatschap zal worden uitgesloten.

De leden, die bezwaren aanvoerden tegen het opnemen van den assistent-resident in het autonome regentschapsbestuur, schijnen uit te gaan van de veronderstelling, dat autonoom bestuur en binnenlandsch bestuur tegenstellingen zijn, welke zich niet verdragen.

Mijnheer de Voorzitter, een zoodanige veronderstelling kan niet juist zijn. De taak van het autonome bestuur en die van het binnenlandsch bestuur komen in een zeer belangrijk punt met elkaar overeen, nl. in de behartiging van de belangen der bevolking. Overwegingen van practisch bestuursbeleid vorderen dan ook, dat hier het centrale en het locale bestuur harmonisch samenwerken. Slechts op deze wijze kunnen de belangen van de bevolking in deze gewesten een juiste behartiging vinden. De bestaande verhoudingen brengen naar het oordeel der Regeering onafwijsbaar met zich mee — in de redevoeringen van de heeren Mussert en Roep is dit ook zoo duidelijk uiteengezet — dat de assistent-resident als vertegenwoordiger van het Nederlandsch bestuur, als de dagelijksche samenwerker van den regent op het gebied van het landsbestuur, den regent ook terzijde staat in het autonome bestuur. Tot dusver werd dit bereikt door den assistent-resident op voordracht van den regent te benoemen tot lid van den regentschapsraad, welk college de hier te lande bestaande verhoudingen juist aanvoelt en dezen functionaris tot dusver — behoudens een enkele uitzondering — ook steeds verkoos tot lid van het college van gecommitteerden. Het voorliggend ontwerp, dat deze bestaande practijk min of meer consolideert, geeft echter aan den assisstent-resident zijn natuurlijke plaats. Wettelijk wordt deze functionaris thans ingeschakeld in het dagelijksch bestuur van het regentschap, wettelijk wordt thans vastgelegd, dat de assistent-resident als zoodanig óók deel behoort te hebben aan het autonome bestuur, waardoor een betere waarborg voor een harmonische samenwerking tusschen centraal en autonoom bestuur zal worden verkregen.

Het deed der Regeering genoegen, dat de eerste bestrijder van het door Haar ingediend ontwerp, de noodzakelijkheid van de medewerking van den assistent-resident op treffende wijze heeft belicht. De heer Soeria Nata Atmadja, die zich op gronden van eergevoel tegen het ontwerp heeft verklaard, heeft duidelijk doen uitkomen, dat het de wensch van de regenten is, dat de assistent-resident deelneemt aan het dagelijksch bestuur van het regentschap. Van de voordeelen van deelneming van den assistent-resident aan dit bestuur is dit geachte lid zóó overtuigd, dat hij dit bij het door hem gevoerde betoog als een axioma voorop heeft gesteld. Maar wanneer dit geachte lid de in het voorliggend ontwerp vervatte inschakeling van den assistent-resident op zich zelve zóó volkomen juist acht, dat hierover niet eens meer gesproken behoeft te worden dan begrijpt de Regeering niet, dat de heer Soeria Nata Atmadja louter op gevoelsoverwegingen — alleen omdat het hem prettiger aandoet indien de inschakeling van den assistent-resident plaats zal hebben „op verzoek" van den regent — zich kant tegen het ontwerp, dat de door hem juist geachte toestand wettelijk regelt.

Terecht maakte de heer Soeria Nata Atmadja bezwaren tegen de opmerking in het afdeelingsverslag, dat de verkiezing van den assistent-resident tot lid van het college van gecommitteerden een uitvloeisel zou zijn van de machtspositie

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

van het Binnenlandsch Bestuur. Aan de verklaring van dit geachte lid, dat de benoeming van den assistent-resident tot lid van den raad uitsluitend een gevolg is van den wensch van de regenten om hun dagelijkschen medewerker bij het landsbestuur ook naast zich te zien bij het bestuur over het autonome regentschap, alsmede aan zijn verklaring, dat de verkiezing van den assistent-resident tot gecommitteerde bijna overal is te danken, eenerzijds aan het vertrouwen van den raad in de kundigheden van den assistent-resident en anderzijds, omdat de raad bij de verkiezing van den assistent-resident tot gecommitteerde weet en aanvoelt, dat hij aldus handelt overeenkomstig den wensch van zijn voorzitter, meent de Regeering groote waarde te moeten hechten.

De verschillende andere leden, die bezwaar maakten tegen het zitting nemen van den assistent-resident als lid van den regentschapsraad, moge ik in overweging geven de rede van den heer Soeria Nata Atmadja op dit punt nog eens goed na te lezen. Hieruit zal hun blijken, dat het zitting nemen van den assistent-resident als lid van den regentschapsraad, zeer zeker geen aanleiding geeft tot een gevoel van onbehaaglijkheid; dat de assistent-resident door de overige raadsleden stellig niet wordt beschouwd als een dwarskijker, doch dat integendeel de regent én de raad prijs blijken te stellen op de medewerking van den assistent-resident.

Bij de hier te lande bestaande verhoudingen is zulks ook begrijpelijk, Mijnheer de Voorzitter! Het Binnenlandsch Bestuur vormt een zoo integreerend onderdeel van de Indische maatschappij, dat de ingezetenen het als een natuurlijke consequentie van die verhoudingen moeten aanvoelen, dat de assistent-resident deelneemt óók aan het autonoom regentschapsbestuur.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering betreurt het, dat de heer Soeria Nata Atmadja den onderwerpelijken maatregel, waarvan hij — gelijk gezegd — de grondgedachte als volkomen juist erkent, aanvoelt als een blijk van minder vertrouwen in het regentencorps. Zij heeft de doelstelling van den voorgestelden maatregel duidelijk uiteengezet; gelijk reeds in de memorie van antwoord werd verklaard, kan en mag daarin niet een blijk van minder vertrouwen in het regentencorps of van mindere appreciatie voor de regenten worden gezien. Met deze positieve verklaring moge de twijfel, die terzake bij het geachte lid bestond — en daarmede zijn bezwaar tegen het ontwerp — zijn weggenomen.

Met den heer Blaauw en den heer Mussert is de Regeering van oordeel, dat de voorgestelde maatregel juister is dan de thans bestaande toestand, waarbij de assistent-resident zijn natuurlijke plaats in het regentschapsbestuur moet innemen door middel van benoeming tot lid van den regentschapsraad, eventueel gevolgd door zijn verkiezing tot gecommitteerde.

Dat de bestaande practijk, waarbij als regel de assistent-resident tot lid van den regentschapsraad wordt benoemd, in strijd zou zijn met de wet en althans met de bedoelingen daarvan, moet de Regeering echter mèt den heer Janssen ontkennen. Bij het benoemen van leden van den regentschapsraad behoort er naar te worden gestreefd een zoo juist mogelijke samenstelling van die colleges tot stand te brengen en aangezien, zooals ik hiervoren heb betoogd, de assistent-resident als het ware een natuurlijke plaats in het regentschapsbestuur behoort in te nemen, kan het nimmer in strijd met de wet worden genoemd, wanneer de gouverneur op voordracht van den regent, dezen bestuursambtenaar in dat college benoemt.

De heer Mogot ziet in den voorgestelden maatregel o.m. een beknotting van de bevoegdheid van den regentschapsraad om zijn eigen gecommitteerden te verkiezen. Dit is echter niet juist, Mijnheer de Voorzitter, daar het aantal (verkozen) gecommitteerden door het ambtshalve doen zitting nemen van den assistent-resident als lid van dat college niet vermindert. De regentschapsraad blijft dus zijn eigen vertrouwensmannen, en zulks tot hetzelfde aantal, in het college van dagelijksch bestuur verkiezen.

Dit geachte lid vreest, dat de assistent-resident-ambtshalve-lid min of meer als voogdelijke instantie zal moeten dienen en dat deze bestuursambtenaar straks beschouwd zal worden als een soort van superintendent. Deze vrees kan de Regeering echter niet deelen. Gelet op de bijna 15-jarige practijk, waarbij men steeds ziet, dat de assistent-resident, die tot lid van den raad wordt benoemd, ook het vertrouwen van dien raad geniet en in het dagelijksch bestuur wordt gekozen, kan de Regeering niet inzien, dat deze bestuursambtenaar, indien hij de door hem steeds ingenomen plaats in den vervolge krachtens wettelijk voorschrift zal innemen, door den raad met andere oogen zal worden beschouwd dan thans het geval is.

De oplossing, die de heer Mogot nog aangeeft, hierin bestaande, dat men den assistent-resident niet-lid van den regentschapsraad, de wettelijke bevoegdheid toekent om de zittingen van den regentschapsraad en van het college van gecommitteerden bij te wonen, en daarnaast aan den raad en aan genoemd college de mogelijkheid openstelt om, waar gewenscht of noodig, het advies in te winnen van den assistent-resident, kan voor het gestelde doel niet dienen. Dit doel is immers den assistent-resident, op grond van de daarvoor in de memorie van toelichting en de memorie van antwoord aangevoerde argumenten, daadwerkelijk te doen deelnemen aan het bestuur van het autonome regentschap en hem zoodanig zijn natuurlijke plaats te geven als dagelijksche medewerker van den regent, ook op het terrein van het autonome regentschap. Dit doel kan slechts worden bereikt, indien de assistent-resident als lid van het regentschapsbestuur zijn medewerking verleent.

Mijnheer de Voorzitter! Heb ik hiervoren reeds uiteengezet, dat de voorgestelde maatregel noch in strijd komt met de autonomie van het regentschap, noch met de democratische beginselen, ook de meening van die leden, die betoogd hebben, dat de bedoelingen van de bestuurshervorming in het gedrang zouden komen, wanneer de assistent-resident ambtshalve in het regentschapsbestuur wordt ingeschakeld, kan de Regeering niet onderschrijven. Ik heb reeds gezegd, dat de beslissing over het bestuur en de regeling van de huishouding van het regentschap, ook bij de nieuwe constructie geheel in handen blijft van den regentschapsraad. De Regeering kan dan ook niet inzien, dat door den voorgestelden maatregel de aan de bestuurshervorming mede ten grondslag liggende bedoeling om de inheemsche bevolking op te voeden tot zelfbestuur, in het gedrang zou kunnen komen. De Inheemsche ingezetenen van het regentschap blijven op gelijke wijze als tevoren deelnemen aan het regentschapsbestuur, hun zeggenschap wordt niet beknot of beperkt, zoodat de door de hier aan het woord zijnde leden aangevoerde bezwaren dus ongegrond zijn.

Ook op de zoogenaamde ontvoogding van het Inlandsch bestuur heeft de voorgestelde maatregel geen invloed. Het is niet de bedoeling van de Regeering de voordeelen van het bestaande bestuursstelsel sedert de taakverdeeling van 1931 thans nader uiteen te zetten. Deze voordeelen zijn reeds zoo herhaalde malen in deze zaal besproken, dat een heropening van het debat op dit punt minder geëigend voorkomt. Waar het hier op aan komt is, dat in het hier te lande thans bestaande bestuursstelsel regent en assistent-resident beide een taak hebben, een taak die echter alleen dan goed kan worden vervuld, wanneer tusschen deze beide autoriteiten een innige en nauwe samenwerking bestaat, wanneer zij elkaar steeds als dagelijksche medewerkers beschouwen en zulks op elk gebied. Dit zijn de feiten, Mijnheer de Voorzitter, en het is op deze feiten, dat de thans in behandeling zijnde ontwerp-ordonnantie is gebaseerd. Deze maatregel moet worden gezien als een logisch uitvloeisel van de bestaande verhoudingen, die er in de prac-

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

tijk reeds toe hebben geleid, dat de assistent-resident daadwerkelijk is ingeschakeld in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap; hij komt dan ook in wezen neer op een consolidatie van den reeds bestaanden toestand, welke zoowel door de regenten als door de regentschapsraden zelf juist wordt geacht.

Het heeft der Regeering dan ook wel eenigszins bevreemd, dat tegen deze ontwerp-ordonnantie zooveel bezwaren zijn aangevoerd. Dat overigens de omstandigheid, dat de voorgestelde maatregel tevens neerkomt op een consolidatie van de bestaande practijk één van de sterkste argumenten van de Regeering zou zijn om de voorliggende ontwerp-ordonnantie aangenomen te krijgen, zooals de heer Wirjopranoto meent, moet de Regeering ontkennen. Uit hetgeen ik hier reeds gezegd heb, zal het geachte lid zijn gebleken, dat de maatregel gegrond is op de positie, die de assistent-resident in de Indische maatschappij inneemt. De bezwaren, die door het geachte lid tegen de bestaande practijk zijn aangevoerd, zijn overigens door de rede van den heer Soeria Nata Atmadja naar het voorkomt voldoende weerlegd. Uit de verklaringen van dezen insider in regentschapsaangelegenheden zal den heer Wirjopranoto kunnen blijken, dat de verkiezingen van de assistent-residenten als gecommitteerde geen gevolg zijn van een „printah aloes'', zoodat ik de te dien aanzien door hem gemaakte opmerkingen meen te kunnen passeeren.

Het geachte lid heeft voorts betoogd, dat de in behandeling zijnde ontwerp-ordonnantie op twee gedachten zou hinken, hetgeen tot uitdrukking zou komen bij een vergelijking van de considerans met de redactie van het nieuw ontworpen artikel 18. Immers, terwijl bij de considerans het lidmaatschap van het college van gecommitteerden voorop zou staan, zou in den tekst de functie van assistent-resident primair zijn gesteld, zoodat hier twee gedachten zouden zijn uitgewerkt, die volkomen met elkaar in strijd zouden zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van het geachte lid is der Regeering niet duidelijk. Wanneer men in de considerans leest, dat de Regentschapsordonnantie gewijzigd zal worden „teneinde het lidmaatschap van het college van gecommitteerden ambtshalve toe te kennen aan den in het regentschap met algemeene bestuurswerkzaamheden belasten assistent-resident'', dan beteekent dit toch, dat men dit lidmaatschap wil verbinden aan de functie van assistent-resident. Dit houdt dus in, dat de functionaris, de assistent-resident, ambtshalve lid behoort te zijn van het college van gecommitteerden, hetgeen ook is neergelegd in den tekst van het nieuw ontworpen tweede lid van artikel 18, waarin is bepaald, dat het college van gecommitteerden onder meer bestaat uit den in het regentschap met algemeene bestuurswerkzaamheden belasten assistent-resident als lid. Het is der Regeering niet duidelijk, hoe men in de bewoordingen van de considerans en in die van den tekst van het ontwerp een tegenstrijdigheid kan zien, laat staan dat hier zou zijn uitgegaan van twee tegenstrijdige gedachten. Zooals het geachte lid zelf opmerkt, is het doel van den onderwerpelijken maatregel den assistent-resident in te schakelen in het bestuur van het autonome regentschap. Dit doel is in de considerans tot uitdrukking gebracht door te zeggen, dat het lidmaatschap van het college van gecommitteerden ambtshalve verbonden zal zijn aan de functie van assistent-resident en in den ontworpen tekst door te bepalen, dat de assistent-resident als zoodanig lid is van het college van gecommitteerden.

Het geachte lid vreest voorts van den voorgestelden maatregel het ontstaan van scheeve verhoudingen in het college van gecommitteerden. De eerste scheeve verhouding zou dan zijn dat in het college iemand zit, die wel lid van dat college is, doch geen gecommitteerde, geen door den raad verkozen vertrouwensman. Deze zelfde figuur doet zich echter ook reeds voor t.a.v. het lid-voorzitter van het college van gecommitteerden, den regent, en niemand zal toch willen volhouden, dat het zitting nemen van den regent in het college van dagelijksch bestuur aanleiding kan geven tot scheeve verhoudingen. Na aanneming van de onderhavige ontwerp-ordonnantie zal de constructie ontstaan, dat het college van gecommitteerden bestaat uit twee ambtshalve leden: regent en assistent-resident en verder uit gekozen vertrouwensmannen van den raad en het is niet duidelijk, waarom dit tot scheeve verhoudingen aanleiding zou moeten geven. Zulks te minder, wijl thans reeds in een 15-jarige practijk gebleken is, dat het nieuwe ambtshalve lid, de assistent-resident, steeds het vertrouwen van den regentschapsraad heeft gehad.

Als tweede scheeve verhouding noemt het geachte lid de omstandigheid, dat de assistent-resident als ambtshalve lid van het college van gecommitteerden niet door den raad uit zijn functie kan worden ontzet. Mijnheer de Voorzitter! Ik kom hierop straks nog nader terug in verband met de opmerkingen, welke door andere leden met betrekking tot de sanctie van artikel 74 lid 3 der Regentschaps-ordonnantie zijn gemaakt. Ik wil er hier mede volstaan met te verklaren, dat de Regeering niet kan inzien, dat het ontbreken van deze sanctie, hetgeen ook het geval is t.a.v. het andere ambtshalve lid tevens voorzitter, den regent, tot scheeve verhoudingen aanleiding geeft.

De conclusie van den heer Wirjopranoto, dat de aanwezigheid van den assistent-resident in het college van gecommitteerden niet bepaald gewenscht is, komt niet overeen met hetgeen in de practijk gebleken is. Uit hetgeen ik hiervoren reeds gezegd heb zal het geachte lid zijn gebleken, dat de Regeering deze aanwezigheid op grond van de bestaande verhoudingen hier te lande juist zéér gewenscht acht.

Den heer Moelia heb ik in het voorgaande tevens reeds beantwoord. Het zal dit geachte lid thans duidelijk zijn dat het ambtshalve zitting doen nemen van den assistent-resident in het college van gecommitteerden, niet beschouwd kan worden als een introductie van het Europeesche B. B. in het orgaan der plaatselijke autonomie. Deze opname heeft toch in feite reeds lang plaats gehad en het ontwerp doet niets anders, dan den assistent-resident de plaats toekennen, die hem krachtens zijn positie toekomt en die hij in vrijwel alle regentschappen door de juiste inzichten van den regent en regentschapsraad ook reeds bekleedt. Dat deze opname van den assistent-resident krachtens wettelijk voorschrift op den duur voor de autonome organen niet bevorderlijk zal zijn, is onjuist. Integendeel, ik heb reeds uitvoerig namens de Regeering betoogd dàt en waarom de medewerking van den assistent-resident aan het autonome regentschapsbestuur slechts ten voordeele van dat bestuur kan strekken.

In dit verband wil ik nog even ingaan op de opmerking van den heer Muhammad Yamin, die naast dezelfde principieele bezwaren, welke ik reeds besproken heb, van meening blijkt te zijn, dat de assistent-resident een geheel buitenstaand element in de decentralisatie zou zijn en dat hij daarom niet in het regentschapsbestuur thuis hoort. Het geachte lid verliest hier de bestaande verhoudingen wel geheel uit het oog en vergeet dat slechts bij een harmonische samenwerking tusschen centraal en locaal bestuur een goede behartiging van de bevolkingsbelangen gewaarborgd kan zijn.

Naar aanleiding van het meeningsverschil dat tusschen den heer Moelia en den heer Blaauw is gerezen met betrekking tot de oorzaken, welke der Regeering tot de indiening van deze ontwerp-ordonnantie hebben geleid, wil ik nog even verklaren, dat ten tijde dat de vorige Regeeringsgemachtigde voor de Decentralisatie de door den heer Moelia bedoelde toezegging aan den heer Blaauw deed, de doorvoering van dezen maatregel reeds geruimen tijd bij de Regeering in overweging was. De indiening van dit ontwerp is gegrond op zakelijke overwegingen van bestuursbeleid en de Regeering kan dan ook geheel met den heer Blaauw meegaan, wanneer hij er den nadruk op legt, dat het thans aanhangige voorstel van de Regeering emaneert en niet van den heer Blaauw.

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

Ook de heer Soangkoepon zal in hetgeen ik tot dusverre naar voren heb gebracht een beantwoording kunnen vinden op het door hem gevoerde betoog, dat de voorgestelde maatregel in strijd zou zijn met de democratische beginselen en de decentralisatiegedachte. Dat de instelling van de locale gemeenschappen hier te lande ten doel zou hebben gehad om den al te grooten invloed van het binnenlandsch bestuur in de behartiging der plaatselijke interne belangen te neutraliseeren, moet de Regeering ontkennen. Deze instelling heeft plaats gehad teneinde de plaatselijke bevolking medezeggenschap te geven in de behartiging van de eigen belangen, omdat zulks in overeenstemming is met de beginselen van ons staatsbestel.

Dit geachte lid ziet in het voorliggend ontwerp voorts een bewijs van het aanhoudend streven naar de uitbreiding van den invloed van het B. B. in den regentschapsraad, hetgeen zijns inziens vooral wordt bevestigd door de sub C van artikel 1 in artikel 49 lid 3 der Regentschapsordonnantie gegeven aanvulling, dat in het aldaar bedoeld geval eventueel door den assistent-resident alléén een beslissing zal kunnen worden genomen.

Na al hetgeen ik gezegd heb, behoef ik wel niet nader te verklaren, dat versterking van den invloed van het binnenlandsch bestuur geen doelstelling van het ontwerp is, en ik wil hier dan ook alleen nog maar enkele woorden zeggen over het door het geachte lid voor zijn onjuiste stelling aangevoerde bewijs. Artikel 49 lid 3 voorziet namelijk in het uitzonderingsgeval dat slechts één lid van het college van gecommitteerden ter vergadering aanwezig is, zoodat door dit college geen beslissing zou kunnen worden genomen. Immers, ingevolge het eerste lid van dit artikel kan het college slechts beraadslagen en besluiten, indien de meerderheid zijner leden aanwezig is. Is zulks niet het geval, dan wordt een nieuwe vergadering belegd, waarin door de aanwezige leden — dus zonder dat de meerderheid vereischt is — kan worden beraadslaagd en beslist. Nu kan het geval zich voordoen — in de practijk zal dit echter wel nimmer voorkomen — dat in deze nieuwe vergadering slechts één lid aanwezig is, en teneinde het mogelijk te maken, dat alsdan toch een beslissing kan worden genomen, is bij het derde lid bepaald, dat in dit geval de functies van het college van gecommitteerden worden uitgeoefend door dezen eenen aanwezige, hetzij deze de regent of een der gecommitteerden is.

Nu is het toch duidelijk, dat indien zich eventueel het geval zou voordoen dat bedoelde eenige aanwezige het ambtshalve lid, de assistent-resident zou zijn, deze functionaris dezelfde bevoegdheden moet kunnen uitoefenen als de overige leden van het college van gecommitteerden en het is hierom, dat de in het ontwerp opgenomen aanvulling in artikel 49 lid 3 wordt aangebracht. Daarbij merk ik volledigheidshalve op, dat indien bij den thans bestaanden toestand de eenige aanwezige, de assistent-resident gecommitteerde zou zijn, deze functionaris de hierbedoelde bevoegdheden reeds heeft. Het is dus logisch, dat hij deze bevoegdheden ook moet behouden, indien hij niet langer als gecommitteerde doch als ambtshalve lid zitting neemt in het college van dagelijksch bestuur. Een bewijs, dat met de voorgestelde regeling een versterking van den invloed van het binnenlandsch bestuur en het regentschapsbestuur zou zijn bedoeld, kan hierin toch stellig niet worden gezien.

Mijnheer de Voorzitter! De heeren Iskandar Dinata en De Raad, die zich eveneens tegenstanders toonden van de medewerking van den assistent-resident aan het autonome bestuur over het regentschap, — laatstgenoemd lid blijkt overigens verschillende van de door de Regeering aangevoerde voordeelen van dezen maatregel als juist te kunnen erkennen, terwijl het ook zijns inziens noodzakelijk is, dat in het regentschapsbestuur het B. B. vertegenwoordigd is — hebben voorts nog de concrete vragen gesteld of in de enkele regentschappen, waar thans de assistent-resident alleen lid is van den raad en geen gecommitteerde, het bestuur te wenschen overlaat en of de verhouding tusschen regent en assistent-resident in deze regentschappen naar wensch is of niet.

Deze vragen beantwoordt de Regeering in dezen zin, dat de eerste vraag ontkennend en de tweede bevestigend wordt beantwoord. Zij wil hier overigens aan toevoegen, dat weliswaar op dit oogenblik in de door deze leden bedoelde regentschappen de assistent-resident geen gecommitteerde is, doch dat dit op een enkele uitzondering na het gevolg is van de toevallige omstandigheid, dat de betrokken functionaris eerst zeer kort geleden tot regentschapsraadslid werd benoemd. Zijn ambtsvoorganger was wèl lid van het college van gecommitteerden.

Dat de samenwerking tusschen regent en assistent-resident ook in deze regentschappen goed is, verandert voorts niets aan het feit, dat het gewenscht moet worden geacht, deze samenwerking ook door te voeren op het gebied van het autonome regentschapsbestuur.

Den heer De Raad wil ik er voorts nog op wijzen, dat zijn bezwaren tegen een wettelijke bepaling in plaats van de practijk, namelijk dat een wettelijke bepaling een vasten vorm beteekent, die niet voor dadelijken groei vatbaar is, in het onderwerpelijk verband toch wel weinig overtuigend voorkomen. Vast staat naar het oordeel der Regeering, dat het gewenscht is, dat de assistent-resident deelneemt aan het dagelijksch bestuur van het regentschap. Deze wenschelijkheid is ook in de practijk tot uitdrukking gekomen, doordat op instigatie van de regenten en overeenkomstig den wil van den regentschapsraad, de assistent-residenten practisch steeds lid van het college van gecommitteerden zijn. Het wettelijk vastleggen van deze practijk kan dan toch niet die bezwaren ontmoeten, die het geachte lid hierin ziet.

De heer Salamoen verklaarde, dat de Regeering er zijns inziens in is geslaagd de wenschelijkheid aan te toonen van de inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap, alsmede om deze inschakeling op practische gronden bij wettelijk voorschrift te regelen.

Wanneer het geachte lid de juistheid van de voorgestelde regeling mitsdien volkomen erkent, dan bevreemdt het der Regeering toch wel eenigszins, dat hij niettemin bezwaren heeft tegen deze regeling, omdat zij in strijd zou zijn met de democratische beginselen en met de ideëele motieven om het Inlandsch bestuur tot zelfstandigheid op te voeden.

Wanneer men overtuigd is, dat door een bepaalde regeling de meest juiste oplossing zal worden verkregen, dan moet men van deze overtuiging ook de consequenties aanvaarden en de regeling tot stand brengen. De eischen van een practisch en efficient bestuursbeleid eischen zulks naar het oordeel van de Regeering onafwijsbaar.

Ook de laatste tegenstander van het ontwerp, de heer Smit, beroept er zich op, dat de voorgestelde regeling in strijd zou komen met de democratische beginselen, zonder dat het geachte lid hiervoor echter bepaalde argumenten aanvoert. Ook den heer Smit zal uit hetgeen ik reeds gezegd heb kunnen blijken, dat en waarom de Regeering zijn inzichten ten deze niet kan deelen.

Mijnheer de Voorzitter! Met voldoening heeft de Regeering de gedegen redevoeringen van de heeren Mussert, Sosrohadikoesoemo en Roep aangehoord. Hetgeen door deze leden ten voordeele van den voorgestelden maatregel is aangevoerd, kan de Regeering ten volle onderschrijven. De heer Mussert heeft duidelijk uiteengezet, welke plaats de assistent-resident hier te lande inneemt. Het is juist op grond hiervan dat het logisch is, dat aan hem ook een plaats wordt toegekend in het autonome regentschapsbestuur. En als men dan voorts bedenkt dat door dezen maatregel de assistent-resident zijn natuurlijke plaats krijgt in het college van gecommitteerden, zonder dat hij de plaats inneemt van een gekozen vertrouwensman van den raad — ik leg hierop nog eens in het

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

bijzonder den nadruk, Mijnheer de Voorzitter — dan is het der Regeering toch niet duidelijk, welke bezwaren tegen dezen voorgestelden maatregel kunnen bestaan, nòch dat in dezen maatregel een terugtred zou kunnen worden gezien.

Naast de bezwaren van principieelen aard zijn door verschillende sprekers nog andere bezwaren aangevoerd, welke min of meer een incidenteel karakter dragen en welke ik thans in bespreking moge nemen.

In de eerste plaats vraagt de heer Soeria Nata Atmadja zich af hoe de Regeering zich de plaats van den assistent-resident denkt, wanneer deze de vergaderingen van den regentschapsraad bijwoont. Deze vraag is eigenlijk reeds beantwoord door den heer Blaauw. Terecht toch heeft dit geachte lid opgemerkt, dat het er weinig toe doet of de assistent-resident „gecommitteerde" dan wel „lid van het college van gecommitteerden" is. Waar het hier op aan komt is, dat hij deel uitmaakt van het dagelijksch bestuur van het regentschap en als zoodanig uiteraard plaats neemt aan de tafel van het college van gecommitteerden. De assistent-resident zal mitsdien zijn plaats naast den voorzitter aan de bestuurstafel behouden.

In de tweede plaats heeft de heer Soeria Nata Atmadja de bepaling van het nieuwe artikel 47*a* in beschouwing genomen, hetgeen ook door de heeren Moelia en Blaauw is gedaan. Eerstgenoemd lid is van oordeel, dat, nu deze nieuwe bepaling aan den assistent-resident het recht toekent om in de vergaderingen van den raad zijn gevoelen te uiten, hij zulks zou kunnen doen zonder vooraf het woord aan den voorzitter te vragen, hetgeen in strijd zou zijn met het reglement van orde. Daarom stelt dit geachte lid voor in deze bepaling na het woord „daarin" in te voegen de woorden „na bekoming toestemming van den voorzitter".

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat de heer Soeria Nata Atmadja de bewoordingen van het nieuwe artikel 47*a* wel zeer letterlijk opvat, waarbij hij over het hoofd ziet, dat deze bepaling geen wijziging vermag te brengen in het voorschrift van artikel 35 der Regentschaps-ordonnantie, dat de regent de vergaderingen van den regentschapsraad leidt. Deze bepaling houdt reeds in, dat men aan den voorzitter het woord moet vragen alvorens dit te kunnen voeren.

(De heer S o a n g k o e p o n: Onder toezicht van den assistent-resident!)

Dat geschiedt niet onder toezicht van den assistent-resident.

(De heer S o a n g k o e p o n: Jawel, practisch is het zoo!)

Ik moge hierbij opmerken, dat ook in de Provincie- en Stadsgemeente-ordonnantie, welke de mogelijkheid inhouden dat een niet-raadslid tot gedeputeerde c.q. wethouder wordt benoemd, een geheel gelijkluidende bepaling voorkomt als het nieuwe artikel 47*a*. Bij artikel 54 der Provincie-ordonnantie en artikel 64 der Stadsgemeente-ordonnantie is bepaald, dat de gedeputeerden c.q. wethouders, niet-leden van den raad, het recht hebben de vergaderingen van den raad bij te wonen en daarin hun gevoelen te uiten.

Deze bepalingen zijn noodig teneinde aan betrokkenen het recht toe te kennen de vergaderzaal te betreden en daarin zoo noodig het woord te voeren, doch het is duidelijk, dat het nimmer de bedoeling kan zijn, hiermede afbreuk te doen aan de overige bepalingen in de organieke ordonnanties en in het daarop berustende reglement van orde, dat men om het woord te voeren vooraf verlof moet vragen aan den voorzitter.

(De heer S o e r i a N a t a A t m a d j a: De Regeering heeft er geen bezwaar tegen, dat dit in de ordonnantie wordt opgenomen?)

De Regeering acht het opnemen van een dergelijke bepaling geheel overbodig en waar in de andere ordonnanties een gelijkluidende bepaling zonder een dergelijke toevoeging voorkomt, zou de opname ook niet elegant zijn.

De heer Moelia ziet in deze bepaling, waarbij aan den assistent-resident het recht wordt toegekend om in de regentschapsraadsvergaderingen het woord te voeren, een minder begrijpelijke constructie. Immers, zoo zegt dit geachte lid, terwijl eenerzijds de assistent-resident als l i d uit den regentschapsraad wordt geweerd, wordt hij anderzijds door deze bepaling wederom in dat college binnengehaald. Voorts is het dit lid niet duidelijk dat, wanneer de assistent-resident overeenkomstig deze bepaling een adviseerende stem in de raadsvergadering doet hooren, hij hierdoor ook een zekere verantwoordelijkheid op zich laadt.

Mijnheer de Voorzitter! Terecht heeft de heer Blaauw hiertegenover reeds opgemerkt, dat het ondenkbaar is dat men lid is van het dagelijksch bestuur, dat den raad moet voorlichten, zonder dat men in den raad zelf het woord mag voeren. Het college van gecommitteerden als zoodanig en de leden van dat college afzonderlijk zijn verantwoordelijk voor de voorbereiding van al hetgeen in den raad ter tafel wordt gebracht en voor de uitvoering van de door dien raad genomen besluiten. Maar dan spreekt het toch vanzelf, dat de assistent-resident, die deel uitmaakt van dat college van dagelijksch bestuur en als zoodanig in deze verantwoordelijkheid deelt, zijn gevoelen bij de besprekingen in den raad moet kunnen uiten, al was het alleen maar om antwoord te geven op door den raad terzake gestelde vragen. Evenals de gedeputeerden en de wethouders, niet-leden van den raad, de raadsvergaderingen moeten kunnen bijwonen en daarin het woord moeten kunnen voeren, eveneens zal de assistent-resident, lid van het dagelijksch bestuur, doch geen lid van den regentschapsraad aan de besprekingen in den raad moeten kunnen deelnemen. Maar wanneer men dit doet, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men zijn meening uit en zijn zienswijze te kennen geeft, dan doet men dit toch maar niet in het wilde weg; dan is men toch verantwoordelijk voor hetgeen men zegt en dan laadt men hiermede toch ook een zekere verantwoordelijkheid op zich. De Regeering blijft mitsdien van meening, dat hetgeen te dien aanzien in de memorie van antwoord wordt medegedeeld, onverkort gehandhaafd kan worden.

Een ander punt dat de aandacht van eenige leden heeft gehad, is de opmerking in de memorie van antwoord, dat de assistent-resident als lid van het college van gecommitteerden, ingevolge de bepalingen van artikel 74 lid 1 en 2 der Regentschaps-ordonnantie verantwoordelijk is aan den raad, doch dat op hem de sanctie van het 3de lid van dat artikel niet kan worden toegepast.

De heer Blaauw acht deze consequentie van de in het ontwerp gekozen constructie, waarbij de assistent-resident wel lid van het college van gecommitteerden wordt, doch geen gecommitteerde is, onjuist, terwijl hij in het bijzonder getroffen is door de mededeelingen in de memorie van antwoord, dat aan een dergelijke sanctie geen behoefte bestaat. Was dit laatste juist, dan zou het geachte lid willen vragen of dan wel eenige behoefte aan deze sanctie is gebleken ten aanzien van de gecommitteerden. Mocht zulks niet het geval zijn, dan zou de heer Blaauw willen volhouden, dat dan ook geen behoefte bestaat om deze sanctie wel vast te stellen voor de overige gecommitteerden en dan zou hij willen bepleiten ten aanzien van dit punt een gelijkstelling te verkrijgen tusschen genoemd lid van het college van gecommitteerden en de overige gecommitteerden.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de heer Blaauw van meening is, dat de Regeering Haar afwijzend standpunt om de sanctie van artikel 74 lid 3 der Regentschaps-ordonnantie ook uit te strekken tot den assistent-resident, alleen grondt op de overweging, dat aan een dergelijke sanctie geen behoefte bestaat, dan wil het der Regeering voorkomen, dat dit geachte lid de memorie van antwoord niet zorgvuldig gelezen heeft. In die memorie toch deelde de Regeering mede, dat verruiming van

(Adviseur voor de Decentralisatie.)
het voorschrift van meergenoemd artikel 74 lid 3 in vorenbedoelden zin niet in overweging kan worden genomen, wijl zulks lijnrecht in strijd zou zijn met het karakter van dit lidmaatschap. Immers, het moet toch duidelijk zijn, dat wanneer iemand krachtens wettelijk voorschrift ambtshalve lid is van een bepaald college, het volkomen in strijd met deze constructie zou zijn, indien dat lid vervolgens door het college van dit wettelijke lidmaatschap vervallen zou kunnen worden verklaard. Alleen het feit, dat betrokkene dat bepaalde ambt bekleedt, maakt hem reeds tot lid van dat college en dan is vervallen-verklaring van dat lidmaatschap uiteraard niet mogelijk.

Daarnaast heeft de Regeering in de memorie van antwoord ook nog opgemerkt, dat naar Haar oordeel aan deze sanctie in de practijk geen behoefte zal bestaan, doch dit is niet het motief, waarom toepassing van de sanctie van artikel 74 lid 3 niet mogelijk behoort te zijn. Evenals ten aanzien van den regent, die wel lid is van het college van gecommitteerden, doch geen gecommitteerde, die ook ambtshalve lid is en ten aanzien van wien de meerbedoelde sanctie niet van toepassing is, zal ook ten aanzien van het andere ambtshalve lid deze sanctie geen toepassing kunnen vinden. Hiermede heb ik tevens geantwoord op de opmerkingen, die de heer Iskandar Dinata met betrekking tot dit artikel heeft gemaakt. Ik wil hier echter nog aan toevoegen, dat de interpretatie, die de Regeering hier aan de bepaling van artikel 74 heeft gegeven, stellig niet kan worden aangemerkt als het verwringen van de beteekenis daarvan. Omdat de regent reeds thans lid van het college van gecommitteerden is, zonder gecommitteerde te zijn, maakt de Regentschaps-ordonnantie in haar bepalingen een scherp onderscheid tusschen die bepalingen, welke gelden voor alle leden van meergenoemd college en die bepalingen, welke alleen gelden voor de gecommitteerden in dat college. Ook thans is artikel 74 lid 3 reeds niet van toepassing op het ambtshalve lid, den regent. Het spreekt dus vanzelf dat, zonder dat sprake is van eenige verwringing van het wettelijk voorschrift, dit artikellid ook niet van toepassing zal zijn en ook niet behoort te zijn op het ambtshalve lid, dat thans aan het college van dagelijksch bestuur zal worden toegevoegd.

Uit hetgeen ik hier met betrekking tot dit punt heb gezegd, zal voorts den heer Roep zijn gebleken, dat de vraag of deze sanctie al dan niet op den assistent-resident toepasselijk moet zijn, niet alleen beantwoord behoort te worden met een beroep op de omstandigheid, dat deze sanctie, voorzoover bekend, nog nooit door een regentschapsraad op de gecommitteerden is toegepast. Wel blijkt hier inderdaad uit, dat de opmerking in de memorie van antwoord dat aan deze sanctie voor den assistent-resident geen behoefte bestaat, inderdaad juist is, doch het is het karakter van het ambtshalve lidmaatschap, dat het onmogelijk maakt om de bepaling van artikel 74 lid 3 op den assistent-resident, ambtshalve lid, toe te passen. Overigens heeft dit geachte lid terecht opgemerkt dat, indien zich het geval zou voordoen, dat in een college van gecommitteerden de samenwerking met den assistent-resident onmogelijk zou blijken, er andere middelen zijn om hier in te grijpen. Indien inderdaad een assistent-resident zou weigeren verantwoording af te leggen aan den regentschapsraad en indien door zijn schuld de samenwerking onmogelijk zou worden, dan zou deze ambtenaar blijk geven niet geschikt te zijn voor de door hem bekleede functie, zoodat hier administratief ingrijpen op zijn plaats zou zijn.

Het aan de invoering van het ambtshalve lidmaatschap van den assistent-resident van het college van gecommitteerden o.m. verbonden gevolg, dat de assistent-resident het kiesrecht voor den provincialen raad en voor den Volksraad zal verliezen, heeft de aandacht van verschillende leden gevraagd. De heer Soeria Nata Atmadja bleek hierbij van oordeel, dat dit gevolg geen reëele beteekenis zou hebben, daar het z.i. in de rede ligt dat, nu geen bestuursambtenaar meer door verkiezing in den Volksraad zitting zal nemen, de Regeering een zoodanig ambtenaar tot lid van dat college benoemt, zoodat practisch niets zou veranderen. De heer Blaauw merkte hiertegenover echter terecht op, dat hierin toch wel een groot verschil is gelegen. Wanneer toch de 67 zetels die thans door de assistent-residenten in de regentschapsraden kunnen worden ingenomen, worden bezet door vertegenwoordigers van politieke of economische groepen, dan zullen hierdoor 67 kiezers aan het kiezerscorps worden toegevoegd, die hun invloed op de verkiezingen van den Volksraad kunnen doen gelden. Dat dan daarnaast een van de door benoeming te vervullen plaatsen in den Volksraad eventueel door een Nederlandschen bestuursambtenaar zal worden ingenomen — ook de Regeering erkent de wenschelijkheid dat een vertegenwoordiger van dit corps in den Volksraad zitting heeft — doet toch niets af aan het feit, dat aan de ingezetenen een grootere invloed wordt toegekend op de samenstelling van den Volksraad, daar het kiezerscorps immers de facto wordt uitgebreid.

Mijnheer de Voorzitter! De omstandigheid, dat als gevolg van de voorgestelde regeling de thans door de assistent-residenten ingenomen plaatsen door andere personen zullen kunnen worden vervuld, en dat hierdoor een grootere vertegenwoordiging kan worden gegeven aan politieke en economische belangen, acht ook de Regeering een voordeel, doch uit hetgeen ik hier tot dusver heb gezegd, zal wel zijn gebleken, dat dit voordeel voor de Regeering niet een primair belang uitmaakt en dat de indiening van het ontwerp op andere gronden is gebaseerd dan op het bereiken van dit voordeel. Het tot Haar door de heeren Wirjopranoto en Moelia gerichte verwijt, dat de Regeering met de indiening van het ontwerp eigenlijk alleen de bedoeling zou hebben gehad om tegemoet te komen aan de wenschen van het I. E. V., meent Zij dan ook te moeten terugwijzen.

Ook de heer Sosrohadikoesoemo, die zich overigens een voorstander van het ontwerp betoonde, ziet hierin min of meer een tegemoetkoming aan het I. E. V. en hij zou het eleganter vinden, indien de oplossing van deze zijde van het vraagstuk in dien zin zou worden gezocht, dat aan alle benoemde leden van de regentschapsraden het kiesrecht voor den Volksraad zou worden ontnomen. Hiermede roert het geachte lid het vraagstuk van het kiesrecht voor den Volksraad en voor de provinciale raden aan, dat thans niet aan de orde is en de Regeering acht het daarom ook beter niet op de suggesties van het geachte lid in te gaan. Ik heb reeds gezegd, dat het verlies van het kiesrecht voor den assistent-resident voor de Regeering een bijkomstige omstandigheid is en dat de thans in overweging zijnde maatregel niet gebaseerd is op den wil om tegemoet te komen aan de wenschen van het I. E. V.

De heer Blaauw heeft nog de vraag besproken, wie den regent als voorzitter van het college van gecommitteerden moet vervangen, zulks naar aanleiding van de terzake in het afdeelingsverslag gemaakte opmerkingen en de bij nota van wijziging in den tekst van het ontwerp aangebrachte verandering.

In de memorie van antwoord is reeds erkend, dat de wijziging van de bestaande terminologie van „voorzitter van den regentschapsraad" in „regent" op een vergissing berustte en het is hierom, dat bij nota van wijzigingen de thans bestaande redactie van artikel 18 der Regentschaps-ordonnantie is hersteld. Bij het voorliggend ontwerp heeft het nl. geenszins in de bedoeling gelegen om wijziging te brengen in de bestaande regeling, dat de regent in zijn functie van voorzitter van den regentschapsraad en als zoodanig ook in zijn functie van voorzitter van het college van gecommitteerden, vervangen wordt door den patih.

Nu is het juist deze vervanging door den patih, die bij den heer Blaauw bezwaren ontmoet. Daarbij moge ik echter al dadelijk opmerken, dat een vervanging door een lageren

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

bestuursambtenaar, zooals het geachte lid vreest, bij de thans gevolgde redactie niet mogelijk is, daar ingevolge artikel 22 alleen de patih als vervangend voorzitter van den regentschapsraad en van het college van gecommitteerden kan optreden.

Doch ook bij een vervanging door den patih acht de heer Blaauw het een ernstig bezwaar, dat de assistent-resident, ambtshalve lid van het college van gecommitteerden, zou moeten vergaderen onder leiding van dezen Inlandschen bestuursambtenaar. Zijns inziens zou het dan ook meer in de lijn van de thans voorgestelde regeling liggen, indien het ambtshalve lid, de assistent-resident, als vervanger van den regent als voorzitter van het college van gecommitteerden zou worden aangewezen.

Mijnheer de Voorzitter! De bezwaren, welke het geachte lid aanvoert tegen het vergaderen van den assistent-resident onder leiding van een patih, komen der Regeering wel wat breed uitgemeten voor. Waar de patih de wettelijke vervanger is van den regent als voorzitter van den regentschapsraad, waar de patih bij afwezigheid of ontstentenis van den regent ook optreedt als dd. regent in zijn functie van landsdienaar, kan de Regeering niet inzien, waarom deze Inlandsche bestuursambtenaar niet de leiding zou kunnen hebben van een vergadering, waaraan de assistent-resident qualitate qua deelneemt. Bedacht moet worden, dat het voor het college van gecommitteerden gaat om het nemen van zakelijke beslissingen; dat de vergaderingen van dit college — zooals het geachte lid zelf opmerkt — in een min of meer vertrouwelijke sfeer worden gehouden en wanneer men dit voor oogen houdt, kan de Regeering niet inzien, dat het in eenig opzicht aan het prestige van den assistent-resident tekort zou kunnen doen, wanneer deze bestuursambtenaar vergadert en medewerkt aan beslissingen van het college van gecommitteerden onder leiding van den patih.

In dit verband heeft het geachte lid nog even aandacht besteed aan de mededeeling in de memorie van antwoord, dat de Regeering ten vorige jare de regenten ervan in kennis heeft doen stellen, dat het aanbeveling verdient den patih, zooals in verschillende regentschappen reeds is geschied, bij een daartoe strekkend voorschrift in het reglement van orde, toegang te verleenen tot de vergaderingen van het college van gecommitteerden. De heer Blaauw heeft hier nl. bezwaren tegen, omdat de colleges van gecommitteerden vertrouwenscolleges zijn, die in onderling overleg en zonder publiciteit werken, zoodat het z.i. onjuist is indien men bij de collegevergaderingen personen toelaat, die niet krachtens hun functie daarin aanwezig behoeven te zijn.

Het wil der Regeering voorkomen dat het geachte lid hier de zaken wel zeer formalistisch stelt. Inderdaad zijn de vergaderingen van het college van gecommitteerden niet openbaar, doch wanneer bij deze vergaderingen de patih, die te zijner tijd als waarnemend voorzitter kan optreden en die de rechterhand is van den regent, wordt toegelaten, dan kan men toch niet zeggen, dat door de aanwezigheid van dezen functionaris het niet-openbaar karakter van de vergaderingen wordt geschonden. Verschillende regentschapsraden hebben dit naar het oordeel der Regeering juist ingezien en in het reglement van orde voor het college van gecommitteerden bepaald, dat de patih steeds als toehoorder bij de vergaderingen van het college aanwezig kan zijn. De Regeering ziet hiertegen niet alleen geen enkel bezwaar, doch Zij acht een dergelijke regeling zelfs een voordeel, aangezien hierdoor de patih, voor het geval hij geroepen wordt om als voorzitter de vergaderingen van het college van gecommitteerden en eventueel van den regentschapsraad te leiden, aanstonds geheel ingewerkt is en zijn functies als waarnemend voorzitter daadwerkelijk zal kunnen vervullen. De Regeering heeft hierin aanleiding gezien om deze van regentschapsbesturen zelf geëmaneerde regeling ter kennis te brengen van de overige regentschapsbesturen, waarbij Zij het overigens uiteraard geheel aan het beleid en de inzichten van die besturen meent te moeten overlaten, of zij deze regeling al dan niet willen overnemen.

Het geachte lid heeft voorts bepleit om, nu het blijkens de mededeelingen in de memorie van antwoord in de bedoeling ligt de gouverneurs uit te noodigen om in den vervolge geen Nederlandsche bestuursambtenaren meer in de regentschapsraden te benoemen, zulks bij wettelijk voorschrift te regelen en in een aan artikel 7 der Regentschapsordonnantie toe te voegen aanvulling te bepalen, dat het lidmaatschap van den regentschapsraad onvereenigbaar is met de betrekkingen van assistent-resident en controleur.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht het geheel overbodig om het door den heer Blaauw gestelde desideratum bij wettelijk voorschrift te regelen. Wanneer de assistent-resident ambtshalve zitting neemt in het college van gecommitteerden en dus de medewerking van dezen Nederlandschen bestuursambtenaar aan het autonome regentschapsbestuur verzekerd is, dan ligt het in de rede dat bij de benoemingen van leden van regentschapsraden geen bestuursambtenaren meer worden benoemd, doch dat naar andere vertegenwoordigers van de ingezetenen wordt omgezien. De Regeering is er dan ook van overtuigd, dat de gouverneurs reeds uit zich zelf bij de hanteering van het hun toekomend benoemingsrecht de Nederlandsche bestuursambtenaren niet meer voor een benoeming in aanmerking zullen brengen en wanneer dan nog bovendien de Regeering in een rondschrijven aan de gouverneurs te kennen geeft, dat naar Haar oordeel in den vervolge geen Nederlandsche bestuursambtenaren meer in de regentschapsraden zullen zijn te benoemen, dan zijn hierin toch voldoende waarborgen gelegen, dat zulks ook niet meer zal plaats hebben. Waar de Regeering met den heer Blaauw — zooals dit geachte lid bij een andere gelegenheid heeft betoogd — van oordeel is dat het aantal wettelijke incompatibiliteiten zoo beperkt mogelijk dient te worden gehouden, acht Zij de door Haar aangegeven wijze om deze kwestie te regelen juister dan een uitdrukkelijke wettelijke onvereenigbaarverklaring.

Aan de bepaling van artikel 124 der Regentschaps-ordonnantie heeft de heer Blaauw nog enkele beschouwingen gewijd, waarbij dit geachte lid er zijn voldoening over heeft uitgesproken, dat in de memorie van antwoord een uiteenzetting is gegeven met betrekking tot de inzichten van de Regeering betreffende dit toezicht. Heb ik het geachte lid goed beluisterd, Mijnheer de Voorzitter, dan kan hij zich feitelijk geheel vereenigen met de uiteenzetting in de memorie van antwoord en dan gaat het er voor den heer Blaauw alleen om, dat het door den resident uit te oefenen toezicht en het toezicht van het college van gedeputeerden, feitelijk gelijksoortig zouden zijn en dat hierdoor conflicten zouden kunnen ontstaan.

De Regeering kan het geachte lid toegeven, dat ook het toezicht, hetwelk het college van gedeputeerden moet uitoefenen, in het algemeen onbeperkt is en dat ook dit college bij de beoordeeling van de aan zijn goedkeuring onderworpen verordeningen en besluiten mede rekening moet houden met economische belangen en met de belangen van de bevolking. Tevens kan de Regeering toegeven, dat het zich kan voordoen dat resident en college van gedeputeerden over eenzelfde kwestie verschillend denken, doch naar Haar oordeel behoeft dit geen bezwaar op te leveren. Ook al verschillen de inzichten, dan is dit nog geen reden om voor (ernstige) conflicten te vreezen.

Het geachte lid noemt als voorbeeld, dat een resident buiten het college van gedeputeerden om suggesties doet aan de regentschapsraden en zelfs zelfstandig beslissingen zou nemen. Wat het eerste deel hiervan betreft, kan de Regeering niet inzien, dat er eenig bezwaar tegen zou bestaan, indien een resident, die de nooden en behoeften van zijn residentie het best kan beoordeelen, vooral omdat hij hier een

(Adviseur voor de Decentralisatie.)
overzicht heeft over de omstandigheden in meer dan één regentschap, zelfstandig voorstellen zou doen aan den regentschapsraad of aan den regent. Worden deze suggesties door den regentschapsraad als juist erkend, dan kan het toch alleen maar een voordeel zijn, dat deze suggesties gedaan zijn. Overigens moge ik hieraan toevoegen, dat de resident geen zelfstandige beslissingen kan nemen, indien het geachte lid hiermede tenminste bedoelt, dat de resident zijn veto zou uitspreken over bepaalde door het regentschapsbestuur genomen besluiten. De bevoegdheden van den resident ten deze gaan niet verder dan dat hij zijn bezwaren tegen den getroffen maatregel ter kennis kan brengen van het college van gedeputeerden en, bij verschil van meening tusschen het college van gedeputeerden en den resident, eventueel door tusschenkomst van meergenoemd college dan wel door tusschenkomst van zijn ambtelijken chef, den gouverneur, de beslissing van de Regeering terzake kan inroepen.

Naar aanleiding van het bij artikel 124 geregelde residentstoezicht heeft de heer Wirjopranoto de suggestie gedaan — en ook de heer Soangkoepon meende de oplossing in deze richting te moeten zoeken — om de inschakeling van het binnenlandsch bestuur in het autonome regentschapsbestuur niet te doen plaats vinden door den assistent-resident ambtshalve lid te maken van het college van gecommitteerden, doch door hier een ruimer gebruik te maken van de bevoegdheden ex artikel 124. Daarbij zou dit geachte lid er zelfs geen bezwaar tegen zien, dat de resident zijn bevoegdheden terzake zou delegeeren aan den assistent-resident.

Mijnheer de Voorzitter! Het behoeft wel geen betoog, dat op deze wijze de met het voorliggend ontwerp beoogde doelstelling, namelijk de daadwerkelijke medewerking van den assistent-resident in innige samenwerking met den regent aan het autonome regentschapsbestuur, in geenen deele zou worden bereikt. Het is geenszins de bedoeling een scherper toezicht uit te oefenen op de regentschappen en het is ook geenszins de bedoeling om den invloed van het binnenlandsch bestuur door een scherper toezicht van den resident op de regentschapsraden te versterken. Doelstelling is een harmonische ontwikkeling van de bestuursmogelijkheden van het regentschap en dit wordt alleen bereikt, wanneer op de in het ontwerp vervatte wijze de assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het regentschap wettelijk wordt ingeschakeld.

Intusschen moge ik hieraan toevoegen, dat de Regeering het niet juist zou achten, indien overeenkomstig de suggestie van den heer Wirjopranoto, de resident zijn bij artikel 124 der Regentschaps-ordonnantie bedoelde toezichtsbevoegdheden zou delegeeren aan den assistent-resident. Uiteraard kan de resident bij de uitoefening van zijn toezicht, bij het kenbaar maken van zijn inzichten terzake, desgewenscht gebruik maken van het intermediair van den assistent-resident, doch het zou bepaaldelijk in strijd zijn met de bestaande verhoudingen, wanneer de uitoefening van dit toezicht min of meer zelfstandig zou worden overgelaten aan den assistent-resident. Regent en assistent-resident toch staan naast elkaar en in geenerlei hiërarchieke verhouding, zoodat de assistent-resident nimmer de aangewezen instantie kan zijn om zelfstandig toezicht uit te oefenen op het regentschapsbestuur, waarvan de regent leider is.

(De heer S o a n g k o e p o n: Practisch is dat wel zoo!)
Practisch is dat niet zoo.

Enkele leden, ik noem hier de heeren Soeria Nata Atmadja, Soangkoepon en Janssen hebben nog als bezwaar tegen de thans in behandeling zijnde regeling aangevoerd, dat hierdoor een novum in het geldende staatsrecht wordt geschapen. Inderdaad kan dezen leden worden toegegeven, dat onder de thans geldende bepalingen in geen van de bestaande dagelijksche besturen een ambtshalve lid zit — de voorzitter van die besturen dan uitgezonderd — doch de Regeering vraagt Zich af, waarom de omstandigheid, dat hier iets nieuws wordt ingevoerd een bezwaar oplevert tegen de voorgestelde regeling. Het gaat er hier om of deze regeling juist is en aangezien zij dit naar het oordeel van de Regeering inderdaad is, ligt het in de rede Haar in het geldend staatsrecht in te voeren. Ik moge hier overigens nog aan toevoegen, dat het ambtshalve lidmaatschap van een localen raad op zich zelf geen novum is. Bij de vroegere op den voet van de decentralisatie-wetgeving ingestelde locale raden was dit zelfs min of meer normaal. Artikel 4 van het Decentralisatiebesluit gaat er van uit, dat tenzij een andere regeling is getroffen — nl. tenzij verkiezingen zijn ingevoerd — de Gouverneur-Generaal de ambten aanwijst, waaraan het lidmaatschap van den localen raad verbonden zou zijn.

De heer Blaauw vreest van den voorgestelden maatregel onder meer een verruiming van de mogelijkheden van een conflict tusschen den assistent-resident en den regent. Weliswaar werd zulks in de memorie van antwoord reeds door de Regeering ontkend, doch het geachte lid wijst er op, dat een dergelijk conflict toch wel denkbaar is aangezien het niet is aan te nemen dat regent en assistent-resident het a priori steeds met elkander eens zullen zijn.

Dit laatste kan het geachte lid uiteraard worden toegegeven, maar zulks beteekent toch nog niet, dat wanneer assistent-resident en regent over een bepaalde aangelegenheid een verschillend oordeel hebben, hiervan een conflict het gevolg moet zijn. Ook thans werken assistent-resident en regent reeds in practisch alle colleges van gecommitteerden samen en, voor zoover bekend, heeft zulks geen aanleiding gegeven tot conflicten. De Regeering ziet niet in waarom dat wel het geval zou zijn, nu de assistent-resident in den vervolge zijn plaats in het college van gecommitteerden krachtens wettelijk voorschrift en niet langer door verkiezing zal innemen, terwijl het Haar evenmin duidelijk is waarom een verschil van meening tusschen den assistent-resident en regent in het college van gecommitteerden ertoe zou moeten leiden, dat een van deze beide functionarissen aan prestige zou inboeten. De vertrouwelijke sfeer — de heer Roep sprak in dit verband terecht van een collegiale sfeer — waarin de vergaderingen van het college van gecommitteerden plegen te worden gehouden, maakt toch zeker, dat een ieder vrijelijk voor zijn eigen meening kan uitkomen en indien het college dan na ampele overweging een beslissing neemt, welke van die meening afwijkt, dan wordt hierdoor toch niet aan prestige ingeboet.

De heer Roep, met wiens zakelijk betoog de Regeering Zich — gelijk gezegd — in het algemeen zeer wel kan vereenigen, heeft nog de combinatie van assistent-resident tevens fungeerend burgemeester, en ambtshalve lid van het college van gecommitteerden ter sprake gebracht. Hiertegen heeft dit geachte lid namelijk bezwaren, aangezien de belangen van de gemeenten nu eenmaal niet altijd parallel zouden loopen met de belangen van het regentschap, zoodat de assistent-resident hier in een onzuivere positie zou komen te staan, zoowel tegenover de gemeente als tegenover het regentschap. Mijnheer de Voorzitter! Bij interruptie merkte ik hiertegen reeds op, dat het gebied van de regentschappen en van de stadsgemeenten niet samenvallen. Het autonome regentschap omvat niet het territoir van de in het administratieve regentschap gelegen stadsgemeente; de belangen van het autonome regentschap liggen mitsdien buiten de stadsgemeente en het is hierom, dat naar het oordeel van de Regeering de belangen van het regentschap en die der stadsgemeente practisch niet in botsing met elkaar zullen komen. De vrees van het geachte lid dat de assistent-resident-fungeerend burgemeester in een onzuivere positie zal komen te staan, kan de Regeering dan ook niet deelen en de ervaringen, welke toch in de practijk zijn opgedaan, wettigen deze vrees ook geenszins.

Staan mitsdien de belangen van regentschap en stadsgemeente in het algemeen naast elkaar, zoodat geen botsingen te vreezen zijn, het kan zich uiteraard voordoen, dat deze ge-

(Adviseur voor de Decentralisatie.)
meenschappen gemeenschappelijke belangen hebben en over willen gaan tot het treffen van een gemeenschappelijke regeling op den voet van artikel 54 der Regentschaps-ordonnantie. In dat geval moet het naar het oordeel der Regeering eerder als een vóórdeel dan als een nadeel worden aangemerkt, dat in het dagelijksch bestuur van de stadsgemeente en van het regentschap eenzelfde persoon zitting heeft, die daardoor in staat is deze gemeenschappelijke belangen zuiver te beoordeelen, en bij eventueel tegenstrijdige inzichten, deze belangen tegen elkaar af te wegen. Mochten zich intusschen in de practijk inderdaad bezwaren doen gevoelen tegen meergenoemde combinatie van fungeerend burgemeester en ambtshalve lid van het college van gecommitteerden, dan zal, zooals in de memorie van antwoord is uiteengezet, niet een einde dienen te worden gemaakt aan het lidmaatschap van den assistent-resident van het college van gecommitteerden, doch dan zal eventueel naar een anderen functionaris voor de bezetting van de burgemeestersplaats moeten worden uitgezien.

De bezwaren tegen het toekennen van vaste toelagen aan gecommitteerden zijn in de vorige zitting van den Volksraad reeds uitvoerig uiteengezet en de Regeering meent deze bezwaren onverkort te moeten handhaven, zoodat ondanks het aannemen van de motie-Blaauw van Haar geen voorstel te verwachten is, hetwelk de mogelijkheid van het toekennen van dergelijke toelagen zal openen. Met den heer Soeria Nata Atmadja is de Regeering overigens van oordeel, dat een opnieuw openen van het debat over dit punt weinig zin heeft, zoodat ik met deze mededeeling aan het geachte lid moge volstaan.

Mijnheer de Voorzitter! De opmerkingen met betrekking tot de werkzaamheden van het decentralisatiekantoor, waar-

(Voorzitter.)
mede de heer Wirjopranoto zijn rede is aangevangen, en die — zooals U terecht reeds bij interruptie deed uitkomen — geheel buiten de orde waren, meent de Regeering zonder meer te moeten passeeren.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Enkele sprekers in eersten termijn hebben mij gevraagd, den tweeden termijn van den Volksraad te willen uitstellen tot morgen, opdat zij van het uitvoerige regeeringsantwoord op degelijke en rustige wijze kennis kunnen nemen. Ik heb daartegen mijnerzijds geen overwegend bezwaar.

Heeft een der andere leden hiertegen bezwaar? Zoo neen, dan wordt de beraadslaging in tweeden termijn — en zoo mogelijk de afhandeling van dit onderwerp — gesteld op morgen, na de behandeling der onderwerpen, die voor dien dag reeds op den rooster voorkomen, maar wellicht niet den geheelen ochtend in beslag zullen nemen.

Aan de orde is de behandeling van de zevende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling III A, Indische Schuld, en de aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IX A, Marine-Etablissement, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **46**.)

Deze aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 10.11 uur v.m. gesloten.

27ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 14 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Dertiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **42**). — Tiende en zevende aanv. begrooting resp. voor de Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, en VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **43**). — Elfde aanv. begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **53**). — Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Drossaers, Van Hasselt en Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de dertiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **42**.)

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Blijkens dit voorstel wordt er voor den op- en verkoop van de Loemadjangtabak een pool gevormd van zeven firma's, waarvan de drie grootste zullen worden belast met den opkoop van de tabak. Deze drie firma's zullen natuurlijk innig samenwerken, waarvan het gevolg zijn zal, dat er bij den opkoop geen concurrentie zal bestaan. Ik vraag mij af, of hieruit geen nadeelige gevolgen zullen kunnen voortvloeien voor de tabakverkoopende bevolking. Ik stel deze vraag in verband met de voor bevolkingstabak gegarandeerde opkoopprijzen, als genoemd in de memorie van toelichting. De zeven firma's die de pool vormen, blijven in hun zaak natuurlijk geïnteresseerd. Blijkens de memorie van toelichting zullen zij voor $^2/_3$ deel deelen in de winst, die met de tabak zal worden gemaakt en het is voor die firma's natuurlijk zaak, een eventueele winst zoo veel mogelijk op te voeren. Een der middelen hiertoe is uiteraard het drukken van den kostprijs, die voor het voornaamste deel wordt gevormd door den opkoopprijs. Volgens de memorie van toelichting zal worden betaald voor onderblad *f* 20, middenblad *f* 10 en topblad *f* 7 per 100 kg. Dit lezende zou men vermoeden, dat alles goed is geregeld en dat hierdoor van de bevolking geen nadeelige invloeden vallen te duchten. Maar bestaat er geen mogelijkheid om de regeling te ontduiken? Een producent brengt b.v. zijn partij onderblad mede, enkele quintalen groot en bij de schuur wil men het echter niet als onderblad beschouwen, doch als middenblad en daarvoor een lageren prijs betalen dan het toekomt, terwijl in de boeken de administratie plaats heeft overeenkomstig de opkooptransactie, zoodat hierin niets wijst op een minder eerlijke manipulatie. Ik geef toe, dat dan de verkooper den aangeboden prijs heeft aanvaard en dat hij hem had kunnen weigeren, maar, zooals ik reeds zeide, concurrentie is hier uitgesloten, de verkooper kan nergens anders terecht en moet nemen wat hem geboden wordt.

Ik zou de Regeering daarom willen vragen, welke waarborgen er bestaan tegen dergelijke manipulaties. Want ik blijf er bij: daar de firma's geïnteresseerd blijven in de winst, zullen dergelijke manipulaties niet uitgesloten zijn.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Aanvankelijk meende ik, dat deze steunmaatregel uitsluitend de bevolking ten goede komen zou maar uit de memorie van antwoord blijkt, dat hij ook voor de firma's gunstig zal werken.

In de memorie van antwoord lees ik immers onder anderen het volgende:

> „Voor de firma's, in het bijzonder voor de drie grootste, die belangrijke kapitalen in gebouwen, etc. hebben belegd, is dit van veel belang, omdat bij staking van den opkoop een hervatting van den handel in betere tijden op moeilijkheden zou kunnen stuiten."

Ik vind den vorm van dezen steunmaatregel niet geheel juist, daar op deze wijze de betrokken firma's te veel worden bevoordeeld. Niet alleen dat door dezen steunmaatregel het risico van verlies voor hen zoo gering mogelijk wordt gemaakt, maar zij krijgen straks van de Regeering ook een zekere garantie ten aanzien van de winst.

Ik heb zooeven gezegd, dat de vorm van dezen steun niet juist is, omdat de betrokken firma's daardoor te veel worden bevoordeeld, hetgeen naar mijn meening niet noodzakelijk is. Ik zou liever zien, dat de opkoop door het Gouvernement zelf geschiedde. Weliswaar zou deze wijze van opkoop misschien meerdere kosten met zich brengen, maar ik meen, dat deze kosten gecompenseerd kunnen worden doordat de kans gegeven wordt om winst te maken. Het is jammer, dat dit denkbeeld niet eerder door mij naar voren kon worden gebracht, in verband met het feit, dat wij door dezen maatregel voor een fait accompli worden gesteld. Immers, in de memorie van toelichting wordt gezegd, dat reeds op 1 Juni met den opkoop is begonnen. Het is mij eigenlijk niet duidelijk, waarom hiermede niet kon worden gewacht tot de behandeling van deze aanvullende begrooting door den Volksraad zou hebben plaats gehad.

(De heer Van Mook, directeur van Economische Zaken: Omdat toen de tabak rijp was!)

In de memorie van toelichting wordt gezegd, dat de tani's bezig waren, de krossok zoo goed mogelijk te bewaren en daarom vind ik dezen grooten spoed toch niet geheel op zijn plaats.

Het is niet de eerste maal, dat de Volksraad voor een fait accompli wordt gesteld en ik meen, dat dit ook het geval zal zijn bij de behandeling van het ontwerp inzake den regeeringspubliciteitsdienst en andere onderwerpen.

(De heer Smit: Dat zijn twee geheel verschillende zaken.)

Ik geloof, dat de Volksraad daartegen protesteeren moet, want als de Regeering doorgaat met een dergelijk optreden is het m.i. niet noodig, het advies van den Volksraad te vragen. Ik moet ook mijn spijt betuigen over het feit, dat de Regeering onbekend is met den omvang van den voorverkoop van genoemde krossok, want ik vrees, dat die omvang niet zoo gering was als door de Regeering hier is voorgesteld. Vooropgesteld, dat de omvang van den voorverkoop inderdaad zoo gering was, geloof ik toch, dat deze maatregel geen andere beteekenis heeft dan het belang van de firma's en de z.g. borgen te verzekeren.

(Soangkoepon, Smit.)

Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde straks nadere inlichtingen zal kunnen geven omtrent den omvang van bedoelden voorverkoop van de krossok.

Tenslotte zou ik de hoop willen uitspreken, dat straks bij de afrekening een deskundige gouvernementsinstantie, met name de gouvernementsaccountantsdienst, zal worden ingeschakeld.

De heer **Soangkoepon:** Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting heeft de Regeering onder anderen gezegd, dat de afzet van Java-tabak naar buiten Nederlandsch-Indië plotseling door den oorlog vrijwel geblokkeerd werd, zoodat tabak voor de Europeesche markt vermoedelijk weinig of geen waarde zal hebben.

Door dit feit zou de Java-tabak slechts aangewezen zijn op de binnenlandsche markt en in dit verband behoort mijns inziens de hulp, die hierbij in de allereerste plaats moet worden verleend, namelijk het scheppen van de mogelijkheid tot dadelijke verwerking van deze tabak tot sigaren en sigaretten ten behoeve van het binnenlandsch verbruik, terwijl de invoer van deze artikelen hier te lande behoort te worden verboden. Dit is vooral van belang, omdat de bevolking volgens de memorie van toelichting over het algemeen niet bereid was haar tabak tegen afbraakprijzen van de hand te doen en derhalve het product aanhield.

In dit verband zou het beter zijn rechtstreeks financieele hulp aan de producenten te verleenen, dan wel vrijstelling van belastingen aan deze producenten te verleenen.

Het oprichten van de tabakpool doet juist de bevolking te afhankelijk zijn van de opkoopers dezer tabak.

Uit de stukken krijg ik den indruk, alsof de Regeering alleen de tabakopkoopers wil steunen, en dit ten nadeele van de bevolking.

Ik zou daarom liever zien, dat de Regeering zelf den opkoop van deze tabak in handen nam. Zij kan op die wijze veel beter de belangen van de Inheemsche bevolking behartigen dan wanneer Zij dezen opkoop overlaat aan de tabakpool, doch hiervoor komt dit begrootingsvoorstel te laat.

De heer **Smit:** Mijnheer de Voorzitter! De vorige drie sprekers hebben allen getracht aan te toonen, dat de regeling voor de bevolking, of niet van belang, of maar zeer betrekkelijk van belang zou zijn. Maar de toestand was immers zoo, dat de tabaksmarkt in Loemadjang dreigde ineen te storten. Er werden volkomen afbraakprijzen voor de tabak geboden en daarom is het zeer toe te juichen, dat op korten termijn deze regeling werd getroffen.

Ik wil niet zeggen — alhoewel dit toekomstmuziek is, en dan nog wel toekomstmuziek, die niet altijd even welluidend zal klinken —, dat het uitgesloten is, dat de ondernemers voor hun moeite een zekere winst zullen maken, maar dit is volstrekt niet zeker. De bevolking heeft thans voor haar tabak een prijs gekregen, die verhoudingsgewijs zeer redelijk kan worden genoemd. De heer Soeroso heeft gesproken over den voorverkoop van de tabak in Loemadjang, doch die voorverkoop heeft althans plaatsgevonden tegen prijzen, die tenslotte waren gebaseerd op den verkoopprijs van het produet, welke vóór 10 Mei jl. gold. Die voorverkoop is na dien tijd zeker niet in die mate doorgezet. Ik geloof dan ook, dat hier geen juiste opvatting van dezen regeeringsmaatregel is verkondigd. Ik geloof, dat Loemadjang en de tabaksplanters aldaar met deze regeling zeer ingenomen kunnen zijn. Het is dan ook volstrekt niet juist, dat deze regeling alleen voor de groote tabaksfirma's, maar eerder juist voor de kleine tabaksproducenten van belang is.

Ik vertrouw dan ook, dat deze regeling niet alleen zal worden aanvaard, maar dat zij dankbaar zal worden aanvaard.

(Directeur van Economische Zaken.)

De **Voorzitter:** Hiermede is de eerste termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid dadelijk te antwoorden?

De heer **Van Mook,** directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne enkele minuten willen hebben ter voorbereiding van mijn antwoord.

De **Voorzitter:** Dan zal thans enkele oogenblikken worden gepauseerd.

De vergadering wordt voor enkele oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De heer **Van Mook,** directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Het is eenigszins moeilijk, een juist antwoord te geven op hetgeen de drie eerste geachte sprekers hebben gevraagd, aangezien zij klaarblijkelijk uitgingen van de vooropgezette opinie, dat wanneer bij maatregelen, die genomen worden om een bevolkingscultuur van moeilijkheden te redden, te pas komt een bestaand opkoop- of verhandelingsapparaat, deze maatregelen eigenlijk nooit voor de bevolking zelf bedoeld kunnen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Dit gaat toch langzamerhand wel een beetje ver! De geachte leden, die meenen, dat het een fout is geweest in dezen noodmaatregel om gebruik te maken van een bestaande opkooporganisatie, zouden dus voor de verantwoordelijkheid gesteld moeten worden om een oogst, die aan het afkomen is, waarvoor de bevolking uitgaven heeft gedaan en waarvan de waarde in eens in elkaar valt tijdens het afkomen van dien oogst van ongeveer *f* 20 tot *f* 5, *f* 4, *f* 3, alsnog tegen behoorlijke prijzen te doen opnemen door daarvoor een nieuwe organisatie in het leven te roepen. Dit nu is wel te vergelijken met het geval van een man, die in het water ligt te verdrinken, terwijl men in de onmiddellijke nabijheid de beschikking heeft over een bootje van den een of anderen bootverhuurder, doch waarbij men zegt: dat bootje kunnen wij niet gebruiken, want dat behoort den bootverhuurder toe; wij zullen eerst zelf een bootje maken en wanneer dat gereed is zullen wij daarmede dien man trachten te helpen.

(De heer Soeroso: Maar de tani's kunnen hier wel op het gereedkomen van de nieuwe boot wachten!)

Dat is niet juist! Er is inderdaad in de memorie van toelichting gezegd, dat dit verschijnsel zich voordeed — en gelukkig, want wij hadden toch eenigen tijd noodig om den getroffen maatregel tot stand te brengen —, maar het is gelukkig, dat de tani's den oogst nog tijdelijk konden aanhouden. Wanneer de geachte leden eenig idee hebben van de situatie in Loemadjang, dan zal geen hunner, die met de werkelijkheid voor oogen deze zaak beoordeelt, kunnen zeggen, dat deze kleine producenten in staat zouden zijn geweest twee, drie maanden hun oogst aan te houden in een tijd, waarin zij gewoon zijn daarvoor geldelijke inkomsten te krijgen. En twee à drie maanden had het zeker geduurd, voordat het gouvernement met groote kosten iets als een eigen opkooporganisatie in het leven had moeten roepen.

Bovendien, deze heele regeling is op zoodanige wijze opgesteld, dat de zekerheid bestaat, dat de prijzen, die door het gouvernement zijn voorgeschreven, worden betaald. Immers geen mensch verwacht, dat met deze tabak winst gemaakt zal worden. De prijs is van overheidswege gegarandeerd. De contrôle op den opkoop is zeer stringent ingesteld. Er bestaat voor de opkoopenden geen enkele aanleiding minder te betalen, want wanneer zij dat zouden doen, zou dat hen geen stap verder helpen, omdat van winst op dezen oogst, zooals ik gezegd heb, onder de huidige omstandigheden geen sprake zal zijn. Men zal al blij moeten zijn, wanneer men deze tabak later nog zal kunnen verkoopen. De feiten hebben uitgewezen, dat er integendeel eerder gevaar was, dat men, omdat de prijs toch gegarandeerd is door het gou-

(Directeur van Economische Zaken.)
vernement, een hoogeren prijs betaalt dan is vastgesteld, dan dat een lagere prijs betaald wordt.

Op deze aangelegenheid is, zooals ik reeds zeide, een zeer stringente contrôle uitgeoefend en die wordt nog steeds uitgeoefend. Daarbij is van ontduiking van den prijs niet gebleken. Die contrôle wordt uitgeoefend door deskundige personen, die zelf telkens bij den verkoop aanwezig zijn, terwijl bovendien inderdaad bij de afrekening een boekencontrôle zal plaats vinden.

Zooals ik reeds zeide: toen die prijs in elkaar zakte, moesten op korten termijn maatregelen worden genomen. Ook in dit opzicht kan de Regeering de verantwoordelijkheid niet van zich afschuiven door te zeggen: ik moet een maand of langer wachten om deze zaak bij den Volksraad voor te brengen. De Regeering is verplicht in dergelijke omstandigheden de geëigende maatregelen te treffen, omdat anders inderdaad groote verliezen door de bevolking zouden kunnen worden geleden. Ik herhaal nogmaals, wie Loemadjang en de streek aldaar kent, weet zeer goed, dat het wel mogelijk is voor de producenten een korten termijn even te wachten, maar dat het volstrekt onmogelijk is dat voor een maand of langer te doen.

Ook in dit opzicht kan de Regeering niet meegaan met de opvatting van het geachte lid, den heer Soeroso, dat hier een fout zou zijn begaan, dat de Regeering dus eerst een schema van eigen opkoop had moeten opstellen, dan een voorstel bij den Volksraad had moeten indienen met een ordonnantie, die kalmpjes aan had moeten behandelen en dan eens had moeten gaan kijken of de drenkeling nog leefde.

Zooals ik reeds zeide, de waarborgen tegen manipulaties met dezen opkoop zijn van drieërlei aard. In de eerste plaats is men voorzichtig geweest bij de keuze van de opkoopers. In de tweede plaats is de garantie van de opkoopsom door het gouvernement een verzekering voor die opkoopers, zoodat zij niet door allerlei manipulaties moeten trachten risico's te dekken en in de derde plaats — en dat is zeker niet het minst belangrijke — wordt bij deze zaak een intensieve contrôle uitgeoefend.

Wanneer men voor de tabak nadere maatregelen zou nemen, is het zeer goed mogelijk, dat ze een anderen vorm zouden hebben gehad, maar toen deze maatregel getroffen werd — en dat heeft de heer Smit zeer juist gezien — was er geen enkele andere vorm mogelijk, tenzij men de zaak voorloopig aan haar lot wilde overlaten, in afwachting tot men gereed zou zijn met allerlei organisaties, die werkelijk niet zoo eenvoudig zijn.

Ook wat betreft de voorverkoopen heeft de heer Smit het de Regeering gemakkelijk gemaakt. Het spreekt vanzelf dat de voorverkoopen, welke vóór 10 Mei hebben plaats gevonden, op een geheel ander niveau stonden dan thans het geval is, terwijl er na 10 Mei practisch weinig voorverkoopen hebben plaats gevonden. Immers, dat zou volstrekt in strijd zijn met de hier verkondigde opvatting dat de tani's best in staat waren, de zaak aan te houden. Wanneer zij daartoe zóó weinig in staat waren geweest, dat ze ook na 10 Mei bij een slechte markt voorverkoopen hebben gedaan, dan weerspreekt zulks toch geheel de opvatting, die de heer Soeroso heeft verkondigd.

(De heer Soeroso: Of een van beide.)

Neen, niet een van beide, men kan tusschen twee uitersten altijd nog een middenweg vinden. In elk geval is na 10 Mei het aantal voorverkoopen beperkt geweest en vanaf het moment, dat de regeling gold, was er voor voorverkoopen geen aanleiding meer, omdat ieder toen wist, welken prijs hij voor zijn product kon krijgen.

Ook de maatregelen ter bevordering van den tabaks-afzet op de binnenlandsche markt zijn een onderdeel van het geheele samenstel van voorzieningen, dat voor de tabak getroffen wordt en ik kan het College verzekeren, dat ook in dit opzicht nog

(Kasimo, Soeroso.)
veel valt te bereiken. Ook daar zou men natuurlijk kunnen zeggen, dat dit een maatregel is voor de menschen, die hier te lande sigaren en sigaretten maken, maar naar ik hoop zal men aannemen, dat als daarvoor méér binnenlandsche tabak wordt gebruikt, daaraan toch ook nog wel belang voor de producenten is verbonden.

De Regeering kan niet anders zeggen, dan dat Zij ervan overtuigd is, met dezen maatregel te hebben gedaan wat op korten termijn mogelijk was en dat Zij daarbij de medewerking heeft gehad van alle hierbij betrokken organisaties, terwijl bovendien — doch dat is naar het huidige inzicht een eenigszins fictieve zaak — in de overeenkomst nog een bepaling is opgenomen, dat de Regeering een aandeel in de eventueele winst zal hebben. De Regeering kan dus met groote gerustheid den Volksraad aanvaarding van dezen maatregel aanbevelen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Tot mijn leedwezen hebben de geachte Regeeringsgemachtigde en de heer Smit mij woorden in den mond gelegd, die ik niet heb geuit. In eersten termijn heb ik niet betoogd, dat de maatregel niet of alleen van zeer betrekkelijk belang voor de bevolking zou zijn en ik heb ook niet gezegd, dat hij niet voor de bevolking zelf is bedoeld, omdat hierbij een bestaand opkoop-apparaat is ingeschakeld. Dit zal blijken uit het Stenografisch Verslag. Ik heb alleen enkele vragen gesteld naar aanleiding van sommige passages in de memorie van toelichting, waarin de bevolking bepaalde prijzen worden gegarandeerd en het is mijn goed recht, te wijzen op bepaalde mogelijkheden, teneinde er toe mede te werken, dat de gegarandeerde prijzen inderdaad aan de bevolking zullen worden uitbetaald. Ik heb op bepaalde mogelijkheden gewezen omdat ik eenigszins op de hoogte ben van de practijk van den tabakshandel in den Oosthoek en er mijn redenen voor had.

Nu zei de geachte Regeeringsgemachtigde, dat er voor de firma's in het geheel geen reden zou zijn, manipulaties uit te voeren als ik in eersten termijn heb aangeduid. Ik wil dat met den geachten Regeeringsgemachtigde hopen, maar wil er toch op wijzen, dat goede koopmanschap ertoe medewerkt om alles te doen om winsten te verkrijgen. Dit wordt trouwens ook niet in de memorie van toelichting ontkend. In de memorie van toelichting staat, dat, indien eventueel winst gemaakt wordt, het Gouvernement hiervan 1/3 en de gezamenlijke pooldeelnemers hiervan 2/3 zullen krijgen. Dit wijst erop, dat de mogelijkheid van het maken van winst in het geheel niet uitgesloten wordt geacht. Dit gevoegd bij het feit, dat de firma's al het mogelijke zullen doen om winst te maken, meen ik er op te moeten wijzen dat gepoogd zal worden zooveel mogelijk winst te maken.

Ik zal op het oogenblik niet verder op deze aangelegenheid ingaan. Zooals gezegd, ben ik niet van meening, dat de voorgestelde maatregel niet in het belang van de bevolking is. Ik ontken, dat ik dat gezegd zou hebben. Als de Regeering er prijs op stelt dat ik verklaar, dat deze maatregel genomen moest worden om de Loemadjang-tabak te redden, ben ik daartoe gaarne bereid. Ik zal mijn steun aan den voorgestelden maatregel geven.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting lees ik op bladzijde 2 deze passage:

> „De bevolking was over het algemeen niet bereid haar tabak, waarvan de kwaliteit dit jaar zeer goed uitvalt, tegen dergelijke afbraakprijzen van de hand te doen en hield het product aan."

Indien deze mededeeling juist is, en dat wil ik natuurlijk aannemen, zou de omvang van den voorverkoop toch niet groot geweest zijn, maar dan is het voor mij nog onbegrijpelijker, waarom de Regeering zich zoo heeft gehaast met het nemen van maatregelen, in dit geval door tusschenkomst van de bedoelde firma's.

(Soangkoepon.)

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven, in zekeren zin in strijd met hetgeen hier is gezegd, opgemerkt, dat de tani's niet een maand of drie konden wachten en dat het opzetten van een nieuwe organisatie voor de tani's niet voordeelig zou zijn geweest. Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat het opzetten van een nieuwe organisatie niet zooveel tijd had behoeven te vorderen, omdat de Regeering in dat geval gebruik had kunnen maken van de gebouwen der bedoelde firma's, die anders ongebruikt werden gelaten. Ook zou de Regeering gebruik hebben kunnen maken van de employé's, die anders ontslagen zouden worden, wegens het staken van den opkoop. Ik meen, dat wanneer hier een zeker blitzoffensief door de Regeering noodzakelijk werd geacht, binnen enkele dagen een nieuwe organisatie door de Regeering tot stand zou zijn gebracht en dat daardoor niet alleen de tani's zouden worden bevoordeeld maar ook het Gouvernement zelf, omdat het Gouvernement dan de kans zou hebben een zekere winst te toucheeren.

Ik heb niet gezegd, dat de tani's de bepaalde prijzen niet zouden ontvangen, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde zooeven meende, maar ik vrees alleen, dat bij de bepaling van de kwaliteit van de krosok in dit geval toch niet aan bepaalde normen zal worden vastgehouden.

Ik bedoel, dat bij de bepaling van de kwaliteit willekeurig zou kunnen worden opgetreden, waardoor de tani's ten onrechte te lage prijzen zouden kunnen ontvangen.

Voorts moet ik nog verklaren, dat de vorm, waarin deze opkoop plaats heeft, bedoelde firma's teveel zal bevoordeelen.

Wat de rede van den heer Smit betreft moet ik zeggen, dat ik zooeven heelemaal niet heb gezegd, dat deze maatregel niet in het belang van de tani's zal zijn. Ik heb gezegd, dat deze maatregel niet alleen in het belang van de tani's, maar ook in het belang van de betrokken firma's zal werken.

(De heer Verboom: Dat is toch mooi?)

Ik heb dezen maatregel niet veroordeeld,.....

(De heer Kloppenburg: U doet niets anders!)

..... maar de wijze, waarop de opkoop plaats vindt wordt door mij niet goed geacht.

(De heer Kloppenburg: U heeft dezen maatregel dus toegejuicht?

De heer Verboom: Dat komt nog!)

De vraag, of ik dezen maatregel als zoodanig al dan niet toejuich, is overbodig.

(De heer Kloppenburg: Maar als U ontkent, dat U daarop critiek uitoefent, juicht U dezen maatregel toch toe?)

De heer **Soangkoepon:** Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van meening, dat de door de Regeering getroffen maatregel natuurlijk is toe te juichen. Immers, wanneer de bevolking in moeilijkheden verkeert, is het de taak van de Regeering de bevolking tegen alle daaruit voortspruitende moeilijkheden te behoeden. Het doel, dat de Regeering bij dezen maatregel voor oogen staat kan ik niet anders dan toejuichen.

Maar het verschil in opvatting zit juist in de wijze, waarop de Regeering tracht dit doel te verwezenlijken. De Regeering heeft gezegd: wanneer iemand op het punt is te verdrinken grijpt men het eerste het beste middel om hem te redden. In het onderhavige geval moet men dus ook van de hulp van de betrokken tabaksfirma's gebruik maken.

Maar ik zou liever zien, dat de Regeering gebruik maakt van het „bootje", dat reeds aanwezig is, en niet van de firma's. Immers, het benoodigde geld — ongeveer *f* 200 000 — is hiervoor aanwezig.

Mijn vraag gaat eigenlijk in deze richting: waarom is het niet mogelijk de bedoelde hulp rechtstreeks aan de bevolking te verleenen? De Regeering heeft wel gezegd, dat de tabak van de bevolking niet meer is te verkoopen, maar waarin kan regeeringshulp nu bestaan? In de eerste plaats

(Smit, Directeur van Economische Zaken.)

kan de Regeering de planters hun tabak laten aanhouden, en wanneer deze producenten dan financieel in moeilijkheden komen, zou de Regeering hen daarin kunnen tegemoet komen; in de tweede plaats zouden de producenten kunnen worden geholpen door voor hen tijdelijk de betaling van belasting en landrente op te schorten. Juist op deze wijze zou den producenten rechtstreeksche hulp kunnen worden geboden.

De Regeering maakt door de door haar gevolgde manipulaties eigenlijk een omweg. Zij gaat eerst naar de firma's en via deze firma's komt Zij dan tot de bevolking. Ik zou eigenlijk willen, dat de Regering Zich rechtstreeks tot de bevolking wendde. Dat is juist het verschil tusschen ons beider inzicht.

Maar ik ken de moeilijkheden der Regeering ten deze. De Regeering heeft verklaard, dat deze maatregel genomen is ten behoeve van de bevolking. Ik zal mij daarbij moeten neerleggen. Mochten de uitkomsten echter niet zijn, die Zij ervan verwacht, dan kunnen nog andere regelingen in het belang van de bevolking worden getroffen.

Ik hoop, dat de Regeering zal willen rekening houden met de hier door ons naar voren gebrachte bezwaren, en dat Zij bij de uitvoering van dezen maatregel de Inheemsche bevolking in werkelijkheid zal kunnen helpen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Den heer Kasimo geef ik gaarne toe, dat ik ten aanzien van zijn rede in eersten termijn te generaliseerend heb gesproken met betrekking tot zijn door mij veronderstelde afkeuring van de voorgestelde regeling. Ook beide andere sprekers heb ik feitelijk in verband met hun rede in eersten termijn verkeerd beoordeeld, daar zij in tweeden termijn hun afkeurende woorden gereedelijk hebben teruggenomen.

(De heer Soangkoepon: Niet wat betreft de uitvoering van de regeling.)

Zij hebben in elk geval allen erkend, dat deze regeling voor de bevolking van beduidend belang was!

Mijnheer de Voorzitter! Wat is hier het geval? Ik heb in eersten termijn reeds gezegd, dat de tabaksmarkt in Loemadjang dreigde volkomen in een te storten. De geboden prijzen, waren zeer laag. En nu mag men veronderstellen, dat de bevolking deze tabak eenigen tijd kon aanhouden, doch dit beteekent volstrekt niet, zooals de ervaring uitwijst, dat de verwachting was, dat de prijzen hooger zouden worden. Het was bovendien niet doenlijk een historisch bestaand apparaat van opkoop in eens om te zetten in een regeeringsapparaat, hoe utopistisch dat ook gedacht moge zijn.

Het is daarom duidelijk, dat de Regeering in deze geen anderen weg overbleef. Doch ik ben verheugd, dat over het geheel genomen, ook de overige sprekers daar wel mede instemmen.

De heer **Van Mook,** directeur van Economische Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik in eersten termijn den indruk heb gewekt — en misschien is dat tengevolge van het gebruik van een bepaald woord geschied —, dat ik den heer Kasimo rekende onder degenen, die dezen maatregel afkeurden, dan heb ik mij daarin vergist. De redevoeringen in eersten termijn van de geachte leden, de heeren Soeroso en Soangkoepon, maakten toch wel den indruk, alsof zij groot bezwaar hadden tegen den voorgestelden maatregel. Ik ben zeer verheugd er over, dat in tweeden termijn is gebleken, dat dit bezwaar zich alleen richtte tegen de wijze van uitvoering, omdat zij zich die anders hadden gedacht, doch dan is er toch eenige tegenspraak in het geheel. Wánt het geachte lid, de heer Soeroso, heeft er een vrij uitvoerig betoog aan gewijd, dat de Regeering nog geruimen tijd had kunnen wachten, in elk geval totdat deze kwestie in den Volksraad behandeld zou kunnen worden, en aangezien het een begrootingspost is, beteekent dat: in den Volksraad in

(Directeur van Economische Zaken.)
pleno. Dat beteekent dus ook, dat dit wachten in ieder geval ongeveer tot het einde van de maand Juni had moeten geschieden.

Nu staat wel vast, dat het geachte lid aan de zinsnede uit de memorie van toelichting, waarin gesproken is van het aanhouden van den oogst, een veel te verre strekking heeft gegeven. Die zinsnede is daarin geplaatst om te schetsen, hetgeen zich afteekende nà den 10den Mei. Wanneer het geachte lid, dat toch in de desa ook nog wel vrij goed thuis is, zich er rekenschap van geeft, dat de menschen dan in ieder geval één tot anderhalve maand hadden moeten wachten, vóór zij hun product zouden hebben kunnen verkoopen, voortdurend verkeerend in onzekerheid of en welke maatregelen genomen zouden worden, had hij moeten erkennen, dat dit aanhouden van den oogst misschien voor enkele personen verder nog mogelijk zou zijn geweest, doch door anderen niet meer zou hebben kunnen worden voortgezet.

Nu hebben de geachte leden, de heeren Soeroso en Soangkoepon, er op gewezen, dat het mogelijk zou zijn geweest om de organisatie, die er bestond, min of meer in beslag te nemen en aan te wenden voor een regeeringsopkoop. Mijnheer de Voorzitter! Dat is eigenlijk geschied. D.w.z. de Regeering heeft de bestaande organisaties gebruikt voor een opkoop tegen door de Regeering vastgestelde prijzen, met een door de Regeering uitgeoefende contrôle en met een door de Regeering te bewerkstelligen en te controleeren afrekening.

(De heer Soeroso: Dat is iets anders dan ik heb bedoeld.)

De heer Soeroso heeft waarschijnlijk bedoeld, dat er een onteigening zou hebben plaats gevonden. Ik vraag mij echter af of, wanneer dat ook vlug en tijdig zou zijn geschied, dan niet het aantal faits accomplis, waarvoor de Volksraad gesteld zou zijn, veel grooter zou zijn geworden.

(De heer Soeroso: Als de Regeering het noodzakelijk acht, om zoo spoedig mogelijk te handelen.)

De Regeering achtte het inderdaad noodzakelijk zoo gauw mogelijk te handelen. Maar daartegen heeft het geachte lid in eersten termijn juist bezwaar gemaakt en gezegd: De Regeering had best eenig geduld mogen hebben.

In het kort: de Regeering komt hier niet uit, maar Zij meent toch — en dit ook met betrekking tot de nadere vraag van het geachte lid, den heer Kasimo —, dat het systeem, dat Zij gevolgd heeft met de daarbij toegepaste contrôle, tot dusver heeft uitgewezen — dat heb ik zooeven nog gehoord —, dat de prijzen, die betaald worden, in het algemeen eerder iets aan den hoogen dan aan den lagen kant zijn. Zij verklaart dat door de omstandigheid, dat inderdaad niemand op het oogenblik van deze transactie eenige winst verwacht. De zaak is zoo, dat deze soort exporttabakken volledig van hun markten zijn afgesneden, terwijl er nog vrij wat partijen zeilende zijn of liggen in havens, waar zij niet thuis behooren, niet afgezet kunnen worden en waar weinig uitzicht bestaat dat deze tabak een goede markt of zelfs maar een markt zal vinden. In ieder geval levert de tot dusver uitgeoefende contrôle de overtuiging, dat inderdaad geen manipulaties met de kwaliteit plaats vinden en dat inderdaad betaald wordt wat door de Regeering is voorgeschreven.

Ik wil gaarne nogmaals herhalen: Wanneer men voor dergelijke regelingen ruim den tijd heeft, zich op allerlei nieuw werk kan inschieten en daar de menschen voor kan krijgen en de materieele voorbereidingen kan treffen, zet de Regeering zulk een zaak wel anders op dan op deze wijze, maar in de gegeven omstandigheden was dit naar Haar vaste overtuiging de eenige methode om snel en afdoende hulp te verleenen.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De dertiende aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

(C. C. van Helsdingen.)
De vergadering wordt te 9.54 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling der tiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, en der zevende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VIII, Departement van Oorlog, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **43**.)

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij lezing van de memorie van toelichting heb ik mij een oogenblik verheugd omdat, naar ik meende, wat ik al zoo lang heb bepleit, en waarvoor ik zoo ernstig had gewaarschuwd, nu eindelijk een feit zou worden en dat mijn waarschuwing niet in den wind zou zijn geslagen. Maar de terminologie, waarin de memorie van toelichting verschillende mededeelingen tenslotte toch weer heeft omhuld is van dien aard, dat op mijn verheugenis spoedig weer een domper gezet werd.

Al jaren geleden heb ik er op aangedrongen, dat de bewapening van de veldpolitie zou worden opgevoerd van 1 op elke 3 man, tot 1 voor elken man. Het heeft een heelen tijd geduurd, er rezen aller financieele bezwaren, maar eindelijk heeft de Regeering dan toch ingezien, dat het zoo niet langer ging. Wij zullen dus nu een versterking van de veldpolitie krijgen, in dien zin, dat iedere man wordt bewapend met een karabijn. Het zal echter de vraag zijn, of deze voorziening op het oogenblik haar beslag zal kunnen krijgen, omdat thans wellicht de aanschaffing van de wapenen met veel meer bezwaren gepaard zal gaan, hetgeen zou zijn vermeden ware indertijd aan mijn verzoek gevolg gegeven.

Van iets verdere strekking was mijn indertijd gedaan verzoek, dat de marechaussee zoo spoedig mogelijk zou worden uitgeschakeld uit den veldpolitiedienst en door veldpolitie zou worden vervangen. Ik heb er toen op gewezen, dat men in geval van oorlogstoestand moeilijkheden zou krijgen, omdat dan uiteraard de marechaussee dan weer haar meer eigenlijke taak zou moeten vervullen, hetgeen zou leiden tot een ernstige ontwrichting van de veldpolitie. De Regeering deelt thans mede, dat op het oogenblik 552 man marechaussee bij de veldpolitie zijn ingedeeld en wanneer dat aantal aan de veldpolitie werd onttrokken, zou dit voor de veldpolitie inderdaad ernstige gevolgen hebben en zou aanvulling niet gemakkelijk zijn. En toch zal dit eens noodig kunnen zijn omdat bij een verder gaanden oorlogstoestand, onttrekking van 552 man — gezien het toch al betrekkelijk kleine leger —, geen gering percentage genoemd kan worden.

Nu had ik gehoopt, dat de Regeering thans inderdaad zou overgaan tot vervanging van de marechaussee door veldpolitie. De memorie van toelichting spreekt echter alleen van de „mogelijkheid van vervanging eerlang" en de memorie van antwoord zegt, dat deze vervanging „in zeer ernstige overweging " genomen wordt. Ik zou de Regeering willen vragen, wanneer men nu eindelijk eens uit het stadium van overweging zal komen en wij een definitieve beslissing zullen krijgen, dat de marechaussee door veldpolitie zal worden vervangen.

In het afdeelingsverslag werd tevens verzocht, de agenten eerste klasse der bestuurspolitie van vuurwapenen te voorzien. De Regeering ziet daartoe voorloopig echter geen aanleiding. Maar moet dan niet iedereen die in politiedienst is zoo behoorlijk mogelijk worden bewapend? Bestaat op het oogenblik dan niet het altijd dreigende gevaar van manipulaties der vijfde colonne en blijft het niet altijd nog mogelijk, dat bij een eventueelen buitenlandschen aanval hier parachutisten zullen dalen? De bestuurspolitie staat dan volkomen, maar dan ook volkomen machteloos wanneer ze

(C. C. van Helsdingen.)

niet over vuurwapenen beschikt. Het is noodig dat de politie, ook deze politie, wordt bewapend, niet alleen met vuurwapenen, ik zou zelfs nog verder willen gaan en zou de mogelijkheid van voorziening der politie met handgranaten onder de oogen willen hebben gezien.

Deze versterking, die voorgesteld is, heeft uiteraard mijn instemming, maar ik zou er bij de Regeering nog met grooten klem op willen aandringen, dat de afbraak, die destijds om bezuinigingsredenen bij de veldpolitie is toegepast, wordt hersteld en dat de formatie weer teruggebracht wordt tot die van voor de rigoureuze bezuiniging.

De Regeering geeft in de memorie van antwoord voor 1941 eenige cijfers in bijlage A. Ik zou de Regeering willen vragen of de versterking, die daarin genoemd wordt definitief is, of dat wij mogen verwachten, dat bij de hoofdbegrooting voor 1941 deze cijfers nog zullen worden aangevuld. Want, zoo gezien komt West-Java er toch wel zeer bekaaid af. Was West-Java altijd zooveel beter voorzien dan Oost- of Midden-Java?

De Regeering geeft, naar aanleiding van een desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag, in bijlage B nog eenige cijfers over de aanwijzing van candidaten voor de verschillende politioneele opleidingen. Dit onderwerp is thans niet aan de orde en behoort zeker niet bij een aanvullende begrooting te worden aangeroerd, temeer waar binnenkort de hoofdbegrooting voor 1941 aan de orde zal zijn. Ik wil er echter toch even iets van zeggen en wel, dat deze staat van cijfers mij wel zeer heeft teleurgesteld, zoowel voor wat de resultaten ten aanzien van de Inheemschen als van de Vreemde Oosterlingen betreft. Ik kan mij voorstellen, dat deze uitkomsten voor de betreffende bevolkingsgroepen zelf nog teleurstellender zijn. Ik wijs er maar op, dat in 1938 voor hoofdagent van de 1186 Europeesche candidaten er 69 als leerling-hoofdagent zijn aangewezen, dat is een verhouding van 17 : 1, dat voor die functie van de 31 candidaten, die tot de groep Vreemde Oosterlingen behoorden, geen enkele is aangewezen — dat is dus een verhouding van 31 : 0 —, terwijl van de 512 Inheemsche candidaten er 7 zijn aangewezen, dat is dus een verhouding van 73 : 1.

Voor de inspecteurs van politie moet men dezelfde verhoudingen aannemen, omdat ze niet afzonderlijk geregistreerd zijn.

Voor de academische commissarissen zijn de verhoudingen:

	aantal candidaten		aangewezen als leerling-commissaris
Europeanen	32	:	12
Vreemde Oosterlingen	2	:	—
Inheemschen	6	:	1

Voor commissarissen is de verhouding:

	aantal candidaten		aangewezen als leerling-commissaris (3-jarige cursus)
Europeanen	240	:	17
Vreemde Oosterlingen	12	:	—
Inheemschen	59	:	—

Voor 1939 is de verhouding voor hoofdagenten:

	aantal candidaten	aantal aangewezenen	verhouding
Europeanen	773	36	21 : 1
Vreemde Oosterlingen	25	0	25 : 0
Inheemschen	380	4	95 : 1

voor inspecteurs van politie:

	aantal candidaten	aantal aangewezenen	verhouding
Europeanen	523	57	9 : 1
Vreemde Oosterlingen	21	—	21 : 0
Inheemschen	216	6	36 : 1

Voor 1940 zijn deze verhoudingen voor de hoofdagenten als volgt:

(Voorzitter, Mochtar.)

	aantal candidaten	aantal aangewezenen	verhouding
Europeanen	725	41	17½ : 1
Vreemde Oosterlingen	51	1	51 : 1
Inheemschen	554	6	92 : 1

Ik kan mij begrijpen, dat deze cijfers al heel weinig voldoening aan de verschillende bevolkingsgroepen zullen schenken en zou de Regeering willen vragen, of de verschillen in geschiktheid zoo groot zijn, dat hiervan dergelijke uitkomsten moeten worden verwacht. Ik moet zeggen dat ik het, op zijn zachtst gezegd, begrijpelijk zou vinden als bij onze Inheemsche landgenooten twijfel rees over de objectieve waardeering dezer geschiktheid.

De **Voorzitter**: Ik wil even onderstrepen wat het geachte lid zooeven gezegd heeft, dat de personeelsvoorziening thans niet aan de orde is, al is in het afdeelingsverslag daarover een vraag gesteld, die in de memorie van antwoord beantwoording heeft gevonden. Het gaat thans alleen om de bewapening. De opmerkingen van den heer C. C. van Helsdingen moeten dus als een plaatsbespreking bij de behandeling van de hoofdbegrooting worden beschouwd, zooals reeds meer in deze zitting is gebeurd.

Ik verzoek den overigen leden dus, hoogstens mede plaats te bespreken, doch geen verdere beschouwingen hierover te houden.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne een opmerking willen maken over hetzelfde punt dat zooeven door den vorigen geachten spreker is besproken. Ik erken, dat dit niet direct verband houdt met het aanhangige voorstel maar het komt voor in het afdeelingsverslag en de memorie van antwoord. Het betreft de toelating van Inheemschen tot de opleiding voor hoofdagenten en andere middelbare en hooge betrekkingen bij de politie. Deze kwestie is herhaaldelijk in den Volksraad ter sprake gebracht, zoodat ik daarover uiteraard kort kan zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Van de zijde der Indonesische leden van dit college is herhaaldelijk gepleit voor aanneming van een grooter aantal Inheemschen in verschillende politiebetrekkingen, waarbij tevens werd gewezen op de naar hun meening minder bevredigende wijze, waarop de betrokken commissies bij het onderzoek van Inheemsche candidaten te werk zouden zijn gegaan. Ik zal hierop echter niet dieper ingaan, ik wil slechts constateeren het feit, dat ook thans het aantal, voor wat betreft de hoofdagenten, ten aanzien waarvan door de Regeering cijfers zijn verstrekt, nog gering is, zulks in tegenstelling met dat der Europeesche gegadigden. Van 725 Europeanen, die zich voor dit jaar hebben aangemeld, zijn 41 aangenomen, terwijl van 554 Inheemschen en 51 Vreemde Oosterlingen slechts respectievelijk 6 en 1 zijn toegelaten.

Gezien deze aantallen kom ik dan tot de conclusie, dat de eischen, waaraan de candidaten moeten voldoen, òf te zwaar, òf zoodanig zijn omschreven, dat zij ruimte bieden voor een subjectieve beoordeeling van de candidaten. Ik geef gaarne toe, dat aan den politieman bijzondere eischen behooren te worden gesteld, waartoe ook de zoo'n groote rol spelende indruk behoort. Maar die eischen dienen toch in overeenstemming te worden gebracht met de eigenschappen en het wezen van het ras, waartoe een candidaat behoort. Bij de beoordeeling van den indruk, dien men van een Inheemschen candidaat wenscht te krijgen, mag dus niet dezelfde maatstaf gebezigd worden als die ten aanzien van den Europeeschen candidaat, omdat beide rassen nu eenmaal niet gelijk zijn. Wanneer dit niet het geval is, zoomede wanneer in de voorgeschreven lengtemaat geen speling naar beneden wordt toegestaan, zullen de Inheemschen en Vreemde Oosterlingen nimmer een goede beurt kunnen maken, terwijl er toch onder

(Voorzitter, Soeroso.)

hen velen zijn, die zoowel in ontwikkeling en capaciteit als in karaktereigenschappen bij de Europeanen niet behoeven achter te staan en een goed politieman kunnen worden.

Mij is een geval bekend, dat een mantri-politie ergens in Sumatra, die verzocht om toelating tot den hoofdagenten-cursus — dit deed hij omdat de promotiekansen bij het Indonesisch bestuur niet gunstig zijn — werd afgewezen alleen omdat hij slechts enkele centimeters beneden de voorgeschreven maat was, namelijk 1,58 m. Bedoelde mantri-politie voldoet aan de eischen van schoolsche kennis, bezit vele zeer goede getuigschriften van zijn chefs, zoowel controleurs als commissarissen van politie, ja zelfs werd eens voorgesteld hem bij wijze van appreciatie voor zijn verdiensten zonder meer tot hoofdagent te benoemen, welke betrekking hij gaarne ambieert. Dezelfde mantri-politie, die goede conduites kan toonen en tot tweemaal toe met een speciale opdracht naar een bepaalde streek werd gezonden, werd, toen hij in 1936 het verzoek deed den cursus voor hoofdagent te mogen volgen, daartoe niet toegelaten, alleen omdat hij — zooals reeds gezegd — slechts 1,58 m lang is.

Dit jaar herhaalde hij zijn verzoek voorzien van een gunstig advies van de plaatselijke beoordeelingscommissie, doch omdat betrokkene niet in lengte is toegenomen, moest hij op dien grond, alsmede op grond van zijn inmiddels hooger geworden ouderdom van meer dan 35 jaar, door de laatste instantie — die tot strikte handhaving van de bepalingen verplicht is, en derhalve in dit geval geen blaam treft — worden afgewezen.

Mijnheer de Voorzitter! Uit hetgeen ik zooeven gezegd heb moge duidelijk zijn, hoe moeilijk het is voor ons Indonesiërs om in politiebetrekkingen te komen; worden zij qua capaciteit geschikt geacht, dan is hun lichaamslengte alweer een beletsel. Voldoet de candidaat aan deze beide eischen dan is er nog een derde factor, die hem eventueel den nekslag kan toedienen, namelijk de indruk, dien de commissie van hem krijgt. Ik zeg niet, dat de commissie zich schuldig zou hebben gemaakt aan willekeur, doch ik ben wel van meening, dat bij de beoordeeling van den indruk te veel volgens Europeeschen maatstaf wordt gehandeld en minder rekening wordt gehouden met den volksaard, welke den Oosterling eigen is.

In verband hiermede wil ik er bij de Regeering op aandringen, in de toekomst bij de beoordeeling van Inheemsche en andere Oostersche candidaten met een en ander rekening te doen houden, echter met behoud van de strenge eischen inzake schoolsche opleiding en capaciteit, terwijl in bijzondere gevallen een afwijking van de bepalingen omtrent de lichaamslengte mag worden toegestaan. En aangezien de werving wellicht ook voor de hoofdagenten nog niet is beëindigd, zou ik willen vragen, om het verzoek van den door mij zooeven genoemden mantri-politie alsnog in beschouwing te doen nemen en daaraan zoo mogelijk tegemoet te komen.

De **Voorzitter**: De rede van het geachte lid is te beschouwen als een plaatsbespreking voor de algemeene begrootingsbehandeling, met een uitvoerige toelichting.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De kwestie van de personeelsvoorziening is in het afdeelingsverslag aangeroerd en door de Regeering in de Memorie van Antwoord ook beantwoord. Ik meen dus, dat het thans een geschikte gelegenheid is om over personeelsaangelegenheden te spreken, aangezien de Regeering bovendien nog doende is om candidaten op te roepen voor de vervulling van diverse politie-betrekkingen. Daarom hoop ik, dat de Regeering geen bezwaar zal hebben tegen mijn betoog te dien aanzien.

Mijnheer de Voorzitter! Evenals de vorige sprekers moet ik er mijn teleurstelling over uitspreken, dat het aantal Indonesische candidaten, toegelaten tot de vervulling van diverse politiebetrekkingen, nog zeer gering is. Zooals wel te verwachten was, heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, dat dit in de eerste plaats te wijten is geweest aan het feit, dat de meeste Indonesische candidaten niet hebben kunnen voldoen aan de bijzondere eischen, die in dit opzicht worden gesteld, doch wat zijn nu eigenlijk die bijzondere eischen? De Regeering heeft hierover de noodige inlichtingen gegeven in antwoord op een terzake gestelde schriftelijke vraag van den heer Wirjopranoto. Die bijzondere eischen zijn dan: persoonlijke eigenschappen, zooals houding, gestalte, gedrag, omgangsvormen, wijze van optreden en spreken enz. Mijnheer de Voorzitter! Dat zijn inderdaad zware eischen, vooral met betrekking tot de Indonesische jongelieden. Nu zou dit wellicht voor mij geen bezwaar opleveren, indien de beoordeeling ten deze maar geschiedde, zooals het behoort. Doch, zooals ik vernomen heb, geschiedt die beoordeeling in het algemeen zeer oppervlakkig.

(Soeroso.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou ten deze willen wijzen op het geval van een Indonesischen candidaat, die gaarne in aanmerking had willen komen voor de betrekking van hoofdagent. Deze candidaat is afkomstig van de A.M.S. en werd door de plaatselijke schiftingscommissie te Soerabaja gunstig beoordeeld. Hij werd deswege naar Batavia opgeroepen voor een beoordeeling door de centrale schiftingscommissie.

Dezen candidaten werden, toen zij voor de centrale commissie verschenen, verschillende vragen gesteld, maar van zeer eenvoudigen aard, als: Hoe oud ben je? Waar ben je op school geweest? Waar woon je? Die candidaten beantwoordden die vragen natuurlijk goed, waarop zij naar huis werden gezonden. Later bleek hun, dat zij tot de afgewezenen behoorden. Dat had de commissie uitgemaakt in de twee minuten, dat deze candidaten voor haar waren verschenen en een viertal vragen hadden beantwoord.

Nu kan de centrale commissie wel zeggen, dat zij zich toen reeds een oordeel had gevormd omtrent de persoonlijke eigenschappen van deze jongens, maar ik vraag mij af of dat wel mogelijk is binnen twee minuten. Hoe kan men er zich in zoo korten tijd een oordeel over vormen of die jongens goede omgangsvormen hebben en omtrent hun optreden in allerlei zaken?

Is dat wel voldoende? Is dat niet erg oppervlakkig? Het is niet te verwonderen, dat ik ten aanzien van deze keuring van Indonesische jongelieden zeer ben teleurgesteld. Ik wil te dezen aanzien nog het volgende voorbeeld aanhalen.

De gouverneur van Oost-Java heeft onlangs per radio lof uitgesproken over het optreden van de Indonesische politie-agenten bij de arrestatie van de Duitschers. Ik geloof, dat die lofuitingen voor de meeste Europeanen zeer verrassend zijn geweest, juist omdat in den regel de Europeanen den Inlandschen politieagent beschouwen als een soort figuur, die eigenlijk in wezen niet geschikt is voor zijn functie. Dit heeft vooral als reden, dat de Europeaan den Inlandschen politie-agent beschouwt als te klein van stuk, te zwart of hoe dan ook, maar in ieder geval als een speciale figuur, die voor politie-agent niet de geschikte eigenschappen bezit.

Ik vraag mij af wat de Europeaan dan denkt van den Japanschen officier? Zal hij dien ook niet geschikt vinden voor zijn functie? Maar die menschen toonen toch in ieder geval dat zij daarvoor wel degelijk geschikt zijn. Waar in de centrale commissie slechts Europeanen zitting hebben, vrees ik, dat de beoordeeling niet geheel juist is geweest ten aanzien van de Inheemsche candidaten. Daarom heb ik in de vorige zitting, in Februari, een motie ingediend, met de strekking om in die commissie ook het Inheemsche element op te nemen. Deze motie is door den Volksraad aangenomen. Gaarne zal ik nu van de Regeering vernemen of Zij bereid is een Inheemsch lid in deze commissie op te nemen.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid, voor zoover noodig dadelijk te antwoorden?

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat U en de Volksraad het mij ten goede zullen houden, dat ik de redevoeringen, die hier gehouden zijn, slechts in zooverre beantwoord als zij direct betrekking hebben op deze aanvullende begrooting.

Er zijn enkele opmerkingen gemaakt, die hiermede geen rechtstreeksch verband houden, en waarop de Regeering nader zal ingaan, maar slechts zeer in het kort.

De heer C. C. van Helsdingen betwijfelt of de karabijnen, die noodig zijn voor de versterking der bewapening van de veldpolitie, thans nog wel verkrijgbaar zullen zijn. Ik kan het geachte lid mededeelen, dat de bestelling van deze karabijnen gelijktijdig is geschied met die van karabijnen voor het leger en dat het legerbestuur de bestelling reeds geplaatst heeft. Men wacht thans nog slechts op het bericht van de verscheping ervan en er bestaat goede hoop, dat deze binnenkort zal plaats vinden.

De heer Van Helsdingen had voorts gehoopt, dat de Regeering thans eens positief zou hebben medegedeeld, wanneer de vervanging van de maréchaussée-veldpolitie door burger-veldpolitie zal plaats hebben. De memorie van antwoord deelt mede, dat deze vervanging op het oogenblik bij de Regeering in ernstige overweging is, en dit is de gebruikelijke terminologie wanneer Zij wil zeggen, dat een onderwerp niet alleen in behandeling —, maar tevens in een vergevorderd stadium van behandeling is. Ik geloof dan ook, dat terzake binnenkort een beslissing van de Regeering verwacht zal kunnen worden. Indien deze beslissing zal luiden, dat met deze vervanging inderdaad zoo spoedig mogelijk een aanvang zal worden gemaakt, bestaat de mogelijkheid, dat zij haar beslag zal kunnen krijgen in de tweede helft van het volgende jaar; dit houdt verband met de kader-opleiding.

(De heer C. C. van Helsdingen: Als er ons maar de tijd toe gelaten wordt!)

In elk geval bestaat er over deze kwestie nauw contact met het legerbestuur, en het legerbestuur achtte onmiddellijke vervanging niet dermate urgent, dat zij thans zou moeten geschieden. Het legerbestuur was van meening, dat er geen bezwaar bestaat tegen vervanging in het volgende jaar en verwacht hiervan geen groote moeilijkheden.

De heer Van Helsdingen heeft nog een opmerking gemaakt over de bewapening van de bestuurspolitie. Hier zou de Regering er de aandacht op willen vestigen, dat de bestuurspolitie niet vakkundig is opgeleid, zooals de veldpolitie en de onder verband dienende stadspolitie, die te Soekaboemi een vakkundige opleiding krijgen. De bestuurspolitie wordt plaatselijk gerecruteerd onder de daarvoor geschikt geachte menschen en is bewapend met een klewang. Voor haar is een bewapening met vuurwapens in het algemeen niet noodig. Niettemin is de Regeering niet alleen bereid de bestuurspolitie, waar zulks bepaald noodig is, te voorzien van Beaumontkarabijnen, die nog aanwezig zijn, doch Zij is daartoe in de practijk reeds overgegaan.

Vervolgens heeft het geachte lid nog de vraag gesteld, of de versterking van de algemeene politie, zooals deze in de bijlage A der memorie van antwoord is opgegeven, definitief is dan wel, of bij de aanstaande hoofdbegrooting nog een nadere aanvulling te verwachten is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hierop antwoorden, dat inderdaad nog nadere aanvullingen verwacht kunnen worden, die direct verband houden met de zeer bijzondere tijdsomstandigheden. Deze voorstellen konden niet alle gelijktijdig worden voorgebracht, doch er zijn op dit moment nog eenige voorstellen in behandeling die, hetzij bij aanvullende begrooting, hetzij bij de hoofdbegrooting naar voren zullen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Verder hebben zoowel de heer Van Helsdingen als de heeren Mochtar en Soeroso, de beide laatste sprekers uitsluitend, gesproken over de verhouding tusschen de aantallen Inheemsche en Europeesche candidaten, die toegelaten zijn tot de opleidingscursussen voor de politie te

(Soeroso.)

Soekaboemi. Dit is nu een onderwerp dat als ik het zoo mag zeggen bij deze aanvullende begrooting niet thuis behoort, Mijnheer de Voorzitter! U hebt zelf zooeven al een opmerking daarover gemaakt en ik zou het dan ook op prijs stellen de terzake door de zooeven genoemde leden gemaakte opmerkingen te beantwoorden wanneer de kwestie bij de behandeling van de hoofdbegrooting weder naar voren wordt gebracht.

(De heer Soeroso: Wat is het verschil?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso vraagt wat het verschil is. Dit verschil zal wellicht het beste door U aan den heer Soeroso kunnen worden uiteengezet. Het lijkt mij niet juist de behandeling van een aanvullende begrooting te benutten voor het bespreken van allerlei onderwerpen die daarmede eigenlijk niets uitstaande hebben.

Over de toelating van candidaten tot de opleidingscursussen voor de politie te Soekaboemi zijn reeds meermalen en ieder jaar opnieuw beschouwingen van de zijde van den Volksraad gehouden en daarop is door de Regeering telkenmale geantwoord. De Regeering heeft zoo duidelijk mogelijk trachten uiteen te zetten aan welke eischen de candidaten moeten voldoen en wanneer het resultaat is, dat onder de Inheemsche candidaten, die zich voor die opleidingscursussen aangemeld hebben er betrekkelijk weinig zijn, die aan de eischen voldoen, zou het toch niet juist zijn die eischen, welke toch werkelijk niet zoodanig gesteld zijn, dat zij voor den average man te zwaar zijn, nu lager te gaan stellen, dan wel om ten aanzien van de groep Inheemschen met die eischen min of meer te transigeeren.

Ik kan de verzekering geven, dat bij de selectie van de candidaten zeer bepaaldelijk gelet wordt op de belangen van de Inheemsche candidaten, zoodat zij, wanneer zij ook maar eenigszins aan die eischen voldoen, tot den cursus worden toegelaten.

De overige opmerkingen, welke gemaakt zijn ten aanzien van de toelating tot de opleidingscursussen te Soekaboemi, hoop ik bij de behandeling van de hoofdbegrooting te beantwoorden, wanneer de geachte sprekers alsdan op deze kwestie terugkomen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening zou het beter zijn, dat de Regeering nu een andere houding aannam ten aanzien van hetgeen door ons naar voren is gebracht, vooral indien de door de Regeering af te leggen verklaring voor ons bevredigend zou kunnen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Nu de bespreking van deze materie zal worden verschoven naar de behandeling van de hoofdbegrooting, meen ik, dat het onbevredigend gevoel, dat op dit moment in de Indonesische wereld te dezen opzichte heerscht, toch wel niet geëlimineerd zal worden. Vooral ben ik ongerust, omdat de Regeering juist op dit oogenblik bezig is candidaten op te roepen .....

(De heer Drossaers, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Er is inderdaad een oproep gedaan voor den cursus voor hoofdagent.)

Daarom zou ik der Regeering willen vragen reeds thans in deze kwestie haar houding nader te bepalen.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat de Regeering niet bereid is de thans geldende eischen voor toelating te verlagen. Het is echter niet mijn bedoeling geweest te verzoeken de geldende eischen te verlagen, maar ik zou gaarne zien, dat de beoordeeling van de candidaten niet zoo oppervlakkig geschiedde als is gebleken ten aanzien van een candidaat — die ik zooeven reeds als voorbeeld noemde — die binnen twee minuten, nadat hem enkele zeer eenvoudige vragen waren gesteld, was afgewezen. Dat is toch een zeer onbevredigende toestand, vooral omdat de betrokken candidaten op eigen kosten naar Batavia worden opgeroepen. Ik vind dezen gang van zaken toch niet juist. Dat de candidaten door de Regeering worden opgeroepen en zelf de reiskosten naar Batavia moeten betalen, acht ik niet juist.

Tiende en zevende aanv. begrooting resp. voor de Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, en VIII, Oorlog, voor 1940 (Ond. **43**). — Elfde aanv. begrooting betr. Afd. IV, Binnenlandsch Bestuur, voor 1940 (Ond. **53**). — Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**).

(Dir. van B.B., Soeria Nata Atmadja.)

Daarom hoop ik, dat de Regeering straks naar aanleiding van de hier gemaakte opmerkingen in deze aangelegenheid een andere houding zal aannemen, en ik hoop vooral, dat de Regeering bereid zal zijn oude candidaten, die reeds ten onrechte zijn afgewezen, weer op te roepen voor een nader onderzoek. En tenslotte hoop ik dan nog, dat de Regeering bereid zal zijn het Indonesisch element op te nemen in de centrale commissie, zooals door den Volksraad is gevraagd.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een enkele opmerking willen maken naar aanleiding van het laatste, dat de heer Soeroso heeft gezegd met betrekking tot de schifting van de candidaten. In eerste instantie heeft die schifting plaats op verschillende hoofdplaatsen, door den hoofdcommissaris, bijgestaan door een kleine schiftingscommissie. In die kleine schiftingscommissies die in eerste instantie over de aanneming der candidaten beslist, worden reeds nu zooveel mogelijk Inheemsche politieambtenaren opgenomen; hetzij een Inheemsche commissaris van politie of een Inheemsche inspecteur van politie, hetzij een wedana van politie.

(De heer Soeroso: En in de centrale commissie?)

De heer Soeroso duidt hier op de schifting in laatste instantie, die plaats heeft op het departement van Binnenlandsch Bestuur. Deze geschiedt door een informeele commissie, welke wordt voorgezeten door het hoofd van den dienst en waarvan lid zijn het onderhoofd en een hoofdcommissaris van politie. Indien het mogelijk is hier ter plaatse aan die informeele commissie een Inheemschen commissaris van politie toe te voegen, ben ik gaarne bereid dezen daarin te doen opnemen.

(De heer Wirjopranoto: Of de regent!)

De overige opmerkingen zou ik hier verder willen laten rusten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in tweeden termijn, ook van de zijde der Regeering beëindigd. Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrootingen betreffende afdeeling IV. Binnenlandsch Bestuur, en afdeeling VIII, Oorlog, worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de elfde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling IV, Departement van Binnenlandsch Bestuur, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **53**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 10.36 uur v.m. geschorst en te 11.16 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De behandeling is gevorderd tot de beraadslaging in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met een woord van dank aan het adres van den geachten Regeeringsgemachtigde, dat de Regeering zulk een groote aandacht aan mijn rede in eersten termijn heeft

(Soeria Nata Atmadja.)

willen schenken. De geachte Regeeringsgemachtigde ving zijn antwoord aan met een beschouwing te wijden aan de zoogenaamde principieele bezwaren tegen de in behandeling zijnde ontwerp-ordonnantie. Het komt mij onnoodig voor, Mijnheer de Voorzitter, om hem bij de zakelijke bestrijding van die bezwaren op den voet te volgen. Zeer goed lijkt mij zijn ontleding van die principieele bezwaren, en het onderscheid, dat hij maakte tusschen die, welke verband houden met de autonomie van het regentschap, en die, welke voortvloeien uit het democratisch beginsel naast die, welke inhaerent zijn aan den opzet van de bestuurshervorming.

U zult zich herinneren, Mijnheer de Voorzitter, dat ik in eersten termijn tot diegenen mijner medeleden behoorde, die ernstige bedenkingen hebben geopperd tegen de aantasting van die beginselen. Vooral het feit, dat door de voorliggende ontwerp-wijziging van de Regentschapsordonnantie het tweede principe, nl. dat van de democratische gedachte, doorbroken dreigt te worden, vond ik zeer ernstig.

Het waren deze overwegingen, die mij er toe hebben geleid de Regeering te verzoeken den bestaanden toestand, die een ieder bevrediging schenkt, te laten zooals hij is. Het waren deze ernstige bezwaren, die mij er toe deden besluiten het voorstel om den bestaanden toestand in de wet vast te leggen, het voorstel om iets waartoe wij — regenten — op de meest loyale wijze medewerken, voortaan door wettelijken dwang op te leggen. te verwerpen.

Dit heeft alles niets, maar dan ook totaal niets, te maken met het feit, dat wij — regenten — overtuigd zijn van de voordeelen van deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap.

Het ligt niet in mijn bedoeling om in herhalingen te treden, maar niettemin meen ik, juist om de verdere discussies te bekorten, niet te mogen nalaten om hier in herinnering te brengen, dat ik in eersten termijn ongeveer het volgende gezegd heb: Wij, regenten, wenschen den bestaanden toestand te handhaven, zonder dat wij tot het ontstaan daarvan door de wet worden gedwongen, wij — regenten — willen de eer daarvan aan ons zelf blijven houden, het geldt hier dus een eerezaak, het gaat om het behouden van een eer, die ons toekomt.

Het is bepaald teleurstellend, Mijnheer de Voorzitter, dat nu de Regeering om deze eer niets geeft, ja deze alleen ziet als een overweging van louter gevoel, en nu Oost-Indisch doof wordt terwijl wij — regenten — deze eerekwestie zoo hoog opvatten en aanslaan. Dit is, als men de van mijn collega's ontvangen brieven over deze kwestie gelezen heeft, heel zacht gezegd, Mijnheer de Voorzitter. Men voelt zich diep gegriefd. Eén van de meest vooraanstaande regenten schreef mij o.m. het volgende:

> „Alle collega's, die ik er over heb gesproken, zijn van oordeel, dat aanname van deze regeling zal worden aangevoeld als een klap in het aangezicht van de regenten".

(De heer Van Hasselt, adviseur voor de decentralisatie: Ook na de positieve verklaringen der Regeering?)

Deze hebben aan mijn visie terzake maar weinig af- of toegedaan, Mijnheer de Voorzitter. Ik heb juist uit elkaar gehouden de kwestie van de deelneming van den assistent-resident aan het regentschapsbestuur, zooals het thans is en zooals het straks zal zijn. De brief vervolgt:

> „Blijkens het afdeelingsverslag zijn sommigen van oordeel, dat het niets meer is dan bevestiging van den bestaanden toestand. De vergelijking gaat m.i. echter niet geheel op. Formeel is de zaak anders, waar volgens den bestaanden toestand de assistent-resident in den regentschapsraad komt op voordracht van den regent, dus nog met medewerking van den regent zelf.
>
> Wat men nu in abnormale afwijking van het terzake gehuldigde decentralisatiebeginsel in de wet wenscht vast

(Soeria Nata Atmadja.)

te leggen, komt neer ook op de wettelijke vastlegging van de onbekwaamheid van de regenten om zonder steun van de assistent-residenten het bestuur te voeren."

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

„Is het aandeel, dat de assistent-resident tot dusverre heeft gehad en heeft in het werk van het college van gecommitteerden of van den regentschapsraad dan zoodanig, dat men, niettegenstaande dat decentralisatiebeginsel, de assistent-resident ambtshalve in het college van gecommitteerden wil hebben? Ik betwijfel het t.a.v. de meeste regentschappen op Java en Madoera."

Zou ik, Mijnheer de Voorzitter, wat er in ons omgaat, duidelijker mogen zeggen? Met onze uitspraak, dat wij overtuigd zijn van de voordeelen van deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap, wil geenszins gezegd zijn, dat de meeste regenten, zonder aan den nuttigen en deskundigen arbeid van den assistent-resident in den regentschapsraad, en hun waardevolle adviezen en voortreffelijke inzichten te kort te willen doen, het bij dat bestuur zonder den assistent-resident zouden kunnen stellen. Ons gevoel van loyaliteit jegens de boven ons gestelden, ons gevoel van collegialiteit jegens de betrokken ambtenaren van het Nederlandsch Bestuur brengt mede, dat wij die doelneming als een axioma beschouwen, maar als de Regeering ons morgen aan den dag zou vragen: „Kunt U het alleen af?" of „Durft U het alleen aan?", dan zouden de meeste regenten onmiddellijk van harte willen antwoorden: „Ja, volgaarne!"

(De heer Wirjopranoto: Alle regenten?)

Ik herhaal: de meeste regenten. Wij zouden de Regeering voor Haar uit die simpele vraag sprekend vertrouwen dan uitermate dankbaar zijn.

Het doet mij in dit verband deugd, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering, door de vragen van mijn geachte medeleden, de heeren De Raad en Iskandar Dinata, uit Haar tent gelokt, thans onomwonden heeft verklaard:

ten eerste dat in regentschappen, waar de assistent-resident geen lid is van het college van gecommitteerden, het bestuur niets te wenschen overlaat, en

ten tweede dat in die regentschappen de verhouding tusschen regent en assistent-resident naar haar wensch is.

Waar ik in eersten termijn reeds heb doen uitkomen, dat het vertrouwen van de Regeering in de regenten boven deze strijdvraag verheven is, heb ik deze uitspraak van de Regeering min of meer verwacht, Mijnheer de Voorzitter. Trouwens, in de eerste jaren van de bestuurshervorming was de assistent-resident in de meeste regentschappen geen lid van den regentschapsraad, en het autonome regentschapsbestuur ging toen even goed van een leien dakje. Ook tegen den achtergrond van deze uitspraak zou de vastlegging in de wet van de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap straks een eigenaardige consequentie kunnen hebben. Ik stel mij voor, dat op den weg van bestuurshervorming en -herordening in de nabije toekomst — en die ligt, naar ik hoop, niet zoo heel ver meer in het verschiet, (mijn geacht medelid, de heer Roep heeft daar reeds op gewezen) — een punt zal zijn, dat de Regeering den tijd gekomen acht om daadwerkelijk het Nederlandsch bestuur uit de plaatselijke sfeer terug te trekken. De Regeering heeft dit in 1938 uitdrukkelijk als doelstelling van de Bestuurshervorming erkend, en daarbij verklaard, dat

„de bestuursvoering, voor zoover daarbij geen specifiek Westersche belangen zijn betrokken, in handen zou worden gelegd van het Inheemsch Bestuur onder leiding van den regent."

Dat was een uitspraak van de Regeering in 1938. Dit schoone plan, Mijnheer de Voorzitter, zal thans voor goed in rook vervliegen, als ten gevolge van dit nieuwe wetsartikel het terugtrekken van het Nederlandsch bestuur uit de plaatselijke sfeer niet meer mogelijk zal zijn. Voor vele regenten zal daardoor veel van de bekoring van de bestuurshervorming verloren gaan. Dit moet ernstig betreurd worden, Mijnheer de Voorzitter. Voor een corps, waaruit op één na tot nu toe alle Inheemsche leden van den Raad van Indië zijn voortgekomen, is het idée, dat zij in hun bestuursvoering nimmer op eigen beenen zullen staan, inderdaad déprimeerend.

Na het uiten van zoovele woorden van teleurstelling doet het mij goed van den geachten Regeeringsgemachtigde te hebben vernomen, dat hij mijn visie, dat door deze wijziging van de Regentschapsordonnantie een novum in ons staatsrecht zal worden geschapen, kan deelen. Een rechtvaardiging van deze forceering van de wet ziet de Regeering hierin, dat het hier gaat om een regeling, die naar Haar oordeel als juist is te beschouwen. Het is intusschen de juistheid van deze regeling, Mijnheer de Voorzitter, die door een groote meerderheid van den Volksraad wordt bestreden, maar aannemende, dat Regeering en Volksraad het hierover eens zijn, Mijnheer de Voorzitter, dan vind ik toch de conclusie van de Regeering, dat regelingen, mits deze Haar slechts juist voorkomen, ons staatsrecht als nova, als nieuwigheden kunnen binnensluipen, waarlijk ontstellend. Ons geheele staatsrecht wordt hierdoor op losse schroeven gezet, Mijnheer de Voorzitter, en aan schending prijsgegeven.

In eersten termijn heb ik reeds betoogd, Mijnheer de Voorzitter, dat het bijkomstig voordeel, dat de Regeering van de voorgestelde regeling verwacht, n.l. dat in de regentschapsraden een zetel zal vrijkomen voor politieke of economische belangen, hetgeen ten goede zou komen aan het door die belangen uit te oefenen kiesrecht voor Volksraad en provincialen raad, meer schijn dan wezen is, omdat ik verwacht, dat de Regeering ook na de aanvaarding van deze regeling wel een vertegenwoordiger van het Nederlandsch Bestuur in den Volksraad zal benoemen. Ik dank de Regeering voor Haar mededeeling, dat ook Zij de wenschelijkheid van deze benoeming erkent. De daaromheen gevlochten redeneeringen betreffende uitbreiding van het kiezerscorps, toekenning van grooteren invloed aan kiesgerechtigden en dergelijke doen niets af aan mijn visie, dat in werkelijkheid niets aan de zaak zal veranderen.

Voorts moge ik den geachten Regeeringsgemachtigde dank zeggen voor zijn mededeeling, dat de assistent-resident in de nieuwe regeling in de vergaderingen van den regentschapsraad in pleno, al maakt hij daar voortaan geen deel méér van uit, zijn plaats aan de bestuurstafel zal behouden. Met mijn geacht medelid, den heer Blaauw, ben ik van meening, dat hem die plaats inderdaad toekomt. Immers als lid van het regentschapsbestuur, dat den Raad van advies en voorlichting dient, en in de voorbereiding van de agenda een intensief aandeel heeft gehad, is zijn plaats aan de tafel van den regent-voorzitter.

Ten slotte ben ik den geachte Regeeringsgemachtigde dankbaar voor zijn mededeeling, dat het nimmer de bedoeling kan zijn van het voorgestelde nieuwe art. 47*a*, dat den assistent-resident het recht toekent om in de vergaderingen van den regentschapsraad zijn gevoelen te uiten, afbreuk te doen aan het voorschrift in het reglement van orde, dat men, om het woord te voeren, vooraf verlof moet vragen aan den voorzitter. In de practijk zal geen assistent-resident dit m.i. dan ook nalaten, Mijnheer de Voorzitter. De vraag heb ik dan ook enkel en alleen opgeworpen, omdat het reglement van orde uiteraard uitsluitend geldt voor den raad, of juister gezegd: voor de leden van den raad, terwijl in de nieuwe regeling de assistent-resident daarvan geen lid meer van is. De Regeering acht een en ander zóó vanzelfsprekend, dat Zij het opnemen van de door mij voorgestelde bepaling geheel overbodig acht. Nu Zij Zich aldus uitgelaten heeft, Mijnheer de Voorzitter, zou ik de Regeering willen verzoeken de regenten door de gouverneurs te doen uitnoo-

(Mogot.)
digen het bestaande reglement van orde met een daartoe strekkende bepaling aan te vullen. Dit lijkt mij niet overbodig. In de meeste regentschappen, waar de verhouding tusschen regent en assistent-resident uitnemend is, wordt het door laatstgenoemde van zelf sprekend gevonden dat hij, alvorens aan het woord te komen, daartoe verlof moet vragen aan den voorzitter. Mocht echter deze verhouding in een enkel regentschap onverhoopt te wenschen overlaten, dan zou het ontbreken van eenige bepaling daaromtrent in het reglement van orde in de practijk moeilijkheden kunnen opleveren.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! In tweeden termijn sprekende over het voorliggend ontwerp, wil ik van tevoren bekend stellen, dat het regeeringsantwoord mij geenszins heeft bevredigd. Het heeft dan ook degenen, die zich in eersten termijn tegenstanders van het ontwerp hebben getoond, niets, maar dan ook letterlijk niets toegegeven. Het is duidelijk, dat de Regeering het door ons zoozeer becritiseerde voorstel wenscht door te voeren. Wanneer dit voorstel, neergelegd in de ontwerp-ordonnantie, zich nu binnen de perken van het redelijke bevond, zou ik mij daarbij kunnen neerleggen, doch het is volgens mij niet redelijk in zoo verre dat de Regeering met Haar voorstel geweld doet aan de bestaande regeling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van meening, dat vrijwel alle sprekers zich in afwijzenden vorm over het voorstel hebben uitgelaten, omdat het volkomen in strijd is met de democratische beginselen, toch ook door de Regeering beleden, en in ieder geval met elke redelijke opvatting, indien men het beziet in het kader van de desbetreffende bepalingen.

Tal van keeren heeft de Regeering in Haar antwoord verklaard, dat met de voorgestelde wijziging beoogd is een versteviging van de samenwerking van den regent met den assistent-resident, terwijl zij ook ten aanzien van het autonome regentschap geheel in de lijn ligt van het hier te lande bestaande bestuursstelsel, zoodat het geen terugtred beteekent.

Verder verklaart de Regeering, dat bij de samenstelling van de regentschapsraden overwegingen van politieken aard niet mogen praevaleeren, doch dat gestreefd dient te worden naar een samenstelling, die de beste waarborgen biedt voor een zoo goed mogelijke behartiging van de aan den regentschapsraad toevertrouwde belangen; voorts, dat overwegingen van practisch bestuursbeleid vorderen, dat het centrale en locale bestuur harmonisch samenwerken, aangezien alleen op een dergelijke manier de bevolkingsbelangen in deze gewesten een juiste behartiging vinden.

Tenslotte zeide de geachte Regeeringsgemachtigde, dat de regent en de assistent-resident elkaar steeds als dagelijksche medewerkers behooren te beschouwen en zulks op elk gebied.

Mijnheer de Voorzitter! Onomwonden heb ik in eersten termijn — en met mij velen van mijn geachte medeleden — verklaard, wat het voorstel voor ons beteekende. Tal van malen bracht de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord tot uitdrukking de zooeven genoemde verdediging van het systeem, negeerend wat ik ten aanzien van het voorliggend ontwerp als bezwaren heb aangevoerd, nl. dat dit voorstel een ernstige aantasting vormt van de autonomie van den regentschapsraad niet alleen, doch ook, dat dit voorstel aan de positie van den regent in dit verband een behoorlijken knak toebrengt. De regent en de assistent-resident zullen elkaar steeds — aldus derhalve de Regeering — als dagelijksche medewerkers moeten beschouwen en zulks op elk gebied, want dat zijn de feiten, waarop het thans in behandeling zijnd ontwerp is gebaseerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begin den indruk te krijgen, dat het in de bedoeling van de Regeering ligt, in alles, in vrijwel alle aangelegenheden het regentschap betreffende niet alleen in bestuurlijk opzicht, doch ook op autonoom gebied, i.c. in de beide colleges van het regentschap, den assistent-resident naast den regent te plaatsen, alsof deze iemand is, die niet voor zijn taak berekend zou zijn, waardoor hij op het laatst geen vrijheid van handelen meer zou mogen hebben in zijn regentschap, waar de assistent-resident dan op elk gebied met den regent zou moeten samenwerken.

Mijnheer de Voorzitter! Dat is toch zeker niet de bedoeling van de Regeering. Ik zou zeggen, dat de taak van den assistent-resident er toch een moet zijn van voorlichting van den regent, dezen zelf latende handelen, zooals de Regeering toch van den aanvang af beoogde.

Het spijt mij daarom, hier te moeten verklaren, dat m.i. door de doorvoering van hetgeen in het voorstel van de Regeering is neergelegd het college van gecommitteerden der regentschapsraden een ambtelijken tint zal verkrijgen. Inderdaad zie ik in den voorgestelden maatregel een beknotting van de bevoegdheid van de regentschapsraden, hetgeen door de Regeering echter wordt tegengesproken.

Ik bedoelde echter niet een beknotting in den zin van een vermindering van het aantal zetels in het college, maar in dezen zin, dat de assistent-resident buiten beide colleges om in het dagelijksch bestuur wordt neergepoot, zonder dat deze colleges daartegen iets kunnen aanvoeren. Iets, Mijnheer de Voorzitter, dat op het gebied van de decentralisatie, geloof ik, nog nergens gebeurd is. Ik wil hierbij citeeren hetgeen door een bekenden Nederlander, Dr. Colijn, in zijn „Koloniale vraagstukken van heden en morgen" gezegd is ten aanzien van den regentschapsraad en den provincialen raad, namelijk het volgende:

> „Die beide kunnen niet ambtelijk zijn. Een college, dat binnen den politieken cirkel staat (en dat zijn beide), laat zich nu eenmaal niet leiden en vooral niet scherp controleeren door een ambtenaar en dan nog wel door een ambtenaar, die bij uitstek de uitdrukking is der Nederlandsche overheersching. Daarvoor is een ander soortgelijk college noodig. Buiten den provincialen raad met zijn gedeputeerden is zulk een college niet aan te wijzen."

Mijnheer de Voorzitter! Ook ik ben van meening, dat den regent meer vrijheid van beweging moet worden gegeven en dat hij niet den indruk moet hebben, dat hij steeds achterna gezeten wordt. Daarmede verkrijgt men geen goede ambtenaren. Wat wel van essentieel belang is voor den regent en voor den door hem voorgezeten regentschapsraad is, dat zooveel mogelijk aan hem wordt overgelaten en dat hij, indien hij in een twijfelgeval verkeert zich zal weten te wenden tot den persoon, die naast hem in het regentschap staat, namelijk den assistent-resident. Dit is logisch, omdat voor dezen moet zijn weggelegd een aanvullende en meer specialistische taak. De regent zal geen goed regent zijn, als hij zulks niet doet, evenmin zal het een goed assistent-resident zijn, die den regent den gevraagden raad niet geeft. Daarom vind ik de aanwezigheid van den assistent-resident in beide colleges feitelijk niet bepaald noodzakelijk.

Van bepaalde zijde is er bij de Regeering op aangedrongen, den assistent-resident geen zitting te doen nemen in den regentschapsraad. De Regeering is er mede accoord gegaan, heeft aan dat verzoek voldaan, doch doet een stap, die overigens in de decentralisatie-wetgeving vreemd is, door denzelfden assistent-resident zonder verkiezing ambtshalve in het dagelijksch bestuur van dien raad te benoemen, zulks overeenkomstig het voorliggend ontwerp, waarmede de bevoegdheid van den raad in feite geheel wordt genegeerd. Dit is mijns inziens geweldpleging op de bestaande Regentschapsordonnantie en uit dien hoofde voor mij onaanvaardbaar. De Regeering moge tal van malen een verhouding tusschen den regent en den assistent-resident bepleiten van harmonisch samenwerken, en waarbij de laatste den eerste

(Wirjopranoto, Moelia.)
ter zijde staat ook in het autonome bestuur, dat is alles even prachtig, maar dat ter zijde staan kan naar mijn meening ook wel geschieden zonder het den regent op te leggen, gewild of ongewild.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, wil ik wijzen op een passage uit de rede van den gouverneur Van der Plas, op het B.B.-congres in 1938 gehouden, handelende over de verhouding tusschen regent en Europeesche B.B.-ambtenaren, waarin tot uitdrukking wordt gebracht, waarom het noodzakelijk is, dat den regent zooveel mogelijk bevoegdheden worden overgedragen.

Gouverneur Van der Plas repliceerde op het desbetreffende prae-advies, dat eerstens de regent het blijvend element is en de eisch van een continu beheer dus beteekent onvoorwaardelijk overwicht van den regent in zijn regentschap.

„Wij zijn voorts in een land'' — zoo zei de heer Van der Plas verder — „dat in diepsten crisistijd centraal geregeerd is voor een totaal bedrag van *f* 260 millioen. Dit is alleen mogelijk geweest, doordat het leeuwenaandeel der practische bestuurshervorming berust bij den regent en zijn goedkoop Inheemsch B.B.. Voor een goede, pittige bestuursvoering is noodig, dat de regent bevrediging vindt in zijn positie en taak en ik waarschuw tegen pogingen om de positie van den assistent-resident en controleurs te versterken ten koste van die van den regent en van het overig Inlandsch bestuur, aangezien dat meer nadeel dan voordeel zal opleveren.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze woorden aangehaald, omdat zij naar het mij voorkomt, de meest logische oplossing van de ontvoogding geven, gezien in het kader van de moderne bestuurshervorming. Dit zal mijns inziens ook wel den toestand weergeven in Oost-Java en naar ik hoop ook in Midden- en West-Java, een vrucht van het Europeesch bestuursbestel, die alle respect afdwingt.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal zeer kort zijn. Het is naar ons gevoelen duidelijk, dat de kloof die bestond tusschen de verschillende groote groepen in den Volksraad eenerzijds en de Regeering anderzijds, ten aanzien van deze materie, door de Regeering niet is overbrugd, integendeel, om de woorden van de Regeering zelf te gebruiken, geconsolideerd is. Wij staan dus aan den eenen kant met onze bezwaren, welke zoo duidelijk zijn gedemonstreerd door de belanghebbenden, in de eerste plaats bij monde van ons geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, sprekende voor en namens verschillende regenten hier op Java en daarnaast in de woorden van den heer Mogot en in laatste instantie nog versterkt door de woorden van den gouverneur van Oost-Java, den heer Van der Plas. Al deze aanwijzingen versterken ons in ons standpunt om nogmaals aan de Regeering te verzoeken: neem het ontwerp terug.

(De heer Soeroso: Dat zal Zij wel doen).

Indien dit niet zal gebeuren, zullen wij onze stem aan het ontwerp niet geven.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens in het kort in te gaan op het antwoord der Regeering, wil ik nog een enkele opmerking maken naar aanleiding van hetgeen de heer Blaauw in den aanvang van zijn rede in eersten termijn heeft gezegd.

Uit die rede van den heer Blaauw blijkt, dat hij het hem door mij toegedachte vaderschap van dit ontwerp heeft verworpen.

Ik heb in eersten termijn niet gezegd, dat het ontwerp zou emaneeren van de I. E. V.-fractie. Ik heb alleen gezegd, dat de directe aanleiding tot de indiening daarvan was een krachtige suggestie van den heer Blaauw, die aangedrongen heeft om binnen korten termijn de consequenties van de door de Regeering gevolgde gedragslijn te trekken, de consequentie

(Moelia.)
dus te verwezenlijken door de indiening van het ontwerp. Dat heb ik gezegd, zonder daarbij voorop te stellen, dat het ontwerp het oorspronkelijk ontwerp van de I. E. V.-fractie was.

De vorige spreker ontneemt mij de hoop, dat ik in tweeden termijn er nog toe zou kunnen bijdragen het standpunt van den Volksraad en dat der Regeering dichter bij elkaar te brengen. Het zeer stellig en uitvoerig antwoord der Regeering laat hieromtrent naar mijn meening niet meer den minsten twijfel over. De Regeering blijft staan op het door Haar uiteengezette standpunt in de memorie van toelichting en de memorie van antwoord. Ik geloof, dat het niet veel zin heeft om nog eens in beschouwingen te treden, teneinde te trachten beide standpunten dichter bij elkaar te brengen. De Regeering heeft daarbij het argument der logica, van de natuurlijkheid en de vanzelfsprekendheid gebruikt om het ontwerp te verdedigen, maar de tegenstanders zouden hetzelfde in tegengestelden zin kunnen doen en het ontwerp onlogisch, onnatuurlijk en niet vanzelfsprekend kunnen achten.

(De heer Verboom: En met méér recht!)

Dat laat ik voor rekening van den heer Verboom, Mijnheer de Voorzitter, hij zal daarvan straks bij het uitbrengen van zijn stem kunnen doen blijken.

De bedoeling van het ontwerp is dus consolidatie van den bestaanden toestand, dien de Regeering zóó wenschelijk en zóó ideaal acht, dat Zij aanleiding heeft gevonden, dezen in de wet vast te leggen. Hier nu wijken de standpunten al dadelijk uiteen. De assistent-resident moge in het begin der bestuurshervorming in den regentschapsraad en het college van gecommitteerden zijn gebracht, ontkend wordt, dat hij daar een principieele taak zou hebben te vervullen. Hij is er in gekomen, om in den aanvang der bestuurshervorming deze colleges bij te staan met zijn ervaring en deskundigheid, niet om hem van stonde af aan als een natuurlijk orgaan — gelijk de Regeering het noemt — in deze colleges te brengen. Daarom zou ik liever willen zeggen: geen consolidatie, doch liquidatie van dezen toestand. Dat kan natuurlijk niet in één ruk worden bereikt, doch in den gedachtengang, dien wij hier aanhangen ligt het meer besloten de deelname van den assistent-resident te zien als een noodzakelijk kwaad, meer dan haar als een natuurlijke zaak te beschouwen.

Het nadeel van het ambtshalve brengen van den assistent-resident in beide colleges hebben verschillende sprekers hier duidelijk uiteengezet. Ik moge er nogmaals op wijzen, hoeveel moeite het heeft gekost, een juiste taakafbakening tusschen den assistent-resident en den regent te vinden op het gebied der bestuursvoering. De Regeering moge in Haar systeem nòg zooveel voordeelen zien, geheel geruischloos loopt de wagen nog niet, maar dat is tenslotte een zaak tusschen den assistent-resident en den regent, een zaak van niet-openbare orde. Wanneer nu de Regeering den assistent-resident in het openbare college brengt, dan worden de wrijvingen in het openbaar uitgevochten. Ik weet niet, ten detrimente van wiens positie dit zal zijn, maar meen, dat geen van beide functionarissen daarvan iets zal verwachten. In het tegenwoordige systeem heeft de assistent-resident inderdaad zitting in beide colleges, doch niet ambtshalve. Wanneer hij er ambtshalve in gehaald wordt, zit hij daar niet als vertrouwensman, doch als ambtenaar, als een instrument van het centrale gezag, en dit acht ik nog altijd een doorbreking van het systeem der autonomie. Die autonomie is een instituut tot opvoeding der massa, tot zelfstandigheid onder hooger toezicht van de overheid. Dit toezicht wordt thans uitgeoefend door den resident, ook zelfs indirect door den assistent-resident. Maar toezicht, en dagelijksche directe deelname aan het bestuur zijn twee, principieel geheel verschillende dingen.

Ik zou daarom willen besluiten met te zeggen dat, in weerwil van het krachtige antwoord der Regeering, ik nog niet overtuigd ben van de noodzakelijkheid of zelfs maar de wenschelijkheid van den voorgestelden maatregel.

(Blaauw.)

De heer **Blaauw:** Mijnheer de Voorzitter! Verschillende van mijn geachte medeleden hebben in het ontwerp, dat wij thans behandelen, gezien en het als zoodanig behandeld, een concessie van de Regeering aan de I. E. V.-fractie in deze zaal. Nu kan ik toegeven dat de schaduwzijden van de huidige practijk van de benoemingen in de regentschapsraden voornamelijk door onze fractie hier in deze zaal zijn belicht. Volkomen terecht heeft echter de geachte Regeeringsgemachtigde verklaard, dat daarom in dit ontwerp nog niet mag worden gezien een tegemoetkoming, in het bijzonder aan de I. E. V.-fractie, want de bezwaren, die wij hebben aangevoerd, waren van algemeenen aard, ofschoon inderdaad onze menschen daarvan in zeer vele gevallen nadeel ondervonden.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ons dit ontwerp min of meer voorgediend als een combinatie van het tegemoetkomen aan verschillende desiderata, in de eerste plaats dan om aan het Nederlandsch binnenlandsch bestuur de plaats te verzekeren, die het, naar het oordeel van de Regeering, in den regentschapsraad toekomt en in de tweede plaats om tegemoet te komen aan de grieven van de Nederlandsche ingezetenen in het regentschap in het algemeen.

Wanneer wij deze twee belangen, die de Regeering met dit ontwerp meent te dienen, in beschouwing nemen, kan ik mij voorstellen, dat desondanks mijn Inheemsche medeleden tegen het ontwerp bepaalde principieele bezwaren blijven handhaven.

Maar wat mij bijzonder getroffen heeft is, dat bv. mijn geacht medelid, de heer Janssen, toch bezwaren tegen dit ontwerp heeft meenen te moeten aanvoeren, ofschoon daardoor zoowel het Nederlandsch binnenlandsch bestuur is gediend als aan de wenschen, meermalen door het I. E. V. geuit, is tegemoetgekomen. De heer Janssen moet toch weten, dat door de bestaande praktijk, waarbij automatisch in iederen regentschapsraad een assistent-resident wordt benoemd, een verdringing van de normale vertegenwoordiging van de ingezetenen in het regentschap ontstaat. In zeer vele regentschapsraden zijn maar twee Nederlandsche leden en als van die beide zetels automatisch een plaats bezet wordt door een assistent-resident kunnen wij daarin zien een terugdringing van de normale vertegenwoordiging van het Europeesch ingezetenschap in het regentschap met 50%. Ik meen, dat in 27 regentschappen de toestand zoodanig is, dat maar twee Nederlandsche leden in den regentschapsraad aanwezig zijn. In een belangrijk deel van het totaal aantal regentschappen is de Nederlandsche ingezetenschap in het regentschap dus slechts voor de helft vertegenwoordigd. En als wij bovendien in het oog houden, dat ten plattelande in de meeste regentschappen de Indo-Europeesche groep de grootste is en dat in zeer vele regentschappen deze grootste Europeesche groep, door de practijk van het benoemingsrecht, geen vertegenwoordiging in den regentschapsraad vindt, dan betreur ik het, dat de heer Janssen een rechtvaardige oplossing van deze zaak niet wil steunen, noch in onze richting, noch in die van de wenschen van het Nederlandsch binnenlandsch bestuur.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft er in zijn antwoord nog eens weer op gewezen, dat men in de benoemingen voor de regentschapsraden in de eerste plaats moet zien een dienen van het belang van het regentschap en dat pas in een verder verwijderd verband gesproken kan worden van het dienen van de politiek. Ik moet tegen een dergelijke schildering van de zaken bezwaar maken, omdat hierbij gedacht kan worden aan een tegenstelling, tusschen het dienen van de belangen van het regentschap en het dienen van de politiek.

Het doel van de politiek in het algemeen is geen ander dan het dienen van het algemeen belang, zoodat een politieke benoeming als zoodanig pertinent niet kan zijn in strijd met de belangen van het regentschap, wanneer de politiek op de juiste manier wordt gehanteerd. Zooals de Regeering het thans voorstelt, wordt aan het woord „politiek" een zeer enge beteekenis toegekend, namelijk de beteekenis van een zeer enge partijpolitiek, die erop uit is te halen wat te halen valt. Zelfs in dergelijke gevallen, zelfs wanneer het woord „politiek" hier wordt beschouwd als een enge partijpolitiek, meen ik, dat in zeer vele gevallen een dergelijke politieke benoeming kan zijn in het belang van het regentschap. Ik haal in dit verband bijvoorbeeld aan de grieven, die destijds bij het begin van het politieke leven van de S.D.A.P. in Nederland bij herhaling werden geuit, verwijten in deze richting, dat de S.D.A.P. voornamelijk eigenbelang diende; maar met het dienen van dit eigenbelang is in algemeenen zin het belang van Nederland toch ook tot het uiterste gediend. Wanneer men ziet de uitermate belangrijke sociale hervormingen, die voornamelijk door de enge partijpolitiek van de S. D. A. P. zijn verwerkelijkt, dan moet men niet volhouden, dat politiek en het belang van het regentschap niet met elkaar vereenigbaar zijn.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft volgehouden — dat was natuurlijk te verwachten — dat de bestaande practijk niet in strijd is met de wet, dat een automatische benoeming van den assistent-resident in alle regentschapsraden noch in strijd is met de letter van de wet, noch in strijd is met den geest van de wet. Ik geef toe, dat dit niet in strijd is met de letter van de wet. Ik heb altijd betoogd, dat dit in strijd is met den geest van de wet.

Wanneer de Regeering dit zou ontkennen, hecht Zij niet voldoende beteekenis aan de ontwikkeling van de decentralisatie hier te lande. Ik wil er thans in tweeden termijn nog even in het kort op wijzen, dat de regentschapppen en de provincies in de ontwikkeling van de decentralisatie de plaats hebben ingenomen van de vroegere gewestelijke raden en de vroegere gemeenteraden. Die gemeenteraden zijn met een kleine wijziging omgezet in stadsgemeenteraden en de vroegere gewestelijke raden zijn omgezet in regentschapsraden en provinciale raden, met uitbreiding natuurlijk van de bevoegdheden en wijziging van de formeele zijde van hun taak; maar het territoir en in het algemeen de taak, die destijds aan de gewestelijke raden was opgedragen, is verdeeld tusschen de regentschappen en de provincies.

Nu zal het den geachten Regeeringsgemachtigde ongetwijfeld bekend zijn, dat in de oude gewestelijke raden de vertegenwoordiging door benoeming plaats had, precies zooals op het oogenblik ten aanzien van de Nederlandsche leden in de regentschapsraden plaats heeft. Maar naast de benoeming van persoonlijke leden had men de ambtshalve leden in de gewestelijke raden, dat waren de regenten en de assistent-residenten. Toen men de regentschappen kreeg, is men bewust van deze ambtshalve benoemingen afgestapt. Men had, toen de regentschapsraden werden ingesteld, net zoo goed de beschikking over de assistent-residenten en de controleurs en de overige Nederlandsche bestuursambtenaren, maar desniettemin stapte men af van de ambtshalve benoemingen.

Maar wanneer men dan langs een omweg ten aanzien van de samenstelling van de regentschapsraden weer komt tot een systeem, dat men welbewust heeft verlaten, dan houd ik vol, dat de Regeering hier in de toepassing van haar benoemingsrecht komt in strijd met de wet. De Regeering hecht Zich om deze practijk te verdedigen vast aan de stelling, dat de assistent-resident van nature het beste lid van den regentschapsraad is, dat in het regentschap is te vinden.

Mijnheer de Voorzitter! Met een dergelijke stelling onderschrijft de Regeering mijn bewering, dat deze practijk in strijd is met de wet, want de Regeering kijkt niet meer naar de innerlijke waarde van iederen assistent-resident, d.w.z. naar de innerlijke waarde van meneer Pieterse en mijnheer Jansen — zooals ik het in eersten termijn zeide — doch vraagt Zich alleen maar af of zoo iemand assistent-resident is of niet en wanneer hij nu assistent-resident is, is hij daarmede ook het beste Nederlandsche lid, dat in het regentschap te vinden is. Dit is een terugtred naar den ouden toestand en wel naar de ambtshalve benoemingen.

(Blaauw.)

(De heer Thamrin: Zeer juist.)

De Regeering vraag hier niet meer of er b.v. in een bepaald regentschap misschien een ingezetene te vinden is, die daar van kindsaf aan heeft gewoond, wiens voorouders daar hebben gewoond, die als zoodanig het regentschap op zijn duimpje kent en als zoodanig in den raad in de eerste plaats thuis behoort, neen, Mijnheer de Voorzitter, al is zoo iemand aldaar ook te vinden toch moet deze persoon wijken voor een assistent-resident, die nog nooit eerder in dat regentschap is geweest en die daar misschien pas veertien dagen bescheiden is.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Intusschen is die toch wel deskundig op dit gebied!)

Mijnheer de Voorzitter! Laten wij thans niet terugtreden in beschouwingen van deskundigheid op dit gebied en op de vraag in hoeverre die deskundigheid in de regentschapsraden moet worden gehonoreerd. Wanneer dit het geval was, zou de ordonnantie-wetgever bij de vaststelling van de regentschapsordonnantie dit daarin ook hebben vastgelegd in den plicht van een ambtshalve benoeming van dezen deskundige. Dat heeft de ordonnantie-wetgever niet gedaan en daarmede heeft hij ten deze dus ruim baan willen laten aan iederen ingezetene in het regentschap.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn nog even een betoog gehouden, ertoe strekkende om, wanneer de assistent-resident ambtshalve lid wordt van het college van gecommitteerden en als zoodanig verantwoording verschuldigd is aan den raad, ook het complement van deze bepaling in de voorliggende ontwerp-ordonnantiewijziging te vervatten, waardoor ook de sanctie van een eventueel verlies van vertrouwen van den raad in den assistent-resident in de wet zou moeten worden vastgelegd. M.a.w. aan den raad moet de bevoegdheid worden gegeven om, wanneer een assistent-resident niet wenscht te antwoorden op vragen, hem door den raad gesteld, een dergelijken assistent-resident, een dergelijk lid van het college van gecommitteerden, van dat gecommitteerdenschap vervallen te verklaren. De Regeering is het hier niet mede eens. Zij heeft er op gewezen, dat dit in strijd zou zijn met het karakter van het ambtshalve-lidmaatschap van het college van gecommitteerden en dat het om die redenen niet mogelijk zal zijn. Mijnheer de Voorzitter! Ik ontken, dat het voor den wetgever niet mogelijk zou zijn een dergelijke regeling te treffen voor het geval, dat de raad geen vertrouwen meer zou stellen in een lid van het dagelijksch bestuur.

Ik heb voor een dergelijk geval reeds een oplossing aangegeven. De Regeering meent, dat er in deze geen verschil is te zien tusschen den regent, die evenzeer lid is van het college van gecommitteerden en op wien ook de sanctie van artikel 47 — naar ik meen — niet van toepassing kan worden verklaard. Ik heb den regent hierin niet betrokken, omdat deze titularis in de eerste plaats ook als voorzitter van den regentschapsraad, landsdienaar is en het van zelf spreekt, dat een regent aan geen overplaatsing onderhevig mag worden verklaard. Maar iets anders is het, wanneer het den assistent-resident betreft.

Bovendien zou ik op een gevolg van de lijdzaamheid van de Regeering in dit opzicht willen wijzen en wel op de mogelijkheid, dat in bepaalde regentschapsraden het college van gecommitteerden slechts bestaat uit den regent en twee gecommitteerden. Nu komt er de assistent-resident dus bij: dus krijgt men twee gecommitteerden plus den regent plus het lid van het college van gecommitteerden. Dan heeft men in het dagelijksch bestuur vier personen, waarvan twee door den regentschapsraad niet tot verantwoording voor hun daden kunnen worden gebracht. Bovendien heeft de regent in allerlei benoemings- en beslissingskwesties een doorslaggevende stem.

In een dergelijken regentschapsraad zal zulk een college van gecommitteerden, zulk een college van vertrouwensmannen, niet meer tot de orde kunnen worden geroepen, omdat alle beslissingen door deze twee leden van het college van gecommitteerden, den regent en den assistent-resident, kunnen worden doorgezet tegen den zin van de beide anderen in.

(De heer Soangkoepon: Dat is toch ook de bedoeling van het ontwerp.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ons geacht medelid, de heer Soangkoepon, in dit opzicht toch ook door mij tegengesproken zal moeten worden. De bedoeling van het ontwerp ligt ietwat verder dan in een dergelijke ondergrondsche mogelijkheid.

De Regeering miskent te veel in den assistent-resident lid van het college van gecommitteerden, het karakter ook van vertrouwensman. Het dagelijksch bestuur is een college van vertrouwensmannen. Wanneer nu door de wet bepaalde personen rechtstreeks daarin worden gebracht, dan neemt dit nog niet weg, zooals ik zooeven reeds zeide, het karakter van vertrouwensman. De Regeering legt te veel den nadruk op het feit, dat de assistent-resident ambtshalve zitting heeft. Ik zou den nadruk meer willen leggen op het feit, dat hij ondanks alles toch zitting heeft als vertrouwensman en in ieder geval als zoodanig moet worden bezien.

Zoo ziet ook de Regentschapsordonnantie hem, doordat de Regentschapsordonnantie den assistent-resident verplicht, rekening en verantwoording af te leggen aan den raad. Ik zou daarom willen bepleiten ook de sanctie, die voor gewone gecommitteerden geldt, uit te breiden voor het lid van het college van gecommitteerden, den assitent-resident.

Ten aanzien van de vervanging van den regent heb ik in eersten termijn de suggestie geuit, dat de regent zoowel in het college van gecommitteerden als in den regentschapsraad bij den gedachtengang der Regeering dient vervangen te worden door den assistent-resident. De Regeering meent, dat dit niet voor de hand ligt, omdat de regent als landsdienaar vervangen wordt door den patih en het dus meer in de rede zal liggen dat ambt ook in het autonoom college van den regentschapsraad en van gecommitteerden te vervangen door den patih.

Ik wil de Regeering er op wijzen, dat die vervangingsregeling, zooals die nu in de Regentschapsordonnantie staat, daarin is opgenomen in een periode, waarin de assistent-resident nog niet ambtshalve lid was van het college van gecommitteerden, zoodat het onder die omstandigheden misschien de juiste oplossing was om den patih als vervanger van den regent aan te wijzen. Maar de zaak verandert totaal, wanneer naast den regent, die ambtshalve voorzitter van den regentschapsraad is, en ambtshalve voorzitter van het college van gecommitteerden, nog ambtshalve wordt opgenomen de assistent-resident als lid van het college van gecommitteerden.

De patih heeft ambtshalve geen enkel rechtstreeksch contact met den regentschapsraad, noch met het college van gecommitteerden, zoodat zijn benoeming tot vervangend voorzitter, zoowel van den raad als van het college van gecommitteerden ietwat onnatuurlijk is. Maar nu men beschikt ambtshalve over den assistent-resident als lid van het dagelijksch bestuur, ligt het voor de hand, dat wanneer de regent niet aanwezig is, hij vervangen wordt door iemand die reeds geregeld deel uitmaakt van het college van dagelijksch bestuur. Dat doet de patih niet. Alle regelingen, waardoor aan den patih inzicht in den dagelijkschen gang van zaken van den regentschapsraad wordt verleend, zijn bijkomstige regelingen, die men niet vindt in de Regentschapsordonnantie, maar de plaats van den assistent-resident zal in de regentschapsordonnantie, wanneer deze wijziging wordt aangenomen, zijn geregeld. Die plaats van den assistent-resident is verzekerd in het college van gecommitteerden en

(Mussert.)
dan ligt het voor de hand dat, wil men een ambtenaar aanwijzen tot vervanger van den regent, men ook komt tot den assistent-resident.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat de patih de rechterhand van den regent is. Bij de komende wijziging krijgt de regent er een rechterhand bij, dan zal hij zitten met twee rechterhanden, zoowel den patih als den assistent-resident. Maar in het bestuur van het autonome regentschap — ik leg den nadruk op het woord „autonoom", Mijnheer de Voorzitter — is de rechterhand, die het dichtst bij den regent zit, de assistent-resident en niet de patih.

(De heer Soangkoepon: Dat wordt dan zijn linkerhand!)

Misschien heeft de regent, behalve deze twee rechterhanden, nog verschillende linkerhanden, maar die zijn voor het oogenblik van minder belang.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, nog een enkele opmerking over de toezegging die de Regeering deed om, wanneer het voorliggende ontwerp wet wordt, aan de gouverneurs een rondschrijven te doen uitgaan, om in den vervolge niet meer bestuursambtenaren als Nederlandsche leden in den regentschapsraad te benoemen. Ik heb er in eersten termijn op gewezen, dat de reëele consequentie van het voorstel der Regeering is een wettelijke regeling van deze onmogelijkheid van verdere benoemingen. De Regeering acht echter een aanschrijving voldoende. Ik heb daar tegenover gesteld, dat zulk een aanschrijving zeker voldoende zal zijn zoolang de huidige Gouverneur-Generaal aan het bewind is, maar dat ik er niet zeker van ben of zij voldoende zal zijn onder het bewind van volgende Gouverneurs-Generaal. Ik heb daarvoor verwezen naar de geschiedenis van dit ontwerp, die begonnen is met de benoemingen in de regentschapsraden, waarbij de assistent-resident òf niet òf slechts incidenteel werd benoemd. Langzamerhand is dit een ambtshalve benoeming geworden, zoodat ik op een gegeven moment de Regeering de schaduwzijde van de ambtshalve benoemingen heb moeten voorhouden, waarop Zij toezegde, deze schaduwzijde te zullen elimineeren. Daarop is Zij korten tijd daarna weer teruggekomen en daarom ben ik huiverig voor toezeggingen voorzoover deze niet in de wet zijn vastgelegd. Bovendien zal de Regeering met Zichzelf in tegenspraak komen gezien Haar standpunt, dat bij de huidige practijk de assistent-residenten in de regentschapsraden moesten worden benoemd omdat deze qua assistent-resident de beste leden zouden zijn. Gezien dit standpunt der Regeering moet men verwachten dat, wanneer een assistent-resident ambtshalve lid van den regentschapsraad wordt, bij de benoeming van Nederlandsche leden in opvolging de controleur het beste lid voor den regentschapsraad zal zijn. Indien zulks niet door de wet wordt voorkomen, zal de Regeering bij Haar standpunt wel een beroep, dat eventueel de gouverneurs zullen doen wanneer zij meenen, dat na den assistent-resident in een bepaald regentschap de controleur het beste Nederlandsche lid is om in den regentschapsraad te worden benoemd, moeten honoreeren en zal zulk een controleur dan ook in den regentschapsraad moeten worden benoemd, gezien de opvattingen, die de Regeering op dit punt heeft verkondigd.

Om deze redenen acht ik het noodzakelijk, dat artikel 7 sub *d* in dien zin wordt gewijzigd, dat, wanneer in een regentschapsraad de assistent-resident ambtshalve wordt opgenomen, er geen mogelijkheid wordt geopend tot verdere benoemingen van Nederlandsche bestuursambtenaren als vertegenwoordigers van de Nederlandsche ingezetenen in het regentschap.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! In de redevoeringen van de talrijke tegenstanders van het ontwerp meen ik in groote lijn te onderkennen, een verheerlijking van wat deze geachte medeleden zien als beginselen van de democratie, doch wat in wezen slechts is een werkwijze of een andere bijkomstigheid. Waartoe dit leidt, wordt duidelijk bijv. uit de rede van den heer Soangkoepon, die een groot aantal betrekkingen bij den Europeeschen en Inheemschen bestuursdienst onvereenigbaar verklaard zou willen zien met het lidmaatschap van den regentschapsraad, op grond van hun ambtelijke verhouding tot, c.q. ondergeschiktheid aan den regent. Ik heb mij alleen afgevraagd, waarom de heer Soangkoepon zijn opsomming bij den assistent-wedana deed ophouden en daarnaast, of het eigenlijk, in den gedachtengang van den heer Soangkoepon, niet eenvoudiger en doeltreffender zou zijn om de functies van regent en van voorzitter van den regentschapsraad overeenigbaar te verklaren. Hoe ver zouden we dan van de realiteit verwijderd raken.

Daarnaast is door vele leden betoogd, dat de regentschapsraden, na nu reeds ± 15 jaar te hebben gefunctionneerd, geen voorlichting, geen bijstand meer van noode zouden hebben van een zijde, die vóórdien zelfstandig leiding en uitvoering gaf aan een groot deel van de taak dier raden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil niet in herhaling treden van wat ik in eersten termijn reeds betoogde. Nogmaals moet ik tegen een dergelijk optimisme waarschuwen.

Dan moet ik even ingaan op de rede van mijn geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, die hij zooeven in tweeden termijn heeft gehouden. Daarbij heeft de heer Soeria Nata Atmadja nogmaals, en ik meen met nog meer nadruk dan in eersten termijn, het accent gelegd op het bij deze kwestie betrokken eergevoel van de regenten. Mijnerzijds betreur ik dit, omdat daarbij een sentiment — een zeer te waardeeren sentiment overigens — ingevoerd wordt bij het beoordeelen van een principieele kwestie. Daardoor wordt mijns inziens de beoordeeling van deze zaak niet eenvoudiger en zeker niet juister, want datzelfde sentiment heeft, als ik goed geluisterd heb, bovendien geleid tot een andere uitspraak, tot het stellen van een vraag, waarop dan het antwoord van de regenten zou luiden: Van harte gaarne! Die vraag was dan, of de regenten van meening zouden zijn dat zij den assistent-resident als met hen samenwerkende instantie, als orgaan in het regentschap, in de nabije toekomst, zouden kunnen missen. Dit hoorende rijst bij mij toch wel eenige twijfel, of de regenten inderdaad den bestaanden toestand zoo volledig als juist erkennen. Ik begin daaraan werkelijk te twijfelen. Maar overigens is deze vraag niet geheel ter zake doende, want een dergelijke vraag laat zich ook voor andere gevallen construeeren. Men zou ook den gouverneurs kunnen vragen of zij den provincialen raad kunnen missen, aan den burgemeester of hij den gemeenteraad kan missen en zelf aan den Gouverneur-Generaal of Zijne Excellentie den Volksraad kan missen.

Welk antwoord op die vragen zou worden gegeven laat ik in het midden. Ik zou alleen willen releveeren, dat meerbedoelde vraag, aan de regenten te stellen, in het onderhavige verband niet ter zake doet.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog iets willen zeggen over den invloed die de huidige toestand heeft op de samenstelling van den Volksraad.

De bestuursambtenaren, die als gevolg van hun lidmaatschap van den regentschapsraad kiesrecht verkregen voor den Volksraad, hebben daarvan een volkomen wettelijk en geoorloofd gebruik gemaakt. Een deel van deze kiezers zal zich bij het uitbrengen van hun stem hebben laten leiden door hun politieke overtuiging. Van de zijde van het corps bestuursambtenaren en met name door de Vereeniging van Bestuursambtenaren is daartegen nimmer bezwaar gemaakt. Wèl achtte die vereeniging het zeer gewenscht — en zij staat in die opvatting allerminst alleen —, dat in den Volksraad een buiten eenige politieke partij staande vertegenwoordiger van het B. B. zitting heeft. Wie der bestuursambtenaren het daarmede eens was, bracht zijn stem op den B.B.-candidaat uit.

(Soangkoepon.)

Nu is het mij niet duidelijk waarom een Volksraadlid, gekozen als lid van een politieke partij, wellicht mede door de stemmen der bestuursambtenaren, die volgens politieke overtuiging stemden, wèl een vertrouwensman van de ingezetenschap is, en het B.B.-Volksraadslid géén zoodanige vertrouwensman zou zijn. Mijn geacht medelid, de heer Blaauw, stelt dit laatste en bewijst het — naar het mij voorkomt — uit het ongerijmde (vide pag. 590 stenografisch verslag) als volgt:

> „Wanneer inderdaad over de geheele linie het vertrouwen in den bestuursambtenaar zoo groot zou zijn, dan zou men hem inderdaad ook meer zien in provinciale raden als gekozen lid en niet gekozen door het bestuurscorps, door de bestuursambtenaren zelf gevormd, maar bijvoorbeeld door de Vaderlandsche Club of door het I.E.V. Dan zouden zij ook meer gekozen worden in gemeenteraden. Maar de afwezigheid aldaar van Nederlandsche bestuursambtenaren is zeer groot."

Mijnheer de Voorzitter! Die redeneering klopt — naar mijn bescheiden meening — niet. Een dergelijk bewijs valt óók te construeeren voor tallooze andere corpsen van ambtenaren, voor vele groepen van personen in particulier beroep, die geen hunner door verkiezing in den Volksraad zien gebracht. De ware reden is, dat de politieke partijen alleen leden van hun partij candidaat stellen en als de Vaderlandsche Club en het I.E.V. geen bestuursambtenaar in den Volksraad brengen, dan is dat te wijten niet aan een gebrek aan vertrouwen in den bestuursambtenaar bij de kiezers, maar is het eenvoudig een gevolg van het kiezen in partijverband. Dat blijkt ook wel uit het voorbeeld, dat de heer Blaauw noemde, namelijk dat zijn groep meermalen bestuursambtenaren in den Volksraad bracht. Dat zou immers nimmer zijn geschied indien deze bestuursambtenaren niet in de eerste plaats I.E.V.-ers waren geweest, die in volle overtuiging het partijprogramma onderschreven en bereid waren in het fractieverband te treden.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zeer juist!)

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, deze bewijsvoering van de heer Blaauw klopt niet, ook al niet, omdat op grond van dezelfde redeneering gesteld zou kunnen worden, dat — om maar een voorbeeld te noemen — de ingezetenschap in hooge mate vertrouwen zou stellen in de houtvesters, aangezien immers een tweetal houtvesters in dezen raad zitting heeft.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, vind ik deze kwestie niet zoo ernstig, omdat de heer Blaauw zooeven in tweeden termijn gezegd heeft — en dat is voor mij een aanduiding, dat hij de mindere juistheid van zijn opmerking in eersten termijn heeft onderkend — dat men ook volgens de nieuwe regeling, die den assistent-resident ambtshalve in het college van gecommitteerden brengt, in den assistent-resident ambtshalve gecommitteerde een vertrouwensman van den regentschapsraad moet zien, hoewel de raad hem toch niet kiest. Ik geloof dus, dat ik mij over mijn positie in dezen raad al dan niet als vertrouwensman geen zorgen behoef te maken.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, heb ik met groote voldoening uit het regeeringsantwoord vernomen, dat ook de Regeering de wenschelijkheid, dat een vertegenwoordiger van het corps Nederlandsche bestuursambtenaren in den Volksraad zitting heeft, erkent.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige uiteenzettingen der Regeering in eersten termijn over deze kwestie, ben ik nog niet tot de overtuiging gekomen, dat de ambtshalve inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van den regentschapsraad inderdaad in het belang is van een goede en practische werking van dezen raad.

Vóór de instelling van de locale raden in deze gewesten werd het plaatselijk bestuur uitgeoefend door Europeesche bestuursambtenaren. Deze omstandigheid heeft de behoefte doen gevoelen aan het in het leven roepen van zelfstandige gemeenschappen, waarin de bemoeienis en de invloed van deze bestuursambtenaren in de interne aangelegenheden van die gemeenschappen moesten worden uitgeschakeld. Deze bestuursambtenaren zijn zoodoende belast met het volledig toezicht op de verrichtingen van deze locale gemeenschappen. Door de ambtshalve opname van de assistent-residenten in het dagelijksch bestuur van de regentschapsraden wordt op dit toezicht m.i. inbreuk gemaakt, omdat daardoor het Europeesch bestuur feitelijk belanghebbende is geworden in de interne aangelegenheden van den regentschapsraad; trouwens in den provincialen raad en den gemeenteraad heeft de Regeering ook zulk een instituut niet ingevoerd. Afgescheiden van de omstandigheid, dat deze ontwerp-ordonnantie geheel in strijd is met de beginselen van democratische instellingen, druischen deze voorgestelde regelingen m.i. in tegen de strekking en grondgedachte van het zesde hoofdstuk van de Indische Staatsregeling.

Men heeft altijd van verschillende zijden bezwaren gemaakt tegen de bemoeizucht van het Binnenlandsch Bestuur, men heeft bezwaren aangevoerd tegen de omstandigheid, dat het Binnenlandsch Bestuur overkropt is met allerlei werk. Daarom is het noodig, dat dit bestuur ontheven wordt van den arbeid, die gevoeglijk aan anderen kan worden overgedragen.

Het Europeesch bestuur moet zich successievelijk terug trekken uit het plaatselijk bestuur in het belang van het autonome gebied. Doch thans keert men terug tot het oude bestuursstelsel. Wat men sedert heeft verlaten tracht men weder in het leven te roepen, terwijl het toch bekend is, dat de mislukking van de voormalige gewestelijke en plaatselijke raden te wijten is aan de al te ambtelijke vertegenwoordiging in deze locale gemeenschappen.

Ieder, die met de ambtelijke verhoudingen in de bestuurswereld bekend is, zal wel moeten toegeven, dat de inschakeling van de assistent-residenten in de regentschapsraden geheel zou beteekenen een onnoodige en ongewenschte machtsuitbreiding van het Europeesch bestuursgezag in de Inheemsche locale gemeenschappen en het plaatsen van twee kapiteins op één schip. Dit zal straks ongetwijfeld tot ongezonde verwikkelingen leiden in den localen raad, als de regentschapsraad is, vooral, omdat de ambtelijke verhoudingen van de meeste leden van het dagelijksch bestuur straks niet toelaten, dat deze leden vrijelijk hun meening tegenover elkander uiten zonder daarbij tekort te doen aan den eerbied, in acht te nemen tegenover de vertegenwoordigers van het gezag in deze landen.

De Regeering heeft in dit verband in eersten termijn gezegd, dat de leden, die bezwaren aanvoerden tegen het opnemen van den assistent-resident in het autonome regentschapsbestuur, schijnen uit te gaan van de veronderstelling dat autonoom bestuur en binnenlandsch bestuur tegenstellingen zijn, welke zich niet verdragen.

Neen, Mijnheer de Voorzitter! Deze conclusie van de Regeering is m.i. onjuist. Inderdaad zijn binnenlandsch bestuur en autonoom bestuur geen tegenstellingen, doch hun beider taak is toch verschillend afgebakend en kan m.i. bij de uitvoering moeilijk samengaan, zonder schade te doen aan den te verrichten arbeid. Trouwens, men belast geen inspecteur van financiën met het werk der kas-ambtenaren. Men kan geen kok tegelijk met de functie van hofmeester belasten, zonder daarbij tekort te doen aan de degelijkheid van het te koken voedsel en de vereischte bediening, al wordt het werk van deze beide functionarissen door hetzelfde doel beheerscht.

Mijnheer de Voorzitter! Het heeft m.i. geen zin meer om over deze kwestie met de Regeering te debatteeren, omdat het uitgangspunt van de Regeering te dezen aanzien geheel anders is geworden dan het mijne. Ook ik ben van oordeel, dat de Regeering thans bezig is de richtlijnen van de decentralisatie en bestuurshervorming in deze gewesten te veranderen, hetgeen ik ten zeerste betreur, omdat de thans

(Iskandar Dinata.)

door de Regeering gevolgde methode zeker geen vertrouwen bij de Inheemsche bevolking kan wekken.

Wanneer de Regeering geen bezwaar ziet in de omstandigheid, dat de patih als dienstdoende regent straks optreedt als voorzitter van het dagelijksch bestuur van den regentschapsraad, waarin zijn meerdere, de assistent-resident als benoemd lid zitting neemt, dan kan ik met gerustheid verklaren dat de Regeering de ambtelijke verhoudingen in de Inheemsche maatschappij ten deze zeker niet onderkent. Een vrijmoedige houding van dezen dienstdoenden regent, die vereischt is voor het leiden van een openbare vergadering kan immers gemakkelijk leiden tot ontslag van dezen ambtenaar, omdat de meeste bestuursambtenaren, nog zoo gesteld zijn op de hormatgebruiken, die tot het menu van hun dagelijksch leven behooren. De ervaring heeft mij geleerd, hoe moeilijk het is voor degenen, die ambtelijk ondergeschikt aan Europeesche bestuursambtenaren zijn, hun meening in vertegenwoordigende lichamen uit te drukken ,zonder zich bloot te stellen aan alle mogelijke onaangenaamheden. Bij de vervulling van mijn plicht als lid van de gemeenteraden hier te lande, waarvan de voorzitters bestuursambtenaren zijn, heb ik zelf dit dikwijls ondervonden.

Ik betreur tevens, dat de Regeering uit de redevoering van ons geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja niet heeft kunnen onderkennen en aanvoelen, dat deze den inhoud heeft van de Oostersche hoffelijkheid „Neen".

Wat aangaat de beschouwingen van ons geacht medelid den heer Mussert ben ik van oordeel, dat hij zich thans nog meer vastklampt aan de koloniale verhoudingen tusschen Nederland en deze gewesten van weleer dan aan de thans geldende gedachte, dat deze gebieden deel uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden.

Wanneer dit geacht medelid in eersten termijn de woorden van den Britsch-Indischen auteur Gupta in dit verband aanhaalt o.a., dat deze het bestuur als actief element — en niet alleen door algemeen toezicht van boven — met de raden en met de bevolking in innig contact wil brengen, dan moet dit m.i. impliceeren, dat dit innig contact bewerkstelligd moet worden door de uitoefening van kiesrecht door de bevolking. Indien dus de inschakeling van de assistent-residenten in de locale besturen plaats heeft middels verkiezing, dan bestaat daartegen natuurlijk geen enkel bezwaar, doch deze voorgestelde regeling houdt in het plaatsnemen van de assistent-residenten in de regentschapsraden door benoeming van boven, hetgeen zeker niet overeenkomt met de grondgedachte en strekking van de woorden van dezen Britsch-Indiër Gupta.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan met deze voorgestelde regeling onmogelijk medegaan, omdat deze:

a. in strijd is met de beginselen van de decentralisatie en bestuurshervorming hier te lande;

b. niet in het belang is van den gezonden groei van regentschapsraden;

c. de taak van het Europeesch binnenlandsch bestuur onnoodig verzwaart, terwijl de landsuitgave hiervoor niet anders beteekenen, dan het geld verbrassen.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Uit het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde is gebleken, dat de Regeering vasthoudt aan Haar voornemen en de suggesties van de zijde van den Volksraad afwijst. Zelfs de suggestie van den heer Mogot om den assistent-resident toegang te geven tot de vergaderingen van het college van gecommiteerden en den pleno-raad onder toekenning van een adviseerende stem. Ik zal een dergelijke regeling blijven beschouwen als iets, dat niet in de lijn is van de democratische decentralisatiegedachte, maar zij geeft tenminste een begrijpelijken vorm van inschakeling van den assistent-resident ter zake, om aan de wenschen van de Regeering tegemoet te komen.

Immers, de Regeering wenscht door middel van de aanhangige regeling inschakeling van den assistent-resident in het bestuur van de regentschappen. De benoeming van den assistent-resident tot lid van den regentschapsraad vindt tegenkanting van de Europeesche groep. De heer Mogot geeft met zijn suggestie een vorm aan om aan haar wenschen tegemoet te komen, zonder afbreuk te doen aan de decentralisatiegedachte. De vraag is of deze vorm voor de Regeering aanvaardbaar is. Mijn antwoord op deze vraag is bevestigend. Met een regeling, waarbij bepaald wordt, dat de assistent-resident toegang heeft tot de vergaderingen van het college van gecommitteerden en den regentschapsraad om daarin zijn gevoelen te uiten, bereikt de Regeering ook de vervulling van Haar wensch.

Mijnheer de Voorzitter! Terugkomende op het antwoord van de Regeering zou ik den volgenden uitleg van den geachten Regeeringsgemachtigde willen memoreeren:

> „Ook al zit in het college van gecommitteerden naast het ambtshalve lid-voorzitter, den regent, nog een tweede ambtshalve lid, dan doet zulks toch niets af aan het feit, dat de regeling en het bestuur van de huishouding van die gemeenschap opgedragen blijven aan den regentschapsraad."

Deze passage geeft mij den indruk, dat de Regeering maar weinig weet van de Indonesische gedachten en opvattingen. Anders zou Zij ervan op de hoogte zijn, dat het bij de Indonesiërs gewoonte is om in tegenwoordigheid van hoogeren niet vrijelijk te spreken en in den regel men zich slechts bepaalt tot het beantwoorden van de door den hoogere gestelde vragen. De woorden „rikoeh" en „heurin koe letah" wijzen in deze richting. Hieraan is het te wijten, dat de regentschapsraad vaak de benaming van „soemoehoen dawoeh raad" krijgt.

Waar de regentschapsraad in het algemeen gevormd wordt door personen, die in ambtelijk verband de ondergeschikten zijn van den assistent-resident, daar zal in de praktijk deze regentschapsraad nog zwijgzamer zijn.

De regentschapsraad zal in de practijk het karakter dragen van den rijksdag in Duitschland onder Hitler. Uit dezen hoofde kan ik den uitleg van de Regeering niet begrijpen, dat de hier aanhangige kwestie bezien uit een oogpunt van democratie eerder een voor- dan een nadeel kan worden genoemd. Als de Regeering er van overtuigd is, dat de inschakeling van den assistent-resident in het bestuur van de locale raden werkelijk een voordeel is, welnu, waarom past de Regeering een dergelijke regeling dan niet op de gemeenteraden en de colleges van wethouders toe. De motieven der Regeering om den assistent-resident in te schakelen in het regentschapsbestuur kunnen gelden voor de gemeenten, zooals innige verhouding van assistent-resident en burgemeester, om de gemeenteraden van de kennis en de ervaring van dezen assistent-resident te doen profiteeren en voor de scholing van den assistent-resident is de gemeenteraad toch zeker van meer waarde dan de regentschapsraad. Hier wordt de aanhangige regeling slechts noodig geoordeeld voor raden met een Indonesiër als voorzitter. Dat doet weinig prettig aan.

Zeer terecht heeft de heer Soeria Nata Atmadja zich als voorzitter van een regentschapsraad en als regent tegen het ontwerp verklaard op gronden van eergevoel.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eerste instantie daarover nog duidelijk gezegd, dat regenten, die zich zelf respecteeren, moeilijk voor dit ontwerp kunnen zijn.

De Regeering betoogt de noodzakelijkheid van inschakeling van den assistent-resident in het regentschapsbestuur. Ook bij het regeeringsantwoord is het bewijs daarvoor niet geleverd. Zelfs heeft de geachte Regeeringsgemachtigde een verklaring afgelegd, die de noodzakelijkheid eerder ontkent dan aantoont. In eerste instantie heb ik de volgende vragen gesteld:

(De Raad.)

1. Of in de regentschappen waar thans de assistent-resident slechts lid is van den raad en geen gecommitteerde, het bestuur te wenschen overlaat.

2. Of de verhouding tusschen regent en assistent-resident in deze regentschappen naar wensch is of niet. Hierop zeide de geachte Regeeringsgemachtigde: „Deze vragen beantwoordt de Regeering in dezen zin, dat de eerste vraag ontkennend is en de tweede bevestigend".

Mijnheer de Voorzitter! De woorden van den Regeeringsgemachtigde komen dus hierop neer. In de regentschappen waar de assistent-resident geen gecommitteerde is, laat het bestuur in deze regentschappen niet te wenschen en de verhouding tussehen assistent-resident en regent is goed. Hieruit volgt, dat de noodzakelijkheid eigenlijk niet is aangetoond om den assistent-resident in het regentschapsbestuur in te schakelen.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot: Ik blijf het ontwerp onaanvaardbaar achten.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in zijn antwoord in eersten termijn wel zeer naarstig gespeurd naar argumenten, die hij bij de tegenstanders van het voor ons liggende ontwerp kon vinden en voor de aanname pleitten. De blijdschap, die over deze vondsten bij den geachten Regeeringsgemachtigde viel waar te nemen, was echter wel vreugde over een doode musch. Want niemand der tegenstanders gaat zoo ver in zijn subjectief oordeel, dat hij aan de gedachte, die in dit ontwerp werd beliehaamd elk voordeel zou ontzeggen. Maar juist deze betoonde objectiviteit had hem moeten duidelijk maken, dat de bezwaren dan toch wel zeer gewichtig waren, in elk geval als zoodanig gevoeld worden.

De Regeering heeft zich in Haar antwoord op Haar laatste defensielijn teruggetrokken als Zij het gewenscht acht, dat de assistent-resident deelneemt aan het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap. Ik acht dit juist ongewenscht en alleen te aanvaarden in den overgangstijd, gedurende welken de regentschapsraden nog niet in staat zijn om de verantwoordelijkheid voor het bestuur in vollen omvang te dragen, zonder voorlichting en medewerking van den assistent-resident. De Regeering ontkent niet, dat een regentschapsraad zeer goed zijn plicht kan vervullen zonder voorlichting van den assistent-resident. Maar, zegt Zij bij monde van den Regeeringsgemachtigde, de harmonische samenwerking tusschen regent en assistent-resident wordt er zoo door bevorderd.

Ik waag dit te betwijfelen. Ik zeg nogmaals, dat ik er geen bezwaar tegen heb dat er in regentschappen, waar zulks noodig is, een assistent-resident wordt benoemd tot lid van den regentschapsraad en het college van gecommitteerden. Doch deze noodzakelijkheid meen ik in vele gevallen na den betrekkelijk langen tijd, dien de regentschapsraden reeds bestaan, te mogen ontkennen.

Als men naleest wat de Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dan lijkt het alles zoo aannemelijk. Maar als men doordringt tot den dieperen grond der dingen, wanneer men zich beter rekenschap geeft van de zaak, dan voelt men, dat het regeeringsvoorstel beoogt een practijk, die de Regeering zelf min of meer heeft uitgelokt en gewenscht, nu een wettelijken, zuiver omschreven grondslag te geven. Er wordt hier geconsolideerd een toestand die inderdaad bestaat, doch die principieel te veroordeelen is en indruischt tegen de beginselen der decentralisatiewetgeving.

Indien het — zeg ik met den heer Iskandar Dinata — zoo noodig is voor de regentschapsraden, om een lid van het Europeesche B. B. in het college van gecommitteerden te hebben, waarom dan ook niet een lid van dat corps in het college van B. en W. in een stadsgemeente? Ook daar is toch harmonische samenwerking noodig.

Ik ben het er niet mede eens, dat men in dit geval speciaal

(Verboom.)

een meer Inheemschen raad voor deze proefneming heeft uitgezocht, integendeel, ik gevoel mij op het oogenblik ook een verdediger van de zelfstandigheid en de autonomie der stadsgemeenteraden.

(De heer Verboom: Toch zou het goed geweest zijn, als sommige burgemeesters een assistent-resident naast zich hadden gehad.)

„Hadden gehad", maar we spreken hier niet over het verleden, doch over het heden.

(De heer Blaauw: En over de toekomst!)

Ik behoor niet tot degenen, die allerlei leelijke namen voor de assistent-residenten-leden van de colleges van gecommitteerden bedenken, zooals dwarskijkers of politieagenten. Politie-agent is op zichzelf een eervolle naam, maar schijnt in dit geval een minder eervolle beteekenis te hebben. Ik schat de verdiensten van het Europeesche B. B. zeer hoog, maar in ons staatsbestel moet ieder in eigen kring zijn taak hebben en deze ten volle kunnen verrichten. Het staatsbestel moet worden geregeld volgens groote principieele lijnen en niet volgens de kleine lijn van opportuniteit hier en opportuniteit daar, ieder naar zijn aard en ik acht den regent zeer typisch den aangewezen voorzitter van den regentschapsraad en uitvoerder van diens besluiten. Maar daarnaast is en blijft hij toch de drager van het centrale gezag en daarom ook het vertrouwen der Regeering waardig. Ik zou niet den vertegenwoordiger van het centraal gezag uit de autonome raden willen verwijderen, integendeel, laat hij daar blijven als een tegenwicht tegen mogelijk ondoordachte beslissingen, maar daarnaast, waar ik de waarde erken van de vertegenwoordiging van het centraal gezag in die colleges, moet eraan gearbeid worden om dien raden zooveel mogelijk vrijheid te geven binnen den kring van hun bevoegdheden. Dat gedurende den overgangstijd, waarin de raden moeten uitgroeien, de assistent-residenten hulp en medewerking hebben verleend, is zeer te waardeeren en is ons aller dank waard. Doch thans is m.i. wel de tijd gekomen om die hulp geleidelijk in te krimpen.

Wij moeten hier hebben een politiek van vertrouwen ook in de kunde, de toewijding, de loyaliteit van de leden der regentschapsraden. In deze politiek past niet het onverbrekelijk koppelen van den assistent-resident aan het autonoom bestuur van het regentschap.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Naar het oude bijbelwoord tracht de Regeering hier jongen wijn te bewaren in oude lederzakken. Dit, Mijnheer de Voorzitter, acht ik onjuiste politiek.

De **Voorzitter**: Thans is het woord aan den heer Verboom, die zal spreken in plaats van den heer Janssen, die in eersten termijn gesproken heeft, maar thans, door militairen dienst, verhinderd is het woord te voeren.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg U gaarne dank voor Uw bereidwilligheid mij toe te staan namens onze fractie enkele opmerkingen te maken, nu de heer Janssen verhinderd is, aanwezig te zijn.

De directe aanleiding daartoe is gelegen in het betoog, dat de heer Blaauw in tweeden termijn heeft gehouden, voorzoover dit zich richtte tegen hetgeen de heer Janssen tevoren heeft gezegd. De heer Janssen heeft bezwaar gemaakt tegen deze regeling en nu zegt de heer Blaauw ongeveer dit: het geldt hier in eersten opzet een billijken wensch van het I. E. V.; waarom moet men zich nu daartegen verklaren?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou daartegenover willen stellen, dat ook van onzen kant meermalen wenschen zijn geuit, die naar onze meening billijk waren, zonder dat ze daarom in of buiten dezen raad zijn aanvaard.

(Verboom.)

Maar in de tweede plaats richtten de bezwaren van den heer Blaauw, nu en bij vorige gelegenheden — als ik hem goed begrepen heb — zich vooral hiertegen, dat het aantal zetels voor Nederlanders in de regentschapsraden zeer beperkt is en dat men die beperking nog aanzienlijk vergroot doordat een van deze plaatsen als regel door een Europeesch bestuursambtenaar is bezet. Daardoor is het niet mogelijk, dat de verschillende Europeesche groepen in den regentschapsraad worden vertegenwoordigd naar gelang van haar beteekenis, en dat geldt vooral voor het I. E. V., dat op het platteland zooveel leden en geestverwanten telt.

Ik kan mij dit argument zeer goed begrijpen, maar zou daartegenover allereerst willen stellen, dat men moet aannemen, dat zich onder de vertegenwoordigers van het Europeesch binnenlandsch bestuur velen zullen bevinden, die of lid zijn van het I. E. V., of zich daarmede nauw verwant gevoelen. Deze veronderstelling wordt bevestigd door de mededeeling, die de heer Blaauw in eersten termijn zelf heeft gedaan, waar hij gezegd heeft, dat er tijden zijn geweest, dat in de I. E. V.-Volksraadsfractie twee gewezen bestuursambtenaren zitting hadden.

(De heer Blaauw: Dit verband begrijp ik niet. Het eene betreft den Volksraad en het andere den regentschapsraad.)

Ik geloof, dat de heer Blaauw mijn betoog niet goed begrepen heeft. Ik heb geconstateerd, dat er onder de bestuursambtenaren velen zijn, die zich met het I. E. V. verwant zullen gevoelen, en dat dit dus ook zal voorkomen onder hen, die lid van de regentschapsraden zijn.

(De heer Blaauw: De practijk is anders!)

In de tweede plaats zou het bezwaar van den heer Blaauw naar mijn meening op een andere wijze veel beter kunnen worden ondervangen, namelijk doordat men speciaal in de regentschappen, waar het aantal Europeesche leden twee bedraagt, dit aantal met één zou uitbreiden. Dan zou precies hetzelfde zijn bereikt, vooral wanneer men er rekening mede houdt, dat aan den toestand, dat de leden van de regentschapsraden kiesmannen zijn voor de hoogere raden, binnen betrekkelijk korten tijd — dat is uitdrukkelijk komen vast te staan uit de mededeelingen der Regeering — een einde zal zijn gemaakt. Daardoor zal deze zaak dus — gelijk ook wij steeds hebben bepleit — geheel los zijn gemaakt van de politieke gezindheid van de menschen en zal men dus in de toekomst alleen hebben te letten op een zoo goed mogelijke samenstelling van den regentschapsraad. Ik geloof, dat dus door het uitbreiden van het aantal Europeesche zetels met één precies hetzelfde zou worden bereikt als de heer Blaauw bij herhaling heeft bepleit.

Het groote voordeel daarvan is, dat men dan naar mijn meening komt tot een natuurlijke constructie, terwijl de constructie, welke de Regeering thans heeft gekozen, mijns inziens zeer gekunsteld is.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zeer gewrongen!)

Zeer gewrongen, als de heer Sosrohadikoesoemo het zoo wil noemen, en daardoor juist op zooveel bezwaren stuit.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft bij deze bezwaren lang stil gestaan, in het bijzonder ook bij de bezwaren van principieelen aard, die in eersten termijn ter sprake werden gebracht en die mijns inziens min of meer samenvallen, bezwaren, waarvan mijns inziens de voornaamste zijn, dat de autonomie van het regentschap wordt aangetast en dat de democratische gedachte, die ten grondslag ligt aan de instelling van de regentschapsraden, onvoldoende tot uitdrukking komt.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft getracht dit te weerleggen. Hij heeft o.a. gezegd (Stenografisch verslag, blz. 655):

„Ook al zit in het college van gecommitteerden naast het ambtshalve lid-voorzitter, den regent, nog een tweede ambtshalve lid, dan doet zulks toch niets af aan het feit, dat de regeling en het bestuur van de huishouding van die gemeenschap opgedragen blijven aan den regentschapsraad."

En verder nog:

„Deze zeggenschap vermindert in geen enkel opzicht, wanneer in het college van dagelijksch bestuur van die gemeenschap de assistent-resident ambtshalve als lid wordt opgenomen, zonder dat hij hierbij de plaats inneemt van een door den raad verkozen gecommitteerde."

Ik geloof, met alle waardeering voor het betoog van den Regeeringsgemachtigde, dat dit toch niet een juiste weerlegging is van de bezwaren, die van de zijde van den Volksraad zijn aangevoerd. Ik geloof, dat daarvoor toch meer en deugdelijker argumenten zouden moeten worden gebezigd.

Het valt immers niet te loochenen, dat bij het voorstel der Regeering — zooals daarnet de heer Blaauw nog heeft uiteengezet — van de vier plaatsen van het college van gecommitteerden er reeds twee van tevoren onder alle omstandigheden zijn bepaald; dit maakt, dat de democratische gedachte, welke aan de decentralisatie ten grondslag ligt, zich in de practijk maar zeer weinig zal kunnen doen gelden.

In de tweede plaats valt het niet te loochenen, dat aan het college van gecommitteerden een belangrijke rol is toebedeeld, een rol die in de afgeloopen jaren nog aanzienlijk in beteekenis is toegenomen.

Wij hebben, om een voorbeeld te noemen, een aantal jaren terug hier een ordonnantie vastgesteld, waarbij het benoemingsrecht en ook het recht van ontslag werd overgedragen aan de dagelijksche besturen van de verschillende locale ressorten. Als men zich de beteekenis van deze beslissing alleen reeds voor oogen houdt, moet men tot de conclusie komen, dat inderdaad de positie, en dus ook de samenstelling van het college van gecommitteerden, van zeer groote beteekenis is.

Daarom vraag ik mij af, of het nu werkelijk wel noodig is tot een dergelijke gewrongen regeling te komen. Is het dan niet veel beter, wanneer men iets wil vastleggen in de wet, dat men ook precies vastlegt, wat men wil vastleggen; dat men dus aan den eenen kant zorgt voor uitbreiding van het aantal leden van den regentschapsraad op de wijze, zooals ik dat zooeven heb betoogd en dat men aan den anderen kant, wanneer men het bepaald noodzakelijk acht voor den goeden gang van zaken in het regentschap en den regentschapsraad — ik laat in het midden, of deze opvatting al dan niet juist is — dat een vertegenwoordiger van het Europeesch Binnenlandsch Bestuur in het college van gecommitteerden zitting heeft, dit dan ook uitdrukkelijk vastlegt in de wet en dus bepaalt, dat één van de leden van het college van gecommitteerden de assistent-resident moet zijn, die reeds nu in den regentschapsraad zitting heeft.

Dan komt men m.i. tot een logische en natuurlijke constructie en dan komt men er tevens ook precies voor uit, hoe men zich de constructie ten deze denkt. Want ik heb, evenals vele van onze geachte medeleden tegen dit voorstel vooral ook dit bezwaar, dat de Regeering met de eene hand iets geeft, doch met de andere hand veel meer terugneemt, terwijl niet, of althans niet in voldoende mate, tot uitdrukking komt, wat de werkelijke bedoeling van de Regeering is. Ik geloof, dat dit niet juist is. Ik meen, dat het verkeerd is om ter wille van den schijn bepaalde maatregelen te nemen, die in werkelijkheid een gansch andere bedoeling hebben. Ik geloof, dat het veel beter is dit ronduit te zeggen en zich voorts aan te sluiten bij de constructie, die op het oogenblik al geldt.

Wij hebben o.m. bij de stadsgemeenten de mogelijkheid dat iemand buiten den raad staande wordt gekozen tot lid van het dagelijksch bestuur. Daarvan is een zeer spaarzaam gebruik gemaakt, doch de keeren, dat daarvan gebruik is

(Salamoen, Smit.)

gemaakt, is er toch van alle kanten gewezen op de groote bezwaren, die dit had. In de gevallen waarbij een dergelijke mogelijkheid is overwogen door de politieke partijen, heeft men deze bezwaren steeds weer als zeer ernstig aangevoeld, zoodat men in de meeste gevallen daartoe ook niet is overgegaan. Nu gaat men een dergelijke constructie, die als mogelijkheid bestaat in de wet, als bindend invoeren voor de regentschapsraden. Dat kan toch nooit juist zijn. De argumenten, die te dien aanzien zijn aangevoerd, n.l. dat deze maatregel in strijd is met de gedachten van democratie en autonomie, onderschrijf ik ten volle.

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorziter! In eersten termijn heb ik erkend, dat op practische gronden, de inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van de regentschapsraden, gemotiveerd is.

Hiermede is echter niet gezegd, dat uit ideëele overwegingen n.l. de overweging om de democratie tot ontplooiing te brengen en het Inlandsch bestuur tot zelfstandigheid op te voeden, die inschakeling juist is.

Het spijt mij, Mijnheer de Voorziter, dat de nadere uiteenzetting van den geachten Regeeringsgemachtigde mij er nog niet van heeft kunnen overtuigen, dat het wettelijk zitting nemen van den assistent-resident in het college van gecommitteerden niet in strijd zal zijn met die ideëele overwegingen.

De democratische geest bij de bevolking is voorshands nog te vergelijken met een zwak weekdiertje. Het wil slechts te voorschijn komen, wanneer er niets in de nabijheid is. Komt er iets in de buurt dan kruipt het weer in zijn schuilplaats terug.

Bij den overgang van de autocratie naar de democratie kunnen inderdaad schokken en onregelmatigheden plaats hebben. De aanwezigheid van het ambtelijk element is dan noodig, doch het moet slechts den plicht hebben den overgang geleidelijk te doen geschieden. Zooals de toestand nu is, is het ambtelijk element meer dan voldoende vertegenwoordigd.

Het feit, dat het vernietigingsrecht door het college van gedeputeerden van den provincialen raad practisch niet behoeft te worden toegepast, is een bewijs, dat de regentschapsraden bij het gebruik maken van de democratische rechten nog steeds binnen de grenzen zijn gebleven.

Men vergelijkt het gezag wel eens met een band, die zijn kracht ontleent aan den juiste verhouding tusschen de elasticiteit en de spanning van de lucht.

Mocht de spanning te groot blijken, lijkt het mij beter, een goede soort band te nemen dan een dubbele te gebruiken. In dit verband passe men bij de regentsbenoemingen de strengste selectie toe en late men zich niet te veel binden door het erfelijkheidsbeginsel.

Doch om bij de vergelijking te blijven het komt mij voor, dat er nog te weinig lucht in de band zit. De benaming van „noen-inggih''-raden en „semoehoen-dawoeh''-raden spreekt boekdeelen.

Ten slotte zou ik ontraden om de suggestie om den assistent-resident — in stede van den patih — tot plaatsvervanger van den regent aan te wijzen op te volgen. Dit zou de verhouding in het binnenlandsch bestuur in de war sturen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Uit het antwoord der Regeering blijkt duidelijk dat Zij den assistent-resident een onwrikbaren zetel in het college van gecommitteerden wenscht te geven, Zich herhaaldelijk beroepend op het feit, dat zulks behoort tot de natuurlijke plaats, die de assistent-resident als zoodanig in het bestuursstelsel inneemt. De Regeering toont daarbij volgens Haar meening aan, dat de bezwaren, die in den Volksraad naar voren zijn gebracht, niet houdbaar zijn en stelt daarbij dit, dat de meening dat de autonomie van het regentschap in gevaar wordt gebracht, ongegrond geacht moet worden.

(Smit.)

Een mijner geachte medeleden heeft er in eersten termijn reeds op gewezen, dat het college van gecommitteerden, over het geheel genomen, in de practijk een duidelijk overwicht heeft op de beslissingen van den regentschapsraad. En nu moge het waar zijn, dat de taak van den regentschapsraad door het ambtshalve benoemen van den assistent-resident tot lid van het college van gecommitteerden niet wordt veranderd, dan nog is het voor den regentschapsraad toch wel van groot belang, of deze zelf zal hebben te beslissen, wie met de uitvoering van zijn besluiten zal worden belast. Ik geloof dan ook niet, dat de meening van de Regeering, als zou de autonomie door de voorgestelde regeling op geen enkele wijze worden ingeperkt of beknot, houdbaar is.

Men behoeft nog volstrekt niet zoo ver te gaan als verschillende leden, die blijkbaar van meening zijn, dat de assistent-resident in het geheel niet zitting mag hebben in den regentschapsraad of in het college van gecommitteerden, om toch de thans voorgestelde regeling niet gelukkig te achten. Mr. Van Werkum zegt in zijn handboek over de Regentschapsordonnantie:

> „dat het zelfs voor de hand ligt, dat vooralsnog in de eerste plaats ambtenaren, dank zij hun algemeene en speciale kennis voor de functie van gecommitteerde in aanmerking zijn gekomen, waaronder meer in het bijzonder de Europeesche en Inlandsche bestuursambtenaren.''

Het zou mijns inziens ook te ver gaan indien uitdrukkelijk zou worden bepaald, dat Europeesche bestuursambtenaren van het lidmaatschap van den regentschapsraad of van het college van gecommitteerden zouden dienen te worden uitgesloten. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dat is toch heel iets anders, dan wat de Regeering thans wil, waardoor zou worden bepaald, dat deze functionarissen automatisch in het college van gecommitteerden zitting krijgen. Het woord „vooralsnog'' door Van Werkum gebezigd, geeft hier mijns inziens weer, wat de meest wenschelijke toestand moet worden geacht.

Het lijdt toch geen twijfel, dat het streven erop gericht dient te zijn, dat uiteindelijk de regent in zijn regentschap een steeds sterker zelfstandige positie moet gaan innemen. Vele leden hebben er op gewezen, dat zulks in overeenstemming is met de beginselen van de bestuurshervorming, en uit het betoog van vele leden blijkt duidelijk, dat zij den thans voorgestelden maatregel een terugtred op dit gebied achten.

Ik heb er in eersten termijn reeds op gewezen, dat voor de practische omstandigheden van het oogenblik, en wellicht ook nog voor geruimen tijd in de toekomst, in de samenstelling van het college van gecommitteerden weinig verschil zal worden gebracht door de voorgestelde wijziging. Maar in de wijze van samenstelling van dat college komt een beduidend verschil en het is begrijpelijk dat hierdoor de voorstanders van een voortgezette decentralisatie en van bevordering der autonomie geschrokken zijn. Dit woord „geschrokken'', Mijnheer de Voorzitter, meen ik hier wel te mogen gebruiken, omdat deze schrik duidelijk uit vele redevoeringen, vooral van leden van de Inheemsche bevolkingsgroep, blijkt.

Ik merkte in eersten termijn ook op, dat de huidige tijdsomstandigheden mij weinig goed gekozen lijken om een ontwerp als het onderhavige in te dienen. Maar ook afgezien daarvan geloof ik, dat het niet goed is, om het uitzicht op een verdere ontwikkeling van de autonomie in het regentschap te gaan belemmeren, doordat men daar nu den boom van het centrale gezag, in den vorm van den assistent-resident, op deze wijze voor gaat planten.

Ik moge hieraan tenslotte toevoegen, dat ik hier niet in geding wensch te brengen het feit, dat de leden van den regentschapsraad ook kiezers voor den Volksraad zijn. Ik geloof, dat men deze zaak hoe belangrijk overigens ook, los moet zien van het onderhavige ontwerp.

Tenslotte nog een kort woord over het antwoord der Regeering. Volgens den Regeeringsgemachtigde zou ik mij in

(Smit.)
het bijzonder hebben beroepen op het nadeel, dat aan de democratie zou worden berokkend door de voorgestelde regeling. Maar ik heb dit slechts zeer terloops ter sprake gebracht in verband met het betoog van den heer Roep, die van meening is, dat door de mechanische benoeming van den assistent-resident de democratie in grooter gevaar wordt gebracht dan het geval zou zijn indien de assistent-resident ambtshalve lid zou worden. Ook al zou men de meening van den heer Roep in dit geval niet als onjuist moeten kenschetsen, dan nòg mag men toch opmerken dat het een vreemde methode is, die hij toepast, want hij wenscht — althans volgens mij — om een fout te verbeteren, het geheele stelsel te doen verdwijnen en dat lijkt mij toch niet de juiste oplossing. Wanneer inderdaad de wijze, waarop thans het lidmaatschap van den assistent-resident en van de bestuursambtenaren in het algemeen tot stand komt, onjuist is, dan dient in deze wijze van benoeming verbetering te komen, dan dient de mechanische procedure zooveel mogelijk te worden geëlimineerd. Maar daarmede moet men toch niet zoo ver gaan als de heer Roep wenscht, want dan zou men tenslotte het democratische stelsel heelemaal onthalzen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

(Voorzitter.)
Is de Regeeringsgemachtigde bereid, morgen in tweeden termijn te antwoorden?

De heer **Van Hasselt**, adviseur voor de Decentralisatie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal morgen worden begonnen met de afhandeling van het onderwerp, dat zoo juist aan de orde was.

Volgens den zoo juist rondgedeelden nieuwen rooster van werkzaamheden zal vervolgens worden begonnen met de behandeling van onderwerp **48**, aanvullingsbegrooting 1940 voor Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges (instelling regeeringspubliciteitsdienst en kabinet van den Gouverneur-Generaal), welke behandeling Vrijdag zal worden voortgezet.

Morgen zal tevens plaats hebben het afdeelingsonderzoek over onderwerp **56**, aanvullingsbegrooting 1940 voor Afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst (landbouwhoogeschool).

Maandag zal begonnen worden met de openbare behandeling van de onderwerpen **35**, **36** en **37**, moties Thamrin c.s., Soetardjo c.s., en Wiwoho c.s.

De vergadering wordt te 1.14 uur n.m. gesloten.

28ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 15 Aug. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Nadere wijziging Regentschapsordonnantie (Ond. **32**). — Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Van Hasselt en Idenburg.

De **Voorzitter:** Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de Regentschapsordonnantie (Ond. **32**), als gewijzigd bij nota van wijziging (st. 6).

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Van Hasselt,** adviseur voor de Decentralisatie: Mijnheer de Voorzitter! Bij hun redevoeringen in tweeden termijn hebben de geachte leden, die bezwaren hebben aangevoerd tegen het voorliggende ontwerp, in het algemeen dezelfde principieele bedenkingen genoemd, die reeds in eersten termijn naar voren zijn gebracht en in het door mij namens de Regeering gegeven antwoord zijn weersproken. Het wil der Regeering daarom voorkomen, dat Zij in tweeden termijn kort kan zijn en ermede kan volstaan, nogmaals Haar standpunt duidelijk te belichten.

Het meeningsverschil tusschen de Regeering en de leden, die principieele bezwaren tegen het ontwerp hebben, komt hierop neer, dat de Regeering de daadwerkelijke inschakeling van den assistent-resident in het dagelijksch bestuur van het regentschap zeer gewenscht acht, op grond van de opgedane ervaringen in de practijk, terwijl Zij voorts van meening is, dat deze wettelijke inschakeling geen wijziging brengt in de bestaande autonomie van het regentschap, noch in strijd is met de democratische beginselen dan wel met de bedoelingen van de bestuurshervorming.

Mijnheer de Voorzitter! Dat de Regeering overtuigd is van de wenschelijkheid, dat de assistent-resident qualitate qua zal deelnemen aan het dagelijksch bestuur van het autonome regentschap, behoef ik na hetgeen reeds bij de schriftelijke en mondelinge behandeling van het voorliggende ontwerp naar voren is gebracht, wel niet meer als onbekend te veronderstellen. In de memorie van toelichting werd medegedeeld, dat de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap en meer in het bijzonder als lid van het college van gecommitteerden zeer gewenscht is, omdat deze medewerking is: ten eerste in het belang van de bestuursvoering in het algemeen, wijl daardoor de voor een richtig en efficient bestuur zoo noodzakelijke innige samenwerking tusschen regent en assistent-resident óók op het gebied van het autonome regentschapsbestuur zal worden bevorderd en wettelijk geconsolideerd; ten tweede in het belang van het autonome regentschapsbestuur in het bijzonder, omdat dit bestuur bij de behartiging van de aan zijn zorgen toevertrouwde zaken en bevolkingsbelangen ten volle kan profiteeren van de kennis, het inzicht en de ervaring van dien Nederlandschen bestuursambtenaar en ten slotte omdat deze inschakeling in het belang is van de scholing van dezen ambtenaar in den arbeid op decentralisatiegebied, hetgeen van nut is voor zijn vorming voor de hoogere bestuursrangen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is van oordeel, dat bij de bestaande verhoudingen hier te lande de assistent-resident als vertegenwoordiger van het Nederlandsche bestuur een taak heeft óók op het terrein van het autonome regentschap. In dit verband deed het Haar genoegen, dat de heer Soangkoepon in tweeden termijn kon verklaren, dat ook z.i. binnenlandsch bestuur en decentralisatie-gedachte geen tegendeelen zijn, die elkaar niet zouden verdragen. Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, zooals ik in eersten termijn reeds naar voren bracht komt de taak van binnenlandsch bestuur en autonoom bestuur op één belangrijk punt overeen, namelijk de behartiging van het bevolkingsbelang. Het is op dit terrein, dat regent en asssistent-resident elkaar ontmoeten en als dagelijksche medewerkers moeten samenwerken. Weliswaar kan inderdaad worden gezegd, dat sedert de taakverdeeling van 1931 de regent en de assistent-resident ieder een eigen taak hebben, welke voor ieder afzonderlijk is afgebakend, doch dit neemt niet weg, dat zij deze taak slechts dan goed kunnen vervullen, indien zij als dagelijksche medewerkers naast elkaar harmonisch samenwerken. Dit geldt naar het oordeel der Regeering óók voor de taak, welke de regent te vervullen heeft in het autonome bestuur.

Evenals voorts het Inlandsch bestuur in zijn hoogste vertegenwoordiger, den regent, een natuurlijke plaats inneemt in het autonome regentschapsbestuur, evenzeer zal ook het Nederlandsch bestuurscorps in den persoon van den assistent-resident in deze bestuursvoering moeten deelnemen, omdat dit bestuurscorps een integreerend onderdeel uitmaakt van de hier te lande bestaande maatschappij; omdat dit corps door traditie niet alleen, doch ook door zijn verrichtingen ten bate van de gemeenschap, zijn plaats in deze maatschappij inneemt en het vertrouwen van de ingezetenen geniet. Het is daarom dat ik in eersten termijn namens de Regeering heb betoogd, dat de assistent-resident als natuurlijke en dagelijksche samenwerker van den regent zijn plaats ook behoort in te nemen in het autonome regentschapsbestuur.

Dit zijn feiten, Mijnheer de Voorzitter, die naar het oordeel van de Regeering niet op grond van democratische of andere beginselen over het hoofd kunnen worden gezien. Een practisch en efficient bestuursbeleid brengt met zich, dat deze feiten door de regelende, door de wetgevende macht worden onderkend en erkend, zooals zulks belichaamd is in het voorliggend ontwerp. Dat hiermede in vergelijking met de toestanden onder de thans geldende wetgeving een novum wordt ingevoerd, kan geen bezwaar opleveren om deze regeling in te voeren, terwijl evenmin kan worden ingezien, dat door een dergelijk novum het geheele staatsrecht op losse schroeven zou worden gesteld, gelijk de heer Soeria Nata Atmadja meent. De voorgestelde regeling berust op zakelijke en practische overwegingen, die in overeenstemming zijn met de feitelijke

(Adviseur voor de Decentralisatie.)

toestanden, terwijl de met die regeling beoogde deelneming van den assistent-resident aan het regentschapsbestuur in de practijk óók in overeenstemming blijkt te zijn met den wil van de regenten en den wensch van de regentschapsraden.

Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik reeds uitvoerig betoogd, dat door den thans door de Regeering voorgestelden maatregel in geen enkel opzicht de zeggenschap van den regentschapsraad ten aanzien van de autonomie wordt aangetast. Toegegeven kan worden, dat in den vervolge deze raad den assistent-resident niet langer tot gecommitteerde kan verkiezen — zooals hij in de practijk steeds gewild heeft —, doch dat deze functionaris voortaan ambtshalve in het college van dagelijksch bestuur zitting zal hebben. De regelingsbevoegdheid, dat is dus de autonomie, wordt hierdoor echter niet aangetast. Integendeel, de leden die bezwaren hebben tegen het zitting nemen van den assistent-resident in het regentschapsbestuur — ik bedoel thans het bestuur in zijn beteekenis zoowel van dagelijksch bestuur als van beslissende bestuursinstantie, dat is de raad, Mijnheer de Voorzitter — zullen moeten toegeven, dat thans dit ambtelijk element, zooals zij dit noemen, uit de beslissende instantie, uit den raad, zal verdwijnen. Ten aanzien van de beslissing, welke met betrekking tot de autonome bevoegdheden van den regentschapsraad moeten worden genomen, verliest bij het voorstel van de Regeering de assistent-resident zijn stem. Hier zal voortaan worden medebeslist door een anderen ingezetene uit het regentschap, die dan toch in de oogen van de hier aan het woord zijnde leden — de Regeering laat deze overtuiging overigens voor rekening van deze leden, Mijnheer de Voorzitter, — een betere vertegenwoordiger van de ingezetenen moet worden geacht.

In strijd met de democratische beginselen kan de Regeering den voorgestelden maatregel ook niet achten. Hoewel toegegeven kan worden, dat de taak van het college van gecommitteerden zeer zeker belangrijk is, moet toch steeds worden bedacht, dat bij het regentschapsbestuur de raad voorop staat, dat zoowel blijkens de indeeling van artikel 4 van de Regentschapsordonnantie, alsmede blijkens de practijk van de bestuurshervorming het de raad is, die uiting geeft aan den wil van de ingezetenen en die met betrekking tot het bestuur en de regeling van de huishouding, de beslissingen neemt en de te volgen richtlijnen aangeeft. In de samenstelling van dezen raad wordt slechts deze wijziging gebracht, dat het door deze leden als onjuist aangevoelde ambtelijke element verdwijnt; dat dit ambtelijke element alleen zal voorkomen in het college van dagelijksch bestuur, dat weliswaar een college van vertrouwensmannen is, doch dat in de eerste plaats óók is een werkcollege: een college, dat overeenkomstig de door den raad aangegeven richtlijnen, alles wat in dien raad ter behandeling moet worden voorgebracht voorbereidt en uitvoering geeft aan hetgeen door dien raad wordt beslist. Verschillende leden hebben hier naar voren gebracht, dat de raad den assistent-resident voortaan niet meer zal kunnen beschouwen als vertrouwensman en dat de raad er toch recht op heeft, dat de uitvoering van zijn besluiten geschiedt door mannen, waarin dat college vertrouwen stelt, doch de Regeering moge hier tegenover stellen, dat de thans bijna 15-jarige practijk toch wel duidelijk heeft uitgewezen, dat regentschapsraad en regent een volkomen vertrouwen hebben gesteld niet alleen in de kundigheden van den assistent-resident, doch ook in de objectieve en juiste wijze waarop deze Nederlandsche bestuursambtenaar de regentschapsbelangen zal behartigen.

Wederom is in tweeden termijn betoogd, dat het voorliggend ontwerp in strijd zou zijn met de beginselen van de bestuurshervorming. Mijnheer de Voorzitter! De Regeering handhaaft Haar meening, dat de aan de bestuurshervorming mede ten grondslag liggende bedoeling om de Inheemsche bevolking op te voeden tot zelfbestuur door de voorliggende maatregelen

(Muh. Yamin.)

niet in gedrang kan komen, daar de Inheemsche ingezetenen van het regentschap op gelijke wijze blijven deelnemen aan het regentschapsbestuur, daar hun zeggenschap niet wordt beknot of beperkt.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering betreurt het dat, na de door mij in eersten termijn gegeven positieve verklaring, dat in de voorliggende maatregelen geen blijk van minder vertrouwen in het regentencorps of mindere appreciatie voor de regenten k a n noch m a g worden gezien, de heer Soeria Nata Atmadja niettemin dit punt weer zoo uitdrukkelijk naar voren heeft gebracht. De door hem voorgelezen zinsneden uit den brief van een van zijn collega's werden vermoedelijk geschreven, vóórdat deze uitdrukkelijke verklaring van regeeringswege werd afgelegd.

De Regeering is er dan ook van overtuigd, dat de regenten het vertrouwen zullen hebben, dat wanneer door de Regeering wordt verkaard, dat de voorgestelde wettelijke inschakeling van den assistent-resident uitsluitend gebaseerd is op overwegingen van practisch bestuursbeleid, het geenszins de bedoeling is om met dezen op de practijk berustenden maatregel een odium te leggen op de regenten. Wanneer het geachte lid — zooals hij in tweeden termijn wederom verklaarde — overtuigd is van de voordeelen van de deelneming van den assistent-resident aan het bestuur van het autonome regentschap en wanneer dan daarnaast door de Regeering positief wordt verklaard, dat in de wettelijke regeling van deze door het geachte lid zelf wenschelijk geachte medewerking géén bewijs màg worden gezien van een mindere appreciatie van het regentencorps, dan meent de Regeering, dat hiermede toch de twijfel, die aanvankelijk bij dit lid bestond en blijkbaar ook bij een deel van de overige regenten, wel volledig uit den weg moet zijn geruimd.

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede ben ik gekomen aan het einde van de behandeling der principieele bezwaren.

Daarnaast zijn van de zijde van den Volksraad nog een aantal bezwaren naar voren gebracht, die niet van principieelen aard zijn. De Regeering meent echter deze overige bezwaren thans buiten bespreking te moeten laten. Gezien de omstandigheid, dat een zoo groot deel van de leden van den Volksraad tegen het voorstel gekant is, meent de Regeering er de voorkeur aan te moeten geven dit ontwerp in deze instantie alsnog voorloopig terug te nemen. (T e e k e n e n v a n i n s t e m m i n g.)

De **Voorzitter**: Aangezien de ontwerp-ordonnantie door de Regeering is teruggenomen, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

De vergadering wordt te 9.23 uur v.m. voor eenigen tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e b e h a n d e l i n g v a n d e d e r d e a a n v u l l e n d e b e g r o o t i n g b e t r e f f e n d e A f d e e l i n g I, R e g e e r i n g e n H o o g e C o l l e g e s, d e r b e g r o o t i n g v a n N e d e r l a n d s c h-I n d i ë v o o r h e t d i e n s t j a a r 1940. (O n d. **48**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Den tijd, waarin wij onder de donkere schaduwen van den wereldoorlog leven, kan ik, evenals professor Thorbecke zulks deed ten aanzien van de negentiende eeuw, beschrijven met den naam van den staatsburgerlijken of den vormdriftigen tijd.

In alle lagen der Indonesische bevolking wil een ieder thans staatsburger zijn, d.w.z. ieder individu is zich bewust van zijn rechten en plichten, die de fundamenten vormen van een geordende maatschappij, waarop een daarvoor geschikte staatsorganisatie behoort te worden gelegd.

Vormdriftig is verder onze tijd, omdat naast het streven der Regeering om in het bestaande staatsbestel reorganisa-

(Muh. Yamin.)

ties aan te brengen, men allerwege het algemeen geformuleerde verlangen der Indonesiërs waarneemt om niet alleen den bestaanden staat te hervormen, maar omdat zij ook de bereidheid toonen om materialen aan te dragen voor een nieuwen, hechteren en op een andere basis geschoeiden regeeringsvorm. Ook van de zijde der Regeering zijn hervormingen schering en inslag, al hebben deze over het algemeen niet die uitgebreidheid en die beteekenis, als men van een regeering zou verwachten.

Thans, te midden van onzen vormdriftigen tijd, legt de Regeering den Volksraad voorstellen voor, welke ik hierna in beschouwing wil nemen. In tegenstelling met de in de memorie van toelichting gevolgde volgorde zal ik het kabinet van den Gouverneur-Generaal het eerst in beschouwing nemen. De Regeeringspubliciteitsdienst is min of meer een uitvoeringslichaam voor het kenbaar maken van de door de Regeering te volgen politiek. De memorie van antwoord erkent dit feit met zoovele woorden waar zij zegt, dat het kabinet dient om den nieuwen publiciteitsdienst een organisatorischen achtergrond te verleenen. De onzichtbare achtergrond is derhalve een staatsorganisatie, die feitelijk dient als raamwerk voor verschillende met name genoemde overheidsdiensten. De taak is van politieken aard, zoowel naar binnen als naar buiten, en haar aangelegenheden worden geprojecteerd op het politieke doek. De publiciteitsdienst zal de daarop zichtbare beelden opvangen ter verdere verspreiding. Met recht kan derhalve worden gesteld, dat de ruggegraat van de combinatie der beide organen het kabinet, en niet de regeeringspubliciteitsdienst is; met het eerste staan en vallen de beide stellingen.

De Regeering tracht deze organisatie te rechtvaardigen door een verwijzing naar de eigenaardige situatie, in het leven geroepen door een streng doorgevoerde decentralisatie van overheids-organisatie en staatstaak. Door de ambtelijke decentralisatie is de centrale regeeringsorganisatie in min of meerdere mate verzwakt, zoodat zij een onmiddellijke versterking behoeft. Aan den anderen kant speelt zich een ander proces bij de centrale taakafbakening af. Niet alleen nemen de centrale taak en werkzaamheden bij en na de materieele decentralisatie toe, maar daar zijn terreinen van politieken aard, die bij het voeren van het beleid wellicht niet vatbaar of niet wenschelijk zijn voor verdere verkaveling ten gunste van andere regeeringsorganen. Met deze staatsrechtelijke beschouwing, welke het uitgangspunt van de Regeering in Haar ontwerp vormt, kan ik in hoofdzaak wel meegaan.

Maar de instelling van het kabinet heeft wellicht ook andere, diepere redenen. Sinds decennia is de Centrale Regeering niet meer de ongenaakbare en onschendbare instelling, die naar believen zich kan verschansen achter het onzichtbaar kleed van bureau- en autocratie. Zij moet in het openbaar verschijnen, moet Haar beleid ook in het openbaar verdedigen; zij is geplaatst voor de democratische wereld met haar democratische voorwaarden en eischen. In dit licht beschouwd zien wij duidelijk de Indische Regeering te midden van minstens twee reuzenmachten, namelijk de buitenlandsche politieke verhoudingen, welke in laatste instantie alle nationale souvereiniteits- en suzereiniteitsrechten niet zoo nauw in aanmerking willen nemen, en welke in enkele gevallen tot een volledige democratiseering van de binnenlandsche staatsinstellingen noodzaken; naast deze democratische wereldmacht, die iederen kolonialen status dequalificeert en liquideert, is er een andere ongekende macht, die men aanvankelijk met verbazing volgt, daarna negeert en ten slotte als een allesoverheerschenden factor zal moeten erkennen; deze macht, deze geestelijke kracht, is die van de Indonesische volksbeweging in de twintigste eeuw, die de houding en de richting van het regeeringsbeleid bepaalt. De potentieele macht van de volksbeweging infiltreert alles en alle geledingen der maatschappij en dringt door tot de hoogere regeeringsinstanties.

Nu blijft de Centrale Regeering te midden van deze machten wellicht min of meer geïsoleerd, ondanks het bestaan van werkzame, deskundige adviseurs en regeeringsgemachtigden in den Volksraad. Een verdergaande decentralisatie bevordert den geschetsten toestand in meerdere mate, zoodat een reeds aanwezige kloof tusschen Regeering en geregeerden met den dag breeder wordt. De muur der afscheiding wordt met de jaren hooger opgetrokken, zoodat de „splendid isolation" uit het bureaucratisch tijdperk langzamerhand een vervreemding aan de sociaal-politieke werkelijkheid wordt.

De bovengeschetste toestand zou eigenlijk wijzen op ondeugdelijkheden van de door het Regeeringsreglement van 1854 en de Indische Staatsinrichting van 1925 gefundeerde staatsorganisatie. Daarin ligt tegelijk de oplossing opgesloten, dat er gestreefd dient te worden naar een nieuw staatsbestel, een regeeringsvorm op andere, meer democratische bases, met liquidatie van alles wat aan de koloniale verhouding en aan de bureaucratie doet denken.

De Regeering vindt echter de oplossing in een uitbouw van het meest centrale regeeringsbureau ter behandeling van politieke zaken.

De oplossing kan nooit volledig en afdoende zijn, omdat ze niet geheel zal kunnen beantwoorden aan het practisch en staatsrechtelijk doel, dat overheid en maatschappij beoogen.

Intusschen leidt het regeeringsvoorstel tot verschillende opmerkingen, die zeker in het kader van de beperkte hervorming aandacht verdienen.

Allereerst wat betreft de verhouding tot de Algemeene Secretarie. De Regeering staat eigenlijk voor dit alternatief: of Zij vindt deze instelling naast het kabinet, hetgeen in de practijk ook wel een soort van secretarie zal zijn, geheel overbodig, of Zij acht het bestaan van beide instellingen geheel gerechtvaardigd.

In het eerste geval moet Zij wel overgaan tot het liquideeren van deze aloude instelling, het bolwerk van de bureaucratie. In het andere geval gaat men niet de aldaar arbeidende ambtenaren zonder meer overbrengen naar het nieuwe kabinet, waar beide organen voor verschillende werkzaamheden geplaatst zijn.

Het andere desideratum betreft de bezetting van het kabinet. In het raam van de geleverde beschouwingen zal er ruim plaats gemaakt dienen te worden niet alleen voor kundige adviseurs, die sterk en vlug reageeren op en kunnen observeeren alle binnenlandsche en buitenlandsche invloeden; ze vormen tegelijk de levende, rechtstreeksche kanalen voor de idealen, wenschen en verlangens van de Inheemsche bevolking, die verschillende instanties, eventueel door verschillende hindernissen en onlustgevoelens, niet kunnen passeeren. Opname van Indonesiërs in het kabinet is daardoor niet alleen gewenscht maar zal eveneens getuigen van een goeden wil om de bij ons levende gevoelens en overwegingen naar juiste waarde te schatten.

Een andere, laatste opmerking, die ik in verband hiermede zou willen maken, betreft het werk van de centrale Regeering, in verband met de tijdsomstandigheden. Ik zal in dit kader niet het Opperbestuur in het geding brengen, maar ik zou toch willen wijzen op het feit, dat de taak van de centrale Regeering in deze moeilijke tijdsomstandigheden wel ongekend uitgebreid wordt, zelfs in grooter afmetingen dan de Indische Staatsregeling dat voorgeschreven heeft. Ik zou in verband hiermede de Regeering willen vragen, in hoeverre de instelling van het kabinet daardoor beïnvloed of bevorderd wordt.

Verder stelde de Regeering er prijs op, dat tusschen Haar en de burgerij gedachtenwisseling plaats zal hebben. Dat juich ik toe. Maar een gezonde, vrije gedachtenwisseling buiten den Volksraad is niet mogelijk, waar wij bij het kenbaar maken van onze meeningen en gevoelens zoo beperkt

(Muh. Yamin.)

worden door de artikelen van het strafwetboek, zooals art. 153bis en ter, 161bis en zoovele andere bepalingen, die de openbare meening onderdrukken en in de kiem smoren.

Wil de Regeering de ware, vrije, openbare meening beluisteren, dan ligt het op Haar weg de genoemde artikelen in te trekken, zoodat de openbare meeningsuiting haar vrijen loop kan hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot de bespreking van de andere instelling, namelijk van den Regeeringspubliciteitsdienst. Vooraf zou ik het feit willen contateeren, dat deze instelling door de Indonesische maatschappij en pers niet onverdeeld gunstig is ontvangen. Ik zal deze ontvangst en de daarbij verkondigde desiderata buiten beschouwing laten, omdat wel kan worden volstaan met de constateering van het feit alleen.

Het werk van dit orgaan zal in de meeste gevallen worden bepaald en beperkt door zijn verhouding tot den Landvoogd en diens kabinet, tot de andere departementen en tenslotte tot de burgerij. In al hun veelheid zijn deze werkzaamheden van verschillenden aard, beteekenis en vertoonen zij een oneindige schakeering.

De verhouding tot den Landvoogd en diens kabinet, zoomede die tot de andere regeeringsorganen en departementen zal voor het publiek wel verborgen blijven. In dit opzicht is het lichaam een bijdrage tot versteviging van de oude bureaucratie; een terugtred tot de 19e eeuwsche centralisatie. Waar deze groep van werkzaamheden niet voorgeschreven wordt door eenige positief-rechtelijke bepaling, zal de practijk wel beheerscht worden door het persoonlijk optreden van de daarbij betrokken ambtenaren en door de daaruit gevormde ambtelijke traditie.

Van aanlokkelijker aard is de werkzaamheid naar buiten. Deze speelt zich af in het openbaar, geschiedt met openbare middelen en wordt gericht tot het publiek of de burgerij. In tegenstelling tot de eerste groep, vertoont deze groep van activiteit het karakter van openbaarheid, welke in wezen een aftakeling is van de verborgen bureaucratie. In hoeverre zij een beantwoording is aan de eischen der moderne democratie, zal afhangen van de mate en van de oprechte bedoeling der gepubliceerde stukken.

Hierbij doet zich de brandende vraag voor, welker beantwoording doet twijfelen, of de dienst in rechtstreeksch contact zal kunnen komen met de burgerij. Immers het orgaan zal, waar de bevolking practisch uit analphabeten bestaat, door zijn opzet in de meeste gevallen aangewezen zijn op een intensief contact met slechts een betrekkelijk klein deel van het publiek.

Hoe de Regeering het contact met deze analphabeten zal bewerkstelligen is mij niet erg duidelijk. En wil men desniettemin van een positief democratisch beleid spreken, dan verdient juist de oplossing van deze moeilijkheid de volle, nauwgezette aandacht; zonder een oplossing in deze richting zal het streven om in rechtstreeksch contact met de burgerij te komen een ijdele phrase zijn.

Ook het lezend publiek zal niet op dezelfde wijze in den kring van den publiciteitsdienst betrokken worden. Immers het geestelijk voertuig voor het contact zal wel bij voorkeur het Nederlandsch zijn. Men bereikt dit deel — het Nederlandsch lezend deel — van de burgerij met Nederlandsche publicaties in de Nederlandsche couranten, tijdschriften e.a. Het analphabetisch volk en de niet-Nederlandsch lezenden zullen verstoken blijven van het levende rechtstreeksche contact, dat deze nieuwe dienst beoogt te leggen.

Nu kan men dit euvel eenigszins verhelpen met vertalinkjes in de een of andere voor het volk begrijpelijke taal, als bijvoorbeeld het Indonesisch, Javaansch, Soendaneesch, of Bataksch. Maar vertalingen kunnen nooit en te nimmer dat doelbewuste ongeforceerde en levende contact bewerkstelligen, vooral wanneer deze vertalingen gemaakt worden door personen, die op oncontroleerbare wijze in het Nederlandsch en in de Inheemsche talen zwak zijn, of die de specifieke idiomen niet kennen. Ik heb deze kwestie hier terloops alvast besproken, juist omdat het geen onbekend feit is, dat de vertalingen van overheidswege niet vrij zijn te pleiten van fouten en gebreken.

Ter wille van het doel, dat men met dit contact wil bereiken is het derhalve meer dan raadzaam, dat de dienst erop berekend moet zijn publicaties rechtstreeks in het Indonesisch te schrijven en de Indonesische uitingen uit de Inheemsche couranten rechtstreeks te volgen en te verwerken. Vertalingen en werk door middel tolken waren in dit geval te vermijden.

Ik weet zeer wel, dat door deze voorwaarde de dienst een eenigszins andere formatie eischt. Maar deze voorwaarde is onvermijdelijk en ligt in den aard der zaak. Het gaat immers niet aan, dat men in het huidige tijdsgewricht, waar de Indonesische pers, journalistiek en publiciteit reeds een behoorlijke hoogte hebben bereikt, tot de bevolking komt met gebroken Maleische zinnetjes en kromme syntactische wendingen, die de geestelijke waarde van het te bereiken contact zeker verlaagt en dit contact naar Oostersch gevoel tot een parodie maakt. Ik hoef dit streven niet in verband te brengen met het algemeene verlangen het Indonesisch als een officieele staatstaal te erkennen, waarin alle staatsbladen, bijbladen en andere regeeringsstukken behooren te verschijnen. Maar publiciteit hangt zoo nauw samen met de te bezigen voertaal, dat ik alvast deze zijde der zaak hier in het kort bespreek.

In India heeft de groote dichter Rabindranath Tagore in gloedvolle woorden het gebruik van het Engelsch in publicaties bestemd voor de Inheemsche bevolking beschimpt en gelaakt, en heeft de waarde van het Bengaalsch voor de Bengaleezen op treffende wijze uiteengezet. Hier te lande is de Regeering wel doende om de Inheemsche talen te bezien, voorzoover het betreft pandbriefjes, belastingbiljetten en landrente-aanslag, maar een voorlichting op elegante wijze in de Inheemsche talen behoort tot de kostbare zeldzaamheden. Verwaarloost de publiciteitsdienst dit vereischte, dan zal het contact van dien aard zijn, dat het elkaar begrijpen wel zal uitblijven.

Het doet een ieder vreemd aan, dat de Regeering haar keuze van den heer Ritman tracht te billijken met een lofrede op de prestaties, die nog moeten komen. De zijn functie reeds aangevangen hebbende hoofdambtenaar wordt in de memorie van toelichting met een dergelijk aureool omgeven, dat het er op lijkt, alsof wij hier te maken zouden hebben met een wereldschokkende vondst in een koloniale goudmijn. Ik zal den toegezwaaiden lof maar laten voor wat hij is, vooral, omdat de Regeering zelf over Haar keuze niet in gedachtenwisseling wil treden. Maar de betrokken persoon heeft een Indisch verleden, heeft gewerkt in een Indisch krantenbedrijf, heeft derhalve een zekere Indische reputatie, welke wel aan critiek onderhevig is. De Regeering heeft immers verzekerd, dat de betrokken persoon voorzien is van „een breede kennis van Indië en de Indische samenleving". Ik mag slechts hopen, dat deze hoedanigheid inderdaad ook aanwezig is, hoewel ik geheel onzeker ben omtrent de verkondigde stelling, die ik toch als een eerste axioma van de moderne Indische publiciteit moet aanvaarden.

Verder is er gezegd, dat de Regeering een persoon wenscht, in staat tot een snelle en parate reactie op allerlei gebeurtenissen. Inderdaad heeft de persoon in kwestie getoond een snelle reactie te hebben op vele zaken, die betrekking hebben op de Indonesische volksbeweging.

(De heer Soeroso: Is die reactie ook juist?)

Wanneer ik hem naar deze reactie mag beoordeelen, en wel voornamelijk naar aanleiding van zijn artikelen in het Bataviaasch Nieuwsblad, ben ik van meening, dat hij een

(Soeria Nata Atmadja.)

onwillige en onsympathieke politiek toonde tegenover alles wat Indonesisch is. Hij is conservatief en reactionnair, zoodat met hem geen „Indonesisch land" te bezeilen is.

Maar genoeg daarover; ik ga immers uit van het principe, dat ik ten deze wel geen bezwaar zal kunnen maken, waar de Regeering reeds het praedicaat „cum laude" aan den bewusten examinandus heeft toegekend en wel nog vóórdat hij voor de examen-commissie in al zijn bekwaam- en kundigheden zijn geluk in dit leven is komen beproeven.

Ook kan ik geen bezwaar maken tegen de salarieering van *f* 1 550 per maand, wellicht ook met daaraan verbonden dienstjaren voor de berekening van het toe te kennen pensioen; want Indië is tenslotte een land, waarin van tijd tot tijd nog wel voordeelige transacties worden gesloten.

Wel bezwaar heb ik tegen de schriele Indonesische bezetting van de personeelsformatie en eveneens tegen de lagere bezoldiging van de te betrekken Indonesische ambtenaren. Juist de Indonesische academici trekken hier aan het kortste eind, terwijl de bezoldiging van den ervaren Inheemschen journalist nog zoo onzeker is.

Mijnheer de Voorzitter! De door mij geleverde beschouwing zou aanleiding kunnen geven tot het vermoeden, dat ik zeer sceptisch sta tegenover de twee genoemde Hoogere Colleges. Dit vermoeden mist echter volledig grond. Ik trachtte slechts de voor- en tegenargumenten naast elkaar te plaatsen. Mijn beschouwing gaat uit van de vraag, welke plaats en beteekenis de beide regeeringsorganen in het geheele staatsbestel zullen innemen, welk staatsbestel mijns inziens niet meer voldoet aan de internationale eischen en aan de eischen des tijds. Verder rees daarbij de vraag of ook niet primair zou zijn een grondige herziening van den huidigen regeeringsvorm, met terzijdestelling van kleine reformistische veranderingen in het geheel.

Afgezien van deze beschouwing trachtte ik duidelijk te maken, hoe ik tegenover deze lichamen „an sich" sta en welke wenschen en verlangens men daaraan wil hechten. Naast het streven om het oude te slechten en te dempen, is daarbij duidelijk het streven waarneembaar om naar deugdelijke staatsinstellingen en staatsorganen te zoeken.

Het nieuwe staatsleven in dit land heeft sedert het uitbreken van den tweeden wereldoorlog geen vaste lijnen meer, welke hun oorsprong in het Regeeringsreglement van 1854 vinden en laat zich niet meer wringen in het nauwe corset van de door de negentiende-eeuwsche Nederlandsche generatie vastgestelde staatsordening.

De Indonesische gemeenschap, hoorende het kraken en ineenstorten van eenige westersche parlementaire democratieën, is niet meer geneigd haar idealen louter te beperken tot een geestelijk streven in een eenigszins onbereikbare denkwereld; zij gaat van het standpunt uit, dat alle nieuwe feiten in de reeds lang door haar gekoesterde redelijke staatsconstructies opgenomen zullen moeten worden. Voor haar geldt de gebiedende eisch, dat zij alles verwerpt wat in strijd is met de door haar gedachte constructie en waar zij de reformistische herstellingen moest aanvaarden, aanvaardt zij deze met revolutionnaire gevoelens, gewekt en uitgelokt door onpsychologische reacties van buiten.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! U zult van mij niet verwachten, dat ik hier hetzelfde lied zal zingen, als door mijn voorganger ten gehoore is gebracht. Ik ben misschien wel niet geheel onmuzikaal, maar voor een dergelijk lied mis ik toch te eenenmale de daarvoor geëigende stem. Daarom zult U het mogelijk wel goed vinden, dat ik mij bepaal tot eenige practische suggesties, die weliswaar niet geheel van critiek zijn ontbloot, maar toch niet in dien grooten stijl zijn, die mijn voorganger op dit podium ontwikkelde. Wel zijn mijn suggesties, zooals ik al zeide, op de practijk gebaseerd.

Mijnheer de Voorzitter! Het voorliggende ontwerp heeft mijn onverdeelde sympathie. Wij hebben hier te maken met twee voor dit land geheel nieuwe diensten, zoodat ik mij kan indenken, dat de Regeering in Haar toelichting den Volksraad slechts gegevens kan verstrekken, die Zij voor wat den publiciteitsdienst betreft, in een proeftijd van slechts enkele maanden heeft kunnen verzamelen. Wel is waar was het plan bij Haar reeds geruimen tijd in studie, maar daarbij ontbrak Haar op dit stuk elke ervaring, hetgeen vooral het eerste begin van de voorbereiding wel heel moeilijk gemaakt zal hebben.

Reeds meer dan eens heb ik van uit deze plaats der Regeering erop gewezen, dat en hoe wenschelijk het was om de groote massa van de Inheemsche bevolking op de hoogte te brengen van zoovele maatregelen van de Regeering, die in de eerste plaats in haar eigen welzijn getroffen zijn. Ik bedoel met „groote massa" voornamelijk de plattelandsbevolking, den desaman in het binnenland, de millioenen analfabeten die door geen krant of radio te bereiken zijn, en het gouvernement alleen kent omdat het van hem belastingen laat vorderen, en hem regelingen en voorschriften oplegt, waaraan hij te gehoorzamen heeft. Tot nu toe is het de taak van het Inheemsch bestuur om die groote massa uit te leggen, waaròm het gouvernement die regelingen heeft getroffen, doch de bestuursprijaji doet dat veelal slechts, als de maatregelen den desaman geldelijke of persoonlijke verplichtingen opleggen. Dat hij dat dan vaak doet op een wijze, die alleszins lof en waardeering verdient, is niet aan twijfel onderhevig, maar ook, dat hij dat slechts incidenteel kan doen.

Hoe goed die voorlichting kan zijn, Mijnheer de Voorzitter, hebben wij allen kunnen constateeren bij de recente verduisteringsproeven in het binnenland, die alom boven elke verwachting geslaagd zijn te noemen.

Er zijn tal van regeeringsmaatregelen, in het belang en voor het welzijn van de bevolking genomen, die zij zelf niet begrijpt of juister niet begrijpen kàn. Wanneer deze op het terrein van het bestuur gelegen zijn, kon de regent er nog wel voor zorgen, dat de desaman van den betrokken bestuursprijaji de noodige voorlichting kreeg. Maar die voorlichting kon tot nu toe slechts incidenteel zijn en werd veelal alleen gegeven wanneer daartoe bepaaldelijk aanleiding bestond, wanneer b.v. gevreesd werd, dat de kleine man van de maatregelen, door de overheid in zijn belang getroffen, een verkeerde voorstelling zou krijgen. Dit is, gelijk ik zooeven reeds zeide, het geval indien het een regeling betreft, die de bevolking lasten en verplichtingen oplegt zonder dat zij het besef heeft, dat deze onontbeerlijk zijn voor het ermede beoogde effect.

Ik moge dit adstrueeren met een frappant voorbeeld, Mijnheer de Voorzitter! In een bepaald regentschap heerschte eens malaria, die zulke afmetingen aannam, dat de Regeering zich tot krachtdadig ingrijpen genoopt zag. Het was een regentschap, waar groote welvaart heerschte, dank zij een overvloed aan water, dat den grond had herschapen in vruchtbare akkers en welige landouwen. Van oudsher beschouwde de tani dat water, uit honderden bronnen in zijn omgeving opwellend, als zijn eigendom, als poesaka zijner voorvaderen. De vreeselijke ziekte, die zijn krachten ondermijnde, was echter alleen te onderdrukken, indien het onbeperkte gebruik van dat welvaart brengende water, in overvloed aanwezig, aan banden kon worden gelegd. Hatelijker kon het al niet, Mijnheer de Voorzitter! Want om de streek malariavrij te maken was volgens deskundigen in de eerste plaats noodig: drooglegging der sawahs in de daartoe aangewezen periode van het jaar.

Leiden was nu in last. De resident vreesde reeds terecht, dat het plotselinge onthouden van dit water, zijn water, Mijnheer de Voorzitter, aan den tani, die het sinds eeuwen als zijn rechtmatig eigendom beschouwde, groote ontevredenheid zou veroorzaken. Tòch moest de maatregel, wilde

(Soeria Nata Atmadja.)

men het volk van den geesel der ziekte afdoende bevrijden, worden doorgevoerd. Toen stelde de regent, telg van een geslacht, dat de streek sinds eeuwen had bestuurd, den resident voor om, voor en aleer tot den harden maatregel over te gaan, een propagandadienst in het leven te roepen, die tot taak zou hebben, het volk stelselmatig voor te lichten en bij te brengen, dat er slechts één middel bestond, dat in staat was, de gevreesde ziekte voorgoed uit te bannen, namelijk: drooglegging van de sawahs. En ziet, Mijnheer de Voorzitter, de stemmen, die uit de desa's vielen te beluisteren om zich tegen deze schending van de poesaka schrap te zetten, verstomden en alom mocht het bestuur zich verheugen in de volle medewerking van het geheele volk.

En het resultaat was, Mijnheer de Voorzitter, dat de gevreesde volksziekte langzaam maar zeker verdween, dat de oude volkskracht terug kwam en tevredenheid en welvaart thans alom heerschen.

Het is duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat in den opzet van de door den regeeringspubliciteitsdienst aan de bevolking in haar breede lagen te verstrekken voorlichting, de bemiddeling van het Inheemsch en het desabestuur niet kan worden ontbeerd. In het laatste decennium is met betrekking tot het persoonlijk contact van het bestuur met de bevolking een frissche wind komen waaien, die weldadig aandoet.

Het streven van het bestuur is er nl. op gericht om, voorzooveel dat met de overige werkzaamheden is overeen te brengen, geregeld en stelselmatig voeling en contact te zoeken en te onderhouden met de bevolking, in wier lief en leed wij hebben te deelen. Dat de prijaji's in de maand 20 dagen of meer zich midden onder het volk bevinden, behoort thans niet tot de zeldzaamheden. De boven deze prijaji's gestelde superieuren, met den regent aan het hoofd, geven hun ook op dit punt een goed voorbeeld. Het valt, in dit licht bezien, daarom zoo te bejammeren, Mijnheer de Voorzitter, dat volgens een recente aanschrijving van het kantoor voor reiswezen tournee's van ambtenaren, voorzoover zij het recht hebben, de daaraan verbonden kosten op het Land te verhalen, tot het hoogst noodzakelijke moeten worden beperkt. Dit streven naar versobering, thans door tijdsomstandigheden meer dan ooit geboden ten volle waardeerende, hoop ik niettemin, Mijnheer de Voorzitter, dat het kantoor voor reiswezen daarop voor de ambtenaren bij het B. B. een uitzondering zal maken.

De regeeringspubliciteitsdienst make voorts, waar zulks niet te kostbaar zal zijn en geen technische moeilijkheden zal opleveren, een nuttig gebruik van de radio. Voor groote plaatsen, waar de Nirom reeds werkzaam is, lijkt mij dit zeer wel mogelijk. Het aanbrengen van een microfoon in de kaboepaten kan mijns inziens gemakkelijk bewerkstelligd worden, terwijl de tweede stap zal moeten zijn het plaatsen van loudspeakers in groote desa's en standplaatsen van districts- en onderdistrictshoofden, waar electrische stroom van G. E. B. E. O., Gas Mij., Aniem dan wel van nabijgelegen fabrieken gemakkelijk verkrijgbaar is. Eenige theeondernemingen in mijn regentschap hebben ten deze reeds een navolgenswaardig voorbeeld gegeven. Op of bij fabrieken, pasars en koeliewoningen heeft men met weinig kosten loudspeakers geplaatst, die het mogelijk maken, dat het ondernemingsvolk naar de Oostersche uitzendingen van Nirom, B. R. V. of P. M. Y. kan luisteren.

Ten behoeve van de door bestuursprijaji's aan de bevolking te geven voorlichting is het voorts noodig, Mijnheer de Voorzitter, dat zij de beschikking krijgen over een leidraad, hun telkenmale van de zijde van den regeeringspubliciteitsdienst te verstrekken.

In het algemeen wil het mij noodig voorkomen, Mijnheer de Voorzitter, dat zij ter zake van instructies en richtlijnen worden voorzien, opdat zij weten, waaraan zij zich bij de voorlichting van de bevolking te houden hebben. In dit verband moge ik in herinnering brengen, dat het departement van Binnenlandsch Bestuur in 1938 een kracht zou aanstellen, die belast zou worden met het bewerken en samenstellen van z.g. handleidingen voor het Inlandsch Bestuur, dus een voortzetting van wat op dit gebied jaren geleden reeds was verricht. Helaas werd dit loffelijk plan uit bezuinigingsoverwegingen van de ontwerp-begrooting afgevoerd, hoewel de daaraan verbonden kosten niet hoog waren, althans gezien het daarmede te bereiken nut, volkomen verantwoord.

Deze handleidingen, voorzien van uitvoerige toelichtingen, kunnen bij de voorlichting van de bevolking den bestuursprijaji's van groot nut zijn. Voorts valt te denken aan de uitbreiding van de oplaag van de thans reeds populaire geïllustreerde weekbladen als de Parahiangan voor de Pasoendan en de Kedjawen voor de Javalanden, periodieken, die uitgaan van het Kantoor voor de Volkslectuur. Door vergrooting van de oplaag zou de abonnementsprijs dusdanig kunnen worden verlaagd, en per kwartaal b.v. slechts 5 à 10 cents hooger zijn dan de zelfkosten, opdat deze periodieken in het bereik kunnen vallen van de zoo bescheiden beurzen van de tienduizenden alfabeten onder de Inheemsche bevolking. De regeeringsmaatregelen, die voor de Inheemsche bevolking van belang zijn, worden vertaald in deze weekbladen opgenomen, zoomede in dezen oorlogstijd die voorschriften, door het legerbestuur uitgevaardigd, die ter kennis van de bevolking moeten worden gebracht.

Thans enkele woorden over het kabinet van den Landvoogd. Het is voor mij steeds een wonder geweest, Mijnheer de Voorzitter, dat de Gouverneur-Generaal, hoe snel Zijne Excellentie ook werken kan, in dezen jachtenden tijd zich zoo intensief op de hoogte kan stellen van de duizend en één aangelegenheden, waarop Zijne Excellentie in een recordtijd beslissingen — voor land en volk vaak van het hoogste belang — pleegt te nemen. Het initiatief om thans te geraken tot de instelling van een kabinet, dat den Landvoogd dagelijks zal bijstaan bij de afwikkeling van politieke zaken, valt dan ook zeer toe te juichen.

De taak van het kabinet zal hieruit bestaan, dat het den politieken arbeid van andere organen coördineert. Als zoodanig noemt de Regeering het Hoofdparket, het Bestuur, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, den Adviseur voor Inlandsche Zaken en den Adviseur voor Oost-Aziatische Zaken. Waar het verband, dat er tusschen deze diensten en het kabinet zal bestaan, zeer duidelijk is, bevreemdt het mij, dat aan de huidige administratieve inpassing van den Adviseur voor Inlandsche Zaken bij het departement van Onderwijs en van den Adviseur voor Oost-Aziatische Zaken bij het departement van Binnenlandsch Bestuur niets zal veranderen. Ligt het dan in de bedoeling om bij de voorgenomen coördinatie de respectieve departementshoofden in te schakelen? Zoo ja, dan zal dit ten koste gaan van de efficiency, waarvan men bij een werkwijze zooals het kabinet zich die voorstelt, groote verwachtingen koestert. Zoo niet, dan beteekent het uitschakelen van den betrokken departementschef een stelselmatige passeering van den superieur.

Het wil mij daarom juister voorkomen, Mijnheer de Voorzitter, om genoemde diensten, met uitzondering van het hoofdparket, over te brengen naar het nieuwe kabinet van den Gouverneur-Generaal, waartegen te minder bezwaren zullen bestaan, daar de hoofden dier diensten via den chef van het kabinet rechtstreeks zullen staan onder den Gouverneur-Generaal. Zoo staat in de practijk reeds nu de Adviseur voor Inlandsche Zaken en politieke aangelegenheden rechtstreeks onder den Landvoogd. Teekenend is de onafhankelijkheid van den Adviseur voor Inlandsche Zaken van het departement van Onderwijs bij de beadviseering van voordrachten tot regentsbenoemingen, die gelijk de Regeering thans in de memorie van antwoord heeft bevestigd, vaak een politieken kant hebben, ...

(Moelia.)

(De heer De Boer: Kunnen hebben!)

..... en die in den vervolge in laatstgenoemd geval dan ook in behandeling komen bij den chef van het kabinet. Deze opmerking kan ik bijvoorbeeld ook plaatsen met betrekking tot zaken betreffende den Islam.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte moge ik aan de positie van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken een korte beschouwing wijden. De omschrijving van zijn taak in de memorie van antwoord gegeven, is mij uit het hart gegrepen, inzonderheid daar, waar de Regeering als een essentieel deel van diens staat noemt: het beschikbaar stellen van veel tijd voor contact met de verschillende groepen en leden van den Volksraad. In de toekomst zou ik echter de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken uitgeoefend willen zien door den chef van het kabinet zelf. Het feit, dat de politieke zaken in den Volksraad hoe langer hoe belangwekkender worden, en vaak verre uitgaan boven andere aangelegenheden, die van regeeringswege beantwoording behoeven, is voor mij een sprekend argument, dat aan den gemachtigde, die de Regeering in den Volksraad voor politieke zaken vertegenwoordigt, vaak de hoofdschotel van het menu der algemeene beschouwingen, de rang wordt verleend van departementshoofd. Een onschatbaar voordeel van den huidigen toestand is, dat deze Regeeringsgemachtigde direct contact heeft met den Landvoogd. Dit wordt thans geëlimineerd, doordat tusschen hem en den Gouverneur-Generaal in de chef van het nieuwe kabinet wordt geplaatst. Het directe contact zal echter wel in eere kunnen worden hersteld, zoodat de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en die van chef van het kabinet in een niet te ver verschiet overeenkomstig mijn voorstel in een en dezelfden persoon vereenigd zullen zijn.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorliggende voorstel tot vaststelling van een aanvullende begrooting beoogt de oprichting van een regeeringspubliciteitsdienst en de schepping van een nieuw bureau van den Gouverneur-Generaal. In afwijking van de volgorde, waarin deze posten op de aanvullende begrooting voorkomen, wil ik aanvangen met eenige beschouwingen over de nieuwe instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Ik doe dat om meer dan één reden. In de eerste plaats betreft het hier een nieuw instituut, waarover noch in de pers noch in den Volksraad ooit eenige concrete mededeelingen zijn gedaan, in tegenstelling met den regeeringspubliciteitsdienst, die reeds verschillende stadia heeft doorloopen en ook de algemeene belangstelling van de gemeenschap tot zich heeft getrokken. Het desbetreffende voorstel van den regeeringspubliciteitsdienst is tenslotte niet anders dan een afsluiting van een proefneming van eenige maanden en den opzet van een definitieve organisatie op dit punt. Anders staat het echter met het voorstel tot de oprichting van het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Het lijkt mij daarom voor een goed overzicht verkieslijker om ditmaal met het tweede begrootingsvoorstel te beginnen en straks voort te gaan met de bespreking van het voorstel betreffende den regeeringspubliciteitsdienst.

Het kabinet dient zich aan als een „kantoor van den Gouverneur-Generaal", als een „bureau van den Gouverneur-Generaal", als een „versterking van het centrale bureau van den Gouverneur-Generaal". Dit zijn aanduidingen, die ontleend zijn aan de memories van toelichting en van antwoord. Uit de sobere memorie van toelichting, die het ontwerp vergezelde, konden aanvankelijk geen sterke argumenten voor de oprichting van dit kabinet worden geput. Eerst op uitnoodiging van het afdeelingsverslag is de memorie van antwoord op dit punt duidelijker geworden. Voor deze nadere toelichtingen betuig ik den steller van de memorie van antwoord gaarne mijn hulde.

Mijnheer de Voorzitter! Bij nadere kennisneming van dit gedeelte der memorie van toelichting valt al direct op, dat de Regeering wenscht uit te gaan van een bestaanden toestand, zooals die historisch uit het verleden is gegroeid. In het zoeken naar een bevredigende oplossing ten deze is dus blijkbaar een constellatie, waarin staatkundige hervormingen of reorganisatie van de centrale Regeering het vraagstuk van het kabinet van den Gouverneur-Generaal in een ander licht kunnen doen verschijnen, of waarin het wellicht geen vraagstuk meer zal zijn, principieel uitgesloten.

Het maakt immers principieel verschil bij de visie op dit kabinet of wij te maken zullen hebben met de consolidatie van den huidigen toestand of dat wij bewust zullen aansturen op een reorganisatie van de centrale Regeering in de richting van ons een oude, doch zeer verbreide idee, te noemen: een politieke verantwoordelijkheid van de departementshoofden.

Aangezien staatkundige hervormingen, inclusief organisatie van de centrale Indische Regeering, bepaaldelijk niet liggen in het voornemen van de huidige landvoogdij, kan men slechts betreuren, dat het voorstel tot de oprichting van een kabinet vooruitloopt op hervormingen, die — men behoeft daarvoor geen profetischen blik te hebben — waarschijnlijk dichter in de toekomst liggen dan wij verwachten.

Nu de Regeering het kabinet in de huidige constellatie noodzakelijk acht als een centrum, waarin alle politieke zaken zullen worden behandeld, naar ik meen ook nauwlettend geobserveerd, onder de onmiddellijke leiding van den Landvoogd, is er plaats voor de hoop, dat het kabinet daarbij tevens als een catalysator, als een versneller van het proces om tot hervormingen te geraken, goede diensten zou kunnen bewijzen.

Ik zou echter deze vluchtige projectie op de toekomst voorloopig willen verlaten en mij willen bepalen tot het voorstel zelf, zooals dit nader is verduidelijkt in de memorie van antwoord. Vooraf zou ik echter een greep uit de historie van het Nederlandsch constitutioneel recht willen doen om te zien of wij een vergelijking kunnen treffen tusschen het kabinet des Konings en dat van het voorgestelde kabinet.

Hoewel deze vergelijking natuurlijk te gewaagd voorkomt — een vergelijking, die op het eerste gezicht alleen steunt op de overeenstemming in terminologie —, ben ik toch van meening dat in beide instellingen een gemeenschappelijke oorsprong bestaat en wel deze, dat tusschen de positie van den eersten souvereinen koning, Willem I, in de periode van zijn persoonlijk regiem en die van den Gouverneur-Generaal als algemeen bestuurder in naam des Konings, naar het huidig staatsrecht in wezen geen verschil bestaat. Van ministerieele verantwoordelijkheid was nog geen spoor te bekennen. De Koning regeerde persoonlijk en werd daarbij direct bijgestaan door den algemeenen secretaris van staat, door den Koning benoemd, die aan het hoofd stond van een algemeene secretarie. De eerste, die deze functie bekleedde, was de bekende Falck, man van grooten invloed, wiens meening bij den vorst meer woog dan die van alle ministers tezamen. Over dezen Falck is zeer veel geschreven in de geschiedenis van het staatsrecht. Later in 1840 is die secretarie opgegaan in een Kabinet des Konings, zooals dit tot op heden nog bestaat.

De karakteriseering van de positie van den directeur van het Kabinet door den bekenden hoogleeraar en schrijver over de staatkundige geschiedenis uit de zestiger jaren De Bosch Kemper geldt nog onverzwakt. Hij schreef daarover het volgende:

> „Middelaar tusschen Koning en Minister wanneer de Koninklijke handteekening moet worden ontraden, of het contrasign wordt geweigerd, orgaan der Kroon, wanneer deze zich moet uiten zonder tusschenkomst van een minister en tot de ministers; in staat om de gelegenheden voor eenig initiatief te doen opmerken als zij aan 's Konings aandacht ontsnappen, een zooveel vermogend ambtenaar

(**Moelia.**)

buiten het bestuur der ministers, gelijk buiten de volksvertegenwoordiging geplaatst.''

De Bosch Kemper onderstelde in den directeur van het kabinet derhalve een hooge mate van kennis, noodig om in alle takken van bestuur voor te lichten, waarbij zijn gezag op zijn persoonlijkheid steunt.

Als pendant van het bureau van den algemeenen secretaris van staat aan het begin van de vestiging van het koninkrijk hebben wij ongeveer in denzelfden tijd in Indië twee bureaux, aan het hoofd waarvan stonden de secretaris-generaal, toegevoegd aan de commissarissen-generaal en den secretaris van het gouvernement, ondergeschikt aan den landvoogd. Deze beide bureaux zijn later vereenigd tot de algemeene secretarie.

De geschiedenis van de algemeene secretarie en haar verdere ontwikkeling behoef ik hier niet te releveeren. Evenmin zal ik mij begeven in het tegenover elkaar afwegen van de veelsoortige critiek, die in den loop der jaren op deze instelling is uitgeoefend. Een feit is, dat zij de critiek heeft doorstaan en dat zij van ingrijpende hervormingen op staatkundig en administratief gebied niet den minsten last heeft gehad. Alle opeenvolgende landvoogden, onder wie zich verklaarde tegenstanders van dit bureaucratische bolwerk bevonden, althans vóór hun komst te Buitenzorg, waren ten slotte van oordeel, dat dit bureau kort en goed onmisbaar was.

De levensgang van het bureau des Konings en die van den Indischen landvoogd zijn derhalve zeer duidelijk aan elkaar tegengesteld. Het bureau van den algemeenen secretaris van staat, voortdurend in beteekenis afnemend en tenslotte opgegaan in een kabinet van weinig beteekenis, nog verder van zijn invloed beroofd door de ministerieele verantwoordelijkheid en den ministerraad, de Algemeene Secretarie daarentegen in beteekenis toenemend na de afschaffing van het collegiale bewind, en ten slotte het centrum geworden van alle draden der hoogere administratieve leiding, die tot de onmiddellijke supervisie van den landvoogd behooren.

Doch niet alleen administratieve, ook politieke zaken vonden er aanvankelijk haar voorlaatste stadium van behandeling, waardoor de beteekenis van dat bureau aanzienlijk steeg. Politieke gebeurtenissen plegen zich echter in sneller tempo te ontwikkelen dan de trage molens der bureaucratie malen. En zoo wreken zich ook hier de fouten van de in dezen tijd niet meer passende organisatie van de centrale overheid.

Reeds lang is in woord en geschrift gepleit voor een hervorming van het regeeringsapparaat. Zoolang de departementshoofden louter zijn beheerders van technische diensten en buiten de regeeringspolitiek staan, is ophooping van politieke zaken bij de Algemeene Secretarie het onvermijdelijke gevolg. De departementshoofden moeten daarom politieke medewerkers worden van den landvoogd, die het regeeringsbeleid verwerkelijken, ieder voor hun departement. Zij zullen ook mededragers zijn van het algemeen bestuur, méér dan tot dusver het geval is.

De regeeringspolitiek moet derhalve niet op de Algemeene Secretarie of in de naaste omgeving van den landvoogd worden gevormd, maar door den landvoogd tezamen met de departementshoofden en den Raad van Nederlandsch-Indië. Concentratie van de regeermacht in één persoon, niet alleen van de leiding en de opperste zeggenschap, maar van het regeeren zelf in zijn vollen omvang, is voor één man thans niet meer mogelijk.

Het is nu, Mijnheer de Voorzitter, niet de juiste gelegenheid om over deze organisatie van de Regeering te spreken, doch wèl dient in het oog te worden gehouden, dat de impasse, waarin wij zijn geraakt met de behartiging van de algemeen politieke zaken, te wijten is aan het bestaande stelsel, waarvoor gezaghebbende kenners van ons staatsrecht en administratie ons reeds jaren geleden hebben gewaarschuwd.

Ook de Regeering heeft het verschijnsel van de onvoldoende behartiging van de politieke zaken bij de Algemeene Secretarie reeds lang onderkend. Zoekende naar middelen heeft Zij de oorzaken daarvan niet in den wortel willen aantasten, doch slechts getracht om den wassenden stroom in een andere bedding te leiden. Zij heeft het middel echter niet gezocht in de versterking van de Algemeene Secretarie met een goed geoutilleerde politieke afdeeling, maar in een schepping van een nieuw bureau, derhalve een tweede bureau van den Gouverneur-Generaal, dat niet verder en ook niet dichter bij den Landvoogd staat dan de Algemeene Secretarie. Hoewel het kabinet te Batavia gevestigd zal zijn, staat het hoofd organisatorisch niet in minder nauw contact met den Landvoogd als de Algemeen Secretaris.

Het algemeen bestuur is een gewichtige taak van den Landvoogd. Hiervoor is vereischt inzicht in de binnenlandsche politieke verhoudingen, in de levende politieke denkbeelden onder de groepen, die de samenleving vormen. Het beteekent ook nauwkeurige observatie van politieke gebeurtenissen, zoowel in het land als in het buitenland, vooral in de nabuurlanden. Doch het is niet alleen waakzaamheid en handhaving van het bestaande, maar ook bewust leiding geven naar een betere toekomst. De Landvoogd kan op het uitgebreide en moeilijke gebied der overheidstaak niet de bewegende kracht zijn; men kan van hem slechts de algemeene leiding verwachten.

Maar daarvoor moet de Landvoogd niet eenzaam en geisoleerd buiten de samenleving staan; hij heeft weliswaar zijn naaste wettelijke adviseurs en de departementshoofden, maar het is van groote waarde, dat hij onder zich een volkomen door hem vertrouwd persoon heeft, die hem in laatste instantie over belangrijke politieke zaken, die zich vooral in deze tijden met kracht naar voren dringen, kan adviseeren. Het komt thans immers ook reeds practisch voor, dat de Landvoogd vrijwel los van, zelfs tegenover zijn adviseurs staat, die het onderling niet eens zijn over bepaalde gewichtige aangelegenheden.

Wanneer de instelling van het kabinet den Landvoogd inderdaad dichter bij de samenleving brengt, bij politieke beslissingen de stem dier samenleving zwaar laat wegen en in het algemeen in het bestuursbeleid een drijfkracht zal vormen, die wrijvingen en weerstanden in de overmatig gecentraliseerde regeeringsorganisatie weet te overwinnen, dan, Mijnheer de Voorzitter, zie ik in die instelling een groot voordeel. Ik wacht daarom gaarne op een nadere reactie van de Regeering op deze visie.

Over den opzet van het kabinet zou ik nog eenige opmerkingen willen maken. Uit de memorie van antwoord kan worden afgeleid, dat de staf van het kabinet waarschijnlijk, behalve uit den directeur zelf, slechts uit eenige personen zal bestaan. Immers, naar de mededeeling der Regeering zouden de kantoren van den Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken en die van de adviseurs voor Inlandsche en Oost-Aziatische zaken, het Hoofdparket en Volkslectuur hun afzonderlijke organisatie behouden. Hoofdzaak is alleen de verzekering van een coördinatie van deze diensten. Daarin is zeker ook begrepen het verstrekken van inlichtingen, gegevens, opstellen van rapporten door deze diensten, die door het kabinet zullen worden bestudeerd en voorbereid ter voorlegging aan den Gouverneur-Generaal. Wanneer ten slotte wordt gezegd, dat de nieuwe regeeringspubliciteitsdienst administratief onder de Algemeene Secretarie staat, dan is het mij nog niet duidelijk, hoe in de naaste toekomst de formatie van den kabinetsstaf zal zijn.

Is deze uiteraard maar zeer beperkt, dan zou het aanbeveling verdienen, niet van kabinet te spreken, ook niet van hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Wellicht zou volstaan kunnen worden met een departementshoofd ter beschikking van den Gouverneur-Generaal, met de opdracht, politieke aangelegenheden te bestudeeren en haar behandeling voor te bereiden.

(Moelia.)

Voorts blijkt uit de memorie van antwoord, dat het hoofd van het kabinet niet de positie heeft van een regeeringsgemachtigde, die in den Volksraad politieke zaken heeft te verdedigen. Hij moet zich blijkbaar rustig kunnen wijden aan de bearbeiding van politieke zaken, die reeds zooveel tijd in beslag zal nemen, dat hij daarnaast moeilijk de functie van bijv. Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken op zich kan nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening is het hoofd van het kabinet van politieke zaken als geen ander de aangewezen persoon om in den Volksraad het politieke beleid te verdedigen, gelijk ook ons geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja heeft betoogd. Ik zou het bepaaldelijk betreuren, indien deze combinatie niet mogelijk zou kunnen worden gemaakt. Ik vrees namelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat het hoofd van politieke zaken op den duur weer geïsoleerd zal zijn van de samenleving, weer ambtelijk zal gaan denken en grootendeels vertrouwen zal op rapporten en stukken. De politieke vertrouwensman en observer moet met beide beenen in het werkelijke leven staan.

Bearbeiding van rapporten en adviezen kan heel goed door hem aan bekwame redacteuren overgelaten worden. Hoofdzaak is, dat de naaste politieke adviseur der Regeering de waarheid niet alleen uit de stukken moet halen, maar uit het leven zelf. Hij moet de verhoudingen observeeren en aanvoelen en dit kan hij alleen, wanneer hij intensief contact houdt met de vertegenwoordigers der samenleving, waartoe toch zeker ook de Volksraad behoort.

Ik wil thans overgaan tot het eerste begrootingsvoorstel den regeeringspubliciteitsdienst betreffende.

Mijnheer de Voorzitter! Met de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst betreedt de Regeering een nieuw terrein, dat tot dusver niet tot het Hare behoorde. De pers als instrument van vrije meeningsuiting werd tot de periode van de grootste crisis van alle tijden, waarin wij ons thans bevinden, als domein van particulieren beschouwd, waarvan de staat moest afblijven. Staatsbemoeienis met de pers achtte men uit den booze, omdat zij altijd neerkwam op censuur, of beteugeling; voorlichting door den staat met gebruikmaking van een eigen persdienst zou wel het ergste zijn, dat men zich op dit gebied kon veroorloven.

Sinds het machtwoord „ordening" door de wereld waart en niet alleen materieele belangen worden geordend, maar ook het geestelijk leven, ja zelfs de hoogste goederen als moraal en geweten, is men ook snel verzoend met het denkbeeld van regeeringsvoorlichting en regeeringspropaganda. Het gaat immers negatief om de beteugeling van de ongebreidelde individueele meeningsuiting, die schadelijk kan zijn voor de gemeenschap, positief om de ordening van de publieke meening ten opzichte van gebeurtenissen, regeeringsmaatregelen en actueele vraagstukken, welke rechtstreeks het algemeen welzijn raken.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is overtuigd van de wenschelijkheid van voorlichting door een eigen organisatie. Zij is daarmede aan het experimenteeren geweest, niet steeds met evenveel succes, doch de voorloopige ervaring is van dien aard geweest, dat Zij thans gelooft in de mogelijkheid van een eigen persdienst met een bepaalden opzet, die welslagen waarborgt.

Er wordt een dienst opgericht, waarvan de leider is een journalist van erkende kwaliteiten, volkomen op de hoogte van de reacties van het publiek en bovendien op publiciteitsgebied technisch geschoold. Voorts zal de dienst bestaan uit technische medewerkers, die vertrouwd zijn met de eischen van het Europeesche en het Inheemsche publiek en tenslotte uit de noodige administratieve krachten.

Comptabel en administratief ressorteert deze dienst onder de Algemeene Secretarie, die overigens met de geheele werking van den dienst niet veel te maken zal hebben.

Nauw contact bestaat echter met het kabinet van den Gouverneur-Generaal, dat ik zooeven in den breede heb besproken. Dat contact is volgens de Regeering noodig, omdat de voorlichting zich moet bewegen binnen de grenzen van de actueele regeeringspolitiek. Bovendien zal door de coördineerende functie van het hoofd van het kabinet de medewerking van de andere landsdiensten ten volle verzekerd zijn, waardoor de dienst over de noodige berichten en gegevens zal kunnen beschikken en dus normaal zal kunnen functionneeren.

Ik acht dit laatste inderdaad van groot belang. Blijkens de ervaring met incidenteele voorlichtingsdiensten bij bepaalde departementen is naast en door elkaar publiceeren niet aanbevelenswaardig; overlapping van werkzaamheden, vaak tegenstrijdige voorlichting of onvolledigheid is vaak daarvan het gevolg.

Maar één ding moet de regeeringspubliciteitsdienst in acht nemen; hij zal zich hebben te hoeden voor verambtelijking. Dit gevaar bedreigt alle voorzieningen, die in het vrije verkeer haar oorsprong hebben gevonden; het bedreigt ook den regeeringspubliciteitsdienst, wanneer deze eenmaal in het raderwerk van de ambtelijke hiërarchie zal zijn opgenomen. Het is juist het dagelijksch produceeren van hoofdartikels dat den dagbladleider frisch houdt, omdat hij daardoor genoopt wordt zich voortdurend te confronteeren met de gebeurtenissen van den dag; het is voorts het hanteeren van de critiek — ik leg op het woord „critiek" den nadruk — en de analyse die hem aanspoort tot de diepste kern der dingen door te dringen. Dit alles zal hem als hoofd van den publiciteitsdienst worden onthouden.

Wanneer de voorlichting straks den gewonen weg van ambtelijke afdoening moet volgen, wanneer afdeelingschefs en diensthoofden bij dit alles worden ingeschakeld en — wat hopelijk niet het geval zal zijn — regeeringsinstanties met de onvermijdelijke beschouwingen en raad, adviezen en contra-adviezen in eerste en tweede lezing enz.; wanneer in het kort straks den regeeringspubliciteitsdienst een bepaalde plaats wordt toegewezen in het ambtelijke gareel, dan komt er naar mijn meening van levende voorlichting niet veel terecht.

De beteekenis van den dagbladjournalist blijkt naar buiten in hoofdzaak door zijn persoonlijk werk, door de mededeeling van zijn visie aan het lezend publiek. Niet zoozeer in zijn technische kennis van het bedrijf en bezielende leiding aan zijn personeel, daar heeft het publiek tenslotte niet veel mee te maken. De journalist van heden wordt echter een diensthoofd van morgen, die zijn inspiratie — wanneer van inspiratie inderdaad kan worden gesproken — van een hoogere coördineerende instantie moet krijgen. Deze inspiratie zal hij natuurlijk op zich laten inwerken, doch de verdere uitwerking daarvan aan zijn directe medewerkers overlaten.

Waarschijnlijk zal hij daarover confereeren met verschillende diensthoofden, bijvoorbeeld van Inlandsche Zaken, Oost-Aziatische Zaken enz., en wanneer eenmaal een bericht rijp is voor publicatie, is al het persoonlijke, de fine fleur, daaruit verdwenen en blijft over een droge objectieve berichtgeving van een onpersoonlijke regeering. Misschien heeft den heer Ritman dit beeld voor oogen gezweefd, maar dit is tenslotte zijn persoonlijke zaak. Wat de gemeenschap, het publiek van dezen dienst verlangt, is sprekende, snelle voorlichting, die niet alleen tot het hoofd, maar vooral in dezen tijd tot het hart spreken. Irrationalisme, ook in de voorlichting, in een teveel gerationaliseerde geesteshouding is zeker welkom, al gaat dit uit van een onpersoonlijke regeering.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering late derhalve aan den leider van den regeeringspubliciteitsdienst de keuze over van den vorm en den toon, waarin die objectieve waarheden aan het publiek zullen worden medegedeeld. Het is echter geen gemakkelijke taak de juiste contactpunten te raken waarop de Regeering en het volk zich op één niveau bevinden.

(Moelia.)

De doeleinden nu van dezen regeeringspubliciteitsdienst zou ik even in het kort willen samenvatten. Die samenvatting heb ik zooveel mogelijk uit de memorie van toelichting en de memorie van antwoord gehaald.

In de eerste plaats de ordening der openbare meening met vooropstelling van het algemeen regeeringsbeleid. Ten tweede het stelling nemen tegen eenzijdige of negatieve meeningsvorming. Ten derde een uiteenzetting van de regeeringsmaatregelen en de opvatting daarbij van het algemeen regeeringsstandpunt. Ten vierde de bewuste regeeringspropaganda in de richting van cultureele, sociale en politieke opvoeding der massa.

De ten dienste staande middelen zijn pers, radio, persoonlijk contact en het houden van volksbijeenkomsten. Hieraan zou ik nog een belangrijk middel willen toevoegen, dat niet met zoovele woorden in de memorie van antwoord is aangeduid, n.l. de film. Het is zonder meer duidelijk, dat de film een belangrijk voorlichtingsmiddel is, niet alleen voor de bevordering van de kennis en de cultuur onder de jeugd en de onontwikkelde massa, doch vooral vanwege de diensten voor het tot stand brengen van psychologische reacties, zonder welke een begrijpen en aanvoelen, die tenslotte tot handeling leiden, niet mogelijk is.

Mijnheer de Voorzitter! Het ligt buiten het bestek van een rede om de door mij genoemde doeleinden, evenals de middelen, waarvan gebruik zal worden gemaakt, stuk voor stuk te bespreken. Wij hebben ons bij deze memorieposten uit te spreken over de wenschelijkheid van een regeeringspubliciteitsdienst en den ons aangeboden opzet daarvan. Voor het overige zal het van de practijk afhangen, in welke banen het aan te vatten werk zich zal ontwikkelen en dit kan met vertrouwen worden afgewacht, indien, zooals thans, de leiding in goede handen is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou echter tot slot, zij het zeer summier, een opmerking willen maken over de vorming of ordening van de openbare meening. In democratischen zin is de openbare meening niet anders dan een resultante van overtuigingen, die heerschen onder bepaalde groepen in de maatschappij, die georganiseerd zijn, hetzij in politieken zin, hetzij in socialen of religieusen zin. Doch altijd gaat het om groepen van bepaalde organisaties, waarin ten opzichte van een zaak één bepaalde overeenkomstige reactie te constateeren valt.

Overziet men nu de Indische samenleving, dan zijn er overal groepen te vinden, die door verschillende factoren bijeen worden gehouden, doch waarbij de reactievormen nog niet doelbewust op den voorgrond treden, althans niet in de richting van de politiek in den uitgebreiden zin van het woord, die zich derhalve niet uiten in daden en den wil tot medebestuur; ook niet in deelname aan verkiezingen en dergelijke. Ik bedoel hiermede het belangrijke deel van Indië, — analfabeten of nog niet ontwikkelden is hier niet het criterium —, dat door de banden van traditie aan de eigen groep is verbonden. Deze band is, gelijk bekend, overal nog sterk. Zij is genealogisch of territoriaal van aard. Daar heerscht een bepaalde traditioneele overtuiging, die zich niet zoo spoedig op zij laat dringen, zelfs niet door een regeeringsvoorlichting.

Daar behoort voorlichting dus een andere beteekenis te hebben, daar is ook noodig een ander wijze van aanpakken, wellicht in de richting van opvoeding.

Een ander deel van de Indonesische maatschappij is aan die traditioneele opvattingen ontgroeid. Niet bloedverwantschap of plaats van inwoning vormt den natuurlijken band meer, doch de idee. Deze kan zijn het groeps- of rasbewustzijn, economisch belang of politieke aspiratie. Men strijdt voor nieuwe zekerheden en verwerpt, wat deze strijd belemmert of in andere richting afleidt. Concert gaat het hier om de voorlichting van de Indonesische politieke groepen, die gelijk bekend ook andere doelstellingen nastreven, die vaak in strijd zijn met het regeeringsbeleid.

De voorlichting van de van eigen overtuiging bewust geworden georganiseerde Indonesische groepen lijkt mij zeer moeilijk, doch tevens een noodzakelijk onderdeel van de taak van den regeeringspubliciteitsdienst.

Bezie ik de voorloopige personeelsbezetting, dan rijst bij mij twijfel of zij wel voldoende geoutilleerd is voor dit speciale gedeelte van de taak. Wij zullen wel mogen beschikken over een ervaren Indonesisch journalist en twee academici, doch in aanmerking genomen de nog weinige ervaring van de benoemde Indonesische juristen — ik leid dit uitsluitend af uit de salarissen — geloof ik niet, dat zij voldoende gezag zullen hebben om ook onder leiding van het diensthoofd op het gebied van voorlichting van de politieke partijen en de vele andere Inheemsche organisaties, die ingeschakeld zullen worden, wat te bereiken. Daarvoor is noodig een veelzijdig ontwikkeld, op politiek gebied ervaren persoon, die vertrouwen geniet zoowel bij dit deel van het publiek als bij de Regeering. Ik zou de Regeering derhalve willen uitnoodigen om aan deze leemte in de formatie bijzondere aandacht te schenken.

Meer zekerheid en vaste lijn is te bespeuren in de meeningsvorming van de Europeesche groepen en die van Chineezen en Arabieren. Die grootere stelligheid bestaat hierin, dat tusschen de Regeering en de Europeesche politieke organisaties principieel ten opzichte van het regeeringsbeleid en de doeleinden van de koloniale politiek van nature overeenstemming bestaat. Mogen hier en daar wrijvingsvlakken zijn, deze zijn meer toe te schrijven aan verschil in tempo, van accent en dynamiek, in geen geval echter aan een principieel anders gerichte politieke ideologie.

Dit geldt ceteris paribus ook ten opzichte van de Chineesche en Arabische vereenigingen, voor zoover zij zich bezig houden met principieele politiek. In het algemeen echter zijn het vooral economische belangen, die zij dienen, waarbij practisch beleid en opportuniteit van het oogenblik den doorslag geven. Waar deze economische belangen veilig of veiliger worden gesteld in het kader van de Nederlandsche politiek, kan derhalve gevoeglijk worden gezegd, dat althans op dit oogenblik voor deze groepen de Nederlandsch-Indische regeeringspolitiek maatgevend is.

Hoewel de meeningsvorming bij de Europeesche groep veel fijner gedifferentieerd is, — in wezen en daar gaat het hier bij de vorming en ordening van de publieke meening onder regeeringsleiding om —, bestaat tusschen die meening en het regeeringsbeleid geen principieel verschil. Dit regeeringsbeleid is tenslotte niet uitsluitend afhankelijk van de Indische Regeering. De Gouverneur-Generaal is immers gehouden de aanwijzing der Kroon te volgen en is daardoor verantwoordelijk aan den Minister van Koloniën. In het parlementaire stelsel is dit beleid een uiting van de meerderheidsopvatting van de Nederlandsche natie. De Europeesche gemeenschap met zoovele banden met het moederland verbonden, is verplicht deze meerderheidsopvatting te eerbiedigen als de wil van de Nederlandsche natie, zoodat — ik herhaal het — tusschen het regeeringsbeleid en de meening der Europeesche groepen van nature steeds overeenstemming bestaat.

Toetst men deze wetenschap aan de personeelsformatie van den regeeringspubliciteitsdienst dan blijkt, dat naar verhouding — over de absolute behoefte spreek ik niet — de voorlichting van het Europeesche deel van het publiek beter is verzorgd dan de veel moeilijker en veel gecompliceerder voorlichting van de Inheemsche bevolking. Nu kan men aanvoeren, dat er nog andere instanties bestaan — het Binnenlandsch Bestuur in al zijn geledingen, de voorlichtingsdiensten van het Departement van Economische Zaken enz., doch hier gaat het om het scheppen van een centrale instantie, waarin de verschillende behoeften en wenschen behoorlijk tot hun recht dienen te komen. Ook uit dit oogpunt beschouwd is versterking van het Inheemsche element in den regeeringspubliciteitsdienst wenschelijk en nuttig.

(Wirjopranoto.)

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Bij lezing van de memorie van toelichting kon ik mij niet weerhouden, op vele plaatsen vraag- en uitroepteekens te plaatsen. Naar het mij voorkomt, is dit te wijten aan haar opzet, waarin een samenkoppeling heeft plaats gehad tusschen den Regeeringspersdienst en het kabinet van den Landvoogd. Ik vraag mij af of deze samenkoppeling wel noodig was, nademaal zij een zekere verwarring teweeg heeft gebracht.

Een andere minder wenschelijke verwarring is veroorzaakt door een andere samenkoppeling, namelijk de bespreking van zaken en die van personen. In de memorie van toelichting worden reeds bij voorbaat verschillende personen in de zaak zelf ingeschoven, waardoor de gedachtengang eenigermate wordt vertroebeld.

Na deze min of meer onduidelijke toelichting hebben wij de memorie van antwoord gekregen, die ons meer licht bracht. Daarin werden de zaken nader duidelijk uiteengezet en werden genoemde samenkoppelingen wederom losgemaakt. Uit de memorie van antwoord wordt ook duidelijk de gedachte constructie, die de Regeering aan deze materie geven wil; ik spreek met opzet niet van encadreering, Mijnheer de Voorzitter.

Wanneer men deze constructie in beschouwing neemt valt het — althans naar ons gevoelen — op, dat primair is de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal, en op grond van deze overweging meen ik deze materie eerst aan een bespreking te moeten onderwerpen. De overweging van de Regeering om te komen tot de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal is nl. de behoefte, die de Gouverneur-Generaal heeft aan voorlichting. De Gouverneur-Generaal wenscht juist in deze tijden een politieken adviseur naast zich te hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Indien dit zoo is, zou ik de Regeering de vraag willen stellen, of de Gouverneur-Generaal thans eigenlijk een nieuwe fase heeft willen inluiden, de fase, welke ik zou kunnen omschrijven door te zeggen, dat de Gouverneur-Generaal thans wegens de zeer moeilijke omstandigheden de persoonlijke verantwoordelijkheid, die op hem rust, te zwaar acht. Indien deze veronderstelling juist is, komt vanzelf de vraag aan de orde, of en in hoeverre het nuttig is, deze persoonlijke, enkelvoudige verantwoordelijkheid te hervormen en daarvan een collectieve verantwoordelijkheid te maken.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is toch niet mogelijk?)

De heer Sosrohadikoesoemo vraagt of dit wel mogelijk is. Wij zijn momenteel bezig aan een zekere herordening, zij het ook in klein formaat.

Indien behoefte wordt gevoeld aan een collectieve verantwoordelijkheid, denk ik onwillekeurig terug aan het verleden, waarin wij het instituut van Gouverneur-Generaal in rade hebben gekend. Tezamen met den Raad van Indië zou de Gouverneur-Generaal de verantwoordelijkheid kunnen dragen, zoowel tegenover de Regeering in Nederland, thans in Londen, als tegenover de Indische burgerij. Blijkbaar wenscht de Regeering zoover nog niet te gaan, want de behoefte is waarschijnlijk niet zoo sterk.

Aangenomen dat dit zoo is, kunnen we toch een anderen vorm van verantwoordelijkheid instellen, niet door in het verleden terug te grijpen maar door een stap in de toekomst te doen, wat mij beter lijkt, door te komen tot de instelling van een ministerie. De huidige departementsdirecteuren hebben een dusdanige bevoegdheid en taak, dat zij in het buitenland reeds als „ministers" aangeduid worden.

(De heer Soangkoepon: Zonder portefeuille!)

Deze interruptie is niet juist, omdat iedere directeur een eigen departement heeft te beheeren. De portefeuille is dus duidelijk omschreven.

(De heer Thamrin: Zij hebben wel een portefeuille maar zijn geen ministers!)

Ik heb slechts betoogd, dat in het binnenland te hunnen opzichte de titel van „minister" nog niet wordt gebruikt, terwijl in het buitenland wèl reeds van ministers gesproken wordt.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Wij hebben toch mantri's?)

Ik zal deze interruptie niet beantwoorden.

Als wij dezen eersten stap in de toekomst doen, rijst dus vanzelf de vraag, hoe dan de positie van den Gouverneur-Generaal zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de verschillende departementsdirecteuren tezamen een ministerie vormen, m.a.w. gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen in het bestuur van dit land, dan komt de positie van den Gouverneur-Generaal vanzelf op een hooger voetstuk te staan. De Gouverneur-Generaal zou dan kunnen worden vergeleken met een onderkoning — zooals in andere landen wel voorkomt — bij wien dan in zooverre een zekere macht berust, dat wanneer in het ministerie een geschil ontstaat, of wanneer het ministerie een geschil heeft met de volksvertegenwoordiging, hij kan ingrijpen en het bestuur verder regelen. Hiermede heb ik dus min of meer geteekend de toekomstige structuur van dit land volgens mijn visie.

Ik heb zoo het gevoel, dat ook deze stap door de Regeering niet is bedoeld en niet wordt gewenscht. De Regeering blijft zich liever op een beperkt terrein bewegen. Immers, Zij spreekt duidelijk van een versterking van het kantoor van den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Juist met betrekking tot deze mededeeling komt de vraag naar voren — zooals ook reeds door den heer Moelia terloops is naar voren gebracht — of en in hoeverre het kantoor van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken niet kan worden uitgebouwd en opgebouwd, zoo dat deze Regeeringsgemachtigde, die in de eerste plaats toch heeft te maken met politieke zaken, de politieke adviseur wordt van den Gouverneur-Generaal. Uiteraard laat ik personen hier buiten bespreking.

Ook deze suggestie, deze gedachte die in het afdeelingsverslag wordt voorgebracht, is door de Regeering van de hand gewezen. De Regeering blijft bij Haar standpunt, namelijk dat noodig is versterking van het kantoor van den Gouverneur-Generaal.

Goed, Mijnheer de Voorzitter, laten wij voor een oogenblik medegaan met deze beperkte gedachte. Dan zou ik deze vraag aan de Regeering willen stellen: welke politieke oriëntatie zal deze politieke adviseur hebben? Zal deze oriëntatie meer gericht zijn op het Westen, m.a.w. op de Regeering in Nederland, thans tijdelijk te Londen? Of zal deze oriëntatie meer gericht zijn op het binnenland? Of zal deze oriëntatie meer gericht zijn op het buitenland?

(De heer Sosrohadikoesoemo: In het bijzonder op .....?)

In het bijzonder op den Pacific?

De vraag, waarop deze politieke oriëntatie zal zijn gericht, is voor ons van groot belang. Indien de Regeering ten deze geen bepaalde voorkeur heeft, of wanneer Zij zegt, dat de zaak eigenlijk nog niet kan worden overzien, en wij pas in het beginstadium verkeeren, zou ik Haar toch willen verzoeken de grootste aandacht te schenken aan de politieke problemen in het binnenland.

Mijnheer de Voorzitter! Juist ten aanzien van deze problemen, welke naar mijn meening een zaak van de eerste orde vormen, omdat de versteviging, de consolidatie van de binnenlandsche toestanden van het grootste belang is voor het bepalen van de houding tegenover het buitenland, is politieke oriëntatie op het binnenland van primair belang. Indien de Regeering mijn opvatting ten deze onderschrijft, moet ik tot mijn leedwezen constateeren, dat in de outillage van het kabinet van den Gouverneur-Generaal een manco aanwezig is.

(Wirjopranoto.)

Ik heb daaruit niet kunnen ontdekken, dat de politieke oriëntatie meer naar het binnenland zal worden gericht.

Met erkenning van de bevoegdheden, bekwaamheden, kundigheden van den aanstaanden leider van dit kabinet, meen ik toch in alle bescheidenheid, dat de oriëntatie naar binnen niet in handen kan worden gelegd van iemand, die niet afkomstig is uit het land zelf. In concreto doe ik hierbij dus het verzoek, het kabinet aan te vullen met een kracht, afkomstig uit het land zelf. Het spreekt van zelf, dat hierbij een zware wissel zal worden getrokken op dezen politieken adviseur. Immers, er bestaat eigenlijk voorshands nog een zekere verwijdering tusschen de ideologie van het Nederlandsche volk en die van het Indonesische volk. Eerst wanneer er een zekere basis wordt geschapen met betrekking tot dit verschil dan acht ik het juist, dit verzoek met meer kracht te doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal over deze ideologieën niet te lang uitweiden. Ik meen alleen te kunnen demonstreeren, dat, indien er nog geen sprake is van een zekere eenheid in de ideologie, mijn verzoek niettemin eenige waarde, recht van bestaan zal hebben. Ik geloof, dat de positie, die ik zooeven heb geschetst in deze omstandigheden en ook voor de toekomst zelfs, van het allergrootste belang is. Ik meen, dat een dergelijke samenwerking van het kabinet van den Gouverneur-Generaal, niet alleen met de Nederlandsche kringen, doch ook met de bevolking in het algemeen, groote voldoening op dit punt zal schenken.

Mijnheer de Voorzitter! Waarschijnlijk zal de Regeering tegen de opvolging van mijn suggestie bezwaren hebben op grond van financieele overwegingen, want momenteel is soberheid aan de orde van den dag, doch ik heb ten deze nog een ander middel om dit financieele bezwaar eenigszins te elimineeren. Het spreekt van zelf, dat dit middel niet ten volle aan onze wenschen zal beantwoorden. Het zou kunnen zijn gelegen in het ambtshalve inschakelen van den Voorzitter van den Volksraad in het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Mijnheer de Voorzitter! Bestaat hieraan behoefte?

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zou dan de Voorzitter daardoor niet ondergeschikt worden aan den Gouverneur-Generaal?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik beantwoord op het oogenblik mijn eigen vraag bevestigend. Immers, men kan toch reeds constateeren, dat de Landvoogd behoefte heeft aan een politieke voorlichting en die politieke voorlichting, voor zoover zij de binnenlandsche politiek betreft, is het best te geven door den Voorzitter, — tevens lid — van den Volksraad.

(De heer Blaauw: Waarom niet de fractie-leiders?)

Dan krijgen wij zooveel adviseurs, dat de adviezen daardoor wellicht zullen worden verwaarloosd. Bovendien zijn deze kwesties ook min of meer van vertrouwelijken aard.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in de memorie van antwoord medegedeeld, dat de politieke stroomingen in den Volksraad toch het best vertolkt kunnen worden door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Ik waag het de juistheid van deze stelling te betwijfelen, omdat naar mijn meening de Voorzitter van den Volksraad de eenige persoon is, die eigenlijk alle stroomingen in den Volksraad en zelfs ook in de koffiekamer het best kan beoordeelen.

Mijnheer de Voorzitter! Wellicht zou ik van mijn Indonesische medeleden het verwijt te hooren krijgen, dat deze suggestie in strijd is met een voorgaande suggestie, namelijk die inzake het Indonesische element. Immers de Voorzitter van den Volksraad is Europeaan. Maar ik heb nog een oplossing. De eerste plaatsvervangend Voorzitter van den Volksraad is Indonesiër. Indien dus de Voorzitter van den Volksraad, hetgeen uiteraard afhankelijk is van zijn beleid, nu en dan zijn bevoegdheid delegeert aan den eersten plaatsvervangend Voorzitter, krijgen wij de tegemoetkoming aan de wenschen, door mij zooeven uiteengezet.

(De heer Soekawati: En als nu toevallig de eerste plaatsvervangend voorzitter ook Europeaan is, wat dan?)

Dan is er nog de plaatsvervangend voorzitter van het College van Gedelegeerden.

(De heer Blaauw: En als die toevallig ook Europeaan is?)

Mijnheer de Voorzitter! Tot zoover de verschillende vragen, die ik aan de Regeering wil stellen aangaande de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Thans kom ik tot den regeeringspubliciteitsdienst.

Als ik het goed heb aangevoeld, is dit instituut eigenlijk voorbestemd om aan den eenen kant het kabinet van den Gouverneur-Generaal van voorlichting te dienen inzake verschillende gebeurtenissen en toestanden, zoowel in het binnenland als in het buitenland, aan den anderen kant heeft deze dienst ook de taak om de Indische burgerij voor te lichten. Ik zal ten aanzien van die eerste taak niet veel zeggen, omdat dit toch straks een kwestie is van ambtelijke regeling. Voor ons is evenwel die andere taak van het grootste belang.

Het woord „voorlichting" schept verschillende gedachtenassociaties. In de eerste plaats denk ik aan een zekere politieke propaganda en in de tweede plaats aan een zekere politieke opvoeding van de Indische burgerij.

Wanneer dit instituut levensvatbaarheid bezit en dit door den leider tot volle krachtsontwikkeling wordt gebracht, dan krijgen wij, dat van deze instelling straks een zekere propaganda en opvoedende kracht uitgaan op het publiek. Ik zou willen vragen of de Regeering thans een nieuwe fase is ingegaan, een fase, die ik zou willen bestempelen met: opinion dirigée? Ik heb deze uitdrukking in deze zaal reeds eerder gebruikt bij de bespreking van de Radiopubliciteitsordonnantie. Hier vinden wij ongeveer dezelfde tendenz terug, namelijk, dat de Regeering Haar politiek wil propageeren bij het publiek.

Het is duidelijk, dat de Regeering deze vraag ontkennend zal beantwoorden.

Waar de Regeering niettemin al eenige stappen in deze richting heeft gedaan, komt men tot hetzelfde resultaat, dat dan zou zijn, dat men hier niet meer spreken kan van vrijheid van meeningsuiting. Naar ik hoop zal de Regeering in de ontplooiing Harer werkzaamheden voorzoover het den regeeringspubliciteitsdienst betreft, Zich een zekere matiging opleggen, anders vrees ik de gevolgen, die ik zooeven heb geschilderd.

Een ander gevaar van de politieke opvoeding is de beïnvloeding van de verschillende politieke stroomingen hier te lande, met andere woorden: de Regeering zal niet meer boven de partijen staan, doch zelf als partij optreden, en ook dit acht ik onwenschelijk. Wanneer de Regeering de democratische gedachte nog steeds hoog houdt en respecteert verwacht ik, dat van deze politieke voorlichting niet zal komen een politieke beïnvloeding, nòch een politieke opvoeding, opdat men steeds vrijelijk zijn meening zal kunnen uiten en steeds vrij zal blijven in het kenbaar maken van zijn meening inzake verschillende aangelegenheden, in het bijzonder op het stuk van de nationale ideologie.

De memorie van toelichting en die van antwoord zijn op één punt nog niet duidelijk, namelijk wat betreft de verhouding van den regeeringspubliciteitsdienst tot de pers. Welke verhouding heeft de Regeering op het oog voor de regeling van de samenwerking tusschen dien dienst en de pers? Zal Zij bij die samenwerking dwingend optreden, met andere woorden: zal Zij bepaalde machtsmiddelen gebruiken om de pers te dwingen, zich te richten naar den regeeringspubliciteitsdienst? Voor de toekomst van onze pers is het antwoord op deze vraag van groot belang. Ik vrees dat, wanneer straks de Regeering gebruik zal moeten maken van machtsmiddelen, het spreekorgaan van het publiek, de pers, in het ge-

Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**).

(Wirjopranoto.)

drang komen zal. Juist in dit land, met zijn heterogeen samengestelde bevolking, met zijn — ook politiek — gedifferentieerde wenschen is het van groot belang, dat de persvrijheid ten volle intact wordt gehouden en deze door de Regeering op geenerlei wijze aan banden wordt gelegd.

Ik zie de zaak zóó, dat de Regeering wat betreft de verhouding tusschen den regeeringspubliciteitsdienst en de pers, in den aanvang slechts een beroep zal doen op samenwerking en verder zal afwachten of en in hoeverre dat beroep zal worden gehonoreerd. Voor de uitvoering dier samenwerking heeft de Regeering dan ook met voordacht een persoon aangesteld, die naar Haar meening die samenwerking tot stand zal kunnen brengen. Ik wensch geenszins het recht der Regeering in de vrije keus Harer medewerkers aan te tasten.

Alleen wil ik erop wijzen, dat de pers, zooals ik gezegd heb, door verschillende stroomingen, afkomstig van verschillende bevolkingsgroepen, vertegenwoordigd wordt. Met de benoeming van den heer Ritman tot leider van dezen persdienst wordt alleen tegemoetgekomen aan wat ik zou willen noemen de Europeesche wenschen.

Voor wat betreft de wenschen en stemmen, afkomstig uit de Indonesische gelederen heeft de Regeering gedacht aan de aanstelling van een Inheemsch journalist. Ik zou de Regeering willen vragen of voor dit ambt ook in aanmerking kunnen komen personen met journalistieke bekwaamheden, zonder dat ze direct beroepsjournalist zijn. Er bevinden zich in onze gelederen verschillende verscholen krachten, die in staat en bereid zijn, deel te nemen aan dit soort werk, zonder dat ze nu dadelijk beroepsjournalist zijn. Om de keuze van de Regeering op eenigszins breedere basis te stellen zou ik willen vragen, of het niet mogelijk is, dat de Regeering ten deze een oproep plaatst, opdat Zij de gewenschte kracht kan krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet te diep op deze persoonlijke aangelegenheden ingaan, omdat het naar mijn meening een zeer subtiel onderwerp is en het bovendien gemakkelijk verschillende gedachtenassociaties naar voren zou kunnen brengen. Alleen wil ik nog op een argument wijzen, een argument, dat beteekenis heeft voor wat betreft de inschakeling van het Indonesisch element, zoowel in het kabinet van den Gouverneur-Generaal als in den regeeringspubliciteitsdienst. Dit element zal niet de positie moeten hebben van een middelbare kracht, maar een positie van gelijke standing als de Europeesche collega's. Het bedoelde argument zou ik als volgt willen uiteenzetten.

Wij zijn thans in een periode gekomen, waarin de Europeesche gemeenschap haar mentaliteit moet omschakelen voor wat de visie op de Indonesische beweging betreft. De Europeesche gemeenschap is tot dusverre slechts voorgelicht door Europeesch sprekende of schrijvende organen. De Europeesche gemeenschap heeft totdusverre een duidelijke en klare voorlichting van de zijde der Indonesische gemeenschap gemist. Juist in deze tijden, waarin de Regeering op verschillende plaatsen een beroep heeft gedaan op de samenwerking van alle bevolkingsgroepen, is het noodig dat de Europeesche gemeenschap zich heroriënteert, dat zij beter wordt voorgelicht ten aanzien van de stroomingen, welke in de Indonesische gelederen heerschen. Voor deze taak zal uiteraard, naar mijn gevoelen, niet een Europeaan aangewezen kunnen worden, maar juist een Indonesiër.

Het Indonesisch element, dat in staat is alles te verwerken, wat er omgaat in onze samenleving en ook de noodige soepelheid en het noodige gezag zal hebben om dit te transformeeren ten behoeve van de Europeesche gemeenschap. Juist door deze werking verwacht ik een betere constructie van, een betere leiding in de verdere ontwikkeling van dit land.

Wij hebben tot dusverre slechts gesproken van opvoeding, van beschaving ten aanzien van de Indonesische gemeenschap. Thans zijn de rollen min of meer omgekeerd. Ook de Europeesche gemeenschap behoort duidelijk te worden voorgelicht;

(De Raad.)

behoort duidelijk te worden geleid in een bepaalde richting ten aanzien van onze — Indonesische — wenschen en verlangens.

De vergadering wordt te 11.26 uur v.m. geschorst en te 11.53 uur v.m. hervat.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen te kunnen zeggen, dat ik voor de indiening van deze begrootingswijziging veel waardeering heb. Natuurlijk is het bezwaar wel eenigszins gegrond, dat reeds met de instelling van een regeeringspersdienst is begonnen, vóórdat de Volksraad nog zijn sanctie heeft verleend aan de desbetreffende begrootingswijziging, doch men heeft hier anderzijds een bewijs van daadkracht van de Regeering. Ik moge in dit opzicht hulde brengen aan de Regeering, dat Zij, wetende dat critiek hierop Haar niet gespaard zou blijven, toch reeds het meest noodzakelijke heeft verricht. Het begrootingsrecht van den Volksraad is een subtiele kwestie, maar waar ieder bijna zonder uitzondering roept om daden van de Regeering, is het een verkwikking, te zien, hoe Zij, Zich van haar hoogere roeping ten deze bewust, niet heeft geschroomd om hoezeer de Wet eerbiedigend toch te handelen, ook al is alles wat den Volksraad betreft, niet in kannen en kruiken.

Dit toont m.i. aan, dat de critiek op de Regeering, als zou Zij zijn slap en krachteloos, niet gefundeerd is. Mijn vertrouwen in Haar beleid is versterkt door wat Zij mededeelde aangaande den loop der zaken bij de eerste organisatie van den regeeringspersdienst en wat daarmede samenhangt.

Mijnheer de Voorzitter! In deze zaal is de Regeering in algemeenen zin wel verweten, dat Zij zich nog niet genoeg bewust zou zijn, Regeering te zijn van een oorlogvoerend land. Op andere momenten, ook bij de voorloopige behandeling van dit ontwerp, treft Haar het verwijt, dat Zij een teveel aan voortvarendheid toont. Dat Zij desondanks Haar taak volbrengt op de wijze zooals thans wederom blijkt, moge ieder bewoner van Nederlandsch-Indië vertrouwen doen stellen in Zijne Excellentie en haar onmiddellijke raadgevers, maar ook in de Regeering, zetelende in Londen, die Haar instemming met een en ander ongetwijfeld te kennen zal hebben gegeven. Ook bij de behandeling van aanvullende begrootingen voor Oorlog en Marine en kortelings bij de Loemadjang-kwestie is duidelijk gebleken, dat kracht en doortastendheid in het regeeringsbeleid niet worden gemist. Dit stemt temeer tot verheugenis, omdat het algemeen gerucht ook in de pers zoo menigmaal wil doen gelooven, dat het aan deze kostbare eigenschappen bij de bestuursorganen mangelt.

Het is ongeloofelijk, hoe wonderlijke geruchten soms nog geloof vinden en juist daarom is het, dat ik de oprichting van den regeeringspersdienst van gansoher harte toejuich en instemming betuig met de stelling in de memorie van antwoord, dat reeds thans zonder te wachten op de beslissing van den Volksraad met de voorloopige organisatie een aanvang is gemaakt. Wij kunnen niet verwachten, dat in dezen tijd alles ook in deze zaal geschiedt alsof er een toestand van vrede en rust bestaat. Het is mij dan ook eenigszins een raadsel, dat waar aanhoudend en met klem is aangedrongen op een beter contact tusschen Regeering en volk, nog weder zooveel critiek op de gevolgde handelwijze is gehoord. Woorden als „ernstig bezwaar" enz. hadden toch wel gemist kunnen worden. Intusschen heeft de Regeering ten eerste verklaard, waarom Zij reeds is aangevangen met werk in deze richting en heeft zij ten tweede den omvang van Haar voorloopigen arbeid tot de juiste proporties teruggebracht. Ik meen dan ook, dat vooral na de nadere verklaringen der Regeering de critiek op dit punt kan zwijgen.

Wat de nu reeds bekend geworden zaken betreft, kan ik volkomen accoord gaan met de benoeming van den heer Ritman. Ik meen, dat de Regeering hier een gelukkige keuze

(De Raad.)

heeft gedaan, dat Zij een zeer bekwaam man voor een zeer moeilijke plaats heeft gevonden en als ik mij niet vergis zijn de eerste gunstige gevolgen van zijn werk reeds waarneembaar.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Muh. Yamin heeft bezwaren ingebracht tegen de benoeming van den heer Ritman op grond van het feit, dat hij een minder welwillende houding zou aannemen tegenover de Indonesische beweging. Is hier geen vergissing aan den kant van het geacht medelid? Is het niet zoo, dat hij critiek onmiddellijk kenschetst als het getuigen van onwelwillendheid tegenover de volksbeweging in haar geheel?

Men is aan die zijde dikwijls de meening toegedaan, dat een ieder, die zich maar eenigszins critiek veroorlooft op de volksbeweging of haar uitingen, dan ook direct een vijandige houding tegenover deze beweging zou aannemen. Is dit wel juist? Iedere beweging heeft critiek noodig. Iedere beweging heeft zelfcritiek noodig, maar ook critiek van anderen aard en ik zou het daarom ten zeerste toejuichen, indien onze geachte Indonesische medeleden ook eens critiek van Europeesche zijde zouden willen aanvaarden en niet onmiddellijk een minder gelukkige houding tegenover de politieke bewegingen hier te lande zouden veronderstellen.

Wanneer ik nu even inga op de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal, merk ik op, dat ik hierin zie een teeken, dat de Regeering er niet voor terugdeinst om zich innerlijk te reorganiseeren. Er zijn ook alweer veel woorden over gesproken. Men heeft gevraagd of het wel in ons democratisch stelsel past, of het wel overeenstemt met den geest van dezen tijd. Ik zou daartegen in de eerste plaats willen opmerken, dat onze democratische instellingen ten hoogste belang hebben bij een centraal krachtig georganiseerde Regeering. Pas in de schaduw van een dergelijke regeling kan de democratie werkelijk tot bloei komen. Maar in de tweede plaats kunnen we dan toch ook zeggen, dat we in dezen tijd niet meer precies kunnen voorspellen, hoe de ontwikkeling der democratie in de naaste toekomst zal zijn, en daarom te meer kunnen we hier geen duidelijken maatstaf aanleggen, vooral niet waar het hier gaat om een inwendige kwestie, een zaak als de reorganisatie van de centrale regeering in den vorm zooals ze ons thans wordt voorgelegd. Ik acht het dan ook onnoodig, hier diepgaande bespiegelingen te houden over de wijze, waarop de werkzaamheden van het kabinet dienen te worden geregeld. Dit is een zaak, die in hoofdzaak den Landvoogd aangaat en de wijze van werken moet door hem worden vastgesteld. In dit opzicht past ons vol vertrouwen in de Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! Wat voor ons als leden van den Volksraad in deze voorstellen het voornaamste is, is de regeeringspubliciteitsdienst. Tot nu toe werd de regeeringspubliciteit dikwerf gekenmerkt door een afkeer van publiciteit. Ik hoop, dat de nieuwe dienst steeds doordrongen zal blijven van den geest en het streven, om zooveel mogelijk klaarheid en openbaarheid te geven en ik spreek den wensch uit, dat de regeeringspubliciteit niet zal worden ingeschroefd in de bureaucratie, doch dat haar zooveel mogelijk vrijheid van ontplooiing en ontwikkeling zal worden geschonken. Het is hierbij natuurlijk niet de bedoeling, dat ook de waardeering der feiten van hoogerhand zal worden voorgeschreven. De heer Wirjopranoto uitte de vrees, dat het met de vrijheid van meeningsuiting wel eens gedaan zou kunnen zijn wanneer deze dienst zich bovenmatig zou ontwikkelen. We kunnen uiteraard niet vooruit zien, maar dit weten we wel, dat de bedoeling die met het stichten van dezen dienst voorzit, niet is, om de vrije uiting der meening in de persorganen aan banden te leggen. Het komt aan op de feiten, het zal er op aan komen, dat ook het minder gunstige niet wordt verbloemd, doch dat we zooveel mogelijk zullen weten, waar we aan toe zijn.

(Yo Heng Kam.)

Toch moge ik hier nog even den wensch uiten, dat het niet zal blijven bij een nuchtere bekendmaking van zaken, die openbaar moeten worden gemaakt. Laat de Regeering, indien mogelijk, óók trachten, het hart van het volk te raken. Ik spreek de hoop uit, dat deze dienst zich moge ontwikkelen tot een middel, dat meer en meer Regeering en volk samensmeedt tot één geheel in den strijd tegen den grimmigen vijand en dat mede door dezen dienst alle défaitisme uit onze gelederen zal verdwijnen.

Ook zou ik de aandacht van den dienst bij voorbaat willen vragen voor een juiste belichting van onze Regeering te Londen. Waar een zekere journalist het oirbaar heeft geacht, onze Regeering daar voor te stellen als een verzameling mannen van gevorderden leeftijd, die de sfeer van het energieke Londen niet kunnen verdragen, ware door overzichten van hetgeen daar door onze Nederlandsche Regeering wordt gepresteerd, een en ander te weerleggen. Wat wij in dezen tijd noodig hebben is vertrouwen en kracht. Deze laatste eigenschap heeft de Regeering getoond te bezitten. Moge de nieuwe dienst er in slagen het vertrouwen, waar dit mocht zijn geschokt te herstellen, en waar het bestaat te verstevigen en te sterken.

Daarvoor heeft hij noodig een zelfstandige positie, zoo weinig mogelijk ondergeschikt aan andere instanties, wij moeten een dienst hebben, die zich geheel aan dien arbeid geven kan. Daarom is het te begrijpen, dat hier niet kan worden volstaan met enkele deskundige krachten bij de Algemeene Secretarie aan te vragen.

Enkele sprekers hebben het denkbeeld geopperd, Mijnheer de Voorzitter, het Inheemsche element bij den dienst te versterken, speciaal het journalistieke element. Ik geloof inderdaad dat, oppervlakkig gezien, de Inheemsche journalistiek te zwak is vertegenwoordigd in het bureau van dezen dienst. Mijns inziens heeft echter in het algemeen de Regeering Haar taak hier goed onderkend en met vertrouwen zal ik mijn stem dan ook aan dit voorstel geven.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij bij het thans aan de orde zijnde onderwerp slechts willen bepalen tot het maken van een enkele opmerking, die de beteekenis heeft van een verzoek. Trouwens, reeds verschillende sprekers hebben hun licht over deze materie laten schijnen en er zullen nog wel meerdere leden zijn, die het onderwerp zullen belichten, zoodat ik mij tot mijn verzoek kan bepalen. De kwestie, die mij hierbij na aan het hart ligt, betreft de personeelsvoorziening.

Ik wil in dit verband enkele aanhalingen doen uit de van de zijde der Regeering overgelegde stukken, omdat ik in enkele passages daaruit de beste en krachtigste argumenten vind, welke mijn verzoek zullen versterken.

Ik grijp dan eerst terug naar de memorie van antwoord. Daarin lees ik op pag. 4 (roneo):

> „een meer rechtstreeksche voorlichting van het publiek is een welbewuste daad in de richting van een democratische ontwikkeling, omdat de Regeering daardoor streeft naar een verhooging van de medewerking van de burgerij zelf aan de behartiging van de zaken des Lands."

Verder vind ik in de memorie van toelichting de volgende passage:

> „In de uitoefening van een eigen publiciteit ontmoet de Regeering nog bijzondere moeilijkheden, die voortspruiten uit de aanwezigheid van verschillende bevolkingsgroepen, ieder met hun eigen specifieke sociale en staatkundige doelstellingen en geestelijke idealen. De verschillen in materieelen en cultureelen welstand tusschen de verschillende maatschappelijke lagen scheppen bovendien ook op dit gebied hun eigenaardige moeilijkheden.
>
> De Regeering heeft bij Haar publiciteit rekening te houden met het feit dat wat voor den een begeerlijk,

(De Boer.)

voor den ander verwerpelijk kan zijn en dat wat de een uiterst belangrijk vindt, voor den ander nauwelijks een gedachte waard is."

In het licht van deze regeeringsuitspraken bevreemdt het mij des te meer, dat de Regeering bij Haar personeelsvoorziening van dezen publiciteitsdienst geen rekening heeft gehouden met de aanstelling van een Chineesch journalist. Dit acht ik een verzuim en in strijd met de door de Regeering geponeerde stellingen. De Regeering ziet hier zelf het feit over het hoofd, dat de verschillende bevolkingsgroepen een eigen vorm van voorlichting hebben. Ook dit acht ik een verzuim.

Er zijn inderdaad principieele verschillen tusschen de Chineesch-Maleische en de Inheemsche pers, verschillen, zoowel op het gebied van oriëntatie als van taalconstructie. Ik zou de Regeering daarom willen verzoeken, rekening te houden met mijn verzoek, door alsnog in de formatie een Chineeschen journalist op te nemen, die tot taak zal hebben het contact van de Regeering met de Chineesche bevolking en de Chineesch-Maleische pers te onderhouden en te versterken, een verzoek dat mijns inziens zeer billijk is en ik hoop, dat Zij mij in de rede van Haar gemachtigde in eersten termijn zal willen toezeggen, dat Zij bereid is, met mijn wenschen dienaangaande rekening te houden.

Trouwens, de Regeering heeft zelf erkend, dat de outillage van den regeeringspubliciteitsdienst niet voldoende is. Met de Regeering ben ik van meening, dat de regeeringspubliciteit zich pas vruchtbaar kan ontwikkelen wanneer deze ontwikkeling kan plaats hebben in een zoo breed mogelijk opgezette samenwerking met de publiciteitsorganen in de maatschappij, evenals ik de overtuiging deel dat het Land met zijn verschillende bevolkingsgroepen tot een zoo krachtig en sterk mogelijke eenheid moet worden opgebouwd.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Ook al moet betreurd worden dat de Regeering uitvoering aan deze voorstellen heeft gegeven vóór de Volksraad is gehoord, kan ik mij dit toch zeer wel begrijpen. Er zijn dikwijls omstandigheden in het spel, die de Regeering in een dwangpositie brengen om onmiddellijk tot uitvoering van bepaalde maatregelen over te gaan.

De Regeering heeft op dat punt een uitvoerige toelichting gegeven, die mij volkomen heeft bevredigd.

Ik zal evenals de vorige sprekers alvorens tot den regeeringspubliciteitsdienst te komen, het kabinet van den Gouverneur-Generaal in beschouwing nemen. Ik wil daarbij echter op den voorgrond stellen, dat na al hetgeen dezen ochtend daarover reeds is gezegd, het feitelijk overbodig is daarover nog een volledige redevoering te houden. Ik zal mij dan ook slechts bepalen tot het maken van enkele opmerkingen.

Bij dit voorstel stellen wij de vraag: hoe staat de Volksraad tegenover de instelling van een kabinet. Wat mijn fractie betreft, deze beseft volkomen, dat de tijdsomstandigheden voor den Gouverneur-Generaal de grootst mogelijke inspanning medebrengen om het hoofd te kunnen bieden aan de vele beslommeringen en vraagstukken, zoowel van staatkundigen als van administratieven aard, die zich in den laatsten tijd voordoen. Het zijn echter niet alleen de tijdsomstandigheden, waaronder wij thans leven, die hiertoe geleid hebben. Het is toch wel voor den insider duidelijk, dat reeds in de laatste jaren het werk van het centrale regeeringsapparaat is verdubbeld niettegenstaande de decentralisatie van werkzaamheden, die heeft plaatsgevonden van de Regeering naar de departementen. Ik zal daar niet verder op ingaan. Waar de zware druk waaronder de Landvoogd moet werken onder de huidige omstandigheden meer spreekt dan ooit is het voor mij en mijn fractie verklaarbaar dat de Gouverneur-Generaal naar een herschikking van Zijn bureau zoekt.

Ik zal niet zoover gaan als de heer Moelia en mij dus niet verdiepen in staatkundige hervormingen. Trouwens, het lijkt mij, dat beschouwingen van dezen aard ook ver buiten de grenzen van het voorliggende voorstel uitgaan. Men heeft hier de vraag onder oogen te zien, of de Gouverneur-Generaal administratieven bijstand noodig heeft voor de voorbewerking van de onderwerpen, opdat door Hem vlugger een beslissing kan worden genomen dan thans het geval is, en opdat niet onnoodig veel beslag wordt gelegd op den tijd van den Landvoogd.

De heer Wirjopranoto bracht hier naar voren de veronderstelling, dat de Landvoogd de verantwoordelijkheid niet meer kan of durft te dragen. Ik verwerp ten eenenmale, dat dit het geval is, wij hebben het volle vertrouwen in den Landvoogd en bovenal de overtuiging, dat Hij de verantwoordelijkheid zeer zeker durft en wenscht te dragen. Ik zal den heer Wirjopranoto op dit punt niet volgen, vermits dit tot onvruchtbare debatten zou leiden.

De heer Wirjopranoto vraagt dan verder in welke richting de politieke oriëntatie van het kabinet zal gaan. Ik zie in het kabinet niet anders dan een lichaam ter bewerking van de voorhanden zijnde politieke vraagstukken naar de inzichten van den Landvoogd, dus een voorbewerking daarvan door den leider van het kabinet. Maar nu moet ik mij daarbij toch het volgende afvragen. Indien het niet de bedoeling is, dat de leider van het kabinet tevens de werkzaamheden van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken overneemt, is dan wel juist, dat de leider van het kabinet geheel buiten het politieke leven blijft staan? Het is niet volkomen duidelijk, of alleen de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zich zal bewegen in den Volksraad, dus contact met de leden van den Volksraad zal zoeken — al moet mij hierbij van het hart, dat het zoeken van contact met de leden van den Volksraad nog niet zoo innig is, als ik dat wel zou wenschen, maar ook daarin zou verbetering kunnen worden gebracht —, of dat ook de leider van het kabinet zich op dit terrein zal bewegen. Zoo niet, zal de leider van het kabinet dan wel in staat zijn de fijne nuanceeringen, die de politiek nu eenmaal eigen is, te onderkennen bij de bewerking van de stukken, die hem voorgelegd worden?

Het wil mij beslist noodzakelijk voorkomen, dat de leider van het kabinet zich politiek oriënteert. Die politieke oriënteering zal in de eerste plaats betreffen de inwendige politiek in dit land. Is dit zoo, dan kan het niet missen, of het contact van dien leider met het praktische leven, met de voormannen van de burgerij, zal innig moeten zijn. Het moet niet voorkomen, dat de leider van het kabinet afhankelijk is van de inzichten van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Dit zijn gegevens die de leider van het kabinet uit de tweede hand krijgt en de Gouverneur-Generaal uit de derde hand.

De gedachtenwisseling tusschen den leider van het kabinet en den Gouverneur-Generaal zal daarvan schade ondervinden. De leider van het kabinet zal bij deze gedachtenwisseling genoodzaakt zijn terug te vallen op hetgeen door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken aan hem is voorgelegd. Voorts wil ik er nog op wijzen, dat de Volksraad toch zeker aanspraak zal mogen maken op een voorlichting, door een vertegenwoordiger van den Gouverneur-Generaal, die door nauwe aanraking met den Landvoogd het best de gedachten van den Gouverneur-Generaal in deze zaal zal weten te vertolken.

Het zal toch kunnen gebeuren, dat de vertegenwoordiger van de Regeering zonder ruggespraak den Volksraad zal moeten inlichten. Ik noem b.v. het feit, dat het zich dikwijls door interrupties, of tijdens de behandeling van moties, voordoet, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken een zeker bescheid moet geven. Het gaat nu niet aan, dat deze Regeeringsgemachtigde dan nog eerst overleg zou moeten plegen en daardoor den gang van zaken belemmeren, of dat hij star zou moeten vasthouden aan een gedane uitspraak

(De Boer.)

omdat hem de inzichten van den Gouverneur-Generaal door onvoldoende contact onvoldoende bekend zijn. Een dergelijke starre houding van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken kan funest zijn.

(De heer Verboom: Bovendien zou de bekoring van een interruptie daardoor ook wel verloren gaan!)

Inderdaad! De heer Verboom maakt hier zeer terecht de opmerking, dat daardoor de bekoring van het maken van interrupties verloren zou gaan. Ik doelde daarop dan ook zooeven, toen ik naar voren bracht, dat een dergelijke gang van zaken een verstarring van de besprekingen in dezen Raad zou doen ontstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik op de critiek, neergelegd in het Afdeelingsverslag.....

(De heer Sosrohadikoesoemo: Natuurlijk een opbouwende critiek!)

Natuurlijk, Mijnheer de Voorzitter. Wij doen in deze zaal niet anders dan opbouwende critiek uitoefenen!

Mijnheer de Voorzitter! Op de critiek, voorkomende in het afdeelingsverslag, heeft de Regeering geantwoord op pag. 12 (roneo) van de memorie van antwoord en wel als volgt:

> „Aan den éénen kant toch krijgt het kantoor van den Gouverneur-Generaal gelegenheid om zelf bij voortduring voorlichting te ontvangen omtrent zaken van den Volksraad en aan den anderen kant wordt tegemoetgekomen aan een behoefte van den Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, dat hij bij zijn arbeid gebruik zal kunnen maken van een grooter kantoor dan hij thans bezit. Hoewel de Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken zijn eigen kantoor behoudt, spreekt het wel vanzelf dat een goede coördinatie met zich brengt, dat hij, wanneer hij daaraan behoefte gevoelt, gebruik maakt van de krachten van het Kabinet."

Als voordeel wordt hier dus genoemd, dat de leider van het kabinet inlichtingen kan ontvangen van den Regeeringsgemachtigde voor zijn politieke werkzaamheden. Het voordeel voor den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is, dat hij over meer personeel kan beschikken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht in dit belangrijke vraagstuk het voordeel dat den Regeeringsgemachtigde bij verwezenlijking van dit voorstel zal toevallen, n.l. dat hij over een enkel mannetje meer zal kunnen beschikken, niet van zoo groot gewicht, dat daarvoor een dergelijke organisatie zou moeten worden opgebouwd. Ik acht dit van bijkomstig belang. Zeer zeker, wij behoeven het in dezen tijd niet te verwaarloozen, doch ik zou zeggen, dat het groote belang van deze organisatie moet zijn, dat een kabinet verkregen wordt, aan het hoofd waarvan een politiek geschoold man zal moeten komen te staan, die zich blijvend in de politiek dient te bewegen, zoodat hij den Gouverneur-Generaal met kennis van zaken en op eigen ervaring berustende adviezen kan geven of zoo dat verlangd wordt, althans de uitwerking van de stukken met kennis van zaken zal kunnen entameeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het kabinet is nog naar voren gebracht, dat de leider van het kabinet aan den regeeringspersdienst de gegevens dient te verschaffen, welke voor dezen dienst noodig zijn. Dit moet toch niet te overdreven worden voorgesteld. Het arbeidsveld van het kabinet is in feite beperkt tot politieke zaken, terwijl de regeeringspersdienst een veel uitgebreider terrein moet betreden. Deze dienst heeft niet alleen politieke zaken naar voren te brengen, doch zal zich mede aan maatschappelijke en andere vraagstukken moeten wijden, die voor de burgerij van belang zijn.

Ik kom daarop straks misschien nog even terug bij het bespreken van den regeeringspersdienst zelf.

Ik zie dus in de constructie als voorgesteld de fout, dat men hier te veel het accent legt op den leider van het kabinet, dat deze tevens is de verzorger van de gegevens voor den regeeringspersdienst.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering corrigeere mij, wanneer ik dat verkeerd zie, maar ik meen, dat de leider van den regeeringspersdienst ook dan niet meer in dat nauwe contact zal staan met den Landvoogd als wel gewenscht zal zijn, omdat hier een schakel gelegd wordt tusschen hem en den Landvoogd.

Is dat niet fout? Kan op deze wijze nu wel efficient gewerkt worden? Men moet goed voor oogen houden, dat de leider van het persbureau een journalist is, die de knepen van het vak kent en dus werk verrichten moet, dat hem eigen is en dat niet — dat heeft de Regeering trouwens al min of meer in haar memorie van antwoord erkend —, aan een ambtenaar kan worden toevertrouwd, aangezien de journalistiek nu eenmaal iets eigens heeft. Ieder moet in zijn vak geëerd worden. Wenscht men een vakkundige behandeling van propaganda en voorlichting, dan zal de leider van het persbureau ook in nauw persoonlijk contact moeten staan met den Gouverneur-Generaal om Hem zijn inzichten kenbaar te kunnen maken en voor te lichten omtrent de wijze waarop het publiek door de publicaties gediend kan worden. Gaat dit via een tusschenschakel, den leider van het kabinet, dan zal daarvan schade worden ondervonden. Misverstanden zullen daarvan het gevolg zijn, wat weer schade doet aan de zaak, die wij thans juist willen dienen.

Ik zal het, wat het kabinet betreft, in eersten termijn hierbij laten en het van het regeeringsantwoord laten afhangen, hoe ik verder zal reageeren. Ik wil mij dus aansluiten bij vorige sprekers, die met nadruk het verzoek deden, den leider van het kabinet tevens te doen zijn den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Ik wil hier uitdrukkelijk personen van zaken scheiden en geen namen noemen. Of de huidige Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken leider zal moeten zijn van het kabinet, dan wel de aangewezen departementsdirecteur, behoort tot de competentie van de Regeering; ik houd mij buiten deze kwestie.

Alleen zou ik nog eens nadrukkelijk willen wijzen op de roode draad die uit het debat over deze zaak in den Volksraad tot nu toe valt te onderkennen, namelijk dat men de figuur, die thans door de Regeering wordt voorgestaan, niet wenscht.

Ik zal thans overgaan tot een bespreking van den regeeringspubliciteitsdienst. Wij juichen het instellen van dezen dienst toe. Er zal dan nu eindelijk een regeeringspubliciteitsdienst tot stand komen. Wij betreuren het, dat hij niet reeds eerder werd ingesteld. Het is bekend, dat reeds jaren geleden werd getracht, te komen tot een overheidspersdienst, maar ook, dat dit streven steeds op moeilijkheden is gestuit. Het verheugt ons, dat deze thans zijn overwonnen. De achter ons liggende weken hebben ons wel duidelijk het gemis aan een dergelijk bureau doen gevoelen.

In dit verband zou ik iets willen zeggen over de vrees van den heer Wirjopranoto ten aanzien van den regeeringspubliciteitsdienst. Hij vreest, dat dit bureau de publieke opinie zal beïnvloeden, d.w.z. haar zal dringen naar een bepaalde politieke overtuiging, hoe dan ook, aan het publiek tegen alles in, als het ware de regeeringsovertuiging zou willen opleggen.

Ik geloof, dat niets minder juist is dan deze veronderstelling. Tot nu toe hebben we in dit land den vreemden toestand gekend, dat in de pers zoo vaak uitspraken over zaken werden gegeven waarvan insiders wisten, dat ze berustten op ondeugdelijke informatie, buiten de schuld van de pers, want ze kon nergens terecht, daar op de verschillende overheidsbureaux de grootste geheimzinnigheid betracht werd. De pers wilde goed bedoeld de publieke belangstelling voor een zaak wakker roepen, doch moest dit vaak doen op gegevens, die niet volledig of — wat erger is — niet juist waren. De publieke meening werd dan in een richting gedrongen die altijd hierop neerkwam, dat alles wat van de Regeering of Haar instanties kwam, niet deugde. Dat zal een eind kunnen ne-

(**De Boer.**)

men, wanneer de regeeringspubliciteitsdienst de pers zoo volledig mogelijk voorlicht en haar de beschikking geeft over de gegevens, welke noodig zijn voor een juiste voorlichting van het publiek, waardoor een gezonde gedachtenwisseling kan worden gestimuleerd.

Als nu de pers zich beklaagt, dat de Regeering geen waardeering heeft gehad voor haar werk, dan berust dit naar mijn meening op een misverstand. Ik kan mij niet indenken, dat men geen waardeering hebben zou voor haar werk. Zij heeft vooral in de angstige weken, welke achter ons liggen, goed werk verricht in het belang van de publieke zaak. Maar nogmaals, ze had voordien niet steeds de beschikking over de noodige gegevens en dat was een fout. Naar ik hoop, zal de regeeringspubliciteitsdienst aan dezen onjuisten toestand een eind maken.

Dat in den staf van den regeeringspersdienst ook Inheemsche journalisten worden opgenomen acht ik zeer juist. Inderdaad is het noodig, dat de Inheemsche journalisten hun meening in dat bureau kunnen brengen en daardoor een coördinatie van belangen kan worden verkregen. Er moet bij de Europeesche gemeenschap meer bekendheid komen met wat onder de Inheemschen leeft. Ik heb dit bij de behandeling van de omroepzaken ook steeds zoo aangevoeld en daar zal ook in deze richting gewerkt worden, dat getracht wordt, door het doen houden van causerieën en door spreekbeurten te geven aan daarvoor bekwame krachten uit de Inheemsche wereld de Europeesche bevolking bij te brengen wat zij nog mist, om het Inheemsche leven aan te voelen en alles wat noodig is om de Inheemsche medebewoners van deze eilanden beter te kunnen begrijpen dan wellicht in vele opzichten tot nu toe het geval is geweest.

(De heer Soeroso: Maar de Europeanen leven toch te midden van de Indonesiërs?)

Juist daarom juich ik het toe, dat de Regeering deze zaak zoo goed ingezien heeft en aan dit bureau ook Inheemsche journalisten wil verbinden. De heer Soeroso kan er van overtuigd zijn, dat nu in alle richtingen wordt gewerkt om de Inheemsche visie zooveel mogelijk te leeren kennen.

(De heer Iskandar Dinata: De Indonesische visie!)

Dat is hetzelfde, Mijnheer de Voorzitter.

Ik zou slechts voor één ding nog willen waarschuwen en dat is, dat het hoofd van den publiciteitsdienst toch in 's hemelsnaam niet verambtelijkt — ik meen die opmerking vanmorgen al eerder gehoord te hebben — maar dat hij in de kringen van de pers blijft verkeeren, dat hij de sfeer daarvan blijft aanvoelen. Hij moet journalist blijven in hart en nieren. Alleen daardoor zal dit werk op de juiste wijze verricht kunnen worden.

Ik zou voorts willen verzoeken dit bureau ook voor bepaalde zaken propaganda te laten voeren, om enthousiasme voor bepaalde regeeringsdaden en -zaken te kunnen krijgen.

Er is nog een punt, dat belangrijk is en wel dat de Regeering als taak van den leider van het bureau ook naar voren heeft gebracht, n.l. dat deze buitenlandsche journalisten zal moeten ontvangen en te woord staan. Ik weet niet tot hoever de Regeering in dit opzicht wil gaan, naar wij weten, behandelt in Japan een woordvoerder van het Ministerie voor Buitenlandsche Zaken wekelijks politieke zaken met verslaggevers en correspondenten van buitenlandsche bladen. Ik zou de Regeering willen vragen of dit ook hier de bedoeling is. Zou dit inderdaad het geval zijn, dan zou ik daartegen toch willen waarschuwen, omdat de behandeling van de buitenlandsche politiek geëigender aan den Landvoogd, of aan den leider van het kabinet, kan worden overgelaten. Maar overigens is het natuurlijk juist, dat, wanneer buitenlandsche journalisten in dit land komen en moeten worden voorgelicht, hun door den leider van den R.P.D. gegevens moeten worden verschaft, die nuttig zijn voor het leeren waardeeren der maatregelen welke voor de ontwikkeling van dit land genomen worden.

Tenslotte wil ik mij namens mijn fractie gaarne aansluiten bij de waardeering ten aanzien van de keuze van de Regeering in den leider van den dienst, den heer Ritman.

Ik geloof, dat deze keuze unaniem, ook in de pers, wordt gewaardeerd en ik heb alle vertrouwen, dat onder de leiding van den heer Ritman de regeeringspubliciteitsdienst een goede toekomst tegemoet zal gaan. Overigens zou ik de practijk nog willen afwachten. Het is hier voor een groot gedeelte nog een tasten en zoeken, later zal gelegenheid bestaan met nadere suggesties te komen.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een van de andere leden vandaag het woord over dit onderwerp te voeren? Zoo neen, dan zal de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad morgenochtend worden voortgezet.

De vergadering wordt te 12.34 uur n.m. gesloten.

29ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 16 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Redevoeringen van den Voorzitter en den aanwezigen Regeeringsgemachtigde naar aanleiding van het overlijden van het oud-Volksraadslid Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadjo. — Ingekomen stukken. — Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**). — Verzoeken tot voorbehoud der behandeling van Ond. **57** aan den Volksraad en tot verlenging van den voor de afdoening van dit onderwerp gestelden termijn.

Voorzitter: Aanvankelijk de heer M. H. THAMRIN, later de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 45 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Idenburg.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De Voorzitter en de overige leden verheffen zich van hun zetels.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Telegrafisch is gisteren den Volksraad mededeeling gedaan van het overlijden, op 12 dezer, van den heer Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadjo, die, als gekozen lid, in de jaren 1924—1927 Sumatra's Westkust en den P. E. B. vertegenwoordigde in den derden Volksraad. Als Volksraadslid, als demang en, ook na zijn pensionneering, in andere functies, laatstelijk als bestuurslid van het Koffiefonds, bewees de heer Loetan de gemeenschap goede diensten.

Zijn nagedachtenis zal bij den Volksraad in eere blijven.

Ik stel mij voor namens den Volksraad een brief van rouwbeklag aan de nagelaten betrekkingen te zenden.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde, den heer Idenburg.

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! Bij de woorden, door U gesproken tot gedachtenis van het overleden lid van den Volksraad, wijlen den heer Loetan gelar Datoek Rangkajo Maharadjo, dezen trouwen en bekwamen dienaar van het land, sluit de Regeering zich gaarne aan.

Zijn ziel ruste in vrede.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikking:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 13 Augustus 1940 No. 1 ter aanbieding van een ontwerp-ordonnantie tot het treffen van een voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank, alsmede tot regeling van de gevolgen, welke uit die voorziening voortvloeien (Ond. **57**).

De stukken worden gedrukt.

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 10 Augustus 1940 No. 2 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot heffing van een extra-uitvoerrecht op bepaalde goederen (Ond. **47**).

3. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 8, 8 en 12 Augustus 1940 Nos. 1500/B, 1501/B en 1517/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A, VII en VII L (Ond. **28**), VI (Ond. **45**) en IX (Ond. **41**) der begrooting voor 1940.

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 9 Augustus 1940 No. 1513*b*/A houdende inlichtingen nopens een motie tegen invoering van een straatbelasting in de stadsgemeente Padang.

5. Als voren van 13 Augustus 1940 No. 1527*a*/B houdende mededeeling der Regeering betreffende de vaststelling van de ordonnantie tot heffing van een extra-uitvoerrecht op bepaalde goederen.

6. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 9 Augustus 1940 No. 30 houdende aanwijzing aan Boejoeng gelar Moentjak nan Basah van de onderafdeelingshoofdplaats Pariaman tot verblijf.

De sub 2 t/m 6 genoemde stukken liggen ter inzage ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van het college van gecommitteerden van den regentschap van Bandjarnegara, waarbij adhaesie wordt betuigd aan de motie van de vereeniging van regentschappen op Java en Madoera inzake uitbreiding van de zorg voor de Volksgezondheid.

2. Resolutie van Gapi, aangenomen in haar vergadering van 8 Augustus 1940.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende publicaties:

1. Verslag over 1939 van de N. V. Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot exploitatie van petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië.

2. Statistisch overzicht der bewegingen van de motorverkeersmiddelen van het 1e halfjaar 1940.

De publicaties worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **48**.)

Voortgegaan wordt met de behandeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Wij zouden dit onderwerp kunnen opvatten als de aankondiging van de geboorte van een tweeling. Want, hoewel onderscheiden in uiterlijk, in postuur en in gewicht, valt toch aanstonds op een groote mate van verwantschap tuschen deze nieuw geborenen in de regeeringsfamilie. Sterker, zij zijn als het ware bestemd om onafscheidenlijk van elkaar verder door het leven

(De Villeneuve.)

te gaan. De Regeeringspersdienst behoeft de encadreering van het kabinet. Het kabinet, als bureau van den Landvoogd, zal in den regeeringspubliciteitsdienst een van zijn belangrijkste organen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De zooeven gebruikte vergelijking gaat ook in zooverre op, dat de aankondiging ons bereikt heeft, nadat de jong geborenen hun eerste levenskreten al geslaakt hadden. Welnu, de Economische Groep begroet deze geboorte met vreugde. Wij zien in deze twee nieuwe diensten groote mogelijkheden, die land en volk ten zeerste ten goede zullen komen. Ik kom daar zoo aanstonds nader op terug. Wij nemen onder de gegeven omstandigheden en na de verklaring, die de Regeering daarvan heeft gegeven, gaarne op den koop toe, dat de Volksraad in deze voor een fait accompli is gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de instelling van deze twee nieuwe diensten ook een mijlpaal kunnen noemen en daarmede bedoel ik dan het volgende.

Tot voor kort stond de Regeering van deze landen, ingesteld door de Kroon, als het ware hoog boven de geregeerden. Het contact tusschen de eigenlijke Regeering in meer engeren zin en de geregeerden was betrekkelijk gering en liep vrijwel uitsluitend door een stelsel van ambtelijke kanalen. Thans wordt het zoo, als ik het wel zie, dat de Regeering op haar zelfde hooge niveau blijft staan, maar dat Zij als het ware de gemeenschap een kleine ladder, bestaande uit twee belangrijke treden, toeschuift, welke treden het ons mogelijk zullen maken om gevolg te geven aan het woord van onze Koningin, om ons te scharen om den Landvoogd, om onzen Landvoogd.

Dat dit in een tijd als deze van uitzonderlijke belang is, behoef ik wel niet te betoogen. Er is in dezen tijd een zeer sterk gevoelde behoefte aan contact van alle deelen dezer maatschappij onderling, maar contact in niet mindere mate tusschen geregeerden en de Regeering. De diensten, die dit ontwerp beoogt in te stellen, zullen naar onze stellige overtuiging in hooge mate bijdragen tot de bevordering van dit doel.

Hier komen nog twee belangrijke punten bij, namelijk, dat wij niet alleen doordrongen zijn van het besef, dat wij alles crop moeten zetten om den oorlog te helpen winnen, maar ook dat wij doordrongen zijn van het besef, dat wanneer deze ellende eenmaal over de wereld zal zijn gegaan, er een nieuwe tijd komt, met nieuwe eischen en nieuwe verhoudingen.

Wil men zich dit alles goed realiseeren en wil de maatschappij, dus ook onze Indische maatschappij, opgewassen zijn tegen de eischen van dezen nieuwen tijd, dan zal zij ook nieuwe instrumenten behoeven.

Nu is in den laatsten tijd in den breede betoogd, dat de regeeringsconstructie, in het bijzonder met het oog op de zooeven genoemde doelstelling, wijziging behoeft. Ik geloof, dat men de zaak zoo mag stellen, dat wanneer in het huidig tijdsgewricht de Regeering nog eens geconstrueerd zou moeten worden, Zij zeer waarschijnlijk een ander beeld zou vertoonen, dan thans het geval is. Maar toch kan ik mij wel indenken het standpunt, dat de Regeering thans inneemt, van huiverig te zijn van en voorshands afwijzend te staan tegenover belangrijke ingrijpende veranderingen. Het Indisch regeeringsapparaat is van een zeer delicaten en ingewikkelden aard. Wil men daarin belangrijke wijzigingen aanbrengen, dan zal dat een zeer nauwkeurige en goede voorbereiding vereischen. Daartoe heeft de Regeering instrumenten noodig en nu zie ik in deze twee diensten ook deze mogelijkheid, dat zij de Regeering van groot nut kunnen zijn bij het overwegen van eventueele noodige herschikkingen en wijzigingen in het regeeringsapparaat.

Juist waar hier beoogd wordt een zoo nauw mogelijk contact te leggen tusschen Regeering en maatschappij, zal het langs deze wegen mogelijk zijn, om eenerzijds suggesties, die in de maatschappij ontstaan en gedachten, die in deze gemeenschap leven, op de meest efficiente wijze tot de Regeering te doen doordringen, terwijl het anderzijds voor de

(Smit.)

Regeering mogelijk zal zijn, Haar inzichten waar deze, hetzij parallel loopen met die van de maatschappij, hetzij daarvan op bepaalde punten mochten afwijken, aan het Indische gemeenebest duidelijk te maken en voor oogen te stellen.

De beide diensten zijn voorshands als memorieposten opgebracht. Ik geloof, dat dit verder gaat dan een zuiver budgetair begrip, want dit „pro memorie" geldt in wezen eigenlijk voor den geheelen opzet van deze diensten; zoowel het kabinet als de regeeringspubliciteitsdienst zijn een experiment. Wij mogen, mede gezien het vertrouwen, dat wij in de leiders van beide diensten mogen en kunnen stellen, aannemen, dat er een groote kans op succes bestaat. Wil deze kans op succes verwezenlijkt worden, dan zal daar niet alleen voor noodig zijn een groote bereidheid van de Regeering om het oor te luisteren te leggen bij al hetgeen in de maatschappij leeft. Maar evenzeer zal daarvoor noodig zijn een bereidheid van ons, van de gemeenschap, om deze diensten tot hun volle recht te laten komen. En wanneer die animus, die wezenlijke gezindheid tot samenwerking aanwezig is — en ik twijfel er niet aan of zij zal bij alle bevolkingsgroepen die met deze diensten van doen zullen hebben, worden gevonden — dan ben ik er evenzeer van overtuigd, dat beide nieuwe diensten voor Indië een groot nut zullen kunnen opleveren.

Op de samenstelling zal ik hier niet ingaan. Ik zeide het al, dit is niet alleen een budgetaire pro-memoriepost, het geheel draagt een voorloopig karakter, waarbij de practijk zal moeten uitwijzen, in welke richting het verder zal moeten worden gezocht. Dit veronderstelt ook, dat de dienstleiding, die met zorg gekozen is, zoo goed mogelijk naar bevind van zaken zal handelen om tot het meest juiste effect te kunnen geraken.

De conclusie, waartoe ik dan ook kom is deze dat wij dit ontwerp ten zeerste toejuichen en dat wij vooral in het kader van dezen tijd van beide nieuwe instrumenten der Regeering groot nut verwachten, voor Regeering en het Indische gemeenebest.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Deze aanvullende begrooting dient om gelden te voteeren voor zaken, die in feite al geregeld zijn. Ik ben van meening, dat de in deze aanvullende begrooting vermelde zaken uitermate belangrijk zijn. Ik ben er eveneens van overtuigd, dat de Regeering het raadzaam achtte, reeds aanstonds stappen te nemen om een belangrijk deel der voorstellen, waarmede Zij Zich dadelijk kon vereenigen, tot verwezenlijking te brengen. Doch ik ben er evenzeer van overtuigd, dat de gevolgde werkwijze niet getuigt van een goede waardeering van de taak van den Volksraad. Ik vraag mij met name af, of het niet mogelijk geweest zou zijn, vooral waar men hier werkt met memorieposten, deze regeling reeds veel vroeger bij den Volksraad in te dienen, waardoor wellicht voorkomen had kunnen worden, dat wij hier voor een fait accompli werden gesteld. Dit bezwaar meen ik te moeten handhaven, ook al zouden alle Volksraadsleden, naar ik van harte hoop dat gebeuren zal, zich met de voorgestelde regelingen kunnen vereenigen.

Dit wil niet zeggen dat ik niet zou erkennen dat er bepaalde urgente uitgaven, in het bijzonder voor defensie-doeleinden, noodig kunnen zijn, die moeten worden gedaan, zonder dat de Volksraad er eerst over wordt geraadpleegd. Maar naar mijn meening doet zulk een urgent geval zich hier niet voor, ook al niet omdat mijns inziens, zooals ik reeds opmerkte, de mogelijkheid van het indienen van een memoriepost reeds veel vroeger heeft bestaan.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering deelt dan mede dat, wat het in te stellen kabinet betreft, het hier gaat om een versterking van het eigen bureau van den Gouverneur-Generaal, dus min of meer een aangelegenheid, behoorend tot de zaken, die geheel zelfstandig door den Landvoogd geregeld moeten

(Smit.)

worden. Ik maak hieruit op, dat deze zaak dus feitelijk in hoofdzaak ter kennis van den Volksraad moet worden gebracht vanwege de daaraan verbonden uitgaven. De instelling van het kabinet komt immers in feite neer op zekere organisatorische verschikking in de algemeene secretarie en verandert aan het principe van den hier te lande geldenden bestuursvorm mijns inziens niets. In de memorie van antwoord lezen wij immers duidelijk, dat de Landvoogd in persoon de werkelijke centrale regeering is en blijft.

Ik meen dan ook, dat de uiteenzettingen in de memorie van antwoord wel zeer duidelijk maken, waarom de Regeering het noodig acht, dat dit kabinet moet worden ingesteld, en ik meen verder, dat de zienswijze der Regeering in deze volkomen aanvaardbaar is. Wil men aan de instelling van dit kabinet beschouwingen van staatkundigen aard verbinden, dan zal men zich mijns inziens toch moeten realiseeren, dat dit kabinet, althans volgens de gegeven taakomschrijving, in de staatkundige verhoudingen geen wijziging brengt.

Vele mijner geachte medeleden hebben nochtans deze zaak aangegrepen om aan te dringen op wijziging van de staatkundige verhoudingen. Ministers mèt en zonder portefeuille en ambtshalve leden van het in te stellen kabinet, wellicht te beschouwen als leden van een raad van state, zijn hierbij genoemd. Het zou voor ons in dit verband genoemd geacht medelid, den heer Thamrin, wellicht moeilijk zijn, de gewoonlijk naar buiten zwijgende rol van lid van een raad van state te vervullen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij in gemoede af: wat heeft dit alles nu direct met den opzet van dit kabinet van den Gouverneur-Generaal te maken? De politieke debatten, die zich hier omheen gesponnen hebben, hebben toch veeleer betrekking op de plaats van den Landvoogd zelf in het staatsbestel en ik geloof niet dat het juist is, bij de behandeling van dezen memoriepost, betrekking hebbend op het kabinet van den Gouverneur-Generaal, wijdloopige politieke beschouwingen te houden en de memoriepost dient mijns inziens zonder meer aanvaard te worden. Wellicht zal voor politieke beschouwingen gelegenheid genoeg bestaan bij de behandeling der Maandag aan de orde komende drie staatkundige moties. Wèl wil ik mij aansluiten bij het verzoek van den heer De Boer en anderen, die er op aandrongen, dat het hoofd van het kabinet tevens zal optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Wat den regeeringspubliciteitsdienst betreft, Mijnheer de Voorzitter, zoo geloof ik, dat de Regeering eveneens op overtuigende wijze heeft aangetoond dat het nuttig is, tot de instelling van dezen dienst over te gaan. Ik wil dan tevens gaarne instemmen met de leden die er op aandringen, dat in het kader van dezen dienst de belangen van de publiciteit voor en over de Inheemsche en Uitheemsche bevolkingsgroepen zoo ruim mogelijke behartiging zullen vinden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben getroffen door de wijze, waarop de Regeering Haar houding tegenover de uit de maatschappij voortkomende critiek uiteenzet. In de memorie van antwoord lezen we namelijk:

> „Onder de factoren welke een ruime openbaarheid van regeeringsbeleid kunnen belemmeren behoort ongetwijfeld een ordelooze, een negatieve stemming bevorderende openbare uiting van critiek, welke, door onvoldoende innerlijke ordening van de samenleving, geen tegenwicht vindt in andere uitingen uit de maatschappij zelf. Het is toch duidelijk dat de Regeering zich niet telkens kan laten dringen in een positie van verdediging tegenover critiek, die niet haar oorsprong vindt in de bewuste meeningsvorming van groote groepen, maar die uitgaat van enkelingen, die hun stem doen hooren, terwijl een meerderheid, waaronder vele rustige waardevolle leden der samenleving, geen behoefte zou gevoelen aan openbare meeningsuiting. Een dergelijke ongeordende critiek kan een schadelijken invloed uitoefenen op de positie der Regeering, een situatie welke Zij ter wille van Haar gezag niet mag aanvaarden."

Hiermede wordt klaarblijkelijk de critiek, zooals die zich in dezen tijd geuit heeft, veroordeeld. Het is mogelijk, dat de Regeering Zich met den vorm en den inhoud van deze critiek niet kan vereenigen, doch het is mijns inziens allerminst juist, dat de geuite critiek slechts uitgaat van enkelingen, en dat de meerderheid der samenleving niet alleen daar buiten, doch er zelfs tegenover staat.

(De heer Idenburg, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: U had moeten doorlezen. Er volgen op deze passage nog enkele regels, die hier onmiddellijk mede samenhangen.)

Dit neemt niet weg, dat ik van meening ben, dat hieruit toch duidelijk blijkt — en deze misvatting, die mij in de schoenen wordt geschoven, zouden dan ook vele anderen hebben —, dat een en ander niet zoo duidelijk is gesteld als de geachte Regeeringsgemachtigde wenscht aan te geven, omdat hierop verschillende dagbladen duidelijk hebben gewezen. Verschillende dagbladen hebben duidelijk doen uitkomen, dat deze passage een duidelijke veroordeeling inhoudt van de critiek, zooals deze in den laatsten tijd is geuit.

Hier is van het woord van „enkelingen" — zooals de Regeering meent te moeten opmerken — geen sprake geweest, ook al is deze critiek nu eenmaal niet door de geheele gemeenschap, dan toch namens de geheele samenleving naar voren gebracht. De tijdsomstandigheden beletten trouwens terecht meeningsuiting door allen. Zoo wordt deze critiek vrijwel door de geheele gemeenschap gedeeld, althans door de groepen, waarvan vertegenwoordigers haar hebben geuit en als zulk een vertegenwoordiger moet men in de meeste gevallen onze dagbladen beschouwen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Niet de leden van den Volksraad?)

Trouwens, de bij de dagbladen binnenkomende betuigingen van adhaesie hebben dit ten volle uitgewezen.

Wat de interruptie van den heer Sosrohadikoesoemo betreft, wil ik erop wijzen, dat de Volksraad te dier tijde nog niet was vereenigd in vergadering en dus die critiek niet kon uitoefenen, terwijl bovendien de dagbladen het dagelijksch leven nog nauwkeuriger volgen dan de leden van den Volksraad.

Ik meen dan ook te mogen opmerken, dat hier juist het tegendeel het geval is geweest, en dat er wellicht slechts enkelingen zijn die, in groote lijnen althans, buiten die critiek stonden en ik meen, dat deze enkelingen zich dan in het bijzonder te Batavia bevonden. Het zou mij verbazen, als het nieuwe hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst over de algemeenheid van de geuite critiek, althans over de meeste gevallen, niet een zelfde oordeel zou hebben. Een juiste wijze van publiciteit van de Regeering zal voorkomen, dat Zij Zich in een positie van verdediging moet laten dringen tegenover critiek. Ik geloof, dat de hiervoren door mij geciteerde meening der Regeering al in bijzondere mate het nut van een goed geleiden regeeringspubliciteitsdienst aantoont.

De moeilijkheden, die aan dien dienst verbonden zijn, vallen zeker niet te onderschatten, ook al zal de leiding worden toevertrouwd aan iemand, die zijn sporen op het gebied der publiciteit zeer wel verdiend heeft. De beteekenis van de instelling van dezen dienst wordt door de Regeering evenmin onderschat. Zij zegt immers in de memorie van toelichting, dat de vorming van een regeeringspubliciteitsdienst in werkelijkheid is een zaak van maatschappelijke en staatkundige ontwikkeling. Ik behoef wel niet aan te toonen, hoe hoog de zaak der maatschappelijke en staatkundige ontwikkeling in deze zaal wordt geschat, zoodat ik meen, dat zoowel Regeering als Volksraad over de groote beteekenis van een regeeringspubliciteitsdienst het eens kunnen zijn.

(Smit.)

Over de behoefte aan een regeeringspubliciteitsdienst behoeft ook wel geen discussie te ontstaan. Wèl kan mijns inziens discussiabel worden geacht de wijze, waarop de publicatie zal plaats vinden en het doel, dat daarmede wordt beoogd. Met de omschrijving van het doel in engen zin — omschrijving van het doel in engen zin is minder juist, beter zou zijn: omschrijving van de taak in engen zin — het afgeven van communiqué's en officieele verklaringen door de Regeering in de pers en den radio-omroep, verder het toelichten van eenmaal genomen regeeringsbesluiten en -maatregelen, zal ook wel een ieder het eens kunnen zijn. Maar het doel van den persdienst gaat veel verder. In de memorie van antwoord deelt de Regeering mede, dat een der middelen, om te komen tot een democratische ontwikkeling, dat wil zeggen verhooging van de medewerking der burgerij zelf aan de zaken des Lands, is een gestadig pogen van de Regeering, om door oordeelkundige voorlichting bij te dragen tot de vorming van een steeds bewuster wordende openbare meening, terwijl daarvóór in de memorie van antwoord is gezegd, dat behalve de middelen van publiciteit in engen zin, er middelen zijn, welke heel wat krachtiger kunnen medewerken tot vorming van een openbare meening dan dergelijke officieele publicaties.

Mijnheer de Voorzitter! De vorming der openbare meening is een zaak van zeer groot belang en het is van groote beteekenis, dat zij die meenen, in grooter of in kleiner verband aan de openbare meening leiding en richting te moeten geven en ook zij, die aan deze openbare meening uiting meenen te moeten geven, dit doen met in achtneming van de waarheid en het recht. Dit geldt dan voor de uiting van de zijde der samenleving. Voor de uiting van de zijde der Regeering behoeft zulks wel niet in het geding te worden gebracht. Doch wèl kan in het geding worden gebracht de vraag, of de Regeering de pers wel de noodige vrijheid zal laten om met in achtneming van voren gestelde criteria haar meening te uiten.

Mijnheer de Voorzitter! In bepaalde landen is het gebruikelijk, de pers onder alle omstandigheden volkomen te muilkorven. In oorlogvoerende landen, waartoe ook Indië thans behoort, is het noodzakelijk, dat de vrijheid der pers in bepaald opzicht gebonden wordt. Men behoeft daarbij slechts te denken aan de mogelijkheid van beïnvloeding door den vijand. Beïnvloeding van de openbare meening is een machtig middel gebleken om die openbare meening te maken tot een volkomen willoos instrument van de Regeering.

In dit verband zegt prof. Huizinga, dat het verbod om te zeggen wat men denkt de eerste stap tot de leugen is. Men behoeft met deze sombere schildering van de gevolgen der beïnvloeding van de openbare meening hier nog wel geen rekening te houden, maar toch moet er wèl voor worden gewaakt, dat de pers vrijheid van mededeeling van inzichten behoudt, hetgeen er toe moet kunnen leiden, dat gedachtenwisseling over de inzichten der Regeering, zooals deze door den regeeringspubliciteitsdienst worden medegedeeld, mogelijk moet worden geacht. Ik vertrouw echter, dat zulks ook het inzicht der Regeering zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Er is in deze zaal door verschillende leden gesproken over voorlichting aan de groote, nog weinig ontwikkelde massa onzer inwoners. Ik zou daarbij wat de publiciteit betreft, zonder nu op details in te gaan, op de noodige voorzichtigheid willen aandringen. De heer Soeria Nata Atmadja heeft o.a. het belang van de inschakeling der bestuursambtenaren hierbij duidelijk aangetoond. Het te forsch betrekken van deze massa in de publiciteit lijkt mij èn voor de betrokken menschen èn voor het algemeen belang geenszins onverdeeld gunstig.

Mijnheer de Voorzitter! Alvorens te eindigen, zou ik nog willen vragen, mede in verband met de door ons ontvangen mededeeling, dat het stenografisch verslag van onze vergaderingen niet steeds meer op den dag der vergadering zal verschijnen, of het niet mogelijk is, den bij den regeeringspubliciteitsdienst gedetacheerden stenograaf te vervangen door een andere kracht. De wijze, waarop de stenografische dienst van onzen Raad werkt, mag perfect worden genoemd. Ik zou het echter betreuren, als door te voorkomen omstandigheden die perfectie zou verdwijnen.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de vele goede wenschen, die het hoofd van den nieuwen dienst op zijn nieuwen —, wel grootendeels getraceerden —, maar nog geenszins aangelegden weg hier reeds medegekregen heeft, sluit ook ik mij gaarne aan.

(Voorzitter, C. C. van Helsdingen.)

De **Voorzitter:** Ik zal het verzoek van den geachten spreker aan de Commissie voor de huishoudelijke aangelegenheden van den Volksraad overbrengen.

De heer **C. C. van Helsdingen:** Mijnheer de Voorzitter! De in het afdeelingsverslag breed uitgemeten kritiek en door enkele leden, laatstelijk door den heer Smit, hier in dezen Raad naar voren gebracht, op het vooruitloopen der Regeering op de vaststelling der afdeelingsbegrooting voor de inrichting der Regeeringspubliciteitsdienst, als consolideering van den proefdienst, zou ik niet willen onderschrijven. Met anderen zie ik in die instelling in haar opzet een daad van wijze regeeringsvoorziening en prijzenswaardig initiatief, dat goed uitgevoerd, juist in de afgeloopen maanden voortreffelijke diensten had kunnen verrichten. Het publiek schreeuwt om voorlichting, om klaarheid. De pers, door den vorigen spreker zoo geroemd, kon die voorlichting slechts in beperkte mate schenken en bovendien hebben onderscheiden persorganen in deze materie — en hierin wijk ik in waardeering zeer af van den vorigen spreker — aan de publieke meening weinig leiding gegeven, haar niet zelden vertroebeld èn door verkeerde voorlichting èn door het al te ruim en weinig geselecteerd opnemen van ingezonden stukken of brieven. Ik denk bijvoorbeeld aan de publicatie van den beruchten brief van dr. Van Blankenstein . . .

(De heer De Villeneuve: De brief van den beruchten dr. Van Blankenstein!)

. . . èn door het sensationeel en vaak onoordeelkundig gebruik van dikke koppen, kleinzielige commentaren in terloopsche aanteekeningen, enz.

Door het uitblijven van de zoo hoog noodige regeeringsvoorlichting bleven verkeerde voorstellingen, dwaze en ongerijmde veronderstellingen het vertrouwen in het regeeringsbeleid ondermijnen — hetgeen had kunnen zijn voorkomen, indien die — zij het voorloopig — ingestelde dienst met oriënteerings- en exploreerende functie, reeds van den aanvang af zijn taak juist had verstaan.

Er was immers veel critiek, die haar oorsprong vond in onkunde, en haar ongebreidelde uiting heeft stellig veel kwaad gedaan. Te meer omdat volkomen juist is hetgeen de Regeering in Haar memorie van antwoord opmerkt, dat die critiek niet voldoende tegenwicht vond in door onvoldoende innerlijke ordening van de samenleving niet tot haar recht komende andere uitingen uit de maatschappij zelf.

En dit was een gevolg niet zoozeer van het gemis aan „bewuste meeningsvorming" van groote groepen dier samenleving, als wel, dat hun voor een bewuste meening geen mogelijkheid tot geregelde dagblad-uiting gegeven werd. De algemeen te karakteriseeren „eenzijdige" min of meer liberale instelling van vrijwel de meeste Indische dagbladen is daaraan mede voor een niet gering deel schuld.

Mijnheer de Voorzitter! Het ging hier niet alleen en uitsluitend om zelfverdediging der Regeering tegenover critiek, maar om den vaak voozen ondergrond, waarop de critiek in en buiten de pers, gevolg van onkunde of verkeerd begrijpen, was opgebouwd te ondermijnen, of te breken.

Mijnheer de Voorzitter! Het heeft geen zin na te kaarten.

(C. C. van Helsdingen.)

Te minder nu de Regeering zelf erkent de min of meer teleurstellende resultaten van den proefdienst en daarvan de oorzaken breedvoerig toelicht.

Zij spreekt zelve uit, dat de door Haar opgedane ervaring, Haar waardevolle gegevens heeft verschaft voor het verkrijgen van een inzicht in de wenschelijke opzet, outilleering en encadreering, waarvan het voorliggend voorstel de vrucht is. Ik kan niet anders en beter doen, dan met Haar de verwachting en de hoop uitspreken dat de nieuwe dienst zijn zware taak met zegen zal kunnen verrichten.

Welke is echter die taak? De naam „Regeeringspubliciteitsdienst'' suggereert een strict omschreven taak: de publiciteit van allerlei mededeelingen, welke de Regeering aan het publiek wenscht bekend te stellen. Dit sluit dus uit: doelbewuste propaganda.

Toch lees ik in de memorie van antwoord op blz. 4 (roneo):

> „Men vatte regeeringspubliciteit toch vooral niet op in den engen zin van door de Regeering in pers en radio-omroep afgegeven communiqué's en officieele verklaringen; een geregelde voorlichting van het publiek zal zelfs bij voorkeur vaak niet van dergelijke officieele mededeelingen enz. gebruikmaken, aangezien er middelen zijn, welke heel wat krachtiger kunnen medewerken tot vorming van een openbare meening dan dergelijke officieele publicaties.''

Aan het slot van deze passage wordt gesproken over „de vorming van een openbare meening''. Is dit bedoeld als opzettelijke beïnvloeding in een bepaalde richting, of wel beteekent dit slechts, dat door een degelijke, feitelijke voorlichting allerlei misverstanden uit den weg worden geruimd en zoo dus de noodzakelijke voorwaarde in het leven wordt geroepen, dat het publiek zich zelfstandig een eigen oordeel kan vormen?

(De heer De Boer: Dit laatste is zeker het geval.)

Ook dàn kan men spreken van de vorming eener openbare meening, maar dan ligt het accent toch heel anders.

De twijfel, welke deze passage nog laat, wordt — en nu beantwoord ik de interruptie van den heer De Boer — gelukkig goeddeels weggenomen door een later volgende passage, die weer meer gaat in de door mij aangegeven richting, waarin staat, dat de Regeering in deze meer rechtstreeksche voorlichting ziet „een welbewuste daad in de richting van een democratische ontwikkeling''. Haar streven is gericht op „een verhooging van de medewerking van de burgerij zelf aan de behartiging van de zaken des Lands''.

Dit beteekent dus ten eerste opwekking van de publieke belangstelling, want alleen als die er is, kan er sprake zijn van een medewerking van de burgerij aan de behartiging van 's Lands zaken. En nu mag met vreugde worden geconstateerd, dat de publieke belangstelling in de laatste maanden zeer belangrijk is gegroeid. Maar niet kan worden ontkend, dat voordien de publieke belangstelling, in het bijzonder in de Europeesche samenleving, dan toch wel alles te wenschen liet. In de tweede plaats beteekent dit het wegnemen van alles wat benadeelen kan en toevoeren van datgene wat bevoordeelen kan de vorming van een juiste meening over het regeeringsbeleid. Dat beteekent dus niet, ten eerste in den geest der totalitaire staten een opleggen van een regeeringsinzicht aan het publiek en ten tweede het onmogelijk maken van een vrije meeningsuiting, door een straffe censuur of averechtsche toepassing van de persbreidelordonnantie en art. 153 bis en ter en 161 bis van het strafwetboek. Volstrekt ten onrechte mijns inziens oordeelt ons geacht medelid, de heer Yamin, dat genoemde artikelen en andere bepalingen de openbare meening onderdrukken en in de kiem smoren. Hier hebben we de telkens weer opduikende misvatting, alsof deze artikelen critiek wezenlijk onmogelijk maken. Dit is onjuist omdat — en hierop leg ik den nadruk — een goede toepassing dezer artikelen alleen tegengaat een ongeoorloofde, niet-toelaatbare wijze van critiek uitoefenen.

Men mag er zich over verheugen, dat de door den Volksraad in het afdeelingsverslag gestelde vragen de Regeering de gelegenheid hebben geboden, wat dieper op de uiterst belangrijke taakomschrijving in te gaan.

Want juist die omschrijving bepaalt òf en in hoeverre wij met dezen nieuwen dienst instemming kunnen betuigen. Immers, Mijnheer de Voorzitter, indien de Regeering ook maar eenige voorliefde zou hebben doen blijken om door dezen regeeringspubliciteitsdienst niet alleen regeeringsvoorlichting te geven, maar zich doelbewust te bewegen op het terrein der propaganda, in de verte zelfs maar lijkend op die, welke wordt uitgeoefend in de totalitaire landen, zouden wij volstrekt afwijzend daartegenover moeten staan. Zulk een propaganda toch beoogt een zeer bepaalde, door de „leiders'' aangehangen levensbeschouwing — die ook alle staats- en maatschappijbeschouwing overkapt — zonder ophouden te propageeren; te verbieden elke andere meeningsuiting; uit te sluiten elke critiek, zelfs gegoten in den meest onberispelijken vorm. Op deze wijze wordt door een bepaalde Regeering — die ten slotte niet anders is dan de vertegenwoordiging van een partij, die door geweld en terreur haar positie weet te handhaven —, geheel het volk in een keurslijf geperst; iedere persoonlijke vrijheid, die eerst dan bloeien kan als geestelijke vrijheid gegund wordt, wordt volkomen onmogelijk gemaakt. Zelfs godsdienstige vrijheid wordt aangerand, zoodra zij een gevaar zou worden voor de rustelooze beïnvloeding van geheel het volk door een leer, een geloof, een dogma, dat critiekloos moet worden aangehangen.

Van zulk een propaganda is ook de Regeering — ik constateer dat met vreugde! — wars! Maar, Mijnheer de Voorzitter, ook zonder dat men tot de uiterste consequenties een bepaalde levensbeschouwing — levensbeschouwing, Mijnheer de Voorzitter, omdat zij alle uitingen van het menschelijk leven in zich besluit — propageert, in de harten en hersens der ingezetenen stelselmatig inhamert, is het toch denkbaar, dat de regeeringspubliciteitsdienst zou worden benut om — in het belang natuurlijk, zooals het heet, van volksopvoeding en -verheffing — de bevolking inzichten bij te brengen, welke allerminst strooken met de door ons beleden Christelijke levensbeschouwing, en in dat geval zouden wij ons ongetwijfeld met alle klem tegen een dergelijke propaganda verzetten. Daarom staan we steeds huiverig tegenover zulke overheidsdoelstellingen en -instellingen. De Regeering zelve voelt, dat Zij de teugels hier wat sterker aan moet trekken. Er is in de Indische samenleving onmiskenbaar een strooming — en zij vindt hier en daar in het afdeelingsverslag uiting — die de Regeering eenigermate in die richting drijven wil. Vandaar, dat de Regeering behoefte gevoelt — en ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, dat wij Haar daarvoor dankbaar zijn — nog weer stelliger te omschrijven, dat onder de doelstellingen van volksopvoeding en -verheffing moeten worden verstaan:

> „het verruimen van de gelegenheid om het beleid der Regeering door de burgerij beter te doen verstaan.''

Dus wederom: de taak ligt meer in de richting van publicatie dan in die van praganda.

(De heer Soeroso: Is die voorlichting dan niet eenzijdig?)

Daarop kom ik dadelijk.

Alleen zóó kan ik accepteeren de nadere formuleering der Regeering, dat Zij hoopt en verwacht, dat Zij:

> „langs dezen weg ertoe kan bijdragen, dat de leden van verschillende bevolkingsgroepen nader tot elkaar komen, de scheidingsmuren laten vallen en bewust tezamen medewerken tot een maatschappelijke, economische en politieke eenheid.''

En dan spreekt het vanzelf, Mijnheer de Voorzitter — en hiermede beantwoord ik de interruptie van ons geacht medelid, den heer Soeroso — dat zoodanige voorlichting nooit eenzijdig Westersch georiënteerd mag zijn,

(C. C. van Helsdingen.)

(De heer Soeroso: Dat kan niet anders.)

.....maar veelzijdig gericht op alle bevolkingsgroepen en onderdeelen daarvan, die een eigen vorm van voorlichting behoeven. Dat de Regeering daarbij gebruik moet maken van moderne middelen, dus ook van de radio en film, voorzoover deze Haar doeleinden kunnen dienen en in de eigenaardige structuur van de Inheemsche samenleving zich laat aanpassen spreekt vanzelf. Hier past vooral voorzichtigheid en bezonnenheid. Immers wat de film betreft heeft men reeds de ervaring opgedaan, dat de films van den Dienst der Volksgezondheid, hoe opvoedend en oriënteerend ook, tenslotte bleken niet van zoo grooten invloed op de volksontwikkeling in hygiënischen zin te zijn geweest als men had gedacht en dat persoonlijk contact veel grooter invloed heeft.

In deze volksopvoeding en volksopheffing hebben de bestuursambtenaren een zeer belangrijke taak te vervullen. Ons geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja, gaf daarvan eenige treffende voorbeelden, welke met nog meer zouden kunnen worden uitgebreid. Men denke bijvoorbeeld aan tijdige voorlichting ten aanzien van de beteekenis der miltpunctie. In deze primitieve samenleving, waarin tusschen eigen belangensfeer en algemeene bestuursvoering een vaak sterke spanning bestaat, is volstrekt noodig een tijdige voorlichting en zij worde dan gegeven vooral door vertrouwensmannen en alsdan is zij van onschatbare beteekenis.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zeer juist.)

De memorie van antwoord, meer dan de memorie van toelichting, toont duidelijk aan, dat de Regeering oog heeft voor allerlei aspecten, welke de regeeringspubliciteitsdienst heeft, zoowel in zijn taak tegenover het binnenland als tegenover het buitenland. Het is voor den Volksraad gemakkelijk allerlei wenschen op schrift te stellen, gemakkelijker dan voor de Regeering — mede met het oog op de beperkte middelen — om deze alle te verwezenlijken. De waarde van al de hier geuite wenschen is, dat, voorzoover noodig, nogmaals de aandacht van de Regeering is gevraagd voor al deze belangrijke zaken, die waarlijk niet in een vloek en een zucht kunnen worden opgelost, maar dus voor de Regeering een schema vormen voor den geleidelijken uitbouw van dit orgaan. Bij dien uitbouw moeten verschillende klippen worden omzeild. Ik noem er twee.

Ten eerste de volstrekt niet ondenkbare mogelijkheid — reeds door meerderen in dezen Raad onderkend — van verambtelijking van dezen dienst, want noodzakelijk is en blijft een innig contact met het volle leven. Aan hetgeen anderen hierover reeds, met name mijn fractiegenoot, de heer Moelia, hebben gezegd, behoef ik niets toe te voegen.

Ten tweede verstarring en verstroeving van de nieuwsvoorziening onder meer van de pers. De Regeering verklaart, dat deze supervisie van den regeeringspubliciteitsdienst niet in den weg zal staan de verzorging van eigen publiciteit van bepaalde landsorganen, waaronder ik dan ook versta de inlichtingen, die op de departementen door onderscheidene ambtenaren geregeld over hun dienst werden gegeven, wanneer zij daartoe gemachtigd waren. Het is logisch, dat deze eigen verzorging niet dwars mag ingaan tegen de door den centralen publiciteitsdienst aangegeven lijnen, dat zij daarmede „gelijk gericht" moet zijn. Maar strookt deze opvatting met hetgeen mij ter oore kwam, dat een verbod is uitgegaan aan bepaalde ambtenaren van departementen, die tot nu toe gerechtigd waren aan de pers voorlichting te verschaffen, om zulks in het vervolg te doen, maar deze gegevens te doen toekomen aan het centrale kantoor, dat dan voor de distributie zorg zal dragen, en dan natuurlijk via Aneta, om onderlingen naijver tusschen de dagbladen te voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Is deze mij verstrekte inlichting juist, dan is dit verbod doodelijk voor de activiteit der individueele verslaggevers en zeker niet bevorderlijk voor de verspreiding van nieuws, omdat de activiteit der ambtenaren niet langer gestimuleerd wordt door de nieuwsgierigheid der persmannen.

Wat het kabinet van den Gouverneur-Generaal betreft, het volgende. Na de uitnemende rede van mijn geachten partijgenoot, den heer Moelia, waarin een historische uiteenzetting en vergelijking is gegeven van wording en groei van de algemeene secretarie en het kabinet des Konings in Nederland, een rede, welke vrijwel mijn inzichten ten deze vertolkt, wil ik nog slechts op het volgende wijzen. Het is te betreuren, dat de Regeering in Haar memorie van antwoord pas de breedere uiteenzetting heeft gegeven betreffende den gedachtengang, welke Haar bij de instelling van dit kabinet heeft geleid. Indien de memorie van toelichting dit kabinet zoo had toegelicht, zou stellig veel misverstand zijn weggenomen, — vooral ook het misverstand als gevolg van de vooropstelling van den post van den regeeringspersdienst —, dat geheel dit kabinet in hoofdzaak dienen zou om aan den regeeringspubliciteitsdienst een passende encadreering of achtergrond te geven. Het blijkt nu duidelijk, dat de Regeering juist zeer nadrukkelijk niet wil een departement van politieke zaken, zooals volgens het afdeelingsverslag in de afdeelingen werd gevreesd, omdat deze constructie de politieke zaken te ver af brengt van den Gouverneur-Generaal, door inschakeling van een nieuwe instantie. De Regeering wil precies het tegenovergestelde. Zij wil versterking van het centrale bureau van den Gouverneur-Generaal zelf, zoodat — aldus de memorie van antwoord — de Landvoogd in de gelegenheid blijft zelf den door hem wenschelijk geachten dagelijkschen invloed op de wijze en intensiteit van behandeling dezer zaken uit te oefenen.

Er is hier dus van niet méér sprake dan van een zekere organisatorische verschuiving in de algemeene secretarie. Men kan het de Regeering volkomen beamen, dat die versterking door de sterke staatkundige ontwikkeling, die de algemeene secretarie in haar vroegere organisatie boven het hoofd groeide, volstrekt noodig was en is. Ook kan men Haar met volle waardeering voor de beteekenis voor de decentralisatie van werkzaamheden bijvallen in Haar uitspraak, dat het wel duidelijk is,

> „dat in een land met een overheidsconstructie als Indië kent het centraal politieke beleid nimmer een materie van decentralisatie kan zijn, daar dit typisch blijft behooren tot de zaken van dagelijksche zorg van den Gouverneur-Generaal."

Mijnheer de Voorzitter! Hiermede kom ik eigenlijk aan mijn hoofdbezwaar tegen het voorliggend voorstel. Het is statisch van aard. Eenerzijds houdt het weliswaar ten volle rekening met de veranderde omstandigheden en wil het het overheidsorgaan daarbij doen aanpassen, doch anderzijds miskent het den dynamischen aard van de huidige nog steeds in gang zijnde staatkundige verhoudingen. Het handhaaft de overheidsconstructie, zooals die was. En daar de veranderde omstandigheden die overheidsconstructie dreigen te verzwakken, wordt een nieuwe pijler onder dat wankele gebouw geplaatst om het weder vast te doen staan. In plaats, Mijnheer de Voorzitter, dat men nu ten volle rekening wil houden met het feit, dat de veranderingen zich nog niet uiteindelijk hebben geconsolideerd, nog niet uitgekristalliseerd zijn, maar dat wij nog altijd midden in een bewegelijken staatkundigen toestand leven. Wat ons hier gegeven wordt is m.i. een lapmiddel. Met den dag van de instelling begint het al weder zijn kracht te verliezen, omdat de grondslag, waarop het meent te staan, aan het verschuiven is. In plaats van de instelling van deze instantie ter „versterking van de centrale constructie, zooals Indië kent" — dat is de qualificatie, die de Regeering zelf heeft gegeven — had de Regeering zich m.i. moeten afvragen of de regeeringsconstructie nog langer gehandhaafd kon worden, of niet een andere constructie moest worden opgezet, gezien de staatkundige beweging, die zooals ik reeds zeide, deze samenleving tot haar onderste lagen beroert. Het streven op zich zelf om

(C. C. van Helsdingen.)

de centrale regeering, die inderdaad in den loop van de jaren is verzwakt, te versterken, verdient allen lof.

Maar is dit nu het meest geëigende middel, gezien de politieke ontwikkeling waar we midden in staan?

Reeds in 1932 heeft het toenmalig lid van den Volksraad, H. J. van Mook, in zijn nog steeds lezenswaardige brochure: „De organisatie van de Indische Regeering" met ongewone klaarheid gewezen op de verzwakking, die in de regeeringsconstructie, juist door de staatkundige ontwikkeling was ingetreden. De stroeve en ondoelmatige werkwijze en samenstelling werden scherp belicht. De halfslachtige staat der departementshoofden, het volstrekt gemis aan contact onderling en de te geringe aanraking met den Landvoogd, werd duidelijk in het licht gesteld. De moeilijke en onbevredigende verhouding tusschen deze hoofden en den Volksraad, tusschen Landvoogd en departementshoofden vond ernstige critiek.

Scherper dan in deze memorie van antwoord werd de positie van den Landvoogd geteekend als

> „een eenzaam, naar alle kanten ter verantwoording te roepen Staatsman, die het bewind moet voeren met behulp van een met allerlei remmen en regulatoren uitgeruste ambtelijke machines."

Van de half honderd ambtenaren en colleges tot welke de G. G. in een rechtstreeksche verhouding staat, zijn er slechts twee, die „geheel aan hem gebonden zijn, die als zijn medewerkers zijn gedacht, de Alg. Secretaris en de R. G. voor A. Z."

En nu komt er dan een derde bij: het kabinet van den Gouverneur-Generaal, eigenlijk meer te zien als een vervormd en laten we hopen levend onderdeel van een vroegere langzamerhand afgestorven afdeeling, dat dan aan het „saamknoopingspunt" van al den arbeid der huidige centrale regeeringsorganisatie — gesteund door afzonderlijke diensten — in de toporganisatie: de vereischte versterking zal brengen, zoodat de Landvoogd, die „in persoon de werkelijke centrale Regeering is en blijft" zijn taak naar behooren kan verrichten.

Is deze oplossing in deze tijden nu de meest geëigende?

Is het niet veel beter om — in verband met de steeds sterker wordende vraag naar een „volwaardig parlement" — reeds te streven naar een zoodanige versterking van de regeeringsconstructie, dat t.z.t. deze staatkundige wijziging kan worden opgevangen?

In het afdeelingsverslag werden aan het slot dienaangaande eenige belangrijke vragen gesteld, die een gezetter overweging alleszins waard zijn, maar die de Regeering met een enkele handbeweging ter zijde stelt. Gevraagd was of er geen aanleiding is om die inwendige versterking der Regeering te zoeken in een nauwer en doelmatiger samenwerking tusschen Gouverneur-Generaal en den Raad van Nederlandsch-Indië en de Departementshoofden.

Uitgaande van soortgelijke gedachte als de Regeering nl. dat het regeeren aan de Indische Regeering mogelijk moet worden gemaakt door versterking en coördinatie van haar actieve scheppende organen en door de remmende critieke instanties tot de plaats terug te brengen, die haar toekomt, bepleitte de heer Van Mook verschillende maatregelen, die zonder eenige wijziging van de wet op Staatsinrichting tot stand kunnen komen en zeer stellig de centrale Regeering zullen versterken. Ik noem ze in vogelvlucht:

1. De leiders der departementen van algemeen bestuur moeten losgemaakt van hun departementen en vastgehecht aan de Regeering; overeenstemming van politieke beginselen tusschen departementshoofd en Gouverneur-Generaal zal verder noodzakelijk zijn, welke wellicht kan verwaarloosd worden ten aanzien van de departementen met in belangrijke mate technisch karakter. De departementshoofden worden dus niet maar diensthoofden, maar staatkundige leiders.
2. De Regeering stelle een behoorlijk staatkundig program op, concreet, en regelmatig aan te vullen voor iedere regeerperiode; met doelbewuste en harmonische uitvoering.

   Dit eischt een regelmatig en nauw contact tusschen Gouverneur-Generaal en de gemetamorphoseerde departementshoofden.

   Derhalve; geregelde bijeenkomsten in pleno onder zijn leiding, geregelde samenwerking van bepaalde groepen van departementsleiders.
3. De Algemeene Secretarie worde een secretarie van Landvoogd en Raad van Departementshoofden samen.

Een geheel andere oplossing geeft hij nog in de slotbladzijden, waarbij hij bepleit een algeheele wijziging van de samenstelling van den Raad van Nederlandsch-Indië, in dier voege, dat elk lid de staatkundige leider wordt van een of meer departementen.

Ik vestig op deze oplossingen de aandacht, niet omdat ik in alle opzichten mij er mee vereenigen kan, maar omdat ik in ieder geval in deze richting een versterking van de centrale Regeering zie, die van „blijvender" beteekenis zou zijn dan de voorliggende. Ik voor mij zie vooral die versterking in een nauwere aaneensluiting van de departementshoofden „als raad" en den Gouverneur-Generaal.

Weliswaar zegt de Regeering in de memorie van antwoord dat de Landvoogd — vooral in de laatste maanden —

> „in een voortdurend nauw en persoonlijk contact staat met de hoofden van departementen, waardoor veel belangrijke zaken, die een spoedige behandeling vereischen in een snel tempo door onderlinge besprekingen tot oplossing worden gebracht",

en verder, dat ook in de werkwijze van den Raad van Nederlandsch-Indië belangrijke wijzigingen zijn aangebracht, en Zij acht dan dezen gang van zaken „bevredigend", doch ik zie dit anders. Ik zou een radicale wijziging wenschen in de positie van den raad van departementshoofden.

Het contact van den Landvoogd met de departementshoofden is „persoonlijk"; ik zou het meer „collegiaal" wenschen. Thans komt de raad — ook na de vaststelling van zijn instructies — zeer sporadisch bijeen, alleen ter bespreking van enkele gemeenschappelijke belangen. Maar bespreking van het algemeen regeeringsbeleid onder leiding van den Gouverneur-Generaal vindt niet of slechts zelden plaats.

Zoo blijft de raad van departementshoofden een weinig beteekenend college. En toch zal hij steeds hechter plaats in het staatsbestel moeten innemen, als wij steeds meer in de richting van het parlementaire stelsel zouden gaan. Wordt binnen afzienbaren tijd — en den langsten wachtenstijd hebben we toch zeker gehad — aan dien groeienden wensch gehoor gegeven, dan is juist en vooral noodig een sterke regeeringsconstructie.

Een „volwaardig" parlement zal tegenover zich moeten vinden een sterke Regeering, een Regeering, die zich van haar „eigen recht" bewust is; die zich niet beschouwt als de lasthebster van den Volksraad, maar ten volle bewust is van het feit, dat Zij als overheid, wij zeggen: de dienaresse Gods is, en zelfstandig te beoordeelen heeft wat Zij met Haar verantwoordelijkheid kan overeenbrengen.

Bekend is, hoe het juist de zwakheid is geweest van de moderne democratiën, dat zij deze waarheden uit het oog hebben verloren, dat bij haar vertegenwoordigers steeds meer de gedachte zich vastzette, dat de Regeering de zetbaas van het „volk" is; dat de vertegenwoordiging door middel van moties — onze Volksraad heeft daar weet van! — tracht mede te regeeren en zich dus te zetten op de plaats der Overheid.

De oorlogsomstandigheden waaronder wij leven, maakt zoodanige versterking der Overheidsconstructie zooveel te dringender. Misschien kan in verband daarmede die samenwer-

(Aldjoeffry.)

king in deze tijden eerst gevonden worden in een „oorlogs"-kabinet, waarin alleen enkele departementen zijn samengebracht, die direct met die oorlogsvoering te maken hebben.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, aan een zoodanige versterking zou ik verre de voorkeur geven boven de voorgestelde. Ik zou daar alleen mee accoord kunnen gaan, als een der meest belangrijke doelstellingen van dit kabinet zou zijn om de door mij gewenschte versterking geleidelijk aan te bereiken, zoodat dit kabinet als het ware van den aanvang af werkt aan zijn ondergang. Want zoodra die samenwerking tot stand is gebracht is de noodzaak van zijn voortbestaan vervallen; is de gewenschte coördinatie op een gansch andere en m.i. doeltreffender wijze tot stand gebracht. De Regeering verklaarde in de memorie van antwoord op blz. 13 (roneo), dat een versterking van het politieke bureau van den Gouverneur-Generaal

> „ertoe kan bijdragen, dat aan de overweging en voorbereiding van de staatkundige ontwikkelingsmogelijkheden temeer aandacht kan worden besteed."

Mijnheer de Voorzitter! Hier staat „k a n worden besteed." Dat beteekent dus heelemaal niet, dat zulks ook zal gebeuren. En daarom juist is het mij te doen. Ik zou wenschen, dat al die belangrijke vraagstukken, die binnenkort aan de orde komen — ik verwijs naar de Maandag a.s. te behandelen moties — door den leider van het kabinet worden bestudeerd en voorbereid. Juist in dezen tijd, die snelle beslissingen eischt, zou het van zoo groote beteekenis zijn geweest indien de Regeering beschikt had niet over een kabinet als hier ontworpen, maar over een raad van departementshoofden, die in zoo groot mogelijke politieke homogeniteit saamverbonden, door herhaald, nauw gezamenlijk contact — voorwaarde voor een algemeen inzicht in de te nemen maatregelen — door snelle beslissingen in staat is, mede doordat ze allen bezield zijn door het geloof in de heiligheid van onze zaak, om met volharding aan de zijde van het machtige Engeland den strijd tegen den Duitschen overweldiger vol te houden.

De Regeering heeft bij een andere gelegenheid gezegd, dat al Haar adviseurs met groote trouw en toewijding zich geven aan de taak, die hun is opgelegd. Ik neem dit gaarne aan, Mijnheer de Voorzitter, maar telkens weer opnieuw rijst bij mij de vraag, of al die toewijding en trouw niet méér tot haar recht zouden zijn gekomen, indien — althans wat de departementshoofden betreft — deze individueele arbeid zou zijn gekaderd in een weloverwogen, goed doordacht plan van oorlogsbeleid, onder de bezielende leiding van den Landvoogd.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Aangaande het thans aan de orde zijnde onderwerp zou ik gaarne het een en ander in het midden willen brengen. Daarbij gaat het voor mij om een drietal punten, die ik achtereenvolgens in beschouwing neem.

In de eerste plaats moet mij iets van het hart omtrent den regeeringspubliciteitsdienst als zoodanig. Ik zou dan, om te beginnen, voor wat de benaming van dit instituut betreft, de rollen een weinig willen omdraaien, in zoover namelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat ik, mij uiteraard op het standpunt stellende van de geregeer-d e n — dit dan, woordkundig, in tegenstelling tot de Regeer-i n g — van mijn plaats af de terminologie „volksvoorlichting" zal bezigen. Dit is geen subtiel woordenspel, maar een kwestie van psychologie en onze vijanden, sprekend van volksvoorlichting, voelen het óók zoo aan. Want de zaak komt dan ineens in een voor onze oogen — de oogen der geregeerden — ik zou zeggen: aangenamer licht te staan. In dàt licht toch beschouwd, kan het instituut, naar ik aanneem, aan een ieder niet anders dan zeer welkom zijn. Ja, iedereen zal deze voorlichting met open armen ontvangen en haar een ruime plaats gunnen in geest en hart. Velen zullen er naar hunkeren, anderen haar evenzeer behoeven als het dagelijksch brood. Ik denk hier vooral aan de massa, de niet-intellectueel geschoolden, zoo onder de Indonesiërs als onder de Vreemde Oosterlingen. Bij hen toch heerschen nog heel veel misvattingen, misvattingen waarvan de betrokkenen zich gaarne zouden willen ontdoen, zoo zij daartoe de middelen bezaten.

Misverstanden zijn er op allerlei gebied. Ik noem bijvoorbeeld die, welke het gevolg zijn van de meermalen geconstateerde onjuiste toepassing van de wettelijke voorschriften. Men ziet dan iets, dat opzichzelf recht is, onrecht worden. En wie van zulk schijnbaar, en toch niet aanstonds weg te cijferen, onrecht de dupe wordt, omdat hij niet de gave bezit het op hem toegepaste recht naar zijn intrinsieke waarde te meten, die is al dadelijk geneigd — hoewel dit, ik geef het toe, onverstandig en verkeerd is — de Regeering en Haar organen in zijn critiek te betrekken. Ook mijn volksgenooten plegen zich hieraan schuldig te maken. En ook bij hen heerscht vaak een misplaatst misnoegen over maatregelen van de Regeering, die zij wegens gemis aan voorlichting niet, of slechts ten deele begrijpen. Dit, Mijnheer de Voorzitter, blijft niet zonder invloed op hun algemeene geestesgesteldheid; men geraakt in een stemming, die zeker niet bevorderlijk is voor den geest van samenhoorigheid, die nu zoo noodig is. Door een doelmatige en intensieve volksvoorlichting op dit punt zal heel wat zijn te bereiken.

En dan is er nog de algeméén-politieke kant der zaak. Dat is nu vooral oorlogsvoorlichting. Die is waarlijk broodnoodig als men bedenken wil, dat van uit de radio-propagandacentra des vijands dagelijks met tergende regelmaat propagandastof wordt omgeroepen, waartegenover al heel weinig mijner volksgenooten, om van de Indonesiërs maar niet te spreken, een critisch oordeel vermogen te stellen. Hier zou een deugdelijke volksvoorlichting van het hoogste belang kunnen zijn. Zij zou den moreelen weerstand tegen 's vijands leugencampagne vermogen op te voeren, ons, ook in dit opzicht, geestelijke herbewapening kunnen brengen. En daarom is het, dat ik speciaal voor de oorlogspropaganda de aandacht vraag. De Regeering waakt, wij zijn er vast van overtuigd; maar Zij wekke tevens op.

Laat de Regeering nu niet komen met de toezegging, dat Zij deze opwekkende propaganda wel wil bevorderen „voorzoover de middelen daartoe toereikend zijn". Zij werpe deze onwelkome restrictie zoo spoedig mogelijk over boord, voordat Zij tot het besef komt, dat Zij het nut van een goede voorlichting voor het opvoeren van den geestelijken weerstand van de bevolking dezer gewesten te laag heeft aangeslagen. De kwestie is waarlijk van het allergrootste belang. De Regeering aarzele niet langer en stelle de moreele herbewapening langs propagandistischen weg niet achter bij de materieele; beide soorten van herbewapening zijn correlaat. Het moreel van breede lagen der bevolking is door de situatie in Europa ten zeerste geschokt. De massa kijkt naar directe successen. Zij vreest, maar zij bewondert ook hem, die deze successen behaalt. Zij meet de oorlogskansen af naar die successen. Wat stelt de Regeering, wat stellen wij hiertegenover?

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou, als tweede punt, een suggestie willen doen, om bij voorbaat beschuldiging te ontzenuwen, als zou ik, van mijn kant, de waarde van de argumenten, die de Regeering tegen opvolging van mijn voorstel kan aanvoeren te laag aanslaan. Als Zij dan niet over de middelen beschikt, die een propaganda in den door mij voorgestanen zin nu eenmaal vordert, welaan Zij doe een beroep op het Koningin Wilhelmina-fonds. Mij dunkt, hier ligt toch een weg, langs welken een klein deel der opgebrachte millioenen nuttige besteding kan vinden! Wij gebruiken dit fonds reeds voor materieele herbewapening; wij koopen er bommenwerpers voor. En alle contribuanten juichen dit toe. Zouden zij dan minder geestdriftig zijn zoo nu ook de geestelijke herbewapening uit het fonds wordt gefinancierd? De oorspronkelijke doelstelling der bijdragen kome, zooals ook het laatste orgaan van de Vaderlandsche Club het uitdrukt — deze

(Kan.)
stem komt dus van onverdachte zijde — eerst „in de tweede plaats"! Mag ik, Mijnheer de Voorzitter, vragen of de Regeering in deze richting iets zou willen doen?

Als derde punt, Mijnheer de Voorzitter, wilde ik nog iets zeggen omtrent de wijze, waarop de volksvoorlichting zou kunnen geschieden. Velen hunner, die analfabeet zijn, bezitten een radio-ontvangapparaat. Men vindt zulk een willig instrument zelfs tot in het diepste binnenland en tot in den versten uithoek. Het gesproken woord, dat tot den luisteraar komt over bergen en zeeën, en dat door den luisteraar wordt voortgeplant, is een woord dat leeft. Ook de Regeering gebruike voor Haar propaganda in de eerste plaats het levend woord; het levend woord, dat gesteld wordt tegenover het levend woord des vijands. Zoo zij deze dan aanstonds en doeltreffend bestreden.

Moge de volksvoorlichtingsdienst, welks totstandkoming ik warm toejuich, aan dit doel worden dienstbaar gemaakt!

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Nogal laag voorkomende op de sprekerslijst, is omtrent de voorstellen, die thans aan de orde zijn, door de voorgaande sprekers reeds zooveel gezegd, dat ik mij gelukkig mag prijzen daarover slechts met enkele opmerkingen te kunnen volstaan.

Over het in te stellen kabinet van den Landvoogd, zou ik dan het volgende naar voren willen brengen.

Men zie daarin geen verborgen critiek. Het zijn slechts enkele opmerkingen, die ik nog wilde plaatsen.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, heeft zooeven herhaald, wat in de memorie van antwoord is verklaard, dat in feite de centrale Regeering eigenlijk is de Gouverneur-Generaal in persoon. Dit aannemend, spreekt het vanzelf zou ik zeggen, dat wat de Landvoogd in dit opzicht wenscht om hem in zijn zware taak te steunen, door ons, leden van den Volksraad, wel moet worden gehonoreerd.

Mijnheer de Voorzitter! De Gouverneur-Generaal is de eenige persoon in deze, die kan oordeelen of de hem ten dienste staande organen wel voldoende efficiënt werken om hem in staat te stellen, op de juiste wijze zijn taak te volbrengen.

Ik zou echter naar aanleiding van enkele verklaringen in de memorie van antwoord nog het volgende willen zeggen. De Regeering zegt dat sedert langen tijd de algemeene secretarie zich genoodzaakt zag niet anders te zijn dan een efficiënte administratieve instantie om te coördineeren en technisch voor te bereiden de beslissingen van den Gouverneur-Generaal inzake de ingekomen stukken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ten deze andere tijden gekend, n.l. dat de eerste gouvernementssecretaris met die besognes was belast en daarom een hondenbaantje had. Ik heb den tijd gekend, dat de boven den eersten gouvernementssecretaris staande algemeene secretaris alle draden in handen had en dat bij hem kwamen de departementshoofden; hij was dus een intermediair tusschen den Gouverneur-Generaal en zijn andere organen. Na de instelling van den Volksraad, toen de departementshoofden meer zelfstandigheid kregen, — gelukkig Mijnheer de Voorzitter —, is er een nader contact gekomen tusschen dezen departementsleiders en den Gouverneur-Generaal in persoon. Maar nog was de Algemeene Secretaris de persoon, die den Gouverneur-Generaal overal bij zijn reizen vergezelde en niet alleen om een efficiënte coördinatie te bewerkstelligen of een technische voorbereiding te verzorgen t.o.v. de ingekomen stukken. Toen nog was de Algemeene Secretaris de naaste adviseur van den Gouverneur-Generaal, die dagelijksch contact met den Landvoogd had.

Wanneer de Gouverneur-Generaal thans meent, dat het werk, dat steeds omvangrijker is geworden, uitgroeit boven het hoofd van den Algemeenen Secretaris dan hebben wij hierin te berusten en wanneer de Gouverneur-Generaal vraagt, om een kabinet voor hem zelf, waarin de politieke zaken worden behandeld, en dat belast zal moeten worden met het geven van voorlichting omtrent de actueele politiek, dan is dat een kwestie, die slechts ter beoordeeling staat zooals zooeven gezegd, van den Landvoogd zelf.

Doordat de formatie van het kabinet van den Landvoogd hoofdzakelijk zal bestaan en gerecruteerd worden uit de algemeene secretarie, zooals de memorie van antwoord ons mededeelt, zal dus de algemeene secretarie slechts een administratieve coördinatie worden toebedeeld.

Het is niet aan mij deze verandering te betreuren. Echter zegt het spreekwoord, dat niet elke verandering een verbetering is. Het is natuurlijk juist, dat wanneer het werk te omvangrijk is geworden voor de algemeene secretarie, de Gouverneur-Generaal moet uitzien naar een ander medium om hem up to date voor te lichten omtrent hetgeen er omgaat in de heterogene bevolkingsgroepen om zich daarnaar te gedragen, althans beslissingen te nemen, welke in het belang moeten worden geacht van het Land en zijn bevolkingsgroepen.

Terzake zal evenwel ook een cardinaal punt van groot belang zijn, n.l. het voortdurend contact van het hoofd van het kabinet met den Landvoogd. Er is terzake gesproken over den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en als wenschelijk bepleit, dat deze hoofdambtenaar voortdurend contact met den Gouverneur-Generaal onderhoudt, omdat hij nu eenmaal is: Regeeringsgemachtigde. De heer De Boer heeft te dezer zake het een en ander gezegd. Ter onderstreping van hetgeen door dit geachte lid is gezegd zou ik uit mijn ervaring enkele gegevens naar voren willen brengen.

Een der vorige landvoogden heeft eens als zijn meening te kennen gegeven, dat hij niet tevreden was omtrent den loop van zaken wat betreft het beantwoorden van den Volksraad in tweeden termijn door de Regeeringsgemachtigden. Zij zegden soms dingen en beloofden het een en ander, wat in het geheel niet naar den zin van den Landvoogd zou zijn.

Een ander Landvoogd achtte de functie van regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken eigenlijk uit den booze, omdat deze te Batavia wonend, zoo weinig contact met den Gouverneur-Generaal had. Het is met het oog daarop, dat toen een modus gevonden is, namelijk dat deze regeeringsgemachtigde verblijf moest houden te Buitenzorg; daar een kamer kreeg in het kantoor van de algemeene secretarie. Zoo kunnen alle zaken, die daar behandeld worden eveneens gaan door de handen van dezen regeeringsgemachtigde, waardoor hij op de hoogte komt van hetgeen de Gouverneur-Generaal wenscht en geheel vertrouwd raakt met diens gedachten omtrent alle mogelijke kwesties.

De Gouverneur-Generaal kan onmogelijk een regeeringsgemachtigde zóó inlichten, dat hij precies weet in welke richting de wenschen van den Landvoogd gaan. Dit kan alleen verkregen worden wanneer uit de stukken blijkt, welke richting de Gouverneur-Generaal wenscht uit te gaan en wat zijn meening is omtrent bepaalde kwesties.

Wanneer de Regeering in de memorie van antwoord zegt, dat Zij niet afzijdig staat van de idee zelf, hoewel zulks niet uit het voorstel behoeft voort te vloeien, dat de leider van het kabinet ook de politieke zaken in den Volksraad moet verdedigen, dan kan iedereen daar vrede mede hebben, maar ik onderstreep de meening van zoovele geachte leden vóór mij, dat, wanneer men den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken dien naam nog waardig keurt, hij ook direct contact met de Regeering dient te hebben. Wanneer hij wordt geplaatst onder de directe, ik wil niet zeggen: bevelen, maar toch: de aanwijzingen van het hoofd van het kabinet van den Landvoogd, dan ontgaat mij het nut van die functie zoowel als van de benaming. Het is met het oog hierop, dat ik gaarne van de Regeering zal vernemen, hoe en wat Zij terzake denkt en om ons in deze materie klaren wijn te schenken.

Ik zie veel goeds in de instelling van het kabinet van den Landvoogd, zooals die in de memorie van antwoord is

(Kan.)

uiteengezet. Dit kabinet zal dus niet zijn gelijk het kabinet van den Minister van Koloniën, dat, naar ik meen, slechts over minder belangrijke zaken gaat dan de secretaris-generaal van het ministerie. Het kabinet van den Landvoogd zal zijn de politieke raadgever, adviseur van den Landvoogd en waar de politiek toch een van de voornaamste hulpmiddelen is om goed te kunnen regeeren, is het te billijken, dat aan het hoofd van het kabinet den rang van departementshoofd wordt toegekend. Alleen zou ik willen vragen of de algemeene secretaris, wiens taak het slechts is, te coördineeren op administratief gebied en de beslissingen van den Gouverneur-Generaal voor te bereiden, dan nog een plaats zal kunnen innemen als hem in de Indische Staatsregeling en volgens de practijk is toegedacht. Is het dan niet beter, dat het hoofd van het kabinet van den Landvoogd den Gouverneur-Generaal overal vergezelt waar hij zich begeeft en dat hij dagelijks contact met den Landvoogd heeft, gelijk dit tot nu toe heeft plaats gehad tusschen den Gouverneur-Generaal en den Algemeenen Secretaris?

De Regeering heeft in Haar verdediging van haar publiciteitsdienst gezegd, dat Zij heeft te maken met verschillende bevolkingsgroepen, met een conglomeraat van onderdanen met gedifferentieerde belangen, belangen die soms tegen elkaar ingaan, zoodat Zij het noodig acht dezen dienst in te stellen en ook het voornemen heeft daarin op te nemen leden van de autochthone bevolking, die voorlichting kunnen geven op welke manier men de Inheemsche bevolkingsgroep kan bereiken en duidelijk maken wat de Regeering voor heeft, en in welke richting Zij gaarne de publieke meening zou willen zien geleid. Dat deze regeeringspubliciteitsdienst zou ingrijpen op godsdienstig gebied, acht ik buitengesloten en ik meen — dit is mijn persoonlijke meening — dat een bij voorbaat zich daartegen verzetten niet noodig is. Maar wanneer de Regeering inderdaad, wat Haar plicht is, aan zich houdt het behartigen van de belangen van alle bevolkingsgroepen, waar ook onze groep — wel een der voornaamste, hoewel de kleinste van de drie voornaamste groepen —, toe behoort, kan ik daar genoegen mee nemen. Maar dan stel ik er prijs op, dat ook gebruik zal worden gemaakt van de voorlichting van onze zijde. Ik hoop dat de Regeering hiermede rekening zal willen houden.

De regeeringspubliciteitsdienst is een nieuwe instelling. De Regeering heeft gezegd, dat sedert lang de noodzaak van de instelling ervan is gevoeld en dat de gebeurtenissen van den laatsten tijd slechts aanleiding zijn geweest om hetgeen Zij voor oogen had, te versnellen, doch dat de gebeurtenissen niet de oorzaak zijn geweest van het vormen van dit idee. Men heeft overal ter wereld thans dergelijke diensten, die moeten ingaan op onjuiste berichtgeving, waar thans de radio ook kan worden gehoord, die uit alle streken, ook uit de vijandelijke plaatsen, aan de luisteraars berichten ten beste geeft.

Dat eerste is noodig, maar of werkelijk deze dienst zal beantwoorden aan hetgeen de Regeering zich voorstelt zal de toekomst moeten leeren.

Wèl kan ik met de Regeering meegaan wanneer Zij zegt, dat Zij zich gelukkig noemt, de hand te hebben kunnen leggen op een persoon, die ter zake als deskundige moet worden beschouwd. In tegenstelling met een der sprekers, die hier een zekere critiek heeft uitgeoefend op de gestes en uitlatingen van den heer Ritman, moet ik getuigen, dat de heer Ritman als verslaggever van den Volksraad — ik heb hem als zoodanig gekend — en als hoofdredacteur van het Bat. Nieuwsblad heeft kunnen geven een objectieve meening, berustend op een degelijke kennis van land en volk, dus niet op sympathieën of antipathieën.

Ik spreek de hoop uit, dat onder zijn leiding de regeeringspubliciteitsdienst aan de verwachtingen zal beantwoorden. Maar vooral wil ik herhalen, dat het kabinet van den Gouverneur-Generaal slechts nut zal hebben, wanneer niet alleen schriftelijk contact wordt bewerkstelligd tus-

(Sosrohadikoesoemo.)

schen de centrale Regeering, i.c. den Landvoogd en het kabinet, maar zoo mogelijk dagelijks een mondeling overleg zal kunnen plaats hebben.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorbeeld der Regeering volgende, n.l. om eerst den in het leven te roepen — wellicht ware het beter hier te spreken van den in het leven geroepen — regeeringspubliciteitsdienst aan een beschouwing te onderwerpen, moge het mij vergund zijn, mijn meening terzake bekend te stellen.

Heeft het ook mij niet aangenaam getroffen dat de Regeering, zonder eerst de beslissing van den Volksraad omtrent den nieuwen dienst af te wachten, maar dadelijk ons college voor een fait accompli te stellen, vertrouwende, dat haar initiatief terzake door de groote meerderheid van het college ten zeerste zal worden gewaardeerd, de in de memorie van antwoord gegeven duidelijke en uitvoerige uiteenzetting van den gang van zaken en van de groote moeilijkheden, die de Regeering bij de gevoerde voorbesprekingen heeft moeten overwinnen, heeft mij tot de wetenschap gebracht, dat de Regeering ditmaal niet anders heeft kunnen handelen. Ik mag daarom aannemen, dat althans de groote meerderheid van den Volksraad mèt de Regeering van oordeel is, dat iedere dag, dat een beter functionneerende organisatie van den regeeringspubliciteitsdienst tot verwezenlijking kan worden gebracht als een werkelijke winst kan worden beschouwd, zoodat ten aanzien van het gebeurde zeker van toepassing kan worden verklaard het bekende Fransche gezegde: „Tout savoir est tout pardonner."

Met de geachte medeleden, die vóór mij het woord hebben gevoerd en zich vóór het regeeringsvoorstel hebben verklaard, kan ook ik de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst ten zeerste toejuichen. Vooral in tijden van spanning, gelijk wij thans moeten doormaken, kan een goed werkende regeeringspubliciteitsdienst niet worden gemist. Voor het hoofd van den nieuwen dienst is er zeer veel werk aan den winkel. Zeer juist is mijns inziens de visie der Regeering inzake de op Haar beleid door het z.g. groote publiek uitgeoefende critiek. Mèt Haar ben ik van meening, dat bedoelde kritiek in de meeste gevallen niet is gegrond op de bewuste meeningsvorming van groote groepen, doch slechts op de meening soms van een enkeling, die de gave bezit met zijn welversneden pen zijn gedachten in zulk een vorm te gieten, dat een groot aantal lezers, dat zelf, gelijk de Regeering zoo juist heeft getypeerd, geen behoefte aan openbare meeningsuiting gevoelt, als het ware wordt medegesleept. In gevallen als deze is er feitelijk van een bepaalde meening der groote massa geen sprake, doch wordt een zeker publiek oordeel kunstmatig gevormd. Dat zulk een kritiek de positie van de Regeering ten zeerste kan schaden, behoeft wel geen nader betoog. Wil de Regeering Haar gezag en het vertrouwen, dat de geregeerden in Haar behooren te stellen, handhaven, dan moet Zij de daartoe geëigende maatregelen treffen. En een dezer maatregelen is: een dienst in het leven te roepen, die tot taak heeft de door de Regeering genomen of te nemen maatregelen met een zeer duidelijke voor geen tweeërlei uitleg vatbare uiteenzetting ter kennis van het groote publiek te brengen. Hierdoor is het mogelijk een tusschen Regeering en geregeerden ontstaan misverstand dan wel gevaar voor een misvatting uit den weg te ruimen, c.q. te voorkomen.

Met de door de Regeering uiteengezette taak en opzet van den regeeringspubliciteitsdienst kan ik mij zeer wel vereenigen. En ik geloof niet, dat er van de instelling van dezen dienst voor de positie van den Volksraad eenig gevaar te duchten is. Mocht de regeeringspubliciteitsdienst onverhoopt zich in een richting ontwikkelen, waardoor de positie van den Volksraad werkelijk in gevaar zal worden gebracht, dan is het college m.i. mans genoeg om er bij de Regeering op aan te dringen den regeeringspubliciteitsdienst een „halt!" toe te roepen. Maar ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat zulk een gevaar denkbeeldig is.

(Sosrohadikoesoemo.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb daareven gezegd, dat er voor den leider van den regeeringspubliciteitsdienst zeer veel werk aan den winkel is. Reeds nù zou de regeeringspubliciteitsdienst dadelijk aan den slag kunnen gaan en wel om alle bevolkingsgroepen te doordringen van de noodzaak, dat de tot uiting gekomen lotsverbondenheid moet uitgroeien tot groote saamhoorigheid en uiteindelijk ook tot volkerenverbondenheid. In tijden als deze moet de regeeringspubliciteitsdienst het publiek doordringen van de wetenschap, dat het niet juist moet worden geacht om, wil men alle bevolkingsgroepen tot elkaar brengen, het solidariteitsgevoel dezer groepen stimuleeren en ontwikkelen, b.v. bij het houden van cursussen voor het Roode Kruis, de bevolkingsgroepen gescheiden te houden.

Zeer te betreuren is het, dat in rampvolle tijden, gelijk wij thans moeten doormaken, de Hollandsch sprekende Inheemsche vrouwen gescheiden worden van haar Nederlandsche zusters.

Dat zulks niet erg bevordelijk kan zijn voor het doen wegvallen van bestaande scheidingsmuren tusschen de Nederlandsche en niet-Nederlandsche groepen zal door een ieder moeten worden toegegeven. Bovendien kan het toch zeker niet in de bedoeling liggen om, mocht onverhoopt het Roode Kruis zijn taak moeten verrichten, de Europeesche gewonden uitsluitend te doen helpen door de Europeesche roode kruishelpsters en de niet-Europeesche geblesseerden door haar eigen zusters. Een andere kwestie waarvoor ik de aandacht van den R. P. D. vraag is wel het feit, dat, naar mijn weten niet-Nederlanders niet kunnen meedoen aan de oefeningen van de V. O. C. Mocht deze toestand gehandhaafd worden, dan heeft de Inheemsche maatschappij gelijk, wanneer zij veronderstelt, dat de V. O. C. in feite niets anders is dan een herleving van de Vereenigde Oost-Indische Compagnie. U ziet, Mijnheer de Voorzitter, hoe noodig het werkelijk is, dat de R. P. D. zoo spoedig mogelijk aan den slag gaat.

Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij bijzonder genoegen op pag. 5 (roneo) van de memorie van antwoord te mogen lezen, dat de R. P. D. ook dienstbaar zal worden gemaakt aan de algemeene doelstellingen van volksopvoeding en volksverheffing der Regeering. Mèt de Regeering wil ik van harte hopen, dat door middel van den R. P. D. één Harer meest begeerde doelstellingen te weten: dat de leden der verschillende bevolkingsgroepen nader tot elkaar komen, de scheidingsmuren laten vallen en bewust tezamen medewerken tot een maatschappelijk, economisch en politiek sterke eenheid, zal kunnen worden bereikt. Er is goede grond om aan te nemen, dat een goed werkende regeeringspubliciteitsdienst in staat zal zijn vele misvattingen, die er tusschen de verschillende bevolkingsgroepen nog bestaan goeddeels op te ruimen.

Een bijzonder moeilijke en dikwijls ook delicate taak wordt op de schouders van den leider van dezen nieuwen dienst gelegd. Eenerzijds zal hij alle Nederlanders, zoo in het ambtelijke als in het particuliere, bij voortduring op het hart hebben te binden, dat, wil Indië zoo militair en maritiem als sociaal, economisch en politiek sterk willen staan, het bepaald urgent is, de tusschen hen en het intellectueel deel der andere bevolkingsgroepen bestaande ongezonde verhoudingen grondig te verbeteren, d.w.z. gezond te maken. Alles ware na te laten om bij het tot oordeelen bevoegde deel der niet-Nederlandsche bevolkingsgroepen het gevoel te wekken, dat men als niet-Nederlander slechts een tweede rang burger is. Niet door woord en geschrift alleen, Mijnheer de Voorzitter, maar vooral ook door daden zullen de Nederlanders hebben te toonen, dat het hun ook werkelijk ernst is om alles te vermijden, wat door ieder weldenkenden, met beide beenen op den grond staanden beoordeelaar als rasdiscriminatie wordt aangemerkt.

Anderzijds ware onder het oog van de niet-Nederlandsche intellectueelen te brengen, dat, wil men dit land in allerlei opzicht sterk en weerbaar maken, men de hartelijke medewerking ten deze van de Nederlanders niet kan missen. Oost en West moeten begrijpen en inzien, dat zij om sterk te staan tegenover het buitenland elkander hebben te steunen, elkaar tegemoet moeten komen niet alleen in dagen van spanning, maar ook in tijden van vrede en rust.

Mijnheer de Voorzitter, ik zou van af deze plaats den leider van den R. P. D. alle succes willen toewenschen.

Moge hem bij de volvoering van zijn zeer moeilijke taak de noodige kracht en wijsheid nimmer ontbreken.

Thans nog een enkel woord gewijd aan het door de Regeering noodig geachte „Kabinet van den Gouverneur-Generaal". Stond ik eerst sceptisch tegenover het aanhangige voorstel, na kennisneming van de duidelijke uiteenzetting in de memorie van antwoord ben ik tot andere gedachten gekomen. Als lid van dit door U voorgezeten college kan ik, waar de Landvoogd het noodig heeft geoordeeld om de beschikking te hebben over een organisatie, waardoor hij beter in staat wordt gesteld zijn intens moeilijke taak in het belang van land en volk te vervullen, geen ander standpunt innemen dan mijn steun te geven aan het voorliggende regeeringsvoorstel. Bovendien is er nog een andere reden waarom ik aan het voorstel mijn stem niet zal onthouden. Heb ik de door de Regeering in de memorie van antwoord gegeven uiteenzetting goed begrepen, dan meen ik in het door de Regeering begeerde kabinet niet alleen te mogen zien, — en nu haal ik de woorden van de memorie van antwoord aan, Mijnheer de Voorzitter —:

> „een versterking van het centraal bureau van den Gouverneur-Generaal zelf, opdat de Landvoogd in de gelegenheid blijft zelf den door Hem wenschelijk geachten dagelijkschen invloed op de wijze en intensiteit van behandeling van politieke zaken uit te oefenen".

maar ook een soort van bewakingspost, die tot taak heeft, bij voortduring met groote nauwgezetheid toe te zien of de door de Regeering afgelegde verklaringen ook werkelijk worden gedekt door daden en beslissingen van regeeringsinstanties. Door het in het leven te roepen kabinet zal ook dus nauwlettend erop worden toegezien, dat de wenschen van de Regeering door Haar organen ook worden opgevolgd. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen of deze mijne visie al dan niet juist is. Mocht uit het regeeringsantwoord straks blijken, dat ik haar bedoeling goed heb aangevoeld, dan zal, naar ik meen, wel niemand bezwaar kunnen maken tegen het aanhangige voorstel, om reden wij alsdan een instantie zullen hebben, die haar bemiddeling zal verleenen om de centrale regeering, i.c. den persoon van den Gouverneur-Generaal, dadelijk in te lichten omtrent kwesties of gebeurtenissen, die de goede verhouding tusschen regeering en geregeerden zouden kunnen verstoren. De instelling van het „kabinet van den Gouverneur-Generaal" die tot taak heeft allerlei politieke zaken in beschouwing te nemen, zal dan blijken een groote aanwinst te zijn, zoowel voor de Regeering als voor de geregeerden. Dat op den leider van het Kabinet een zeer groote verantwoordelijkheid rust, behoeft wel nauwelijks betoog! Van hem moet o.m. kunnen worden verwacht, dat, wanneer, onverhoopt, een zeker regeeringsorgaan lijdelijk verzet mocht plegen, niet genegen mocht zijn de Regeering loyale en hartelijke medewerking te verleenen, hij den zedelijken moed zal hebben den Landvoogd ten spoedigste van een en ander op de hoogte te stellen, opdat correctie van hoogerhand kan plaats hebben. Dat de leider grooten zin voor billijkheid en rechtvaardigheid en last not least ook voor realiteit moet bezitten, spreekt wel van zelf. En rekening houdende met de als gevolg van de bezetting van het moederland door de Hunnenhorden ontstane wenschelijkheid, dat het saamhoorigheidsgevoel van alle bevolkingsgroepen wordt gestimuleerd en ontwikkeld, is het mijns inziens van groot belang, dat aan het hoofd van het Kabinet iemand komt te staan, die niet alleen de Oostersche levensbeschouwing begrijpt maar ook de associatie-politiek voorstaat. Immers zal alleen zulk een persoon kunnen begrijpen, aanvoelen en ook als juist aannemen, dat een samengaan van Neder-

(Soetardjo.)

landers en niet-Nederlanders in één staatsverband gegrondvest moet zijn op onderlinge samenwerking op voet van gelijkheid, op voet van gelijkgerechtigdheid. Alleen een regeerbeleid, dat deze gedachte tot basis heeft zal in staat zijn de scheidingsmuren tusschen het Oosten en het Westen te doen wegvallen. Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, redenen te hebben om aan te nemen, dat de toekomstige leider van het nieuwe landvoogdelijk kabinet aan al deze eischen voldoet. Ook hem wensch ik een aangenamen werkkring en alle succes toe. En moge het Z. E. den Gouverneur-Generaal gegeven zijn nog gedurende Haar regeeringsperiode Nederlandsch-Indië te zien ontwikkelen tot een gemeenebest, waarin alle bevolkingsgroepen worden saamgebonden tot een volkerenverbondenheid, in alle opzichten sterk genoeg om een eventueelen aanval, van welke zijde ook, met succes af te slaan.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, nog een enkel woord over de positie van den Volksraad in het kader van het aanhangig regeeringsvoorstel.

Kan ik met de Regeering medegaan, waar Zij van oordeel is, dat de instelling van het kabinet geen consequenties zal hebben ten aanzien van de positie en de taak van den Raad van Nederlandsch-Indië en de departementshoofden, ten aanzien van de positie van den Volksraad ben ik van oordeel, dat zulks niet kan worden gezegd. Met zooveel woorden is door de Regeering te kennen gegeven dat het kabinet zal zijn een encadrement voor verschillende diensten, waaronder ook is begrepen het kantoor van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Waar nu aan het hoofd van het kabinet een hoofdambtenaar zal staan in den rang, gelijk staande met dien van een departementshoofd, komt het mij niet juist voor, dat in den Volksraad de verdediging van het algemeen politiek beleid der Regeering wordt opgedragen aan een functionaris, die geen hoofd is van het bureau voor politieke zaken. De positie, die de Volksraad in de Indische samenleving heeft, zal mijns inziens worden geschaad, wanneer de Regeering niet genegen mocht zijn om inzake het algemeene politiek beleid het hoofd van haar kabinet voor politieke zaken aan te wijzen als gemachtigde om den Volksraad voorlichting te geven. Voor den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is er nog voldoende gelegenheid om in den Volksraad over andere kwesties dan het algemeen politiek beleid, namens de Regeering voorlichting te verschaffen.

Mijnheer de Voorzitter! Nu aan de orde wordt gesteld een organisatie, die een encadrement is zoowel voor het kantoor van den procureur-generaal als voor dat van den adviseur voor Inlandsche Zaken, zou ik toch gaarne van de Regeering willen weten wat wel de redenen zijn geweest, dat in politieaangelegenheden niet meer de procureur-generaal of een der advocaten-generaal en in Islamietische aangelegenheden nooit de adviseur voor Inl. Zaken wordt aangewezen als regeeringsgemachtigde. Ik hoop dat de Regeering bereid is de gevraagde inlichtingen te geven, waarvoor ik Haar bij voorbaat bij dezen dank zeg.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd, niet om een uitvoerige beschouwing te leveren over het aanhangige voorstel, doch slechts om opheldering te vragen omtrent een bepaald punt, dat door verschillende sprekers voor mij o.a. door den heer Smit reeds is ter sprake gebracht, een punt, dat voor dit democratisch land van het allergrootste belang is.

In de gevoerde schriftelijke gedachtenwisseling heeft de Regeering zich begeven op een terrein, waartegen niet genoeg gewaarschuwd kan worden. Ik hoop intusschen alleen maar, dat ik de bedoeling der Regeering misverstaan heb.

Ik doel hier op de passage in de memorie van antwoord, waarin de Regeering een uitduiding tracht te geven van de taak, die Zij aan den R. P. D. heeft toegedacht, in verband met de openbare meeningsvorming.

Ik wil die passage aanhalen, al is zij ook nogal lang van adem. De Regeering zegt:

> „Het is toch duidelijk, dat de Regeering zich niet telkens kan laten dringen in een positie van verdediging tegenover critiek, die niet haar oorsprong vindt in een bewuste meeningsvorming van groote groepen, maar die uitgaat van enkelingen, die hun stem doen hooren, terwijl een meerderheid, waaronder vele rustige waardevolle leden der samenleving, geen behoefte zou voelen aan openbare meeningsuiting. Een dergelijke ongeordende critiek — ik onderstreep dit woord: „ongeordende" — kan een schadelijken invloed uitoefenen op de positie der Regeering, een situatie welke Zij terwille van haar gezag niet mag aanvaarden".

Er zit in deze passage een element van wrevel, dat onaangenaam aandoet, en beslist niet bevorderlijk is voor het kweeken van een eensgezinden wil tot samenwerken tusschen de Regeering eenerzijds en de leden van ons College anderzijds. Ik wil er over zwijgen, hoe de leiders der volksbeweging buiten deze passage zullen opvatten. Maar er zit meer in deze passage.

In den zin namelijk, die deze passage voorafgaat, keert de Regeering zich tegen de openbare uiting van critiek, welke een negatieve stemming zoude bevorderen, omdat de gebrekkige innerlijke ordening der samenleving geen tegenwicht vindt in andere uitingen uit de maatschappij zelf.

Zoo gezien is de zaak in orde. Maar de Regeering keert in werkelijkheid de zaken om. De zaak zit zoo. Er wordt inderdaad weleens critiek vernomen. Degenen, die de critiek tot uiting brengen, zijn óf organisatorisch gebonden aan een partij óf vertegenwoordigen een zekere groep der samenleving. De practijk heeft uitgewezen, dat er hier geen sprake is van enkelingen, die een privé-meening verkondigen. De enkeling kan een of twee keeren optreden, hetzij in vergaderingen, hetzij in de pers, maar daarna zal het ook afgeloopen zijn, eenvoudig, omdat niemand naar hem zal willen luisteren of zijn beschouwingen zal willen lezen. Hij kan toch niet voor een leege zaal zijn gedachten blijven verkondigen? Doet hij dat door middel van een krant of periodiek, dan zal de uitgever wel gauw aan het getal zijner abonné's merken, dat het publiek niet gediend is van zijn beschouwingen.

Als er dus, zooals de Regeering zegt „geen tegenwicht gevonden wordt in andere uitingen der maatschappij", dan moet men dat niet toeschrijven aan de „onvoldoende innerlijke ordening der samenleving" ; het ligt meer voor de hand, dat de geuite critiek weerklank vindt bij dàt deel der samenleving, dat zich de moeite geeft om na te denken over wat het leest of hoort.

Dat het met die „innerlijke ordening der samenleving" nog niet zoo slecht gesteld is als de Regeering veronderstelt, blijkt alweer uit de ervaring, omdat er tallooze voorbeelden zijn aan te wijzen van in het openbaar optredende personen, die op een gegeven oogenblik in de Indonesische samenleving alle gezag verloren blijken te hebben. De geestelijke krachten der samenleving hebben zelf over dezulken een oordeel uitgesproken.

Als de critiekuitoefening zich handhaaft, dan is dat een bewijs, dat zij wel voortgekomen is uit „een bewuste meeningsvorming van groote groepen". Dit is geen theorie, maar een feit der ervaring, als men maar ooren en oogen den kost geeft om de verschijnselen op te merken.

Dit is één punt. Een ander punt is het volgende.

De Regeering verklaart, zich niet te willen laten dringen in de positie van verdediging. Wat moeten wij daaruit lezen? Beteekent het, dat de Regeering thans de ambtenaren van den regeeringspubliciteitsdienst den boer op zal sturen, om tot stand te brengen wat de Regeering noemt „tegenwicht van andere uitingen der samenleving" ?

De Regeering beschikt over vele middelen, die ik in hun volgorde van intensiteit kan weergeven als wenken, fluisteringen, printah aloes en tenslotte printah keras.

(De heer De Boer: Maar dat is toch de bedoeling niet;

(Soetardjo.)

de bedoeling is, door een juiste voorlichting meer gedachtenwisseling uit te lokken.)

Het is juist hierover, dat ik opheldering van de Regeering wensch.

(De heer Idenburg, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Het staat te lezen in de volgende regels van de memorie van toelichting.)

Naar mijn meening geven deze regels echter geen voldoende uitsluitsel over de juiste beteekenis van het voorgaande, Mijnheer de Voorzitter, anders bestond er tot mijn redevoering geen aanleiding.

(De heer Soangkoepon: Wacht U maar op de practijk!

De heer Soeroso: De heer Soangkoepon mag op de practijk wachten. Dan is het te laat!)

Maar de vraag is: bereikt men hiermede een geestelijke consolideering van de samenleving? Integendeel, wat bereikt zal worden, is een onnatuurlijke groei van de meeningsvorming. Er zullen natuurlijk wel personen gevonden worden, die ineens ontdekken, dat zij „geroepen" zijn om zekere meeningen te verkondigen. In elke samenleving en bij ieder volk zijn er altijd labiele figuren, die plotseling verrassende ontdekkingen doen, als hun chef blijk geeft van zekere inzichten. Maar, ik vraag me af, moet de Regeering zich op zulke debiele en labiele figuren verlaten?

De tweede vraag is de volgende: moet de maatschappij het van deze figuren hebben in dezen tijd, waarin groote veranderingen in vele vormen zich aankondigen?

Welke scheppende en opbouwende kracht zou er uit moeten gaan van de publieke meeningsvorming, door zulke figuren, waarmede geen enkele ernstige regeering in zee zal willen steken, geleid?

Is het de op deze wijze verkregen publieke meening, die de Regeering bedoelt als hebbende werkelijke waarde voor een „gezonde democratie"?

Ik kan het gevoel niet van mij afzetten, dat dit zou kunnen lijken op methoden, die in Duitschland en Italië toegepast worden. Ik hoop, dat dit gevoel voortgesproten is uit verkeerd begrijpen van de bedoelingen der Regeering.

Ik hoop dit oprechtelijk, omdat ik de volle overtuiging in mij omdraag, dat niets fataler is voor de Indonesische samenleving in de naaste toekomst dan het verkrijgen van een opgelegde en onnatuurlijke openbare meeningsvorming. Deze soort openbare meening zal tegen geen enkele beproeving bestand zijn. Wij zouden dan ons toekomstgebouw opzetten op den grondslag van drijfzand. Als er een ernstige beproeving komt, zullen wij weldra merken, dat ons bouwwerk het niet kan houden.

Laat de regeeringspubliciteitsdienst zich houden aan objectieve waarneming van de verschijnselen in onze samenleving en een juiste berichtgeving. Er zijn in de Indonesische maatschappij corrigeerende krachten genoeg, die zullen bewerkstelligen, dat de meening van enkelingen — die geen weerklank vinden bij de massa — tot zwijgen wordt gebracht.

Bij een doelbewuste en krachtige politiek van volksverheffing hoeft de regeering zich geen zorgen te maken over de mogelijkheid van gedreven te worden in een verdedigende positie, zooals Zij het zelf noemt.

De ware en gezonde democratie sluit in zich een natuurlijke en vrije groei van de openbare meening. De overheid — en dit geldt vooral voor een koloniale overheid over een gemengde bevolking — moet zich er zorgvuldig voor hoeden hierop geen inbreuk te maken.

Wij wenschen allen in eendracht en eensgezindheid de toekomst onder de oogen te zien. Die eendracht en eensgezindheid kunnen spontaan verkregen worden door het voeren van een breed opgezette politiek van volksverheffing. Die eendracht wordt niet verkregen door het kunstmatig opwekken van tegenwichten in de openbare meeningsuiting. Dit staat gelijk met moreele destructie.

(Zwart, Voorzitter, Soeroso.)

Mijnheer de Voorzitter! Wat naar mijn opvatting Indië momenteel wel noodig heeft, is leiding van de Regeering om in dezen tijd van aankomend gevaar de verschillende bevolkingsgroepen nader tot elkaar te brengen en ze ook voor de verdere toekomst tot één hecht en sterk geheel samen te binden. Zoowel aan Nederlandschen als aan Indonesischen kant, om niet van andere groepen te spreken, schijnt er neiging te bestaan om elkaar de hand te reiken. Men wacht slechts op het sein der Regeering. En dit sein zou dan bestaan in principieele maatregelen, die verschillende barrières tusschen de bevolkingsgroepen zouden kunnen opruimen, waardoor het haar mogelijk zal worden gemaakt, de schouders onder een gemeenschappelijk nationaal doel te plaatsen.

Moge de Regeering niet langer daarmede wachten; de tijd dringt!

De **Voorzitter**: Ik onderbreek thans de behandeling van Ond. **48**.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot het treffen van een voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank, alsmede tot regeling van de gevolgen, welke uit die voorziening voortvloeien (Ond. **57**).

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen, of het niet mogelijk is, de behandeling van dit onderwerp eenige dagen uit te stellen, in verband met de belangrijke moties, die Maandag a.s. aan de orde komen.

De **Voorzitter**: Ik zal mij met de Regeering daarover verstaan. Indien daartegen geen bezwaar bestaat, zal de openbare behandeling van Ond. **57** op een lateren datum plaats vinden.

Zooals echter in den brief van 15 Augustus van den Secretaris is medegedeeld, zal het ontwerp heden in de afdeelingen worden behandeld.

De vergadering wordt te 11.05 uur v.m. geschorst en te 11.50 uur v.m. hervat.

De heer **Mr. J. A. Jonkman** heeft in den voorzitterszetel plaats genomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **48**.)

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Nadat ik de memorie van antwoord aandachtig had gelezen, ben ik tot de conclusie gekomen, dat de hier voorgestelde maatregel inderdaad zeer belangrijk is, althans voor de Regeering zelf. Ik vraag mij echter af of de maatregel ondanks zijn belangrijkheid wel aan het daarmede door de Regeering beoogde doel zal beantwoorden. Ik vrees, dat zulks niet het geval zal zijn.

Wanneer ik dan dezen maatregel in beschouwing neem om mijn visie daarop te geven, wil ik het in de eerste plaats hebben over de kwestie van de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst. Het doel, dat men wil bereiken met dezen dienst is velerlei! Het voornaamste van dit doel is reeds hier en daar in de stukken aangegeven. Ik wil daarvan eenige passages

(Soeroso.)

citeeren en wel hetgeen de Regeering zegt in de memorie van antwoord op pag. 3 (roneo), n.l.:

„Onder deze belemmerende factoren behoort ongetwijfeld een ordelooze, een negatieve stemming bevorderende openbare uiting van critiek, welke, door onvoldoende innerlijke ordening van de samenleving geen tegenwicht vindt in andere uitingen uit de maatschappij zelf. Het is toch duidelijk dat de Regeering zich niet telkens kan laten dringen in een positie van verdediging tegenover critiek, die niet haar oorsprong vindt in de bewuste meeningsvorming van groote groepen, maar die uitgaat van enkelingen, die hun stem doen hooren, terwijl een meerderheid, waaronder vele rustige waardevolle leden der samenleving, geen behoefte zou gevoelen aan openbare meeningsuiting. Een dergelijke ongeordende critiek kan een schadelijken invloed uitoefenen op de positie der Regeering, een situatie welke Zij ter wille van Haar gezag niet mag aanvaarden.

De ontwikkeling der samenleving in de richting eener gezonde democratie brengt met zich dat niet het woord der enkelingen, maar van de bewuste groote groepen voor openbaarheid werkelijke waarde verkrijgt. In een dergelijke sfeer draagt critiek in wezen het karakter van gedachtenwisseling en in een dergelijke sfeer komt uiteraard openbaarheid van beleidsvoering het beste tot haar recht."

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze woorden moge ik afleiden, dat de Regeering om haar positie te verzekeren niet alleen een defensieve doch ook een offensieve houding wenscht aan te nemen tegenover een tegen Haar gerichte, een ordelooze en negatieve stemming bevorderende, openbare uiting van critiek. Als een defensieve houding van de Regeering in deze meen ik zeker te mogen zien de door den R. P. D. aangekondigde en aan te kondigen verklaringen der Regeering, neerkomende op een tegenspraak in den een of anderen zin. Daarna of tegelijkertijd zal de Regeering door middel van den R. P. D. van allerlei publieeeren, hetgeen tot het offensief gedeelte van den dienst kan worden gerekend. De resultaten dezer handelingen zullen natuurlijk afhankelijk zijn van de middelen, welke men daarbij toepast. Gebruikt men gemotoriseerde en gemechaniseerde eenheden op groote schaal, dan zal het resultaat misschien bevredigend zijn. Ik zeg „misschien", Mijnheer de Voorzitter, omdat ik meen, dat de positie van de Regeering niet alleen door een dergelijken maatregel als hier bedoeld, zal worden versterkt. Om daartoe te geraken moet men toch andere middelen aanwenden. Ik zal hierop nader terugkomen.

Uit de door mij aangehaalde passage uit de memorie van antwoord is tevens gebleken, dat de Regeering er tegen zal waken, dat critieken van enkele personen de groote massa der bevolking zullen beïnvloeden; de groote massa, die geen behoefte gevoelt aan openbare meeningsuitingen. Aldus de Regeering!

Het is echter niet gemakkelijk uit te maken of critiek afkomstig is van enkele personen dan wel van groote groepen. Men kan te dien aanzien verschillende meeningen onderkennen. Ik heb in dit verband wel eens gezegd, dat de benoeming van een persoon, die partijloos is en waarachter niemand of geen groep staat, tot lid van den Volksraad, niet juist is. Deze meening is echter weder door anderen bestreden met dit argument, dat de bedoelde persoon geacht kan worden te zijn een vertegenwoordiger van ongeorganiseerde personen, die als geestverwanten van dit benoemd lid kunnen worden beschouwd. Dit standpunt zal zeker door de Regeering kunnen worden ingenomen, want anders zou het geen zin hebben een dergelijk persoon tot lid van den Volksraad te benoemen.

Maar dan gaat deze handeling lijnrecht in tegen het standpunt der Regeering, zooals dit in de memorie van antwoord is uiteengezet, met name, dat de Regeering de critiek der enkelingen niet kan tolereeren. Althans de Regeering zal voorkomen, dat de bedoelde critiek der enkelingen den vorm zal aannemen van openbare meeningsuiting.

Dit streven is verzwakt door de geste van de Regeering zelf, door de benoeming van een persoon, waarachter niemand, ook geen groep staat, tot lid van den Volksraad, die daardoor in dit college gelegenheid krijgt zijn meening dan wel zijn critiek op het beleid der Regeering te uiten.

Vooropstellende, dat de meening juist is, dat het bedoelde lid een ongeorganiseerde groep van geestverwanten vertegenwoordigt, dan moet toch worden geconstateerd, dat ook zijn critiek ordeloos of ongeordend is en haar oorsprong niet vindt in de bewust gevormde meening van een groep, waartegen de Regeering moet opkomen.

Verder heb ik nog het volgende op te merken. De Regeering wenscht een meeningsvorming in de groote groepen van de bevolking en alleen daaraan wil de Regeering de noodige waardeering schenken. Doch dit streven is strijdig met de door de Regeering beoogde doeleinden op ander terrein.

In de memorie van antwoord lees ik namelijk het volgende:

„Een der middelen daartoe" — om de medewerking der burgerij aan de behartiging van de zaken des Lands te verkrijgen — „is een gestadig pogen van de Regeering om door oordeelkundige voorlichting bij te dragen tot de vorming van een steeds bewuster wordende openbare meening."

Uit deze woorden blijkt toch duidelijk, dat de Regeering door voorlichting een openbare meening wenscht te vormen, welke niet schadelijk zal zijn voor de Regeering en daardoor de positie der Regeering zal worden versterkt. Dit werk van de zijde der Regeering mag men dus beschouwen als het offensief gedeelte, wat ik zooeven noemde.

Indien dit streven verwezenlijkt wordt, dan is zulks inderdaad een voordeel voor de Regeering. Doch is dit streven dan niet in strijd met het andere, hetwelk de Regeering voor oogen heeft? Want deze gevormde openbare meening zal sterk worden beïnvloed door de Regeering, en dat nog te meer indien straks de regeeringspersdienst in sterke mate dienstbaar zal worden gemaakt aan de algemeene doelstelling der Regeering inzake volksopvoeding en volksverheffing, mede in politieken zin, gelijk de memorie van antwoord vermeldt: „Van een opvoeding in democratischen zin zal dus geen sprake kunnen zijn".

Ik vraag mij echter af of deze gevormde openbare meening dan niet slechts zal uitgaan van enkelen, waartegen de Regeering zelf moet waken. Deze gevormde openbare meening staat toch sterk onder den invloed van de Regeering, die praktisch uit slechts den persoon van den Gouverneur-Generaal bestaat, die misschien straks wordt bijgestaan door het hoofd van het in te stellen kabinet.

Een andere passage in de memorie van antwoord, die mijn aandacht heeft getrokken is de volgende:

„In de toelichting is er met nadruk op gewezen dat in een land als Indië de positie van de Regeering en daarmede ook de verhouding van de Regeering tot de geregeerden, een andere is dan in landen, waar de regeering uit de burgerij zelve voortkomt. De uitbreiding van de regeeringspubliciteit door een meer rechtstreeksche voorlichting van het publiek is een welbewuste daad in de richting van een democratische ontwikkeling, omdat de Regeering daardoor streeft naar een verhooging van de medewerking van de burgerij zelf aan de behartiging van de zaken des Lands. Een der middelen daartoe is een gestadig pogen van de Regeering om door oordeelkundige voorlichting bij te dragen tot de vorming van een steeds bewuster wordende openbare meening."

Uit deze woorden is mij gebleken, dat de Regeering zich geïsoleerd voelt te midden van de bevolking en dat Zij daarom de behoefte gevoelt om contact te verkrijgen met de bevolking, opdat de bevolking bereid zal zijn haar mede-

(Soeroso.)

werking te verleenen aan de behartiging van de zaken des Lands. Dit contact en die medewerking hoopt de Regeering te verkrijgen door de instelling van den hier bedoelden regeeringspubliciteitsdienst. Ik weet niet of dit streven der Regeering verwezenlijkt zal kunnen worden, aangezien deze instelling voor dat doel naar mijn bescheiden meening slechts een lapmiddel is.

Wil de Regeering uit Haar isolatie geraken, en dichter tot het volk komen, dan moet Zij andere middelen te baat nemen, die Zij niet alleen uiterlijk maar ook innerlijk kan versterken. Deze middelen kunnen geen andere zijn dan de grondige staatsherziening van dit Land, welke op democratischen leest zullen zijn geschoeid. Dan zal de Regeering dus niet — gelijk thans wèl het geval is — behoefte hebben, de openbare meening te vormen te Haren gunste, aangezien dan de voormannen der bevolking, die mede aan het roer van den Staat staan, er zorg voor zullen dragen, dat het volk het regeeringsbeleid kan begrijpen.

Het zal dus duidelijk zijn, dat ik de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst niet met enthousiasme kan begroeten.

Ik geef toe, dat zelfs in een democratisch geregeerd land een regeeringspubliciteitsdienst noodig kan zijn, maar daar heeft hij een andere taak dan hier in dit voorstel is bedoeld. Het streven zooals in dit voorstel is beoogd, is eigenlijk de taak van politieke partijen, die de openbare meening moeten beïnvloeden en zoo noodig vormen ten gunste van de partijen. Hierdoor wordt dan van de zijde van de Regeering geen beperking gelegd op de vrije meeningsuiting door welk middel dan ook. Immers de Regeering moet in alle omstandigheden boven de partijen staan. Maar juist in dezen tijd moet het in dit land tot belangrijke staatkundige hervormingen komen met voor dit land op zijn minst een vrij en gelijkwaardig „partnership'' gelijk dit in de motie-Wiwoho wordt gesteld. Ik zeg: op zijn minst, omdat wat de motie-Wiwoho vraagt een minimum is van wat ik in dit opzicht aan verlangens koester.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het gaat U nog niet ver genoeg !)

Inderdaad.

Thans wat betreft het kabinet. In de memorie van toelichting zegt de Regeering dat de taak van dit kabinet zal zijn: coördineeren. In de memorie van antwoord zegt de Regeering echter, dat de concrete taak moeilijk is uiteen te zetten, omdat deze ten nauwste samenhangt met hetgeen de Landvoogd voor een juist beleid noodig acht; dit is uiteraard een zaak, aldus de memorie van antwoord verder, „welke alleen de Landvoogd telkens aan de hand van omstandigheden, kan beoordeelen''. Precies weet men dus nog niet, wat de taak van dit kabinet zal zijn. Mijn verwachting is echter, dat dit kabinet, althans het hoofd daarvan, de rechterhand, tevens intieme raadgever van de Regeering zal worden. Of dit kabinet als zoodanig recht van bestaan heeft, is voor mij nog niet duidelijk. Indien zulks inderdaad het geval is, zal de positie van dit kabinet zeer belangrijk zijn. Zonder te kort te schieten in vertrouwen in de bekwaamheid en den vooruitstrevenden geest van den persoon, die reeds nu gedoodverfd is als het a.s. hoofd van de hier bedoelde instelling, zou ik niettemin gaarne zien, dat de leiding van het kabinet niet eenhoofdig zou zijn. Het ware beter dat naast een Europeaan, ook een bekwaam Indonesiër als medeleider werd aangesteld.

Dezelfde samenstelling zou ik ook graag zien voor de leiding van den regeeringspubliciteitsdienst. De financieele consequentie zal dan niet gering zijn, doch indien deze instellingen noodzakelijk worden geacht in het belang van het Land, moet men de financieele consequenties durven aanvaarden, precies zooals men nu doet ten aanzien van de defensie.

In dezen tijd vooral is de aanwezigheid van het Indonesisch element in alle regeeringsinstanties zeer noodzakelijk, niet als klerk of oppasser, maar als leider dan wel medeleider. In India willen de Engelschen nog verder gaan. De onderkoning van dat rijk heeft immers de leiders der Indische politieke partijen uitgenoodigd om zitting te willen nemen in zijn raad, zoodat zij de gelegenheid hebben, onmiddellijk en doeltreffend een belangrijk aandeel in de Regeering te nemen en hun invloed te doen gelden op de oorlogsvoering. Behalve dit heeft de Britsch-Indische onderkoning een sympathieke geste gedaan door persoonlijk contact met de leiders der Indische politieke partijen te onderhouden. Besprekingen tusschen den onderkoning en de politieke leiders is daar een gewoon verschijnsel. In dit land gebeurt het anders, de Regeering houdt zich steeds op een afstand van de leiders der politieke partijen, hetgeen op den duur uit een oogpunt van een goede samenwerking tusschen Regeering en geregeerden niet is vol te houden. Onlangs verzond de Gapi, de federatie der Indonesische politieke partijen, een telegram aan de Koningin en den Landvoogd, waarin werd aangedrongen op de instelling van een volledig parlement hier te lande.

Dit geeft naar mijn bescheiden meening der Regeering de gunstigste gelegenheid om contact te verkrijgen met de Indonesische politieke leiders door hen uit te noodigen naar het paleis te komen om besprekingen te houden. Men hoort dan over en weer wederzijdsche meeningen ten aanzien van de staatkundige hervormingen. Zulke besprekingen zullen zeker de taak van het hierbedoelde kabinet en van den regeeringspubliciteitsdienst veel kunnen verlichten. Het is jammer, dat de Regeering, naar het mij voorkomt, geen prijs stelt op dergelijke besprekingen. Is de Regeering misschien van meening, dat Haar prestige door dergelijke besprekingen tegenover de bevolking zal dalen ? Ik mag vertrouwen, dat zulks niet het geval zal zijn. Er zijn zeker verschillende bezwaren voor de Regeering om dergelijke besprekingen te houden. Maar kan de Regeering dan niet over deze bezwaren heen stappen om het voorbeeld van den Britsch-Indischen onderkoning te volgen ? De waarde van het persoonlijk contact tusschen den Landvoogd en de politieke leiders is veel grooter dan de verklaringen van de Regeering, in dit college afgelegd, dan wel door den regeeringspubliciteitsdienst door middel van pers of radio afgekondigd, aangezien zulke verklaringen nog nadere opheldering vereischen. Maar indien het door mij bedoelde contact bestaat, dan kan een eventueel gerezen misverstand direct uit den weg worden geruimd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge aannemen, dat de instelling van het hierbedoelde kabinet en van den regeeringspubliciteitsdienst binnen het kader van het tegenwoordige staatsbestel noodzakelijk kan worden geacht en de hun toebedeelde taak zeer belangrijk zal zijn, zoodat ik ze daarom, na inwilliging van mijn suggestie tot instelling van een tweehoofdige leiding voor elk instituut, misschien zal kunnen aanvaarden, maar het ware beter dat de intensievere behartiging van de zaken des Lands door middel van grondige staatkundige hervormingen geschiedde. Dit kan niet anders zijn dan in het belang van dit land en dat van Nederland.

Verder heb ik nog iets te zeggen naar aanleiding van hetgeen mijn geachte medeleden, de heeren De Raad en De Boer, gisteren hebben opgemerkt, in de eerste plaats over hetgeen de heer De Raad gezegd heeft van de houding van de Indonesische leden in dit college tegenover de Europeesche. De heer De Raad heeft een beroep gedaan op ons geduld ten aanzien van de critiek, die door de Europeesche leden op ons wordt uitgeoefend. Dit beroep zou toch overbodig zijn, Mijnheer de Voorzitter, indien de heer De Raad ons kende. Want het is toch algemeen bekend, dat wij, Indonesiërs, tot het zachtste volk ter wereld behooren en daaruit kan worden afgeleid, dat wij geduldig genoeg zijn ten aanzien van critieken en beleedigingen, waaraan wij van Europeesche zijde blootstaan.

Voorts heeft de heer De Boer erop gewezen, hoe noodzakelijk de voorlichting der Europeesche bevolkingsgroep

(Soeroso.)
omtrent de Indonesische bevolkingsgroep van de zijde der Regeering is. Naar aanleiding van hetgeen de heer De Boer opmerkte interrumpeerde ik, dat de Indonesische bevolkingsgroep toch temidden van de Europeesche bevolkingsgroep leeft. De bedoeling van mijn interruptie was, erop te wijzen, dat voorlichting van de zijde der Regeering van de Europeesche bevolkingsgroep omtrent de Indonesische bevolkingsgroep niet noodig is, omdat de Europeesche bevolkingsgroep zich temidden van de Indonesische bevolkingsgroep bevindt en het vanzelf spreekt dat, indien de belangstelling van de Europeesche groep naar de Indonesische groep uitgaat, de Europeesche groep zelf zal trachten te weten te komen wat onder de Indonesische bevolkingsgroep omgaat. Een voorlichting, als door den heer De Boer gevraagd, is naar mijn meening niet alleen overbodig, maar ook te kunstmatig. Zoolang de Europeesche bevolkingsgroep geen belangstelling toont in onze aangelegenheden, voor onze belangen, is een dergelijke voorlichting niet noodig.

(De heer De Boer: Maar nu ik belangstelling toon, wordt die afgewezen, wordt die niet noodig geacht!)

De belangstelling der Europeesche groep hier te lande beperkt zich tot huiselijke zaken en hoogstens tot de belangen van de eigen groep.

(De heer Smit: Dat is toch wel erg boud gesproken!

De heer De Boer: Ik protesteer ten sterkste tegen deze uitlating!)

Men kan zeggen, dat bepaalde personen in de Europeesche groep wel belangstelling hebben voor onze zaken; dat wil ik gaarne toegeven. Maar dat zijn uitzonderingen, in het algemeen heeft de Europeesche groep geen belangstelling voor onze zaken.

(De heer Blaauw: Zegt het bestaan van den Indo U niets?)

Wat is de bedoeling van den heer Blaauw met deze interruptie? Bedoelt hij daarmede te zeggen, dat de Indo-Europeanen eigenlijk geen Europeanen zijn, dat de Indo-Europeanen dus Indonesiërs zijn? Ik heb daartegen geen bezwaar. Ik wil met genoegen zulk een verklaring aanvaarden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu terug tot hetgeen de heer De Raad heeft gezegd over ons geduld. Ik heb zooeven reeds gezegd, dat wij eigenlijk al geduldig genoeg zijn en dat desondanks de omgang tusschen den Indonesiër en den Europeaan in het algemeen te wenschen overlaat. In dit college is de omgang tusschen de Indonesiërs en de Europeanen heel anders. Hier is de omgang vriendschappelijk en dat hier wederzijdsche waardeering heerscht, kan ik onderschrijven. Maar buiten dit college is de verhouding anders. Dit kan ik direct merken als ik bijvoorbeeld kom in een gelegenheid als het Capitol.

(De heer Muh. Yamin: En le Chat Noir!)

Het valt mij dan op, dat de omgang daar toch niet is als wel gewenscht zou zijn, want ik voel, dat daar de Europeanen op den Inlander — laat ik ditmaal dat woord eens gebruiken — .....

(De heer Blaauw: Zegt U maar gerust Indonesiër!)

..... neerzien. Dat voel ik direct, en juist daarop wil ik de aandacht van mijn geachte Europeesche medeleden van dit college vestigen. Ik geef inderdaad toe, dat de omgang hier in het college zoo goed is als die maar zijn kan, maar buiten deze zaal laat de omgang tusschen Indonesiërs en Europeanen nog te wenschen over. Daarom hoop ik, dat mijn geachte Europeesche medeleden zullen willen medewerken in deze richting — waarnaar naar het mij voorkomt van een bepaalde zijde reeds wordt gestreefd —, dat de samenwerking tusschen de Indonesiërs en de Nederlandsche bevolkingsgroep bevordert.

(De heer Blaauw: Hoe is de toestand bijvoorbeeld in sportvereenigingen?)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Aanvankelijk zag ik de behoefte van de instelling van deze beide instituten als den regeeringspubliciteitsdienst en het kabinet van den Landvoogd niet in, doch na de uitvoerige uiteenzettingen van de Regeering moet ik wel mijn instemming daarmede betuigen, omdat beide instituten voor de degelijke en juiste uitvoering van de regeeringstaak — vooral op politiek gebied — voor onze maatschappelijke samenleving zeker gewenscht zijn. Bij een goede hanteering van deze in te stellen gezagsapparaten zal deze zeker aan de bestaande behoefte van dezen tegenwoordigen toestand en tijd tegemoetkomen, doch alles hangt natuurlijk af van de wijze van uitvoering en de bezetting van deze beide in te stellen regeeringsorganen.

(Soangkoepon.)

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U weet, zijn de bestaande regeeringsorganen gevormd door de verschillende departementen en de Algemeene Secretarie, voldoende geoutilleerd om de regeeringstaak administratief te verwerken, ja de taak is zoodanig administratief geperfectionneerd en gedecentraliseerd, dat er m.i. geen behoefte meer bestaat om deze administratieve instellingen uit te breiden. Wanneer dus de Regeering in de memorie van toelichting zegt, dat de taak van het in te stellen kabinet bestaan zal uit het voor den Gouverneur-Generaal coördineeren van den politieken arbeid van allerlei organen, als het hoofdparket, het Bestuur, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, den adviseur voor Inlandsche Zaken, den adviseur voor Oost-Aziatische Zaken enz. dan heeft Zij volgens de memorie van antwoord daarmede niet bedoeld om deze departementale onderafdeelingen in dit kabinet te vereenigen, doch wanneer Zij het bestaan van deze zelfstandige eenheden handhaaft dan is het doel van de instelling van dit kabinet m.i. het verwerken van de som van de producten van deze instellingen tot een bruikbaar en goed hanteerbaar middel voor den Landvoogd om zijn taak te vergemakkelijken op het gebied van de politieke ontwikkeling in deze landen met hun heterogene bevolkingsgroepen. In dit licht bezien zijn er zeker gegronde redenen aanwezig om dit kabinet en den regeeringspubliciteitsdienst in het leven te roepen, vooral als men daarbij bedenkt, dat men in dezen tijd geen volledig vertrouwen meer kan schenken, zelfs aan rechterlijke beslissingen.

Want de uiteenloopende beslissingen van de rechters omtrent één en dezelfde zaak maken vooral de Inheemsche bevolking confuus.

Ook vele beslissingen van de Regeering zijn vooral voor de Inheemsche bevolking onbegrijpelijk en dit als gevolg van de omstandigheid, dat Zij Haar beslissingen neemt volgens onjuiste gegevens, die Zij van de Haar ondergeschikte organen heeft verkregen. Wat er nu aan de bestaande regeeringsorganen ontbreekt, is het middel om te controleeren of de door de Regeering uit verschillende diensten verkregen gegevens al dan niet juist zijn.

Uit de behandeling van verschillende verzoekschriften in onzen raad heb ik dikwijls geconstateerd, dat de Regeering voor dezelfde gevallen uiteenloopende meeningen heeft verkondigd. In het eene geval houdt Zij zich aan een door Haar zelf gegeven beginsel, aan het andere geval tornt Zij zelf aan dit beginsel en dit als gevolg van de omstandigheid, dat Zij feitelijk slechts de meeningen van de verschillende adviseerende dan wel inlichtinggevende organen tot de Hare maakt, de juistheid van welke meeningen Zij in werkelijkheid niet in staat is om na te gaan.

Ieder die in het ambtelijk leven geen onbekende is, weet bij voorbeeld, hoe de overheidsorganen de bezwaarschriften van de bevolking in behandeling nemen. Als ik deze behandeling in beschouwing neem, heb ik wel eens zin om aan de betrokkenen te adviseeren, geen bezwaarschriften aan de Regeering te richten, waar de Regeering straks t.a.v. die kwesties toch als een spreekbuis van de haar ondergeschikte organen zal fungeeren. De Regeering heeft zich steeds vastgeklampt aan de ambtelijke en bureaucratische

(Soangkoepon.)

verhoudingen van onze staatsinstellingen hier te lande. Op papier is daardoor alles in orde, de verkregen adviezen kloppen als een bus, doch of deze adviezen met de waarheid kloppen kan Zij zelf niet controleeren en nagaan.

Wanneer nu iemand zin heeft om zich voor zijn bezwaren bij voorbeeld betreffende grondkwesties of beloften van de regeeringsorganen in het gewest Sumatra tot onzen Raad te richten, dan gaat het betrekkelijke verzoekschrift naar de Regeering en deze zendt dit naar het departement van Binnenlandsch Bestuur; dit departement stuurt het voort naar den gouverneur van Sumatra en deze gouverneur zendt het daarna naar den betrokken resident en deze weder naar den betrokken assistent-resident, die het weer doorzendt naar den betrokken controleur. Deze controleur vraagt dan het advies van het betrokken districtshoofd of volkshoofd en onderzoekt dan zoogenaamd deze kwestie. Wanneer deze controleur, die meestal het land heeft, dat betrokkene voor die kwestie zich tot den Landvoogd wendt, tot de conclusie komt, dat deze kwestie b.v. met A moet worden beantwoord, dan neemt hij zijn pen en beantwoordt het met A. Deze A wordt overgebriefd door den betrokken assistent-resident naar den resident, verder naar den gouverneur van Sumatra, van hieruit naar den directeur van Binnenlandsch Bestuur, die in werkelijkheid echter dit bezwaarschrift nooit ziet, omdat zulke stukken behandeld moeten worden door het hoofd van de afdeeling Buitengewesten van zijn departement en dit afdeelingshoofd zendt het door naar de Regeering die dan eindelijk voor den dag komt met de beslissing van den betrokken controleur.

Zij licht dan den Volksraad in, dat het antwoord op het desbetreffend bezwaarschrift letter A aldus luidt, en dan volgt de beslissing. Men begrijpt, dat de behandeling van bezwaarschriften op de door de Regeering gevolgde werkwijze niet kan bevredigen. Wil men een aanklacht bij de Regeering indienen over de ongewenschte wijze van optreden van gezagsorganen, dan laat de Regeering zulke gevallen door de betrokkenen zelf onderzoeken en daarover advies uitbrengen. Het behoeft geen nader betoog, dat aan zulk een onderzoek objectiviteit ontbreekt en dat dit voor het nemen van een rechtvaardige beslissing zeker geen waarde heeft. Wanneer dus de instelling van den publiciteitsdienst en het kabinet van den Gouverneur-Generaal aan deze leemte een einde kan maken, dan hebben, zooals ik zooeven reeds heb gezegd, beide in het leven te roepen instellingen redenen van bestaan.

Tot dusver heeft de Regeering Haar conclusie gebaseerd op ambtelijke adviezen, die meestal alleen waarde hebben voor een letterkundige wetenschap, doch meestal in strijd zijn met het werkelijk leven. Zij mist een behoorlijk orgaan om zich middels dit te kunnen overtuigen, dat die adviezen inderdaad producten zijn van de werkelijkheid. Aan het regeeringsapparaat ontbreekt tot dusver een orgaan, dat in staat is te toetsen of de gegeven ambtelijke inichtingen of adviezen al dan niet aansluiten aan het werkelijk leven. De Regeering mist de capaciteiten om uit de ambtelijke adviezen een bruikbaar product te distilleeren, dat van belang is voor onze maatschappelijke samenleving.

Voor het toetsen van de al dan niet juistheid van de ambtelijke gegevens heeft zeker de Regeering organen noodig, zooals in deze regeling wordt beoogd. Zij heeft dan een thermometer en barometer noodig om bij wijze van spreken de warmte en de luchtdruk van onze maatschappelijke samenleving te onderkennen en hier kan Zij natuurlijk gebruik maken — ik zou zeggen en belangrijk profijt trekken — van het bestaan van dit kabinet en den publiciteitsdienst.

In dit verband kan ik mij dan ook bij de Regeering aansluiten, wanneer Zij in de memorie van antwoord zegt, dat van de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst geen gevaar te duchten is voor de positie van den Volksraad. Deze dienst vormt zeker een bruikbaar complement voor de behartiging van de algemeene belangen.

Terecht heeft de Regeering verklaard, dat het bestaan van

(Lapian.)

dezen regeeringspubliciteitsdienst voor onzen Raad eer een voordeel is, omdat een voorlichting van de burgerij toch niet anders dan de taak kan vergemakkelijken van hen, die in den Volksraad deze burgerij vertegenwoordigen.

Wanneer de Regeering verder den regeeringspubliciteitsdienst ook dienstbaar wenscht te maken aan Haar algemeene doelstelling van volksopvoeding en volksverheffing, mede in politieken zin, waaronder wordt verstaan het verruimen van de gelegenheid om het beleid der Regeering door de burgerij beter te doen verstaan en langs dezen weg ertoe kan bijdragen, dat de leden der verschillende bevolkingsgroepen nader tot elkaar komen, door de scheidingsmuren te laten vervallen en bewust tezamen mede te werken tot een maatschappelijke economische en politieke sterke eenheid, dan is Zij zeker op den goeden weg met de instelling van het landvoogdelijk politiek kabinet en van den regeeringspubliciteitsdienst.

Maar hiervoor zijn noodig niet alleen bekwame menschen in technischen zin, doch menschen met hoofd en hart, menschen, die het hart op de rechte plaats hebben. Vooral is dit van groote beteekenis voor den publiciteitsdienst, omdat deze dienst in een zeer nauw contact komt met onze geheele maatschappij. Ook ten aanzien van de Europeesche en Inheemsche journalisten moet de eisch van een onberispelijke levenswijze worden gesteld.

Waar deze beide instellingen derhalve mede ten doel hebben om de volksopvoeding en volksverheffing tot ontwikkeling te brengen, spreekt het vanzelf, dat deze instellingen mede geoutilleerd moeten worden met Inheemsche krachten, die zich bekwaam maken in de praktijk van het leven.

Ook het bezetten van den regeeringspubliciteitsdienst met slechts één Inheemsch journalist komt mij onvoldoende voor, indien men met de verschillende rassen en talen van deze gewesten rekening wil houden. In elk geval acht ik het bezetten van dezen dienst met een ervaren Inheemsch journalist uit de buitengewesten hoogst noodzakelijk.

In het bijzonder voor de bezetting van het in te stellen kabinet van den Landvoogd is de indienststelling van ervaren personen uit de Inheemsche maatschappij, die bekend zijn met den innerlijken toestand van deze maatschappij zeer zeker geboden. Het doen beantwoorden van deze beide instellingen aan het door de Regeering gestelde doel is volkomen afhankelijk van de wijze van haar bezetting.

Beide instellingen moeten de verhoudingen in onze ambtelijke en particuliere samenleving geheel kunnen opvangen en verwerken zoodanig, dat het geheel bruikbaar is voor de maatschappij. Bij het streven naar eenheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen is verder noodig rechtvaardigheid en hartelijkheid. Daarnaar moeten beide instellingen zich vooral richten, daar het grootste deel der bevolking van deze landen meer bestaat uit lieden die reageeren op hun gevoel dan op hun verstand.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! In de instelling van een regeeringspubliciteitsdienst zie ik een erkenning van leemten in het contact tusschen Regeering en geregeerden. Het contact, dat tot dusverre wordt onderhouden door ambtelijke instanties eenerzijds en door gedachtenwisseling met den Volksraad, al dan niet met medewerking der pers anderzijds, voldoet inderdaad niet aan de eischen van een goed beleid. Dit geldt voor alle groepen in onze samenleving. Alleen de aard der gebreken is verschillend. Zoo kan men heden ten dage constateeren, dat de pers voor de Europeesche en Chineesche groepen, organisatorisch gesproken, een zoodanige ontwikkeling heeft bereikt, dat men niet kan zeggen, dat zij in haar taak te kort schiet in de belangenbehartiging van haar groep in den ruimsten zin des woords.

Ten aanzien van de werkzaamheid dezer pers heeft de overheid alleen te waken over haar georganiseerdheid, namelijk dat deze niet willens en wetens tot misplaatste vor-

(Lapian.)

ming van openbare meening overgaat. Ten deze kan de regeeringspubliciteitsdienst van grooten dienst zijn, daar hij zoo noodig corrigeerend kan optreden.

Heel anders is het echter met de Indonesische pers, die ten opzichte van de behartiging der belangen van haar groep, organisatorisch nog niet dien trap van ontwikkeling bereikt heeft, dat er gevaar kan bestaan voor vorming van een verkeerde openbare meening; de millioenenmassa is nog niet bereikbaar voor deze pers, althans de invloed van deze pers is nog niet van groote beteekenis op de massa. Deze zwakheid is helaas niet te ontkennen. De voorlichting dezer groote groep geschiedt in den regel vanwege de lagere ambtelijke instanties namens de meerderen. Dat deze instanties wel eens te kort schieten of te ver gaan inzake de voorlichting van de goede bedoelingen van de Regeering over bepaalde punten welke haar beleid raken, behoeft zeker geen verder betoog. Ook hier kan dus de regeeringspubliciteitsdienst van groot nut zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik had het daarnet over de gebreken in de publieke voorlichting over zaken, die van de Regeering uitgaan naar de geregeerden, waarin de regeeringspubliciteitsdienst correctief en aanvullend zal kunnen optreden, direct en indirect. Er zijn echter ook gebreken die te constateeren zijn in omgekeerde richting, namelijk ten aanzien van de voorlichting over wenschen en behoeften, die bij de geregeerden leven, en die de Regeering gewoonlijk niet bereiken, vanwege de leemten, vooral in de quantiteit der Indonesische pers en die van de ambtelijke voorlichting, die zich weleens bezondigt aan eenzijdigheid.

Ten deze kan het kabinet van den Landvoogd goed werk verrichten. In zijn zelfstandigheid, voorzien van de gegevens, rechtstreeks ontvangen van het hoofdparket, van den adviseur voor Inlandsche Zaken, van die voor Oost-Aziatische Zaken, van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en alle andere diensten, kan bedoeld kabinet waardevolle gegevens verstrekken aan den regeeringspubliciteitsdienst, die aan de hand van deze gegevens ter wille van de veelzijdige belichting der zaken alsdan zal optreden.

Dit alles, Mijnheer de Voorzitter, is theoretisch mooi. En daarom vind ik, dat er plaats is voor waardeering voor deze voorziening, hoewel zij nogal duur is.

Ik vrees alleen, dat de uitvoering van den maatregel op vele bezwaren zal stuiten, bezwaren, die uit ons huidig bestuursstelsel zullen kunnen voortkomen. Bij ontwerpen van den maatregel werd en wordt gedacht aan de wenschelijke, ja noodzakelijke aanpassing van de ambtelijke instanties van hoog tot laag. De Regeering zegt dit bij de schriftelijke gedachtenwisseling. Maar zal in de toekomst niet het omgekeerde plaats vinden? Zullen deze nieuw gecreëerde instanties zich later niet inpassen op de bestaande ambtelijke verhoudingen?

In dit verband, Mijnheer de Voorzitter, herinner ik aan de door den Gouverneur-Generaal de Graeff ingestelde persconferenties, die, hoe nuttig ze waren, geen doorgang konden vinden, omdat bij de ambtelijke instanties, al dan niet gesteund door de Europeesche pers, toenmaals bezwaren daartegen bestonden. Wil de Regeering succes verwachten van dit systeem, dan moet mijns inziens het bezettingsvraagstuk goed onder de oogen worden gezien. Ik spreek niet alleen over de bezettingen van deze nieuwe instanties, hierover hebben de heeren Soeroso en Wirjopranoto bereids gesproken, maar die over de heele linie. Of dit de Regeering lukken zal is voor mij en velen met mij nog een groote vraag. Het is hier een kwestie, de Regeering zegt het zelf van „een verandering van werkwijze", met andere woorden, Mijnheer de Voorzitter, hier is sprake van reparatie van het stelsel, doch op dezelfde basis. Dat het huidig stelsel er zich tegen zal verzetten is niet uitgesloten.

Ik ben daarom niet optimistisch gestemd ten aanzien van deze voorziening, of ik moet aannemen, dat ter wille van de goede werking van deze maatregelen de ijzeren hand aan het stuur onontbeerlijk is.

(Verboom.)

Mijnheer de Voorzitter! Het is hier niet de geschikte plaats breedvoerig te spreken over wijziging van de staatskundige basis, waarop het bestuur over deze landen gestoeld is, anders zou ik mijn fractiegenooten Wirjopranoto en Soeroso hierin bijvallen. Ik bepaal mij daarom slechts tot het voorliggend ontwerp voor een korte aanvullende opmerking.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg nogmaals, dat de werking van den door de Regeering gedachten maatregel succes zal hebben als al de ambtelijke instanties zich weten aan te passen aan dezen nieuwen maatregel. Maar als dit anders is, als in plaats daarvan deze nieuwe instanties ingepast worden in de bestaande ambtelijke verhoudingen, dan maakt de Regeering zich impopulair bij de Indonesische bevolking. Ik bedoel het deel, dat niet in ambtelijke verhouding staat met de Regeering. Van dit laatste wil ik hier niet spreken. Regeeringspubliciteit houdt vanzelf een propaganda-element in. Wanneer de basis van de propaganda-objecten niet reëel is, zal de propaganda een andere uitwerking hebben, met het gevolg dat de verhouding tusschen Regeering en Indonesisch volk met den dag instede van beter slechter zal worden. Dit is de keerzijde van de medaille. Dan heb ik liever dat de hiervoor uit te geven gelden voor iets nuttigs worden besteed.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne eerst twee opmerkingen willen maken over de wijze van behandeling van dit onderwerp. Ik betreur de summiere toelichting, die bij de voorstellen is gegeven en die eigenlijk de oorzaak geweest is, dat wij ons pas na het verschijnen van de memorie van antwoord een oordeel over deze zaak hebben kunnen vormen. Daardoor is eigenlijk een étappe in de behandeling overgeslagen en dat is m.i. wel zeer jammer, juist omdat het hier een zoo uitermate belangrijke zaak geldt.

In de tweede plaats wil ik, naar aanleiding van wat daarover in de stukken voorkomt, zeggen, dat wij voor ons er geen bezwaar tegen hebben, dat de Regeering is vooruitgeloopen op een eventueele beslissing van den Volksraad, omdat het inderdaad, speciaal wat den regeeringspubliciteitsdienst betreft, een urgente zaak gold en spoed daarbij dus geboden was.

Onze fractie heeft reeds lang geleden betoogd, dat de Regeering Zich rekenschap diende te geven van de groote mogelijkheden, die in het bijzonder in dezen tijd het middel van de publiciteit biedt en heeft dus erop aangedrongen, dat de Regeering ook van dit middel gebruik zou maken en dit ten volle tot effect zou laten komen. Ik bedoel daarmede — ik heb dit al eerder uiteengezet — publiciteit in den ruimsten zin van het woord. Ik bedoel hiermede in de eerste plaats voorlichting van de burgerij over de maatregelen, die de Regeering neemt, of die de Regeering in de toekomst denkt te nemen. Een toelichting dus ook op alle mogelijke maatregelen. En ik denk in de tweede plaats — en dat is verreweg het belangrijkste — aan het wekken en wakker houden van de geestdrift. Ik geloof, dat het daarmede zoo is gesteld, dat die geestdrift aanwezig is, evenals ook bijvoorbeeld in de lucht electriciteit aanwezig is. Maar men heeft een middel noodig om van die electriciteit werkelijk profijt te kunnen trekken, om die electriciteit te binden en eventueel in kracht te kunnen omzetten.

Zoo is het hier ook. Die geestdrift bestaat, maar moet op de een of andere wijze worden samengebracht, moet worden gestimuleerd en moet worden onderhouden. En het valt geloof ik, niet tegen te spreken, dat in dit opzicht in het verleden eigenlijk nooit iets is gebeurd. De Regeering heeft in dit opzicht steeds volkomen passief tegenover de dingen gestaan, heeft het als vanzelfsprekend beschouwd, dat men zijn plicht zou doen, heeft het misschien ook wel als vanzelfsprekend beschouwd, dat men in bepaalde gevallen zijn geestdrift zou uiten, maar van een werkelijk tot uiting brengen van de groote beteekenis, die deze geestdrift heeft voor een land

(Verboom.)

in wording als Nederlandsch-Indië in feite is, is in de gedragslijn van de Regeering in het verleden weinig gebleken.

Nu is deze zaak door de gewijzigde omstandigheden nog veel belangrijker geworden. Het geldt thans niet alleen die geestdrift wakker te houden en van die geestdrift het volle profijt te trekken, maar het geldt thans ook een geest van vastberadenheid en doorzettingsvermogen te kweeken, die noodig is, omdat wij een land in oorlog zijn. Ik zie dus de opdracht van de Regeering in dit opzicht vooral hierin, dat men dezen geest van vastberadenheid en doorzettingsvermogen voortdurend en voortdurend stimuleert.

Ik weet wel, Mijnheer de Voorzitter, dat dit voor ons Nederlanders een zeer moeilijke opdracht is, want wij zijn nu eenmaal wars van uiterlijk vertoon en alles wat daarop lijkt. Wij zijn er wars van om onze gevoelens bloot te leggen; wij zijn in het algemeen vrij teruggetrokken en vrij eenzelvig. Dat alles maakt, dat een middel als publiciteit en propaganda tot ons zeer weinig spreekt.

Men beschouwt dit eigenlijk als iets minderwaardigs. Dit is nog kort geleden duidelijk tot uitdrukking gekomen, toen het bekende blad van een aantal jongere Nederlanders „Het Gemeenebest'' kort voor den oorlog een speciaal nummer uitgaf, dat geheel gewijd was aan de propaganda. Dit blad begon met een inleidend artikel, waarin de redactie eigenlijk haar verontschuldigingen aanbood aan de lezers voor het feit, dat men met een dergelijk nummer verscheen. Er werd aan toegevoegd, dat het nu eenmaal in dezen tijd onontkoombaar was aan deze dingen aandacht te schenken.

Ik geloof, dat dit deze zaken zeer duidelijk typeert. Ik haal het slechts daarom aan, omdat ik geloof, dat wij definitief moeten breken met die gedachte; omdat ik geloof, dat op dit gebied nooit iets bereikt kan worden, wanneer wij ons op het standpunt zouden blijven stellen, dat het hier een minderwaardige methode geldt, die wij althans in normale tijden zouden moeten verwerpen.

Ik geloof, dat daarvan geen sprake is. Ik meen integendeel dat, afgescheiden ook van de huidige omstandigheden, een regeering — en zeker in een land van de structuur van Nederlandsch-Indië — tot duren plicht heeft het middel van publiciteit en propaganda ten volle tot zijn recht te laten komen.

Ik ben ervan overtuigd, dat dit een zeer moeilijke opdracht is. Dit is wel zeer duidelijk gebleken in de afgeloopen maanden, want ik geloof, dat men, hoe men dan ook staat tegenover de stemmen, die in de pers en elders hebben geklonken, toch wel met stelligheid kan zeggen, zonder daarmede aan iemands werk of verdiensten afbreuk te doen, dat in de afgeloopen maanden de politiek van de Regeering in dit opzicht gefaald heeft, en dat in elk geval van het middel van de publiciteit en de propaganda niet dat gebruik is gemaakt, wat ervan gemaakt had moeten worden en dat daarmede ook niet is bereikt wat er mede bereikt had moeten zijn, juist wanneer men zich houdt aan het doel, dat ik hierbij het voorop gesteld, n.l. het kweeken van vastberadenheid, van kracht en van moed om deze moeilijke tijden door te komen.

Daartegenover staat — en daaruit blijkt al weder wat een ontzettend moeilijke kwestie het is, doch tevens, welk een groote en verheven zaak het betreft — dat bij verschillende gelegenheden volkomen ongewild is bereikt hetgeen ik in dit opzicht zoo gaarne wilde bereiken. Ik denk in dit verband o.m. aan de gelegenheden, dat Hare Majesteit de Koningin ook tot ons hier in Nederlandsch-Indië heeft gesproken. Dat heeft telkens en telkens opnieuw ons allen diep getroffen, ongeacht tot welke bevolkingsgroep en tot welken godsdienst wij behoorden. Hetzelfde geldt voor de twee toespraken, die de Gouverneur-Generaal heeft gehouden bij het uitbreken van den oorlog in Nederland en bij de capitulatie van Holland. Daarbij is de Landvoogd er in geslaagd om op treffende — ik kan haast wel zeggen ontroerende — wijze te vertolken wat er bij ons allen omging. En de woorden, die de Gouverneur-Generaal op een oogenblik van diepe verslagenheid voor ons allen heeft gesproken, woorden van hoop en vertrouwen in de toekomst, de woorden: „Nederland zal herrijzen'', zijn ons allen in de ziel gebrand.

Uit dit alles blijkt, hoe moeilijk deze kwestie is, doch aan den anderen kant tevens — ik zeide dit reeds — hoe grootsch deze kwestie is. Men zal zeker niet mogen zeggens, dat het hier een verwerpelijk middel betreft, al is van dit middel dan ook in verscheidene gevallen een schandelijk misbruik gemaakt.

Stelt men de zaken aldus, dan geloof ik, dat de keuze van den chef van de publiciteitsafdeeling in het algemeen gelukkig is geweest. De heer Ritman is niet allen een bekwaam journalist, maar hij beseft ook ten volle de waarde van het middel van publiciteit en propaganda, opgevat in den zin zooals ik dat hier heb aangegeven. De heer Ritman zal ook begrijpen, vertrouw ik, dat die propaganda zich niet dient te bepalen tot uiteenzettingen in de pers en voor de radio en misschien door middel van de film, doch dat even goed een middel is om geestdrift op te wekken, om den menschen duidelijk te maken van hoeveel belang de strijd is, dien wij op het oogenblik voeren: den menschen duidelijk te maken van hoeveel belang het werk is, dat wij hier verrichten. Even belangrijk uit het oogmerk van publiciteit als het beste artikel of de beste film kan zijn de totstandkoming van een vliegverbinding, de versterking van het leger met nieuwe afdeelingen, of het inleggen van nachttreinen, op de voortreffelijke wijze als de S.S. dat doet.

Ik noem deze middelen om duidelijk te maken, dat het hier tenslotte betreft een veel grooter gebied, dan men op het eerste gezicht geneigd is te denken. Zelfs de totstandkoming van een eenvoudige desaschool kan op een bepaald oogenblik en in bepaald verband gezien, geheel onwillekeurig — maar het gaat veel meer om onwillekeurige middelen in dit verband, dan om willekeurige — zijn een daad van propaganda, opgevat in den verheven zin van het woord, zooals ik dat bedoel. Ik hoop, dat de heer Ritman ook de kracht en de karaktervastheid zal hebben, die in zijn nieuwe zoo belangrijke betrekking ongetwijfeld noodig zullen zijn.

Ik zou graag van de Regeering vernemen, hoe Zij tegenover deze vraagstukken staat en tevens, of Zij voornemens is te werken in de richting, die ik hier heb aangegeven. Ik vraag dit vooral, omdat er twee passages in de memorie van antwoord zijn, die mij bijzonder hebben getroffen en waarbij ik mij heb afgevraagd wat in wezen de bedoeling van de Regeering is.

De eerste passage is al door den heer Smit geciteerd. Zij is te vinden op pagina 3 (roneo) van de memorie van antwoord. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft bij interruptie gezegd, dat men deze passage niet uit haar verband moet lichten, doch deze moet bezien in verband met de woorden, die daarop volgen. Ik zal daarom de geheele passage, waarom het naar mijn meening gaat, nog eens voorlezen, als U mij dit toestaat, Mijnheer de Voorzitter. Zij luidt:

> „Onder deze belemmerende factoren behoort ongetwijfeld een ordelooze, een negatieve stemming bevorderende openbare uiting van critiek, welke, door onvoldoende innerlijke ordening van de samenleving geen tegenwicht vindt in andere uitingen uit de maatschappij zelf. Het is toch duidelijk dat de Regeering zich niet telkens kan laten dringen in een positie van verdediging tegenover critiek, die niet haar oorsprong vindt in de bewuste meeningsvorming van groote groepen, maar die uitgaat van enkelingen, die hun stem doen hooren, terwijl een meerderheid, waaronder vele rustige waardevolle leden der samenleving, geen behoefte zou gevoelen aan openbare meeningsuiting. Een dergelijke ongeordende critiek kan een schadelijken invloed uitoefenen op de positie der Regeering, een situatie welke Zij ter wille van Haar gezag niet mag aanvaarden.
>
> De ontwikkeling der samenleving in de richting eener

(Verboom.)

gezonde democratie brengt met zich dat niet het woord der enkelingen, maar van de bewuste groote groepen voor openbaarheid werkelijke waarde verkrijgt. In een dergelijke sfeer draagt critiek in wezen het karakter van gedachtenwisseling en in een dergelijke sfeer komt uiteraard openbaarheid van beleidsvoering het beste tot haar recht."

Ik zal op het oogenblik niet in critiek treden op deze passage, hoewel het niet moeilijk zou zijn om met klem van argumenten aan te toonen, dat de invloed van enkelingen op de ontwikkeling der wereld in vele gevallen zeer groot is geweest, veel grooter, dan de invloed van menschen, die spreken namens een groote groep. Dit alles daargelaten, meen ik voor het oogenblik te kunnen volstaan met de vraag, wat precies de bedoeling van de Regeering met deze passage is.

Die vraag stel ik vooral in verband met een tweede passage, die ik aantref op pagina 4 (roneo) van de memorie van antwoord, waar staat:

„De uitbreiding van de regeeringspubliciteit door een meer rechtstreeksche voorlichting van het publiek is een welbewuste daad in de richting van een democratische ontwikkeling, omdat de Regeering daardoor streeft naar een verhooging van de medewerking van de burgerij zelf aan de behartiging van de zaken des Lands. Een der middelen daartoe is een gestadig pogen van de Regeering om door oordeelkundige voorlichting bij te dragen tot de vorming van een steeds bewuster wordende openbare meening. Dat de Regeering in dit streven zooveel mogelijk wil rekening houden met practische mogelijkheden en nuttigheid, doet niet te kort aan het feit dat Zij voor zichzelf zeer wel beseft welke belangen een regeeringspubliciteit heeft te dienen; Zij zal daarbij moeten uitgaan van de maatschappelijke constellatie van Indië zelf en derhalve niet zonder ernstige bezinning mogen steunen op ervaringen opgedaan in reeds ontwikkelde democratische landen."

Deze twee passages, in onderling verband bezien, kunnen verschillende beteekenissen hebben. Zij kunnen een beteekenis hebben, die gaat in de door mij aangegeven richting; zij kunnen echter ook gaan in een heel andere richting, die zou neerkomen op een breideling van de openbare meeningsuiting, vooral van de pers en wellicht ook van de politieke partijen. Ik zou daarom gaarne van de Regeering op dit punt een nadere toelichting ontvangen.

Ik doe dit vooral ook, omdat onder de maatregelen, die in de afgeloopen periode in dit opzicht zijn genomen, er zijn, die onze instemming onmogelijk kunnen hebben. Zoo is op een bepaald moment de persbreidel toegepast op Het Nieuws van den Dag, naar aanleiding van een artikel, waarin passages voorkwamen, die voor bepaalde regeeringsambtenaren misschien zeer onaangenaam waren, maar die o.i. toch geen aanleiding mochten geven tot toepassing van den persbreidel. Indien zich door bedoelde uitlatingen werkelijk iemand gekrenkt gevoelde, had hij naar onze meening den gewonen weg van een rechterlijke aanklacht moeten volgen.

Ik breng dit geval vooral ter sprake, omdat een journalist, met wien ik deze zaken besprak, mij zeide, dat eigenlijk overal in de democratische landen publiciteitsdiensten steeds hebben gefaald, in elk geval nooit het succes hadden dat men er zich van had voorgesteld. Dat in de totalitair geregeerde landen dergelijke propaganda- en publiciteitsdiensten wèl resultaat hadden, was z.i. dan ook te danken — of te wijten — aan de in zoo'n staat heerschende bijzondere omstandigheden, of, zooals bedoelde journalist het uitdrukte: een persafdeeling heeft alleen dan zin wanneer men daarnaast ook een concentratiekamp sticht. Zoo ver zal onze regeering zeker nooit gaan, maar ik zou, vóór ik mijn stem aan deze voorstellen geef, toch wel zeer graag weten, wat de Regeering Zich met de geciteerde passages voor oogen heeft gesteld, en of werkelijk de instelling van dezen dienst met alles alles wat eraan verbonden is, zou kunnen leiden tot breideling van het vrije woord, verder dan de huidige omstandigheden motiveeren.

Een belangrijk punt is in onze oogen ook de voorlichting in Indië omtrent het buitenland en de voorlichting van hetgeen in Indië gebeurt in het buitenland. Dit punt is besproken in het afdeelingsverslag, en het antwoord der Regeering is naar onze meening zeer weinig bevredigend.

Zij zegt:

„Een betere voorlichting van de gemeenschap h.t.l. over het buitenland is niet een van de eerste punten, welke op het programma van werkzaamheden van den Regeeringspubliciteitsdienst voorkomen. Over het algemeen beperkt de belangstelling voor de situatie in de ons omringende landen zich tot betrekkelijk geringe groepen van personen en lichamen, die daarbij dan ook weer zeer specifieke belangen hebben.

Algemeene voorlichting over het buitenland is een zóó omvangrijke taak, dat de Regeeringspubliciteitsdienst daaraan voorloopig niet kan denken.

Propaganda voor Nederlandsch-Indië in het buitenland is in het algemeen slechts op haar plaats, wanneer daarbij duidelijk aanwijsbare economische of politieke belangen worden gediend."

Mijnheer de Voorzitter! Ik zei reeds, dat dit antwoord ons zeer teleurgesteld heeft. Wij gelooven nl., dat beide zaken voor Nederlandsch-Indië van het grootste belang zijn. Daarbij wil ik er niet met de Regeering over twisten, of inderdaad hier te lande een groote belangstelling voor het buitenland bestaat, ja dan neen. Het gaat in werkelijkheid om heel iets anders. Hier heeft de Regeering wel degelijk het recht om de publieke opinie te beïnvloeden. Het gaat hierom, dat het gedeelte van de wereld, waarin Nederlandsch-Indië ligt, steeds belangrijker wordt en dat het van het grootste belang is, dat wij ons rekenschap geven, ook als publiek, als burgerij van hetgeen in die landen voorvalt. Want de gebeurtenissen in die landen kunnen van het grootste belang zijn voor de ontwikkeling van zaken in Nederlandsch-Indië. Zij kunnen anderzijds ons in vele gevallen misschien den weg wijzen, dien wij in de toekomst hebben te gaan. Dat is de strekking geweest van de desbetreffende opmerkingen in het afdeelingsverslag.

Als wij de werkelijke situatie nagaan, moeten wij erkennen, dat die toch wel zeer onbevredigend is. Ik geloof dat er op het oogenblik geen enkele Nederlandsche beroepsjournalist in het Verre Oosten is. Misschien zijn er hier en daar wel menschen, die incidenteel artikelen schrijven, of berichten doorgeven, maar daarbij doet zich zeker de vraag voor, of die menschen van een zoodanige standing zijn, ook in geestelijk en moreel opzicht, dat deze artikelen en deze berichtgeving waarde hebben.

Ik blijf dus deze kwestie in de aandacht der Regeering aanbevelen, omdat ik het van eminent belang acht, dat wij niet in een enkel land, maar in alle landen, die Nederlandsch-Indië omringen of die liggen aan de zeeën, welke Nederlandsch-Indië begrenzen, door bekwame journalisten of door bekwame publicisten vertegenwoordigd zijn.

De toestand, zooals die nu is, dat wij eigenlijk op geen enkele plaats over zulke menschen beschikken, lijkt mij volkomen onaanvaardbaar.

Het tweede punt is ook van zeer veel belang. De vereeniging „Indië-Nederland" heeft in dit opzicht belangrijk werk geleverd door geregeld persoverzichten samen te stellen van hetgeen in de buitenlandsche pers over Nederlandsch-Indië geschreven werd.

Ik geloof echter, dat men veel verder zal moeten gaan, dat in de verschillende landen, die belangstelling voor Nederlandsch-Indië toonen, uitdrukkelijk bepaalde uitingen bestreden zullen moeten worden en dat tegenover zeer tendentieuse en leugenachtige artikelen de werkelijkheid en de waarheid

(Verboom.)

gesteld moeten worden. Men kan niet zeggen, dat dit een zaak is, die te duur is, of die later wel eens onder de oogen kan worden gezien. Het is een zaak van de allereerste orde. Een voorziening in dat opzicht is van het allergrootste belang. Het gaat niet om wat in Italië en Duitschland gebeurt, welke landen voor ons ontoegankelijk zijn en waarvoor wij in dit opzicht trouwens de belangstelling hebben verloren, althans de belangstelling die wij voor andere landen hebben. Maar het gaat niet aan, dat in bepaalde landen bij voortduring of met tusschenpoozen campagnes gevoerd worden tegen het bestuur van Nederlandsch-Indië. Daartegen dient met alle kracht te worden opgetreden, en — zooals ik reeds zei — tegenover de leugens dient de waarheid gesteld te worden. Ik blijf deze zaak dus in de aandacht van de Regeering aanbevelen.

Dan de tweede maatregel, die in deze begrooting wordt voorgesteld, nl. de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Ik heb, ik meen een jaar geleden nog, er op gewezen, dat allerlei afdeelingen en allerlei diensten, die van belang waren, hetzij voor de publiciteit, hetzij voor de politiek — om dit woord van de Regeering over te nemen — m.i. op de een of andere wijze moesten worden samengebracht. Ik stel het dus zeer op prijs, dat de Regeering aan deze belangrijke zaak aandacht heeft geschonken en met de door mij bepleite maatregelen een begin heeft gemaakt.

Maar ik vraag mij toch af, of de weg, dien de Regeering daarvoor heeft ingeslagen, wel de juiste is, en of het niet veel beter zou zijn dergelijke diensten, gelijk een oogenblik blijkbaar het voornemen is geweest, samen te brengen in een departement teneinde op die wijze de intensieve en degelijke samenwerking te krijgen, die voor een goed functionneeren van deze diensten noodig is. Daarvan heeft men afgezien — om welke reden weet ik niet — maar ik geloof toch, dat de critiek, die hierover is gehoord — namelijk dat het ongemotiveerd was in oorlogstijd, nu zooveel geld noodig is voor de defensie, tot oprichting van een dergelijk departement te komen — volkomen ongefundeerd is en getuigt van een zeer oppervlakkig oordeel.

Van even groot belang toch als de materieele defensie, is de geestelijke defensie. Ik zie van de instelling van zoo'n departement, hoe men dat dan ook zou willen noemen — departement van voorlichting en propaganda b.v., of welken naam men er voor wenscht te bedenken — wel degelijk ook in dezen tijd de groote beteekenis in. Ik geloof, dat de instelling van een dergelijk departement nu noodzakelijker is dan ooit. Wil men daarnaast een departement van oorlogvoering instellen, het is mij wel; ik zal de eerste zijn om dit toe te juichen. Maar in deze tijden heeft men op dit gebied twee dingen noodig: men heeft noodig een departement van materieele oorlogvoering, maar daarnaast ook een departement van geestelijke oorlogvoering. Als zoodanig zou ik willen beschouwen een departement, waarbij al deze diensten zouden worden ondergebracht, hetgeen m.i. in de practijk veel beter en doelmatiger zou werken dan de huidige constructie. Dat deze constructie nog weinig doelmatig is, blijkt wel het beste hieruit, dat ik op het oogenblik niet weet, of een bepaald punt moet worden ondergebracht bij den regeeringspubliciteitsdienst of bij het kabinet van den Gouverneur-Generaal.

Om een voorbeeld te noemen: er is gezegd, dat het kantoor voor Oost-Aziatische Zaken en het kantoor voor Inlandsche Zaken, die in nauw contact zullen staan met het kabinet van den Gouverneur-Generaal, niet onder dat kabinet zullen ressorteeren, maar er wel nauw contact mee zal worden onderhouden. Maar ik zou toch willen opmerken — ik heb het ook al eerder gezegd — dat daarnaast ook belangrijke middelen op het gebied van de publiciteit als de geheele radio-omroep, de film — ook de filmkeuring dus — dienen te worden samengebracht en wel in een zoo nauw verband, dat daarvan het volle effect kan worden getrokken.

En daarom kan ik niet inzien, dat werkelijk met dezen

(Iskandar Dinata.)

maatregel zal worden bereikt, wat men er zich van voorstelt. Dat de Gouverneur-Generaal een politiek secretaris tot zijn beschikking heeft — om het nu maar eens zoo te karakteriseeren — acht ik in dezen tijd volkomen aanvaardbaar. Elk middel, dat kan leiden tot vergemakkelijking van den zeer zwaren en verantwoordelijken arbeid welken de Gouverneur-Generaal thans te verrichten heeft, zal mijn fractie gaarne aanwenden en steunen. Maar ik geloof, dat dit niet voldoende is. Ik geloof inderdaad, dat men daarnaast zal moeten komen tot een bundeling van al die diensten en kantoren, die op dit gebied, hetzij van publiciteit, hetzij van propaganda, hetzij van politiek werkzaam zijn, en dat men alleen dan zal bereiken wat de Regeering Zich ervan voorstelt; dat de Regeering ook alleen dan het krachtige middel zal hebben in Haar handen, dat Zij op het oogenblik op dit gebied dient te hanteeren.

Dit is het wat ik in eersten termijn wilde zeggen, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals in het afdeelingsverslag tot uitdrukking is gekomen, doet het enkelen leden, o.a. mijn persoon niet prettig aan, dat, vóórdat de Volksraad zich over de onderhavige voorstellen heeft uitgesproken, hieraan althans ten deele uitvoering is gegeven. Met ingang van 1 Augustus j.l. is immers het hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst benoemd. Het leek er op, dat de besprekingen ten deze slechts van formeelen aard waren en de Volksraad gewoonweg voor een fait accompli werd gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp zeer wel, dat de bevoegdheid om Haar medewerkers te kiezen voor de Regeering een punt is, dat niet in debat kan worden gebracht. Maar suggesties van den kant van den Volksraad betreffende de hoedanigheden van een belangrijken functionaris als het hoofd van den R. P. D. kunnen voor de Regeering van nut zijn. De Regeering zegt in de memorie van antwoord over dit alles het volgende:

> „Zonder dan ook het onbevredigende daarin te willen ontkennen, moge de Regeering wijzen op de factoren, die tot dezen gang van zaken hebben geleid en welke aannemelijk kunnen maken, waarom de Regeering meende, in vertrouwen op medewerking van den Volksraad, al aanstonds door Haar dringend noodig geachte stappen te nemen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben gevoelig voor deze uiting van vertrouwen en bereid tot medewerking, doch een duidelijke belichting der zaak dient vooraf te gaan. De instelling van den R.P.D., zooals die in het ontwerp is uiteengezet, valt te beschouwen als een intensiveering en uitbreiding van den dienst, dien de Regeering kort na het uitbreken van den oorlog heeft ingesteld. Deze dienst kan een proef terzake genoemd worden. In den regel gaat men tot het geven van vasten vorm en karakter aan de proef en tot intensiveering en uitbreiding ervan over, wanneer de resultaten van de proef bevrediging schenken. Dit nu is met de proef-publiciteitsdienst niet het geval. Ik kan niet zeggen, dat de proef-publiciteitsdienst die werkzaamheden en activiteit heeft getoond als te verwachten is in deze ernstige tijden. Zeer terecht heeft het A.I.D. van 13 Augustus hierover dan ook in een hoofdartikel het volgende opgemerkt:

> „Een feit is het echter, dat er practisch tusschen 15 Mei en 1 Augustus, in de meest critieke dagen dus, niets of althans zeer weinig is gedaan op het terrein van de activiteit van dezen dienst. Bijna elf weken lang is hier werk ongedaan gebleven, dat niet onverricht had mogen blijven. We zullen daar niet veel verder op ingaan. Maar het doet toch een beetje vreemd aan in dit zelfde verband van de Regeering te hooren, dat de zaak nu ineens zoo'n haast heeft."

Dat is de opmerking van het A. I. D., welke ik onderschrijf.

(Iskandar Dinata.)

In het afdeelingsverslag is naar naderen uitleg gevraagd van de verklaring der Regeering:

„waarom mate en vorm van regeeringspubliciteit mede afhankelijk zullen zijn van de eigen geestelijke en politieke vorming en ontwikkeling van de maatschappij."

In de memorie van antwoord geeft de Regeering daarvan een uiteenzetting, die reeds voorgelezen is door den heer Soeroso, zoodat ik haar ter besparing van tijd slechts gedeeltelijk zal citeeren:

„Onder deze belemmerende factoren behoort ongetwijfeld een ordelooze, een negatieve stemming bevorderende openbare uiting van critiek, welke, door onvoldoende innerlijke ordening van de samenleving geen tegenwicht vindt in andere uitingen uit de maatschappij zelf. Het is toch duidelijk dat de Regeering zich niet telkens kan laten dringen in een positie van verdediging tegenover critiek, die niet haar oorsprong vindt in de bewuste meeningsvorming van groote groepen, maar die uitgaat van enkelingen, die hun stem doen hooren, terwijl een meerderheid, waaronder vele rustige waardevolle leden der samenleving, geen behoefte zou gevoelen aan openbare meeningsuiting."

Tot mijn spijt moet ik zeggen, dat deze uiteenzetting voor mij nog onduidelijk is. Wil de Regeering hiermede zeggen, dat slechts georganiseerde critiek voor Haar van waarde is en dat Zij voornemens is de maatschappij zoodanig op te voeden, dat de samenleving in staat is tot vorming van georganiseerde critiek? Als dit het standpunt van de Regeering is, juich ik het toe. Maar dan moet Zij de belemmerende factoren in den vorm van bepalingen e.d. tot vrije meeningsuiting uit den weg ruimen. Ik kan de Regeering garandeeren, dat de groote massa royaal voor den dag zal komen met georganiseerde critiek.

Mijnheer de Voorzitter! Terugkomende op het ontwerp, zou ik den aard van den regeeringspubliciteitsdienst in beschouwing willen nemen. Ten aanzien van den publiciteitsdienst zegt de Regeering in de memorie van antwoord:

„Zij zal daarbij moeten uitgaan van de maatschappelijke constellatie van Indië zelf en derhalve niet zonder ernstige bezinning mogen steunen op ervaringen opgedaan in reeds ontwikkelde democratische landen."

Het bestuur van Indonesia is niet of liever nog niet op zuiver democratische leest geschoeid.

(De heer Verboom: Er is geen bestuur van Indonesia.)

Inderdaad, het is nog niet zoo ver. Het bestuur heeft nog een centraal karakter en zooals uit de memorie van antwoord valt te lezen: de Regeering komt niet voort uit de burgerij.

Het is juist in dit verband, dat bij mij een gevoel van aarzeling aanwezig is om den publiciteitsdienst welks taak veelzijdig zal zijn en die zich ook zal bewegen niet alleen op het gebied van voorlichting, maar ook van propaganda, onvoorwaardelijk te aanvaarden.

Voorbeelden van de werkwijze en den aard van den voorlichtings- en propagandadienst uit centraal geregeerde landen geven geen bekoring. Als voorbeeld terzake zou ik hier Gunther willen aanhalen, wat betreft hetgeen hij schrijft in zijn boek „Europa in de Branding" over den voorlichtingsdienst in Duitschland:

„Op het einde van 1935 was Goebbels Rijksminister van propaganda en volksvoorlichting. Als zoodanig was hij de onbetwiste heerscher van de pers in Duitschland en van bijna even groot belang van de radio. Op de zelfde wijze had hij de schouwburgen en bioscopen onder zijn contrôle, evenals de meeste muzikale, artistieke, cultureele en zelfs wetenschappelijke gebeurtenissen; hij heeft van het rijk een cultureele gevangenis voor vijf en zestig millioen Duitschers gemaakt, een Nazi vacuum een land in een geestelijke dwangbuis."

Mijnheer de Voorzitter! Vanzelfsprekend hangt het af van de opvattingen van den lastgever en den uitvoerder, hoe de voorlichtingsdienst in de practijk zal werken, maar gewaakt dient te worden, dat door de werkwijze van den publiciteitsdienst hier te lande, samenleving en bevolking niet worden gebracht in een geestelijk dwangbuis.

De verklaring van de Regeering in de memorie van antwoord op blz. 5 (roneo) onder D, heb ik met gemengde gevoelens gelezen. Aan den eenen kant ben ik blij, van de Regeering te mogen vernemen, dat ook de analphabete bevolking aanspraak mag maken op een van regeeringswege te geven voorlichting, aan welke voorlichting door de Regeering volle aandacht zal worden geschonken, aan den anderen kant ben ik eenigszins bezorgd over het voornemen der Regeering om de Inheemsche B. B.-ambtenaren in te schakelen in den arbeid van den dienst. Hieraan zijn bezwaren verbonden. Ten eerste is de taak der B. B.-ambtenaren reeds te omvangrijk en ten tweede vrees ik dat het doel, namelijk een intensieve voorlichting, niet ten volle zal worden bereikt. Voor een intensieve volksvoorlichting moet men zich eerst op de hoogte stellen van wat er in de harten der menschen omgaat, hetgeen noodzakelijk is opdat de menschen zich vrijelijk zullen uiten en tegenover B. B.-ambtenaren zullen analfabeten zich niet vrijelijk durven uiten; dat deze ambtenaren politiebevoegdheid hebben zal deze menschen angstig maken.

Wil men een analfabeten-bevolking goed beluisteren om haar daarna te kunnen voorlichten, dan neme men een voorbeeld aan Engeland, waar men voor dit werk speciale krachten heeft aangesteld, waarover ik in de krant het volgende heb gelezen:

„Het ministerie van Voorlichting, aan het hoofd waarvan minister Duff Cooper staat, heeft een nieuw ambtenarencorps gekregen, dat in Engeland reeds den bijnaam van „Cooper's Snoopers" heeft gekregen. („Snooper" is een Amerikaansch woord, dat „snuffelaar" beteekent).

De taak van deze ambtenaren zal zijn, zich onder het Britsche volk te begeven om pessimisten wat op te beuren en défaitisten op het rechte pad te helpen. Hun taak zal uiteraard zijn zooveel mogelijk gesprekken over den oorlog bij te wonen en zich daarin te mengen."

Waar zooiets noodig wordt geacht voor een land als Engeland, is het voor Indië dubbel noodzakelijk te achten.

Zeer zeker zal het Indonesische deel onzer samenleving de voorlichting het meest van noode hebben, en de organisatie van den regeeringspubliciteitsdienst zal hiermede rekening moeten houden.

De organisatie van den heelen dienst heb ik me zoo gedacht. Aan het hoofd staat de leider. Naast het algemeen toezicht heeft hij tot taak de verzorging van buitenlandsche voorlichting. De leider heeft onder zich twee afdeelingen, te weten *a*. De Indonesische afdeeling, *b*. de afdeeling voor andere bevolkingsgroepen.

De Indonesische afdeeling wordt geleid en verzorgd door uitsluitend Indonesiërs, met dien verstande dat de dienst voor de goede oriëntatie, menschen uit belangrijke bevolkingsgroepen onder zijn krachten heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal moet ik inderdaad erkennen, dat mij de noodzaak daarvan nog niet is gebleken. Om de wenschelijkheid daarvan in te zien, zegt de memorie van antwoord, moet men ervaring, liefst werkelijke ervaring hebben van de werkwijze van de Algemeene Secretarie. Dit maakt de zaak voor mij lastiger. Ik heb nog niet het genoegen gehad het ambt van algemeen secretaris te bekleeden en kan dus niet bogen op werkelijke ervaring van de werkwijze van de Algemeene Secretarie. In verband hiermede, zou ik mij slechts willen bepalen tot het stellen van enkele vragen.

(Zwart.)

Hoe is de positie van den adviseur voor Inlandsche Zaken? Zooals het tot dusver gaat, brengt deze functionaris rechtstreeks adviezen aan den Landvoogd. Zou na de instelling van het kabinet hierin verandering komen?

Zoo neen, hoe is dan de verhouding tusschen het hoofd van het kabinet en de tot nu zelfstandige adviseurs, die na de instelling van het kabinet ondergeschikt zijn aan het hoofd van het kabinet?

Ten aanzien van de positie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken het volgende. Zijn positie houdt eenigszins verband met de positie van den Volksraad. Juister zou het zijn dat de positie van dezen functionaris gelijk wordt aan die van een departementshoofd.

Het was vooral na het overlijden van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken Kiewiet de Jonge, dat de Regeering den schijn op zich laadde alsof Zij de positie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken niet zoo hoog aansloeg. Het was net, of de Regeering het voldoende achtte als de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken door een referendaris vervuld werd.

Mijnheer de Voorzitter! Om misverstand te voorkomen acht ik het noodig te verklaren, dat ik voor de capaciteiten van den huidigen functionaris niets dan lof heb, maar dat doet eigenlijk niets ter zake, omdat ik een persoonsbeoordeeling hierin niet betrek.

Mijnheer de Voorzitter! De positie van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, zooals die in het kabinet is geplaatst, is van ondergeschikten aard. Hij heeft een baas boven zich, anders dan tot dusver het geval is, waar hij thans rechtstreeks onder den Gouverneur-Generaal staat, zonder een tusschenpersoon.

Het kabinet van den Gouverneur-Generaal is een lichaam voor de politieke oriëntatie. Het hoofd van het kabinet moet dus ook de politieke trompet van de Regeering zijn. In verband hiermede en ook in verband met het feit, dat de Regeeringsgemachtigde de politieke aangelegenheden in den Volksraad behandelt, lijkt mij de eenige oplossing, dat de functies van hoofd van het kabinet en van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in één hand worden gelegd.

Mijn fractiegenooten hebben hierover reeds suggesties geopperd. Ik sluit mij daarbij aan, maar zou met klem een regeling willen bepleiten, waarbij het hoofd van het kabinet Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, het volgende.

Een vreemd, maar niet onverklaarbaar feit is, dat in de meeste gevallen de hoogste in den Lande — de Landvoogd — een vreemdeling is in Indonesische toestanden en aangelegenheden. Als vanzelf wordt uit dien hoofde de Landvoogd ingeschakeld in het raderwerk van adviseurs. Hij wordt als het ware ommuurd door verschillende schakeeringen van denkbeelden en vooropgezette meeningen van de verschillende adviseurs, speciaal ten aanzien van het Indonesische volksleven. Het spreekt dus vanzelf, dat de Landvoogd bij gebrek aan eigen ervaring de Indonesische toestanden door verschillende brekende media beziet, waardoor hij niets anders verkrijgt dan verwrongen beelden van toestanden en personen. Om dit bezwaar te ondervangen is het dus, naar het mij voorkomt, aangewezen aan een Idonesiër een plaats in te ruimen in het kabinet van den Gouverneur-Generaal, met wien Zijne Excellentie dus direct contact heeft, zonder tusschenpersonen van anderen landaard. Ik zou gaarne deze suggestie onder de aandacht van de Regeering willen brengen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Na het vele dat reeds over de betrokken onderwerpen is gezegd, kan en wil ik kort zijn en zal mijn voordracht niet veel meer zijn dan een stemmotiveering. Ik geloof, dat zelden een onderwerp voor de instelling van nieuwe diensten aan den Volksraad is voorgelegd, waarvan men met meer recht zal kunnen zeggen, dat het de menschen — en niet het systeem — zullen zijn, die de zaak moeten dragen en doen slagen.

Volgens de uitvoerige verklaringen in de memorie van toelichting is de positie van het kabinet van den Gouverneur-Generaal die van een hulporgaan van den Gouverneur-Generaal en een uitbouw van de vroegere z.g. politieke afdeeling van de algemeene secretarie, die langen tijd zeer verwaarloosd is, terwijl een dergelijk orgaan door de omstandigheden plotseling van dringend belang is. M.i. heeft de instelling van dit kabinet dan ook niet de staatkundige beteekenis, die hieraan door eenige leden in hun redevoering is gegeven. In dezen tijd moeten snelle beslissingen van groote draagwijdte genomen worden. Het is logisch, dat den verantwoordelijken Gouverenur-Generaal dan ook de gegevens voor het te voeren beleid worden verstrekt in bondigen, klaren vorm en op den achtergrond van het politieke geheel.

Eveneens onderschrijf ik de meening, dat het kabinet van den Gouverneur-Generaal niet alleen dringend noodig zal zijn in deze tijden, maar ook na den oorlog van heden. Ook al zal dan de positie van den Landvoogd in het staatsbestel principieel gewijzigd worden, zullen zijn werkzaamheden daardoor niet verminderen en hij zal dus van goede hulporganen voorzien moeten zijn.

De overheidsbemoeienis namelijk — na den oorlog — zal bij de herordening der maatschappij op politiek, economisch en maatschappelijk terrein voorloopig helaas nog steeds toenemen.

Wat den werkkring — om me nu maar eens een beetje populair uit te drukken — betreft, heb ik met genoegdoening gelezen, dat de directeur van het kabinet van den Gouverneur-Generaal slechts tot doel zal hebben de coördinatie van de verschillende politieke diensten. Uitdrukkelijk staat bijvoorbeeld in de memorie van antwoord, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken persoonlijk den Gouverneur-Generaal zal inlichten over de schakeeringen en opvattingen van den Volksraad. Ik hoop, dat dit ook zooveel mogelijk met de andere adviseurs het geval zal blijven, al zal dit misschien juist nu door tijdsgebrek niet altijd mogelijk zijn. Ik vrees anders, dat de Gouverneur-Generaal nog meer geïsoleerd zal raken, dan wij op het oogenblik denken, dat reeds het geval is. Ik spreek mijn vertrouwen uit, dat het „coördineeren" ook werkelijk „coördineeren" zal blijven, en dat de positie van den directeur niet zal uitgroeien tot die van een soort onverantwoordelijke „grijze eminentie", zooals dat heet, ...

(De heer Smit: Inkrimpen!)

..... bij den Landvoogd en daarmee voor de bureaucratie een nieuw bolwerk wordt geschapen.

Want het is menschelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat de positie van den directeur van het kabinet een zeer invloedrijke kan zijn en de verleiding om te probeeren invloed uit te oefenen in een bepaalde richting groot is.

(De heer Soangkoepon: Als die invloed ten goede is, is er geen bezwaar tegen!)

Daardoor zou dan voor de bureaucratie een nieuw bolwerk zijn geschapen. Ik weet niet, of dan elke Landvoogd den directeur de woorden zal toevoegen, die Willem III zijn Secretaris Huygens in een gelijksoortige positie toevoegde: „schrijf secretaris", en anders heb je niets te doen. Wanneer de werkkring van den directeur echter niet bij coördineeren blijft is het m.i. ook gewenscht, dat die directeur de algemeene regeeringspolitiek in den Volksraad verdedigt.

In het begin van mijn rede heb ik reeds gezegd, dat van deze twee nieuwe diensten vooral zal gelden, dat het de menschen en niet het systeem of de organisatie zullen zijn, die de waarde van deze diensten zullen moeten bepalen.

Ik heb dan ook met genoegen gelezen, dat de personeelsbezetting van het kabinet zoo sober mogelijk gehouden zal worden. Daardoor zal het waarschijnlijk het best mogelijk zijn de wrijvingen tusschen het kabinet en het overblijvende

(Zwart.)

gedeelte van de Algemeene Secretarie en de departementshoofden, die rechtstreeks de betrokken politieke diensten onder zich zullen hebben, te vermijden. Zoo bekeken is het pleidooi, dat een nieuw afzonderlijk kabinet moet worden geschapen en het geen onderdeel van de Algemeene Secretarie kan zijn, niet geheel overtuigend, al geef ik graag toe, dat de Gouverneur-Generaal de eerste en m.i. de eenige persoon is, die daarover heeft te oordeelen.

Wat betreft de andere helft van dit ontwerp, de regeeringspubliciteitsdienst, Mijnheer de Voorzitter, zijn er twee zaken, die de aandacht hebben.

Ten eerste, dat, ofschoon de Regeering anders de keuze van haar ambtenaren nooit in het geding brengt, dit nu wel, althans gedeeltelijk, het geval is.

(De heer Soekawati: Op verzoek van den Volksraad!)

Dat de keuze voor een hoofd van den publiciteitsdienst slechts uit een zeer beperkt aantal personen zou kunnen worden gedaan was bekend; dat hooge eischen gesteld moeten worden eveneens; en dat aan hem dan een relatief hoog salaris wordt betaald, acht ik volkomen verantwoord. Dit geldt eveneens voor de representatiekosten, die bij een goede taakvervulling niet te hoog zullen zijn.

Dat dezen ambtenaar pensioenrechten zijn toegekend, zooals voorzoover mij bekend, slechts aan niet-ambtelijke departementsdirecteuren worden gegeven, lijkt mij principieel onjuist en niet gerechtvaardigd, bijvoorbeeld tegenover de vele crisisambtenaren, die vaak reeds jarenlang gediend hebben. De toekenning van een aantal pensioenjaren is natuurlijk een onderdeel van het los maken en afkoopen van den heer Ritman van het Bataviaasch Nieuwsblad en van de schadeloosstelling en belooning den heer Ritman toegezegd. Het is echter in het geheel niet onmogelijk, dat het werk van het hoofd van den publiciteitsdienst hem zelf niet bevalt, of dat hij niet voldoet aan de door de Regeering gestelde eischen. Door een toekenning nu van pensioenrechten zijn mijns inziens beide partijen teveel gebonden, zoodat het de voorkeur had verdiend een regeling van een uitkeering ineens, of tegemoetkoming naar gelang van het aantal dienstjaren toe te kennen.

Nu eenmaal de kwestie van de benoeming van personeel is gesteld, hoop ik, dat voor een der benoemde personen niet zal opgaan, dat in Indië alleen het voorloopige definitief is.

Ik hoop, dat de betrokken persoon niet blijvend onmisbaar zal blijken.

(De heer Soekawati: Wie is dat?)

Dat is slechts sub rosa bekend.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de werkwijze zelf betreft, ligt hier een volkomen braak terrein.

Ik hoop in de eerste plaats, dat de nieuwe dienst zal geven, wat wij allen in deze eerste oorlogsmaanden hebben gemist, namelijk steun aan de wankelmoedigen, een aanmoediging, richting en bezieling van den oorlogsgeest en voor zoover noodig het aankweeken van den vastberaden wil om vol te houden tot het doel is bereikt. Ook onderschrijf ik in dit opzicht het betoog van den heer Verboom betreffende de voorlichting uit, over en in het buitenland. Wat dit betreft, schieten wij nog te zeer te kort! Maar overigens zal ik de verdere uitingen van den regeeringspubliciteitsdienst, wat betreft het opvoeden en de politieke vorming van de bevolking in haar geheel, met belangstelling en waarschijnlijk een beetje critisch volgen. De Regeering heeft wel een zeer breed plan ontworpen, doch bij de uitvoering daarvan begeeft Zij zich op buitengewoon glad ijs. Wanneer die publiciteit in dit opzicht niet verder gaat dan door goede publicatie, met uiteenzetting van de regeeringsinzichten, de aandacht van het publiek te vestigen op bepaalde onderwerpen van staatszorg, dan is daar geen bezwaar tegen. Doch men zal al spoedig te ver gaan. In beginsel gaan wij nu in zekeren zin hetzelfde doen wat wij den totalitairen staten verwijten. Ofschoon de heer Wirjopranoto en ik waarschijnlijk eenigszins verschillen in de opvatting van het begrip „persvrijheid", ligt er ook mijns inziens een gevaar in het beginsel van een beïnvloeding van regeeringswege van de pers op de een of andere wijze. Een „vrije pers", binnen de perken der wet en bezien in het licht der tijdsomstandigheden, is van onschatbare waarde. De pers heeft in de afgeloopen maanden een zeer belangrijke publieke taak vervuld.

(Soekawati.)

Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen er voor moeten oppassen, dat de Indische burger, dank zij de persbeïnvloeding en voorlichting niet een pendant wordt van den oer-conservatieven heer des huizes uit het mooie gedicht van De Génestet: „De Sinterklaasavond".

Zooals men weet, was de staatscourant van dien tijd niet alleen een verzameling van staatsbladen, wetten en besluiten, doch ook van politieke artikelen. Ik moge in dit verband uit dat gedicht nu even het volgende citeeren:

„Nu was de Staatskrant ook zijn cours de politique.
En dat is een degelijk werk en duchtig satyriek.
Welks vroolijk mengelwerk en geestige kolommen.
Alle oppositiegeest, zijn inziens deed verstommen".

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij zoover zijn, zijn wij meteen waar wij niet wezen moeten.

Bovendien zal het in geen geval mogen voorkomen, dat de Regeering verweten zal kunnen worden, dat Zij door Haar publiciteitsdienst niet meer boven de partijen zou staan. Doch laten wij overigens den publiciteitsdienst ruim baan geven. Hij staat in het volle licht van de publieke belangstelling; men verwacht er veel van en de critiek zal hem niet gespaard blijven. Ik wensch hem daarom van harte succes, omdat een goede publiciteitsdienst van groote waarde is, vooral in de tegenwoordige tijden.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Het aanhangige voorstel van de Regeering beoogt de oprichting van een regeeringspubliciteitsdienst en het creëeren van een kabinet van den Gouverneur-Generaal ter versterking van het eigen bureau van den Landvoogd.

De taak van het nieuwe kabinet zal hieruit bestaan, dat het den politieken arbeid, van allerlei andere organen, zooals het Hoofdparket, het Bestuur, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, den adviseur voor Inlandsche Zaken, den adviseur voor Oost-Aziatische Zaken enz. voor den Gouverneur-Generaal coördineert, d.w.z. het werk stelselmatig richt op één en hetzelfde doel en de resultaten samenvoegt tot een geheel.

De bovengenoemde diensten staan ten opzichte van elkaar thans zoo onsamenhangend, dat er als het ware geen enkele band bestaat, terwijl ze toch haast dezelfde hoofdinstructie, dezelfde richtlijnen van arbeid hebben, n.l. om de Regeering van voorlichting te dienen aangaande de politiek-cultureele stroomingen in de Indische en Aziatische samenleving in het algemeen. Zoo bijvoorbeeld ressorteert het Kantoor voor Oost-Aziatische zaken onder het departement B.B., het Kantoor voor Inlandsche Zaken onder het departement van Onderwijs en Eeredienst, terwijl de Regeeringspersdienst tot voor kort onder geen enkel departement was gebracht.

Coördinatie, dus eenheid in werkwijze lag voor de hand in het belang der doelmatigheid van het functioneele effect.

Mijnheer de Voorzitter! De versterking van het eigen bureau van den Landvoogd met een nieuw kabinet, is vooral in deze tijden zeker geheel gemotiveerd. De abnormale omstandigheden, als waarin we thans leven, brengen mede, dat de Gouverneur-Generaal vele beslommeringen en moeilijke vraagstukken, zoowel van staatkundigen als van administratieven aard heeft op te lossen en te beslissen. Het is dus verklaarbaar en gemotiveerd, dat Z. E. de Gouverneur-Generaal, werkende onder den druk der tegenwoordige tijdsomstandigheden zijn bestaande bureau versterkt. Doch ook afgescheiden van de tegenwoordige omstandigheden is

(Soekawati.)

de versterking verklaarbaar ten gevolge van de enorme intensiveering van het maatschappelijk leven en de uitingen daarvan zoowel in Nederlandsch-Indië als in de omringende landen.

Het slagen van het nieuwe bureau zal geheel afhangen van de persoonlijkheid van den leider, die in dezen tijd zal optreden. En het doet mij groot genoegen, dat zooals uit de stukken te lezen is, de heer Idenburg als hoofd van het kabinet zal optreden.

(De heer Verboom: Dat staat anders niet in de stukken.)

Ik lees het er toch zoo uit. Ik spreek de verwachting uit, dat de heer Idenburg in zijn nieuwen werkkring, die zoo heel andere en hooge eischen stelt, ten zegen van Land en volk moge arbeiden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoorde zooeven ons geacht medelid, den heer Soeroso, pleiten voor een tweeledig hoofd van het kabinet. Ik ben het in dit opzicht met hem niet eens, aangezien groote kans bestaat, dat er dan groote verwarring zal ontstaan in de werkzaamheden. Wel voel ik voor een onderhoofd van het kabinet, dat dan een Inheemsch ambtenaar dient te zijn, teneinde de inzichten in de politieke verhoudingen in evenwicht te houden. En ik geloof, dat hiervoor geschikte krachten beschikbaar zijn.

Bij een van de genoemde diensten, die gecoördineerd wordt, namelijk het Kantoor van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in den Volksraad wil ik nog even stilstaan.

Het verheugt mij uit de memorie van antwoord te vernemen, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken door de instelling van het kabinet zijn zelfstandigheid niet zal inboeten. Immers zoo er een functie is, die absoluut vrij moet staan van wie dan ook, behalve natuurlijk van den Landvoogd, dan is het die van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Deze hoofdambtenaar en zijn kantoor behooren geheel thuis bij den Volksraad. Deze gemachtigde der Regeering vormt het dagelijksch contact tusschen Regeering en Volksraad, ten deele ook met de departementen van Algemeen Bestuur.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien echter de constructie van het kabinet, rijst bij mij de vraag of het dan niet beter zou zijn, dat de directeur van het kabinet tevens in zich vereenigt de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken? Bestaat anders niet de kans, dat een nieuwe schakel ontstaat tusschen Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en de Regeering, n.l. de daar tusschenstaande Directeur van het Kabinet? Elke nieuwe schijf vermeerdert de kans op verkeerd elkaar begrijpen en in elk geval maakt het de samenwerking stroever. Theoretisch acht de Regeering dit idee wel zeer denkbaar. Practisch m.i. ook. Ik zal hierop niet dieper ingaan, ik verwijs slechts naar de redevoeringen van mijn medeleden, onder anderen den heer De Boer, die over dit punt een duidelijk, helder betoog heeft gehouden.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft den Regeeringspersdienst, deze heeft de algemeene belangstelling van de gemeenschap tot zich getrokken en ik juich dan ook de instelling van dezen dienst toe. Deze dienst heeft reeds verschillende stadia doorloopen. Het aanhangige voorstel beteekent dan ook een afsluiting van een proefneming van eenige maanden. We krijgen thans den definitieven opzet van deze organisatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij gaarne aan bij die leden, die wenschen, dat deze nieuwe dienst niet geschroefd zal worden aan de bureaucratie. Men moet dezen jongen dienst zooveel mogelijk vrijheid geven voor een goede oplossing en ontwikkeling.

De keuze van het hoofd van dezen dienst acht ik een juiste. Immers, de artikelen en uitingen van den heer Ritman worden gekenschetst door objectiviteit. Een juist begrip van de reëele situatie en een scherpe visie op de toekomstmogelijkheden van zijn taak zijn onafwijsbare eischen, die men aan den leider van den regeeringspubliciteitsdienst heeft

(Mussert.)

te stellen, en ik geloof dat beide bij den heer Ritman aanwezig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Het Inheemsche journalistieke element in dezen dienst acht ik te zwak vertegenwoordigd. Één Inheemsche journalist is te weinig. Ik sluit mij dan ook gaarne aan bij die leden, die de versterking daarvan sterk bepleiten.

Een andere suggestie mijnerzijds is, dat, nu het hoofd een Europeaan is, het onderhoofd een Inheemsche ambtenaar zijn zal.

Wat betreft de voorlichting der bevolking op allerlei terrein door den Regeeringspubliciteitsdienst wijs ik gaarne mèt ons geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, op het gebruik van de radio. Deze voorlichting zal in verschillende Inheemsche talen dienen te worden gegeven. Hiertoe kunnen vooral de lagere bestuursambtenaren worden ingeschakeld, b.v. de onderdistrictshoofden. Zendt men dan op een bepaald uur van den dag regeeringsmededeelingen uit, dan kunnen die door lagere bestuursambtenaren worden opgevangen en aan de bevolking verteld gedurende de gebruikelijke vergaderingen met de desahoofden. Het lijkt mij redelijk toe, deze lagere bestuursambtenaren een kleine radiotoelage te geven of vrijstelling van de radiocontributie.

Mijnheer de Voorzitter ! Ten slotte moet het mij van het hart, dat ik het feit betreur, dat de Regeering reeds een deel van de bij ons nog aanhangige voorstellen ten uitvoer heeft gebracht, alvorens de betrekkelijke suppletoire begrooting door den Volksraad is goedgekeurd. Ik zal de eerste zijn om met de door de Regeering toegepaste werkwijze mee te gaan, indien het gaat om spoedgevallen, zooals defensieaangelegenheden of verleening van steun aan noodlijdende cultures. De door de Regeering reeds vooruitgenomen beslissing ten aanzien van een deel van dit voorstel is m.i. minder gerechtvaardigd, waar nu de Volksraad in pleno bijeen is. Men kan bij deze aangelegenheid niet spreken van een noodzakelijkheid of van voorzieningen van zóó groote urgentie, dat niet mocht worden gewacht op de beslissing van den Volksraad. Het doet mij dan ook genoegen, dat de Regeering dit zelf inziet, waar Zij in de memorie van antwoord verklaarde, dat, zonder dan ook het onbevredigende in dezen gang van zaken te willen ontkennen, Zij mag wijzen op de factoren, die tot dezen gang van zaken hebben geleid. Deze verklaring bevredigt mij. Als incidenteel geval gezien, wil ik ook gaarne over deze afwijking van den normalen gang van zaken heenstappen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan bij de bespreking van de voorliggende ontwerp-begrooting uitermate kort zijn, want de opmerkingen en vragen die ik had willen stellen, zijn reeds door vorige sprekers geplaatst. Slechts één punt wil ik nader in bespreking brengen, namelijk een onderwerp, dat door den heer Soangkoepon aan de orde is gesteld.

De heer Soangkoepon heeft de aandacht gevestigd op de wijze van behandeling van tot de Regeering gerichte verzoekschriften en heeft gewezen op leemten die het onderzoek, zooals het tot dusverre, en naar ik meen sedert jaren, geschiedt, aankleven. Dit is natuurlijk het goed recht van den heer Soangkoepon, maar tegen de voorstelling van zaken die hij, als ik hem goed beluisterd heb, geeft, moet ik bezwaar maken.

(De heer Soangkoepon: Laten wij dan samen de daarop betrekking hebbende Handelingen van den Volksraad en de andere stukken eens nagaan, dan kan ik mijn oordeel met bewijzen staven.)

Die uitnoodiging zal ik gaarne accepteeren, Mijnheer de Voorzitter, maar zij zal mij niet beletten op het oogenblik te zeggen, wat ik ervan denk, en dat is het volgende.

De heer Soangkoepon heeft een voorstelling van zaken gegeven die hierop neerkomt, dat er een groot aantal verzoekschriften wordt ingediend en dat daaruit zou blijken

(**Mogot.**)

— dit volgt uit zijn verder betoog —, dat er in Indië in vrij groote mate onbillijkheden worden begaan, dat er onrecht wordt gepleegd. Vervolgens stelde de heer Soangkoepon — wat nog erger is —, dat van hoog tot laag, van de Regeering tot en met alle instanties, die daarbij betrokken zijn, de bestuursinstanties, het Inheemsch bestuur, het Europeesch bestuur, het volkshoofdenbestuur, naar die klachten geen ernstig onderzoek zouden instellen, maar dat alle instanties zouden pogen, de gepleegde onbillijkheden, het aangedane onrecht goed te praten en te bemantelen.

Mocht ik den heer Soangkoepon verkeerd hebben verstaan, dan houd ik mij gaarne voor een correctie aanbevolen, maar mocht ik hem goed hebben verstaan, dan wensch ik hier tegen deze voorstelling van zaken, welke niet juist is, ernstig protest aan te teekenen.

Niettemin, het onderwerp dat hij aangesneden heeft is van uitermate groot belang. Wat toch is daarbij betrokken? Het recht, dat de ingezetenen van deze landen, de bestuurden, hebben op een goede, eerlijke, rechtmatige behandeling.

Ik zou dan hierop willen wijzen. Er zijn dingen, die volgens de bepalingen en de staatsbladen volkomen in orde zijn, die justitieel juist zijn en ook volgens de economische bepalingen en de fiscale regelingen juist zijn, maar die politiek toch niet juist kunnen zijn. Wij komen hiermede dus op het terrein van de politieke werkzaamheid — als ik het zoo noemen mag —, de politieke zijde van het werk der lagere instanties, dus niet, zooals in de stukken genoemd, van het parket en de hoofdambtenaren, maar van de ambtenaren, die rechtstreeks met de uitvoering belast zijn.

Nu wil de heer Soangkoepon in zijn gedachtengang aan het kabinet van den Gouverneur-Generaal toedenken, of liever hij wil daarbij inschakelen — als ik hem goed begrepen heb — een soort van terreincontrôledienst bij het onderzoek naar klachten over vermeend onrecht of vermeende onbillijkheden. Of die suggestie te verwerkelijken is weet ik niet, maar wat ik wel in de aandacht van de Regeering wil aanbevelen is om bij het kabinet van den Gouverneur-Generaal ook een taak in te lasschen, die juist aan deze politieke zijde van het werk der lagere instanties aandacht besteedt.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Momenteel zijn het de departementen, die de Regeering of den Gouverneur-Generaal voorlichten plus den Volksraad. De adviezen van de departementen gaan via de algemeene secretarie, wier positie tot nu toe als die van het kabinet van den Gouverneur-Generaal te beschouwen is.

Nu wordt er een instantie gecreëerd, die alles wat bij departement, Volksraad, colleges en andere instanties, ook particuliere, tot uiting komt, te verwerken en te coördineeren heeft. Ik wilde alleen deze opmerking plaatsen: komen daardoor niet in verdrukking de departementale instanties en de algemeene secretarie?

Gelijk het voorloopige ontwerp aanwijst is daaronder gebracht de regeeringspubliciteitsdienst, die dan de spreektrompet van de Regeering zal moeten worden. Indien dit niet zoo is, indien die dienst niet die taak zal hebben te verrichten, dan rijst bij mij toch de vraag of het niet min of meer een oorlogskabinet wordt, een tijdelijke creatie dus, die te beoordeelen heeft, of alleen die dingen zullen worden gepubliceerd ten aanzien waarvan publicatie door den Gouverneur-Generaal gewenscht geacht wordt, en wel door middel van een periodiek of radiografische voorlichting van de gemeenschap, zooals ook noodig gebleken is in dezen oorlog, nu iedere staat beschikt over een propaganda-apparaat om de zienswijze van de Regeering en de gemeenschap te vertolken. Wij hebben gezien, hoe belangrijk het kan zijn de bevolking moreel te steunen.

Feitelijk is de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken tot nu toe in tal van zaken de verpersoonlijking van de departementen van algemeen bestuur eenerzijds en van den Gouverneur-Generaal anderzijds.

Hoe zal dan nu de positie van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zijn ? Volgens mij aldus, dat hij door zijn opneming in het kabinet van den Gouverneur-Generaal, dat toch een eigen hoofd heeft, als daaraan ondergeschikt moet worden gekwalificeerd en derhalve onwillekeurig aan invloed kan of moet inboeten, als thans nog het geval is. Het is toch opmerkelijk, dat men hierdoor den indruk krijgt van een overkapping van alle regeeringsinstanties, zooals ook uit dit ontwerp valt te distilleeren. En ik begrijp dan ook niet, waarom door betrokkenen daarop niet is gereageerd. Ambtelijke bescheidenheid misschien ? Mijheer de Voorzitter, ik weet het niet.

Verder heeft de regeeringspubliciteitsdienst ten doel eensdeels om langs de lijnen van het landsbelang bij dreigend buitenlandsch gevaar door een doelbewuste propaganda het moreel der bevolking te sterken, anderdeels om eventueel geïmporteerd vergif bij de bevolking bekend te maken, c.q. te elimineeren. Men hoede er zich echter voor dezen regeeringspubliciteitsdienst eenzijdig te oriënteeren, daardoor te forceeren, of te dicteeren, of de meeningsuiting te breidelen, want dan bestaat de mogelijkheid, ik zou zeggen de zekerheid, dat de bedoeling der Regeering een averechtsche uitwerking zal hebben en de massa, door de reactie op de door de Regeering gevolgde werkwijze, zal worden gevoerd in een richting, welke door regeeringsmaatregelen eventueel niet meer gewijzigd kan worden. Deze reactie, Mijnheer de Voorzitter, zal eventueel veroorzaakt worden door een te sterk aandraaien der schroeven, hetgeen misschien wel goed is bedoeld, maar niet past in het kader van dezen tijd, waarin de Indonesische gemeenschap er behoefte aan heeft haar wenschen te uiten, waar zij de stellige overtuiging en hoop koestert, dat een eerlijke Regeering haar een willig oor zal leenen en haar wenschen en uitingen in billijke overweging zal nemen.

Het is onnoodig te zeggen, dat de bevolking met spanning afwacht, hoe de uitwerking van den regeeringspubliciteitsdienst zal zijn; waarop deze dienst zal worden gericht; en hoe hij zich verder zal oriënteeren. Daarom is het noodig, dat de Regeering ten deze de meest mogelijke behoedzaamheid betracht, teneinde dezen maatregel het gewenschte effect te doen sorteeren.

De Regeering zegt zelf, dat wij hier in een land leven, waar de regeering niet steunt op een geweldsysteem, zoodat een georganiseerde regeeringspubliciteitsdienst een geheel eigen karakter zal dragen.

Gezien het feit, dat bij verambtelijking deze dienst uiteraard eenzijdig zal werken, kan daartegen niet genoeg worden gewaarschuwd. Deze maatregel moet leiden tot het geven van juiste voorlichting, tot een juiste weergave van feiten. De regeeringspubliciteitsdienst moet geen creatie zijn speciaal uit den oorlogstoestand voortgekomen; het moet geen apparaat zijn — zooals wij dat meenen te hebben gelezen — gelijksoortig aan wat in andere landen wordt gebruikt, zoogenaamd om het moreel van het volk krachtig te maken en te houden, terwijl in wezen de feiten anders zijn.

De Regeering heeft ten aanzien van den regeeringspubliciteitsdienst Haar keuze gedaan. Over deze keuze wensch ik niet in debat te treden, aangezien het doen daarvan een der Regeering voorbehouden recht is. Maar wel wil ik opmerken, dat Zij hierdoor heeft bewezen, dat Zij onder Haar hoofdambtenaren en ambtenaren een zoodanigen persoon — geschikt dus voor hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst — schijnt te missen.

(De heer Smit: Dat is heel iets anders.)

En dit geeft te denken.

Mijnheer de Voorzitter! Met verscheidene mijner geachte medeleden ga ik ermede accoord, dat de te verschaffen voorlichting niet alleen Westersch georiënteerd moet zijn. Zij moet niet alleen rekening houden met de paar honderdduizend

(Mogot.)
Westerlingen, die Indonesië telt, doch zij moet juist en vooral georiënteerd zijn op de massa, op haar uitingen, op de bewegingen, die onder haar vallen waar te nemen. De Regeering dient niet over het hoofd te zien, dat Zij door deze creatie, ook de massa op het appèl roept, die niet alleen haar ooren, maar ook haar oogen richt op de commando's die van Haar zullen uitgaan, commando's waarvan de reactie der massa zal afhangen.

Mijnheer de Voorzitter! De bedoeling van de Regeering met dezen dienst is mij uit de memorie van antwoord feitelijk niet geheel duidelijk geworden. Klaarblijkelijk moet men die bedoeling tusschen de regels door kunnen lezen.

Mijnheer de Voorzitter! Laat de propaganda, welke met dit regeeringsapparaat beoogd wordt, op de massa met absolute terzijdestelling van alles, wat tot rasdiscriminatie behoort, inwerken; laat de heele gemeenschap aldus profijt trekken van het goede, dat daarmede wordt beoogd, want door in deze een ongelijkheid in het leven te roepen, zou

(Voorzitter.)
men logischerwijze minder aangename verhoudingen scheppen en een toespitsing daarvan zou, vooral in deze critieke tijden, uit den booze zijn.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, zoo mogelijk Dinsdag a.s. te antwoorden?

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! Zoo dit mogelijk zal blijken, zal de Regeering gaarne Dinsdag a.s. antwoorden.

De **Voorzitter**: Dan is het regeeringsantwoord dus voorloopig op Dinsdag a.s. gesteld.

De vergadering wordt te 1.55 uur n.m. gesloten.

Voorbehoud der behandeling van Ond. **58** aan den Volksraad. — Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

30ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 19 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Voorbehoud der behandeling van Ond. **58** aan den Volksraad. — Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot buitenwerkingstelling van het bij het Koninklijk besluit van 17 Juli 1922 (Indisch Staatsblad No. 650) vastgesteld „Besluit op de Indische Bestuursopleiding 1922'', laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 10 Mei 1926 (Indisch Staatsblad No. 319). (Ond. **58**.)

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: In den loop van den ochtend, vermoedelijk vlak voor de pauze, zal dit onderwerp in de afdeelingen worden onderzocht.

Aan de orde is de behandeling van:

1. de motie-Thamrin c.s. inzake het gebruik van de woorden „Indonesia'' enz. in algemeene verordeningen en andere officieele stukken (Ond. **35**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 7);
2. de gewijzigde motie-Soetardjo c.s. inzake de invoering van een Indisch burgerschap (Ond. **36**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 8);
3. de motie-Wiwoho c.s. inzake den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië (Ond. **37**; zitt. 1939—'40, Ond. **96**, st. 13).

Naar U reeds schriftelijk is aangekondigd, wil ik voorstellen:

ten eerste, de beraadslaging over de drie moties gelijktijdig te houden, omdat vermoed mag worden, dat een aantal algemeene opmerkingen op de drie moties betrekking zal hebben en het beter voorkomt, deze te combineeren;

ten tweede, bij uitzondering bij de behandeling dezer moties twee termijnen voor de gewone leden toe te staan;

en in de derde plaats den spreektijd te beperken tot een half uur in eersten en vijftien minuten in tweeden termijn.

Daartoe wordt besloten.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge bij de behandeling van deze drie moties beginnen met het maken van enkele opmerkingen van meer algemeenen aard. Ik zie in deze moties geen andere strekking dan te trachten, in wettelijke benamingen en in wettelijke maatregelen te registreeren en uit te bouwen den groei en de bewustwording op geestelijk en materieel terrein van Nederlandsch-Indië, in het bijzonder van de Inheemsche bevolking. Elke volkerengemeenschap streeft naar zelfstandigheid. Dit is een goed recht, het is een natuurlijke impuls en het lijkt mij, een gemis aan werkelijkheidszin te vertoonen, indien men van de Indische volkeren iets anders zou verwachten.

Veertig jaren van onderwijs en decentralisatie, van volkshygiëne, van voorlichting en steun op economisch terrein, van vrijheid van pers en van vergaderen hebben, ondanks de onvolkomenheden en gebreken die hier als overal ter wereld bestaan, langs volkomen aanvaardbaren weg geleid tot de gedachten en de wenschen, in deze moties belichaamd. Dit geldt in bijzondere mate voor de bovenste en voor de middenlagen van de Inheemsche samenleving. Het constateeren van het feit, dat deze wenschen en aanspraken voornamelijk bestaan in de bovenste en de middenlagen van de Inheemsche samenleving verzwakt de wenschelijkheid van hervormingen niet, omdat elke samenleving — ons geacht medelid, de heer Mansvelt, heeft hier dezer dagen op gewezen — gedragen en geleid wordt juist door het meer ontwikkelde deel dier samenleving. Wèl is het juist, dat in deze landen het ontwikkelde deel der bevolking nog slechts een klein gedeelte van de geheele bevolking vormt, en hervormingen hebben mijns inziens dan ook met dezen factor rekening te houden.

Nog met andere omstandigheden moet rekening worden gehouden en wel hiermede, dat de verantwoordelijke overheid de neiging heeft tot groote voorzichtigheid en soms tot over-voorzichtigheid ten aanzien van ingrijpende hervormingen, maar dat aan den anderen kant de onderdanen, en dan vooral sommige politieke leiders, de capaciteit van wat de samenleving als geheel aan hervormingen kan verdragen, overschatten.

Zoodra bepaalde hervormingen het geestelijk vermogen van de samenleving overschrijden, veranderen haar waarden in onwaarden, m.a.w. dan worden deze hervormingen geen zegen doch een nadeel voor een goeden gang van zaken.

Uit de geschiedenis van andere landen, ook in Europa van de laatste 25 jaren, zou deze stelling, deze waarheid met treffende voorbeelden zijn aan te toonen.

Een goede staatkunde eischt dus het trachten van het vinden van het evenwicht tusschen de rechten, de positie van de overheid en die van de samenleving, dus van de onderdanen, evenwicht in dezen zin, dat beide, overheid en samenleving, elk van haar standpunt een redelijke mate van instemming, van tevredenheid met de constructie aanvaarden.

Ik zeg, wij hebben te trachten het evenwicht te vinden, omdat dit evenwichtspunt, afhankelijk als het is ook van allerlei imponderabilia, nimmer, door wien ook, in concreto is vast te stellen.

De dynamiek der samenleving wijzigt bovendien onophoudelijk de balans, als regel geleidelijk, soms met schokken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu meer in het bijzonder tot een bespreking van de voor ons liggende moties en wil dan gaarne beginnen met de motie-Thamrin c.s. (Ond. **35**) waarvan de inhoud aan al onze medeleden bekend is. Ik mag

(Roep.)

dan beginnen te zeggen, dat wij tegen het gebruik van het woord „Indonesiër'' en het woord „Indonesisch'' niet het minste bezwaar hebben. Trouwens, Mijnheer de Voorzitter, wij bevinden ons hier in goed gezelschap, namelijk in gezelschap van de Nederlandsch-Indische Regeering, want de Nederlandsch-Indische Regeering heeft tegen het gebruik van deze woorden evenmin bezwaar. Ik verwijs daarvoor naar de door de Regeering afgelegde verklaringen in de jaren 1933 en 1939. Wij erkennen volkomen de redelijkheid van het verlangen van de bevolking van dit gemeenebest naar een eigen collectieve naamsaanduiding. Inlander en Inheemsch is immers elk schepsel van Gods aardbodem in zijn eigen geboorteland. Aan de aanduiding Inlander en Inheemsch is niets eigens, en een groeiende volksgemeenschap of volkerengemeenschap heeft noodig een eigen nationaliteitsaanduiding.

Men heeft de vraag gesteld, of de aanduidingen „Indonesiër'' en „Indonesisch'' wetenschappelijk wel juist zouden zijn. Men heeft erop gewezen, dat Madagaskar en Formosa toch ook behooren tot het Indonesisch taalgebied. Zeker, Mijnheer de Voorzitter, maar ik zou dan wel eens willen vragen, of de benaming „Franschman'' dan wel als wetenschappelijk juist kan worden beschouwd, omdat het Fransche taalgebied ook gebieden omvat, die buiten Frankrijk zelf liggen, nl. een belangrijk deel van België en een belangrijk deel van Zwitserland.

Toch, Mijnheer de Voorzitter, zal het bij niemand opkomen om deze inheemschen, inlanders van Frankrijk de benaming van Franschman te willen onthouden.

Tegen de verandering van de naamsaanduiding „Nederlandsch-Indië'' in „Indonesia'' heb ik overwegend bezwaar. Het zou internationaal tot geheel verkeerde interpretaties leiden. Met groote koppen zou men in de wereldpers vermelden, dat de naam „Nederlandsch'' uit de benaming van dit gebiedsdeel is gelicht, althans dat de Volksraad dit zou wenschen, dat de Volksraad zich in dezen zin zou hebben uitgesproken.

De status quo zou ermede in verband worden gebracht en wat al niet meer. Nu zegge men niet: wat hebben wij met deze verkeerde uitleggingen te maken? Daar hebben wij m.i. zeer veel mede te maken, en dit begrijpt een ieder, die eenigszins weet, wat er in de wereld, vooral thans, te koop is. Een verandering van den naam „Nederlandsch-Indië'' in „Indonesia'' zou thans, internationaal gezien, een groote staatkundige fout zijn.

Wil men echter in wetten enz. achter den naam „Nederlandsch-Indië'' tusschen haakjes plaatsen „Indonesia'' dan gelden mijn bezwaren uiteraard minder.

Over de motie-Soetardjo zal ik niet veel zeggen. Wij zullen hieraan onze stem geven. Wij betwijfelen echter, of het de commissie mogelijk zal zijn op korten termijn verslag uit te brengen. Wij betwijfelen eveneens de mogelijkheid van een spoedige invoering.

Ik heb tot mijn leedwezen den indruk, dat de voorstellers de beteekenis en den omvang van dezen arbeid onderschatten. De voorstellers zeggen zelf in de memorie van antwoord o.a. het volgende (blz. 2, roneo):

> „Tevens zal de commissie zich dan rekenschap kunnen geven van de beteekenis en de waarde der verschillen tusschen de bevolkingsgroepen, van de noodzaak die te erkennen en van de daaruit voortvloeiende gevolgen voor wetgeving en maatschappelijke verhoudingen.''

Verder zeggen de voorstellers (memorie van antwoord blz. 2, roneo):

> „Onderteekenaars wenschen dan op den voorgrond te schuiven, dat aan de gedachte van schepping van een „burgerschap'' inhaerant is daaraan een inhoud te geven, welke begeerenswaardig is voor de ingezetenen, door de hieraan verbonden rechten en plichten.''

Mijnheer de Voorzitter! De arbeid, die verbonden is aan wat ik zoojuist aanhaalde is niet alleen van subtielen aard — subtiel, omdat die arbeid raakt zoowel de psyché als de ontwikkelingsfasen der verschillende bevolkingsgroepen —, doch ook zeer omvangrijk. Welke zullen de rechten en plichten moeten zijn, verbonden aan den staat van Indisch burger? En, Mijnheer de Voorzitter, daarop komt het aan.

De aanduiding van den staatsrechtelijken staat van een persoon is belangrijk, maar de inhoud van het begrip, dat die naam vertolkt is oneindig belangrijker. Die inhoud zal moeten liggen op civiel en strafrechtelijk terrein, op het gebied van onderwijs, van het actief en passief kiesrecht, van den weerplicht — de militieplicht dus —, van agraria en wat al niet meer. Ik geloof, dat de Indo-Europeaan op het oogenblik reeds tien jaren uitziet naar een belangrijke hervorming op agrarisch terrein. Alleen over dit onderdeel bestaan heel uitvoerige rapporten en wordt de zaak van alle zijden gewikt en gewogen.

Hoeveel meer arbeid zal er niet te verzetten zijn, indien alle onderdeelen van de wetgeving en het maatschappelijk bestel, die ik zoo juist noemde, onder oogen zullen moeten worden gezien, alvorens men tot bepaalde conclusies kan komen. Het geheele gebied van de wetgeving zou moeten worden getoetst en overal, waar dualisme bestaat, zou men moeten overwegen, of uniformiteit voor den Indischen burger mogelijk is en zoo ja, welke. De I. S., welke de basis is van onze Indische wetgeving, zal op vele punten principieel moeten worden herzien.

De voorstellers zeggen verder nog in hun memorie van antwoord het volgende:

> „De samenstelling der commissie worde aan de Regeering overgelaten. Inderdaad zal de commissie voor een zware taak worden gesteld en zal het moeilijk, echter niet onmogelijk zijn, thans de beste krachten daarvoor beschikbaar te stellen.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dan den geachten voorstellers van de motie toch eens in gemoede willen vragen, waar deze beste krachten dan vandaan zullen moeten komen.

(De heer Soekawati: Uit Indië zelf!)

Mijnheer de Voorzitter! De weinige personen, die wij hier hebben, die een diepe kennis van de Indische samenleving en een doorkneede staatsrechtkennis bezitten — dit in antwoord aan den heer Soekawati, ons geacht medelid .....

(De heer Soetardjo: ..... en Uw fractiegenoot!)

Mijnheer de Voorzitter! De weinige personen, die genoemde eigenschappen bezitten, zijn in Indië reeds overbelast met anderen en voor deze bijzondere tijden minsten even dringenden arbeid.

De taak van de commissie is naar haar aard een arbeid van de hoogste orde. Dit was een der redenen, waarom wij als P.E.B.-fractie enkele jaren geleden in onze bekende petitie niet minder dan een staatscommissie vroegen om deze materie te bezien. Wij wilden destijds ook gebruik maken van de in Nederland aanwezige zeer bekwame krachten, waarover de Nederlandsch-Indische Regeering en de Nederlandsche Regeering toen nog de beschikking hadden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil wel zeggen — maar het blijft onder ons —, dat ik de voorstellers van de motie niet benijd, indien zij onder de bestaande omstandigheden als leden van deze commissie zullen moeten optreden en dat ik nog minder graag in den stoel van den voorzitter zou willen zitten, die als leider en bezielende kracht van deze commissie zal moeten optreden. Ik wil er verder niet te veel van zeggen. Zij, die den omvang van het vraagstuk breeder en dieper willen beschouwen, kunnen wij verwijzen naar de enkele jaren geleden gehouden uitvoerige beraadslagingen op dit punt.

Maar hoe het ook zij, de idee heeft onze volkomen sympathie.

(Roep.)

(De heer Soetardjo: Dat is de hoofdzaak.)

Dat is niet de hoofdzaak. Het komt aan op de uitvoering; aan een idee op zich zelf hebben wij niet zoo heel veel. Ook zonder de maatschappelijke beteekenis echter te overschatten, is mijn meening, dat de doorvoering van groote waarde kan zijn. Ik veroorloof mij nog te zeggen, dat voor goede resultaten een volledig doorzien van het vraagstuk noodzakelijk is.

Overigens zullen ook bij de invoering van een Indisch burgerschap de maatschappelijke verhoudingen en omstandigheden niet als bij tooverslag veranderen. Wie dat meent, zal bedrogen uitkomen. De maatschappelijke samengroei van rassen vordert een lang proces.

Zoo kom ik nu tot de motie-Wiwoho c.s., blijkens de benaming beoogende een wijziging van een aantal artikelen der I. S. Het komt mij voor, dat de benaming beter zou kunnen luiden: herziening van de staatkundige constructie van Ned.-Indië. Ook dat is dan nog onvoldoende, omdat de instelling van een rijksraad en een wijziging van de positie van den Gouverneur-Generaal, niet minder dan zaken van constructieven aard van het Nederlandsche imperium uitmaken.

Mij resten nog slechts een tiental minuten.

In dezen korten tijd zal ik over deze motie mijn inzicht moeten geven.

Dit is alleen, en dan nog onvolledig, mogelijk, wanneer wij ons niet begeven in technische, staatsrechtelijke en staatsfilosofische beschouwingen. Wijlen de heer Engelenberg, dien wij tot op den huidigen dag als onzen gids beschouwen, schonk ons de volgende visie op de toekomst:

> „Bij eene voortgaande economische, maatschappelijke en staatkundige ontwikkeling zal, al naar de mate dier ontwikkeling, de bevolking steeds meer geroepen worden tot medezeggenschap in wetgeving en bestuur.
>
> Met bevolking wordt niet bedoeld de inheemsche bevolking alleen.
>
> Onder bevolking verstaan wij allen tezamen: Inlanders, Europeanen, Chineezen, zooals zij hier als Nederlandsche onderdanen gevestigd zijn. Vertegenwoordigers van die bevolkingsdeelen worden geroepen tot deelname aan het bestuur in gemeenten, regentschappen, provincies en het Land. Zij werken samen als elementen van ééne bevolking.
>
> Het Nederlandsch gezag handhaaft de evenwichtige verhouding tusschen die groepen.
>
> Dat Nederlandsche gezag gaat langzamerhand over in een Nederlandsch-Indisch gezag.
>
> Wanneer Indië geworden zal zijn een zelfstandig deel van het Koninkrijk der Nederlanden, dan zal het eene Nederlandsch-Indische overheid hebben, voortgekomen uit de eenmaal hier aanwezige elementen.
>
> Die overheid zal geene Inlandsche zijn; zij zal eene Nederlandsch-Indische overheid zijn.
>
> Het Nederlandsch gezag trekt zich dus niet terug; het abdiceert niet; het gaat over in een Nederlandsch-Indisch gezag, waarin vertegenwoordigd zijn zoowel Inlanders als Europeanen, Chineezen, enz.
>
> Het beheer over den Oost-Indischen archipel zal dus niet teruggegeven worden aan eene inheemsche regeering.
>
> Er zal geene teruggave zijn.
>
> Er zal een groei zijn uit den tegenwoordigen staat naar een zelfbesturend Indië, en in zulk een Indië zullen alle bevolkingselementen door hunne vertegenwoordiging recht van medezeggenschap hebben.
>
> Voor een normaal groeienden statenbouw is het niet mogelijk de geschiedenis te negeeren.
>
> Het verleden, het heden en de toekomst zijn onverbrekelijk aan elkaar verbonden."

Ik heb de motie-Wiwoho van uit dit fundamenteel uitgangspunt bezien in haar strekking en met die strekking — dat zal U duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter — kunnen wij ons vereenigen. Dit sluit niet in, dat ik accoord ga met alle onderdeelen, met name niet met het onderdeel, waarin gevraagd wordt om de departementshoofden als aan den Volksraad verantwoordelijke ministers aan te stellen. Dit stelsel achten velen het summum van volmaaktheid van de staatkundige ideologieën van de 19de eeuw. Het is niet goed de oogen te sluiten voor de lessen der historie. Wat theoretisch goed schijnt, blijkt soms in de practijk in bepaalde omstandigheden heel wat minder te voldoen. Ik kan met dit gedeelte van de motie dus niet onvoorwaardelijk mijn instemming betuigen.

De heer Salamoen sprak op 14 Augustus bij de behandeling van de wijziging van de Regentschapsordonnantie een woord van groote beteekenis en groote realiteit. Ik moge daaraan herinneren, alvorens het in den chaos van woorden begraven wordt.

De heer Salamoen zeide dit:

> „De democratische geest bij de bevolking is voorshands nog te vergelijken met een zwak weekdiertje. Het wil slechts te voorschijn komen, wanneer er niets in de nabijheid is. Komt er iets in de buurt dan kruipt het weer in zijn schuilplaats terug."

De heer Salamoen heeft hier den algemeenen toestand wel zeer juist geschetst. Maar als zoo de algemeene toestand is, is het dan wel juist en verantwoord, hierop een stelsel met aan den Volksraad verantwoordelijke ministers te construeeren? Laat mij dit ronduit zeggen: Ik weet op dit moment niet wat het beste stelsel voor de naaste toekomst en voor de verdere toekomst zal zijn. Wel las ik dezer dagen uit telegrammen, dat men in Thailand met die volwaardige democratie op het oogenblik nog niet in zee durft gaan, dat men de doorzetting van de voorgenomen hervorming voorloopig voor tien jaren heeft uitgesteld.

Het ware mijns inziens beter geweest, in de motie in het geheel niet in preciseeringen te treden. Wil men toch hervormen, dan dienen vele stelsels en inrichtingen van staatsbestuur op de bruikbaarheid — niet op de theoretische bruikbaarheid — voor dit land te worden bezien. Vele nieuwe beginselen en vele nieuwe inzichten zijn in de laatste kwart eeuw naar voren gekomen. Bezien zal moeten worden de al of niet wenschelijkheid van een geunificeerd of federalistisch gemeenebest. Ik wijs er op, dat groote democratieën zijn gebaseerd op het federalistische systeem, b.v. Noord-Amerika en Australië. Men zal moeten nagaan, of het een- dan wel het tweekamerstelsel voor Nederlandsch-Indië het beste past, men zal moeten bezien de al of niet wenschelijkheid eener individualistische of corporatieve staatsinrichting. Vóór alles zal er moeten komen een afbakening van de home-bevoegdheden, de eigen huishouding van Nederlandsch-Indië betreffend, en van de imperiale taak.

Dit alles zal moeten worden bezien en overwogen, wil men althans eenigszins kans krijgen op een bruikbare constructie en bij dit alles zal men nog rekening moeten houden met het ontwikkelingsstadium op geestelijk en economisch gebied van Nederlandsch-Indië en van zijn onderdeelen. Voor elke ingrijpende verandering — en hoe zij moge worden, ingrijpend zullen de veranderingen stellig zijn — zullen Grondwet en Indische Staatsregeling moeten worden herzien. Ik noem hier slechts de staatsrechtelijke positie van den Gouverneur-Generaal, de instelling van een rijksraad, de plaats van den Raad van Indië in het staatsbestel en de algeheele positie van Nederlandsch-Indië in het groote rijksverband.

De taak om voor den komenden tijd een bevredigend stelsel te ontwerpen, is zwaar en vooral veel goede wil zal noodig zijn, van alle partijen — hierbij onder „partijen" te verstaan de samenleving in al haar schakeeringen, de politieke en de economische groepeeringen, de Regeering. Elke nieuwe constructie zal moeten worden opgebouwd op de erkenning van de geestelijke en de economische waarden van de verschillende bevolkingsgroepen en zij zal tevens moeten bevatten de groote waarden, die het Nederlandsche gezag,

(Prawoto.)

en niemand anders, aan deze volkeren verzekerde, namelijk de vrijheid van elken onderdaan om zichzelf te zijn, vrij in denken en spreken, vrijheid van godsdienst, erkenning van 's menschen individualiteit, onaantastbaarheid van persoon en goed, dit alles natuurlijk begrensd voorzoover orde en rust zulks noodzakelijk maken.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, zijn de groote democratische waarden, waarvoor wij den oorlog zijn ingegaan, en die wij ook hier willen handhaven. Maar Nederlandsch-Indië bezit dit alles reeds. De inrichting van ons staatsrecht is een zaak van mogelijkheid en van doelmatigheid, die bepaald worden eenerzijds door de behoeften, anderzijds door de aanwezige geestelijke en economische krachten en waarden.

Het is mij moeilijk, in te zien, hoe onder de tegenwoordige tijdsomstandigheden de uitvoering der in de motie gestelde wenschen tot stand kan komen. De Grondwet, de Indische Staatsregeling, de wet op het onderdaanschap en wat niet al meer verandert men mijns inziens niet zoo gemakkelijk door middel van het noodstaatsrecht. Ik laat in het midden de voorbereiding van deze groote en grootsche taak, waarvoor thans mijns inziens de noodige superieure krachten niet beschikbaar zijn. De Regeering moge een duidelijke verklaring geven, dat zoowel het Opperbestuur als de Indische Regeering bereid zijn, de hervorming van de staatsinrichting van Nederlandsch-Indië, om te komen tot zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het rijksverband, onmiddellijk na den oorlog ter hand te nemen en reeds thans voor zoover mogelijk de voorbereiding te bevorderen. Ik zou deze verklaring een daad van wijs beleid achten. Een daad van wijs beleid niet omdat ik meen, dat door meerdere zelfstandigheid de rechtsbedeeling, het onderwijs, de hygiëne op hooger peil zullen komen, niet omdat ik meen of verwacht, dat irrigatie en economische doeleinden beter zullen worden verzorgd, niet omdat ik meen dat de individualiteit van de onderdanen meer zal worden gerespecteerd — dit alles is in den bestaanden toestand in volkomen goede handen — doch wijl ik de aanspraken van dit gebiedsdeel van het Koninkrijk der Nederlanden erken, om tot een zelfstandige volkerengemeenschap uit te groeien.

Aan de motie zal onze fractie haar stem geven in het besef, dat eerst bij de studie en voorbereiding de zware taak begint.

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij beperken tot de bespreking van de motie-Wiwoho c.s. (Ond. **37**), omdat de tijd, welke is toegemeten voor bespreking van de drie aanhangige moties, juist toereikend is om één daarvan grondig te behandelen.

Mijn fractiegenooten zullen de behandeling der beide andere moties op zich nemen.

Ik moge dan beginnen met de geste van de voorstellers van de motie-Wiwoho toe te juichen, dat de in de motie geformuleerde wenschen als weergegeven in den aanbiedingsbrief van 10 Februari jl., zijn gehandhaafd, teneinde uiting te geven aan hun bedoeling, dat zij geenszins misbruik willen maken van den noodtoestand, ja zelfs den schijn willen vermijden als zouden zij iets dergelijks van zins zijn.

Ik juich dat blijk van loyaliteit toe, doch men moet zich bij deze en dergelijke aangelegenheden niet bepalen tot het uiting geven aan gevoelens, men dient zich wel degelijk rekenschap te geven van de realiteit.

Hij, die de gedachte koestert, dat iedere wensch naar staatshervorming voor deze landen in dezen tijd zou beteekenen een misbruik maken van den huidigen noodtoestand en een verzwakking van den hechten band tusschen Indië en de andere rijksdeelen, vergeet, dat men ten opzichte van het staatsbestuur in deze tijden van spanning zich niet slechts moet laten medesleepen door zijn gevoelens, doch te rade moet gaan met de rede. Ik voor mij vind, dat vele va de wenschen der voorstellers reeds door de realiteit zij achterhaald. Daarom zou ik in deze tijden de motie ande willen zien ingekleed, door de doelstelling te richten naa den huidigen toestand en de naaste toekomst, d.w.z. dr naar den toestand van oorlog, waarbij het Rijk in Europ tijdelijk wegvalt en voorts op den daarop volgenden vrede toestand. De voorstellers moeten de wenschen, die zij uite niet baseeren op den toestand van vóór den oorlog, toe het staatsbestuur in al zijn geledingen nog intact was.

Ik heb steeds geleerd, en in feite is dat ook zoo, dat staa kunde moet zijn gebaseerd op het geheel der feitelijke ve houdingen van de maatschappij, m.a.w. op die der staatkun dige werkelijkheid.

De gedachte staatkundige hervormingen als door de voo stellers van de motie gewenscht, zooals zij zijn belichaamd i onderwerp **37**, beantwoorden in vele gevallen niet meer aa de werkelijkheid, omdat genoemde wenschen inzake staatkun dige hervormingen voortspruiten uit de behoeften en ideale die zich richten op vóóroorlogsche toestanden. De grondig veranderingen, de desorganisatie van het bestuursmechanism van het Koninkrijk der Nederlanden door de bezetting va het Rijk in Europa dwingt ons te zoeken naar een andere voo ziening dan de oude vóóroorlogsche staatszorg; m.a.w. de staa kundige werkelijkheid van het Koninkrijk der Nederlande heeft reeds een anderen vorm aangenomen dan voorheen e we hebben ons daarnaar te richten. Daarom alléén zijn d wenschen vervat in de motie-Wiwoho c.s. die gebaseerd zijn o de vooroorlogsche toestanden niet in allen deele juist. Trou wens, de voorstellers hebben in de toelichting reeds toegegeven dat verschillende desiderata in de motie vervat, reeds door d feiten zijn achterhaald m.a.w. dat de wenschen en verlangen in de motie vervat voor het meerendeel niet meer passen i het raam der staatkundige werkelijkheid onder de huidig omstandigheden.

Eén van de sprekende voorbeelden in het afdeelingsversla genoemd, dat de gewone gang van zaken van wetgeving nie meer te volgen is, is de goedkeuring van de Indische Begrootin van 1940 bij Koninklijk besluit enz. Deze daad van den Konin is geboden door den nood, daarom is hier sprake van het i toepassing brengen van het staatsnoodrecht. Met de erkenning dat het hanteeren van het staatsbestuur in de huidige omstan digheden volgens de oude wettelijke normen niet altijd mogelij is, moet men naar andere middelen, overeenkomende met d werkelijkheid, omzien.

Mijnheer de Voorzitter! In het stelsel van ons huidig staatsbestel ligt de top-organisatie in het Nederlandsch staatsbestuur. Nu de top-organisatie voor onbepaalden tij gedesorganiseerd is, worden de deelen van het Koninkrij Nederland gedwongen, op eigen beenen te staan. Wil me de realiteit, de staatkundige werkelijkheid betrachten, da moet het stuur van het schip van staat omgegooid worde om het zoodoende een anderen koers te geven dan thar geschiedt. Ik heb zoo gedacht, Mijnheer de Voorzitter, d in groote lijnen ons Indië, — met voordacht spreek ik voo loopig niet over het bestuur van de deelen van het Rijk i West-Indië — bestuurd moet worden door Indië zelf, m als centrale figuur de Koningin of Haar gemachtigde.

Dat onze geëerbiedigde Koningin Londen als zetel van d top-organisatie, van de topleiding van het staatsbestu kiest, is zeer juist, omdat het internationale zenuw-knoo punt van dezen internationalen heksenketel in Londen lig In Londen kan onze Koningin de belangen van haar Konin rijk verdedigen en behartigen, mocht soms één der deele van het Koninkrijk eens komen in de internationale belan stelling.

Mijnheer de Voorzitter! De Koningin met Haar staf mo bij Haar zooeven door mij aangegeven arbeid niet gehinde worden door werkzaamheden, welke zich meer richten na specialiseering in parate en in plaatselijke kennis van Oos

(Prawoto.)

en West-Indië. In den tijd van vóór den oorlog kon de Koningin met Haar staf van ministers de belangen van de deelen van het Rijk behartigen, omdat dit werk behoorde tot des ministers gewone werkzaamheden. Nu moeten deze ministers naast de Koningin hun uiterste krachten inspannen, om elk oogenblik van den dag klaar te staan voor het groote internationale werk, dat bijzondere en scherpe aandacht vraagt, en dat zich meermalen onverwachts aandient.

Mijnheer de Voorzitter! Indië werd vroeger door den huidigen Minister van Koloniën nog niet mondig geacht, om op eigen politieke beenen te staan, doch thans wordt Indië gedwongen, staatkundig doch voornamelijk economisch zich zelf te helpen. Naar mijn gevoelens kan Nederland gerust het Landsbestuur over de deelen van het Rijk decentraliseeren, omdat ik volkomen vertrouw dat na reorganisatie van het bestuur in deze landen in groote lijnen, als aangegeven in de motie-Wiwoho punt 6 sub *b* en No. 7, Indië op eigen beenen kan staan. Indië moet thans door de omstandigheden meerderjarig worden verklaard.

Deze gedachte van decentralisatie, Mijnheer de Voorzitter, heeft het enorme voordeel dat Indië leert, absoluut op eigen beenen te staan, mocht het bij de herordening van Europa in het gedrang komen.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe de verdere ontwikkeling van den Europeeschen oorlog zal zijn, weet alleen de goede God. Wij menschenkinderen koesteren de hoop, den vurigen wensch, dat het de voorzienigheid moge behagen, Engeland als overwinnaar uit het strijdperk te laten komen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, is het zoover, dan moeten we de geschiedenis van alle tijden en van alle volkeren indachtig zijn en dat is, dat de hulp — in dit geval het doen herrijzen van Nederland — wel eens niet belangeloos kan worden gegeven. Uit de geschiedenis kan men leeren, dat vele landen van staat veranderden, omdat ze als prijs moesten dienen voor de hulp van andere overwinnende mogendheden. En, Mijnheer de Voorzitter, wanneer Nederland eens mocht herrijzen met behulp van Engeland, dan zijn we heel veel aan Engeland verplicht en dan staan we tegenover dat land erg zwak, wanneer het van ons iets zou vragen. Wij hopen, dat Engeland belangeloos zijn hulp aan Nederland zal verleenen. Mocht Indië, of een deel daarvan, in die belangstelling komen te staan, Mijnheer de Voorzitter, dan willen we ook een klein woordje meespreken t.a.v. onze plaats in de staatkundige herordening van de overwinnende volkeren. Dit kan alleen geschieden, wanneer ons Indonesië reeds zelfbeschikkingsrecht heeft. Mijnheer de Voorzitter! Moge het den goeden God believen, dat Nederland spoedig herrijze. Doch wie kan ons zeggen, in welken vorm, geografisch dan wel staatkundig, het nieuwe Nederland zich zal manifesteeren? Daarom, Mijnheer de Voorzitter, moeten de andere deelen van het Koninkrijk veilig gesteld worden door hun zelfbeschikkingsrecht te geven. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb eigenlijk op dit gebied nog veel te zeggen, doch daar ik de zaak ook gaarne zou willen belichten van den economischen kant, zal ik het politieke gedeelte hierbij laten. Mijnheer de Voorzitter! Economisch bezien, spijt het mij, dat deze motie in bespreking wordt genomen, vóór de behandeling van de hoofdbegrooting. De belangrijkheid van Indië ten opzichte van de andere deelen van het Rijk, kan pas sprekend naar voren worden gebracht, wanneer men eerst kennis heeft genomen van de hoofdbegrooting: hoe het staat met de financieering van het Nederlandsch bestuur, of laat ik liever zeggen, van het Bestuur, welks zetel te Londen is gevestigd.

Ten tweede: hoe staat het met het bijspijkeren van de chronische tekorten in de landsbegrootingen van Nederlandsch West-Indië? Ik kom met genoemde vragen voor den dag, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik het met de stelling van prof. J. J. Schrieke, uitgesproken in de vergadering van het Indisch Genootschap van 1 December 1939 volkomen eens ben. Zijn hooggeleerde verdedigde de nevenondergeschiktheid van Indië aan Nederland op grond van het axioma: „wie betaalt, beheert''.

Ter adstructie van zijn betoog haalde hij aan Indië's afhankelijkheid van Nederland. Duidelijkshalve zal ik woordelijk citeeren wat prof. Schrieke hiervan op die vergadering zeide:

„1. Sedert 1930 sluit de Indische begrooting met een tekort. Nederland past dit tekort bij, en noemt het een leening.

2. In 1937 gaf Nederland aan Indië *f* 25-millioen cadeau voor het aanboren van nieuwe welvaartsbronnen.

3. Thans zitten wij midden in het vraagstuk der Indische defensie, waaraan Nederland reeds het een en ander geofferd heeft en die, wil zij deugdelijk worden, nieuwe zware offers zal vergen.''

Als toelichting hierop zeide zijn hooggeleerde het volgende:

„Nu kan men in de grondwet schrijven, wat men wil: nevenonder- dan wel onderneven-geschikt, of óók dat voor het Indisch beleid alleen de Minister van Koloniën verantwoordelijk is — er is een Nederlandsch adagium, dat zoo ik mij niet bedrieg, uit het polderrecht afkomstig is en daar althans steeds heeft gegolden: „w i e b e t a a l t, b e h e e r t.'' Men kan er zeker van zijn, dat dit zich ook hier weet door te zetten, ondanks anders luidende wetteksten. Toen er, nog niet zoo lang geleden in de IIe Kamer eens gesproken werd over het overnemen van Indische schuld door Nederland, verklaarde de toenmalige Minister van Koloniën, Dr. Colijn, onmiddellijk (Hand. IIe K. 25 Februari 1936, blz. 1457):'' „..... dat de gelegenheid om daarover te spreken, niet is bij de behandeling van de Indische begrooting. De gelegenheid om dat vraagstuk te bespreken, is er bij de algemeene beschouwingen over de Staatsbegrooting, wanneer ook de Minister van Financiën hier achter de Regeeringstafel zit om zijn stem te doen hooren bij de beantwoording van de vraag, of dat mogelijk is. Want: De Minister van Koloniën als zoodanig beschikt niet over den Kneuterdijk.''

Mijnheer de Voorzitter! Met de aanhaling van de rede van prof. J. J. Schrieke, wil ik niet te kennen geven, dat ik onvoorwaardelijk de desiderata van zijn betoog onderschrijf, als zou, toen Nederland genoemde hulp aan Indië verleende, het geen tegenprestatie genoten hebben van Indië. Maar, Mijnheer de Voorzitter, daar gaat het niet om. Het gaat hier om de onomstootelijke waarheid, dat wie betaalt, het beheer krijgt.

Daarom juist zou ik eigenlijk de behandeling van deze motie in het kader van het economische vraagstuk gaarne hebben gezien nà de behandeling van de hoofdbegrooting.

Het spreekt toch welhaast vanzelf, Mijnheer de Voorzitter, dat wanneer onze sterke broer Holland, ernstig gewond in den oorlog en dus tijdelijk onmachtig toezicht op het welzijn van de jongere broers uit te oefenen, daarbij nog zelf om verzorging vraagt, dat één van de sterke broers, in dit geval ons Indië, de taak van verzorger van het welzijn van de zwakke broeders voorloopig op zich neemt. Dit wil zeggen, dat Indië absoluut moet treden in de plaats van Nederland ten aanzien van de bemoedering van de andere deelen van het Rijk. Dit brengt met zich, dat, mochten wij voor de West-Indische tekorten moeten bijspringen, wij dan ook iets te zeggen moeten hebben in de aanwending van het geld. Dit is toch logisch, begrijpelijk, redelijk, en juist! Niemand verlangt toch van ons, dat wij gelden fourneeren, zonder contrôle erop uit te oefenen hoe de gelden aangewend worden. Het komt toch niemand in de gedachte, dat we maar geld moeten geven voor — naar onze inzichten — onverantwoordelijke uitgaven. Dat zou Nederland vroeger ook niet ten opzichte van Oost- en West-Indië hebben gedaan, toen het nog de suprematie, het vetorecht over de Indische begrootingen had. Wij geven het geld, verkregen uit zeer hooge extra-belastingen niet weg aan anderen, wanneer we niet de bevoegdheid hebben te controleeren, of ons goede geld wel

(Hoedojo.)

besteed wordt aan — naar onze gevoelens — nuttige en noodzakelijke uitgaven.

Dat deze fourneering van gelden niet direct zal eindigen met de eventueele herrijzing van Nederland, is begrijpelijk. Voor den heropbouw van het verwoeste gebied Nederland zullen de Nederlanders hun uiterste krachten ook op financieel gebied, noodig hebben. Voor andere dingen zullen geen tijd en geen geld zijn. Trouwens, Mijnheer de Voorzitter, het zou toch niet broederlijk zijn, wanneer wij onzen zwakken, herstellenden zieken broeder Nederland, direct zouden willen belasten met de zorg, de zware zorg voor het welzijn van de andere, economisch gesproken, sterkere broers.

Mocht daarom in de hoofdbegrooting tot uiting komen, dat Indië, economisch gesproken, de plichten moet overnemen van Nederland van vóór den oorlog, dan eischen we ook — niet meer dan logisch — de rechten van Nederland. Dit wil beteekenen, Mijnheer de Voorzitter, dat we het vetorecht op de begrootingen van het Koninkrijk der Nederlanden verlangen. Wij voelen ons, met onze geëerbiedigde Koningin of Haar gemachtigde als centrale figuur in staat, leiding te geven aan den gang van zaken in de huishouding van het Koninkrijk der Nederlanden, ook al omdat de directiezetels van de voornaamste bankinstellingen en industrieën verplaatst zijn van Nederland naar ons Land. In dit kader beschouwd, kan ik de hoop koesteren dat ons Indonesië met de voortschrijding van het industrialisatie-proces economisch gesproken blijvend de leiding zal nemen in het staatsbestel van het Koninkrijk der Nederlanden.

In verband hiermede, Mijnheer de Voorzitter, kan ik voorloopig meegaan met de hoofdlijnen, vervat in de motie-Wiwoho c.s. met uitzondering van punt 6 sub *a*, doch behoudt mij het recht voor, na inzage van de hoofdbegrooting, mijn wenschen vèrder uit te strekken dan tot het gevraagde in de motie, nl. tot eventueel het verzoeken van het vetorecht ten aanzien van de begrooting van het Koninkrijk der Nederlanden, met name van de begrootingen van de deelen van het Rijk in Europa (Londen) en West-Indië. Immers als wij er voor moeten betalen, vragen wij ook het toezicht op de aanwending van de gelden. Hoe de vorm in wettelijke normen zal moeten worden gegoten, kan bij commissoriaal onderzoek, mits de noodige voortvarendheid daarmede wordt betracht, met vermijding van omslachtigheid, vastgesteld worden. Dit is geboden door de dringende noodzakelijke gebeurtenis van de staatkundige werkelijkheid. Het langer wachten met maatregelen te nemen op de consolidatie van den huidigen toestand kan tot gevolg hebben, het niet meer beheerschen van den toestand en dat geeft blijk van het voeren van een struisvogelpolitiek, gebaseerd op vrome wenschen in de toekomst.

Mijnheer de Voorzitter! Voor veranderende staatkundige vervormingen in dezen tijd moet men durven, oude waarden, oudere maatstaven op politiek gebied zoo noodig overboord te gooien. Dit zal een daad zijn van vooruitziend staatsmansbeleid.

(De heer Soekawati: U hebt nog geen suggestie gegeven omtrent de door U gedachte staatkundige constructie!)

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de drie onderhavige moties wil ik mij bepalen tot het maken van enkele opmerkingen met betrekking tot onderwerp **35**, de motie-Thamrin c.s.

Deze motie beoogt het gebruik in algemeene verordeningen en andere officieele stukken van de woorden: „Indonesia'', „Indonesisch'' en „Indonesiër'' in plaats van de bestaande termen „Nederlandsch-Indië'', „Inlandsch'' en „Inlander''.

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling met betrekking tot dit onderwerp wordt er in het afdeelingsverslag m.i. terecht de aandacht van de voorstellers op gevestigd, dat door — niet toegelicht en in één adem — het gebruik der woorden Indonesia'' en „Indonesiër'' aan te bevelen, de voorstellers schijnen te miskennen, dat deze schijnbaar gelijksoortige termen door velen als twee verschillende verlangens gezien zullen kunnen worden.

De aanspraak op den titel „Indonesiër'' is als opbouwend te beschouwen. Deze strekt tot de erkenning van de eigen nationaliteit der Inheemsche bevolking, althans tot de ontwikkeling van het saamhoorigheidsgevoel der talrijke verschillende Indonesische volkeren van Nederlandsch-Indië en tot bevordering van de zelfstandigheid der Inheemsche bevolking in verhouding zoowel tot de andere bevolkingsgroepen binnenslands als tot andere nationaliteiten buiten de grenzen.

De aanprijzing van de benaming „Indonesia'' in plaats van „Nederlandsch-Indië'' kan opgevat worden, als zou verwezenlijking van den in de motie geuiten wensch veranderingen in de bestaande staatkundige verhoudingen met zich brengen, terwijl dit laatste, blijkens de memorie van antwoord, toch door de voorstellers uitdrukkelijk wordt ontkend (roneo, pagina 1 alinea 2.)

Uit de memorie van antwoord valt af te leiden, dat de reden van dit voorstel gelegen is in de omstandigheid, dat het gebruik van de bestaande termen als grievend en kleineerend wordt aangemerkt, waardoor het gebruik van de woorden „Inlanders'' en „Inlandsch'' aanstoot geeft aan de betrokkenen.

Inderdaad, met prof. B. ter Haar kan ik medegaan, wanneer hij zegt, dat het woord „Inlander'' alleen mogelijk is in het binnenlandsch gebruik. Immers, zoodra men den Indonesiër wil aanduiden met betrekking tot zijn plaats in de wereld, naast Filippino's, Chineezen, Franschen enz. dan blijkt het, hoe gebrekkig en onvoldoende het is te spreken van „Inlander''. Filippino's, Chineezen, Franschen enz. zijn tenslotte toch ook Inlanders van hun land. Daardoor is een nadere omslachtige aanduiding niet te vermijden, o.a. door b.v. te spreken van „Inlanders van Nederlandsch-Indië''.

Met de voorstellers van de motie ben ik het in zooverre eens, dat een wijziging van de bestaande namen van „Inlanders'' en „Inlandsch'' niet alleen wenschelijk, maar zelfs noodzakelijk is.

Het zou voor mij echter een zekere teleurstelling zijn, indien voor onzen archipel de naam Indonesia werd verkozen. Want aan dien naam kleven mijns inziens de volgende bezwaren:

1. „Indonesië'' is een hybridisch woord, een bastaardterm, die ruim 50 jaar geleden in zwang is gekomen, sinds een Duitsch geleerde dezen naam invoerde.

(De heer Verboom: Natuurlijk weer een Duitscher!)

2. „Indonesisch'' is ethnologisch, geografisch en taalkundig reeds lang achterhaald door den term: Austronesisch, die in de moderne wetenschap burgerrecht heeft verkregen.

3. Het met „Austronesië'' — of „Indonesia'' — aangeduide gebied omvat de eilandengroepen van Madagascar aan de Oostkust van Afrika tot aan het Paascheiland in den Oostelijken Pacific van Formosa tot Australië en Nieuw-Zeeland. Indonesia omvat dus behalve den Indischen Archipel, mede Melanesië, Micronesië, Polynesië enz., m.a.w. een ontzaggelijk veel uitgebreider geografisch complex dan waarvoor wij heden een passenden naam zoeken.

4. Indonesië was nimmer een politieke eenheid; zelfs elk der genoemde onderdeelen niet.

Welken naam ik dan wel zou aanbevelen? Er bestaat een oud-Inheemsche naam, die in het vergeetboek dreigt te geraken. Zij is zeker duizend jaren lang gebezigd en was nog in de veertiende eeuw, met andere woorden in den bloeitijd der Javaansche, Maleische, Boegineesche en Makassaarsche scheepvaart gangbaar voor de gebieden, die aan Modjopait onderhoorig waren. Men behoeft hier slechts zang 15 van het allen bekende oud-Javaansche gedicht de Nagarakrtagama na te slaan. Ik bedoel den naam, waarvoor ook in het afdeelingsverslag is gepleit: Noesantara of in gedichtentaal: Dwipantara, de tusschen (China en Indië) gelegen eilanden.

(De Raad.)

Instede nu in dezen tijd van opleving van het nationaal gevoel een vreemd en verouderd bastaardwoord als „Indonesia" is te fixeeren — dit moge, hoewel m.i. ten onrechte, een zeker burgerrecht hebben verkregen —, zou ik willen aandringen op het doen herleven van dezen oud-Inheemschen naam: Noesantara. Tevens ware dan vast te stellen welk geografisch en politiek begrip het voortaan uitsluitend zal weergeven.

Aan den naam Noesantara kleven niet de bezwaren sub 1, 2 en 4 zooeven genoemd en dat van sub 3 in beduidend geringer mate. Daarenboven is het een naam, die door elke bevolkingsgroep in dezen archipel nog zal worden verstaan niet alleen, doch die ons herinnert aan een glorierijk verleden.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Volgens de door U voorgestelde orde zal ik eerst enkele opmerkingen in het algemeen maken over de voorgestelde moties om ze dan een voor een aan een korte bespreking te onderwerpen.

Naar deze orde bestaat er innig verband tusschen de moties in dien zin, dat zij uitdrukken den wensch om te komen tot politieke zelfstandigheid en onafhankelijkheid in Indië. In dien zin, dat men zelf kan beschikken over het lot, dat men zelf dit lot volkomen in handen heeft voor zoover de staatkundige macht betreft.

Naar mijn meening valt het te bejammeren, dat de verdere behandeling dezer moties niet is uitgesteld, waar de buitengewone omstandigheden dit uitstel wel wettigen. De voorstellen beoogen in hun geheel genomen toch eigenlijk een fundamenteele omkeering te brengen in het staatkundige leven hier te lande. Zij raken allerlei zaken van principieel belang, zij raken de verhouding van Nederland tot Indië en die van de bevolking in haar verschillende geledingen tot de Regeering. Zullen deze moties iets anders beteekenen dan een leuze, dan zal inderdaad van een geheel nieuwe ordening sprake zijn.

Nu zijn er drie dingen, die mij doen meenen, dat het thans niet het geschikte oogenblik is om de moties te behandelen.

Het oogenblik, dat een gevaarlijke prairiebrand een huis nadert, is niet het geschikte moment om de fundamenten te gaan veranderen. Dat kan beter later gebeuren als de brand overwonnen is. Zelfs toen de oorlog het moederland nog onberoerd had gelaten, heb ik mij in dezen zin uitgelaten, doch veel sterker is dit geworden, nu ook Nederland direct in den oorlog is betrokken en Nederlandsch-Indië één grooten voor de hand liggenden plicht heeft, die van zich paraat te maken tot weerstaan van een mogelijken aanval.

Het tweede punt is, dat de Regeering te Londen, die vormt ons wettig opperbestuur, op dit oogenblik hand en hoofd vrij moet houden voor de reacties op de handelingen van den vijand. En voorts breng ik in herinnering, dat de vergadering van beide kamers der Staten-Generaal thans is uitgeschakeld.

Het derde punt — ik wees er terloops reeds op bij de debatten over den regeeringspubliciteitsdienst — is, dat, wat in alle drie de moties tot uitdrukking komt, een aanvaarding is van het democratisch-parlementaire stelsel in den vorm, zooals wij dit tot heden kennen. Juist in dezen tijd heeft dit stelsel groote gebreken getoond en de vraag dient te worden gesteld, of wij niet in rijpere bezinning ons een vorm van regeering moeten voorstellen, die in essentieele punten zal afwijken van wat wij tot nu toe verstonden onder democratie. Het is de vraag, wat wij zullen moeten nastreven, om te voorkomen, dat door het parlementaire stelsel de regeerkracht wordt verlamd, terwijl tóch de rechten des volks voldoende moeten blijven gewaarborgd. Het geeft ons niets, of we nu een gebouw gaan oprichten van bij den aanvang reeds verouderde structuur, want waar dit blijkbaar geen voldoenden weerstand kan bieden zou dit op revolutiebouw lijken, wat we in Indië precies niet moeten hebben. Het is wel aardig om nu een volwaardig parlement te vragen, maar wat verstaat men precies onder een volwaardig parlement? Intusschen komt dit straks nog aan de orde bij de bespreking der moties afzonderlijk. Maar nu reeds wil ik er op wijzen, dat we bij de voorbereiding van staatkundige hervormingen ons helder voor oogen moeten stellen, wat we willen bereiken en hoe we dit willen bereiken. Wat we bezitten is te mooi om het te ruilen voor iets, dat als leuze dragelijk zou wezen, maar als realiteit tot groote teleurstellingen en onoverkomelijke moeilijkheden zou leiden.

Nog enkele algemeene opmerkingen wil ik maken. De stellers der moties putten zich uit in verzekeringen, dat zij constructief te werk willen gaan. Zij vragen aan mogelijke tegenstanders van hun ideeën om andere lijnen aan te geven, waarlangs de opbouw voltooid moet worden. Dit lijkt mij een onbillijke eisch. Als men meent, dat de organisatie van het oogenblik juist past voor den toestand, als men meent, dat hier te lande op dit moment aanwezig is een voldoende krachtig gezag, waarbij verdediging van de rechten der bevolking in al haar lagen genoegzaam gewaarborgd is, als men meent dat intensieve omwerking van bevoegdheden en verplichtingen beter kan worden uitgesteld tot later, als men meent dat ingrijpende reconstructie zal leiden tot destructie, dan gaat men geen plannen uitwerken in deze richting.

Er wordt door de voorstellers een en ander maal gezegd, dat zij de ware uitdrukkers zijn van den volkswil en ook in redevoeringen op deze plaats gehouden, wordt dit meermalen naar voren gebracht. Er wordt gesproken van een oplaaiende volksbeweging, er worden nog andere sterke termen gebruikt om te bewijzen, dat de heeren voorstellers de waarachtige vertolkers zijn van een algemeen zich manifesteerenden volkswil. Zelfs al ware dit zoo, Mijnheer de Voorzitter, dan beteekent dit nog niet, dat dan ook maar zonder verwijl aan den volkswil uitdrukking moet worden gegeven in de wet. De regeerders hebben zich steeds af te vragen, of wat door dien volkswil wordt gevraagd of geëischt, beantwoordt aan recht en redelijkheid. Maar, Mijnheer de Voorzitter, wat de voorstellers vragen heeft niet het fundament van een breede volksopinie. Ongetwijfeld zijn er zekere stroomingen, die in de voorgestelde richting werken, doch deze stroomingen zijn breed noch diep. De heer Roep wees daarop reeds.

Ik wil te zijner tijd gaarne medewerken aan politieke hervormingen. Ik zie het heil van Indië voor een deel ook in een voortgaande ontwikkeling der volksvertegenwoordiging, een voortgaand streven naar meer zelfstandigheid. Maar dit beteekent niet, dat we nu maar moeten voldoen aan elken met eenige kracht voorgestelden maatregel in die richting. De politieke ontwikkeling moet evenredig loopen met de sociale en economische evolutie. Het is reeds meer gezegd, politieke macht moet in overeenstemming zijn met de structuur der maatschappij, zij kan niet in de lucht hangen, zij moet gegrondvest zijn op, wortelen in de samenleving. Nu is bij elke politieke reorganisatie de vraag, of zij voldoende gedragen wordt door de maatschappelijke krachten. Deze dingen moeten worden overwogen en zoo moeten wij ook ons afvragen of de machtsverschuivingen, die in de moties worden nagestreefd, inderdaad in overeenstemming zijn met bepaalde verschuivingen in de sociale structuur hier te lande.

We mogen ons niet op het standpunt stellen, dat wat gevraagd wordt in de moties, beantwoordt aan een oppervlakkig sentiment van rechtvaardigheid, we hebben te onderzoeken of en in hoeverre het recht en de belangen der bevolking van Nederlandsch-Indië vorderen, dat de wenschen in de drie moties tot uiting gebracht, ook in het staatsrecht tot verwezenlijking moeten worden gebracht. We moeten ons daarbij niet laten leiden door een hoerastemming voor de democratie. Doch evenmin moeten we ons laten besturen door een stemming van neerslachtigheid ten opzichte van onze groote Nederlandsche taak. Wanneer ik deze laatste uitdrukking bezig, Mijnheer de Voorzitter, dan bedoel ik de historische taak, die wij in dit land hebben, de taak om dit geheele land

(De Raad.)

met al de volkeren die het bewonen op een hooger peil te brengen, te brengen indien mogelijk op een peil van onafhankelijkheid in den ruimsten zin van het woord. En deze historische taak, Mijnheer de Voorzitter, mogen we niet in oogenblikken van moedeloosheid laten varen of toevertrouwen aan handen, die nog niet in staat zijn haar naar behooren te vervullen. De leuze: Nederland zal herrijzen, beteekent voor mij o.m. ook dat het wederom ten volle zich zal geven aan de opleiding, de opvoering van deze landen tot een gelijkgerechtigd deel van het Koninkrijk der Nederlanden. Juist het besef, dat wij hier nog tot een langen en moeilijken arbeid geroepen worden is voor mij een stut, in het geloof, in het vaste geloof mag ik wel zeggen, dat deze oorlog ook voor ons land het begin zal zijn van een nieuwe glorierijke periode van ons vaderland. Doch dit besef beware ons voor ondoordachte besluiten. Om te komen tot oplossing van de vele vraagstukken die de voor ons liggende moties aan de orde stellen, moeten we trachten te scheppen een basis van onderling vertrouwen, vertrouwen dat we stellen in elkanders bedoelingen, in elkanders goeden wil. Dit vertrouwen moest wederzijds niet alleen gevraagd maar ook gesteld worden. Wanneer aan beide zijden gewild wordt wat goed en recht is, zal door een gelukkige samenwerking de staatkundige hervorming van Nederlandsch-Indië zich in de juiste banen voltrekken.

Kom ik nu tot een afzonderlijke bespreking der moties, dan zou ik ten aanzien van de motie-Thamrin en de zijnen willen opmerken, dat deze wel eenige aantrekkelijkheid bevat op het eerste gezicht. Vooral wat betreft het gebruik van de woorden Indonesiër en Indonesisch schijnt weinig bezwaar te kunnen worden geopperd. Doch anders is het met het woord Indonesia. De voorstellers zeggen in hun antwoord: dat de wijziging van Nederlandsch-Indië in Indonesia voor het buitenland geen bezwaar zal opleveren. Zij stellen deze naamsverwisseling op een lijn met wat gebeurde met Irak, Iran etc.

Niet in dien zin, dat men objectief gesproken dit woord niet zou kunnen accepteeren, integendeel, wanneer men de zaak wetenschappelijk-objectief beziet, ziet men, dat voor dien term een en ander is aan te voeren, maar de voorstanders zeggen, dat de wijziging van het woord Nederlandsch-Indië in Indonesia voor het buitenland geen bezwaar zal opleveren. Zij stellen deze naamswisseling op een lijn met wat is gebeurd in Iraq, Iran etc.

Ik zou erop willen wijzen, dat de uitvinder van dezen naam, prof. Bastian, in de eerste plaats een Duitscher is, zooals de heer Hoedojo reeds zeide.

(De heer Moelia: Die is niet de uitvinder van den naam.)

Hij is in elk geval de eerste man van wetenschap, die dezen term gebruikt heeft in een wetenschappelijk boek, dat van ethnologische beteekenis is.

(De heer Moelia: Inderdaad, vijftig jaar geleden.)

Maar daarna heeft hij Indonesia omschreven als de eilanden van den Maleischen archipel.

(De heer Soangkoepon: Dat zal wel een fout zijn geweest!)

En nu vraag ik den voorstellers in gemoede: indien dat zoo is, zouden de nazi's dan niet propaganda kunnen maken door deze aangelegenheid?

Maar verder zou in dezen tijd het verdwijnen van het woord „Nederlandsch'' uit de benaming van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden zeer zeker een eigenaardigen indruk maken. Reeds daarom, afgezien van de wetenschappelijke bezwaren tegen deze omdooping, ben ik in elk geval tegen deze motie, inzooverre ze het gebruik van het woord „Indonesia'' aanbeveelt. En waar in dezen tijd alles moet worden ondergeschikt gemaakt aan dit eene, den strijd ook voor de rechten van de bevolking dezer landen, waar alles moet worden vermeden, wat dezen strijd nadeelig zou beïnvloeden, moet m.i. deze motie worden verworpen. Aanneming zou de groote gemeenschappelijke zaak kunnen schaden. Aanneming thans is tegen de waarachtige belangen van het volk van den Indischen Archipel, tenminste voorzoover de motie het gebruik van het woord „Indonesia'' betreft.

De motie-Soetardjo is er een, waarin veel valt te waardeeren. Hoewel ook de zaak van het Indisch burgerschap er een is, die alzijdig moet worden bekeken en ik het volkomen eens ben met die leden in het afdeelingsverslag, die meenen, dat thans de beste krachten moeten worden gebruikt voor andere dingen, dan commissoriaal onderzoek, geloof ik toch, dat het aan de orde stellen van deze zaak niet onredelijk is te achten. Met de voorstellers ben ik van meening, dat indien dit Indische burgerschap geregeld zou kunnen worden voordat er definitieve vrede werd gesloten, we bij de onderhandelingen nut zouden kunnen trekken uit het feit, dat hier te lande het Indische burgerschap bestond of dat in elk geval de zaak al zoo goed als zeker beklonken was. Het feit, dat de motie in algemeene termen is gesteld en de te benoemen commissie de kwestie dus alzijdig zou dienen te bekijken, geeft mij aanleiding om mij niet principieel tegenover haar te stellen. Een andere vraag is natuurlijk, of we tijdens de worsteling, waarin we gewikkeld zijn, reeds tot uitvoering van de eventueele voorstellen der commissie, geheel of gedeeltelijk, zouden moeten geraken. Dit is echter ook iets, dat de commissie in haar overwegingen zou dienen te betrekken. Onder zeker voorbehoud zou ik me dus wel voor deze motie wenschen te verklaren, mits ook hier het hoofd koel worde gehouden.

Wat nu de motie-Wiwoho met de zijnen aangaat, Mijnheer de Voorzitter, zou ik mij bij het betoog van den heer Roep kunnen aansluiten, alleen niet bij de conclusie. Ik zal ook hier uitermate kort zijn, niet omdat de motie niet belangrijk zou wezen of haar inhoud de moeite niet waard, doch omdat de voorstellers blijkbaar de motie als één en ondeelbaar beschouwen. Er zijn verschillende punten aan te wijzen, bv. de punten 1, 2, 3 en 5, waarmede ik wel kan sympathiseeren, doch tegen punt 4 moet ik reeds bezwaar maken. De voorstellers zeggen, dat de buitenlandsche toestand aanspoort tot herziening en bespoediging van den opbouw.

Nu meen ik dat het reeds uit hetgeen ik zooeven zei duidelijk is, dat ik dit punt van de motie niet kan steunen, doch vooral het nu reeds instellen van een volwaardig parlement in den geest zooals de voorstellers dit bedoelen lijkt mij niet in overeenstemming met den huidigen toestand. De voorstellers geven zelf toe, dat de mogelijkheid bestaat, dat onmiddellijk na het eindigen van den oorlog de nieuw in te voeren bepalingen wederom gewijzigd dienen te worden. We zouden nu dus monnikenwerk doen. Maar hoe dit ook zij, het hoofdbezwaar is, dat het op dit oogenblik ongewenscht moet worden geacht, ministerieele verantwoordelijkheid en een volwaardig parlement in te voeren. Afgescheiden van de vraag, of de politieke en sociale ontwikkeling dezer landen reeds rijp is voor deze instituten is op het oogenblik gebiedende noodzakelijkheid een regeering, die zich met volle kracht wijdt aan haar oorlogstaak. Wat voor goeds ook van den democratischen regeeringsvorm gezegd kan worden, één ding is zeker, dat door dezen vorm van besturen, de regeering zeker niet beter geoutilleerd is voor het voeren van oorlog. Inderdaad heeft men in Engeland den vorm van bestuur niet gewijzigd, maar in wezen zet men haar telkens weder op zij, als de toestand het noodig acht. Thans de geheele staatsregeling op de helling te zetten acht ik formeel en reëel onjuist. Een noodwetgeving is alleen te rechtvaardigen als de nood dit eischt. Deze is hier niet aanwezig. De rechten des volks zijn behoorlijk gewaarborgd, de Regeering ontleent aan de bestaande wetgeving voldoende bevoegdheden om met alle kracht te arbeiden aan Haar taak. Te vroeg instellen van een volwaardig parlement zou aan betrekkelijk kleine groepen uit de Inheemsche maatschappij

(Smit.)

een te groote macht in handen leggen; ze zou niet beantwoorden aan het evenwicht in die maatschappij; zij zou niet zijn, wat ze behoort te wezen: een sluitsteen op een harmonisch samengesteld geheel, doch een imposante voorgevel, die verborg een woning, die niet aan de eischen voldeed.

Wat ik stel als eisch der democratie is, dat de rechten van heel het volk voldoende kunnen worden voorgestaan en verdedigd. Dit ware niet mogelijk, indien een klein gedeelte der Inheemsche volkeren zou beslissen over de samenstelling van een volwaardig parlement. Wanneer de maatschappij zich zoodanig heeft ontwikkeld, dat het grootste deel der bevolking mede zou kunnen oordeelen over de keuze harer afgevaardigden, dan ware de tijd gekomen om tot die instelling over te gaan. Nu tot een dergelijke verandering over te gaan, ware spelen met de hooge belangen, welker behartiging ons hier is toevertrouwd.

Tegen onderdeelen der motie heb ik geen bezwaar, maar daar zij als een en ondeelbaar wordt gehandhaafd, zal ik tegen haar moeten stemmen in het belang van het gemeenebest.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Alle drie thans aan de orde zijnde onderwerpen gaan over staatkundige wijzigingen. Alle drie te behandelen onderwerpen: de invoering van een Indisch burgerschap, het gebruik van het woord „Indonesia" enz., en de motie over den staatkundigen opbouw zijn onderwerpen, waaraan daadwerkelijke actualiteit zeker niet ontzegd kan worden, omdat ze worden voorgebracht en in zekere mate worden voortgestuwd door vertegenwoordigers van meerdere Inheemsche bevolkingsgroepen.

Iets anders is het, of de groote meerderheid van de Inheemsche bevolking in deze voortstuwing ook inderdaad een daadwerkelijk aandeel heeft. Maar welke meening men daaromtrent ook heeft, men moet erkennen, dat het hier gaat om zaken, die voor alle bevolkingsgroepen van groot belang zijn. Treffend zijn de uitspraken van de voorstellers van alle drie de moties, dat door verwezenlijking hunner wenschen — zooals de memorie van antwoord over onderwerp **35** zegt — de onderlinge verhoudingen verbeterd zullen worden, of, — gelijk die op onderwerp **36** het stelt — dat verwezenlijking ervan een verdere stap is naar een homogeen voelend Indisch volk, terwijl in de memorie van antwoord op onderwerp **37** vermeld staat: dat door het aanhangig maken van maatschappelijke vraagstukken en door het openlijk en met goeden wil bespreken van desiderata, welke de samenleving verdeeld houden, de mogelijkheid wordt geschapen, dat overeenstemming wordt bereikt, waardoor de saamhoorigheid wordt verkregen, welke juist in de huidige omstandigheden noodzakelijk is.

Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik trachten mijn inzichten, overeenkomstig den in de laatste uitspraak geuiten wensch, hier met goeden wil te geven. Goede wil is bij ons allen ongetwijfeld aanwezig om te komen tot een in ieder opzicht zoo sterk mogelijke Indische gemeenschap, waarbij ik uitdrukkelijk wensch te verklaren, dat ik gaarne deze idee voorsta. Maar ik geloof niet, dat deze homogeniteit op zóó snelle wijze afdoend te bereiken is als de voorstellers der moties zulks verwachten. Alle moties zijn een uiting van het streven van verschillende vertegenwoordigers der Inheemsche bevolking, om een meer naar hun opvatting en inzichten passend staatsbestuur en daarmede overeenstemmende maatschappelijke verhoudingen te verkrijgen. Met dit streven als zoodanig, dat logisch is, moet men instemmen. Of de in de moties vervatte verlangens echter ook alle logisch moeten worden geacht, meen ik te mogen betwijfelen.

Wat de motie van onze geachte medeleden, de heeren Soetardjo c.s. betreft, zoo stellen de voorstellers in de memorie van antwoord, dat het hun in verband met hetgeen eenige jaren geleden in den Volksraad over het Indische burgerschap gezegd is, niet noodig lijkt, in hun toelichting diep in te gaan op de in die toelichting aangeduide punten. Ik betreur dit, Mijnheer de Voorzitter, omdat naar mijn meening bij het naslaan van de Handelingen over de beraadslagingen van het voorstel-Roep blijkt, dat naar de meening van vele leden, de strekking van de toenmalige petitie niet duidelijk was. Ik geloof dan ook goed te doen, mijn meening over de onderhavige motie te toetsen aan de uitspraken van den heer Thamrin bij de behandeling van deze petitie over hetzelfde onderwerp.

De heer Thamrin nam toen een positief afwijzende houding aan, omdat hij aan alle kanten zijn hoofd stootte tegen de onmogelijkheid van uitvoering. Ik vertrouw dus, dat de mogelijkheid van uitvoering nu terdege onder de oogen is gezien, waar thans de heer Thamrin tot de mede-onderteekenaren behoort. Doch nòch uit de toelichting, nòch uit de memorie van antwoord blijkt duidelijk, wat de voorstellers precies onder een Indisch burgerschap verstaan. Men zal mij wel niet euvel duiden dat ik, zooals ik reeds heb medegedeeld, hiervoor bij den heer Thamrin te rade ga. Ons geacht medelid heeft toenmaals in eersten termijn onder meer het volgende gezegd:

> „Het voorstel-Roep bevat in zijn strekking de oplossing van een staatkundig probleem van even groote importantie als het voorstel-Soetardjo omvat. Wij moeten er echter voor zorgen, dat het voorstel-Roep in zijn uitwerking niet geschaad wordt, doordat het in zijn richtlijnen lijdt aan gebrek aan logica. Vandaar dan ook mijn verzoek aan voorstellers om zich te bepalen tot hetgeen hun als richtsnoer bij hun voorstel heeft gegolden, n.l. de opheffing van het rascriterium."

Daarvóór had hij reeds opgemerkt:

> „Teneinde het voorstel formeel in overeenstemming te doen zijn met den opzet, dus de opheffing van het rascriterium, ware de petitie bij voorbeeld aldus te wijzigen:
>
> Onder ten eerste: te doen vervallen het rascriterium in de publieke wetgeving van Ned.-Indië en het alleen te handhaven daar, waar verschil in privaatrechtelijke rechtsbehoeften dit noodzakelijk maakt."

En verder dit:

> „Mijnheer de Voorzitter! Willen de voorstellers daarnaast een burgerschap vragen, dan moeten zij te dezen aanzien een ander voorstel indienen en aanhangen, naar analogie van hun denkbeelden, van één burgerschap. Eén burgerschap met de voor de hand liggende oplossing, dat de minderheid zich moet oplossen in de meerderheid en niet het omgekeerde, zooals voorstellers beoogen, n.l. dat de meerderheid zich moet oplossen in de minderheid, hetgeen behalve onlogisch, ook onpraktisch is."

De heer Thamrin zag dus weinig heil in de instelling van een Indisch burgerschap en hij was, — in tweeden termijn aan het woord — van oordeel dat, óók na de toenmaals aangebrachte wijziging,

> „eigenlijk voor de meerderheid der bevolking geen enkele verandering het gevolg ervan zal zijn en de invoering van een eenvormige benaming eigenlijk een camouflage van den huidigen toestand is."

Er is dus alle aanleiding om aan te nemen, dat men thans een burgerschap wil, dat reëel is en geen camouflage, en voor de bevolking een reële verandering tengevolge zal hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Een ander geacht medelid, de heer Sandkuyl, heeft bij de behandeling van de petitie-Roep onder meer het volgende naar voren gebracht:

> „Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers maken voortdurend gewag van de dagelijksche bron van onbehagen, wrijving en naijver, welke het rascriterium in het leven hebben geroepen. Ik kan U de verzekering geven, dat ik het oor goed te luisteren heb gelegd, maar ik blijf zeer beslist bij mijn opvatting, dat deze voorstelling van

(Smit.)

zaken schromelijk overdreven is. De geschiedenis leert ons dat men, wat betreft de opheffing van rechtsgevolgen, verbonden aan het rascriterium, niet stilgezeten heeft. De belastingregelingen kennen nagenoeg geen onderscheiding in landaard meer. Wat betreft de burgerschapsrechten, ook hier bestaat het onderscheid niet meer: alle ambten staan open voor alle Nederlandsche onderdanen; de eisch van Nederlandschap geldt alleen nog voor den Gouverneur-Generaal en den luitenant Gouverneur-Generaal.

Er bestaat differentiatie in de onderwijsvoorschriften, maar ik geloof dat, in verband met de zeer bijzondere differentiatie in behoeften, unificatie op dit punt voorloopig althans, practisch nog niet uitvoerbaar is.

Trouwens, men moet zich, wat betreft die rechtsongelijkheid, goed rekenschap geven van — en nu haal ik aan hetgeen wijlen prof. Van Vollenhoven zeide in een vergadering van het Indisch Genootschap in 1921 — het groote verschil tusschen een „afschuwelijke" en een „doodnatuurlijke" rechtsongelijkheid. De heer Van Helsdingen heeft zooeven uiteengezet, dat het allerminst in de lijn van de Nederlandsche leiding ligt, een bewuste achterstelling van het eene ras bij het andere te bevorderen, maar er is nog een ander onderscheid en dat is een doodnatuurlijke rechtsongelijkheid, die zoowel op het gebied van het publiek- als van het privaatrecht verband houdt — aldus prof. Van Vollenhoven — met uiteenloopende rechtsbehoeften."

Ik meende dit lange citaat te mogen aanhalen omdat het de zaken zoo duidelijk stelt. Deze zelfde spreker merkte verder op:

„Ik heb sterk den indruk, dat het criterium, dat de voorstellers in de plaats willen stellen van het zoogenaamde rascriterium ertoe zal leiden, dat dit zoogenaamde rascriterium zal blijven voortbestaan, doch dat het alleen niet meer als zoodanig zal worden aangeduid."

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil hier eerst even vastleggen, dat, gelijk uit hun memorie van toelichting blijkt, ook de huidige onderteekenaars van de motie-Soetardjo van meening zijn

„dat de overheid sinds jaar en dag bezig is geweest, een unificatie in de staatkundige rechten en plichten van de onderscheidene bevolkingsgroepen hier te lande, een opheffing van het rascriterium dus, tot stand te brengen. Niemand kan ontkennen, dat de Regeering daarin uitstekend is geslaagd."

Dit is volkomen in overeenstemming met het citaat van den heer Sandkuyl. De heer Thamrin ontkent dit, maar dan beroep ik mij op de uitspraak die in de memorie van toelichting is gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen mij te kunnen stellen op het standpunt van den heer Sandkuyl, dat het allerminst in de lijn van de Nederlandsche leiding ligt, zooals overigens de heer C. C. van Helsdingen toenmaals had betoogd, een bewuste achterstelling van het eene ras bij het andere te bevorderen.

Ik ben daarnaast van meening, dat in een samenleving van verschillende bevolkingsgroepen, elk voor zich goed zal doen er zich op toe te leggen, dat men elkander in dit land zonder in achtneming van rasverschillen behandelt en de onderlinge verhoudingen gaat baseeren op ontwikkeling, waarbij ik nog duidelijk wil opmerken, dat een meerdere ontwikkeling geenszins een superioriteits-idee mee mag brengen ten opzichte van zijn medemensch. Als Christen vindt men terzake zijn richtsnoer in de verplichtingen, die de naastenliefde oplegt. De verhouding dus ten opzichte van zijn medemensch behoort men niet afhankelijk te stellen van het ras, waartoe men behoort.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, dit alles beteekent nu nog niet, dat onze Indische samenleving rijp is voor de invoering van een burgerschap op zoodanigen voet, dat voor alle inwoners van Nederlandsch-Indië hetzelfde publieke recht zal gelden, met daaruit voortvloeiend, dat alle inwoners dezelfde staatkundige rechten zullen hebben. Naar mijn meening zou daardoor, met volkomen negeering van de hier plaats gehad hebbende ontwikkeling, alleen het getal, de leiding bepalen. En dit is mijns inziens duidelijk de strekking van de woorden van den heer Thamrin, dat de minderheid zich moet oplossen in de meerderheid. Ik geloof, dat ons goede Indië voor een dergelijken toestand nog geenszins rijp is. Het Nederlandsche element heeft hier een belangrijke taak verricht en deze taak wordt — terecht — in steeds grooter mate overgedragen aan de andere bevolkingsgroepen, in het bijzonder aan de Inheemsche groep. Doch het Nederlandsche en ook het uitheemsche element te willen ophangen aan de draad, die onder meer de heer Thamrin wil weven, de draad van het Indische burgerschap, hetwelk de heer Thamrin thans wil om de ingezetenen van alle bevolkingsgroepen er aan te bevestigen, lijkt mij zoodanig van structuur, dat ze zal breken, waardoor de thans bestaande ordening volkomen in de war zal worden gestuurd. De thans bestaande ordening is uiteraard niet volmaakt — welke ordening is dat wèl? — en er dient dan ook naar voortdurende verbetering te worden gestreefd. De voorstellers der moties kunnen weten, dat ik gaarne zal medewerken aan een dergelijk streven, doch de wijze, waarop men dit naar mijn meening door het voorgestelde Indische burgerschap wenscht te verwezenlijken, zou mijns inziens leiden tot zóó snelle wijzigingen in ons staatsbestel, dat ik meen, er mij van overtuigd te mogen houden, dat het voor heel Indië niet anders dan noodlottig zou worden. Waarmede mijn standpunt ten opzichte van deze motie is bepaald.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de motie-Thamrin kan ik kort zijn. De benaming „Indonesiër" is blijkens de meening van de onderteekenaren der motie om verschillende redenen te verkiezen boven de benaming „Inlander". Op de aangevoerde motieven zou ik wel wat kunnen afdingen, maar er komen toch óók beweegredenen in voor, die juist zijn te achten. Ik meen dan ook, tegen de officieele invoering van de aanduiding „Indonesiër" geen bezwaar te mogen hebben. Hetzelfde geldt voor het officieele gebruik van het woord „Indonesisch".

Ik ben er echter niet voor te vinden, om in plaats van „Nederlandsch-Indië", „Indonesia" te stellen, en zeker niet onder de huidige omstandigheden; met de daartegen in het afdeelingsverslag aangevoerde bezwaren vereenig ik mij. Ik zou hierbij nog willen opmerken, dat naar mijn meening zeer goed van „Indonesisch" kan worden gesproken ter vervanging van „Inlandsch", zonder dat de logica in het gedrang komt door geen wijziging te brengen in de benaming van het grondgebied. Verder geloof ik niet, dat de benaming „Indonesia" enkel, de onderlinge verstandhouding der verschillende bevolkingsgroepen kan verbeteren, en zeker niet onder alle omstandigheden. De wijze waarop, naar ik meen, de benaming „Indonesia" wel gehanteerd is, is zoodanig, dat de zoozeer belangrijke goede verstandhouding tusschen de verschillende bevolkingsgroepen er geenszins door verbeterd is. Ook, al zou men dit laatste niet aannemen, dan nòg meen ik, dat de naam „Nederlandsch-Indië" niet gewijzigd dient te worden.

De motie-Wiwoho, Mijnheer de Voorzitter, wenscht niet, gelijk die van den heer Soetardjo, zooals ik haar althans zie, den wortel der staatkundige verhoudingen door te kappen, waardoor de staatkundige verhoudingen als bovenbouw nog wel wat kunnen voortbestaan, doch tot verdwijnen zijn gedoemd. De motie-Wiwoho wenscht verandering te brengen in den bovenbouw der staatkundige verhoudingen hier te lande.

Zonder mij in een bespreking van de in de motie onder punt 1 tot en met 5 opgenomen stellingen te begeven, kan ik daarmede in het algemeen gesproken instemmen, hoewel de in de stellingen 3, 4 en 5 gefundeerde ideeën naar mijn meening wel wat heel positief gesteld zijn, dit mede in verband met het feit, dat de voorstellers op het onder punt 12

(Smit.)

gestelde in het afdeelingsverslag een weinig bevredigend antwoord hebben gegeven. Zij merken in hun antwoord op punt 12 namelijk op, dat de in de motie gestelde desiderata niet kunnen worden verwezenlijkt, zonder dat in de Grondwet en de Indische Staatsregeling wijzigingen worden aangebracht. Dit is duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, maar het beteekent nog niet dat, indien de Regeering zou handelen overeenkomstig het onder punt 12 van het afdeelingsverslag gestelde, dan de staatkundige opbouw, althans in de practijk, niet belangrijk zou worden bevorderd.

Voor mij is ook groote bekoring gelegen in het gestelde onder punt 13 in het afdeelingsverslag, waarvan ik vooral de eerste drie alinea's belangrijk acht. Men behoeft slechts te denken aan de verhouding tusschen den invoer en den uitvoer naar Nederland in normale tijden, aan de contingenteeringen en de groote winsten die hier gemaakt worden, om ten aanzien van het punt van den economischen opbouw bijzondere aandacht gewenscht te achten. En nu mogen de voorstellers wel antwoorden, dat er een groote wisselwerking bestaat tusschen maatregelen van economischen en van staatkundigen aard, maar daarmede is nog niet geantwoord op de vraag, of de economische ontwikkeling hier ten achter is bij de staatkundige consolidatie. Het te veel uiteenloopen van maatregelen van economischen en van staatkundigen aard lijkt mij — gelijk ook de heer De Raad al opmerkte — eerder een nadeel dan een voordeel, ook al erkent men, dat politieke rechten, economische rechten bevorderen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, gelijk gezegd, ben ik van meening dat, ook al is het tijdstip van behandeling ook van deze motie niet bijster gunstig, er alle aanleiding is om te streven naar een ruimeren staatkundigen opbouw. Daarmede echter is het bezwaar tegen het feit, dat de voorstellers in hun eerste toelichting een veel-omvattend onderzoek wenschelijk achtten, en in de tweede toelichting met een, laat ik het maar noemen: laconieken wensch, volstaan, niet vervallen. De tegenspraak is hier wel zeer groot. Bepaalde omstandigheden kunnen het tot stand komen van staatkundige hervormingen méér noodzakelijk doen zijn, doch daarmede is nog niet aangetoond, ook al neemt men dit onder de huidige omstandigheden aan, dat met een minder onderzoek volstaan zou kunnen worden, voorzoover althans zulk een onderzoek, vergeleken met de vroegere omstandigheden, mogelijk is.

De voorstellers mogen dan verder aanvoeren dat de desiderata, in de motie neergelegd, geen nieuwe problemen aanvoeren, doch een vraagstuk, dat reeds een twintigtal jaren geleden in beschouwing is genomen, lag eenige maanden geleden bijna even ver achter ons, zoodat de thans door de voorstellers aanbevolen spoed naar mijn meening moeilijk anders kan worden beoordeeld dan ten tijde van de eerste toelichting. Om daaraan een motief te ontleenen om thans snel te handelen en een half jaar geleden de zaak bedachtzaam aan te willen doen, lijkt mij toch wel een zeer vreemd argument.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van punt 10 van het afdeelingsverslag is het vast komen te staan, dat ook de voorstellers een commissoriaal onderzoek wenschelijk achten. Zonder mij nu zonder voorbehoud vóór het onder ten zesde en ten zevende in de motie gestelde te verklaren, meen ik toch, dat zulk een onderzoek niet zonder meer afgewezen moet worden. Bij dat onderzoek zal dan óók ter sprake komen de belangrijke kwestie — mijns inziens het kernpunt van de motie — van de aan den Volksraad verantwoordelijke departementshoofden. Ik wil daarop thans niet nader ingaan, maar terloops mag ik wel opmerken, dat het mij van groot belang lijkt, te weten, of de voorstellers hierbij hebben gedacht aan technische, politiek-technische of politieke departementshoofden. Daarnaast zal ook belangrijke beschouwing verdienen het recht van veto van den Gouverneur-Generaal, dat toch wel onmisbaar moet worden geacht. Ik voorzie hierbij vele moeilijkheden. Indien de voorstellers

(Mussert.)

hierop nu reeds willen ingaan, zal ik dit ter bepaling van mijn standpunt zeer waardeeren. Overigens zal dit mijns inziens ook wel noodig zijn om de in te stellen commissie een zoo duidelijk mogelijk beeld te geven van hetgeen men feitelijk met het onder ten zevende gestelde bedoelt.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou allereerst iets willen opmerken over de motie-Thamrin. De Volksraad kan den geachten voorstellers dankbaar zijn, dat zij, in tegenstelling tot de eenigszins troebele mengelmoes van opvattingen zooals die in het afdeelingsverslag tot uiting komt, de zaak duidelijk en principieel stellen, althans op één punt. Dat geschiedt direct al in de eerste alinea. Daarin stellen de onderteekenaars van de motie, dat het gaat om aanvaarding van den naam Indonesia. Aanvaarding der beide andere namen spruit daaruit voort en is niet bestaanbaar zonder erkenning van het stambegrip.

Dat is volkomen juist gezien en daarmede wordt de strekking der motie in een zeer duidelijk licht gesteld.

Evenwel, in het volgende deel van de memorie van antwoord, die ik meen als toelichting op de motie te moeten beschouwen, mis ik ten eenenmale de consequentie van dat principieele standpunt. Immers de voorstellers doen wel bij herhaling pogingen om de tegenstanders van hun voorstel er van te overtuigen, dat en waarom de benaming Inlander door hen geringschattend wordt geacht en de benaming Indonesiër door hen wordt begeerd, waarbij zij aan hun opvattingen kracht bijzetten door citaten van prof. ter Haar en uit de Indische Gids, maar zij blijven in gebreke aan te toonen, dat Indonesia juist is en Nederlandsch-Indië onjuist.

En dáárom toch zou het gaan, want de rest — Indonesiër en Indonesisch — zou dan vanzelf volgen. Dat staat met zooveel woorden in de memorie van antwoord zelve (pag. 2, roneo, 2c, laatste alinea).

De benaming Indonesia is, zoo geeft de memorie van antwoord toe, niet in alle opzichten wetenschappelijk juist, taalkundig klopt het niet en geografisch evenmin. De voorstellers zien daarin geen bezwaar. Voor mij gelden deze bezwaren evenmin, omdat het hier niet gaat om taalkunde, noch om geografie. Ik zie in het verlangen den naam Indonesia te stellen in de plaats van Nederlandsch-Indië — en zulks in tegenstelling met de voorstellers — wel degelijk een element van staatkundigen aard. Mijnheer de Voorzitter, dit is in de eerste plaats een politieke zaak en alle andere factoren zijn daarbij vergeleken volkomen bijkomstig.

Het deel van het Koninkrijk der Nederlanden, dat den naam Nederlandsch-Indië draagt, was en is in geen enkel ander opzicht een eenheid, dan juist op die gebieden, op dat terrein, waar men de werkelijkheid geweld aan zou doen, als men de toevoeging „Nederlandsch" achterwege zou laten.

Op grond van dit alles, Mijnheer de Voorzitter, kan ik aan de motie mijn stem niet geven.

Ik kom thans tot de motie-Soetardjo, Ond. **36**.

Hoewel de motie door de bij de memorie van antwoord daarin aangebrachte wijziging van een eenigszins andere strekking geworden is, komt het mij voor, dat het onjuist zou zijn om vóór deze motie te stemmen, indien men de strekking van den maatregel, waar het uiteindelijk om gaat, invoering van het Indisch burgerschap, niet met volle instemming zou onderschrijven.

Immers, de motie spreekt van „bestudeering der mogelijkheid van een spoedige invoering.....", de memorie van antwoord stelt in punt 3, dat de onderteekenaars der motie het er over eens zijn, dat de tijd voor die invoering rijp is.

Dit alles stelt dus voorop, dat men het Indisch burgerschap — als geheel genomen — een juist desideratum acht en dat het nu alleen gaat over het tijdstip van invoering.

37) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Mussert.)

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, heb ik de betrekkelijke stukken van Ond. **36** uit het zittingsjaar 1936-1937 doorgenomen. Ik ben tot de overtuiging gekomen, dat ik destijds zou hebben tegengestemd en dat ik ook nu nog zou tegenstemmen, zoodat voor mij vaststaat, dat ik niet alleen geen prijs stel op spoedige invoering, doch tegen het instituut zelf gekant ben.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, zal ik tegen deze motie stemmen.

Tenslotte de motie-Wiwoho c.s. Al is dan de tekst van de motie ongewijzigd gebleven, met de toelichting is dat geenszins het geval. De oorspronkelijke toelichting stelde voorop de noodzakelijkheid van een veelomvattend en grondig onderzoek door een staatscommissie, waarin Nederlandsch-Indië door een volwaardige vertegenwoordiging van Inheemsche onderdanen niet-Nederlanders tot zijn recht zou komen.

Hoewel die toelichting niet vermeldt, welke opdracht aan die commissie zou behooren te worden gegeven, kwam het mij destijds voor, dat die commissie zou hebben na te gaan, in hoeverre de doelstellingen, vervat in de punten 1 en 2, bezien in het licht van de punten 3, 4 en 5, principieele staatkundige hervormingen gewenscht en noodig maakten, waarbij zij dan bijzondere aandacht zou besteden aan de desiderata van de punten 6 en 7.

Aldus opgevat, zou ik tegen de motie geen bezwaar hebben gehad.

De nieuwe toelichting werpt echter op de strekking der motie een geheel ander licht. Meer speciaal de laatste alinea geeft een geheel andere werkwijze aan dan vroeger werd gedacht. Thans vragen de geachte voorstellers, dat de door hen noodig geachte wijzigingen — waarvan eigenlijk in concreto alleen die van punt 6 b overblijft — met groote voortvarendheid genomen zullen worden, waardoor op korten termijn een en ander zijn beslag krijgt, zonder omslachtig commissoriaal onderzoek. Dit is mijns inziens zonder twijfel een verdergaande wensch, al staat die dan slechts in de toelichting. Dien indruk heeft de memorie van antwoord bij mij niet weggenomen, integendeel.

Ook de huidige tijdsomstandigheden zijn oorzaak, dat handhaving van in Februari j.l. geuite verlangens momenteel een zeer veel verder strekkende werking hebben dan voorheen; ik wijs hierbij slechts op de in de oude toelichting onderkende noodzaak tot wijziging van de Grondwet en van de Indische Staatsregeling.

Er bestaat tusschen de voorstellers en mij een groot verschil in uitgangspunt. Zij stellen, dat er met betrekking tot staatkundige hervormingen een sterke aandrang uit de samenleving bestaat, en dat hier sprake is van door groote groepen der samenleving gewenschte staatkundige hervormingen; daarnaast gaan zij er van uit, dat het overgroote deel der Indische gemeenschap instemming zal betuigen met een anderen maatschappelijken opbouw.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet dat ontkennen en ik stel, dat naar mijn zienswijze de overgroote meerderheid der Inheemsche bevolking hoegenaamd geen belangstelling heeft voor staatkundige hervormingen, omdat dit terrein nog volkomen buiten den gezichtskring ligt.

Waar het hier om gaat is, dat het zeer kleine deel der Inheemsche bevolking, dat wel binnen dien gezichtskring getreden is, aldaar allerlei ontmoet, wat zij, volgens hun inzichten, niet bevorderlijk achten noch voor de eigen behoeften, noch voor die van dat overgroote deel, dat ik zooeven noemde, welke beide, naar mijn meening zeer uiteenloopende behoeften, zij, ten onrechte, op eenzelfde niveau stellen.

Dat verschil in uitgangspunt lijkt mij met hetgeen in de motie, met de nieuwe toelichting, gevraagd wordt, niet te overbruggen, en ook de memorie van antwoord accentueert dat verschil. Daarbij heb ik vooral § 8 van de memorie van antwoord op het oog, waarbij de voorstellers als het ware

(Sosrohadikoesoemo.)

de G.A.P.I.-actie overnemen. Omvorming van den Volksraad tot een volwaardig parlement met volledige ministerieele verantwoordelijkheid is iets, wat ik, als in strijd met de verhoudingen hier te lande, niet kan aanvaarden.

Resumeerende: de punten 1 t/m 4 van de motie kan ik onderschrijven, punt 5 ontmoet bij mij het bezwaar, dat naar mijn meening de drang naar verdergaande hervormingen slechts door een klein deel der Indische samenleving wordt gedeeld, tegenover punt 6 a sta ik sympathiek, doch gedachtenwisseling daarover heeft thans geen zin, tegenover punt 6 b sta ik absoluut afwijzend.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal den tijd maar niet zoek brengen met de beantwoording van de vraag of het al dan niet wenschelijk en of doelmatig is, de drie door de geachte voorstellers ingediende moties verder te behandelen. Eerstens niet, omdat de voor- en tegenstanders wel niet tot een compromis zullen kunnen komen en tweedens niet om reden de moties thans reeds in behandeling zijn en de Volksraad een uitspraak zal hebben te doen. Ik kan dus thans overgaan tot het bespreken der moties en wil aanvangen met de belangrijkste, nl. die van den heer Wiwoho c.s.

Zonder aarzelen kan ik hier verklaren, dat ik de in de punten 1 tot en met 5 der motie neergelegde richtlijnen geheel kan onderschrijven. Ik zeg hier „zonder aarzelen", omdat bedoelde richtlijnen, naar ik geloof, ook steun kunnen vinden in de memorie van antwoord op de ontwerp-Indische begrooting 1939, waarin niemand anders dan de Minister van Koloniën de stelling heeft geponeerd, dat zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het Rijksverband het erkende einddoel is van de Nederlandsche koloniale staatkunde (vide pagina 1093 van de Handelingen der Tweede Kamer, rede van den heer Slotemaker de Bruïne, gehouden op 20 Februari 1940), terwijl men op pagina 1130 van bedoelde Handelingen uit de rede van den heer Mr. Dr. Joekes kan lezen, dat dit Kamerlid met genoegen heeft gezien, dat de Regeering in Indië een onderzoek zal instellen naar de vraag, of de samenstelling van den Volksraad in voldoende mate beantwoordt aan de tegenwoordige eischen, dan wel, of het kiesrecht zal moeten worden herzien. Dus reeds vóór den verraderlijken inval der Hunnen in het vredelievende en steeds voor den vrede gewerkt hebbende Nederland, heeft de Indische Regeering het Opperbestuur doen weten, dat Zij een onderzoek zal instellen, of de samenstelling van den Volksraad in voldoende mate beantwoordt aan de tegenwoordige eischen. Ik moet hieruit dus de conclusie trekken, dat de Indische Regeering voor zichzelf geen zekerheid heeft, of de samenstelling van den Volksraad, gelijk die thans is, wel gehandhaafd behoort te worden. Anders zou Zij immers geen mededeeling van bedoeld voornemen of plan hebben gedaan aan het Opperbestuur.

Het is dus niet voor tegenspraak vatbaar, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik hier de stelling opwerp, dat, zoowel de onderteekenaars der motie als het Opperbestuur in feite in hetzelfde motorschuitje varen. Alleen is er verschil in tempo te constateeren. Willen de geachte voorstellers de machine op volle kracht laten werken, het Opperbestuur daarentegen betracht ten deze een groote voorzichtigheid en het is zelfs niet genegen den machinist het bevel „halve kracht" te geven.

Ik grond deze mijn bewering op de door den Minister van Koloniën op 27 Februari jl. terzake gehouden rede in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, waarin Zijne Excellentie heeft verklaard, dat het Nederlandsch gezag in deze gewesten ten doel heeft de bevordering van de zedelijke en stoffelijke belangen der bevolking in een zoodanigen vorm, dat dit met haar diepste innerlijke gevoelens overeenstemt, en dat om deze reden het Nederlandsch gezag rusten moet op drie zuilen, te weten: aloes, sabar en adil, hetgeen achtereenvolgens beteekent, beschaaft, c.q. beheerscht; geduldig

(Sosrohadikoesoemo.)

in den zin van begrijpend de fouten en zwakheden van anderen, dat zijn de geregeerden, en rechtvaardig. Voor mij beteekent deze verklaring niet anders dan dat de Minister, of beter gezegd het Opperbestuur, met betrekking tot het koloniaal politiek beleid een weg wenscht te bewandelen, die tot „dasar'' heeft aloes en sabar, d.w.z., dat het Opperbestuur bij het vaststellen van de tijdmaat zich houdt aan het bekende gezegde: „zachtjes en kalmpjes aan, anders breekt het touw''.

In normale tijden zou ik een voorzichtig gevoerd koloniaal beleid, als door het Opperbestuur voorgestaan, zeker niet afkeuren. Door de bezetting van het Moederland door de Hunnen, als gevolg waarvan Indië automatisch zelfstandig moet optreden, behoort men mijns inziens ernstig te overwegen, of het niet een vingerwijzing Gods is, dat Indië thans een taak, een zeer zware taak toegewezen krijgt om Nederland te doen herrijzen. En dan dringt zich als van zelf de vraag op, of Indië in staat zal zijn bedoelde taak naar behooren te verrichten, wanneer het niet de noodige bewegingsvrijheid, de noodige zelfstandigheid krijgt. Ik voor mij ben van meening, dat het in het waarachtig belang van het Moederland zal zijn, wanneer Nederlandsch-Indië binnen Rijksverband binnen niet al te langen tijd zelfstandigheid bezit. Na het einde van den oorlog, wanneer dus Nederland zijn onafhankelijkheid herkrijgt, zal Indië op allerlei gebied het oude, zeer verarmde Moederland kunnen steunen. Bezit Indië bij de vredesbesprekingen nog geen zelfstandigheid, dan vrees ik met groote vreeze, dat het Koninkrijk der Nederlanden aan den wereldvrede een offer zal moeten brengen, bestaande uit het afstaan aan de een of andere grootmogendheid van eenige gebiedsdeelen. En mocht dit onverhoopt gebeuren, dan zal het Moederland van het verbrokkelde Indië niet dien steun meer kunnen krijgen, dien het anders bij het behoud van het geheele grondgebied wel zou krijgen. Ik heb jammer genoeg, Mijnheer de Voorzitter, geen profetischen blik en daarom moet ik rekening houden met alle mogelijke mogelijkheden, die de wereldhistorie ons in de laatste decennia te zien heeft gegeven. Vooral voor kleine en zwakke mogendheden is het thans zaak gedachtig te zijn zoowel aan het „gouverner c'est prévoir'' als aan het „sedijalah pajoeng sabloemnja oedjan''. Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, heel in het kort mijn visie op de toekomst zoowel van Nederland als van Indië.

Het wil mij voorkomen, dat juist op grond van de lotsverbondenheid van deze twee landen nu meer dan ooit het oogenblik is aangebroken om de buitenwacht te doen weten, dat Nederland in den Pacific niet meer bezit „koloniën'', maar een bondgenoot, die tot in lengte van dagen, zich vrijwillig schaart aan de zijde van Nederland.

Men moet mij nu niet gaan tegenwerpen, Mijnheer de Voorzitter, dat het uitgesloten moet worden geacht, dat Nederland als kleine mogendheid gedwongen zal worden een deel van zijn gebied af te staan aan den vijand. Zoolang men te maken heeft met Hitler en den duce als vijanden, ja, in dat geval, maar dan ook alleen in dàt geval, bestaat er geen gevaar voor eenigen gebiedsafstand. Maar wie garandeert ons, dat men niet tot een andere gedachte zal komen, als straks de vrede wordt gesloten niet met Hitler en Mussolini, maar met regeeringen van staten, die zoowel het nazi- als het fascistensysteem voor goed over boord hebben gegooid, wijl door de betrokken volken wordt ingezien, dat beide stelsels zeer funest zijn voor den vooruitgang van de menschheid en deze stelsels de menschen verlagen tot redelooze dieren, tot laaghartige karakterlooze en wreede wezens? In dat geval is het geenszins onmogelijk, dat men terwille van den wereldvrede een tegemoetkomende houding aanneemt tegenover de ex-vijanden en gedachtig aan de gevolgen van den vrede van Versailles, niet aldus een tweeden keer een blunder wil begaan. En overeenkomstig het spreekwoord: „Charité bien ordonnée commence par soi-même,'' zal de hardde practijk uitwijzen, dat de zwakke mogendheden tol moeten betalen. Wij mogen in zaken als deze de realiteit niet uit het oog verliezen. Kunnen wij nù reeds als zekerheid aannemen, dat het Koninkrijk der Nederlanden zijn geheele gebied in Europa zal terugkrijgen, ten aanzien van het gebied, dat in den Pacific ligt, hebben wij deze zekerheid niet, althans wanneer dit gebied nog geen zelfstandigheid in het rijksverband bezit. Het is op grond van al deze overwegingen, dat ook ik thans ten zeerste geporteerd ben, of beter gezegd, geporteerd moet zijn, voor de spoedige toekenning van bedoelde zelfstandigheid aan dit land.

Op welke wijze nu Indië's zelfstandigheid gerealiseerd zal moeten worden, moet ik geheel overlaten aan een in het leven te roepen commissie. Waar echter niet minder dan 92% der bevolking nog analphabeet is, terwijl het politieke leven, zoowel bij de Nederlandsche als bij de niet-Nederlandsche bevolking dezer landen nog niet voldoende ontwikkeld is, zou ik de commissie ernstig in overweging willen geven een regeeringssysteem uit te denken, waarbij de Regeering niet afhankelijk zal worden gemaakt van de politieke partijen. Zoo maar het parlementaire stelsel van het Westen overnemen zou niet juist zijn. Bovendien heeft men ten dezen ook terdege rekening te houden met de vele zelfbestuurde gebieden in dezen archipel. Het is daarom geboden, de daarvoor in aanmerking komende zelfbestuurders ook door de commissie te doen hooren.

Mijn standpunt ten aanzien van de motie-Wiwoho c.s. kan ik dan als volgt formuleeren.

Wanneer de geachte voorstellers de in te stellen commissie alle vrijheid laten, om in Indië een regeeringsvorm uit te denken, waarbij het eerstens onmogelijk wordt gemaakt, dat zich toestanden als in Frankrijk kunnen ontwikkelen en tweedens afdoende waarborgen worden geschapen, dat de rechten van de minderheden veilig worden gesteld, zal ik mijn stem aan de motie geven. De geachte voorstellers zullen het, naar ik van harte hoop, met mij eens zijn, dat, wanneer wij hier evenals in Frankrijk, om de zooveel dagen een nieuw kabinet zouden krijgen, zulks niet in het belang zou zijn van land en volk. Dat de rechten der minderheden zullen moeten worden geëerbiedigd, spreekt welhaast vanzelf.

Wat betreft de motie-Soetardjo, kan ik al bijzonder kort zijn. Ik wil mij ten deze geheel aansluiten bij het door de onderteekenaars dezer motie terzake ingenomen standpunt en zal gaarne mijn stem daaraan geven. Ik wensch de in te stellen commissie bij de volvoering van haar intens moeilijke taak sterkte en wijsheid toe.

Wat tenslotte aangaat de motie-Thamrin, moge ik het volgende opmerken.

Mijnerzijds heb ik er geen bezwaar tegen om ook in alle officieele stukken in den vervolge de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'' te gebruiken, in plaats van „Inlander'' en „Inlandsch''. Bij het in overweging nemen echter van het voorstel om den naam „Nederlandsch-Indië'' te vervangen door „Indonesia'', moet men, wil men in deze billijk zijn, ook rekening houden met de gevoelens van de andere Nederlandsche onderdanen niet-Nederlanders. Ik denk bij deze aan onze medeburgers de Indo-Chineezen en Indo-Arabieren. De Indo-Europeanen moet ik ten deze uitschakelen, omreden zij zich liefst Nederlanders noemen en zij dus den naam Nederlandsch-Indië prefereeren boven andere namen. De Indo-Chineezen en Indo-Arabieren, die dit land ook als hun vaderland beschouwen zullen er wellicht bezwaar tegen maken „Indonesiërs'' te worden genoemd en op grond hiervan zullen zij voor dit land een anderen naam dan „Indonesia'' willen hebben. Het zal mij dan ook niet bevreemden, wanneer zij geen bezwaar maken tegen het handhaven van den naam Nederlandsch-Indië.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt mij voor, dat men, wil men de eenheid tusschen de niet-Nederlandsche bevolkings-

(Soeria Nata Atmadja.)

groepen bevorderen en behouden en daarenboven ook het Indische burgerschap invoeren, voor dit eilandenrijk een naam zal moeten bedenken, die voor alle bevolkingsgroepen aanvaardbaar is. Bovendien is het toch niet strict noodzakelijk, dit land „Indonesia'' te noemen op grond van het feit, dat de kinderen der autochthone bevolking zich liefst Indonesiërs noemen. Ik moge in verband hiermede verwijzen naar de benaming van de autochthone bevolking van Suriname, die niet Surinamer of Surinaam, doch eenvoudigweg West-Indiër wordt geheeten.

Alvorens mijn standpunt ten aanzien van dit onderdeel der motie te bepalen, zou ik gaarne de meening terzake van onze geachte Chineesche medeleden en van ons geacht medelid, den heer Aldjoeffry, willen weten.

De vergadering wordt te 11.02 uur v.m. geschorst en te 11.42 uur v.m. hervat.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zal ik van de gelegenheid, mij gegeven om hier mijn visie bekend te stellen, gebruik maken, om de drie moties achtereenvolgens aan een korte beschouwing te onderwerpen.

Reeds in 1933 gaf de Regeering in den Volksraad als Haar standpunt te kennen, dat zelfs in ambtelijke correspondentie de term „Indonesiër'' toelaatbaar was te achten, hetgeen Zij nog onlangs, in de hoofdzitting van 1939, herhaalde. In 1933 verklaarde de Regeering, in deze de practijk te willen laten spreken. Wij zijn thans zeven jaar verder en gezegd kan worden, dat bedoeld woord ook in niet-Indonesische kringen — zij het daar niet altijd van harte — meer en meer ingang vindt. Niet alleen bij de Indonesische pers, die zelfs onschuldige namen als boemipoetra en anak negeri en andere dergelijke woorden niet meer wenscht te gebruiken, doch ook in de Indonesische samenleving, waarvan toch kan worden gezegd, dat zij zich buiten elken politieken invloed houdt, zijn langzaam maar zeker de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'' ingang beginnen te vinden. Psychologisch is dit wel te verklaren.

Welke zijn de redenen, waarom wij, kinderen van dit land, aan het woord „Inlander'' zulk een beleedigend karakter toeschrijven?

De tijd gaat snel, zeer snel, navenant de snelheid waarmede onze aarde om haar as draait. Generaliseeren is, zooals U, Mijnheer de Voorzitter, weet, — althans ik voor mij voel dat zoo — niet mijn gewoonte en daarom vraag ik nog eens: Hoe waren bv. een tijd geleden de opvattingen, de houding en de meening van den doorsnee Europeaan ten opzichte van ons „Inlanders''?

Het is niet goed oude koeien uit de sloot te halen in een sfeer als hier in den Volksraad en weer op te diepen wat scribenten als Wybrands en Van Haastert gedurende hun succesvolle en langjarige journalistieke loopbaan over ons hebben geschreven. De ouderen onder ons kunnen zich herinneren wat een militair schrijver als Asymptoot over den Javaanschen soldaat heeft geschreven. Men herinnert zich, dat de schrijver Wybrands van ons heeft gezegd — ik citeer uit een oud artikel van het **Nieuws van den Dag — dat hij vindt,**

> „..... dat elke ontwikkelde Inlander een onbetrouwbaar persoon is, des te gevaarlijker en antipathieker naarmate hij meer geleerd heeft.''

U vergeve mij dit citaat, Mijnheer de Voorzitter, hoewel ik het nog met tientallen andere zou kunnen aanvullen. Ik meen dit niet te moeten doen en zal volstaan met een verwijzing naar ambtelijke stukken in dien tijd, stukken waarin de Regeering uitermate de grofheid van een deel van het Europeesch publiek in zijn optreden tegenover de landskinderen betreurt. Ik verwijs naar de bekende overzichten van de z.g. Mindere Welvaartscommissie, onder de bekwame en deskundige leiding van oud-resident Steinmetz. Ik moge slechts verwijzen naar de Handelingen van de Tweede Kamer in het tweede decennium onzer eeuw, naar wat de z.g. Inlander-vrienden voor ons hebben gedaan, naar de wijze waarop zij in de Tweede Kamer op het Binnenhof voor ons in de bres zijn gesprongen, naar wat figuren als de heeren Van Deventer, Van Kol, Hazeu, de oud-Gouverneur-Generaals Z. E. Van Limburg Stirum en de Graeff allemaal voor ons hebben gedaan.

En dan Minister Pleyte, toch van huis uit niet zulk een uitgesproken ethisch georiënteerd man, die blijkens de Handelingen van de Tweede Kamer verklaarde — ik citeer —

> „..... dat dat weerzinwekkend geschrijf in hooge mate mijn ergenis heeft gewekt en nu was het juist die ergenis, die mij nog meer geleid heeft tot de gedachte dat daaraan iets moest worden gedaan, dat daaraan iets moest geschieden om aan dat euvel paal en perk te stellen.''

Is het wonder, dat wij het woord Inlander weinig sympathiek vinden, dat wij dat woord niet lief kunnen vinden, dat wij anders genoemd willen worden, dat ik mij gegriefd zou voelen als U, Mijnheer de Voorzitter, van mij zou zeggen: Daar staat een Inlander op het podium?

Wat zijn de tijden intusschen veranderd. Hoe anders zijn thans de opvattingen en de onderlinge verhoudingen tusschen de verschillende bevolkingsgroepen in deze gewesten. Om duidelijk te zijn, moge ik nog opmerken, dat leden van mijn stand ook in de jaren dat miskenning, niet zelden zelfs minachting het deel waren van groote groepen mijner volksgenooten, nimmer over een onheusche bejegening te klagen hebben gehad. Het tegendeel is waar. Het is ook niet voor mijn stand maar voor groote groepen mijner volksgenooten waarop ik doelde, dat ik ernstig meen te moeten opkomen.

Ik herhaal, dat de tijden zijn veranderd ten gunste van mijn landgenooten.

Aan deze laatsten zou ik daarom van deze plaats af willen toeroepen om in 's hemelsnaam de tegenstellingen niet te verscherpen.

Waar de Regeering van meet af aan als Haar standpunt bekend heeft gesteld, dat zij tegen den term „Indonesiër'' zelfs in ambtelijke stukken geen bezwaar heeft en tevens in deze de practijk wil laten spreken, heb ik, nu de practijk reeds gesproken héeft en wel op een wijze die niet is mis te verstaan, het volste vertrouwen, dat Zij Haar veelvermogenden invloed zal aanwenden om mogelijke machinaties, die de normale terreinwinst van het woord „Indonesiër'' zouden willen betwisten, een halt toe te roepen.

Tot mijn vreugde valt te constateeren, dat de Regeering al sinds eenigen tijd in de ambtelijke stukken het gebruik van het woord „Inlandsch'' zooveel mogelijk vermijdt, en daarvoor in de plaats stelt het woord „Inheemsch''. In beschaafde milieux, als hoedanig ik als voorbeeld zou willen noemen, den Volksraad en zijn couloirs, in andere raden, in kringen van het B. B., vermijdt men — als het ware intuïtief — het woord „Inlander'' te gebruiken. Waarom ontkent men dan in het afdeelingsverslag, dat dat woord iets grievends heeft, Mijnheer de Voorzitter?

Heb ik, als gezegd, tegen het bijvoeglijk naamwoord „Indonesisch'' evenmin bezwaar, anders sta ik tegenover het voorstel van de onderteekenaren der motie om de geografische benaming Nederlandsch-Indië te vervangen door „Indonesia'', althans dit door wetswijzigingen te bewerkstelligen. Ik heb hiertegen ernstig bezwaar, Mijnheer de Voorzitter, en dat bezwaar is hierin gelegen, dat dit — zooals de heer Roep zooeven opmerkte — den indruk zou kunnen wekken, dat men deze gewesten wil losweeken van Nederland.

Ik heb niet het minste bezwaar tegen deze benaming op ethnografisch, geografisch of historisch gebied, zooals zooeven door den heer Hoedojo naar voren is gebracht. Deze

(Soeria Nata Atmadja.)

overwegingen tellen bij mij niet zoo zwaar. Voor mij telt alleen deze overweging, dat de indruk niet mag worden gevestigd — deze stel ik als voorwaarde —, dat men het woord „Nederlandsch" niet wenscht te behouden. De heer Hoedojo heeft ervoor gepleit, den naam Noesantara te gebruiken. Ik zou ermede accoord kunnen gaan, mits het woord „Nederlandsch" daarvoor behouden blijft. Dat woord wil ik tot elken prijs behouden.

(De heer Soangkoepon: Wilt U dus ook de benamingen „Nederlandsch Curaçao" en „Nederlandsch Suriname"?)

Dat is heel iets anders. De namen Curaçao en Suriname bestonden reeds toen die gebieden onder Nederlandsch bewind kwamen.

Het doet mij genoegen, dat de voorstellers in de memorie van antwoord ronduit ontkennen dit ooit bedoeld te hebben.

(De heer Soekawati: Nooit!)

Uit hun verklaring, dat het hier alleen gaat om een loutere naamsverandering, welke bovendien geen staatkundige consequenties heeft, zou ik — in tegenstelling met één van de vorige geachte sprekers, ik meen den heer Mussert — geneigd zijn af te leiden, dat de geachte voorstellers dit deel van hun motie niet het belangrijkste vinden. Hoe staan de geachte voorstellers tegenover de in de afdeelingen bepleite suggestie om in de wet achter „Ned.-Indië" tusschen haakjes te plaatsen het woord „Indonesia"?

De beantwoording hiervan is voor mij als niet-politicus en uit hoofde van mijn positie buiten deze zaal zóó belangrijk, dat ik daarvan mijn steun aan de motie meen te moeten laten afhangen.

Thans moge ik enkele woorden wijden aan de beide andere moties. Vooreerst dan de motie-Wiwoho inzake den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië.

De denkbeelden van de geachte voorstellers zijn gebaseerd op de democratische gedachte in de ruimste beteekenis van het woord. De motie werd ingediend op een tijdstip, dat Nederland nog volkomen vrij was, zoodat ik onvoorwaardelijk de verklaring aanneem, dat de motie geen produet is van de plotseling ingetreden bijzondere tijdsomstandigheden, doch alleen verlangens bevat, welke hun waarde behouden, ook al zou de status van Nederland dezelfde zijn gebleven als vóór den oorlogstoestand.

Onze bondgenooten en Nederland strijden nu voor het recht en de democratie. Voor de beginselen van deze levensleer, door den Franschman zoo karakteristiek genoemd die van Liberté, Egalité, Fraternité, strijdt thans mèt Nederland de wereld van beschaving en cultuur tegen die van het brute geweld en grove willekeur. Doch wij weten allen, Mijnheer de Voorzitter, dat aan deze verheven beginselen sinds lang gebreken kleven — dit is geen visie van mij alleen en het doet mij genoegen, dat dit ook reeds is gezegd door eenige sprekers voor mij —, die het klassieke land van de vrijheid, de bron van de democratie, de bakermat van de bourgeoisie van de groote Fransche revolutie, toen het beginsel zijn hoogste beproeving had te doorstaan, in elkaar deed storten als een kaartenhuis. Het betaamt mij niet, Mijnheer de Voorzitter, om wat ik tijdens mijn vertoef in Europa van die gebreken heb gezien, van de excessen, die een wereldbotsing, welke wij thans doormaken min of meer verklaren, op deze plaats te etaleeren.

Doch vast staat bij mij, en met mij bij de eerlijke democraten, dat de democratie straks na den oorlog gelouterd te voorschijn zal komen in haar meest reinen vorm.

Meer dan ooit geven mij de jongste berichten van het oorlogstooneel — aannemende, dat zij juist zijn — hoop, dat, indien de voorteekenen ons niet bedriegen, onze overwinning niet ver meer is, niet ver meer kan zijn.

Een intuïtie zegt mij, dat de komende winter ons de zege brengen zal. Na den vrede zal het heele wereldbestel een grondige verandering ondergaan.

(Mochtar.)

Ik zou daarom den geachten voorstellers willen vragen, of zij niet zoo lang geduld willen oefenen. De mogelijkheid is immers niet uitgesloten, dat door een verandering van de staatkundige constellatie van deze gewesten in de doelstellingen in hun motie belichaamd, principieele wijziging zal komen. Als kind van het land sta ik elk streven voor, dat beginselen beoogt, doelbewust gericht op verwezenlijking van gezonde idealen en van natuurlijke aspiraties voor het welzijn van mijn geboortegrond en het volk, doch deze idealen moeten, willen wij ons niet in den afgrond storten, de vrucht zijn van onze innerlijke kracht. Voorts zou ik gaarne de volgende vraag door de geachte voorstellers beantwoord willen zien.

In de afdeelingen is er aan herinnerd, dat de Indonesische bevolking van oudsher wordt geregeerd volgens het belangrijke beginsel, dat de bevolking zooveel mogelijk moet worden gelaten onder de onmiddellijke leiding van haar eigen hoofden.

Een volledige omschakeling van den regeeringsvorm in een volledig parlementair stelsel met verantwoordelijke ministers zal noodwendig tengevolge hebben, dat ook de binnenlandsche bestuursvoering haar plaats zal moeten afstaan aan organen van democratische gemeenschappen, zooals men die heeft in alle landen, die een parlementairen regeeringsvorm hebben waar een organisatie als het B. B., zooals Indië dat van oudsher heeft, onbekend is. Door de a.s. ministers verantwoordelijk te maken aan het nieuwe Indonesische parlement, heeft deze Volksvertegenwoordiging het in de hand om de Ministers, en voor wat de binnenlandsche bestuursvoering betreft, den a.s. Minister van Binnenlandsche Zaken, haar wil, die uiteraard door en door politiek zal zijn georiënteerd, op te leggen, een wil, die ontsproten uit een democratisch stelsel diametraal zal staan tegenover een uitgesproken autocratisch Bestuur, als wij thans hebben.

Wat blijft er dan over van het klassieke hoofdengezag? Het feit, dat reeds thans bepaalde elementen hun agressie tegen dat hoofdengezag richten, spreekt m.i. boekdeelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tenslotte tot de motie-Soetardjo c.s. inzake een Indisch burgerschap.

Deze motie beoogt slechts de instelling van een commissie. Het doel van de voorstellers vind ik vooral dáár sympathiek, waar mijn geachte medeleden in de eerste plaats de opheffing van de bestaande ras-discriminatie in de wettelijke bepalingen voor oogen heeft gestaan. Mijn goede wenschen hiermede aan den heer Soetardjo, nu hij van wal steekt. Doch ook tot deze onderteekenaren zou ik de vraag willen stellen, of zij geen geduld kunnen uitoefenen, tot nà den vrede. Hopelijk is dit een kwestie van nauwelijks één jaar.

De onderteekenaren geven toe, dat de commissie voor een zware taak zal worden gesteld en dat het moeilijk zal zijn thans de beste krachten daarvoor beschikbaar te stellen. De problemen, die straks in concreto bij de commissie om een oplossing vragen, zijn jammer genoeg door de onderteekenaren niet onder de oogen gezien. Om slechts een enkel voorbeeld te noemen, Mijnheer de Voorzitter, lijkt mij de oplossing van het agrarisch vraagstuk, zooals dit straks zal bestaan bij een burgerschap, waarbij een ieder dezelfde rechten en verplichtingen zal hebben, een haast bovenmenschelijke taak, en deze zal naar ik vrees, in elk geval ten nadeele van de landskinderen uitvallen.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Tengevolge van de noodlottige omstandigheden, waarin Nederland thans verkeert, is Indië — gelijk U reeds hebt opgemerkt in Uw rede bij de opening van deze zitting — gekomen in een meer zelfstandige positie. Eenerzijds wordt deze zelfstandigheid ontkend, anderzijds — voor zoover die inderdaad aanwezig is — wordt de rechtmatigheid daarvan betwijfeld, omdat zulk een zelfstandigheid niet zou zijn ontleend aan een wettelijke bepaling.

(Mochtar.)

Van verschillende kanten komt dan ook het verlangen naar voren, in dezen onzekeren toestand klaarheid te verkrijgen en men koesterde de verwachting, dat de Regeering zou komen met een plan, beoogende staatkundige en maatschappelijke hervormingen, aangepast aan den nieuwen toestand. Die verwachting is niet alleen aanwezig bij de Inheemsche bevolking maar ook bij de Europeesche samenleving, zij het niet in dezelfde mate en niet van dezelfde strekking als bij de eerstgenoemde groep. Men moet echter met leedwezen constateeren, dat die verwachting niet is verwezenlijkt. Nog steeds blijven de vurig verlangde hervormingen achterwege, ondanks een sterken aandrang daartoe. Nog steeds verkeert de Inheemsche bevolking in dezelfde maatschappelijke en staatkundige positie als waarin zij vóór het noodlottig oogenblik verkeerde.

Waar de onderhavige moties, waarover ik straks het een en ander wil zeggen, een totstandkoming van bedoelde hervormingen beoogen, kan ik vanzelfsprekend de behandeling daarvan nu niet anders dan toejuichen. De behandeling te verdagen tot na den oorlog acht ik bepaald ongewenscht, omdat men niet weet wanneer de oorlog zal zijn beëindigd, zoodat de moties alsdan voor onbepaalden tijd zouden moeten blijven liggen. Ik vrees, dat zij, wanneer ze niet nu worden behandeld, hetzelfde lot zullen ondergaan, als bv. de bekende moties van de heeren Tjokroaminoto en Djajadiningrat ondergaan hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Er is in deze zaal reeds bij herhaling op gewezen, dat het Nederlandsche gezag hier te lande zijn kracht moet zoeken niet alleen in de materieele bewapening, maar ook en vooral in de moreele. Een materieele bewapening, zonder dat men de millioenenbevolking achter zich heeft, zal en kan niet effectief zijn.

Een regeering, die niet kan rekenen op den steun van haar onderdanen, kan onmogelijk van langen duur zijn. Het is dus zaak, dat de Regeering van deze gewesten de millioenenbevolking tot zich weet te trekken, opdat deze door een gevoelde saamhoorigheid als één man met Haar zal staan tegenover elk dreigend gevaar. Dat dit de Regeering zal gelukken, daaraan twijfel ik niet; het gaat alleen maar om de wijze, waarop gehandeld wordt. Wij hebben immers gezien, hoe bereid de bevolking is tot samenwerking, wanneer op haar een beroep wordt gedaan. Wij hebben ook gezien, hoe zij haar gevoelens van medeleven met het lot van Nederland en de Koninklijke Familie tot uiting heeft gebracht en hoe offervaardig zij is! Wanneer men bedenkt, dat de bevolking over het algemeen arm en niet wel in staat is om zelfs de noodzakelijke uitgaven te doen, doch niettemin bereid is bevonden om vrijwillig geldelijke bijdragen te geven voor het Koningin Wilhelminafonds, dan moet men toch wel tot het oordeel komen, dat de bevolking alles heeft gedaan wat zij kon doen. Dit verdient zeker een hooge waardeering èn van de Regeering èn van de Europeesche groep.

Maar wat zien wij nu? Wij hebben wel in verschillende Europeesche bladen waardeerende woorden gelezen aan het adres van de Inheemsche bevolking, maar ik vraag mij af of deze bevolkingsgroep wel gebaat is met die bewierooking. Moet deze beschouwd worden als dank of belooning voor de goede daad, die zij gedaan heeft en voor de bereidheid tot samenwerking, die zij aan den dag heeft gelegd? Op deze vraag vind ik een antwoord in het afdeelingsverslag, waar door de tegenstanders der motie-Wiwoho wordt gezegd, dat de buitengewone omstandigheden den invloed van de Inheemsche bevolking reeds hebben doen toenemen, waaruit ik heb begrepen, dat die daden bereids zouden zijn gehonoreerd door de toename van den invloed van die groep. Welke invloed hier bedoeld wordt, is mij echter niet duidelijk. Wordt hiermede wellicht bedoeld, dat de Inheemsche bevolking meer medezeggenschap heeft verkregen in het landsbestuur, dat er thans meer rekening is of wordt gehouden met haar wenschen dan voorheen het geval is geweest of dat haar meer staatkundige rechten zijn gegeven om haar tot een menschwaardig bestaan te doen leiden? Niets van dit alles, Mijnheer de Voorzitter! De Inheemsche bevolking verkeert nog altijd in de rechtspositie van den Inlander, van de onbevoordeelde groep. Nog steeds heeft zij niets in de melk te brokken wat aangaat het landsbestuur. Nog even moeilijk als voorheen is het voor deze bevolking om de toegangen te bezetten naar de leidende betrekkingen, zoowel op de departementen van algemeen bestuur, als bij het leger en de marine. Zelfs voor lagere ambten komen Indonesiërs vaak niet in aanmerking. Wij hebben enkele dagen geleden nog gehoord, hoe in deze zaal van onze zijde opgekomen werd tegen het geringe aantal aangewezen Inheemsche candidaten voor opleiding tot hoofdagent en inspecteur van politie, terwijl het aantal Europeesche candidaten zes- of zevenmaal het aantal van eerstgenoemde categorie bedroeg.

Vergelijken wij den toestand hier te lande met dien in Britsch-Indië, dan zien wij, dat daar vele ambten reeds door de landszonen worden bekleed, terwijl overeenkomstige betrekkingen hier nog voor 99% door Nederlanders worden vervuld. Hier worden de landszonen ten achter gesteld, zelfs bij Duitschers en andere buitenlanders. Toen de Duitschers en de landsverraderlijke N. S. B.-ers uit hun ambten werden verwijderd had men mogen verwachten, dat voor de bezetting van de vacant gekomen plaatsen, althans gedeeltelijk, Indonesiërs in aanmerking zouden zijn gekomen, doch hiervan is mij niets bekend.

Op het stuk van de sociale aangelegenheden zien wij evenmin eenige wijziging. In dit verband noem ik twee instituten, welker bestaan de bevolking als een rem aanvoelt en voor welker afschaffing herhaaldelijk werd gepleit. Het zijn de heerendiensten en de poenale sanctie, die ook in deze buitengewone omstandigheden nog intact werden gelaten, hoewel, naar de tegenstanders der motie-Wiwoho stellen, de buitengewone omstandigheden den invloed der Inheemsche bevolking hebben doen toenemen.

Voor wat de economische aangelegenheden betreft wil ik niet ontkennen, dat na 10 Mei voor de bevolking een en ander is gedaan, maar deze maatregelen kwamen niet uitsluitend de bevolking ten goede, hetgeen anders zou zijn geweest wanneer ze betrekking hadden gehad op de regeling b.v. van den copra- en den peperhandel, die dan uitsluitend den tani ten goede zou zijn gekomen, daar deze cultures practisch geen Europeesche ondernemingen kennen.

Met hetgeen ik hiervoren zeide bedoelde ik, aan te toonen, dat er in de positie der Inheemsche bevolking, nòch in staatkundigen-, nòch in maatschappelijken zin eenige verandering is opgetreden; ze is gebleven gelijk zij voordien was. De barrières in onze ontwikkeling zijn er nog steeds en van een toename van invloed is voor onze groep dan ook geen sprake. Het huidige bestuurssysteem heeft al jaren wijziging van noode in een, dat beantwoordt aan de verlangens der massa. Ik juich de indiening der motie-Wiwoho dan ook toe, al zou ik een en ander willen aanvoeren tegen de daarin aanbevolen procedure om tot het gevraagde te komen.

Voorstellers vragen namelijk om instelling van een rijksraad, waarin de vier deelen van het Koninkrijk vertegenwoordigd zullen zijn. Deze wensch, door de voorstellers gesteld toen er nog geen oorlog was, kan naar mijn meening thans niet worden gehandhaafd, aangezien het rijksdeel Nederland in dien raad voorloopig geen zitting zal kunnen hebben.

Voor mij blijft dan van punt 6 slechts sub *b* over, terwijl tevens punt 7 in overeenstemming ware te brengen met de eigenlijke bedoeling. De instelling eener commissie ter bestudeering van het vraagstuk lijkt mij niet alleen overbodig, doch neemt ook te veel tijd in beslag, zoodat de beoogde herziening niet spoedig haar beslag zal kunnen krijgen. Ik acht raadpleging van de verschillende politieke leiders voldoende om de meening der bevolking te peilen, waardoor men dan snel tot een beslissing kan komen.

(Tadjoeddin Noor.)

Ten aanzien van de motie-Thamrin valt er weinig te zeggen, aangezien uit de toelichting en de memorie van antwoord blijkt, dat het hier slechts gaat om verandering van namen, die door de bevolking als grievend worden aangevoeld, in die, welke door haar gaarne worden verlangd. De woorden „inlander'' en „inlandsch'' voelen wij aan als een aanduiding van minderwaardigheid en ze worden dan ook door de meeste Europeanen als zoodanig beschouwd. Ik begrijp niet, dat men tegen deze benaming Indonesiër nog bezwaar moet maken, een benaming, waar geen politieke ondergrond achter verscholen ligt. Nog minder begrijpelijk is de houding van hen, die gekant zijn tegen verandering van den naam Nederlandsch-Indië in Indonesia. Als argument tegen die verandering hebben zij o.a. aangevoerd, als zou deze herziening bedoelen Indië los van Nederland te maken. Dit argument lijkt mij te gezocht en mist naar mijn meening grond. Ik voor mij beschouw deze verandering niet anders dan als een poging om overeenstemming te brengen met de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch''.

Het zou toch eigenaardig klinken, wanneer de bewoners van deze gewesten anders werden genoemd dan de naam van het land van herkomst aanduidt. Men is gewoon de bewoners van Europa Europeanen, van Amerika Amerikanen, van Australië Australiërs te noemen. Wordt dus de naam Indonesiërs voor de bewoners dezer gewesten aangenomen, dan ligt het naar mijn meening voor de hand, dat Nederlandsch-Indië Indonesia wordt genoemd. Overigens is de beantwoording in de memorie van antwoord zoo volledig, dat ik daaraan niets heb toe te voegen. Ook aan de toelichting inzake de motie-Soetardjo heb ik niets toe te voegen, zoodat ik kan volstaan met de verklaring dat ik aan die motie mijn stem kan geven.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal direct beginnen met de motie-Wiwoho.

U veroorlove mij bij deze gelegenheid mijn opmerkingen in herinnering te brengen, welke ik voorbracht bij de behandeling van een der aanvullende begrootingen van de afdeeling Oorlog.

De Regeeringsgemachtigde signaleerde mijn opmerkingen als buiten de orde te zijn, aangezien ik de versterking der defensie van niet veel nut achtte, indien daarmede niet tevens gepaard ging een grondige wijziging van de staatkundige verhoudingen, waardoor bevrediging zou worden geschonken aan een diepgevoelde behoefte bij breede lagen der bevolking.

Op algemeene gronden pleitte ik toen en later bij de behandeling van het slagkruiserplan voor de instelling van een volwaardig parlement, waaraan het gezag hier te lande zoowel in het binnenland als in de internationale wereld een sterke moreele kracht zou kunnen ontleenen, indien het Rijk in Europa onverhoopt het lot zou moeten deelen van landen als Polen en Finland.

Nu hetgeen ik gevreesd heb thans werkelijkheid is geworden, ben ik het aan mijn taak als volksvertegenwoordiger verplicht nogmaals, doch thans op zuiver juridische gronden, bij de Regeering aan te dringen op verwezenlijking van onze redelijke wenschen, die toch niet anders dan in het belang kan zijn van de Nederlandsche zaak.

Ik wil er speciaal de aandacht op vestigen, dat de door mij gesignaleerde staatkundige wenschen op verschillende momenten naar voren zijn gebracht en op verschillende wijzen zijn geformuleerd.

Ik wijs op de petitie-Soetardjo, op de aan de Staten-Generaal gerichte door de Indonesisch Nationalistische Groep onderteekende petitie, op de motie-Wiwoho en last but not least op de door de Federatie van Indonesisch Nationalistische vereenigingen, de Gapi, wereldkundig gemaakte resolutie. Ze hebben dit met elkaar gemeen, dat zij alle beoogen de instelling van een vertegenwoordigend lichaam met een daaraan verantwoordelijke regeering, in het kort een zelfstandig Indonesia binnen het rijksverband.

Men moet dit alles beschouwen als de staatkundige stoom die onder hevigen druk van binnen, ontsnapt door de uitlaatklep bij monde van de Indonesische volksvertegenwoordigers. Een voorzichtig machinist schenkt hieraan tijdig en voldoende aandacht, althans behoort daar aandacht aan te schenken, Mijnheer de Voorzitter.

Maar nu terzake. De motie-Wiwoho heeft dit markante verschil met de petitie-Soetardjo, dat laatstgenoemde een soort „Round Table'' conferentie, ter bespreking der hangende en staatkundige problemen, wenscht bijeen te roepen, terwijl bij de motie-Wiwoho allereerst de noodzakelijkheid eener snelle aanpassing aan de gewijzigde binnen- en buitenlandsche verhoudingen door verwezenlijking van bepaalde desiderata op den voorgrond staat, zij het, dat voor de uitwerking daarvan een commissie in het leven moet worden gebracht.

Beide voorstellen beoogen in wezen hetzelfde, n.l. de zelfstandigheid van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden.

De heer Soetardjo sprak van een volledige autonomie en zelfbestuur voor dit land. De voorstellers van deze motie beoogen een zoodanigen opbouw van de Indische staatsinstellingen, dat de uitgroei van Indonesia tot een op democratische grondslagen rustenden rechtstaat wordt gewaarborgd. De in deze motie vervatte details der desiderata zal ik verder straks ter sprake brengen.

De heer Soetardjo heeft met zijn petitie vier jaar geleden veel bestrijding ondervonden. Naar ik meen had de heer Soetardjo alle tegen zijn petitie ingebrachte argumenten met succes weerlegd. Het zijn argumenten, Mijnheer de Voorzitter, die typisch voortvloeien uit den koker van het koloniaal conservatisme, argumenten, die men overal in koloniaal conservatieve kringen te berde hoort brengen, zoodra dit land een schrede tracht te doen in de richting van een modernen rechtstaat. Het zullen ook dezelfde argumenten zijn, die nu en straks de motie-Wiwoho staan naar het leven. Ook de Minister van Koloniën heeft zich blijkbaar niet kunnen onttrekken aan de suggestieve kracht dezer argumenten, toen hij deze bij de behandeling der Indische begrooting voor 1940 aanwendde bij zijn bestrijding van de toekenning eener meerdere zelfstandigheid van Indonesia.

Wat het technisch juridisch gedeelte van de motie-Wiwoho betreft, juich ik het toe, dat de motie uitdrukkelijk de verantwoordelijkheid van de departementshoofden als ministers aan den Volksraad vermeldt onder 6*b* van de motie.

De vraag is echter, hoe wij binnen het kader van de Grondwet en Indische Staatsregeling de verantwoordelijkheid van de Indische Executieve aan het Indische parlement kunnen vastleggen. Met andere woorden, hoe kan verschuiving van de verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën naar Indië worden bewerkstelligd?

De heer Soetardjo heeft, naar ik meen, de oplossing van het vraagstuk der verantwoordelijkheid van den minister van Koloniën en die van den Ministerraad gedistilleerd uit het bepaalde in artikel 1 der Grondwet. Mijns inziens is dit hieruit niet te lezen. Dit gewichtige punt is bij de behandeling van de koloniale grondwetsartikelen door de Regeering niet duidelijk gemaakt. Het is daarom niet verwonderlijk, dat de Minister van Koloniën bij de behandeling van de Indische begrooting 1940 heeft durven verklaren, dat hij openstaat voor elke suggestie, die binnen het kader van de huidige grondwet een uitbreiding beoogt van de in de Grondwet vastgelegde autonomie, mits niet gepaard gaande met overdracht van macht van Nederland op Indië en dus vermindering of opheffing van verantwoordelijkheid van het Nederlandsche volk; dat hij deze voorwaarde daaraan uitdrukkelijk verbindt.

Met deze woorden wil de Minister eigenlijk geacht worden voor een volledige autonomie en zelfbestuur van Indië te zijn ook binnen het kader van de grondwetsherziening van 1922, mits slechts aan de tegenwoordige verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën niet getornd wordt.

(Tadjoeddin Noor.)

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de Minister kan zich wel beroepen op de politieke en economische onrijpheid van een groot deel der Indische maatschappij, hij kan zich verschuilen achter het argument, dat bij de grondwetsherziening van 1922 niets gezegd is over de verschuiving van verantwoordelijkheden van Holland naar Indië, doch wat blijft dan over van de overdracht van wetgeving en bestuur naar Indië, zooals die gewaarborgd is bij de grondwetsherziening van 1922?

Besturen is onafscheidenlijk aan verantwoordelijkheid verbonden. De verantwoordelijkheid van den Minister van Koloniën voor de bestuursdaden van den Landvoogd aan het Nederlandsch parlement is voor een Indië, dat met den dag groeit tot een zelfbewust en zelfstandig gemeenebest, onhoudbaar.

Het is een verwrongen toestand, die tot allerlei onwenschelijke spanningen en verhoudingen kan leiden. De Grootmeester van het Overzeesche Staatsrecht, wijlen professor Van Vollenhoven, zei het kernachtig:

> „Een stuk regeering afwentelen op overheden in Indië zal nooit mogen beteekenen: de verplichting afschaffen of inkorten om voor het aldus overgedragen gezag volledige verantwoording schuldig te zijn."

Om dan te vervolgen:

> „Eenerzijds te bepalen, dat bestuur en regeling voor een goed deel worden afgewenteld op autoriteiten in Oost en West zelf en anderzijds te bepalen, dat voor 100% van bestuur en regeling dier autoriteiten de Kroon verantwoording schuldig blijft aan de Staten-Generaal is een onverstaanbare tegenspraak."

Al zegt derhalve geen enkele Grondwetsbepaling uitdrukkelijk, dat verschuiving van verantwoordelijkheid van Nederland voor het Overzeesche beleid op Indië mogelijk is, toch is deze inhaerent aan de overdracht van bestuur en wetgeving aan Indië.

Temeer klemt dit, waar de te Londen zetelende Nederlandsche Regeering, i.c. de Minister van Koloniën, niet bij machte is voor zijn koloniaal beleid verantwoording af te leggen aan het Nederlandsche Parlement in het door Duitschland bezette Rijk in Europa.

Wij verkeeren dus, staatsrechtelijk doorredeneerende, momenteel in een situatie, dat de Kroon — en als straks de verbinding met Londen verbroken zou zijn, de Landvoogd als vertegenwoordiger van de Kroon — slechts aan zich zelf rekenschap kan geven voor diens regeerbeleid.

Mijnheer de Voorzitter. Dit gaat bedenkelijk sterk in de richting van de totalitaire regeeringsstelsels. Redelijkerwijze kan ik verwachten, dat niemand in dit College zich blijvend bij zulk een regiem kan neerleggen. Het staatsrechtelijk geweten komt daartegen in opstand!

Aan den anderen kant schijnt men zich in koloniaal-behoudzuchtige kringen niet los te kunnen maken van diep ingewortelde praemissen: dat het parlementaire stelsel nu eenmaal geen maakwerk is van een dag; dat het, om de geliefkoosde uitdrukking te bezigen, „moet zijn de vrucht van het historisch gewordene" op sociaal, economisch en cultureel gebied.

Aangenomen, dat het zoo is, wanneer kan men dan deze rijpe vruchten plukken, als niet een aanvang wordt gemaakt met het a-b-c van het parlementaire systeem, d.i. de aflegging van verantwoording van het vertegenwoordigend lichaam met noodwendige aftreding van de betrokken executieve als haar beleid niet in overeenstemming is met het gevoelen der meerderheid in het vertegenwoordigend lichaam?

De Grondwet staat een regeling van een dusdanige verantwoordelijkheid niet in den weg. Een ingrijpende grondwetsherziening is daarvoor volstrekt niet van noode. Het noodstaatsrecht rechtvaardigt in alle opzichten zelfs de invoering daarvan.

Men dient niet uit het oog te verliezen, dat de regeling van de verantwoordelijkheid voor het bestuursbeleid in Indië van den Minister van Koloniën aan het Nederlandsche parlement een staatsrechtelijk lapmiddel is, dat stamt uit den tijd, toen hier in Indië nog geen vertegenwoordigende lichamen bestonden. Zeer terecht wijst derhalve Van Vollenhoven er op,

> „dat de Grondwet van 1848 en het Indisch Regeeringsreglement van 1854 destijds als orgaan, waaraan koloniale verantwoording zou worden afgelegd, nog geen ander lichaam konden uitdenken dan de Staten-Generaal in Nederland, wijl aan zoo iets als een Volksraad, locale raden, regentschapsraden, landschapsraden niet te denken viel. Vandaar Thorbecke's onvermoeide strijd om den wetgever te halen in Indische zaken, vandaar het pogen van Thorbecke, Keuchenius en zoovele anderen om ons parlementair stelsel ook ten aanzien van Indië volledig te doen erkennen."

De regeling van de verantwoordelijkheid voor het koloniale Bestuursbeleid is derhalve een verouderd instituut. Wij hebben thans vertegenwoordigende colleges in Indië, waaraan de executieve rekenschap heeft te geven van haar bestuursdaden. Wat thans ontbreekt is slechts een grondige regeling van „den plicht tot verantwoording, die zich over den vollen omvang der gezagsuitoefening uitstrekt" aan den Volksraad geschoeid op den leest van een volwaardig parlement.

Dat hierbij tevens de bevoegdheden van den Volksraad moeten worden uitgebreid zal slechts de harmonie bevorderen.

Wil men niets weten van een dadelijke overbrenging of een getrouwe invoering van het parlementair systeem zooals het in Nederland gold, dan zou men nog altijd andere wegen kunnen inslaan, die meer strooken met de specifiek Indische behoeften, zonder nochtans te tornen aan het grondbeginsel dat geen gezagsuitoefening plaats mag hebben zonder plicht tot verantwoording aan het door het volk gekozen vertegenwoordigend lichaam.

Ook hier noodig ik U uit ons in het veilige gezelschap te begeven van den kundigen beschrijver van het Staatsrecht overzee, die verklaart dat

> „verantwoordelijkheid van een Indische autoriteit aan een Indisch vertegenwoordigend lichaam allerminst in de vormen gekleed behoeft te zijn van ons parlementair stelsel. Ons eigen provinciale gemeente-, en waterschapsrecht en het Staatsrecht van menig uitheemsch land overtuigt, dat volledige verantwoordelijkheid der Overheid uitnemend te bereiken valt ook met totaal andere stelsels, die voor ons Indië stellig veel beter deugen dan ons parlementaire."

Doch ook dit wil de Regeering niet invoeren.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Soetardjo, zegt, dat de zelfstandigheid van Indië verzekerd is door artikel 1 der Grondwet. Dat in het midden latend, geloof ik, dat het veiliger is om de zelfstandigheid te halen uit de artikelen 62 e.v.

De Grondwet van 1922 legt in de artikelen 62 e.v. den gewonen wetgever immers den plicht op, dat hij bij het vaststellen van de staatsinrichting het overzeesche bestuur zoo heeft in te richten, dat het in 's Konings naam gevoerde algemeen bestuur blijft bij den Landvoogd, terwijl aan den Koning slechts „bepaalde" bevoegdheden worden voorbehouden; en de overzeesche wetgeving aldus moet worden georganiseerd, dat het stellen van voorschriften over inwendige aangelegenheden alweder wordt overgelaten aan de organen overzee, terwijl aan den Koning slechts regeling van „bepaalde" onderwerpen, of voor „bepaalde gevallen" wordt voorbehouden. In 't kort gezegd: hij zal waarborgen hebben te stellen voor de autonomie en het zelfbestuur van Indië en de West.

In de Memorie van Toelichting tot de grondwetsvoorstellen — van 22 Maart 1921 — werd erkend (met cursiveering door de regeering zelf),

> „dat zoowel *wetgeving* als *bestuur* t.a.v. de inwendige aangelegenheden zooveel mogelijk moeten worden gelegd

(Tadjoeddin Noor.)

in handen van in Indië zelf zetelende lichamen en overheden.''

In de Memorie van Antwoord aan de eerste Kamer over die voorstellen — op 30 Maart 1922 — werd gezegd, dat deze overbrenging in plaats van een „beginsel van staatsbeleid'' door de herziene grondwet een „voorschrift van staatsrecht'' zou worden.

In den Volksraad is vanaf de regeeringstafel tot tweemalen toe aan deze uiting herinnerd (1 December 1922, H 252 en 256) en met nadruk deed de Regeering in den Volksraad verklaren, dat de herziene Grondwet van 1922

„overbrenging van de Indische wetgeving en het Indisch bestuur naar Indië „dwingend voorschrijft''''. (27 November 1922 H 164, 165.)

Had de Regeering de wetgevende macht gelegenheid gegeven haar grondwetplicht na te komen door een regeeringsvoorstel overeenkomstig haar bovengenoemde toezegging in te dienen, dan zou de onderhavige motie geheel overbodig zijn geweest. Maar de Regeering heeft niet overeenkomstig Haar toezeggingen gehandeld.

In het regeeringsvoorstel van Juni 1922 is van een overbrenging van Indisch Bestuur naar Indië hoegenaamd niets te vinden. De termen „voorschrift van staatsrecht'' en „dwingend voorschrift'' bleken dus holle phrasen te zijn. De Regeering trachtte zich voor het niet uitvoeren van de Grondwet op dit punt te verdedigen met te zeggen, dat zoo iets moet groeien.

Artikel 62 lid 2 van de Grondwet zegt echter het volvende:

„voorzooveel niet bij de Grondwet of bij de wet bepaalde bevoegdheden aan den Koning zijn voorbehouden, wordt het algemeen bestuur in naam des Konings uitgeoefend in Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal en in Suriname en Curaçao door den Gouverneur, op de wijze door de wet te regelen.''

Uit dezen tekst blijkt duidelijk, dat de Grondwet 's Konings bestuursmacht tegenover die van den Landvoogd tot „bepaalde bevoegdheden'' wil zien teruggebracht en bij de wet geregeld wil zien, wat het besturen „in naam des Konings'' inhoudt, maar het voornoemd regeeringsvoorstel geeft daaromtrent geen omschrijving of preciseering, terwijl artikel 1 van de Wet op de Indische Staatsregeling nog ten overvloede de woorden „met inachtneming van 's Konings aanwijzingen'' vermeldt.

Ofschoon de Regeering nog in de Tweede Kamer opmerkte — op 30 Maart 1922 — dat door artikel 62 der Grondwet met de bestuursopvatting van het Regeeringsreglement van 1854 wordt gebroken, handhaaft Zij dus in Juni 1922 's Konings onbeperkte bestuursmacht van 1854 onverkort.

En wat hebben wij nu gemerkt van dien befaamden groei van het Indisch Bestuur?

Ik moge hier wijzen op hetgeen ons geacht medelid, de heer Blaauw, bij de algemeene beschouwingen omtrent de begrooting voor 1940 ten aanzien van de kwestie van de „aanwijzingen des Konings'' heeft voorgebracht. Hij besloot deze kwestie met te zeggen:

„Allerlei grieven, die er op dit punt bestaan, en die zullen blijven bestaan, zoolang uiterlijk niet waarneembaar is, waar eigen inzicht van den Gouverneur-Generaal eindigt en uitvoering van 's Konings bevelen begint.''

Ik wil hieraan toevoegen, dat wij, wanneer daarin geen verandering komt, nooit te weten zullen komen of er groei heeft plaats gehad en wanneer die groei zoodanig gevorderd zal zijn, dat het Indisch Bestuur voorgoed naar Indië zal kunnen worden overgebracht, zooals in 1922 grondwettelijk is beloofd.

Een schrille tegenstelling met dezen gang van zaken vormt wel het beeld, dat ons de staatkundige ontwikkeling in ons buurland, de Philippijnen, te zien geeft. Wij constateeren daar duidelijk een ontstaan van en een verschuiving in staatsrechtelijke bevoegdheden, die op alle beoefenaren van het staatsrecht een weldadigen indruk maakt. Daar is een doelbewuste en uiterlijk waarneembare groei en een weloverwogen afbakening van machten en bevoegdheden te constateeren, zoowel in de verhouding tusschen Amerika en de Philippijnen als tusschen de in de Philippijnen wortelende organen zelf.

Toch is binnen het raam van de huidige Grondwet zulk een voortvarende staatkundige ontwikkeling, zooals de Philippijnen ons te zien geven, zeer wel mogelijk, wanneer men maar loyaal uitvoert wat de Grondwet van 1922 heeft uitgestippeld. Wil men zichtbaren groei en geleidelijke staatkundige ontwikkeling zonder ernstige schokken, dan heeft men slechts den stroom van Indië's staatkundige verlangens te leiden langs de door de Grondwet van 1922 zelf uitgegraven bedding. Die stroom zal natuurlijk verloopen en met zich brengen een geleidelijke verschuiving van macht en bevoegdheid van Nederland naar Indië, van overdracht van verantwoordelijkheid van den eenen minister van Koloniën op het geheel der Indische departementshoofden. Wil men deze verantwoordelijkheid niet voor 100% afstaan, men geve dan 50%, maar laat men althans beginnen met af te staan!

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag onder No. 8 staat, dat men in wat onder 6, 8 der motie wordt verlangd een tegemoetkoming zag aan de wenschen in en buiten den Volksraad geuit: den uitbouw van den Volksraad tot een volwaardig parlement naar Nederlandsch model, dat naast verscheidene leden, die verklaarden dit desideratum te deelen, vele andere leden dit daarentegen niet aanvaardbaar achtten, in de eerste plaats, om de al van vóór den oorlog geldende reden, dat Indië een eigen democratische ontwikkeling heeft te volgen en in het bijzonder het instituut der ministerieele verantwoordelijkheid voor de verhouding hier te lande niet geëigend voorkomt, in de tweede plaats, omdat de oorlog den twijfel heeft versterkt, of de inrichting der westersche democratiën wel voldeed aan de eischen van den tijd, dat thans dus niet uit te maken is, welke plaats de volksvertegenwoordiging na den oorlog zal toekomen.

Mijnheer de Voorzitter! Dat ik mij geheel kan vereenigen met de eerstgenoemde leden en de leden, die volgens het afdeelingsverslag er op hebben gewezen, dat pas zoodanige hervorming volledig het koloniale bewind door een Indisch nationaal bestuur zou vervangen, en dat alleen een eigen nationale regeering die voorwaarden voor een sociale, economische en intellectueele ontwikkeling kan scheppen, welke de zelfstandigheid van een land dragen moet, is na mijn zooeven gehouden beschouwingen begrijpelijk.

Dit zou dan bovendien zijn de volle verwezenlijking in deze landen van de democratische idealen, in de eerste plaats, het zelfbeschikkingsrecht der volken, waarvoor nu het Britsche Imperium en zijn bondgenooten o.a. Nederland, op leven en dood den strijd voeren.

Het is dan ook juist, dat de onderteekenaars niet de meening kunnen onderschrijven, dat het instituut der ministerieele verantwoordelijkheid voor de verhoudingen hier te lande niet geëigend zouden zijn vooral niet, aangezien de ministerieele verantwoordelijkheid inhaerent is en een noodzakelijk onderdeel vormt van den democratischen regeeringsvorm, zooals de Westersche landen ons te zien geven hoewel zij toegeven, dat Indië een eigen democratische ontwikkeling heeft te volgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het goed is om hierop duidelijk in te gaan, omdat door een verduidelijking van elkaars inzichten in deze materie, misverstand kan worden opgeheven, waardoor een overeenkomst kan worden bereikt. De onderteekenaars nu hebben het vanzelfsprekend geacht, dat de motie in groote trekken overeenkomt met wenschen welke buiten den Volksraad geuit zijn en met name hetgeen door de Gaboengan Politiek Indonesia — omdat de Gapi een federatie is van de voornaamste georganiseerde politieke volksbeweging — als verlangens van de Indonesische gemeenschap naar

(Tadjoeddin Noor.)

voren wordt gebracht, hetgeen naar de meening der voorstellers dan ook beschouwd dient te worden als volledig weergevende wat er in de Indonesische gemeenschap leeft aan wenschen en verlangens.

Nu heb ik mij zelf afgevraagd of de kern der motie wel overeenstemt met den kern van de resolutie van de Gapi. Opgemerkt dient te worden, dat de Gapi streeft naar de instelling van een parlement met hieraan verantwoordelijke ministers, terwijl de motie pleit voor de uitbreiding van ledental en van bevoegdheden van den Volksraad, waaraan de departementshoofden als ministers verantwoordelijk worden. Hetgeen nu de motie, zooals die daar opgesteld is, beoogt, komt mijns inziens eenigzins overeen met het denkbeeld van professor Logemann, ontvouwd in het Koloniaal Tijdschrift van November 1922, waarin hij, de proeve-Oppenheim besprekende, naar voren bracht, om naast den Gouverneur-Generaal ook den Vice-President en de leden van den Raad van Indië als departementshoofden verantwoordelijk te doen zijn aan den Volksraad, en wel deels collectief, deels persoonlijk hoewel hij zelf twijfelde aan de mogelijkheid van collectieve verantwoordelijkheid, omdat deze noch gedekt is door de regeeringswoorden, noch door den stelligen tekst van artikel 62 der Grondwet, hetwelk het algemeen bestuur opdraagt aan den Gouverneur-Generaal alleen. Een persoonlijke verantwoordelijkheid is dus mogelijk geacht.

Ook professor Van Vollenhoven heeft het denkbeeld van verantwoordelijke departementshoofden aan den Volksraad voorgestaan, welk denkbeeld hij gegeven heeft in een soort van verantwoordelijkheid van provinciaal en gemeentebestuur tegenover provinciale- en gemeenteraad, omdat het om twee eischen practisch te doen is, vooreerst om een stevige en deskundige regeering, ten tweede om het verzekeren van een samenwerking, liefst hartelijke samenwerking tusschen den Volksraad en die regeering, een samenwerking, die den Volksraad echter i n v l o e d op 's Lands bestel v e r z e k e r t.

De practische uitwerking van deze eenvoudige uitgangsgedachte zou dan zijn, dat de Landvoogd met zijn departementshoofden een samenhangend en onverbreekbaar college vormen, waarbij de departementshoofden benoemd worden door den Landvoogd en om de drie jaar gezamenlijk aftreden; welk tijdstip zoo geregeld worde, dat het invalle bv. een half jaar na het optreden van een nieuwen Volksraad, en in elk geval eerst na de begrootingsbehandeling, die beiden partijen, gelegenheid geeft, elkaar te leeren kennen. De Volksraad krijgt het recht, den Landvoogd alsdan te verzoeken, een departementshoofd niet wederom te benoemen, en de Landvoogd heeft dit verzoek in te willigen — een soort vocatierecht of recht van recall dus —, doch tusschentijds kan de Volksraad geen der kabinetsleden doen wijken.

Landvoogd plus de departementshoofden zijn als college den Volksraad „verantwoording schuldig", in dien zin, dat zij 's Raads recht van contrôle en critiek hebben te bevorderen en te eerbiedigen en niet verantwoordelijk zijn in den anderen zin, namelijk dat zij op den eersten den besten wenk der volksvertegenwoordiging zouden hebben te verdwijnen.

Wat het parlementaire stelsel betreft, in Nederland is dit voorafgegaan aan- en ingeleid door de vaststelling in 1848 van de ministerieele verantwoordelijkheid, die noodzakelijkerwijs moet leiden tot het parlementaire stelsel, waarin de minister, die niet meer het vertrouwen van de Kamer heeft, moet aftreden, aangezien politieke verantwoordelijkheid weinig zin heeft, wanneer staatkundige verantwoordelijkheid geen enkel reëel gevolg voor den betrokken minister met zich zou brengen. De sanctie zou dan, bij gebleken gemis aan vertrouwen van de meerderheid in het parlement, liggen in de noodzaak van aftreden om plaats te maken voor een ander, die dat vertrouwen wèl geniet. Verdere groei van het stelsel zou tot gevolg moeten hebben dat de opposanten, die den minister ten val hebben gebracht, het gezag moeten overnemen.

Naar aanleiding van punt 6*b* der motie veroorloof ik mij de vraag, waarom de voorstellers spreken van „departementshoofden, die als ministers verantwoordelijk worden". Bedoelen zij hiermee een ministerieele verantwoordelijkheid zooals deze is uitgegroeid binnen het kader van het parlementaire stelsel in Nederland, dan wel een regeling van verantwoordelijkheid van het betrokken departementshoofd zooals wordt betoogd door Van Vollenhoven en Logemann?

Wat mij betreft, deze verantwoordelijkheid aan het vertegenwoordigend lichaam dient vooropgesteld te worden als basis van het democratische principe. Groei van het parlementarisme kan men verwachten als een langzamen en natuurlijken groei, door de verhoudingen in de moderne langs democratische banen geleide maatschappij; maar deze groei kan gestimuleerd worden door een vooruitziende en voortvarende wetgeving. Door te bepalen dat ministers moeten aftreden wanneer de meerderheid in het parlement het regeerbeleid afkeurt, schept men een voorschrift, dat het parlementarisme op slag invoert zonder dit aan zijn eigen ontwikkelingswetten over te laten. Ik denk hierbij aan de constitutie van Weimar, die in artikel 54 met zooveel woorden zegt, dat de Rijkskanselier en de Rijksministers het vertrouwen van den Rijksdag moeten hebben en anders dienen af te treden.

Mijn bezwaar tegen het stelsel van Van Vollenhoven is, dat de leden in de zes maanden na het optreden van den nieuwen Volksraad nog niet genoeg tijd hebben gehad om een bepaald standpunt in te nemen tegenover de departementshoofden-ministers, terwijl aan den anderen kant laatstgenoemden wel zullen zorgen om gedurende de zes bepaalde maanden steeds de instemming van den Volksraad te verkrijgen, althans niet met hem in conflict te komen. Zou men den Volksraad na elk jaar de bevoegdheid willen geven om een minister ten val te brengen, dan zou dit mogelijk tot een aanvaardbaar beperkt parlementair stelsel kunnen leiden.

Bij de andere stelsels zou bij de invoering van regeeringsverantwoordelijkheid aan den Indischen Volksraad de consequentie moeten zijn, dat bij afkeuring van het regeeringsbeleid, bij het bestaan eener Indonesische meerderheid in het Indische parlement, de leiders der Indonesische meerderheidspartij aan de regeering komen. Wil men dit niet, wat mij niet redelijk voorkomt bij een goede regeling van het Indische burgerschap, dan is een regeling denkbaar, dat de Landvoogd anderen als departementshoofden (ministers) kiest.

Is er daarna nog geen overeenstemming mogelijk, dan kan het vetorecht van den Gouverneur-Generaal, zooals dat in de Philippijnen is geregeld, nog altijd dienst doen. Maar één van tweeën: Of men verwerpt het democratische principe in den staatsrechtelijken uitbouw van Indonesia, of men maakt daarvan den grondslag van Indonesië's staatkundige ontwikkeling, met alle consequenties van dien.

Mocht hierbij het bezwaar worden geopperd, dat er geen voldoend bekwame mannen kunnen worden gevonden voor het ambt van verantwoordelijk departementshoofd (minister), dan zou ik willen opmerken, dat hiervoor geen deskundigheid vereischt is. Prof. Kranenburg merkt in zijn Leerboek van het Nederlandsch staatsrecht terecht op:

> „Zooals het parlementaire stelsel zich nu in moderne landen heeft ontwikkeld, heeft er feitelijk arbeidsverdeeling plaats. Voor de technische kennis, de speciale ervaring en de verzameling van het feitenmateriaal hebben vooral de departementsambtenaren met hun speciale juridische en technische opleiding en training in hiërarchisch verband geordend, onder de algemeene leiding van den secretaris-generaal, als permanent onderchef van het departement, te zorgen.
>
> Wat de verantwoordelijke minister, leider van het departement in de eerste plaats moet bezitten is: kennis van de algemeene rechtsovertuigingen, van de staatkun-

(De Villeneuve.)

dige stroomingen in het volk, een juiste blik op staatkundige verhoudingen, een snel werkend spoedig de kern van een zaak vattend verstand, om de adviezen van ambtenaren en technische adviseurs vlug te verwerken en juist te beoordeelen, vooral ook gevoel voor evenredigheid in de onderdeelen van den dienst, m.a.w. methodische arbeid, menschenkennis en niet het minst, moed en verantwoordelijkheidsgevoel. Dat alles is in het tegenwoordige ontwikkelingsstadium van de staatsorganisatie meer waard dan omvangrijke, tot in bijzonderheden gaande, specialistische kennis. Daardoor is ook te verklaren, dat het „government by amateurs'' waarvan Sidney Low spreekt, in Engeland toch waarlijk geen slechte resultaten heeft gehad.''

En niet vergeten moge worden deskundige commissiën die den minister allerlei adviezen kunnen geven.

Ten aanzien van de vaak gehoorde bewering dat de Indische maatschappij nog niet „rijp'' is voor de uitoefening van staatkundige rechten, de bevolking staatkundig nog niet geschoold is, zou ik het volgende van Van Vollenhoven willen citeeren:

„Als het Britsche tusschenbewind van 1811 tot 1816, afscheid neemt van Java, volhardt Raffles bij zijn vernietigend oordeel over wat hij er in 1811 aantrof. Nederland kan het werk van reorganisatie niet aan, want het mist te eenenmale de daartoe noodige kundige en deskundige mannen; Engeland zou het die vijf jaren evenmin hebben kunnen doen, als het niet zijn eigen menschen had medegebracht. Baud heeft later de algemeene juistheid van dit oordeel onderschreven; ook Sloet, de landvoogd van 1861, heeft over het gehalte der ambtenaren nog bitter geklaagd. Stel dus, men had bij het verdrag van 1814 bepaald, dat wij Indië pas zouden terugkrijgen, zoodra wij genoeg staatkundige scholing en de noodige bestuurskrachten bezaten, zouden wij in Indië dan in 1816 of zelfs in 1861 zijn teruggekeerd? Stellig niet.''

Mijnheer de Voorzitter! En zou iemand hier aannemelijk kunnen maken dat de politieke kennis van den gemiddelden Nederlander t.a.v. Indische zaken ruimer is dan die van den gemiddelden Nederlandschen onderdaan? En toch was 't Nederlandsche volk geroepen om volksvertegenwoordigers te kiezen, die in de voornaamste instantie over Indische zaken moeten beslissen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal eindigen met de verklaring, dat de al of niet rijpheid van een samenleving voor bepaalde staatkundige hervormingen onderhevig is aan zeer subjectieve waardeeringen van twijfelachtig gehalte. Ten aanzien van deze motie wil ik eerst het antwoord der voorstellers op mijn vraag afwachten.

Mijnheer de Voorzitter! Met de strekking van de beide andere moties ga ik principieel accoord. In verband met den beschikbaren tijd kan ik er op dit oogenblik niet nader op ingaan. Ik hoop, dat te kunnen doen op een ander tijdstip.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Reeds eerder heeft de Economische Groep zich uitgesproken, dat zij een geleidelijke staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië in de richting van toenemende zelfstandigheid van dit Land binnen het rijksverband voorstaat en bereid is die naar beste krachten te helpen bevorderen. Onze fractie neemt dit standpunt in uit overtuiging. Wij zien deze maatschappij als een levend organisme, wier groei niet belemmerd, doch geleid en bevorderd behoort te worden. Zulks eischt niet alleen het belang van Indië maar evenzeer het belang van het Koninkrijk als geheel.

In deze overtuiging is door de huidige tijdsomstandigheden geen wijziging gebracht.

Wel zien wij echter in deze tijdsomstandigheden een beletsel om hervormingen van ingrijpenden aard reeds thans te concretiseeren in legislatieve maatregelen.

Tot dit standpunt noopt in de eerste plaats de zoo moeilijke positie, waarin ons Koninkrijk in dezen wereldbrand verkeert. Primair voor ons allen is het behoud van Indië en het herrijzen van Nederland. Daarop dient onze eerste zorg thans gericht te zijn, hetgeen medebrengt, dat staatkundige studies, welke aan weloverwogen hervormingen vooraf behooren te gaan, noodzakelijk op het tweede plan zijn gekomen. Men kan dit betreuren, doch men heeft dit, naar het ons voorkomt, als een realiteit te aanvaarden. Het zou, naar onze overtuiging, de goede zaak alleen maar schaden, door thans de staatkundige ontwikkeling te willen forceeren.

Ook om een andere reden komt dit forceeren ongewenscht voor. Wanneer de teekenen niet bedriegen vormt de ellende, welke over de wereld is gekomen, voor Indië in zooverre „a blessing in disguise'', dat men zich in alle deelen van de Indische samenleving bewust is geworden, dat een hechtere aansluiting, een bewust streven naar een Indisch gemeenebest — naar een Indische volksgemeenschap dus — in de lijn der dingen ligt. Dit toenemend saamhoorigheidsgevoel is een eerste voorwaarde voor een gezond groeiproces.

En nu zou ik, Mijnheer de Voorzitter, mijn medeleden, die meenen, dat hun geduld om tot staatkundige hervormingen te geraken niet langer op de proef mag worden gesteld, toch willen toevoegen: Vrienden, laat ons in deze hachelijke tijden allereerst zorgen om elkaar nader te komen, laat ons arbeiden aan het samengaan van alle bevolkingsgroepen, aan het beter verstaan van elkaar, waarbij onze eerste plicht is de hand in eigen boezem te steken, om te constateeren wat daaraan bij ieder van ons ontbreekt. Laten wij ons bewust worden, dat wij een Indische gemeenschap vormen.

(De heer Soangkoepon: Dat kan alleen door een parlement verkregen worden.)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij dan verder zien hoe Indië door zijn tijdelijke isolatie zich iederen dag meer ontwikkelt tot een zelfstandig land, hoe hier de nood tot een deugd wordt gemaakt en tal van maatregelen op economisch terrein, op defensiegebied, op het terrein van bestuurszorg er vanzelf toe leiden, dat Indië's zelfstandigheid dagelijks vergroot wordt, dan, Mijnheer de Voorzitter, meen ik met overtuiging te mogen stellen, dat het verstand ons moet zeggen: laten wij dit geweldige proces van groei en ontwikkeling ongestoord voort doen gaan, alvorens een nieuw staatkundig kleed aaneen te rijgen.

Willen nieuwe staatkundige vormen waarlijk meer zijn dan een vorm, dan dient allereerst de inhoud in de maatschappij gegroeid te zijn. Een praemature opzet kan niet anders dan storend werken. Wie kan ons bij benadering voorspellen hoe de wereld er over, zeg één jaar, uit zal zien, en wat het effect van die constellatie op onze Indische samenleving zal zijn? Zouden wij nu principieele omvormingen bewerkstelligen, dan loopt men de overgroote kans dat deze binnen korten tijd zouden blijken niet meer te passen.

Ik tel bij dit alles ook waarlijk niet licht, dat het voorshands onmogelijk zal zijn met het Opperbestuur tot een behoorlijke uitwisseling van gedachten over een zoo belangrijk onderwerp te geraken.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, dit neemt niet weg, dat het ook ons juist voorkomt om niet alles op de lange baan te schuiven. Wanneer wij er ons bewust van zijn dat de wassende zelfstandigheid van Indië nieuwe vormen zal meebrengen dan zal het noodig zijn, daar van stonde af aan aandacht aan te besteden, teneinde ons gaandeweg een beeld te vormen, hoe zij zullen moeten zijn. Aldus bezien komt het noodig voor, een instantie te scheppen, welke zich intensief met dit probleem bezig zal houden, teneinde met plannen gereed te zijn wanneer de tijd voor verwezenlijking gekomen zal zijn.

Daarnaast, Mijnheer de Voorzitter, komt het mij voor, dat

(De Villeneuve.)

onvolkomenheden in de regeeringsmachine, op korten termijn incidenteel zullen kunnen worden bijgesteld.

Ik doel hier op onvolkomenheden, welke den goeden gang van zaken belemmeren, althans tot effect hebben, dat de regeeringsmachine niet haar volle rendement kan behalen. Een voorbeeld van zulk een bijstelling zie ik b.v. in de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst en het nieuwe kabinet van den Landvoogd. Ik acht het niet onmogelijk, dat op den duur nog meerdere wijzigingen van soortgelijken aard aangewezen zullen blijken.

Mijnheer de Voorzitter! Ter afsluiting van deze meer algemeene beschouwing zou ik dan deze conclusie willen stellen. Laat ons in de eerste plaats allen medewerken aan een zoo hecht mogelijken opbouw van de Indische samenleving tot een waarlijke gemeenschap. Laat ons er bewust van zijn, dat deze opbouw nieuwe vormen zal vereischen. Laat onze gedachten blijvend daarop gericht zijn. Maar laat ons wachten met het concretiseeren van die vormen tot de inhoud ons klaarder voor oogen staat dan thans mogelijk is en meer gezette overweging mogelijk zal zijn.

Ik kom thans tot de afzonderlijke moties.

Allereerst de motie-Wiwoho. Mijnheer de Voorzitter, ons standpunt dienaangaande is al in de voorafgaande algemeene beschouwing vervat. Wij kunnen ons den gedachtengang van de voorstellers wel indenken, doch meenen, juist in het belang van een harmonische ontwikkeling van Indië tot een zelfstandig deel van het Koninkrijk — een doel dat ook wij voorstaan — te moeten aanraden om een nadere studie aan verdere suggesties vooraf te doen gaan. Daarbij hebben wij overwegend bezwaar om als positieve doelstelling nu een volledig parlementair stelsel op te nemen. Wij meenen, dat zulks voorshands niet voor realiseering vatbaar is.

Dan de motie-Thamrin c.s., Mijnheer de Voorzitter, wij kunnen niet met de voorstellers meegaan, waar deze voorstaan de woorden Nederlandsch-Indië in Indonesia te veranderen. Nederlandsch-Indië duidt de onverbrekelijke eenheid aan van Indië en Nederland, een eenheid, die wij allen, ook de voorstellers, onder alle omstandigheden wenschen te behouden. Laten wij die eenheid, ook in den naam van dit Land, hoog houden en bewaren.

Anders is het met de vervanging van Inlander en Inlandsch door Indonesiër en Indonesisch. Wij kunnen met de voorgestelde wijziging op dit punt meegaan. Ik kan mij zeer wel indenken, dat de Inheemsche bevolkingsgroep tegen de benaming Inlander met de jaren meer en meer bezwaar is gaan voelen. Dat deze bevolkingsgroep er prijs op stelt om als groep, dus in haar totaliteit, een eigen benaming te verkrijgen, waarin zij iets eigens kan voelen en waaraan elke denigreerende strekking vreemd is, komt alleszins begrijpelijk voor. Juist waar het in dezen tijd, meer dan ooit, ons streven moet zijn om elkaar tegemoet te treden en grieven over en weer, waar mogelijk, weg te nemen, komt mij de overname van het voorstel te dien aanzien alleszins aanbevelenswaard voor.

Het lijkt mij zeer wel mogelijk de benaming Nederlandsch-Indië te handhaven en daarnaast de termen Indonesiër en Indonesisch algemeen gebruikelijk in te voeren. Wij behoeven ons daarbij niet in linguistische beschouwingen te begeven, doch dienen een en ander als practische politiek te aanvaarden.

Tenslotte de motie Soetardjo-c.s., Mijnheer de Voorzitter! Hoe zeer wij het begrijpelijk achten, dat het streven naar een Indisch burgerschap bestaat, komt het ons nochtans beter voor, om ook de studie van dit punt, dat in wezen wèl een staatkundige hervorming beteekent, te bezien in verband met den geheelen staatkundigen opzet, dus niet incidenteel. Mijn fractiegenoot, de heer Sandkuyl, heeft dit reeds eerder bij de behandeling van het petitievoorstel-Roep gemotiveerd. Dit is ook thans nog ons standpunt. De status van de verschillende bevolkingsgroepen van Nederlandsch-Indië is nu

(Blaauw.)

eenmaal een ingewikkeld en epineus probleem. Wij hebben hoop en vertrouwen dat zich de oplossingen wel zullen laten vinden, maar dit dient in grooter verband, niet incidenteel te geschieden. Laat dus ook hieraan de voorbereidende instantie, welke wij zoo juist bepleitten, haar volle aandacht besteden.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! De drie aan de orde zijnde moties hebben in ieder geval deze eigenschap gemeen, dat zij een wetswijziging noodig hebben om te komen tot verwezenlijking van de bedoelingen van de betrokken moties. Op het eerste gezicht zou men misschien veronderstellen, dat de motie-Thamrin een dergelijke wetwijziging niet noodig heeft, aangezien in deze motie slechts een uitnoodiging tot de Regeering wordt gericht en dat moet dan zijn de Indische Regeering, om overal waar in wetten, ordonnanties enz. de woorden Nederlandsch-Indië, Inlander en Inlandsch staan deze te vervangen door Indonesia, Indonesiër en Indonesisch.

Maar zelfs de onderteekenaren van deze motie zullen wel begrijpen, dat met een dergelijke uitnoodiging aan de Regeering men er niet komt, zoolang de wet de Regeering niet de bevoegdheid geeft een dergelijk gebruik, zooals zij wenschen, te maken.

(De heer Thamrin: De motie is te beschouwen als een considerans.)

Ik heb altijd wanneer het consideransen betreft, ervoor gepleit deze juist te doen zijn, zoodat ik ook in dit opzicht een enkel advies aan de geachte onderteekenaren van de motie-Thamrin wil geven, en wel hun motie in overeenstemming te brengen met hun considerans en dan ook niet te spreken van een uitnoodiging aan de Regeering in dit opzicht, maar van een uitnoodiging om de daarvoor vereischte wetswijzigingen te doen aanbrengen.

(De heer Thamrin: Dat vloeit er logisch uit voort!)

Ik geloof ook — dit mag ik wel concludeeren uit de memorie van antwoord betreffende deze motie —, dat de onderteekenaren daarvan de consequentie van het geval hebben ingezien en zich daarnaar hebben gedragen.

Mijnheer de Voorzitter! Deze wetswijzigingen zullen in ons bestaand staatsrecht een samenwerking vereischen van de Kroon en de Staten-Generaal en aangezien de Staten-Generaal op het oogenblik niet in staat zijn normaal werk te verrichten, zal men deze wetswijzigingen niet kunnen aanbrengen, tenzij men, zooals verschillende van onze geachte medeleden in het afdeelingsverslag betreffende de motie-Thamrin en de andere moties hebben bepleit, een beroep wil doen op het noodstaatsrecht, waarin men dan zou willen zien een volkomen uitschakeling van de Staten-Generaal, zoodat alles wat eventueel tot de bemoeienis van de Staten-Generaal zou behooren, dan zou moeten worden vervangen door één enkele bemoeienis van de Kroon.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geef toe, dat in sommige gevallen dit noodstaatsrecht een uitweg geeft om bij bijzondere moeilijkheden te komen tot de oplossing, die men nu eenmaal noodig heeft, doch ik ontken, dat men van dit noodstaatsrecht gebruik zou kunnen maken om zelfs de Grondwet te wijzigen. Doch zelfs indien de stelling te verdedigen zou zijn, dat dit noodstaatsrecht de bevoegdheid zou geven om de Grondwet te wijzigen, zonder de Staten-Generaal daaromtrent te hooren, dan nog zou ik mij om practische en materieele redenen daar tegen moeten verklaren, want de wetswijzigingen, die door de onderteekenaren van de drie moties gewenscht worden, zullen toch ook van beteekenis zijn voor het Nederlandsche volk, zoodat het mij noodig voorkomt, dat te dezen aanzien het Nederlandsche volk in het orgaan, dat daarvoor bestemd is, nl. de Staten-Generaal, wordt gehoord. Zoolang echter de Nederlandsche Regeering in algemeenen zin, — d.w.z. de combinatie van Koning en Staten-Generaal — niet normaal de aan haar opgedragen

(Blaauw.)

wettelijke functies kunnen vervullen, zoolang lijkt mij een ingrijpende wijziging van de I. S. en de Grondwet absoluut ongewenscht.

Bovendien zou ik de geachte onderteekenaren van de diverse moties nog weder iets willen voorhouden, waarop de Gouverneur-Generaal bij de opening der zitting van den Volksraad reeds gewezen heeft, n.l. dat thans de staatkundige vormen door de internationale beroeringen in hevige beweging zijn, zoodat iedere poging, die men zou willen aanwenden om op den ouden voet enkele beschouwingen te leveren om een wetswijziging te bepleiten, tenslotte vermoedelijk onvruchtbaar zou blijken en in sommige gevallen zelfs nog erger dan onvruchtbaar, door een tegenhouden van de normale ontwikkeling van het staatsrecht. In het bijzonder zou ik de naar mijn gevoelen uiterst wijze woorden nog eens willen herhalen, die de Gouverneur-Generaal toen gesproken heeft, n.l.:

> „Wat geestelijk en stoffelijk staatkundig, economisch en sociaal dooreengeworden is, keert niet in dezelfde orde op zijn plaats terug.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat dit vrijwel een axioma is, dat het niet een theoretische stelling meer is, die nog bewezen moet worden, en dat wat op het oogenblik in de wereld gebeurt veel verder gaande strekkingen heeft dan de onderwerpen, waarmede wij op het oogenblik bezig zijn, zoodat het nuttig zou zijn, dat men eerst een overzicht krijgt over die volkomen dooreenwerping van alle mogelijke waarden om vervolgens op grond daarvan te komen tot een verandering, die dan voor Indië gewenscht zou zijn.

Een merkwaardige coïncidentie is wel, dat een vrijwel gelijksoortige verklaring, als door mij zooeven aangehaald van onzen Landvoogd, is afgelegd door den Engelschen Onderkoning met betrekking tot Britsch-Indië.

Ik moge een enkel citaat uit de verklaring, die volgens de dagbladberichten pas op 8 Augustus jongstleden is afgelegd, aanhalen. De Engelsche onderkoning, Lord Linlithgow, zou dan het volgende hebben gezegd:

> „Het is duidelijk, dat op een oogenblik, waarop het gemeenebest gewikkeld is in een strijd om het bestaan, het niet de tijd is, waarin fundamenteele constitutioneele aangelegenheden op beslissende wijze kunnen worden opgelost, doch de Britsche Regeering heeft mij gemachtigd te verklaren, dat Zij zoo spoedig mogelijk, na het beëindigen van den oorlog, het instellen van een lichaam als vertegenwoordiger van de voornaamste elementen van het nationale leven in Britsch-Indië, tot het ontwerpen van het raam voor een nieuwe constitutie, zal goedkeuren en dat Zij al het mogelijke zal doen om iederen steun te verleenen om de beslissingen in alle aangelegenheden te verhaasten.''

Ik zie hier een merkwaardige overeenkomst met de houding, die door de Indische Regeering te dezen aanzien is aangenomen. Ik wil er nog op wijzen, dat men ten opzichte van het Engelsch bestuur niet te maken heeft met een ontwrichting — dit is misschien wat te veel gezegd — van de staatkundige functies, zooals Nederland die kent, omdat tenslotte Engeland nog niet door den vijand is bezet, maar desniettemin acht men zelfs ook in Engeland den tijd niet geschikt voor fundamenteele wetswijzigingen in de Britsch-Indische constitutie.

Dit geldt voor mij zoowel ten opzichte van de motie-Thamrin, als van de moties-Wiwoho en Soetardjo.

Bij deze laatste moties gaat men echter niet zoo recht op het doel af. Zoowel de heer Soetardjo als de heer Wiwoho heeft in zijn motie de instelling voor oogen van een commissie, die tot bestudeering van hun wenschen zou moeten komen. Maar toch zou ik, ofschoon de motie-Soetardjo mij over het algemeen sympathiek is, den heer Soetardjo hierop willen wijzen, dat door de huidige omstandigheden voor de samenstelling van de door hem gewenschte commissie geen beroep kan worden gedaan op zeer vele lieden, die daar in de eerste plaats wel in thuis behooren. Daarom zal een commissie, zooals de heer Soetardjo die wenscht, vermoedelijk niet op de beste manier tot een conclusie komen, maar niettemin kan ik mij voorstellen, dat de heer Soetardjo dan maar met iets minder genoegen wil nemen en dat men dezen tijd dan eventueel gebruiken wil om alvast tot een beschouwing van deze kwesties te komen. Ik kom straks nog in het bijzonder op deze moties terug. Ik zal thans eerst even ingaan in het bijzonder op de motie-Thamrin.

Deze motie wil in het algemeen de termen: „Inlandsch, Inlander, Nederlandsch-Indië'' vervangen door de termen „Indonesisch'', „Indonesiër'' en „Indonesia''. De punten van uitgang daarbij zijn in de eerste plaats, dat het woord „Inlander'' voor hem en ook voor anderen min of meer een geringschattende beteekenis heeft.

Het lijkt mij, dat zelfs de heer Thamrin zal moeten toegeven, dat de geringschattende beteekenis in het woord zelf niet te vinden is en eventueel gezocht zou moeten worden in de intentie van degenen, die dit woord gebruiken. Er zijn gevallen bekend, dat de woorden, die gebruikt worden met een geringschattende intentie niettemin toch op de juiste manier gebruikt kunnen verkeeren in het tegendeel. In dit opzicht zou ik naar een historisch voorbeeld willen verwijzen, naar het woord „Geus'' in de Nederlandsche vaderlandsche geschiedenis, ...

(De heer Van Helsdingen: U kunt ook dichter bij huis terecht.)

Ons geacht medelid, de heer Van Helsdingen, geeft mij nog een hint, waarop ik dadelijk terugkom. Ik wil hier wijzen op een episode in de Nederlandsche vaderlandsche geschiedenis, wat wel zeer duidelijk voor oogen staat en wel dit, dat een scheldwoord tenslotte door de innerlijke kracht van degenen, die ermede werden bedoeld, is verkeerd in een eerenaam.

Iets dergelijks kennen we dichter bij huis, in mijn eigen groep, en wel het woord „Indo''. Het zal een ieder wel bekend zijn, dat in zeer vele gevallen dit woord inderdaad ook met een geringschattende beteekenis wordt gebezigd. Niettemin heeft een zeer groote groep Indo's, die vereenigd zijn in het Indo Europeesch Verbond zich daar tegen in gezet. Wij zijn voor het woord zelf niet uit den weg gegaan en trachten nu, aan dat woord langzamerhand een eerebeteekenis te doen toekennen.

(De heer Moelia: Maar toch niet in de wet.)

Het woord „Indo'' komt bij mijn weten in de wet niet voor .....

(De heer Moelia: Maar „Inlander'' wèl.)

Wij hebben het nu over „Indo'', Mijnheer de Voorzitter! Van onze zijde zal dan uiteraard ook geen poging worden gedaan, den term „Indo'' uit de wet geschrapt te krijgen. Maar wij doen óók geen moeite, het uit de spreektaal te doen verdwijnen.

Ik wil hiermede te kennen geven, dat men in het algemeen niet te gauw moet zijn om, wanneer een woord als geringschatting wordt bedoeld, daarvoor uit den weg te gaan. Maar aan den anderen kant ben ik het eens met wat de voorstellers in hun memorie van antwoord verklaren:

> „Voorstellers zijn van oordeel, dat de geringschattende beteekenis van een benaming alleen gevoeld kan worden door de groep, welke daarmede betiteld wordt.''

Dit is voor mij maatgevend. Ik heb in den loop der tijden dan ook zooveel mogelijk het woord „Inlander'' vermeden, vooropstellend, dat ik het zelf nimmer heb gebruikt in de geringschattende beteekenis die men hier aanvoert.

Niettemin ben ik bereid, aan de gevoelens en de wenschen van betrokkenen tegemoet te komen en de woorden „Inlander'' en „Inlandsch'' zooveel mogelijk te vermijden. Ik heb tot nu toe zooveel mogelijk het woord „Inheemsch'' gebruikt, omdat naar ik meende, daaraan geen geringschattende beteekenis toegekend werd. Uit de memorie van antwoord

(Blaauw.)

blijkt echter, dat de onderteekenaars zoowel het woord „Inlandsch'' als „Inheemsch'' willen bannen.

Ik geloof, dat men daar toch niet in slagen kan, omdat het woord „Inheemsch'' een bepaalde beteekenis heeft, die met het woord „Indonesisch'' niet overeenkomt. Wanneer men spreekt van een „Inheemsche'' taal, van „Inheemsche'' nijverheid of „Inheemsche'' kunst, heeft men daarmede dikwijls het oog op een zeer bijzonder gedeelte van de „Indonesische'' kunst enz., zoodat men — dat is in volkomen goed vertrouwen tot de onderteekenaars gezegd — desondanks het woord „Inheemsch'' niet zal kunnen missen. Maar ik heb tot nu toe — dat wil ik hierbij wel bekennen — het woord „Indonesisch'' zooveel mogelijk vermeden omdat — ik zou haast zeggen op dezelfde gevoelsargumenten, waarop mijn geachte medeleden in het woord „Inlandsch'' iets onaangenaams voelen — ik aan het woord „Indonesisch'' iets onaangenaams ondergaan heb. Mijn geachte medeleden moeten niet vergeten, dat de woorden „Indonesisch'', „Indonesiër'' en „Indonesia'', ofschoon ik volkomen aanneem, dat zij daar niets verder mede bedoeld hebben, door heele groepen eigenlijk zijn gebruikt om een bepaalde propaganda te maken voor een politiek, die neerkomt op wat men in het algemeen heeft genoemd de „los-van-Nederland-politiek''.

(De heer Janssen: Inderdaad!)

Het is om deze reden, dat ik zelf een zeker sentiment tegen dit woord heb gehad. Maar wij zijn intusschen verder gekomen. De propaganda van de lieden van de „los-van-Nederland-beweging'' is langzamerhand verwaterd, zoodat ik in den loop der tijden geen bepaalde bezwaren meer heb gevoeld tegen de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'' zoodat ik op verzoek van de geachte onderteekenaren in den vervolge niet meer zal spreken van Inlanders, maar van Indonesiërs.

Toch heb ik tegen deze woorden nog een bezwaar, dat ook in de stukken is opgenomen, een bezwaar dat feitelijk berust op de geografische en ethnologische onjuistheid die ze bevatten. Ik heb ondershands meermalen gezegd: Geef ons liever een ander, juister woord, dan neem ik het grif over. Nu schijnt het zeer moeilijk te zijn een andere bewoording te vinden. Mocht men daarin alsnog slagen, dan zou ik ter wille van de zuiverheid van de benaming toch willen aanraden iets anders te nemen dan Indonesiër en Indonesisch. Maar waartegen ik bepaald bezwaar heb, is tegen de vervanging van het woord Nederlandsch-Indië door Indonesië.

In de eerste plaats heb ik tegen het woord Indonesia taalkundige bezwaren. Indonesia is geen Nederlandsch woord, maar een anglicisme en aangezien men spreekt van Indië en niet India, Azië en niet Asia — een ander voorbeeld dat meer overeenkomt met hetgeen men bedoelt met Indonesia, is bv. het woord Polynesië, waarbij niet wordt gesproken van Polynesia — zou ik de geachte onderteekenaren willen aanraden deze aanbeveling over te nemen en niet zoo, ik zou haast zeggen geërgerd aan het eind der memorie van antwoord te verklaren, dat men toch maar niet zoo moet tawarren met het woord dat zal worden gekozen, maar de benaming moet geven die degenen wenschen die daarmede zullen worden aangeduid.

(De heer Thamrin: Is dat uw eenig bezwaar tegen het woord?)

Dat is mijn bezwaar tegen het woord Indonesia. Maar ik heb nog meer bezwaar tegen de vervanging van Nederlandsch-Indië door Indonesië of Indonesia. Ik zal hierop thans niet verder ingaan, daar ik mij volkomen kan aansluiten bij de terzake door vele leden gehouden betoogen. Het laten vallen van de aanduiding „Nederlandsch'' in de benaming van Indië zal in deze omstandigheden zeer zeker de beteekenis hebben — daaraan zou in ieder geval die beteekenis kunnen worden toegekend door degenen die ik op het oog had, die de los-van-Nederland-beweging voorstaan — van een losbreken van de banden met Nederland en daarom heb ik inderdaad bezwaar tegen het weglaten van de aanduiding „Nederlandsch''. Wanneer de geachte onderteekenaren er voordeel in zouden zien Indië te vervangen door Indonesië, zou ik zeggen: Laten zij in plaats van Indonesië in de motie opnemen Nederlandsch-Indonesië, dan zal ik er voor stemmen. Zoo niet, dan zal ik gedwongen zijn aan de motie mijn stem te onthouden.

In de motie-Soetardjo kom ik een oude bekende tegen in een ietwat ander kleed, nl. de petitie die wij eenige jaren geleden hebben behandeld, ietwat verjongd. Destijds waren er nog twee burgerschappen, nu is er maar één. Niettemin is de kern der motie wel gelijk aan de oorspronkelijke petitie-Roep. Wij hebben indertijd gestemd voor die petitie-Roep, omdat die vroeg om een commissie die zou moeten bestudeeren of invoering van een Indisch burgerschap mogelijk was en zoo ja, welke inhoud daaraan zou worden gegeven. Deze visie zie ik in de motie-Soetardjo terug en daarom zal ik daar vóór stemmen.

Ik heb er zooeven reeds op gewezen, dat men met de verwezenlijking van eventueele wetswijzigingen zal moeten wachten totdat de Nederlandsche Regeering haar normale functies zal kunnen verrichten, maar niettemin kan op het oogenblik een onderzoek worden ingesteld naar de mogelijkheid van deze invoering.

Mijn geacht medelid, de heer Roep, heeft er zooeven reeds op gewezen, dat men er niet komt met de invoering van het instituut van het Indische burgerschap, maar dat de oplossing van de groote moeilijkheid gevonden moet worden welken inhoud men aan dat instituut zal moeten geven. De heer Roep heeft erop gewezen, dat het instituut een staatkundigen, publiekrechtelijken, civielrechtelijken, agrarischen enz. enz. inhoud zal moeten hebben.

Al dadelijk in de memorie van toelichting op deze motie spreken de voorstellers ervan, dat de huidige terminologieën de éénwording, o.a. op privaatrechtelijk gebied, van Nederlandsch-Indië belemmeren. Een Indisch burgerschap zou hieraan kunnen tegemoetkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof toch dat men in dit opzicht uiterst voorzichtig zal moeten zijn, want bij de bestaande wetgeving heeft men destijds reeds geprobeerd, op privaatrechtelijk gebied tot een eenheid te komen. Men heeft zelfs een geunificeerd burgerlijk wetboek ontworpen, een zeer moeilijk wetenschappelijk werk, maar voor dit in werking kon treden is reeds van alle zijden gebleken, dat de rechtsbehoeften van de ingezetenen van Nederlandsch-Indië niet een geunificeerd privaatrecht verdragen en ik geloof niet, dat men via een Nederlandsch-Indisch burgerschap zou kunnen komen tot een privaatrechtelijke eenheid, die niet in de rechtsbehoeften van de ingezetenen ligt.

Dit is een van de vele kleine onderdeelen. Ik was oorspronkelijk van plan, wat dieper op het vraagstuk van den inhoud van een Indisch burgerschap in te gaan, maar ik heb daarvan afgezien, omdat tenslotte de beschouwing hiervan en het onderzoek daarnaar zal worden opgedragen aan een commissie, waarin dan t.z.t. alle beschouwingen in den breede kunnen worden gehouden. Niet dat ik dat persoonlijk zal doen, maar ik zal na den arbeid van de commissie althans weten, wat de geachte voorstellers van de motie met een Indisch burgerschap bedoelen.

Er is één punt in de toelichting op de motie dat mij gerustgesteld heeft en dat is de volgende verklaring:

> „Onderteekenaars wenschen dan op den voorgrond te schuiven, dat aan de gedachte van schepping van een „burgerschap'' inhaerent is daaraan een inhoud te geven, welke begeerenswaardig is voor de ingezetenen, door de hieraan verbonden rechten en verplichtingen.''

Mijnheer de Voorzitter! Zou de heer Soetardjo mij een Indisch burgerschap kunnen voorleggen, dat voor mij begeerenswaardig is, dan zal ik hem t.z.t. ook helpen, dat Indisch

(Blaauw.)

burgerschap in een wetswijziging vast te leggen. Vooralsnog zal ik mij het recht moeten voorbehouden, te overwegen, of het Indisch burgerschap, dat ons t.z.t. voorgelegd zal worden, voor mijn groep en mij inderdaad begeerenswaardig is.

(De heer Soekawati: Gelijke monniken, gelijke kappen!)

„Gelijke monniken, gelijke kappen'' is een leuze, die reeds jarenlang door onze groep zooveel mogelijk hier is gepropageerd.

(De heer Thamrin: En de grondrechten?)

Wij hebben nooit aanspraken van anderen op zij willen schuiven ten behoeve van vermeende aanspraken van onze eigen groep en ik hoop, dat die gelijke kappen voor ons als monniken t.z.t. begeerenswaardig zullen zijn.

In de beschouwingen van de geachte onderteekenaren van de motie-Soetardjo komt tot uitdrukking, dat zij in een wetgevende gelijkstelling van de verschillende ingezetenen van Nederlandsch-Indië den eersten aanleg zien tot een gelijkrichting van de houding der verschillende bevolkingsgroepen.

De onderteekenaren zeggen bijvoorbeeld het volgende (memorie van antwoord, blz. 3, roneo):

> „De sociale ineenvloeiïng zal hierdoor bevorderd worden. Onderteekenaars spreken van „bevorderen'', omdat deze maatschappelijke ineenvloeiïng inderdaad niet bij decreet tot stand gebracht kan worden. Het is een geleidelijk verloopend psychologisch proces, waarvoor de basis gelegd wordt door een wetgeving waarin onderscheidingen op grond van rasverschillen verdwenen zijn.''

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ik hier een waarschuwend woord zal moeten richten om het optimisme, dat de onderteekenaren in dit opzicht koesteren wat te temperen. Zij meenen, dat wanneer in de wet een rasverschil is opgeheven, daardoor ook de verschillende mentaliteit van de groepen der bevolkingsgroepen zal kunnen verdwijnen.

Ik zou de realiteit hiervan even onder de oogen van de onderteekenaren willen brengen, een realiteit, die heusch niet zoo'n optimisme vergunt. Zoo heeft men op het oogenblik reeds te maken met een eenvormige wetgeving voor Arabieren en Chineezen. Beide groepen worden beoordeeld als Vreemde Oosterlingen, beide groepen behooren tot de onderdanen-niet-Nederlanders van uitheemschen oorsprong, maar van een ineenvloeiing van deze beide groepen heb ik tot nu toe nooit iets gemerkt.

(De heer Soangkoepon: Dat is ook uitgesloten!)

Sterker nog. Wij hebben hier in Indië te maken met Indische Nederlanders en met Nederlandsche Nederlanders, maar toch maakt de wet hier geen onderscheid tusschen. De wet spreekt alleen van Nederlanders. In de maatschappij is echter een zeer groot onderscheid tusschen deze groepen, althans in zeer vele gevallen. Zoo ziet men bijvoorbeeld zeer vele advertenties, waarin een „volbloed Nederlander'' wordt gevraagd. De maatschappij wenscht in een dergelijk geval bijvoorbeeld niet een Nederlandsch-Indischen Nederlander. Er zijn groote maatschappijen, die den Indischen Nederlanders niet dezelfde rechten wenschen toe te kennen als den Nederlandschen Nederlanders. Zij maken dan gebruik van terminologieën als Aziatisch personeel, waaronder dan ook de Indische Nederlanders vallen. Er zijn maatschappijen, waarbij Nederlandsch-Indische Nederlanders niet worden toegelaten tot de stafbetrekkingen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: In den handel!)

Dit slaat allemaal op den handel.

Onlangs heeft zich het geval voorgedaan, dat een Indische Nederlander vliegenier wenschte te worden. Hij bezat alle eigenschappen om een goeden vliegenier te worden, maar werd niettemin geweigerd, omdat men geen Indischen Nederlander als vliegenier wilde hebben.

(De heer Roep: Wat mankeerde er dan eigenlijk aan?)

Dat weet ik niet.

En tenslotte zou ik er ook op willen wijzen, dat ofschoon de wet de tegenstelling tusschen Indische en Nederlandsche Nederlanders niet kent, de overheid niettemin onderscheid heeft aangebracht door het maken van verschillende bepalingen voor het gaan met verlof naar Nederland. En in dit voetspoor heeft dadelijk een Indische particuliere maatschappij dit voorbeeld gevolgd. Toen in de aanvullende plantersregeling aan de werknemers een verlof naar Nederland werd toegekend, wanneer zij een salaris van ten minste *f* 350 hadden — m.a.w. hier was iedere rasdiscriminatie verdwenen — heeft die maatschappij oogenblikkelijk de salarissen van de Indische Nederlanders gebracht op *f* 345 — d.i. net precies onder de grens, waarop men voor toekenning van Europeesch verlof in aanmerking zou kunnen komen — en wat betrokkenen reeds boven *f* 345 verdienden, kregen zij toegewezen als een toelage of iets van dien aard.

(Moelia.)

Ik geef hier maar enkele voorbeelden van de reactie van de Indische maatschappij ten opzichte van discriminaties. Ik wil dan nog niet eens spreken van rasdiscriminaties, maar van discriminaties, zoodat ik wil volhouden, dat niet in de eerste plaats de fout gezocht moet worden in de wet, maar in de houding, die de maatschappij ten opzichte van deze onderwerpen aanneemt. De maatschappij zal zich in de eerste plaats moeten veranderen en alle discriminaties ten opzichte van het ras en ander soort discriminaties moeten uitbannen.

Mijnheer de Voorzitter! Hoeveel spreektijd heb ik nog?

De **Voorzitter**: U hebt nog één minuut spreektijd.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! In die eene minuut moet ik dan de motie-Wiwoho behandelen, hetgeen uiteraard niet mogelijk is. Ik zal dan ook slechts in het kort mijn stem ten opzichte van deze motie motiveeren.

De motie-Wiwoho eindigt met de uitnoodiging aan de Regeering

> „bij het Opperbestuur stappen te willen doen tot verwezenlijking van vorenvermelde doelstellingen.''

Met de eerste vijf der vorenvermelde doelstellingen kunnen wij ons in het algemeen vereenigen. Doch in de doelstellingen 6 en 7 wordt in het bijzonder gesproken van den rijksraad als hoogste staatscollege naast de Kroon, zonder dat men daarbij aangeeft onder welke autoriteit een dergelijke rijksraad eventueel zou moeten worden ingepast.

Verder wordt er gesproken van uitbreiding van het ledental en de bevoegdheden van den Volksraad, waaraan de departementshoofden als ministers verantwoordelijk worden gesteld en tenslotte zou dan de positie van den Gouverneur-Generaal en van den Raad van Indië wijziging behoeven.

Mijnheer de Voorzitter! Dit zijn uiterst vèrgaande wijzigingen in de I. S., ten aanzien waarvan wij op dit oogenblik nog niet kunnen zeggen, dat verwezenlijking daarvan verkregen zal moeten worden. Indien de geachte onderteekenaren van de motie zich bepaald hadden den wensch uit te spreken tot instelling van een commissie om deze zaken te bestudeeren en de mogelijkheid na te gaan van een dergelijke inpassing in het staatsrecht van Nederlandsch-Indië, met behoud van den band met Nederland, dan zouden wij nog voor deze motie hebben kunnen stemmen. Doch waar men er nu a priori reeds van uitgaat, dat deze doeleinden stellig verwezenlijkt moeten worden, zien wij ons genoodzaakt daartegen te stemmen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Den Volksraad zijn een drietal moties voorgelegd, die zoo zij al niet van principieelen aard zijn, dan toch een staatkundigen inslag hebben.

Ik zal aanvangen met die motie die in mijn oogen de belangrijkste is, n.l. de motie van de heeren Wiwoho c.s. De aanleiding tot de indiening van deze motie is, gelijk ons allen bekend is, de jongste technische herziening van de I. S.

(Moelia.)

Immers, bij die gelegenheid heeft de Regeering te kennen gegeven, dat Zij niet wenschte te treden in principieele beschouwingen van staatkundigen aard, doch dat daarvoor een ander tijdstip moest worden afgewacht. Gebruikmakende van het recht om te dien aanzien toch een motie in te dienen, is toen door de voorstellers naar een modus gezocht, dat thans is neergelegd in deze motie.

Mijnheer de Voorzitter! De algemeene beweegreden, de praemissen die aanleiding hebben gegeven tot indiening van deze motie, kan ik onderschrijven. In het algemeen ben ik ook van meening, dat aan den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië moet worden voortgearbeid, niet alleen als gevolg van de algemeene ontwikkelingstendenzen daarin gelegen, doch ook om daardoor gehoor te geven aan de steeds meer naar voren getreden wenschen van de verschillende lagen van de bevolking. Nu kan men ten deze tegenwerpen, of dit in het huidige tijdsgewricht wel zoo wenschelijk is. Ik geloof, dat het huidige tijdsgewricht op de principieele zijde van deze kwestie geen ander licht behoeft te werpen. Wij leven in een tijd van botsingen, van zeer elkaar tegengestelde wereldbeschouwingen. De wereld zoekt naar nieuwe levensvormen, doch ook in het kader van de koloniale verhoudingen blijft toch altijd de waarheid, dat gestreefd wordt onder welke omstandigheden ook, naar vergrooting van medezeggenschap, teneinde te geraken tot de uiteindelijke zelfstandigheid. Deze idee kan ook ondanks de stormen, die thans door de wereld waren, niet uit de gedachtenwisseling worden geweerd. Daarom lijkt ook mij bespreking van deze zaken in dezen tijd niet geheel onjuist.

De heer Blaauw heeft zoojuist een uitspraak aangehaald van den Britschen onderkoning Lord Linthlithgow, die namens zijner majesteits regeering, dus namens de Regeering van Engeland, verklaard heeft, dat zij voortdurend streeft naar de verwezenlijking van den dominion status en dat het huidige tijdsgewricht daarvoor niet als het meest opportune was te achten.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat was 8 Augustus.)

Afgezien van dien datum zou ik er toch tegen willen aanvoeren, dat na deze verklaring de Gouverneur-Generaal aldaar zich aanstonds in verbinding gesteld heeft met de partijleiders, wat dus zeggen wil, dat de Britsch-Indische Regeering in onderhandeling is getreden met de leiders van het volk, hetgeen weer zeggen wil, dat met den voortgang van deze zaken niet gewacht werd tot de vrede zou worden gesloten, maar dat onmiddellijk onderhandelingen werden aangegaan over de wijze waarop de toekomstige constitutie zou kunnen worden uitgestippeld.

Wij hebben in de koloniale geschiedenis nog een ander groot evenement, dat was de aankondiging juist 23 jaar geleden, 20 Augustus 1917 door den toenmaligen minister voor India, waarin aan Britsch-Indië een nieuwe constitutie in het vooruitzicht werd gesteld. Deze uitspraak is te vinden in „Report on Indian constitutional Reforms 1918, pag. 4," welke uitspraak vertaald luidt:

> „De politiek van Z. M.s Regeering, waarmede de Regeering van India volkomen instemt, is die van de toenemende deelname van Indiërs in elken tak van administratie en de geleidelijke ontwikkeling van autonome organen teneinde te komen tot de verwezenlijking van het beginsel van verantwoordelijke regeering in India als een integreerend deel van het Britsche Rijk. Zij heeft besloten, dat de noodige stappen in deze richting zoo spoedig mogelijk moeten worden genomen en acht het als een voorloopige oriëntatie op dezen stap van het grootste belang, dat over deze maatregelen een vrije en informeele gedachtenwisseling zal plaats hebben tusschen de Regeering in Engeland en die in Indië."

Als een min of meer vage naklank luiden de woorden van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, graaf Van Limburg Stirum bij de installatie van den Volksraad, waar Zijne Excellentie ongeveer hetzelfde zeide:

> „Doch betreden om niet meer verlaten te worden is de weg naar het doel, waarnaar gestreefd wordt, dat is een verantwoordelijke Regeering in Nederlandsch-Indië zelf, die in samenwerking met den Volksraad gerechtigd zij tot het nemen van eindbeslissingen over alle aangelegenheden, die niet van algemeen Rijksbelang zijn."

Wij zijn nu al twintig jaren verder. Nog is naar mijn meening deze regeeringsverklaring, die ons destijds is gegeven, niet geheel verwezenlijkt kunnen worden. Wat wenschen thans de indieners van deze motie?

Zij hebben, na zich rekenschap te hebben gegeven van de huidige situatie in Nederlandsch-Indië, daarin eenige concrete punten belichaamd. Ik zeide in den aanvang reeds, dat ik de algemeene beweegreden tot het indienen dezer motie geheel kan onderschrijven en ik vind mij hier in goed gezelschap, namelijk in dat van den heer De Villeneuve, die, als vertegenwoordiger van de Economische Groep, eveneens van meening was, dat aan den staatkundigen uitbouw van Nederlandsch-Indië gestaag en onverpoosd dient te worden gearbeid; mijn geacht medelid achtte den tijd daarvoor echter nog niet gekomen. Ik verschil, gelijk gezegd, op dit punt met hem van meening, omdat dit huidige tijdsgewricht op zichzelf voldoende aanleiding vormt en aanknoopingspunten biedt om een begin te maken met het uitstippelen van staatkundige hervormingen. Wat echter de voorstellers beoogen, is verwezenlijking van enkele concrete punten en daarin kan ik tot mijn spijt de geachte voorstellers niet geheel volgen, nademaal mijns inziens de verwezenlijking van deze concrete punten in het huidige stadium op korten termijn inderdaad niet kan worden bereikt, afgezien nog van de vraag, of een rijksraad op zichzelf een gewenschte instelling is, en afgezien ook van de vraag of de ministerieele verantwoordelijkheid, gelijk de voorstellers zich die indenken, voor Indië op het oogenblik een groote zegen zou beteekenen. De memorie van antwoord geeft ons in dit opzicht echter hoop en daarom behoef ik mijn bezwaren niet al te formeel te stellen. De voorstellers verklaren daarin namelijk:

> „Het is den voorstellers niet duidelijk wat in deze paragraaf door sommige leden bedoeld wordt, aangezien de motie zich inderdaad slechts beperkt tot het geven van bepaalde richtlijnen en ook de voorstellers de uitwerking van de in de motie neergelegde denkbeelden aan een commissie wenschen over te laten."

Ik zal niet treden in de kwestie van verschillende tegenstrijdigheden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Van de tweede toelichting.)

Ik beschouw de nadere toelichting als een voordeel. Ze heeft namelijk het voordeel, dat wij de formuleering van de voorstellers niet al te straf moeten nemen en daar hun uiteindelijke bedoeling toch is het laten bijeenkomen van een commissie, waarin de richtlijnen voor de toekomstige staatkundige ontwikkeling worden uitgestippeld, kan ik er genoegen mede nemen. Daarbij is er nog plaats voor de vraag of een rijksraad al dan niet gewenscht is en of de instelling van de ministerieele verantwoordelijkheid daarin dan niet behoeft te worden opgenomen. Wanneer dit inderdaad hun bedoeling is, dan is mijn bezwaar tegen de motie voor een goed deel ondervangen en kan ik mij er mede vereenigen.

Over de motie-Soetardjo zal ik nu natuurlijk niets zeggen, waar ik er zelf een der onderteekenaars van ben en het mij juist voorkomt niet dadelijk de rol van eersten onderteekenaar op mij te nemen.

Ten slotte is er nog de motie van de wijziging van de namen „Indonesia", „Indonesisch" en „Indonesiër", waarover voorgaande sprekers in allerlei beschouwingen zijn getreden, die niet zoozeer gericht zijn tegen de motie, als wel ten doel hadden, den voorstellers in overweging te geven het eerste

(Zwart.)

woord, „Indonesia'', hetzij te veranderen in „Indonesië'', hetzij door het gebruikelijk woord Nederlandsch-Indië te handhaven. Ik kan natuurlijk de bezwaren van de tegenstanders van het begrip Indonesië zeer goed aanvoelen, maar daarbij moet men toch niet uit het oog verliezen, dat de woorden Indonesiër en Indonesisch tenslotte afleidingen zijn van het oorspronkelijk woord. Wanneer men het woord Indonesië niet aanvaardt, hangen deze beide begrippen in de lucht. Men kan zich afvragen, waar Indonesiër en Indonesisch dan vandaan komen. Taalkundig beschouwd dus zou men voor het woord Indonesië kunnen zijn, afgezien dan nog van de noodzaak dat de „a''' in een „e'' zou moeten worden veranderd. Voor mij maakt dat geen wezenlijk verschil. Indonesia klinkt meer Maleisch, ligt dichter in het gehoor van de bevolking den Indonesië omdat de a aan het eind van een woord vaak voorkomt, maar toch zou ik de voorstellers in overweging willen geven om aan de bezwaren hunner geachte medeleden tegemoet te komen en het woord Indonesië te voorzien van het voorafgaand woord Nederlandsch, daarmede tot uitdrukking brengende, dat Nederlandsch-Indonesië een deel van het Koninkrijk is, zooals tenslotte ook in de bedoeling der voorstellers ligt.

(De heer Verboom: Dus uw bezwaren gaan eigenlijk tegen het woord Indië, is dat dan geen goed woord?)

Het woord Indië sticht verwarring met India. Waar echter de meeste leden zijn geporteerd voor de woorden Indonesisch en Indonesiër, moet zooveel mogelijk aansluiting worden gezocht bij het grondwoord Indonesië, terwijl ik geen bezwaar heb om het woord Indonesië te voorzien van het voorafgaand woord Nederlandsch. Dat heeft zelfs het voordeel, dat wij een afgrenzing hebben tegen het andere deel van Indonesië, bijv. Fransch-Indonesië.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Vanochtend kreeg ik bericht, dat de heer Kerstens door omstandigheden niet aan zijn voornemen kon gevolg geven om het woord te voeren, zoodat ik bij deze moties thans enkele woorden zal spreken.

Het is juist, dat zij tegelijk worden behandeld en daarmede wordt begonnen aan de behandeling van de groote staatkundige vraagstukken die in Indië harten en geesten bezig houden. De motie-Wiwoho is daarbij primair. Binnen het raam van de resultaten van de motie en de uitwerking daarvan zal bv. de uitwerking van de motie-Soetardjo inzake het Indisch burgerschap een plaats moeten vinden. Losser dan deze motie hangt de motie-Thamrin betreffende de verandering der benamingen met de eerste samen. Ik heb in ieder geval bezwaar tegen het woord Indonesia, want dat is in geen geval een Nederlandsch woord en het gevolg zou zijn, dat men zou moeten spreken van Indonesianen en Indonesiaasch. Zooals gezegd, is de motie-Wiwoho primair, maar daar ik daarbij eenig voorbehoud moet maken, zal ik de drie moties afzonderlijk behandelen.

Eerst dan de motie-Thamrin. Het spijt mij, dat we nu eenmaal aan het woord „Indonesië'' gebonden zijn. Uitgevonden door een onbeteekenend Engelschman en het eerst gepropageerd door een Duitscher, is het in zwang gekomen door eenige Hollandsche professoren en ethici, die het hebben verbreid voordat het hier in Indië door de Indonesiërs zelf werd overgenomen. Het mooie woord „Insulinde'' van den grooten Indischman Multatuli is daardoor in discrediet gekomen.

Toch blijft het wel eigenaardig, dat men een Europeesch woord als „Indonesië'' wil aanhouden. Eenige maanden geleden hebben we hier strijd gevoerd over de benaming Sriwidjaja voor Palembang. Dat was een woord van eigen bodem. Ook is, strikt genomen, de door den heer Hoedojo voorgestelde naam Noesantara, afkomstig uit het lofdicht op Hajam Woeroek meer „eigen'' dan „Indonesië''. Noesantara — ofschoon dit op stuk van zaken voor elke verandering op dit gebied als vervanging van het woord „Nederlandsch-Indië'' weinig verschil maakt met „Indonesië'' — is een woord van eigen bodem, geeft beter het karakter van dit eilandenrijk aan en is mooier van klank, al zit er misschien toch een kantje aan, dat vele van de buitengewesten afkomstige leden niet gaarne zien.

Doch gedane zaken nemen geen keer. Ik kan mij voorstellen, dat men van Inheemsche zijde, nu men eenmaal gewend is aan de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'', daaraan wil vasthouden. Tegen dit gedeelte der motie heb ik dan ook geen enkel bezwaar.

Dit is wel het geval met de vervanging van „Ned.-Indië'' door „Indonesië''.

Wanneer de motie-Thamrin vóór den oorlog behandeld was zou ik waarschijnlijk onvoorwaardelijk hebben voorgestemd, ondanks den onaangenamen kant dien dit woord in politiek opzicht heeft gehad. Het is te begrijpen, dat men voor Ned.-Indië een woord wenscht met eigen klank, zooals Curaçao en Suriname. Even wil ik echter opmerken, dat de vervanging van Ned.-Indië door „Indonesië'' niet gelijk te stellen is met die van „Dutch'' door „the Netherlands''. Het woord „Dutch'' gaf in het buitenland voortdurend aanleiding tot verwisseling van Nederlanders met Duitschers en dat was, ook vóór den tegenwoordigen oorlog, al heel erg.

Bij mijn onvoorwaardelijke toestemming, die ik vroeger zou hebben gegeven is door de gebeurtenissen van 10 Mei, door de veranderde omstandigheden op heden, natuurlijk een nuance gekomen. Ook vroeger zou bij deze verandering natuurlijk recht op recht en sentiment op sentiment hebben gebotst. Nu is dit sterker het geval, doch waarschijnlijk zou ik daar nu ook nog over heen kunnen stappen.

Maar ook mijns inziens zit er in de volledige naamsverandering op heden een gevaarselement in buitenlandsch politiek opzicht. Ik zou daarom voor dezen tijd voor willen stellen voorloopig een dubbele benaming te gebruiken, zooals dit in Zuid-Afrika en Britsch-Indië het geval is. Na den oorlog kan men dan het woord „Indonesië'' alleen gebruiken.

Tegen de motie-Soetardjo heb ik geen bezwaar. De zaak is echter buitengewoon moeilijk, doch laat men een poging doen de moeilijkheden bevredigend op te lossen. Pas wanneer men de voorstellen in concreto voor zich heeft, kan men zich een eindoordeel vormen.

Mijnheer de Voorzitter! In deze zaal wordt vaak Van Vollenhoven aangehaald. Van morgen is dat ook gedaan en daarom wil ik in deze ook eens wijzen op een andere uitspraak van hem, nl. dat er verschil is tusschen een „afschuwelijke'' en een „doodnatuurlijke rechtsongelijkheid''.

Deze uitspraak, Mijnheer de Voorzitter, is een goede overgang tot een korte bespreking van de motie-Wiwoho.

Met genoegen heb ik enkele malen gelezen, dat de voorstellers beoogen handhaving van de eenheid van het Koninkrijk. Eveneens las ik met genoegen, dat de verschillende politieke stroomingen in de commissie vertegenwoordigd zullen zijn.

Ik heb tegen de strekking van de motie geen bezwaar. Wij zijn een land in wording, maar maken er eigenlijk weer veel te weinig reclame voor, hoeveel hier in Indië ten gunste van Indië verandert. Het is echter ook mijns inziens noodzakelijk, dat gewerkt wordt aan een nieuw staatkundig raam. Daarom juich ik het toe, dat in dezen tijd aan het werk wordt begonnen en hoe degelijker dat gebeurt — hetgeen niet identiek behoeft te zijn met langzaam — hoe beter dit is.

Gezien echter de ingewikkeldheid van de kwestie, die bij de eerste toelichting op de motie werd toegegeven en waarom een degelijke studiecommissie noodig werd geacht, verwondert het daarom wel, dat men nu deze veranderingen op korten termijn mogelijk acht en wenscht. Eveneens lijkt het mij onjuist, dat, wanneer men eenmaal uit wil blijven gaan van de eenheid van het Koninkrijk, zooals ook in de tweede memorie van toelichting nog geschiedt, de instelling van een rijksraad niet meer in het kader van dezen tijd zou passen.

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Zwart.)

Zooals gezegd, ik ga accoord met de strekking van de motie. Doch ik maak er alleen bezwaar tegen, dat de voorstellen voor een betere staatsregeling reeds van tevoren gebonden zijn aan alle opgenoemde grondslagen of richtlijnen en vooral eventueel die, welke nog genoemd zijn in het afdeelingsverslag. In de motie zelf staat bijvoorbeeld de kleinigheid, waarover de heer Blaauw reeds een betoog heeft geleverd, van een rijksraad naast in plaats van eventueel onder de kroon. Bij den staatkundigen opbouw van Indië zal men uit moeten gaan van de verhoudingen van het Indië van nu. Vooreerst is daar de verhouding van Indië tot Nederland, waarbij vele groepen op vele punten zullen kunnen samengaan. Daarna komt de opbouw van het staatsrecht binnen Indië zelf, waarbij eveneens nog vele punten van overeenstemming mogelijk zijn, ofschoon zich daarbij meer kwesties zullen voordoen en de meeningen meer op elkaar zullen botsen.

Uit de motie-Wiwoho krijg ik bijvoorbeeld den indruk, dat de voorstellers een getallendemocratie willen, terwijl geen enkele waarborg wordt genoemd, hoe men eventueel de gevaren daarvan zou willen beperken. Men kan zich voorstellen welke gevolgen een verkiezing van een volksvertegenwoordiging met volledige parlementaire bevoegdheid uit een ongedeeld kiezerscorps binnen enkele jaren zou kunnen hebben. Hoe moeilijk de zaak is, blijkt ook wel uit het bericht, waarop de heer Roep vanmorgen wees, namelijk dat betreffende de voorloopige opschorting van de uitbreiding van het kiesrecht in Thailand.

Tenslotte zal men uiteraard verschillen over het begrip over de invoering „op korten termijn". Is dit één jaar, vijf jaar of b.v. een geslacht, zeg dus 20 jaar?

(De heer Soangkoepon: Is 20 jaar kort?)

Men zal zich zooveel mogelijk moeten hoeden dat „recht" — dit tusschen aanhalingsteekens, Mijnheer de Voorzitter — van de eene groep niet gaat ten koste van „recht" van de andere.

Alvorens mijn houding over deze motie definitief te bepalen, zal ik gaarne nog de nadere uiteenzetting van de voorstellers afwachten. Willen zij de motie opvatten als een verzoek aan de Regeering tot instelling van een commissie tot herziening der staatsregeling in algemeenen zin, dan zal ik daaraan gaarne mijn stem geven.

De **Voorzitter**: Dit lijkt mij een geschikt oogenblik om de vergadering te schorsen. Zij zal vanavond te 6 uur n.m. worden voortgezet.

De vergadering wordt te 1.57 uur n.m. geschorst tot des namiddags 6 uur.

Avondvergadering van Maandag 19 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 n.m.)

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Regeeringsgemachtigde: de heer Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik heropen de vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

1. de motie-Thamrin c.s. inzake het gebruik van de woorden „Indonesia" enz. in algemeene verordeningen en andere officieele stukken (Ond. **35**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 7);

(C. C. van Helsdingen.)

2. de gewijzigde motie-Soetardjo c.s. inzake de invoering van een Indisch burgerschap (Ond. **36**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 8);
3. de motie-Wiwoho c.s. inzake den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië (Ond. **37**; zitt. 1939—'40, Ond. **96**, st. 13).

Voortgegaan zal worden met de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! De tendenz van deze moties is gericht op staatkundige hervormingen. Ze zijn echter niet van dezelfde draagwijdte. De motie-Soetardjo c.s. zonder ik van de beide andere moties af, omdat het daarin vervatte verzoek reeds thans voor verwezenlijking vatbaar is, wat met de beide andere moties niet het geval is.

Ik kan over deze motie-Soetardjo kort zijn. De motie — vooral zooals zij door de voorstellers is gewijzigd — is n.l. een vrijwel volledige verwerkelijking van de suggesties, die ik tijdens de behandeling van de petitie-Roep in 1936 heb gegeven. Al mijn bezwaren tegen het betreffende voorstel zijn door dit voorstel ondervangen.

In de eerste plaats betreft dit mijn formeel bezwaar, dat een staatscommissie de invoering moest voorbereiden — gevolg dus van een Volksraadsuitspraak betreffende de mogelijkheid van de invoering —, een uitspraak, waartoe de Volksraad destijds wegens gebrek aan kennis van de moeilijkheden, die moesten overwonnen worden, eenvoudig niet gerechtigd was. Toch werd zoodanige uitspraak gevraagd, maar de voorstellers voelden wel de zwakheid van hun standpunt, blijkens het feit, dat de in te stellen commissie de bevoegdheid had om bij gebleken onmogelijkheid om tot een oplossing te komen, ontheffing van haar taak te vragen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik noemde dat geen ernstig werk, de zaak op zijn kop zetten. Vóór en aleer de Volksraad tot zulk een uitspraak kan komen, moet een diepgaand onderzoek omtrent de mogelijkheid ten deze voorafgaan. Daarom stelde ik voor, de taakomschrijving aldus te doen luiden: „bestudeering van de al dan niet mogelijkheid van de invoering van een Indisch burgerschap."

Mijn tweede bezwaar was, toen gevraagd werd een staatscommissie, dat deze is duur en topzwaar, leidend tot stagnatie en groote kosten, al bood deze eisch uiteraard de mogelijkheid aan, een voordeel, dat profijt kon worden getrokken van den schat van staatkundige kennis, die in Nederland in verschillende personen aanwezig is.

Deze beide bezwaren worden door de voorliggende moties ondervangen: onderzoek wordt gevraagd en... door een Indische commissie. Eerst als die commissie — zoo stelde ik het ook vroeger — tot aanvaardbare resultaten zal zijn gekomen, is de tijd daar, om Nederland in te schakelen.

Dit onderzoek is nog noodig, hoewel destijds de commissie-Spit betreffende de grondrechten reeds voorloopige en helaas voor deze doelstelling ongunstige resultaten voor de mogelijkheid van de invoering van een Indisch burgerschap had verkregen. Maar... zooals ik ook toen reeds stelde... voor die commissie was dit vraagstuk een neven-vraagstuk, was het niet het onderwerp van een speciaal daarop gericht onderzoek.

Alle verdere franjes, die het vroegere petitie-voorstel Roep omhulden en versluierden, de noodzakelijkheid van de invoering, om te komen tot de opheffing van het rascriterium, dat alles is weggelaten. Het gaat hier alleen maar om een commissie, die opzettelijk, doelbewust dit uiterst belangrijke vraagstuk zal bestudeeren. Dat zij tot conclusies kan komen,

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(C. C. van Helsdingen.)

zooals de voorstellers veronderstellen, op korten termijn, ik meen, dat dit neerkomt op een onderschatten van de geweldige moeilijkheden, waarvoor die commissie zal worden gesteld. Met den heer Roep acht ik het niet waarschijnlijk, dat die commissie in korten termijn tot een conclusie kan komen, want dit vraagstuk is uiterst belangrijk, maar ook uiterst moeilijk, zooals ik een vorige maal al uitvoerig heb toegelicht. Wij kunnen het alleen maar betreuren, dat de Regeering, wanneer Zij tot de instelling van zoodanige commissie overgaat, niet beslag kan leggen op den bij uitnemendheid daartoe aangewezen persoon van prof. Logemann, kenner van het Indisch staatsrecht, als weinigen en vervuld met groote liefde voor dit land, waaraan hij nog vele jaren al zijn kracht en toewijding had willen geven, maar die thans, moge het zijn voor slechts korten tijd, in Holland vertoeft, naar wij helaas veronderstellen moeten, in een concentratiekamp, als een der slachtoffers van de represaillemaatregelen van den Duitschen dwingeland, tegenover verlofgangers genomen, voor de interneering van Duitschers hier te lande.

Ik persoonlijk — ik herhaal het — ben niet optimistisch over het resultaat van het onderzoek. Deze aangelegenheid laat zich niet zonder meer met sentimentsoverwegingen oplossen. Zoodra men komt tot een nuchter onderzoek zal blijken, dat de moeilijkheden veel en veel grooter zijn dan ook de voorstellers zich hebben gedacht. Destijds bij de behandeling van de petitie-Roep heb ik daarop reeds met klem gewezen. Maar dat onderzoek kome. Zèlfs in deze tijden!

Ik deel ten opzichte van deze motie niet de geopperde bezwaren tegen de afhandeling thans van deze voorgestelde moties. Het betreft hier in dit stadium een geheel Indische zaak voorloopig. Het zou kunnen zijn, dat enkele gewenschte personen door andere werkzaamheden geen deel zullen kunnen uitmaken van deze commissie, maar er zullen genoeg anderen overblijven, die hun tijd gaarne beschikbaar zullen stellen.

Het lijkt mij overbodig hier en in dit stadium verdere beschouwingen te wijden aan begrip en eischen van het burgerschap. Wij hebben er allen slechts een vage voorstelling van; weten wel allemaal wat we zoo ongeveer bedoelen. Maar dit precies formuleeren is heel wat moeilijker. Laat de commissie — ziet ze daar kans toe en als zij wordt ingesteld — komen tot een zuivere formuleering en ook tot de formuleering van de voorwaarden en eischen, die aan het burgerschap moeten worden gesteld. Juist omdat dit hier niet anders betreft dan alleen een onderzoek kan ik geen bezwaren hebben tegen deze motie.

Wat de beide andere moties betreft neem ik een ander standpunt in. Ten eerste een formeel standpunt met betrekking tot de afhandeling in dezen tijd, nu het orgaan der Nederlandsche Regeering niet normaal functionneert. Verwezenlijking — de heer Blaauw wees er reeds op — van dezen wensch vereischt een grondwetswijziging en van een heele reeks wetten, hetzij rechtstreeks, hetzij slechts zijdelings op Indië betrekking hebbend, tenzij men — wat de motie-Thamrin betreft — wil volstaan met een enkele wet, die in het algemeen bepaalt dat overal, zoowel in wetten als algemeene verordeningen en officieele bescheiden, waar Nederlandsch-Indië, Inlander en Inlandsch staat, moet worden gelezen Indonesië, Indonesiër en Indonesisch.

Deze wijzigingen door te willen drijven met een beroep op een nood-staatsrecht — ten onrechte wordt in de stukken telkens gewag gemaakt van „staats-noodrecht — getuigt mijns inziens van een ernstig gemis aan deferentie tegenover de Staten-Generaal. Het is volkomen juist dat de Nederlandsche Regeering, in casu het Opperbestuur, dat zijn Hare Majesteit de Koningin en Haar kabinet, nu door het verlaten van Nederland de Nederlandsche Regeering is gered van een smadelijke overweldiging als met zooveel andere regeeringen het geval is geweest — en die overweldiging zich thans — hoe ernstig en ondraaglijk ook — „slechts" beperkt tot het rijk in Europa, terwijl de overige deelen van het Koninkrijk der Nederlanden nog geheel intact gebleven zijn, ik zeg: het is volkomen juist dat de Nederlandsche Regeering, om te kunnen blijven functionneeren gebruik moet maken van het noodstaatsrecht, waarvan wij helaas beginsel en omvang niet kennen, en waarnaar wij in ander verband reeds eenige vragen hebben gesteld.

Ik zou daarop wel wat dieper willen ingaan, doch de beperkte spreektijd belet mij dit. Ik constateer alleen dat, naar het mij wil voorkomen, hieraan geen ander beginsel ten grondslag ligt, dan dat in één persoon, die van H. M. de Koningin, het volle staatsrecht is geïncorporeerd, dat wij hebben een beperkte monarchie, die in haar uitvoerende, wetgevende en rechterlijke macht aan de medewerking van verschillende organen is gebonden, maar dat er omstandigheden kunnen zijn die het „zelfs noodig kunnen maken, dat de Kroon buiten het kader van het parlementaire stelsel van Haar bevoegdheden gebruik maakt" en in de lijn van Haar historische traditie zal de Kroon dan dit kunnen en mogen doen. Deze uitspraak van Dr. Colijn onderschrijf ik gaarne. En daar wij in zulke bijzondere omstandigheden verkeeren is er thans alle aanleiding om gebruik te maken van het noodstaatsrecht. Voor mij is het dus boven twijfel, dat de Nederlandsche Regeering krachtens het noodstaatsrecht de voorgestelde wijzigingen zou kunnen doen. Maar het zou niet strooken met de Nederlandsche traditie, indien men het op het oogenblik doen zou. Het willen doorzetten van deze alleruiterst belangrijke wijzigingen in ons staatsbestel zou — ik herhaal het — niet getuigen van deferentie tegenover de Staten-Generaal, op wie de Volksraad in vroeger dagen zoo herhaaldelijk een beroep heeft gedaan, dat nu, terwijl de nood allerminst dringt, de Staten-Generaal volstrekt zou worden voorbijgegaan, en dat, nu wij ternauwernood vier maanden in oorlog zijn, en — als de teekenen ons niet bedriegen — aan deze duldelooze tirannie van den Duitschen geweldenaar binnen enkele maanden een einde zal zijn gekomen.

Zeker, indien deze noodtoestand — hetgeen God verhoede! — jaren zou moeten duren, dan kan het zijn, dat wij tenslotte deze overwegingen ter zijde moeten stellen, maar thans te eischen, dat het Opperbestuur de wenschen, neergelegd in de moties-Wiwoho en Thamrin bij noodwet zouden regelen, komt mij voor niet in overeenstemming te zijn met de waardigheid van ons college. Te meer betreurenswaardig, omdat het onaannemelijk is te achten, dat de eventueel aangebrachte wijzigingen conform de motie-Thamrin, gesteld dat het Opperbestuur hiertoe zou overgaan, inderdaad de „verheldering" brengen in het buitenland als waarvan zij gewagen en de „bevrediging" in het binnenland, omdat deze zg. „bevrediging" nog naar het mij wil voorkomen de wrange bijsmaak zal hebben, dat zij op mijns inziens weinig geoorloofde en weinig elegante wijze is geforceerd en afgedwongen.

Wat betreft de motie-Wiwoho geldt bovendien, dat de wensch onder 6*a* practisch niet eens voor verwerkelijking in aanmerking komt.

Wat betreft de motie-Thamrin wil ik volstaan met enkele losse opmerkingen en een suggestie.

Het is aan de scherpzinnigheid der voorstellers zeker ontgaan, dat hun antwoord op punt 2 sub *b* bepaaldelijk onjuist is. Bij benoeming van Nederlandsch-Indië als Indonesia zal er zeker verwarring ontstaan. Immers het bijvoeglijk naamwoord van Indonesia afgeleid, is Indonesisch. Overal waar wij thans spreken van „Indische" zaken, zal voortaan gelezen moeten worden „Indonesische" zaken. Maar daarmede is de kern voor de verwarring gelegd. „Indische" belangen, „Indisch" staatsbestel, „Indische" economische en staatskundige verhoudingen, „Indische" industrialisatie, „Indische" bevolking, „Indisch" belastingstelsel, „Indische

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(C. C. van Helsdingen.)

gulden en zoovele andere hebben een eigen beteekenis, slaan terug op de geheele „Indische'' samenleving en niet alleen op de „Indonesische'' als nieuwe benaming voor „Inlandsche'' of „Inheemsche''.

Op zichzelf beschouwd is in het gebruik van de woorden Inlander en Inlandsch — de heer Blaauw wees daarop reeds — niets beleedigends gelegen. In Nederland zijn deze woorden ook gangbaar, hebben zij geen andere beteekenis dan binnenlandsch. Herhaaldelijk leest men van „inlandsche'' industrie, „inlandsche'' wetten enz. Toegegeven moet echter worden, in de eerste plaats dat in het buitenlandsch verkeer het begrip Inlander — native — niets zegt en geen bepaalde aanduiding geeft, misschien zelfs aanleiding geeft tot allerlei misverstanden en miskenning. In de tweede plaats moet toegegeven, dat in de practijk menig Westerling deze woorden meermalen gebruikt met een minachtende intonatie of vergezeld van minachtende en krenkende gebaren of oogopslag. Wanneer wij Europeanen een krenking van deze woorden Inlander en Inlandsch op zich zelf niet kunnen beamen, hebben wij ons af te vragen of dit wellicht mede hiervan het gevolg is, dat wij behooren tot de zg. „overheerschende'' klasse. In ieder geval niet tot die groep, die zich door het gebruik dier woorden wel gegriefd acht. Daar staat tegenover, dat het juist is wat de heer Blaauw vanochtend zeide over de zedelijke kracht die erin gelegen kan zijn een minder gunstige uitdrukking om te zetten in een eeretitel, als waarvoor hij terecht wees op het gebruik van de woorden Geus en Indo, maar wanneer nu eenmaal onze medelandgenooten hier zoo ernstig bezwaar tegen maken, wil ik hen gaarne tegemoet komen. Ik geloof niet, dat ik mij bezondig aan minachtend gebruik der woorden, maar ik erken, dat het onder Westerlingen volstrekt geen uitzondering is. Ik onderschrijf het oordeel van prof. Ter Haar, „dat in den omgang met andere bevolkingsgroepen geen beschaafd mensch onnoodig een woord gebruikt waaraan zijn landgenooten aanstoot nemen.''

Ik waag het echter te betwijfelen dat van deze wijziging het gevolg mag worden verwacht, dat de voorstellers ervan verwachten: dat de onderlinge verstandhouding der verschillende bevolkingsgroepen hier te lande daardoor kan worden verbeterd.

Het zal de vraag zijn of ook deze woorden in den mond van verschillende Europeanen — die eenvoudig niet begrijpen dat de verhouding tusschen Europeanen en Inlanders niet beheerscht mag worden door superioriteitswaan —, niet door deze diehards in zulken toonaard en vergezeld van mimiek en oogenspel zal worden misbruikt en ook die woorden in beleedigenden en krenkenden zin worden gebezigd.

Het zit hem niet in het gebruik van de woorden, maar in de gesteldheid van den geest en daar ontbreekt het helaas bij vele Europeanen nog aan. Maar ..... mag ik daartegenover op den man af de vraag stellen, of niet hetzelfde verschijnsel zich voordoet in sommige „Indonesische'' kringen, waarin men over den „Europeaan'' generaliseerend en grievend spreekt; waar hetzij een minderwaardigheidsbesef of ook daar de superioriteitswaan van den Oosterling zijn rol speelt?

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil zooveel mogelijk mijn „Indonesische'' medeburgers tegemoet komen.

Ik ben bereid, voortaan niet meer te spreken van Inlander maar van „Indonesiër'' en van „Indonesisch'' in plaats van „Inlandsch'' — al zal, vrees ik, de natuur nog wel eens boven de leer gaan — .....

(De heer Sosrohadikoesoemo: Mij moogt U wel Javaan noemen!)

..... te meer — ik herhaal het — omdat bij mij althans in en door het gebruik der afgekeurde woorden nooit een minachtende bedoeling er achter steekt.

Te minder bestaat tegen het gebruik bezwaar nu de Regeering zelf reeds in 1933 heeft verklaard, deze woorden in de ambtelijke correspondentie toelaatbaar te achten, mits zulks met het oog op anders luidende wettelijke bepalingen niet tot vergissing of misverstand leidt en mede, dat Zij het gebruik op zijn beloop wilde laten en nog in 1939 betoogde, tegen het gebruik van het woord „Indonesiër'' minder bezwaar te hebben dan tegen Indonesië — hetgeen geheel strookt met mijn eigen inzichten —. Tegen dit „gebruik'' heb ik geen bezwaar wel tegen een wettelijke wijziging, op grond van mijn vorengenoemd standpunt.

Tegen het gebruik van het woord „Indonesia'' in de plaats van „Nederlandsch-Indië'' heb ik zeer ernstig bezwaar. Ik noemde daarstraks reeds de mogelijkheid van verwarring bij aanduiding van Indische aangelegenheden, die dan niet meer te onderscheiden zijn van „Indonesische'' in den zin van betrekking hebbende op Inlandsche aangelegenheden.

Een tweede bezwaar is: indien men komt tot instelling van een Indisch burgerschap — voorlooper of gevolg van een zekeren dominion status — hoe zal dan de benaming zijn van een Indisch burger? Zal men hem Indonesiër noemen? Dan is er weer verwarring met de groep, thans aangeduid met „Inlanders''. Zal men hem heeten: Indonesisch burger?

Voor de Indische gemeenschap in haar geheel is daarom de naam „Indonesia'' zeer bepaald niet aanbevelenswaard. Ik blijf vooralsnog de voorkeur geven aan het gebruik van het woord Nederlandsch-Indië.

Mijnheer de Voorzitter! T.a.v. dit vraagstuk, nu eens losgemaakt van de ernstige formeele bezwaren, welke ik thans tegen verwerkelijking heb met een beroep op het noodstaatsrecht, wil ik een suggestie doen om tot een compromis te komen.

Waarom heeft een zeer groot deel der Nederlandsche gemeenschap zich steeds verzet tegen het gebruik van het woord Indonesisch of Indonesia? Omdat het een „geschiedenis'' heeft. Omdat dit woord het allereerst is gebezigd door de groep van Inlandsche nationalisten, die doelbewust — het is vanmorgen ook reeds gezegd door ons geacht medelid, den heer Blaauw — de leuze „los van Nederland'' propageerden; die dit woord wenschten in plaats van Nederlandsch-Indië, omdat in dit woord de saamhoorigheid in rijksverband sterk tot hun verbeelding sprak. Alles wat aan Nederland herinnerde moest worden weggesneden. Men denke bijvoorbeeld aan het zoogenaamde Indische volkslied — de Indonesia Raja — dat zeer stellig de tendens had en heeft om een volkslied te zijn van een „vrij Indonesia'', onafhankelijk subject in het volkenrechtelijk verkeer.

(De heer Wirjopranoto: Dat is toch mooi?

De heer Muh. Yamin: Het is een edel streven!)

Deze Inlandsche nationalisten hebben zich nooit gerealiseerd, hoe grievend dit optreden ook voor de meest welwillende Nederlanders is geweest. Later is dit woord overgenomen door de meer loyale groep, heeft de P.P.B.B. zich ervoor gespannen om in staatsbestel en samenleving dit woord steeds meer ingang te doen vinden. Maar het „vitium originis'' werd daarmede niet weggenomen.

Dat is nu eenmaal de vloek van de booze daad.

Was het gebruik en de propaganda daarvoor niet door deze achtergedachte vertroebeld en vergiftigd, men zou van Nederlandsche zijde stellig veel eerder de betrekkelijke juistheid der argumenten hebben erkend en medegewerkt hebben om het gebruik van den naam „Indonesiër'' en het woord „Indonesisch'' te bevorderen.

Door deze overwegingen zijn de woorden „Indonesia'', „Indonesiër'' en „Indonesisch'' voor zeer velen volkomen onaanvaardbaar geworden. Mede — althans wat Indonesia betreft — voor de Regeering.

Deze smet is van het woord nooit meer geheel weg te wisschen — maar met eenige goodwill is wijziging te aanvaarden, zoolang het betreft de aanduiding van „Inlander'' en „Inlandsch'' — maar onaanvaardbaar in plaats van Nederlandsch-Indië.

Wij Nederlanders hebben echter bij al onze overwegingen ook te denken hieraan: dat óók het woord Nederlandsch-

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(C. C. van Helsdingen.)

Indië een „geschiedenis'' heeft, die voor onze „Inlandsche'' landgenooten ook een minder prettigen kant heeft.

Nu wordt het woord „Nederlandsch'' gebezigd om aan te duiden de saamhoorigheid met Nederland en de West-Insche gemeenschappen in het een en ondeelbare rijksverband. — Tusschen twee haakjes: volkomen terecht is de opmerking, dat in de grondwet deze gebiedsdeelen, hoewel deel uitmakende van het Koninkrijk niet worden aangewezen met de namen Nederlandsch-Guyana of Nederlandsche Antillen, maar als Suriname en Curaçao. Het blijkt dus, dat die saamhoorigheid aanwezig kan zijn, ook al wordt het woord Nederlandsch niet gebruikt.—

Maar men vergete niet, dat vóór de grondwetsherziening van 1887, met dat woord Nederlandsch-Indië het „bezits''-karakter naar voren trad. De Indische archipel behoorde niet „tot,'' maar „aan'' Nederland. De ongelijkwaardigheid, de ondergeschiktheid, de sub-ordineering werd daarin toch wel zeer nadrukkelijk onderstreept. De grondwet van 1887 bracht daar wel nominaal wijziging, maar omdat zij toch bleef spreken van koloniën en bezittingen, bleef de naam Nederlandsch-Indië in de practijk maar al te veel gezien als aangevende het „bezits''-karakter.

Duidelijker taal spreekt de grondwet van 1922, toen geheel het begrip koloniën en bezittingen uit de grondwet werd geschrapt en thans dus alleen sprake is van saamhoorigheid van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao met Nederland.

(De heer Thamrin: Op papier!)

Wij behoeven er geen doekjes om te winden — en nu kom ik aan de interruptie van den heer Thamrin, die ik, naar men ziet, voorvoeld heb —, dat in de practijk nog maar al te vaak dat „bezits''-karakter in het gebruik van het woord tot uiting komt.

In de betoogen van hen, die saamhoorigheid in rijksverband zoo sterk op den voorgrond stellen, is vaak een toon te beluisteren van het wenschen handhaven der koloniale verhouding. Wie nog voor weinig jaren maar durfde te spreken van „liquidatie der koloniale verhouding'' — nota bene door de Grondwet van 1922 zelf ingeluid —, werd maar al te vaak voor défaitist uitgescholden. En wie durfde te reppen over Nederlandsche „leiding'' in plaats van Nederlandsch „gezag'' werd als vaderlandslooze veroordeeld en rijp geacht voor de galg.

Mijnheer de Voorzitter! Begrijpelijk dat het woord „Nederlandsch-Indië'' bij velen, ook loyale Inlanders, een onprettig gevoel opwekte. Ook dat woord — bedenken wij dat als Nederlanders maar goed — heeft dus zijn „geschiedenis'', die voor den Inheemschen landgenoot zijn onprettigen kant heeft en zoo staan wij dus ongeveer gelijk tegenover elkaar. Wij voelen ons min of meer onaangenaam getroffen door het gebruik van het woord „Indonesia'', waaraan zich onverbiddelijk dadelijk vastknoopt de gedachte: men wil den band met Nederland slaken; en de Inheemschen hebben een soortgelijke gewaarwording bij het gebruik van het woord Nederlandsch-Indië, omdat in dat woord „Nederlandsch'' door al te veel Nederlanders niet zoozeer wordt gelegd het saamhoorigheidsbesef als wel het bezitsbesef. Doch wij zullen trachten tot een compromis te komen. Wij zullen trachten weg te werken hetgeen grievend is. En die mogelijkheid zie ik in het woord, dat hedenochtend in den mond van den heer Zwart klonk, n.l. het woord „Insulinde'', het woord, dat meer een litteraire vermaardheid heeft, maar daardoor toch ook staatkundige beteekenis kan verkrijgen. De heeren lachen hierom! Maar geven de heeren, die hier lachen, zich dan wel rekenschap van de beteekenis van dit woord in dit verband? Het woord „Insulinde'' heeft strict genomen dezelfde beteekenis als „Indonesië''. Beide woorden duiden aan den Indischen archipel. „Indonesia'' is afgeleid van het Grieksche woord „nesos'' of eiland; dus Indische eilanden. „Insulinde'' is een samenvatting van „Insulae'', dat ook eilanden beteekent en van „Indië''. Men behoeft hierom dus niet te lachen, waar

(Kan.)

ik hier in plaats van een Grieksch woord een Latijnsch woord gebruik. Het woord „Insulinde'' beveelt zich dus aan door zijn neutraliteit.

De Indische burger kan Insulindiër genoemd worden als algemeene aanduiding.

Men zal zeggen: dit is een kunstmatige naam. Doch wat doet dit er toe? Wij leven in een tijd, dat telkens kunstmatig namen worden gevormd. — Checho-Slowakije was vóór 1914 ook niet als afzonderlijken staat bekend. Zoovele andere namen hebben nieuw in het internationaal verkeer hun intrede gedaan. Wanneer genoemde namen echter eenmaal op de atlassen voorkomen en men ze op de scholen onderwijst, worden ze in binnenland en internationaal bekend.

Dit zou met den door mij voorgestelden naam ook het geval kunnen zijn. De naam „India'' is door de Britsch-Indiërs voor zich zelf geusurpeerd.

De **Voorzitter**: Uw spreektijd loopt ten einde.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Concludeerende kom ik tot de slotsom, dat ik minder bezwaar heb tegen het gebruik van de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'', maar overwegend bezwaar tegen het woord „Indonesia''. Blijft dit gedeelte in de motie gehandhaafd, dan zal ik tegen de motie moeten stemmen.

Wat verder de motie-Wiwoho aangaat, sluit ik mij aan bij hetgeen mijn fractiegenoot Moelia heeft gezegd. In algemeenen zin kan ik mij met de vijf eerste punten vereenigen. Natuurlijk valt er hier en daar wel iets over te zeggen, maar ik blijf daar niet bij stilstaan. Op de door den heer Moelia geformuleerde gronden zal ik mijn stem aan de motie-Wiwoho niet kunnen geven.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het is slechts „pour acquit de conscience'' en om „acte de présence'' te geven in de arena der debatten over de drie moties, dat ik U het woord heb gevraagd. In de gegeven omstandigheden kan ik kort zijn en ik zal maar beginnen met het volgende naar voren te brengen.

De Volksraad is erop uit om den regeeringsvorm zoo democratisch mogelijk te maken. Als men dat aanhangt, wanneer men zegt, dat men werkelijk aan het volk het vrije woord, de vrije gedachte moet geven en wanneer men zooals uit de memories van antwoord blijkt, bezield is om een vereenigd Koninkrijk zich steeds voor oogen te stellen, dan vraag ik mij af of de heeren voorstellers der moties het wel juist hebben om die moties thans te doen behandelen.

Wij hebben zoo dikwijls gehoord en hooren laken, dat men denkt zich te mogen veroorloven zich te gedragen volgens het adagium: Wij zullen over U, bij U en zonder U beslissingen nemen.

Wij vormen hier — en dat hopen de onderteekenaars van de moties te blijven doen — een deel van het Koninkrijk der Nederlanden. Ons geacht medelid, de heer Blaauw, heeft uiteengezet, dat de verwezenlijking van de moties vereischt een wetswijziging. Weliswaar kan men gebruik maken van het staatsnoodrecht, maar dat lijkt mij een ondeugdelijk middel voor hetgeen de voorstellers der moties wenschen. Is het dan juist, dat wij, waar thans de Staten-Generaal, zijnde de verpersoonlijking van de democratie zijn uitgeschakeld, thans aandringen op wijziging van de wet? Bezondigt men zich niet aan hetzelfde euvel, dat men thans een verandering wil voorstellen zonder gelegenheid te geven aan de daarbij betrokken instanties, om mede van hun gevoelens blijk te geven? Ik geloof niet, dat de voorstellers der moties, wanneer zij zich dat voor oogen houden, kunnen ontkomen aan een tendenz alsof zij den mond slechts vol hebben over democratie, maar bij de acties, die zij voor den Volksraad genomen willen zien, in hun hart daar los van zijn. Steeds vervuld zijn van democratie en zich daarnaar niet gedragen

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Kan.)
lijkt mij geen goed voorbeeld, noch een goede handelwijze teneinde eerbied af te dwingen voor onze oprechte gevoelens inzake de democratie.

Een kort woord thans over de moties. Ik wil beginnen met een verwijzing naar hetgeen ons geacht medelid, de heer Blaauw, heeft gezegd en wat zooeven de heer Van Helsdingen memoreerde, namelijk dat er zedelijke moed toe vereischt wordt om datgene, wat in discrediet is geraakt, handhavende, door voorbeeld en gedragingen, te maken, dat hetgeen lijkt op een scheldnaam of iets van dien aard, wordt verheven tot een hoogte dat men er trotsch op kan zijn. Zoowel de heer Blaauw als ik hebben het recht, daar een woordje over mee te praten. Inderdaad was een tijd geleden het woord „Indo" nu niet bepaald een schoone benaming voor de hiergeboren Europeanen. Maar evenals men nu nog in het woord „Chinees" iets vindt, dat niet aangenaam in de ooren klinkt, zoo kan ik mij voorstellen, dat men zich van Inheemsche zijde verzet tegen handhaving van het woord „Inlander". Respect wordt afgedwongen door onze gedragingen, maar niet door verandering van een naam. Het gebruik van het woord „Indonesiër", dat thans door zoovelen bepleit wordt ter vervanging van „Inlander" zal op zijn tijd een minder prettigen klank in de ooren hebben wanneer zij, die zich dien naam eigen hebben gemaakt, toonen, dat er méér noodig is dan naamsverandering om zich te doen eerbiedigen. Ik blijf mij verzetten tegen een onjuiste appreciatie van het woord „Chinees".

(De heer S o a n g k o e p o n: Maar U bepleit gelijkstelling met Europeanen.)

Uit deze interruptie blijkt wel, dat de heer Soangkoepon zijn gezond verstand niet laat werken, Mijnheer de Voorzitter.

Wèl zit er, gelijk de heer Van Helsdingen zooeven zeide, iets beleedigends in, dat regeeringsorganen in vroeger tijden spraken van den Inlander die en die en den Chinees zus en zoo, maar dat gebeurt nu niet meer. Maar evenals de heer Blaauw op den naam „Indo", stel ik er prijs op, Chinees te worden genoemd, alhoewel sedert de bijkans drie eeuwen dat onze familie zich op Java heeft nedergezet, in onze aderen door vermaagschapping voldoend Inheemsch bloed in onze aderen vloeit en wij zeker evenveel recht hebben, hierover te praten als menigeen, die daarover hier het woord heeft gevoerd, en thans ijvert voor verandering van den naam „Inlander" in „Indonesiër".

Het is bekend, dat bij verschillende gelegenheden, dat in den Volksraad werd aangedrongen op meer zelfstandigheid voor Indië, ik steeds aan de zijde heb gestaan van hen, die daarvoor hebben gepleit. Ik blijf het verkeerd vinden, dat het Opperbestuur niet is ingegaan op het verzoek om een rondetafel-conferentie te doen houden, waar de belangen der verschillende deelen van het Koninkrijk der Nederlanden zouden kunnen zijn besproken. Dat ligt echter achter ons, maar nu in deze tijden aan te dringen op het instellen van een commissie terwijl de Staten-Generaal niet van zich kunnen doen spreken, lijkt mij minder juist toe niet alleen, maar ook een fout, een fout omdat daardoor de geest der democratie wordt verloochend en dat moeten wij thans allerminst doen.

Ik zou in gemoede willen vragen: Wat hebben wij thans aan zulk een commissie, die daarover zou gaan spreken zonder medewerking van dat andere deel van het Koninkrijk, dat hierin toch stemrecht heeft, zulks is naar mij wil voorkomen een onding. Wie zich nog herinnert de Decemberverklaring in 1918 van den toenmaligen Gouverneur-Generaal, die wat meer inhield dan hetgeen de huidige Landvoogd heeft gezegd en waarvan het gevolg is geweest de instelling van de herzieningscommissie, wie zich de resultaten van den arbeid dier commissie weer voor oogen stelt, zal met mij eens zijn dat men langs dezen weg niet zal komen tot een wijziging in het staatsbestel, zooals wij allen, geloof ik, hopen. Wie geen geduld kan oefenen en denkt van de gelegenheid te moeten profiteeren om iets af te dwingen, bij hem is de

(Verboom.)
ridderlijkheid — dit slaat op den heer Soangkoepon eveneens, toen hij zooeven interrumpeerde — ver te zoeken. In dezen tijd, waar het Moederland, bij hetwelk men toch aangesloten wil blijven, zucht onder een tyrannie, is het, wil men zich ridderlijk toonen, niet de gelegenheid om door moties datgene af te dwingen waarvan men zou kunnen zeggen, dat het in tijden van gevaar werd afgedwongen.

Wanneer men dit tracht te doen, zeg ik — en ik sta hier niet als Europeaan, maar als onderdaan van Uitheemschen oorsprong die meer Inlander is dan menig ander —, dat dit niet juist is en niet fijn gevoeld. Men zegt van ons Oosterlingen, dat wij een fijn gevoel hebben, dat wij in tegenstelling tot de Europeanen, die in sommige opzichten zoo cru zijn, weten aan te voelen wat in bepaalde omstandigheden geboden is, dat wij juist door het gemis aan fijn gevoel bij anderen, als Europeanen, ons zoo dikwijls gegriefd voelen. Welnu, is het dan juist om thans blijk te geven van dat fijn gevoel door zich zoodanig te gedragen, dat terecht zou kunnen worden gezegd, dat wij hier, levende in Nederlandsch-Indië en hebbende geprofiteerd van de zegeningen van het Hollandsch bestuur over Nederlandsch-Indië, op dit inopportuun moment aandringen op veranderingen die slechts volgens democratische beginselen door wetswijziging kunnen worden verwezenlijkt?

(De heer S o a n g k o e p o n: Als het in het belang van de gemeenschap is, is het toch niet zoo erg?)

Mijnheer de Voorzitter! Er is terzake geen periculum in mora. Dat zal ons geacht medelid, de heer Soangkoepon, toegeven. Ware dat wel het geval, dan zou men er anders over kunnen denken. Dat is het niet en wat ik zooeven naar voren heb gebracht is in mijn oogen en naar mijn gevoelen van zoo groote beteekenis. Juist om ons te doen respecteeren vanwege ons fijn gevoel en juist omdat wij den Europeaan vragen, diezelfde appreciatie tegenover ons in acht te nemen betreur ik het, dat deze drie moties aan de orde zijn gesteld.

(De heer J a n s s e n: Zeer juist!)

Het spreekt vanzelf dat ik naar aanleiding daarvan — niet omdat ik tegen de moties als zoodanig ben maar omdat ze op een niet opportuun tijdstip naar voren zijn gebracht — ertegen zal stemmen.

Voor sentiment heb ik respect, daarvoor zijn wij menschen, maar als juist mocht zijn wat ons geacht medelid, de heer Mussert, door analyse verkreeg, dat als het ware met elke motie een staatkundig doel wordt nagestreefd, dan zijn die oogmerken in de gegeven omstandigheden niet juist. Wie respect wil afdwingen moet respect hebben voor datgene waarop wij prat gaan, d.i. het fijne gevoel van den Oosterling.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het met den heer Kan dat deze moties op dit oogenblik aan de orde zijn gesteld. Ik geloof, dat daar geen enkele dringende reden voor was; behandeling thans heeft echter het bezwaar, dat ze onze gedachten afleidt van het eenige belangrijke punt, dat is, dat wij dezen oorlog winnen. Daarna zal er aanleiding zijn, ons nader te bezinnen over allerlei politieke en andere zaken.

Twee van de moties vragen in wezen een onderzoek aan de Regeering, maar ze geven reeds dadelijk de conclusies aan, waartoe dit onderzoek moet leiden. Ik verwacht van een dergelijke werkwijze weinig resultaat.

Alle drie moties spreken verder over hervormingen van staatkundigen aard, die naar de meening van de voorstellers op korten termijn dienen te worden ingevoerd, maar de keuze der maatregelen, die naar de meening van de voorstellers zoo urgent zijn, geschiedt volkomen incidenteel. Men neemt geen oogenblik het geheele samenstel van maatregelen in beschouwing, men neemt geen oogenblik in beschouwing het geheele terrein van de verhouding Nederland — Nederlandsch-Indië. Dit lijkt mij al in normale omstandigheden een zeer groot bezwaar, maar op het oogenblik geldt dit bezwaar

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Verboom.)

naar mijn meening nog zooveel te meer, omdat wij leven in zeer bijzondere tijden, tijden die elk oogenblik verschuivingen en veranderingen te zien geven, tijden die tevens leiden — en dat is zeer belangrijk — tot een verheldering van ons inzicht op tal van punten.

Wij zijn allengs door de gebeurtenissen tot bezinning gekomen. Veel wat ons vroeger begeerlijk of onontbeerlijk toescheen, veel van wat ons noodzakelijk toescheen, heeft thans zijn bekoring verloren. Wij hebben leeren inzien, ook al zijn wij allen voorstanders van de democratie, dat de democratie niet feilloos is, integendeel, dat de democratie dreigde onder te gaan aan haar eigen fouten.

Het nationaal-socialisme zie ik in zeker opzicht als een logische consequentie van een op alle punten en tot in alle onderdeelen doorgevoerde democratie, zooals wij die in het Westen hebben te zien gekregen; een democratie, waaronder dus verstaan wordt o.m. algemeen kiesrecht en evenredige vertegenwoordiging; een democratie, waaronder verstaan wordt tevens, dat wanneer men slechts beschikt over 50% van de zetels plus één, men het voor het zeggen heeft in vrijwel alle dingen. Zoo is het bij het nationaal-socialisme in wezen ook. Het ontleent zijn macht aan het feit, dat het op een zeker oogenblik meer dan 50% van de bevolking achter zich heeft; het stelt zich op het standpunt, dat het tot elken maatregel, waartoe het zich verplicht ziet, dan ook gerechtigd is; het verschil ligt alleen in den aard en den omvang der maatregelen.

Reeds voor den oorlog bestond bij zeer velen twijfel, of de democratie, zooals deze zich in het Westen allengs had ontwikkeld, juist en aanvaardbaar was, en of daar niet zeer ernstige fouten aan kleven. Thans is die twijfel voor zeer velen zekerheid geworden. Wij zijn van meening, dat de democratie zich op tal van punten zal hebben te herzien, wil niet de democratie ten onder gaan, en wil daarmede ook niet de beschaving en de cultuur van het Westen ten onder gaan. En de gedachten van velen gaan in dezen tijd uit naar een organische of corporatieve vertegenwoordiging, omdat men daarvan een oplossing van een deel der moeilijkheden en bezwaren verwacht.

Ons inzicht is op het oogenblik nog niet zoo klaar, dat wij thans een oplossing zouden kunnen aanwijzen, maar het is zeker zaak deze groote vraagstukken en alles wat daarmede samenhangt in studie te nemen en met deze studie reeds thans een aanvang te maken. Maar dan zal men ook het geheele gebied te dezen moeten bestrijken; het geheele staatkundige gebied dus, doch tevens ook het sociale, economische en cultureele terrein, voor zoover dit verband houdt met de verhouding tusschen Holland en Indië en met de positie van Nederlandsch-Indië in het Verre Oosten. Een dergelijk rapport, dat naar mijn meening zou moeten worden opgesteld door een staatscommissie, een commissie dus, waarin vertegenwoordigers van de verschillende deelen van het Koninkrijk zouden zitting nemen, zou van zeer groote waarde kunnen zijn. Men zal er steeds op kunnen terugvallen en het zal veel van wat op het oogenblik onzeker en onreëel is tot zijn werkelijke proporties kunnen terugbrengen.

Deze voorbereiding, die dus nu reeds naar mijn meening ter hand zou kunnen worden genomen, maar die eerst zal kunnen worden afgesloten, wanneer Nederland weer vrij is, wanneer Nederland dus herrezen is, lijkt mij noodig, wil men niet komen tot maatregelen, waarvan men op het oogenblik de draagwijdte niet kan beoordeelen; wil men op deze wijze niet komen tot overhaaste maatregelen, die misschien op den duur schadelijk werken. Ik breng in dit opzicht in herinnering wat de heer Roep vanochtend hierover heeft gezegd. De heer Roep heeft gewezen op de jongste geschiedenis van Europa, in het bijzonder van West-Europa, waar men, juist na den wereldoorlog van 1914—1918, tot tal van zeer ingrijpende maatregelen is overgegaan; waar men meende, dat eindelijk het paradijs, waar men zoo lang naar verlangd had, zijn intrede had gedaan; en waar men heeft moeten ervaren, dat van deze maatregelen al zeer weinig kon beklijven, dat van deze maatregelen velen bij den eersten fellen windstoot weer neergeveld en ongedaan werden gemaakt.

Ik zou zeggen, dat wij met deze geschiedenis van West-Europa voor oogen, toch wel tot groote voorzichtigheid zijn gedwongen; dat wij ons toch wel ernstig mogen beraden over eventueele hervormingen op politiek en ander gebied, die wij zouden willen invoeren, omdat wij nu gewaarschuwd zijn, omdat wij met de geschiedenis voor oogen weten, welk een apert gevaar deze maatregelen kunnen opleveren. Men is ziende blind geweest in de afgeloopen jaren. Met heeft prachtige films vertoond uit den tijd, dat Oostenrijk nog zelfstandig was, dat Tsjecho-Slowakije zelfstandig was, dat Duitschland nog niet onder het Nazibewind was; al deze films hielden evenzoovele juichkreten in over den gang van zaken, den grooten vooruitgang en de welvaart, die men geschapen had; juichkreten in het bijzonder ook over de voortreffelijke sociale toestanden, die men tot stand had gebracht en die een gevolg waren van het feit, dat de macht in handen van het volk was gegeven en dat men had gekregen de onbeperkte democratie, waarover ik zooeven sprak. En wat is er van dit alles terecht gekomen? Als men die films zag en het juichen der menigten als het ware hoorde, dacht men als ernstig mensch onwillekeurig bij zichzelf: Wat zal van dit alles overblijven en beklijven if winter comes? En zooals ik zeide, bij den eersten den besten fellen wind is dit alles weggevaagd. Wij vragen ons af, of er ooit iets van dit alles weer terug zal komen; wij hopen het allen vurig, doch wij zien voor het oogenblik niets anders dan een bitteren en verwoeden strijd.

Mijnheer de Voorzitter! Waar dit zoo is, zijn wij toch wel verplicht ons te bezinnen over hetgeen wij verder zullen doen; men komt aldus onvermijdelijk, naar wij meenen, tot de instelling van een staatscommissie, als ik zooeven heb bepleit. Men moet dit niet zien als een voorstel, dat deze moties zou willen torpedeeren. Men moet het niet zien als een middel om de maatregelen, die hier worden voorgesteld tegen te houden. Ik geloof, dat men niet beducht behoeft te zijn, dat aldus de zaken op de lange baan geschoven zullen worden. „Onhoorbaar" — om een woord van Multatuli te gebruiken — „groeit de padi". Als gevolg van den oorlog — dat staat nu toch wel voor een ieder vast —, zullen over de heele wereld, maar ook hier, zeer groote veranderingen intreden. De toestanden van vroeger komen nooit terug. Allerlei ernstige gebreken, die aan de toestanden van vroeger kleefden, zullen naar wij hopen voor goed worden ondervangen, want anders zou dit beteekenen, dat deze tijd door ons allen vergeefs was geleefd.

(De heer Thamrin: Dat zeide men ook al in 1914.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat men dezen tijd niet mag vergelijken met 1914 en volgende jaren. Ik geloof inderdaad, dat er op het oogenblik een verandering is gekomen in de gedachten van vele menschen. Ik geloof, dat men op het oogenblik dagelijks meer dan voldoende leergeld betaalt om te beseffen, dat wij nooit meer terug kunnen tot den toestand van weleer en dat wij daarin nooit meer zullen mogen terugvallen. Het is een groote fout geweest, dat de rijkdom en welvaart in de handen waren van slechts enkele personen, zooals in het verleden het geval is geweest. Het is evenzoo in het verleden een groote fout geweest, dat de contrôle van Nederland op Indië zóó groot was, dat vele personen in Indië hun leven doorbrachten met het schrijven van brieven naar Nederland en vele personen in Nederland met het schrijven van brieven naar Indië, — en dan verder natuurlijk met het lezen van de uit Nederland respectievelijk uit Indië ontvangen brieven — welke brieven in vele gevallen de zaak niets verder brachten, doch die uitsluitend een gevolg waren van de vanuit Nederland geoefende contrôle, welke er in vele gevallen toe leidde, dat men in wezen een dubbele administratie had. Al dergelijke zaken en nog vele meer, die tot ontgoocheling en

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Verboom.)

verbittering hebben geleid — of tot een ernstige vertraging en belemmering in de afdoening van zaken — en tevens tot een verkwisting van tijd en geld — zullen zich in de toekomst niet meer mogen voordoen, wil men werkelijk uit deze jaren van beproeving de leering trekken, die er uit getrokken moet worden. Ik geloof dat het van ons voor een belangrijk deel zal afhangen, hoe de toekomst van de wereld zal zijn. Daarom lijkt het mij van veel belang, dat wij ons daar reeds thans nauwgezet rekenschap van geven.

De heer Thamrin had het zoo pas over het jaar 1914 en ik ben het volkomen met hem eens, dat de vorige wereldoorlog niet de oplossing gebracht heeft voor alle vraagstukken, waarop men gehoopt had, maar het valt aan den anderen kant, als wij ons tot Nederlandsch-Indië bepalen, toch niet te loochenen, dat Nederlandsch-Indië juist van dat jaar af een zeer groote ontwikkeling heeft doorgemaakt op velerlei gebied; dat Nederlandsch-Indië zich inderdaad van dien tijd af van een kolonie ontwikkeld heeft tot een gemeenebest.

Ik heb dat bij wijze van spreken zelf aan den lijve ervaren, toen ik in 1928 voor het eerst met verlof vertrok, na 15 jaren verblijf in Indië. Toen trok ik, varende langs Java en Sumatra, onwillekeurig een vergelijking tusschen het Indië van 1913 en dat van 1928 en ik moest bij mijzelf vaststellen, als ik dat alles zag en het verleden nog eens aan mijn geest liet voorbij gaan, dat het oude Indië en het nieuwe Indië wel hemelsbreed van elkaar verschilden en dat zich in Indië feitelijk niets minder dan een revolutie had voorgedaan.

(De heer Thamrin: Waaruit bleek dat?)

Mijnheer de Voorzitter! Deze veranderingen waren zoo groot, dat toen ik in Nederland terugkwam en men mij daar vol trots op allerlei nieuwe gebouwen wees en allerlei wijzigingen, die zich voltrokken hadden, dit op mij eigenlijk niet den minsten indruk maakte. Ik was met die veranderingen bekend door de berichten, die ik daarvoor gelezen had, maar vooral speelde hierbij een rol, dat die veranderingen in geen verhouding stonden tot de groote veranderingen, die zich in Indië hadden voltrokken.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte nog iets over het woord „Indonesia'' en de afleidingen daarvan. Tegen het gebruik van dat woord heeft onze fractie overwegend bezwaar, omdat wij daarin nog steeds niets anders kunnen zien dan een politieke leuze en daaraan onmogelijk een andere waarde kunnen toekennen. Het woord is afgeleid uit het Grieksch, door een Engelschman, zooals de heer Zwart ons vanmorgen verteld heeft, maar het is door een Duitscher populair gemaakt en hoe eigenaardig het met dit woord in werkelijkheid is blijkt wel hieruit, dat de heer Moelia van morgen aanbeval toch vooral het woord „Indonesia'' — met een a — te gebruiken, omdat het dan een Maleischen uitgang zou hebben.

(De heer Thamrin: Klank!)

Op deze wijze hebben wel tal van nationaliteiten medegewerkt aan de vaststelling van deze benaming, maar daarmede heeft zij voor ons op geen enkele wijze eenige waarde gekregen.

Om dezelfde redenen zijn wij tegen de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch''. Deze woorden hebben naar mijn meening geen zin, wanneer men het stamwoord niet bezigt. Degenen, die gepleit hebben voor dat woord, hebben daarmede — anders kan ik het niet zien — dan ook een concessie gedaan aan den schijn — zooals ook van de zijde van de Regeering wel eens een concessie is gedaan aan den schijn, welke concessies wij evenzoo steeds hebben verworpen. Ik kan niet inzien, dat deze gemeenschap daar werkelijk op eenigerlei wijze mee gebaat zou zijn en dat het op eenigerlei wijze zou kunnen leiden tôt een verbetering van de verhoudingen en dergelijke meer.

Trouwens, hoe dwaas in wezen dit alles is — ik kán er werkelijk geen ander woord voor vinden — blijkt wel het beste hieruit, dat o.m. ook is bepleit het gebruik van het woord „Nederlandsch-Indonesia''. Ik vraag mij af, waarom dit woord beter zou zijn dan de naam „Nederlandsch-Indië''? Wat zijn er dan toch wel voor bezwaren gelegen in het woord: „Indië'', dat men dit goede woord, dat zoovele jaren gebruikt is, niet meer wenscht? Men spreekt van „de beide Indiën'' en van „Oost''- en „West-Indië''. Ik meen zelfs, dat Van Vollenhoven spreekt in zijn geschriften van „de Indiën.''

(Soangkoepon.)

Ik zie dan ook niet in, waarom het woord „Indië'', dat een goed woord is en allang een Nederlandsch woord is geworden, uit onze taal zou moeten worden geschrapt. Ik geloof ook nog steeds dat, als men een inwoner van dit land naar zijn landaard vraagt, men in het algemeen ten antwoord zal krijgen, dat hij is een Javaan, een Sumatraan, Boeginees of Makassaar en dat men niet zal te hooren krijgen: ik ben een Indonesiër. Als men dan een woord wil hebben, dat als verzamelnaam kan worden gebruikt, ook tegenover het buitenland — wat met „Inlander'' niet het geval is — waarom dan niet te spreken van „Oost Indië'' en „Oost Indisch''? Voorzoover mij bekend, heeft het woord „Oost Indisch'' in één uitdrukking alleen een ietwat ongunstige beteekenis, namelijk in de zegswijze „Oost Indisch doof zijn'', maar daartegenover staat, dat deze uitdrukking speciaal in Indië allengs een zoodanige positie heeft verkregen, dat het zijn Indisch burgerschap ten volle heeft verdiend.

Voor ons zijn dus de moties in den vorm, waarin ze zijn voorgesteld, onaanvaardbaar. Daartegenover willen wij er gaarne toe medewerken om te geraken tot de voorbereiding, die noodig is om, zoodra de tijden er rijp voor zijn, te komen tot de hervormingen, niet alleen op staatkundig, maar ook op ander gebied, die noodig zijn. Voor een dergelijke voorbereiding pleit ik nogmaals met veel klem, omdat ze mij absoluut noodzakelijk lijkt, willen wij niet op een bepaald oogenblik fouten maken die we later zouden betreuren. Wij moeten den tijd, dien we op het oogenblik hebben, ten volle benutten en wij kunnen hem o.m. ook gebruiken om voorbereidingen te treffen voor hervormingen die later, ook naar mijn vaste overtuiging, onvermijdelijk zullen zijn, en die stellig de beteekenis zullen hebben van een grootere zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië, niet alleen op politiek, maar ook op velerlei ander gebied. Maar dan dient ook deze voorbereiding zoo spoedig mogelijk ter hand te worden genomen, in afwachting van het tot stand komen van de staatscommissie, waarvoor ik zooeven heb gepleit.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Deze drie moties zal ik in de volgorde van haar nummering naar de onderwerpen in bespreking brengen. Ik zal dan beginnen met Ond. **35**, hetwelk handelt over de wenschen van ons geacht medelid, den heer Thamrin, en de zijnen, neergelegd in zijn motie stuk 7.

Bij de behandeling van deze kwestie in het zittingsjaar 1933-1934 heeft de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in antwoord op een terzake door het voormalig lid van ons college, den heer Wiranatakoesoema, gestelde vraag verklaard, dat de Regeering geen bezwaar heeft tegen het gebruiken van het woord „Indonesiër'' in dienstcorrespondentie tusschen ambtenaren onderling. Met het dagelijksch gebruik van dit woord — zoowel ambtelijk als particulier — zijn wij nu reeds zeven jaren verder. Ieder Inlander of Inheemsche is thans zoo gesteld op de benaming „Indonesiër'', dat deze naam thans in deze gewesten burgerrecht heeft verkregen.

Wie die hier te lande aanwezig is, zoomede degenen, die in het buitenland wonen, hebben het woord Indonesiër als de benaming van de Inheemschen hier te lande aanvaard. Gelijk een Fries, een Brabander, een Gelderschman en een Hollander onder de benaming van Nederlander komen te

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Soangkoepon.)

staan, zoo komt b.v. de benaming van een Javaan, een Soendanees, een Madoerees, een Atjeher, een Menangkabauer, een Maleier, een Batakker, een Boeginees, een Ambonees, een Baliër, een Menadonees enz. onder den verzamelnaam Indonesiër. De naam Indonesiër is dus een verzamelnaam voor al de autochthone volken van deze gewesten. Terecht heeft Prof. B. ter Haar dan ook verklaard, dat het woord Inlander alleen mogelijk is in het binnenlandsch gebruik. In dit verband zou het daarom veel beter zijn geweest, indien de Regeering uit zich zelve tot het gebruik van de woorden „Indonesiër'' en „Indonesisch'' ware overgegaan. Zij heeft feitelijk in principe reeds het gebruik van deze woorden aanvaard en daarom mag Zij mijns inziens niet meer aarzelen, om het door Haar zelf aanvaarde principe tot uitvoering te brengen, vooral omdat het gebruik van die woorden reeds door onze Inheemsche maatschappij is erkend en gewenscht.

Nu de Regeering zelf in gebreke is gebleven, om dit principe uit te werken, ligt het mijns inziens voor de hand, dat de Indonesische leden van onzen raad Haar aan Haar verplichtingen op dit gebied herinneren door de indiening van deze motie, welke in wezen geheel in de lijn ligt van het door de Regeering zelf uitgestippelde beleid van bestuursvoering in deze gewesten.

Het is mij daarom niet recht duidelijk, waarom verschillende leden in het afdeelingsverslag onder de huidige buitengewone tijdsomstandigheden de verdere behandeling dezer motie betreurden. Hun vrees, dat dit voorstel, in het bijzonder van een aandrang om dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden niet meer Nederlandsch-Indië, doch Indonesia te noemen, misverstand hier en daar in het buitenland en oneenigheid en misnoegen in het binnenland zou veroorzaken, mist mijns inziens een redelijken grond. Wanneer men deze meening als juist aanvaardt, zou men zeker ertoe moeten overgaan om voor de benaming Suriname en Curaçao het woord „Nederlandsch'' toe te voegen, zoodat deze deelen van ons Koninkrijk zouden genoemd moeten worden met de benaming „Nederlandsch-Suriname en „Nederlandsch-Curaçao''.

Het ligt dan ook mijns inziens op den weg van de Overheid om ook de benaming Nederlandsch-Suriname en -Curaçao in te voeren.

(De heer Smit: Die benamingen zijn anders al zeer oud.)

Inderdaad, en dan is het ook consequent, wanneer men voor die benamingen het woord Nederlandsch zou plaatsen.

(De heer Verboom: Laten wij daarover een petitie indienen.)

Terecht wordt dan ook door andere leden in het afdeelingsverslag verklaard, dat juist nu vraagstukken als hier aan de orde gesteld, welke reeds te lang de goede verstandhoudingen hier te lande noodeloos verstoren, behooren te worden opgelost, immers daardoor wordt de eenheid van de heterogene Inheemsche bevolking hier te lande versterkt, een eenheid die vooral van belang is voor onze landsverdediging. Het behoeft geen nader betoog, dat deze eenheid de positie dezer gewesten tegenover het buitenland zal versterken, omdat daardoor immers de thans hier te lande sterker dan ooit gevoelde behoefte en gekoesterde wensch tot samenwerking de oplossing der moeilijkheden ongetwijfeld zullen vergemakkelijken.

Het feit, dat om in algemeene verordeningen en andere officieele bescheiden het woord Indonesia te gaan gebruiken instede van Nederlandsch-Indië, de Grondwet (artikel 1, 62 en 63) zou moeten worden gewijzigd en dat, om Inlander door Indonesiër te vervangen, allereerst de Indische Staatsregeling (artikel 163) wijziging zou behoeven, behoeft m.i. geen ernstig beletsel te zijn om aan de in deze motie uitgedrukte verlangens te voldoen, vooral omdat de verandering van de benaming Inlander in die van Indonesiër geheel tot de interne aangelegenheden van deze gewesten behoort en deze verandering derhalve in de lijn ligt van lid 2 van artikel 63 van de Grondwet, waarbij o.a. wordt bepaald, dat de regeling van de inwendige aangelegenheden van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao overgelaten is aan aldaar gevestigde organen op de wijze bij de wet vast te stellen, tenzij bij de wet de bevoegdheid tot regeling van bepaalde onderwerpen of voor bepaalde gevallen aan den Koning is voorbehouden.

De verandering van namen, die in verband staan met de Indonesiërs, behoort mijns inziens niet tot het door mij genoemde voorbehoud aan den Koning en daarom zie ik de in lid 2 van het afdeelingsverslag aangevoerde bezwaren niet in, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat, zooals in de memorie van antwoord is gezegd, evenmin als er aanleiding bestaat om den wetgevenden arbeid op ander en belangrijker gebied thans stop te zetten enkel omdat Nederland door den vijand bezet is, er evenmin eenige reden is om niet over te gaan tot wijziging van enkel een benaming, welke de onderlinge verstandhouding der verschillende bevolkingsgroepen hier te lande verbeteren kan.

Wanneer nu door de aanneming van deze motie de onderlinge verstandhouding der verschillende bevolkingsgroepen hier te lande kan verbeteren en deze verstandhouding ons allen tot eenheid kan brengen, dan bestaat er zeker geen enkel motief, om deze kwestie niet dadelijk in behandeling te nemen en ter zake een beslissing in den goeden zin te nemen. Het aanvaarden van de benaming Indonesia of Indonesiër voert ons ongetwijfeld naar de door ons allen verlangde eenheid en daarom moeten wij ons niet doen beheerschen door hetgeen bepaald is op papier, omdat deze moeilijke tijd ons op die wijze parten kan spelen.

Wanneer straks een Nederlandsche Regeering en volksvertegenwoordiging door de Duitschers in het moederland zal zijn ingesteld, behoeven we die regeering toch niet te gehoorzamen, al is dit krachtens de Grondwet een wettige regeering; trouwens, het gebruikmaken van de artikelen 92 en 93 der Indische Staatsregeling voor het tot stand brengen van de te nemen maatregelen, die van belang zijn voor onze maatschappelijke samenleving, heeft ons den juisten en gezonden weg aangewezen, zonder te kort te doen aan de grondgedachte en de strekking van onze Grondwet.

Ook de grondgedachte en de strekking van het in het afdeelingsverslag aangehaalde art. 163 der Indische Staatsregeling sluit m.i. geheel aan bij den in deze motie uitgedrukten wensch.

De verandering van de woorden „inheemsche onderdanen-niet-Nederlanders'' in art. 55 der Indische Staatsregeling in het eene woord „Indonesiërs'' komt meer overeen met de algemeene benaming van de autochthone bevolking van deze gewesten en de uitdrukking Indonesiërs heeft in de Inheemsche maatschappij meer inhoud en diepte verkregen als gevolg van onze maatschappelijke verhoudingen in deze gewesten.

Zooals U weet, Mijnheer de Voorzitter, kwamen de Nederlanders aanvankelijk in deze gewesten als kooplieden, die door de Inheemsche bevolking als vrienden werden binnengehaald; daarna metamorphoseerden deze kooplieden zich in opvoeders en leermeesters, vervolgens in regeerders en zoo kwamen we successievelijk tot onze koloniale verhoudingen, hetgeen beteekent, dat deze landen, die tevoren eigen regeerders hadden, thans onder andere bestuurders zijn gekomen. Deze omstandigheid heeft derhalve de tevoren onafhankelijke Inheemsche bevolking tot afhankelijke groepen gemaakt, die in onze maatschappij slechts een ondergeschikte rol behooren te spelen en juist daarom verkreeg de vroeger zeer juiste, aangename benaming „Inlanders'' in deze gewesten een onaangenamen klank. De naam „Inlanders'' heeft thans een onaangename beteekenis in onze maatschappelijke samenleving. Het nationalistisch Indonesisch blad „Nationale Commentaren'' heeft zich ook dikwijls in dezen zin uitgedrukt. Dat thans de benaming „Inlanders'' een geringschattende beteekenis in de Inheemsche samenleving heeft geïntroduceerd staat zeker boven twijfel. Indien derhalve het

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond.-**35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Soangkoepon.)

gebruik van het woord „Inlander" en „Inlandsche" in Inheemsche ooren onaangename klanken kan teweegbrengen, waarom moeten we de klanken dan in onze samenleving handhaven?

Waar thans de verhouding van deze gewesten tot Nederland niet meer beheerscht wordt door koloniale verhoudingen en deze gewesten derhalve deelen, en thans integreerende deelen, uitmaken van ons Koninkrijk, ligt het op den weg van ons allen elke gedachte aan de voormalige koloniale verhoudingen geheel uit ons staatsbestel te doen verdwijnen en daarvoor behoort bv. de titel Minister van Koloniën te worden veranderd in dien van Minister van overzeesche gebieden.

Waarom verscheidene leden in het afdeelingsverslag min of meer ernstige bezwaren hadden tegen de vervanging van het woord „Nederlandsch-Indië" in „Indonesia" is mij onverklaarbaar. Deze naam heeft thans bij het volk reeds gebruiksrecht verkregen, zoodat deze onmogelijk bezwaren kan opleveren, als gevolg van ontijdigheid, verwarring en afbraak, als bedoeld onder 1 en 2*b* en *c* van het afdeelingsverslag. Integendeel de thans bestaande verwarring verdwijnt van lieverlede, wordt vervangen door een verheldering; in plaats van afbraak komt men juist tot een gezonden opbouw. Immers, de verschillende hier te lande aanwezige rassen heeft men dan samengesnoerd tot één volk van Indonesia.

Waar thans algemeen erkend wordt, zoowel hier te lande, als ook in het buitenland, dat met den naam Indonesiërs bedoeld wordt de autochthone bevolking van het deel van ons Koninkrijk in het Oosten, bestaat er mijns inziens geen enkele reden bezwaren te opperen tegen de invoering van dien naam als aanduiding van deze gebieden, vooral omdat de Inheemsche bevolking dien naam in onze samenleving wenscht te gebruiken.

Summa summarum ben ik tot de conclusie gekomen, dat het gebruik van de woorden „Indonesia", „Indonesiër" en „Indonesisch", instede van „Nederlandsch-Indië", „Inlander" en „Inlandsch" in wetten, ordonnanties en andere officieele bescheiden geheel in overeenstemming is met onze tegenwoordige maatschappelijke constellatie. Daarom kan ik niet anders doen dan mijn stem aan deze motie geven.

Ik zal nu overgaan tot de beschouwing van de motie van ons geacht medelid, den heer Soetardjo, en de zijnen (Ond. **36**).

Het is toe te juichen, dat de voorstellers van deze motie streven naar de verdwijning van de bestaande privaatrechtelijke en publiekrechtelijke onderscheiding der bevolking van Nederlandsch-Indië in Europeanen, Inlanders en Vreemde Oosterlingen eenerzijds en onderdanen-Nederlanders en Inheemsche en Uitheemsche onderdanen-niet-Nederlanders anderzijds, omdat deze onderscheiding ongetwijfeld de ineengroeiing van de verschillende bevolkingsgroepen, welke noodzakelijk is voor den opbouw van een Indisch gemeenebest belemmert. Inderdaad zijn de thans in de wetgeving bestaande verschillen, welke op het rascriterium zijn gebaseerd, voor het ontwikkeld deel der gemengde Indische samenleving een dagelijksche bron van onbehagen, van wrijving en naijver tusschen de rassen, hoewel ik toch hierbij ook moet erkennen, dat het ontstaan van naijver niet altijd een gevolg is van het verschil in ras, doch ook dikwijls voorkomt bij het één en hetzelfde ras. Het handhaven van de bestaande onderscheiding belet ongetwijfeld de samengroepeering van de verschillende rassen van deze gewesten tot een homogeen Indisch volk, doch het bestaan van deze rassen in onze maatschappelijke samenleving behoeft mijns inziens ons niet te verhinderen tot eenheid te komen, want eenheid is een gezond product van wederzijdsch vertrouwen en begrijpen en niet een gevolg van het behooren tot hetzelfde ras. Ware dit laatste juist, dan zou het bestaan van de vijfde colonne in Nederland bijvoorbeeld en in andere werelddeelen uitgesloten zijn geweest. De practijk heeft ons thans geheel duidelijk aangetoond, dat de eenheid, de ware eenheid, niet alleen bereikbaar kan zijn door het bestaan van een homogeen volk. De bron van onbehagen en van wrijving tusschen de verschillende bevolkingsgroepen kan zeker worden gedempt, indien men steeds tracht elkander te leeren begrijpen en te leeren waardeeren.

De verschillende bevolkingsgroepen moeten door daden en niet slechts door woorden toonen, dat zij tot elkander behooren en dat zij elkaar over en weer in hun nooden en behoeften moeten helpen en ondersteunen. Indien dus de Regeering in staat is het daarheen te leiden, dat een gelijkwaardige behandeling van de Nederlandsche onderdanen wordt bewerkstelligd, dan komen we vanzelf tot de zoo gewenschte eenheid. Maar hierbij zijn slechts daden van belang. Het gaat niet aan om te verklaren, dat de overheid b.v. voor landsbetrekkingen de geschiktheid als criterium laat praevaleeren, doch intusschen in de practijk bijna alle Inheemschen voor de vervulling van die betrekkingen uitgesloten zijn. Bij het aannemen van personeel voor den douanedienst, den politiedienst en andere takken van overheidsdienst is dit ten duidelijkste gebleken.

Waar de overheid sinds jaar en dag bezig is geweest een unificatie in de staatkundige rechten en plichten van de onderscheidene bevolkingsgroepen hier te lande tot stand te brengen, mag de aanneming van personeel, zooals die plaats heeft bij den douane- en politiedienst mijns inziens niet voorkomen, want op die wijze beteekent deze aanneming practisch, dat de Inheemsche bevolking in het algemeen niet geschikt is voor deze diensten, in tegenstelling met andere bevolkingsgroepen hier te lande. Het is toch moeilijk aan te nemen, dat vreemdelingen de Inheemsche bevolking hier te lande bij de verschillende overheidsdiensten beter kunnen inlichten en leiden dan de eigen landskinderen. Ook kan ik mij niet voorstellen, dat bijvoorbeeld de benoeming van Inheemschen tot arbeidsinspecteur niet op haar plaats zou kunnen zijn, vooral omdat de arbeiders, voor wie deze arbeidsinspecteurs bestemd zijn, voor het grootste deel Inheemschen zijn.

Hoewel een gelijkwaardige behandeling van de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande volgens den bestaanden toestand schijnbaar niet voor verwezenlijking vatbaar is, bestaat er toch wel aanleiding om deze gelijkwaardigheid overeenkomstig deze motie na te streven. In tegenstelling met de enkele leden, die volgens het afdeelingsverslag deze motie als ondoelmatig hebben beschouwd, hoewel zij wel toegeven, dat de koloniale verhoudingen hier te lande verder geliquideerd moeten worden, ben ik van oordeel, dat met het in deze motie verlangde onderzoek niet mag worden gewacht tot den afloop van den oorlog en den invloed daarvan zoowel op de binnenlandsche als de buitenlandsche verhoudingen, want dan kan dit zeker leiden tot zeer onaangename gevolgen voor onze maatschappelijke samenleving, omdat men op die wijze het paard achter den wagen zou spannen. Het bestaan van een homogeen geheel tusschen de bevolkingsgroepen hier te lande komt juist tegemoet aan de gewenschte eenheid, die noodig, ja, hoogst noodig, is voor onze weerbaarheid of landsverdediging.

Zeer terecht wordt dan ook in de memorie van antwoord verklaard, dat de weerbaarheid van een volk niet alleen afhangt van de militaire organisatie in engeren zin, doch dat daarbij van overwegend belang is de geest des volks en dat opheffing der wettelijke discriminatie, die mede practisch moet worden toegepast, zeer veel zal bijdragen tot de eensgezindheid van de bevolking om daadwerkelijk mede te werken aan de verdediging van het land.

De vraag rijst nu bij mij, op welke wijze wij dezen verlangden toestand van een Indisch burgerschap zoo spoedig mogelijk tot verwezenlijking kunnen brengen, want hiertoe behoort ook eenheid van onderwijs, zoodat de onderscheiding bijvoorbeeld tusschen Europeesche lagere scholen, Hollandsch-Inlandsche scholen en Hollandsch-Chineesche scholen uit onze maatschappelijke samenleving behoort te verdwijnen en deze scholen plaats moeten maken voor een vormige scholen b.v. scholen voor lager onderwijs, bestemd voor alle bevolkingsgroepen zonder onderscheid van ras.

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Soangkoepon.)

De grondgedachte van een unificatie in de burgerlijke, militaire en maritieme diensten behoort in de practijk te worden toegepast.

Het dualistisch bestuur in deze gewesten moet zoo spoedig mogelijk plaats maken voor een bestuursstelsel, waarbij het rasgevoel niet meer mag spreken.

De bezetting van overheidsdiensten, als de algemeene secretarie, de rechterlijke instellingen enz., door Inheemschen moet zoo spoedig mogelijk bevorderd worden, kortom een gelijke en gelijkwaardige behandeling van de Nederlandsche onderdanen hier te lande is een noodzakelijke voorwaarde tot verwezenlijking van het toegedachte Indische burgerschap.

Voor de in te stellen commissie zal bij de uitwerking van hetgeen in deze motie verlangd wordt, een zware taak zijn weggelegd. Wanneer zij ten deze slaagt, heeft zij zeker haar sporen verdiend op het gebied van het verkrijgen van eenheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen in deze gewesten. Dan mogen wij zeker onze groote dankbaarheid aan deze commissie betuigen.

(De heer Smit: Zegt U nu ook iets over de grondrechten?)

Deze kwestie kan worden nagegaan, wanneer de commissie er eenmaal is.

Waar de verwezenlijking van den in deze motie uitgedrukten wensch de verscheidene bevolkingsgroepen hier te lande zeker nader tot elkander zal brengen en deze gewesten daardoor ongetwijfeld tot een krachtig deel van ons Koninkrijk kunnen ontwikkelen, moet ik wel mijn stem aan deze motie geven.

Mijnheer de Voorzitter! Thans rest mij nog mijn oordeel bekend te stellen over de motie van ons geacht medelid, den heer Wiwoho, en de zijnen, namelijk over Ond. **37**.

Mijnheer de Voorzitter! De verwezenlijking van het in deze motie uitgedrukt verlangen kan ik niet anders dan toejuichen, omdat daarmede de toenadering van de verscheidene bevolkingsgroepen hier te lande tot elkander zeer vergemakkelijkt wordt.

Zooals de betrekkelijke toelichting heeft gezegd, beoogt deze motie eerstens een dusdanigen staatkundigen opbouw van de Indische volksvertegenwoordiging en de centrale regeeringsorganen, dat daardoor het democratisch principe in het Indische regeerbestel gewaarborgd wordt. Het tegemoetkomen aan de wenschen, voortgekomen uit verschillende lagen der bevolking, welke verlangens reeds vóór den oorlogstoestand van Nederland op verschillende manieren nadrukkelijk tot uiting zijn gekomen, ligt zeker in de lijn van de staatkundige ontwikkeling in deze gewesten. Waar deze wenschen reeds in het jaar 1918 door de indiening van de moties van de toenmalige leden van onzen Raad, wijlen den heer Tjokroaminoto en den heer Djajadiningrat, — dus reeds 22 jaar geleden — tot uiting zijn gekomen, spreekt het vanzelf, dat bij de indiening van deze motie van ontijdigheid niet mag worden gesproken.

Onze groep heeft de aandacht der Regeering en het Opperbestuur op deze kwestie gevestigd, ook door de indiening van onze petitie bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal, na over deze aangelegenheid in onzen Raad herhaaldelijk te hebben gesproken. Wanneer deze motie thans ter sprake wordt gebracht, strookt dit min of meer met den wensch der Regeering, die de behandeling van deze aangelegenheid tot deze maand Augustus heeft verschoven.

Inderdaad wordt de noodzaak tot wijziging van verschillende regelingen en tot een nieuwen staatkundigen opbouw van deze gewesten bovendien onderstreept door het feit, dat de huidige positie van Indië in het staatsbestel, zooals dit tot uiting komt in verschillende bepalingen van de Indische Staatsregeling, niet meer past bij den reëelen toestand, terwijl thans door den noodtoestand in Nederland deze gewesten een zelfstandige en een belangrijke positie in ons Koninkrijk innemen, vooral omdat de Nederlandsche Regeering thans van Nederland naar Londen is verplaatst, hetgeen feitelijk krachtens artikel 21 van de Grondwet onwettig is, dus alleen door den oorlogstoestand gewettigd. Door het wegvallen van de Staten-Generaal in Nederland wordt een belangrijke schakel in onze staatkundige verhoudingen gemist, zoodat alle maatregelen, die hier te lande getroffen zijn en moeten worden getroffen, berusten op de artikelen 92 en 93 van de Indische Staatsregeling, dit is de zoogenaamde noodordonnantie, waarbij dan de inschakeling van de Staten-Generaal overeenkomstig lid 2 van artikel 92 der Indische Staatsregeling en van lid 2 van artikel 93 onmogelijk is geworden door het niet meer bestaan van deze Staten-Generaal in Nederland. Zoo neemt dit deel van ons Koninkrijk zelfstandig allerlei belangrijke maatregelen, en beslissingen in ons algemeen belang, die feitelijk niet meer steunen op de bestaande Grondwet, doch slechts hun oorsprong vinden in den bestaanden noodtoestand, alzoo slechts berusten op artikel 33 van de Indische Staatsregeling.

Deze wijze van voorziening is mijns inziens alleen geoorloofd in buitengewoon spoedeischende gevallen, waarbij uitstel van handelen nadeelige gevolgen voor onze algemeene belangen beteekent. Nu wij in een zoodanigen toestand verkeeren, dat wij momenteel op adem komen, moeten wij ons natuurlijk de gevolgen en de uitwerking van de genomen beslissingen realiseeren en tegelijk nagaan, welke regelingen behooren te worden genomen, die geheel aanpassen aan den huidigen toestand.

In dit verband kan ik dan ook niet begrijpen, waarom volgens het afdeelingsverslag verscheidene leden van meening waren, dat het ondoelmatig en onwenschelijk is, deze motie in dezen tijd te behandelen. Ik zou zeggen, dat de indiening van deze motie geheel op tijd plaats heeft. De indiening wordt ondermeer geheel beheerscht door den stelregel: besturen beteekent vooruitzien. Het zou zeker beter zijn geweest, indien deze motie vóór den inval in Nederland was ingediend. Zij sluit mijns inziens aan bij de openingsrede van den Landvoogd van 15 Juni j.l., waarbij Zijne Exellentie er nadrukkelijk op wees, dat wat geestelijk en stoffelijk, staatkundig, economisch en sociaal dooreen geworpen is, niet meer in dezelfde orde op zijn plaats zal terugkomen en het verleden vele zijner waarden zal doorgeven aan de toekomst, maar dat deze in een ander kader zullen staan.

Wanneer de Landvoogd verder zegt, dat heroriëntatie in menig opzicht en overal ter wereld een vereischte is dan zal het niet slechts voor hen, die zich vleien dat het bestaande blijven kan, maar tevens voor degenen, die naar verandering strevend aan hun verlangens reeds vorm gegeven hebben, een teleurstelling zijn. Het komt ons juister voor, thans over de toekomstmogelijkheden van onze geheele maatschappij in beschouwingen te treden en deze motie geeft m.i. daartoe de geschikste gelegenheid. Het uitstellen van de gedachtenwisseling over staatkundige en maatschappelijke hervormingen tot na den oorlog beteekent immers het overlaten van onzen tegenwoordigen status aan de al of niet welwillenheid van de toekomst en de onzekerheid, omdat thans niet met zekerheid kan worden gezegd, wanneer Nederland uit zijn tegenwoordigen toestand herrijzen zal. Ik vraag mij ook af of wij niet moeten medewerken aan de herrijzing van Nederland en dat is alleen mogelijk, wanneer Indië binnen het rijksverband een zoodanige volledige zelfstandigheid zal hebben verkregen, dat het zich naar buiten krachtig kan doen gelden en niet afhankelijk zijn zal van het thans in Duitsche handen gevallen moederland, dat in een zwaar zieken toestand verkeert en daardoor niet de noodige kracht ontwikkelen kan om ons in onze huidige moeilijkheden te steunen.

Waar de voornaamste eisch voor onze landsverdediging een innige en volkomen eenheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande is en deze eenheid slechts op de basis van wederzijdsch vertrouwen kan worden ver-

(Muh. Yamin.)

kregen, mogen wij niet aarzelen, hier te lande staatkundige hervormingen in te voeren, omdat alleen deze de zoo gewenschte eenheid kunnen verwezenlijken, vooral waar — gelijk de memorie van antwoord het stelt — van Inheemsche zijde een sterke aandrang tot deze hervormingen bestaat. Een tegemoetkoming aan de wenschen der Inheemsche bevolking zal een krachtige samenwerking tusschen de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande bespoedigen. Ook het streven naar de instelling van een Indisch burgerschap ligt in de lijn van deze motie.

Wij weten nu, dat in het moederland de staatsmachine defect is en het is niet wenschelijk, deze gewesten door een defecte machine te doen voortbewegen, omdat dit straks mogelijk zou leiden tot stilstand of rammelen van de motoren hier te lande. Bovendien is het niet uitgesloten, dat op de een of andere wijze in Nederland een nieuwe regeering krachtens de Grondwet wordt ingesteld onder Duitsch regiem en Indië, als deel van het Koninkrijk, Nederland zal moeten gehoorzamen. Moeten we zulk een regeering dan erkennen of bestrijden? Hiertegen dienen de noodige voorzorgsmaatregelen te worden genomen en hiertoe lijkt mij de instelling van een volwaardig parlement met verantwoordelijke ministers den aangewezen weg. Nederland en deze gewesten worden dan als het ware overkapt door Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin. Daarom zou ik de verhouding tusschen Indië en Nederland willen zien geregeld als die tusschen Engeland en Canada. Waar deze motie een dergelijke verhouding beoogt, zal ik er mijn stem aan geven.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Bij een bespreking van deze drie moties gaan de gedachten onwillekeurig naar de sfeer, waarin ze tot stand kwamen en naar den tijd, welks kenmerk ze dragen. Ze dateeren alle drie uit den tijd van vóór 10 Mei, den rampzaligen datum van de Duitsche invasie in Nederland; en ondanks den diepen indruk, die deze invasie op velen heeft gemaakt, zijn de moties niet gewijzigd, blijkbaar omdat haar voorstellers niet een schijn op zich hebben willen laden, die grond zou geven tot een eventueele aantijging dat zij den toestand, waarin de Staat thans verkeert, zouden willen gebruiken of misbruiken. Maar ook hierdoor wellicht vertoonen de moties, gemeten naar wat de volksbeweging verlangt een kloof, zoo breed en zoo diep, dat met recht kan worden gesproken van twee verschillende werelden.

Van de eischende handen van het Indonesische volk om een grondige staatsherziening vormen de drie moties als het ware slechts een nagel van de pink. Ook aan de Regeering vertoonen de moties een eigenaardig beeld, waar Zij tot dusverre geen enkel initiatief heeft genomen om de bestaande staatsorganisatie aan een grondige herziening te onderwerpen. De moties bevonden zich derhalve tusschen twee uitersten, tusschen het vormdriftige verlangen der geregeerden en de sphinxachtige zwijgzaamheid der Regeering.

Daar is tegen de drie moties door enkele leden het bezwaar aangevoerd, als zou het ondoelmatig en onwenschelijk zijn ze thans onder de huidige buitengewone tijdsomstandigheden aan de orde te stellen. Men vreesde den indruk dien men eventueel in het buitenland zou wekken, het misverstand dat in de wereld door aanneming der moties zou kunnen onstaan.

Maar daarbij vergeet men zoo vele gunstige tastbare resultaten, die de voorstellers willen bereiken; zij weten al te goed, dat onze staatsorganisatie niet van den indruk alleen kan leven. Het is bouwen op los zand, wat de tegenvoorstellers willen doen; immers juist de huidige wereldoorlog heeft ons zoo vele dingen geleerd. Niet alleen Nederland, maar een reeks van Westersche mogendheden zijn ten gronde gegaan, ondanks het edele streven van staat en volk die achter de actieve defensie hebben gestaan. Juist geleerd door dit leerzaam feit is het meer dan wenschelijk, dat Indië als één man achter de defensie tegen een eventueelen agressor moet staan. De eenheid kan alleen worden bereikt wanneer de staatsvorm zoodanig is, dat Regeering en geregeerden in één staatsverband en in één staatsorganisatie op democratischen grondslag worden opgenomen. Dit is slechts mogelijk, indien de tegenwoordige regeeringsvorm wordt omgezet in een parlementaire. Daar is thans nog gelegenheid voor, waar Indië in feite niet in den oorlogstoestand is betrokken. De wereld en een andere vijandelijke mogendheid zullen ten eenen male anders optreden tegen dit land, zoodra zij zien dat de verantwoordelijkheid der Regeering niet meer rust op de schouders van verouderde staatsorganen van de vorige eeuw, maar op de gezamenlijke schouders van het geheele volk en van den democratischen regeeringsvorm. In de staatsinstellingen moet derhalve verjonging plaats hebben, met tegelijkertijd opname van frissche vertegenwoordigers uit dat verjongde volk van Indonesia.

Uit het voorgaande blijkt duidelijk, dat de drie moties niet alleen berekend zijn op den gang van zaken in een normalen tijd, maar ook juist gelden ten gunste van de tegenwoordige tijdsomstandigheden. Ons geacht medelid, de heer Kan, is blijkbaar niet bij machte den geest des tijds aan te voelen; hij verweet wellicht daarom den voorstellers dat zij, door de moties thans aan de orde te stellen, zouden toonen geen gevoel te hebben, in plaats van de gelanceerde beschuldiging tot zich zelf te richten. Als er ooit sprake is van fijn gevoel en gevoeligheid, zijn het in dit land juist de Indonesiërs die op dat gebied uitmunten en het tekort bij anderen kunnen constateeren. De moties zijn dan ook geen verlengstuk van het gevoel, maar vinden haar oorsprong in de behoefte, gegoten als zij zijn in vormen, berustende op verstandelijke overwegingen. Met gevoelsargumenten werken wij bij de moties niet.

Terecht hebben de voorstellers der moties derhalve mijns inziens beweerd, dat juist de tegenwoordige omstandigheden de verwezenlijking hunner wenschen meer dan ooit acuut doen zijn, omdat zij diep overtuigd zijn van het feit, dat de beide moties niet weinig zullen bijdragen tot versteviging en versterking van dit land in de tegenwoordige waanzinnige wereld en in de Oost-Aziatische spanningen. Laat men dit na of werkt men met verouderde staatsinzichten en staatsinstellingen voort, dan slaat men eerder den weg in naar den ondergang dan dien naar een hoopvolle toekomst.

In dit licht beschouwd staat de motie-Wiwoho m.i. in het gelukkig teeken van dat besef. Zij wenscht natuurlijk geleidelijkheid, gewaarborgd door den tekst van de Grondwetsherziening van 1922 en door de vele afgelegde officieele verklaringen. Zij stelt het behoud van het Rijksverband voorop, en beoogt een herziening van den Raad van Indië, de positie der departementshoofden en van den Volksraad. Over deze materie is zooveel gezegd en beraadslaagd, dat ik thans kan volstaan met de constateering van het feit, dat de motie middelen en wegen aangeeft in welke richting de staatsherziening zich moet bewegen. Zuiver gesteld doet de motie niet anders dan de materialen aandragen, welke noodig zijn voor het instellen van een verantwoordelijke regeering tegenover een verantwoordelijke volksvertegenwoordiging, die in en voor dit land het hoogste wetgevende college zal zijn. Zelfs zoo beschouwd kan de motie wel niet overmatig genoemd worden, omdat een nieuwe staatsinrichting wel door den tekst van de Grondwet van 1922 verzekerd is, hetgeen echter helaas slechts is uitgeloopen op een herziening van het Regeeringsreglement van 1854.

Ook voor de instelling van een volledige volksvertegenwoordiging kan de Grondwet van 1922 geen hindernis zijn, omdat dit lichaam met zooveel woorden in art. 63 wordt geformuleerd en gewenscht.

De moeilijkheid ligt mijns inziens in het vertrouwen in de Indonesische bevolking, in het hanteeren van parlementaire

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Muh. Yamin.)

rechten en in de geschiktheid van de belanghebbenden voor een dergelijke instelling. Ik behoef deze moeilijkheden niet uitvoerig in het geding te brengen, omdat ze te weinig of heelemaal niet op redelijke overweging berusten. Is men tegenover de Indonesiërs te goeder trouw, geleid door een gezond, juist inzicht, dan verlaat men al heel gauw het standpunt van politieke ongeschooldheid, van wantrouwen en ongeschiktheid. Trouwens, de beste en tegelijk de eenige scholing van een volk voor een parlement is natuurlijk wel in het parlement zelf en niet daarbuiten en heeft niet plaats vóór de instelling daarvan.

Afgezien van deze argumentatie zijn den Indonesiërs in de laatste kwarteeuw van staatsontwikkelingsgeschiedenis vele dingen duidelijk geworden. Daar is de November-belofte van 1918, welke nog immer op inlossing wacht; daar is een duidelijk geformuleerd zelfbeschikkingsrecht van Woodrow Wilson, dat ook den Indonesiërs hoop en toekomst beloofde. Tenslotte ligt de Nederlandsche grondwet voor ons open, welke de lijnen van verdere staatsontwikkeling uitstippelt. Maar van dat alles, van zoovele verheven dingen is helaas niets gekomen. In Indië blijft men nog immer voortwerken met de verouderde instellingen van het negentiende-eeuwsche regeeringsreglement. Indië krijgt niet wat het beloofd is en wat het rechtmatig toekomt. Prof. Van Vollenhoven, de grootste discipel van den door hem zelf verkondigden leer van onbaatzuchtigheid in recht en staat, uitte zijn spijt in de volgende verklaring:

> „Dat de grondwet iets anders moest hebben beoogd volgt genoegzaam uit twee argumenten. Vooreerst: als datgene, wat thans de Regeering doet, reeds aan artikel 61 zin 1 der grondwet beantwoordt dan zou die zinsnede evenzeer geëerbiedigd zijn als de Regeering niets aan het regeeringsreglement veranderde dan den naam, het opschrift.''
>
> „Gelooft iemand, dat daarmee aan het nieuwe grondwetsgebod zou zijn voldaan? Ware dan de grondwetswijziging dezer zinsnede wel ernstig werk geweest? Ten tweede: „reglement op het beleid der regeering'' is geen afgepaald begrip — men weet, wat Thorbecke er in zijn Bijdrage van 1848 van zei —; wet op de „Staatsinrichting'' daarentegen is duidelijk genoeg: samenstelling en bevoegdheid der voornaamste organen van overheidsgezag, wellicht gepaard aan eenige zoogenaamde grondrechten der burgers. Alleen voor de staatsinrichting is regeling bij de wet geboden, voor al het overige is zij facultatief geworden; de nieuwe wet dient dus tot het onderwerp „staatsinrichting'' te worden beperkt. Het regeeringsreglement van 1854 nu bevat een paar dozijn, dikwijls knellende artikelen, die in een wet op de staatsinrichting misplaatst zijn, en er dus buitengelaten moeten worden.
>
> In plaats nu van een ontwerp voor te bereiden, dat de staatsinrichting in dezen zin overbrengt naar een nieuwe wet (een wet uit één stuk, gedacht als één geheel) en de rest van het regeeringsreglement laat voortleven totdat zij, krachtens een algemeene wettelijke machtiging (overgangsbepaling III van het voorontwerp), door Indische organen wordt ingetrokken en vervangen, laat de Regeering ook al dat andere in de blijvende onaantastbare wet verankerd liggen.''

Berust de tegenwoordige regeeringsvorm nog altijd op het oude regeeringsreglement, zijnde een ongewilden toestand in het kader van de Grondwet 1922, de motie-Wiwoho c.s. streeft wel niet anders dan naar een ontwikkeling die deze Grondwet beoogt. Zij stelt immers het rijksverband voorop, en in het kader daarvan wenscht zij de vervollediging van het staatsrecht van het heele Koninkrijk door instelling van een Rijksraad.

Deze raad zal alsdan naar inhoud en beteekenis worden beoordeeld, welke de staat en zijn werkzaamheden hebben in het geheele staatsbestel. Aangezien de positie van Nederland nog zoo onzeker is, en aangezien het Opperbestuur thans niet op normale wijze fungeert, zal ik de bespreking van dezen raad bekorten met slechts een korte aanduiding, welke door de motie reeds gedaan is. Voor de tegenvoorstellen moge t.o.v. de wenschelijkheid van een rijksraad duidelijk zijn, dat het door de motie aangeroerde rijksverband meenens is.

Minder helder is de motie, wat betreft de omzetting van de departementshoofden in verantwoordelijke ministers, en de uitbreiding van het aantal leden en bevoegdheden van den Volksraad. Deze aangewezen weg lijkt mij niet de eenige weg om te komen tot een parlementairen regeeringsvorm tegenover een volwaardige volksvertegenwoordiging. Door uitbreiding van de leden en bevoegdheden van den Volksraad alleen verkrijgt men nog geen parlement, hetgeen de bedoeling is van de gemeenschap.

Maar overigens ben ik wel in staat de motie in haar betrekkelijke waarde te schatten, zoodat de door de motie aangewezen weg wel beschouwd dient te worden in het licht van grooter verlangen.

Ten slotte kan ik hierbij een wereldbeschouwing, en wel de Islamietische, in verband brengen met de strekking der motie-Wiwoho. De Islam stelt immers bij de beschouwing van de maatschappelijke en staatsorde de democratie voorop, welke orde aan de Islamietische gemeente van geloofsgenooten ter verdere regeling overgelaten wordt. De Islamieten zullen de motie derhalve steunen, omdat zij democratiseering der staatsinstelling beoogt.

Voor het overige zou ik mij geheel willen aansluiten bij de beschouwing van mijn fractiegenoot, ons geacht medelid Tadjoeddin Noor.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, kom ik tot de tweede motie, namelijk de motie-Soetardjo c.s.; zij beoogt een instelling van een regeeringscommissie ter bestudeering van het door de onderteekenaars aangegeven vraagstuk, welke commissie op korten termijn voorstellen ten aanzien daarvan zal hebben te doen. Gezien den ruimen tekst van de motie, die bovendien de Regeering in geenen deele bindt, ook niet ten aanzien van de richting, waarin het vraagstuk bij de studiecommissie zich zal bewegen en zal resulteeren, kan uit den aard der zaak wel niemand tegen de motie zijn. Zij vraagt immers slechts bestudeering van het vraagstuk en noodigt de commissie uit om voorstellen aan de Regeering te doen.

Dat het vraagstuk een netelige kwestie is, die steeds op oplossing wacht, is inderdaad een onweersprekelijk feit. Trouwens het vraagstuk heeft reeds lang om oplossing gevraagd; thans dringt de noodzaak echter in verhoogde mate, gezien de connexiteit van het vraagstuk met de dringende omstandigheden, welke van iederen ingezetene zijn gehechtheid aan dit land en aan de staatsorganisatie onverbloemd vergen. Het vraagstuk is derhalve niet alleen een materie, dat wettelijk geregeld dient te worden, maar is ook van practisch staatsbelang.

Afgezien van deze noodzaak, zitten aan het vraagstuk inderdaad zoovele moeilijkheden en andere gevoeligheden, die zeker zullen minderen, indien de wetsproducten daartoe meehelpen. De eerste moeilijkheid is, dat de wetgeving sinds jaar en dag is uitgegaan van overbodige onderscheidingen in verschillende categorieën van bevolkingsgroepen en personen, waarop verschillende criteria van toepassing zijn. Daar is een onderscheiding in vreemdelingen en ingezetenen, Nederlandsch-Indische onderdanen en niet-onderdanen, welke beide wederom gegroepeerd worden in Nederlanders, Europeanen, Japanners, Vreemde Oosterlingen en andere personen.

De bestaande kiesregelingen hebben niet weinig bijgedragen tot verscherpte, in vele gevallen verwarring stichtende onderscheidingen als bijvoorbeeld in Inheemsche en Uitheemsche onderdanen-niet-Nederlanders, welke benaming elegant noch ordescheppend is.

Nu is het wel waar, dat deze gewraakte onderscheiding niet slechts een wetsproduct is, maar min of meer een duidelijke weerspiegeling is van de bonte ethnografische ver-

(Muh. Yamin.)

scheidenheid van dit land. Maar dit zal niemand beletten, wanneer dwars door deze ethnografische lagen en juridische criteria een andere ordescheppende onderscheiding wettelijk wordt vastgesteld, welke onderscheiding de mate van staatsonderhoorigheid tot de bestaande staatsorganisatie regelt. In dit licht bezien is een Indisch burgerschap niet alleen mogelijk, maar ook zeer gewenscht.

De door mij geopperde mogelijkheid heeft meer reliëf, wanneer wij ons willen spiegelen aan verschillende prestaties op dat gebied in alle werelddeelen, waar het burgerschap historisch ontstaan is uit verschillende aaneengegroeide bevolkingslagen van verschillende nationaliteiten als bijvoorbeeld Australië, Zuid-Afrika, de Zuid-Amerikaansche staten en de U.S.A. en de Phillippijnen. In India hebben een twaalftal jaren geleden eenige Indiërs het vraagstuk van het Indisch burgerschap in het kader van den te verkrijgen dominion status bestudeerd en zijn inderdaad tot een oplossing gekomen. Zij hebben zelfs de resultaten van de studie in het bekende supplementary report van de All Parties Conference 1928 in vier korte juridisch-duidelijke zinnen gegoten en geformuleerd. Bedenkt men daarbij, dat de India'sche bevolking van meer gecompliceerde, heterogene samenstelling is, en waar de verschillen grooter zijn dan hier, daar heb ik meer goede hoop, dat de oplossing van het vraagstuk van het Indisch burgerschap niet zoo heel ver te zoeken is, en zelfs vlak bij de hand ligt.

Dat door een goede regeling het bestaande rascriterium geheel opgeheven zal worden, is meer een billijke wensch dan een noodwendigheid, die door een Indisch burgerschap geschapen zal worden. Immers men zal inderdaad moeten toegeven, dat het Indisch burgerschap aan het rascriterium allen wettelijken grondslag zal ontnemen, zoodat daardoor het rascriterium door de wet niet meer gebillijkt wordt; maar het rascriterium zal daardoor niet ineens verdwijnen, omdat het niet louter een juridische maatregel is, doch het ook en vooral wortelt in de sociologische gesteldheid van het land. De sociologische surrounding is in vele gevallen van hardnekkiger aard dan een wetsbepaling; het rascriterium zit in laatste instantie immers in het karakter, in de mentaliteit van een ras of rassen; de koloniale verhouding versterkt en voedt deze mentaliteit voortdurend, zoodat het rascriterium in de meeste gevallen gehuld is in een onzichtbaar koloniaal kleed. Wie het derhalve goed meent met de opheffing van het rascriterium door middel van een Indisch burgerschap, zal eerst moeten beseffen, dat hij bij deze oplossing hoogstens medewerkt aan het goede doel, maar het kwaad toch nog niet in den wortel aantast. Hij moet — wil dat doel bereikt worden — dieper erop ingaan en verder grijpen, wellicht niet alleen de fout bij het tegenwoordige geslacht, maar ook bij de vorige generaties zoeken. Maar aan den anderen kant moet toegegeven worden, dat het streven van de voorstellers zal resulteeren in een unificatie van de staatkundige rechten en plichten van de onderscheidene bevolkingsgroepen, welke de Regeering eveneens beoogt.

In verband met dit streven is mij minder duidelijk wat voor wenschelijkheid de voorstellers voor oogen hadden, toen zij in de toelichting neerschreven, dat de bestaande privaatrechtelijke onderscheiding der bevolking, de ineengroeiing der bevolkingsgroepen — noodzakelijk voor een opbouw van het Indische gemeenebest — zou belemmeren. Bedoelden zij daarmede, dat met het Indisch burgerschap de privaatrechtelijke onderscheiding zal verdwijnen of stelden zij er prijs op, dat bij het in te stellen burgerschap de Indonesiërs hun eigen privaatrechtelijk milieu — met uitsluiting van andere niet-Indonesiërs — zullen behouden? Ik vermag de beantwoording van deze vragen niet te halen uit de toelichting en uit de gewisselde stukken.

Overigens juich ik ten zeerste toe, dat de motie soepel en ruim is gesteld, zoodat in het raam van de formuleering ook de wetenschappelijke beoefenaars het hunne kunnen bijdragen tot het zoeken van den juisten grondslag, waarop het burgerschap gefundeerd zal moeten worden.

De vraag of een Indisch burgerschap wel bereikbaar is zonder den status van Nederlandsch-Indië te wijzigen, vermag ik bevestigend te beantwoorden. Het Indisch burgerschap heeft niet, althans niet direct, te maken met den politieken status van het land als staatsorganisatie. Het betreft slechts het personengebied van een staat, en niet het landsgebied of de internationale verhouding tot de andere staten. Er zijn in de geschiedenis van de staatsontwikkeling van Indië genoeg voorbeelden bekend, waarbij in de bestaande aanhoorigheid tot dit land een verandering werd aangebracht of aan de orde gesteld, zonder dat daarbij de politieke status van dit land ook maar eenigszins werd gewijzigd. Dat het Indisch burgerschap een element bevat voor een zelfstandigen staat is niet voor tegenspraak vatbaar.

Bovendien raakt het vraagstuk niet de kwestie van den Nederlandschen staat, het Koninkrijk als geheel. De staat heeft reeds zijn duidelijk omgrensd territoir en personengebied en wel in den vorm van de Nederlandsche onderdanen. Het vraagstuk heeft eveneens al heel weinig te maken met het ingezetenschap van de ongeveer 300 landschappen in Indië, want deze hebben duidelijke bepalingen ten aanzien van zelfbestuurs- of landschapsonderhoorigen. De zaak moet derhalve op een ander juridisch terrein gezocht worden en de moeilijkheden liggen dan ook mijns inziens op een geheel ander terrein, door de motie benaderd en gelukkig begrensd.

De motie bevat mijns inziens niet alleen eenige wenschen en wenschelijkheden, maar wijst eveneens op een bestaand diep gevoeld tekort in onze wetgeving. Een Leidsch hoogleeraar zeide ten aanzien van het vraagstuk in zijn boek „Staatsrecht Overzee'' (bladzijde 70) het volgende:

> „Konden de opstellen nopens overzeesch staatsrecht hun steunpunt vinden in voorschriften van stellig recht, ten aanzien van het personengebied der rechtsgemeenschappen overzee schiet het stellig recht te kort. Er bestaan wel voorzieningen, maar zonder eenparigheid, naar het schijnt, en zonder beginsel.
>
> De verklaring zal goeddeels zijn te zoeken in het feit, dat de wetgever voor Indië op dit stuk geen behoorlijk Nederlandsch model vond, dat hij maar had na te bootsen.''

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, de motie beoogt de gevraagde eenparigheid, wil een deugdelijk beginsel vastleggen en is niet bereid om een buitenlandsch model na te bootsen; zij wil een eigen orde in eigen huis scheppen en de daaraan verbonden burgerschapsrechten wettelijk regelen. Zij verlangt niet meer, maar dan ook niet minder dan wat de gemeenschap van de Regeering zou willen wenschen en verlangen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot de beschouwing van de motie-Thamrin c.s. Ik hoop, dat de voorstellers het mij niet kwalijk zullen nemen, dat ik hen eerst voorbij ben gegaan. Ik heb dat gedaan, omdat de verstandelijke overwegingen, die beide andere moties bevatten, op mij eerder den gewenschten indruk maken dan vele op sentiment gestoelde bezwaren tegen de motie-Thamrin c.s.

Een ieder moet wel toegeven, dat tegen sentiment niet veel ingebracht kan worden. De motie op zichzelf bevat immers wel een zakelijken wensch, gebaseerd op zakelijken grondslag. Zij is kort en bondig gesteld, zoodat zij voor een ieder wel overduidelijk zal zijn. Ook na het doorlezen van de gewisselde stukken, die daarop betrekking hebben, ben ik er sterk van overtuigd, dat tegen het verlangen wel geen overwegend bezwaar kan worden ingebracht.

De desniettemin door vele leden aangevoerde bezwaren kunnen uit den aard der zaak niet zwaar tellen.

Het eerste bezwaar tegen de motie zou zijn, dat de tot de Regeering geriehte uitnoodiging geen rekening houdt met

(Muh. Yamin.)

het feit, dat de Grondwet — artikelen 1, 62 en 63 — en de Indische Staatsregeling voor het voldoen aan de motie gewijzigd dienen te worden. Dit bezwaar wordt door de feiten gelogenstraft. Reeds bij herhaling worden de artikelen 92 en 183 der Indische Staatsregeling door de Regeering met medewerking van den Volksraad toegepast, zonder dat iemand zich stoort aan den eisch, dat een wijziging van de wet of de wetsmaterie alleen met onverwijlde kennisgeving aan de Staten-Generaal plaats mag hebben. Bovendien is de Indische wetgevende bevoegdheid in feite reeds die competentie toegekend, dat er wel een weg op gevonden kan worden om een woord als Indonesia met zijn afleidingen erkend te krijgen. De Grondwet behoeft daarvoor niet gewijzigd te worden, omdat de Indische wetgeving wel vrij zal zijn een naam te geven aan het door de Grondwet en andere internationale verdragen afgebakend overzeesch Nederlandsch gebied in Zuid-Oost Azië.

Inderdaad zitten aan de wetgeving vele formaliteiten, maar de tijd is zoo ver gevorderd, dat van deze formaliteiten heel weinig of bijna niets meer tot haar recht komt. Wanneer er een verlangen, een kern van goede bedoelingen aanwezig is, dan kan altijd een andere wettelijke weg gevonden worden om dat verlangen in een wetsproduct vast te leggen. Het bewijs daarvoor is wel de vaststelling van de Indische begrooting niet door de Staten-Generaal, maar door een Koninklijk besluit, gelijk reeds gebeurd is.

Een verder bezwaar, als zouden de woorden Indonesia en Indonesiër met elkaar niet overeenstemmen, omdat het woord Indonesiër gereserveerd is voor de autochthone bevolking, terwijl Indonesia een algemeene benaming is voor het geheele gebied, lijkt mij gezocht ; een ongelukkige vinding op een ongelukkig oogenblik. Zelfs bij de idee van Nederlandsch-Indië, Mijnheer de Voorzitter, moet uit den aard der zaak allereerst gedacht worden aan de zestig millioen Indonesiërs, met haar verlangens en belangen, en moet stellig erkend worden, dat tot dit land juist de Indonesiër het dichtst staat, materieel en geestelijk, wil men de koloniale verhouding niet wederom in optima forma doen herleven.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, wij moeten oprecht zijn en steeds de realiteit ten volle onder den voet hebben: dit land behoort ons toe, zijnde het rechtmatig erfstuk onzer vaderen. Wij willen, en hebben er aanspraak op, dat wij in dit land de hoofdkern zullen vormen van de gevestigde bevolking. Onze belangen gaan door voor het algemeene, terwijl door ons gegeven en aanvaarde namen voor dit land en volk wel eveneens voor algemeene dienen door te gaan.

Verder is er getracht om de begrippen „Indonesia" en „Indonesisch" tegen elkaar uit te spelen, als zou het eene woord opbouwend, het andere afbrekend zijn, maar dit bezwaar lijkt mij te ver gezocht en mist elken reëelen grondslag. Beide woorden veronderstellen een opbouwend karakter, breken niets af en willen in de geestelijke staatsorde iets bewerkstelligen, dat aan de respectieve inzichten beantwoordt. Juist het tegendeel is waar, de naam Nederlandsch-Indië is verouderd, dateert uit den tijd, toen de koloniale verhoudingen nog ongestoord in het zenith van de overheersching stonden. In een tijd met veranderde inzichten, dient men een beteren naam te smeden en te aanvaarden.

En tenslotte is er een compromis, volgens hetwelk het woord Indonesia met de andere woorden wel in de wetsproducten gebezigd mogen worden. De voorstellen houden dit gelukkig in. Een compromis is een monsterachtig iets en draagt alle kenmerken, die nu eenmaal aan een compromis eigen zijn. Bovendien draagt het ook in zich een taalkundige en psychologische denkfout. Hoe wil men hier de afleiding wel erkennen, terwijl het stamwoord in alle opzichten taboe wordt verklaard? Bovendien zijn de voorstellers allen Indonesiërs, die toch zeker op de hoogte zijn van de constructie en den bouw onzer Indonesische talen. Woorden als: Indonesiër en Indonesisch worden vertaald of in onze talen tot uiting gebracht met woorden, waarin het stamwoord Indonesia altijd voorkomt, hetzij in de daarvoor geconstrueerde afleidingen dan wel geheel zelfstandig. Verbod of het niet bezigen van het woord Indonesia beteekent voor ons het verbieden of niet mogen bezigen van alle begrippen, die aanwezig zijn in de woorden Indonesia en Indonesisch.

Inderdaad zijn er woorden in onze talen als Noesantara en andere aanwezig, waarmede de eenheid van het gebied zou kunnen worden aangeduid. Maar de betrokkenen zelf stellen er prijs op, dat de keuze op Indonesia moet vallen en over de keuze valt mijns inziens weinig af te dingen. Waarom zullen wij bezwaren maken, wanneer in een of ander Chineesch staatstuk het woord Nan-hiang of in een Japansch wetsproduct het woord Nanyo ter aanduiding van dit eilandenrijk gebezigd wordt? Zelfs in het buitenland hebben de menschen derhalve reeds de behoefte gevoeld aan een anderen naam dan Nederlandsch-Indië, welke naam schering en inslag in officieele en in niet-officieele stukken is. Nu komt er het verlangen van de eigen onderdanen, die voor zich en voor de wereld een ietwat smakelijker naam wenschen en niet uit den toon willen vallen.

Verder is het oude, quasi-wetenschappelijke bezwaar geopperd tegen het woord „Indonesia", dat dan een uitgebreider territoir zou vertegenwoordigen. Maar zoo vast is de wetenschap in de begrenzing van dit woord ook weer niet. Wèl staat vast, dat het woord sedert zijn schepping door den maker ervan, Logan, een levende, centrale beteekenis heeft verkregen voor aanduiding van dit land en volk. Trouwens, wat de taalwetenschap met het woord „Indonesia" heeft willen aanduiden, is sedert tientallen jaren door den bekenden geleerde pater Schmidt in de woorden Austria en Austronesia neergelegd, met welk voorstel zich prof. Kern en diens leerlingen zich vereenigen. Het woord „Indonesia" wordt alsdan buiten de wetenschap gehouden dan wel gebezigd met betrekking tot dit deel van het Nederlandsche overzeesche gebied. Men kan het adstrueeren met eenige dissertaties die in Nederland zijn verschenen, waar tot zelfs op den titel dier boeken het woord „Indonesia" voorkomt en dan wordt daarmede uitsluitend dit land bedoeld.

Ik zal het hierbij laten voor wat betreft de bestrijding van hetgeen tegen de motie-Thamrin is ingebracht, voorzoover het redelijke overwegingen betreft. Met sentimenteele bezwaren kan ik mij niet inlaten. Als gezegd reiken de drie moties nauwelijks tot de hoogte die de Indonesische volksbeweging als absoluut beschouwt. In haar eischen zijn ze wel uiterst gematigd en ze correspondeeren al heel weinig met de reëele wenschen van het Indonesische volk. Ik moet hier wel op wijzen, gezien de situatie in dit land en in onze onmiddellijke omgeving. Reeds enkele maanden vóór de catastrofale invasie in Nederland heeft de petitie van de Indonesische Nationale Groep en de Partai Persatoean Indonesia den Staten-Generaal bereikt, waarbij de Regeering en het Opperbestuur werden uitgenoodigd over te gaan tot de instelling van een volledig vertegenwoordigend lichaam en een verantwoordelijke regeering. Men heeft daar echter geen ooren naar gehad. De Nederlandsche Staat zou bij verwezenlijking van dit verlangen voor het aangezicht der wereld in Zuidoost Azië een sterke ruggegraat hebben gekregen.

Thans is een beperkt vrijheidsideaal neergelegd in deze drie moties. De eisch is niet hoog, het verlangen waarachtig niet groot. In India is men echter doende, den eisch van de nationalisten en het aanbod der Engelschen tegen elkaar af te wegen; en met den nobelen Pandhi Javaharlal Nehru als woordvoerder heeft het nationalistische deel van het volk van India het aanbod gewikt en gewogen en te licht bevonden. Het uiteindelijke doel van volledige onafhankelijkheid is daar thans weer aan de orde, men staat er voor den drempel van de onafhankelijkheidsbeweging.

Hier komen wij in den Volksraad slechts met een be-

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Iskandar Dinata.)

scheiden voorstel; wij zijn ons daarbij bewust van de betrekkelijkheid onzer wenschen in verhouding tot de wenschen van de millioenenmassa daarbuiten. Ook voor haar is in feite slechts één wensch mogelijk, namelijk baas te worden in eigen huis, derhalve het verkrijgen van volledige onafhankelijkheid in dezen tijd, als een politieke concessie van den zwaar beproefden Nederlandschen Staat. Maar als gezegd, wij zijn matig in onze eischen en zijn voorloopig tevreden met een kleine springplank, opdat wij terwille van ons vaderland met de massa en de Indonesische volksbeweging ons sterk zullen gevoelen om een geestelijken sprong te durven doen in den wijden oceaan van geluk, economischen voorspoed en politieke vrijheid.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij de geachte sprekers die van oordeel zijn, dat de huidige tijdsomstandigheden geen belemmering mogen vormen om vraagstukken als de aanhangige in behandeling te nemen. Ik ben zelfs van meening, dat behandeling ervan en een gevolg geven aan de in de drie moties geuite wenschen van groot nut is, ja zelfs een noodzakelijke factor om te komen tot de vervulling der in deze tijden zoozeer gevoelde behoefte aan eenheid ter versterking van onze afweermogelijkheden. Wat is logischer, dan dat men ter wille van deze eenheidsgedachte alle factoren uit den weg ruimt, die de verhoudingen hier te lande verstoren?

De motie-Thamrin, die de in onze ooren grievende benaming van Inlander wil veranderen in Indonesiër, is psychologisch van groote beteekenis. Van Europeesche zijde is vaak gezegd, dat deze benaming niet grievend behoeft te zijn.

Terecht zeggen de voorstellers, dat de geringschattende beteekenis van de benaming Inlander alleen kan worden gevoeld door de groep, die daarmede wordt betiteld. Ieder van ons Indonesiërs kan legio eigen ervaringen vertellen, waaruit blijkt, dat de benaming Inlander aanleiding is geweest tot wrijvingen tusschen Europeanen en Indonesiërs. Het is voor de Regeering die er op uit is het volk te verheffen zaak om elke factor, die het gevoel van minderwaardigheid aankweekt, in de kiem te smoren, dus: weg met de benaming Inlander. Evenzoo de aanduiding Inlandsch.

Enkele sprekers zijn het echter niet eens met den wensch, in de motie vervat, om dit land in plaats van Nederlandsch-Indië Indonesië te noemen. Het geachte lid, de heer De Villeneuve, motiveert zijn standpunt met de bewering, dat in dezen tijd van eenheid de naam Nederlandsch-Indië deze eenheid belichaamt.

Dit moge van Europeesche zijde bezien juist zijn, maar het is noodig ook te weten, hoe de Indonesiërs den naam Nederlandsch-Indië beschouwen. Het woord Nederlandsch duidt aan de positie van dit land en wel als bezit van Nederland.

De naam Nederlandsch-Indië herinnert ons Indonesiërs elke minuut, dat ons land niet vrij en onafhankelijk is, maar een bezit is van een ander land. Wij hebben vooral in den laatsten tijd zulke treffende uitingen van de zijde van de Europeesche burgers gezien, en daaruit geleerd wat vrijheid voor een volk beteekent.

Dit feit mag niet worden verwaarloosd. De naam Indonesië kan heel wat onaangenaams uitwisschen. Wil men eenheid, prachtig, de Indonesiërs zullen daartoe medewerken, maar men werpe dan ook grievende of voor ons niet verheffende aanduidingen overboord. Het zou meer effect sorteeren indien de Regeering dit uit eigen beweging deed, zonder dat daarvoor eerst moties noodig waren.

De motie-Soetardjo kan ik slechts toejuichen. Volgens mijn meening beteekent zij inderdaad een middel om een hecht saamhoorigheidsgevoel tusschen blank en bruin te smeden, stoelende op wederzijdsch vertrouwen, op besef van gelijkwaardigheid en op overtuiging in het gemeenschappelijk belang.

Ook inzake de motie-Wiwoho kan ik kort zijn. Met de strekking er van kan ik meegaan. Deze tijd vraagt durf en voortvarendheid op elk gebied. Als wij den wereldtoestand even in het oog vatten, krijgen wij het volgende beeld te zien.

Duitschland heeft West- en Noord-Europa onder den voet geloopen. Zelfs het machtige Frankrijk is overweldigd. De gevolgen hiervan zijn ook in het verre Oosten reeds merkbaar. Japan treedt driester op in Indo-China, dat Japansche inspecteurs binnen zijn grenzen moest toelaten om den doorvoer van wapens naar China te beletten.

Engeland is het laatste bolwerk der Westersche mogendheden. Het is oppermachtig ter zee en heeft in zijn dominions en koloniën onmetelijke hulpbronnen, maar staat thans practisch alleen tegenover een vijand, die getoond heeft voor niets te staan. Moge het tegen Duitschland geruimen tijd stand kunnen houden, een bevredigende overwinning is niet waarschijnlijk. Dit beseft Japan volkomen, wiens houding in Sjanghai, Hongkong en ten opzichte van Burma in positieven zin gewijzigd is.

(De heer Smit: Amerika beseft dat ook!)

Maar dat land heeft zijn houding nog niet bepaald. Ik kom daarop aanstonds terug.

Zonder hulp van buiten in den vorm van wapenlevering zal China Japan niet lang kunnen weerstaan. De vraag rijst, wat er dan gebeuren zal. Niets is te voorspellen, veel is te vreezen.

Dit maakt het noodzakelijk, dat Indië zich op het ergste voorbereidt, zonder hulp van anderen te verwachten. Indien uit dezen oorlog een les valt te putten, dan is het dit, dat iedere staat slechts bedacht is op zijn eigen huid, de machtige Vereenigde Staten inclusief. De eenige staat, wien Indië na aan het hart moet liggen is Nederland. Maar dit land is machteloos en heeft zelf een onzekere toekomst. Het heeft nog een Regeering, maar meer dan symbolisch is dit niet. Men klampe zich daarom niet vast aan de vooroorlogsche verhoudingen, wil Indië, zij het in gewijzigden vorm, voor Nederland behouden blijven. Moge het zeggenschap van den Minister van Koloniën over Indië in normale omstandigheden uit een staatsrechtelijk oogpunt te verdedigen zijn, in tijden, dat staats- en internationaal recht voor sterke, sluwe en snel, bij verrassing handelende machten slechts abstracte begrippen zijn, is dat zeggenschap van een ver verwijderden, te midden van het strijdrumoer staanden bewindsman, zelf gebukt onder de groote zorgen van eigen land en gezin, niet alleen waardeloos, maar hinderlijk en gevaarlijk. Men late daarom het regeeren van Indië tijdelijk over aan „the man on the spot", d.i. de Gouverneur-Generaal. De band met Nederland behoeft daarbij niet te worden verbroken, indien deze regeert namens de Koningin. Het groote voordeel hiervan is, dat door een bewindsman ter plaatse naar omstandigheden en op eigen verantwoordelijkheid snel en doelmatig kan worden opgetreden. Door deze principieele wijziging in het staatsbestel kan het karakter van Volksraad en raad van departementshoofden niet worden gehandhaafd, wil men de beginselen der democratie, waarvoor thans een strijd op leven en dood wordt gestreden, getrouw blijven. Naar het Nederlandsche model zal de Volksraad parlementsbevoegdheden moeten krijgen, terwijl de departementshoofden de verantwoordelijkheid eens ministers moeten dragen. De Raad van Nederlandsch-Indië moet dan de plaats innemen van den Raad van State.

Een lange procedure behoeven deze wijzigingen, die als noodmaatregelen kunnen worden aangemerkt, niet te volgen, nu de Nederlandsche Regeering zonder parlement regeert. Regeling bij Koninklijk besluit is onder de gegeven omstandigheden verantwoord. Bovenal moet snel worden gehandeld. Het heeft geen zin om de veranderingen in staat en maatschappij op te schorten tot na den oorlog. Wellicht is het dan te laat. Wellicht is Indië geheel voor Nederland verloren.

Wat ik vraag is dat de commissie, als door de motie bedoeld, met haar werk den noodigen spoed betrachte. De commissie

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Voorzitter, Aldjoeffry.)
mag in elk geval geen kapstok vormen waaraan onze staatkundige wenschen worden opgehangen.

Tenslotte heeft het geachte medelid, de heer Smit, in zijn rede gezegd: iets anders is het of de groote meerderheid van de Inheemsche bevolking in deze voortstuwing inderdaad een daadwerkelijk aandeel heeft. Wat wil het geachte lid hiermede zeggen? Bedoelt hij daarmede een vraag te stellen of de in de motie vervatte staatkundige wenschen steunen op volkswil? Denkt de heer Smit, dat in de ontwikkelde landen elke staatsvorm volledig op volkswil steunt?

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil even terzake prof. Struyken citeeren:

> „De proeven, met het laatste (referendum) in Amerika en Zwitserland genomen, hebben duidelijk doen zien, hoe weinig „zakelijk" de bevolking in het algemeen denkt, hoe weinig zij een oordeel heeft over bepaalde maatregelen van staatsbeleid, hoe veel gemakkelijker zij door de oude partij-organisatie en -actie onder groote leuzen en beginselen wordt in beweging gebracht dan wanneer buiten de partij-organisatie naar hare politieke inzichten omtrent bepaalde maatregelen wordt gevraagd. Niettegenstaande het referendum als stelsel geldt, juist in die landen, waar de bevolking politiek het meest is ontwikkeld, treft het betrekkelijk gering aantal van hen, die eraan deelnemen, in Zwitserland in het meerendeel der gevallen minder dan de helft, in Amerika gemiddeld niet meer dan zestig procent; somtijds daalt het tot twintig procent. Zelfs de hier en daar door strafbepaling ingevoerde dwang tot het uitbrengen van eene stem baat niet: meer dan eens werd tot veertig percent blanco-biljetten in de bus gevonden."

Uit het bovenstaande meen ik dan ook de vraag van den heer Smit evenals vele geuite bezwaren niet meer te mogen beschouwen als een verouderden knuppel om ons streven op staatkundig gebied neer te vellen.

(De heer Smit: Hoeveel is hier het percentage?)

Dat doet niets ter zake.

De **Voorzitter**: Het geachte lid heeft bij de schildering van de positie van het Opperbestuur enkele woorden gebruikt die, naar het mij voorkomt, niet geheel zijn bedoeling weergeven. Hij heeft — indien ik hem goed heb verstaan — gesproken van een symbolische regeering en van een Minister van Koloniën, die hinderlijk en gevaarlijk zou kunnen zijn.

Ik denk, dat het geachte lid heeft bedoeld, dat het Opperbestuur zich thans niet altijd gemakkelijk zal kunnen doen gelden. Dit is wat hij „symbolisch" noemde.

De woorden hinderlijk en gevaarlijk zullen mijns inziens aldus moeten worden uitgelegd, dat door de bijzondere omstandigheden de inmenging van den minister thans belemmering en bezwaren zou kunnen opleveren. Is dit juist?

De heer **Iskandar Dinata**: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan heb ik de bedoeling van den heer Iskandar Dinata goed begrepen.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Aanvankelijk was ik niet van plan bij dit onderwerp het woord te voeren. Ik had namelijk liever de meening van de overige leden van dit College willen aanhooren, alvorens terzake een oordeel te vormen. Het geachte medelid, de heer Sosrohadikoesoemo, heeft mij echter van morgen met een vraag verrast. Hij heeft namelijk de vraag gesteld, of wij Arabieren Indonesiërs willen worden.

Alvorens op deze vraag antwoord te geven, zou ik willen opmerken, Mijnheer de Voorzitter, dat er voor de Vreemde Oosterlingen ook thans gelegenheid bestaat Indonesiër te worden, namelijk langs een vrijwilligen weg. Ieder Arabier kan

(Soekawati.)
zich dus in de Inlandsche bevolkingsgroep oplossen en langs dezen weg Indonesiër worden. Er zijn dan ook Arabieren, die zich reeds in de Indonesische bevolkingsgroep hebben opgelost. Maar hun aantal is toch miniem. Weliswaar heeft men tenslotte de P.A.I., wier leden, als ik het goed heb, Indonesiërs willen worden, maar ook hun aantal is relatief klein, zoodat ik niet ver van de waarheid ben — althans zooals de toestand zich op dit moment voordoet — als ik hier zeg, dat het allergrootste deel der Arabische bevolking zich Arabier wil blijven noemen.

Verder zeide de heer Sosrohadikoesoemo (stenografisch verslag blz. 798):

> „De Indo-Europeanen moet ik ten deze uitschakelen, omreden zij zich liefst Nederlanders noemen en zij dus den naam Nederlandsch-Indië prefereeren boven andere namen."

In dezen zin geredeneerd, Mijnheer de Voorzitter, zou ik dus tegen de motie-Thamrin moeten stemmen. Deze conclusie zou ik echter niet tot de mijne willen maken. M.i. is het zeer zeker mogelijk voor deze motie te stemmen, zonder dat men zijn nationaliteit behoeft te verlaten.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Als mede-onderteekenaar van de thans in behandeling zijnde moties wil ik in eerste instantie slechts enkele woorden spreken, aangezien wij, onderteekenaars van de moties, in de memorie van antwoord reeds hebben getracht zoowel op de critiek en vragen, als op de suggesties en wenken van onze geachte medeleden zoo volledig mogelijk antwoord te geven. Wanneer ik U thans het woord heb gevraagd, Mijnheer de Voorzitter, dan geschiedt dit in hoofdzaak, om mij er van te verzekeren, dat ik straks in tweeden termijn eventueel het woord zal kunnen voeren voor mogelijke aanvullende antwoorden op de door onze medeleden gestelde vragen en gemaakte opmerkingen.

(De heer Verboom: Weer plaats bespreken!)

Ik zeg „aanvullende antwoorden", omdat uit den aard der zaak de eerste onderteekenaars der moties als de eigenlijke verdedigers zullen optreden en zij dus de geachte medeleden in hoofdzaak van eventueele repliek zullen dienen.

Mijnheer de Voorzitter! Met de indiening van de aanhangige moties hebben wij ontegenzeggelijk staatkundige onderwerpen van de eerste orde op het tapijt gebracht.

Van de eerste orde, omdat het hier geldt voorstellen, welke beoogen de positie van Nederlandsch-Indië in het Koninkrijk op een hooger, zelfstandiger peil te brengen en den Inheemsche, zoowel staatsrechtelijk als maatschappelijk tot een zelfstandiger, bewuster onderdaan op te voeden, en mede hem in het internationaal volkerenverkeer een eigen duidelijke ethnologische naamsaanduiding te verschaffen.

Ik zou eerstens gaarne even willen ingaan op enkele punten, die van morgen en hedenavond door enkele sprekers zijn voorgebracht. In de eerste plaats de bezwaren van onze geachte medeleden, de heeren: De Raad, Soeria Nata Atmadja, Kan, en anderen, als zoude een verdere behandeling van de motie-Wiwoho thans ondoelmatig en onwenschelijk zijn.

In de memorie van antwoord is deze meening onzerzijds breedvoerig bestreden. Het zou een onjuiste politiek zijn, om gerechtvaardigde staatkundige hervormingen uit te stellen tot Nederland is herrezen, om de eenvoudige reden, men niet weet wanneer dit plaats zal hebben. Het kan zijn over zes weken of over zes maanden of, zooals profetische voorspelling van den heer Soeria Nata Atmadja luidde: tot de aanstaande winter intreedt, maar evengoed kan het over zes jaren zijn. Bovendien zullen alsdan de Nederlandsche staatsorganen na de bevrijding alle aandacht en energie noodig hebben voor het herstel van de stellig geheel gedesorganiseerde staatkundige en economische grondslagen met den daaraan gepaard gaanden opbouw van wat door den oorlog vernietigd is.

30ste VERGADERING — MAANDAG 19 AUGUSTUS 1940.
Avondvergadering.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Soekawati.)

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn overtuiging mag de staatkundige evolutie van land en volk van Nederlandsch-Indië niet geremd worden, als gevolg van de bezetting van Nederland door den vijand, waardoor de Staten-Generaal tot machteloosheid gedoemd zijn. Zooals de Java-Bode van 15 dezer zeide:

„De bezetting van Nederland mag geen kapstok worden, waaraan alle gerechtvaardigde politieke wenschen worden opgehangen. „Wij hopen" — zeide de Java-Bode verder — „dat de Regeering met vooruitzienden blik voorstellen in het belang der politieke ontwikkeling van Nederlandsch-Indië zal doen. Voorstellen van voldoende verre strekking ook al zal voor de verwezenlijking eene herziening (bij Koninklijk Besluit) van de Indische Staatsregeling noodig zijn. Toepassing van het staatsnoodrecht om belangrijke hervormingen in te kunnen voeren, welke anders wellicht nog geruimen tijd zouden moeten blijven liggen, heeft onze volle instemming."

Tot zoover de Java-Bode.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat mijn geachte medeleden en ook de Regeering dit sympathiek en nuchter betoog van den schrijver van de Java-Bode van harte zullen onderschrijven.

Verder wil ik nog even ingaan op de bezwaren van vele geachte medeleden, tegen punt 6*b* geopperd en in verband hiermede de suggestie vervat in punt 7 onzer motie toelichten.

Naar het mij voorkomt behoort de taak van den Landvoogd in de toekomst in hoofdzaak te zijn het handhaven van de eenheid in het regeeringsbeleid, d.w.z., dat de Gouverneur-Generaal in hoofdzaak de aanwijzingen der algemeene richting van het regeeringsbeleid geeft en daarbij ook zorg draagt, dat de oplossing van de uiteenloopende vraagstukken in de door den Landvoogd gegeven richting geschiedt.

Mijnheer de Voorzitter! Dit behoeft echter niet mede te brengen, dat de Gouverneur-Generaal alleen, steeds en overal, de oplossing van elk probleem moet aangeven.

Hij behoort meer te zijn een leidend dan beslissend orgaan, zonder nochtans het recht prijs te geven om zoo noodig in te grijpen.

Momenteel is betrekkelijk slechts weinig aan de departementshoofden overgelaten, althans formeel. Alles wat binnen het begrip „Regeering" valt, geschiedt door den Landvoogd. Immers hij ontvangt adviezen en hij alleen beslist.

De Raad van Nederlandsch-Indië, anders dan in wetgevingsaangelegenheden louter adviseerende instantie, neemt in geen enkel opzicht een deel op zich van de Landvoogdelijke taak.

De herzieningscommissie van 1918 heeft ten opzichte van deze aangelegenheid 5 punten naar voren gebracht, n.l.:

a. dat de Landvoogd inderdaad de positie verkrijge, welke hem toekomt: d.i. te zijn drager en vertolker van het regeeringsbeleid, voortstuwend en controleerend;

b. dat afgewenteld worde van den Landvoogd de zorg om alleen te beslissen en te regelen in alle vraagstukken en dat hij deze zorg voortaan zal deelen met anderen;

c. dat onderlinge voortdurende aanraking worde verkregen tusschen allen, die thans als raadgevers en beslissers de regeering helpen uitoefenen of zelf uitoefenen;

d. dat aan de leiders der departementen overgelaten wordt de beslissing omtrent alles, wat niet onderworpen is aan het algemeen regeeringsbeleid;

e. dat als volgt van het gezegde meer dan als beoogd doel de Algemeene Secretarie overbodig worde.

De Herzieningscommissie acht het aangewezen middel om dit te bereiken, het herstel van het collegiaal karakter der Indische Regeering, hetwelk zij vóór 1836 had.

De Regeering worde uitgeoefend door den Gouverneur-Generaal in rade, d.i. in voortdurend overleg in samenwerking met den Raad van Indië, samengesteld uit eenige evenveens door de Kroon benoemde personen.

De Raad van Indië verlieze dus het karakter van in hoofdzaak raadgevend college; hij erlange ook in andere dan wetgevende aangelegenheden medezeggingsrecht.

Nochtans met dien verstande, dat aan den Landvoogd het recht blijft voorbehouden, dat hem waar hij aan de Kroon verantwoordelijk is, wel moet worden toegekend: „zijn Raad te overstemmen", d.w.z. te besluiten in strijd met de meerderheid van het regeeringslichaam.

De leden van den Raad dienen tevens te worden belast met de leiding van de departementen van algemeen bestuur. Hiermede zal een eind worden gemaakt aan de eigenaardige plaats, welke de departementshoofden sedert de instelling van den Volksraad innemen.

Organiek, afgezien van hun beheerstaak, raadsman van den Landvoogd, treedt het departementshoofd door zijn taak als Regeeringsgemachtigde in den Volksraad, waar hij niet zelden wordt gesteld voor vragen en opmerkingen en vaak onmiddellijk een beslissing moet nemen, feitelijk als ware hij tegenover den Volksraad drager van de regeeringsmacht en niet zelden heeft de Volksraad dan ook doen zien, dat hij hem voor het beleid der Regeering tot zekere hoogte aansprakelijk stelt. Een aansprakelijkheid intusschen, die hij niet kan dragen, waar hij wettelijk nu eenmaal van de Regeering geen deel uitmaakt.

De wettelijke positie behoort met de feitelijk gevormde in overeenstemming te worden gebracht, wat alleen kan door den departementschef tot lid in te schakelen van het regeeringscollege, en dus verantwoordelijk aan den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! Tot zoover de Herzieningscommissie, gecreëerd door de Regeering zelf, een commissie bestaande uit mannen van alle bevolkingsgroepen, mannen bovendien, die de zaak niet alleen in de breedte doch ook in de diepte hebben onderzocht en overwogen.

Onze motie gaat parallel aan de door de Herzieningscommissie ontwikkelde denkbeelden. Deze gelden nog onverzwakt, al zijn ze bij de herziening van de Indische Staatsregeling in 1925 door de wetgevende macht niet overgenomen. Onze motie is echter van beperkter strekking.

Op deze gronden zou ik het ten zeerste betreuren, indien mijn geachte medeleden zich blijven verzetten tegen de motie. Zulks zou beteekenen: de wijzers van de klok achteruit zetten.

Tot deze beide onderdeelen van de door de moties aan de orde gestelde onderwerpen wilde ik mij aanvankelijk gaarne bepalen.

Over één punt echter is het noodig reeds thans nog het een en ander te zeggen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de begripsaanduidingen Indonesia, Indonesiër en Indonesisch betreft, meen ik hierover weinig te behoeven te zeggen.

Elk land en volk wenscht benamingen welke met zijn wezen overeenstemmen. Met ons is dat niet anders.

Tegen de verandering van het woord Nederlandsch-Indië in Indonesië in wetten, ordonnanties en andere officieele bescheiden zijn van verschillende zijden ernstige bedenkingen gemaakt, waarvan ik de waarde niet kan en ook niet wil ontkennen.

Wij zijn in dezen Raad om met elkander te beraadslagen en op dit beraadslagen leg ik den nadruk. Dit beteekent voor mij, dat mijn voorloopig inzicht voor wijziging vatbaar is, indien de meeningen van mijn geachte medeleden door mij goed gefundeerd en geargumenteerd worden geacht.

Ik zal de door onze geachte medeleden voorgebrachte bezwaren rijpelijk met mijn medeonderteekenaars nader bespreken.

Mijnheer de Voorzitter! Indien ik dan thans tot het einde van mijn rede kom, moge ik besluiten met te verklaren, dat het Nederlandsch beleid voor deze gewesten ten zegen is. Ik zeg dit, omdat elk misverstand dient te worden uitgesloten. Reeds meermalen was er voor mij aanleiding om dit te verklaren.

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Soekawati.)

In het verleden was het bindende element tusschen de landen en volken van den archipel tamelijk los en bestond soms geheel niet. Nog tot den huidigen dag zijn er symptomen van deze geaardheid aanwezig. Indien de kans bestaat dat dit oostersch eilandengebied hecht zal samengroeien tot één staat of federale statengroep, dan zal dit geschieden door het cement, dat door het Nederlandsch gezag is ingemetseld. Dit is geen overdreven schildering van den gang van zaken, geen ophemeling van het Nederlandsche gezag, het is de eenvoudige, objectieve waarheid. Geen enkele Indonesiër kan dit ontkennen. Of liever, hij kàn het wel ontkennen, doch dan is het onjuist, onjuist naar den geest en naar de materie.

Is dan alles goed geweest wat het Nederlandsche gezag deed en zal alles wat het nog zal doen, volmaakt zijn? Och, Mijnheer de Voorzitter, in welke samenleving van menschen is dit het geval? Was en is dit in Nederland zelf soms het geval? Of in Spanje, Japan, China of waar ook? Er is bovendien geen objectieve maatstaf voor het goede en juiste in zaken van staatsbeleid. Men kan slechts trachten, dien te benaderen. Ik laat het verre verleden rusten. De laatste halve eeuw is een tijdvak van sterken opgang van Nederlandsch-Indië geweest, vooral voor de Indonesische landskinderen, al is het initiatief niet van de Indonesiërs uitgegaan.

Op alle gebied des levens, onderwijs, cultuur, economie, rechtswezen, hygiëne, techniek — ik denk aan de groote irrigatiewerken — wetenschap — ik denk aan studie van de Inheemsche talen en aan oudheidkunde — is op initiatief van het Nederlandsch bewind veel tot stand gebracht. De Nederlandsch-Indische Regeering heeft ons door de moeilijke jaren van de crisis en de malaise geleid, al waren de middelen lang niet altijd prettig voor ons en de pillen soms moeilijk en soms niet zonder dwang te slikken. Men moet in elk regeeringsbeleid de voornaamste strekking trachten te onderscheiden. De strekking van het Nederlandsch beleid was, Indië op te voeden en te ontwikkelen.

(Voorzitter, Regeeringsgemachtigde voor Alg. Zaken.)

Zoo zijn wij dan thans op een tweesprong. De volkeren van Nederlandsch-Indië, vertegenwoordigd in hun bovenste lagen, vragen thans meer medezeggenschap, grootere zelfstandigheid voor Nederlandsch-Indië. In dit licht beziet mijn fractie eensgezind de voorliggende moties. De heer Roep heeft reeds verklaard dat mijn fractie haar stem aan de moties zal geven, behoudens dan de naamsverandering van Nederlandsch-Indië. Moge de regeeringsverklaring, welke wij tegemoet zien, doortrokken zijn van den geest van bereidheid om de staatkundige en economische zelfstandigheid van dit gebiedsdeel van het Koninkrijk krachtig en energiek te bevorderen!

De **Voorzitter**: Wenscht nog een der andere leden, niet behoorende tot de eerste voorstellers der moties, het woord? Zoo neen, wenscht dan de geachte Regeeringsgemachtigde het woord?

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal op een nader te bepalen tijdstip gaarne Haar standpunt ten aanzien van deze drie moties uiteenzetten.

De **Voorzitter**: Heeft de Regeering daarvoor reeds een dag vastgesteld? Zou b.v. aanstaande Donderdag Haar schikken?

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Wellicht, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal de Regeering zoo mogelijk Donderdag 22 Augustus a.s. aan het debat deelnemen.

De vergadering wordt te 8.45 n.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**).

31ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 20 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **48**). — Zesde aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **55**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en Idenburg.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Het volgende Regeeringstelegram en de volgende Regeeringsbrieven:

1. Telegram van den Algemeenen Secretaris, houdende mededeeling, dat de Landvoogd de beslissing over Ond. **57** (herwaardeering goudvoorraad van de Javasche Bank) gaarne uiterlijk op 23 dezer zal vernemen.

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 10 Augustus 1940 No. 22 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot invoering van een retributie voor het toezicht door den dienst van het veiligheidstoezicht op andere bedrijfsinstallaties dan stoomtoestellen (Ond. **49**).

3. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 15 Augustus 1940 No. 1543/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A en IX A der begrooting voor 1940 (Ond. **46**).

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van den directeur van Economische Zaken van 13 Augustus 1940 No. 17698/A.Z. ter aanbieding van een opgave van de door de Regeering bij de behandeling van de aanvullende begrootingen voor 1940 aan den Volksraad gedane, tot de bemoeienissen van het departement van Economische Zaken behoorende, toezeggingen.

2. Besluit van den hoofdinspecteur, hoofd van den dienst van het Boschwezen, van 14 Augustus 1940 No. 9834/H.I., houdende ontheffing van Ir. G. C. Kampman van de werkzaamheden van secretaris van de commissie van bijstand en advies inzake het boschwezen, en benoeming in zijn plaats van Ir. R. B. A. van der Klip.

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

De bescheiden worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. Jaarverslag over 1939 van de vereeniging tot verzorging van geestelijke invaliden (V.G.I.).

Het verslag wordt opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **48**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering mag zich niet beklagen, dat de aan den Volksraad voorgelegde voorstellen over de oprichting van een publiciteitsdienst en de vorming van een kabinet van den Gouverneur-Generaal, niet in volle mate de belangstelling van het geacht College zouden hebben gehad. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, zijn bij de bespreking van deze onderwerpen zooveel belangrijke vraagstukken en gezichtspunten naar voren gebracht dat de Regeering slechts Haar spijt kan betuigen, dat de tijd om op al deze opmerkingen in te gaan, Haar ontbreekt.

De gedachtenwisseling heeft zich wel zeer merkwaardig bewogen om dezelfde punten; het zou der Regeering aangenaam zijn, wanneer Zij de verschillende nuanceeringen, die in de bespreking door de verschillende sprekers naar voren zijn getreden, ook bij Haar antwoord tot haar recht zou kunnen doen komen. Dit is evenwel niet mogelijk en voor de nadere toelichting op de voorstellen ook niet noodig. Wanneer de geachte sprekers dan ook niet in al hun beschouwingen worden gevolgd en beantwoord, dan beteekent dit zeker niet, dat de Regeering niet met groote belangstelling naar hun opmerkingen zou hebben geluisterd.

Het was der Regeering aangenaam te bemerken, dat het feit, dat de indiening der voorstellen plaats vond op een tijdstip, dat, althans wat den regeeringspubliciteitsdienst betreft, al belangrijke stappen tot uitvoering waren gedaan, na de nadere toelichting in de memorie van antwoord door vrijwel alle der geachte sprekers is aanvaard. Alleen de heeren Smit en Iskandar Dinata bleven hun bezwaren tegen dezen vorm van behandeling handhaven. Het spijt mij zeer, Mijnheer de Voorzitter, dat de toelichting in de memorie van antwoord deze geachte leden niet heeft kunnen overtuigen van de noodzakelijkheid van dezen gang van zaken, maar ik vertrouw, dat — hoezeer hier verschil van inzicht aanwezig is — bij de genoemde leden in ieder geval niet de indruk is achtergebleven dat de Regeering den Volksraad in zijn rechten zou hebben willen tekort doen.

Ik kan na de welwillende houding die verreweg de meeste geachte sprekers tegenover dit punt hebben aangenomen, hiervan verder afstappen.

Ik ga thans over tot de bespreking van de beschouwingen, welke in eersten termijn zijn geleverd over den regeeringspubliciteitsdienst. Met opzet, Mijnheer de Voorzitter, stel ik dit punt voorop, omdat, in tegenstelling met verscheidene der geachte leden, de Regeering in de oprichting van den publiciteitsdienst werkelijk een uit staatkundig oogpunt belangrijker stap ziet dan in de vorming van een kabinet. Ik kom hierop vanzelf terug bij de bespreking van dat onderwerp.

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

Een dergelijk doel, Mijnheer de Voorzitter, wil de Regeering met een oordeelkundige voorlichting dienen.

In dit verband is nog de opmerking gemaakt dat de voorlichting van de Regeering wel altijd eenzijdig zal zijn en dat zij zich niet meer zal verheffen boven de partijen.

Mijnheer de Voorzitter, deze uitspraak is der Regeering niet zeer duidelijk. Immers, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering kan moeilijk een andere dan Haar eigen meening hebben; ik weet werkelijk niet wat men moet verstaan onder een regeeringsmeening die boven de partijen staat. Ook in dit College verschaft de Regeering voorlichting omtrent Haar eigen meening; deze voorlichting behoeft daarom echter nog niet te worden gequalificeerd als eenzijdig en niet boven de partijen staand.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, misschien is hier een misverstand in het spel en dacht de geachte spreker aan een soort van regeeringspropaganda tegen de opvattingen van bepaalde groepen. Wanneer deze gedachte mocht bestaan, dan kan de Regeering hier met rust verklaren dat zulks niet in Haar bedoeling ligt. Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat ik duidelijk heb gemaakt, dat de Regeering met medewerking aan de vorming van een bewuste publieke opinie niet anders op het oog heeft dan het geven van een zoo helder mogelijke voorstelling omtrent hetgeen Zij zelf doet en wil en het wegnemen van onjuiste voorstellingen over zaken, die tot Haar belangstellingssfeer behooren. De Regeering denkt er niet over om zich te mengen in zaken van godsdienstige overtuiging en levensbeschouwing en Zij is zich ook zeer wel bewust, dat Zij in dit opzicht zichzelf telkens nauwkeurig moet afvragen of Zij niet een bepaalde richting, zij het ook onbewust, steunt of bestrijdt.

Dit alles neemt niet weg, dat juist een goede voorlichting en een voorlichting, welke zich aanpast bij het ontwikkelingspeil van de voorgelichten, een belangrijk element kan inhouden van volksopheffing en volksopvoeding, maar de nadruk blijft hierbij vallen op het scheppen van de mogelijkheid van een eigen oordeelsvorming door de geregeerden zelf.

In dit verband moge ik nog een enkele opmerking maken over de uitspraak van de Regeering, dat Zij er toe wil medewerken, ook door Haar publiciteit, om de scheidingsmuren tusschen de verschillende groepen in dit land zooveel mogelijk af te breken en een maatschappelijk en geestelijk sterk Indië te vormen. Deze uitspraak — dit zij wellicht ten overvloede gezegd — moge men aldus opvatten, dat de Regeering geenszins de noodzakelijke differentiaties in de maatschappij zou willen opheffen, maar dat Zij deze verschillen zooveel mogelijk zou willen zien worden tot een rijk, samenwerkend geheel. Mijnheer de Voorzitter, ik mag niet nalaten te zeggen, dat het warme betoog, dat hier door verschillende der geachte leden is geleverd — en wanneer ik hier inzonderheid noem den heer Sosrohadikoesoemo, beteekent dit niet, dat ik dezelfde strekking niet in de woorden van anderen zou hebben beluisterd — dat dit warme betoog voor een eendrachtig samengaan en een afbreken van de zoo geheel overbodige scheidingsmuren, die men thans vaak nog kan bespeuren, der Regeering tenvolle uit het hart is gegrepen. De Regeering moet de verleiding weerstaan om hier deel te nemen aan een discussie over de vraag in hoever de Europeesche, de Inheemsche en de Chineesche bevolkingsgroepen in de practijk des levens tegenover elkaar staan, maar Zij wil hier toch met nadruk verzekeren, dat Zij ook een maatschappelijk samengaan niet dan met groote voldoening zich zou zien voltrekken. Het heeft Haar aangenaam getroffen, dat ook in verschillende persorganen in dit land daarvoor een warm pleidooi wordt gevoerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop te hebben duidelijk gemaakt, dat de Regeering een voorstandster is van een vrije meeningsuiting, van een vrije pers en van een niet-tendentieuze voorlichting van de burgerij door de Regeering. Dat Zij dus niet wil belemmering van meeningsuiting, breideling van de pers en een soort dwangpropaganda.

Ik ga thans over tot een ander punt, dat ook onder het begrip propaganda valt, maar dan in een anderen zin dan hiervoren is besproken en wat in het afdeelingsverslag en de daarop volgende besprekingen is aangeduid met „opwekkende propaganda''. Het geachte lid, de heer Verboom, heeft hieraan uitvoerige beschouwingen gewijd en ook de heeren Moelia, De Raad, De Villeneuve, Smit, Aldjoeffry en Zwart hebben hierop gewezen. Deze propaganda, Mijnheer de Voorzitter, is niet zoozeer bedoeld als een propaganda van eigen denkbeelden van de Regeering als wel als een deelnemen van de Regeering aan een algemeene meeningsuiting en gevoelsuiting, waaraan de gemeenschap behoefte heeft. Mijnheer de Voorzitter, met de desiderata, door den heer Verboom in dit opzicht vrij uitvoerig beschreven, kan de Regeering volkomen instemmen. In hoever of de toekomst een grooter tegemoetkoming aan de bestaande desiderata zal te zien geven, kan de Regeering nog niet zeggen. Zij hoopt hiervoor op de medewerking van allerlei personen en organen uit de maatschappij zelf. Zij is daarvan in hooge mate afhankelijk.

De heer Aldjoeffry heeft nog inzonderheid gewezen op een vorm van oorlogspropaganda, die bewust gericht is tegen de van den vijand uitgaande suggestieve propaganda en die een tegenwicht kan vormen tegen den indruk, welken de militaire successen van den vijand hebben gemaakt. Mijnheer de Voorzitter, dit is inderdaad een belangrijk punt en de Regeering wil gaarne toezeggen dat Zij daaraan Haar volle aandacht wil besteden. Zij wil niet nalaten ook in dit verband Haar waardeering uit te spreken voor hetgeen de pers in dit opzicht heeft gedaan en nog doet.

Het geachte lid de heer Verboom, heeft in het algemeen de verhooging van een geestelijke weerbaarheid door allerlei vormen van publiciteit zeer duidelijk en aantrekkelijk uiteengezet. De Regeering kan deze beschouwingen in het algemeen zeer wel onderschijven en wil gaarne nagaan in hoever Zij aan de verschillende suggesties gevolg kan geven.

Wat betreft de in dit verband ook genoemde voorlichting over het buitenland en in het buitenland moge de Regeering op het volgende wijzen. Als Zij den heer Verboom goed begrijpt, dan zou dit geachte lid ook gaarne een geregelde mededeeling ontvangen over de politieke constellatie in het buitenland en een commentaar van de Regeering daarop. In dit opzicht moet de Regeering uiteraard echter zeer voorzichtig zijn. De positie van de Regeering brengt met zich dat Zij niet alleen in de uitspraak van Haar oordeel, maar zelfs in Haar beschrijving van bepaalde politieke situaties een groote omzichtigheid te baat moet nemen, ook al omdat een dergelijke beschrijving toch altijd een element van oordeelvelling in zich houdt. Intusschen voelt de Regeering met den heer Verboom wel voor goede correspondenties uit het buitenland. Hoewel dit natuurlijk in de eerste plaats een zaak is van de pers zelf, is de Regeering niet ongenegen dit belang te stimuleeren.

Nog eens wil Zij gaarne verzekeren, dat ook de voorlichting in het buitenland over Indië een punt is, dat Haar aandacht niet ontsnapt. De aard van deze materie brengt echter met zich, dat Zij geen openbaarheid geeft aan hetgen in dit opzicht wordt gedaan; dit zou aan de waarde van de publiciteit in het buitenland niet ten goede komen. Wel mag Zij niet nalaten erop te wijzen, dat Haar personeele en financieele middelen in dit opzicht niet onbeperkt zijn.

Een ander punt, dat bij de bespreking van de activiteit van den R.P. D. naar voren is gekomen, is de voorlichting van de groote massa der analphabeten-bevolking. Door verschillende geachte sprekers, zooals de heeren Yamin, Wirjopranoto, Soeroso en Iskandar Dinata, is — in verschillende vormen — twijfel geuit aan de waarde van voorlichting door het Bestuur, Mijnheer de Voorzitter. De Regeering is het daarmee bepaaldelijk niet eens en Zij stemt in dit opzicht veeleer in

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

met de visie van den heer Soeria Nata Atmadja, die ook bij vele andere der geachte sprekers instemming vond, dat de belangrijkste taak in dit opzicht zou liggen juist bij het Bestuur. Ook al zou de Regeering den heer Lapian kunnen toegeven dat bij het lager bestuur zelf niet altijd een volledig inzicht bestaat omtrent hetgeen de Regeering wil, Zij heeft toch geen reden om te betwijfelen dat in het algemeen bestuur en hoofden der bevolking het vertrouwen van de massa zouden bezitten. De min of meer patriarchale verhoudingen ten plattelande verhinderen zeker niet dat het bestuur, dat ook de machtsmiddelen hanteert, tegelijkertijd ook de vertrouwde zou zijn van de groote meerderheid der bevolking. Met veel waardeering beluisterde de Regeering de uiteenzettingen hieromtdent van den heer Soeria Nata Atmadja. Het feit echter dat het bestuur zelf in dit opzicht een belangrijke taak heeft, legt aan den R. P. D. een zekere mate van voorzichtigheid op, wat betreft zijn eigen bemoeienis met de voorlichting van de groote massa. Hierbij geldt ook — en dat is de Regeering met het geachte lid den heer Smit eens — dat ook in de mate van publiciteit onder de analphabeten-bevolking de Overheid zich beperking moet opleggen. In het algemeen zal de Regeering zich moeten aanpassen aan de werkelijke behoeften, die de bevolking in dit opzicht heeft, zoowel wat mate als wat vorm betreft. Aan de vraag van den heer Soeria Nata Atmadja in hoever een leidraad voor ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur en de activiteit van volkslectuur in dit opzicht een goede bijdrage kunnen leveren, wil de Regeering gaarne aandacht besteden.

Vrij algemeen is in dit verband naar voren gebracht de wensch dat meer gebruik worde gemaakt van de radio.

Zooals de Regeering reeds in de memorie van antwoord mededeelde is dit een punt, wat ten volle Haar aandacht heeft, maar waarover Zij zich nog geen definitief oordeel heeft gevormd. Ik kan daarom hierop op dit oogenblik ook niet verder ingaan.

Mijnheer de Voorzitter, de Regeering is hier ook door verscheidene der geachte leden, te weten de heeren Moelia, Van Helsdingen, Zwart, Soekawati, Lapian en Mogot, gewaarschuwd tegen het gevaar van verambtelijking van den Regeeringspubliciteitsdienst en verstarring van de nieuwsvoorziening. Dit is een gevaar, dat inderdaad niet denkbeeldig is en de Regeering kan met nadruk verzekeren, dat Zij een dergelijke ontwikkeling van zaken zooveel mogelijk zal tegengaan. Als geruststelling moge intusschen dienen, dat het nieuwe hoofd van den Regeeringspubliciteitsdienst zich van dit gevaar volkomen bewust is en dat de werkwijze van den dienst er geheel op is ingericht om een dergelijke verstarring te voorkomen. Het is zeer juist, zooals door eenige leden, onder andere de heeren De Villeneuve en Soangkoepon, is opgemerkt, dat de dienst niet alleen strekt tot voorlichting van het publiek over hetgeen de Regeering wil, maar dat hij tegelijkertijd een belangrijk kanaal van informatie is voor de Regeering zelf over hetgeen in de maatschappij omgaat. De regeeringspubliciteitsdienst zal er met kracht naar streven om de levende aanraking met het publiek zooveel mogelijk te handhaven. Wanneer het publiek zelf niet komt om inlichtingen, dan zal de regeeringspubliciteitsdienst deze uitlokken en aanmoedigen. De personen, die bij dezen dienst werken, zullen zich zeer veel buiten de muren van het kantoor, in de maatschappij moeten bewegen. De Regeering vertrouwt dat op deze wijze datgene, dat men aangeduid heeft met verambtelijking van den dienst, werkelijk zal kunnen worden voorkomen.

De heer Van Helsdingen heeft nog gevraagd of er geen verstroeving in de nieuwsvoorziening zou optreden. In dit verband vermeldde het geachte lid een opdracht, welke aan ambtenaren zou zijn verstrekt om voortaan niet rechtstreeks meer inlichtingen te geven aan de pers, maar zulks geheel over te laten aan den regeeringspubliciteitsdienst. Mijnheer de Voorzitter, der Regeering is omtrent een dergelijke opdracht niets bekend. Het spreekt vanzelf dat inlichtingen aan individueele journalisten door daartoe bevoegde ambtenaren steeds zullen kunnen worden gegeven. Het eenige, waar de Regeering op staat, is, dat wanneer dergelijke inlichtingen worden versterkt, het hoofd van den Regeeringspubliciteitsdienst daarvan zoo spoedig mogelijk kennis krijgt, opdat ook hij in staat zal zijn om, wanneer men zich tot hem wendt over hetzelfde, daarop ook te kunnen antwoorden.

Mij rest thans nog de bespreking van de personeelsbezetting van den regeeringspubliciteitsdienst. Door de heeren Yamin, Moelia, Wirjopranoto, De Boer, Soangkoepon, Iskandar Dinata, Lapian en Soekawati is gepleit voor een goede bezetting van dezen dienst met Inheemsche krachten. Mijnheer de Voorzitter! De Regeering erkent de juistheid van dit desideratum en het is ook bepaald Haar bedoeling in dit opzicht den dienst zoo goed mogelijk uit te rusten. Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, heeft aan de Regeering gevraagd of Zij niet een algemeenen oproep zou kunnen laten uitgaan voor wat betreft de vervulling van de nog open plaats voor een Inheemschen journalist. Dit geachte lid vroeg verder of het in de bedoeling lag alleen te zoeken naar krachten, die uit de practijk van de journalistiek afkomstig zijn of dat ook genoegen zou kunnen worden genomen met een ander, niet uit dezen kring afkomstig, maar wel behept met journalistieke gaven en eenige ervaring.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zal bij voorkeur zoeken onder hen, die een grondige ervaring hebben van de journalistiek in haar volle beteekenis. Juist omdat een goed contact tusschen den dienst en de pers van zoo groote beteekenis is, moet de Regeering prijs stellen op een persoon, die de nooden en behoeften van de krantenredacties ten volle beseft. Dit geldt zoowel voor de Inheemsche pers als voor de Nederlandsche pers. Bij de overweging van de vraag, wie als hoofd van den publiciteitsdienst zou moeten optreden heeft de Regeering dan ook niet geaarzeld om in de eerste plaats te zoeken naar een journalistiek zeer geschoolde kracht. Ditzelfde geldt ook voor de Inheemsche pers en het ligt daarom voor de hand, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering in de eerste plaats de oogen richt op de thans bij de verschillende dagbladen arbeidende journalisten en dit brengt verder met zich, dat Zij, waar Zij over verreweg de meeste van deze werkkrachten van verschillende zijden inlichtingen kan ontvangen, voor Haar keuze ook geen behoefte heeft aan een algemeenen oproep.

Intusschen beteekent dit niet dat in een verder stadium van ontwikkeling van den dienst de Regeering niet ook gebruik zal kunnen maken van een ander soort krachten. Zooals de heer De Villeneuve terecht heeft opgemerkt, draagt de opzet van den dienst in vele opzichten nog een voorloopig karakter en kan men zelfs ook nog van een experiment spreken. De ervaring zal moeten leeren in hoever binnen het raam van de middelen, waarover de Regeering beschikt, de dienst in verschillende opzichten nog personeelsversterking zal moeten ontvangen. In dit verband denkt de Regeering ook aan hetgeen de heer Soangkoepon gezegd heeft omtrent de aanwezigheid van een journalist uit de buitengewesten. Vanzelfsprekend zal ook volle aandacht worden geschonken aan den wensch van de heeren Yo Heng Kam en Kan, dat de regeeringspubliciteitsdienst, óók wat zijn personeel betreft, voortdurend rekening houdt met de behoeften van de Chineesche bevolkingsgroep.

Wanneer men bedenkt, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering er in de eerste plaats bij gebaat is om een zoo ruim mogelijke aanraking te hebben met de publiciteitsorganen van deze maatschappij, dan spreekt het wel vanzelf dat men geen vrees behoeft te hebben voor een aarzeling aan Haar kant om in dit opzicht voor zoover de middelen dat toelaten, Haar dienst zoo goed mogelijk uit te rusten.

De Regeering wil in dit verband zich nog gaarne aansluiten bij de opmerkingen van de heeren Wirjopranoto en De Boer,

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

dat de regeeringspubliciteitsdienst als het kan, ook het zijne ertoe zal moeten bijdragen om onder de Europeesche bevolking een grooter bekendheid te bevorderen omtrent het leven en streven van haar Inheemsche mede-burgers. Hoewel ik voorshands meen, dat een voorlichting van de Europeesche bevolkingsgroep op dit punt het best door menschen uit deze bevolkingsgroep zelf zou kunnen worden gegeven, neemt dit niet weg, dat een nauw en persoonlijk contact van deze voorlichters in den dienst zelf juist met vertegenwoordigers van de andere bevolkingsgroepen van het allergrootste belang is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben mij bewust, dat ik in de beantwoording van de verschillende opmerkingen en vragen betreffende de taak van den regeeringspubliciteitsdienst geenszins volledig ben geweest. Intusschen hoop ik wel de gedachtenwisseling over dit onderwerp in zoover te hebben bevorderd, dat het geachte College zich een algemeen denkbeeld kan vormen over de inzichten dienaangaande der Regeering.

In het algemeen, Mijnheer de Voorzitter, zal de regeeringspubliciteitsdienst in heel veel opzichten nog zoekende en tastende zijn weg moeten vinden. De Regeering ontveinst zich in het geheel niet, dat daarbij groote moeilijkheden moeten worden overwonnen en dat de kansen om fouten te begaan of om op niet bevredigende wijze aan verschillende verlangens te kunnen voldoen, wel zeer vele zijn. De goede wenschen, welke door zeer vele van de geachte sprekers aan dezen dienst zijn meegegeven, en de waardeering voor de capaciteiten van het eerste hoofd van dezen dienst, moge een goed omen zijn voor de verdere ontwikkeling.

Ik kom thans tot de bespreking van het tweede voorstel nl. dat wat betreft de vorming van het kabinet.

In het algemeen, Mijnheer de Voorzitter, heeft de Regeering met voldoening kunnen waarnemen dat vele misverstanden, welke aanvankelijk omtrent deze figuur bestonden, hetzij uit den weg zijn geruimd, hetzij tot veel geringer proporties zijn teruggebracht.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, geloof ik toch, dat bij de beschouwing van deze materie bij enkelen der geachte sprekers in zoover nog een misverstand bestaat, dat zij hierbij teveel het accent legden op de algemeene staatkundige beteekenis van de vorming van een kabinet.

De heeren Muhammad Yamin, Wirjopranoto, Moelia, Van Helsdingen en Soeroso, zien in de vorming van een kabinet een daad van staatkundige strekking. Tegenover deze daad stellen de geachte sprekers dan andere mogelijkheden van staatkundige vormverandering, welke naar hun meening veel beter tegemoet zouden komen aan de behoeften en de belangen, welke door het kabinet van den Gouverneur-Generaal zouden moeten worden gediend.

Hoewel bij de geachte sprekers geen eenstemmigheid bestaat aangaande de verandering in de staatkundige structuur, welke in de plaats zou moeten komen van het kabinet, stemmen zij allen hierin overeen, dat het kabinet ten doel zou hebben een versterking van de centrale Regeering, maar dat deze dan in zoover tekort schiet, dat een wezenlijke versterking van de centrale Regeering alleen zou kunnen worden gevonden in een werkelijke verandering van de topstructuur van ons overheidsorganisme zelf. Men ziet dan in de vorming van het kabinet feitelijk een poging om de „zwakke" positie van den Landvoogd als eenige top van de Indische staatsconstructie weer te versterken door een uitbreiding van zijn bureau, terwijl men daartegenover stelt, dat een dergelijke positieversterking alleen kan plaats hebben door de figuur van den enkelen regeerder te vervangen door een collegiale regeering in welken vorm dan ook.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft met groote belangstelling de verschillende beschouwingen gehoord, maar naar het oordeel van de Regeering zelf hebben zij toch niet rechtstreeks betrekking op het vrij eenvoudige doel, dat der Regeering zelf bij de vorming van een kabinet voor oogen stond.

Het gaat hier bepaald om twee verschillende dingen, Mijnheer de Voorzitter, en de verschuiving van het begrip versterking van de centrale Regeering van arbeidsversterking naar verantwoordelijkheidsversterking vindt men heel typisch in de rede van het geachte lid, den heer Wirjopranoto. Deze immers leidt uit het feit, dat de Regeering behoefte heeft aan versterking op Haar kantoor, af, dat de Regeering de verantwoordelijkheid niet meer aan kan en in verband daarmede beval deze geachte spreker de vorming van een collegiale democratische regeering aan.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de andere geachte sprekers, die ik hiervoor noemde, het hebben over de versterking van de centrale Regeering, dan zien zij op een typisch staatkundige versterking, welke wordt verkregen door de verantwoordelijkheid te doen deelen met een aantal departementshoofden of althans met figuren, die met het beheer des lands onmiddellijke leidende bemoeienis hebben; en wat de Regeering wil is een versterking van Haar eigen arbeidsapparaat. Dit karakter van het voorstel alsmede het belang daarvan in verband met de instelling van een publiciteitsdienst is ook door verschillende geachte leden, zooals de heeren De Boer, De Villeneuve, Smit, Sosrohadikoesoemo, Kan, Zwart, Soangkoepon en Soekawati, juist onderkend. Nu wil ik niet staande houden, dat een dergelijke versterking van het bureau van den Gouverneur-Generaal niet er op zou kunnen wijzen, dat de Regeering met overtuiging vasthoudt aan de figuur van de topconstructie in één persoon, maar in dit geval is er geen enkele reden om een dergelijke onderstelling te wagen. Immers de zaken, waarom het hier gaat, de zoogenaamde „politieke zaken", zijn een categorie van aangelegenheden, welke in Nederlandsch-Indië nog voor zeer langen tijd, ook wanneer de figuur van een collegiale regeering zou zijn aanvaard, op het bureau van den Landvoogd hun coördineerende bewerking zullen moeten vinden.

Immers, een zeer belangrijke categorie van politieke zaken heeft dit land een specifiek karakter omdat zij op eenigerlei wijze voortvloeien in eerste plaats uit het feit, dat dit land in een zekere verhouding van verbondenheid staat tegenover Nederland en in de tweede plaats, dat in dit land verschillende bevolkingsgroepen aanwezig zijn. Deze twee factoren, Mijnheer de Voorzitter, brengen met zich, dat er zich een aantal kwesties voordoen, welke zich in dezen vorm niet voordoen in een zelfstandigen staat met één homogene bevolking. Zooals ik al zeide, Mijnheer de Voorzitter, zal ook wanneer een collegiale regeering gevormd zou zijn, nog langen tijd behoefte bestaan aan een zelfstandig orgaan, waar deze kwesties centraal worden bewerkt en eveneens, Mijnheer de Voorzitter, zal in dit opzicht de taak van den Landvoogd moeilijk kunnen worden overgedragen op een lager orgaan. Wanneer de Regeering dus besluit in dit opzicht Haar eigen bureau te versterken, dan is dit nòch een teruggrijpen naar een toestand, welke naar veler meening verouderd is, nòch een daad van statisch beleid nòch ook een keuze voor een bepaalden regeeringsvorm. De versterking van het bureau van den Landvoogd met een kantoor voor politieke zaken is en blijft niets anders dan een noodzakelijke versteviging van een arbeidsorganisatie.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wil gaarne toegeven, dat wanneer inderdaad deze maatschappij een groote mate van homogeniteit heeft bereikt en wanneer de democratie hier in een ver gevorderd stadium van ontwikkeling is, de zoogenaamde politieke kwesties — behalve dan uiteraard de buitenlandsche zaken — in omvang en belangrijkheid zullen afnemen en wellicht geheel verdwijnen en dan, Mijnheer de Voorzitter, is ook het bureau, waar dergelijke zaken behandeld worden, overbodig geworden. De vergelijking, welke de heer Moelia in dit opzicht trok, met het kabinet des Konings in Nederland, is zeer verleidelijk, maar daarom niet juist, omdat in Nederland de typische categorie van zaken, die ik zooeven aanduidde met politieke zaken, zich niet voordeden. Het kabinet des Konings

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

in Nederland is in werkelijkheid te vergelijken met de algemeene secretarie en zooals reeds in de memorie van antwoord is uiteengezet, zal men dan ook ten aanzien van de algemeene secretarie kunnen zien een ontwikkeling als men in Nederland heeft kunnen bespeuren, nl. een decentralisatie van de secretarie naar de departementen.

In de memorie van antwoord is er tevens op gewezen, dat de Regeering er niet over denkt in dit opzicht op den natuurlijken gang van zaken terug te komen.

Het zal duidelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering van dit standpunt uit gezien het alternatief van een kabinet of een meer ingrijpende reconstructie van onzen bestuursvorm niet kan aanvaarden.

De belangrijke beschouwingen, welke door verschillende der geachte leden aan dit vraagstuk zijn gewijd, heeft de Regeering uiteraard aandachtig aangehoord, maar Zij kan, om de redenen die hiervoor zijn uiteengezet, daarop niet ingaan; zou Zij dit wèl doen, dan zou Zij juist de beteekenis van het kabinet in een geheel verkeerd licht plaatsen.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, wil dit niet zeggen, dat een kabinet van den Gouverneur-Generaal, zooals de Regeering zich dat denkt, niet juist uiterst nuttig kan zijn, wanneer het gaat om de behandeling van vraagstukken, die met de verandering van de regeeringsconstructie in dit Land samenhangen en ik zou haast zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat wanneer dergelijke vraagstukken aan de orde komen, de Gouverneur-Generaal een dergelijk bureau en zelfs een goed bezet bureau, zeker niet kan missen, want wanneer het tot een wezenlijke verandering komt, dan wenscht de Regeering dit wel-overwogen te doen en dan is het voor Haar een voordeel, wanneer Zij beschikt over een centraal bureau, dat zich inzonderheid met de behandeling van politieke en staatkundige zaken bezighoudt.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Moelia, vroeg nog, waarom de Regeering in casu niet had volstaan met de aanstelling van een directeur ter beschikking. Deze vraag, Mijnheer de Voorzitter, geeft blijk van een scherp inzicht in deze materie en ik kan het geachte lid mededeelen, dat deze figuur ook ernstig is overwogen. Het feit echter, dat het hier om méér ging, namelijk de vorming van een blijvende organisatie met een eigen specifieke taak, die te Batavia gevestigd zou zijn, heeft tot de keuze van den huidigen vorm doen besluiten. Deze organisatie krijgt daardoor ook een betere kans om zich juist in verband met de volvoering van die eigen taak naar eigen behoeften te kunnen ontwikkelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet voorts een oogenblik stilstaan bij een ander punt, dat in deze zaal bij de bespreking van de figuur van het kabinet wel eenigszins in een te romantisch licht is geplaatst nl. de beteekenis van de figuur van het hoofd van het kabinet. De heer Zwart heeft hier heel teekenend de uitdrukking van „grijze eminentie" gebruikt, niet, Mijnheer de Voorzitter, omdat hij zelf een dergelijke figuur voorzag, maar omdat hij voor een ontwikkeling in dezen zin wilde waarschuwen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan U verzekeren, dat een dergelijke niet-verantwoordelijke, zeer invloedrijke raadsman niet behoort tot de practische mogelijkheden. Een dergelijke, ik zou haast zeggen „staatkundige romantiek", behoort in de sfeer van de erfelijke absolute monarchie, maar niet in een zakelijke sfeer van voor vijf jaar benoemde Gouverneurs-Generaal die op grond van specifieke capaciteiten tot die moeilijke en belangrijke functie zijn gekozen. De practijk van de verhouding tusschen den Gouverneur-Generaal en den Raad van Nederlandsch-Indië, den Gouverneur-Generaal en de departementshoofden en den Landvoogd en zijn kantoor en daarnaast als zeer belangrijke factor de verhouding van Regeering en Volksraad, verhinderen, naar mijn overtuiging, het ontstaan van een figuur als waarop ik doelde.

Nu is dit in dit College ook zeker niet in dezen romantischen vorm zoo gesteld, maar wanneer ik hoor spreken over „den politieken adviseur" der Regeering, over den „intiemen raadsman", over een schakel, die tusschen den Gouverneur-Generaal en de maatschappij of de andere regeeringsorganen wordt ingeschoven, dan rijst toch de vraag of hier niet een klein weinig de neiging bestaat tot een romantische belichting van deze figuur. Mijnheer de Voorzitter, ik kan verzekeren dat zeer zakelijke factoren, waaronder de inzichten van den Landvoogd zelf, de positie van de leiding van het kabinet zullen bepalen.

Er zijn nog een aantal geachte sprekers geweest, Mijnheer de Voorzitter, die de verhouding van het kabinet tot andere functionarissen als het hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken en de adviseurs voor Oost-Aziatische Zaken en Inlandsche Zaken, hebben besproken.

Opmerkingen, op dit terrein liggende, zijn gemaakt door de heeren Soeria Nata Atmadja, De Boer, Kan, Iskandar Dinata, Zwart en Mogot, terwijl dan afzonderlijk nog besproken is de kwestie of het hoofd van het kabinet niet de aangewezen Regeeringsgemachtigde voor politieke zaken zou zijn. Hierop kom ik terug in een afzonderlijke passage.

Om dan te beginnen met de verhouding van dit kabinet met den publiciteitsdienst kan de Regeering het volgende opmerken.

Wanneer men het nauwe verband ziet, dat bestaat tusschen den publiciteitsdienst en het kabinet en men zich voor oogen stelt, dat een van de belangrijkste werkzaamheden van den publiciteitsdienst hieruit zal bestaan om het oor te luisteren te leggen in de maatschappij, dan kan men beseffen, dat de samenhangende vorming van deze twee organen, wanneer zij inderdaad functionneeren zooals de Regeering dat wil, het tegenovergestelde bedoelt van een afscheiding te vormen tusschen den Gouverneur-Generaal en de maatschappij.

Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men den publiciteitsdienst wil vergelijken met een ontvang-apparaat, dan fungeert het kabinet tot zekere hoogte als een geluidsversterker voor de Regeering en als een instrument tot registratie van hetgeen wordt opgevangen. Voor het bestaan van den publiciteitsdienst is het kabinet inderdaad van groote beteekenis. De heer De Boer heeft wel den twijfel uitgesproken of het kabinet den publiciteitsdienst van de noodige gegevens zal kunnen voorzien, omdat het hier voornamelijk gaat om een politiek bureau, maar ik kan het geachte lid verzekeren, dat deze visie toch te mechanisch is. Er is geen enkele methode denkbaar, waarbij de publiciteitsdienst automatisch, zonder bewuste aanpassing van de verschillende regeeringsorganen, erin zou slagen spoedig alle noodige gegevens te verkrijgen voor zijn activiteit. Een dergelijke medewerking is absoluut noodzakelijk en ook al zou de publiciteitsdienst geheel zijn opgenomen in de algemeene secretarie en zou hij alle stukken te zien krijgen, welke op de secretarie verschijnen, dan waarborgt dit nog niet, dat hij snel en efficient de noodige gegevens kan verkrijgen. Waar het vooral op aankomt is, dat deze dienst steunt op een regeeringsorgaan, dat denzelfden prijs moet stellen op een zoo groot mogelijke voorlichting en dat er door den aard van zijn werk het grootste belang bij heeft, dat ook de publiciteitsdienst zoo goed mogelijk wordt geoutilleerd.

Er is hier ook de vrees geuit, dat het hoofd van den publiciteitsdienst door de inschakeling van het kabinet niet voldoenden rechtstreekschen toegang zou hebben tot den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Ook dezen twijfel kan de Regeering wegnemen. Wanneer men deze organen in de practijk zou zien werken, dan zou men tevens bemerken dat het hoofd van het kabinet er het grootste belang bij heeft, dat het hoofd van den publiciteitsdienst zelf even goed op de hoogte is van de wenschen van den Gouverneur-Generaal als het hoofd van het kabinet zelf, en een dergelijke kennis is

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)
alleen te bereiken wanneer het hoofd van den publiciteitsdienst regelmatig in contact kan komen met den Landvoogd zelf.

In het algemeen, Mijnheer de Voorzitter, zou ik er op willen wijzen, en dit is in de Memorie van Toelichting ook reeds gebeurd, dat het er der Regeering toch bepaaldelijk niet om te doen is om obstakels te scheppen in den gang van zaken. Alle voorzieningen, welke de Regeering in Haar eigen centrum treft, zijn er op gericht den arbeid gemakkelijker en vlotter te maken en om te coördineeren wat gecoördineerd behoort te zijn.

Dit geldt evenzeer voor de adviseurs voor Inlandsche Zaken en Oost-Aziatische Zaken. De Regeering heeft er niet het minste belang bij om de positie van deze adviseurs naar beneden te brengen door het contact van deze ambtenaren met den Gouverneur-Generaal te verhinderen. Ook ten aanzien van deze functionarissen geldt, dat de arbeid der Regeering slechts gebaat kan zijn door een zoo goed mogelijke gelijkgerichtheid, welke ook alleen te verkrijgen is door een persoonlijke aanraking met den Landvoogd zelf. De functie van het kabinet is dan ook veel meer om in dit opzicht bevorderend op te treden en den arbeid van deze adviseurs in het algemeen Regeeringsbestel tot meer effect te brengen. In dit verband moge ik ingaan op een hier gestelde vraag waarom deze diensten niet rechtstreeks administratief worden ondergebracht bij de algemeene secretarie of zoo men wil, het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Mijnheer de Voorzitter, de Regeering kan hierop antwoorden, dat een dergelijke administratieve verbinding in de arbeidswijze, zooals Zij zich die voorstelt, nòch voordeelig nòch nadeelig zou zijn. Practisch staan de zaken zoo, dat de hoofden der departementen, waarbij deze diensten thans zijn ingedeeld, rechtstreeks zeer weinig bemoeienis hebben met de werkzaamheden van deze diensten. In het algemeen zijn deze adviseurskantoren veel meer onmiddellijk ingesteld op de centrale Regeering zelf en in verband daarmede doet het er heel weinig toe of deze arbeidsinrichting gepaard gaat met een administratieve samenkoppeling met het kantoor van den Gouverneur-Generaal. Dat de Regeering in dit geval gemeend heeft om de administratieve verbinding, welke thans bestaat, onaangetast te moeten laten, vindt mede zijn oorzaak hierin, dat Zij den indruk van de vorming van een nieuw departement, waardoor dus een verhouding van subordinatie zou ontstaan tusschen het hoofd van dat departement en het hoofd der evengenoemde kantoren, bepaaldelijk heeft willen vermijden.

Nu ik toch over de figuur van een departement spreek, Mijnheer de Voorzitter, wil ik even stil staan bij een opmerking van den heer Verboom van strekking dat hem de bezwaren tegen een departement niet geheel duidelijk waren.

Nu moet ik er in de eerste plaats op wijzen, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Verboom en de Regeering iets verschillends op het oog hebben. De heer Verboom denkt aan een soort van departement van voorlichting of, zooals de geachte spreker het uitdrukt, voor geestelijke defensie, terwijl de Regeering bij de verwerping van de gedachte aan een departement gedacht heeft aan een departement speciaal voor de behandeling van politieke zaken. Nu liggen deze dingen wel eenigszins op elkanders terrein, vooral wanneer men den publiciteitsdienst daarbij betrekt, maar de doelstelling is toch verschillend. Geestelijke weerbaarmaking is natuurlijk een politieke zaak, maar is feitelijk ook veel meer dan een politieke zaak alleen. Het is een zaak van Regeering en maatschappij beide. De Regeering heeft hierbij een belangrijke taak, in de uitvoering waarvan de regeeringspubliciteitsdienst een groot aandeel kan hebben. De doordringing van het geheele regeeringsorganisme van de gedachte aan geestelijke paraatheid zal echter uit moeten gaan van de centrale Regeering zelf.

Intusschen is dit, zooals ik zeide, iets anders dan een departement voor politieke zaken, waarbij een aantal diensten zou moeten worden ondergebracht. Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zou hierover in zeer uitvoerige beschouwingen kunnen treden; ik wil echter trachten in het kort het standpunt der Regeering duidelijk te maken.

De reden, waarom de Regeering geen departement voor politieke zaken heeft gewenscht, is in de memorie van antwoord voor een deel al eenigszins aangeduid nl. in de opmerking, dat de Regeering de politieke zaken als zoodanig niet kan decentraliseeren; door de instelling van een nieuw departement doet men dit wel. Voorts vreest Zij van een nieuw departement de vermindering van de positie der daarbij ondergebrachte adviseerende functionarissen en inschakeling van een nieuwe adviesinstantie, die zich op eigen gezag kan bemoeien met allerlei zaken van andere departementen. Nòch het een, nòch het ander is wenschelijk. Verder zouden bij een dergelijk departement ook ondergebracht moeten worden de politieke werkzaamheden van den Procureur-Generaal en den Immigratiedienst wat tot groote organisatorische moeilijkheden aanleiding zou geven.

Dit alles kan worden ondervangen door de coördinatie tot stand te brengen in het bureau van den Gouverneur-Generaal zelf.

De eerste reden, nl. dat de politieke zaken specifiek blijven behooren tot het eigenlijk beleid van de centrale regeering, is uiteraard de belangrijkste.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een punt, dat in den Volksraad door vele geachte sprekers naar voren is gebracht en waarover het oordeel van den Volksraad vrijwel eenstemmig schijnt te zijn. Ik vermeld daarom de sprekers niet. Ik bedoel den wensch, dat het hoofd van het kabinet ook tevens zou optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte College maakt het der Regeering wel bijzonder moeilijk, in de eerste plaats, omdat deze wensch met zooveel nadruk is uitgesproken en het in een materie als deze voor de Regeering wel zeer onaangenaam is om een afwijzend antwoord te geven en in de tweede plaats omdat voor een dergelijke figuur ook inderdaad zeer goede gronden zijn aan te voeren.

Het is een feit, Mijnheer de Voorzitter, dat de Volksraad in de sfeer der politiek een zóó belangrijke plaats inneemt, dat het voor het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal een groot voordeel moet zijn om met dit College en met de leden daarvan regelmatig in contact te treden. Verder, Mijnheer de Voorzitter, is ook de gedachte dat het College over de politieke zaken het liefst zou worden voorgelicht door den man, die in het bureau van de centrale Regeering met de leiding belast is van de behandeling van deze materie, volkomen voor de hand liggend.

Wanneer de Regeering dan ook, onder volledige erkenning van de goede motieven die voor dit desideratum van het geachte College zijn aangevoerd, tòch meent een ander standpunt dienaangaande te moeten innemen, dan is dit ook uitsluitend gegrond op practische overwegingen en niet op overwegingen van algemeenen of principieelen aard. Het is een feit, Mijnheer de Voorzitter, dat men zich theoretisch zou kunnen indenken, dat de leiding van het kabinet van den Gouverneur-Generaal, door een bepaalde arbeidsverdeeling in het kabinet, gepaard zou kunnen gaan met de uitoefening van de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Men zal echter evenzeer rekening moeten houden met de mogelijkheid dat dit in een bepaalde constellatie met het oog op een efficiente verdeeling van arbeid, niet gewenscht is en dit geldt, naar de Regeering meent, voor de omstandigheden van het heden.

Men moet in de eerste plaats niet vergeten, Mijnheer de Voorzitter, dat het kabinet van den Gouverneur-Generaal zijn taak nog zal moeten beginnen, dat ook hiervoor geldt, dat dit in vele opzichten een zoeken en tasten zal zijn en daarom is het onvermijdelijk dat het hoofd van dit kabinet ten volle zijn

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

aandacht en tijd aan dezen arbeid geeft. Men vergete voorts niet, dat er heel wat belangrijke zaken van politieken aard zijn, welke als regel maar zeer ten deele haar weerslag vinden in den Volksraad. Voorts bedenke men dat er heel wat onderwerpen van politiek belang zijn, welke op dit oogenblik naar het oordeel der Regeering een meer intensieve behandeling zouden behoeven.

Dit alles maakt het naar het oordeel der Regeering wel zeer ongewenscht om het hoofd van het kabinet tevens te belasten met een zoo belangrijke en tijd in beslag nemende taak als die van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Dit laatste ambt mag toch geen neven-betrekking zijn, het behoort den vollen man te eischen.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!

De heer Sosrohadikoesoemo: Maar als het de verdediging van het algemeene politieke beleid betreft?)

Dat is iets anders dan algemeene zaken; men kan het echter niet van elkaar scheiden.

De Regeering achtte het dan ook voor een goede werkwijze voorshands veel beter, dat het hoofd van het kabinet en de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken wel zeer nauw samenwerken, maar dat de functies vooralsnog gescheiden blijven en dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken een zelfstandig adviseur van de Regeering blijft met een eigen kantoor.

Men moet, Mijnheer de Voorzitter, ook bij zaken als deze toch rekening houden met de eischen van de practijk en dit doende is de Regeering tot de conclusie gekomen, welke Zij zooeven aan den Volksraad mededeelde.

Hoe deze zaken zich in de toekomst zullen ontwikkelen valt op dit oogenblik moeilijk te zeggen. De ontwikkeling van de werkzaamheden van haar kabinet zal daarbij uiteraard een belangrijke rol spelen. De Regeering meent juist te handelen door thans rekening te houden met de eischen van het oogenblik.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, verklaar ik met nadruk dat de Regeering zeer wel de goede motieven beseft, welke in dit College voor zijn wenschen zijn aangevoerd en dat Zij het feit dat de Volksraad in zeer groote meerderheid deze wenschen koestert, zeker niet gering schat. Zij vertrouwt echter dat de Volksraad van zijn kant zal willen aanvaarden dat belangrijke practische overwegingen, verband houdende met de noodzakelijke efficiency van arbeidsverdeeling voor de Regeering een belemmering vormen om aan deze wenschen tegemoet te komen.

In dit verband, Mijnheer de Voorzitter, moge ik op een bepaald aspect van de behandeling van deze materie wijzen, welke er wellicht toe zou kunnen bijdragen om het regeeringsstandpunt in deze aanvaardbaarder te maken. Een feit is, Mijnheer de Voorzitter, dat het voorstel betreffende de vorming van een kabinet een daad is van openbaarheid van regeeringsgeste, waartoe Zij formeel niet gedwongen was. Deze gedachte is ook in dit College zelf uitgesproken, zij het ook in het voorbijgaan. De Regeering had immers kunnen volstaan met een hoofdambtenaar aan te stellen en eenige andere ambtenaren uit Buitenzorg alsmede een gedeelte van het archief over te plaatsen naar Batavia zonder daarbij te spreken van de vorming van een apart kantoor voor politieke zaken, dat dén naam zou dragen van kabinet en zonder te vermelden welken arbeid Zij door deze afdeeling zou willen doen verrichten. De reden, Mijnheer de Voorzitter, waarom de Regeering de zaak in dezen vorm heeft voorgebracht, is geen andere dan dat Zij het College een zoo volledig mogelijk inzicht wenschte te geven in de eerste plaats in de wijze waarop de regeeringspubliciteitsdienst in het regeeringsorganisme zal worden ingepast en welke voorwaarden daarvoor moesten worden vervuld en in de tweede plaats van de desiderata, welke in den boezem der Regeering waren gerezen, ook al zou men kunnen volhouden, dat de Volksraad daarmede formeel geen andere dan een budgetaire bemoeienis zou hebben.

Vele van de opmerkingen, welke over dit kabinet zijn gemaakt en welke de Regeering getracht heeft hier te beantwoorden, zouden bij een anderen vorm van indiening ongetwijfeld achterwege gebleven zijn en vermoedelijk ook de hier uitgesproken wensch dat het hoofd van het bureau voor politieke zaken — alsdan wellicht genoemd hoofdambtenaar t.b. zonder nadere aanduiding van zijn functie — ook tevens zou optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Misschien, Mijnheer de Voorzitter, zou deze overweging ertoe kunnen bijdragen, dat het geachte College de inzichten, welke de Regeering koestert over de beste taakverdeeling onder Haar naaste medewerkers ook in zoover ontziet, dat men Haar — als resultaat van deze openbare beleidsvoering — niet stelt voor de moeilijke keuze van aan den éénen kant een Haars inziens juiste arbeidsverdeeling en aan den anderen kant tegemoetkoming aan de wenschen van den Volksraad op een punt, waarop Zij dit in beginsel gaarne doet. Men bedenke hierbij, dat ook de Regeering zelf het grootste belang heeft bij de wijze, waarop Haar algemeen beleid in den Volksraad wordt uiteengezet en dat Zij in dit opzicht ook zelf steeds naar de beste oplossing streeft.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Kan, heeft nog ter sprake gebracht de positie van den algemeenen secretaris en daarbij uiting gegeven aan de gedachte, dat de directeur van het kabinet voortaan meer nog dan de algemeen secretaris de rechterhand van den Gouverneur-Generaal zou zijn. Mijnheer de Voorzitter! Deze voorstelling is toch niet juist. De positie van den algemeenen secretaris wordt in werkelijkheid door de instelling van een kabinet niet aangetast, omdat hij evenals thans kennis moet blijven nemen van alle zaken, welke den Gouverneur-Generaal worden voorgelegd. De functie van algemeen secretaris is voor den Gouverneur-Generaal zóó onontbeerlijk, dat het bepaald zeer onjuist zou zijn om op eenigerlei wijze de verhouding van den Gouverneur-Generaal en dezen functionaris te verzwakken.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Sosrohadikoesoemo, heeft de vraag gesteld waarom de adviseur voor Inlandsche Zaken en de procureur-generaal niet ieder voor het gebied van hun technische bemoeienis in den Volksraad optraden als regeeringsgemachtigde.

Wat den adviseur voor Inlandsche Zaken betreft, Mijnheer de Voorzitter, geschiedt dit, omdat deze functionaris in den wezenlijken zin des woords het karakter van adviseur moet bewaren. Hij mag dus zijn eigen meening hebben, ook al wijkt deze sterk af van die der Regeering zelf. Zijn hoofdtaak is om der Regeering mede te deelen, hoe hij denkt over de zaken, die specifiek tot zijn terrein behooren. Om zich een eigen oordeel te kunnen vormen moet hij een zeer ruimen en open omgang hebben met de Inheemsche wereld. De aard van zijn positie leent er zich daarom niet voor, dat hij daarnaast nog de spreekbuis is van de Regeering in den Volksraad. Dit laatste zou hem kunnen schaden in de uitoefening van zijn werkelijke taak, omdat hij als regeeringsgemachtigde wellicht gedwongen zou kunnen zijn een openlijke uiteenzetting te geven van inzichten, die in werkelijkheid niet de zijne zijn, maar die hem toch zouden worden toegerekend. De rol van den adviseur blijve, wat zijn verhouding tot de Regeering betreft, die van — zooals men het wel eens heeft uitgedrukt — „zacht murmelende bron van informatie".

Wat betreft den procureur-generaal staat de zaak eenigszins anders. De procureur-generaal is, wat zijn politieke activiteit betreft, aan den eenen kant zuiver een adviseur en aan den anderen kant zuiver een orgaan van uitvoerende macht. Wat dit laatste betreft, heeft hij in principe enkel en alleen uitvoering te geven aan het beleid van de centrale regeering. Hoewel men zich zeer wel zou kunnen indenken, dat de Regeering hem in den Volksraad als Haar gemachtigde

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

zou doen optreden, is het aan den anderen kant in beginsel een juiste figuur, dat de gemachtigde voor de uiteenzetting van het politiek beleid der Regeering tevens inlichtingen verstrekt omtrent de gestes van den procureur-generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn bij de besprekingen van het kabinet verschillende opmerkingen gemaakt over de taak van dit orgaan. Men moge der Regeering ten goede houden, dat Zij daarop niet verder ingaat, omdat, zooals gezegd, het kabinet in vele opzichten zijn weg nog zal moeten vinden.

Alleen wil de Regeering hierbij opmerken, dat Zij met de wenschen van den heer Soangkoepon, zooals deze zijn geamendeerd door den heer Mussert nl. dat de Regeering ook aandacht geve aan de politieke werkzaamheid der lagere instanties, gaarne rekening wil houden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een punt dat door de geachte leden de heeren Yamin, Wirjopranoto, Soeroso, Lapian, Sosrohadikoesoemo, Iskandar Dinata en Soekawati naar voren is gebracht nl. opneming in de bezetting van het kabinet van het Indonesisch element. De heer Wirjopranoto heeft langs den weg van een eenigszins ingewikkelde redeneering de wenschelijkheid bepleit om den plaatsvervangend voorzitter van dit College een plaats te geven in dit regeeringsbureau. Hoewel de Regeering zeker niet onderdoet voor den heer Wirjopranoto in erkenning van de ongetwijfeld groote bekwaamheid van den plaatsvervangend voorzitter, ziet Zij toch te veel belemmeringen van formeel staatsrechtelijken aard om tot een dergelijken stap te besluiten. Ik meen te mogen aannemen, Mijnheer de Voorzitter, dat ook de plaatsvervangend voorzitter zelf deze bezwaren — wellicht naast nog andere — deelt.

De heer Soeroso wenschte een tweehoofdige leiding, een figuur, welke naar de Regeering meent, door den heer Soekawati terecht is bestreden. Hoe dit ook moge zijn, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering wil gaarne verklaren, dat Zij zelf zeer veel voelt voor een goede vertegenwoordiging van het Inheemsche element in het kabinet van den Gouverneur-Generaal en zulks niet enkel, zooals de heer Soeroso vreest, door klerken en oppassers. De Regeering ziet daarin groote voordeelen, welke volkomen strooken met den geest van Haar beleid. Uit een oogpunt van voorlichting der Regeering en de vorming van een sfeer, zooals de Regeering die in Haar eigen politiek kantoor wenscht, acht Zij de aanwezigheid van een bekwame figuur uit de Inheemsche wereld in het kabinet van groote beteekenis. Op dit punt wil Zij dus gaarne toezeggen, dat Zij aan de geuite verlangens zal tegemoetkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben hiermede gekomen aan het einde van de beschouwingen der Regeering in eersten termijn over de voorstellen tot oprichting van een regeeringspubliciteitsdienst en de vorming van een kabinet van den Gouverneur-Generaal.

Zoo ik dan al niet volledig ben geweest in de beantwoording van de gemaakte opmerkingen, de Regeering hoopt er toch in geslaagd te zijn Haar inzichten over deze onderwerpen duidelijker te hebben gemaakt. Zij hoopt dat beide instellingen vooral in onderlinge samenwerking in belangrijke mate zullen kunnen bijdragen aan de verhooging van Indië's innerlijke paraatheid. Een belangrijk punt is daarbij een nauwere onderlinge aanraking tusschen de Regeering en de burgerij. Door betere voorlichting naast allerlei maatregelen tot volksverheffing streeft de Regeering met ernst naar een innerlijk krachtige maatschappij, waarin de scheidingsmuren zijn teruggebracht tot onderscheidingen en verschillen, die hun oplossing vinden in een gezamelijk streven naar een werkelijk degelijken innerlijken opbouw van dit land.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd.

Met de behandeling in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad zal morgen een aanvang worden gemaakt.

(Nalaprana.)

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940 (Ond. **55**), als verbeterd bij stuk 4.

De heer **Nalaprana**: Mijnheer de Voorzitter! Met voldoening heb ik kennis genomen van het voornemen der Regeering om meer tijd en aandacht dan tot dusverre geschied is te besteden aan de lichamelijke opvoeding, zoowel op de middelbare, technische en ambachtsscholen als op de lagere scholen. Dit voornemen der Regeering dat thans daadwerkelijk geëntameerd wordt door de indiening van deze aanvullende begrooting, wordt dan ook door mij en zeker ook door vele anderen met instemming begroet.

Immers in de memorie van toelichting op dit onderwerp lezen wij het volgende:

> „Deze uitgaven beoogen de mogelijkheid te openen het aantal lesuren in de lichamelijke opvoeding aan de middelbare scholen zoodanig te verhoogen, dat het, waar mogelijk, in alle klassen ten minste 3 per week bedraagt."

Verder lezen wij nog:

> „Ten einde in de toekomst de beschikking te hebben over een voldoend aantal leerkrachten voor de lichamelijke opvoeding, zal een instituut voor de opleiding van zoodanige leerkrachten worden geopend."

En in de memorie van antwoord, op bladzijde 2, alinea 4, staat te lezen:

> „De nieuwe opleiding van leerkrachten duurt twee jaar en is opengesteld voor de bezitters van het einddiploma van een vijfjarige H.B.S. of daarmede gelijkgestelde inrichting, of van de Europeesche hoofdakte."

Door dezen laatsten eisch, Mijnheer de Voorzitter, is de kans voor Inheemschen om tot die opleiding toegelaten te worden zeer gering. Naar mijn bescheiden meening geeft het bezit van de Indische hoofdacte ook de waarborg, dat de bezitters daarvan met vrucht die opleiding zullen kunnen volgen. Naar aanleiding daarvan zou ik de Regeering in overweging willen geven, ook de Indische hoofdactebezitters in de gelegenheid te stellen, zich voor die middelbare akte gymnastiek te bekwamen.

In de memorie van antwoord staat verder nog te lezen, dat de Regeering over een jaar, althans op groote plaatsen, zal beschikken over bevoegde leerkrachten, zoodat het aantal uren voor de gymnastieklessen op de lagere scholen uitgebreid kan worden.

Ik juich den maatregel om den leerkrachten een aanvullende opleiding te geven, ten zeerste toe. Alleen wordt hierdoor de toestand geschapen, dat de scholen op groote plaatsen, waar veel gelegenheid bestaat voor beoefening van allerlei sport, in een bevoorrechte positie worden geplaatst t.o.v. de scholen op minder groote plaatsen.

Zou het niet mogelijk zijn teneinde aan de behoefte aan bevoegde gymnastiekonderwijzers op kleine plaatsen tegemoet te komen, om de éénjarige opleiding op groote plaatsen zoolang te handhaven, totdat de Regeering na zekeren tijd in staat zal zijn alle lagere scholen te voorzien van bevoegde gymnastiekonderwijzers?

Vóór de instelling van de Commissie-Brugmans, Mijnheer de Voorzitter, bestond reeds een opleiding voor lagere akte gymnastiek te Soerabaja, zooals dat ook in de memorie van antwoord staat. Het aantal opgeleiden is echter zeer beperkt in verband met de beschikbare plaatsen op de lagere scholen aldaar. Immers de cursisten hebben naast hun middaglessen nog een volle dagtaak te verrichten als onderwijzers. Dat

(Soeria Nata Atmadja.)

was echter, toen het gymnastiekonderwijs nog van secundair belang werd geacht. Nu de Regeering streeft naar de lichamelijke weerbaarheid van de bevolking, acht ik het aantal gymnastiekonderwijzers — ik weet niet precies hoeveel, maar het zal wel niet meer zijn dan 10 —, dat jaarlijks wordt afgevoerd, zeer miniem. Nu zou ik aan de Regeering willen vragen of het aantal cursisten niet opgevoerd kan worden, door b.v. op de lagere scholen te Soerabaja met de geldende formatie te breken, zoodat meer onderwijzers op de scholen geplaatst kunnen worden, die den gymnastiekcursus in de middaguren volgen. Of den middagcursus omzetten in een dagschool, zoodat de cursisten bevrijd zullen worden van hun gewone dagtaak en de Regeering niet gebonden zal zijn aan het aantal beschikbare plaatsen. Zoo kan bovendien de duur der opleiding in plaats van thans 2 jaar, verkort worden tot één jaar.

Mijnheer de Voorzitter! Een jaar of tien terug bestond zoo'n opleiding ook te Batavia en Bandoeng. De abituriënten gaven dan les aan de Mulo en aan inrichtingen van voortgezet Inlandsch onderwijs. Velen konden echter niet lang profiteeren van de waardeering van hun acte door den eisch, dat alleen Europeesche hoofdactebezitters les mogen geven aan het Mulo. De niet-Europeesche hoofdactebezitters moesten allen terugkeeren tot de lagere scholen.

Het strekt echter tot verheugenis, dat de Regeering bij de behandeling van de actenregeling mededeelde, dat in overweging genomen zal worden in hoeverre men in de toekomst dien eisch kan laten vallen. Ik hoop, dat de Regeering er niet te lang mee zal wachten.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, zou ik er de aandacht van den Volksraad op willen vestigen, dat er slechts één ressort bestaat van de inspectie voor de lichamelijke opvoeding en dat eenige ressort is: Nederlandsch-Indië. Naar mijn bescheiden meening is dit ressort te groot voor één inspectie, die slechts bestaat uit één inspecteur en één ambtenaar ter beschikking. Deze kwestie behoort echter bij de hoofdbegrooting thuis en ik zal daarom bij de behandeling daarvan hierop terugkomen.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het voornemen der Regeering om een aantal lesuren in lichamelijke opvoeding op de Mulo, de ambachts- en lagere scholen te verhoogen en om te geraken tot de oprichting van een instituut ter opleiding van daarvoor benoodigde krachten, heeft mijn volle sympathie. Reeds te lang is mijns inziens dat deel van de opvoeding van de schooljeugd in deze gewesten zoo niet verwaarloosd, dan toch min of meer althans in de achter ons liggende jaren van secundair belang geacht. Welke groote belangen met een goede lichamelijke opvoeding van de schooljeugd en met de jeugd in het algemeen voor land en volk gemoeid zijn, behoef ik hier niet te betoogen.

Wie de jeugd heeft, heeft meteen de toekomst. Ik mogc slechts de landen tot voorbeeld stellen, waar de sport vroeg, in de jeugdjaren, algemeen wordt beoefend, hetzij dat deze komt uit het particuliere initiatief, aangevat door krachtige organisaties, uit en door het volk tot stand gebracht, hetzij dat deze sportbeoefening deel uitmaakt van de staatszorg. De Engelschman, sportlievend en sportief, begrijpt zoo bij uitstek, dat sport een krachtig volk kweekt. Dit wordt in dezen tijd toch wel op zeer bijzondere wijze bewaarheid door de prestaties van den Brit als soldaat, meer nog als zeeman, en vooral, zooals wij den laatsten tijd hebben ervaren, als aviateur. In een ander land — en ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat U mij ten goede zult houden, wanneer ik dat liever op deze plaats niet nader noem — is de lichamelijke opvoeding staatszorg. De staat eischt daar de jeugd op, om haar geestelijk en lichamelijk op te voeden voor bepaalde oogmerken.

(De heer De Villeneuve: Geestelijk te verknoeien.)

De staat beschouwt daar het volk als een primaire voorwaarde voor zijn doeleinden.

Intusschen gebiedt mij toch, ondanks de interruptie van den heer De Villeneuve, de eerlijkheid, te bekennen, dat ik vol bewondering was, toen ik het reusachtige voor dit doel ingerichte stadion even buiten de hoofdstad van dat rijk bezocht.

Hoe verfoeilijk wij hier al de door dat volk gehuldigde ideologieën ook vinden, vast staat, dat uit deze jeugd — ik zou haast willen zeggen helaas — een krachtig ras groeit.

(De heer De Boer: Maar met verkeerde denkbeelden.)

In landen, waar het particulier initiatief aan zijn lot wordt overgelaten, waar althans de staat zich daaraan betrekkelijk weinig gelegen laat liggen, zonder zelf de lichamelijke opvoeding der jeugd ter hand te nemen, wordt thans beseft, welk een verzuim men daarmede tegenover zichzelf heeft gepleegd.

Tijdens mijn vertoef in Europa werd ik opgeschrikt door berichten in de pers betreffende het onrustbarend percentage dienstplichtige jongelieden in Nederland, dat bij de medische keuring feitelijk niet bleek te voldoen aan de elementaire eischen betreffende hun lichamelijke gesteldheid en hun geschiktheid voor den militairen dienst.

In de voorliggende aanvullende begrooting mis ik ook de lichamelijke opvoeding op de lagere scholen. Doch blijkens de memorie van antwoord is de Regeering thans begonnen met de aanvullende opleiding van leerkrachten op de lagere scholen in cursussen, waar in dat vak onderricht zal worden gegeven. Op enkele plaatsen heeft men intusschen reeds onder auspiciën van het Binnenlandsch Bestuur het initiatief genomen tot de oprichting van schoolsportbonden, waarop alle scholen ter plaatse voor westersch-, voor Inlandsch lager- en voor vervolgonderwijs aangesloten zijn.

De bond houdt geregelde en goed georganiseerde competities voor kastie-, korf- en voetbalspelen. Na de beëindiging van de competities worden de houders van de kampioenstitels gehuldigd en worden door de plaatselijke autoriteiten bekers, prijzen en medailles aan winnaars en winnende clubs uitgereikt. Dit initiatief, waaraan voor de deelnemende schooljeugd zoo goed als geen kosten verbonden zijn, verdient m.i. waardeering en navolging.

Was ik aanvankelijk zeer teleurgesteld dat in de memorie van toelichting over de lichamelijke opvoeding bij het Inlandsch onderwijs met geen woord is gerept, de mededeeling in de memorie van antwoord dat deze de volle aandacht heeft van de commissie-Brugmans stemt tot dankbaarheid. Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, of ook bij het Inlandsch onderwijs cursussen zullen worden gegeven, waarop leerkrachten dier scholen een aanvullende opleiding in de lichamelijke opvoeding zullen ontvangen en, zoo ja, waar deze cursussen gevestigd zullen worden en hoe lang zij zullen duren.

Daar hiermede betrekkelijk veel tijd gemoeid zal zijn, zou ik met klem willen aanbevelen om de oprichting van schoolsportbonden, in den geest als zooeven door mij bedoeld, krachtig te bevorderen. Als daar prijs op gesteld wordt ben ik gaarne bereid om den geachten Regeeringsgemachtigde terzake ondershands van nadere bijzonderheden te dienen.

Voorts zou ik gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen, hoe de Regeering tegenover de volgende suggestie staat, een suggestie, die niet voorkomt in het afdeelingsverslag, doch die ik, als U mij dat permitteert, Mijnheer de Voorzitter, thans gaarne zou willen aansnijden.

Op vele plaatsen, vooral in de Preanger Regentschappen, is de pentja', de bekende Inheemsche vechtkunst, zeer populair. Ik weet door ondervinding, dat de pentja' het lichaam van den beoefenaar vlug, lenig en taai maakt, omdat pentja' bij uitstek een sport is, die het uiterste vergt van alle spieren, als ook van de oogen. Het is een sport, die een bliksemsnel reageeren en oogenblikkelijk ingrijpen vraagt, een sport, waar het op taktiek en snelheid, doch tevens op

(C. C. van Helsdingen.)

koelheid van hoofd aankomt, een sport, vrij van eenzijdigheid, die het nadeel is van andere soorten van sport als kasti, korfbal, voetbal, tennis e.d.

Er bestaan nu op die plaatsen pentja'clubs onder leiding van bekwame meesters. Met een minimum van kosten zou de overheid deze meesters kunnen verbinden aan de plaatselijke scholen voor Inlandsch lager onderwijs. Draagt deze suggestie de instemming weg van Regeering en provinciaal bestuur, dan zullen ongetwijfeld de volksscholen dit voorbeeld volgen. Dit zou eventueel als tijdelijke voorziening zijn te beschouwen, in afwachting van de eerste afleveringen van de cursussen in de lichamelijke oefening voor de leerkrachten van vervolgscholen, waarover de Regeering eerst over eenige jaren zal kunnen beschikken.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag is geklaagd over de kortheid van de memorie van toelichting. Wij mogen dankbaar zijn, dat de verschillende in het afdeelingsverslag gestelde vragen de Regeering gelegenheid hebben gegeven om althans wat nader en dieper op verschillende punten in te gaan.

Ik erken, dat er bij die vragen verschillende zijn, die niet rechtstreeks hiermede verband houden en die te ver buiten het kader van het voorstel gaan. Ik zal daarop dan ook niet ingaan. Maar het blijft een verdienste van het afdeelingsverslag, dat wij daardoor nu iets meer te weten zijn gekomen van deze omlijsting van den begrootingspost.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen aanvangen mijn erkentelijkheid uit te spreken, dat de Regeering op den goeden weg voortgaat, dien Zij tot nog toe altijd gevolgd heeft, door al dergelijke voorschriften, die bij het onderwijs zullen worden toegepast, niet zoo maar zonder meer aan het particulier onderwijs op te leggen, doch dat er te dien aanzien overleg wordt gepleegd met de betrekkelijke organisaties. Ik lees in de stukken, dat thans ook over het ontwerp betreffende de herziening van de subsidie-ordonnanties overleg wordt gepleegd met de centrale schoolcorporaties. Ik kan daar alleen maar waardeering voor uitspreken, want, hoewel ik accoord kan gaan met de algemeene stelling, dat bij ons onderwijs inderdaad wat meer aandacht aan de lichamelijke opvoeding moet worden besteed, dit geschiede naar mijn meening toch niet zoo maar van boven af, zonder dat de betrokken organisaties daaromtrent zijn gehoord.

Mijnheer de Voorzitter! Van groote beteekenis acht ik de vraag naar nadere inlichtingen over den arbeid van de commissie-Brugmans. Men heeft in het afdeelingsverslag gevraagd, waarom niet alleen geen melding is gemaakt van deze commissie — en dat blijkt dan een omissie te zijn geweest —, doch ook naar overlegging van de beschouwingen dezer commissie aan den Volksraad. De Regeering heeft daarop geantwoord, dat Zij daar toch eigenlijk niet aan denken kan. Er bestaat bezwaar tegen, zegt Zij, om incidenteel bij de Regeering voorgebrachte commissoriale voorstellen te publiceeren. Doch Zij geeft nog de volgende verklaring te dien aanzien. Mocht evenwel worden gevraagd overlegging van het geheel der voorstellen en beschouwingen van meerbedoelde commissie, dan moet worden medegedeeld, dat de commissie haar met voortvarendheid aangevatten arbeid nog niet heeft beëindigd.

Mijnheer de Voorzitter! Mag ik in deze uitspraak van de Regeering een toezegging zien dat, wanneer eenmaal die arbeid is beëindigd, dat rapport wèl aan den Volksraad zal kunnen worden overgelegd, of althans dat dit rapport dan zal worden gepubliceerd?

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de beteekenis van de lichamelijke opvoeding, kan ik kort zijn. Ons geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja, heeft daarover breedvoerig uitgewijd en in zijn verschillende beschouwingen ingevlochten zijn ervaringen, die hij opgedaan heeft in „een niet te noemen land", zooals hij het uitdrukte. Maar in zijn opmerkingen meen ik toch wel te kunnen aanvoelen een zekere afgunst, om het zoo eens te zeggen, dat in dat land alles zoo perfect is geregeld en een zekeren wensch, dat hier toch ook eenigermate — ik druk mij voorzichtig uit — in die richting zal worden gewerkt.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Dat heb ik niet betoogd.)

Toch kwam daarbij wel een wensch tot uiting, dat hier niet alleen wat meer werd gedaan, doch ook wat meer in die richting. Ik ga in zeker opzicht gaarne met het geachte lid accoord. Aan de lichamelijke opvoeding moet inderdaad meer aandacht worden geschonken dan op het oogenblik het geval is. Wij mogen gerust zeggen, dat het Nederlandsche onderwijsstelsel uitblinkt door een te groot intellectualisme en dat het in het geheel niet kwaad zou zijn, wanneer het intellectueele bestanddeel wat meer werd ingekort en wat meer aandacht zou worden besteed aan de lichamelijke opvoeding, mits maar vaststaat, — en zeer nadrukkelijk —, dat de geest, waarin die opvoeding gegeven wordt en de strekking daarvan, dan toch geheel anders zal zijn, dan in het „niet te noemen" land.

Na de uitdrukkelijke verklaring, die de Regeering gegeven heeft op mijn destijds gestelde vraag over de oprichting van Balilla's, behoef ik hier niet langer bij stil te staan, omdat ik meen daaruit te mogen concludeeren, dat er geen sprake van is, dat eenigermate in die richting zal worden gegaan. Ik zeg dit met nadruk, omdat van verschillende zijden vragen zijn gesteld juist naar aanleiding van dit ontwerp, omdat men zich eigenlijk ongerust gevoelde, welke ongerustheid ik niet deel, althans niet in die mate.

Er is mij gevraagd of ik de Regeering zeer nadrukkelijk het volgende zou willen voorleggen. Is er een vast plan voor buiten-school-werk opgesteld? Hoe is de werkwijze? Dit sluit aan bij de opmerking van de Regeering in de memorie van antwoord, dat het voorstel, volgens hetwelk aan het gymnastiekonderwijs aan de lagere school meer aandacht zal worden geschonken, inmiddels o.a. ook bevat de aanstelling van leerkrachten voor buitenschoolsch werk

> „die o.m. de taak zullen hebben om leiding te geven aan cursussen, waarop leerkrachten van de lagere scholen een aanvullende opleiding in de lichamelijke oefening zullen ontvangen, die hen in staat zal stellen aan dit vak op de lagere school meer aandacht te besteden en het meer tot zijn recht te doen komen."

Zie ik het wel, dan is dus klaarblijkelijk de bedoeling, dat dit buitenschoolsche werk zich zal richten tot de opleiding van bepaalde krachten en niet, zooals door mijn zegslieden gevreesd wordt, dat wij hier te maken zullen hebben met „een van boven opgelegde jeugdbeweging, welke door het van boven opgelegd karakter de cultureele kracht zou missen, welke van een jeugdbeweging kan uitgaan". Ik meen te mogen verwachten, dat deze vrees, die geuit werd, ten onrechte bestaat bij den persoon, die haar uitte en dat dit buitenschoolsch werk niets anders is dan, zooals de Regeering heeft aangegeven, om krachten op te leiden, die leiding kunnen geven en die in staat zullen zijn aan dit vak op de lagere school meer recht te doen wedervaren; dus wordt niet rechtstreeksch verband gelegd tusschen deze menschen en de jeugd maar via de school en dan spreekt het vanzelf, dat vast moet staan, dat deze zeer principieele vraag bevestigend door de Regeering zal worden beantwoord en dat de ouders zeggenschap zullen blijven houden over hun kinderen.

Een andere vraag, die hierbij nauw aansluit, is de opmerking van de Regeering, dat verzekerd kan worden, dat de lessen in lichamelijke opvoeding niet als spel zullen worden beschouwd, maar dat deze lessen intensief zullen worden gegeven, met de consequenties daaraan verbonden wat betreft cijferlijsten en het overgaan der leerlingen.

(C. C. van Helsdingen.)

Zie ik het wel, dan wordt dit ook weer zuiver als leervak op de school beschouwd en dan is er ook geen aanleiding voor de vrees, die wederom geopperd werd, dat aan dit onderwijs een te sterk militaire inslag zal worden gegeven.

Intusschen schijnt die vrees niet geheel ongerechtvaardigd te zijn, omdat mijn zegsman beweerde geruchten te hebben gehoord inzake het hebben van een uniform. Het spreekt van zelf, dat men bij het gymnastiek-onderwijs een bepaald daarvoor gemaakte kleeding gebruikt, maar wanneer het gaat om een bepaalde uniform, dan wordt het iets anders. En dat men de leerlingen gaat leeren schieten en dat op die wijze dus heel dat gymnastiekonderwijs zich hoe langer hoe meer gaat richten op een militaire training, is een bezwaar. Ik ben niet tegen militaire voorbereiding maar zou deze niet direct willen geven aan deze jeugdige personen.

Een derde groep van opmerkingen betreft de opleiding van de leerkrachten zelf — waarvoor dan ook een post is opgebracht op de begrooting — en de toekomstmogelijkheden van deze personen.

De Regeering zegt, dat de opleiding van de leerkrachten twee jaren duurt en opengesteld is voor bezitters van het einddiploma H.B.S. V. of daarmede gelijkgestelde inrichtingen, dan wel de Europeesche hoofdacte. Afkomelingen van dit instituut zullen eerst worden verbonden als gymnastiekleeraar aan ambachtsscholen, nijverheidsscholen en mulo-scholen.

Maar — en nu kom ik tot een ietwat gevaarlijk punt — de memorie van antwoord zegt:

> „Na drie jaar kunnen zij bij gebleken geschiktheid voor het middelbaar onderwijs in aanmerking komen voor aanstelling als niet-volledig bevoegde leeraren aan middelbare scholen hier te lande. Het nieuwe instituut wordt verbonden aan de N.I.A.S., omdat beschikt moet worden over een practicum voor physiologie en anatomie en omdat in Soerabaja reeds een opleiding voor de lagere akte gymnastiek is gevestigd."

Ook deze zinsnede heeft bij verschillende personen allerlei vragen doen rijzen. Er staat in, dat de opleiding geen volledige opleiding zal zijn. Maar welke waarborg blijft er dan over, dat de aldus opgeleide krachten op de jeugd zullen kunnen worden losgelaten? Er wordt ook gezegd: er bestaat op het oogenblik een acte S; waarom kunnen dan voor dit werk geen krachten worden geput uit de bezitters van die acte S, en wanneer die krachten niet in voldoende hoeveelheid beschikbaar zijn, kan er dan geen stimulans worden gegeven voor het behalen van die acte S? Deze acte wordt óók behaald na een tweejarige opleiding. Een niet volledig opgeleide kracht mag naar het oordeel van deze personen niet worden losgelaten op welke groep menschen ook. Dat is een gevaar, omdat ze anatomisch onvoldoende geschoold zijn. Hierin is in zekere mate voorzien doordat de school is verbonden aan de Nias te Soerabaja, maar het is toch de vraag, of deze jongelieden anatomisch voldoende onderlegd zijn.

Dan wordt er nog een belangrijke sociologische vraag gesteld: Hoe stelt men zich voor, deze krachten aan een stuk brood te helpen? Neemt de Indische maatschappij ze in voldoende mate op, is ze daartoe in staat, en wat verwacht de Regeering van deze menschen in de toekomst? De Regeering zegt, dat Zij deze afkomelingen eerst zal plaatsen aan ambachts-, nijverheids- en muloscholen, waarna ze eventueel als niet-volledig bevoegd leeraar aan het middelbaar onderwijs zullen kunnen worden verbonden. Maar juist in dit laatste zien de betrokkenen een gevaar. Zij vragen zich namelijk af of hier niet een achterdeurtje wordt opengezet om deze menschen na drie jaar bij het middelbaar onderwijs te plaatsen. En dan rijst de vraag, of men de niet-volledig opgeleide krachten, zij het tegen een geringere betaling, op deze plaatsen mag stellen. Bij het middelbaar onderwijs hebben ze toch wel een zeer verantwoordelijke plaats.

(Iskandar Dinata.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier verschillende vragen naar voren gebracht en hoop, dat de Regeering hierop een bevredigend antwoord zal geven.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou over het aanhangige onderwerp slechts enkele opmerkingen willen maken.

In de memorie van antwoord wordt toegegeven, dat de ontworpen maatregelen het resultaat zijn van den arbeid der regeeringscommissie voor lichamelijke opvoeding. Ik betreur het, dat de Regeering incidenteel uitvoering geeft aan de voorstellen van de commissie, zonder eerst te wachten op haar definitieve voorstellen. Want dan alleen kan men overzien, in welke lijnen zich de lichamelijke opvoeding beweegt, om dan tot meer lichamelijke weerbaarheid te komen.

Ik neem gaarne nota van de verzekering van de Regeering, dat de lessen in lichamelijke opvoeding niet als spel zullen worden beschouwd. In dit verband zou ik gaarne willen verzoeken, om als stof voor de gymnastieklessen ook in aanmerking te willen nemen datgene, wat bij de Indonesische samenleving aanwezig en voor lichamelijke opvoeding goed bruikbaar is. Ik bedoel hier de pentja', waarover ook de heer Soeria Nata Atmadja heeft gesproken. Door verschillende scholen van de vereeniging Pasoendan zijn ten deze proeven genomen en de resultaten, al zijn ze voor verbetering vatbaar, zijn bevredigend.

Het zou zijn nut hebben als de commissie voor lichamelijke opvoeding zich hiervan op de hoogte stelde en ik kan verzekeren, dat een onzer scholen, bv. de Pasoendanschool te Tjiandjoer, waar de pentja' het levendigst door de bevolking beoefend wordt, gaarne bereid zou zijn, voor de commissie een demonstratie te geven.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien de uiteenzettingen van de Regeering mag ik aannemen, dat de behartiging van de lichamelijke opvoeding nu ernst is. We hebben een tijd gekend dat deze kwestie een groote belangstelling van het departement van Onderwijs en Eeredienst genoot. Cursussen werden opgericht waar Indonesische onderwijzers klaar werden gemaakt voor de acte S. Toen de abituriënten van deze cursussen klaar waren was de interesse van het departement van Onderwijs en Eeredienst voor de lichamelijke opvoeding geluwd en van de kennis van de acte-S-bezitters werd niet het noodige gebruik gemaakt. Ik hoop, dat deze ervaring op het gebied van lichamelijke opvoeding zich niet herhaalt.

Ik zou gaarne van de Regeering vernemen, of de Regeering de hierbedoelde acte-S-bezitters, die geen gymnastieklessen geven, niet in aanmerking zou willen doen komen voor het geven van gymnastieklessen, een verzoek, dat ook reeds door den heer C. C. van Helsdingen naar voren is gebracht.

Thans een enkel woord over de toelating, waarover ook de heer Nalaprana gesproken heeft. Tot de nieuwe opleiding van leerkrachten kunnen toegelaten worden bezitters van het einddiploma van een 5-jarige H. B. S. of daarmede gelijkgestelde inrichting of van de Europeesche hoofdakte. Voor het geven van lessen in lichamelijke opvoeding is paedagogische kennis een groote steunpilaar. Het is een goede gedachte om voor de toelating tot den cursus bezitters van de hoofdakte in aanmerking te doen komen. Ik zou zelfs willen bepleiten, voor deze opleiding voornamelijk candidaten te nemen uit het onderwijzerscorps, zooals de Regeering destijds deed ten aanzien van den cursus voor de acte-S.

Maar dan zou ik mij niet alleen willen bepalen tot de hoofdakte-bezitters. Vanzelfsprekend moet de Regeering de garantie hebben, dat de candidaten de lessen met vrucht kunnen volgen. Naar mijn overtuiging kan dat verwacht worden, niet alleen van de hoofdakte-bezitters maar ook van de bezitters van de Indische hoofdakte, van de abituriënten van de H. K. S., de H. C. K. S. en de H. I. K. Ik zou deze kwestie gaarne den geachten Regeeringsgemachtigde in

(J. A. van Helsdingen.)
overweging willen geven en verneem gaarne zijn inzichten terzake.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met instemming worden de eerste suggesties van de commissie-Brugmans door ons in den Volksraad begroet. Deze suggesties zijn van groot belang, niet alleen voor de lichamelijke opvoeding van de maatschappij, maar ook voor de paraatheid van de maatschappij en dus ook van de weermacht. Wij deelen geenszins de vrees, welke door vorige sprekers is geuit, als zouden deze voorstellen inhouden, dat de prille jeugd ook al min of meer direct een opleiding voor den militairen dienst zou ontvangen. Ik meen, dat zij nog niet eens voldoende kracht bezit om een karabijn voldoende in de richting te houden, tenzij men zou willen overgaan tot schietoefeningen met katapult of windbuks. Ik geloof dan ook, dat deze vrees in het geheel niet gegrond zal zijn.

Het is zeer logisch dat men eerst begint met de lagere opleiding. Ik heb gezien, dat in de bedoeling ligt de aan te stellen krachten voor buitenschoolsch werk te bestemmen, die dan o.m. de taak zullen hebben om leiding te geven aan cursussen, waarop leerkrachten van de lagere scholen een aanvullende opleiding in de lichamelijke opvoeding zullen ontvangen. De afkorting „o.m." (onder meer) geeft mij aanleiding de vraag te stellen, welke taak deze krachten dan nog meer zullen hebben.

Bovendien rijst nu ook de vraag, of het later wellicht niet gewenscht zou zijn, voor de leerkrachten van de lagere scholen den eisch te stellen, dat zij een speciale akte van grootere waarde zullen hebben dan de tegenwoordige, zoodat in de toekomst deze aanvullende opleiding niet meer noodig zal zijn.

Tot groote voldoening strekt het, dat die leerkrachten op de groote plaatsen reeds het volgend jaar zoodanig zullen zijn opgeleid, dat het onderwijs in de lichamelijke opvoeding op de lagere scholen zal kunnen worden uitgebreid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof dat alle leden het wel met mij eens zullen zijn, dat in de gegeven omstandigheden de school nergens beter dan te Soerabaja gevestigd had kunnen worden. Dat de abituriënten van deze school eerst hun krachten zullen gaan aanwenden aan het onderwijs voor ambacht- en nijverheidsscholen en de Mulo, doet bij mij de vraag rijzen, of het hierbij ook de bedoeling is, dit onderwijs te geven aan de nijverheidsscholen voor meisjes, want ook deze jeugd heeft een geëigende opleiding ten zeerste van noode.

Ook wil ik terugkomen op hetgeen gezegd is door een der vorige geachte sprekers, die de vraag stelde of het wel juist is, dat deze niet volledig bevoegde leerkrachten les zullen gaan geven aan de scholen, die ik zooeven noemde. Ik geloof, dat hier de klemtoon gelegd zal moeten worden op „niet bevoegd". Wij mogen toch wel veronderstellen, dat het onderwijs geen onbekwame leerkrachten zal loslaten op de leerlingen van de diverse scholen. Maar toch rijst de vraag, of een 3-jarige practijk alleen voldoende is om de abituriënten van de school te Soerabaja al geschikt te maken voor het geven van les aan de middelbare scholen. Is er geen nadere opleiding hiervoor noodig? zou ik willen vragen. En al vinden wij hier nergens gesproken over een hoogere opleiding, het zal vermoedelijk toch wel in de bedoeling liggen in de toekomst, voor zoover de wenschelijkheid daartoe mocht blijken, over te gaan tot het oprichten van een hoogere opleiding voor de gymnastiek.

Mijnheer de Voorzitter! Onwillekeurig denken wij dan terug aan de militaire gymnastiekschool, die eertijds in Bandoeng heeft bestaan en die blijkbaar op een onjuist oogenblik is opgeheven; want ware zij in stand gebleven, dan hadden wij reeds veel eerder deze krachten gehad, ook al was het wenschelijk geweest de militaire opleiding te vervangen door een algemeene opleiding. Trouwens, ook op die militaire gymnastiekschool bestond reeds gelegenheid om burgers voor dit vak op te leiden.

(Mussert.)
Reeds de volgende jaren zullen wij op de lagere scholen de invoering tegemoet kunnen zien van het vak gymnastiek. Ik geloof, dat het dan toch ook gewenscht zal zijn, daarbij nader in beschouwing te nemen voor welke vakken het aantal lesuren zal moeten worden verminderd, terwijl in elk geval het huiswerk sterk zal moeten worden ingekrompen.

Tot mijn groot genoegen hebben wij in de stukken gelezen, dat reeds voorstellen zijn ingediend om de subsidieregelingen te doen wijzigen. Ik wil er hierop wijzen, dat voor de nijverheidsscholen tot nog toe is aangenomen, dat ten hoogste een subsidie zal worden verleend van 50% van het exploitatieverlies. Wanneer deze scholen nu ook zullen worden verplicht gymnastieklessen te geven, dus daarvoor weder een nieuwe leerkracht aan te stellen, zullen deze scholen daardoor voor nog grootere lasten komen te staan en de moeilijkheden, waarin nu reeds verschillende schoolvereenigingen verkeeren, zullen dan nog in ernstiger mate worden vergroot.

Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag is gepleit voor het geven van gymnastiekles ook aan de Indonesische — ik had bijna bij vergissing gezegd „Inheemsche" — jeugd. Mijnheer de Voorzitter! Er is echter gezegd, dat men toch voorzichtig hiermede moet zijn in verband met de kostbare sportkleeding. Ik zou er hier even voor willen waarschuwen, bij den aanvang van dit nieuwe onderwijs vooral niet te veel geld te besteden aan sportkleeding enz. In den tegenwoordigen tijd wenscht men steeds meer in optima forma de sport te beoefenen; alles moet daarbij in de puntjes zijn. Men moet daarvoor prachtvelden hebben en uniformen en ik weet niet wat al meer. Ik wil in dit verband eens even releveeren, dat in mijn prille jeugd op zeer eenvoudige manier aan sport werd gedaan.

Men voetbalde in een korte broek, men had geen goalpalen enz. Thans verlangt men alles precies in de puntjes, wat in het geheel niet noodig is. Men moet eerst gaan werken met de allereenvoudigste middelen en ditzelfde geldt ook voor de leerkrachten.

Laten wij toch verstandig zijn en niet eischen zeer zwaar bevoegde krachten, teneinde die los te laten op de jeugd. Ik zou hier bijna tegenover willen stellen, dat iedere leeraar, die in dit opzicht losgelaten wordt op de jeugd, zeer veel goeds kan doen. Het kwade, dat aangericht kan worden, is naar mijn gevoelen niet zoo heel erg groot. Ieder nog niet geheel ontwikkeld land — ik zou haast zeggen, elk koloniaal land — heeft nog meer behoefte aan kwantiteit dan aan kwaliteit.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! De vorige spreker, de heer J. A. van Helsdingen, heeft in zijn betoog een zinsnede ingelascht, die ook voor mij van belang is. Maar aangezien de vorige spreker die opmerking slechts plaatste als iets, wat voor hem als het ware vaststond, acht ik de mogelijkheid niet uitgesloten, dat daarop in het regeeringsantwoord slechts terloops zal worden gereageerd. Daarom zou ik dit nog even nader willen belichten.

Het betreft de vermindering van het aantal vakken en de vermindering van huiswerk, noodzakelijk geacht door de daartegenoverstaande vermeerdering van het aantal lesuren in lichamelijke opvoeding. Hierover is ook in het afdeelingsverslag gerept, maar ook de vorm, waarin die opmerking is geplaatst, heeft ertoe geleid, dat in de memorie van antwoord daarop niet op een al te duidelijke wijze is gereageerd. In het afdeelingsverslag werd gesteld, dat verscheidene leden het noodzakelijk achten, dat op middelbare scholen, tegenover de verhooging van het aantal lesuren in de lichamelijke opvoeding een verdergaande vermindering van het aantal lesuren in andere vakken komt te staan, waarop dan verder een toelichting volgt.

Nu ging aan deze zinsnede de vraag vooraf of deze maatregelen mogen worden beschouwd als het begin van een algeheele herziening van het leerplan op de middelbare scholen.

(Fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

Die vraag is pertinent beantwoord in dezen zin, dat deze maatregelen niet mogen worden beschouwd als onderdeel van de herziening van het program der middelbare scholen en dat de wenschelijkheid van vermeerdering van het aantal lesuren in lichamelijke opvoeding op zichzelf naar voren is gekomen. De in het afdeelingsverslag daarop volgende passage is in de memorie van antwoord niet afzonderlijk in beschouwing genomen.

Ik zie hier een mogelijkheid van een conflict, namelijk tusschen de nieuwe behoefte en de bestaande behoefte, zooals deze laatste in het programma der lessen is opgenomen. Door verschillende autoriteiten en ook door vele ouders wordt dit programma evenwel overladen geacht. Speciaal richten de klachten zich tegen het vele huiswerk. Tenzij de Regeering hier een duidelijk standpunt in zal nemen, acht ik de mogelijkheid van een conflict met alle nadeelige gevolgen daarvan zeker niet denkbeeldig. Wil men van deze lichamelijke opvoeding het resultaat verkrijgen, dat ervan verwacht wordt, dan zullen de leerlingen haar ook moeten zien en voelen als een verbetering, als iets nieuws, waarbij geen remmen worden aangelegd. Wanneer daarentegen van de zijde van de andere leeraren, en speciaal van de directeuren der scholen een zoodanige houding wordt ingenomen, dat dit nieuwe er maar bij moet komen en er van het oude niets afgaat, dan vrees ik niet alleen dat de nieuwe lichamelijke opvoeding, ondanks een uitbreiding van het aantal lesuren, niet het resultaat zal opleveren, dat men er van verwachten mag, maar ook, dat de oude leerstof aanmerkelijk in het gedrang zal komen en dan zal dit zeker als een last, als een hinder worden gevoeld.

Daarom beveel ik dit onderwerp gaarne in de aandacht der Regeering aan en zou ik het op hoogen prijs stellen, indien ik terzake van Haar een antwoord zal mogen vernemen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, na de pauze te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn na de pauze plaats vinden.

De vergadering wordt te 11.09 uur v.m. geschorst en te 11.36 uur v.m. hervat.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de gehouden redevoeringen, inzonderheid die van de geachte leden, de heeren Nalaprana en Soeria Nata Atmadja, die uitdrukkelijk van hun instemming met de voorgestelde maatregelen blijk hebben gegeven, wil ik beginnen met te herhalen, wat de Regeering in de memorie van antwoord reeds gezegd heeft, nl. dat Zij met voldoening kennis heeft genomen van de algemeene instemming van den Volksraad met de onderwerpelijke maatregelen.

Bij de bespreking van de gemaakte opmerkingen kan ik misschien het beste met het algemeene beginnen en vervolgens tot bijzondere punten overgaan.

De heer Iskander Dinata heeft te kennen gegeven, dat hij het betreurt, dat de Regeering niet het geheele rapport van de commissie-Brugmans afgewacht heeft alvorens met maatregelen bij den Volksraad te komen, doch incidenteel dit voorstel heeft ingediend. Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hier om voorzieningen ten aanzien van gymnastieklessen, vermeerdering van het aantal uren gymnastiek voor de middelbare scholen, waarmede men onmiddellijk bij den aanvang van den nieuwen cursus moest beginnen.

Op de lagere scholen, waar men geen vakleeraren heeft, kan desnoods, wanneer daarvoor de geschikte onderwijzers gevormd zijn, met de vermeerdering van het aantal uren voor lichamelijke opvoeding in den loop van den cursus worden begonnen.

Het geachte lid, de heer Soeria Nata Atmadja, heeft algemeene beschouwingen gehouden over het nut van lichamelijke opvoeding op de scholen. Ik behoef op die algemeene beschouwingen niet in te gaan, want zij gaan in de lijn der gedachten van de Regeering, gedachten, die voldoende blijken uit het feit, dat de Regeering overgegaan is tot de instelling van een afzonderlijke commissie om deze aangelegenheid in haar geheel in studie te nemen en daaromtrent voorstellen bij de Regeering in te dienen.

Een van de punten, die in de gehouden redevoeringen bespreking hebben gevonden, is geweest de instelling van een opleidingsinrichting tot vorming van middelbare leerkrachten te Soerabaja. Ik moet hier ter bekorting van het regeeringsantwoord er op attent maken, waar verschillende leden de vraag hebben gesteld, of deze nietvolledig bevoegde leerkrachten nu zoo maar worden losgelaten op het onderwijs, dat het hier slechts betreft het gebruik van een geijkten term bij het onderwijs en het niet gaat om het minder bekwaam zijn van die krachten. Het zal den Volksraad immers wel bekend zijn, dat b.v. een bezitter van een middelbare acte A in vreemde talen gequalificeerd wordt als niet-volledig bevoegd. Dit wil hier zeggen, dat hij alleen de bevoegdheid heeft om les te geven in de lagere klassen van een middelbare school. Dit neemt echter niet weg, dat deze leerkrachten een zekere bevoegdheid tot lesgeven hebben verkregen en bekwaam zijn om les te geven in het betrekkelijke vak.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Hebben zij dezelfde bevoegdheid als de acte-S-bezitter heeft?)

Mijnheer de Voorzitter! Ter bekorting van het debat lijkt het mij gewenscht even in te gaan op deze interruptie. De Regeering wil op deze interruptie antwoorden, dat de zooeven aangeduide niet volledig bevoegde leerkrachten meer bevoegdheid bezitten dan de bezitters van de S-acte, welke acte te vergelijken is met de lagere acte.

Wat betreft de kwestie van de toelating tot de genoemde opleiding, daaromtrent is het woord gevoerd door de heeren Nalaprana en Iskandar Dinata, die hebben bepleit om deze toelating te verruimen tot de bezitters van de Indische hoofdacte en de abituriënten van de H.K.S., H.I.K. en H.C.K. Dat het eerste punt ter sprake zou worden gebracht, had ik wel verwacht en wanneer het niet ter sprake was gebracht, had ik het namens de Regeering even naar voren willen brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Het was aanvankelijk de bedoeling om alleen de bezitters van de Europeesche hoofdacte tot de opleiding toe te laten, behalve dan de bezitters van het einddiploma van middelbare scholen. Doch bij overweging van nadere adviezen is de Regeering tot het inzicht gekomen, dat deze toelating ook uitgebreid dient te worden tot de bezitters van de Indische hoofdacte. De abituriënten van de H.K.S., H.I.K. en H.C.K. kunnen echter, waar het betreft de toelating tot een opleiding, die een middelbare bevoegdheid geeft, moeilijk geacht worden aan den eisch van algemeene ontwikkeling te voldoen, die gesteld wordt aan de candidaten voor deze opleiding. Te dezen aanzien is naar voren gebracht, dat het hier in hoofdzaak gaat om personen, die over een zekere mate van paedagogische kennis beschikken voor het te verstrekken onderwijs in de lichamelijke oefening. Doch hiertegen merk ik op, dat dit vak aan het opleidingsinstituut ook wordt onderwezen.

De heer C. C. van Helsdingen heeft nog de vraag gesteld, wat de bedoeling is van het medegedeelde, dat de abituriënten afkomstig van deze opleiding aanvankelijk onderwijs

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
in de lichamelijke opvoeding zullen geven aan lagere dan middelbare scholen, terwijl zij eerst, na een ervaring van minstens drie jaar benoembaar worden tot leerkracht aan middelbare scholen. Dit slaat hierop, dat de eischen, gesteld aan leerkrachten bij het middelbaar onderwijs anders zijn dan aan die bij de Mulo-, nijverheids- en ambachtsscholen. Ik wil er in dit verband slechts op wijzen, dat leerlingen van de middelbare scholen over het algemeen ouder zijn dan de leerlingen bij de evengenoemde scholen, zoodat het ook wenschelijk is, dat de leerkrachten wat ouder zijn, terwijl de van deze opleiding afkomstige abituriënten, nà het einddiploma van de H.B.S. gehaald te hebben en nog een tweejarige-opleiding te hebben gevolgd, niet ouder dan 20 jaar, zelfs nog wel jonger kunnen zijn.

De toekomst voor deze abituriënten ligt hoofdzakelijk bij het onderwijs. Blijkt achteraf, dat de vrije maatschappij geen of weinig van deze abituriënten opneemt, dan zal de Regeering overwegen om de opleiding bijvoorbeeld niet permanent te verklaren doch incidenteel in te stellen, naar gelang van de behoefte aan dergelijke leerkrachten bij het onderwijs.

De heer Mussert heeft de vraag gesteld of de nieuwe route, die de Regeering neemt bij het onderwijs in lichamelijke opvoeding niet in conflict zal komen met de bestaande route bij het middelbaar onderwijs, waar zooveel vakken worden onderwezen. Dit is inderdaad een punt, dat nadere overweging behoeft. Meer kan ik op het oogenblik ten aanzien hiervan niet zeggen. De vermeerdering van het aantal uren voor lichamelijk onderwijs is onmiddellijk ingevoerd, omdat, zooals reeds gezegd, de gelegenheid zich daartoe bood, vanwege het feit, dat het Duitsch is afgeschaft.

Verder is nog ter sprake gebracht het buitenschoolsche werk van de leeraren M.O. in lichamelijke opvoeding, naar aanleiding van de passage in de memorie van antwoord waar gezegd wordt, dat hun taak o.m. zal zijn om de onderwijzers aan de lagere scholen verder te bekwamen in het geven van gymnastieklessen bij het lager onderwijs. Gevraagd is: wat beteekent dit onder meer? Bestaat er een vast plan voor dit buitenschoolsche werk? Hierop kan ik voorloopig slechts antwoorden, dat de zaak nog in beschouwing is, en dat met dat buitenschoolsche schoolwerk bedoeld wordt niet alleen de stimuleering en organisatie van de sportbeoefening, de lichamelijke opvoeding van de kinderen, maar ook die van de sportbeoefening van volwassenen.

De principieele vraag van den heer C. C. van Helsdingen of bij dit alles de ouders het recht van zeggenschap over hun kinderen zullen behouden kan de Regeering volmondig bevestigend beantwoorden.

Geruststellen kan ik het geachte lid verder naar aanleiding van de geruchten, die hij vernomen heeft, dat ook bij de schoolsche lichamelijke opvoeding te veel militaire inslag komt. De heer J. A. van Helsdingen heeft hem ten aanzien van die vrees reeds gerustgesteld op grond van practische overwegingen, ik kan hieraan nog toevoegen, dat er inderdaad gezorgd zal worden, dat er geen militairistische inslag bij de lichamelijke opvoeding zal komen.

Verder is gevraagd of de gelegenheid zal worden opengesteld, voor het zoo spoedig mogelijk verkrijgen van bezitters van de bevoegdheid om les te geven in lichamelijke opvoeding, om op uitgebreider schaal de S-acte te verkrijgen door ook buiten de groote steden gelegenheid te geven zich hier voor te bekwamen.

Hierop kan ik antwoorden, dat de kwestie van de lichamelijke oefening buiten de groote steden in onderzoek is bij de commissie-Brugmans. Bij deze commissie is eveneens in onderzoek hetgeen ter sprake gebracht is door den heer Soeria Nata Atmadja en den heer Iskandar Dinata, namelijk om bij de lichamelijke opvoeding ook te betrekken de Inheemsche sportsoorten, met name de pentja'. Ik kan hieraan toevoegen, dat die commissie reeds aan de gouverneurs heeft geschreven inzake de Inheemsche sportsoorten een opgave te verstrekken.

(Iskandar Dinata, J. A. van Helsdingen.)
(De heer Soeria Nata Atmadja: Dank U zeer.)
De heer J. A. van Helsdingen heeft de vraag gesteld, of onder de in de stukken genoemde nijverheidsscholen ook begrepen zijn de meisjes-nijverheidsscholen. Dit is inderdaad het geval, want de verkorte uitdrukking „nijverheidsscholen" omvat alleen nijverheidsscholen voor meisjes, aangezien nijverheidsscholen voor jongens niet bestaan. De kwestie van de subsidieregeling voor deze scholen, met name het bezwaar, dat de nijverheidsscholen slechts 50% van het exploitatietekort vergoed kunnen krijgen, zal hierbij in beschouwing worden genomen.

Tenslotte nog een en ander naar aanleiding van hetgeen de heer C. C. van Helsdingen vroeg omtrent de publicatie van het rapport der commissie-Brugmans. De heer Van Helsdingen stelde de vraag, of uit de hierop betrekking hebbende passage in de memorie van antwoord kan worden gelezen, dat de Regeering het rapport later aan den Volksraad zal overleggen. Een zoodanig toezegging is daarmede niet bedoeld, Mijnheer de Voorzitter, doch vanzelfsprekend zal in overweging worden genomen, of overlegging van het rapport aan den Volksraad zal kunnen plaats hebben.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn beëindigd.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen, met den geachten Regeeringsgemachtigde mijn dank te betuigen voor zijn mededeeling, dat aan de pentja' de noodige aandacht zal worden besteed, alsmede voor de mededeeling, dat voor toelating ook de bezitters van de Indische hoofdacte in aanmerking zullen komen.

Door het antwoord ten aanzien van de abituriënten der Hollandsch-Inlandsche en Hollandsch-Chineesche kweekscholen ben ik niet geheel tevreden gesteld. Naar de Regeering meent, geeft de ontwikkeling dezer abituriënten niet de noodige waarborg voor het met succes volgen van bedoelden cursus. Mij bevreemdt dit, omdat deze scholen wel vakscholen zijn, doch het karakter hebben van middelbaar onderwijs-instellingen en de abituriënten een ontwikkeling hebben, die niet ver met die van de afkomelingen eener H.B.S. uiteenloopt. Overigens kan ik den aard van de nieuwe opleiding bij gebrek aan de noodige gegevens niet beoordeelen. Ik zal de practijk afwachten en op deze kwestie zoo noodig bij een andere gelegenheid terugkomen.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik breng de Regeering dank voor de verschillende toezeggingen, door Haar gedaan met betrekking tot de verschillende opleidingen voor gymnastiek en sport, ook bij de meisjes-nijverheidsscholen en ook wat betreft een nieuwe regeling van de 50% subsidie voor het exploitatie-verlies bij die scholen, die aan een nadere beschouwing zal worden onderworpen.

De Regeeringsgemachtigde heeft geen antwoord gegeven op mijn vraag of het wellicht in de bedoeling ligt, in de toekomst de eischen voor de akte gymnastiek voor de leerkrachten van lagere scholen te verzwaren, waardoor dan aanvullend onderwijs in de opleiding voor de lichamelijke opvoeding niet meer noodig zal zijn. Ik vermoed, dat deze vraag wel bevestigend zal worden beantwoord.

Thans rest mij alleen nog, de aandacht der Regeering te vestigen op het volgende. Voor het geval mocht blijken, dat de toeloop tot de opleiding in Soerabaja niet van dien aard is, dat men over een voldoend aantal leerkrachten zal beschikken voor de lessen in lichamelijke opvoeding op alle scholen die genoemd zijn, nl. ambachtsscholen, mulosholen en nijverheidsscholen, zou ik de Regeering in overweging willen geven, zorg te dragen, dat in de eerste plaats voorzien

(Mussert, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.) wordt in de behoefte aan leerkrachten in de lichamelijke opvoeding aan ambachtsscholen, opdat aan deze scholen niet zullen voorkomen specifieke beroepsgebreken. Wij weten allen, dat ambachtslieden in Holland vaak de neiging hebben met ineengedrongen schouders, of voorover gebogen te loopen. Dit is een beroepsgebrek. Juist door sportbeoefening kan er voor zorggedragen worden, dat zulke beroepsgebreken voorkomen worden en daarom is het noodig juist op de ambachtsscholen en technische scholen hieraan aandacht te schenken.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Het verheugt mij, dat de Regeering aandacht heeft voor het conflict, waarop ik in mijn rede in eersten termijn doelde. Het stelt mij in zekere mate teleur, dat de Regeering nog niet het tijdstip gekomen acht, Haar inzichten ter zake concreet te bepalen. Ik moge slechts de verwachting uitspreken, dat dit wèl het geval zal zijn bij de behandeling van de hoofdbegrooting voor het volgende jaar.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou naar aanleiding van hetgeen in tweeden termijn door het geachte lid, den heer Iskandar Dinata, is opgemerkt, de aandacht erop willen vestigen, dat ook de abituriënten van de Europeesche kweekschool geen toegang hebben tot de opleiding voor de middelbare acte lichamelijke opvoeding en dat de abituriënten van de Hollandsch-Inlandsche kweekschool en de Hollandsch-Chineesche kweekschool thans ook toegang hebben tot de opleiding voor de akte-S, de lagere akte. Er zijn ook reeds abituriënten van die scholen voor deze opleiding aangenomen.

De vakken, die aan de opleiding voor de middelbare acte zullen worden onderwezen, zijn inderdaad nog niet vastgesteld. Daarvoor zullen min of meer als voorbeeld genomen worden de vakken, die onderwezen worden aan de Academie voor lichamelijke opvoeding te Amsterdam, natuurlijk met inachtneming van de Indische eischen en behoeften.

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.) (De heer Iskandar Dinata: En toch is dat geen volledige middelbare opleiding?).

De opleiding aan de Academie voor lichamelijke opvoeding te Amsterdam is een semi-academische. Deze academie neemt candidaatsexamen af, doch geen doctoraal examen en heeft dus nog niet het jus promovendi. De middelbare acte wordt inderdaad door een staatscommissie afgenomen, maar degene, die met succes evenbedoeld candidaatsexamen heeft afgelegd, kan om zoo te zeggen den daarop volgenden dag het examen voor de middelbare acte afleggen en hiervoor slagen. De studie voor het candidaatsexamen duurt drie jaar.

Het spijt mij, dat de vraag van den heer J. A. van Helsdingen mij ontgaan is, of het nl. in de bedoeling ligt dat — als ik hem goed verstaan heb — de eischen voor de lagere acte lichamelijke opvoeding na de oprichting van het opleidingsinstituut zullen worden verzwaard. Dit ligt niet in de bedoeling. De lagere akte, de zgn. akte S, blijft in haar tegenwoordigen vorm bestaan.

De heer J. A. van Helsdingen heeft er verder de aandacht op gevestigd dat, wanneer het nieuwe opleidingsinstituut niet voldoende leerkrachten oplevert, het gewenscht zal zijn, in de eerste plaats te denken aan het onderwijs in de lichamelijke opvoeding aan de ambachtsscholen. Met deze opmerking zal t.z.t. gaarne rekening worden gehouden.

Hetgeen de heer Mussert ter sprake gebracht heeft, heeft naar ik geloof, op het oogenblik geen beantwoording noodig.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De zesde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, als verbeterd bij stuk 4, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 12 uur middag gesloten.

32ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 21 Aug. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Derde aanv. begrooting betr. Afd. I, Regeering en Hooge Colleges, voor 1940 (Ond. **18**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 49 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Idenburg.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de derde aanvullende begrooting betreffende Afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **18**.)

De behandeling is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Na het uitvoerige antwoord der Regeering, een antwoord, waarin stijl en groote lijnen vallen te onderkennen, kan ik in tweeden termijn de uiterste bondigheid betrachten. Niet, omdat ik het met dat anwoord geheel en al eens zou zijn, want geheel bevredigd heeft het mij niet, maar wel, omdat het in ruime mate heeft bijgedragen tot elimineering van misverstand en onduidelijkheden, welke door de beknoptheid der memorie van toelichting wellicht konden zijn ontstaan. Bovendien heeft het regeeringsantwoord zooveel inzicht gegeven in de bedoeling met het instellen der beide colleges, dat thans het vertrouwen in de toekomst beter is verzekerd dan aanvankelijk het geval was.

Tegenover deze waardeering van het door de Regeering goed ingekleede betoog is er wellicht nog ruimte voor principieel meeningsverschil, doch in tweeden termijn kan ik daarop kwalijk terugkomen en ik zal mij daarom beperken tot het bespreken van enkele detailpunten.

Het door de Regeering geconstrueerde raamwerk der beide staatslichamen zal ik derhalve niet meer bestrijden, al zou er wel gereede aanleiding toe bestaan. De detailpunten waarop ik nog zou willen ingaan, maken een bespreking echter mijns inziens noodzakelijk door de gedeeltelijke staatsconstructie van de Regeering.

Wat het kabinet van den Landvoogd betreft, ben ik nog niet geheel overtuigd van de noodzakelijkheid van een zelfstandig college als het kabinet, of hoe het moge heeten, naast de algemeene secretarie, waar deze instelling wel belast kan worden of reeds belast is met dezelfde werkzaamheden en functiën als het in te stellen kabinet.

(Muh. Yamin.)

Een verdere vraag betreft het Inheemsche element in dit kabinet, waarvoor de Regeering een toezegging heeft gedaan. Ik zou gaarne verder willen vernemen, op welke wijze en in welke hoedanigheid dit element daarin ingeschakeld zal worden. Het feit op zich zelf juich ik ten zeerste toe.

Het laatste punt, dat ik even aanroer, betreft de coördinatie van overheidsdiensten als het parket van den Procureur-Generaal; ik zou gaarne willen vernemen, welke verhouding tusschen het kabinet en dezen tak van dienst geschapen zal worden en welke groep van werkzaamheden het betreft. Bedoelt de Regeering, dat de vervolging of beoordeeling van politieke delinquenten en delicten eveneens met medeweten of adviseering van het kabinet plaats zal hebben — hetgeen ik toejuich — of dat slechts de andere politieke zaken van het parket met het kabinet haar officieele behandeling zullen ondergaan. De gestelde vraag vermag ik niet uit het antwoord te halen, hoewel ik de noodzakelijkheid daarvan niet alleen aanvoel, maar zou willen aanbevelen. Want politieke zaken zullen in de meeste gevallen wel niet tot de competentie van den Politieken Inlichtingendienst behooren, maar kunnen pas naar waarde en inhoud door een politiek bureau op een neutraal terrein beoordeeld worden.

De personeelsbezetting van den regeeringspubliciteitsdienst bestudeerende, valt het op, dat het hoofd van den dienst in zijn dagelijksche functie samenwerkt met een Europeeschen journalist op een maandgeld van *f* 350. Ik kan wel geen bezwaar aanvoeren tegen de samenwerking op zichzelf, maar de achternaam en de voorletters van den genoemden journalist vertoonen een zeer opvallende overeenstemming met een anderen journalist, die onlang bij de beruchte homosexueelen-razzia voor eenige maanden aangehouden werd, en daarna door den raad van justitie te Soerabaja tot vijf maanden gevangenisstraf veroordeeld. Naar bekomen inlichting zou dezelfde journalist, na expiratie van zijn straf, door de Regeering het land uitgezet worden, althans de acte van verdere vestiging werd hem niet meer verleend; intusschen kon hij niet uitgezet worden, in verband met den rampzaligen datum van 10 Mei. In verband met deze opvallende gelijkenis in achternaam en voorletters zou ik der Regeering willen vragen, of de bedoelde Europeesche journalist, waarmee de heer Ritman bij den dienst samenwerkt, wel een en dezelfde persoon is als bovenbedoeld. Zoo ja, of de benoeming of tijdelijke aanstelling geen afbreuk doet aan de door de Regeering gevolgde gedragslijn tegen de homosexueele ambtenaren en of Zij niet bereid is, den betrokken persoon onverwijld een andere betrekking te geven, zoodanig dat hij in een werkkring werkzaam zal zijn welke overeenkomt met zijn aard, natuur en geschiktheid. Want het gaat niet aan, dat in een hooger college, dat in dagelijksch contact zal komen met den hoogste in den lande en met het kabinet van den Gouverneur-Generaal, iemand aan te stellen, die wegens een zedendelict gestraft is. Indien de Regeering niet bereid mocht zijn, hem uit zijn tegenwoordige betrekking te ontslaan, vraag ik mij af, of het niet beter ware geweest, een ander, soortgelijk persoon als Mr. Samkalden in dienst te nemen, die op het gebied van regeeringszaken, pers, journalistiek en publiciteit reeds een reputatie en een goeden naam heeft gekregen.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog verschillende zaken willen voorbrengen en toelichten, die ik in eersten termijn maar even heb aangestipt. Het eerste punt betreft het contact van den dienst met de Indonesische pers en persmannen. De regeeringspubliciteitsdienst is reeds enkele malen in contact gekomen met de journalisten op Java; dat feit op zichzelf juich ik ten zeerste toe. Maar de Indonesische pers heeft haar centra zoowel in de uitgebreide buitengewesten als op Java; de activiteit van de publiciteit in de buitengewesten is zeer groot, evenzoo als van de journalistiek in het algemeen. De bedoelde kernen in de buitenge-

(Muh. Yamin.)

westen zijn: Medan, Padang, Palembang, Bandjermasin etc. Voorzoover ik kan nagaan is de dienst er niet op berekend om in contact te komen met deze journalistieke centra. Een bezoek van den regeeringspubliciteitsdienst aan deze centra zou ik niet altijd prefereeren boven de uitnoodiging om naar een vergaderplaats te gaan, onder auspiciën van den regeeringspubliciteitsdienst, waar alle journalisten in dit land aanwezig zullen zijn. Het zou in sommige gevallen beter zijn om de journalisten in de buitengewesten, evenals hun collega's op Java, uit te noodigen op kosten der Regeering vergaderingen bij te wonen.

Een louter bezoek van den Repudi aan de centra verdient op zich zelf wel toejuiching, maar lijkt veel op een inspectiereis met betrekking tot andermans zaken. Het beteekent ook niet een tegemoetkoming aan de journalisten aldaar, maar lijkt veel op een ambtelijke bezigheid voor verruiming van blik en ervaring, die alleen eenzijdig aan den dienst ten goede komt.

Mijnheer de Voorzitter! Het andere punt, dat te weinig aandacht heeft verdiend, betreft de positie van de Indonesische kranten, zoowel in economischen zin als anderszins. Bij de instelling van den R. P. D. moet men wel uitgaan van het standpunt van een krachtige, economisch gunstig gesitueerde Indonesische pers. In werkelijkheid is de toestand echter geheel anders; ondanks een prijzenswaardig idealisme en bijzondere bedrijvigheid bij de Indonesische journalistiek, is de economische positie van het Indonesische krantenbedrijf, enkele uitzonderingen daargelaten, nog al problematisch. Weliswaar groeien de kranten en tijdschriften in aantal, doch zij blijven daarbij vrij van economische weelde. Ze zijn alle noodlijdend, ondanks het idealisme en de bedrijvigheid, den vasten wil en het doorzettingsvermogen. De oorzaken daarvan zijn vele en veelsoortig. Ik zou in verband hiermede de Regeering de vraag willen stellen, of Zij bereid is de economische positie van de Indonesische kranten te versterken, door op de een of andere wijze de helpende hand ten deze te bieden in den vorm van financieelen steun.

Erg vreemd lijkt mij het verzoek niet. De R.P.D. zal toch moeten werken met de Indonesische pers, profiteert van de door het particulier initiatief opgezette bedrijven en maakt dankbaar gebruik van hun diensten, waar zulks noodig is in het algemeen belang en voor de verspreiding van regeeringsinzichten en regeeringsmededeelingen. De kolommen zullen wel ter beschikking staan van de door de Regeering gevraagde gelegenheid voor publicatie, maar op den duur zal de Regeering toch op de kostelooze hulp van die kranten niet mogen rekenen, omdat de kranten tenslotte ook haar financieelen kant hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag zeker bij deze gelegenheid de aandacht van de Regeering vestigen op de resolutie, die de Indonesische journalistenbond enkele dagen geleden heeft aangenomen, welke woordelijk als volgt luidt:

> „Perdi-Repudi: komperensi membitjarakan pemanda dalam volksraad tentang personeelsformatie Repudi. Dengan soeara boelat diambil poetoesan: bahwa dalam Repudi seharoesnja paling sedikitnja mesti ada seorang journalist Indonesia (praktische ervaring) seperti jang dimoeat dalam keterangan pemerentah didalam memorie van toelichting."

Uit deze resolutie blijkt duidelijk, dat de journalisten er prijs op stellen, en mijns inziens ten rechte, dat de voor den ervaren journalist gereserveerde functie inderdaad door minstens een Indonesischen journalist uit de levende practijk bezet zal worden.

Desniettemin ben ik het met den heer Wirjopranoto eens, dat boven de door de Regeering voorgestelde formatie Indonesiërs geplaatst dienen te worden, die vanwege hun politieke en andere ervaringen op het gebied van publiciteit het contact met de Regeering en met de wereld daarneven kunnen onderhouden.

(Voorzitter, Moelia.)

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte een heel ernstige waarschuwing aan de Regeering, met welke waarschuwing ik deze opmerkingen in tweeden termijn gaarne wil besluiten. De Regeering verwerpt ten onrechte de staatsrechtelijke romantiek, alleen maar omdat zij louter een uiting zou zijn van de absolute monarchie, in tegenstelling tot het systeem van een Landvoogd, wiens bestuursperiode om de vijf jaren wisselt. Maar de Regeering deed er verkeerd aan, zoo iets te durven zeggen, want de romantiek — ik weet niet welke dichter het eens gezegd heeft — is onbepaald zoowel in ruimte als in tijd. Zij is zoo uitgebreid als het leven zelf. Overigens kan ik mij daarentegen wel aansluiten bij het regeeringsstandpunt, want per slot van rekening sluit het ook aan bij de romantiek, want hoe meer men de staatsrechtelijke romantiek verwerpt, hoe meer men komt onder haar machtige bekoring. En dat gun ik de Regeering wel.

De **Voorzitter**: Het geachte lid heeft gemeend goed te doen met bezwaren te ontwikkelen, althans vragen te stellen, in verband met de bezetting van het bureau van den regeeringspubliciteitsdienst. Ik betreur, dat hij daarbij iemand te persoonlijk heeft aangeduid.

In de tweede plaats wil ik opmerken, dat de economische positie van de Indonesische pers naar mij voorkomt thans niet bepaaldelijk aan de orde is.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de sprekers, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd over de beide begrootingsvoorstellen betreffende de oprichting van den regeeringspersdienst en de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde, die met de verdediging van deze voorstellen is belast, een breed opgezette rede gehouden, waarvoor ik hem gaarne mijn hulde zou willen brengen.

Wie den inhoud van deze rede met den overvloed van gedachten, die daarin zijn verwerkt, op zich heeft laten inwerken, wie nauwkeurig kennis neemt van de wijze, waarop de verschillende naar voren getreden inzichten in nadere beschouwing zijn genomen, en daartegenover het eigen regeeringsstandpunt plaatst, die kan zich moeilijk onttrekken aan den indruk, dat het antwoord op de meest principieele punten sterk is geweest, hoewel niet overal volkomen bevredigend.

Het heeft naar mijn meening dan ook niet veel zin om op de principieele kwesties in te gaan. Wanneer ik thans mij veroorloof daaromtrent eenige opmerkingen te maken, doe ik dat vanwege de omstandigheid, dat het antwoord der Regeering juist in zijn strekking en hier en daar fascineerende uitwerking noopt tot het vragen van nadere inlichtingen en het nader toelichten van eigen verdedigd standpunt.

Ik moet al dadelijk beginnen met de tegenwerping der Regeering, dat de vorming van het kabinet van den Gouverneur-Generaal eenige staatkundige beteekenis zou hebben, doch dat dit inderdaad wel gezegd kan worden van den regeeringspubliciteitsdienst.

Ik weet niet in welken beperkten zin de geachte Regeeringsgemachtigde het begrip „staatkunde" heeft gehouden, doch het komt mij voor, dat de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal toch zeker niet vrij te pleiten is van eenige staatkundige tendenzen, als ik dat woord gebruiken mag. Toch zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde op den voet willen volgen en zal ik dus in de eerste plaats overgaan tot het plaatsen van enkele opmerkingen betreffende den regeeringspubliciteitsdienst.

Om even terug te komen op de staatkundige beteekenis van dien dienst, — ik heb mij ingespannen om uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde daarvoor de noodige bewijsmaterialen te verzamelen; ik ben helaas tot mijn

(Moelia.)

spijt daarin niet geheel geslaagd. Ik zou daaromtrent nog gaarne eenige toelichting van de Regeering vernemen.

Bedoelt de Regeering met de staatkundige beteekenis van dit bureau alleen, dat het bureau eventueel de algemeene publieke opinie zou kunnen vormen, welke van groote beteekenis is voor het uitstippelen van het regeeringsbeleid, dan kan ik natuurlijk met deze indirecte afleiding van de staatkundige waarde van dat bureau meegaan.

Eveneens zou ik het staatkundige element niet willen elimineeren uit de omstandigheid, dat ook dit bureau wordt gebruikt als voedingskanaal van informaties voor de Regeering inzake de levende denkbeelden in de maatschappij.

Blijkens het antwoord van de Regeering zal de taak van dezen dienst veelzijdig zijn, vandaar, dat gerekend werd op een zeer breeden opzet. Ik vraag mij af of wij hier niet al dadelijk een voorstelling in het leven roepen, waardoor de indruk wordt gevestigd, dat het bureau zich eigenlijk begeeft op een terrein, dat niet tot het zijne behoort.

In de tweede plaats geeft deze breede opzet voedsel aan den wensch, dit bureau te doen uitdijen en nog meer te doen uitrusten met het daarvoor noodige personeel. Ik zou wat dit betreft daarom in den eersten tijd eenige beperking willen zien betracht en ik kom daarmede, als ik het wèl heb, geheel in de lijn der Regeering, volgens welke wij hier te maken hebben met een voorloopig experiment.

Uitgangspunt van den regeeringspubliciteitsdienst is de principieele aanvaarding van het democratische beginsel. Het ligt niet op mijn weg, daarover thans principieele beschouwingen te houden. Maar ik herhaal wat ik reeds zeide, dat de begrippen „burgerij", „publiek" en samenwerking met de Indonesische maatschappij nog niet geheel vaststaan en aan diverse variaties onderhevig zijn. Wanneer de Regeering ons voorhoudt, dat de bedoeling met de instelling van dien dienst is het bevorderen der gemeenschaps-activiteit, het versterken van het verantwoordelijkheidsgevoel der burgerij om tot een innerlijke ordening te komen, dan onderstelt dit een toestand, waarin de maatschappij in een tamelijk ver gevorderd stadium van ontwikkeling verkeert. Zonder op dit psychologische verschijnsel verder in te gaan, moet ik constateeren, dat individualisme en redelijk denken, beide steunpilaren van het democratische beginsel, bij de massa nog niet voldoende zijn ontwikkeld. Daartegenover staat de gebondenheid van groote groepen der massa, die bepaald wordt door haar traditioneel communalistische opvatting. De geachte Regeeringsgemachtigde zal ongetwijfeld weten, wat ik hiermede bedoel.

Ik erken dus de waarde van voorlichting van de tot eigen inzicht gekomen deelen van de maatschappij, op de wijze zooals de Regeering zich dat voorstelt middels dezen publicatiedienst. Maar ik bepleit evenzoo de voorlichting van die groepen der maatschappij, welke nog niet tot dit niveau zijn gekomen, waarop het democratische beginsel vanzelfsprekend als een juist axioma wordt aanvaard. Wanneer dan de Regeering daarbij zegt, dat de voorlichting zich niet heeft in te laten met vragen als de toepassing van de artikelen 153 bis en ter en volgende, in het algemeen met de bewaking van de grenzen die door de wet zijn gesteld ten opzichte van de vorming der publieke meening, dan geloof ik, dat ook hier met betrekking tot het door mij bepleite doel weer iets te ver gegrepen is. Ik moge dit nader preciseeren.

De regeeringspubliciteitsdienst gaat al dadelijk a priori uit van de veronderstelling dat hij alleen dàn uitwerking zal hebben wanneer men zich houdt binnen de grenzen der door de overheid gestelde normen.

Buiten deze grenzen begeeft deze voorlichting zich niet; daarvoor zijn volgens de Regeering andere instrumenten aanwezig, die op dit punt de openbare meening kunnen corrigeeren.

De geringe belangstelling echter in regeeringszaken, die ik zooeven constateerde bij vele bevolkingsgroepen, is juist oorzaak dat omtrent de begrenzing van wat door de wet wordt getolereerd, geen heldere voorstelling bestaat. Ik zou daarom ook als taak van dezen dienst willen zien het voeren van een bewuste opwekkende propaganda, teneinde bedoelde bevolkingsgroepen op te voeden tot het niveau waarop deze wijze van voorlichting pas bij haar kan inslaan.

Ik kom thans tot het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Uit het geheele regeeringsantwoord is nu wel duidelijk gebleken dat wij niet te maken hebben met een staatkundige hervorming en nog minder met een prejudicieeren daarop. Het gaat hier eenvoudig om een versterking van het bestaande regeeringsapparaat, zonder in welk opzicht ook vooruit te loopen op nadere herschikking of reorganisatie van de centrale Regeering. Ik neem gaarne nota van deze nadere toelichting, hoewel ik trouwens al in eersten termijn heb te kennen gegeven dat ik dit volkomen begrepen heb. Ik heb mij ook gehouden bij de huidige situatie, doch daarnaast heb ik enkele beschouwingen gegeven die naar mijn meening de figuur die men thans in het leven wil roepen, meer inhoud en meer relief zouden kunnen geven. Ik bedoel hiermede de functie van politiek waarnemer die aan het hoofd van het kabinet zal worden toegekend teneinde de isolatie waarin de Gouverneur-Generaal althans in politiek opzicht verkeert, te doorbreken.

Al behoeven wij ons niet altijd aan de toestanden in Britsch-Indië te spiegelen, toch kan men ze in een geval als dit wel even ten voorbeeld nemen. Men kent daar naast den Gouverneur-Generaal drie zg. counsellors, die niet anders zijn dan persoonlijke raadgevers van den Gouverneur-Generaal met betrekking tot de reserved objects, de niet-overgedragen onderwerpen hetzij aan de centrale legislatieve hetzij de provincies. Deze onderwerpen betreffen buitenlandsche zaken, defensie en kerkelijke zaken. Maar daarnaast kent de Gouverneur-Generaal den raad van ministers, die zorgvuldig wordt gehouden buiten deze gecentraliseerde regeeringsbemoeienis.

Ik heb een oogenblik aan deze figuur gedacht en mij afgevraagd, of het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal zich op den duur niet zal ontwikkelen in de richting van een persoonlijk adviseur van den Gouverneur-Generaal.

Om even terug te grijpen naar de figuur van den counsellor, volgens het Britsch-Indisch staatsrecht treedt deze ook op in den wetgevenden raad om namens de Regeering voorlichting te verschaffen over de gereserveerde, de niet-overgedragen onderwerpen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft de oplossing echter gezocht in meer bureaucratische richting. Immers, het hoofd van het kabinet zal geen openbaar persoon zijn in staatkundigen zin. Hij zal altijd min of meer op den achtergrond blijven, als medewerker van den Gouverneur-Generaal.

Wij hebben in eersten termijn juist bepleit, het hoofd van het kabinet meer voor het voetlicht te doen komen en hem meer in contact te brengen met de maatschappij. Hoe het zij, hij blijft mijns inziens de man, die zeker ook op den gang van zaken invloed zal hebben. Wij hopen dan ook, dat deze figuur inderdaad dien invloed zal aanwenden, om op den duur de hier in verschillende toonaarden bepleite staatkundige hervormingen dichter bij haar verwezenlijking te brengen.

De gang van zaken zal, als ik mij deze constructie goed voor oogen stel, als volgt zijn: De algemeene secretarie zal, als vanouds, de stukken van de departementen ontvangen, want zooals de Regeering den heer Kan medegedeeld heeft, zal de algemeene secretaris alle stukken in handen krijgen. Ik zou de vraag willen stellen, of dit ook geldt voor stukken betreffende politieke zaken. In dat geval heeft er echter geen besparing van arbeid plaats, want zoo gaat het op het oogenblik ook. Het eenige voordeel is, dat dan na dispositie van den algemeenen secretaris de stukken verwezen kunnen

(Moelia.)

worden naar het kabinet van den Gouverneur-Generaal. Of is deze constructie mogelijk, dat de regeeringsadviseurs hun rapporten ook weer indienen via de algemeene secretarie, maar ondershands zich in verbinding stellen met het kabinet van den Gouverneur-Generaal en het hoofd van dit kabinet nog van nadere aanvullingen van hun meeningen voorzien, zoodat de zaak degelijk voorbereid is. Zij behoeven dan daarvoor geen belet te vragen bij den Gouverneur-Generaal.

Is deze door mij geschetste constructie juist, dan geloof ik, dat wij geen bezwaar zullen behoeven te maken tegen versterking van het bureau van den Gouverneur-Generaal.

Ik kom tenslotte tot het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde op de hier bepleite wenschelijkheid van een gelijktijdige uitoefening van de functie van hoofd van het kabinet en die van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Ik heb met genoegen vernomen, dat de Regeering daarvoor gevoelt en zelfs in principe de juistheid van het betoog van vele mijner geachte medeleden onderschrijft.

De functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is in de geschiedenis van den Volksraad niet steeds in stijgende ontwikkeling geweest. Wij hebben in den aanvang gezien, als ik het wel heb — ik heb in dat opzicht geen eigen ervaring maar heb daarvoor het ons allen welbekende werk „Tien jaar Volksraadarbeid 1918—1928" geraadpleegd —, dat de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken tegelijk vervuld werd door den directeur van Financiën. Een samenkoppeling van deze functie in dezen Raad met een directeurschap is dus ook reeds in de practijk mogelijk geacht. Ik wijs in dit verband op het optreden van den heer Talma in den Volksraad, die destijds tegelijkertijd ook directeur van Financiën was.

Daarna is in de crisisjaren de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken toegewezen aan een referendaris bij de algemeene secretarie. Tenslotte is in zijn positie een zekere elevatie gekomen, in dien zin, dat de functie los werd gemaakt van het ambt van referendaris en de functie tot een zelfstandige betrekking is verheven. Nu doet zich thans de gelukkige mogelijkheid voor, die functie te vereenigen met het hoofdschap van het kabinet, waarvan hier sprake is. De Regeering heeft dit echter op grond van arbeidsefficiency en practische overwegingen afgewezen. Ik heb er een oogenblik aan gedacht of het niet mogelijk zou zijn, den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken als onderhoofd van het kabinet te laten optreden. Er zal dan toch ook wel een zekere werkverdeeling mogelijk zijn in dien zin, dat het algemeene politieke beleid zal worden opgedragen aan het hoofd van het kabinet en de minder belangrijke politieke zaken aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Ik voel echter aan, dat deze constructie niet juist is, omdat men over het algemeen niet scherp de grens kan trekken tusschen wat belangrijk en wat niet belangrijk is op dit gebied.

(De heer Soetardjo: Neen, ik zou het maar niet doen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben gevoelig voor het beroep, dat de Regeering aan het eind van haar betoog op den Volksraad heeft gedaan. De Regeering heeft n.l. immers gezegd, dat het toch feitelijk alleen maar uit deferentie is geweest voor dit College, dat de Volksraad op dit punt is gehoord en dat het der Regeering volkomen vrij had gestaan om de constructie volgens Haar inzichten op te zetten. Alleen de omstandigheid, dat de R. P. D. met onzichtbare banden — zal ik maar zeggen — gebonden zal zijn aan het kabinet van den Gouverneur-Generaal, zou reden kunnen zijn geweest dit voorstel ook ter kennis van den Volksraad te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Waar de Regeering inderdaad sterke argumenten aanvoert, dat wanneer de functies van het hoofd van het kabinet en van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken zouden worden samengekoppeld, het voordeel van de instelling van het kabinet automatisch zou vervallen, is er reden om de Regeering op dit punt te volgen

(Wirjopranoto.)

en ik zal mij dan ook niet meer verzetten tegen de scheiding van deze beide functies op het gebied van politieke zaken.

De **Voorzitter**: Ingekomen is een motie, voorgesteld door de heeren Soeroso, Soekawati en Soangkoepon, (Ond. **48**, st. 6), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit, een onderhoofd aan te stellen bij het kabinet, evenals zulks het geval is bij den regeeringspubliciteitsdienst.

Toelichting.

De bedoeling is, het onderhoofd tot rechterhand van het hoofd te maken. Om het nieuwe instituut zooveel mogelijk aan het doel te doen beantwoorden, ware de vervulling der betrekkingen als volgt te regelen: indien als hoofd een Nederlander wordt aangewezen, ware een Indonesiër tot onderhoofd te benoemen en omgekeerd. Hetzelfde ware uiteraard wenschelijk bij den Regeeringspubliciteitsdienst."

Deze motie is reeds geroneografeerd en rondgedeeld en zal bij dit onderwerp in behandeling komen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van de Regeering in eersten termijn wordt gekenmerkt door een groote openhartigheid bij de uiteenzetting van de materie, waarom het hier gaat. Deze openhartigheid heeft inderdaad geleid tot het wegnemen van verschillende misverstanden en twijfel, welke gerezen zijn in den boezem van den Volksraad.

Gelijk ik reeds in eersten termijn heb opgemerkt, heb ik bij de lezing der stukken verschillende vragen en uitroepteekens geplaatst. Een groot deel van deze vragen is door de Regeering duidelijk en voldoende beantwoord. Niettemin zijn er nog enkele punten, waaromtrent ik gaarne een nadere verduidelijking van de Regeering zou willen ontvangen.

Wanneer ik deze punten heel in het kort aanroer, zou ik de Regeering willen vragen, welke verhouding Haar eigenlijk voor oogen heeft gestaan bij den regeeringspubliciteitsdienst eenerzijds en de particuliere pers anderzijds. Ik heb deze vraag ook in eersten termijn gesteld, doch van de Regeering daarop geen antwoord bekomen. Naar mijn gevoelen is het toch wel zeer belangrijk om hierop een antwoord van de Regeering te verkrijgen. Immers, wanneer er een bepaalde verhouding wordt geschapen tusschen den regeeringspersdienst en de particuliere pers, zal het voor een ieder duidelijk zijn, in welke richting dit instituut zich straks verder zal ontwikkelen.

De Regeering zal moeten toegeven, dat het nieuwe instituut zich juist bij den aanvang zal hebben aan te passen aan de bestaande verhoudingen. Juist die aanpassing zal naar mijn gevoelen van dien aard moeten zijn, dat er weinig schokkends en weinig wrijving plaats heeft. Indien dus de verhouding niet vooraf op de juiste wijze wordt geregeld, vrees ik, dat die wrijving zal ontstaan met alle nadeelige gevolgen van dien.

Ik heb reeds terloops de vraag gesteld of de Regeering bij de regeling van die verhouding ook zal denken aan de toepassing van bepaalde machtsmiddelen teneinde de particuliere pers zich min of meer te doen richten naar de visie der Regeering. Weliswaar heeft de Regeering op verschillende plaatsen verklaard, dat het niet in Haar bedoeling ligt, de vrije meeningsuiting op eenigerlei wijze te onderdrukken of te beknotten, doch niettemin bestaat er nog steeds het reëele en concrete gevaar, dat onbedoeld de vrije meeningsuiting wordt onderdrukt.

Wij krijgen straks immers twee soorten van visie ten aanzien van bepaalde problemen: de officieele visie, zooals die door den regeeringspubliciteitsdienst zal worden gehuldigd en aan den anderen kant de publieke visie, de visie, die door ieder ander, behalve de regeeringsinstanties, wordt gehuldigd.

(Wirjopranoto.)

In dezen strijd van visies is de mogelijkheid niet uitgesloten dat de Regeering straks, als het ware om Haar standpunt door de bevolking te doen deelen, min of meer gebruik zal maken van Haar machtsmiddelen om elke andere dan de officieele visie uit de wereld te helpen. Ik vrees, dat wij dan uiteindelijk een toestand zullen krijgen van een gerichte visie zooals de Regeering die belieft. Wanneer dan de Regeering op de een of andere wijze Haar visie laat doordringen tot alle lagen der bevolking kan Zij ook niet ontkomen aan de deelname in een soort polemiek tusschen de officieele en de particuliere pers. En dan geschiedt dat waarvoor ik in eersten termijn al heb gewaarschuwd: dat de Regeering Zich niet meer zal kunnen stellen boven de partijen, doch zelf partij wordt. In dit land, met zijn heterogene bevolking en uiteenloopende belangen is het noodzakelijk, dat de Regeering Zich te allen tijde, ten aanzien van welke materie ook, boven de partijen plaatst. En is de Regeering eenmaal partij, dan weten we wèl waar we beginnen, doch niet waar het einde is. Deze schaduwzijde van de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst is voor mij nog niet weggenomen en naar ik hoop zal de Regeering in tweeden termijn in staat en bereid zijn, mij ten deze gerust te stellen en mijn aarzeling weg te nemen.

Ook de personeelsbezetting is een punt van belang. Behalve het desideratum van de motie-Soeroso is er de kwestie van de benoeming van een Indonesisch journalist. Wat dit betreft ben ik den geachten Regeeringsgemachtigde erkentelijk voor de nadere uiteenzetting, waarin sprake is van voorkeur van benoeming onder de actief dienende journalisten. Ik heb betoogd, dat de Regeering ook aandacht dient te schenken aan oud-journalisten en ook aan hen, die niet dagelijks aan de journalistieke tafel zitten, doch niettemin op de hoogte zijn van de practijk der journalistiek. Ook is er een instituut, zelfs een regeerings-instituut, dat journalistiek bedrijft en toch niet den naam verdient van een journalistiek bedrijf. Ik zou in dit verband willen wijzen op het kantoor voor de Volkslectuur, dat een officieel journalistiek bedrijf vormt. Door deze verschillende terreinen van journalistieken arbeid aan te wijzen, hoop ik te bevorderen, dat ook aandacht zal worden geschonken aan de daar werkende journalisten. Ik zal nu van deze zaak geen groot probleem maken, want er is voldoende leering te trekken uit onze voorgaande bedenkingen, nl. dat welke keus straks de Regeering uit de gegadigden zal doen, voor ons één ding vaststaat, nl. dat de Regeering geen enkel risico zal willen nemen ten aanzien van den te benoemen candidaat. De Indonesische burgerij in het algemeen wenscht samen te werken met regeeringsinstituten en juist daarvoor is het noodig, dat reeds de eerste keus van groote beteekenis zij.

Ik kom thans tot het andere onderdeel van deze materie, het kabinet van den Gouverneur-Generaal. De Regeering heeft ontkend, dat hier sprake zou zijn van eenige versterking der verantwoordelijkheid van den Gouverneur-Generaal en verklaart dat het hier gaat om een arbeidsversterking. Naar mijn gevoelen is hier slechts sprake van een woordenspel tusschen den geachten Regeeringsgemachtigde en mij. Met elke arbeidsversterking toch gaat gepaard een zekere verantwoordelijkheid en indien door de arbeidsversterking de verantwoordelijkheid wordt vergroot, waarschijnlijk niet direct uiterlijk, maar wel innerlijk, bestaat toch in feite een zekere verantwoordelijkheidsversterking. Het spreekt van zelf dat wij niet in staat zijn om zoo diep door te dringen tot de innerlijke gevoelens van den Gouverneur-Generaal voor wat aangaat het dragen van zijn verantwoordelijkheid, maar vast staat, dat naarmate de taak die op hem rust omvangrijker en moeilijker wordt, zijn verantwoordelijkheid toeneemt. Daaraan gepaard gaat dan ook een versterking zijner innerlijke verantwoordelijkheid en juist hierop was mijn betoog in eersten termijn gericht. Nogmaals, naar mijn gevoelen is er hier slechts sprake van een woordenspel tusschen den geachten Regeeringsgemachtigde en mij.

Ik geloof, dat ook de geachte Regeeringsgemachtigde zal kunnen aanvoelen, dat met die versterking van verantwoordelijkheid op een of andere wijze tevens een middel moet worden gevonden om deze te regelen. In de keuze van het middel verschillen de geachte Regeeringsgemachtigde en ik van opinie; de geachte Regeeringsgemachtigde zoekt het in versterking van het kantoor van den Gouverneur-Generaal in den vorm van het kabinet; ik zie het middel elders liggen, nl. meer in de collegiale verantwoordelijkheid.

Mijnheer de Voorzitter! Het is in tweeden termijn natuurlijk niet het oogenblik, over dit onderwerp lang en breed te spreken. Waarschijnlijk zullen wij nog tijd en gelegenheid hebben, hierover nader met de Regeering van gedachten te wisselen.

Maar hoe het ook zij, ook indien wij aannemen, dat hier slechts sprake is van arbeidsversterking en in verband daarmede van een versterking van het kantoor van den Gouverneur-Generaal, is dit kabinet voor ons nog van groot belang, reeds daarom, omdat, in tegenstelling met verschillende departementen, die thans reeds bestaan, departementen waar, naar ons gevoelen, meer administratief werk wordt verricht, het kabinet niet door verschillende administratieve besognes gekweld zal worden.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, het kabinet zal zich ontwikkelen en ontplooien tot een echte regeeringsinstantie, m.a.w. een instantie, die vrij is en vrij zal worden gemaakt van administreeren en belast zal worden met het eigenlijke regeeren. Het eigenlijke regeeren is voor ons van het grootste belang, van oneindig grooter belang dan het administreeren. De kwestie van administratie wordt in eerste instantie toch beheerscht door een bepaalde visie, die te vinden is in de eigenlijke regeering, het eigenlijke beleid. Deze instantie zal dus, naar ons gevoelen, straks de bron kunnen zijn, waarvan zekere invloeden, zichtbaar of onzichtbaar, uitgaan, om te regelen, op welke wijze dit land behoort te worden geadministreerd. Als zoodanig heeft dus het kabinet voor ons groote waarde en het doet mij genoegen, dat de Regeering ons in eersten termijn tegemoetgekomen is in onze wenschen ten aanzien van de bezetting van dit kabinet.

Ten slotte wil ik slechts een mededeeling doen, namelijk, dat het ook naar ons gevoelen in de lijn der dingen ligt, dat het hoofd van het kabinet zal optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in den Volksraad.

(De heer Soangkoepon: Dat werk is te veel voor één persoon.)

De interruptie van den heer Soangkoepon bevat inderdaad een zekere waarheid.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De heer Soangkoepon spreekt zeker uit ervaring.

De heer Soeroso: Juist daarom is ook bij het kabinet een onderhoofd noodig.)

Maar juist omdat het hoofd van het kabinet, zooals de Regeering heeft verklaard, ook belast zal worden met het behandelen en in studie nemen van politieke vraagstukken, welke niet in den Volksraad worden behandeld, juist op grond van die groote en ruime kennis, is het van belang, dat het hoofd van het kabinet in den Volksraad als gemachtigde van de Regeering optreedt. Wij moeten niet vergeten, dat de Volksraad nog steeds groeiende is, dat de Volksraad zijn bevoegdheden nog steeds wenscht uit te breiden, dat ons college straks vanzelfsprekend ook bemoeienis zal krijgen met aangelegenheden van buitenlandschen aard. Juist op grond van die overwegingen lijkt het mij rationeel, dat het hoofd van het kabinet als gemachtigde van de Regeering in den Volksraad verschijnt.

Door den heer De Boer en andere leden zal hieromtrent straks waarschijnlijk een motie worden ingediend.

(De Boer.)

Ik wil al vast verklaren, dat de behandeling van die motie ten zeerste zal worden vergemakkelijkt door het feit, dat thans voor dezen post het hoofd van het kabinet zelf als regeeringsgemachtigde optreedt.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige debatten in eersten termijn kan ik nu wel heel kort zijn. Ik wil niet nalaten mijn groote waardeering uit te spreken voor het regeeringsantwoord. Het antwoord was dusdanig, dat, om het populair uit te drukken, er dadelijk contact was tusschen den Regeeringsgemachtigde en de zaal. Wij waren een en al oor en de besprekingen zijn in een prettige sfeer geleid. Dat vergemakkelijkt ook uiteraard mijn bespreking in tweeden termijn. Het is alleen jammer, dat een enkele passage van het regeeringsantwoord, voorkomende op pag. 875, toch nog een stil verwijt aan den Volksraad bevat. Tenminste ik voel dit zoo aan. Mocht ik mij daarin vergissen, des te beter. De bewuste passage luidt als volgt:

> „In het algemeen, Mijnheer de Voorzitter, zou ik er op willen wijzen, en dit is in de Memorie van Toelichting ook reeds gebeurd, dat het er der Regeering toch bepaaldelijk niet om te doen is om obstakels te scheppen in den gang van zaken. Alle voorzieningen, welke de Regeering in Haar eigen centrum treft, zijn er op gericht den arbeid gemakkelijker en vlotter te maken en om te coördineeren wat gecoördineerd behoort te zijn."

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk, dat de Volksraad in feite niet anders wil. Althans mijn fractie en ik stellen zich op het standpunt opbouwend werk te verrichten en niet om de Regeering obstakels in den weg te leggen. Ik hoop, dat de Regeering dit van mij zal willen aanvaarden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans nog enkele opmerkingen maken over den R. P. D. De Regeering heeft ten opzichte hiervan het volgende gezegd:

> „Om dan te beginnen met de verhouding van dit kabinet met den publiciteitsdienst kan de Regeering het volgende opmerken.
>
> Wanneer men het nauwe verband ziet, dat bestaat tusschen den publiciteitsdienst en het kabinet en men zich voor oogen stelt, dat een van de belangrijkste werkzaamheden van den publiciteitsdienst hieruit zal bestaan om het oor te luisteren te leggen in de maatschappij, dan kan men beseffen, dat de samenhangende vorming van deze twee organen, wanneer zij inderdaad functionneeren zooals de Regeering dat wil, het tegenovergestelde bedoelt van een afscheiding te vormen tusschen den Gouverneur-Generaal en de maatschappij."

Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk duidelijk, dat de Regeering niet opzettelijk bedoelt een afscheiding van den Gouverneur-Generaal met de maatschappij te bewerkstelligen. De Regeeringsgemachtigde laat daarop volgen:

> „Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, wanneer men den publiciteitsdienst wil vergelijken met een ontvangapparaat, dan fungeert het kabinet tot zekere hoogte als een geluidsversterker voor de Regeering en als een instrument tot registratie van hetgeen wordt opgevangen."

Mijnheer de Voorzitter! Deze beeldspraak vind ik niet de juiste! Die zou buitendien verwarring stichten omtrent het instituut, dat de persdienst moet zijn. Bovendien zie ik strijd tusschen de woorden „publiciteit" en „ontvangen". Ik zou de persdienst liever willen zien aangeduid als een zendapparaat en dan zou de functie van het hoofd van het kabinet „loudspeaker" zijn.

Houden wij vast aan dit beeld, dan teekent dit beeld den persdienst duidelijker voor ons af. Wij zien dan in dit beeld het hoofd van den persdienst voor de microfoon, waarvoor allereerst noodig is een levend contact met de maatschappij.

De man aan den loudspeaker heeft het gemakkelijker, deze heeft slechts te luisteren, terwijl de man voor de microfoon de stof vooraf te bewerken heeft en zich er geheel in moet leven.

Voor de microfoon komt een afgerond verhaal, met weglating van de franje. De man aan den loudspeaker krijgt slechts een oppervlakkig beeld. Ik zou nog duidelijker willen zijn. Als wij luisteren naar een radiotooneel, dan bekruipt ons steeds de behoefte te weten, hoe de spelers er uitzien, hoe hun gebaren zijn, de mimiek kan zooveel zeggen enz. waardoor allicht het accent elders gelegd moet worden, dan wij dat aanvankelijk zouden denken. Dit nu is het gevaar verbonden aan de structuur, welke de Regeering denkt aan het kabinet te geven. Immers blijft het hoofd alleen voor den loudspeaker, dan zal hij bij de zaken, die hij bij den Gouverneur-Generaal in zijn besprekingen naar voren moet brengen, niet die levendigheid kunnen leggen die de persman, of beter gezegd in deze beeldspraak, de spreker voor de microfoon, in zijn bespreking zal kunnen leggen. Die man heeft de gegevens verzameld, leeft dus in de maatschappij, die de Regeering hier heeft aangeduid. Als dit zoo is, dan moet ik in de verhouding die men thans wil scheppen blijven zien een extra schakel tusschen het hoofd van den publiciteitsdienst en den Gouverneur-Generaal.

Nu zegt de Regeering wel, dat Zij ook dezen twijfel kan wegnemen, en verklaart daarbij, dat wanneer men deze organen in de practijk zou zien werken, men dan tevens zou bemerken, dat het hoofd van het kabinet er het grootste belang bij heeft, dat het hoofd van den publiciteitsdienst zelf even goed op de hoogte is van de wenschen van den Gouverneur-Generaal als het hoofd van het kabinet zelf, en dat een dergelijke kennis alleen te bereiken is, wanneer het hoofd van den publiciteitsdienst regelmatig in contact kan komen met den Landvoogd zelf.

Dat is juist. Wanneer dit inderdaad ook nagestreefd wordt — en ik twijfel er niet aan of het hoofd van het kabinet zal dit ook nastreven — alles bijeen blijft het evenwel een persoonlijke zaak, afhankelijk van de visie van het hoofd van het kabinet.

Dit is geen zakelijke regeling welke wij hier toch zoo graag zouden willen zien vastgelegd. Ik vraag mij dan ook af, wat komt er straks in de practijk van terecht? Is bovendien deze figuur voor den Gouverneur-Generaal niet nog moeilijker dan de figuur die ik geschetst heb, waarbij dus het hoofd van den regeeringspersdienst vrijer contact met den Landvoogd zou kunnen hebben? Nu zal de Gouverneur-Generaal twee personen aan te hooren hebben omtrent hetzelfde onderwerp. Ik wil daar nu niet dieper op ingaan.

Thans een laatste punt, wat betreft den regeeringspersdienst. De Regeering zegt hierover nog:

> „Voor het bestaan van den publiciteitsdienst is het kabinet inderdaad van groote beteekenis. De heer De Boer heeft wel den twijfel uitgesproken of het kabinet den publiciteitsdienst van de noodige gegevens zal kunnen voorzien, omdat het hier voornamelijk gaat om een politiek bureau, maar ik kan het geachte lid verzekeren, dat deze visie toch te mechanisch is. Er is geen enkele methode denkbaar, waarbij de publiciteitsdienst automatisch, zonder bewuste aanpassing van de verschillende regeeringsorganen, erin zou slagen spoedig alle noodige gegevens te verkrijgen voor zijn activiteit."

Mijnheer de Voorzitter! Het zal natuurlijk heel moeilijk zijn een structuur te vinden, waarbij het hoofd van den regeeringspersdienst zonder meer op zijn stoel zou kunnen blijven zitten en dat hem dan de wetenschap omtrent verschillende feiten komt aanwaaien. Dit heb ik zoo toch niet gezegd. Ik heb duidelijk slechts bedoeld een scheiding te willen maken, omdat het kabinet zich te beperken heeft tot politieke zaken.

De Regeering wijst er verder op, dat dit ook voor andere zaken geldt. Dat is ook voor mij volkomen duidelijk. Het terrein, dat de regeeringspersdienst moet bestrijken is zoo uitgebreid, dat die ver uitgaat buiten het politieke terrein. Er zullen vele andere zaken en kwesties zijn op maatschappelijk

(De Boer.)

gebied, die verzorgd worden door andere diensten en departementen, zoodat men toch niet vergen kan, dat de persdienst ook bij die diensten en departementen huisvesting moet krijgen of althans in ambtelijk verband wordt gesteld. Hij zal zonder ambtelijk verband er in moeten slagen, de gegevens te produceeren, die voor hem noodig zijn. In dezen gedachtengang rijst de vraag, op welke gronden dan wel een ambtelijk verband met het kabinet noodig is.

Ik kom thans op het terrein van den heer Wirjopranoto, die in tweeden termijn nogmaals de vrees uitte, dat de regeeringspubliciteitsdienst zal uitgroeien tot een lichaam, dat straks zal worden gewikkeld in strijdvragen met de particuliere pers. Die vrees bestaat bij mij geen oogenblik, omdat het absoluut niet de bedoeling van de Regeering zijn kan strijdvragen uit te lokken. Zij was wat de publiciteit betrof tot nu toe altijd in het nadeel, doordat Zij het publiek nimmer heeft kunnen voorlichten omtrent de juistheid van bepaalde maatregelen en de gegevens waarop deze waren gebaseerd, terwijl de pers er in het algemeen maar op los kon schrijven en door niet-deskundigen werd voorgelicht. Ik zeide in eersten termijn al, dat de pers hieraan geen schuld had, omdat de departementen en diensten zich vaak huiverig toonden, de noodige gegevens voor een juiste voorlichting te verschaffen. Ik zou het bepaald onsportief achten, indien de Regeering ook niet de gelegenheid kreeg, ten opzichte van de door Haar genomen maatregelen het publiek de noodige gegevens te verschaffen, waardoor bij het publiek een juist oordeel kan worden gevestigd.

Voor wat betreft het kabinet van den Landvoogd, maakt de Regeering het mij niet gemakkelijk, doordat Zij op bladzijde 878 van het Stenografisch Verslag een beroep doet op den Volksraad, om deze zaak te willen zien in het verband, waarin de Gouverneur-Generaal haar op het oogenblik ziet en dus van voorstellen tot aanwijzing van het hoofd van het kabinet als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken af te zien. Daar komt het beroep feitelijk op neer. Ik geloof niet, dat het juist zou zijn, wanneer de Volksraad op dit punt niet wat dieper zou ingaan. Het gaat immers niet om een tijdelijken toestand. Wij hebben voor ons liggen het voorstel tot instelling van het kabinet, dat bedoeld is, om nog jarenlang te werken. Mijnheer de Voorzitter! Dan toch is het goed, dat de Regeering een principieele uitspraak van den Volksraad krijgt, waaruit Zij kan ontwaren, hoe de Volksraad tegenover dit instituut staat. Wanneer het een tijdelijke maatregel zou zijn, zou de zaak geheel anders liggen. Ook kan ik inzien, dat het voorkomen kan dat de Landvoogd op grond van bepaalde omstandigheden voor een goeden gang van zaken van het principe om het hoofd van het kabinet, wanneer deze eenmaal als zoodanig is aangewezen, als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken te laten optreden, moet afwijken. Ik moet hierbij opmerken, dat de Regeering zelf in principe niet tegen de figuur is, die ik in eersten termijn heb voorgesteld, namelijk, dat het hoofd van het kabinet tevens zal zijn Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Integendeel, Zij heeft zeer duidelijk gezegd, dat zeer zeker goede motieven aanwezig zijn om de nieuwe figuur voor te staan.

(De heer Sosrohadikoesoemo: En ook aangevoerd.)

Inderdaad, ook aangevoerd. In dit verband wil ik nog even wijzen op hetgeen de Regeering zegt op blz. 876, waaruit duidelijk blijkt dat het standpunt van de Regeering uitsluitend berust op den momenteelen toestand:

> „Men zal echter evenzeer rekening moeten houden met de mogelijkheid dat dit in een bepaalde constellatie met het oog op een efficiente verdeeling van arbeid, niet gewenscht is en dit geldt, naar de Regeering meent, voor de omstandigheden van het heden."

Zooals gezegd staat de Regeering hier dus alleen de figuur van afzonderlijk hoofd van het kabinet voor op grond van tijdelijke omstandigheden. Ik kan die niet beoordeelen, moet dit dus aan het oordeel der Regeering overlaten, die daarvoor verantwoordelijk is. Wanneer wij echter op blz. 877 de rede van den Regeeringsgemachtigde nog eens nalezen, treffen wij daar toch eenige regels die mijn betoog zeer sterk maken. De heer Sosrohadikoesoemo heeft bij interruptie gezegd: „Maar als het de verdediging van het algemeen politieke beleid betreft?", waarop de Regeering antwoordde: „Dat is iets anders dan algemeene zaken; men kan het echter niet van elkaar scheiden".

Dat is wat ik bij deze voorstellen heb aangevoeld, men kan zoo moeilijk een scheiding maken tusschen algemeene en politieke zaken, daarom gaat het mij echter juist en is het dan niet eenvoudiger wat ook de heer Wirjopranoto voorbracht, nl. een structuur te vinden waarbij het hoofd de volledige leiding heeft en aan hem wordt toegevoegd een hoofdambtenaar, die de opdrachten heeft uit te werken? Welke figuur hebben wij nu? Thans, nu nog geen kabinet bestaat, is de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken de man die namens den Gouverneur-Generaal in deze zaal het woord voert, en buiten den Volksraadstijd, algemeene en vermoedelijk ook politieke zaken behandelt. Daarvoor is dan ook ruimschoots tijd. Buiten de zitting van den Volksraad zal dus ook door het hoofd van het kabinet voldoende tijd gevonden kunnen worden voor de behandeling van politieke zaken. Zeer terecht wijst de heer Wirjopranoto er nog op, dat bij de voortgaande ontwikkeling van Indië ontegenzeggelijk de in den Volksraad te behandelen zaken op politiek gebied zullen toenemen en dan blijf ik erbij, dat het hoofd van het kabinet zeer zeker de aangewezen man is het dagelijksch contact met den Volksraad te onderhouden. Hij zal daardoor in de gelegenheid zijn zich politiek te oriënteeren en het zal hem gemakkelijker vallen de juiste gegevens aan den Gouverneur-Generaal te verschaffen.

Nu ben ik debet aan de romantiek in eersten termijn, waarop de Regeeringsgemachtigde wees, in zooverre, dat ik heb gesproken van een politiek adviseur.

(De heer Idenburg, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: U is niet de eenige geweest die daarover sprak.)

Misschien heb ik een te weidschen titel gebezigd waarmede ik de positie van het hoofd van het kabinet heb aangeduid. Gaarne neem ik dien terug. Hoe dit zijn moge, ik neem aan dat het hoofd van het kabinet, ook al is hij geen adviseur, niettemin de Regeering naar de werkelijkheid zal moeten voorlichten omtrent hetgeen er in de maatschappij leeft.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Noemt U het woord adviseur maar niet meer, anders treedt hij nooit meer op.)

Ik heb gezegd, dit woord te zullen loslaten. Mijnheer de Voorzitter! Ik wijs erop, dat ik mij kan indenken dat de huidige Gouverneur-Generaal daaraan niet zoozeer behoefte zal hebben, daar Zijne Excellentie zich volkomen heeft ingewerkt, maar bij wisseling van de landvoogdij, zal het toch zeer zeker noodig zijn, dat de nieuwe Landvoogd Zich moet kunnen oriënteeren op den man aan het hoofd van zijn kabinet.

(De heer Soangkoepon: Daarom is het goed dat het hoofd alleen voor den Gouverneur-Generaal bestemd is.)

Ik begrijp die opmerking niet. Als de heer Soangkoepon mij geheel had gevolgd, zou hij deze opmerking niet gemaakt hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het hierbij, wat het kabinet betreft, willen laten.

Ik heb echter nog een appeltje te schillen met mijn geacht medelid, den heer Soeroso. De heer Soeroso heeft er de geheele Europeesche bevolking van beschuldigd, dat zij geen belangstelling heeft voor de zaken, de Inheemsche maatschappij betreffende. Ik vind dat toch, zooals de heer Smit al bij interruptie opmerkte, een beetje al te boud. De heer

(Smit.)
Soeroso moest weten, wat ik al niet voor moeite doe om die belangstelling op te voeren en gaande te houden.

(De heer Soeroso: De belangstelling te verruimen of op te voeren.)

Ik vind het toch te ver gaan, dat de heer Soeroso deze boude uitspraak gedaan heeft op grond van zijn ervaring in het Capitol. Hij moet toch zeker niet generaliseeren. Ik vertrouw, dat de heer Soeroso zijn woorden zal willen terugnemen.

(De heer Soerosi: In geen geval.)

Zoo neen, dan zullen we de kwestie in de koffiekamer wel verder bespreken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil nog even releveeren, dat de vorige geachte spreker heeft aangekondigd, dat ik een motie zal indienen. Ik heb inderdaad de bedoeling, dit te doen. Ik zal echter eerst het antwoord van de Regeering in tweeden termijn afwachten. Deze motie zal echter geen andere bedoeling hebben dan een principieele uitspraak van den Volksraad te vragen, in verband met het feit, dat het kabinet geen instelling van het oogenblik is, maar een instelling die, naar ik hoop, lange jaren een hulp voor den Gouverneur-Generaal zal kunnen zijn, bij zijn reeds zware werkzaamheden in dit land. Maar dat — dit zeg ik er nadrukkelijk bij — in bepaalde omstandigheden tijdelijk van dit principe zal moeten kunnen worden afgeweken, wil ik gaarne accepteeren.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne verklaren, naar aanleiding van de terzake door den geachten Regeeringsgemachtigde gemaakte opmerkingen, dat bij mij niet de indruk is achtergebleven, dat de Regeering den leden van den Volksraad tekort heeft willen doen door het tijdstip van indiening van deze aanvullende begrooting. Dat neemt niet weg, dat ten aanzien van de urgentie van het nemen van maatregelen vóór de indiening verschil van meening tusschen de Regeering en mij blijft bestaan.

In Haar uitvoerig antwoord zegt de Regeering, Zich niet te mogen beklagen, dat de aan den Volksraad voorgelegde voorstellen over de oprichting van een publiciteitsdienst en de vorming van een kabinet van den Landvoogd niet in volle mate de belangstelling van dit College zouden hebben gehad. Aan deze belangstelling heeft de Regeering in Haar antwoord, naar ik meen, alle recht doen wedervaren en dat antwoord zal, waar het betrekking heeft op een onderwerp dat zoozeer in de publieke belangstelling staat, niet alleen in, maar ook buiten deze zaal niet slechts sterk de aandacht hebben getrokken, doch ook bijzondere voldoening hebben gegeven.

De Regeering moge dan al opgemerkt hebben, dat in de memorie van antwoord de zaak reeds duidelijk was gesteld, tòch heeft Haar mondeling antwoord, óók voor hen die de memorie van antwoord niet zoo duidelijk vonden als de Regeering deze beoordeelt, uitvoerig en overtuigend uiteengezet, wat met de instelling van beide instituten wordt beoogd.

Wat de critiek uit de samenleving betreft, zoo heeft de Regeering medegedeeld, dat Zij met de door vele leden in eersten termijn aangehaalde passage, blijkens Haar betoog in het antwoord in eersten termijn, de maatschappij wilde wijzen op de mede-verantwoordelijkheid die ze in het regeeringsbeleid draagt, een beleid, Mijnheer de Voorzitter, dat zich in toenemende mate op de openbaarheid richt. Ik vertrouw, dat de maatschappij in staat zal blijken, deze mede-verantwoordelijkheid op de juiste wijze te dragen.

Ook blijkt uit het regeeringsantwoord duidelijk, dat de Regeering Zich ten doel stelt, door den nieuwen dienst het critische vermogen van de samenleving in gezonden zin te bevorderen. Dit is een uiting van democratische opvatting van de eerste orde en zij dient bijzonder gewaardeerd te worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ingestemd kan worden met de meening der Regeering die Zij inderdaad heeft duidelijk gemaakt, dat Zij voorstandster is van vrije meeningsuiting, van een vrije pers en een niet-tendentieuze voorlichting van de burgerij door de Regeering, dat Zij dus niet wil belemmering van meeningsuiting, breideling van de pers en een soort dwang-propaganda. Deze woorden van de Regeering met de daaraan voorafgaande toelichting zullen ongetwijfeld mogelijk in en buiten deze zaal tot uiting gekomen misvatting hebben rechtgezet.

(C. C. van Helsdingen.)
De door de Regeering geuite waardeering voor hetgeen de pers ten aanzien van het nationale belang in den laatsten tijd heeft gedaan en nog doet zal ook bij anderen dan de direct betrokkenen met instemming vernomen zijn. Eveneens, Mijnheer de Voorzitter, zal, naar ik vertrouw, met instemming zijn vernomen de uiteenzetting der ideeën van de Regeering over de voorlichting aan de breede massa der bevolking.

Met betrekking tot het kabinet van den Gouverneur-Generaal heeft het betoog der Regeering, voorzoover zulks nog niet duidelijk mocht zijn geweest, naar mijn meening toch wel buiten twijfel gesteld, dat de instelling daarvan, overeenkomstig Haar woorden, geen teruggrijpen is naar een toestand, welke naar veler meening niet verantwoord is, nóch een daad van statisch beleid, nóch ook een keus voor een bepaalden regeeringsvorm, doch een noodzakelijke versteviging van een arbeidsorganisatie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp volkomen niet, wat de heer Wirjopranoto met zijn betoog terzake heeft bedoeld. Deze geachte spreker heeft nog eens uiteengezet, dat door het kabinet van den Gouverneur-Generaal een verandering in de staatkundige structuur tot stand zou komen. Hij wenscht daarvoor nu een anderen vorm. Maar ik geloof, dat toch is aangetoond, dat de structuur met den vorm van dit kabinet niets heeft te maken.

Ook ben ik het met den heer Wirjopranoto volstrekt niet eens, dat een versterking van de arbeidsorganisatie zal leiden tot versterking van de verantwoordelijkheid. Zij leidt er alleen toe, dat de verantwoordelijkheid beter kan worden gedragen, doordat men over een betere organisatie zal beschikken.

Ook wil ik mij vereenigen met wat de Regeering stelt, dat de samenvoeging van de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken met die van hoofd van het kabinet, met het oog op een efficiente arbeidsverdeeling door de omstandigheden van het heden niet gewenscht is. Alhoewel, Mijnheer de Voorzitter, de thans gevolgde constructie mijns inziens eerder de mogelijkheid inhoudt van het ontstaan van de figuur van de grijze eminentie, gelijk de heer Zwart die schetste. Het is dan ook niet onbelangrijk dat de Regeering tenslotte heeft medegedeeld, dat Zij deze splitsing voor een goede werkwijze voorshands veel beter achtte en verder, dat de functies vooralsnog gescheiden dienen te blijven. De woorden „voorshands" en „vooralsnog" wijzen er toch wel op, dat deze aangelegenheid met het thans genomen besluit niet onveranderlijk zal zijn geregeld.

Ik twijfel er niet aan, Mijnheer de Voorzitter, of de regeeringspubliciteitsdienst zal, indien hij werkt naar de thans aangegeven richtlijnen, erin slagen, een nauwe aanraking tusschen de Regeering en de burgerij te bewerkstelligen en dat daardoor, overeenkomstig den wensch der Regeering, dus door een betere voorlichting naast allerlei maatregelen tot volksverheffing, de innerlijke kracht der maatschappij zal toenemen.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met verschillende andere leden zou ik gaarne een woord van hulde willen brengen voor het uitnemende en knappe antwoord, dat de Regeering ons heeft gegeven, vooral ook voor de reeds door den heer Wirjopranoto geconstateerde openhartigheid der Regeering, waarop ik straks nog in ander verband terugkom.

C. C. van Helsdingen.)

Over het antwoord der Regeering betreffende den regeeringspubliciteitsdienst behoef ik niet veel te zeggen. De Regeering heeft — waar het mij hoofdzakelijk om ging — nogmaals bevestigd, hetgeen ik in eersten termijn betoogde betreffende het „vormen van een publieke meening", waarbij ik mijn bewering met citaten uit Haar memorie staafde. Ik weet niet of de Regeering daarin een waarschuwing mijnerzijds gezien heeft aan Haar adres. Dat zou niet juist zijn. Veeleer was het mijn bedoeling, te wijzen op de in de maatschappij hier en daar opkomende stroomingen om in den door mij bedoelden min of meer totalitairen zin de publieke opinie naar een bepaald model te fatsoeneeren. Daarom doet mij de nadrukkelijke verklaring, dat zulks van Haar niet te verwachten is, deugd en stel ik het in het bijzonder op prijs, Haar uitdrukkelijke uitspraak te incasseeren op blz. 866 van het Stenografisch Verslag, waarin ik lees, dat Zij weigert „een vorm van openbaarheid te aanvaarden, welke gepaard gaat met onderdrukking van de meeningsuiting van anderen".

In het bijzonder ook de passage op de volgende bladzijde:

> „De schoonheid van den democratischen regeeringsvorm is echter dat juist deze verschillen en onderscheidingen de rijkdom van de samenleving kunnen worden en kunnen leiden tot een zeer bewuste, in werkelijkheid met opoffering van zichzelf de gemeenschap dienende samenwerking."

Ik breng de Regeering gaarne dank voor de nadere toelichting betreffende het gerucht, dat mij ter oore was gekomen en dat ik hier heb voorgebracht, als zou een verbod zijn uitgegaan aan de tot nu toe daartoe bevoegde ambtenaren van de onderscheidene departementen om aan de persmenschen de noodige voorlichting te geven. Ik ben blij, dat de Regeering nadrukkelijk verklaart, dat Haar van een dergelijke opdracht niets bekend is. Het spreekt vanzelf, aldus de Regeering, dat inlichtingen aan individueele journalisten door daartoe bevoegde ambtenaren steeds zullen kunnen worden gegeven. Wat daarop volgt kan ik volkomen billijken, namelijk: het eenige waar de Regeering op staat is, dat wanneer dergelijke inlichtingen worden verstrekt, het hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst daarover zoo spoedig mogelijk worde ingelicht. Dit acht ik volkomen redelijk. Maar toch zou het kunnen zijn, dat een dergelijk verzoek van het hoofd van den regeeringspersdienst bij de betrokken ambtenaren den indruk heeft gewekt, dat dus voortaan niet langer aan individuen, aan enkelingen, inlichtingen mogen worden verstrekt. Indien dat zoo is, dan zal het goed zijn, wanneer nog eens nadrukkelijk deze uitspraak der Regeering onder de aandacht der betrokkenen wordt gebracht.

Ook over het kabinet kan ik zeer kort zijn. Wat geboden wordt is niet wat ik zou wenschen. Wij krijgen geen coördinatie van de departementen zelf; elk departement blijft op zichzelf staan, zoodat dus de draden van de Regeering van ieder van deze departementen samenkomen in dit kabinet van den Gouverneur-Generaal, dat tenslotte dienen zal tot voorlichting van den Gouverneur-Generaal.

Deze eerste vorm, namelijk de coördinatie tusschen de departementen zelf en dan rechtstreeks tot den Landvoogd ware mij liever, niet omdat ik nu reeds zou wenschen een versterking van de verantwoordelijkheid, doch wel een versterking van den gemeenschappelijken arbeid, een voorbereiding voor de komende dingen en niet het minst zou ik in deze tijdsomstandigheden een dergelijke coördinatie van de departementen hebben gewenscht met het oog op den oorlogstoestand waarin wij verkeeren. Tot die voorbereiding tot de komende dingen kan uiteraard ook dit kabinet dienen en in zooverre kan ik onderschrijven wat de Regeering zegt:

> „dat het juist uiterst nuttig kan zijn wanneer het gaat om de behandeling van vraagstukken, die met de verandering van de regeeringsconstructie in dit Land samenhangen en ik zou haast zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat wanneer dergelijke vraagstukken aan de orde komen, de Gouverneur-Generaal een dergelijk bureau en zelfs een goed bezet bureau, zeker niet kan missen, want wanneer het tot een wezenlijke verandering komt, dan wenscht de Regeering dit wel-overwogen te doen en dan is het voor Haar een voordeel, wanneer Zij beschikt over een centraal bureau, dat zich inzonderheid met de behandeling van politieke en staatkundige zaken bezighoudt."

(Kan.)

Ik hoop, dat het kabinet vooral in deze richting werkzaam zal zijn, opdat deze kop-constructie, die toch niet geheel meer strookt met de huidige politiek van Nederlandsch-Indië gewijzigd zal worden in verband juist met de groote staatkundige hervormingen die ontegenzeggelijk komende zijn en dat dan de centrale regeering een zóó krachtige centrale regeering zal worden dat Zij in staat is, deze nieuwe wijzigingen welbewust en wel-overwogen op te vangen.

Ter verdediging van het kabinet heeft de Regeering aangevoerd dat ernstig overwogen is de aanstelling van een directeur ter beschikking en eenige ambtenaren van Buitenzorg, alsmede om het archief over te brengen naar Batavia, zonder verder te spreken van de vorming van een afzonderlijk kantoor voor politieke zaken. Dan zou er debat zijn geweest over de al of niet noodzakelijkheid van een dergelijken ambtenaar, maar zouden we hier niet een zoo diepgaande critiek hebben gehoord als thans het geval geweest is. De Regeering verklaart, dat Zij de zaak juist in dezen vorm heeft voorgebracht omdat

> „zij het College een zoo volledige mogelijk inzicht wenschte te geven in de eerste plaats in de wijze waarop de regeeringspubliciteitsdienst in het regeeringsorganisme zal worden ingepast en welke voorwaarden daarvoor moesten worden vervuld en in de tweede plaats van de desiderata, welke in den boezem der Regeering waren gerezen, ook al zou men kunnen volhouden, dat de Volksraad daarmede formeel geen andere dan een budgetaire bemoeienis zou hebben."

Ik weet niet of de Regeering de mogelijkheid voorzien heeft van deze omvangrijke critiek bij het voorbrengen van de door Haar gewenschte versterking in eigen boezen in dezen vorm. Is dat wèl het geval geweest, dan heeft Zij hier een zedelijken moed getoond en een groote deferentie jegens den Volksraad, waarvoor ik Haar gaarne hulde betuig.

Concludeerende stel ik:

ten eerste dat ik erken, dat deze constructie de innerlijke positie en de kracht van de Regeering stellig niet onaanzienlijk zal versterken, al blijft de mogelijkheid, dat deze vorm van coördinatie, waarbij alle betrokken diensten onder hun eigen departement blijven geressorteerd, zal leiden tot nieuwe wrijving en stagnatie. Het zal veel tact en wijsheid eischen van het hoofd van het kabinet om al die klippen te omzeilen;

ten tweede dat door deze hervorming — die toch eigenlijk wèl een staatkundigen kant heeft — niet verkregen wordt wat ik zou wenschen, doch ik erken, dat de instelling van dit kabinet indirect dienstbaar kan zijn aan wat ik zou willen: de vorming eener sterke topconstructie der Regeering, als tegenwicht van een wellicht binnen afzienbaren tijd in te stellen volwaardig parlement.

Ik verwacht, dat deze kant van den arbeid van het kabinet speciaal onder de oogen zal worden gezien en deze staatkundige arbeid niet zal worden uitgesteld. Hoewel niet bevredigd, zal ik voor dit voorstel stemmen, omdat ik den Landvoogd niet wil onthouden een instituut, hetwelk naar zijn stellige verwachting hem in zijn zeer zware en verantwoordelijke taak van grooten dienst kan zijn.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Er is van andere zijde reeds op gewezen, hoe sympathiek de rede van den ge-

(Kan.)

achten Regeeringsgemachtigde heeft geklonken. Ik zou alleen willen zeggen, dat de geachte Regeeringsgemachtigde ons op zoo uitnemende wijze zoovele boomen voor oogen heeft getooverd, dat bij ons de vraag, en tegelijk ook de vrees, is opgekomen of wij niet juist daardoor het bosch geheel uit het oog hebben verloren.

De wijze, waarop de Regeeringsgemachtigde beide materies heeft verdedigd, verdient aller lof. Op geenerlei wijze zijn de gemoederen geprikkeld en conciliant heeft bij monde van den Regeeringsgemachtigde de Regeering nader uiteengezet, wat Haar bedoeling is geweest met het aanhangig maken van deze voorstellen bij den Volksraad.

Bij deze voorstellen is een voorname factor gelegen in de vraag, wie aan het hoofd van het nieuwe instituut zal worden benoemd. Het kan vriezen en dooien. Hebben wij te maken met b.v. een hoofd van het kabinet, die zich op het standpunt stelt, dat van de zijde van de gemeenschap alles moet komen om vertrouwen te schenken aan de Regeering, die zich plaatst op den Olympus en zonder onderscheid iedereen, die daar komt om het een of ander te vragen of te zeggen, beschouwt als iemand, dien men zelfs niet gedeeltelijk kan vertrouwen, een hoofd dat zich stelt op het standpunt van den bureaucraat, dan kan ik reeds nu voorspellen, dat het oogmerk dat de Regeering bij de instelling van dit instituut voor oogen heeft gehad, ten doode zal zijn gedoemd.

Ik heb in eersten termijn gezegd, dat een van de factoren welke deze instelling zullen doen slagen, is gelegen in een zoo groot mogelijk contact tusschen het hoofd van het kabinet en den Gouverneur-Generaal, terwijl anderen voor mij reeds hebben bepleit, dat het hoofd van het kabinet zeer toegankelijk zal moeten zijn voor uitingen van relaties, aan te knoopen met de gemeenschap, waaruit men dan zou kunnen concludeeren welke richting de Regeering denkt in te slaan. Is het juist, wat wij hopen en vermoeden, dat de persoon die de eerste zal zijn om deze functie te bezetten, degene is die in ons aller gedachten is, dan heb ik vertrouwen, dat deze nieuwe schijf geen mislukking zal worden.

Er kleeft aan dit nieuwe idee natuurlijk altijd nog het bezwaar, dat de Gouverneur-Generaal, die tevoren alle draden tot zich trok en wien alleen was gegeven om uit de inlichtingen, die hij krijgt, zijn conclusie te trekken, thans uit de tweede hand een résumé te hooren krijgt, reeds in concisen vorm, van hetgeen eigenlijk voor de Regeering noodig zou zijn om Haar houding te bepalen.

(De heer C. C. van Helsdingen: Dat was vroeger met de algemeene secretarie toch ook het geval?)

Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene secretarie is het heel wat anders, omdat deze, blijkens de verklaring van den Landvoogd, alleen werd beschouwd als de coördinatrice van de te nemen beslissingen, aan de hand van de ingekomen stukken. Hier heeft de Regeering wat anders mee voor. Het kabinet staat, volgens de eigen verklaring van de Regeering, op een hooger plan, zoodat, alhoewel het juist is, dat het een romantisch geluid heeft, dat een van de leden zinspeelde op „de grijze eminentie" in wezen de groote invloed, die uit kan gaan van het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal toch niet kan worden onderschat. Immers deze functionaris bereidt naar eigen inzichten voor, hetgeen hij van derden heeft gehoord. Wanneer dat niet de bedoeling is, wanneer de Gouverneur-Generaal toch buiten de coördinatie zijn eigen persoonlijke voelhorens moet uitzetten, dan zou het kabinet van den Gouverneur-Generaal immers niet aan de verwachting beantwoorden. Dat verwacht ik ook niet, Mijnheer de Voorzitter. Het kabinet van den Gouverneur-Generaal wordt ingesteld om het werk van den Landvoogd te vergemakkelijken, maar zooals ik zooeven zei, daaraan is een zeker gevaar verbonden, een gevaar, dat geëlimineerd zal kunnen worden, wanneer op deze plaats the right man wordt benoemd.

(Soangkoepon.)

Mijnheer de Voorzitter! Het beroep dat door den geachten Regeeringsgemachtigde is gedaan op het werk, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken alsnog heeft te vervullen, heeft op mij grooten indruk gemaakt. Ik erken, dat het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal de coördinator is van de gegevens op politiek terrein. Deze functionaris verzamelt die gegevens en deelt zijn meening daarover aan den Gouverneur-Generaal mede. Het lijkt mij inderdaad juister toe, dat nadat de Gouverneur-Generaal zijn eigen beslissing genomen heeft, hij aan een ander opdraagt zijn meening daarover aan den Volksraad te kennen te geven.

De Regeering heeft gezegd, dat het contact tusschen dezen functionaris en den Landvoogd bestendigd zal blijven.

Ook dit heeft zijn voordeelen. Ik zeide zooeven, dat er een zeker gevaar aan verbonden was, wanneer de Gouverneur-Generaal thans alleen zou zien en hooren door de oogen en ooren van het kabinetshoofd. Daarin zou eenigszins verandering komen, wanneer de Gouverneur-Generaal ook ingelicht zou kunnen worden door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

Het is verder juist, dat wil de nieuwe instelling aan haar doel beantwoorden, het hoofd van het kabinet zeker in den eersten tijd zijn handen vol zal hebben. Om de juiste stroomingen bij de heterogene gemeenschap van diverse bevolkingsgroepen goed te kunnen aanvoelen en daaruit conclusies te trekken, zijn twee functionarissen werkelijk niet te veel. De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken moet, zooals de Regeering zelf heeft verklaard, een zelfstandige positie innemen. Ik vraag mij nu af of aan die zelfstandigheid geen afbreuk zal worden gedaan, wanneer aan laatstgenoemden functionaris niet een eigen kantoor wordt gegeven, waarin hij rustig zijn werk zou kunnen doen. Want, wanneer het kantoor zou worden ondergebracht in het gebouw van het kabinet van den Landvoogd, zal dit wel ten goede komen aan een meer harmonische samenwerking, doch aan de zelfstandigheid van bedoelden ambtenaar zal het afbreuk kunnen doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mijn rede willen besluiten door ook van mijn kant de aandacht te vestigen op het niet te loochenen feit, door een ieder erkend, dat men zich slechts door de menschen van de eigen groep goed kan laten beoordeelen. Ik begrijp volkomen, dat er van Inheemsche zijde op aangedrongen is, dat het kabinet van den landvoogd ook zal kunnen beschikken over Inheemsche medewerkers, doch aan den anderen kant is het ook begrijpelijk, dat ik er prijs op stel, dat onze groep daarin ook eenigermate wordt vertegenwoordigd.

Mijnheer de Voorzitter! Het is aan de Regeering om in alle opzichten, in alle omstandigheden, de kerk in het midden te laten. Wij rekenen hierop en hebben vertrouwen in den rechtvaardigheidszin ten deze van de Regeering, die Zij tot dusverre voor onze groep heeft getoond. Ik hoop, dat daarin door de instelling van het kabinet geen verandering zal komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wordt daarin sterk gemaakt door de eigen verklaring van de Regeering, dat Zij zich hierbij wel voor oogen houdt, dat onze belangen niet op den achtergrond zullen mogen raken.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen ben ik wel bevredigd door het regeeringsantwoord over deze beide in te stellen regeeringsinstituten. Ik wacht nog slechts op de daden der Regeering, die zullen voortvloeien uit de instelling van beide regeeringsorganen.

De beschouwingen van onze geachte medeleden, de heeren Wirjopranoto en De Boer, omtrent de positie van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken van den Volksraad, kan ik daarom niet deelen. Immers uit de door de Regeering verstrekte inlichtingen is volkomen duidelijk gebleken, dat de Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bestemd is voor den Volksraad en het hoofd van het kabinet daarentegen voor den Landvoogd. De functie van

(Soangkoepon.)

den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken vormt een bindend cement tusschen de verschillende diensten onderling eenerzijds en den Volksraad anderzijds. Gelijk de algemeene secretaris hoofd van het kabinet van den Landvoogd op het gebied van administratieve zaken is, zoo is het hoofd van het in te stellen kabinet de steun van den Landvoogd bij diens arbeid inzake politieke aangelegenheden.

Ik zou er geen bepaalde aanleiding in kunnen vinden om in den tweeden termijn op deze kwestie terug te komen, ware het niet dat ons geacht medelid, de heer Mussert, mij daartoe heeft verplicht als gevolg van zijn protest tegen mijn betoog omtrent de door mij geconstateerde leemten in de wijze van uitvoering van de aan de Regeering toevertrouwde taak in de behartiging der belangen van de Inheemsche bevolking in deze landen.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Mussert, heeft in eersten termijn protest aangeteekend tegen mijn betoog, waarbij ik bekendstelde, dat er zeker onrechtvaardigheden in de beslissingen der Regeering vallen te constateeren en dit alles als gevolg van de omstandigheid, dat de Regeering geen voldoende organen heeft om al of niet de juistheid van de ter zake verstrekte gegevens naar behooren te controleeren. Wanneer deze gegevens onjuist zijn, dan moeten toch mijns inziens de daaruit getrokken conclusies of beslissingen verkeerd zijn. Wanneer evenwel verkeerde of onrechtvaardige beslissingen zijn genomen, dan hebben die beslissingen te goeder trouw plaats gehad, als gevolg van de door mij genoemde leemte. Wat ik in mijn betoog heb gezegd, is slechts het constateeren van bestaande feiten, wat zeker aansluit bij de realiteit van het leven.

Indien ons geacht medelid, de heer Mussert, aan de natuurlijke wet, dat de menschen zondig zijn sedert het bestaan van de wereld, dan behoeft hij zeker tegen mijn betoog niet te protesteeren. Het zou zeker goed en in het belang van de hechtheid van den band tusschen onze samenleving zijn, indien degenen, die in het bijzonder belast zijn met de behartiging der Inheemsche of Indonesische belangen hier te lande, zich steeds rekenschap hadden gegeven van de gevolgen van het onderzoek der bezwaren van de zijde der Inheemsche bevolking.

Ik twijfel niet aan den ernst van het gehouden onderzoek van de betrokken instanties, doch ik constateer alleen de verkeerde of onrechtvaardige beslissingen.

Ik kan mij b.v. niet voorstellen, dat ons voormalig geacht medelid, de heer Datoe' Kajo, overeenkomstig artikel 263 lid 2 van het Wetboek van Strafrecht is veroordeeld, terwijl de hotelhouder, de Duitscher Steudel, die daarbij strafbaar moest zijn volgens lid 1 van dit artikel, vrij uitging en daardoor feitelijk geen valschheid in geschrifte is geconstateerd.

Ik kan mij niet voorstellen, dat een gewezen verdienstelijk volkshoofd tevens verdienstelijk landsdienaar, die in moeilijke tijden den Lande steeds met hart en ziel heeft gediend minder betrouwbaar is dan een gelukzoeker in deze gewesten, die bovendien tot de getrouwe discipelen van Hitler behoort.

Waarom ons voormalig geacht medelid, de heer Ratu Langie, wegens vervalsching zijner declaratie vervolgd werd en een toenmalige burgemeester niet, is voor mij een raadsel.

Het is mij verder onverklaarbaar, waarom bij voorbeeld de Inheemsche bevolking van de Oostkust van Sumatra thans geen gronden voor zich meer beschikbaar heeft, terwijl artikel 51 van de Indische Staatsregeling toch spreekt van de bescherming dezer grondrechten door den Landvoogd.

Wij hebben gisteren nog in het College van Gedelegeerden Ond. **50** behandeld, dat de strekking heeft om den Europeeschen exporteurs tegemoet te komen. Geldt dit hierbij ingenomen standpunt ook voor de Inheemschen zoo ja, waarom is de overheid dan niet tegemoetgekomen aan de ingediende verzoekschriften van den heer Hadji Abdoel Samad en Andak Mohamad Ali, beide handelaren te Tandjong Balei, Oostkust van Sumatra, die in verband met de door hen betaalde invoerrechten in dezelfde omstandigheden verkeeren als deze exporteurs, met de door dezen betaalde uitvoerrechten?

(Voorzitter, Verboom.)

Ik zou nog veel meer van dergelijke voorbeelden aan ons geacht medelid, den heer Mussert, kunnen geven, vooral wanneer ik nog in de gelegenheid word gesteld om de geheime archieven van de Europeesche bestuursambtenaren te kijken.

(De heer Mussert: Dit is toch wel een zeer eigenaardige argumentatie.)

Het zijn feiten, Mijnheer de Voorzitter.

Als ik het protest van ons geacht medelid, den heer Mussert, aanhoor, denk ik onwillekeurig aan den tegenstand van een krankzinnige, die zich ongaarne onder behandeling van een bekwaam geneeskundige wil stellen, omdat zulk een behandeling van den zieke meestal met pijnlijke middelen moet plaats hebben.

Op één ding moet ik de aandacht van ons geacht medelid, den heer Mussert, vestigen, namelijk dat, wanneer ik deze onaangename gevallen naar voren breng, ik dit niet voor mijn plezier doe, doch alleen om op de gebreken van ons bestaand bestuurs- en regeerstelsel te wijzen; want ik kan mij niet voorstellen, dat een dokter een zieke kan genezen, zonder de ziekte zelf te hebben onderkend. Kortom, ik zou ons geacht medelid, den heer Mussert, willen toeroepen: „laten we samen alles, wat ons van elkander scheidt, uit den weg ruimen om zoodoende een innige eenheid te verkrijgen, omdat dit zeker ons aller belang in den goeden zin des woords dient. Laten we onze oogen niet sluiten voor onze eigen gebreken en deze moedig bestrijden door een krachtige zelferitiek en zelfcorrectie.

Wanneer de Regeering verder met mijn suggesties, gegeven in verband met de instelling van deze beide instituten, instemt, dan ben ik, als vertegenwoordiger van de Inheemsche maatschappij, er zeker van, iets te hebben bijgedragen tot het geluk en tot het heil van de leden van deze maatschappij, onder de wapperende kleuren van de Nederlandsche vlag.

De **Voorzitter**: De opmerkingen van het geachte lid omtrent de behandeling van de verzoekschriften en omtrent de mérites van enkele voorgekomen strafzaken staan toch wel in een ver verwijderd verband tot het onderwerp, dat aan de orde is. Ook het noemen van namen moet ik betreuren.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik gewezen op de groote beteekenis der publiciteit als een middel van contact tusschen Regeering en samenleving, mits dat middel goed wordt gehanteerd. Ik wees daarbij echter tevens op de gevaren, die daaruit kunnen voortvloeien, doordat men aan het publiek een officieele meening zou kunnen opdringen en doordat de vrijheid van meeningsuiting zou kunnen worden gebreideld. Ik citeerde in dit verband eenige passages uit de memorie van antwoord en ik verzocht de Regeering een nadere verklaring. Die nadere verklaring heeft de Regeering thans gegeven en ik moet erkennen, dat het antwoord op dit punt zeer geruststellend is. Bij herhaling toch verklaart de Regeering in Haar antwoord, dat Zij de groote beteekenis van de vrije meeningsuiting ten volle inziet en dat Zij niet voornemens is, op welke wijze dan ook, de publieke opinie te breidelen. De heer C. C. van Helsdingen heeft te dezen aanzien al enkele passages uit het regeeringsantwoord aangehaald en ik behoef dit dus niet opnieuw te doen.

Op gelukkige wijze is de Regeering aldus tegemoet gekomen aan de bezwaren, die bij zeer velen bestonden; ik herinner maar aan het hoofdartikel in „Mataram" van 14 dezer waarin precies dezelfde bezwaren werden aangevoerd als door mij naar voren zijn gebracht en waarin zelfs precies dezelfde

(Verboom.)

passages uit de memorie van antwoord werden geciteerd. Ik kreeg dat artikel eerst onder de oogen toen ik mijn aanteekeningen voor mijn rede in den Volksraad reeds had gemaakt; geheel onafhankelijk van elkaar zijn wij dus tot dezelfde conclusie gekomen. Daaruit, en ook uit wat in de pers over deze zaak verder geschreven is, blijkt wel, dat er op dit punt inderdaad groote onzekerheid bestond en dat zich zelfs bij velen de vrees voordeed, dat men in dit opzicht veel te ver zou willen gaan.

Toch heeft het antwoord van de Regeering mij niet heelemaal bevredigd. Daarvoor ben ik misschien een Nederlander, die zeer op zijn persoonlijke vrijheid is gesteld, maar woorden als „ordening van de critiek" en „vorming van de publieke opinie" acht ik niet zonder gevaar. Ik kan mij begrijpen, dat de Regeering deze woorden gebruikt en ik geloof graag, dat Zij er niets kwaads of gevaarlijks mede bedoelt, maar toch zijn woorden als deze op zich zelf uitermate gevaarlijk. Zij zouden ons op zeker oogenblik kunnen dringen in een richting die wij bepaaldelijk niet willen inslaan en daarom vestig ik daarop nog eens de aandacht.

Intusschen heb ik op blz. 865 met veel genoegen gelezen de volgende uitspraak der Regeering, ter verklaring van Haar standpunt:

> „De strekking van Haar betoog is — dit zij nog eens, wellicht ten overvloede gezegd — positief in dien zin, dat Zij de maatschappij wilde wijzen op de mede-verantwoordelijkheid, die Zij draagt in een regeeringsbeleid, dat zich in toenemende mate richt op openbaarheid."

In de afgeloopen weken is van de zijde van mijn fractie in andere woorden bij herhaling precies het zelfde betoogd. Wij hebben er den nadruk op gelegd, dat wij een recht hadden verkregen om ons over het regeeringsbeleid uit te spreken en dat de Regeering zich niet meer kan onttrekken aan het feit, dat de burgerij zich dat recht uitdrukkelijk voorbehoudt, speciaal in oorlogstijd, gezien de zeer groote belangen die voor ons allen thans op het spel staan. Dat de Regeering dit thans volmondig erkent, hebben wij met zeer veel genoegen vernomen.

De Regeering heeft verder gezegd, dat verschillende door mij in eersten termijn voorgebrachte denkbeelden door Haar nader onder de oogen zullen worden gezien, en dat zij Haar op het eerste gezicht zeer aantrekkelijk toeschijnen. Dit stemt mij natuurlijk tot groote blijdschap, maar ik zou er nogmaals op willen wijzen dat publiciteit zooals wij die bedoelen, dus ook een regeeringspubliciteit, alleen dan ten volle tot ontwikkeling kan komen wanneer inderdaad alle middelen worden aangewend. Ik blijf een bezwaar van de voorstellen der Regeering achten, dat wij over de mogelijkheden die zich terzake voordoen en de wijze van hanteering daarvan in het duister blijven tasten, ondanks de zeer uitvoerige en heldere uiteenzetting van de Regeering.

Ik bedoel dit. Het gaat er bij een regeeringspubliciteitsdienst niet in de eerste plaats om — en misschien zelfs niet in de laatste plaats — dat hij zich kan wenden tot de pers en op welke wijze dan ook de pers als middel hanteert, maar het gaat om vele andere dingen, bv. radio, film en zoovele meer. Begrijp ik de zaak goed, dan blijft de toestand zoo, dat de betreffende diensten, die dus allemaal op publiciteitsgebied liggen en daaraan goeddeels hun beteekenis ontleenen, verspreid blijven over de verschillende departementen. De film is ondergebracht bij B. B., omdat, zooals vroeger al is gezegd, men alleen heeft gelet op de politioneele zijde van het vraagstuk; de radio-omroep ressorteert onder het Departement van V. en W., omdat alleen is gelet op de technische zijde van de zaak. Zoo beschikken wij o.m. over een kantoor voor de Volkslectuur, een propagandadienst van den D.V.G., van het Departement der Marine en het Departement van Oorlog, een publiciteitsdienst van de S.S. en zoo vele meer. Ik erken, dat verschillende dezer diensten voor den dienst zelf een zekere waarde hebben en dus waarschijnlijk niet zonder bezwaar kunnen worden gecentraliseerd; zoodra zij zich op meer algemeen terrein gaan bewegen, moet echter noodwending een zekere coördinatie worden bereikt. Anders immers zou men het merkwaardige geval krijgen, dat de Regeering, die ordening van de critiek voorstelt en van de openbare meening, zelf de fout zou maken dat bij Haar uitingen, bij de uitingen vooral van Haar dienaren, zich niet een dergelijke ordening zou vertoonen. Hoezeer een dergelijke ordening noodig is wil ik nog met een voorbeeld aantoonen. Onze vereeniging heeft kort na den Duitschen inval in Nederland en na de capitulatie van Nederland het initiatief genomen tot de uitgifte van een speciaal oorlogsinsigne en een specialen oorlogssluitzegel. Wij hadden daarmede geen ander oogmerk, dan daardoor de algemeene, nationale zaak te dienen. Van alle kanten hebben wij onmiddellijk vele bewijzen van instemming ontvangen, en ook uit het buitenland doet zich bijna dagelijks de vraag voor, of wij deze insignes en sluitzegels kunnen verstrekken, in grootere hoeveelheden dan tot nu toe beschikbaar konden worden gesteld.

Daaruit blijkt wel, dat het doel dat wij ons hierbij voor oogen hadden gesteld: gezamenlijk te getuigen van het vertrouwen, dat wij hebben in de toekomst van Nederland en van ons vaste geloof, dat wij deze moeilijke tijden met inspanning van alle krachten te boven zullen komen, ten volle is bereikt. Maar wat heeft nu publiciteitsdienst van de Staatsspoor gedaan, een dienst, die de laatste jaren, naar ik gaarne erken, dikwijls zeer belangrijk en verdienstelijk werk heeft verricht, maar die aan den anderen kant naar mij voorkomt meermalen de grenzen, welke hem zijn aangewezen, overschreden heeft? Deze dienst is met een eigen ontwerp gekomen. Ik wil niet in critische beschouwingen over dit ontwerp treden, hoewel de publiciteitsdienst van de Staatsspoor dit wèl te onzen opzichte heeft meenen te moeten doen; ik volsta dus met vast te stellen, dat het hier een ontwerp betreft, dat als vignet vermoedelijk zeer goed bruikbaar is, maar dat nòch voldoet aan de bijzondere eischen van een insigne, nòch aan die van een sluitzegel. Dit alles doet er overigens weinig toe; voor mij is de hoofdzaak dit: Hier doet zich het merkwaardige verschijnsel voor, dat een particuliere vereeniging op het denkbeeld is gekomen, een embleem uit te geven, dat de eenheid van het Koninkrijk der Nederlanden symboliseert en dat daartegenover een staatsdienst ertoe overgaat, door een bepaald ontwerp te poniseeren en daartegenover de oorspronkelijke ontwerpen te diskwalificeeren inplaats van die eenheid te bevorderen, aan de groote nationale beteekenis van deze op zichzelf misschien kleine zaak ten zeerste schade doet.

Uit dit laatste blijkt — het laat mij uiteraard onverschillig of hiervoor al dan niet verontschuldigingen worden aangeboden — dat het hier een ernstig feit betreft en ik zal dan ook niet rusten, voor aan de zaak, die hieraan ten grondslag ligt, ten volle recht is gedaan. Er blijkt tevens uit, hoe weinig er in werkelijkheid in dezen tijd nog van coördinatie sprake is en hoe noodzakelijk het is, dat er een nauw verband tusschen de verschillende diensten op publicistisch gebied gelegd wordt.

Wanneer ik in mijn betoog dus heb gesproken van een departement van volksvoorlichting en propaganda — men kan daarvoor tal van andere benamingen verzinnen, die misschien stuk voor stuk veel beter zijn — bedoelde ik daarmede, dat de publiciteit, de propaganda en alle zaken, die daarmede samenhangen, juist dan alleen ten volle tot effect kunnen komen wanneer er een nauwe samenwerking tusschen de verschillende diensten is en wanneer niet langer een belangrijk middel van contact en van uitdrukking van gedachten als bv. de film wordt ondergebracht bij den filmkeuringsdienst en een belangrijk middel van contact als de radio-omroep bij den P. T. T.-dienst Deze middelen hebben hun

(Verboom.)
eigen beteekenis en hun eigen plaats in deze samenleving en daaraan wordt op het oogenblik naar mijn vaste meening onvoldoende recht gedaan.

Men moet mij niet tegenwerpen, dat het zoo ontzettend moeilijk is en dat deze zaak zooveel facetten heeft, want als ik spreek over de beteekenis van de film en de noodzaak, dat wij ons daarvan rekenschap geven, bedoel ik daarmede op het oogenblik geenszins, dat wij zelf films zouden moeten gaan vervaardigen; integendeel, ik zou dat voor het oogenblik ten sterkste willen ontraden. Maar ik bedoel hiermede wel, dat uit het materiaal, dat hier komt en dat aanwezig is, het volle voordeel zal worden getrokken. Zoo kan van bepaalde films wel degelijk gebruik worden gemaakt om de massa te inspireeren tot constructief werk. Zoo kunnen oorlogs- en nationale films gebruikt worden om de menschen het besef bij te brengen van de groote gevaren, waarop zij zich op het oogenblik hebben in te stellen en voor de groote noodzaak om zich de uiterste inspanning te getroosten.

Mijnheer de Voorzitter! Om die reden — en daarom hangt in mijn gedachtengang het tweede punt van de voorstellen, het kabinet van den Gouverneur-Generaal, zoo nauw met het eerste punt samen —, heb ik de instelling bepleit van een departement, dat zijn werkzaamheden min of meer zou hebben op het gebied van de geestelijke oorlogvoering en de geestelijke defensie.

Nu kan men natuurlijk zeggen: wanneer op het oogenblik bepaalde diensten en kantoren door de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal worden gecoördineerd, heeft men daarmede een andere bedoeling. Natuurlijk, maar deze zelfde coördinatie kan naar mijn meening worden dienstbaar gemaakt aan het grooter doel, dat ik hier heb aangegeven. Natuurlijk moeten deze diensten in de allereerste plaats worden gecoördineerd om voor den Gouverneur-Generaal de zaken overzichtelijker en gemakkelijker te maken en ik zal de eerste zijn, die dat zal toejuichen. Ik ben het volkomen eens met de karakteristiek, die de Regeeringsgemachtigde daarvan heeft gegeven, dat dit een verbetering is van de eigenlijke regeeringsmachine, dat dit bedoeld is om de werkcapaciteit van de Regeering als het ware op te voeren; daarover wil ik geen oogenblik twisten, want ik sta op het standpunt, dat de Gouverneur-Generaal en zijn bureaux zoo goed mogelijk moeten zijn geoutilleerd en dat elke wensch, dien de Gouverneur-Generaal in dit opzicht in deze tijden mocht hebben, ook door ons zonder meer dient te worden ingewilligd. Ik heb mij slechts afgevraagd of, als men nu wil komen tot de coördinatie van deze verschillende diensten, met de bedoeling om den Gouverneur-Generaal en de Regeering in het algemeen zoo goed mogelijk van voorlichting te dienen, dan deze zelfde diensten niet kunnen worden aangewend, en van dezelfde coördinatie niet gebruik zal kunnen worden gemaakt, ter voorlichting van de maatschappij in het algemeen. Kan deze coördinatie niet tevens in dienst worden gesteld van de publiciteit in grooter verband, zooals ik die al in eersten termijn heb aangegeven? Dat alleen is mijn bedoeling geweest met het voorbrengen van deze kwestie. Ik breng haar nog eens, voor de tweede maal, ter sprake, omdat ik de overtuiging heb, dat het hier een uitermate belangrijke zaak geldt en dat men een aperte fout zou maken, wanneer men zich aan de beschouwing van deze kwestie, van een organisatie dus zooals ik mij die voorstel, zou willen onttrekken. Ik geloof, dat dit een opdracht is, die ons als het ware door de tijdsomstandigheden is opgelegd, en die zoo spoedig mogelijk tot uitvoering moet worden gebracht.

Daarmede houdt nauw verband de voorlichting van het buitenland omtrent Nederlandsch-Indië en de voorlichting van Nederlandsch-Indië omtrent de toestanden en gebeurtenissen in het buitenland. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn hierover reeds uitvoerig gesproken; ik geloof, dat ik daar thans niet nader op behoef in te gaan. Ik heb slechts in groote trekken willen aangeven, hoe ik mij de organisatie van deze voorlichting gedacht had.

(Mussert, Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Ik mag den geachten Regeringsgemachtigde wel dank zeggen voor de aandacht, die hij heeft besteed aan mijn suggestie betreffende het voorstel van den heer Soangkoepon met betrekking tot het onderzoek naar administratieve klachten. Met zeer veel voldoening heb ik ook de rede van den heer Soangkoepon in tweeden termijn aangehoord, althans dat gedeelte, waar deze geachte spreker op duidelijke wijze heeft bekend gesteld, dat het niet zijn bedoeling was het onderzoek naar administratieve klachten, zooals dat bij de huidige werkwijze geschied, in een kwaad daglicht te stellen. De heer Soangkoepon heeft n.l. uitdrukkelijk gezegd, dat ook naar zijn meening dat onderzoek geschiedde te goeder trouw.

Mijnheer de Voorzitter! Nogmaals neem ik met voldoening daarvan nota. In het verdere deel van zijn betoog daaromtrent heeft hij zich begeven op een terrein, dat, naar U reeds opmerkte, toch wel eenigszins buiten de orde ging. Ik kan mij n.l. niet voorstellen, dat de heer Soangkoepon en ik in eersten termijn zouden hebben gedoeld op het onderzoek naar rechterlijke zaken.

De discussie liep over het onderzoek van klachten.

(De heer Soangkoepon: Het gaat om de behartiging van de belangen der Inheemsche bevolking.)

Het ging in het algemeen over de behandeling van klachten van de bevolking en niet over rechtzaken. Daarom zal ik er niet op ingaan.

Inzake de suggestie van den heer Soangkoepon om toegang te verkrijgen tot de geheime archieven van de bestuursambtenaren, zou ik alleen willen zeggen, dat dit hoogstens een nieuwen regen en een nieuwen stroom van verzoekschriften ten gevolge zou hebben. Ik volsta daarom met de opmerking, dat het in het belang van verschillende personen, verschillende groepen van personen en ook van verschillende zaken is, dat deze geheime archieven van de bestuursambtenaren blijven wat zij behooren te zijn: geheim en besloten.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde van den Volksraad over dit onderwerp beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid na de pauze te antwoorden?

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal dit antwoord na de pauze plaats hebben, zoomede de afhandeling, ook van de motie.

De vergadering wordt te 11.25 uur v.m. geschorst en te 12.08 uur n.m. hervat.

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! Het is voor de Regeering uiteraard een oorzaak tot bijzondere voldoening dat, naar Haar in tweeden termijn is mogen blijken, de uiteenzettingen, welke Zij in eersten termijn gegeven heeft, in het geachte College met groote bereidheid en openheid zijn ontvangen en in staat gebleken zijn, veel misverstanden weg te nemen.

Laat mij thans in de eerste plaats trachten de opmerkingen, welke in tweeden termijn zijn gemaakt over den regeeringspubliciteitsdienst, te beantwoorden.

Ik begin dan met een algemeen punt, dat door den heer Moelia is aangeroerd, namelijk de vraag, waarom de staatkundige beteekenis van de oprichting van dezen dienst grooter zou zijn dan die van de vorming van een kabinet. Inderdaad zouden wij hierbij kunnen vooropstellen, dat men

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

het woord „staatkundig" in verschillende beteekenissen kan bezigen, maar, hoe dit zij, de staatkundige beteekenis van de oprichting van den publiciteitsdienst is deze, dat de Regeering daarin ziet een zeer bewust overwogen daad in de richting van voortschrijding naar practische democratie. Een regeeringsbeleid, dat zich door het feit van oprichting van een publiciteitsorgaan uitspreekt voor het beginsel van grooter openbaarheid, zegt daarmede zeer duidelijk, dat het de bedoeling heeft de deelneming der maatschappij aan den algemeenen gang van zaken te vergrooten. Dit is de belangrijkste beteekenis van de oprichting van den regeeringspubliciteitsdienst; niet de dienst zelf is van grooter staatkundige beteekenis dan het kabinet, maar het feit dat deze dienst is opgericht. De Regeering heeft dan ook met zeer veel genoegen vernomen, dat de geachte leden van dit college deze democratische strekking van de oprichting juist hebben onderkend.

Het verheugt de Regeering, dat ook over een ander belangrijk punt een misverstand uit den weg is geruimd. Voorop moge staan, dat de heer Verboom zich nog niet geheel heeft kunnen onttrekken aan een gevolgtrekking — wantrouwen is een te zwaar woord — nopens het gebruik van enkele woorden door de Regeering, welke bij hem eenige democratische gevoelens van tegenweer hebben opgewekt.

Ook de heer Verboom heeft niettemin met andere leden zeer duidelijk den wil der Regeering onderkend om in werkelijken democratischen zin werkzaam te zijn.

Ik moet hier een oogenblik stilstaan bij enkele opmerkingen van den heer Wirjopranoto, die hiervan nog niet geheel is overtuigd. Als ik hem goed heb begrepen, stelt hij zich voor dat door dezen regeeringspubliciteitsdienst, in de pers een officieele regeeringsmeening zal ontstaan, waartegenover hij dan stelt een publieke meening, die — ik laat de volgende woorden geheel voor rekening van het geachte lid — door het geheele publiek wordt gedeeld, met uitzondering van de Regeering.

Door de heeren Smit en De Boer is er terecht op gewezen, dat men voor een dergelijke openbare officieele meening werkelijk niet behoeft te vreezen. De heer Wirjopranoto begon te zeggen, dat hij zich afvroeg welke de verhouding zal zijn tusschen regeeringspubliciteitsdienst en pers. Hij sprak in dat verband over machtsmiddelen, en vreest dat de regeeringspubliciteitsdienst ten slotte de Regeering ertoe zal brengen van die machtsmiddelen tegen de pers gebruik te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik de verhouding tusschen den regeeringspubliciteitsdienst en de pers dan mag karakteriseeren zooals de Regeering die ziet, zou ik zeggen, dat die verhouding een vriendschappelijke behoort te zijn. De regeeringspubliciteitsdienst heeft uiteraard tot taak aan de inzichten van de Regeering een breedere verspreiding te geven. Daarvoor zal hij de pers noodig hebben. De pers is in dit land in beginsel — dat heeft de Regeering ook reeds in Haar antwoord in eersten termijn uiteengezet — een vrije pers. Wanneer de pers niet medewerkt aan den wensch der Regeering om uiting te geven aan de inzichten der Regeering, is ze daarin volkomen vrij en de Regeering denkt er dan ook niet aan, in dit opzicht eenigen dwangmaatregel toe te passen. Daarom kan de verhouding tusschen Regeering en pers geen andere zijn dan die van vriendschap, althans wat de zijde van de Regeering betreft. De regeeringspubliciteitsdienst zal een goede, een open, een vrije en vriendschappelijke verhouding met de pers op prijs moeten stellen. De regeeringspubliciteitsdienst zal bepaald nooit prijs kunnen stellen op een verhouding, welke van zijn kant gepaard gaat met dwang.

(De heer Wirjopranoto: Met waardeering van elkanders standpunt.)

Vriendschap houdt altijd in waardeering van elkanders standpunt, dat heeft de heer Wirjopranoto zeer juist uitgedrukt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik behoef hier waarschijnlijk niet langer stil te staan bij de uitlatingen van de geachte leden, die getuigd hebben, dat zij de Regeering hierin volkomen begrepen hebben.

Ik kom thans tot een ander punt, dat ook door verschillende geachte leden besproken is, namelijk de verhouding van het hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst tot het hoofd van het kabinet, de verhouding van den regeeringspubliciteitsdienst tot het kabinet en de verhouding van het hoofd van den regeeringspubliciteitsdienst tot den Gouverneur-Generaal. Het geachte lid, de heer De Boer, heeft hieraan nog eenige beschouwingen gewijd, waarin hij de vrees uitspreekt, dat de regeeringspubliciteitsdienst, wanneer de verhouding van dezen dienst tot den Gouverneur-Generaal niet nauwkeurig bepaald wordt, op den achtergrond zou kunnen geraken en dat o.a. door persoonlijke verhoudingen zou kunnen blijken, dat het kabinet staat tusschen den regeeringspubliciteitsdienst en den Gouverneur-Generaal. Ik hoop, dat ik hiermede de inzichten van den heer De Boer juist heb weergegeven.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering deelt die vrees niet en wel omdat het voor Haar van zoo groot belang is, om wanneer Zij een publiciteitsdienst heeft, dezen dan ook te laten functionneeren in het belang en in de richting van de Regeering zelf, dat ik mij niet kan voorstellen, dat er een toestand zou ontstaan, waarbij de Gouverneur-Generaal een schakel tusschen zichzelf en den regeeringspubliciteitsdienst zou toelaten, tenminste wanneer een dergelijke schakel niet een verbinding zou vormen maar een belemmering zou beteekenen.

Men mag niet vergeten dat het hier gaat om zeer reëele belangen van de Regeering zelf. Toen de Regeering in eersten termijn de opmerking maakte, dat het Haar toch niet te doen was, obstakels te scheppen, bedoelde Zij daarmede, de geachte sprekers uit te noodigen, zich een oogenblik in het standpunt der Regeering in te denken en dan te begrijpen, dat een aantal bezwaren en vreezen, die hier uitgesproken waren, uiteraard ook door de Regeering zelf onder de oogen moesten zijn gezien, juist omdat er voor Haar geen belang in gelegen kan zijn zichzelf te benadeelen. Dit is in het algemeen vaak een zienswijze, die, hoe natuurlijk ze ook is, soms wel eens, naar het schijnt, vergeten wordt, nl. dat de Regeering bepaald de bedoeling heeft zichzelf door een maatregel als de thans voorgestelde sterker te maken en hierdoor haar eigen belangen te dienen.

Hoezeer de Regeering aan den eenen kant uiteraard gevoelig is voor opmerkingen en aanwijzingen en voor waarschuwingen als: ziet gij dit wel juist in, hebt gij dit wel goed begrepen, men mag aan den anderen kant vertrouwen, dat de Regeering bij de waardeering van al deze aanwijzingen ook het eigen belang — dat is juist het belang, dat ook door de geachte sprekers naar voren is gebracht —, daarbij in het oog houdt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet, of het mij mogelijk zal zijn hier een uiteenzetting te geven van de werkwijze van het kabinet en den R.P.D., ook al niet, omdat het kabinet feitelijk nog ternauwernood bestaat, of liever gezegd nog niet bestaat. Bovendien zal het kabinet in vele opzichten zijn eigen weg nog moeten zoeken. Doch ik heb in eersten termijn den nadruk ten deze willen leggen op het feit, dat, welk systeem men ook bedenke — en men behoort in de eerste plaats een zoo goed mogelijk systeem te bedenken —, men nooit een systeem zal kunnen bereiken waardoor automatisch alles goed loopt. De nadruk valt hierop, dat men de verhoudingen legt tusschen de organen, die bij elkaars bestaan een bijzonder belang hebben. Wanneer men erkent, dat de regeeringspubliciteitsdienst voor de Regeering van belang is, en dat het kabinet door den Gouverneur-Generaal zelf gevormd moet worden, omdat hij een aan-

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

tal zaken, die hij zeer belangrijk vindt op een bepaalde wijze wil laten behandelen, wanneer men voorts erkent, dat er een band moet bestaan tusschen de regeeringspolitiek en de regeeringspubliciteit, dan kan men daaruit de conclusie trekken, dat de regeeringspubliciteitsdienst en het kabinet van den Gouverneur-Generaal beide volkomen parallel loopende belangen hebben bij elkaars functionneering. Wanneer het kabinet dus niet behoorlijk functionneert is dat ten nadeele van den R.P.D. en wanneer omgekeerd de R.P.D. niet behoorlijk functionneert heeft het kabinet daarvan nadeel.

(De heer De Boer: Dat belang heeft de R. P. D. toch ook bij de andere departementen!)

Inderdaad! Doch wij kunnen de publiciteitsdienst, zooals de heer De Boer al gezegd heeft, niet aan ieder departement verbinden, daarom verbinden wij hem aan een orgaan, dat zeer dicht bij de centrale regeering staat en dat misschien in zijn algemeenheid nog meer een dagelijksch belang heeft bij den R. P. D. dan eenig ander staatsorgaan in den lande.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot eenige andere opmerkingen die in verband met den R. P. D. zijn gemaakt. Het geachte lid, de heer Yamin, heeft n.l. opmerkingen gemaakt over de personeelsbezetting van den R. P. D., zooals die op het oogenblik is. Ik kan den geachten spreker verzekeren, dat de bezwaren, die hij in bepaald opzicht heeft genoemd, der Regeering niet zijn ontgaan en dat de Regeering deze bezwaren als zeer tijdelijk en zeer noodzakelijk heeft aanvaard en dat de functies, die uitgeoefend worden door de werkkracht, die het geachte lid hier op het oog had, van dien aard zijn, dat zij een zuiver intern karakter dragen in den R. P. D.

De heer Yamin heeft verder nog een lans gebroken voor de belangen van de journalisten in de buitengewesten. Het geachte lid heeft er bij gezegd, dat het misschien toch beter zou zijn deze heeren naar Java te laten komen, dan dat de R.P.D. zich naar de buitengewesten begeeft om daar contact te zoeken. Ik wil daarover geen oordeel uitspreken. Zooals de zaak lag, eenige weken geleden, leek het doelmatiger het contact van den dienst met de pers voorloopig te beperken tot Java, met de toezegging, dat de R.P.D. het hoofd of een ander naar de buitengewesten zou sturen, om daar contact te verkrijgen. Het lijkt de Regeering het beste, dat Zij aan deze gedragslijn, die Zij zich heeft voorgesteld, gevolg geeft en dat Zij, nadat dit contact is gevormd en nadat men kennis heeft gemaakt met elkaar, nog eens nader overweegt in hoever er werkelijk belangen mee gemoeid zijn, dat ook op persconferenties in Java vertegenwoordigers van alle buitengewesten aanwezig zijn. Zulke vertegenwoordigingen, dat spreekt van zelf, zullen geschieden op kosten van de Regeering. De kosten van een dergelijke persconferentie zullen in dat geval niet onbelangrijk stijgen, maar de Regeering geeft dadelijk toe, dat wanneer daarmede bepaald zeer reëele belangen zijn gemoeid, de kosten voor Haar geen overwegend bezwaar mogen vormen. Zooals ik al zei, de Regeering zou dit gaarne vooreerst willen overlaten aan het resultaat van een voorafgaand contact, dat door den regeeringspubliciteitsdienst zelf plaatselijk zal worden gezocht.

Op de opmerking van den heer Yamin over de economische positie van de Inheemsche pers, kan ik op het oogenblik niet ingaan. Het is der Regeering uiteraard bekend, dat deze kwestie bestaat. Zij is ook bij deze gelegenheid niet voor den eersten keer onder Haar aandacht gebracht, maar ik voel mij op het oogenblik niet in staat om die opmerking uitvoerig en zakelijk te beantwoorden.

Dan zijn hier in deze zaal nog enkele opmerkingen gemaakt over de personeelsbezetting, speciaal wat betreft het Inheemsch element van den regeeringspubliciteitsdienst. De geachte leden hebben uit de uiteenzetting der Regeering inderdaad terecht de conclusie getrokken, dat de Regeering van plan is dezen dienst, ook wat de naar de Inheemsche wereld gekeerde zijde betreft, zoo goed mogelijk uit te rusten. Welke menschen daarbij zullen worden gekozen, is nog niet uitgemaakt.

Het geachte lid, de heer Wirjopranoto, heeft de mogelijkheid geopperd om ook oud-journalisten aan te stellen. Ik kan hem verzekeren, dat de moeilijkheid van de Regeering op het oogenblik zeker niet is, dat Zij niet genoeg candidaten voor de plaatsing bij dezen dienst heeft. Wanneer het geachte lid daarin belang stelt, zou hij misschien merkwaardigheidshalve willen komen kijken naar den bundel, waarin al die sollicitaties op het oogenblik vereenigd zijn. De moeilijkheden van de keuze zijn daardoor weder vergroot.

Ik ga thans over tot de bespreking van het tweede gedeelte van het voorstel der Regeering, namelijk dat van de vorming van het kabinet van den Gouverneur-Generaal.

De verschillende geachte sprekers, de heeren Wirjopranoto, C. C. van Helsdingen en Moelia, zijn nog even teruggekomen op hun staatkundige visies, die zij bij de bespreking van dit onderwerp in eersten termijn aan de Regeering hebben voorgelegd.

De opmerkingen en het standpunt van de geachte leden, de heeren Moelia en C. C. van Helsdingen, zijn inderdaad der Regeering duidelijk. Verschil van meening bestaat er niet zoo heel veel tusschen de Regeering en deze leden, wat betreft de waardeering van het kabinet. De heer Van Helsdingen heeft alleen gezegd: ik vind het nuttig, maar ik had gaarne gezien, dat de Regeering ook in de practijk verdergaande staatkundige hervormingen alvast in toepassing zou hebben gebracht. Het geachte lid heeft daarbij verder den wensch uitgesproken, dat het kabinet in die richting ook werkzaam zal zijn en dat het, zooals de heer Van Helsdingen dat noemt, zou voorbereiden een coördinatie tusschen de werkzaamheden van al de departementen tezamen.

De Regeering heeft de wenschen van den heer Van Helsdingen met groote aandacht aangehoord. Het geachte lid zal begrijpen, dat ik op dit punt op het oogenblik niet verder zal ingaan; dat is ook niet zijn bedoeling geweest.

De heer Wirjopranoto meent, dat de Regeering zich aan een woordenspel heeft schuldig gemaakt ten aanzien van hetgeen hij had opgemerkt, toen Zij onderscheid maakte tusschen de versterking van Haar verantwoordelijkheid en die van Haar arbeidsorganisatie. Eigenlijk, aldus dit geachte lid, zouden deze zeer dicht bij elkaar liggen. De Regeering moet echter bepaald ontkennen, dat er in Haar gedachtengang geen duidelijke onderscheiding van deze twee zaken zou zijn. Voor Haar is deze onderscheiding dan ook bepaald géén woordenspel, Mijnheer de Voorzitter. Dit punt is belangrijk zoodat het niet alleen iets is, om het debat bij wijze van spreken een beetje kleur te geven. De Regeering zou toch bepaald de voorstelling willen zien weggenomen — wat ik in eersten termijn dan ook getracht heb te doen — dat Zij door de vorming van een kabinet en een versterking Harer eigen arbeidsorganisatie feitelijk zou trachten te ontkomen aan de staatkundige hervormingen, die naar het oordeel van enkele geachte leden noodig zouden zijn. De Regeering stelt er prijs op, dat men goed beseft, dat de vorming van een kabinet met deze houding niets te maken heeft. Zij — ik herhaal het — grijpt niet terug en wil in geen enkel opzicht een stap doen in de keuze van een bepaalde regeling wat betreft de vorming van de topconstructie der Regeering. Zij heeft enkel en alleen gewild een bureau, waarmede de Landvoogd gemakkelijk kan werken en waar hij bepaalde zaken kan laten bestudeeren naar goeddunken. Naar ik hoop zal ook de heer Wirjopranoto er door mijn uiteenzetting in elk geval van overtuigd zijn dat de Regeering geenszins heeft bedoeld hier een onderscheiding te maken die in wezen niet bestaat.

De opmerking van den heer Smit, dat een versterking van de arbeidsorganisatie het dragen van de verantwoordelijkheid

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

verlicht, is juist op zichzelf, maar deze opmerking mag ook alweer niet zoo worden geïnterpreteerd dat dit de verantwoordelijkheidspositie van de Regeering gemakkelijker zou maken.

Enkele geachte leden — de heeren Moelia, Kan en Smit — hebben nog eenige opmerkingen gewijd aan de positie van het hoofd van het kabinet. De heer Moelia heeft gemeend — zij het ook in een zeer vriendelijken vorm — twijfel te moeten uiten over de juistheid van de positie van iemand die belangrijk werk doet in het centrum van de Regeering en niet voor het voetlicht treedt; de heer Smit heeft nog eens de uitdrukking „grijze eminentie" aangehaald en ook de heer Kan veronderstelde de mogelijkheid, dat het hoofd van het kabinet zou tronen op een Olympus en daar zichzelf en zoo mogelijk ook de Regeering zou afsluiten van nader contact met de maatschappij.

De opmerking van den heer Moelia dat werkkrachten, die in het centrum van de Regeering belangrijk werk verrichten, ook voor het voetlicht dienen te treden, wil ik in het algemeen gaarne onderschrijven, want in beginsel is dit in een democratisch land juist. Maar dit voetlicht behoeft niet altijd te zijn het voetlicht van het publiek. Er zijn in de organisatie der Regeering, in dit heele groote complex, tal van plaatsen waar de werkzaamheden, de wijze van werken en de invloed, dien iemand wil uitoefenen, duidelijk door anderen worden bemerkt. Nu is het de bedoeling van de Regeering in eersten termijn geweest, om duidelijk te maken, dat een grijze eminentie, een onverantwoordelijke raadgever dus, die veel invloed zou hebben, practisch in dit staatsbestel niet bestaanbaar is. Ik zou mij niet kunnen voorstellen, dat de departementshoofden en andere hoogere organen in dit land er genoegen mede zouden nemen, dat ergens vlak bij den Gouverneur-Generaal een raadsman was, die den Landvoogd influisterde wat hij aan deze departementshoofden niet openlijk zou durven zeggen. Deze manoeuvre zou hij misschien eenmaal kunnen uitvoeren, het is echter ontwijfelbaar, dat dit niet zou worden gewaardeerd door den Landvoogd. Maar een oogenblik aannemende, dat de waarde van een dergelijke houding niet aanstonds door den Landvoogd zelf zou worden onderkend, dan nog staat vast, dat binnen zeer korten tijd de functie van een dergelijken man voelbaar zou zijn in de omliggende regeeringsorganismen. Uit de school klappende kan ik hier persoonlijk bij zeggen, dat ik mijn collega's te goed ken dan dat ik zou meenen, dat zij een dergelijken functionaris lang op zijn plaats zouden laten.

De heer Yamin heeft de Regeering gewaarschuwd om vooral bij het treffen van een vergelijking tusschen Gouverneur-Generaal en absolute monarchie, het begrip romantiek niet geheel af te wijzen. Ik zou deze vergelijking willen staande houden. Maar het is ondenkbaar naar mijn overtuiging, dat in een zoo zakelijke sfeer als die van de Indische Regeering, met benoemde Gouverneurs-Generaal — benoemd om hun capaciteiten — die dag in dag uit voor uitermate moeilijke zakelijke problemen staan, de figuur van een geheimen raadgever zich zou kunnen vormen; een man dus, die een invloed zou laten uitgaan die naar buiten nauwelijks merkbaar zou zijn. Ik geloof dan ook dat men daarvoor niet behoeft te vreezen.

De heer Kan heeft de mogelijkheid geopperd dat deze functionaris zich zou stellen tusschen de Regeering en de maatschappij. Naar aanleiding daarvan wil ik gaarne iets nader ingaan op de werkwijze die op het oogenblik bij de Regeering in gebruik is en die naar ik hoop door de vorming van het kabinet nog zal worden bevorderd. De versterking van het kantoor van den Gouverneur-Generaal kan geen andere beteekenis hebben dan den Gouverneur-Generaal zooveel mogelijk vrijheid te geven en nu wordt deze vrijheid op het oogenblik door den Landvoogd gebruikt om zeer veel besprekingen te houden. De vrees van den heer Kan, n.l. dat de benoeming van een nieuwe figuur een soort remmende uitwerking zou hebben op het persoonlijk contact van den Gouverneur-Generaal met de maatschappij, kan ik derhalve juist wegnemen. De bedoeling van een dergelijke organisatieversterking is onder meer den Gouverneur-Generaal zooveel mogelijk in de gelegenheid te stellen in persoonlijk contact zaken te bespreken en te coördineeren. De versterking van het kantoor dient dan om dat werk dat door den Landvoogd moet geschieden en dat hij moet zien, zóó voor te bereiden dat het in den kortst mogelijken tijd door hem zelf kan worden verricht.

De taak van het kabinet is een zaak, waarop ik op het oogenblik liever niet te diep inga, omdat, zooals gezegd, het kabinet nog zijn weg moet zoeken en in zeer vele opzichten zijn taak nog zal moeten preciseeren. De eerstvolgende maanden zullen kunnen leeren, in hoeverre deze organisatie inderdaad aan de behoeften, die op het oogenblik bestaan, voldoet, welke wijzigingen eventueel noodig zijn en welke taak zal moeten worden beschouwd als de limite, welke door een dergelijk orgaan kan worden verricht.

Het geachte lid, de heer Yamin, heeft gevraagd, of het kabinet zich ook zal bemoeien met politieke delinquenten, en welke de verhouding zal zijn tot het parket van den procureur-generaal. Hieromtrent zou ik willen opmerken, dat de geheele geste van den procureur-generaal een onderwerp is van toezicht door den Gouverneur-Generaal zelf. Deze is een zaak van centrale regeeringszorg. Het spreekt wel vanzelf, dat het kabinet van den Gouverneur-Generaal zich een zoo ruim mogelijk idee moet kunnen vormen van hetgeen gebeurt door den procureur-generaal en zijn diensten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een ander punt, dat ook in eersten termijn uitvoerig is besproken, nl. de samenkoppeling van de functies van Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken en van hoofd van het kabinet. Ik zal niet herhalen wat door de geachte leden hierover naar voren is gebracht. In Haar rede in eersten termijn heeft de Regeering reeds gezegd, dat hetgeen hierover in den Volksraad naar voren is gebracht niet nagelaten heeft, indruk op Haar te maken. Ik kan hier nog aan toevoegen, dat deze zaak, vóór het voorstel werd ingediend, zeer uitvoerig in den boezem van de Regeering is behandeld en besproken. Daaruit kan blijken, dat de Regeering bijzondere aandacht aan dit vraagstuk heeft geschonken. Dat tenslotte de conclusie van de Regeering is geweest, dat bij de invoering van het kabinet het hoofd daarvan niet zal worden belast met de taak van Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, is, zooals ik reeds mededeelde, uitsluitend op practische overwegingen geschied.

Nu wordt aan de Regeering de vraag gesteld: kunt gij de verzekering geven, dat deze toestand slechts tijdelijk zal zijn, of moeten wij aannemen, dat een dergelijke arbeidsverdeeling nooit gewijzigd zal kunnen worden? De Regeering kan op deze vraag met den besten wil van de wereld geen antwoord geven, ook alweer omdat de taak van het kabinet nog niet scherp omlijnd is. Wèl heeft de Regeering op dit oogenblik de zekerheid, dat de invoering van het kabinet voor Haar zelf veel aan waarde zou verliezen wanneer de leider van het kabinet tevens zou worden belast met de functie van Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Op dit moment!)

Ik zei reeds, dat de Regeering niet verder kan zien dan zooals de zaak op het oogenblik staat. Hoe de zaak zich in de toekomst zal ontwikkelen, kan Zij op dit moment met den besten wil van de wereld niet overzien.

(De heer Kan: Dat is begrijpelijk.)

Ik moge hier ten overvloede nog eens aan toevoegen, dat het eenige doel van de instelling van het kabinet van den Gouverneur-Generaal is geweest de arbeidsorganisatie van den Gouverneur-Generaal te versterken. Daarop is ook gewezen door de heeren Kan en Soangkoepon, die deze strek-

(Hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)
king van het voorstel zeer duidelijk naar voren hebben gebracht.

Wanneer de Regeering daarnaast dan zegt, dat Zij onder geen voorwaarde den Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken wil zien als een nevenman, en zijn functie niet als een nevenfunctie, dat, naar Haar oordeel, een man daaraan zijn volle taak moet kunnen geven, dan wordt de vereeniging van deze twee ambten op het eerste gezicht vrij moeilijk. Maar dit beteekent niet, dat in de toekomst een andere werkverdeeling niet mogelijk zou zijn.

Alleen kan de Regeering op dit oogenblik niet anders zeggen, dan dat Zij niet weet, in hoeverre dit mogelijk zal zijn en dat voor haar vaststaat, dat zulks op dit oogenblik niet mogelijk is. Ik mag hier misschien in vertrouwen aan toevoegen, dat het fungeeren van het kabinet nu een week is opgeschort, omdat de hoofdambtenaar ter beschikking, die voorloopig met deze zaken was belast, zijn volle aandacht heeft moeten en ook gaarne heeft willen besteden aan den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! De opmerking is nog gemaakt — en ze klinkt op het eerste gehoor zeer plausibel —, dat de Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken toch buiten den Volksraad zijn handen vrij kan houden voor de bewerking van de politieke zaken.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan dit niet tegenspreken. Zij wil dat ook niet! Maar Zij wil wel zeggen — ook alweder met het oog op de eischen van het oogenblik — dat een onderbreking van den arbeid van den leider van het kabinet, doordat hij als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken zijn volle aandacht zou moeten en behooren te geven aan wat er in den Volksraad geschiedt, den gang van zaken ten zeerste zou verstoren, zooal niet een goeden gang van zaken onmogelijk zou maken.

Er is hier nog voorts gevraagd, op welke wijze de Regeering zich voorstelt, de personeelsformatie van het kabinet in te richten, speciaal met het oog op de Inheemsche krachten welke de Regeering zich voorstelt daar te plaatsen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan daar op dit oogenblik geen antwoord op geven, omdat Zij, hoewel voor Haar vaststaat, dat Zij daarvoor bekwame Inheemsche krachten moet hebben, daaromtrent nog geen keuze heeft gedaan. De keuze van den persoon zal vanzelfsprekend van invloed zijn op de plaats, die hij in het kabinet zal bekleeden. Wel kan de Regeering zeggen, dat het haar bedoeling is in de eerste plaats iemand te nemen van ervaring, een man aan wiens oordeel de Regeering ook op grond van een ruimere ervaring en kennis van deze maatschappij waarde moet kunnen hechten.

(De heer Soeroso: Principieel heeft de Regeering dus geen bezwaar tegen de betrekkelijke motie?)

De motie is nog niet aan mij voorgelegd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bij de behandeling van den R. P. D. nog niet gesproken over de wederom zeer duidelijk uiteengezette denkbeelden van den heer Verboom omtrent de coördinatie van alle werkzaamheden op publiciteitsgebied in dit land, waarvoor dit geachte lid een bepaalde organisatie aangewezen acht. In beginsel is de Regeering het volkomen met het geachte lid eens. Zij is het eens met den heer Verboom, dat de publiciteit t.a.v. de verschillende organen van dit land zooveel mogelijk moet worden gecoördineerd. Zij is het verder eens met den heer Verboom, dat er nog wel middelen zijn, waardoor een goede publiciteit onder de burgerij zou kunnen worden bevorderd. Intusschen vrees ik, dat ik op dit punt voor den heer Verboom — die zich beklaagd heeft, dat de Regeering in concrete punten ietwat vaag was — eenigszins vaag zal moeten blijven. Ik kan den heer Verboom alleen verzekeren, dat hetgeen hij hier heeft aangevoerd over de verschillende mogelijkheden van de publiciteit, over de coördinatie en de wenschelijkheid om

(Soeroso, Roep.)
de burgerij meer weerbaar te maken, denkbeelden en desiderata zijn, die de Regeering gaarne tot de Hare wil maken, maar waarvan Zij toch moet zeggen, dat Zij op het oogenblik nog de wegen moet zoeken alsmede de wijze waarop dit het best kan geschieden.

Het voorbeeld, dat de heer Verboom noemde, van het insigne, is inderdaad een onderwerp, dat, al lijkt het op het eerste gezicht niet belangrijk, bij een goede behartiging van de publiciteit in gecoördineerde beschouwing dient te worden genomen en ik kan den heer Verboom dan ook gaarne toezeggen, dat de werkzaamheden van den regeeringspubliciteitsdienst ongetwijfeld in deze richting zullen gaan en reeds gaan op het oogenblik.

Nu rest mij tenslotte nog een vraag te beantwoorden en ik zou haast zeggen, de Regeering moet nu een beetje verlegen blozen, omdat van de beantwoording van deze vraag afhankelijk gesteld is een oordeel, dat het geachte lid, de heer C. C. van Helsdingen, wil uitspreken over de Regeering, namelijk de vraag of de Regeering bij het betrachten van groote bekendheid ten aanzien van haar voornemens over de invoering van het kabinet voorzien heeft, dat er een dergelijke kritiek zou komen. Nu begint het blozen, Mijnheer de Voorzitter: de Regeering moet deze vraag bevestigend beantwoorden. Zij heeft deze kritiek voorzien, omdat in Haar eigen boezem de vragen, die in dit College zijn gesteld, ook gerezen zijn, zoodat Zij dus mocht verwachten, dat een aantal van die vragen ongetwijfeld in den Volksraad zouden rijzen. Zij wist uit de overweging van die punten zelf in Haar eigen boezem, hoe moeilijk het zou zijn op die vragen werkelijk direct een steekhoudend antwoord te geven.

Ik wil tenslotte eindigen met nogmaals te herhalen, dat de wijze waarop het geachte College de Regeering in de behandeling van deze materie is tegemoetgetreden — hetgeen ook geldt voor hetgeen in den tweeden termijn naar voren is gekomen — bij de Regeering niet anders dan het grootste gevoel van voldaanheid kan nalaten.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze aanvullende begrooting beëindigd en kan worden overgegaan tot de behandeling van de ingediende moties.

Aan de orde is de behandeling van de motie-Soeroso c.s. (st. 6), met toelichting (zie H 502).

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Deze motie is reeds schriftelijk toegelicht en ik meen dat de strekking daarvan voor mijn geachte medeleden voldoende duidelijk is. Maar ik wil toch nog iets zeggen naar aanleiding van hetgeen de Regeeringsgemachtigde zooeven heeft opgemerkt inzake de wenschelijkheid om een Inheemsch element in dit kabinet op te nemen. Die wenschelijkheid is door de Regeering erkend, maar Zij kan op het oogenblik nog geen keuze doen. Welke positie de betrokkene later zal bekleeden is afhankelijk van den persoon. Deze mededeeling der Regeering bevredigt mij niet zoo heel erg.

Het is immers duidelijk, dat de betrokkene in de toekomst een belangrijke positie zal bekleeden en een zekeren invloed zal hebben op den gang van zaken. Daarom lijkt het den voorstellers wenschelijk nu reeds uitgemaakt te zien, welke positie het Inheemsche element in het kabinet zal innemen.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou van de Regeering gaarne willen vernemen of het in Haar bedoeling ligt over te gaan tot de aanstelling van een onderhoofd bij het kabinet of van een functionaris, wiens werk met die functie overeenkomt. Mocht het antwoord bevestigend luiden, dan acht ik het verzoek van de motie begrijpelijk en aanvaardbaar

(Moelia, De Boer e.a.)

en zal ik er gaarne vóór stemmen. In het andere geval kunnen wij de Regeering moeilijk zulk een functionaris opdringen.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het kabinet reeds zou hebben gefunctionneerd, zou de behandeling van dit onderwerp in den Volksraad het hoofd ervan gedurende een week aan zijn arbeid hebben onttrokken en zou dit op zichzelf al een reden zijn voor het aanstellen van een onderhoofd om de loopende zaken te behandelen, voorzoover bij dat kabinet sprake kan zijn van loopende zaken. Uit het regeeringsantwoord blijkt echter, dat het kabinet nog niet geheel functionneert en dat nog op geen stukken na kan worden gezegd, in welke richting zich zijn arbeid zal ontwikkelen. Ik ben het daarom met de Regeering eens, dat van de ontwikkeling van dien arbeid zal moeten afhangen of er inderdaad aan de functie van onderhoofd behoefte bestaat. Inmiddels heb ik bij voorbaat reeds met erkentelijkheid vernomen, dat ook de Regeering ervan overtuigd is, dat op korten termijn dit kabinet met alleszins volwaardige Inheemsche krachten dient te worden aangevuld, al ware dit dan wellicht niet met het oog op de aanstelling van een van onderhoofd. Daarom zoo ook ik gaarne van de Regeering vernemen, of er op het oogenblik behoefte bestaat aan aanstelling van een onderhoofd bij het kabinet.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik ben van meening, dat een beslissing in den zin als de voorstellers wenschen, in de eerste plaats zal moeten afhangen van de behoefte aan een onderhoofd. Maar wat de motie thans vraagt, gaat lijnrecht in tegen het pogen om de rassendiscriminatie zooveel mogelijk weg te nemen. Waarom zou het onderhoofd juist een Inheemsch ambtenaar moeten zijn? Men zal ook hier de beste kracht moeten kiezen op de plaats, die hij heeft te vervullen. Ik zal daarom tegen de motie stemmen.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! De heer De Boer heeft gevraagd, waarom het onderhoofd een Inheemsche zal moeten zijn. Ik heb dat in eersten termijn uitvoerig beargumenteerd. Daar het hoofd van het kabinet een Europeaan is, eischt mijns inziens het evenwicht in de politieke verhouding, dat het onderhoofd een Inheemsche zij. Daarom wordt speciaal aangedrongen op benoeming van een Inheemsche, vooropgesteld dat er geschikte candidaten zijn.

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso is begonnen met te zeggen, dat hij nog niet geheel bevredigd was door wat de Regeering heeft gezegd. Nu is het Haar uit ervaring bekend, dat het zeer moeilijk is den heer Soeroso geheel tevreden te stellen. Wat de motie betreft, is voor de Regeering het belangrijkste dat de Volksraad aan de Regeering zou willen vragen om in de organisatie van het kabinet een onderhoofd aan te stellen. De Regeering heeft deze constructie nog niet overwogen. De zaak is deze: een figuur als het kabinet is zeer typisch een bureau van den Gouverneur-Generaal, waar naar gelang van gebleken behoefte menschen worden geplaatst, die met speciale zaken bezig zijn, die een speciale functie hebben.

Ik kan mij in dit verband moeilijk voorstellen, dat in zulk een bureau bepaald een onderhoofd zou moeten zijn aangewezen, tenzij men bedoelt den man die tenslotte de stukken resumeert tijdens afwezigheid van den chef. Wanneer men de functie die de Regeering toedenkt aan een Inheemsche kracht op dit bureau realiseert, gaat deze bepaald verder dan het kantoor met een Inheemsche kracht te versterken, die bij afwezigheid van den chef de leiding van het kantoor voert. De Regeering heeft toen Zij Zich duidelijk uitsprak dat Zij wenschte dit kantoor met een Inheemsche kracht te ver-

(Soeroso.)

sterken, gedoeld op de versterking van het contact met de Inheemsche maatschappij, tusschen de Europeanen en de Inheemschen. Daarvoor is geen speciale bureauconstructie noodig, maar een goed functionneerend, goed aaneengesloten team op een betrekkelijk klein bureau als dit kabinet zal zijn. Ik ben overtuigd, dat wanneer dit kabinet werkelijk een goed team wordt, de vraag of er een functie van onderhoofd, kantoorhoofd of officieele vervanger van den chef zal zijn, eigenlijk heel weinig ter zake doet, omdat dit vooral ook zal afhangen van de plaats die een man die daar zit, zelf weet in te nemen.

(De heer Soeroso: Hij zou toch in ieder geval een belangrijke figuur in het kabinet zijn?)

Ik hoop van ganscher harte, dat het een buitengewoon belangrijke figuur zal zijn.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wat deze motie zelf betreft, ik denk, dat de geachte indieners ervan door mijn woorden begrepen zullen hebben, dat de geest van wat zij met de motie bedoelen inderdaad ook door de Regeering wordt onderschreven. De Regeering zou daar echter tegenover willen stellen, dat Zij tegen de bedoeling om een speciale functie in dit kantoor te scheppen, waaraan geen behoefte bestaat, bezwaar heeft.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! De heer De Boer heeft zooeven gezegd, dat de strekking van deze motie niet anders dan een rasbevoorrechting is. Dit is in geen geval de bedoeling van de motie, maar gesteld dat misschien onbewust rasdiscriminatie het gevolg van deze motie zou zijn, dan zou dit in dit koloniaal land normaal zijn. Immers wij zien dagelijks een dergelijke rasdiscriminatie. Bij de particulieren, bij de K. P. M. en de B. P. M. heeft dagelijks bevoorrechting van het Europeesch personeel plaats tegenover het Indonesisch personeel. In een koloniale maatschappij is dit verschijnsel dus normaal. Deze motie wil nu dit normale verschijnsel tot een abnormaal verschijnsel maken. De strekking van de motie ie zeer redelijk, daar gevraagd wordt een goede samenstelling van het kabinet.

(De heer De Boer: Is U dan een bewonderaar van rasdiscriminatie?)

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze vraag kan ik opmaken, dat de heer De Boer de strekking van mijn betoog niet heeft begrepen.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft erkend, dat het Inheemsche element in het kabinet een belangrijke figuur zal vormen. Het is daarom, naar mijn meening, noodig, dat de positie van den betrokkene geregeld wordt, en dat is juist wat deze motie vraagt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de Volksraad, na deze nadere uiteenzetting, geen bezwaar tegen de motie zal hebben.

De **Voorzitter**: Wij kunnen thans tot stemming overgaan.

De motie-Soeroso c.s. (st. 6) wordt in stemming gebracht en verworpen met 19 stemmen vóór en 26 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Thamrin, Soeria Karta Legawa, Soangkoepon, Tadjoeddin Noor, Kasimo, Soekawati, Abdul Rasjid, Soeroso, Hamongsapoetro, Soetardjo, Mogot, Wirjopranoto, Mochtar, Iskandar Dinata, Prawoto, Salamoen, Nalaprana, Muh. Yamin en Mapoedji.

Tegen stemmen de heeren: Verboom, De Raad, C. C. van Helsdingen, Loa Sek Hie, Blaauw, Phoa Liong Gie, Wermuth, Vas Dias, Janssen, Mansvelt, J. A. van Helsdingen, Zwart, Roep, Van Nauta Lemke, Sandkuyl, Van Zuylen, Smit, Sosrohadikoesoemo, White, De Boer, Mussert, Moelia, Soeria Nata Atmadja, Yo Heng Kam, Leunissen en de Voorzitter.

(De Boer, Roep.)

De **Voorzitter**: Ingediend is een motie door de heeren De Boer, Soekawati, Soeria Nata Atmadja en Iskandar Dinata (st. 7), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt den wensch uit, dat het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal wordt aangewezen als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken bij den Volksraad.

Toelichting.

Verwezen zij naar de redevoeringen van den eersten en derden onderteekenaar in eersten en tweeden termijn."

Deze motie is reeds vermenigvuldigd en rondgedeeld en zal thans worden behandeld.

Aan de orde is de behandeling van de motie-De Boer c.s. (st. 7).

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan in mijn toelichting op deze motie kort zijn, omdat het vraagstuk, waarom het hier gaat, reeds uitvoerig besproken is, zoowel in eersten als in tweeden termijn. De Regeeringsgemachtigde voor dit onderwerp heeft hier nog tot uiting doen komen, dat ook de Regeering van den aanvang af in twijfel heeft verkeerd omtrent de kwestie of inderdaad niet het hoofd van het kabinet tevens Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken zou moeten zijn. Het behoeft dus geen verwondering — de Regeeringsgemachtigde heeft ook dit naar voren gebracht —, dat ook in den Volksraad die vragen naar voren zijn gekomen. Wanneer de Regeeringsgemachtigde dan als argument naar voren brengt, dat de werkzaamheden van dit kabinet den vollen man opeischen, zou ik willen verwijzen naar het zich hier dagelijks voordoend geval, dat de departementshoofden naast hun zeer drukken departementswerkkring ook als Regeeringsgemachtigde in deze zaal optreden. Wanneer wij dan in dat verband de werkzaamheden nagaan van den Regeeringsgemachtigden voor Financiën en Economische Zaken met hun zeer drukke departementen, dan is het toch duidelijk, dat, waar deze Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken uitsluitend de algemeene en politieke zaken te behandelen heeft, de stof van minder omvang zal zijn dan die genoemde departementshoofden te behandelen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou er voorts nog op willen wijzen, dat het hier gaat om een principieele uitspraak.

Het is duidelijk, dat in den aanvang deze constructie nog niet dadelijk gevolgd zal kunnen worden. Dat zal iedereen accepteeren. Wij kunnen begrijpen, dat niet dadelijk bij den opzet het hoofd van het kabinet hier zal kunnen verschijnen.

Ik heb in tweeden termijn naar voren gebracht, dat ook andere omstandigheden zich tijdelijk kunnen voordoen, dat de Regeering een anderen gemachtigde zal moeten aanwijzen. Maar waar het kabinet een instituut is, dat voor jaren hier zal moeten werken, lijkt het mij toch gewenscht, dat de Regeering bij Haar verdere overwegingen rekening houdt met hetgeen in den Volksraad leeft. Ik geloof, dat ik werkelijk kan zeggen, dat het grootste deel van den Volksraad van oordeel is, dat de functie van hoofd van het kabinet vereenigd moet worden met die van den Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat de Regeering en de geachte voorstellers van deze motie heel dicht bij elkaar staan. De Regeering toch heeft in tweeden termijn verklaard, dat die combinatie van hoofd van het kabinet en van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken op het oogenblik nog niet mogelijk is, dat zij in de toekomst wellicht wel mogelijk is, maar dat thans de combinatie van die beide functies den gang van zaken ten zeerste zou verstoren.

(Soangkoepon, C. C. van Helsdingen.)

Nu is uit de toelichting van den eersten onderteekenaar zoo juist gebleken, dat het ook zijn bedoeling niet is, dat de wensch, die in de motie wordt uitgedrukt, direct wordt uitgevoerd. De geachte voorsteller heeft zoo juist gezegd, dat hierbij een principieele uitspraak van den Volksraad wordt verzocht ten aanzien van het aan de orde zijnde onderwerp.

Het is ook aan den geachten Regeeringsgemachtigde wel duidelijk gebleken, dat omtrent het principe van deze aangelegenheid in deze zaal heel weinig verschil van meening bestaat. En aangezien, zooals ik reeds zeide, de bedoeling niet is, dat nu maar morgen het hoofd van het kabinet dadelijk zal optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, en wij heel goed begrijpen, dat dit nieuwe kabinet en alles wat daaromheen is, eerst behoorlijk moet loopen, en aangezien de voorstellers dat ook begrijpen, daar meen ik dat onze fractie haar stem gerust aan deze motie kan geven.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij het werk van het kabinet, zooals dit door de Regeering zooeven is uiteengezet, nagaan, dan moeten wij toch wel tot de erkenning komen, dat het werk van het hoofd van het kabinet den geheelen persoon opeischt, waar dit hoofd in dienst is van den Landvoogd. Nu eischt ook de functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bij den Volksraad den geheelen persoon. Diens werk toch is om na te gaan of hetgeen hier in den Volksraad wordt verklaard wel overeenstemt met de meeningen en beschouwingen in de practijk van het leven, buiten den Volksraad. Indien nu de bevoegdheden van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken gekoppeld worden aan die van het hoofd van het kabinet, dan zal men het zien gebeuren, dat ook het hoofd van het kabinet naar buiten moet om wat in den Volksraad gezegd is te toetsen. In dat geval zal hij dus niet den Landvoogd in persoon kunnen voorlichten. De Landvoogd zal dan niemand hebben, dien hij kan raadplegen. Daarom zou ik er sterk voor zijn deze beide functies gescheiden te houden.

De functie van Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken is indertijd ingesteld om een band te vormen tusschen de Regeering, de leden van den Volksraad en de maatschappij. Wanneer nu dit werk, zooals de motie het vraagt, in één hand zal worden gelegd, zal het hoofd van het kabinet worden overbelast en geen gelegenheid hebben, zijn gedachten te laten gaan over het wezen van den door hem te verrichten arbeid. Wij weten nu, dat het hoofd van het kabinet op het oogenblik nog niet weet, in welke richting de arbeid van het kabinet gaan zal, men is nog zoekende en daarom lijkt het mij beter, het hoofd van het kabinet niet te belasten met andere dan zijn eigenlijke werkzaamheden. Als men het werk, aan het hoofdschap van het kabinet verbonden, goed wil verrichten, zouden er eer twee menschen voor noodig zijn dan één. Ik zal daarom tegen de motie stemmen.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Terecht constateerde de heer Roep, dat er tusschen de meerderheid van onzen Raad en de Regeering geen verschil van meening bestaat over de vraag of het niet gewenscht is, dat het hoofd van het kabinet tevens zal optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Maar als dit in principe vaststaat, waarom dan deze motie? Zij is mijns inziens overbodig en ik zie in haar aanneming alleen een gevaar, omdat dit ieder oogenblik een stimulans zal zijn om de Regeering te verzoeken, iets te verwerkelijken, waartegen Zij zooveel practische bezwaren heeft aangevoerd, bezwaren, die ik volkomen kan aanvoelen en die ik wil onderstrepen, mede in verband met het betoog van den heer Soangkoepon, dat er op het oogenblik voor het hoofd van het kabinet nog zoovele vraagstukken klaar liggen ter bestudeering en dat het voor hem een groot tijdverlies zou beteekenen indien hij ook

(Verboom, Mussert, e.a.)
zou moeten optreden als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken. Ik heb deze figuur geaccepteerd, omdat ik hierin zie een mogelijkheid van voorbereiding voor den politieken en staatkundigen opbouw van deze landen. De Regeering heeft verklaard, dat al deze vraagstukken een deel van Haar arbeid zullen uitmaken. En dan wil ik het ook aan de Regeering overlaten, het tijdstip te kiezen, waarop de combinatie mogelijk zal worden. Ik wil de Regeering in deze week geheel vrij laten. Aanneming van de motie thans acht ik een ongewenschte stimuleering om de Regeering te dringen in een richting, die Zij vooralsnog niet gaan wil en ik zal er dan ook niet toe medewerken.

(De heer De Boer: Dus U stemt tegen uit principe!)

Neen, ik stem tegen om de ongewenschtheid van een aanneming der motie op dit moment.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie is van meening, dat in een zaak als deze der Regeering de meest volledige vrijheid van handelen dient te worden gelaten. Daarom hebben wij tegen de vorige motie gestemd en daarom zullen wij ook tegen deze motie stemmen, hoe plausibel op zichzelf ook de in de motie voorgestelde constructie moge zijn.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ook ik mij met het in de motie vervatte principe kan vereenigen, zal ik er toch tegen moeten stemmen, nademaal haar tekst de Regeering iets opdringt waarvan Zij heeft verklaard, dat Zij daaraan in alle redelijkheid — en naar ik meen is bij de behandeling van deze aanvullende begrooting de redelijkheid in hooge mate betracht — niet kan tegemoet komen.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat zoowel de heer Mussert als eenige andere medeleden de motie niet goed hebben gelezen. Zij zegt niets anders, dan dat de Volksraad den wensch uitspreekt, dat het hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal wordt aangewezen als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bij den Volksraad. Het gaat hier om een principieele uitspraak over dezen wensch en niet over de vraag of — gelijk reeds van andere zijde werd opgemerkt — dit al dan niet onmiddellijk zou moeten gebeuren.

De opdracht van het behandelen van bepaalde zaken in den Volksraad berust bij den Gouverneur-Generaal persoonlijk, die daaromtrent alle verantwoordelijkheid heeft te dragen. Wat op het oogenblik wordt gevraagd is de meening van den Volksraad of het college een dergelijke opdracht eventueel aan het hoofd van het kabinet gewenscht acht of niet. Daarover gaat de stémming.

(De heer Soangkoepon: Dat is ongewenscht.)

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ik voel mij verplicht om uit te leggen, op grond waarvan ik aan deze motie mijn handteekening heb gegeven. Door den eersten onderteekenaar is reeds met zooveel woorden gezegd, dat het argument, dat het aanstaande hoofd van het kabinet het volhandig zal hebben — ies wat ik zeer gaarne aanneem — er niet toe mag leiden, dat hij niet wordt aangewezen als Regeeringsgemachtigde voor het kabinet. Er is een argument dat voor mij zeer zwaar weegt, namelijk het feit, dat de Regeeringsgemachtigde, die hier het inzicht van de Regeering in zulk een belangrijke aangelegenheid als de politiek heeft te verdedigen, een rang moet hebben die niet onderdoet voor dien van andere Regeeringsgemachtigden.

Ik begrijp zeer wel, dat momenteel de Regeering beschikt over een zeer bekwaam Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, maar het is ook niet de wensch van onderteekenaren — dat heeft de vorige spreker nadrukkelijk gezegd — om reeds morgen het hoofd van het kabinet aan te wijzen als Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

(Smit, hoofdambtenaar ter beschikking van den G. G.)

Men wenscht slechts dat wanneer de huidige Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken, aan wiens bekwaamheid niemand twijfelt, binnenkort tot een andere functie zou worden geroepen dan de gelegenheid zal aanbreken het hoofd van het kabinet aan te wijzen als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken overeenkomstig den wensch van den Volksraad.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van meening dat de Volksraad de Regeering al zeer ver is tegemoet gekomen bij het uiten van zijn meening, omdat de algemeene opinie van den Volksraad toch wel is, dat het hoofd van het kabinet ook tevens Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken dient te zijn. Naar mijn meening vraagt deze motie, naar de toelichting van den heer De Boer, alleen dat zoodra het der Regeering mogelijk is, aan de zaak uitvoering worde gegeven. Ik zal daarom voor de motie stemmen.

De heer **Idenburg**, hoofdambtenaar ter beschikking van den Gouverneur-Generaal: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering moet tegen de motie zooals zij hier ligt principieel bezwaar maken. Zij heeft in eersten termijn gezegd, dat Zij geen principieel bezwaar zou hebben om wanneer de omstandigheden daartoe leidden, en dit een goede werkverdeeling zou ten goede komen, het hoofd van het kabinet aan te wijzen als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken. Zij heeft daarbij gewezen op een element, dat door den heer Soangkoepon zooeven zeer terecht naar voren is gebracht, nl. dat de arbeidsverdeeling een zeer moeilijke zaak is, omdat de Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken er is voor den Volksraad en voor de verhouding van de Regeering tot den Volksraad in het algemeen, dat hij daarom ook contact moet hebben met de maatschappij, dat hij daarom zijn geheelen tijd daaraan moet geven en dat deze zaak moeilijk is. Niettemin heeft de Regeering gezegd, dat Zij, als de omstandigheden daartoe zouden leiden, er niet principieel bezwaar tegen zou hebben, het hoofd van het kabinet als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, of misschien voor een gedeelte van de algemeene zaken aan te wijzen. Maar wanneer de zaak aldus gesteld wordt, dat principieel het hoofd van het kabinet Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken zal zijn, dat met deze motie dus een uitspraak door den Volksraad wordt gedaan, dat onder de huidige omstandigheden de doorvoering van dezen wensch niet mogelijk is, maar dat wanneer de omstandigheden zich wijzigen het hoofd van het kabinet dan voor die functie aangewezen zal zijn, dan moet de Regeering daartegen ten stelligste bezwaar maken. De Regeering moet vrij blijven om voor de functie van Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken den man aan te wijzen, die Zij daarvoor het meest geschikt acht.

De Regeering moet vrij blijven, als hoofd van het kabinet den man aan te wijzen, dien Zij daarvoor het meest geschikt acht. De Regeering kan Zich onmogelijk binden aan het principe dat Zij, bij de keuze van hoofd van het kabinet van den Gouverneur-Generaal er altijd op zal letten, of deze ook de geschiktheid heeft om op te treden als Regeeringsgemachtigde voor algemeene zaken, of andersom.

Daarom moet de Regeering tegen de motie, zooals zij hier ligt, bepaald bezwaar maken.

De **Voorzitter**: Wenscht de voorsteller van de motie nog het woord?

De heer **De Boer**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan kan thans tot stemming worden overgegaan.

(Voorzitter.)

De motie-De Boer c.s. (stuk 7) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 26 stemmen vóór en 18 stemmen tegen.

V ó ó r stemmen de leden: Iskandar Dinata, Prawoto, Soeria Nata Atmadja, Salamoen, Nalaprana, Mapoedji, Leunissen, Thamrin, Soeria Karta Legawa, Blaauw, Wermuth, J. A. van Helsdingen, Soekawati, Roep, Van Nauta Lemke, Van Zuylen, Smit, Soeroso, Hamongsapoetro, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Mogot, White, Wirjopranoto, De Boer en Mochtar.

T e g e n stemmen de leden: Mussert, Moelia, Muh. Yamin, Verboom, De Raad, C. C. van Helsdingen, Loa Sek Hie, Soangkoepon, Phoa Liong Gie, Tadjoeddin Noor, Vas Dias, Janssen, Mansvelt, Zwart, Kasimo, Sandkuyl, Abdul Rasjid en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Thans rest ons nog de stemming over de aanvullende begrooting.

De derde aanvullende begrooting betreffende afdeeling I wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik kan U nog mededeelen, met het oog op den rooster van werkzaamheden voor morgen, dat de deelneming van de Regeering aan het debat over de staatkundige moties, welke nog niet als zeker op Donderdag werd gesteld, inderdaad morgen zal plaats hebben, vermoedelijk nà de behandeling in eersten termijn van Onderwerp **57** (Herwaardeering goudvoorraad Javasche Bank).

De vergadering wordt te 1.26 uur n.m. gesloten.

33ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 22 Aug. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**). — Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot het treffen van een voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank, alsmede tot regeling van de gevolgen, welke uit die voorziening voortvloeien. (Ond. **57**.)

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! Niet dan met veel schroom heb ik het woord gevraagd om over een onderwerp te spreken, dat eigenlijk gezegd buiten mijn gezichtskring ligt, omdat ik van oordeel ben dat, wil men over dit onderwerp spreken, men dit alleen kan doen, wanneer men doorkneed is in de financieele wetenschap. Dat ben ik van huis uit niet, omdat mijn schoolopleiding en de daarop gevolgde werkkring mij ver van zulke problemen hebben gehouden. Doch gevoelens van billijkheid en recht hebben mij gedrongen van mijn visie getuigenis af te leggen. Mijn leekenoordeel heeft dit groote voordeel, dat het misschien goed begrepen wordt door mijn geachte medeleden, die op dit gebied evenzeer leek zijn als mijn persoon.

De tweede reden voor schroom ligt in het feit, dat volgens bijlage II van dit ontwerp de Indische Regeering sedert 1938 min of meer gebonden is aan een halve toezegging, namelijk, dat bij mogelijke herwaardeering van het goud ten gunste van de metaaldekking de Javasche Bank ook haar aandeel zou krijgen. Ik spreek hier van een halve toezegging, omdat de Indische Regeering bij gouvernementsbesluit van 1938 No. 11 heeft goedgevonden en verstaan, dat van de verklaring van de Javasche Bank, vermeld in bijlage I aanteekening werd gehouden. Nu is het ontegenzeggelijk waar, dat het aanteekenen van een verklaring niet in zich sluit een accoordbevinding van den inhoud van genoemde verklaring met als gevolg daarvan een wederzijdsch contract, waardoor over en weer rechten en verplichtingen worden geschapen.

(Prawoto.)

In de memorie van antwoord zegt de Regeering dan ook op blz. 3 (roneo) dat het evengenoemde gouvernementsbesluit No. 11 staatsrechtelijk de vrijheid van den wetgever om zich al dan niet met de inzichten van de Regeering te vereenigen, onaangetast laat. Maar waar de wetgever, in den engeren zin van het woord, thans tijdelijk niet functionneert door het wegvallen van de Staten-Generaal, kan — en dit zal dan ook gebeuren — dit ontwerp zich later als een noodwet manifesteeren. Thans hebben wij te maken met een voorloopig ontwerp en in dit licht bezien verwondert het mij niet dat de Indische Regeering Zich loyaal aan Haar belofte jegens de Javasche Bank, namelijk winstverdeeling bij de herwaardeering van het goud, houdt, hetgeen dan ook blijkt uit de winstverdeeling zooals die in dit ontwerp wordt aangegeven. Ik twijfel er geen oogenblik aan of de Kroon zal dezen maatregel van de Indische Regeering bij Koninklijk Besluit sanctionneeren, omdat juist in dezen oorlogstijd eensgezindheid dient te bestaan tusschen Opperbestuur en Indische Regeering.

Volgens het ontwerp zal van de resultaten van de herwaardeering van het goud tot *f* 2 121 per kg zijn, een winst gemaakt kunnen worden op de metaaldekking van de Javasche Bank ten bedrage van *f* 25 915 510. Ware deze winst gemaakt door transacties van de bank, m.a.w. ware de gemaakte winst, commercieele winst en geen boekwinst, gemaakt door het bloote feit, dat de Regeering haar bij wet mogelijk maakte, dan zou ik met genoemde verdeeling vrede kunnen hebben. Maar thans ligt de zaak anders. Door een regeeringsdaad heeft de waarde van het goud als dekkingsmetaal van de bankbiljetten een meerdere waarde van bijna *f* 26 millioen.

Nu wil ik de zaak uit een leekenstandpunt belichten. Als ik in mijn zak *f* 10 aan bankpapier heb, dan heb ik volgens de wettelijke waarde van het goud recht op ongeveer 1 gram goud van het dekkingsmetaal, dat momenteel in de kluizen van de Javasche Bank ligt. Dat goud ter waarde van 1 gram, moet er voor de dekking van het bankpapier altijd zijn, omdat genoemd gewicht aan goud wettelijk vastgesteld is bij Staatsblad 1928 No. 229. Ik herhaal, dat ik het recht heb, te eischen, dat dit eene gram goud voor dekking van het bankpapier ter waarde van *f* 10, dat in mijn bezit is, aanwezig moet zijn in de kluizen van de Javasche Bank.

Nu zou door de gedachte herwaardeering van het goud, genoemd gedeeltelijk zakelijke onderpand in waarde stijgen.

Ik zou, zoo geredeneerd, een winst maken van het goud, dat bestemd was voor dekking van het bankpapier, groot *f* 10. En nu wil het ontwerp mogelijk maken, dat het dekkingsmetaal van mijn *f* 10 aan bankpapier, zonder mijn voorkennis verminderd wordt tot ¾ gram. Ik heb dus eigenlijk een verlies te boeken van ¼ gram goud. Dit is toch niet goed te praten. Natuurlijk begrijp ik wel, dat mijn bankpapier van *f* 10, ook na de herwaardeering van het goud, tot welk bedrag de waardeering ook voltrokken moge worden, nog steeds voor *f* 10 lakoe is, doch men weet ook, dat dit alleen mogelijk wordt gemaakt door een wetsbepaling, namelijk dat een ieder van de bezitters van bankpapier het moet aannemen tegen het daarop vermelde bedrag.

Ware dat papier gewoon schuldpapier, hetzij van de bank, hetzij van de Regeering, dus Indisch schuldpapier, in elk geval schuldpapier, dat in de open markt verkrijgbaar is, dan zou het onderhevig zijn aan koersen. Op de keper beschouwd is het bankpapier, dat in mijn bezit is, in waarde gedaald, omdat, wanneer ik bedoeld bankpapier tegen goud zou gaan inwisselen, ik daarvoor goud van minder gewicht zou krijgen. Omdat de waardedaling van het bankpapier door regeeringsbemoeienis zoo op het oog niet plaats heeft gehad, is het niet meer dan billijk dan dat de winst gemaakt ten gevolge van de herwaardeering van het goud, in haar geheel aan de Regeering ten goede komt.

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Prawoto.)

(De heer Wirjopranoto: Aan de gemeenschap.)

Natuurlijk, mocht door de waardeering van het goud de bank schade lijden, dan moet de geleden schade volgens mijn redeneering heelemaal door de Regeering gedragen worden.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zou dan bij de herwaardeering van het goud in het jaar 1936 op *f* 1 648, toen de bank daardoor een groot verlies boekte, de bank hebben moeten bijspringen. De Regeering heeft dat niet gedaan, omdat Zij zelf niet goed bij kas was, althans belast was met een groote schuld. Men zou nu dus als volgt kunnen doen. De winst, gemaakt door de herwaardeering van het goud volgens het ontwerp, moet in haar geheel aan de Regeering komen, om daarna verminderd te worden met het bedrag van het pondenverlies van de bank gedurende het jaar 1936 ...

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Waarom in 1936?)

... en andere jaren.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Het pondenverlies is in 1931 geleden.)

Goed, Mijnheer de Voorzitter, in 1931.

Mijnheer de Voorzitter! Wij leven thans in moeilijke tijden. De Regeering heeft veel geld noodig, getuige de verhooging van alle mogelijke belastingen plus de oorlogswinstbelasting, de extrabelasting op speciale producten enz. Kan men nu op de bank niet een beroep doen, dat zij algeheelen afstand zal doen van haar rechten op suppleering van het pondenverlies? Ik grond mijn vraag op de uitspraak van den oud-president van de Nederlandsche Bank, den heer Mr. Vissering, die woordelijk zeide:

> „Daarin ligt een van de grootste verschillen in aard tusschen eene particuliere bank en eene circulatiebank. De particuliere bank moet in de eerste plaats de belangen harer aandeelhouders in het oog houden; de circulatiebank moet het algemeen belang laten voorgaan, en zal dus doelbewust tot handelingen moeten komen, die voor eene particuliere bank als slechte koopmanschap zouden worden betiteld. De circulatiebank kan geroepen zijn tot eene steunactie in het algemeen belang, welke haar op offers kan komen te staan."

Mijnheer de Voorzitter! Deze passage staat in „Economisch Statistische Berichten", van 23 Augustus 1923, pagina 754, 2de kolom.

Ik heb gepleit voor een grootsch gebaar van de Javasche Bank, omdat haar pondenverlies toch niet zoo groot was, dat het veel invloed op het geheele bedrijf had.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Het was meer dan *f* 10 millioen!)

Gaan wij na wat de laagste percentages der dividenduitkeeringen van de Javasche Bank waren in de periode 1914 tot en met 1939, dan lezen zij in bijlage I van het verslag van den president van de Javasche Bank, uitgebracht in de algemeene vergadering van aandeelhouders op 26 Juli 1940, dat de laagste percentages, die de Javasche Bank heeft uitgekeerd zijn resp. 6% in 1931/1932, 8% in 1934/1935, 8,5% in 1932/1933 en 9,5% in 1933/1934.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar in 1939/1940 niets!)

Het jaar 1939/1940 is nog niet afgesloten.

(De heer Götzen: Zeer zeker!)

Terloops zij hier vermeld, dat de beroemde winst in 1921/1922 enorm was. Ik hoop, dat mijn visie op de zaak de goedkeuring kan wegdragen van de Regeering en de Javasche Bank.

Mocht mijn beroep op de Javasche Bank om hulp voor de Indische Regeering in dezen tijd van oorlog niet gehonoreerd worden, dan stel ik voor, de winst, verkregen uit de herwaardeering van het goud te doen verdeelen volgens art. 25 van de Javasche Bankwet. De Regeering zei in Haar memorie van antwoord wel, dat in het octrooi niet met zooveel woorden is omschreven, dat winsten, verkregen uit de herwaardeering van het goud geheel aan de Regeering zullen toevallen, doch, Mijnheer de Voorzitter, ik zou de Regeering gaarne attent maken op het feit, dat juridisch die uitleg wel juist is, doch dat men niet moet vergeten, dat de aard van het werk van een circulatiebank meer op economisch terrein ligt, zooals ik zooeven reeds door de uitspraak van den heer Mr. Vissering heb bewezen. Maar mocht de Regeering onwillig zijn om aan beide verlangens, door mij voorgebracht, tegemoet te komen, dan zou ik willen bepleiten, over het aandeel dat de Javasche Bank mocht krijgen van de winst, nl. de kleine tien millioen, alsnog belasting te willen heffen.

Mijnheer de Voorzitter! Het bedrag van *f* 5 millioen dat door de bank in de bijzondere reserve zal worden gestort, is meer bestemd voor de aandeelhouders dan voor de versterking van de positie van de bank, omdat volgens art. 7 lid 2 van de Javasche Bankwet, na vaststelling van de balans, als er geen winsten worden gemaakt, dan wel de winsten van de Javasche Bank niet dien omvang hebben genomen als verwacht werd met goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, een bepaald bedrag geheel of gedeeltelijk, als winst van de bank van de bijzondere reserve kan worden genomen. Daarom ziet men nooit, dat de Javasche Bank bij het afsluiten van de balans, de aandeelhouders verrast met het niet uitkeeren van winst. Zij heeft daardoor tot en met 1939 dividend uitgekeerd.

De overblijvende winst minus de *f* 343 970.75 zal aan de reserve worden toegevoegd, ter opvanging van mogelijke verliezen geleden door de Bank. Ook dit is een bijzondere zorg van de Regeering voor het verkrijgen in de allereerste plaats van meer zekerheid voor de aandeelhouders.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Hoe komt U erbij, het is in het algemeen belang van Ned.-Indië!)

(De heer Soeroso: Indirect is het in het belang van de aandeelhouders!)

Resumeerende heeft men dus deze situatie, dat de *f* 5 millioen voor de bijzondere reserve zal worden benut om den aandeelhouders winst te verzekeren en voorts gewone reserve voor de opvanging van de gewone commercieele verliezen van de bank. Dit alles geschiedt met goedvinden van den Gouverneur-Generaal. Uit dezen gang van zaken dat de positie van de Javasche Bank zeer benijdenswaardig is, omdat eigenlijk de Gouverneur-Generaal ervoor moet zorgen, dat de bank steeds winsten maakt. Deze bank heeft als bedrijfsobject, zou ik haast willen zeggen zelfs meer bescherming van den Gouverneur-Generaal van de bedrijfsobjecten van de Regeering. Tot slot nog een kleine opmerking.

Met betrekking tot de aan de Inheemsche bevolking verleende vrijstelling van den leveringsplicht van goud zou ik het volgende willen zeggen.

De regeeringsmaatregel moeten wij ten zeerste waardeeren, om reden hij genomen is om de bevolking daadwerkelijken economischen steun te verleenen. Het is toch algemeen bekend, dat de kleine man zeer veel prijs stelt op het bezit van gouden munten, omdat hij deze munten in tijden van geldnood bij een pandhuis kan beleenen, waardoor hij, zonder dat hij groot gevaar loopt zijn goud-bezit voor goed te verliezen, de beschikking krijgt over contant geld. Is de oogst binnen dan krijgt hij weer voldoende geld in huis, en zal hij zijn gouden munt ook dadelijk gaan inlossen.

Nadat echter den Chineeschen goudverbruiker werd verboden goud van de Javasche Bank te koopen, zoodat hij uitsluitend is aangewezen op de nog in het bezit van den kleinen man zijnde gouden voorwerpen, wordt de zoo nuttige regeeringsmaatregel zoo goed als geheel teniet gedaan. Wat toch is het geval? Bij verkoop aan den goudopkooper is de kleine man zijn goud voor goed kwijt. Wanneer hij voor zijn goud nu maar denzelfden prijs kan krijgen als waarvoor de Javasche Bank haar goud verkoopt, dan zou ik tegen dezen gang van zaken geen bezwaren willen maken. De

(Zwart.)
praktijk wijst echter uit, dat de kleine man wegens armoede, wegens geldgebrek en wegens onwetendheid van den goudkoers zijn goud tegen een veel lageren prijs aan den opkooper afstaat.

Is het de Regeering inderdaad ernst in deze om den kleinen man te beschermen tegen telkens zulke aankoopen, dan is het beter, dat de vrijstelling van den leveringsplicht wordt ingetrokken. Dan krijgt hij voor zijn goud van de banken hoogere bedragen uitbetaald.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een verklaring gezocht voor het feit, dat van regeeringswege speciaal deze zitting vele onderwerpen den Volksraad bereiken, waaromtrent de Volksraad bij wijze van spreken „warm" loopt. Achteraf blijkt dan in de Memorie van Antwoord en bij de mondelinge behandeling, dat de bedoeling van de Regeering heel anders was dan men dacht en gaat men min of minder gaarne tenslotte met de Regeering mede.

Ik meen dit te moeten toeschrijven aan de haast, waarmede tegenwoordig op verschillende departementen moet worden gewerkt. Men zit zelf zoo in het betreffende ontwerp, dat men meent dat dit met de leden van den Volksraad ook het geval zal zijn. Dit is dan vaak niet het geval. Al kan men dan wellicht wel eens den Volksraad van betweterij beschuldigen, dan had echter wat meer zorg aan de memorie van toelichting de Regeering veel uitleg en daarmede tijd uitgespaard. Dat geldt vooral voor financieele zaken! Financieele onderwerpen zijn vaak zeer technisch en wij krijgen wel eens den indruk, dat Zij met opzet eenigszins in het duister worden gelaten.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Daarvan is geen sprake!)

Maar dat is eigenlijk de kunst van den kok om dan toch een smakelijk en gemakkelijk te slikken gerecht te maken.

De Regeering is daarmede echter voor het onderwerp in kwestie niet geslaagd. En nu kom ik tot een gevaarlijke beeldspraak!

Uit het naar voren gebrachte zou men verwachten, dat wij met wat lange tanden voor het gerecht van de herwaardeering van het goud zitten. Doch dat is toch niet het geval. Integendeel, wij willen het onderwerp met huid en haar slikken, en zouden zelfs graag wat meer hebben.

Mijnheer de Voorzitter! De gevolgde procedure bij de verdeeling van de winst door de Regeering is eigenaardig en moet den Volksraad wel tot verzet prikkelen. Ik hoop werkelijk, dat ik de zaak niet begrijp, want anders vind ik de laatste zinsnede van Bijlage I, nl. den brief van 5 December 1932 — Sinterklaasavond — van de Javasche Bank aan de Regeering, toch wel kras en vooral de passage daarin, verklarende, dat de daarbij bedoelde aangelegenheid — nl. de kwestie van de herwaardeering van het goud — „alleen en uitsluitend ter beoordeeling zou staan van die menschen, die tot beoordeeling van de betrekkelijke aangelegenheid in al haar consequenties in staat zijn". Ik hoop, dat ik dien brief niet begrijp, maar zooals ik hem lees, moet ik daaruit opmaken, dat de leden van den Volksraad hier als knulletjes worden beschouwd.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Dacht de heer Zwart, dat deze brief speciaal voor den Volksraad was geschreven?)

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik heb gezegd, is deze brief door de Directie van de Javasche Bank aan de Regeering geschreven. Deze brief getuigt nu van zooveel minachting tegenover den Volksraad, dat ik hoop, zooals gezegd, dat ik dezen brief niet begrijp. Ik hoop, dat de Regeering ons overtuigt van haar goed recht en inzicht in deze, want anders heeft Zij de staatsrechtelijke vrijheid van den wetgever om zich al dan niet met de inzichten der Regeering te vereenigen toch wel als erg onbenullig beschouwd.

De **Voorzitter**: Een zekere matiging zou in de rede van het geachte lid wel op haar plaats zijn.

De heer **Zwart**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het gevaarlijke punt thans is gepasseerd.

De **Voorzitter**: Het woord „minachting", dat de heer Zwart zooeven gebruikte, was b.v. bepaald zeer ongelukkig gekozen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Om op het onderwerp terug te komen, geeft de Regeering mijns inziens een onvoldoende motiveering, waarom de winst, verkregen bij de herwaardeering van het goud bij de Javasche Bank, groot ruim *f* 25 millioen, bestemd wordt voor de reserve van de Javasche Bank en *f* 10 millioen op een bijzondere rekening van de Regeering wordt gezet. De Regeering vindt dit billijk en juist, zooals op pag. 4 van de memorie van antwoord is gezegd, maar voorloopig ben ik daar niet van overtuigd. De memorie van antwoord is mijns inziens verward en hinkt op twee gedachten. Er wordt gezegd, dat de eerste taak van de Javasche Bank is om het geldwezen gezond te houden en dat zal door niemand bestreden worden, doch het verband met de zaak ontgaat mij.

Ook is het volkomen juist, dat de Javasche Bank geen staatsbank is, doch een geoctroyeerde particuliere bank, welke vorm juist gekozen is om de monetaire politiek niet ondergeschikt te maken aan de algemeene budgetaire politiek van dit land. Maar de conclusie, dat omdat in het octrooi van de Javasche Bank niet voorkomt, dat een winst op goud al dan niet geheel aan het Land zou mogen toevloeien is mijns inziens nog voor betwisting vatbaar.

Tamelijk onverwacht springt de memorie van antwoord dan ineens over op de wenschelijkheid van de reserves der Javasche Bank op te voeren en geeft daarvoor o.a. als motief op, dat de Javasche Bank een zeer bijzondere positie inneemt in het gansche bestel van het Koninkrijk.

Dit is alweer juist, Mijnheer de Voorzitter, maar ik geloof nu eenmaal niet graag op gezag en zou het op prijs gesteld hebben, dat nader aangetoond te zien. In welk opzicht loopt de bank meer risico's? Het verwondert mij, dat men in deze niet gewezen heeft op de belegging van een gedeelte van het kapitaal en de reserves in papieren van openbare Nederlandsche lichamen, nominaal *f* 2-millioen beloopend. Dat zou een plausibele reden zijn, omdat de waardeering van deze fondsen op heden twijfelachtig is en wij ook na den oorlog waarschijnlijk wel zullen blijven zitten met ontredderde openbare financiën. Maar zijn de bedrijfsrisico's van de bank zooveel grooter? Het geheele deviezenverkeer staat onder contrôle; de koers van het pond is vastgesteld en bij alle maatregelen, die de Regeering getroffen heeft en waarbij de Javasche Bank de zaak financiert of er financieel bij betrokken is, blijft de Regeering garant voor de verliezen. Waarom moeten dan nu de reserves worden opgevoerd tot een peil als in 1930, voor den val van het pond, toen zij bij een kapitaal van *f* 9 millioen *f* 16 200 000 waren? Dus bijna tweemaal zoo groot als het kapitaal!

Zij het slechts terloops — maar waarom is het dan gebeurd, zou ik willen vragen? — wordt in de memorie van antwoord om de reserves op te voeren gewezen op het verlies van *f* 10½ millioen door de Javasche Bank als gevolg van het verlaten van den gouden standaard door Engeland?

Vooreerst moet ik opmerken, dat dit verlies eigenlijk uit twee ongelijksoortige bestanddeelen bestaat namelijk: *f* 6 700 000 als direct verlies door de koersdaling van het pond en *f* 3 700 000 als secundair gevolg door de koersdaling van effecten van de reserve. Dit laatste is een gewoon bedrijfsrisico, dat ook in andere jaren voorkomt.

(Zwart.)

Even terloops meld ik ook, dat de kwestie van de overdracht van den verkoop van 2 500 000 pond aan wissels aan het gouvernement in die dagen niet werd aangeroerd. Mijns inziens is zelfs deze terloopsche verwijzing onjuist, omdat er geen verband bestaat tusschen het verlaten van den gouden standaard door Engeland in 1932 en de herwaardeering van het goud in 1940 door onze Regeering. Dat zijn twee heel verschillende daden.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Als U dat dan maar bewijst.)

Waarom is dat dan niet eerder gedaan, zou ik willen vragen. Als er een tijdsverloop is tusschen die twee regeeringsdaden van acht jaren, is het verband toch wel wat onduidelijk geworden.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Daartusschen ligt de datum van 27 September 1936.)

Bovendien konden die verliezen, die niet te danken waren aan een regeeringsmaatregel, gemakkelijk gedragen worden uit de zeer groote reserves, die toen aanwezig waren en gedeeltelijk haar oorsprong vonden in de vroegere onereuze kwestie tusschen de Javasche Bank en de Regeering over de winst op goud in 1922.

Overigens behoeven wij nog niet al te veel medelijden te hebben met de aandeelhouders van de Javasche Bank over dat verlies, want in het ernstigste jaar, 1931/1932 werd nog 6% dividend uitgekeerd, doch het gouvernement vischte achter het net. Het jaar daarop bedroeg het dividend alweer 8½%, daarna 9½% en 8%, terwijl het de laatstverloopen drie jaren respectievelijk 10½, 10.7 en 10% bedroeg. Gedurende al dien tijd zijn de reserves vrijwel intact gebleven, namelijk in 1932—1933 in totaal *f* 8 millioen en in 1939—1940, na alle koersdalingen, nog *f* 7 600 000. Alleen heeft het Gouvernement in al die jaren in totaal heel wat minder uitgekeerd gekregen dan in de jaren vóór 1931—1932.

De Regeering hinkt echter, Mijnheer de Voorzitter, in de memorie van antwoord op twee gedachten. Eenige malen wordt verklaard, dat het goud in kwestie het onbetwistbaar eigendom is van de Javasche Bank. Maar als dat zoo is, waarom zal dan al de winst, verkregen door een eventueele verdere devaluatie aan het Gouvernement komen? En waarom geeft men zich dan eigenlijk nog zooveel moeite om met een afzonderlijke ontwerp-ordonnantie te komen? Ten slotte zou bij de stelling, dat al het goud, en dus ook de winst daarop, aan de Javasche Bank komt, het Gouvernement ongeveer *f* 15 millioen hebben uitgekeerd gekregen. Dat zou *f* 1 000 000 minder zijn dan we nu uitgekeerd krijgen en volgens de memorie van antwoord moeten we dan ook eigenlijk erg dankbaar zijn jegens de Javasche Bank voor dat millioen. We moeten daar dan even dankbaar voor zijn als indertijd voor de vrijwillige bijdrage uit de olie. De gulheid van de Javasche Bank is mij echter toch een beetje verdacht. Want op blz. 3 (roneo) van de memorie van antwoord wordt gezegd, dat de publiekrechtelijke functie van de bank ten slotte toch moet praevaleeren en als de Regeering dat eenmaal zegt is het begrijpelijk, dat ook de Javasche Bank het uitzonderlijk karakter van de winst door deze goudwaardeering erkent en deze erkenning met een *f* 1 millioen honoreert.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet nog even opmerken, dat dat geschenk van *f* 1 millioen tenslotte misschien wat kleiner is dan het lijkt. De memorie van antwoord berekent nl. dat bij onverdeelde toekenning van de *f* 26 millioen, de totale uitkeering aan het Gouvernement ongeveer *f* 15 millioen zou zijn. Is daarbij enkel gelet op die *f* 26 millioen of ook op de jaarlijksche normale bedrijfswinst van *f* 2 millioen + *f* 26 millioen? In dat laatste geval zou de totale uitkeering aan het Gouvernement grooter zijn; immers hoe grooter de winst, hoe sterker stijging van het aandeel van het Gouvernement, en dus wordt ook het bovengenoemde geschenk van *f* 1 millioen kleiner.

De gevolgtrekking uit het bovenstaande komt straks. Eerst nog iets anders.

Het is te begrijpen, Mijnheer de Voorzitter, dat na de ervaringen van 1922, in het afdeelingsverslag vragen werden gesteld of directie, commissarissen en aandeelhouders voordeelen zouden genieten van de herwaardeering van het goud. Met genoegen heb ik gelezen, dat dit niet het geval is, maar tot mijn spijt — ik geloof niet gauw op gezag, Mijnheer de Voorzitter — staat dit toch niet zoo uitdrukkelijk in de memorie van antwoord als ik had gewenscht. Genieten de particuliere belanghebbenden bij de Javasche Bank ook in de toekomst geen voordeelen van deze herwaardeering door de voorgestelde reserveering? Wordt de uitkeering aan aandeelhouders en het tantième-aandeel niet grooter als door de bestaande groote reserves geen jaarlijksche toevoeging uit de jaarlijksche winst zal behoeven plaats te hebben, zooals dit in 1929—1930 en 1930—1931 het geval was? En, Mijnheer de Voorzitter, waar staat in de ordonnantie dat, wanneer later de gevormde groote reserves niet meer noodig zullen worden geacht, deze ondanks art. 7 niet in den een of anderen vorm als kapitaalsuitkeering of winstuitkeering toch ten goede komen aan de particuliere belanghebbenden?

Alvorens mijn betoog samen te vatten zou ik van de gelegenheid gebruik willen maken om te vragen, of de geachte Regeeringsgemachtigde eenige opheldering kan geven over het niet verdeelen van de winst ad *f* 2 241 000 over het boekjaar 1939—1940.

Daarover zou n.l. volgens het jaarverslag nader worden beslist. Is sedertdien reeds een beslissing genomen en zoo neen moet de Regeering zich dan daarbij neerleggen? Ik vermoed nl. dat het regeeringsaandeel in deze winst ruim *f* 500 000 zou zijn geweest, zoo niet meer.

Mijn oordeel zou ik samen willen vatten in de volgende punten.

1. De Regeering zegt tenslotte, dat de publiekrechtelijke functie van de bank praevaleert, welk standpunt door de bank erkend is.

2. Het verlaten van den gouden standaard door Nederland en Nederlandsch-Indië is een overheidsbesluit.

3. Ook al is de Javasche Bank geen staatsbank, dan mag uit 1 en 2 worden afgeleid dat de geheele winst door herwaardeering van het goud het Gouvernement toekomt, na aftrek eventueel van de kosten van de Bandoengsche kluis.

4. Uit 2 volgt echter ook, dat, wanneer de bank een zelfde soort verlies zou lijden door een latere lagere herwaardeering van het goud, het Gouvernement deze schade dan aan de Bank zou moeten vergoeden.

5. Tot dusverre zijn geen speciale redenen genoemd, waarom de toch reeds vrij hooge reserves van de Javasche Bank verder verhoogd zouden moeten worden.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Toch reeds vrij hooge reserves?)

Als een bank een kapitaal heeft van *f* 9-millioen en volgens het jaarverslag een reserve van *f* 8-millioen — ik rond het bedrag even af, maar wil het ook wel stellen op *f* 7,5-millioen — dan vind ik dat voor een Nederlandsche bank een vrij aardige positie.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Let U dan niet op de functie van deze bank?)

Ik let volkomen op de functie van deze bank, maar als het met de bank fout gaat is de Regeering genoodzaakt, haar te helpen, zooals ook bij de Nederlandsche bank is gebeurd.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Is het dan niet beter, een dergelijk fout gaan te voorkomen?)

Inderdaad, maar dan is er verschil van meening tusschen de wijze, waarop de Regeering dat doet en waarop wij dat doen willen.

(Loa Sek Hie.)

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Wij?)

De pluralis majestatis klinkt soms wat sterk, maar ik bedoel wat de Volksraad erover denkt.

Ik kom nu tot het volgende punt.

6. Het is echter noodzakelijk, dat de Staat met zijn crediet en macht te allen tijde achter de Javasche Bank staat. Mocht deze onverhoopt in een positie komen als de Nederlandsche Bank door de verliezen op pondenwissels, dan is de Staat wel verplicht, de Javasche Bank te steunen.

Vanuit deze gezichtspunten, Mijnheer de Voorzitter, moet de winst op de herwaardeering van het goud bekeken worden. De baten daaruit dienen direct ten goede te komen aan de gemeenschap. Hoe deze baten besteed moeten worden, n.l. door reserveering van een gedeelte, om, eventueele bijzondere verliezen van de Javasche Bank op te kunnen vangen zonder dat de begrooting daardoor ontwricht wordt door uitkeering aan 's Lands kas, kan later worden uitgemaakt. Ik verkoop liever niet de huid, Mijnheer de Voorzitter, vóór de beer inderdaad geschoten is. Zóó heb ik de zaak door mijn eigen bril gezien. Misschien dat mijn kijk verandert, als ik dat eenmaal heb door den bril van den geachten Regeeringsgemachtigde.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij na ontvangst van de Memorie van Antwoord gisteravond afgevraagd, of het wel zin heeft, heden over dit onderwerp het woord te voeren.

Immers, de Regeering spreekt van „Haar gebondenheid aan de afspraak van 1932" en van „de overeenkomst van 1938".

Maar dan is immers de medewerking van den Volksraad een bloote formaliteit geworden?

Staatsrechtelijk is onze vrijheid van meening schijnbaar onaangetast. Doch indien de Regeering zich gebonden gevoelt, kan een bespreking in deze zaal immers van geen nut zijn en zal Zij uit hoofde van Haar gebondenheid moeilijk anders kunnen doen dan een afwijkende meening van den Volksraad ter zijde stellen.

Daarbij komt nog, dat velen onzer en althans ikzelf uit deferentie voor de Regeering en Haar prestige alsdan mijn vrijheid van meening en handelen zeer zeker niet onaangetast voel.

Ik zou hieromtrent daarom gaarne nog wat naders van de Regeering vernemen.

Houden de ons bij Memorie van Antwoord toegezonden bijlagen in een bindende afspraak en wederzijdsche overeenkomst?

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: De Regeering is moreel gebonden!)

Mijnheer de Voorzitter! Uitgaande van de veronderstelling dat het overleg in deze zaal niet als strict formeel moet worden beschouwd, veroorloof ik mij de vrijheid over het voorstel mijn visie te geven.

Ik wil dan beginnen met te probeeren klaarheid te zoeken ten aanzien van een naar hedendaagsche maatstaven billijk te achten bestemming van winsten, gemaakt door herwaardeering van de encaisse métallique.

Bij de bespreking van een dergelijk vraagstuk in de Tweede Kamer van 1 Maart 1940, verklaarde de heer Teulings:

> „Iedereen is het er over eens, dat de goudwinst natuurlijk aan de gemeenschap moet komen",

en de heer Teulings citeerde Mr. Trip toen hij sprak van „natuurlijk aan de gemeenschap" en verder zeide hij:

> „Duidelijk is het prevaleeren van de publiekrechtelijke functie der Bank en daarmee is ook duidelijk de strict formeele beteekenis van het eigendomsrecht der Bank op de goudwinst."

Mijnheer de Voorzitter! Ook de huidige minister-president, minister De Geer, deelt deze meening, al koppelt hij hieraan vast de billijkheid om compensatie van verliezen toe te staan.

Ik heb mij daarom afgevraagd waar het voor ieder in de Tweede Kamer — zoowel de aan het woord zijnde leden als den Minister — vaststaat, dat de goudwinst op de encaisse métallique aan de gemeenschap, de Staat, toebehoort en het toe te stane aandeel van den strict juridischen eigenaar variabel, mogelijk ook nihil zal zijn, wat voor nut het geeft om te spreken van „het onbetwistbaar eigendom".

Ik zei dat dit aandeel van den eigenaar mogelijk ook nihil kan zijn, omdat zelfs in den gedachtengang van de Indische Regeering, zooals Zij tot uitdrukking komt in de memorie van antwoord, dit aandeel van de Javasche Bank nihil zou zijn, indien er geen goudverliezen in het verleden zouden zijn geleden en de reserves een naar de maatstaven der Regeering voldoende hoogte hebben bereikt.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, is het dan nu nog een nachtmerrie om te denken, dat de encaisse métallique niet is het onbetwistbaar eigendom in de heilige beteekenis als waaraan dat in een ver achter ons gelegen verleden aan het begrip wordt toegekend.

Immers ook andere eigenaren, zij het een minder belangrijke positie innemend dan onze circulatiebank, hebben moeten ervaren dat eigendom naar de formule van ons Burgerlijk Wetboek niet meer bestaat.

Winsten zijn gelimiteerd, huren zijn afgebakend, productie door restrictie in toom gehouden, vrije exporten zijn uitzondering — ja, men — en naar ik zie ook de Regeering — ziet niets kettersch in het gedwongen inleveren van goud, dat men op de open vrije markt van bankinstellingen voor hoogere prijzen heeft aangekocht, en daardoor niet alleen in zijn winsten beperkt wordt, doch met gedwongen verliezen wordt belast. Immers het is het belang van de gemeenschap dat praevaleert.

De encaisse métallique is volgens vele autoriteiten (Vissering) geen handelswaar als zoodanig, winst uit herwaardeering hiervan is dus moeilijk te beschouwen als commercieele winst en wordt in andere landen dan ook toegewezen aan de gemeenschap. De heer Teulings bestempelt de encaisse métallique als een „nationalen goudvoorraad" in bezit van „een publiekrechtelijk lichaam in functie".

Is nu de afstand der goudwinst door de herwaardeering van goud van de Javasche Bank aan den Lande een gunst, Mijnheer de Voorzitter? M.i. niet. En toch meen ik deze meening, zij het ook zwakjes in de memorie van antwoord te mogen beluisteren.

Dat het niettemin noodig kan zijn, om niet alle winsten af te roomen en dat ook de Regeering Haar plichten heeft ten opzichte van een voornaam en belangrijk publiekrechtelijk lichaam als een circulatiebank, staat mijns inziens buiten geschil. Doch de verplichtingen zou ik graag incidenteel met argumenten gestaafd willen zien en zoo kom ik aan de al of niet billijkheid om van de aan den Lande toekomende goudwinst een bedrag af te zonderen ten behoeve van de circulatiebank.

Bij de herwaardeering als nu wordt voorgesteld acht de Regeering het billijk, dat voor de Javasche Bank *f* 10 millioen belastingvrij van de winst wordt afgezonderd ten behoeve van de gewone en extra reserve.

Als ik het wel zie, zijn de motieven die de Regeering hiertoe leiden, d r i e ledig:

1°. een compensatie van een pondenverlies in 1931/32 ad *f* 10 452 441,72, hoewel Zij in dit argument niet het zwaartepunt zoekt;

2°. een opvoeren der reserves tot een noodzakelijk geacht peil, en hierin legt Zij het zwaartepunt;

3°. de bijzondere positie, die als gevolg van den oorlog, onze circulatiebank in het Koninkrijk inneemt.

(Loa Sek Hie.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb voor mijzelf de drie hier aangevoerde argumenten op hun houdbaarheid getoetst en om nu met het eerste te beginnen, de billijkheid van compensatie van goudwinsten en verliezen, is het noodzakelijk naar het verleden terug te grijpen.

In het najaar van 1923 ontstond naar aanleiding van een passage in het jaarverslag van de Nederlandsche Bank een uitvoerige polemiek in de Economisch Statistische Berichten tusschen twee erkende deskundigen op monetair gebied, eenerzijds de toen fungeerende president der Nederlandsche Bank, Mr. G. Vissering, en anderzijds de oud-directeur der Javasche Bank, nu wijlen Mr. J. Gerritsen.

Aanleiding tot het dispuut was de uitkeering aan aandeelhouders en deelgerechtigden der Javasche Bank van de winst, gemaakt door realisaties van een deel harer voorraden goud. Mr. Vissering stelt zich op het standpunt:

1°. dat winst, gemaakt uit verkoopen van goud, afkomstig van de encaisse métallique niet voor uitkeering vatbaar is en

2°. dat, waar in dit geval dit goud afkomstig was van de Nederlandsche Bank, die tot afstand besloot bij wijze van steun aan een zusterinstelling ter versterking van de encaisse métallique der Javasche Bank tegen zg. vóóroorlogsprijzen, de Nederlandsche Bank zeker bij de realisatie der goudvoorraden door de Javasche Bank behoorde te worden geraadpleegd.

Het interessant debat bewoog zich echter meer om dit tweede geschilpunt. Wijlen Mr. J. Gerritsen ontkende de voorstelling van zaken als door Mr. Vissering sub 2 gegeven en zoo is het eerste geschilpunt, dat m.i. toch minstens van even groote importantie is, op den achtergrond geraakt.

Een en ander is toe te schrijven aan een proces, dat toen door de Regeering van Nederlandsch-Indië tegen de Javasche Bank is aanhangig gemaakt, als doel hebbende de benoeming van arbiters, teneinde de bestemming der onderhavige winsten te bepalen, zoodat de genoemde debaters-economen een goede gewoonte respecteerden toen zij geen oordeel velden over een voor den rechter hangende zaak. Dit proces tusschen de Regeering en de Javasche Bank vindt een einde in een schikking, getroffen kort vóór de einduitspraak voor het Hof, welk college, in afwijking van den Raad van Justitie, aan de Regeering Haar eisch heeft toegewezen.

De goede zijde van deze schikking was, dat de goede verstandhouding tusschen Regeering en circulatiebank werd hersteld terwijl bij dóórprocedeeren en een definitieve beslissing door scheidsmannen de onderlinge onaangename verhouding en de onzekerheid een min of meer langdurig karakter zou hebben gedragen. Anderzijds valt het te betreuren, dat toen niet ten aanzien van het destijds actueel vraagstuk een beslissing werd uitgelokt door terzake bevoegden en het compromis moest laboreeren aan de gebreken die daaraan plegen te kleven.

Het voornaamste bezwaar der Regeering was immers gelegen in de uitkeering der overmatige winsten gemaakt niet op het commercieel doch op het monetair terrein van den arbeid der circulatiebank. Het voorgesteld dividend zooals in het jaarverslag van de Javasche Bank over het boekjaar 1921/1922 is aangegeven bedroeg 166%.

Bij de schikking evenwel is dit dividend gereduceerd tot 43%, doch daarbij kregen aandeelhouders uitgekeerd bonusaandeelen ten beloope van de helft van hun aandeelenbezit, welke tegen den koers van 200% in mindering werden gebracht op de winsten 1921/1922.

Houden we ons aan dezen koers van 200% dan kregen dus indirect de aandeelhouders 143% als dividend uitgekeerd, doch waar de koersen in feite lagen gedurende de tijdvakken 21/22 t/m 24/25 tusschen de 242% en 425%

in 1921/22 — 305 — 395,
„ 1922/23 — 335 — 425,
„ 1923/24 — 335 — 385,
„ 1924/25 — 242 — 373,

is indirect hetgeen aandeelhouders over 1921/22 genoten hebben nog verre boven de aangevochten 166%.

Mijnheer de Voorzitter! De huidige situatie bespreken en het terrein van het verleden als verboden gebied beschouwen, gaat m.i. bezwaarlijk. Immers bij de huidige voorstellen spreekt ook de Regeering over ponden-verliezen die in 1931/32 door de Javasche Bank zijn gemaakt en mede in aanmerking zijn genomen bij de bepaling van het aan de Javasche Bank bij de herwaardeering nu toe te kennen aandeel. Ik vraag mij af — aannemende dat deze ponden-verliezen in 1931/32 gemaakt zijn als noodzakelijk gevolg van de publiekrechtelijke functie der Javasche Bank — het is U, Mijnheer de Voorzitter, bekend dat in de Tweede Kamer op de vergaderingen van 28 Februari en 1 Maart jl. het lid de heer Schouten deze ponden-verliezen niet als zoodanig accepteert op m.i. plausibele gronden — ik vraag mij af, indien wij deze verliezen van 1931/32 hierin betrekken willen, verliezen die reeds afgeschreven zijn gedurende jaren waarin behoorlijke dividenden zijn uitgekeerd, of wij niet evenveel recht hebben om in de compensatie te betrekken de goudwinsten gemaakt in 1921/22. En doen wij dit, Mijnheer de Voorzitter, dan is er van een te compenseeren ponden-verlies geen sprake.

Dit wat betreft het zoonet genoemd eerste argument.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, er is voor de Regeering een ander motief voor de donatie ad *f* 10 m.m., het door mij aangeduid tweede argument, dat Haars inziens belangrijker is dat zooals de memorie van antwoord het uitdrukt, het zwaartepunt vormt dezer verdeeling. Dat is „een herstel van de reserves tot een met het oog op de positie van de bank noodzakelijk te achten peil".

De Regeering acht dus de reserves van de bank onvoldoende. Maar de uitgekeerde dividenden over 1935/36, 1936/37, 37/38, 38/39 bedroegen respectievelijk 9,5% — 10,5% — 10,7% — 10% of gemiddeld per jaar ruim 10%.

Hoe is het nu mogelijk, dat waar het gouverner c'est prevoir toch ook geldt voor bankbeheer, in het bijzonder voor dat van een circulatiebank, dat gedurende al die jaren de reserves niet werden aangevuld tot een volgens de Regeering „noodzakelijk" peil en deze noodzakelijkheid eerst wordt gezien nu er goudwinsten te verdeelen vallen. Ik moet erkennen dat sinds 1914/15 t/m 1930/31 het laagste dividend 14% bedroeg naast 25% in 1918/19, 30% in 1919/20, 35% in 1920/21 en in 1921/22; 43% + 100% aan bonus en 19% in 1922/23; 20.8% in 1923/24 enz. en dat men aan deze dividenden gaat wennen, doch ik heb een te groot respect voor de conservatieve beheersvoering en den vooruitzienden blik van directeuren en commissarissen van onze circulatiebank, dat. indien de „noodzakelijkheid" zoo dringend was als hier voorgesteld, zij uit de winsten van voorafgaande jaren reeds drastisch bedragen zouden hebben afgezonderd om op het „noodzakelijk" peil der reserves te komen.

Tot zoover mijn bestrijding van het tweede argument. En nu kom ik op het derde en laatste motief van deze donatie.

De memorie van antwoord zegt op blz. 2 dat

> „het verloop van den oorlog de circulatiebank in het algemeen bestel van het Koninkrijk een bijzondere positie doet innemen".

Maar, Mijnheer de Voorzitter, hetzelfde geldt toch ook voor het Land en in niet mindere mate — dat zal ik toch niet behoeven aan te toonen — want ook het Land neemt door het wegvallen van Nederland een bijzondere positie in, niet het minst in financieel opzicht. Moest dezelfde geachte Regeeringsgemachtigde, die thans dit voorstel te verdedigen heeft, niet nog onlangs met vele klemmende argumenten betoogen, dat wij de zeer bijzondere belastingvoorstellen dienden te aanvaarden, omdat wij door het wegvallen van Nederland geen beroep kunnen doen op de kapitaalsmarkt aldaar en wij desniettemin, of desondanks, voor groote militaire en maritieme uitgaven komen te staan?

(Loa Sek Hie.)

Indien men de afzondering van deze *f* 10 millioen, die anders aan den lande zouden toekomen, zou willen motiveeren met de bijzondere positie waarin de circulatiebank sedert den oorlog verkeert, dan moet ik opmerken, dat het Gouvernement door dezelfde oorzaak eveneens in een bijzondere positie verkeert.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën : Maar dààrvoor zijn dan toch ook alle voorzieningen getroffen die U zooeven hebt genoemd!)

Dit argument is te aardig om er niet op in te gaan, Mijnheer de Voorzitter. Ik heb eenigen tijd geleden met bewondering de verdediging aangehoord, die deze geachte Regeeringsgemachtigde gaf van de belastingvoorstellen. Het beroep, dat op ons destijds werd gedaan, zelfs op den kleinsten man, om te offeren wat geofferd kon worden — en volgens velen niet kon worden — mocht niet worden afgewezen. Daar staat echter tegenover, dat dat beroep dan noodig is geweest om een extra dotatie van *f* 10 millioen aan de Javasche Bank te geven.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Ten behoeve van het algemeen belang!)

Ik heb hier tot uitdrukking gebracht, dat voor mij het algemeen belang stellig in niet mindere mate praevaleert dan voor de Regeering. Het moet nu maar eens uit zijn met het idee alsof wij dat algemeene belang minder in het oog zouden houden dan de Regeering.

(De heer B l a a u w: Dat is mannentaal!)

Als het nu gaat om de bijzondere positie van het Land door het wegvallen van Nederland door den oorlog ten opzichte van die der circulatiebank, dan wil ik een en ander citeeren uit het Jaarverslag van de Javasche Bank, een autoriteit, die algemeen door de Regeering en ook in deze zaal als een grooter autoriteit op dit gebied zal worden beschouwd dan de particulier die hier staat te oreeren. Ik lees dan op blz. 72 van het jaarverslag van de Javasche Bank over 1939—'40:

> „Ook de directe vooruitzichten voor de Indische Staatsfinanciën zijn weinig gunstig, in dien zin, dat op een hernieuwd herstel van het budgetair evenwicht althans in de eerste jaren zeker niet mag worden gerekend.
>
> De ongunstige ontwikkeling van de Landsmiddelen heeft er toe geleid, dat de Nederlandsch-Indische Staatsschuld, naar onderstaand overzicht aantoont, in het afgeloopen jaar andermaal een stijging heeft ondergaan."

Dit is een oordeel ten opzichte van de vooruitzichten van de Indische staatsfinanciën, dat niet voor bestrijding vatbaar is. Daar staat dan tegenover het oordeel van den president van de Javasche Bank over de circulatiebank zelf.

> „De bedrijfsuitkomsten over het 112de boekjaar zijn over het geheel genomen belangrijk gunstiger geweest dan in het voorgaande jaar. Speciaal de baten uit hoofde van „Rente op disconteering, Koersverschillen en Winst op Munt en Muntmateriaal" waren belangrijk hooger dan in het 111de boekjaar, voornamelijk als gevolg van een hoogeren rentestand op de geldmarkt, grootere omzetten en ruimere marges gedurende een deel van het jaar op de wisselmarkt en eene verlevendiging van den goudhandel."

Mijnheer de Voorzitter! Weegt men de bijzondere positie der beide grootheden, die toch met elkaar vergeleken kunnen worden, tegen elkaar af, de bijzondere positie, ontstaan door het wegvallen van het moederland, dan kan het niet anders, of het beroep van de Regeering op de bijzondere positie van de Javasche Bank gaat niet op tegenover een „land in oorlog".

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, mijn bestrijding der drie aangevoerde argumenten.

Tot slot wil ik even ingaan op de beteekenis van reserves, welke weliswaar geen directe winstuitkeeringen beteekenen doch indirect zeer zeker moeten bijdragen tot verhooging van dividenden — tantièmes laat ik buiten beschouwing — in de naaste toekomst.

(Mansvelt.)

Toevoeging van bedragen als voorgesteld aan de reserves brengen haar op het maximum dan wel doen haar dit maximum benaderen. De daarna vrijkomende winsten behoeven alsdan niet of in mindere mate te worden gereduceerd om voor uitkeering in aanmerking te komen. Voorts zullen reserves meestal belegd en rentegevend zijn en dragen daarom bij tot verhoogde winstuitkeeringen.

Men kan daarom zeker niet zeggen, dat reserves geen invloed uitoefenen op de winstuitkeering. Het is om deze reden dat ik de aandacht der Regeering zou willen vragen voor het volgende.

De Regeering acht versterking der reserve-positie van de Javasche Bank primair noodzakelijk; compensatie van pondenverliezen 1931/32 beschouwt Zij slechts als nevenargument voor de afzondering van een bedrag uit de goudwinst.

Deze positieversterking vindt Zij voldoende indien *f* 10 millioen aan de reserve worden toegevoegd.

Ik zou daarom als tusschenvoorstel willen aanbevelen om van de goudwinst *f* 5 millioen te reserveeren, doch het maximum der reserves met *f* 5 millioen te verhoogen.

Ik had, om den schijn te vermijden niet voldoende de belangrijkheid eener krachtige circulatiebank in te zien, deze bedragen ieder op de voorgestelde *f* 10 millioen gefixeerd, doch dan noodzaak ik de Javasche Bank een reserveeringspolitiek die mij bestempelt als plus royalist que le roi, wat ik gaarne wil vermijden.

Mijn opinie is, dat een circulatiebank als de Javasche Bank met een koers van ± 200%, dividenden gedurende de laatste jaren van ruim 10% een gouddekking van 53% volgens het laatste jaarverslag, niet te verwaarloozen reserves en ik mag niet nalaten te zeggen met een bekwame leiding ook zonder de onderhavige *f* 10 millioen reservetoevoeging, zeker in staat zal zijn om ons prestige in binnen- en buitenland in voldoende mate hoog te houden.

De heer **Mansvelt**: Mijnheer de Voorzitter! Mijn fractie acht de winstverdeeling, zooals deze door de Regeering is voorgesteld, in het algemeen juist. Op het eerste oog is het misschien aantrekkelijk de geheele winst aan den Staat te trekken, maar ik geloof, dat bij een juist nagaan van de positie die aantrekkelijkheid niet groot is.

De bezwaren zijn deze, dat de Javasche Bank een particulier instituut is, een instituut, dat zonder twijfel in een voordeelige positie verkeert, maar anderszijds ook groote risico's loopt.

En zeker is het in een tijd als deze van het hoogste belang, dat een instituut als de circulatiebank van een onaantastbare financieele positie is.

Mijnheer de Voorziter! Ik geloof dan ook, dat het een belang is van de gemeenschap om die positie niet aan te tasten en mede te werken tot een versteviging van de positie van de Javasche Bank.

Wenscht men, zooals de heer Loa Sek Hie ter sprake bracht, de winstverdeeling van de Javasche Bank op het tapijt te brengen, dan is dat een vraagstuk op zich zelf, dat betrekking heeft op de overeenkomst van de Regeering met de Javasche Bank. Doch dat is een onderwerp, dat op het oogenblik in het geheel niet aan de orde is.

(De heer L o a S e k H i e: Ik heb gesproken over de goudwinsten van de Javasche Bank en dat was hier toch zeker op zijn plaats.)

Zeker! Doch de heer Loa Sek Hie heeft het ook gehad over de dividenden ter illustratie, dat deze bank in een zeer bijzondere positie verkeerde. Wil het geachte lid dat tot een onderwerp van discussie maken, dan is dat een zaak, die misschien wel het bezien waard is, doch die op het moment niet aan de orde is.

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**). — Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**).

(Kan, Voorzitter, Soeria Nata Atmadja.)

Het gaat thans om de verdeeling van de goudwinst en het komt mij voor, dat het antwoord van de Regeering in de memorie van anwoord volkomen bevredigend is, althans voor mij en mijn fractie. Daarom zal mijn fractie ook vóór dit voorstel stemmen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Van mijn kant slechts een kleine vraag. Wij hebben zooeven van den heer Mansvelt vernomen, dat hij en zijn fractie geheel accoord gaan met de verdeeling van de winst, tengevolge van de devaluatie. Daar komt zijn betoog op neer. Ik geloof echter, dat iedereen in deze zaal het met den vorigen geachten spreker eens is, dat in deze buitengewone omstandigheden versteviging van de positie van de Javasche Bank zeer gewenscht is. Doch ik zou willen vragen, of er geen anderen weg openstaat ten deze. De heer Mansvelt omzeilt i.c. de cardinale vraag, nl. of het juist is een winst, gemaakt uit een dergelijke bron, zij het gedeeltelijk aan de Javasche Bank — een particuliere instelling — toe te wijzen. Daar gaat het om.

Wat de versteviging van de positie van de Javasche Bank betreft, wij hebben dikwijls gehoord, dat de Javasche Bank transacties kan doen met garantie van de Regeering, o.a. zooals dat het geval is bij den opkoop van particuliere landerijen. Daar waarborgt de Regeering een bepaalde rente aan de Javasche Bank en bovendien alle risico's daaraan verbonden. Ook in andere opzichten, b.v. met betrekking tot de kapoktransacties en andere overeenkomsten was dit het geval.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, ik heb er niets op tegen, dat aan de Javasche Bank een bepaald bedrag geleend wordt ter versteviging van haar positie, al zou het zijn à fonds perdu, in den zin n.l. dat de Regeering b.v. zegt: gij moogt *f* 10 millioen van die winst in reserve houden voor eventueele verliezen tengevolge van de abnormale tijden, maar daar moet tegenover staan dat, wanneer later zou blijken, dat het niet noodig gebleken is die extra reserve aan te spreken dit deel ten goede komt aan de gemeenschap ergo aan de Regeering wordt terug gegeven. Ik geloof dat een dergelijke oplossing niet onmogelijk is. Het gaat hierom, dat de Javasche Bank, die zeker hier goed werk verricht, gezien het peil van de koersen der aandeelen, geen naderen steun behoeft te krijgen, waartegenover geen nieuwe prestaties staan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid in den loop van den ochtend, of liever morgen, te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal liever morgen antwoorden.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord omtrent dit onderwerp morgen plaats vinden. Voorts moet ik mededeelen, dat de Regeering heden nog niet aan het debat over de staatkundige moties kan deelnemen en dat dit pas morgen zal geschieden.

De vergadering wordt te 10.13 uur v.m. voor eenige oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de zevende aanvullende begrooting, betreffende Afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **56**.)

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het is de Regeering bekend, dat de oprichting van een landbouwhoogeschool hier te lande een van mijn lievelingswen-

(Soeria Nata Atmadja).

schen is. Ik kan der Regeering dan ook niet dankbaar genoeg zijn, dat Zij thans tot deze voor Indië zoo gewichtige stap is overgegaan.

Hoewel de Regeering reeds in 1931 in den Volksraad verklaard had, dat de invoering van landbouwkundig hooger onderwijs in overweging zou worden genomen, deelde Zij in 1937 den Volksraad mede, dat van dit plan wegens de daaraan verbonden financieele consequenties moest worden afgezien. Dat was voor mij een groote teleurstelling, Mijnheer de Voorzitter.

Toen het vorige jaar de totstandkoming van de faculteit der letteren ter sprake werd gebracht, wees ik op deze plaats erop, dat:

> „hoezeer ik de oprichting van een litteraire faculteit ook toejuich, naar mijn overtuiging Indië, gezien zijn uitgesproken agrarische structuur veeleer een landbouwhoogeschool van noode heeft. Voor het vooruitbrengen van dit agrarisch land heeft men experts op landbouwkundig gebied noodig, en geen letterkundigen."

(De heer Verboom: Die experts heeft men nu toch al?)

Het gaat nu over een uitbreiding van het aantal experts, die — dat zal de heer Verboom niet kunnen tegenspreken — ten goede zullen komen aan dit agrarisch land.

In hetzelfde jaar heb ik ervoor gepleit om de middelbare landbouwschool van Buitenzorg te doen aansluiten aan de landbouwhoogeschool te Wageningen. Ik bracht daarbij in herinnering, dat in Nederland ook zij, die de M. L. S. te Groningen hadden doorloopen, en in enkele gevallen ook afkomelingen van de Koloniale landbouwschool te Deventer, als student te Wageningen konden worden ingeschreven. Om kort te gaan, Mijnheer de Voorzitter, moge ik verwijzen naar de Handelingen van het vorige jaar, blz. 347. De Regeering antwoordde op mijn pleidooi als volgt (zie Handelingen 1939—1940, blz. 745):

> „In de eerste plaats zou ik hierbij willen ingaan op het betoog van den heer Soeria Nata Atmadja voor de aansluiting van de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen.
>
> In de Memorie van Antwoord is te dien aanzien door de Regeering reeds opgemerkt, dat hiervoor noodzakelijk zou zijn een opheffing van het onderwijs te Buitenzorg tot het peil van de H. B. S. of A. M. S., hetgeen inhoudt, dat de leerstof ten aanzien van het algemeen vormend onderwijs niet onbelangrijk zou moeten worden verzwaard. Hiermede zou ten aanzien van de doelstelling van de Middelbare Landbouwschool een hinken op twee gedachten ontstaan, n.l. eenerzijds de aansluiting op hooger landbouwonderwijs en anderzijds het zoo goed mogelijk voor de praktijk opleiden van middelbare krachten zonder overdrijving van het onderwijs. Door nastreving van beide doeleinden zou het resultaat in beide richtingen ongetwijfeld worden geschaad; juister lijkt het mij daarom de opleiding aan de Middelbare Landbouwschool zooveel mogelijk te richten op de behoefte aan middelbare krachten in Nederlandsch-Indië. De voorgenomen reorganisatieplannen van genoemde school gaan dan ook in deze richting, door het theoretisch onderwijs in genoemden zin te verbeteren en met behulp van uitbreiding van de praktische bruikbaarheid van de abituriënten te verhoogen. Ik meen dat hiermede de Middelbare Landbouwschool het best aan haar doelstelling zal beantwoorden."

Dit argument van de Regeering heeft mij niet kunnen overtuigen, Mijnheer de Voorzitter! Daarmede liet de Regeering immers ongewild een odium van tweeslachtigheid vallen op de Groningsche middelbare landbouwschool, die dus door de afstemming van haar onderwijs op Wageningen

(Kasimo.)

schade zou berokkenen aan de practische bruikbaarheid van eigen abituriënten. Dit kan toch ten slotte niet worden volgehouden.

Het stemt mij thans tot voldoening, dat de Regeering Haar afwijzende houding heeft gewijzigd. In de memorie van antwoord verklaart Zij immers, dat de toelating van abituriënten van de middelbare landbouwschool te Buitenzorg en die van de middelbare boschbouwschool te Madioen tot de aanstaande landbouwhoogeschool overwogen dient te worden.

Bij een vorige gelegenheid verzekerde de Regeering, dat bij voortduring naar verbetering van het onderwijs aan de middelbare landbouwschool gestreefd werd. Zoodra dit onderwijs dus slechts tot het peil van dat der zusterinstelling te Groningen gebracht wordt, en — ben ik goed ingelicht, dan doen beide scholen thans weinig voor elkaar onder, Mijnheer de Voorzitter — zal de aansluiting aan de aanstaande landbouwhoogeschool, die immers volkomen gelijkwaardig zal zijn met die te Wageningen, van zelf komen. Ook het feit, dat de richting van de aanstaande Indische landbouwfaculteit min of meer, om zoo te zeggen, in het verlengde zal liggen van die van de Buitenzorgsche middelbare landbouwschool — en hierop moge ik den nadruk leggen — pleit voor de door mij voorgestelde aansluiting. Deze richting zal bovendien voor Indië eenvoudiger zijn dan voor Nederland en zich immers wel in hoofdzaak oriënteeren op de zoogenaamde K. L.- en K. B.-ingenieursdiploma's, zijnde respectievelijk de studie voor den landbouw en den boschbouw in de tropen, meer in het bijzonder van dien in den Indischen archipel.

Ik sprak er daarom zooeven van, dat het onderwijs op de a.s. landbouwhoogeschool niet zoo veelomvattend zal zijn, omdat de abituriënten hun werkkring in de allereerste plaats zullen zoeken en vinden in deze gewesten en dat daarbij de middelbare landbouwschool de menschen als het ware voorbereidt op deze studie.

Tijdens mijn bezoek aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen deelde de rector magnificus, prof. Jeswiet, mij mede, dat als regel jaarlijks ongeveer 75% van de studenten ingeschreven was voor den Indischen dienst, waarvan steeds meer dan 50% studeerde voor het K.L.-ingenieursdiploma voor Indië. Hierdoor reeds behoeven wij aan de levensvatbaarheid van onze Indische Landbouwhoogeschool geen oogenblik te twijfelen.

Op de in de afdeelingen gestelde vraag of aan onvermogende jongelieden beurzen zouden worden toegekend, dan wel te hunnen behoeve vrijstelling van betaling van collegegeld zou worden verleend, antwoordde de Regeering, dat aan minvermogende doch begaafde jongelieden inderdaad vrijstelling van collegegeld c.q. studiebeurzen zouden worden toegekend. Deze mededeeling stemt mij tot dankbaarheid, Mijnheer de Voorzitter. Ik moge van deze plaats de Regeering daarvoor eerbiedig mijn dank betuigen. Ik hoop alleen, dat hiervoor op de landsbegrooting spoedig de noodige gelden zullen worden gereserveerd. Daartoe ware de betrekkelijke post, die alleen met de bestaande hoogescholen rekening houdt, te verhoogen met bedragen ten behoeve van minvermogende doch begaafde studenten aan de nieuwe faculteiten. Daar ik zooeven reeds aangetoond heb, dat de nieuwe landbouwkundige faculteit in een dringende behoefte van Indië zal voorzien, koester ik de hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat het aantal studiebeurzen c.q. vrijstellingen van collegegelden met die behoefte in overeenstemming wordt gebracht. Bij de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van deze faculteit stel ik mij voor hierop uitvoeriger terug te komen.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet of het juist is te zeggen, dat de Regeering van den nood een deugd maakt, maar hoe het ook zij, ik ben verheugd en dankbaar, dat de oprichting van een landbouwhoogeschool, waarop door velen reeds jarenlang is gewacht, blijkens het voorliggende voorstel eindelijk haar beslag zal krijgen.

Ten aanzien van het voorliggende ontwerp is in het afdeelingsverslag tot mijn spijt een toon van twijfel te beluisteren, namelijk of de voorgestelde maatregel wel een juiste is. Vragenderwijs geeft men te kennen, dat hier in Indië de uitbreiding van het universitair onderwijs te snel plaats heeft en dat in de plaats van een landbouwkundige faculteit het eigenlijk beter zou zijn om een driejarige landbouwkundige vakopleiding in te stellen na de 5-jarige H. B. S., natuurlijk met het gevolg, dat hoogere betrekkingen, zoowel in het particuliere als bij de overheid, voor de vervulling waarvan een volledige academische landbouwopleiding vereischt is, uitsluitend gereserveerd zullen blijven voor abituriënten van de Wageningsche landbouwhoogeschool.

Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen te constateeren, dat de Regeering in de memorie van antwoord tegen deze visie vierkant stelling heeft genomen. De door Haar voorgestelde academische opleiding op het gebied van den landbouw en den boschbouw wordt een noodzakelijke maatregel geacht in het belang van den bosch- en landbouw hier te lande en wordt daarom van permanent karakter verklaard.

Dit standpunt deel ik volkomen.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting is er reeds op gezinspeeld, dat in 1918 in deze zaal de oprichting van een landbouwhoogeschool werd bepleit. Velerlei zijn de bezwaren, die men er toen tegen opperde. Deze bezwaren vonden een duidelijke formuleering in een artikel, voorkomende in het Tijdschrift Koloniale Studiën, afkomstig van de hand van den heer C. van den Bussche, als ik mij niet vergis toenmaals houtvester te Buitenzorg en voorzitter van de Vereeniging van hoogere ambtenaren bij het Boschwezen, maar later en vooral in deze zaal meer bekend als een kundige directeur en Regeeringsgemachtigde voor financiën, die het heeft gebracht tot Vice-President van den Raad van Indië en later zelfs nog — zij het voor korten tijd — tot Minister van Koloniën.

De voornaamste bezwaren kwamen hierop neer, dat voor het geven van vruchtbaar hooger landbouwonderwijs hier te lande, het milieu, bekeken van het standpunt der landbouwwetenschappen, nog niet voldoende bestudeerd werd geacht en bovendien land- en boschbouw hier te lande nog niet op een voldoend hooge trap staan.

Mijnheer de Voorzitter! Deze bezwaren mogen toen gegrond zijn geweest, thans zijn wij bijkans een kwart eeuw verder. Juist in deze kwarteeuw is er op wetenschappelijk gebied ten aanzien van landbouw en boschbouw veel verdienstelijke arbeid verricht. Men neme maar eens een kijkje in de in omvang en in andere opzichten sterk uitgegroeide overheidsinstellingen te Buitenzorg, die, over geheel Indië verspreid, haar toegewijde medewerkers hebben in de landbouw-consulenten, houtvesters en andere ambtenaren. Om maar eens een voorbeeld te noemen, zou ik hierbij willen wijzen op het belangrijke bodemkundige instituut, dat onder de deskundige leiding van zijn chef, dien wij hier kennen in den persoon van ons geacht medelid, den heer White, uitgegroeid is tot een instelling met een begrooting van rond ¼ millioen, die op ieder gebied den toets der vergelijking ook glansrijk kan doorstaan. Ik zou verder willen wijzen op den verdienstelijken arbeid, verricht door de particuliere proefstations in het belang van den Europeeschen landbouw.

Wanneer men dit alles voor oogen houdt, kan men moeilijk volhouden, dat Indië op het oogenblik nog niet voldoende uitgerust is voor de vestiging van hooger landbouwonderwijs. De conclusie, die uit het hiervoren vermelde te trekken valt, is dan ook, dat de omstandigheden hier te lande reeds

(Kasimo.)

rijp zijn voor de oprichting, en zelfs voor de onmiddellijke oprichting, van een landbouwkundige faculteit.

Het is dan ook zeer goed gezien van de Regeering, hiertoe nu over te gaan. Het is ook een gelukkige gedachte van de Regeering om de propadeuse van de op te richten faculteit te doen aanleunen aan die van de geneeskundige hoogeschool. Ik noem dit een gelukkige gedachte, niet alleen omdat een zoodanige werkwijze voert tot besparing van vele kosten, maar ook omdat tusschen het hooger landbouwonderwijs en het medisch hooger onderwijs vele aanrakingspunten bestaan. De grondleggende natuurwetenschappen, waarop het medisch hooger onderwijs steunt, is mijns inziens van evenveel belang voor de toekomstige academisch gevormde landbouwkundigen en bovendien moet ten behoeve van beide soorten van hooger onderwijs het onderwijs in die vakken naar mijn meening gegeven worden in dezelfde richting, n.l. in biologischen zin.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge nu enkele worden wijden aan de vestiging van de op te richten faculteit.

In de memorie van antwoord is verklaard, dat te beginnen met het derde jaar, alle colleges uitsluitend te Buitenzorg zullen worden gegeven. De vraag mag hierbij worden gesteld of deze plaats wel de meest geschikte is daarvoor. Wanneer ik denk aan de vele wetenschappelijke instellingen, die ik zooeven heb genoemd, en die een onontbeerlijk hulpmiddel zullen zijn voor het geven van het hooger landbouwonderwijs, moet ik die vraag wel bevestigend beantwoorden. Hiertegenover staat echter het nadeel, dat de betrokken studenten niet dat innige contact zullen hebben met studenten van andere hooger onderwijsinrichtingen, terwijl dit voor hun algemeene vorming zoozeer gewenscht is. De beteekenis van zulk een contact, dat onder anderen voor den blik zeer verruimend werkt, is niet gering te achten. Bovendien zullen de betrokken studenten verstoken blijven — althans geen genoegzaam gebruik kunnen maken — van de centrale algemeene boekerij, die hier te Batavia wel aanwezig moet zijn en die toch wel wat meer is dan een vakbibliotheek. Maar wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen en op grond daarvan kan ik dan ook meegaan met het voornemen der Regeering om in de toekomst de faculteit te Buitenzorg te vestigen. Ik kan hiertoe gereeder overgaan, omdat de studenten in ieder geval gedurende de twee eerste studiejaren toch wel den zoo gewenschten omgang zullen kunnen hebben met studenten van andere faculteiten.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog het een en ander over de toelating. Blijkens de memorie van antwoord zullen dit jaar 25 jongelui worden toegelaten.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het kunnen er ook meer zijn.)

Ik zal blij zijn, indien er meer worden aangenomen. Maar uitgaande van 25 zou ik de volgende vraag willen stellen. Wanneer het aantal candidaten grooter is dan 25, terwijl de betrokkenen voldoen aan de toelatingseischen, wat gebeurt er dan met deze menschen? Wordt er dan een soort selectie toegepast? Zoo ja, welke criteria worden daarbij dan aangelegd? Wordt daardoor dan niet een soort contingenteering toegepast inzake het volgen van het hooger landbouwonderwijs, zoo zou ik willen vragen? Dit zou toch zeker niet logisch zijn.

In de memorie van antwoord is het aantal lieden, werkzaam als landbouwingenieur, zoowel in het particuliere als in overheidsdiensten geschat op 600. Wanneer ik nu reken op een gemiddelden diensttijd van 25 jaar voor iederen landbouwingenieur, dan beteekent dit, dat er bij een constante behoefte aan landbouwingenieurs, zooals deze op het oogenblik in deze maatschappij bestaat, jaarlijks een aanvulling noodig zal zijn van 24 landbouwingenieurs.

Reeds dit aantal is voldoende om aan te toonen, dat het

(Soeroso.)

wel gemotiveerd is, om nu over te gaan tot de oprichting van een landbouwhoogeschool hier te lande. De wenschelijkheid hiervan spreekt des te duidelijker, wanneer men bedenkt, dat in verband met de verdergaande ontwikkeling van dit land de jaarlijksche behoefte aan nieuwe landbouwingenieurs niet constant is maar hoe langer hoe grooter zal worden. Wanneer ik nu deze behoefte in verband breng met het aantal jaarlijks toe te laten nieuwe studenten, dan wil ik het volgende opmerken. Men moet hierbij in het oog houden, dat niet iedere student, die zich laat inschrijven, het eindpunt behaalt. Men mag zeker aannemen, dat ongeveer 50% in den loop der jaren afvalt. Hiermede rekening houdend en dit in verband brengend met de huidige behoefte van de maatschappij, komt men vanzelf tot een aantal van 2 × 24 is 48 of rond 50, nieuw toe te laten studenten.

In verband hiermede zou ik willen voorstellen, het aantal dit jaar toe te laten studenten niet te beperken tot 25, maar bij genoegzame aanmelding te verhoogen tot 50 of meer. Hierbij moet rekening gehouden worden met het feit, dat hierin zijn begrepen de studenten, die zich willen bekwamen voor bioloog en veearts, zoodat niet allen opgeleid worden voor landbouwkundig ingenieur.

In het afdeelingsverslag is gepleit voor de toelating van abituriënten van de M.L.S. te Buitenzorg tot de nieuwe faculteit. Ik wil mij gaarne aansluiten bij hetgeen de heer Soeria Nata Atmadja te dien aanzien heeft aangevoerd. Wanneer ik dit doe, zou ik mijn geachten medeleden echter willen verzoeken, niet te denken, dat ik hier óók voor mij zelf spreek. Want, het is wel waar, dat men nooit te oud is om te leeren, maar als men jarenlang in deze zaal heeft gezeten, is het vooruitzicht, om weer vijf jaar lang te moeten ploeteren in laboratoria en in studieboeken, niet bepaald aanlokkelijk. Ik denk, dat de heer Wirjopranoto, die zich indertijd heeft laten inschrijven als juridisch student, dit zal kunnen bevestigen.

Wanneer de Regeering bezwaren oppert tegen het integraal toelaten van abituriënten van de M.L.S. te Buitenzorg tot de landbouwkundige faculteit, in dezen zin, dat aan het diploma van de M. L. S. vanzelf aanspraak kan worden verbonden voor die toelating, dan zou ik willen voorstellen, dat aan de faculteit de bevoegdheid wordt verleend om abituriënten van de M. L. S. die zij geschikt acht, toe te laten tot de landbouwkundige faculteit. Wanneer ik de propadeutische vakken de revue laat passeeren zooals deze zullen worden gedoceerd aan de landbouwkundige faculteit, dan is het vrijwel alleen in het vak wiskunde, dat de abituriënten van de M. L. S. ten achter zullen staan bij die van de A. M. S. B en de vijfjarige H. B. S. B. Voor jongelieden met een bijzonderen aanleg voor wiskunde en overigens met een goed verstand behoeft dit geen onoverkomenlijk bezwaar te zijn voor studie aan de landbouwkundige faculteit. Als ze hun best doen zullen ze mijns inziens daarvoor geschikt zijn.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel naar mijn meening dit voorstel veel eerder had kunnen worden ingediend, wil ik toch niet nalaten, de Regeering mijn dank te betuigen voor deze indiening. Van bepaalde zijde wordt gemeend, dat de in te stellen landbouwkundige faculteit toch niet aan het gestelde doel zal beantwoorden, daar, naar men meent, het peil van het daar gegeven onderricht den toets van de vergelijking met Nederland niet zal kunnen doorstaan. In hoeverre deze uitspraak juist is, kan ik als leek niet beoordeelen, en daarom zal ik gaarne luisteren naar de eventueele redevoeringen van geachte medeleden, die zich op dit gebied deskundig gevoelen en misschien zal ik straks mijn conclusie kunnen trekken, of de zooeven door mij geuite meening al dan niet juist is.

Maar hoe het ook zij, ik ben zeer verheugd, dat er tenslotte een nieuwe faculteit zal komen, ten dienste van dit land.

(Soeroso.)

Het kan zijn, dat de indiening van dit voorstel te danken is aan het tegenwoordige hoofd van het departement van Onderwijs en het kan ook zijn, dat deze zaak al eerder in behandeling was bij de Regeering. Dit alles is slechts een veronderstelling mijnerzijds.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, het is voor mij van veel belang, te weten, of de Indonesische jongelieden in het bijzonder veel profijt kunnen trekken van de bestaande hoogescholen, dan wel van de op te richten hoogescholen en dan moeten wij verder ook nagaan, of deze Indonesische jongelieden, als ze hun studie hebben beëindigd, gemakkelijk emplooi zullen kunnen vinden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is algemeen bekend, dat het, in verband met den economischen toestand van de Indonesische bevolking in het algemeen, voor haar zeer moeilijk is, haar kinderen goed onderwijs te doen geven. Daarom valt het ook niet te verwonderen, dat het aantal Indonesische jongelui, dat de middelbare en hoogescholen bezoekt, in vergelijking met het aantal Europeesche jongelui dat die scholen bezoekt, zeer gering is. Juist daarom is de bibit voor de hoogescholen uit de Indonesische bevolkingsgroep ook zeer gering.

Ik heb hier eenige cijfers, betrekking hebbende op de aantallen leerlingen van middelbare scholen, verdeeld in verschillende groepen. Deze cijfers hebben betrekking op het onderwijs in 1938 en zijn overgenomen uit het Statistisch Jaarboekje van 1939, uitgegeven door het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia. Het aantal Europeesche leerlingen van de middelbare scholen, de 5-jarige H. B. S., de A. M. S. en de lycea, bedroeg op het eind van 1938 4000, terwijl het aantal Indonesische leerlingen dat genoemde scholen bezocht slechts 1200 was. Wat het aantal leerlingen van Chineeschen en andere landaarden betreft, dit was 900. Hieruit blijkt, dat het aantal Europeesche leerlingen veel grooter was. Deze verhouding zal natuurlijk in laatste instantie ten gunste van de Europeesche leerlingen uitvallen.

Nu is het opmerkelijk, dat ondanks het feit, dat het aantal zielen der Indonesische bevolking zoo ongeveer 60 millioen bedraagt, terwijl daarnaast de Europeesche bevolking slechts 0,25 millioen zielen en de Chineesche bevolking 1,5 millioen zielen omvat, het aantal leerlingen van Europeeschen en Chineeschen landaard het aantal van Inheemschen landaard belangrijk heeft overtroffen. Dit is toch slechts te wijten aan de economisch zwakke positie van de Inheemsche bevolking.

Mijnheer de Voorzitter! Nu iets over het aantal studenten. Ik heb hier alleen cijfers, betrekking hebbende op ultimo 1938. Cijfers van lateren datum heb ik niet kunnen krijgen. Uit de mij ter beschikking staande cijfers blijkt, dat het aantal Inheemsche studenten toch in vergelijking met dat van de Europeesche en Chineesche niet gunstig is. Het aantal Europeesche studenten op ultimo 1938 bedroeg 200 en het aantal studenten, behoorend tot de Vreemde Oosterlingen bedroeg 290, in totaal dus ongeveer 500 personen. Daarnaast trof men slechts 591 Indonesische studenten aan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het hier over ultimo 1938, toen vele Nederlandsche jongelieden nog in Nederland studeerden. Nu is de toestand echter aan het veranderen sedert de bezetting van Nederland. Thans gaan de Europeesche jongelieden immers niet meer naar Holland. Daardoor zal de toeloop naar de universiteiten alhier toenemen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik heb gezegd, was de bibit voor de hoogescholen van Inheemschen landaard zeer gering, in tegenstelling met de bibit, die de hoogescholen van de Europeesche bevolking krijgen. Ik heb zooeven gezegd, dat dit zou moeten worden geweten aan de economische positie van de Inheemsche bevolkingsgroep.

Doch het spreekt vanzelf, dat de Indonesische jongelieden in dit land zooveel mogelijk zullen moeten profiteeren van de alhier bestaande hoogescholen. Ik verwacht daarom van de Regeering, dat Zij ten deze niet passief zal blijven en maatregelen zal treffen, ten gunste van een meerderen toeloop van Indonesische jongelieden in deze richting. Dergelijke maatregelen zijn zeker redelijk, waar de Indonesische jongelieden in de eerste plaats de aangewezen bibit zijn voor de vorming van krachten die later het land zooveel mogelijk zullen moeten ontwikkelen. Ik kan mij wel indenken, dat deze woorden onze geachte Europeesche medeleden niet aangenaam in de ooren zullen klinken, doch het kan nu eenmaal niet anders. De autochthone bevolking moet haar bestaan zooveel mogelijk in deze landen zoeken, en het land zelf tot ontwikkeling te brengen.

(De heer White: Ik behoor toch ook tot de autochthone bevolking?)

De heer White vraagt of hij behoort tot de autochthone bevolking. Ik zal die vraag niet beantwoorden, want dat moet hijzelf weten.

Welke maatregelen zullen nu door de Regeering moeten worden genomen? Naar mijn gedachten de volgende. In de eerste plaats zal het onderwijs zoo goedkoop mogelijk dienen te worden gemaakt. Allereerst zullen dus de collegegelden verlaagd moeten worden, zoomede ook de schoolgelden der middelbare- en lagere scholen. Verder zullen studiebeurzen moeten worden toegekend, meer dan tot nu toe het geval is, aan begaafde Indonesische jongelieden.

Bij de behandeling van de ontwerp-begrooting 1939 heb ik een amendement ingediend ten doel hebbende de mogelijkheid open te stellen voor de toekenning van studiebeurzen aan leerlingen van middelbare scholen. Na de toezegging terzake door de Regeering heb ik dat amendement ingetrokken en tot mijn genoegen heb ik geconstateerd op de begrooting voor 1940, dat een zeker bedrag van naar ik meen *f* 10 000 was uitgetrokken voor de toekenning van studiebeurzen aan leerlingen van middelbare scholen. Ik weet niet of dit bedrag voldoende is, maar ik verwacht, dat ingeval mocht blijken, dat dit bedrag onvoldoende is, de Regeering dan bereid zal zijn dit te verhoogen.

Nu de toekenning van beurzen aan studenten. Ik meen, dat de bestaande regeling niet zoo heel erg bevredigend is. Men treft nu deze maatregelen ten aanzien van het toekennen van deze beurzen aan begaafde jongelieden. Men verleent in de eerste plaats vrijstelling van het betalen van collegegelden aan eerstejaars studenten. Hebben deze menschen het eerstejaars-examen met goed gevolg afgelegd, dan komen zij pas in aanmerking voor het toekennen van een volledige studiebeurs.

Ik geloof niet, dat deze regeling zoo bevredigend werkt, ja, ik vrees zelfs, dat zij moeilijkheden kan opleveren voor de betrokkenen. Immers, waar de Regeering deze eerstejaars studenten slechts vrijstelling van het betalen van het collegegeld verleent, daar zullen die jongens toch financieel geholpen moeten worden teneinde in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Daarom ben ik van oordeel, dat dezen menschen een subsidie hiervoor van regeeringswege zal moeten worden toegekend. Anders voorzie ik, dat deze studenten in financieele moeilijkheden zullen komen te verkeeren.

Nu het vinden van een emplooi na afloop van de studie. Het is algemeen bekend, dat vele afgestudeerden van de Rechtshoogeschool of van de Medische hoogeschool, ja zelfs van de Technische hoogeschool geen emplooi kunnen vinden en dat velen van hen thans nog werkloos rondloopen, dan wel zich tevreden hebben gesteld met werkzaamheden, die eigenlijk liggen beneden het peil, waarvoor hun opleiding geldt.

Het is bekend genoeg, dat de particuliere maatschappijen onder Europeesch beheer in het algemeen niet bereid zijn, Indonesische jongelieden in dienst te nemen voor leidende betrekkingen. Zij nemen daarvoor liever jongelieden van Europeeschen landaard. Het spreekt vanzelf, dat hierdoor de Indonesische jongelieden in de eerste plaats zullen zijn aangewezen op een gouvernements betrekking. Nu doet zich

(Moelia.)
dit verschijnsel voor, dat het gouvernement zijn personeelsformatie altijd zoo sober mogelijk houdt, met het vanzelf sprekend gevolg, dat het gouvernement zoo min mogelijk abituriënten van hoogescholen in zijn dienst neemt. Want behalve dat de personeelsformatie daardoor in het gedrang zou kunnen komen, zijn deze jongelieden voor de Regeering ook te duur.

Daarom is het, teneinde deze jongelieden te helpen, om ze voor het Land zoo nuttig mogelijken arbeid te doen verrichten, noodzakelijk, dat de Regeering overgaat tot een herziening van het salarisstelsel. De kosten van de huidige salarisregeling zijn voor dit land niet te dragen, daar voor de hooge betrekkingen nog steeds het importpeil gehandhaafd blijft.

De **Voorzitter**: Het geachte lid komt thans wel sterk op het gebied van algemeene beschouwingen, al is het verband met het aan de orde zijnde onderwerp ook duidelijk.

De heer **Soeroso**: Dan zal ik mij bekorten, Mijnheer de Voorzitter, door te zeggen, dat, om zooveel mogelijk abituriënten van de hoogescholen te kunnen plaatsen, de Regeering zal moeten overgaan tot een verlaging van de salarissen van de hoogere betrekkingen, welke op het oogenblik zijn gebaseerd op het importpeil.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorliggende begrootingsvoorstel beoogt de oprichting mogelijk te maken van een toekomstige landbouwkundige faculteit, waaraan dient vooraf te gaan een propaedeutische studie in de vakken van die wetenschap. In het algemeen kan ik mij met het principe dat hierin ligt, vereenigen en ik zal mij dan ook niet begeven in het aanvoeren van verschillende argumenten om de aannemelijkheid van de oprichting van deze hoogere onderwijsinstelling aan te toonen.

Wanneer men zich al dadelijk rekenschap geeft van de groote agrarische beteekenis van Nederlandsch-Indië, van de beteekenis van de volksvoeding, in het algemeen van de economische waarde van de agrarische productie, dan kan reeds daaruit een motief worden geput voor de oprichting van een landbouwhoogeschool hier te lande.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zelfs Egypte is in het bezit van een landbouwhoogeschool!)

Intusschen heeft de idee van de landbouwhoogeschool in den loop der jaren haar ups en downs gehad. Ik zal echter niet zoover teruggrijpen als ons geacht medelid, de heer Kasimo, die een artikel in herinnering heeft gebracht van den toenmaligen houtvester, den heer Van den Bussche.

Ik zei, dat de belangrijkheid van Ned.-Indië als agrarisch land op zichzelf reeds dwingt tot het aannemen van de juistheid der stelling, dat wij hier een instelling van hooger onderwijs op landbouwgebied moeten krijgen, doch daarmede is ten slotte nog niet alles gezegd. Daarbij moeten ook andere objectieve criteria in beschouwing worden genomen. Wanneer ik dan toch even hetzelfde artikel als de heer Kasimo noemde, in herinnering breng, wil ik daaruit de gedachte lichten, dat Ned.-Indië — het was toen 1918 — niet beschikte over bekwame docenten, geschoold op natuurwetenschappelijk gebied. Bij de behandeling van het bekende plan tot reorganisatie van 's Lands Plantentuin, is deze materie uitputtend behandeld. Daarbij is telkens weer naar voren gekomen dat wij hier te lande nog pas aan het begin staan van een natuurwetenschappelijke ontwikkeling en dat het dus van groote waarde zou zijn om personen hiervoor in Nederland aan te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou thans ook nog deze vraag willen stellen. Kunnen wij inderdaad in de naaste toekomst over bekwame docenten voor deze hoogeschool beschikken?

De tweede vraag, die daarbij toen ook door den heer Van den Bussche is opgeworpen, komt hierop neer, of het milieu van Nederlandsch-Indië wel geschikt was om een landbouwhoogeschool te vestigen. De heer Van den Bussche bedoelde met milieu natuurlijk niet de natuurlijke omstandigheden, maar zeer bepaaldelijk de aanwezigheid van laboratoria en van een categorie van menschen, die zich bij uitstek op dit gebied bewegen. Ook deze vraag kan thans weer worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Tot de versnelde oprichting van deze landbouwkundige faculteit heeft niet weinig de coïncidentie bijgedragen, dat Indië niet meer in staat is zijn zonen in Nederland te laten studeeren en ook dat er geen krachten meer uit Nederland kunnen worden uitgezonden. De aanwezigheid van jongelui in het bezit van het einddiploma H. B. S.-V B of A. M. S.-B zou echter op zichzelf nog geen motief behoeven te zijn voor de oprichting van een bepaalde faculteit. Wanneer men de doelstelling van het middelbaar onderwijs voor oogen houdt, zooals dat meesterlijk door Thorbecke, den ontwerper van dit schooltype is geteekend, namelijk, dat de bedoeling van het middelbaar onderwijs — in het bijzonder van de H. B. S. — was een zoodanige opleiding te verzekeren, waardoor de jongelieden in staat zouden zijn, in de verschillende takken van handel en nijverheid hun broodwinning te vinden, dan vormt die aanwezigheid van jongelieden, in het bezit van een dergelijk diploma, opzichzelf niet voldoende motief om daarvoor hooger onderwijs in het leven te roepen. Er is in deze zaal meermalen voor gepleit, dat wij toch vooral moeten aansturen op de vestiging van middelbare opleidingen in Nederlandsch-Indië, omdat juist aan middelbare krachen de meeste behoefte bestaat.

Wanneer ik dit alles releveer, wil ik daarmede niet verklaren, dat ik tegen de oprichting van genoemde hoogeschool ben, doch ik moet mij daarbij toch ook rekenschap geven van de mogelijkheid en wenschelijkheid van deze oprichting, vooral in verband met het tweede desideratum, dat de Regeering daaraan verbindt, n.l. de oprichting van een landbouwkundige faculteit, geïncorporeerd in de toekomstige Indische universiteit. Ik zal hier niet weder het strijdpunt ter sprake brengen, of het wenschelijk zou zijn een hoogeschool op te richten in den zin van een hoogere vakopleiding, dan wel dat wij moeten aansturen op een landbouwkundige faculteit. Bij mijn weten bestaat er in Nederland geen landbouwkundige faculteit. Wij hebben een landbouwhoogeschool in Wageningen, doch die heeft niet den naam, althans ook niet de organisatie, van een faculteit in dezen zin, dat zij geïncorporeerd is in een van de rijksuniversiteiten.

Wel bestaat naar mijn weten in Groningen een soort hoogere studie in de landbouwwetenschap, waaraan ook bijzondere hoogleeraren medewerken, doch van het bestaan van een afzonderlijke landbouwkundige faculteit is mij — of het moet zeer recent zijn — in Nederland niets bekend.

Mijnheer de Voorzitter! Over de beteekenis van de universiteit voor het geestesleven van Indië zal ik het op het oogenblik niet hebben, omdat de Regeering dat debat misschien zou willen uitstellen, totdat de ontwerp-ordonnantie op de litteraire faculteit zal zijn ingediend. Ik geloof, dat er dan volop gelegenheid zal bestaan om dezen kant van het vraagstuk nog nader te belichten. Ik zou mij dus willen bepalen tot de concrete kwestie van de studie voor het propaedeutisch examen voor de landbouwkundige faculteit. Wanneer men — wat ik aanneem — zich houdt aan de Nederlandsche regeling, zooals die is te vinden in de wet op het hooger onderwijs, dan zou dat propaedeutisch examen in de landbouwwetenschap moeten omvatten: wiskunde en mechanica, natuurkunde en meteorologie, scheikunde, delfstofkunde en aardkunde, plantkunde en staathuishoudkunde.

Nu kunnen de vakken: natuurkunde, schei-, plant- en dierkunde zeer gevoegelijk gegeven worden aan de Medische

(Moelia.)

Hoogeschool. De Regeering zegt dan verder, dat het vak staathuishoudkunde gegeven zou kunnen worden aan de Rechtshoogeschool, terwijl de vakken wiskunde, aard- en delfstofkunde opgedragen zullen worden aan een of meerdere buitengewone lectoren of docenten in den algemeenen zin van het woord. Daarvoor zijn blijkens de memorie van toelichting 7 uren uitgetrokken.

Ik vraag mij af of het onderwijs, dat hier beoogd wordt in die drie genoemde onderdeelen wel in die mate kan worden gegeven dat het resultaat daarvan verzekerd zal zijn.

Ik wijs verder op de noodzakelijkheid van een laboratorium. Nu heeft de Regeering in de memorie van antwoord gezegd, dat er een laboratorium zal komen en dat dit gevestigd zal worden te Buitenzorg.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben eenige jaren geleden bij de behandeling van het *f* 25-millioen plan de idee geopperd om een gedeelte van dat nog beschikbare bedrag te besteden aan de oprichting van een wetenschappelijke instelling te Buitenzorg. Ik geloof, dat die instelling niet tot stand is gekomen, zoodat hier feitelijk een mooie gelegenheid bestaat om thans dat overtollige geld voor dit laboratorium te bestemmen. Ik zie dat is uitgetrokken *f* 9000. Dat betreft natuurlijk niet de kapitaalsuitgaven, doch in hoofdzaak de inrichting en het onderhoud, alsmede salarieering van een zeer eenvoudige kracht.

De kwestie van het doen aanleunen van de propaedeutische studie aan de Geneeskundige hoogeschool, heeft een eigenaardige zijde, want in de normale landen, waartoe ik Nederland reken, berust de propaedeutische studie aan de geneeskundige faculteit ook niet op eigen onderwijs, maar moet zij uitgaan van een wis- en natuurkundige faculteit. Ik vraag mij af: is dat aanleunen aan de medische faculteit voor deze opleiding op den duur niet een bezwaar?

Ik zeg dit, omdat wij allen weten, dat het percentage geslaagden voor het eerste deel van het candidaatsexamen aan de Geneeskundige hoogeschool niet bepaald bemoedigend is. Nu kunnen de docenten altijd zeggen: wij moeten van deze menschen medici maken en het staat dus aan hen ter beoordeeling of zij de candidaten, die zij wenschen toe te laten geschikt achten voor de medische studie. Dezelfde lessen zullen als landbouwkundige propaedeuse gegeven worden door dezelfde docenten, met uitzondering van den hoogleeraar aan de Rechtshoogeschool en de krachten, die bestemd zullen zijn voor de vakken wiskunde, delfstof- en aardkunde. Het grootste gedeelte van het propaedeutisch examen zal dus geleid en afgenomen worden door de professoren van de Geneeskundige hoogeschool.

Ik grijp misschien te ver in de toekomst, maar ik zou toch op deze omstandigheid willen wijzen, want zooals het op het oogenblik gaat, vrees ik, dat van de 25 jongelieden, die hier toegelaten worden tot de propaedeutische studie aan de toekomstige faculteit althans relatief niet velen het eindpunt zullen bereiken en dat zou buitengewoon jammer zijn, omdat wij, zooals ik in den aanvang zeide, overtuigd zijn van de groote waarde van dit onderwijs voor Indië.

Het is natuurlijk niet de juiste gelegenheid om thans te pleiten voor de oprichting van een wis- en natuurkundige faculteit, dat zou te optimistisch wezen, wij zijn er al dankbaar voor, dat de stichting van verschillende hooger onderwijs-instellingen in een sneller tempo plaats heeft dan wij in de laatstverloopen jaren gewend zijn. Ik zal daarom op de oprichting van zulk een faculteit niet aandringen, ofschoon de stichting van een landbouwkundige faculteit en het bestaan van een medische hoogeschool naar mijn meening reeds zekere aanwijzingen bevatten, dat een toekomstige faculteit in de wis- en natuurkunde niet meer ver af zijn zal. Het gaat tenslotte om de bevordering van het natuurwetenschappelijke denken en dat kan niet worden bereikt door aan te leunen aan een hoogere vakopleiding; die studie moet worden beoefend in het centrum waar ze thuis hoort.

Bij den opzet van de toekomstige landbouwkundige faculteit hebben naar mijn meening enkele medeleden te veel gekeken naar de bestaande M. L. S. te Buitenzorg. Ik zou echter niet gaarne willen, dat de oprichting der faculteit zou worden beïnvloed door de aanwezigheid van de M. L. S. in dien zin dat wij ons zouden moeten afvragen, of omzetting van de middelbare opleiding in een nieuwe afzonderlijke faculteit wenschelijk is. Ik zeg dit, omdat ik uit de redevoeringen van de heeren Kasimo en Soeria Nata Atmadja den wensch heb meenen te beluisteren, om de afkomelingen van de M. L. S. toe te laten tot de landbouwkundige faculteit. Terecht merkte de heer Kasimo overigens op, dat de toelating niet en bloc zal behooren plaats te hebben en dat men geval voor geval te werk zal moeten gaan. In zooverre ben ik derhalve gerustgesteld, want ik had gedacht, dat mijn geacht medelid om zoo te zeggen een massale toelating van deze abituriënten tot de landbouwkundige faculteit wilde bepleiten, zooals destijds onder bepaalde restricties gebeurd is bij de toelating van de abituriënten van de rechtsschool tot de rechtshoogeschool en de Rijksuniversiteit te Leiden. We hebben hier te maken met een wetenschappelijke inrichting en voor de toelating daartoe behooren dezelfde eischen te worden gesteld, die gelden voor andere wetenschappelijke opleidingen, in dit geval dus het hebben beëindigd van de studie aan een geëigende middelbare school, in casu A. M. S. B, of H. B. S. B of het gymnasium B, wat hier te lande wel tot de uitzonderingen zal behooren.

Tenslotte zou ik nog een vraag willen stellen over de commissie, die deze hooger onderwijsinstelling in studie zal nemen en het tot stand komen ervan zal bevorderen. Er is een post van *f* 5000 uitgetrokken speciaal bestemd voor het voorbereiden van de landbouwkundige faculteit, welk bedrag intusschen in aanmerking komt voor virement naar 1941. Dit laatste neemt echter niet weg, dat ik toch de vraag zou willen stellen, waarvoor dit bedrag zal zijn bestemd. Zal met name de toekomstige leider van de faculteit ook worden belast met reizen naar het buitenland?

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat het inderdaad de bedoeling zal zijn, meerdere oriëntatie ten aanzien van hetgeen op dit gebied in het buitenland bereikbaar is mogelijk te maken. Ik geloof echter, dat wij in het algemeen van deze buitenlandsche oriëntatie, althans voor het doel waarmede zij in het leven is geroepen, niet erg veel zullen profiteeren. Want, hoe nuttig het ook is, dat de leider, die daarmede belast wordt, zich op de hoogte stelt van wat in het buitenland gebeurt, wij varen in Indië — en dat is aan den eenen kant ook weer een nadeel — steeds in het zog van Nederland. Wij zweren altijd bij hetgeen in Nederland bereikt is en wij meenen, dat dit het beste is dat bereikbaar is, natuurlijk met de noodige aanpassing. Het uitgangspunt bij het projecteeren van ons hooger onderwijs in het algemeen is altijd geweest zooveel mogelijk naar Nederland te zien, teneinde aldus het peil van het onderwijs hoog te houden. Uit dat oogpunt beschouwd, acht ik het niet zoozeer van dringend belang, dat deze leider ook een oriëntatiereis naar het buitenland zal maken.

Tenslotte de zinsnede die terloops in de stukken ingelascht is. Ik lees nl., dat naast de opleiding voor land- en boschbouw ook de propaedeutische studie voor veearts en bioloog mogelijk zal worden gemaakt. Hetzelfde bezwaar tegen het doen aanleunen van deze studie aan de Geneeskundige hoogeschool geldt ook hier, zoodat het weinig raison heeft, daarop verder in te gaan. Maar ik zou, ook weer met verwijzing naar de hooger onderwijs-wet, de volgende vraag willen stellen: bestaat er een soort propaedeuse in de biologie? Ik heb de hooger onderwijs-wet erop nageslagen, maar die wet kent deze propaedeuse niet. Ze kent alleen het candidaatsexamen, dat, zooals de geachte Regeeringsgemachtigde weet, allerlei variaties heeft, hierop neerkomende, dat dit examen bestaat uit de combinatie van een

(White.)

aantal vakken bv. plantkunde, dierkunde en geologie of natuurkunde, scheikunde en mineralogie enz.

Evenmin bestaat er een propaedeutische studie voor veeartsenijkunde. Daarvoor vind ik in de hoogeronderwijswet ook alleen het candidaatsexamen. Dit is misschien een formeele kwestie; het hangt er van af, hoe men het begrip „propaedeuse'' — het beginonderwijs — opvat. Ik zou echter op deze omstandigheid willen wijzen, omdat men misschien van het denkbeeld zou kunnen uitgaan — wat niet juist is — dat de aanwezigheid van de geneeskundige hoogeschool in Indië op zichzelf reeds voldoende zal zijn om het begin van de veeartsenijkundige studie te waarborgen. Dit is zeker niet het geval. Op het candidaatsexamen in de biologie en de veeartsenijkunde is de medische hoogeschool eenvoudig niet berekend. Daarom acht ik de toevoeging „voor veeartsenijkunde en biologie in beperkte mate'' alleen mogelijk, wanneer wij hier een eigen wis- en natuurkundige faculteit zullen krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het hierbij laten. Ik zal gaarne het antwoord in eersten termijn van den geachten Regeeringsgemachtigde afwachten om daarna nog op enkele andere zaken verder in te gaan.

De vergadering wordt te 11.41 uur v.m. geschorst en te 12.09 uur n.m. hervat.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Het is met voldoening, dat de I.E.V.-fractie het plan der Regeering om in dit land een Landbouwhoogeschool op te zetten heeft ontvangen. De oprichting van deze hoogeschool wordt, evenals van elk van haar voorgangsters, door mijn groep met vreugde begroet. De oprichting daarvan vergroot hier te lande de beroepskeuze voor onze voor stafbetrekkingen bestemde jeugd. Hoewel er ook in het I. E. V. zeer veel ouders zijn, welke aan een academische opleiding in Nederland voor hun kinderen de voorkeur geven, beseffen toch ook zij, dat dit land in outilleering, ook in die op zeer hoog niveau als hoogescholen, niet mag achterblijven; daarbij gelet op de voordeelen, welke zij voor hun kinderen thans tijdelijk van de hoogescholen h.t.l. kunnen hebben en van de mogelijkheden, welke een academische studie hier te lande opent voor de financieel minder bedeelden en voor hen, die het niet noodig oordeelen, hun kinderen den vollen studietijd elders te doen verblijven. Voor de I. E. V.-fractie heeft het opzetten van hoogescholen in ons Indië nog een speciale aantrekkelijkheid, n.l., dat er hier te lande mede centra zullen worden gecreëerd, voor vrij en hoogstaand wetenschappelijk onderzoek, dat zich bovendien automatisch op Indië en zijn bevolkingen zal oriënteeren.

De verdiensten van de reeds bestaande hoogescholen zijn op dit terrein duidelijk waarneembaar. De Technische, Geneeskundige en Rechtshoogeschool fungeeren alle drie, behalve als opleidingsinstituut voor civiel-ingenieur, arts en jurist in onze maatschappij als uiterst nuttig gebleken kernen van gezag bij de beoefening op hoog wetenschappelijk peil van de dit land rakende civiel-technische, geneeskundige en juridische vraagstukken. Zij zijn in dit opzicht hier te lande ongeëvenaard.

Hetzelfde valt te verwachten van den opzet eener landbouwhoogeschool in Indië. Al is namelijk de zorg voor de landbouwwetenschap, het proefstationwezen hier te lande, reeds zeer geperfectionneerd en omvangrijk, wat ten aanzien van de beoefening van de drie eerder genoemde takken van wetenschap niet zoo gold en geldt, toch zal ook in casu een hoogeschool een even belangrijke rol spelen, n.l. die van een wetenschappelijk-landbouwkundig centrum van hooger orde, dat immers door een ten opzichte van de proefstations veel vrijer en minder begrensde keuze der vraagstukken, ook veel oorspronkelijker, diepergaand, breeder en algemeener kan werken. Tot deze verwachting is men ten volle gerechtigd op grond van de ervaring in Nederland, alwaar de plaats welke aldaar door de landbouwhoogeschool te Wageningen wordt ingenomen bij de beoefening van de Nederlandsche landbouwwetenschap, naast het ook in Nederland geperfectionneerde en omvangrijke proefstationswezen, er eene is van hooger wetenschappelijk en maatschappelijk gezag.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik hier de voordeelen van de oprichting van hoogescholen in Nederlandsch-Indië zoo ruim mogelijk naar voren heb gebracht en mij niet beperkt heb tot het directe doel, dat is het scheppen van de gelegenheid tot het ontvangen van hooger onderwijs, dan is dat geschied om de tegenstanders en niet-enthousiasten van dat onderwijs in Nederlandsch-Indië, waarvan er ook velen zijn, nog eens ook op de andere kanten van het onderwerp te wijzen, welke m.i. voor dit land eveneens van groot belang zijn.

Natuurlijk hangt het nut ook hier af van den opzet en de uitvoering, waarover ik thans ga spreken. Op het oogenblik gaat het volgens de stukken nog alleen om een deel van het plan, namelijk om alvast met de propaedeutische studie voor landbouwkundig-ingenieur aan te vangen. Dit onderdeel kan echter niet los worden beoordeeld van het geheel en het doel, dat hiermede wordt beoogd. Die propaedeuse zal zich hebben te richten naar het antwoord op de vraag of men hier te lande wil vormen landbouwkundige bedrijfsingenieurs voor de houtvesterijen, de cultures, de voorlichting van den Inheemschen landbouw en dergelijke, dan wel wetenschappelijke landbouwkundigen, zooals de proefstations die verlangen.

Mij dunkt, dat het onderwijs op het eerste moet worden gericht, terwijl tevens het tweede mogelijk moet worden gemaakt. Dit is de opzet van Wageningen ook. Men ontkomt daar niet aan vanwege de hoofdzakelijke behoefte aan de eerste categorie. In dit verband zou het verkeerd wezen de propaedeuse zoo te maken, dat zij voor beide uitloopen geschikt moet zijn en volgens het plan van de Regeering bovendien ook nog voor die tot veearts en bioloog. Mijheer de Voorzitter! Zoo'n propaedeuse zou voor alle categorieën ernstige tekorten en even ernstige overdaad met zich brengen. M.i. dient de propaedeutische studie in casu volledig te worden ingericht in overeenstemming met het voornaamste doel, dat is de vorming van wetenschappelijk opgeleide landbouwkundige bedrijfs- en voorlichtingsingenieurs.

Daarnaast kunnen voorzieningen worden getroffen voor de enkelen, die voor de proefstations bestemd zullen zijn. Hetzelfde uiterst voorname punt is destijds in 1916 tot 1918 bij den opzet van de landbouwhoogeschool te Wageningen lang en breed overwogen.

Ik heb dat van zeer nabij meegemaakt, destijds verbonden zijnde aan wat te Wageningen op 8 Maart 1918 tot landbouwhoogeschool werd verheven en aansluitend aan die hoogeschool zelf. Ik ben bij die voorbereiding ook ingeschakeld geweest als abituriënt van de toenmalige Rijks Hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wageningen, die toen reeds in de Indische cultures, de landbouwvoorlichting en het proefstationwezen werkzaam was geweest. Voorts was ik bij de omzetting van de Wageningsche inrichting tot hoogeschool nog belanghebbende als een der weinigen en in Indië thans een van de twee, die reeds enkele weken na de oprichting der hoogeschool zich zou onderwerpen aan het eerste daar af te nemen ingenieursexamen. Wat ik bij het destijdsche overleg met betrekking tot de richting der Wageningsche hoogeschool meemaakte was, dat de adviseurs uit de practijk, waaronder enkele vertrouwd met de Indische toestanden, en het meerendeel der hoogleeraren, zich vóór de oprichting van een bedrijfshoogeschool verklaarden. De minderheid, begrijpelijkerwijze gevormd hoofdzakelijk door de hoogleeraren voor de propaedeutische vakken, wilden een Proefstationsopleiding, om gemakshalve maar dit begrip te gebruiken. De all-round Nederlandsch landbouwkundige Minister Posthu-

(White.)

ma bleek een onvoorwaardelijk voorstander van de bedrijfsrichting, hierin krachtig gesteund door den Indischen adviseur, den lateren directeur van Landbouw, Nijverheid en Handel in Indië, de heer Sibinga Mulder.

Aldus werd de hoogeschool met die richting ingezet, waarbij met de Indische belangen dus ernstig rekening was gehouden. Door een zeer ruime openstelling van gelegenheden tot specialisatie heeft de Wageningsche hoogeschool intusschen in de afgeloopen twintig jaar ook vele proefstation-ingenieurs opgeleverd, hoewel dit aantal uiteraard slechts een fractie vormt van het gros der landbouwkundige ingenieurs, dat bij de bosch- en landbouwbedrijven en bij de voorlichtingsdiensten werk vond.

Als gevolg van de gekozen richting bleef te Wageningen de propaedeuse beperkt tot 1½ jaar en werd de hoogere vakstudie uitgebreid tot 3½ jaar plus ongeveer een jaar practijk. Ook werd, naar aanleiding van de beslissing, de economie als een hoofdvak der propaedeuse geïntroduceerd, met daarnaast bij de vakstudie de bedrijfsleer en de landhuishoudkunde. De laatste twee vakken waren voor de richting Nederlandsche landbouw reeds eerder ingevoerd.

Een verdere consequentie van den opzet in de bedrijfsrichting was, dat het onderwijs diende te worden gegeven in eigen milieu. Meteen was daarmede de vraag, of men kon volstaan met een landbouwkundige faculteit aan een of andere universiteit, ontkennend beantwoord. Voor de vorming van bedrijfsingenieurs was een eigen hoogeschool onvoorwaardelijk noodzakelijk. Van de studeerenden moest van den aanvang af de aandacht erop kunnen worden geconcentreerd, dat zij hadden te werken voor bedrijfsresultaten. Dat universiteiten daarvoor niet het geschikte milieu bieden zal toch wel algemeen worden aanvaard.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de stukken krijg ik den indruk, — en gaarne zou ik vernemen, of die volkomen juist is — dat de Regeering thans met de landbouwhoogeschool in Indië dezelfde richting uit wil als destijds in Nederland. Dit heeft mijn steun. Om redenen van opportuniteit wordt de propaedeuse tijdelijk uitbesteed aan de Geneeskundige Hoogeschool. Indien dit niet langer zal duren dan de omstandigheden nu eenmaal dwingend voorschrijven, dan moet in dezen maatregel worden berust. Ernstig bezwaar zal er echter tegen moeten worden gemaakt, indien tot die omstandigheden, behalve de tijd, ook wordt gerekend het geld. Dàn is het beter, voorloopig niet tot den opzet van de hoogeschool over te gaan, maar zich te beperken tot een noodpropaedeuse, nu Wageningen voor ons is afgesloten. Want wil men in Indië een landbouwhoogeschool, gelijkwaardig aan die te Wageningen — en de Regeering wenscht dit volgens de stukken, terwijl dat van het I. E. V. is een eisch — dan zal men er zich bij den opzet goed bewust van moeten zijn, hoe een combinatie, als thans tijdelijk wordt voorgesteld, ook bij die tijdelijkheid bepaaldelijk ongewenscht is, ongewenscht vanwege het milieu, dat bij a.s. artsen totaal anders moet zijn ingesteld, ongewenscht ook vanwege de totaal andere eischen, aan de propaedeuse te stellen. Men combineert evenmin b.v. een middelbare landbouwschool met de Nias.

In dit verband zou ik tevens willen adviseeren, de aandacht voorloopig te bepalen tot de oprichting van een landbouwhoogeschool en al niet direct tevens te denken aan een opleiding daarbij van veeteeltkundig gevormde veeartsen en van landbouwkundig georiënteerde biologen. Deze bijzaken zullen de zeer groote moeilijkheden, waarvoor men zich bij de uitvoering van het plan der hoogeschool voor het hoofddoel alleen al reeds gesteld zal zien, beslist ondragelijk maken.

Wat de veeartsstudie betreft is men er nog niet eens toe kunnen komen, ondanks tevens doorgemaakte perioden van groote bezuinigingsnoodzaak, de middelbare veeartsenschool te Buitenzorg te combineeren met de middelbare landbouwschool aldaar. Wel ben ik van meening, dat, met het oog op de latere samenwerking in de practijk, het gewenscht is, een eventueele academische opleiding tot veearts en bioloog in dezelfde plaats te vestigen als de landbouwhoogeschool. Dat deze te Buitenzorg zal verrijzen, zooals volgens de memorie van antwoord door de Regeering bereids is beslist, ligt geheel voor de hand. Een andere oplossing zou onlogisch en onjuist zijn, zoomede schade berokkenen. Buitenzorg is nu eenmaal verreweg het belangrijkste en meest algemeene wetenschappelijk-landbouwkundig centrum van Nederlandsch-Indië; bovendien een van traditie en standing, wat ook voor de hoogeschool zeker niet onbelangrijk is. De aldaar gevestigde instituten kunen ongedwongen bij het onderwijs worden ingeschakeld, tot uitermate groot voordeel van dat onderwijs. Deze inschakeling zal de instituten zelf evenzeer ten goede komen. Zij dient om de voordeelen naar beide kanten en dus voor het geheel principieel dan ook gewaarborgd. Heeft de Regeering hierover reeds een gevestigd oordeel?

Uit de memorie van antwoord is wel een aanwijzing te putten, dat de Regeering terzake het standpunt deelt. De zaak is echter van te groot belang om het bij die aanwijzing te laten. Er zitten hier ook personeelskwesties aan vast, welke bij den opzet der landbouwhoogeschool aanstonds aan de orde zullen treden.

Is het, in het verband van het voorliggend voorstel n.m.m. dus noodzakelijk, zoo spoedig mogelijk een geheel afzonderlijke landbouwhoogeschool op te zetten, dus geen landbouwkundige faculteit, maar een in zichzelf volledige hoogeschool, evenwaardig b.v. aan de evenzeer geheel apart staande Technische hoogeschool te Bandoeng, de vraag kan thans gesteld worden of daaraan is te voldoen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt mij toch waarlijk niet onmogelijk, als de Regeering meent, voor de landbouwhoogeschool gelden beschikbaar te hebben, daar Zij anders met het plan natuurlijk niet zou zijn gekomen. Er zijn voor den opzet van gebouwen in Weltevreden en in Buitenzorg ten behoeve van wetenschappelijke instellingen op de begrooting 1940 gelden uitgetrokken. Voorzoover deze zijn geblokkeerd waren ze te deblokkeeren en aan te wenden voor den bouw van ruimten te Buitenzorg, ten behoeve van de landbouwhoogeschool.

Ik heb mij laten vertellen, Mijnheer de Voorzitter, dat elders al dadelijk een paar ton voor dien bouw zouden zijn vrij te maken. Is dit niet zoo, dan lijkt mij met de hulp van de gemeente Buitenzorg terzake een oplossing toch aanwezig. Ook schijnt, behalve voor het mineralogisch-petrografisch practicum, dat volgens de memorie van antwoord reeds aanstonds te Buitenzorg zal worden gegeven, voor het practisch scheikundig en natuurkundig werken, nog zonder bijbouw, te Buitenzorg tijdelijk voldoende plaats beschikbaar te komen als binnenkort een deel der laboratoria van de afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken naar Weltevreden verhuist.

Volgens mijn locale informaties zou dan ook zonder ernstig bezwaar reeds het volgend jaar de landbouwhoogeschool haar bestemming te Buitenzorg kunnen volgen. Intusschen is er uiteraard volop tijd om voor de inrichting te zorgen. Gaarne zou ik thans van de Regeering vernemen of Zij bereid is, den hier aangegeven loop te bevorderen.

Een aparte moeilijkheid vormt het docentenmateriaal, hetwelk voor een landbouwhoogeschool zeer uitgebreid en gevarieerd is. Ook hiervoor is de aangewezen oplossing de volledige inschakeling bij het onderwijs van de te Buitenzorg reeds gevestigde instituten, welke over alle noodige specialisten beschikken, die in het kader van het geheel aan instituten en hoogeschool tezamen voor het onderzoek en het onderwijs beide nuttig kunnen worden aangewend.

Terzake volge men eveneens het voorbeeld van de landbouwhoogeschool te Wageningen, welke in zich diverse instituten van onderzoek en voorlichting heeft opgenomen, voordeel

(Mochtar.)

van instituten en hoogeschool beide. Men ga in deze richting hier te lande nog verder dan in Nederland, alwaar vastgeroeste verhoudingen een concentratie van alle daartoe in aanmerking komende bestaande landbouw-wetenschappelijke instituten bij de hoogeschool in den weg stonden, met als gevolg de noodzakelijkheid van dubbele instituten, die natuurlijk elkaar beconcurreerden wat leidde tot dubbel werk als resultaat van dubbele uitgaven.

Naast de benutting van het personeel der instituten te Buitenzorg voor de landbouwhoogeschool zijn hiervoor natuurlijk ook losse professoren noodig, b.v. voor de propaedeutische studie.

In het algemeen zou ik de Regeering willen adviseeren de hoogleeraarsbenoemingen uit te stellen, tot het moederland weder vrij is en een ruimere keuze dan eene tot Indië beperkt, voor die eervolle benoemingen mogelijk is.

Resumeerende kan ik de Regeering dus mededeelen, dat mijn fractie het ontwerp, strekkende tot de oprichting van een landbouwhoogeschool in Nederlandsch-Indië kan steunen, mits er waarborgen worden geschapen, dat de hoogeschool evenwaardig wordt opgezet en geoutilleerd aan die te Wageningen. Hiertoe is het noodig, dat de Regeering alsnog verklaart, dat de landbouwhoogeschool niet zal zijn een faculteit van een komende universiteit, maar een aparte hoogeschool, welke in zichzelf volledig, — d.w.z. ook inclusief de propaedeuse — zal zijn geoutilleerd voor de vorming van landbouwkundige ingenieurs, die evenwaardig zijn aan die van Wageningen. Bij zoo'n afzonderlijke hoogeschool, gevestigd te Buitenzorg, waren van den aanvang af de aldaar gevestigde instituten, voorzoover zij bij het onderwijs te pas kunnen komen, als zoodanig aan te schakelen, tot nut van het onderwijs en den landbouw beide. De aanleuning bij de geneeskundige hoogeschool voor de propaedeuse dient, zoodra mogelijk, verbroken, waartoe aanstonds met de noodige voorzieningen te Buitenzorg ware aan te vangen.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! De indiening van het ontwerp juich ik ten zeerste toe. Ik beschouw het voorstel niet als een tijdelijken maatregel, die slechts gedurende den oorlog in stand gehouden wordt, maar het is een permanente maatregel, welke beoogt een voorziening in de reeds lang gevoelde behoefte aan zulk een onderwijsinrichting, welke, gelijk in de memorie van antwoord is gezegd, in vroegere jaren slechts vanwege het financieel bezwaar niet in het leven kon worden geroepen. De oorlog werkt in deze in zooverre mede tot versnelling van het tijdstip en verhooging van de noodzaak van de oprichting, aangezien de overweldiging van Nederland de uitzending van landbouwingenieurs uit Wageningen onmogelijk heeft gemaakt.

Zeer terecht heeft de Regeering voorts verklaard, dat de behoefte aan landbouwingenieurs altijd blijft bestaan, al zijn er hier te lande reeds ± 600 van die functionarissen werkzaam, waarvan ongeveer 330 bij het particuliere en ongeveer 260 in dienst van den Lande te werk zijn gesteld. Het kan ook niet anders, Mijnheer de Voorzitter, aangezien een uitbreiding op landbouwgebied vooral bij de bevolking, die behoefte heeft aan voorlichting, steeds voortduurt.

Men zou wellicht kunnen zeggen, dat voor de voorlichting aan de bevolking een uitbreiding van het aantal adjunct-landbouwconsulenten de meest practische weg is, maar deze ambtenaren toch worden te werk gesteld onder bepaalde chefs, zoodat een uitbreiding van hun aantal onvermijdelijk gepaard zal moeten gaan met een uitbreiding van het aantal chefs, dus landbouwingenieurs. Alleen om deze reden al is de oprichting van een landbouwhoogeschool gerechtvaardigd. Bovendien moet men ook candidaten hebben die te zijner tijd de pensioenrijpe functionarissen kunnen vervangen.

Mijnheer de Voorzitter! Volgens de memorie van antwoord zal de op te richten landbouwkundige faculteit openstaan voor abituriënten der H.B.S. B of overeenkomstige onderwijsinrichtingen. Hiertegen heb ik geen bezwaar, ook ten aanzien van andere faculteiten is die eisch immers gesteld. Maar wat ik bij de eerstgenoemde faculteit echter mis is een soortgelijke regeling als die, welke bestaat zoowel bij de geneeskundige hoogeschool als bij de rechtshoogeschool, een regeling, waarover de vorige sprekers gesproken hebben. Bij genoemde faculteiten namelijk bestaat de mogelijkheid voor de toelating van Indisch-artsen respectievelijk rechtskundigen van de vroeger bestaande rechtsschool bij voldoen aan bepaalde voorwaarden.

Deze gedragslijn acht ik zeer juist, aangezien immers onder de oud-Stovianen en Niasers personen zijn, die wellicht enkel door omstandigheden niet langs den normalen weg de geneeskundige hoogeschool, dan wel de faculteit der rechtswetenschappen kunnen bezoeken, doch daarom niet minder intelligent zijn. De practijk heeft dan ook uitgewezen, dat de Indische artsen en rechtskundigen na beëindiging van hun studie aan de respectievelijke faculteiten vaak zeer uitstekende artsen en rechters zijn. In navolging daarvan zou ik willen voorstellen, een overeenkomstige regeling te treffen ten aanzien van toelating van abituriënten van de middelbare land- en boschbouwschool tot de landbouwkundige faculteit, natuurlijk wanneer zij voldoen aan bepaalde voorwaarden van practischen aard. Deze regeling is bovendien noodig, omdat men al gauw in de behoefte kan voorzien, hetgeen anders niet eerder dan na vijf jaren plaats kan vinden. Ik hoop, dat de Regeering mijn voorstel zal willen overnemen.

Met genoegen, Mijnheer de Voorzitter, heb ik voorts in de memorie van antwoord gelezen, dat aan minder vermogende, doch begaafde jongelieden collegegeld, c.q. een studiebeurs toegekend zal worden. Ik moet hierbij echter opmerken, dat de eischen ter verkrijging daarvan erg zwaar zijn. Immers, er zijn twee eischen, die gesteld zijn en waaraan de candidaat moet voldoen, n.l. minder vermogend en begaafd. Op zich zelf beschouwd zijn dat billijke eischen; men geeft immers geen geldelijken steun aan hen, die betalen kunnen, evenmin steun aan candidaten, die niet intelligent zijn. Maar wat verstaat men eigenlijk onder minvermogend? Het is niet onder woorden te brengen, het hangt af van het persoonlijk inzicht van hen, die bevoegd zijn, dergelijke verklaringen af te geven. Het kan dan ook gebeuren, dat een ambtenaar, bevoegd tot het geven van zulke verklaringen, van meening is, dat b.v. iemand, in het bezit zijnde van een groot en prachtig huis zooals zulks vaak het geval is in de buitengewesten, doch geen of zeer gering inkomen genietende, niet minvermogend is. Deze persoon komt dus niet in aanmerking voor steun, terwijl misschien een ander, die in een omgekeerd geval verkeert, dien steun wel krijgt. Men is dus geheel overgelaten aan het oordeel van die bevoegde instantie. Echter is dit bezwaar, al hoewel het niet onderschat mag worden, niet onoverkomelijk, doch dit is wel de tweede eisch, n.l. het begaafd zijn van den candidaat.

Onder het begaafd zijn wordt volgens de bestaande bepalingen verstaan, dat de candidaat voor de geëxamineerde vakken gemiddeld 7½ moet hebben. Deze eisch nu is voor de meeste jongelieden een struikelblok. Waar dit zelfs voor Europeesche jongelieden al zeer zwaar te noemen is, is het dit te meer voor de Indonesische candidaten, die zich op school moeten bedienen van de Nederlandsche taal, welke voor hen niet alleen moeilijk is, doch altijd een vreemde taal blijft, zoodat de gestelde gemiddelde 7½ voor hen practisch onbereikbaar is. In verband hiermede dring ik er bij de Regeering op aan, dezen eisch te verlagen, opdat er meer Indonesische candidaten van de regeling kunnen profiteeren.

Een ander punt, dat ik naar voren zou willen brengen, is de kwestie van de grootte van het bedrag van het collegegeld. Dit collegegeld zal volgens de stukken *f* 300 's jaars bedragen. Ik zou willen vragen — en deze vraag geldt dan

(Soangkoepon.)
ook voor andere faculteiten hier te lande — of het collegegeld niet verlaagd kan worden. Want wanneer men bedenkt, dat een welgesteld Indonesiër een gemiddeld inkomen heeft van laat ik noemen een bedrag van *f* 300 — *f* 400 's maands, waarvan af moet aan collegegeld *f* 25, plus benoodigde boeken en kostgeld, tezamen ongeveer *f* 80 à *f* 90, dan moet men toch tot de conclusie komen, dat die uitgaven bepaald zwaar zijn.

Ik zou de Regeering daarom in overweging willen geven, het collegegeld te verlagen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de besprekingen over de oprichting van de landbouwhoogeschool hier te lande zal ik mij niet verdiepen in de motieven van de Regeering voor de instelling van deze hoogeschool.

Voor mij is het van belang, dat deze hoogeschool er komt en zij, volgens de Regeering, niet als object voor een experiment zal dienen, doch een permanente onderwijsinstelling zal zijn, die van belang is voor de verwerving van academische landbouwkennis, welke ongetwijfeld dienstbaar kan en zal worden gemaakt aan de landbouwkundige ontwikkeling van deze overzeesche gebieden van ons Koninkrijk en zijn landbouwende bevolking.

Mijnheer de Voorzitter! De oprichting van een hooger onderwijsinstelling hier te lande, op het gebied van de landbouwkundige wetenschap is inderdaad een onmisbaar onderdeel van de ontwikkeling dezer gewesten.

Indien men het agrarisch karakter van dit land en de nog braakliggende gebieden, vooral van de buitengewesten, in aanmerking neemt, mag men zich zeker verheugen over de totstandkoming van de landbouwhoogeschool.

De instelling van deze onderwijsinrichting hier te lande biedt mijns inziens een betere gelegenheid voor de Inheemschen, om zich beschikbaar te stellen voor de studie van de landbouwwetenschappen, welke ongetwijfeld van eminent belang zijn voor de gestadige economische ontwikkeling, die de beoefening van den landbouw in deze gewesten biedt.

Tezamen met de bestaande middelbare landbouwschool en cultuurscholen hier te lande, die ook in de toekomst behouden blijven, vormt de landbouwhoogeschool zeker een goed geheel bij de voorziening in de bestaande behoeften op het gebied van de kennis van den landbouw in de uitgestrekte gebieden van deze gewesten.

In dit verband kan ik mij dan ook geheel aansluiten bij de verscheidene leden, die in het afdeelingsverslag het voornemen der Regeering op dit gebied toejuichten.

In het afdeelingsverslag wordt door eenige leden betwijfeld of het Koninkrijk der Nederlanden ruimte biedt voor de abituriënten van twee landbouwhoogescholen, namelijk een in Nederland en een in Indië. Indien men bedenkt, dat de landbouw in deze gewesten nog altijd zeer primitief beoefend wordt, begrijp ik den twijfel van deze leden in het geheel niet.

Wanneer het kleine Nederland al zoo'n groote behoefte heeft aan wetenschappelijke landbouwkundige voorlichting, zal dit des te meer het geval zijn met de zeer uitgestrekte gebieden hier te lande, met hun landbouwbeoefenende Inheemsche bevolking.

Bovendien mogen zeker de landbouwbelangen van deze landen niet afhankelijk worden gesteld van die van Nederland; vooral omdat de landbouwkundige eischen hier te lande geheel anders zijn dan die in Nederland.

Terecht wordt dan ook door eenige leden in het afdeelingsverslag bekendgesteld, dat Indië, ook in normale tijden, zijn eigen hooger onderwijs hebben moet, ongeacht de aanwezigheid en de capaciteit van universiteiten in Nederland.

Wanneer de Regeering in de memorie van toelichting verder zegt, dat het in de bedoeling ligt zoo spoedig mogelijk enkele deskundigen te belasten met het voorbereiden van een plan voor de toekomstige faculteit, waarbij tevens zal moeten worden nagegaan in hoeverre hier te lande ook reeds

(Zwart.)
behoefte bestaat aan en plaats is voor een hooge veeartsenijkundige en biologische opleiding, om vervolgens op korten termijn nadere voorstellen te doen, dan juich ik dit zeker toe, omdat het onderzoek ter zake zeker tot het constateeren van de behoefte daaraan zal leiden. De benoodigde materialen voor deze studie zijn in deze landen in overvloedige mate aanwezig.

De veronderstelling, dat in Nederlandsch-Indië het hooger onderwijs te snel zou zijn uitgebreid, namelijk voordat in de behoefte aan middelbaar onderwijs behoorlijk is voorzien, strookt, zooals de Regeering terecht zegt, niet met het sinds jaren door Haar gevolgde en door den Volksraad aanvaarde onderwijsbeleid, volgens hetwelk gelijktijdige verzorging en uitbreiding van alle trappen van het onderwijs plaats heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Onze Inheemsche maatschappij zal zeker de intrede van deze landbouwhoogeschool met vreugde begroeten. Deze vreugde zal straks nog worden verhoogd, wanneer aan minder vermogende doch begaafde jongelieden collegegeldbeurzen c.q. studiebeurzen worden toegekend, met dien verstande evenwel, dat de gemiddelde cijfers, die voor de toekenning van deze beurzen noodig zijn, niet zoo hoog worden gesteld, dat feitelijk de Inheemschen daardoor niet voor zulke beurzen in aanmerking kunnen komen. Ik moge daarom hopen, dat het onderzoek naar de begaafdheid niet alleen beheerscht zal worden door cijfers en getallen, waarvan het practische leven in werkelijkheid niet afhankelijk is.

Verder zou ik der Regeering in overweging willen geven, de vakken van de middelbare landbouwschool zoodanig vast te stellen, dat abituriënten van deze school, zonder groote bezwaren, tot de in te stellen landbouwhoogeschool kunnen worden toegelaten.

Dat de landbouwhoogeschool tot zegen van deze gewesten zal strekken, behoeft mijns inziens geen nader betoog.

Mijnheer de Voorzitter! De heer White heeft in dit verband zooeven verschillende wenschen naar voren gebracht. Gaarne zou ik der Regeering verzoeken, zooveel mogelijk aan die wenschen tegemoet te komen. Maar wanneer dat nu nog niet mogelijk is, in verband met verschillende noodzakelijke factoren, wil ik volstaan met hetgeen de Regeering nu voorstelt, omdat ik weet, dat Keulen en Aken niet in een dag zijn gebouwd.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Als een bewijs, dat ook de democratische regeeringsinstellingen snel kunnen handelen, als het moet, mag in zeker opzicht ook wel de oprichting van de landbouwkundige faculteit gelden. In dezelfden tijd, waarin men anders nauwelijks klaar zou zijn met de voorbereiding van een fröbelschooltje, wordt nu een universiteitsafdeeling opgericht. Want, Mijnheer de Voorzitter, de memorie van antwoord zegt wel dat de Volksraad nog gelegenheid krijgt zich over opzet en inrichting van de toekomstige faculteit uit te spreken, doch ook hier is het weer, dat men, wanneer men eenmaal *a* heeft gezegd, ook *b* moet zeggen. Zoolang we echter de eigenlijke instellingsordonnantie niet voor oogen hebben, kunnen we moeilijk oordeelen over wenschelijkheden in leerplan enz., al hangt de propaedeuse daar nauw mee samen. Het is ook mijn vaste overtuiging en meening, Mijnheer de Voorzitter, dat Indië er aanspraak op heeft ten slotte een volledige universiteit, al of niet met daaraan verbonden hoogescholen voor speciale onderdeelen der wetenschap te bezitten.

De bezwaren van de Regeering tegenover de oprichting van een landbouwhoogeschool in de vorige hoofdzitting genoemd waren echter volkomen juist. Inderdaad was het toen beter voorloopig de hoofdaandacht te wijden aan het middelbaar en lager cultuuronderwijs. Want men moet niet vergeten dat een behoorlijke landbouwhoogeschool een millioenen-kwestie wordt, welk geld misschien beter gebruikt zal kunnen worden voor ander onderwijs.

(Zwart.)

Ook ik behoorde tot de leden, die het aanvankelijk beter achtten de oprichting een jaar uit te stellen, om de zaak beter voor te bereiden. Eveneens zal men het een oud-Wageninger niet kwalijk duiden, dat het hem bij eersten indruk leek, dat men dankbaar van de gelegenheid gebruik maakte om een overigens gerechtvaardigden wensch zoo gauw mogelijk werkelijkheid te doen worden en blijk gaf zelfs geen jaartje te kunnen wachten.

De landbouwhoogeschool te Wageningen toch, Mijnheer de Voorzitter, zal door de oprichting van een Indische landbouwfaculteit zwaarder getroffen worden dan zulks bijv. bij de oprichting van de Technische Hoogeschool te Bandoeng met Delft het geval was.

(De heer White: Denkt U aan Indië.)

Ik denk aan Indië en kom daar nog op.

Doch, ook zonder dat Churchill het eenige dagen geleden nog eens verklaarde, is het duidelijk, dat de oorlog nog minstens eenige jaren zal duren, zoodat we ons daarop moeten instellen.

Ik juich het daarom toe, dat de Regeering ook in deze een snelle beslissing heeft weten te nemen en dat zoowel in het belang van Indië — U ziet, Mijnheer de Voorzitter, ik kom al direct op de interruptie van den heer White terug — als van de geslaagden van het middelbaar onderwijs. Mijn verdere opmerkingen hebben dan ook alleen ten doel eenige nadere verklaringen uit te lokken.

Allereerst wil ik wijzen op een waarschijnlijk ongelukkig geredigeerden zin in de memorie van antwoord, nl., dat het weinig aanbevelenswaardig zou zijn de voor het hooger onderwijs bestemden liever in de gelegenheid te stellen hun studies in Europa voort te zetten, „waar", zooals de memorie van antwoord zegt, „het hier de studie van specifiek Indische vakken als landbouw en boschbouw betreft". Men bedoelt het natuurlijk wel goed, Mijnheer de Voorzitter, doch zegt het dan alleen allerongelukkigst. Landbouw en boschbouw hebben niets specifiek Indisch op zichzelf, doch hoogstens kan bedoeld zijn, dat de vraagstukken van landbouw en boschbouw in en van Indië een ander aanzien hebben dan landbouw en boschbouw in Europa. Hieruit zou men eigenlijk ook kunnen opmaken, dat wat Wageningen tot dusverre afgeleverd heeft eigenlijk niet heelemaal geschikt was voor zijn taak en dat de Indische landbouwfaculteit veel betere krachten zal afleveren enkel en alleen omdat deze hier zouden zijn opgeleid. In deze moet ik toch voor de eer van Wageningen opkomen. De universitaire studie moet breed opgevat worden en dan heeft de geheele omgeving, de geheele uitrusting van zoo'n hoogeschool grooten invloed op de wetenschappelijke vorming van den student en zijn geschiktheid voor het latere werk.

Het maakt voor de hoogere studies veel minder dan voor het middelbaar of lager onderwijs uit of dat onderwijs in het land en de omgeving zelf gegeven wordt. De moderne broeikas-techniek bv. maakt tegenwoordig in Wageningen heel veel meer mogelijk dan zulks in mijn tijd het geval was.

Het peil van het algemeen landbouw- en boschbouwonderwijs in Europa staat daar nu eenmaal hooger dan hier in Indië de eerste 20 jaar mogelijk zal zijn. Men heeft in Europa voor veel vakken van onderwijs veel meer uitgewerkte problemen die den student kant en klaar kunnen worden voorgelegd, terwijl men hier voor vele vakken slechts over zeer onvoldoende gegevens beschikt, waarin men nog lang geen overzicht heeft. Het hooger onderwijs moet den student leeren met behulp van zijn arbeid wetenschappelijke kennis ter plaatse zelf te verkrijgen, ter plaatse zelf de vraagstukken op te lossen.

Ik herinner mij nl. nog heel goed, dat ik in Wageningen mij wilde toeleggen op dien zg. specifieken Indischen boschbouw en dat mij de heel juiste opmerking werd toegevoegd liever mijn aandacht aan de algemeene boschbouwkundige vraagstukken te schenken dan aan die specifiek Indische. Dat was in Indië binnen betrekkelijk korten tijd in te halen. En die opmerking heb ik in Indië bevestigd gevonden.

Wat zuiver wetenschappelijke vorming betreft, Mijnheer de Voorzitter, zal Buitenzorg een buitengewone prestatie opleveren, als het binnen 20 jaar even specifiek voor Indië algemeen wetenschappelijk gevormde menschen aflevert, als zulks met Wageningen het geval is geweest.

Ik beaam natuurlijk volkomen, dat het Nederlandsche voorbeeld niet slechts moet worden gevolgd, doch wensch te onderstrepen, dat de Regeering de opleiding en studie gelijkwaardig wil houden met de Nederlandsche. Evenals men er naar streeft Bandoeng gelijkwaardig te maken met Delft en de geneeskundige hoogeschool aan de Nederlandsche faculteiten, moet men dat ook voor de landbouwfaculteit doen.

De geheele stand van landbouwkundigen en houtvesters in de maatschappij zou onmiddellijk dalen, wanneer de landbouwkundige opleiding op een minder hoog wetenschappelijk peil stond dan die van den ingenieur of dokter.

Bij voorbaat verklaar ik er mij daarom tegen, dat geslaagden van de middelbare Landbouwschool en die van de middelbare boschbouwschool zullen worden toegelaten tot de hoogeschool.

Het voorbeeld van Groningen is geloof ik niet juist, omdat te Wageningen alleen worden toegelaten zij, die een einddiploma van een H.B.S. bezitten.

(De heer White: Het is wel juist voor Groningen, niet voor Deventer.)

Kortom, hier dient men mijns inziens principieel en bij voorbaat deze mogelijkheid buiten te sluiten.

Wanneer men eenmaal de mogelijkheid daartoe opent, zal men ieder jaar een steeds sterker drang krijgen om de poort grooter te maken, waarmee ongetwijfeld het peil van het onderwijs zal dalen. Men moet nu eenmaal van een bepaalde wetenschappelijke basis uitgaan en daaraan als norm vasthouden. Iets anders is het, wanneer eenmaal de landbouwfaculteit een behoorlijk gevestigde reputatie heeft, dat dan een uitzonderlijke middelbare kracht eens gelegenheid krijgt aan de landbouwhoogeschool zijn studie voort te zetten.

Mijnheer de Voorzitter! Er is mij nog iets niet duidelijk in de memorie van antwoord, n.l. de aanleuning bij de Geneeskundige Hoogeschool.

Het is een gelukkige tijdelijke oplossing, dat men nu de propadeuse kan doen plaats vinden aan de Geneeskundige Hoogeschool. Is het echter de bedoeling dit altijd te doen? Wij hebben nog niet de instellings-ordonnantie zelf onder de oogen gehad. Zoo ja dan zou ik daar ernstige bezwaren tegen moeten maken. De propadeuse voor de landbouwfaculteit zal aan andere eischen moeten voldoen dan die van de toekomstige dokters, vooral voor de vakken plantkunde en wiskunde. Een afzonderlijke propadeuse voor de landbouwfaculteit is dus op den duur noodig. Ook zou het uit opvoedkundig oogpunt een groot bezwaar zijn, als duurzaam de eerste twee studie-jaren zouden worden doorgebracht aan de Hoogeschool te Batavia en pas in het derde jaar de colleges in Buitenzorg zouden worden gevolgd.

Gaarne zou ik ook nu reeds vernemen, hoe lang de eigenlijke propadeuse zal duren? Juist in verband met de daarin in Wageningen gevolgde regeling.

Volgens de memorie van antwoord zal Buitenzorg dus universiteitsstad worden. In tegenstelling met den heer White, die hier in den letterlijken zin des woords een oratio pro domo heeft gehouden, ben ik niet zoo op Buitenzorg gebrand. Wij kunnen nu dus Buitenzorg wel gelukwenschen, maar zeer waarschijnlijk de toekomstige studenten niet. Vooral omdat er waarschijnlijk toch slechts een klein aantal studenten zal studeeren, lijkt het geheel mij daar een zeer ongeschikte omgeving voor een studentenstadje. De studenten zullen er voor een groot gedeelte op zichzelf zijn aangewezen en het geheel veel kans loopen een echt vakhoogeschooltje te worden, waarvan op den student

(Zwart.)

weinig algemeen vormende invloed zal uitgaan. Zelfs Wageningen bood met zijn vereeniging van tropische en Nederlandsche land- en boschbouw, benevens tuinbouw, een rijker geschakeerd geheel, dan Buitenzorg zal bieden.

In het afdeelingsverslag betreffende de Indologenopleiding is er reeds op gewezen, dat de karaktervormende gelegenheid van de Indische studentenwereld te wenschen laat en werd aan de Regeering verzocht eventueel te willen helpen daarin te voorzien.

Wat voor Batavia en Bandoeng geldt, zal voor Buitenzorg in verdubbelde mate gelden. Vestiging van de toekomstige landbouw-faculteit te Bandoeng of Batavia — en ik geef aan de eerste plaats de voorkeur — zal daarom het studentenleven ten goede komen, omdat er veel meer gelegenheid bestaat tot het vormen van grooter en rijker geschakeerde studentenvereenigingen. Maar niet alleen voor de studenten, ook voor de toekomstige landbouwkundige faculteit zelf staat het bij mij nog niet vast of Buitenzorg de geschiktste plaats is. Dat lijkt wel zoo op het eerste gezicht vanwege den Plantentuin en de verschillende landbouwkundige instituten, maar loopt men daarbij niet het gevaar, dat die landbouwkundige faculteit altijd een beetje pietluttig zal blijven? Men zal alles op een koopje willen doen. Om te beginnen met zoo weinig mogelijk afzonderlijke hoogleeraren te benoemen, maar liefst ambtenaren, die eigenlijk hun handen al vol hebben — dat wordt althans verondersteld — voor lector te gebruiken.

Men zal ook willen bezuinigen op gebouwen en uitrusting, want dat is er zoogenaamd toch alles al bij die verschillende instituten. Ook zonder diepgaande beschouwingen, mag m.i. verwacht worden, dat dit verschillende mogelijkheden zal opleveren, omdat de lector den ambtenaar en de hoogleeraren, proefstationmenschen, elkaar wederzijds in hun arbeid zullen belemmeren. Maar men loopt ook het gevaar uit het oog te verliezen, dat die landbouwfaculteit en die verschillende inrichtingen geheel verschillende doeleinden hebben te dienen, die in veel opzichten zelfs tegen elkaar in kunnen gaan.

De hoogleeraar zal toch bijvoorbeeld eigen proefvelden willen hebben en eigen studiemateriaal, eigen boeken enz. en niet afhankelijk willen zijn van de proefvelden of inrichtingen en uitrustingen van de instituten. Daarentegen zullen de instituten zich al gauw bezwaard voelen, door de hand- en spandiensten, die zij aan die landbouwfaculteit zullen moeten verleenen.

Kortom, Mijnheer de Voorzitter, èn de instituten èn de landbouwfaculteit zullen steeds trachten zooveel mogelijk onafhankelijk van elkaar te kunnen werken. En als dat het geval is, dan is er nog alle aanleiding de zaak in zijn geheel te bezien. Waarom moeten alle wetenschappelijke instellingen in West-Java gevestigd zijn en kan zoo'n landbouwhoogeschool bijvoorbeeld niet in Oost-Java komen?

Verder zou men ook in Bandoeng of in Batavia geheel nieuwe gebouwencomplexen kunnen opzetten en het dan ook model doen.

Een voorbeeld van de te verwachten moeilijkheden meen ik reeds te zien in de aanvraag voor een mineralogisch practicum in Buitenzorg.

Eenige maanden geleden zijn hier uitvoerige pleidooien gehouden over de noodzakelijkheid om een betere uitrusting en meer ontwikkelingskansen te geven aan 's Lands plantentuin. Deze zaak werd met veel enthousiasme door de Regeering voorgebracht en ondanks bedenkingen door den Volksraad aanvaard, want volgens de Regeering kon dat bij wijze van spreken geen dag en geen nacht wachten.

Maar nu moet, voorzoover mij bekend, het mineralogische laboratorium gevestigd worden in een gedeelte van het herbarium. Dat herbarium schijnt bijna altijd aan het kortste eindje te hebben getrokken en stiefmoederlijk bedeeld te zijn geweest. De rangschikking en de huisvesting van de wetenschappelijke instituten in Buitenzorg laat veel

(Verboom.)

te wenschen over en het wordt tijd, dat men niet alleen plannen heeft voor een betere huisvesting, maar daaraan ook uitvoering geeft. Ik zou de Regeering daarom willen vragen of een geheel nieuw herbarium of een geheel nieuw mineralogisch instituut — uitgevoerd in hout behoeft het niet eens zoo duur te zijn — volgens Haar een ongekende weelde zijn zou. Nu blijft het voor beiden een zich behelpen en bekrimpen met onvoldoende ruimte. Dat behelpen brengt allerlei veranderingen en onkosten met zich en geeft beiden instituten veel overlast, zoodat men onmiddellijk ruimte te kort zal komen en al dadelijk zal trachten, verbetering te krijgen. Ik hoop dat men, alvorens definitief het besluit te nemen, de landbouwhoogeschool te Buitenzorg te vestigen, niet alleen het vóór, maar ook het tegen terdege zal overwegen.

Aan de aanvullende begrooting zal ik overigens gaarne mijn stem geven, Mijnheer de Voorzitter!

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het, dat deze zeer belangrijke zaak op zoo korten termijn aan de orde wordt gesteld en op zoo korten termijn zal moeten worden beslist. Naar het mij voorkomt bestond er alle aanleiding, ons over deze zaak uitvoerig te beraden en o.m. ook overleg te plegen met menschen, die op dit gebied als deskundigen zijn aan te merken. Dit is alles niet gebeurd; de Regeering verklaart dit hieruit, dat „de versnelde polsslag van den tijd in vele gevallen tot handelen op korten termijn noopt". Dit is heel mooi gezegd, maar ik zou niettemin liever zien, dat we ondanks dien versnelden polsslag van den tijd in een zoo uitermate belangrijke zaak als deze rustig en na gezet overleg te werk zouden gaan.

Daar komt bij, dat het hier geen tijdelijke voorziening betreft, gelijk men wellicht op het eerste gezicht zou denken, doch een permanente maatregel, gelijk op blz. 2 van de memorie van antwoord (roneo) duidelijk wordt gezegd. Ik lees daar:

> „De voorgestelde voorziening is dan ook niet van tijdelijken, incidenteelen aard, doch draagt een permanent karakter."

Juist daarom was het naar mijn meening wenschelijk dat er gelegenheid zou hebben bestaan, dat hierover deskundigen zich zouden hebben kunnen uitspreken en dat er in de pers en in verschillende tijdschriften een gedachtenwisseling zou hebben plaats gehad. Hiertoe is te eerder aanleiding, omdat het overleg, dat in normale omstandigheden met allerlei instanties in Nederland, met de Nederlandsche Regeering, met wetenschappelijke kringen, met de leiders van het Indische bedrijfsleven in Nederland kan plaats hebben, op het oogenblik volslagen onmogelijk is. Dit noopt, zou ik zeggen, nog te meer om met degenen, die wèl beschikbaar zijn en die over deze zaak met kennis een oordeel kunnen uitspreken, in overleg te treden.

Voor mij is het bovendien de vraag of de maatregel, zooals hij hier wordt voorgesteld, werkelijk zoo urgent is. Ik kan mij voorstellen, dat men tracht te komen tot een tijdelijke voorziening voor degenen, die thans niet naar Nederland kunnen gaan ter voortzetting hunner studiën en die te zijner tijd toch de studie in Nederland zouden willen opvatten. Maar daartoe is dan toch geen maatregel noodig van blijvenden aard, zooals ons die hier wordt voorgelegd. Deze maatregel zal eerst over vijf, zes jaar zijn effect hebben, want eerst dàn zullen de eerste abituriënten van deze hoogeschool worden afgeleverd. Maar wij hopen toch allen — wij vertrouwen daar zelfs op — dat tegen dien tijd Nederland weer vrij zal zijn; het zal dan dus weer mogelijk zijn allerlei krachten uit Nederland te betrekken.

Wij weten niet, in hoeverre het op het oogenblik mogelijk is, voor degenen, die zich in Nederland bevinden dat de studie te Wageningen wordt voortgezet, maar in elk geval zullen er toch op het tijdstip van de herrijzenis van Nederland menschen zijn, die de studie voor een grooter of

(Verboom.)

kleiner deel voltooid hebben en binnen betrekkelijk korten tijd in de gelegenheid zullen zijn, naar Indië te vertrekken, zoo zij dat al niet op hetzelfde oogenblik zouden kunnen doen.

Juist tegen den tijd dus, dat men naar alle waarschijnlijkheid volop over krachten uit Nederland zal kunnen beschikken, zullen de eerste krachten van de Indische landbouwhoogeschool ter beschikking komen. Dat kan m.i. nooit een juiste werkverdeeling zijn, vooral niet omdat wij kunnen verwachten, dat zoowel in Nederland als in Indië na den oorlog allerlei rigoureuze bezuinigingen zullen moeten plaats vinden, omdat nu eenmaal de schade, die aangericht is en de welvaart, die vernietigd is, op de een of andere wijze zullen moeten worden gecompenseerd.

Als men van deze gedachte uitgaat, die in feite ook de zienswijze van de Regeering is, zal dit beteekenen, dat men op allerlei diensten hier te lande groote bezuinigingen zal moeten toepassen en dat het aantal menschen in leidende functies, dat noodig zal zijn, minder zal zijn dan in normale tijden. Het ligt zelfs voor de hand dat een betrekkelijk groot aantal menschen geneigd zal zijn langer door te dienen dan in normale tijden het geval was en dat men dit, zoowel van overheidszijde als van particuliere zijde, ook op prijs zal stellen, omdat men immers juist dan bekwame, ervaren krachten noodig zal hebben. Dat is nog een reden te meer om te verwachten, dat de vraag naar de bedoelde nieuwe krachten dan gering en het aanbod daarentegen zeer ruim zal zijn.

Om al deze redenen vraag ik mij af, of het werkelijk zoo noodig was, met deze zaak zulk een ontzettende haast te betrachten en of het niet beter zou zijn geweest, deze zaak eerst in een veel rustiger sfeer en veel meer overwogen in beschouwing te nemen.

Verder is daarbij een zeer belangrijk punt de kwestie, die ook in het afdeelingsverslag aan de orde is gesteld, of er in het Koninkrijk der Nederlanden plaats is voor twee hoogescholen, speciaal op dit gebied. De Regeering heeft daarop in de memorie van antwoord geantwoord en heeft gezegd, dat de aanwezigheid van universitaire opleidingen in Nederland op zichzelf nimmer een beletsel kan vormen voor instelling van overeenkomstige opleidingen in Indië. Dat is natuurlijk volkomen waar, dat kan ik zelfs onderschrijven. Maar dat neemt toch niet weg, dat men bij het treffen van een maatregel als deze ook terdege moet overwegen, wat de resultaten hiervan zullen zijn. En als inderdaad waar zou zijn, wat verschillende deskundigen op dit gebied meenen — want ik heb van verschillende deskundigen op dit gebied hierover ongevraagd voorlichting ontvangen en het betreft menschen, die zich in het geheel niet door politieke overwegingen laten leiden, maar zuiver door de belangen der wetenschap en der vakken, die zij vertegenwoordigen — dan ligt het dus voor de hand dat men, voordat men tot zulk een maatregel overgaat, zich afvraagt: zijn inderdaad Nederland en de verschillende deelen van het Rijk buiten Europa zóó groot, dat men zich de weelde van twee hoogescholen op dit gebied kan veroorloven?

Als dat niet het geval is — en daarom is deze vraag zoo belangrijk — zal het gevolg van deze splitsing zijn, dat men een school in Indië krijgt, welke niet aan alle eischen beantwoordt, waaraan zij behoort te beantwoorden en een school in Nederland, welke evenmin volwaardig is. Daar gaat het in deze om, en daarvan mag men zich niet afmaken met een formule van zoo algemeenen aard als ik zooeven voorlas, welke natuurlijk door iedereen wordt onderschreven. Men moet zich afvragen wat het effect van dezen maatregel zal zijn, en of niet zoowel het onderwijs in Nederland als dat in Indië van dien maatregel de dupe zullen worden. Zou dit werkelijk het geval zijn, dan kan men wel onder luid applaus en onder alle mogelijke huldebetuigingen voor de voortvarendheid der Regeering een dergelijken maatregel aannemen en de beteekenis daarvan op allerlei wijzen onderstrepen, maar dan is men toch naar mijn vaste overtuiging volkomen op den verkeerden weg. Ik vraag mij af, of men zich bij de uitwerking van de plannen — ook bij de andere plannen waarop in de verschillende stukken geduid wordt — niet te veel op Nederland heeft georiënteerd, of men niet te veel het heil van Indië hierin ziet, dat wij, wanneer wij nu maar komen tot een zoo geslaagd mogelijk imitatie van alles, wat in Nederland bestaat, zoo gelukkig zullen zijn als wij maar kunnen wenschen.

Deze vraag heb ik in ander verband deze week nog gesteld t.a.v. de politieke ontwikkeling van Nederlandsch-Indie. Deze vraag valt ook t.a.v. de sociale ontwikkeling van Nederlandsch-Indië te stellen. Men kan niet aan den indruk ontkomen, wanneer men de stukken leest, dat men inderdaad nog als het grootste geluk voor Indië ziet een zoo nauwkeurig mogelijke nabootsing van alles, wat in Nederland bestaat. Ik vraag mij b.v. af of, wanneer het hier werkelijk noodig is op korten tijd, op welke wijze dan ook, voorzieningen te treffen, omdat er een aantal jongelieden is, dat nu eenmaal zijn studies op landbouwkundig gebied wil beginnen en daarvoor thans geen gelegenheid heeft, hiervoor wellicht niet de oplossing zou kunnen worden gevonden, dat men zich tot Zuid-Afrika zou wenden en deze jongelieden daarheen zou kunnen zenden. Wij hebben in Nederland altijd met veel gejuich studenten uit Afrika begroet en wij hebben altijd op de stamverwantschap met Zuid-Afrika gewezen. Waarom moet hier de liefde van één kant komen? Waarom zouden wij ons niet omgekeerd, vooral in tijden van nood, tot Zuid-Afrika kunnen wenden en kunnen trachten voor onze jongelieden aldaar toegang te verkrijgen?

(De heer S o a n g k o e p o n: En wie zal de daarvoor vereischte uitgaven betalen?)

Ik heb al eerder in deze zaal gezegd, — het staat trouwens ook in het afdeelingsverslag te lezen —, dat ik er niets tegen zou hebben, wanneer in een dergelijk geval de opleidings- en uitzendingskosten voor Indische jongelieden gedragen zouden worden door de Nederlandsch-Indische Regeering, wanneer daarmede de algemeene zaak werkelijk gebaat zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Dat streven naar navolging van hetgeen in Nederland geschiedt treft ook bij de propaedeutische opleiding, die hier dan in het bijzonder aan de orde is gesteld. Iemand, die op dit gebied zeer deskundig is, schreef mij hieromtrent o.m. het volgende:

> „Het begrip propaedeutische opleiding is in Nederland herhaaldelijk op een vreemdsoortige manier behandeld. Wanneer wij nu toch onzen eigen weg willen gaan, waarom dan maar niet radicaal breken met den Nederlandschen opzet en zien wij liever niet naar landen als Amerika of Engelsch of Fransch sprekende landen? Daar is de heele opzet van het hooger onderwijs op een andere leest geschoeid; het is zeer zeker zaak om hierop eens te letten, omdat de resultaten van het hooger onderwijs in Nederland in de praktijk niet zoo verbijsterend goed genoemd moeten worden. Het a-sociale karakter van tal van ingenieurs, b.v. om van professoren en biologen heelemaal niet te spreken, het merkwaardige monopolistische karakter van den jurist, wanneer het gaat over economie, politiek, administratief recht, etc. waarbij de andere groepen blijkbaar nooit iets van universeele scholing hebben gehad, is opvallend."

Mijnheer de Voorzitter! Deze kwestie beveel ik ten zeerste in de aandacht van de Regeering aan.

Wanneer wij intusschen, ondanks alles, wat daartegen is aan te voeren, — en dat is inderdaad zeer veel — tenslotte toch tot de conclusie zouden komen, dat een hoogeschool hier noodig is en dat die hoogeschool hier zelfs noodig is op dit zelfde oogenblik, zou ik willen opmerken, dat wij er aan den anderen

(Verboom.)

kant toch ook voor moeten zorgen, dat die hoogeschool zoo goed mogelijk is opgezet. Dan vraag ik mij echter af, of het juist is — ook door anderen is die vraag al gesteld —, dat men hier de propaedeutische opleiding gekoppeld heeft aan de geneeskundige hoogeschool. Mij is van deskundige zijde gevraagd, of het niet veel beter zou zijn geweest die te koppelen aan de technische hoogeschool, omdat er tenslotte tusschen een ingenieur en een landbouwkundige grootere verwantschap bestaat in de opleiding dan tusschen een medicus en een landbouwkundige.

In de tweede plaats is er de vraag inzake de plaats van vestiging van de hoogeschool, waarover de heer Zwart ook al uitvoerig heeft gesproken. Men kan zich deze constructie voorstellen, dat men zegt: het is wenschelijk, dat wij in Nederlandsch-Indië vormen een wetenschappelijk centrum bij uitnemendheid en dat men daarvoor dus bijvoorbeeld Batavia of Bandoeng kiest. Dat zou impliceeren, dat ook alle opleidingsinrichtingen voor hooger onderwijs, zouden worden geconcentreerd te Batavia of te Bandoeng. Maar nu krijgt men een verdeeling over drie plaatsen, die alle drie toevallig in West-Java liggen.

Als dit juist is en dit systeem van verdeeling het meest geëigend is — men zal immers bij een dergelijke verdeeling onwillekeurig denken aan een versplintering, die alleen maar nadeelig kan worden —, als men een dergelijk systeem aanvaardt, waarbij dus die hoogescholen over verschillende plaatsen verdeeld worden, dan zal men zich toch onwillekeurig afvragen: moet men dan niet verder gaan, en komen tot een veel verdere geografische spreiding. Zou er dan geen aanleiding zijn een dergelijke hoogeschool als de landbouwhoogeschool op te richten in Oost-Java, waar immers verschillende voortreffelijke wetenschappelijke inrichtingen bestaan? Ik denk aan de proefstations voor de Java-suikerindustrie en die voor de bergcultures; deze inrichtingen zouden min of meer als achtergrond kunnen dienen voor de nieuwe hoogeschool. Men zou aldus bovendien bereiken, dat die hoogeschool dichter ligt bij de Groote Oost en bij een groot gedeelte van den archipel, dat in landbouwkundig opzicht eveneens zeer belangrijk is, doch dat juist op dit gebied voor zeer groote moeilijkheden staat.

(De heer Soangkoepon: U vergeet Sumatra.)

Mijnheer de Voorzitter! Een anderen keer kan Sumatra een hoogeschool krijgen. Wij zijn niet aan het eind en vermoedelijk kan dus ook de heer Soangkoepon nog ten volle zijn zin krijgen. Het voordeel van dit systeem zou zijn, dat men op verschillende plaatsen in den archipel — en men behoeft zich daarbij niet tot Java te bepalen, ik kom hier den heer Soangkoepon gaarne tegemoet — een aantal wetenschappelijke centra krijgt, die langzamerhand zouden kunnen uitgroeien tot de belangrijke centra, als wij allen hopen, dat zij eens zullen worden.

In dit verband heb ik nog een aantal andere vragen te stellen aan de Regeering. Ik zou graag willen weten hoe de programa-opzet is, welke hoogleeraren de vakken zullen verzorgen, welke waarborgen bestaan, dat deze vakken goed zullen worden gegeven en verder, of men ook voldoenden steun krijgt van het particuliere bedrijfsleven voor de doorzetting dezer plannen door medewerking in den vorm van materieelen steun, verschaffing van hulpmiddelen, toegezegde volontairschappen, kortom, op welke wijze dan ook.

Ik stel deze vragen, en deze laatste vraag vooral, omdat van de zijde van het bedrijfsleven tot mijn spijt nog niemand aan de discussies over deze zeer belangrijke zaak heeft deelgenomen.

Onwillekeurig betreed ik met deze vragen een meer algemeen terrein en zoo kom ik meteen tot den meer algemeenen kant van deze zaak, namelijk de positie van het hooger onderwijs in het algemeen en de plaats die de Regeering daaraan wil inruimen.

Ik weet niet — misschien wordt ons gezegd, dat wij dat maar bij de algemeene beschouwingen moeten voorbrengen — bij welke gelegenheid de discussie hierover aan de orde zal worden gesteld. Ik betreur het alleen, dat met een vrij summiere toelichting in de memorie van toelichting, zoowel als in de memorie van antwoord, deze zeer belangrijke zaak op het oogenblik wordt afgedaan, terwijl het hier wel degelijk een zaak geldt, die in grooter verband bekeken behoort te worden.

In de stukken wordt terloops gezegd, dat wij een litteraire hoogeschool krijgen, er wordt terloops medegedeeld, dat we van onze hoogescholen dan maar tegelijk een universiteit zullen maken, maar mijn meening is, dat de discussie over dit belangrijke punt op breeder basis zal moeten plaats hebben dan thans mogelijk is en ik zou de Regeering dan ook dringend willen vragen, den Volksraad daartoe de gelegenheid te openen. Het gaat hier immers over veel belangrijker dingen dan over het onderhavige voorstel alleen, óók en vooral, omdat de laatste jaren ons toch wel duidelijk hebben geleerd, dat het hier niet in de eerste en voornaamste plaats gaat om het vergaren van kennis, om menschen, die over een ontzettend groote feitenkennis beschikken, en zelfs niet alleen om menschen, die over ervaring beschikken, maar vóór alles tenslotte om menschen van karakter. Wat juist in dezen tijd de wereld ten zeerste van noode heeft zijn menschen van karakter, en als we spreken over het hooger onderwijs en het doel van het hooger onderwijs, zal het dus in de eerste plaats moeten zijn in dien zin, dat het ook de menschen van karakter levert, die we nu en in de toekomst noodig hebben. Hierover en over andere zaken zou ik gaarne uitvoerig met de Regeering van gedachten willen wisselen. Maar dan is er voor die gedachtenwisseling een breeder basis noodig dan nu door de regeeringsstukken is gelegd.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, morgen te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord morgen plaats hebben.

De vergadering wordt te 1.22 uur n.m. gesloten.

34ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 23 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**). — Moties-Loa Sek Hie betr. het maximum-bedrag reservefonds, bedoeld in art. 6 Javasche Bankwet (Ond. **57**, st. 7). — Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië. — Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Djajadiningrat, Götzen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot het treffen van een voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank, alsmede tot regeling van de gevolgen, welke uit die voorziening voortvloeien. (Ond. **57**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Van de geachte leden, die in eersten termijn het woord hebben gevoerd, is door de heeren Prawoto en Loa Sek Hie in de eerste plaats aandacht gewijd aan de door de Regeering aanvaarde verklaring van de directie der Javasche Bank van 14 Juni 1938 betreffende de verdeeling van de bij eventueele herwaardeering te bepalen goudwinsten. Eerstgenoemd geacht lid heeft daarbij opgemerkt, dat de Regeering sedertdien min of meer gebonden is aan een halve toezegging en dat, hoezeer staatsrechtelijk de vrijheid van den wetgever om zich al dan niet met de inzichten der Regeering te verenigen, vaststaat, de Regeering Zich toch gebonden zal achten aan Haar belofte jegens de Javasche Bank.

De heer Loa Sek Hie stelde de zaak nog iets scherper door te vragen, of de aan de memorie van antwoord toegevoegde bijlagen een bindende afspraak en wederzijdsche overeenkomst inhouden.

Op dit laatste antwoordde ik reeds bij interruptie, dat de Regeering zich moreel gebonden achtte; staatsrechtelijk is de vrijheid van den wetgever om zich al dan niet met het regeeringsstandpunt te vereenigen, geheel onaangetast gebleven. Men moet echter goed zien, Mijnheer de Voorzitter, dat de moreele gebondenheid der Regeering berust op volkomen zakelijke motieven: bij de besprekingen, welke aan evengenoemde verklaring voorafgingen, heeft steeds vooropgestaan niet de positie van de Javasche Bank als particuliere instelling, nog minder de belangen van haar aandeelhouders en tantièmisten, doch uitsluitend wat de Regeering noodig oordeelde ter versterking van de positie der bank als circulatiebank, als waakster over de gezondheid van het Indische geldwezen.

(Directeur van Financiën.)

Ik behoef niet uitvoerig uiteen te zetten, Mijnheer de Voorzitter, dat deze taak na het achtereenvolgens loslaten door practisch alle landen van den gouden standaard, welke een zeker automatisme bood voor de handhaving van de buitenlandsche wisselkoersen, zeer aanzienlijk verzwaard is en dat bij de uitoefening daarvan risico's optreden, welke vroeger niet bestonden — men denke b.v. aan de handhaving van de exchange-positie en van den buitenlandschen wisselhandel, waarbij de grenzen van de vroegere goudpunten geen beperking meer vormen. Dat nu, dank zij het voorzichtige beleid van de Javasche Bank, deze risico's tot dusverre tot geen uitzonderlijk zware verliezen hebben geleid en dat het daardoor mogelijk is geweest tot en met het vorige boekjaar nog bevredigende dividenden uit te keeren — na de loslating in 1936 van den gouden standaard zijn die winstuitkeeringen trouwens niet zoo hoog geweest —, vormt toch geen enkel bewijs voor het niet aanwezig zijn daarvan.

Deze overwegingen, Mijnheer de Voorzitter, hebben den grondslag gevormd voor de overeenkomst met de Javasche Bank, welke de Regeering nog steeds volkomen juist en doeltreffend acht. Nu is het natuurlijk waar, dat men deze zaken — hoezeer dat bij het onderwerp zou passen — niet op een goudschaaltje kan afwegen en dus moeilijk kan zeggen of het bedrag van *f* 10 millioen nu één millioen te hoog of te laag is, maar omtrent de orde van grootte van het aan de reserves toe te voegen bedrag bestaat bij de Regeering toch geen enkele twijfel.

De heer Zwart heeft in dit verband eenige opmerkingen gemaakt over den brief van de directie van de Javasche Bank van 5 December 1932, doch zich daarbij practisch beperkt tot het uiten van een speciale zienswijze ten aanzien van de laatste zinsnede daarvan, waarop ik, na Uw opmerkingen ter zake, Mijnheer de Voorzitter, mij mag verschoond achten thans nader in te gaan. Wel moet ik bezwaar maken tegen de door dit geachte lid in den aanhef van zijn rede geplaatste opmerking, alsof de Regeering financieele onderwerpen wel eens met opzet in het duister laat. Daarvan is geen sprake, Mijnheer de Voorzitter, en allerminst bij het onderhavige voorstel, dat in zijn opzet toch wel uitermate eenvoudig is.

Het door den heer Prawoto gebezigde voorbeeld van een *f* 10-biljet, dat door een zekere hoeveelheid goud gedekt is, ziet er aantrekkelijk en op het eerste gezicht steekhoudend uit. Doch het kan toch den toets der critiek niet doorstaan en wel om twee redenen. In de eerste plaats omdat het ongelijksoortige grootheden vergelijkt, namelijk een zeker bedrag — *f* 10 — met een zeker gewicht, een gewicht, dat ook na de herwaardeering niet verandert; in de tweede plaats omdat het geachte lid verzuimd heeft er rekening mede te houden dat, terwijl de waarde van het bankpapier evenals van alle goederen in de samenleving is uitgedrukt — om het populair te zeggen — in guldens van thans, het goud van de Javasche Bank nog steeds is gewaardeerd tegen guldens van vóór 27 September 1936, niet gedevalueerde guldens. En nu is het juist de bedoeling van de herwaardeering om dit verschil weg te nemen. Als de heer Prawoto deze zaken nog eens overweegt, zal hij ongetwijfeld met mij van oordeel zijn, dat uit zijn voorbeeld als zoodanig geen

(Directeur van Financiën.)
bewijs te putten is voor de stelling, dat de geheele goudwinst aan de Regeering zou dienen te komen.

Wanneer het geachte lid daaraan nog toevoegt, dat van deze winst nog in mindering zou moeten komen het bedrag van het pondenverlies in 1931, dan moge ik er op wijzen, dat zijn standpunt toch wel zoozeer dat van de Regeering nadert, dat practisch geen verschil aanwezig is; immers dat pondenverlies bedroeg ruim *f* 10.4 millioen, terwijl het onderhavige voorstel *f* 10 millioen aan de Javasche Bank wil toekennen.

Wel heeft de heer Zwart hierover gezegd, dat *f* 3.7 millioen van het pondenverlies een gevolg is van de koersdaling van effecten van de reserves, zoodat dit een gewoon bedrijfsverlies was, dat elk jaar kan voorkomen, maar wanneer dit geachte lid het jaarverslag van 1931—1932 nog eens wat beter doorleest, zal hij bemerken, dat de waardedaling van het effectenbezit een rechtstreeksch uitvloeisel was van de koersdaling van het pond en allerminst een gewoon bedrijfsverlies.

De heer Prawoto heeft vervolgens, onder verwijzing naar den nood van het land, gevraagd een beroep te doen op de Javasche Bank om algeheelen afstand te doen van haar rechten op restitueering van dit pondenverlies.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord is er reeds op gewezen, dat dit verlies — hoe billijk restitutie ook is — bij het onderhavige voorstel toch slechts van secundaire beteekenis is: voorop staat de noodzaak de circulatiebank in deze tijden — en dat geldt thans nà 10 Mei in nog veel grooter mate dan in 1938, toen de overeenkomst werd aangegaan — zoo sterk te maken als de zeer ongewisse verhoudingen dat vereischen. De zorgen welke de Regeering met de directie der Javasche Bank koestert voor de handhaving van een gezond geldwezen, moeten haars inziens praevaleeren boven het eenmalige voordeel van een grooter aandeel in deze herwaardeeringswinst.

Ook de subsidiaire voorstellen van den heer Prawoto kunnen naar het voorkomt geen uitkomst bieden, omdat zoowel bij een verdeeling volgens artikel 25 van de Javasche Bankwet, als bij heffing van belasting over het winstaandeel der bank, een dusdanige berekening zou moeten worden opgezet, dat in elk geval de reserves met *f* 10 millioen zouden worden versterkt. Dat is en blijft de kern van het onderhavige voorstel.

Dat de opvoering van de bijzondere reserve tot *f* 5 millioen in verband met de redactie van art. 7 lid 2 speciaal in het voordeel van de aandeelhouders zou zijn, berust toch op een minder juiste interpretatie van dit artikellid door het geachte lid. Ik zal het daarom nog eens even voorlezen. Het artikellid luidt:

> „Telkenjare wordt bij de vaststelling van de balans onder voorbehoud van goedkeuring door den Gouverneur-Generaal beslist of de in het vorige lid bedoelde reserves worden aangehouden dan wel geheel of gedeeltelijk worden toegevoegd aan de winsten der bank van het afgeloopen boekjaar."

Uit deze redactie blijkt wel duidelijk, dat het niet de belangen van de aandeelhouders zijn, doch de omstandigheden van elk jaar — ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal —, welke over het aanhouden van deze reserve beslissen.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de rede van den heert Zwart heeft mij bijzonder getroffen de weinige waardeering — om niet te spreken van wantrouwen — welke het geachte lid blijkt te hebben voor de handelingen van de directie van de Indische circulatiebank. Zijn betoog volgende komt men onder den indruk, alsof deze slechts zou kennen de belangen van aandeelhouders en tantièmisten en alsof het algemeene belang van Indië voor haar van geen beteekenis is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat ik de passages van de rede van den heer Zwart die in deze richting gaan, misverstaan heb, zoo niet, dan wil ik nog gaarne het geachte lid verzekeren, dat zulk een visie geheel onjuist is en geen recht doet wedervaren aan de bekwame leiding van deze bank, waarvan het Indische monetaire bestel en daardoor het geheele economische leven dezer landen jaar in jaar uit de waardevolle vruchten plukt.

Wat de zakelijke argumenten in de rede van den heer Zwart betreft, moge ik, ter motiveering van de bijzondere positie, die de circulatiebank thans inneemt, verwijzen naar wat ik in den aanhef van mijn rede reeds heb medegedeeld. Naast de *f* 2 millioen aan beleggingen in schuldbewijzen van Nederlandsche openbare lichamen, die het geachte lid heeft genoemd, staan reeds dadelijk de ruim *f* 32 millioen aan wissels en schatkistpapier in Nederlandsch courant, die bij de bijbank in Amsterdam liggen, ten behoeve van de handhaving der exchangepositie met Nederland en die toch ongetwijfeld ook een bijzonder risico vertegenwoordigen. Doch zelfs afgezien daarvan, schept het geheele buitenlandsche wisselverkeer thans groote risico's. Verschillende valuta's zijn na den 10den Mei van de markt verdwenen, voor andere landen kent men den voortgezetten invloed van een langdurigen oorlog op de waarde der munteenheid niet. Het deviezenverkeer is geregeld, ongetwijfeld, doch het deviezenfonds registreert slechts; wanneer — om een voorbeeld te noemen — de waardeverhouding tusschen dollar en pond eens zou veranderen, dan zou Indië daarvan onmiddellijk den terugslag ondervinden. De garantie-maatregelen, welke de Regeering bij een aantal voorzieningen heeft getroffen, omvatten slechts een zeer beperkt bedrag van de totale uitzettingen der Bank.

De heer Zwart ziet geen verband tusschen het verlaten van den gouden standaard in Engeland in 1931 en de onderhavige herwaardeering. Het is, na overlegging van briefwisseling uit 1932 en 1938, deze laatste gevolgd op de devaluatie van 27 September 1936, die haar oorsprong vond in de Engelsche devaluatie van 1931, toch wel merkwaardig deze uitspraak van het geachte lid te hooren, Mijnheer de Voorzitter.

Geheel ten onrechte heeft de heer Zwart vervolgens de dividend-uitkeeringen van de Javasche Bank in zijn betoog betrokken. Niet slechts, dat deze met de huidige aangelegenheid, die immers gaat om een winst welke een gansch ander karakter vertoont dan de gewone bedrijfswinst, niets te maken hebben, doch het geachte lid verzuimt er rekening mede te houden, dat de balansen en verlies- en winstrekeningen van de Javasche Bank jaarlijks vooraf aan het oordeel der Regeering worden onderworpen en dat deze tegen bepaalde winstuitkeeringen stellig bezwaar zou maken, wanneer die op grond van de positie der Bank en in verband met de bepalingen van het Octrooi niet volkomen redelijk zouden moeten worden geacht.

Vervolgens heeft de heer Zwart als zijn meening geuit, dat bij de verdeeling van de goudwinst ook nog de gewone bedrijfswinst over 1939/1940 in aanmerking had moeten zijn genomen. Hier ziet het geachte lid de zaken toch verre van zuiver, Mijnheer de Voorzitter! Deze gewone bedrijfswinst zou — zoo zij verdeeld ware — volgens artikel 25 en per den datum van 31 Maart jl. moeten zijn verdeeld; het gouvernement had daar dan zijn aandeel in ontvangen. De herwaardeeringswinst is geen gewone bedrijfswinst, is bovendien niet in het boekjaar 1939/40 berekend, doch afzonderlijk per 29 Juni van dit jaar. Het komt mij voor dat de geachte spreker hier iets te veel heeft willen bewijzen.

De reden voor de voorloopige niet-verdeeling van de bedrijfswinst van het laatstverloopen boekjaar is te vinden in de zeer onzekere tijdsomstandigheden; de Regeering heeft aan het desbetreffende verzoek van de directie gaarne Haar goedkeuring gehecht, omdat Zij de motieven daarvan ten volle deelt. Het momenteele offer van het voorloopig opschorten van de uitkeering van het Landsaandeel heeft de Regeering gemeend te moeten achterstellen bij de belangen

(Directeur van Financiën.)

van de gemeenschap in een voorzichtige bedrijfspolitiek in deze uitermate moeilijke tijden.

Omtrent de samenvatting van de meening van den heer Zwart zou ik alleen nog dit willen opmerken, dat voorkomen beter is dan genezen en dat de Regeering er daarom verre de voorkeur aan geeft de Javasche Bank thans in staat te stellen de risico's van dezen tijd op te vangen, dan dat Zij misschien later, op een tijdstip dat Haar financieel wellicht niet past, gedwongen zou zijn de Bank te steunen voor groote verliezen.

De beschouwingen van den heer Loa Sek Hie heb ik, Mijnheer de Voorzitter, met belangstelling en in het algemeen met genoegen beluisterd en ik wil gaarne verklaren, dat in de practijk tusschen zijn visie en die der Regeering niet zoo heel veel verschil bestaat.

Wel heeft het geachte lid naar het mij voorkomt aan de debatten in de Tweede Kamer, ter gelegenheid van de behandeling van het wetsontwerp betreffende de herwaardeering van het goud der Nederlandsche Bank, niet volledig recht doen wedervaren door zijn aanhalingen uit de rede van den heer Teulings op 1 Maart j.l.

Immers, daarop is een nadere bespreking gevolgd, waarbij de partijen tot elkaar zijn gekomen, en waarbij Minister De Geer aan het adres van den heer Teulings opmerkte:

> „Indien dan in 1932, zooals de geachte afgevaardigde gewenscht had, het totale verlies uit de reserves had kunnen zijn afgeschreven, dan had de geachte afgevaardigde tegen een integrale restitutie uit de tegenwoordige goudwinst geen bezwaar gemaakt. Aldus is trouwens de figuur, die zich nu in Indië voordoet. In Indië heeft men ook besloten, tot herwaardeering van het goud over te gaan. Ook daar is destijds een pondenverlies geleden en dit is, omdat het niet zoo groot was, volledig gedekt uit de reserves. En nu is de voorloopige gedachtengang daar reeds om de goudwinst in de eerste plaats te gebruiken tot herstel van de reserves en de rest aan den Staat ten goede te doen komen. Geheel in de lijn van den geachten afgevaardigde."

Ik moge hier nog aan toevoegen, dat het gewijzigde Nederlandsche ontwerp, zooals in de memorie van antwoord reeds werd uiteengezet, het bovenstaande denkbeeld, aan een amendement van den heer Teulings ontleend, heeft uitgewerkt.

Gaarne zij vervolgens erkend, dat het aandeel van de Javasche Bank in de herwaardeeringswinst nihil had kunnen zijn indien, zooals de heer Loa Sek Hie stelt, er in het verleden geen pondenverliezen zouden zijn geleden, en indien de reserves een naar de maatstaven der Regeering voldoende hoogte hebben bereikt.

Ik citeer dit laatste deel met veel genoegen, Mijnheer de Voorzitter, omdat daaruit wel duidelijk de zienswijze van het geachte lid blijkt, dat de Regeering — uiteraard tesamen met de directie van De Javasche Bank — het best in staat is te beoordeelen tot welke hoogte de reserves moeten worden opgevoerd. Na deze uitspraak zou men eigenlijk mogen verwachten dat de heer Loa Sek Hie het voorstel der Regeering zonder meer aanvaard had, instede van een amendement daarop in te dienen.

(De heer Loa Sek Hie: Het is nog niet ingediend.)

Ik verneem dit met genoegen, Mijnheer de Voorzitter.

In theoretisch opzicht bestaat naar het mij voorkomt weinig verschil van inzicht tusschen de Regeering en het geachte lid. Terwijl de memorie van antwoord op den voorgrond stelt het zuiver juridische standpunt, dat de goudvoorraad het onbetwistbaar eigendom is van de circulatiebank en daarna opmerkt dat bij de beoordeeling van het vraagstuk naar Haar oordeel niet dit standpunt, doch de publiekrechtelijke functie der Bank behoort te praevaleeren, heeft de heer Loa Sek Hie den nadruk op deze functie gelegd, doch daartegenover gesteld dat het niettemin noodig kan zijn, om niet alle winsten af te roomen. Wel, Mijnheer de Voorzitter, voor het onderhavige vraagstuk komt het tenslotte aan op deze practische gevolgtrekking, al blijft de Regeering Haar principieele visie de juiste achten.

De indeeling van de motieven, welke de Regeering geleid hebben, in drieën, is volkomen juist, alleen de volgorde is — gelijk het geachte lid overigens zelf reeds heeft opgemerkt — een andere dan in de door hem gegeven opsomming. Voor de Regeering is het motief van het £-verlies, hoewel zeker niet te verwaarloozen, toch van secundaire beteekenis, voor Haar gaat boven alles de noodzaak van de versterking der positie van De Javasche Bank in deze tijden en dit argument, dat Haar geleid heeft tot de erkenning dat een bedrag van *f* 10 millioen noodig zou zijn voor opvoering van de bankreserves, zou oók en ten volle blijven opgaan, indien geen enkel £-verlies was geleden, doch de reserves, ook zonder dat, op haar tegenwoordige onvoldoende peil — n'en déplaise den heer Zwart — zouden hebben gestaan.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, hoe verlokkelijk uit een theoretisch oogpunt een opgraven van de kwestie van 1921/22 ook moge zijn, U houde mij ten goede dat ik daaraan niet mee doe, omdat deze zaak volkomen afgedaan is en met het huidige onderwerp bepaald niet in relatie staat.

(De heer Thamrin: Het pondenverlies is toch óók afgedaan?)

Alleen wil ik den heer Loa Sek Hie er nog even op wijzen dat bij de uitreiking van de bonusaandeelen tegen 200% géén extra-winstuitkeering van 100% heeft plaatsgevonden, daar dit geheele agio aan de reserve en het pensioen- en onderstandsfonds ten goede is gekomen.

De bespreking door het geachte lid van het tweede en derde motief der Regeering vond in het voorafgaande reeds uitvoerige behandeling.

Thans moge ik daarom volstaan met de aandacht van den heer Loa Sek Hie — waar deze onder verwijzing naar de uitgekeerde dividenden heeft gevraagd, waarom de reserves in achterliggende jaren niet voldoende werden opgevoerd — er op te vestigen, dat de bank zich in al die jaren stipt heeft gehouden aan de bepalingen van het octrooi, welke de winstverdeeling regelen en dat de reden, dat de reserves nog niet op het thans noodige peil waren gekomen, gelegen is in de omstandigheid, dat de bedrijfswinsten daar geen voldoende ruimte voor boden. Nu als gevolg van de herwaardeering de mogelijkheid tot aanvulling van de reserves is opgekomen, is daarvan ook dadelijk gebruik gemaakt.

Het is mogelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat de thans voorgestane opvoering der reserves zal leiden tot hoogere winsten in de toekomst. Maar ik wil er toch gaarne op wijzen, dat daarvan dan in de allereerste plaats het Land als groot deelgerechtigde in de winsten zal profiteeren.

(De heer Loa Sek Hie: Dat doet aan mijn betoog niets af!)

Bij een in percenten van het nominale aandeelenkapitaal eenigszins behoorlijke winst — en die wordt in verband met het betrekkelijk geringe aandeelenkapitaal spoedig bereikt — is het winstaandeel van het Land ¾ tot ⅞, wat vrij aantrekkelijk is.

Naar aanleiding van de interruptie van den heer Loa Sek Hie, dat hetgeen ik gezegd heb niets af doet aan zijn betoog, zou ik willen opmerken, dat, wanneer men bij een bepaalde winst tot uitkeering komt aan de aandeelhouders en tantièmisten en de winst verschuift zoodanig dat ze grooter wordt, laten wij zeggen door gebruik te maken van deze reserves, het dan juist het Land is dat daarvan profiteert, want als de winst weer naar beneden verschuift krijgt men, op grond van art. 25, dat de belangen van de aandeelhouders en tantièmisten toch voldoende gewaarborgd zijn, terwijl de bepaling, dat het Land in de winsten zal profiteeren, waardoor het winstaandeel van het Land van ¾ tot ⅞ kan bedragen, niet in werking kan treden.

(Voorzitter, Prawoto.)

(De heer Loa Sek Hie: Houdt U er rekening mee. dat de aandeelhouders eerst 6% van hun kapitaal krijgen?)

Het kapitaal is 9 millioen en de winst moet al zeer gering zijn zullen die 6% niet worden uitgekeerd.

(De heer Loa Sek Hie: Het gaat om de 6% die de aandeelhouders krijgen en niet om het bedrag van 9 millioen!)

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte het tusschenvoorstel van het geachte lid. Bij de behandeling van het desbetreffende amendement zal voldoende gelegenheid bestaan, daarop nog nader in te gaan. Ik moge thans volstaan met te constateeren, dat de heer Loa Sek Hie er naar de meening der Regeering niet in geslaagd is, aannemelijk te maken, dat zijn afwijkende visie ten aanzien van het bedrag, dat aan de reserves behoort te worden toegevoegd, op gefundeerde motieven berust.

De Regeering is erkentelijk voor den steun, dien Zij van den heer Mansvelt en zijn fractie mocht ontvangen. Zooals het geachte lid zoo terecht heeft opgemerkt is het een belang van de gemeenschap, mede te werken aan een versteviging van de positie van de Indische circulatiebank en het is door dit belang — het zij nogmaals herhaald — dat de Regeering Zich uitsluitend heeft laten leiden bij de indiening van het onderhavige voorstel.

Ook de heer Kan tenslotte heeft zich uitgesproken voor een versteviging van de positie van de Javasche Bank. Den weg, dien het geachte lid hiertoe aanwijst, meent de Regeering echter niet te kunnen inslaan. Het leenen van het benoodigde bedrag zou de positie der bank niet blijvend versterken en bovendien zou zulk een leening voeren tot een vermenging van belangen, welke voor de onafhankelijke bedrijfsvoering van de circulatiebank bepaalde gevaren zou kunnen scheppen, welke men juist door de instelling van een geoctrooide particuliere bank heeft willen voorkomen.

De **Voorzitter**: De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in zijn betoog eenige malen gesproken over een „ingediend amendement". Ter voorkoming van misverstand wil ik erop wijzen, dat dit amendement nog niet is ingediend, maar dat slechts, wat ik moge noemen, een proeve van een amendement, in verkeer is gebracht.

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Wij zijn thans gevorderd tot de beraadslaging in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven de moreele gebondenheid van de Regeering tegenover de Javasche Bank in het geding gebracht in verband met de afgelegde beloften in het jaar 1938, als vermeld in het bijblad No. 11 van dat jaar. Ik meende, dat nà den fatalen datum van 10 Mei j.l. beloften, verdragen, traktaten enz. een ander aspect hadden gekregen in dezen zin, dat de oorlogstoestand een motief kan vormen tot het niet-nakomen daarvan. Ik geloof nu wel, dat in dit opzicht daarvoor i.c. reden bestaat. Ik behoef de Regeering slechts te herinneren aan de uitspraak van den huidigen president van de Javasche Bank ten aanzien van de financieele positie der bank. Ons geacht medelid, de heer Loa Sek Hie, heeft gisteren het zoo typeerend in deze zaal naar voren gebracht.

Doch naast genoemde uitspraak zou ik willen aanvoeren de uitspraak van den voormaligen president van de Nederlandsche bank, dat de plaats van de circulatie-bank niet is die van een commercieele instelling, doch dat een circulatiebank in de eerste plaats het algemeen belang heeft te dienen.

Mijnheer de Voorzitter! In verband met hetgeen ik zoo juist opmerkte, zal het duidelijk zijn, dat ik mijn visie op de zaak handhaaf.

(Zwart.)

Ik kom nu terug op het beroemde bankbiljet van *f* 10. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven gezegd, dat dit bankbiljet van *f* 10 verschillende maatstaven van waardeering heeft. Voor de herwaardeering had dat bankbiljet de waarde in goud, dat wil zeggen, het moest beoordeeld worden naar de goudwaarde, die het had bij uitgifte. Na de herwaardeering moet dat biljet geschat worden naar de waarde die het goud na de herwaardeering heeft.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Welneen, dat bankbiljet heeft zijn waarde in guldens van thans, nu en na de herwaardeering. Alleen de waarde van het goud verandert.)

Ik geloof toch, dat het bankbiljet van *f* 10, vroeger in goud meer waarde had dan nu, na de herwaardeering. Wanneer dat striet wordt doorgevoerd dan hebben tenslotte de bankbiljetten geen andere beteekenis dan die van zekere schuldpapieren, want dan zijn ook zij onderhevig aan koersen. Juist door de regeeringsverklaring is het bankbiljet niet van koers veranderd. Ik geloof, dat in dat licht beschouwd, de vermindering van de waarde van het bankbiljet door de herwaardeering van het goud, ten goede komt aan het Land, juist omdat de vaststelling van de waarde geschiedt door de Regeering.

Tenslotte zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde nog willen verzoeken te antwoorden op mijn in eersten termijn voorgebrachte vraag, in hoeverre het mogelijk is om het goud, dat thans in het bezit is van de bevolking ook tegen den prijs, welke door de Javasche Bank is vastgesteld te vervreemden.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen wil ik gaarne amende honorable maken voor de gebruikte scherpte in mijn uitdrukkingen tijdens mijn rede in eersten termijn. In ieder geval had ik niet de bedoeling en het zou mij spijten, als dat uit mijn woorden gelezen wordt, dat de directie der Javasche Bank bij haar beleid geen oog zou hebben voor het algemeen welzijn van Indië.

Overgaande tot de zaak zelf, moet ik helaas constateeren, dat het antwoord der Regeering mij tenslotte niet heeft overtuigd. M.i. is de principieele kwestie onopgelost gebleven. De vraag dient zoo gesteld te worden: aan wien behoort de winst verkregen door de herwaardeering van het goud?

Die vraag is, als ik de Regeering goed heb gevolgd, niet beantwoord en van dit antwoord hangt toch de geheele verdere behandeling van deze zaak af want, wanneer eenmaal bepaald is, aan wien de winst behoort, dan pas kan uitgemaakt worden, wat met die winst zal moeten gebeuren. Behoort die winst aan de Javasche Bank, dan heeft m.i. de Regeering daar slechts mede te maken voor zoover het betreft bepalingen van de statuten en van het octrooi der bank. Behoort die winst aan het gouvernement, dan mag de Volksraad een woordje meespreken over de bestemming van die winst, hetzij direct, hetzij indirect. Een vraag, die eigenlijk, wanneer wij het principe zoo stellen, loopt naast het beginsel is: of het gewenscht is de reserves van de Javasche Bank op te voeren. Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd, dat wij uit de resultaten van het verleden niets mogen besluiten voor wat betreft de risico's van de toekomst en van den tegenwoordigen tijd.

Daarbij heeft hij een cijfer genoemd, dat wellicht, wanneer het in de memorie van antwoord was genoemd, voor ons de zaak duidelijker zou hebben gemaakt. Ik weet niet, of dit cijfer voorkomt op de balans.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Dat kunt U vinden in een der bijlagen van het verslag.)

Daar staat alleen de nominale waarde vermeld, en er staat alleen bij, dat de koerswaarde is gewaardeerd volgens den koers van 31 Maart.

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Loa Sek Hie.)

De Regeering noemde ook een bedrag van *f* 32 millioen aan wissels en ander papier, dat zich te Amsterdam zou bevinden.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Niet zou bevinden, het ligt er werkelijk.)

Laten we dat aannemen, maar ik vraag mij af, wat wij ermee opschieten, wanneer de waarde dier wissels in feite nihil is en wij voegen dan aan de reserve toe een bedrag van *f* 10 millioen? Wanneer het moet worden afgeschreven, is het geheele kapitaal van de Javasche Bank verloren, gelijk dit indertijd bij de Nederlandsche Bank is geschied en dan zou de Regeering toch moeten ingrijpen om de Javasche Bank te steunen. Voor het aanleggen van reserves van de Javasche Bank zal ook de Regeering geen maatstaf weten aan te leggen. Maar gesteld, dat werkelijk de reserves van die bank moeten worden opgevoerd, vooral in dezen tijd, dan komt de vraag, hoe dit moet geschieden.

En dan kom ik terug op de eerste vraag, aan wien behoort de winst uit de herwaardeering van het goud? Behoort ze aan de Javasche Bank, dan mag de Javasche Bank haar zelf vaststellen; behoort ze aan de Regeering, dan kan deze, wanneer Zij het gewenscht acht dat de reserves worden opgevoerd, een bedrag, verkregen uit de herwaardeering van het goud, voor eventueele verliezen van de Javasche Bank aanwenden, ze bij de bank deponeeren, die zich dan heilig voorneemt ze niet aan te raken. Maar in dit geval is de positie mijns inziens zuiverder, omdat dan in de toekomst zal kunnen worden vermeden, dat gezegd wordt, dat door de een of andere bepaling door de particuliere belanghebbenden — dat zijn de aandeelhouders van de Javasche Bank — winst is gemaakt uit de herwaardeering van het goud.

Thans nog eenige kleine punten. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft een opmerking gemaakt over de verdeeling van de winst van *f* 26 millioen, waarbij ik dan fout zou zijn geweest door te veronderstellen, dat dit feitelijk *f* 28 millioen zou moeten zijn, want de winst van *f* 2 millioen was gemaakt in het boekjaar 1939—1940, maar wij wisten toen nog niet hoeveel de winst in het boekjaar 1940—1941 zou zijn. Inderdaad, dat is zoo, maar ik ging uit van de veronderstelling, dat de Javasche Bank uit haar normaal bedrijf in dat boekjaar een even groote winst zou maken.

Toch wil ik de heele casus positie nog even releveeren. Waarop het in werkelijkheid neerkomt bij de thans voorgestelde verdeeling is, dat het gouvernement *f* 16 millioen krijgt. Wanneer wij nu deze zaak hier niet hadden geëntameerd en alleen een ontwerp-ordonnantie hadden behandeld, waarin de nieuwe muntwaarde van het goud werd bepaald, dan zouden wij ook een winst hebben gekregen van minstens *f* 15 millioen. Thans blijkt, dat de Regeering accoord gaat met het voorloopig niet verdeelen van de winst over het boekjaar 1940—1941 en dan komt het er op neer, dat wij hetzelfde gekregen zouden hebben als wanneer dit ontwerp niet was ingediend.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Wat mij dezen ochtend spijt, is dat ik in de zaal niet aanwezig zie den heer Mansvelt.

(De heer Soangkoepon: Waarom?)

Omdat ik heel graag debatteer met iemand, die aanwezig is.

(De heer Thamrin: Hij zal het wel nalezen!)

Dat hoop ik.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mansvelt heeft gisteren, in zijn bestrijding van mijn betoog, gezegd, dat het op het eerste gezicht misschien aantrekkelijk is, de geheele winst aan den Staat te trekken, maar ..... enz.

Aantrekkelijk? Daar gaat het bij mij niet om. Het gaat niet om aantrekkelijkheid. Eigent de heer Mansvelt zich alles toe wat hij aantrekkelijk vindt? Mijns inziens niet, althans ik ben niet van dat gevoelen. Welnu, dan vraag ik mij af, waarom verwacht de heer Mansvelt datzelfde van mij? Dat is toch niet collegiaal?

Ik moet aannemen, dat deze woorden toe te schrijven zijn aan een slip of the tongue danwel dat de heer Mansvelt het niet als zoodanig heeft bedoeld, maar dan moet ik concludeeren, dat de heer Mansvelt zeer slecht geluisterd heeft. Misschien was hij onvoorbereid op critiek ten opzichte van dit regeeringsvoorstel. Ik heb meenen aan te toonen en ik meen dat de Regeering het daarmede eens is, dat de goudwinst is — ik zou bijna zeggen — het onbetwistbaar eigendom van den Staat, net zoo goed als de goudvoorraad het onbetwistbaar eigendom van de Javasche Bank is. En als ik op die winst beslag leg, is het niet omdat die winst aantrekkelijk is, maar omdat onder de tegenwoordige omstandigheden, waarin Ned.-Indië, de gemeenschap, verkeert het niet rechtvaardig is, bedragen van dusdanige importantie prijs te geven. Alleen daarom en dus niet om de aantrekkelijkheid ervan, heb ik gevraagd, de rechten van den Staat, van de gemeenschap, op dit bedrag te claimen.

Vandaar dat ik ook sprak van een dotatie van *f* 10-millioen aan de Javasche Bank en dat het voor mij de vraag was, of deze „particuliere instelling" — ik haal de woorden van den heer Mansvelt aan — „die in een voordeelige positie verkeert", gezien de verschillende omstandigheden, die we mede in beschouwing moeten nemen — ik noem bv. de minder sterke reservepositie, waarop de Regeering de aandacht gevestigd heeft, doch die ik niet onvoorwaardelijk aanneem — een dotatie van de berooide gemeenschap gerechtvaardigd is. Dat is voor mij primair.

Verder zegt de heer Mansvelt ook, dat het van het hoogste belang is, de positie van de Javasche Bank onaantastbaar te maken. Ik erken dat belang, ik wil zelfs zeggen, dat het een groot belang is. Maar dat dit belang grooter zou zijn dan de wenschelijkheid om de positie van de gemeenschap van Ned.-Indië onaantastbaar te maken, meen ik toch te moeten betwijfelen.

Voor mij is ten deze primair het groote belang van de onaantastbaarheid van Nederlandsch-Indië. Een onaantastbare positie van de Javasche Bank is inderdaad voor mij aantrekkelijk en zeer gewenscht. Ik wil daaraan medewerken, doch dit te stellen boven een onaantastbare positie van het land gaat mijns inziens te ver. Ik meen, dat de Volksraad er in de eerste plaats is om het belang van dit land te verdedigen.

Ik zal thans nog even ingaan op de bestrijding van de Regeering van hetgeen de heer Prawoto ter sprake heeft gebracht met betrekking tot het tiengulden bankbiljet. Wij begeven ons daarmede op een zeer gevaarlijk terrein; dat erken ik ten volle. Ik heb dat terrein daarom ook vermeden, wetende dat ik niet de eerste de beste als opponent tegenover mij heb.

De bestrijding van de Regeering van den heer Prawoto komt op het volgende neer. De Regeering zegt — heb ik het goed verstaan —: het gaat om den gulden van thans en de waarde van het goud van 1936 en dan is de gulden door deze herwaardeering van het goud thans niet minder waard dan tien gulden in 1936. Dus — zoo concludeert de Regeering —: er heeft geen benadeeling plaats van den bezitter van het tiengulden biljet.

Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad is er geen benadeeling vergeleken bij 1936 en daarna — maar wel vergeleken bij vóór 1936.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Zou de betrokken bezitter nu al die jaren lang hetzelfde bankbiljet gehouden hebben?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gezegd, dat het hier een précaire zaak betreft. Ik had daarop kunnen ingaan, maar de geachte Regeeringsgemachtigde zal wel aannemen, dat het debat dan oneindig gerekt zou zijn geworden. Daarom heb ik dit voorkomen door bijkomstigheden ten deze zooveel mogelijk af te snijden.

Mijnheer de Voorzitter! Komende tot het antwoord van de Regeering op andere punten, stel ik er prijs op alsnog het volgende te verklaren.

(Loa Sek Hie.)

De Regeering meent uit de besprekingen in den Volksraad klanken van wantrouwen te hebben vernomen ten opzichte van de handelingen van de Javasche Bank, alsof de directie dezer bank alleen voor oogen zou hebben gestaan de belangen van de aandeelhouders.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat de Regeering dit verkeerd heeft begrepen. Ik althans ben niet van die opinie en meen te mogen aannemen, dat de groote meerderheid van den Volksraad mijn opinie deelt. Ik kan mij n.l. volledig de groote verantwoordelijkheid van het bestuur van een circulatiebank in gewone tijden realiseeren. Ik realiseer daarom des te meer de verantwoordelijkheid van het bestuur van een circulatiebank in deze moeilijke tijden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niet anders dan respect voor het bestuur van de bank, dat op het oogenblik aan het bewind is. Ik hoop, dat dit tot voldoening moge strekken van personen, die in deze meenen in deze zaal niet juist beoordeeld te zijn. Het gaat mijns inziens niet om een wantrouwen in het bestuur van de bank. Het gaat hier om een debat op feiten, op persoonlijke inzichten. En wanneer het persoonlijk inzicht van de directie van de bank zou afwijken van mijn persoonlijk inzicht, is dit natuurlijk niet uitgesloten. Ik hoop echter, dat de Regeering zal willen aanvaarden, dat van een wantrouwen in het bestuur van de bank geen sprake is.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: De Regeering heeft in de rede van den heer Loa Sek Hie geen enkel wantrouwen ontdekt!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de Regeering voor die verklaring. Ik hoop, dat Zij van mij zal willen aannemen, dat er ook geen kwestie was van een wantrouwen in de directie van de Javasche Bank.

De Regeering heeft in Haar debat bij de beoordeeling van het regeeringsvoorstel betrokken de internationale monetaire verschuivingen. De Regeering heeft de vrijheid genomen om de argumenten, die pleiten voor die verschuiving in het debat te brengen. Als er hier sprake is geweest van een niet voldoende of vermeend niet voldoende voorlichting van den Volksraad, dan moet ik toch wijzen op de wending, die het debat hierdoor neemt.

Het is niet mogelijk — wij komen straks tot een stemming — om alle internationale monetaire verschuivingen, die sedert 10 Mei j.l. en voor dien hebben plaats gehad te onderkennen en geheel ten volle in deze zaal te belichten. En toch; wil de argumentatie der Regeering waarde hebben, dan is het absoluut noodzakelijk om de zaak niet territoriaal, zal ik maar zeggen, doch in haar geheel te belichten. Het gaat dan ook niet aan alleen die argumenten naar voren te brengen, die ten voordeele van de verhoogde reserves pleiten. Voor een juiste beoordeeling zou ons meer tijd gelaten dienen te worden, dan nu voor de behandeling van het voorstel is gesteld.

Ik kom nu tot de wenschelijkheid van de verhooging der reserve met *f* 10-millioen. Ik meen, dat dit bedrag in hoofdzaak gewenscht is door de Regeering na advies van het bestuur van de Javasche Bank. Ik maak mij sterk, dat andere financieele „autoriteiten" — ik reken mijzelf daar niet toe — van een ander gevoelen zijn. Dat bedrag van *f* 10-millioen is tenslotte maar gefixeerd. Ik heb gemeend in dit verband te moeten overgaan tot het indienen van het in beraad zijnde amendement om de *f* 10-millioen bijdrage te verlagen tot *f* 5-millioen. Ik heb mij daarbij door het volgende laten leiden.

De Regeering fixeert de benoodigde versterking der reserve op *f* 10 millioen, alles te creëeren door een Regeeringsbijdrage. In mijn amendement ga ik niet zoover. Deze loopt slechts tot *f* 5 millioen. Ik verwacht, dat van de zijde van de circulatiebank de reservepolitiek zoodanig zal worden gevoerd, dat het restant, dus de ontbrekende

(Voorzitter.)

f 5 millioen, uit de normale winsten zal kunnen worden aangevuld.

Ik erken, dat ik niet alle bezwaren van de Regeering ondervangen heb met mijn amendement, maar als dat het geval was, dan zou het amendement achterwege kunnen blijven. Mijn visie op de zaak is in ieder geval dat deze *f* 5 millioen, die in het amendement worden voorgesteld, ons al een eind brengen in de richting van de door de Regeering gedachte *f* 10 millioen .....

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar niet genoeg!)

..... vooral wanneer men nagaat dat ruim *f* 2 millioen van de winst over 1939—1940 niet is uitgekeerd. We komen dan tot ruim *f* 7 millioen en tusschen 7 en 10 millioen gulden, il n'y a qu'un pas.

Ik wil tenslotte, hoewel het op het onderwerp niet direct betrekking heeft, maar toch van groot belang is, nog op het volgende wijzen. De Javasche Bank heeft besloten, over 1939—1940 niet tot uitkeering van haar winst over te gaan, iets, waartoe een circulatiebank onder een bekwame leiding natuurlijk wel haar redenen zal hebben; ze zijn door de Regeering zooeven genoemd en ik respecteer ze. Ze zijn deze, dat men in de positie waarin de circulatiebank thans verkeert, gemeend heeft niet tot uitkeering te moeten overgaan, in verband met de monetaire positie. Nu acht ik het gevaar niet denkbeeldig dat andere commercieele instellingen dit niet-uitkeeren door de Javasche Bank zouden opvatten als een goed voorbeeld ter navolging. Ik zou dit desastreus achten, omdat velen moeten leven van dividenden uit de winsten van commercieele instellingen en niet een ieder kan terugvallen op een veiliggesteld pensioen. Hierover zou ik gaarne de meening van de Regeering vernemen; het geldt hier een zaak van algemeen belang, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Thans is ingediend een amendement (Ond. **57**, st. 6), voorgesteld door de heeren Loa Sek Hie, Thamrin en Zwart, luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer voor te stellen in de ontwerp-ordonnantie tot het treffen van een voorloopige voorziening ten aanzien van de waardebepaling van den voorraad gouden munt en muntmateriaal van De Javasche Bank, alsmede tot regeling van de gevolgen, welke uit die voorziening voortvloeien (Ond. **57**) de volgende wijzigingen aan te brengen:

1. In artikel 2 sub *a* wordt inplaats van „*f* 10 000 000" gelezen: „*f* 5 000 000" en vervallen de woorden „voorzooveel noodig met toepassing van artikel 6 lid 2 van de Javasche Bankwet 1922".
2. Na artikel 2 wordt ingelascht een nieuw artikel 3, luidend als volgt:

„Het bedrag, waarop het reservefonds, bedoeld in artikel 6 van de Javasche Bankwet 1922, wordt gebracht en gehouden, wordt voor zooveel noodig met toepassing van lid 2 van genoemd artikel verhoogd met *f* 3 000 000".

3. Artikel 3 van het ontwerp wordt artikel 4.

Toelichting.

Ofschoon voorstellers van oordeel zijn, dat de huidige positie van de Javasche Bank voldoende krachtig is, om haar taak als circulatiebank te vervullen, willen zij in zooverre met de Regeering medegaan, dat zij instemmen met afzondering van een bedrag van *f* 5 000 000 ter versterking van de reserves der bank, mits de bank alsdan den norm van reserve-versterking ten bedrage van *f* 10 000 000 boven het huidig peil voor het overige zal bereiken door reserveeringen uit gemaakte en eventueel te maken winsten over de boekjaren 1939/'40 en volgende.

Voor verhooging van het bedrag van het reservefonds (art. 3 nieuw) is medewerking van de Javasche Bank noodig. Voorstellers meenen op deze medewerking te mo-

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Kan.)

gen rekenen. Bedoelde verhooging achten zij gewenscht om zooveel mogelijk te voorkomen, dat de toewijzing uit de goudwinst, zij het indirect, zal strekken tot winstuitkeering, welke ook niet in de bedoeling van het Regeeringsvoorstel ligt. Die verhooging is ongeveer gelijk aan hetgeen uit de goudwinst aan het reservefonds zal worden toegevoegd.''

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals altijd hebben wij hedenmorgen van den geachten Regeeringsgemachtigde een knap betoog mogen aanhooren, een knap betoog, voorzoover het mogelijk was. Immers, de geachte Regeeringsgemachtigde heeft de principieele vraag niet zóó behandeld, dat wij overtuigd zijn van de stelling, dat de Regeering in de gegeven omstandigheden verantwoord was, zonder meer zulk een hoog bedrag als dotatie aan de Javasche Bank toe te kennen.

De Regeering heeft — evenals Zij dat in de memorie van antwoord heeft gedaan — ter verdediging den nadruk gelegd op de versteviging van de positie der Javasche Bank. M.a.w. wanneer de positie der Javasche Bank dermate was, dat geen nadere versteviging noodig was geweest, had de Regeering de goudwinst wel integraal opgevraagd. Een andere uitleg is, naar het mij voorkomt, niet mogelijk.

Naar aanleiding van de vraag, aan wie de goudwinst toekomt zou ik als leek alleen willen opmerken, dat wij allen aan den lijve voelen, dat de devaluatie ons in die mate heeft beïnvloed, dat wij bv. voor import-artikelen meer bankbiljetten moeten neerleggen dan zonder devaluatie.

Het doet mij genoegen, zooeven van mijn geacht medelid, den heer Zwart, te hebben mogen vernemen, dat hij terugneemt wat hij ten aanzien van de Javasche Bank heeft gezegd en volmondig erkent, dat de Javasche Bank hier goed werkt. Ik heb dit in mijn rede in eersten termijn ook reeds gezegd. Het is echter niet altijd zoo geweest en daarom, als de Regeering Zich daarop beroept om het verleenen van de dotatie te vergoelijken, is dat mijns inziens niet direct even juist. Wij hebben een tijd gekend, dat de Javasche Bank, goud oppottend, zelfs van anderen, van de Nederlandsche Bank, heeft aangezien, dat de koers van den Indischen gulden daalde tot een peil, dat niet noodzakelijk zou zijn geweest wanneer de Javasche Bank, niet alleen denkende aan haar aandeelhouders en tantièmisten, haar goudvoorraad had gebruikt om den Indischen gulden op pariteit te houden. Ik geloof, dat de Regeering dit niet zal ontkennen. Immers, wanneer de Regeering, dank zij het ingrijpen van den regeeringscommissaris, den heer Wellenstein, zich solidair had verklaard met de altruïstische geste van de Javasche Bank, dan was er misschien geen proces ontstaan. Het is nu gelukkig anders. Maar hoe anders de zaak ook is, toch zou ik willen zeggen, dat het niet juist is, een parallel te trekken tusschen de circulatiebank in Nederland en die in Indië. In Holland is de circulatiebank „the bank of banks''. De Javasche Bank is dat slechts ten deele. Het is de directie van de Javasche Bank niet kwalijk te nemen, wanneer zij bij al haar gestes voor oogen houdt, dat zij ook moet denken aan de belangen van haar aandeelhouders. Daarom wordt er eenige verwarring gesticht, wanneer men alleen spreekt van de circulatiebank en als zoodanig bedoelt de zaken die regeeringssteun behoeven. Men bedenke toch ook daarbij, dat de Javasche Bank voor haar aandeelhouders dient op te komen.

Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde zeide, dat wanneer mijn suggestie zou worden opgevolgd en dat de tien millioen niet geschonken zouden worden aan de bank, doch als reserve in leen zou worden gegeven door de Regeering, daardoor een verwarring zou ontstaan in alle opzichten, in boekhoudkundig opzicht, in de handeling enz. van de bank. Dit valt natuurlijk niet te ontkennen. Ik herhaal, dat ik het noodig acht in deze omstandigheden om de Javasche Bank steviger te maken in verband met het wis-

(Directeur van Financiën.)

selverkeer met het buitenland. In het binnenland is zulks in het geheel niet noodig. De Regeering kan met een enkel gebaar door de gouddekking te verminderen, de Javasche Bank in staat stellen om het dubbele, ja meer dan dat, van haar bankpapier in omloop te brengen. Steun in het binnenland is daarvoor niet noodig. Wel misschien voor het buitenland, ook nu wij reeds een deviezenstelsel hebben ingesteld. Maar wat is er tegen om zich garant te stellen tegen eventueele verliezen door de Javasche Bank te lijden tengevolge van haar bewezen verliezen als gevolg van haar medewerking t.o.v. de handhaving van onze valuta.

Mijnheer de Voorzitter! Het wordt de Javasche Bank naar het mij voorkomt wel al te gemakkelijk gemaakt. De belastingbetalers moeten bewijzen, dat zij geen oorlogswinst hebben gemaakt. Het valt de Regeering nu moeilijk om de Javasche Bank te verzoeken omtrent het door de Regeering beschikbaar gestelde bedrag te bewijzen, dat deze verliezen werden geleden, doordat de bank is opgetreden als circulatiebank.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben gehoord, dat in zekeren zin gewaarborgd wordt, dat deze tien millioen niet aan aandeelhouders of tantièmisten zullen toevallen. Wel echter, wanneer de Javasche Bank zou worden geliquideerd, of wanneer de tijd daar is, dat een ander octrooi in het leven zou worden geroepen. Ik denk hierbij aan de voorstellen van den heer Van Zeeland, toenmaals Premier van België, die de circulatiebank op een anderen leest wilde schoeien. In dat geval zal het niet meer dan billijk zijn, dat de Javasche Bank blijft staan op haar stuk, dat wil zeggen vecht voor de belangen van haar aandeelhouders en ook er op zou staan, dat de tien millioen in dit geval verdeeld zou worden onder de aandeelhouders.

Mijnheer de Voorzitter! Zou nu niet een clausule kunnen worden gemaakt, waarbij bedongen wordt, dat ondanks het feit, dat de Regeering zich moreel heeft gebonden die schenking te doen, in zulk een geval de tien millioen weder zouden toevallen aan de gemeenschap?

Mijnheer de Voorzitter! Want ik blijf van meening, dat de Regeering niet juist heeft gehandeld door zich moreel te binden om aan de Javasche Bank een gedeelte van de winst op het goud, volkomen tengevolge van de valutadaling, toe te zeggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal natuurlijk de laatste zijn om de Regeering te vragen haar moreel eens gegeven woord niet gestand te doen. Ik kan niet anders zeggen, dan dat ik het betreur en dat wij thans naar middelen moeten omzien om die fout — want een fout blijft het, ondanks het knappe betoog van den Regeeringsgemachtigde — tot geringe proporties terug te brengen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de tweede termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid dadelijk te antwoorden of wenscht hij eenig respijt?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Ik geloof niet, dat dit laatste noodig is, Mijnheer de Voorzitter.

U zult mij toestaan, dat ik bij de beantwoording van de sprekers in tweeden termijn de volgorde neem waarin de geachte sprekers het woord hebben gevoerd.

De heer Prawoto heeft in de eerste plaats opgemerkt, dat door de Regeering de moreele gebondenheid aan de overeenkomst van 1938 in het geding is gebracht. Maar daarbij meende het geachte lid, dat na den fatalen datum van 10 Mei, de oorlogstoestand wel een motief zou kunnen zijn om in het algemeen af te wijken van verschillende verbintenissen en overeenkomsten en dat deze moreele gebondenheid dan ook in verband daarmede niet meer zou bestaan.

De Regeering meent deze opvatting toch niet tot de Hare te kunnen maken, omdat de motieven, welke geleid hebben tot deze overeenkomst, en de daaruit voortvloeiende moreele gebondenheid der Regeering, in geen enkel opzicht door de

(Directeur van Financiën.)
omstandigheden, zooals die zich na 10 Mei hebben ontwikkeld, eenige wijziging hebben ondergaan. Integendeel, wat tenslotte het bedrag betreft, waarom het gaat, zou de Regeering willen zeggen, dat nog sterker dan vóór dien datum de noodzaak tot versterking van de positie der Javasche Bank eischt, dat een bedrag van *f* 10 millioen van deze goudwinst daarvoor wordt afgezonderd.

Ik wil even opmerken, dat de heer Mr. Vissering, die door het geachte lid nogmaals ter sprake is gebracht, in dezen zin, dat een circulatiebank niet alleen moet letten op eigen belang, maar in de allereerste plaats het algemeen belang moet dienen, zich ongetwijfeld met deze opvatting van de Regeering volkomen accoord zou verklaren, want juist door de toekenning van die *f* 10 millioen aan de Javasche Bank wordt het algemeen belang in de eerste plaats gediend.

Ten slotte is de functie van de Javasche Bank als circulatiebank, ik heb het al meermalen gezegd, het zooveel mogelijk intact houden van een gezond geldwezen. Daarvoor, in verband met de wijzigingen, die zich in den toestand hebben voltrokken, in de eerste plaats na 27 September 1936 en dan na de intrede van het Nederlandsche Rijk in den oorlog, is het noodig die positie zoolang te versterken, dat men aanvallen daarop in verband met de monetaire positie van Nederlandsch-Indië kan afweren.

Wat het bankbiljet van *f* 10 betreft, waarop de heer Prawoto is teruggekomen, moet toch bij het geachte lid, hij duide mij dit niet euvel, eenige begripsverwarring aanwezig zijn.

Het biljet van *f* 10, zooals de heer Prawoto het in zijn zak heeft, heeft een bepaalde waarde, die ook alle andere goederen in deze maatschappij hebben. Het heeft die waarde van dag tot dag reeds gehad, het heeft die waarde zooals het op het oogenblik is, behoudens conjunctuurschommelingen, gekregen op den 27sten September 1936, na de devaluatie van den gulden. Maar het goud is nog altijd gewaardeerd voor *f* 1648 en niet voor de waarde van den gedevalueerden gulden. Het gaat hier dus niet om vermindering van de waarde van het biljet van den heer Prawoto door herwaardeering van het goud, het gaat er om, het goud te brengen op de waarde, die alle andere goederen in de maatschappij op het oogenblik hebben.

(De heer Loa Sek Hie: De waardevermindering van 1936 werd in 1940 gesanctionneerd.)

Tenslotte heeft het geachte lid nog even ter sprake gebracht de passage uit zijn rede in eersten termijn, die ik — dit moet ik toegeven, — in de haast, waarmede gisteravond het antwoord in eersten termijn moest worden opgesteld, over het hoofd heb gezien. Het gaat over den leveringsplicht van goud door de Inheemsche bevolking. De Regeering heeft juist ter tegemoetkoming aan de belangen van de Inheemsche bevolkingsgroep bij de regeling van het deviezenverkeer, zooals die heeft plaats gevonden in de Deviezenverordening, de Inheemsche bevolking en ook den Pandhuisdienst vrijgesteld van de verplichting tot inlevering. Nu zegt het geachte lid, dat er hierdoor verschillende bezwaren ontstaan, die voornamelijk hierop neerkomen, dat de bevolking thans min of meer het slachtoffer wordt van Chineesche goudverbruikers, die in verband met de omstandigheid, dat zij zelf geen goud kunnen koopen, op allerlei wijzen trachten in het bezit te komen van het goud van den kleinen man.

Nu wil ik er in de eerste plaats op wijzen, dat diezelfde Chineesche goudverbruiker dat opgekochte goud dan zou moeten inleveren bij het deviezenfonds, zoodat hij er niets aan heeft. Maar in de tweede plaats zal de Inlandsche bevolking in dergelijke gevallen toch verstandiger doen om, wanneer ze geld noodig heeft, te gaan naar de instelling die daarvoor al zoovele jaren bestaat: den pandhuisdienst.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, is de opmerking van den heer Prawoto van zoodanig belang, dat de Regeering bereid is, deze aangelegenheid zeer ernstig in studie te doen nemen en van de verschillende bestuursorganen inlichtingen te doen inwinnen, hoe het daarmede staat.

De Regeering hoopt daarbij, dat de heer Prawoto Haar in staat zal stellen, de voorbeelden, die hem ongetwijfeld ten dienste staan, te kunnen beoordeelen, opdat zooveel mogelijk kan worden tegemoet gekomen aan het euvel, dat hij heeft meenen te constateeren.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het is vooral ontstaan toen de Chineesche opkoopers geen goud meer konden koopen bij de banken.)

De heer Zwart, Mijnheer de Voorzitter, heeft tot mijn genoegen amende honorable gemaakt voor verschillende door hem gebezigde scherpe uitdrukkingen. Ik heb met belangstelling vernomen, dat het geachte lid niet bedoelde te zeggen, dat de directie van de Javasche Bank geen oog zou hebben voor het algemeen belang. Niettemin heeft het antwoord van de Regeering hem niet kunnen overtuigen, omdat volgens hem nog altijd niet is opgelost de principieele kwestie, aan wie ten slotte de winst bij de herwaardeering van het goud toebehoort. Deze vraag acht hij niet beantwoord en toch hangt er volgens hem alles van af. Het komt mij echter voor, dat deze vraag haar beantwoording vindt in het voorliggende ontwerp, Mijnheer de Voorzitter. Daarin toch is een verdeeling van de goudwinst voorgesteld en die wordt nu aan het oordeel van den Volksraad onderworpen, en dit was niet gebeurd, indien de Regeering Zich op een strikt juridisch standpunt had gesteld — dat inderdaad ook overweging verdient — namelijk dat de winst ten volle zou toebehooren aan de Javasche Bank. Dan zou daardoor in den loop van het jaar een winst zijn ontstaan, die op de wijze, aangegeven in artikel 25 van het octrooi verdeeld zou zijn. Dat dit niet het geval is, dat de Regeering — ik wees daar reeds eenige malen op — bij Haar visie op de rechten van de Javasche Bank de publiekrechtelijke functie van de bank heeft doen praevaleeren, zoowel bij de totstandkoming van de overeenkomst met de Javasche Bank als bij de verdere uitwerking, bewijst het product van wetgeving, dat voor ons ligt. En als deze winst der behoort te worden verdeeld naar publiekrechtelijken maatstaf, is het volkomen juist, dat de Volksraad recht heeft van medespreken over de besteding. Dat zijn wij dan ook aan het doen. Het geheele debat heeft zich nergens anders om bewogen dan om dit punt. De Volksraad, althans eenige leden van den Volksraad, zijn het alleen niet eens met de Regeering over het bedrag waarmede de reserve zal moeten verhoogd worden. Nu vindt de heer Zwart in dit verband het noemen van bepaalde cijfers — nadat hij daarin zelf voorgegaan is door een bedrag van *f* 2 millioen te noemen — eigenlijk van weinig belang, want, zoo vraagt hij: wat schieten wij op met het bedrag van *f* 32 millioen, dat in Amsterdam ligt aan wissels en schatkistpapier? Als de waarde daarvan eens nihil wordt, hebben wij aan het bedrag van *f* 10 millioen, waar het thans om gaat, toch ook niets. Dus moeten wij maar geen *f* 10 millioen reserveeren. Het komt mij toch niet juist voor dat wij op grond van een dergelijke casuïstische redeneering tot de overtuiging zouden komen, dat men geen reserves noodig heeft. Men weet ten slotte heelemaal niet hoe het met deze zaak loopen zal. Dat is het risico dat bestaat en dat is in zijn omvang bepaald door de grootte der bedragen, welke daarbij betrokken zijn. Maar van welke kwaliteit dat risico is, weten wij op het oogenblik nog niet.

De heer Zwart heeft daarna nogmaals opgemerkt, dat voor een opvoering van de reserves geen maatstaf is aan te leggen. Inderdaad, de Regeering heeft van meet af aan toegegeven, dat daarvoor geen wiskundige maatstaf te vinden is. Dit is een kwestie van aanvoelen van een bepaald bedrijf. Dat is de groote moeilijkheid, welke zich voordoet, juist bij een bedrijf van den zeer uitzonderlijken opzet en vorm van een circulatiebank. De Regeering heeft daarom dezen opzet en deze winstverdeeling ampel en uitvoerig niet alleen besproken maar ook

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Directeur van Financiën.)
doordacht en overlegd met de Javasche Bank en is daarbij tot de conclusie gekomen — ik geef nogmaals toe of het nu *f* 9 of *f* 11 millioen moet zijn is niet aan te geven — dat in elk geval een verhooging der reserves moest plaats hebben tot een bedrag van de orde van grootte van *f* 10 millioen.

In het voorgaande heeft, meen ik, de heer Loa Sek Hie ook reeds ten deele een beantwoording gevonden van de door hem gestelde vragen en gemaakte opmerkingen. Alleen, wanneer de heer Loa Sek Hie de vraag stelt of de positie van deze particuliere instelling — en hij legde den nadruk op „particuliere" — .....

(De heer Loa Sek Hie: Neen, dat deed de heer Mansvelt.)

Ik wil deze rectificatie gaarne in ontvangst nemen, Mijnheer de Voorzitter! Dus wanneer de heer Loa Sek Hie vraagt of de positie van deze particuliere instelling zoodanig is, dat een versterking daarvan gerechtvaardigd is, in verband met de berooide gemeenschap en hij voorts zegt, dat men als het ware niet het belang van de Javasche Bank boven dat van de totale gemeenschap moet stellen, kan de Regeering het daarmede ten volle eens zijn, maar dan neemt dat toch niet weg, dat Zij absoluut van meening is, dat in dezen tijden, zelfs bij de berooide positie van het Land, die versterking van de Javasche Bank noodig is, in het belang van de gemeenschap.

De Regeering heeft met zeer veel genoegen gehoord, dat het geachte lid nogmaals betoogd heeft dat zijns inziens van wantrouwen in het beleid van de Javasche Bank geen sprake kan zijn. Ik heb bij interruptie daarop al antwoord gegeven en wil dat gaarne nog eens onderstrepen. Inderdaad, de groote verantwoordelijkheid van de Javasche Bank in dezen tijd wordt door de directie, zooals wij die reeds sedert jaren kennen, op een bijzondere wijze gedragen.

Wat de feiten betreft, immers de heer Loa Sek Hie heeft gezegd, dat het niet gaat om wantrouwen, maar om een debat over de feiten, moet ik zeggen, dat het geachte lid tot mijn leedwezen toch ook niet veel verder is gekomen met het noemen van feiten. Dat is juist het wazige in de beantwoording van de opmerking van de Regeering, dat de geachte spreker wel is waar heeft gesproken over de internationale monetaire verschuivingen, maar daarbij gelijktijdig heeft opgemerkt, dat het bepaald onmogelijk was in deze moeilijke tijden het internationale terrein te overzien. Ik zou zeggen: dat blijft onmogelijk, al heeft men nog zooveel tijd, juist, omdat de verschuivingen van dag tot dag optreden.

Wanneer de heer Loa Sek Hie dan op grond van zijn overtuiging — want anders is het niet te noemen, het gaat hier om het stellen van een bepaalde overtuiging tegenover het inzicht van de Regeering — meent, dat hij toch een amendement moet indienen, hetgeen wij thans hebben ontvangen, dan zult U mij ten goede houden, Mijnheer de Voorzitter, dat ik daarop op het oogenblik niet inga, maar dat ik mijn antwoord reserveer voor de behandeling van het amendement.

Tenslotte is de vraag van den heer Loa Sek Hie, of het voorbeeld van de Javasche bank om voorloopig niet tot uitkeeren over te gaan — de redenen er voor worden door het geachte lid terecht gerespecteerd — er niet toe zal leiden, dat andere meer commercieele lichamen ook niet tot uitkeering zullen overgaan, een vraag, waarop het antwoord niet zoo een twee drie te geven is. Men moet niet vergeten, dat de vaststelling van de uitkeering van die lichamen tenslotte geschiedt door de algemeene vergadering van aandeelhouders en het komt mij voor, dat elk van deze lichamen op die vergaderingen rekenschap en verantwoording van het bestuur zal ontvangen. De wijze, waarop de winstverdeeling moet worden geregeld, in een bepaald jaar, hangt van zooveel omstandigheden af, dat het bepaald moeilijk is daaromtrent een vaste zienswijze te hebben.

In het algemeen wil ik wel zeggen, dat de Regeering het met het geachte lid zou betreuren, wanneer niet op grond van zeer deugdelijke motieven in deze tijden zou worden besloten tot het niet uitkeeren van winst.

(Directeur van Financiën, Voorzitter.)
Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van den heer Kan heeft, zooals ik zooeven aan het adres van den heer Loa Sek Hie zeide, in het voorgaande grootendeels beantwoording gevonden. De principieele vraag, waaromtrent de heer Kan spreekt, is thans door mij, naar ik meen, voldoende beantwoord. Ik ben het met het geachte lid tenvolle eens, dat bij de bepaling van het bedrag van *f* 10 millioen de nadruk is gelegd — en ook moet worden gelegd — op de versterking van de positie van de Javasche Bank. Ik ben het ook met het geachte lid eens, — en dat meen ik in eersten termijn duidelijk te hebben gezegd — dat, wanneer een dergelijke versterking niet noodig was geweest, de Regeering zeker had moeten overwegen of niet het geheele bedrag van de winst integraal had moeten worden opgevorderd.

Maar de Regeering — ik moet dat nogmaals herhalen — is inderdaad van meening, dat de versterking van de positie van de Javasche Bank met dit bedrag in deze tijden absoluut noodzakelijk is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb met genoegen van het geachte lid vernomen, dat de houding van de Javasche Bank-directie in deze tijden — ik heb al gezegd dat de bewuste zaak volkomen begraven is en ik niet mee zal doen aan het opgraven daarvan — bepaald anders is dan voorheen.

(De heer Kan: Daarin ligt ook critiek opgesloten!)

Volkomen juist is het, dat ook niet volledig een parallel moet worden getrokken tusschen de Nederlandsche Bank en de Javasche Bank. De Nederlandsche Bank is inderdaad bankersbank, de Javasche Bank is dat tot op zekere hoogte niet, omdat de ontwikkeling van deze maatschappij hier nog niet zoover is gevorderd.

Dat neemt niet weg, dat ten aanzien van de goudwinst, die tenslotte voortspruit uit de herwaardeering, een parallel wel mogelijk was, omdat die aangelegenheid tenslotte een gevolg is van een eenzijdige daad der Regeering, dus noch van de Nederlandsche Bank, noch van de Javasche Bank.

Voorts kan ik mij volkomen vereenigen met de opvatting van het geachte lid, dat de versterking van de positie der Javasche Bank niet noodig is, als ik het zeggen mag, voor binnenlandsch gebruik, maar dat dit bepaald noodzakelijk is in verband met het buitenland. Ik heb in dat verband al genoemd de exchange-positie en den wisselhandel, allen factoren, die nauwe aanrakingspunten hebben met het buitenland en daar ligt ook inderdaad de kern der zaak.

De heer Kan heeft tenslotte als zijn meening geuit, dat het billijk zou zijn om ingeval van likwidatie of wanneer er een ander octrooi zou komen, een bepaling op te nemen, dat de *f* 10 millioen, die thans aan de circulatiebank worden toegemeten, niet aan aandeelhouders ten goede zouden komen. Het is verre ervan, dat wij op het oogenblik zouden moeten denken aan likwidatie van de circulatiebank. Er is ook geen enkele aanleiding, zooals de zaak nu ligt, een ander octrooi voor te stellen in den zin van den heer Van Zeeland, maar de Regeering wil niettemin deze gedachte, waaraan zeer waardevolle elementen bepaald niet te ontkennen zijn, gaarne in gedachten houden, wanneer dergelijke omstandigheden zich voordoen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd en kan worden overgegaan tot de behandeling van het ingediende amendement.

Aan de orde is de behandeling van het amendement-Loa Sek Hie c.s., met toelichting (st. 6; H 546).

Wenscht de eerste onderteekenaar dit amendement nader toe te lichten?

(Loa Sek Hie, Thamrin.)

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne de besprekingen, vragen en opmerkingen van de zijde der leden en der Regeering willen vernemen, om daarna een nadere toelichting te geven.

De **Voorzitter**: Wenscht dan een der andere leden het woord?

De heer **Thamrin**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Ik zal kort zijn. Ik zou gaarne uiteen willen zetten, de redenen waarom ik eigenlijk geporteerd ben voor een uitkeering van *f* 5 millioen instede van *f* 10 millioen. Het standpunt der Regeering om een bedrag van *f* 10 millioen uit te keeren komt feitelijk hierop neer, dat de Regeering het noodzakelijk acht om de Javasche Bank een zeker bedrag — *f* 10 millioen — uit te keeren, uit hoofde van de versterking van de positie van die bank.

Nu is er tegen de formuleering der Regeering weinig te zeggen, omdat Zij van oordeel is, dat de versterking van die positie alleen bereikt kan worden door een dotatie met *f* 10 millioen.

Ik wil hierbij verwijzen naar hetgeen heeft plaats gehad met de Nederlandsche Bank. Wij weten allen, dat in Februari en Maart van dit jaar zich een soortgelijk geval heeft voorgedaan tusschen de Regeering en de Nederlandsche Bank. Hoewel de positie van de Nederlandsche Bank eigenlijk veel zwakker is dan die van de Javasche Bank, uit hoofde van het geleden pondenverlies heeft een dotatie van de Nederlandsche Regeering aan de Nederlandsche Bank plaats gehad ten bate van de reserve. Deze donatie is niet grooter geweest dan *f* 6,3 millioen, zijnde *f* 3,3 millioen ten behoeve van de reserves en *f* 3 millioen ten behoeve van de bijzondere reserves. Ofschoon in totaal *f* 14 millioen is uitgekeerd was het resteerende bedrag van *f* 7 millioen bestemd om het nog resteerende pondenverlies daarmede te dekken.

Met dit element hebben we in het geval van de Javasche Bank niets te maken, omdat er daarbij geen sprake is van een nog uitstaand pondenverlies, daar het geleden verlies reeds volledig uit de boeken is afgevoerd. Wanneer we nu bedenken, dat de te verdeelen som door de herwaardeering van het goud in Nederland *f* 140 millioen bedraagt en de Nederlandsche Regeering het niet noodig heeft geoordeeld, een hoogere donatie uit te keeren dan *f* 6,3 millioen, doet het toch wel vreemd aan, dat aan de Javasche Bank een bedrag moet worden uitgekeerd van *f* 10 millioen uit een totale winst van slechts *f* 25 millioen. Ik meen, dat het niet afdoet aan de vraag van de versterking der positie van de Javasche Bank en ook niet aan de billijkheid wanneer we, gezien het antecedent van de Nederlandsche Bank, thans aan de Javasche Bank niet 10, maar *f* 5 millioen uitkeeren.

Ook heeft de Regeering geen antwoord gegeven op de vraag van den heer Loa Sek Hie waarom het nu eigenlijk plotseling noodzakelijk is, de reserves van de Javasche Bank op te voeren. Sedert 1931 is feitelijk geen rekening gehouden met een bijzondere noodzaak tot reserveverhooging, daar er sedert dat jaar nog ruime dividenden zijn uitgekeerd. Indien de noodzaak van de opvoering der reserves tot een hoogte als de Regeering thans wenschelijk acht, inderdaad aanwezig is, had het bankbestuur daarmede toch rekening kunnen houden en was de plotselinge noodzaak tot opvoering der reserves niet komen opduiken toen zich de gelegenheid voordeed, die reserves op te voeren door middel van een aandeel, verkregen uit de herwaardeering van het goud.

Hoe het ook zij, ik acht een bedrag van *f* 5 millioen billijker in verhouding tot hetgeen zich heeft afgespeeld tusschen de Nederlandsche Regeering en de Nederlandsche Bank, vooral waar de positie van die bank door het geleden pondenverlies, aanmerkelijk zwakker was dan die van de Javasche Bank thans.

(Kan, Roep.)

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven gezegd, dat wij thans moeten trachten de toezegging van de Regeering, waardoor Zij zich moreel gebonden acht, om datgene te doen, wat thans in het voorstel is beliehaamd, tot geringere proporties terug te brengen. Het spreekt vanzelf, dat ik mijn stem gaarne aan het amendement zal geven.

De geachte vorige spreker baseert zijn argument ook op het pondenverlies van de Nederlandsche Bank en trok daaruit de conclusie, dat de Javasche Bank in een andere positie verkeert. Maar het komt mij voor, dat het pondenverlies hier heelemaal niet ter sprake mag worden gebracht. De Regeering heeft ook het compensatie-idee geheel laten varen. Als ik daarover nog even mag spreken, zou ik willen naar voren brengen, dat het pondenverlies van de Nederlandsche Bank ons niet regardeert; dat is een gevolg van de „breach of promise" van den heer Montagu Norman, den president van de Bank of England, die tegenover den heer Mr. Vissering en den anderen directeur van de Nederlandsche Bank die hem vergezelde, verklaarde, dat Engeland het goud niet zou verlaten, doch dit niettemin heeft gedaan. Dat regardeert ons niet, maar wel zou ik kunnen zeggen, dat dergelijke zaken voor de Javasche Bank heelemaal nog geen argument opleveren, dat de Regeering op eenigerlei wijze tot compensatie verplicht zou zijn.

Wat de heeren van the Bank of England hebben gedaan is begrijpelijk van hun standpunt bezien, maar ook wanneer deze heeren hadden gezegd: wij gaan van het goud af, dan was er voor de Nederlandsche- en de Javasche Bank nog geen voldoende gelegenheid geweest, zich van haar pondenbezit te ontdoen.

Mijnheer de Voorzitter! Geschiedde het in bezit houden van ponden door de Javasche Bank met goedkeuring van de Regeering? Dat was gewone bedrijfspolitiek. Maar bovendien, is wat de directie van de Bank of Engeland heeft gedaan zoo erg? Ik herinner mij, dat de Nederlandsche Regeering, dwz. het Opperbestuur, de Javasche Bank geheel onkundig heeft gelaten van de devaluatie, die Zij van plan was te effectueeren. Tot den laatsten dag toe werd dit ontkend. De Javasche Bank moest van derden vernemen dat er gedevalueerd was. De Javasche Bank heeft, naar ik meen, nog een dag tevoren dollars verkocht. Zou daaruit geconcludeerd moeten worden, dat het verlies, dat de Javasche Bank heeft geleden, doordat zij niet voldoende op tijd was ingelicht door de Nederlandsche Bank, door de Regeering op zich genomen had moeten worden? Immers, neen?

Mijnheer de Voorzitter! Zonder dezen termijn te doen uitdijen tot een derden termijn zou ik mij toch met Uw vergunning, Mijnheer de Voorzitter, willen veroorlooven, het volgende tot de Regeering te richten. Ook wanneer het amendement zou worden aangenomen en de dotatie tot geringere proporties zou worden teruggebracht, zou ik het op prijs stellen dat door de Regeering, volgens hetgeen Zij zooeven gezegd heeft, in gedachte zal worden gehouden hetgeen ik naar voren heb gebracht, n.l. dat er een clausule zou worden opgenomen in een aan te geven overeenkomst dat bij eventueele verandering van den status van de Javasche Bank de schenking niet aan de aandeelhouders of tantièmisten zal toevallen, die bepaling reeds nu in de overeenkomst met de Javasche Bank moet worden ingelascht.

De directie van de Javasche Bank is een hoogstaand college, maar zij is verplicht, voor haar aandeelhouders op de bres te staan en ik acht het niet onmogelijk dat, wanneer puntje bij paaltje komt, de directie — en dan terecht — niet anders zal zeggen dan dat hetgeen zij krijgt ook verdeeld zal worden. Ook in dit geval geldt het spreekwoord: Hebben is hebben en krijgen is de kunst.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Het voorstel, dat ons door de Regeering wordt voorgelegd, sluit aan bij wat ik wil noemen de overeenkomst van 1938 tusschen de Java-

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Roep.)

sche Bank en de Regeering, waarbij de Javasche Bank en de Regeering overeenkwamen, dat uit de winst als thans aan de orde is *f* 10 millioen aan de Javasche Bank ten goede zou komen. Nu willen de voorstellers van het amendement die *f* 10 millioen tot *f* 5 millioen verlagen. Ik zou willen opmerken, dat de heer Loa Sek Hie zich hier dus eigenlijk principieel neerlegt bij een afzondering van een gedeelte van deze extra winst, ten behoeve van de Javasche Bank. Ik had uit zijn betoog in eersten termijn den indruk gekregen, dat het juist ging om de principeele zijde van het vraagstuk, maar met dit amendement is de principieele zijde, dunkt mij, losgelaten.

Één ding valt hieraan al direct vast te knoopen en dat is, dat de Regeering zoowel als de voorstellers van het amendement het blijkbaar wenschelijk achten, maar wellicht ook noodig, om de positie van de Javasche Bank te versterken. Ik zou willen opmerken — ik voel mij op dit terrein niet zoo bijzonder sterk — dat het mij voorkomt, dat of wij nu *f* 5 millioen of *f* 10 millioen aan de Javasche Bank geven, dit voor de internationale financieele positie van Nederlandsch-Indië als geheel genomen, waarvan de Javasche Bank dus een onderdeel uitmaakt, toch weinig verschil maakt.

(De heer Zwart: En voor den binnenlandschen toestand?)

Ik verzoek den heer Zwart zich te realiseeren, dat ik thans spreek over de internationale financieele positie van Nederlandsch-Indië.

Geven wij *f* 5 millioen aan de Javasche Bank minder dan de Regeering thans voorstelt, dan heeft de Regeering, als ik het goed zie, ter directe beschikking van Haar middelen *f* 5 millioen meer. Maar geven wij *f* 5 millioen meer aan de Javasche Bank, dan wordt de Javasche Bank met dit bedrag in haar positie versterkt. Zooals ik zeide, beteekent dit tenslotte ook al weer een versterking van de financieele positie van Nederlandsch-Indië, vooral — en daar zou ik den nadruk op willen leggen, want dat is toch het cardinale punt — ten behoeve van onze internationale betalingen, of, zooals de specialisten het, als ik het goed begrijp, noemen: onze exchangepositie.

Mijnheer de Voorzitter! Het feitelijke nut, als ik het goed zie, voor Nederlandsch-Indië als geheel van een wijziging in het voorstel van de Regeering is zeer weinig aanwezig. Daar komt nog bij, dat, indien wij het bedrag, dat de Regeering ons voorstelt, niet verminderen tot *f* 5 millioen, dat geld voor Nederlandsch-Indië dan toch nog niet verdwenen is; in indirecten zin is het voor het gouvernement niet verloren. Want ik zou er op willen wijzen, dat de wetgever — en ik zou te dien aanzien een bevestiging van de Regeering willen hooren, indien ik het bij het rechte eind heb — altijd nog kan beschikken, zoo noodig, over het geheele bezit van de Javasche Bank.

De wetgever zal te allen tijde kunnen beschikken over het totale bezit van de Javasche Bank, indien de levensbelangen van Nederlandsch-Indië dit om de een of andere reden noodzakelijk zouden maken, evenals de wetgever krachtens zijn Souvereiniteit te allen tijde ook kan beschikken over het algeheele bezit van elk individu van deze gemeenschap.

(De heer Zwart: Met inachtneming van recht en moraal!)

Dat spreekt vanzelf! Recht en moraal, voor wat betreft de mate van de opvordering van het particuliere bezit van individuen en lichamen, zullen dan door de omstandigheden en de noodzaak worden bepaald.

Ook een opvordering door het land van 35% door de vennootschapsbelasting wordt als recht en normaal aangevoeld en eveneens 70 of 80% door de oorlogswinstbelasting. Dat hangt dus alles af van de omstandigheden, waaronder land en volk in een bepaald tijdvak verkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nu wel van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen, of mijn inzicht juist

(Blaauw.)

is, dat de wetgever te allen tijde over al het bezit van wie ook kan beschikken, indien de noodzaak daartoe aanwezig is.

Na deze inleiding kom ik tot een zeer korte slotconclusie. Waar ik dus het feitelijk verschil niet inzie of men *f* 5 millioen voor de Javasche Bank afzondert of *f* 10 millioen, omdat dit geen wezenlijk verschil maakt in de internationale positie van Nederlandsch-Indië, meen ik, dat wij moeten honoreeren de overeenkomst die in 1938 door de Regeering met de Javasche Bank is aangegaan. De Regeering immers heeft verklaard, dat Zij zich hiertoe moreel gebonden acht. Ik breng de Regeering liever niet in ongelegenheid en om deze reden — hoewel ik mij voor het grootste gedeelte met het principieel betoog van den heer Loa Sek Hie kan vereenigen, waarvan hij de consequenties tenslotte heeft losgelaten, — zal ik mijn stem tot mijn leedwezen niet aan het amendement kunnen en naar mijn inzicht ook niet mogen geven.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een der leden het woord? Ik moge verzoeken om straks niet al te uitvoerig te zijn bij het motiveeren van zijn stem, doch liever thans aan de beraadslaging deel te nemen.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Teneinde te voorkomen, dat ik straks te langen tijd besteed aan het motiveeren mijner stem, lijkt het mij het beste thans het woord te voeren, vooral omdat ik buitengewoon goed kan aansluiten aan het betoog zooeven gehouden door den heer Roep.

De Volksraad wordt in deze zitting bij herhaling voor moeilijke beslissingen gesteld. Bij herhaling moet de Volksraad bedragen vaststellen, af en toe in overeenstemming met de Regeering, zonder dat voor de bepaling van die bedragen vaste weegbare maatstaven kunnen worden aangelegd. Ter staving hiervan verwijs ik naar de vaststelling van het uitvoerrecht, dat oorspronkelijk door de Regeering op 2% was gesteld, maar na een voorstel van den Volksraad op 3% is gebracht. Bij dit voorstel kon men noch van de eene, noch van de andere zijde factoren aanvoeren, waarmede men kon bewijzen, dat het getal 2 foutief was en 3 goed was. Een soortgelijk geval hebben wij gehad met het bijzonder uitvoerrecht voor z.g. sterke producten. Wij meenden dat ten aanzien van een tweetal producten een ander bedrag kon worden vastgesteld dan de Regeering voorstelde. Uiteindelijk is de Regeering daarin niet met den Volksraad medegegaan. Thans staan wij voor een soortgelijk geval. De onderteekenaars van het amendement en de Regeering gaan halverwege met elkaar mee. Het geachte lid, de heer Roep, heeft zooeven er reeds op gewezen, dat de eerste onderteekenaar van het amendement zijn principe heeft losgelaten, dat hij heeft moeten erkennen, dat reserveering in dit geval aanvaardbaar was maar dat hij niet het bedrag dat de Regeering heeft voorgesteld wenscht. Noch het geachte lid, de heer Loa Sek Hie, noch de geachte Regeeringsgemachtigde kunnen weegbare maatstaven aanvoeren, op grond waarvan ons duidelijk wordt, dat hetzij *f* 5 millioen reserve goed is, hetzij *f* 10 millioen. Ook hier moeten wij op onze feeling afgaan. Ik hoop dat de heer Loa Sek Hie mij straks zal kunnen overtuigen, dat hetgeen hij voorstelt juist is.

(De heer Loa Sek Hie: Als U Uw meening dan voorloopig maar voorbehoudt.)

Ik wil dan al vast aankondigen, dat voor ons het sterkst weegt de onaantastbare positie van de circulatiebank hier in Indië, zoowel wat betreft de binnenlandsche consumptie als ik het zoo noemen mag, als de buitenlandsche, zoodat wij er sterk naar overhellen om, wederom naar onze „feeling", het bedrag, dat de Regeering hier ter vaststelling heeft voorgelegd, eerder te aanvaarden dan dat van den heer Loa Sek Hie. Mochten de onderteekenaren erin slagen, aan te toonen, dat het bedrag van de Regeering onjuist, en het hunne juist is, dan zullen wij vóór het amendement stemmen; in het andere geval zullen wij in het kielzog van de Regeering varen.

34ste VERGADERING — VRIJDAG 23 AUGUSTUS 1940.

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**).

(Vas Dias, Directeur van Financiën.)

De heer **Vas Dias:** Mijnheer de Voorzitter! Teneinde straks de stemming over het amendement niet noodeloos te vertragen, wil ik thans zeer in het kort ons standpunt jegens het amendement weergeven. Ik kan kort zijn, omdat, na hetgeen de heeren Blaauw en Roep hebben opgemerkt, wij kunnen zeggen, over dit amendement een gelijke opvatting te hebben, namelijk dat de voorstellers in hun amendement het principe in het midden hebben gelaten en het in hoofdzaak neerkomt op de waardeering van het bedrag, dat de Javasche Bank zal toekomen uit de goudwinst, hetzij *f* 5 millioen, zooals de voorstellers willen, hetzij de door de Regeering in Haar voorstel toegelichte *f* 10 millioen. Het is hier dus een kwestie van wikken en wegen, en tot nu toe hebben wij van de voorstellers — naar ik hoop, zal dit aanstonds bij hun toelichting duidelijker worden — het motief gemist, waarom een bedrag van *f* 5 millioen voldoende is en waarom het niet meer mag zijn, of minder zou kunnen zijn.

Daarom voelen wij ons op het oogenblik toch wel geneigd om, voorloopig althans, méér waarde te hechten aan de toelichting van de Regeering, waarbij wordt vooropgesteld dat het van primair belang is dat, juist in de huidige omstandigheden, de positie van de Javasche Bank zoo sterk mogelijk wordt gemaakt en zoo sterk mogelijk zal blijven. Wij zijn dan ook geneigd, ons aan te sluiten bij de overwegingen, die de Regeering er toe hebben geleid, een bedrag van *f* 10 millioen uit de goudwinst aan de Javasche Bank te doen toekomen.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de Regeering de beantwoording van de geachte sprekers gaarne overlaat aan den eersten voorsteller van het amendement, kan Zij er toch niet aan ontkomen, op hun redevoeringen op een enkel punt in te gaan. Zij wil dan beginnen met Zich aan te sluiten bij de heeren Blaauw en Roep. De heer Blaauw wees er op, dat getallen vaak zoo moeilijk te geven zijn. Men heeft in deze zaal in deze zitting eenige malen bij onderwerpen, die mijn Departement raken, zich uitgeput in bewijsvoeringen dat het zus moest zijn, of zoo en de heer Blaauw meent, dat men in soortgelijke gevallen geen weegbare maatstaven kan aanvoeren, doch min of meer op de feeling moet afgaan. Ik zou er alleen van willen zeggen, dat de feeling van de Regeering niet in de lucht hangt, maar allengs gegroeid is uit een onderzoek naar de geheele positie van de Javasche Bank, en niet maar een onderzoek instantanée, maar gebaseerd op een doorloopend volgen van de positie en haar verschuivingen in den loop der jaren.

(De heer Thamrin: Waarom is het rapport van de Javasche Bank nog niet overgelegd?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Thamrin heeft gewezen op de Nederlandsche Bank. Ik geloof, dat dit geheel ten onrechte is. In de eerste plaats heeft de Regeering eenige malen duidelijk naar voren gebracht, dat een verwijzing naar de verliezen op de pondentransacties voor haar niet het hoofdmotief is. Maar in de tweede plaats is de stelling van den heer Thamrin, dat de positie van de Nederlandsche Bank intrinsiek zwakker is dan die van de Javasche Bank, toch wel zeer boud. Het geachte lid wenscht, voor zoover mij bekend is uit zijn redevoeringen, altijd bewijzen te ontvangen. Het bewijs van de door den heer Thamrin geponeerde stelling ontbreekt echter ten eenenmale. Integendeel, de Nederlandsche Bank heeft een kapitaal van *f* 20 millioen en reserves op het oogenblik van ongeveer *f* 12 millioen. De Javasche Bank heeft een kapitaal van *f* 9 millioen en reserves van *f* 7 millioen. In de tweede plaats heeft de dotatie van niet meer dan *f* 6,3 millioen — het cijfer, dat de heer Thamrin genoemd heeft — aan de reserves deze beteekenis, dat het tot opvoering van het peil der reserves van de Nederlandsche Bank tot wat deze waren vóór het pondenverlies niet noodig was, meer dan dat bedrag toe te kennen. Want ten slotte zijn de Nederlandsche Regeering en de Tweede Kamer tot overeenstemming gekomen op dit punt. Zulks is belichaamd in een amendement van den heer Teulings, dat de volgende strekking had: uit de goudwinst de navolgende posten te boeken ten goede van de Nederlandsche Bank:

a. het nog uitstaande verlies ad *f* 7 629 955.16,

b. de bedragen, welke aan het eind van het boekjaar 1931—1932 door de Nederlandsche Bank zijn onttrokken aan de reserves, tot gedeeltelijke dekking van het goudverlies — dat „gedeeltelijke" slaat hierop, dat deze reserves niet voldoende zijn om dat verlies geheel te nemen. Bij de Javasche Bank waren die reserves wèl voldoende en zij heeft het dus geheel ten last van haar reserves gebracht.

(Directeur van Financiën.)

Maar verder ziet men — ik heb het in eersten termijn nog eens uitdrukkelijk gezegd met een lange aanhaling van minister De Geer — dat bij de Nederlandsche Bank hetzelfde is gedaan als nu voor de Javasche Bank wordt voorgesteld en dan gaat een vergelijking tusschen het bedrag van *f* 140-millioen bij de Nederlandsche Bank en het bedrag van *f* 26 millioen bij de Javasche Bank geheel scheef. In de eerste plaats is eerstgenoemd bedrag geheel onjuist, want het is *f* 221-millioen geweest.

In de tweede plaats heeft de heer Thamrin geheel verzuimd het verschil in goudvoorraad tusschen de Nederlandsche en de Javasche Bank in rekening te brengen. De Nederlandsche Bank is het centrum van den internationalen geldhandel in Amsterdam en de Javasche Bank hier, is ten slotte nog een opkomende bank in een maatschappij, welke zich langzamerhand, hoe langer hoe meer, moet ontwikkelen. Een dergelijke tegenover elkaar stelling van cijfers mist naar mijn meening elke waarde.

Wanneer ik nu kom tot de motiveering, welke de heer Loa Sek Hie van het amendement gegeven heeft, sluit ik mij weer aan bij wat de heer Roep heeft gezegd, dat het blijkens de toelichting en de redevoeringen van het geachte lid, den heer Loa Sek Hie, de bedoeling is om uit de goudwinst *f* 5 millioen af te zonderen en de volgende *f* 5 millioen door de Javasche Bank uit de bedrijfswinsten van 1939/1940 en volgende jaren af te zonderen. Dit is iets merkwaardigs. De voorstellers van het amendement erkennen dus, met de Regeering, dat *f* 10 millioen noodig is. Maar als dat zoo is, waarom reserveert men dat dan in een tempo, dat buiten de beoordeeling van thans valt?

(De heer Loa Sek Hie: U leest de toelichting niet goed. U beschouwt een concessie als een erkenning.)

Ik heb mij te houden aan het amendement, zooals het hier ligt. De versterking van de positie der Javasche Bank is nu aan de orde, omdat men thans spreekt over de herwaardeering, welke thans aan de orde is. De versterking van de positie van de Javasche Bank is bovendien nu noodig. Nu zijn er bijzondere risico's aanwezig. Nu is daartegenover een bijzondere winst uit de waardeverhooging van den goudvoorraad aanwezig. En wie kan in de toekomst lezen?

(De heer Loa Sek Hie: U bewijst over de toekomst niets?)

Ik behoef dat niet te bewijzen. Niemand kan in de toekomst zien en aan den eenen kant is dat gelukkig.

(De heer Loa Sek Hie: Maar wij moeten dit aannemen.)

Hoe zal het gaan als men niet weet, hoe deze toekomst zich zal ontwikkelen met betrekking tot de reserve-versterking, die de voorstellers van het amendement in uitzicht hebben gesteld?

Bovendien zal een versterking op grond van art. 25 van het octrooi er toe leiden, dat de te verdeelen winst kleiner wordt en dan treedt dus het zelfde verschijnsel op, waarover ik het reeds eerder had, dat de verdeeling, die bij hoogere winsten in werking treedt, verschuift en dat het gouvernement, dat een sterk accresseerend deel van de winst ontvangt, daarvan de dupe wordt.

34ste VERGADERING — VRIJDAG 23 AUGUSTUS 1940.

Voorl. voorziening waardebepaling voorraad gouden munt en muntmateriaal Javasche Bank (Ond. **57**). — Motie-Loa Sek Hie betr. het maximum bedrag reservefonds, bedoeld in art. 6 Javasche Bankwet (Ond. **57**, (st. 7). — Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp.betr. het woord „Indonesia" enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

(Voorzitter, Smit, e.a.)

„Door den Gouverneur-Generaal kan in overeenstemming met de bank het bedrag worden verhoogd, waarop het reservefonds wordt gebracht en gehouden."

Ik weet niet, of het in verband daarmede wel op den weg van den ordonnantie-wetgever ligt een bepaald bedrag in deze ordonnantie vast te leggen.

De **Voorzitter**: Het door den Regeeringsgemachtigde opgemerkte slaat op het tweede deel van het amendement en kan straks beter daarbij in beschouwing worden genomen.

Thans stel ik aan de orde de stemming over het eerste deel van het amendement-Loa Sek Hie c.s. (st. 6, 1).

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne, om mijn stem te motiveeren, nog het volgende zeggen.

Naar aanleiding van de gehouden debatten ben ik van meening, dat ik tegen het amendement moet stemmen, aangezien de Regeering hier m.i. iets vraagt, dat van zeer veel belang is voor den algemeenen toestand van dit land. Waar ik zooveel mogelijk de Regeering in deze kwestie wensch tegemoet te komen wil ik thans tegen het amendement stemmen.

Het amendement-Loa Sek Hie sub 1 (st. 6) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 25 stemmen voor en 19 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Soetardjo, Harmani, Mogot, Tirtokoesoemo, Prawoto, Lapian, Aldjoeffry, Thamrin, Muh. Yamin, Phoa Liong Gie, Soekawati, Loa Sek Hie, Salamoen, Wiwoho, Zwart, Soeroso, Wirjopranoto, Mussert, Abdul Rasjid, Mochtar, Iskandar Dinata, Kasimo, Kan, Hamongsapoetro en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Wermuth, Leunissen, Nalaprana, Vas Dias, De Raad, Blaauw, White, Tadjoeddin Noor, Verboom, C. C. van Helsdingen, Roep, Sandkuyl, Sosrohadikoesoemo, Smit, Van Nauta Lemke, Van Zuylen, Soeria Nata Atmadja, Soangkoepon en Moelia.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het tweede deel van het amendement.

Zooeven heeft de geachte Regeeringsgemachtigde daarover een nadere opmerking gemaakt; wenscht de heer Loa Sek Hie daarover nog iets te zeggen?

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven tot uiting gebracht, wat de bedoeling is van dit artikel. Wat de redactie aangaat: ik heb mij gehouden aan de redactie van artikel 2 van de Javasche Bankwet, waarin ook gesproken wordt van „bedoeld in artikel 6 van de Javasche Bankwet 1922". Wij hebben juist dezelfde redactie gekozen om hier vast te leggen hetgeen oorspronkelijk ook door de Regeering was bedoeld.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! Dat is in strijd met het noemen van een bepaald bedrag. Men krijgt een hinken op twee gedachten.

De **Voorzitter**: Wij zullen thans eerst pauseeren; na de pauze zal dan de behandeling van dit punt worden voortgezet.

De vergadering wordt te 11.54 uur v.m. geschorst en te 12.20 uur n.m hervat.

De **Voorzitter**: Het amendement-Loa Sek Hie c.s. (st. 6) is door de voorstellers ingetrokken voor wat betreft de onderdeelen sub 2 en 3, en waar over het onderdeel sub 1 reeds is gestemd, is het amendement afgehandeld.

De voorstellers van het amendement hebben echter een motie ingediend (st. 7), luidende:

(Voorzitter, Directeur van Financiën, Loa Sek Hie.)

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

verzoekt der Regeering te willen bevorderen, dat het maximum bedrag van het reservefonds, bedoeld in artikel 6 van de Javasche Bankwet-1922, voorzooveel noodig met toepassing van lid 2 van genoemd artikel, wordt verhoogd met *f* 3 000 000."

Stellen de voorstellers er prijs op, dat de motie wordt behandeld vóór de eindstemming over het ontwerp plaats heeft? Zoo niet, dan kan thans worden overgegaan tot de voortzetting der stemming over de ontwerp-ordonnantie.

Het geamendeerde artikel 2 en artikel 3 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel tijdens de beraadslagingen van heden in de ontwerp-ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform artikel 60 van het Reglement van Orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De ontwerp-ordonnantie, als geamendeerd, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Loa Sek Hie c.s. (st. 7.)

Wenschen de voorstellers de motie nader toe te lichten?

De heer **Loa Sek Hie**: Ik acht dit overbodig, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Wenscht de Regeering het woord?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

Het in de motie bedoelde artikel 6 van de Javasche Bankwet-1922 luidt:

„Door den Gouverneur-Generaal kan, in overeenstemming met de Bank, het bedrag worden verhoogd, waarop het reservefonds wordt gebracht en gehouden."

Het lijkt de Regeering volkomen overbodig, de motie te aanvaarden, want als het noodig blijkt, het reservefonds te verhoogen, zal de Gouverneur-Generaal daartoe ongetwijfeld de noodige stappen doen.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! De motie stelt iets voor. De Regeering kan het niet noodig achten en het niet doen, of Zij kan het wèl noodig achten en dan heeft Zij derhalve onzen steun.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over de motie geëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De motie Loa Sek Hie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen onder aanteekening, dat de heeren Sandkuyl en Vas Dias geacht willen worden tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

1. de motie-Thamrin c.s. inzake het gebruik van de woorden „Indonesia" enz. in algemeene verordeningen en andere officieele stukken (Ond. **35**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st 7);
2. de gewijzigde motie-Soetardjo c.s. inzake de invoering van een Indisch burgerschap (Ond. **36**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 8);

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

3. de motie-Wiwoho c.s. inzake den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië (Ond. **37**; zitt. 1939—'40, Ond. **96**, st. 13).

De behandeling is gevorderd tot de deelneming van de Regeering aan het debat.

Het woord is aan den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens de Volksraad tijdelijk uiteen zal gaan, in afwachting van de indiening van de ontwerp-begrooting voor het jaar 1941, zijn drie reeds eerder ingediende moties aan de orde gesteld.

De vraagstukken, welke in de moties worden aangesneden en de wenschen, die daarin zijn belichaamd, zijn geenszins nieuw. Reeds herhaalde malen kwamen zij in dit College ter sprake en was ook de Regeering in de gelegenheid Haar standpunt daaromtrent in het openbaar uiteen te zetten. Niet zelden is der Regeering verweten, dat Zij voor den staatsrechtelijken opbouw van deze gewesten geen voldoende oog zou hebben en dat Zij erop uit zou zijn Zich aan een gedachtenwisseling over onderwerpen van algemeenen politieken aard te onttrekken. De Regeering is bij verschillende gelegenheden niet ingegaan op van den Volksraad uitgegane pogingen om bij de behandeling van ordonnanties of aanvullingsbegrootingen, welke zich naar inhoud en strekking op een bepaald begrensd gebied bewogen, een debat over algemeene politieke onderwerpen te openen. Zij heeft echter in het verleden nimmer geschroomd om, mits zich daartoe de geëigende gelegenheid voordeed, zooals bijvoorbeeld bij de algemeene beschouwingen over de begrooting in de hoofdzitting van den Volksraad, met duidelijkheid Haar visie nopens principieele staatkundige problemen te geven.

Zij heeft thans Haar gemachtigde voor algemeene zaken opgedragen de beraadslaging in den Volksraad over de aan de orde gestelde staatkundige moties bij te wonen, doch meent daarmede niet te mogen volstaan. Bij den uit den Volksraad naar voren gekomen wensch om opnieuw over den staatsrechtelijken opbouw van Nederlandsch-Indië in dit College van gedachten te wisselen, wil Zij niet nalaten uiteen te zetten, wat Haar houding tegenover de besproken onderwerpen is, zonder nochtans om nader te noemen redenen op den materieelen inhoud van de moties-Wiwoho en -Soetardjo in te gaan.

De motie, voorgesteld door de heeren Wiwoho, Soekawati en Kasimo, vangt aan met de verklaring, dat aan den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië op de grondslagen, gelegd door de grondwetsherziening van 1922, gestadig voortgearbeid dient te worden, een opbouw, welke behoort te leiden tot zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het rijksverband.

Tot verwezenlijking van de verdere, naar zelfstandigheid leidende staatkundige ontwikkeling wordt in de motie bijzonder aanbevolen:

a. de instelling van een rijksraad als hoogste staatscollege naast de Kroon, waarin de vier rijksdeelen een gelijkwaardige vertegenwoordiging vinden;

b. uitbreiding van het ledental en bevoegdheden van den Volksraad, waaraan de departementshoofden als ministers verantwoordelijk dienen te worden gesteld;

c. wijziging van de positie van den Gouverneur-Generaal en van den Raad van Nederlandsch-Indië, in overeenstemming met de evengenoemde doelstellingen.

In de nieuwe toelichting op de motie wordt vermeld, dat de conclusies op de motie niet in alle opzichten zijn te handhaven, omdat verschillende desiderata door de feiten achterhaald zijn. De motie heeft echter slechts ten doel enkele hoofdlijnen voor een wijziging van de staatsrechtelijke positie van Nederlandsch-Indië aan te geven.

De motie, voorgesteld door den heer Soetardjo c.s., welke om de instelling van een commissie tot het bestudeeren van de mogelijkheid van een Indisch burgerschap voor de ingezetenen van Nederlandsch-Indië vraagt, is soberder van inhoud, doch betreft een onderwerp, dat evenzeer van ingewikkelden aard is. De debatten, welke zich eenige jaren geleden hebben ontwikkeld over het petitie-voorstel, ingediend door den heer Roep c.s., waarbij de instelling van een staatscommissie werd verzocht tot voorbereiding van de invoering in het Nederlandsch-Indisch Staatsrecht van een Indisch burgerschap (zitt. 1936—1937 — Ond. **36**) — welk petitie-voorstel in den Volksraad overigens geen meerderheid kon vinden — zijn daarvan het bewijs.

In deze beide moties — op de motie-Thamrin c.s., strekkende tot invoering van de benamingen „Indonesia'', „Indonesiër'' en „Indonesisch'' in de wetgeving, zal straks afzonderlijk worden ingegaan — vindt de Regeering aanleiding tot een korte uiteenzetting.

Bij de debatten, welke in vroegere jaren over den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië in den Volksraad zijn gevoerd, werd door verschillende leden als hun meening te kennen gegeven, dat er in het algemeen regeeringsbeleid te weinig perspectief zit, te weinig scheppende kracht, te weinig toekomstvisie en ideëele begeestering. Men vroeg om een grootsch plan, een vast omlijnd staatkundig perspectief, dat den ingezetenen van deze gewesten de noodige bezieling kan geven om in samenwerking met de Regeering alle in deze samenleving aanwezige krachten in een sterk saamhoorigheidsgevoel te richten op den opbouw van een schoone toekomst van Nederlandsch-Indië in het rijksverband.

De algemeene doelstelling van het regeeringsbeleid is een jaar geleden, nl. in de vergadering van den Volksraad van 12 Augustus 1939, geschetst in bewoordingen, welke geen mogelijkheid tot twijfel open lieten. De Regeering verklaarde toen, dat Zij het als Haar taak zag om de Indische maatschappij in haar geheel en in haar onderdeelen, naar eigen wezen, de snelste ontwikkeling op economisch, geestelijk en politiek terrein te laten doormaken, welke zich met innerlijk evenwicht en verbondenheid aan het moederland verdraagt, en dat het Haar vasten wil is voort te gaan op den weg, welke leidt tot een grootere zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië. Het was ook in het jaar 1939, dat de Minister van Koloniën de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het rijksverband als het erkende doel van Nederland's koloniale staatkunde aanduidde.

Dit is het beginsel van de koloniale politiek, die door de opeenvolgende Regeeringen steeds is voorgestaan; dat is de zedelijke roeping, welke het regeeringsbeleid in al zijn onderdeelen doordrenkt; dit is het directief voor het bewind over deze landen, waarover tusschen Regeering en Volksraad geen verschil van meening kan en mag bestaan.

De bevordering van de ontwikkeling van dit deel van het Koninkrijk op economisch, geestelijk en politiek gebied, welke een geleidelijken groei beteekent in de richting van een grootere zelfstandigheid, is niet een probleem, dat zoo nu en dan te voorschijn wordt gehaald om in beschouwing te worden genomen, doch een wezenlijk onderdeel van de regeeringswerkzaamheid, waaraan dagelijks practisch wordt voortgearbeid. Dit is een realiteit van grootere wezenlijke waarde dan verwachting-wekkende uitspraken over toekomstmogelijkheden, die men niet in de hand heeft. Het is van belang, dit steeds in gedachten te houden.

Het behoeft niettemin geen verwondering te wekken, Mijnheer de Voorzitter, dat de ontwikkeling, welke Nederlandsch-Indië heeft ondergaan, verschillend wordt beoordeeld. Sommigen meenen, dat deze zich in een snel tempo heeft voltrokken, anderen, dat hier eerder van een slakkengang moet worden gesproken. Het kan niet anders, of de appreciatie daarvan zal naar gelang van de geaardheid van den beoordeelaar uiteenloopen.

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

In deze zaal is bij een vroegere gelegenheid geciteerd de visie, welke prof. Snouck Hurgronje — een man, wien de vooruitgang van Nederlandsch-Indië zeer ter harte ging — in 1914 gaf over de ontwikkeling van deze gewesten. Deze geleerde schreef in dat jaar:

„De ontwikkeling van deze bestuursbeginselen voor den Oost-Indischen Archipel is in die verloopen eeuw van zulken aard en omvang geweest, dat wie let op het begin en dan op het eindpunt, gaat vragen, of zulk een ommekeer in zulk een tijdsbestek wel aan evolutie te danken kan zijn, of niet veeleer aan revolutie moet worden gedacht. En dat, ofschoon in dienzelfden tijd gedurende heele tijdvakken in wijden kring over rustige roest, over indolentie en stilstand geklaagd is.''

Dit is een uitspraak van 25 jaar geleden, Mijnheer de Voorzitter, toen de staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië nog nauwelijks was aangevangen. Wanneer de evolutie, welke Nederlandsch-Indië tot 1914 had ondergaan, bij dezen geleerde de vraag deed rijzen of zich niet eerder een revolutie had voltrokken, dan mag men aannemen, dat althans bij de hervormingen, welke sinds dat jaar hebben plaats gehad, zou beschouwen als in snel tempo tot stand gekomen, hetgeen niet wegneemt, dat anderen, naar wij allen weten, dat oordeel niet onderschrijven.

Is het te verwonderen, dat ook in het politiek debat, dat zich rondom de motie-Wiwoho ontsponnen heeft, opnieuw het verschijnsel naar voren trad, dat het tempo, waarin de staatkundige ontwikkeling van deze gewesten zich voltrekt, verschillend werd geapprecieerd? De Regeering wil zich thans niet verdiepen in de vraag, wie daarbij het gelijk aan zijn zijde heeft; aan de gedachtenwisseling over de mérites van de motie-Wiwoho neemt Zij geen deel.

Het algemeene politiek beleid der Regeering werd reeds vaker in deze zaal geschetst. Een kenmerk van dat beleid is, dat het in alle oprechtheid wordt gevoerd en dat de Regeering geen verwachtingen wil opwekken, waarvan Zij de verwezenlijking niet garandeeren kan. Zij wenscht geen idealen voor te tooveren, geen schets te geven van den uiteindelijken vorm, welken de staatkundige opbouw van Nederlandsch-Indië te zien zal geven, overtuigd als Zij is, dat geen Regeering dat Zelve geheel in de hand heeft, doch dat de omstandigheden daarop een van te voren niet te berekenen invloed uitoefenen. Wel ligt het echter in Haar macht voort te arbeiden aan de ontwikkeling van alle elementen, die het groeiproces naar een grootere zelfstandigheid ten nutte strekken en de staatsrechtelijke structuur in elk tijdvak aan te passen aan de geestelijke en economische ontwikkeling, die de samenleving te zien geeft.

Het is een reëele staatkunde, die, ofschoon koers houdend, niet op den gang der dingen vooruit loopt, doch, vasthoudende aan de richtlijnen van recht en „good government'', voor elk stadium van het maatschappelijk groeiproces dezer landen den geëigenden staatkundigen vorm tracht te vinden.

Het zijn overigens niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats staatkundige hervormingen, die tot een daadwerkelijke wijziging in de bestaande verhoudingen leiden. Het is vooral de omvorming van den geest, die aan de samenleving een wezenlijk ander beeld kan geven. Gedurende de laatste maanden zijn uit alle bevolkingsgroepen stemmen opgegaan, die op een versterking van het eenheidsbesef en het saamhoorigheidsgevoel van de ingezetenen dezer gewesten hebben aangedrongen. Dit is ook het doel, dat aan de thans aan de orde zijnde motie-Soetardjo tot het invoeren van een Indisch burgerschap ten grondslag ligt. Zooals de voorstellers van deze motie in hun memorie van antwoord uiteenzetten, is het wenschelijk, mogelijk en noodzakelijk de verschillende bevolkingsgroepen van Nederlandsch-Indië nauwer samen te binden, het rassenonderscheid zoo al niet uit de wet dan toch in meerdere mate uit het gevoel en de gedachten van de samenleving te doen verdwijnen en de verhoudingen tusschen blank en bruin te verbeteren. De voorstellers van de motie noemen dit een conditio sine qua non voor den opbouw van een Indisch gemeenebest. Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, een maatschappij, die in zich zelf verdeeld is, waaraan het innerlijk bindmiddel, de levende overtuiging van saamhoorigheid en de oprechte wil van een vereenigd samengaan, ontbreekt, mist het element, dat voor den opbouw van een krachtige, zelfbewuste gemeenschap onontbeerlijk is.

De Regeering wil thans niet ingaan op het eenigszins vage van het begrip van het Indisch burgerschap, waarbij de voorstellers van de motie zelf nalaten meer gedefinieerd aan te geven, welke rechtsgevolgen zij aan die staatsrechtelijke figuur willen verbinden. De debatten, die eenige jaren geleden over het petitievoorstel-Roep gehouden zijn, hebben aangetoond, hoe ingewikkeld deze materie is, hoe niet met één streep elk onderscheid in rechten en plichten voor de verschillende bevolkingsgroepen uit de wetgeving kan worden gebannen, om de eenvoudige reden, dat de rechtsbehoeften, samenhangende niet alleen met adat en godsdienst, doch ook met intellectueele en economische ontwikkeling, voor een belangrijk deel dier groepen verschillend zijn. Dat onderscheid is ook doorgevoerd in het staatsrecht; men denke aan verschillend geregeld kiesrecht en aan de samenstelling van de vertegenwoordigende lichamen.

De ideëele basis, welke aan de motie-Soetardjo ten grondslag ligt, nl. voor zoover die gericht is op uitbanning van ongemotiveerde discriminatie naar ras en landaard, heeft de volle instemming der Regeering. Het zijn echter niet in de eerste plaats de wetten, die ongemotiveerde rassenonderscheiding uit de gevoelens en gedachten der ingezetenen vermogen uit te bannen. Die ommekeer dient in de harten der menschen zelf plaats te vinden. Bij alle inwoners dezer gewesten dient het besef levendig te zijn van de gelijkwaardigheid der verschillende bevolkingsgroepen; allen dienen er oprecht naar te streven de rasbarrières, die soms opzettelijk, doch veelal onbewust in het maatschappelijk en sociaal leven worden opgeworpen, te doen verdwijnen. Het is niet zoozeer de formeele juridische gelijkheid, doch veeleer de innerlijke overtuiging van de gelijkwaardigheid der bevolkingsgroepen en de oprechte wil daarnaar te handelen, die een zelfvermieuwing van de Indische samenleving en een sterk saamhoorigheidsbesef zullen brengen. Hier is een taak weggelegd voor een ieder, die van de Indische gemeenschap deel uitmaakt; het geldt hier een doelstelling, waarvan een ieder, die aan het maatschappelijk en sociaal leven in deze gewesten deelneemt, doordrongen dient te zijn. Het is de wensch der Regeering, dat ieder ingezetene van Nederlandsch-Indië in het maatschappelijke, sociale en economische leven er het zijne toe zal bijdragen om door opheffing van ongemotiveerde rasbarrières het eenheidsbesef te versterken, dat de noodzakelijke geestelijke basis vormt voor de weerbaarheid van deze landen en den grondslag voor de verdere ontwikkeling en opbouw in politiek, geestelijk en economisch opzicht van dit deel van het Koninkrijk.

Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de Regeering in wettelijke hervormingen geenszins het eenige en zelfs niet het voornaamste middel ziet voor de ontwikkeling dezer gewesten, blijft Zij Zich er niettemin van bewust, dat het bij de evolutie van de maatschappij op bepaalde tijden geboden kan zijn, de staatsrechtelijke structuur op haar grondslagen te toetsen. Maar is het daarvoor nu het oogenblik?

Wij leven in zeer bijzondere tijdsomstandigheden. Een oorlog is in Europa losgebroken, die in een razend tempo onheil en verwoesting om zich heen heeft gezaaid, tal van landen van hun vrijheid heeft beroofd en geestelijke waarden, die de vrucht waren van een ontwikkeling van eeuwen, met ondergang bedreigt. Ook Nederland is daarvan het slachtoffer geworden.

De strijd, die in Europa woedt, zal niet nalaten ook zijn repercussies in Nederlandsch-Indië te doen gevoelen. Ook wanneer de vrede, naar wij allen vertrouwen en verwach-

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

ten, met een overwinning van de aan ons geallieerde strijdmachten bevochten zal zijn en ons moederland uit de macht van den overweldiger zal zijn bevrijd, zal de wereldconstellatie veranderingen, waarschijnlijk zelfs ingrijpende, te zien geven. De Gouverneur-Generaal schetste bij de opening van deze zitting van den Volksraad in Zijn rede het toekomstaspect in de volgende bewoordingen:

„Na het machtig hedendaagsche gebeuren, dat de wereldorde beven doet, zal de samenleving noodwendig in vele aspecten anders zijn dan voorheen. Wat geestelijk en stoffelijk, staatkundig, economisch en sociaal dooreen geworpen is, keert niet in dezelfde orde op zijn plaats terug: Het verleden zal vele zijner waarden doorgeven aan de toekomst, maar zij zullen in een ander kader staan. Heroriëntatie zal in menig opzicht en overal ter wereld een vereischte zijn, niet slechts voor hen, die zich vleiden dat het bestaande blijven kan, maar tevens voor diegenen, die — naar verandering strevend — aan hun verlangen reeds vorm gegeven hebben.''

Blijkt hieruit eenerzijds, dat de Regeering een open oog heeft en Zich ontvankelijk stelt voor de wijzigingen, die zich alom voltrekken, anderzijds is het juist de aangehaalde visie, welke het Haar — geheel afgezien nog van wat anders Haar standpunt ten deze zou zijn — niet geëigend doet voorkomen principieele staatsrechtelijke hervormingen op dit oogenblik door te voeren of zelfs in min of meer stelligen vorm voor te bereiden. Het valt niet te voorzien,

(De heer Soangkoepon: Daarom moeten wij ons sterk maken.)

hoe de wereld er binnenkort uit zal zien, wat de gesteldheid der geesten en de stoffelijke omstandigheden zullen zijn. Men zal niet weten, voor welke toestanden, mogelijkheden en wenschelijkheden thans een staatkundige hervorming zou worden voorbereid. Zeker, de Regeering gelooft in de democratie en in democratische instellingen, doch Zij is er met verscheidene leden van het geacht College van overtuigd, dat het immense wereldgebeuren, waarbij in een luttele spanne tijds een historie gemaakt wordt, waarmede in normale tijden decennia van jaren gemoeid zouden zijn, niet zal nalaten ook op vorm en werkwijze der democratie zijn invloed te doen gelden. Het verleden geeft zijn waarden door; de explosie van den krijg zal aan de toekomstige ontwikkeling echter een buiging geven in een richting, welke thans niet te voorzien, nog minder te overzien valt. De huidige wereldconstellatie heeft reeds een nieuwe oriëntatie op verschillend terrein en verschuivingen te weeg gebracht.

Er is daarom alleen reeds reden thans geen definitieven vorm aan zijn wenschen te geven, doch vooralsnog daarmede te verwijlen, hetgeen naar het oordeel der Regeering te gereeder geschieden kan, omdat het huidig staatsbestel — wat ook de wenschen van sommigen mogen zijn — een voldoend efficiente belangenverzorging verzekert en genoegzaam aanpassingsvermogen bezit.

In de tweede plaats valt te bedenken, dat voor een totstandkoming van de in de moties bepleite veranderingen in de Indische staatsrechtelijke structuur een wijziging van de Grondwet en de Indische Staatsregeling noodig zou zijn. De Staten-Generaal kunnen daarvoor in het door den vijand bezette moederland niet worden ingeschakeld. De Regeering behoeft niet in een beschouwing te treden van de vraag of met een beroep op het staatsnoodrecht, de Kroon bevoegd is zelf die wijzigingen van de Grondwet en de Indische Staatsregeling vast te stellen. Afgezien toch van deze vraag van staatsrechtelijken aard, wil het Haar, overeenkomstig een in deze zaal gemaakte opmerking, voorkomen, dat het een eisch van goede trouw is tegenover het Nederlandsche volk, dat niet buiten de Staten-Generaal, de vertegenwoordiging van dat volk, om, principieele wijzigingen worden gebracht in de Indische staatsrechtelijke structuur, waarbij de verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en het moederland onmiddellijk betrokken is. Zelfs voorbereiding van zoodanige wijzigingen, waarbij Volksraad en Indische Regeering hun meening zouden vastleggen, behoort niet te geschieden, zoolang de invloed, dien de moederlandsche organen en openbare meening normaliter op zulke zaken ook in het preparatoire stadium zouden uitoefenen, is uitgeschakeld.

Meent de Regeering dan ook op de mérites der voorstellen-Wiwoho en -Soetardjo thans niet te moeten ingaan, wel leeft bij Haar de overtuiging, dat de verhoudingen binnen het Koninkrijk en binnen de Indische gemeenschap zelve aan een werking onderhevig zijn, die meer nog dan te voren de aandacht op verscheiden factoren in ons staatsbestel vestigt en dit allicht in de toekomst in stijgende mate doen zal. Is het naar het inzicht der Regeering geen tijd om plannen vast te leggen, wèl is het tijd voor oriëntatie en het verzamelen van stof, onmisbaar om, als het oogenblik gekomen is, tot definitieve oordeelvorming te kunnen geraken. De Regeering is voornemens met het oog daarop binnenkort een kleine commissie van bekwame mannen in te stellen.

De gedachtenwisseling, welke zich over de aan de orde zijnde moties heeft ontwikkeld, heeft aangetoond, Mijnheer de Voorzitter, niet alleen, dat de denkbeelden over de gewenschte staatsrechtelijke structuur betrekkelijk vaag en nog onvoldoende overwogen zijn, doch tevens dat daarover in dit College allerminst overeenstemming van gevoelen bestaat. Een belangrijk aantal leden van den Volksraad, wellicht zelfs een meerderheid, is voor een herziening van het staatkundig bestel van Nederlandsch-Indië geporteerd in dien zin, dat toekenning van een grootere zelfstandigheid aan dit gebiedsdeel wordt voorgestaan. De uitwerking echter, welke men aan die gedachte wil geven, toont niet alleen variaties, doch zelfs principieele verschillen. De creatie van een rijksraad, de instelling van een volwaardig parlement, uitbreiding van ledental en bevoegdheden van den Volksraad, het zijn alle denkbeelden, die reeds meermalen ter sprake werden gebracht, doch waarbij telkens principieel afwijkende, hoewel veelal weinig scherp omlijnde visies van de zijde van de in den Volksraad vertegenwoordigde groepen, evenals in de maatschappij zelve, naar voren kwamen.

Zooals gezegd, wil de Regeering daar nu niet op ingaan, al mag Zij niet verhelen, dat Zij Zich thans evenals tevoren kwalijk kan voorstellen, dat Indië binnen korten tijd voor de invoering van een volledig parlementair stelsel en wat daarmede samenhangt rijp zou zijn.

De lezing van deze en vorige debatten in den Volksraad zal de commissie moeten helpen aan kennis van wat er aan wenschen en opvattingen bij de diverse bevolkingsgroepen, lagen en standen leeft. Zij zal de gegevens, die zij daaruit put, nuttig kunnen aanvullen door — naar het voorbeeld der Weerbaarheidscommissie — ook velen uit de samenleving uit te noodigen haar hun inzichten en verlangens kenbaar te maken. Aldus zal zij dienen te komen tot een zoo goed mogelijke weergave van de uiteenloopende strevingen op het terrein van staatkundigen uitbouw en de daarmede samenhangende positie van de verschillende bevolkingsgroepen. Tot deze weergave zal zij zich echter niet hebben te beperken, doch haar bevindingen zullen beredeneerd dienen te worden voorgebracht, d.w.z. omkleed met beschouwingen, die de strekking dier wenschen en opvattingen duidelijk zullen maken en op de consequenties ten aanzien van staatsbestel, wetgeving en maatschappij wijzen. Zij zal dus niet tot taak hebben richting aan te geven of voorstellen uit te werken, doch zij zal objectief de materie dienen te bewerken, om wie van haar verslag kennis nemen, in staat te stellen hun inzicht te verdiepen, samenhang te zien en gevolgen, zoowel staatkundige, wettelijke als maatschappelijke, op hun draagwijdte te schatten. Het zoo ingewikkelde vraagstuk van de instelling van een Indisch burgerschap zal zij mede in haar onderzoek en studie hebben te betrekken.

Het door de commissie uit te brengen beredeneerd rapport zal dus zoowel de Regeering als den Volksraad het noodige

(Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken.)

materiaal verschaffen, dat tot oordeelvorming in staat stelt tegen den tijd, dat de bezwaren, die de Regeering thans tegen gedachtenwisseling over belangrijke hervormingen heeft, zullen zijn opgeheven. Het rapport zal verder vooral ook van nut zijn voor samenleving en openbare meening, die op deze wijze een overzicht zullen verkrijgen van de problemen, welke aan de verwezenlijking van de verschillende verlangens naar staatsrechtelijke hervormingen vastzitten.

De motie-Thamrin, waarin de wensch is belichaamd tot het invoeren van de benamingen „Indonesia'', „Indonesiër'' en „Indonesisch'' in de wetgeving, vereischt nog een afzonderlijke beschouwing.

Tegen een vervanging van de gebiedsaanduiding „Nederlandsch-Indië door „Indonesia'' heeft de Regeering ernstig bezwaar. Zij kan zich te dien aanzien goeddeels aansluiten bij de argumenten, welke door de tegenstanders van dit gedeelte van de motie zijn aangevoerd. De benaming „Indonesia'' is niet alleen taalkundig weinig fraai, het gebruik daarvan zou bovendien zoowel in binnen- als buitenland verwarring stichten, omdat daardoor de suggestie zou worden gewekt van een verandering in den politieken status dezer gewesten. In de huidige tijdsomstandigheden zou zulks wel bijzonder ongewenscht zijn. Waar de naam „Indonesia'' voor „Nederlandsch-Indië'' als een staatkundige benaming is bedoeld en ook niet anders zou kunnen worden beschouwd, zou het bezigen daarvan ook aan het ervan afgeleide „Indonesiër'' een meer staatkundige beteekenis geven dan aanvaardbaar is. Daarmede zou het ethonologisch gebruikte „Indonesiër'' min of meer worden een juridisch begrip, nl. de naam van hen, die behooren tot de volksgemeenschap van dit land. Het zou leiden tot het als vreemdeling beschouwen van alle niet-Inlanders. Deze zouden, zoo al niet juridisch, dan toch taalkundig worden gestempeld tot vreemde elementen in de bevolking van dit land. Ethnologisch moge zulks juist zijn, staatkundig is zulks niet aanvaardbaar. Aan een verandering van den naam Nederlandsch-Indië bestaat geen enkele behoefte; de Regeering ziet daartegen echter wel ernstige bezwaren.

Anders staat de Regeering tegenover het bezigen van de termen „Indonesiër'' en „Indonesisch''. Reeds in 1933 deelde de Regeering in den Volksraad mede, dat Zij tegen het gebruik van deze benamingen, ook in dienstcorrespondenties tusschen ambtenaren onderling, geen bezwaar had, doch dat het gebruik daarvan achterwege zou dienen te blijven in alle officieele bescheiden, verband houdende met wetten, verordeningen en voorschriften, welke den term „Inlander'' bezigen. De Regeering voegde daaraan toe, dat men naar Haar oordeel de practijk haar beloop moest laten, daar in zaken als deze de practijk grooter invloed heeft dan welke regeling ook.

Op de ethnologische, historische en taalkundige mérites van bedoelde benamingen wil de Regeering niet in den breede ingaan; in de beschouwingen van de zijde van den Volksraad zijn deze reeds op ruime wijze belicht. Toegegeven kan worden, dat de benaming „Indonesiër'' wat gekunsteld is en dat zij ethnologisch een breeder groep van personen omvat dan de Inheemsche bevolking van Nederlandsch-Indië. Er heeft zich in den loop van de jaren echter een gebruik ontwikkeld en het komt meer voor, dat het gebruik meer het begrip bepaalt dan het begrip het gebruik. In wezen geldt het hier een practijk- en gevoels-vraagstuk, dat niet opgelost kan worden door de elkaar tegensprekende meeningen van ethnologen, taalkundigen en adatrechtsgeleerden.

Het is een onmiskenbaar feit, dat de intelligentia der Inheemschen de benaming „Inlander'' — terecht of ten onrechte kan buiten beschouwing blijven — als iets denigreerends voelt, dat de wensch naar afschaffing van dien als minderwaardig gevoelden term leeft in breede kringen van de Inheemsche samenleving, ook in niet-politieke.

Waar ook uit het Volksraaddebat gebleken is, dat alle Inheemsche leden, die over dit onderwerp het woord hebben

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

gevoerd, prijs stellen op een elimineering van de benamingen „Inlander'' en „Inlandsch'' en verscheidene Nederlandsche leden de redelijkheid van dien wensch konden erkennen, is de Regeering bereid er te zijner tijd aan mede te werken, dat de woorden „Inlander'' en „Inlandsch'' in de wetgeving door andere, geen aanstoot gevende termen worden vervangen. Daarmede komen echter eenige belangrijke wetsvoorschriften in het geding, zooals o.a. artikel 163 Indische Staatsregeling, dat den grondslag vormt voor de rechtsbedeeling naar rassenonderscheiding. Dit artikel houdt op zijn beurt weer verband met het vraagstuk van de invoering van een Indisch burgerschap. De Regeering meent daarom ook dit punt aan de in te stellen commissie ter bestudeering te moeten opdragen.

In afwachting van de resultaten daarvan, wenscht de Regeering het elimineeren van de woorden „Inlander'' en „Inlandsch'' zooveel mogelijk te bevorderen. Zij is daarom voornemens voor te schrijven, dat in ambtelijke mededeelingen en uitlatingen de woorden „Inlander'' en „Inlandsch'' niet meer worden gebezigd, behoudens daar waar zulks in verband met de geldende wettelijke voorschriften, welke den juridischen status van de Inheemschen regelen en derhalve den juridisch-technischen term „Inlander'' bezigen, noodig is. In stede van die woorden dienen te worden gebezigd de termen „Indonesiër'' en „Indonesisch'' dan wel „Inheemsche'' en „Inheemsch''. Aan die instructie zal worden toegevoegd, dat het gebruik van het woord „Indonesiër'' geenzins tot het gebruik van de benaming „Indonesia'' behoeft te leiden, doch dat het bezigen van laatstbedoelde naamsaanduiding integendeel bepaaldelijk ware na te laten.

De Regeering zou wellicht reeds eerder tot die gedragslijn zijn overgegaan, ware het niet, dat vooral de benaming „Indonesia'', doch ook — zij het in mindere mate — het woord „Indonesiër'' werd gebruikt als shibboleth van een bepaald politiek streven, dat in deze zaal werd aangeduid als de „los van Holland''-beweging. In den loop der jaren hebben de termen „Indonesiër'' en „Indonesisch'' echter gelukkig goeddeels hun politiek-propagandistische strekking verloren en zijn zij, zooals gezegd, gemeen goed geworden ook in Inheemsche kringen, die zich niet met politiek inlaten. In dit feit heeft de Regeering aanleiding kunnen vinden tot het vaststellen van de zooeven weergegeven nieuwe gedragslijn.

De **Voorzitter**: Thans rest ons, wat de behandeling van deze moties betreft, nog de eerste termijn van de zijde der voorstellers. Zijn de eerste voorstellers der moties bereid, Maandag a.s. te antwoorden?

De heeren **Thamrin, Soetardjo en Wiwoho**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal de beantwoording in eersten termijn door de voorstellers Maandag a.s. plaats hebben.

De vergadering wordt voor enkele oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zevende aanvullende begrooting, betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **56**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Djajadiningrat**, fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de verklaring, dat de Regeering met voldoening kennis heeft genomen van de instemming, waarmede de door Haar gedachte

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

faculteit van landbouwwetenschap bijna algemeen is begroet. Daarbij valt in het bijzonder toe te juichen, dat de Volksraad de strekking van de voorstellen der Regeering, hoe beknopt deze ook werden toegelicht, heeft begrepen, en zelfs de door de Regeering aangevoerde argumenten met nieuwe heeft aangevuld. Zoo heeft de heer Kasimo onder aanhaling van een artikel van den heer Van den Bussche uit het jaar 1918, der Regeering ook bekend, er terecht op gewezen, dat sindsdien het wetenschappelijk milieu belangrijk is gewijzigd. De heer White heeft zeer juist doen uitkomen, dat de gedachte faculteit niet alleen beteekenis heeft als opleidingsinstituut, maar ook als wetenschappelijk centrum. Hoewel de heer Zwart een zucht heeft geslaakt over enkele z.i. minder gelukkige bewoordingen in de memorie van antwoord, heeft ook hij verklaard, gaarne zijn stem aan deze aanvullende begrooting te zullen geven. Voorzoover nog noodig kan ik den geachten spreker erop wijzen, dat de bedoeling van de door hem gewraakte passage uit den aard der zaak alleen was, tot uitdrukking te brengen, dat er toch wel iets eigenaardigs in zit, dat men Indischen jongelieden, die den Indischen land- of boschbouw wetenschappelijk wenschen te bestudeeren, de mededeeling zou moeten blijven doen, dat zij daarvoor alleen te Wageningen terecht kunnen. Met alle waardeering voor het peil van het onderwijs te Wageningen kan men toch moeilijk volhouden, dat het kweeken van tropische planten in een broeikas compensatie kan bieden voor het gemis aan aanraking met de cultures en de landbouwbedrijven. Het betreft hier niet alleen het technische, maar vooral ook het sociaal-economische milieu, dat zoozeer uiteenloopt, dat aan wetenschappelijke bestudeering daarvan groote behoefte bestaat.

Enkele leden hebben aan hunne principieele instemming eenige vragen en critische opmerkingen van algemeenen aard verbonden. De voornaamste kwestie, die daarbij te pas kwam, was die van de aanleuning van de nieuwe faculteit aan de Geneeskundige Hoogeschool, waarmede een tweede kwestie, die van de vestigingsplaats, ten nauwste samenhangt.

In de eerste plaats ontmoet ik op dit terrein den heer Kasimo, die de koppeling van de propaedeuse aan de Geneeskundige Hoogeschool een gelukkige gedachte oordeelde, zoowel wegens de overeenstemming in de studie als uit zuinigheidsmotieven. Hij heeft echter tegen Buitenzorg als vestigingsplaats eenige bedenkingen geopperd, daarbij wijzende op de centrale boekerijen te Batavia en op het voordeel van het contact met andere studenten, dat bij studie te Batavia wordt verkregen. Anderzijds viel een meer critische toon te beluisteren bij de heeren White en Zwart. Kort gezegd kwam hun meening hierop neer, dat zij de koppeling van de prapaedeuse van de Landbouwfaculteit aan die van de Geneeskundige Hoogeschool slechts als noodmaatregel zouden kunnen aanvaarden. Daarmede is echter de overeenstemming tusschen deze beide geachte sprekers uitgeput. Terwijl eenerzijds de heer White Buitenzorg als vestigingsplaats voor een volledige Landbouw Hoogeschool toejuichte en daarbij op het groote voordeel wees van de aanwezigheid der vele wetenschappelijke instituten aldaar, bleek de heer Zwart van oordeel, dat Buitenzorg als centrum van studie en studentenleven weinig voordeel kan bieden en dat de toekomstige hoogeschool als gevolg van het betrekkelijk geringe aantal studenten een „vakhoogeschooltje" dreigt te worden. En wat de gebruikmaking van de te Buitenzorg bestaande wetenschappelijke instituten voor het hooger onderwijs betreft, meent de heer Zwart, dat uit deze koppeling voor beide partijen slechts moeilijkheden zullen ontstaan; de verschillende doeleinden, die een wetenschappelijk instituut en een hooger onderwijsinstelling nastreven, zouden moeilijk vereenigbaar zijn. Dit betoog gaat derhalve recht tegen dat van den heer White in en men zou dus kunnen zeggen: wat de heer White wit noemt, noemt de heer Zwart zwart.

Mijnheer de Voorzitter! Het schijnt mij gewenscht, om ter beantwoording van deze opmerkingen er allereerst op te wijzen, dat in de gedachte aanleuning van de landbouwpropaedeuse aan de Medische Hoogeschool niet meer dan een voorloopige maatregel moet worden gezien. Toen een tweetal maanden geleden de directeur van Economische Zaken de instelling van een landbouwpropaedeuse als voorlooper van een toekomstige landbouw-faculteit opnieuw aan de orde stelde, en deze aangelegenheid door de beide departementen van Economische Zaken en Onderwijs en Eeredienst gezamenlijk in studie werd genomen, bleek al spoedig, dat het practisch onmogelijk was, in den cursus 1940—1941 aanstonds met propaedeutisch onderwijs te Buitenzorg te beginnen. Ook al zou wat betreft de gebouwen misschien een oplossing gevonden kunnen worden, het bleek onmogelijk, tijdig de noodige instrumenten en hulpmiddelen aan te schaffen, die voor de verschillende practica onontbeerlijk moeten worden geacht. Vooral met het oog op de omstandigheid, dat verschillende voor het onderwijs en de practica vereischte instrumenten en toestellen uit Amerika zouden moeten komen, waarmede zeker een half jaar zou zijn gemoeid, bleek een aanstonds aanvangen te Buitenzorg te zijn uitgesloten. Gelukkig bleek toen de Medische Faculteit tot medewerking bereid: een geste, die bijzondere waardeering verdient, omdat de Geneeskundige Hoogeschool thans reeds te kampen heeft met een ernstig ruimtegebrek. Een woord van erkentelijkheid aan de betrokken docenten van de Medische Hoogeschool, die zich bovendien bereid verklaarden, belangeloos enkele aanvullende colleges te geven voor de studenten in de landbouwwetenschap, is hier zeker op zijn plaats.

Het onderwijs in het eerste studiejaar, dus in den thans aanvangenden cursus, wordt nu zoo ingericht, dat de landbouw-studenten de colleges in plantkunde, dierkunde, scheikunde en natuurkunde ten deele samen met de medische studenten volgen, doch dat zij ten deele andere lessen zullen volgen, die door de betrokken docenten, gelijk ik reeds zeide, belangeloos zullen worden gegeven. Ook bij de practica zullen de landbouw-studenten als afzonderlijke groep worden behandeld. Voor de lessen in de staathuishoudkunde zullen de studenten in de landbouw-wetenschap gebruik kunnen maken van de desbetreffende colleges aan de Rechtshoogeschool. Nieuwe docenten zullen slechts noodig zijn, althans in het eerste jaar, voor wiskunde en voor mineralogie en petrografie. Voor deze vakken zal een lesopdracht worden verstrekt, niet aan één persoon, zooals de heer Moelia bij vergissing meende, doch aan twee. Juist omdat dit alles als een tijdelijke maatregel moet worden gezien, wordt aan den wensch van den heer White voldaan, dat benoeming van professoren nog niet zal plaats hebben; vandaar dat het aan den Volksraad voorgelegde begrootingsvoorstel het eenigszins eigenaardige beeld vertoont van een faculteit, waaraan wel instrumentmakers, laboranten en dergelijke nieuw worden aangesteld, maar geen enkele hoogleeraar.

Aangezien derhalve de colleges voor de medici en die voor de landbouwkundigen slechts ten deele zullen samenvallen, behoeft de heer Moelia geen beduchtheid te koesteren, dat het betrekkelijk hooge percentage afwijzingen bij het candidaatsexamen aan de Medische Hoogeschool ook zal leiden tot een groot aantal afwijzingen bij de landbouwpropaedeuse; er zullen voor het propaedeutisch examen in de landbouwwetenschap afzonderlijke normen worden aangelegd.

Uit hetgeen ik heb uiteengezet blijkt, dat inderdaad de koppeling aan de Geneeskundige Hoogeschool slechts een voorloopig karakter draagt. In hoeverre in de toekomst deze samenwerking een blijvend karakter zal moeten dragen, kan thans niet worden medegedeeld. De bedoeling is, dat een kleine commissie zal worden gevormd, die alle vraagstukken met betrekking tot den verderen opzet van de Landbouwfaculteit in studie zal nemen. Deze commissie, waarin het Departement van Economische Zaken en dat van Onderwijs en Eeredienst vertegenwoordigd zullen zijn, zal ongetwijfeld ernstige aandacht schenken aan de opmerkingen in den Volks-

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

raad gemaakt, zoowel die ten gunste van een volledige concentratie te Buitenzorg als die ten gunste van een gedeeltelijke studie te Batavia. Het is de bedoeling, dat deze commissie ook kennis zal nemen van het landbouwkundig hooger onderwijs in omliggende landen; het bedrag van *f* 5000 waaromtrent de heer Moelia informeerde is grootendeels daarvoor bestemd.

In dit verband moge ik nog een opmerking maken aan het adres van het geachte lid, den heer White. De heer White heeft verklaard, een bepaald tegenstander te zijn van een landbouwfaculteit en slechts een afzonderlijke landbouwhoogeschool te Buitenzorg te wenschen. Ik moet erop wijzen, dat het geachte lid hier twee zaken dooreen mengt, die gescheiden moeten worden gehouden. De reden, dat de Regeering voortdurend heeft gesproken van „landbouwfaculteit" en niet van „landbouwhoogeschool" is alleen, dat Zij het hooger onderwijs in de landbouwwetenschap wil inbrengen in de universiteit van Batavia, omdat Zij van die administratieve coördinatie verschillende voordeelen verwacht. Die administratieve coördinatie is echter geen beletsel, dat het onderwijs te Buitenzorg een specifiek karakter verkrijgt, en zij behoeft volstrekt niet te beteekenen, dat nu ook een deel van de academische studie in de landbouwwetenschap te Batavia zal moeten blijven geschieden; immers, ook indien te Buitenzorg de landbouwpropaedeuse volledig wordt gevestigd, dient die volledige Buitenzorgsche opleiding naar de meening der Regeering een onderdeel te vormen van het universitaire geheel. De heer White zal dus zijn bezwaren niet aldus moeten formuleeren, dat hij tegen een faculteit is en vóór een hoogeschool; hij zal volgens de terminologie van de Regeering moeten verklaren, dat hij te Buitenzorg een volledige faculteit wenscht en niet een gedeeltelijke.

Als vanzelf ben ik nu gekomen tot het vraagstuk van de vestigingsplaats der faculteit. Alhoewel de Regeering aan de heeren Kasimo en Zwart kan toegeven, dat onderling contact tusschen de studenten zeer wenschelijk is, zoodat een geïsoleerd studeeren te Buitenzorg zekere bezwaren met zich brengt, is Zij van oordeel, dat Buitenzorg de aangewezen vestigingsplaats voor een nieuwe faculteit moet worden geacht, en wel wegens de aanwezigheid aldaar van talrijke wetenschappelijke instellingen, die voor het hooger onderwijs van groote beteekenis zijn. Ik noem hier bijvoorbeeld het Bodemkundig Instituut, het Instituut voor plantenziekten, het Landbouwkundig Instituut, het Veeartsenijkundig Instituut, het Boschbouw proefstation, het Herbarium en natuurlijk ook den Plantentuin met het daarbij behoorende Treublaboratorium. In dit opzicht staat de Regeering geheel aan de zijde van den heer White. De bezwaren, die de heer Zwart heeft geopperd tegen het samenkoppelen van wetenschappelijke instituten en instellingen voor hooger onderwijs kan de Regeering niet deelen. Zij meent op goede gronden te mogen verwijzen naar de ervaring, die in dit opzicht reeds is opgedaan aan de Technische Hoogeschool, waar de koppeling van instituten als het laboratorium voor materiaalonderzoek en het laboratorium voor technische hygiëne juist groote voordeelen voor beide partijen blijkt op te leveren. De inschakeling van de wetenschappelijke instituten in het onderwijs geschiedt niet om op goedkoope wijze aan hoogleeraren te komen, doch om het onderwijs te doen profiteeren van de aanwezigheid van deskundige specialisten. Ik moet verder verklaren, dat mij het betoog van den heer Zwart op het punt van de plaats van vestiging niet geheel consequent lijkt, wanneer hij eenerzijds het isolement van de studenten te Buitenzorg veroordeelt, anderzijds de vestiging van een landbouwhoogeschool in Oost-Java aanbeveelt, gelijk ook de heer Verboom dat heeft gedaan. Gezien de betrekkelijk geringe afstanden tusschen Buitenzorg en Batavia zal er voor de studenten te Buitenzorg voldoende gelegenheid zijn tot contact met hun Bataviasche commilitonen; zou echter een landbouwhoogeschool in Oost-Java worden gevestigd, dan zou van onderling contact in het geheel geen sprake zijn.

De heer Verboom heeft nog een lans gebroken voor vestiging van de propaedeuse van het landbouwkundig hooger onderwijs te Bandoeng. Inderdaad zijn er enkele punten van aanraking tusschen het programma voor de landbouwingenieurs en dat voor de civiel-ingenieurs. Een bespreking echter, die te Bandoeng met eenige hoogleeraren van de Technische Hoogeschool is gevoerd, heeft uitgewezen, dat die overeenstemming meer nominaal is dan reëel, omdat de voor de civiel-ingenieurs bestemde stof belangrijk afwijkt van die, welke de a.s. landbouw-ingenieurs zullen moeten kennen. Van gemeenschappelijke colleges zou dus nauwelijks sprake kunnen zijn, en de door mij bedoelde bespreking heeft dan ook tot de conclusie geleid, dat inderdaad het landbouwkundig hooger onderwijs beter te Batavia wordt aangevangen dan te Bandoeng.

De heer Zwart heeft nog critiek uitgeoefend op het voorstel van de Regeering om *f* 9 000 uit te trekken voor een practicum voor de geologie en mineralogie te Buitenzorg; ik kan den heer Moelia in het voorbijgaan mededeelen, dat die *f* 9 000, anders dan hij vermoedde, bestemd is voor eerste inrichting en exploitatie van dit practicum. De heer Zwart was van meening, dat het Herbarium te Buitenzorg ten onrechte het kind van de rekening is, nu een deel van het Herbarium plaats zal moeten maken voor het mineralogisch laboratorium. Gelukkig kan ik den heer Zwart gerust stellen. De omstandigheid doet zich voor, dat voor het Herbarium, waarin zich veel brandbaar materiaal bevindt, (ik doel hier speciaal op de alcoholverzameling), voorzieningen moeten worden getroffen in verband met de luchtbescherming. Op een ander begrootingshoofdstuk is tot dat doel, naar ik meen, *f* 5 000 uitgetrokken, waardoor dus het Herbarium in een beteren toestand komt te verkeeren dan tot dusverre en het geen bezwaar meer oplevert, dat het tot ontruiming zal overgaan van dat gedeelte van het oude museum voor economische botanie, dat voor het nieuwe laboratorium bestemd is.

De tijd voor bouwplannen van meer grootsche allure zal derhalve eerst zijn aangebroken wanneer de door mij vermelde commissie haar conclusies zal hebben geformuleerd. Die commissie zal ongetwijfeld aandacht schenken aan het denkbeeld van den heer White om de geblokkeerde gelden voor andere wetenschappelijke instellingen te deblokkeeren. Wat betreft de door den heer Moelia geopperde mogelijkheid om nog restanten van het 25-millioen plan aan de oprichting van een wetenschappelijke instelling te Buitenzorg te besteden, moet worden medegedeeld dat het door hem bedoelde nijverheidslaboratorium intusschen reeds gebouwd is en nagenoeg voltooid; het is het nijverheidslaboratorium aan den Drossaersweg te Batavia.

Nog een enkel woord over den gedachten opzet van de landbouwpropaedeuse. Terecht heeft de heer White gezegd, dat evenals te Wageningen niet de opleiding voor het proefstationswerk zal vooropstaan, maar de opleiding voor de cultures, de houtvesterij en de landbouwvoorlichting. Vorming van wetenschappelijk opgeleide landbouwkundige bedrijfs- en voorlichtings-ingenieurs zal dus het hoofddoel zijn en het programma zal daarop zijn ingesteld. Waarom nu de heer White meent, dat een dergelijke bedrijfsinslag alleen aan een hoogeschool en niet aan een faculteit kan worden verkregen, is de Regeering niet duidelijk; een verwijzing naar de faculteit van Economische Wetenschap — vroeger genaamd Handelswetenschap — te Amsterdam, bewijst dat voldoende. Echter zal het programma van Wageningen niet slaafs worden nagevolgd. Gedacht is bijvoorbeeld aan een propaedeuse van 2 jaar, terwijl daarvoor in Wageningen slechts 1½ jaar is uitgetrokken. Een verschil met Wageningen zal daarbij onder andere zijn, dat de dierkunde in het programma is opgenomen; dit vak, dat in Wageningen ontbreekt, schijnt als onderdeel van de algemeene propaedeuse gewenscht. De heer Verboom kan uit e.e.a. zien, dat van het door hem ver-

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
oordeelde nabootsen van Nederlandsche instellingen in dit geval geen sprake is.

De heeren Moelia, White en Soangkoepon hebben nog in bespreking genomen, de door de Regeering gedachte mogelijkheid om de land- en boschbouwkundige propaedeuse tevens te bestemmen voor a.s. biologen en voor veeartsen. Anders dan de heer Soangkoepon, die zich met dit denkbeeld zeer wel kon vereenigen, heeft de heer Moelia eenigen twijfel geopperd. Dit geachte lid heeft nl. in de hooger onderwijs wet, of liever in het Academisch Statuut, geen propaedeutisch examen in de veeartsenijkunde of in de biologie aangetroffen. Mijnheer de Voorzitter, deze opmerking is volkomen juist. Het valt echter niet in te zien, welke bezwaren er tegen zouden zijn, in Nederlandsch-Indië een propaedeutisch examen, voorafgaande aan het candidaatsexamen, in te voeren, terwijl dat in Nederland niet bestaat. Ik moge erop wijzen, dat aan de hier te lande bestaande hoogescholen het stelsel van jaarexamens vigeert, een stelsel, dat in Nederland niet bekend is. In het algemeen is in Nederlandsch-Indië de wenschelijkheid gebleken, de studenten tot geregeld werken te prikkelen door veelvuldiger dan in Nederland examens af te nemen; dit stelsel zou dan ook bij de biologen en de veeartsen kunnen worden doorgevoerd. In dit verband heeft de heer White nog opgemerkt, dat een gemeenschappelijke propaedeuse voor land- en boschbouw tegelijk met die voor veeartsenijkunde en biologie niet doorvoerbaar is of althans op groote moeilijkheden zal stuiten. De door mij meermalen genoemde commissie zal dit nader moeten onderzoeken. Wel is de Regeering met den heer White van meening, dat wanneer inderdaad tot een academische opleiding voor veeartsen en biologen wordt overgegaan, deze opleiding in dezelfde plaats als de landbouwhoogeschool zal moeten worden gevestigd. Het is niet noodig daarmede te wachten tot een faculteit der wis- en natuurkunde zal zijn ingesteld, gelijk de heer Moelia meende.

Mijnheer de Voorzitter, ik meen hiermede voldoende aandacht te hebben geschonken aan de opmerkingen, die in den Volksraad betreffende de landbouwstudie zijn gemaakt. Thans nog enkele woorden betreffende de studenten.

De heer Kasimo heeft zich afgevraagd of een aantal van 25 studenten, waarop de Regeering bij haar begrootingsvoorstel heeft gerekend, niet te weinig moet worden geacht in verband met de behoefte aan landbouwingenieurs en houtvesters hier te lande. Hij zou liever een opvoering van het aantal eerstejaars studenten tot 50 willen zien, mede in verband met de te verwachten tusschentijdsche afvloeiing. Ik kan den heer Kasimo mededeelen, dat het niet in de bedoeling ligt, het aantal studenten te limiteeren, evenmin als dit tot dusverre aan een der andere hoogescholen is gedaan; het genoemde getal 25 betreft slechts de verwachting, die de Regeering omtrent den toeloop meent te mogen koesteren.

De heer Soeroso heeft gewezen op het verhoudingsgewijs geringe aantal inheemsche leerlingen bij het middelbaar onderwijs, weshalve hij gepleit heeft voor maatregelen, om het aantal inheemsche studenten te doen toenemen. Hij bepleitte daarom drie dingen: verlaging der collegegelden, ruimere toekenning van studiebeurzen en verlaging van de hoogere salarissen. Dit laatste punt, Mijnheer de Voorzitter, is hier niet aan de orde; de Regeering moet het stilzwijgend voorbijgaan. Wat de collegegelden betreft, deze zullen dezelfde zijn als aan de bestaande hoogescholen, zoodat een pleidooi tot verlaging daarvan beter wordt uitgesteld tot de a.s. behandeling van de hoofdbegrooting. Slechts op het derde desideratum van den heer Soeroso, de collegegeld- en studiebeurzen, moge ik nog eenigszins nader ingaan.

Over de kwestie van de studiebeurzen was de heer Soeroso niet de eenige spreker. De heer Soeria Nata Atmadja heeft de verwachting uitgesproken, dat de voor studiebeurzen bestemde begrootingspost zou worden verhoogd en ook de heer Soeroso heeft gevraagd of de bestaande post wel toereikend kan worden geacht. Hieromtrent kan ik opmerken, dat inderdaad de daarvoor bestaande begrootingspost voldoende ruimte biedt om begaafden doch onvermogenden studenten ook in de landbouwfaculteit een tegemoetkoming toe te kennen; deze post wordt altijd ruim geraamd, juist om de zekerheid te hebben, dat alle studenten, die een beurs verdienen, deze ook inderdaad kunnen krijgen.

In aansluiting hieraan hebben de heeren Soeroso, Mochtar en Soangkoepon voor een ruimere toekenning van beurzen gepleit, omdat zij de daarvoor thans geldende normen te zwaar achten.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is een kwestie, die niet alleen de landbouwfaculteit aangaat, en dus in meer algemeen verband moet worden gezien. Het standpunt is tot dusverre altijd geweest, dat alleen bij bijzonder begaafden aanleiding kon bestaan voor de Regeering om een student van den aanvang af geldelijk tegemoet te komen. Wordt echter een student tijdens zijn studie door een gebeurtenis getroffen, waardoor zijn financieele toestand minder gunstig wordt, dan worden die zware begaafdheidseischen niet gesteld en komt hij voor steun in aanmerking, zoodra de faculteit verklaart, het te betreuren, indien de betrokkene de studie zou moeten opgeven. Intusschen wil ik den geachten sprekers wel toezeggen, nog eens te zullen nagaan, of de eischen, die ten aanzien van de gemiddelde rapportcijfers worden gesteld, wellicht voor vermindering in aanmerking komen.

Voorts is door verschillende sprekers de vraag naar voren gebracht, of abituriënten van de middelbare landbouwschool ook toegang zullen kunnen verkrijgen tot de nieuwe landbouwfaculteit. De heer Soeria Nata Atmadja heeft voor zoodanige toelating gepleit, evenals de heeren Mochtar en Soangkoepon. De heer Kasimo wenschte deze mogelijkheid te beperken tot hen, die voor academische studie geschikt kunnen worden geacht, terwijl de heer Zwart zich tegen de toelating van abituriënten der middelbare landbouwschool verklaarde. Mijnheer de Voorzitter! Ik kan hierop antwoorden, dat het voor de Regeering thans nog niet mogelijk is, haar standpunt ten deze definitief te bepalen. Zij zou er de voorkeur aan geven, dit vraagstuk te behandelen, nadat terzake advies van de nieuwe faculteit zal zijn ingewonnen. Dat iedere abituriënt van de middelbare landbouwschool zonder meer tot het hooger onderwijs zou worden toegelaten schijnt mij echter weinig waarschijnlijk; hoogstens zou kunnen worden gedacht aan het voorstel van den heer Kasimo om diegenen toe te laten, die tot het volgen van hooger onderwijs geschikt worden geacht. In ieder geval dient de middelbare landbouwschool haar eigen karakter te behouden en niet als normale vooropleiding voor de landbouwfaculteit te worden gezien; er bestaat dan ook geen voldoende grond om, gelijk de heer Soangkoepon bepleitte, het leerplan van deze school te wijzigen met het oog op de mogelijkheid eener toelating tot het hooger onderwijs.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, wil de Regeering antwoorden op twee gewichtige bezwaren, die alleen door het geachte lid, den heer Verboom, naar voren zijn gebracht. Dit geachte lid betreurt het, dat de onderwerpelijke zeer belangrijke zaak op zeer korten termijn aan de orde wordt gesteld en dat daarover op zoo korten termijn zal moeten worden beslist. De Regeering wil de gegrondheid van dit bezwaar niet ontkennen. Zij wil echter nogmaals in herinnering brengen, dat het denkbeeld van een landbouwhoogeschool hier te lande niet nieuw is. Reeds geruimen tijd is dit, zooals in de memorie van toelichting is gememoreerd, voor en na aan de orde geweest, en op het departement van Economische Zaken is het na de afwerking van de plannen tot reorganisatie van 's Lands Plantentuin in gezette studie genomen. Onder de huidige omstandigheden, nu de verbinding met Nederland is verbroken, acht de Regeering het niet verantwoord, om niet onmiddellijk met de oprichting van opleidingsinstituten hier te lande een aanvang te maken. Zoo heeft Zij hier militaire

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
opleidingen in het leven geroepen. Onlangs is door den Volksraad aanvaard het tot stand brengen van een opleiding van leerkrachten middelbaar onderwijs in de lichamelijke opvoeding. De Indologische studie zal aan de Rechtshoogeschool worden verbonden. Dit zijn opleidingen, waarvan te voren geen sprake was. De Litteraire faculteit waaromtrent reeds een principieele beslissing is genomen, zal ook in Indische behoeften aan verschillende werkkrachten voorzien. Zoo heeft de Regeering ertoe besloten, om de gedachte aan landbouwkundig hooger onderwijs zoo spoedig mogelijk te verwezenlijken, en Zij is daarbij over het bezwaar heengestapt, den Volksraad te verzoeken, hieromtrent op korten termijn een beslissing te nemen. De Regeering waardeert het zeer, dat bijna alle leden, die hieromtrent het woord hebben gevoerd, bereid zijn gebleken, het ter zake op den Raad gedane beroep te honoreeren, niettegenstaande het voorstel nog niet geheel is omlijnd.

Het tweede belangrijke bezwaar van den heer Verboom ligt in de door hem aan de orde gestelde vraag, of er in het Koninkrijk der Nederlanden plaats is voor twee landbouwhoogescholen. Bij de behandeling van deze vraag ziet het geachte lid de kwestie, naar het oordeel der Regeering, te veel in tegenstellingen. De Regeering zou hierbij liever de aandacht willen vestigen op samenwerking. Zij ziet tusschen een land- en boschbouwhoogeschool in Wageningen en Nederlandsch-Indië verschillende vormen van samenwerking, waardoor de voordeelen van beide milieu's zoo goed mogelijk tot hun recht komen. Zij denkt hierbij aan een gemeenschappelijken arbeid ten behoeve van het wetenschappelijk onderzoek, aan een uitwisseling van docenten en andere wetenschappelijke krachten, aan een na-studie van Wageningers in Indië en eventueel een voor-studie van Indische studenten in Wageningen. Dat dergelijke mogelijkheden bestaan, is gebleken uit de ervaring met de reeds hier te lande bestaande hoogescholen.

Op het verzoek van het geachte lid om een gelegenheid tot discussie over het hooger onderwijs in het algemeen, en de plaats, die de Regeering daaraan wil inruimen, kan de Regeering antwoorden, dat daartoe ten volle gelegenheid zal bestaan, wanneer de desbetreffende ordonnantie in den Volksraad zal worden behandeld.

Andere door den heer Verboom met betrekking tot de landbouwhoogeschool gemaakte opmerkingen hebben reeds beantwoording gevonden bij de behandeling van ook door andere leden naar voren gebrachte punten.

(Voorzitter, fd Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
Mijnheer de Voorzitter, ik ben hiermede gekomen aan het einde van mijn beschouwingen. Ik hoop dat ik den Volksraad de overtuiging heb geschonken dat, hoezeer in vlug tempo is gehandeld en alle details nog niet tot in finesses zijn geregeld, de hoofdlijnen van het plan der Regeering grondig zijn overwogen. De Regeering is van meening, dat thans de grondslagen kunnen worden gelegd voor de academische landbouwopleiding, die, zonder een slaafsche copie te zijn, toch op het hooge peil staat waarop Nederland steeds zich kon beroemen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn beëindigd.

Ik zal U een nieuwen rooster doen toekomen, waaruit U zal blijken dat Maandag a.s. geen vergadering zal worden gehouden en de tweede termijn van dit onderwerp wordt gesteld op a.s. Dinsdag, indien dit den Regeeringsgemachtigde althans schikt.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Daartegen bestaat mijnerzijds geen bezwaar, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Behoudens den tweeden termijn van onderwerp **56**, die wellicht niet den geheelen ochtend in beslag zou nemen, zou er voor Maandag geen voldoende stof zijn geweest. De memorie van antwoord op Onderwerp **58**, Buitenwerkingstelling van het besluit op de Indische bestuursopleiding, is nog niet ontvangen, terwijl de voorstellers van de staatkundige moties er bij nadere overweging de voorkeur aan geven, hun antwoord eenige dagen uit te stellen. Er behoeft dus morgen en Maandag geen openbare vergadering plaats te hebben, terwijl Dinsdag zal worden aangevangen met de afhandeling van Onderwerp **56**, waarna Onderwerp **58** in behandeling zal komen. Op Woensdag zal dan plaats hebben het antwoord van de voorstellers der staatkundige moties.

De vergadering wordt te 1.35 uur n.m. gesloten.

FOTO No. 12618

35ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 27 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **60** aan den Volksraad. — Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**). — Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding'' (Ond. **58**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mansvelt, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en De Waal.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 22, 22 en 23 Augustus 1940 Nos. 19, 22 en 1 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot intrekking van de rubberbereidingsordonnantie en tot wijziging van de hinderordonnantie (Ond. **62**);

b. een ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van de regeling van de financieele verhouding tusschen het Land en de zelfstandige gemeenschappen voor wat betreft het dienstjaar 1940 (Ond. **63**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een regeling nopens het verleenen van schadeloosstelling aan schepelingen, wien in verband met hun bedrijfsarbeid een ongeval is overkomen en tot wijziging in verband daarmede van het Burgerlijk Wetboek en de „Ongevallen-regeling 1939'' (Ond. **60**).

De stukken worden gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 22, 22 en 23 Augustus 1940 Nos. 17, 30 en 11 houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld:

a. de ordonnantie tot aanvulling van de ordonnantie in Staatsblad 1940 No. 268 met betrekking tot de teruggave van in 1940 verschuldigd wordend uitvoerrecht (Ond. **50**);

b. de ordonnantie, strekkende tot herziening van de voorschriften betreffende de ontheffing van het beheer van aan autonome gemeenschappen in beheer overgedragen zaken van het Land en het brengen van wijziging in de bestemming van die zaken (Ond. **51**);

c. de ordonnantie tot aanvulling en wijziging van de ordonnantie in Staatsblad 1938 No. 354 houdende samenvoeging van het Landsbedrijf van de Gouvernements Kina- en Theeonderneming te Tjinjiroean en 's Lands Caoutchoucbedrijf (Ond. **52**).

3. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 16, 17 en 22 Augustus 1940 Nos. 1556/B, 1565/B en 1591/B houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen IV en VIII (Ond. **43**), IV (Ond. **53**) en I (Ond. **48**) der begrooting voor 1940.

4. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 22 Augustus 1940 No. 1586 houdende mededeeling, dat de Gouverneur-Generaal instede van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur als regeeringsgemachtigde den heer C. J. H. R. de Waal, hoofdambtenaar ter beschikking van genoemd departementshoofd, heeft aangewezen voorlichting te verschaffen bij de beraadslagingen over de ontwerp-ordonnantie tot buitenwerkingstelling van het „Besluit op de Indische bestuursopleiding 1922'' (Ond. **58**).

5. Als voren van 23 Augustus 1940 No. 1598*a*/B betreffende de voortzetting van de contingenteering van den invoer van manufacturen.

6. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 16 Augustus 1940 No. 1564*a*/C betreffende de berekening en uitbetaling van schorsingsuitkeering.

7. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 15 Augustus 1940 No. 19 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den Directeur van Verkeer en Waterstaat om te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken credieten voor den bouw van nieuwe localiteiten ten behoeve van de middelbare handelsschool te Soerabaja en de normaalschool voor meisjes te Makasser.

8. Als voren van 20 Augustus 1940 No. 16 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., om te beschikken over de voor de instelling van den Regeeringspubliciteitsdienst en het kabinet van den Gouverneur-Generaal benoodigde fondsen.

9. Als voren van 22 Augustus 1940 No. 27 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den Directeur van Verkeer en Waterstaat om te beschikken over de bij aanvullende begrootingen uitgetrokken fondsen voor voorzieningen ten aanzien van havenoutillage, uitbreiding van spoorwegemplacementen en wegverbindingen.

10. Als voren van 22 Augustus 1940 No. 28 houdende machtiging, krachtens art. 105 Indische Staatsregeling, aan den Directeur van Economische Zaken om te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken fondsen ten behoeve van den extra aankoop van Soemba-Ongolerunderen voor levering aan de bevolking.

De sub 2 tot en met 10 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Afschrift van een adres door een aantal ingezetenen van Batavia gericht tot het bestuur van het Koningin Wilhelmina Fonds inzake de besteding van de gezamelde gelden.

2. Afschrift van een rekest, gedagteekend Soerabaja 7 Augustus 1940, van Raden Ibrahim en Soeprapto, betreffende terugkoop van particuliere gronden.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van de „Schepelingen-ongevallenregeling 1940'' en wijziging van het Burgerlijk Wetboek en van de „Ongevallenregeling 1939''. (Ond. **60**.)

35ste VERGADERING — DINSDAG 27 AUGUSTUS 1940.

Voorbehoud der behandeling van Ond. **60** aan den Volksraad. — Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**).

(Kasimo, Soeroso.)

De sectievoorzitters hebben dit verzoek om voorbehoud ingediend in verband met het belang van de zaak en met het oog op het feit, dat verschillende leden, die op dit gebied deskundig zijn, geen zitting hebben in het College van Gedelegeerden.

Het verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Dit onderwerp zal morgen in de Afdeelingen worden onderzocht.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zevende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **56**.)

De beraadslaging is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het regeeringsantwoord in eersten termijn wil ik nog op een enkel punt terugkomen. Dit punt betreft de toelating tot de nieuwe faculteit.

Ik ben dankbaar voor de verklaring der Regeering, dat de Regeering ten aanzien van deze toelating geen limiteering zal toepassen, althans voor wat betreft candidaten, die aan de normale eischen voor toelating voldoen. Wat betreft de oud-leerlingen van de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg zou ik ter versterking van mijn betoog in eersten termijn willen verwijzen naar het geval van mijn oud-klassegenoot, den heer Sewandono, die nu houtvester ergens in den Oosthoek is.

Uitsluitend gewapend met het diploma der middelbare landbouwschool te Buitenzorg ging hij naar Wageningen, waar hij de studie aan de landbouwhoogeschool aldaar volgde en het ingenieursdiploma behaalde in een tijd, die korter is dan de normale.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Maar hij was al boscharchitect!)

Inderdaad, hij heeft enkele jaren gewerkt als boscharchitect, maar ik meen, dat dit nog geen factor is, die de toelating tot de landbouwhoogeschool te Wageningen in gunstigen zin beïnvloedt.

Nu zou men wel kunnen zeggen, dat één zwaluw nog geen zomer maakt, maar aan den anderen kant moet men toch toegeven, dat een abituriënt van de middelbare landbouwschool wel de geschiktheid kan toonen te bezitten om de studie te volgen aan een volwaardige inrichting van hooger onderwijs als de landbouwhoogeschool te Wageningen. Ik zou dan ook mijn voorstel, in eersten termijn gedaan, willen versterken in dezen zin, dat, in aanmerking genomen de prestatie van den heer Sewandono, de landbouwfaculteit in deze een liberaal standpunt zal innemen, in dien zin, dat candidaten, die zij voor de studie geschikt acht, alsnog tot de landbouwhoogeschool toegelaten zullen kunnen worden.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord in eersten termijn geeft mij geen aanleiding tot repliek. Ik heb dan ook alleen het woord gevraagd in verband met hetgeen door de heeren Zwart en Verboom in eersten termijn is gezegd en ik zou gaarne nog eens op hun redevoeringen ingaan.

In de eerste plaats is het mij niet duidelijk, welke overwegingen de heer Zwart hebben geleid tot de verklaring, dat hij is tegen de toelating van de abituriënten van de middelbare landbouwschool tot de op te richten landbouwkundige faculteit. Ik meen, dat de heer Zwart hierdoor eventueele verlaging

(Moelia.)

van het wetenschappelijk peil van de landbouwhoogeschool vreest. Maar ik geloof, dat deze vrees niet gegrond is, in verband met het feit, dat bij toelating van abituriënten van de middelbare landbouwschool strenge selectie zal worden toegepast. De heer Kasimo heeft zooeven al aangegeven, waarom men deze vrees niet behoeft te koesteren en ik hoop, dat de heer Zwart zijn standpunt ten deze in tweeden termijn zal willen wijzigen.

Wat tenslotte het betoog van den heer Verboom betreft, dit geachte lid heeft gezegd, dat hij niet zooveel voelt voor de oprichting van een landbouwkundige faculteit, omdat hij meent, dat twee landbouwhoogescholen binnen het gebied van het Nederlandsche Koninkrijk niet noodig zijn. Ik meen, dat men in het betoog van den heer Verboom een zekere inconsequentie kan constateeren, waar hij verklaart, dat straks na den oorlog rigoureuze bezuiniging noodig zal worden, niet alleen hier, maar ook in Nederland, en het juist dan de tijd zal zijn, dat men, volgens den heer Verboom, in Nederland vermoedelijk volop over krachten, afkomstig van de landbouwhoogeschool te Wageningen kan beschikken en hier in Indië de op te richten landbouwkundige faculteit haar eerste abituriënten gaat afleveren.

Ik meen dat het juist in verband met de bezuiniging noodig is, dat men zooveel mogelijk krachten uit het land zelf te werk stelt, aangezien daardoor een besparing zal worden verkregen van uitrustings- en uitzendingskosten. Het is daarom naar mijn meening niet alleen wenschelijk, doch ook noodzakelijk, dat de Regeering in verband met verschillende omstandigheden overgaat tot de instelling van onderscheidene hoogescholen hier te lande, o.a. met het oog op de personeelsvoorziening.

Het is n.l. algemeen bekend, dat de personeelsvoorziening in het algemeen, vooral voor de middelbare en hoogere betrekkingen, te kostbaar is, waar men genoodzaakt was daarvoor voorheen krachten uit Nederland te laten overkomen. Wanneer men verschillende hoogescholen hier te lande opricht zal men daardoor geleidelijk kunnen beschikken over krachten, die uit dit land zelf afkomstig zijn, waardoor de personeelskosten lager zullen worden.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! In het algemeen heeft het antwoord van de Regeering klaarheid omtrent verschillende punten geschonken, zoodat ik kan volstaan met het plaatsen van enkele opmerkingen.

Ik neem gaarne nota van de mededeeling van de Regeering, dat de propadeutische studie voor de landbouwkundige hoogere studie zoodanig zal worden ingericht, dat daarbij rekening zal worden gehouden met de bijzondere eischen, die gesteld moeten worden aan de a.s. landbouwingenieurs. De examens zullen dan gedeeltelijk samenvallen en met het oog op de practica zullen de studenten aan de landbouwkundige faculteit als een afzonderlijke groep worden beschouwd. Ik geloof, dat daardoor zeer zeker een groot deel van de bezwaren van deze tijdelijke onderbrenging van de propadeutische studie aan de medische hoogeschool komt te vervallen, vooral, waar hieraan de mededeeling is toegevoegd, dat ook andere normen zullen worden aangelegd bij het afnemen van examens ten behoeve van deze candidaten.

Overigens zal deze propadeutische studie in de toekomst ook nog verzwaard worden door de opneming van een ander vak, n.l. het vak dierkunde, dat blijkens de deskundigen hier te lande onontbeerlijk is voor de studie in de landbouwkunde. Daardoor zal wel gerekend moeten worden op een tweejarige propadeutische studie, in plaats van een 1½-jarige in Wageningen. Ik vraag mij nu af of de studie in de landbouwde boschbouwkunde dan niet vrij langdurig zal zijn. Dit hangt echter af van de inrichting van het onderwijs. Op zichzelf beschouwd zal de studie dan wel minstens 6 jaar duren, d.w.z. één jaar langer dan die aan de Rechtshoogeschool en aan de Technische hoogeschool.

(Moelia.)

Ik wil hierop niet vooruit loopen, maar wil toch wel bij voorbaat wijzen op de vele bezwaren, welke verbonden zijn aan een te langdurige studie hier te lande. Het zijn overigens niet alleen financieele, maar ook sociale factoren, die hierbij een rol spelen, hierop neerkomende, dat een groep jongelui veel te lang aan de maatschappij wordt onttrokken.

Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik ook even willen terugkomen op de voorloopige mededeeling van de Regeering inzake de mogelijkheid van de instelling eener biologische en veterinaire propaedeuse aan de medische hoogeschool. Ik weet niet of ook hierbij het plan voor zit de mogelijkheid te scheppen van een voorbereidende studie voor jongelui, die het voornemen hebben later in Nederland te gaan studeeren. Het maakt natuurlijk verschil of wij hier aansturen op de oprichting van een volledige faculteit in de biologie, althans een onderdeel van de wis- en natuurkundige faculteit en de veeartsenijkunde, of dat wij slechts beoogen het scheppen van de mogelijkheid om jongelui in afwachting van normale toestanden, gelegenheid te geven alvast hier te beginnen met de voorstudie in biologie en veeartsenijkunde. Is dit niet het geval, dan zou dus in de toekomst eveneens aan de hoogeschool een propaedeuse voor de biologie en de veeartsenijkunde moeten worden verbonden.

Ik heb in eersten termijn al gezegd, dat al deze verschillende propaedeutica aan de verschillende hoogescholen op den duur veel te veel zullen kosten. Ik heb daarbij gepleit voor een concentratie en dan wel in den vorm van de oprichting van een wis- en natuurkundige faculteit. Gaarne zal ik van de Regeering vernemen of het ook misschien in de bedoeling lig, in de naaste toekomst aan de studie in biologie en veeartsenijkunde een speciale, zelfstandige propadeuse te verbinden, hetgeen ik — gelijk ik in eersten termijn al gezegd heb — zou betreuren. Immers, voor mij ligt de oplossing in de concentratie van de propaedeutische studie aan de wis- en natuurkundige faculteit.

De Regeering wenscht door Haar voorstel ook een uitspraak van den Volksraad te vernemen over het principe van een landbouwhoogeschool of een faculteit. Misschien is dit alternatief te scherp gesteld, omdat, begrijp ik de Hoogeronderwijsordonnantie hier te lande goed, de ordonnantiewetgever vrijwel geen principieel verschil maakt tusschen een faculteit en een hoogeschool.

Terwijl in de westersche landen de faculteit een integreerend organisch deel is van een universiteit hebben wij hier te lande een gansch andere ontwikkeling. Wij zijn hier bezig faculteiten op te bouwen, zonder dat wij nog een universiteit hebben. Maar afgezien van deze principieele vraag, heeft de Indische Regeering ten opzichte van de vraag: faculteit of hoogeschool, stelling genomen in dezen zin, dat er voor Haar geen verschil bestaat tusschen een faculteit en een hoogeschool. Artikel 2 van de Hooger-onderwijsordonnantie bepaalt, dat een hoogeschool niet meer dan één faculteit omvat. Men kan ook zeggen: een hoogeschool is een faculteit.

(De heer De Villeneuve: Neen!)

Het vierde lid van dat artikel zegt, dat de mogelijkheid wordt opengesteld om meerdere hoogescholen samen te voegen tot een universiteit.

Ik wil op deze principieele vraag thans niet ingaan. Gelijk bekend, is dit in Nederland altijd een punt geweest, dat de gemoederen zoowel in academische kringen als in die van de practijk heeft bezig gehouden. Er wordt bijna geen rectorale rede gehouden, of daarin wordt rechtstreeks dan wel zijdelings gewezen op de idee van de universiteit in tegenstelling tot de beteekenis van de hoogeschool. Ik wijs in dit verband op het zeer bekende geschrift van prof. Kruyt waarin de universiteit, zooals zij thans is ingericht, onder scherpe critiek wordt genomen.

Intusschen hebben de heeren Zwart en White wel eenig

(White.)

verschil gemaakt tusschen een faculteit en een hoogeschool. Naar de meening van den heer White dient hier te worden aangestuurd op een hoogeschool in den geest van die te Wageningen, dat wil zeggen een inrichting, waarin met het oog op de eischen van de practijk aanstaande landbouwingenieurs en boschbouwkundigen in opleiding worden genomen. De heer White trekt in zeker opzicht een grens tusschen het einddoel van het hooger onderwijs dat is de vorming tot de beoefening van de wetenschappen, en opleiding voor de beroepen, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereischt is. Zeer terecht zeide de geachte Regeeringsgemachtigde, onder verwijzing naar de economische faculteit te Amsterdam, dat deze twee doeleinden volkomen bereikbaar zijn bij een faculteit. Ook wanneer er hier een faculteit word' opgericht, kan daarbij rekening worden gehouden zoowel met het doel der wetenschaps-beoefening als met het andere, de opleiding van krachten, die een wetenschappelijke voorstudie van noode hebben.

Intusschen moet ik toch een passage uit het regeeringsantwoord naar voren brengen, die voor mij op dit punt niet geheel geruststellend is. De Regeering zegt op blz. 999 van het Stenografisch Verslag: dat

> „aan de administratieve coördinatie van de verschillende faculteiten groote voordeelen zijn verbonden."

Ik zou niet gaarne gelooven, dat hiermede de idee van een universiteit voldoende is aangetoond, dat dus onze aanstaande universiteit eenvoudig zou bestaan uit een mechanische optelling van faculteiten, met een administratieve overkapping, die dan een belichaming is van de idee van de universiteit. Wij zullen er op moeten aansturen om tusschen de faculteiten een organisch verband te leggen, zoodanig, dat er contact bestaat bij de studie, en dat het ook mogelijk zal zijn, colleges te geven, die bestemd zijn voor studenten van alle faculteiten. Wij moeten ons spiegelen aan het buitenlandsche voorbeeld, in het bijzonder aan Britsch-Indië, waar, tengevolge van het losse verband tusschen de verschillende „colleges" van een universiteit nauwelijks sprake is.

Daar is de universiteit niet veel meer dan een administratief beheersbureau met de bevoegdheid om examens af te nemen. Met het oog op dit punt, dat echter nog niet aan de orde is, zou ik in verband met deze passage in het regeeringsantwoord de Regeering willen uitnoodigen om, wanneer eenmaal het plan tot het oprichten van een universiteit rijp is, toch terdege met deze zijde van het vraagstuk rekening te houden. Vooral, wanneer straks de litteraire faculteit zal worden opgericht, zal het organisch verband tusschen de verschillende wetenschappen meer tot zijn recht komen. Ik geloof, dat deze faculteit dan een zekere catalysator zal kunnen zijn, die de beoefening en de methoden der verschillende wetenschappen zal coördineeren en meer in overeenstemming zal brengen met het cultureele belang van het hooger onderwijs in Indië.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen met de Regeering mijn dank te betuigen voor de volledigheid van haar antwoord. Als echter de geachte Regeeringsgemachtigde aan het einde van dat regeeringsantwoord de conclusie poneert, dat uit het betoog zelf blijkt, dat de hoofdlijnen van het plan door de Regeering reeds grondig zijn overwogen, dan zal dit laatste ongetwijfeld juist zijn, maar is daarvan uit het regeeringsantwoord zelve toch onvoldoende gebleken. Alvorens nader in te gaan op de uitvoering van het plan om een landbouwhoogeschool hier te lande op te richten, een punt overigens, waarbij tusschen de Regeering en mij principieel weinig verschil van meening schijnt te bestaan, maar waarbij ik nog gaarne tot meer concrete overeenkomsten zou willen zien te geraken, zou ik de aandacht van de geachte Regeeringsgemachtigde nog willen vragen voor het volgende punt, dat de heer Zwart naar voren bracht.

(White.)

De heer Zwart heeft in eersten termijn betoogd, dat het niet noodig is, dat een landbouwhoogeschool, geplaatst wordt in het milieu, waarin de studenten later terecht zullen komen. De Regeering heeft daartegenovergesteld, dat het eigenaardig zou zijn, indien men voor de studie van de tropische gewassen op Wageningen zou blijven aangewezen. Maar, deze zaak is toch niet zoo eigenaardig als de Regeering meent, omdat wij hier te maken hebben met een hoogeschool. Voor lagere en middelbare vakscholen kan het locale milieu beslissend zijn, voor een hoogeschool echter moet het beslissend moment zijn of in dit land reeds een voldoend wetenschappelijk milieu is opgebouwd om een hoogeschool op te vangen. Deze laatste vraag moet bevestigend worden beantwoord. Dat feit wordt door de Regeering ook niet betwijfeld. Zij had dit dan ook als argument tegenover den heer Zwart moeten gebruiken.

Om een voorbeeld te noemen, hoe onjuist het echter zou zijn, het eigenaardig te blijven vinden, dat men ergens anders een opleiding geniet en niet in het land zelf, zou ik willen verwijzen naar het onderwijs in het Nederlandsch hier in Indië, dat toch zeker geen broeikas Nederlandsch behoeft te zijn.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering en ik zijn het dus alvast met elkaar eens, dat wij in Ned.-Indië een wetenschappelijk, landbouwkundig centrum hebben van een importantie waarin de oprichting van een hoogeschool automatisch haar steunpunten zal vinden. In dit verband lijkt het mij dan ook onjuist om, zooals de heer Verboom heeft gedaan, ons te verwijzen naar Zuid-Afrika. Zuid-Afrika heeft een wetenschappelijke landbouwkundige outilleering, die zeer ten achter staat bij die van Ned.-Indië.

(De heer Soangkoepon: De heer Verboom gevoelt zich meer tot Zuid-Afrika aangetrokken dan tot Ned.-Indië.)

Bovendien zou het, juist om het feit, dat wij hier in de buurt wel reeds landbouwhoogescholen hebben, onbillijk zijn wanneer aan dit land met zijn landbouwkundige outillage een landbouwhoogeschool langer werd onthouden.

Een tweede argument is, volgens den heer Verboom, dat het vermoedelijk moeilijkheden zal opleveren, wanneer in het imperium twee hoogescholen op landbouwwetenschappelijk gebied aanwezig zouden zijn, omdat dit te veel aan outilleering zou kunnen vergen. Dat is een argument dat zeker tot nadenken dwingt in verband met het feit, dat de landbouwhoogeschool te Wageningen tot nu toe de kleinste hoogeschool in Nederland is, hoewel ze reeds tevens de opleiding verzorgt van hen, die straks in Ned.-Indië den wetenschappelijken landbouw zullen gaan beoefenen. Toch ben ik het met de Regeering eens, dat men dat niet in het geding mag brengen bij de vraag of Indië een landbouwhoogeschool waard is. Zoodra die vraag bevestigend wordt beantwoord mag men niet verder gaan dan Indië zelf; en het is overigens mijn overtuiging, dat ook bij de oprichting van een landbouwhoogeschool in Ned.-Indië, de landbouwhoogeschool in Nederland daarvan geen moeilijkheden behoeft te ondervinden, indien men zich daar toespitst op den Nederlandschen landbouw en de algemeene landbouwwetenschap en indien men daar, evenals we hier van plan zijn te doen, de landbouwkundige instituten, die men daar los van de hoogeschool en naast die van de hoogeschool gehandhaafd heeft, omdat er tot nu toe voldoende geld voor aanwezig was, meer zou combineeren en, conform blijkbaar de bedoeling der Regeering hier te lande, samen zou binden met de landbouwhoogeschool.

Ten aanzien van de propaedeuse der aanstaande Indische hoogeschool heeft de Regeering Zich in Haar antwoord in eersten termijn min of meer verwijderd van de oorspronkelijke overeenstemming, die tusschen Haar en mij terzake bestond. Wij hadden hier allen gedacht uit de memorie van antwoord te kunnen lezen, dat de oplossing der combinatie met de geneeskundige propaedeuse zeer voorloopig was, in verband met de tijdsomstandigheden. In het jongste regeeringsantwoord echter valt te beluisteren, dat men erover denkt, en in elk geval de mogelijkheid onderzoekt, om ten deele een gezamenlijke propaedeuse te handhaven en althans voor twee jaar deze propaedeuse te binden aan die van de geneeskundige hoogeschool, althans te doen aanleunen tegen de propaedeuse van de geneeskundige hoogeschool, met toevoeging van twee hoofdvakken, die door aparte hoogleeraren of docenten zouden worden verzorgd.

Het had op de Regeering indruk moeten maken, dat de heer Zwart en ik, die in deze zaal toch wel min of meer als deskundigen kunnen worden aangemerkt, op één punt, los van elkaar, in overeenstemming met elkaar zijn en wel het punt van den opzet der propaedeuse. Zoowel de heer Zwart als ik hebben gezegd, dat de propaedeuse in principe zou moeten worden gebonden aan een onafhankelijke hoogeschool.

In plaats van deze overeenstemming te overdenken, omdat die voor de Regeering toch wel waarde moet hebben, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde de tegenstellingen, die tusschen den heer Zwart en mij naar voren zijn gekomen ten aanzien van bijzaken of latere kwesties, geaccentueerd. Ik wil hier niet spreken van opzet ten deze, doch vermoedelijk heeft de snelle behandeling van het onderwerp van de zijde der Regeering hier toch wel een onjuistheid naar voren doen komen in plaats dat men een aanknoopingspunt naar zijn waarde zou hebben beoordeeld.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zegt ten aanzien van de propaedeuse, dat Zij het rapport van de commissie daaromtrent afwacht en het opzetten van gebouwen een kwestie is, die moet wachten op het rapport van de commissie. Overigens wordt in het regeeringsantwoord ook naar voren gebracht, dat het bestellen van instrumenten voor de practica zeker een half jaar zal kosten. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen vragen om, indien de commissie tot de conclusie zal zijn gekomen, dat de propaedeuse principieel los moet staan van die aan welke hoogeschool ook, Zij dan ook onmiddellijk tot de bestelling van het benoodigde zal overgaan en tot den opzet van de gebouwen zal beslissen. Op die manier kunnen wij aan allerlei fatale invloeden, die de combinatie met zich zal brengen, ontkomen.

Een van die fatale invloeden meen ik reeds te mogen zien in het antwoord van de Regeering op een opmerking van den heer Moelia, dat op de geneeskundige hoogeschool het percentage afgevoerden zoo bijzonder hoog is. De heer Moelia uitte in dit verband de vrees, dat door samenkoppeling van de propaedeuse van de landbouwhoogeschool aan de geneeskundige hoogeschool die afstrooming wel even groot zal zijn. De Regeering zegt hiertegenover, dat ten aanzien van de propadeutische studie van de landbouwhoogeschool andere normen zullen worden aangelegd, om aldus de vrees van den heer Moelia voor het mislukken van een groot aantal studenten weg te nemen. Mijnheer de Voorzitter! Hier zie ik al een fataal gevolg van de combinatie! Hier zie ik precies het tegenovergestelde doen verwachten van wat wij in Nederland hebben medegemaakt, dat tientallen afgewezenen van de landbouwhoogescholen wel in de medicijnen en dergelijke gingen studeeren, doch het omgekeerde zich nimmer heeft voorgedaan. Dat komt, doordat juist de propadeuse te Wageningen, zooals te Delft, jarenlang de bron was van een groot aantal mislukkingen, doordat men zich te Wageningen mede heeft toe te leggen op vakken, waarvoor men nu eenmaal niet in den vollen omvang liefde kan hebben, omdat men daar, in plaats van — zooals de geneeskunde dat heeft en zooals de handelshoogeschool in Rotterdam dat heeft — die propadeuse toe te spitsen op de exacte respectievelijk abstracte vakken, een combinatie in de propadeuse moet opvangen en naast natuurkunde, schei-

(White.)

kunde, geologie en mineralogie evenzeer als hoofdvakken moet beschouwen de economische vakken. Aan den anderen kant moet men zich behalve op de schei- en natuurkundige vakken ook toespitsen op een bijzonder exact vak als wiskunde, welk vak voor de landbouwhoogeschool tot de hoofdvakken moet worden gerekend.

Een ander gevolg van de combinatie moet de Regeering zich eveneens scherp voor oogen houden.

Wanneer de propaedeuse van een landbouwhoogeschool wordt onderwezen door de hoogleeraren aan een andere hoogeschool, zal men hetzelfde krijgen, wat men in Nederland heeft aan de universiteiten, nl. dat een hoogleeraar bijvoorbeeld in de scheikunde zich zal toespitsen op de studenten in de wis- en natuurkunde, speciaal de studenten in de scheikunde, en dat hij bij het doceeren van zijn vak voor de medici, de biologen, enz. als iets bijkomstigs zal gaan beschouwen en op die wijze het onderwijs in de scheikunde voor deze richtingen onvoldoende behartigt.

Het is een feit, dat aan de geneeskundige hoogeschool in Batavia met haar aparten leeraar in de scheikunde deze zich veel meer toespitst op wat de a.s. geneeskundigen straks zullen krijgen bij hun vakstudie, dan in Nederland het geval is.

De combinatie van een landbouwpropaedeuse met eene voor de geneeskunde is, om genoemde gevolgen, niet anders dan als noodmaatregel aanvaardbaar.

Ook de vorming van de mentaliteit van de studenten, waarover ik in eersten termijn sprak, zal bij een hoogeschool veel meer kunnen worden aangepast bij het karakter van den arbeid, dien straks de studenten in de maatschappij zullen hebben te vervullen.

De Regeering heeft in dit verband gewezen op de economische faculteit in Amsterdam. Maar juist dit voorbeeld moet de Regeering goed voor oogen houden om hier met reden te streven naar een eigen landbouwhoogeschool. Want deze faculteit in economische wetenschappen heeft immers toch nooit dien invloed kunnen hebben op den afzet van haar studenten als de handelshoogeschool in Rotterdam en die in Tilburg. In die laatste gevallen komen de menschen van een afzonderlijke hoogeschool en zijn zij voor het practisch gebruik veel meer lakoe dan de menschen van de faculteit van economische wetenschap in Amsterdam. Ook de landbouw kent een faculteit voor de landbouwwetenschap, namelijk in Groningen, een particuliere instelling. Ik meen, dat in Indië geen enkele abituriënt van deze faculteit een normalen werkkring heeft kunnen vinden in de cultures, bij de landbouwvoorlichting en bij de houtvesterij.

Ik breng dit alles hier uitvoerig naar voren, omdat de Regeering de hoofdlijnen van Haar plan blijkbaar toch nog niet voldoende grondig heeft bezien en althans een belangrijk deel ervan alsnog ter beoordeeling aan een commissie zou willen overlaten. De Regeering spreekt daarbij van een „kleine" commissie. In een zaak als de opzet van een hoogeschool voor den landbouw en den boschbouw, met zijn variaties, en verder den tuinbouw, zal men van een commissie echter moeten verlangen, dat zij dusdanig is samengesteld, dat de verschillende uitloopen van de studie daarin vertegenwoordigd zijn. Eerst zoo'n commissie zal kunnen beoordeelen, hoe die landbouwhoogeschool technisch juist zal moeten worden opgezet, waarbij uiteraard het departement van Onderwijs de volle bevoegdheid blijft behouden voor het algemeen onderwijskundig deel van de studie. In dit verband zou ik de Regeering willen vragen of Zij niet kan toezeggen, dat de commissie zal worden uitgebreid tot vijf leden, waarbij dan de departementen van Onderwijs en Economische Zaken zouden kunnen worden vertegenwoordigd en bovendien de drie hoofdrichtingen in den landbouw, die in de vakstudie ver uit elkaar gaan: de boschbouw, de landbouw en de tuinbouw.

Over den post ad *f* 5000 voor studiereizen in het buitenland heb ik in eersten termijn niet gesproken omdat deze kwestie mij niet te binnen was geschoten. Wat — zou ik willen vragen — verwacht men van dergelijke reizen in het buitenland, waar men in Indië volledig content is gebleken met de Wageningsche opleiding? De Wageningsche opleiding heeft nog nimmer tot principieele klachten aanleiding gegeven; buitenlanders gaan naar Wageningen om te zien, hoe daar het hooger onderwijs gegeven wordt. Hoezeer ik in het algemeen vóór dergelijke studiereizen geporteerd ben, verwacht ik er in dit geval niet veel van, althans geen voldoend nut in het stadium waarin we thans verkeeren: den opzet van een landbouwpropadeuse. Misschien zou Japan ons in dit opzicht nog wat kunnen leeren, maar wat er op dit gebied in Amerika bestaat kunnen we hier te lande lezen. Men weet wat daar te koop is hier te lande zeer wel.

Ik zou de Regeering overigens willen vragen, of het resultaat van het rapport der desbetreffende commissie in den Volksraad zal worden behandeld, zooals dat met opzet en uitvoering van hoogescholen te doen gebruikelijk is. Waar de Regeering op het oogenblik zegt, nog niet te weten, hoe die opzet en uitvoering zullen zijn en de commissie daaromtrent nog zal moeten adviseeren lijkt een nadere behandeling te dien aanzien in deze zaal gewenscht.

Ook in den Volksraad zal er belangstelling genoeg bestaan om over de uiteindelijke opzet en uitvoering overleg te plegen, vooral waar van den opzet en de uitvoering, gelijk ik in eersten termijn al zeide, in deze alles zal afhangen. Voor het I.E.V. blijft maar één opzet en uitvoering aanvaardbaar, namelijk, dat wij in Indië thans zullen krijgen een, ook in outilleering, aan Wageningen gelijkwaardige instelling. Wij zijn niet bereid mede te werken aan een opzet, die het cachet zou dragen van een „koloniale" hoogeschool, zooals wij die in de omringende landen wel aantreffen.

Ten aanzien van de benaming, waarom de hoogeschool moet heeten een faculteit voor landbouwwetenschap en niet een landbouwhoogeschool, heeft het regeeringsantwoord klaarheid gebracht. De Regeering moet hier echter niet spreken van een dooreenmenging van de twee begrippen door mij. De Regeering zelf heeft zulks in de memorie van toelichting gedaan, waarin immers is gezegd: dat er is gevraagd een landbouwhoogeschool en waarop is geantwoord: ziethier, wij geven U die in den vorm van een faculteit voor landbouwwetenschap. Uit het regeeringsantwoord blijkt nu pas, dat datgene, wat de Indische Regeering onder faculteit verstaat, een hoogeschool is, en dat er alleen een administratief verband tusschen de hoogescholen zal worden gelegd in den vorm van een universiteit. Tegen dezen vorm, dat men dus een landbouwhoogeschool krijgt, maar haar in Indië om administratieve redenen gaat noemen een faculteit, heb ik uiteraard niet het minste bezwaar. Bezwaar bestaat er wèl, indien de consequentie van den faculteitsvorm zou zijn, dat men straks voor de landbouwingenieurs, voor de scheikundigingenieurs en voor de medici één professor in de chemie aanstelde, waardoor men niet zeker zou zijn van een keuze, die past bij het latere vakonderwijs.

Ten aanzien van de inschakeling van de wetenschappelijke instituten te Buitenzorg zou ik de Regeering nog willen vragen of Zij bereid is de bedoelde lesopdrachten aan de instituten te verleenen, in plaats van aan personen uit die instituten.

Zoodra het laatste het geval is, zullen in de practijk ongetwijfeld bezwaren ontstaan. Dan zal men in de practijk zien, dat een persoon met zijn salaris en zijn werk staat onder een ander departement en tenslotte geheel vrij wordt gemaakt voor het onderwijsdepartement. De moeilijkheden ten deze doen zich reeds voor en deze moeilijkheden zijn ook uit disciplinair oogpunt weinig aanvaardbaar. Ik zou de Regeering daarom sterk willen adviseeren aan het aldus leenen van „personen" een einde te maken en de „instituten" in te schakelen en door de instituten onder de deskundigen, die daarvoor het best geschikt zijn, de lesopdrachten te doen

(Soangkoepon.)

verdeelen. Dan heeft men tevens werkelijk een inschakeling van de instituten en niet alleen een gebruiken, in vele gevallen zal het zijn een misbruiken, van de instituten.

Ten aanzien van de toelating op de landbouwhoogeschool van de abituriënten van de middelbare landbouwschool te Buitenzorg neem ik het standpunt in, hetwelk tenslotte door den heer Kasimo werd aanvaard, het standpunt, dat voor hen, die een algemeene ontwikkeling hebben gelijk aan die van een abituriënt eener vijfjarige H. B. S. toelating mogelijk moet zijn. Dit gelijkwaardig zijn in „algemeene" ontwikkeling moet vooropstaan. Blijft de toelating tot dergelijke personen beperkt dan zal ik daartegen geen bezwaar maken.

De heer Kasimo is in eersten termijn zeer vriendelijk tegen mij geweest. Ik zou dit willen reciproceeren door te verklaren, dat als abituriënten van de middelbare landbouwschool met de ontwikkeling van den heer Kasimo toelating vragen tot de landbouwhoogeschool, ik dit zeker niet zou willen weigeren. Ook zou ik den heer Kasimo allerminst als onderste grens willen beschouwen, maar toch wel als prototype.

(De heer Kasimo: Ik dank U zeer voor deze onverdiende complimenten.)

De heer Soeroso heeft in eersten termijn — daarmede wil ik mijn rede besluiten — gesproken over de moeilijkheden van de abituriënten van de landbouwhoogeschool, die behooren tot de Indonesische bevolkingsgroep, bij het verkrijgen van betrekkingen. In eersten termijn heb ik ook van onze zijde deze klacht willen uiten, omdat bij ons niet alleen bij de cultures moeilijkheden worden ondervonden, maar bovendien ook bij den landbouwvoorlichtingsdienst, en juist, omdat de abituriënten van de landbouwhoogeschool te Wageningen, die behooren tot de Indonesische bevolkingsgroep, practisch alle geplaatst zijn, wij nog dagelijks van onze menschen brieven ontvangen met de vraag, waarom zij niet geplaatst kunnen worden. Ik geloof, dat de heer Soeroso door te pas en te onpas deze zaak naar voren te brengen, hier in moeilijkheden is gekomen. In ieder geval heeft bij den Gouvernementsdienst zijn groep i.c. voor 100% plaatsing gevonden, terwijl wij nog dagelijks vragen ontvangen: waarom zijn zij wel en wij niet geplaatst.

(De heer Soeroso: In verhouding is het aantal Indonesische landbouwconsulenten te laag.)

Percentsgewijs kan niet meer geplaatst worden dan 100% en die 100% heeft de groep van den heer Soeroso, meen ik, behaald.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik in eersten termijn een suggestie heb gedaan om de leervakken van de middelbare landbouwschool zóó te regelen, dat den abituriënten van deze middelbare landbouwschool geen moeilijkheden in den weg zullen worden gelegd bij hun eventueele toelating tot de landbouwhoogeschool, erken ik natuurlijk met de Regeering, dat daardoor het eigen karakter van deze landbouwschool dient te blijven bestaan en de landbouwschool niet als normale vooropleiding voor de landbouwfaculteit dient te worden gezien. De wijziging van het betrekkelijke leerplan zou ik zoodanig willen zien geregeld, dat voor de meerbegaafden onder de abituriënten van deze middelbare school de mogelijkheid zal worden geopend om zich voor het hooger onderwijs op landbouwgebied verder te ontwikkelen.

Dat aan deze abituriënten de gelegenheid tot verdere studie wordt geboden strookt m.i. wel met het dienen van het algemeen belang en hiertegen zal ons geacht medelid, de heer Verboom, zeker geen bezwaar hebben, omdat ook hij er in het geheel niet op tegen zou hebben, wanneer de opleidings- en uitzendingskosten voor Indische jongelieden naar Zuid-Afrika gedragen zou worden door de Nederlandsch-Indische Regeering, wanneer daarmede de algemeene zaak werkelijk gebaat zou zijn.

Waar de heer Verboom zich, vooral in tijden van nood, tot Zuid-Afrika heeft willen wenden en wil trachten, voor dit doel voor deze jongelieden toegang aldaar te verkrijgen, kom ik tot de conclusie, dat opleiding en uitzending van jongelieden naar Zuid-Afrika ter verwerving van landbouwkundige kennis in het belang van deze gewesten en ten bate van de algemeene zaak hier te lande moet worden beschouwd. Ik begrijp evenwel het verband tusschen Zuid-Afrika en het dienen van het algemeen belang hier te lande niet. Hoe kan men studenten naar Zuid-Afrika uitzenden voor bestudeering van landbouwkennis van deze gewesten, die van belang is voor deze gebieden? Zou dit niet zijn de zaak op haar kop zetten? Beteekent dit niet werken op zijn elfendertigst?

Ik denk, dat daardoor straks zeker onnoodig gelden zouden worden uitgegeven en deze gedachte is ongetwijfeld in strijd met de thans geboden bezuiniging.

Overigens begrijp ik niet, zooals ik zooeven reeds gezegd heb, waarom de algemeene zaak van deze gewesten zal worden gediend, wanneer jongelieden uit deze gebieden naar Zuid-Afrika moeten worden gezonden voor hun opleiding tot landbouwkundigen, die in werkelijkheid bestemd zijn voor de landbouwkundige ontwikkeling van deze uitgestrekte gebieden van ons koninkrijk.

Maar er is nog iets, wat Zuid-Afrika betreft, dat ik niet begrijp.

Zooals U weet, Mijnheer de Voorzitter, verkeert Nederland nog steeds in een moeilijken toestand. Ons moederland voert thans naast Engeland oorlog tegen onzen vijand, de Duitschers. De Nederlandsche landgenooten in Zuid-Afrika hebben hun liefde en medeleven met het moederland betoond. Ik eerbiedig deze opofferende gezindheid der Nederlandsche Zuid-Afrikanen, maar wat ik hierbij niet begrijp is de omstandigheid, dat zij voor dit doel niet naar Londen zijn gegaan, om mede te vechten naast het Nederlandsche leger en de marine aldaar, doch naar deze gewesten komen, om feitelijk ten behoeve van de landsverdediging niets te doen. Voor de landsverdediging is hier voorloopig niets te doen, omdat op deze gewesten totdusver geen aanval door een buitenlandschen vijand is gedaan.

Ik zou in dit verband liever willen zien, dat deze dappere Nederlandsche Zuid-Afrikanen naar Londen gingen om mede te werken tot vernietiging van onzen vijand, den belijder van het Nazi-regime.

Maar ik heb eenigszins gedwaald, Mijnheer de Voorzitter, hoewel ik mij in gedachten met ons geacht medelid, den heer Verboom, in Zuid-Afrika bevind.

Met de totstandkoming van deze landbouwhoogeschool heeft de Regeering rekening gehouden met de bezuinigingsurgentie van de instelling van dit instituut in het belang van Nederland en Indië samen en met de belangen van deze gebieden als een agrarisch land, kortom de ontwikkeling van deze landbouwhoogeschool zooals die door de Regeering is voorgesteld en bezien, voldoet mijns inziens geheel aan de wenschen van ons geacht medelid, den heer Verboom; al gebeurt dit op zoo korten termijn, dat er mijns inziens voor dit geacht medelid geen reden bestaat over de geboorte van deze nuttige landbouwhoogeschool te treuren.

Wanneer overeenkomstig den door ons geacht medelid, den heer Verboom, gesuggereerden wensch met deze kwestie rustig en na gezet overleg wordt te werk gegaan, met inschakeling van pers, tijdschriften en verscheidene deskundigen op dit gebied, zal men straks zeker tot de instelling van een permanente landbouwhoogeschool komen, ten minste, als men inderdaad de belangen van de landbouwende bevolking hier te lande wil behartigen.

Indien men binnen korten tijd of op een snelle wijze iets moois en iets productiefs tot stand kan brengen, wat voor bezwaar bestaat daar dan tegen?

Ook in het belang van de bezuiniging en het doel, waar-

(Zwart.)
naar gestreefd wordt door de oprichting van deze landbouwhoogeschool, is Buitenzorg de aangewezen standplaats voor deze school, omdat deze plaats ligt in het centrum van wetenschappelijke instellingen op dit gebied en tevens zoo ongeveer in het midden van de natuurlijke en administratieve indeeling van deze gebieden.

De oprichting van een landbouwhoogeschool in Oost-Java zou in strijd komen met de eischen en normen, die voor deze hoogeschool dienen te worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Verboom, wenscht de hoogescholen mede te bestemmen voor de vorming van personen van karakter, doch ik denk, dat hij daarin meestal teleurgesteld zal worden, omdat menschen van karakter alleen gevormd kunnen worden in de praktijk van het leven; want personen van karakter zijn meestal producten van een aanhoudenden moeilijken levensstrijd.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Van den tweeden termijn wil ik gebruik maken om een klein verzuim, in eersten termijn begaan, te herstellen. Ik wil er thans gaarne mijn voldoening over uitspreken, dat deze landbouwkundige faculteit geplaatst zal worden onder het departement van Onderwijs en Eeredienst en niet onder dat van Economische Zaken. De ervaring met Wageningen in Nederland van het omgekeerde, kan als bewijs dienen van het juiste Indische standpunt in deze.

Het blijft te betreuren, dat wij, ook na het antwoord van de Regeering in eersten termijn, eigenlijk betrekkelijk weinig van de toekomstige landbouwfaculteit te weten zijn gekomen. Wij moeten daarom dan maar afwachten, wat het programma ten deze te zien zal geven. Ik vrees echter nog steeds, dat men deze school te bekrompen zal opzetten; dat men te veel zijn heil zal zoeken in de bestaande instituten te Buitenzorg en te veel gebruik zal willen maken van de wetenschappelijk opgeleide krachten, die daar aanwezig zijn, m.a.w. een groot aantal lectoren voor afzonderlijke vakken zal benoemen met daartegenover een betrekkelijk zeer klein percentage hoogleeraren, die het onderwijs aan de hoogeschool zullen moeten dragen.

Mijnheer de Voorzitter! Vóórdat ik verder ga, wil ik in de eerste plaats mijn standpunt verklaren betreffende de toelating van middelbare krachten op de toekomstige landbouwhoogeschool. Ik wil er aan herinneren, dat ik mij onvoorwaardelijk vóór het regeeringsvoorstel heb verklaard en dat het absoluut gewenscht en billijk is, dat men in Indië een landbouwhoogeschool opricht. Doch gezien de moeilijkheid, die men zal hebben om dat landbouwhoogeronderwijs werkelijk op een zeer behoorlijk wetenschappelijk peil te brengen en te houden, zal het niet gewenscht zijn reeds dadelijk aan te vangen met het toelaten van middelbare krachten. Dat er wel eens een uitzonderlijke kracht van de middelbare opleiding beschikbaar zal zijn voor het volgen van het hooger onderwijs, kan juist zijn en dan heb ik er ook geen bezwaar tegen, doch daarvan zal men geen stelregel mogen maken. Het beste bewijs voor deze stelling is, dat men dat in Holland zelden of nooit ziet gebeuren.

Verder kom ik er nog even op terug, dat ik mij wel voor de landbouwhoogeschool heb verklaard, doch dat ik opgekomen ben tegen de eenigszins denigreerende gevolgtrekking, die men uit de memorie van antwoord zou kunnen trekken, betreffende de practische bruikbaarheid der Wageningsche ingenieurs in Indië. Het voorbeeld, dat ik noemde, van de broeikastechniek aldaar, werd door de Regeering eenigszins misbruikt door dat te vergelijken met het gemis aan aanraking met de cultures en landbouwbedrijven.

Ik herhaal, dat het met in achtneming van de mogelijkheid om hier het sociaal-economisch milieu te bestudeeren, bij hooger onderwijs hoofdzakelijk gaat om het stellen, doorgronden en uitwerken van de problemen en dat daarvoor in Wageningen ook voor de tropische cultures en boschbouw

(Verboom.)
voorloopig meer uitgewerkte studie- en practijk-voorbeelden voorhanden zijn dan hier.

Misschien kan ik mijn bedoeling niet beter toelichten dan met het beroemde voorbeeld van Pasteur. Deze werd gezonden om de ziekte van de zijdeworm te onderzoeken, zonder dat hij zelfs ooit een zijdeworm gezien had, doch desondanks wist hij toch deze ziekte te bestrijden. Zoo zal een dergelijke kennis van de algemeene plantenleer beter geschikt maken voor de bestudeering van den sawahbouw dan door bestudeering hier mogelijk is. Het heeft mij dan wel getroffen, dat op het eind van zijn betoog de Regeeringsgemachtigde nog een zeer warm pleidooi hield en de wenschelijkheid bepleitte van zeer intensieve uitwisseling van professoren en studenten van Wageningen en Buitenzorg.

Mijn voorstel om eventueel de landbouwhoogeschool in den Oosthoek van Java te plaatsen is mijns inziens niet in strijd met den anderen wensch om deze met het oog op de studenten in plaats van in Buitenzorg in Batavia of Bandoeng te plaatsen. Het vraagstuk samentrekken van al het hooger onderwijs in West-Java of spreiding daarvan over heel Java is tenslotte van hooger orde dan het belang van de studenten.

Ik blijf bezwaar maken tegen een eventueele samenkoppeling van de landbouwkundige propaedeuse met de geneeskundige propaedeuse, waaraan men van regeeringszijde nog steeds meent te kunnen vasthouden.

Ik sluit mij in deze geheel aan bij het betoog van den heer White. Eveneens heb ik met den heer White met eenige ongerustheid het antwoord gelezen, dat er geen ongerustheid behoeft te bestaan over een te hoog percentage afwijzingen bij het candidaatsexamen, zooals bij de Geneeskundige hoogeschool het geval blijkt te zijn. Ik hoop niet, dat men hieruit zal moeten lezen, dat men de eischen voor de landbouwkundige faculteit in beginsel lichter zal stellen.

Ik sluit mij ook hier aan bij de vraag van den heer White over de besteding van de *f* 5000 voor het instellen van een onderzoek naar het hooger landbouwonderwijs in omliggende landen. Wat wij hier willen doen is nog waarschijnlijk in geen enkel land gepoogd, met uitzondering van Japan. Britsch-Indië, Australië en de Philippijnen kunnen niet vergeleken worden met hetgeen wij hier op het oogenblik willen stichten.

Nu nog een slot-opmerking over het minerologisch practicum, waarvoor *f* 9000 zal worden besteed en *f* 5000 voor verbouwing van het herbarium. Ik heb gisteren de zaak eens ter plaatse nagegaan, maar moet tot mijn spijt erkennen, dat de voorgestelde verbetering al een zeer slecht begin is.

(De heer White: Het is een noodmaatregel.)

Nu mijn ondervinding is, dat wat in Indië voorloopig is beteekent, dat het definitief is. De verbeteringen, die men op deze manier voorgeeft nog voor het herbarium zelf te krijgen, zijn al van zeer geringe beteekenis.

De geheele inrichting van het herbarium is zoo verveloos en haveloos, dat het niet alleen niet meer voldoet aan de eischen voor een moderne beoefening van die wetenschap, maar zelfs in de tegenwoordige vervelooze en havelooze uitrusting ongeschikt is om vreemdelingen en buitenlandsche geleerden te ontvangen. Deze zullen daar een zeer slecht denkbeeld krijgen van de regeeringszorg voor haar eigen wetenschappelijke inrichtingen. Wanneer men eenmaal besloten heeft om de landbouwhoogeschool te Buitenzorg te plaatsen, dan zij men eens onbekrompen en richte men aldaar een flink modern ingerichte hoogeschool op, met de noodige gebouwen en instituten en op moderne leest uitgerust.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn als groot bezwaar tegen het voorstel genoemd de groote haast, die erbij betracht wordt, waardoor de behandeling van deze ongetwijfeld zeer belangrijke zaak naar mijn meening in het gedrang is gekomen, en niet heeft kun-

(Verboom.)

nen geschieden op die grondige wijze, als gewenscht en noodzakelijk leek.

Naar mijn meening is dit bezwaar door het antwoord van de Regeering nog geaccentueerd. Dat antwoord was naar mijn meening summier, het bewoog zich geheel aan de oppervlakte van de zaak, terwijl men juist van dezen Regeeringsgemachtigde, die op dit gebied zulk een rijke ervaring heeft, de grondige en doorwrochte behandeling zou hebben verwacht, zooals ik mij die van den aanvang af had voorgesteld. Ik betreur dit om de redenen, die ik in eersten termijn reeds heb aangegeven, namelijk dat het hier een zoo uitermate belangrijke zaak geldt. Nu tracht de Regeering den spoed bij de behandeling te verklaren door te zeggen:

> „Onder de huidige omstandigheden, nu de verbinding met Nederland is verbroken, acht de Regeering het niet verantwoord, om niet onmiddellijk met de oprichting van opleidingsinstituten hier te lande een aanvang te maken. Zoo heeft Zij hier militaire opleidingen in het leven geroepen. Onlangs is door den Volksraad aanvaard het tot stand brengen van een opleiding van leerkrachten middelbaar onderwijs in de lichamelijke opvoeding. De Indologische studie zal aan de Rechtshoogeschool worden verbonden."

en dan wijst Zij nog op andere overeenkomstige beslissingen. Maar ik acht deze verklaring, wanneer het — zooals in wezen het geval is — gaat om de tot standkoming van een landbouwkundige faculteit, toch ten eenenmale onvoldoende. Heel iets anders zou het zijn wanneer de Regeering, in deze logisch door-redeneerend, zou hebben gezegd: Nu op het oogenblik Nederland in de macht van den vijand is, is het noodig, voorzieningen te treffen, maar deze voorzieningen zijn van tijdelijken aard, we zullen nader zien, wat er in dit opzicht blijvend moet worden gemaakt. Dit standpunt neemt de Regeering echter niet in; in afwijking van alle andere gevallen, die Zij heeft opgesomd, worden wij hier gesteld voor een definitieve regeling, die naar mijn meening zeer vèr-strekkende gevolgen heeft en er zou dus alle aanleiding zijn, ons hierover inderdaad zeer gedegen te beraden. Dit nu is, zooals de zaken thans staan, geheel onmogelijk.

Naar mijn meening doet zich als men tot een nadere bepaling van zijn standpunt komt, in de eerste plaats de vraag voor, welke opleiding voor Nederlandsch-Indië, de meest gewenschte is, en dan vraag ik mij af, of in het huidige stadium van ontwikkeling, waarin Nederlandsch-Indië verkeert, nog altijd niet de voorkeur moet worden gegeven aan een hoogere opleiding, een opleiding, waarbij men dus goede middelbare krachten krijgt en waarbij dus de opleiding van de hoogste krachten wordt overgelaten aan de onderwijsinstellingen in Nederland.

Vanaf het eerste oogenblik, dat er over hooger en voortgezet middelbaar onderwijs is gesproken, is deze zaak in discussie geweest. Ik herinner mij nog, dat op het eerste onderwijscongres, in 1918 te Batavia gehouden, over deze vraag uitvoerig van gedachten is gewisseld en dat toen juist door de mannen van de practijk — ik noem hier den toenmaligen directeur van de K. W. S. te Batavia, den heer Streiff — is gepleit voor een vakopleiding. Hij en vele anderen later hebben met nadruk betoogd, dat bij een dergelijke vakopleiding — een middelbare-, zoo men wil: een hoogere vakopleiding — Indië in het huidige stadium van ontwikkeling het meest zou zijn gebaat. Deze, op zich zelf zeer belangrijke zaak wordt hier echter niet verder in beschouwing genomen; men zegt kort en goed: er moet, omdat er voor de abituriënten van de middelbare scholen thans geen gelegenheid bestaat om naar Nederland te gaan, hier een landbouwhoogeschool komen, en daarmede is de zaak dan blijkbaar afgeloopen.

Een principieele discussie over de zaak, waarbij alle consequenties ten volle in beschouwing worden genomen, is eigenlijk onmogelijk gemaakt. De Regeering verwijst mij daarvoor naar de voorstellen, die te zijner tijd aan den Volksraad zullen worden voorgelegd, maar dan is over het principe reeds lang beslist en het gaat voor mij in de eerste plaats om het principe. Ik geloof, dat men ook hier nog te veel denkt in een vorig tijdvak. Spengler heeft in zijn bekende werk Der Mensch und der Technik zoo duidelijk gezegd, waar hij het heeft over den typischen gedachtengang van de 19e eeuw: Vooruitgang was het groote woord van de vorige eeuw. Men zag de geschiedenis als een straat voor zich liggen, waarop „de menschheid" steeds maar dapper voortmarcheerde.

(De heer Soangkoepon: Citeert U een Duitsch schrijver?)

Spengler neemt deze gedachte dan verder onder de loupe en toont aan, dat deze gedachtengang volkomen fout is. Ik geloof, dat ieder, die zich rekenschap heeft gegeven van de ontwikkeling van de laatste jaren, moet erkennen, dat deze gedachte, die ook nog na den grooten oorlog van 1914-1918 vooral onder de democratiën heeft voortgeleefd, funest en in ieder geval volkomen fout is geweest en dat zij de menschheid heeft gedrongen in een richting, die volkomen verkeerd is en die geleid heeft tot de groote moeilijkheden van het oogenblik. Als men zich eerder rekenschap had gegeven van de wijsheid, welke gelegen is in het woord, dat het betere de vijand van het goede kan zijn, geloof ik, dat veel van wat thans gebeurd is, niet zou zijn voorgevallen.

In dit verband zou ik ook deze zaak willen bezien. Ik zeg in het geheel niet, dat ik een tegenstander ben van hooger onderwijs hier te lande, maar wel zou ik de zaak grondig in beschouwing willen nemen en willen nagaan, wat voor dit land beter is, middelbaar of hooger vakonderwijs, dan wel het onderwijs, zooals het hier wordt voorgesteld.

Daarbij kom ik tot het andere belangrijke punt, dat ik in eersten termijn reeds besproken heb, de vraag namelijk, of er in het Koninkrijk der Nederlanden plaats is voor twee hoogescholen op dit terrein. Door verschillende deskundigen die ik daarover geraadpleegd heb, wordt dit ontkend. En als dit zoo is, zou de oprichting van een landbouwhoogeschool hier te lande beteekenen, dat men in plaats van één volwaardige inrichting voor het geheele Koninkrijk twee inrichtingen zou krijgen, die geen van beide voldoen aan de hooge eischen, welke naar mijn meening ten aanzien van dit onderwijs moeten worden gesteld. Men kan zich mijns inziens daarvan niet afmaken op de wijze als de Regeering in haar antwoord doet. Zij zegt daarin:

> „Bij de behandeling van deze vraag ziet het geachte lid de kwestie, naar het oordeel der Regeering, te veel in tegenstellingen. De Regeering zou hierbij liever de aandacht willen vestigen op samenwerking. Zij ziet tusschen een land- en boschbouwhoogeschool in Wageningen en Nederlandsch-Indië verschillende vormen van samenwerking waardoor de voordeelen van beide milieus zoo goed mogelijk tot hun recht komen."

Dit is m.i. alleen het geval, wanneer het juist is, dat er voor deze beide inrichtingen in het Koninkrijk der Nederlanden werkelijk plaats is en dat de oprichting van deze landbouwhoogeschool geen afbreuk zal doen aan de standing en de positie van de landbouwhoogeschool te Wageningen.

Ook het andere argument, dat de Regeering in dat opzicht heeft gebezigd, dat men niet van de oprichting van een landbouwhoogeschool hier te lande mag afzien, omdat daardoor misschien de positie van de landbouwhoogeschool te Wageningen geschaad zou worden, is m.i. weinig klemmend, want dan zou toch eerst in onderling overleg moeten worden uitgemaakt — wanneer waar is, wat ik veronderstel, dat twee hoogescholen op dit gebied te veel van het goede zijn in het Koninkrijk der Nederlanden — waar deze hoogeschool het best gevestigd kan zijn, te Wageningen of ergens hier in Nederlandsch-Indië.

35ste VERGADERING — DINSDAG 27 AUGUSTUS 1940.

Zevende aanv. begrooting betr. Afd. V. Onderwijs Eeredienst, voor 1940 (Ond. **56**). — Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**).

(Verboom.)

Ook over dit zeer belangrijke punt wordt verder door de Regeering niet in discussie getreden. Maar dan vraag ik toch opnieuw, of het juist is, dat de Regeering ons hier vraagt, een principieele beslissing te nemen — ik wil het sterker uitdrukken, een principieele beslissing tracht te forceeren, als gevolg van de tijdsomstandigheden. Ik vraag of dit juist kan zijn op een oogenblik dat het onmogelijk is, voor welke instantie in Nederland ook, hierover haar stem te laten hooren.

En dan zou ik de Regeering willen herinneren aan een woord, dat Zij dienzelfden dag in deze zaal heeft gesproken, toen het ging over de staatkundige hervormingen, die van bepaalde zijde worden voorgestaan. Bij die gelegenheid heeft de Regeering gezegd (Stenografisch Verslag blz. 994):

> „Afgezien toch van deze vraag van staatsrechtelijken aard, wil het Haar, overeenkomstig een in deze zaal gemaakte opmerking, voorkomen, dat het een eisch van goede trouw is tegenover het Nederlandsche volk, dat niet buiten de Staten-Generaal, de vertegenwoordiging van dat volk, om, principieele wijzigingen worden gebracht in de Indische staatsrechtelijke structuur, waarbij de verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en het moederland onmiddellijk betrokken is. Zelfs voorbereiding van zoodanige wijzigingen, waarbij Volksraad en Indische Regeering hun meening zouden vastleggen, behoort niet te geschieden, zoolang de invloed dien de moederlandsche organen en openbare meening normaliter op zulke zaken ook in het preparatoire stadium zouden uitoefenen, is uitgeschakeld."

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen vragen of deze verklaring van de Regeering niet woord voor woord geldt ten aanzien van de zaak, die op het oogenblik in discussie is en of de Regeering daarmede niet Haar eigen voorstel veroordeelt.

(De heer Soangkoepon: Zeker niet, dat heeft er niets mee te maken.)

Over de verdere punten, die in discussie zijn geweest en die ik in eersten termijn reeds heb aangeroerd, kan ik kort zijn. Op de vraag, die door mij aan de orde is gesteld, of er geen aanleiding zou zijn om, wanneer men komt tot de stichting van wetenschappelijke centra, deze over den geheelen archipel te verdeelen, is de Regeering practisch niet ingegaan. Zij heeft alleen gezegd, dat op het oogenblik, nu deze instellingen van hooger onderwijs verdeeld zijn over Batavia, Buitenzorg en Bandoeng, er toch altijd nog persoonlijk contact mogelijk is, gezien den betrekkelijk geringen afstand en de snelle verbindingen tusschen deze plaatsen, „maar", zegt de Regeering verder:

> „zou (echter) een landbouwhoogeschool in Oost-Java worden gevestigd, dan zou van onderling contact in het geheel geen sprake zijn."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, zóó heb ik de zaak niet gesteld. Ik heb in eersten termijn gezegd, dat ik mij kan voorstellen dat men zegt, dat er tusschen deze onderwijsinstellingen een zoo nauw mogelijk contact moet zijn, maar dan zou dit naar mijn meening impliceeren, dat ze zouden worden samengebracht op één plaats, hetzij Bandoeng hetzij Batavia. Ik heb hieraan echter toegevoegd dat, wanneer de Regeering deze gedachte laat varen en dus de onderwijsinstellingen verdeelt over verschillende plaatsen, ik niet kan inzien, waarom men niet zou trachten te komen tot een geografische verspreiding en tot de oprichting dus b.v. van de landbouwhoogeschool in Oost-Java, dat uit het oogpunt der cultures en ook in verband met zijn ligging ten opzichte van de Groote Oost zeker een centrum van buitengewone beteekenis is. De heer Soangkoepon heeft toen bij interruptie gevraagd, waarom men Sumatra daarvoor niet zou kiezen.

(De heer Soangkoepon: Ik heb gezegd, dat Sumatra vergeten werd en dat ik de landbouwhoogeschool juist in het midden van het gebied wilde hebben!)

(Muh. Yamin.)

De heer Soangkoepon heeft het dus wel gezegd, maar niet zoo bedoeld. Maar hij heeft in elk geval den naam Sumatra genoemd. Dat is natuurlijk een mogelijkheid, waaraan eveneens te denken zou zijn. Ook op Sumatra kent men — op de Oostkust nl. een groot en zeer ontwikkeld cultuurgebied waar vrijwel alle cultures van den archipel bijeen zijn gebracht, behalve de suiker en een enkele andere cultuur, en waar men ook wetenschappelijke instellingen van beteekenis heeft. Ook dit zou dus een punt van overweging moeten zijn, of, wanneer men zou besluiten tot een verdeeling van de wetenschappelijke instellingen over verschillende centra, men ook niet Sumatra op de een of andere wijze zou moeten inschakelen. Ik heb in dit opzicht geen preferentie voor het eene deel van het land boven het andere. Het gaat voor mij zuiver om de principieele zijde van de vraag.

(De heer De Boer: Zijn daar dan voldoende hoogleeraren te vinden?

De heer Soangkoepon: Wij moeten streven naar een vestiging in het midden.)

Het tweede punt dat ik naar voren wil brengen is het volgende.

Ik stelde de vraag, of deze propadeuse niet beter zou kunnen worden gekoppeld aan de technische hoogeschool te Bandoeng dan aan de medische hoogeschool te Batavia, omdat er naar mijn meening nog altijd meer verwantschap bestaat tusschen de studie van ingenieur en landbouwkundige dan tusschen die van medicus en landbouwkundige.

De Regeering heeft naar aanleiding hiervan medegedeeld, dat deze kwestie uitvoerig is nagegaan en dat men tot de conclusie is gekomen, dat, hoewel wat ik voorstel op het eerste gezicht zeer plausibel lijkt, in de practijk daartegen toch wel groote bezwaren bestaan zoodat dit tot nieuwe voorzieningen zou nopen. Ik zou daartegenover willen stellen, dat nieuwe voorzieningen altijd noodig zullen zijn, wanneer men komt tot een nieuwen vorm van onderwijs. De toestand, dien ik mij in dit opzicht heb gedacht, is overigens niet zoo buitengewoon vreemd aangezien naar ik meen b.v. in Zürich de opleiding van boschbouwkundigen ook gekoppeld is aan de technische hoogeschool.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde wellicht bereid in den loop van den ochtend hierop te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal gaarne in den loop van den ochtend antwoorden.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in den loop van den ochtend plaats hebben.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot buitenwerkingstelling van het bij het Koninklijk besluit van 17 Juli 1922 (Indisch Staatsblad No. 650) vastgesteld „Besluit op de Indische bestuursopleiding 1922", laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 10 Mei 1926 (Indisch Staatsblad No. 319): (Ond. **58**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Aan de korte bespreking van het aanhangige ontwerp doe ik gaarne de mededeeling voorafgaan, dat ik mij richt naar den door U gegeven wenk om het ontwerp niet in het algemeen te beschouwen. Ik zal mij dan ook beperken tot het onderwerp in engeren zin en zou aan de Regeering slechts enkele korte vragen willen stellen, welker beantwoording ik uit de gewisselde stukken niet vermocht te halen.

35ste VERGADERING — DINSDAG 27 AUGUSTUS 1940.

Buitenwerkingstelling „besluit op de Indische bestuursopleiding" (Ond. **58**).

(Roep.)

De eerste vraag betreft de toelating van de studenten tot de geformeerde bestuursopleiding. Zooals uit de stukken moge blijken, is het de bedoeling het Hollandsche model geheel te copieeren, zoodat alleen Nederlandsche studenten toegelaten zullen worden. Het civiele effect van de te behalen diploma's dezer studenten is reeds geregeld. Ik zou hierbij aan de Regeering de vraag willen stellen, of het in de bedoeling der Regeering ligt, ook niet-Nederlandsche studenten toe te laten, hetgeen ik gaarne zou willen aanbevelen. In geval dit niet de bedoeling is, zou ik de Regeering naar de gronden willen vragen, welke deze toelating onmogelijk maken. Niet alleen is het beginsel om het corps van het Binnenlandsch Bestuur te reserveeren voor Nederlanders in dezen tijd niet geheel op goede aannemelijke gronden te verdedigen, maar ook vraagt de landsadministratie voortdurend academische krachten, ongeacht den landaard der gegadigden. Ik laat derhalve het vraagstuk van het gescheiden corps geheel buiten beschouwing, en beveel op goede gronden aan, deze bestuursopleiding niet raciaal in te richten, maar billijkheidshalve voor allen toegankelijk te maken. Het civiele effect van de te behalen getuigschriften kan later wel geregeld worden.

Een andere vraag betreft de administratieve indeeling. Is het de bedoeling der Regeering, de faculteit bij het departement van Binnenlandsch Bestuur onder te brengen? Ik zou in verband met de gevolgde gedragslijn der Regeering deze faculteit bij het departement van Onderwijs ondergebracht willen zien. Immers ook de technische en de landbouwhoogescholen ressorteeren reeds onder het departement van Onderwijs; ik kan niet inzien, waarom de bestuursopleiding hierop een uitzondering zou moeten maken.

Een andere kwestie is dat deze faculteit volgens de mededeeling der Regeering van voorloopigen aard is; normaal zou de opleiding in Holland geschieden. De gronden en de motieven tot deze visie lijken mij echter niet overtuigend. Ik zou ten aanzien daarvan wat uitvoeriger inlichtingen willen hebben, vooral omdat het standpunt niet uitsluitend zal kunnen worden verdedigd met de in het afdeelingsverslag verwerkte meening, als zou de Europeesche bestuursambtenaar drager zijn van den Nederlandschen geest en de opleiding derhalve in Nederland behooren te geschieden. Afgezien van de gestelde noodzakelijkheid van het gestelde desideratum, kan de opleiding mijns inziens wel volledig hier te lande geschieden. Indonesia dient zijn eigen universitaire opleiding te hebben, die aan eigen behoeften voldoet.

Tenslotte schuilt in de opleiding in kwestie het gevaar, dat de academische opleiding in ambtelijke richting gaat. Wij hebben in deze landen de bestuursacademie, die menschen levert uitsluitend voor het Indonesische bestuurscorps, en de aanhangige opleiding is berekend op aanvulling van het Binnenlandsch Bestuur. Daarin ligt een tendenz van bij wijze van spreken: zooveel groepen van ambten, zooveel hoogescholen. Dit is niet wenschelijk. Inderdaad hebben wij vakhoogescholen, welker bestaan wij wel kunnen billijken, maar de academische opleiding moet algemeen zijn. Waarom kunnen wij geen juristen of doctorandi in het Indische recht voor het Binnenlandsch Bestuur specialiseeren, zonder een specifieke opleiding voor het corps van Binnenlandsch Bestuur in te richten?

Als gezegd, Mijnheer de Voorzitter, laat ik andere punten buiten beschouwing, zoomede een algemeene beschouwing, waartoe het onderwerp zou kunnen leiden.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Ik stem gaarne in met de noodzakelijkheid om het besluit van de Indische bestuursopleiding van 1922 voorloopig buiten werking te stellen. Het is juist, dat verschillende daarin getroffen voorschriften op het oogenblik practisch niet kunnen worden nagekomen. Ik herinner slechts aan het voorschrift van genoemd besluit, dat de Indologenstudie aan de rijksuniversiteit moet geschieden. Zoo zijn er nog eenige andere bepalingen. Dat alles maakt een spoedige totstandkoming van de aan ons voorgelegde ordonnantie inderdaad noodzakelijk.

(Soangkoepon.)

Er is echter in de gewisselde stukken een aangelegenheid naar voren gekomen, waaraan ik wel gaarne een paar woorden wil wijden. Ik lees in de memorie van antwoord, dat geheel los van de onderwerpelijke kwestie wordt gewerkt aan de aanvulling op korten termijn van aspiranten Binnenlandsch-bestuursambtenaren, waarvoor een weg gekozen is, welke in hoofdzaak overeenkomt met hetgeen dienaangaande in het afdeelingsverslag is aanbevolen, dus: dat gebruik wordt gemaakt van de hier te lande aanwezige doctorandi in het Indische recht. Langs dezen weg, zoo heb ik vernomen, zijn inderdaad eenige jonge doctorandi tot een spoedopleiding voor B.B.-ambtenaar toegelaten.

Ik meen echter te weten, dat er dit slechts heel weinigen zijn, een tiental; als ik het wèl heb, moet het juiste cijfer 13 bedragen.

Ik zou echter de aandacht der Regeering op het volgende willen vestigen. Onder de gezaghebbers B. B. zijn er een groot aantal die doctorandus in het Indische recht zijn. Zou het nu niet billijk zijn, in de eerste plaats deze gezaghebbers-doctorandi in het Indische recht tot controleur te benoemen, en hierbij vanzelfsprekend rekening te houden met het aantal dienstjaren, dat zij reeds in actieve functie bij het B.B. hebben vervuld? Het lijkt mij toch redelijk, deze gezaghebbers-doctorandi in het Indisch recht in de allereerste plaats in aanmerking te doen komen voor een benoeming tot controleur bij het B. B. Immers, zij hebben reeds de bestuurservaring, die de pas aangenomen en straks bij het B. B. benoemde doctorandi missen. Uit een moreel oogpunt lijkt het niet redelijk, de doctorandi, die thans gezaghebber zijn, binnen enkele jaren, zoo niet maatschappelijk, dan toch ambtelijk in een lagere categorie te doen blijven dan de jonge doctorandi, die met kunst- en vliegwerk tot ambtenaar bij het B. B. zullen moeten worden opgeleid. Immers de controleurs vormen het zoogenaamde hoogere corps.

(De heer White: Zeer juist!)

Ik begrijp zeer wel, dat er hier een moeilijkheid schuilt en de geachte Regeeringsgemachtigde kent die beter nog dan ik. Die moeilijkheid ligt in het eene woordje: ranglijst. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het is toch wel reeds voorgekomen, dat officieren werden opgenomen in het B.B.-corps en dat, in een later stadium, ambtenaren, uit het gezaghebberscorps afkomstig, tot assistent-resident werden benoemd. Het is mogelijk gebleken, hiervoor een regeling te treffen, en naar het mij voorkomt kan ook met redelijke aanspraken van de door mij bedoelde gezaghebbers — indien men in dezen geest een oplossing zou willen zoeken — rekening worden gehouden.

Ik verwacht op deze opmerkingen inmiddels thans geen antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, omdat zij eigenlijk buiten de beperkte strekking van dit ontwerp liggen. Waar wij echter in een stadium verkeeren, dat de verschillende leidende krachten bij het B.B. hun gedachten moeten laten gaan over de oplossing van het personeelsprobleem voor het B.B. in de naaste toekomst, meende ik niet te mogen verzuimen, dit element in de discussie naar voren te brengen. Ik wil er in dit stadium daarom gaarne mede volstaan, de volle aandacht van de Regeering te verzoeken voor mijn opmerkingen, en dit dan niet alleen voor wat betreft den technisch-personeelen kant, en de moeilijkheden, die bij een oplossing in de door mij gewenschte richting rijzen, doch ook — en dit in de allereerste plaats — voor de redelijkheid van de aanspraken — en dit in vergelijking met de thans in opleiding genomen doctorandi — die deze gezaghebbers-doctorandi in het Indische recht hebben om in aanmerking te komen voor den volwaardigen rang van controleur-B.B.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag waren verscheidene leden van oordeel, dat het onderhavige ontwerp, hetwelk slechts beoogt een beletsel

(Soangkoepon.)

voor de vestiging van een opleiding tot Europeesch bestuursambtenaar hier te lande weg te nemen, zich niet leent tot beschouwingen over de opleiding voor het Inheemsch bestuur en nog minder over de al of niet opheffing van het dualistisch bestuursstelsel.

Hoewel in principe beschouwingen van dezen aard bij de betrekkelijke begrootingsafdeeling dienen te worden voorgebracht, behoeft in het onderwerpelijk geval, in het belang van de degelijkheid van de te houden besprekingen, niet te worden geaarzeld, het verband tusschen deze voorgestelde regeling en de daarmede in verband staande opleidingen in bespreking te brengen.

Het Maleisch spreekwoord „sambil berdèndang, bidoek laloe", hetgeen letterlijk beteekent, dat men het scheepje boomt, terwijl men zingt, kan hier zeker van toepassing worden verklaard.

Volgens artikel 1 van het Staatsblad 1922 No. 650 zijn feitelijk alle Nederlandsche onderdanen benoembaar tot alle betrekkingen bij den Europeeschen bestuursdienst; de benoembaarheid is niet afhankelijk van het rascriterium, doch slechts van het bezit van een bepaald diploma, d.w.z. zij, die geslaagd zijn voor een doctoraal examen in de vereenigde faculteit der rechtsgeleerdheid en der letteren en wijsbegeerte (A studie van het Nederlandsch-Indische recht of B Indologische studie) zijn benoembaar tot de betrekkingen van administratief ambtenaar, adspirant-controleur en controleur bij het Binnenlandsch Bestuur, gewestelijk secretaris, assistent-resident, resident en gouverneur. Ook Staatsblad 1907 No. 230 spreekt in dezen geest.

Waarom gedurende al dien tijd geen plaatsen voor Inheemschen beschikbaar werden gesteld en geen Inheemschen daarvoor werden aangewezen, is mij onbegrijpelijk. Het is toch onaannemelijk, dat Inheemschen niet in staat zullen zijn om de taak van het Europeesch bestuur hier te lande met evenveel bekwaamheid als de Nederlanders te volbrengen.

Vermoedelijk ligt de oorzaak hiervan in de omstandigheid, dat de Europeesche bestuursambtenaar drager is van den Nederlandschen geest, zooals in het afdeelingsverslag wordt gezegd en daarom de betrekkingen bij het Europeesch bestuur alleen in handen van de Nederlanders moet blijven. Ik ben evenwel van meening, dat met handhaving van dezen Nederlandschen geest ook inschakeling van Inheemschen bij het Europeesch bestuur mogelijk of zeker beter is dan het bestaande stelsel. Immers daardoor wordt o.a. het streven naar de verwezenlijking van het Indisch burgerschap hier te lande zeer vergemakkelijkt. Het bevordert de eenheid van bestuur en werkwijze in deze landen ten bate van de eenheid der verschillende bevolkingsgroepen hier te lande tegen belangrijke verminderingen van 's Lands uitgaven.

Het ligt dus in de lijn van 's Lands belang, wanneer voor de Indologenstudie ook Inheemschen worden aangewezen en dezen vervolgens benoemd worden in het Europeesch bestuurscorps, waardoor het dualistisch bestuursstelsel in deze gewesten successievelijk gaat verdwijnen en dit ten voordeele van de verbroedering tusschen alle Nederlandsche onderdanen in deze gewesten.

Het is vooral in dit verband dat ik mijn instemming betuig met het voornemen der Regeering om de opleiding voor den dienst bij het Binnenlandsch Bestuur in Indië ter hand te nemen, omdat de Indologische opleiding dient te geschieden in dit land, het land, waar de toekomstige werkkring ligt en waar gedurende de studie reeds eenige practische ervaring zou kunnen worden opgedaan, weshalve de handhaving althans de wederinstelling van de opleiding in Nederland zeker overbodig is. Ik wensch derhalve de permanentie dezer onderwijsinstelling, met handhaving van de gelijkwaardigheid van de opleiding in Indië met die in Nederland, dus met de bestaan hebbende, thans opgeheven instelling. Daarom betreur ik het, dat het volgens de memorie van antwoord niet in de bedoeling van de Regeering ligt de opleiding voor het Nederlandsche bestuurscorps voor goed naar Indië over te brengen en deze opleiding derhalve slechts een voorziening van tijdelijken aard beoogt.

(Salamoen.)

De Regeering heeft verder in de memorie van antwoord verklaard, dat, indien de omstandigheden zulks mogelijk maken, de aan te wijzen candidaten hun studie in Nederland kunnen voltooien en hun alsdan voor rekening van den Lande overtocht zal worden verleend. Ik vraag mij af, of het noodig is, dat voor de voorziening in de bestaande behoefte zulke uitgaven zullen plaats hebben. Ik zie niet in, waarom de opleiding van de aanstaande Nederlandsche ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur voor deze overzeesche gebieden van ons Koninkrijk aan een Rijksuniversiteit in Nederland moet geschieden, nu men hier te lande een rechtshoogeschool heeft, waar deze opleiding beter, meer efficient, practischer en goedkooper kan worden bewerkstelligd. Beteekent dit niet het verknoeien van tijd en geld voor niets!

Door deze opleiding in Indië permanent te maken, is het mijns inziens mogelijk te bezuinigen op studietoelagen, collegegelden en overtochtskosten voor de heen- en terugreis.

Dat deze opleiding in den ouden tijd in Nederland moest plaats hebben, is begrijpelijk, doch waar in dezen tijd die opleiding zonder eenig bezwaar hier te lande kan plaats hebben, begrijp ik niet, waarom die opleiding straks in het moederland moet plaats hebben. Ik heb het gevoel, alsof de Regeering zich hierbij nog steeds ten onrechte vastklampt aan onze koloniale verhoudingen van weleer, ten minste, indien ik mag aannemen, dat de Regeering in deze landen inderdaad den vasten wil heeft voort te gaan op den weg, welke leidt tot een grootere zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië, zooals Zij op 23 Augustus j.l. bij monde van den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken heeft verklaard.

In het afdeelingsverslag werd gevraagd, of de Regeering het mogelijk acht, de opleiding tot Europeesch bestuursambtenaar te combineeren met die van Inheemsche bestuursambtenaren aan de bestuursacademie.

Ik wensch deze combinatie niet, Mijnheer de Voorzitter, doch ik wil gaarne, dat aan de Inheemschen de gelegenheid wordt geboden om zich ook voor den Europeeschen bestuursdienst te bekwamen en zoodoende zich geschikt te maken voor benoeming tot de Europeesche bestuursambten, zelfs tot de functie van gouverneur bij het Binnenlandsch Bestuur.

De bezetting van zulk een ambt door Inheemschen ligt zeker in de lijn van de voortschrijdende ontwikkeling van de Inheemschen in deze landen.

Wanneer de Regeering dus straks voortgaat met de opleiding van jongelieden voor den dienst bij het Binnenlandsch Bestuur aan de rechtshoogeschool alhier, koester ik de innige hoop, dat Zij genegen zal zijn aan mijn suggestie, voorzoover betreft de Inheemsche candidaten, Haar volle aandacht te schenken, en dat in het belang van de innerlijke eenheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen behoorende tot de Nederlandsche onderdanen hier te lande.

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorzitter! Blijkens de memorie van antwoord heeft deze ontwerp-ordonnantie slechts een zeer beperkte strekking om de opleiding van de a.s. ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur hier te lande mogelijk te maken.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het Nederlandsch bestuur!)

Volgens de bestaande regeling, neergelegd in „het Besluit op de Indische Bestuursopleiding 1922" is voor de benoembaarheid tot ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur vereischt het geslaagd zijn voor het doctorale examen der Indologische studie, welke studie in Holland moet plaats hebben. Voor die studie wordt ieder jaar een aantal candidaat-Indische ambtenaren aangewezen, waarvan de aanwijzing voor $\frac{2}{3}$ in Nederland en voor $\frac{1}{3}$ in Indië geschiedt.

(Moelia.)
Het is duidelijk, dat in de bestaande regeling het principe ligt opgesloten van het opleiden van personen, geboren en getogen in een Nederlandsch milieu, die zooals reeds in het afdeelingsverslag is opgemerkt, na de opleiding geacht kunnen worden dragers te zijn van den Nederlandschen geest.

Hoewel de Regeering den indruk heeft willen wekken, alsof de voorgestelde wijziging slechts van formeelen aard is, doordat de opleiding nu hier te lande, dus niet in een Nederlandsch milieu plaats zal hebben terwijl 100% van het aantal candidaten hier zal moeten worden aangewezen, is mijns inziens de bestaande regeling hierdoor in haar principe aangetast.

Het is dan ook niet vreemd, dat in de afdeelingen beschouwingen zijn gehouden, die niet direct verband houden met de zeer beperkte strekking van het onderwerp, doch wel met de veranderde omstandigheden.

Hoewel een gedachtenwisseling hieromtrent bij een andere gelegenheid nog mogelijk is, wenscht de Regeering thans niet te spreken over onderwerpen, die niet rechtstreeks met deze aangelegenheid verband houden. Inderdaad is hiertoe nog gelegenheid b.v. bij de behandeling van de studiegelegenheid hier te lande, welk punt blijkens de memorie van antwoord nog nader aan de orde zal komen.

Van direct belang is het echter, te weten hoe de gedragslijn zal zijn bij de aanwijzing van de candidaten, welke reeds de volgende maand zal plaats hebben. Waar door de voorgestelde wijziging m.i. de regeling van de opleiding van het B.B. ten rechte in principe is aangetast, zou ik de Regeering willen vragen of ten deze nog de vroegere gedragslijn zal worden gevolgd.

Tot dusverre is, voor zoover bekend, nog nooit een Indonesiër aangewezen tot candidaat-Indisch-Ambtenaar. Nu echter 100% van het aantal plaatsen hier in Indië moet worden bezet, vraag ik mij af of de Regeering bij de keuze nog gebonden is aan het rascriterium, dat de keuze ten zeerste zal beperken. De jongelui van Europeeschen landaard, geboren en getogen in een specifiek Indisch milieu met een eigen uitgesproken karakter, kunnen toch moeilijk meer als dragers van den Nederlandschen geest worden beschouwd. Aan den anderen kant zijn er onder de Indonesiërs velen, die Nederlandsch georiënteerd zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Het is daarom te hopen, dat bij de onderwerpelijke keuze het beginsel van het rascriterium niet te streng zal worden doorgevoerd.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben hier te maken met een voorstel van beperkte strekking, beoogende het Koninlijk besluit van 17 Juli 1922, waarin geregeld zijn de aanwijzing, positie en verplichtingen van de candidaat-Indische ambtenaren, buiten werking te stellen, aangezien het besluit door de omstandigheden, waarin wij thans verkeeren, zijn werking verliest.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou te dezen aanzien de volgende vraag willen stellen: Is het, wanneer het besluit buiten werking moet worden gesteld, niet rationeel, daarvoor een nieuw besluit in het leven te roepen, om de opleiding hier te lande, zooals die door de Regeering wordt beoogd, mogelijk te maken? Ik begrijp eigenlijk niet, waaraan de Regeering thans de bevoegdheid ontleent, deze opleiding in Indië in het leven te roepen overeenkomstig dat Koninklijk besluit.

Want daartoe zal toch een nieuw besluit moeten worden uitgevaardigd, waartoe te allen tijde volle gelegenheid bestaat.

Met dit al heeft dus deze intrekking ten doel het mogelijk te maken, dat de candidaten thans worden aangewezen voor de opleiding tot bestuursambtenaar, welke candidaten dan later hun opleiding in Nederland voortzetten. Hieruit spreekt de gedachte, dat het wenschelijk is, de bestuursopleiding continu te houden. Ik zou willen vragen: bestaat er inderdaad dringende behoefte aan jongere krachten bij het Binnenlandsch Bestuur? Zoo ja, in welke mate? Zou het niet mogelijk zijn, zoo zou ik verder willen vragen, om de opleiding stop te zetten in afwachting van betere tijden? Ik zeg dit, omdat het bekend is, dat bij de departementen van algemeen bestuur een groot contingent van bestuursambtenaren werkzaam is, dat feitelijk onttrokken wordt aan den buitendienst en dat zeer goed werk zou kunnen verrichten bij het actief bestuur. Ligt hierin niet een zekere oplossing? Hierdoor zou wellicht kunnen worden voorzien in het tekort, dat door de Regeering gevreesd wordt.

(Reg. Comm. voor de Best. herv. in alg. dienst.)
Andere punten zal ik hier niet voorbrengen, Mijnheer de Voorzitter, omdat U zooeven al dadelijk zeide, dat ik mij strict zou houden aan den opzet van deze ordonnantie.

De heer **De Waal**, Regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming in algemeenen dienst: Mijnheer de Voorzitter! Met voldoening heeft de Regeering er kennis van genomen, dat de verschillende sprekers zich bij hun beschouwingen over dit onderwerp beperkt hebben, klaarblijkelijk rekening houdende met de circulaire, die U hierover hebt doen uitgaan. Toch zijn nog verschillende opmerkingen gemaakt, welke niet geheel rekening hielden met de zeer beperkte strekking van het onderwerp. Misschien hebben de geachte sprekers wel bedoeld deze strekking in het oog te houden en hebben zij deze opmerkingen alleen willen maken, opdat hier later eventueel rekening mee zou kunnen worden gehouden.

De heer Roep heeft zich in dien zin reeds uitgelaten. Dien spreker kan ik dan ook mededeelen, dat zijn opmerkingen later ongetwijfeld de belangstelling der Regeering zullen hebben. Maar op de thans aan de orde zijnde kwestie hebben zij geen betrekking, zooals de heer Roep zelf ook opgemerkt heeft.

Hetzelfde is het geval met de verschillende beschouwingen van andere geachte sprekers. De heer Muhammad Yamin heeft het bijvoorbeeld gehad over de vraag of tot een indologenopleiding ook anderen kunnen worden toegelaten dan Nederlanders of anderen dan die personen, die aangewezen zijn voor candidaat-Indisch ambtenaar. Dit punt is eigenlijk ook nog niet aan de orde.

Een ander punt, door den heer Muhammad Yamin voorgebracht, betreft de indeeling — zooals hij dat noemde — van de faculteit. Ik kan den geachten spreker mededeelen, dat het geenzins in de bedoeling ligt, een faculteit in het leven te roepen, die ressorteert onder het departement van Binnenlandsch Bestuur.

De beschouwingen van den heer Soangkoepon betreffen in hoofdzaak het dualisme bij het bestuurscorps. Verder heeft de heer Salamoen nog gesproken over een principe, dat aangetast zou zijn door het buitenwerking stellen van het besluit van de bestuursopleiding. Het is juist, dat hierdoor tijdelijk een principe wordt aangetast, maar dit moet dan ook beschouwd worden als een noodmaatregel.

De heer Moelia stelde de vraag, of er inderdaad behoefte bestaat aan aanvulling van het bestuurscorps op dit moment en wees er op, dat bij verschillende takken van dienst B.B.-ambtenaren werkzaam zijn, die naar zijn inzicht zouden kunnen worden teruggeplaatst bij het B.B. De vraag of thans directe aanvulling bepaald noodig is, moet ontkennend worden beantwoord, Mijnheer de Voorzitter, maar zij houdt ons thans in het geheel niet bezig, het gaat thans over een maatregel die tot strekking heeft, over vijf à zes jaar aanvulling van het corps mogelijk te maken. Wat de Regeering thans voorstelt is eigenlijk niet anders dan een hinderpaal uit den weg te ruimen, die het Haar onmogelijk zou maken, op het oogenblik door te gaan met de aanwijzing van candidaten, zooals deze steeds gebruikelijk is geweest. Zou men deze aanwijzing een jaar achterwege laten, dan zou dat inderdaad zeer schadelijke gevolgen kunnen hebben voor de personeelsvoorziening bij het B.B. Niemand kan zeggen, welke aanvulling in de eerstkomende vijf, zes jaren mogelijk zal zijn. Thans beschikt het B.B. over voldoende ambtenaren, en inderdaad zitten er nog

(Muh. Yamin, Soangkoepon, Reg. comm. v.d. Best. herv.) wat B.B.-ambtenaren bij speciale diensten en departementen, zoodat men het een tijdlang zou kunnen uitzingen, maar we kunnen niet zeggen, wat er terecht zal komen van de aanwijzingen van de laatstverloopen jaren. De mogelijkheid van een tekort staat dus te vreezen en het zou daarom niet verantwoord zijn, de normale aanwijzing voor dit jaar achterwege te laten. Vandaar dit voorstel der Regeering, om bedoelden hinderpaal op korten termijn weg te nemen.

De heer Moelia heeft nog gevraagd, of de Regeering de bevoegdheid heeft, nog een aanwijzing te doen plaats vinden wanneer het besluit eenmaal buiten werking zal zijn gesteld. Hierop zou ik willen antwoorden, dat dit besuit voor een groot deel allerlei administratieve voorschriften bevat en dat het natuurlijk zeer goed zou zijn wanneer deze in een algemeene regeling zouden zijn samengevat doch dat, wanneer zulk een algemeene regeling ontbreekt, het bijwijze van noodmaatregel zeer goed mogelijk is, incidenteel in de verschillende gevallen te voorzien zooals deze zich thans voordoen, dus door personen aan te wijzen als candidaat-Indisch ambtenaar en bij elke aanwijzing eenige voorwaarden te stipuleeren.

De andere zaken, door de geachte sprekers tersprake gebracht, en waarvan sommige zeker interessante onderwerpen betreffen, zullen de aandacht der Regeering hebben, doch de Regeering acht het niet gewenscht, ze aan deze bespreking te koppelen.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik betuig de Regeering mijn dank voor Haar antwoord, doch geheel bevredigd heeft het mij nog niet. De Regeering verklaarde, dat mijn vraag, of tot de faculteit ook niet-Nederlanders zullen worden toegelaten, niet aan de orde is. Waar echter met deze opleiding over enkele dagen een aanvang zal worden gemaakt en daartoe alleen Nederlandsche studenten zullen worden toegelaten, is deze kwestie naar mijn meening wèl aan de orde. Ik herhaal mijn vraag daarom en hoop, dat de Regeering er in tweeden termijn alsnog op zal willen ingaan

Voor de mededeeling, dat deze opleiding niet onder het Departement van Binnenlandsch Bestuur, doch onder dat van Onderwijs en Eeredienst zal ressorteeren, betuig ik de Regeering mijn dank.

Op de andere door mij tersprake gebrachte onderwerpen zal ik terugkomen zoodra er zich de gelegenheid toe voordoet.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven het dualistische bestuursstelsel en het Indisch burgerschap bij de bespreking van deze kwestie aangeroerd, maar de bedoeling daarvan was slechts mijn voorstel te motiveeren en dit voorstel is juist om, waar in de bestaande regeling het rascriterium niet wordt aangelegd, bij de aanneming van aanstaande bestuursambtenaren, straks, wanneer deze aanneming plaats heeft — misschien morgen, wellicht op 1 September a.s. — ook Inheemschen aan te wijzen. Dit alleen was mijn bedoeling en dit kan ik niet uitstellen tot een andere gelegenheid, omdat de aanwijzing, zooals ik zeide, wellicht reeds op 1 September a.s. plaats heeft. Daarom vraag ik de Regeering, of het niet mogelijk is thans de leemte te herstellen door nu ook Inheemschen als candidaat-bestuursambtenaar aan te nemen, teneinde de mogelijkheid te scheppen, dat wij later ook Inheemsche gouverneurs krijgen.

De heer **De Waal**, Regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming in algemeenen dienst: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de nadere vragen van de geachte leden, de heeren Muh. Yamin en Soangkoepon, zou ik op het volgende willen wijzen.

Op het oogenblik wordt niet ingesteld een Indologische faculteit, maar op het oogenblik heeft plaats de aanwijzing

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.) van candidaat-Indische ambtenaren op den bestaanden voet en daarbij worden dus uitsluitend Nederlanders in aanmerking gebracht, voor wie aan de rechtshoogeschool gelegenheid zal worden gegeven om de colleges te loopen, noodig voor de Indologische opleiding. Ik vermoed dat deze colleges, voor zoover zij zich uitsluitend op de indologische opleiding mochten richten, wel alleen door aangewezen candidaten zullen worden gevolgd. De instelling van de examens zelf hier te lande is, daar het een tijdelijke overbrenging betreft, een aangelegenheid, die nader overwogen zal worden. Tot mijn spijt kan ik dus op het oogenblik geen nadere mededeelingen hieromtrent doen.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Thans zal eerst een korte vergadering van het College van Gedelegeerden worden gehouden. Daarna wordt overgegaan tot het op den rooster aangekondigde afdeelingsonderzoek, vervolgens wordt gepauseerd, terwijl na de pauze de aanvullende begrooting betreffende de afdeeling Onderwijs zal worden afgehandeld.

De vergadering wordt te 11.06 uur v.m. geschorst en te 12 uur middag hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de zevende aanvullende begrooting, betreffende Afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **56**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in tweeden termijn.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering constateert met voldoening, dat Haar antwoord in eersten termijn de meeste leden van het College heeft bevredigd.

De opmerkingen, in tweeden termijn gemaakt, zal ik gemakshalve beantwoorden in de volgorde, waarin ze door de verschillende sprekers naar voren zijn gebracht. Wanneer dan een later spreker eenzelfde punt ter sprake heeft gebracht als reeds beantwoording heeft gevonden bij een vorig spreker, zal ik daarnaar verwijzen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Kasimo heeft nogmaals gepleit voor de toelating van voor hooger onderwijs geschikt geachte abituriënten van de middelbare landbouwschool tot de landbouwhoogeschool. Hetgeen deze geachte spreker thans nog heeft opgemerkt, komt echter in strekking neer op hetgeen het geachte lid reeds in eersten termijn naar voren bracht. De Regeering heeft daarop geantwoord, dat de zaak nader in beschouwing genomen zal worden door de betrokken faculteit en dat Zij een integrale toelating van alle oud-leerlingen van de middelbare landbouwschool niet waarschijnlijk acht, doch wel, dat hierop een selectie zal worden toegepast, zooals aan de rechtshoogeschool geschiedde — dit voeg ik er thans aan toe — met oud-leerlingen van de rechtsschool.

Op dit standpunt heeft zich tot mijn genoegen ook de heer Soeroso gesteld, die daarbij gesproken heeft van strenge selectie.

De verdere redevoering van den heer Soeroso was in hoofdzaak gericht tegen den heer Verboom, alsmede tegen de opmerkingen van de heeren White en Zwart, zoodat de Regeering dat gedeelte van de redevoering stilzwijgend kan voorbijgaan.

De heer Moelia heeft vrees geuit ten aanzien van den duur der studie, doordat hij heeft gezien, dat op het programma

36ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 28 Aug. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Moties-Thamrin, -Soetardjo en -Wiwoho (Ond. **35**, **36** en **37**) resp. betr. het woord „Indonesia'' enz., instelling Indisch burgerschap en staatk. opbouw van Ned.-Indië.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 40 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, De Boer, Hoedojo, Harmani, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kasimo, Kerstens, Kolkman, Lapian, Leunissen, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van:

1. de motie-Thamrin c.s. inzake het gebruik van de woorden „Indonesia'' enz. in algemeene verordeningen en andere officieele stukken (Ond. **35**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 7);
2. de gewijzigde motie-Soetardjo c.s. inzake de invoering van een Indisch burgerschap (Ond. **36**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **1**, alg. ged., st. 8);
3. de motie-Wiwoho c.s. inzake den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië (Ond. **37**; zitt. j. 1939—'40, Ond. **96**, st. 13).

De behandeling is gevorderd tot het antwoord in eersten termijn van de voorstellers der moties.

Wenscht de heer Thamrin het woord?

De heer **Thamrin**: Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter! De heer Wiwoho zal namens de drie voorstellers der moties spreken.

De **Voorzitter**: Wenscht de heer Soetardjo het woord?

De heer **Soetardjo**: Ook ik wensch thans af te zien van het woord, Mijnheer de Voorziter, aangezien de heer Wiwoho namens de drie voorstellers der moties het woord zal voeren.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Namens de onderteekenaars der drie moties (motie-Thamrin c.s., motie-**(Wiwoho.)**
Soetardjo c.s. en motie-Wiwoho c.s., Ond. **35**, **36** en **37**), respectievelijk inzake het gebruik van de woorden „Indonesia'', „Indonesiër'' en „Indonesisch'', het Indisch burgerschap en den staatkundigen opbouw van Nederlandsch-Indië, en namens vele andere leden, moge ik de volgende gemeenschappelijke verklaring afleggen.

I. De voorstellers der moties beschouwen de drie moties als te zijn voortgekomen uit dezelfde grondgedachte, namelijk:

a. den oprechten en diepgevoelden wensch om de moreele weerstandskracht van dit land in de naaste en de verder liggende toekomst te versterken door consolidatie van het besef van belangengemeenschap en van saamhoorigheid van de verschillende groepen, waaruit de heterogene bevolking van dit land bestaat;

b. de overtuiging, dat deze consolidatie in het huidig tijdsbestel noodzakelijk is, en alleen verkregen kan worden door tegemoet te komen aan de reeds lang in verschillende lagen der bevolking gekoesterde verlangens, waarvan de in de drie moties vervatte wenschen een belangrijk onderdeel vormen;

c. de overtuiging wijders, dat het zeer gewenscht, zoo niet noodzakelijk is om de positie van Indonesië in het staatsbestel in overeenstemming te brengen met de huidige werkelijke positie;

d. de overweging, dat door de Indonesische Politieke Beweging, zulks blijkende uit de verschillende manifesten van de federatie van Indonesisch Nationaal- en Islamitisch-politieke vereenigingen (Gaboengan Politik Indonesia) en uit de petitie van de Indonesisch-Nationalistische Groep gericht tot Opperbestuur en Staten-Generaal, verdergaande wenschen op het gebied van staatkundige hervormingen worden gekoesterd, en dus de in de moties vervatte wenschen als zeer gematigd moeten worden beschouwd.

II. Met diepe teleurstelling en groot leedwezen hebben de onderteekenaars de regeeringsverklaring van Vrijdag 23 Augustus j.l. over het regeeringsstandpunt tegenover de drie moties aangehoord.

III. Zij concludeeren uit de regeeringsverklaring, dat met betrekking tot de aanhangige onderwerpen een zoo groote kloof bestaat tusschen het standpunt der Regeering en dat der onderteekenaars, dat in dit stadium der zaak het verkrijgen van overeenstemming hieromtrent wel uitgesloten moet worden geacht.

Het spreekt vanzelf, dat de Indonesische leden zich het recht blijven voorbehouden om de voor hen brandende vraagstukken te allen tijde weder ter sprake te brengen.

IV. Zij hebben daarom besloten over de genoemde onderwerpen momenteel niet in verdere gedachtenwisseling te treden, en trekken hierbij de moties in.

(De heer Wirjopranoto: Bravo!)

De **Voorzitter**: De drie zoo juist aan de orde gestelde moties zijn door de voorstellers ingetrokken en maken derhalve geen onderwerp van beraadslaging meer uit. Hiermede is tevens het programma voor de openbare vergadering van hedenmorgen voltooid. Ik verzoek U in de afdeelingen bijeen te komen.

De vergadering wordt te 9.24 uur v.m. gesloten.

37ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 30 Augustus 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Redevoeringen i.v.m. door H. M. de Koningin en de Indische Regeering verleende onderscheidingen. — Ingekomen stukken. — Eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 35 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, C. C. van Helsdingen, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Phoa Liong Gie, Prawotosoemodilogo, De Raad, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Volgens het gebruik van den 30sten Augustus willen wij onze werkzaamheden aanvangen, met aandacht te wijden aan de onderscheidingen, die met het oog op den dag van morgen door H. M. de Koningin en door de Indische Regeering zijn toegekend, voorzoover die den Volksraad in het bijzonder raken.

In de allereerste plaats kan ik U mededeelen — of bevestigen, voorzoover U het reeds mocht weten —, dat het Hare Majesteit, onze geëerbiedigde Koningin heeft behaagd, den Gouverneur-Generaal het Grootkruis van de Orde van Oranje Nassau toe te kennen.

Ik ben ervan overtuigd namens U allen te spreken, wanneer ik al dadelijk van hieruit onze eerbiedige gelukwenschen aan Zijne Excellentie aanbied en verzeker, dat de hooge verdiensten van Zijne Excellentie, die hierdoor erkenning vinden, ten volle ook erkend worden in onzen Raad, waarbij wij ons er rekenschap van geven, dat de zware taak, waarvoor de Gouverneur-Generaal is gesteld, wordt uitgevoerd in oorlogstijd.

In de tweede plaats kan ik U mededeelen — als ik thans eerst aan de zijde der Regeering mag blijven —, dat tot Commandeur in de Orde van Oranje Nassau zijn benoemd Zijne Excellentie de legercommandant, de heer Berenschot, en de directeur van Economische Zaken, de heer Van Mook; dat tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw zijn benoemd de directeur van Financiën, de heer Götzen, en het hoofd van den Dienst der Volksgezondheid, de heer Theunissen. Onze gelukwenschen gaan ook naar hen uit, en Dr. Theunissen zal het ons zeker niet euvel duiden, wanneer wij ons er vóór alles rekenschap van geven, dat door deze Koninklijke onderscheidingen, verleend aan den legercommandant, den directeur van Economische Zaken en den directeur van Financiën, drie personen worden gehuldigd, die in dezen tijd vooraan staan in de oorlogvoering, in den strijd voor onze weerbaarheid in militairen, economischen en financieelen zin.

Hierbij wil ik er tevens aan herinneren — dit valt buiten de eigenlijke Koninklijke onderscheidingen — dat morgen de commandant der Zeemacht vice-admiraal zal zijn en dat wij dan ook in dit gebiedsdeel den vijand zoo noodig onder een admiraal tegemoet kunnen treden.

(Voorzitter.)

Wanneer ik dan kom tot de leden, dan kan ik U bevestigen, dat tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw zijn benoemd onze geachte medeleden de heeren C. C. van Helsdingen en De Villeneuve en tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau de heeren Soangkoepon en De Boer.

Uit de ontvangen mededeelingen blijkt, dat de heeren De Villeneuve en De Boer deze onderscheiding danken aan overwegingen, die in het bijzonder betrekking hebben op hun werkzaamheid buiten dezen Raad en dat de heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon hun onderscheiding hebben verkregen in de eerste plaats door hetgeen zij in dezen Raad hebben gedaan.

Ik bied onze gelukwenschen den heeren De Villeneuve en De Boer aan, in het bijzonder den heer De Villeneuve, die thans in ons midden aanwezig is en ten aanzien van wien mag worden verondersteld, dat niet alleen hij persoonlijk wordt onderscheiden, maar dat in hem ook wordt geëerd de medewerking, die de ondernemers in deze moeilijke dagen aan de overheid verleenen.

In het bijzonder past het ons echter, aandacht te schenken aan de aan de heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon verleende onderscheidingen. Ik meen te mogen verzekeren, dat hun verdiensten, die aldus bij de Kroon deze hooge erkenning hebben gevonden, ook door ons worden gezien en gewaardeerd en dat ook onzerzijds groote voldoening bestaat voor de erkenning dezer verdiensten door H. M. de Koningin. Wij zouden misschien hun beider verdiensten zoo mogen samenvatten, dat ook ons vooral duidelijk is, de toewijding, waarmede zij jarenlang aan de medezeggenschap van onzen Raad hebben deelgenomen, een toewijding, die zich zoowel richtte tot de Regeering als tot hen, die zij vertegenwoordigen. Door hun werk gaven zij der Regeering gelegenheid, te beluisteren, wat er leeft onder hen, die zij vertegenwoordigen en den door hen vertegenwoordigden gaven zij de voldoening, dat hun nooden en behoeften hier in dezen Raad tegenover de Regeering werden uiteengezet. Ieder deden zij dat op eigen wijze. Beiden hebben zij groote verdiensten en onze gelukwenschen gaan naar hen uit.

De heer Van Helsdingen zal mij toestaan, dat ik hierbij nog een speciaal woord richt tot den heer Soangkoepon en dat is, dat het stellig ons bijzondere voldoening geeft, dat H. M. de Koningin heeft goedgevonden in ons geacht medelid, den heer Soangkoepon, een vertegenwoordiger van de Indonesische bevolking, die in dezen Raad wordt geacht tot de oppositie te behooren, mede te onderscheiden en daarmede de waarde te erkennen van een democratische ordening, die prijs stelt zoowel op den steun van hen, die door hun politieke overtuiging het inzicht van de Regeering deelen, als van de zijde van hen, die meenen, de landstaak en de staatszorg anders te moeten belichten.

Dan is het mij voorts nog een voorrecht, te mogen vermelden, dat aan ons geacht medelid, den heer Soedibiokoesoemo, is toegekend de groote gouden ster van Trouw en Verdienste, uiteraard overwegend voor zijn verdiensten buiten dezen Raad. Onze gelukwenschen zijn er niet minder om.

Verder doet het mij groot genoegen, te kunnen mededeelen, dat de eeremedaille der Orde van Oranje-Nassau in zilver is toegekend aan onzen derden commies, den heer L. Wattimena. Ook hem wenschen wij van harte geluk. Het vorige jaar mocht ik reeds bij de huldiging van onzen zeer gewaardeerden secretaris wijzen op den nauwen band, die bestaat tusschen den Volksraad, zijn geheele bureau en zijn personeel. Dit geldt uiteraard van hoog tot laag. Geen enkel radertje kan in deze machine — als ik het zoo noemen mag — gemist worden. Dat thans een van de meer bescheiden medewerkers aldus door de Kroon gehuldigd wordt, stemt ons tot groote voldoening en herinnert ons mèt waardeering

37ste VERGADERING — VRIJDAG 30 AUGUSTUS 1940.

Redevoeringen i.v.m. door H. M. de Koningin en de Indische Regeering verleende onderscheidingen. — Ingekomen stukken.

(R.G. voor Algemeene Zaken, Kan, Voorzitter.)
aan de eenheid, die bestaat tusschen leden en personeel van dezen Raad.

Dan rest mij nog U volledigheidshalve mede te deelen, dat het H. M. de Koningin mede heeft behaagd, den Voorzitter van den Volksraad te benoemen tot Ridder in de Orde van den Nederlandschen Leeuw. U zult mij toestaan, (De Voorzitter en de overige leden verheffen zich van hun zetels) vóór alles aan H. M. de Koningin voor deze onderscheiding mijn hoogsteerbiedigen dank te betuigen en voorts te mogen eindigen, met den Volksraad geluk te wenschen met de onderscheiding van zijn Voorzitter. (Teekenen van instemming.)

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik U namens de Regeering mijn gelukwenschen aanbieden met de Koninklijke onderscheiding, welke U ten deel is gevallen en waarin op zoo treffende wijze de verdiensten, welke U zich in Uw functie van Voorzitter van den Volksraad heeft verworven, erkenning hebben gevonden.

De Regeering sluit Zich voorts gaarne aan bij de wenschen, die U, Mijnheer de Voorzitter, hebt gericht tot de Volksraadsleden die, hetzij op grond van hun verdiensten voor den Volksraad, hetzij wegens verdiensten in een functie buiten dit College, met een Koninklijke onderscheiding zijn begiftigd. De woorden, die U in het bijzonder hebt gericht tot de heeren C. C. van Helsdingen en Soangkoepon maakt de Regeering gaarne tot de Hare.

Het zij mij vergund, hieraan mijn welgemeende persoonlijke gelukwenschen toe te voegen. (Teekenen van instemming.)

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Namens den Volksraad heeft U zooeven gelukwenschen aangeboden aan de velen, die van H. M. de Koningin een Koninklijke onderscheiding hebben mogen ontvangen.

In het bijzonder zou ik nogmaals de aandacht willen vestigen op de hooge onderscheidingen, welke Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal heeft mogen ontvangen en den hoofden der door U genoemde departementen ten deel zijn gevallen, welke zeer terecht door U zijn gememoreerd.

U heeft den Volksraad gelukgewenscht met de onderscheiding die zijn Voorzitter is te beurt gevallen. Het zij mij vergund, als oudste lid van dit College en zeker ook namens alle leden van den Volksraad, U persoonlijk onze gelukwenschen aan te bieden. Wij zijn te meer verheugd over het feit, dat U de onderscheiding is ten deel gevallen, wanneer wij ons daarbij voor oogen houden, dat deze Koninklijke onderscheiding U zoo kort, nadat U tot Voorzitter is benoemd, is verleend.

Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij ook vergund, namens de andere leden van den Volksraad, mede onzen geachten medeleden, die een onderscheiding hebben ontvangen, onze gelukwenschen aan te bieden. (Teekenen van instemming.)

De **Voorzitter**: Ik zou thans gaarne nog met een enkel woord dank willen zeggen aan den gemachtigde der Regeering en aan het oudste lid van dezen Raad voor de gelukwenschen, mij zooeven aangeboden.

Ik heb zooeven bij de aankondiging van deze onderscheiding reeds gezegd, dat uiteraard vóór alles mijn dankbaarheid uitgaat naar onze geëerbiedigde Koningin. Thans moge ik ook mijn dank betuigen voor de tusschenkomst, welke — naar ik mag aannemen — ten deze door de Indische Regeering is verleend, die wellicht de aandacht op deze mogelijke onderscheiding wel heeft willen vestigen en welke ik zooeven misschien heb mogen beluisteren in de gelukwenschen van den gemachtigde der Regeering.

(Voorzitter.)
In de derde plaats gaat mijn dank uit naar den spreker van den kant van den Volksraad en naar den Volksraad zelf. Want ik kan U verzekeren, Mijne Heeren — en ik meen, dat U dat ook weet, althans wellicht altijd hebt gevoeld —, dat ik ervan overtuigd ben, dat een Voorzitter van den Volksraad geen onderscheiding kan verdienen indien hij niet één is met den Volksraad.

Het is voor een Voorzitter van den Volksraad onmogelijk, zich op welke wijze ook te onderscheiden, wanneer hij niet nauw contact en verband houdt met den Volksraad.

Wanneer op dezen dag mij deze onderscheiding te beurt is gevallen, gaat dus in de derde plaats mijn dank uit naar den Volksraad, die het mij mogelijk heeft gemaakt mijn taak hier zoodanig te vervullen, dat Hare Majesteit de Koningin daaraan eenige goedkeuring hechten kon.

Ik zeg dit ook nog, omdat ik er — naar U weet — van overtuigd ben, dat wellicht de Voorzitter van den Volksraad, naast vertegenwoordigers van geestelijke machten en wetenschap, behoort tot de meest onafhankelijke figuren in deze landen. Dat neemt echter niet weg, dat ik daarnaast de overtuiging koester, dat een Voorzitter van den Volksraad, die niet één is met den Volksraad, zich kwalijk verdienstelijk zal kunnen maken.

Ik moge tenslotte verklaren, naar ik mij sterk maak voor allen, die heden hier te lande worden onderscheiden — ik denk hierbij natuurlijk niet aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal voor wien het mij niet past te spreken — en in het bijzonder voor hen, die weten hun onderscheiding te danken te hebben aan hetgeen zij gelegenheid kregen te doen in oorlogstijd, dat deze onderscheiding een aansporing zal zijn om sterker nog dan te voren, voorzoover dat mogelijk is, Hare Majesteit te dienen, die ons voorgaat in den strijd om de handhaving van het Koninkrijk en in den strijd die in de wereld wordt gevoerd voor vrijheid en recht. (Teekenen van instemming.)

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrief:
Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 24 Augustus 1940 No. 10 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement onder den titel „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen en onderstand aan weezen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren" (Ond. **20**).

De brief wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Telegram van Oei Sin Siang te Tjaroeban, waarbij den Volksraad wordt verzocht om aan het Koffiefonds voor te stellen, dat ook de koffiegroothandelaren in de desa rechtstreeks van het fonds koffie mogen betrekken.
2. Besluiten van de Perdi, genomen in haar conferentie van 16/17 Augustus j.l. te Bandoeng, onder anderen om als haar meening kenbaar te maken, dat bij den Regeeringspubliciteitsdienst ten minste één Inlandsche journalist met ervaring geplaatst dient te worden.
3. Brief, gedagteekend Djember 22 Augustus 1940, van F. L. J. Brenkman inzake het recht van eigendom op een stuk grond.
4. Brief, gedagteekend Pandak Gde 15 Augustus 1940, van I Goesti Made Poetra, houdende klachten over de handelingen van een poenggawa.
5. Brief, gedagteekend Pakan Baroe 12 Augustus 1940, van Goh Tjeng Kia merk Soei Goan Huat, houdende klacht over het niet ontvangen van rubbercoupons.

37ste VERGADERING — VRIJDAG 30 AUGUSTUS 1940.

Ingekomen stukken. — Eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.

(Voorzitter.)

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende publicaties en periodieken:

1. Kwartaalbericht Nos. 3 en 4, houdende gegevens betreffende den economischen toestand 1934 — 1940 van de residenties Sumatra's Westkust en Palembang.

2. Ontwerp-begrooting van de groepsgemeenschap Minangkabau voor het dienstjaar 1941 en andere stukken.

3. „Geeft acht", Nos. 1, 2 en 3.

4. De Woeker, Augustus 1940.

De publicaties en periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.

1. Verzoek, gedagteekend Batoe Karang 19 December 1938, van Madjek, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 2 September 1939 No. 1662/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor:

a. de Regeering in kennis te stellen van de door het commissielid, den heer Soangkoepon, gemaakte opmerkingen;

b. t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

2. Verzoek, gedagteekend Seleman 21 Juni 1938, van Hadjar bin Hadji Moesa, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 9 September 1939 No. 1705/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

3. Verzoek, gedagteekend Kabandjahe 14 Juli 1938, van Bilik Karo Poerba, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 18 September 1939 No. 1745/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

4. Verzoek, gedagteekend Kepahiang 25 April 1938, van Denin alias A. Azis, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 8 November 1939 No. 2060/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

5. Verzoek, gedagteekend Namo Pinang 9 Juli 1938, van Sibajak Radja Ngoekoem a Wan Amirroeddin q.q., houdende bezwaren tegen een tweetal vonnissen van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 9 Januari 1940 No. 54/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

6. Verzoekschriften, gedagteekend Lima-Laras 23 October 1937, van Orangkaja Matjoedin c.s., en Lima-Laras 29 April 1939, van Datoek Moeda Abdul Ganie c.s., betreffende de voorziening in het bestuur over het landschap Soekoedoea.

Regeeringsbrief van 10 Januari 1940 No. 75*a*/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor:

a. de Regeering in kennis te stellen van de door het commissielid, den heer Soangkoepon, gemaakte opmerkingen;

b. t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressanten, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

7. Verzoek, gedagteekend Nagahoeta (Pematang Siantar), van Hiskia Siahaän e.a., inzake hun opgelegde verplichte diensten.

Regeeringsbrieven van 23 Augustus 1935 No. 2059/A en 15 Januari 1940 No. 113/A met bijlage hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressanten, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven met bijlage, hiervan mededeeling te doen.

8. Verzoek, gedagteekend Goeroebenoea 25 Juni 1936, van Si Bedjan merga Ginting Soeka, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrieven van 14 Mei 1937 No. 1069/A en 20 Januari 1940 No. 158/A met bijlage hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven met bijlage, hiervan mededeeling te doen.

9. Verzoek, gedagteekend Goenoeng Maria 20 Juli 1939, van Hadji Abdoel Latif, om het ambt van Ketoea van Goenoeng Maria te reserveeren voor de afstammelingen van zijn vader.

Regeeringsbrief van 20 Januari 1940 159/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief hiervan mededeeling te doen.

10. Verzoek, gedagteekend Bandoeng 6 Mei 1940, van Tambri, om toekenning van pensioen.

Aangezien de bepalingen inwilliging van het verzoek niet toelaten, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant hiervan mededeeling te doen.

11. Ongedagteekend verzoek van leden van de kerapatans van het landschap Koentodaressalam, om verleening van den titel van „Jang Dipertoean Besar" aan den wd. zelfbestuurder van genoemd landschap.

Regeeringsbrief van 22 Mei 1940 No. 1028/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressanten, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

12. Verzoek, gedagteekend Tangerang 25 December 1938, van Tan Sioe It, houdende bezwaren tegen het verrichten van compenian-diensten.

Eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.

(Voorzitter.)

Regeeringsbrief van 22 Mei 1940 No. 1026/B heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

13. Verzoek, gedagteekend Siaoe 3 Mei 1939, van Julius Salindeho, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 25 Mei 1940 No. 1072/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

14. Verzoek, gedagteekend Kebonagoeng 26 April 1938, van Salamoen, om instelling van een onderzoek naar het financieel beleid en de handelingen van den schoolopziener te Tjaroeban.

Regeeringsbrief van 27 Mei 1940 No. 1079/C heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

15. Verzoekschriften, gedagteekend Sirah Poelau Padang resp. 5 November en 2 December 1939, van Hadji Tagoet gelar Pangeran Tjakra, houdende bezwaren tegen de verkiezing van een margahoofd.

Regeeringsbrief van 27 Mei 1940 No. 1081/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

16. Verzoek, gedagteekend Lembang-Lembang 14 Februari 1939, van Moehammad Jasir, betreffende eene grondkwestie.

Regeeringsbrief van 28 Mei 1940 No. 1092/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

17. Verzoek, gedagteekend Makale 20 Mei 1938, van den Poeang van Sangalla c.s., houdende bezwaren tegen de onderhoorigheid van enkele Toradjastreken aan den Datoe van Loewoe.

Regeeringsbrief van 31 Mei 1940 No. 1124/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

18. Verzoek, gedagteekend Benkoelen Mei 1938, van Kaim, om uitkeering van twee maanden bezoldiging van de Algemeene Volkscredietbank.

Regeeringsbrief van 4 Juni 1940 No. 1137/C heeft op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

19. Verzoek, gedagteekend Batoekarang 31 Juli 1937, van Si Liboet, houdende bezwaren tegen den executorialen verkoop van zijn sawah.

Regeeringsbrieven van 14 October 1938 No. 2032/A en 7 Juni 1940 No. 1161/A hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven, hiervan mededeeling te doen.

20. Verzoek, gedagteekend Goenoeng Adji 17 Januari 1940, van Minoet binti Wansoen, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 12 Juni 1940 No. 1196/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressante, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

21. Verzoek, gedagteekend Penoemangan 1 December 1939, van Mohammad Noer c.s., houdende bezwaren tegen de verpachting van vischrechten.

Regeeringsbrief van 14 Juni 1940 No. 1211/B heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

22. Verzoek, gedagteekend Sipirok 8 Maart 1940, van Hadji Moehammad Soeltani en Mahajoeddin Siregar, respectievelijk voorzitter en secretaris van het comité tot oprichting van een rubberfabriek te Sipirok, om beschikbaarstelling van een bijdrage uit de rubbergelden voor dit doel.

Regeeringsbrief van 18 Juni 1940 No. 1228/B heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressanten, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

23. Verzoek, gedagteekend Tjaroeban 31 Januari 1931 (ten rechte 1938), van Mas Singgih, om uitkeering van ingehouden salaris.

Regeeringsbrieven van 14 December 1938 No. 2415/C en 25 Juni 1940 No. 1261/C hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven, hiervan mededeeling te doen.

24. Verzoek, gedagteekend Jogjakarta 25 October 1939, van Ngabei Hardjowonodoeto, om toekenning van onderstand.

Regeeringsbrief van 26 Juni 1940 No. 1265/C heeft op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

25. Verzoek, gedagteekend Pariaman 2 Mei 1940 van vrouwe Latipah om toekenning van weduwenonderstand.

Regeeringsbrief van 27 Juni 1940 No. 1269/C heeft op dit verzoek betrekking.

(Voorzitter.)

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressante, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

26. Verzoek, gedagteekend Soekanegari 2 Maart 1940, van Raden Moeslimin, houdende bezwaren tegen een belastingaanslag.

Regeeringsbrief van 27 Juni 1940 No. 1270/B heeft op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek voorzoover mogelijk is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

27. Verzoek, gedagteekend Buitenzorg 8 Maart 1939, van Hasan (Kasan), om herplaatsing dan wel om toekenning van onderstand.

Regeeringsbrief van 1 Juli 1940 No. 1293*a*/C met bijlage heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

28. Verzoek, gedagteekend Oeloe-merah Siemsiem 25 April 1939, van Radja Barham Beroetoe, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 4 Juli 1940 No. 1312/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

29. Verzoek, gedagteekend Sintang 25 December 1938, van Boepati Oetin Moekmin c.s., om vrijstelling van heerendienst.

Regeeringsbrief van 5 Juli 1940 No. 1315/B heeft op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

30. Verzoek, gedagteekend Lingga 4 Augustus 1939, van Batang Ginting, inzake een grondkwestie.

Regeeringsbrief van 5 Juli 1940 No. 1318/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

31. Verzoek, gedagteekend Batavia-Centrum 15 Februari 1938, van de jeugdvereeniging „Indonesia Moeda", om opheffing van verbodsbepalingen ten aanzien van het lidmaatschap der vereeniging.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressante, onder toezending van een afschrift van de vraag van den heer R. Soekardjo Wirjopranoto van 6 December 1938 en van het daarop ontvangen Regeeringsantwoord (B. G. S. van 6 Juli 1940 No. 1325/A), hiervan mededeeling te doen.

32. Verzoek, gedagteekend Medan 11 Mei 1940 van Constantinus Siahaän, houdende bezwaren tegen de vermindering van zijn bezoldiging.

Regeeringsbrief van 6 Juli 1940 No. 1331/C heeft op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

33. Verzoek, gedagteekend Siaoe 19 Juli 1939, van Johannis Ganap, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 10 Juli 1940 No. 1350/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

34. Verzoek, gedagteekend Kampoeng Siberteng 10 September 1939 van vrouwe Oelihen, houdende bezwaren tegen een vonnis van een Inheemsche rechtbank.

Regeeringsbrief van 11 Juli 1940 No. 1363/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressante, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

35. Verzoek, gedagteekend Solo 10 Juli 1940 van Soeharto, om toekenning van onderstand over een reeds verstreken tijdvak.

Aangezien de bepalingen inwilliging van het verzoek niet toelaten, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant hiervan mededeeling te doen.

36. Verzoek, gedagteekend Lasara öri Lahömi 9 Maart 1940, van Saromböwö Daëli, houdende bezwaren tegen de aanwijzing van een örihoofd.

Regeeringsbrief van 15 Juli 1940 No. 1382/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

37. Verzoek, gedagteekend Laboeha (Batjan) 3 November 1938, van A. W. Laisina, houdende bezwaren tegen de regeling van zijn positie tijdens zijn werkzaamstelling in 's Lands dienst.

Regeeringsbrief van 16 Juli 1940 No. 1386/C heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

38. Verzoek, gedagteekend Sengkang 2 Maart 1939 van La Baroe, om heronderzoek van zijn zaak.

Regeeringsbrief van 18 Juli 1940 No. 1394/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen.

39. Verzoek, gedagteekend Bandoeng 29 Augustus 1936, van J. J. van der Bie, houdende bezwaren tegen de aanhouding van een zending radiolampen.

Eerste rapport van de Commissie voor de verzoekschriften.

(Voorzitter.)

Regeeringsbrieven van 18 Juni 1937 No. 1355/A, 30 Maart 1938 No. 661/A en 19 Juli 1940 No. 1403/A hebben op dit verzoek betrekking.

Aangezien aan het verzoek is tegemoet gekomen, stelt de commissie voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven, hiervan mededeeling te doen.

40. Verzoek, gedagteekend Woerden 21 September 1939, van J. F. J. Heybers, om rechtsherstel.

Regeeringsbrief van 19 Juli 1940 No. 1400/C met bijlage heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag.

41. Verzoek, gedagteekend Semarang 16 September 1936 van P. F. Bürer, om toekenning van onderstand.

Regeeringsbrieven van 29 October 1937 No. 2319/C, 13 Januari 1938 No. 105/C, 18 Juli 1939 No. 1360/C en 6 Augustus 1940 No. 1485/C hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven, hiervan mededeeling te doen.

Het stemt tot voldoening, dat — zij het weliswaar toevallig, maar toch niet zonder zin — het eenige onderwerp, dat heden aan de orde is, betrekking heeft op een gebied, dat in het bijzonder de belangstelling pleegt te trekken van ons gehuldigd geacht medelid, den heer Soangkoepon. De heer Soangkoepon heeft dan ook wederom van die belangstelling blijk gegeven door te verzoeken de behandeling van de verzoekschriften Nos. 9, 19 en 30 uit te stellen. Voorts heeft de heer C. C. van Helsdingen verzocht de behandeling uit te stellen van verzoekschrift No. 17. Deze verzoekschriften zullen op een nader te bepalen dag worden behandeld.

De conclusies op de verzoekschriften Nos. 1 tot en met 8, 10 tot en met 16, 18, 20 tot en met 29, 31 tot en met 41 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De behandeling van de verzoekschriften Nos. 9, 17, 19 en 30 wordt aangehouden.

De vergadering wordt te 9.43 uur v.m. gesloten.

FOTO R
No. 12619
AL. 36933-'48

38ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 5 Sept. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 10.45 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Schepelingen-ongevallenregeling 1940 e.a. (Ond. **60**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 41 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Prawotosoemodilogo, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, Wermuth, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Den Hamer.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsstukken:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 27 en 30 Augustus en 2 September 1940 Nos. 14, 2 en 2 ter aanbieding van:

a. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging en aanvulling van het „Niet-Europeesch pensioenreglement 1925" en van het „Pensioenreglement Inlandsche schepelingen 1925" (Ond. **64**);

b. een ontwerp-besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1940 (Ond. **65**);

c. een ontwerp-ordonnantie tot aanvulling van de ordonnantie betreffende opschorting van enkele verplichtingen rustende op levensverzekeringmaatschappijen, wier premiereserve is belegd in waarden, welke zich in door den vijand bezet gebied bevinden (Ond. **66**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Telegram van den 1sten Gouvernements Secretaris, houdende mededeeling, dat instede van den Directeur van Justitie als Regeeringsgemachtigde is aangewezen het Hoofd van het Kantoor van Arbeid om voorlichting te verschaffen bij de behandeling van het ontwerp schepelingenongevallenregeling (Ond. **60**).

3. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal, van 28 Augustus 1940 No. 28 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot aanvulling van de deviezenordonnantie 1940 (Ond. **54**).

4. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 27 Augustus 1940 No. 17 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den Commandant der zeemacht om te beschikken over de uitgetrokken fondsen voor maatregelen ter versterking van de maritieme defensie van Nederlandsch-Indië en voor de bestrijding van uitgaven verband houdende met de bijzondere omstandigheden.

De sub 2, 3 en 4 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

(**Vas Dias.**)

B. De volgende periodieken:

1. „Geeft acht" No. 5.
2. „Vox", A.M.S.-orgaan September 1940.

De periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De Voorzitter: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een regeling nopens het verleenen van schadeloosstelling aan schepelingen, wien in verband met hun bedrijfsarbeid een ongeval is overkomen (Schepelingen-ongevallenregeling 1940) en tot wijziging in verband daarmede van het Burgerlijk Wetboek en de „Ongevallenregeling 1939" (Ond. **60**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6).

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Er bestaan voor mij twee redenen waarom ik geen behoefte gevoel aan een uitvoerige algemeene beschouwing over de voorliggende schepelingen-ongevallenregeling.

In de eerst plaats, omdat de onderwerpelijke ordonnantie analoog is aan de ongevallenregeling 1939, op dezelfde beginselen berust en in de uitwerking daarvan alleen van de ongevallenregeling 1939 afwijkt waar zulks noodzakelijk was, in verband met het bijzondere karakter, dat speciaal het schip en den scheepsdienst als bedrijf en bedrijfsarbeid kenmerkt.

Systematisch zijn er dus geen afwijkingen met de ongevallenregeling 1939, die in den Volksraad reeds uitvoerig behandeld werd.

Technisch alleen brengt deze schepelingen-ongevallenregeling eenige nieuwe dingen, die in meerdere of mindere mate van belang zijn. Ik kan dan ook meegaan met de gedachte der Regeering, dat er geen aanleiding bestaat om in hoofdzaken af te wijken van de land-ongevallenregeling en temeer bestaat daartoe geen aanleiding, omdat voorzoover mij bekend sedert de inwerkingtreding van laatstgenoemde regeling nog geen onvolkomenheden van belangrijken aard aan den dag zijn getreden en er ook nog te weinig ervaring met hanteering van de uitvoeringsbepalingen aanwezig is.

Ik meen ook te mogen waarschuwen tegen het streven naar perfectionisme bij een socialen maatregel als de onderhavige en het lijkt mij beter de practijk te laten uitwijzen in welke opzichten verbeteringen dan wel aanvullingen later noodig zullen blijken te zijn. Bij een dergelijken maatregel van sociaal belang moet beknoptheid van de wettelijke regeling eerder als een deugd dan als een gebrek worden aangerekend.

Uitvoering tot in de kleinste bijzonderheden van de regeling zal m.i. die uitvoering niet ten goede komen en zal ook dikwijls hinderlijk blijken te zijn voor het volbrengen van de gedachte taak. Bij een toepassing der bepalingen volgens de beginselen waarop de ordonnantie berust bestaat er voldoende waarborg, dat de bedoelingen voldoende tot haar recht zullen komen. Wat dit betreft voldoet mijns inziens het voorliggende ontwerp aan de zoo juist door mij genoemde criteria, dat wil zeggen, het is beknopt en daalt niet te veel in details af.

In de tweede plaats behoef ik geen uitvoerige algemeene beschouwing te leveren, omdat de organisaties van belanghebbende de gelegenheid kregen in een eerder stadium van het ontwerp kennis te nemen en daarover schriftelijk zoowel als mondeling haar oordeel te geven. Het doet mij genoegen te kunnen verklaren, dat bij dit overleg met betrokkenen ruimschoots de gelegenheid geboden werd tot uitwisseling van gedachten en naar mij voorkomt de bespreking ertoe heeft bijgedragen, dat een zoo zuiver mogelijke regeling in het ontwerp tot stand is kunnen komen. Alleen

FOTO R No 12619

(Vas Dias.)

geeft § 3 van de memorie van toelichting mij aanleiding tot een meer algemeene opmerking, die verband houdt met het daarin door de Regeering gehuldigde standpunt, dat oorlogsrisico een risico zou zijn inhaerent aan het scheepvaartbedrijf en daarom als zoodanig door den reeder moet worden gedragen.

Mijnheer de Voorzitter! Dat oorlogsrisico inhaerent is aan het scheepvaartbedrijf meen ik slechts in zooverre te kunnen onderschrijven, dat de zeevarenden inderdaad tegen dit bijzondere risico behooren te worden beschermd, omdat de nationale scheepvaart zoolang zulks maar eenigszins mogelijk is in gang moet blijven, als zijnde van primair belang voor land en volk. Doch deze omstandigheid noopt geenszins tot de conclusie, dat de oorlogsgevallen daarom behooren tot de sfeer van een ongevallenregeling, welke bedoeld het „risque professionnel" ten laste van het bedrijf te brengen.

De memorie van toelichting noemt in dit verband als voorbeeld, dat toch ook de verzekering tegen molest van de casco's uit den aard door elke reederij zelve wordt gedragen. Ik wil er de aandacht op vestigen, dat het genoemde voorbeeld veeleer een bewijs voor het tegendeel oplevert. Immers molestrisico van casco's is een risico, dat nimmer door een verzekering tegen normale bedrijfsongevallen wordt gedekt, doch dat steeds afzonderlijk moet worden gedekt.

Evenals bij de gewone casco- en goederenverzekering molest onder alle omstandigheden wordt uitgesloten, omdat het een niet aan het normale bedrijf inhaerent risico is, zoo draagt naar mij voorkomt het risico van oorlogsongevallen aan schepelingen overkomen, een buitengewoon karakter, dat voorzeker voorziening vraagt, maar daarom nog niet onder de normale sfeer van een ongevallenvoorziening valt.

Dat men in het moederland in dit opzicht eveneens zulk een opvatting huldigde, blijkt duidelijk, wanneer men kennis neemt van de motieven, welke de Regeering hebben geleid tot het indienen van wijzigingsvoorstellen in de Nederlandsche Ongevallenwet 1921 en in de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922.

Ik moge daartoe verwijzen naar het ontwerp van wet Tweede Kamer, zitting 1938/'39 No. 246 stukken 1 t/m 16; Handelingen Tweede Kamer, blz. 1952 t/m 1962; Handelingen Eerste Kamer, zitting 1939/'40 blz. 9 en 10.

Men heeft zich in het moederland rekenschap gegeven van de mogelijkheid, dat bij de moderne oorlogsvoering de verliezen onder de burgerbevolking en derhalve ook onder de arbeiders zoo groot kunnen worden, dat de verzekeringspremie te zwaar zou drukken op de verzekeringsplichtige.

> „Het werd duidelijk" — aldus drukt de betrekkelijke memorie van toelichting zich uit —, „dat dit risico niet kan worden beschouwd als een risico, verbonden aan het werkzaam zijn in een bepaald bedrijf. Op grond daarvan werd het noodig geoordeeld, dat de werking van de beide zoo juist genoemde Ongevallenwetten te beperken tot schaden uit anderen hoofde dan uit geweldadigheden, gepleegd in een gewapend conflict. Deze beperking geldt niet alleen voor het geval van een gewapend conflict, waarin ons Land als partij is betrokken, maar zij geldt algemeen, omdat ook bij neutraliteitsschending zeer groote schade kan worden aangericht."

De Nederlandsche wetgever stelde zich dus op het standpunt, zooals Minister Romme het tijdens de openbare behandeling in de Tweede Kamer formuleerde, dat tot de sfeer van de ongevallenwetten, die bedoelen het „risque professionnel" ten laste van de ondernemingen te brengen, de oorlogsrisico's uit den aard der zaak niet behooren.

Op den dag, dat Nederland in den oorlog betrokken werd, waren deze wetswijzigingen nog niet in het Staatsblad afgekondigd. De verklaring voor deze vertraging moet worden gezocht in de omstandigheid, dat, zooals tijdens de behandeling bleek, men hetgeen aan de werking dezer ongevallenwetten onttrokken werd, onder een andere sociale voorziening wenschen te brengen.

Hoe dit ook zij, het doet mijns inziens aan het principieele karakter van de in Nederland en in de Kamers behandelde wijzigingen niets af.

Ofschoon het mij niet bekend is of de wetgever in Nederland van plan was een gelijksoortige wijziging in de zeeongevallenwet 1919 aan te brengen en ook al kan worden toegegeven, dat het terrein van de koopvaardij eerder dan dat van de landbedrijven in de oorlogssfeer zal worden betrokken en daarom de daarbij optredende risico's als bijzondere beroepsgevaren zijn te kenmerken, dan behoeft zulks nog niet tot de conclusie te leiden, dat deze risico's in vollen omvang uit den aard door het bedrijf zelf gedragen dienen te worden.

Immers het valt niet aan te nemen, dat de verklaring van Minister Romme:

> „dat wij hier te maken hebben met een risico, dat niet tot die sfeer (n.l. van de beide land-ongevallenwetten) behoort, waarbij dan nog komt, dat het (risico) buitengewoon groot is, zoo groot, dat geen bedrijf er zich eigenlijk aan kan blootstellen, en dat men niet weet, welke gevolgen het zou hebben wanneer men niet dezen last van de bedrijven zou afhalen"

anders zou komen te luiden, wanneer het instede van landbedrijven om scheepvaartbedrijven zou gaan.

De Nederlandsch-Indische Regeering ziet, wat het principieele karakter betreft, deze zaak anders, doch het valt te waardeeren, dat Zij niettemin de wenschelijkheid heeft erkend om den zeer zwaren last, welke het dragen van het oorlogsrisico voor de scheepvaartbedrijven beteekent, tot dragelijke afmetingen terug te brengen door te willen bevorderen dat dit risico op redelijke voorwaarden verzekerd zal kunnen worden.

In het vertrouwen, dat de tusschenkomst der Regeering tot het beoogde doel zal leiden, kan de Economische Groep zich met deze oplossing vereenigen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog enkele opmerkingen over de artikelen van het ontwerp. Bij nota van wijzigingen wordt art. 2 aangevuld en worden baggermolens, welke zich op zee of in binnenwateren bevinden, thans gerangschikt onder schepen in den zin van de Schepelingen-ongevallenregeling.

Wanneer men nagaat wat hier te lande aan baggermolens aanwezig is, kan men dit aanwezige materiaal in twee groepen verdeelen, n.l. baggermolens, deel uitmakende van de uitrusting van 's Lands Baggerdienst en de baggermolens, welke in de mijnbouw-bedrijven, vnl. de tinbedrijven worden gebruikt. De eerste groep laat ik hier verder buiten beschouwing omdat het daarop werkzame personeel als zijnde landsdienaren zonder een bijzondere voorziening niet onder de werking van de Schepelingenongevallenregeling zal vallen.

Het is dus blijkbaar de bedoeling de mijnbedrijven, althans voor zoover aldaar baggermolens gebruikt worden in de werking van de Schepelingenongevallenregeling te betrekken. Welke overwegingen daartoe hebben geleid, vermag ik niet na te gaan: de memorie van antwoord vermeldt slechts, dat het bij nader inzien wenschelijk wordt geacht.

Een baggermolen, zooals deze bijvoorbeeld op Bangka en Billiton gebruikt wordt, is zuiver een bedrijfshulpmiddel, dienende voor grondverzet om de ertslaag te bereiken en deze ertslaag naar boven te brengen. Het personeel, dat op zulk een baggermolen te werk is gesteld, is geen speciaal personeel, dat uitsluitend op baggermolens werkt; integendeel een man, die vandaag op een baggermolen dienst doet, kan — en dit komt geregeld voor — den volgenden dag elders in het mijnbedrijf te werk worden gesteld. Een uitzondering daarop maken de baggerbazen, maar dat zijn 1 of 2 menschen op een arbeidersterkte per molen van ± 150 lieden.

Men krijgt nu den toestand, dat een man, die vandaag op den emmerbagger werkt onder de schepelingenongevallenre-

(Vas Dias.)

geling valt, morgen, omdat hij bijvoorbeeld bij een pomp, die in een groeve staat, de landongevallenregeling op zich toegepast ziet.

Dit geeft allerlei administratieve beslommeringen en moeilijkheden, welke voorkomen worden, indien de tinbaggers onder de landongevallenregeling blijven, zooals thans het geval is, d.w.z. voordat wijziging werd aangebracht.

Het is trouwens voor mij nog een open vraag of, waar de toepassing van de landongevallenregeling krachtens het bepaalde in artikel 5 (5) sub *b* prevaleert boven de schepelingenongevallenregeling met de aanvulling van artikel 2 (1) met een nieuw zesde punt inderdaad de baggermolens onder de onderwerpelijke regeling komen.

Immers het is m.i. aan twijfel onderhevig, of een baggermolen zijnde een bedrijfshulpmiddel als een bedrijf, of als een onderdeel van een bedrijf kan worden aangemerkt. Zoo niet, dan is het nieuwe 4de lid van artikel 2 der ongevallenregeling niet van toepassing en wordt het personeel van een baggermolen niet aan de werking van de ongevallenregeling 1939 onttrokken. Doch hoe dit ook zij, de thans aangebrachte aanvulling van het 1ste lid van artikel 2 van de ontwerp-ordonnantie kan ik zeker niet als een noodzakelijkheid en evenmin als een wenschelijkheid zien. Het zal de regeling in het algemeen van de toekenning van schadeloosstelling ingeval van een bedrijfsongeval ten goede komen, wanneer de baggermolens onder de landongevallenregeling blijven.

De Regeering acht het niet noodig in artikel 5 lid 1 sub *a* den kapitein uitdrukkelijk als lid der bemanning aan te wijzen en wel, omdat in overeenstemming met de Schepen-ordonnantie-1935 — niet 1927, zooals in de memorie van antwoord werd gezegd — de kapitein onder de bemanning is begrepen. Inderdaad is dit juist maar zou na deze nadere toelichting de verwijzing van de Regeering naar het begrip bemanning volgens de Schepen-ordonnantie-1935 weer aanleiding kunnen geven tot de opvatting, dat onder de bemanning niet te verstaan zijn de ladingkoelies en werklieden, die tijdelijk aan boord arbeid verrichten. Deze menschen n.l. vallen krachtens de Schepen-ordonnantie onder het begrip opvarenden maar niet onder het begrip bemanning, dat beperkt is tot alleen zij, die zich als kapitein, scheepsofficieren, scheepsgezellen of super cargo van het schip aan boord bevinden. Aangezien de evengenoemde ladingkoelies en werklieden ook niet onder artikel 2 lid 1 sub *b* van de schepelingen-ongevallenregeling vallen en de ongevallenregeling-1939 niet toepasselijk is op uitkeeringsplichtige schepen, zouden deze ladingkoelies en werklieden dus nergens onder vallen. Dit kan moeilijk de bedoeling zijn en ik stel er daarom prijs op, dat de Regeering haar definitie nog nader zal willen toelichten.

De naar aanleiding van het bepaalde in lid 3 van artikel 5 in het afdeelingsverslag gestelde vraag, hoe het mogelijk zal zijn, dat de op blz. 17 van de memorie van toelichting bedoelde aannemer van scheepsreparaties voor wat aangaat werklieden, die tijdens de vaart herstellingen aan het schip verrichten, de aansprakelijke werkgever in den zin van artikel 3 van de schepelingen-ongevallenregeling is, wordt in de memorie van antwoord als volgt beantwoord:

> „dat de aannemer van scheepsreparaties voor wat aangaat werklieden, die tijdens de vaart herstellingen aan het schip verrichten, de aansprakelijke wetgever kan zijn, doet zich bv. voor in het geval, dat een droogdokmaatschappij overeenkomt om tijdens de vaart herstellingen aan het schip te verrichten en daartoe bij haar in dienst zijnde koelies mee doet reizen; gemelde droogdokmaatschappij is dan de aansprakelijke werkgever."

Met dit antwoord is tot mijn spijt de zaak voor mij niet duidelijker geworden. Indien de gemelde droogdokmaatschappij onder de landongevallenregeling valt, dan zullen krachtens lid 5 van artikel 5 de werklieden in haar dienst, ook als zij tijdens de vaart herstellingen aan boord verrichten, niet als schepelingen in den zin van de ordonnantie worden beschouwd. Zij worden bij een ongeval schadeloos gesteld op den voet van de Ongevallenregeling 1939. Wordt daarentegen bedoelde droogdok-maatschappij als aannemer van scheepsreparaties niet onder de Ongevallenregeling 1939 betrokken, dan zullen haar werklieden, als zij tijdens de vaart herstellingen uitvoeren, wel als schepelingen worden beschouwd. Maar in dit geval worden zij ingevolge het bepaalde bij lid 4 geacht te zijn in dienst van den werkgever/aanbesteder en niet in dienst van een werkgever/aannemer en is dus de aanbesteder uitkeeringsplichtig.

Ik vermag daarom niet in te zien, dat de aannemer van scheepsreparaties voor wat aangaat zijn werklieden, die tijdens de vaart herstellingen aan het schip verrichten, de aansprakelijke werkgever kan zijn in den zin van de Schepelingenongevallenregeling.

Ten aanzien van lid 5 sub *b* en *c* van artikel 5 verklaart de Regeering, dat het in deze zinsnede voorkomende woord „ontvangen" ten rechte doelt op een feitelijken toestand en dat het derhalve niet voldoende is wanneer recht op een schadeloosstelling bestaat.

Na deze uiteenzetting der Regeering doet zich thans de vraag voor wat er staat te gebeuren, indien de betrokkene weigert de schadeloosstelling te ontvangen. Het kan toch niet de bedoeling zijn, dat in zulk een geval schadeloosstelling krachtens de Schepelingenongevallenregeling moet worden uitgekeerd.

Tegen artikel 15 blijven vooralsnog onzerzijds ernstige bezwaren bestaan voor wat betreft lid 1 sub *b* en lid 2.

(De heer S m i t: Wenscht de heer Vas Dias art. 15, lid 1, sub *b* te laten vervallen?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dit even nader uiteenzetten!

Terwijl artikel 1 lid 1 tweede zin in het algemeen aan schepelingen aanspraak geeft op schadeloosstelling voor ongevallen, hun buiten den bedrijfsarbeid overkomen, uit de overweging, dat in het verblijf van den schepeling op zijn schip voor hem reeds een voortdurende bron van verhoogd gevaar ligt, doet artikel 15 lid 1 sub *b* deze aanspraak vervallen voor ongevallen, welke uitsluitend aan grove schuld van den getroffene te wijten zijn.

> „Alleen in dit bijzondere geval" — zegt de memorie van toelichting — „is een dergelijk verregaande consequentie, welke niet alleen den getroffene, doch evenzeer diens nagelaten betrekkingen treft, te rechtvaardigen. Is het ongeval echter mede aan andere oorzaken te wijten, dan vervalt de ratio voor dit volledig verlies der schadeloosstelling.
>
> Deze andere oorzaken kunnen bijvoorbeeld gelegen zijn in handelingen of nalatigheden van andere leden van de bemanning, doch evengoed in toevallige omstandigheden."

In de memorie van antwoord verklaart de Regeering wederom, dat Zij om deze redenen meent tegen het laten vervallen van het woord „uitsluitend" in verband met de daaraan verbonden uiterst zware consequenties bepaaldelijk bezwaar te moeten maken.

De Regeerng blijft derhalve van oordeel, dat alleen indien een ongeval buiten den bedrijfsarbeid overkomen, uitsluitend aan grove schuld te wijten is, de aansprakelijkheid van den werkgever in haar geheel komt te vervallen.

Deze uitzondering is derhalve beperkt tot alleen die sporadische gevallen, waarbij een oorzakelijk verband tusschen het ongeval en het verblijf aan boord in het geheel niet aanwezig is.

Het wil mij voorkomen, dat de aansprakelijkheid, welke op deze wijze op den werkgever blijft rusten, te ver gaat, omdat zich zeer moeilijk gevallen laten indenken, waarbij „uitsluitend" grove schuld tot een ongeval leidt, met andere

(Vas Dias.)

woorden geen enkele omstandigheid, die verband houdt met de aanwezigheid aan boord, tot het ongeval heeft bijgedragen.

Veelal juist zullen het bijkomende omstandigheden zijn, welke een schepeling, die zich door eigen schuld in gevaar begeeft, een ongeval doen overkomen.

Indien bijvoorbeeld een schepeling, die geen dienst heeft, tijdens stormweer zich naar de bak begeeft om van het schouwspel te genieten en hem daarbij een ongeval overkomt, dan zal niet kunnen worden gezegd, dat dit ongeval „uitsluitend'' aan grove schuld te wijten is, terwijl anderzijds toch evenmin aanleiding bestaat aan dezen zeer onvoorzichtigen schepeling volledig schadeloosstelling te betalen.

Men mag hierbij ook niet voorbij zien, dat terwijl eenerzijds het verblijf aan boord verhoogd risico oplevert, anderzijds de schepeling met deze bijzondere risico's als gladde dekken, obstakels, openliggende luiken enz., bekend mag worden verondersteld, zoodat van den schepeling ook meerdere zorg tot vermijding van die risico's mag worden verwacht, hetgeen te meer geldt ten aanzien van de handelingen van den schepeling buiten zijn bedrijfsarbeid, omdat hij dan niet verplicht wordt zich min of meer aan beroepsgevaar bloot te stellen.

Betoont hij die zorg evenwel niet, dan zal toch, naar het schijnt, krachtens het voorgestelde artikellid geen sprake zijn van „uitsluitend grove schuld'' en de werkgever ten volle uitkeeringsplichtig blijven. In tegenstelling namelijk met wat de zooeven door mij geciteerde zinsneden uit de memorie van toelichting doen vermoeden, kent de wettelijke regeling, buiten de gevallen van dronkenschap enz. waarop ik zoo dadelijk terugkom, geen gedeeltelijk verlies van het recht op schadeloosstelling, ingeval van grove schuld van den schepeling gepaard gaande met b.v. bijkomende omstandigheden.

In aanmerking nemende, dat oorzakelijk verband tusschen het ongeval en de aanwezigheid aan boord blijkans altijd te construeeren valt, lijkt het juister de aansprakelijkheid van den werkgever op te heffen, indien grove schuld de hoofdrol heeft gespeeld bij het ongeval, tenzij de bijkomende omstandigheden van dien aard zijn geweest, dat zij aanleiding geven niettemin de aanspraken van den schepeling op schadeloosstelling te aanvaarden.

Oogenschijnlijk wijkt deze suggestie toch niet veel af van de verdere motiveering, die de Regeering in de memorie van antwoord te dien aanzien geeft. Zij zegt n.l.

> „het begrip grove schuld (culpa lata) werd wederom ons burgerlijk recht binnengeleid met artikel 1602 W van het Burgerlijk Wetboek. Onder de omstandigheden waaronder de schepeling verkeert en werkt, kan men hem van lichte verzuimen veelal geen verwijt maken, ook al vallen deze onder het algemeene begrip schuld. Het zou althans niet zijn te verdedigen, dat de werkgever hierdoor van zijn verplichtingen zou worden bevrijd.
>
> Iets anders is het bij de „culpa lata'' een zoo grove schuld, dat zij evenmin als opzet kan worden vergeven en daarmede dan ook wordt gelijkgesteld.''

Inderdaad zou het niet rechtvaardig zijn om lichte verzuimen te straffen met geheel of gedeeltelijk verlies van het recht tot schadevergoeding. Anders echter wordt het indien ernstige verzuimen gepleegd worden en er sprake is van een mate van schuld, zooals die in artikel 1602 W van het B. W. gekwalificeerd wordt.

Ik zou derhalve er op willen aandringen, dat de Regeering in navolging van het in het B. W. omschreven begrip, artikel 15 lid (1) sub *b* van de Schepelingen-ongevallenregeling zal wijzigen in dien zin, dat de werkgever geenerlei verplichting tot schadeloosstelling heeft, indien een ongeval aan een schepeling buiten den bedrijfsarbeid overkomen in belangrijke mate mede aan grove schuld van den arbeider te wijten is.

Ook tegen het tweede lid van artikel 15, Mijnheer de Voorzitter, richten zich mijn bezwaren. Dit lid bevat, volgens de

(De Raad.)

memorie van toelichting, een speciale regeling, welke geldt zoowel voor ongevallen tijdens als buiten den bedrijfsarbeid overkomen, hetgeen onder meer beteekent, dat een schepeling aan wien buiten zijn bedrijfsarbeid een ongeval overkomt, terwijl hij onder den invloed van alcoholischen drank etc. verkeert, aanspraak heeft op tenminste de helft van de geldelijke uitkeering.

Het wil mij voorkomen, dat bij deze speciale regeling ten onrechte in veel te sterke mate het accent is gelegd op de aanwezigheid aan boord. Al brengt het verblijf op een schip voor den schepeling risico mede, daaruit behoeft niet te volgen, dat ieder ongeval den schepeling aan boord overkomen, dezen aanspraak geeft op een uitkeering.

Het doet daarenboven ook vreemd aan, dat terwijl artikel 15 lid 1, elke verplichting tot schadeloosstelling laat vervallen, indien een ongeval uitsluitend aan grove schuld van den schepeling te wijten is, de geldelijke uitkeering slechts tot ten hoogste de helft kan worden verminderd, indien dronkenschap, in welke mate ook, een rol bij het ongeval heeft gespeeld.

De Regeering zegt in de memorie van antwoord weliswaar, dat in de moederlandsche ongevallenwet 1921 een dergelijke bepaling zelfs uitsluitend beperkt werd tot de tijdelijke uitkeering, teneinde een gezin niet levenslang te doen boeten voor den dronkenschap van den man, maar ik stel daartegenover, dat de Nederlandsche Zeeongevallenwet 1919 in dit opzicht afwijkt van de normen, die omtrent ongevallen ten gevolge van dronkenschap in de Nederlandsche Ongevallen 1921 en in de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922 voorkomen. De Nederlandsche Zeeongevallenwet 1919 bevat te dien aanzien geenerlei bepaling. Blijkens de toelichting, voorkomende in Mr. A. Schilthuis' boek „De Zeeongevallenwet 1919'' blz. 327, neemt de practijk aan, dat een ongeval, bij het plaats grijpen waarvan dronkenschap van den getroffene een hoofdrol heeft gespeeld, beschouwd wordt als den getroffene niet „in dienst van het zeevaartuig'' te zijn overkomen, in verband waarmede derhalve elke aanspraak op uitkeering vervalt.

In het midden latende, welke overwegingen den Nederlandschen wetgever hebben bewogen om ten aanzien van dronkenschap geen regeling te treffen, bestaat er toch zeker aanleiding om in de voorliggende ordonnantie onderscheid te maken tusschen ongevallen in en buiten den bedrijfsarbeid overkomen, waarbij de getroffene onder den invloed van alcoholischen drank verkeerde.

Voor wat aangaat ongevallen tijdens den bedrijfsarbeid overkomen, kan ermede worden ingestemd, dat in navolging van de Ongevallenregeling-1939 de geldelijke uitkeering tot ten hoogste de helft wordt verminderd.

Voor wat betreft ongevallen, die onder soortgelijke omstandigheden buiten den bedrijfsarbeid voorkomen, acht ik het billijk, een anderen norm aan te leggen en behoort naar mijn meening, indien dronkenschap bij zulk een ongeval de hoofdrol heeft gespeeld, elke verplichting tot schadeloosstelling te vervallen.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Het is mij een genoegen, aan de bespreking van het voorliggende ontwerp te mogen deelnemen. Indien ooit, dan zal bij de tot stand koming van deze ontwerp-ordonnantie in een groote leemte worden voorzien.

De koopvaardij en haar dienaren behoorde, gezien de rol welke zij in den tegenwoordigen oorlog speelt eigenlijk het troetelkind te zijn van elk gouvernement. Intusschen kan zij zich in dit land menigmaal beschouwen als een stiefkind. Ik zal echter een andere gelegenheid afwachten om deze stelling nader toe te lichten, vooral ook, omdat wij thans dankbaar zijn voor hetgeen de Regeering tot stand brengt.

(De Raad.)

Ik acht het een verkeerde gewoonte, bij de besprekingen over een ontwerp-ordonnantie er dingen bij te sleepen, die tot het onderwerp, dat in behandeling is, slechts in een verwijderd verband staan. Zoo werd mijn aandacht in dit geval getrokken door het feit, dat zoowel in het afdeelingsverslag als de memorie van antwoord aandacht wordt gewijd aan de vrije dagen voor den zeeman. Niet, dat er in dit opzicht geen klachten zouden zijn, integendeel, er zijn er vele en zeer diepgaande. Ik kan mij dan ook volkomen voorstellen, dat men de eerste de beste gelegenheid aangrijpt om deze zaak tersprake te brengen. Het is inderdaad waar, dat de zeelieden thans een buitengewoon zwaren arbeid hebben te verrichten, waarbij voor een goed deel hun vrije dagen geheel worden opgeschort en er van vrije Zondagen in het geheel geen sprake is, hetgeen voor een goed deel ook weer is te wijten aan het feit, dat zoovele koopvaardijofficieren in militairen dienst worden opgeroepen. Voor mij staat vast, dat wij hier krijgen een overmaat van werk bij personen, die eigenlijk vóór alles behoefte hebben aan een regelmatig terugkeerenden vrijen tijd. Niemand is er bij gebaat, wanneer het corps zeevarenden overwerkt en prikkelbaar geraakt. Maar hoe belangrijk deze zaak ook moge zijn en hoeveel waarde het ook heeft, hierover in diepgaande beschouwingen te treden, op het oogenblik is zij niet aan de orde en met de Regeering ben ik het eens, dat we thans andere dingen te behandelen hebben. Ik zal mij daarom bepalen tot een behandeling van de mérites van het ontwerp, hoewel natuurlijk voor mij thans de gelegenheid zou bestaan om ook op andere zaken, die den zee-officier en verdere bemanning van de koopvaardijschepen raken, dieper in te gaan.

Waar wij ons van meet af aan op het standpunt gesteld hebben, dat dit ontwerp met zoo weinig mogelijk vertraging tot stand moet worden gebracht, zal ik mij bij deze eerste gelegenheid, die zich voordoet om speciaal de belangen van de opvarenden bij de koopvaardij te bepalen beperken, in de hoop dat zich eerlang de gelegenheid zal voordoen om breeder op andere zaken in gaan.

De algemeene basis, waarop dit ontwerp berust kan zeer wel mijn sympathie hebben. In dit verband zou ik de Regeering nog dank willen betuigen voor het feit, dat Zij vóór de indiening van het ontwerp de belanghebbenden in staat heeft gesteld hun denkbeelden over dit ontwerp der Regeering kenbaar te maken. Juist de wijze, waarop deze zaak thans tot stand is gekomen, is een bijzondere propaganda om ook in de toekomst een dergelijke wijze van werken toe te passen. Daardoor toch krijgt men, dat bij voorbaat het ontwerp wordt gedragen voor een algemeene opinie onder de belanghebbenden, terwijl men tevens het groote voordeel krijgt, dat de belanghebbenden, die tegengestelde belangen hebben, reeds bij voorbaat van gedachten kunnen wisselen en kunnen trachten tot een compromis te geraken. Het is dank zij dit streven, dat dit in zeer vele opzichten bevredigende ontwerp voor ons ligt.

Het is wel eenigszins bevreemdend te achten, dat wij een jaar oorlog noodig hebben gehad om tot regeling van deze aangelegenheid te komen, doch in elk geval heeft het tot op heden nog geen schadelijke gevolgen voor betrokkenen gehad. De Nederlandsch-Indische koopvaardij bleef gespaard voor groote verliezen, maar niet ontkend kan worden, dat thans de dreiging langzaam in kracht toeneemt.

Natuurlijkerwijs zou ik nog eenige bezwaren naar voren kunnen brengen, zoo ten aanzien van het bedrag der maandelijksche uitkeeringen, dat nu niet bepaald hoog is te noemen, maar wij willen in dit opzicht niet te zware lasten van het bedrijf vragen. Wij weten, dat daarbij ook andere factoren in acht genomen dienen te worden, doch hetgeen thans geboden wordt, is een groote vooruitgang bij wat nu is.

De heer Vas Dias heeft zooeven in zijn betoog bezwaren aangevoerd tegen het feit, dat de volle lasten van deze regeling op het bedrijf worden gelegd. Wij meenen de verdediging van een en ander aan de Regeering te kunnen overlaten, maar wenschen toch bij voorbaat deze opmerking te maken, dat de Regeering is tegemoetgekomen aan deze principieele bezwaren door haar wijze van garantie van een verzekering tegen dit risico.

Wel meen ik, dat indien er verbetering moet worden gebracht in de bedragen van schadeloosstelling, zooals is geopperd, dit ook over de heele linie moet worden gedaan en niet slechts bij een bepaalde categorie. Want, wel mag gerekend worden, dat zelfs bij deze regeling, indien man en vader komt te vallen, afgedacht van dit hooge zedelijke verlies op zich zelf het materieele verlies voor het gezin belangrijk zal zijn. Dit geldt voor alle categorieën en niet alleen voor de laagste.

Alvorens tot de bespreking van enkele artikelen over te gaan, zou ik even onder de loupe willen nemen de opmerking der Regeering, dat tot dusverre de noodzaak nog niet gebleken is, om in de ongevallenregeling voor de luchtvaart een bijzondere voorziening te treffen wegens het oorlogsrisico. Ten deze verschil ik met de Regeering van meening. Wij moeten niet wachten tot de oorlogsongevallen zich beginnen voor te doen met het regelen van deze materie. Elk oogenblik toch kan ook hier de oorlog zijn volle kracht gaan ontplooien. Wij zijn in oorlog, Mijnheer de Voorzitter. Voor dezen oorlog moeten wij ons bij voortduring meer paraat maken. Één van de noodwendige voorwaarden voor deze paraatheid is de regeling van de schadeloosstelling voor oorlogsslachtoffers bij gemakkelijk kwetsbare bedrijven. Geldt dit voor de koopvaardij, met evenveel klem geldt dit voor de luchtvaart.

Punt 11 van het algemeen gedeelte der memorie van antwoord gaat uit van de gedachte, dat hier nog geen noodzaak is gebleken, welk idee toch zeker niet volkomen juist is te achten. Ik moge er dus nogmaals op aandringen om deze materie ten spoedigste wettelijk te regelen; een regeling, die de te makkelijker kan zijn, waar het hier dan toch in hoofdzaak maar één maatschappij betreft, die zeker niet onwillig is om in deze het noodige voor haar personeel te verrichten.

Als ik nu tot de bespreking van enkele artikelen overga, dan moet ik zeggen, dat in de eerste plaats de opmerkingen bij art. 1 lid 1 mij voorkomen niet in ruime mate aan logische eischen te voldoen. Hier wordt toch gezegd: als regel zullen gevaarlijke verrichtingen, welke een schepeling b.v. in oorlogsomstandigheden vrijwillig op zich neemt zooals reddingspogingen e.d., gerekend moeten worden, in verband met hun bedrijfsarbeid te staan.

> „Een nadere voorziening op dit punt" — aldus de memorie van antwoord — „wordt derhalve niet noodzakelijk geacht."

De logica hiervan ontgaat mij ten eenen male, juist in verband met de algemeene strekking van dit wetsontwerp.

Hiervan kan men toch in het generaal zeggen: als regel mag men aannemen, dat invaliden-oorlogsweduwen enweezen wel zouden verzorgd worden. En toch wil het ontwerp deze zaak wettelijk op de juiste basis stellen. Doch in dit onderdeel verlaat men deze stelling en wil men de zaak feitelijk ongeregeld laten. Het ware hier gemakkelijk om te zetten in „reddingspogingen met goedvinden van den kapitein ondernomen gelden als verrichtingen die in verband met den bedrijfsarbeid staan". Een enkele maal zou het kunnen voorkomen — tenminste dit kan theoretisch verondersteld worden — dat een schepeling zonder toestemming van zijn gezagvoerder pogingen doet tot redding van schipbreukelingen, die verlies van leven of invaliditeit tengevolge hebben. Dan staat de wetgever en de betrokken directie natuurlijk voor een moeilijk geval. De grens tusschen roekeloosheid en idealistische zelfopoffering valt hier zeer

(De Raad.)
moeilijk te trekken. Nadere omschrijving zou hier wel haar nut hebben, al zal deze moeilijk zijn.

Wat art. 2 aangaat, deelt de memorie van antwoord in lid 3 sub *b* mede, dat de N. V. Stoomvaartmaatschappij Oceaan in Londen gevestigd is, zoodat de onderhavige regeling op deze maatschappij dan ook niet van toepassing zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Kan de Regeering hier nu uitdrukkelijk verklaren, dat de schepelingen aan boord der vaartuigen van deze maatschappij onder de Hollandsche regeling vallen, en zoo ja, zou de Regeering dan kunnen informeeren of in Londen een beroepsinstantie is gevestigd?

Wat art. 7 lid 1 betreft, Mijnheer de Voorzitter, spijt het mij, dat wij thans nog niet de zaak hier voor ons zien liggen. Want juist daarvan hangt het af of de schadeloosstelling, die zou worden toegekend, aan eenigszins behoorlijke eischen voldoet.

Wat toch zijn bijzondere premies? Hiervan kan veel afhangen. De Regeering zegt hier toe, met enkele slagen om den arm dan, om voor de definitieve vaststelling dezer verordening deze ook met de betrokkenen te bespreken. Wij hopen, dat dit zal geschieden, want niet vergeten moet worden, dat de gages in algemeenen zin, bepaaldelijk eenigszins worden gedrukt door het feit, dat de totale inkomsten mede gevormd worden door verschillende bijzondere premiën, die bij de scheepvaart dikwijls een zeer uiteenloopend karakter dragen. Ik kan volkomen begrijpen, dat deze verordening nog niet gereed kan zijn, aangezien deze materie inderdaad veel ingewikkelder is dan de buitenstaander zou vermoeden, uitgezonderd bij een enkele maatschappij dan, die b.v. uitsluitend tankers exploiteerd. Daar zal de toepassing dezer ordonnantie, voorzoover art. 7 betreft, zeker geen moeilijkheden baren. Wèl bij maatschappijen als de K.P.M., waar een zeer ingewikkeld stelsel van toelagen en premies heeft.

Zoo rijst o.m. de vraag, of premies, die duidelijk verband houden met waarde en kwantiteit der lading doch die overigens regelmatig worden uitbetaald, zullen gerekend worden bij het normale loon. Normaal is hier een toekenning der premies. Maar niet normaal, tenminste niet op een vast bedrag te fixeeren, is het bedrag der premies. Waar deze zeer duidelijk gehandhaafd worden in het belang van het bedrijf, hoop ik toch, dat de Regeering het buiten allen twijfel stelt, dat deze premies vallen onder het begrip loon. Voorts zou ik er bij de Regeering op willen aandringen om het getal der wegvallende premies zoo gering mogelijk te maken.

In artikel 8 lid 2 zegt de Regeering het volgende:

> „Voor de instelling van een raad van beroep zijn geen voldoende termen aanwezig. De in het ontwerp gegeven mogelijkheid van beroep wordt alleszins voldoende geoordeeld".

Ik betreur het, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering dat antwoord meent te moeten geven. Van de uitspraak van den controleerenden ambtenaar is beroep bij den hoofdinspecteur, hoofd van den dienst van Scheepvaart, mogelijk. Maar, Mijnheer de Voorzitter, deze ambtenaar zal in de eerste plaats wel te werk gaan volgens de instructies van de bedoelde autoriteit. Bovendien zal, indien dit eenigszins mogelijk is, deze autoriteit wel uitspraak doen volgens het advies, dat hij van zijn ondergeschikte in dezen erlangt. Dit is reeds een bedenkelijk punt, maar zelfs al ware dit niet zoo, dan nog zou het voor beide betrokken partijen gewenscht zijn als er een meer uitgebreide beroepsinspectie was, dan volgens dit ontwerp het geval is.

Wij hebben tot nu genoegzaam aan den lijve gevoeld, dat een eenhoofdige Regeering niet voldoende waarborgen biedt voor een onafhankelijke rechtspraak. Een der lessen van dezen gruwelijken tijd is toch zeker wel, dat niet teveel macht in handen van één persoon vereenigd moet zijn.

De Hollandsche ongevallenregeling kent dan ook een meerhoofdige beroepsinstantie. Een van de meest op den voorgrond tredende eigenschappen van een beroepsinstantie moet toch wel zijn, dat zij het volledig vertrouwen geniet van de belanghebbenden. En nu willen wij niets afdoen aan de onpartijdigheid de integriteit van de in het ontwerp als beroepsinstantie voorgestelde autoriteit, maar hier biedt zich een volkomen ongezochte gelegenheid aan om een bedrijf als de koopvaardij te ordenen met inachtneming van democratische beginselen. Dit, Mijnheer de Voorzitter, maakt voor mij, tesamen met meerdere waarborg voor een onpartijdige uitspraak, het aanlokkelijke van een commissie of raad van beroep uit.

Voorloopig meenen wij, dat het aantal geschillen niet groot zal zijn. Juist op grond van deze verwachting zouden wij er de voorkeur aan geven, dat de ordonnantie de mogelijkheid opent tot het in het leven roepen van een commissie van beroep voor elk geval, waarin geschil zou ontstaan. Het is niet onze bedoeling, dat een kostbare grootste instelling als raad van beroep in het leven wordt geroepen. Integendeel, wij stellen ons een commissie voor, bestaande uit drie personen: een vertegenwoordigende den werkgever, een den werknemer en een door deze beide aan te wijzen voorzitter, of wanneer men daaraan hangt, het hoofd van den dienst voor Scheepvaart. Van meetaf zou hierbij de bedoeling op den voorgrond staan, dat de commissie-leden hun arbeid volkomen belangloos verrichten. Kosten behoeft het niet met zich te brengen. Maar in den vorm, zooals dit ontwerp het beroep regelt, zal deze regeling zeker geen algemeen vertrouwen inboezemen. Ik zou er dus nogmaals op willen aandringen, dat de Regeering het ontwerp in deze richting wijzigt, dat de mogelijkheid tot het inschakelen van zoo'n commissie van beroep wordt geopend op een wijze zooals later bij verordening is te regelen.

Bij artikel 10 onder sub *b* deelt de Regeering het volgende mede:

> „Bij de redactie van de Regeeringsverordening zal aan de regelingen van de K. P. M. en de J. C. J. L. inzake vergoeding bij verlies van uitrusting alle aandacht worden geschonken."

Ik zou hierbij aan de Regeering de vraag willen stellen, of zij hier dezelfde toezegging wil doen, die zij gedaan heeft in de memorie van antwoord op pagina 5 onder artikel 7 sub *a*, 3de alinea.

Wat artikel 15 aangaat, Mijnheer de Voorzitter, sluit ik mij aan bij de Regeering, waar Zij bepaald bezwaar maakt tegen het laten vervallen van het woord „uitsluitend". Ik dank Haar voor de opmerking, die Zij daarbij maakte en die als volgt luidt (memorie van antwoord blz. 7 roneo):

> „Onder de omstandigheden, waaronder de schepeling verkeert en werkt, kan men hem van l i c h t e verzuimen veelal geen verwijt maken, ook al vallen deze onder het algemeene begrip schuld. Het zou althans niet zijn te verdedigen, dat de werkgever hierdoor van zijn verplichtingen zou worden bevrijd."

De redactie, welke door mijn geachten voorganger op dit spreekgestoelte werd voorgesteld, lijkt mij van een dusdanige ingewikkeldheid, dat zij aanleiding zou kunnen geven tot het ontstaan van allerlei verschil van meening.

(De heer V a s D i a s: Zij staat in het Burgerlijk Wetboek.)

Ik weet niet in hoeverre de redactie van het Burgerlijk Wetboek op dit punt aanleiding heeft gegeven tot langdurige besprekingen, maar in elk geval meen ik toch, dat wij in een bedrijf als het zeevaartbedrijf niet gemakkelijk te ver kunnen gaan bij het toekennen van rechten in dit opzicht aan de zee-officieren. Gaan wij in dit opzicht ons bezondigen aan allerlei min of meer vage omschrijvingen, dan zijn de vragen, die te stellen zijn, in menigte aan te wijzen.

Wij kunnen er inderdaad geen bezwaar tegen maken, dat, indien de grove schuld uitsluitend bij den schepeling berust,

(**Smit.**)
de gevolgen daarvan dan uitsluitend door hem gedragen moeten worden, al zullen deze gevolgen ook wel onschuldigen, vooral vrouwen en kinderen, treffen, doch in zulk een geval erken ik ten volle, dat het moeilijk is te spreken van recht op de schadeloosstelling. Maar de mogelijkheid om de schadeloosstelling niet uit te keeren moet dan toch wel tot het uiterste beperkt worden.

Mijnheer de Voorztter! De heer Vas Dias heeft in zijn betoog ook veel aandacht gewijd aan dronkenschap. Hij heeft dat natuurlijk niet gedaan met de bedoeling, hier aan te geven, dat dronkenschap onder scheepsofficieren en andere opvarenden meer zou voorkomen dan onder andere personen. Het is alleen de moeilijkheid in deze kwestie, die hem er ongetwijfeld toe heeft gebracht deze zaak naar voren te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! De verdediging van deze kwestie laat ik aan de Regeering over, doch ik zeg bij voorbaat, dat ik mij bij Haar meening in deze zal aansluiten.

Mijnheer de Voorzitter, ik wil mijn rede besluiten met de algemeene opmerking, dat het mij aangenaam aandoet, dat de opmerkzaamheid der Regeering voor een wijle in beslag is genomen door de zorg voor de zeevarenden bij de koopvaardij. In allerlei toonaard kan men hooren van, lezen over het groote belang der koopvaardij, de stoerheid der zeelieden, hun moed en plichtsbetrachting. En dit ten rechte! Te weinig wordt nog beseft wat deze mannen in dezen tijd moeten opofferen om hun taak naar behooren te volbrengen. Te weinig, zeg ik, al zou men dit niet meenen, wanneer men enkele opgewonden artikelen leest. Maar ik hoop, dat ook in de naaste toekomst de Regeering zal willen medewerken om zooveel mogelijk de lasten die op deze menschen drukken te verlichten en de zwaarte der taak, die zij volvoeren, meer te erkennen. Tot nog toe ontbrak daar veel aan. Wat de zeelieden vragen is geen liefdegave; het is een recht om als een ieder voor hun gezin, voor hun echtgenoote en kinderen, meer te kunnen zijn dan tot dusverre. Dit ontwerp is een stap in de goede richting, waar het de nagelaten betrekkingen van de zeelieden tenminste niet broodeloos achterlaat.

Ik wil hieraan nog toevoegen, dat wij dankbaar zijn voor hetgeen wij krijgen, doch wij zullen nog dankbaarder zijn voor hetgeen de Regeering ook in de toekomst zal voorstellen om de sociale positie onzer zeevarenden beter te regelen en op hechtere basis te stellen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de instemming met de regeling van de voorziening bij ongevallen van schepelingen die vorige sprekers hebben betuigd, sluit ik mij gaarne aan. Deze regeling kan inderdaad met groote voldoening worden begroet.

Nadat in 1939 Nederlandsch-Indië als een der laatste landen een algemeene ongevallenregeling tot stand heeft zien komen, wordt thans een regeling getroffen voor de schepelingen, welke tevens zoozeer van belang is omdat ook het oorlogsrisico daarin is begrepen.

Het strekt tot voldoening, — ik acht dit van buitengewoon groote beteekenis; daarom vermeld ik het — dat over den inhoud van deze regeling, tusschen werkgevers en werknemers in algemeenen zin geen groot verschil van inzicht meer bestaat, hetgeen mede is te danken aan het aan deze behandeling voorafgegane overleg, een overleg, dat de behandeling in den Volksraad aanmerkelijk kan bekorten, een overleg tevens, dat de regeling voor beide daarbij betrokken partijen gemakkelijker aanvaardbaar maakt. Ik meen evenwel, dat niet alle betrokken vereenigingen tot dit overleg zijn uitgenoodigd, hetgeen ik betreur.

Mijnheer de Voorzitter! De contrôle op de naleving der regeling zal — gelijk in de memorie van antwoord wordt opgemerkt — voor den Dienst van Scheepvaart een nieuwe, niet onbelangrijke taak met zich brengen. Hoewel ons verlangen uitging naar een contrôle door het Kantoor van Arbeid, meen ik, dat thans ook wel genoegen kan worden genomen met een contrôle vanwege den Dienst van Scheepvaart. Het personeel van dien dienst zal met een academische kracht worden uitgebreid. Ik neem aan, dat het in de bedoeling ligt, dezen nieuwen ambtenaar als taak toe te wijzen het algemeene toezicht op deze regeling. De vraag schijnt mij hier echter gewettigd, of niet in plaats van een wellicht onervaren academicus, een jonge, ervaren practijkman uit de scheepvaart met deze taak zou kunnen worden belast.

Met waardeering heb ik kennis genomen van de mededeeling, dat het in de bedoeling ligt, voor het lage personeel bij de bebakening eveneens een regeling te treffen. De Regeering is in verband met het ontwerp wellicht juist niet op de verdere opmerkingen over de sociale positie van het lager personeel der bebakening ingegaan. Ik meen echter deze zaak toch nogmaals in de aandacht der Regeering te mogen aanbevelen.

De mededeeling van de mogelijkheid van het onderbrengen van het risico bij de Zeluva is belangrijk voor een goede uitvoering van de regeling. Ik vertrouw overigens, dat vooral de kleine reederijen daartoe verplicht zullen worden. Voor de uitbreiding van de objecten met dokken onder 2e bij artikel 2 lid 1, en het toevoegen van een nieuw punt onder 6e van artikel 2 lid 1 ben ik eveneens erkentelijk, hoewel ik het bezwaar van den heer Vas Dias inzake de baggermolens toch niet wil onderschatten.

Ik kan accoord gaan met de bepaling, dat als grondslag van de loonberekening het normale loon zal worden gekozen, zooals in de toelichting op artikel 7 reeds werd medegedeeld en verduidelijkt. Ik blijf er echter op aandringen dat, indien bepaalde premiën bij regeeringsverordening zullen worden uitgezonderd, vóór de vaststelling dier verordening de vertegenwoordigers van de bij de regeling betrokken groepen zullen worden gehoord. Dit hooren kan naar mijn meening, waar die vertegenwoordigers alle te Batavia gevestigd zijn, op zeer korten termijn plaats vinden, zoodat het bezwaar van den tijd mijns inziens hier weinig gewicht in de schaal kan leggen. Ik twijfel er niet aan of men zal in deze toch wel tot overeenstemming komen.

Dat bij de bepaling van het loon dezelfde richtlijn zal worden gevolgd als bij de Ongevallenverordening-1939, Staatsblad 1939 No. 639, artikel 3, stemt tot voldoening.

Eveneens verneem ik met voldoening, dat de Regeering op de aangelegenheid van de regeling der vrije dagen Haar aandacht gevestigd blijft houden en Zich voorstelt, in betere tijden daarvoor een oplossing te zoeken. Ik moge echter wèl opmerken dat waar, hoezeer ook begrijpelijk, van de zeevarenden thans zeer zware diensten worden gevorderd, het mij toch nuttig voorkomt er op te wijzen, dat het belang van deze personen, zoowel in physiek als in geestelijk opzicht naar mijn meening gedoogt, dat op dit punt de aandacht der Regeering gevestigd blijft, óók in dezen tijd, opdat, waar eenigszins mogelijk, het gezinsverband onderhouden kan worden. De boog moet door de omstandigheden hier wel strak gespannen worden, doch dit neemt niet weg dat deze zaak wel zóó belangrijk is, dat de aandacht van de Regeering hiervoor zeker mag worden verzocht, terwijl in deze ook een ernstig beroep op de reeders niet achterwege mag blijven om in deze te doen, wat maar eenigszins mogelijk is.

Mijnheer de Voorzitter! Met zeker leedwezen heb ik vernomen, dat naar de meening der Regeering bij artikel 11 niet kan worden afgeweken van de bepalingen zooals deze zijn gesteld in de Ongevallenregeling-1939. Dit artikel 11 voorziet mijns inziens niet in het geval, dat een arbeider komt te overlijden een zekeren tijd nadat het ongeval heeft plaats gehad. Indien iemand geheel invalide wordt is het duidelijk dat, daar zijn inkomsten tot de helft verminderd worden, zijn gezinsverzorging in het gedrang moet komen, terwijl verder aannemelijk moet worden geacht — zooals in

(Smit.)

het afdeelingsverslag reeds is opgemerkt — dat het ongeval vaak een vroegtijdig overlijden tengevolge heeft. In dergelijke omstandigheden zou het naar mijn meening toch niet onlogisch zijn, indien voor de weduwe en de dan nog minderjarige kinderen eenige voorziening zou worden getroffen. Mij lijkt dit maatschappelijk volkomen verantwoord.

Minder noodzakelijk, alhoewel toch niet onredelijk lijkt het mij dat, indien een weduwe, die eenmaal een bepaalde vaste uitkeering heeft gekozen en binnen betrekkelijk korten tijd hertrouwt, haar alsdan nog het verschil wordt uitbetaald tusschen het bedrag, dat zij ineens zou hebben ontvangen en de reeds genoten uitkeeringen. Ik vertrouw dat, zoo de Regeering dat thans niet zou willen bepalen, er later gelegenheid zal zijn, een herziening van de Ongevallenregeling-1939, en ook van deze ongevallenregeling, aan de orde te stellen.

Indien de Regeering, in analogie met de Ongevallenregeling-1939, niet van Haar standpunt wenscht af te stappen, dat deze materie hierbij regeling kan vinden wil ik er op wijzen dat, gelijk ook elders, deze ongevallenregeling slechts een eerste begin vormt. De heer Vas Dias wees hier reeds op en de practijk zal wel uitwijzen, welke fouten zich in de toepassing voordoen. Maar ik hecht er groote waarde aan, dat bepaalde fouten, die de regeling van 1939 aankleven, reeds thans worden gememoreerd, nademaal het zeker zaak is, dat vooral van werknemerszijde op verbetering van deze leemten wordt aangedrongen.

Ik ben mede zeer erkentelijk voor het feit, dat bij de redactie der desbetreffende regeeringsverordening inzake vergoeding van uitrusting, aan de terzake bestaande regelingen van de K.P.M. en de J.C.J.L. aandacht zal worden geschonken.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, nog een en ander over een punt dat mij van groot belang voorkomt, namelijk artikel 15, lid 1 sub *b*. Hier wordt namelijk voorgesteld, den werkgever geenerlei verplichting tot schadeloosstelling op te leggen indien een ongeval als bedoeld bij artikel 1, lid 1 tweede zin, uitsluitend aan grove schuld van den getroffen werknemer is te wijten.

Mijnheer de Voorzitter! In de Ongevallenregeling-1939 komt in het overeenkomstige artikel een dergelijke bepaling niet voor. In de memorie van antwoord staat wel vermeld dat de schuldleer opzet en grove schuld gelijk stelt, maar uit de ontwikkeling van de ongevallenverzekeringen blijkt toch wel, dat men practisch nergens de meening van de Regeering in deze deelt. Indien in het geval van grove schuld geen enkele uitkeering zou behoeven te geschieden, zou dit naar mijn meening moeten beteekenen, dat in het geval van grove schuld het beroepsrisico aan het ontstaan van het ongeluk niet debet is.

Volgens de opvatting van de „Compensation for industrial accidents", een uitgave van het Internationaal Arbeidsbureau (van 1925) wordt de schuld van den arbeider gesteld in 5 gradaties:

ten eerste het opzettelijk toebrengen van verwonding;
ten tweede misdadige handeling en misdrijf;
ten derde onvergeeflijke fout;
ten vierde schending van het reglement en dronkenschap, en
ten vijfde grove nalatigheid of nalatigheid in het algemeen.

Over de twee eerste punten, waarbij duidelijke opzet aanwezig is, kan men kort zijn; het is redelijk, dat hier iedere vergoeding achterwege blijft. Maar het bepalen van wat onder grove schuld behoort te vallen, is wel uitermate moeilijk. „Grove schuld toch wordt door den Franschen juridischen specialist Loubat beschreven als een onvergeeflijke fout, waarvan de kenmerken zijn, dat de bewuste wil en het voornemen van den arbeider niet op het ongeval zelf — hetgeen zou neerkomen op de omschrijving van de opzettelijk toegebrachte verwonding doch op de fout, die het ongeval veroorzaakt heeft — gericht zijn. Onoplettendheid, — en hierop wensch ik den heer Vas Dias speciaal te wijzen, omdat dit geachte medelid het heeft gehad over open luiken en dergelijke. Ik neem aan, dat ook een zeeman in zijn leven wel eens een oogenblik onoplettend kan zijn en dat zou hem dan buitengewoon duur te staan komen — onvoorzichtigheid, vergeetachtigheid, het nemen van buitensporig risico, nieuwsgierigheid enz., die moeten worden beschouwd inhaerent te zijn aan de menschelijke natuur, worden niet als onvergeeflijk beschouwd, dus in dit geval ook niet als „grove schuld". Volgens dezen rechtskundige heeft grove schuld dit karakter alleen, wanneer ze door een bewusten wil om de regels te schenden, wordt begeleid, wanneer b.v. een arbeider een ongeval veroorzaakt door een handeling, die hem uitdrukkelijk verboden is, of door dronkenschap, onder voorwaarde, dat dit dan de rechtstreeksche oorzaak van het ongeval is, zoodat ik zeker niet, gelijk de heer Vas Dias wenscht, het woord „uitsluitend" zou willen laten vervallen. Ik zou er vóór zijn — dat is uit wat ik gezegd heb wel duidelijk gebleken — om, in analogie met de land-ongevallenregeling, het geheele punt *b* te doen vervallen.

Hieruit blijkt wel, Mijnheer de Voorzitter, dat het niet eenvoudig zal zijn, het begrip „grove schuld" juist te omschrijven en het gevaar bestaat, dat deze zaak te ruim wordt geïnterpreteerd, zeer ten nadeele van den betrokken werknemer. Zelfs bij grove schuld dient mijns inziens aangenomen te worden, dat het bedrijfsrisico toch heeft medegewerkt tot het ontstaan van het ongeval. In Frankrijk kan dan ook een vergeeflijke fout nooit schadeloosstelling volkomen uitsluiten, doch alleen gedeeltelijk, overeenkomstig de beslissing van de rechtbank en dit is in meerdere landen het geval.

In de periode, dat de ongevallenwetten tot stand kwamen, werden vrijwel overal personen, die mede tengevolge van grove nalatigheden ongelukken gekregen hadden, van de voorzieningen der ongevallenregelingen uitgesloten en hoezeer ik ook met den heer Vas Dias van meening ben, dat wij deze wet in haar werking moeten beschouwen, hebben wij toch wel als voorbeeld te nemen de langjarige practijk, die in andere landen hiermede verkregen is. En die langjarige practijk wijst toch uit, dat in vele landen, waar men oorspronkelijk ten aanzien hiervan het standpunt innam, dat de heer Vas Dias voorstaat, men thans gekomen is tot het begrip hetwelk door mij wordt voorgestaan. Later werden immers in vele staten deze wetten herzien, zoodat reeds in 1925 kon worden gemeld, dat uitsluiting van ongevallen, toe te schrijven aan nalatigheid, eer uitzondering dan regel geworden was.

Waar overigens, gelijk ik reeds zeide, ook de Ongevallenregeling-1939 een dergelijke stringente bepaling als hier wordt voorgesteld, niet bevat, en waar ik van meening blijf, dat „grove schuld" een zeer rekbaar begrip is, meen ik toch, er op te mogen blijven aandringen, dat deze bepaling uit de onderhavige regeling zal worden geschrapt, zoodat er in alle gevallen, behalve bij opzet, een uitkeering zal plaats hebben, zij het ook verminderd. Dat is trouwens reeds het geval bij lid 2 van dit artikel waarin staat vermeld dat, indien tijdens het ongeval de schepeling onder den invloed van alcoholischen drank of bedwelmende middelen verkeerde, met instemming van den controleerenden ambtenaar de uitkeering, bedoeld in artikel 10, lid 1 sub 7 met ten hoogste de helft kan worden verminderd. Dit, Mijnheer de Voorzitter, lijkt mij toch overigens ook een geval, waarbij men grove schuld van den werknemer zeker wel mag aannemen indien inderdaad de invloed van alcoholischen drank of bedwelmende middelen zeer groot is geweest. Want, ik kan mij toch voorstellen, dat het onder den invloed zijn van alcoholischen drank door verschillende menschen verschillend wordt geïnterpreteerd. Een geheelonthouder zal iemand, die één borrel koopt, toch feitelijk reeds verafschuwen en daardoor geneigd zijn te

(Mapoedji.)
zeggen: de man verkeert onder invloed van alcoholischen drank. Vooral bij de scheepvaart, geloof ik, zal een juist criterium niet gesteld kunnen worden, want ik meen, dat het vaststellen of iemand onder invloed van alcoholischen drank verkeert, tot de taak van een arts behoort. Bij ongevallen te land wordt, meen ik, een dokter geraadpleegd, wanneer de politie een dergelijk geval meent te kunnen constateeren. Dan wordt altijd de grootste voorzichtigheid in acht genomen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Op zee kan men er beter tegen.)

Inderdaad, het zijn physiek sterke personen, maar dat beteekent toch niet, dat men daar de voorzichtigheid niet in acht moet nemen. Men moet de zaak toch zoo beoordeelen, dat het naar mijn meening logischer is, dat twee gevallen wel worden uitgekeerd dan dat inderdaad in één geval wegens overtreding der bepalingen gestraft zou worden. Men moet zich toch wel indenken, wat het inhouden van de uitkeering beteekent, vooral wanneer de nagelaten betrekkingen van iemand, wien een ongeval overkomen is, zonder eenigen steun achterblijven. Veiligheidsvoorschriften om een uitkeering te bevorderen, lijken mij toch in hooge mate gewenscht.

Ten slotte nog een kort woord over de mededeeling van de Regeering, dat terugwerkende kracht aan deze regeling niet verleend kan worden, in ieder geval heeft de Regeering daar ernstig bezwaar tegen. Hoe het ook zij, het is in ieder geval zaak op spoedige invoering van deze regeling aan te dringen en zeker erop aan te dringen, dat met de invoering niet gewacht zal worden tot verschillende verordeningen inderdaad zijn tot standgekomen. Inderdaad zijn de tijdsomstandigheden zoodanig, dat ook al is tot nu toe geen ongeval geschied, de mogelijkheden aanwezig zijn. Inderdaad, zooals hier gezegd wordt, een ongeluk ligt in een klein hoekje. Maar tegenwoordig kunnen we dit wel een beetje uitbreiden. Een ongeluk en althans een ongeval is zeer wel mogelijk.

In dit verband meen ik dan ook wel zeer nadrukkelijk aan de Regeering te mogen verzoeken, geen uur langer met de invoering dezer regeling te wachten dan strikt noodzakelijk is.

Wat den raad van beroep betreft, die door den heer De Raad werd bepleit, ik kan mij wel met zijn betoog vereenigen.

Ik meen echter, dat deze zaak dan ook zal moeten gelden voor de land-ongevallenregeling en dat dit dus een zaak is, die algemeene voorziening vereischt.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik behoorde tot de leden, die bezwaren hadden tegen den korten termijn, welke hun voor de behandeling van de onderhavige regeling was toegemeten. Het is mij daarom niet mogelijk, een diepere beschouwing aan deze aangelegenheid te wijden.

Slechts een enkel punt wensch ik aan te roeren, n.l. de niet-toepasselijkverklaring van deze regeling op de Inheemsche vaartuigen of op prauwen, die niet voorzien zijn van een mechanisch middel van voortbeweging. Naar ik meen te weten zijn geen van deze prauwen voorzien van zulk een mechanisch voortbewegingsmiddel.

In artikel 2 sub 4 van dit ontwerp is bepaald, dat de daareven genoemde vaartuigen niet begrepen zijn onder de uitkeeringsplichtige schepen, tenzij en voorzoover deze schepen bij regeeringsverordening als uitkeeringsplichtige schepen worden aangewezen.

De laatste zinsnede van die bepaling opent echter wel de mogelijkheid om bedoelde prauwen aan te wijzen als uitkeeringsplichtige schepen, maar dan bij regeeringsverordening te bepalen.

Het staat echter vast, dat de daareven genoemde prauwen zoolang zij niet bij regeeringsverordening aangewezen zijn, in welk stadium zij thans verkeeren, geen uitkeeringsplichtige schepen zijn.

De bezwaren van de Regeering om deze prauwen aan te wijzen als uitkeeringsplichtige schepen mogen blijken uit de memorie van toelichting (blz. 16), n.l. dat de personen, welke dergelijke vaartuigen exploiteeren, doorgaans wel zeer primitief georganiseerd zijn, zoodat naar de meening van de Regeering moeilijk van bedrijven kan worden gesproken. Verder zegt de memorie van toelichting:

> „De arbeidsverhoudingen, arbeidsvoorwaarden en bedrijfsvoering op dergelijke vaartuigen worden bovendien veelal beheerscht door familie- of vriendschapsverhoudingen zoodat van „dienstbetrekkingen en bepaalde arbeidsvoorwaarden" geen sprake is."

Verder zegt de memorie van toelichting, dat bij deze verhoudingen en toestanden een behoorlijke naleving van een regeling als de onderhavige niet kan worden verwacht, terwijl ook contrôle daarop practisch vrijwel onuitvoerbaar zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Men mag niet uit het oog verliezen dat vele prauwen, voornamelijk Makassaarsche en Boegineersche vaartuigen, de Indische zeeën bevaren. Zij varen van uit Makassar of van uit de kusten van Zuid-Celebes naar verschillende eilanden dezer gewesten, n.l. naar Java, Sumatra, Borneo, de Molukken en ook naar Singapore. Deze schepen staan stellig ook bloot aan oorlogsgevaren, evenals schepen, die voorzien zijn van een mechanisch middel van voortbeweging. Het ligt mijns inziens voor de hand, dat ook deze prauwen betrokken behooren te worden bij de onderhavige schepelingen-ongevallenregeling.

Indien werkelijk de organisatie zeer primitief is, hetgeen ik toch betwijfel, is dit een reden te meer om aan te nemen, dat de contrôle gemakkelijk zal zijn.

Dat er ten aanzien van die prauwen, zooals de memorie van toelichting zegt, geen sprake is van dienstbetrekkingen en bepaalde arbeidsvoorwaarden, meen ik te kunnen ontkennen, aangezien, naar ik meen te weten, voor de prauwen in Zuid-Celebes wel regelingen bestaan ten aanzien van dienstbetrekkingen en arbeidsvoorwaarden. Deze regelingen zijn gebaseerd op oude gewoonten en gebruiken of adat en zijn vastgelegd in oud Makassaarsche en Boegineesche lontars of te wel oude geschriften. Uitvoerige inlichtingen dienaangaande kunnen zoowel het B.B. als de vereenigingen van de Inlandsche prauwvaarders in Zuid-Celebes verstrekken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan de bezwaren van de Regeering nog niet inzien, dat naleving van een regeling als de onderhavige niet kan worden verwacht, althans met betrekking tot de Makassaarsche en Boegineesche prauwen.

Juist door de primitieve organisatie der bedrijven, zooals de memorie van toelichting zegt, en door het feit, dat er wel regelingen ten aanzien van de dienstbetrekkingen en arbeidsvoorwaarden, zooals ik daareven noemde, bestaan, is de naleving van een regeling als de onderhavige mogelijk.

De door de memorie van toelichting bedoelde beheersching door familie- of vriendschapsverhoudingen treedt slechts op den voorgrond bij de in dienstneming van personeel. De werkgever, of werkgevers neemt of nemen bij voorkeur als bemanning van een prauw in dienst familieleden of vrienden, dan wel personen aanbevolen door familieleden of vrienden. Deze beheersching doet niet en kan n.m.m. niet te kort doen aan de voorwaarden van de dienstbetrekkingen en de bepaalde arbeidsvoorwaarden.

Ik meen daarom de Regeering eerbiedig in overweging te mogen geven de onderhavige schepelingen-ongevallenregeling van toepassing te verklaren op de Inheemsche schepen, die niet voorzien zijn van een mechanisch middel van voortbeweging, of wel deze regeling bij regeeringsverordening toepasselijk te verklaren op prauwen, als bedoeld in het slot van sub 4 van art. 2 der onderhavige ongevallenregeling, zoo noodig na ingewonnen adviezen van het Europeesch en het Inlandsch B.B. en de scheepvaartvereenigingen in Zuid-Celebes.

(Lapian.)

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! De indiening van de Schepelingen-ongevallenregeling kan ik niet anders dan toejuichen. Deze regeling had mijns inziens veel eerder moeten komen. Dan zouden wij tenminste thans reeds voldoende ervaring op dit gebied hebben en niet — zooals nu het geval is — direct geplaatst zijn voor de noodzakelijkheid, deze materie te regelen mede in verband met de bijzondere situatie, welke door den oorlog geschapen is. Er zou dan ook geen aanleiding hebben bestaan voor opmerkingen over dit ontwerp als gemaakt zijn door mijn geacht medelid, den heer Vas Dias, namelijk dat men nu maar tevreden moet zijn met een voorloopige regeling.

Het is dan ook wel gerechtvaardigd, als ik mij afvraag: Waarom moest men wachten tot de oorlogstoestand ingetreden was? Het is vooral te betreuren, Mijnheer de Voorzitter, omdat aan deze regeling geen terugwerkende kracht kan worden verleend. Dit blijkt o.a. uit de memorie van antwoord, bladzijde 9 (roneo). Ik vind dit niet erg ten aanzien van schepen, die ver van het oorlogsterrein hun emplooi hebben; voor die schepen echter, die naar de oorlogszône zijn gedirigeerd, lijkt het mij noodzakelijk, dat een regeling wordt getroffen, opdat de vóór de inwerkingtreding dezer regeling getroffenen aanspraak kunnen maken op een uitkeering. Wellicht is de toepassing dezer regeling niet eens noodig. Wij weten geen van allen, of er reeds ongelukken, dan wel ongevallen zijn voorgekomen. Ik heb dan ook slechts het oog op eventualiteiten. Vanaf deze plaats heb ik enkele weken geleden daarop de aandacht der Regeering gevestigd, tijdens de bespreking van de voorgestelde oprichting van naamlooze vennootschappen, toen bekend werd, dat onze schepen door Engeland gecharterd werden.

Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen, dat de Regeering blijkens de memorie van antwoord waardeering heeft voor de verschillende organisaties van belanghebbenden en deze in de gelegenheid heeft gesteld haar oordeel over dit ontwerp te geven. Ik zou het daarom zeer op prijs hebben gesteld, als de organisaties van de Indonesische schepelingen daartoe ook de gelegenheid hadden gekregen. Dit is echter niet het geval geweest, zooals mijn geacht medelid, de heer Smit, reeds heeft opgemerkt. Ik verwacht dat bij voorkomende gevallen de waardeering der Regeering ook uitgestrekt zal worden tot laatstgenoemde organisatie. Wij hebben namelijk den zoogenaamden onderofficierenbond (scheepsklerken) en den bond van het overige mindere personeel.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering op pagina 5 (roneo):

> „Voorzoover de tijd zulks zal toelaten en daaraan behoefte bestaat, zal nopens den inhoud der regeeringsverordening overleg met belanghebbenden worden gepleegd."

Mogen bij die gelegenheid de door mij bedoelde belanghebbenden ook geraadpleegd worden.

Het wil mij voorkomen, dat de Regeering Haar afwijzing van de verschillende naar voren gebrachte desiderata bij de diverse artikelen in bijna alle gevallen baseert op de gedachte, niet af te wijken van hetgeen bepaald is in de Ongevallenregeling-1939, waarin dit ontwerp blijkbaar wortelt. Ik meen, dat dit standpunt niet geheel juist is. Immers, de aard van den werkkring aan boord der schepen is heel anders dan die van den werkkring bij de bedrijven, waarvoor de regeling aan den wal van toepassing is. Is er ten deze in gewone omstandigheden al een verschil, in dezen oorlogstijd is dit verschil nog aanmerkelijk toegenomen. Ik behoef hier over deze verschillen zeker niet uit te weiden en ik hoop, dat de Regeering de enkele redelijke wenschen welke door mijn geachte medeleden, de heeren De Raad en Smit, naar voren zijn gebracht en door mij nog zullen worden gebracht, voor inwilliging vatbaar zal achten.

Mijnheer de Voorzitter! Op bepaalde lijnen en trajecten in onzen archipel worden gewoonlijk koelies voor de belading en lossing der schepen in dienst genomen. Deze personen bevinden zich gedurende de geheele reis dan wel gedurende een gedeelte van die reis aan boord van het schip. Bij de beantwoording van de gestelde vragen in het afdeelingsverslag omtrent art. 5, lid 5 sub *b*, is deze kwestie naar het mij voorkomt al duidelijk omschreven t.o.v. de werkzaamheden, die betrekking hebben op het laden en lossen, maar ik stel er prijs op nog te worden bevestigd in mijn meening dat deze medereizende koelies onder de werkingssfeer van deze regeling vallen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering acht geen bijzondere motieven aanwezig om het maximum der voor de kinderen bestemde geldelijke uitkeering, dat bij aanwezigheid van twee of meer kinderen gesteld is op 240 maal het dagloon, te verhoogen. Zooeven heb ik reeds betoogd, dat de aard van den werkkring aan boord der schepen, vooral in oorlogstijd, heel anders is dan die van werkkringen aan den wal. Het risico voor gevaar is bij eerstgenoemden werkkring oneindig veel grooter dan bij een werkkring aan den wal. Alleen al op grond hiervan lijkt het mijns inziens voldoende gemotiveerd, af te wijken van de landregeling.

In afwijking van de meening, gesteld in het afdeelingsverslag, om de leeftijdsgrens te verhoogen van 16 op 18 jaar, ben ik meer geporteerd voor een verhooging der maximumuitkeering voor kinderen. Een kind van boven de 16 jaar kan zijn moeder zoo noodig reeds goede diensten bewijzen en verlicht aldus de lasten, welke de moeder te dragen heeft. Een moeder, die meer dan twee minderjarige kinderen te verzorgen heeft, zal echter na het overlijden of bij invaliditeit van haar echtgenoot en verzorger met vele moeilijkheden te kampen hebben. Uit dien hoofde lijkt mij een verhooging van deze maximum-uitkeering, b.v. tot 360 maal het dagloon, wel redelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik bezie deze kwestie van uit een Indonesisch standpunt. Het salaris van den Indonesiër, waarop de uitkeering gebaseerd zal zijn, is gewoonlijk laag. Van zelfsprekend is de uit te keeren schadeloosstelling ook zeer miniem en in vele gevallen is dit bedrag nauwelijks voldoende voor het onderhoud van een gezin met meer dan twee kinderen. En ik denk hierbij nog slechts aan de verzorging en niet eens aan de opvoeding! Hoe moet de moeder deze kinderen de school laten bezoeken?

Bij een uitkeering, als geregeld in dit ontwerp, zal de kans, welke de kinderen bij in leven blijven van den vader zouden hebben op een goede opvoeding, zijn verdwenen. Ik geloof niet dat het te rechtvaardigen is, dat deze kinderen als gevolg van het verlies van hun verzorger wegens een ongeluk aldus gedupeerd worden. Het is een bekend feit, dat vooral in deze klasse van de maatschappij de gezinnen groot zijn. In verband met dit alles hoop ik, dat de Regeering Haar standpunt ten deze zal willen herzien.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de beantwoording van de opmerkingen betreffende artikel 26 verklaart de Regeering, dat het Haar voorshands niet noodzakelijk voorkomt, den verjaringstermijn van één jaar te verlengen. Dit acht ik wel noodig, vooral voor de schepelingen, die naar en in het buitenland varen. Als bewijs, dat dit noodig is, moge het geval dienen van een opvarende, die, zich te Londen bevindende, een brief aan zijn vrouw zond. Deze brief was wegens vele omstandigheden ongeveer vijf maanden onderweg. Op Java aangekomen, bleek de brief echter onbestelbaar. Dat is begrijpelijk, want de vrouw van een Indonesischen schepeling zal niet zoo spoedig een eventueele adresverandering aan het postkantoor opgeven, zoodat tenslotte navraag bij de medekampongbewoners moet plaats hebben, om doorzending mogelijk te maken, tenminste als de postbode deze goedheid heeft. In het andere geval blijven zulke stukken gewoonlijk als onbestelbaar in een of ander kantoor liggen met het gevolg, dat de verjaringstermijn ongemerkt passeert. Ik meen er daarom voor te mogen pleiten, dien termijn op twee jaar te stellen.

Tenslotte lees ik in de memorie van antwoord over artikel 2, lid (1), dat een waschbaas op een gouvernementsmarine-

(Voorzitter.)
schip een zelfstandig ondernemer is en als zoodanig niet valt onder het begrip „schepeling". Gaarne zou ik van de Regeering vernemen, hoe de medereizende waschbaas aan boord van de koopvaardijschepen beschouwd zal worden.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een der leden het woord? Zoo niet, dan is hiermede de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de Regeeringsgemachtigde bereid morgenochtend te antwoorden?

De heer **Den Hamer**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord, zoomede de afhandeling van dit onderwerp, morgenochtend plaats hebben.

De vergadering wordt te 12.11 uur n.m. gesloten.

39ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 6 September 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Schepelingen-ongevallenregeling 1940 c.a. (Ond. **60**). — Eerste rapport der Commissie voor de verzoekschriften. — Aanv. begrooting betr. Afd. III A, Indische Schuld, voor 1940 (zevende storting Rubberfonds; Ond. **59**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roeloffs, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Drossaers en Den Hamer.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van een regeling nopens het verleenen van schadeloosstelling aan schepelingen, wien in verband met hun bedrijfsarbeid een ongeval is overkomen (Schepelingen-ongevallenregeling 1940) en tot wijziging in verband daarmede van het Burgerlijk Wetboek en de „Ongevallenregeling 1939" (Ond. **60**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 6).

De behandeling is gevorderd tot het antwoord der Regeering in eersten termijn.

De heer **Den Hamer**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is erkentelijk voor de woorden van waardeering en instemming, welke zijn geuit door de sprekers, die gisteren het woord hebben gevoerd over het ontwerp der Schepelingen-ongevallenregeling. Dat deze regeling den Volksraad niet eerder kon worden aangeboden, heeft zijn bijzondere redenen gehad. Wanneer de heer De Raad opmerkt, dat wij een jaar oorlog noodig hebben gehad om tot regeling van deze aangelegenheid te komen en ook de heer Lapian een vraag in dezen geest stelt, dan zijn daarmede niet de juiste motieven aangeduid.

Aan de regeling voor schepelingen immers diende de landregeling vooraf te gaan, die, zooals bekend, eerst op 1 Januari van dit jaar in werking is getreden. Eerst daarna kon de invoering der Schepelingen-ongevallenregeling ter hand worden genomen, welke in ontwerp vrijwel gereed lag toen Nederland in den oorlog werd betrokken. Het oorlogsrisico in dit ontwerp vervat, vroeg toen bijzondere aandacht in verband met de vraag, op welke wijze de scheepvaartmaatschappijen zich tegen dit bijzondere risico zouden kunnen dekken, hetgeen leidde tot inschakeling van de Zeluva. Uit dezen gang van zaken moge blijken, dat deze regeling moeilijk veel eerder bij den Volksraad ingediend had kunnen worden.

(Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.)

In zijn algemeene beschouwingen nopens het ontwerp heeft de heer Vas Dias aan evenbedoeld oorlogsrisico eenige beschouwingen gewijd en bestreden, dat oorlogsongevallen bij scheepvaartbedrijven behooren tot het „risque professionnel". Hij heeft daarbij melding gemaakt van de plannen der Nederlandsche Regeering tot wijziging van de Ongevallenwet 1921 en de Land- en Tuinbouwongevallenwet, teneinde voor het oorlogsrisico bijzondere voorzieningen te treffen.

Hieruit valt echter nog geenszins af te leiden, dat een dergelijke wijziging van de Nederlandsche Zeeongevallenwet mede in de bedoeling zou hebben gelegen. Dit is zelfs niet waarschijnlijk, wanneer men in aanmerking neemt, dat de Nederlandsche Zeeongevallenwet uit de Oorlog-Zeeongevallenwet van 1915 is gegroeid. Kennelijk is dus ook in Nederland de conclusie aanvaard, dat oorlogsongevallen inhaerent aan het scheepvaartbedrijf zijn te achten en niet van een schepelingen-ongevallenregeling kunnen worden uitgezonderd. Scheepvaartbedrijven kunnen geenszins met op het land werkzame bedrijven worden gelijkgesteld, aangezien zij — zooals reeds in de memorie van toelichting is opgemerkt — door haar voortdurend contact met verre landen en de aanzienlijke afstanden, welke door haar worden bestreken, nu eenmaal aan bijzondere risico's onderhevig zijn, waaronder ook principieel het oorlogsrisico valt; elke reederij weet, dat bij een gewapend conflict haar schepen aan bijzondere gevaren zijn blootgesteld, en dat de handelsvloot der tegenpartij door elken belligerent in het bijzonder wordt belaagd.

Is het standpunt der Regeering derhalve, dat ook het oorlogsrisico onder het „risque professionnel" der scheepvaartbedrijven behoort te vallen, in het bijzonder karakter van dit risico heeft Zij nochtans aanleiding gevonden de reederijen in staat te stellen zich daar tegen te dekken door te bevorderen, dat hiervoor de Zeluva kan worden ingeschakeld. De Regeering heeft met voldoening vernomen, dat de Economische Groep zich met deze oplossing heeft kunnen vereenigen.

Wat de artikelen betreft heeft de heer Vas Dias uit de aanvulling van artikel 2 lid (1) sub 6° geconcludeerd, dat daardoor de baggermolens der tinbedrijven onder deze regeling zouden vallen. Dit is echter niet de bedoeling der Regeering geweest, omdat met het woord „binnenwateren" slechts bedoeld werden riviermondingen, havenkommen enz., dus niet de waterbassins, welke door het graafwerk der tinbaggermolens worden gevormd. Deze tinbaggermolens blijven dus onder de Ongevallenregeling 1939; slechts bij transport over zee komen zij onder de schepelingenregeling te vallen.

Met betrekking tot artikel 5 lid (1) sub *a* heeft de heer Vas Dias een nadere toelichting gevraagd met betrekking tot het begrip „bemanning". Hiervoor kan worden verwezen naar de memorie van toelichting op dit artikel, waarin o.m. staat, dat hiertoe zijn te rekenen de gezagvoerder, zij die voorkomen op de monsterrol of op den in artikel 382 van het Wetboek van Koophandel bedoelden staat, benevens de opstappers, genoemd in artikel 383 lid (2) van gemeld wetboek.

Zoowel de kapitein als de meevarende ladingkoelies vallen dus onder deze regeling, waarmede tevens een vraag van den heer Lapian is beantwoord.

De heer Vas Dias heeft voorts om een nadere verduidelijking gevraagd ten aanzien van de mededeeling der Regeering, dat de aannemer van scheepsreparaties voor wat betreft zijn werklieden, die tijdens de vaart herstellingen aan het schip verrichten, de aansprakelijke werkgever kan zijn in den zin van de Schepelingen-ongevallenregeling. Indien deze aannemer een droogdokmaatschappij is, die onder de landregeling valt, dan kunnen — aldus concludeert spreker — evenbedoelde

(Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.)
werklieden niet als schepelingen in den zin der onderhavige ordonnantie worden beschouwd. Deze conclusie is echter minder juist. Een droogdokmaatschappij kan als werkgever zoowel onder de landregeling als onder de schepelingenregeling vallen met betrekking tot een schadeloosstelling.

Heeft het ongeval plaats in een stilliggend droogdok dan is de landregeling van toepassing; treft het ongeval een meevarenden werkman, die in dienst van de droogdokmaatschappij reparaties uitvoert, dan is de Schepelingenongevallenregeling van toepassing.

Met betrekking tot artikel 5 lid 5 sub *b* en *c* heeft de heer Vas Dias gevraagd, wat er gebeurt, indien een getroffene weigert een schadeloosstelling te ontvangen, waarop hij recht heeft krachtens een andere dan de Indische regeling. Het antwoord hierop kan luiden, dat zoo'n getroffene de consequenties van zijn weigering zelf heeft te dragen en in dit geval de Schepelingen-ongevallenregeling niet van toepassing wordt.

Door den heer Vas Dias is erop aangedrongen artikel 15 lid 1 sub *b* in dien zin te wijzigen, dat de werkgever geenerlei verplichting tot schadeloosstelling heeft indien een ongeval, aan een schepeling buiten den bedrijfsarbeid overkomen, in belangrijke mate mede aan grove schuld van den arbeider te wijten is. Spreker heeft hierbij aansluiting gezocht aan de redactie van artikel 1602 w van het Burgerlijk Wetboek.

Nu is het echter een bekend feit, dat dit artikel van het Burgerlijk Wetboek den arbeider niet veel baat heeft gebracht in zijn aanspraken op een vergoeding bij bedrijfsongevallen. Dit vormde juist een van de redenen, waarom in de moderne ongevallenregelingen daarvoor in de plaats het principe van het risque professionnel is gesteld, dat ten opzichte van de schuldvraag een voor den arbeider veel gunstiger standpunt inneemt. Ook de heer Smit doelde hierop in zijn rede; deze spreker ging zelfs zóóver, dat hij, in tegenstelling tot den heer Vas Dias, de geheele bepaling van artikel 15 lid 1 sub *b* zou willen schrappen, zoodat alleen in geval van opzet van de zijde van den arbeider, de uitkeeringsplicht zou worden opgeheven.

Uit deze tegenstelling meent de Regeering te mogen concludeeren, dat de bepaling in haar huidige redactie niet ver van het juiste midden af is. Geheel vervallen kan zij niet, omdat hier, in afwijking van de landregeling, rekening moet worden gehouden met ongevallen buiten den bedrijfsarbeid. De consequenties van deze verruiming dienen echter voor den werkgever te worden beperkt. De Regeering meent op de reeds door Haar aangevoerde klemmende motieven hier niet verder te kunnen gaan dan tot opheffing van den uitkeeringsplicht wanneer het ongeval uitsluitend aan grove schuld van den schepeling is te wijten. Al moet den heer Vas Dias worden toegegeven, dat zoodanige gevallen niet veel zullen voorkomen — ondenkbaar zijn zij niet — dit mag geen aanleiding zijn tot wijziging van deze bepaling in voor den arbeider zeer ongunstigen zin. Het stemde tot voldoening, dat deze zienswijze ook door den heer De Raad werd gedeeld.

De heer Vas Dias heeft nog bezwaar gemaakt tegen het tweede lid van artikel 15, volgens welke bepaling in geval van dronkenschap de uitkeering tot de helft kan worden verminderd. Spreker achtte het billijk, dat bij ongevallen buiten den bedrijfsarbeid elke verplichting tot schadeloosstelling zou komen te vervallen, indien dronkenschap bij zulk een ongeval een hoofdrol heeft gespeeld.

Hiertegenover staat het betoog van den heer Smit, die erop wees, dat het onder invloed zijn van alcoholischen drank verschillend kan worden geïnterpreteerd en een juist criterium hier moeilijk te stellen is.

Ook de heer De Raad meende tegen evenbedoelde suggestie van den heer Vas Dias bezwaar te moeten maken. De Regeering is eveneens van oordeel, dat in de practijk moeilijk zal zijn uit te maken, of dronkenschap bij een ongeval een rol dan wel een hoofdrol heeft gespeeld. In aansluiting aan de zienswijzen van de heeren Smit en De Raad meent de Regeering dan ook, dat voor een wijziging op dit punt geen voldoende termen bestaan. Men moet hier de consequenties van het zeemansberoep, waardoor schepelingen bij verblijf in vreemde havens de gunstige werking van het huiselijk milieu moeten missen, niet uit het oog verliezen, zoodat eerder aanleiding zou bestaan ten aanzien van dit punt bij schepelingen een milder standpunt in te nemen dan de regeling voor hen te verslechteren. Ook voor ongevallen buiten den bedrijfsarbeid meent de Regeering derhalve de bepaling van artikel 15 lid 2 te moeten handhaven.

De heer De Raad is teruggekomen op de wenschelijkheid om voor de luchtvaart een bijzondere voorziening te treffen wegens het oorlogsrisico. Deze kwestie heeft de aandacht der Regeering; indien mocht blijken, dat de Ongevallenregeling 1939 hier geen voldoende uitkomst biedt, zal terzake de noodige voorziening worden getroffen.

Uit het antwoord der Regeering, dat ten aanzien van reddingspogingen en dergelijke van een schepeling geen nadere voorziening noodig is, heeft de heer De Raad de onjuiste conclusie getrokken, dat dergelijke reddingspogingen buiten deze regeling zouden vallen. Het antwoord der Regeering beoogde juist te constateeren, dat dit soort reddingspogingen als regel gerekend moet worden in verband te staan met den bedrijfsarbeid van den schepeling, zoodat ongevallen daarbij onder de werking der regeling zullen komen.

In het kader van artikel 2 heeft de heer De Raad gevraagd of de schepelingen van de Stoomvaartmaatschappij „Oceaan", die te Londen gevestigd is, onder de Nederlandsche Zeeongevallenwet vallen. Deze vraag moet naar de meening der Regeering bevestigend worden beantwoord. Of te Londen een beroepsinstantie gevestigd is, is hier niet bekend. Indien de heer De Raad daar bijzonder prijs op stelt, dan is de Regeering gaarne bereid daarover alsnog informaties in te winnen.

De heer De Raad heeft nog nadere inlichtingen gevraagd ten aanzien van de bijzondere premies, welke niet kunnen worden gerekend onder het normale loon als bedoeld in artikel 7 lid 1. Waar spreker zelf erkent, dat dit een ingewikkelde kwestie is, zal het hem niet verwonderen, wanneer de Regeering hem thans op dit punt nog geen volledig uitsluitsel kan geven, omdat nog niet alle gevraagde gegevens op dit punt zijn ontvangen. Ten aanzien van de ladingpremies, die regelmatig worden uitbetaald, meent de Regeering echter thans reeds als haar meening te kunnen bekend stellen, dat zij tot het normale loon moeten worden gerekend. Intusschen kan den heer De Raad — dit mede in antwoord op een vraag van den heer Smit — worden toegezegd, dat de betrokken organisaties nog zullen worden gehoord alvorens dit punt in de regeeringsverordening zal worden geregeld. Dit geldt mede voor de uitvoeringsvoorschriften op het punt van de vergoeding voor verlies van uitrusting. Naar aanleiding van een desbetreffende opmerking van den heer Lapian kan hieraan nog worden toegevoegd, dat dit overleg mede zal worden gepleegd met de door hem bedoelde organisaties van Indonesische schepelingen.

De heer De Raad heeft nog gepleit voor de instelling van een raad van beroep en daarbij als voornaamste argument aangevoerd, dat de controleerende ambtenaar een ondergeschikte is van den hoofdinspecteur van scheepvaart.

Dit bezwaar, Mijnheer de Voorzitter, geldt echter evenzeer voor de Ongevallenregeling 1932; de daarin bedoelde controleerende ambtenaren zijn ondergeschikten van den chef van het veiligheidstoezicht, welke figuur hier echter geen bezwaar heeft opgeleverd, niettegenstaande de ongevallen te land veel frequenter zijn dan de zeeongevallen. Terecht werd door den heer Smit reeds opgemerkt, dat de instelling van een raad van beroep

(Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.)
niet los van de land-ongevallenregeling zou kunnen worden geregeld. De noodzaak daarvoor is tot dusver nog niet gebleken, zoodat de Regeering meent aan dit voorstel van den heer De Raad thans geen gevolg te kunnen geven. Wel kan Zij spreker toezeggen, dat de hoofdinspecteur van scheepvaart zooveel noodig en mogelijk de betrokken organisaties zal hooren alvorens in beroep een beslissing te nemen.

De heer Smit heeft gevraagd, of de aangekondigde uitbreiding van het personeel van den dienst van scheepvaart niet zou kunnen bestaan in de aanstelling van een jongen ervaren practijkman uit de scheepvaart, in plaats van de aanstelling van een academische kracht. De heer Smit legt hier blijkbaar den nadruk op ervaring in de scheepvaart, doch het thans aanwezige personeel op het hoofdkantoor van scheepvaart beschikt reeds in ruime mate over deze practische ervaring, zoodat bij deze personeelsaanvulling deze factor niet doorslaggevend behoeft te zijn.

Met betrekking tot het onderbrengen van het oorlogsrisico bij de Zeluva vertrouwde de heer Smit, dat vooral de kleine reederijen daartoe verplicht zullen worden. In deze richting gaat inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, de bedoeling van artikel 38 lid (1) van deze regeling.

Door de heeren Smit en Lapian zijn nog eenige suggesties gedaan tot verbetering van de tarieven in artikel 11; deze verbeteringen betreffen het geval, dat een arbeider komt te overlijden een zekeren tijd nadat het ongeval heeft plaats gehad; voorts het geval van een weduwe, die eenmaal een bepaalde vaste uitkeering heeft gekozen en binnen betrekkelijk korten tijd hertrouwt; tenslotte het geval, dat meer dan twee kinderen als nagelaten betrekkingen aanwezig zijn.

De Regeering kan in dit stadium aan deze suggesties geen gevolg geven, omdat zij afwijkingen zouden beteekenen van de Ongevallenregeling 1939, waarvoor geen bijzondere aan den schepelingenarbeid ontleende motieven aanwezig zijn. Wanneer te zijner tijd een wijziging van de landregeling aan de orde mocht worden gesteld, dan is de tijd gekomen deze suggesties nader in beschouwing te nemen.

Door den heer Mapoedji is er op aangedrongen met gebruikmaking van artikel 2 lid (4) ook de Makassaarsche en Boegineesche prauwvaart onder deze regeling te brengen. De Regeering meent echter te moeten betwijfelen, of zulks practisch uitvoerbaar zal zijn.

De verschillende administratieve verplichtingen van deze regeling eischen een grootere mate van ontwikkeling dan die, welke de werkgevers en gezagvoerders in deze prauwvaart als regel zullen bezitten. Ook merkt de heer Mapoedji zelf op, dat deze werkgevers als bemanning van een prauw bij voorkeur familieleden of vrienden in dienst nemen, hetgeen de zienswijze van de Regeering bevestigt, dat men bij deze prauwvaart niet of moeilijk van gewone dienstverhoudingen kan spreken.

Waar deze verhoudingen blijkens mededeeling van den geachten spreker meer gebaseerd zijn op oude gewoonten en gebruiken of adat, mag aan den anderen kant worden aangenomen, dat de gevolgen van ongevallen onder deze schepelingen mede door het toeloeng-menoeloeng-systeem in voldoende mate zullen worden opgevangen. Bovendien rijst nog de belangrijke vraag, of deze prauwvaart de lasten, welke uit deze ongevallenregeling voor de werkgevers voortvloeien, wel zou kunnen dragen. Reeds meermalen is de wenschelijkheid erkend om de Inheemsche prauwvaart geen bijzondere lasten op te leggen.

De heer Lapian heeft nog gepleit voor een verlenging van den verjaringstermijn, bedoeld in artikel 26 en daarbij een voorbeeld aangehaald, waarbij een overschrijding van den termijn van één jaar buiten de schuld van den betrokkene zou zijn te achten. In deze gevallen wordt echter reeds voorzien door lid (3) van gemeld artikel, dat overschrijding van den verjaringstermijn toestaat, indien belanghebbenden kunnen aantoonen, dat deze buiten hun schuld heeft plaats gehad. Zonder

(Vas Dias.)
bezwaar kan dan ook op dit punt eerst de practische werking van deze regeling worden afgewacht, alvorens tot wijziging over te gaan.

De heer Lapian heeft tenslotte nog gevraagd, hoe de medereizende waschbaas aan boord van koopvaardijschepen beschouwd zal worden. Het antwoord op deze vraag luidt, dat deze waschbaas onder de regeling valt, indien hij in dienst van de reederij is. Of dit steeds het geval is, is der Regeering niet bekend.

Wat tenslotte de inwerkingtreding van deze regeling betreft, Mijnheer de Voorzitter, kan de Regeering de verzekering geven dat daarmede de meeste spoed zal worden betracht, zulks mede om zooveel mogelijk tegemoet te komen aan het bezwaar, dat aan deze regeling geen terugwerkende kracht kan worden verleend.

De **Voorzitter**: Hiermede is ook het regeeringsantwoord in eersten termijn beëindigd. Alvorens tot de behandeling in tweeden termijn over te gaan, wil ik de vergadering eenigen tijd schorsen, teneinde den leden gelegenheid te geven zich op hun antwoord voor te bereiden.

De vergadering wordt te 9.23 uur v.m. voor enkele oogenblikken geschorst en daarna hervat.

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met de Regeering dank te zeggen voor de aandacht, welke Zij besteed heeft aan het door mij in eersten termijn gehouden betoog.

Wat betreft mijn opmerking over het brengen van het oorlogsrisico onder de sfeer van deze ongevallenregeling, zou ik toch nog willen opmerken, dat door mij niet zoozeer is betoogd, dat oorlogsongevallen een risico vormen, dat geenszins inhaerent is aan het beroep van den zeeman, doch dat door mij bestreden is het standpunt, dat door de Regeering zoowel in de memorie van toelichting als in de memorie van antwoord nadrukkelijk gehuldigd is, namelijk, dat deze oorlogsongevallen in beginsel deel uitmaken van de normale sfeer van de ongevallenregeling. Daarbij heb ik ter adstructie van mijn betoog de opvatting aangehaald, welke kort geleden ten aanzien van deze materie in Nederland gehuldigd is. Intusschen geloof ik, dat ik over dit punt niet verder behoef uit te weiden, aangezien de Economische Groep zich accoord verklaard heeft met de oplossing, die de Regeering gevonden heeft, door de werkgevers in de gelegenheid te stellen, zich op redelijke voorwaarden tegen dit risico te verzekeren en dit in te dekken bij een instituut, hetwelk dan zal zijn de Zeluva.

Ten aanzien van de baggermolens heeft het antwoord der Regeering inderdaad veel helderheid gebracht. De Regeering toch heeft verklaard, dat het niet de bedoeling van deze aanvulling is geweest, de baggermolens van de tinbedrijven onder de Schepelingen-ongevallenregeling te doen vallen. Zij heeft daarbij verwezen naar de aanvulling zelf, en heeft verklaard, dat de term: „zee of binnenwateren" zoo moet worden geïnterpreteerd, dat alleen baggermolens die over zee getransporteerd worden, onder de schepelingenregeling vallen, en dat dus baggermolens als die van de tinbedrijven, die in het land werken, tot het bedrijf behooren en als zoodanig onder de landongevallenregeling zullen vallen. Maar nu zijn er bij die baggermolens van de tinbedrijven ook enkele, die het bedrijf — het graven van het tinerts — uitoefenen op zee, in de nabijheid van de kust. Ook deze baggermolens zijn dus werkzaam in het bedrijf en nu is het, als ik den Regeeringsgemachtigde goed begrepen heb, de bedoeling dat dergelijke baggermolens, die werkzaam zijn in het bedrijf als zoodanig, gerekend worden tot het bedrijf te behooren en het bedrijf uitkeeringsplichtig is volgens de landongevallenregeling. Ik zou er toch wel prijs op stellen

(Vas Dias.)
indien de Regeering bereid zou zijn, in tweeden termijn te bevestigen, dat deze opvatting de juiste is en dat dus kan worden gezegd dat baggermolens van de tinbedrijven, voorzoover ze in het bedrijf werkzaam zijn, zullen vallen onder de landongevallenregeling, zoodat er geen sprake zal zijn van een tweeslachtige positie van het personeel op die baggermolens, dat dus niet den eenen dag zal vallen onder de schepelingen-ongevallenregeling en den anderen dag onder de landongevallenregeling.

De nadere toelichting, door de Regeering gegeven ten aanzien van het begrip „bemanning" maakt voor mij de zaak thans wel duidelijk. Het komt er dus op neer, dat onder de schepelingen door de Regeering wel degelijk worden gerekend niet alleen de bemanning in den zin van de Scheepvaartordonnantie-1935, maar ook degenen, die op den staat van ladingkoelies voorkomen.

Met betrekking tot de artikelen, die de aannemerswerkzaamheden regelen, heeft de Regeering het voorbeeld van de droogdokmaatschappij als volgt verklaard. Wanneer op een schip dat in een dok wordt gerepareerd de droogdokmaatschappij personeel werkzaam heeft, en een dier arbeiders overkomt dan een ongeval, zal de uitkeering plaats vinden op den voet van de Ongevallenregeling-1939. Maar wanneer het schip in de vaart is en er overkomt iemand van het personeel een ongeval, dan is de droogdokmaatschappij uitkeeringsplichtig op den voet der Schepelingen-ongevallenregeling. Het spijt mij, maar dit acht ik nog steeds niet in overeenstemming met de bedoeling van het vierde lid van artikel 5, dat bepaalt, dat alleen dàn de werkgever-aanbesteder van een schip, dat in de vaart is, niet uitkeeringsplichtig is, wanneer de arbeiders in dienst zijn van een bedrijf, dat uitkeeringsplichtig is in den zin van de Ongevallenregeling-1939 en dat dan toepasselijk is sub *b* van lid 5 van artikel 5. Naar mijn meening is dus de strekking van het vierde lid dat, wanneer een bedrijf — en een droogdokmaatschappij is zulk een bedrijf — een uitkeeringsplichtig bedrijf is volgens de landongevallenregeling, het niet in de situatie kan komen, dat het uitkeeringsplichtig is volgens de schepelingen-ongevallenregeling. Dat is ook niet noodig, want wanneer een dergelijk bedrijf arbeiders te werk stelt op een schip, dat in de vaart is, dan is krachtens bedoeld vierde lid de werkgever-aanbesteder de uitkeeringsplichtige. Wellicht is de Regeering bereid in tweeden termijn mij hieromtrent nog nader in te lichten.

Ik kom dan aan artikel 15 lid (1) sub *b*. Ik geloof, dat ik bij de opmerkingen, welke ik hierover te maken heb, mij in hoofdzaak kan richten naar het betoog van den heer Smit. De heer Smit gaat nog verder dan de Regeering en wil eventueel lid (1) sub *b* geheel laten vervallen en dus de grove schuld geheel buiten beschouwing laten. De heer Smit voert daarvoor verschillende motieven aan o.m., dat de practijk van diverse ongevallenregelingen in het buitenland langzamerhand gevoerd heeft naar een andere opvatting namelijk, dat grove schuld in het algemeen niet wordt aangemerkt als een factor, waardoor de uitkeeringsplicht vervalt. Maar, wat mij daaruit niet is gebleken, is, of de wijziging der opvattingen, welke de heer Smit aanhaalt, betrekking heeft op ongevallenregelingen voor zeevarenden en daarin zit voor mij juist het verschil. Het gaat hier namelijk om de uitkeering aan een getroffene, wien een ongeval is overkomen buiten zijn diensttijd en niet ten gevolge van zijn bedrijfsarbeid. De ongevallen, die uitkeering ten gevolge hebben, hebben in het algemeen betrekking op ongevallen door den bedrijfsarbeid en in den diensttijd overkomen, maar hier gaat het om ongevallen buiten den bedrijfsarbeid en buiten den diensttijd en dan ligt de zaak toch wat anders. Ik bedoel, of in zulk een geval, wanneer er sprake is van hooge mate van schuld bij iemand, die getroffen is door een ongeval, dat hem buiten den diensttijd en niet in den bedrijfsarbeid is overkomen, dezelfde gedragslijn moet worden gevolgd als bij

(De Raad.)
ongevallen, waarbij ook schuld aanwezig is, maar die iemand in den bedrijfsarbeid zijn overkomen. Ik blijf er bij, dat dit niet juist is.

Ik wil er thans echter niet dieper op ingaan, de Regeering heeft haar eigen opvattingen hierover zeer kort gemotiveerd.

Ten slotte nog een enkel woord over artikel 15 lid (2). Ik wil den heer De Raad gaarne de verzekering geven, dat het natuurlijk niet in mijn bedoeling heeft gelegen, dat uit de aandacht, welke ik aan dit tweede lid heb besteed, zou moeten volgen, dat dronkenschap aan boord een veel voorkomend verschijnsel is. Ik geloof, dat de heer De Raad over voldoende kennis van koopvaardijzaken beschikt om te weten, dat dit nooit mijn bedoeling kan zijn geweest. De heer De Raad weet even goed als ik, dat aan boord van de schepen van de groote maatschappijen de uitoefening van het gezag en de handhaving van orde en tucht tot de meest primaire zaken behooren, en dat daaraan zoo streng mogelijk de hand wordt gehouden. Het is inderdaad een gelukkig verschijnsel, dat juist ten gevolge van de strenge gezagshandhaving en door de strenge sancties, die op overtredingen van dien aard worden gesteld, het misbruik van alcoholischen drank een zeer weinig voorkomend verschijnsel is. Doch juist, omdat het een zoo weinig voorkomend verschijnsel is en omdat in die gevallen, waarin het wel voorkomt, er ook streng tegenover wordt opgetreden, vind ik, dat, wanneer tengevolge van deze omstandigheid aan een schepeling een ongeval overkomt het wel degelijk juist, dat de getroffene de consequenties dient te dragen en dat het dan niet meer billijk is, dat de werkgever, zij het tot hoogstens de helft, uitkeeringsplichtig blijft.

Ik kan besluiten met te zeggen, dat het regeeringsantwoord, speciaal wat betreft art. 15, voor mij niet geheel bevredigend is geweest, maar ik wil daaraan dadelijk toevoegen, zooals ik ook in mijn betoog in eersten termijn heb doen uitkomen, dat ik verwacht, dat, wanneer straks deze ordonnantie en de daarbij behoorende uitvoerende bepalingen in werking treden en later bepaalde fouten en onvolkomenheden in de regeling aan den dag treden, de Regeering daarvoor een open oog zal hebben en bereid zal zijn om, wanneer er leemten in de ordonnantie zullen blijken te bestaan of wanneer er bepalingen in voorkomen, die bepaald onbillijk zijn, de fouten weg te nemen of te redresseeren.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Met een dankbaar hart betreed ik op het oogenblik dit gestoelte, dankbaar, omdat de Regeering in verscheidene gevallen aan de bezwaren, die wij nog koesterden, is tegemoet gekomen.

In de eerste plaats wil ik hier zeggen, dat het mij bijzonder genoegen doet, dat ook de zaak van de luchtvaart door de Regeering ter harte zal worden genomen en dat, wanneer zulks mogelijk blijkt en noodzakelijk schijnt, ook deze zaak zal worden geregeld.

Ten aanzien van mijn informatorische vraag, hoe het staat met de opvarenden, die in betrekking zijn bij de maatschappij „Oceaan" dank ik de Regeering voor de mededeeling, dat deze onder de Hollandsche ongevallenregeling vallen, maar gaarne zou ik vernemen, of thans inderdaad te Londen een beroepsinstantie bestaat. Er is nog steeds veel dat duister is in de positie van de opvarenden van de schepen, die vroeger hun zetel in Nederland hadden en wanneer in eenig opzicht helder licht zou kunnen schijnen over het een of andere punt zou de Regeering daarmede een weldaad bewijzen, ook wanneer een dergelijk duister punt niet in den Volksraad aan de orde wordt gesteld.

Ten aanzien van de premies wil ik in het bijzonder mijn dank betuigen voor het feit, dat de Regeering heeft toegezegd — en thans meer precies dan in eerste instantie — dat de betrokken organisaties zooveel mogelijk bij de regeling van deze materie zullen worden geraadpleegd.

(Smit.)

Nog een enkel woord over de commissie van beroep, die aanvankelijk door mij voorgestaan werd en nog door mij voorgestaan wordt, maar ten aanzien waarvan de Regeering mij in vele opzichten tegemoet is gekomen door te verklaren, dat de beroepsinstanties in gevallen, waarin verschil van meening bestaat, geen uitspraak zullen doen voordat de betrokkenen en de betrokken organisaties zijn geraadpleegd. Wèl komt het mij vreemd voor, maar ik wil bij dit punt niet lang stilstaan, dat de samenhang tusschen deze ordonnantie en de Ongevallenregeling 1939 zoo groot zou zijn, dat in dit opzicht geen verschil mogelijk zou zijn. Het ware toch mogelijk geweest de zaak in deze ordonnantie op pooten te zetten en later bij de Ongevallenregeling 1939 denzelfden gang van zaken in te voeren. Intusschen, een verder aandringen op dit punt zou mijns inziens meer op Rechthaberei gaan lijken en daarom zal ik geen voorstel doen om de artikelen, welke daarvoor in aanmerking zouden komen, zoodanig te wijzigen, dat de commissie van beroep in deze ordonnantie wordt belichaamd.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik zeide, ik ben dankbaar.

Ik ben ook dankbaar jegens den heer Vas Dias, dat hij zoo uitdrukkelijk nog eens heeft bestreden de misvatting, waartoe misschien niet de inhoud, maar wel de breedheid van zijn betoog op dit punt aanleiding zou kunnen geven, dat onder zeelieden de hierbedoelde onaangename eigenschap meer zou bestaan dan op het land, en daartegen zelfs bewijzen heeft aangevoerd, die ik volkomen kan onderschrijven. Ik ben hem daarvoor dankbaar. Ik ben blij, dat wij elkander hier geheel hebben gevonden.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! In eersten termijn heb ik nagelaten mijn waardeering erover uit te spreken, dat het hoofd van het kantoor van arbeid bij de behandeling van dit onderwerp als regeeringsgemachtigde is aangewezen. Het is bekend, dat wij streven naar een ruimere plaats van het kantoor van arbeid in onze samenleving en wij meenen, dat dit als een begin daarvan is te beschouwen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook ik sluit mij gaarne aan bij den dank voor het duidelijke antwoord, welke den Regeeringsgemachtigde door de vorige sprekers is gebracht.

Voor bepaalde toezeggingen ben ik erkentelijk, speciaal voor de toezegging, die inhoudt, dat zoowel bij de bepaling van de loonen als bij de bepaling van de schadeloosstellingen van de uitrusting, bij de daarvoor te maken verordeningen de betrokken personeel-organisaties zullen worden gehoord. Het stemt eveneens tot voldoening, dat ook de Inheemsche organisaties daarbij zullen worden ingeschakeld.

Eveneens sluit ik mij gaarne aan bij de woorden van den heer De Raad met betrekking tot het hooren van de organisaties, indien geschillen over de uitkeering ontstaan. Ik vertrouw, dat dit in de toekomst ook zal gelden voor geschillen, die mogelijkerwijze zullen ontstaan bij de toepassing van de landongevallen-wet.

Eveneens ben ik erkentelijk voor de mededeeling, dat het in de bedoeling ligt — zooals trouwens bleek, maar wat nog eens uitdrukkelijk is verklaard — dat kleine maatschappijen verplicht zullen worden haar risico onder te brengen.

Dan kom ik nog even terug op hetgeen de heer Vas Dias heeft opgemerkt. Ik meen, dat naar aanleiding van het betoog van den heer Vas Dias alle aanleiding bestaat om, zoo de Regeering niet aan mijn suggestie kan voldoen om artikel 15, lid (1) sub *b* te doen vervallen, de redactie, welke thans luidt:

„*b*. een ongeval, als bedoeld bij artikel 1, lid (1), tweede zin, uitsluitend aan grove schuld van den getroffene te wijten is."

te wijzigen in:

„*b*. een ongeval, als bedoeld bij artikel 1, lid (1), tweede zin, uitsluitend aan grove schuld buiten den bedrijfsarbeid van den getroffene te wijten is."

Ik zou zeggen, dat wij hiermede toch een beetje nader tot elkander komen.

Betreffende het idee schuld en opzet is tenslotte groot verschil van meening mogelijk. En nu kan de heer Vas Dias wel aanvoeren, dat hetgeen ik heb aangehaald grootendeels op de landongevallenregeling slaat, maar dan wil ik erop wijzen, dat men bij verschillende landongevallenregelingen ook vergoedingen kent voor ongevallen, welke plaatsvinden bij het gaan van huis naar de arbeidsplaatsen en bij het vertrek van de arbeidsplaats naar de woning. Dit valt inderdaad binnen den bedrijfsarbeid, maar het toont ook wel aan, dat het een iets ruimer begrip is, dan wanneer dit alleen begrensd wordt door de plaats, waar de arbeid wordt verricht, terwijl bovendien bekend is — en de heer Vas Dias zal mij dat niet bestrijden, indien ik als leek deze stelling verkondig — dat op een schip vaak bezigheden moeten worden verricht op een tijdstip, dat de schepeling practisch vrij is. Dit is bij schepelingen in het algemeen, voorzoover ik te dien aanzien geïnformeerd ben, een bekend feit en ook in dit opzicht is wel erg moeilijk een juiste grens te trekken tusschen den tijd van den bedrijfsarbeid en den tijd, gedurende welken men van dien bedrijfsarbeid is vrijgesteld.

Doch hoe het ook zij, ik ben van meening, dat de Regeering hier toch nog wel een zeer voorzichtig standpunt zal innemen, indien Zij de redactie van het betrokken artikel, zooals zij thans luidt, laat voortbestaan.

Er zijn talrijke gevallen aan te wijzen, waar dit anders is en waar ik van meening ben, dat de grens tusschen den bedrijfsarbeid en den tijd daarbuiten zeer moeilijk te trekken is, geloof ik nog altijd, dat mijn verzoek redelijk moet worden geacht en zou ik dit dan ook nog wel zeer ter overweging bij de Regeering willen aanbevelen.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts hebben de beide vorige geachte sprekers nog even artikel 15 lid 2 behandeld. Ik geloof niet, dat hierop, na het antwoord van de Regeering, nog behoeft te worden teruggekomen.

Een ander punt, dat ik nog gaarne even zou willen bespreken betreft de kwestie van de aanstelling van een ambtenaar op het Hoofdkantoor van Scheepvaart. Het is inderdaad juist, dat op het Hoofdkantoor van Scheepvaart talrijke deskundige personen aanwezig zijn, doch zooals gezegd hebben deze deskundigen thans al reeds een volle taak te verrichten, terwijl bovendien, naar mij is medegedeeld, op het Hoofdkantoor van Scheepvaart geen enkele ambtenaar aanwezig is, die practische ervaring heeft ten aanzien van de koopvaardij. Ook dat zou in de richting leiden, die ik in eersten termijn heb aangegeven. Ik meen nogmaals op dit verzoek te mogen terugkomen.

Voorts zou ik nog eens het licht willen doen vallen op een kleinigheid, die ik in eersten termijn niet naar voren heb gebracht, betreffende een mogelijke redactiewijziging. Wij lezen n.l. in art. 5 lid 5 van het ontwerp het volgende:

„Als schepelingen in den zin van deze ordonnantie worden niet beschouwd:

a. landsdienaren en dienaren van bij ordonnantie ingestelde zelfstandige gemeenschappen, ten ware zij bij regeeringsverordening als schepelingen in den zin van deze ordonnantie worden aangewezen;"

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent dus, dat ook Europeesche militairen, die rijksdienaren zijn, onder landsdienaren zijn te rekenen. Een vroegere regeeringsuitspraak wijst op het omgekeerde. In Februari 1940 heeft de Regeering namelijk gezegd, dat de schepelingen, behoorende tot het corps Inlandsche schepelingen bij de Koninklijke Marine in Nederlandsch-Indië, wier positie geheel door den Gouverneur-Generaal wordt geregeld — vergelijk Staatsblad 1936 No. 669 — en ten laste der begrooting van Neder-

(Mapoedji, Lapian.)

landsch-Indië, o.m. voor de toepassing van de regelingen op het gebied der pensioenen, steeds als Nederlandsch-Indische landsdienaren zijn beschouwd — vgl. zittingsj. 1939—'40. Ond. **111**, st. 5 —. Dit geldt uiteraard niet voor het Europeesch personeel bij de Koninklijke Marine. Een wijziging is dus wenschelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Dan zou ik tenslotte nog het volgende in het midden willen brengen. De heer Vas Dias heeft aan het slot van zijn betoog opgemerkt, dat, indien onvolkomenheden of onjuistheden bij de toepassing van deze ordonnantie, of bij de werking daarvan, aan het licht zouden treden, wel vertrouwd wordt, dat de Regeering met voorstellen zal komen om daarin aanvulling te brengen. Alhoewel de heer Vas Dias blijkbaar de fouten en gebreken ten aanzien van deze regeling in een ander licht zal zien dan ik, geloof ik ook, dat er nu wel reeds aanleiding is, op deze zaken de aandacht van de Regeering te vestigen en Haar te verzoeken, de daarvoor bestemde instanties te gelasten, deze kwestie in onderzoek te nemen. Ik kom hierop dus niet verder terug.

Wel nog even op een aangelegenheid, die door den heer Lapian nog is aangesneden, betreffende een grootere vergoeding voor kinderen, indien er meer dan twee kinderen aanwezig zijn. In de tegenwoordige omstandigheden is het wel zeer duidelijk geworden, dat kinderen in het geheele maatschappelijke bestel een zeer voorname beteekenis hebben en het juist moet worden geacht, dat er voor de sociale voorzieningen ten behoeve van de groote gezinnen bijzondere maatregelen moeten worden getroffen. Dit geeft mij te meer aanleiding om het betoog van den heer Lapian in dezen te steunen, daar ook ik van meening ben, dat een begrenzing tot twee kinderen, speciaal voor de groepen, die de heer Lapian bedoelt — maar ook bij andere groepen is dit gelukkig geen uitzondering —, onvoldoende is en het daarom wel gewenscht is hier een ruimere voorziening te treffen. Mocht de heer Lapian dan ook met een voorstel komen, teneinde de Regeering te verzoeken het aantal dagen, dat het loon van den kostwinner bij diens overlijden zal worden uitgekeerd, te brengen van 240 op 360, dan zal ik hem daarbij gaarne mijn steun verleenen.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord der Regeering is voor mij niet bevredigend wat aangaat de bescherming van de schepelingen bij de groote prauwvaart. Er is mijns inziens zeer wel een eenvoudige regeling mogelijk en billijk zou dit zeker zijn. Of men een ongeval krijgt bij de mechanische vaart of bij de groote handelsprauwvaart maakt voor de opvarenden niet het minste verschil, noch voor henzelf, noch voor hun betrekkingen. Ik moet daarom handhaven hetgeen ik reeds in eersten termijn zeide, dat al moge de verhouding tusschen de werknemers en de werkgevers bij de groote stoomvaart anders zijn dan bij de Makassaarsche scheepvaart, er toch wel degelijk een dienstverhouding bestaat. Het gaat m.i. niet aan, de opvarenden buiten bescherming te laten. Ik meen dan ook de Regeering te mogen verzoeken, te trachten voor deze schepelingen een bevredigende regeling — zij het ook een eenvoudige — te treffen.

De Regeering zal mij voorloopig tevreden stellen, indien Zij mij wil toezeggen, terzake het advies van de gewestelijke bestuurshoofden te zullen inwinnen. De regeling kan dan bij regeeringsverordening worden getroffen.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regeering erkentelijk voor de toezeggingen, door Haar in eersten termijn gedaan, en de tegemoetkomingen, door Haar betracht, ten aanzien van enkele desiderata, door mij in eersten termijn voorgebracht.

Ik wil nu nog even terugkomen op mijn voorstel inzake de verhooging van het aantal maximaal uit te keeren dagloonen van 240 op 360.

(Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.)

Wanneer ik het voorstel heb gedaan tot verhooging van de uitkeering aan kinderen tot 360 maal het dagloon, dan is dit te verklaren uit het feit, dat het — gelijk in eersten termijn reeds door mij werd betoogd — eenvoudig niet te rechtvaardigen is, dat de kinderen bij overlijden of invaliditeit van den vader wegens een ongeval in en door den dienst verder niet de verzorging en opvoeding zouden kunnen krijgen, welke zij zouden hebben genoten, indien den vader geen ongeluk overkomen was. Moeten de kinderen het in hun toekomst ontgelden, dat de vader-verzorger tot niets meer in staat is? Feitelijk dient men allen minderjarigen kinderen in deze gevallen een uitkeering te geven, doch ons sociale stelsel van heden verzet zich er nog tegen, zoodat ik mij bepaalde tot het genoemde maximum.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het noodzakelijk, hier te verklaren, dat ik mij niet tot degenen reken, die geen waardeering koesteren jegens de scheepvaartmaatschappijen en voor de belangrijke beteekenis dezer maatschappijen voor onze economische ontwikkeling. Ik ben mij bewust van de onmisbaarheid dezer bedrijven in ons economisch bestel. Maar daarom ben ik mij ook bewust van de positie, welke deze bedrijven in onze maatschappij innemen, alsmede van de voorrechten en de wettelijke bescherming, welke ze veelal mogen genieten van de zijde der overheid. Juist op grond hiervan vermeen ik ter wille van de goede verhouding tusschen aandeelhouders, bestuur en personeel, het recht te hebben er op aan te dringen, de rechtspositie van het personeel te doen verzekeren, en dus waar leemten aanwezig zijn, het noodige te doen verrichten. Zulks kan de positie van deze bedrijven slechts schragen. En hiervan kan geen sprake zijn, wanneer er een wanverhouding bestaat tusschen de belanghebbenden, die in deze bedrijven het meest geïnteresseerd zijn. In en buiten deze zaal heb ik dikwijls het beroep vernomen op de beteekenis van deze grootbedrijven ten aanzien van de werkverschaffing, dus op de sociale en economische waarde, waarvan het leven van een deel onzer maatschappij afhangt. Deze schoonklinkende woorden verkrijgen echter eerst inhoud, wanneer de rechtspositie van het personeel voldoende geregeld is. En wat dit betreft staat de Indonesische groep pas aan het begin.

Ik ben ervan overtuigd, dat onze wenschen niet onredelijk zijn. De Regeering zelf kent de maximumuitkeering aan weezenfonds toe bij de aanwezigheid van vijf kinderen en meer. Als wij dus bij deze regeling de toekenning willen doen plaatshebben bij de aanwezigheid van 3 kinderen of meer, wanneer wij er dus op aandringen, de maximumuitkeering in stede van 240 maal het dagloon, op 360 maal het dagloon te doen stellen, dan lijkt mij dit alleszins redelijk.

Waar de Regeering de onderhavige regeling koppelt aan de Ongevallenregeling-1939 en een wijziging daarvan niet in overweging wil nemen zoolang de landregeling niet gewijzigd is, ben ik teruggekomen op mijn voornemen, terzake een amendement in te dienen.

Ik moge de Regeering verzoeken met dit ons desideratum — voor zijn steun waaraan ik den heer Smit dankbaar ben — rekening te willen houden.

De heer **Den Hamer**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De sprekers, die in tweeden termijn over dit onderwerp het woord hebben gevoerd, hebben het de Regeering niet moeilijk gemaakt en ik geloof dan ook, dat aan hun opmerkingen door de Regeering geen uitvoerige beschouwingen meer behoeven te worden gewijd.

Ik kom in de eerste plaats tot hetgeen de heer Vas Dias opmerkte over de positie van het personeel op baggermolens van de tinbedrijven; het geachte lid vroeg op dit punt een nadere verduidelijking, met name of deze molens, zoolang ze in het tinbedrijf werkzaam zijn, onder de landregeling zullen blijven. Dit is inderdaad de bedoeling van de Regeering, Mijnheer de Voorzitter.

(Den Hamer, Regeeringsgemachtigde.)

Een ander punt, door denzelfden spreker voorgebracht, betreft de kwestie van de meevarende werklieden in dienst van een aannemer, wanneer een droogdokmaatschappij dit werk uitvoert. Dit is inderdaad een min of meer ingewikkeld punt door de verschillende bepalingen van de regeling, waardoor men aan de hand van verschillende artikelen de vraag moet beantwoorden, of deze werklieden onder de land- dan wel onder de zee-regeling moeten vallen. In het bijzonder wees de heer Vas Dias hierbij op de bepaling in het vierde lid van artikel 5, waarin staat, dat zoodanige arbeiders worden

> „geacht als schepelingen in dienst van den werkgever-aanbesteder te zijn op of ten behoeve van dat uitkeeringsplichtige schip, tenzij de aannemer zelf een uitkeeringsplichtig schip exploiteert, waarop het aangenomen werk wordt uitgevoerd of een uitkeeringsplichtig bedrijf als bedoeld in de Ongevallenregeling-1939 uitoefent.''

Daarnaast zal dan de vraag moeten worden beantwoord, of deze koelies onder de regeling vallen in verband met de omschrijving van het begrip „schepelingen''. Naar de Regeering meent kan deze kwestie het eenvoudigst worden gesteld wanneer men nagaat, of deze medevarende werklieden vallen onder het begrip „schepelingen''.

Wanneer zij namelijk — en dat is, meen ik, het geval — niet voorkomen op den staat, bedoeld in artikel 382 van het Burgerlijk Wetboek, zoodat zij dan ook niet beschouwd worden als schepelingen in den zin van deze regeling, zal bij ongevallen, dezen werklieden overkomen, de land-ongevallenregeling van toepassing zijn.

De heer Vas Dias heeft naar aanleiding van artikel 15 lid 1 sub *b* nog eenige beschouwingen geleverd over het begrip „grove schuld'', doch deze beschouwingen gaan niet zoozeer tegen het standpunt van de Regeering als wel tegen den heer Smit. Aan het slot van zijn passage over dit punt heeft de heer Vas Dias gezegd, dat de Regeering zich in dit opzicht zou aansluiten bij het standpunt van den heer Smit. Volledig juist is dit echter niet, omdat, wat de heer Smit wenschte, was een volledige schrapping van deze bepaling, hetgeen, naar de meening der Regeering te ver zou gaan. De Regeering handhaaft dus de noodzaak om deze bepaling in de regeling te behouden.

Wat betreft artikel 15 lid (2) zijn, èn door den heer Vas Dias, èn door den heer Smit, nog eenige beschouwingen gewijd aan de vraag, in hoeverre dronkenschap al dan niet tot vermindering van de uitkeering aanleiding zou kunnen zijn. Ik geloof, dat de Regeering van Haar zijde er niet dieper op behoeft in te gaan, vooral, omdat de heer Vas Dias zegt, dat hij de regeling aanvaardt en vertrouwt, dat, wanneer de bepaling in de practijk tot ongewenschte consequenties blijkt te leiden, de noodige wijzigingen in de regeling zullen worden aangebracht. De Regeering kan dit gaarne toezeggen.

Met betrekking tot de woorden van den heer De Raad valt nog dit op te merken, dat, nu blijkt, dat hij bijzonder prijs stelt op informaties aangaande een raad van beroep in Londen, de Regeering voor het inwinnen van deze informaties gaarne Haar tusschenkomst zal verleenen.

Met betrekking tot de commissie van beroep — de heer De Raad heeft hierop, zij het niet sterk, nader aangedrongen — blijft de Regeering op het standpunt staan, dat er geen bijzondere motieven zijn om in afwijking van de landregeling thans reeds tot instelling van een zoodanige commissie van beroep over te gaan. Mocht te zijner tijd blijken, dat de instelling van een zoodanige commissie ook voor de landregeling noodzakelijk zou zijn, dan is de Regeering bereid dit desideratum ook voor de zee-ongevallenregeling in beschouwing te nemen.

De heer Smit heeft nog een enkel woord gewijd aan de aanstelling van een ambtenaar voor de versterking van het personeel van den Dienst van Scheepvaart en heeft gezegd, dat de op het hoofdkantoor van dezen dienst aanwezige ambtenaren reeds volledig door hun werk in beslag worden genomen, zoodat zij aan vraagstukken, welke verband houden met de Schepelingen-Ongevallen-Regeling niet voldoende aandacht kunnen schenken.

Dit neemt echter niet weg, dat de academische kracht die op het Hoofdkantoor van Scheepvaart aangesteld zal worden, toch ruimschoots gelegenheid zal hebben om, wanneer hij zulks zou wenschen, de deskundige voorlichting van zijn collega's in te winnen.

Met betrekking tot artikel 5 lid 5 heeft de heer Smit nog de opmerking gemaakt, naar aanleiding van een uitspraak van de Regeering van eenigen tijd geleden, dat de Inheemsche schepelingen van de Nederlandsche marine als landsdienaren moeten worden beschouwd. Ik meen, dat dit punt verder buiten beschouwing kan blijven, omdat deze schepen van de Nederlandsche marine niet kunnen voldoen aan de omschrijving van uitkeeringsplichtige schepen in dezen zin van deze ordonnantie.

(De heer S m i t: Maar als deze schepelingen aan boord van koopvaardijschepen geplaatst worden?)

Ik meen, dat de zaak dan aan de hand van de feitelijke situatie moet worden bekeken. Wanneer de schepen onder de regeling vallen, zal, voorzoover de Regeering het thans kan overzien, de consequentie ervan zijn, dat ook deze schepelingen onder de Schepelingen-Ongevallen-Regeling zullen vallen.

De heeren Smit en Lapian hebben nog gepleit voor verruiming van de uitkeeringen, speciaal met betrekking tot het geval dat meer dan twee kinderen aanwezig zijn. Zij hebben de wenschelijkheid betoogd in dat geval het in artikel 11 vermelde maximum van 240 maal het dagloon te vervangen door 360 maal het dagloon. Hoe sympathiek het betoog van de beide leden ook is, de Regeering meent het standpunt te moeten blijven innemen, dat dergelijke wijzigingen op het oogenblik niet aan de orde kunnen worden gesteld. Zij wil echter gaarne toezeggen, dat bij de eerstvolgende herziening van de landongevallenregeling aan het betoog van de beide leden op dit punt bijzondere aandacht zal worden besteed.

De heer Mapoedji is teruggekomen op den wensch de Makassaarsche prauwvaart onder deze regeling te brengen. Het geachte lid heeft zelf blijkbaar al gevoeld, dat dit niet zoo gemakkelijk zal zijn, omdat hij in tweeden termijn heeft gesproken van een eenvoudige regeling, een regeling, die er dus geheel anders uit zou moeten zien dan de regeling, die thans voor ons ligt. Ik geloof, dat in deze erkenning reeds de conclusie ligt opgesloten, dat de schepelingenongevallenregeling weinig geëigend is om toegepast te worden op deze prauwvaart. Intusschen, waar de Regeering op dit punt momenteel niet over voldoende gegevens beschikt, is Zij gaarne bereid, hierover inlichtingen in te winnen bij het desbetreffende hoofd van gewestelijk bestuur.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie, als gewijzigd bij nota van wijzigingen, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: A a n d e o r d e i s d e v o o r t z e t t i n g d e r b e h a n d e l i n g v a n h e t e e r s t e r a p p o r t d e r C o m m i s s i e v o o r d e v e r z o e k s c h r i f t e n; c o n c l u s i e s o p d e v e r z o e k s c h r i f t e n Nos. 9, 17, 19 en 30. (Zie H blz. 582 — 585).

De conclusies op de verzoekschriften Nos. 9, 17, 19 en 30 zijn in de vergadering van Vrijdag 30 Augustus aangehouden. De conclusie op verzoekschrift No. 17 wordt op verzoek van den heer C. C. van Helsdingen nog nader aangehouden.

A a n d e o r d e i s d e b e h a n d e l i n g v a n d e c o n c l u s i e o p v e r z o e k s c h r i f t No. 9, l u i d e n d e:

(Soangkoepon, Kan.)

„Verzoek, gedagteekend Goenoeng Maria 20 Juli 1939, van Hadji Abdoel Latif, om het ambt van Ketoea van Goenoeng Maria te reserveeren voor de afstammelingen van zijn vader.

Regeeringsbrief van 20 Januari 1940 No. 159/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen."

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De aantrekkelijkheid van de waardigheid van kamponghoofd in de buitengewesten ligt juist in de omstandigheid, dat deze waardigheid beheerscht wordt door het erfelijkheidsbeginsel, omdat aan deze functie feitelijk geen financieele voordeelen zijn verbonden, vooral in den tegenwoordigen tijd, waarin de adat en de daaraan verbonden inkomsten successievelijk gaan verwateren.

De functie is een volkomen eerebaantje, waarvan de eer in het erfelijkheidsbeginsel ligt opgesloten.

Verlaat men dit beginsel, dan gaat de aantrekkelijkheid daarvan geheel verloren, terwijl het adatgezag, dat de Regeering zeker van noode heeft voor de handhaving van het Nederlandsch gezag in deze gewesten successievelijk, langzamerhand verloren gaat.

Dat de Regeering groote waarde hecht aan het erfelijkheidsbeginsel bewijst wel het bestaan van artikel 118 der I.S.

Het is vanzelfsperkend, dat voor deze waardigheid de geschiktheid moet prevaleeren, doch waar hiervoor geen bepaalde normen en eischen zijn gesteld, ligt het voor de hand, dat hierbij feitelijk de keuzebepaling op willekeur berust.

Als men de kundigheid van adressant met zijn andere ranggenooten, dat zijn de tegenwoordige kamponghoofden, vergelijkt, dan zal hij voor deze wel niet behoeven onder te doen.

Ik heb wel den indruk, dat hij voor de taak van kamponghoofd zeker berekend zal zijn, omdat hiervoor naast goede karaktereigenschappen voornamelijk de geboorte moet gelden.

Ik betreur daarom de afwijzende beschikking van de Regeering op het desbetreffende verzoekschrift, omdat daarmede feitelijk is bewezen, dat Zij niet in staat is de al of niet juistheid van de uitvoering van maatregelen in de peripherie van het Inheemsche maatschappelijke leven te onderkennen en te bepalen.

De heer **Kan**, Voorzitter der Commissie voor de verzoekschriften: Mijnheer de Voorzitter! Het is den geachten spreker bekend, dat de commissie terzake een brief heeft geschreven aan de Regeering en om nadere inlichting heeft verzocht.

De Regeering heeft teruggeschreven, dat het zelfbestuur van Kota Pinang van meening was, dat de persoon, welke door den heer Soangkoepon geschikt wordt geacht, daarvoor niet in aanmerking kon komen, alhoewel het erfelijkheidsbeginsel in zijn voordeel zou zijn.

Ons geacht medelid, de heer Soangkoepon, zeide zooeven, dat hij den indruk heeft, dat de man geschikt zou zijn. Daartegenover wordt natuurlijk gesteld, hetgeen het zelfbestuur van Kota Pinang terzake heeft beslist. De commissie heeft er geen bezwaar tegen, zij het, dat het m.i. geen doel heeft, hetgeen de heer Soangkoepon te berde heeft gebracht, ter kennis van de Regeering te brengen, al ware het alleen — en hier spreek ik voor mij zelf —, omdat het der Regeering wel aangenaam zal zijn, van den heer Soangkoepon te vernemen, dat het erfelijkheidsbeginsel een steun is voor het Nederlandsch gezag in Nederlandsch-Indië.

(Soangkoepon, Kan.)

De conclusie der commissie, aangevuld als door den Voorzitter der commissie aangegeven, wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de conclusie op verzoekschrift No. 19:

„Verzoek, gedagteekend Batoekarang 31 Juli 1937, van Si Liboet, houdende bezwaren tegen den executorialen verkoop van zijn sawah.

Regeeringsbrieven van 14 October 1938 No. 2032/A en 7 Juni 1940 No. 1161/A hebben op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor ten aanzien van het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemde Regeeringsbrieven, hiervan mededeeling te doen."

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in Haar schrijven van 7 Juni jl. No. 1161/A zeer terecht verklaard, dat volgens het in de Karolanden geldend adatrecht, hetwelk onherroepelijken verkoop van gronden niet kent en daardoor de openbare verkooping slechts tot rechtsgevolg heeft, dat de hoogste bieder, Si Nilah, den grond in pand krijgt; hetgeen beteekent, dat de pandgever te allen tijde het recht heeft om dien grond terug te koopen na afloop van elken oogsttermijn.

Adressant heeft dus het recht na afloop van elk oogstjaar deze gronden terug te koopen. De mogelijkheid tot inlossing van dit pand tegen hetzelfde bedrag ad *f* 10,19⁵ na een termijn van tien jaren is derhalve in strijd met het adatrecht en de strekking en de beteekenis van het pandrecht in de Karo-Bataksche samenleving.

Deze verkoop is derhalve onwettig en daarom behoort hij te worden vernietigd, terwijl Si Nilah niet het recht heeft de bedoelde sawah voor zich te behouden, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat deze verkoop op een onzuivere wijze heeft plaats gehad.

Ik moge der commissie daarom voorstellen der Regeering in overweging te geven den verkoop nietig te doen verklaren en den terugkoop of de inlossing op de door mij aangegeven wijze te doen plaats hebben.

De heer **Kan**, Voorzitter der Commissie voor de verzoekschriften: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van dit verzoekschrift is de commissie bereid het voorloopig aan te houden en hetgeen ons geacht medelid, de heer Soangkoepon, te berde heeft gebracht onder de aandacht der Regeering te brengen.

De Regeering toch heeft in Haar schrijven gezegd, dat inderdaad het perceel, dat geëxecuteerd is, een waarde heeft van *f* 200.

Niettemin is dat gekocht voor tien gulden en negentien cent.

Nu zegt ons geacht medelid, de heer Soangkoepon, dat volgens het adatrecht niet na tien jaar, zooals de Regeering aanduidde, doch al na één jaar de eigenaar het pand terug mag hebben voor het bedrag, bij de veiling vastgesteld.

Voorts is het de commissie niet bekend of juist is, hetgeen de heer Soangkoepon heeft gezegd, dat een en ander niet volgens de bepalingen terzake geldende is geschied, waardoor de koop eventueel niet als wettig zou mogen worden beschouwd.

De commissie meent daarom dan ook in te moeten gaan op het verzoek van ons geacht medelid, den heer Soangkoepon, om voorloopig dit verzoekschrift aan te houden en de Regeering te vragen of Zij n.a.v. de opmerkingen van ons geacht medelid geen aanleiding aanwezig acht Haar standpunt ten aanzien van deze materie te wijzigen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft uitdrukkelijk verklaard, dat volgens de betrek-

39ste VERGADERING — VRIJDAG 6 SEPTEMBER 1940.

Eerste rapport der Commissie voor de verzoekschriften. — Aanv. begrooting betr. Afd. IIIA, Indische Schuld, voor 1940 (zevende storting Rubberfonds; Ond. **59**).

(Voorzitter, Soangkoepon, Kan.)

kelijke adat de gronden niet verkoopbaar zijn, doch dat wel is toegestaan, dat men zijn onroerend goed verpandt tegen onbepaalden tijd en volgens de regelen van de adat. Nu kan juist volgens de Karo-Bataksche adat een ieder aldaar zijn grond verpanden tegen een bepaald bedrag, met het recht om dien grond terug te koopen voor datzelfde bedrag, doch eerst na afloop van het oogstjaar. De Regeering heeft dit ook erkend.

Ik zou daarom alsnog aan de Regeering willen vragen hoe Zij eigenlijk aan dien respijttijd van tien jaar komt.

De **Voorzitter**: De heer Soangkoepon heeft zijn beschouwingen, in eersten termijn naar voren gebracht, aangevuld.

De conclusie van de Commissie, strekkende om het verzoekschrift aan te houden, zal na het aanvullend betoog van den heer Soangkoepon wel dezelfde zijn gebleven.

De heer **Kan**: Zeker, Mijnheer de Voorzitter!

De conclusie der Commissie om verzoekschrift No. 19 aan te houden tot na ontvangst van de nadere inlichtingen der Regeering n.a.v. de opmerkingen van den heer Soangkoepon wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de conclusie op verzoekschrift No. 30:

„Verzoek, gedagteekend Lingga 4 Augustus 1939, van Batang Ginting, inzake een grondkwestie.

Regeeringsbrief van 5 Juli 1940 No. 1318/A heeft op dit verzoek betrekking.

De commissie stelt voor t.a.v. het verzoek over te gaan tot de orde van den dag en adressant, onder toezending van een afschrift van genoemden Regeeringsbrief, hiervan mededeeling te doen."

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Waar volgens de Bataksche adat het erfrecht bepaald wordt door de mannelijke verwantschap en Tampoena in het onderwerpelijk geval slechts in familiebetrekking staat tot de weduwe van een zoon van Pa Timbangan, dus de vrouwelijke linie. kan deze Tampoena onmogelijk als een erfgenaam van Pa Timbangan worden aangemerkt.

Op dien grond behoorde de nalatenschap aan de gemeenschap — de adatgemeenschap — te worden toegewezen. Waar adressant de vertegenwoordiger van de betrokken adatgemeenschap is, spreekt het mijns inziens vanzelf, dat hij als den beheerder en vruchtgebruiker van deze nalatenschap moet worden aangemerkt. Dit is ook bevestigd door de betrokken Inheemsche rechtbanken. De vernietiging van de betrekkelijke vonnissen was geheel in strijd met de adat en berustte mijns inziens op geen enkelen rechtsgrond. De beide vonnissen van de betrokken rechtbanken, die ten gunste van adressant hebben beslist, zijn mijns inziens juist en terecht gewezen en dienen daarom in plaats van vernietigd bekrachtigd te worden.

Op grond van deze motieven moge ik de commissie in overweging geven, der Regeering voor te stellen, adressants verzoek wel te willen inwilligen en dit in het belang van het recht en de rechtvaardigheid naar adatrechtelijke normen en opvattingen.

De heer **Kan**, Voorzitter der Commissie voor de verzoekschriften: Mijnheer de Voorzitter! Ook met betrekking tot dit verzoekschrift zou de commissie ons geacht medelid tegemoet willen komen en wel om deze reden, dat, blijkens den brief van de Regeering tweemaal vonnis is gewezen, hetgeen zooeven door ons geacht medelid is gememoreerd. Voor de derde maal is, meen ik ten deze door den resident een beslissing genomen ten nadeele van adressant.

Nu meen ik, dat wij den heer Soangkoepon mogen beschouwen als deskundig te zijn op het gebied van het adatrecht,

(Voorzitter, Muh. Yamin.)

terwijl de commissie zijn zienswijze van zooveel belang acht, dat zij meent, die onder de aandacht der Regeering te mogen brengen. Wellicht, dat ons geacht medelid zoo gelukkig is, dat de Regeering naar aanleiding van zijn pleidooi tot een andere beslissing ten aanzien van Haar standpunt zou komen.

De **Voorzitter**: De Commissie voor de verzoekschriften stelt dus voor, de verdere behandeling van dit verzoekschrift aan te houden en eerst de beschouwingen daarover van den heer Soangkoepon onder de aandacht der Regeering te brengen.

Dienovereenkomstig wordt besloten.

De vergadering wordt te 10.32 uur v.m. geschorst en te 10.56 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de aanvullende begrooting betreffende de Afdeeling III A, Indische Schuld, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940, in verband met de zevende storting in het Rubberfonds. (Ond. **59**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Deze aanvullende begrooting geeft mij slechts aanleiding tot eenige algemeene opmerkingen en het formuleeren van enkele wenschen en verlangens. De algemeene opmerkingen, welke ik hierbij zou willen maken, kunnen uiteraard zeer beknopt zijn.

Daar is onder meer het vrijwel onopgeloste vraagstuk van hetgeen moet worden verstaan onder het directe belang van de bevolking. Dit criterium is van veel gewicht, daar immers de besteding der rubbergelden niet alleen afhangt van sociaal-economische behoeften, doch ook een moreel-ethischen grondslag heeft. Waar echter over de wijze van besteding in deze zaal reeds meermalen werd beraadslaagd, kan ik wat dit betreft kort zijn. Ik ben nog steeds van oordeel, dat vele werken en ambten, vooral wanneer het de buitengewesten betreft, eerder uit de openbare middelen dienen te worden bekostigd dan uit de rubbergelden. Ik heb den indruk, dat een groot deel dezer wegen, bruggen en ambten in de buitengewesten bijna uitsluitend met de rubbergelden wordt bekostigd en tot stand gebracht. Ik vraag mij af, wat de Regeering dan wel met haar eigen algemeene middelen, anders voor de rubberstreken doet, dan dat Zij regelend optreedt bij het aanwenden dier rubbergelden. De rubberstreken zijn en blijven blijkbaar voor haar sociaal-economische ontwikkeling bijna uitsluitend aangewezen op het zelfbedruipingssysteem. De bespreking van de basis voor besteding van de rubbergelden heeft derhalve een dubbel aspect. Het eerste betreft de beoordeeling, of de werken, wegen enz. niet eerder uit andere middelen dan de rubbergelden moeten worden bekostigd, omdat ze niet van specifiek belang zijn enkel voor de rubberstreken, die de gelden opgebracht hebben. Het andere aspect betreft de zienswijze, volgens welke deze rubbergelden uitsluitend in het direct belang der bevolking besteed mogen worden. Deze zienswijze impliceert tegelijk de vraag, wat dan onder direct belang verstaan wordt.

Deze vragen vermag ik echter thans niet te beantwoorden, omdat zij niet uitsluitend deze aanhangige zevende storting betreffen. Desniettemin zou ik gaarne uitvoeriger door de Regeering geformuleerd zien, welken grondslag de Regeering bij de besteding dan wel bezigt; onbevredigend is immers de verklaring der Regeering, dat Zij op deze kwestie niet dieper wil ingaan, alleen maar, omdat volgens Haar omtrent de wijze van besteding der gelden in den Volksraad reeds herhaaldelijk van gedachten gewisseld werd.

Thans kom ik tot het andere gedeelte van mijn betoog.

(Voorzitter, Mochtar.)

Gezien de vrij ingewikkelde procedure, welke bij de besteding dezer rubbergelden wordt gevolgd, zou ik gaarne aan de Regeering de volgende twee vragen willen stellen.

De eerste vraag vindt haar aanleiding in de omstandigheid, dat over het bij het Departement van Onderwijs bestaande rubberstudiefonds naar verluidt practisch geheel beschikt is, althans wat de verschenen rente betreft. Nieuwe candidaten, die voor steun in aanmerking willen komen, zullen in de toekomst wel teleurgesteld worden.

In aanmerking nemende het groote aantal minvermogende leerlingen, die steun voor hun studie behoeven en mede het feit, dat het aantal hoogescholen gedurende dit cursusjaar aanmerkelijk grooter zal worden dan voorheen, zou ik in verband hiermede de Regeering in overweging willen geven om bij de volgende storting daarmede rekening te willen houden. Dit feit is van direct belang voor de bevolking der rubberstreken, wellicht van grooter belang dan andere bestedingswijzen, omdat het rubberfonds zijn nut afwerpt ook voor volgende generaties.

Het volgende punt, dat ik gaarne onder de aandacht der Regeering zou willen brengen, is het gereedmaken van den verbindingsweg tusschen de beide rubberstreken, namelijk de residenties Djambi en Sumatra's Westkust. De weg tusschen Moeara Tebo en Sidjoendjoeng in het Oostelijk gedeelte van Minangkabau, is practisch op enkele bruggen na, geheel gereed. Thans bewerkstelligen veerponten de belangrijke verbinding met geheel Sumatra, de zoogenaamde asweg tusschen Noord- en Zuid-Sumatra. Het is derhalve zaak, dat deze veerponten zoo spoedig mogelijk verdwijnen en goede bruggen in de plaats ervan komen.

Een andere verbindingsweg is die tusschen Bangko en Tamiang in het Kerintjische, welke minder dan 60 km lang is. Deze verbinding zorgt voor de communicatie tusschen Oost- en West- en tusschen Padang en Zuid-Sumatra. Gezien de belangrijkheid van deze verbindingen, welke ik het vorige jaar met zooveel woorden bij de behandeling van de Afdeeling Verkeer en Waterstaat heb uiteengezet, zou ik gaarne door de Regeering hooren toegezegd, dat Zij bereid is deze verbinding met gelden uit het rubberfonds te financieren en wel bij de achtste storting daarmede rekening te willen houden.

Gaarne zou ik ten slotte van de Regeering willen vernemen, welke functionarissen met de ingenieurs, gouvernementsarts, gouvernements Indisch arts en leider van den medisch-hygiënischen propagandadienst, genoemd in staat III der memorie van toelichting worden bedoeld en welke werkzaamheden zij verrichten en waarom zij uit de gelden van het rubberfonds worden bezoldigd.

De **Voorzitter**: Voor de goede orde wil ik het geachte lid erop wijzen, dat het rubberstudiefonds en de verbinding van Djambi en de Westkust niet in de schriftelijke voorbereiding betrokken zijn.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals bij vroegere gelegenheden wordt het ook nu in het afdeelingsverslag door eenige leden betreurd, dat de rubbergelden worden besteed op een wijze, welke voor de bevolking van weinig direct belang is. De Regeering meent op die opmerking niet dieper te moeten ingaan, aangezien hierover in dit College reeds herhaaldelijk van gedachten werd gewisseld en de Volksraad de tot dusver gevolgde bestedingspolitiek heeft goedgekeurd.

Inderdaad is in deze zaal over de wijze van besteding der rubbergelden herhaaldelijk gesproken, en juist daarom spijt het mij des te meer, dat de Regeering geen rekening heeft willen houden met de herhaaldelijk gemaakte opmerking terzake door de minderheid, welke haar rechtsgrond vindt in het in de desbetreffende regeling vastgelegd beginsel.

(Mochtar.)

Als beginsel is immers vastgesteld, dat de gelden, verkregen uit het bijzonder uitvoerrecht op de bevolkingsrubber, aangewend moeten worden voor steunverleening aan de rubberproduceerende bevolking in den vorm van verlichting van haar lasten als belasting en afkoop van heerendienst, dan wel voor objecten welke het direct belang van de betrokken bevolking raken. In den loop der jaren echter heeft de Regeering de desbetreffende bepaling zóódanig geïnterpreteerd, dat practisch alle uitgaven uit de rubbergelden kunnen worden bestreden. Ik moge in dit verband in herinnering brengen den destijds plaats gehad hebbenden opkoop van ondernemingsrubberlicenties, den aanleg van een vliegveld en de oprichting van radiostations, welke in geenerlei opzicht het belang van de bevolking raakten, maar die toch uit het door haar opgebrachte bijzonder uitvoerrecht moesten worden betaald. Gelukkig behooren deze gebeurtenissen tot het verleden, maar niettemin laten zij bij de bevolking een zeer bitteren smaak achter.

In het thans aanhangige voorstel van de Regeering zien wij al weder objecten, welke — hoe nuttig en noodig ze ook mogen zijn — voor de bevolking van weinig direct belang zijn. Ik wil echter niet ontkennen, dat de bouw van een brug over de Tapoeng Kiri en het verbeteren van de accessoires aan de leprozerie te Soengei Besar, als hier voorgesteld, noodig zijn, maar waar het om gaat is de wijze, waarop deze werken moeten worden bekostigd. Bedoelde voorzieningen toch behooren zuiver tot de landszorg en het gaat dus niet aan om ze — in strijd met de bedoeling en opzet, waarvoor de rubbergelden dienen te worden aangewend — te doen bekostigen uit de gelden van de bevolking, die zij door noesten arbeid heeft bijeen vergaard.

Ter motiveering van Haar standpunt heeft de Regeering verklaard, dat de basis voor de besteding der rubbergelden gelegen is in de door de gewestelijke adviescommissies ingediende werkplannen. Deze motiveering maakt op mij niet den minsten indruk, aangezien zulke werkplannen niet in overleg met de bevolking samengesteld zijn en ze zelf weleens van boven gesuggereerd zijn. Het doet mij pijnlijk aan, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik zie, hoe soms met de bevolkingsgelden wordt omgesprongen. Voor objecten, waaraan de bevolking geen of weinig behoefte heeft, wordt wel geld in voldoende mate beschikbaar gesteld, doch niet het omgekeerde. Ik moge in dit verband wijzen op de motie van het oud-lid van dit College, den heer Ir. Mohamad Noor, waarin werd verzocht om een stamkapitaal voor een studiefonds van ongeveer *f* 2 000 000, welke motie na een redactioneele wijziging zonder hoofdelijke stemming door den Volksraad werd aangenomen.

Deze motie is door de Regeering niet volledig overgenomen, Zij heeft slechts *f* 500 000 beschikbaar gesteld, zoodat naar ik meen te weten niet aan alle aanvragen van studeerende jongelieden, die voor steun in aanmerking komen, kan worden voldaan. Is het dan wonder, wanneer de bevolking niet tevreden is over de wijze, waarop haar geld wordt besteed, en het gevoel krijgt als zou op haar belangen minder gelet worden?

Ik zou de Regeering in overweging willen geven om voortaan een andere bestedingspolitiek te volgen en in het algemeen een meer tegemoet komende houding te betrachten tegenover wenschen van de bevolking, in het bijzonder tegenover de wenschen, als in door mij genoemde motie-Mohamad Noor vervat. Ik koester dan ook de hoop, dat de Regeering alsnog volledig dan wel voor een goed deel uitvoering zal willen geven aan bedoelde motie.

Thans wil ik een kleine opmerking maken over personeelfondsen, onder groep II sub 3.

Volgens de daarbij gegeven toelichting is het gevraagde bedrag ad *f* 300 000 bestemd voor uitgaven aan personeelbezoldigingen gedurende 1941. Waar het onderhavige voorstel betreft een aanvullende begrooting voor 1940, komt mij het opbrengen van dezen post, die zooals gezegd, bestemd is voor 1941, op deze aanvullende begrooting niet juist voor. Hij

(Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
had eigenlijk opgebracht moeten worden op de hoofdbegrooting die wij in October a.s. zullen ontvangen. Voorts is mij niet duidelijk, waarom blijkens bijlage B van de memorie van antwoord gerekend wordt op bijdrage in de pensioenlasten, aangezien dit extrapersoneel, naar ik veronderstel, slechts in dienst wordt gehandhaafd, zoolang de werken nog niet voltooid zijn; het is dus tijdelijk aangesteld. Wanneer mijn veronderstelling echter niet juist is, zou ik gaarne willen vernemen, waar dit personeel te werk zal worden gesteld na voltooiing der werken.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! De beide geachte leden, de heeren Muh. Yamin en Mochtar, hebben wederom critiek uitgeoefend op de wijze, waarop de rubbergelden worden besteed. De Regeering heeft in de memorie van antwoord in het kort gezegd, dat deze aangelegenheid reeds vele malen in deze zaal is besproken en dat tenslotte de Volksraad ook in groote meerderheid zich met de bestedingspolitiek heeft kunnen vereenigen, zoodat het der Regeering voorkomt, dat het op dit moment toch betrekkelijk weinig nut heeft wederom in een uitvoerig debat te treden over dit onderwerp. Ik hoop dan ook, dat de heeren Muh. Yamin en Mochtar het der Regeering ten goede zullen houden, dat Zij op de gemaakte opmerkingen ook op dit oogenblik niet dieper zal ingaan.

Verder heeft de heer Muh. Yamin nog gesproken over het rubberstudiefonds, waarbij hij de suggestie heeft gedaan bij de volgende fondsstorting een bedrag nogmaals voor het studiefonds te besteden en verder heeft het geachte lid in de tweede plaats bepleit het bouwen van bruggen in den verbindingsweg tusschen Djambi en Sumatra's Westkust.

Zooals U reeds hebt opgemerkt, Mijnheer de Voorzitter, vallen deze opmerkingen eigenlijk buiten het kader van het onderwerp, dat ons thans bezighoudt. Ik kan het geachte lid echter verzekeren, dat aan zijn opmerkingen de noodige aandacht zal worden besteed en dat het juiste moment om deze bepaalde stortingen te bepleiten is, wanneer nieuwe werken, die te bekostigen zijn uit het rubberfonds hier aan het oordeel van het College worden voorgelegd.

Tenslotte heeft de heer Muh. Yamin nog verzocht te willen mededeelen, welke functionarissen het zijn, die behooren tot het personeel ressorteerende onder het departement van Onderwijs en Eeredienst, namelijk de gouvernements Indisch arts en de leider van de medische propaganda. Wie dat zijn kan ik tot mijn spijt niet mededeelen. Dat zij bekostigd worden uit de rubbergelden houdt verband met de verschillende maatregelen in het belang van de volksgezondheid, die uit de rubbergelden worden bekostigd, en waarvoor de gelden met goedkeuring van den Volksraad reeds zijn toegestaan.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mochtar heeft, behalve dan de opmerkingen, die betrekking hebben op de tot dusverre gevolgde bestedingspolitiek, nog een opmerking gemaakt over het bedrag, dat in de ontwerp-begrooting is uitgetrokken voor personeel van het departement van Verkeer en Waterstaat voor 1941.

Het geachte lid heeft n.l. opgemerkt, dat die post beter had kunnen zijn opgebracht op de hoofdbegrooting voor het jaar 1941 dan op een aanvullende begrooting voor 1940.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord is reeds opgemerkt, dat dit bedrag tijdig moest worden aangevraagd om daarover met ingang van 1 Januari a.s. reeds te kunnen beschikken.

Anders zou gewacht moeten worden tot minstens eind Februari van het volgende jaar en dan zouden die gelden dus uitbetaald moeten worden, vooruitloopende op de goedkeuring van den begrootingswetgever. Deze werkwijze acht de Regeering minder juist. Zij heeft die in het bijzonder opzettelijk willen vermijden en daarom dezen vorm gekozen.

(Mochtar, Directeur van Binnenlandsch Bestuur.)
Ten slotte heeft de heer Mochtar nog de vraag gesteld, waarom bij de berekening van genoemd bedrag van *f* 300 000 ook rekening is gehouden met de pensioenslasten. Ik kan daarop in het kort antwoorden, dat de landsdienaren, die ressorteeren onder het departement van Verkeer en Waterstaat, beschouwd moeten worden als ter beschikking gesteld van derden. Het is dan de gebruikelijke manier van handelen, dat alle bijkomende personeelskosten ook ten laste van die derden worden gebracht. Om die reden zijn deze kosten in deze 3 ton opgenomen.

Voorts heeft de heer Mochtar daaraan nog de vraag vastgeknoopt, wat er gebeuren zal met het personeel, wanneer het de werkzaamheden, waarvoor het ter beschikking gesteld is, heeft verricht. Mijnheer de Voorzitter! Dat personeel zal dan geleidelijk weder worden opgenomen in de normale formatie van het personeel van V. en W. Hiermede is rekening gehouden. Ik geloof ook niet, dat dit in de practijk tot moeilijkheden aanleiding zal geven, omdat er toch een natuurlijke afvloeiing van het personeel plaats heeft, zoodat er te gelegener tijd wel weder plaats zal zijn om de betrokkenen in de vaste formatie op te nemen.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben eigenlijk nog niet overtuigd van de juistheid van de meening van de Regeering, dat genoemde post beter op een aanvullende begrooting voor het jaar 1940 kan worden opgenomen, want gelijk ik zooeven reeds opmerkte heeft men hier toch te maken met een aanvullende begrooting voor dit jaar. Dat houdt derhalve in, dat genoemd bedrag zou moeten worden aangewend in 1940, terwijl het toch de bedoeling is, het in 1941 te besteden. Ik blijf derhalve van meening, dat deze gang van zaken niet juist is.

Wat betreft de motie Moh. Noor, daarover heeft de Regeering niet gesproken. Ik heb nu zooeven gevraagd, of de Regeering zich niet bereid zou willen verklaren, die motie alsnog volledig tot uitvoering te brengen, en zal hierop gaarne antwoord ontvangen.

Op de kwestie van de bestedingspolitiek wenscht de Regeering op het oogenblik niet dieper in te gaan. Ik zal het hierbij ook laten, doch zou de Regeering met nadruk willen verzoeken, met de op- en aanmerkingen van de zijde van de tegenstanders — om het zoo maar eens aan te duiden — terdege rekening te houden.

De heer **Drossaers**, directeur van Binnenlandsch Bestuur: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de opmerking van den heer Mochtar omtrent de eventueele onjuistheid van de aanvrage van deze gelden bij aanvullende begrooting voor 1940 — ik kan niet in een technisch debat treden ten aanzien van dit punt —, kan ik den geachten spreker verzekeren, dat ook het Departement van Financiën zijn goedkeuring hieraan gehecht heeft. Ik meen dus te mogen aannemen, dat het indienen van deze aanvullende begrooting op de juiste wijze is geschied.

Wat betreft de motie-Mohamad Noor, hierop kan ik op dit moment werkelijk niet ingaan.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze aanvullende begrooting beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De aanvullende begrooting betreffende afdeeling III A voor 1940 wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 11.20 uur v.m. gesloten.

40ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 12 Sept. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**). — Achtste aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **68**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, Harmani, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, De Raad, Roep, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en De Vries.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 9 September 1940 No. 1 ter aanbieding van een ontwerp-besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling V der begrooting voor 1940 (Ond. **68**).

De stukken zijn gedrukt.

2. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 2 en 3 September 1940 Nos. 9 en 19, houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld

a. de ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van het „Indisch burgerlijk pensioenreglement", het „Pensioenreglement voor bijzondere leerkrachten", het „Niet-Europeesch locaal pensioenreglement 1931", het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren", zoomede van het „Reglement betreffende de toekenning van pensioenen en onderstanden ten laste van de geldmiddelen van Nederlandsch-Indië aan de nagelaten betrekkingen van in en door den dienst omgekomen Europeesche en met deze gelijkgestelde landsdienaren" (Ond. **61**);

b. de ordonnantie tot buitenwerkingstelling van het bij het Koninklijk besluit van 17 Juli 1922 vastgesteld „Besluit op de Indische Bestuursopleiding 1922", laatstelijk gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 10 Mei 1926 (Ond. **58**).

3. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 6 September 1940 No. 1673/B, houdende mededeeling, dat de Gouverneur-Generaal zich niet heeft kunnen vereenigen met de door den Volksraad in het ontwerp van besluit tot vaststelling van eene aanvullende begrooting betreffende afdeeling V der begrooting voor het dienstjaar 1940 aangebrachte wijziging, in verband waarmede deze aanvullende begrooting zonder den betrekkelijken post 5.22 is vastgesteld (Ond. **31** — Afd. V).

4. Brieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 7, 9 en 9 September 1940 Nos. 1683/B, 1704/B en 1705/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen V, III A en V der begrooting voor 1940 (Ond. **55**, **59** en **56**).

5. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 30 Augustus 1940 No. 5, houdende benoeming van J. H. Ritman tot hoofd van den Regeeringspubliciteitsdienst.

6. Als voren van 3 September 1940 No. 18, houdende wijziging van de regeeringsverordening ter uitvoering van artikel 3 van de ordonnantie tot instelling van een registratiekamer te Medan.

7. Als voren van 5 September 1940 No. 9 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den directeur van Binnenlandsch Bestuur om te beschikken over het bij een aanvullingsbegrooting uitgetrokken crediet voor uitkeeringen aan de provincies West-, Midden- en Oost-Java wegens overdracht van de zorg op het gebied van de binnenvisscherijvoorlichting.

8. Als voren van 5 September 1940 No. 21, bepalende, dat de reserve- en dienstplichtigen der zeemacht, behoorende tot de Januari-ploeg 1939, voor zooveel noodig buitengewoon in werkelijken dienst zullen worden aangehouden.

De sub 2 t/m 8 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Besluit van den directeur van Binnenlandsch Bestuur van 7 September 1940 No. Br 6/10/22, houdende aanteekening, dat van de aan de landschapskas van Siak betaalbaargestelde subsidie voor den bouw van bruggen in de 2de sectie van den Rokanweg een bedrag van *f* 4 638,01 onverwerkt is gebleven.

2. Rondschrijven van het hoofd van het Kantoor voor den Handel van 4 September 1940 No. 19893/Prb nopens de prijsbewaking van volle gecondenseerde gesuikerde melk.

3. Brief van den hoofdinspecteur, hoofd der Staatsspoorwegen van 9 September 1940 No. 32460/40 ter aanbieding van een staat van de op vervoersgebied genomen tariefsmaatregelen in het tweede kwartaal 1940.

4. Brief van den voorzitter van den Ned.-Indischen Marineraad van 2 September 1940 No. 55/1 betreffende de uitspraak inzake de aanvaring van Hr. Ms. „Zuiderkruis" en de Makassaarsche prauw „Bintang Soeasa" in Straat Madoera.

5. Afschrift van een brief van L. C. Baron van der Feltz en Jhr. H. C. W. Cockinga aan het bestuur van het Koningin Wilhelmina-fonds betreffende de besteding van de verzamelde gelden.

C. De volgende publicaties:

1. Brief van de Nederlandsch Indische Handel Maatschappij van 7 September 1940 No. 6423 ter aanbieding van een 60-tal exemplaren van het jaarverslag over het boekjaar 1939.

2. Kort overzicht betreffende den economischen toestand van Ned.-Indië, Juni 1940.

3. Gegevens betreffende den economischen toestand der inheemsche bevolking op Java en Madoera, Juli 1940.

De publicaties worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de vijftiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **65**.)

Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**).

(Vas Dias.)

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Ik beschouw de door de Regeering overwogen steunmaatregelen voor de copra als een even belangrijk als ingewikkeld en veelomvattend vraagstuk.

Belangrijk is dit vraagstuk niet in de eerste plaats vanwege de financieele consequenties die er uit voortvloeien, maar vooral omdat het hier gaat om steun aan een product, dat bij uitstek bevolkingsproduct is en waarvan het wel en wee zich bijkans in geheel Indië — en speciaal in belangrijke gebiedsdeelen als Celebes en de Groote Oost — doet gelden. Ingewikkeld en veelomvattend is dit vraagstuk omdat er naar mijn gevoelen veel meer aan vastzit dan alleen een vorm van steun aan de in nood verkeerende copra-producenten.

De Regeering heeft in de memorie van toelichting uitvoerig toegelicht door welke gebeurtenissen de copra op een prijs- en afzetniveau is gekomen, dat zeer ongunstig is; ik voel er geen behoefte aan bij deze voorgeschiedenis uitvoerig stil te staan.

Ik zal, rekening houdend met den feitelijken toestand, mijn aandacht concentreeren op de ons voorgelegde oplossing en wil daarbij scherp gescheiden houden drie phasen, n.l.:

1e. de periode voorafgaand aan September 1939;
2e. de daarop volgende periode die tot de bestaande impasse leidde;
3e. de toekomstige situatie, die intreedt, zoodra de thans voor den export gesloten consumptiegebieden wederom copra zullen kunnen opnemen.

Dat vóór September 1939 de copra reeds geruimen tijd den zwakken kant uitging werd het vorige jaar in deze zaal reeds uitvoerig besproken en ik zie, zooals reeds gezegd, geen reden deze geschiedenis thans weer op te rakelen of haar in direct verband te brengen met de overwogen steunregeling.

Welke gebeurtenissen na September plaats grepen is in de memorie van toelichting te vinden; de gevolgen daarvan zijn in het kort, dat ruim 70% van het afzetgebied voor onze copra tijdelijk is uitgevallen en daardoor, maar ook door andere omstandigheden, n.l. een overvloedig aanbod op de nog vrije markten, het prijsniveau een ongekende laagte heeft bereikt.

De marktpositie van dit product is thans dan ook mijns inziens nog slechter dan die van de koffie, die hoofdzakelijk ook getroffen door afsluiting van exportmogelijkheden toch nog een zekere mate van afzet heeft behouden. De coprasituatie is thans echter als volgt te schetsen.

Bij een potentieel belangrijke productie bestaat er weinig kans op afzet tegen loonende prijzen van dit bij uitstek bevolkingsproduct, dat bovendien verspreid is over groote gebieden, waaronder enkele waar de bevolking hoegenaamd geen andere bestaansmogelijkheden heeft om op terug te vallen.

Alvorens het vraagstuk in dit licht te bezien wil ik eerst nog de derde phase noemen, n.l. die zal ontstaan, zoodra de copra-export vroeg of laat weer in normale banen geleid zal kunnen worden. De alsdan optredende situatie vormt een geheel ander probleem, dat voorzeker eveneens bijzondere voorzieningen zal vragen en mogelijk in verband met geheel andere verhoudingen geheel nieuwe gezichtspunten zal openen. Maar ook dit toekomstige vraagstuk meen ik niet te moeten koppelen aan de bestaande situatie.

Ik kan dus herhalen, dat ik de coprasteunregeling alleen beoordeel in verband met de ongunstige omstandigheden, waarin het product en de belanghebbenden thans zijn komen te verkeeren en ik meen, dat ook bij de Regeering geen andere bedoeling voorzit.

Het doel van het Coprafonds is het productie-apparaat in stand te houden en het streven van het Coprafonds blijve daarbij uitsluitend gericht op het opheffen of verzachten van de moeilijkheden, die thans zijn ontstaan, waarbij echter tevens aandacht geschonken zal moeten worden aan iedere mogelijkheid om verbetering te brengen in bepaalde gebreken.

De in het Afdeelingsverslag geuite twijfel of de beoogde wijze van steunverleening economisch wel juist is moge grond hebben, niettemin ben ik van oordeel, dat de gekozen oplossing beter is dan een steun in de vorm van geld of steun in natura en voorts dat andere ingrijpende maatregelen, zooals deze in het Afdeelingsverslag worden aangestipt, op factoren zouden steunen, die te onzeker zijn om thans tot uitvoering te brengen.

Aan de instandhouding van het productie-apparaat voor de copra is ten nauwste verbonden het op gang houden van den import in de buitengewesten en van den rijsthandel uit verschillende streken van Indië naar de buitengewesten en ook in verband hiermede heeft het beteekenis om op zoo eenvoudig mogelijke wijze deze samengaande belangen voor verdere tegenslagen te behoeden.

De erkenning, dat de marktpositie van copra reeds lang zwak was en ook het vermoeden, dat het productieapparaat reeds te groot zou zijn voor normale tijden, behoeven niet tot de conclusie te voeren, dat het plan verwerpelijk is.

De meening der Regeering dat het moment thans zeker nog niet is aangebroken voor een beslissing omtrent de vraag of een productierestrictie voor copra noodig is, kan ik ten volle onderschrijven en bovendien meen ik sterk te moeten betwijfelen of een krachtige productiebeperking wel eenige heilzame uitwerking zal hebben.

Het geheele product copra neemt op de olie- en vettenmarkt reeds een relatief ondergeschikte positie in en het Nederlandsch-Indische copra-contingent zinkt daarbij vergeleken in het niet. De marktpositie van olie en vetten wordt zeker niet beheerscht door dit kleine aandeel Indische copra en daarom betwijfel ik ten sterkste of productiebeperking eenige materieele verbetering zal kunnen teweeg brengen in de prijssituatie der copra in Nederlandsch-Indië.

Na deze meer algemeene inleiding wil ik de merites van het coprasteunplan beoordeelen voor wat betreft:

1. het opkoopsysteem;
2. den opkoopprijs;
3. de organisatie van het fonds;
4. de met den copra-opkoop samenhangende maatregelen.

In de eerste plaats het opkoopsysteem, waarover de memorie van toelichting vermeldt, dat het in de bedoeling ligt de copra te verzamelen in centraal gelegen opslagplaatsen, zoo dicht mogelijk gelegen bij de productieplaatsen, teneinde het transport zoo goedkoop mogelijk te kunnen houden. Nochtans vereischt blijkens de opstelling op pagina 6 van de memorie van toelichting het transport, de nadroging en de opslag een bedrag, dat bijkans even groot is als de directe aankoopkosten van de copra.

Het is begrijpelijk, dat in verband hiermede de vraag gerezen is of deze bijkomende kosten wel noodzakelijk zijn om het productie-apparaat in den meest eenvoudigen vorm in stand te houden. Dit is een belangrijk punt, waarvan voor mij de verklaring ligt in het feit, dat de coproproductie verspreid is over een zeer groot gebied, waarin plaats voor plaats geen of een zeer geringe opslagruimte beschikbaar is. De geheele coprahandel heeft zich tot nu toe steeds ingesteld op een regelmatigen afvoer naar de overscheephavens, vanwaar men weer regelmatig kon doorvoeren naar het buitenland. De bestaande pakhuisruimte is daardoor nergens berekend op langdurigen opslag. Uitbreiding hiervan, waar dan ook de copra zou worden opgeslagen, is dus in elk geval onvermijdelijk verbonden aan de uitvoering van het plan. Indien nieuwe pakhuizen echter op de honderden plaatsen, waar copra vandaan komt, gebouwd zouden worden, zou dit door de groote versnippering ongetwijfeld belangrijk duurder uitkomen dan bij een meer gecentraliseerden opslag, welke thans in het voornemen der Regeering ligt. Hierbij kan in de eerste plaats ten volle gebruik ge-

(Vas Dias.)

maakt worden van de reeds aanwezige ruimt, zal wat er aan te kort komt in pakhuizen van groot formaat kunnen worden ondergebracht en zullen de kosten omgeslagen per ton copra lager zijn dan die bij opslag in kleine goedangs. Een ander nadeel, verbonden aan een ver doorgevoerde decentralisatie, zou die van een uitgebreide opkooporganisatie en contrôle zijn, waarvan de kosten onevenredig groot zouden worden en waarbij het overzicht geheel verloren zou gaan. De kosten, verbonden aan opslag, aan personeel en administratie zullen naar mijn vaste overtuiging bij een ver doorgevoerde verdeeling van den opslag aanzienlijk meer worden dan thans is berekend.

Waar bovendien het Coprafonds iedere geboden kans op afzet in het buitenland onmiddellijk moet kunnen benutten, acht ik het juist gezien, dat de Regeering een systeem koos, waarbij eenerzijds het opkoop-apparaat zoo dicht mogelijk in de buurt van den producent blijft, doch anderzijds de opslag beperkt blijft tot centraal gekozen, gunstig gelegen punten, waardoor een goede contrôle mogelijk wordt en de organisatie administratief niet topzwaar behoeft te worden.

De bijkomende kosten zullen naar mijn meening nog wel meevallen. Het komt mij voor, dat in de memorie van toelichting geen rekening gehouden is met locale aanlevering van copra op de centrale opslagplaatsen, waardoor naar ik verwacht minder dan 400 000 tons over zee vervoerd zal moeten worden.

Met betrekking tot de wijze van opkoop zegt de Regeering in de memorie van antwoord dat het opkoop-apparaat van het fonds deels rechtstreeks met producenten, deels met handelaren c.q. exporteurs in verbinding zal staan en dat het in de bedoeling ligt bij den opkoop van de diensten van den bestaanden coprahandel gebruik te maken, voorzoover deze diensten voor het fonds van waarde zijn en tegen redelijke vergoeding beschikbaar worden gesteld. Dit antwoord kan mij toch niet geheel gerust stellen, omdat daaruit niet blijkt, dat de gestie van het fonds er geheel op gericht zal zijn dat het bestaande opkoop-apparaat in stand blijft. De tusschenhandel en exporteurs tevens opkoopers hebben naar mijn meening in even groote mate als de producenten den terugslag ondervonden van de ineenstorting van den coprahandel. Zij hebben vrijwel allen in meerdere of mindere mate hierin kapitaal belegd, hetzij door vestigingen aan de kust, dan wel door het bouwen van droogbakken en tenslotte door het, vooral in de Molukken, bestaande ruilhandelsysteem, waarbij in den loop der jaren zeer belangrijke credieten zijn uitgezet. Hun organisatie zal alleen in stand kunnen blijven, indien zij niet worden buitengesloten. Bovendien zijn de handelaren volledig bekend met alle knepen van het vak — in den goeden zin van het woord —, zoodat het coprafonds zeker met voordeel gebruik zal kunnen maken van hun diensten, op voorwaarde, dat betrokkenen het belang zullen inzien van de instandhouding van het geheele apparaat en bereid worden gevonden zich de noodige offers te getroosten. Ongetwijfeld zullen de handelaren de noodzaak hiervan in het algemeen wel inzien. De vrees voor minder oirbare practijken hunnerzijds behoeft m.i. niet te bestaan, indien het coprafonds in de eerste plaats zorgdraagt voor de spoedige bekendmaking van de vastgestelde opkoopprijzen op een zoo ruim mogelijke schaal. Voorts kan het fonds in samenwerking met het B.B. zeker controleeren of de producent ook inderdaad ontvangt wat hem werd toegedacht. Het lijkt mij daarom zeker niet noodig — en dit zou uit hetgeen de Regeering opmerkt zijn af te leiden — dat het coprafonds een afgerond opkoop-apparaat in het leven zal roepen, waarbij subsidiair de handelaren ingeschakeld zullen worden. De situatie zal juist omgekeerd moeten zijn, n.l. dat het fonds in de eerste plaats gebruik maakt van het bestaande opkoop-apparaat om v.z.v. het noodig zal blijken een beperkt eigen apparaat aanvullend te doen optreden.

Ook voor hetgeen het fonds uit zijn voorraden naar het buitenland zal trachten te verkoopen dienen in beginsel de exporteurs te worden ingeschakeld, hetgeen dus beteekent, dat niet het fonds zelf in het buitenland op de markt komt, doch dit overlaat aan de gevestigde exporteurs.

Een ander punt van belang bij den opkoop acht ik het volgende.

In den aanvang van mijn betoog heb ik reeds uiteengezet, dat ik geen oplossing in een gedwongen productiebeperking zie, maar ik acht het wel van het grootste belang, dat deze gelegenheid thans, waar mogelijk, benut wordt om te komen tot een zoo gewenschte kwaliteitsverbetering. Met een intensieve voorlichting, met steun bij de oprichting van droogbakken, zal de bereidingsmethode in vele streken belangrijk verbeterd kunnen worden. Hoewel hieraan in den loop der jaren reeds veel aandacht werd besteed, o.a. door het B.B., waren de resultaten tot dusverre weinig bevredigend en kan in het algemeen nog niet gezegd worden, dat de bevolking veel zorg aan de afwerking van het product heeft besteed. Het coprafonds zal ook op dit gebied goed werk kunnen verrichten door haar opkoopprijzen voor de verschillende kwaliteiten zoodanig vast te stellen, dat een betere bereiding gestimuleerd wordt. Een verbetering van de reputatie van de Nederlandsch-Indische copra op de wereldmarkt is een blijvend belang, dat in de toekomst zeker vruchten zal afwerpen in den vorm van blijvend betere prijzen.

Voorts zal het evenzeer van belang zijn, de bevolking in bepaalde streken voor de toekomst minder afhankelijk te maken van de wisselvallige copramarkt. Hiertoe zal in de eerste plaats de teelt van eigen voedselgewassen bevorderd moeten worden. Door den teeltdwang is in die richting reeds iets bereikt, maar nog niet voldoende. De huidige omstandigheden bieden een gunstige gelegenheid om ook hiermede verder te gaan, zonder nochtans de richting te kiezen van een verplichte omzetting van de klappercultuur in het verbouwen van andere gewassen.

Wat dit laatste betreft ben ik het geheel eens met de uitspraak der Regeering, dat het in de huidige omstandigheden zeker niet gemakkelijk zou zijn een handelsgewas aan te wijzen, dat de copra met succes zou kunnen vervangen. Een verdere intensiveering van den bouw van eigen voedselgewassen echter zal geen teleurstelling brengen en kan de bevolking niet anders dan ten goede komen.

Samenvattend acht ik het door de Regeering in groote trekken aangegeven opkoopsysteem juist, indien waar mogelijk en zooveel mogelijk gebruik gemaakt wordt van het bestaande opkoopapparaat. En ik zou het toejuichen als de Regeering speciaal Haar aandacht zal besteden aan kwaliteitsverbetering en tevens den verbouw van in de eerste plaats voedingsgewassen zou weten te bevorderen, teneinde de bevolking minder afhankelijk te maken van alleen de opbrengst van copra.

Met betrekking tot de opkoopprijzen zegt de Regeering in de memorie van toelichting, dat ofschoon nog nader overleg zal plaatsvinden over de vast te stellen prijzen voor de verschillende streken, een zeer voorloopig onderzoek heeft uitgewezen, dat de gemiddelde opkoopprijs waarschijnlijk zal komen te liggen op een niveau van ± *f* 1,50 per 100 kg exclusief zak.

Deze mededeeling is zeer summier en het is bijkans ondoenlijk om te beoordeelen, of dit bedrag te weinig, te veel of goed is. In de memorie van antwoord gaat de Regeering weliswaar ietwat uitvoeriger op dit punt in en ik houd mij er van overtuigd, dat de prijzen eerst na gedegen onderzoek zullen worden vastgesteld, maar wil ik toch gaarne het volgende opmerken.

Wil de Regeering het zich voor oogen gestelde doel bereiken, namelijk de instandhouding van het productie-apparaat op een minimum-basis, dan zal Zij bij de prijsbepaling

(Vas Dias.)

rekening moeten houden met talrijke en in verschillende streken zeer uiteenloopende factoren en zal Zij er op moeten letten, dat niet de producenten in bepaalde gebieden betere kansen krijgen dan die in andere.

Een belangrijk punt van overweging zal moeten zijn de prijszetting voor gebonden en niet-gebonden copra, zoowel als die voor het ondernemingsproduct. Immers de producenten zijn in bepaalde streken nog veelal gebonden door schulden, hetzij aan de Algemeene Volkscredietbank en de Producten-verkoop-Centrale, of aan den tusschenhandel, of door achterstallige belastingen.

Voorts zal nog rekening gehouden moeten worden met het feit, dat de bereidingskosten streeksgewijze uiteenloopen, namelijk varieerend tusschen minimaal *f* 0,80 tot *f* 1,15 per 100 kg. Dit verschil moge op zich zelf gering schijnen, het is echter in verhouding tot den aan te leggen opkoopprijs een belangrijke factor.

Andere streken weer missen nog vrijwel geheel den verbouw van eigen voedselgewassen, en zijn in nog meerdere mate dan elders afhankelijk van de geldopbrengst van hun copra-productie. Voor deze gebieden ligt de zaak dus weer anders.

De ondernemingscopra maakt naar verhouding slechts een klein deel uit van de totale productie en is bovendien nog verspreid over vele handen. Juist daarom is dit een belang, dat evenmin verwaarloosd mag worden. Bij de vaststelling van den opkoopprijs voor het ondernemingsproduct ware rekening te houden met de hoogere productiekosten tengevolge van de hoogere lasten. Weliswaar kan verwacht worden, dat de ondernemingen die goede zorg aan de bereiding besteden, een betere kwaliteit copra leveren en daarvoor compensatie krijgen in een beteren prijs, maar ik wil toch in het bijzonder de aandacht er op vestigen, dat ook nog andere factoren bij de ondernemingen den kostprijs verhoogen.

Ontegenzeggelijk zal het bepalen van de juiste opkoopprijzen een zeer ingewikkeld probleem zijn, dat een uiterst nauwkeurige waarneming en plaatselijke oriëntatie noodzakelijk zal maken.

Waar ik vooral nog tegen zou willen waarschuwen is, dat niet een zoodanig peil zal worden aangelegd, dat wat de bevolking betreft alleen nog maar zou gewerkt worden voor de schulddelging, of wat de ondernemingen betreft, de vaste lasten niet meer goed gemaakt zouden kunnen worden, of wat den tusschenhandel aangaat, deze haar positie zou moeten prijsgeven. Op zulk een vrij niveau zou de animo om te plukken en copra te bereiden en te verhandelen ongetwijfeld verdwijnen en zou zich een niet minder nijpend vraagstuk aandienen, n.l. dat der werkloosheid, die de Regeering juist met dit plan wil trachten te voorkomen.

Ik wil niet trachten een critische beschouwing te leveren op den door de Regeering genoemden globalen prijs van *f* 1,50, omdat de omstandigheden in de coprastreken veelal sterk uiteenloopen en daarom de beoordeeling van één enkel cijfer, waarvan niet bekend is voor welke streek het is aangelegd, slechts betrekkelijke waarde zou hebben.

Maar wel vraag ik nadrukkelijk de aandacht der Regeering voor een zorgvuldige vaststelling der prijzen en om daarbij rekening te houden met de zooeven door mij genoemde factoren.

Mijnheer de Voorzitter! Een goede organisatie en juiste afbakening van het werk van het Coprafonds acht ik evenzeer van groot belang.

Ik merkte reeds op, dat naar mijn meening de werkzaamheid van het fonds voorshands begrensd zal moeten worden door het moment, waarop de afzet naar de thans voor onzen export afgesloten gebieden weer mogelijk zal worden.

Ik heb daarvoor gegronde redenen! Indien n.l. het fonds reeds bij voorbaat bij den opkoop bepaalde ideeën zou hebben hoe het zal handelen bij den verkoop van het gekochte product bij de heropening van het consumptiegebied, zou het zich laten beïnvloeden door vooralsnog onbekende factoren.

Op dat tijdstip zullen zich naar mijn meening twee vraagstukken aandienen, n.l.:

wat zal er gedaan moeten worden met den copra-voorraad van het fonds, en

welke mogelijkheden openen zich voor het productieapparaat en hoe zal dit weer in normale, zij het mogelijk nieuwe, banen geleid kunnen worden.

De positie, die het coprafonds dan in de copra-situatie van Nederlandsch-Indië inneemt, zal waarschijnlijk geheel anders beoordeeld moeten worden dan thans. Deze positie zal bepaald moeten worden in het raam van de economische vraagstukken, die dan een oplossing vragen. Het zou te riskant en daarom onjuist zijn om bij de aanstaande aankoopen reeds vooruit te loopen op een situatie, waarvan noch bekend is wanneer, noch hoe zij zich zal ontwikkelen.

Maar ook omdat de thans voorgestelde maatregel voorloopig zijn begrenzing vindt in den opkoop van rond 400 000 tons copra in een tijdvak van een jaar en in dit tijdvak nog veel kan veranderen en bovendien eerst de noodige ervaring door het fonds zal moeten worden opgedaan, lijkt het mij, ongeacht de onbekendheid met de situatie die optreedt bij het weder bereikbaar worden van vroegere afzetgebieden, noodzakelijk, dat het fonds zeer bedachtzaam te werk gaat en niet verder ingrijpt in gevestigde belangen dan noodzakelijk is. In dit verband wil ik nogmaals de aandacht er op vestigen, dat het fonds ook zooveel mogelijk van het bestaande opkoopapparaat gebruik maakt.

De directeur van het fonds krijgt voorzeker geen gemakkelijke taak en zal hij vele moeilijkheden wellicht ook tegenstand moeten overwinnen en ofschoon ik er niet aan twijfel, dat de Regeering bij haar keuze van dezen leider het oog op een bekwaam persoon heeft laten vallen, juich ik het toe, dat hij zal worden bijgestaan door een raad van toezicht, waarin de belangen evenwichtig zullen worden vertegenwoordigd. Het verdient daarnaast mijns inziens aanbeveling het aantal leden van den raad van toezicht klein te houden.

Tenslotte vraag ik de aandacht voor eenige met dezen copra-opkoop samenhangende vraagstukken.

In de eerste plaats vraag ik mij af tot welke consekwenties de beoogde verbetering van den Java copra-prijs tot het *f* 6.- peil zal kunnen leiden. De hierdoor ontstane dispariteit tusschen den Java-prijs en dien in de Buitengewesten kan vèrstrekkende gevolgen hebben. Mijn vrees is niet, dat aangemoedigd door den aantrekkelijken prijs, de copraproductie op Java belangrijk zal worden uitgebreid maar wel dat er ten behoeve van de oliefabrieken te veel onttrokken wordt aan den aanplant, die in de eerste plaats, zooals de Regeering zelve erkent, voor de volksvoeding onmisbaar is.

De potentieele productie van Java wordt geraamd op 500 000 tons en de afname van de olie-industrie inclusief den invoer uit de Buitengewesten op rond 200 000 tons.

Ik nu acht de mogelijkheid niet uitgesloten, dat zich als gevolg van den gestabiliseerden Java-prijs een soortgelijke ontwikkeling zal voordoen, als werd waargenomen na de instelling van richtprijzen voor rijst, n.l. een sterk verhoogd grondstoffenaanbod voor fabriekmatige verwerking, waardoor bij de rijstindustrie het aantal pellerijen dermate toenam, dat de bedrijfsreglementeering moest worden toegepast. Een dergelijke ontwikkeling moet door steun aan den Java-copra-prijs niet in de hand gewerkt worden, aangezien zulks een averechtsche uitwerking zou hebben en daardoor het doel voorbij gestreefd zou worden. Het is mijns inziens zeer de vraag of de ingestelde invoer-contrôle door middel van licenties voldoende effect zal hebben om dit tegen te gaan. De invoerbehoefte van Java heeft bij normale prijsverhoudingen tusschen de copra van Java en van de buitengewesten een bepaalde grens, omdat deze normaliter beheerscht wordt door den copraprijs op de wereldmarkt. Zonder deze basis wordt de situatie echter geheel anders, indien naast een kunstmatig laag ge-

(**Mogot.**)

houden prijs in de buitengewesten, een kunstmatig hoog gehouden prijs op Java komt te werken. Het fonds zal dus zeer nauwkeurig moeten waarnemen hoe vraag en aanbod zich op Java zullen ontwikkelen, teneinde zoo noodig prompt de kraan van invoer dienovereenkomstig te kunnen reguleeren.

Een andere, niet minder belangrijke, consekwentie is aan het *f* 6.-peil verbonden voor de industrieën voor veredelde copraproducten, met name de klapperolie-, zeep- en boterolie-fabrieken. Bij een groote dispariteit tusschen de copraprijzen op Java eenerzijds en die in de buitengewesten en omliggende productie-gebieden anderzijds, kunnen de op Java gevestigde industrieën ter verwerking van copra onberekenbaar nadeel ondervinden. Zij zullen n.l. in den afzet van hun producten buiten Java belemmerd kunnen worden.

Zoolang deze industrieën de benoodigde grondstof op wereldpariteit kunnen koopen, worden hun afzet-mogelijkheden beheerscht door normale concurrentie-factoren. Zoodra zij echter gebonden worden aan een grondstofprijs, die belangrijk hooger ligt dan die in het omliggend gebied, wordt concurrentie onmogelijk gemaakt.

Uit de memorie van toelichting en de memorie van antwoord blijkt weliswaar, dat de Regeering dit probleem niet geheel heeft voorbij gezien, n.l. voor wat betreft de afzet van klapperolie in het buitenland. Ik voorzie echter eveneens moeilijkheden met den afzet van klapperolie, waschzeep en andere veredelde producten in de buitengewesten en vraag daarom nadrukkelijk de aandacht van de Regeering voor deze moeilijkheden.

Met instemming heb ik in de memorie van antwoord gelezen, dat vrijstelling van de heffing van het extra-uitvoerrecht voor copra uit de gebiedsdeelen, waar dit recht tot nu toe nog werd geheven, in voorbereiding is. Ik zie hierin een erkenning, dat met het catastrofale prijsniveau van de copra niet de heffing van een uitvoerrecht te rijmen valt en gaarne hoop ik, dat de voorbereiding weinig tijd zal vorderen en de vrijstelling spoedigst zal worden afgekondigd.

Ik hoop met het voorgaande de Regeering duidelijk te hebben gemaakt hoe ik deze belangrijke aangelegenheid bezie en aanvoel. De Economische Groep wil de voorgestelde maatregelen steunen, omdat zij noodzakelijk zijn en verlichting brengen in de precaire positie waarin een voor Indië zoo belangrijk product als copra is geraakt. Maar wij achten den tijd niet gekomen om maatregelen te treffen, die gericht zouden zijn op een ingrijpende saneering van de klappercultuur, omdat daarvoor een deugdelijke en veel tijd kostende studie noodig zou zijn, maar ook en niet minder, omdat de omstandigheden thans te veel afwijken van het normale om een op gestabiliseerde toestanden berustende saneering te kunnen uitvoeren.

Wij beschouwen dit plan derhalve als een aanvaardbaren noodmaatregel, maar vragen de Regeering bijzondere aandacht voor de door mij in het geding gebrachte opmerkingen en aanbevelingen.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik behoor tot degenen onder mijn geachte medeleden, die het indienen van dit ontwerp toegejuicht hebben, reeds bij het onderzoek in de afdeelingen. Dit vindt zijn reden in het feit, dat de Regeering thans een stap doet om te trachten, een verderen val van het product copra te stuiten of te voorkomen, wijl anders dit bevolkingsproduct geheel waardeloos zou worden, hetgeen een ware ramp voor de bevolking en groote, onoverkomelijke moeilijkheden voor de Regeering zou kunnen beteekenen. De copra verkeert sedert jaren reeds in een zeer hachelijke positie; steeds was die positie in het nadeel der producenten en dit werd nog geaccentueerd door verschillende omstandigheden, totdat het zoo niet verder kon.

Is het altijd de copraproduceerende bevolking, die van haar uiterst moeilijke positie in dit deel van den handel in Indonesië door middel van haar vertegenwoordigers en hoofden tal van malen heeft blijk gegeven door te schreeuwen om hulp bij de bevoegde instanties; door den nood, die thans voor den coprahandel ten top is gestegen, waardoor nu niet alleen de copra-produceerende bevolking, doch ook de coprahandelaren en/of -exporteurs in dit hulpgeroep een hartig woordje meespreken, acht de Regeering thans den tijd aangebroken, maatregelen te treffen om aan die bezwaren eenigszins tegemoet te komen.

Jaar in jaar uit is in deze zaal reeds gewezen op de wenschelijkheid van bescherming van de copra; tal van malen heb ik hier gevraagd om overheidsbescherming van de copra in die gebieden, waar hulp het meest noodzakelijk was. Ik heb daarbij toen gewezen op de toestanden in de Groote Oost, maar voornamelijk op die in Noord-Celebes, waar behalve onder de onrustbarend lage prijzen de bevolking gebukt ging en gaat onder de zware schuldenlasten, die hun oorsprong vonden in de vaak noodgedwongen aanvaarding van onereuze copra-contracten, gesloten door malafide handelaren en/of exporteurs. Natuurlijk gaven de hooge vrachtnoteeringen der scheepvaartmaatschappijen daaraan nog het noodige accent.

Thans grijpt de Regeering in, omdat de exporteerende instanties dreigen in de verdrukking te komen door de steeds ernstiger wordende wereldsituatie, waardoor belangrijke buitenlandsche afnemers weg zijn komen te vallen. Dit ingrijpen, dat tevens een tegemoetkoming beoogt, teekent zich thans ten duidelijkste af in het voorliggend ontwerp.

Mijnheer de Voorzitter! Reeds ruim twee jaar geleden heeft de Regeering erkend, dat de copra in een groot deel van de Groote Oost een noodlijdend uitvoerproduct is en ten gevolge van de in deze zaal te dien aanzien gevoerde besprekingen aanvaardde Zij de conclusie, dat uit een oogpunt van bevolkingsbelang en tevens ter stuiting van de verarming der betrokken bevolking, genoemd product van het toen door de Regeering ingestelde defensieuitvoerrecht diende te worden uitgeschakeld, welk standpunt tot nu toe is gehandhaafd. Deze noodlijdendheid van dit bevolkingsproduct is thans door den nood der tijden reeds sedert geruimen tijd nog meer verslechterd en zij heeft thans zoodanige afmetingen aangenomen, dat er vrijwel geen ruimte meer is voor verdere ineenstorting. Hierdoor is dit handelsproduct naar mijn meening dan ook gekomen op een prijsniveau, dat op den rand des afgronds gelegen is.

Bij het doorzien van dit ontwerp en het in verband brengen van dit ontwerp met het onderzoek naar de coprasituatie, waarvoor eenige overheidsinstanties door de Regeering aangewezen zijn, om aan de hand van deze studie het regeeringsingrijpen te bepalen, heb ik mij toch afgevraagd, wat wel de voornaamste reden geweest zou kunnen zijn, dat de Regeering eerst thans handelend optreedt. Ik heb mij namelijk afgevraagd, of daarbij in hoofdzaak redding van de copraproduceerende bevolking wordt beoogd, welke bevolking zich in haar levensbestaan bedreigd ziet, dan wel, dat de Regeering de opkoop- en exportinstanties en/of de daarbij betrokken regeeringsbelangen zelf op het oog heeft gehad. Ik ben namelijk tot de conclusie gekomen, dat de Regeering:

1. natuurlijk de betrokken noodlijdende bevolking wenscht te helpen, maar van de mate, waarin geholpen wordt, met geen woord rept;
2. in meerdere mate de opkoop- en/of exportinstanties op de been wenscht te houden ter voorkoming van een algeheel terziele gaan van deze opkoopinstanties, dus van den coprahandel;
3. in niet mindere mate voor de bij de bevolking uitstaande credieten van de Algemeene Volkscrediet Bank tracht een oplossing te zoeken, omdat bij een eventueelen stilstand van den coprahandel uiteraard onoverkomelijke stagnatie

(Mogot.)

in de terugbetaling der leeningen een noodwendig gevolg zal zijn.

Gelijk zooeven door mij reeds betoogd, is door mij jaar in, jaar uit gepleit voor bescherming van de copra, gelijk de Regeering bij andere Indische uitvoerproducten als bijv. de suiker, rubber, enz. gedaan heeft.

De Regeering ging over tot het saneeren van de schulden der copraproduceerende bevolking in bepaalde gebieden van Indonesië. Natuurlijk staat hier in de voornaamste plaats de dank van de betrokken bevolking tegenover. Dit dient erkend, maar onze suggestie om andere afzetgebieden te zoeken om een zeker tegenwicht te vinden tegen den prijsdruk door de gezamenlijke maatschappijen als Unilever en andere buitenlandsche handelsinstellingen, die zich met de prijzen van deze wereldconcerns min of meer solidair hadden verklaard, vond bij de Regeering niet direct ingang. Eerst toen de oorlog in Europa uitbrak en Polen en Yoego-Slavië als afnemers afvielen, werd het voedingsmiddelenfonds in het leven geroepen, dat naast den import van rijst ook copra in kleine kwanta opkocht en daarvoor andere markten zocht naast de toen nog bestaande afzetgebieden als Scandinavië, Denemarken, Duitschland en de Middellandsche Zeestaten. De Regeering, aan ervaringen met betrekking tot het zoeken van afzetgebieden door de werking van het voedingsmiddelenfonds ongetwijfeld rijker geworden, zag door den oorlogstoestand in Europa, en het stuk voor stuk wegvallen van afzetmogelijkheden daar — zooals de situatie in Europa duidelijk aantoont — dat direct gevaar voor de copra te duchten was. Het werd allengs moeilijker en nu het vasteland van Europa begrensd door den Atlantischen Oceaan en de Noord- en de Middellandsche Zee geheel is weggevallen, is export van copra naar dit deel van de wereld tot de onmogelijkheden gaan behooren. Een werelddeel, dat toch ongeveer de helft van de Europa-consumptie aan copra voor zijn rekening nam, is, zoolang de oorlog duurt, weggevallen.

Omdat het voedingsmiddelenfonds slechts bij kleine hoeveelheden opkocht, terwijl de uitvoerproductie van Menado alleen reeds ongeveer 25.000 ton per kwartaal bedraagt en er bijna geen afzetmogelijkheden waren, begon er vanaf het vorige jaar stagnatie in den copra-afzet te komen, mede gaccentueerd door gebrek aan scheepsruimte. Het is bekend, welke bezwaren rezen, toen de copra bleef liggen. Door het veelal ontbreken van den export ontstond de situatie, dat natuurlijk ook van de zijde der handelaren en/of exporteurs niet werd gekocht met de daaraan verbonden zware consequenties voor de bevolking. In de specifieke klappergebieden moest men toch, hoewel klapper niet meer verhandelbaar was, rijst en kleeding hebben. Zoo was voornamelijk de economische toestand in Noord-Celebes zeer slecht, zoodat de toekomst ook zeer donker werd ingezien. Als men bedenkt, dat Menado normaliter een derde deel van den Indischen en 10% van den werelduitvoer levert, behoeft het geen toelichting, wat het beteekent, wanneer de coprahandel daar stilstaat. Gelukkig draagt het voedingsmiddelenfonds wat bij. Voorzoover noodig wil ik hierbij tusschen haakjes verklaren, dat het voedingsmiddelenfonds reeds sedert maanden opgehouden is met het aankoopen van copra, waardoor de coprahandel aldaar er slecht aan toe is.

Maar nu geheel Europa uitgevallen is en van copra-export derwaarts zoo goed als geen sprake meer is, nu de handel dus geheel stil ligt, acht de Regeering het Haar plicht min of meer als exporteur op te treden. Het kan ook niet anders. In 1934 deed zich een tijd voor, waarin de copra hari-hari ± *f* 1.50 per 100 kg deed, hetgeen neerkwam op ± 93¾ cent per picol. Men stopte ook toen den pluk, aangezien bij een dergelijk lagen prijs niets meer viel te beginnen. Er bestonden toen nog geen afzetmogelijkheden. Ruim een maand geleden deed zich weer een dergelijke situatie voor. Deze was echter ernstiger, daar nu wegens gebrek aan afzetgebieden naar copra geen vraag meer was.

De coprahandel staat nu practisch geheel stil. Vandaar dit voorstel van de zijde der Regeering tot steun aan de bevolking.

De Regeering koopt copra op, uitsluitend om het productieapparaat te handhaven, hetgeen hulp aan de bevolking beteekent. Wat deze hulp voor de bevolking beteekent en wat, volgens het ontwerp, onder het woord „bevolking" dient te worden verstaan, doet op het oogenblik niet ter zake. Hierover straks.

Of de opgekochte copra direct verkoopbaar zal blijken dan wel later — want gerekend wordt op het openkomen van afzetgebieden en hoe vlugger dit geschiedt, hoe beter, maar practisch wordt op den afloop van den oorlog gewacht — is van secundairen aard. De Regeering neemt alle risico op zich.

Mijnheer de Voorzitter! Met de Regeering ben ik het niet geheel eens, dat bij de door het departement van Economische Zaken ingestelde onderzoekingen niet gebleken zou zijn, dat ergens toestanden zijn ontstaan, welke door een vlugger ingrijpen voorkomen hadden kunnen worden. De situatie in Noord-Celebes levert in dit opzicht een doorslaand bewijs. Naar mijn meening zal het Coprafonds practisch zijn werkingssfeer in de Groote Oost hebben. Op Java kan de copra niet noodlijdend genoemd worden, waarmee ik natuurlijk niet wil zeggen, dat hier niet naar hoogere prijzen moet worden gestreefd. Daar de Bali- en de Zuid-Sumatracopra echter meer georiënteerd zijn op Java en zij tot nu toe veel hooger in prijs zijn dan de copra in de Groote Oost, zullen Bali en Zuid-Sumatra naar mijn meening echter niet in den minimumprijs worden betrokken. Hetzelfde geldt voor de West-Borneocopra en die van het overige deel van Sumatra, behalve dan die van de Westkust, welke op de Straits georiënteerd is. De stilstand van den handel in copra in de Groote Oost moet, indien geen hulp wordt verleend, desastreuze gevolgen hebben.

In specifieke klapperstreken, waar de bodem grootendeels uit een dikke laag zand bestaat, is deze dan ook met klapperboomen beplant. Het grootste deel der bevolking heeft daar zijn klappertuin, doch dit wil niet zeggen, dat daarnaast ieder ladangs heeft. De meesten hebben ze niet. Reeds voor de komst der Vereenigde O. I. Compagnie in de Minahassa stond de Minahassa echter bekend als een rijstschuur. Ze voerde zelfs rijst uit. Rijst had de Minahassa dus altijd volop.

Maar toen men in Tonsea met de klappercultuur begon, zulks op aandrang van het Indonesisch bestuur, dat weer handelde op last van het Europeesch bestuur vanwege de hooge prijzen van de copra, en de bevolking practisch alle gronden met klapperboomen ging beplanten, dacht niemand er aan, welke gevolgen dit in de toekomst eventueel voor de bevolking zou kunnen hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Niemand kan in de toekomst zien en met die gedachte, gestimuleerd nog door de schitterende prijzen van de copra, trachtte men elkander te evenaren in het beoefenen van de klappercultuur. Wie zou de bevolking ongelijk geven, zoolang de prijzen hoog bleven? Toen kwam er een tijd, dat velen in die klapperstreken geen rijst meer verbouwden, doch geheel van de copra-opbrengst gingen leven. Teruggaan en de klapperboomen vellen was onraadzaam, aangezien men dacht, dat de copraprijzen zich wel weer ineens zouden kunnen herstellen. Zoo was de klapperboer dus geheel op deze cultuur aangewezen. Terugvallen op den ladangbouw is moeilijk, want velen hebben geen ladangs meer en waar Noord-Minahassa, speciaal Tonsea, bijna geen noemenswaardige boschgronden meer heeft, kan daarvan slechts een klein gedeelte voor ladangbouw worden uitgegeven.

Gelukkig kwam de algeheele stilstand op de copramarkt na de uitvoering van de teeltdwang-ordonnantie, waardoor de oogst van voedselgewassen in de bevolkingshuishouding een noemenswaardige rol heeft kunnen vervullen.

(Mogot.)

Mijnheer de Voorzitter! De voorgestelde steunverleening kan inderdaad voor het product van waarde zijn, en wel in het bijzonder door de copra-producenten aan een soort discipline te onderwerpen, waardoor zij ertoe zullen overgaan goed droge en kwaliteitscopra te bereiden. Deze discipline zou hierin kunnen bestaan, dat de prijs rekening moet houden met de kwaliteit van het product. Hieraan dient bij de bevolking de meest mogelijke bekendheid te worden gegeven, nl. dat hoe droger des te hooger de prijs van de copra zal zijn. Hoe moeilijk de situatie thans ook moge zijn, ik ben ervan overtuigd, dat de Regeering in de bestaande resteerende afzetgebieden den invoer van onze copra zal kunnen opvoeren en dat in de binnenlandsche bewerking en consumptie op Java meerdere ruimte is voor de copra uit de buitengewesten.

Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen uit de memorie van antwoord te lezen, dat sedert jaren op Java groote hoeveelheden copra uit de buitengewesten worden ingevoerd, aangezien de Javaproductie van copra onvoldoende blijkt te zijn voor de consumptie, en dat desondanks het prijspeil op Java zal worden opgevoerd, hetgeen zeker een hechte bijdrage zal worden voor den afzet van copra uit de buitengewesten.

Uit punt 5 van de memorie van antwoord meen ik evenwel te hebben begrepen, dat de Regeering zal aankoopen: alleen voor opslag 400 000 ton, voor invoer op Java 30 000 ton en eventueel voor uitvoer naar afzetgebieden 130 000 ton. Voor de eerstgenoemde hoeveelheid neemt de Regeering het volle risico op zich; voor de twee andere genoemde hoeveelheden schijnt Zij zekerheid op plaatsing te hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Blijven wij den uitvoer van copra normaal op 560 000 ton 's jaars stellen en onderwerpen wij de te plaatsen copra aan een globale berekening, dan komen wij ongeveer tot de volgende uitvoercijfers:

a.	naar Java gaat ten gevolge van opkoop door het Coprafonds	30 000 tons
b.	door het Coprafonds te plaatsen op bestaande afzetgebieden buiten Indonesië, indien de toestand zoo blijft	130 000 „
c.	Sumatra's uitvoer ad 54 000 tons, waarvan naar buiten Indonesië gaat terwijl de rest naar Java gaat	40 000 „
d.	uitvoer van Riouw, Bangka en Billiton ad 69 000 tons, waarvan naar buiten Indonesië gaat	60 000 „
e.	uitvoer van de Kleine Soenda eilanden ad 37 000 tons, waarvan naar buiten Indonesië gaat	20 000 „
	Van de getaxeerde 560 000 tons gaat aan plaatsbare copra buiten de werking van het Coprafonds dus af	280 000 tons.

Van de door het Coprafonds voor opslag bestemde copra blijft dan globaal — dit is een globale berekening van mij — over 560 000 tons — 280 000 tons = 280 000 tons, indien de overgebleven afzetgebieden intact blijven, zoodat dit kwantum zal worden opgeslagen. Dit zou eventueel een verlichting voor het Coprafonds zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ook mij lijkt het zeer bezwaarlijk voor de Regeering, reeds thans het tijdstip te bepalen, waarop het Coprafonds zijn werkzaamheid zal aanvangen. Ik stel het zeer op prijs, dat dit opkoopapparaat van de Regeering eventueel tot nà den oorlog zal voortwerken, zoodat men op die manier goed vertrouwd zal raken met de quintessens van het copraprobleem en daardoor mogelijk kan komen tot een algemeene opkoopcentrale van overheidswege. Dit geldt vooral in tijden als wij thans beleven, waarin de Regeering gedwongen is in te grijpen, niet alleen teneinde den val van de copra te voorkomen, doch ook om de opkoopers en exporteurs te helpen.

Daarom is het goed, dat het Coprafonds hier nog ervaring opdoet. Een raad van toezicht, als door de Regeering aangegeven, is mij daarom ook sympathiek zoomede het aanstellen van een directeur van het Coprafonds. Het ontwerpen van de instructies, waaraan het fonds in zijn taak gebonden moet zijn, laat ik liever over aan de Regeering.

Het verheugt mij inderdaad, uit de memorie van antwoord te mogen ontwaren, dat de in de memorie van toelichting vermelde minimumprijs van 100 kg copra à *f* 1,50 volgens de noteering van 27 Augustus 1940 niet de opkoopprijs zal zijn, dat deze in werkelijkheid boven dit bedrag ligt en dit dus geen steunverleening zal beteekenen.

Indien de gemiddelde prijs plus minus *f* 1,50 zou moeten zijn, beteekent dit, dat de prijs van 1 picol copra op 93¾ cent zou neerkomen. Want hoe zou men anders, zou ik de Regeering willen vragen, tot dit bedrag zijn gekomen, al was het ook zeer voorloopig opgesteld? Hoe is n.l. de calculatie van dezen zeer voorloopigen prijs? De Regeering geeft intusschen echter in de memorie van antwoord toe, dat het prijsniveau inderdaad overal boven dat van 27 Augustus 1940 ligt.

Mijnheer de Voorzitter! In het begin van de maand Juli van dit jaar steeg de misère van de copra ten top. Door de Europeesche handelsvereeniging, de A.V.B., de exporteursvereeniging, de Productenverkoopcentrale, den Rijstbond en de Chineesche Handelsvereeniging te Menado, werd een request aan den resident van Menado gezonden, behelzende een verzoek om steun ten aanzien van de copra, waar de handel in dit product dreigde stil te staan. Ik stel mij voor, dat genoemde autoriteit deze precaire kwestie onmiddellijk heeft laten onderzoeken, waarna zij de Regeering hiervan op de hoogte zal hebben gesteld. De Regeering reageerde daar direct op, getuige de reis der commissie van het departement van Economische Zaken en de A.V.B. naar de copra-gebieden. De bevolking had daarom echter al veel eerder gevraagd, doch kon zich niet verheugen in een direct onderzoek van dezen kant.

In genoemd rekest zijn een paar calculaties opgenomen. Deze bescheiden zullen ongetwijfeld het departement van Economische Zaken reeds lang bereikt hebben, maar toch acht ik het niet ondienstig daaruit nog iets voor te lezen.

Dit geldt alleen de calculatie van den copraprijs No. I voor het achterland van Menado.

Menado prijs hari-hari per 100 kg *f* 1,85. Daarvan gaat af aan commissie voor de Productenverkoopcentrale of tusschenhandel: *f* 0,09⁵; blijft dus over *f* 1,17⁵.

De producent krijgt dan in handen *f* 1,36. Resteert voor schulddelging A.V.B. en tusschenhandel: *f* 0,39⁵. Van het bedrag, dat de producent in handen krijgt, gaat wegens kosten af: *f* 1,36, aan bereidingskosten *f* 0,80, aan transportkosten tuin/opkoopplaats *f* 0,32, aan belasting *f* 0,16, of totaal *f* 1,28, resteert dus voor den producent per 100 kg slechts *f* 0,08 per kwartaal.

Dit cijfer staat in een schril contrast tot het minimumprovenu, dat voor de bevolking werd vastgesteld op September 1939.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de calculatie No. II aangaat, het volgende. Er moge thans een calculatie volgen voor de „Vrije" producenten in het achterland van de kust. Dat betreft dus de producenten, die niet door schuld gebonden zijn.

Hari-hari-prijs franco-opkoopplaats kust per 100 kg *f* 1,50. Hiervan gaat af: bereidingskosten *f* 0,80, commissie tusschenhandel: *f* 0,09⁵, transportkosten naar de kust *f* 0,16, belasting *f* 0,16, tezamen *f* 1,21⁵, zoodat er voor den vrijen producent dus overblijft schoon per 100 kg *f* 0,28⁵.

Nu calculatie No. III:

Volledigheidshalve laten wij ook nog een calculatie volgen voor copra van de kust, dichtbij het strand, uitgaande van den prijs: goedang Menado, per 100 kg, met zak *f* 2,85. Hiervan gaan af: waarde van de zak *f* 0,48, vracht Cekumij naar

(Mogot.)

Manado *f* 0,48, transport tempat foefoe-kustplaats *f* 0,12, transport ex-schip tot in goedang Menado *f* 0,02^5, tezamen *f* 1,10^5, zoodat de bruto-goedang prijs per 100 kg bedraagt *f* 2,85 — *f* 1,10^5 = *f* 1,74^5. Hiervan gaan af: bereidingskosten *f* 0,96, schulddelging *f* 0,40 en belasting *f* 0,16 of *f* 1,52, zoodat overblijft voor den producent per 100 kg *f* 0,22^5.

Dit zijn drie calculaties uit de practijk te Manado.

Verder hebben de administrateur van de A. V. B. en de directeur van de Verkoopcentrale in Manado een schrijven gericht aan de Regeering met het volgende verzoek:

„*a.* dat dit request tot steunverleening beoogt het normale handels- en bedrijfsleven, voortspruitend uit den export van copra, voortgang te doen vinden; deze steun beoogt mitsdien niet alleen beveiliging van bevolkingsbelangen als zoodanig, maar mede die van scheepvaart, export en import.

b. dat de Regeering stimuleerend werke op den handel in dien zin te verstaan, dat zij een minimumprijs per 100 kg bepale aan den copra-producent op de plaatsen van uitvoer te betalen en wel *f* 2,10 per 100 kg hari-hari copra; bij de fixeering van dezen minimumprijs meenen wij ons te mogen refereeren aan de besprekingen aangaande de steunverleening aan de copra, gehouden ten Residentie-huize op den 2den September 1939.

In dit verband worde bovendien opgemerkt, dat wij van meening zijn, dat bij biedingen, hooger dan *f* 2,10 per picol hari-hari, den copraproducent de vrijheid moet worden gelaten aldaar zijn copra te verkoopen.

Hoewel wellicht ten overvloede mogen wij tenslotte opmerken, dat de regeeringssteun impliceere, dat de opkoop van copra overal in de Minahassa voortgang blijve vinden tegen den door ons genoemden minimumprijs van *f* 2,10 per 100 kg, hari-hari franco-uitvoerplaats copra."

Aldus het verzoek.

Mijnheer de Voorzitter! U hebt gehoord hoeveel bij gebonden copra de producent — en deze categorie maakt 75% van de producenten uit — per 100 kg overhoudt en hoeveel de vrije producent, berekend volgens aflevering aan de goedang te Manado. Van het restant, dat de producent krijgt, moet hij zich en de zijnen kleeden en van rijst en visch voorzien. Daarom komt mij het advies van den administrateur van de Algemeene Volkscredietbank en den directeur van de Verkoopcentrale, personen, die dagelijks met copraproducenten te maken hebben door den aard van hun werkkring van zeer groote waarde voor en beveel ik de prijstaxatie ook hierbij in de welwillende aandacht van de Regeering aan. Natuurlijk moet bij de vaststelling van de verhoudingen zeer soepel worden te werk gegaan.

Mijnheer de Voorzitter! Thans doet zich een vraag voor. Zal alleen het Coprafonds zich met den opkoop belasten? De memorie van antwoord laat ook handelaren en/of exporteurs toe. Dat de tusschenhandel intact wordt gelaten, is niet meer dan billijk. Daartoe hebben zij het recht door hun uitstaande credieten. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering zegt, dat deze laatsten er ook belang bij krijgen om de grootst mogelijke hoeveelheden aan het fonds te verkoopen, als zij maar redelijke prijzen betalen.

Mijnheer de Voorzitter! Wordt den handelaren niet voorgehouden, dat zij gebonden zijn aan de betaling van minstens de minimumprijzen? Hierin zit een gevaarlijk speculatief element, en als de Regeering hun dien plicht niet oplegt, blijven wij in denzelfden vicieuzen cirkel ronddwarrelen. In deze practijken spelen juist het forceeren van onderwicht bij het wegen en de onderwaardeering van het product een niet te onderschatten rol, en hiertegen dient gewaakt te worden. Het is daarom van het grootste belang, dat de Regeering dit voorschrijft, anders loopt het falikant uit.

(Smit.)

Mijnheer de Voorzitter! Het ondernemingsproduct is in den regel prima. Maar door de bevolking wordt even goede copra bereid. Voor sundried mag wat meer berekend worden, maar ook sundried wordt door een deel der bevolking bereid. Het speculatieve element zit niet in den verkoop van den handelaar aan het fonds, maar juist in den opkoop door den handelaar van den producent. Niet genoeg kan er voor gewaarschuwd worden om de contrôle in deze scherp te doen zijn, en liefst ware sancties in het leven te roepen. Ik kreeg aanvankelijk den indruk, dat de Regeering alleen den tusschenhandel overeind wenschte te helpen. Ik ben er echter van overtuigd, dat Zij onder „bevolking" in dit ontwerp ook den producent verstaat.

Het stemt tot blijdschap, dat de Regeering reeds besprekingen met buitenlandsche afnemers gevoerd heeft over den verkoop van copra. Gaarne zou ik vernemen, in welke quanta zij hun orders hebben geplaatst.

Mijnheer de Voorzitter! Wat aangaat de klapperbijproducten het volgende. Door een buitenlandsche klapperonderneming werd geregeld bij groote quanta klapperdopkool en schilvezels geëxporteerd. Het eerste zou als nevenbestanddeel voor de vervaardiging van munitie dienstbaar gemaakt worden, terwijl de vezels voor velerlei doeleinde worden aangewend. Zou dit niet eventueel in studie kunnen worden genomen? Misschien dat dit voor de bevolking eenig perspectief voor de toekomst kan bieden.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de redevoeringen van beide vorige sprekers is wel zeer duidelijk gebleken, van hoe groot belang deze regeling voor de bevolking is, en ik sluit mij dan ook gaarne aan bij de woorden van waardeering, die zij hebben geuit, en ook bij hun wenschen en verlangens ten opzichte van de voorlichting van de copra-producenten in de buitengewesten, opdat deze zoo mogelijk zullen kunnen overschakelen op andere producten. Ik ben dan ook van meening, dat het uit de regeeringsstukken blijkende optimisme over een mogelijke verbetering van de copra-positie — gezien vooral den toestand van de andere vethoudende plantaardige producten — niet gerechtvaardigd is. Dat optimisme wordt in de regeeringsstukken wel niet met zooveel woorden tot uitdrukking gebracht, maar mijns inziens valt het bestaan ervan er uit op te maken.

In die stukken wordt vermeld, dat 30 000 ton copra naar Java zal worden geëxporteerd. Ik neem aan, dat dit den netto-import van Java is, want er wordt verder vermeld, dat in 1937 22 000 ton naar Java werd geëxporteerd, in 1938 27 832 ton, en in 1939 61 349 ton. In de jaren 1937 en 1938 is er aan copra en copra-producten uit Java méér geëxporteerd dan naar Java werd geïmporteerd.

Het was dus zelfs zoo, dat er een netto-uitvoercijfer bestond. Ik neem aan, dat dit in 1939 niet het geval is geweest, want anders lijkt het mij volkomen uitgesloten, dat tenslotte op 30 000 ton copra een winst wordt gemaakt van *f* 3; de Regeering komt tot een opbrengst van meer dan *f* 855 000.

Er is nog meer reden om aan te nemen, dat dit niet het geval zal zijn, omdat, als een prijs van *f* 6 voor copra op Java aangenomen wordt, dit naar mijn meening toch beteekent, dat het gebruik van copra en copraproducten daardoor niet wordt gestimuleerd en bijzonder gunstige omstandigheden in anderen zin voor de groote lagen van de bevolking niet aanwezig zijn.

Nu stelt de Regeering het zoo, dat de prijs van copra zal stijgen van 8¼ cent tot 9¾ cent. Dit zou beteekenen, dat bij 9¾ cent geen winst wordt gemaakt, indien bij 8¼ cent een winst wordt gemaakt van 3^7/$_{12}$ cent als de copraprijs op Java van *f* 3,70 tot *f* 6 zal stijgen — dit is een wiskundige berekening, ik zal gaarne van de Regeering een verklaring op handelsgronden ontvangen maar wiskundig bezien is het volkomen logisch — en nu kan het er bij mij

(Smit.)
niet in, dat alle handelaren filantropen zijn, er bestaat reeds een vrij sterke concurrentie. En nu mag de winstmarge voor de olie betrekkelijk beduidend zijn, ik neem niet aan, dat de handelaren bereid zijn zonder winstmarge te gaan werken. Ik vind de zaak dan ook wel zeer onverklaarbaar en ik zou gaarne zien, dat daarover een duidelijker toelichting wordt verstrekt.

Dan is er nog een ander punt, dat ik niet onvermeld meen te mogen laten. Dit is ten slotte, dat de prijs van een bierflesch copra-olie — dus van iets meer dan ½ liter — misschien zal stijgen met 1½ cent, maar tenslotte stijgt het totale coprabedrag. De heer Vas Dias noemde 200 000 quintalen copra als het totale aantal quintalen, dat in fabrieksolie wordt omgezet. Van de prijsstijging van *f* 2.30, neem ik aan, dat die niet geheel door de consumenten zal worden gedragen. Ik vind het vreemd, maar ik neem aan, dat de fabrieken de prijsstijging niet geheel door de consumenten laten dragen, doch dan blijft er toch nog op Java een verschil van *f* 5- of *f* 6-millioen, die meer zullen moeten worden opgebracht door de have-nots, door hen, die geen klappers en geen olie hebben, door den kleinen man. Ik zeg niet, dat de regeling niet doelmatig is, maar ik vraag mij wel af, of het afwentelen van de lasten op den allerkleinsten man, juist is. Als men komt tot *f* 6 kan het niet anders of allerlei artikelen, die met klapperolie bereid worden stijgen in prijs en men behoeft zich slechts op straat te begeven om te weten, dat allerlei artikelen met klapperolie worden bereid. Ik vraag mij in dit verband dan ook af, of de lasten wel op den allerkleinsten man kunnen worden afgewenteld.

Dan zou ik nog een inlichting aan de Regeering willen verzoeken over een zaak, die in het Afdeelingsverslag ter sprake is gebracht, maar waarop de Regeering in Haar antwoord niet is ingegaan. In het Afdeelingsverslag lees ik namelijk:

> „Navolging van de gedragslijn, welke is toegepast door het koffiefonds — dat nl. den export van koffie naar Amerika aan slechts twee lichamen heeft gegund — verdient zeker geen aanbeveling."

Nu is vroeger bij de behandeling van dit koffiefonds door de Regeering — heel in het kort meen ik er even op te mogen ingaan — naar aanleiding van een vraag van den heer Kloppenburg medegedeeld:

> „Wat betreft het gebruikmaken van de bestaande organen, ik heb reeds in het algemeen gezegd, dat dit wel moet gebeuren, terwijl het ook vele voordeelen heeft. Maar of nu onder alle omstandigheden zal worden gebruik gemaakt van makelaars of exporteurs, ook wanneer daar direct, noch indirect nut in zou zitten, kan ik het geachte lid niet beloven. Ik kan het geachte lid wel toezeggen, dat de opzet is zooveel mogelijk van het bestaande apparaat gebruik te maken, maar dat hier en daar wel eenige veranderingen zullen optreden bij dit betrekkelijk sterk ingrijpen, is naar het oordeel der Regeering niet te vermijden."

Mijnheer de Voorzitter! Er gaan niet alleen geruchten, maar in Soerabaja is in vele kringen de gedachte naar voren gekomen — het is nog wel niet officieel naar buiten gedrongen, maar het hangt toch wel sterk in de lucht —, dat de export naar Amerika is toevertrouwd aan twee exporteurs, terwijl meerdere groote exporteurs van meening zijn dat hun apparaat daardoor ernstig geschaad wordt, daar zij daardoor tenslotte min of meer in de verdrukking komen, omdat zij, bij herstel van normale toestanden, hun organisatie niet weer op normale wijze zullen kunnen laten functionneeren, terwijl daarentegen de beide door mij bedoelde exporteurs bijzonder in het voordeel zijn. Ik zou in verband daarmede willen vragen, of dit eventueel met de copra ook zal gebeuren en of er geen aanleiding zou zijn, indien de berichten

(Lapian.)
juist zijn, ten aanzien van de koffie alsnog tot andere maatregelen over te gaan.

Verder vraag ik mij af, bij welken prijs tenslotte het Coprafonds in de markt zal komen. Er zijn door den heer Mogot verschillende gebieden van export en cijfers over den afzet van copra uit verschillende gewesten genoemd. Het geachte lid heeft daarbij genoemd Sumatra, Riouw en andere exportgebieden. Nu vraag ik mij af, bij welken prijs de Regeering zich gedacht heeft dat het Coprafonds met de copra, die men zal koopen, aan de markt zal komen en op welk tijdstip men denkt, dat dit gebeuren zal. Ik zou nog niet eens zoozeer willen vernemen bij welken prijs men in de markt zal komen, als wel welke politiek de Regeering zich daarbij heeft gedacht, omdat een eventueel niet snel aan de markt komen wellicht kan leiden tot eenige verhooging van den prijs van de copra voor de thans nog bestaande afzetgebieden, maar tevens medebrengt dat men langer met de copra zal blijven zitten. Ik acht het van zeer veel beteekenis, dat alles in het werk zal worden gesteld om van den grooten voorraad copra af te komen. Dat is alleen mogelijk wanneer men werkt met een single seller. Want wij staan niet voor een opkoop in één jaar, maar in meerdere jaren en wanneer men dus het systeem toepast: wij gaan niet verkoopen aan het buitenland onder een prijs, die op de vrije markt nog te krijgen is, vrees ik dat we een zeer groote hoeveelheid copra zullen krijgen, hetgeen er toe zou moeten leiden, dat met die groote hoeveelheid zeer onprettige dingen zouden moeten gebeuren. Ik wil hierbij nog niet denken aan een vernietiging van de copra, want ik zou dit in een land waar zeer veel menschen nog op een zeer laag welvaartspeil leven, zeer ernstig vinden, maar zelfs indien dit niet zou gebeuren zou ik van een en ander toch ernstige gevolgen vreezen.

Ik zou dus gaarne vernemen, of de Regeering alle mogelijke overwegingen onder het oog zou willen zien om indien onder deze omstandigheden de mogelijkheid zou bestaan een beduidend kwantum copra naar buiten te verkoopen deze praktisch ook tegen iederen prijs van de hand te doen.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Eindelijk een steunregeling voor de copra! Het zou niet passen, wanneer mijnerzijds een waardeering jegens deze regeeringsgeste zou uitblijven. Dit vooral waar ik mij, helaas zonder tastbare resultaten, in de laatste vier jaren steeds buiten en in deze zaal beijverd heb, overheidsbemoeienis te verkrijgen, ter voorkoming van een verdere verzwakking der positie van de copraproducenten door de stelselmatige verhoogingen der scheepsvrachttarieven voor het copravervoer naar het buitenland. Zooals bekend, was deze positie als gevolg van de ongunstige wereldmarkt, reeds zeer gedrukt en thans is zij als gevolg van de ineenschrompeling van den afzet in verband met den oorlog in een zeer slechten toestand geraakt.

In gebieden, waar de volkseconomie in hoofdzaak is georiënteerd op de klappercultuur, is de toestand zelfs niet meer „slecht" maar „wanhopig" te noemen.

Als er dus personen zijn, die dezen steun zeer welkom heeten, dan ben ik daaronder zeker een van de eersten. Vooral zal ik dankbaar zijn, als men inderdaad bij de uitvoering der steunregeling den nadruk legt op de instandhouding van het productie-apparaat.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet voor het eerst, dat onze copra tijdelijk geen afzetmarkt heeft. Tijdens den oorlog van 1914-1918 heeft zich dezelfde omstandigheid voorgedaan. Ook toen zat men met de handen in het haar, geen raad wetend hoe en wat te doen met dit product, dat zich zienderoogen opstapelde tot een geweldige hoeveelheid. Alle denkbare opslagruimte was gevuld. Onder deze tot aan de daken toe met copra gevulde pakhuizen, zag men de fundamenten inzakken. Vele copra-producenten gaven hun copra enkel op bonnetjes

(Lapian.)

aan bekende Chineesche exporteurs af ter opstapeling, zonder daarvoor voorshands betaling te krijgen. Desondanks was de positie van den producent niet wanhopig te noemen, althans een behoefte aan een ingrijpenden regeeringsmaatregel, als nu wordt gevoeld, bestond toen niet. En dat, terwijl toen alle prijzen van geïmporteerde levensmiddelen aanzienlijk waren gestegen. De rijstprijs voor plaatselijke consumptie steeg tot boven de *f* 30 per picol.

Gedurende het grootste gedeelte van dit tijdvak leefde men in deze coprastreken zeker in buitengewoon moeilijke omstandigheden. Maar opmerkelijk was, dat de bevolking dezen toestand gelaten aanvaardde en hem trotseerde. Nogmaals, niemand vond aanleiding regeeringssteun te vragen, zooals nu het geval is, een steun, die een beroep op de algemeene geldmiddelen tot een bedrag van millioenen guldens beteekent.

Mijnheer de Voorzitter! Allicht rijst de vraag, waarom de toestand van heden gansch anders is dan die van toen. Let wel, het gaat hier om dezelfde redenen, namelijk, dat men de copra door verschillende oorzaken niet van de hand kan doen.

Blijkens de memorie van toelichting moet zulks volgens de Regeering alleen geweten worden aan de zwakke positie van de copra op de internationale markt. Inderdaad valt niet te ontkennen, dat de coprapositie op die markt niet sterk is, maar de prijs, die de copra nog haalde vóór en gedurende den oorlog tot na den inval in Nederland en Frankrijk, zou voor den producent en den handel nog loonend kunnen zijn, als niet de vracht tot een ongekende hoogte was opgevoerd. Want, ondanks die zwakke positie permitteerde de machtige Batavia Vrachten Conferentie zich vrachtverhoogingen van gemiddeld *f* 1 per picol. Per jaar bedraagt de copra-uitvoer van Noord-Celebes ± 3 000 000 picol. De vrachtverhoogingen beteekenen dus voor de producenten een gemiddelde inkomstenderving van *f* 3 000 000. In vier jaar tijd maakt dit een derving van inkomsten van ruim *f* 10 000 000.

Voorts, Mijnheer de Voorzitter, heeft de belastingheffing en -inning, waarvan de druk zwaarder werd, ook haar aandeel in de aftakeling van de positie der copraproducenten. Verleden jaar, bij de bespreking van de coprapositie, gaf ik reeds een beeld van de straffe inning der belastingen (zie Handelingen 11-8-39, blz. 967). Ik meen, dat Noord-Celebes, in het bijzonder de Minahassa, het record haalde wat betreft de uitvaardiging en executie van dwangschriften bij de inning der belastingen. Ik zou deze beweringen nog kunnen staven met cijfers en feiten, doch het zou mij te veel doen afwijken van het bestek dezer rede. Het binnen krijgen van de belasting door meedoogenlooze inning, die werd toegepast gedurende bedoeld tijdvak, bevestigt, hoe diep de economische positie van de betrokken streken is gezonken. Onder deze omstandigheden is van een reserve natuurlijk geen sprake meer.

Mijnheer de Voorzitter! Het behoeft m.i. geen nader betoog, dat de getroffen streken nu niet den geringsten stoot meer kunnen verdragen en het is daarom verklaarbaar, dat men herhaaldelijk om regeeringssteun vroeg. De Regeering zal geen onwetendheid kunnen voorwenden ten aanzien van het door mij betoogde omtrent dit inzinkingsproces. In den Minahassaraad werd meermalen de aandacht van de overheid daarop gevestigd, in het bijzonder op den slechten invloed der scheepvaartpolitiek en op den verzwaarden belastingdruk, gepaard aan een bijzonder strenge wijze van inning. Ook in deze zaal zijn die kwesties besproken, om hierbij verder nu nog niet te spreken van de talrijke openbare en besloten vergaderingen, waarop men al deze aangelegenheden in den breede besprak.

Het heeft mij daarom zeer getroffen in de eerste alinea van de memorie van antwoord het volgende te moeten lezen:

> „Bij de door het Departement van Economische Zaken ingestelde plaatselijke onderzoekingen is dan ook niet gebleken, dat ergens toestanden zijn ontstaan, welke door een vroeger ingrijpen hadden moeten worden voorkomen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb getracht, eenige waarde toe te kennen aan de verdiensten van dezen onderzoekingsarbeid, doch de feiten, die ik zooeven opnoemde, verzetten zich er tegen. Integendeel, ik ben er van overtuigd, dat, wanneer aandacht ware geschonken aan de indertijd voorgebrachte bezwaren, een steun als nu voorgesteld voorshands nog niet noodzakelijk zou zijn geweest. Men had dan nog verder kunnen teren op de reserve en waarschijnlijk had dan de steun achterwege kunnen blijven, wanneer althans de oorlog niet te lang duurt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het noodig geacht, alsnog licht te werpen op de lijdensgeschiedenis der economische positie van de copraproducenten, teneinde aan den eenen kant aan te toonen, dat het niet een gevolg was van de onmacht van ons gouvernement, dat bedoelde positie in klapperstreken als Noord-Celebes in een zoodanige impasse is geraakt, dat thans noodwendig regeeringssteun moest worden geboden, en om aan den anderen kant de voorstanders van een productierestrictie voor copra, als bedoeld in het afdeelingsverslag, het onredelijke hunner wenschen te doen inzien. De klappercultuur is van zeer ouden datum, de palmolieonderneming echter van zeer recenten datum voor Indonesia. Als wij dus hier te klagen hebben over overproductie ten aanzien van plantaardige vettenvoorziening, moeten wij de oorzaak der gemaakte fouten niet zoeken bij de reeds lang bestaande bevolkingsklappercultuur, doch veel eerder in de bijgekomen nieuwe palmplantages, aan de vestiging waarvan het gouvernement een zekere medewerking verleende door gronden daarvoor beschikbaar te stellen. De klapper zoowel als de palmolieboomen staan te bloeien op onze velden. Laten wij samen de rijke gaven Gods, ons door moeder natuur geschonken, beschermen. De moeilijkheden in den afzet, die zijn gerezen en nog zullen rijzen, bewijzen niet, dat een profijttrekking uit deze productie geheel uitgesloten zou zijn. Er zijn millioenen onzer medeburgers, voor wie vetspijzen een levensbehoefte vormen, maar die zich van deze spijzen in verband met de kosten niet kunnen voorzien. Dit wetende, huiver ik bij het vernemen van de gedachte, de positie van de copra te saneeren door middel van aanplantvernietiging. Mijnheer de Voorzitter! Zoolang vetspijzen en andere artikelen, vervaardigd uit deze soorten olie, hier te lande nog worden ingevoerd, zijn de wegen voor deze cultures niet gesloten, mits wij maar niet te veel den nadruk leggen op de groepsbelangen. Het standpunt van „leven en laten leven" dient hier veel ruimer te worden opgevat. Dit ontneemt de beletselen aan de bevordering van het saamhoorigheidsgevoel, waarop de lotsverbondenheid stoelen moet.

In dit verband lijkt ook van belang de aanbeveling, die door prof. M. Kallaw na een wereldrondreis ter bestudeering der klapperindustrie aan de Philippijnsche Regeering is gedaan ter saneering van bedoelde industrie aldaar. Een extract uit dit rapport, dat naar mijn meening is opgenomen in enkele van onze periodieken, moge ik even voorlezen. Het luidt als volgt:

> „Naar mijn meening ligt de voornaamste oplossing van het probleem in industrialiseering, socialiseering en coöperatie. Het Gouvernement dient den weg te banen, maar de samenwerking van den kant der planters zelve is onmisbaar.
>
> Meer concreet uitgedrukt, beveel ik de onmiddellijke instelling aan van regeeringswege van een lichaam zooals de „National Coconut Corporation", waarvan het wetsvoorstel tot instelling nog in behandeling is bij de Wetgevende Vergadering, en dat de volgende stappen, middels dat lichaam of op welke andere wijze dan ook, worden gedaan:
>
> 1o. De verbetering van de kwaliteit der Philippijnsche copra door een van gouvernementswege bevolen standaardisatie en de oprichting van Gouvernements drooghuizen en klappercentrales.

(Lapian.)

2o. De industrieele verwerking van de klapperbijproducten zooals het benutten van den bast en den dop.

3o. Het elimineeren, zooveel als mogelijk is, van den tusschenhandelaar door de instelling van klappercoöperaties over het heele land en de verbetering van credietfaciliteiten voor klapperplanters.

4o. Het instellen van geregelde vervoers- en afscheepdiensten naar het buitenland.

5o. De oprichting op Gouvernements ondernemingen van een Klapper-Instituut, waarin een proefstation gevestigd zal worden, uitsluitend bestemd voor de klapper-industrie.

6o. Het aankweeken van een grooter binnenlandsch verbruik der klapperproducten.

De kosten.

Een zeer ruwe schatting van de eventueele kosten voor het Gouvernement voor het doen heropleven der klapperindustrie, volgt hieronder:

5 500 copra-drooghuizen á 950 peso's	= 5 225 000	peso's
20 provinciale centrales á 82 600 peso's	= 1 652 000	„
5 nationale centrales á 695 000 peso's	= 3 475 000	„
Klapperproefstation	= 648 000	„
Leeningen aan planters	= 9 000 000	„
Totaal	20 000 000	peso's

1 peso = 90 cent.

Uit deze „aanbevelingen" kunnen wij veel wetenswaardigs putten voor de bevordering van onze copra-industrie. Nogmaals, de wegen tot verbetering van de positie der klappercultuur zijn niet beperkt. De gedachte aan aanplantvernietiging is daarom zeer verwerpelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu op de ontwerp-steunregeling zelf. Er is feitelijk geen sprake van een regeling, als ik het wel heb. Er is hier aan den Volksraad gevraagd om regeeringsgarantie voor het in te stellen Coprafonds te bewerkstelligen. Een uitgewerkte uitvoeringsregeling voor dezen steun is niet overgelegd. Dientengevolge kan men geen juist inzicht krijgen in den aard en den omvang der werkzaamheden, die aan deze regeling verbonden zullen zijn. Ons worden enkele concrete gegevens verstrekt, ten aanzien van de coprasituatie van heden en enkele door het fonds uit te geven bedragen, welke echter niet voldoende zijn voor een beoordeeling van de werking der regeling, met name van de vraag of deze al dan niet zal beantwoorden aan de gekoesterde verwachtingen, dat zij effectief ten gunste van de instandhouding van het productie-apparaat zal werken. Hierdoor ontbreekt ten eenenmale de basis tot het plaatsen van opbouwende suggesties van principieelen aard.

Leest men het afdeelingsverslag en legt men de memorie van antwoord er naast, dan constateert men, dat in de memorie van antwoord met alle desiderata, welke in de samenleving bestaan, rekening is gehouden, zoodat ook deze steunregeling daarin voorziet. De soepelheid ervan bewijst, dat men hier niet te doen heeft met een vastgestelde richtlijn. Wie de verscheidenheid der plaatselijke eischen van de copra voor wat betreft bewerking, verhandeling en tenslotte den export kent, zal moeten toegeven, dat een vaste regeling over geheel Nederlandsch-Indië welhaast niet uitvoerbaar is. Een uniforme regeling zou streekbelangen kunnen schaden. Op grond van deze overwegingen kan ik meegaan met den opzet. De practijk zal ons de gelegenheid verschaffen tot het doen van de noodige suggesties, hetzij plaatselijk, hetzij algemeen.

Mijnheer de Voorzitter! Een voornaam punt, dat ik verder in bespreking wil nemen, is de aan te leggen gemiddelde prijs van *f* 1,50 per 100 kg. De memorie van antwoord is ten aanzien van dit punt breedvoerig. Niettegenstaande deze breedvoerigheid mis ik toch een uitgangspunt om te berekenen hoeveel de klappernoten werkelijk zullen kosten, waaruit het tuin- en boomonderhoud zal worden bestreden en ten slotte wat voor voordeelen de klappertuin den eigenaar nog verschaft.

Mijnheer de Voorzitter! Het is jammer, dat de Regeering in de memorie van antwoord niet heeft willen preciseeren, waarop het prijsniveau van *f* 1,50 per 100 kg gebaseerd is, m.a.w. op welk waterpercentage dit opkoopbedrag berust. Ware dit geschied, dan zou direct een juist inzicht zijn verkregen in de budgetaire positie van den klappertuineigenaar, waaruit de conclusie kan worden getrokken, in hoeverre de steun effectief werken zal. Indien zulks bezwaren met zich brengt, dan had men ook kunnen volstaan met het bedrag, dat het Coprafonds gedacht heeft voor de droge copra te betalen, droog in dien zin, dat dit product zonder bezwaar en zonder risico voor langen tijd opgeslagen kan worden. Het moet minstens van dezelfde kwaliteit zijn als de exportklare copra, d.i. met hoogstens 5% vochtgehalte.

Nu dit niet is geschied, en er dus geen uitgangspunt bestaat voor een berekening die de juistheid benadert en waar de Volksraad aan de bespreking van dezen steun heeft deel te nemen, wil ik ter illustratie van de beteekenis van dezen steun voor den producent het watergehalte op 15% stellen, een percentage, dat veelal de uitkomst is van de gewone bereiding der copra in Manado, waar het systeem van nadroging door den copra-opkooper en den voorraadhouder toegepast wordt. Door nadroging en indroging, een proces, dat hoogstens 21 dagen duurt, heeft men de zekerheid, dat deze copra exportklaar is, dus droog genoeg om zonder risico voor bederf opgestapeld te worden, houdende een vochtgehalte van minder dan 5%. Op basis van dit percentage mag de bonafide exporteur gewoonlijk volle betaling der verscheepte copra erlangen. Ter bestemmingsplaats na weging van het product, wordt de eindafrekening opgemaakt. In de meeste gevallen is er een surplus van enkele percenten aan onderwicht voor den verkooper, wat dus zeggen wil, dat in de geëischte 5% een zekere veiligheidsmarge ligt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij even deze afwijking veroorloofd ter wille van een duidelijken kijk op de behandeling van dit artikel van af het moment, dat het in handen van den handel is overgegaan. In andere streken, waar nadroging niet meer plaats vindt, kan dit percentage hooger of lager worden gesteld, afhankelijk van de bereidingsmethode der bevolking. Het principe blijft echter hetzelfde, namelijk om de kans op bederf gedurende het vervoer per schip naar het buitenland — bij het coprafonds dus gedurende de opberging — uit te sluiten. En ter verzekering eener veiligheidsmarge kan men het vochtpercentage op 5 stellen, na indroging gedurende een termijn van 21 dagen. De Regeering had, uitgaande van dit principe, zonder bezwaar het prijsniveau kunnen vaststellen, evenals Zij dit voor Java denkt te doen. Het verstrekte cijfermateriaal kan bezwaarlijk beoordeeld worden.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik mij nu zelf tot de orde roep om terug te komen op de berekening, gebaseerd op een opkoopprijs van *f* 1,50 per 100 kg copra met 15% watergehalte, dan krijg ik het volgende beeld der werking van den steun.

Voor de Minahasa geldt, nu de geldhuishouding ongunstig is, voor de bereiding van de copra per 100 kg een prijs van minstens 80 cent, waarbij voor vervoer naar de kustplaatsen 30 cent komt. Emballage- en andere kosten wil ik hier buiten berekening laten, zoodat ik kom tot een prijs van *f* 1,10. Ik teeken hierbij aan, dat het bedrag van 80 cent is afgeleid van de coprabewerking, dat zijn de pluk- en bewerkingskosten van de noten tot copra en het verzamelen van de noten bij de drooghuizen, hetgeen door mij op zijn goedkoopst op 50 cent per picol wordt gesteld. Ik kan hierover meepraten, daar ik zelf coprabewerker ben, Mijnheer de Voor-

(Lapian.)

zitter! Van de transportkosten heb ik het gemiddelde genomen en — hoewel ten onrechte — heb ik de cijfers aan den lagen kant gehouden. Ik deed dit met opzet, hoewel het zou kunnen worden bestreden door de belanghebbenden. Het was er mij slechts om te doen, een basis te hebben ter bepaling van de gedachten.

Alles dus laag berekend, waarbij andere noodzakelijke kosten als emballage, persoonlijk te maken onkosten bij het vervoer naar de verkoopplaats en tenslotte het deel, dat den tusschenhandel toekomt, nog niet zijn opgeteld, kom ik tot een uitkomst van een saldo van 40 cent voor den klappertuineigenaar, derhalve 40 cent voor 400 noten.

(De heer Thamrin: En wat is daar het plukloon?)

Dat is in de cijfers verdisconteerd.

Conform dezen steunprijs zouden dus 10 noten 1 cent kosten. Een boom brengt gemiddeld per kwartaal 10 noten op, zoodat zulk een boom per jaar viermaal 10 noten of viermaal 1 cent zou opbrengen. Er moet dunkt mij een vergissing zijn gemaakt bij het aanleggen van den gemiddelden opkoopprijs van *f* 1,50 per 100 kg. Het stellen van de opbrengst op 4 cent per boom per jaar is niet aannemelijk. Is deze prijs wellicht gecalculeerd op een nog hooger waterpercentage?

In de residentie Menado bepaalt het Binnenlandsch Bestuur voor den belastingaanslag telken jare de opbrengst der klapperboomen, die gewoonlijk in drie klassen zijn verdeeld en dan in geldsbedrag wordt uitgedrukt. Ik zou daarom de Regeering willen verzoeken, den Volksraad de geschatte jaar-opbrengst per boom te willen mededeelen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Die is U toch wel bekend?)

De opbrengst wordt ieder jaar door den resident bepaald, het hangt van de opvattingen van de B. B.-autoriteiten af.

Voorts moge ik der Regeering verzoeken den opkoopprijs zoodanig aan te leggen, dat de klapperboomeigenaar daarmede zijn kostprijs zal kunnen dekken. In den kostprijs zijn begrepen de kosten voor den pluk en het verzamelen der noten bij het drooghuis, de verwerking van de klappers tot copra, het transport naar de verkoopplaatsen en ten slotte de aanslag gebaseerd op het door het B. B. gefixeerd bedrag.

Indien zulks om financieele redenen bezwaarlijk is, lijkt mij ter wille van het slagen van den maatregel ook het coöperatieve systeem niet onmogelijk. Iedere copraproducent of -handelaar brengt zijn copra in en ontvangt daarvoor den vastgestelden prijs, die in dit systeem als een voorloopige betaling beschouwd moet worden. Deze inbrengers worden geregistreerd, evenals het kwantum van de door hen ingebrachte copra. Later, na verkoop, zal verdere uitkeering plaatsvinden, indien tenminste winst wordt gemaakt. Een eventueel verlies komt dus ten laste van het coprafonds. Verhaal op de inbrengers is niet doenlijk, zoodat de uit te keeren voorloopige prijs zonder bezwaar laag gehouden zal kunnen worden.

Dit systeem wordt aantrekkelijk gemaakt, doordat den inbrengers in uitzicht wordt gesteld, dat zij later, na verkoop, op een uitkeering kunnen rekenen.

Voor de Minahassa is dit systeem niet vreemd meer; de copraverkoopcentrale werkt er reeds jaren mede. Een Roomsch-Katholieke coöperatie heeft dit systeem ingevoerd.

Voor den tusschenhandel, die zijn geld krachtens de copracontractenordonnantie in de klappertuinen gestoken heeft, biedt dit systeem een goede uitkomst. De door zijn debiteuren geleverde copra of de door hem opgekochte copra van de bevolking, die van het systeem geen gebruik wil maken — gewoonlijk zijn dit de copra-eigenaren, die een zeer geringe hoeveelheid hebben — kan ingebracht worden.

Bij dit systeem kan het risico van het coprafonds beperkt worden.

Indien deze wijze van steun echter te omslachtig is, dient men den steun in financieel opzicht ruimer te stellen en den

(Kasimo.)

verkoopsprijs aan te leggen, zooals door mij zooeven werd voorgesteld.

Tenslotte lijkt mij in dit stadium van behandeling van de zaak een waarschuwing aan de Regeering niet misplaatst. Ik zou gaarne zien, dat het coprafonds zich op het standpunt stelde om slechts ingedroogde copra van 21 dagen in opslag te nemen, zulks ter uitschakeling van het gevaarlijke risico, dat verbonden is aan den inkoop van copra, welke na- en indroging behoeft. Bij een vergissing in de taxatie door den opkooper, al dan niet bewust gemaakt van slechts 1% kan dit tonnen gelds kosten over 100 000 tons copra, zulks vooral, waar de copra voor langen tijd opgeslagen zal worden, zoodat contrôle op deze vergissingen niet mogelijk zal zijn. Na een indrogingstermijn van 21 dagen constateert men automatisch of de ingebrachte copra al dan niet aan de eischen voor een langdurigen opslag voldoet.

Voorts brengt dit systeem nog het voordeel, dat het coprafonds niet op groote schaal uitgaven heeft te doen voor de nadroging, die momenteel op bijna *f* 1 000 000 begroot zijn. Nadroging moet men plaatselijk zoo mogelijk verplicht stellen, waar inkoop van opslagcopra niet mogelijk zal blijken.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Het is wel een gedurfde stap, welke de Regeering blijkens het voorliggend ontwerp gaat ondernemen. In dezen tijd een uitgave van millioenen guldens te willen doen, niet voor militaire doeleinden maar voor een vreedzaam oogmerk als steun aan de klappercultuur, is zeker een daad, die van durf getuigt. Wie echter het groote belang van de klappercultuur voor de Indonesische bevolking beseft en zich rekenschap geeft van de moeilijkheden, die haar bedreigen, ten gevolge van de impasse, waarin de copra-export nu is geraakt, zal moeten toegeven, dat de voorgestelde voteering van millioenen guldens absoluut verantwoord is. Met het regeeringsvoorstel ga ik in algemeenen zin dan ook accoord. Er zijn echter nog twee punten, waarover ik een en ander wensch op te merken.

Het eerste punt betreft het gemiddelde van de te besteden opkoopprijzen, inclusief de vergoeding voor diensten van den tusschenhandel, welk gemiddelde, blijkens de memorie van toelichting, is gedacht op ± *f* 1,50 per quintaal. In verband met dezen prijs is zooeven ook reeds het een en ander gezegd door mijn voorgangers op dit gestoelte.

Ik geef toe, Mijnheer de Voorzitter, dat er bezitters van klappertuinen zijn, voor wie het onderhoud van hun aanplant en de bereiding van copra vrijwel niets anders kost dan eigen arbeid en dien van het eigen gezin. Voor zulke eigenaren beteekent de ontvangen copraprijs dus voornamelijk vergoeding voor hun arbeid en dien van hun gezin. En in dit geval zou een gemiddelde prijs van *f* 1,50 per quintaal, ook wanneer hiervan nog de vergoeding voor de diensten van den tusschenhandel moet worden afgetrokken, weliswaar een minimale, maar onder de gegeven omstandigheden redelijk inkomen geven voor den tuinbezitter. Het is echter duidelijk, dat dit uitsluitend geldt voor bezitters van kleine of betrekkelijk kleine aanplantingen, die voor het onderhoud van hun tuinen, voorts voor de bereiding en het vervoer van copra volstaan kunnen met eigen arbeid en dien van hun gezin en dus hiervoor geen geldelijke uitgaven behoeven te doen.

Anders is het echter gesteld met eigenaren van uitgestrekte aanplantingen zooals er velen zijn in de buitengewesten. Voor hen moeten onderhoud van de tuinen, pluk der klappernoten, bereiding en vervoer van de copra wel geldelijke onkosten met zich brengen. Van den door het Coprafonds aangelegden opkoopprijs moet dus niet alleen de vergoeding voor de diensten van den tusschenhandel worden afgetrokken, maar o.m. ook nog de kosten voor pluk, bereiding en vervoer. Pas wanneer dit alles bekend is, kan men uitmaken, of een prijsniveau van gemiddeld *f* 1,50 per quintaal, zooals de Regeering zich heeft gedacht, redelijk is te achten.

(Kasimo.)

Voor wat betreft de Minahassa, het klapperland bij uitnemendheid, gaf de toenmalige landbouweconsulent Hagreis in zijn voordracht, gehouden op de twaalfde dienstvergadering van landbouw- en nijverheidsconsulenten in 1937 enkele cijfers aangaande de pluk- en bereidingsonkosten. De betrekkelijke passage uit genoemde voordracht luidt als volgt:

„De hari-hari coprabereiding in de Minahassa heeft voornamelijk plaats door Sangireezen, waarbij aan 40 000 koelies werk wordt verschaft. Pluk en bereiding van deze copra geschieden in boronganarbeid. Bij een hari-hari copraprijs van *f* 4,60 per 62 kg bedraagt het aannemersloon per 1000 noten ca *f* 3. Stijgt de copraprijs, dan stijgt daarmede ook het boronganloon."

Aldus de heer Hagreis, wiens mededeelingen over pluk- en bereidingskosten wel als juist kunnen worden aanvaard. Rekent men nu op ongeveer 400 klappers voor één quintaal copra, dan bedragen de kosten voor pluk en bereiding bij een prijs van *f* 4,60 per 62 kg, — d.i. rond *f* 7,40 per quintaal, — dus *f* 1,20 per 100 kg.

Dit boronganloon zal met den huidigen sterken val uiteraard mee zijn gedaald, evenwel zeker niet in dezelfde verhouding als de daling van den copraprijs. Het is nu eenmaal een algemeen verschijnsel, dat productiekosten niet in dezelfde mate stijgen of dalen als de prijs van het betrokken product. De stijging of daling dier onkosten gaat gewoonlijk — en zeker in den eersten tijd — nooit zoo ver als de stijging dan wel daling van den prijs. Hoewel de prijs van de hari-hari copra nu slechts ongeveer *f* 1,60 per quintaal bedraagt, d.i. ± 22% van de in de voordracht van den heer Hagreis genoemden prijs ad *f* 7,40, zal het aannemersloon nu naar mijn meening zeker niet dieper dalen dan tot 50% van hetgeen in dezelfde voordracht is genoemd. Wanneer men nu het boronganloon voor pluk en bereiding per quintaal dus stelt op 60 cent, dan is dit zeker meer aan den lagen dan aan den hoogen kant. Dit blijkt ook uit de zooeven door den heer Mogot gehouden rede, waarin als minimumkosten voor de bereiding 80 cent werd genoemd. In dit verband vergete men ook niet dat voor nadroging van copra alleen de kosten in de memorie van toelichting worden geraamd op *f* 3 per ton, d.i. 30 cent per quintaal. 60 cent voor het plukken van het benoodigde aantal klappers, de ontbolstering en bereiding hiervan tot hari-hari copra is dus zeker niet te hoog. Als ik nu nog reken 10 cent voor vervoerskosten van de copra naar de plaats van opkoop, en ook 10 cent voor de diensten van den tusschenhandel, hetgeen al weer zeker aan den lagen kant is, dan beteekent dit alles, dat bij een gemiddelden opkoopprijs van *f* 1,50 per quintaal de tuineigenaar dus in het gunstigste geval slechts 70 cent in handen krijgt, dat is nota bene voor 400 klappers. Daar nu een boom jaarlijks ongeveer 40 klappers geeft, zal iedere klapperboom per jaar dus een opbrengst geven van 7 cent.

Ik vraag mij af, of dit niet erg aan den lagen kant is. En hierbij heeft men te bedenken, dat het onderhoud van den tuin of aanplant, de belasting en eventueel ook termijnbetalingen voor schulddelging ook nog daaruit moeten worden bekostigd. Zal er dan nog wat kunnen overblijven voor den tuinbezitter zelf? En toch is het noodzakelijk, dat dit wordt bereikt, want anders zou zijn interesse voor de copravoortbrenging en zijn heele tuinbezit spoedig tot het nulpunt dalen. Met het gevolg, dat zijn aanplant wordt verwaarloosd en dat het doel, dat de Regeering zich voorstelt, n.l. instandhouding van het productieapparaat, wordt voorbijgestreefd. In dit verband wil ik nog wijzen op het geval, dat een klapperaanplant wordt aangetast door ziekten en plagen. Bij aantasting door de gevreesde brachartona bijvoorbeeld zou een goedkoope wijze van bestrijding, n.l. met gebruikmaking van derrissuspensies bij groote haarden, volgens Dr. J. van der Vecht op zijn minst 10 cent per boom kosten. (Zie: Landbouw, vijftiende jaargang, pagina 406).

Het is duidelijk, dat bij een opbrengst van slechts 7 cent per boom per jaar voor den tuinbezitter, van het entameeren van een dergelijke bestrijding geen sprake zal kunnen zijn. Het doel van de Regeering, namelijk instandhouding van het productieapparaat, zou dan niet, of althans in zeer onvoldoende mate worden bereikt.

Op grond van het vorenvermelde zou ik dan ook willen voorstellen den gemiddelden door het coprafonds aan te leggen opkoopprijs wat te verhoogen. Wanneer dit in totaal 1 of 2 millioen gulden meer zou kosten dan nu door de Regeering is geraamd, vind ik dit, gezien het groote belang, dat hiermee is gemoeid, nog steeds verantwoord.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nog willen wijzen op een nadeel, dat voor de belanghebbende bevolking zal kunnen voortspruiten uit een zeer lagen prijs door het Coprafonds aangelegd. Dit zou speculatie in de hand werken in dezen zin, dat het zou kunnen leiden tot grooten opkoop en voorraadvorming door den tusschenhandel en exporteurs. Nu kan dit, zooals de memorie van antwoord zegt, worden gezien als een taakverlichting van het fonds. Maar er is toch een groot verschil, wanneer opkoop en voorraadvorming geschieden door het fonds dan wel wanneer ze plaats hebben door tusschenhandel en exporteurs. In het eerste geval zou, indien later door wijziging van omstandigheden bij verkoop van door het fonds opgeslagen copravoorraden winst mocht worden gemaakt, deze winst ten goede komen aan de hierbij belanghebbende bevolking. Dit is wel heel duidelijk toegezegd in de memorie van toelichting. Maar in het tweede geval zou eventueele winst geheel het eigendom blijven van den tusschenhandel en de exporteurs, die aan voorraadvorming zullen hebben gedaan, tot nadeel dus van de zooeven bedoelde belanghebbende bevolking. Dit is mijns inziens een reden te meer om een wat hoogeren opkoopprijs aan te leggen dan in de memorie van toelichting als gemiddelde is gedacht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot het tweede punt, waarover ik een en ander wensch op te merken.

De Regeering stelt zich voor den steun aan de copraproducenten op Java te bewerkstelligen door opvoering van het prijspeil tot *f* 6 per quintaal. Blijkens de memorie van toelichting zal dit kunnen worden bereikt door het vervoer van copra uit de buitengewesten en zoo noodig ook invoer van copra uit het buitenland te verbieden en vergunning daartoe uitsluitend aan het coprafonds te verleenen. Door deze prijsopvoering zou de kleinhandelprijs voor klapperolie per bierflesch van 8¼ cent tot 9¾ cent stijgen, een verhooging dus van 18 à 19%, hetgeen de Regeering heelemaal niet erg vindt voor de consumenten. Mijnheer de Voorzitter! In dit opzicht ben ik toch een andere meening toegedaan dan de Regeering. In de centen-huishouding onder de bevolking op Java koopt men klapperolie in het algemeen nu eenmaal niet bij een of meerdere bierflesschen tegelijk, maar bij zeer kleine hoeveelheden, die slechts een fractie vormen van den inhoud van een bierflesch. En bovendien moet er een zeer lange weg worden afgelegd met veel tusschenschakels, vóórdat de klapperolie den consument in de kampong en desa bereikt. Het is duidelijk, dat op deze wijze, de prijsverhooging, welke de consument, en vooral de in aardsch opzicht minst bedeelde consument uiteindelijk zal zien plaatshebben, zich niet zal beperken tot 18% als daareven genoemd, maar tot een belangrijk hooger percentage.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Minstens tot 30%).

Mogelijk zal het nog hooger zijn!

Dit zal het verbruik van klapperolie en in het algemeen van klapperproducten niet bevorderen, maar het zelfs doen verminderen. En toch is het noodig, Mijnheer de Voorzitter, dat bedoeld verbruik in het belang der volksgezondheid wordt gestimuleerd en hier op Java per hoofd in belangrijke mate wordt opgevoerd. Om aan te toonen, hoe noodig dit wel is, moge ik verwijzen naar twee uitspraken,

Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**). — Achtste aanv. begrooting betr. Afd. V, Onderwijs en Eeredienst, voor 1940 (Ond. **68**).

(Kasimo.)

voorkomende in het z.g. Koetowinangoen-rapport (Geld- en producten-huishouding, volksvoeding en gezondheid in Koetowinangoen). De eerste uitspraak is van prof. Dr. W. F. Donath, en luidt als volgt:

„Ook hier is weer het gemiddelde van de vetten in de voeding der onderzochte gezinnen quantitatief niet onvoldoende, maar toch wel aan den lagen kant .....".

De tweede uitspraak is van prof. Dr. C. D. De Langen en luidt:

„Overzien we de resultaten van het onderzoek, dan blijkt de gezondheidstoestand redelijk goed te zijn. Er zijn geen verschijnselen te vinden, die op duidelijke ondervoeding wijzen, terwijl evenmin andere ziekten veelvuldig voorkomen.

Toch valt op, dat het gewicht van de meesten aan den lagen kant is. Het meest opvallend is de vrij algemeen voorkomende lage bloeddruk, welke in de meeste gevallen onder de 100 is gelegen. Vermoedelijk moet dit in verband gebracht worden met de onvoldoende eiwitvoeding. Van de meeste daarop onderzochte personen is het eiwitgehalte van het serum aan den lagen kant. Hetzelfde kan van de bloedlipoiden worden gezegd. Ook de vetvoeding is vermoedelijk aan den te lagen kant."

Vooral de laatste zin, die wijst op de onvoldoende vetvoeding, is in verband met de hier in bespreking zijnde kwestie van groot belang. Wanneer nu de toestand in een klapperrijke streek als Koetowinangoen, waar de bevolking zeker niet tot de armste van Java behoort, ten aanzien van de vetvoeding, welke hier voornamelijk door klappers wordt geleverd, reeds zoo is, hoe moet het dan zijn in de armere streken, waar weinig klappers voorkomen?

Een aanwijzing hiertoe vindt men in „Mededeeling No. 20 van den Dienst voor landbouw en visscherij". Ten aanzien van de vetten in de inheemsche voeding zegt prof. Donath o.a. het volgende:

„In klapperrijke streken is het vetverbruik aanzienlijk hooger, dan in streken, waar de klapper niet voorkomt. Zoo beweegt zich het percentage vet, berekend op gedroogde stof bij de 101 gezinnen rond Grissee tusschen 2½ en 5, berekend over het geheele jaar. Te Koetowinangoen, gelegen in een klapperrijke streek, bedraagt dit, op dezelfde wijze berekend, 8 — 10. In grammen uitgedrukt wordt rond Grissee per 50 kg lichaamsgewicht als jaargemiddelde rond 20 gram per dag genuttigd, voor Koetowinangoen bedraagt dit rond 50 gram klapperolie per dag."

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik mij van dit alles rekenschap geef, dan kan ik toch moeilijk bewondering hebben voor het voornemen der Regeering om het prijspeil van copra op Java op te voeren tot ongeveer *f* 6 per quintaal, met het gevolg, dat het verbruik van klapperproducten in plaats van te worden gestimuleerd, zeker zal dalen tot schade van de gezondheid der kleine consumenten, die een groot deel van de bevolking uitmaken.

Wil men de copraproducenten op Java steunen, mij best, maar laat het niet gaan ten koste van de consumenten en de gezondheid van een groot deel van Java's bevolking. Men moet hierbij niet vergeten, dat op Java de bevolking in klapperrijke streken het in het algemeen reeds beter heeft, dan de bevolking in gebieden, waar weinig of geen klappers voorkomen.

De vergadering wordt te 11.02 uur v.m. geschorst en te 11.51 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het voorstel tot rechtstreeksche openbare behandeling van de achtste aanvullende begrooting betreffende afdeeling V, Departement van Onderwijs en Eeredienst, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **68**.)

(White.)

Ik stel rechtstreeksche openbare behandeling voor met het oog op den beperkten opzet van het ontwerp en den beperkten tijd, die ons in deze zitting nog overblijft.

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming wordt tot rechtstreeksche openbare behandeling besloten, waarna hiertoe onmiddellijk wordt overgegaan.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel de voorliggende aanvullende begrooting als zoodanig een heel kleine zaak is — het gaat daarbij immers slechts om enkele duizenden guldens —, kan de maatregel, waarvoor het geld wordt aangevraagd, d.i. om een tijdelijke scheikundige propaedeuse aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng te financieren, toch belangrijke onaangename persoonlijke gevolgen hebben voor degenen, die die propaedeuse volgen en/of betalen, indien niet de redelijke zekerheid bestaat, dat de studenten straks in Delft voor de studie van scheikundig ingenieur hun studietijd te Bandoeng ten volle meegeteld kunnen krijgen. In dit verband moet ik den geachten Regeeringsgemachtigde vragen, of het propram en de werkelijke leerstof — wat immers niet steeds hetzelfde is — te Bandoeng precies dezelfde zullen zijn en of de examens op hetzelfde peil en ten aanzien van dezelfde vakken zullen worden afgenomen als bij de propaedeuse voor scheikundig ingenieur te Delft. Zoo dit het geval is, dan juich ik namens het I.E.V. het initiatief van de hoogleeraren te Bandoeng ten volle toe en zal mijn fractie volgaarne aan de voorliggende aanvullende begrooting haar stem geven.

Wel moet ik echter den geachten Regeeringsgemachtigde ten aanzien van twee punten dan nog een nader verzoek doen. Ten eerste lijkt het mij onmogelijk voor bedoelde volwaardige propaedeuse met de op de Technische Hoogeschool te Bandoeng thans bestaande bezetting aan scheikundige ingenieurs te volstaan, daar bedoelde twee hoogleeraren sterk zijn gespecialiseerd in een technische vakrichting en bovendien een, welke voor den normalen scheikundig ingenieur wel zeer uitzonderlijk is, terwijl de propaedeuse i.c. eischt onderwijs in algemeene scheikundige richting, zij het ook min of meer op de latere vakstudie afgestemd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid aan dit punt zijn aandacht te schenken? Ten tweede zou ik gaarne meer garanties zien geschapen, dat het doel volledig wordt bereikt, door een commissie van bijstand te benoemen, bestaande o.a. uit een vooraanstaand chemicus, physicus en scheikundig ingenieur, buiten de twee scheikundig ingenieurs om, die als buitengewoon hoogleeraar aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng de voornaamste lessen zullen hebben te geven. Is de geachte Regeeringsgemachtigde genegen hiertoe mede te werken?

Tenslotte lijkt het mij onjuist van een scheikundige propaedeuse te spreken. Beter is den naam te veranderen en de propaedeuse te noemen een chemisch-technologische, of een scheikundig-technologische, of een technologisch-scheikundige.

Mocht nu de bedoeling niet zijn, dat de leerstof en de examens volkomen dezelfde zijn als te Delft, omdat dit voorshands niet bereikbaar is, dan moeten wij voor de noodoplossing nog dankbaar zijn. Maar dàn, Mijnheer de Voorzitter, zullen studenten en ouders alsnog moeten worden gewaarschuwd, bijvoorbeeld door een officieele mededeeling in de couranten; en dit, omdat, naar mij bekend is, de ouders en studenten beide thàns in de meening verkeeren, dat de propaedeuse voor scheikundig ingenieur te Bandoeng wel zóó gelijk is aan die te Delft, dat de studenten straks naar

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
Delft kunnen overgaan als bijvoorbeeld van een Indische naar een Hollandsche H.B.S. Het is met deze gedachte, dat de ouders, tijdens de inschrijving, welke reeds een paar weken is geopend, bereid waren hun kinderen de onderwerpelijke studie te doen volgen en daarvoor het volle collegegeld te storten.

Als ik, Mijnheer de Voorzitter, terzake volle klaarheid verlang, dan zoeke men daarin niet meer dan een voor het publiek door mij noodzakelijk bevonden opheldering. Deze zou eventueel door den R.P.D. nog extra kunnen worden gegeven.

Er ware voorts in ieder geval duidelijk de aandacht op te vestigen, dat het voor dit oogenblik niet in de bedoeling ligt een volledige studierichting scheikundige technologie aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng te creëeren, zoodat de ouders er dus, tenminste voorshands, rekening mede hebben te houden, dat hun kinderen straks niet als aan de Landbouwhoogeschool in Indië verder kunnen studeeren, maar naar Nederland hebben te vertrekken, en zulks ten volle op eigen kosten, ook met betrekking tot de reis naar Nederland; dit in tegenstelling met de aanstaande adspirant-Indische ambtenaren en cadetten, zoomede de adelborsten. Dat ten deze een scherpe en duidelijke waarschuwing noodig is, is mij uit de practijk gebleken.

Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, wil ik verklaren, dat het I.E.V. voor het initiatief van de betrokken hoogleeraren van de Technische Hoogeschool te Bandoeng uiteraard volle waardeering heeft. Moge dit initiatief de basis leggen voor een zoo spoedig mogelijke instelling eener voldragen chemisch-technische studierichting aan genoemde hoogeschool, waarvoor ik Indië voldoende rijp acht; dit in tegenstelling met de meening van enkele, wel wat bekrompen chemische kringen hier te lande, welke de zaak te veel hebben bekeken uit een oogpunt van enge vakbelangen inplaats van uit dat van de vèrstrekkende belangen van dit land en zijn inwoners.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de opmerkingen door het geachte lid, den heer White, gemaakt moge de Regeering het volgende naar voren brengen.

Zooals in de memorie van toelichting is gezegd, bedoelt deze opleiding niets anders te zijn dan een tegemoetkoming aan jongelieden, die gaarne te Delft voor scheikundig ingenieur willen studeeren. Dank zij de medewerking van verschillende hoogleeraren aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng, waarvoor de Regeering hier gaarne in het openbaar Haar dank wil uiten, is de oplossing gevonden, dat hier te lande tijdelijk de mogelijkheid tot studie voor scheikundig ingenieur zal worden geopend.

De tijdelijkheid is in de bekendmaking, die door de faculteit van technische wetenschap in de couranten is geplaatst, uitdrukkelijk naar voren gebracht. De opleiding heeft geen andere strekking dan degenen, die voor scheikundig ingenieur willen studeeren, in de gelegenheid te stellen met de studie aanstonds een aanvang te maken. Daarbij werd gezegd, dat getracht zal worden in Holland van de Regeering erkenning te verkrijgen van de hier afgelegde examens en daarbij werd ook de hoop uitgesproken, dat men in Holland ten aanzien hiervan een ruim standpunt zal willen innemen. Dus honderd procent zekerheid kan de Regeering op de vraag van den heer White of de hier afgelegde examens later in Holland wel erkenning zullen vinden niet geven.

(De heer White: Dat begrijp ik. Ik zou echter gaarne beter zeker zien gesteld, dat de examens dezelfde vakken zullen omvatten en op een zelfde peil zullen staan als te Delft het geval is, zoodat het daardoor straks gemakkelijker zal kunnen zijn bedoelde gelijkstelling te verkrijgen.)

Mijnheer de Voorzitter! De grondslag van een erkenning van die examens ligt natuurlijk in het programma, in de vakken, die op de examens zullen worden geëxamineerd. Het is met deze studie precies hetzelfde als met de studie van het

(White; fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
Nederlandsch recht, die, zooals men weet, ook aan de Rechtshoogeschool zal worden geopend, uitsluitend voor degenen, die later Nederlandsch recht willen studeeren, alleen met dit onderscheid, dat eventueel de studie in het Nederlandsch recht hier tot haar einde zal kunnen worden volbracht en aan de technische hoogeschool de studie voor scheikundig ingenieur niet.

De faculteit van technische wetenschap heeft te dien aanzien uitdrukkelijk naar voren gebracht, dat de faculteit niet in staat is de volledige studie te dezen aanzien te verschaffen, doch wel de propaedeutische studie van één, hoogstens twee jaar. Dat is aan het publiek bekend gemaakt en het is ook uitdrukkelijk onder de aandacht gebracht van degenen, die met de studie begonnen zijn. Naar mij persoonlijk bekend is zijn er ook ouders geweest, die dit hoorende, de kwestie te riskant achtten en hun zoon maar liever lieten inschrijven voor civiel ingenieur.

Wat betreft de verdere opmerking van den heer White ten aanzien van het met waarborgen omkleeden van de studie, zoodat deze gelijkwaardig zal zijn met die te Delft, deze wil ik gaarne onder de aandacht van de faculteit van de technische wetenschap te Bandoeng brengen.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb twee waarborgen gevraagd om de ouders en hun kinderen, de studenten, die hun studie te Bandoeng voor scheikundig ingenieur zijn aangevangen, gerust te stellen.

De tweede waarborg heeft de Regeering in overweging willen doen nemen, namelijk dat er een commissie van bijstand zal komen, die zal hebben toe te zien op de volkomen gelijkwaardigheid met de examens te Delft. Mijnheer de Voorzitter, die gelijkwaardigheid is hier te lande ongetwijfeld bereikbaar! Daarom heb ik de vraag om nog een anderen waarborg vooraf laten gaan, namelijk de vraag of de Regeering bereid is te verlangen, dat het programma en de leerstof werkelijk worden verwerkt in een zelfden omvang en op hetzelfde peil als te Delft het geval is.

Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt mij, zooals gezegd, te Bandoeng, zij het met inschakeling van enkele andere krachten uit de nabijheid van Bandoeng, volkomen mogelijk. Ik acht een eisch, die ten deze dus te stellen is, zoodat de ouders en de studenten, die het volle collegegeld hebben te betalen en zich opofferingen daarvoor hebben te getroosten, ook iets volwaardigs daarvoor in de plaats terugkrijgen ten volle redelijk.

Indien de Regeering dien eersten waarborg eveneens zou willen geven, door dus ook zelf op de leerstof en het programma invloed uit te oefenen, dan is ook aan mijn eersten wensch voldaan.

De berichten, die mij hebben bereikt van de studenten en van de ouders, hebben mij de overtuiging geschonken, dat men bij de inschrijving aan de Technische hoogeschool er de menschen voorts niet volledig van heeft doordrongen, dat in casu om een andere kwestie gaat dan b.v. ten aanzien van de Landbouwhoogeschool. Daardoor zijn in den laatsten tijd eenige ingeschrevenen voor scheikundig ingenieur, na van buitenaf te zijn gewaarschuwd, overgegaan naar de Landbouwhoogeschool. De Regeering heeft zelf opgemerkt, dat er eveneens nog enkele studenten zijn overgegaan naar de studie van civiel-ingenieur. Wellicht zullen deze vertwijfelde menschen, die tenslotte, doordat de eene studie hun niet die zekerheid gaf als de andere studie, daartoe terug kunnen worden gebracht, indien ook aan de scheikundige propaedeuse de volle aandacht der Regeering wordt geschonken.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De door den heer White gevraagde waarborg, dat de studie voor scheikundig ingenieur, voor zoover die hier te volbrengen zal zijn, gelijkwaardig zal zijn aan die te Delft, wil de Regeering gaarne

(**Moelia.**)

geven. Die gelijkwaardigheid ligt inderdaad in de bedoeling en den opzet van deze tijdelijke propadeutische studie.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze aanvullende begrooting beëindigd en kan tot stemming worden overgegaan.

De achtste aanvullende begrooting betreffende afdeeling V wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijftiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **65**.)

De behandeling is gevorderd tot een eind in den eersten termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! De door de Regeering in uitzicht gestelde steunverleening aan de copracultuur is ongetwijfeld zeer belangrijk, met name voor de bevolking van de buitengewesten. Dit kan worden aangetoond door te vermelden, dat van den geheelen uitvoer van copra van Nederlandsch-Indië ongeveer 99½% op rekening is te stellen van de buitengewesten.

Van deze gewesten nemen de residenties Manado, Celebes en Onderhoorigheden, de Wester-afdeeling van Borneo, Sumatra's Westkust, Riouw en Onderhoorigheden, de voornaamste plaats in.

Zeer terecht is in de memorie van toelichting gewezen op de verschillende omstandigheden waaronder de copra door de bevolking wordt geproduceerd. Van Sabang tot Merauké zou men kunnen zeggen, wordt vrijwel overal klappercultuur bedreven. De handel in copra wordt dan ook in hooge mate beïnvloed zoowel door de geografische ligging van de streek als door de levensomstandigheden van de bevolking.

Wanneer wij de voornaamste productiegebieden van de klapper in oogenschouw nemen, valt het op, dat de verbouw van landbouwgewassen daar zeer op den achtergrond is gedrongen. Dit wordt niet uitsluitend veroorzaakt door gemakzucht der bevolking, maar door de geologische of gegrafische gesteldheid van de streek.

Zoo vormt de copra in de residentie Manado 86% van de totale hoeveelheid uitgevoerde landbouwproducten van die streek. Ik vermeld dit feit, omdat ik de voorgestelde steunverleening in het geheele verband van de situatie van de gewesten in oogenschouw wil nemen.

De mededeeling in de memorie van antwoord, dat de Regeering erin geslaagd is om de teelt van voedingsgewassen hier en daar sterk te stimuleeren, geldt natuurlijk uitsluitend voor die streken, waar dit mogelijk is. Maar juist zeer vele van die copra-produceerende eilanden verkeeren in de onmogelijkheid om nog verder voort te gaan wat betreft de vervanging van de klapperteelt door teelt van rijst, mais en dergelijke landbouwgewassen. Deze factor moet men bij de steunverleening in oogenschouw nemen.

Over den vorm waarin de steun verleend wordt, zal ik kort zijn. Het is algemeen bekend, dat de coprasituatie al sedert eenige jaren zorgen heeft gebaard en de Regeering heeft genoopt tot het treffen van verschillende maatregelen. Doch deze maatregelen waren van te incidenteelen aard om voor de producenten van groot belang te zijn. Immers, wanneer ik denk aan de verschillende heffingen van uitvoerrecht, aan de resultaten van de economische samenwerking tusschen Nederland en Indië, waarbij het product copra altijd een bijzondere rol heeft gespeeld, dan kan ik niet verhelen, dat al die maatregelen slechts zijdelings de belangen der producenten raakten.

Maar hier hebben wij naar het mij voorkomt, althans op het eerste gezicht, een maatregel, die direct ten goede zal komen aan de producenten. Dit aspect van de steunverleening wil ik op den voorgrond stellen. Natuurlijk wil ik ook rekening houden met de verschillende andere belangen, die bij den coprahandel zijn betrokken. Zoo wijs ik op het groote belang van de vrachten, waarbij de K.P.M. zeer nauw is betrokken, verder op de kwestie van den opslag, de nadroging, de administratie e.d.

Maar wanneer men de specificatie, die in de memorie van toelichting is gegeven omtrent den financieelen opzet van deze steunregeling nader analyseert, valt het toch op, dat daarvan slechts een betrekkelijk klein deel rechtstreeks ten goede komt aan de copraproducenten. Van de kosten van het coprafonds, door de Regeering berekend op ongeveer *f* 11 150 000, komt niet minder dan *f* 4,8 millioen op rekening van transport, nadrogen, bouw en huur van pakhuisruimte, kosten van personeel en administratie. Dit zijn ongetwijfeld onvermijdelijke kosten, maar ze staan toch ook weer alleen in zijdelingsch verband met de belangen der producenten. Wat blijft er tenslotte over van de 11 150 000 gulden voor den producent? Dat is een bedrag van *f* 6,3 millioen en daarbij zijn niet inbegrepen de loondiensten van den tusschenhandel. Wanneer men deze stelt op het betrekkelijk minimale bedrag dat de memorie van toelichting suggereert, namelijk op ongeveer 20%, blijft er van de *f* 6 millioen over een bedrag van *f* 4,8 millioen, ongeveer gelijk dus aan het bedrag, dat zal worden besteed aan de genoemde bijkomstige kosten.

Zoo op ht eerste gezicht te oordeelen komt het mij voor dat de steunverleening, zooals de Regeering haar hier in uitzicht stelt, niet voldoende, althans niet in overeenstemming is met het groote belang van de copra voor de streken der buitengewesten, die in deze benarde omstandigheden steun behoeven.

Ik zeide, dat ik omtrent den vorm van den steun niet veel te zeggen heb. In het algemeen kan ik mij met den opzet der Regeering vereenigen, in dezen zin, dat de steun zal worden verleend door middel van een coprafonds. De Regeering zal, gelijk de memorie van toelichting mededeelt, niet overgaan tot het nemen van restrictiemaatregelen. Zij zal geen beperking toestaan bij de aanplant en zeker niet overgaan tot vernietiging van copraproducenten. Dit is ongetwijfeld een bewijs, dat der Regeering de belangen van de klapperproduceerende bevolking zeer na aan het hart liggen.

Het doel van de steunverleening is, naar het mij voorkomt, zeer beperkt. De Regeering formuleert het doel als steun, teneinde het productieapparaat in stand te houden. Het is dus niet de bedoeling om een redelijke winst aan de producenten te verzekeren. Men kan van meening verschillen over de vraag, of in instandhouding van het productie-apparaat ook een zekere winst opgesloten is, maar de opzet van de steunregeling is niet om den producenten een zoodanige winst te verzekeren, dat zij hun producten loonend op de markt kunnen verkoopen.

De Regeering komt tot de vaststelling van een eenheidsprijs van *f* 1,50 als middenprijs voor natte copra. Ik neem gaarne nota van de mededeeling in de toelichting, dat deze prijs nog slechts van voorloopigen aard is en dat deze prijs ongetwijfeid ook voor correctie vatbaar is; de Regeering spreekt zelf van regionale opkoopprijzen, hetgeen dus wijst op de mogelijkheid van verdere differentiatie in deze prijzen. Maar in het algemeen kan men toch wel zeggen, dat de middenprijs zich ongeveer zal bewegen op het niveau van *f* 1,50 per 100 kg exclusief zak, waarin begrepen is de winst van den tusschenhandel.

Hoe de Regeering tot de vaststelling van dit bedrag is gekomen, is niet geheel duidelijk.

(Moelia.)

De Regeering heeft medegedeeld, dat verschillende van haar ambtenaren in de buitengewesten plaatselijk een onderzoek hebben ingesteld en na raadpleging van het Binnenlandsch Bestuur ten slotte gekomen is tot een bedrag van *f* 1,50 per 100 kg exclusief zak.

Ook zonder dit plaatselijk onderzoek zou de Regeering theoretisch geredeneerd, tot een eenzijdige vaststelling van den prijs kunnen komen. Waarom? Omdat juist door de groote overproductie van copra en het ontvallen van de markt aan groote deelen van de buitengewesten — ik zonder de streken om Singapore als de Wester-afdeeling van Borneo, Djambi en Sumatra's Oostkust uit —, de Regeering, theoretisch geredeneerd, eenzijdig een vasten prijs kan aannemen, omdat bij de vaststelling van dezen prijs de prijsvorming op basis van de wereldmarktprijzen niet mogelijk is. Ik vraag mij dan ook af, of de Regeering bij de vaststelling van den prijs van *f* 1,50 voldoende rekening heeft gehouden met de verschillende elementen van kostprijs en andere factoren, die in het algemeen den basisprijs beheerschen. Onze geachte medeleden, de heeren Lapian en Mogot, hebben hedenmorgen eenige berekeningen gegeven, waardoor zij komen tot vaststelling van een zeker bedrag, dat de kostprijs van copra vormt.

Nu kan men in het algemeen zeggen, dat dit onmogelijk is voor zeer groote streken in de buitengewesten, maar men moet de zaak toch ook weer niet zoo algemeen stellen. Het is in verschillende streken, vooral daar waar de bevolking geheel afhankelijk is van de klappercultuur, wel degelijk mogelijk, kostprijzen te berekenen, natuurlijk niet zoo scherp als bij de Westersche bedrijven, maar aan den anderen kant is dit element toch ook weer niet geheel te verwaarloozen.

Ik ben van meening dat, wanneer het inderdaad de bedoeling van de Regeering is, den producenten hier tegemoet te komen, Zij den basisprijs van *f* 1,50 per 100 kg exclusief zak zal moeten verhoogen. Ik vind het bedrag van *f* 1,50 in het geheele verband van de steunverleening wel zeer aan den lagen kant.

Mijnheer de Voorzitter! De gevolgen van deze steunverleening zijn verschillend. In de eerste plaats zal de uitvoer van klapperproducten naar Java moeten worden stopgezet. Dit is, wanneer men de zaak op den keper beschouwt, een zeer eigenaardige politiek van de Regeering. Want wij hebben sedert jaar en dag de Regeering hooren uiteenzetten, hoe belangrijk het is, den handel tusschen de buitengewesten en Java te bevorderen. Wij hebben zelfs maatregelen beraamd om den uitvoer van copra naar het buitenland zooveel mogelijk via Nederlandsch-Indische havens te leiden, om te voorkomen, dat de uitvoer zal plaats hebben via Singapore. Maar wij hebben thans een omgekeerde politiek voor ons. De Regeering zal den uitvoer van copra en copraproducten naar Java onmogelijk maken. Zij doet dat om het prijspeil op Java op een vrij behoorlijk nieveau te kunnen handhaven.

In het algemeen beschouwd beteekent dit het bezorgen van een voordeel aan de copra-producenten op Java. Nu kan men natuurlijk zeggen dat dit, over het geheel genomen, geen voordeel zal beteekenen, omdat dat voordeel toch weer opgebracht wordt door den consument, maar in het licht van de steunverleening aan de producenten in de buitengewesten vormt dit bevoordeelen van de producenten op Java met eenige millioenen toch een zeer eigenaardige tegenstelling.

Ik zou willen vragen, wanneer de Regeeringspolitiek erop gericht is den uitvoer van copra uit de buitengewesten naar Java onmogelijk te maken, of Zij het dan ook begrijpelijk vindt dat de olie-industrie in de buitengewesten dan zal moeten worden bevorderd. Wanneer de copra aldaar geen afzet naar Java meer zal hebben en de wereldprijzen van dien aard zijn dat export niet loonend is, moet gedacht worden aan de verwerking van de copra in de verschillende productiestreken. Maar dit levert ook weer de moeilijkheid op, dat wanneer in die streken — b.v. de Wester-afdeeling van Borneo — groote hoeveelheden klapperolie worden geproduceerd de uitvoer daarvan naar Java mogelijk wordt gemaakt.

(Kerstens.)

Zoo door elkaar genomen beteekent deze steunverleening in het algemeen dus wel een verbetering voor de producenten. Maar zij schept toch zeer eigenaardige constellaties, in het bijzonder in de economische betrekkingen tusschen de buitengewesten en Java.

Ik zeide, Mijnheer de Voorzitter, dat ik mij wel in het algemeen met den vorm, waarin de Regeering deze steunverleening giet, kan vereenigen, maar dat ik bepaaldelijk erop zou willen aandringen den basisprijs van *f* 1,50 per 100 kg alsnog te verhoogen ten voordeele van de producenten. De Regeering zal deze verhooging naar ik meen moeten riskeeren en naar andere wegen moeten zoeken, waardoor bijvoorbeeld vracht, opslag, administratie in aanzienlijke mate zullen kunnen worden gedrukt en de hierdoor uitgespaarde kosten ten goede zullen kunnen komen van de producenten zelf.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Tot de leden, die dit voorstel van de Regeering waardeeren, behooren ook wij. En wanneer ik dan toch een enkele bedenking wil laten hooren, een bedenking van algemeen karakter, Mijnheer de Voorzitter, zeg ik er dadelijk bij, dat wij niet zouden weten, wat er dan anders dan dit voorstel zou moeten gebeuren om tegemoet te komen aan de nooden van de copraproduceerende bevolkingen in verschillende deelen van den archipel.

Onze algemeene bedenkingen zijn van dezen aard. Het gaat met de ordening van het economische leven, zooals wij dit nu zien toegepast in weinig maanden tijds achtereenvolgens op kapok, koffie en copra, eigenlijk precies anders dan wij het graag zouden zien. De ordening in het economische leven moet geschieden door de betrokkenen zelf, zoowel individueel als in groepsverband, slechts onder prikkeling en onder leiding en toezicht van de Regeering. In feite gaat het bij de regelingen, zooals wij ze nu zien anders. Er is ongetwijfeld een zorgwekkend element in te ontdekken, dat voor zulke groote onderdeelen van het economische leven en de daarmede verbonden sociale zorg de leiding practisch feitelijk geheel berust in handen van de overheid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg nogmaals, dat wij niet zouden weten, wat er anders zou moeten gebeuren, indien het thans ter tafel liggende voorstel niet tot uivoering komt, maar ik herhaal het nog eens: voortdurende waakzaamheid ten aanzien van het voortgaan op dezen weg lijkt mij toch wel geboden, waakzaamheid hiertegen dus, dat de overheid zóó volledig in de plaats treedt van de economische krachten in de maatschappij zelf.

Wij hebben ons afgevraagd, of er niet iets te doen is om onze eigen denkbeelden ook binnen het kader van dit voorstel iets verder te redden dan het nu gebeurt, en in dit verband scharen wij ons gaarne achter de rede, die de heer Vas Dias hier vanmorgen heeft gehouden, en wel achter dat gedeelte, waarin hij zeide: het zal goed zijn, dat men de uitvoering van deze copra-acties zooveel mogelijk laat en legt in de handen van hen, die hiermede vertrouwd zijn en dat de overheid slechts aanvullend optreedt, daar waar het niet anders kan. Ik onderschrijf de meening van den heer Vas Dias, dat de huidige opzet precies omgekeerd is.

Het tweede punt, waaromtrent ik een bepaalde bezorgdheid tegenover de Regeering niet wil verhelen, betreft de leiding van het coprafonds. Ben ik wel ingelicht, dan zal deze leiding worden gelegd in handen van een bankier Is er nu werkelijk in Indië niet te vinden een koopman, die met den coprahandel in binnen- en buitenland vertrouwd is,

(Kan.)
die dit vak als goederenkoopman en niet als meer speciaal vertrouwd met geldzaken, beheerscht?

Het moet toch mogelijk zijn, waar de coprahandel al zoovele jaren een belangrijk onderdeel van het economisch complex van Indië is geweest, een ervaren koopman te vinden, voor het verrichten van den eigenlijken afzet van de copra.

Mijnheer de Voorzitter! Een ander punt, waartegen ik wil waarschuwen, betreft de ambtelijke verstarring, die zeker zal dreigen, wanneer men de gekozen constructie ervan in beschouwing neemt. Hoe men ook over zaken als deze denkt, een belangrijke zaak blijft toch onder alle omstandigheden, dat men zooveel mogelijk ruimte moet laten aan alle bij het betrokken economisch onderdeel werkende krachten. Wanneer het juist is, wat ik gehoord heb omtrent de constructie van de koffiefonds en zijn werkwijze, een constructie die aanleiding geeft tot het afkappen van veel kostbaar koopmansinitiatief, dan moet gevreesd worden, dat datzelfde ook bij dit coprafonds zal kunnen optreden en daartegen dient mijns inziens te worden gewaakt. Men moet de zaak zoo bewegelijk mogelijk houden en aan alle krachten ruimte laten, evengoed als men dit bij de koffieregeling moet doen, en niet veel krachten lam leggen door een min of meer starre werkwijze van een groot opgezet fonds als dit.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gemeend deze punten nu nog eens onder de aandacht van de Regeering te moeten brengen. Ik zal met groote belangstelling luisteren naar het antwoord, dat de Regeering hierop zal geven, maar alles wat ik heb aangevoerd, beteekent natuurlijk geenszins, dat wij niet gaarne met dit voorstel meegaan.

Sterker gezegd, wil ik ook nog verklaren, dat wij groote erkentelijkheid hebben voor de ook op dit gebied weer blijkende durf en voortvarendheid van het departement van Economische Zaken, dat noodtoestanden onder de oogen durft te zien in de mate, waarin er nood is.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het zal den Volksraad genoegen doen en ook buiten den Volksraad waardeering vinden, dat de dynamische kracht van het departement van Economische Zaken, zijn pushing power, blijkbaar niet nadeelig beïnvloed is geworden door den druk, die in deze tijden op de werkkracht van dit departement wordt gelegd. Het voorstel, dat thans aanhangig is, is daarvan een duidelijk voorbeeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen aanvangen met mijn visie op dit voorstel te geven, objectief en bezien volgens het standpunt van den belastingbetaler.

De Regeering vraagt ons *f* 10 millioen te voteeren teneinde in staat te zijn den copra-handel te steunen. Zij denkt met dit bedrag 400 000 ton copra op te koopen, omdat de productie verre uitgaat boven de consumptie en wel tengevolge van het feit, dat vele gebieden, welke gewoonlijk vet van ons afnemen, thans bezet zijn en derhalve niet in staat om de noodige copra van ons te betrekken.

Gezien van het standpunt van de copraproducenten is hetgeen de Regeering zich voorstelt te doen natuurlijk een uitkomst. Een der geachte medeleden zeide zooeven: eindelijk regeeringssteun!

Waar men nog niet weet hoe lang die gebieden, die gewoonlijk onze afnemers waren, bezet zullen blijven, daar is ook niet te voorzien wanneer deze steun zal kunnen ophouden.

Rekenen wij, dat per jaar voor dien steun *f* 10 millioen noodig zou zijn, dan is het niet onwaarschijnlijk, dat minstens — want het gaat crescendo — een ander tiental millioen noodig zal zijn voor elk jaar, dat de gebieden bezet zullen blijven.

Nu is de redeneering der Regeering naar het mij voorkomt, de volgende, dat die bezette gebieden groot gebrek hebben aan vet, zoodat middels de copra, die bewaard wordt en die oliehoudend blijft, straks zal kunnen worden voorzien in de meerdere behoefte aan vet, zoodra de oorlog zal zijn beëindigd. Ik zou alleen deze vraag willen stellen: wanneer iemand drie of vier dagen geen rijst gegeten heeft, zou hij dan den vijfden dag of vierden dag hetzelfde kwantum rijst kunnen verorberen? Dat lijkt mij onwaarschijnlijk. Bovendien zal rekening gehouden moeten worden met de mogelijkheid, dat ook in ander opzicht copra als vet-ingrediënt zal kunnen worden vervangen door iets anders.

Wij hebben zoo dikwijls gelezen van Ersatz-mogelijkheden in Duitschland en daarbuiten, dat hetgeen ik hier als veronderstelling naar voren breng, niet zoo onwaarschijnlijk moet worden geacht.

De Regeering is bereid deze eerste tienmillioen „à fonds perdu" als het ware ter beschikking te stellen van de copraproducenten. De vraag rijst bij mij op of met deze *f* 10 millioen de bevolking die daarin betrokken is, niet op andere wijze en blijvend zou kunnen worden geholpen, aan andere bedrijven of broodwinningen.

De Regeering heeft gezegd, dat vanzelfsprekend de bevolking er reeds op uit is door teeltdwang voedingsgewassen te planten, waardoor bijvoorbeeld in de Minahassa minder rijst noodig zal zijn dan gewoonlijk.

Voor den belastingbetaler is *f* 10 millioen een heel bedrag. Als hulp voor de producenten is het natuurlijk prachtig, maar in ieder geval zullen zij — al zou het de beschikking over de deviezen niet schaden — als zij à fonds perdu dus misschien verloren zullen gaan, door de belastingbetalers moeten worden opgebracht.

Het verheugt mij, dat ik op dit podium ben gekomen na de redevoering van den heer Kerstens. Met instemming zou ik willen herhalen, wat dit geachte lid heeft gezegd, namelijk dat, hoewel het zeer te prijzen valt dat de Regeering in verschillende materies ingrijpt teneinde een debâcle te voorkomen, men toch op den duur, wil men niet in een staat komen waar de Regeering alles doet en de bevolking niets, regeeringssteun ook alleen zal moeten beschouwen als steun en zal moeten beseffen, dat de Regeering alleen de helpende hand biedt aan hen, die in dit eilandenrijk steun van noode hebben, doch dat de Regeering Zich er zoo mogelijk daadwerkelijk buiten zal moeten houden. Met gelijke instemming haal ik aan wat de heer Kerstens naar voren bracht uit de rede van den heer Vas Dias. Ik ben het met beide sprekers volkomen eens en ook mij lijkt het het beste, den Regeeringssteun op deze wijze te effectueeren.

Het is langzamerhand zoo gesteld, dat de bevolking, ook in haar nering, geheel afhankelijk is van het gevoelen der Regeering. Dat dit niet altijd door alle categorieën op prijs wordt gesteld, blijkt wel uit de woorden van den heer Smit, die naar voren heeft gebracht, dat bij de Koffiesteunregeling enkele exporteurs werden bevoordeeld, terwijl anderen het moesten aanzien, dat hun aandeel tevoren daarin gehad, door de bemoeienis der Regeering teloor is gegaan. Bij de rijstopkoopregeling hebben wij verder gezien, dat de Chineesche commissionairs werden uitgeschakeld, en hiervoor zou, als men het antwoord der Regeering op mijn vraag leest, reden hebben bestaan. Maar de Regeering vergete niet, dat wij hier met Haar hebben te maken en niet met een particulier concern, dat naar eigen believen makelaars kan aanwijzen om zaken te doen en daardoor zijn wil als wet kan stellen. Hier heeft men te maken met een regeering, die beschikt over belastingpenningen, die heeft te waken over de belangen van alle categorieën der gemeenschap, zich niet mag laten leiden door sympathieën of antipathieën, maar er voor heeft te zorgen, dat elk zijn doel in den nieuw geschapen toestand krijgt.

Zoo is het ook bij dit voorstel en de vrees is gewettigd — de heer Vas Dias heeft haar al geuit — dat de tusschenhandelaren weer het kind van de rekening zullen worden. Zijdelings mocht ik tot mijn genoegen wel vernemen, dat dit niet het geval zal zijn, maar het lijkt mij toch niet ondienstig, deze kwestie nogmaals naar voren te brengen, opdat de Re-

(Mapoedji.)

geering in Haar antwoord positief zal kunnen verklaren, dat de tusschenhandelaren, die tot dusver den coprahandel mogelijk hebben gemaakt in geenen deele de dupe van dezen regeeringsmaatregel zullen worden.

Bij den aanvang van mijn rede zeide ik, dat hieraan meer vastzit dan de *f* 10-millioen. Wanneer de gebieden bezet blijven, wat dan, zou ik willen vragen? Is de Regeering dan bereid ad infinitum telkenjare *f* 10-millioen bij te passen voor één categorie van producenten ten nadeele van de belastingbetalers of hoe denkt de Regeering zich dan uit de impasse te redden? Ons geacht medelid, de heer Kerstens, sprak van vrije economische krachten. Het spreekt vanzelf, dat de tijden er niet naar zijn om dit consequent door te voeren en dat de regeeringsinmenging wel eens goede diensten kan bewijzen en daarom door den Volksraad aanvaard dient te worden, maar het is slechts de gulden middenweg, dien de Regeering dient te bewandelen, wil regeeringsinmenging niet beteekenen den handel aan handen en voeten binden.

Toen het Departement van Economische Zaken begon buitengewone maatregelen in het leven te roepen teneinde aan de omstandigheden het hoofd te bieden, heeft het departement een wijs besluit genomen door de ambtenaren, die te werk werden gesteld, slechts in tijdelijken dienst te nemen. Het lijkt er echter op, dat de uitbreiding van de werkzaamheden van het Departement dit wel illusoir zullen maken. Ik wil niet zeggen, dat onder de gegeven omstandigheden ingrijpen niet noodig is, maar ik wil alleen onder de aandacht van de Regeering brengen, dat men vooral niet uit het oog moet verliezen de aanvankelijke doelstelling van de inmenging van het Departement van Economische Zaken. Eenmaal vastgeroest en gemakkelijk levend in het idee, dat het zoo aangenaam en zoo goed is, te wijzen op de resultaten van het feit, dat de Regeering alle touwtjes in handen neemt, vrees ik, dat wij hier zullen geraken in een toestand van een totalitairen staat en dat is weinig democratisch. Daarom heb ik gemeend het woord te moeten vragen om even het een en ander, zooals ik zooeven deed, onder de aandacht der Regeering te brengen.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! De vorm van steunverleening aan de copraproducenten zooals belichaamd is in het onderhavige ontwerp meen ik te moeten toejuichen.

In de copraproduceerende gebieden in de buitengewesten is de behoefte aan steunverleening eigenlijk reeds lang aan den dag getreden, gezien het feit, dat de copraprijs steeds dalende is, hetgeen ook duidelijk blijkt uit het in de memorie van toelichting bekend gemaakte verloop der prijzen.

De oorzaken, welke deze prijzen in belangrijke mate hebben gedrukt staan eveneens in de memorie van toelichting vermeld o.a. en voornamelijk het verlies van afzetgebieden n.l. Scandinavië, centraal-Europa en het Middenlandsche zeegebied.

Naast het zoeken naar markten heeft de Regeering thans besloten hulp te verleenen in den vorm van het opkoopen van de productie, die niet afgezet kan worden n.l. een productie van 400 000 tons, die naar de meening der Regeering zonder bezwaar gedurende 2½ jaar kan worden opgeslagen. Voor zoover ik uit de memorie van toelichting kan opmaken, zou deze steunverleening slechts een tijdelijk karakter dragen, doch de Regeering is bereid, den onderhavigen steunmaatregel voort te zetten, indien medio van het volgend jaar de noodzaak nog bestaat. Hiermede kan ik mij ook vereenigen.

Ook bevredigt het mij, dat het opkoopapparaat van het Coprafonds niet alleen in verbinding zal staan met handelaren, c.q. exporteurs maar ook met producenten of, met andere woorden, dat de producenten hun producten ook rechtstreeks aan het Coprafonds kunnen verkoopen.

Waar de copraproduceerende gebieden vooral in Zuid-Celebes ver van elkaar liggen en zeker hoogere kosten met zich zullen brengen wanneer de copra slechts op één plaats

(Nalaprana.)

zal worden opgestapeld, b.v. alleen te Makasser, meen ik mits dezen de suggestie te moeten geven om meerdere opslagplaatsen in Zuid-Celebes aan te wijzen, b.v. behalve Makasser ook de plaatsen Pare-Pare, Madjene, Palopo en Bonthain.

Ik noem deze plaatsen, omdat zij ook geregeld bezocht worden door de K.P.M.-booten, welke het vervoer van die plaatsen per prauw naar en van andere havens ook mogelijk maken.

Het stemt mij tot vreugde in de memorie van toelichting te mogen lezen dat het ook in de bedoeling van de Regeering ligt om het Coprafonds te doen gebruik maken van de prauwvaart voor den aanvoer van copra.

Het verbod van invoer van copra van de buitengewesten op Java meen ik echter te moeten betreuren, omdat zulks mijns inziens ten nadeele komt in de eerste plaats van den afzet van de copra uit de buitengewesten en in de tweede plaats van de prauwvaart. Vóór de invoering van dit verbod geschiedde het vervoer van copra van Celebes naar Java in bepaalde maanden van het jaar ook per prauw, waarvan de vervoerskosten veel lager zijn dan die per K.P.M.-boot.

Vervoer per prauw van de copra zal uiteraard de waarde van de steunverleening nog verhoogen, aangezien deze steun niet alleen de hulpbehoevende copraproducenten treft maar ook de noodlijdende prauwvaart, die sedert het min of meer stopzetten van het productenvervoer ook bijna geen lading meer kan krijgen en dreigt te sterven.

Het in het leven houden van de prauwvaart is mijns inziens zeer urgent aangezien de prauwvaart zeker één van de voornaamste middelen is, noodig voor de volksverheffing en de volkshuishouding.

Juist bij deze gelegenheid meen ik weer de belangen van de Inheemsche prauwvaart te moeten bepleiten opdat ten aanzien van het vervoer van copra meer van de prauwvaart gebruik wordt gemaakt.

Ofschoon tot dusverre door de Regeering weinig is gedaan ten goede of ter bevordering van de prauwvaart — de prauwen zijn ook nog niet betrokken in de schepelingen-ongevallenregeling — vertrouw ik op den goeden wil van de Regeering dat Zij vroeg of laat ook meer aandacht zal gaan schenken aan deze Inheemsche prauwvaart, aangezien, zooals ik daareven zeide, de prauwvaart zeker ook een middel is tot volksverheffing, waarnaar de Regeering ook streeft.

De steunverleening aan de copraproducenten kan thans zeer wel gecombineerd worden met de bevordering van de belangen van de prauwvaart.

Ik zal het zeer op prijs stellen terzake een opbeurende toezegging te mogen ontvangen.

De heer **Nalaprana**: Mijnheer de Voorzitter! Het voor ons liggende ontwerp kan ik zeer toejuichen, omdat de Regeering daarmee den slechten economischen toestand in de klapperstreken wil trachten te verbeteren. Ook met den opzet en de manier, waarop de Regeering het plan denkt uit te voeren, kan ik geheel instemmen. Het ligt immers in de bedoeling van de Regeering, steun aan de bevolking van de copraproduceerende streken te verleenen, door aankoop van de copra, welke niet verkocht kan worden tegen den feitelijken kostprijs. Teneinde hiertoe te geraken wil de Regeering het zoogenaamde „Coprafonds" in het leven roepen. De groote moeilijkheid is nu echter, hoe het Coprafonds de opkoopprijzen zal vaststellen, opdat de copraproducenten voldoende geld voor hun waar zullen krijgen om de copraproductie in stand te houden. Het is te begrijpen, dat de opkoopprijzen voor verschillende opkoopgebieden niet gelijk kunnen zijn, aangezien de feitelijke productiekosten in verschillende streken ook uiteenloopen. In de memorie van toelichting (bladzijde 5) staat, dat in verschillende deelen van de Molukken het gemiddelde van de te besteden opkoopprijzen, inclusief de vergoeding voor diensten van den tusschenhandel waar-

(Soekawati.)

schijnlijk zal komen te liggen op een niveau van *f* 1,50 per 100 kg exclusief zak.

Mijnheer de Voorzitter! Zulk een middenprijs van *f* 1,50 per 100 kg — een niveau liggende beneden de laagste noteering op den 27sten Augustus 1940 — lijkt mij zeer laag. Met dezen prijs, die niet hooger is dan de gemiddelde kostprijs van copra, zullen de copraproducenten mijns inziens niet, of heel weinig gebaat zijn. Verder zijn er ook copraproduceerende streken in Nederlandsch-Indië, waar de copraprijs aanmerkelijk (hooger) beter is dan de gedachte middenprijs van *f* 1,50 per quintaal. Voor deze streken met name: Sumatra en West-Borneo, zoomede de tusschenliggende eilanden is hierbij het verzoek aan de Regeering om genoemde gebieden buiten dezen maatregel te houden, zoolang de marktprijs van copra aldaar hooger ligt dan door het Coprafonds kan worden aangelegd, wel op zijn plaats. Ik zou er alsnog de Regeering op willen wijzen, dat voor de verhooging van den prijs van copra in de buitengewesten de uitvoermogelijkheid naar Java van groote beteekenis is. Volgens het aanhangige ontwerp wordt de uitvoer van copra naar Java, zooals in de memorie van toelichting staat, in het algemeen verboden, en de vergunning daartoe wordt alleen aan het Coprafonds verleend. Ik vrees, dat het gevolg van dit verbod zal zijn verslechtering van de positie van de copra in de buitengewesten. Gaarne zou ik ten deze door de Regeering gerust gesteld willen worden.

Over vorm en inrichting van het Coprafonds zelf, evenals de uiteenzetting inzake het opkoopapparaat van het fonds, zooals in de memorie van antwoord is uiteengezet, zal ik voorloopig niets zeggen. De praktijk zal later wel leeren, of het Coprafonds wel aan den gedachten vorm en de gekoesterde verwachtingen beantwoorden zal of niet.

Verder lees ik in de memorie van antwoord op bladzijde 7 (roneo) onder punt 14, wat de Regeering denkt te doen met een door het fonds te maken winst. Ik kan hierbij niet nalaten de Regeering te verzoeken deze winst werkelijk — maar dan ook werkelijk — te besteden aan maatregelen, die de copraproducenten ten goede zullen komen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik er bij de Regeering op aan willen dringen, om — in verband met de verliesgevende positie van copra — dit uitvoerproduct over de geheele linie vrij te stellen van het defensie-uitvoerrecht.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne enkele korte opmerkingen willen maken over het voorliggende ontwerp.

Vooral wil ik verklaren, dat ik mij gaarne vereenig met de algemeene strekking van het Regeeringsvoorstel en ik juich het ten zeerste toe, dat de Regeering omvangrijke maatregelen treft, om in de benarde positie, waarin de klappercultuur allengs geraakt is, verbetering te brengen.

De copra als exportproduct verkeert thans door het wegvallen van de voornaamste afzetgebieden van de Nederlandsch-Indische copra inderdaad in zeer ongunstige positie, zoo ongunstig, dat — zooals de Regeering zelf ook verklaart — voor het overgroote gedeelte van de in Nederlandsch-Indië voor uitvoer beschikbare copra thans in het geheel geen loonende afzet meer te vinden is. Daarom juich ik het te meer toe, dat de Regeering thans gekomen is met een ontwerp, waarbij getracht wordt onze noodlijdende klappercultuur, die zoo vele jaren tot den bloei van Nederlandsch-Indië heeft bijgedragen, evenals de koffiecultuur, intens te steunen.

De thans ingediende voorstellen, evenals de koffiesteunmaatregelen, zijn een proeve van de gedurfde actieve economische politiek der Regeering.

Alleen al het feit, dat door de te treffen economische maatregelen de overtuiging is gewekt, dat wij bij al onze tegenwoordige moeilijkheden niet bij de pakken neerzitten, doch probeeren, ons in den economischen strijd een weg te banen, geeft mij groote voldoening. Daarom kan ik niet instemmen met den twijfel door eenige leden in het afdeelingsverslag geuit, of de beoogde wijze van steunverleening economisch wel juist is, en of de door de Regeering voor dezen steun gewenschte groote uitgaven wel gemotiveerd zijn.

Deze leden zagen meer heil in saneering van de klappercultuur door krachtige productierestrictie en bepleitten een gedeeltelijke eventueel verplichte omzetting van de klappercultuur in verbouw van voedings- of andere handelsgewassen en drongen voorts aan op invoering van een plantverbod voor klapperboomen.

Terecht heeft de Regeering in Haar memorie van antwoord verklaard, dat het ter vervanging van de klappercultuur door andere handelsgewassen in de huidige omstandigheden zeker niet gemakkelijk is een gewas aan te wijzen, dat de copra met succes zou kunnen vervangen, terwijl een plantverbod voor klapperboomen, dus een ingrijpen op het terrein van dezen voor de bevolking zoo onmisbaren aanplant, door de Regeering overbodig en gevaarlijk wordt geacht.

Terecht acht de Regeering dezen tijd voor zulk een maatregel wel de meest ongeschikte, aangezien niemand weet wat de toekomst zal brengen en het zeer wel mogelijk is, dat Nederlandsch-Indië na den oorlog met zijn groote vetvoorraden groote verlichting aan de lijdende menschheid zal kunnen brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat wij, wat den opzet van het voorstel betreft, geheel met de Regeering kunnen meegaan. Want ik meen, dat het op korten termijn niet mogelijk is andere maaregelen te treffen dan de door de Regeering thans aanhangig gemaakte voorstellen.

Er zijn echter nog wel onderdeelen der regeling die voor afzonderlijke beschouwing in aanmerking komen. In de eerste plaats de gefixeerde middenprijs van *f* 1,50 per 100 kg copra. Dit is mijns inziens zeer aan den lagen kant. De producenten hebben aan dit bedrag net voldoende om de bedrijfskosten te dekken. Betaling voor de copra, laat staan van winst, krijgen zij niet.

Mijnheer de Voorzitter! Het is toch opmerkelijk, dat bij deze en vorige steunregelingen de producenten altijd achterop komen, ook wanneer de steun uitsluitend voor deze groep bestemd is.

De oorzaak is, dat andere elementen die bij den coprahandel betrokken zijn, zeer intensief zijn opgezet en organisatorisch goed geleid, terwijl de belooning, die daarbij bedongen wordt, relatief veel hooger is dan waarmede de bevolking zich tevreden stelt.

Ik wijs bijvoorbeeld op de kapitaalsintensieve en Westersch geleide scheepvaartmaatschappijen, op verkeersdiensten en veembedrijven. Al deze elementen leggen een zoodanigen druk op de te bedingen prijzen, dat de bevolking slechts een bedroevend laag percentage hiervan ten slotte in handen krijgt.

Een ware steunverleening, in het belang der bevolking, moet echter zoodanig zijn ingericht, dat zij rechtstreeks een belangrijk gedeelte van de op de begrooting uitgetrokken credieten, ten goede zal doen komen aan de bevolking.

Verder moge ik een ander punt onder de aandacht van de Regeering brengen, dat in verband met de invoering van het Coprafonds en de daarmede gepaard gaande maatregelen, van groot belang is voor de residentie Bali en Lombok, nl. het verbod van den invoer van copra van de buitengewesten naar Java.

Indien Bali en Lombok onder dit verbod zouden vallen, dan zou de oprichting van dit Coprafonds, dat de bedoeling toch heeft de copraproducenten onder de huidige abnormale omstandigheden te helpen en voor ondergang te behoeden, ten opzichte van de copraproducenten in Bali en Lombok eerder het tegendeel daarvan teweegbrengen nl. eerder nadeel dan voordeel beteekenen.

(Soangkoepon.)

Want wat is toch het geval? De residentie Bali en Lombok exporteert jaarlijks, zelfs in de crisisjaren, nog een belangrijke hoeveelheid copra, zoowel naar het buitenland als naar Java.

In 1939 voerden Bali en Lombok als volgt copra uit naar

a. het buitenland: 10 892 ton, ter waarde van *f* 493 880.—,
b. Java-Madoera: 14 259 ton, ter waarde van *f* 679 862.— en
c. het overig deel der buitengewesten: 22 ton, ter waarde van *f* 1 100.—.

Verder exporteerde deze residentie in hetzelfde jaar als volgt klapperolie naar

a. het buitenland: 266 l, ter waarde van *f* 28.—,
b. Java-Madoera: 2 418 583 l, ter waarde van *f* 209 020.— en
c. naar het overig deel der buitengewesten: 340 661 l, ter waarde van *f* 29 389.—.

De naar Java vervoerde copra kost dus per ton *f* 67 982.— gedeeld door 14 259 is *f* 47,67. Dit bedrag ligt aanzienlijk veel hooger, dan de gefixeerde aankoopprijs door het coprafonds, nl. *f* 15.—, voor een ton copra.

Volgens dezen gefixeerde middenprijs van de Regeering zou de Bali- en Lombok-copra per ton op Soerabaja moeten kosten *f* 15.— locale prijs, *f* 1,50 nadroging, *f* 6.— zak *f* 3,50 vracht (Benoea-Soerabaja) of *f* 3.— (Boeleleng-Soerabaja) of *f* 5,10 (Ampenan-Soerabaja) totaal *f* 26.— of *f* 25,50 of *f* 27,60 naar gelang van de haven, vanwaar de copra wordt uitgevoerd.

Hoe de laatste marktnoteeringen in Soerabaja waren weet ik niet precies, ik geloof dat die na Augustus *f* 60.— per ton zijn. Uit mijn uiteenzetting blijkt, dat de opbrengst van de Bali- en Lombokcopra, zelfs nu in de slechtste tijden, aanzienlijk meer bedraagt dan de prijs, die door het Coprafonds zal worden betaald.

Wanneer dus de copra en klapperolieuitvoer in de residentie Bali en Lombok voor Java verboden wordt, dan zullen de door de Regeering getroffen maatregelen de bevolking van Bali en Lombok zeer groot nadeel toebrengen, ja voor de volkshuishouding een ramp worden.

Dit kan toch nooit de bedoeling van dezen coprasteunmaatregel zijn. Mijnheer de Voorzitter! De heer Vas Dias heeft zooeven gewaarschuwd het normaal bestaande kanaal in stand te doen blijven. Hierbij sluit ik mij volkomen aan. Het Coprafonds koope alleen copra, wanneer de bevolking werkelijk zit met haar produet.

In verband met het door mij uiteengezette, verzoek ik der Regeering eerbiedig, om de residentie Bali en Lombok niet onder de verbodsbepalingen als de Regeering voornemens is in te voeren, te laten vallen. De door mij uiteengezette situatie is, zooals bekend mag worden verondersteld, het gevolg van het feit, dat Bali en Lombok economisch geheel georiënteerd zijn op Java (Soerabaja).

In verband met den aanhangigen economischen maatregel ten aanzien van de bescherming van de copracultuur is het dringend noodig Java en Madoera en de residentie Bali en Lombok als é é n g e h e e l te beschouwen. Een verbod van uitvoer van copra en klapperolie naar Java zou het economische leven van Bali en Lombok en alles wat daarop rust, met gedeeltelijke vernietiging bedreigen.

Ik vertrouw ten volle, dat dit niet de bedoeling van de Regeering is.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Het verdient zeker toejuiching, en het stemt tevens tot voldoening, dat de Regeering volle aandacht schenkt aan de uitgestrekte copragebieden in de buitengewesten. Dit is vooral van eminent belang, omdat de klappercultuur in het bijzonder in verschillende gebieden in de buitengewesten, een levensbestaan oplevert voor de bevolking. Ik heb hier in het bijzonder het oog op het eiland Nias, op Tapanoeli, de Mentawaieilanden ter Sumatra's Westkust, de Oostkust van Sumatra en de residentie Riouw en Onderhoorigheden en nog meerdere gebieden in de buitengewesten. Alleen vraag ik mij af of de gevraagde middelen voldoende zijn om tegemoet te komen aan de bestaande behoeften van de producenten, die voornamelijk hierin gelegen zijn, dat verkregen wordt een afzetgebied en in de tweede plaats verwerking van de producten hier te lande, vooral voor de tegenwoordig vervaardigde goederen van copra als zeep, en vele margarine- en olieproducten. In de voorliggende aanvullende begrooting worden te dezen aanzien geen bepaalde gezichtspunten aangegeven.

(Tadjoeddin Noor.)

In de regeling wordt een verschil gemaakt in de vaststelling van den gemiddelden prijs per 100 kg tusschen Java en de buitengewesten, hetgeen ten nadeele zal strekken van de buitengewesten. Immers, het komt er op neer, dat voor elke verwerkte klapper op Java, de Regeering den prijs vaststelt op 1½ cent en voor de buitengewesten op 3 cent per 8 klappers, dus niet eens ½ cent per stuk. Dit nadeel zal nog toenemen door het vervoersverbod van copra van de buitengewesten naar Java, want dit zal er toe leiden, dat het afzetgebied van de copra uit de buitengewesten kleiner zal worden, ten voordeele van de klappercultuur op Java, terwijl daarmede tevens een aanslag wordt gepleegd op de bestaansmogelijkheid van de makelaars op Java. Het contact tusschen Java en Sumatra wordt hierdoor belemmerd. Ook voor de bevordering van het afzetgebied van batikgoederen heeft deze maatregel geleid tot een bemoeilijking van het contact tusschen Java en de buitengewesten.

De vaststelling van den gemiddelden prijs op *f*. 1,50 per 100 kg zal den producent geen mogelijkheid bieden om de copra eenigszins loonend te verwerken. De verwerking zal zeker stop worden gezet, wanneer de arbeidskosten voor het plukken en de inzameling der klappers, alsmede de verwerking tot copra daarin zijn begrepen. De prijsbepaling op *f* 1,50 per 100 kg zal fnuikend werken op de in andere afzetgebieden, van de buitengewesten b.v. Singapore, te maken prijzen. Daarbij komt nog, dat verschillende eigenaren van klappertuinen thans zijn gebonden door leeningen bij particulieren en de Algemeene Volkscredietbank. De afbetaling van deze schulden zal onmogelijk zijn bij den genoemden prijs.

Waar de Regeering thans erkend heeft, dat de copra thans in een moeilijke positie verkeert, ligt het mijns inziens op Haar weg, het defensie-uitvoerrecht voor de copra af te schaffen.

Het is moeilijk, thans reeds de consequenties der regeling te overzien. Ik koester echter de hoop, dat de Regeering met de door mij naar voren gebrachte desiderata rekening zal willen houden.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de meening geuit in het afdeelingsverslag, dat het betalen van een gemiddelden prijs van *f* 1,50 per 100 kg in werkelijkheid geen steunverleening zal beteekenen, heeft de Regeering in de memorie van antwoord medegedeeld, dat het oriënteerende onderzoek, hetwelk, zooals reeds werd medegedeeld, door een intensieve studie wordt gevolgd, reeds heeft uitgewezen, dat de gedachte prijzen den producenten wel degelijk de noodzakelijkste inkomsten, die zonder hulpverleening wellicht geheel zouden wegvallen, zullen verschaffen.

Voor deze mededeeling ben ik dan ook de Regeering erkentelijk; de geste, die de Regeering maakt met het indienen van dit voorstel, verdient in elk geval lof, want hierdoor heeft de Regeering getoond, genoeg aandacht te hebben voor den noodtoestand van de copra.

Ook kan ik meegaan met de meening der Regeering, dat producenten reeds door het feit alleen van de instandhouding van het productie-apparaat een waardevollen steun genieten en dat waarborging van hoogere prijzen te zware eischen met zich zou brengen. De vraag is echter gewettigd, of de door de Regeering gedachte kostprijs in werkelijkheid de

(Tadjoeddin Noor.)

instandhouding van het productieapparaat waarborgt en of de zware eischen niet gerechtvaardigd zijn door intensieve hulpverleening aan de noodlijdende copraproducenten.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat het begrip kostprijs elementen omvat als pluk- en bereidingskosten en vervoer, welke in tal van gevallen geheel of grootendeels als inkomsten van den boomeigenaar zijn aan te merken. Dit moge waar zijn voor de eigenaren van kleine klappertuinen — of die inkomsten een voldoende vergoeding zijn voor dien arbeid laat ik voorloopig in het midden — die daardoor vanzelf in staat worden gesteld om hun tuinen te onderhouden — hoewel zij voor de klappers zelf geen inkomsten ontvangen — voor de eigenaren van groote klappertuinen kan de zooeven genoemde stelling van de Regeering mijns inziens niet ten volle worden aangenomen. Wanneer men bedenkt, dat die eigenaren aangewezen moeten zijn op hulp van loontrekkenden dan hoeft men niet in twijfel te trekken, dat de gedachte kostprijs van gemiddeld *f* 1,50 per 100 kg copra, waarvoor 400 klappernooten noodig zijn, geheel moet worden beschouwd als loon voor de loontrekkenden in den vorm van pluk-, bereidingskosten en vervoerloonen. Er blijft dan niets over voor de eigenaren, die vanzelf, wanneer de kostprijs niet mede de onderhoudskosten kan bestrijken, die kosten uit eigen zak moeten bestrijden. Hier zou dus geen sprake zijn van een waardevollen steun voor de instandhouding van het productieapparaat.

In vele gevallen zou dus de steun eigenlijk neerkomen op steun aan de loontrekkenden. Hoewel dit zeker lofwaardig is, komt dat toch in strijd met de strekking van dit onderhavige voorstel om in de eerste plaats de copraproducenten te steunen.

Ik hoop dan ook dat de Regeering zal willen erkennen, dat met den door Haar gedachten kostprijs het doel, dat door Haar met dit voorstel is beoogd, niet wordt bereikt en dat in elk geval rekening zal worden gehouden met de eigenaars van groote klappertuinen.

Een verheugend feit is, dat de Regeering in de memorie van antwoord heeft medegedeeld:

> „Het invoeren van een single-buyer systeem voor alle voor export bestemde copra wordt minder raadzaam geacht, aangezien het weinig zin heeft ook de naar nabijgelegen markten te verhandelen copra via zulk een single-buyer te doen loopen, terwijl de uitvoering der te treffen voorziening daardoor bijzonder zou worden verzwaard. Zoolang op die markten een hoogere prijs is te bedingen, dan in meer afgelegen productiegebieden door het Coprafonds kan worden aangelegd, zou zulks slechts tot onnoodige verstarring en nadeel voor het van ouds bestaande ruilverkeer aanleiding geven. In de praktijk zou bovendien de omvangrijke uitvoer van copra van Sumatra en West-Borneo zoomede de tusschenliggende eilanden naar den overwal op Malakka onmogelijk of althans uitermate bezwaarlijk door een single-buyer kunnen worden overgenomen. Uiteraard zal het te stichten Coprafonds zorgen voor den opkoop van een surplus, wanneer in de productiegebieden, welke als regel naar de nabijgelegen markten exporteeren, wegens het niet geheel opnemen van het aanbod door die markten de prijs te zeer zou dalen."

Minder verheugend is voor deze streken en voor andere streken, die dicht bij Java liggen, echter de mededeeling, dat na de totstandkoming van deze regeling geen copra en zelfs geen klapperolie meer van die streken naar Java vervoerd mag worden.

Deze stelling van de Regeering moge op goede gronden berusten, namelijk, dat Zij daardoor minder geld heeft uit te trekken voor steunverleening en dat door beperking van den import van copra op Java de copraprijs daar zal stijgen, ten bate van de copraproducenten, ik meen toch, dat hier een inconsequentie valt te constateeren in het streven van de Re-

(Muh. Yamin.)

geering, wat betreft haar zooeven gememoreerde zienswijze ten aanzien van den export naar het buitenland.

Als men bedenkt, dat het nog twijfelachtig is of bij den export naar het buitenland — gezien het beperkte afzetgebied en den oorlogstoestand — een hoogere prijs kan worden behaald dan de door de Regeering gebrachte prijs, terwijl voor de copra uit de buitengewesten op Java nu reeds een veel hoogeren prijs kan worden verkregen, zie ik in de bovengenoemde toezegging der Regeering een blijmakende nietszeggende toezegging die de copraproducenten in de betrokken gebieden niet veel zal helpen terwijl zij door het uitvoerverbod naar Java juist benadeeld zullen worden.

Bovendien zie ik in dat verbod een element, dat in belangrijke mate indruischt tegen de ratio van het voorgestelde ontwerpt d.i. de beoogde hulp van de gemeenschap aan de copraproducenten. Dit verbod zal echter met zich brengen, dat de noodlijdende copraproducenten, die ver van Java zitten, worden geholpen door de gemeenschap, waarin begrepen zijn de copraproducenten, die doordat zij dicht bij Java wonen met een behoorlijken prijs, hooger dan die door de Regeering beoogd, daarheen kunnen importeeren en de consumenten op Java, juist ten koste van de twee zooeven genoemde groepen.

Ik kan dan ook met den besten wil ter wereld dit verbod niet ondersteunen.

Wil men de noodlijdende copra-producenten helpen, ten laste van de gemeenschap, goed, daarmee wil ik accoord gaan, maar ik kan stellig niet ondersteunen de gevolgtrekking, dat de nog niet zoo noodlijdende copraproducenten in de Buitengewesten in het bijzonder Sumatra, Borneo en Bali en de klapperolieconsumenten op Java tweemaal belast zijn.

Wil men de import op Java beperken tot de noodige 30 000 ton copra, dan zou men die import moeten toelaten uit die gebieden, die vóórdien reeds behoorden tot de geregelde copraproducenten voor Java.

Als de Regeering hierbij ook wil optreden als copra-opkooper, in concurrentie met de reeds bestaande opkoopapparaten, kan Zij juist daardoor bewerkstelligen, dat niet alleen die opkoopapparaten van die toestemming profiteeren, doch ook de copraproducenten zelf.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het feit, dat de Regeering in dezen moeilijken tijd bereid is, na de Robustakoffiecultuur, eveneens aan de klappercultuur de helpende hand toe te steken, kan ik in het algemeen toejuichen. De klappercultuur neemt immers een zóó groote plaats in ons economisch leven in, dat zij naast rijst en eenige andere producten in den regel wel den doorslag geeft aan onze handelsmarkt en onze huishouding.

Waar de algemeene handelsprijs van copra en klappers thans in sommige streken ver beneden de minimale is, beseft men, hoe de Indonesische huishouding daardoor haar steunpilaren mist. De economische gesteldheid in de klapperstreken is thans dan ook leelijk aan het wankelen, zoodat zij wel nauwgezette aandacht verdienen moet.

Dat de copra van zoo'n vitaal belang is voor het economische leven kan ik demonstreeren uit de exportcijfers van de Westkust van Sumatra. Naar tonnemaat bedraagt de uitvoer in 1939 en 1938 23 100 tons en 20 100 tons, d.w.z. ongeveer 50% van de heele handelsbeweging. De waarde daarvan was in 1939 en 1938 respectievelijk *f* 1 092 000 en *f* 1 389 000 van den geheelen uitvoer van resp. *f* 7 023 000 en *f* 7 099 000, derhalve ongeveer 16% en 19% van de totale waarde van den uitvoer. De getallen toonen de intensiteit van den coprahandel in dat gewest; bedenkt men dat de klappers in den regel afkomstig zijn van verschillende streken als de eilanden ten Westen van Sumatra, waartoe Poelau Nias, Poelau Tello en Poelau Mentawai eveneens behooren, en ten slotte van de boven- en benedenlanden van dat gewest, dan beseft men, hoe intensief de coprahandel en de copracultuur zijn.

(Muh. Yamin.)

Afgezien van deze beteekenis, hangt de klappercultuur voor de benedenlanden van Sumatra's Westkust ten nauwste samen met de cultuur van voedselgewassen als padi. Economisch vullen klapper en rijst elkaar aan. Bij gebrek aan en mislukking van den padioogst behoort sinds eeuwen de klapper het economisch gebrek aan te vullen. In de streken tusschen Loeboek Aloeng en Pariaman is dan ook duidelijk gebleken, dat de bevolking toen de padioogst mislukte of toen de padiopbrengst niet toereikend was, al heel gauw teruggreep naar de klapperopbrengst. Waar deze thans en tot voor kort minimaal was, bleef de verwachte aanvulling door de natuur aangewezen, dan ook weg. Het gevolg is dan ook bekend.

Men constateert aldaar voedselgebrek en in sommige streken is de huishouding zelfs gekomen tot hongersnood, die zoovele slachtoffers heeft gevergd.

Daarom kan ik het dan ook toejuichen, dat de Regeering deze verslechterde economische situatie wel beseft en bereid is, aan de klappercultuur de helpende hand te bieden. De vraag is, of die hulp wel toereikend is en of zij het resultaat zal kunnen bereiken, dat de Regeering met de hulp beoogt.

Het is daarbij natuurlijk heel jammer, dat een aandachtige lezer van de aanhangige regeeringsstukken den indruk krijgt, dat de Regeering ook niet precies weet hoe de klappersituatie en de copra-beweging in deze landen wel precies zijn. Het is een tasten en zoeken naar de juiste verhouding en naar de vaste normen; begrijpelijk is het daarom, dat de memorie van toelichting een nogal chaotischen indruk geeft, zelfs nadat zij door de memorie van antwoord nader is toegelicht. In het bijzonder trekt de prijsbepaling, die niet bevredigend is, bijzondere aandacht.

Met den gedachten regionalen basisprijs van *f* 1,50 per quintaal voor de copra uit de buitengewesten kan ik uiteraard en op goede gronden niet meegaan. Allereerst vertoont deze gemiddelde prijs zoo'n groot verschil met den voor Java-copra vastgestelden prijs. Deze differentiatie voor een en dezelfde copra van dezelfde kwaliteit en hetzelfde gehalte is niet alleen verwerpelijk, maar ook onbillijk. In de practijk zal het gemaakte verschil de copra uit de buitengewesten uit de Indische markt helpen verdrijven, en een sterk bevoorrechte positie aan de Java-copra bezorgen. Bovendien ben ik van oordeel dat de prijsdifferentiatie niet op sterke gronden in de memorie van toelichting en in de memorie van antwoord door de Regeering is beargumenteerd.

Dat de maatregel tot eigenaardige economische gevolgen moet leiden, blijkt al direct uit het uitgevaardigde uitvoerverbod van copra en klapperolie uit de buitengewesten naar Java. Deze maatregel beteekent het verdrijven van de buitengewesten van de zoo voordeelige Javamarkt, en het reserveeren van dit economisch gebied voor bevoorrechte producenten. Nederlandsch-Indië moeten wij economisch beschouwen als een geheel gebied, als een tolgebied als men wil. Door dezen maatregel krijgt men twee tolgebieden, die door de sterke muren van een uitvoerverbod van elkaar zijn gescheiden. Niet alleen beteekent dit voorbeeld een precedent voor andere economische maatregelen, maar daarmede is weer bewezen de tendens om Java en de buitengewesten op verschillende wijzen te bejegenen.

Afgezien daarvan is de prijs van *f* 1,50 per quintaal uitermate laag. Willen wij een billijken prijs benaderen, dan moeten wij als norm nemen den algemeenen marktprijs in een normalen tijd. Ik heb de schommelingen der prijzen in de laatste vijf jaren nagegaan, en voor de copra uit Sumatra's Westkust heb ik het volgende overzicht in het verslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Padang, over het jaar 1939, blz. 45 gevonden:

1935 20 700 tons waarde *f* 1 083 000 5,2 cent per kg
1936 22 822 tons waarde *f* 1 936 000, 8,5 cent per kg
1937 28 969 tons waarde *f* 3 566 900, 12,3 cent per kg
1938 20 460 tons waarde *f* 1 389 194, 6,7 cent per kg
1939 23 100 tons waarde *f* 1 092 491, 4,73 cent per kg.

De gemiddelde prijs in het tijdperk 1935—1939 per quintaal zal dus $100 \times \frac{37{,}43 \text{ cent}}{5} = f\ 7{,}48$ bedragen. Deze prijs is dan ook de norm tegen het einde van het vorige jaar, welke in November 1939 in feite *f* 4,80 bedroeg. In de laatste maanden daalt de prijs tot *f* 3 per quintaal, in elk geval niet lager dan *f* 2,50. De gemiddelde prijs van *f* 1,50 per quintaal is derhalve niet alleen veel lager dan de minimumprijs in den catastrophalen tijd na September 1939, maar mist in ieder geval elken goeden grondslag voor een goede becijfering. Daar de prijs van 400 klappers, welk aantal noodig is om een quintaal copra te verkrijgen, wel hooger is dan *f* 2,50, kunnen in den prijs van *f* 1,50 per quintaal onmogelijk reeds gecalculeerd worden de kosten voor plukloon, ontbolsteren, inzamelloon, uitdrogen en vracht, welke laatste per trein reeds ½ cent per km bedraagt. De prijs van *f* 1,50 zal voor de Westkust nauwelijks toereikend zijn om de huurloonen van de Lampongapen te betalen.

Ik sta derhalve op het standpunt, dat voor copra van de buitengewesten een hoogere prijs betaald moet worden, en dat verder de export- en importbeweging uit de buitengewesten naar Java niet kunstmatig door verbodsbepalingen moet worden beïnvloed.

De door de Regeering vastgestelde gemiddelde prijs van *f* 1,50 leidt als beweerd, tot eigenaardige consequenties. Allereerst wordt de crisisprijs ad *f* 1,50 door een regeeringsmaatregel bestendigd, ofschoon de producenten wel vrij zijn hun producten buiten Indië te verkoopen. De bestendiging van dezen crisisprijs kan nooit als steun aanvaard worden, omdat met dien minimalen prijs niets uit te richten valt. Daarnaast heeft men een uitvoerverbodsbepaling, die de vrije handelsbeweging niet alleen belemmert, maar ook de natuurlijke concurreerende prijzen ten voordeele van een deel van het economisch gebied bepaalt.

Dit is onbillijk, en beteekent in de practijk het scheppen van een algemeenen maatregel, die in feite eenzijdig werkt. De door de Regeering ingekochte voorraad zal bovendien in den regel niet gesorteerd worden in copra van Java en in die van de buitengewesten; ze zullen beide op de internationale markt onder een en denzelfden exportprijs komen. Het betrekkelijk geringe verschil tusschen exportprijs en Java-copraprijs zal worden gecompenseerd door het groote verschil tusschen den exportprijs en *f* 1,50 per quintaal. Het eene economisch gebied wordt derhalve noodeloos ondergeschikt gemaakt aan het andere. Daarmede is een bijzonder economisch stelsel geschapen, dat geen goede gronden heeft en zeker met succes bestreden kan worden.

Trouwens het door de Regeering ten deze gevolgde stelsel kan ik onder geen enkel economisch stelsel rangschikken; het is geen single-buyer en single-seller-systeem als bij de Robusta-koffieregeling, omdat de export naar buiten naast een uitvoerverbod naar Java tenslotte geheel vrij is. Het is dan ook geen vrij handelssysteem meer, omdat de inkoopprijzen niet aan den natuurlijken gang van zaken worden overgelaten. De regeling is eigenlijk systeemloos en is in haar uitvoering nog al grillig van vorm.

Bij de gedachte regeeringshulp moet aan de Regeering desniettemin de wil om winst te maken wel vreemd zijn. De hulp is een indirecte steun voor een zeker doel, namelijk om geld in de klapperstreken in circulatie te brengen, ter vervanging van directe financieele hulp. Laat men deze gedachte los, dan treedt de Regeering niet meer op als een orgaan, dat het economisch leven reguleert, maar wordt Zij een handelslichaam, dat op winst uit is. Dat kan niet de bedoeling der Regeering zijn, en het kan ook, gezien de noodzakelijkheid van financieele hulp aan de coprastreken als zoodanig geen beteekenis hebben. Als gezegd, Mijnheer de Voorzitter, juich ik

(Verboom.)

eenerzijds de durf der Regeering toe, dat Zij in dezen tijd met een dergelijken ingrijpenden maatregel bereid is voor den dag te komen, maar anderzijds hoop ik, dat Zij er niet tegen zal opzien de consequenties van dezen maatregel te aanvaarden en de billijkheid bij het bepalen van de prijzen zoo nauwgezet mogelijk te betrachten.

Ten slotte, nog iets over de uitgave ten behoeve van den steunmaatregel voor robusta-koffie. Verheugend is de mededeeling, dat de koffie-handelaren door den koffie-aankoop bij het Koffiefonds hun handel op normale wijze kunnen voortzetten. Een andere omstandigheid, waarvoor ik eveneens de aandacht der Regeering verzoek, betreft de orders, die ten laste van het Koffiefonds geplaatst zullen worden, in het bijzonder bij de Indonesische exporteurs of groothandelaren in koffie. De Indonesische handelsstand, in het bijzonder ter Westkust, ziet op goede gronden de eerste orders met spanning tegemoet.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen over deze regeling is gezegd, kan ik betrekkelijk kort zijn. Het heeft natuurlijk geen zin, dat ik hier in herhalingen treed; ik wil daarom alleen verklaren, dat ik mij voor een groot deel kan aansluiten bij de beschouwingen van den heer Vas Dias en dat ik gaarne daarop het antwoord van de Regeering zal vernemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij juichen het op zich zelf toe, dat de Regeering is gekomen met een regeling op dit zeer belangrijke punt. Vast staat wel dit, dat de Regeering niet overijld tot een dergelijke regeling is overgegaan; vele jaren achtereen immers is er in dezen Raad op aangedrongen, dat de Regeering de moeilijkheden, die zich voordeden ten aanzien van den coprahandel en dus ook ten aanzien van de producenten van copra, zou trachten te ondervangen. De Regeering komt nu met een regeling op een oogenblik, dat het water tot de lippen is gekomen.

Ik ben geen bewonderaar, zooals men voldoende weet, van het systeem, dat hier door de Regeering gevolgd zal worden. Ik kan in het algemeen in een regeling, waarbij voorraden uit de markt worden genomen en voor korteren of langeren tijd worden opgeslagen, weinig aantrekkelijks zien. Ik geef echter toe, dat onder de huidige omstandigheden, nu een groot deel van ons afzetgebied is weggevallen als gevolg van den oorlog, een dergelijke regeling vermoedelijk de eenig mogelijke is; ik leg mij daarbij thans dus neer.

Ik zal mij overigens beperken tot de bespreking van enkele punten, die mij nog weinig bevredigend toeschijnen. In de eerste plaats de kwestie, die hier vanmorgen reeds eenige malen besproken is, namelijk de kwestie van de ongelijke prijzen, die zullen gelden voor de buitengewesten en voor Java, de kwestie dus, die in het kort gekarakteriseerd is als de kwestie van de dispariteit.

Het betreft hier mijns inziens wel een heel eigenaardigen gang van zaken. Wanneer ik het goed zie toch, zal deze regeling, die in de allereerste plaats bedoelt tegemoet te komen aan de groote moeilijkheden, waarin een groot gedeelte van den archipel zich thans bevindt als gevolg van de slechte coprapprijzen, in de eerste plaats voordeel opleveren voor een gebied, dat daar buiten valt, namelijk voor Java. Blijkens de stukken toch is de bedoeling, dat de regeling, die thans wordt voorgesteld voor de buitengewesten, van opslag van groote hoeveelheden copra, gepaard zal gaan met een invoerverbod van copra voor Java; op die wijze hoopt voor Java men te bereiken een prijsstijging van de copra van *f* 3,70 tot *f* 6 per kg.

Dat is op zichzelf wel een uiterst wonderlijk resultaat van deze regeling, want uit de stukken blijkt, dat zich voor Java overigens geen moeilijkheden voordoen, dat de copra die Java zal produceeren, volkomen kan worden verwerkt en dat zich zelfs nog een betrekkelijk groot tekort voordoet, waarin wordt voorzien door invoer uit de buitengewesten. Desondanks zien wij, dat voor Java wordt bereikt een betrekkelijk groote prijsstijging, een prijsstijging, die wel zeer schril afsteekt bij den prijs, die zal worden aangelegd voor den opkoop van de groote hoeveelheden copra, die uit de markt zullen worden genomen en die met alle kosten, die daarop nog drukken, ongeveer *f* 1,50 zal bedragen.

De Regeering heeft gezegd, dat Zij dit punt — de bij den opkoop aan te leggen prijzen dus — nog nader zal bezien, maar ik geloof toch, dat in het algemeen kan worden gesteld, dat door de Regeering aan dien prijs zal worden vastgehouden.

Ik kan mij een dergelijk verschil eigenlijk niet goed verklaren. Onwillekeurig kom ik hierbij terug op mijn punt van uitgang van zooeven, namelijk, dat het wel heel eigenaardig aandoet, dat deze regeling eerst word voorgesteld nu inderdaad hulp zoo noodzakelijk is, dat indien die hulp niet geboden wordt, eigenlijk niet minder dan een catastrofe te wachten staat.

Het is met een zekere aarzeling, dat ik nader inga op dit punt, omdat ik niet op de hoogte ben van alle details en alle omstandigheden en omdat het dus mogelijk is, dat ik enkele factoren over het hoofd heb gezien, maar ik heb mij bij een vroegere gelegenheid, een aantal maanden terug, toen ik deze zelfde zaak in een klein gezelschap aanroerde, afgevraagd, wat eigenlijk de verklaring is voor het feit, dat de Regeering bij de productie- en restrictieregelingen en alle verdere regelingen, die bedoeld zijn om de belangen van bepaalde producten te behartigen, zich heeft bepaald, als ik het goed zie, tot twee groote groepen, namelijk in de eerste plaats tot de groep van de groot-cultures, de Europeesche cultures dus, waarbij dikwijls ook groote bevolkingsbelangen betrokken zijn, hetzij doordat de bevolking in deze cultures betrekkelijk groote bedragen verdient, hetzij doordat de bevolking datzelfde product wint — en in de tweede plaats tot de producten, die voor Java van overwegend belang zijn.

Ik weet niet, of dit een uitvloeisel is van het vele, dat in den loop der jaren is geschreven over de desa-economie en over de positie van de desa op Java, maar het blijft voor mij een merkwaardig feit, dat men zich tot nu toe bij alle regelingen tot deze twee groote groepen heeft beperkt en dat de producten, die van overwegend belang zijn voor de buitengewesten, niet of onvoldoende de aandacht hadden. Het kan zijn, dat men zijn aandacht heeft geconcentreerd op de producten van Java, omdat het zooveel dichter bij huis ligt, het is mogelijk, dat hier zooals ik zoo pas aanduidde, nog andere omstandigheden een rol spelen, maar mijn theorie — als ik dit groote woord mag gebruiken — vind ik bevestigd in deze regeling, die immers in de eerste plaats beoogt het treffen van een voorziening voor groote gebieden in de buitengewesten, doch die, zoover ik het op het oogenblik kan zien, alleen tot resultaat zal hebben, dat de voordeelen ervan in de eerste plaats en voornamelijk zullen toevallen aan Java.

Wellicht zal men mij tegenwerpen, dat ik nog een tusschengroep vergeet namelijk die streken in de buitengewesten welke door een gunstige ligging als anderszins in staat zijn, haar copra naar het buitenland te verkoopen, tot een hoeveelheid van 130 000 ton, naar uit de stukken blijkt.

Maar ook dan treft de groote ongelijkheid, want in werkelijkheid zijn er dus drie prijzen, die zullen gelden of althans als richtsnoer zullen dienen, namelijk de prijs voor Java ad *f* 6, de prijs voor bepaalde begunstigde gebieden in de buitengewesten, die op het oogenblik op ongeveer *f* 2,40 valt te stellen, als ik mij niet vergis, en tenslotte de opkoopprijs voor het verdere gebied van *f* 1,50. Die prijs van *f* 2,40 kan natuurlijk alleen gehandhaafd worden, wanneer het coprafonds niet zou ingrijpen. Zoo spoedig het fonds zou trachten bepaalde hoeveelheden copra, die onder zijn berusting zijn, te spuien naar de bedoelde uitvoergebieden, zal het resultaat natuurlijk zijn een verdere nivelleering en zal ook daarvoor *f* 1.50 de basisprijs zijn.

(Verboom.)

Ik zeg, Mijnheer de Voorzitter, dit treft mij in bijzondere mate, en ik wil daar toch wel met nadruk de aandacht op vestigen, vooral ook om wat daarover in de memorie van toelichting en de memorie van antwoord is gezegd en wat naar mijn meening al zeer onbevredigend moet worden genoemd. In de memorie van toelichting lees ik op bladzijde 6:

„Hierdoor zal het fonds in staat worden gesteld om den copraprijs op Java van het huidige abnormaal lage niveau te brengen op een normaal peil van bijv. *f* 6 per 100 kg. Dit zal voor de talrijke copraproducenten op Java een belangrijk voordeel beteekenen, terwijl de consumenten van klapperolie slechts weinig meer voor dit artikel zullen hebben te betalen'',

terwijl in de memorie van antwoord o.m. wordt gezegd:

„De Regeering vertrouwt, dat de voorgestelde maatregelen het bereiken van het gewenschte prijspeil op Java mogelijk zullen maken, omdat de consumptie de productie op Java overtreft. In verband hiermede is er zeker geen aanleiding om aan te nemen, dat Java wordt bevoorrecht boven de buitengewesten, immers tegenover het voordeel van de producenten op Java staat het nadeel van de consumenten, die meer voor de klapperolie moeten betalen. Er heeft dus slechts een billijker verdeeling plaats van baten en lasten tusschen boomeigenaars en gebruikers van klapperolie.''

Het komt mij voor, dat deze toelichtingen wel zeer summier zijn; ik zou zelfs geneigd zijn hier het woord „naïef'' te gebruiken. Er is immers geen sprake van, dat de aangehaalde woorden de regeling welke de Regeering op het oogenblik voor oogen staat in voldoende mate wettigen, en ik zou dan ook gaarne willen, dat ze in het regeeringsantwoord nader werden verduidelijkt. Het gaat toch niet aan, dat Java van deze regeling bijzondere voordeelen zal hebben en dat voor de buitengewesten een prijs zal worden aangelegd, waarvan wij vanmorgen in alle mogelijke toonaarden hebben gehoord, dat hij nauwelijks loonend is te achten, een prijs, die den menschen wellicht een sober levensonderhoud biedt, maar die toch elke marge voor verdere uitgaven mist. Wij moeten toch niet vergeten, dat het hier gaat om gebieden, die door de klappercultuur in vroegere jaren een betrekkelijk groote welvaart hebben genoten en dat al deze welvaart op het oogenblik als gevolg van de slechte copraprijzen voor een groot gedeelte bezig is te verdwijnen of reeds verdwenen is.

Men kan zich er niet van afmaken, zooals in de stukken gebeurt, met te zeggen: de menschen krijgen aldus een prijs, waarbij zij het leven kunnen houden en in de afgeloopen jaren heeft een verheugende uitbreiding van den verbouw van voedingsgewassen plaats gehad zoodat wat de voedselvoorziening betreft de bevolking voor een groot deel in eigen behoefte kan voorzien. De bevolking heeft — dat is in deze zaal reeds zoo vaak betoogd, ik meen ook door de Regeering — tenslotte meer noodig voor haar uitgaven. Zoodra zij in contact komt met de groote maatschappij moet zij over geld kunnen beschikken. Zij heeft ook geld noodig voor het onderwijs aan haar kinderen en voor zooveel meer. Dikwijls veel geld, omdat de studiegelegenheden in de buitengewesten beperkt zijn en men dus in vele gevallen op Java is aangewezen, wat zeer groote kosten medebrengt, ook al legt men het nog zoo bescheiden aan. Dat alles maakt, dat men zeker geen genoegen kan nemen met een toestand, waarbij de bevolking er nog net het leven bij kan houden, tenzij men de zaak wil bezien in het enge verband van de situatie van het oogenblik, en zich geen rekenschap wil geven van de verdere omstandigheden. Ik zou zeggen, dat nu de zaak eindelijk aan de orde is gesteld, nadat er reeds zooveel jaren in den Volksraad over gesproken is, het toch zeker zaak is, dat men het vraagstuk in grooter verband beziet en dat gelet wordt op de groote belangen, die zich hier voor bepaalde streken van dezen archipel voordoen.

Het tweede bezwaar speciaal tegen deze prijsregeling is, dat zij voor de bevolking op Java zal leiden, zooals de Regeering zelf erkent, tot een stijging van den prijs van klapperolie. De Regeering zegt in dit verband:

„sedert Mei 1939 staat de kleinhandelprijs voor klapperolie op 8¼ cent per bierflesch, welke prijs bij het evenaangegeven niveau zou komen op 9¾ cent.''

Ik begrijp deze cijfers niet precies — de heer Smit heeft daar ook reeds op gewezen — wanneer men deze prijzen stelt tegenover de prijzen van *f* 3,70 en *f* 6 voor copra, waarvan de Regeering zelf uitgaat. Een prijsverhooging toch van *f* 3,70 op *f* 6, — een mijner geachte medeleden is zoo vriendelijk geweest het voor mij uit te rekenen — komt neer op een verhooging van 62%, terwijl de prijsverhooging van 8¼ cent op 9¾ cent in werkelijkheid een prijsstijging van 18% beteekent. Dit is dus wel een groote divergentie welke ik mij niet kan verklaren.

Maar dat daargelaten, er zal in elk geval een prijsstijging plaats hebben van een artikel, dat ook door de allerarmsten van de bevolking gebruikt wordt, een prijsstijging van minstens 1½ cent per liter, welke voor kleine hoeveelheden in verhouding nog veel meer zal zijn, omdat men prijzen nu eenmaal altijd moet afronden. Het geldt hier een artikel, dat onontbeerlijk is voor de bevolking, ook voor het allerarmste deel der bevolking; daar de bevolking met centen en halve centen rekent, vind ik dit een prijsstijging, die niet zonder bedenking is, en ik vraag mij dan ook af of zij door de omstandigheden voldoende gewettigd is. Het gevolg ervan zal in bepaalde gevallen zijn, dat een deel van de bevolking zich de luxe van het gebruik van klapperolie niet meer zal kunnen veroorlooven en dan krijgen we dus de zeer dwaze constructie — die overigens in de afgeloopen jaren in de wereld wel meer vertoond is, maar die dan ook verantwoordelijk is voor den chaos, waarin we ons op het oogenblik bevinden, — dat wij overwegen enorme hoeveelheden copra in de buitengewesten te vernietigen, terwijl op hetzelfde oogenblik een deel der bevolking op Java of elders zelf van het gebruik van klapperolie verstoken zou zijn. Dit kan toch niet een juiste gang van zaken zijn; het heeft mij ten zeerste getroffen, dat in de stukken wel heel luchtig hierover wordt heengeloopen.

Een ander punt, dat mij niet bevredigt, is de besteding van de gelden, welke worden aangevraagd, en welke volgens het staatje dat op blz. 6 van de memorie van toelichting wordt gegeven, een bedrag van *f* 11 150 000 zullen beloopen. Voor één oogstjaar is een bedrag van *f* 6 300 000 gemoeid met den aankoop van copra, terwijl het overige gedeelte besteed wordt aan vervoers- en verwerkingskosten, bouw en huur van pakhuisruimte enz. Ik vraag mij af, of dit een opzet is, die inderdaad economisch kan worden genoemd, en of in dit opzicht niet een andere soberder regeling mogelijk is.

In dit verband nog een andere opmerking welke geldt de verdeeling van de kosten over drie jaar. Ook deze methode, die de Regeering denkt te volgen, is mij niet geheel duidelijk. De Regeering zegt, dat deze regeling bedoelt een voorziening te treffen voor één jaar, maar wij zullen toch rekening moeten houden met de mogelijkheid, dat over één jaar de moeilijkheden, die zich thans voordoen, nog niet overwonnen en nog niet verdwenen zullen zijn, en dat men dus wel voor een tweede of een derde jaar tot soortgelijke maatregelen zal moeten overgaan. Als men dat niet zou doen heeft deze maatregel, naar mijn meening, weinig zin en heeft het zeker weinig zin om te zeggen, zooals de Regeering deed, dat het van groot belang is te achten, dat het productie-apparaat onaangetast blijft. Dit zou inderdaad reden kunnen zijn om te zeggen: wij moeten ook ten aanzien van het productie-apparaat als zoodanig bepaalde maatregelen nemen. De Regeering rept hier echter niet van. Integendeel, zooals ik zei, Zij zegt, dat Zij voorshands het productie-apparaat onverminderd wenscht te handhaven, maar dat impliceert dan tevens, dat over een

(Mochtar.)

jaar en over twee jaar dezelfde maatregel wellicht opnieuw zal moeten worden genomen en zooals ik de zaak zie, zal dit, evenals de heer Kan becijferd heeft, opnieuw een bedrag van ruim *f* 11-millioen vorderen, want dan zal men opnieuw uitgaven moeten doen voor meer pakhuisruimte, transport, administratie en zooveel meer.

Ik zie dus niet in, waarom men de methode zou moeten volgen, die ik zooeven noemde, nl. van een verdeeling van het bedrag van ruim *f* 11-millioen over drie jaar.

Tenslotte nog deze opmerking. De Regeering heeft gesproken van handhaving van het productie-apparaat. Ook ik geloof, dat het op het oogenblik het beste zal zijn, niet tot restrictiemaatregelen over te gaan al zal men, zooals ik zooeven al betoogd heb, daarvan ook de consequenties moeten dragen. Maar even belangrijk als het is, het productie-apparaat te handhaven lijkt het mij, dat het apparaat van den handel, van den tusschenhandel ook, gehandhaafd wordt en ik sluit mij dus volkomen aan bij de pleidooien, die vanochtend in dat opzicht geleverd zijn.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! De voorliggende ontwerp-ordonnantie beoogt steunverleening aan de copraproduceerende bevolking, wier product door het wegvallen van verschillende afzetgebieden bijna geheel onverkoopbaar is geworden. De vorm van die steunverleening zal volgens de memorie van toelichting bestaan uit aankoop door de overheid van de copra, waarvoor geen afzegebied kan worden gevonden. Op die wijze meent men de klappercultuur, die voor een groot deel der bevolking een belangrijk middel van bestaan vormt, in stand te kunnen houden. Men wil dus die cultuur voor ondergang behoeden en haar in de toekomst de positie doen innemen, welke zij vroeger had.

Met deze grondgedachte kan ik mij vereenigen en ik juich zelfs toe, dat de Regeering nu eindelijk is gekomen met een voorstel in die richting, hetgeen eigenlijk eerder had moeten geschieden, waar het toch bekend was, dat de positie van de copra zelfs reeds lang vóór den oorlog zeer zwak was.

Echter ben ik er niet geheel zeker van, of inderdaad het gewenschte resultaat zal worden verkregen, indien niet volledig rekening wordt gehouden met factoren, die tot het welslagen van dezen maatregel kunnen medewerken.

Hiertoe reken ik in de eerste plaats den prijs, dien de copra zal moeten maken, teneinde belanghebbenden in staat te stellen hun tuinen te onderhouden, want voor de meeste hunner is de copra de hoofdbron van inkomsten, zoodat het kapitaal, dat benoodigd is voor dit onderhoud, hoe klein het ook moge zijn, gevormd wordt uit de opbrengst van het product. Is de prijs zoo laag, dat deze nauwelijks voldoende is om het noodzakelijk levensonderhoud van den eigenaar en zijn gezin te bekostigen, of dat er na aftrek daarvan niets meer overblijft, dan is het toch duidelijk, dat die eigenaar zijn klappers ongeplukt zal laten. Nu moet men niet zeggen, zooals in de memorie van antwoord is gezegd, dat wanneer de producenten den prijs niet aantrekkelijk vinden en de klappers daarom liever ongeplukt laten, dit dan een taakverlichting voor het fonds zal beteekenen, maar men moet uitgaan van het principe, dat met dezen maatregel verleening van steun wordt beoogd. Indien dit als beginsel wordt aangenomen en voorop wordt gesteld, dan moeten ook alle middelen aangewend worden om dien steun werkelijkheid te doen zijn en als zoodanig bij de bevolking te doen gevoelen.

Hoe hoog de prijs zal moeten zijn hangt inderdaad af van verschillende omstandigheden en van plaatselijke toestanden, maar ten aanzien van één punt is men echter zeker en dat is, dat voor 100 kilogram copra 400 klappers noodig zijn. Wanneer men dit aantal voor oogen houdt en daarnaast legt den prijs van *f* 1,50, waarin bovendien de vergoeding voor de diensten van den tusschenhandel begrepen is, dan vraag ik mij af, wat de prijs van één klapper zal moeten zijn.

(Yo Heng Kam.)

Bovendien moet men niet vergeten, dat aan de verwerking van klappers tot copra kosten verbonden zijn, als plukloon, schilloon, transportkosten naar de bereidingsplaats en ten slotte de kosten voor het drogen, welke door de Regeering zijn gecalculeerd op *f* 3 per ton of 3 cent per 100 kilogram. Wanneer men al deze kosten moet aftrekken van die *f* 1,50 dan houdt men slechts enkele centen over, die dan de waarde van 400 klappers moeten vertegenwoordigen, hetgeen neerkomt op een prijs van 1 cent voor 5 à 6 klappers. Zou men dan denken, dat de copraproducenten in de buitengewesten nog de moeite zouden willen nemen om tegen dien prijs hun klappers tot copra te verwerken, en dat de hulp, zooals thans wordt voorgesteld door hen als daadwerkelijke hulp wordt gevoeld? Ik geloof het niet. Wil men dus aan deze regeling een grootere beteekenis toekennen, dan zal de Regeering den prijs van *f* 1,50 moeten verhoogen tot een zoodanig bedrag, dat in elk geval de productiekosten en de redelijke waarde van de klappers gedekt wordt.

Voorts wil ik verzoeken de mogelijkheid te scheppen, dat de copra uit de buitengewesten op Java op de markt kan worden gebracht.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Als een der laatste sprekers is het moeilijk nieuwe gezichtspunten ten aanzien van dit onderwerp naar voren te brengen. Ik was aanvankelijk van plan ten aanzien van dit onderwerp niet het woord te voeren maar meen achteraf beschouwd toch nog goed te doen hier even in het kort van mijn standpunt te doen blijken.

In de eerste plaats wil ik verklaren, dat ik mij gaarne aansluit bij degenen, die principieele bezwaren hebben tegen de voteering van het voorgestelde bedrag. Mijn bezwaar gaat n.l. over het volgende.

Wij weten toch, dat de copra in den laatsten tijd wordt verdrongen door dierlijke vetten en de toestand zelfs zoodanig is geworden, dat de copra maar 8% uitmaakt van de wereldconsumptie. Wij hebben een paar jaren terug ook fondsen uitgetrokken voor de schuldbevrijding ten aanzien van de copra. Nu is mijn principieel bezwaar te belichamen in de volgende vraag! Moeten wij nu nog doorgaan met een steunverleening ten behoeve van deze kwestie? Kan het kapitaal daarvoor aan te wenden, niet op een andere wijze nuttiger worden besteed? Wij weten nog hoe dankbaar wij destijds waren, toen Holland *f* 25 millioen aan Indië uitkeerde, om dit geld aan te wenden voor een aantal economische maatregelen.

In verband hiermede heb ik mij afgevraagd, of het bedrag *f* 10 millioen niet beter benut zou kunnen worden — en dan bepaal ik mij uitsluitend tot de buitengewesten —, bijvoorbeeld ten aanzien van een industrialisatie van de buitengewesten, met betrekking tot den aanleg van irrigatiewerken, electrificeering enz., waardoor dat bedrag, dat de Regeering hier blijkbaar op zij heeft kunnen houden, beter ten algemeene nutte zou kunnen worden besteed.

Ik heb er natuurlijk geen enkel bezwaar tegen wanneer deze *f* 10 millioen zou worden uitgekeerd, als er goede zekerheid bestond van een later economisch rendement. Maar dit, gezien de wereldconstellatie ten aanzien van de copra, betwijfel ik in groote mate.

Daarom acht ik het voor mijzelf — een van de sprekers voor mij heeft dit al gezegd —, juist dat de Regeering ten aanzien van de voteering van genoemd bedrag inderdaad de noodige voorzichtigheid zal betrachten. Doch ik wil mijn principieele bezwaren in ieder geval toch niet zoo ver laten gaan, dat ik mij tegen het voorstel zal verzetten, waar ik ook al heb gezegd, dat de klappercultuur in een noodtoestand verkeert en dus geholpen moet worden. Ik wil echter alleen zeggen, dat — hetgeen ook in de memorie van antwoord is verklaard en ook eenigszins in de richting van mijn betoog gaat — de bevolking zelf al is overgegaan tot een omschakeling t.a.v. de economische voorzieningen. Er staat n.l. in de

(Yo Heng Kam.)

memorie van toelichting te lezen, dat de bevolking nu al sedert lang is overgegaan, tot den verbouw van meer rijst en handelsgewassen, tweede gewassen. Daaruit blijkt wel, dat de bevolking zelf ook al tot het besef is gekomen, dat zij in de situatie moet ingrijpen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering gaat blijkens dit voorstel van de veronderstelling uit, dat, wanneer men de klappercultuur in de buitengewesten gaat steunen, men op die wijze ook de klappercultuur op Java steunt. Want tengevolge van de richtprijzen, die hier worden aangelegd, zullen de prijzen in Java ook naar boven gaan. Doch dat betwijfel ik nu. Want, zooals in de memorie van antwoord staat, zou maar 30 000 ton, — dat is de normale hoeveelheid volgens de Regeering, die naar Java gaat — kunnen worden ingevoerd. En nu vraag ik mij af, of de Regeering met die 30 000 ton hier een regelenden invloed kan uitoefenen op de prijzen op Java. Ik geloof, dat dit quantum toch veel te laag is om hier een dergelijke prijsstijging tot stand te kunnen brengen, wanneer wij in aanmerking nemen, dat de productie-capaciteit van Java ± 500 000 ton copra bedraagt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil dan gaarne aannemen, dat de verwachting van de Regeering uitkomt, doch dan bestaat op een ander punt ten deze bij mij weder bezwaar. Ik volg nu in dit geval den gedachtengang van de Regeering. Dat tweede bezwaar is — dat heeft de heer Verboom zooeven ook al reeds naar voren gebracht — dat wij hier een verschuiving zullen krijgen. Want de Regeering verklaart immers, dat door de prijsstijging van de copra, op Java vanzelfsprekend de prijzen van de klapperolie naar boven zullen gaan.

Ik wil hieraan nog toevoegen, dat ik mij gaarne aansluit bij het betoog van den heer Verboom te dezer zake.

Mijnheer de Voorzitter! In voorgaande jaren is van de zijde van den Volksraad meermalen aangedrongen op prijsverlaging van het zout, omdat het zout een van de onmisbare bestanddeelen vormt voor de voeding der Inheemsche bevolking. De prijs van het zout werd te hoog geacht en aangedrongen werd op verlaging. De Regeering is daartoe toen overgegaan. Ik wil er op wijzen, dat ook klapperolie evenals het zout, een zeer belangrijke rol speelt in de volksvoeding. De Inheemsche bevolking gebruikt over de geheele linie klapperolie. De steun, zooals de Regeering zich die gedacht heeft voor de klappercultuur in de buitengewesten beteekent dan ook, dat men de lasten van het eerste levensonderhoud der Inheemsche bevolking op Java zal verhoogen. Dat heeft de Regeering nooit gewild.

De verlaging van het zout bedroeg per gezin ongeveer 3 à 4 cent per hoofd, maar de steun aan de klappercultuur in de buitengewesten zal een grootere verhooging beteekenen van de kosten van het eerste levensonderhoud op Java als gevolg van de stijging van de prijzen van klapperolie en dat is voor mij een tweede principieel bezwaar.

Ik sluit mij gaarne aan bij die leden, die hier het verzoek tot de Regeering hebben gericht om nu het coprafonds wordt ingesteld, ook den tusschenhandel te steunen. Ik bedoel hier dan voornamelijk den Chineeschen tusschenhandel, die op het gebied van de copra jaren lang zeer nuttige diensten heeft bewezen. Ik zou het betreuren indien die tusschenhandel zoo zonder meer zou worden uitgeschakeld. Natuurlijk moet te dezen aanzien de werkwijze worden bepaald. Dat wil zeggen, dat hier instructies moeten worden vastgesteld ten einde een regelmatigen gang van zaken te waarborgen.

Nu nog een vraag. De Regeering heeft toegezegd, dat de oliefabrieken gesteund zullen worden door lage verkoopprijzen van de copra. Ik zou gaarne van de Regeering vernemen op welke wijze Zij dat denkt te regelen, want de prijs zal nu toch wel moeten worden bepaald. Immers hoe kan men anders den export tot stand brengen, wanneer men niet weet tegen welken prijs men het buitenland de copra kan aanbieden? En om dien prijs te kunnen vaststellen moet men

(Mussert.)

allereerst den kostprijs kennen. Daarom is het zaak, dat de Regeering — die de zaak zeer summier heeft behandeld — in deze wat uitvoeriger ingaat, dan in de memorie van antwoord is geschied ten aanzien van de terzake in het afdeelingsverslag gestelde vragen.

Ik zie hier ook een kleine tegenstrijdigheid. Wanneer de Regeering straks meer invoert van de buitengewesten ten einde de oliefabrieken op Java te steunen, dan krijgt men, dat hier een overschot ontstaat, het tekort op Java wordt door de Regeering gewaardeerd op 30 000 ton. Dat is m.i. aan den lagen kant. In de memorie van toelichting staat, dat in 1938 op Java is ingevoerd uit de buitengewesten ongeveer 30 000 ton en dat in 1939 de behoefte was gestegen tot 61 000 ton. Maar wanneer de Regeering straks meer copra gaat invoeren vanuit de buitengewesten ten einde de olie te steunen, dan krijgt men een soort cirkeltje. Dat wil dus zeggen, dat de copra, die anders door de oliefabrieken zou worden afgenomen, voor een deel onbenut wordt gelaten. Men krijgt dan weer een prijsdaling en de Regeering zal nooit bereiken, wat Zij beoogt, namelijk een reguleerenden invloed van de prijzen op Java. Indien Zij — de heer Vas Dias heeft er reeds met een enkel woord over gesproken — blijft vasthouden aan de richtprijzen op Java op een basis van *f* 6, dan wil dit ook zeggen dat de olie-export wordt belemmerd doordat concurrentie met het buitenland onmogelijk wordt.

De Regeering zal de met het coprafonds te maken winst besteden aan verbetering van de kwaliteit van het product. Voor de goede orde zou ik de vraag willen stellen, of dit alleen geldt voor de buitengewesten of ook voor Java. Het zal de Regeering bekend zijn, dat er in Java den laatsten tijd zeer wordt geklaagd over de kwaliteit van de copra, een oude klacht, waarvoor men tot nu toe geen bevredigende practische oplossing heeft kunnen vinden.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Na de vele sprekers over dit onderwerp kan ik met twee opmerkingen volstaan.

De kwestie van de financiering heeft ook de heer Verboom reeds aangeroerd. Ten laste van het begrootingsjaar 1940 zal slechts een bedrag van *f* 1 millioen worden gebracht en de Regeering motiveert deze werkwijze door te zeggen dat de termijn, gedurende welken de copra kan worden opgeslagen, kan worden gesteld op gemiddeld 2½ jaar en dit vormt dan het uitgangspunt om de uitgaven te verdeelen over drie begrootingsjaren. Mij is dit niet duidelijk, Mijnheer de Voorzitter. De memorie van antwoord brengt ten deze geen verheldering. De Regeering is van plan om te beginnen den oogst van 1 jaar op te koopen. Deze uitgaaf zou in twee verschillende begrootingsjaren vallen, maar zou dan toch hoogstens over die twee begrootingsjaren dienen te worden verdeeld, eventueel in de verhouding, waarin de opkoop over die jaren valt. Maar volgens de huidige opvatting over de comptabiliteitsbegrippen valt het toch niet te verdedigen, ze te verdeelen over drie begrootingsjaren. Deze werkwijze zal, gelijk de heer Verboom aantoonde, nog minder houdbaar zijn, indien het volgende jaar de steunverleening zou worden gecontinueerd.

Mijn tweede opmerking betreft de stijging van den klapperolieprijs op Java. Mèt de heeren Smit en Verboom betwijfel ik of deze stijging beperkt zal blijven tot het bedrag, in de memorie van toelichting genoemd. In ieder geval zal er een stijging te verwachten zijn en dat zal er dus op neerkomen, dat de minder en de minst goedgesitueerden op Java in mindere mate klapperolie zullen kunnen koopen dan voorheen en dat de allerminst bedeelden er geheel van verstoken zullen blijven. Ik heb mij afgevraagd, of het uit een oogpunt van een politiek van sociale rechtvaardigheid wel te rijmen valt, dat in de toekomst de armsten en de allerarmsten op Java verstoken zullen zijn van een zoo noodzakelijk bestanddeel van het dagelijksche menu, als er in de opslagplaatsen in de

(Voorzitter.)

buitengewesten 400 000 ton copra opgeslagen blijft liggen. Mijns inziens is deze vraag van voldoende belang om haar in de aandacht van de Regeering aan te bevelen en voor Haar om er zoo mogelijk op te antwoorden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van de Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid morgen te antwoorden?

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord morgen plaats hebben.

De vergadering wordt te 2.16 uur n.m. gesloten.

41ste VERGADERING — VRIJDAG 13 SEPTEMBER 1940.

Ingekomen stuk. — Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**).

41ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 13 September 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**). — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der eerste gewone zitting.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 41 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, De Raad, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, Wirjopranoto, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer De Vries.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een schrijven van den 1en Gouvernements Secretaris No. 1744/B, ddo. 12 September 1940 houdende mededeeling, dat het in het voornemen der Regeering ligt, een buitengewone zitting bijeen te roepen tegen 15 October a.s., terwijl er naar wordt gestreefd de indiening van de begrootingsvoorstellen geruimen tijd vóór den aanvang van deze buitengewone zitting te doen plaats hebben, zoo mogelijk reeds in de eerste dagen van de volgende maand.

Het stuk wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de vijftiende aanvullende begrooting betreffende Afdeeling VI, Departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **65**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **De Vries,** Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Hoe zeer ook tijdens de behandeling van het onderwerp verschillende aspecten zijn naar voren gebracht, zoo kwam hierin toch een bepaalde hoofdgedachte tot uiting en wel deze, dat alle leden van den Volksraad, die hierover het woord hebben gevoerd, het toejuichen dat de Regeering met een voorstel tot steun aan de copraproductie is gekomen. De Regeering meent dan ook te zien bevestigd — hetgeen eveneens reeds bij de schriftelijke gedachtenwisseling bleek —, dat er tusschen den Volksraad en Haar overeenstemming bestaat voor wat betreft de urgentie tot ingrijpen. Op deze gemeenschappelijke basis, Mijnheer de Voorzitter, valt het derhalve gemakkelijk bepaalde verschillen van inzicht te bespreken en de punten, waaromtrent nadere verduidelijking is gevraagd, toe te lichten.

Er bestaat echter niet alleen overeenstemming over den noodtoestand, waarin getracht moet worden hulp te bieden, doch de Regeering constateert met voldoening, dat dit ook geldt ten aanzien van een aantal hoofdzaken uit het systeem van hulpverleening. Als voornaamste ziet de Regeering daarin het besluit om thans alle copra, die op de wereldmarkt onverkoopbaar is, op te koopen en op te slaan — niet te vernietigen —, en om voorts in dit stadium geen poging te doen tot een algemeene productie-restrictie te geraken.

Wat dit laatste betreft, zou het inderdaad al heel moeilijk zijn om voor zooveel millioen producenten, verspreid over alle groote en kleine eilanden van den archipel, een systeem uit te werken, waarbij de productie kan worden beeijferd en waarbij men recht kan laten wedervaren aan het groote eigen gebruik.

Bij enkele leden is uitdrukking gegeven aan eenige bezorgdheid hoe het zal moeten gaan met een voortzetting van dezen maatregel, wanneer wij den huidigen oorlog eerst na een ruim tijdsverloop zouden hebben gewonnen. Het waren in het bijzonder de geachte leden, de heeren Kan en Verboom, die dit punt aanroerden en laatstgenoemd lid verklaarde bij voorbaat, dat de Regeering genoodzaakt zal zijn met steunmaatregelen voort te gaan, indien over een jaar de toestand nog niet grondig is gewijzigd. Met betrekking tot dit punt, Mijnheer de Voorzitter, wil de Regeering opmerken, dat Zij de steunmaatregelen heeft voorgesteld voor één kalenderjaar, teneinde de gelegenheid te scheppen, dat dit punt omstreeks medio 1941 weder uitdrukkelijk aan de orde komt.

Ook de verdere stap, dat voor de regeling van den opkoop van het voorshands onverkoopbare product en voor het bewaren daarvan een stichting in het leven wordt geroepen, heeft vrijwel algemeene instemming gevonden.

Het geachte lid, de heer Kerstens, heeft hierbij een principieel bezwaar naar voren gebracht en wel dit, dat dergelijke maatregelen dienen uit te gaan van belanghebbenden zelf en dat de overheid daarbij slechts stimuleerend mag optreden. Er is van de zijde der Regeering, Mijnheer de Voorzitter, reeds vaak betoogd, dat Zij bij allerlei maatregelen op economisch gebied gaarne en zooveel mogelijk zich aansluit bij hetgeen door belanghebbenden zelf reeds in het belang van de cultuur en den handel is gedaan. De Regeering zal dus zoo mogelijk afwachten, of uit den kring der belanghebbenden het initiatief wordt geboren om tot gemeenschappelijke maatregelen te komen. Wanneer evenwel in een periode, waarin de noodzaak tot maatregelen met den dag groeit, zich geen symptomen voordoen, waaruit blijkt, dat belanghebbenden over de geheele linie tot samenstreving en samenwerking geraken, dan zal ook de heer Kerstens der Regeering toegeven, dat het Haar taak is om het initiatief te nemen. Nu wil Zij in dit geval den belanghebbenden in de copracultuur, den -handel en de -verwerking niet verwijten, dat zij niet reeds eerder tot onderlinge samenwerking zijn gekomen. Meer dan eenig andere cultuur en export-apparaat toch is die van copra over geheel Nederlandsch-Indië verspreid. Alleen dit feit reeds maakt onderling overleg wel buitengewoon moeilijk. Er is van de zijde van den Volksraad gisteren in deze zaal naar voren gebracht, dat verschillende leden reeds jarenlang maatregelen overwegen en met suggesties komen, welke kunnen leiden tot de verbetering van de bereiding en de verwerking van de copra- en klapperproductie. Van de zijde der Regeering is eveneens reeds gedurende vele jaren telkens overwogen, op welke wijze iets voor de copra kon worden gedaan. Daarbij stuit een betrekkelijk eenvoudig lijkend punt, namelijk contrôle op de kwaliteit in samenwerking met den handel, bijvoorbeeld op het feit, dat er in Nederlandsch-Indië 62 copra-uitvoerhavens zijn. Hoewel hierover reeds lang, ik mag haast wel zeggen, tientallen van jaren overleg is gepleegd en suggesties zijn gedaan, en hoewel ook locaal telkens pogingen tot verbetering zijn

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

ondernomen, moesten die pogingen steeds weer stranden op de groote moeilijkheden, verbonden aan een organisatie van den uitvoer.

Dat de particuliere belanghebbenden er dus niet in konden slagen om uit eigen kracht en eigen frisch koopmans-initiatief de positie te verbeteren, kan dan ook geen verwondering wekken. Het is echter niet geheel wegens deze betrekkelijk opportunistische reden, dat de Regeering besloten heeft tot het scheppen van een nieuwe instelling, het Coprafonds, waarbij in den raad van toezicht ambtenaren en particulieren, vertegenwoordigers van alle belanghebbende groepen, zijn samen gebracht. Zij is hiertoe overgegaan, omdat dit, mede om de volgende reden — en nu citeer ik een radiovoordracht van Mr. T. J. Verschuur, gehouden op 13 Februari 1940 en gepubliceerd in „De Nieuwe Tijd" —

> „niet zuiver aan het bedrijfsleven zelve overgelaten (moet) worden. Immers dit vormt geen eenheid. Eerder zijn er tegenstellingen van belangen, waardoor het grootere, meer algemeene belang kan worden geschaad. Welnu, om deze harmonische eenheid te verkrijgen en tevens om de sociale belangen der deelnemende personen en de geheele maatschappij te doen wegen, daarvoor is noodig een zekere bemoeienis van den Staat."

Intusschen heeft de Regeering met voldoening vernomen, Mijnheer de Voorzitter, dat het geachte lid, de heer Kerstens, in de voorgestelde regeling zooveel goeds ziet, dat hij Haar wil steunen bij het treffen van deze maatregelen, welke aan een noodtoestand willen tegemoet komen.

Min of meer als tegenhanger ontmoet de Regeering de zienswijze van die leden, waaronder ik in het bijzonder de heeren Mogot, Lapian en Mochtar wil noemen, die de instelling van het Coprafonds toejuichen, doch hiertoe reeds veel eerder hadden willen zien overgaan.

Duidelijker dan dit uit het afdeelingsverslag blijkt, gaat het hier blijkbaar niet om een kwestie van enkele weken of een maand, maar om een kwestie van jaren. Door deze leden is de vraag opgeworpen, waarom de Regeering niet reeds jaren geleden heeft besloten tot instelling van een Coprafonds, dat tot een valorisatie-systeem zou zijn overgegaan. Het antwoord hierop moet allereerst luiden, dat er in vroeger jaren weinig aanleiding bestond om voor de copra een systeem toe te passen, dat wel elders ter wereld is gebruikt, n.l. het opkoopen van groote oogst-overschotten met de bedoeling om die langzamerhand te spuien. Er is immers nauwelijks een plantaardige grondstof aan te wijzen, waarvan de productie gelijkmatiger is verdeeld over de oogstjaren en over de seizoenen. Met groote regelmaat komt maand voor maand uit Nederlandsch-Indië 40 000 à 50 000 tons copra op de wereldmarkt. Wanneer de Regeering in den opkoop en den verkoop naar het buitenland van copra in vroeger jaren zou hebben ingegrepen, dan zou Zij op zijn minst tijdelijk den afzet op de wereldmarkt ernstig in gevaar hebben gebracht.

Op een enkele korte uitzondering na heeft de copra immers reeds meer dan 15 jaren een zwakke markt, waarin een wijd verspreid aanbod tegenover een betrekkelijk geconcentreerde vraag bestond, en waarin copra moest concurreeren met een steeds grooter wordende verscheidenheid van andere plantaardige en dierlijke oliën en vetten.

Er behoort nu weinig verbeeldingskracht toe, Mijnheer de Voorzitter, om met zekerheid te kunnen zeggen, dat in een dergelijke positie de stichting van een Coprafonds, hetwelk zich met den handel zou willen bezighouden, den uitvoer zou hebben doen stagneeren en daardoor aan Nederlandsch-Indië den grooten last en schade van een onverkocht coprasurplus zou hebben bezorgd. Zoolang dan ook — en deze situatie bestond tot voor slechts zeer korten tijd — alle geproduceerde copra op de wereldmakt kon worden geplaatst, mocht de Regeering niet het risico loopen, dat Nederlandsch-Indië, zij het tijdelijk, geheel van de markt zou worden verdrongen, waardoor iedere gedachte aan het behalen van een beteren prijs illusoir zou zijn geworden.

De omstandigheid, dat thans op geen enkel prijsniveau ook niet wanneer de copra wordt cadeau gedaan, voor alle copra een afzet is te vinden, vormt nu de directe aanleiding tot de voorstellen der Regeering.

De veronderstelling van het geachte lid, den heer Mogot, dat die voorstellen op aandringen of het hulpgeschrei van den coprahandel zouden zijn voorbereid, moet ik afwijzen.

Het is in zekeren zin de algeheele verstoring van de oliën- en vettenmarkt, welke ons in staat stelt op dit oogenblik maatregelen te treffen, die op den langen duur aan producenten en handelaren ten goede zullen komen. Nu gedurende eenigen tijd de uitvoer noodzakelijkerwijze klein zal zijn en een surplus moet worden opgestapeld, is het mogelijk het Coprafonds te laten optreden in het belang van een verbetering van de kwaliteit. Door verschillende leden is er reeds op gewezen, en ik noem hier in het bijzonder het geachte lid, den heer Vas Dias, dat het bereiken van een betere doorsnee-kwaliteit voor Nederlandsch-Indië van zeer groote beteekenis is.

Door de zooeven geschetste omstandigheden moesten producenten en exporteurs en evenzeer de Regeering vrijwel machteloos toezien, dat de Nederlandsch-Indische copra geleidelijk aan marktwaarde verminderde door de onregelmatige en niet zelden slechte kwaliteit van het product. Aan dit euvel wordt thans automatisch tegemoet gekomen, omdat alle copra behoorlijk gedroogd en goed verzorgd door het Coprafonds wordt opgeslagen. Bij verkoop van dezen voorraad ontvangt het buitenland dan ook zeer goede copra.

Bij de beantwoording van de vraag, of de Regeering niet eerder had moeten ingrijpen, moet ik nog op een klein onderdeel ingaan, Mijnheer de Voorzitter, namelijk op in de memorie van antwoord gebezigde uitdrukking, welke klaarblijkelijk misverstand heeft gewekt, en wel deze, dat bij plaatselijke onderzoekingen niet is gebleken, dat ergens toestanden zijn ontstaan, welke door een vroeger ingrijpen hadden moeten worden voorkomen. Deze opmerking ging in op de gedachte alsof door een ingrijpen enkele maanden geleden de situatie thans veel beter zou zijn. Dit beteekent echter niet, dat bij de plaatselijke onderzoekingen niet zou zijn gebleken van een noodtoestand in de meeste productiegebieden. Het is immers deze situatie, die der Regeering aanleiding heeft gegeven om thans in te grijpen. Het geachte lid, de heer Mogot, is bij nadere beschouwing tot de conclusie gekomen, dat deze regeling inderdaad hulp aan de producenten beoogt te bieden. Dit is ook geheel in overeenstemming met de bedoeling der Regeering. De producent toch lijdt nog meer dan de handelaar, die eventueel zijn zaken ziet stilstaan, door de onverkoopbaarheid van het product. Als kern van den steun ziet de Regeering dan ook de mogelijkheid om de geheele productie tegen een limietprijs te verkoopen, waardoor werkgelegenheid behouden blijft en het productie-apparaat in stand kan blijven. Met dit apparaat worden uiteraard niet de klapperboomen bedoeld, maar allereerst de menschen, die daarvan afhankelijk zijn.

De steun is ook in de eerste plaats bedoeld voor de buitengewesten, want daar dreigt een ontwrichting, wanneer de niet-verkochte copra zich opstapelt. De credieten, waarvoor de Regeering thans de medewerking van den Volksraad vraagt, zullen in de buitengewesten worden besteed. De theorie, waarop het geachte lid, de heer Verboom, duidde, alsof de Regeering liefst de groot-cultures en bij voorkeur de Java-producenten helpt, is voor Haar nieuw en wordt door Haar zeker niet aangehangen. De copra-steun is bedoeld voor een cultuur, welke bij uitstek in handen der bevolking is, en waarvoor vooral in de buitengewesten maatregelen zullen worden getroffen.

Alvorens verder in te gaan op de gedachte organisatie van het Coprafonds en de werkwijze daarvan, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog even willen wijzen op de desiderata, welke

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

door verschillende der geachte leden zijn naar voren gebracht met betrekking tot maatregelen, die met het Coprafonds zijdelings verband houden, of die daarnevens kunnen worden doorgevoerd. Wanneer ik het wel zie, steunen deze leden de plannen der Regeering met betrekking tot het Coprafonds, doch zouden zij een wijder veld van actie willen betreden. Het verst daarin gaan de geachte leden, de heeren Kan en Yo Heng Kam, welke laatste zich afvroeg, of het bedrag van 10 millioen gulden niet beter benut had kunnen worden voor een industrialisatie van de buitengewesten, voor het aanleggen van irrigatiewerken, electrificatie en andere maatregelen van algemeen nut. Hij heeft daarop dadelijk laten volgen, zich niet tegen het voorstel inzake het Coprafonds te verzetten, omdat de klappercultuur in een noodtoestand verkeert. De Regeering heeft hetzelfde argument laten gelden ten aanzien van dit onderwerp, want alle maatregelen, die het geachte lid, de heer Yo Heng Kam, in dit verband heeft genoemd, zullen in het beste geval eerst na jaren een economisch rendement opleveren, en intusschen zou — want ook hier geldt, dat men dezelfde 10 millioen gulden slechts eenmaal kan uitgeven — de copraproduceerende bevolking al dien tijd in een noodtoestand moet blijven, omdat haar product volslagen onverkoopbaar is.

Met voldoening heeft de Regeering ook uit het betoog van den heer Vas Dias vernomen, dat de bevordering van de cultuur van voedselgewassen en van andere handelsgewassen, hoezeer ook gewenscht, niet aan de werking van het Coprafonds behoeft in den weg te staan. Het spreekt wel vanzelf, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering binnen het kader der welvaartsdiensten en door middel van het B.B. met kracht voortgaat de algemeene positie der copra-streken te versterken, o.a. door het aanleggen van irrigatiewerken en door bevordering van de voedselaanplantingen. Op dit gebied zijn juist in den allerlaatsten tijd vele goede resultaten bereikt, en dit op zichzelf maakt het weerstandsvermogen der meeste copra-streken grooter. Men is dan immers niet meer voor zoo'n groot gedeelte van het noodzakelijk levensonderhoud van import afhankelijk.

Een soortgelijke opmerking geldt ook dat deel van het betoog van den heer Mogot, waarin dit geachte lid pleit voor verwerking van klapperdoppen, houtskool en vezels. Hoewel getracht wordt om den afzet van bijproducten voortdurend uit te breiden, vormen de mogelijkheden op korten termijn geen compensatie voor het gemis aan copra-afzet.

Ik zou nu de sprekers, die de structuur van het te stichten Coprafonds en de beraamde werkwijze besproken hebben, gezamenlijk willen beantwoorden, door allereerst te wijzen op de noodzaak, dat dit fonds zich zooveel mogelijk zakelijk dat wil zeggen als handelsfirma van zijn taak kwijt. De Regeering stemt in met het betoog van den heer Vas Dias, gesteund door verschillende leden, dat bij de taak van dit fonds de bestaande coprahandel als uitgangspunt wordt gekozen en dat bedacht wordt, dat in het geheel niet vaststaat hoe lang het fonds blijft werken, opdat de overgang naar een meer normalen afzet niet door allerlei maatregelen zal worden bemoeilijkt.

De heer Vas Dias heeft medegedeeld, dat de werkwijze bij opslag en nadroging, zooals die is voorgesteld, hem doelmatig voorkomt; de Regeering zou Zich ten aanzien van den twijfel van enkele andere leden, of niet te veel aan bijkomende kosten verloren gaat, aan dit deel van de rede van den heer Vas Dias willen refereeren, en nog eens uitdrukkelijk willen verklaren, dat zoo doeltreffend mogelijk zal worden gewerkt.

Zooals reeds in de memorie van antwoord werd bekendgesteld, zal de leiding van het Coprafonds te zijner tijd worden opgedragen aan een directeur, waarvoor — zooals het geachte lid, de heer Kerstens, reeds meende te hebben vernomen — de aandacht is gevestigd op iemand uit het bankwezen. Naar aanleiding van de terzake door den heer Kersten gestelde vraag, of voor deze functie niet iemand uit den coprahandel beschikbaar was, moge worden opgemerkt, dat ook al mochten onder de leiders van de copra-exporteerende firma's daartoe geschikte personen worden aangetroffen, deze zich voor een functie als directeur van het Coprafonds toch niet zouden kunnen beschikbaar stellen, aangezien zij in de firma, waarbij zij werkzaam zijn, niet zouden kunnen worden gemist. In dit verband moge in het algemeen worden opgemerkt, dat reeds meermalen is gebleken, hoe moeilijk het is om uit het actieve bedrijfsleven voor bepaalde werkzaamheden geschikte functionarissen te krijgen.

(De heer Smit: Dat hangt van de betaling af.)

Als regel kunnen de particuliere bedrijven hun werkelijk goede krachten voor zulke doeleinden niet afstaan. Uiteraard zal de Regeering voor de benoeming een keuze doen uit de personen, die Zij ten volle geschikt acht voor de inderdaad verantwoordelijke taak van directeur van het Coprafonds.

Zooals reeds meerdere malen is medegedeeld, ligt het in de bedoeling, het apparaat, dat zich steeds in de buitengewesten met den opkoop van copra heeft beziggehouden, zooveel mogelijk in te schakelen en van de daarmede opgedane kennis te profiteeren. Het Coprafonds zal, wanneer het met den opkoop aanvangt, hiervoor orders plaatsen bij die handelaren en handelaren-exporteurs, die er hun bedrijf van maken copra van de bevolking op te koopen. Voorzoover noodig zullen voor deze opkoopende firma's opslagplaatsen te harer beschikking worden gesteld. In verband met het feit, dat het alleen mogelijk zal zijn zeer goed gedroogde copra op te slaan, zullen annex aan deze opslagplaatsen droogbakken worden gebouwd, waarin de door de kleinere opkoopers dan wel door de producenten geleverde copra vóór opslag zal kunnen worden nagedroogd. Zooals reeds werd opgemerkt, zullen deze handelaren, die opdracht tot koopen van copra van het fonds ontvangen, de copra zoowel afnemen van de kleinere handelaren als van de producenten, wanneer deze hun product bij de opkoopende firma's willen aanleveren. Het is duidelijk, dat het Coprafonds zijn orders tot opkoop niet aan een ongelimiteerd aantal handelaren zal kunnen geven, doch zich zal moeten beperken tot het doen aankoopen op een zeker aantal punten, waar zoowel de aanvoer als later de afvoer op eenvoudige wijze mogelijk zal zijn. In dit verband mag niet onvermeld blijven, dat enkele personen, die zich in normale tijden ook coprahandelaren noemden, doch die het ten rechte niet waren, niet aan den opkoop zullen kunnen deelnemen. Deze categorie van handelaren maakte er in tijden, dat de afvoer op normale wijze verliep, een bedrijf van om de van vele kleine afscheephavens op doorvoerconnossementen verscheepte copra aan den exporthandel te verkoopen of zelf te exporteeren. Met de producenten stonden zij niet in verbinding. Over een apparaat om dit voortbrengsel van de producenten in ontvangst te nemen, na te drogen en eventueel te sorteeren, beschikten deze handelaren dan ook niet, terwijl zij er evenmin ooit iets toe hebben bijgedragen om het aan hen verkochte product op eenigerlei wijze door nadroging te verbeteren.

Den leden, die hebben gevraagd om toch vooral elke verkoopmogelijkheid te doen benutten, kan worden medegedeeld, dat zulks inderdaad zal worden nagestreefd, terwijl het fonds daarbij uiteraard niet in concurrentie zal treden met de verkoopers in die copra-centra, welke nog in staat zijn om naar hun natuurlijke afzetmarkten in het buitenland te verkoopen. Het Coprafonds zal zich voorts ten doel stellen op markten, waar zich geen industrie bevindt om de copra tot olie te bereiden, afzet te vinden voor door de Nederlandsch-Indische olieindustrie geproduceerde klapperolie.

Het geachte lid, de heer Smit, heeft de vraag gesteld, of eventueel bij den verkoop van copra ook slechts een beperkt aantal exporteurs zal worden ingeschakeld, evenals zulks bij den verkoop van koffie naar de Vereenigde Staten van Noord-Amerika geschiedt. Naar aanleiding hiervan kan in

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
de eerste plaats worden opgemerkt, dat met het doen verkoopen van koffie naar de Vereenigde Staten door slechts een tweetal exporteurs geenerlei directe schade wordt toegebracht aan de belangen van andere, zich met den export van koffie bezighoudende exportfirma's, wijl de verkoop van dit product naar de hoogergenoemde bestemming gedurende de laatste jaren van geenerlei beteekenis is geweest. Van ernstige schade voor het apparaat van meerdere groote exporteurs, die voorshands niet aan den verkoop van koffie naar Amerika deelnemen, is derhalve geen sprake en het is hierom, dat het Koffiefonds tenslotte deze wijze van verkoop naar dit niet geregelde afzetgebied heeft gekozen, aangezien onder alle omstandigheden dient te worden voorkomen, dat een onnoodige prijsverlaging wegens overmatige concurrentie bij den verkoop zal plaats vinden.

Het is, wat betreft den verkoop van copra en klapper, de bedoeling, dat iedere exporteur, die een markt weet te vinden, de gelegenheid krijgt om zich met deze zaken bezig te houden.

Thans zou ik willen overgaan tot de bespreking van het prijsniveau van copra en, daarmee samenhangend, dat van klapperolie.

De uitvoerige uiteenzettingen, welke daarover door vele leden zijn gegeven, getuigen van de groote belangstelling, die daarvoor bestaat. De Regeering wil deze gelegenheid dan ook gaarne aangrijpen Mijnheer de Voorzitter, om op dit punt nader in te gaan.

De dispariteit tusschen de gedachte buitengewesten- en Javaprijzen heeft tot beschouwingen van onderscheiden aard aanleiding gegeven. Zij is in die van verschillende leden, waaronder ik wil noemen de heeren Muhammad Yamin en Verboom, min of meer tot beginsel verheven en als zoodanig bestreden.

De Regeering zou willen vragen deze zaak op een ander niveau, als een kwestie van opportuniteit te willen beschouwen.

Het is naar het voorkomt evident, dat in de exportgebieden, waartoe alle residenties in de buitengewesten regelmatig behooren, door het Coprafonds slechts een lage prijs kan worden aangelegd, een prijs, welke een bestaan oplevert, maar slechts een sober bestaan en die het productieapparaat in stand houdt, maar ook niet meer dan dat.

Nu kan men zeggen, dat ook op Java, dat een invoergebied van copra is, dezelfde prijs, verhoogd met de aanvoer-vracht, kan gelden, doch dan komt men ook op Java tot zulke lage prijzen als eenige weken geleden golden.

Men kan echter ook van meening zijn, en tot deze slotsom is de Regeering gekomen, dat het niet noodig is, dat op Java de prijs zoo diep inzakt. Het is mogelijk, door een regeling van den invoer het niveau op een gewenscht, redelijk niveau te houden. Als zoodanig heeft de Regeering een prijs van *f* 6 genoemd voor droge copra, geleverd in een der hoofdhavens.

Uit de grafiek, die zooeven aan den Volksraad is ter hand gesteld en welke ik met Uw instemming, Mijnheer de Voorzitter, gaarne aan de Handelingen zou zien toegevoegd .....

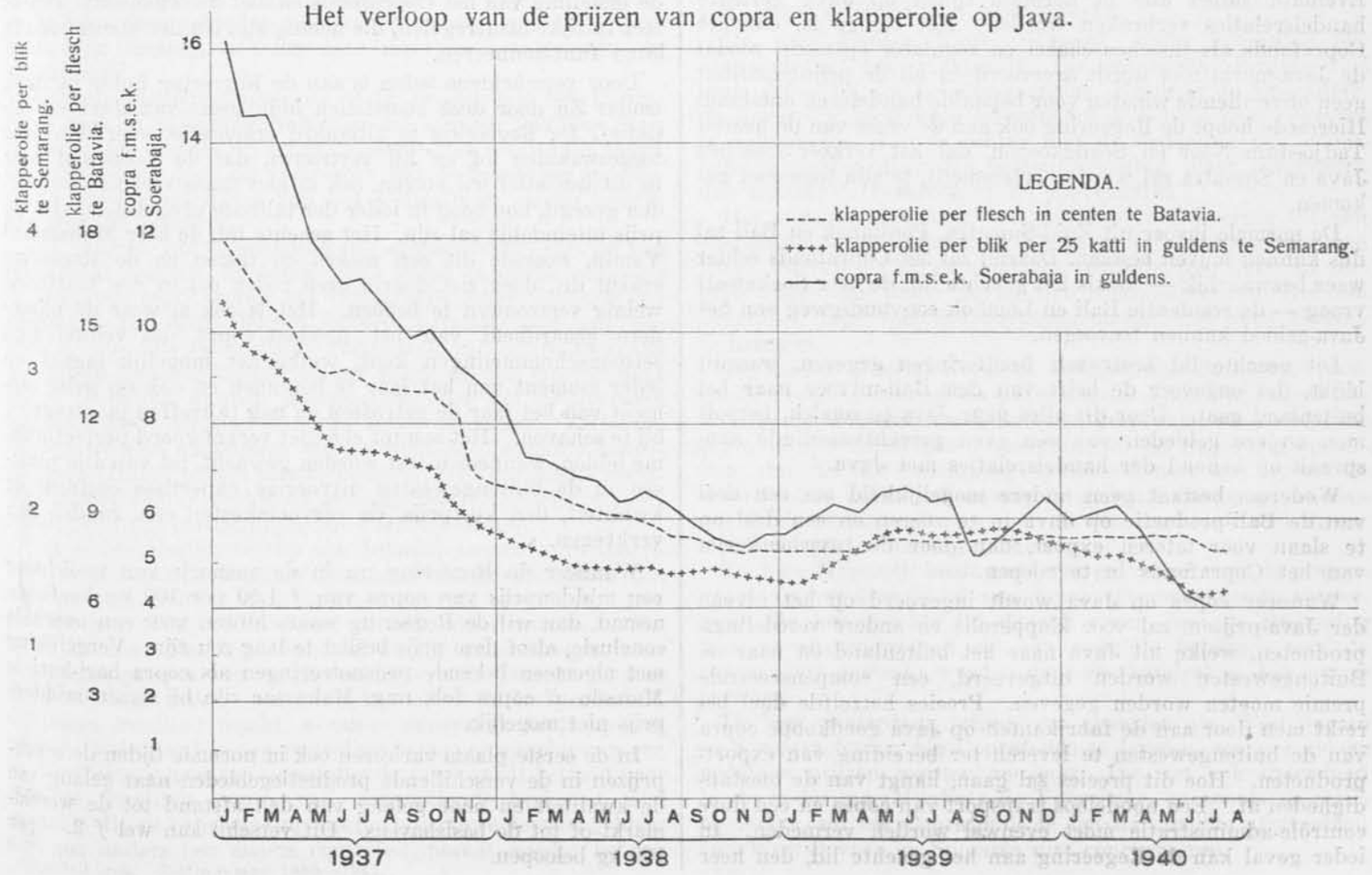
De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Uit deze grafiek, Mijnheer de Voorzitter, moge blijken, dat dit niveau overeenkomt met dat in 1938 en 1939, doch belangrijk beneden dat van 1937 ligt.

De prijs, welke voor Java wordt nagestreefd, beteekend ten opzichte van het niveau in Juni tot en met Augustus 1940 dus inderdaad een verhooging, doch ten opzichte van 1938 en

[1])

Het verloop van de prijzen van copra en klapperolie op Java.

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
1939 een herstel. Van zulk een herstel verwacht de Regeering geen desastreuze gevolgen voor de consumenten. Zij meent, dat de consumptie en de gezondheidstoestand daardoor niet zullen worden aangetast; vooral ook omdat door goede oogsten, gunstige padiprijzen en een constant loonpeil de koopkracht der bevolking op Java buiten de klapperstreken in het algemeen bevredigend is.

Uit de specifieke coprastreken, zooals Bantam, Tjiamis, Zuid-Midden-Java, Djokjakarta, Kediri en Banjoewangi kwamen echter in de laatste maanden ernstige klachten over de dalende klapper- en copraprijzen.

In den maatregel, strekkende tot herstel van den copraprijs op Java op een in 1938 en 1939 geldend niveau, ziet de Regeering dan ook niet meer dan een herstel van evenwicht tusschen de belangen der evenzeer tot de groote massa der bevolking behoorende producenten en die der consumenten.

Een bevoordeeling van Java, zooals vooral het geachte lid, de heer Muhammad Yamin dit ziet, kan men zulks niet noemen. Integendeel, Java betaalt mee aan den steun voor de buitengewesten door den aankoop van copra tegen prijzen boven het opkoopniveau in de buitengewesten. Dat een en ander een bate zal vormen voor het Coprafonds, heeft daarbij echter voor de Regeering niet den doorslag gegeven. De reden ligt in den voor Java zelf gewenschten toestand van een redelijk prijsniveau van copra.

De dispariteit tusschen de prijzen op Java en daarbuiten kan worden verkregen door een licentieering van het vervoer. Op een andere wijze kan het gewenschte prijspeil op Java niet bereikt worden. Men zou immers in korten tijd een dergelijk groot aanbod van copra uit de buitengewesten krijgen, dat de markt op Java werd overvoerd.

Dit brengt nu echter niet mee, Mijnheer de Voorzitter, en de Regeering wil hierop ter voorkoming van misverstand met nadruk wijzen, dat alle uitvoer naar Java onmogelijk wordt. Evenmin zullen alle in normale tijden op Java gerichte handelsrelaties verbroken worden. Het eenige is, dat het Coprafonds als tusschenschakel en regulator optreedt, zoodat de Java-markt niet wordt overvoerd en uit de prijsdispariteit geen onverdiende winsten voor bepaalde handelaren ontstaan. Hiermede hoopt de Regeering ook aan de vrees van de heeren Tadjoeddin Noor en Soangkoepon, dat het verkeer tusschen Java en Sumatra zal worden belemmerd, te zijn tegemoet gekomen.

De normale invoer uit Zuid-Sumatra, Pontianak en Bali zal dus kunnen blijven bestaan. Daarbij zal het Coprafonds echter weer bezwaarlijk — zooals het geachte lid, de heer Soekawati vroeg — de residentie Bali en Lombok eenvoudigweg aan het Java-gebied kunnen toevoegen.

Dit geachte lid heeft zelf becijferingen gegeven, waaruit blijkt, dat ongeveer de helft van den Bali-uitvoer naar het buitenland gaat. Door dit alles naar Java te zenden, berooft men andere gebieden van een even gerechtvaardigde aanspraak op behoud der handelsrelaties met Java.

Wederom bestaat geen andere mogelijkheid om een deel van de Bali-productie op Java in te voeren en een deel op te slaan voor lateren export, dan door de tusschenkomst van het Coprafonds in te roepen.

Wanneer copra op Java wordt ingevoerd op het niveau der Java-prijzen, zal voor klapperolie en andere veredelingsproducten, welke uit Java naar het buitenland en naar de Buitengewesten worden uitgevoerd, een compenseerende premie moeten worden gegeven. Precies hetzelfde doel bereikt men door aan de fabrikanten op Java goedkoope copra van de buitengewesten te leveren ter bereiding van exportproducten. Hoe dit precies zal gaan, hangt van de omstandigheden af. Een noodeloos transport van copra en een dure contrôle-administratie moet evenwel worden vermeden. In ieder geval kan de Regeering aan het geachte lid, den heer Vas Dias, de verzekering geven, dat ten volle is rekening gehouden met de margarine-, boterolie- en zeepfabrikanten op Java.

Zooals ik zooeven reeds opmerkte, kan het prijsniveau, waarvoor de copra in de buitengewesten wordt opgekocht, niet hoog zijn. Wanneer ik het wel zie, Mijnheer de Voorzitter, is dat beginsel door alle leden, die dit punt hebben aangesneden, ten volle erkend. Het is in het bijzonder geaccentueerd door de geachte leden, de heeren Kan en Yo Heng Kam, die den nadruk legden op het feit, dat voor dezen maatregel een groot bedrag aan belastinggelden wordt besteed. De Regeering stemt met deze leden in, wanneer zij betoogen, dat bij deze besteding de noodige voorzichtigheid dient te worden betracht. Enkele leden, hoezeer ook aarzelend om concreet aan te geven, op welk niveau het Coprafonds dient in te koopen en erkennend, dat de opkoopprijzen slechts door een nauwgezet onderzoek plaatselijk kunnen worden samengesteld, vroegen zich af, of het door de Regeering gedachte niveau niet te laag is. Eindelijk verklaarden andere leden overtuigd te zijn, dat een hoogere prijs noodzakelijk is.

De Regeering wil allereerst, herhalen, Mijnheer de Voorzitter, wat Zij bij de schriftelijke gedachtenwisseling reeds heeft verklaard, namelijk dat bij het bepalen van den opkoopprijs ten zeerste moet worden rekening gehouden met plaatselijke omstandigheden. Het uitvoerig onderzoek, dat hiervoor benoodigd is, zal eerst na de instelling van het Coprafonds met voldoende intensiteit en snelheid kunnen worden ingesteld. De Regeering heeft dan ook zooals in de memorie van toelichting staat, uitdrukkelijk verklaard de voorstellen aan den Volksraad te hebben voorgelegd, alvorens Zij zich zelve in details van alle plaatselijke bijzonderheden op de hoogte heeft gesteld. Zij heeft daaraan toegevoegd, dat hiervan in een later stadium een uiteenzetting kan worden gegeven. Zoover zijn wij echter thans nog niet, Mijnheer de Voorzitter, doch de Regeering meent desalniettemin niet te kunnen wachten met de instelling van het Coprafonds en met de organisatie van de zeer talrijke maatregelen, die noodig zijn om den steun goed te laten functionneeren.

Door verscheidene leden is aan de Regeering hulde betuigd, omdat Zij door deze voorstellen blijk geeft van durf en initiatief. De Regeering is uiteraard erkentelijk voor den haar toegezwaaiden lof en Zij vertrouwt, dat de Volksraad haar in dit initiatief wil volgen, ook al kan thans niet precies worden gezegd, hoe hoog in ieder der tallooze productie-centra de prijs uiteindelijk zal zijn. Het geachte lid, de heer Muhammad Yamin, noemde dit een zoeken en tasten en de Regeering erkent dit, doch ziet daarin geen reden om in den maatregel weinig vertrouwen te hebben. Het is ook al weer de bijzondere geaardheid van het product copra, dat vrijwel geen seizoenschommelingen kent, welke het mogelijk maakt op ieder moment van het jaar te beginnen en ook op ieder moment van het jaar de getroffen en nog te treffen maatregelen bij te schaven. Het zou tot een niet verantwoord perfectionisme leiden, wanneer moest worden gewacht, tot van alle plaatsen in de buitengewesten uitvoerige expertises omtrent de kwaliteit, den kostprijs, de vervoerskosten enz. zouden zijn verkregen.

Wanneer de Regeering nu in de memorie van toelichting een middenprijs van copra van *f* 1,50 per 100 kg heeft genoemd, dan wil de Regeering waarschuwen voor een overijlde conclusie, alsof deze prijs beslist te laag zou zijn. Vergelijking met algemeen bekende prijsnoteeringen als copra hari-hari te Manado of copra fob. nug. Makassar zijn bij dezen middenprijs niet mogelijk.

In de eerste plaats varieeren ook in normale tijden de copraprijzen in de verschillende productiegebieden naar gelang van de kwaliteit en naar gelang van den afstand tot de wereldmarkt of tot de basishavens. Dit verschil kan wel *f* 2.— per 100 kg beloopen.

Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**).

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

Het prijsniveau heeft ook in de laatste maanden zich in verschillende streken van Nederlandsch-Indië op een zeer verschillende hoogte ingesteld.

Het gedachte systeem, waarbij de copra wordt opgeslagen zoo dicht mogelijk bij het productiegebied en toch zoo, dat zij te zijner tijd gemakkelijk bereikbaar is voor export, beteekent een zeer belangrijke besparing op de vrachtkosten. Bovendien, Mijnheer de Voorzitter, is in het schema een bedrag van gemiddeld 50 cent per 100 kg uitgetrokken voor transportkosten naar deze opslagplaatsen. Dit beteekent, dat zoowel bij vervoer per stoomer als per prauw alsook bij vervoer over land naar de opslagplaatsen een vergoeding zal worden betaald, terwijl tot nu toe locale vervoerskosten in feite van de marktnoteering moesten worden afgetrokken. Het spreekt wel vanzelf, dat aan transportkosten niet meer wordt vergoed dan werkelijk moet worden uitgegeven. Maar bij een vergelijking met prijzen in een basis haven behoort deze vergoeding, waarvoor in totaal twee millioen gulden is uitgetrokken, ten bate der producenten te worden medegeteld. Ten overvloede, en in het bijzonder in antwoord op de desbetreffende vraag van het geachte lid, den heer Lapian, wil ik hieraan toevoegen, dat de middenprijs van *f* 1.50 is berekend op zg. hari-hari copra met in doorsnee ongeveer 15% vocht.

Tenslotte is deze prijs een middenprijs en men komt daarom tot onzuivere berekeningen, indien men in een streven tot behartiging van streekbelangen tegenover dezen prijs de productiekosten stelt van een gebied als de Minahassa, waar deze van oudsher hoog zijn door de aanwezigheid van een groot aantal Sangireesche plukkers, of wanneer men hier uitgaat van een gebied als Bali, waar de copra van erkend goede kwaliteit is.

(De heer Lapian: Maar is in dezen middenprijs een winstmarge begrepen voor den handel?)

Daarin is begrepen een vergoeding voor den tusschenhandel.

Deze berekeningen falen, omdat juist de omstandigheden, welke voor deze gebieden naar voren worden gebracht, mede aanleiding kunnen zijn om hier meer te betalen dan de middenprijs.

Concrete mededeelingen, op welk prijsniveau het Coprafonds zich in genoemde gebieden zal kunnen instellen, kan de Regeering, zooals Zij reeds betoogde, tot Haar spijt thans nog niet geven, doch Zij vertrouwt, dat de bevolking spoedig na de inwerkingtreding van het Coprafonds op de hoogte kan worden gebracht.

Ten aanzien van de bepaling der opkoopprijzen zijn nu nog een aantal speciale wenschen naar voren gebracht, waaraan de raad van toezicht van het Coprafonds zeker aandacht zal schenken. Het gaat daarbij in vele gevallen ook om een kwestie van uitvoerbaarheid. Natuurlijk zal betere kwaliteit een betere betaling krijgen en het fonds zal het streven naar betere bereiding kunnen stimuleeren, door het prijsverschil tusschen goede en slechte copra groot te maken. Zelfs zou kunnen worden overwogen om beneden een bepaalde kwaliteitsgrens in het geheel niet te koopen. Tot dergelijke maatregelen kan echter slechts na grondig overleg en met in achtneming van alle omstandigheden worden besloten.

Het is bezwaarlijk om op een bepaald aanvoerpunt discriminatie te maken, waardoor bezitters van groote tuinen een anderen prijs krijgen dan bezitters van kleine tuinen. Het was de heer Tadjoeddin Noor, die dit desideratum stelde, zooals de heer Vas Dias, in dezelfde lijn redeneerende, voor ondernemingscopra een extra toeslag vroeg. Terecht is door den heer Mogot naar voren gebracht, dat een kleine producent, die prima kwaliteit maakt, evenzeer aanspraak heeft op een premie. Inderdaad is een prijs-discriminatie, waarbij aan een en dezelfde goedang een verschillende prijs wordt betaald voor dezelfde kwaliteit copra van verschillende herkomst, niet mogelijk. Bij de prijsbepaling moeten objectieve normen gelden; men zou anders een enorm contrôle-apparaat noodig hebben en dan nog niet kunnen waken tegen fraude en onbillijkheden.

De prijsdifferentiatie, welke wordt nagestreefd, zal daarbij voornamelijk met streekbelangen en met de kwaliteit van het product samenhangen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een aantal opmerkingen, welke zullen worden beantwoord in de volgorde der sprekers, die deze hebben gemaakt.

Allereerst ontmoet ik dan het geachte lid, den heer Vas Dias. Ik kan hem mededeelen, dat de voorbereiding van de verordening, waarin de copra en de klapperolie over de geheele linie wordt vrijgesteld van defensie-uitvoerrecht, inderdaad weinig tijd zal vorderen.

Het geachte lid, de heer Mogot, maakte een becijfering, waarbij het berekent, dat van een productie van 560 000 ton in de buitengewesten, ongeveer 280 000 ton kan worden verkocht. Terloops wil ik hierbij opmerken, dat de afzet van 130 000 ton van de nog resteerende afzetgebieden daarbij dubbel is berekend, zoodat inderdaad 400 000 ton moet worden opgenomen door het fonds.

Het komt der Regeering voor, dat het voorschrijven van minimumprijzen den tusschenhandelaar, die met onderwicht of met kwaliteitskwesties den producent benadeelt, niet van zijn kwade practijken zal afhouden. De beste remedie daartegen is ruime bekendmaking der prijzen aan de opkoopplaats, hetgeen door de vaste prijzen gemakkelijk kan geschieden, en het toelaten van een ruime concurrentie in den opkoop.

De vraag, in hoeverre reeds bij voorbaat copra naar het buitenland is verkocht, betreft handelszaken, waarover de afnemers vermoedelijk discretie willen betrachten.

Den heer Smit wil de Regeering antwoorden, dat de 30 000 ton invoer op Java inderdaad als netto-import is berekend. In 1939 bedroeg dit cijfer ongeveer 49 000 ton. De prijsverhooging van klapperolie tot 9¾ cent is gebaseerd op een handelscalculatie; dat de verhooging procentueel minder is dan die van copra, komt, doordat de zeer lage copraprijzen van de laatste maanden nog niet in de detailprijzen van klapperolie hadden doorgewerkt.

De heer Lapian heeft gevraagd, welke inkomsten per klapperboom het plaatselijk Binnenlandsch Bestuur als basis neemt bij den belastingaanslag. Mijnheer de Voorzitter, de Regeering heeft geen gelegenheid gehad om deze gegevens te verzamelen. Het is echter niet de bedoeling den copraprijs te richten naar den belastingaanslag, maar omgekeerd den aanslag te baseeren op de opbrengsten.

Het systeem, dat eerst een voorloopige uitkeering via een coöperatie wordt gedaan, en later een definitieve afrekening volgt, waarop dit lid de aandacht vestigde, past beter in normale tijden dan onder de huidige omstandigheden. Het zou bovendien zeer veel tijd vorderen om het tot ontwikkeling te brengen.

De heeren Moelia, Kerstens en Kan heb ik in het voorgaande reeds grootendeels beantwoord. Voor wat betreft de door beide laatstgenoemde leden uitgesproken waarschuwing tegen te veel ambtelijke inmenging, wil de Regeering opmerken, dat Zij die inmenging opzichzelf niet als begeerenswaardig ziet. Waar zij noodig is, gebeurt dat op grond van een duidelijke behoefte en niet uit een soort van wensch om alle touwtjes in handen te hebben.

De heer Mapoedji heeft aandacht gevraagd voor de prauwvaart als vervoermiddel van copra. De opbeurende toezegging, die het geachte lid daarbij vroeg, kan de Regeering hem geven; inderdaad zal ook voor de belangen van de prauwvaart gewaakt worden door een aandeel in den copra-aanvoer.

De heer Nalaprana vroeg, om gebieden als West-Borneo en Sumatra buiten het Coprafonds te houden, zoolang aldaar redelijke prijzen worden gemaakt. Dit ligt ook inderdaad in de bedoeling, Mijnheer de Voorzitter, en zooals ik reeds opmerkte, zal het Coprafonds in het natuurlijke afzetgebied van West-Borneo en Sumatra niet concurreeren.

(Voorzitter.)

Den heer Soekawati, die pleitte voor afzet van Bali-copra naar Java, kan ik mededeelen, dat de copraprijs op Java vóór het invoerverbod ongeveer *f* 37 per ton bedroeg, zoodat de door hem aangehaalde berekeningen in dien zin behooren te worden gecorrigeerd, dat de opbrengst van de Bali-copra belangrijk lager — het verschil is ongeveer *f* 20 per ton — was dan het geachte lid becijferde.

Het geachte lid, de heer Verboom — en de heer Mussert heeft zich daarbij aangesloten — heeft gevraagd, hoe de Regeering komt tot een verdeeling van het totale bedrag van 10 millioen gulden over drie of, om precies te zijn: over 2½ jaar. De gedachtengang is deze, Mijnheer de Voorzitter, dat, naarmate de bewaarde copra langer is opgeslagen, zij in waarde achteruitgaat en de kans op een goeden verkoop vermindert. Het is aannemelijk, dat bij een herstel der verbindingen met Nederland over een half jaar, de reeds verzamelde copra zonder veel verlies kan worden verkocht. De voor den aankoop bestede gelden behoeven daarom niet dadelijk geheel te worden afgeschreven. Als afschrijvingstermijn heeft de Regeering een periode van 2½ jaar gekozen, om niet te optimistisch te zijn inzake de uiteindelijke opbrengst der voorraden. Door een afschrijving van 40% 's jaars wil de Regeering uitdrukking geven aan het groote risico, dat geloopen wordt, wanneer deze voorraadvorming als geldbelegging wordt beschouwd, doch tevens aan de verwachting, dat de voorraden van het Coprafonds ten deele nog eens zullen kunnen dienen voor de voeding van Nederland.

Naast een afschrijving in korten termijn is dan ook — de heer Yo Heng Kam is daarop teruggekomen — de mogelijkheid gesteld, dat het Coprafonds winst maakt. De Regeering wil dit geachte lid verzekeren, dat deze winst geheel aan de copra-produceerende bevolking ten goede zal komen. In hoofdzaak zal dit natuurlijk in de buitengewesten worden besteed.

Hiermede, Mijnheer de Voorzitter, ben ik gekomen aan het einde van de beantwoording van de sprekers in eersten termijn. De Regeering heeft getracht zooveel mogelijk op alle vragen te antwoorden. Wanneer niet op alle punten een welomschreven gedragslijn kon worden uitgestippeld, ligt dit aan de wenschelijkheid het fonds zoo spoedig mogelijk in werking te stellen en niet te wachten op het zeer omvangrijke plaatselijke onderzoek. De practische onverkoopbaarheid van het product brengt iederen dag grootere gevaren aan werkloosheid en ontwrichting.

De moeilijkheden zullen niet als bij tooverslag verdwijnen op den dag, waarop het fonds zijn werkzaamheden begint. In een snel tempo, maar toch overal aansluitende op hetgeen reeds aan organisatie aanwezig is, zullen de vele organisatorische problemen worden aangevat en de practijk zal moeten uitwijzen, hoe vele details het best geregeld worden.

Zooals ik reeds zeide, Mijnheer de Voorzitter, blijft vooral bij de copra voortdurend gelegenheid de regelingen bij te schaven en te verbeteren. Wanneer de Regeering den Volksraad een niet geheel uitgekristalliseerd werkschema voorlegt, is dit om het betere niet den vijand van het goede te maken. Het betere kan dan altijd nog op het goede volgen en de Regeering wil daarom eindigen met het vertrouwen uit te spreken, dat het Coprafonds een belangrijke rol zal spelen in de economische defensie van Indië.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. Ik schors thans voor korten tijd de vergadering om den leden gelegenheid te geven het regeeringsantwoord te overwegen en de door de Regeering overgelegde grafieken te bestudeeren.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

(Voorzitter, Vas Dias.)

De **Voorzitter**: We kunnen thans overgaan tot de behandeling in tweeden termijn van het onderhavige onderwerp.

Ik ben voornemens om, bij wijze van uitzondering, een tweetal leden, die gaarne voor hun repliek nog eenigen langeren tijdsduur zouden hebben, ditmaal onderaan de sprekerslijst te plaatsen en aan te vangen met de sprekers, die thans voor den tweeden termijn gereed zijn.

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Met de woorden, waarmede ik gisteren ben aangevangen, nl. dat ik de door de Regeering overwogen steunmaatregelen voor de copra als een even belangrijk als ingewikkeld en veelomvattend vraagstuk beschouw, geloof ik zeker niet te veel te hebben gezegd. Uit de gisteren gehouden debatten is wel duidelijk gebleken, hoeveel facetten aan deze coprasteunregeling vastzitten, en dat vele vraagstukken daarbij om beantwoording vragen.

En, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik nu daarbij vergelijk het antwoord, dat de Regeering hedenochtend heeft gegeven, dan wil ik gaarne erkennen, dat Zij heeft getracht — en er ook wel in is geslaagd — de verschillende vragen en vraagstukken, die hier gisteren naar voren zijn gebracht, zooveel mogelijk te beantwoorden, maar moet ik daaraan spijt toevoegen, dat de Regeering er niet in geslaagd is de verschillende gerezen vragen overal even duidelijk te beantwoorden.

Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats is de Regeering niet erg duidelijk geweest voor wat betreft de inschakeling van het opkoopapparaat. Mij is uit Haar antwoord niet duidelijk geworden, of de Regeering, of liever het Coprafonds, nu het standpunt zal innemen, dat bij den opkoop van copra in de eerste plaats zal worden gebruik gemaakt van het bestaande apparaat en dat het fonds alleen, voorzoover het noodig is met een beperkt eigen apparaat aanvullend zal optreden.

De Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat er bepaalde groepen handelaren zijn, die niet in aanmerking zouden komen om te worden ingeschakeld bij den opkoop en ik ben het daarmede eens, want de Regeering heeft hier op het oog een groep handelaren, die zich niet in den waren zin daadwerkelijk met den opkoop van copra bemoeien: dat zijn de handelaren, die in het jargon van den coprahandel bekend zijn als „connossements-handelaren." Dat die handelaren niet bij den opkoop van de producenten worden ingeschakeld vind ik volkomen juist.

Maar mij is niet volkomen duidelijk geworden, of de overblijvende handelaren, d.w.z. dus diegenen, die wel rechtstreeks in verbinding staan met de producenten of de kleine opkoopers, in de eerste plaats ingeschakeld zullen blijven.

Ook ten aanzien van de rol, die de exporteurs zullen spelen, is mij het antwoord van de Regeering niet heelemaal duidelijk geworden en het is voor mij ook niet bevredigend. De Regeering zegt weliswaar, dat het Coprafonds niet van plan is in concurrentie te treden met de exporteurs, die zaken kunnen doen, en later heeft Zij ook nog gezegd, dat iedere exporteur gelegenheid zal krijgen zich met den afzet van copra naar het buitenland te bemoeien, maar daarnaast heeft de Regeering, met als voorbeeld de werkwijze bij het Koffiefonds, een gedachtengang gevolgd, die m.i. toch niet geheel juist is. De Regeering heeft als verklaring, waarom Zij aan een beperkt aantal firma's den verkoop en den export van koffie naar het buitenland in handen heeft gegeven, gezegd, dat Zij dit heeft gedaan, omdat het niet billijk zou zijn in den afzet naar een exportgebied — d.i. Noord-Amerika — exporteurs in te schakelen, die tot nu toe nog geen zaken met dit gebied deden. Ik vind dat toch geen juist argument.

Om weer op de copra terug te komen, het overgroote deel daarvan, althans van de copra, die afkomstig is uit de Molukken maar ook uit andere coprastreken van Nederlandsch-Indië, ging naar de Europeesche landen. Die Europeesche landen zijn nu voor onbestemden tijd afgesloten voor den

Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**).

(Vas Dias.)

import van copra; de export daarheen is onmogelijk geworden. Moet dit nu beteekenen, dat de exporteurs, die zich in hoofdzaak met export van copra naar deze Europeesche landen hebben bezig gehouden, niet de kans krijgen — wanneer die kans bestaat — copra naar andere gebieden dan de Europeesche af te zetten? Dat is wat ik naar mijn meening uit het antwoord van de Regeering heb moeten opmaken. Ik zou het op prijs stellen, indien de Regeering zich ten aanzien hiervan in tweeden termijn iets duidelijker uitdrukte.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft hetgeen ik gezegd heb over de zoo gewenschte kwaliteitsverbetering kunnen onderschrijven en Zij heeft de verzekering gegeven, dat daarop gelet zal worden; Zij heeft daarbij het accent er op gelegd, dat dit bereikt zal kunnen worden door de prijszetting.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil er toch op wijzen, dat dit niet voldoende zal zijn. Het gaat niet alleen om de prijszetting, want op het oogenblik kan daarvan misschien wel het resultaat zijn, dat de bevolking zich toelegt op het produceeren van de copra, die den besten prijs maakt, maar dat sluit niet uit, dat, wanneer er straks naar buiten een ruime markt voor de copra beschikbaar zal zijn, de bevolking dan maar weer lukraak — om het zoo eens te zeggen —, bij voorbeeld met niet behoorlijk gedroogde copra voor den dag zal komen. Want dan zijn er veel afnemers en is er veel vraag en kan verwacht worden dat niet meer zoo scherp gelet zal worden op de kwaliteit.

Ik heb dus willen bepleiten, dat van deze gelegenheid niet alleen gebruik moet worden gemaakt om door middel van prijszetting tot kwaliteitsverbetering te komen, maar ook om door middel van een juiste voorlichting, welke kan uitgaan van de landbouwconsulenten met het geven van voorbeelden, die laten zien, welke copra den besten prijs maakt, de bevolking in het algemeen meer bekend te maken met de best betalende kwaliteiten dan zij tot nog toe was. Daarbij dient niet alleen gedemonstreerd te worden wat de tot nog toe geproduceerde copra op het eigen gebied kan opbrengen, wanneer de kwaliteit wat beter wordt gemaakt, maar ook wat in andere produceerende gebieden, als bijvoorbeeld de Filippijnen, aan kwaliteit voorkomt en welke prijzen deze kwaliteiten opbrengen boven de prijzen van de soorten, die tot nog toe in dit gebied werden voortgebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet nog een misverstand ophelderen met betrekking tot de ondernemingscopra. Ik heb zeker niet aan de Regeering gevraagd om een extra-toeslag op den ondernemingscopraprijs; ik heb er de Regeering alleen op gewezen, dat op de ondernemingscopra, en ik wil daarmede zeggen, even goed als op de bevolkingscopra, bijzondere lasten drukken, maar die lasten zijn van verschillenden aard. Op de bevolkingscopra — niet overal, maar toch voor een groot gedeelte — drukken bijzondere lasten als de schuldbevrijding en achterstallige belasting. Op de ondernemingscopra drukken andere lasten. Ik vroeg dus de aandacht der Regeering voor de wenschelijkheid, dat Zij ook in deze bijzondere omstandigheden bij de prijszetting rekening zal houden met deze specifieke lasten.

Tenslotte nog iets over den gestabiliseerden Javaprijs. De Regeering heeft mij in zooverre een geruststellend antwoord gegeven — het was wel zeer algemeen gesteld —, dat met de belangen van de olie-industrieën ten volle rekening zal worden gehouden. Doch ik heb ten deze eigenlijk categorisch twee punten naar voren gebracht waarop ik geen antwoord heb gekregen. Ik heb gewezen op twee gevaren, die ik verbonden zie aan het *f* 6-niveau. Het eene gevaar is dat in de hand zal worden gewerkt een groot aanbod van copra voor fabriekmatige bewerking en zich dus hetzelfde verschijnsel zal voordoen als zich — ik zal niet in herhaling treden — destijds met de padi heeft voorgedaan n.l. een ontoelaatbare uitbreiding van de pellerijen. Op dit punt heeft de Regeering in het

(Smit.)

geheel geen antwoord gegeven. In de tweede plaats heb ik gewezen op het gevaar, dat met betrekking tot de olie-industrieën gelegen is in de groote disparíteit tusschen den Javaprijs en de prijzen daarbuiten. Ik kan het met de Regeering eens zijn, dat het feit, dat in de buitengewesten een desastreuze prijs is ontstaan, niet behoeft te impliceeren, dat nu ook Java met dezen prijs genoegen zal moeten nemen. Ik kan voorts beamen, dat wat op Java behouden kan blijven, ook behouden moet blijven, doch dat neemt mijn bezwaar niet weg, dat, wanneer het *f* 6-niveau wordt vergeleken met de prijzen in de buitengewesten een groote disparíteit ontstaat en deze disparíteit een groot gevaar met zich brengt, n.l. dat de hier gevestigde industrieën daardoor belemmerd worden in haar afzet. Ik wil mij ten deze dan alleen nog beperken tot den afzet binnen Ned.-Indië.

Nu zal de Regeering daartegen misschien aanvoeren, dat de export van deze klapperolie en andere veredelde producten naar de buitengewesten, in verhouding tot den afzet op Java zeer gering is, maar daarom gaat het niet. Het gaat er om, dat zich hier in den loop der jaren onder aansporing der Regeering industrieën hebben gevestigd — een van deze industrieën staat op het punt geopend te worden — welke ertoe medegewerkt hebben om het veredelde product, het goede product, in de buitengewesten te brengen. Dit belang moet niet afgemeten worden naar de omzetten, maar ligt in de vestiging dezer industrie hier te lande.

Toch zijn ook de hoeveelheden niet zoo gering. Als ik het wel heb is in 1939 vanuit Java naar de buitengewesten 2½ millioen liter klapperolie uitgevoerd en er is aan waschzeep, misschien ook aan toiletzeep over 1939 voor een waarde van ongeveer *f* 2 millioen uitgevoerd.

Ik ben nog steeds bevreesd, dat deze industrieën ten gevolge van de groote prijsdisparíteit benadeeld zullen worden. En het is van belang, dat deze groeiende afzet — want de afzet van deze industrieën is inderdaad toenemend — zich normaal zal kunnen blijven ontwikkelen.

Ik zal er prijs op stellen van de Regeering in tweeden termijn hieromtrent eenige nadere mededeelingen te mogen ontvangen, althans meer dan de simpele mededeeling, dat Zij er voor zal zorgen, dat met de belangen van deze industrieën ten volle rekening zal worden gehouden.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! De vorige geachte spreker heeft reeds aandacht geschonken aan de vraag, die door mij naar voren is gebracht in eersten termijn: de inschakeling van de exporteurs bij dit fonds en ook, zij het terloops, bij het Koffiefonds.

Ik ben de Regeering ervoor erkentelijk, dat Zij wel heeft willen antwoorden op mijn vraag betreffende het Koffiefonds. Ik ben echter over dat antwoord geenszins verheugd, want er blijkt wel zeer duidelijk uit, dat de exporteurs — uitgezonderd twee — niet zullen kunnen deelnemen aan den export naar Amerika. Het schijnt toch, dat eenige exporteurs wel al apparaten in Amerika hebben, doch dat deze apparaten niet meer kunnen functionneeren. Bovendien worden deze exporteurs door dit gemis aan afzetgebied — zooals de heer Vas Dias al heeft doen uitkomen en dit geldt ook voor de koffie — ernstig getroffen. Het is begrijpelijk, dat de exporteurs over deze aangelegenheid niet zoo denken als de Rgeering. Men is dan ook van meening, naar ik heb gehoord, dat hierop teruggekomen moet worden.

Het is duidelijk, dat prijsdaling en vooral ongemotiveerde prijsdaling, moet worden voorkomen. Men meent, dat dit zeer goed mogelijk is — naar ik heb vernomen —, door hier een gelijksoortige regeling toe te passen als reeds bij de suiker bestaat, namelijk door dagelijks van regeeringszijde een bepaalden prijs vast te stellen. Dit kan dan gebeuren door de Regeering zelf dan wel door het Koffie- of het Coprafonds.

Ik ben overigens erkentelijk voor de mededeeling der Regeering, dat het Coprafonds een bewegelijk fonds zal zijn. Ik zal

(Kasimo.)
daarop niet verder ingaan, maar het is inderdaad overduidelijk, dat indien het Coprafonds er in slaagt, de copra op tijd af te zetten, de kosten voor den opslag voor den volgenden oogst belangrijk beperkt zullen kunnen worden. Als wij het onkostencijfers bezien, bemerken wij, dat dit inderdaad een factor is van groote beteekenis.

Een ander punt betreft de prijsbepaling van de copra op Java. De Regeering heeft zeer duidelijk gemaakt, dat door deze regeling de producenten buiten Java gesteund worden en verder, dat zij ook de producenten op Java steunt. Zij heeft verder uiteengezet — de heer Vas Dias wees reeds op de belangrijkheid hiervan — dat de fabrikanten op Java worden beschermd. Zij deelde o.a. mede, dat voor *f* 2 millioen aan zeep naar buiten gezonden wordt. Hetzelfde geldt voor de Blue-band en andere fabrieken. Dit neemt echter niet weg, dat naast de bescherming van deze belangrijke bevolkingsgroep en een belangrijke industrie het duidelijke feit staat, dat de consument op Java meer zal moeten betalen. Nemen wij nu aan, dat er per gezin per week een flesch klapperolie wordt gebruikt, dan beteekent dit, dat 15 millioen flesschen klapperolie zouden worden gebruikt, hetgeen zou zijn een bedrag van 3 ton per week bij een verhooging met 2 cent per flesch, hetgeen jaarlijks dus een enorm cijfer uitmaakt. Ik moge in eersten termijn een beetje te hooge cijfers hebben genomen, maar ik heb toch wel duidelijk gemaakt, dat de kleine man hier in de verdrukking komt.

Nu heeft de Regeering aan de hand van Haar duidelijke grafiek aangetoond, dat de daling van den klapperolieprijs de daling van den copraprijs niet heeft bijgehouden, dat dus een geweldige stijging van den klapperolie-prijs niet te verwachten is en het zou dus zóó gesteld kunnen worden, dat eenige stijging van den copraprijs niet met zich behoeft te brengen een stijging van den klapperolieprijs, althans, wanneer men de redeneering van de Regeering volgt. Maar zou het dan niet juister zijn, niet alleen de drie genoemde categorieën te beschermen, doch óók den man, die geen producent is, ook niet fabrikant is, den arbeider sadja en dan den prijs van de copra te stellen op een bedrag, dat lager ligt dan *f* 6 en hooger dan *f* 3.70? Hierdoor zou voor alle partijen een zeker evenwicht kunnen worden bereikt.

Overigens wijst de huidige gang van zaken toch wel eenig verschil uit ten aanzien van wat de Regeering mededeelde, namelijk dat de klapperolieprijs zal stijgen van 8¾ tot 9¼ cent. Recente inlichtingen, door mij verkregen, wijzen uit, dat de olieprijs per blik een maand geleden *f* 1.47 bedroeg en thans is hij *f* 1.90 terwijl men verwacht, dat bij een copraprijs van *f* 6, de klapperolieprijs per blik zal stijgen tot *f* 2. En nu is het blijkbaar zoo dat, hoe hooger de prijs en gros is, hoe meer de prijs en detail niet naar verhouding oploopt, gezien vooral de rol van de tusschenhandelaren. Wij zien bij den tabaksaccijns dat, als de accijns verhoogd wordt met 20%, het ook niet precies uitkomt, en dat de waronghouder, dat iedere detailhandelaar, tot zelfs de kleine jongen die langs de straat cigaretten verkoopt, den prijs afronden naar boven en niet naar beneden. Zoo zal het ook hier gaan en ik vrees er dus voor, dat hierdoor tenslotte de calculeering der Regeering te optimistisch geweest is. Ik hoop echter, dat het zal meevallen. Ik vraag in elk geval overweging van mijn suggestie, om den copraprijs voor Java niet te laten oploopen tot *f* 6, doch tot een zoodanig peil, dat ook de man, die niet tot de producentengroep behoort, niet in het gedrang zal komen. Ik beveel deze suggestie alsnog ter overweging bij de Regeering aan en vertrouw, dat dit verzoek door verschillende mijner geachte medeleden zal worden gesteund.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in tweeden termijn even willen terugkomen op een punt, dat o.m. de heer Smit besprak, namelijk de kwestie van den copraprijs op Java. Ik ga volkomen accoord met de suggestie van den heer Smit en zou slechts een en ander willen zeggen ter aanvulling en preciseering van wat naar mijn meening de goede prijs zal zijn voor de copra op Java, zonder dat het tot gevolg heeft dat de detailprijs van de klapperolie zal moeten stijgen.

(Moelia.)
Ik zal niet meer terugkomen op de argumenten welke ik in eersten termijn aangevoerd heb. Ik kan niet accoord gaan met den prijs van *f* 6, omdat daaruit volgt een verhooging van den detailprijs van klapperolie, die nadeelig is voor den consument. Maar, uitgaande van hetgeen de Regeering in de memorie van toelichting zegt, dat een verhooging van den copraprijs tot *f* 6 per quintaal beteekent, dat de prijs van olie per bierflesch van 8¼ cent zal stijgen tot 9¾ cent en dus aannemende, dat een detailprijs van klapperolie van 9¾ cent per bierflesch correspondeert met een copraprijs van *f* 6, zou, als men geen verhooging van bedoelden prijs van 8¼ cent wenscht, deze prijs moeten correspondeeren met een copraprijs van ongeveer *f* 5.

In analogie met hetgeen ons geacht medelid, de heer Smit, zoo juist voorstelde, zou ik derhalve in overweging willen geven om den copraprijs niet te doen stijgen tot *f* 6, maar tot *f* 5, waardoor dus de detailprijs van klapperolie per flesch niet omhoog behoeft te gaan.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! In zijn meest eenvoudigen vorm gesteld, is de doelstelling van dezen maatregel steun te verleenen aan de copraproducenten. Ik geef gaarne toe, dat nog veel meer partijen bij deze steunregeling zijn betrokken, ik wijs op de belangen van de exporteurs, de vervoerders, de makelaars c.a., maar deze verkeeren niet in een noodlijdende positie. Noodlijdend zijn alleen de copraproducenten.

Ik zou daarom op den voorgrond willen stellen, dat wanneer er sprake is van steunverleening, deze toch zooveel mogelijk ten goede moet komen aan de producenten van de copra zelf.

Nu is het ongelukkige in de constructie van een koloniale maatschappij, dat, welke regeling men zich ook voor oogen stelt, de producenten steeds het kind van de rekening zijn; zij vormen altijd in den keten van het geheele productieproces in deze koloniale maatschappij de zwakke plek.

Ik wil daarom ook dezen maatregel uitsluitend bezien in het licht van de noodzaak om de copraproducenten in de buitengewesten bij te staan in hun nood. Ik zal niet op verschillende detailpunten terugkomen; het meest saillante punt daarin is de bepaling van den basisprijs. Ik kan mij verplaatsen in het standpunt van de Regeering, die zegt, dat het voor Haar van groot belang is, dat het prijspeil zoo laag mogelijk wordt gesteld. Daaraan zijn ongetwijfeld groote voordeelen verbonden. In de eerste plaats behoeft het land — en tenslotte in de terminologie van onze geachte medeleden, de heeren Kan en Yo Heng Kam, de belastingbetaler — niet veel te riskeeren. In de tweede plaats zal bij een geringe stijging van de wereldhandelprijzen het coprafonds automatisch ophouden, omdat dan de coprahandel kan worden overgelaten aan de vrije concurrentie. In de derde plaats zou ik, als iets incidenteels, kunnen zeggen, dat bij een lagen prijs, de uitvoer van copra naar Java zal worden tegengehouden, hetgeen waarschijnlijk ook de Regeering op het oog heeft.

Men kan echter daartegenover een ander standpunt stellen en zeggen: de bevolking, die door de steunverleening zal worden geholpen, is meer gebaat bij een iets hooger prijspeil dan door de Regeering in uitzicht is gesteld.

Dit behoeft geen nader betoog. Wanneer wij een hoogeren prijs dan *f* 1,50 aanleggen, b.v. *f* 2, komt van dit bedrag natuurlijk meer in de zakken van de producenten dan wanneer wij den prijs vaststellen op *f* 1,50. Verder zou een iets hooger prijspeil stabiliseerend werken op de copra-situatie.

De Regeering heeft onderscheid gemaakt tusschen de streken, die rechtstreeks zijn aangewezen op Singapore, in elk geval op uitvoer naar het nabije buitenland. Ik geloof echter, dat de Regeering te zeer de mogelijkheid uit het oog verliest,

(Kan.)

dat, wanneer voor de voornaamste productie-gebieden een basisprijs vastgesteld wordt, deze prijs ongetwijfeld ook van invloed zal zijn op de prijzen in het nabije buitenland. Wij zullen dan dus den toestand krijgen, dat de exportprijzen voor het nabije buitenland zullen worden gedrukt, waardoor tevens de vraag rijst, of uitvoer naar Java niet vordeeliger zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Men kan tenslotte van meening verschillen over de vraag, waarop de prijs zal moeten worden bepaald. Uit het antwoord van de Regeering maak ik op, dat de prijs van *f* 1,50 per quintaal inderdaad niet absoluut is en dat deze prijs alleen genoemd wordt als een midden-prijs van natte copra met een vochtpercentage van 50.

In dit opzicht zou ik toch ook groote aandacht willen schenken aan het betoog van die geachte medeleden, in hoofdzaak afkomstig van Menado, voor wie deze steunregeling geaccentueerd wordt door de bijzondere verhoudingen in die streek. Inderdaad is Menado een streek, waar men zeker kan spreken van kostprijzen, omdat de schuldenlast — als ik het zoo mag noemen — daar een zeer reëele factor vormt bij de prijsbepaling van de copra.

Het heeft niet veel zin, nog nader motieven aan te voeren voor verhooging van het prijsniveau, dat door de Regeering in uitzicht is gesteld. Er spelen hier talrijke factoren een rol, zoodat, wanneer ik een bepaald bedrag noem, men onmiddellijk daartegenover de vraag kan stellen, of een ander bedrag niet juister zou zijn. In elk geval lijkt ons — en ik sluit mij hierbij aan bij de woordvoerders van de buitengewesten — een prijs van *f* 1,50 beslist te laag.

Ik zei zooeven, dat het doel van deze steunverleening is, den producenten te hulp te komen, maar de consequentie van deze steunverleening is dat, daar de producenten in Nederlandsch-Indië in twee groepen kunnen worden verdeeld, die op Java en die in de buitengewesten, de producenten in de buitengewesten tevreden zullen moeten zijn met de instandhouding van hun productie-apparaat, terwijl die op Java belangrijk worden bevoordeeld, niet alleen in dien zin, dat hun productie-apparaat in stand wordt gehouden, maar dat het prijsniveau voor copra op een zeer behoorlijk niveau wordt gestabiliseerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zie daarom ook hier weer een zekere discriminatie van de producenten; ik leg speciaal den nadruk op de copra-producenten en wel het Inheemsche element onder hen.

Ik zou, Mijnheer de Voorzitter, daarom willen eindigen met een beroep te doen op de Regeering, hetwelk hierop neerkomt, dat wanneer Zij aan de klappercultuur steun wil verleenen, Zij dit ook op reëele wijze moet doen. Wij kunnen niet volstaan met een gezegde als: Iets is beter dan niets. Wij moeten niet alleen erop uit zijn een blijk van goeden wil te toonen, maar inderdaad ook een zoodanige hulp te verleenen, dat deze cultuur niet slechts wordt in stand gehouden, doch dat ook de betrokken bevolking in deze streken uit haar economischen nood zal worden geholpen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Wat ik uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde ten opzichte van zijn rede in eersten termijn heb opgevangen is het volgende. Als ik goed geluisterd heb, heeft de geachte Regeeringsgemachtigde namens de Regeering verklaard, dat Zij inderdaad met voorzichtigheid — de Regeeringsgemachtigde gebruikte andere woorden — te werk zal gaan ten aanzien van de belastingpenningen. In de tweede plaats heeft de Regeering gezegd, dat Zij na ommekomst van één jaar nogmaals deze materie in beschouwing zal nemen. Ten aanzien van deze verklaring wil ik echter nog opmerken, dat alhoewel dan de steunverleening niet die uitbreiding zal hebben, als waarvoor ik vreesde bij een steunverleening van meerdere jaren aan gebieden, die copra produceeren, zich het geheele jaar toch moeilijkheden zullen voordoen.

(Nalaprana, Soekawati.)

Moeilijkheden bijvoorbeeld in dezen vorm. Wanneer er weer vraag zal zijn naar copra, zooals ik in de eerste plaats zeide, zal die vraag niet dusdanig zijn, dat dadelijk een grootere hoeveelheid zal worden gevraagd dan het productie-exceedent van één jaar zal bedragen. Welke copra zal dan de voorkeur verdienen om geloosd te worden? Zal de Regeering dan tegenwerken, dat de copra, die afkomt, direct aan den man zal kunnen worden gebracht?

Hoe het ook loopt, de Regeering zal vrees ik — maar ik hoop het niet — merken, dat Zij Zich met deze goede gedachte en met dezen goed gewilden steun, in bepaalde moeilijkheden steekt.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft mij zooeven in één adem genoemd met een ander lid, dat gepleit heeft voor industrialisatie en het entameeren van andere ondernemingen, die zooals de geachte Regeeringsgemachtigde terecht heeft gezegd, pas na jaren baten zullen afwerpen.

Ik ben in dit opzicht in mijn rede in eersten termijn te kort geweest. Wat ik bedoelde is, aan de bevolking, die het zoo noodig heeft door het gemis eventueel aan inkomsten verkregen uit de copra, naast de beschikking over rijst, het eerste voedingsmiddel, ook onmiddellijk iets anders, in den vorm van andere ingrediënten voor het dagelijksch brood te verschaffen. Men zou bijvoorbeeld de binnen- en zeevisscherij op groote schaal kunnen steunen, niet zooals thans het geval is met enkele tientallen duizenden guldens, maar in grootere mate, omdat men à fonds perdu daarvoor *f* 10-millioen wil besteden. Het is waar, dat de Regeering daarvoor pas vraagt een crediet van *f* 1-millioen, maar als het puntje bij paaltje komt, zal de Regeering zich toch die *f* 10-millioen verschaffen, met geleend geld, en dat geleende geld zal moeten worden gerestitueerd.

Zoo is het risico, dat het gouvernement loopt niet *f* 10-millioen, doch integraal het bedrag, waarvoor het gouvernement zich in deze heeft geïnteresseerd.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben van deze plaats vele leden over den prijs van de copra hooren spreken. Ik voor mij zou te dien aanzien nog slechts het volgende willen opmerken. Ik zou willen verklaren, dat het risico, dat thans door het gouvernement wordt geloopen toch gedekt zal moeten worden door een zekere premie, beliehaamd in het bedrag van *f* 850 000, dat het gouvernement berekend heeft voor eventueele verliezen. Want de personen, die slechts winst, of hulp in deze wensehen, zonder daarbij eenig risico te loopen, doen een onjuist beroep op de belastingbetalers terzake van de besteding van de gelden van het gouvernement, in het Coprafonds gestort.

De heer **Nalaprana**: Mijnheer de Voorzitter! Het antwoord van de Regeering op mijn verzoek om West-Borneo en Sumatra en de daartusschen liggende eilanden buiten het coprafonds te houden heeft mij kunnen bevredigen. Ik ben er de Regeering erkentelijk voor.

Betreffende de uitvoermogelijkheid van copra en klapperolie van de buitengewesten naar Java is het regeeringsantwoord voor mij echter nog niet geruststellend. Gaarne zou ik alsnog van de Regeering de verzekering willen krijgen, dat deze uitvoerregeling niet ten nadeele van de copraproducenten in de buitengewesten zal zijn.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het zooeven gegeven antwoord in eersten termijn door de Regeering zou ik gaarne nog een korte opmerking willen maken.

Met genoegen heb ik vernomen, dat de normale uitvoer van copra vanuit Bali en Lombok naar Java zal blijven bestaan; alleen zal dit dan gaan via het Coprafonds.

Van overheerschend belang is uiteraard de prijs dien de Bali- en Lombok-producenten zullen krijgen. Het lijkt mij juist, dat bij deze prijsbepaling met alle factoren zal worden

(Muh. Yamin.)

rekening gehouden. Voor Bali en Lombok zal dus moeten gelden de bestaande economische relatie met Java, de bestaande handelsrelatie dus, de goede kwaliteit van de copra en de daarop door de bevolking gemaakte prijzen.

Indien deze mijn opvatting juist is, waarvan ik gaarne bevestiging van de Regeering verzoek, dan bestaat tegen deze coprasteunregeling mijnerzijds geen bezwaar.

Wel zou ik bezwaar hebben, indien deze steunregeling voor mijn land en volk zou neerkomen op het tegendeel, namelijk op een groot nadeel. Doch ik besef, Mijnheer de Voorzitter, dat dit niet de opzet van de Regeering kan zijn.

Gaarne ontvang ik derhalve de toezegging, dat de Regeering aan de bijzondere positie waarin Bali en Lombok te dezen opzichte verkeeren, ten volle recht zal doen wedervaren.

De heer **Muh. Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! In mijn rede in eersten termijn heb ik verschillende punten naar voren gebracht. Het eerste punt betrof het streven om het verschil tusschen de buitengewesten en Java ten aanzien van den copra-prijs op te heffen. De Regeering heeft het standpunt, dat ik ten deze innam, in Haar antwoord bestreden en haar bestrijding meenen te mogen baseeren op een bijzonder opportuniteitsbeginsel.

Eigenlijk heeft de Regeering geen gronden aangevoerd om dit verschil te billijken. Zij heeft alleen een nadere formuleering gegeven van het bekende woord: „opportuniteitsbeginsel''. Ik ben van meening, dat dit beginsel overbodig is. Het geeft in de toekomst aanleiding tot allerlei bijzondere regeeringsmaatregelen. Ik blijf echter niet geporteerd voor handhaving van dit verschil en meen, dat het begrip „opportuniteitsbeginsel'' vatbaar is voor bestrijding.

Een ander punt door mij in eersten termijn aangevoerd betreft den gemiddelden copra-prijs van *f* 1,50 per quintaal. De Regeering heeft geen nadere becijfering en gronden aangevoerd om dien gemiddelden prijs te beargumenteeren. Wel heeft Zij gezegd, dat die prijs gebaseerd is op den hari-hari copraprijs in Manado en de Groote Oost.

Verschillende sprekers en ook ik, hebben in eersten termijn daarentegen wel becijferingen gegeven van den gemiddelden inkoopsprijs in de verschillende deelen van de buitengewesten. Eigenlijk komen wij tot drie onderscheiden prijzen, naar gelang van de chronologische volgorde.

Nemen wij den prijs van voor September 1939, dan kunnen wij er op aan, dat deze prijs de waarde van den feitelijken prijs benadert. Ik heb de verschillende gegevens hierover geput uit het verslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Padang. De becijfering van den inkoopsprijs der laatste jaren is gebaseerd op een gemiddelde van *f* 7,48 per quintaal, zijnde den exportprijs, in werkelijkheid kan die dus lager gesteld worden, maar toch niet lager dan bijvoorbeeld *f* 5,40. Inderdaad is de prijs na September 1939 gedaald, terwijl na 10 Mei 1940 de prijs gedaald is tot ver beneden het minimum, doch nooit lager dan *f* 2,50 per quintaal. Deze prijs heeft niet alleen betrekking op Sumatra's Westkust, want de copra van Sumatra's Westkust is ten slotte geen specifieke Westkust-copra, maar is afkomstig van de geheele westelijke kust van het eiland Sumatra. Wij mogen dus den prijs van *f* 2,50 per quintaal als de juiste aannemen.

(De heer Smit: Maar tegen dien prijs mag toch verkocht worden.)

Inderdaad! Ik kom daarop nog terug. Wanneer de Regeering voornemens is den prijs na 10 Mei 1940 aan te nemen, dan beteekent dit, dat in de practijk de crisisprijs bestendigd zal worden, wat nimmer de bedoeling van de Regeering kan zijn. De Regeering wenscht natuurlijk den prijs eenigszins op een bepaald niveau te houden, om alzoo doende, steun te verleenen aan behoeftige copra-streken. Blijft de Regeering evenwel vasthouden aan den prijs van *f* 1,50, dan beteekent dit, dat de steun wordt gebaseerd op

(Verboom.)

de slechte economische omstandigheden, waaraan de bevolking zelf geen schuld heeft en, dat die slechte economische omstandigheid wordt gesanctionneerd.

Mijn derde opmerking betrof het uitvoerverbod van copra en klapperolie van de buitengewesten naar Java. Ik ben van meening, dat dit uitvoerverbod de vrije ontplooiing van den interinsulairen handel belemmert. Waar deze maatregel gevolgd kan worden door verschillende anderen, kan dit niet alleen beteekenen een belemmering, maar een algeheele stopzetting van den interinsulairen handel. Ik zou juist dien handel zijn vrijen loop willen laten behouden.

Verder wordt met dit verbod een zeer eigenaardige situatie geschapen. Immers de copra en de klapperolie zal niet uitgevoerd mogen worden vanuit de buitengewesten naar Java, maar wel naar streken buiten Indië gelegen.

Hierdoor wordt Java zeer bevoorrecht en de buitengewesten worden er overbodig door benadeeld. Verder zal het uitvoerverbod niet leiden tot een reguleering van den algemeenen copraprijs hier te lande. De prijs zal in de verschillende gewesten min of meer uiteenloopen, doch dat moet niet kunstmatig geschieden, gelijk de Regeering het in deze regeling wil vastleggen, namelijk *f* 6,— per quintaal voor Java en *f* 1,50 per quintaal voor de buitengewesten.

Waar de Regeering tegenover de door mij voorgebrachte punten een zoo principieel afwijzend standpunt inneemt, was ik aanvankelijk voornemens, ook drie moties in te dienen, waarin werd verzocht ten eerste om opheffing van het economische onderscheid tusschen Java en de buitengewesten, ten tweede om den prijs van *f* 1,50 per quintaal op te trekken tot minstens *f* 2,50 en ten derde om het uitvoerverbod, dat thans reeds van kracht is, op te heffen. Waar de eerste motie te principieel was, dien ik haar thans niet in, doch stel ik haar uit tot een later moment. De twee andere moties echter zijn van zooveel belang voor de copraproduceerende streken in de buitengewesten, dat er alle reden is, ze in te dienen, hetgeen ik hierbij dan ook doe, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Ingediend zijn:

1e een motie, onderteekend door de heeren Muhammad Yamin, Mogot, Kasimo, Mochtar en Tadjoedin Noor (st. 6), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt als zijn oordeel uit, dat de gemiddelde inkoopprijs van copra, in stede van *f* 1,50 per quintaal, ware te stellen op ten minste *f* 2,50 (twee gulden vijftig cent) per quintaal.

Toelichting.

Verwezen zij naar de redevoering van den eersten onderteekenaar in eersten termijn.''

2°. een motie, onderteekend door de zelfde heeren (stuk 7), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

spreekt als zijn oordeel uit, dat het uitvoerverbod van copra en klapperolie uit de Buitengewesten naar Java ware op te heffen.

Toelichting.

Verwezen zij naar de redevoering van den eersten onderteekenaar is eersten termijn.''

Deze moties zijn reeds rondgedeeld en zullen straks in behandeling worden genomen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik betreur het zeer, dat een zoo belangrijke zaak als deze copraregeling op zoo korten termijn moet worden behandeld. Wij hebben daardoor, om een voorbeeld te noemen, geen van allen gelegen-

(Verboom.)

heid gehad het regeeringsantwoord er op na te lezen, wat mij toch wel een zeer groot bezwaar lijkt. Dit regeeringsantwoord was, voorzoover ik dat in mij heb kunnen opnemen, zeer teleurstellend. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verschillende punten, die in discussie zijn gekomen, voor een groot deel beantwoord, doch hij deed dit naar mijn meening wel zeer summier, en ten aanzien van verschillende belangrijke punten is hij wel in bijzondere mate aan de oppervlakte gebleven.

In eersten termijn is uitvoerig gesproken over het feit, dat reeds sedert vele jaren op een steunregeling is aangedrongen en dat eerst thans, nu, gelijk ik in eersten termijn al zeide, het water tot de lippen is gerezen, de Regeering met een dergelijke regeling komt. Hiertegenover heeft de Regeeringsgemachtigde de groote moeilijkheden gesteld, die zich in vroegere jaren voordeden; hij wees in dit verband o.m. op het groote gebied, dat hierbij betrokken is, en dat overleg en ook een regeling ten deze zeer bezwaarlijk maakte. Voorts heeft hij gewezen op de zwakke positie van het product gedurende de laatstverloopen 15 jaren, waardoor men het gevaar liep, dat een regeling stagnatie zou brengen in den afzet van de copra, hetgeen wellicht catastrofale gevolgen zou hebben.

Ik neem dit alles op gezag van den geachten Regeeringsgemachtigde gaarne aan, hoewel ik mij niet kan voorstellen, dat men tenslotte niet tot een regeling zou kunnen zijn gekomen, die vooral aan het laatste bezwaar zou zijn tegemoetgekomen. Ik vraag mij echter af, waarom men tot nu toe de zaak ook niet heeft aangevat van den anderen kant, van den kant, dien vanochtend ook de heer Vas Dias nog eens heeft belicht, namelijk die der kwaliteitsverbetering — een onderwerp dat elders ter wereld in copraproduceerende gebieden met voortvarendheid en met vrucht schijnt te zijn ter hand genomen.

Het zou m.i. voor de hand hebben gelegen, dat men de zaak van dezen kant zou hebben aangevat, omdat deze methode immers ten aanzien van tal van andere producten gevolgd wordt en het een der zaken is, waarover onmiddellijk gesproken wordt, wanneer het gaat om de positie van bepaalde producten, vooral wanneer die positie moeilijk is.

Ook thans wordt over dit zeer belangrijke punt zeer vluchtig heengeloopen. Ik heb, evenmin als de heer Vas Dias, uit de verklaringen en uiteenzettingen van de Regeering kunnen opmaken, dat inderdaad deze zaak aangevat zal worden met de diligentie, welke in dit opzicht noodig is en evenmin, dat de zaak ook in haar vollen omvang in beschouwing zal worden genomen.

Ik heb mij voorts meermalen afgevraagd, waarom de Regeering den toestand, die zich in de eerste maanden van den wereldoorlog heeft voorgedaan, niet heeft aangegrepen om tot een verbetering van de coprapositie te geraken. Er zijn in de eerste oorlogsmaanden, als ik het wel heb, vrij groote hoeveelheden copra naar Nederland vervoerd. Deze partijen zijn hier opgekocht door het voedingsmiddelenfonds en zijn in Nederland verkocht, naar ik meen, aan de Nederlandsche graancentrale; zij zijn ten slotte terecht gekomen bij het wereldconcern, dat in dit opzicht een allesoverheerschende positie inneemt. Nu meen ik, dat tusschen den prijs, die door de graancentrale betaald werd en het wereldprijsniveau een aanzienlijke marge lag; deze marge is dus ten voordeele gekomen òf van de Nederlandsche graancentrale, òf van het wereldconcern dat hierbij betrokken was. Het is voor mij onbegrijpelijk, waarom de Regeering van deze situatie niet gebruik gemaakt heeft om tot een verbetering van den copraprijs hier te lande te komen en daarmede ook tot een verbetering van de positie van het product.

Dat zou natuurlijk slechts tijdelijk zijn geweest, omdat, zoodra Nederland bij den oorlog betrokken werd, hieraan een einde zou zijn gekomen, maar het zou naar mijn meening toch een zeker soulaas gegeven hebben en bovendien wist niemand destijd, of Nederland in den oorlog zou geraken en op welk tijdstip dit eventueel gebeuren zou.

Deze regeling, ik kan dit nog steeds niet anders zien — het is natuurlijk niet uitdrukkelijk aldus bedoeld, maar het is niettemin het gevolg van de constructie, waartoe men is gekomen — biedt voor Java, dank zij het feit, dat Java voor den invoer van copra gesloten wordt, bijzonder groote voordeelen, zooals ik in eersten termijn reeds uiteengezet heb. Daartegenover wordt voor de buitengewesten als gemiddelde prijs, als prijs, waarop men zich richten zal, een prijs aangelegd, die men gevoegelijk een afbraakprijs noemen kan. Het is een prijs, waarbij de marge, die voor de bevolking zelf overblijft, uiterst gering is, zoo gering, dat de heer Muhammad Yamin in eersten termijn zelfs kon zeggen, dat men daarmede op Sumatra's Westkust de huur van de Lampongapen niet zal kunnen betalen. In ieder geval staat vast — alle inlichtingen, die ik hierover gekregen heb uit de „distressed districts" wijzen hierop — dat deze prijs laag is en een onvoldoende marge laat voor hetgeen de bevolking ook in deze tijden noodig heeft voor haar levensonderhoud en voor het verder voeren van het leven, zooals zij dat gewend is.

In eersten termijn heb ik gezegd, dat ik dit een zeer merkwaardige coïncidentie vond, omdat men tot nu toe naar mijn meenig bij alle regelingen, die de Regeering getroffen heeft op het gebied van de agrarische producten, van de buitengewesten eigenlijk maar heel weinig notitie genomen heeft.

Alleen wanneer het producten als b.v. rubber betrof, waarbij de belangen der groote cultures in sterke mate betrokken zijn, is een regeling getroffen, maar men kan, geloof ik, met veel recht volhouden, dat aan de producten die in het bijzonder voor de buitengewesten groote beteekenis hebben, geen of slechts weinig aandacht is geschonken.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat deze visie op de zaak geheel nieuw is, en hij heeft met deze opmerking volstaan. Het moge zijn, dat deze opmerking geheel nieuw is, het gaat erom, of zij juist is. En dan valt m.i. niet te loochenen, dat men met een product als koffie b.v., dat in de buitengewesten voor de bevolking van zoo groote beteekenis is, tot op het allerlaatste oogenblik gewacht heeft met het treffen van een regeling. Hetzelfde is het geval met de copra, die voor belangrijke gebieden van den archipel van zoo overwegende beteekenis is. Ten aanzien van de peper staat de zaak zoo dat, ondanks den aandrang, die bij herhaling in den Volksraad is uitgeoefend om tot een regeling te komen, deze nog steeds niet getroffen is.

Ik vind in dit alles een bevestiging van mijn indruk, dien ik in eersten termijn heb weergegeven — met alle mogelijke reserves overigens, omdat ik de mogelijkheid openliet, dat ik bepaalde omstandigheden of feiten misschien over het hoofd had gezien — den indruk namelijk, dat men de producten, die voor de bevolking in de buitengewesten van overwegende beteekenis zijn, in belangrijke mate veronachtzaamd heeft, als men daartegenover stelt wat voor de bevolkingsproducten op Java is gedaan.

Hier heeft men in feite hetzelfde. Nu men komt tot een regeling met betrekking tot de copra blijkt, dat de bevolking in de buitengewesten in slechts zeer geringe mate daarmede gebaat is: zij zal er het leven bij houden, maar veel meer niet — maar de bevolking van Java valt een groot voordeel in den schoot. Dit punt is door de Regeering niet op duidelijke en overtuigende wijze toegelicht. Ik zie nog altijd niet in, waarom het noodzakelijk is maatregelen te nemen, waardoor de prijs van copra op Java van *f* 3,70 op *f* 6 wordt gebracht. Ik vind dien sprong zeer groot en niet in verhouding tot wat men voor de gebieden doet, waar het bij deze regeling om begonnen is.

Over de regeling zelf is ook vanochtend uitvoerig gesproken. Opnieuw is gewezen op de groote nadeelen, die er gelegen zijn in de disparitéit, welke de Regeering door Haar

(Verboom.)

uitvoerverbod schept. Dat beteekent in de eerste plaats een groot nadeel voor de bevolking, omdat de prijs voor de klapperolie nog in aanzienlijke mate zal stijgen, zooals de Regeering zelf in de stukken heeft vastgesteld, zij het ook niet in dezelfde mate als die voor de copra, daar de olieprijs nog een zekeren voorsprong heeft.

Als wij nu bedenken — de heer Yo Heng Kam heeft daar gisteren met nadruk op gewezen — dat in den Volksraad jaar in jaar uit is gesproken over den zoutprijs en daarbij de gedachten zijn uitgegaan naar een verlaging van den zoutprijs van 10 tot 8 cent, dan geloof ik, dat — als men dit op zichzelf al een zoo belangrijke zaak achtte — nog veel belangrijker is hetgeen de Regeering thans voorstelt ten aanzien van de klapperolie. Het gebruik van klapperolie is natuurlijk veel grooter dan dat van zout. Zij vormt een onmisbaar bestanddeel juist in het huishouden van den allerarmste. Ik vraag mij derhalve af, of er voldoende aanleiding is tot een dergelijken maatregel over te gaan.

De Regeering is in zeker opzicht met een nieuw argument gekomen door te zeggen, dat Java op deze wijze mee betaalt aan de steunregeling, die op het oogenblik ten aanzien van de copra wordt voorgesteld. Dit is een argument, waarvoor ik geen groote bewondering kan hebben. Want in de eerste plaats kan men zich afvragen, of het juist is, dat een dergelijke regeling niet geheel uit de belastinggelden wordt betaald, zooals m.i. zou behooren te geschieden, maar dat een deel daarvan komt ten laste van de bevolking. Maar daar komt nog een tweede zeer groot bezwaar bij. Het is niet de bevolking, die voordeel heeft van een verhooging van den prijs van *f* 3,70 tot *f* 6, die dit zal betalen; deze kan ten volle haar winst opstrijken. Degenen, die ook dit nog zullen moeten betalen vormen voor een deel het allerarmste gedeelte van de bevolking; zij zijn namelijk de consumenten.

Ik kan een dergelijke regeling onmogelijk bewonderen; ik kan haar onmogelijk juist vinden. Ik geloof dan ook, dat de eenig juiste regeling — als men wenscht vast te houden aan een hoogeren prijs voor Java, hooger dan het niveau op het oogenblik is, dan bij zou zijn bij een richtprijs voor de buitengewesten van *f* 1,50 — zou zijn, dat ook die copra wordt ingebracht in de centrale, en dat dan het Land van deze hoogere prijzen zou profiteeren. Daarmede zijn natuurlijk de bezwaren, die ik overigens heb tegen deze verhooging van den prijs niet ondervangen. Maar het zou in elk geval voorkomen, dat op het oogenblik een gedeelte van de bevolking van Nederlandsch-Indië en juist het gedeelte, dat het minst noodig heeft, betrekkelijk groote voordeelen geniet tegenover een ander gedeelte, dat in sterke mate de dupe is van den huidigen gang van zaken.

Het bezwaar, dat aan deze hoogere prijzen voor Java is verbonden, geldt — zooals de heer Vas Dias heeft opgemerkt — niet alleen voor de bevolking, maar ook voor de industrieën, die copra verwerken. Ik wil mij gaarne aansluiten bij wat de heer Vas Dias ten deze heeft gezegd. Het lijkt mij volkomen in strijd met de politiek, die de Regeering sedert een aantal jaren volgt, en die tot strekking heeft zooveel mogelijk de oprichting van allerlei industrieën te bevorderen, dat die industrieën juist op dit oogenblik, nu immers groote soberheid is geboden, voor haar grondstoffen een onevenredig hoogen prijs moeten betalen. Wanneer er gelegenheid zou zijn op korten termijn te beschikken over een fabriek, die deze producten zou leveren, bijvoorbeeld te Makassar, zou een dergelijke fabriek op buitengewone wijze bevoordeeld zijn boven fabrieken op Java en ook daaruit blijkt, dat dit onmogelijk juist kan zijn.

Ik geloof dan ook, dat het niet voldoende is, dat men zegt, dat aan de fabrieken op Java grondstoffen tegen billijken prijs zullen worden geleverd, voorzoover die bestemd zijn voor den export. Ik geloof, dat men verder zal hebben te gaan en dat men dezen industrieën ook ter beschikking zal moeten stellen grondstoffen voor de producten, die zij hier in Indië zelf leveren. De heer Vas Dias heeft in dit verband speciaal over de buitengewesten gesproken; deze redeneering is naar mijn meening wel zeer klemmend, omdat een gevolg van deze politiek zal zijn, dat de buitengewesten, die toch al zoo zwaar getroffen zijn, ook voor de producten, die geleverd worden door de copra verwerkende fabrieken — dus voor margarine, zeepen en dergelijke zaken — ten faveure alweer van Java een hoogeren prijs zullen moeten betalen dan anders het geval zou zijn.

(Mochtar, Mussert.)

Mijnheer de Voorzitter! Dit alles heeft ten gevolge, dat ik de bezwaren, die ik in eersten termijn tegen deze regeling heb geopperd tot mijn spijt ten volle moet handhaven.

Ik zou mij ten slotte nog gaarne willen aansluiten bij hetgeen de heer Vas Dias heeft gezegd over het instituut van de opkoopers en van de exporteurs. Ook ik geloof — ik heb dat in eersten termijn al gezegd —, dat het van groote beteekenis is, dat deze beide instituten zoo goed mogelijk worden gehandhaafd. Ik herhaal dit in tweeden termijn, omdat mij gisteren nog cens bevestigd is, dat inderdaad de koffie-export, wat Noord-Amerika betreft, in handen van twee exporteurs is gegeven, terwijl mij tevens gebleken is, dat dit in het algemeen als een onbillijkheid wordt gevoeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ook in dit opzicht de redelijkheid en billijkheid moeten worden betracht en ik pleit hier dus voor het bieden van een fair chance, zoowel voor de opkoopers als voor de exporteurs, voor zoover deze als bonafide zijn te beschouwen.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts een enkele vraag te stellen en wel de volgende.

Uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde meen ik gehoord te hebben, dat de buitengewesten, met name Zuid-Sumatra en West-Borneo, die tot dusverre copra geleverd hebben aan Java, met die levering kunnen voortgaan door tusschenkomst van het Coprafonds.

Nu is mijn vraag, waaruit die tusschenkomst van het Coprafonds bestaat. Beperkt het fonds zijn bemoeienis tot het verkrijgen van licenties, of regelt het ook den prijs ten deze? Wanneer dit laatste het geval is, zou ik voorts nog willen vragen, welk gedeelte van den prijs van *f* 6 ten goede komt aan de producenten.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Het regeeringsantwoord heeft het mij wel heel moeilijk gemaakt mijn houding t.a.v. het voorliggende voorstel te bepalen. Ik zou ten deze dan nog even een kleine recapitulatie willen geven.

Wat omvatten deze steunmaatregelen? Om die vraag te beantwoorden moeten wij het gebied van den archipel in drieën kunnen verdeelen! Wij zien vooreerst, dat voor het gedeelte van den archipel, speciaal het Oosten, dat tot nog toe was aangewezen op export naar markten, die thans zijn weggevallen, de bekende prijs van 1,50 als middenprijs zal gaan gelden. Ik meen, dat dit ongetwijfeld zal beteekenen het verleenen van steun, zij het dan ook, dat die steun slechts in geringe mate zal worden verleend. Er is weliswaar een zeer belangrijk bedrag mede gemoeid, doch voor de producenten zal dit geen belangrijke steun beteekenen.

Een ander deel van de buitengewesten was tot nog toe aangewezen op den export gedeeltelijk naar het buitenland, gedeeltelijk naar Java. Die export naar het buitenland zal gehandhaafd blijven. Wat betreft den export naar Java zijn verscheidene van onze geachte medeleden het niet eens over de door de Regeering gedachte oplossing. De heer Nalaprana heeft zijn dank uitgesproken voor het regeeringsantwoord. De heeren Soekawati en Mochtar hebben, meen ik, ongeveer dezelfde vraag gesteld, er op neerkomende, wat er met den prijs zal geschieden.

Voor zoover ik het begrepen heb, zal het Coprafonds wanneer het wordt ingeschakeld, niets anders kunnen doen, dan

(Mogot.)

ook voor die gebieden en voor de copra, die daar vandaan komt, denzelfden prijs aan te leggen als het aanlegt voor den opkoop van copra elders, dus den prijs van *f* 1,50.

(De heer Soekawati: Den Java-prijs.)

Dat is wel zeer optimistisch, maar de heer Soekawati zal waarschijnlijk met belangstelling het regeeringsantwoord afwachten. Ik meen, dat die prijs zal zijn *f* 1,50 en dan voorzie ik voor die gebieden als gevolg van de voorliggende voorstellen bepaaldelijk een achteruitgang. Het gebied, dat ongetwijfeld geholpen zal worden — hoewel daarvoor eigenlijk de minste aanleiding bestond — is Java. Aldaar zal de prijs stijgen van *f* 3,70 tot *f* 6,—. Gaan wij na wie dat eigenlijk betaalt, — de heer Verboom heeft dat ook aangeroerd —, dan zien wij, dat dit betaald wordt in de eerste plaats door de producenten uit de gebieden, die tot nog toe naar Java exporteerden, en daarna door de consumenten van de klapperolie op Java en daarbuiten. Ik sluit mij in deze geheel aan bij de zienswijze van den heer Verboom, die dat geen aantrekkelijke constructie vindt.

Inzake de mate der stijging van den prijs van de klapperolie heeft de Regeering gezegd, dat men dien prijs niet van achter de schrijftafel moet vaststellen, doch de handelsbewegingen moet nagaan. Daaruit meen ik de erkenning te beluisteren, dat die klapperolieprijs te hoog wordt geacht. Waar dit een zeer belangrijk product is voor de volksvoeding, zou die prijs dus omlaag moeten. Als de Regeering dat in de afgeloopen maanden niet heeft bereikt, zal Zij daar ongetwijfeld Haar goede redenen voor hebben gehad, dan wel niet beschikt hebben over het machtsmiddel om dit te bereiken, doch nu doet zich de situatie voor, dat die klapperolieprijs ongetwijfeld omlaag kan en dat dit niet gebeurt, maar wel het omgekeerde de prijs van klapperolie zal stijgen. Ook dat is op zijn zachtst gezegd een niet aantrekkelijke constructie, omdat hierbij betrokken zijn, gelijk ik in eersten termijn al heb onderstreept, aan het slot van mijn opmerkingen, de armsten en de allerarmsten.

Tenslotte — en daarmede wil ik besluiten — hetgeen de Regeering heeft opgemerkt over de financiering en de verdeeling over drie begrootingsjaren. Daarover heb ik weinig nieuws gehoord, omdat hetgeen in eersten termijn is gezegd feitelijk inhield een herhaling van hetgeen terzake in de memorie van toelichting al was medegedeeld, namelijk dat deze financieringsmethode is gebaseerd op een afschrijving over een tijdsverloop van 2½ à 3 jaar, vandaar de drie begrootingsjaren. Ik meen evenwel, dat de comptabiliteitswetgeving uitdrukkelijk voorschrijft, dat de uitgaven, die in een bepaald begrootingsjaar zijn gedaan, dan wel de vorderingen, die in een bepaald begrootingsjaar worden aangegaan, ook in datzelfde jaar in haar geheel betaald zullen moeten worden. Mocht ik mij hierin vergissen, dan zie ik gaarne de correctie van de zijde der Regeering tegemoet.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in eersten termijn gezegd, dat deze regeling beoogt verbetering te brengen in de kwaliteit van de copra. Volgens mijn meening is dit niet het hoofddoel van de regeling, doch alleen een verwachting, die een nevenvraagstuk betreft. Hoofddoel is, de bevolking die niets meer voor haar copra krijgt, te helpen.

De Regeering heeft verder gezegd, dat het Coprafonds ten doel heeft, den bestaanden coprahandel te handhaven.

Dat kan toch immers niet anders; daarvoor wordt deze regeling in het leven geroepen. Op het eerste verzoek van de zijde der handelaren en exporteurs heeft de Regeering onmiddellijk gereageerd. Vandaar mijn bewering in eersten termijn, dat het in hoofdzaak feitelijk de handel is, die geholpen wordt. De Regeering helpe beide categorieën en geve haar evenveel ruimte van bestaan. De door mij in eersten termijn geschetste werkwijze is dunkt mij duidelijk, en er blijkt uit, dat de bevolking er niets méér bij verdient. Indien alleen voor wat de bevolking betreft het productie-apparaat wordt gehandhaafd zonder ruimte om adem te halen, kan ik dat geen hulp noemen.

Van den heer Vas Dias kan ik mij indenken, dat hij voor den coprahandel op de bres springt. Hij zegt:

> „Hun organisatie zal alleen in stand kunnen blijven, indien zij niet worden buitengesloten. Bovendien zijn zij volledig bekend met alle knepen van het vak — in den goeden zin van het woord zoodat het Coprafonds zeker met voordeel gebruik zal kunnen maken van hun diensten....." enz.

Juist, Mijnheer de Voorzitter, omdat die handelaren en exporteurs zoo volledig bekend zijn met de knepen van het vak, moeten wij des te voorzichtiger zijn. De scheepvaartmaatschappijen verzorgen niet alleen het vervoer van het product, maar om van dat vervoer verzekerd te zijn, is het voor haar van het allerhoogste belang, den handel in copra te handhaven; daarbij zijn zij in hooge mate geïnteresseerd.

Wel ben ik het met den heer Vas Dias eens als hij zegt, dat het Coprafonds ook zelf copra moet opkoopen, niet als een aanvullende werkzaamheid, gelijk hij reeds betoogde, maar als hoofdtaak.

Bij den wensch, dat zooveel mogelijk gebruik dient te worden gemaakt van het bestaande opkoopapparaat moge ik nog het volgende opmerken. Het is van algemeene bekendheid, dat de handelaren en de exporteurs gebruik moeten maken van de diensten der scheepvaartmaatschappijen, terwijl deze maatschappijen het op haar beurt van de handelaren en de exporteurs moeten hebben. Tusschen deze categorieën bestaat een zakelijk verband. Maar wat er alzoo gebeurt in een voorafgaande fase van het afzetproces, namelijk die tusschen de producenten en de handelaren, dat is het, waarin de clou zit en de reden van de vrees der copra-produceerende bevolking. Hier is oppassen de boodschap, daar zich in die schakel vele misstanden voordoen. Het gaat om de fase van de betrekkingen tusschen de handelaren eenerzijds en de producenten anderzijds en de practijken, die daarbij te pas komen zijn zoodanig, dat zij voor het beheer van het Coprafonds ongetwijfeld een afzonderlijk studie-object zullen moeten vormen.

Het is daarom beter, dat in alle gebieden de bevolkingscopra gewogen wordt voor zij naar den handelaar wordt gebracht — daar wordt de copra uiteraard weer gewogen — want het grootste bezwaar van den copraproducent is niet gelegen in den verkoop van de copra door den exporteur of handelaar aan de maatschappijen, die de copra noodig hebben, maar zit juist in de fase tusschen den producent en den handelaar. In de copragebieden beschikken de producenten over het algemeen niet over bascules, waardoor bij den verkoop maar al te vaak veel onderwicht geconstateerd wordt. Wanneer de copra echter eerst gewogen wordt, zal hiermede zeer veel voorkomen worden. Natuurlijk zijn er vele bonafide handelaren en exporteurs, maar daartegenover staat een grooter aantal malafide handelaren; dat hebben wij gemerkt bij de behandeling van de copra-contractenordonnantie in deze zaal.

De heer Vas Dias heeft gelijk — en ik sluit mij er volkomen bij aan — wanneer hij zegt:

> „Waarvoor ik vooral nog zou willen waarschuwen is, dat niet een zoodanig peil zal worden aangelegd, dat wat de bevolking betreft alleen nog maar zou gewerkt worden voor de schulddelging, of wat de ondernemingen betreft, de vaste lasten niet meer goed gemaakt zouden kunnen worden, of wat den tusschenhandel aangaat, deze haar positie zou moeten prijsgeven. Op zulk een niveau zou de animo om te plukken en copra te bereiden en te verhandelen ongetwijfeld verdwijnen en zou zich een niet minder nijpend vraagstuk aandienen, n.l. de werkloosheid, hetgeen de Regeering juist met dit plan wil trachten te voorkomen."

(Lapian.)

Ik geef den heer Vas Dias hierin volkomen gelijk en daarom is door vele leden in deze zaal aan de Regeering om een waardigere steunverleening gevraagd.

Wat ook nog van belang is, is, dat juist het fonds de door de verschillende lichamen berekende prijzen aan een onderzoek dient te onderwerpen.

In eersten termijn heb ik reeds gezegd, dat ik het niet meer dan billijk vind, dat de bestaande tusschenhandel gehandhaafd wordt, hoewel ik de meening huldigde, dat de Regeering in hoofdzaak den tusschenhandel en de A. V. B. op het oog had. Het is toch opmerkelijk, dat overal ter wereld de producent een groot percentage van zijn productie ontvangt, terwijl hier in Indonesië juist het tegendeel valt waar te nemen.

Ik wil mij thans echter bepalen tot de volgende vragen:

1. Beoogt de Regeering enkel hulp aan de bevolking en impliceert deze hulp ook den tusschenhandel, of
2. gaat het in deze voor de Regeering er meer om dezen tusschenhandel op de been te houden?

Gaat het om het eerste, dan dient de minimumprijs, die schrikbarend laag is, herzien te worden en daarop een bepaalde winstmarge voor den tusschenhandel gelegd te worden. Betreft de hulp alleen den tusschenhandel dan is het vrijwel niet aan twijfel onderhevig, dat de copraproducent de dupe wordt.

In eersten termijn vroeg ik de Regeering reeds om een calculatie van den minimumprijs, die veel te laag ligt.

Zij zeide, dat deze natuurlijk overal hooger ligt, maar komt niet met een concreet bedrag.

In verband hiermede zou ik de Regeering willen vragen: ligt het soms in de bedoeling der Regeering om in het zeer voorloopig vastgestelde bedrag van *f* 1,50 als minimumprijs de winstmarge van den tusschenhandel te verdisconteeren? Indien dat het geval zou zijn wordt de producent ongetwijfeld zwaarder gedupeerd. Daarover behoeven wij niet langer te praten.

De bevolking moet van haar product kunnen bestaan. De tusschenhandel kan dit product met een kleine winstmarge voor haar verkoopen. Dan leeft men en laat men leven. Maar als de Regeering in dezen noodtoestand den prijs, van den kant van den producent bekeken, te laag houdt en van den kant van den tusschenhandel bekeken zoo stelt, dat Zij daarbij wel ruimte voor ademhalen overlaat, is het duidelijk, dat het evenwicht zoek is.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Vele leden zijn met mij uitvoerig geweest in hun beschouwingen over den prijs van *f* 1,50, omdat deze prijs in streken met een hoogen levensstandaard, dus ook met een hoogen loonstandaard, zeer onvoldoende is om in de levensbehoeften van den klappereigenaar zelf te voorzien. Waar deze prijs reeds voor de eigen behoeften van den klappereigenaar niet hoog genoeg is, is verwaarloozing van den aanplant daarvan het directe gevolg, waardoor de steunverleening geen zin zou hebben.

De Regeering heeft het m.i. in de hand gehad, te voorkomen dat onnoodige uitvoerige beschouwingen over den prijs zouden worden gehouden. De bekendmaking van een prijs van *f* 1,50 per 100 kg zonder vaststelling van het vochtpercentage, dat men daarbij in aanmerking moet nemen, sticht bij mij althans verwarring. Ik mis hierdoor een uitgangspunt.

Bij de lagere prijsbepaling gaat men gewoonlijk uit van den prijs fobnug of den zgn. goedangmatiprijs. Deze laatste heeft betrekking op de kwaliteit van de copra, die door het Coprafonds opgeslagen wordt. Deze prijs nu is niet door de Regeering bepaald. Ik had liever gezien, dat de Regeering dezen prijs wel bepaald had. Hieruit zou ik kunnen opmaken niet alleen het werkelijke bedrag dat aan den voorraad besteed zal worden, maar daaruit valt tevens af te leiden, wat de tusschenhandel en tenslotte de producent zal krijgen. Daar de Regeering bedoelden prijs niet heeft bepaald moesten wij slechts gissen. De Regeering is in Haar rede in eersten termijn echter duidelijker geweest en heeft medegedeeld, dat de prijs van *f* 1,50 gebaseerd is op 15% onderwicht. Hierdoor hebben wij dus een uitgangspunt gekregen.

(Voorzitter; De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

Uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde heb ik kunnen opmaken, dat het in het Coprafonds uitgetrokken bedrag voor transport naar de goedang, dat op *f* 5 per ton begroot is, ten gunste van den prijs zal komen, zoodat de prijs franco goedang ± *f* 2 per 100 kg zal zijn.

Verder zou de inkoopsprijs ook gunstig beïnvloed worden wanneer de kosten van nadroging, die berekend zijn op ongeveer *f* 3.— per ton, ten goede komen aan den prijs wanneer voor de geleverde copra deze nadroging niet noodig blijkt. Wanneer men dus rechtstreeks de copra aan het Coprafonds levert zou de prijs komen te staan op ± *f* 2,30 per 100 kg.

Wanneer ik de Regeering ten deze verkeerd begrepen mocht hebben, zou ik mijn opvatting gaarne door den geachten Regeeringsgemachtigde willen zien gecorrigeerd.

Het is jammer, dat de Regeering geen tijd heeft gehad opgaven van den resident te Manado te vragen nopens de getaxeerde opbrengst van klappertuinen, die voor het berekenen van den aanslag dit jaar heeft gegolden. De Regeering dacht, dat dit bij het bepalen van den prijs niet noodig was, omdat de aanslag bepaald zou worden naar de werkelijke opbrengst van den boom.

In Manado is het juist andersom. Het B. B. bepaalt voor de intrede van het jaar den aanslag en voor de bepaling daarvan moet een norm bestaan. Om hiertoe te kunnen komen worden de klapperboomen in drie klassen ingedeeld. Zoo zou bijvoorbeeld voor de eerste klasse *f* 2, voor de tweede klasse *f* 1 en voor de derde klasse *f* 0,50 kunnen worden berekend. En hierop baseert men de aanslag van het loopende jaar.

Wanneer in den loop van het jaar de opbrengst hooger is dan de aanslag, is het gemakkelijk een suppletoiren aanslag op te leggen, maar is de opbrengst lager dan de aanslag, dan blijft de aanslag onveranderd. Nu mag een belastingplichtige doleantie indienen, maar in de practijk is dit bij den kleinen aanslag onmogelijk gebleken.

Ik zou der Regeering derhalve gaarne willen verzoeken bij de vaststelling van den prijs van de copra te willen rekening houden met het door mij in eersten termijn naar voren gebrachte desideratum.

Waar de Regeering overigens met de indiening van dit ontwerp den Volksraad slechts vraagt mede te willen gaan met het daarin neergelegde beginsel en Zij geen vaste uitvoeringsregelingen voorlegt, zal ik de practijk afwachten, die op de vele duisterheden, welke thans nog bestaan, licht zal werpen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid na een korte pauze te antwoorden?

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal thans worden overgegaan tot een korte pauze. Daarna zal het antwoord der Regeering in tweeden termijn plaats hebben, benevens de afhandeling van het ontwerp en de behandeling der ingediende moties. Ik moge den leden derhalve met aandrang verzoeken hiervoor voltallig te willen blijven.

De vergadering wordt te 11.59 uur v.m. geschorst en te 12.34 uur n.m. hervat.

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid, de heer Vas Dias, heeft in twee-

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
den termijn een aantal vragen gesteld, die ik zal trachten op zijn verzoek zoo concreet mogelijk te beantwoorden.

De eerste vraag was of het de bedoeling is, dat in de eerste plaats het bestaande opkoopapparaat zal worden gebruikt en het Coprafonds alleen een apparaat zal vormen, aanvullend waar dat noodzakelijk is.

Deze vraag kan bevestigend worden beantwoord. Alleen wanneer het noodzakelijk is, zal het Coprafonds een eigen oganisatie instellen, in aanvulling op het bestaande.

De tweede vraag betreft de rol der exporteurs. Het geachte lid acht de positie van deze categorie in de toekomst weinig bevredigend. Voor een zeer groot deel vindt deze moeilijke positie — die ook door de Regeering wordt erkend — haar oorzaak in het feit, dat de exporteurs een zeer groot gedeelte van hun gewone zaken eenvoudig zullen verliezen, want wanneer het mogelijk zou zijn, die 400 000 ton copra via de exporteurs te verkoopen, zou dat ook voor de Regeering wel buitengewoon prettig zijn. In ieder geval zal dus voor een groot deel van het exportapparaat de gelegenheid tot export wel sterk verminderen. Voor enkele exporteurs zal het zelfs onmogelijk worden te exporteeren, doch het ligt niet in de bedoeling der Regeering, bij het exportapparaat een zekere discriminatie te gaan invoeren, waardoor de eene exporteur zou worden bevoorrecht boven den ander. Het is zoowel in het belang van de bevolking, als in dat van het Coprafonds en het algemeen belang, wanneer het exportapparaat al zijn best doet, zooveel mogelijk van ons surplus aan copra alsnog kwijt te raken. Wanneer dus de exporteurs afzet kunnen vinden voor de copra en klapperolie in andere gebieden dan waarheen zij tot nu toe hebben gewerkt, zal dit door het Coprafonds dankbaar worden aanvaard.

(De heer Kloppenburg: Maar als dat gebeurt door bijzondere maatregelen, moet toch eigenlijk iedereen worden ingeschakeld?)

Dan zal natuurlijk worden ingeschakeld de man, die een bepaalde zaak heeft voorgebracht. Men kan bij een bepaalde zaak onmogelijk iedereen inschakelen.

(De heer Kloppenburg: Dat hebt U een vorig maal, toen een der leden daaraan refereerde, anders gezegd. Toen zou iedereen worden ingeschakeld.)

De **Voorzitter**: Deze interruptie is te lang.

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! Een volgend punt, door den heer Vas Dias besproken, betreft de kwaliteitsverbetering van de copra. Hij vroeg of men er straks op zal gaan letten, wanneer de zaken weer goed gaan en daardoor de exporteurs misschien wat minder op de kwaliteit gaan letten, dat bij voorbaat reeds door voorlichting en credietverstrekking verslechtering van de kwaliteit wordt voorkomen.

Het spreekt vanzelf, dat het voorlichtingsapparaat en het bestuur de gelegenheid ten volle zullen aangrijpen om juist nu aan de bevolking alle voorlichting te geven en alle hulp ook door middel van credieten te verleenen, terwijl ook allerlei maatregelen zullen worden getroffen om de bereiding van de copra zoo mogelijk blijvend op een veel betere basis te brengen.

(De heer Lapian: Zeer juist.)

Er zijn in vroegere perioden talrijke voorzieningen plaatselijk getroffen en die zijn ook gedeeltelijk geslaagd, maar na eenigen tijd zijn zij weer afgebrokkeld en dan vond men de oorzaak in bepaalde factoren bij den afzet van het product. Dergelijke storende factoren werken op het oogenblik niet en het is nu de gelegenheid hierin grondig verbetering te brengen.

Wanneer de heer Vas Dias vraagt om bij een regionalen prijs in een gebied, waar ondernemingen bestaan, ook te letten op de lasten, die op de ondernemingen drukken, en daarmede evenzeer rekening te houden als met den schuldenlast, die op de bevolking drukt, of met de productiekosten en koelieloonen en dergelijke, kan de Regeering toezeggen, dat hierop natuurlijk wel degelijk zal worden gelet.

Het vijfde punt, waarop de heer Vas Dias is teruggekomen — een punt, waarop ook verschillende andere leden nog uitvoerig zijn ingegaan — betreft den invloed van den gestabiliseerden Javaprijs. De Regeering heeft in eersten termijn gezegd, dat Zij daarvan geen desastreuze gevolgen verwacht, omdat deze maatregel eenvoudig beteekent, dat het niveau van den copraprijs op Java weer ongeveer komt op dat waarop het in April van dit jaar stond en daarom gelooft de Regeering ook niet, dat dit in de verhouding tusschen de copraproductie, de eigen klapperbereiding, de consumptie van versche klapper en den verkoop van de oliefabrieken belangrijke verschuivingen teweeg zal brengen. In 1938 en 1939, toen de prijs ook ongeveer *f* 6 bedroeg, is er juist bijzonder veel copra uit de buitengewesten aangevoerd en op Java verwerkt. In die periode is bij het toen geldende prijsniveau de fabrieksklapperolie op Java voor een grooter quantum dan in vroegere jaren het geval was onder de bevolking gekomen. De Regeering vreest dus niet, dat zich iets soortgelijks zal voordoen als bij de rijst, waar het aanbod aan de pellerijen voortdurend is gestegen. Bij de rijst is die stijging voor een groot gedeelte een gevolg geweest van de stijging der productie der padi en een stijging van de productie van klappers op Java is uit dezen maatregel niet te verwachten.

Het is wellicht een gevolg van het feit, dat deze behandeling gehaast moet zijn, waardoor de geachte leden niet konden beschikken over den gedrukten tekst van mijn rede in eersten termijn, maar daarin is toch zeer duidelijk gezegd, dat de dispariteit van den prijs op Java en die op de buitengewesten medebrengt, dat bij den uitvoer van veredelde producten, zooals klapperolie, boterolie en zeep naar de buitengewesten, hetzij goedkoope copra beschikbaar moet worden gesteld, hetzij een compenseerende premie moet worden gegeven. Het ten volle rekening houden met de belangen van de fabrikanten op Java bestaat dus ook met betrekking tot het in staat zijn, naar de buitengewesten af te zetten zonder te worden gehinderd door hooge grondstofkosten.

(De heer Vas Dias: Maar het beschikbaar stellen van goedkoope copra gaat ten koste van de Javacopra.)

Het kan copra zijn uit de buitengewesten, die men op een gegeven oogenblik heeft aangevoerd.

(De heer Vas Dias: Maar alles, wat U aan de buitengewesten geeft, gaat af van den Java-afzet.)

Het geachte lid ziet hier over het hoofd, dat het cijfer van den Java-invoer van copra uit de buitengewesten een nettocijfer is en dat de bruto-invoer van de buitengewesten naar Java veel grooter is. In het eerste halfjaar 1940 was dit 52 000 ton en dat is vele malen grooter dan al de copra die door de industrie wordt verwerkt en op ongeveer 8 300 ton per jaar is te ramen.

De heer Smit heeft zich aangesloten bij de vragen van den heer Vas Dias over de positie van de exporteurs en heeft er wat de koffie betreft nog op gewezen dat hij het toch wenschelijker zou achten, indien aan een grooter aantal exporteurs gelegenheid zou worden gegeven, naar bepaalde markten uit te voeren. De Regeering zal deze kwestie zeer zorgvuldig doen nagaan, Zij doet dit voortdurend en indien in dit geval blijkt dat er een fout zou zijn begaan — waarvan de Regeering op het oogenblik niet overtuigd is — zal Zij niet aarzelen, de fout weder goed te maken. Maar Zij moet er toch tegen waarschuwen toe te geven aan de neiging om wanneer eenmaal op eenigerlei wijze de Regeering zich met een onderwerp bemoeit, nu ook plotseling maar alle aanspraken van iedereen, die er ook maar in de verste verte eenige aanspraak op zou kunnen maken, te honoreeren. Daardoor zouden bij voorbaat alle regeeringsmaatregelen, die met een vrije samenwerking met het bedrijfsleven zullen worden genomen,

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
gemutileerd worden, want de Regeering moet dan bij voorbaat bij alles, wat Zij wil doen, rekenen op een groot aantal rechtmatige of onrechtmatige aanspraken die uit elken hoek van de maatschappij naar voren zouden kunnen komen. Bij de uitvoering van deze maatregelen zoowel bij het Copra- als bij het Koffiefonds, moet het fonds bewegelijk zijn en ervoor gezorgd worden, dat voor Nederlandsch-Indië als geheel een zoo groot mogelijk rendement uit de maatregelen wordt gehaald. Dit is bij de copra en bij de koffie in de eerste plaats een kwestie van kwantiteiten, die verkocht moeten worden, maar toch niet uitsluitend, het is ook een kwestie van prijs. Het heeft in het geheel geen zin, dat onze producten, ook al hebben zij nu een slechte markt, à tout prix op de wereldmarkt worden geworpen en een dergelijk systeem zou worden bevorderd als men bepaalde limites zou stellen en een zeer groot aantal exporteurs op basis van dergelijke limites overal op de wereldmarkt zou trachten te gaan dumpen, want bij een overprikkelde concurrentie in het productie-apparaat, als er geen reëele wereldmarkt tegenoverstaat, kan reeds bij een betrekkelijk klein aantal aanbieders de prijs ongeloofelijk sterk dalen tot nadeel van de algemeene gemeenschap van Nederlandsch-Indië.

(De heer Smit: Dat heb ik in het geheel niet aanbevolen.)

De heer Smit heeft gevraagd een grooter aantal personen in te schakelen en het dan verder te doen met het stellen van limites. Dergelijke limites, ik moge het herhalen, zijn op haar plaats, wanneer het gaat om export op een reëele wereldmarkt, maar niet, wanneer het gaat om het exploreeren van de wereld om onzen surplusvoorraad kwijt te raken.

De heer Smit heeft ook gesproken over den prijs op Java en heeft gemeend, dat de consument zeer groote extra-bedragen zou moeten betalen. De heer Smit heeft daarbij enorme cijfers genoemd. De Regeering kan dit op korten termijn niet precies narekenen, maar kan wel verklaren, dat de cijfers van den heer Smit — het geachte lid vermoedde het zelf reeds — inderdaad veel te hoog zijn. In werkelijkheid zal de last, die op den consument op Java gelegd wordt, bij een prijs van *f* 6 niet zwaar zijn. Indien het, zooals het geachte lid meent, hierop zou neerkomen, dat de detailprijs nog meer zou stijgen dan de engrosprijs — ik kom hierbij tegelijkertijd tot het antwoord aan een der geachte leden, die gevraagd heeft, hoe het kwam, dat de klapperolie in detail niet voldoende is medegedaald — kan ik hierop antwoorden, dat in September van het vorige jaar de prijsopdrijvingsordonnantie voor een korte periode ook was ingesteld op copra en klapperolie op Java. Deze politiek heeft de Regeering na eenigen tijd — de maatregel heeft zeer kort gewerkt om een bepaalden stoot op te vangen — weder ongedaan gemaakt, omdat bij een vrij handelsverkeer tusschen Java en niet alleen de buitengewesten, maar ook het buitenland, het niet mogelijk is een exportproduct eenzijdig vast te leggen aan een prijs op Java.

Wanneer nu door de invoerregeling op Java de Regeering met richtprijzen kan gaan werken en dus ook zelf redelijke prijzen kan berekenen, wordt het weder mogelijk de prijsopdrijvingsordonnantie hierbij van toepassing te verklaren en een eventueele poging tot prijsopdrijving met kracht tegen te gaan.

(De heer Smit: Maar intusschen is de prijs met 33% omhoog gegaan.)

Het geachte lid spreekt op het oogenblik over den prijs van klapperolie per blik. Ik weet niet of hij daarmede den prijs van Archa-olie per blik in Batavia bedoelt of den Tjiamis- of Soerabajaprijs .....

(De heer Smit: Neen, de Batavia-prijs.)

De Batavia-prijs van *f* 1,90 ligt op hetzelfde niveau dat bestond voordat de groote moeilijkheden op de klapperolie- en copramarkt van Nederlandsch-Indië ontstonden en een herstel tot den prijs van *f* 1,90 is inderdaad geen feit, dat tot ongerustheid aanleiding behoeft te geven.

Het geachte lid, de heer Kasimo, heeft zich, wat den copraprijs betreft, voornamelijk aangesloten bij het betoog van den heer Smit en heeft daarbij gezegd: misschien is de prijs van *f* 6 te hoog, maar ik weet niet precies wat de goede prijs zou zijn. Zou een prijs van *f* 5 niet beter zijn?

De Regeering acht, gezien het prijsverloop in de vorige jaren, een prijs van *f* 6 normaal en reëel. De Regeering is van meening, dat deze prijs overeenkomt met een evenwichtige behartiging van de belangen van den producent en den consument.

Nu is het mogelijk, dat de omstandigheden zich zóó ontwikkelen, dat een prijs van *f* 6 wat te hoog zal zijn voor den consument en dat zal zich dan uiten in een daling van de consumptie. Wanneer iets dergelijks zich zou voordoen — de Regeering heeft daarvoor op het oogenblik geen aanwijzing — zal de Regeering niet stijf en strak aan een prijs van *f* 6 vasthouden, want het gaat niet speciaal om den prijs van *f* 6 maar om een goede behartiging van de belangen van den producent en den consument op Java. Daarom zal, als het noodig is, de prijs wat kunnen zakken, maar er kunnen zich ook omstandigheden voordoen waarbij het goed is, dat de prijs wat stijgt.

De heer Moelia heeft er de aandacht op gevestigd — en de Regeering kan zich daarbij aansluiten — dat de regeling in de eerste plaats bedoeld is als een steun aan den producent, want het is in de eerste plaats de producent, die in moeilijkheden komt, wanneer het product onverkoopbaar is. Misschien is het wat sterk uitgedrukt, wanneer het geachte lid zegt, dat de producent altijd het kind van de rekening is. Het is echter wel zeker, dat in een situatie als waarin de copra zich op het oogenblik bevindt, de producent het meest van allen de moeilijkheden draagt, wanneer hij zijn product niet kwijt kan en eigenlijk ook de productie niet kan stopzetten. Het is niet zoo, dat de Regeering zegt:

> de prijs moet maar zoo laag mogelijk zijn en men moet er zoo min mogelijk geld in riskeeren. De Regeering heeft een duidelijk en concreet doel met de steunverleening gesteld, nl. instandhouding van het productieapparaat en van de maatschappij, die van de copra afhankelijk is. Niet alleen de boomen moeten blijven leven, maar ook de menschen en daarom zal de Regeering den prijs zoo stellen, dat Haar doel bereikt wordt.

(De heer Soangkoepon: Is dat mogelijk bij een prijs van *f* 1,50 per 100 kg?)

Dat is een punt dat in onderzoek is in ieder van de tallooze productiegebieden in Nederlandsch-Indië.

Wanneer het geachte lid, de heer Moelia, zegt, dat de bevolking met een hooger prijspeil meer gebaat is dan met een lager prijspeil, kan dit natuurlijk niet tegengesproken worden, maar men moet hierbij het doel van de regeling in het oog houden en men kan hiermede niet alles willen bereiken.

De vrees van het geachte lid, den heer Moelia, dat een te lage prijs de copra-situatie in de buurt zal bederven omdat het buitenland, dat nog van ons koopt, zich zal richten naar den basisprijs die wordt aangelegd, is een vrees, die de Regeering niet kan deelen.

Het is niet zoo, dat door een lagen basisprijs onze uitvoer onnoodig in prijs zou dalen en de uitvoer uit Pontianak, Riouw en Sumatra zou worden belemmerd, want dit houdt niet verband met het prijspeil van copra in Celebes of de Molukken, maar houdt verband met het prijspeil, waarop mede door de werking van het Coprafonds, de prijs in Pontianak en in Sumatra ligt. Het nabije buitenland, waarheen wij exporteeren is in hoofdzaak Singapore en onze productiegebieden, die daar dicht bij liggen, hebben in Singapore kans op concurrentie voornamelijk uit de Philippijnen en het is de prijs in de Philip-

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
pijnen, die zal bepalen, welke prijs Singapore kan betalen aan Pontianak.

Nu is het niet de bedoeling van de Regeering daarmede maar zoo laag te gaan, dat Zij elk Singapore-bod zou aanvaarden, want wanneer het oogenblik zou komen, dat deze prijs — en dat heeft de Regeering zoowel schriftelijk als mondeling reeds verklaard — te laag zou worden, kan het Coprafonds in de markt komen en door een prijsniveau in Pontianak en Sumatra te bepalen het evenwicht op de markt in dit gebied herstellen. Vandaar dan ook, dat — zooals de heeren Mochtar en Nalaprana hebben gezegd — het Coprafonds in deze gebieden pas optreedt, wanneer een goede, redelijke uitvoer naar Singapore niet meer mogelijk zou zijn.

Het geachte lid, de heer Kan, heeft der Regeering voorgehouden, dat Zij met de belastingpenningen voorzichtig moet zijn, en hij juicht het meen ik in dit verband toe, dat deze regeling over een jaar nog eens grondig in beschouwing zal worden genomen; maar hij vreest, dat reeds in dit eene jaar moeilijkheden zullen ontstaan en wel op grond hiervan, dat het Coprafonds zal probeeren dwars tegen den normalen afzet, die nog mogelijk is, in naar het buitenland te verkoopen.

Deze vrees van het geachte lid is niet gemotiveerd, want het Coprafonds zou door een dergelijke tactiek zichzelf in de wielen rijden. Wanneer het een markt, die nog bereikbaar is voor vrije copra, direct van exporteurs of producenten afkomend, zou gaan storen door zelf uit zijn voorraad te gaan onderbieden, zou het directe gevolg hiervan zijn, dat die copra, laten wij zeggen uit Pontianak, niet meer rechtstreeks naar het buitenland zou kunnen worden verkocht, dat daar de prijs ineenstort en dat het fonds gedwongen is deze copra weer op te koopen. Dat zou een vicieuze cirkel worden, die voor het Coprafonds alleen maar ongelooflijk veel kosten en moeite met zich zou brengen en alleen daarom al zal het fonds nooit in de verleiding komen een dergelijke tactiek te volgen.

Maar bovendien zou het geheel tegen het streven van de Regeering zijn om de handelsgebieden rondom Singapore, die een normaal handelsverkeer hebben zoowel voor invoer, als uitvoer, en waarbij zeer vele tientallen jaren oude handelsrelaties bestaan voor allerlei artikelen, waarbij copra een van de artikelen is, te gaan verstoren, wanneer er nog een mogelijkheid bestaat voor een normalen afzet naar Singapore.

Het geachte lid, de heer Kan, zou in de gedachte, dat het met de copra nog wel langen tijd moeilijk zal gaan, gaarne willen bevorderen, dat in streken, die daarvan afhangen, naast rijst, ook andere ingrediënten worden geplant, misschien tweede gewassen. Bij de uitvoering van den teeltdwang wordt er inderdaad op gelet, dat de bevolking niet alleen rijst, maar ook andere voedselgewassen plant en de voorlichtingsdiensten en het B.B. zijn er voortdurend op bedacht, wanneer er mogelijkheden tot het planten van andere handelsgewassen bestaan, de bevolking daarvan te laten profiteeren.

Zoo is bij voorbeeld op de Sangihe- en Talaudeilanden, die sterk van copra afhankelijk zijn, al sedert eenigen tijd een beweging om steun gaande, ook door middel van landbouwvoorlichting, om op die manier de manillahennep, die op die eilanden groeit, beter te verwerken tot exportproduct en deze manillahennep te laten verwerken in fabrieken in de buurt van Batavia. Dit streven is reeds eenigermate geslaagd en de heer Kan kan daaruit ontwaren, dat de Regeering in deze richting diligent is.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Nalaprana heeft nog gesproken over mogelijkheden van uitvoer van West-Borneo naar Java en heeft nog eens een bijzondere geruststellende verklaring ten deze willen ontvangen, dat deze uitvoer noch naar Java noch naar Singapore, zal worden benadeeld door het Coprafonds. Mijnheer de Voorzitter! Ook de Regeering is overtuigd van het belang van het zooveel mogelijk in stand houden van de normale handelsverhoudingen. Dit geldt evenzeer ten aanzien van hetgeen de heer Soekawati heeft gezegd met betrekking tot den uitvoer van klapperolie van Bali. Inderdaad is op het oogenblik niet te zeggen, tegen welken prijs Bali dit aan Oost-Java zou kunnen leveren, maar de Regeering kan wel uitdrukkelijk verklaren, dat Zij daarbij met alle factoren rekening zal houden, ook met vaste relaties en voorts met alle omstandigheden, die den handel tusschen Bali en Java bepalen.

Het onderzoek ten aanzien van den prijs zal nog moeten worden gehouden en de Regeering kan derhalve nog niet concreet zeggen, tot welke resultaten dit zal leiden.

Het geachte lid, de heer Muhammad Yamin, heeft gemeend in het voorstel van de Regeering een punt te ontdekken, waartegen hij krachtig opkomt, namelijk tegen een vergrooting van de economische verschillen tusschen Java en de buitengewesten. Mijnheer de Voorzitter! Een dergelijk streven zit niet bij de Regeering voor. De groote verschillen tusschen Java en de buitengewesten zijn voor een zeer groot gedeelte van dergelijken aard, dat de Regeering daarop weinig invloed kan uitoefenen. Zij liggen aan den bodem, het klimaat, de bevolkingsdichtheid en den loonstandaard. Wat dit laatste betreft, is het er verre van, dat de Regeering ernaar zou willen streven, in de buitengewesten de invoering van den loonstandaard van Java te gaan bevorderen. Wanneer in de buitengewesten door vruchtbaren grond en gunstige mogelijkheden de levensstandaard beter kan zijn dan op Java, wordt zoo iets natuurlijk door de Regeering eerder aangemoedigd dan dat Zij zou streven naar een opheffing van dat verschil.

(De heer Soangkoepon: Moet de loonstandaard op Java niet verhoogd worden?)

De Regeering doet alles, wat in haar vermogen ligt, om ook de levenskansen van de bevolking op Java te verbeteren en wel in een dergelijke mate, dat Haar in deze zaal vanochtend is verweten, dat Zij daaraan eigenlijk al Haar aandacht besteed en de buitengewesten te dezen aanzien vergeet.

Mijnheer de Voorzitter! De kwestie van de prijzen, die door den heer Yamin zijn genoemd, waarbij hij uitgaat van *f* 1,50 als gemiddelde, komt geheel uit op een verdediging van de motie, die door dit geachte lid is ingediend. De Regeering geeft er de voorkeur aan, dit punt te behandelen bij de bespreking van de motie zelf.

Mijnheer de Voorzitter! Het geachte lid heeft verder ook de uitvoer-regeling van de copra en klapperolie naar Java aan een beschouwing onderworpen en gemeend, dat dit den interinsulairen handel zal belemmeren en misschien wel zal stopzetten.

Mijnheer de Voorzitter! Misschien komt het juist wel door het geruischloos werken van dergelijke regeeringsregelingen, waardoor men er niets van merkt, dat aan het geachte lid is ontgaan, dat dergelijke uitvoerverboden in het geheel niet beteekenen een stopzetten van den handel. Want er bestaan reeds sedert eenigen tijd — ook voor de werking van het voedingsmiddelenfonds is dit noodzakelijk — soortgelijke verboden van uitvoer van rijst van Java naar de buitengewesten.

En er is eigenlijk geen periode geweest, waarin de uitvoer van rijst van Java naar de buitengewesten grooter is geweest, dan juist in de periode van het verbod. Het verbod beteekent eenvoudig, dat er een regeling is, en dat men een vergunning noodig heeft om den uitvoer te kunnen bewerkstelligen. Het is dus niet zoo, dat men onder de werking van een uitvoerverbod geen copra naar Java zou kunnen verschepen maar wel naar het buitenland en dit een overbodige benadeeling van de buitengewesten zou zijn.

Het geachte lid, de heer Verboom, heeft het betreurd, dat deze zaak op zoo korten termijn moet worden afgedaan en hij vond het antwoord der Regeering teleurstellend, omdat het zoo summier was. Mijnheer de Voorzitter! De heer Verboom memoreerde, dat door den Volksraad telkens en telkens weer is gevraagd om een steunregeling voor de

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
copra en hij vraagt zich af, waarom de Regeering daar eerst thans toe overgaat. De Regeering heeft daarop geantwoord, dat Zij in vroegere perioden geen kans heeft gezien, een regeling samen te stellen, welke een goede kans van succes biedt. Het geachte lid kan zich dat niet voorstellen, maar het is toch zoo. Ik kan hem verzekeren, dat wanneer de Regeering in een vroegere periode had kunnen uitvinden, op welke wijze aan de belangen van de copraproducenten, de coprahandelaren en de exporteurs door een regeling had kunnen worden tegemoetgekomen, Zij niet zou hebben geaarzeld, zoo'n regeling in te voeren.

Persoonlijk ben ik in het begin van 1939 daarvoor eenigen tijd naar Ceylon geweest. Dit was mede naar aanleiding van een verzoek van den Volksraad. Bij dat bezoek moest ik persoonlijk tot de conclusie komen, dat het Ceylon-systeem, hoezeer dat in de literatuur werd geprezen, toch voor Nederlandsch-Indië niet bruikbaar zou zijn. Zoo heeft de Regeering ook telkens geprobeerd door regionale regelingen, ook wat betreft de kwaliteit, de positie van de copra te verbeteren. Het aantal keuren op kwaliteit en op bestrijding van plagen van de copra is grooter, dan van eenig ander product in Nederlandsch-Indië. Als ik het wel heb, zijn de keuren ook ouder dan op eenig ander product van Nederlandsch-Indië met uitzondering van de rijst. Niettegenstaande deze keuren, die telkens en telkens weer zijn ingevoerd, weer zijn verbeterd, weer zijn verlaten, omdat zij niet hielpen, niettegenstaande al deze maatregelen, die genomen zijn, is het niet mogelijk geweest de zaak zoo te organiseeren, dat daardoor onze copra op de wereldmarkt gegarandeerd zooveel meer kreeg, dat het de kosten van de verbetering betaalde. Want dit is het eerste wat men moet hebben, als de producent een betere kwaliteit bereikt, dat hij ook op de wereldmarkt een beteren prijs kan bedingen. Deze primaire factor, die op de kwaliteitsverbetering den allergrootsten invloed heeft, wordt nu ingeschakeld door het Coprafonds. De Regeering hoopt en vertrouwt met de leden van den Volksraad, die daarover hebben gesproken, dat ook, wanneer het Coprafonds niet meer zijn huidige taak behoeft te verrichten, of wanneer het opgeheven zal worden, de voordeelen van deze regeling blijvend voor Indië behouden zullen kunnen worden.

De heer Verboom heeft gevraagd, waarom niet in de eerste oorlogsmaanden, toen er veel copra naar Nederland is gestuurd, van de gelegenheid gebruik is gemaakt om den copraprijs te verbeteren. In de maand September van het vorig jaar is er een periode geweest, waarin de uitvoer van copra hokte. Daaraan is tegemoet gekomen door den opkoop voor het voedingsmiddelenfonds en den verkoop naar Nederland op dat moment. Ongeveer medio September van het vorig jaar, veertien dagen na het uitbreken van den oorlog, was ook in een zeer korte periode de prijs van de copra in de buitengewesten desastreus gedaald. Die prijsdaling is volledig opgevangen door den aankoop voor Nederland.

Dus wel degelijk heeft de Regeering met deze aankoopen door tusschenkomst van het Voedingsmiddelenfonds het prijspeil verbeterd en gebracht op het niveau, dat gold vóór het uitbreken van den oorlog.

De heer Verboom vraagt of de Regeering zijn indruk kan bevestigen, dat Zij de bevolkings exportproducten van de buitengewesten heeft veronachtzaamd. Hij heeft gevraagd, waarom Zij toch zoo laat is gekomen met de koffieregeling en zoo laat komt met die voor de copra en waarom er niets is gebeurd voor de peper. Ik zou den heer Verboom gaarne in kennis willen stellen met de dikke bundels, de uitvoerige rapporten, de gegevens van de vele conferenties, de vele dienstreizen en de vele gesprekken die zijn gevoerd om juist voor deze producten in de buitengewesten iets goeds te doen. Want het gaat er hierbij toch om, iets te doen, dat waarlijk resultaat heeft, en wanneer men bij het invoeren van een regeling moet vreezen, dat het apparaat geen uitwerking zal hebben en alleen maar kosten, moeite en overlast zal bezorgen, moet men naar de overtuiging der Regeering niet aan een dergelijke regeling beginnen. De Regeering vertrouwt, dat het geachte lid, de heer Verboom, dit met Haar eens is. Dat Zij met de koffieregeling eerst laat gekomen is, met de copra nu pas komt en voor de peper nog niets heeft gedaan komt, omdat Haar nog geen systeem is kunnen worden voorgelegd, waarin Zij vertrouwen heeft en dat voor de producenten iets kan doen. Wanneer er, ook voor de peper, een dergelijk schema kan worden gevonden dan zal de Regeering — Zij heeft het in deze zaal herhaaldelijk gezegd — niets liever doen dan voor de peper en eventueel voor andere producten die in groote moeilijkheden verkeeren, een regeling te treffen die een verbetering beteekent.

De heer Verboom spreekt van een zeer grooten sprong in de copraprijzen en verwacht een aanzienlijke prijsstijging in de klapperolie voor Java. Bij de beantwoording van vorige sprekers heb ik al gezegd, dat de Regeering hier alleen een prijsstijging ziet ten aanzien van het nood-niveau van Juli en Augustus van dit jaar en dat Zij niet verwacht, dat voor de consumenten nadeel zal ontstaan wanneer het prijsniveau weer wordt zooals het was in het jaar 1939 en in het begin van 1940.

De heer Verboom vroeg zich nog af of het wel juist is, dat Java in zekeren zin meebetaalt aan den steun voor de buitengewesten, doordat voor den netto invoer van Java meer wordt ontvangen dan het Coprafonds in de buitengewesten voor de copra heeft betaald. Dit is, gelijk ik in eersten termijn reeds heb gezegd, niet de opzet der regeling, het is een gevolg van de regeling, dit vloeit voort uit het feit, dat op Java de prijs weer normaal geworden is en de Regeering ziet geen reden, het verschil niet aan de algemeene middelen ten goede te doen komen, want het andere alternatief zou zijn, dat men deze winst eenvoudig zou laten bij den toevalligen handelaar, die de transactie uitvoert. Maar met dit systeem zou men onmiddellijk vastloopen, omdat dan een zoo groote aanvoer van copra zou ontstaan, dat de markt op Java onmiddellijk zou worden verstoord.

De Regeering meent dat het bezwaar van den heer Verboom, dat de industrie op Java in moeilijkheden zou komen omdat ze onevenredig hooge grondstofprijzen zou moeten betalen, reeds is beantwoord toen ik den heer Vas Dias mededeelde dat de Regeering er voor zal zorgen, dat de industrie ook voor uitvoer naar de buitengewesten over goedkoope grondstoffen kan beschikken, zoodat zij naar de buitengewesten margarine, klapperolie, zeep en andere klapperproducten goedkooper kan afzetten dan op Java mogelijk is.

Tenslotte vraagt het geachte lid, de heer Verboom, of inderdaad aan de opkoopers en tusschenhandelaren een fair chance zal worden gegeven. Daarop heb ik reeds geantwoord. Inderdaad zal deze fair chance worden gegeven.

Het geachte lid, de heer Mochtar, heeft gevraagd of bij uitvoer van copra uit Zuid-Sumatra en West-Borneo door tusschenkomst van het Coprafonds, deze tusschenkomst alleen bestaat uit het geven van een licentie of dat er ook de prijs bij geregeld wordt. Het spreekt vanzelf, dat wanneer de tusschenkomst alleen zou bestaan in het geven van een licentie, de handelaar, die toevallig de transactie sluit, een zeer groote en onverdiende winst zou krijgen. Het ligt dan ook inderdaad in de bedoeling, dat het Coprafonds als regulateur optreedt, zoodat ook het prijsverschil, dat eventueel bestaat tusschen Zuid-Sumatra en West-Borneo wordt opgevangen door de copra naar Java duurder te verkoopen dan zij ingekocht is.

De vraag van het geachte lid, welk deel van de *f* 6 dan aan den producent komt, kan op deze wijze beantwoord worden, dat wanneer de copraproducent op Zuid-Sumatra en West-

(De Vries, Regeeringsgemachtigde.)
Borneo bijv. de keus heeft van uitvoer van copra naar Singapore en naar Java, zoolang het Coprafonds meent nog niet te moeten ingrijpen om den prijs op de Westkust te steunen, door ook daar zelf in te koopen, dat deel van de *f* 6 dat aan den consument ten goede komt, bepaald wordt door het niveau van de vrije markt te Singapore. Hiermede heb ik tegelijk beantwoord de vraag van den heer Mussert, die ten onrechte meent, dat het Coprafonds het prijspeil, gebaseerd op *f* 1,50 per quintaal hari-haricopra voor levering op een nog onbekende plaats in de Groote Oost, als basis zou gebruiken bij de becijfering van de heffing bij levering tusschen Bali en West-Borneo naar Java. Er zal bij handel van Bali en West-Borneo met Java worden uitgegaan van het prijsniveau, dat zich in dat bepaalde productiegebied heeft ontwikkeld en er is dus geen sprake van, dat dit een achteruitgang beteekent voor de rechtstreeksche leveranciers. Integendeel verwacht de Regeering, dat wanneer eventueel de mogelijkheid bestaat om naar twee plaatsen te exporteeren, dit de markt zal steunen en het aan het buitenland moeilijker zal maken den prijs te drukken.

De heer Mussert heeft ook gevraagd, hoe het toch wel mogelijk is, dat de prijs van klapperolie in detail nog niet geheel is medegezakt met den prijs van copra en klapperolie en gros. Dergelijke verschijnselen doen zich op alle terrein van het economische leven voor. De detailprijzen zijn vaak een maand of twee maanden ten achter bij de groothandelprijzen. Dit is begrijpelijk, wanneer men rekening houdt met de voorraden, die bij den klein- en den tusschenhandel aanwezig zijn, die duurder zijn ingekocht en die niet direct met groot verlies worden verkocht. Een dergelijke prijsdaling gaat altijd geleidelijk. Juist, omdat de periode van lage prijzen op Java nog zoo uiterst kort is, is ook de overgang naar het vroegere niveau zeer eenvoudig.

Ten slotte heeft de heer Mussert gevraagd, of de Regeering niet in strijd komt met de comptabiliteitswetgeving, omdat Zij bedragen uitgeeft in het jaar 1940, terwijl Zij deze niet ten laste van de begrooting voor 1940 brengt. Het Coprafonds is niet in het leven geroepen om dit te ontgaan, maar een van de gevolgen van de instelling van het Coprafonds is toch wel, dat het met crediet van de banken kan koopen zonder dat deze bedragen rechtstreeks ten laste van de landsbegrooting behoeven te komen.

Deze uitgaven in het jaar 1940 geschieden dan ook niet ten laste van 's Lands schatkist, maar ten laste van het Coprafonds, dat daarvoor een crediet krijgt van de Javasche Bank.

Het geachte lid, de heer Mogot, heeft opgemerkt, dat kwaliteitsverbetering hoe zeer gewenscht, toch niet de hoofdzaak is in dit ontwerp. De hoofdzaak is de hulp, die aan den producent en aan het geheele productie-apparaat wordt verleend.

De Regeering kan hiermede geheel instemmen. Inderdaad is het hoofddoel van deze regeling het verschaffen van hulp en daartoe behoort natuurlijk ook de handhaving van den bestaanden handel en den tusschenhandel, voorzoover mogelijk en voorzoover deze handel bonafide is en geen al te groote belooning voor zijn werk zou vragen. Het geachte lid, de heer Mogot, heeft zelf reeds opgemerkt dat, wanneer de tusschenhandel te veel zou vragen, de producent het kind van de rekening zou worden, en er voor hem veel te weinig zou overblijven. De Regeering is er dus zeker wel op bedacht, de verhouding tusschen producent en tusschenhandelaar zoo te maken, dat de producent een zoo groot mogelijk deel van de opbrengst ontvangt en de tusschenhandelaar een redelijke belooning krijgt voor de diensten die hij den producent bewijst.

(De heer Mogot: Daarop moet goed toezicht gehouden worden!)

Daarop zal zeer goed toezicht gehouden worden en het

(Voorzitter.)
Coprafonds zal er zeker op letten, dat knoeierijen, ook knoeierijen bij het wegen enz. zooveel mogelijk zullen worden tegengegaan.

De Regeering wil hieraan echter toevoegen, dat het hier in de eerste plaats een kwestie van volksopvoeding is. De bevolking moet er zelf voor waken dat zij niet door malafide handelaren wordt bedrogen, met kwaliteiten en gewichten. Deze volksopvoeding is niet een zaak van een paar maanden, ze eischt veel voorbereiding en veel werk en de Regeering zal in de coprastreken dit streven zeker door voorlichting en alle mogelijke andere middelen steunen.

(De heer Mogot: Maar de handelaren laten den producent niet zelf wegen.)

Wanneer de producent niet in staat is, zelfstandig een bascule te koopen, zal een van de middelen van volksopvoeding in een dergelijke streek juist zijn, dat de producenten probeeren, dat collectief of coöperatief te doen.

Wanneer het geachte lid de vraag stelt, of de Regeering hierbij hulp aan de bevolking verleent of dat Zij in het bijzonder op den handel let, antwoordt de Regeering daarop, dat de eerste doelstelling, door den heer Mogot genoemd, ook de doelstelling van de Regeering is. Deze regeling is bedoeld als hulp aan de bevolking, waarbij aan het bestaande apparaat van handel en export de plaats wordt gegeven die het toekomt.

De heer Mogot heeft daarbij opnieuw gevraagd om een concrete calculatie en is daarbij weer uitgegaan van een prijs van *f* 1,50, naar ik vermoed voor de Minahasa. Maar de Regeering moet opmerken, dat Zij daarmede niet kan meegaan, omdat Zij niet zeker is of de prijs van *f* 1,50 de prijs voor de Minahasa zal zijn. Vrij zeker is die prijs daar hooger.

De heer Lapian heeft uitvoerig over dezen prijs gesproken en de Regeering stemt geheel met hem in wanneer hij concludeert, dat wanneer een producent zelf met export droge copra aan de goedang van het Coprafonds komt, hem moet worden betaald den regionalen opkoopprijs, maar bovendien de transportkosten en de premie voor het drogen van copra, vercalculeerd in de prijsverhouding tusschen natte en droge copra, zoodat de berekening van een middenprijs van *f* 2,30 per 100 kg niet zoover bezijden de waarheid zal zijn. Het geachte lid, de heer Lapian, is daarbij in zooverre pessimistisch geweest, dat hij geen rekening heeft gehouden met de mogelijkheid, dat voor de Minahasa, waarvoor hij speciaal spreekt, de regionale opkoopprijs hooger zal zijn dan *f* 1,50. Dus daar kan bij levering van export-droge copra aan het Coprafonds de prijs hooger liggen dan *f* 2,30.

De laatste vraag van het geachte lid, den heer Lapian, inzake den belastingaanslag kan ik in dezen zin beantwoorden, dat bij het voorloopig aanleggen, ook in de Minahasa, van deze prijzen is uitgegaan niet alleen van de veronderstelling, maar van de zekerheid, dat bij den belastingaanslag wordt uitgegaan van de opbrengst, en dat niet de opbrengst moet worden berekend op basis van den belastingaanslag. Met deze factoren is door de Regeering geheel rekening gehouden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in tweeden termijn, ook van de zijde der Regeering, beëindigd. Thans kan worden overgegaan tot de behandeling van de moties.

Om het sommigen geachten leden gemakkelijk te maken zich te beperken, stel ik voor, den spreektijd voor de gewone leden te bepalen op drie minuten.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Muhammad Yamin c.s., stuk 6 (zie H 646).

(Muh. Yamin, Vas Dias, Musssert.)

Wenscht de heer Muhammad Yamin de motie nog nader toe te lichten?

De heer **Muhammad Yamin**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik van meening ben, dat de motie op voldoende wijze is toegelicht in de verschillende redevoeringen in eersten en in tweeden termijn, heb ik niettemin het woord gevraagd om in de motie een kleine wijziging aan te brengen. Wij willen namelijk den in de motie genoemden prijs van ten minste *f* 2,50 per quintaal stellen op *f* 2 per quintaal.

De motieven, die tot deze wijziging hebben geleid zijn, dat wij niet zijn uitgegaan van den reëelen handelsprijs, maar ook eenigszins van de bereidwilligheid onzerzijds jegens de Regeering om te trachten de regeling te beschouwen in het licht van een steunverleening.

De **Voorzitter**: De motie is derhalve gewijzigd in dier voege, dat in plaats van *f* 2,50 ware te lezen *f* 2.—

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Ongeacht het feit, dat de voorstellers in de motie den gemiddelden opkoopprijs hebben verlaagd van *f* 2,50 tot *f* 2, ben ik van meening, dat zij zich reeds op een voor het doel niet te gebruiken prijs hebben gebaseerd.

De heer Yamin is in eersten en tweeden termijn tot dezen prijs gekomen door cijfers aan te halen uit het verslag van de kamer van koophandel te Padang. Ik moet er op wijzen, dat de door den heer Yamin genoemde prijzen niet zijn te vergelijken met den prijs van *f* 1,50. Dat zijn twee niet te vergelijken grootheden, want de prijzen, die in het verslag voorkomen zijn exportprijzen, zoogenaamde f.o.b.n.u.g. prijzen, waarin dus behalve de zakkosten andere kosten — eventueel vervoers-, indrogingskosten enz. — zitten. Daarom is het onmogelijk op grond van de cijfers in dat verslag van de kamer van koophandel te Padang te concludeeren, dat de prijs van *f* 1,50 beslist te laag zou zijn.

Ook om de volgende reden is dit verslag geen juiste referentie voor de berekening van den in de motie genoemden prijs. De door den heer Yamin uit dit verslag gehaalde prijzen zijn regionale prijzen en berusten op den uitvoer van 20 000 tons copra maar het gaat hier niet om een uitvoer van 20 000 tons, maar om een exportproductie van 560 000 tons copra, zoodat wij zeer voorzichtig moeten zijn uit een prijs, die zich in een bepaalde streek en voor een zeer beperkte hoeveelheid heeft voorgedaan andere prijzen te berekenen. Het is onjuist om daaruit te concludeeren, dat de voor de overige hoeveelheid van 560 000 tons door de Regeering aan te leggen prijs van *f* 1,50 per quintaal te laag is.

In verband met den beperkten tijd geloof ik, dat ik mij hiertoe moet bepalen. Ik wil echter nog op één ding wijzen, namelijk, dat vooral voorzichtigheid moet worden betracht met het trekken van de conclusie, dat een verhooging tot *f* 2.— per 100 kg een slordige *f* 2-millioen meer zou kosten. Het is best mogelijk, dat het veel meer zal kosten. Want de vraag is tevens of de 130 000 tons, die de Regeering zich voorstelt,normaal naar Singapore en Pinang te kunnen afzetten bij een gemiddelden prijs van *f* 2.— op de Singaporemarkt kan concurreeren. De laatste gegevens, waarover ik beschik, wijzen in de richting, dat bij een prijs van *f* 2.— de copra niet meer op de Singapore-markt kan komen. Dat beteekent, dat de Regeering ook nog 130 000 tons moet gaan opkoopen tegen den vollen prijs van *f* 2.— per 100 kg. Daaruit blijkt hoe veel grooter de financiëele consequenties kunnen zijn van een verhooging van den prijs van *f* 1,50 tot *f* 2.—

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Dat er aan den tekst van deze motie nog wel het een en ander ontbreekt is mij gebleken uit het feit, dat er dienaangaande bij verschillende leden ten deze misverstand bestaat. Ik zou daarom gaarne aan de geachte voorstellers van de motie willen vragen, of zij inderdaad bedoelen, zooals ik in de motie lees, dat de gemiddelde inkoopsprijs moet worden gesteld op tenminste *f* 2.— in dien zin, dat overal, waar in de regeeringsvoorstellen het cijfer *f* 1,50 staat vermeld, daarvoor in de plaats zal moeten komen *f* 2.— en de motie dus niet moet worden gelezen, dat overal — waar dan ook — tenminste *f* 2.— zal moeten worden betaald. Want met dat laatste zou ik niet accoord kunnen gaan.

(Soangkoepon, C. C. van Helsdingen, De Vries, R.G.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men de pluk-, inzameling- en verwerkingskosten van klappers tot copra in aanmerking neemt, is de gemiddelde prijs van *f* 1,50 zeker veel te laag, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat de arbeidsloonen in de buitengewesten veel hooger zijn dan die op Java. Wil men dus de klappercultuur in de buitengewesten in stand houden, dan moet deze prijs hooger worden gesteld. Zelfs de vaststelling van den prijs op het in de motie genoemd niveau komt mij nog onjuist voor. Daar echter iets beter is dan niets, zal ik mijn stem aan deze motie niet onthouden.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het betoog van ons geacht medelid, den heer Vas Dias, heeft indruk op mij gemaakt, omdat hij zoo duidelijk heeft doen blijken, dat wij onmogelijk af kunnen gaan op prijzen, die gebaseerd zijn op regionale toestanden en op prijzen, die gebaseerd zijn op kleine totalen. Het bevestigt mij in mijn opvatting, dat ten aanzien van zulke concrete punten de Volksraad niet over de noodige gegevens beschikt om te dien aanzien bepaalde minima, maxima of gemiddelden te stellen.

Heel anders is dat het geval met de Regeering. De Regeering n.l. heeft niet maar over een nacht ijs gaande, het gemiddelde ten deze bepaald, doch Zij heeft overal ten deze onderzoekingen gehouden. Dat is nog heel iets anders, dan wanneer een lid volgens een enkel verslag van een Kamer van Koophandel een prijsgemiddelde heeft aangenomen.

(De heer Smit: De Regeering heeft toch medegedeeld, dat de onderzoekingen ten deze later zullen volgen!)

De Regeering beschikt reeds over verschillende gegevens ten deze, die Zij heeft verkregen door onderzoekingen en heeft — en daarin heeft de heer Smit volkomen gelijk — daarna gezegd, dat nog verdere onderzoekingen ten deze zouden volgen. Daarom heeft Zij geen minima vastgesteld, doch een gemiddelde aangenomen, zoodat dus de prijs kan worden vastgesteld al naar gelang de omstandigheden een afwijken naar boven of beneden noodzakelijk maken. Waar de Regeering dus tot een dergelijke gemiddelde komt, acht ik het hoogst gevaarlijk van die richtlijnen af te wijken en zal daarom tegen de motie stemmen.

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De voorstellers van deze motie maken het de Regeering wel moeilijk met hen te spreken over den inhoud van de motie, omdat zij in de eerste plaats uitgaan van een gefixeerden gemiddelden koopprijs, dien zij beslist willen zien gesteld op een bepaald bedrag.

De Regeering heeft in de memorie van toelichting gezegd, dat voorshands de kosten van dezen maatregel zeer globaal te ramen zijn en dat de Regeering tot een bedrag van *f* 1,50 is gekomen, gelijk de heer Van Helsdingen reeds heeft opgemerkt, op grond van een onderzoek, dat is gehouden door de verschillende ambtenaren en de besprekingen in de groote productiecentra in de Groote Oost. De Regeering is daarbij gekomen tot een globaal gemiddelde van *f* 1,50. Hieraan heeft de Regeering toegevoegd, dat nog uitgebreide onderzoekingen noodig zijn om in ieder productiecentrum den prijs vast te stellen, die overeenkomt met het doel van deze regeling

(Muh. Yamin.)
en dat in ieder productiegebied, afhankelijk van de omstandigheden, die daar heerschen prijzen zullen worden aangelegd, waardoor, om het populair te zeggen, de zaak kan blijven draaien.

De Regeering heeft zich ook niet ontveinsd, — daarom spreekt Zij van slechts een zeer globale schatting — dat, wanneer die uitvoerige onderzoekingen straks zijn afgeloopen, dan zal blijken, dat het gemiddeld bedrag van *f* 1,50 wat aan den lagen kant is geweest, want het is niet mogelijk, wanneer men iets globaal noemt, tegelijkertijd zich op dat bedrag precies vast te zetten. Wanneer aan den anderen kant de voorstellers van de motie de Regeering zouden vragen om overal een uitvoerig onderzoek te houden, plaatselijk in elk productiecentrum te berekenen, welk bedrag billijk is en wanneer Zij dan de uitkomsten van de uitvoerige berekeningen gaat onderzoeken en optellen en vermenigvuldigen en deelen, dan zal Zij zeker uiteindelijk tot een conclusie komen. Dit kan dan zeker leiden tot de conclusie, dat de gemiddelde inkoopprijs op de basis, zooals het Coprafonds zich dat denkt, zou komen op een bedrag, dat ligt boven of beneden een bepaalde limiet. Het gaat niet aan om daarna nogmaals een dergelijk uitgebreid onderzoek te houden en nogmaals precies te gaan berekenen en overal te gaan praten, teneinde opnieuw tot een gemiddelde te komen. Dit is bovendien naar het oordeel der Regeering de zaak waar het om gaat omkeeren. Het moet zoo zijn — en de Regeering stelt zich dit ook voor — dat overal na plaatselijk onderzoek, een redelijke prijs wordt betaald en dat dan het gemiddelde daarvan tenslotte ook de gemiddelde inkoopprijs zal zijn van het fonds en niet omgekeerd, dat het fonds uitgaat van een bepaald bedrag, waarop men tenslotte moet uitkomen.

De Regeering sluit zich aan bij het betoog van den heer Vas Dias, die gezegd heeft, dat in het geheel niet te becijferen valt, ook niet voor de Regeering op korten termijn, wat de consequenties zullen zijn van een verhooging van den prijs van *f* 1,50 tot *f* 2,—. Het is zeer wel mogelijk, dat dit zal uitkomen op ongeveer *f* 5 millioen. Dat is een zeer globale schatting, maar de Regeering zou den Volksraad willen aanraden om met vertrouwen af te wachten het uitvoerig plaatselijk onderzoek, dat wordt gehouden. Dan zal de Regeering daarover gaarne, wanneer het onderzoek is afgeloopen, aan den Volksraad inlichtingen verstrekken.

(De heer Soangkoepon: Dan wordt het wel meer dan *f* 2 millioen, als het wordt onderzocht.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij genoegen, dat verschillende leden, alsook de Regeering, deelgenomen hebben aan de bespreking van mijn motie. Daaruit blijkt, dat deze motie de belangstelling zoowel van de Regeering als van de zijde van den Volksraad geniet.

De heer Vas Dias heeft betoogd, dat men volgens deze motie uitsluitend bij de prijsbepaling zou zijn uitgegaan van het verslag van de Kamer van Koophandel te Padang. Dat is onjuist, want wanneer ik dat verslag had gevolgd, zou ik tot een hooger cijfer zijn gekomen, zelfs tot *f* 7. Immers de prijzen die in dat verslag voorkomen, zijn van 1935—1939, en gedurende die periode schommelt de prijs per quintaal te Padang tusschen *f* 12 ruim en *f* 5 ruim, zoodat ik tot een gemiddelde zou komen van *f* 7,48. Dit is natuurlijk een cif-prijs. Wanneer wij den langsten en den duursten afstand nemen van 200 km, dan zien wij, dat men daar ongeveer ½ cent per quintaal per kilometer vraagt, hetgeen neerkomt op *f* 1.— voor dezen afstand.

Dan zou de gemiddelde prijs zijn *f* 7,48 min 100 cent dat is *f* 6,48 en dan zou hij nog hooger liggen. Ik heb den prijs van *f* 7,48 naar voren gebracht voor den normalen tijd van vóór September 1939 en ik ben voorts meegegaan met de schommelingen van 1939 tot 10 Mei 1940 en zelfs nog daarna. Ik heb geen enkele noteering gezien beneden *f* 3 voor de

(Smit.)
Westkust en ook niet voor Medan of Tandjong Poera, zoodat de prijs hooger moet liggen dan het bedrag ad *f* 2,50. De motie is mede onderteekend door leden uit verschillende streken van Indië en ik mag dus beweren, dat de prijs van *f* 2 niet is gebaseerd op den regionalen prijs voor Sumatra's Westkust, doch dat de normale Indische prijs beslist hooger moet zijn; andere noteeringen zijn mij niet bekend. Andere cijfers heeft de Regeering niet gegeven, zoodat ik ben aangewezen op een prijs, die hooger ligt dan *f* 1.50. Mijn aanvankelijke berekening was minimaal *f* 2.50, doch na nader overleg met andere sprekers en meerdere leden ben ik er toe overgegaan, den prijs niet alleen te beschouwen vanuit het standpunt van den reëelen handelsprijs, doch ook in het licht van de mededeelingen der Regeering in Haar steunmaatregel. Ik heb daarom den prijs van *f* 2.50 verlaagd tot *f* 2, welke prijs als gezegd veel lager is dan de reëele handelsprijs.

De heer Vas Dias zegt, dat de prijs van *f* 2 tot consequentie zal hebben, dat er een uitgaaf zal moeten worden gedaan van omstreeks *f* 2 millioen, doch hier moeten wij uitgaan van het standpunt, dat de Regeering bij dezen maatregel niet moet optreden als koopvrouw, doch als een orgaan, dat steun moet verleenen. In de meeste streken hangt de positie van de copra, zooals ik reeds in eersten termijn zeide, samen met die van de rijst. Door het afvallen van afzetgebieden is veelal zelfs de prijs tot ver beneden *f* 2,50 gedaald en na 10 Mei vielen er voedseltekorten te constateeren, en in sommige streken is zelfs hongersnood ontstaan. Ik juich het daarom toe, dat de Regeering dezen maatregel niet zuiver beschouwt als een handelsmaatregel, doch als een tegemoetkoming jegens de producenten.

De heer Mussert stelde de vraag, of de prijs van *f* 2.— algemeen zal werken voor heel Indië. Mijnheer de Voorzitter, het is een minimumprijs, geen fob- en ook geen cif-prijs doch de reëele binnenlandsche tuinprijs, zoodat de vracht er bij moet komen, en dan is een prijs van *f* 2.— niet alleen billijk, doch ook juist te achten.

De heer C. C. van Helsdingen betoogde, dat mijn becijfering eigenlijk haar grondslag vindt in het verslag van den Kamer van Koophandel. Dat is niet juist: de motie is een compromis tusschen de meeningen van verschillende sprekers, ze is de kristallisatie van de wenschen uit verschillende streken van Indië. Het is niet juist, te zeggen, dat de toelichting der Regeering in deze voldoende zou zijn, want Zij zelf heeft bij de beraadslaging Zich bereid verklaard, ten deze onderzoekingen te willen doen instellen; en dit houdt in zich de erkenning, dat de prijs van *f* 1.50 vrij willekeurig is en dat de Regeering bereid is, den prijs hooger te stellen, indien bedoeld onderzoek de noodzaak daartoe zou uitwijzen. Maar de gegevens van de feitelijke situatie, de noteeringen in de dagbladen, zoowel als mijn practische ervaring hebben mij aangetoond, dat de prijs van *f* 2 nog beneden den reëelen kostprijs ligt.

Verder moet men de motie niet al te pessimistisch beschouwen, want de bedoeling van het ontwerp is natuurlijk niet, dat de Regeering rechtstreeksche financieele hulp verleent, maar wel, dat Zij bereid is om geld bij wijze van steun in circulatie te brengen, omdat dit stimuleerend op de economische situatie van het Land werkt. Hoe meer geld in circulatie wordt gebracht, hoe minder animo de B.B.-ambtenaren zullen hebben om de belastingen op te schroeven en op te halen. Verder moet men de motie ook bezien in het licht van hulpverleening en deze hulp kunnen wij alleen aanvaarden en als voldoende beschouwen, wanneer zij ook inderdaad voldoende is.

De **Voorzitter**: Dan kan thans tot stemming worden overgegaan.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne mijn stem motiveeren.

(Kerstens, Verboom e.a.)

Waar de toestand naar mijn meening zoo is, dat de copra wordt opgekocht als een practisch volkomen onverhandelbaar product, waar dus groote bedragen met zeer groot risico door de Regeering voor dit doel worden aangewend, vind ik geen vrijheid met de voorstellers van de motie mede te gaan en moet ik mij dus tegen de motie verklaren.

De heer **Kerstens**: Ik denk er evenzoo over, Mijnheer de Voorzitter!

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij bij de beide vorige sprekers aan. Ik vind te minder aanleiding om de motie te steunen na het laatste betoog van den heer Muhammad Yamin, waaruit blijkt dat de prijs van *f* 2,— bedoeld is als minimum- en niet als richtprijs.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gisteren als ik mij niet vergis, drie calculaties gegeven. Bij de eerste calculatie op een basis-prijs van *f* 1,50 krijgt de copraproducent, de gebonden copra-producent, slechts 8 cent per 100 kg per kwartaal d.i. $2^2/_3$ct per maand. Bij de tweede calculatie houdt de vrije copraproducent 28½ cent per 100 kg dus ongeveer ruim 9 cent per quintaal per maand over, terwijl bij de derde calculatie, berekend naar den prijs goedang Manado, 22 cent per 100 kg dat is ruim 7 cent per quintaal per maand voor den producent overblijft.

Hierbij zijn de onderhoudskosten nog niet in aanmerking genomen.

Gisteren heb ik eveneens verklaard, dat er twee instanties in Manado zijn, waaronder een gouvernementsinstantie, een A. V. B., die voorgesteld hebben den prijs te stellen op *f* 2,10. Ik geloof dus, dat de in de motie genoemde prijs gehandhaafd kan worden en zal derhalve vóór de motie stemmen.

De gewijzigde motie-Muhammad Yamin c.s. (st. 6) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 20 stemmen vóór en 19 stemmen tegen.

Voor stemmen de leden: Soekawati, Hamongsapoetro, Tirtokoesoemo, Roep, Kasimo, Soetardjo, Lapian, Abdul Rasjid, Soeria Karta Legawa, Nalaprana, Thamrin, Iskandar Dinata, Soangkoepon, Tadjoeddin Noor, Muhammad Yamin, Moelia, Mogot, Wirjopranoto, Mochtar en Mapoedji.

Tegen stemmen de leden: Smit, Vas Dias, Kloppenburg, Aldjoeffry, Verboom, Blaauw, De Boer, Kan, Leunissen, Loa Sek Hie, Yo Heng Kam, Kerstens, De Raad, C.C. van Helsdingen, Zwart, Mussert, Van Nauta Lemke, Van Zuylen en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de motie-Muhammad Yamin c.s., st. 7 (Zie H 646).

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De tweede motie beoogt het opheffen van het uitvoerverbod van copra en klapperolie uit de buitengewesten naar Java. De gronden daarvoor zijn o.m., dat ik weinig geporteerd ben voor het opportuniteitsbeginsel. Dat zal nog in nadere beschouwing moeten worden genomen. Verder ben ik voor een vrijen interinsulairen exporthandel.

Maar aan den anderen kant moet niet de indruk worden gewekt alsof wij de Javacopra in prijs naar beneden zouden willen drukken, omdat de motie inderdaad als indirect gevolg zal hebben een toevoer van copra en klapperolie uit de buitengewesten naar Java.

Wij willen in deze billijkheidsmotieven ook in aanmerking nemen en trekken daarom, nu de eerste motie aangenomen is, de tweede in.

(Kasimo, De Vries, Regeeringsgemachtigde.)

De **Voorzitter**: De motie-Muhammad Yamin c.s. (stuk 7) is door de voorstellers ingetrokken en maakt geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Ingediend is echter een andere motie, onderteekend door de heeren Kasimo, Smit en Verboom (st. 8), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de debatten,

noodigt de Regeering uit het daarheen te willen leiden, dat de copraprijs op Java niet boven *f* 5 (vijf gulden) per quintaal stijgt, zoolang het coprafonds tegen de thans genoemde richtprijzen copra opkoopt."

Aan de orde is de behandeling van de motie-Kasimo c. s. (st. 8).

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Momenteel is de copra-prijs op Java ongeveer *f* 3,70 per quintaal. Dit is laag en het verdient toejuiching, dat door de Regeering steun verleend wordt aan den copra-producent. De voorstellers van de motie gaan echter van de gedachte uit, dat niet zoo ver behoeft te worden gegaan als de Regeering wil. De Regeering wil den copra-prijs richten op *f* 6 per quintaal, met het gevolg, dat de klapperolie in prijs zal stijgen. Nu is klapperolie een van de noodzakelijke voedingsmiddelen der bevolking en als dit voedingsmiddel in prijs stijgt is het gevaar niet denkbeeldig, dat vooral de armere consument minder klapperolie zal kunnen gebruiken, hetgeen tot nadeel van de volksgezondheid zal strekken. Als wij ons de uitspraken van de professoren De Langen en Donath te binnen roepen is de vetvoeding voor de bevolking, welke voornamelijk wordt geleverd door klapperproducten, momenteel al zeer aan den lagen kant en kan het niet minder.

De bedoeling van de motie is niet anders dan om wel de mogelijkheid van prijsopvoering van de copra open te laten, maar daarmede niet zoo ver te gaan, dat een en ander verhooging van den prijs van de klapperolie tot gevolg zal hebben.

Dit is wat ik in eersten termijn hierover zou willen zeggen.

De **Voorzitter**: Wenscht nog een der andere leden het woord? Ik moge den leden, die straks uitvoerig over deze motie hun stem zouden willen motiveeren, verzoeken, liever thans aan de beraadslaging deel te nemen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne eerst de verklaring van de Regeering willen afwachten.

De **Voorzitter**: Er zal straks geen gelegenheid meer zijn om aan het debat deel te nemen.

De heer **De Vries**, Regeeringsgemachtigde: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft betoogd, dat naar Haar meening de prijs van *f* 6 per quintaal copra op Java recht doet wedervaren zoowel aan de belangen van den producent als aan die van den consument.

Zij heeft daarbij ook verklaard, dat wanneer zou blijken — en wel speciaal uit de consumptiecijfers — dat de arme consumenten door de prijsverhooging van de klapperolie in hun behoeften zouden worden geschaad, de Regeering natuurlijk niet star zal blijven vasthouden aan den prijs van *f* 6, omdat Zij die nu eenmaal ergens op papier heeft vastgelegd. De Regeering zal bij de bepaling van de richtprijzen voor copra en klapperolie natuurlijk rekening houden met de omstandigheden en met wijziging van de omstandigheden. Maar aan den anderen kant, hoewel kan worden erkend, dat zich omstandigheden kunnen voordoen, waardoor de richtprijs voor copra misschien beneden *f* 6 moet liggen, kan men, ook in hetzelfde euvel naar de andere zijde vervallen. Door de voorstellers wordt der Regeering verweten, dat Zij een bepaald minimum eischt, terwijl zij zelf een maximum wenschen

Vijftiende aanv. begrooting betr. Afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **65**). — Rede van den Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der eerste gewone zitting.

(Kasimo, Wirjopranoto.)

te zien aangelegd. De Regeering meent, dat dit niet in het belang zou zijn zoowel van de producenten als van de consumenten op Java.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! De geachte Regeeringsgemachtigde zeide, dat het vaststellen van een maximumprijs als in de motie voorgesteld niet in het belang zou zijn van de producenten en van de consumenten. Dat een dergelijke prijs niet in het belang van den producent zou zijn is tot op zekere hoogte inderdaad het geval, wanneer tenminste wordt uitgegaan van het standpunt der Regeering en de prijs wordt verhoogd tot *f* 6. Maar dat dit niet in het belang van den consument zou zijn betwijfel ik, omdat bij de opvoering van den richtprijs overeenkomstig het voorstel der Regeering de consumenten voor klapperolie meer zullen moeten betalen. Nu is dat niet zoo erg voor de beter gesitueerden, maar wij moeten aannemen, dat het overgroote deel der bevolking van Java behoort tot de minder goed gesitueerden en dezen moeten dan eigenlijk den steun bekostigen, die aan de producenten wordt gegeven.

Wij moeten hierbij niet vergeten, dat de bevolking in klapperrijke streken, dat zijn dus de producenten, het eigenlijk al beter hebben dan de bevolking in streken, waar weinig klapperboomen voorkomen.

(De heer Iskandar Dinata: Maar dan kent U de toestanden niet!)

De heer Iskandar Dinata mag zeggen wat hij wil, maar ik meen .....

(De heer Iskandar Dinata: De regentschapsraad van Tjiamis heeft een motie aangenomen, waarin wordt aangedrongen op het verleenen van steun aan de klappercultuur.)

Dat begrijp ik, omdat Tjiamis een klapperrijke streek is en men er voordeel bij heeft, dat de copraprijs zoo hoog mogelijk wordt opgevoerd. Maar er zijn ook streken, zooals bijvoorbeeld Grissee en andere regentschappen, waar weinig klapperboomen voorkomen en waar men, naar ik zeker weet, tegen zoo'n groote verhooging van den copraprijs zal zijn.

Daarom handhaven wij deze motie, mede op grond van het feit, dat voor de bevordering van de industrie hier te lande, een dergelijke vèrgaande verhooging van den prijs, zooals de Regeering het voorstelt, minder gewenscht is.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over deze motie beëindigd en kan tot stemming daarover worden overgegaan.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne mijn stem over deze motie willen motiveeren. Wij zullen tegen de motie-Kasimo c.s. stemmen, omdat wij in dit geval meer vertrouwen stellen in de Regeering.

De motie Kasimo-c.s. (st. 8) wordt in stemming gebracht en verworpen met 18 stemmen vóór en 19 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Roep, Kasimo, Smit, Vas Dias, Verboom, Blaauw, De Boer, Abdul Rasjid, Kan, Leunissen, Soangkoepon, Yo Heng Kam, Tadjoeddin Noor, Muhammad Yamin, Mussert, Van Nauta Lemke, Van Zuylen en Mapoedji.

Tegen stemmen de leden: Tirtokoesoemo, Soetardjo, Kloppenburg, Lapian, Aldjoeffry, Soeria Karta Legawa, Nalaprana, Iskandar Dinata, Loa Sek Hie, Moelia, De Raad, C. C. van Helsdingen, Zwart, Mogot, Wirjopranoto, Mochtar, Soekawati, Hamongsapoetro en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming over het ontwerp worden overgegaan.

(Verboom, Voorzitter.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne, alvorens tot stemming wordt overgegaan, nog even mijn stem motiveeren. Ik heb zoowel in eersten als in tweeden termijn voornamelijk twee bezwaren tegen deze regeling aangevoerd. Het eerste bezwaar was, dat de prijs, die de Regeering zich voor oogen heeft gesteld bij den opkoop in de buitengewesten, wel zeer laag was genomen. Aan dit bezwaar is de Regeering tot op zekere hoogte tegemoet gekomen door de verklaring, dat dit voor Haar een prijs is, die bij den opkoop als richtsnoer zal dienen, maar die niet beslissend is, en dat Zij zich zoo goed mogelijk rekenschap zal geven van de belangen, die zich hierbij voordoen.

Bovendien heeft de Volksraad een motie aangenomen, waarin in elke geval de conclusie ligt opgesloten, dat ook het College in meerderheid dezen prijs te laag acht. In zooverre is aan dit bezwaar tegemoet gekomen.

Het tweede bezwaar van mij was, dat door deze regeling Java onevenredig bevoordeeld wordt boven de buitengewesten, ten gevolge van den prijs van *f* 6. Wij hebben getracht aan dit bezwaar tegemoet te komen door een motie voor te stellen. Deze motie is verworpen.

Om deze reden, Mijnheer de Voorzitter, zie ik mij genoodzaakt tegen het voorstel te stemmen.

De aanvullende begrooting betreffende afd. VI wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de heer Verboom geacht wil worden, tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Wij zijn thans aan het einde gekomen van deze eerste gewone zitting gehouden in tijd van oorlog onder den staat van beleg. Thans kàn tot sluiting daarvan worden overgegaan, omdat de agenda is afgehandeld. Wij zouden morgen zelfs tot sluiting moeten overgaan, omdat deze zitting volgens de Indische Staatsregeling slechts tot uiterlijk 15 September duren mag.

Zonder dat nog de algemeene begrooting voor het jaar 1941 is behandeld, hebben wij gedurende volle drie maanden vergaderd. Wij hebben in dezen tijd afgehandeld voornamelijk 50 aanvullende begrootingen en 18 ordonnanties, behelzende meerendeels voorzieningen in verband met de buitengewone omstandigheden, ten behoeve van de militaire-, economische- en financieele weerbaarheid van Nederlandsch-Indië. In een noot zult U een overzicht daarvan aantreffen [1]). Indirect zullen verschillende van deze voorzieningen ook maatschappelijke- en staatkundige beteekenis hebben. Rechtstreeks hadden daarop echter betrekking de instelling van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal en van den Regeeringspubliciteitsdienst en het tweetal toezeggingen van de Regeering, gedaan in verband met de behandeling van de drie bekende staatkundige moties, tot instelling van een „kleine commissie van bekwame mannen", naar de bedoeling der Regeering tot oriëntatie en verzameling van stof met het oog op wellicht in de toekomst — nà den oorlog — wenschelijke staatkundige hervormingen, alsmede tot bevordering van het bezigen van de termen: Indonesiër en Indonesisch.

Bij de behandeling van deze moties en van vele der zooeven opgesomde onderwerpen van begrooting en wetgeving, werd van de zijde van den Volksraad, in het bijzonder onder onze Indonesische leden, aangedrongen op verdergaande maatregelen tot hervorming van staat en maatschappij.

Den 20sten Mei 1940 heeft de Regeering in het College van Gedelegeerden doen verklaren, dat sedert ons Koninkrijk in den oorlog werd betrokken, Haar aandacht erop gericht was om: zoodra en waar het mogelijk zou zijn het overleg met den Volksraad te herstellen.

Met erkentelijkheid hebben wij te constateeren, dat deze toezegging zeer royaal is nagekomen en dat de medezeggenschap, den Volksraad in het staatsbestel toegekend, ondanks

[1]) Zie blz. 660.

41ste VERGADERING — VRIJDAG 13 SEPTEMBER 1940.

Rede van den Voorzitter tot sluiting van de laatste vergadering der eerste gewone zitting.

(Voorzitter.)

oorlogstijd en staat van beleg, zoowel in omvang als in wezen eerder uitgebreid dan ingekrompen is. Zelfs zullen wij, naar mij voorkomt, er ons op hebben te beraden of wij bij de aanstaande behandeling der algemeene begrooting 1941 den omvang onzer beschouwingen niet zullen hebben te beperken.

Alvorens thans uiteen te gaan stel ik U voor nog enkele gedachten aan den oorlog te wijden.

Na de ineenstorting van Frankrijk is de vijand, dank zij de standvastigheid in de eerste plaats van het Britsche Rijk, tot staan gebracht.

Wij zijn gelukkig Fransche bondgenooten te hebben behouden in de organisatie van vrije Franschen onder generaal De Gaulle.

De republieken van het Amerikaansche werelddeel hebben gezamenlijk in Havana haar verdediging verder voorbereid, waardoor ook de positie van de West-Indische gebiedsdeelen van ons Koninkrijk is verstevigd, en in het bijzonder de Vereenigde Staten van Noord-Amerika verleenen in steeds ruimer en stelliger mate indirect en direct steun aan het Britsche Rijk en aan onze gemeenschappelijke zaak.

Het zijn de slag, die om Londen woedt, en de inval, die misschien binnenkort in Engeland zal worden beproefd, die ons thans — vol deernis èn bewondering voor het Engelsche volk en vervuld van verontwaardiging tegen den vijand en verlangend naar diens ondergang — in spanning houden. Binnenkort zullen hopen wij, ook de jachtvliegtuigen en bommenwerpers die volgens Koninklijke beschikking door tusschenkomst van het Prins Bernhardfonds uit het Koningin Wilhelminafonds aan onzen Britschen bondgenoot zullen worden aangeboden, aan den strijd deelnemen.

In Churchill erkennen ook wij onzen leider in de oorlogvoering.

Met volledige instemming hebben wij uit diens jongste rede onder andere gehoord, dat Hitler „het vuur heeft aangestookt, dat voortdurend met een verteerende vlam zal blijven branden, totdat de laatste sporen van de nationaal-socialistische tyrannie uit het lichaam van Europa zullen zijn gebrand en totdat de oude en de nieuwe wereld de handen ineen zullen kunnen slaan, teneinde de tempels van de vrijheid en de eer van het menschdom te herbouwen op fundamenten, die niet spoedig of gemakkelijk omver zullen kunnen worden geworpen."

En van hem voelen wij als ook tot ons uit te gaan het beroep, dat: „Iedere man en vrouw zich op zijn plicht heeft voor te bereiden, ongeacht wat deze plicht moge inhouden, en dit zal moeten doen met een gevoel van uitverkoren trots en met zorgvuldigheid."

Onder de onzen was ons laatstelijk, voor zoover wij weten, Buziau — gebòren vertegenwoordiger van het Nederlandsche volk — een voorbeeld, toen hij moedig, ten koste van zijn vrijheid en van misschien meer — den vijand in diens aangezicht tartte, door de pet met 6¼ te verwerpen en den oranje-hoed te verkiezen. Dit „incident" heeft ons bevestigd, dat eens Nederland wederom herrijzen zal, zooals ook H. M. de Koningin in den afgeloopen Indischen nacht, via Radio Oranje en dus in de eerste plaats tot Nederland zich richtende, in Haar dankwoord voor de wijze waarop Haar onderdanen Haar zestigsten verjaardag hebben herdacht — opnieuw verzekerd heeft.

Tenslotte, Mijne Heeren, mij in het bijzonder rekenschap gevende van de plaats van ons Land aan den Pacific, wil ik hier namens den Volksraad mij aansluiten bij het woord van welkom gisteren namens de Nederlandsche en de Indische Regeeringen tot de missie onder leiding van den Japanschen minister van Handel en Nijverheid gericht.

Met voldoening en instemming hebben wij gelezen, wat Zijne Excellentie namens het Japansche Keizerrijk en de Japansche Regeering heeft gesproken en verklaard, waarbij Zijne Excellentie recht deed wedervaren, zoowel aan de eeuwenoude goede verstandhouding tusschen Japan en Nederland als aan de gemeenschappelijke belangen, die Japan en Nederlandsch-Indië aan de Stille Zuidzee hebben.

Ook wij hopen en verwachten, dat de te houden economische besprekingen zullen leiden tot een voor beide partijen bevredigende uitkomst.

Hiermede sluit ik de laatste vergadering van deze zitting (2.01 uur n.m.). (Teekenen van instemming.)

---

1)
In de 1ste gewone zitting 1940—'41 waren bij den pleno-Raad aanhangig:

a. 50 aanvullingsbegrootingen 1940 (Ond. 4 (2), 5, 6, 7, 10, 13, 15, 21 24, 25 (19), 27, 28 (3), 31 (2), 33, 41, 42, 43 (2), 45, 46 (2), 48, 53, 55, 56, 59, 65, 68), met in totaal 2 amendementen (1 aangenomen en 1 verworpen) en 12 moties (4 aangenomen, 4 verworpen, 2 ingetrokken en 2 aangehouden).

b. 2 begrootingsrekeningen (zitt. 1939—'40, Ond. 145 en 166).

c. 1 ontwerp-algemeene maatregel van bestuur (zitt. 1939—'40, Ond. 142; zitt. 1940—'41, Ond. 26).

d. 24 ontwerp-ordonnanties: 17 van recenten datum (Ond. 3 (2), 8, 9 (4), 14, 20, 22, 32, 38, 44, 47, 57, 58 en 60), met in totaal 7 amendementen (4 aangenomen, 2 verworpen, 1 deels aangenomen, deels ingetrokken), 1 sub-amendement (verworpen) en 7 moties (5 aangenomen en 2 verworpen), benevens 7 ontwerp-ordonnanties uit vroegere zittingsjaren (zitt. 1934—'35, Ond. 88 (3), zitt. 1939—'40, Ond. 109 (3) en 158).

e. 2 jaarverslagen (zitt. 1939—'40, Ond. 154 en 154 A).

f. 1 interpellatie (zitt. 1939—'40, Ond. 140), voorloopig schriftelijk beantwoord.

g. 15 moties uit vroegere zittingsjaren (3 na behandeling ingetrokken en 12 wederom aangehouden).

Aanhangig zijn gebleven: 2 begrootingsrekeningen (zitt. 1939—'40, Ond. 145 en 166), 1 ontwerp-algemeene maatregel van bestuur (zitt. 1939—'40, Ond. 142; zitt. 1940—'41, Ond. 26), 6 ontwerp-ordonnanties (zitt. 1934—'35, Ond. 88 (3); zitt. 1940—'41, Ond. 3 (2) en 22); 2 jaarverslagen 1939 (Ond. 154 en 154 A) en 1 interpellatie (zitt. 1939—'40, Ond. 140), alsmede 12 moties uit vroegere zittingsjaren en 2 moties uit het loopende zittingsjaar.

Opgave van de in de 1ste gewone zitting 1940—'41 aangenomen moties:

1. Zitt. 1940—'41, Ond. 9 — st. 9. Motie-Soeroso c.s. (bijzonder uitvoerrecht op aardolieproducten).
2. Zitt. 1940—41, Ond. 9 — st. 11. Motie-Thamrin c.s. (desiderata ten aanzien van de begrootingen 1940 en 1941).
3. Zitt. 1940—'41, Ond. 15 — Afd. VIII: st. 7. Motie-Soeroso c.s. (schadeloosstelling bij ontruiming van desa's in het belang van de defensie).
4. Zitt. 1940—'41, Ond. 20 — st. 7. Motie-Soeroso c.s. (verhooging pensioen weduwen van niet-Europeesche landsdienaren en verruiming toetreding tot het fonds).
5. Zitt. 1940—'41, Ond. 25 — Alg. Ged.: st. 4. Motie-Soeroso c.s. (luchtbescherming).
6. Zitt. 1940—'41, Ond. 31 — Afd. V: st. 5. Motie-Iskandar Dinata c.s. (Maleisch op de middelbare scholen).
7. Zitt. 1940—'41, Ond. 38 — st. 4. Motie-De Boer c.s. (waarborgen van de belangen van verzekerden).
8. Zitt. 1940—'41, Ond. 37 — st. 7. Motie-Loa Sek Hie c.s. (reservefonds Javasche Bank).
9. Zitt. 1940—'41, Ond. 65 — st. 6. Motie-Muhammad Yamin c.s. (gemiddelde copra-inkoopprijs van ten minste *f* 2).

42ste VERGADERING — DINSDAG 15 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste buitengewone zitting. — Ingekomen stukken.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

42ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 15 October 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Rede van den Voorzitter tot opening van de eerste vergadering der eerste buitengewone zitting. — Ingekomen stukken. — Verzoeken tot voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van de onderwerpen **69**, **75**, **76**, **77**, **78** en **79**. — Vaststelling spreektijden bij de begrootingsbehandeling.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 51 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Harmani, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Phoa Liong Gie, De Raad, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik open deze eerste vergadering der eerste buitengewone zitting van dit zittingsjaar.

Deze zitting schijnt naar den naam een buitengewone zitting doch is in wezen als een uitgestelde eerste gewone zitting te beschouwen, aangezien wij daarin in de eerste plaats de ontwerp-algemeene begrooting voor 1941 te behandelen hebben. Met dat wezen in overeenstemming heeft de Regeering de verder te behandelen onderwerpen dan ook zoo ruim omschreven, dat de Volksraad zijn rechten ten volle, als in een gewone zitting, zal vermogen uit te oefenen.

Voor deze volkomen erkenning van het uitzonderlijk karakter dezer zg. buitengewone zitting hebben wij de Regeering erkentelijk te zijn.

Onzerzijds mogen wij ter harte nemen wat onze nieuwe Minister-president, prof. Gerbrandy, 9 October jl. voor Radio Oranje o.a. heeft verklaard — toen Zijne Excellentie de noodzakelijke vernieuwing van Nederlands regeeringsvorm na den oorlog in beschouwing nam —, dat de democratie dan volledíger zal hebben te voldoen aan den eisch, dat plichten tegen rechten behooren op te wegen.

Wij hebben ook in deze zitting onze plichtsvervulling aan de buitengewone tijdsomstandigheden aan te passen.

In het bijzonder zullen wij, naar het mij voorkomt, er naar hebben te streven deze zitting niet langer te doen duren dan onvermijdelijk is. Aannemende dat deze misschien twee maanden zal vorderen, zullen wij dan in 1940 zeven maanden hebben gezeten, verdeeld over alle vier kwartalen en met tusschenpoozen telkens van maar een maand of slechts weinig langer. Zoowel aan de Regeering en Haar gemachtigden als aan velen onzer, die ook buiten den Volksraad belangrijk werk hebben te verrichten, worden aldus reeds te zware eischen gesteld.

Bij de opening dezer zitting moge ik nog enkele andere passages uit de rede van Minister Gerbrandy in herinnering brengen dan die, welke ik ons zooeven voorgehouden heb. Met spanning immers zal menig onzer hebben uitgezien naar wat de nieuwe eerste Minister van ons Koninkrijk te zeggen had.

(Voorzitter.)

Naar zijn eigen woorden, zooals ik die heb opgeteekend, heeft Zijne Excellentie gesproken onder de bombardementen van uit de vuurlinie — waar vrij Nederland in Londen ligt — tot de Nederlanders in verdrukking, over de toekomst van Nederland, zooals hij die door de vlammen van den oorlog zag verlicht.

Hij huldigde den magnifieken geestelijken weerstand van Nederlands bevolking, — verklaarde Duitschlands hegemonie over het vasteland van Europa onaanvaardbaar, — en voorzag, al is het best mogelijk dat dit nog eenige jaren zal duren, de overwinning der democratieën.

Herstel der vrijheid en wederopbouw van Nederland zijn de eerste doeleinden van de Nederlandsche Regeering.

In de toekomst zal nooit meer het verwijt mogen kunnen gelden, dat onze defensie niet tijdig afdoende verzorgd werd.

De wederopbouw zal met behoud onzer tradities toch niet geschieden naar oud model; de veranderingen zullen komen, welke noodig zijn gebleken; enkele plekken uit Nederlands overrijp gebleken regeeringsvorm zullen moeten worden uitgesneden.

Den 10en Mei is onherroepelijk een periode afgesloten. Voor de schepping van een nieuwe toekomst — langs eigen Nederlandschen weg, niet naar 's vijands voorbeeld — deed onze eerste Minister een beroep op de jongeren en op de nog jeugdigen van hart.

Het was een geloovig maar onverzoenlijk woord, — een ernstige maar toch blijmoedige rede, — een taal, welke ook wij verstaan. Het bracht ons de boodschap, dat ons Koninkrijk in den nieuwen Minister-president voor den oorlog een waar aanvoerder heeft gekregen, natuurlijk — zooals hij zelf dit uitdrukte — onder het schild van Oranje.

Laten ook wij hem volgen, wààr òns dit mogelijk is.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Telegrafisch bericht van den heer Hamongsapoetro dat hij wegens ziekte verhinderd is, de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 3, 3, 3, 4, 8, 10, 10, 10, 10 en 11 October 1940 Nos. 1, 2, 3, 1, 22, 1, 2, 3, 4 en 1 ter aanbieding van:

a. twaalf ontwerpen van besluit tot vaststelling van de begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941, zoomede negentien ontwerpen van besluit tot vaststelling van de begrooting voor 1941 van de Landsbedrijven, waarop de Indische Bedrijvenwet van toepassing is verklaard (Ond. **1**);

b. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling IV der begrooting voor 1940 (Ond. **71**);

c. een ontwerp van besluit tot vaststelling van een aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI der begrooting voor 1940 (Ond. **72**);

d. ontwerpen van besluit tot vaststelling van twee aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A en III B der begrooting voor 1940 (Ond. **73**);

e. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging en aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche militairen van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch leger en van de Inlandsche schepelingen der Koninklijke marine en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement (Ond. **74**);

f. een ontwerp-ordonnantie tot het treffen van eenige voorzieningen ten aanzien van de invoerrechten voor het dienstjaar 1941 (Ond. **75**);

Ingekomen stukken.

g. een ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van het aantal opcenten op de aanslagen in de inkomsten- en de vermogensbelasting over het jaar 1941, op de aanslagen in de vennootschapsbelasting, betrekking hebbende op de tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 en op de aanslagen in de oorlogswinstbelasting, betrekking hebbende op het kalenderjaar 1940 of een gedeelte daarvan dan wel op tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 (Ond. **76**);

h. een ontwerp-ordonnantie tot voortzetting van de heffing van defensie-uitvoerrecht na afloop van het jaar 1940 (Ond. **77**);

i. een ontwerp-ordonnantie tot wijziging van het tarief der inkomstenbelasting voor ongehuwden en van het tarief der vermogensbelasting, tot invoering van de verplichting van bankiers en andere personen tot het verschaffen van inlichtingen aan de belastingadministratie en tot wijziging en aanvulling van de ordonnanties op de inkomsten- en vermogensbelasting 1932 op nog enkele andere punten (Ond. **78**);

j. een ontwerp-ordonnantie tot oprichting van eene faculteit der letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

De stukken zijn of worden gedrukt.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 25 September 1940 No. 1822b/B betreffende de voortzetting van de contingenteering van den invoer van bier.

3. Als voren van 30 September 1940 No. 1847/B ter aanbieding van het verslag van de gehouden enquête naar de werking van de bedrijfsreglementeering t.a.v. verschillende bedrijfstakken hier te lande over de jaren 1938 en 1939.

4. Als voren van 5 October 1940 No. 1874/B betreffende de resultaten van de voorbereidende werkzaamheden voor de volkstelling 1940.

5. Als voren van 5 October 1940 No. 1879*a*/B betreffende de voortzetting van den invoer van pakpapier.

6. Rondschrijven van den Gouvernements Secretaris van 10 October 1940 No. 24x/Kab. betreffende het gebruik van de termen „Indonesia", „Indonesiër" enz.

7. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 26 September 1940 No. 15 houdende machtiging, krachtens art. 105 I.S., aan den Directeur van Onderwijs en Eeredienst om te beschikken over de bij een aanvullende begrooting uitgetrokken fondsen voor de instelling van een scheikundige propaedeuse aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng.

8. Als voren van 28 September 1940 No. 1x/Kab. houdende aanwijzing van een andere verblijfplaats aan een drietal geïnterneerden.

9. Als voren van 1 October 1940 No. 11 bepalende, dat het lidmaatschap van het college van gedeputeerden van den provincialen raad van Oost-Java onvereenigbaar is met het lidmaatschap van den Volksraad.

10. Als voren van 3 October 1940 No. 11 o.a. tot indienststelling van een adviseur en een adjunct-adviseur van het Inlandsch onderwijs en een inspecteur ter beschikking met standplaats Batavia.

11. Als voren van 5 October 1940 No. 1x/Kab. houdende vergunning, met opheffing van den ten zijnen aanzien genomen politieken maatregel, aan Hadji Asgari naar zijn geboorteplaats of vroegere woonplaats terug te keeren.

De sub 2 t/m 12 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van het Volksraadstemkantoor van 2 October 1940 No. A 49/1/6 ter aanbieding van het proces-verbaal van het behandelde in zijn openbare vergadering van 1 October 1940, waaruit blijkt, dat in de vacature van Dr. W. M. F. Mansvelt verkozen is verklaard tot Volksraadlid de heer P. Plat.

2. Brief van den voorzitter van het Volksraadstemkantoor van 4 October 1940 No. A 49/1/7 ter aanbieding van de geloofsbrieven van den tot Volksraadlid verkozen verklaarden heer P. Plat en houdende mededeeling, dat als vaststaande mag worden aangenomen, dat de heer P. Plat zich thans niet meer in Nederlandsch-Indië bevindt.

3. Voorloopig overzicht van Landsmiddelen over Augustus 1940.

4. Telegram van den Legercommandant om dank te zeggen voor de gelukwenschen van den Volksraad ter gelegenheid van de opening van de K.M.A.

5. Brief van den directeur der K.M.A. van 8 October 1940, houdende dankbetuiging voor de gelukwenschen van den Volksraad ter gelegenheid van de opening van de K.M.A.

6. Besluit van het militair gezag van 4 October 1940 No. 41/P.G. houdende tot nader order verbod tot het drukken, uitgeven en verspreiden van het te Sidoardjo verschijnende 10-daagsche periodiek „Pahlawan".

7. Besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 23 September 1940 No. BR 6/11/8, waarbij alsnog een bedrag van *f* 21 800 uit de opbrengst van het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber wordt vrijgegeven voor het werk „Het verbeteren van de verharding van den weg Negara—Babirik".

8. Besluit van de rubberfondscommissie van 25 September 1940 No. Rf 439 bepalende, dat het reeds toegestane crediet voor het verbeteren van de verharding en het asfalteeren van den doorgaanden verkeersweg Bandjarmasin—Moeara Oejah wordt verhoogd met *f* 2 100.

9. Motie, aangenomen in een openbare vergadering te Pajakombo, waarbij de wenschelijkheid wordt uitgesproken van aanstelling van een ambtenaar voor coöperatie en binnenlandsche handelsvoorlichting ter Sumatra's Westkust.

De stukken worden ter secretarie van den Volksraad ter inzage gelegd.

D. De volgende publicaties en periodieken:

1. Jaaroverzicht van den in- en uitvoer van Nederlandsch-Indië gedurende het jaar 1939, deel I (Java en Madoera).

2. Kort overzicht betreffende den economischen toestand van Nederlandsch-Indië, Juli 1940.

3. Gegevens betreffende den economischen toestand der Inheemsche bevolking op Java en Madoera, Augustus 1940.

4. Kwartaalbericht No's 5, 6 en 7 houdende gegevens betreffende den economischen toestand 1934-1940 in de Westerafd. van Borneo, Djambi en Z.O. afd. van Borneo.

5. Bedrijfscijfers over 1939 van de Landsbedrijven en diensten, waarbij de handelsboekhouding is ingevoerd.

6. Verzamelde voorschriften betreffende de inkomsten van het personeel behoorende tot het Koninklijk Nederlandsch-Indische leger.

7. Kantoor- en magazijnsonkosten en administratiekosten voor geniewerken, tarief no. 45.

8. Jaarverslag van het Landsarchief van Nederlandsch-Indië over 1939.

9. Verslag over het jaar 1939 van de N.V. Koninklijke Paketvaart Maatschappij.

10. „Zeemacht", September 1940.

11. „Geeft acht", No's 7 en 8.

12. Kolonisatie bulletin No. 9, Belitang-nummer.

13. De woeker, September 1940.

14. Borani-bode, September 1940.

15. „International Service" No. 1.

16. Toelating van niet-Europeesche leerlingen tot de Europeesche lagere school, overdruk uit Koloniale studiën.

42ste VERGADERING — DINSDAG 15 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Verzoeken tot voorbehoud aan den Volksraad der behandeling van de onderwerpen **69**, **75**, **76**, **77**, **78** en **79**. — Vaststelling spreektijden bij de begrootingsbehandeling.

(Voorzitter.)
De publicaties en periodieken worden opgenomen in de boekerij van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling der verzoeken tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van:

1. de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**);

2. de ontwerp-ordonnantie tot het treffen van eenige voorzieningen ten aanzien van de invoerrechten voor het jaar 1941 (Ond. **75**);

3. de ontwerp-ordonnantie tot vaststelling ling van het aantal opcenten op de aanslagen in de inkomsten- en de vermogensbelasting over het jaar 1941, op de aanslagen in de vennootschapsbelasting, betrekking hebbende op de tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941, en op de aanslagen in de oorlogswinstbelasting, betrekking hebbende op het kalenderjaar 1940 of een gedeelte daarvan dan wel op tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 (Ond. **76**);

4. de ontwerp-ordonnantie tot voortzetting van de heffing van defensie-uitvoerrecht na afloop van het jaar 1940 (Ond. **77**);

5. de ontwerp-ordonnantie tot wijziging van het tarief der inkomstenbelasting voor ongehuwden en van het tarief der vermogensbelasting, tot invoering van de verplichting van bankiers en andere personen tot het verschaffen van inlichtingen aan de belastingadministratie en tot wijziging en aanvulling van de ordonnanties op de inkomsten- en vermogensbelasting 1932 op nog enkele andere punten (Ond. **78**);

6. de ontwerp-ordonnantie tot oprichting van een faculteit der letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

Deze verzoeken worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Bij schrijven van den secretaris dd. 14 October is den leden medegedeeld, dat ik in deze vergadering een voorstel zou doen betreffende den spreektijd bij de behandeling van de begrooting.

Ik stel U voor, zooals in het schrijven gemotiveerd is aangegeven, de termijnen ditmaal iets korter te stellen dan in vorige jaren, waarbij in aanmerking is te nemen, dat het in de bedoeling ligt de ambtenaarsaangelegenheden, wat betreft de daarbij naar voren komende speciale punten, over te brengen van de algemeene beschouwingen naar Afdeeling III, Financiën.

Met inachtneming van een en ander waren de spreektijden te stellen:

voor de algemeene beschouwingen in eersten termijn op 45 minuten en in tweeden termijn op 20 minuten;

voor afdeeling IV, Binnenlandsch Bestuur, gesplitst in de drie U bekende onderdeelen, in eersten termijn op 35 minuten en in tweeden termijn op 15 minuten;

voor alle overige afdeelingen in eersten termijn op 30 minuten en in tweeden termijn op 10 minuten.

Naar in meergenoemd schrijven is medegedeeld, is deze aangelegenheid uiteraard in de Commissie van overleg besproken.

Het voorstel wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 9.11 uur v.m. gesloten.

43ste VERGADERING — VRIJDAG 18 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **70** aan den Volksraad. — Toelating en beëediging van het nieuw gekozen lid, den heer H. L. la Lau, met rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid en tot afscheid van het afgetreden lid, Dr. Mansvelt.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

43ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 18 October 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Voorbehoud der behandeling van Ond. **70** aan den Volksraad. — Toelating en beëediging van het nieuw gekozen lid, den heer H. L. la Lau, met rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid en tot afscheid van het afgetreden lid, Dr. Mansvelt.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Harmani, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Lapian, La Lau, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, Prawotosoemodilogo, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Tirtokoesoemo, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 14 October 1940 Nos. 17 en 20 ter aanbieding van

a. een ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van de vaste en daarmede op één lijn te stellen landsuitkeeringen aan de stadsgemeenten Semarang, Pasoeroean en Probolinggo voor de jaren 1936 en 1937, zoomede tot intrekking van deze uitkeeringen aan de (voormalige) locale ressorten in de buitengewesten voor 1938 en volgende jaren (Ond. **80**);

b. een ontwerp-ordonnantie, strekkende tot overbrenging van den zetel van den Volksraad van Batavia naar Bandoeng, wanneer dringende omstandigheden zulks vorderen (Ond. **81**).

De stukken worden gedrukt.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 15 October 1940 No. 1939/B ter aanbieding van de tusschen het Land en de N. V. „Koninklijke Nederlandsch-Indische Luchtvaart Maatschappij" gesloten subsidieregeling betreffende de jaren 1940 t/m 1944, zoomede de aan genoemde maatschappij bij het besluit van 17 Augustus j.l. No. 19 verleende concessie.

3. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 15 October 1940 No. 1938/B betreffende de indiening van voorstellen voor de buitengewone zitting van den Volksraad.

De sub 2 en 3 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen stukken:

1. Brief van het Volksraadstemkantoor van 17 October 1940 No. A 49/1/9 ter aanbieding van het proces-verbaal van het verhandelde in zijn openbare vergadering van 16 October 1940, waaruit blijkt, dat in de opengevallen plaats van den heer P. Plat tot Volksraadslid is verkozen verklaard de heer H. L. la Lau.

(Voorzitter, De Villeneuve.)

2. Brief van den voorzitter van het Volksraadstemkantoor van 17 October 1940 No. A 49/1/10, houdende mededeeling, dat de geloofsbrieven bestemd voor den heer H. L. la Lau, aan betrokkene zijn uitgereikt op 17 October 1940.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is het verzoek tot voorbehoud der behandeling aan den Volksraad van de ontwerp-ordonnantie tot verlenging van den werkingsduur tot en met het jaar 1941 van de geldende regelingen van de financieele verhouding tusschen het Land en de autonome gemeenschappen (Ond. **70**).

Dit verzoek wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming ingewilligd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de toelating en beëediging van het nieuw-verkozen lid, den heer H. L. la Lau.

Ik verzoek den heer De Villeneuve, voorzitter van de commissie voor het onderzoek van de geloofsbrieven, verslag uit te brengen omtrent het onderzoek der geloofsbrieven van het gekozen lid, den heer H. L. la Lau.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Namens de commissie kan ik mededeelen, dat het onderzoek der geloofsbrieven van het gekozen lid H. L. la Lau geen bezwaren of bedenkingen heeft opgeleverd en dat dus naar het oordeel der commissie de heer La Lau, nadat hij den voorgeschreven eed dan wel verklaring en belofte zal hebben afgelegd, zonder bezwaar kan worden toegelaten.

Besloten wordt tot toelating van het gekozen lid den heer La Lau, nadat hij den voorgeschreven eed dan wel verklaring en belofte zal hebben afgelegd.

Het nieuw gekozen lid, de heer H. L. la Lau, legt den voorgeschreven eed af.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Wij willen generaal La Lau als lid in ons midden hartelijk welkom heeten.

Mijnheer La Lau! U bent in deze zaal geen vreemde. Gedurende ruim twee jaren bent U krachtens Uw functie destijds van commandant van het leger en hoofd van het departement van Oorlog hier als Regeeringsgemachtigde opgetreden.

Bij Uw afscheid van onzen Raad als zoodanig — 3 September 1929 — heeft mijn toenmalige ambtsvoorganger, de heer Meyer Ranneft, U de verzekering gegeven, dat de herinnering, die U hier achterliet door groote waardeering werd bepaald voor de vele goede eigenschappen — door hem ontvouwd —, waarvan Uw optreden hier had getuigd.

U zult thans in onzen Raad nog verscheidene leden terugvinden — waarbij ik mij mag scharen —, die toen met die groote waardeering hebben ingestemd.

U hebt destijds aan het slot van Uw afscheidswoorden den wensch uitgesproken, dat het den Volksraad gegeven mocht zijn nog veel goeds in het belang van de defensie tot stand te brengen.

Wij wenschen thans in het bijzonder U toe, dat U zelf — nu bij Uw terugkomst in deze zaal ons Koninkrijk in oorlog is en onze militaire weerbaarheid in het middelpunt der gespannen belangstelling staat — dank zij Uw lidmaatschap van den Volksraad voor de volmaking onzer defensie nog een belangrijke bijdrage zult mogen leveren.

43ste VERGADERING — VRIJDAG 18 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Toelating en beëediging van het nieuw gekozen lid, den heer H. L. la Lau, met rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid en tot afscheid van het afgetreden lid, Dr. Mansvelt.

(Voorzitter.)

Mijne Heeren! Ons geacht medelid, de heer La Lau, neemt de plaats in van den heer Mansvelt. Deze was maar ruim een jaar lid van ons college. Van diens dus korte Volksraadswerkzaamheid zullen wij in het bijzonder ons blijven herinneren zijn rede bij de algemeene beschouwingen het vorig jaar, welke in breeden kring, ook buiten deze zaal de aandacht trok, toen hij de noodzaak uiteenzette om tot een nieuwe politieke doelstelling te komen, waarbij Indië in het centrum wordt geplaatst, een perspectief wordt geopend, en bezieling wordt gewekt.

De heer Mansvelt is onlangs echter tot het besluit gekomen, dat — naar zijn eigen mededeelingen, gepubliceerd in het orgaan der Vaderlandsche Club — voor hem het Volksraadlidmaatschap als vertegenwoordiger dezer club weinig aantrekkelijk moest blijven en hij beter deed zijn plaats in te ruimen ten behoeve van wie zich meer geestverwant met de leiding dier partij gevoelt. Hij volgde aldus, naar het mij voorkomt, den goeden regel, dat wie als verkozen lid in hoofdzaken geen overeenstemming meer ziet met de leiding der partij, welke hem in den Volksraad heeft gebracht, zijn zetel ter beschikking stelt.

Wij wenschen ons geacht oud-medelid toe, dat hij buiten dezen Raad de bevrediging moge vinden, welke hij hier niet gevonden heeft.

De vergadering wordt te 9.11 uur v.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

44ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 28 October 1940.

(Bijeenroepingsuur: 11 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, De Raad, Rehatta, Roep, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Enthoven.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikking:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 17 October 1940 No. 16 ter aanbieding van een ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging van het vendureglement en tot vaststelling van den volledigen tekst van dat reglement (Ond. **83**).

De stukken zijn gedrukt.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 21 October 1940 No. 1972/B ter aanbieding van het jaarverslag over 1939 der N.V. Javasche Particuliere Landerijen Maatschappij en van de jaarverslagen over 1939 van de aan die maatschappij toebehoorende landen.

3. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 15 October 1940 No. 1x/Kab. houdende vergunning, met opheffing van den te zijnen aanzien genomen politieken maatregel, aan Tjipto Mangoenkoesoemo om naar zijn geboorteplaats of vroegere woonplaats terug te keeren dan wel zich elders te vestigen.

De sub 2 en 3 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van den secretaris van het Comité van het Triwindoe-gedenkboek van 18 October 1940 ter aanbieding van een exemplaar van het Triwindoe-boek.

2. Brief van het Dagelijksch Bestuur der M.W.B. van 22 October 1940 ter aanbieding van brochures betreffende de M.B.W.-cursussen.

3. Motie van den Kadasterbond inzake de positie van de mantri's bij het kadaster.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende publicaties en periodieken:

(Kolkman.)

1. Algemeen verslag van het onderwijs in Ned.-Indië over het schooljaar 1937—1938.
2. Kort overzicht betreffende den economischen toestand van Ned.-Indië, Augustus 1940.
3. „Volkscredietwezen", September 1940.
4. „Geeft acht" No. 12.

De publicaties en periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 7).

De heer **Kolkman**: Mijnheer de Voorzitter! De ondernemerswereld kan de voorliggende ordonnantie principieel aanvaarden, voorzoover daarin wordt getracht een zeker equilibre te bewaren tusschen de calamiteiten van dezen tijd en de maatregelen, die de bedrijven meenen te moeten nemen om de daaruit voortspruitende moeilijkheden het hoofd te bieden. Wij achten het aannemelijk, dat van overheidswege toezicht gewenscht wordt geacht speciaal op het terrein der rechtsverhoudingen tusschen werkgevers en werknemers, waar de vaak onvermijdelijke slagen doorgaans het eerst neerkomen en dat de overheid er naar streeft te voorkomen, dat de bestaande banden sneller en schokkender worden doorbroken dan de situatie, gelet op alle factoren, die meespreken, noodzakelijk maakt. Ook al meenen wij met de memorie van toelichting te mogen constateeren, dat de gevallen, waarin reeds scherper werd opgetreden dan wellicht voor den richtigen gang van zaken in een bepaald bedrijf noodwendig moest worden geacht, tot de uitzonderingen behooren, ...

(De heer Smit: Ik zal er wel eenige noemen.)

..... toch kan m.i. voor alle bedrijven worden geaccepteerd, dat sociale en economische posities in bepaalde gevallen door deskundige overheidsinstanties worden bezien, aangezien het de bedoeling van de ordonnantie is niet alleen reguleerend op te treden t.a.v. wijzigingen in arbeidsverhoudingen, doch ook om wegen aan te wijzen, waarlangs het de bedrijven in bepaalde gevallen beter mogelijk zal blijken hun status te handhaven.

Deze hier in het kort omschreven doelstelling, die eenheid wenscht te brengen in het stelsel van maatregelen, die de bedrijven in dezen abnormalen tijd meenen te moeten treffen, leidt in de voorliggende ordonnantie tot het terzijde stellen van regelen, die werkgevers en werknemers in normale tijden in acht hebben te nemen en tot het verschaffen van bevoegdheden, die haar rechtvaardiging slechts kunnen vinden in de buitengewone omstandigheden, waarvoor de wereld in oorlogstoestand ons stelt. Met nadruk worde hier dan ook geponeerd, dat de thans in discussie zijnde regeling, gelet op haar uitzonderlijk karakter, slechts acceptabel is voor den uitzonderlijken oorlogstijd waarin wij nu leven. Voorts dient er voor te worden gewaakt, dat de ingrijpende bevoegdheden die in deze ordonnantie worden verleend, slechts worden gehanteerd dan wel gecontroleerd door instanties, van wie met redelijke zekerheid is te verwachten, dat zij het terrein van haar werkzaamheden volledig en deskundig beheerschen en die, voorzoover haar beslissende bevoegdheden worden verleend los staan van de belangen, wier moeilijkheden tot oplossing moeten worden gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men nu den materieelen inhoud van de ordonnantie toetst aan het doel, zooals de considerans dat omschrijft dan treft het, dat in het onderhavig ontwerp regelingen zijn samengebracht, waarvan sommige wel

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kolkman.)

en andere niet voldoen aan de criteria, die in het hoofd dezer ordonnantie worden aangetroffen.

Het is de bedoeling, dat de overheid toezicht houde op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders. Dit toezicht beslaat dus een beperkt gebied n.l. dat, waarop twee partijen in een zoodanig samenstel van rechten en verplichtingen zijn betrokken, dat naleving daarvan in rechte zou kunnen worden gevorderd en afgedwongen. Ik zal gelegenheid hebben in den loop van dit betoog aan te toonen, dat zulk een figuur zich niet altijd voordoet in de verhoudingen, zooals deze ordonnantie die beschrijft en dat met name ten aanzien van gewezen arbeiders en hun nagelaten betrekkingen een materie wordt aangesneden en geregeld, die zooals in het afdeelingsverslag terecht wordt opgemerkt, in deze ordonnantie niet thuis hoort en afzonderlijk zou dienen te worden voorzien.

Ik zou mij nu eerst willen bepalen tot een bespreking van de bepalingen, die gegeven worden ten aanzien van het toezicht op bestaande rechtsverhoudingen tusschen een werkgever en een bij hem in dienst zijnden arbeider en in de eerste plaats in beschouwing willen nemen het apparaat, dat tot taak heeft dit toezicht te vervullen, n.l. de commissie bedoeld in art. 2 der ordonnantie.

Er is zoowel in als buiten den Volksraad reeds gebleken van een diepgaand verschil van meening omtrent den gewenschten omvang van de taak, die aan deze commissie moet worden toebedeeld. Eenerzijds acht men de taak van de commissie welke als „adviseerend" wordt aangeduid, te weinig omvattend, anderzijds rijst er verzet wanneer aan deze commissie een beslissende rol, een decisoire bevoegdheid in hoogste instantie inhoudende, zou worden toegekend.

Het is wel duidelijk, dat het terrein, waarop de commissie werkzaam zal zijn, zorgvuldig moet worden afgebakend en dat daarbij speciaal rekening gehouden moet worden met de zeer ingrijpende wijzigingen, die de ordonnantie mogelijk maakt in het bijzonder op het gebied van het thans geldend arbeidsrecht, waarvan de hanteering slechts in bij uitstek bevoegde handen veilig is.

De commissie treedt — en hiermede is naar mijn meening de voornaamste functie geteekend — op, wanneer een werkgever als bedoeld in artikel 10 een wijziging in de arbeidsverhoudingen wenscht aan te brengen en volgt dan de procedure, die in artikel 11 nader is omschreven. Deze procedure is gebaseerd op „overleg" en het komt mij dan ook juister voor de commissie te zien als een bemiddelende instantie, die zich tot taak ziet gesteld ten aanzien van de bezwaren, welke mochten rijzen tegen een door een werkgever voorgenomen maatregel met dezen van gedachten te wisselen en zoo mogelijk tot overeenstemming te geraken ten aanzien van de draagwijdte der te treffen voorzieningen. Hierbij heeft de commissie een zeer actieve en loonende opdracht, die niet met een dor-adviseerende taak kan worden gelijkgesteld en het zal naar mijn meening in vele gevallen van het beleid en het optreden van de commissie afhangen of inderdaad een compromis wordt bereikt. Geschiedt zulks, dan wordt als het ware dezelfde beslissing bereikt als bedoeld in lid 1 van artikel 11, waarin het geval voorzien wordt, dat tegen den voorgenomen maatregel geen bezwaar bestaat.

In deze beide gevallen heeft de commissie derhalve het laatste woord en alleen wanneer de meening van de commissie, die mijns inziens niet unaniem behoeft te zijn doch bij meerderheid van stemmen kan blijken, niet door den betrokken werkgever wordt gedeeld, wanneer dus hun inzichten dermate uiteenloopen, dat geen vergelijk mogelijk blijkt, zou ik den directeur van Justitie als beslissende instantie willen doen optreden.

Het regeeringssysteem is anders en wenscht de beslissing van den directeur van Justitie, indien ook maar één der aan het overleg deelnemende personen niet met den voorgestelden maatregel kan instemmen.

Ik ben voorshands van meening, dat deze beperking niet noodzakelijk schijnt; hoofdzaak is toch, dat er overeenstemming ontstaat tusschen de commissie eenerzijds en den betrokken werkgever anderzijds.

Acht ik nu de opvatting, dat de commissie, haar taak vervullende zooals de ordonnantie die aangeeft, onvoldoende beteekenis en gezag zou hebben, bepaald onjuist, anderzijds zou het mij te vèr gaan aan de commissie een zoodanige bevoegdheid te verleenen, dat zij haar taak als bemiddelaar zou doen overgaan in die van rechter in hoogste ressort.

Het spelen van een beslissende rol in gevallen dat tusschen een werkgever en de commissie geen overeenstemming wordt bereikt, dient zooals ik in den aanvang van dit betoog reeds releveerde, te worden voorbehouden aan een overheidsinstantie, die het geheele gebied, waarop de strijd wordt gevoerd, sociaal en economisch kan overzien, die zich gemakkelijk centraal kan doen voorlichten en voeling kan houden met andere overheidsorganen, die terzake van advies kunnen dienen en die noch rechtstreeks noch zijdelings betrokken is in het belangenconflict, dat om oplossing vraagt.

Ik kan mij terzake goeddeels vereenigen met het betoog, opgenomen op blz. 12 van de memorie van antwoord.

Aan deze eischen van deskundigheid, objectiviteit en breede oriënteeringsmogelijkheden zal wellicht een enkele speciaal samengestelde commissie kunnen voldoen, doch zie ik de wijze, waarop de commissie straks in de praktijk zal moeten werken goed, dan zal bepaald geen voldoende waarborg aanwezig zijn, dat bedoelde kwaliteiten in alle gevallen tot hun recht zullen komen. Ik deel persoonlijk de in het afdeelingsverslag uitgesproken meening, dat het werk der commissie veelal zal moeten worden gepresteerd ter plaatse, waar het bedrijf is gevestigd, dat bepaalde maatregelen overweegt. Alleen op die wijze zal het mogelijk zijn in snel en nauw contact te komen met de betrokken personen, getuigen en deskundigen te hooren en zich van alle omstandigheden op de hoogte te stellen. Alleen dan zal er van werkelijk overleg met den werkgever sprake kunnen zijn. Ik houd het er dan ook voor, dat het veelvuldig zal voorkomen dat de commissie niet in Batavia vergadert, maar dat gedelegeerde commissieleden of vertegenwoordigers als bedoeld in artikel 7 overal in Nederlandsch-Indië, waar een te behandelen geval zich voordoet, plaatselijk zullen bijeenkomen om de zaak tot een oplossing te brengen. Aan deze commissie kan, gelet op het betrekkelijk klein aantal personen, waaruit men keuze heeft, geen eisch van zoodanige volledige deskundigheid worden gesteld, dat haar bij verschil van inzicht met den betrokken werkgever een beslissende bevoegdheid kan worden toegekend, te minder, waar daardoor het gevaar zou worden geloopen, dat in soortgelijke zaken tot verschillende uitspraken zou worden gekomen. De beslissing van den directeur van Justitie zal in hooge mate de gewenschte uniformiteit der uitspraken bevorderen.

Er is een ander bezwaar tegen het toekennen van beslissende bevoegdheden aan de commissie en dat is gelegen in den betrekkelijk kleinen kring van personen, die men als representanten van de verschillende belangengroepen in de commissies zitting zal zien nemen. Ik meen te mogen aannemen, dat de organisatievoorzitters in het algemeen de werkgevers- en werknemersbelangen zullen vertegenwoordigen evenals dit bij het tripartite overleg geschiedde. Zeer dikwijls zal het voorkomen, dat een geval, dat door de commissie wordt onderzocht, tevoren reeds de aandacht heeft gehad van de betrokken werkgevers- of werknemersorganisatie en dat ook de in de commissie zitting nemende personen daarmede qualitate qua reeds bemoeienis hebben gehad. Het is een eisch van goede rechtsbedeeling dat degene, die het vooronderzoek heeft meegemaakt niet in de vierschaar mede rechtspreekt, die de zaak te behandelen krijgt. Uit dien hoofde zou ik het dan ook minder gewenscht achten, dat een commissie in een samenstelling als zooeven omschreven in een dergelijk geval een einduitspraak zou moeten geven.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kolkman.)

Deze bezwaren gelden in gelijke mate voor werknemers- en werkgeversafgevaardigden. Zij zijn gebaseerd op reëel inzicht in de verhoudingen en de mogelijkheden van representatie en hebben niet te maken met een al dan niet vertrouwen in de objectiviteit van bepaalde groepen. Het zijn imponderabilia, die tot een zekere bevoordeeling zouden kunnen leiden, welke dient te worden vermeden, zoowel in het belang van de zaak als van de daarbij betrokkenen.

De procedure zooals in artikel 11 omschreven en zoo juist nader bezien zou m.i. ook gevolgd dienen te worden in de gevallen bedoeld in artikel 14 der ordonnantie. Ook een op zich zelf staand geval kan van zoodanige importantie zijn, dat het gewenscht is aan den directeur van Justitie de eindbeslissing te laten. In elk geval dient de werkgever niet onkundig te worden gelaten van de ingestelde actie. De oude rechtsregel „audi et alteram partem" moet hier worden opgevolgd. Verwaarloozing daarvan biedt geen enkel voordeel en kan alleen aanleiding geven tot rechtmatige ontstemming.

Alvorens over te gaan tot het bespreken van een ander deel van de ordonnantie zou ik ten aanzien van enkele artikelen de volgende opmerkingen willen plaatsen.

Wat betreft de definitie van „arbeider" zou ik aan de Regeering willen vragen, of het niet aanbevelenswaard zou zijn, de onder deze categorie vallende personen in dier voege te beperken, dat losse werklieden, onder welke rubriek de mutaties in het algemeen zeer talrijk zijn, buiten de regeling vallen. Wellicht zou een bepaalde duur van gesloten overeenkomsten een criterium kunnen zijn.

Ten aanzien van art. 11 lid 1 wordt een op blz. 9 in het gedelegeerdenverslag gestelde vraag op pag. 11, 4e alinea van de memorie van antwoord beantwoord.

Er moge op worden geattendeerd dat, wanneer de commissie den in artikel 11 lid 1 gestelden termijn overschrijdt, er een toestand van onzekerheid, zoowel voor werkgever als werknemer, intreedt. Het ware gewenscht dat de Regeering zich duidelijk uitsprak, dat de commissie het in acht nemen van den termijn van 14 dagen als „instructie" heeft op te volgen en niet als „richtsnoer".

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou thans in beschouwing willen nemen het tweede cardinale punt in deze ordonnantie, nl. de materie geregeld in § 4.

Ik kom hierbij terug op de reeds tevoren gemaakte opmerking, dat deze ordonnantie zich aankondigt als toezicht te willen houden op „rechtsverhoudingen", doch dit terrein verlaat, nu haar actie zich gaat richten op het veilig stellen van pensioenen. Toch zou ik voor een gedeelte, nl. voorzoover deze materie is ondergebracht in artikel 15, dezelfde ratio om toezicht te houden kunnen aanvaarden.

Artikel 15 handhaaft den band, die tusschen een bedrijf en een arbeider heeft bestaan, ook nadat de betrokken arbeider den dienst heeft verlaten en pensioentrekkende is geworden. De pensioenen worden nl. in dit geval betaald rechtstreeks uit het bedrijf en de gepensionneerde heeft een vordering op het bedrijf, indien de ex-werkgever nalatig zou blijken in de betaling.

Hier bestaat dus de noodzakelijke rechtsverhouding. Dezelfde motieven die den werkgever tot aangifte en overleg verplichten, ingeval arbeidscondities mochten worden verslechterd en die kunnen leiden tot het opleggen van verplichtingen zijdens de overheid, kunnen ook hier worden voorgebracht indien de toestand van het bedrijf het wenschelijk mocht maken, aan de pensioenverplichtingen te gaan tornen. De ups en downs van het bedrijf kunnen voor arbeiders en pensioentrekkenden op gelijke wijze tot consequenties voeren, die onder de huidige buitengewone omstandigheden onder overheidstoezicht voor reguleering in aanmerking komen.

Geheel anders is m.i. de casuspositie en de gevallen, welke in artikel 16 worden omschreven. Hier bestaat geen rechtsband tusschen werkgever en pensioentrekkende, die tot rechtstreeksche aansprakelijkheid kan leiden, doch de ordonnantie creëert een wettelijke verplichting, die zij op den werkgever legt, omdat zij meent een moreele basis voor die verplichting te kunnen construeeren. Ik zou willen nagaan, in hoeverre deze constructie houdbaar is.

Het gaat hier om werkgevers, die de rechten der pensioentrekkenden op de best mogelijke wijze hebben willen veilig stellen. Zij hebben een weg gevolgd, die voorkomt, dat de gepensionneerden zouden deelen in de risico's van het bedrijf en hebben daartoe fondsen, stichtingen of andere lichamen als zelfstandig rechtspersoon met een zelfstandig vermogen in het leven geroepen. Ik moge er op wijzen, dat op het volgen van deze figuur, zoowel van de zijde van de overheid als van de zijde van de werknemers meerdere malen met klem is aangedrongen .....

(De heer Smit: Maar dan toch niet altijd op de gevolgde wijze!)

..... en dat bepaaldelijk geprefereerd werd, dat de pensioenaanspraken zouden kunnen worden geldig gemaakt tegenover een los van het bedrijf staanden rechtspersoon boven een pretentie op het bedrijf zelf. Het spreekt vanzelf, dat op deze wijze zeer belangrijke bedragen uit het bedrijf moesten worden losgemaakt en dat ook in slechte jaren voor de instandhouding der fondsen op gelijke wijze als in tijden van voorspoed diende te worden geofferd.

De wijze nu waarop de pensioensaanspraken zijn gesecureerd moge velerlei zijn, doch principieel staat naar mijn meening de zaak volkomen gelijk in alle gevallen, dat de werkgever den pensioentrekkende een positie garandeerde, die hem onafhankelijk deed zijn van de uitkomsten van het bedrijf en hem in rechtsverhouding bracht met een lichaam, speciaal ten doel hebbende zijn pensioen zeker te stellen.

Rechtens bestaat er dan ook, qua figuur, geen verschil of de pensioenen moeten worden betaald door een fonds, dat door één werkgever is opgericht en in stand gehouden, door een fonds waaraan meerdere werkgevers deel nemen en dat, òf zelf de pensioenen heeft te voldoen, òf deze verplichtingen bij een levensverzekering heeft ondergebracht, dan wel dat een werkgever voor zijn employé's rechtstreeks met een levensverzekeringmaatschappij in verbinding is getreden en hun bij het verlaten van den dienst een polis uitreikt, die hun recht geeft van de betrokken levensverzekeringmaatschappij uitbetaling van pensioen te vorderen.

De oorlog heeft nu de zekerheid, die op bovenbedoelde wijze aan gepensionneerden werd geboden wreed verstoord en de rechtspersonen, die gehouden waren aan hun verplichtingen te voldoen zijn daartoe in sommige gevallen niet, of slechts gedeeltelijk, in staat. Hier ligt een ruim gebied voor voorzieningen en het is begrijpelijk dat de overheid middelen beraamt om den gedupeerden zooveel mogelijk tegemoet te komen. Doch het komt mij voor, dat het dan logisch, billijk en rechtvaardig is bedoelde voorzieningen algemeen en op dezelfde wijze en schaal te treffen en niet partieel bij bepaalde rechtsfiguren een oplossing te zoeken, die leidt tot een ongemotiveerde en ongewenschte discriminatie zoowel aan de zijde der werkgevers als aan de zijde der werknemers.

De voorliggende ordonnantie zoekt de oplossing naar mijn meening in de hierboven gewraakte richting en construeert in bepaalde gevallen een verplichting tot financieelen bijstand op te leggen aan den werkgever, of de werkgevers, die op het tijdstip van het inwerking treden van deze ordonnantie medewerken aan het instandhouden van bepaalde nader omschreven rechtspersonen, dan wel nà dat tijdstip tot die rechtspersonen zijn toegetreden.

De hier bedoelde rechtspersonen zijn de fondsen, stichtingen of andere lichamen, die op initiatief der werkgevers in het leven zijn geroepen. Wanneer dergelijke lichamen in gebreke zouden moeten blijven aan de verplichtingen tegenover belang-

(Kolkman.)

hebbenden te voldoen, meent de ordonnantie de betrokken werkgevers te kunnen dwingen de kosten ten laste van hun bedrijf te nemen. Uitdrukkelijk wordt in de memorie van antwoord verklaard, dat deze verplichting niet op den werkgever kan worden afgewenteld, wanneer deze hetzij onmiddellijk, hetzij via een fonds zoodanige voorzieningen voor zijn personeel heeft getroffen, dat de pensioenen rechtstreeks door een levensverzekeringmaatschappij moeten worden uitgekeerd.

Met deze onderscheiding voor oogen hebben dus alleen die werkgevers, die zich de moeite en kosten getroost hebben eigen fondsen, of gezamenlijke fondsen op te richten en daaraan zooveel hebben bijgedragen als noodig was om loopende pensioenen ten volle te voldoen, het risico, dat zij zullen worden aangesproken om te suppleeren. Zij die toevalligerwijze, of om welke reden dan ook, hebben verkozen de pensioenen rechtstreeks bij een levensverzekeringmaatschappij onder te brengen kunnen niet worden aangesproken, wanneer de levensverzekeringmaatschappij in gebreke blijft. Van den kant der werknemers gezien worden derhalve slechts die gepensionneerden extra beschermd, die hun pensioensaanspraken tegenover een fonds of dergelijk lichaam zouden kunnen geldig maken. Zij die hun pensioen van een levensverzekeringmaatschappij hebben te ontvangen genieten de voordeelen van deze ordonnantie niet. Deze laatste categorie wordt op blz. 15 van de memorie van antwoord verwezen naar „de voorzieningen, welke zijn of worden getroffen inzake het levensverzekeringbedrijf". Het blijft, zoolang deze voorzieningen nog niet bekend zijn, een open vraag of de waarborgen, die de onderhavige ordonnantie wil bieden op denzelfden voet in de te verwachten regeling zullen worden opgenomen.

Zeker is, dat de thans in behandeling zijnde ordonnantie een verschil in pensioenpositie onder arbeiders van dezelfde klasse in het leven roept, welke t.a.v. verzekerden bij een levensverzekeringmaatschappij door de memorie van antwoord op de zooeven genoemde blz. 15 (al. 7) „niet wenschelijk" wordt genoemd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij moeilijk indenken, dat een zoodanige regeling in welke kringen dan ook voldoening zou kunnen schenken.

Wanneer men nu de constructie van art. 16 nader beziet aan de hand van de memorie van toelichting, dan valt het op, dat ook op het beperkt gebied, waarop de ordonnantie verplichtingen op de werkgevers afwentelt geen eenheid van opbouw en gelijke sterkte van basis is te onderkennen, waarop deze verplichtingen haar rechtsgrond zouden moeten vinden.

De ordonnantie vindt het blijkbaar vanzelfsprekend, dat de werkgever die een eigen pensioenfonds voor zijn arbeiders heeft gevormd, los staande van het bedrijf en die aan alle verplichtingen heeft voldaan, die het fonds normaliter in staat zou stellen aan ex-arbeiders pensioen uit te keeren thans, voor het geval het fonds niet kan uitbetalen, de tekorten ten laste van zijn exploitatierekening neemt. Het valt zeker niet te verbazen, Mijnheer de Voorzitter, dat werkgevers die in een zoodanige positie verkeeren zich nu levendig herinneren, dat zij juist om de pensioenen niet aan de schommelingen van het bedrijf onderhevig te doen zijn — en zulks veelal op aandringen van belanghebbenden — een fonds hebben gecreëerd en het doet toch wel eenigszins vreemd aan dat, nu de fondsen in een benarde positie geraken, de bedrijfsuitkomsten wederom worden aangesproken om op te vangen wat het fonds te kort komt.

Betoogd wordt in de memorie van toelichting, dat de werkgever in het voorliggend geval wel niet juridisch maar dan toch moreel verplicht is om bij te springen en dat de ex-arbeiders niet aan hun lot mogen worden overgelaten. Ik kom daarop straks nader terug, maar zou nu toch reeds willen stellen, dat een beroep op hulp en liberaliteit, door den werkgever te betoonen, ook kan worden gehonoreerd, zonder dat deze in een bepaald geval als rechtsplicht via een ordonnantie behoeft te worden afgedwongen.

Moeilijker — ook voor de Regeering — wordt het om een moreele verplichting te construeeren en die dan tot rechtsgrond te verheffen in het mede in de memorie van toelichting besproken geval, dat een fonds in stand wordt gehouden door een groot aantal los van elkaar staande bedrijven en thans in gebreke blijft aan pensioensaanspraken te voldoen.

> „Men zou" — zoo luidt de memorie van toelichting — „kunnen volhouden dat alle geïnteresseerde werkgevers te samen moreel aansprakelijk zijn voor alle door het fonds verschuldigde pensioenen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het niet immoreel om te stellen, dat men zulks zelfs niet kan „volhouden". Er zijn gevallen, dat bij een fonds 300 en meer werkgevers zijn aangesloten, die volmaakt los van elkaar staan, elkaar niet kennen en nimmer eenige aanraking of bemoeienis hebben met elkanders werkvolk. Zij staan tegenover elkaar en tegenover het fonds niet anders dan de gezamenlijke premiebetalers en polishouders tegenover een levensverzekeringmaatschappij. Wanneer nu om een voorbeeld te noemen een arbeider van werkgever A pensioentrekkende is geworden, nadat b.v. gedurende 20 jaar door den betrokken werkgever de noodige stortingen zijn gedaan, kan toch bezwaarlijk worden volgehouden, dat werkgever B, die eerst onlangs tot dat fonds is toegetreden en de eerste 20 jaar waarschijnlijk geen enkele van zijn arbeiders naar de pensioentrekkende rubriek zal zien overgaan, ook maar eenigermate moreel verplicht zou zijn mede te betalen aan het pensioen van den ex-arbeider van A, wanneer het fonds de uitkeering van dat pensioen zou moeten stoppen. En toch is dit de „rechtsgrond" waarop de in artikel 16 lid 3 van de ordonnantie opgelegde verplichting is gebaseerd.

Ik ben zoo vrij, Mijnheer de Voorzitter, deze beschouwingen voor het forum van den Volksraad te brengen, ondanks de abrupte verklaring in de memorie van antwoord

> „dat het geen zin heeft te debatteeren over de vraag of er al dan niet een rechtsverhouding bestaat tusschen een bepaalden werkgever en zekere pensioentrekkers, nu de ordonnantie de verplichtingen van de werkgevers ten gunste van de pensioentrekkers duidelijk omschrijft". [1])

De Regeering houde het mij ten goede dat ik met een dergelijke „petitio principii" geen genoegen kan nemen.

Al de hierboven gesignaleerde verschillen in behandeling van in wezen congruente gevallen, de groote verscheidenheid in positie, die deze ordonnantie zou te weeg brengen en de gewrongen constructie, die hier en daar moet worden gevolgd om tot een oplossing te geraken, doen mij nogmaals met nadruk aan de Regeering verzoeken om deze geheele pensioenmaterie uit de ordonnantie los te maken. Afzonderlijk zou dan moeten worden bezien, welke maatregelen te treffen zijn voor allen, die door het in gebreke blijven van fondsen, stichtingen en levensverzekeringmaatschappijen in moeilijkheden dreigen te geraken. Het komt mij bepaald onlogisch voor om deze moeilijkheden alleen te willen opheffen of anders te willen regelen voor hen, die via een dienstverband aan een verzorging voor den ouden dag zijn gekomen. Komen er beschermende maatregelen, dan dienen die zich ook uit te strekken en gelijkelijk uit te strekken tot hen, die zelf aan die verzorging hebben gewerkt en die door den oorlog deze wellicht eenige bron van inkomen zouden zien verdwijnen.

Ik zou deze suggestie nog nader willen aanbevelen door te wijzen op de zeer ingewikkelde en technische problemen, die zich bij het betrekken van de pensioensvoorzieningen in het

---

1) Spatieering van den spreker.

(Soeroso.)

Regeeringstoezicht zouden voordoen. Ik noem als voorbeeld de vraag of een fonds, dat in zijn middelen beperkt is, de thans nog binnenkomende stortingen, welke bedoeld zijn ter verzekering van toekomstige pensioensaanspraken, mag besteden voor de nu loopende verplichtingen. Ten aanzien van dit vraagstuk, dat ook in het afdeelingsverslag werd aangeroerd merkt de memorie van antwoord lakoniek op, dat een en ander moet worden beoordeeld naar de regelen van goed fondsbeheer. Het gaat er juist om, Mijnheer de Voorzitter, dat er geen waarborg bestaat, dat deze technische regelen door de toezichthoudende instanties behoorlijk kunnen worden toegepast!

De Regeering erkent trouwens in de memorie van antwoord zelf, dat deze materie voor velerlei moeilijke problemen zal stellen, maar meent, dat de gevonden oplossing als een bevredigende mag worden aangemerkt en wenscht overigens maar eens af te wachten of de ook door Haar summier genoemde regeling in de praktijk zal voldoen. Ik acht de zaak waar het om gaat te ernstig en de daarbij betrokken belangen te groot om met deze regeling op avontuur uit te gaan. De nu reeds gebleken onzuiverheden en ongelijkheden doen bepaaldelijk de voorkeur geven aan een regeling, die ook voor de fondsen en stichtingen technisch beter sluit en in het kader der levensverzekeringvoorzieningen kan worden opgenomen.

Zeer bezwaarlijk, ja vrijwel onmogelijk komt het mij voor de zich voordoende problemen in eerste instantie door de commissie in artikel 3 bedoeld te laten beoordeelen en oplossen. Met allen eerbied voor de kennis van den directeur van Justitie is het naar mijn meening zelfs een open vraag of deze autoriteit zich op dit als een afzonderlijke wetenschap te beschouwen gebied geheel zal thuis voelen.

Mijnheer de Voorzitter! Alvorens de beschouwingen over § 4 te beëindigen zou ik nog het volgende willen opmerken.

Het hier gehouden betoog ten aanzien van de wijze, waarop de ordonnantie sommige pensioenaanspraken zou willen veilig stellen zou den schijn kunnen wekken, dat mijn streven er op gericht is een koud ongenaakbaar juridisch gebouw op te trekken en daarmede af te wijzen hen, die zich in de verdrukking tot hun vroegere werkgevers wenden. Niets ligt minder in mijn bedoeling. Ik heb slechts mijn bezwaren naar voren gebracht tegen de wijze, waarop deze ordonnantie de te bieden hulp wil reglementeeren en de m.i. onzuivere systematiek gegispt, die terzake wordt gevolgd. Een algemeene steunregeling, waarin fondsen stichtingen en levensverzekeringmaatschappijen gelijkelijk zijn betrokken, juich ik van harte toe. Daarnaast heeft de vrijwillige steunverleening aan pensioentrekkende ex-arbeiders, het helpen van „eigen" menschen, waar en zoowel men dat kan, mijn volle sympathie en medewerking en ik acht het een gelukkig verschijnsel, dat vele werkgevers daartoe eigener beweging reeds zijn overgegaan. Daarbij is dan veelal de vorm gekozen, dat de aanspraken, die de eigen ex-arbeider op een thans geblokkeerd fonds of ander lichaam kunnen doen gelden, uit het bedrijf worden voldaan en dat de vorderingen op het pensioenfonds op den werkgever worden overgedragen. Deze draagt dan de risico, dat deze pretenties later mogelijk waardeloos zullen zijn. Deze methode volgende blijft de juiste figuur gehandhaafd en worden „moreele" verplichtingen ingelost, waar ze zich als reëel en sprekend voordoen.

Ik ben er van overtuigd, dat o.a. de verschillende werkgeversorganisaties in Nederlandsch-Indië alle medewerking zullen verleenen om dezen vorm van steunverleening waar mogelijk ingang te doen vinden; ik ben er niet van overtuigd dat de animo om op deze wijze te helpen niet zal worden gebreideld door de in de ordonnantie vervatte voorschriften.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Het is misschien wel algemeen bekend, dat tot op heden de Indonesische werknemers zoo goed als geen vakorganisaties kennen.

Bij een enkele maatschappij, zooals de K.P.M. en enkele taxibedrijven, bestaan organisaties van Indonesische werknemers, maar in het algemeen kan men toch wel zeggen, dat goede vakorganisaties van Indonesische particuliere werknemers niet bestaan.

Verschillend zijn de oorzaken, die den uitgroei van dergelijke vakorganisaties onder de Indonesische werknemers hebben belemmerd of nog belemmeren. Zoo noem ik onder anderen de houding van de werkgevers, die in het algemeen zeer reactionnair is. Verder wijs ik op het gemis van beschermende bepalingen voor de arbeiders. Door deze oorzaken hebben organisaties van Indonesische werknemers nooit kunnen uitgroeien. Enkele voorbeelden hiervan wil ik even noemen.

Een tiental jaren geleden bestond een vakorganisatie van Indonesische werknemers in de suikerindustrie. Deze organisatie was echter geen lang leven beschoren, omdat de leden van het plaatselijk bestuur van de P.F.B. — zoo heette de organisatie — door de suikerindustrie ontslagen werden. Het spreekt van zelf, dat de reden van ontslag niet duidelijk vermeld werd, men voerde verschillende redenen aan, die tot de ontslagen leidden. Maar het is toch begrijpelijk, dat een vakorganisatie van particuliere werknemers op deze wijze niet kan gedijen.

Als een tweede sprekend voorbeeld wil ik noemen de vakorganisatie bij de B.P.M., die eenige jaren geleden opgericht werd, Minjak genaamd. Ook deze organisatie was echter geen lang leven beschoren, omdat de bestuursleden van de organisatie ontslag kregen. Ook hier spreekt het vanzelf, dat de menschen niet werden ontslagen, omdat zij zitting hadden in het bestuur van Minjak, neen, door de maatschappij werden verschillende redenen aangevoerd, die tot het ontslag leidden.

Verder vormt nog een belemmering voor den uitgroei van vakorganisatie van Indonesische werknemers de houding der Regeering. De mededeeling van de Regeering, dat bij het vooroverleg over de aan de orde zijnde ordonnantie geen enkele vertegenwoordiger van de Indonesische werknemers is gehoord, wijst erop, dat de Regeering in dit geval geen waardeering heeft voor het bestaan van dergelijke organisaties. Het kan zijn, dat zulks onbewust geschiedt, maar het komt mij voor, dat door de houding, welke ik zoo juist schetste, de Regeering den uitgroei van de vakorganisaties van Indonesische werknemers min of meer belet.

Mijnheer de Voorzitter! De partieele regeling, zooals die is voorgelegd, heeft naar mijn meening minder effect gesorteerd dan men verwachtte. De reden hiervan is dat vooral van de zijde van de Indonesische werknemers gezegd kan worden, dat de werknemers in het algemeen geen rechtszekerheid hebben. Men kan altijd wel een voorwendsel vinden om de Indonesische werknemers te treffen. Men kan den Indonesischen werknemer bv. ontslaan, niet omdat de arbeidsverhoudingen in deze tijdsomstandigheden moeten worden gewijzigd, maar omdat de werknemer door den werkgever ongeschikt wordt geacht.

De Regeering is, blijkens de memorie van antwoord, zeer optimistisch ten aanzien van een dergelijken vorm van ontslag. De Regeering zegt in de memorie van antwoord, dat in zoo'n geval de commissie toch de gelegenheid zal krijgen, een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar de vraag of het ontslag niet onder het een of ander voorwendsel door den werkgever is verleend. Ik geloof echter niet, dat de commissie er straks in zal slagen, aan te toonen, dat een ontslag onder het een of ander voorwendsel van den werkgever is verleend, want zelfs tegenover het ontslag van een landsdienaar wegens ongeschiktheid staat men op het oogenblik machteloos, laat staan tegenover het ontslag van een particulieren werknemer wegens ongeschiktheid. Daarom is naar mijn meening het optimistische standpunt, dat de Regeering te dien aanzien in de memorie van antwoord inneemt, bepaald onjuist.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord, bladzijde 11 (roneo) spreekt de Regeering van een arbeidsrecht

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Soeroso.)

Ik vraag mij af of een dergelijk arbeidsrecht voor den Indonesischen werknemer inderdaad bestaat. Men kent te dien aanzien op het oogenblik in het Burgerlijk Wetboek slechts het artikel 1603 (oud), maar ten aanzien van dit artikel, dat zoo vaak is aangehaald, is de jurisprudentie nooit positief geweest. Ik heb nooit gehoord, dat een Indonesische werknemer erin is kunnen slagen, zich met succes op dit artikel te beroepen. Verder bestaat er geen wetsartikel om den Indonesischen werknemer te beschermen. Echter wel voor den Europeeschen werknemer. Voor dezen bestaat artikel 1603 (nieuw) van het Burgerlijk Wetboek, en ook de z.g. plantersregeling. Ik geef natuurlijk toe, dat deze artikelen geen onderscheid van ras kennen, maar dat is slechts theoretisch.

In de practijk kennen deze regelingen wel degelijk rasdiscriminatie. Het is immers duidelijk, dat o.a. de arbeidsovereenkomst vermeld in genoemd artikel 1603 van het Burgerlijk Wetboek alleen kan worden toegepast op de Indonesische werknemers, van wie de aard van de werkzaamheden gelijk is aan die van de Europeesche werknemers. Gezien het beperkte aantal Indonesische werknemers, die zoodanige werkzaamheden verrichten, is het vanzelf sprekend, dat deze artikelen practisch slechts zijn bestemd voor de Europeesche werknemers.

Dan wat aangaat de plantersregeling. Ik ken op het oogenblik geen enkele Indonesiër, die als tuinemployé optreedt.

(De heer Smit: Er zijn er verschillende!)

Misschien drie op de 5 000. In de practijk komt het hierop neer, dat de Plantersregeling theoretisch geen onderscheid in ras kent, maar dat zij tenslotte toch alleen bestemd is voor de Europeesche werknemers. Het is dus duidelijk, dat door de Regeering op het oogenblik nog zeer weinig is gedaan voor de Indonesische werknemers. Daarom is het nu de tijd, dat de Regeering begint met het in het leven roepen van een volledig stelsel van arbeidswetgeving, niet alleen voor de Europeesche, maar ook voor de Indonesische werknemers.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Weet U, dat de arbeidsinspectie speciaal werkt voor de Indonesische arbeiders?)

De geachte Regeeringsgemachtigde stelt de vraag, of het mij bekend is, dat de arbeidsinspectie speciaal werkt voor de Indonesische arbeiders.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat is het grootste gedeelte van de taak van de arbeidsinspectie.)

De arbeidsinspectie heeft toch slechts een inspecteerende, een controleerende functie; de arbeiders hebben daaraan geen houvast.

(De heer De Boer: Zij hebben toch de bescherming!

De heer Enthoven, directeur van Justitie: Het is toch de beste bescherming, die zij kunnen, die iedere werknemer kàn krijgen?)

Dat is volgens de Regeering zoo, maar niet volgens den werknemer, wat er bestaat op het oogenblik geen enkele bepaling, die de arbeiders degelijk kan beschermen. Als de geachte Regeeringsgemachtigde zich hier moet beroepen op de poenale sanctie, heb ik niet veel meer te zeggen, maar een regeling bij poenale sanctie is toch geen normale regeling. Men zegt — ik heb het niet gezegd, maar men zegt het —, dat het arbeiden onder poenale sanctie min of meer gelijk is aan slavernij.

Nu is dus de tijd aangebroken om een volledige arbeidswetgeving in het leven te roepen, en ik geloof, dat juist daarvoor een speciaal departement van arbeid en sociale zaken noodig is, want zonder een speciaal departement, als door mij wordt bedoeld, zullen wij hier naar mijn meening steeds ten aanzien van de arbeidswetgeving ten achter blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het geen nader betoog behoeft, dat hier zooveel mogelijk het belang van de werknemers behartigd dient te worden, welk belang, omdat de werknemers het grootste deel van de bevolking hier te lande vormen, in ieder geval niet minder belangrijk is dan het belang van de gemeenschap zelf.

Om die reden is het volgens mij noodzakelijk, dat de Regeering nu aanvangt met het vaststellen van een dergelijke wetgeving.

De voorliggende regeling is eigenlijk zeer beperkt van opzet, Zij heeft natuurlijk de bedoeling om eventueel zooveel mogelijk het aanbrengen van wijzigingen door de werkgevers in de arbeidsverhoudingen, die daardoor op een onredelijke basis zouden komen te berusten, te voorkomen.

Te dien aanzien zal een commissie worden ingesteld, welke een bepaalde bevoegdheid krijgt toebedeeld. Met betrekking tot de kleine bedrijven, waarbij volgens de Regeering het algemeen belang niet zoozeer betrokken is, krijgt deze commissie een beslissende bevoegdheid, doch met betrekking tot de groote bedrijven huldigt de Regeering een andere meening. Zij is n.l. van meening, dat bij de groote bedrijven het algemeen belang te veel gemoeid is, zoodat volgens Haar in deze de eindbeslissing niet mag berusten bij genoemde commissie en de eindbeslissing hier in handen zal worden gelegd van den directeur van Justitie.

Dit standpunt van de Regeering acht ik echter niet volkomen juist, aangezien naar mijn meening de voorgestelde commissie in staat kan worden geacht het algemeen belang ook ten aanzien van de groote bedrijven voldoende te behartigen. De Regeering heeft trouwens ook op pag. 7 (roneo) van de memorie van antwoord een uitspraak in dien zin gedaan, waaruit n.l. kan blijken, dat de onpartijdigheid van bedoelde commissie onbetwistbaar kan worden geacht. Ik lees te dien aanzien in de memorie van antwoord op pag. 7 (roneo) het volgende:

> „De commissie moet niet beschouwd worden als een lichaam, waarin werkgevers en werknemers hun belangen kunnen doen bepleiten door hun daarvoor aangewezen vertegenwoordigers."
>
> „De commissie moet zoo goed mogelijk een onpartijdig en deskundig karakter dragen en moet zich bij de behandeling van zaken zooveel mogelijk op het standpunt van het algemeen belang stellen. Dat algemeen belang eischt, dat er zoo min mogelijk ontwrichting van de maatschappij plaats vindt, hetzij doordat de arbeiders meer dan strikt noodig benadeeld worden, hetzij doordat het den werkgevers onmogelijk wordt gemaakt hun bedrijf voort te zetten.
>
> Het hierboven geschetste karakter der commissie leidt er toe dat bij haar samenstelling voor de behandeling der voorgebrachte zaken aan volkomen onpartijdige en toch deskundige leden de numeriek grootste plaats zal worden ingeruimd."

Mijnheer de Voorzitter! Uit deze woorden blijkt duidelijk, dat de Regeering zelf van meening is, dat de onpartijdigheid van deze commissie onbetwistbaar kan worden geacht. Om die reden is het naar mijn meening niet juist, dat de eindbeslissing niet in handen van deze commissie is gelegd en ik hoop, dat de Regeering na hetgeen ik hieromtrent thans te berde heb gebracht, Haar meening nog zal wijzigen ten gunste van mijn opinie.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog een enkele opmerking inzake de bepaling, dat de maatregel, die uiteindelijk genomen zal worden, de instemming moet hebben van alle commissieleden. Ik meen, dat zich hierbij moeilijkheden zullen voordoen en dat een dergelijke bepaling tot onjuistheden, althans tot moeilijkheden aanleiding zal geven. Er zal toch bij den werkgever een zekere neiging bestaan — ik wil hier het woord „saboteeren" niet gebruiken, Mijnheer de Voorzitter — om in bepaalde gevallen zooveel mogelijk de werkzaamheden der commissie te bemoeilijken. Dit is begrijpelijk. De commissie toch zal zooveel mogelijk trachten om de handelingen van de zijde der werkgevers in eigen voordeel te

(Soeroso.)

niet te doen, ze althans zoodanig te wijzigen, dat de belangen van de werknemers er niet door worden geschaad.

Men kan door deze bepaling voor eigenaardige gevallen worden geplaatst. Er kan zich bijvoorbeeld een geval voordoen, waarbij de eindbeslissing door den directeur van Justitie zal moeten worden genomen vanwege het feit, dat een der leden zich met het voorgestelde niet kan vereenigen. Nu zal de eindbeslissing van den directeur van Justitie geheel zijn conform het verlangen van den opposant.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Waarom?)

Dat weet ik niet, maar ik neem aan, dat het zich zal kunnen voordoen.

(De heer Enthoven: Het omgekeerde is ook mogelijk.)

Het omgekeerde is natuurlijk ook mogelijk, maar in ieder geval blijkt uit de interruptie van den directeur van Justitie, dat hetgeen ik voorstelde inderdaad kan voorkomen. In dat geval zal de indruk worden gewekt, dat de meening van den eenigen opposant gedeeld wordt door den directeur van Justitie. Is die eenige opposant nu een werkgever, dan geeft dat m.i. een vreemden, eigenaardigen indruk. Juist daarom deugt naar mijn meening deze regeling niet, is zij althans niet raadzaam.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Maar een werkgever kan ook wel gelijk hebben.)

Ik heb niet gezegd, dat een opposant nooit gelijk kan hebben. Ik heb erop gewezen, dat het tot eigenaardige mogelijkheden kan leiden, indien de meening van den eenigen opposant gedeeld wordt door den directeur van Justitie.

Het spreekt ook vanzelf, dat voor de overige leden der commissie een dergelijke uitspraak onaangenaam moet zijn. Het zou tot gevolg kunnen hebben, dat die leden zich terugtrekken. Ik hoop inderdaad, dat het niet zoo ver zal komen. Beter zou het echter zijn een regeling te treffen, waarbij het door mij gevreesde geheel uitgesloten is.

Verder vind ik het toch wel raadzaam, dat onder de huidige omstandigheden alle regelingen betreffende de arbeidsverhoudingen ter kennis van de commissie worden gebracht. Misschien vindt de Regeering dit niet noodig, maar ik meen, dat zulks in het belang van de Indonesische werknemers is. Misschien moet de voorgelegde regeling echter beschouwd worden als een overgangsregeling, omdat men straks een volledige arbeidswetgeving ten gunste van de Indonesische werknemers verwachten mag.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering, dat ten aanzien van gevallen, welke men als normaal kan beschouwen, van het bestaande arbeidsrecht gebruik kan worden gemaakt. Ik heb zooeven echter reeds verklaard, dat op het oogenblik voor de Indonesische werknemers geen arbeidsrecht bestaat en juist daarom is het mijns inziens noodzakelijk alle kwesties inzake arbeidsverhoudingen ter kennis van de commissie te brengen.

Verder is in het afdeelingsverslag de wensch geuit, deze regeling uit te breiden tot de overheidsdienaren. De Regeering heeft tegenover deze suggestie een afwijzend standpunt ingenomen, maar ik meen, dat het toch wel noodzakelijk is, dat de regeling in elk geval wordt uitgebreid tot de werknemers bij de staatsbedrijven, die winst kunnen opleveren, want de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat een staatsbedrijf, dat winst maakt, toch bezuinigingen moet aanbrengen of kortingen op de salarissen moet toepassen. In het verleden is dit bepaaldelijk gebeurd, toen de landsbegrooting een tekort vertoonde. Maar, ik vind het toch niet billijk, dat het personeel van staatsbedrijven, die winst maken, het lot moet deelen van het landspersoneel, dat niet bij zulke bedrijven werkzaam is, want men moet niet vergeten, dat het personeel bij de landsbedrijven in het algemeen harder moet werken dan het personeel bij de overige landsdiensten. Vroeger werd aan het personeel van de landsbedrijven, die winst maken, een gratificatie uitgekeerd, maar, omdat de landsbegrooting tekorten vertoonde, zijn deze gratificaties het personeel onthouden.

(Smit.)

Juist daarom is het naar mijn meening noodig dat deze regeling ook wordt toegepast op het personeel, werkzaam bij de staatsbedrijven.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zelf heeft in de memorie van antwoord gezegd, dat het moeilijk is, onderscheid te maken tusschen wijzigingen in de arbeidsverhoudingen, die een collectief karakter en die, welke een individueel karakter dragen. Juist omdat het maken van onderscheid ten deze op het oogenblik zoo moeilijk is, is het naar mijn meening noodig alle gevallen, zoo als zooeven reeds door mij bepleit, ter kennis van de commissie te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn geacht medelid, de heer Kolkman, heeft zooeven verzocht deze ordonnantie niet op gewezen arbeiders toe te passen. Ik geloof echter, dat deze regeling toch noodzakelijk is voor gewezen arbeiders, omdat de praktijk dit heeft uitgewezen, getuige hetgeen de heer Heyligers op de laatstgehouden aandeelhoudersvergadering van de K.P.M. heeft opgemerkt over de kortingen op kleine pensioenen van gewezen beambten dier maatschappij. Juist daarom is het noodig, dat deze regeling zich ook uitstrekt tot de gewezen werknemers.

Wat de losse arbeiders betreft, de heer Kolkman heeft zooeven bepleit, deze losse arbeiders buiten de regeling te laten. Op grond waarvan dit zou moeten gebeuren is mij niet duidelijk, maar ik geloof, dat de rechten van de losse arbeiders even groot zijn als die der vaste arbeiders en dat in ieder geval bescherming van de losse arbeiders niet minder behoeft te zijn dan die van de vaste arbeiders, vooral omdat men in de praktijk niet altijd weet waar de scheidingslijn tusschen de vaste en losse arbeiders loopt. Men heeft „losse'' arbeiders die jarenlang bij eenzelfde bedrijf of industrie werkzaam zijn. Daarom meen ik, dat de suggestie van den heer Kolkman om de losse arbeiders buiten deze ordonnantie te doen vallen, niet geheel juist is.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Over de thans aan de orde zijnde voorziening is al heel wat te doen geweest. Direct bij het intreden van den oorlogstoestand begrepen de werknemers, dat het voor hen van groot belang moest worden geacht, dat er een regeling als de onderhavige zou komen, niet alleen voor henzelf, maar ook, om een eventueele ontwrichting van het maatschappelijke leven te voorkomen.

Toen eenmaal vaststond, dat het in het voornemen der Regeering lag, een regeling op dit gebied tot stand te brengen en er gepubliceerd werd dat te verwachten was, dat deze van terugwerkende kracht zou zijn, was het duidelijk, dat daarvan alrée een belangrijke preventieve werking zou uitgaan, zoodat het feit, dat er weinig bewijzen zijn aan te voeren van ondernemers, die zich aan weinig nobele daden hebben schuldig gemaakt in wezen géen bewijs kan worden genoemd, omdat deze mededeeling der Regeering beschouwd kon worden als een schot voor den boeg. Maar toen dat schot voor den boeg nog niet gevallen was, waren er toch wel eenige ondernemers, die toch wel zeer veel haast maakten met het nemen van slechte maatregelen. O.m. de firma Crone kon niet wachten geen dag en geen nacht — dit is wel eens gezegd van de arbeiders, maar het mag hier ook wel eens gezegd worden van de werkgevers en ik moet dit wel mededeelen, omdat de heer Kolkman heeft gezegd, dat er zich in dit opzicht geen feiten hebben voorgedaan, terwijl ook in het Afdeelingsverslag wordt gesteld, dat zich dergelijke feiten niet hebben voorgedaan, of wel dat dergelijke feiten tot de uitzonderingen behooren, waaraan de vraag werd verbonden, waarom deze regeling dan wel gemotiveerd was — de firma Crone nu vond het oirbaar, althans het agentschap te Semarang (het Batavia-kantoor deed daaraan niet mee), de

44ste VERGADERING — MAANDAG 28 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Smit.)
salarissen terug te brengen en niet zoo'n klein beetje terug te brengen. Bij de ambtenaren komt men reeds diep onder den indruk bij kortingen van 10 of 5 procent, maar hier betrof het kortingen van 50 tot 60 procent der salarissen, terwijl van de 18 à 20 gepensionneerde menschen, die hun geheele leven — 20 tot 30 jaren — op ondernemingen hebben doorgebracht en die een maximum pensioen genoten van laat ik zeggen *f* 120, deze pensioenen vaak tot *f* 30 of *f* 40, en in enkele gevallen tot nihil werden teruggebracht. Dit zijn sprekende feiten, die erop wijzen, dat al ware het slechts voor dit eene geval, een regeling noodig moet worden geacht. En hoewel tenslotte, toen de feiten bekend werden, deze firma eenigszins op haar dwalingen terugkwam, neemt dit niet weg, dat deze feiten in ieder geval zoo sprekend zijn, dat zij ieder duidelijk zullen maken, dat de mogelijkheid van verkeerd optreden der ondernemers toch zeer wel aanwezig moet worden geacht.

Ik zal ook nog wijzen op de geste van de Handelsvereeniging „Amsterdam", een firma van uitnemende standing. Ik zal dat doen bij de bespreking van de ook door den heer Kolkman naar voren gebrachte pensioenaangelegenheden.

Wij kunnen het met de Regeering eens zijn, dat het verband tusschen de onderhavige regeling en een wettelijke werkloosheids- en ouderdomsverzekering niet aanwezig moet worden geacht, zonder nochtans Haar meening te deelen, dat aan een departement van sociale zaken nog geen behoefte bestaat. Wij zijn integendeel van meening, en dit is der Regeering ook overigens al wel jarenlang bekend, dat deze behoefte reeds lang aanwezig is, omdat naar onze meening — en de heer Soeroso heeft dit ook duidelijk doen uitkomen — de bemoeienis van de overheid met de arbeidsverhoudingen veel grooter dient te zijn dan thans het geval is. De Regeering beschikt niet over volledige gegevens betreffende gevallen, die de aan de orde zijnde regeling motiveeren, aldus de memorie van antwoord.

Maar ik geloof, dat de verdere vraag logisch is: over welke volledige gegevens op het gebied der arbeidsverhoudingen beschikt de Regeering dan wél? Hierop zal het antwoord ongetwijfeld moeten luiden, dat de Regeering over weinig gegevens beschikt en dit komt, volgens mij, door de geringe outillage van het kantoor van arbeid. Is bijvoorbeeld niet gebleken — en hierop wees zoojuist ook de heer Soeroso — uit het verloop van de laatste aandeelhoudersvergadering van de K. P. M., dat zelfs bij een gunstig bekend staande maatschappij er op het gebied van de arbeidsverhoudingen zaken zijn die, hoe dan ook, bijzondere aandacht behoeven? Ik denk hierbij aan de daar besproken onderstandsregelingen. En alhoewel dit in dit verband misschien niet passend is zou ik toch willen verklaren, dat de samenleving er beslist prijs op zou stellen, indien omtrent deze kwesties in het publiek eens klaren wijn werd geschonken.

Verder dienen wij er naar mijn meening toch van overtuigd te zijn, dat in de toekomst de economische verhoudingen meer zullen worden gericht op de sociale behoeften van de geheele maatschappij dan tot nu toe wel vaak het geval is geweest, zoodat ook hierom een departement van arbeid onder de reeks van departementen stellig niet alleen niet slecht zou staan, maar een van de eerste plaatsen zou dienen in te nemen men zou het ook kunnen noemen een departement voor de volksverheffing.

Mijnheer de Voorzitter! Wat de werkingssfeer der regeling betreft, zoo kunnen ook wij van meening zijn, dat de in te stellen commissie tot taak krijgt, toezicht te houden op de wijzigingen, welke in verband met de huidige buitengewone omstandigheden mochten worden gebracht in de rechtsverhoudingen tusschen werkgevers eenerzijds en arbeiders, gewezen arbeiders of hun nagelaten betrekkingen anderzijds. Maar dat beteekent evenwel niet, Mijnheer de Voorzitter, dat wij het aan de werkgevers wenschen over te laten om te bepalen, of een wijziging in de arbeidsverhoudingen plaats zal hebben in verband met de huidige buitengewone omstandigheden.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord staat nu wel, dat, in geval niet volkomen duidelijk is, of de voorgenomen wijzigingen al dan niet samenhangen met de huidige buitengewone omstandigheden, de werkgever goed zal doen, zich zekerheidshalve tot de commissie te wenden, maar, Mijnheer de Voorzitter, wij kunnen tot onzen spijt niet zóóveel vertrouwen in de werkgevers hebben als de Regeering in deze toont. Hier in deze zaal en van deze zelfde plaats is nog niet zoo lang geleden door Dr. Kruyne een betoog gehouden, dat hem blijvend zal eeren, waarin hij de handleiding van het Algemeen Landbouw Syndicaat signaleerde, waarbij den bij dit syndicaat aangesloten werkgevers duidelijk werd gemaakt, op welke wijze zij het minst last zouden hebben van de Algemeene Plantersregeling. En zonder nu te spreken van de mogelijkheid, dat ook thans wel eens een handleiding zou kunnen worden uitgegeven, waarin er op wordt gewezen, welke gevallen buiten de bemoeienis van de commissie kunnen blijven, achten wij het toch veiliger, alle gevallen door de commissie te doen beoordeelen. Zij zal dan uitmaken, welke gevallen in verband staan met de buitengewone omstandigheden en welke niet, en niet de werkgever.

Hiertoe zal het noodig zijn, dat de daarvoor vereischte wijzigingen in de artikelen 10, 14, 15 en 16 worden aangebracht.

Hierdoor zouden de werknemers ongetwijfeld een redelijker bescherming door de regeling genieten, terwijl de werkgevers ook niet het risico loopen, dat zij een regeling, die ze voor de commissie moeten brengen, buiten de commissie houden. Ook dit laatste is niet onbelangrijk, omdat de werkgevers nu eenmaal overheidsinstanties inzake sociale maatregelen nogal schuwen. Dit is onder meer wel bewezen door het geheime rapport van de ondernemers aan de Regeering met betrekking tot het ontwerp-Algemeene Plantersregeling.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vertrouw dan ook, dat de Regeering aan ons redelijk verzoek om te bepalen, dat alle zaken worden voorgebracht bij de in te stellen commissie, en zulks niet aan het inzicht van de ondernemers zal worden overgelaten, gevolg zal willen geven. Het beteekent immers niet — en dat wil ik nogmaals duidelijk doen uitkomen —, dat alle gevallen door de commissie zullen worden beslist, doch het beteekent wèl, dat er geen gevallen niet door de commissie zullen worden behandeld die deze behandeling wèl behoeven. De door de Regeering voorgestelde regeling zal ons inziens tot groote verwarring kunnen leiden en haar daadwerkelijke beteekenis beduidend doen verminderen.

De nakoming van uitspraken der commissie of van den directeur van Justitie kan, zooals de Memorie van Antwoord aangeeft, zoo deze niet vrijwillig geschiedt, in rechte gevorderd worden. Ik geloof dat gevraagd mag worden, aan te geven, hoe dit in rechte vorderen dient te geschieden. Is het niet mogelijk, een soortgelijke bepaling te ontwerpen als vervat in artikel 637 van het Reglement op de Rechtsvordering, waarbij een uitspraak van een scheidsgerecht dadelijk door een raad van Justitie executoir kan worden verklaard? Hier zou dan evenwel dienen te worden bepaald, dat dit zou kunnen geschieden door den residentierechter. Iedere andere wijze van het in rechte vorderen zal wellicht beduidend meer moeilijkheden met zich brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij kunnen met de Regeering meegaan waar Zij stelt, dat uitbreiding van den aangifte-plicht van den werkgever tot alle individueele gevallen, tot een wel zeer moeilijk te vervullen taak van de commissie zou leiden. Wij zijn het evenwel met Haar niet eens als Zij stelt, dat hetzelfde bezwaar geldt tegen vermindering van het aantal arbeiders, dat een werkgever in dienst moet hebben, opdat de verplichting van artikel 10 op hem toepasselijk zal zijn. Wij gelooven, dat in plaats van het in artikel 10 genoemde aantal van twintig arbeiders, volstaan zou kunnen worden met een aantal van tien arbeiders. Statistieken omtrent het aantal bedrijven en het aantal in die bedrijven werkzame arbeiders zijn,

(Smit.)
althans voor de meeste bedrijven, niet voorhanden. Dit neemt echter niet weg, dat een bedrijf, waarin tien of meer personen werken, toch wel onder de bepalingen van artikel 10 dient te worden gebracht.

Met instemming, Mijnheer de Voorzitter, heb ik kennis genomen van de opmerkingen in de memorie van antwoord betreffende de considerans, met name, dat de buiten werkingstelling van deze ordonnantie niet in elk geval met het einde van den oorlogstoestand zou behoeven samen te vallen.

In de memorie van antwoord wordt verder in de mededeelingen omtrent den aanhef van de regeling duidelijk uiteengezet, hoe diep de regeling wel zal kunnen ingrijpen. Ik meen echter de regeling ook in dit opzicht met vertrouwen te moeten tegemoetzien, omdat hierdoor in ieder geval ook kan worden verkregen een snellere rechtspleging in geschillen omtrent arbeidsverhoudingen, want tot nu toe en dat was geen zeldzaamheid kon een uitspraak in zulke geschillen jaren worden gerekt. Als daarin verbetering komt, is dat voor een goede rechtspleging al van beduidend veel waarde.

In de memorie van antwoord is onder de opmerkingen bij artikel 2 vermeld, dat de voorschriften van de artikelen 10, 14, 15 en 16 uiteraard alleen gelden ten aanzien van werkgevers en beheerders, die in Nederlandsch-Indië gevestigd zijn. De vraag rijst alsnog, of ten aanzien van eventueel in neutrale landen gevestigde werkgevers, aan de woorden „die in Nederlandsch-Indië gevestigd zijn", niet moeten worden toegevoegd de woorden „of hier vertegenwoordigers hebben".

Met beduidende instemming heb ik verder de mededeeling in de memorie van antwoord onder de opmerkingen over artikel 2 gelezen, dat tot de werkzaamheden, welke nog nader aan de commissie zouden kunnen worden opgedragen, bijvoorbeeld zou kunnen behooren het bestudeeren van bepaalde arbeidsverhoudingen of het bemiddelend optreden in een arbeidsconflict, conflicten dus, die niet door hun aard al onder deze regeling vallen. Alhoewel in deze opmerking door de Regeering groote reserve is betracht meenen wij toch, dat dit in de door ons zoo gewenschte richting van overheidsbemoeienis met de arbeidsverhoudingen gaat.

In de memorie van antwoord wordt met betrekking tot artikel 3 medegedeeld dat het in de bedoeling ligt, ook het Indonesische en het Chineesche element in de commissie vertegenwoordigd te doen zijn. Wij zijn er mèt de Regeering van overtuigd, dat dit voor een doelmatigen arbeid van de commissie noodzakelijk is en dat hierdoor haar arbeid maatschappelijk op goede wijze tot zijn recht zal kunnen komen.

Met waardeering heb ik kennis genomen van de meening der Regeering, vermeld bij artikel 4 in de memorie van antwoord, dat, indien in de commissie vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers worden opgenomen, zulks in de eerste plaats geschiedt, omdat zij bij uitstek deskundig worden geacht voor de behandeling der voorgebrachte zaken. De commissie moet zoo goed mogelijk een onpartijdig en deskundig karakter dragen en moet zich bij de behandeling van zaken zooveel mogelijk op het standpunt van het algemeene belang stellen. Dat algemeene belang eischt, dat er zoo min mogelijk ontwrichting van de maatschappij plaats vindt, hetzij doordat de arbeiders meer dan strict noodig benadeeld worden, hetzij doordat het den werkgevers onmogelijk wordt gemaakt, hun bedrijf voort te zetten.

Ik zeide, Mijnheer de Voorzitter, hiervan met waardeering te hebben kennis genomen, omdat hierin tot uiting worden gebracht de eischen, die reeds gedurende langen tijd door de vereenigingen van Europeesche werknemers voor het optreden van hun vertegenwoordigers gesteld worden.

Slechts bij uitzondering, vermeldt de Regeering bij hetzelfde artikel 4, zal meer dan één vertegenwoordiger van beide partijen in de commissie worden aangewezen. Ik vertrouw echter, dat zulks toch bij zaken van grootere beteekenis wèl het geval zal zijn.

In de memorie van antwoord betreffende artikel 6 deelt de Regeering mede, geen aanleiding te vinden voor te schrijven, dat getuigen en deskundigen onder eede moeten worden gehoord. Naar mijn meening kan het echter voor de commissie wel van belang zijn, dat getuigen en deskundigen onder eede gehoord kunnen worden en ik meen dan ook, erop te mogen aandringen, dat zulks in de regeling tot uitdrukking wordt gebracht.

Met betrekking tot artikel 10 deed ik reeds uitkomen, dat ik met de Regeering in belangrijke mate van meening verschil omtrent den gewenschten inhoud ervan. Volgens de ontwerp-regeling luidt de aanhef van lid 1 als volgt:

> „De werkgever, die meer dan 20 arbeiders in dienst heeft en die in verband met de huidige buitengewone omstandigheden:"

Ik ben van meening dat deze aanhef dient te luiden:

> „De werkgever, die meer dan 10 arbeiders in dienst heeft en die in de huidige buitengewone omstandigheden:"

De eerste wijziging, die van het aantal, acht ik van practische beteekenis, de tweede acht ik èn van practische èn van zeer groote principieele beteekenis. Zooals ik reeds deed uitkomen, zal aan de goede werking der regeling, indien deze wijziging niet wordt aanvaard, ernstig tekort worden gedaan, terwijl bij aanvaarding ervan aan het principe, dat de commissie alleen beslist in de gevallen die in verband met de huidige buitengewone omstandigheden staan, niets wordt tekort gedaan. Alleen, Mijnheer de Voorzitter, de beoordeeling hieromtrent berust dan bij de commissie en ik vertrouw, dat de juistheid van mijn standpunt in deze zaal wel geen nadere motiveering meer zal behoeven.

Nogmaals merkt de Regeering hier op, dat de werkgever, die geen risico wil loopen, goed doet, zich tot de Regeering te wenden, maar, Mijnheer de Voozitter, wij willen voorkomen, dat de werkgever, maar ook in het bijzonder dat de werknemer, risico loopt. Het is ons niet voldoende dat de werkgever geen risico loopt, ook de werknemer dient geen risico te loopen en dat gebeurt bij de door de Regeering voorgestelde methode; daar loopt de werknemer naar mijn oordeel een groot risico.

Dat risico wordt vermeden, noch verminderd door de mededeeling van de Regeering dat, indien de commissie vermoedt, dat de bepalingen der ordonnantie door den werkgever worden ontdoken, zij dan op grond van de haar bij artikel 6 verleende bevoegdheid terzake een onderzoek kan instellen. De commissie zal in het algemeen slechts vergaderen over concrete gevallen. Of is het zóó, dat de commissie ook vergadert over gevallen van collectieve ontslagen, die door anderen dan den werkgever bij haar worden voorgebracht? Maar zelfs dàn, Mijnheer de Voorzitter, zijn wij, en naar onze meening op goede gronden, nòg geen voorstanders van de door de Regeering bij den aanhef van artikel 10 gevolgde redactie.

Voorts, Mijnheer de Voorzitter, zouden wij nog gaarne zien, dat in het eerste lid van artikel 10 aan de woorden:

> „is gehouden, daarvan vooraf onder opgave van de redenen van den voorgenomen maatregel schriftelijk kennis te geven aan de commissie,"

worden toegevoegd de woorden:

> „en aan de daarbij betrokken arbeiders".

Ik vermoed, dat de heer Kolkman hiertegen geen bezwaar zal hebben, aangezien hij in ander verband heeft gevraagd om den werkgever bepaalde mededeelingen te doen en wel in verband met artikel 14. Ik kan hier moeilijk spreken van „gelijke monniken", Mijnheer de Voorzitter, maar toch zou ik wel op een gelijke behandeling willen aandringen.

Zonder nu aan de commissie de verplichting te willen opleggen, dat bij de in artikl 10 vermelde maatregelen de werknemers moeten worden gehoord, kan het toch niet anders dan redelijk worden geacht dat de werknemers in staat worden gesteld, hun inzichten ook aan de commissie kenbaar te maken. Zou dit niet geschieden, Mijnheer de Voorzitter, dan geloof ik, dat het gevaar van eenzijdige belichting van voor

(Smit.)
de commissie te brengen zaken, zooal niet altijd aanwezig is, dan toch sterk wordt vergroot.

Mijnheer de Voorzitter! Wat artikel 10 verder betreft, zoo zal naar mijn meening het begrip „collectief" toch nog wel eenige nadere preciseering behoeven. Ook de heer Soeroso heeft hierop reeds gewezen. Indien b.v. in een bedrijf één arbeider werkzaam is in een salarisklasse van *f* 400 — *f* 600, 3 werknemers in een salarisklasse van *f* 100 — *f* 200, 10 werknemers in een salarisklasse van *f* 50 — *f* 100 en 30 werknemers in een salarisklasse van *f* 25 — *f* 30, terwijl eenige honderden werknemers minder dan *f* 25 verdienen — alles per maand — rijst de vraag wanneer voor ontslagen van werknemers, niet behoorend tot de laagst bezoldigde groep, het begrip „collectief" gaat werken.

Ik meen daarom te mogen vragen dat, indien van een bepaalde groep functionarissen, die in salarisklasse en betrekking overeenstemmen, 1/3 en ten hoogste 10, of meer ontslagen wordt of in salaris achteruit gaat, in ieder geval van een collectieve handeling in den zin dezer regeling gesproken zal worden. Gesteld, dat bij een bedrijf 9 assistent-boekhouders werkzaam zijn, dan zal, wanneer drie of meer hunner een dergelijke positieverandering ondergaan, artikel 10 van deze regeling moeten worden toegepast; indien dit aantal minder zou zijn, zou mijns inziens kunnen worden volstaan met toepassing van artikel 14.

In het algemeene gedeelte van de memorie van antwoord heeft de Regeering wel opgemerkt, dat de vraag, of een wijziging in de arbeidsverhoudingen een collectief dan wel een individueel karakter draagt, ongetwijfeld in de practijk zeer spoedig beantwoording zal vinden, zoodat terzake een vaste gedragslijn zal worden gevormd; maar dan verlegt de Regeering de moeilijkheden naar de toekomst.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Neen, naar de practijk!)

Inderdaad niet naar de practijk. Ik meen even terug te moeten komen op de interruptie van den geachten Regeeringsgemachtigde. Als wij het begrip „collectiviteit" niet goed omschrijven en dat aan de toekomst overlaten, geloof ik, dat van zekere zijde gezegd zal kunnen worden: ik heb van een bepaalde groep 20 arbeiders in dienst, maar ontsla er daarvan maar 12, of zelfs maar 6 en vind dat niet collectief, terwijl van andere zijde misschien wordt gezegd: de collectiviteit begint reeds bij het ontslag van 3 of 4 personen.

In ieder geval lijkt het mij redelijk, dat de Regeering hierover wat duidelijker is dan nu het geval is. Ik bedoel niet, dat de Regeering niet duidelijk Haar standpunt te kennen geeft. Zij zegt: wij zullen in de toekomst wel zien, wat collectiviteit beteekent. Maar wij zouden toch gaarne zien dat hieromtrent normen in de ordonnantie, of in de toelichting daarop werden gegeven. Het lijkt mij beter dat de moeilijkheden thans in plaats van later onder de oogen worden gezien.

Mijnheer de Voorzitter! Een andere belangrijke materie is artikel 11. Daarin wordt n.l. bepaald, dat de commissie geen beslissingen neemt ten aanzien van de in artikel 10 genoemde zaken, tenzij werkgevers en alle commissieleden van hetzelfde gevoelen zijn. De Regeering is ten aanzien van de door overleg te bereiken resultaten nogal optimistisch en ik hoop van harte, dat Zij daarin gelijk zal hebben. Doch wij, die terzake ook over eenige ervaring beschikken, meenen te moeten vreezen, dat dit optimisme niet geheel en al gerechtvaardigd is. Het overleg wordt nu een door de Regeering opgelegde aangelegenheid; ongetwijfeld kan dit een groote verbetering beteekenen, vergeleken bij de wijze, waarop vroeger van de zijde der directies menigmaal — ik zeg uitdrukkelijk niet altijd — overleg gevoerd werd. Zoo nam de K. P. M.-directie ten aanzien van dit overleg — ik behoef dat niet verder te memoreeren — eenige jaren geleden toch nog wel een zeer bijzonder en eenzijdig standpunt in.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de Regeering meent, de beslissingen wat artikel 10 betreft, niet geheel aan de commissie te kunnen overlaten — en Zij heeft daarvoor krachtige motieven — dan geloof ik nóg, dat een andere oplossing dan de Regeering voorstelt, aanbeveling verdient. De Regeering is ervan overtuigd dat Zij voor bedoelde commissie, zonder dat deze nu als een tweede commissie van „bekwame mannen" wordt aangekondigd, personen zal kunnen vinden, die bij uitstek deskundig worden geacht voor de behandeling der voorgebrachte zaken en die zich zooveel mogelijk op het standpunt van het algemeen belang kunnen stellen. En dan zegt Zij in de memorie van antwoord verder, dat de te nemen beslissingen:

> „diep in kunnen grijpen in de rechtsverhoudingen, inbreuk kunnen maken op het gewone recht. Daarbij zullen geen normen den weg wijzen, zal met deskundigheid op dit terrein en onpartijdigheid niet volstaan kunnen worden. Niet slechts sociale belangen, maar ook economische belangen van den Staat zullen op het spel staan. In eerste instantie zal dus de Regeering verantwoordelijk zijn. Die verantwoordelijkheid aan een commissie overdragen, waarvan de samenstelling mede door niet te voorziene factoren, welke Zij niet in de hand heeft, zal worden bepaald, mag de Regeering niet. Daar komt nog bij, dat de commissie een eenigszins geïsoleerde positie zal innemen in het overheidsbestel. Hoe goed berekend voor haar in hoofdzaak sociale taak zij ook zal zijn, zij zal geen kennis kunnen dragen noch zeggenschap kunnen verkrijgen over het geheele complex van overheidsmaatregelen met betrekking tot het bedrijfsleven, waaraan ook de toepassing dezer ordonnantie dient gecoördineerd te worden."

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik reeds opmerkte, de argumenten, die de Regeering hier aanvoert, dienen zeker niet onderschat te worden. Ik vraag mij echter af, of die argumenten óók hebben gegolden voor de beslissingen van de nog veel belangrijker commissie inzake de regeling van het rechtsverkeer in oorlogstijd. Dan, Mijnheer de Voorzitter, erkent de Regeering, dat de commissie een positie in het overheidsbestel inneemt, zij het een eenigszins geïsoleerde positie, dus als zoodanig een onderdeel van de overheid uitmaakt en als zoodanig dus overheid is. Ik geloof toch niet te moeten aannemen, dat het de bedoeling der Regeering is, dat alleen ambtenaren de overheid goed kunnen vertegenwoordigen.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat is inderdaad niet de bedoeling.

De heer Sosrohadikoesoemo: Wij hebben toch den Volksraad!)

Inderdaad, maar de Volksraad is geen uitvoerende instantie en dat zou deze commissie wel zijn. Intusschen doet de mededeelingen van den Regeeringgemachtigde mij bijzonder genoegen.

De in het Gedelegeerdenverslag vermelde bezwaren van verscheidene leden, dat door het gestelde in lid 5 en lid 6 van artikel 11, volgens hetwelk de directeur van Justitie, indien overeenstemming in de commissie en van de commissie met den werkgever niet bereikt wordt, de beslissing zal nemen, blijven mijns inziens ook na de uiteenzetting terzake in de memorie van antwoord bestaan. De commissie zal naar mijn meening inderdaad geen — althans onvoldoende — vruchtbaar werk kunnen doen, als zij niet in practisch alle gevallen over alle factoren, die voor het betrokken vraagstuk van belang zijn, zal kunnen oordeelen. De commissie heeft ten doel, toezicht te houden op bepaalde rechtsverhoudingen, doch dit heeft ongetwijfeld toch de bedoeling, niet alleen daarvan kennis te nemen, doch er ook toe mede te werken dat, indien zich toestanden voordoen, die verbetering behoeven, die verbetering ook zal plaats vinden. Daartoe moet de commissie regelend kunnen optreden en de verantwoordelijkheid, die zij daarbij te aanvaarden heeft, is niet gering. Doch ik ben van meening, dat haar deze verantwoordelijkheid moet kunnen wor-

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Smit.)

den toevertrouwd. Het dragen van de verantwoordelijkheid mag tenslotte wel eens wat verder uitgebreid worden.

Nochtans kan ik er na de uiteenzetting der Regeering mede accoord gaan, dat er gevallen kunnen zijn, waarin de werkgever de beslissing van de commissie, zoo deze niet met zijn instemming getroffen is, niet zou kunnen aanvaarden. In dit verband lijkt het mij logisch dat, indien geen overeenstemming tusschen werkgever en commissie wordt bereikt, de werkgever het recht verkrijgt van hooger beroep op den directeur van Justitie en indien deze functionaris zelf lid van de commissie is op een andere door de Regeering in deze ordonnantie daarvoor te bepalen instantie. Een dergelijke regeling zal voorkomen, dat te veel gevallen aan het oordeel van den directeur van Justitie of andere beroepsinstantie worden onderworpen, terwijl de beteekenis van de commissie grooter zal worden en het voor minder belangrijke gevallen geen gewoonte zal worden, steeds een beroep te doen op den directeur van Justitie of een andere daarvoor te bepalen instantie. Ik geloof dan ook deze oplossing ernstig bij de Regeering te mogen aanbevelen. Artikel 12 zou in dezen zin dan ook eveneens wijziging behoeven.

Met betrekking tot artikel 14 meen ik, dat ook hier de redactie wijziging behoeft, zoo, dat de eerste woorden van den aanhef, die thans luidt:

> „Indien een werkgever in verband met den invloed van de huidige buitengewone omstandigheden van zijn bedrijf of beroep ....." enz.,

gewijzigd moet worden in:

> „Indien een werkgever in de huidige buitengewone omstandigheden ....." enz.

In het eerste lid is verder bepaald, dat de arbeider de bevoegdheid heeft, zich tot de commissie te wenden, indien de dienstbetrekking wordt beëindigd in verband met de omstandigheid, dat de arbeider is of zal worden opgeroepen in werkelijken dienst bij de zee- of landmacht, of voor het vervullen of verrichten van burgerdienstplicht. De Regeering gaat er voorshands niet mede accoord, dat daarin ook zou worden bepaald, dat de werknemer dezelfde bevoegdheid heeft wanneer in verband met zijn dienstplicht zijn arbeidsvoorwaarden in ongunstigen zin gewijzigd worden. Wijziging van arbeidsvoorwaarden is ongunstigen zin ligt in dat geval volgens de Regeering minder voor de hand.

Mijnheer de Voorzitter! Het is blijkbaar toch al wel voorgekomen, dat ook bij betrekkelijk korte diensttijden, wijzigingen van inkomsten in belangrijke mate optraden, en zonder nu te stellen, dat de werkgever alle financieele gevolgen voor den werknemer, door het opkomen in militairen dienst veroorzaakt, voor zijn rekening zou moeten nemen, geloof ik toch, dat deze materie ernstige aandacht behoeft, en dat het b.v. voor hen, die periodiek voor den landstorm worden opgeroepen, goed zou zijn, dat er een bindende regeling tot stand zou worden gebracht. Wat de organisaties van de ondernemers terzake hebben gedaan, is natuurlijk heel mooi. Het is echter zoo, dat daar nogal wat afwijkingen op voorkomen, zoodat de meening der Regeering, dat er aan een dergelijke regeling nog geen behoefte bestaat, door mij niet kan worden gedeeld.

Voor een absoluut verbod tot ontslag van arbeiders wegens het moeten vervullen van militie- of burgerdienstplicht bestaat naar het oordeel der Regeering geen aanleiding. Het is zeer goed denkbaar — zoo zegt Zij —, dat een arbeider tegen zulk een ontslag geen bezwaar heeft. Mijnheer de Voorzitter! Is dit nu werkelijk een ernstige wijze van argumenteeren? Het gestelde kàn natuurlijk voorkomen, maar de Regeering kan naar mijn meening ook duidelijk beseffen, dat dit niet de bedoeling is van het verzoek, om terzake maatregelen te treffen. De bedoeling hiervan is, de Regeering te verzoeken, te bepalen, dat de werkgever onder geen enkele omstandigheid gerechtigd is, personen, die bij hem werkzaam zijn en die in militairen of anderen overheidsdienst worden opgeroepen, eenzijdig te ontslaan. Dit houdt nog niet in, dat daarnaast zou moeten worden bepaald, dat de werkgever gedurende den diensttijd alle loonverplichtingen zou hebben na te komen.

(De heer Janssen: Dit moet wel gebeuren.)

Mijnheer de Voorzitter! Er wordt hier gezegd, dat dit wel het geval zou dienen te zijn. Ik ben van meening, dat inderdaad t.a.v. de loonverplichtingen bindende bepalingen dienen te worden getroffen. Maar men kan niet den een, die b.v. tien personen in dienst heeft, waarvan er 8 worden opgeroepen, verplichten het volle loon uit te betalen terwijl er bij den ander b.v. geen enkel wordt opgeroepen. Ik geloof, dat te dien aanzien een gelijksoortige regeling zal moeten worden gevonden.

Over de artikelen t.a.v. de pensioenen ben ik zeer enthousiast gestemd en het is niet te verwonderen, dat in dat geval de heer Kolkman daaromtrent minder enthousiast is. Ik kan de bijzondere waardeering van de werknemers tot uiting brengen voor de in die artikelen tot uiting komende inzichten van de Regeerng op sociaal terrein.

Hier zegt de Regeering kort en goed, dat formeele verhoudingen niet steeds meer de maatstaf zullen zijn voor het bepalen van practische toestanden en de huidige omstandigheden leenen zich toch wel bijzonder om onze maatregelen op de praktijk en niet op de theorie te richten. Voor deze duidelijke verklaring in dit verband zijn wij de Regeering dan ook zeer erkentelijk. Wij meenen echter in dit verband toch nog één bezwaar te mogen hebben tegen de opvattingen der Regeering en wel waar Zij stelt dat, indien pensioenen rechtstreeks door een levensverzekeringmaatschappij moeten worden uitgekeerd, de noodregeling voor het levensverzekeringsbedrijf daarop van toepassing zal zijn en niet de bepalingen van deze ordonnantie.

In zooverre gaan wij parallel met de opmerkingen van den heer Kolkman, maar direct scheiden onze wegen zich dan weder. Want ik ben van meening, dat deze groep werknemers de bescherming van deze ordonnantie niet alleen noodig heeft doch ook in het kader van deze ordonnantie aanspraak op die bescherming kan maken.

De Regeering stelt dat de vraag, of de werkgevers krachtens hun rechtsverhouding tot de pensioentrekkers verplicht zijn, lasten, voortvloeiend uit bepalingen van deze ordonnantie, op zich te nemen, buiten beschouwing behoort te worden gelaten. De verplichtingen — zoo zegt de Regeering — worden door de ordonnantie op de werkgevers gelegd, omdat zulks uit moreel en sociaal oogpunt billijk wordt geacht. Mijnheer de Voorzitter! Dan kan het mijns inziens moeilijk anders, of onder de huidige omstandigheden moet het óók billijk worden geacht dat, indien levensverzekeringmaatschappijen de verplichtingen, die inzake pensioensvoorzieningen bij haar bestaan in verband met de door den werkgever verrichte stortingen, niet meer nakomen, het dan mogelijk moet zijn dat de werkgever daarmede geheel of gedeeltelijk wordt belast.

In verband met vele verzoeken, die mij terzake bereikt hebben, geloof ik, de vraag te mogen stellen, of het Algemeen Landbouw Pensioenfonds en in analogie daarmede ook het Suiker Pensioen Fonds behooren tot de fondsen, die tot een levensverzekeringmaatschappij in een zoodanige verhouding staan, dat deze het fonds van kasmiddelen voorzien zoodat de onderhavige regeling op die fondsen van toepassing moet worden geacht.

In dit verband zij nog opgemerkt, dat in het pensioenreglement van bedoelde fondsen ten aanzien van de pensioensuitkeeringen in het geheel niet van inschakeling van levensverzekeringmaatschappijen wordt gerept.

Het lag in mijn voornemen het inderdaad bij deze betuiging van erkentelijkheid en een kleine opmerking, die naar ik vertrouw de Regeering zal verwezenlijken, te laten en daarmede te volstaan, maar de heer Kolkman heeft uitdrukkelijk bezwaren naar voren gebracht tegen artikel 16. Wel heeft

(Smit.)
de heer Kolkman ten aanzien van artikel 15 verklaard, dat hij ermede accoord kan gaan, dat de commissie nagaat of in deze de werkgever een taak te vervullen heeft en hem een plicht mag worden opgelegd, maar zegt de heer Kolkman, als het gaat om bepaalde fondsen, dan moet daarvoor een bepaalde regeling worden gevonden.

De heer Kolkman stelt dan, dat deze fondsen gevormd zijn buiten het kapitaal der ondernemingen hoewel deze fondsen tenslotte mede gevormd zijn op verzoek van den werknemer, stelt de heer Kolkman, dat zij geheel op initiatief van de werkgevers zijn ingesteld.

Beide stellingen van den heer Kolkman zijn m.i. niet geheel juist.

Deze fondsen zijn immers niet in de practijk altijd geheel buiten het kapitaal van de onderneming gehouden, omdat de werkgevers zich ten aanzien van onze beleggingen vaak een zekere vrijheid hebben voorbehouden.

Verder zijn er meerdere fondsen mede op het initiatief van de werknemers tot stand gekomen.

Het lijkt mij logisch, dat deze fondsen onder de regeling worden gebracht.

Hier kom ik op het fonds van H. V. A. met een kapitaal van ongeveer *f* 24 millioen, waarbij in de statuten is bepaald, dat het kapitaal geheel in Nederlandsche overheidsfondsen moet worden belegd.

Nu is deze maatschappij zoo verstandig geweest om voor het uitbreken van den oorlog zeer groote bedragen naar Indië te doen overmaken. Alleen heeft men daarbij blijkbaar vergeten om van deze *f* 24 millioen ook een behoorlijk bedrag voor de gepensionneerden naar Indië over te maken. De zaken waren nauwelijks ernstig geworden of er deed zich al een groote dreiging voor, dat ten aanzien van de pensioenen hardhandige maatregelen zouden worden getroffen.

Bij dat fonds bestaat een raad van toezicht, uitsluitend en alleen bestaande uit commissarissen en leden van de directie en als daar nu zoo gehandeld wordt, dan geloof ik, dat wij wel kunnen spreken van een fonds, dat practisch geheel een ondernemersfonds is. Dit wil niet zeggen, dat de uitkeeringen niet redelijk zijn te achten en dat men het verkeerd bedoeld heeft bij de instelling van dit fonds. Ik wil alleen duidelijk doen uitkomen, dat de werknemers op den gang van zaken van dit fonds in totaal geen enkelen invloed hebben. Daarom geloof ik, dat het gerechtigd is, te zeggen, dat deze maatschappij de fondsen niet zelfstandig maar dan toch wel door een door haar geschapen zelfstandig lichaam uitkeert. Ook al zou dat niet het geval zijn dan geloof ik nog, dat wij onder verhoudingen, waaronder wij thans leven, niet te veel het formeele recht naar voren moeten brengen, en de beste oplossing moeten trachten te vinden, die in bepaalde aangelegenheden te vinden is.

Het is zeker, dat hetgeen de Regeering in dezen voorstelt door ons dankbaar wordt onderschreven. In tegenstelling met den heer Kolkman, meenen wij, dat het geen zin heeft om ons af te vragen of inderdaad die bepaalde rechtsverhoudingen bestaan. Ik geloof, dat wij inderdaad moeten vragen of er van een moreelen band gesproken kan worden, maar ik geloof nog meer, dat wij moeten vragen of er van een gemeenschappelijken band gesproken moet worden en of het dan niet logisch kan worden geacht, dat onder deze buitengewone omstandigheden — daarop leg ik den nadruk, Mijnheer de Voorzitter — en niet eens in alle gevallen aldus wordt gehandeld. Want, als de werkgever niet kan betalen, kan de commissie geen regeling treffen. De commissie zal de beste oplossing voor het geval zoeken en dan is het in het geheel niet vreemd, dat, als er inderdaad een fonds is van honderden contribuanten — zooals de heer Kolkman noemde — de commissie tracht met al deze honderden contribuanten tot overeenstemming te komen om onder de huidige omstandigheden ervan te maken, wat ervan te maken valt. In de eerste plaats is de commissie voor een belangrijk gedeelte een overheidscommissie, bestaande uit ambtenaren. Er zit hoogstens één werknemer in, zegt de Regeering, en in bepaalde zeer ernstige gevallen twee werknemers, maar, in dat geval zullen er ook twee werkgevers zitting in de commissie hebben. Men mag dus aannemen, dat de commissie ten aanzien van hetgeen haar te doen staat, zeer ernstig rekening zal houden met de mogelijkheden en ook met de billijkheid. En dan moge het waar zijn, dat de billijkheid geen juridische billijkheid is, ik geloof, dat wij in deze omstandigheden de formeele juristerij maar wat achteruit moeten zetten. In dit verband geloof ik, dat zeer zeker de door de Regeering voorgestane regeling niet alleen mag worden aanbevolen, maar ook dankbaar dient te worden aanvaard. Ik geloof dan ook, dat de Volksraad en daarvan ben ik zelfs overtuigd, in groote meerderheid de Regeering zal volgen.

Bij artikel 18 staat in de memorie van antwoord vermeld, dat het niet in de bedoeling ligt, dat de leden en vertegenwoordigers der commissie als zoodanig zullen worden aangewezen als opsporingsambtenaren. Mijnheer de Voorzitter! Ook, zonder dat hij de rechten van opsporingsambtenaar kan uitoefenen, ligt het toch blijkbaar wèl in de bedoeling dat, indien een der commissieleden het vermoeden heeft, dat de ordonnantie niet wordt nageleefd, hij het recht heeft, zulks bij de commissie voor te brengen, waarna de commissie dan de verplichting heeft, de zaak in onderzoek te nemen. Gelijk ik reeds opmerkte, staat immers op blz. 11 der memorie van antwoord dat, indien de commissie vermoedt, dat de bepalingen der ordonnantie door den werkgever worden ontdoken, zij op grond van de haar bij artikel 6 verleende bevoegdheid terzake een onderzoek kan instellen. In verband met het bepaalde in artikel 18 kom ik nog eens op deze opmerking van de Regeering terug, met het verzoek, hieromtrent nog nadere uiteenzetting van Haar bedoeling in deze te willen verstrekken.

Wat ten slotte artikel 25 betreft, zoo wil de Regeering bepalen, dat het tijdstip van het eventueel buiten werkingtreden van deze ordonnantie alleen zal worden bepaald door den Gouverneur-Generaal. Mijnheer de Voorzitter! In deze kan ik niet het inzicht van de Regeering volgen. Deze zaak is volgens mij van zoodanig groote beteekenis, dat naar mijn meening gerust mag, ja, moèt worden bepaald, dat deze ordonnantie niet buiten werking kan worden gesteld door den Gouverneur-Generaal alvorens de Volksraad terzake is gehoord.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vertrouw, dat de Regeering onze thans geuite wenschen betreffende opzet en werkingssfeer der regeling nog eens in ernstige overweging zal willen nemen, omdat deze wenschen niet alleen gedaan zijn na een ruime raadpleging van belanghebbenden, doch tevens, omdat wij de vaste overtuiging hebben, dat voor een goede werking van deze regeling inwilliging van deze wenschen noodzakelijk moet worden geacht, terwijl ik bovendien van oordeel ben, dat deze inwilliging voor een goede uitvoering der ordonnantie niet bezwaarlijk zal zijn.

De vergadering wordt te 1.17 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

45ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 29 October 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Nalaprana, Van Nauta Lemke, De Raad, Rehatta, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Enthoven.

De **Voorzitter**: Mijne Heeren! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 7).

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Onmiddellijk nadat het moederland door den vijand bezet was, werden aan het rechtsverkeer hier te lande vele, ruwe en ongewone schokken toegebracht, schokken, waarop de bestaande rechtsvoorzieningen niet berekend waren en ook niet berekend behoefden te zijn. Het eenige noodige was, dat onmiddellijk voorzieningen werden getroffen voor de gevallen, die zich voordeden en ten aanzien daarvan kan ik met dankbaarheid bijvoorbeeld memoreeren de instelling van de Commissie voor het Rechtsverkeer in Oorlogstijd, die dadelijk na den inval werd ingesteld en haar werkzaamheden begon. Niettemin waren deze schokken, die ik zooeven bedoelde, ook voelbaar op menig ander terrein, o.a. bijvoorbeeld op het terrein van het bedrijfsleven. Op dit gebied werden onaangename feiten merkbaar — verschillende daarvan heeft mijn geacht medelid, de heer Smit, gisteren reeds genoemd —, zoodat het duidelijk werd, dat ook op dit terrein bijzondere voorzieningen noodig zouden worden.

Wij hebben afgewacht, wanneer die voorzieningen zouden komen, totdat tenslotte het voorstel, dat wij op het oogenblik behandelen ter tafel kwam. Het spreekt van zelf, dat ik toejuich, dat ook op dit terrein maatregelen zullen worden genomen. Het zijn ongewone, noodmaatregelen, maar ik vraag mij toch af, of wat wij hier krijgen werkelijk voldoende is voor den nood, die zich hier heeft geopenbaard. Wij hebben te maken op het bedrijfsterrein, in de eerste plaats natuurlijk met de verhoudingen tusschen werkgever en werknemer, maar wij hebben bovendien te maken met belangen, die boven deze rechtsverhoudingen uitgaan. Hetzelfde deed zich voor op het terrein, dat de Commissie voor het

(Blaauw.)

Rechtsverkeer behandelde; dat bestreek uiteraard het terrein van de direct-belanghebbenden, maar niettemin bestreek de arbeid van deze commissie ook dat gedeelte, dat van algemeen belang is. Men keek niet alleen naar de bescherming van den onmiddellijk belanghebbende, men keek naar de bescherming van Nederlandsch-Indië als geheel.

Ik had gehoopt, dat ook op het bedrijfsterrein dit systeem zou worden gevolgd, dat men niet alleen zou kijken naar bescherming, hetzij van den werkgever aan den eenen kant, hetzij van den werknemer aan den anderen kant, maar van het bedrijfsleven in zijn geheel. Immers — en de Regeering geeft dit ook toe — goede functionneering van het productieapparaat is in het belang van de geheele samenleving van Nederlandsch-Indië. Dit zou met zich brengen, dat men het vraagstuk in zijn geheel bekeek.

Dat heeft de Regeering echter niet gedaan. Zij erkent, dat wat wij hier op het oogenblik hebben de zaak alleen van de sociale zijde bekijkt. Ik vraag mij toch af, of wij daarmede toekomen. Door deze buitengewone omstandigheden zijn er verschillende bedrijven, die inderdaad rustig kunnen voortgaan; er zijn bedrijven, die bij de huidige omstandigheden zelfs zijde spinnen; maar er zijn ook bedrijven, die door de huidige omstandigheden met den ondergang worden bedreigd en het is nog zeer de vraag, of deze bedrijven voor de normale omstandigheden ook bepaald gemist zouden kunnen worden, en of deze bedrijven, die voor het normale bedrijfsleven van Nederlandsch-Indië gewenscht zijn, nu door deze omstandigheden maar aan hun lot moeten worden overgelaten.

Beantwoordt men deze vraag ontkennend, is men van oordeel, dat het bedrijfsleven op peil moet worden gehouden ook wanneer bijzondere bedrijven door deze omstandigheden met den ondergang bedreigd worden, dan zal men ertoe moeten komen een regeling te treffen verdergaande dan de huidige; dan zal men niet uitsluitend moeten kijken naar de sociale verhoudingen, die zich hier voordoen, maar zal men ook een regeling moeten treffen om bedrijven, die nuttig zijn voor normale omstandigheden, voor vredesomstandigheden, te redden, omdat zij in vredesomstandigheden inderdaad gezond in zichzelf voor Indië zouden kunnen zijn. Een opmerking in die richting is in het afdeelingsverslag gemaakt doch de Regeering gaat hieraan voorbij.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: De Regeering heeft hierop wel geantwoord.)

Inderdaad heeft de Regeering hierop geantwoord met de mededeeling, dat de ordonnantie, die wij thans hebben ontvangen, zich uitsluitend bezig zal houden met den socialen kant van de kwestie, ook al kan langs een hoekje de economische kant toch nog worden bekeken, maar dit is niet hetgeen het afdeelingsverslag heeft gevraagd. Daarin is gevraagd om deze kwestie in algemeen en ruim verband te bezien en juist den economischen kant van de kwestie niet bij de sociale zijde in het gedrang te doen komen. Bovendien heeft het afdeelingsverslag hiervoor een zekere oplossing gegeven, althans is daarin een gedachte geuit, waaromtrent toch wel eenig debat in de Memorie van Antwoord had kunnen zijn geopend, b.v. omtrent de suggestie om de winsten, die in het bedrijfsleven boven een zeker percentage worden gemaakt, te reserveeren voor het handhaven van het bedrijfsapparaat in zijn geheel. Dit toch is niet zoo verwonderlijk en tot op zekere hoogte is de Regeering ook hiervan niet afkeerig, hetgeen wel zou kunnen blijken uit een tweetal suggesties, die de Regeering zelf al doet.

In de eerste plaats heeft Zij n.l. in de Memorie van Toelichting bij dit ontwerp gedoeld op de mogelijkheid om noodlijdende bedrijven b.v. aan een crediet te helpen om zoowel het bedrijf te redden als de werknemers, die daarbij werkzaam zijn.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Blaauw.)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men de bedrijfswereld kent, zal men moeten toegeven, dat het zoeken van crediet volkomen kan worden overgelaten aan de bedrijfswereld zelf, d.w.z. het zoeken van het normale crediet. Ik geloof niet, dat de Regeering hier als wegwijzer zou behoeven op te treden. Niettemin suggereert de Regeering iets van dien aard, zoodat ik mij wel de vraag moet stellen, of de Regeering met de credietverleening die Zij noemt, iets anders bedoelt dan de normale credietverleening. Zal de Regeering hier een weg wijzen, die op het oogenblik nog niet zichtbaar is voor de bedrijfswereld, m.a.w. zal de Regeering hier een crediet-verleening aanwijzen, waarin Zij tot op zekere hoogte zelf eenig risico zal moeten nemen? Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne op dit punt een nadere toelichting van de Regeering ontvangen.

Het tweede punt, waaruit blijkt, dat de Regeering de kwestie toch ook weder niet zoo eng beziet en dat Zij de bedrijfswereld ook wel in een zekere totaliteit wil vatten, betreft de regeling van de pensioensaanspraken van de werknemers bij die werkgevers, die de pensioensaanspraken hebben ondergebracht in een gemeenschappelijke stichting. Ons geacht medelid, de heer Kolkman, heeft hier gisteren op een andere manier reeds op gewezen, doch niettemin blijkt uit deze regeling, dat de eene werkgever tot op zekere hoogte aansprakelijk zal kunnen worden gesteld voor pensioensaanspraken van de werknemers van den anderen werkgever. Wanneer men deze lijn voortzet, zou men de moeilijkheden, die hier voor de werknemers o.a. kunnen ontstaan, kunnen overbrengen in het fonds, dat in het afdeelingsverslag is bedoeld en waarin betrokken zijn alle bedrijven en ondernemingen. Eenigen tijd geleden liepen er geruchten, dat de Regeeering inderdaad voornemens was de oplossing in dien zin te zoeken, dat Zij het bedrijfsleven, de ondernemerswereld, in zijn geheel zou willen zien en in zijn geheel zou willen redden door de minder bevoorrechten te laten helpen door de bevoorrechten zoodat het apparaat als geheel boven water zou kunnen worden gehouden. Ik zou de Regeering nu willen vragen of Zij Haar gedachten in die richting heeft laten gaan en zoo ja, op grond waarvan Zij van een dergelijke oplossing is afgestapt?

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Ligt dit niet meer op het terrein van den directeur van Economische Zaken?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij wellicht zooeven verkeerd uitgedrukt, als ik mij om inlichtingen wendde tot den geachten Regeeringsgemachtigde voor Justitie. Ik zou dit dan in zooverre willen verbeteren, dat ik mij met mijn vraag om inlichtingen wend tot de Regeering.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dit vraagstuk kan toch beter in debat komen wanneer de Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken hier aanwezig is.)

Dat wil ik tot op zekere hoogte toegeven. Ik memoreer hier alleen een voorgeschiedenis, waarvan wij een mededeeling bij geruchte hebben vernomen. Mocht de geachte Regeeringsgemachtigde voor Justitie zich op dit terrein minder veilig gevoelen, dan ben ik gaarne bereid het antwoord op mijn vraag van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken te ontvangen. Misschien kunt U, Mijnheer de Voorzitter, in dezen eenig nuttig werk verrichten, door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken in te schakelen. Ik geloof evenwel, dat wij vooralsnog bij de behandeling van dergelijke zaken niet in het bijzonder staan tegenover een bepaalden Regeeringsgemachtigde, maar wel tegenover de Regeering, die voor Zich kan uitmaken door wien Zij zich in deze zaal zal doen vertegenwoordigen. Ik heb er niet het minste bezwaar tegen, wanneer mijn vraag beantwoord wordt door den Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken.

Is een oplossing, zooals die in het afdeelingsverslag wordt gesuggereerd, mogelijk, dan zou ik daaraan verre de voorkeur geven, juist omdat in de eerste plaats het geheele bedrijfsapparaat wordt gered en mede ook om de verschillende nevengevallen van de regeling, zooals wij die voor ons hebben gekregen in deze regeling, in haar geheel te bezien.

Bij deze ordonnantie zou het kunnen voorkomen, dat wanneer een werkgever kan aantoonen, dat het voor hem ongeloofelijk veel moeilijkheden met zich zal brengen om de werkgevers, die hij onder zich heeft, aan te houden en hun de salarissen uit te keeren, die zij op dat oogenblik verdienen, de commissie, die daarvoor is aangewezen, zou moeten goedkeuren, dat de betrokken werkgever zijn werknemers ontslaat, of wel de salarissen drastisch vermindert en eventueel ook de pensioenen aantast, terwijl dat misschien niet noodig is. Misschien betreft het wel een bedrijf, dat — zooals ik zooeven reeds meende te mogen veronderstellen — zeer gezond kan zijn en in normale omstandigheden zeer nuttig kan zijn voor Nederlandsch-Indië. Onder de eerstgenoemde omstandigheden zullen dan de werknemers in dat bedrijf ontslagen worden, dan wel op een lager niveau moeten worden teruggebracht.

Wanneer voor deze zaken het geheele bedrijfsleven als zoodanig aansprakelijk zou zijn, zullen alle werkgevers gelijkelijk van den huidigen toestand schade ondervinden — eventueel ook de voordeelen —, maar men zal niet het min of meer onaanvaardbare gevolg kunnen krijgen, dat bepaalde bedrijven ineenstorten.

Er is in het Afdeelingsverslag, in verband met hetgeen ik zooeven behandelde opgemerkt, dat het jammer is, dat wij op het oogenblik nog steeds niet beschikken over een werkloosheidsvoorziening en een ouderdomsvoorziening. Hadden wij die wel, dan zouden de gevolgen van de huidige omstandigheden lang niet zoo pijnlijk zijn, als op het oogenblik inderdaad het geval is.

De Regeering ontkent in de memorie van antwoord, dat hiertusschen eenig verband bestaat, betoogt althans, dat de thans aan de orde zijnde ordonnantie in geen enkel verband staat met het ontbreken van deze werkloosheid- en ouderdomsvoorziening. Maar dat verband bestaat immers toch.

Want, indien er een werkloosheid- en een ouderdomsvoorziening was, zouden de gevolgen, die eventueel noodzakelijk worden, veel gemakkelijker opgevangen kunnen worden. De pijnlijkheden, die zouden ontstaan, zouden zich in mindere mate voordoen. Immers, wanneer in een bedrijf arbeiders moeten worden ontslagen, zullen zij bij de huidige ordonnantie werkloos worden en zal in hun lot moeten worden voorzien bij de bestaande werkloosheidvoorziening, dat wil zeggen bij een regeling, die voor abnormale omstandigheden is gemaakt en min of meer het karakter van menschlievendheid draagt en een voorziening is, die bij de arbeiders toch in geenen deele gewild is. Had men echter een behoorlijke werkloosheidvoorziening, dan zouden de ontslagen, die moeten vallen, veel minder pijnlijk gevoeld worden dan zij thans gevoeld zullen worden en bovendien zouden de ouderen onder de ontslagenen onder de ouderdomsvoorziening kunnen vallen, terwijl zij nu onder armenzorg zullen komen. Ik geloof toch wel, dat wij op het oogenblik dubbel pijnlijk voelen het ontbreken juist van een werkloosheid- en van een ouderdomsvoorziening.

In dit verband is in het Afdeelingsverslag dan ook wederom genoemd de instelling van een afzonderlijk departement voor sociale zaken, eventueel een departement voor arbeidsaangelegenheden. De kwestie van de werkloosheid- en van de ouderdomsvoorziening is niet nieuw, zij is minstens 10 jaar oud. De Regeering heeft ten aanzien van deze voorzieningen nimmer gezegd, dat Zij er afwijzend tegenoverstond, het eenige, wat wij weten, is, dat de Regeering de regelingen buitengewoon moeilijk te treffen acht, zoodat in

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Blaauw.)
meer dan 10 jaar tijds ten deze niets is bereikt. Ik vraag mij dan ook af, of, als er een afzonderlijk departement voor arbeidsaangelegenheden of van sociale zaken was geweest, zooals in het afdeelingsverslag wordt gevraagd, wij niet verder zouden zijn geweest. Ik kan aannemen, dat het departement van Justitie zich in de eerste plaats bezighoudt met specifiek juridische aangelegenheden, zoodat het sociale terrein ietwat op den achtergrond geraakt en uit het uitblijven, ondanks herhaald aandringen in den Volksraad, moet ik bijna tot de conclusie komen, dat het departement van Justitie voor de sociale aangelegenheden minder tijd beschikbaar heeft. Zou het daarom niet nuttig zijn om althans voor een korten tijd een departement voor sociale zaken of voor arbeidsaangelegenheden in te stellen om eens door de sociale voorzieningen heen te komen, zoodat wij ook op dit gebied beter beslagen ten ijs komen? Ik herinner mij — het is al weer eenige jaren geleden — dat toen de malaise ietwat verminderde men kon overgaan tot het verhoogen van de belastingen bijv., ik de suggestie heb gedaan, laten wij dezen gunstigen tijd gebruiken om het vraagstuk van de werkloosheid- en van de ouderdomsvoorziening aan te vatten, want, zoodra er moeilijkheden komen, gaat het niet meer. Die gunstige gelegenheid is voorbij, wij zitten weder in een volgende crisis, zij het ook van gansch anderen aard, zoodat wij ten aanzien van dit punt weer even weinig ver zijn als vroeger. Ik geloof toch wel, dat de Regeering zal moeten inzien, dat een dergelijke gang van zaken zeer onbevredigend is, niet alleen voor den Volksraad, maar ook voor de geheele Indische gemeenschap. Voor de zooveelste maal zou ik dan ook bij dit onderwerp willen vragen: in hoeverre zijn wij gevorderd met de beschouwingen ten aanzien van de werkloosheid- en van de ouderdomsvoorziening?

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik verder het regeeringsantwoord volg, kom ik tot de vraag, of er geen aanleiding is om de werkzaamheden van de commissie zich te doen uitstrekken tot alle ontslagen en verslechteringen van de arbeidsvoorwaarden, die zich kunnen voordoen. Dit is een onderwerp, dat mijn geacht medelid, de heer Smit, gisteren ook heeft behandeld. Ik kan in groote lijnen met den heer Smit medegaan. Met hem zie ik inderdaad de moeilijkheid hierin, dat er in vele gevallen ontslagen of voorwaardenverslechteringen zullen plaats vinden, terwijl de werkgever zal volhouden, dat deze geen verband houden met de huidige omstandigheden. Wanneer men de commissie de bevoegdheid geeft, van al die ontslagen en positieverslechteringen kennis te nemen en alleen maatregelen te nemen wanneer inderdaad de ontslagen samenhangen met de huidige omstandigheden, geloof ik, dat dit inderdaad een verbetering zal beteekenen van het stelsel, zooals het in de voorliggende ordonnantie is vervat.

De Regeering wijst erop, dat, indien zich twijfelgevallen zullen voordoen, de betrokken werkgever goed zal doen het advies van de commissie in te winnen. Inderdaad, een scrupuleuze werkgever zal dat doen, maar ik denk, dat de werkgevers in het algemeen licht geneigd zullen zijn ontslagen niet te zien in verband met de huidige omstandigheden en dan blijft het ontslag buiten de bemoeienis van de commissie.

Degene die dan eventueel met dergelijke gevallen wel bemoeienis zal krijgen is de strafrechter. Wanneer, om bij de overtreding van art. 10 te blijven, een werkgever meent tot ontslag te kunnen overgaan omdat de huidige omstandigheden met dat ontslag geen verband houden, zal de werkgever kunnen ontslaan zonder voorkennis van de commissie. Meent de arbeider, of eventueel de commissie, achteraf beschouwd, dat de ordonnantie wel van toepassing op het geval zou zijn, dan staat geen andere weg open dan zich te wenden tot den strafrechter. De strafrechter zal dan moeten uitmaken, of het ontslag al dan niet samenhangt met de huidige omstandigheden, een vraag, die in het systeem juist in de eerste en voornaamste plaats aan de commissie wordt opgedragen.

Ik zou daarom willen bepleiten, inderdaad al dergelijke ontslagen ter kennis te brengen van de commissie en wanneer deze tot de conclusie komt, dat het ontslag niets te maken heeft met de huidige tijdsomstandigheden, dat het een zeer normaal ontslag betreft, bv. vereischt in verband met een seizoenbedrijf of een aannemersbedrijf, dan zal de commissie in het ontslag, of de salarisvermindering, zonder meer moeten berusten.

In het afdeelingsverslag is ook bepleit, deze ordonnantie niet alleen te handhaven voor de huidige omstandigheden, maar haar permanent te maken. Zooals het gesteld is, ben ik het met de Regeering eens, dat een regeling, zooals wij die op het oogenblik kennen en zooals deze in de ordonnantie is vervat, niet geschikt is voor normale omstandigheden, maar niettemin geloof ik toch, dat een soortgelijke regeling, als in deze ordonnantie is vervat, voor normale, voor vredesomstandigheden van buitengewoon nut zal kunnen zijn.

In dit verband is genoemd de instelling van rijksbemiddelaars. Welnu, de commissie zal, overeenkomstig de voorgestelde ordonnantie, in de gevallen van een collectief ontslag, of een collectieve vermindering, min of meer optreden als rijksbemiddelaar. Wanneer wij dit systeem uitwerken en juist door de werking van de ordonnantie ervaring krijgen in de toepassing van het instituut van rijksbemiddelaars, lijkt het mij jammer, wanneer wij deze ervaring, zoodra de huidige omstandigheden zijn afgeloopen, overboord gooien, en die ervaring niet onderbrengen in een nieuwe regeling voor rijksbemiddelaars.

Ik zou de wenschelijkheid onder de aandacht der Regeering willen brengen ook dit vraagstuk nog eens in beschouwing te nemen en de zaak niet af te wijzen alleen op het feit, dat een dergelijke behoefte thans nog niet zou zijn gebleken.

Een zaak van minder belang, althans uiterlijk, is de kwestie van den naam van het instituut, dat met deze aangelegenheden zal worden belast. De Regeering wenscht dat instituut te noemen „commissie voor arbeidsaangelegenheden". Het afdeelingsverslag suggereert om niet het woord „commissie" te bezigen, maar het woord „kamer" of „raad". De Regeering vermag niet in te zien welke voordeelen aan een dergelijke naamsverandering verbonden zouden zijn. Er is inderdaad een voordeel aan verbonden, dat niet in geld is uit te drukken, of in eenige andere waarde. Het woord „commissie" is bruikbaar voor onnoemelijk veel instituten, terwijl de woorden „kamer" en „raad" een meer beperkte beteekenis hebben gekregen. Wij hebben een raad van justitie, een raad voor de scheepvaart, een kamer van koophandel. Dit zijn meer beperkte rechtsinstituten waarvoor een afzonderlijke benaming bestaat. Ik zie in de werkzaamheid van de commissie voor arbeidsaangelegenheden een zekere rechtswerkzaamheid. Ten aanzien van art. 14, als ik mij niet vergis, zal de commissie in arbeidsaangelegenheden, naar mij voorkomt, rechtspreken.

In dit verband zoek ik dan ook vergelijking met den raad voor de scheepvaart en den raad van justitie en dan zou ik ook aan deze commissie den naam van „raad voor arbeidsaangelegenheden" willen geven. Ik hoop, dat dit instituut, dat nu door deze bijzondere omstandigheden in het leven zal worden geroepen in een anderen vorm een wat langer leven zal hebben dan de Regeering op het oogenblik meent; en dan is het dubbel gewenscht wanneer het instituut niet bekend blijft staan als een commissie, maar dan zal de naam bijvoorbeeld van „raad voor arbeidsaangelegenheden" beter passen in het benamingsysteem, dat wij hier in Indië hebben. Het is om deze reden, dat ik, al kan ik niet aantoonen, welk voordeel aan deze verandering van naam is verbonden, toch wil bepleiten den naam „commissie voor arbeidsaangelegenheden" te veranderen in „raad voor arbeidsaangelegenheden.

Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord maakt mij erg bang, dat de Regeering de werkzaamheden van deze

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tussehen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Blaauw.)

commissie, van dit instituut, ietwat te licht aanslaat. Uit Haar antwoord ten aanzien van artikel 3 bijvoorbeeld blijkt, dat de commissie voor het grootste gedeelte zal bestaan uit ambtenaren van de departementen van Justitie en Economische Zaken, d.w.z. actief dienende ambtenaren van deze departementen, aan wie de arbeid, door deze ordonnantie vereischt, boven hun normale werkzaamheden zal worden opgedragen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben erg bang, dat wanneer dit instituut zijn werkzaamheden to the point zal willen uitoefenen, de betrokken leden dat niet zullen kunnen doen terloops bij hun huidige werkzaamheden, althans niet, wanneer de leden van deze commissie, voorzoover zij niet uit het particuliere worden gerecruteerd, ambtenaren zijn met een volwaardige taak. In dit verband zou ik dan ook willen bepleiten om in de eerste plaats tot leden in deze commissie te doen benoemen eventueel oud-ambtenaren, oud-rechterlijke ambtenaren en ex-B.B.-ambtenaren, die zich geheel aan deze taak zouden kunnen wijden. Ik noem hier eenige categorieën ambtenaren, maar het is in het geheel niet de bedoeling, dat dit een beperkte beteekenis zal hebben. Bovendien zou ik, wanneer de Regeering deze taak alleen zou willen opdragen aan actief dienende ambtenaren, willen vragen, waarom in dit verband uitgesloten zijn ambtenaren van de rechterlijke macht. De Regeering zegt zelf, dat de commissie zoo goed mogelijk een onpartijdig en deskundig karakter moet dragen. Deze onpartijdigheid wordt in de eerste plaats hier te lande wel vertegenwoordigd door de rechterlijke macht. De ambtenaren van de departementen zijn n.l. wel niet partijdig maar toch niet geheel onafhankelijk. Het komt mij nu van het grootste belang voor, dat ook deze commissie zoo onafhankelijk mogelijk staat, zoowel tegenover de werkgevers en de werknemers als tegenover de Regeering. Als zoodanig komen dunkt mij in de eerste plaats in aanmerking ambtenaren van de rechterlijke macht. Ik zou nu willen vragen, hoe de Regeering hierover denkt.

Bovendien is er gevraagd, wien de Regeering zich denkt als voorzitter van dit instituut. Deze vraag omzeilt de Regeering eenigszins, d.w.z. Zij zegt alleen, dat het niet in de bedoeling ligt als voorzitter en plaatsvervangend voorzitter ambtshalve functionarissen aan te wijzen. Maar wat ligt dan wel in de bedoeling? Ik meen deze vraag wel te mogen stellen, omdat o.a. in het orgaan van den Plantersbond verondersteld wordt, dat het in de bedoeling van de Regeering ligt — of althans heeft gelegen — dit voorzitterschap op te dragen aan den directeur van Justitie.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat ligt niet in de bedoeling!)

Dat ligt dus blijkbaar niet in de bedoeling. Doch misschien heeft het wel in de bedoeling gelegen en dan zou ik willen vragen op grond waarvan de Regeering daarvan is afgestapt. Misschien is de reden hierin gelegen, dat in het huidige ontwerp aan den directeur van Justitie een bijzondere bevoegdheid is toegekend, die, wat het systeem betreft, niet meer aansluit met het presidium van de commissie als zoodanig.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Inderdaad!)

Mijnheer de Voorzitter! In dit verband heb ik dan op dit punt al een antwoord gekregen. Doch mijn nieuwsgierigheid gaat niettemin nog een weinig verder. Ik weet n.l. nu alleen, dat de directeur van Justitie niet tot voorzitter zal worden aangewezen en waarom niet, doch ik weet nog niet, in welke richting de Regeering zich de vervulling van dit voorzitterschap en ondervoorzitterschap denkt, terwijl het voor den Volksraad toch van eminent belang is, ten aanzien van deze belangrijke punten eenige inlichtingen te ontvangen.

Tenslotte heb ik tegen de samenstelling van de commissie nog een ander bezwaar.

Deze commissie zal voor een deel worden samengesteld uit vertegenwoordigers van werkgevers en voor een deel uit vertegenwoordigers van werknemers. Deze vertegenwoordigers zullen, wanneer collectieve ontslagen of verslechtering van de arbeidsvoorwaarden worden voorgesteld, mede recht spreken in aangelegenheden, die hun rechtstreeks aangaan, met andere woorden de werkgevers zullen recht spreken in werkgeversaangelegenheden en -belangen. Ik ben geen bewonderaar van een dergelijk instituut en in het bijzonder niet van de opname van werkgevers-vertegenwoordigers in deze commissie.

(De heer Kolkman: Waarom nu weer dit verschil hier te maken?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hier met mijn betoog de werkgevers willen behoeden voor iets, wat misschien in de verkeerde richting gaat en wel om de volgende redenen. Wanneer een werkgever in deze commissie zitting heeft, zal hij in sommige gevallen mede recht moeten spreken over aangelegenheden, die zijn medewerkgever aangaan. Die medewerkgever nu kan een vriend van hem zijn, maar hij kan ook een vijand zijn.

(De heer Smit: Dat komt niet veel voor.)

Hij kan ook een concurrent zijn, en dat houd ik tegenover den heer Smit staande: zulks kan zeer goed en zal ook wel vaak voorkomen. Men brengt dan een dergelijken werkgever toch wel in een zeer moeilijke positie. Wij zijn nu eenmaal niet allen menschen van de allerhoogste orde en wanneer zoo'n werkgever te oordeelen krijgt over de belangen van zijn medewerkgever, die tevens zijn concurrent is, ontstaat een figuur, die in de rechtsbedeeling onder alle omstandigheden juist wordt vermeden. De Regeering erkent dat zelf op een andere plaats ook. Zij begint met te zeggen, dat in die commissie zooveel mogelijk zitting moeten hebben onpartijdigen en deskundigen. Maar deze werkgever is misschien wel deskundig maar niet onpartijdig.

Bij artikel 6 erkent de Regeering in Haar antwoord op een desbetreffende opmerking in het afdeelingsverslag, dat de commissie, indien zij voor haar onderzoekingen de medewerking verlangt van derden, in het bijzonder van concurreerende bedrijven, daarbij met voorzichtigheid moet te werk gaan. Die voorzichtigheid zal in veel grooter mate moeten worden betracht, wanneer de concurrent-werkgever in de commissie zit.

Deze onaangename kanten van de zaak vindt men niet, althans in belangrijk mindere mate, wanneer men te doen heeft met werknemers. Ik neem in de eerste plaats aan, dat in het algemeen de werknemer, die in de commissie zijn medewerknemers vertegenwoordigt, niet in moeilijkheden komt, wanneer hij de belangen zal moeten verdedigen van andere werknemers. Daarom zie ik dan ook een verschil in de figuur van den werkgever als vertegenwoordiger in de commissie en de figuur van den werknemer in gelijke functie. Maar aan den anderen kant ben ik wel bereid, wanneer ik bepleit om de werkgevers uit de commissie te verwijderen, ook de werknemers niet te doen vertegenwoordigen omdat zij daarin niet geheel onpartijdig kunnen zijn. De commissie zal dan, zij het wat minder deskundig, toch zoo onpartijdig en onafhankelijk mogelijk kunnen zijn.

Echter zie ik wel in, dat deze commissie geregeld voorlichting noodig heeft van deskundigen en daarom zal een afgevaardigde van de werknemers en een van de werkgevers zeer nuttig werk kunnen verrichten. Dit gemis kan evenwel ondervangen worden door een adviesinstituut, dat aan de commissie kan worden toegevoegd en dat bestaat voor de helft uit werkgevers en voor de andere helft uit werknemers, met een zekere verplichting aan de commissie om bij ieder geval, dat zij te berechten krijgt, het adviescollege van werkgevers en werknemers te hooren.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: En dan een geheel ambtelijke commissie?)

Ik vrees, dat, wanneer ik dit toestem, daaraan een verkeerde uitleg zal worden gegeven. Ik wenscht een commissie

(Blaauw.)

met een publiekrechtelijke bevoegdheid, bestaande uit volkomen onafhankelijke, voor zoover mogelijk, maar althans onpartijdige leden.

(De heer Roep: En „bekwame" leden!)

De heer Roep wil aan mijn amendement toevoegen, dat het ook „bekwame" personen moeten zijn, ik neem a priori aan, dat de Regeering uitsluitend bekwame mannen zal zoeken, maar ik sluit niet uit, dat in de commissie benoemd zullen kunnen worden oud-ambtenaren in den zin als ik zooeven heb genoemd.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dus geen particulieren?)

Eventueel kunnen ook particulieren benoemd worden, mits zij geen werknemer en geen werkgever zijn.

(De heer Soangkoepon: U schakelt op deze wijze de deskundigheid uit.)

Evenals de heer Smit zou ik willen bepleiten om het aantal van 20 werknemers, in artikel 10 genoemd, te verminderen tot 10. Dat zal inderdaad tot gevolg hebben, dat de commissie in zeer vele gevallen preventief zal moeten optreden, maar ik zie daarin een voordeel, want aan den anderen kant zullen de rechtstreeksche werkzaamheden van de commissie minder worden, omdat ten gevolge van de vermindering van het aantal genoemde werknemers het aantal gevallen van individueele ontslagen zal afnemen, zoodat artikel 10 meer zal worden toegepast en artikel 14 minder. Het voordeel zie ik voornamelijk hierin, dat, wanneer de kracht van artikel 10 wordt uitgebreid, niet te snel wordt overgegaan tot het collectief verminderen van de arbeidsvoorwaarden of tot collectief ontslag.

Bij artikel 14 is in het afdeelingsverslag bepleit om ten aanzien van hen, die een militairen dienstplicht vervullen, in het artikel een verbetering aan te brengen in dien zin, dat in artikel 14 niet alleen een regeling wordt getroffen voor hen, die hun militairen dienstplicht vervullen en ontslagen worden, maar ook voor het geval, dat het vervullen van den militairen dienstplicht ten gevolge heeft een verandering van de arbeidsvoorwaarden in ongunstigen zin.

De Regeering acht deze verandering niet noodig, omdat zij dit geval niet voor de hand liggend acht, maar dat lijkt mij toch onjuist. Nu wij met deze materie bezig zijn, moeten wij niet wachten tot dergelijke gevallen zich voordoen. De werkgever zal inderdaad in sommige gevallen dengene, die voor het vervullen van zijn militairen dienstplicht wordt opgeroepen, ontslaan, maar, er kunnen zich ook gevallen voordoen — en ik meen, dat zij zich reeds hebben voorgedaan — dat de werkgever aan den betrokken werknemer niet ontslag verleent, maar met het oog op het feit, dat hij zijn werknemer verliest en in verband daarmede moet voorzien in diens arbeid en daartoe een anderen werknemer moet aannemen, de voorwaarden van dengeen, die den militieplicht vervullen moet, in ongunstigen zin wijzigt, met andere woorden het salaris van betrokkene vermindert. In verschillende gevallen zal met een dergelijke salarisvermindering genoegen moeten worden genomen, maar ik geloof niet, dat wij ten aanzien van dit punt aan de werkgevers een vrijbrief mogen geven en artikel 14 alleen van toepassing mogen verklaren, wanneer de vermindering van de arbeidsvoorwaarden zoover gaat, dat zij ontslag inhoudt.

Immers, wanneer de werkgever de toepassing van art. 14 op dit punt wil uitsluiten, is het een klein kunstje voor hem, niet tot ontslag over te gaan maar de arbeidsvoorwaarden zóó ongunstig te maken dat dit met ontslag gelijkgesteld kan worden.

Bij art. 16 lid 4, dat de verplichting van de werkgevers bevat om een zekere som te storten in het pensioenfonds wanneer de commissie voor arbeidsaangelegenheden dat noodzakelijk acht, is in het afdeelingsverslag een opmerking gemaakt die, ik moet het erkennen, niet geheel tot haar recht is gekomen. In het afdeelingsverslag is gedoeld op de ontoereikendheid van de sanctie, die op dezen plicht van de werkgevers is gelegd eenerzijds en aan den anderen kant op een onaangenaam gevolg daarvan wanneer de werkgever een rechtspersoon is. Het geval kan zich voordoen, dat aan een werkgever door de commissie wordt opgedragen, een zekere som te storten in het pensioenfonds, maar dat de werkgever, die rechtspersoon is, daartoe niet in staat is. In dat geval zal het bestuur niet in staat zijn, die som te storten. Dan zal de bestuurder van de rechtspersoon strafrechtelijk worden vervolgd en kan hij worden veroordeeld tot boete dan wel hechtenis. Het ligt voor de hand, dat dit niet is wat we moeten hebben. In een dergelijk geval zal de individueele bestuurder boeten voor zwakheden van de rechtspersoon. De individueele bestuurder zal de boete hetzij uit eigen zak moeten betalen, hetzij hechtenis moeten ondergaan.

Dat is één kant van de zaak. Maar aan den anderen kant vraag ik mij af: wat schiet het fonds en wat schieten de werknemers ermede op wanneer aan de verplichting van den werkgever om een zekere som te storten in het pensioenfonds niet wordt voldaan en te dien aanzien alleen de strafrechter kan optreden? Voorzoover ik de regeling op het oogenblik zie, valt daaraan niets te doen. De som wordt niet gestort, de werkgever wordt vervolgd. Wanneer hem een boete wordt opgelegd zal deze in 's Lands kas worden gestort, maar het fonds heeft daar geen voordeel van. Wanneer de werkgever hechtenis ondergaat, zal alleen de werkgever misschien voordeel daarvan ondervinden, maar noch het Land, noch het fonds zullen daarbij baat vinden. Ik geloof, dat het noodzakelijk is, hier een executiebevoegdheid op de goederen van den werkgever te openen. Ik neem in het algemeen natuurlijk aan dat, wanneer de commissie den werkgever verplicht tot het storten van een zeker bedrag, zij ook meent, dat de werkgever daartoe in staat zal zijn. Men zal hier een actie mogelijkheid moeten toekennen, hetzij aan het fondsbeheer, hetzij aan de belanghebbende werknemers, om op de goederen van den werkgever de som te verhalen die hier bedoeld wordt.

Tenslotte een enkele opmerking over art. 25 lid 2. Daarin staat dat deze ordonnantie zal blijven werken totdat de Gouverneur-Generaal verklaart, dat daaraan geen behoefte meer bestaat. In het afdeelingsverslag is de suggestie geuit, dit tweede lid te doen vervallen, ten gevolge waarvan deze ordonnantie bij een niet langer bestaande behoefte daaraan zal moeten worden ingetrokken.

Blijkens de memorie van antwoord is de Regeering het hiermede niet eens. Zij zegt (blz. 18, roneo):

> „Nemen die omstandigheden een einde, dan moet ook de ordonnantie buiten werking treden. Het vaststellen van het tijdstip, waarop dit het geval is, moet worden aangemerkt als een daad van uitvoering van de ordonnantie en behoort dus aan den Gouverneur-Generaal te worden overgelaten."

Ik kan dat niet inzien. Wanneer de omstandigheden, die hier bedoeld zijn — dat zijn de buitengewone huidige omstandigheden — een eind nemen, moet niet de ordonnantie buiten werking treden, maar moet zij vervallen en een ordonnantie kan alleen vervallen, wanneer zij door een andere ordonnantie wordt ingetrokken. Bovendien, wanneer de buitengewone omstandigheden niet meer bestaan — en de vraag of dat het geval is, is niet in de eerste plaats opgedragen aan den Gouverneur-Generaal, maar aan deze commissie — zal deze ordonnantie vanzelf buiten werking treden, doordat de commissie haar arbeid niet meer kan vervullen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof derhalve, dat het noodzakelijk blijft om het tweede lid van artikel 25 te doen vervallen. Maar gesteld, dat het inderdaad alleen een kwestie van uitvoering is, dan geloof ik, dat dit dan wel een punt van uitvoering van dusdanig belang is, dat het ophouden van de werking van deze ordonnantie wel aan de medewerking van den Volksraad zou kunnen worden onderworpen.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(De Raad.)
Nu nog een onbeteekenende opmerking. Blijkens de nota van wijzigingen is een nieuw artikel ingevoegd, ten gevolge waarvan vernummering plaats heeft. Door deze vernummering zal in artikel 22 (nieuw) de tweede keer, waarin daarin voorkomt artikel 20, deze vermelding moeten worden gewijzigd in artikel 21. Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat U daartoe zelf de bevoegdheid hebt, maar U had ook de bevoegdheid tot de vernummering, welke in de nota van wijzigingen is opgenomen en juist in verband met het daarin opnemen van die vernummering, vestig ik hier even de aandacht op deze omissie.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Laat mij mogen beginnen met der Regeering dank te zeggen voor de groote aandacht, die Zij besteed heeft aan de verschillende opmerkingen, die in het afdeelingsverslag voorkomen over het voor ons liggende ontwerp tot regeling van bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders. Het ontwerp acht ik van groote principieele beteekenis, hoewel de Regeering er niet die waarde aan toe schijnt te kennen, die ik meen, dat er behoorde aan toegekend te worden. Hoewel toegejuicht behoort te worden, dat de Regeering in deze buitengewone omstandigheden iets schijnt te doen, wat Zij eigenlijk principieel niet juist vindt, meenen we te moeten betreuren, dat Zij eigenlijk slechts aarzelend en schoorvoetend overgaat tot een maatregel, die reeds eerder had moeten worden getroffen. Het gevolg is, dat Zij ook hier wederom komt met een wetgevend ontwerp, dat hoe goed ook op zich zelf en hoe ook een leemte vervullend toch geen onderdeel uitmaakt van een groot plan. In het antwoord der Regeering ontbreekt de groote lijn. De Regeering geeft toe, dat hier wat, zelfs veel te verbeteren valt, maar tegelijk zegt Zij, „dat terugkeer tot normale omstandigheden opheffing van deze regeling ten gevolge zou hebben".

In dit opzicht sluit ik mij aan bij het betoog van de heeren Soeroso en Blaauw. Ik zou willen hebben, dat ook het verband met werkloosheidsbestrijding en ouderdomsvoorziening niet langer werd ontkend. Ik zou er de aandacht op willen vestigen, dat wij hier voor alles behoefte hebben aan breed inzicht en dat noodig is een breede vorm van uitvoering.

De Regeering ontkent op blz. 2 (roneo) van de memorie van antwoord, dat hier te lande ook voor normale omstandigheden behoefte zou bestaan aan een regeling als die welke wij nu in beschouwing nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Zelfs wanneer met normale toestanden bedoeld zouden wezen de vooroorlogsche toestanden, dan zou toch duidelijk kunnen zijn, dat het instituut van rijksbemiddelaars zooals we dat in Holland kenden wel degelijk zijn nut zou hebben. Ik herinner hier slechts aan het bekende conflict bij de K. P. M. dat eigenlijk in latenten vorm nog steeds bestaat. De heer Kolkman heeft gisteren gezegd, dat de Ondernemersbond deze regeling slechts kon aanvaarden voor deze buitengewone omstandigheden. Maar deze gedachte gaat uit van de idee, dat wij wel wederom een wereld zullen krijgen gelijk aan die welke we vóór den oorlog bezaten. Wij zouden dan wederom den ouden strijd kunnen zien herleven tusschen kapitaal en arbeid, tusschen arm en rijk en de vraag rijst voor menigeen, of wij wel zouden doen hieraan mede te werken. De vraag dient gesteld, of ooit terugkeer tot die normale omstandigheden mogelijk en aanbevelenswaardig zal zijn. Ik bedoel de toestanden, waardoor het mogelijk wordt, dat de werkgever wederom geheel eenzijdig de arbeidsverhoudingen zal kunnen vaststellen en eenzijdig zal mogen uitmaken of verslechtering der arbeidsverhoudingen en voorwaarden noodzakelijk is. Mijnheer de Voorzitter! Wij kunnen hierbij eigenlijk toch wel zeggen, dat dan op dit gebied van den arbeid een soort van anarchie zou worden gehandhaafd, hetgeen zeker niet aanbevelenswaardig is.

Mijnheer de Voorzitter! Zien we goed dan zal de tegenwoordige oorlog zeer ongunstige gevolgen hebben, gevolgen, die zeker omvangrijker zijn dan die van den vorigen oorlog en het valt te betwijfelen of wij ooit de maatschappij weder terug zullen zien in haar vroegeren vorm.

De vraag rijst, wat verstaat de Regeering onder normale omstandigheden. Wij kunnen toch wel aannemen, dat hetgeen wij op dit oogenblik normaal noemen, absoluut voorbij is en niet meer terug zal keeren. Indien de Regeering zich niet reeds thans instelt op de groote mogelijkheid, dat de vrede, zelfs de gunstige vrede, geheel andere verhoudingen zal scheppen, m.a.w. dat zij noodwendig met zich zal meebrengen een geheele reorganisatie van het staatkundig en sociaal bestel, dan zal Zij meen ik haar taak niet op de juiste wijze opvatten. Wanneer men dan zou denken aan de tijdelijkheid van deze regeling, is er één troost. In Indië, zoowel als in andere landen heeft n.l. het tijdelijke dikwijls een hardnekkige vitaliteit. En het zou niet de eerste maal zijn, dat een tijdelijk bedoelde regeling een permanent karakter kreeg. Doch ik blijf het betreuren, dat de Regeering bij deze gelegenheid niet de groote lijn trekt ook voor de toekomst en deze regeling niet wil beschouwen als een basis voor een verderen uitbouw van de sociale wetgeving in haar geheel. Want in dit opzicht blijft er nog ontzaglijk veel te doen. Ik sluit mij dan ook aan bij de woorden van die sprekers, die zich hebben uitgesproken voor het oprichten van een departement van arbeid of sociale zaken. De naam doet er niet zooveel toe.

Dat deze regeling niet tot overheidsdienaren behoort uitgebreid te worden is wel te verdedigen, mits maar niet wordt gedacht, dat op dit terrein alles rozegeur en maneschijn is. Er zou hierover nog een en ander te zeggen zijn, doch waar inderdaad eigenaardige bezwaren verbonden zijn aan het toepassen van de artikelen van dit ontwerp op overheidspersoneel zullen we er niet te veel op aandringen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen voorts te moeten opmerken, dat het jammer is, dat de beslissende bevoegdheid in collectieve zaken, in het voorontwerp aan de commissie toegedacht daaruit verdwenen is. Of dit nu het gevolg is van verondersteld beter inzicht of dat dit het gevolg is van eenigen aandrang van ondernemerszijde laat mij betrekkelijk onverschillig. Niet onverschillig laat het mij echter, dat wederom evenals bij de Schepelingen-ongevallen-ordonnantie, een groote bevoegdheid wordt gelegd in de handen van een persoon, wie hij overigens ook moge zijn. Vooral bij vragen als die zich zullen voordoen bij de invoering dezer regeling zullen niet altijd de objectieve inzichten beslissen, wanneer één persoon, de uitspraak in handen heeft. Waar zelfs de rechtbank in belangrijke aangelegenheden steeds uit meerdere personen bestaat en deze meervoudigheid als een hechten waarborg wordt beschouwd van een objectieve rechtspraak, geldt zoo iets toch bij de moeilijkheid der problemen, waarvoor de beroepsinstantie zich ziet geplaatst en meen ik dat meerhoofdige instantie alle aanbeveling verdient.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts wilde ik hier nogmaals op aandringen, dat de werkgevers de uitdrukkelijke verplichting worde opgelegd om den arbeiders de noodige voorlichting te verschaffen. Er ontbreekt nu eenmaal aan de wetskennis van de werknemers veel en in het algemeen juist bij de sociaal meest zwakken. De werkgevers hebben in het algemeen wel juridische raadslieden, de georganiseerde werknemers ook, doch juist waar de slagen vallen zitten de menschen, die niet over dergelijke raadgevers beschikken. Als men nagaat hoeveel er nog ontbreekt aan de kennis van de bestaande regelingen, zou men geneigd zijn elk middel aan te grijpen om de kennis van de nieuw in te voeren regeling zoo veel mogelijk te verspreiden.

(De heer Smit: Maar dan niet door de werkgevers.)

Desnoods middels de werkgevers. Dat is heel goed mogelijk, want ik vertrouw, dat zij wel degelijk de zaken objectief zullen voorbrengen. Het gaat hier inderdaad ook om het vertrouwen en ik meen dat wij hier niet à tors et à travers moeten strijden tegen de werkgevers. Wij gelooven,

(De Raad.)

dat die menschen ook objectief zijn en dat met hen te praten valt.

Misschien, Mijnheer de Voorzitter, is dit een aanleiding die de Regeering er toe brengt om de bedoelde verplichting alsnog in de regeling op te nemen. De Regeering zegt toch ook niet met zooveel woorden, dat er bezwaar bestaat tegen het opnemen van een desbetreffende bepaling.

Waarom zou Zij dit middel niet aangrijpen om te zorgen, dat deze regeling zoo spoedig mogelijk in alle kringen bekend wordt?

Voor ik overga tot het bespreken van enkele punten uit de artikelen, wil ik nog even ingaan op hetgeen de heer Soeroso heeft gezegd over het niet tot bloei geraken van de Indonesische vakvereeniging.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso heeft, der gewoonte getrouw, de schuld uitsluitend gezocht bij de Regeering en bij de ondernemers. Maar hij had de hand ook in eigen boezem moeten steken. Bij de oprichting der Indonesische vakorganisatie zijn twee ernstige fouten gemaakt, die zich onvermijdelijk hebben gewroken. De eerste fout was, dat de vakorganisaties zich te veel met politiek bemoeiden. En politiek moet nu eenmaal voor de vakorganisaties verboden terrein zijn.

(De heer T h a m r i n: Hebt U bewijzen daarvoor?)

De tweede, dat zij zich in het begin te zeer instelden op het begrip staking, en meenden, dat dit in hoofdzaak het doel was van een vakvereeniging. Waar dit niet geschiedt, zooals bij de K. P. M., blijkt dat de factoren, die de heer Soeroso opnoemt plotseling verdwenen zijn.

Dan blijkt, dat er zeer groote mogelijkheden zijn en dat er ook onder de Indonesiërs behoorlijke vakvereenigingen kunnen worden opgericht.

Ik zeg dit niet als een verwijt. Wie de historie van de vakvereenigingen bestudeerd heeft weet dat ook in andere landen deze beide fouten nadrukkelijk en uitdrukkelijk zijn gemaakt. Het is dus om zoo te zeggen een soort van kinderziekte van de vakbeweging, waaraan wij hier te lande nog niet zijn ontgroeid.

Als ik dan nu overga tot het maken van enkele opmerkingen over eenige artikelen, zij het mij bij art. 1 veroorloofd nog even een lans te breken voor de vervanging van het woord „arbeider" door „werknemer". Dat dit een afwijking van de gebruikelijke terminologie in de arbeidswetgeving zou zijn, wil ik gaarne toegeven, maar is dit nu voldoende argument? Meer zou zijn, aan te bevelen om geleidelijk aan het woord „arbeider" uit de wetgeving te doen vervallen en het meer algemeene „werknemer" daarvoor in de plaats te stellen. Dit kan toch geen aanleiding geven tot moeilijkheden en het sluit zich meer aan bij het algemeen geldende gebruik. Het is toch niet absoluut noodzakelijk, dat de taal der wet zich zoo ver mogelijk van het algemeene gebruik houdt. Juist daaruit toch is het te verklaren dat de wet voor gewone menschen dikwijls niet te begrijpen is. Mijns inziens moet de wet zich zoo dicht mogelijk bij het spraakgebruik aansluiten.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van artikel 2 wijs ik erop, dat de 4de alinea van dit artikel zeer belangrijk is, mits zij geen doode letter blijft. Volgens de memorie van antwoord behooren bij de andere werkzaamheden, die aan de commissie kunnen worden opgedragen, het bestudeeren van bepaalde arbeidsverhoudingen of het bemiddelend optreden in een arbeidsconflict. Dit biedt een mogelijkheid tot uitgroei van de commissie. Ik moge er op aandringen, dat deze mogelijkheid ook benut worde. Want, zooals ik reeds zeide, ik zie in deze regeling er eene, die meer permanent zal blijken dan de Regeering zich voorstelt. De practijk zal uitwijzen, dat zij ook in wat men noemt normale verhoudingen haar noodwendigheid zal doen blijken. De eerste stap is er nu en zal door andere stappen gevolgd moeten worden. Dit ontwerp met al zijn gebreken — die trouwens pas in de praktijk duidelijk gevoeld en onderkend zullen worden — is voor mij een mijlpaal in de ontwikkeling der arbeidswetgeving in Nederlandsch-Indië.

In de memorie van antwoord heet het bij de bespreking over artikel 4, dat de commissie niet beschouwd moet worden als een lichaam, waarin werkgever en werknemer hun belangen kunnen doen bepleiten, door hun daartoe aangewezen vertegenwoordigers. De commissie moet deskundig en objectief optreden. Tweeërlei doel moet zij daarbij hebben:

1e. de werknemers moeten niet meer dan strikt noodzakelijk benadeeld worden.

2e. het moet den werkgevers niet onmogelijk gemaakt worden hun bedrijf voort te zetten.

Mijnheer de Voorzitter! Dit ziet er zeer objectief uit, maar tenslotte zal in vele gevallen toch het subjectief inzicht een belangrijke rol spelen ook bij de z.g. onpartijdige vertegenwoordigers.

Ik kom nu op hetgeen de heer Blaauw terzake gezegd heeft. De heer Blaauw heeft ongeveer betoogd, dat in de commissie geen werkgevers en geen werknemers zitting moeten nemen, maar ik geloof, dat dit de waarde van deze regeling belangrijk zou verminderen. Ik meen, dat in de commissie juist het subjectieve inzicht van de twee partijen duidelijk tot haar recht moet komen. Bovendien miskent de heer Blaauw in zijn betoog het groote belang, dat beide partijen met elkaar spreken op voet van gelijkheid. Wij hebben reeds eenige ervaringen op dit gebied en dan blijkt heel duidelijk dat in een commissie waar werkgevers en werknemers met elkaar kunnen spreken onder leiding van een vertegenwoordiger der Regeering tot zeer positieve en zeer nuttige resultaten kan worden gekomen. Het zou dan ook niet te verwonderen zijn als juist in een commissie waarin werkgevers en werknemers opgenomen zijn door overleg wordt gekomen tot een voor beide partijen volkomen aanvaardbare oplossing.

(De heer B l a a u w: Dat alles kan bij mijn suggestie.)

Inderdaad, maar men moet niet vergeten, dat wij gereed staan om voor de vakvereeniging een positie te veroveren in de wetgeving en dan is het van groot belang, dat de vakvereeniging kan meespreken. Een adviseerende stem blijft altijd maar een adviseerende stem en een stem, waarmede inderdaad macht wordt uitgeoefend heeft een veel grootere waarde.

Bovendien kan men aannemen, dat zij, die in de commissie zitting zullen nemen, een dergelijk groot verantwoordelijkheidsgevoel zullen hebben, dat zij volledig voor de beslissing van de commissie zullen blijven staan, ook, wanneer die tot stand is gekomen door gemeenschappelijk overleg. Men moet de genomen beslissing kunnen verdedigen tegenover de menschen, wien het aangaat. Een grooter wantrouwen zal bij de benadeelde partij blijven bestaan bij een volledig onpartijdige commissie, dan tegenover een uitspraak van de commissie, waarin ook de tegenstrijdige meeningen vertegenwoordigd zijn.

Ik kan daarom tot mijn leedwezen met de idee van den heer Blaauw niet meegaan.

Noch van de vertegenwoordigers der werknemers noch van die der werkgevers is te verwachten, dat zij hun persoonlijke gevoelens plotseling kwijt zullen raken, maar juist door de samenwerking kan men dikwijls tot betere resultaten komen, dan wanneer de vertegenwoordiging te beperkt is. Er zullen steeds twee partijen in deze commissie zijn, maar het directe overleg, dat in dezen plaats zou hebben, kan tot beter inzicht voeren.

Naar aanleiding van artikel 5 meen ik gerechtigd te zijn tot twijfel over de gedachte of de idee van eenige decentralisatie op dit gebied niet noodig zal blijken. Intusschen wensch ik mijn definitief oordeel, evenals over andere onderdeelen, op te schorten tot de regeling eenigen tijd gewerkt heeft. Het is misschien wel goed dat er vaste regelen bestaan, voor en aleer tot decentralisatie op dit gebied wordt overgegaan.

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(**Janssen.**)

Ten aanzien van art. 6 schaar ik me aan de zijde dergenen, die bepleiten de beslissing niet aan den directeur van Justitie over te laten in het geval, genoemd in alinea 5. M.i. behoort de commissie in elk geval eerst te beslissen welke maatregelen behooren te worden genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan me in vele opzichten aansluiten bij hetgeen door den heer Smit reeds is opgemerkt. Zoo ten aanzien van zijn idee, dat de commissie en niet de werkgever behoort uit te maken of een regeling bij haar behoort te worden voorgebracht. Het verzoek dat de heer Smit in dit verband deed wil ik met klem onderstrepen.

Eveneens ondersteun ik zijn voorstel om in art. 10 het getal 20 te vervangen door 10. Ook dan draagt dit getal een ietwat willekeurig karakter, doch een belangrijk grooter aantal werkgevers komt dan onder het bereik der ordonnantie. Voorts beveel ik zijn suggestie aan om in den aanhef van art. 10 de woorden „verband met'' te doen vervallen.

Ten aanzien van de bepalingen van art. 16 schaar ik me onomwonden aan de zijde van den heer Smit. Het is nog altijd een niet geheel bevredigende toestand met de pensioenfondsen der verschillende maatschappijen. Toezicht van het personeel bestaat in het algemeen niet en voor belegging en gebruik moet men vertrouwen op het goed inzicht der werkgevers. Maar dan is het toch ook volkomen logisch, dat het risico ook op hen drukt. Zij aanvaarden de volle verantwoordelijkheid, laat hen dan ook de consequenties van die verantwoordelijkheid dragen.

De heer Kolkman heeft een mooi juridisch betoog opgebouwd, maar daarbij geen rekening gehouden met het feit, dat de werknemers geen stem hebben in het beheer van de pensioenfondsen. Degene die het beheer heeft blijft toch ook juridisch aansprakelijk voor de gevolgen van dit beheer. Dat de ordonnantie dit nog eens nadrukkelijk betoont is, naar het mij voorkomt, zeer te loven.

Wat art. 25 betreft, Mijnheer de Voorzitter, wil ik ook nog even bepleiten, dat deze regeling niet wordt opgeheven zonder dat de Volksraad gehoord wordt. Want ook naar mijn meening wordt hier een te goed fundament gelegd voor een sociale wetgeving in uitgebreider zin, dan dat dit zonder nadrukkelijke overweging moet worden weggenomen.

Summa summarum, Mijnheer de Voorzitter, ik juich deze regeling toe. Gebreken heeft zij, ongetwijfeld, maar die zal de practijk tenslotte wel verbeteren. Wat zij voorkomt, is, dat thans geen misbruik kan worden gemaakt van de toestanden om verslechteringen in te voeren, zonder dat zulks dringend geboden is. Ik zie haar niet zoo beperkt als de Regeering; zij is incidenteel, maar zij legt toch het groote principe andermaal vast, dat het recht om loon en andere zaken, voor den arbeider vast te stellen niet het uitsluitend bezit is van den ondernemer, doch dat ook de staat, de vertegenwoordiger der gemeenschap, hier medespreekt en mederegelt. En hierom begroet ik dit ontwerp als een belangrijke stap in de sociale evolutie van Nederlandsch-Indië.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel het jammer is, dat deze ontwerp-ordonnantie eerst zes maanden nadat aan de voorgestelde regeling het meest behoefte bestond, is ingediend, wil ik gaarne verklaren, dat ik met de onderwerpelijke voorziening in beginsel kan instemmen en daarom de indiening van dit voorstel toejuich.

Immers, het is van het grootste belang, te voorkomen, dat door star vast te houden aan de thans geldende bepalingen van het arbeidsrecht bedrijven zouden moeten worden stopgezet, hetgeen vooral in oorlogstijd zeer ongewenschte economische gevolgen zou kunnen hebben en groot nadeel zou berokkenen aan de betrokken werknemers, die ingeval van faillissement niet alleen hun betrekking zouden kwijt raken, maar wier rechten op pensioen enz. tevens in verdrukking zouden komen

Aangezien deze gang van zaken zich echter slechts sporadisch zou voordoen, is anderzijds de bescherming, welke deze ordonnantie den werknemer zal brengen, van aanmerkelijk grooter belang, daar het mijns inziens ontoelaatbaar is, dat allereerst en in de voornaamste plaats op den werknemer de minder goede resultaten van een bedrijf verhaald worden, hetgeen vooral zeer ongewenscht zou zijn, wanneer deze minder goede resultaten het gevolg van de oorlogsomstandigheden zouden zijn. Het „draagt elkanders lasten'' is in deze tijden meer dan ooit noodzakelijk en een van de voorwaarden om dezen oorlog te winnen. Hiervoor bestaat zeker reden bij het bedrijfsleven, hetwelk zijn goede jaren voor een groot deel te danken heeft aan zijn arbeiders, zoodat het wel van een geheel verkeerde mentaliteit zou blijk geven, indien de kwade gevolgen van de oorlogsomstandigheden onnoodig op die arbeiders verhaald zouden worden. Ik wil hier echter direct aan toevoegen, dat gelukkig het overgroote gedeelte van ons bedrijfsleven in deze moeilijke tijden getoond heeft een juist begrip te bezitten van de houding, die het tegenover zijn werknemers heeft aan te nemen, zoodat ik in deze ordonnantie in de eerste plaats een goede bescherming zie tegen die enkele werkgevers, die in deze tijden dat begrip missen.

In verband met het vorenstaande zal het duidelijk zijn, dat het aanbrengen van wijzigingen in de rechtsverhoudingen tusschen werkgevers eenerzijds en werknemers, gewezen werknemers of hun nagelaten betrekkingen anderzijds, welke zouden beteekenen een verslechtering van de positie van laatstgenoemden in verband met de huidige buitengewone omstandigheden, naar mijn meening slechts dan geoorloofd zouden zijn, indien zonder die wijzigingen het voortbestaan van een bedrijf in gevaar zou worden gebracht. Het is m.i. dan ook niet voldoende, dat de in artikel 2 genoemde commissie zal nagaan of, in verband met de minder goede bedrijfsresultaten over een bepaald jaar tengevolge van de oorlogsomstandigheden, wijziging in de positie der werknemers gewenscht of geoorloofd is, maar dat daarbij de geheele positie van het bedrijf, met haar reserves, kaspositie enz. in acht wordt genomen. Aangezien uit de bepalingen van de ontwerpordonnantie niet duidelijk blijkt of ook de Regeering deze opvatting huldigt, zou ik gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen, of hij bereid is dit duidelijk in de ordonnantie tot uiting te doen komen en zoo dit niet noodig wordt geacht, of hij dan bereid is te verklaren, dat in de volgens artikel 5 lid 2 door den directeur van Justitie aan de commissie te geven aanwijzingen of instructie, duidelijk de zienswijze van de Regeering over deze belangrijke aangelegenheid zal worden uiteengezet.

Kan ik mij met de ontwerp-ordonnantie in beginsel vereenigen, op twee belangrijke punten komt mij wijziging gewenscht voor, wijzigingen, die eveneens reeds door mijn geacht medelid, den heer Smit, zijn bepleit, zoodat ik hierover kort kan zijn.

Ook door mij wordt wijziging van de artikelen 2 en 10 wenschelijk geacht in dien zin, dat alle wijzigingen in arbeidsverhoudingen en niet alleen die, welke in verband staan met de buitengewone omstandigheden, aan het oordeel van de commissie dienen te worden onderworpen. Zou dit niet geschieden, dan zou door de werkgevers eenzijdig over de ongetwijfeld veelal moeilijke kwestie, of een wijziging in de arbeidsverhoudingen al dan niet in verband staat met de huidige buitengewone omstandigheden, worden beslist.

Een beslissing van den werkgever, te goeder trouw genomen, kan voor dien werkgever in verband met de in artikel 17 opgenomen strafbepaling onaangename gevolgen hebben, indien de commissie achteraf zou oordeelen, dat de wijziging in de arbeidsverhouding wel in verband staat met de buitengewone omstandigheden, terwijl de werkgever oordeelde, dat zulks niet het geval was.

Wanneer kwade trouw in het spel is, Mijnheer de Voorzitter, zal het voor de commissie moeilijk zijn in te grijpen, indien de werknemers, uit vrees voor latere represailles,

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Janssen.)
zwijgen. Daarom acht ik het zoowel voor werknemers als voor werkgevers van het grootste belang, dat artikel 2 en artikel 10 zoodanig worden gewijzigd, dat alle voorgenomen wijzigingen vooraf aan het oordeel der commissie worden onderworpen.

Om dezelfde reden zou ik de woorden „in verband met den invloed van" en „op zijn beroep of bedrijf" in artikel 14, lid 1 geschrapt willen zien, en tevens in de artikelen 15 en 16 lid (1) de woorden „als gevolg van de huidige buitengewone omstandigheden".

Wat de in artikel 11 voorgeschreven procedure betreft, zou ik het volgende willen opmerken. Het komt mij wel zeer ongewenscht voor, om de commissie, die door het onderzoek van haar voorgelegde kwesties, door het verhoor van getuigen en deskundigen, door haar kennis van zaken, de aangewezen instantie is om ook beslissingen te nemen, slechts de rol van bemiddelaar tusschen twee partijen te geven en de beslissing over te laten aan den directeur van Justitie, die òf het onderzoek en verhoor opnieuw zal moeten beginnen, òf op de stukken zal hebben te beslissen. Het zal wel duidelijk zijn, dat de directeur van Justitie, die de behandeling van de hem ter beslissing voorgelegde aangelegenheid niet heeft meegemaakt, niet het inzicht kan hebben als de commissie zelf, terwijl bovendien de directeur van Justitie door zijn drukke werkzaamheden wel zelden in staat zal zijn zelf zijn beslissing voor te bereiden, zoodat hij dit aan een van zijn ambtenaren zal moeten overlaten, hetgeen de voorgestelde procedure des te meer ongewenscht maakt.

Niettemin hebben de door de Regeering in de memorie van antwoord aangevoerde argumenten tegen het beslissen van de commissie in eerste en laatste instantie mij overtuigd, dat zulks aanleiding zou kunnen geven tot groote moeilijkheden. Daarom zou ik de Regeering dan ook in overweging willen geven — en hier sluit ik mij dus geheel bij den heer Smit aan—, artikel 11 dusdanig te wijzigen, dat ook hier, evenals in artikel 14 lid 3 is bepaald, de commissie het beslissingsrecht krijgt, met dien verstande echter, dat van die beslissing hooger beroep bij den directeur van Justitie mogelijk zal zijn, indien de beslissing der commissie niet met instemming van den betrokken werkgever genomen is.

Wanneer de Regeering met deze voorgestelde wijziging accoord zou gaan, acht ik het van groot belang, dat als voorzitter der commissie iemand optreedt, die door den aard van zijn werkzaamheden, noch direct, noch indirect met de belangen van werkgevers of werknemers te maken heeft. De wensch van den heer Blaauw om de geheele commissie uit onafhankelijke, neutrale leden te doen bestaan, acht ik practisch niet mogelijk.

Het heeft mijn volledige instemming, Mijnheer de Voorzitter, dat in de artikelen 15 en 16 de rechten van hen, die pensioenen, onderstanden of andere periodieke dan wel éénmalige uitkeeringen genieten of in de toekomst daarop aanspraak kunnen maken, worden beschermd.

Zoolang de oorlogsomstandigheden voortduren, acht ik het gewenscht, dat, tenzij de financieele omstandigheden van een bedrijf zulks onmogelijk maken, de gewezen werknemers of hun nabestaanden volledig hun uitkeeringen ontvangen, omdat daarvan als regel hun bestaan afhankelijk is. Al kan ik het met den heer Kolkman eens zijn, dat een vrijwillige hulp aan hun vroegere werknemers voor de werkgevers aangenamer zou zijn, instede van de te bieden hulp te reglementeeren, toch moet niet vergeten worden, dat ook op dit punt de ordonnantie de bedoeling heeft, te kunnen optreden tegen die werknemers, die in hun moreele verplichting om ex-werknemers bij te staan, te kort schieten.

Niettemin acht ik het gewenscht, Mijnheer de Voorzitter, dat deze materie door de Regeering nog eens terdege in studie wordt genomen en dat binnen korten tijd een regeling kan worden tegemoet gezien, waarbij evenals zulks voor levensverzekeringen is geschied, zoo noodig met regeeringssteun, de

(Kan.)
rechten van hen, die pensioen of onderstand genieten of daarop in de toekomst aanspraak hebben, meer definitief worden geregeld.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nogmaals willen aandringen op opname in deze ordonnantie van een bepaling, waarin het verbod van ontslag wegens het moeten vervullen van militairen of burgerdienstplicht, wordt vastgelegd.

Het door de Regeering aangevoerde argument, om zulks niet te doen, namelijk omdat het denkbaar kan zijn, dat een arbeider tegen zulk een ontslag geen bezwaar heeft, acht ik met den heer Smit wel zeer weinig steekhoudend. Immers zou bepaald kunnen worden, dat in zulk een geval ontslag slechts mogelijk zou kunnen zijn met toestemming van den werknemer.

Mijnheer de Voorzitter! Het vervullen van dienstplicht beteekent voor de dienstplichtigen reeds een zeer zware last, vooral wanneer in aanmerking wordt genomen, dat in oorlogstijd de kans dat men zijn leven voor het vaderland zal moeten offeren groot is. Ik meen dan ook, dat het onnoodig is er op te wijzen, hoe onbillijk en onjuist het is, dat zij, die aldus hun plicht vervullen, hun betrekking kunnen kwijtraken. Ik dring er dan ook bij de Regeering op aan, in deze het voorbeeld van de Engelsche regeering te volgen door zulk een ontslag onmogelijk te maken.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals aan zoovele geachte medeleden komt het ook mij voor, dat het in de Regeering te prijzen is, dat Zij het aan de orde zijnde voorstel bij den Volksraad heeft ingediend.

Van schoorvoetendheid van de zijde der Regeering, om met dit voorstel bij den Volksraad te komen, heb ik in de stukken niets kunnen ontwaren. Ik kan dus niet met den heer De Raad meegaan, waar dit geachte medelid zulks heeft geponeerd.

Dat komt misschien, omdat ik te objectief hiertegenover sta!

Mijnheer de Voorzitter! Met den heer Smit juich ik het toe, dat de Regeering in Haar memorie van antwoord heeft toegezegd, dat ook in de commissie zullen worden opgenomen zoowel Indonesische als Chineesche leden.

De spil, waarom de materie, in het voorstel belichaamd, draait, is de commissie. De samenstelling van deze commissie is al belicht door vele leden. Wanneer ons geacht medelid, de heer Blaauw, in dit verband zegt, dat het niet juist is, in de commissie zitting te doen nemen afgevaardigden — om het zoo maar eens te zeggen — van werkgevers en werknemers, doch wel hen in een adviescommissie als adviseurs te doen fungeeren, dan komt het mij voor, dat inderdaad daarvoor veel te zeggen valt. Immers, hoewel daarvoor hoogstaande personen zullen worden uitgezocht, lijkt het mij toch moeilijk zonder meer te veronderstellen, dat de leden-werknemers en werkgevers in bepaalde kwesties niet diametraal tegenover elkaar zullen staan. Dan zal de beslissing vallen bij de ambtenaren, die in de commissie zijn benoemd.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Blaauw, zeide van deze ambtenaren, dat zij wel onpartijdig zullen zijn en kunnen zijn, doch dat zij niet als onafhankelijk zullen kunnen worden beschouwd. Al zou ik deze veronderstelling van ons geacht medelid niet geheel willen onderschrijven, vast staat toch wel, dat het, wanneer de werknemers en werkgevers tegenover elkaar zullen staan, aan de ambtenaren zal worden overgelaten om beslissingen in de voorgebrachte kwestie te nemen.

(De heer Smit: Wat komt er dan van een overleg terecht?)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ons geacht medelid even geduld had gehad, zou ik ook over dat overleg gesproken hebben en ons geacht medelid mijn zienswijze terzake hebben doen kennen. Overleg zal plaats vinden, wanneer in die commissie zitting zullen hebben personen van de practijk, zoowel werknemers als werkgevers.

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kan.)
Mijnheer de Voorzitter! Dan zouden die leden, wanneer hier inderdaad overleg voor oogen staat niet door de Regeering moeten worden benoemd, doch door de betrokken partijen moeten worden afgevaardigd. Dan is er meer zekerheid, dat men van beide zijden kan verwachten, dat zij zich zullen neerleggen bij de beslissingen, door de commissie genomen. Dan is er ook sprake van overleg. Doch wanneer de leden door de Regeering worden uitgezocht, is er niet te ontkomen aan een klacht van de zijde der betrokken partijen, dat zij die personen niet als hun vertegenwoordigers beschouwen.

(De heer Smit: Dat hangt er maar van af, wie de Regeering tot leden benoemt.)

Dat is juist het voorname punt in deze kwestie, doch de meeningen verschillen op dit punt steeds, zelfs wanneer zij den heer Smit zouden aanwijzen.

(De heer Smit: Dat moet ik inderdaad tegenspreken.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik herhaal: zelfs wanneer zij den heer Smit zouden aanwijzen.

(De heer Smit: Dan zullen de meeste werknemers daarmede accoord gaan.)

Mijnheer de Voorzitter! Zelfvoldaanheid is een deugd en ik begrijp volkomen, dat ons geacht medelid, de heer Smit zoo zeker is van zijn zaak, dat hij er van overtuigd is, dat de meerderheid — niet allen, Mijnheer de Voorzitter, — zich zal neerleggen bij de beslissing, die ook mogelijk juist met de medewerking van den heer Smit genomen is.

De praktijk heeft uitgewezen, dat dergelijke commissies wel goed werk kunnen verrichten. Er is dus evenveel voor als tegen de plannen aan te voeren, welke de Regeering bij het samenstellen der commissie in het voorstel heeft neergelegd.

Verder is er nog bezwaar gemaakt tegen de hoogere instantie, de inschakeling van den persoon van den directeur van Justitie.

Ons geacht medelid, de heer Janssen, heeft zooeven ook verklaard, dat zijns inziens een enkel persoon hiermede niet kan worden belast. Hiertegen wil ik opmerken, dat in de meest belangrijke zaken als hoogste instantie wordt genoemd: de Gouverneur-Generaal. Zouden wij uitgaan van de praemisse, dat men wel vertrouwen mag hebben in de intègriteit van den directeur van Justitie, al is een mensch in den volsten zin van het woord nimmer onafhankelijk, dan kan naar het mij voorkomt geen bezwaar worden gemaakt tegen het voorstel om in hoogste instantie de beslissing te leggen in handen van den directeur van Justitie.

Ik meen, dat de heer Blaauw hier gezegd heeft, dat het niet juist is, den Gouverneur-Generaal het recht te verleenen, deze ordonnantie te doen vervallen en dat een nieuwe ordonnantie daarvoor noodig is. Ik weet niet of het juridisch onjuist is, wat de Regeering hier voorstelt. Wij zullen dat straks wel van den Regeeringsgemachtigde vernemen. Ik wil echter wel opmerken, dat elke ordonnantie aan een bepaalden tijd kan worden gebonden, bijvoorbeeld voor een reeks van jaren, dan wel door in de ordonnantie een bepaalde instantie te noemen, die den werkingsduur van de ordonnantie kan doen beëindigen.

Er is hier bepleit, hetgeen de Regeering zich voorgenomen heeft te doen ten aanzien van de werknemers en de werkgevers te doen uitvoeren door een nieuw in te stellen departement. Ik geloof, dat het in dezen tijd in de Regeering moet worden gebillijkt, dat Zij niet onmiddellijk komt met de instelling van een departement. Als daaruit moet worden geconcludeerd, dat de Regeering slechts schoorvoetend ertoe overgaat deze voorstellen bij den Volksraad in te dienen, dan lijkt mij dat argument toch wel erg gezocht.

De Regeering heeft gezegd, dat deze voorstellen zoowel in het belang van den werknemer als den werkgever zijn. Het komt mij voor, dat meer gelet is op de belangen van de werknemers. Het is immers juist, dat het in deze moeilijke periode gemakkelijker is de werknemers te doen lijden onder de maatregelen, welke de oorlogstoestand heeft teweeg gebracht. Er

(C. C. van Helsdingen.)
is zoowel van werknemers als van werkgeverszijde aan de Regeering hulde gebracht voor het indienen van dit voorstel, bij welke hulde ik mij gaarne aansluit. Het spreekt dus vanzelf, dat ik mijn stem zal geven aan dit voorstel maar tevens met belangstelling tegemoet zie hetgeen de Regeering op de hier voorgebrachte bezwaren zal aanvoeren.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Er zijn in het afdeelingsverslag en ook door enkele voorgaande sprekers aangelegenheden aangesneden, die natuurlijk wel betrekking hebben op het al dan niet geldend arbeidsrecht, maar met het voorliggend ontwerp strikt genomen niets te maken hebben. Ik noem bijv. de al dan niet noodzakelijkheid van een departement van arbeid — waarvoor ik overigens veel voel — of wel een nader te regelen arbeidsrecht voor Indonesische werknemers of wel een ruimere toepassing van de huidige arbeidswetgeving op Indonesiërs en verder een sterkere bezetting van het kantoor van arbeid, met name van de arbeidsinspectie. Deze kwesties liggen zoover buiten het ontwerp, dat het mij ongewenscht lijkt ze hier te behandelen. Zij hooren eerder thuis bij een begrootingsbehandeling.

Het voorliggende ontwerp — wat men ook over draagwijdte en omvang denken moge en hoezeer men ook met de Regeering wat den opzet betreft, van meening moge verschillen — is een flink brok sociale wetgeving, waarvoor der Regeering dank moet worden gebracht. Voorzoover ik weet, is het te danken geweest aan eigen initiatief der Regeering. Ik geloof ten minste niet, dat een buitenlandsch of Nederlandsch voorbeeld Haar tot navolging dreef en ook niet, dat suggesties van de betrokken werkgevers en werknemers Haar tot dezen stap brachten.

Is deze veronderstelling juist, dan past hier een woord van hulde aan het kantoor van arbeid, aan hetwelk zoo vaak — en niet altijd ten onrechte — gebrek aan initiatief wordt verweten of aan andere overheidsinstanties, die het ontwerp hebben voorbereid. De overheid deed, wat der overheid was. In de stukken wordt telkens gesproken over het algemeen belang, dat der Regeering bij dezen opzet tot richtsnoer strekte. Ik zie het liever anders en van hooger standpunt dan het „algemeen belang", omdat het hier gaat en ging om meer dan een „belang" alleen, omdat het hier gaat om het beoefenen van „sociale gerechtigheid." Onbewust wellicht heeft de Regeering hier gevolg gegeven aan een Bijbelsche uitspraak, dat „gerechtigheid een volk verhoogt."

De Regeering zag hier, hoe de zeer bijzondere omstandigheden, waarin het bedrijfsleven kwam te verkeeren, door de afsnijding van Nederland, voor vele bedrijven zeer ernstige gevolgen met zich bracht, die soms —, vaak wellicht zelfs —, hen tot den rand van den afgrond brachten: breuk van de handelsrelaties met het moederland, financieele moeilijkheden, gebrek aan kasmiddelen, noodzakelijk geworden bezuinigingen, besparing op materieele en personeele uitgaven, dus verlaging van arbeidsloonen, stopzetting van pensioens- en onderstandsuitkeeringen, veeltijds noodig om het hoofd boven water te houden.

Anderzijds door toepassing vooral van de laatstgenoemde middelen, verslechtering van positie van personeel — actief dienenden en gepensionneerden of onderstandtrekkenden —, ontslagen, drastische verzwaring van arbeidsvoorwaarden voor de andere medewerkers in het productieproces, de werknemers.

De Regeering zag méér — en met voldoening —: dat vele werkgevers sociaal begrip toonden, op redelijke wijze trachtten de belangen van het bedrijf èn die van de werknemers met elkander te verzoenen, te komen tot een billijke oplossing. Misschien heeft ons geacht medelid, de heer Smit, gelijk, dat de geruchten van de komende regeling reeds op velen een preventieve uitwerking uitoefenden.

(C. C. van Helsdingen.)

Anderzijds zag de Regeering — en dit met onwil — dat er ook werkgevers waren — en diè zijn het altijd die overheidsbemoeienis noodzakelijk maken — die een betreurenswaardig gemis aan sociaal besef toonden; die maar al te gemakkelijk en te snel grepen naar maatregelen, welke de belangen der werknemers in ernstige mate schaadden, méér dan de toestand der bedrijven onvermijdelijk maakte.

Toen begreep Zij, dat op haar een groote en grootsche taak rustte: om sociale gerechtigheid te bevorderen; eenerzijds niet het minst en vooral om de economisch zwakkeren, de werknemers te beschermen tegen die groep van werkgevers, die met hun belangen speelde of althans niet voldoende daarmede rekening hield en anderzijds toch ook rekening houden met de belangen der werkgevers. Haar doel mocht niet zijn om in àlle gevallen de positie der werknemers te beschermen, zelfs ten koste van het bedrijf. Dat ware onrecht tegen dat bedrijf. Zij erkent:

> „dat wijziging van de positie der werknemers in ongunstigen zin in een aantal gevallen wel onvermijdelijk zal blijken."

Immers, het zou kunnen zijn, dat

> „de positie van een bedrijf zoo slecht is (geworden) dat voortzetting op den bestaanden voet uitgesloten moet worden geacht en ook de toekomst voor het bedrijf geen perspectieven opent."

Welnu, dan kàn het een daad van sociale gerechtigheid zijn, dat de positie der werknemers moet worden verslechterd, dat zelfs afgeweken wordt van „dwingende" bepalingen van het arbeidsrecht (bv. ten aanzien van den opzeggingstermijn).

Maar..... gewaakt moet worden, dat het subjectief en wellicht verkeerd inzicht van de betrokken werkgevers en ook de vaak te constateeren eigenbaat hunnerzijds hen ertoe brengt om te lichtvaardig maatregelen te nemen, die hun medewerkers in het productieproces òf ruïneert, òf tot een lager levenspeil terugstoot, zonder dat de positie van het bedrijf zulks rechtvaardigt.

En daarom juich ik het toe, dat de Regeering het noodig en onvermijdelijk achtte om Harerzijds contrôle uit te oefenen op maatregelen op personeelsgebied die een werkgever tot stand wil brengen. Die contrôle wil Zij nu uitgeoefend zien door een commissie — of, zooals ons geacht medelid, de heer Blaauw het voorstelt te noemen, een raad — van ten hoogste 22 leden (voorzitter en plaatsvervangend-voorzitter inbegrepen), die nu toezicht zal hebben te houden — aldus artikel 2 —

> „op de wijzigingen, welke in verband met de huidige buitengewone omstandigheden mochten worden gebracht in de rechtsverhouding tusschen werkgevers eenerzijds en arbeiders, gewezen arbeiders of hun nagelaten betrekkingen anderzijds",

waarin o.m. een even groot aantal vertegenwoordigers der werkgevers als der werknemers zal worden benoemd.

Het is goed, dat de Regeering in Haar memorie van antwoord nog eens heel duidelijk stelt, dat door laatstgenoemd desideratum de commissie allerminst wordt een

> „lichaam, waarin werkgevers en werknemers hun belangen kunnen doen bepleiten door hun daarvoor aangewezen vertegenwoordigers; integendeel, deze zijn in de commissie opgenomen als de bij uitstek deskundigen voor de behandeling der voorgebrachte zaken".

Immers — en dáárin ligt de grootste waarborg voor een dergelijke beslissing — de commissie moet „zoo goed mogelijk een onpartijdig en deskundig karakter dragen en moet zich bij de behandeling van zaken zooveel mogelijk op het standpunt van het algemeen belang stellen."

Wij zouden ook hier weer liever willen spreken van „gerechtigheid beoefenen". Moeten er uit het bedrijf worden uitgestooten, welnu, dan behoort, zoolang de werkloosheidverzekering en -fondsen nog niet of niet voldoende functionneeren de overheid ze op te vangen door middel van andere in het leven te roepen organen, maar mag het bedrijf niet volkomen worden geruïneerd of bloedeloos worden gemaakt door het alleen te doen dragen de financieele gevolgen van deze diepingrijpende wereldgebeurtenissen.

Ik kan mij dan ook geheel vereenigen met den opzet van de samenstelling dier commissie, dat de numeriek grootste plaats zal worden ingeruimd aan volkomen onpartijdige en toch deskundige leden, die in hoofdzaak niet zullen behooren tot de vertegenwoordigers der werkgevers- en arbeidersbelangen; dat hiertoe ook zullen behooren ambtelijke leden, benoemd uit de ambtenaren van de departementen van Justitie en Economische Zaken maar ik spreek nogmaals de hoop uit, dat men voor deze commissie ook in aanmerking zal brengen — de Regeering gaf op een desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag geen antwoord — personen, die juist in dezen tijd, nu het vertrek naar Nederland afgesneden is, hier als gepensionneerden vertoeven en nog fit en bekwaam zijn om hun volle toewijding aan deze mooie taak te geven. De heer Blauw wees daar reeds op, en gaarne ondersteun ik de door hem aangegeven suggestie om ook vooral rechterlijke ambtenaren in die commissie te benoemen.

Daarbij ware inderdaad ook aandacht te schenken aan de door ons geacht medelid, den heer Kolkman, geopperde suggestie: dat het een eisch van goede rechtsbedeeling is, dat degene, die het vooronderzoek heeft meegemaakt niet in de vierschaar rechtspreekt, die de zaak te behandelen krijgt. Vanzelfsprekend behoort dit in gelijke mate te gelden voor werknemers- als voor werkgeversorganisaties.

Er worden aan deze commissie groote bevoegdheden toegekend; — ik noem er slechts enkele: het recht onderzoekingen in te stellen; getuigen en deskundigen voor zich te doen verschijnen en te hooren; inzage te nemen van boeken en bescheiden, en medewerking te eischen (artikel 6). En die bevoegdheden zijn dringend noodig, wil de commissie kennis krijgen van den stand van het bedrijf en van de motieven, die den werkgever tot een bepaalden maatregel zouden dwingen. Maar één bepaling mis ik — ons geacht medelid, de heer Smit, wees daar reeds op — namelijk, dat de commissie gerechtigd is „desgewenscht" die getuigen en deskundigen onder eede te hooren. Op een desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag antwoordde de Regeering, dat Zij „geen aanleiding vindt voor te schrijven, dat getuigen en deskundigen onder eede moeten worden gehoord". Ligt in dat „moeten" de onwil der Regeering, omdat Zij de commissie ook in dit opzicht meer vrijheid wil laten, waarom bepaalt Zij dan niet dat deze „desgewenscht" onder eede kunnen worden gehoord? Wie toch maar eenigszins op de hoogte is van dergelijke onderzoekingen, weet, dat niet zelden daaraan weinig waarde moet worden toegekend, omdat bij gebreke aan zoodanig voorschrift de commissie niet gerechtigd was den eed te vorderen en zij het lijdzaam moest ervaren, dat kennelijk onware gegevens werden verstrekt.

Dat overigens voor deze eedsaflegging dezelfde vervangende regeling in de plaats zal moeten treden als is voorgeschreven bij Staatsblad 1920 No. 69 spreekt van zelf.

De taak der commissie is in verschillende opzichten streng beperkt; in de eerste plaats door het verband, dat gelegd wordt tusschen de voorgestelde of genomen maatregelen en de huidige bijzondere omstandigheden. Ik kan begrijpen, dat van verschillende zijden erop aangedrongen wordt om dit verband te laten vallen en alle wijzigingen in de arbeidsverhoudingen voor deze commissie te brengen. Maar, is deze sterke afwijking van het normale recht en de normaal aangewezen middelen om de nakoming ervan te verzekeren, te rechtvaardigen met een beroep op het feit, dat de grens niet altijd scherp te trekken zal zijn? Is dan niet te verwachten, dat de werkgever het zekere voor het onzekere zal nemen en om aan de strafsanctie van artikel 17 te ontkomen het oordeel der commissie inroept? Bovendien, terwijl het normale recht zijn

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(C. C. van Helsdingen.)

gelding kan verkrijgen door uitspraken van rechters over den geheelen archipel verspreid, die sinds jaar en dag een vrijwel vaststaande jurisprudentie kunnen volgen algeheel, of ze gebruikend als waardevolle richtlijn, ...

(De heer Smit: Hoe lang doen die rechters daarover?)

Dat is inderdaad een bezwaar, maar wanneer de commissie over een geval te oordeelen krijgt, en alle gevallen bij die eene commissie komen, zal dit ook niet zoo snel gaan als de heer Smit waarschijnlijk verwacht, al geef ik toe, dat het sneller zal gaan dan bij de rechterlijke macht.

Ik herhaal dus: terwijl het normale recht zijn gelding kan verkrijgen door uitspraken van rechters over den geheelen archipel verspreid, die sinds jaar en dag een vrijwel vaststaande jurisprudentie kunnen volgen algeheel, of ze gebruikend als waardevolle richtlijn, zou hier de te Batavia zetelende commissie — een eisch van zeer groote beteekenis voor het verkrijgen van eenheid in de toepassing van bevoegdheden, die kunnen worden uitgeoefend met volkomen terzijde stelling van het normale geldend recht — een zoodanigen overvloed van zaken te behandelen krijgen, dat men noodgedwongen zou moeten overgaan tot een decentralisatie, die schadelijk moet zijn voor de eenvormige toepassing van een ordonnantie, die opgezet is als een tijdelijke voorziening, verband houdende met de bijzondere omstandigheden.

Iets anders is echter, de eerste beslissing, of het collectief ontslag of de collectieve wijziging der arbeidsvoorwaarden verband houdt met die omstandigheden, uitsluitend te laten aan den werkgever. Zijn bereidheid om het al dan niet vallen onder deze kwalificatie over te laten aan de beoordeeling der commissie, zal stellig worden vergroot, indien de commissie van alle gevallen „kennis'' draagt en wel, doordat de werkgever verplicht wordt, ook die gevallen, waarin hij dat verband niet aanwezig acht en hij de door hem gewenschte maatregelen op zijn risico neemt, ter kennis te brengen aan de commissie, die dan zelfstandig zal beoordeelen of het inzicht van den werkgever juist is. Door deze bekendstelling van alle ook door hem „genomen'' — en niet alleen de „voorgenomen'' — maatregelen, wordt zijn bevoegdheid als werkgever niet ingekort, maar wordt het der commissie gemakkelijk gemaakt, begaan onrecht te herstellen, en wordt de nauwgezette naleving dezer ordonnantie sterk bevorderd.

Ik wil dus de bevoegdheid van den werkgever niet inkorten; hij kan — als hij meent dat te mogen doen met inachtneming van deze ordonnantie — de door hem gewenschte maatregelen nemen, zonder het oordeel der commissie af te wachten, maar de verplichting tot kennisgeving zal hem dubbel voorzichtig doen zijn, opdat hij zich niet in de vingers snijde.

In algemeenen zin kan men deze commissie zeker niet noemen een rechterlijk college.

Haar taak valt in twee scherp gescheiden gedeelten uiteen:

een preventieve, waarbij de commissie veeleer een „bemiddelaarsrol'' speelt en

een repressieve, waarin de commissie meer als „rechter'' optreedt en dwingende uitspraken geeft, die de werkgever zal hebben na te leven en welker naleving van den gewonen rechter kan worden gevorderd.

De preventieve taak wordt geboren bij:

a. collectieve beëindiging van de dienstbetrekking van alle of een gedeelte der arbeiders;

b. collectieve wijziging in ongunstigen zin in de arbeidsvoorvoorwaarden van alle of een gedeelte der arbeiders (art. 10);

terwijl het tweede lid onder dat collectief nog begrijpt de beëindiging van die betrekkingen of wijziging van arbeidsvoorwaarden

„in afzonderlijke gevallen, tusschen welke kennelijk een zoodanig verband bestaat, dat zij als uitingen van eenzelfde wilsbesluit moeten worden beschouwd,''.

De werkgever, die meer dan 20 arbeiders — met andere leden zou ik willen vragen, of dit niet te veel is en of dit aantal niet tot b.v. 10 zou kunnen worden teruggebracht — in dienst heeft, zal zulke maatregelen „in verband met de huidige buitengewone omstandigheden'' niet mogen nemen, dan na vooraf de commissie — en hier komt het preventieve karakter van de commissoriale werkzaamheid tot uiting — daarin te hebben gehoord.

Natuurlijk zullen er verschillen van inzicht rijzen over de vraag: wanneer er sprake is van „collectief'' ontslag en van „collectieve'' wijziging der arbeidsvoorwaarden.

Maar nog moeilijker wordt de uitbreiding van dit begrip. Wanneer zal men tusschen afzonderlijke gevallen zoodanig verband aannemen, „dat zij als uitingen van eenzelfde wilsbesluit moeten worden beschouwd''?

Dienaangaande geeft de memorie van antwoord een mooi voorbeeld. Gevraagd was: of ontslag wegens N.S.B.-gezindheid onder de bepaling van artikel 14 — het repressief optreden der commissie — zou vallen. De Regeering redeneert nu zoo:

> „Zulk een ontslag kan zeer zeker in verband staan „met de huidige buitengewone omstandigheden''; echter is het moeilijk denkbaar, dat het in verband staat „met den invloed van de huidige buitengewone omstandigheden op het bedrijf of beroep'' van den werkgever. Hieruit volgt, dat wanneer een werkgever aan een arbeider individueel ontslag verleent op grond van N.S.B.-gezindheid bij dien arbeider, het bepaalde bij artikel 14 niet van toepassing is: op dat ontslag blijft het normale arbeidsrecht toepasselijk. „Collectief'' ontslag (in den zin van de onderhavige regeling) van alle arbeiders of een deel daarvan op grond van N. S. B.-gezindheid is vrijwel ondenkbaar, aangezien de N.S.B.-ers in een bepaald bedrijf uit arbeidsoogpunt beschouwd wel nimmer een collectiviteit zullen vormen. Uit dien hoofde zal van toepassing van artikel 10 e.v. bij ontslag van N.S.B.-ers wel nimmer sprake zijn.''

Er is hier alle aanleiding om wel degelijk te spreken van toepassing van artikel 10 en/of van artikel 14. Immers het wilsbesluit is er: Ik wil geen N.S.B.-er in mijn dienst hebben in verband met de huidige buitengewone omstandigheden. Alle afzonderlijke gevallen van ontslag — zoodra van het gewezen lidmaatschap blijkt — worden door ditzelfde wilsbesluit gemaakt tot een collectief ontslag in den zin van artikel 10 lid 2.

Zelfs zou men de afzonderlijke gevallen van ontslag — die niet zouden kunnen worden gebracht onder artikel 10 lid 2 — nog kunnen brengen onder artikel 14, zoodat op deze ontslagen niet het normale arbeidsrecht, maar deze bijzonder sociale maatregel van toepassing zou zijn.

De Regeering ontkent, dat het in verband zou zijn te brengen met den invloed van de huidige buitengewone omstandigheden op het bedrijf of beroep van den werkgever. Onder die „huidige buitengewone omstandigheden'' moet ook worden begrepen de niet zelden onevenwichtige, onredelijke, haat en achterdocht, die het groote publiek heeft tegen gewezen N. S. B.-ers, die zelfs twee of drie jaren geleden nog lid waren dier — vaak door hen niet als zoodanig onderkende — landverraderlijke organisatie en hoe menig werkgever durft in het belang van zijn zaak het niet aan om zulke personen onder zijn personeel te handhaven, omdat hij den „invloed dier omstandigheden'' op zijn bedrijf vreest? Zou dan hier geen grond aanwezig zijn voor een beroep op artikel 14?

In het geval van collectief ontslag of wijziging der arbeidsvoorwaarden treedt de commissie als bemiddelaar op: moet zij na zich volledig op de hoogte te hebben gesteld van den stand van het bedrijf, de motieven tot het nemen van den maatregel beoordeelen of die maatregel gerechtvaardigd is en met den werkgevers in overleg treden — al dan niet een of meer werknemers gehoord, men mag verwachten, dat als regel ook de getroffen werknemers zullen worden gehoord — om èn werkgevers en arbeider zijn rechtvaardig deel te geven.

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(C. C. van Helsdingen.)
Is de maatregel onvermijdelijk? Worden belangen èn van de werkgevers èn van de werknemers voldoende belicht en daarmede rekening gehouden? Is de voorgestelde oplossing de beste, de meest doeltreffende? Of is wellicht een bevredigender oplossing mogelijk? Zoo tracht ze met den werkgever tot overeenstemming te komen. Is die overenstemming er niet, dan beslist de directeur van Justitie.

Ik moet erkennen, dat ik aanvankelijk ook liever had gezien, dat de commissie hier ook als rechter optreedt en zelf de beslissingen neemt, al dan niet in overeenstemming met den werkgever, maar geleid door haar inzicht en rechtsgevoel.

Maar ik erken de waarde van de argumentatie der Regeering op bladzijde 12 (roneo) dat deze beslissingen diep kunnen ingrijpen in de rechtsverhoudingen; dat hier niet alleen sociale belangen, maar ook economische belangen van den Staat op het spel kunnen staan, zoodat de verantwoordelijkheid der Regeering in het geding komt; dat dus niet kan worden volstaan met deskundigheid en onpartijdigheid, maar noodig is „kennis van en zeggingschap over het geheele complex van overheidsmaatregelen met betrekking tot het bedrijfsleven, waaraan ook de toepassing dezer ordonnantie dient gecoördineerd te worden."

Daarom aanvaard ik in de gevallen van artikel 10 de bemiddelaarsrol van de commissie en de uiteindelijke beslissing bij verschil van meening bij het niet-verkrijgen van overeenstemming door den directeur van Justitie. Alleen sta hier deze vraag: kunnen die economische belangen van den staat ook niet in het gedrang komen als er overeenstemming is bereikt, hetzij, omdat men de draagwijdte der overeenstemming niet beseft, hetzij, dat enkelen zijn gezwicht voor de argumenten — niet rekening houdende met de economische belangen van den staat — van enkele der commissie?

Bij deze materie dringt zich nog een vraag op: indien juist is, dat een maatregel, genomen overeenkomstig de voorschriften dezer ordonnantie — dus hetzij bij overeenstemming, hetzij de beslissing van den directeur van Justitie — niet bij den rechter kan worden aangevochten, waarom wordt het dan nog noodig gemaakt, dat de nakoming van dien maatregel voor den rechter kan worden geëischt en wordt niet aan de beslissingen voornoemd rechtskracht gegeven en een grosse daarvan met een vonnis gelijkgesteld overeenkomstig artikel 440 rechtsvordering en artikel 224 Inlandsch reglement? Nog te omslachtig lijkt mij het voorstel van ons geacht medelid, den heer Smit, om van de beslissingen van de commissie en van den directeur van Justitie executoir-verklaring te vragen op grond van artikel 637 rechtsvordering.

Als rechter treedt de commissie meer op in het geval van artikel 14, wanneer het betreft individueele gevallen van ontslag of wijziging van arbeidsvoorwaarden in ongunstigen zin „in verband met den invloed van de huidige buitengewone omstandigheden op zijn bedrijf of beroep". Hier is de arbeid der commissie repressief. Niet de werkgever is „verplicht" vóór het nemen van dien maatregel hem aan het oordeel der commissie te onderwerpen, maar de arbeider is „bevoegd", nadat die maatregel op hem is toegepast, wijziging daarvan bij de commissie te verkrijgen, mits hij dit verzoek doet binnen een maand na dat tijdstip. Ook hier een afwijking van het normale recht, zelfs van het dwingend arbeidsrecht. En de commissie kan na onderzoek eigener autoriteit de rechtsverhouding tusschen werkgever en arbeider regelen, aan welke regeling de werkgever zich dan heeft te houden. Doet hij dit niet dan kan weer nakoming in rechten worden gevorderd.

Ook hier dezelfde vraag als zooeven. Waarom niet dadelijk aan de beslissing van de commissie rechtskracht toegekend? Bovendien is het ook niet noodig, dat de betrekkelijke bepalingen van het reglement op de rechterlijke organisatie, waarin aan den residentierechter, rechtsmacht wordt toegekend inzake arbeidsaangelegenheden evenzeer buiten werking worden gesteld?

(Kerstens.)
In dit artikel zie ik bovendien een noodzakelijke aanvulling op artikel 10. In al die gevallen, dat de werkgever maatregelen neemt op eigen risico, meenende, dat hier geen verband bestaat met de huidige omstandigheden, zal de individueele arbeider allicht van meening met hem verschillen en zich met een beroep op artikel 14 en de daarin genoemden „invloed van de huidige buitengewone tijdsomstandigheden" zich tot de commissie kunnen wenden. Als alle of vele ontslagen individueele arbeiders zulks doen, krijgt de commissie van zelf het geheele geval in zijn vollen omvang onder de oogen en zal zij in de gegevens aanleiding kunnen vinden om nadere inlichtingen bij den werkgever in te winnen en te onderzoeken of hier terecht door den werkgever is beslist, dat hier van een collectief ontslag, enz. geen sprake is „in verband met de huidige buitengewone tijdsomstandigheden".

Aan de in het afdeelingsverslag geopperde bezwaren komt dit artikel dus reeds eenigermate tegemoet, maar liever zie ik artikel 10 aangevuld als ik zooeven aangaf, dat ook van de door den werkgever op eigen initiatief genomen maatregelen mededeeling moet worden gedaan aan de commissie.

Deze ordonnantie ware niet volledig, zonder de overgangsbepaling (artikel 26) juncto het voorschrift in artikel 25, dat deze ordonnantie terugwerkt tot 10 Mei 1940.

Alle ontslagen, zoowel collectieve als individueele, sinds dien datum verleend, alle verminderingen van pensioenen en onderstanden zullen nog kunnen worden onderworpen aan de bemiddeling of rechtspraak van de commissie.

De werkgevers, die op groote schaal deze maatregelen toepassen — wie denkt niet aan de geruchtmakende jaarvergadering van de K. P. M. en de daar geuite klachten en beschuldigingen hieromtrent — zullen goed doen, alsnog voor alle zekerheid — ook al zouden zij meenen, dat die maatregel niet in verband stond met de huidige buitengewone omstandigheden — hun inzicht te onderwerpen aan het oordeel der commissie — die bij de inwerkingtreding van deze ordonnantie wel zal zijn ingesteld. Zij doen verstandig, ten deze geen risico te nemen en zich bloot te stellen aan een vervolging krachtens art. 17 sub *a*.

En wat de individueele ontslagen enz. betreft, we kunnen ons voorstellen, hoe de betrokkenen reikhalzend uitzien naar de vaststelling van deze ordonnantie om alsnog gebruik te maken van de hun gegeven bevoegdheid om met een beroep op deze ordonnantie inzake hun ontslag of verslechtering der arbeidsvoorwaarden of verval dan wel vermindering van onderstanden

„in verband met den invloed van de huidige buitengewone omstandigheden op het bedrijf of beroep van zijn werkgever"

zich te wenden tot de commissie, met het verzoek, daarin wijziging te brengen. En de commissie zal dan ongetwijfeld een ernstig onderzoek instellen of in de voorgebrachte gevallen een beroep op de toepassing van deze ordonnantie gerechtvaardigd is.

Wij hopen hartelijk, dat blijken zal, dat deze ordonnantie aan de gestelde verwachtingen beantwoordt, veel toekomstig onrecht voorkomt en veel geleden onrecht weer opheft en geleden leed verzacht. Als dit resultaat wordt bereikt, kan de Regeering met groote voldoening terugzien op dit stuk sociale wetgeving, dat de sociale gerechtigheid zal hebben bevorderd.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn bedoeling, mij te begeven in beschouwingen over de verschillende detailpunten, die bij deze ordonnantie beschouwing verdienen. Ik zal niet spreken over art. 10 en ook niet over art. 6, art. 14 of art. 25, om deze reden voornamelijk, dat deze artikelen door andere sprekers reeds veel en zeer waardevolle aandacht hebben verworven. Maar ik heb toch het woord gevraagd, omdat ik geloof, dat er nog wel plaats is voor enkele algemeene en een enkele principieele beschouwing.

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kerstens.)

Wat ik voorop wil stellen is, dat wij met dit ontwerp wel een heel eind gevorderd zijn op den weg zoowel naar meer begrip van wat goede sociale wetgeving vereischt als naar goede regelen in concreto; minder ingewikkeld gezegd, ik breng de Regeering en allen, die aan de totstandkoming van dit ontwerp hebben medegewerkt, gaarne hulde voor dezen arbeid. En daarom temeer betreur ik het, dat er nu reeds een misbruik ingeslopen blijkt, waartegen ik goed meen te doen, een waarschuwend woord te doen hooren.

In de pers en ook in de beschouwingen op deze plaats is het voorontwerp in discussie gebracht en het feit, dat van dit voorontwerp is afgeweken. En dit niet alleen; er is zelfs de suggestie aan verbonden, dat de directeur van Justitie, in het algemeen de Indische Regeering, op min of meer onoirbare wijze gezwicht zou zijn voor binnenskamerschen aandrang. Dezen gang van zaken betreur ik.

(De heer Kolkman: Zeer juist.)

Voor mij is het secundair, wie deze handeling op zijn geweten heeft. Voor mij is primair, dat deze gang van zaken gevolgd is.

Deze weg leidt den verkeerden kant op en ik meen, dat het goed is, dat daartegen in deze zaal een waarschuwend woord wordt geuit. Wat toch is het karakter van het tripartite overleg, dat aan de indiening van dit ontwerp vooraf is gegaan? Dat het overleg gaat over een voorontwerp. En aangezien bij dat overleg over een voorontwerp wordt gesproken, is bij voorbaat de mogelijkheid gegeven, dat in het eindontwerp wijzigingen worden aangebracht. Ik meen, dat dit zelfs de bedoeling van het tripartite overleg is, namelijk om het voorloopig ontwerp in breeder verband te toetsen dan in het verband van den ontwerper zelf. Dit impliceert, dat er allerlei wijzigingen aangebracht kunnen worden. Nu lijkt het mij niet fair bij het op tafel leggen van het voorontwerp en daarmede bij het schenden van den vertrouwelijken aard van interne besprekingen te zeggen: „Kijk, hier is een belangrijke wijziging aangebracht. Dat komt omdat die en die partij de Regeering op eenigszins onoirbare wijze heeft beïnvloed." Als men op dien weg zou voortgaan, zou men een van de belangrijkste factoren van sociale wetgeving, waarvoor ik hier altijd gepleit heb, n.l. den vertrouwelijken aard over en weer, het leven moeilijk maken.

Ik meende dit vooraf te moeten laten gaan en kom nu aan een tweede algemeen en voor mij het belangrijkste punt. Ik neem daarvoor de rede van den heer Kolkman, welke hij gisteren heeft gehouden, als uitgangspunt. Wanneer ik dat doe, stel ik er prijs op te verklaren, dat ook in de rede van den woordvoerder van de Economische Groep menig accent te beluisteren valt, dat onmiskenbaar een vooruitgang beteekent bij wat hier in vroeger jaren, toen ik ook lid van dit college was, van de zijde van die groep wel eens ten beste werd gegeven. Ik stel dit met erkentelijkheid en waardeering voorop. Toch zou het mij liever zijn geweest, wanneer de Economische Groep nog wat verder over de brug had willen komen; wanneer zij namelijk twee dingen, welke de heer Kolkman gisteren met zooveel nadruk op den voorgrond heeft gesteld, geheel anders had kunnen zien. Welke zijn deze twee dingen? Ik zal ze voorlezen. Hij stelt, dat het verschaffen van bevoegdheden als de onderhavige zijn uitsluitende rechtvaardiging slechts kan vinden in de buitengewone omstandigheden, waarvoor de wereld in oorlogstoestand ons stelt. En hij voegt hieraan toe, en daar gaat het mij vooral om (stenografisch verslag blz. 1156):

> „Met nadruk worde hier dan ook geponeerd, dat de thans in discussie zijnde regeling, gelet op haar uitzonderlijk karakter, slechts acceptabel is voor den uitzonderlijken oorlogstijd waarin wij nu leven."

Ik herhaal nog eens, dat hier aan den eenen kant vooruitgang te bespeuren is. Mij heugt nog als de dag van gisteren — het was op 16 Juni 1935 om nauwkeurig te zijn —, dat de toenmalige voorzitter van den Ondernemersbond bij de behandeling van de handelscontrôle-ordonnantie begon met te zeggen, dat de overheid geen bevoegdheid heeft, in te grijpen in het economische, in het bedrijfsleven. Ik meen, dat de heer Van Mook gisteren in zijn ter gelegenheid van zijn eerepromotie gehouden rede op deze zelfde uitspraak zinspeelde.

Nu zijn wij in ieder geval zoover, dat niet meer principieel de bevoegdheid van het overheidsingrijpen wordt ontkend. Dat is een enorme vooruitgang, dat kan niemand ontkennen. Ik zou echter gaarne hebben gezien, dat die vooruitgang nog wat sneller was gegaan. Ik vind namelijk, dat er heelemaal geen buitengewone omstandigheden, geen noodtoestand toe noodig is om een regeling als deze te treffen. Ik stel integendeel, dat ook onder normale omstandigheden een lichaam van dezen aard — ik zeg dus niet een lichaam precies als thans hier ter sprake is — noodig is.

En ware dat zoo, dan zouden in buitengewone omstandigheden als de huidige, niet lichamen als het onderhavige met zulke uitzonderlijke en zorgvuldig afgebakende bevoegdheden noodig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Mijns inziens bewijst het in het leven roepen van een commissie als deze onder de tegenwoordige omstandigheden juist, dat zij noodig is ook in normale omstandigheden. Als zij er eerder geweest ware, zou zij onder omstandigheden als deze veel gemakkelijker kunnen werken dan de commissie, die thans nog geschapen moet worden.

Het tweede punt, dat mij in de rede van den heer Kolkman getroffen heeft, is het volgende. De geachte spreker heeft gezegd:

> „Het is de bedoeling dat de overheid toezicht houde op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders. Dit toezicht beslaat dus een beperkt gebied, n.l. dat, waarop twee partijen in een zoodanig samenstel van rechten en verplichtingen zijn betrokken, dat naleving daarvan in rechte zou kunnen worden gevorderd en afgedwongen."

Mijnheer de Voorzitter! Zeer sterk wordt hier op den voorgrond geschoven het juridische karakter van de verhouding tusschen den werkgever en werknemer; het juridische karakter van alle rechten en verplichtingen. Ik betreur deze visie zeer. Het is toch veel juister en voor beide partijen — zoo voor het bedrijfsleven als voor de werknemers — veel belangrijker, wanneer de verhoudingen allereerst worden gezien, niet in juridisch, doch in sociaal licht. In het licht van goede maatschap. Veel meer op deze manier dan langs den juridischen weg ontstaat dan in het bedrijfsleven naar beide kanten het gevoel, dat men over en weer voor elkaar onmisbaar is. Veel meer dan wanneer men alles onder rechtsverhoudingen brengt, ontstaat dan bij den arbeider het besef, dat het belang van den werkgever ook zijn — des werknemers — belang betreft en omgekeerd. Dat bereikt men bij het vooropstellen van den socialen, den maatschappelijken aard van de regelingen. Wanneer men begint met alles juridisch te willen stellen, met alles te willen binden aan rechtsverhoudingen en rechtsregelen, ontstaat niet alleen de neiging, doch ook altijd de kans, om tusschen de mazen van dit juridisch net heen te glippen. Dat is nu eenmaal inhaerent aan het stellen van rechtsregelen. Wij hebben in het bedrijfsleven minder behoefte aan rechters, advocaten en rechterlijke ambtenaren, dan aan personen met sociaal inzicht, met een goed gevoel voor maatschap, hetgeen zeggen wil, dat men niet alleen naar het eigen belang moet zien. Een werkgever, die alleen naar zijn eigen belang ziet, is kortzichtig, doch dat is de werknemer in een dergelijk geval evenzeer. De werknemer moet er van doordrongen worden, dat het belang van zijn werkgever als behoorlijke winsten enz. enz. zijn eigen belang eveneens raakt. De werkgever aan den anderen kant moet beseffen, dat een tevreden werknemersstand zijn bedrijf evenzeer ten goede komt als dan werknemersstand zelve.

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kerstens.)

Mijnheer de Voorzitter! Deze ideeën moeten naar mijn meening nog meer tot het gemoed van den werkgever zoowel als van den wetgever in Nederlandsch-Indië doordringen dan tot dusverre het geval is geweest, hoezeer wij ten deze onmiskenbaar op den goeden weg zijn gekomen.

(De heer Soangkoepon: Is dat wel voor verwezenlijking vatbaar?)

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer dit niet voor verwezenlijking vatbaar is, kunnen wij, dunkt mij, beter ieder dispuut in dezen Raad over sociale wetgeving, over beginselen, die de onderlinge verhoudingen in de maatschappij en in den staat moeten beheerschen, achterwege laten. Dan kunnen wij veel beter naar huis gaan of een plaatsje in de rimboe zoeken.

(De heer C. C. Van Helsdingen: Toepassing van het solidariteitsbeginsel.)

Bijvoorbeeld, Mijnheer de Voorzitter; men kan het ook geleerd zeggen. Ik geloof, dat ik na het voorgaande niet meer behoef te verklaren, dat ik het geheel oneens ben met de suggestie van den heer Blaauw, dat in de te creëeren commissie vooral een ruime plaats moet worden ingeruimd aan de rechterlijke ambtenaren en geen plaats moet worden ingeruimd aan de bedrijfsgenooten zelf. Want, zegt de heer Blaauw, deze laatsten zijn er als belanghebbenden bij betrokken en zijn dus eo ipso partij, dus schadelijk. Hier zijn nu de gevolgen van een onjuiste instelling van den geest tegenover een materie als deze.

Ik heb gezegd, die moet sociaal zijn en uitgaan van diepe gevoelens van maatschap en niet van de gevoelens van een bij voorbaat gegeven vijandigheid. Zij moet uitgaan van een bij voorbaat vaststaand gevoel van saamhoorigheid, van organieke samenwerking. Wij moeten niet hebben een tot het bedrijf behoorend lichaam, dat waken moet over verhoudingen als deze, dat eigenlijk buiten het bedrijfsleven staat. Het is van het allergrootste belang, dat in lichamen als deze — of men ze kamer, raad of commissie noemt — menschen zitten die dat bedrijf van binnen en van buiten kennen, niet alleen aan eigen kant, maar ook aan den kant van de wederpartij. Buitenstaanders kunnen hier veel ongelukken maken. Die moeten bijna uitsluitend oordeelen op de stukken en op wat men allemaal gezegd heeft, terwijl het er bij zoo'n gevoelige en delicate materie juist op aankomt, dat men oordeelt op eigen wetenschap en precies weet waar de haas in de peper ligt, waar gevoeligheden schuilen, waar nood bestaat en waar de behoefte ligt.

Het is toch niet erg gevloekt, wanneer men zegt, dat de zaken van het bedrijfsleven in de eerste plaats behandeld en behartigd moeten worden door de bedrijfsgenooten zelf? Er moeten in het bedrijf bedrijfsgenooten te vinden zijn, die op een voldoend hoog peil van verantwoordelijkheid tegenover zichzelf en tegenover anderen staan om aan hen toe te kunnen vertrouwen de behartiging van de belangen, waar hun geheele leven mee samenhangt.

Iets anders is het — en nu kom ik iets dichter bij den heer Blaauw — of niet vroeger of later de behoefte zal ontstaan een dergelijke commissie, raad of kamer, publiek-rechtelijke bevoegdheden te geven. Dat is een andere vraag. Maar die publiekrechtelijke bevoegdheid bij voorbaat te ontzeggen aan de bedrijfsgenooten, omdat zij partijdig en eenzijdig zouden zijn, dat is fataal en leidt m.i. de ontwikkeling van onze sociale wetgeving op den verkeerden weg.

Het is mijns inziens een eisch van goed sociaal beleid, een eisch van goede sociale wetgeving, dat men een zoo groot deel van de zorg van dat bedrijfsleven en de behartiging daarvan overlaat aan de bedrijfsgenooten zelf. Die kennen het. Hun belangen zijn het en het komt er maar op aan bij hen een voldoende verantwoordelijkheidsgevoel en ruimte van blik te ontwikkelen om hun zoo groote verantwoordelijkheid en bevoegdheid te kunnen overdragen.

(Hoedojo.)

(De heer Blaauw: Dus de heer Kolkman mag in die commissie zitting hebben volgens U?)

Dat mag gerust.

(De heer Blaauw: Wat was dan Uw verwijt?)

De heer Kolkman kan inmiddels zoo zeer met den rubberbouw in Deli vereenzelvigd geraakt zijn, dat hij als bedrijfsgenoot, als deskundige in den door mij bedoelen zin kan worden beschouwd.

Men moet niet met dergelijke kleinigheden komen.

(De heer Janssen: De heer Kolkman zal ook heel veel van U geleerd hebben.)

Ik zou de Regeering willen voorstellen, nog eens goed te overwegen, of, als het mogelijk is een volledig deskundige commissie te benoemen, men aan deze commissie niet werkelijk in de practijk, dus ik bedoel los van de ordonnantie, maar in de practijk, die deze zaak vooral goed zal moeten maken, zeer groote bevoegdheden zal moeten geven, uiteraard onder toezicht en laatste verantwoordelijkheid van de overheid. Deze kunnen nooit gemist worden, maar het kan toch zoo, dat van lieverlede bij ieder lid van zoo'n bedrijfsraad het begrip ontstaat: het belang van ons bedrijf, waarin wij met ons geheele gezin leven en werken, nu en in de toekomst, is een zoo groot belang, dat ik het met zorg moet behartigen, niet eenzijdig naar mijn eigen kant, maar zoo breed mogelijk naar alle kanten, omdat het belang en de welvaart van het geheele bedrijf mijn eigen belang zijn.

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil slechts een korte opmerking van informatorischen aard maken.

Bij de invoering van de ontworpen ordonnantie is het de bedoeling de bepalingen van verschillende verordeningen, welke in den aanhef van het ontwerp zijn opgesomd, buiten werking te stellen in de gevallen waarin en voorzoover daarvan bij of krachtens deze ordonnantie wordt afgeweken.

Deze opsomming noemt:

a. het Burgerlijk Wetboek voor Nederlandsch-Indië,
b. de Aanvullende Plantersregeling,
c. de Koelieordonnantie 1931/1936,
d. het Chineesche Arbeidsreglement Bangka,
e. het Chineesch Arbeidsreglement Billiton en
f. de ordonnantie van 3 October 1911 (Staatsblad No. 540) onder „Ten tweede", zooals die sedert is gewijzigd en aangevuld,
g. het wetboek van koophandel.

De bedoeling van den aanhef is volgens de memorie van toelichting vast te stellen, dat de voorschriften der ontworpen ordonnantie en de daarop gebaseerde schikkingen, welke de commissie heeft goedgekeurd en de uitspraken van den directeur van Justitie van kracht zullen zijn, ook al zijn zij in strijd met de bepalingen van de opgesomde algemeene verordeningen, zelfs al zijn deze voorschriften van dwingend recht.

In de opsomming van de buiten werking gestelde verordeningen worden geen andere verordeningen, zooals bijv. het reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch-Indië genoemd. Alle bepalingen van het reglement op de rechterlijke organisatie blijven derhalve bij de instelling met name van de commissie voor arbeidsaangelegenheden nog ten volle van kracht. De krachtens artikel 2 ingestelde commissie is derhalve geen rechterlijk college in de rechterlijke macht in Nederlandsch-Indië.

De volgens artikel 1 van het reglement op de rechterlijke organisatie bestaande gerechten en rechtbanken blijven derhalve in hun vollen omvang en kracht onverkort gelden en ook alle bepalingen van dit reglement.

De beslissingen van de commissie voor arbeidsaangelegenheden en van den directeur van Justitie hebben derhalve het karakter van schikkingen of uitspraken, welke niet de kracht

45ste VERGADERING — DINSDAG 29 OCTOBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Lapian.)
hebben van een vonnis van den rechter. De uitvoering van de krachtens de nieuwe instantie gedane uitspraken heeft, indien zij niet vrijwillig geschiedt, niet anders plaats dan langs den normalen rechterlijken weg.

Hetgeen op pag. 13 (roneo) van de memorie van antwoord voorkomt, dat op de beslissing van den directeur van Justitie geen hooger beroep meer mogelijk is, is voor mij daarom niet geheel duidelijk. Immers, wanneer in de beslissingen van de commissie of de besluiten van den directeur van Justitie een of geen der partijen niet berust, staat, naar het mij voorkomt, de weg naar den gewonen rechter toch nog steeds open.

Verder valt in de volgende alinea op dezelfde pagina nog te lezen, dat indien een maatregel wordt genomen overeenkomstig de voorschriften van deze ordonnantie, de nakoming van dien maatregel voor den rechter kan worden geëischt.

Gaarne zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen of, indien zulks noodig mocht zijn, deze rechterlijke instantie alsdan zonder nader onderzoek te hebben ingesteld naar de juistheid van de beslissing van den directeur van Justitie, deze uitspraak executoir heeft te verklaren, moetende aannemen, dat de zaak reeds van alle zijden belicht is, dan wel eerst zelf een nieuw eigen onderzoek moet instellen.

In het laatste geval wil mij deze procedure een dubbele behandeling van een en dezelfde zaak gelijken.

Tot slot nog het volgende. In verband met het bepaalde in artikel 25 van deze ontwerp-ordonnantie, waarbij zij terugwerkt tot 10 Mei 1940, zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen of het in de bedoeling ligt, alle arbeidsaangelegenheden, waarover de rechter na 10 Mei tot het tijdstip van de afkondiging van deze ordonnantie reeds vonnis heeft gewezen, alsnog te doen onderwerpen aan het oordeel en de beslissing van de nieuwe instelling.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Na kennis te hebben genomen van de opmerkingen van mijn geachte medeleden, de heeren Soeroso en Smit, over deze ontwerp-ordonnantie, zal ik kort zijn en wil ik mij bepalen tot het kenbaar maken van enkele wenschen. Ik wil namelijk pleiten voor opneming van Indonesiërs in de commissie, zoowel voor belangen van werkgevers als voor die van arbeiders, en voorts voor een soepele hanteering van artikel 4. Sub 1 van dit artikel is sprake van behandeling door minstens vijf leden uit de commissie van alle op grond van deze ordonnantie aan het oordeel der commissie onderworpen zaken. Sub 2 leest men verder, dat de optredende leden door den voorzitter zullen worden aangewezen, waarvan minstens één vertegenwoordiger van werkgeversbelangen en minstens één van de arbeidersbelangen.

Mijnheer de Voorzitter! Door den nadruk te leggen op de vertegenwoordiging van minstens één lid voor werkgeversbelangen naast één voor arbeidersbelangen of omgekeerd, is de vrees voor ons Indonesiërs gewettigd — het woord „Aziaten" is hier dunkt mij beter op zijn plaats, daar de particuliere bedrijven het instituut van Aziatisch personeel hebben ingesteld —, dat het arbeidersbelang van deze laatstgenoemde groep in het gedrang raakt.

De heer Soeroso heeft er reeds den nadruk op gelegd, dat de rechtspositie van het Aziatisch personeel zelfs in normale omstandigheden veel te wenschen laat, te meer in deze buitengewone omstandigheden. Dat dus op dit terrein een dank-

(Voorzitter.)
baar werk de commissie te wachten staat voor het minstbedeelde Aziatisch personeel, behoeft geen nader betoog.

In deze buitengewone omstandigheden werd en wordt niet zelden het Europeesch personeel opgeroepen voor de vervulling van dienst-, landstorm-, burgerdienstplichten en andere noodzakelijke diensten. In de naaste toekomst zal dit nog meermalen moeten voorkomen. De arbeid nu, die door de opgeroepenen zal worden neergelegd, zal moeten worden opgevangen en verricht door de achterblijvenden. In bijna alle gevallen wordt hierdoor een zwaardere taak gelegd op de schouders van het Aziatisch personeel. Het achterblijvende Europeesche personeel, als het er nog is, heeft in dit geval nog slechts toeziend werk. Het is niet te ontkennen, dat de werktijden langer worden dan gewoonlijk en dat men dus meer vergt van de werkkrachten van de achterblijvende werknemers. Hierdoor ontstaat een nieuwe arbeidsverhouding. En dit — zoo dient dit bekeken te worden — als gevolg van de buitengewone omstandigheid.

Voor deze optredende gevallen nu vraag ik aandacht. Binnen het raam van de voorliggende regeling lijkt het mij het best, dat de beoordeeling dezer voorkomende gevallen toevertrouwd wordt aan een subcommissie, waarin het Aziatisch personeelsbelang vertegenwoordigd is.

Mijnheer de Voorzitter! Het is daarom niet juist, wanneer men bij de aanwijzing van de optredende leden eener subcommissie te veel den nadruk zou leggen op de gelijkheid van het aantal vertegenwoordigers der werkgevers- en arbeidersbelangen. Men lette ook op de belangen van het Aziatisch personeel.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, het volgende. Naar aanleiding van de opmerking, die meer op een verwijt aan de Indonesiërs lijkt, als zou deze groep de politiek niet van de vakorganisatie kunnen scheiden, hetgeen als oorzaak van de mislukkingen hunner organisatie zou moeten worden beschouwd, moet ik hier een recent geval aanhalen, dat in Balikpapan, bij de B.P.M. heeft plaats gehad. Ik wil hiermede bewijzen, hoe de Indonesiër in de oprichting van vakorganisaties practisch belemmerd wordt.

Een klerk met 11-jarigen dienst werkte op aandringen van eenige collega's in de richting van de totstandkoming van een vakorganisatie onder het Aziatisch personeel. De man werd in zijn werkzaamheid voor bedoelde oprichting niet alleen tegengewerkt, doch zelfs op staanden voet ontslagen waarbij hem slechts twee dagen tijd werd gegund om Balikpapan te verlaten. Als dit niet gebeurde, zouden hem en zijn gezin geen passagekosten worden verstrekt voor de terugreis naar Manado.

Deze kwestie zal ik verder doorzenden aan de Arbeidsinspectie en daarom zal ik er thans verder niet op ingaan. Dit beeld moge voldoende zijn voor mijn geacht medelid, den heer De Raad.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit ontwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, Maandag a.s. te antwoorden?

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord Maandag a.s. plaats hebben.

De vergadering wordt te 11.42 uur v.m. gesloten.

46ste VERGADERING — MAANDAG 4 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stukken. — Beëediging van het nieuw benoemde lid, mevr. J. Ch. Neuyen, geb. Hakker, en rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid, i.v.m. de beëindiging van het lidmaatschap van mevr. Razoux Schultz.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

46ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 4 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Beëediging van het nieuw benoemde lid, mevr. J. Ch. Neuyen, geb. Hakker, en rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid, i.v.m. de beëindiging van het lidmaatschap van mevr. Razoux Schultz. — Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 37 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kasimo, Kloppenburg, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Mogot, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soekawati, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Enthoven.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Telegrafisch bericht van den heer Hoedojo, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 26 October 1940 No. 1x/Kab. ter aanbieding van een ontwerpordonnantie tot nadere wijziging van de instellingsordonnantie van de gouvernementen Sumatra, Borneo en Groote Oost (Ond. **84**).

De stukken worden gedrukt.

2. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 25 October 1940 No. 11 houdende mededeeling, dat is vastgesteld de ordonnantie tot intrekking van de filmordonnantie 1925 en tot vaststelling van nieuwe voorzieningen ter bestrijding van de zedelijke en maatschappelijke gevaren aan filmvoorstellingen verbonden (Zitt. 1939-'40, Ond. **89**).

3. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 29 October 1940 No. 1zx/Kab., houdende mededeeling van het besluit van den Gouverneur-Generaal tot benoeming van mevrouw J. Ch. Neuyen-Hakker tot lid van den Volksraad.

4. Brief van den 1sten Gouvernements-Secretaris van 1 November 1940 No. 2045/B houdende mededeeling, dat het door onvermijdelijke omstandigheden niet mogelijk is geweest de begrootingsrekening der gezamenlijke landsbedrijven over 1939 aan den Volksraad te doen toekomen binnen 10 maanden na afloop van het begrootingsjaar, zooals het 1e lid van artikel 22 der Indische Bedrijvenwet voorschrijft.

5. Als voren van 18 October 1940 No. 1960c/B betreffende de voortzetting van de importeurslicentieering ten aanzien van glas, glaswerk, emaillewaren, rijwielen en rijwielonderdeelen.

(**Voorzitter.**)

6. Als voren van 24 October 1940 No. 2005b/B betreffende de voortzetting van de contingenteering van den invoer van zwavelzuren ammoniak.

De sub 2 t/m 6 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van den Hoofdinspecteur, Hoofd der Staatsspoorwegen van 18 October 1940 No. 27300/40 ter aanbieding van een staat van de op vervoersgebied genomen tariefsmaatregelen in het derde kwartaal 1940.

2. Brief van het verbond van vereenigingen van overheidsdienaren van 25 October 1940 betrekking hebbende op de nieuwe belastingvoorstellen van de Regeering.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende verslagen en periodieken:

1. Rapport inzake een te Batavia op te richten faculteit der letteren, door Dr. I. J. Brugmans.
2. Jaarverslag van den burgerlijken veeartsenijkundigen dienst over 1939.
3. „Geeft acht" No. 13.
4. „Volkscredietwezen", October 1940.
5. „Borani-Bode", October 1940.

De verslagen en periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de beëediging van het nieuw-benoemde lid, mevrouw J. Ch. Neuyen geb. Hakker.

Onder de ingekomen stukken bevindt zich, zooals U gehoord hebt, het benoemingsbesluit van mevr. Neuyen. Tevens is bericht ontvangen, dat zij heeft kennisgegeven de benoeming aan te nemen. Wij kunnen dus tot haar beëediging overgaan. Ik verzoek den adjunct-secretaris, mevr. Neuyen binnen te leiden.

Het benoemde lid legt den voorgeschreven eed af.

De **Voorzitter**: Geachte medeleden! Wij willen een oogenblik onze gedachten bepalen bij deze gebeurtenis, dat ons geacht nieuwste medelid, mevrouw Neuyen, de plaats ingenomen heeft van ons geacht oud mede-lid mevrouw Razoux Schultz.

Mevr. Razoux Schultz deed 15 Juni 1935 als eerste vrouwelijk Volksraadslid haar intrede in onzen Raad. De Gouverneur-Generaal herbenoemde haar voor het nu loopende tijdperk. 8 September 1939 heeft zij ons echter verlaten om haar echtgenoot met Europeesch verlof te volgen. Door de bezetting en afsluiting van Nederland moest zij langer afwezig blijven dan de Gouverneur-Generaal haar kon vergunnen, omdat ons college zooveel mogelijk voltallig behoort te zijn. Daardoor eindigde 14 Augustus j.l. haar lidmaatschap.

Bij de opening van de eerste vergadering der jongste eerste gewone zitting hebben wij jegens haar reeds van onze deelneming getuigd. Wij willen nu geen woorden van afscheid aan haar wijden, omdat de overweldiging van het moederland, en wellicht ook haar oponthoud daar te lande, maar tijdelijk zijn.

Al willen wij thans van mevrouw Razoux Schultz geen afscheid nemen, desalniettemin heeten wij mevrouw Neuyen hartelijk welkom.

Haar intrede in onzen Raad staat dus in het teeken van den oorlog. Deze oorlog is een totale oorlog en een omwenteling naar een nieuwe orde. Minder dan ooit derhalve behoort de

46ste VERGADERING — MAANDAG 4 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Beëediging van het nieuw benoemde lid, mevr. J. Ch. Neuyen, geb. Hakker, en rede van den Voorzitter ter verwelkoming van het nieuwe lid i.v.m. de beëindiging van het lidmaatschap van Mevr. Razoux Schultz. — Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

publieke behandeling van zaken van oorlog en vrede uitsluitend den mannen voorbehouden te zijn en meer dan ooit hebben de vrouwen daarbij haar eigen taak, dragen zij haar deel der verantwoordelijkheid. Dat de vrouwen van Nederlandsch-Indië die aanvaarden, blijkt in het bijzonder bijvoorbeeld uit het werk van de Covim en van de naai-comité's, uit haar diensten aan het Roode Kruis, uit haar hulp bij de censuur, uit haar opleiding in het besturen van vrachtauto's, enz.

Mevrouw Neuyen! Uw academische studie en verdere voorbereiding in Nederland en Uw werkzaamheden op medisch en sociaal gebied gedurende een tiental jaren hier te lande, houden de belofte in, dat U een kundig en toegewijd afgevaardigde zult zijn in onzen Raad. Wij wenschen U toe, dat het Volksraadslidmaatschap U ruimer gelegenheid moge verschaffen mede te werken aan de overwinning van het goede over het kwade en aan de vestiging van een nieuwe orde, waarin het goede blijft overheerschen.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**), als gewijzigd bij nota van wijzigingen (st. 7).

De behandeling is gevorderd tot het antwoord der Regeering in eersten termijn.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Na de schriftelijke gedachtenwisseling en de beschouwingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad kan naar de meening der Regeering worden geconstateerd een groote eenstemmigheid omtrent de hoofdzaken van het voorstel. Algemeen wordt erkend, dat er een regeling noodig is van de strekking als door de Regeering is voorgesteld. Ook de hoofdlijnen van de regeling zijn in het algemeen aanvaard. Er is natuurlijk meeningsverschil omtrent de juiste begrenzing van de werkingsfeer der bepalingen, omtrent bepaalde onderdeelen van de regeling, waaronder zeer zeker belangrijke. Maar groot meeningsverschil is er alleen in visie, in wat men in dezen maatregel wil zien.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is nu niet louter een kwestie van theoretische beschouwingswijze. Het heeft reëele beteekenis, omdat het oordeel over bepaalde punten in de regeling en over de daarvoor gekozen oplossing door die visie wordt beïnvloed.

Mijnheer de Voorzitter! De eerste spreker, Mr. Kolkman, ziet in de ontworpen regeling eene van zeer uitzonderlijken aard, die zeer bijzondere, zeer ongewone bevoegdheden schept tot ingrijpen in het vrije rechtsverkeer en die daarom alleen acceptabel is voor den uitzonderlijken oorlogstijd, waarin wij leven; een regeling, die zeer voorzichtig moet worden gehanteerd, die vooral niet een te grooten werkingsomvang moet hebben en die bestemd is weer geheel te verdwijnen met dien bijzonderen oorlogstoestand.

Een geheel andere visie blijkt uit de beschouwingen bijvoorbeeld van het geachte lid, den heer De Raad. De heer De Raad ziet in de ontworpen regeling iets, wat — zij het in eenigszins anderen vorm — al lang gewenscht is, wat thans door de Regeering schoorvoetend aanvaard wordt, nu het oorlog is; wat een feitelijk onderdeel is van de lang begeerde sociale wetgeving, vergelijkbaar — wat dit gedeelte van de sociale wetgeving betreft — met het Nederlandsche stelsel van rijksbemiddelaars. De heer De Raad noemt de indiening van deze regeling een mijlpaal op den weg naar een toekomst, waarin sociale gerechtigheid verzekerd zal zijn door een complex sociale verzekeringen, een complex sociale maatregelen naar Westersch model, verzekerd ook door een zeer krachtige positie van de vakvereeniging. En typeerend voor die visie van het geachte lid is zijn uitroep naar aanleiding van de bespreking van de samenstelling van de commissie, dat te bedenken is, dat wij — aldus de heer De Raad —, gereed staan voor de vakvereeniging een positie te veroveren in de wetgeving. De ontworpen regeling waardeert de heer De Raad vooral als basis voor verderen uitbouw van sociale wetgeving na den oorlog.

Mijnheer de Voorzitter! Hieraan gaat parallel het betoog van het geachte lid, den heer Soeroso. Ook deze kan het ontwerp alleen waardeeren als overgang naar meer arbeidsrecht voor Indonesische werknemers. Op den weg, dien de heer De Raad voor zich ziet, komt de groep van den heer Soeroso alleen achteraan. In zijn groep nog bijna geen vakvereenigingen; zelfs de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek op de arbeidsovereenkomst niet voor hen van toepassing. Dus Europeesch burgerlijk recht en traditioneele Nederlandsche sociale wetgeving zijn ook het ideaal van den heer Soeroso. De voorgenomen maatregel is in zijn oogen slechts van belang, voorzoover hij dat ideaal nader kan brengen. In deze visie past dan een pleidooi voor de instelling van een departement van arbeid of van sociale zaken, een pleidooi ook door den heer Blaauw gesteund, en wel door dit geacht lid gesteund om eindelijk eens door de sociale voorzieningen heen te komen. Toch is dit een onderwerp, waarvan de heer Van Helsdingen terecht opmerkte, dat het met het aanhangige ontwerp strikt genomen weinig te maken heeft.

Tegen deze visie van de heeren De Raad, Soeroso en wellicht vele andere leden heeft de Regeering bepaald bezwaar. Er is heel wat aan te voeren tegen de meening van het geachte lid, den heer Soeroso, dat voor Indonesische werknemers het Europeesche arbeidsrecht en de Westersche sociale wetgeving, het eerst noodige zijn. De Regeering heeft reeds zoo vaak — en naar Zij meent, zoo duidelijk — uiteengezet, dat het waarachtige belang van die Indonesische werknemers heel andere voorzieningen vereischt, dat Zij er zich van ontslagen mag achten bij dit ontwerp hierop nader in te gaan.

Er is ook heel wat aan te voeren tegen de opvatting van den heer De Raad, dat men nu al beginnen moet met de sociale wetgeving voor te bereiden, voor invoering na den oorlog, wanneer groote veranderingen ook naar de meening van den heer De Raad zullen zijn tot stand gekomen. Mijnheer de Voorzitter! Weet iemand, welke veranderingen dit zullen zijn en is het zoo vreemd te denken, dat onze traditioneele sociale wetgeving op de basis van wat men zou kunnen noemen vooroorlogsche ideologie dan evenmin voor die veranderde omstandigheden passend zou kunnen zijn?

Maar, dit nog daargelaten, in dit ontwerp is een regeling gemaakt teneinde te voorzien in een concrete behoefte, namelijk om het hoofd te bieden aan de thans hier te lande bestaande bijzondere situatie. Die regeling — terecht is dat door den heer C. C. van Helsdingen opgemerkt — is niet ontleend aan eenig Nederlandsch of ander Westersch model, zij is niet gebouwd op eenige ideologie, men beoordeele haar naar wat zij beoogt te zijn, naar wat zij inhoudt en men trachte niet daarin te leggen, wat wellicht zou kunnen passen in een onzeker toekomstbeeld, dat voor het heden geen richtsnoer geeft. Veel beter kan men dus met den heer C. C. van Helsdingen eenvoudig nagaan, welke feiten tot deze voorstellen hebben geleid.

Mijnheer de Voorzitter! Het was kort na den aanvang van den oorlog de maatschappelijke onrust, gewekt door loonsverlaging, door ontslag, door circulaires over stopzetting van pensioenen en onderstanden, het was die maatschappelijke onrust, onder de aandacht der Regeering gebracht van werknemerszijde, zonder dat daaraan verbonden was een bepaald geformuleerd voorstel, die tot dit ontwerp heeft geleid.

Wat de Regeering wenschte was maatschappelijke ontwrichting tegen te gaan, als men wil — om met den heer C. C.

(Directeur van Justitie.)

van Helsdingen te spreken —, rechtvaardigheid te betrachten en dat in de eerste plaats door overleg. De regeling is dus een oorlogsregeling, zooals verscheidene andere regelingen, die in den laatsten tijd in dit college zijn voorgebracht, een oorlogsregeling, zuiver aangepast aan de bijzondere situatie van dit land; het staat te bezien of die regeling minder noodzakelijk zou zijn geweest, indien er meer sociale wetgeving naar oud model zou hebben bestaan, regelingen, die op een situatie, als waarin wij nu verkeeren, in het geheel niet zouden zijn ingesteld.

Wanneer men van deze visie uitgaat, behoeft men den heer Kolkman er geen verwijt van te maken, dat hij de regeling alleen voor den oorlog accepteert, een verwijt van het geachte lid, den heer Kerstens. De heer Kolkman mocht de regeling zoo zien, want zij is ook uitdrukkelijk voor dezen oorlogstoestand gemaakt en de bepaling, dat deze regeling weer zal verdwijnen met dien oorlogstoestand is in dit ontwerp zoo vanzelfsprekend, dat geen bijzondere waarborgen als het hooren van den Volksraad behoeven te worden geëischt.

Kan de Regeering dus op dit punt ook het boeiende betoog van den heer Kerstens niet onderschrijven, groote waardeering heeft de Regeering voor het pleidooi van dit geachte lid, om in tegenstelling met wat de heer Kolkman wenscht, deze materie niet juridisch, maar sociaal te bezien. De Regeering kan er ook mede instemmen, dat men de zorg voor het bedrijfsleven, de behartiging daarvan, zooveel mogelijk overlaat aan de bedrijfsgenooten zelf. Of hieruit nu geconcludeerd mag worden, dat ruime vertegenwoordiging van de werkgevers- en werknemersorganisaties — de heer Kerstens was bereid den heer Kolkman zelfs als bedrijfsgenoot in de Delische rubbercultuur te erkennen, maar dat was misschien maar een grapje — de commissie voor vèrgaande publiekrechtelijke bevoegdheden zou qualificeeren, is een andere vraag.

Maar zeker is het wenschelijk — ik kom hier nog op terug — de groepen van deze bedrijfsgenooten door vertegenwoordigers te laten medewerken aan wat thans hoofdzaak is, alweer in de eerste plaats: overleg.

Dit punt is zeer belangrijk. Wat de Regeering voor oogen staat — en Zij heeft daartoe alle aanleiding — is niet het ontstaan van een serie conflicten, het ontstaan van een serie processen, waarin quasi rechterlijke uitspraken moeten worden gedaan. Hoofdzaak was, dat de Regeering met de werkgever en de werknemers-vertegenwoordigers, die Zij raadpleegde, van oordeel was, dat in dit land geen ontwrichtende maatregelen mogen worden genomen op eigen gezag, zonder overleg met een instantie, met een commisie van, laten we zeggen: vroede mannen.

(De heer Verboom: „Bekwame" mannen!)

Maar in ieder geval een overheids-instantie. Overleg is hoofdzaak en zal vrijwel altijd ook voldoende zijn. Werkgevers, die op winst uit zijn en daartoe onnoodig ontwrichtende maatregelen treffen — het is een voor-oorlogsch beeld, Mijnheer de Voorzitter. Wat we thans hebben zijn bedrijfsleiders met groote zorgen en een groote verantwoordelijkheid wien de toepassing van deze ordonnantie in zeer vele gevallen niet ongewenscht ingrijpen van de overheid, ongewenschte contrôle, bemoeizucht, maar gewenschte leiding —, ja, steun zal zijn.

Maar deze regeling, die dus als kern neemt de verplichting tot overleg met de overheid zou niet àf zijn, indien zij niet zou voorzien in de — zeldzame — gevallen, dat men het niet eens wordt en dan is de beslissing in de zeer belangrijke gevallen van artikel 10 van het ontwerp beter in handen van een verantwoordelijk overheidsorgaan — naar het systeem der Regeering in handen van den directeur van Justitie. Ook hierop ga ik straks nader in.

In het voorgaande ligt besloten het antwoord op vragen als: hoe het nu staat met de sociale regelingen die vóór den oorlog op het program stonden, zooals werkloosheidsverzekering, ouderdomsvoorzieningen enz. enz. Helaas, Mijnheer de Voorzitter, voorloopig valt daaraan niet te denken. In deze zoo onzekere situatie, met deze zoo onzekere toekomst voor oogen vallen er geen concrete plannen uit te werken, althans niet met kans op succes.

In het voorgaande ligt ook het antwoord op de vraag, of nu dan niet eindelijk een nieuw, apart departement van arbeid, desnoods tijdelijk, gelijk het geachte lid, de heer Blaauw, voorstelde, moet worden ingesteld. Ook daaraan valt thans eenvoudig niet te denken. Misschien ook zijn de thans in behandeling zijnde voorstellen een aanwijzing, dat het ook zonder een afzonderlijk departement kan.

In dit verband valt een bijzonder punt van algemeenen aard te bespreken, namelijk de vraag van den heer Blaauw, waarom er nu niet tevens wat gedaan wordt voor de economische zijde van het vraagstuk, voor steun aan nuttige bedrijven, die als gevolg van den oorlogstoestand met den ondergang worden bedreigd.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn suggestie, bij interruptie aan den heer Blaauw gedaan, om dit onderwerp liever te reserveeren voor een andere gelegenheid, bedoelde niet het antwoord schuldig te blijven, indien hij dit hier bij dit onderwerp wenscht. Alleen zal het debat dan toch wel zeer beperkt moeten zijn, omdat dit onderwerp er niet alleen een van economischen aard is, maar — en dat is erger — een onderwerp, dat buiten het kader ligt van het ontwerp. Want in de memorie van antwoord merkte de Regeering reeds op — en dat was niet een voorbijgaan van de betrekkelijke vraag in het afdeelingsverslag, maar het was de reactie daarop — dat, mochten er maatregelen van economischen aard voor bedrijven noodig zijn, naast de sociale maatregelen, die dit ontwerp brengt, daarvoor toch zeker in dit ontwerp geen plaats zou zijn. Deze opmerking is door den heer Blaauw niet weersproken. Men mag, dunkt mij, toch ook wel volhouden, dat een steunregeling, zooals de heer Blaauw zich die dacht, in dit ontwerp niet thuis behoort.

Maar nu het antwoord, dat ook door den Regeeringsgemachtigde voor Justitie kan worden gegeven, want dit antwoord is volkomen veilig. De heer Blaauw vroeg, waarom geen steun wordt gegeven aan bedrijven, die met ondergang worden bedreigd.

Wel, Mijnheer de Voorzitter, er is reeds steun gegeven. Er is steun gegeven aan de copra, de koffie, ten deele ook aan de tabak. Dat beteekent, dat, wanneer het gaat om moeilijkheden van een geheele cultuur, men steun verleent op de voor die cultuur meest geëigende wijze, aan de bedrijven, die tot die groep behooren. Men kan zich ook denken een algemeene regeling voor verspreide bedrijven van verschillenden aard en wanneer het wenschelijk mocht blijken, dat daartoe wordt overgegaan, zal de Regeering dat niet nalaten. Maar voorshands acht de Regeering dit niet noodig.

Voor ik overga tot de artikelsgewijze bespreking van het ontwerp zijn er nog een aantal punten van algemeenen aard, van min of meer principieel belang. Daar is de kwestie van den naam, die aan het nieuwe instituut zal worden gegeven. De heer Blaauw zou dien naam gewijzigd willen zien. Hij zou hier in stede van „commissie" voor arbeidsaangelegenheden willen spreken van „kamer" of „raad" voor arbeidsaangelegenheden. Maar uit de motiveering van deze suggestie blijkt, dat het den heer Blaauw alweer te doen is om een toekomst, een toekomst, waarin dit orgaan iets anders zal zijn dan thans, want de heer Blaauw geeft toe, dat de regeling, zooals ze hier ligt, niet geschikt zal zijn om permanent te worden, dat men zal moeten komen, indien een regeling noodig is, tot een gewijzigde regeling, een regeling b.v. met rijksbemiddelaars, waarin dan een raad of kamer voor arbeidsaangelegenheden zal passen. Maar indien dit zoo is,

(Directeur van Justitie.)

zal men toch ook beter doen, dien nieuwen naam te bewaren tot dien nieuwen tijd en die nieuwe regeling.

Mijnheer de Voorzitter! Van principieel belang en door vele sprekers behandeld is de kwestie van de samenstelling van de commissie. De eerste spreker, de heer Kolkman, gaat accoord met de denkbeelden van de Regeering omtrent die samenstelling, maar maakt daaruit een argument tegen het verleenen aan de commissie van een beslissende bevoegdheid. De heer Blaauw elimineert dit argument weer door een andere samenstelling van de commissie voor te staan. De heer Blaauw ziet in de commissie voor de toekomst, maar ook voor het heden reeds een min of meer rechterlijke functie en hij wil daarom liefst neutrale leden en niet alleen een neutrale voorzitter; hij wil geen vertegenwoordigers van werkgevers- of werknemersbelangen.

De Regeering meent, dat deze opvatting van den heer Blaauw terecht en op goede gronden is bestreden door de heeren Janssen en Kerstens. Het eerstgenoemde lid gaf vooral een practisch argument. Het zal practisch niet mogelijk zijn een commissie samen te stellen, zooals de heer Blaauw zich dat had gedacht en wanneer de voorzitter van deze commissie neutraal is, is dit voldoende. Ook alle leden neutraal maken zal niet goed zijn. Er is geen reden om juist de vertegenwoordigers van de groepen van werkgevers en werknemers uit de commissie te weren. Er zal ook geen keus zijn onder hen, de niet-ambtenaren, die de heer Blaauw zou willen toelaten, particuliere personen, die noch werkgever noch werknemer zijn.

Inderdaad, zoo ziet de Regeering het ook. En de Regeering ziet het ook zooals de andere spreker, dien ik noemde, de heer Kerstens, die juist op het groote belang wees, dat deskundigen, personen, die de bedrijven door en door kennen en personen, die de belangen en de wenschen van de werkgevers en de werknemers kennen zullen deelnemen aan het overleg.

Vaststaat dus voor de Regeering, dat de commissie in elk geval, behalve ambtelijke leden uit de betrokken departementen, zal moeten tellen leden uit de betrokken arbeidsgroepen en — ik zeg dit nog eens ten overvloede — zeker niet alleen uit de betrokken Europeesche groepen, maar evenzeer uit de betrokken Chineesche en Indonesische groepen.

Mijnheer de Voorzitter! Of er dan nog plaats is voor gepensionneerden, het liefst rechterlijke ambtenaren, waarvoor door den heer Blaauw en ook door den heer Van Helsdingen is gepleit? Hiertegen rijst het volgende bezwaar. Het kantoor van arbeid, of liever het departement van Justitie en dat van Economische Zaken zullen in elk geval vertegenwoordigd moeten zijn door actief dienende ambtenaren. Daarnaast krijgt men de deskundigen uit de werkgevers- en werknemerskringen en zoo heeft men dan met een neutralen voorzitter reeds het getal van vijf, dat aangeeft den omvang van het aantal leden, waarmede de commissie zal behandelen de zaken, die bij haar worden voorgebracht.

De voorzitter van de commissie zal inderdaad een neutraal persoon moeten zijn, iemand die noch met de werkgevers- noch met de werknemersbelangen direct of indirect bemoeienis heeft.

De heer Blaauw deelde mede, dat zijn nieuwsgierigheid nog niet bevredigd was en hij toch nog gaarne zou willen weten, afgezien van de negatieve mededeeling der Regeering ten deze, dat niet de directeur van Justitie de voorzitter zal zijn, in welke richting de Regeering dan wel dien voorzitter zou zoeken. De heer Blaauw zal de Regeering ten goede houden, dat Zij zich nog eenigen armslag wil voorbehouden voor de keuze van den juisten persoon, doch ik kan het geachte lid mededeelen, dat althans aanvankelijk de beste oplossing lijkt daarvoor te nemen een zeer ervaren jurist, die gemakkelijk contact zal hebben met den directeur van Justitie. Dat zal dus wel een ambtenaar zijn. Maar wellicht zal de omvang van den arbeid het wenschelijk doen voorkomen, voor dien post te zoeken naar iemand, die geheel vrij gemaakt kan worden, een persoon, die eventueel niet actief dienend ambtenaar is. Dan zou de Regeering er in het geheel geen bezwaar tegen hebben om Haar keuze te bepalen — indien de beschikking over een dergelijke kracht kon worden gevonden — b.v. op een oud rechterlijk ambtenaar, een oud hoofdambtenaar, die in dit land gevestigd blijft, als hij zijn tijd aan deze zaak zou kunnen geven en voor dezen post geschikt zou mogen worden geacht.

Mijnheer de Voorzitter! De samenstelling van de commissie, zooals de Regeering die ziet, is voor Haar niet een beletsel om aan die commissie de bevoegdheid tot bindende uitspraken toe te kennen. Vandaar dan ook, dat de Regeering haar die bevoegdheid wil toekennen voor de individueele gevallen. Het bezwaar, dat de heer Kolkman hiertegen heeft aangevoerd, deelt de Regeering niet. De argumenten, die dit geachte lid heeft aangevoerd, voor een toekenning van die bevoegdheid t.a.v. de gevallen van art. 10, zijn niet de argumenten der Regeering. Voorafgaande bemoeienis van organisatie-vertegenwoordigers met eenig geval, als bijvoorbeeld dat een organisatievoorzitter, die lid zou zijn van de commissie, in zijn kwaliteit van organisatievoorzitter zich voor een bepaald geval zou hebben geïnteresseerd, is naar de meening van de Regeering geen beletsel, want een dergelijke bemoeienis is toch zeker niet te vergelijken met een vooronderzoek, dat bij het eindonderzoek voor den rechter een wraking noodig zou maken.

Het andere argument van den heer Kolkman kan de Regeering niet zwaar tellen, het argument nl., dat men zal moeten komen tot decentralisatie en dat dus de beslissing niet in het belang van de uniformiteit zou moeten berusten bij een centrale instantie, den directeur van Justitie. Vooreerst zal — en dat is ook toegegeven door een van de andere sprekers, den heer De Raad, die aanvankelijk een voorstander was van de decentralisatie —, daar niet aan te beginnen zijn. Men zal zeker niet aanstonds met decentralisatie moeten aanvangen, daargelaten of het wenschelijk zal zijn daartoe later over te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! De argumenten van de Regeering zijn anders! Zij noemde die reeds in de Memorie van Antwoord. Een bij uitstek deskundige ten aanzien van dit onderwerp, de heer Smit, heeft die argumenten sterk genoemd. De Regeering mag hier voor die zeer belangrijke gevallen, die onder art. 10 vallen, de verantwoordelijkheid van de beslissing niet overlaten aan een commissie als deze. Alleen de Regeering en Haar organen, i.c. het departementshoofd, kan overzien, wat in gevallen als deze tenslotte de oplossing zal moeten zijn.

Waarom wenscht men toch zoo gaarne aan die commissie de bevoegdheid tot het doen van bindende uitspraken te geven? Schuilt hierin niet het denkbeeld, dat men aan dien raad, zooals men zich dien later wenscht, een zoo groot mogelijk gezag, groote macht en invloed wil geven? De zaak echter, waarom het gaat, is het behoud van den maatschappelijken vrede en de directe samenwerking van de betrokken regeeringsinstanties is toch van grooter waarde, dan de bedoelde ideologie. Tegen het regeeringsvoorstel om de commissie uitsluitend te belasten met dien zeer belangrijken, zeer moeilijken en tijdroovenden arbeid van het bijeenbrengen der partijen, het overleg plegen en het zoeken van overeenstemming, en de beslissingen wanneer er ten slotte beslist moet worden — te geven aan den directeur van Justitie, zijn toch eigenlijk geen klemmende argumenten aangevoerd.

Klemmend kan men toch zeker niet noemen het argument van den heer Soeroso, dat het uitzonderlijk zou aandoen, indien die directeur van Justitie bij zoo'n uitspraak dan eens meeging met den opposant. Is dat een serieus argument? Evenmin kan de Regeering een overtuigend argument achten dat van den heer De Raad, dat men in onze rechterlijke organisatie de collegiale rechtspraak hooger stelt dan alleenrechtspraak. Het gaat hier tenslotte niet om rechtspraak, maar om beslissingen van het regeeringsgezag en ten aanzien

(Directeur van Justitie.)
daarvan is het collegiale stelsel lang niet zoo hoog aangeslagen als dat dan welicht in onze rechterlijke organisatie het geval was en wellicht ook niet noodig, wellicht niet wenschelijk.

Nu komt de heer Smit met een compromis-voorstel gesteund door den heer Janssen, onder meer behelzende eerst de commissie te laten beslissen en dan den werkgever, indien hij dit wenscht, gelegenheid tot beroep te geven op den directeur van Justitie. De heer Smit heeft daarvoor tweeërlei argument. Het eerste was: In dit systeem zal de directeur van Justitie niet zoo overbelast worden met zaken; dit is misschien om het voor den directeur van Justitie wat aantrekkelijker te maken. Een tweede argument is: De commissie wordt aldus belangrijker. De heer Janssen had een ander argument: Bij het regeeringssysteem moet de directeur van Justitie beslissen naar die beslissing moet dan toch door een ander worden voorbereid — dat kan het departementshoofd toch niet zelf doen — en dan wordt de beslissing zeker minder goed dan wanneer men haar in handen legt van de commissie, die alles zelf heeft onderzocht en gehoord en gezien. Geen van die argumenten kan de Regeering overtuigen.

Het argument van den heer Janssen zou ook in den weg staan aan het gewenschte hooger beroep, maar het is bovendien niet juist, want de voorbereiding voor de beslissing van den directeur van Justitie ligt immers in het onderzoek van de commissie, zooals zij er in zou liggen, wanneer hij in een hooger beroep zou moeten beslissen. Dat de commissie in het aangegeven systeem belangrijker zou worden is juist, maar is geen reden om nu dit systeem te kiezen en of de directeur van Justitie minder arbeid zou krijgen in het systeem van den heer Smit dan in het voorgestelde systeem is nog altijd zeer de vraag.

De Regeering moet dus Haar standpunt handhaven.

In verband met de beslissingen, die zullen moeten worden genomen, zijn er nog enkele andere punten voorgebracht, in de eerste plaats door den heer Smit eenerzijds en door den heer C. C. van Helsdingen anderzijds, namelijk of, waar er hier tenslotte uitspraken komen, waaraan partijen zich hebben te houden en er een verklaring van geen bezwaar door de commissie wordt gegeven, die alweer de zaken voor partijen vastlegt en waaraan dan — indien zulks juist is, en de Regeering acht dit juist — de rechter zich hieraan eveneens te houden heeft — het niet veel eenvoudiger zou zijn, aan te sturen op een executoirverklaring — aldus de heer Smit — die verwijst naar de regeling van arbitraire uitspraken, of nòch eenvoudiger — aldus de heer C. C. van Helsdingen — het verleenen aan deze uitspraken van rechtskracht, evenals aan de grosse eener notarieele obligatie.

Dit zal hier toch niet kunnen, Mijnheer de Voorzitter. En waarom niet? Omdat ons executierecht dit nu eenmaal practisch niet mogelijk maakt. De rechtskracht van de grosse, waarvan de heer Van Helsdingen sprak — hij weet dat zelf veel te goed — wordt alleen toegekend aan de grosse eener notarieele obligatie. Dit is dus beperkt tot notarieele akten, welke betrekking hebben op de betaling van een bepaalde geldsom, die gevorderd worden kan. Hier nu krijgt men uitspraken, welke niet zoo concreet gesteld worden, die eenvoudig een regeling vaststellen, welke in de plaats treedt van een overeenkomst, die tevoren gold. Indien men zich hier niet vrijwillig houdt aan de nieuwe overeenkomst, bij uitspraak van den directeur van Justitie of van de commissie vastgelegd, zal men hier inderdaad den weg van rechte moeten volgen. Maar deze weg zal niet moeilijk zijn, omdat dan zal vaststaan, wat door den directeur van Justitie of door de commissie is vastgelegd, namelijk welke regeling voor partijen zal gelden.

Nog een ander lid besprak dit punt, namelijk de heer Hoedojo, die hierbij juiste beschouwingen gaf. Hij stelde, dat de bepalingen der Rechterlijke Organisatie niet buiten werking zijn gesteld met andere in den aanhef genoemde bepalingen, dat men hier dus niet krijgt een nieuwe rechterlijke uitspraak, dat hier dus de weg van rechten open blijft en moet worden gevolgd, indien men aan de administratieve uitspraak niet vrijwillig gevolg geeft. Wat den heer Hoedojo niet duidelijk was, was alleen, hoe de Regeering nu kon zeggen, dat op de beslissing van den directeur van Justitie geen hooger beroep zou zijn. De Regeering onderstelt, dat de heer Hoedojo hier den weg van rechten ziet als een soort hooger beroep, doch dat is formeel niet zoo, en dus zal men inderdaad de administratieve beslissing van den directeur al dan niet aan hooger beroep kunnen onderwerpen, geheel los van de vraag, of daarnaast de rechter nog moet worden geaddieerd. Dit laatste is het geval, de rechter zal zich hier moeten houden aan de uitspraak van den directeur van Justitie of van de commissie en hij zal dat moeten doen evenals voorheen b.v. de rechter de uitspraak van een huurcommissie ook moest aanvaarden. De rechter zal hier dus niet opnieuw kunnen gaan beoordeelen of men te doen heeft met een verslechtering, met een ontslag in verband met de huidige bijzondere tijdsomstandigheden en of die billijk en aannemelijk zijn.

(De heer C. C. van Helsdingen: Is het niet gewenscht, dit dan ook uitdrukkelijk in den tekst der ordonnantie vast te leggen?)

Een en ander lijkt de Regeering zóó duidelijk en vanzelfsprekend, in ieder geval na de thans door Haar gegeven toelichting, dat dit punt wel voldoende vastaat, Mijnheer de Voorzitter!

Nog een belangrijk punt, Mijnheer de Voorzitter, voorgebracht door den heer Smit, gesteund door de heeren Blaauw, Janssen en ook welicht door den heer De Raad, is de suggestie om alle collectieve gevallen op den voet van artikel 10 bij de commissie voor te brengen, met schrapping in dat artikel van de beperking „in verband met de huidige buitengewone omstandigheden.'' De heer C. C. van Helsdingen kwam op dit punt met een eenigszins afwijkend voorstel. Ik zeg „eenigszins afwijkend'', omdat het ook niet bij de heeren Smit, Blaauw en Janssen de bedoeling is om hier de regelingsbevoegdheid van de commissie of van den directeur van Justitie uit te breiden, omdat ook die sprekers tenslotte willen vasthouden aan het criterium, dat men alleen ingrijpt, wanneer het gaat om maatregelen, die verband houden met de huidige bijzondere tijdsomstandigheden.

Wat de genoemde sprekers wenschten was, dat niet de werkgever dit op eigen gelegenheid zou uitmaken, maar dat de commissie, die dit toch inderdaad in de eerste plaats te beoordeelen heeft, te allen tijde in de gelegenheid zal worden gesteld te beoordeelen of men met een dergelijken maatregel te maken heeft.

Door den heer Smit en de andere genoemde sprekers is dan ook gezegd, dat de commissie, na ontvangst van de betreffende opgaven, zal moeten selecteeren en dus ter zijde zal moeten leggen de opgaven, die betrekking hebben op andere gevallen dan die, waarop de ordonnantie van toepassing is.

(De heer C. C. van Helsdingen: Maar intusschen mag de werkgever niet zijn gang gaan.)

Inderdaad en daarom is deze regeling toch wel zeer bezwaarlijk en is de suggestie van den heer C. C. van Helsdingen veel aannemelijker.

De suggestie van den heer Smit zou inderdaad beteekenen, dat de werkgever niets mag doen, ook niet de aannemer die tijdelijk personeel wil afdanken wanneer het bouwwerk voltooid is en ook niet de droogdokmaatschappij, die bij een totaal van duizenden arbeiders nu eens honderd losse arbeiders meer, dan eens honderd losse arbeiders minder noodig heeft, al naar gelang van den arbeid. Alle dergelijke mutaties, die inderdaad niet het gevolg zijn van moeilijkheden in verband met de huidige bijzondere omstandigheden, die in de bedrijven waarom het gaat normaal zijn, zouden moeten wachten op een beoordeeling van de commissie.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

De geachte sprekers zeggen wel, dat daarmede niet gewacht behoeft te worden op de beslissing der commissie, maar toch wel op een beoordeeling door de commissie.

De commissie krijgt al deze gevallen voor zich en zal moeten nagaan, welke gevallen wèl en welke niet door haar moeten worden geregeld en dat zou behalve een zware overbelasting van de commissie voor de betrokken arbeidsverhoudingen een bepaald ongewenschte vertraging geven. Dat is dus practisch niet te doen.

Maar nu het denkbeeld van den heer C. C. van Helsdingen. Dat is beter uitvoerbaar, want de heer Van Helsdingen wil niet den aangifteplicht vooraf uitbreiden, maar hij wenscht, dat den werkgever, die meent geen aangifte te moeten doen, omdat hij een mutatie, een wijziging in de arbeidsverhoudingen, tot stand brengt die niets te maken heeft met de bijzondere tijdsomstandigheden, alleen de plicht wordt opgelegd van die andere gevallen, waarvan hij geen aangifte doet en die hij op eigen risico regelt, kennis te geven aan de commissie. Ik herhaal, dit is beter uitvoerbaar dan de suggestie van den heer Smit, maar ook hier acht de Regeering de arbeidsvergrooting, de rompslomp, die er het gevolg van is, niet evenredig aan het nut.

Want waarom vraagt men nu toch om de werkgevers te verplichten alles bij de commissie voor te brengen? De geachte sprekers hebben hier aangenomen, dat indien men dit niet doet de werkgever practisch eigenmachtig zal gaan uitmaken wat nu wel en wat niet onder de ordonnantie valt, wat wel en wat niet de sanctie van de commissie noodig heeft en dat ingeval van sabotage — dat was de opmerking van den heer Blaauw — alleen de strafrechter nog uitkomst geeft en dit dan toch niet de meest gewenschte oplossing van het geval is. Maar één punt is door al deze sprekers over het hoofd gezien en dat is toch geen onbelangrijk punt, namelijk, dat de regeling voor een maatregel als dezen de voorafgaande aangifte eischt, wil de maatregel rechtsgeldig zijn, met andere woorden, dat de werkgever, die niet voldoet aan den aangifteplicht, zich niet alleen bloot stelt aan strafvervolging, maar bovendien ook de maatregel zelf geen rechtskracht zal bezitten. De werknemer loopt dus niet een risico; voor den werknemer verandert er eenvoudig niets, omdat de werkgever den maatregel heeft getroffen, zonder de vereischte voorschriften in acht te nemen. Nu kan men wel zeggen: de werknemer zal niet durven klagen, hij zal berusten in wat is geschied en zal daar niet eens over spreken, maar is dit nu heusch reëel? Zou nu heusch, wanneer het gaat om dergelijke zaken, dus om die maatregelen in verband met de moeilijkheden van het bedrijf — dat is dus inkrimping van personeel, bezuiniging op personeelsuitgaven — wanneer het gaat om dergelijke belangrijke gevallen, daarvan niets uitlekken? Meent men nu heusch, dat daarvan niets ter kennis van de commissie zal komen? En hier kan ik meteen antwoorden op een vraag van den heer Smit. Natuurlijk kan ook ieder lid van de commissie afzonderlijk een dergelijke kwestie bij haar voorbrengen en de commissie zal dan haar bevoegdheden tot onderzoek kunnen uitoefenen. De vertegenwoordiger van de werknemersorganisaties zal dus naar aanleiding van klachten over dergelijke gevallen, deze bij de commissie kunnen voorbrengen. De commissie kan een dergelijke kwestie onderzoeken en beslissen, dat de betrokken werkgever aangifte van dezen maatregel had moeten doen en dan zal deze werkgever er alle belang bij hebben de zaak alsnog voor te brengen, terwijl hetgeen tevoren is geschied geen rechtskracht zal bezitten. Dat men hier dus bepaald moet overgaan tot het opvoeren van den administratieven rompslomp, die elke — dus ook deze — regeling met zich brengt, betwijfelt de Regeering.

Is men hier niet veel te theoretisch? Blijkt dat ook niet hieruit, dat dezelfde leden, die pleiten voor deze wijziging in het artikel deze suggestie ook willen uitbreiden tot de artikelen 14, 15 en 16? Nu kan men bij de artikelen 15 en 16 nog denken, dat het daar inderdaad gaat om vergelijkbare gevallen, zoodat daarvoor ook een aangifteplicht van den werkgever of bestuurder bestaat. Maar het is ook te dien opzichte haast niet denkbaar, dat men de regeling ontduikt; dat men algemeene regelingen voor het personeel gaat wijzigen, bijvoorbeeld door de uitbetaling van pensioenen stop te zetten en zich dan nog voorspiegelt, dat daar niemand werk van zal maken, dat niemand daarover zal klagen en dat geen lid der commissie daarachter zal komen. Dat kan niet geruischloos gebeuren.

Wat artikel 14 betreft, daar lijkt der Regeering de gedane suggestie wel zeer oneigenaardig. Immers men gaat uit van de bezorgdheid voor die ontduiking door den werkgever, die immers het initiatief moet nemen; en als de werkgever het initiatief niet neemt — zoo redeneert men — dan komt er geen zaak. Maar in artikel 14 is het niet de werkgever doch de werknemer, die het initiatief neemt, dus daarbij is die bezorgdheid ten aanzien van ontduiking van werkgeverszijde bepaald niet juist.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering meent dan ook na rijp beraad zelfs de inderdaad niet onaannemelijke suggestie van den heer Van Helsdingen niet te kunnen overnemen.

Nog een belangrijk punt betreft de bedenkingen, aangevoerd door den heer Kolkman tegen art. 16. Dit geachte lid heeft er geen bezwaar tegen, dat het overheidstoezicht wordt toegepast op pensioenen en onderstanden, mits die verschuldigd zijn door de werkgevers zelf. Voor alle andere pensioenen, onderstanden en uitkeeringen, acht de heer Kolkman de regeling van het ontwerp zwak gefundeerd en onlogisch en hij gebruikt in dit verband nog enkele andere kwalificaties. Onder zijn argumenten is wel in de eerste plaats een argument, dat de Regeering dadelijk ter zijde moet stellen, n.l. dat de considerans van de ontwerp-ordonnantie spreekt van toezicht op rechtsverhoudingen en men bij pensioenen, verschuldigd niet door den werkgever doch door een rechtspersoon — b.v. een pensioenfonds van dien werkgever of een gezamenlijk pensioenfonds —, niet te maken heeft met een rechtsverhouding tusschen werkgever en werknemer en dus dit toezicht daarop niet van toepassing behoort te zijn. Men zou het kunnen omdraaien en zeggen, dat dan die considerans wat minder zuiver is, doch een van de meest belangrijke punten, die geleid hebben tot het ontwerpen van deze regeling, is juist geweest de maatschappelijke onrust over regelingen en circulaires met betrekking tot pensioenen, die gefinancierd werden door een ondernemingsfonds. Wanneer ik het wel heb, was de circulaire van de H.V.A. wel de allereerste aanleiding om te zoeken naar een oplossing van dit probleem.

Mijnheer de Voorzitter! Men kan hier dus niet door een juridische redeneering — dit is de Regeering met den heer Kerstens ook eens — uitmaken, waarin hier wèl en waarin hier niet moet worden voorzien. De heer Kolkman wijst trouwens ook niet af, dat er voorziening noodig is, ook voor pensioenen, verschuldigd door een pensioenfonds. Immers hij zegt, dat hij zich kan voorstellen, dat men ook daar voorzieningen wenscht, doch dan behoort die voorziening — aldus de heer Kolkman — niet thuis in deze regeling; zij ligt dan op het terrein, waarop ook regeling reeds ter hand is genomen en nog zal worden voortgezet, het terrein van het levensverzekeringswezen.

Mijnheer de Voorzitter! Laat ons met den heer Smit en andere sprekers deze kwestie vooral practisch en zakelijk bezien. Het gaat hier om pensioenen, waarvoor in vele gevallen de werkgever bijzondere voorzieningen heeft getroffen, bijzondere financiering heeft mogelijk gemaakt, fondsen heeft ingesteld enz. De oorlogstoestand heeft soortgelijke moeilijkheden als voor het bedrijfsleven tengevolge gehad voor die pensioenfondsen, dus ook voor de uitbetaling van deze pensioenen. Dit is het tenslotte, waarvan de Regeering is uitgegaan.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

Die moeilijkheden werden in de praktijk door de goede werkgevers opgelost juist op de wijze, zooals de Regeering in dit ontwerp deze aangelegenheid geregeld wenscht te zien. Dat geeft de heer Kolkman ook toe, die zegt: Inderdaad, de groote bedrijven zullen voor hun eigen menschen zorgen; dat doen zij ook reeds; die moreele verplichting honoreeren zij; maar waarom dit nu gereglementeerd? Dat is een argument, dat men tegen elke reglementeering kan aanvoeren, maar dat toch niet opgaat, wanneer men tenslotte moet komen tot wettelijke regelingen, wanneer men noodig heeft overheidstoezicht. Dat is ook hier vereischt en kan niet komen — in zooverre heeft de heer Kolkman dus een wankel standpunt — in den vorm van een levensverzekeringsregeling, zooals er een in bewerking is. Voorzoover de Regeering laatstbedoelde regeling thans kent en voorzoover Zij deze kan beoordeelen, is zij speciaal bestemd om van toepassing te zijn op het verzekeringsbedrijf, niet op pensioenfondsen. Wanneer men dus zou doen wat de heer Kolkman wenscht en zou zeggen: laat deze pensioenen, die in fondsen gefinancierd worden buiten deze regeling, dan zal men straks krijgen, dat ze ook buiten de andere regeling zullen vallen. Die andere regeling is niet geschikt, om er een regeling op deze pensioenen in onder te brengen.

Nu heeft de heer Smit een tegenvoorstel gedaan, dat de Regeering ook niet juist acht, nl. het voorstel om ter vermijding van de discriminatie, waarvan de heer Kolkman sprak, ook de pensioensaanspraken, die zijn ondergebracht bij een verzekeringmaatschappij, dus waarvan de werknemer eenvoudig een polis gekregen heeft, in deze regeling te betrekken. De heer Kolkman wijst op het z.i. onlogische, dat de regeling der Regeering tenslotte een bepaalde categorie werknemers en werkgevers buiten de toepassing sluit. Maar dat is niet juist. Er is hier niet eenzelfde verhouding, evenmin als men eenzelfde verhouding zou hebben, wanneer er geen pensioenregeling was. Er zijn toch ook bedrijven, waarbij helaas nog geen ouderdomsvoorziening bestaat en dan kan men niet komen tot deze regeling. Men kan hier niet alles onderbrengen. Wat men moet voorkomen is dat er dubbel toezicht komt.

Nu is, wat de pensioenen, die rechtstreeks in verzekeringsbedrijven zijn ondergebracht, betreft, de komende regeling de aangewezene voor toezicht. Zou men in dit ontwerp ook de verzekering willen onderbengen, dan zou er geen reden zijn waarom men ook niet meteen zou moeten regelen de belangen van andere verzekerden, dat zijn bijvoorbeeld de werknemers, die geen pensioen krijgen, maar die zichzelf verzekerd hebben. De Regeering meent dus, ook op dit punt te moeten blijven bij het door Haar na zorgvuldig beraad en overleg ook met verzekeringdeskundigen gekozen systeem.

De heer Janssen heeft nog het verzoek gedaan, dat de Regeering deze materie der pensioenen toch nogmaals in studie zal nemen, teneinde haar alsnog definitief te regelen, gelijk zulks reeds voor het verzekeringswezen is gebeurd. Mijnheer de Voorzitter! Hier zit een kleine lapsus. Voor het verzekeringswezen is het nog niet definitief geregeld. De regeling, welke er thans is, is een voorloopige noodregeling. Maar inderdaad, zal de bestudeering van de ontwerpregeling, die op het oogenblik nog in de maak is, gelegenheid geven ook aan dezen wensch van den heer Janssen te voldoen door dit punt in ieder geval nog in nadere beschouwing te nemen.

Er zijn nog enkele andere punten van algemeenen aard, Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso bracht de belangen voor van overheidspersoneel, in het bijzonder dat bij de staatsbedrijven en betreurde het, dat dit personeel niet onder de toepassing van deze regeling zou vallen; hij voerde hierbij als argument aan, dat dit personeel over het algemeen zooveel harder moet werken dan andere landsdienaren en ook wel eens verslechtering van arbeidsvoorwaarden heeft ondergaan.

Tòch meent de Regeering, deze uitbreiding niet te mogen overnemen omdat de criteria, welke deze ordonnantie zal aanleggen, voor die gevallen toch niet passen. Het zal daar niet gaan om bedrijven die zullen moeten worden gestaakt omdat ze niet langer kunnen worden gefinancierd en anderzijds zal hier het toezicht, zooals dat in het algemeen voor de landsdienaren bestaat, op een andere wijze even effectief kunnen zijn. Trouwens, ook de heer De Raad, die aanvankelijk blijkbaar een voorstander van deze suggestie was, deelde mede, dat hij hierin zou kunnen berusten, mits men goed bedenkt, dat het ook voor deze categorie werknemers niet altijd alles rozengeur en maneschijn is.

Een ander punt van begrenzing is vervat in de suggestie van den heer Kolkman, om losse arbeiders buiten de regeling te brengen, een suggestie, die door verschillende andere sprekers is bestreden. Naar de meening der Regeering kan zij dan ook niet geheel juist zijn. Immers, wanneer het gaat om losse arbeiders — seizoenarbeiders, arbeiders, die voor een bepaald werk worden aangenomen — zijn deze mutaties er geene, waarop deze regeling zal worden toegepast. Gaat het om „losse arbeiders", maar die, gelijk de heer Soeroso zeide, practisch steeds door in dienst blijven en gaat het daar om dezelfde soort maatregelen als voor de minder losse arbeiders, dan zullen ze natuurlijk wèl onder de regeling vallen. Maar om het begrip „werknemer" te beperken door er een bepaalden tijdsduur van den arbeid in te brengen, lijkt de Regeering niet juist.

Een zeer belangrijk punt is voorgebracht door den heer Janssen, die zich afvroeg, of het niet de bedoeling is dat verslechteringen slechts zullen zijn geoorloofd — derhalve alleen dàn door de commissie zullen worden goedgekeurd en eventueel door den directeur van Justitie zullen worden gesanctioneerd — wanneer zonder die wijzigingen het voortbestaan van een bedrijf in gevaar zou worden gebracht; dat men dus niet alleen op grond van minder goede bedrijfsresultaten over een bepaald jaar zou beslissen, maar ook rekening zal houden met de geheele positie van het bedrijf, mèt zijn reserves, de kaspositie enz. Dit nu is inderdaad de bedoeling van de Regeering en naar ik meen, zal dat na deze verklaring Harerzijds ook wel voldoende vaststaan. Eventueel zal dit in de instructie, als die voor de commissie zal worden opgesteld, nog kunnen worden geformuleerd als aan wijzing van den directeur van Justitie.

Ik kom dan aan nog enkele punten van algemeenen aard Mijnheer de Voorzitter. De heer De Raad kwam nog eens terug op de suggestie, de regeling bekendheid te laten geven speciaal door de werkgevers, een suggestie, die bij den heer Smit geen adhaesie vond. Ook de Regeering acht het beter, deze verplichting, die men immers aan geen contrôle kan onderwerpen, niet te leggen op den werkgever, aangezien daartoe niet voldoende aanleiding bestaat. De regeling zal heusch spoedig genoeg algemeene bekendheid verkrijgen.

Een ander punt betreft de verandering van terminologie in onze arbeidswetgeving, namelijk de vervanging van het woord „arbeider" door „werknemer"; om daarmede een begin te maken, zou die vervanging dan alvast in deze regeling moeten worden ingevoerd. De Regeering ziet hiertoe echter geen voldoende aanleiding, Mijnheer de Voorzitter, men behoeft het woord „arbeider" toch niet aan te voelen als een onpleizierige qualificatie; „werknemer" mag dan ook een gebruikelijke term zijn, het komt meer voor, dat onze wetgeving technische termen heeft, dit in de spreektaal minder gebruikelijk zijn. Nu opeens een zuivering van de geheele wetgeving tot stand te brengen, alleen om het spreken van „arbeider" te vermijden, lijkt de Regeering werkelijk minder noodzakelijk.

Ik kom thans aan de artikelen, voorzoover die niet reeds behandeld zijn. Naar aanleiding van art. 2 heeft de heer Smit gevraagd, om de toepasselijkheid van de regeling uit te breiden tot werkgevers, in neutrale landen gevestigd,

(Directeur van Justitie.)

die hier vertegenwoordigers hebben. Ik geloof, dat de heer Smit een wijziging over het hoofd gezien heeft, die reeds bij de eerste nota van wijziging is aangebracht en die de strekking had, in deze lacune te voorzien door een wijziging van art. 1, *a*.

Naar aanleiding van de artikelen 3 en 4 is de samenstelling van de commissie besproken en voorzoover die niet reeds in mijn algemeene beschouwingen behandeling heeft gevonden, bespreek ik dan thans wat daarover nog in het midden is gebracht; dat is in de eerste plaats een verzoek van den heer Lapian om bij de samenstelling van de commissie er toch vooral voor te waken, dat hier de belangen van het Indonesisch, Aziatisch personeel niet in het gedrang komen, dus bv. bij de regeling niet vast te houden aan den regel: één vertegenwoordiger van de werknemers, ten nadeele van de Indonesische werknemers.

Door den heer Smit werd een suggestie gedaan, die in dezelfde richting gaat, nl. om, waar er aanleiding toe bestaat, bijvoorbeeld in zeer belangrijke zaken, meer dan een werknemers-vertegenwoordiger aan te wijzen. Ik herhaal: een commissie, die 22 leden telt, met inbegrip van den voorzitter en den plaatsvervangend voorzitter, zal, evenals het geval is bij een rechterlijk college, dat zitting neemt, de zaken met een beperkt aantal leden behandelen, die gekozen worden, naar gelang het de meest aangewezen personen zullen zijn, m.a.w., als men te maken krijgt met verslechteringen ten aanzien van bepaalde cultuuremployé's zal, als in de commissie een vertegenwoordiger van de cultuuremployé's zitting heeft, deze de aangewezen man zijn om bij de behandeling van die zaak, de cultures betreffende, in de commissie zitting te nemen.

Nu zal er inderdaad aanleiding kunnen zijn, meer dan één vertegenwoordiger van een bepaalde groep aan te wijzen en de Regeering heeft dit dan ook van begin af aan niet uitgesloten geacht. Dit geval zal zich kunnen voordoen — behalve wanneer het gaat om zeer belangrijke zaken — ook wanneer het gaat om personeel van verschillende groepen, wanneer men te maken heeft met personeelsbezuinigingen, met maatregelen voor Europeesch zoowel als Aziatisch personeel. In zulke gevallen zal er aanleiding zijn, ook een vertegenwoordiger van het Aziatisch personeel, als die in de commissie zitting heeft, aan de behandeling der zaak te laten deelnemen.

Een andere suggestie van den heer Lapian kan de Regeering niet overnemen, nl. om door een subcommissie te laten behandelen voorzieningen, welke noodig zijn in verband met de taakverzwaring, welke het Aziatisch personeel in sommige gevallen ondergaat, tengevolge van den dienstplicht van het Europeesch personeel. Aan den eenen kant meent de Regeering, dat hier ook wel van den kant van het Aziatisch personeel een offer voor de goede zaak mag worden gebracht, aan den anderen kant zijn dit gevallen, die in het geheel niet onder de regeling zullen vallen.

Bij artikel 5 herhaal ik enkel, dat de Regeering ermede accoord gaat — evenals de heer De Raad — dat men het denkbeeld van decentralisatie — zooals de heer Kolkman dat voorstaat — voorloopig niet voor verwezenlijking vatbaar acht.

Bij artikel 6 is door de heeren Smit en C. C. van Helsdingen gevraagd toch nog eens te overwegen de suggestie het hooren van getuigen en deskundigen onder eede mogelijk te maken. De Regeering had gezegd, dat Zij geen aanleiding vond dit voor te schrijven. De heeren Smit en Van Helsdingen gingen hiermede accoord, doch stelden de vraag, of de Regeering dit niet mogelijk kon maken. De Regeering gaat hiermede accoord en Zij heeft bij tweede nota van wijzigingen artikel 6 aangevuld met de woorden „al of niet onder eede". Dat is de formuleering, die reeds in andere wettelijke bepalingen wordt gevolgd, o.a. in de uitwinningsordonnantie, en waardoor dan vaststaat, dat de commissie, indien zij zulks noodig acht, de betrokkenen onder eede kan hooren. De regeling, waarbij de eed wordt vervangen door een belofte is algemeen en zal dus ook hier gelden.

Dan kom ik tot de behandeling van artikel 10, waarover nog verschillende opmerkingen zijn te maken. De heer Smit formuleerde een redactie-wijziging, die zou tot stand brengen de uitbreiding van den aangifteplicht, welken hij heeft voorgesteld en die door de Regeering wordt afgewezen. Maar behalve, dat die suggestie der Regeering niet aan te bevelen voorkomt, ook de door den heer Smit voorgestelde redactiewijziging is zeker niet voldoende, want wanneer men uit dit artikel schrapt de woorden „in verband met" en men maakt ervan „in" de huidige buitengewone omstandigheden, dan laat men in de eerste plaats woorden staan, die geen beteekenis meer hebben. Men kan dan net zoo goed die buitengewone omstandigheden geheel laten vervallen, maar dan neemt men het criterium weg, dat de heer Smit zelf wil behouden, namelijk, dat commissie alleen zal beslissen over de gevallen, die verband houden met de buitengewone omstandigheden. Men zou dan bij schrapping het criterium ergens anders moeten terugbrengen. Men zou de commissie dan nog eens uitdrukkelijk bevoegd moeten maken, die gevallen terzijde te leggen, waar dat verband niet aanwezig is.

(De heer Smit: Is artikel 2 daarvoor niet voldoende?)

De Regeering meent, dat door het schrappen alleen van het criterium in artikel 10 de zaak bepaald op losse schroeven komt te staan. Er zou dus meer noodig zijn. De suggestie van den heer C. C. van Helsdingen is natuurlijk eenvoudiger op te lossen. Daarvoor is niets anders noodig dan de bepaling, welke de verplichting oplegt alle andere zaken achteraf ter kennis van de commissie te brengen.

Een tweede wijziging, die de heer Smit heeft voorgesteld, betreft de grens tusschen bedrijven, waar men deze collectieve gevallen zal moeten aangeven en andere bedrijven, welke in de voorliggende ordonnantie getrokken wordt bij bedrijven, die ten minste 20 arbeiders in dienst hebben. Hier heeft de heer Smit gevraagd dit aantal terug te brengen tot 10, welke suggestie ook door andere leden wordt gesteund. Hiervan zou toch bepaald ook een zeer sterke uitbreiding van den arbeid der commissie het gevolg zijn. Laat men bij deze voorziening, die nog geheel nieuw is, en waarmede wij nog geen ervaring hebben opgedaan, toch vooral voorzichtig zijn om niet door het betere te wenschen het goede te benadeelen. Laten wij hier vooral in het begin niet verder gaan dan werkelijk noodig is, want anders loopt men gevaar, dat een overbelasting van de commissie ontstaat met alle slechte gevolgen daarvan.

Die grens van 20 is bovendien niet willekeurig vastgesteld, doch is ook in verschillende andere wettelijke regelingen gebruikelijk, wanneer men groote en kleine bedrijven van elkaar wenscht te onderscheiden. De Regeering zou er dus bepaald de voorkeur aan geven, die grens niet gewijzigd te zien.

Mijnheer de Voorzitter! Een derde suggestie van den heer Smit was, aan den werkgever de verplichting op te leggen om van de indiening van zijn aangifte aan de werknemers opgave te doen. De Regeering meent dat dit niet noodig is. De werknemers moeten niet onder alle omstandigheden gehoord worden. Dat is practisch ook niet mogelijk. Maar bovendien, wat men hier noodig heeft is overleg. Bij dat overleg is de werkgever noodig en daarbij zijn noodig de vertegenwoordigers van groepen o.a. van de groep werknemers, maar daarbij zal men niet de werknemers zelf moeten hooren en wanneer het noodig is, de werknemers nog te hooren en daarmede overleg te plegen, kan dit ook op eenvoudige wijze plaats hebben zonder een voorschrift aan den werkgever, nl. doordat het lid van de commissie, dat voor de werknemersbelangen opkomt en uit de werknemersgroep voortgekomen is, contact zoekt met de betrokken werknemers.

(Directeur van Justitie.)

Mijnheer de Voorzitter! Men kan hier immers te maken krijgen met zeer groote groepen, doch groepen die bijna niet te bereiken zijn en waarbij een automatische opgave aan den werknemer veel minder effect zal sorteeren dan een intern overleg via het bedoelde lid van de commissie.

Nog een andere suggestie van den heer Smit naar aanleiding van dit artikel is om het begrip „collectief" nader te preciseeren, zij het niet in de ordonnantie, dan desnoods in de toelichting daarvan. Ook de heer Van Helsdingen heeft zich bezorgd gemaakt over dit begrip „collectief" en dan in het bijzonder, waar het nog wordt uitgebreid tot gevallen, die zich niet gelijktijdig maar successievelijk voordoen. De heer Van Helsdingen noemde daarbij speciaal het geval van ontslag van N. S. B.-ers. De Regeering meent te mogen volhouden, dat gevallen van N. S. B.-ers zeker niet onder de regeling behooren te vallen. Deze commissie moet niet worden een commissie, die ook dergelijke politieke zaken op haar programma krijgt. Zij zal al genoeg werk hebben aan de economische en sociale factoren, die zij in beschouwing moet nemen. Doch om terug te komen op de suggestie om een nadere preciseering van wat „collectief" is, geeft de Regeering er toch de voorkeur aan, hier geen begripsomschrijving te geven, die veel te veel gevaar oplevert, dat men bij de toepassing daarvan juist weder allerlei moeilijkheden verwekt. Dit is niet een verwijzing naar de toekomst, zooals de heer Smit zeide, doch naar de practijk. In de practijk n.l. zal dit zich vanzelf regelen, want het verschil tusschen „collectief" en „niet collectief" lijkt nu wel zeer ingewikkeld, doch men maakt de kwestie alleen ingewikkelder wanneer men met den heer Smit bepaalde percentages gaat aangeven, wanneer men zegt: tenminste of ten hoogste 10, tenminste een derde enz. Dan komt men in een casuistiek, die gevaar zal opleveren, dat juist de grensgevallen, die onder de regeling moeten vallen, er buiten vallen en omgekeerd. Waarom het gaat is tenslotte, dat het hier te doen is om maatregelen van algemeene strekking, waarbij de werkgever dus bezuinigingen aanbrengt in zijn bedrijfsvoering, bezuinigingen op zijn personeelsuitgaven, en dat doet door ontslag van personeel, door verlaging van salarisregelingen enz.; wanneer dus zoo'n werkgever een bepaalde categorie of een gedeelte van een groep van zijn werknemers ontslaat, niet omdat individueel voor die ontslagen eenige reden bestaat, doch omdat collectief eenvoudig het argument geldt: ik wil minder uitgeven voor mijn personeel. Dan is het een collectief ontslag. In de practijk zal — de Regeering is daarvan overtuigd — dat veel minder moeilijkheden opleveren dan men nu theoretisch kan construeeren.

(De heer C. C. van Helsdingen: Dus ook al betreft het een ontslag aan drie arbeiders, dan is het collectief?)

Wanneer een onderneming drie administrateurs ontslaat van de vier of vijf, die zij heeft, dan zou ik zeggen, dat dit toch wel een personeelsbezuiniging is, die niet zoo toevallig tot stand komt.

(De heer C. C. van Helsdingen: Bij drie van de vijf. Maar als het nu drie van de tien betreft?)

Dan zal men moeten nagaan wat de redenen hiervoor zijn geweest en of het noodig was zoo'n bijzonderen maatregel te nemen. Ook zal men moeten onderzoeken in hoeverre het juist is, als de werkgever meent, dat hij zijn personeel niet langer betalen kan.

Mijnheer de Voorzitter! Bij artikel 11 is door den heer C. C. van Helsdingen — die het systeem van de Regeering aanvaardt inzake de beslissing — de vraag gesteld, of bij overeenstemming tusschen alle personen, die aan het overleg hebben deelgenomen, dat economisch belang van den staat, waar de Regeering van spreekt, altijd veilig is?

De Regeering meent inderdaad te kunnen zeggen, dat het practisch veilig zal zijn, omdat het in hoofdzaak zal gaan om het belang van de instandhouding der bedrijven en als dan nog die werkgever om wien het gaat, dat economisch belang niet zal inzien, — dus ook zijn eigen economisch belang niet inzien — dan zit in de commissie altijd nog een vertegenwoordiger van het departement van Economische Zaken, die juist die speciale belangen van den staat in oogenschouw zal nemen. Komt dan overeenstemming tot stand, ook met dat lid van de commissie, dan behoeft de directeur van Justitie zich geen zorg te maken.

Een voorstel van den heer Kolkman heeft betrekking op artikel 11, namelijk om de beslissing van den directeur van Justitie alleen dan voor te schrijven, indien de werkgever appelleert, dus niet bij verschil van meening, onverschillig wie de afwijkende meening voorbrengt. De Regeering geeft bepaald de voorkeur aan het systeem van het ontwerp en wil dit handhaven, omdat het daardoor mogelijk zal zijn ook bij afwijkende meening van den werknemer-vertegenwoordiger, dan wel van den vertegenwoordiger van het departement van Economische Zaken, de zaak tenslotte te doen beslissen niet door overstemming van dit deskundig lid, maar door de beschouwing van de zaak in haar geheel.

Een andere suggestie van den heer Kolkman betrof den termijn van veertien dagen, die aan de commissie wordt gesteld. De heer Kolkman vraagt dien termijn dan toch in ieder geval voor te schrijven, niet als richtsnoer, maar als een instructie. De Regeering wil gaarne hieraan gevolg geven en dien termijn dus iets strenger maken, al zal sanctie op overschrijding van dien termijn hieraan niet kunnen worden toegevoegd.

Ik kom nu tot artikel 14. De heer Kolkman heeft voorgesteld om bij de bepalingen, die onder dit artikel vallen, dezelfde procedure te volgen als bij artikel 11. Het is niet geheel duidelijk of de heer Kolkman zich hierbij voorstelt, dat nu die procedure geheel gelijk zal zijn aan die van artikel 11. Wat de heer Kolkman wenscht is eigenlijk alleen, dat men hier ook den werkgever zal hooren; „audi et alteram partem" zegt de heer Kolkman, men moet ook in deze zaak met het standpunt van den werkgever rekening houden.

De Regeering heeft er geen bezwaar tegen om dan wel niet dezelfde procedure te volgen, maar om voor te schrijven — bij wijze van instructie —, dat van de indiening van een dergelijk verzoek door den werknemer mededeeling zal worden gedaan aan den werkgever, mits maar niet het hooren van den werkgever verplichtend wordt gesteld. Dit blijft ter beoordeeling aan de commissie overgelaten.

Een tweede suggestie bij artikel 14, geopperd door den heer Smit, die daarbij steun vond van den heer Janssen, is, om voor personeel, dat voor militairen of burgerdienstplicht wordt opgeroepen, in de regeling een absoluut verbod tot ontslag op te nemen, en niet een controle op ontslag. Het argument, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering in de Memorie van Antwoord hiertegenover heeft geplaatst, was inderdaad niet geheel en al to the point. Het was niet zoo kwaad bedoeld, het ging tenslotte om verzoeken van een werknemer die zich over een ontslag zou beklagen en het kàn inderdaad voorkomen, dat een werknemer zich niet wenscht te beklagen. Daaraan werd gedacht toen hier werd aangedrongen op een algemeen, absoluut verbod.

Maar dit raakt de kern van de zaak niet, de kern is, of het inderdaad wenschelijk en juist kan zijn, voor deze speciale gevallen — wanneer dus een werknemer voor militairen of burgerdienstplicht wordt opgeroepen — uit te sluiten, dat een ontslag, gegeven door den werkgever, door de commissie zou worden goedgekeurd. De Regeering kan niet inzien, waarom wèl alle andere ontslagen — dus ontslagen van alle werknemers onder andere omstandigheden, welke dan ook — altijd door de commissie kunnen worden goedgekeurd, en deze goedkeuring hier zou moeten worden uitgesloten. De Regeering kan zich voorstellen, dat het niet billijk en niet redelijk is, de gevolgen van den dienstplicht hier geheel voor

(Directeur van Justitie.)
rekening van den werkgever te doen komen. Er laten zich gevallen denken dat het inderdaad hard is, dat een werknemer kan worden ontslagen, doch dat een dergelijk ontslag zal moeten worden gebillijkt omdat er voor den werkgever eenvoudig geen andere weg open staat. Het spreekt echter vanzelf, dat goedkeuring op dergelijke ontslagen in de practijk slechts bij uitzondering zal worden verleend.

Een andere suggestie van den heer Smit — ook bepleit door den heer Blaauw — is, hier niet uitsluitend te spreken van ontslag, doch ook van verslechtering. Naar de Regeering als Haar meening te kennen heeft gegeven, ligt het niet zoo voor de hand, dat men bij het oproepen voor militairen of in burgerlijken dienst te maken krijgt met een verslechtering van de arbeidsvoorwaarden. Naar aanleiding hiervan betoogde de heer Blaauw — naar de meening der Regeering terecht — dat zulks toch zeer wel mogelijk is, en dat men hiermede de bepalingen zou kunnen ontduiken, daar hiervan dan misbruik zou kunnen worden gemaakt door een verslechtering, die equivalent zou zijn aan een ontslag. De Regeering wil zulks erkennen en heeft daarom in de tweede Nota van Wijzigingen een aanvulling in dezen zin in het artikel aangebracht.

Ik kom dan tot artikel 16. De Regeering ziet geen aanleiding tot schrapping van dit artikel, zooals de heer Kolkman voorstelde. Waar dit reeds uitvoerig door Haar werd gemotiveerd, behoeft Zij er thans niet meer op in te gaan.

Te beantwoorden is dan nog de vraag van den heer Smit — een vraag, die hem van vele zijden werd gesteld — of de regeling van toepassing zal zijn op het Algemeen Landbouw Pensioen Fonds en op het Suiker Pensioen Fonds. De Regeering wil hierop antwoorden dat de pensioenen, door deze fondsen verschuldigd, inderdaad zullen vallen onder de bepaling van artikel 16, althans zooals deze fondsen op het oogenblik zijn geconstitueerd.

Met betrekking tot het vierde lid van artikel 16 heeft de heer Blaauw gevraagd, executoriale kracht toe te kennen aan de beslissingen omtrent bijdragen van werkgevers aan dergelijke pensioenfondsen. Hiertegen, Mijnheer de Voorzitter, bestaan soortgelijke bezwaren als tegen de executoriaal verklaring die gevraagd is voor andere beslissingen. Naar de meening der Regeering zal aan wat hier wordt gevraagd, in de practijk geen behoefte bestaan, omdat in de meeste gevallen het fonds een vordering zal hebben. In ieder geval zal de practijk zich hier kunnen redden.

In art. 22 is bij tweede nota van wijzigingen nog een kleine fout gecorrigeerd, waarop door het geachte lid, den heer Blaauw, is gewezen.

En dan blijft tenslotte de bepaling in art. 25, d.i. de bepaling dat, wanneer de bijzondere tijdsomstandigheden, waarvoor deze regeling is gemaakt, zullen hebben opgehouden te bestaan, dit zal leiden tot een buiten werking stellen van deze regeling door den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Tegenover het juridisch argument van den heer Blaauw is — dat komt wel eens meer voor — het juiste tegenargument, door den heer Kan, die geen jurist is, gegeven. De heer Kan heeft gezegd: het kan wel zijn, dat een ordonnantie moet worden ingetrokken door een andere ordonnantie, maar wat is er tegen de voorgestelde gedragslijn? Men kan toch bij ordonnantie den tijdsduur al dadelijk beperken? Men kan al dadelijk een beperkten werkingsduur aangeven, hetzij door een datum in de ordonnantie op te nemen, hetzij door een instantie aan te wijzen, die het moment bepaalt, waarop de werking der ordonnantie eindigt en de aangewezen instantie voor zulk een bepaling is dan de Gouverneur-Generaal.

(Voorzitter.)
Juridisch lijkt dan ook de voorgestelde gedragslijn zeker voldoende gewettigd, al kan men misschien het „buiten werking stellen'' wat bedenkelijk vinden en de voorkeur geven aan den term „vervallen''. Maar daar gaat het ten slotte niet om. Het gaat om de vraag — en dat is, naar het de Regeering voorkomt, ook bij de sprekers over dit punt de kern van de zaak —: is dit een beslissing van zóó groote importantie, dat men die niet aan de Regeering, aan den Gouverneur-Generaal, mag overlaten en hierin de Volksraad moet worden gekend? Mijnheer de Voorzitter! Hoe kan dit zoo belangrijk zijn? Wanneer de oorlog ten einde zal zijn gekomen, wannneer de bijzondere tijdsomstandigheden, die deze moeilijkheden, waarin voorzien moet worden, veroorzaakten, eveneens tot het verleden zullen behooren, zal er geen behoefte meer bestaan aan deze ordonnantie. De heer Blaauw zegt, dat ze dan vanzelf haar werking zal verliezen. Maar wat is er dan tegen, haar ook formeel een eervolle begrafenis te geven?

(De heer Blaauw: Dat kan toch alleen door haar in te trekken.)

Dat kan ook geschieden door in de ordonnantie zelf te bepalen, dat zij zal vervallen op het oogenblik, dat de Gouverneur-Generaal verklaart, dat de bijzondere tijdsomstandigheden hebben opgehouden te bestaan.

(De heer Blaauw: Maar dat zegt de ordonnantie niet. Zij zegt, dat de Gouverneur-Generaal bevoegd is haar buiten werking te stellen.)

Zoo formeel behoeven wij niet te zijn, dat wij hierover vallen; dat beteekent hetzelfde. Waarom wil men hier echter bezwaar tegen maken? De Regeering acht dit alleen verklaarbaar doordat de wensch bestaat, de regeling in een anderen vorm te continueeren. Als dit juist gezien is, is het toch zeker niet noodig, dit in de ordonnantie vast te leggen, of liever om daartoe de ordonnantie van de bedoelde bepaling te berooven? Immers, het formeele einde van deze regeling is één zaak en een nieuwe regeling voor andere tijden is een andere zaak en die andere zaak kan geregeld worden ook zonder dat de Volksraad in dit geval der Regeering een zeer bescheiden bevoegdheid onthoudt. Dat waarborgt de verhouding tusschen Regeering en Volksraad.

De Voorzitter: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in eersten termijn ook van de zijde der Regeering beëindigd. De tweede termijn zal morgen plaats hebben.

Zoo dadelijk zal een nieuwe rooster van werkzaamheden worden rondgedeeld, waaruit U zal blijken, dat de aanvang der algemeene beschouwingen naar Vrijdag moet worden verplaatst omdat de memorie van antwoord nog niet volledig ontvangen is.

De vergadering wordt te 10.50 uur v.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

47ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 5 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 43 leden, te weten de leden:

Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Prawotosoemodilogo, De Raad, Rehatta, Roep, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Van Zuylen.

Regeeringsgemachtigde: de heer Enthoven.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 7 en 8).

De beraadslaging is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Kolkman**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou ook thans, evenals in eersten termijn, mijn opmerkingen willen splitsen in twee gedeelten en wel in de eerste plaats in beschouwing willen nemen dat gedeelte van de ordonnantie, dat gericht is op het regelen van de rechtsverhoudingen met arbeiders en in de tweede plaats enkele woorden willen wijden aan de pensioensartikelen.

Mijnheer de Voorzitter! Er is uit den Volksraad van verschillende zijden op gewezen, dat het wenschelijk zou zijn, dat deze bijzondere regeling ook gehandhaafd blijft in andere tijden dan in oorlogstijd. De Regeering heeft deze suggestie afgewezen en m.i. op zeer juiste gronden. Ik meen, dat zij, die deze suggestie hebben gedaan, een tekort aan waardeering hebben voor het arbeidsrecht, zooals wij dat hier kennen, en ook een tekort aan waardeering voor diegenen, die het arbeidsrecht hier hanteeren. De buitengewone omstandigheden, waarin wij thans leven kunnen aanleiding geven exorbitante bevoegdheden te leggen in handen van een commissie en de gewone rechtsbedeeling te onttrekken aan de rechterlijke macht. Maar de bevoegdheden die de ordonnantie verleent zijn dermate uitzonderlijk, dat inderdaad alleen buitengewone omstandigheden daartoe aanleiding kunnen geven. Ik meen dan ook, dat in normale tijden ons arbeidsrecht, zooals het is gecodificeerd meer dan voldoende is om de rechtsverhoudingen te regelen en ook billijk te regelen. En ik zal om meer dan een reden den tijd zegenen, dat deze verhoudingen wederom kunnen worden geregeld door de bevoegde handen van de rechterlijke macht. Ik heb met genoegen geconstateerd, dat de Regeering in Haar antwoord nog eens nadrukkelijk heeft verklaard, dat bij het ophouden van den oorlogstoestand vanzelfsprekend de bepalingen van deze ordonnantie zullen verdwijnen.

(Kolkman.)

Mijnheer de Voorzitter! Een van de voornaamste punten van de ontwerp-ordonnantie betreffende de regeling van de rechtsverhouding heeft betrekking op de commissie bedoeld in art. 2. Nu zijn er enkele factoren die deze commissie beheerschen, die ik even onder het oog zou willen zien. In de eerste plaats is daar de samenstelling van de commissie. Wat dit betreft sta ik meer aan de zijde van de sprekers, die het regeeringssysteem hebben gehuldigd dan aan den kant van den heer Blaauw, die een ander systeem voorstond. Ik meen ook dat, wanneer er — wat toch de bedoeling is — sprake zal zijn van een goed overleg en van een gereede mogelijkheid om tot elkaar te komen, men dat overleg mondeling moet plegen en niet per schriftuur. Ik ben daarom bepaald geporteerd voor de figuur, dat naast de autoriteiten, die in deze commissie zitting zullen nemen, zoowel de werkgevers als de werknemers om de tafel zullen gaan zitten en daar zullen trachten tot elkaar te komen.

Wat betreft de bevoegdheid van de commissie, is hier speciaal in het geding gebracht, of de commissie zal hebben een beslissende bevoegdheid, of dat het systeem van de Regeering zal worden gevolgd. Wat dit betreft kan ik mij gaarne aansluiten bij de argumenten, die van regeeringszijde zijn voorgebracht. Ook naar mijn meening zijn die motieven, die de Regeering in haar memorie van antwoord en ook gisteren hier in deze zaal heeft naar voren gebracht, van buitengewone beteekenis en ik geef gaarne toe, dat de argumenten, die mijnerzijds daarnaast zijn geplaatst van subsidiaire beteekenis zijn, al kan ik daaraan niet het gewicht ontzeggen, dat, zooals naar ik meen, de Regeering heeft gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Deze beslissende bevoegdheid in het systeem van de Regeering houdt verband met de vraag op welke wijze het appel moet plaatsvinden.

Nu bestaat er tusschen het voorstel van den heer Smit en het regeeringssysteem m.i. wel een verschil, doch ik meen toch, dat dit verschil in wezen niet zoo heel groot is. Ons geacht medelid, de heer Smit, staat voor, dat de commissie eerst zal beslissen en daarna de werkgever, die het met de beslissing van de commissie niet eens zou zijn, het recht zal hebben te appelleeren bij den Directeur van Justitie. Ik zou ten deze een vraag willen stellen aan het geachte lid. Kan n.l. de beslissing van de commissie bij meerderheid van stemmen worden genomen, of meent het geachte lid ook, dat in zijn systeem die beslissing alleen kan worden genomen, wanneer alle aan het commissiewerk deelnemenden het met elkaar eens zijn?

Het systeem van de Regeering is bekend. Nu zal het waarschijnlijk ook bij het systeem van de Regeering meestal voorkomen, dat de Directeur van Justitie alleen in het geding wordt geroepen, wanneer de werkgever het oneens is met de opinie van de commissie. En in dat geval treedt ook de directeur van Justitie op in het systeem, dat de heer Smit voorstaat. Wat dit betreft meen ik bepaald, dat er geen voorkeur gegeven moet en behoeft te worden aan het systeem van ons geacht medelid boven dat van de Regeering.

Wat verder het appel aangaat, in eerste instantie was ik van meening, dat er meer voor zou zijn te zeggen, wanneer men de beslissing van de commissie kon stellen tegenover de meening van den werkgever, ook wanneer de beslissing van de commissie genomen zou zijn met meerderheid van stemmen. Ik kan intusschen de Regeering toegeven, dat er zich een geval kan voordoen, dat het wenschelijk zal zijn, dat ook een van de aan het overleg deelnemende personen alleen reeds het recht zal krijgen om den Directeur van Justitie in het geding te roepen.

Nu rest mij nog een vraag n.a.v. het artikel, waarin deze

(Kolkman.)
materie is behandeld. De commissie heeft zich, wanneer zij bericht ontvangt als bedoeld in art. 11, in de eerste plaats af te vragen of zij met den voorgenomen maatregel accoord kan gaan.

De vraag is deze: moet deze beslissing, dat de commissie accoord kan gaan met een maatregel, ook genomen worden unaniem of is daarvoor voldoende, dat de commissie zich bij meerderheid van stemmen accoord verklaart met het voornemen van den werkgever?

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermede de voornaamste punten, die zich bij artikel 11 voordoen te hebben besproken en zou nu graag enkele woorden willen wijden aan artikel 10. In dit artikel wordt door enkele leden voorgesteld om de woorden: „in verband met de huidige buitengewone omstandigheden" te schrappen, althans zoo te wijzigen, dat het verband met „de huidige buitengewone omstandigheden" niet het criterium is voor aangifte door den werkgever, dat hij een of anderen maatregel wil nemen. Tegen deze wijziging zijn van regeeringszijde zeer gegronde bezwaren ingebracht. De wijziging is gedeeltelijk gebaseerd op de verwachting, dat de werkgevers zich van dit artikel weinig zullen aantrekken, wanneer aan hun prudentie wordt overgelaten om uit te maken of de maatregelen die voorliggen al of niet verband houden met de buitengewone omstandigheden. Ik zou bepaald willen vragen om eenig meer vertrouwen te hebben in het nakomen van wetten door de werkgevers. Ik meen te mogen stellen, dat ook wanneer de strafrechter niet achter de deur staat, de werkgevers in het algemeen toch wel van zins zijn en ook genegen zijn de wettelijke bepalingen op te volgen.

(De heer Smit: Ik heb er een ander inzicht over.)

Mijnheer de Voorzitter! Dat staat den heer Smit natuurlijk vrij, maar ik wil met een voorbeeld gaarne verduidelijken, dat inderdaad, wanneer aan de prudentie van den werkgever wordt overgelaten of hij een bepaalde aangifte zal doen, erop kan worden gerekend, dat dat gebeurt. Ik put hier uit mijn ervaring, opgedaan bij de registratiekamer te Medan. Daar zijn de werkgevers verplicht aangifte te doen van de indienstname van de arbeiders voorzoover zij van Java zijn geëmigreerd. Nu is het bij het zich aanmelden van de candidaten herhaaldelijk vrij moeilijk gebleken om uit te maken of men te doen heeft met een immigrant dan wel met een op Sumatra geborene. Ik kan verzekeren, dat de werkgevers in het algemeen niet het risico nemen, dat zij met den strafrechter in aanraking komen door de aangifte te verzuimen, maar dat men den weg volgt van het zoo volledig mogelijk opgeven van de voorgenomen indienstnemingen. Aangenomen kan worden, dat eenzelfde ratio ook hier zal worden gevolgd. Men zal in het algemeen — neem ik aan — in twijfelgevallen liever den zekeren weg verkiezen van aangifte bij de commissie, dan dat men de kans zal willen loopen om later op onaangename wijze met den strafrechter in aanraking te komen.

Dit is een van de motieven, Mijnheer de Voorzitter, die mij ertoe brengen om de redactie, zooals die op het oogenblik luidt, te verkiezen boven de redactie, zooals die door enkele van mijn geachte medeleden is voorgesteld.

Er is nog een ander en een zeer practisch bezwaar tegen de voorgestelde wijziging en dat is gelegen in het feit, dat er onder de werkgevers-groepen enkele zijn — zij zijn ook met name genoemd door den geachten Regeeringsgemachtigde, — waarbij mutaties, verwisselingen van arbeidstoestanden, zoo buitengewoon veelvuldig voorkomen en normaal voorkomen, dus geen verband houdend met de buitengewone omstandigheden, dat het vrijwel ondoenlijk is al deze gevallen stipt bij de commissie voor te brengen. Ook hier kan ik weer putten uit mijn ervaring bij de registratiekamer. Er waren in het gebied waar de registratiekamer werkt in 1939 172 aannemers die meer dan 20 arbeiders in dienst hadden. Ik kom straks op het getal van 20 terug in een ander verband. Onder die 172 aannemers werken geregeld 13 000 arbeiders.

Nu blijkt uit het verslag van de registratiekamer over 1939, dat zich onder deze arbeiders hebben voorgedaan 33 606 mutaties, dat wil dus zeggen, dat er een geweldig va et vient onder de arbeiders, werkzaam onder deze categorie, voorkwam. Nu wil ik onmiddellijk toegeven, dat niet al deze mutaties gebaseerd zijn op ontslag, dat er ook menschen na eenige dagen eigener beweging weggaan. Maar ook al zou men aannemen, dat de helft hiervan ontslagen wordt — en het geschiedt vaak door middel van collectief ontslag, zoodat deze lieden onder de ordonnantie zouden vallen — dan beteekent dit nog, dat dit de mutaties zouden zijn van ontslagen ad ongeveer 50 per dag. Naar mijn meening zou het voor de commissie een onmogelijke taak zijn voor al deze mutaties te moeten nagaan, of ze inderdaad verband houden met de buitengewone omstandigheden.

Dit is een voorbeeld uit de practijk, hetwelk mijns inziens duidelijk het bezwaar illustreert, dat ook in de regeeringsstukken op practische wijze naar voren is gebracht.

Een ander desideratum met betrekking tot artikel 10 was, om de werkingssfeer van deze ordonnantie dermate uit te breiden, dat het aantal arbeiders van 20 op 10 zou worden gebracht. Ik moet, ook alweer op grond van de practijk, die ter Oostkust van Sumatra is opgedaan, tegen deze uitbreiding waarschuwen. Als ik eens blijf bij de categorie aannemers, die ik zooeven noemde, kan ik verklaren, dat er naast deze 172 aannemers die werken met meer dan 20 arbeiders, in het gewest nog ± 470 waren, die met minder dan 20 arbeiders werken en waarvan in het algemeen, gelet op hun emplooi, kan worden gezegd, dat ze zeker wel 10 arbeiders in dienst zullen hebben. Bij de toepassing van de Registratiekamer-bepalingen is gebleken, dat het reeds buitengewoon moeilijk is, met deze grootere aannemers in contact te komen en ze te houden aan het nakomen van wettelijke verplichtingen. Maar absoluut ondoenlijk is het, zich te richten tot het kleine „grut" dat met minder dan 20 arbeiders werkt. Ook deze menschen onder de ordonnantie te willen brengen zou mijns inziens een nog zwaarder taak op de schouders der commissie leggen dan zij reeds op grond van de voorgestelde wijziging, die ik zooeven besprak, zou verkrijgen.

Op grond hiervan lijkt het mij toe, dat het inderdaad ook om practische redenen juister zijn zou, de redactie van artikel 10 ongewijzigd te laten.

Wanneer ik nu een enkel woord spreek over artikel 14, dan kan ik een woord van erkentelijkheid uiten ten aanzien van de toezegging der Regeering om in ieder geval in de instructie, die dit artikel 14 nader zal omschrijven, te verklaren dat het in het algemeen gewenscht zijn zal, den werkgever te hooren. Ik zie niet in, dat de Regeering redelijkerwijze nog niet een stap verder zou kunnen gaan. Artikel 14 toch behandelt het geval, dat een werknemer in het geweer komt tegen een maatregel, door een werkgever op hem toegepast. Hier is dus de werkgever rechtstreeks bij de zaak betrokken, en al mag de memorie van toelichting nu ook aannemen, dat sommige gevallen zoo eenvoudig en zoo duidelijk zullen zijn, dat het niet noodig is, den werkgever te hooren, ik geloof, dat zelfs het kleine risico, dat de commissie zou verzuimen, de algemeene instructie op te volgen, tot groote onaangenaamheden kan leiden.

Ieder, die in een zaak betrokken is, vindt het buitengewoon onpleizierig, indien er een maatregel wordt getroffen zonder dat hij wordt gehoord en ik acht het daarom volkomen in de lijn van de gevolgde procedure te liggen om in ieder geval, dat een werknemer zich verzet tegen een op hem toegepasten maatregel, den werkgever te hooren. Ik zou er dus nogmaals op willen aandringen — het kan in een handomdraaien gebeuren, Mijnheer de Voorzitter — de woorden „zoo noodig" in de derde alinea van artikel 14 te schrappen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een voor mij zeer be-

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Kolkman.)
langrijk onderdeel van deze ordonnantie, d.i. de pensioenmaterie. Niet alleen van den kant van de Regeering maar ook van den kant van mijn geacht medelid, den heer Kerstens, is mij toegevoegd, ik mag wel zeggen zacht verweten, dat ik deze zaak alleen juridisch en niet sociaal zag. Het heeft den schijn alsof deze begrippen elkaar niet verdragen en dat moet ik toch bepaald tegenspreken. Men kan een zeer ruim sociaal gevoel hebben, men kan voor zijn arbeiders en ex-arbeiders het beste willen, dezen lieden een zeer goed hart toedragen, maar er toch op gesteld zijn, dat wanneer in een wet een wettelijke verplichting wordt neergelegd, deze wettelijke verplichting een zeer behoorlijk en goed aanvoelbaar fundament heeft en ik beschouw het als een van de manques van deze ordonnantie, dat zulks niet in alle casusposities het geval is.

En nu zeide de Regeering in Haar antwoord, dat hier gisteren is beluisterd, dat, wat deze ordonnantie doet, eigenlijk precies hetzelfde is als wat nu door de werkgevers eigener beweging reeds geschiedt en een liberaliteit regelt, die ik zelf ook voorsta. Ik stel daartegenover, dat deze ordonnantie verder gaat. Deze ordonnantie regelt niet alleen verplichtingen tegenover eigen ex-arbeiders, neen, deze ordonnantie legt hier en daar de verplichting op, zich uitgaven te getroosten ten aanzien van wat ik zou willen noemen wildvreemden. En dan kom ik weer terug op het voorbeeld, dat ik in eersten termijn ook genoemd heb, nl. dat, wanneer er honderden gegadigden zijn aangesloten bij een pensioenfonds, het noch moraliter, noch juridisch te verantwoorden is, dat werkgever A zich uitgaven heeft te getroosten, om het mogelijk te maken, dat het pensioen van de werknemers van werkgever B, dien hij niet kent en met wien hij nimmer bemoeienis heeft gehad, te betalen.

Dit voorbeeld is in het antwoord der Regeering niet verder bekeken, maar juist hier doet zich mijns inziens het geval voor, dat men het begrip „rechtsverhouding" niet kan missen. Hier doet het geval zich voor, dat de werkgevers de ordonnantie als niet goed gefundeerd zullen aanvoelen.

En nu kan men wel zeggen, zooals ook het standpunt der Regeering is, dat men deze zaak niet juridisch maar practisch moet zien, maar het maakt op mij toch den indruk, dat men op het oogenblik dat het woord „rechtsverhouding" eigenlijk wat lastig wordt, met dit rechtsbegrip maar liever geen rekening meer houdt.

(De heer Smit: Neen, men wil een nieuwe rechtsverhouding scheppen.)

Ik moet ontkennen, dat een nieuwe „rechtsverhouding" wordt geschapen. Ik geloof, dat het geval, dat ik zooeven noemde, ook bij den heer Smit niet den indruk kan wekken, dat hier een goed geconstrueerde rechtsverhouding wordt geschapen, maar het is juister te zeggen, dat deze regeling min of meer uit den grond wordt gestampt.

(De heer Smit: Daartusschen is niet zooveel verschil.)

En wanneer nu dergelijke m.i. onjuist geformuleerde constructies als norm genomen worden voor een wettelijke verplichting, vragen wij ons met eenige bezorgdheid af: waar gaan wij naar toe? Men moet ten slotte toch ook, al is men als werkgever nog zoo liberaal, aanvoelen, dat een verplichting zóó ligt, dat nakoming daarvan algemeen kan worden gevorderd en men kan m.i. geen wettelijke verplichting baseeren op wat op een gegeven moment en in bepaalde gevallen als zéér loffelijk en zéér royaal kan worden geapprecieerd.

Ik heb tegen artikel 16 nog een ander bezwaar.

Ik heb gesteld, dat artikel 16 en de wijze, waarop de materie daarin vervat, is geregeld leidt tot ongewenschte discriminatie. De Regeering ontkent dit. De Regeering zegt op blz. 1222 van het stenografisch verslag:

> „De heer Kolkman wijst op het z.i. onlogische, dat de regeling der Regeering tenslotte een bepaalde categorie werknemers en werkgevers buiten de toepassing sluit. Maar dat is niet juist."

(Soeroso.)
Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij beraden over mijn standpunt, maar ik meen te moeten volhouden dat mijn standpunt wel juist is en ik meen dat met een eenvoudig voorbeeld te kunnen illustreeren. Wij hebben hier te maken met werkgevers, die op eenigerlei wijze een pensioenvoorziening hebben mogelijk gemaakt; er zijn werkgevers, die deze pensioenvoorziening verzorgd hebben middels een zelf gecreëerd fonds; er zijn werkgevers, die de pensioenen verzorgen middels het aangesloten zijn bij een gemeenschappelijk fonds; er zijn werkgevers, die voor pensioenen zorgen door hun ex-arbeiders een polis te geven van levensverzekeringmaatschappijen. En nu vraag ik, of hier in wezen in deze soorten van pensioenvoorziening verschil bestaat. En wanneer men dan zegt: voorzoover de werkgevers een eigen pensioenfonds hebben of aangesloten zijn bij een gemeenschappelijk fonds en het geval doet zich voor, dat het fonds in gebreke blijft, dan zullen deze werkgevers verplicht zijn de tekorten aan te vullen; en men zegt daarnaast: voorzoover de werkgevers de pensioenvoorziening hebben ondergebracht bij een levensverzekeringmaatschappij, waarbij de polissen in handen worden gesteld van de ex-arbeiders, zullen de werkgevers bij het in gebreke blijven van de levensverzekeringmaatschappijen niet verplicht zijn de tekorten aan te vullen, dan noem ik dat discriminatie tusschen de werkgevers en wel een discriminatie bij volkomen gelijke gevallen.

En wanneer ik deze zaak bekijk van den kant van de werknemers, dan beteekent dit, dat degenen, die bij een pensioenfonds — hetzij door één werkgever, hetzij door verschillende werkgevers gemeenschappelijk in stand gehouden — tekort komen, zich kunnen richten tot den vroegeren werkgever; en dan beteekent deze regeling ook, dat degenen, die tekort komen door het in gebreke blijven van de betrokken levensverzekeringmaatschappijen, dit niet kunnen doen. Dat noem ik wederom discriminatie en nu tusschen de werknemers.

En nu wijst de Regeering er mij op, dat de regeling, die op het oogenblik staat geboren te worden ten aanzien van de levensverzekeringmaatschappijen, zich niet kan bemoeien met de pensioenfondsen, welke hetzij door een werkgever, hetzij door meerdere werkgevers onderling in stand worden gehouden.

Daar gaat het mij tenslotte niet om; of het nu deze regeling is of een andere, het gaat erom, dat gelijke gevallen gelijkelijk worden behandeld. Met het voorbeeld van zooeven voor oogen, is het m.i. duidelijk, dat gelijke gevallen zoowel van den kant van de werkgevers als van den kant van de werknemers niet gelijkelijk worden behandeld. En dit is een van de bezwaren, die ik tegen deze regeling heb.

Mijnheer de Voorzitter! Ondanks deze bezwaren neem ik aan, dat deze ordonnantie een redelijke kans heeft het staatsblad te bereiken; en wanneer zij inderdaad het staatsblad heeft bereikt, dan wacht de commissie, die in deze ordonnantie een taak is toegedacht, een moeilijke en zware, maar ook een zeer loonende taak. Voorzoover de werkgevers straks geroepen zullen zijn aan deze taak mede te werken, spreek ik de verwachting uit, dat van onze zijde al het mogelijke zal worden gedaan om de uitwerking en de toepassing van deze ordonnantie in onderling overleg en in onderling vertrouwen zoo goed als doenlijk tot haar recht te doen komen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst zou ik iets willen zeggen over hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde in eersten termijn zeide over de noodzaak van het treffen van een sociale wetgeving hier te lande.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft verklaard, dat het Europeesch arbeidsrecht en de Europeesche sociale wetgeving voor de Indonesische werknemers niet noodzakelijk zijn, dat nl. het treffen van dergelijke maatregelen niet in het belang

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Soeroso.)
zal zijn van de Indonesische werknemers. Wel heeft de geachte Regeeringsgemachtigde echter gezegd, dat andere voorzieningen ten deze met succes zullen kunnen worden getroffen. De vraag of deze uitspraken van de Regeering juist zijn in het midden latende, wil ik nog wel een enkele opmerking ten aanzien van deze materie plaatsen. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft n.l. tenslotte erkend, dat voorzieningen ten deze wel noodig kunnen zijn, doch tot dusverre heb ik altijd ten aanzien van de maatregelen, die door de Regeering bereids zijn getroffen inzake de bescherming van de Indonesische werknemers slechts het volgende kunnen constateeren.

In eersten termijn heb ik gewezen op het bestaan van het eenige artikel in het Burgerlijk Wetboek, n.l. art. 603 oud, waarop de Indonesische arbeiders bij arbeidsgeschillen een beroep kunnen doen. Een andere voorziening, die aan de Indonesische werknemers bescherming verleent, heb ik in het Burgerlijk Wetboek echter tot dusverre niet aangetroffen.

Intusschen betwijfel ik, of de uitspraak van de Regeering, die ik zooeven heb aangehaald, wel juist is. Het is n.l. algemeen bekend, dat de wetsartikelen in het Strafwetboek van Westersche origine zijn en dat menig artikel boven het begrip van den Indonesiër gaat. Toch worden deze wetsartikelen op het oogenblik toegepast op de Indonesiërs. Voorts zou ik gaarne willen wijzen op het bestaan van het artikel 161 bis s.w., dat de bewegingsvrijheid van de vakorganisaties min of meer kan belemmeren. Dat zijn dus alle Westersche instellingen, die toch worden toegepast op de Indonesiërs. Men moet hierbij niet vergeten, dat het aanpassingsvermogen van de Indonesiërs zeer groot is. Dat is ook erkend door den toenmaligen Gouverneur-Generaal, den heer De Jonge. Daarom koester ik dan ook geen vrees, dat, wanneer hier in het belang van de Indonesische werknemers het z.g. Westersche arbeidssysteem en de Westersche sociale wetgeving zouden worden uitgevoerd, deze artikelen hen wel degelijk zouden beschermen. Ik kan dan ook met zekerheid zeggen, dat de Indonesische werknemers, gezien hun aanpassingsvermogen, wel direct zullen kunnen begrijpen wat met dergelijke maatregelen wordt bedoeld. Men moet hierbij ook niet vergeten, dat dergelijke maatregelen tevens opvoedende kracht voor de betrokkenen hebben.

Het is juist daarom wel noodig, dat hier een volledige sociale wetgeving — gelijk ik in eersten termijn heb uiteengezet — komt, ten dienste van de Indonesische werknemers.

Wat de bevoegdheid der commissie betreft meen ik, dat verschillende sprekers in eersten termijn er op hebben aangedrongen, zooveel mogelijk de beslissende bevoegdheid te leggen in handen der commissie. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft evenwel gisteren verklaard, dat het hier in het bijzonder gaat om het behoud van den maatschappelijken vrede en dat alleen de Regeering en Haar organen ten deze kunnen voorzien, wat de beste oplossing zal moeten zijn. Ik meen, dat het in de bedoeling der Regeering ligt om een ambtenaar — en dan speciaal een van het departement van Economische Zaken — in deze commissie op te nemen. Ik geloof, dat deze ambtenaar zeker geacht kan worden in staat te zijn de zaken grondig te bezien en ook te overzien, zoodat hij een juiste medewerking zal kunnen verleenen om te bereiken, dat de beste beslissingen worden genomen.

Bovendien meen ik, dat andere leden, de zoogenaamde zeer onpartijdige deskundigen — gelijk de Regeering ze noemt — eveneens in staat zullen zijn dergelijke beslissingen te nemen. Om al deze redenen is het naar mijn meening wel gewenscht, dat de commissie beslissende bevoegdheid krijgt.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn hoofdargument is niet geweest, ingeval een der leden, in het bijzonder de werkgever, niet kan meegaan met de meerderheid der commissie, de eind-beslissing te leggen in handen van den directeur van Justitie, wiens beslissing dan zou kunnen zijn overeenkomstig het standpunt van den eenigen opposant, den werkgever, maar

(Smit.)
juist dat dit ware te voorkomen en dat daartoe de commissie alleen het beslissingsrecht zou krijgen, daar een beslissing van den directeur van Justitie, als bedoeld, een onaangenamen indruk zou kunnen wekken, wat niet gewenscht is en ook niet aangenaam voor de andere leden der commissie. Dit argument mijnerzijds werd door den geachten Regeeringsgemachtigde als niet serieus gekwalificeerd.

Mijn bezwaar is echter, dat een collegiale uitspraak altijd beter is dan een éénmans-uitspraak, zooals die in de bedoeling van het voorstel ligt. Ik moet er nogmaals op wijzen, dat, valt de laatste beslissing — dus van den directeur van Justitie — uit in den geest van den werkgever, dit voor de meerderheid der commissie niet aangenaam kàn noch zal zijn. Ik meen daarom, dat aan dit geval door den geachten Regeeringsgemachtigde meer aandacht dient te worden geschonken dan is geschied, want indien het ervan zou komen, dat de meerderheid der commissie zich zou moeten terugtrekken — waarop ik in eersten termijn al zinspeelde — dan zal men niemand bereid vinden, in die commissie zitting te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer De Raad heeft gesproken over de vakorganisaties van Indonesische werknemers en meent, dat deze niet kunnen gedijen omdat zij zich in het algemeen te veel met de politiek hebben ingelaten en dat voor hun bestuurders het voornaamste werk is geweest het organiseeren van stakingen. Het is mij niet bekend, of de heer De Raad ten deze over de noodige bewijzen beschikt, maar hoe het zij, ik kan zijn inzicht niet deelen en vermoed, dat dit inzicht alleen op krantenberichten gebaseerd is. Mij is uit de practijk bekend, dat in sommige gevallen de werkgevers, de vakorganisaties van Indonesische werknemers in de armen der politiek hebben gedreven. Zoo was er vroeger te Soerabaja een sterke afdeeling van de P.F.B., welker bestuur zich met verschillende desiderata wendde tot de gedelegeerde van diverse suikerfabrieken, met de bedoeling uiteraard, vervulling van deze wenschen te verkrijgen. Maar de gedelegeerde liet weten, dat overleg met de P.F.B. door hem niet kon worden aanvaard, hij wilde niet praten met het bestuur eener vakorganisatie, doch was wèl bereid, in overleg te treden met het bestuur van de plaatselijke S.I., waarvan het bestuur door den gedelegeerde werd beschouwd als de vertegenwoordiger van het personeel der suikerfabrieken. Op deze wijze drongen in sommige gevallen de werkgevers, de vakorganisatie op politiek terrein, daar zij alleen het bestuur van een politiek lichaam wenschten te beschouwen als de vertegenwoordiging van het fabriekspersoneel. De P.F.B. is er toen toe overgegaan, het S.I.-bestuur te verzoeken, besprekingen te houden met den bedoelden gedelegeerde. Formeel kan dan worden beweerd, dat de P.F.B. zich met de politiek ging bemoeien; de schuld daarvan lag dan echter bij de werkgevers, en ik hoop daarom, dat de heer De Raad ten aanzien van deze aangelegenheid een beter inzicht zal krijgen dan waarvan hij in eersten termijn heeft blijk gegeven.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Als wij den geachten Regeeringsgemachtigde gisteren hebben beluisterd, hebben wij vernomen, dat er feitelijk tusschen de Regeering en den Volksraad, althans de meeningen uit den Volksraad, maar weinig verschil zou bestaan over voorname aangelegenheden, deze regeling betreffende. Ik ben van meening, dat dit wel een beetje optimistisch gesteld is, en dat er tusschen de Regeering en den Volksraad terzake nog wel eenig verschil van inzicht aanwezig is.

In de eerste plaats zou ik willen spreken over de kwestie van den werkingsduur van deze regeling. De Regeeringsgemachtigde heeft gisteren opgemerkt, mede naar aanleiding van hetgeen de heer Kolkman in eersten termijn terzake heeft betoogd, dat deze regeling beëindigd zal worden op de volgende manier:

„De heer Kolkman mocht de regeling (alleen voor den

(Smit.)

oorlogstijd) zien, want zij is ook uitdrukkelijk voor dezen oorlogstoestand gemaakt en de bepaling, dat deze regeling weer zal verdwijnen met dien oorlogstoestand is in dit ontwerp zoo vanzelfsprekend, dat geen bijzondere waarborgen als het hooren van den Volksraad behoefden te worden geëischt."

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord staat daarover, naar ik meen, heel iets anders. Daar staat nl.:

„Inderdaad geldt ook voor het voorgestelde bijzondere overheidstoezicht, dat de buitengewone omstandigheden, welke dit toezicht noodig maken wellicht niet aanstonds met het beëindigen van den oorlogstoestand zullen ophouden te bestaan. De buitenwerkingstelling van de ordonnantie zal dus niet in elk geval met het einde van den oorlogstoestand behoeven samen te vallen."

En nu vraag ik mij toch af of beide uitspraken elkaar wel dekken. Ik zou de Regeering dan toch wel willen verzoeken, te willen bevestigen, dat hetgeen hieromtrent in de memorie van antwoord is opgemerkt het juiste kan worden geacht, want daarvan zijn toch veel van mijn geachte medeleden en ook ikzelf bij de beschouwingen uitgegaan.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het antwoord der Regeering blijkt ten duidelijkste, dat Zij de komende ordonnantie los wenscht te zien van de omstandigheden, waarin de sociale verhoudingen voor alle werknemers tot nu toe geregeld zijn. Zij zegt immers

„dat het te bezien staat of deze regeling minder noodzakelijk zou zijn geweest, indien er méér sociale wetgeving naar oud model zou hebben bestaan, regelingen, die bij een situatie als waarin we nu verkeeren, in het geheel niet zouden zijn ingesteld."

De Regeering gaat echter niet alle terzake gestelde vragen geheel voorbij; Zij zegt zeer duidelijk:

„dat voorloopig niet te denken valt aan sociale regelingen, die vóór den oorlog op het program stonden, zooals werkloosheidsverzekering, ouderdomsvoorzieningen enz. In deze zoo onzekere situatie, met deze zoo donkere toekomst voor oogen, vallen er geen concrete plannen uit te werken, althans niet met kans op succes."

Mijnheer de Voorzitter! Hoe zeer ik het ook betreur, dat bepaalde broodnoodige voorzieningen thans moeilijk verwezenlijkt kunnen worden, zoo kan ik toch het inzicht der Regeering wel voor een belangrijk deel volgen. De vraag rijst echter of er geen noodvoorzieningen moeten worden getroffen.

Indien men bijvoorbeeld voorstander is van een wettelijke ouderdomsverzekering, waarbij de werkgever verplicht zou worden een zeker gedeelte van die verzekering te betalen, dan kan ik mij toch indenken, dat ook onder de huidige omstandigheden de vraag rijst, of die werkgever niet maar vast verplicht kan worden die contributie te storten. Wil men dan op het oogenblik niet een uitgewerkte regeling gereed maken — en ik erken, dat daartegen groote bezwaren bestaan — dan mag men toch niet de werknemer alleen van dit uitstel — de oorlog, welke de oorzaak is van dit uitstel kan naar sommiger meening vlug zijn beëindigd, naar anderer meening wel zeer lang duren — de dupe laten worden. Dus zou ik mij kunnen indenken, dat de werkgevers dan maar verplicht worden die contributie onder waarborging door de Regeering ten name van den werknemer te storten.

Wat de werkloosheidsverzekering betreft kan ik de Regeering zeker niet volgen, want de werkloosheidsvoorziening heeft tenslotte veel minder groote consequenties op langen termijn.

Een werkloosheidsvoorziening kan inderdaad beduidende consequenties hebben, maar de periode van een werkloosheidsvoorziening en het buiten werking stellen daarvan heeft niet zulke noodlottige gevolgen als het verplicht buiten werking stellen van een pensioenverzekering. Op het gebied van werkloosheidsvoorziening is hier tenslotte zeker wel het een en ander gedaan, dat waardeering verdient, maar dat neemt niet weg, dat wij van een reëele werkloosheidsverzorging nog zeer ver af zijn. Ik geloof dan ook, dat het zaak is bij de bespreking van het algemeen beleid op deze aangelegenheden bij afdeeling II van de hoofdbegrooting terug te komen.

Ik kan mij zeer wel indenken, dat de heer Soeroso pleit voor invoering van Westersche verzorgingsregelingen voor Oostersche arbeiders, ook al erken ik, dat tenslotte deze Westersche regelingen niet geheel juist zullen werken voor de Oostersche arbeiders. Dat neemt niet weg, dat ik — zooals ik gezegd heb — het verzoek van den heer Soeroso volkomen meen te kunnen begrijpen, omdat tenslotte voor deze Oostersche arbeiders toch nog wel zeer weinig is geregeld en dan zouden bepaalde wettelijke voorzieningen zeker niet overbodig kunnen worden geacht. Wij hebben een dezer dagen nog in de couranten gelezen, dat de onderneming Djatironggo, althans de administrateur, de bevoegdheid meende te hebben toekangs met een loon van *f* 15 en *f* 20 per maand voor overtredingen bij den arbeid boeten op te leggen van *f* 5 en *f* 10. Ik neem aan, dat deze bedragen inderdaad zeer sterk overdreven zijn, maar ik ben van meening, dat toepassing van een boetesysteem voor Oostersche arbeiders zeer funest is en dat daarmede zeer voorzichtig te werk moet worden gegaan. Ook daarvoor zouden wettelijke maatregelen zeker niet overbodig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom dan tot hetgeen is opgemerkt over de instelling van een departement van Arbeid. „Hieraan valt eenvoudig niet te denken", zegt de Regeering. Dit is volgens mij niet zoo stevig gemotiveerd als deze positieve woorden der Regeering moeten doen gelooven.

De **Voorzitter**: De verdere behandeling van dit punt kan beter bij Afdeeling II plaats vinden.

De heer **Smit**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, ik ben het daarmede volkomen eens.

Ik geloof echter U te mogen verzoeken daarover hier nog eenige woorden te mogen zeggen, omdat deze sociale verhoudingen inderdaad toch van zoo ingrijpenden aard zijn, dat onder wat voor toekomst wij ook zullen komen te leven, men aan de sociale verhoudingen bijzondere aandacht zal dienen te besteden; en deze aandacht kan daaraan alleen worden besteed als ervoor gewerkt wordt, en er kan alleen aan gewerkt worden als voor dezen arbeid voldoende outil lage bestaat.

Mijnheer de Voorzitter! Dan kom ik, evenals de heer Kolkman, op de samenstelling van de commissie en gaarne volg ik de Regeering wanneer Zij, mede in verband met de daarvoor door mijn geachte medeleden, de heeren Janssen en Kerstens, naar voren gebrachte argumenten, van meening is, dat vertegenwoordigers van de groepen werkgevers en werknemers in de in te stellen commissie zitting behooren te hebben.

Het is inderdaad niet eenvoudig, voor de werknemersvertegenwoordigers geschikte personen te vinden en ik wil er wel op wijzen, dat, hoe belangrijk ik ook het feit acht, dat werknemersvertegenwoordigers in de commissie zitting zullen nemen, ik toch van meening ben, dat t.a.v. nog bij een werkgever in dienst zijnde personen de grootste voorzichtigheid dient te worden betracht, daar ik in dergelijke gevallen zeer sceptisch sta tegenover de vrijheid van handelen van een dusdanigen werknemer en dus ook tegenover het werknemersbelang, dat daarmede eventueel zou worden beoogd. Ik vertrouw echter, dat bij de samenstelling dezer commissie deze inzichten tot gelding zullen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Een van de door mij in eersten termijn gedane verzoeken, waarbij ik door den heer Janssen werd gesteund, betreft het brengen van alle gevallen voor

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(**Smit.**)
de commissie. Alhoewel ik het met de Regeering geenszins eens ben, dat de door den heer Janssen en mij voorgebrachte argumenten geen overtuigende kracht zouden bezitten, kan ik toch met de Regeering erkennen, dat de taak der commissie daardoor buitengewoon verzwaard zou worden. Daarom ben ik bereid, met de in dit verband geopperde suggestie van den heer C. C. Van Helsdingen accoord te gaan. Ik hoop evenwel, dat de heer Van Helsdingen nu ook weder niet een schrede terug zal doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den werkgever willen verplichten om niet vooraf in alle gevallen aangifte te doen, doch hem wel de verplichting willen opleggen — zoo hij meent, geen aangifte te moeten doen, omdat hij een mutatie, een wijziging in de arbeidsverhoudingen tot stand brengt, die niets te maken heeft volgens zijn oordeel met de bijzondere omstandigheden van zijn bedrijf — van zulk een geval kennis te geven aan de commissie. Ik behoud mij het recht voor te trachten terzake door middel van een amendement een wijziging van de regeling in de gewenschte richting te verkrijgen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Kolkman heeft op overtuigende wijze meen ik aangetoond, dat het zeer moeilijk is alle bedrijven daaronder te doen vallen. Hij heeft gesproken over de registratiekamer te Medan en over 172 aannemers met 13 000 werklieden en 33 606 mutaties. Ik geloof echter niet, dat dit de bedoeling van deze ontwerp-ordonnantie is. Ik geloof veeleer, dat het de bedoeling van de ordonnantie is, te voorkomen, dat de werkgever in de door den heer Kolkman geschetste verhoudingen wijzigingen zou aanbrengen, die vroeger niet zoo gereedelijk plaatsvonden, wijzigingen, die niets te maken hebben met den gewonen gang van zaken, wijzigingen, die b.v. betrekking hebben op het uit te betalen loon. Wanneer inderdaad in een bepaald bedrijf fluctuaties van arbeiders onvermijdelijk zijn, zullen die natuurlijk ook in de toekomst op de gewone wijze moeten kunnen plaats vinden. Ik geloof dan ook, dat het niet buitengewoon bezwaarlijk is, in dit geval ons verzoek in te willigen. Mocht de heer Kolkman dit toch nog bezwaarlijk vinden, dan zou het mogelijk kunnen worden geacht, dat de commissie er toe overgaat, in bepaalde gevallen aan bepaalde bedrijven dispensatie te verleenen.

Maar ik acht toch de kennisgave van de gevallen wel zoo belangrijk, dat ik meen daarvan niet af te mogen stappen. Want alles goed en wel, de heer Kolkman heeft een beroep gedaan op de goede trouw- en ik wil dat beroep zeer gaarne honoreeren —, doch ik heb bij interruptie al opgemerkt, dat er terzake soms nog al verschil van inzicht bestaat en ik ben helaas bevreesd, dat ook in de toekomst dat verschil van inzicht zal kunnen blijven bestaan. En dan komt mij de veiligheid zoowel van den werkgever, maar zooals ik in eersten termijn reeds deed uitkomen, vooral van den werknemer een zoo belangrijke zaak voor, dat ik meen dit verzoek toch te mogen doen. Waar de Regeering dit niet onaannemelijk heeft verklaard, vertrouw ik, dat tenslotte ook van regeeringszijde over deze bezwaren zal kunnen worden heen gestapt.

Een ander punt betreft de kwestie van het beslissingsrecht van de commissie. Ik ben de Regeering in dit verband erkentelijk, Mijnheer de Voorzitter, voor de duidelijke verklaring, dat een lid der commissie ook het recht heeft, van de commissie het oordeel te verlangen, of een bepaalde aangelegenheid al dan niet tot de werkingssfeer van de commissie behoort.

Met betrekking tot het beslissingsrecht der commissie heeft de Regeering er mij niet van overtuigd dat het niet juist zou zijn, dat de commissie beslissingen zou nemen met de mogelijkheid van beroep van den werkgever, zoo hij met de beslissing der commissie niet accoord zou gaan, op den directeur van Justitie. Dat de directeur van Justitie dan minder zaken te behandelen zou krijgen, staat voor mij wel vast, want de werkgever zal toch niet in alle gevallen, ook al kan hij niet ten volle met de meening der commissie instemmen, in hooger beroep gaan.

Dat zal hij volgens mij wel doen. Als hij zou volstaan met te verklaren, dat hij zonder meer met de beslissing niet accoord gaat, zal dat toch ook duidelijk uit de stukken blijken. Maar, Mijnheer de Voorzitter, een voor mij belangrijker argument is inderdaad, dat de commissie daardoor een andere plaats wordt toegewezen. Ik zie namelijk heel iets anders in een commissie, die een bepaald beslissingsrecht krijgt — zij het ook met hooger beroep — dan in een commissie, die alleen adviseerende bevoegdheid zou verkrijgen — zij het dan ook dat, indien alle aan de besprekingen deelnemende personen tot overeenstemming komen, de commissie wèl het beslissingsrecht verkrijgen zal.

Het is juist, dat de argumenten der Regeering sterk zijn, doch door de samenstelling der commissie kan bij de door mij gedachte constructie, naar mijn meening althans, volkomen tegemoet worden gekomen aan de argumenten der Regeering, die ik ook reeds in eersten termijn aanhaalde. Immers, verwacht mag worden, dat de personen, die naast den voorzitter de ambtelijke instanties vertegenwoordigen vooral bij beteekenisvolle zaken van de inzichten der Regeering op de hoogte zullen zijn en daarvan in de commissie blijk zullen geven. En dan komt het mij weinig logisch voor, dat de commissie daarmede niet ten volle rekening zou houden. Ik meen dan ook, mijn wensch met betrekking tot het beslissingsrecht der commissie nogmaals voor inwilliging bij de Regeering te mogen aanbevelen.

Mijnheer de Voorzitter! Indien de Regeeringsgemachtigde ons mededeelt, dat executierecht van de beslissingen der commissie op de door mij aanbevolen wijze practisch niet mogelijk is, wil ik tegen deze uitspraak niet in verzet komen, alhoewel ik dan toch nog gaarne de verklaring zou verkrijgen, dat niet alleen practisch, maar ook juridisch deze oplossing bijzondere bezwaren met zich brengt, aangezien aan een vlotte uitvoering van de beslissingen der commissie toch wel een bijzonder voordeel verbonden is, waarbij ik de waarde van de mededeeling van den geachten Regeeringsgemachtigde, dat de rechter de uitspraak van de commissie zal moeten aanvaarden, van groote beteekenis acht.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft verder medegedeeld, dat de rechter gehouden zou zijn aan de uitspraak der commissie en dat executie-recht niet verleend kan worden, omdat de zaak te weinig omschreven moet worden geacht. Ik geloof, dat tusschen beide uitspraken toch een tegenstelling gelegen is, omdat als de rechter zich aan de uitspraak der commissie moet houden, naar de meening van anderen een executierecht door den rechter te bepalen op korten termijn ook mogelijk moet worden geacht. Ik zou terzake gaarne een nadere aanwijzing der Regeering hieromtrent vernemen.

Wat het beslissingsrecht betreft heeft de heer Kolkman een paar vragen gesteld en ik meen, dat hij daarbij ook een vraag aan mij gesteld heeft, namelijk of het mijn bedoeling zou zijn, dat een eventueele beslissing der commissie met algemeene stemmen zou moeten zijn genomen, dan wel bij meerderheid van stemmen. Mijn bedoeling is dat zulk een beslissing met meerderheid van stemmen genomen zou worden.

Ik meen voorts, wat aangaat de tweede door den heer Kolkman gestelde vraag — die aan de Regeering is gesteld, maar waarop ik gaarne even zal ingaan —, dat de heer Kolkman verwezen moet worden naar hetgeen staat op blz. 11 (roneo) van de memorie van antwoord, namelijk:

> „Indien ook maar één der aan het overleg deelnemende personen daarmede niet kan instemmen, moet de beslissing van den Directeur van Justitie worden ingeroepen."

(De heer K o l k m a n: Dat geldt naar mijn meening niet voor artikel 10, lid 1, waarover ik het had. Ik kan dus met Uw antwoord als waarnemend Regeeringsgemachtigde niet dadelijk genoegen nemen.)

Ik geloof, dat dit geldt voor alle artikelen, want als het niet zou gelden voor het eerste lid van artikel 1 zou tenslotte practisch de geheele zaak, voorzoover wij het zien, in orde

(Smit.)
zijn. Maar ik ben toch van meening dat, wat de beslissingen zelf betreft, het weinig juist is, deze commissie alleen adviesrecht te geven. Men mag toch wel aannemen dat, indien het om belangrijke aangelegenheden gaat, de vertegenwoordigers of van het Departement van Justitie of van dat van Economische Zaken de hen zeker bekend zijnde argumenten in de commissie naar voren zullen brengen en dat de commissie er rekening mede zal houden. Immers, indien de commissie een beslissing neemt, komt het mij toch voor, dat de werkgever daarmede eerder rekening houden zal dan wanneer de commissie alleen adviseerende bevoegdheid verkrijgt. Ik meen dan ook aan het desideratum van het beslissingsrecht der commissie — zij het dan ook met recht van hooger beroep op den directeur van Justitie door den werkgever — te moeten vasthouden.

Met betrekking tot de uiteenzetting der Regeering betreffende het voorgestelde artikel 16 in deze regeling heb ik slechts te herhalen wat ik in eersten termijn reeds heb opgemerkt: dat ik op dit punt de voorgestelde regeling bijzonder waardeer. Intusschen blijf ik van meening dat het ten aanzien van de pensioenen, die door middel van een polis bij een verzekeringmaatschappij worden betaald, — de heer Kolkman sprak daar reeds uitvoerig over — zoo deze betalingen niet door de verzekeringmaatschappijen regelmatig blijven geschieden, eveneens mogelijk moet worden gemaakt, den werkgever onder de huidige verhoudingen bij de betaling te betrekken. De Regeering meent nu, dat de komende wet op de levensverzekeringmaatschappijen ook op deze pensioenen betrekking zal hebben; dit zal ongetwijfeld juist zijn, doch die komende wet heeft even ongetwijfeld geen betrekking op den werkgever, en waar hieraan voor de werknemers belangen zijn verbonden meen ik, hier toch even verder op te mogen ingaan.

Stel het geval dat een levensverzekeringmaatschappij, niet in Indië gevestigd, hier te lande geen of zeer weinig middelen voorhanden heeft. Dan geloof ik niet, dat dergelijke pensioenen uitbetaald zullen kunnen worden, tenzij diverse levensverzekeringmaatschappijen verplichtingen van elkander zouden gaan overnemen, dan wel de Regeering aan deze levensverzekeringmaatschappijen, met het oog op in Nederland mogelijk aanwezige middelen, steun zou verleenen, b.v. op de wijze, waarop de Regeering Nederlandschen onderdanen in Engeland, die vorderingen b.v. op de Rijkspostspaarbank hebben, hulp biedt. Dit lijkt mij inderdaad een mogelijkheid, die zeker bij de bespreking van de wetgeving op het verzekeringsbedrijf bezien zal dienen te worden, omdat dit geval zich ongetwijfeld zal kunnen voordoen.

Indien geen van deze maatregelen echter getroffen mocht worden dan staat de werknemer er toch wel zeer ongunstig vóór in vergelijking met andere werknemers. Stel nu het feit, dat zijn werkgever er redelijk gunstig voor zou staan, is het dan onbillijk, dat de commissie het recht zou krijgen, te bepalen, dat de werkgever voorloopig betaalt onder verkrijging van het recht op een mogelijke uitkeering van de betrokken verzekeringmaatschappij? Ik wil hiervan echter op het oogenblik geen verder voorstel maken, doch wèl wil ik nu reeds mededeelen, dat ik zoo noodig en zoo mogelijk later op deze aangelegenheid zal terugkomen.

Met belangstelling heb ik de mededeeling der Regeering vernomen betreffende het door den heer Janssen voorgebrachte belangrijke punt, dat niet alleen op grond van minder goede bedrijfsresultaten door de commissie over de positie van het personeel zal worden beslist, doch dat ook rekening zal moeten worden gehouden „met de geheele positie van het bedrijf, met zijn reserves, zijn kaspositie enz.'' Verder is nog duidelijk komen vast te staan, dat zoo noodig meerdere vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers, leden van de commissie, voor de behandeling van één zaak kunnen worden aangewezen. Met waardeering heb ik vernomen, dat op het door den heer C. C. van Helsdingen en mij gedane

(Blaauw.)
verzoek zal worden bepaald, dat de commissie zoo noodig personen onder eede zal kunnen hooren.

Verder ben ik dankbaar voor de mededeeling, die de Regeering heeft willen doen ten aanzien van de toepassing van art. 10 op het Landbouw Pensioenfonds en het Suiker Pensioenfonds.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, blijf ik de meening van den heer Blaauw deelen, dat het wenschelijk moet worden geacht, dat voor het buiten werking stellen van de komende ordonnantie de Volksraad dient te worden ingeschakeld.

Ik wil hier niet ingaan op de argumenten van den heer Kan, ik vertrouw, dat de heer Blaauw dit aanstonds op voldoende en betere wijze dan ik het kan, doen zal. Maar gezien het groote belang, dat aan deze ordonnantie is verbonden ben ik van meening dat het goed zal zijn, het tweede lid van artikel 25 te doen vervallen, opdat de ordonnantie alleen door den ordonnantiewetgever zal kunnen worden ingetrokken.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in mijn beschouwingen in eersten termijn enkele woorden gewijd aan de ouderdomsvoorziening en de werkloosheidsverzekering, of liever aan het ontbreken van deze twee regelingen, niet omdat ik meende, dat het ontbreken van deze twee regelingen onmiddellijk viel binnen de orde van de considerans en de artikelen van de voorliggende ontwerp-ordonnantie, maar omdat ik meende, dat het nuttig was de sociale voorzieningen en het ontbreken van de genoemde regelingen op den achtergrond van deze ordonnantie te stellen, juist om de werkingssfeer te laten zien van de eventueele ordonnantie die wij zullen aannemen. Ik heb er daarom op gewezen, dat, indien er een ouderdomsvoorziening was, de huidige voorziening lang niet zoo noodig geweest zou zijn ten aanzien van hen die wegens ouderdom zouden worden ontslagen en evenzoo ten aanzien van een werkloosheidsvoorziening voor hen, die niet oud genoeg zijn om onder een ouderdomsverzekering te vallen, maar die in de huidige omstandigheden werkloos zijn geworden.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in navolging van den heer C. C. van Helsdingen al dergelijke beschouwingen buiten de orde van het ontwerp gebracht, maar niettemin heeft de geachte Regeeringsgemachtigde toch ten aanzien van een onderdeel daarvan een antwoord gegeven, dat blijkt te zijn een uiterst positief antwoord met een buitengewoon negatieven inhoud.

Mijn geacht medelid, de heer Smit, heeft zooeven reeds het betreffende gedeelte van het antwoord van de Regeering aangehaald. Ik mag dat nog wel eens weer doen, omdat ik het van zoo buitengewoon groot belang vind. Het zijn de woorden:

> „Helaas, Mijnheer de Voorzitter, voorloopig valt daarover niet te denken. In deze zoo onzekere situatie, met deze zoo onzekere toekomst voor oogen vallen er geen concrete plannen uit te werken, althans niet met kans op succes.''

Ik zal de verleiding weerstaan, die mijn geacht medelid, den heer Smit, zooeven in aanraking heeft gebracht met Uw hamer, Mijnheer de Voorzitter, door op dit punt door te gaan, maar ik zal deze kwestie toch wel voor oogen houden bij de behandeling van de Justitie-begrooting, die binnenkort zal plaats hebben. Maar toch is er één onderdeel, waarop ik wel even de aandacht wil vestigen, omdat het aansluit bij een mededeeling van den Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord. Hij heeft in zijn antwoord op hetgeen, naar ik meen, de heer Kolkman gezegd heeft, erop gewezen, dat de pensioensvoorzieningen, die hier in de werking van de ordonnantie worden betrokken, alleen gelden voor die maatschappijen, die een pensioenregeling hebben en dat de arbeiders van alle andere maatschappijen, die geen pensioenregeling hebben, van de nuttige werking van deze ordonan-

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Blaauw.)

tie zullen worden verstoken. Wij bevinden ons op het oogenblik met het nemen van voorzieningen onder buitengewone omstandigheden. Het lijkt mij toch gewenscht, dat, in navolging van den heer Smit, ten aanzien van degenen, voor wie geen ouderdomsvoorziening is getroffen, niettemin een regeling wordt overwogen, maar zooals ik zooeven gezegd heb, ik zal hierop nader terugkomen bij de begrooting van Justitie.

Een tweede vraagstuk, dat ik aangehaald heb en dat eveneens door mijn geacht medelid, den heer C. C. van Helsdingen en den Regeeringsgemachtigde voor Justitie buiten de orde is geplaatst, is een punt van algemeen belang, nl. of men niet beter had gedaan, nu men voorzieningen van socialen aard overweegt ten aanzien van de ontslagen en positieverslechteringen van de arbeiders, die voorzieningen niet te behandelen werkgever voor werkgever en werknemer voor werknemer, maar te behandelen in ruimer verband en daarvoor een complex te maken van alle werkgevers aan de eene zijde en alle werknemers aan de andere zijde. Ik heb dit juist gedaan met het oog op de sociale voorzieningen ten behoeve van die werknemers, die arbeiders, van wie ontslag en verslechtering van de arbeidsvoorwaarden ook bij het bestaan van de ordonnantie, die wij nu zullen gaan aannemen, zullen kunnen plaats hebben. En dat zijn de arbeiders van de ondernemingen, die met ondergang worden bedreigd.

Wanneer de commissie van oordeel zal zijn dat verslechteringen in de arbeidsvoorwaarden en ontslagen in overeenstemming zijn met de situatie, waarin de betrokken ondernemingen verkeeren, zal zij daarin moeten berusten en zullen die ontslagen en verslechteringen moeten plaatshebben, ofschoon het zeer de vraag kan zijn of de positie van deze ondernemingen inderdaad in normale omstandigheden dergelijke verslechteringen en ontslagen noodzakelijk maakt. Ik wil hier toch aansluiten bij een voorbeeld van de praktijk en ook bij een voorbeeld van de ordonnantie zelf, waar deze regelt de pensioenaanspraken.

Bij de pensioenaanspraken maakt dit voorstel der Regeering een complex van werkgevers en zal de eene werkgever tot op zekere hoogte aansprakelijk zijn voor de pensioenaanspraken van andere werkgevers. De heer Kolkman heeft daarop — naar zijn meening met teleurstelling — gewezen en hij heeft gezegd: iedere werkgever blijve aansprakelijk voor zijn eigen werknemers en niet voor die van andere werkgevers. Maar niettemin onderschrijft de Regeering dit oordeel niet. De Regeering meent, dat in een dergelijk geval het geheele complex aansprakelijk kan worden gesteld voor de pensioenaanspraken van de werknemers van één der werkgevers.

Nu is het vreemd, dat dit wel geschiedt ten aanzien van de pensioenaanspraken van zoo'n complex maar niet ten aanzien van de loonsaanspraken der werknemers van ieder van deze werkgevers. In de practijk heeft men gevallen, dat verschillende werkgevers zichzelf in een zekeren band hebben gebracht door zich bijvoorbeeld te stellen onder één administratie. Die administratie maakt van dien band o.a. gebruik om alle pensioenaanspraken van de verschillende werknemers onder één stichting, onder een fonds te brengen. Ten gevolge hiervan zullen — zooals ik zooeven reeds zeide — de pensioenaanspraken gedekt zijn, maar de aanspraken van de werknemers van ieder van deze werkgevers, die toch in dat complex zitten, zullen afzonderlijk worden beschouwd.

Zoo zal men bijvoorbeeld kunnen krijgen, dat een onderneming met ondergang wordt bedreigd, d.w.z. een onderneming, die het door de buitengewone omstandigheden slecht heeft getroffen; daarbij zal ontslag dan wel een vermindering van de arbeidsvoorwaarden moeten worden geaccepteerd, omdat de financieele positie van den betrokken werkgever nu eenmaal niet anders gedoogt. Maar wanneer men dit in een beetje ruimer verband ziet, zal dezelfde administratie bijvoorbeeld de voordeelen van een onderneming, die wat sterker staat, kunnen afwegen tegen de nadeelen van een andere onderneming en zal in zoo'n complex een algeheele bedrijfsvrede bijvoorbeeld kunnen worden bewaard.

Ik geloof toch wel, dat, toen men voorzieningen ontwierp met het oog op gevallen, die zich in de practijk hebben voorgedaan, het toch wel gewenscht ware geweest ook dezen kant van de zaak te bekijken en dan was men vanzelf gekomen tot een wat ruimere voorziening dan wij op het oogenblik hier voor ons hebben liggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal daar op het oogenblik niet verder op ingaan, omdat een wijziging hierin niet bij amendement zal kunnen worden aangebracht, doch ik zou toch de aandacht van de Regeering wel doorloopend op dezen kant van de zaak gevestigd willen zien.

Tenslotte zou ik dan in dit verband nog de vraag willen herhalen, die ik in eersten termijn reeds heb gesteld, wat de Regeering voor oogen staat bij Haar mededeeling in de Memorie van Toelichting op deze ontwerp-ordonnantie, waar Zij het heeft over het wijzen van een weg naar crediet voor ondernemingen, die met financieele moeilijkheden te maken hebben.

Op de samenstelling van de commissie zal ik niet diep ingaan. Ik heb in eersten termijn betoogd, dat het mij onjuist voorkomt, rechtspraak op te dragen aan belanghebbenden, en dat geschiedt, wanneer de voorgestelde ordonnantie in werking treedt, omdat ten aanzien van deze individueele gevallen van ontslag en positieverslechtering de commissie inderdaad recht zal spreken en niet alleen dat, maar dit direct zal doen in hoogste instantie. Doch aangezien noch de Regeering noch de vertegenwoordigers van de werkgevers en werknemers in deze zaal daarin een bezwaar zien, zal ik daarin berusten en de hoop uitspreken, dat te zijner tijd de voorgenomen vonnissen, die deze commissie in hoogste instantie zal vellen, niet zullen worden aangevochten met het motief, dat er dan ook niet geheel neutrale personen in de rechtbank zaten.

Ik zou echter nog wel iets willen zeggen met betrekking tot de kwestie van den tijd, dien de leden van de commissie aan deze zaak zullen kunnen wijden. Uit het antwoord van de Regeering meen ik te mogen opmaken, dat in de gevallen, waarin deze commissie zal kunnen gaan vonnissen, dit zal geschieden door sub-commissies van vijf personen, waarvan één voorzitter is en verder één ambtenaar van het departement van Justitie, één ambtenaar van het departement van Economische Zaken en waarvan voorts één werkgever en één werknemer lid zijn. Dan komt men, wanneer men dezen gedachtengang doortrekt tot de volgende samenstelling van de commissie: een voorzitter, die — en ik heb dat met genoegen vernomen — een ervaren jurist zal zijn, die zich zoo mogelijk geheel zal kunnen wijden aan deze zaak, een ondervoorzitter waarvan ik hetzelfde hoop en voorts twintig leden, die aldus verdeeld zijn: vijf leden zullen zijn actief dienende ambtenaren van Justitie, vijf actief dienende ambtenaren van Economische Zaken, vijf werkgevers en vijf werknemers.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat is niet de bedoeling!)

Mijnheer de Voorzitter! Ieder van die ondercommissies .....

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Het zijn geen ondercommissies.)

Mijnheer de Voorzitter. Ieder van die gedeelten van de commissie dan, die voor ieder geval zullen worden aangewezen, zullen bestaan — de geachte Regeeringsgemachtigde zegt immers zelf, dat de departementen van Justitie en Economische Zaken in ieder geval vertegenwoordigd moeten worden — o.a. uit actief dienende ambtenaren. In ieder van die onderdeelen van de commissie zal dus een ambtenaar van Justitie moeten zitting hebben en ook een ambtenaar van Economische Zaken.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: De heer Blaauw neemt nu maar aan, dat al die twintig leden altijd gezamenlijk de zaken zullen behandelen. Dat is niet noodig.)

Mijnheer de Voorzitter. Ik neem aan, dat wanneer een

(Blaauw.)

onderdeel van vier leden van de commissie plus een voorzitter aan het werk gaat, voor zaak a, er nog 16 andere leden overblijven plus een voorzitter voor even zoovele andere zaken.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dan zou men nog meer plaatsvervangende voorzitters moeten hebben.)

De voorzitter en de plaatsvervangend-voorzitter zullen wel verdeeld moeten worden over even zooveel onderdeelen van deze commissie. Omdat die voorzitter en plaatsvervangend voorzitter vrijgemaakt zullen zijn voor deze rechtspraak, geloof ik ook wel, dat die voorzitter en ondervoorzitter het voorzitterschap zullen kunnen aanvaarden van vele onderdeelen der commissie. Maar aangezien in ieder onderdeel bij iedere zaak en de berechting van een zaak een actief dienend ambtenaar van Justitie moet zitten en een actief dienend ambtenaar van Economische Zaken, lijkt het het meest economisch, wanneer men ook ten aanzien van andere onderdeelen van de commissie voor ieder geval een actief ambtenaar van Justitie en een van Economische Zaken aanwijst. In dat geval kan ik mij voorstellen, dat de Regeering tot de conclusie komt — zulks tegenover mij, waar ik betoogd heb, dat men bovendien in de commissie onafhankelijke leden moest opnemen, leden van de rechterlijke macht en eventueel gepensioneerden, leden oud-ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, dan wel juristen —, dat Zij mijn suggestie moet afwijzen, gelijk Zij gedaan heeft. Zij zegt, dat Zij juist in die gevallen dezen ambtenaar van Economische Zaken noodig heeft, zoodat er geen plaats meer is voor een ambtenaar van Justitie of het Binnenlandsch Bestuur. Maar ik kan mij dit alleen voorstellen, wanneer de geheele commissie wordt opgedeeld door deze ambtenaren van Justitie en van Economische Zaken plus de werkgevers en de werknemers. Is dat niet het geval, wanneer men bijvoorbeeld zou kunnen volstaan in de geheele commissie met een of twee ambtenaren van Justitie of een of twee ambtenaren van Economische Zaken, die in ieder onderdeel van de commissie zullen moeten optreden, dan wordt mijn bezwaar, dat ik in eersten termijn heb aangevoerd, nog veel sterker. Deze ambtenaren van Justitie en Economische Zaken zullen in ongelooflijk veel zaken moeten optreden, terwijl zij bovendien hun normalen arbeid op hun departement blijven behouden.

Zooeven heeft de heer Kolkman er reeds op gewezen, hoeveel mutaties er alleen reeds ter Sumatra's Oostkust plaats hebben. Hij wees er bovendien op, dat niet al deze gevallen voor de commissie zullen komen, maar dan toch wel zeer vele. Aangezien deze ordonnantie terugwerkende kracht krijgt tot 10 Mei, word ik hoe langer hoe banger, dat de ambtenaren, die in die commissie zullen komen, volkomen in beslag zullen worden genomen door het werk der commissie zelf, zoodat mijn suggestie in eersten termijn geplaatst, hoe langer hoe meer waarde krijgt, namelijk: hiervoor te nemen menschen, die volkomen vrij gemaakt worden voor dezen arbeid.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ten aanzien van de uitbreiding van den arbeid van deze commissie zelf een beeld opgehangen op een andere plaats. Op bladzijde 1218 van het verslag, dat wij gekregen hebben, zegt de geachte Regeeringsgemachtigde:

> „Tegen het regeeringsvoorstel om de commissie uitsluitend te belasten met dien zeer belangrijken, zeer moeilijken en tijdroovenden arbeid van het bijeenbrengen der partijen, het overleg plegen, en het zoeken naar overeenstemming ....." enz.

Dus met andere woorden, de commissieleden worden in beslag genomen door den zeer tijdroovenden arbeid en dan wordt het mij hoe langer hoe onduidelijker, hoe men daarvoor kan nemen een of twee ambtenaren van het departement van Justitie en Economische Zaken, die een en ander moeten afhandelen naast hun normalen arbeid. Ik zou daarom met meer klem nog willen betoogen, dat de commissie voor een groot gedeelte moet bestaan uit leden, die zich geheel aan den arbeid der commissie zullen kunnen wijden.

Het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde op mijn opmerking ten aanzien van het vierde lid van artikel 16 heeft mij niet geheel bevredigd. Dit lid zal de commissie de bevoegdheid verleenen, een werkgever te verplichten, een bepaalde som te storten in een pensioenfonds, wanneer dat fonds niet voldoende toereikend is om de aanspraken van de arbeiders te honoreeren. Ik betoogde, dat het er in dezen gedachtengang niet op aan komt, den werkgever te bedreigen met een boete en met hechtenis, maar dat het er in de eerste plaats op aan komt, dat de som, tot de storting waarvan de werkgever veroordeeld wordt, ook in het fonds terecht komt. In de eerste plaats is daartoe noodig, dat een dergelijk vonnis van de commissie executoriale kracht verkrijgt en dat de executie van de grosse van een vonnis eventueel door de directe belanghebbenden kan worden afgedwongen. Die directe belanghebbenden zijn niet altijd in de eerste plaats bedoelde fondsen, maar ook degenen, die er voordeel uit trekken, de werknemers.

De geachte Regeeringsgemachtigde meent, dat hiertegen soortgelijke bezwaren bestaan als tegen de executoriaal verklaring, die gevraagd is voor alle beslissingen der commissie. Dit is min of meer een herhaling van het antwoord, door de Regeering gegeven aan den heer C. C. van Helsdingen, waar er op een andere plaats op is gewezen, dat de executoriaalverklaring van de notarieele acte b.v. alleen is toegestaan bij een notarieele obligatie, dat wil zeggen een notarieele acte, die de betaling van een geldsom inhoudt. Daarom begrijp ik niet dat, waar wij bij het vierde lid van artikel 16 juist te maken hebben alleen met het betalen van een geldsom, de bezwaren, die op een andere plaats tegen de executoirverklaring zijn aangevoerd, ook hier gelden. Ik hoop, dat deze executoirverklaring alsnog in de ordonnantie zal kunnen worden opgenomen en dat voor het afdwingen, het uitvoeren der executie van een dergelijke grosse van een vonnis der commissie mede kan worden toegekend aan de directe belanghebbenden, de werknemers. Alleen dan krijgen we een volledige oplossing van het geval.

De Regeering meent, dat aan wat hier gevraagd wordt in de practijk geen behoefte bestaat, omdat in de meeste gevallen het fonds een vordering zal hebben. Waarom zegt de Regeering hier; in de meeste gevallen? Ik geloof, dat in alle gevallen, waarin de commissie een werkgever veroordeelt tot het betalen van een geldsom aan een fonds, het fonds een vordering heeft. Laten we de zaak bekijken zooals het in de practijk gebeurt. Een werkgever betaalt de som niet. Het fonds, dat is ingesteld door den werkgever, althans door een complex van werkgevers, zou dan een vordering moeten instellen tegen den werkgever, waarvan het fonds afhankelijk is, waarvan het fonds een uitvloeisel is. Men kan het geval hebben, dat het beheer van een fonds, de bestuursleden van zoo'n stichting, die benoemd zijn door de werkgevers, er niet de minste behoefte aan zullen gevoelen, het vonnis van de commissie op deze wijze te executeeren, zoodat men de zaak maar blauw-blauw laat. In zoo'n geval zou een ander orgaan niet kunnen optreden, zoodat de werknemers, die van het fonds afhankelijk zijn, de voordeelen niet krijgen, die de commissie hun heeft toegedacht.

Tenslotte een enkel woord over de buitenwerkingstelling van de ordonnantie, zooals die geregeld is in art. 25 lid 2. Deze kwestie heeft zoowel een formeele als een materieele beteekenis. Ik zal eerst den formeelen kant van de zaak bezien.

Krachtens het tweede lid van art. 25 zal de Gouverneur-Generaal t.z.t. de bevoegdheid hebben, de ordonnantie buiten werking te stellen. De geachte Regeeringsgemachtigde noemde dit een eervolle begrafenis van de ordonnantie. Ik heb er bij interruptie al op gewezen, dat dit niet een eervolle begrafenis is, omdat een ordonnantie, die buiten werking wordt gesteld,

47ste VERGADERING — DINSDAG 5 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Blaauw.)
in leven blijft, zij het ook, dat ze niet meer werkt, evengoed als een ordonnantie, die nog niet in werking is getreden en waarvan de bepaling van het tijdstip van inwerkingtreding is opgedragen aan den Gouverneur-Generaal, leeft zoodra ze is afgekondigd doch alleen nog niet werkt.

Het omgekeerde heeft men bij het buiten werking stellen. De figuur van de in en buiten werking stelling van ordonnanties is nuttig voor al die gevallen waarin men behoefte blijft behouden aan een ordonnantie, maar deze voor bepaalden tijd buiten werking moet stellen en, zoodra de omstandigheden en factoren zich weer voordoen, dat behoefte wordt gevoeld aan de werking van de ordonnantie, het uitvoerend gezag de bevoegdheid heeft te zeggen: nu treedt de ordonnantie weer in werking. Men kent dergelijke voorbeelden uit de practijk. Ik heb ze op het oogenblik niet voor mij, maar dit is de strekking en de beteekenis van de in en buiten werking stelling van een ordonnantie. Heeft men geen behoefte meer aan een ordonnantie en zijn de factoren, waaronder die ordonnantie bestond, verwerkt, dat wil in dit geval zeggen zijn de buitengewone omstandigheden, die aanleiding zijn geworden tot de inwerkingtreding van deze ordonnantie er niet meer, dan zal de ordonnantie niet buiten werking moeten worden gesteld, maar zal zij volgens onze rechtspractijk moeten worden ingetrokken. Dan moet de ordonnantie in haar geheel vervallen en dan pas heeft de ordonnantie de eervolle begrafenis, die de geachte Regeeringsgemachtigde voor oogen heeft Dit is dan de formeele zijde van de zaak.

Voor mij is, naast den formeelen kant van de zaak, van minstens even groot belang de materieele zijde van de zaak en dat is, dat bij art. 25 lid 2 de werking van de ordonnantie zal ophouden bij besluit van den Gouverneur-Generaal, zonder dat de Volksraad te dien aanzien zijn inzichten kan geven. De geachte Regeeringsgemachtigde zegt daaromtrent het volgende:

> „Het gaat om de vraag — en dat is, naar het de Regeering voorkomt, ook bij de sprekers over dit punt de kern van de zaak —: is dit een beslissing van zóó groote importantie, dat men die niet aan de Regeering, aan den Gouverneur-Generaal, mag overlaten en hierin de Volksraad moet worden gekend?''

Ik zou op deze vraag willen antwoorden met een wedervraag.

Is dit een beslising van zoo geringe importantie, dat men deze pertinent aan de Regeering, aan den Gouverneur-Generaal alleen moet overlaten en dat hierin de Volksraad niet behoeft te worden gehoord? Op deze laatste vraag meen ik gerust te mogen antwoorden, dat wanneer een regeling van een dusdanig krachtige sociale strekking buiten werking moet worden gesteld, te dien aanzien toch wel een advies van den Volksraad op zijn plaats is. Waarom maakt dat nu zoo'n groot verschil, of voor het ophouden van deze ordonnantie niet een intrekkingsordonnantie kan worden voorgebracht ten aanzien waarvan de Volksraad dan van zijn oordeel kan doen blijken? Deze Raad heeft er bij herhaling reeds blijk van gegeven, dat hij als het noodig is snel kan werken, maar die snelle werking is, dunkt mij, hier niet eens noodig, omdat — zooals ik reeds in eersten termijn zeide — wanneer de omstandigheden, die aanleiding hebben gegeven tot het in het leven roepen van deze ordonnantie, zullen hebben opgehouden te bestaan, dan vanzelf ook de werking van deze ordonnantie zal ophouden. De commissie immers, die deze ordonnantie moet interpreteeren, moet zich in de eerste plaats afvragen, of de ontslagen en verslechteringen in de werknemerspositie in verband hebben gestaan met de buitengewone omstandigheden en deze commissie zal niet kunnen werken, zoodra er geen ontslagen en positieverslechteringen meer zijn, in verband staande met bedoelde buitengewone omstandigheden. Dus in al die gevallen zal de ordonnantie niet meer werken en dan zal het besluit van den Gouverneur-Generaal ook ietwat te laat komen, tenzij — en

(De Raad.)
dit is nu weer van materieel belang — de Gouverneur-Generaal meent, dat langzamerhand een einde moet worden gemaakt aan de werking van deze ordonnantie, ondanks het feit, dat de commissie in bepaalde gevallen de kracht daarvan nog moet veronderstellen. En wanneer dat het geval is, geloof ik, dat het zeer nuttig zal zijn, wanneer ook de Volksraad zijn oordeel te dien aanzien kan geven.

Het ligt daarom in mijn bedoeling ten aanzien van het tweede lid van artikel 25 straks stemming aan te vragen.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen door den heer Smit terzake is opgemerkt kan ik uiterst kort zijn. Ik kan mij volkomen achter zijn rede scharen en die in bijna alle opzichten onderschrijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met een woord van hulde voor de wijze, waarop de geachte Regeeringsgemachtigde het ontwerp heeft verdedigd. De geachte Regeeringsgemachtigde ontkende intusschen, dat dit ontwerp de beteekenis zou hebben, die ik eraan hecht. Deze ontkenning heeft natuurlijk groote waarde, wanneer zij komt uit den mond van den geachten Regeeringsgemachtigde en daarbij nog gesteund wordt door het prestige der Regeering zelve. Toch meen ik, dat het antwoord teveel miskent het feit, dat het ontwerp dan toch principieel verklaart, dat de verhouding werkgever-werknemer er niet maar alleen een is, die deze beide partijen aangaat, doch dat de staat zich wel degelijk met een behoorlijke regeling dezer verhouding heeft in te laten. Waar dit voor buitengewone omstandigheden is aangenomen, zal de volgende stap om haar voor meer normale omstandigheden ook in te voeren gemakkelijker vallen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, wat wel zeer tegenvalt in het regeeringsantwoord is, dat daar met nadruk wordt gezegd, dat de Regeering maatschappelijke ontwrichting wil tegengaan, en dan pas zegt de Regeering als men wil sociale rechtvaardigheid betrachten. De groote drijfveer bij de Regeering is dus de zorg voor de maatschappelijke rust, niet de eisch der sociale rechtvaardigheid.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat zijn twee uitdrukkingen voor hetzelfde begrip.)

Nu meen ik, dat de Regeering en de Regeeringsgemachtigde van dit idee geheel en al doordrongen waren. Daarom viel het mij tegen, dat hier met een zeer platonische liefdesverklaring werd volstaan.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat was zeker niet de bedoeling.)

Ik hoop dan niet, dat het de bedoeling was in het geheel geen verklaring van toegenegenheid t.a.v. deze zaak te geven. Doch dat zullen wij dan wel uit het antwoord der Regeering vernemen.

En inderdaad, als dit het hoofdmotief der Regeering is bij het voorstellen van deze regeling, dan zou men kunnen zeggen, dat zij zeer tijdelijk en alleen voor den duur van den oorlog is. Doch, zooals ik reeds zeide, acht ik de taak en ook den geest van de Regeering in deze ruimer, grootscher.

Evenzeer acht ik het een onjuist principe om, terwijl wij niet weten hoe de toekomst zich zal ontwikkelen, alvast uit te gaan van de veronderstelling, dat de sociale wetgeving tegen dien tijd, zooals wij die denken, verouderd zal blijken en in die gedachte op dit oogenblik maar niet verder te gaan met de ontwikkeling van de wetgeving. Ik geloof, dat deze regeling verder strekt en meen daarom ook, dat zij, wanneer eenmaal de oorlog afgeloopen zal zijn, niet zonder meer zal kunnen worden ingetrokken.

Maar juist daarom moet zij niet worden opgeheven zonder overleg met den Volksraad. Bezinning op dit punt moge dan toch wel bindend voorgeschreven worden.

Zeer juich ik toe, dat de geachte Regeeringsgemachtigde er den nadruk op heeft gelegd, dat er overleg moet zijn. Dit, Mijnheer de Voorzitter is zeer zeker voor dezen tijd maar voorts

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(C. C. van Helsdingen.)
voor alle tijden een zeer aanvaardbaar principe. Geen onafgebroken strijd tusschen werknemer en werkgever, doch de organisatie van den arbeid moet voorwaarts schrijden naar juist het onderling overleg.

Wat ik intusschen van het meeste belang acht, is dat deze regeling thans zoo snel mogelijk tot stand komt. Hoewel ik niet overtuigd ben door het regeeringsantwoord inzake de meerhoofdige beroepsinstantie wil ik slechts stellen tegenover het regeeringsstandpunt, dat het hier niet gaat om rechtspraak, maar om beslissingen van het regeeringsgezag, dat dit mij in dit verband woordenspel lijkt.

Dat beslissingen van het regeeringsgezag, die een daad der regeering beteekenen in één hand zijn gelegd is natuurlijk volkomen te verdedigen en goed te noemen. Doch hier is toch geen sprake van een daad der regeering, hier heeft men toch een uitspraak in een geding tusschen twee partijen, welke argumenten behooren te worden gezocht en gewogen. De directeur zal een oordeel uitspreken, en nu kan men dit geen rechtspraak noemen, misschien, maar het lijkt er toch wel zeer veel op.

Nog even kom ik terug op het gebruik van het woord „arbeider". De geachte Regeeringsgemachtigde zeide, dat het woord „arbeider" toch niet behoeft aangevoeld te worden als een onplezierige kwalificatie. Dit is bedoeld noch gezegd. Bedoeld en gezegd is, dat het woord „arbeider" in deze regeling niet goed gebruikt is, dat het afwijkt van het gewone spraakgebruik. In de rede van den Regeeringsgemachtigde levert de geachte spreker zelf het bewijs, dat de bewoordingen van de regeling zich niet aansluiten bij het algemeen taalgebruik.

De Regeeringsgemachtigde gebruikte dat woord alleen in een zeer bijzonder geval en bediende zich overigens voortdurend van het woord „werknemer", dat m.i. een wijdere beteekenis heeft en allen omvat, die in loonsverhouding staan tot anderen. Er is echter geen enkele reden, waarom de wet zich verwijderd zou houden van het normale Nederlandsch.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans nog even de rekening afsluiten met ons geacht medelid den heer Soeroso.

De heer Soeroso heeft bewijzen gevraagd voor mijn bewering inzake de fout van de Indonesische vakbeweging en hij heeft daarbij vriendelijk verondersteld, dat ik mijn meening zou hebben uit krantenberichten. Laat mij den heer Soeroso mogen mededeelen, dat ik persoonlijk een gedeelte van de ontwikkeling van de Indonesische vakbeweging heb meegemaakt en dat ik daarbij telkens die fout heb moeten onderkennen.

(De heer Soeroso: Waar is dat geweest?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso vraagt mij wanneer dat geweest is en daarop kom ik nu juist terug. Ik meen, dat ons geheele verschil van inzicht ligt in het tijdperk, waarover wij het hebben. Ik had het over den oorsprong van de Indonesische vakbeweging, een 20, 25 jaar terug en ik behoef maar namen te noemen als van Samaoen en Sneevliet om duidelijk te maken, dat toen wel degelijk de politiek de vakbeweging vergiftigde.

Tenslotte is echter niet het voornaamste of er fouten werden gemaakt; het voornaamste is, dat de heer Soeroso deze inderdaad als fouten onderkent. Hij heeft met geen woord getracht het streven te verdedigen om de vakbeweging te doordringen van politiek. Hij heeft ook met geen woord getracht de meening te verdedigen, dat de vakbeweging in de eerste plaats zou moeten aansturen op stakingen.

(De heer Soeroso: Dat is alleen maar een veronderstelling uwerzijds).

Ik constateer dit met dankbaarheid en ik geloof, dat de Indonesische vakbeweging, indien zij zich vrij kan maken van deze beide dwalingen, wel degelijk tot grooten groei en bloei kan komen.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In vele opzichten heeft het antwoord der Regeering mij bevredigd. Het blijkt mij, dat ik den opzet van de ordonnantie juist heb onderkend. Verschillende der door mij voorgebrachte bezwaren, zijn goeddeels ondervangen, hetzij door wijziging van het voorliggend ontwerp, hetzij door een toezegging van de zijde der Regeering, hetzij door nadere toelichtingen welke, ook al zijn zij niet in den tekst van de ordonnantie geformuleerd, toch door de commissie en eventueel door den rechter in acht zullen worden genomen.

In het bijzonder heb ik met dank geïncasseerd de wijziging van het betrekkelijke artikel, waardoor nu desgewenscht de commissie tot eedsvordering kan overgaan. Ook heb ik met dank aanvaard de toezegging der Regeering, dat eventueel een beroep kan worden gedaan op nog bruikbare gepensioneerde krachten, die in Indië verblijf houden.

De heer Blaauw heeft een uitvoerig betoog gehouden over de samenstelling der commissie en inderdaad is er over die samenstelling nog wel het een en ander op te merken. Ik acht niet juist de onderstelling van den heer Blaauw, dat er nu vier ambtenaren, nl. van Justitie, van het Kantoor van Arbeid en van Economische Zaken, zullen worden aangewezen, plus nog vier vertegenwoordigers van de werkgevers en de werknemers, zoodat eigenlijk de commissie reeds geheel bezet is.

Ik geloof veeleer, dat wij de samenstelling zoo moeten zien, dat het kan voorkomen, dat de vertegenwoordiger van Economische Zaken of van Justitie in meer dan één subcommissie zitting zal hebben en aangewezen zal worden om zooveel mogelijk zitting te hebben in de subcommissie van vijf, die over de zaken uitspraak zal hebben te doen. Het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde laat in dat opzicht toch wel wat aan duidelijkheid te wenschen over. Want ik lees op blz. 1216/17 van het Stenografisch Verslag:

> „Mijnheer de Voorzitter! Of er dan nog plaats is voor gepensionneerden, het liefst rechterlijke ambtenaren, waarvoor door den heer Blaauw en ook door den heer Van Helsdingen is gepleit? Hiertegen rijst het volgende bezwaar. Het kantoor van arbeid, en de departementen van Justitie en Economische Zaken zullen in elk geval vertegenwoordigd moeten zijn door actief dienende ambtenaren. Daarnaast krijgt men de deskundigen uit de werkgevers- en werknemerskringen en zoo heeft men dan met een neutralen voorzitter reeds het getal van vijf, dat aangeeft den omvang van het aantal leden, waarmede de commissie zal behandelen de zaken, die bij haar worden voorgebracht."

Zooals het daar staat, zou de subcommissie bestaan uit zes personen, tenzij de Regeeringsgemachtigde bedoeld heeft, dat de vertegenwoordiger van het Kantoor van Arbeid en die van het departement van Justitie één en dezelfde persoon zouden zijn.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Dat is inderdaad de bedoeling, deze passage is in het verslag niet geheel juist weergegeven.)

Dan vervalt mijn bezwaar natuurlijk, want de voorzitter is krachtens artikel 4 der ordonnantie onder het aantal leden van 5 inbegrepen. Is de veronderstelling van den heer Blaauw juist, dat er een zoo groot aantal actief dienende ambtenaren van elk der betrokken departementen zal worden aangewezen, dan is er inderdaad al heel weinig plaats voor nog andere, volkomen bruikbare krachten, hetgeen ik toch wel zeer zou betreuren, omdat naar mijn meening de arbeid der commissie zich zóó zal uitbreiden, dat deze actief dienende werkkrachten dan voor geen anderen arbeid beschikbaar zullen zijn dan alleen voor dezen commissorialen arbeid. Ik zou het betoog van den heer Blaauw in dien zin willen onderschrijven dat de Regeering uitdrukkelijk verklaart dat het niet de bedoeling is, dat er vier of vijf vertegenwoordigers van elk der departementen zullen worden aangewezen, doch dat daarnaast toch ook nog de mogelijkheid zal bestaan dat

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(C. C. van Helsdingen.)

anderen, gepensionneerden eventueel, zullen worden aangewezen.

Verschillende mijner aanvankelijke bezwaren zijn door de nadere toelichting van de Regeering komen te vervallen. De Regeering heeft een uiteenzetting gegeven van de bezwaren die er bestaan tegen mijn suggestie betreffende de executoirverklaring van de commissoriale uitspraken, die dan overbodig zou zijn. De Regeering verwees hierbij naar de uitzonderlijke toepassing van mijn suggestie ten aanzien van bepaalde vorderingen. Ik ga accoord met het voorstel, deze executoirverklaring te aanvaarden voor alle andere gevallen dan juist voor het geval, waarop de heer Blaauw reeds heeft gewezen, daar er inderdaad ten aanzien van de verlaging van pensioenen en onderstanden toch een groote overeenkomst bestaat tusschen deze beslissingen van de commissie en de grosse eener notarieele acte.

Wat betreft de suggestie die ik naar voren bracht met betrekking tot de verplichte kennisgeving aan de commissie van alle gevallen van ontslag, de heer Smit is deze suggestie bijgevallen en hoopte, dat ik haar in tweeden termijn niet zou terugtrekken. Deze opmerking plaatste hij klaarblijkelijk naar aanleiding van een persoonlijk gesprek, dat ik gisteren met hem had naar aanleiding van het regeeringsantwoord, waarin ik mij liet ontvallen, dat er voor het standpunt der Regeering toch ook wel wat te zeggen was; de heer Smit tracht thans mij het terugtrekken alvast onmogelijk te maken. Ik heb opgemerkt, dat de Regeering heeft medegedeeld, en zeer nadrukkelijk heeft medegedeeld, dat elk commissielid gerechtigd zal zijn, alles wat hem ter oore komt met betrekking tot ontslagen en dergelijke, voor de commissie te brengen, dat de commissie haar kennis zal mogen putten uit alle bronnen met betrekking tot dergelijke gevallen en dat dan deze zaken voor en door de commissie zullen worden onderzocht. Hierin zou dan een aanzienlijke versterking van de positie der vakvereenigingen kunnen liggen, die dan nog veel meer aanleiding hebben, de werknemers aan te moedigen, zich bij de vereenigingen aan te sluiten, daar dan haar vertegenwoordiger in de commissie de gevallen veel krachtiger zal kunnen voorbrengen. Ik heb gezegd dat, als inderdaad op deze ruime schaal de commissie kennis kan dragen van alle gevallen van ontslag of positieverslechtering, er inderdaad minder aanleiding zal bestaan om vast te houden aan de door mij gegeven en door de Regeering aanvaardbaar geachte suggestie.

Edoch, de neiging om aan deze suggestie vast te houden is eer af- dan toegenomen door de argumentatie van den heer Kolkman in tweeden termijn, die hier uit zijn ervaring feiten naar voren bracht, die mij toch wel tot het inzicht brengen, dat op deze wijze de commissie zal kunnen worden gesteld voor een mer à boire van gevraagde beslissingen, althans van onderzoeken. Naar mijn meening zal hierbij dienen te worden gestreefd naar een zoo soepel mogelijke regeling en moeten wij niet reeds tevoren den arbeid der commissie zoodanig verzwaren, dat haar eigen arbeid — het onderzoek van de gevallen waarin haar beslissing bepaaldelijk gevraagd wordt — daardoor in het gedrang zou kunnen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben te weinig ijdel, ik zie te weinig de noodzaak in, mijn naam in de Handelingen van den Volksraad vereeuwigd te zien door een amendement, om het auteursrecht van deze suggestie niet gaarne over te dragen aan den heer Smit. Wat mij betreft mag hij dus een amendement indienen. Ik zal dan nog bepalen of ik dat amendement al dan niet zal kunnen steunen. Mij dunkt, ik kan op het oogenblik geen royaler aanbod doen.

Ons geacht medelid, de heer Smit, voelt toch ook wel de bezwaren, die voorgebracht zijn door den heer Kolkman en om daaraan tegemoet te komen zegt hij, dat de commissie dan wel dispensatie kan verleenen. Maar een dergelijke vèrgaande bevoegdheid, waardoor de commissie dispensatie gaat verleenen van een wettelijke verplichting om kennis te geven van bepaalde gevallen, behoort toch in de ordonnantie zelf te worden vastgelegd. Ik verwacht dus, dat als de heer Smit mijn suggestie in een amendement omzet, hij òòk een amendement zal indienen, waardoor in de ordonnantie wordt bepaald, dat de commissie voor bepaalde gevallen dispensatie kan verleenen.

Ik zou daaraan het volgende willen toevoegen. Ik meen, dat de praktijk zal kunnen uitwijzen, dat binnen afzienbaren tijd wijzigingen in de ordonnantie moeten worden aangebracht omdat de regeling in de praktijk niet geheel voldoet. Ik hoop dat de Regeering voortdurend ernstig toezicht zal houden juist op de werking van het bedoelde artikel en dat, zoodra zou blijken, dat met de door Haar gegeven aanwijzingen niet wordt bereikt wat Zij hoopte te bereiken, Zij niet zal aarzelen zoo spoedig mogelijk een wijziging voor te brengen in den zin als ik heb voorgesteld.

Ik aanvaard ook de bezwaren, die de Regeering heeft voorgebracht ten aanzien van het terugbrengen van het criterium bij de groote bedrijven van 20 arbeiders tot 10. De praktijk zal ook hier uitwijzen, wat daarvan terecht komt, maar ik zou de Regeering ook hier willen verzoeken, extra toezicht uit te oefenen en, zoodra blijkt, dat de grens, welke gesteld is, te ruim is, niet te schromen, met een wijzigingsvoorstel te komen.

Ik heb als voorbeeld van de collectieve ontslagen genoemd de verschillende ontslagen van n.s.b.-ers. Ik ben er in het geheel niet op gebrand, dat politieke aangelegenheden bij de commissie zullen worden voorgebracht, maar ik heb erop gewezen, dat het niet uitgesloten is, dat dergelijke personen zich op grond van art. 10, of art. 14, tot de commissie zullen wenden, om de oorzaken van het ontslag na te gaan en ik meen, dat de commissie dan niet gerechtigd is, deze zaken zonder meer af te wijzen, maar dat zij heeft na te gaan of het ontslag gerechtvaardigd moet worden geacht.

Ik heb erop gewezen dat bij een tot stand te komen overleg naar aanleiding van art. 10 de beslissing van de commissie, die in dat overleg besloten is, tenslotte toch ook zal kunnen leiden tot een ernstige inbreuk op het landsbelang. De Regeering heeft erop gewezen, dat in de commissie ook zitting zullen hebben vertegenwoordigers van o.m. het departement van Economische Zaken en dat die er dan toch wel op zullen letten, dat het landsbelang niet in gevaar komt. Ik aanvaard dat en zal er verder niet op ingaan.

Het bezwaar van ons geacht medelid, den heer Blaauw, ten aanzien van de terminologie „buiten werking te stellen", in art. 25 lid 2 gebezigd, moet ik toch wel als volkomen juist erkennen. Ik meen, dat de Regeering beter doet, in plaats van de terminologie „buiten werking te stellen" te gebruiken „in te trekken". Met den Regeeringsgemachtigde kan ik echter erkennen, dat in de ordonnantie deze intrekking kan worden overgelaten aan den Gouverneur-Generaal en dat formeel tegen een dergelijke regeling geen bezwaar bestaat.

Persoonlijk heb ik er geen bezwaar tegen deze bevoegdheid aan den Gouverneur-Generaal toe te kennen; maar evenmin heb ik er bezwaar tegen, eventueel te goeder tijd, den Volksraad in die intrekking te laten kennen, echter niet onder het motief, dat de Regeeringsgemachtigde daarin meent te moeten zien. De Regeering acht deze wijziging alleen verklaarbaar, doordat de wensch bestaat de regeling in anderen vorm te continueeren. Ik weet niet, welke aanwijzingen de Regeering heeft om deze gedachte te veronderstellen bij de bezwaren, die door ons geacht medelid, den heer Blaauw, zijn voorgebracht. Ik ga wel met de Regeering accoord, dat het onjuist zou zijn zonder meer deze regeling ook te doen gelden voor een gewone, normale regeling. Ik geloof, dat in de toekomstige normale omstandigheden, waarvan wij het aanzien thans nog heelemaal niet kunnen beoordeelen, en waarvan wij waarschijnlijk nog heel veel nieuws te wachten hebben, beter een nieuwe regeling voor normale tijden opnieuw op stapel kan worden gezet. Waar wanneer men er den Volksraad zon-

(Hoedojo, Lapian.)

der meer wil betrekken bij de intrekking van deze ordonnantie kan ik daarmede accoord gaan.

Summa summarum zou ik der Regeering voor dit ontwerp nogmaals hulde willen brengen en ik spreek de hoop uit, dat deze ordonnantie in de practijk haar doeltreffendheid zal toonen.

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats wil ik hier mijn erkentelijkheid uitspreken voor de aandacht, die de Regeering heeft gewijd aan de door mij in eersten termijn gemaakte opmerkingen.

In tweeden termijn wil ik alleen nog terug komen op de vraag, die ik in eersten termijn heb gesteld, doch waarvan de beantwoording in het regeeringsantwoord mijns inziens niet voldoende tot uiting is gekomen. Ik doel hier op de door mij gestelde vraag, welke verband houdt met artikel 25, eerste lid, dat de inwerkingtreding van de ontworpen ordonnantie regelt en hetwelk bepaalt, dat de regeling terug zal werken tot 10 Mei 1940.

Naar aanleiding daarvan stelde ik de vraag, of arbeidsgeschillen, waarover tusschen 10 Mei en het tijdstip van afkondiging van de ontworpen ordonnantie, bereids rechterlijke vonnissen zijn gewezen, alsnog in beschouwing moeten worden genomen door de nieuwe instantie, teneinde alsnog een beslissing van deze commissie te kunnen ontlokken.

Gaarne zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde verzoeken in tweeden termijn wel op de door mij bedoelde vraag te willen ingaan, opdat het duidelijk wordt, of deze nieuwe administratieve instantie ook de bevoegdheid heeft aan rechterlijke vonnissen te tornen, welke gewezen zijn na de inwerkingtreding van de ontworpen ordonnantie.

Immers, begrijp ik het goed, dan heeft de rechter ten aanzien van arbeidsaangelegenheden bij haar uitspraak volgens de verklaring van de geachten Regeeringsgemachtigde na de instelling van de commissie van arbeidsaangelegenheden zich steeds te houden aan de uitspraak van den directeur van Justitie, of van het nieuwe administratieve instituut, voor het geval in arbeidskwesties de rechter wordt geaddieerd.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne nog even terug willen komen op enkele passages uit de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde. Op bladzijde 1224 van het stenografisch verslag staat:

> „Nu zal er inderdaad aanleiding kunnen zijn, meer dan één vertegenwoordiger van een bepaalde groep aan te wijzen en de Regeering heeft dit dan ook van begin af aan niet uitgesloten geacht. Dit geval zal zich kunnen voordoen — behalve wanneer het gaat om zeer belangrijke zaken ook wanneer het gaat om personeel van verschillende groepen — wanneer men te maken heeft met personeelsbezuinigingen, met maatregelen voor Europeesch zoowel als Aziatisch personeel. In zulke gevallen zal er aanleiding zijn, ook een vertegenwoordiger van het Aziatisch personeel, als die in de commissie zitting heeft, — ik

(Lapian.)

> leg daarop den nadruk, Mijnheer de Voorzitter, aan de behandeling der zaak te laten deelnemen."

De zinsnede, waarop ik den nadruk legde, namelijk „als die in de commissie zitting heeft", geeft mij aanleiding den Regeeringsgemachtigde verduidelijking daarvan te vragen, daar deze woorden niet geheel overeenstemmen met de uitspraak der Regeering, waar Zij volgens bladzijde 1216 van genoemd verslag het volgende heeft gezegd:

> „Vaststaat dus voor de Regeering, dat de commissie in elk geval, behalve ambtelijke leden uit de betrokken departementen, zal moeten tellen leden uit de betrokken arbeidsgroepen en — ik zeg dit nog eens ten overvloede — zeker niet alleen uit de betrokken Europeesche groepen, maar evenzeer uit de betrokken Chineesche en Indonesische groepen."

Mijnheer de Voorzitter! Volgens de eene passage zou de aanwezigheid in de commissie van Chineesche en Indonesische arbeidersgroepen een vaststaand feit zijn, terwijl in een andere passage de geachte Regeeringsgemachtigde nog spreekt van „als die" — n.l. een vertegenwoordiger van het Aziatische personeel — „in de commissie zitting heeft".

Ten deze zou ik gaarne eenige verduidelijking ontvangen.

Voorts Mijnheer de Voorzitter, heeft het mij niet bevredigd, dat de Regeering van meening is, dat een door het personeel ten gevolge van deze buitengewone omstandigheden ondergane taakverzwaring zal worden beschouwd als niet onder deze regeling te vallen.

Inderdaad zal een ieder gaarne een offer aan de goede zaak willen brengen. Als het alleen betreft een taakverzwaring zonder verlenging van arbeidsduur zonder meer, zal meen ik, hierover niet gepraat behoeven te worden. Maar het kan voorkomen, dat de aard der werkzaamheden het noodzakelijk maakt, dat het personeel langer dan gewoonlijk aan den arbeid blijft. Voor enkele keeren zegt dit ook niets, maar het kan ook regel worden. Hieruit kunnen misstanden en tenslotte ook conflicten voortkomen, waarvan in den regel de werknemer de dupe zal worden. Voor dergelijke gevallen nu heb ik de aandacht van de Regeering willen vragen. Ik vertrouw, dat zij deze kwestie alsnog in oogenschouw zal willen nemen.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid morgenochtend hierop te antwoorden?

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal morgenochtend om negen uur het regeeringsantwoord plaats hebben.

De vergadering wordt te 11.13 uur v.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

48ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 6 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 46 leden, te weten de leden:

Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Jonkman, Kan, Kerstens, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Prawotosoemodilogo, De Raad, Rehatta, Roep, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White en Yo Heng Kam.

Regeeringsgemachtigde: de heer Enthoven.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**), als gewijzigd bij nota's van wijzigingen (st. 7 en 8).

De behandeling is gevorderd tot het antwoord der Regeering in tweeden termijn.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik in eersten termijn aanving met de opmerking, dat tusschen Volksraad en Regeering achteraf bleek niet zoo heel veel verschil van meening te bestaan, wil ik thans aanvangen met, n'en déplaise den heer Smit, te constateeren, dat er nog minder meeningsverschil is overgebleven, dan op dat oogenblik bestond. Er zijn nog verschillende punten van verschil weggevallen.

Was het dan zoo onjuist, dat de heer Smit sprak van: nog heel wat verschil van meening tusschen Volksraad en Regeering? In zekeren zin niet. Immers, dat meeningsverschil, waar de heer Smit aan dacht, ligt naar de Regeering meent op het terrein van algemeenen aard, betreffende het beleid der Regeering op sociaal gebied, een terrein, dat juist bij de besprekingen in eersten termijn is geëlimineerd, als zijnde buiten de orde van dit onderwerp, een terrein, dat naar de meening van de betrokken sprekers dan ook beter kan worden betreden bij de behandeling van de ontwerp-begrooting.

Wat het ontwerp betreft, dat thans in behandeling is, zal de heer Smit mij wel moeten toegeven, dat het aantal punten van verschil — ik zeg nog niet de kwaliteit daarvan — tenslotte nog maar klein is.

Tenslotte zou ik twee punten kunnen noemen waarom het zal gaan, dat is in de eerste plaats het desideratum, dat van alle zaken, die van collectieven aard zijn doch buiten het bepaalde van artikel 10 vallen, niettemin aan de commissie zal worden kennis gegeven door den werkgever. Dat is een punt, dat tenslotte niet de bevoegdheden van de commissie

(Directeur van Justitie.)

raakt, dat uitbreiding van de bevoegdheden meebrengt, maar een nieuwe verplichting zal opleggen aan de werkgevers. Het tweede en belangrijker punt is de vraag omtrent de beslissingsbevoegdheid. Dit zijn tenslotte de twee groote punten, waaromtrent de strijd nog niet uitgestreden is. Te voren zal het noodig zijn een aantal kleinere punten, die in den loop van mijn betoog aan de orde zullen komen, te bespreken, maar ik wil hieraan nog iets anders laten voorafgaan, namelijk de bespreking van een punt, dat den algemeenen opzet van het ontwerp betreft.

Tegen den opzet heeft één spreker, de heer Blaauw, bedenkingen aangevoerd. Hij verdedigde zoowel in eersten als in tweeden termijn het standpunt, dat men deze regeling toch iets anders had kunnen opzetten, dat men de zaak in ruimer verband had kunnen bezien, en in tweeden termijn heeft de heer Blaauw dit standpunt nader uiteengezet, al deelde hij tenslotte mede, hiervan geen voorstel te willen maken, omdat een en ander niet door middel van een of meer amendementen in de regeling tot uitdrukking zou kunnen worden gebracht. Aangezien het dus niet zal leiden tot een voorstel tot wijziging van het ontwerp, mag de Regeering er niet al te diep op ingaan, en het anderzijds toch ook niet geheel voorbijgaan.

Aanvankelijk meende de Regeering, dat het de bedoeling van den heer Blaauw was, uitsluitend opheldering te vragen naar aanleiding van geruchten — gelijk hij mededeelde — omtrent voornemens van de Regeering, die zouden liggen op het gebied van de steunverleening aan bedrijven, een regeling derhalve, die zou zijn van zuiver, althans in hoofdzaak economische orde: hoe kan men, om vooral economische motieven, verhoeden dat bedrijven die een noodzakelijk of wenschelijk element vormen in ons productie-apparaat, door de moeilijkheden, die de oorlog ons heeft gebracht, te gronde gaan? In dien gedachtengang zou bijkomstig zijn, dat deze economische maatregel ook groote sociale voordeelen zou hebben, omdat het in stand houden van zulke bedrijven voor het personeel ervan uiteraard van het hoogste belang zou zijn. Dit zou dan zijn een regeling van economischen aard en de Regeering heeft geantwoord waarom een regeling, aldus bezien, voorshands nog niet noodzakelijk voorkomt.

De heer Blaauw stelt de zaak thans anders. Hij zegt: wanneer men de regeling, die hier ligt en die gericht is op het sociale doel — de bescherming van de werknemers tegen de gevolgen van de moeilijke tijdsomstandigheden — nu eens wat anders had opgezet en nu eens niet had gemaakt een stelsel van bescherming bedrijf voor bedrijf, maar had gezocht naar een systeem om bedrijven, die min of meer gelieerd zijn, elkanders lasten te laten dragen? Hier meent de Regeering bij te moeten aanteekenen, dat de heer Blaauw zich de toepassing van het ontwerp misschien wat te eng denkt en dat het ontwerp inderdaad een ruimere toepassing gedoogt, ja, ik meen zelfs: eischt dan den heer Blaauw voor oogen staat, en dat die ruimere toepassing vermoedelijk een heel eind gaat in de richting die de heer Blaauw zich denkt. Wanneer het zal gaan om gelieerde bedrijven, bedrijven, die tezamen min of meer een eenheid vormen, die bepaalde belangen ook gezamenlijk behartigen — de heer Blaauw noemde als voorbeeld de gezamenlijke pensioenfondsen —, waarbij dus het lot van het eene bedrijf inderdaad ook voor de andere van belang is, waarbij gezamenlijke bedrijven in staat zijn, een zwakken broeder onder hen op de been te houden, dan is dat een factor, die bij de behandeling van een verzoek van dat zwakke bedrijf om een bepaalden maatregel te mogen treffen — laat ons aannemen den meest vèrgaanden maatregel: stopzetting met ontslag van al het personeel — in aanmerking kan worden genomen. Dan kan bij de beslissing, of dit sociaal en economisch gerechtvaardigd is in aanmerking worden genomen, dat het mogelijk zal zijn, met vereende krachten — en dan denk ik niet alleen aan zusterbedrijven maar ook aan hulp van de overheid — dat zwakke bedrijf in stand te houden. Zoo eng als

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)
de heer Blaauw zich de regeling gedacht heeft behoeft ze niet te zijn.

Hierbij sluit aan het antwoord op een vraag van den heer Blaauw, betreffende een opmerking, die de Regeering in de schriftelijke stukken gemaakt heeft, dat men zou kunnen nagaan, of voor een bedrijf, dat bijzondere maatregelen te nemen heeft, niet nog een uitweg te vinden is in den vorm van crediet. De heer Blaauw meende, dat, als het ging om gewoon zakelijk crediet, de overheid niet tusschenbeiden behoefde te komen. Dan zou het bedrijf dien uitweg op de gewone wijze wel kunnen vinden. Nu is dat misschien wat optimistisch. In deze tijden is het vinden van crediet voor wankele bedrijven, op gewone, commercieele basis, niet zoo heel eenvoudig. Daarbij kan de overheid hulp verleenen, zonder dat men direct behoeft te denken aan een door de overheid gefinancierd, beheerd of gesticht ondersteuningsfonds voor bedrijven. Ik kom straks terug op dit punt, omdat dit in ander verband zeer belangrijk is, in verband met de taak van de commissie, de bevoegdheden, die de commissie kan verkrijgen. Daarbij speelt ook een rol wat men zich denkt dat hier zal moeten worden gedaan, wanneer zeer ingrijpende maatregelen in het bedrijfsleven worden voorgebracht voor sanctie.

Ik kom dan aan de punten, die eenige opheldering behoeven. De eerste spreker, de heer Kolkman, heeft de vraag gesteld of eenstemmigheid geëischt zal zijn, ook voor een beslissing van de commissie, al aanstonds binnen 14 dagen, dat geen bezwaar bestaat tegen voorgenomen maatregelen. Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad zal, wanneer geen eenstemmigheid bestaat, die verklaring van geen bezwaar niet kunnen worden gegeven. Dan is er inderdaad bezwaar, en men mag aannemen, redelijk bezwaar, al is dat dan door een van de leden geopperd. En dan is er plaats voor overleg, en niet alleen plaats, maar dan is overleg gewenscht, noodzakelijk, opdat niet zonder overleg met den belanghebbenden werkgever beslist wordt over het voorgebrachte bezwaar.

Wanneer dus bij de eerste selectie door een der leden van de commissie een bezwaar naar voren wordt gebracht, zal dit leiden tot overleg en treedt in werking de regeling, die alleen bij eenstemmigheid een beslissing overbodig maakt.

Een andere spreker, de heer Smit, vraagt opheldering naar aanleiding van een verschil in redactie tusschen de memorie van antwoord en den eersten termijn van het regeeringsantwoord.

In de memorie van antwoord was medegedeeld, dat men den werkingsduur van de ordonnantie niet moet denken als precies samen te vallen met den duur van den oorlog, omdat de ordonnantie uitgaat van de bijzondere tijdsomstandigheden, die het gevolg zijn van den oorlog en omdat het dus zeker niet a priori vaststaat, dat die bijzondere tijdsomstandigheden zullen ophouden op den dag, dat de oorlog eindigt. Deze toelichting in de memorie van antwoord geldt nog steeds. Wanneer de Regeering in eersten termijn een opmerking van den heer Kolkman beantwoordde door te zeggen, dat hij gelijk had te meenen, dat deze regeling er uitsluitend is voor den oorlogstoestand, is dit een ietwat onnauwkeurige formuleering. Men heeft zich deze beantwoording te denken geclausuleerd, zooals het in de memorie van antwoord is gesteld.

Hierbij mag wel worden opgemerkt, dat men zich deze buitengewone omstandigheden toch niet geheel los mag denken van den oorlogstoestand. Men moet niet denken: nu het oorlog is zijn bijzondere tijdsomstandigheden gekomen en wanneer die zullen zijn geëindigd zal dat iets zijn, dat in het geheel niet samenhangt met den afloop van den oorlog. Zoo is het niet. Zoo heeft de Regeering het ook niet gezegd. Als men bijvoorbeeld de vraag stelt, wat er voor zeer bijzondere tijdsomstandigheden zijn, die op het bedrijfsleven zoo'n grooten invloed hebben, dan is daar in de eerste plaats de verbreking van de verbindingen met Nederland. Er is een volkomen kloof tusschen de gedeelten van bedrijven, die hier en in Nederland werken, tusschen het gedeelte in Nederlandsch-Indië en het gedeelte in Nederland, met alle gevolgen van dien, o.a. van kapitaalbeleggingen, die niet beschikbaar zijn, enz. enz. Dat is een gevolg van den oorlog en dat is een van de eerste zaken, die bij het einde van den oorlog weer verdwijnen, omdat dan met het herrezen Nederland de verbindingen weer zullen zijn hersteld. Men moet zich niet voorstellen, dat eenvoudig de moeilijke omstandigheden, die nu eenmaal zijn ingetreden, door den oorlog, voor onbepaalde tijden zullen doorgaan, ook wanneer de oorlog geëindigd is; een punt, dat van groot belang is, wanneer men straks komt tot de vraag hoe de duur van de werking van de ordonnantie moet worden bepaald.

De heer Smit verzocht nog opheldering omtrent een ander punt. Het was het geachte lid niet duidelijk, waarom de Regeering nu bezwaar maakt tegen executoirverklaring, tegen het verleenen van executoriale kracht aan de beslissingen van de commissie of van den directeur van Justitie. Nu de Regeering toch zelf mededeelt, dat dergelijke beslissingen bindend zullen zijn voor den rechter, is het toch eenvoudiger, aldus de heer Smit, die bindende kracht te geven in den vorm van executoirverklaring. Zoo eenvoudig is het niet, maar misschien moet men jurist zijn om dit dadelijk te vatten. De zaak is, dat de beslissing van de commissie niet zal zijn een veroordeeling tot het betalen van bepaalde bedragen. De beslissing van de commissie, of van den directeur van Justitie, kan eenvoudig zijn het in de plaats stellen van een nieuwe regeling, een nieuwe overeenkomst voor die, welke tevoren tusschen de partijen gold. Een werkgever zal — om een voorbeeld te noemen — een salarisregeling grondig herzien en de commissie of de directeur van Justitie zullen tenslotte de nieuwe regeling, die op een lageren grondslag berust, goedkeuren. Dat is nu niet een uitspraak, die men executoir verklaren kan, omdat men niet weet op welke punten executie zal noodig of wenschelijk zijn. Dat hangt geheel af, van wat er daarna gebeurt. Wat er nu ook gebeurt, één ding staat vast, en dat is, dat wanneer een werknemer in een dergelijk geval niet krijgt wat hem toekomt en hij zich wendt tot den rechter, deze rechter zal moeten uitgaan niet van de overeenkomst, gesloten tusschen beide partijen, zooals die tevoren bestond, maar van de overeenkomst, zooals die is geformuleerd in de uitspraak van de commissie of van den directeur van Justitie. Dat zal voor den rechter bindend zijn. De rechter zal dus niet zelf mogen beoordeelen of nu terecht aan den werkgever is toegestaan, zijn salarisregelingen te wijzigen. De vraag, waar het voor den rechter om zal gaan, zal zijn of op den voet van de dan goedgekeurde salarisregeling nog bedragen zullen verschuldigd zijn aan den werknemer en dat zal volkomen afhangen van de omstandigheden.

Indien de heer Smit dan vraagt of die toch zoo aantrekkelijke executoriale kracht alleen op een practisch bezwaar afstuit, dan wel ook op een juridisch bezwaar, mag de Regeering wel zeggen, dat men het ook juridisch kan zien. Het verwondert de Regeering echter eenigszins, dat men hier aan het juridisch bezwaar zooveel meer waarde toekent dan aan het practische, doch dat valt hier misschien samen.

Wellicht zou men als bijzonder juridisch bezwaar kunnen aanvoelen, dat het zeer ongewenscht is om het aantal stukken, die in rechtskracht gelijk gesteld worden met een vonnis, lichtvaardig uit te breiden. Rechtskracht wordt verleend aan een grosse van een notarieele acte; rechtskracht hebben ook dwangschriften van den belastingdienst. Men zou op dien weg heel ver kunnen voortgaan en dat zou bepaald niet in het belang zijn van de rechtszekerheid en van een goede rechtspleging. Men moet uit juridisch oogpunt bepaald zeer zuinig zijn met het toekennen van rechtskracht aan een stuk, dat niet is een juridisch vonnis, niet naar den vorm en niet naar den inhoud.

Mijnheer de Voorzitter! Door de heeren Blaauw en Van

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

Helsdingen is in dit verband ook nog een desideratum gehandhaafd, n.l. om althans die executoriale kracht toe te kennen aan de beslissing omtrent bijdragen aan pensioenfondsen van de werkgevers. De Regeering moet hier aanvangen met bezwaar te maken tegen de terminologie, die de heer Blaauw gebruikt. Deze geachte spreker spreekt hier van het vonnis van de commissie en zegt b.v. ook: de commissie veroordeelt een werkgever om een bepaald bedrag uit te betalen. Mijnheer de Voorzitter! Het zal niet de commissie zijn en het zal ook geen veroordeeling zijn. In deze gevallen zal de commissie onderzoeken, of er al dan niet bezwaar bestaat tegen stopzetting of verminderingen van pensioenen. De wet bepaalt dat, wanneer het noodig is, de verplichting om de uitkeering mogelijk te maken zal rusten op de werkgevers, die het fonds hebben opgericht. Dan zal tenslotte nog een uitspraak kunnen volgen omtrent de bedragen, alleen, wanneer de aangesloten werkgevers het niet onder elkaar eens zijn geworden over de wijze, waarop dat fonds dan zal worden voorzien van de noodige middelen voor het nakomen der verplichtingen. De opzet was, dat men dit bij voorkeur zal overlaten aan de werkgevers. En alleen wanneer het niet lukt aldus tot een oplossing te komen, zal niet de commissie, doch de directeur van Justitie de aandeelen ten deze bepalen, die ieder t.a.v. die verplichting zal moeten bijdragen. Nu zal men hier als formeel bezwaar kunnen noemen, dat die aandeelen ook niet altijd op een bepaald bedrag in geld behoeven te worden gesteld. Het kan ook een regeling zijn, waarbij het bedrag afhankelijk wordt gesteld van het aantal werknemers; men kan b.v. ponds-pondsgewijze een verdeeling vaststellen. Het behoeft dus niet zoodanig te zijn, dat de beslissing van den directeur van Justitie bepaald een lijst zal geven van de werkgevers, houdende de bedragen, die elke werkgever zal moeten voldoen. Er is dus een bezwaar, aan een dergelijk stuk — al weder een stuk, waarin een geheele regeling wordt gemaakt — dezelfde kracht te geven als aan een vonnis, dat een bepaald persoon veroordeelt om aanstonds een zeker bedrag te betalen aan een derde.

Maar ook afgezien daarvan, — laat men zich in deze en soortgelijke aangelegenheden toch vooral niet op het standpunt stellen of van het uitgangspunt uitgaan, dat men hier te maken heeft met een regeling, die aan den boozen werkgever geen enkelen uitweg laat, wanneer hem verplichtingen worden opgelegd, die juridisch alweer volkomen moet sluiten en waarbij men elke poging tot ontduiking of sabotage dadelijk kan beantwoorden met executie of andere vormen van sanctie. Wanneer men bij deze regeling zou moeten uitgaan van de vrees voor sabotage, minder medewerking van werkgeverskant, dan zou ik geneigd zijn de uitspraak van den heer Kerstens hier te herhalen, die op een interruptie van den heer Soangkoepon zeide: Wanneer men meent, dat dit niet te verwezenlijken is, doet men beter niet langer over sociale aangelegenheden te spreken en de rimboe in te gaan. Wij moeten en mogen uitgaan, ook bij deze regeling, van de gedachte, dat wij hier kunnen rekenen op volledige samenwerking van beide belanghebbende groepen en dus behoeft de Regeering hier niet te zoeken naar een op dit punt wel zeer moeilijke bepaling om het mogelijk te maken, in het allerergste geval den betrokken werkgever te dwingen.

Tenslotte is in dezen tijd de werkgever een persoon, die niet zoo heel veel dwangmiddelen meer noodig heeft. De werkgever heeft op het oogenblik de overheid zoo hard noodig en zal daarom niet willens en wetens ingaan tegen redelijke wenschen van de Regeering, die berusten op wettelijke voorschriften.

(De heer Blaauw: Waarom dreigt de Regeering den werkgever dan met boete en hechtenis?)

Mijnheer de Voorzitter! Zou de heer Blaauw de strafsanctie uit de ordonnantie willen zien verdwijnen?

(De heer Blaauw: Neen, Mijnheer de Voorzitter! Maar als de arme werkgever toch aan alle kanten gebonden is, waarom zou men dan de strafbepalingen er maar niet uithalen?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Blaauw zou hieromtrent een amendement kunnen indienen; de Regeering zou daar niet het minste bezwaar tegen hebben. Zij acht zich evenwel niet gerechtigd, op dit oogenblik alleen op deze interruptie de strafbepalingen uit de ordonnantie weer terug te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer C. C. van Helsdingen heeft — zij het dan niet in deze zaal — de aandacht gevestigd op een punt, dat ook opheldering zou noodig hebben, omdat men zich daarover in den kring van belanghebbenden zorg gemaakt zou hebben.

De heer C. C. van Helsdingen deelt mede, dat bij betrokkenen eenige ongerustheid bestaat over den samenhang van artikel 10 en artikel 14. Immers, gesteld dat de beslissing op grond van artikel 10 is gevallen en dat — hetzij dat de overeenstemming tot stand is gekomen, hetzij dat de directeur van Jusitie heeft beslist — de werknemer niet is gehoord, en de werknemer met de beslissing geen genoegen neemt, mag dan, aldus de vraag, met gebruikmaking van artikel 14 die werknemer zich wenden tot de commissie om zijn persoonlijk geval onder de loupe te nemen, of moet men aannemen, dat de beslissing op grond van de artikelen 10 en 11 ook voor den werknemer in alle opzichten bindend is?

Mijnheer de Voorziter! Hierop kan worden geantwoord, dat inderdaad de toepassing van artikel 14 na een toepassing van artikel 10 uitgesloten zal zijn. Als men de bepalingen naast elkaar legt, zal men zien, dat in artikel 14 wordt gezegd: „in de gevallen, waarin niet is voorzien in artikel 10".

Dus een geval, dat de werknemer zou willen voorbrengen en dat zou vallen onder artikel 10, zou daarom reeds worden afgewezen, en omgekeerd, is artikel 10 toepasselijk, dan kan niet een der belanghebbende werknemers op grond van artikel 14 zich weer verzetten tegen de reeds gevallen beslissing.

(De heer C. C. van Helsdingen: Ik dank de Regeering voor deze nadere toelichting.)

De heer Hoedojo, Mijnheer de Voorzitter, heeft nog een vraag herhaald die ik — ik maak hiervoor mijn verontschuldiging — in eersten termijn over het hoofd heb gezien, n.l. de vraag, hoe het nu zal gaan met rechterlijke beslissingen over onderwerpen, die in deze regeling zijn voorzien, gevallen tusschen 10 Mei en den dag van inwerkingtreding der ordonnantie. Hier ziet de heer Hoedojo terecht een kleine moeilijkheid. Immers, waar eenerzijds na inwerkingtreding der ordonnantie de rechter zich gebonden zal moeten achten aan de op den voet der ordonnantie genomen beslissingen, zal hij dit uiteraard niet hebben kunnen doen in de periode van 10 Mei tot de inwerkingtreding der ordonnantie en het is denkbaar dat in een bepaald geval een rechterlijke uitspraak is gevallen en dat ditzelfde geval na inwerkingtreding der ordonnantie bij de commissie wordt voorgebracht. Nu moet men zich deze moeilijkheid niet al te ernstig denken, daar dit wel een hooge uitzondering zal zijn. Maar àls het zich voordoet, zal de commissie of de directeur van Justitie rekening moeten houden met het feit, dat die rechterlijke uitspraak gevallen is en niet weer ongedaan kan worden gemaakt. Maar voor de toekomst zal er een regeling kunnen worden gemaakt, die afwijkt indien dit althans in verband met den inhoud der rechterlijke beslissing mogelijk is. Ik geef toe, dat mijn uiteenzetting misschien alleen voor juristen eenigszins begrijpelijk zal zijn, de zaak is ook nogal ingewikkeld. Hoofdzaak is dat men niet moet denken dat een rechterlijke uitspraak, gevallen vóór de inwerkingtreding der ordonnantie, de instanties, die deze ordonnantie toepassen verder bindt dan absoluut noodzakelijk is. Dit is voor het verleden en omgekeerd zal die rechterlijke uitspraak in stand blijven voorzoover dat met de toepassing der ordonnantie voor de toekomst vereenigbaar is.

Twee andere punten, die opheldering vereischen, zijn voorgebracht door den heer Lapian. Deze geachte spreker maakt

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

zich in de eerste plaats bezorgd ook alweer over een klein verschil in formuleering tusschen de memorie van antwoord en het regeeringsantwoord in eersten termijn, waarin gesproken werd over „vertegenwoordigers van Aziatisch personeel''. In eersten termijn zeide ik, dat in bepaalde gevallen aan de behandeling van een zaak zou moeten deelnemen de vertegenwoordiger van Aziatisch personeel, indien deze in de commissie zitting had. Nu vreest de heer Lapian, dat dit een terugkomen is op de toezegging, dat in de commissie zullen worden opgenomen vertegenwoordigers van alle groepen werknemers, dus ook van Indonesische werknemers. Het was echter geen terugnemen van die toezegging, doch de toevoeging van deze woorden had de beteekenis, dat men zeker niet van tevoren weet of van de personeelsgroep, waar het in dergelijke gevallen om gaat, het Aziatisch personeel van een bepaalden werkgever, de B. P. M. bijvoorbeeld, juist een vertegenwoordiger in de commissie zitting hebben zal. De commissie zal een groot aantal leden tellen, doch dat aantal zal vrij snel zijn uitgeput wanneer men het verdeelt over Europeesche, Indonesische, Chineesche werkgevers en werknemers enz.

Ik kom op dit punt terug, omdat de heer Blaauw hiervoor bijzondere belangstelling heeft gehad en daarover een uitvoerig betoog heeft gehouden.

Men kan dus niet zeker zijn, dat alle groepen van Aziatisch, Indonesisch personeel, voor wie deze regeling van belang zou zijn, altijd in de commissie vertegenwoordigd zullen zijn, want dat zullen er te veel zijn.

Het tweede punt, dat de heer Lapian besprak, was de vraag, of, op den voet van de ordonnantie, ook niet eenige belangstelling zou kunnen worden getoond voor het geval, dat het Aziatisch personeel van een maatschappij den invloed zou ondergaan van de plichten van het Europeesch personeel elders, m.a.w. zijns inziens behoort de verzwaring van de taak van het Aziatisch personeel ten gevolge van oproeping onder de wapenen van het Europeesch personeel op de een of andere wijze te worden gehonoreerd. De Regeering heeft met genoegen gehoord, dat ook de heer Lapian van meening is, dat het Aziatisch personeel voor de goede zaak wel eenige offers mag brengen. Maar het zou kunnen voorkomen, aldus de heer Lapian, dat men niet alleen harder moet werken maar ook verlenging van arbeidstijd plaats heeft. De Regeering zou hierover willen opmerken, dat in zulke gevallen de ordonnantie wel toepassing kan vinden, omdat men dan komt tot verslechtering van de arbeidsvoorwaarden. Wanneer men tweemaal zoo lang moet werken voor hetzelfde loon, is dat een verslechtering van arbeidsvoorwaarden en in zulk een geval zal de zaak bij de commissie moeten worden voorgebracht.

Ik meen hiermede de nog op te helderen punten te hebben behandeld en ga nu over tot de wenschen van den Volksraad, die zijn overgebleven en thans besproken moeten worden.

Een betrekkelijk minder belangrijke zaak is het verzoek van den heer De Raad, om den term „arbeider'' in de wetgeving te vervangen door „werknemer''. Uit de pers zal hedenmorgen reeds gebleken zijn, dat die meening niet algemeen wordt gedeeld en ik zou zeggen naar aanleiding van het bezwaar van de Regeering: laten wij ons niet door een soort valsche schaamte er toe laten brengen het gebruik van het woord „arbeider'' te vermijden. In elk geval, het loont niet de moeite in deze ordonnantie den term „werknemer'' op te nemen in plaats van „arbeider'', zonder tevens te zien, of dit voor de geheele wetgeving niet een algemeene voorziening noodzakelijk maakt. De Regeering meent althans bij deze gelegenheid dit punt wel te mogen laten varen.

Veel belangrijker zijn de wenschen, die nog zijn blijven bestaan ten aanzien van den omvang van het toezicht op de pensioenen. Naar twee zijden zou die omvang anders kunnen worden bepaald. De heer Kolkman zou den omvang kleiner willen hebben en zou onder het toezicht alleen willen stellen pensioenen door de werkgevers verschuldigd, dus niet pensioenen, die ondergebracht zijn bij en gefinancierd worden door stichtingen, fondsen. Hij zou ook polissen buiten de regeling willen laten. De heer Smit zou de regeling nog willen zien uitgebreid en zou daar ook onder willen laten vallen — hoewel hij bereid is, naar de Regeering meent, dit punt aan te houden tot een volgende gelegenheid — de polishouders, dus degenen, die tenslotte door den werkgever aan een polis van een verzekeringmaatschappij zijn geholpen.

Ik wil beginnen met het desideratum van den heer Kolkman.

De Regeering heeft in eersten termijn ongeveer dit betoog gehouden: laten wij uitgaan van datgene, wat de goede werkgevers reeds hebben gedaan. Het eerste geval, dat zich heeft voorgedaan en dat aanvankelijk groote onrust wekte was dat van de Handelsvereeniging „Amsterdam''. Dit geval is opgelost juist in den geest als de ordonnantie reglementeert. De maatschappij nam de verplichtingen van het fonds op zich en behield zich voor te zijner tijd met het fonds weer af te rekenen. Nu heeft de heer Kolkman gezegd: de Regeering meent, dat deze ordonnantie niet verder gaat dan wij, ondernemers, zelf reeds uit eigen beweging doen. Dat is niet juist, de ordonnantie gaat verder, want wij willen nog wel een moreele verplichting erkennen ten opzichte van het eigen personeel en dat zal dan ook gelden voor de werkgevers, die een eigen pensioenfonds hebben; maar dat geldt al dadelijk niet voor den werkgever, die alleen is aangesloten bij een gemeenschappelijk, een coöperatief pensioenfonds, laten wij zeggen het Algemeen Landbouw Pensioenfonds. Want wanneer men aan den werkgever de verplichting gaat opleggen er voor te zorgen, dat de pensioenen uit dat fonds kunnen worden betaald, beteekent dat niet alleen zorgen voor de eigen menschen, maar ook verplicht zorgen voor de pensioenen van anderen, met wie men niets te maken heeft.

De Regeering zou willen vragen: maar wat is dit anders dan het systeem, dat de betrokken werkgevers zelf hebben gevolgd? Zij hebben zelf een gezamenlijk pensioenfonds opgericht, juist om te zorgen voor de pensioenen van elkaars werknemers. De grondslag daarbij is juist, dat ieder werkgever bijdraagt, ook voor het pensioen van werknemers van anderen, met wie hij niets te maken heeft.

Als het dan met het fonds spaak loopt, is het toch niet zoo onlogisch, of in strijd met de moraal als dezelfde werkgevers, die dezen vorm van gezamenlijke pensioenverzorging hebben gekozen, naar den omvang van hun belang, van hun draagkracht, enz. zorgen, dat het pensioenfonds kan blijven doorwerken. De Regeering meent dus, dat het moreel en ook juridisch, sociaal in elk geval, — naar de heer Kolkman zegt maakt dit practisch niet veel verschil — juist is in de ordonnantie de verplichting op te leggen aan de werkgevers, die bij het pensioenfonds zijn aangesloten, naar redelijkheid dat pensioenfonds in staat te stellen te blijven doorgaan met het uitbetalen van de pensioenen.

Mijnheer de Voorzitter! Voordat ik overga tot de behandeling van het door den heer Smit ter sprake gebrachte punt, mag ik nog eerst wel even doorgaan met de bezwaren van den heer Kolkman. De heer Kolkman sprak ook over discriminatie; hij meende, dat, nu de Regeering de pensioenen, die zijn vastgelegd in een verzekeringspolis, buiten de regeling wil laten men een discriminatie krijgt, een ongelijke behandeling, die niet behoort te bestaan.

Een ongelijke behandeling zal men hier altijd krijgen. Men zal ergens de grens moeten trekken; er zal altijd ergens een demarcatielijn moeten zijn, waarbij aan de eene zijde de werkgever verplicht wordt het zijne te doen om de ouderdomsvoorziening voor zijn gewezen werknemers te laten doorloopen, en aan de andere zijde de werkgever staat, die daarvoor niet aansprakelijk kan worden gesteld; en ook een werknemer dus, die deze bescherming niet zal hebben. Dit is geen discriminatie, maar het logisch gevolg van de ver-

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

schillende vormen, waarin zich nu eenmaal deze ouderdomsvoorziening in de practijk voordoet. En nu is een van die vormen — en dien vorm wenscht de Regeering buiten de regeling te laten — wanneer het pensioen niet wordt uitbetaald door een eigen fonds dan wel door een gezamenlijk door de ondernemers ingesteld fonds, maar door een levensverzekeringmaatschappij, wanneer dus de gepensionneerde een polis heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Nu heeft de Regeering reeds medegedeeld, dat dit zal vallen onder — dat mag men aannemen — de bescherming, welke verleend zal worden door de ordonnantie op het levensverzekeringswezen, die in de maak is. Nu heeft de heer Smit hiertegen aangevoerd, dat die ordonnantie toch in elk geval niet den werkgever zal kennen en dat men daarbij dus wel moeilijkheden zal hebben om de uitkeeringen van de verzekeringmaatschappijen in gang te houden, doch het zal in de practijk wel mogelijk zijn, de verzekeringmaatschappijen op de been te houden. Aan den anderen kant zal het toch wel heel moeilijk gaan, voor de polissen, die dan aan een werknemer zijn uitgekeerd, weder een werkgever aansprakelijk te stellen, omdat tenslotte die werkgever dat pensioen toch in dien vorm heeft toegekend. Hij had het ook kunnen doen in den vorm van een uitkeering in eens en dat zou dan ook onder de huidige omstandigheden zijn waarde kunnen hebben ingeboet. Die verzekeringspolis zal voorloopig aan waarde niet zooveel inboeten, doch als zij dat doet, krijgt men weder een ander punt, waar men discriminatie zal kunnen ontdekken en dat is, dat de regeling dan wel bescherming zou geven aan polishouders, die als werknemer verzekerd zijn, maar niet aan polishouders, die ook werknemer zijn, doch die zelf hun verzekering hebben afgesloten. Men krijgt daar dan al weder een verschil dat althans voor een leek niet duidelijk zal zijn en dat niet noodig zal zijn, omdat de bedoeling van de Regeering kan worden verwezenlijkt, dat het geheele terrein zal worden veilig gesteld, hetzij door deze regeling, hetzij door de regeling voor de verzekeringmaatschappijen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik mag hier niet verder op ingaan, omdat de heer Smit zich heeft voorbehouden om, wanneer de regeling voor de verzekeringmaatschappijen komt, eventueel te letten op de belangen ook van de werknemers op dit punt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu aan het voorstel, dat is voorgebracht door den heer Smit en gehandhaafd door den heer Smit tegenover den heer Kolkman, niettegenstaande de heer C. C. van Helsdingen hem tenslotte is afgevallen, althans hem zijn steun niet meer voor alle gevallen heeft willen toezeggen.

De heer Van Helsdingen had zeer goede redenen om na hetgeen over dit punt reeds tevoren was gesproken, niet meer zoo enthousiast te zijn voor het denkbeeld van den heer Smit en de heer Van Helsdingen had zeer goede redenen om dien twijfel te baseeren o.a. op de beschouwingen van den heer Kolkman, want de cijfers, die door den heer Kolkman zijn genoemd, de feiten uit de practijk, die deze geachte spreker heeft aangevoerd, bevestigen wat de Regeering reeds wist, n.l. dat men den omvang hiervan vooral niet moet onderschatten.

Mijnheer de Voorzitter! Het gaat hier dan in de eerste plaats om opgave van alle normale mutaties. De heer Smit zeide wel, dat het niet de bedoeling is, normale ontslagen hieronder te brengen, doch wel dat men geen opgave van salarisverminderingen, die practisch wel altijd op grond van de bijzondere tijdsomstandigheden zullen kunnen plaats hebben aan de commissie zal onthouden. In het ontwerp worden echter op één lijn gesteld verslechteringen van arbeidsvoorwaarden en normale ontslagen, waarvan de heer Smit toegeeft, dat men die hier niet onder moet brengen. Als men te dien aanzien den plicht gaat opleggen aan de werkgevers om die allemaal op te geven, dus b.v. aan aannemers om, wanneer zij het personeel weder laten afvloeien, omdat het werk waarvoor zij zijn aangenomen, is voltooid en aan nog andere maatschappijen, die werken met steeds wisselend personeel, om van deze mutaties kennis te geven aan de commissie, krijgt men inderdaad een stroom van papier. En ik zeg met opzet „papier", omdat het blijft „papier", wanneer men niet tevens ook de commissie wil stellen voor een taak, die haar zal bemoeilijken in haar eigen belangrijke werk. Wat heeft men aan al die opgaven, in te dienen bij de commissie? Dat zal voor den werkgever een beetje onaangenaam zijn, maar men mag dat van dien werkgever wel eischen; die heeft alleen een opgave in te zenden. Maar wat heeft men aan al die opgaven als er niets mede gebeurt? In de eerste plaats zal de commissie er zich rekenschap van hebben te geven, welke van de opgegeven gevallen onder de regeling behooren te vallen en bij welke opgaven de werkgever blijkt zich aan de bepalingen niet veel gelegen te hebben laten liggen. Men zal uit al die opgaven de gevallen moeten zoeken, waarin de werkgever dan — zooals men vreest — deze regeling zal hebben ontdoken. Dat wordt, zooals de heer C. C. van Helsdingen zeide, een mer à boire en het zou jammer zijn bij deze regeling, die toch al onder moeilijke omstandigheden begint te werken, dat al deze aangelegenheden er bij in beschouwing zouden moeten worden genomen en men daarvoor zou moeten vaststellen wat er in de toekomst zal moeten gebeuren en wat niet, en welke regelingen daarvoor zullen moeten worden getroffen door de commissie. Nu wil de heer Smit niet, dat de commissie al die zaken zal gaan beoordeelen maar wel dat zij voor de commissie worden gebracht. Wordt evenwel van de commissie niet geëischt, dat zij al die zaken beoordeelt, dan heeft het ook geen zin, dat zij voor de commissie gebracht worden. Laat men het de commissie toch niet moeilijker maken dan zij het al heeft en laat men één ding vooral niet vergeten — ik herhaal dit argument, omdat het door de Regeering in eersten termijn is aangevoerd en in tweeden termijn door den Volksraad is genegeerd —, dat het niet naleven der voorschriften voor den werkgever een groot risico oplevert en niet voor den werknemer. Het gaat hier niet alleen om de strafsanctie, maar juist ook hierom, dat een werkgever, die zijn personeel ontslaat, zoogenaamd om geheel andere redenen dan de moeilijke tijdsomstandigheden doch inderdaad op grond van die tijdsomstandigheden, zich niet alleen blootstelt aan strafvervolging, maar bovendien aan iets, dat in sommige gevallen veel ernstiger is, namelijk, dat hij straks bestookt wordt door vorderingen van al die werknemers voor de uitbetaling van hun loon, omdat zij ten onrechte ontslagen zijn.

Deze ordonnantie brengt mede, dat maatregelen, welke men met ontduiking van bepalingen neemt en die de sanctie van de commissie behoeven, geen rechtskracht hebben. Dat wil zeggen, dat een eventueel verleend ontslag in een dergelijk geval niet rechtsgeldig zal zijn. Dit beteekent, dat niet alleen — waar de heer C. C. van Helsdingen op wees — de betrokken werkgever tegen de lamp loopt, zoodra er een klacht bij een lid der commissie wordt voorgebracht, dat haar aan de commissie voorlegt, maar dat ook bij elk geval van een werknemer, die later zegt: „Als dat niet een geval is, dat valt onder artikel 10, dan valt het toch wel onder artikel 14" en die dan in verzet komt tegen het hem verleende ontslag en door de commissie in het gelijk wordt gesteld, alle ontslagenen in dat geval recht zouden hebben op vergoeding van de schade, ten gevolge van het onrechtmatig ontslag geleden. Dat is een risico, dat misschien nog grooter is dan dat van veroordeeling wegens overtreding. Men mag aannemen, dat den werkgever er alles aan zal gelegen zijn om in de gevallen, waarin hij niet geheel zeker van zijn zaak is, zich tegen het risico van het niet juist onderkennen van de grens te dekken — en dit risico ligt aan de zijde van den werkgever en niet aan de zijde van den werknemer.

Dus bezien vanuit het belang van de werknemers, behoeft men de commissie hier heusch niet voor deze zware en

(Directeur van Justitie.)
overstelpende taak te stellen; laat men dat vooral niet doen, zulks in het belang van een goede werking dezer regeling.

(De heer C. C. van Helsdingen: Dispensatie verleenen kan de commissie toch zeker niet.)

Dat is aanvankelijk geopperd door den heer Smit en daaruit kan reeds blijken dat de heer Smit voelde, dat men hier te ver zou gaan, dat men door het eenvoudig opleggen van de verplichting, verder gaat dan noodig en goed is en daarom zeide de heer Smit: nu ja, er kan dispensatie worden verleend. Nu is dat al een eigenaardige vorm, doch daar zou men overheen kunnen stappen. Maar dan nog krijgt men hier den zonderlingen vorm van toepassing, dan moet men voor elk geval en bedrijf nagaan, waar er dispensatie kan worden verleend en dat zou de zaak nog minder aantrekkelijk maken.

(De heer C. C. van Helsdingen: Die bevoegdheid zou dan echter in de ordonnantie moeten worden opgenomen.)

Inderdaad, maar wanneer de heer Smit terzake met een amendement komt, zal hij daarin ook wel een dergelijke bepaling vervatten.

Ik kom dan alweer aan een belangrijk punt: de samenstelling der commissie, waarop ik eenigszins uitvoerig moet ingaan omdat mij uit de beschouwingen in tweeden termijn gebleken is, dat er nog heel wat misverstand over is blijven bestaan, niet alleen b.v. bij den heer De Raad, die de commissie ook anders ziet dan de Regeering, doch ook bij de heeren Blaauw en C. C. van Helsdingen die dit punt bespraken in verband met hun verlangen, dat in de commissie vooral ook zullen worden opgenomen outsiders, om het zoo te zeggen, zooals gepensionneerde rechterlijke of gepensionneerde bestuursambtenaren, die al hun tijd aan de commissie zullen kunnen geven. Het hier bestaande misverstand bleek al dadelijk uit de terminologie van den heer Blaauw, die eerst sprak van een subcommissie en daarna van onderdeelen der commissie en die zich voorstelde dat men het twintigtal leden der commissie zou opdeelen in vier groepen, b.v. 5 ambtenaren van het Departement van Justitie (c.q. het Kantoor van Arbeid), 5 ambtenaren van Economische Zaken, en dan 5 werknemers- en 5 werkgeversvertegenwoordigers. Op deze wijze zou dan het totaal zijn opgedeeld en dan zou er, zegt de heer Blaauw, geen plaats zijn voor andere personen, die geheel vrij zijn. Maar — vraagt hij — moet men het nu wel zoo doen?

Mijnheer de Voorzitter! Om dit misverstand op te helderen zal het het beste zijn, dat de Regeering nog even in het geheel uiteenzet, hoe Zij zich de samenstelling der commissie heeft gedacht. Aanvankelijk is overwogen om voor de eerste schifting van de inkomende aangiften een soort bureau in te stellen van de groote commissie, een ambtelijk bureau, bestaande uit den voorzitter en de vertegenwoordigers der twee meest betrokken departementen, Justitie en Economische Zaken. Indien dit bureau een zaak niet aanstonds zou kunnen afdoen, als volkomen in orde, zou voor het overleg dat dan noodig zou zijn, aan dit drietal worden toegevoegd een vertegenwoordiger van de groep werkgevers en een van de groep werknemers. Deze vorm werd achteraf minder wenschelijk geacht omdat het wenschelijk voorkwam, al dadelijk van den aanvang af bij de eerste schifting, ook de vertegenwoordigers van de groepen werknemers en werkgevers in te schakelen. Daardoor is in de regeling vervallen het begrip bureau of subcommissie. Thans is de regeling zoo, dat men heeft een commissie, bestaande uit een groot aantal leden, maar „zitting houdende" met een voorzitter en vier leden, zooals men dat kent in de rechterlijke organisatie, waar een raad van Justitie een groot aantal leden kan hebben maar zijn zittingen houdt met een beperkt aantal leden, die bij toerbeurt kunnen zitten. Ik zeg: bij toerbeurt, en dat geldt hier speciaal voor de vertegenwoordigers van werknemers en werkgevers, omdat het hier immers de bedoeling is, aan het overleg de meest deskundigen, de menschen, die de gevallen het best kunnen beoordeelen, die het betrokken bedrijf het best kennen, te laten deelnemen. Dat beteekent dat, wanneer het gaat om een zaak uit den handel, men gebruik zal maken van een vertegenwoordiger van den handel en van de werknemers uit den handel, dat wanneer het gaat om de cultures, men iemand uit de organisaties van de cultures zal nemen en iemand uit de organisatie van cultuuremployé's, wanneer deze in de commissie zitting heeft. Daarom zullen de vertegenwoordigers van de groep werkgevers en de groep werknemers in de commissie naar behoefte moeten wisselen, maar de kern, de voorzitter en de twee ambtelijke leden, behoeft niet te wisselen.

Wat wèl noodig is — daarop heeft de heer Blaauw terecht gewezen — is, dat men bij die kern meer dan één persoon aanwijst, omdat het voor één man wel heel zwaar zal worden. Men zal dus moeten denken aan twee ambtenaren, den eigenlijken vertegenwoordiger van het kantoor van arbeid en aan iemand, die hem kan vervangen, evenals de voorzitter door den plaatsvervangend voorzitter kan worden vervangen. Men zal dus hebben een voorzitter met zijn plaatsvervanger, twee ambtelijke leden met elk een vervanger en het overige deel der commissie. Er blijven dan 16 zetels over welke bezet moeten worden. De heer Blaauw moet niet meenen, dat men nu in de commissie alle ruimte zal hebben voor het opnemen van gepensionneerde rechterlijke ambtenaren, daar alle 16 plaatsen hard noodig zijn voor de vertegenwoordigers van de belangengroepen. Men zal met 8 personen van elke zijde nog niet eens, zooals ik vanmorgen reeds opmerkte, alle groepen in de commissie kunnen brengen, maar dat zal ook niet noodig zijn. Niet alleen zal men dus de 16 zetels in de commissie beslist noodig hebben, maar de opzet brengt mede, dat elk commissielid een bepaalde kwaliteit heeft. Men zal in de commissie naast den voorzitter vier personen hebben, te weten iemand die medebrengt de kennis en de ervaring van het kantoor van arbeid, iemand die medebrengt de kennis en de ervaring van het departement van Economische Zaken, iemand die medebrengt kennis en ervaring op het gebied van de werkgeversbelangen in de betrokken groep en iemand van de werknemersgroep, ook met zijn speciale kennis en ervaring daarvan. Bij dezen opzet zal een gepensionneerd rechterlijk ambtenaar als zoodanig op geen der vier plaatsen passen. Hij zal misschien als vertegenwoordiger van werkgevers of werknemers kunnen optreden indien hij als vertegenwoordiger daarvan gekwalificeerd kan worden, maar alleen als jurist, als bekwaam man en iemand die veel vrijen tijd heeft, zal hij in de commissie geen zitting kunnen nemen.

Ik vertrouw hiermede duidelijker te hebben gemaakt hoe men zich de samenstelling van de commissie moet denken en waarom hier dus geen plaats zal zijn voor geheel vrijgemaakte, zeer bekwame menschen uit de maatschappij, behalve op de plaats van den voorzitter. Voor de vervulling van het voorzitterschap zal het misschien — dat is op het oogenblik nog niet te zeggen — mogelijk of wenschelijk worden, een bijzonder persoon te nemen, die daaraan al zijn tijd en krachten kan geven.

Ook is gevraagd: hoe stelt men zich nu voor, dat de ambtelijke leden der commissie, naast al hun eigen werk, het werk in de commissie zullen kunnen doen? Inderdaad, de Regeering stelt zich ook wel eens de vraag hoe het mogelijk is, dat de ambtenaren in dezen tijd al het werk in zulke commissies nog kunnen doen naast hun gewoon ambtelijk werk, dat van hen gevergd wordt. In dit verband is herhaaldelijk de commissie voor rechtsverkeer ter sprake gebracht. Ook in die commissie wordt arbeid verricht door ambtenaren, die daarom nog niet geheel vrijgemaakt zijn van hun anderen arbeid op het departement, waarbij zij in dienst zijn. Maar één ding staat vast: dat men voorzichtig moet zijn met elke uitbreiding van de taak der commissie, omdat die de kwaliteit van den arbeid in gevaar zou brengen. De Regeering is zoo ver gegaan als Zij meende

(Directeur van Justitie.)

te mogen gaan, ook wat betreft de begrenzing van de bedrijven, die onder art. 10 vallen.

Zij meent dan ook, dat het getal van 20, dat in de ordonnantie staat eerder voor verhooging dan voor verlaging in aanmerking zou komen. Als men begrenst bij bedrijven met 20 arbeiders gaat men al zoover als men maar mag gaan, zonder de werking van de ordonnantie zelf in gevaar te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de samenstelling der commissie was er nog een opmerking van den heer Smit, die erkent, dat het moeilijk zal zijn goede vertegenwoordigers van de werknemers te kiezen en die in dit verband waarschuwde voorzichtig te zijn ten aanzien van nog actief bij een werkgever in dienst zijnde werknemers, die niet de zoo gewenschte onafhankelijkheid zouden bezitten. Dit gaat in de richting van de denkbeelden der Regeering, welke aldus zijn, dat het vooral zullen zijn de leiders van de organisaties, de leidende figuren in de organisaties van werkgevers en werknemers, die voor het zitting nemen in deze commissie in aanmerking komen.

De heer Blaauw heeft naar aanleiding van dit punt nog opgemerkt, dat hij hoopte, dat men dan bij de rechtspraak van de commissie — die er naar het oordeel van den heer Blaauw in het geval van art. 14 zal zijn — ten aanzien van haar beslissingen op grond van artikel 14 genomen niet later de critiek te hooren zal krijgen, dat die beslissingen afkomstig waren van belanghebbenden.

Mijnheer de Voorzitter! Nu mag hierbij wel even worden opgemerkt, dat het woord „belanghebbende'' cum grano salis moet worden genomen, omdat het, wanneer het artikel 14 betreft, gaat om een individueel geval en men eigenlijk alleen wat den betrokken werknemer betreft deze als belanghebbende kan beschouwen. Eerder zou men de groep of den vertegenwoordiger van een groep min of meer als een belanghebbende kunnen beschouwen, wanneer het gaat om collectieve gevallen. Daar treedt het belang van de groep en ook van den vertegenwoordiger van de groep veel meer op den voorgrond en dat is ook een van de redenen, waarom de Regeering de beslissingsbevoegdheid in het geval van artikel 14 aanvaardbaar, maar in dat van artikel 10 bepaald ongewenscht acht.

(De heer Blaauw: Maar in een individueel geval staat tegenover den werknemer toch ook de werkgever.)

Het is mij niet duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, wat dit tegenover het betoog van de Regeering beteekent.

(De heer Blaauw: Omdat de werkgever ook belanghebbende is, ook in het geval, waarin voorzien wordt in artikel 14.)

Maar de betrokken werkgever zit niet in de commissie.

(De heer Blaauw: Maar wel een collega van hem.)

Het behoeft geen collega te zijn; het kan ook zijn iemand, die door alle werkgevers gewoonlijk wordt gebruikt om hun belangen voor te brengen. Daarbij ware nog te bedenken — dit is een punt, dat straks nog besproken moet worden — dat de betrokken partijen — dat zijn in dat geval de betrokken werkgever en werknemer — geen van beiden in de commissie zitten. In de commissie zit een man, die de werkgeversgroep en een die de werknemersbelangen kent.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot het misschien belangrijkste punt: het beslissingsrecht. Dit hangt samen met wat ik reeds heb aangevoerd over de samenstelling van de commissie. Maar om hier het standpunt van de Regeering nog eens duidelijk te maken, moet ik beginnen met te zeggen, wat het uitgangspunt zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Men zou geneigd zijn uit de beschouwingen, die hier in den Volksraad van de zijde van het College zijn gehouden hier en daar af te leiden, dat men min of meer uitgaat van een samenstelling van een lichaam, dat voor alle tijden — niet alleen voor deze tijden — mede in het belang van den socialen vrede, van de goede sociale verhoudingen, van sociale rechtvaardigheid in het leven van de werknemers noodzakelijk is, een soort hof van arbitrage, een scheidsgerecht. En als men daarvan uitgaat is het begrijpelijk, dat men allicht geneigd is te zeggen, dat men aan dien arbitrage-raad, aan dat scheidsgerecht, aan dat lichaam, dat ons altijd voor oogen heeft gestaan, wanneer wij een verbetering van de sociale toestanden, van de arbeidsverhoudingen bepleitten, dan ook geeft de grootst mogelijke bevoegdheid, n.l. de bevoegdheid om bindende uitspraken aan de partijen op te leggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet er hier even op wijzen, dat men in den loop van het betoog heeft gesproken van een vergelijkbaar instituut in Nederland, n.l. het instituut van den rijksbemiddelaar. Juist dat instituut zou een motief kunnen opleveren om deze commissie in elk geval niet met den afloop van den oorlog te laten verdwijnen. De Regeering zou hierbij even willen opmerken, dat men, als men ziet naar de regeling voor den rijksbemiddelaar, daarbij niet zal ontdekken een bevoegdheid om ongevraagd aan partijen een bindende uitspraak op te leggen. Partijen kunnen zich aldaar onderwerpen aan een scheidsgerecht als zij dat wenschen, doch doen zij dat niet, dan is er geen spake van, dat die rijksbemiddeling beëindigd wordt met een bindende uitspraak voor partijen.

Wat hier in deze regeling wordt gegeven gaat veel en veel verder dan in Nederland en in de sociale wetgeving, die ons hier ten voorbeeld wordt gesteld op dit gebied ooit heeft gegolden. Vandaar, dat dit een regeling is juist voor deze bijzondere omstandigheden en vandaar dat men zich een dergelijke bemiddelende instantie — wat dit dan tenslotte is en zoo is het ook door de Regeering aangekondigd, toen het denkbeeld voor het eerst in het publiek werd gebracht — ten deze zeer goed kan indenken. Zij is zelfs zeer logisch en af zonder beslissende bevoegdheid.

Mijnheer de Voorzitter! Er is dan ook overwogen of men, waar men moet uitgaan van een goede verstandhouding tusschen den werkgever en den werknemer, waar men moet uitgaan eerder van een behoefte aan steun en leiding, aan advies, dan aan het beteugelen van onrecht, in deze regeling zou kunnen volstaan met de verplichting tot overleg.

Mijnheer de Voorzitter! Er is overwogen, of men niet uitsluitend zal kunnen zeggen, dat een werkgever, die maatregelen gaat nemen, welke zijn personeel in moeilijkheden brengen, omdat zijn bedrijf in moeilijkheden is, dit niet mag doen, alvorens terzake overleg gepleegd te hebben. Dat behoeft dan niet te zijn met zijn werknemers, — hetgeen ook in de praktijk geschiedt —, doch dat overleg kan het best geschieden in een college, waarin de verschillende gezichtspunten, van waar uit een dergelijke kwestie moet worden bezien, naar voren worden gebracht, een college, waarin het kantoor van arbeid en het departement van Economische Zaken, de groep werkgevers en werknemers elk hun gezichtspunten kunnen uiteenzetten. Het zou sociaal niet verantwoord zijn, dat zulke ingrijpende maatregelen zouden worden genomen, eenvoudig op eigen gezag zonder de zaak voor te brengen in een college van kundige mannen. Denkbaar was dus, dat men — evenals in de regeling van arbeidsgeschillen — zou zeggen: overleg is het eenige wat hier vereischt wordt, leidt het niet tot overeenstemming, welnu, dan is daaraan niets te doen. In zoo'n geval moet de zaak maar voortgang hebben, zooals de werkgever dat op eigen risico wenscht. De Regeering is daarvan echter afgestapt. Zij heeft n.l. gemeend, dat een regeling als deze niet af zou zijn, dat daaraan als het ware de sluitsteen zou ontbreken, wanneer daarin niet voor de enkele gevallen, dat men niet tot overeenstemming komt, aan een instantie de bevoegdheid zou worden gegeven, den knoop door te hakken. Wanneer in dit college waarin het overleg vooropstaat, tenslotte blijkt, dat men het niet met elkaar eens wordt, moet er iemand zijn, die ten deze beslist. Maar dan moet dat niet zijn dat college zelf, omdat dat college in dit geval alleen door meerderheid van stemmen

(Directeur van Justitie.)
tot een beslissing kan komen. En dat is ook zeer belangrijk! Men kan nu wel zeggen: wat is er tegen, doch er is zeer veel tegen. Laat men eens even nagaan, hoe die stemmen kunnen liggen.

Men heeft al in den Volksraad opgemerkt, dat de positie van de ambtenaren in deze commissie overwegend kan zijn, dat de ambtenaren het slechts voor het zeggen zullen hebben. Daar is inderdaad iets van aan. Er is een ambtenaar-voorzitter, er zijn twee ambtenaren lid van het college, dus tezamen drie stemmen. Zijn die het eens, en komt daar dan nog bij de stem van den werknemer- of werkgever-vertegenwoordiger, onverschillig wien van de twee, dan heeft men een reden te meer om te zeggen, dat de stemmen der ambtenaren overwegend zijn. Dit zal des te meer het geval zijn, wanneer men de zaak regelt, zooals de heer Smit dat wenscht. Want dan zullen de werknemersvertegenwoordiger en de werkgeversvertegenwoordiger tegen de beslissing van de commissie niet meer kunnen opkomen. Dan zal alleen de werkgever dat kunnen doen, en daar leg ik den nadruk op. De betrokken werkgever zal alleen iets tegen een beslissing van de commissie kunnen inbrengen, maar de afwijkende meening van den werknemersvertegenwoordiger in de commissie wordt eenvoudig door de drie ambtenaren overstemd.

Nu is door den heer Soeroso aangevoerd, dat het toch wel heel bedenkelijk zou zijn, wanneer in het stelsel van de Regeering de werkgeversvertegenwoordiger alleen bezwaren zou hebben tegen de schikkingen, die door de commissie overigens zouden zijn vastgesteld, met zijn bezwaren bij den directeur van Justitie zou komen en deze die bezwaren zou accepteeren en een beslissing zou nemen die niet was in overeenstemming met die van de commissie.

Ten eerste moet ik opmerken, dat precies hetzelfde kan gelden, indien het niet betreft den werkgeversvertegenwoordiger, maar den werknemersvertegenwoordiger. Diens zaak kan ook bij den directeur van Justitie worden voorgebracht en is het dan, wanneer de directeur dien man gelijk geeft, niet zonderling? In dat geval kan inderdaad ook een beslissing genomen zijn, die niet zoo gunstig is voor den werknemer.

Nu zegt de heer Soeroso: men krijgt dan de onaangename figuur, dat de meerderheid haar zin niet krijgt, want de directeur van Justitie neemt een beslissing, die afwijkt van die, genomen door de meerderheid der commissie. Men kan evenwel ook de vraag stellen: hoe is het met de minderheid in de commissie? Die minderheid is er nog veel slechter aan toe, want die minderheid zal bij een beslissing van de commissie voor die beslissing naar buiten mede de verantwoordelijkheid dragen, terwijl de beslissing tegen haar wensch gevallen is en zij haar zelf dus onjuist acht. Het kan gaan om een beslissing, waartegen de werkgvers- of werknemersvertegenwoordiger bezwaar heeft en dat de beslissing genomen is met drie, vier stemmen voor; zij is dan door het college genomen. Dan zal die werkgevers- of werknemersvertegenwoordiger toch ook de onaangename gewaarwording krijgen, welke door den heer Soeroso werd verondersteld. Is het dan juist, dat men dan als men dus zijn zin niet krijgt, uit de commissie wegloopt?

De heer Soeroso heeft gezegd: denk aan het gevaar, dat die meerderheid in de commissie, wanneer een enkele maal een beslissing zal worden genomen tegen haar zin in uit de commissie kan wegloopen. Maar dat zal toch ook kunnen doen degene, die in de commissie voortdurend wordt overstemd en dat zal zeker niet bevorderlijk zijn aan een goede verstandhouding in de commissie. Zoo moet men de zaak dan ook niet zien. Belangrijk is — en dat zal voor de commissie zelf veel aangenamer zijn —, dat in gevallen, waarin men het niet met elkaar eens is, de verantwoordelijkheid voor de beslissing in laatste instantie gelegd kan worden in handen van den vertegenwoordiger der Regeering, den directeur van Justitie.

Wanneer ik naga, welke argumenten zijn aangevoerd tegen het voorstel der Regeering inzake de beslissingsbevoegdheid van den directeur van Justitie, kan ik niet anders zeggen, dan dat ik geen enkel klemmend argument heb kunnen ontdekken.

Er is gezegd: maar een collegiale uitspraak, een uitspraak van een groep van 5 personen, is toch altijd van méér waarde dan die van één persoon; ziet naar de rechtspraak, daar zal men de colleges toch altijd een grooter waarborg voor een goede rechtspraak achten dan den alleensprekenden rechter. Ik moet al dadelijk opmerken, dat dit een argument is tegen het compromisvoorstel van den heer Smit, want in het thans voorgestelde systeem zou de alleensprekende rechter, de directeur van Justitie, tenslotte het laatste woord hebben nadat het college al gesproken had. De heer Smit acht dit blijkbaar geen bezwaar.

Men heeft ook gezegd: het gaat hier toch om rechtspraak. De heer De Raad noemde het een uitspraak in een geding tusschen twee partijen. Neen, Mijnheer de Voorzitter, daar gaat het hier nu juist niet om. De opmerking der Regeering, dat het hier gaat niet om een rechterlijke uitspraak, doch om een beslissing van het staatsgezag, acht de heer De Raad ten onrechte een spelen met woorden. Het gaat hier tenslotte niet om een geding tusschen twee partijen, die tegenover elkaar staan, dat nu door een onpartijdige instantie moet worden beslecht en waarbij de belangen van elk der partijen tegen elkander worden afgewogen opdat men tot een billijke beslissing komt. Laat ik een voorbeeld nemen van een geval dat zich hier zal kunnen voordoen, en waarop ik hedenmorgen reeds zinspeelde. Het zal kunnen gaan om een beslissing over de vraag, of een bedrijf al dan niet kan worden voortgezet, over een bedrijf, dat onder de huidige omstandigheden eenvoudig niet loonend is, b.v. een tabaksmaatschappij, die zal moeten sluiten en al haar personeel aan den kant moet zetten. Maar dan kan ook de vraag worden gesteld, of er nog iets op is te vinden en of het kan worden voortgezet met behoud van het personeel, desnoods met verlaagd salaris. Dit is geen geding tusschen twee partijen, die partijen zijn er al dadelijk niet, omdat de werkgever hier bij de commissie komt met zijn denkbeelden over de zaak, met zijn plannen en vraagt, of hij die plannen mag uitvoeren. Hij staat hier niet tegenover zijn werknemers, hij zal in vele gevallen tevoren met zijn werknemers overleg hebben gepleegd, en het is in de praktijk gebeurd, dat de werkgever zijn personeel vroeg: zullen we het bedrijf sluiten of zijt ge bereid, tegen lager loon door te werken, want voortgaan als nu is niet mogelijk. Maar die werknemers kunnen geen partij zijn in een geding, omdat het eenvoudig niet mogelijk is, het geding zoo te regelen, men kan te maken hebben met een groep van honderdtallen, men kan hier niet anders komen dan tot overleg, waarbij in de commissie iemand wordt geplaatst, dien men het best geschikt acht om ook de belangen van de twee groepen werkgevers en werknemers duidelijk uiteen te zetten.

Maar tenslotte zal het ook niet gaan om het afwegen van de belangen, doch om de practische mogelijkheden, namelijk om de mogelijkheid, om voor het personeel in de eerste plaats het optimum te verkrijgen. Men moet zich niet voorstellen, dat er hier eenvoudig een fixum bestaat, een toestand, die geen wijziging kan ondergaan, met factoren, die eenvoudig vastliggen en waaruit men als bij een rekensommetje kan gaan deduceeren of het bedrijf al dan niet kan doorgaan. In dit samenstel kunnen maatregelen met betrekking tot het personeel, en bezuiniging op de bedrijfsuitgaven slechts enkele maatregelen vormen uit het complex van maatregelen dat noodig zal zijn om het bedrijf gaande te houden.

Naast die bezuinigingsmaatregelen zullen nog tal van andere zaken noodig zijn. Er zal nog kunnen worden overwogen — en ik kom nu terug op het punt, dat de heer Blaauw besproken heeft en dat ik zooeven reeds heb aangehaald — wat er voor het bedrijf nog kan worden gedaan, om het mogelijk te maken dat het personeel in dienst blijft. Dat

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)

is een punt, dat in de commissie niet tot het einde toe kan worden behandeld.

Men kan nu wel zeggen, dat de commissie ook daarover moet worden ingelicht, van alles inzage moet krijgen, ook moet worden voorgelicht over de mogelijkheden van het bedrijf, maar het zal er tenslotte om gaan, dat de oplossing moet worden gevonden in den — laten we zeggen — top van het overheidsapparaat, zoodat hier zelfs niet een departementshoofd op eigen gelegenheid een beslissing zal kunnen nemen, maar dat dit de Regeering zelf zal moeten zijn, omdat hier de twee het meest erbij betrokken departementen, het departement van Economische Zaken en het departement van Justitie, van Sociale Zaken, al heeft het dien naam nog niet, tezamen tot een modus zullen moeten komen. Deze zal van invloed zijn op de beslissingen, die ten aanzien van het personeel genomen zullen worden. Men zal ten aanzien van het personeel geen beslissing kunnen nemen die het beste geeft dat voor hen te verkrijgen is wanneer men niet tevens in beschouwing neemt — en in beschouwing neemt daar waar over deze zaken gesproken en beslist kan worden — de economische zijde van de zaak, de mogelijkheden van het bedrijf. Dat kan de commissie niet doen, want dat is geen zaak tusschen de commissie en den directeur van Justitie maar een zaak tusschen den directeur van Justitie, den directeur van Economische Zaken en den Gouverneur-Generaal. En wanneer men het anders regelt, krijgt men, dat de commissie moet uitgaan van een zeer slechte situatie, daar de commissie de mogelijkheden niet weet en zich niet verantwoordelijk kan stellen voor de verbetering der situatie, zoodat de commissie die situatie eenvoudig moet aanvaarden en ook de zeer onaangename gevolgen, die deze voor het personeel zal hebben, terwijl de mogelijkheid bestaat, dat men dit alles had kunnen voorkomen als men daar, waar het mogelijk is, hulp en steun te verleenen, het laatste woord had gehad. Daarom gaat het hier niet om een rechterlijke beslissing over tegenstrijdige belangen, maar om een daad van de overheid, die, zonder dat hier normen liggen, die den weg wijzen, hier het beste tracht te verkrijgen voor het bedrijfsleven en de bedrijfsgenooten.

Dit is een zaak, die ver uitgaat boven het overleg, waarmede men moet aanvangen, en die het best gelegd kan worden in handen van een hooge overheidsinstantie, in dit geval van den directeur van Justitie.

Mijnheer de Voorzitter! De samenstelling van de commissie gaat in dezelfde richting. Men heeft hier tenslotte de keuze tusschen twee zaken. Men kan zich hier voorstellen een commissie, die beslissingen neemt, een college om beslissingen te nemen, en een commissie, waarin overleg gepleegd wordt. Dat zijn twee doelstellingen, die niet geheel met elkaar te vereenigen zijn omdat, wil men overleg, zooals dat in deze zaal van werkgevers- en van werknemerszijde wordt voorgesteld en ook door de Regeering wordt toegejuicht, men dan komen moet bij degenen, die in en door die groepen zelf worden beschouwd als hun belangenbehartigers. Daarover zal de Regeering niet de minste zeggenschap hebben. De Regeering zal eenvoudig moeten accepteeren, wie in die groepen vooraanstaan en daar zal men het bezwaar hebben, dat dan die personen min of meer als belanghebbenden kunnen worden beschouwd. Een bezwaar door den heer Kan in eersten termijn aangevoerd was, dat men zelfs deze personen niet als vertegenwoordigers in den strikten zin van het woord kan beschouwen, omdat zij niet zouden zijn aangewezen door de betrokken belanghebbenden zelf. Dat lijkt niet bezwaarlijk. De heer Smit heeft voor zichzelf al aangekondigd, dat het geen moeite zou opleveren, wanneer hij zich bereid verklaarde om in deze commissie zitting te nemen. Dat zou in zijn kring zeker niet beteekenen, dat men zich niet goed vertegenwoordigd zou achten en dat is ook de meening der Regeering.

(De heer C. C. van Helsdingen: Uw betoog betreffende het overleg geldt wel voor artikel 10, maar in veel mindere mate voor artikel 14, waarin het rechterlijk karakter veel meer op den voorgrond komt.)

Inderdaad, dat is juist het verschil tusschen deze twee gevallen. In artikel 10 heeft men menschen noodig voor het overleg en in artikel 14 heeft men een concreet geval waarover beslist moet worden. Dat kan men meer beschouwen als een arbitrale rechtspraak en daarom heeft de Regeering er ook geen bezwaar tegen gezien in het geval van artikel 14 de beslissing te geven aan de commissie. In het geval van artikel 10 is dit wel een bezwaar, omdat de commissie, zooals men haar wil samenstellen, zoo goed mogelijk voor het overleg, niet zoo zou zijn als men haar zou samenstellen als het ging om een beslissende instantie. Men heeft hier gesproken over de commissie voor het rechtsverkeer in oorlogstijd, die ook beslissingen mag nemen. Daar ziet men echter dit verschil. In die commissie zijn geen belangen vertegenwoordigd; de menschen daarin zijn uitsluitend gekozen, omdat zij voor het nemen van beslissingen daar volkomen op hun plaats worden geacht.

Tenslotte mag ik hierop ook weer niet te diep ingaan. Mocht hierop een amendement worden ingediend dan zijn er nog meer argumenten, die de Regeering kan aanvoeren. Zij meent echter reeds heel wat te hebben aangevoerd ter staving van Haar standpunt.

Mijnheer de Voorzitter! Dan heb ik tenslotte het laatste punt: de buitenwerking stelling van de ordonnantie.

De heer Blaauw heeft hier gesproken van een formeel en een materieel bezwaar. Het formeele bezwaar zou zijn, dat de ordonnantie bij het ophouden van de bijzondere tijdsomstandigheden, waarvoor zij in het leven wordt geroepen, niet buiten werking moet worden gesteld, maar moet worden ingetrokken. Buiten werking stelling, aldus de heer Blaauw, zou alleen passen voor een ordonnantie, die in leven moet blijven, die men alleen tijdelijk in een slapenden, schijndooden toestand kan brengen. De heer Blaauw had geen voorbeelden bij de hand. Ik heb dat wel en zou als voorbeeld willen noemen Onderwerp **81**, Overbrenging van den zetel van den Volksraad naar Bandoeng, waar in het Gedelegeerdenverslag, dat op 5 dezer verscheen, wordt gesteld, dat het het beste zou zijn, dat in artikel 2 zou worden voorgeschreven, dat de ordonnantie in werking treedt en buiten werking wordt gesteld op door den Gouverneur-Generaal te bepalen tijdstippen. Men krijgt dus deze figuur, dat men zich voorstelt, dat deze ordonnantie in een latere periode opnieuw in werking zou kunnen worden gesteld.

De heer Blaauw heeft gelijk; die buiten werking stelling is in dit geval de juiste figuur, en in het geval van de ordonnantie, die heden aan de orde is, niet. Maar dat is tenslotte slechts een formeel bezwaar en de Regeering meent aan dit bezwaar te kunnen tegemoet komen door een wijziging.

(De heer Blaauw: En het materieel bezwaar?)

Op het materieel bezwaar kom ik straks.

De Regeering zou derhalve het tweede lid van artikel 26 (nieuw) aldus willen lezen:

> „2. Zij vervalt op het tijdstip, waarop de Gouverneur-Generaal verklaart, dat aan haar voortbestaan geen behoefte meer bestaat."

Mijnheer de Voorzitter! Zij vervalt. Dat is in elk geval formeel in orde! Maar nu de vraag of het wel wenschelijk is, deze tijdsbepaling over te laten aan den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering vroeg, of dit nu zoo belangrijk is, dat men hierbij persé den Volksraad moet inschakelen. De heer Blaauw draaide het om en zeide: is het wel zoo onbelangrijk, dat men er den Volksraad niet in moet kennen? Mijnheer de Voorzitter! Dat is dan toch de zaak op haar kop zetten, want dit ligt van nature op den weg

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie.)
van het uitvoerend gezag. Wanneer de ordonnantie uitgaat van het denkbeeld, dat een regeling alleen tijdelijk van kracht zal zijn, is toch het bepalen van het tijdstip, waarop die voorwaarde vervuld is, een typische taak voor het uitvoerend gezag, van de Regeering dus en niet van den Volksraad. Niet de Volksraad maar de Regeering zal over alle gegevens beschikken om te kunnen beoordeelen of het moment is aanbroken, dat die bijzondere tijdsomstandigheden hebben opgehouden te bestaan. Wanneer men dan hier spreekt van een „belangrijke" beslissing, kan dat alleen zijn, omdat men geen waarde hecht aan de verzekering van de Regeering, dat de ordonnantie zal vervallen, wanneer de buitengewone tijdsomstandigheden, die aanleiding tot deze regeling hebben gegeven, ophouden te bestaan. Men zal het toch zeker wel aan de Regeering toevertrouwen, dit practische geval te beoordeelen? Men zal toch niet uitgaan van het denkbeeld, dat het de Regeering te doen zal zijn om de ordonnantie eerder te laten vervallen dan noodig is?

Mijnheer de Voorzitter! Het gaat tenslotte om den materieelen kant van de kwestie. Hieromtrent heeft de heer C. C. van Helsdingen gevraagd, waarom de Regeering hier als verklaring voor het voorgebrachte desideratum zag, dat men de regeling niet zonder meer zou willen zien vervallen, doch als deze regeling ingetrokken wordt, daarvoor een andere in de plaats zou willen ontvangen. De heer Van Helsdingen vroeg waarom dat zoo is en welke aanwijzing de Regeering heeft, dat dit inderdaad de bedoeling was?

Mijnheer de Voorzitter! Een ongevraagde bevestiging van deze veronderstelling van de Regeering heeft de heer De Raad gegeven, die met zooveel woorden heeft verklaard, dat dit instituut van zooveel waarde is voor alle tijden, dat het niet zonder meer mag vervallen, wanneer de bijzondere oorlogsomstandigheden hebben opgehouden te bestaan en dat juist daarom de Volksraad moet worden ingeschakeld bij de buitenwerkingstelling er van. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de heer De Raad van meening is, dat te zijner tijd een nieuwe regeling zal moeten worden ingevoerd in de plaats van deze bijzondere, heeft de geachte spreker de volle gelegenheid dezen wensch met alle kracht onder de aandacht van de Regeering te brengen en zal het niet noodig zijn, daartoe als het ware het dwangmiddel te gebruiken, dat de Regeering bij den Volksraad moet komen om te vragen, de ordonnantie te laten vervallen.

Mijnheer de Voorzitter! Laat men deze kwestie zuiver houden en zich op het standpunt stellen, dat de Regeering hier niet anders zal doen dan Haar oordeel geven en de practische vraag beslissen: De oorlog is voorbij; de bijzondere omstandigheden, die tot deze regeling hebben geleid, zijn geëindigd; deze regeling kan derhalve vervallen. De andere vraag is, of er voor de niet-oorlogsomstandigheden — ik durf niet te spreken van normale omstandigheden — iets in de richting van arbeidsbemiddeling, van arbitrage, of van overleg op het gebied van arbeidsverhoudingen, noodzakelijk is.

Laat men die beide zaken hier niet samen koppelen, men geve aan de Regeering de volkomen normale bevoegdheid, die Zij als uitvoerende macht in de thans behandelde ordonnantie krijgt.

Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter!

(De heer Kolkman: Hoe denkt de Regeering over het schrappen van de woorden: „zoo noodig" in art. 14 lid 3?)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dit punt over het hoofd gezien. De Regeering voelt zeer weinig voor het schrappen van die woorden en wel — en dat zal de heer Kolkman misschien verrassen — in verband met het belang van de werkgevers. Want wanneer men die woorden schrapt, wordt het noodzakelijk een procedure te houden en den werkgever op te roepen, met alle kosten en andere onaangenaamheden daaraan verbonden, ook dan wanneer de commissie reeds zou hebben geconstateerd, dat het verzoek niet kan worden ingewilligd.

(Voorzitter, Directeur van Justitie.)
Er kan een verzoek worden ingediend door werknemers, waarvan men dadelijk kan zien, dat het volkomen ongegrond is. Bij het schrappen van de bedoelde woorden zou de commissie verplicht zijn toch den betrokken werkgever op te roepen. Het lijkt mij beter de beoordeeling hiervan over te laten aan de commissie om in de gevallen, waarin zij het van belang acht, dat de werkgever bij de behandeling van de zaak aanwezig is, hem daartoe in de gelegenheid te stellen.

(De heer Kolkman: Ik kan hiermede gaarne genoegen nemen.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp in tweeden termijn ook van de zijde der Regeering geëindigd.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft zooeven mondeling nog een wijziging in het ontwerp aangebracht, en wel in artikel 26, zooals het is genummerd bij eerste nota van wijzigingen, dus in het oude artikel 25. Daarin wil de geachte Regeeringsgemachtigde het tweede lid aldus lezen:

„Zij vervalt op het tijdstip, waarop de Gouverneur-Generaal verklaart, dat aan haar voortbestaan geen behoefte meer bestaat."

Ik wil thans de vergadering voor een oogenblik schorsen teneinde den leden gelegenheid te geven tot het plegen van nader overleg over het al of niet indienen van amendementen.

De vergadering wordt te 10.47 uur v.m. voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aangezien de geachte voorstellers van mogelijke amendementen gaarne iets langer tijd van beraad willen hebben dan tijdens een korte schorsing der vergadering kan worden gegeven, zal thans tot de pauze worden overgegaan.

Vooraf wil ik echter de Regeering een vraag van technischen aard stellen.

Op de vraag van den heer Kolkman, of ook bij de beslissing, bedoeld bij artikel 11, dat geen bezwaar tegen den voorgenomen maatregel bestaat, eenstemmigheid wordt vereischt, heeft de Regeering een uiteenzetting gegeven, welke uitlegt, dat daarbij overeenstemming noodzakelijk zal zijn. Naar aanleiding daarvan moge ik volledigheidshalve de vraag stellen, hoe het in dit verband staat met artikel 14, met name of ten aanzien van de daarin bedoelde beslissing van de commissie al dan niet eenstemmigheid is vereischt. Uitleggenderwijs zou men kunnen concludeeren van niet, doch het is wellicht goed, dat de Regeering ook ten aanzien van dit punt een positieve toelichting geeft.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Gelijk U reeds onderstelt, is hier inderdaad eenstemmigheid voor de beslissing niet vereischt; zij wordt in de bepalingen niet voorgeschreven en volgt ook niet uit het stelsel of uit het verband met andere artikelen. Hier kan dus de commissie haar beslissing nemen bij meerderheid van stemmen.

De **Voorzitter**: Na de pauze zal plaats hebben de afhandeling van de ontwerp-ordonnantie met de behandeling van eventueele amendementen en stemming.

De vergadering wordt te 10.58 uur v.m. geschorst en te 11.35 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat is ingekomen een viertal amendementen, onderteekend door de heeren Smit, Blaauw, Soeroso en De Raad (st. 9), luidende:

„Ondergeteekenden hebben de eer in de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders, zooals dit ontwerp door de eerste en tweede

48ste VERGADERING — WOENSDAG 6 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Voorzitter.)

nota van wijzigingen is komen te luiden, de volgende wijzigingen voor te stellen:

I. In artikel 10 wordt, met vernummering van lid 2 in lid 3, als tweede lid de volgende bepaling opgenomen:

„(2) Indien de werkgever van oordeel is, dat een maatregel als in lid 1 omschreven niet in verband staat met de huidige buitengewone omstandigheden, is hij, nadat hij dien maatregel getroffen heeft, gehouden daarvan, onder omstandige opgaaf van de redenen, binnen een maand schriftelijk kennis te geven aan de commissie''.

II. In artikel 17 wordt — met wijziging van de punt achter sub *d* in een kommapunt — onder *e* het volgende opgenomen:

„*e*. de werkgever, die de hem bij artikel 10 lid 2 opgelegde verplichting niet nakomt''.

III. In artikel 27 (oud: 26) lid 1 worden de woorden: „artikel 10 of artikel 15'' gewijzigd in: „artikel 10 lid 1 of artikel 15'', terwijl tusschen de woorden „alsnog'' en „binnen een maand'' tusschen komma's wordt ingevoegd: „onder omstandige opgaaf van de redenen''.

IV. Aan artikel 27 (oud: 26) wordt als vierde lid toegevoegd:

„(4) Van een maatregel als bedoeld in artikel 10 lid 2, uitgevoerd op of na 10 Mei 1940, doch vóór het tijdstip van het in werking treden van deze ordonnantie, is de werkgever verplicht alsnog, onder omstandige opgaaf van de redenen, binnen een maand na dat tijdstip kennis te geven aan de commissie. De werkgever, die niet tijdig aan deze verplichting heeft voldaan, wordt geacht zich te hebben schuldig gemaakt aan de overtreding omschreven in artikel 17 onder *e*.

Toelichting.

Met uitzondering van de mede onder III voorgestelde invoering — welke de bepaling in artikel 27 (oud: 26) beoogt te vervolledigen, overeenkomstig den tekst van de artikelen 10 lid 1, 15 lid 1 en 16 lid 1 — is de bedoeling van de nauw met elkaar samenhangende wijzigingen onder I t/m IV den werkgever, met strafsanctie, te verplichten, aan de commissie kennis te geven van getroffen collectieve maatregelen, welke volgens hem niet in verband staan met de huidige buitengewone omstandigheden.

Verwezen zij overigens naar de redevoeringen van den eersten onderteekenaar en van den heer C. C. van Helsdingen.

Het maakt voor voorstellers nog een punt van overweging uit of het nut van de onder IV voorgestelde bepaling al dan niet grooter is dan de bezwaren tegen het eischen van kennisgeving van alle collectieve maatregelen, welke niet in verband met de huidige buitengewone omstandigheden door werkgevers zijn genomen tusschen 10 Mei j.l. en den datum van inwerkingtreding der regeling.''

De amendementen zijn inmiddels rondgedeeld.

Heb ik het echter goed begrepen, dan is het de bedoeling van de geachte voorstellers, bij wie het reeds blijkens hun toelichting een punt van overweging uitmaakte „of het nut van de onder IV voorgestelde bepaling al dan niet grooter is dan de bezwaren tegen het eischen van kennisgeving van alle collectieve maatregelen'', het onder IV opgenomen amendement dadelijk in te trekken.

De heer **Smit**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan is het amendement Smit-c.s., st. 9, IV, ingetrokken en maakt het geen onderwerp van beraadslaging uit.

Aan de orde is de artikelsgewijze behandeling van de ontwerp-ordonnantie, als gewijzigd bij nota's van wijzigingen en

(Kolkman, directeur van Justitie.)

bij monde van den Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord in tweeden termijn.

De amendementen zullen telkens bij de betrokken artikelen aan de orde komen.

De artikelen 1 t/m 9 worden achtereenvolgens zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Smit c.s. op art. 10 (st. 9, I; zie H 727).

Wenscht de geachte eerste voorsteller het amendement nader toe te lichten? Zoo neen, wenscht dan een van de leden hierover het woord?

De heer **Kolkman**: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zeer weinig toe te voegen aan het klemmend betoog, dat vanmorgen van de zijde van de Regeering is gehouden, ter bestrijding van het denkbeeld, dat in dit amendement tot uitdrukking is gebracht. Inderdaad zou aanneming van dit amendement leiden tot een zeer grooten papieren maatregel en zeer terecht heeft de geachte Regeeringsgemachtigde er den nadruk op gelegd, dat dit papier ook papier blijft als het bij de commissie komt. Er zullen zoovele gevallen — zooals ik gisteren ook reeds mocht uiteenzetten — zich namelijk voordoen, die gerekend kunnen worden te behooren tot de normale mutaties, dat het een onmogelijk werk is voor de commissie daaruit precies het kaf van het koren te schiften. En wanneer de commissie dat niet doet beteekent die papieren maatregel van aangifte bij de commissie eigenlijk niets anders dan een registratie van normale ontslagen. Ik meen dan ook, dat daardoor de taak van de commissie, die door den Regeeringsgemachtigde is omschreven als zeer zwaar, hier onnoodig nog meer zal worden verzwaard.

Ik zou nog even willen ingaan op het idee van den heer Smit, dat hij gisteren terloops naar voren bracht, om misschien de moeilijkheden, die ik hier heb gesteld, te kunnen omzeilen door te komen tot een zekere dispensatie. Ik weet niet, of de heer Smit nog aan het voorstellen van een dergelijke wijziging denkt. Ik zie mijn geacht medelid een ontkennende beweging maken, Mijnheer de Voorzitter, en ik heb dus geen reden hier verder op in te gaan.

De heer **Enthoven**, directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! Een kort woord slechts over het amendement, omdat over het denkbeeld, dat daarin is belichaamd, feitelijk reeds alles is gezegd. Het is echter goed, de hoofdpunten hier nog even te memoreeren.

Mijnheer de Voorzitter! Men heeft geen verplichting noodig, als in dit amendement geformuleerd, om den werkgevers in te scherpen, dat zij art. 10 hebben op te volgen. Er is niet alleen de strafsanctie op art. 10, doch er is ook de nog veel gevaarlijker civiel-rechtelijke sanctie, dat wie een dergelijken collectieven maatregel op grond van de moeilijke tijdsomstandigheden neemt, zonder vooraf daarover overleg te plegen, een maatregel neemt die geen rechtskracht heeft. Het gevolg daarvan zal zijn dat, zoodra maar een van de personen, die het betreft, hiertegen bezwaar maakt, de financieele gevolgen van dien niet rechtsgeldigen maatregel voor den werkgever wel zeer zwaar zullen zijn. Dat is een risico, dat de werkgever niet zal mogen nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Men heeft dien maatregel dus niet noodig om een goede naleving van art. 10 te verzekeren. Dat is de eene zijde van de kwestie. De andere is de volgende.

Wat gebeurt er, wanneer men nu desondanks voor grootere zekerheid dan toch nog de verplichting oplegt om van alle ontslagen en wijzigingen in de arbeidsvoorwaarden mededeeling te doen aan de commissie? Mijnheer de Voorzitter! Terecht is door den heer Kolkman als hoofdargument aan-

(Smit.)
gevoerd, dat dit een papieren maatregel zal zijn, tenzij de commissie van al die opgaven behoorlijk zal nagaan, of dit inderdaad zijn gevallen, waarop art. 10 niet van toepassing is.

Mijnheer de Voorzitter! De commissie zal hiertoe wel verplicht zijn, want het gaat toch zeker niet aan, dat men een verplichting oplegt voor contrôle en die niet laat uitoefenen. Als men zich voorstelt, dat de bepaling alleen maar wat meer werk voor de werkgevers medebrengt, dan verliest men daarbij uit het oog, dat de commissie niet verantwoord zal zijn met al die aangiften, die binnenkomen, eenvoudig te registreeren of door een ondergeschikt ambtenaar te laten registreeren en ze verder te deponeeren. De commissie zal inderdaad verplicht zijn op de een of andere wijze zichzelf over deze gevallen een oordeel te vormen. Dat zal zeker niet gemakkelijk voor haar zijn, omdat de werkgever weet wat de redenen zijn voor de maatregelen, die hij nam, doch de commissie dat niet weet en niet af kan gaan eenvoudig op wat de werkgever haar vertelt. Dus zal deze verplichting inderdaad beteekenen een uitbreiding van het werk van de commissie. Ik sprak hedenmorgen al met den heer C. C. van Helsdingen van een mer à boire. Dat is het ook zonder het vierde punt, dat uit het amendement is vervallen en dat de uitvoering daarvan inderdaad volstrekt onmogelijk zou hebben gemaakt; het blijft ook zonder dat een mer à boire. En dat acht de Regeering bepaald schadelijk voor een goede toepassing van de ordonnantie. De commissie zal aan de toepassing van de ordonnantie, waarbij men een volkomen gerechtvaardigd vertrouwen stelt niet alleen in den goeden wil van de werkgevers, maar ook in de sancties, die de ordonnantie zelf medebrengt, al een zeer zware taak hebben, van den aanvang af. Laat men nu niet, om theoretisch nog eens een extra waarborg te verkrijgen, een taak op de commissie leggen, die aan de kwaliteit van haar arbeid bepaald schade zal toebrengen. In het belang van een goede werking van deze ordonnantie meent de Regeering dan ook ernstig te moeten ontraden, dit amendement aan te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hier nog bij willen vermelden, dat de eerste onderteekenaar van het amendement practisch gisteren al heeft toegegeven, dat men met deze verplichting en met de consequenties daarvan voor de commissie te ver zou gaan. Immers men zou, naar de heer Smit opmerkte, een dispensatie kunnen invoeren, teneinde bedoelde verplichting te beperken.

Die dispensatiemogelijkheid is in dit amendement niet opgenomen. Ik kan mij dat voorstellen, omdat het ook werkelijk een zeer eigenaardigen vorm zou geven en tot zeer moeilijke consequenties zou leiden, maar dit beteekent, dat een bezwaar, dat de eerste onderteekenaar zelf gevoeld heeft, niet wordt ondervangen.

Nogmaals, in het belang van de goede werking der ordonnantie, in het belang van een goede taakvervulling der commissie, breide men de taak der commissie niet uit door de toevoeging van de bepalingen, in het amendement opgenomen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Er is zoowel door den Regeeringsgemachtigde als door den heer Kolkman aangevoerd, dat deze maatregel weinig beteekenis zou hebben. Zoo heeft de geachte Regeeringsgemachtigde opgemerkt, als ik hem goed verstaan heb, dat op de gegevens, die werkgevers hierbij verstrekken niet kan worden afgegaan, maar dat de commissie die gegevens ook zou moeten beoordeelen. Inderdaad zal dat in bepaalde gevallen noodzakelijk zijn, want het is juist, dat aan dit voorstel — zoo het wordt aangenomen — bezwaren verbonden zijn. Maar ik geloof toch, dat het duidelijk is, dat er nog grooter bezwaren zijn, althans voor den werknemer, bij het niet aanvaarden van dit amendement. Ik geloof, dat wat dit betreft zoowel de heer Kolkman als de geachte Regeeringsgemachtigde een beetje in te hooge sfeer leven. Zij bekijken de zaken niet zoo van nabij en zij blijken van de verhoudingen in het werkelijk leven nog niet zoo op de hoogte te zijn als wellicht met anderen het geval is.

Ik zou in dit verband willen mededeelen, dat in de suiker eigenaardige gevallen zijn voorgekomen.

Men weet, dat er een vereeniging van suikergeëmployeerden bestaat. Het is niet zoo lang geleden, dat de geëmployeerden van de suikerondernemingen stuk voor stuk werden gehoord, omdat aan den voorzitter der vereeniging de salarissen der Europeesche geëmployeerden bekend waren gemaakt. Als het zoo toegaat met het groene hout, wat kan men dan verwachten, zou ik willen vragen, als inlichtingen verkregen moeten worden door minder goed georganiseerde werknemers? Ik doel hier in het algemeen op de Indonesische werknemers. Niet, dat hun organisaties zoo onbeteekenend zijn, maar ten opzichte van het totale aantal werknemers zijn zij toch van minder omvang.

Ik meen daarmede toch wel te hebben aangetoond, dat het niet zoo eenvoudig is, althans naar mijn meening, dat men zou kunnen stellen: als het maar om geruchten gaat, dan kan een commissielid een geval bij de commissie voorbrengen, die het alsdan kan onderzoeken. Natuurlijk is dat zoo. Maar een ieder kan weten, dat de ondernemingen dikwijls een afgesloten gebied vormen, bedrijven, waarbij het tenslotte zeer moeilijk is, bepaalde zaken te achterhalen.

Ik kan hiervan een voorbeeld noemen, dat zich heeft voorgedaan bij de B.P.M. Een jaar of tien geleden zijn door de B.P.M. menschen ontslagen. De vakvereenigingen hadden voor die ontslagen groote belangstelling. Er waren werknemersorganisaties, welke zeiden: Laten wij er eenige duizenden guldens aan besteden, teneinde te trachten te weten te komen, welke menschen zijn ontslagen en wie naar Europa terug zijn gegaan en hoe een en ander in elkaar zit. Maar ik moet helaas opmerken, dat het niet mogelijk was, met die menschen ook maar in contact te komen en gelukte dat wel, dan wilden zij, ondanks het feit dat zij ontslagen waren, niets mededeelen. Zij waren bang, dat zij anders de B.P.M. zouden ontstemmen.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Toen was deze regeling nog niet van kracht.)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, deze regeling was nog niet van kracht; dat is volkomen juist, maar ik wil aantoonen, dat het ook bij het van kracht zijn van deze regeling niet gemakkelijk zal zijn, van alles wat er gebeurt kennis te krijgen.

Ik geloof daarom, dat het voor de commissie een buitengewoon groot gemak zal zijn, als zij deze gegevens alvast heeft, ook al zal zij ze niet stuk voor stuk verwerken in den zin zooals de geachte Regeeringsgemachtigde meent, dat dit door ons zou moeten worden verlangd, als wij inderdaad deze voorstellen volgens zijn inzicht goed gemotiveerd zouden willen verdedigen. Neen, Mijnheer de Voorzitter, wij gelooven ook niet, dat in alle opgaven alles direct tot het uiterste gecontroleerd zal moeten worden, maar wij gelooven wèl dat het goed is, dat die gegevens voorhanden zijn, waarmede men eventueel een contrôle op den goeden weg kan helpen. En dan geloof ik óók nog, dat van deze opgaven een zekere preventieve werking ten opzichte van eventueele minder juiste besluiten zal uitgaan. Verder zal hierdoor naar onze meening de verantwoordelijkheid der commissie in belangrijke mate worden verlicht.

(De heer Enthoven, directeur van Justitie: Neen, juist verzwaard!)

Ik neem nu het geval, dat een werkgever geen opgaaf doet die hij wel had moeten doen. Indien nu deze regeling bestaat, dan kan de commissie zeggen, dat er een bepaald positief en wèl omschreven voorschrift van de ordonnantie niet is nagekomen, want anders zit zij toch voor de moeilijkheid, den werkgever te moeten beoordeelen op diens inzicht en op dat van de commissie. Want de commissie zegt dan wel, dat het geval bij haar had behooren te worden voorgebracht, maar de werkgever zal — vooral wanneer hij eenmaal betrapt is — op zijn standpunt blijven staan en als zijn

48ste VERGADERING — WOENSDAG 6 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Directeur van Justitie, C. C. v. Helsdingen.)
inzicht volhouden, dat dat geval niet voor de commissie behoefde te worden gebracht. Dan wordt het naar mijn meening voor de commissie wel zeer moeilijk, zulk een werkgever met terugwerkende kracht te gaan veroordeelen. Daarom acht ik het juist, de opgaaf verplichtend te stellen. Inderdaad, dat zal meer werk met zich brengen, maar naar mijn meening mag dat meerdere werk volkomen worden gevergd voor het doel, dat met het instellen van deze commissie wordt beoogd.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zou nog willen opmerken, dat de voorbeelden uit de practijk, door den heer Smit aangevoerd, toch niet den doorslag kunnen geven, omdat met deze regeling de sancties op de naleving ervan meteen in werking treden en men dus geen beroep kan doen op een gebrek aan medewerking of een verheimelijking, die in een geheel andere situatie, zonder het bestaan van deze bepalingen, wellicht hebben plaats gevonden. Mèt deze ordonnantie — ik herhaal het — komen er sancties — en zeer zware sancties — op een bewuste overtreding van artikel 10.

Een ander punt dat de aandacht verdient, is het volgende. Wanneer een werkgever van een geval, dat zijns inziens niet onder artikel 10 valt, opgaaf doet aan de commissie, zal de verantwoordelijkheid der commissie niet verlicht worden, doch verzwaard, nademaal men van haar zal mogen verwachten dat, indien uit dat geval is te concludeeren tot een overtreding, zij daarvan ook werk zal maken. De commissie kan niet volstaan met de stukken eenvoudig op te bergen en ze te beschouwen als materiaal, waarvan men desnoods nog wel eens gebruik zal kunnen maken. Integendeel, de werkgever zal er zich moreel op kunnen beroepen, dat hij de opgaaf aan de commissie heeft verstrekt, dat hij daarna van de commissie niets meer gehoord heeft en derhalve mocht aannemen, dat de zaak in orde was. Dat is dan dus een tegenovergestelde uitwerking van die, welke de heer Smit verwacht, want als de commissie niet elk geval ter dege onderzoekt, werkt zij min of meer mede aan het dekken van gevallen, die eigenlijk onder de werking van artikel 10 zouden moeten worden begrepen. De Regeering acht het — Zij moge het herhalen — veel beter, dat dan zonder den aangifteplicht de commissie alleen optreedt overal daar, waar er aanleiding is, een overtreding te vermoeden. Zulk een overtreding zal immers op alle mogelijke manieren kunnen blijken en het zal volstrekt voldoende zijn, indien de commissie werk maakt van die gevallen, waarin er werkelijk aanwijzingen zijn, dat er een overtreding gepleegd is.

De Regeering herhaalt nogmaals Haar waarschuwing, de werking der ordonnantie niet te bederven door het nòg beter te willen maken en Zij ontraadt daarom de aanneming van dit amendement.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming over het amendement worden overgegaan.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter. Zou ik even mijn stem mogen motiveeren?

Het amendement is een verwerkelijking van de door mij gedane suggestie. De contra-betoogen van de Regeering en van den heer Kolkman hebben mij er echter van overtuigd, dat door aanneming van dit amendement de arbeid van de commisie zeer belangrijk verzwaard en bemoeilijkt zal worden en daarom zal ik tegen dit amendement stemmen.

Het amendement-Smit c.s. (st. 9, I) wordt in stemming gebracht en aangenomen met 33 stemmen vóór en 9 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: Mahmoed, La Lau, Roep, Mussert, Kan, Blaauw, Hoedojo, Loa Sek Hie, Soeroso, De Raad, Lapian, Nalaprana, Thamrin, Mapoedji, Wermuth, Prawoto,

(Voorzitter, Blaauw.)
White, Iskandar Dinata, Wirjopranoto, Aldjoeffry, Soetardjo, Yo Heng Kam, Verboom, De Boer, Kerstens, Mogot, J. A. van Helsdingen, Soedibiokoesoemo, Smit, Soekawati, Van Nauta Lemke, Leunissen en de Voorzitter.

Tegen stemmen de leden: Sandkuyl, mevr. Nenyen, Kolkman, De Villeneuve, Rehatta, Vas Dias, C. C. van Helsdingen, Hamongsapoetro en Sosrohadikoesoemo.

Artikel 10, als geamendeerd, en de artikelen 11 t/m 16 worden achtereenvolgens zonder verdere beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Smit c.s. op art. 17 (st. 9, II; zie H 727).

Mag ik aannemen, dat dit amendement wordt beschouwd als te zijn aangenomen met dezelfde stemmen vóór en tegen als het amendement-Smit c.s. (st. 9, I) op art. 10, dus met 33 stemmen vóór en 9 stemmen tegen?

Daartoe wordt besloten.

Artikel 17, als geamendeerd, en de artikelen 18 t/m 25 (nieuw) worden achtereenvolgens zonder verdere beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van artikel 26 (nieuw).

Ik moge nog even herhalen — aangezien deze wijziging niet op schrift is rondgedeeld —, dat lid 2 vanmorgen door den geachten Regeeringsgemachtigde is gewijzigd in dier voege, dat dit lid is te lezen als volgt:

„2. Zij vervalt op het tijdstip, waarop de Gouverneur-Generaal verklaart, dat aan haar voortbestaan geen behoefte meer bestaat."

Aldus is tegemoetgekomen aan het formeele bezwaar van den heer Blaauw tegen dit artikellid; diens materieele bezwaar daartegen blijft echter bestaan.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne stemming willen vragen over art. 26 (nieuw), lid 2, en vóór de stemming daarover zou ik gaarne mijn stem willen motiveeren.

De **Voorzitter**: Ik zal gaarne gelegenheid tot nadere beraadslaging over dit gewijzigd artikellid geven; eerst zal dan echter de stemming over art. 26 (nieuw) lid 1 plaats kunnen hebben.

Lid 1 van art. 26 (nieuw) wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Tegen het voorschrift van artikel 26 (nieuw) lid (2) had ik oorspronkelijk twee bezwaren, een formeel bezwaar en een materieel bezwaar. Het formeele bezwaar raakte de terminologie van de buitenwerking stelling van deze ordonnantie, waarvoor ik gaarne in de plaats zou hebben gezien intrekking of vervalling. Dit formeele bezwaar, dat naast mij blijkbaar alleen door mijn geacht medelid, den heer C. C. van Helsdingen, werd gevoeld, is door de Regeering weggenomen door de aangebrachte wijziging, waardoor inderdaad de terminologie van buitenwerkingstelling is vervangen door een vervalling.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft daarbij opgemerkt, dat daardoor mijn materieel bezwaar niet is weggenomen en dit materieele bezwaar wordt, behalve door mij, ook nog door menig ander hier in deze zaal gevoeld. Bij den

(Blaauw.)

gedachtengang van de Regeering moet men tot de conclusie komen, dat in al die gevallen, waarin maatregelen moeten worden genomen in verband met de buitengewone omstandigheden, in verband met de oorlogsomstandigheden, het vervallen van de betrokken ordonnanties aan de beoordeeling van den Volksraad moet worden onttrokken, omdat de beoordeeling van het eind van die omstandigheden is een specifiek uitvoerende taak, een taak, die in de eerste en uitsluitende plaats moet worden toegekend aan het uitvoerend gezag, en dat wordt dan in dit geval van den Gouverneur-Generaal.

Gesteld, dat deze gedachtengang juist ware, dan nog zou ik in de meeste van die gevallen, waarin uitzonderlijke maatregelen worden vastgesteld in verband met de oorlogsomstandigheden en buitengewone omstandigheden, het recht een beoordeeling te geven, zoowel over de geboorte van die maatregelen als over den dood daarvan aan den Volksraad willen zien toegekend. Dat wensch ik hier en dat heb ik ook gewenscht bij verschillende andere maatregelen. Wat de Regeering thans doet is een inconsequentie ten opzichte van Haar eigen standpunt.

Ik zal daar eenige voorbeelden van aanhalen. Misschien wordt mij dan door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Justitie tegengeworpen, dat ik mijn bestrijding beter zou kunnen richten tot eenige van zijn collega's hoofden van andere departementen. Maar ik geloof, dat ik mij ten aanzien van dit punt toch wel mag richten tot de Regeering.

Bij de ordonnantie, die wij thans behandelen, heeft men de zeer belangrijke considerans, waarin het volgende gezegd wordt:

> „Dat Hij, in de huidige buitengewone omstandigheden het noodzakelijk achtende een bijzonder Overheidstoezicht ..." enz.

In verband met deze considerans zegt de geachte Regeeringsgemachtigde: wanneer deze buitengewone omstandigheden zijn opgehouden, moet de Gouverneur-Generaal bepalen, dat ook de werking van deze ordonnantie moet ophouden.

Mijnheer de Voorzitter! In dit opzicht is de Regeering toch wel uiterst inconsequent. Wij hebben nog niet zoo lang geleden b.v. de Deviezen-ordonnantie behandeld — ik kom hierbij op een ander terrein dan dat van Justitie — en deze heeft de volgende considerans:

> „Dat Hij, in de huidige buitengewone omstandigheden het noodzakelijk achtende de maatregelen ter voorkoming van benadeeling van deviezenpositie" — enz." — te nemen."

Mijnheer de Voorzitter! In den gedachtengang van den geachten Regeeringsgemachtigde had bij de bepaling van de werking van deze ordonnantie ook een regeling moeten worden getroffen, waardoor de kracht van die ordonnantie zou vervallen, wanneer de Regeering tot de conclusie zou zijn gekomen, dat de bedoelde buitengewone omstandigheden zouden hebben opgehouden te bestaan, doch in art. 30 lid 3 van deze ordonnantie vindt men alleen het volgende:

> „Zij treedt in werking met ingang van den dag na dien harer afkondiging."

Van buitenwerkingstelling of vervalling der ordonnantie wordt hier niet gesproken. Wanneer het noodig is de Deviezenordonnantie te doen vervallen, zal een nieuwe ordonnantie noodzakelijk worden en bij die nieuwe intrekkingsordonnantie zal de Volksraad moeten worden gehoord, iets wat ik evenzeer zou verlangen t.a.v. de ontwerp-ordonnantie, die wij thans behandelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan ook nog verwijzen naar een ordonnantie, die wij ook nog niet zoolang geleden hebben aangenomen, n.l. die betreffende den tabaksaccijns. Daar vindt men ook in de considerans:

> „Dat Hij, in verband met de oorlogsomstandigheden den tabaksaccijns willende verhoogen en"

enz. Een eindje verder staat ook in de considerans te lezen:

(Directeur van Justitie.)

> „Voorts in verband met de heerschende buitengewone omstandigheden de mogelijkheid willende openen tot afwijking ter beoordeeling" enz.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Regeering consequent was geweest, had ook in deze ordonnantie een bepaling t.o.v. de buitenwerkingstelling van deze ordonnantie moeten zijn opgenomen en die buitenwerkingstelling of de vervallenverklaring moeten zijn opgedragen aan den Gouverneur-Generaal. In art. VI van deze ordonnantie vindt men echter alleen het volgende:

> „Deze ordonnantie treedt in werking met ingang van een nader door den Gouverneur-Generaal te bepalen dag, met uitzondering van art. 5, hetwelk in werking treedt met ingang van den dag na dien van de afkondiging van deze ordonnantie."

Over het ophouden van de werking wordt hier niet gesproken.

Tenslotte nog een voorbeeld. Vermoedelijk had ik er wel meer bijeen kunnen brengen, wanneer ik daartoe den tijd had gehad. Er is door den Volksraad een ontwerp-ordonnantie behandeld betreffende den voorraad gouden munt en muntmateriaal van de Javasche Bank. In de considerans leest men:

> „dat Hij, in de huidige buitengewone omstandigheden het noodzakelijk achtend"

enz. T.o.v. de werking wordt alleen de datum van inwerkingtreding bepaald, maar niet de datum van het vervallen der ordonnantie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou ervoor willen pleiten, de traditie t.a.v. het vervallen van ordonnanties, die in verband staan met de oorlogsomstandigheden en buitengewone omstandigheden, volgens welke traditie de Volksraad in het vervallen van die ordonnanties zal moeten worden gekend, voort te zetten bij de ordonnantie, welke wij op het oogenblik behandelen. Wij kunnen dit algemeene belang dienen door te stemmen tegen het nieuwe tweede lid van het nieuwe artikel 26.

De heer **Enthoven,** directeur van Justitie: Mijnheer de Voorzitter! De heer Blaauw heeft zich tegenover de bezwaren van de Regeering beroepen op een zich vormende traditie, op eenige antecedenten. Het valt natuurlijk niet tegen te spreken, dat de antecedenten, die de heer Blaauw noemde, in zijn gedachtengang volkomen passen. Een andere vraag is of zij aantoonen, dat men in het geval, dat thans aan de orde is, denzelfden weg moet volgen.

De Regeering heeft al gezegd, dat de verklaring, volgens welke de bijzondere tijdsomstandigheden, die voor de regeling beslissend waren, zullen hebben opgehouden te bestaan, een typische verklaring is voor de Regeering, maar dat wil nog niet zeggen, dat men in ieder geval bij elke regeling voor die bijzondere omstandigheden zal kunnen volstaan met een dergelijke verklaring. De verklaring der methode, door de wet gevolgd in de twee gevallen, welke de heer Blaauw noemde, is deze, dat men daar niet a priori kon aannemen, integendeel, dat men moest veronderstellen, dat het anders zou zijn, dat men met een eenvoudig beëindigen van de werking van de ordonnantie zou kunnen volstaan. Dit is niet hetzelfde als het argument, hetwelk in deze zaak op het oogenblik toch ook een rol speelt, dat men na het beëindigen van die bijzondere omstandigheden een lichaam, dat een zekere bemiddelende functie zal hebben, even goed zal kunnen gebruiken als dat, hetwelk hier wordt ingesteld en dat van een geheel ander uitgangspunt zal moeten uitgaan. Waar het bij het tweede geval, door den heer Blaauw genoemd, om ging is, dat de werking van de ordonnantie zelf zulke belangrijke gevolgen heeft, dat men een beëindigen van die werking vermoedelijk niet tot stand zal kunnen brengen, zonder onder oogen te zien, wat voor de inmiddels gewijzigde situatie nog noodig zal zijn. Men zal een deviezenregeling niet eenvoudig kunnen laten vervallen,

48ste VERGADERING — WOENSDAG 6 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**).

(Roep, Kan.)
althans men kan op het oogenblik niet voorzien of dat zal kunnen gebeuren of dat men dan inderdaad den Volksraad zal noodig hebben om wettelijke regelen vast te stellen voor den overgang naar den normalen toestand. En voor den overgang van de regeling rechtsverkeer naar normale verhoudingen is bepaald noodig, dat die overgang geleidelijk tot stand komt en dat wordt nagegaan wat op het stuk van dit verkeer voor de toekomst noodig is. Daarom acht de Regeering in sommige gevallen de bepaling, die het einde van de werking van de ordonnantie geruischloos medebrengt, inderdaad niet vereischt, in andere gevallen wèl. Het geval, dat op het oogenblik aan de orde is, is er een, waarbij kan worden volstaan met het constateeren van het feit, dat de bijzondere omstandigheden, voortgevloeid uit den oorlog, niet meer bestaan.

De Regeering meent dus, dat er inderdaad alle reden is om voor dit ontwerp de nieuwe bepaling in het tweede lid van artikel 26 (nieuw) te handhaven.

De **Voorzitter**: Thans kan tot stemming worden overgegaan. De heer Roep heeft verzocht, zijn stem te mogen motiveeren; ik geef hem daartoe thans de gelegenheid.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Wij achten het doen vervallen, ook van deze ordonnantie — ondanks het betoog van den geachten Regeeringsgemachtigde — minder op den weg liggen van de uitvoerende macht. Er kan zeer wel dunkt ons, verschil van inzicht bestaan omtrent den juisten tijd van het doen vervallen van deze ordonnantie te zijner tijd tusschen het uitvoerend gezag en de wetgevende macht.

Het schijnt ons een juiste taak van den Volksraad toe, indien hij als vertegenwoordiger van de samenleving zich voorbehoudt om te zijner tijd mede te beoordeelen of het tijdstip voor het vervallen van deze ordonnantie is aangebroken. Om deze redenen zullen wij dus tegen het aan de orde gestelde onderdeel van artikel 26 (nieuw) stemmen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel ik mij kan vereenigen met de argumenten der Regeering inzake het door mij uiteengezette verschil tusschen de door den heer Blaauw aangehaalde voorbeelden en den tekst der ordonnantie, kan er volgens mij bij de Regeering geen bezwaar tegen bestaan, den Volksraad medezeggenschap te verleenen inzake het vervallen verklaren van deze ordonnantie. Ik acht het een juiste houding van den Volksraad, indien het College als principe stelt, dat dit aan de Regeering behoort te worden gevraagd. Ik zal daarom tegen dit artikellid stemmen.

Het gewijzigde tweede lid van artikel 26 (nieuw) wordt in stemming gebracht en verworpen met 4 stemmen vóór en 40 stemmen tegen.

Vóór stemmen de leden: De Villeneuve, Vas Dias, Sandkuyl en Kolkman.

Tegen stemmen de leden: Mussert, Kan, Soangkoepon, Blaauw, Hoedojo, Loa Sek Hie, Rehatta, Soeroso, De Raad, Lapian, Nalaprana, Thamrin, Mapoedji, Mogot, Wermuth, Prawoto, White, Iskandar Dinata, Wirjopranoto, C. C. van Helsdingen, Aldjoeffry, Soetardjo, Yo Heng Kam, Tadjoeddin Noor, Verboom, De Boer, Kerstens, J. A. van Helsdingen, Soedibiokoesoemo, Smit, Soekawati, Van Nauta Lemke, Hamongsapoetro, Sosrohadikoesoemo, Leunissen, Mahmoed, La Lau, Roep, mevr. Neuyen en de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het amendement-Smit c. s. (st. 9, III; zie H 727).

In dit amendement worden twee wijzigingen voorgesteld,

(Voorzitter, Soangkoepon.)
waarvan de eerste een gevolg is van de zooeven aangenomen amendementen en de tweede een aanvulling geeft op den tekst van dit artikel. De toevoeging „onder omstandige opgaaf van de redenen" is geen uitvloeisel van de hoofdstrekking van het amendement, doch wordt hier alleen voorgesteld omdat, naar de voorstellers meenen, volledigheidshalve de tekst van het artikel, zooals de Regeering het heeft voorgesteld, dient te worden aangevuld.

De beide wijzigingen, in dit amendement vervat, zullen afzonderlijk in stemming worden gebracht.

Daar het eerste gedeelte verband houdt met de wijziging van art. 10 stel ik voor, dit onderdeel van het amendement te beschouwen als te zijn aangenomen met dezelfde stemmen voor en tegen als het amendement-Smit c.s. sub I, dus met 33 stemmen vóór en 9 stemmen tegen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Het tweede gedeelte van het amendement-Smit c.s. (st. 9, III) houdt geen verband met een der reeds aangenomen amendementen. Wenscht de heer Smit dit nog toe te lichten? Zoo neen, wenscht de Regeeringsgemachtigde dan nog het woord? Zoo niet, dan kan thans tot stemming over de tweede wijziging worden overgegaan.

De tweede wijziging, vervat in het amendement-Smit c.s. sub III, art. 27 (nieuw), als geamendeerd, en art. 28 (nieuw) worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Hoewel er tijdens de beraadslagingen van heden in de ontwerp-ordonnantie wijzigingen zijn aangebracht, stel ik conform art. 60 van het Reglement van Orde voor, haar niettemin thans in stemming te brengen.

Daartoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over het gewijzigde en geamendeerde ontwerp in zijn geheel.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne in de gelegenheid worden gesteld mijn stem te motiveeren. De Regeering heeft verklaard, dat deze regelingen in het leven zijn geroepen voor en als gevolg van de huidige buitengewone omstandigheden. Zoodra deze oorlogsomstandigheden dus niet meer bestaan zullen deze regelingen niet meer van kracht zijn.

Op de rechtsverhoudingen tusschen de werkgevers en werknemers zullen deze regelingen dus slechts van toepassing zijn, zoolang de thans heerschende oorlogsomstandigheden aanwezig zijn.

Waar de grondtoon van deze regelingen in wezen geheel beheerscht wordt door een wederzijdsch overleg tusschen werkgevers en werknemers door middel van een ingestelde commissie, spreekt het m.i. vanzelf, dat hierbij de deskundigheid van de in te stellen commissie op den voorgrond moet treden. Door den eisch van deskundigheid en wederzijdsch overleg is het m.i. geboden, dat vertegenwoordigers der werkgevers en werknemers in de commissie zitting moeten nemen.

Het leggen van de beslissende bevoegdheid ten deze in laatste of hoogste instantie in handen van den directeur van Justitie komt mij in dit verband juist voor, omdat daardoor de verantwoordelijkheid voor de te nemen beslissingen meer tot haar recht komt, terwijl naast de regeeringscontrôle het uitoefenen van critiek op de daden van den hanteerder van deze beslissende bevoegdheid, zoowel door den Volksraad als door de openbare meening, mogelijk is. Het instellen van een collegiale hoogste instantie ten deze heeft natuurlijk zijn goede

(Voorzitter, Soangkoepon.)
zijde, doch daartegenover staat, dat bij het constateeren van gemaakte vergissingen moeilijk uit te maken is, wie daarin de schuldigen moeten zijn; trouwens, bij onze bestaande collegiale rechtbanken worden ook veel fouten, ja, zelfs onherstelbare fouten gemaakt, waardoor de intègriteit van deze rechtbanken in discrediet wordt gebracht, omdat collegiale instellingen meestal meer beheerscht worden, ja, beheerscht moeten worden door het formalisme, terwijl bij een éénpersoonlijke instantie steeds de volle verantwoordelijkheid geldt en rekening kan worden gehouden met de praktijk des levens.

De **Voorzitter**: Ik betwijfel of het geachte lid zich aan de orde houdt. Het komt mij voor, dat het geachte lid meer een redevoering houdt dan zich tot een stemmotiveering beperkt.

De heer **Soangkoepon**: Dit is toch mijn stemmotiveering, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Blijkbaar dan de bekende „uitvoerige stemmotiveering''!

De heer **Soangkoepon**: Verbinden we verder deze voorgestelde regelingen aan de strekking en de grondgedachte van het betoog van ons geacht medelid, den heer Kerstens, in eersten termijn, waarbij hij o.a. zegt:

> „Veel meer op dezen weg'' d.i. den socialen „dan langs de juridischen weg ontstaat dan in het bedrijfsleven naar beide kanten het gevoel, dat men over en weer voor elkaar onmisbaar is. Veel meer dan wanneer men alles onder rechtsverhoudingen brengt, ontstaat dan bij den arbeider het besef, dat het belang van den werkgever ook zijn — des werknemers — belang betreft en omgekeerd.''

(Voorzitter, Smit.)
waarbij dus het solidariteitsbginsel, zooals ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen bij interruptie zei, van toepassing is, dan voldoen deze regelingen m.i. aan de daarvoor gestelde voorwaarden en daarom kan ik mij met het regeeringsvoorstel, zooals het thans is gewijzigd, wel vereenigen.

De **Voorzitter**: Gebleken is dus tenslotte, dat de heer Soangkoepon vóór het ontwerp zal stemmen. Wenscht nog een der leden zijn stem te motiveeren? Zoo ja, dan wil ik verzoeken niet het geachte lid, den heer Soangkoepon, te volgen, die instede van een korte stemmotiveering een uitvoerige rede heeft gehouden.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne van de gelegenheid tot stemmotiveering gebruik willen maken om de Regeering niet alleen voor de indiening, maar ook voor den inhoud van dit ontwerp nog eens dank te zeggen.

De heer **Blaauw**: Dat is geen stemmotiveering!

De **Voorzitter**: Het lijkt zelfs niet op een stemmotiveering! Wenscht nog een van de leden werkelijk zijn stem te motiveeren? Zoo neen, dan kan thans tot de stemming over het ontwerp worden overgegaan.

De ontwerp-ordonnantie als gewijzigd bij eerste en tweede nota van wijzigingen, bij monde van den Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord in tweeden termijn en bij amendement, wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 12.27 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

49ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 8 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 40 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Janssen, Jonkman, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Prawotosoemodilogo, De Raad, Rehatta, Roep, Salamoen, Smit, Soedibiokoesoemo, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, Wirjopranoto, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Götzen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Brief van den Gouverneur van Sumatra van 23 October 1940 No. 390a/A.Z. 107 inzake bezwaren van Indradjaja c.s. tegen de samenvoeging van marga Anak Doesoen Tinggi bij marga Loeboek Sirih.
2. Brief van de N. V. Vereenigde Javasche Houthandel Maatschappijen van 22 October 1940 No. 307/79 ter aanbieding van een brochure, welke moderne houtconstructies tot onderwerp heeft.
3. Motie van het comité „Penolong Kesengsaraan Moekimin Indonesia di Mekkah'' in Minangkabau, waarbij der Regeering verzocht wordt om steun te verleenen aan de noodlijdende Indonesische Mekkagangers.
4. Mededeelingen van „Gapi'' o.a. betreffende de actie voor een parlement voor Indonesië.

De bescheiden worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende publicaties:
1. Gegevens betreffende den economischen toestand der Inheemsche bevolking op Java en Madoera, September 1940.
2. Jaarverslag van de centrale commissie voor migratie en kolonisatie van Inheemschen over het jaar 1939.
3. Notulen van openbare vergaderingen en verordeningen van den Minangkabauraad.

De stukken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van het algemeen gedeelte.

Ik breng de beslissing van den Volksraad, genomen in zijn vergadering van 15 October jl., in herinnering, volgens welke aan elken spreker bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn een spreektijd van 45 minuten en in tweeden termijn een spreektijd van 20 minuten is toegestaan.

(Roep.)

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Het is nauwelijks enkele maanden geleden, dat wij in deze zaal ons oordeel hebben gegeven over een belangrijk deel van het staatkundig, financieel, economisch en militair leven van Nederlandsch-Indië. Ik mag hierbij herinneren aan de behandeling van de drie staatkundige moties, de belastingverhoogingsvoorstellen, de uitvoerrechten op verschillende producten, vele regelingen op economisch terrein en de groote aanvullende begrootingen voor leger, vloot en luchtmacht. Deze omstandigheid maakt het mogelijk, ons thans eenigermate te beperken, doch er blijft desondanks toch nog genoeg ter bespreking over.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn een land in oorlog, al bemerken wij dat weinig in het dagelijksch leven. Onder deze omstandigheden schijnt het mij toe, dat wij aan fantazieën op welk terrein ook, staatkundig of economisch, minder behoefte hebben dan ooit. Elk uur en elke dag is gevuld met eigen taak. Zelfs de naaste toekomst bevat zooveel elementen van onzekerheid, dat het regeeringsbeleid in allerlei belangrijke vraagstukken naar mijn inzicht in hooge mate elastisch moet zijn, steeds zichzelf aanpassend, steeds zichzelf herziend. De gansche geestkracht van de Regeering en het volk heeft zich te richten op deze beide alles overheerschende bestaanseischen: het winnen van den oorlog en daarnaast de verzorging van eigen volkshuishouding.

De Regeering en de samenleving hebben er aanspraak op, te vernemen hoe het vertegenwoordigend lichaam denkt over de wijze, waarop de Regeering en Haar organen onzen levens- en onzen bestaansstrijd voeren. Uit deze overtuiging, uit dit inzicht, put ik de vrijheid thans het woord te voeren. Het is duidelijk, dat de omvang van de stof, zooals die tot uiting komt in de gewisselde stukken, ons gelegenheid geeft ons inzicht te opperen over enkele onderdeelen van het staats- en volksleven, zij het dan ook, dat een breede argumentatie wel zal moeten ontbreken.

Over het beleid van het Opperbestuur kan ik niet oordeelen. Ik mis daarvoor elke solide basis. Wel kan ik beseffen, dat het Opperbestuur voor vele moeilijke en delicate problemen staat. Wij zijn overtuigd, dat het Opperbestuur, onder de leiding van onze geliefde en hooggeëerde Landsmoeder, alle krachten inspant voor de herrijzenis van Nederland en voor het welzijn van Nederlandsch-Indië. Of, en zoo ja, in welke mate, onze betrekkingen met landen als Italië, Hongarije, Roemenië behooren te worden gehandhaafd, kunnen wij naar ik meen hier niet beoordeelen. Dit schijnt mij de taak en de eigen verantwoordelijkheid van het Opperbestuur te zijn. Het eenige wat hier richtinggevend kan en mag zijn, is het belang van het Koninkrijk. De Nederlandsch—Japansche onderhandelingen liggen naderbij.

Wij danken de Regeering voor de in de memorie van antwoord gegeven uitvoerige uiteenzettingen en voor de overgelegde handelsbalans tusschen Nederlandsch-Indië en Japan over de jaren 1926—1939. Zij geeft een duidelijk beeld van de ontwikkeling der economische betrekkingen.

In de memorie van antwoord deelt de Regeering ons mede:

> „De Regeering behoeft niet uitdrukkelijk erop te wijzen, dat Zij een nieuwe orde, die zeggingschap van een bepaalde mogendheid in dit deel van het Koninkrijk zou impliceeren, ten eenenmale verwerpt en dat Zij evenmin een ontwikkeling van de wereldeconomie kan waardeeren of bevorderen, die Nederlandsch-Indië zou opsluiten in een Aziatisch blok. Het is toch voor Nederlandsch-Indië van vitaal belang, dat niet alleen de volledige souvereiniteit binnenslands gehandhaafd blijft, maar dat ook de goede economische betrekkingen met alle deelen van de wereld, welke door de oorlogsomstandigheden niet van het verkeer met ons zijn afgesneden, op zoo ruim mogelijke wijze en zonder eenige discriminatie worden in stand gehouden.''

Verder zegt de Regeering terecht:

> „de natuurlijke ontwikkeling van het verkeer met onze

(Roep.)

Aziatische naburen zal op zichzelf steeds een belangrijke doelstelling van het economisch beleid blijven."

Mijnheer de Voorzitter! Dit is een standpunt, waarmede een ieder in Nederlandsch-Indië zal kunnen instemmen en dat iedereen zal kunnen waardeeren.

Het is trouwens, naar mijn vaste meening, het eenig mogelijke beginsel, indien wij onszelf willen zijn en onszelf willen blijven; voor discussie lijkt ons dit niet vatbaar. Daarnaast is het buiten twijfel, dat Nederlandsch-Indië prijs stelt op goede betrekkingen — staatkundig, economisch en maatschappelijk — met het groote Japansche keizerrijk. De oude hartelijkheid van onze betrekkingen zal eerst ten volle kunnen worden hersteld, zoodra het Japansche keizerrijk minder nauw gelieerd zal zijn met den vijand van het Nederlandsche rijk. Ik zal over deze min of meer delicate aangelegenheid, ongetwijfeld met Uw instemming, Mijnheer de Voorzitter, verder zwijgen.

Een belangwekkend element van het staatsrecht van Nederlandsch-Indië is in dezen tijd de toepassing van het noodstaatsrecht. In de memorie van antwoord heeft de Regeering omtrent oorsprong en ruimte van dit noodstaatsrecht ons een duidelijke uiteenzetting gegeven. Het cardinale punt van die uiteenzetting is naar mijn meening gelegen in het volgende:

> „Ruimer bevoegdheid berust op overdracht en vindt derhalve haar natuurlijke begrenzing in hetgeen in de gegeven omstandigheden voorziening eischt."

Als uitgangspunt komt mij dit juist voor, maar de Regeering zal met mij instemmen, dat verschil van inzicht mogelijk is omtrent de vraag, of in bepaalde omstandigheden voorzieningen al dan niet geëischt worden. De toepassing van het noodstaatsrecht is mijns inziens in de practijk ook afhankelijk van den duur van den oorlog. Ik geloof, indien ik de uiteenzetting der Regeering goed heb begrepen, dat ik in mijn opvattingen omtrent de ruimte, die aan het noodstaatsrecht kan worden gegeven, iets verder wil gaan dan de Regeering. Ik moge dit met een enkel voorbeeld illustreeren.

Er wordt in de stukken gesproken over een aanstaande wijziging van het kiesrecht voor den Volksraad, hetzij in den vorm van een rechtstreeksch kiesrecht, hetzij in dien van een kiesrecht door middel van kiesmannen. Om dit tot stand te brengen zou noodig zijn een wijziging van artikel 55 I. S. en om deze tot stand te kunnen brengen, zal deze wijziging in het zittingsjaar 1941—1942 aan den Volksraad ten advieze worden aangeboden, en, zoo gaat de Regeering dan verder, indien Nederland dan nog niet vrij zou zijn, dan moet het maar worden uitgesteld. Het lijkt mij toe — dit dus in afwijking van het inzicht der Regeering — dat er in zulk een geval geen bezwaar zou bestaan om artikel 55 I. S. bij noodstaatsrecht te wijzigen, en zeker zal er geen enkel bezwaar bestaan, indien daartoe overeenstemmend inzicht aanwezig is tusschen het Opperbestuur, de Indische Regeering en den Volksraad.

Met betrekking tot het beleid der Indische Regeering hebben wij zonder voorbehoud groote waardeering voor wat door den Landvoogd en de organen der Regeering op alle terrein van staats- en volkshuishouding is gepresteerd. Wij gelooven, hieraan te mogen toevoegen, dat de Regeering vrijwel den volledigen steun ondervindt en ook de volledige medewerking van bijkans alle lagen van deze samenleving. Ieder — dit is de laatste maanden wel gebleken — is tot inspanning en tot offers bereid. Men beseft de groote waarden van recht en vrijheid, van redelijkheid en van menschelijkheid het scherpst, wanneer deze waarden worden bedreigd.

De erkenning van de menschelijke persoonlijkheid, het recht om naar eigen overtuiging en godsdienst te kunnen leven behooren tot de essentieele voorwaarden voor levensgeluk en levensvervulling. Deze ideëele waarden zijn bij de Nederlandsch-Indische Regeering in vertrouwde en trouwe handen.

Mijnheer de Voorzitter! De paragraaf „staatkundige hervormingen geeft mij aanleiding, op te merken, dat wij daarover onlangs nog vrij uitvoerig hebben gesproken. Enkele beschouwingen van algemeenen aard wil ik hieraan niettemin nog gaarne toevoegen, omdat nu eenmaal de staatkundige ontwikkeling bij velen in den lande in het brandpunt van den geest staat. Stellig is het oordeel van de Regeering juist, dat het werelddrama, dat zich thans afspeelt, niet alleen wijziging zal brengen in maatschappelijke en economische toestanden, maar ook, dat het tot bezinning zal leiden over vorm en werkwijze der democratie. Wat het jongste verleden in democratische landen in Europa te zien heeft gegeven is niet bevorderlijk om hier te lande ongewijzigd de parlementaire democratie naar Westersch model voor te staan, een parlementaire democratie, die bovendien aldaar weinig verschilde van een volledige volkssouvereiniteit. Het zou dwaas zijn, daarom de goede waarden van de democratie te verwerpen. Wie de verschijningsvormen van het leven van landen en volken tracht te beschouwen, zal het met de Regeering eens zijn, dat de democratie vele verschijningsvormen vertoont en dat het onjuist zou zijn, zich een democratischen regeeringsvorm van een bepaald land als een volstrekt en begeerenswaardig ideaal voor oogen te stellen, daar elke staatsrechtelijke structuur zich bij de situatie en eigenschappen van land en volk en bij tijds- en levensomstandigheden dient aan te passen. Zelfs driftige wereldhervormers, zou ik willen zeggen, zullen de redelijkheid niet ontkennen, dat anderen tijd van bezinning noodig achten.

Een ander bezwaar tegen spoedige doorvoering van staatkundige hervormingen, nl. het formeel door de Regeering opgeworpen bezwaar, spreekt minder tot mij. Indien het noodzakelijk zou zijn voor het welzijn van den staat en een goede ontwikkeling van deze samenleving en indien overeenstemming zou bestaan tusschen Opperbestuur, Indische Regeering en Volksraad ten aanzien van bepaalde, ingrijpende staatkundige en staatsrechtelijke hervormingen, is toepassing van het staatsnoodrecht naar mijn inzicht volkomen geoorloofd. Ook hier mag niets anders leidinggevend zijn dan het belang van het Land.

De verklaring van de Regeering, dat:

> „de Indische Regeering en de onderdanen dezer gewesten nimmer eenige andere Nederlandsche Regeering zullen volgen dan die, welke door H. M. de Koningin is benoemd en door Hoogstdezelve als wettige Regeering wordt erkend."

schijnt mij vanzelfsprekend en daarom wellicht overbodig toe. Ik zeg „wellicht overbodig", want ik kan niet ontkennen, dat zoo'n verklaring, wanneer men haar zwart op wit leest en haar zoo materieel voor oogen krijgt, het menschelijk hart goed doet en verwarmt. Trouw, simpele eenvoudige trouw is goddank nog altijd een van de edelste waarden van den menschelijken geest.

Het zal vrijwel zeker zijn, dat de naaste toekomst ingrijpende veranderingen ook in het staatsbestel van Nederlandsch-Indië zal brengen. Voor een goede voorbereiding van deze staatkundige hervormingen, welke die ook zullen zijn, acht ik de aan de commissie-Visman opgedragen taak zeer nuttig.

Toch zou een grootere commissie, waaruit dan een werkcommissie zou kunnen worden afgesplitst, en een ruimere opdracht aan zoo'n commissie in mij geen tegenstander hebben gevonden. Maar ik erken gaarne, dat (memorie van antwoord, blz. 14 roneo):

> „De aan de Commissie toevertrouwde voorbereidende taak van het peilen van de in de Indische samenleving heerschende stroomingen en gekoesterde verlangens en van het bestudeeren van de consequenties, welke een verwezenlijking daarvan op wetgeving, staat en maatschappij zullen hebben.",

ongetwijfeld tot verheldering der inzichten van groot nut zal blijken te zijn.

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Roep.)

Van grooter belang dan staatkundige hervormingen schijnt mij toe de innerlijke hervorming, die velen nog zullen hebben te ondergaan om te komen tot samenwerking en toenadering der rassen op het geheele terrein des levens. Ik heb groote waardeering voor de symptomen van bereidheid tot samenwerking, die in de samenleving gedurende de laatste maanden zijn gebleken en tot uiting zijn gekomen. Ik denk hier in het bijzonder aan de Nederlandsche pers, die in allerlei toonaarden heeft aangedrongen op versteviging van de bereidheid tot samenwerking en van erkenning van elkanders waarden. Men moet een dergelijke zaak natuurlijk niet op korten termijn willen beschouwen. Een proces van bereidheid tot samenwerking tusschen de rassen, dat in vele opzichten zal moeten neerkomen op een herziening van de innerlijke geestesgesteldheid van velen, kan niet anders dan een proces van langen duur zijn. Het dualisme op verschillend terrein van onze Indische wetgeving, het dualisme, dat ook nog bestaat ten aanzien van overheidszorg, werkt de toenadering van de verschillende bevolkingsgroepen niet in de hand.

Maar ik erken gaarne, dat in dit dualisme stellig niet de eenige belemmering schuilt en ook wellicht zelfs niet de voornaamste. Ik wil niet pessimistisch zijn. Ik zou willen volstaan met te zeggen, dat wij van harte hopen, dat de geneigdheid tot samenwerking, waardeering en erkenning van gelijkwaardigheid tusschen de rassen en de individuen onderling na den oorlog zal blijven bestaan en tot een hecht en sterk fundament van onze Indische samenleving zal uitgroeien.

Mijnheer de Voorzitter! Over de verhouding tusschen de Regeering en den Volksraad zou ik willen zeggen, dat deze, staatkundig bezien mij zeer goed schijnt. Men vergete niet, dat de invloed van den Volksraad ook op de Regeering en Haar organen zoowel preventief als repressief zeer groot is, en dat veel van dien invloed en de gevolgen daarvan aan de waarneming van de leden van den Volksraad individueel en van den Volksraad als geheel ontsnapt. Maar wat onze waarneming niet ontgaat is, dat de Regeering zeer dikwijls gevolg heeft gegeven aan amendementen, wenschen, moties en suggesties, die hier werden geuit en voor ieder hoorbaar en waarneembaar zijn. Ik constateer met genoegen, dat het aantal gevallen, waarin conflict tusschen Volksraad en Regeering ontstond, zeer gering is. Ik zou er daarnaast op willen wijzen, dat bovendien ook in parlementair democratisch geregeerde landen de Regeering moties wel naast zich neerlegt en geen ernstige volksvertegenwoordiging denkt er dan aan om door een motie van afkeuring jegens den betrokken minister dezen te nopen zijn portefeuille neer te leggen, behoudens dan in enkele landen van parlementaire democratie, die voor die parlementaire democratie geen aanbeveling zijn en waar het komen en gaan van ministeries zoo ongeveer een spelletje was geworden; waar men er een sport van maakte om de ministeries — zooals men het karakteristiek noemde — om te kegelen.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering — en Zij wijst daarop met nadruk —, dat Zij haar eigen verantwoordelijkheid binnenslands en internationaal draagt en het is deze verantwoordelijkheid, waarnaar zich Haar beleid en daden richten.

Dit, Mijnheer de Voorzitter, is een goed en gezond staatsrecht en deze erkenning van de eigen verantwoordelijkheid van de Regeering zou menig parlementair geregeerd democratisch land, indien het zich dit voor oogen had gehouden, voor afdwalingen en ongelukken hebben bewaard. Men vergete nooit, dat een vertegenwoordigend lichaam en de Regeering verschillende taken hebben en dat een volksvertegenwoordiging verkeerd doet, zich op den zetel van de Regeering, van het uitvoerend gezag, te willen plaatsen. Dit laatste is voor een stabiel en krachtig regeeringsbeleid een ramp. Het is onnoodig hiervan voorbeelden te noemen. In de toekomst zullen wij de moeilijke taak hebben, staatsrechtelijk en staatkundig de juiste verhouding te vinden tusschen de verantwoordelijkheden van de Regeering en de verantwoordelijkheid van het vertegenwoordigend lichaam, zoowel hier als elders, ook in West-Europa. Het is ondenkbaar, dat men aldaar zal terugkeeren tot de volkssouvereiniteit, die aldaar de laatste decennia zoo'n onheilspellenden invloed heeft uitgeoefend. Men vergete hiernaast ook niet, dat naar ons huidige staatsrecht de Indische Regeering bovendien nimmer bij gebrek aan overeenstemming met den Volksraad plaats kan maken voor een andere regeering. Zoo is hier in Nederlandsch-Indië de realiteit! Wij erkennen volledig, dat de beoordeeling of de verantwoordelijkheid van de Regeering zich al dan niet verdraagt met een inwilliging van wenschen van den Volksraad, uitsluitend ligt bij de Regeering en dat Zij terecht aanspraak maakt op respecteering van Haar beslissing, hoe gaarne men die soms ook anders zou hebben gezien. Ik zou zeggen, dat men, zelfs indien men minder sympathieën voor de Indische Regeering heeft dan ons nu eenmaal eigen is, toch de juistheid van dit beginsel zal moeten erkennen. Te gemakkelijker zal dat een ieder kunnen vallen, indien men zich daarbij onbevangen de groote mate van bereidheid tot samenwerken met den Volksraad, waarvan de Indische Regeering bij herhaling blijkt heeft gegeven, en de onbekrompen voorlichting, welke wij in alles van de Regeering ontvangen voor den geest stelt.

Mijnheer de Voorzitter! Laat ik het ronduit zeggen! Ik acht ons Indisch staatsrecht nog niet zoo kwaad en stellig niet, als het op de loyale wijze wordt toegepast, waarop de Indische Regeering dat doet. Natuurlijk zijn er verbeteringen mogelijk. Wanneer ik er zelf eenige mag noemen — ik zal te zijner tijd wel gelegenheid hebben er nog met de commissie-Visman over te spreken — zou ik willen zeggen: de Indische begrooting kan zeer wel vastgesteld worden in Nederlandsch-Indië, indien er tusschen de Regeering en den Volksraad overeenstemming bestaat. Conflicten tusschen den Volksraad en de Indische Regeering — ik bedoel uiteraard staatsrechtelijke conflicten — zouden beter door een daartoe competent college kunnen worden beoordeeld en uitgemaakt dan door de Tweede Kamer van de Staten-Generaal. Ik denk hier aan de invoering van een rijksraad of een imperiaal college, hoe men het ook zou willen noemen. Het komt mij voor, dat groote bevrediging zou kunnen worden verkregen, indien men de departementshoofden zou benoemen uit de samenleving, waarbij dan rekening zou kunnen worden gehouden met de geestelijke en staatkundige stroomingen in die samenleving. Verder acht ik ook rechtstreeksch kiesrecht voor verschillende vertegenwoordigende colleges, waar dit thans nog niet bestaat, mogelijk. Ook ligt m.i. voor de hand de geleidelijke uitbreiding van het aantal gekozen leden van de verschillende raden. En dan is er nog een gedachte, die mij nogal na aan het hart ligt. Ik geloof, maar dat is niet zoo gemakkelijk oplosbaar, dat het aanbeveling verdient te overwegen of voor Nederlandsch-Indië een federatieve statenbouw niet veel voordeel zou geven, waarbij elk deel het eigen leven in eigen huishouding en eigen rechtsopvattingen ten volle zou kunnen uitleven. Ik denk aan de democratische voorbeelden van Australië, Zwitserland en Noord-Amerika; een Indische statenfederatie, uiteraard met handhaving van den band met Nederland. Ik zal deze gedachte hier nu niet uitwerken. Daar is het nu het moment niet voor. Ik hoop in de gelegenheid te zijn, dat inderdaad bij de commissie-Visman nader voor te brengen.

Over den Raad van Nederlandsch-Indië een enkele opmerking. Ik kan hier slechts de conclusie van mijn eigen gedachtengang geven, zonder dat ik die uitvoerig argumenteer.

Ik ben van meening, dat de Raad van Nederlandsch-Indië moet blijven. Zij moet blijven een hoogst deskundige objectieve advies-instantie. Wellicht kan deze raad een wijziging ondergaan en aanvulling krijgen in den geest van den Ne-

(Roep.)

derlandschen Raad van State, wat betreft zijn werkwijze en bevoegdheden.

Omtrent het aantal leden van den Raad van Nederlandsch-Indië enkele opmerkingen. Er is in de stukken gepleit voor een aantal van zeven leden, een verhooging dus van het tegenwoordige aantal met twee. De Regeering voelt daarvoor blijkbaar niet veel. Zij wijst ons op de daaraan verbonden kosten en de vertraging in de afdoening der zaken. Dit laatste behoeft naar mijn inzicht niet voor te komen. En de kosten, aan een benoeming van twee meerdere leden verbonden, zijn zoo geweldig klein in vergelijking met ons geheele budget aan uitgaven, dat zij onmogelijk een bezwaar kunnen vormen. Ik ben dus zoo vrij ten aanzien van dit onderdeel met de Regeering van inzicht te verschillen. Het is onnoodig, hierover op dit oogenbik verder te discussieeren. Het schijnt mij toe, dat de conclusie, bepaald wordt door het feit, waar men het accent op legt.

Het optreden tegen deloyale elementen en de interneeringen heeft in de samenleving en dientengevolge ook in de gewisselde stukken een ruime plaats gevonden. Over de gedragslijn der Regeering hebben wij in dezen Raad een uitvoerige gedachtenwisseling gehad bij de behandeling van de motie-Smit. Ik heb toen als mijn inzicht geuit, dat wij ons met de zienswijze van de Regeering in hoofdzaak konden vereenigen. Ook thans nog komt het mij juist voor, dat de interneeringen niet gehandhaafd kunnen blijven, wanneer men geen enkel gegeven of aanwijzing heeft die op staatsgevaarlijkheid wijst. Zou men dat wel doen, dan zou zulks zeer dicht de grens van willekeur nabij komen.

Een zaak van belang in het regeeringsbeleid is de beslissing der Regeering om Duitsche vrouwen te vergunnen Nederlandsch-Indië te verlaten. De Regeering voert voor deze beslissing verschillende motieven aan, o.a.: Wij zijn van de kosten van onderhoud van die vrouwen af, men ontdoet zich van een bron van aanstoot voor de samenleving enz. en tenslotte zegt Zij, dat het mede een belang voor Nederlandsch-Indië is, niet in het minst in internationaal opzicht, dat men zich houdt aan de wetten van menschelijkheid en welvoegelijkheid om vrouwen niet in de oorlogvoering te betrekken.

Deze zaak is voor mij eenigszins moeilijk, Mijnheer de Voorzitter. Naar mijn meening kunnen al deze redenen alleen gelden, indien geen zwaardere argumenten zich tegen het verleenen van de vergunning om Nederlandsch-Indië te verlaten, verzetten. Het argument, dat zich tegen deze vergunning zou kunnen verzetten, komt mij voor te zijn de veiligheid van den Staat. Maar ik kan dit niet geheel beoordeelen, omdat mij niet bekend is, welke elementen, behalve de in de stukken genoemde, bij het nemen van deze beslissing der Regeering in het geding zijn geweest. Maar hoe het zij, het komt er hier op aan, dat de Regeering althans van meening is, dat het belang en de veiligheid van den Staat zich niet verzetten tegen het verleenen van deze vergunning. Ik ben bereid aan te nemen, dat de Regeering alle zijden van deze belangrijke aangelegenheid heeft overwogen en ik leg mij om deze reden, die dus emaneert uit mijn erkenning van de eigen verantwoordelijkheid der Regeering, bij Haar beslissing zonder verdere critiek neer.

Er bestaat in de samenleving — ik zou daar nog eens op willen wijzen — een onzeker gevoel ten aanzien van de welen de niet geïnterneerde elementen. De samenleving meent, dat er nog te veel gevaarlijke elementen vrij loopen en in het afdeelingsverslag zijn hiervan verschillende min of meer duidelijke aanwijzingen gegeven. Waarop ik nu zou willen wijzen is, dat op verschillende plaatsen in de memorie van antwoord de Regeering verzoekt, Haar terzake, eventueel vertrouwelijk, nader kenbaar te maken, welke bezwaren er in de samenleving bestaan, óók indien het bepaalde figuren betreft; ik wijs b.v. op de bladzijden 28—30 van de geroneografeerde memorie van antwoord. Ik ben van meening, dat onze samenleving niet mag worden vertroebeld en verontrust door de aanwezigheid van staatsgevaarlijke personen, doch dat zij dat evenmin mag worden door weinig tastbaar gerucht. Ik zou willen zeggen: laat ieder, die meent iets te weten of van iets gehoord heeft, bij de bevoegde autoriteiten hiervan mededeeling doen. En als het zeer belangrijke figuren betreft zou ik zeggen: laat men zich persoonlijk of schriftelijk tot de Regeering zelf wenden, dan raken die zaken uit de wereld en worden ze in ieder geval opgelost. Ik vertrouw, dat de Regeering alle ernstige mededeelingen zal onderzoeken en zal handelen zonder aanzien des persoons. Vóór alles moet onze Indische samenleving geestelijk gezond zijn, wil zij zijn voorbereid op den ernst van dezen tijd en van de toekomst.

Tenslotte zal ik nog enkele opmerkingen maken over den financieelen toestand. Er is in het afdeelingsverslag opgemerkt, dat de uitgaven voor de defensie vele malen die voor de volksverheffing overtreffen. Mijnheer de Voorzitter! Hoezeer ook ons de volksverheffing ter harte gaat, wij achten het toch vanzelfsprekend, dat de uitgaven voor de defensie thans zoo hoog oploopen. Er is geen land ter wereld, dat in oorlog is, waar dit anders zou zijn. Het allereerst noodige is thans, dat wij den vijand overwinnen, eerst daarna kunnen we ons rustig zetten aan den verderen op- en uitbouw van de Indische gemeenschap. De begrooting voor 1941 toont een tekort aan van *f* 94 millioen. Wij achten dit niet alleen aanvaardbaar, doch hebben er niet het minste bezwaar tegen, dat het tekort grooter wordt, wanneer de versterking van onze weermacht dit eischt. Bovendien deelt de Regeering ons mede, dat een bedrag ad *f* 34,6 millioen niet zal worden uitgegeven, doordat Zij opschorting van de aflossing van den leeningdienst zal doen plaats vinden.

Met dit geld, het bedrag van *f* 34,6-millioen en nog wat erbij — ik hoop, dat dat bedrag niet te klein zal zijn —, is de Regeering blijkens de memorie van antwoord van plan, onze weermacht te versterken. Ik behoef niet te zeggen, dat dit onze volle en hartelijke instemming heeft.

Ik heb mij afgevraagd, op welke wijze de financiering van dit alles zal plaats hebben. Om dit te beoordeelen, schijnt hierbij te pas te komen: de budgetaire politiek, de kaspositie, de blokkeeringen, de vaste schuld, de vlottende schuld, het deviezenfonds, de valuta, het Indische goud, het Nederlandsche goud, de gewone dienst, de buitengewone dienst en ons aandeelenbezit. Ik zal bij de opsomming van dit rijtje nog wel het een en ander vergeten hebben. Ik moet bekennen, dat ik hier niet zoo gemakkelijk uit kom en ik ben er zelfs niet geheel zeker van, dat het mij duidelijk zal worden als een opperhoofd-deskundige als de Regeeringsgemachtigde voor Financiën een paar dagen vrijaf zou nemen om mij dit alles in onderling verband uit te leggen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Ik wil het anders gaarne doen!)

Dat wil ik van den directeur van Financiën niet verlangen. Hij kan zijn tijd beter gebruiken. Maar dit is mij duidelijk, dat Indië veel betalingen zal moeten doen. Ik geloof, dat dit juist is en dat wij daarom moeten beschikken over vele waarden, om het populair uit te drukken, dat wij geld en goederen moeten hebben en dat niet alleen, maar dat wij goederen moeten hebben die verkoopbaar en ook leverbaar zijn. Mijn conclusie op dit glibberige pad is, dat wij verstandig doen de Regeering in Haar financieele en economische politiek te steunen, om deze hoofdreden, niet omdat ik het allemaal begrijp, maar omdat wij volledig vertrouwen kunnen hebben, dat de Landvoogd, gesteund door de heeren Götzen, De Bruyn Kops en Van Mook, dit veilig voor elkaar zullen brengen.

Terecht is in de geheele ontwerp-begrooting de mogelijkheid van een hersteld contact met het moederland vooropgesteld en even terecht zijn alle verplichtingen, ook in Nederland, op de begrooting gebracht. Deed men dat niet, dan zou onze Indische begrooting — ik wil hierop met nadruk wijzen — een

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Roep.)

geheel valsch beeld van de schuldpositie van Nederlandsch-Indië geven. Met de kaspositie heeft dat, naar het mij schijnt, verder niets te maken. Het is voor de hand liggend, dat de Indische Regeering voorloopig beschikt over de gelden, die niet aan rechthebbenden kunnen worden uitbetaald.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb niet zooveel tijd meer om over de belastingverhooging te spreken. Ik wil daarom kort zijn. Wij zijn aan de uiterste grens gekomen. Er zijn millioenen burgers in deze samenleving, die van het rouleerend geldverkeer en de goederenuitwisseling moeten leven. Het zou een ramp zijn, indien de vrije koopkracht in deze samenleving practisch geheel zou verdwijnen. De middenstand — de Nederlandsche en Chineesche zoowel als de Inheemsche —, de nijverheid, die voor de Inheemsche behoeften werkt, zouden dan wel de deuren kunnen sluiten en gevaar loopen, armlastig te worden. Ben ik goed ingelicht, dan drijven de thans geheven belastingen, indien men zijn oor te luisteren legt, reeds in deze richting. Het is onnoodig en ook onwenschelijk de geheele bonte stof van de algemeene beschouwingen te bezien. Men moet ergens zijn beperking bepalen.

De memorie van antwoord over den economischen toestand en de defensie heb ik met groote instemming gelezen. Daar wordt aan alle zijden hard gewerkt. Aan de versterking van de weermacht en in het bijzonder de luchtmacht wordt alles gedaan wat mogelijk is, of liever, wat te verkrijgen is.

Wij hebben thans geen enkele reden hieraan te twijfelen. Op onze defensie en een sterke financieele en economische positie moet thans dunkt mij, alles worden geconcentreerd. Eens zullen wij weer normaal kunnen werken en leven. Dan zullen groote vraagstukken aan de orde moeten komen: o.a. de verhouding tusschen kapitaal en arbeid, welke ons thans reeds incidenteel bezighoudt; ook de productiemethoden, de distributiemethoden, de consumptiemogelijkheden zullen dunkt mij ernstig moeten worden bekeken, in het bijzonder wat hieraan te verbeteren zal zijn. Dan is er het vraagstuk van de overproductie en de onderconsumptie, of liever de zoogenaamde overproductie en de zoogenaamde onderconsumptie; deze groote kwalen van deze samenleving zullen indien eenigszins mogelijk moeten worden ondervangen. Dan zal voorts in verband daarmede het groote werkloosheidsvraagstuk nader moeten worden bezien en tot op zekere hoogte worden opgelost. Gebeurt dit alles niet, dan vrees ik, dat dit zal zijn op straffe van anders weer een materieel en geestelijk ontredderde menschheid te laten ontstaan met over enkele decennia opnieuw anarchie, revolutie en oorlog. Aan de oplossing van deze vraagstukken zal het Nederlandsche Koninkrijk en dus ook Nederlandsch-Indië bereid moeten zijn mede te werken.

Of deze problemen oplosbaar zijn, kan ik op het oogenblik niet beoordeelen. In Nederlandsch-Indië zullen wij met de organisatie van Staat en samenleving de handen vol hebben. De hartelijke samenwerking tusschen alle rassen, groepen en allen individueel zal hiervoor noodzakelijk zijn. Wie alleen oog heeft voor het belang van eigen ras of eigen maatschappelijke groep, zal den opbouw van het Nederlandsch-Indische gemeenebest belemmeren en de vorming van een hechte volksgemeenschap, waarin plaats is voor de bonte verscheidenheid van al onze rassen en groepen, tegenwerken.

De Regeering verklaarde op 23 Augustus l.l. opnieuw, dat de doelstelling van Nederlands koloniale taak is (memorie van antwoord blz. 13, roneo):

> „het streven om de Indische maatschappij in haar geheel en in haar onderdeelen, naar eigen wezen, de snelste ontwikkeling op economisch, geestelijk en politiek terrein te laten doormaken, welke zich met innerlijk evenwicht en verbondenheid aan het moederland verdraagt, en voort te gaan op den weg, welke leidt naar het einddoel van Nederland's koloniale politiek, nl. de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het Rijksverband."

Deze arbeid, Mijnheer de Voorzitter — de Regeering wees

(Wirjopranoto.)

er terecht op — is de moeite en zorg van een leven van arbeid en toewijding en offer waard.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge eindigen met eerbiedig hulde te betuigen aan de ontroerende figuur van Hare Majesteit, onze Koningin. Zij is boven allen lof verheven. Het is Haar onuitputtelijke toewijding aan Landen en Volkeren van het Nederlandsche Koninkrijk, die allen, van Kroonprinses tot den eenvoudigsten Indischen burger, troost, kracht en bezieling geeft. Nederland, Indië en Oranje zijn en blijven één. Zoo kan het niet anders, of Nederland zal herrijzen.

De heer **Wirjopranoto**: Toean Voorzitter! Dalam pembitjaraan rentjana keoeangan negeri oentoek tahoen 1941 maka terlebih dahoeloe ada baiknja, kalau oentoek djoeroesannja pedato saja, saja batjakan beberapa dalil-dalilnja seperti berikoet:

Tentang keoeangan, toean Voorzitter, inilah dalil jang kesatoe: keoeangan negeri dalam ini sa'at baik dan menjenangkan.

Oleh karena itoe, sikap Pemerintah akan atau soedah menaikkan beberapa padjak penghasilan dengan extra-opcenten dan menghemat dengan djalan pembatasan pengeloearan oeang, jang diseboet blokkeering, dalam anggapan saja salah dan berbahaja.

Bahajanja, terhadap kepada kenaikan padjak, ialah kenaikan padjak itoe menambah kesoekaran masjarakat; bahajanja penghematan ialah mengetjilkan soember penghidoepan ra'jat.

Toean Voorzitter! Barangkali toean Wakil Pemerintah, jaitoe directeur van Financiën, akan menjangkal dalil jang kesatoe tadi itoe; karena ketika rentjana ini dioemoemkan, ada kita dapati disitoe angka-angka jang menjatakan, bahwa kita menghadapi satoe rentjana jang mempoenjai kekoerangan. Kekoerangannja tidak sedikit, tetapi besar sekali, jaitoe *f* 135 millioen oentoek pengeloearan jang biasa dan jang loear biasa.

Oleh sebab dalil saja jang pertama itoe bertentangan dengan keadaan jang dinjatakan dalam rentjana, maka wadjib saja memberi keterangan.

Lebih dahoeloe akan saja terangkan, bahwa djika kita membitjarakan keoeangan negeri, ada doea soäl jang perloe kita periksa, jaïtoe: bentoeknja rentjana atau begrootingsopstelling, dan jang kedoea ialah keadaan oeang atau financiering.

Tentang begrootingsopstelling, bentoeknja rentjana, dalam hal ini memang toean Wakil Pemerintah dari departement van Financiën saja boleh bilang conservatief, atau kolot, sebab memang kalau orang memegang oeang tentoe sekali haroes berhati-hati.

Toen Voorzitter! Conservatisme atau kolot dari pihak Pemerintah tentang keoeangan ini, lebih baik saja gambarkan dengan perkataan Pemerintah sendiri didalam memorie van toelichting pada Onderwerp **9**, boenjinja begini:

> „Zonder verdere maatregelen zou de begrooting voor 1940 derhalve een tekort aanwijzen van rond *f* 60 millioen op den geheelen dienst, hetgeen bij de bestaande verhoudingen volstrekt onaanvaardbaar moet worden geacht."

Perkataan Pemerintah ini dioemoemkan kira-kira pada boelan Juni 1940.

Sekarang, oentoek rentjana tahoen 1941 ada tekort *f* 135 millioen, djadi tentoelah mesti lebih dari „onaanvaardbaar".

Dari itoe, lantas dalam doenia ada satoe kegoentjangan, apa memang betoel keoeangan negeri soesah sehingga kita mesti mengambil sikap jang lain, ataukah tidak.

Sebetoelnja kita djangan terlaloe mengambil berat pendapatan dari Pemerintah. Oleh karena saja ada satoe opstelling, jaitoe bentoeknja rentjana, jang saja ambil dari tahoen 1939, 1940 dan 1941. Didalam rentjana atau begrootingsopstelling adalah tiga factor (soal) jang orang Belanda namakan raming, verwachting dan uitkomsten. Saja tidak akan ambil semoeanja, tetapi saja minta soepaja akan diambil sadja sebagai noot.

(Wirjopranoto.)

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Wirjopranoto**: Disini diterangkan, bahwa sedikitnja boeat tahoen 1939 tekort menoeroet raming *f* 60 millioen oentoek geheele dienst, tetapi djatoehnja tekort itoe djadi 48 millioen, djadi ada lebih enteng. Oentoek tahoen 1940 ramingnja tekort oentoek geheele dienst adalah *f* 72 millioen, verwachting 81 millioen, akan tetapi dengan beberapa djalan tekort itoe nanti akan ada kira-kira hanja *f* 17 millioen. Boeat tahoen 1941 tekortnja diseboet *f* 135 millioen, tetapi dengan beberapa djalan lagi tekort itoe akan koerang djadi *f* 60 millioen. Djadi sikap kita djanganlah lantas dipengaroehi oleh begrootingsopstelling sadja, tetapi lebih baik melihat financiering (keoeangan).

Tentang keoeangan barangkali keterangan saja akan lebih djelas, kalau saja ambil keterangan dari Pemerintah sendiri, jaitoe keterangan jang saja dapat dari memorie van antwoord dalam economisch gedeelte jang berasal dari departement van Economische Zaken. Hal itoe adalah tentang keadaan seoemoemnja. Disitoe terseboet:

> „Voorts leidde deze ramp tot de instelling van een eigen monetair systeem, beschermd door een deviezenregeling, teneinde den Indischen gulden als zelfstandige valuta te handhaven. De positieve handelsbalans van Nederlandsch-Indië heeft tot gevolg, dat, ondanks de complicatie van het monetair accoord tusschen Nederland en het Britsche Rijk, de Indische gulden sterk bleef staan, terwijl de onmogelijkheid om verplichte betalingen naar het Moederland en naar andere deelen van Europa over te maken, tot een toenemende geldruimte in Indië leidt."

Ini perloe sekali diperhatikan. Lebih landjoet dikatakan:

> „Het vinden van den weg om dezen toevloed van kapitaal om te zetten in nieuwe, productieve beleggingen, is een van de meest dringende vraagstukken van het oogenblik, waarvan de oplossing door de in de voorgaande alinea aangegeven factoren wordt bemoeilijkt."

Toean Voorzitter! Djadi pendapatan Pemerintah dalam bagian economie ini menerangkan, bahwa kita tidak perloe koeatir tentang keoeangan, malah ada kebanjakan wang disini. Toean Voorzitter! Ini barangkali tjoekoep oentoek menerangkan, bahwa dalil saja jang kesatoe, jaitoe tentang keoeangan negeri, adalah betoel menoeroet angka-angka dan keterangan jang didapat dari kalangan Pemerintah sendiri.

Toean Voorzitter! Didalam djalan akan menghémat, jaitoe mengadakan bezuiniging, dengan djalan blokkeering, maka saja akan bertanja kepada Pemerintah: Disini ada beberapa posten jang didalam tahoen 1940 barangkali soedah didjalankan dan dalam tahoen 1941 akan teroes djoega didjalankan, jaitoe jang dibilang „liniaire doortrekking van de blokkeering". Dalam tahoen 1940 besarnja blokkeering jang sedemikian *f* 24 millioen totaal, tetapi kalau kita periksa, maka adalah sebetoelnja beberapa posten jang saja mempoenjai keberatan kalau diadakan blokkeering itoe, jaitoe terhadap kepada pengeloearan oeang oentoek menambah kekoeatan ra'jat, oentoek mengoeatkan masoeknja oeang dalam desa jang diseboet dengan nama „geldinjectie", jaitoe oentoek bouwwerken, bruggen en wegen, irrigatie, uitkeering aandeelen landsmiddelen aan autonome gemeenschappen, uitkeering aan landstreken, uitgaven in verband met de kolonisatie, woningverbetering in verband met de pestbestrijding, volkstelling, totaalnja kira-kira *f* 12 millioen. Ini saja ada keberatan, kalau oeang itoe tidak dikeloearkan, oleh karena kalau tidak dikeloearkan artinja itoe mengetjilkan soember penghidoepan ra'jat.

Satoe pertanjaan kelak terhadap kepada oeang jang akan diterima atau soedah diterima dari autonome ressorten, jang besarnja boeat tahoen 1940 *f* 2 millioen dan tahoen 1941 *f* 2½ millioen. Pemerintah menerangkan bahwa oeang ini sebetoelnja diberikan oleh autonome ressorten dengan kemaoeannja sendiri, vrijwillig, tetapi toean Voorzitter, saja sendiri djadi lid dari Provinciale raad Oost-Java, saja terangkan halnja „vrijwilligheid" tadi, sebetoelnja Provinciale Raad sendiri beloem mengambil kepoetoesan dalam hal ini, djadi keterangan Pemerintah tentang hal ini boleh diseboet vooruitloopend. Dari itoe, saja dalam afdeeling — boleh saja boeka rasia sedikit, oleh karena ini perkataan saja sendiri —, saja bilang ini ada satoe perintah haloes dari Pemerintah, soepaja autonome ressorten menjokong memberi oeang kepada negeri. Saja terangkan, bahwa „vrijwilligheid" itoe tidak ada. Ini haroes diatoer lagi dengan djalan jang sempoerna, sebab Pemerintah sendiri jang membangoenkan atau mendirikan autonome ressorten, dan haroes poela Pemerintah menghormati keadaannja atau doedoeknja autonome ressorten, jaitoe jang diseboet de autonomie.

Toean Voorzitter! Sekarang saja datang kepada dalil jang kedoea, jaitoe tentang economie. Begini boenjinja:

Penghidoepan dan kesedjahteraan ra'jat bisa sempoerna diatoer oleh Pemerintah dengan djalan: (*a*) (membantoe) mendirikan roepa-roepa peroesahaan (besar, pertengahan dan ketjil); (*b*) membatasi pengaliran keloear negeri, baik beroepa oeang, maoepoen beroepa orang (tenaga); ini jang diseboet „financieele en intellectueele drainage"; dan (*c*) mempertinggikan harga dari tenaga Indonesia.

Toean Voorzitter! Saja kira, dalil ini begitoe djelas, sehingga tidak ada jang merasa ragoe-ragoe tentang hal ini. Saja rasa semoeanja moefakat, tidak ada jang mempoenjai keberatan dalam hal ini, djikalau saja katakan, bahwa disini patoet didirikan beberapa peroesahaan oentoek membesarkan negara dan oentoek menghilangkan bahaja jang boleh timboel dari pada kebanjakan djiwa jang bertambah-tambah. Saja kira semoea akan moefakat djoega, djika saja katakan bahwa kita haroes mendjaga djangan terdjadi financieele dan intellectueele drainage, karena, djika teroes meneroes pengeloearan itoe berlakoe, tentoe lamakelamaan negeri kita djadi kering dan tidak bisa hidoep dengan sempoerna lagi. Dan lagi hal jang ketiga, jaitoe meninggikan harga tenaga Indonesia, itoe poen saja kira disetoedjoei oleh sekaliannja, karena ini ada satoe djalan jang bisa dan memang bisa membawa kebaikan kehidoepan ra'jat.

Toean Voorzitter! Kemoedian daripada membitjarakan dalil-dalil tentang keoeangan dan economie itoe, sekarang akan saja memadjoekan dalil tentang defensie, jang boenjinja:

Pendjagaan negeri terhadap kepada moesoeh loear selajaknja diatoer demikian: (a) Tenaga Indonesia haroes mendapat kedoedoekan jang tinggi. (b) Biaja oentoek meloeaskan pendjagaan haroes diatoer dengan mendirikan defensie-fonds.

---

[1]) Begrootingsopstelling.

	Raming	Verwachting	Uitkomst
1939:			
gew.	— 38	— 35	+ *f* 303 000 [1])
buitengew.	— 21	— 74	— 48
geh. dienst	— 60	— 110	— 48
1940:			
gew.	— 39	— 17	
buitengew.	— 32	— 63	
geh. dienst	— 72	— 81 [2])	
1941:			
gew.	— 44		
buitengew.	— 90		
geh. dienst	— 135 [3])		

[1]) Bijl. A M.v.A. Ond. 9 — *f* 431 857.

[2]) M.v.T. Ond. 9 — *f* 42
Blokkeering + *f* 24
— *f* 18
Verh. defensie — *f* 12
„ — „ 32
— *f* 42
Juni 1940 — „ 60
Verh. middelen + „ 48
Geh. dienst tekort — *f* 17

[3]) Geh. dienst — *f* 135
middelenversterking + „ 41
— *f* 94
opschorting aflossing + *f* 34
— *f* 60
Blokkeering!

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); algemeen gedeelte.

(Wirjopranoto.)

Fonds ini membikin oetang dengan tempo jang lama (merdeka atau/dan dengan paksaan „vrijwillige of/en gedwongen leening op langen termijn''), soepaja ra'jat jang hidoep sekarang tidak terlaloe memikoel beban jang berat.

Toean Voorzitter! Perloe sekali saja memberi keterangan tentang dalil ini.

Keadaan wang negeri baik. Akan tetapi oleh karena adanja defensielast itoe, maka defensie itoe memakan oeang bermillioen-millioen semendjak tahoen 1938 — sebeloem tahoen 1938 tidak begitoe — dan tahoen 1939 dan 1940 wang jang dipakai oentoek itoe adalah banjak sekali. Djadi oentoek itoe hendaknja mesti diambil soeatoe tjara speciaal, djangan diambil sadja djalan seperti jang soedah-soedah, sebab kalau begitoe djoega tentoelah akan memberatkan masjarakat jang sekarang ini. Djadi, toean Voorzitter, tjaranja pengeloearan oeang itoe hendaklah diatoer dengan rapi. Sebaik-baiknja diambil djalan dengan mengadakan defensiefonds; fonds itoe hendaklah mempoenjai rechtspersoon sendiri. Kalau diperiksa angka-angka begrooting tahoen 1941 njatalah,. bahwa pendapatan dari belasting dan accijnzen jang masoek buitengewone dienst tidak koerang dari *f* 85 millioen, sedangkan dalam buitengewone dienst uitgaven jang berhoeboeng dengan defensie adalah terseboet *f* 125 millioen. Djadi kalau keadaan jang sedemikian itoe akan teroes meneroes sadja, maka selaloelah akan ada tekort, jang bertambah lama akan bertambah berat. Dari itoe baiklah kita mengadakan leening didalam dan diloear negeri, soepaja pikoelan kita djangan terlaloe berat.

Sebetoelnja oeang defensie itoe kebanjakan dipakai oentoek pembeli perkakas perang. Djadi kita hanja mengoentoengkan negeri Amerika sadja, sebab sekarang jang bisa mendjoeal itoe hanja Amerika sadja, negeri lain tidak. Djadi saban tahoen kita banjak betoel kirim wang ke Amerika. Maka karena itoe lebih baik kita bikin perdjandjian dengan Amerika, kita minta ini dan itoe dan kita bajar saban tahoen sebegitoe. dengan tempo jang lama. Dengan djalan mengadakan defensiefonds jang mempoenjai rechtspersoon sendiri itoe maka ra'jat sekarang ini tidak akan diberatkan betoel.

Toean Voorzitter! Satoe stelling tentang defensie boenjinja: Tenaga Indonesia haroes mendapat kedoedoekan jang tinggi. Ini dalil sebetoelnja soedah lama dan tidak ada keberatannja, tjoema sadja dalam uitvoering tidak tjotjok dengan theorienja. Sebab kalau kita lihat dalam kalangan leger, maoepoen dalam kalangan Marine, maka tenaga Indonesia diatas beloem banjak. Kalau jang dibawah, banjak sekali. Apalagi kalau dalam leger hampir semoea poetera Indonesia ada dibawah.

(De heer Loa Sek Hie: Kalau maoe keatas moesti dari bawah doeloe!)

Kalau orang maoe ambil kelapa, memang mesti dari bawah doeloe naiknja keatas, itoe logisch sekali, tetapi dalam soal kedoedoekan tempat tidak bisa diambil axioma jang begitoe. Kalau orang jang keloearan tweede klasse school atau H.I.S. boleh djadi serdadoe, paling banjak korporaal dan kalau bisa djadi sergeant soedah pantas.

Tetapi boekan itoe maksoed saja. Maksoed saja boekannja mengenai keloearan sekolah rendah, tetapi keloearan sekolah tinggi, seperti sekolah-sekolah jang baroe didirikan di Soerabaja dan di Bandoeng. Disitoe poetera-poetera kita haroes mendapat tempat jang tjotjok dan sesoeai dengan kelahiran kita. Poetera-poetera kita jang keloear dari sekolah tinggi itoe nanti mendjoendjoeng tinggi kehormatan kita.

Toean Voorzitter! Dalil jang berikoet mengenai hal politiek. Boenjinja begini:

Pemerintahan djadjahan akan bisa mendjadi sinar doenia dengan merobah sifat „perdagangan'' mendjadi sifat „pembangoen negara''.

Ini pendek, toean Voorzitter, tetapi saja rasa .....

(De heer Leunissen: Pandjang!)

..... keras! Sebab ini mengandoeng critiek terhadap kepada koloniaal beleid. Critieknja begini. Boleh dikatakan, sampai sekarang pemerintahan djadjahan masih mempoenjai sifat perdagangan, „koopmanschap''. Soedah tentoe haroes saja memberi boekti, sebab kalau tidak disertai dengan boekti soedah tentoe nanti tidak dianggap. Menoeroet pendapat saja, koloniaal beleid masih mempoenjai sifat perdagangan, jaitoe kalau saja memandang tempo jang soedah laloe — saja akan tidak menengok terlaloe djaoeh kebelakang — sampai pada tahoen 1900, dan saja melihat staat dari nama-nama Wali Negeri jang bertoeroet-toeroet, dan disampingnja staat dari nama-nama Minister, dengan toedjoean politieknja, — toean Voorzitter, saja minta staat ini ditjitak dalam Handelingen sebagai noot .....

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

---

[1])

Politieke richting	Gouverneur-Generaal		Minister van Koloniën	Politieke richting
—	W. Rooseboom	1900	J. T. Cremer	Liberaal
		1901	Jhr. Mr. T. A. J. van Asch v. Wijck	Anti-revolutionnair
		1902	A. W. F. Idenburg	idem
—	J. B. van Heutsz	1904		
		1905	Mr. D. Fock	Liberaal
		1908	A. W. F. Idenburg	Anti-revolutionnair
Anti-revolutionnair	A. W. F. Idenburg	1909	J. H. de Waal Malefijt	idem
		1913	Mr. Th. B. Pleijte	—
—	Mr. J. P. Graaf van Limburg Stirum	1916		
		1918	A. W. F. Idenburg	Anti-revolutionnair
		1919	S. de Graaff	—
Liberaal	Mr. D. Fock	1921		
		1925	Ch. J. I. M. Welter	Katholiek
—	Jhr. Mr. A. C. D. de Graeff	1926	Dr. J. C. Koningsberger	—
		1929	S. de Graaff	—
—	Jhr. Mr. B. C. de Jonge	1931		
		1933	Dr. H. Colijn	Anti-revolutionnair
—	Jhr. Mr. A. W. L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer	1936		
		1937	Ch. J. I. M. Welter	Katholiek
		1939	C. v. d. Busscbe	—
			Ch. J. I. M. Welter	Katholiek

(Wirjopranoto.)

De heer **Wirjopranoto**: ..... maka disitoe saja dapat boekti, bahwa sepertinja dalam staat Gouverneur-Generaal ada jang mempoenjai toedjoean politiek antirevolutionair, ada jang liberaal dan ada jang tidak mempoenjai toedjoean politiek, begitoe djoega Minister berbagai-bagai toedjoean politieknja, tetapi kalau kita lihat dalam practijk, koloniaal beleidnja sama sadja, jaitoe sekaliannja masih mempoenjai benih dari sifat-sifat perdagangan zaman dahoeloe, zaman Oost-Indische Compagnie.

Kalau kita perhatikan betalingsbalans, maka njatalah bahwa balans ini dari doeloe menoendjoekkan, bahwa kalau ada disini dapat keoentoengan, maka sebagian besar dari keoentoengan pergi dari sini kenegeri Belanda. Betalingsbalans ini kita bisa lihat dalam Economisch Weekblad, djadi tidak bisa dimoengkir lagi, sebab ada angka-angkanja.

Adalah poela soeatoe keterangan jang mengherankan saja tentang sifat perdagangan itoe, jaitoe ada satoe Koninklijk besluit jang baroe dikeloearkan tanggal 24 Mei 1940 No. A. 1. Koninklijk besluit itoe dikeloearkan sesoedahnja Pemerintah negeri Belanda pergi ke Londen. Didalam Koninklijk besluit itoe diseboetkan, bahwa segala vorderingen enz., djadi pendek kata segala apa jang djadi haknja orang jang sekarang ada dinegeri Belanda, baik personen atau rechtspersonen, jang sekarang dalam genggaman Djerman, maka vorderingen itoe lantas mendjadi miliknja Pemerintah Belanda di Londen.

Toean Voorzitter! Consequentienja besluit itoe ialah, bahwa segala oetang Pemerintah Belanda sendiri boleh dikatakan soedah hilang (de verplichtingen van de Nederlandsche Regeering zijn tegen elkaar weggevallen door de eigendomsoverdracht).

Toean Voorzitter! Djadi sebetoelnja jang demikian itoe adalah senang sekali bagi Pemerintah Belanda di Londen, meskipoen diterangkan bahwa pengoveran itoe hanja oentoek mendjaga hak-hak itoe. Kenapa verplichtingen jang mestinja kita pikoel ini tidak dioverkan kepada kita? Artinja begini: Orang jang doedoek dinegeri Belanda mempoenjai vorderingen kepada Pemerintah Belanda dan kepada Pemerintah di Indonesia.

Vorderingen kepada Pemerintah Indonesia mestinja, kalau kita mengambil djalan jang logisch, jang parallel, mestinja kita jang menjimpan, boekannja Pemerintah Belanda di Londen. Kitalah jang menerima vorderingen itoe, djangan semoeanja moesti diborong oleh Pemerintah Belanda di Londen. Kalau kita menerima vorderingen dari orang jang doedoek dinegeri Belanda, maksoednja wang jang sebesar *f* 135 millioen, jaitoe uitgaven in Holland, bisa tinggal tetap disini. Tetapi oleh karena adanja besluit ini, maka ada perobahan, jaitoe Pemerintah Belanda di Londen bisa minta oeang itoe kepada kita.

Oleh karena besluit itoe perboeatan manoesia jang boleh dirobah, maka saja minta dengan sangat kepada Pemerintah di Indonesia, soepaja besluit itoe dirobah demikian roepa, sehingga kita jang akan menjimpan vorderingen itoe. Sebetoelnja kita formeel djadi satoe negara jang sama kedoedoekan dengan negeri Belanda. Oleh karena apa? Karena dalam oeroesan oeang negeri kita semendjak tahoen 1912 soedah djadi rechtspersoon sendiri, djadi kita berhak terhadap kepada milik, kita mempoenjai peroeangan sendiri.

Didalam perboeatan ini kita lihat satoe tanda, bahwa kalau ada oentoeng, maka lantas oentoeng ini dipegang oleh Pemerintah Belanda jang ada di Londen. Ini tidak tjotjok dengan pendirian saja.

Toean Voorzitter! Sekarang barangkali ada baiknja djika saja terangkan djoega: „apa kemaoean Soekardjo Wirjopranoto kalau tidak moepakat dengan sifat perdagangan jang terseboet itoe?" Kemaoeannja, jaitoe sifat perdagangan itoe diboeang, diganti dengan „pembangoen negara". Artinja kita djangan selaloe berpikir „in termen van geld", kita haroes memikirkan soäl jang lain-lain djoega, jang perloe mendjadikan negeri kita satoe negeri jang bisa diakoe mempoenjai kedoedoekan jang tinggi.

Pembangoen negara, toean Voorzitter, ini satoe sifat jang tinggi sekali. Tetapi oleh karena tingginja maka lantas dianggap fantasie, dianggap „nglamoen" sadja. Memang dalam kalangan staatkunde, dalam kalangan pembangoen negeri, ada fantasie, tetapi fantasie jang reëel. Toean Voorzitter, kalau fantasienja tidak reëel, tidak terpakai. Fantasie jang reëel itoe keloear tida sadja dari kalangan kita. Kalau semoea-semoea: soeara Indonesia, merk Indonesia, tjap Indonesia bisa dianggap ini fantasie jang terlaloe tinggi, tidak reëel. Saja ambil boeah pikiran dari orang Belanda sendiri, orang Belanda jang kedoedoekannja tidak rendah, tetapi tinggi; saja ingat kepada pidato toean Mr. D. Fock jang dahoeloe djadi Gouverneur-Generaal disini, tetapi pidato itoe dioetjapkan ketika beliau masih djadi Voorzitter dari Tweede Kamer, pada tanggal 3 April 1919, beliau meninggalkan tempat Voorzitter, pergi ketempat bitjara.

Beliau ada bilang:

> „Wanneer de regentschaps- en desaraden goed voldoen, wanneer de gemeentebesturen zich ook voortdurend ontwikkelen en wanneer eindelijk de provinciale raden in gang zijn, dan kan in overweging komen, of dan ook voor het centraal bestuur niet kan ingesteld worden een volledig wetgevend college, of ook voor het centraal bestuur niet kan worden gedacht aan verantwoordelijke Ministers; of men m.a.w. voor het centraal bestuur niet kan komen tot denzelfden toestand, zooals men dien heeft in de Engelsche dominions, in Canada en Australië. Wanneer het zoover zal zijn, valt nu nog niet te zeggen, ik herhaal: dit hangt af van de wijze, waarop de toestanden zich ontwikkelen."

Toean Voorzitter! Ini satoe pendapatan jang reëel, dalam tahoen 1919, djadi sekarang soedah 21 tahoen. Toean D. Fock mengadakan djaminan „voorwaarden" oentoek dominion; kalau voorwaarden itoe soedah ditjoekoepi, baroelah dibikin verantwoordelijk ministerie, „responsible government". Sekarang kita tanja, bagaimana praktijknja regentschapsraden dan desaraden? Ini soedah boleh menjenangkan, tentang gemeentebestuur soedah menjenangkan, provincies soedah menjenangkan, djadi sekarang soedah waktoenja kita memikirkan lahirnja verantwoordelijk ministerie. Tetapi sikap Pemerintah bagaimana sekarang? Tentang parlement, verantwoordelijk ministerie beloem mateng! Ini pendapatan Pemerintah sekarang.

Toean Voorzitter! Ini ada soesah sekali, sebetoelnja kalau „visie"nja, pendapatannja begitoe conservatief. Pemerintah kasi djalan kepada kita dengan membikin satoe commissie-Visman jang mempeladjari angan-angan dan tjita-tjita dari kalangan Indonesia.

Toean Fock tadi dalam pedatonja djoega membitjarakan commissie, tetapi soedah tentoe boekan commissie-Visman, tetapi commissie-Carpentier Alting.

Ia berkata begini:

> „De Indische Regeering heeft nu een commissie benoemd, welke haar voorstellen zal moeten voorleggen omtrent de hervormingen, welke op staatkundig gebied noodig zijn. In die commissie zitten zeer bekwame mannen onder leiding van den oud-voorzitter van het hof, Mr. Carpentier Alting, sedert kort lid van den Raad van Indië. Van die commissie mogen wij dus goed werk en een belangrijk rapport verwachten."

Toean Voorzitter! Djadi commissie ini (jang soedah mengadakan rapport) dianggap dalam pedatonja toean Fock terdiri dari „zeer bekwame mannen". Kalau kita lihat commissie-Visman tjoema terdiri dari „bekwame mannen". Ini ada kemoendoeran!

Toean Voorzitter! Sebetoelnja bagaimana djoega dengan djalan mengadakan commissie itoe, saja tidak tjotjok sama sekali. Sifat jang conservatief tadi haroes diboeang, diganti

(Wirjopranoto.)

dengan sifat „met een reëele fantasie''. Memang keberatan selamanja ada (bezwaren zijn er altijd, maar om overwonnen te worden). Keberatan itoe ada bergantoeng kepada kita poenja pikiran (standpunt) sendiri. Kalau pendirian kita itoe loeas (ruim), maka keberatan itoe djadi ketjil sendirinja.

Ini psychologisch! Tetapi kalau kita poenja standpunt sempit „eng'', maka keberatan jang ketjil mendjadi besar. Djadi semoea bergantoeng pada kita sendiri. Dari itoe, sifat atau mentaliteit itoe haroes dirobah, diganti, ditinggikan.

Toean Voorzitter! Berhoeboeng dengan tempo jang tinggal sedikit, sekarang lain dari pada dalil[2], saja akan membitjarakan satoe pertanjaan.

Saja bertanja: Bilamana Pemerintah akan mengakoe dan menghormat lagoe „Indonesia Raya'' dan béndera mérah-poetih? Congres Ra'jat Indonesia di Djakarta telah mengakoeinja.

Toean Voorzitter! Artinja pertanjaan ini: kapan Pemerintah bisa memikirkan ini boeah perasaan jang dalam, boeah pikiran jang tinggi dan perasaan jang soetji, boeah perasaan mengabdi kepada noesa dan bangsa? Dalam pidato saja pada tahoen 1938 tanggal 3 Augustus (H 661), saja telah menerangkan hal ini. Pada perasaan saja, perloe sekali pikiran dan perasaan bangsa Indonesia jang di'alamatkan dengan bendéra mérah-poetih dan lagoe „Indonesia Raya'' itoe, dihormati oleh bangsa lain. Kita sendiri satoe bangsa jang tidak maoe berdiri dibelakang oentoek menghormati tjita-tjita kebangsaan bangsa jang lain, tetapi kita sendiri beloem mendapat dengan sepenoehnja kehormatan dari kalangan Pemerintah didalam hal ini. Dari itoe saja madjoekan pertanjaan tadi. Berhoeboeng dengan hal hormat-menghormati ini ada baiknja saja batjakan satoe citaat dari satoe doctor jang baroe, jaitoe toean Dr. H. J. van Mook, katanja:

> „de eeuwenoude erfenis van vrijheidszin, die niet volkomen is, zoolang hij niet den vrijheidszin in anderen waardeert.'' (De Java-Bode, 28 October 1940, 2de blad, p. 7.)

Djadi toean Van Mook, doctor jang moeda ini, mempoenjai sifat oentoek menghormati perasaan bangsa lain. Toean Van Mook, jang mempoenjai pengaroeh didalam kalangan Pemerintah, saja minta soepaja perkataannja tadi djoega ditoedjoekan kepada bangsa Indonesia, sebab kehormatan seperti jang terseboet itoe bagi bangsa Indonesia masih koerang sekali.

Achirnja saja madjoekan satoe soäl jang sebetoelnja boeat saja sendiri tidak begitoe enak, tetapi terpaksa saja keloearkan, jaitoe satoe peringatan, satoe waarschuwing kepada toean Soetardjo, bahwa sépak terdjang beliau dipandang dengan katja mata politiek berbahaja oentoek masjarakat dan pergerakan Indonesia.

Toean Voorzitter! Saja perloe mengoepas dengan pendek sadja tentang sikap toean Soetardjo, oleh karena kalau kita tidak mengingatkan kepadanja, saja rasa nanti terlaloe mendjadi riboet, mendjadi gadoeh, pendek kata mendatangkan verwarring dalam masjarakat. Saja telah peringatkan kepada toean Soetardjo tahoen 1938, jaitoe tanggal 14 Juli; waktoe itoe saja soedah kasi waarschuwing kepada toean Soetardjo bagaimana sifat kerdjanja, soepaja tidak ada mendatangkan gadoeh didalam kalangan masjarakat.

Sekarang, toean Voorzitter, toean Soetardjo dalam tahoen 1940 mengadakan beberapa perboeatan jang djoega kalau tidak disignaleer, berbahaja kepada masjarakat dan pergerakan. Toean Soetardjo adalah wakil dari perkoempoelan bestuursambtenaar jang bernama P.P.B.B. P.P.B.B. itoe ialah soeatoe vakvereeniging. Kata toean De Raad vakvereeniging tidak boleh berpolitiek. Toean Soetardjo doedoek dalam Volksraad ini sebagai wakil dari vakvereeniging jang tidak mempoenjai politiek program. Kita tanja kepada toean Soetardjo: Adakah politiek program? Kalau tidak ada politiek program itoe, apakah toean Soetardjo mempoenjai

(Soetardjo.)

politiek dogma? Toean Voorzitter, djoega politiek dogma tidak ada!

De **Voorzitter**: Uw spreektijd loopt ten einde!

De heer **Wirjopranoto**: Toean Voorzitter! Saja minta satoe menit lagi.

Politiek dogma tidak ada, politiek program tidak ada, politieke verantwoording tidak ada! Djadi toean Soetardjo mempoenjai opportunistische politiek. Opportunisme itoe sebetoelnja mengikoet tempoh dan keadaan, mengikoet hari, seperti djoega copra dengan harga harian. Djadi politieknja toean Soetardjo itoe politiek harian, hari ini begini, hari itoe begitoe.

Saja akan menoetoep peringatan kepada toean Soetardjo ini. Didalam masjarakat ini penoeh mata, penoeh koeping, jang mengikoet segala pengandjoer-pengandjoer kita. Tidak ada perboeatan mereka itoe jang tidak bisa diperiksa, tidak ada jang tidak bisa didengar. Oleh karena itoe saja sebagai saudara mengharap, soepaja peringatan ini diterima dengan hormat.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Hare Majesteit de Koningin heeft op Vrijdag 27 Januari 1939 voor de radio in verband met Haar oproep tot geestelijke en moreele herbewapening zich tot Haar volk gericht en daarop een beroep gedaan om werkelijk eerlijk te zijn tegenover zichzelf en als volk en de oogen niet te sluiten voor tekortkomingen en feilen als mensch en als gemeenschap.

> „De verdeeldheid en de voortschrijdende splitsing'' — zoo zeide Hare Majesteit —, „die ons in het dagelijksch leven tegemoet treden mét de daarmede gepaard gaande onderlinge vervreemding zijn slechte heelmeesters voor de krankheden van onzen tijd''.

Voorts sprak Zij van

> „de bestrijding van den hooggestegen nood op geestelijk en stoffelijk gebied, die den opbouw tegenhoudt, die noodzakelijk is om tot een betere toekomst te geraken''.

Zij drong aan op het betrachten van waarheidszin, oprechtheid en eerlijkheid.

Deze verheven woorden van onze Landsvrouwe, Mijnheer de Voorzitter, heb ik gebruikt als aanhef van mijn redevoering om aan mijzelf de vraag te stellen, of de diepe beteekenis van die zinvolle woorden wel voldoende diep is doorgedrongen tot hen, voor wie ze bestemd zijn. In die woorden ligt immers opgesloten het antwoord op de vraag, waaraan de huidige internationale chaos te wijten is. Deze oorzaak is de dwaling, waaraan de menschheid laboreert omtrent het levensdoel en de levenshouding, een dwaling, die den omvang aanneemt van een internationale geestelijke krankheid. Deze dwaling slaat den mensch met blindheid voor de gebreken en de feilen, waaraan men zich als individu en als volk jegens anderen schuldig maakt. De ongebreidelde drang, om het eigen vermogen in al zijn verscheidenheid tot een zoo hoog mogelijk peil op te voeren, stimuleert tot een egoïsme, hetwelk absoluut alle gevoel van humaniteit jegens den medemensch onderdrukt, ja zelfs vernietigt. Hieruit is de overmoed geboren om over zijn medemensch naar eigen goeddunken te beschikken en met toepassing van macht dezen aan zich te onderwerpen, diens bestaansrecht aan te tasten of volkomen te negeeren.

Deze manifestatie van „macht boven recht'' heeft allengs de beteekenis verkregen van een normaal verschijnsel.

Het is deze internationale ziekte, die oorzaak is, dat thans de belangrijkste staten der wereld zich in twee kampen verdeelen en tegenover elkaar staan om een vernietigingsoorlog te voeren: aan den eenen kant de staten, die de democratische gedachte huldigen, aan den anderen kant, zij die het totalitaire regeerstelsel aanhangen.

In de internationale politieke wereld wordt deze strijd aangediend als een worsteling tusschen twee ideologieën; doch

(Soetardjo.)

in den grond der zaak is het een strijd tusschen twee groepeeringen van machten, die strijden om de wereldhegemonie, om der wille van eenerzijds het behoud, anderzijds het verwerven van materieele overdaad.

Als iemand, die de democratische beginselen is toegedaan, sta ik in dezen strijd geheel aan de zijde der democratieën en heeft deze oorlog voor mij als onderdaan van het Nederlandsche Koninkrijk, bovendien zijn bijzondere beteekenis. Evenwel dit sluit mij niet de oogen voor het feit, dat ook de democratieën ernstig hebben gefaald in de practische toepassing van haar hooge beginselen. De individueele vrijheid, een der grondslagen van de democratische gedachte, is verworden tot een losbandigheid, zoo in geestelijk als in materieel opzicht. Men heeft het juiste begrip van recht en rechtvaardigheid verloren en door partij- of groepsvorming de macht aan zich getrokken tot overheersching van tegenstanders of andersdenkenden. De hoogste belangen van het Land komen aldus in handen van een bepaalde groep of partij of van coalities van groepen of partijen. Dit leidt onvermijdelijk tot ondergeschiktmaking van het Lands- of algemeen belang aan het enge groeps-belang. Hetgeen ik hier zeg is een algemeen erkende waarheid en als de dictatoren spreken van plutocratische machthebbers in bepaalde democratische landen, dan is dat voor ons heusch geen verassend nieuws. Het behoeft geen betoog, dat de zooeven door mij genoemde machtsvorming door groepen of partijen inbreuk maakt op de democratische beginselen. Maar dit is toch nog niet zoo erg als het volgende.

Mijnheer de Voorzitter! In de werken van den bekenden schrijver Antoine Zischka: „De geheime oorlog om de katoen" en „De geheime oorlog om de petroleum", worden met een ontstellende duidelijkheid feiten en cijfers gepubliceerd over de belangen-conflicten om de grondstoffen der wereld, met name petroleum, katoen, steenkolen, ertsen etc. etc. Eén voor één worden de persoonlijke machten der wereld, de werkelijke heerschers dezer aarde in bedoelde boeken ten toneele gevoerd. Zij zijn bij name genoemd deze mannen, die „de richting aanwijzen aan hen, die den scepter zwaaien". „De petroleum-magnaat" aldus Zischka, „maakt koningen, financiert revoluties". Legers, vloten, al het geld der wereld en geheele volken verdwijnen in het niet tegenover dengene, die de olie beheerscht, zegt Sir Elliot Allves, de adjudant van wijlen Sir Deterding. En was het niet de groote Fransche staatsman Clémenceau, die gedurende den wereldoorlog van 1918 zich de woorden liet ontvallen, dat: „Een druppel petroleum een druppel bloed waard is"?

Er zijn andere bekende schrijvers, die in hun werken de rol hebben vastgelegd, die wapenfabrikanten, steenkoolmagnaten, katoen-koningen, staal-magnaten in de wereldpolitiek hebben vervuld.

Al deze onthullingen, Mijnheer de Voorzitter, toonen ons, dat, zooals Zischka zegt, de oorlog om de grondstoffen niet enkel een strijd is tusschen kooplieden, maar een strijd tusschen volkeren.

Ik heb zooeven gezegd, dat ik de democratische beginselen ben toegedaan, maar indien ook in democratische landen de macht over oorlog of vrede, over leven of dood van het volk slechts in handen berust van deze ongekroonde koningen, van kapitalisten en industrieelen, dan hebben wij feitelijk precies dezelfde toestanden als in de dictatoriale staten. Het eenige verschil zou dan alleen zijn, dat in de democratische gemeenschap de eigenlijke regeermacht achter de schermen werkt, terwijl onze tegenstanders daarmede openlijk te koop loopen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook Dr. Jan Romein heeft in zijn boek: „De machten van dezen tijd", een zuivere weergave gegeven van feiten, die bewijzen, dat elke strijd tusschen volken tot grondoorzaak heeft de strijd om grondstoffen en om sleutelindustrieën. Deze schrijver noemt in zijn boek thans nog levende politieke leiders, die in dezen oorlog een leidende rol vervullen, wier geest, zooals de schrijver zegt, „niets anders is dan wat wij fascisme noemen". Op pagina 55 van genoemd boek (handelende over het tijdperk 1933—1935) lezen wij, dat „de werkelijke dictator in Duitschland niet Hitler, maar het „monopolie-kapitaal" is". Uit de overvloedige documentatie van het boek blijkt verder, dat het voorspel voor den huidigen titanenstrijd een aaneenschakeling is van zetten op het politieke schaakbord voor de verwerving van de wereldmacht en dat de gangmaker van dezen vernietigings-oorlog enkel en alleen is: het materialisme.

Dit zijn de factoren, die de wereldpolitiek en de buitenlandsche politiek van de staten beheerschen, zoowel in het verleden als in het heden. De strijd om koloniën is een der aspecten van hetzelfde materialisme en het bezit van koloniën is dan ook geworden een criterium voor internationale belangrijkheid. Dit materialisme hult zich hier in het kleed van het imperialisme.

Wat blijft er eigenlijk over van de ideëele waarden van internationaal recht en moraal in zulk een wereld, waarin macht en geweld overheerschen? Het ontbreekt anders nooit aan schitterende leuzen als daar zijn „bescherming van zwakkere volken", het „herstellen van internationaal evenwicht". Doch deze schoone leuzen komen in de practijk neer op de overmeestering van zwakkere volken door sterkeren en de gewelddadige aanranding van het nationaal bestaan der eerstgenoemden.

Bij alles is de oorspronkelijke drijfveer de drang naar de verwerving van de wereldhegemonie, van overheersching van andere volkeren en rassen om der wille van materieele overdaad. Ik herinner mij een uitspraak van een bekend staatsman op het oogenblik, dat Tsjecho-Slowakije onder den druk van den Nazi-laars zwichtte. Deze staatsman liet zich ongeveer aldus uit: „Wij zijn niet bereid onze jonge mannen op te offeren voor menschen, die wij nauwelijks kennen". En toch heeft het land, waarin bedoelde staatsman een leidersrol vervulde, Tsjecho-Slowakije de garantie gegeven van een daadwerkelijken steun tegen een buitenlandschen aanval. Het spijt mij, Mijnheer de Voorzitter, maar de harde waarheid moet hier maar gezegd worden: dat dergelijke gevallen van woordbreuk geen uitzonderingen zijn.

Het duidelijke voorbeeld hiervan gaf ons de Volkenbond. Deze instelling, bedoeld als de belichaming van volkerenbroederschap en collectieve veiligheid, heeft haar onmacht als beschermster van internationaal recht en moraal op werkelijk beschamende wijze getoond. Ik behoef slechts te verwijzen naar het Italiaansch-Abbessynisch-conflict, de Manchukuoaffaire, enz. enz. Dat de Volkenbond in zijn taak moest tekortschieten is begrijpelijk, omdat de geest van nationaal egoïsme niet uit de sfeer van den bond kon worden gebannen.

John Gunther zegt op pagina 420 in zijn boek „Europa in de Branding":

> „Er gebeurt niets aan de raadstafel, voordat de groote mogendheden de zaak van tevoren — en in het geheim — geregeld hebben. Wat de bond voornamelijk doet, is delibereeren over een reeds verouderd twistpunt, hoe de put te dempen, als het kalf verdronken is."

De Volkenbond is de schepping van Woodrow Wilson, den toenmaligen president der Vereenigde Staten van Amerika, maar de vrees, in Europeesche conflicten gewikkeld te worden — alweer eigenbelang — heeft dat land er van weerhouden, er lid van te worden. Feit is in elk geval, dat hierdoor Amerika de vrije hand werd gelaten om de sancties van den bond te torpedeeren. Men denke aan de wapenleveranties en de levering van andere oorlogsmaterialen aan Japan, dat met een lid van den Volkenbond, China, in oorlog is. Men ziet, dat overal en in elk land het materialisme praedomineert.

Veel van den Volkenbond te verwachten zou onder meer feitelijk onlogisch zijn, daar dit lichaam een product is van het verdrag van Versailles. Internationale politici van naam hebben beweerd, dat dit verdrag de kiem in zich droeg voor een tweeden wereld-oorlog, den huidige dus. Het is aan

(Soetardjo.)

de bepalingen van dit verdrag, dat Italië zijn fascisme en Duitschland zijn nazi-isme hebben te danken. De ontwikkeling van de pogingen van Duitschland om de, dit land door genoemd verdrag ontnomen, gelijkberechtigdheid te verkrijgen, heeft de totalitaire gedachte doen ontstaan en de nazi's aan het bewind gebracht. In Italië was het de diepe grief over het weinige, dat Italië als oorlogsbuit door het verdrag werd toegewezen, die Mussolini den weg heeft bereid voor de greep naar de regeermacht.

Mijnheer de Voorzitter! Beide partijen in dezen oorlog, met name de as-staten eenerzijds en de democratieën anderzijds, hebben aangekondigd een nieuwe wereldorde te zullen scheppen. Als voorwaarde hiervoor noemen de laatsten de vernietiging van het dictatoriale stelsel; doch wat daarna zal komen, is voorzoover mij bekend nog niet duidelijk uiteengezet. Ik hoop als oprecht democraat, dat de vernietiging van de dictatoren samengaat met de volledige uitroeïng van het materialisme in al zijn aan de democratie onwaardige uitingsvormen. Er moge straks zijn: vrede, eerbied voor het nationaal bestaansrecht, ook der zwakkere volken, en een wederzijdsche samenwerking op de basis van recht en moraal. De thans door de dictaturen alvast aangekondigde verdeeling van de wereld in invloedssferen, moeten de democratieën, als zijnde in strijd met de aangehangen beginselen voor recht en vrijheid voor het individu en voor de gemeenschappen als een systeem van overheersching van zwakkeren onvoorwaardelijk verwerpen.

Kort geleden hebben Duitschland, Japan en Italië een pact onderteekend. In art. 1 van de overeenkomst erkent en eerbiedigt Japan het leiderschap van Duitschland en Italië in de vestiging van een nieuwe orde in Europa. In artikel 2 erkennen Duitschland en Italië het leiderschap van Japan in de vestiging van een nieuwe orde in grooter Oost-Azië.

Japan, Duitschland en Italië komen in artikel 3 overeen samen te werken in hun streven, bedoeld in de artikelen 1 en 2.

Een dergelijke verdeeling van de wereld in invloedssferen werd door de democratische grootmachten zelf veelvuldig toegepast. Amerika deed hier ook aan mede, en heeft daarvoor zijn Monroe-leer geponeerd.

De beslissingen, die de Amerikaansche staten ter Pan-Amerikaansche Conferentie in Panama genomen hebben, beteekenen in haar geheel een onderlijning van de leer van Monroe, die in haar nieuwen vorm niet alleen proclameert, dat Amerika voor de Amerikanen is, maar tevens, dat de Amerikanen voor Amerika zijn. Dus een niet-inmenging van Amerikaansche staten in aangelegenheden van landen, die liggen buiten het Amerikaansche werelddeel. Aan het hoofd van deze Pan-Amerikaansche liga staat Noord-Amerika zelf. Ik zou verder willen herinneren aan een Reuterbericht uit New York ddo. 6 Juli j.l., luidende als volgt:

> „Door den Secretaris van president Roosevelt, Stephen Early, werd heden een verklaring tegenover persvertegenwoordigers afgelegd, waarin hij het denkbeeld aan de hand deed, dat Europa en Azië de beginselen van de Monroe-leer zouden toepassen, als middelen om een overeenkomst te bereiken betreffende de beschikking over de bezittingen van veroverde landen. Early maakte het duidelijk, dat hij in deze het inzicht van den president weergaf.
>
> Zijn verklaring werd afgelegd na het onderhoud, dat president Roosevelt had met minister Cordell Hull, dat ten doel had de uitwisseling van nota's tusschen Duitschland en de Vereenigde Staten over de uitlegging van de Monroe-leer te bespreken.
>
> Stephen Early verklaarde verder nog, dat Roosevelt van meening was, dat de Europeesche, Aziatische en Amerikaansche landen in hun wederzijdsche gebieden bijeen zouden moeten komen, teneinde zelf de problemen van hun territoriale bezittingen te regelen, in plaats van een overwinnende mogendheid toe te staan beslissingen hieromtrent te nemen.
>
> Early ondersteunde de uitspraak van minister Cordell Hull, dat de Vereenigde Staten de Monroe-leer kunnen blijven toepassen. Hij voegde hieraan toe dat, wanneer Duitschland eenige van de Fransche, Britsche of Nederlandsche bezittingen in het Westelijk halfrond zou opeischen, de Vereenigde Staten niet zouden pogen, zich van deze bezittingen meester te maken, doch dat zij aan alle Amerikaansche landen zouden vragen te beslissen, of bedoelde bezittingen onder mandaat van Amerikaansche staten zouden worden geplaatst, of door Amerikaansche republieken zouden worden beheerd, totdat zij aan de huidige bezitters konden worden teruggegeven."

Voorts zeide Early, dat president Roosevelt had gezegd, dat de Vereenigde Staten

> „niet de minste bedoeling hebben zich te bemoeien met territoriale vraagstukken, die regelingen in Europa of in Azië met zich brengen.
>
> De Amerikaansche regeering zou wenschen, dat leerstellingen, als in de Monroe-leer vermeld, ook in Europa en Azië toepassing zouden vinden en dat deze leerstellingen op dezelfde wijze zouden worden uitgelegd, als op het Amerikaansche continent geschiedt; de regeering te Washington is van meening dat dit mogelijk is."

Wat betreft Fransch Indo-China, zeide de secretaris van den president, dat de Vereenigde Staten van meening zijn, dat alle Aziatische landen een conferentie behooren te beleggen en tot een beslissing moeten komen:

> „Laten alle Aziatische en Europeesche landen hun geschillen in Azië en Europa regelen en laat de Amerikaansche staten het vraagstuk van de beschikking en het bestuur over en het toezicht op die eilanden of andere territoriale bezittingen, die behooren tot de door Duitschland veroverde landen en die eigenlijk in het gebied van dit halfrond liggen, regelen."

Aldus Early.

Mijnheer de Voorzitter! Een andere stem, n.l. uit Japan, is de volgende.

In het Bataviaasch Nieuwsblad van 25 September j.l. is opgenomen een vertaling van een artikel van de hand van Dr. Hikomatsu Kamikawa, hoogleeraar aan de Keizerlijke Universiteit van Tokio en verschenen in de Japan Weekly Chronicle. Deze geleerde zegt, dat na den huidigen oorlog in de wereld een nieuwe orde zal komen. Deze nieuwe orde zou dan door drie beginselen beheerscht worden, n.l.: 1e. het vormen van regionale en blokstatengroepen door de machtigste groepen volken; 2e. het verleenen van betrekkelijke autonomie aan de minder machtige volken, en 3e. het bouwen van een superraciale en een supercontinentale structuur voor den wereldvrede.

De wereld zal volgens den hoogleeraar in vijf regionale en blokstatengroepen verdeeld worden.

Op het Europeesche continent zegt de hoogleeraar zal, naar het zich laat aanzien, een groote confederatie onder leiding van Duitschland ontstaan, waardoor de Pan-Europa theorieën van graaf Coudenhove Calergie in verwezenlijking zullen gaan. De Pan-Amerikaansche confederatie onder de Vereenigde Staten zal zich nog meer uitbreiden en nog sterker worden dan het westelijk halfrond thans is. Oost-Azië onder aanvoering van Japan zal een groot stabiel geheel worden en de zegeningen ondergaan van de z.g. nieuwe orde in Oost-Azië. De Sovjet-Unie zal waarschijnlijk alle staten omvatten, die thans of in de toekomst het communisme omhelzen, en ten slotte zal het Britsche Gemeenebest zijn huidigen vorm behouden.

Mijnheer de Voorzitter! Afgaande op de woorden van Z. E. Kobayashi zou men geneigd zijn te meenen, dat de Japansche staatslieden er toch anders over denken. Het doel der zending van de Japansche delegatie naar Indonesië, waarvan

(Soetardjo.)

genoemde heer de leider is, formuleerde hij in zijn toespraak tot de Japansche gemeenschap hier ter stede volgens de „Toh-Indo-Nippo" van 16 October j.l. als volgt:

„Nu wenschen wij samen te werken met eenige andere landen, die hetzelfde standpunt innemen als het onze, teneinde samen te kunnen bestaan en te gedijen, en een welvaartssfeer te scheppen in het Verre Oosten."

En verder:

„Op deze wijze kan ons maritiem land blijven voortleven en zich beschermen, onafhankelijk van andere mogendheden, en het is in dien geest, dat wij naar dit land zijn gekomen, om grondstoffen te vragen op het beginsel van wederkeerigheid, om zoo in staat te zijn hand aan hand te gaan, nu en in de toekomst."

Op deze verklaring afgaande zijn wij geneigd aan te nemen, dat Japan ten aanzien van Indonesië geen politieke oogmerken heeft, doch alleen economische samenwerking ambieert. Vooral waar ook de huidige minister van Buitenlandsche Zaken, Matsuoka, enkel spreekt van een „schepping van een gemeenschappelijke welvaartssfeer van Oost-Aziatische naties." Toch vrees ik, dat dit slechts een economische formuleering is van de in 1938 bij monde van den toenmaligen premier, Prins Konoye, afgekondigde nieuwe orde voor Oost-Azië. Thans, ruim 1½ jaar later, is Prins Konoye wederom als minister-president opgetreden. De telegrammen uit Tokio van verschillende persagentschappen hebben ons op de hoogte gehouden van de opvattingen aldaar. De berichten samenvattende kunnen wij zeggen, dat het tweede cabinet-Konoye energiek wil aansturen op een doorvoering van de „Nieuwe orde voor Oost-Azië."

Onder de gegeven omstandigheden nu, Mijnheer de Voorzitter, behoort naar mijn bescheiden opvatting met bekwamen spoed te worden gewerkt aan de versterking van dit land niet alleen in materieel, maar ook in moreel opzicht, een opvatting, die blijkens de bekende radio-rede van den vice-president van den Raad van Indië, Mr. Spit, ook degelijk in regeeringskringen wordt gehuldigd.

Onze motie betreffende de instelling van een Indisch burgerschap nu, — en evenzoo de andere twee staatkundige moties, — is door de initiatiefnemers aan de orde gesteld om hunnerzijds een poging te doen, bij te dragen tot de moreele consolidatie van Indonesië.

Wij zijn van de grondstelling uitgegaan, dat wij geen paniekpolitiek moeten voeren — ook, ja zelfs „voornamelijk", in deze zorgelijke tijden — maar dat wij welbewust de grondslagen moeten leggen voor den opbouw van de maatschappij der toekomst.

Wat men thans noodig acht voor de militaire uitrusting van het land kan rustig uitgevoerd worden, voor zoover onze geldmiddelen dat toelaten, maar daarnaast moeten wij onze volle aandacht besteden aan de moreele versterking van de maatschappij.

Wij zijn ervan overtuigd, dat er geen defensiesysteem denkbaar is, dat in staat is weerstand te bieden aan de veelsoortige beproevingen, waaraan het land onderworpen kan worden als het stelsel niet gedragen wordt door den eensgezinden wil van het totaal der bevolking. Er zijn in dit land in ronde getallen 300 000 Nederlanders, 1 500 000 vreemde Oosterlingen en 68 500 000 Indonesiërs. Uit deze getalsverhoudingen blijkt zonder meer, dat het in de eerste plaats er op aankomt om de 68½-millioen menschen in bezielde medewerking tot verdediging en opbouw van Indië mee te krijgen.

Het groote vraagstuk, dat thans voor ons ligt, is n i e t gelegen in het zoeken van den weg om ons een, twee of meer jaren staande te kunnen houden tegen gewelddadige aanvallen van buiten. Wanneer wij ons alleen laten leiden door deze overweging, dan voeren wij een paniek-politiek. Het is mogelijk, dat het ons zal lukken, om ons inderdaad gedurende een zeker tijdsbestek den agressor van het lijf te houden. Maar geen redelijk denkend mensch gelooft er aan, dat wij hiermede alleen al in staat zullen zijn om ons staande te houden in de geweldige omvormingsprocessen, die zich duidelijk aankondigen in de wereldverhoudingen.

Wanneer wij zien, dat Noord-Amerika het noodig heeft geacht om voor de handhaving zijner nationale beginselen en zijner democratische idealen de medewerking van de een-en-twintig staten van het Amerikaansche werelddeel in het Pan-Amerikaansche Congres in te roepen, dan moet dit feit ons alleen al tot nadenken stemmen. Noord-Amerika heeft een bevolkingstal van ruim 150-millioen zielen; het beschikt over materieele hulpbronnen en industrieele uitrustingen als geen enkel land ter wereld; het heeft een machtige vloot, die de „twee wereldzeeën kan beheerschen", en nochtans heeft het noodig den moreelen en strategischen steun van de andere Amerikaansche staten. Wij gelooven niet, dat de leidende koppen van Noord-Amerika paniekelingen zijn. En toch, niettegenstaande de onmetelijke machtsmiddelen waarover zij kunnen beschikken, niettegenstaande de nog grootere, die zij in staat zijn om in korten tijd nog tot ontwikkeling te brengen, zien wij, dat de twee groote politieke partijen van dat land, nog geen maand geleden „Conventions" vaststelden, die in de buitenlandsche politiek overeenstemmen, n.l.: niet-inmengen in niet-Amerikaansche aangelegenheden. M.a.w. alle krachten concentreeren op verdediging en opbouw van het eigen werelddeel. Ik zal op dit onderwerp straks nog terugkomen.

Ik heb dit nu aangehaald om te betoogen, dat zelfs zoo'n machtig land met een machtig volk als Noord-Amerika zich zorgen maakt voor de toekomst. Vooropgezet, dat leiders van het Noord-Amerikaansche volk beschikken over grondige inlichtingen, die wij uiteraard niet kennen, kunnen wij er ons gerust op verlaten, dat er geweldig groote veranderingen in de naaste toekomst te wachten zijn.

Wij zouden de grootste dwaasheid begaan, als wij ons lieten leiden door de gedachte, dat de veranderingen langs ons heen zullen gaan en dat wij verder als rustige toeschouwers kunnen wachten op de dingen, die komen zullen.

Die onbegrijpelijke zelfgenoegzaamheid en die onverantwoordelijke zelfverzekerdheid hebben wij tot vóór 10 Mei j.l. nog gehad, totdat de nietsontziende brute kracht van een aanvaller ons hardhandig uit de op waandenkbeelden berustende zelfbewustheid tot de werkelijkheid terugriep.

En toch, Mijnheer de Voorzitter, had dit voor ons niet onverwacht behoeven te komen. Jaren geleden reeds werd hier in deze zaal door mij en andere Indonesische leden van dezen Raad gewezen op de mogelijke gevaren, die thans harde werkelijkheid zijn geworden. Onze woorden werden met hoon ontvangen! Met hoon en verdachtmaking van illoyaliteit en déloyaliteit! Ook nu nog meen ik daarbuiten zulke tendenzen van verdachtmaking te moeten opmerken. Het is diep treurig, dat zooiets mogelijk is. Maar het wijst tevens ondubbelzinnig op het wankele bestel van onze maatschappelijke verhoudingen. Terwijl men een beroep doet op de lotsverbondenheid en op de onderlinge aanhankelijkheid van de verschillende bevolkingsgroepen, terwijl men deze feiten reeds als vaststaande zaken in verschillende toonaarden bazuint, veroorloven zich bepaalde persorganen en personen nog om het bedrijf der verdachtmaking uit te oefenen.

Nogmaals, het is diep treurig, dat zooiets mogelijk is. En nog wel in dezen tijd, dat wij op elkander aangewezen zijn, dat het heiligste gebod behoort te zijn: te geven en te nemen!

Te geven en te nemen, opdat hieruit zullen kunnen voortkomen oprechte gevoelens van voldaanheid, waaruit pas kan voortkomen het gevoel voor de lotsverbondenheid en van de onderlinge saamhoorigheid en aanhankelijkheid. Deze gevoelens zullen niet verkregen worden met massabetoogingen en door het vele gebruik van de woorden „lotsverbondenheid en onderlinge aanhankelijkheid". Deze gevoelens moeten uit het hart opwellen als een reactie op de politiek van geven en nemen.

(Soetardjo.)

Wij leven in critieke tijden. En in deze crisis zullen wij grootendeels op ons zelf aangewezen zijn. Economisch en financieel zijn wij al geheel, maar dan ook heelemaal, op ons zelf aangewezen. De bewering, dat wij economisch en financieel niet op ons zelf kunnen staan, welke nog tot voor kort als hoogste wijsheid op gezag moest worden aangenomen, is een legende gebleken. Het is de eigen economische productiekracht van Indië in haar gecompliceerde samenstelling, die ons thans staande houdt. Als de Indonesische grond en de Indonesische bodem niets willen opbrengen, dan zouden wij radicaal tot ondergang gedoemd zijn.

Zoo zullen wij, zooals de zaken zich thans laten aanzien, ook bij een eventueele verdediging van dit land, voornamelijk op eigen krachten aangewezen zijn. Hoe is onze positie thans in Oost-Azië?

Dertien jaar geleden, toen de defensie-grondslagen van 1927 werden opgesteld, konden wij nog rekenen op hulp van derden bij een eventueelen aanval. De redeneering was deze: als wij ons eenigen tijd militair kunnen staande houden, dan zullen in dien tusschentijd andere groote mogendheden ons te hulp kunnen snellen. Deze redeneering, die aan de omstandigheden van toen misschien eenige motiveering zou kunnen ontleenen, heeft thans allen grond verloren. Want, welke macht zou ons thans te hulp kunnen snellen, als er een beproeving mocht komen?

Tusschen 1927 en heden kon men talrijke beschouwingen in dagblad en periodieken aantreffen, die van het idee uitgingen, dat de verhoudingen in Oost-Azië geheel zouden blijven, zooals zij waren, omdat de Pax Brittanica de krachten hier in evenwicht en in bedwang hield. Men stelde een in die dagen wel te rechtvaardigen vertrouwen in de preventieve ordebewaring, die uitging van de Singapoorsche vlootbasis. In de huidige situatie heeft dit reeds veel van zijn waarde ingeboet.

Engeland is gewikkeld in een doodelijken strijd, waarin het gaat om zijn eigen bestaan. Ik wil toegeven, dat dit misschien tijdelijk is en dat het weer anders zal worden, als de strijd in West-Europa afgeloopen is, laten wij allen hopen, dat in dezen strijd de democratie het zal winnen van het totalitaire fascisme. Maar dit staat vast, dat er eenige tijd mede gemoeid zal zijn, en in dien tijd kan veel gebeuren in Oost-Azië. Wij leven immers in een periode van snelle en onverwachte gebeurtenissen, en zoolang het Engelsche volk in zijn eigen land voor zijn nationaal bestaan moet vechten, waarvoor het de eigen krachten en die van zijn dominions en koloniën voor 100% noodig heeft, kan niet verwacht worden, dat Engeland het volle gewicht van zijn macht op de balans van machten in Oost-Azië zal werpen.

Van Frankrijk kan hetzelfde in nog meerdere mate gezegd worden, na de ineenstorting van zijn weerstandsvermogen op 15 Juni j.l. Het sluiten van het wapenstransport via den Hanoi-Junanspoorweg en het toelaten van een volledig Japansch inspectoraat, waarvan aan het hoofd staat een Japansche generaal, en het toelaten ten slotte van een bezettingsleger in Indo-China zijn feiten, die erop wijzen, dat Frankrijk zichzelf als machtsfactor in Oost-Azië practisch heeft uitgeschakeld. Het moge dan zijn, dat ook dit van tijdelijken aard zal zijn, maar zoo is het in de huidige situatie.

Van Noord-Amerika heb ik zooeven reeds gesproken. Ten overvloede wil ik even er aan herinneren, dat het volk van de Vereenigde Staten zich bij monde van zijn twee grootste politieke organisaties, de Republikeinsche Partij en de Democratische Partij, uitgesproken heeft vóór een isolationistische buitenlandsche politiek.

De buitenlandsche politiek van de Democratische Partij is door de Conventie in het Partijprogram als volgt geformuleerd:

1e. Vastbeslotenheid om te voorkomen, dat de oorlogen in Europa, Azië en Afrika naar Amerika zullen overslaan;
2e. De Vereenigde Staten zullen niet deelnemen aan buitenlandsche oorlogen;
3e. De Vereenigde Staten zullen hun leger, vloot of luchtmacht niet naar het buitenland zenden behalve in geval van een buitenlandschen aanval;
4e. Krachtige handhaving van de Monroe-leer;
5e. Het streven van de buitenlandsche politiek zal blijven veiligheid en verdediging van de Vereenigde Staten en de handhaving van hun vrede;
6e. Steun aan de bedreigde democratieën voor zoover de wet dit toestaat en afhankelijk aan de beperkingen betreffende het handhaven van de Amerikaansche strijdkrachten op het westelijk halfrond.

Van het partijprogram van de Republiekeinsche Partij werd uit Philadelphia geseind:

„De Conventie (der Republiekeinsche Partij) heeft een buitenlandsch politiek program aangenomen met een sterk isolationistischen inslag".

(De heer Smit: Maar die partij is nu niet aan het bewind.)

Ik heb het niet over de positie der partijen, doch over haar programma's. Het programma der Republiekeinsche partij vervolgt:

„Dit verzet zich niet alleen tegen interventie in welken oorlog ook, maar dringt erop aan, slechts zulke hulp te verleenen, welke niet in strijd is met de internationale wetten of welke de eigen defensie van de natie zou kunnen belemmeren".

De „Conventies" van de twee genoemde concureerende politieke partijen verschillen in alle andere opzichten van elkander, maar ten aanzien van de buitenlandsche politiek blijken hun programma's voor de presidentsverkiezingen met elkander overeen te stemmen. Onverschillig dus, welke partij het bij de presidentsverkiezingen wint, of nu Roosevelt herkozen of dat Wilkey gekozen zou zijn, in beide gevallen is de komende regeering gebonden aan een isolationistische buitenlandsche politiek. De Vereenigde Staten van Noord-Amerika zullen — provocatie buiten gelaten — geen oorlog willen voeren buiten het Amerikaansche werelddeel. Natuurlijk zijn er Amerikaansche persuitingen van een andere strekking, maar wij hebben ons oordeel te baseeren op officieele uitspraken en op de meening van meerderheden, zooals de twee partij-conventies zonder twijfel zijn. Nu is het wel waar, dat in den laatsten tijd, sinds de totstandkoming van het drie-mogendheden-pact, zooeven genoemd, uit Amerika oorlogzuchtige kreten zijn aangeheven, maar wie met aandacht luistert, zal bemerkt hebben, dat telkens de verklaring is gegeven, dat Amerika — indien niet aangevallen — nimmer aan een buitenlandschen oorlog zal deelnemen; wèl zijn zij bereid, hetgeen ook crescendo reeds geschied is, de democratiën moreel en materieel te steunen.

Een andere groote mogendheid is Rusland. Uit de jongste rede van Molotoff, den minister van Buitenlandsche Zaken van Sovjet-Rusland blijkt, dat dit land voorloopig geen ambities heeft in Oost-Azië. De conflicten met Japan zijn óf reeds geregeld, óf naderen een stadium van bijlegging. Rusland zal zich voorloopig bezig houden met zijn Europapolitiek en met zijn Midden-Aziatische vraagstukken, waarin het zeer waarschijnlijk de West-Europeesche verwikkelingen zal benutten om zooveel mogelijk voordeelen binnen te halen. Het kan of wil zich in de eerstkomende tijden niet steken in Oost-Aziatische avonturen, terwijl aangenomen kan worden, dat Japan zijnerzijds een verzoenende houding aanneemt, hetgeen ook blijkt uit de rede van Molotoff.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zooeven in korte trekken de situatie in Oost-Azië geschetst. Uit deze schets blijkt, dat alle andere groote mogendheden, die belangen hadden of hebben in Oost-Azië, óf in de onmogelijkheid verkeeren om volle aandacht te besteden aan hun belangen in deze sfeer, zooals Engeland en Frankrijk, óf door hun aanvaarde staatkundige beginselen zich niet zullen willen mengen in aangelegenheden van Oost-Azië, zooals Noord-Amerika.

(Soetardjo.)

In de mogelijk komende nieuwe ordening van Oost-Azië zullen wij dus voor de uitduiding van onze positie naar onze eigen inzichten, zeer waarschijnlijk geen steun kunnen verwachten van anderen. Wij zullen niet meer, zooals voorheen mogelijk was, mogen rekenen op de onderlinge rivaliteit der grootmachten, om door een doelmatig diplomatiek beleid onze eigen inzichten tot gelding te doen komen. Onder deze omstandigheden is het absoluut geboden, ons zelf te versterken, militair zoowel als moreel, maar vooral moreel.

Ik heb zooeven in den aanvang reeds gezegd, dat ik er voorstander van ben, dat de voorgenomen militaire maatregelen — voorzoover zij liggen binnen de draagkracht van onze geldmiddelen — krachtig worden doorgevoerd. Maar daarnaast en gelijktijdig daarmede moeten wij even energiek werken aan de moreele versterking van het land.

Laten wij ronduit erkennen, dat er thans nog veel verdeeldheid heerscht tusschen de hoofdgroepen der bevolking, al zijn er ook teekenen van toenadering waarneembaar. In de samenleving hebben de groepen barrières opgeworpen, waardoor de eene groep gescheiden is van de andere. Deze scheiding in het sociale leven is grootendeels het gevolg van de staatsrechtelijke gescheidenheid, waarin de groepen verkeeren. Het is overal op de heele wereld zoo gesteld: waar de staat de menschen in hokjes indeelt, daar zullen de menschen in de samenleving zich zelf ook indeelen in deze hokjes. Willen wij daarom de maatschappelijke ineenvloeiing bereiken, dan moeten wij beginnen met de staatsrechtelijke ineenvloeiing tot stand te brengen. Daarom zal onverwijld dienen aangestuurd te worden op de opheffing van de verschillen in staatkundige rechten en plichten. Hierin moet en kan eenheid gebracht worden, als men maar over vooroordeelen weet heen te stappen.

Het is eenvoudig een eisch van den tijd. Wil men de moreele versterking van dit land, hetwelk noodzakelijke grondslag is voor een totale weerbaarheid, dan moet men ook de staatsrechtelijke verschillen opheffen. Deze verschillen toch planten zich in de samenleving voort, kweeken controversen en animositeiten, en verzwakken de totale weerstandskracht van het volk.

Dan nog een ander punt.

Terloops heb ik reeds gesproken van de economische en financieele zelfstandigheid van Indië. Deze zelfstandigheid is een feit geworden, en de nood der tijden heeft dan tenslotte dit eene goede gewrocht, dat hij aangetoond heeft, dat Indië financieel en economisch op eigen beenen staat, zonder dat er ongelukken gebeuren. Ik zelf heb nooit getwijfeld aan die mogelijkheid, Indië produceert goed en veel, zooveel van de hier geproduceerde grondstoffen als de wereldmarkt maar kan verlangen.

Onze export-excedenten zouden een basis zijn voor buitenlandsche credieten als wij voor onze staatsbehoeften een beroep zouden moeten doen op de buitenlandsche geldmarkt. En mocht het ertoe komen, dat wij in het buitenland in deze tijden een leening moeten sluiten, dan zouden wij die leening krijgen, niet omdat welk land ook voor ons borg is, maar omdat Indië zelf in staat is te betalen.

Economisch zijn wij dus zelfstandig, hetgeen de nood der tijden bewezen heeft, zonder dat wij-zelf er moeite voor hebben te doen. Maar er is nog iets anders. Onze heele wetgeving geschiedt zonder inmenging van hoogere instanties dan die in Indië zelf aanwezig zijn. Niemand kan zeggen, dat er hierdoor ongelukken in de landsadministratie zijn gekomen. De organen van wetgeving en uitvoering, die in Indië aanwezig zijn, hebben dus bewezen, zelfstandig dit land te kunnen administreeren c.q. regeeren.

Zoowel economisch, als financieel en staatkundig is Indië dus de facto op het oogenblik zelfstandig. Tegen wil en dank is de petitie, die mijn naam draagt, en die de zelfstandigheid van Indië bepleitte, in uitvoering gegaan. Deze de factopositie is echter niet in overeenstemming met de staatsrechtelijke positie. Staatsrechtelijk zijn wij kolonie zonder meer en zonder eenige zelfstandigheid, zooals b.v. de Britsche dominions dat hebben, niettegenstaande zij toch aan Engeland en aan elkander gebonden zijn door het Statuut van Westminster.

Daarom is het wenschelijk, dat onze staatsrechtelijke positie in overeenstemming gebracht wordt met onze de factopositie.

Door de Regeering en verschillende medeleden, zijn bij de behandeling van de drie staatkundige moties staatsrechtelijke bezwaren tegen dit desideratum geopperd. Wij moeten echter de zaken niet ingewikkelder maken dan noodig is. Staatsrecht is de uitwerking en formuleering van staatkundige beginselen. Het gaat hier om de principes, en niet om deze of gene bepaling in de wet op de staatsinrichting.

Wat ik uitspreek is de wenschelijkheid om de staatkundige positie van Indië van het oogenblik staatsrechtelijk vast te leggen. Dit is geen staatsrechtelijk, maar een staatkundig vraagstuk. Onze de jure zelfstandige positie zal onze positie in het internationaal verband versterken. Een zelfstandig land heeft nu eenmaal meer aanspraak op deferentie dan een kolonie.

(De heer Smit: Van „deferentie" moeten we het tegenwoordig wel hebben!)

Een kolonie is een bezit en kan verdeeld en herverdeeld worden, zoo dikwijls als de grootmachten dat noodig oordeelen. Tegenover een zelfstandig land zal men meer égards betoonen, vooropgezet, dat er in dat zelfstandige land zelf eenstemmigheid heerscht om bij elkander te blijven, om dus lotsverbonden te blijven.

Lotsverbondenheid nu heeft alleen bekoring als het gaat om lotsverbondenheid in een zelfstandig land. Lotsverbondenheid in een koloniaal land heeft voor geen mensch eenige bekoring, tenzij men behoort tot de machthebbende, koloniseerende groep, dus tot de overheerschende groep. Acht en zestig en een half millioen van de bevolking van Indonesië behoort echter tot de overheerschte groep.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, een zelfstandig Indonesië moet een inhoud hebben, en het ligt voor de hand, een democratischen inhoud. Het is wellicht niet mogelijk om in één handomdraai een volledig en volwaardig democratische inrichting van ons staatsbestel verwezenlijkt te krijgen. Niettemin dient er ernstig en met kracht aan gewerkt te worden.

Als eerste stap hiertoe zou ik willen bepleiten, in de eerste plaats een reorganisatie van den Raad van Indië in dien zin, dat het aantal leden worde uitgebreid, waarbij de helft van het aantal uit Indonesiërs dient te bestaan, terwijl de uitbreiding dient te geschieden door aan de jongere generatie, zoowel van Nederlandschen als Indonesischen bloede, een ruimere plaats te verleenen. De Raad behoort uit zijn adviseerende positie te worden verheven tot een medeverantwoordelijk lichaam door wederinvoering van het oude instituut van Gouverneur-Generaal in Rade.

En voorts zou ik de uitvoering op korten termijn willen bepleiten van al de maatregelen, die opgesomd zijn op blz. 7 en 8 van het afdeelingsverslag. Ik ben voornemens, Mijnheer de Voorzitter, om t.a.v. bedoelde maatregelen amendementen en moties in te dienen.

Aan het einde van mijn rede wil ik de hoop uitspreken, dat, als straks de voorstellen onzerzijds bij U ingediend worden, Mijnheer de Voorzitter, de geest, waarmede zij beoordeeld worden, een andere zal zijn dan die van twee maanden geleden. Toen zagen wij ons genoodzaakt onze voorstellen niet aan verdere bespreking te onderwerpen, omdat de inzichten tusschen Regeering en ons toen te ver uiteen liepen, dan dat er kans zou zijn geweest voor het verkrijgen van overeenstemming.

De tijd is voortgeschreden. Scherper teekenen zich de internationale tegenstellingen af. Het is waar, dat zij grootendeels buiten onze grenzen liggen; maar wij hebben intusschen toch zeker wel ervaren, dat Indonesië steeds meer in den kring van de internationale problemen wordt getrok-

(Prawoto.)

ken. Mocht aan dit laatste getwijfeld worden, dan ben ik genegen om in tweeden termijn dit uitvoerig uiteen te zetten.

Daarbij is een bekend Nederlander, Adama van Scheltema, die gezegd heeft: „Laten wij denken aan de groote tijden, die voor ons liggen". Die woorden, Mijnheer de Voorzitter, wil ik gaarne tot de mijne maken. En ik zou zoo gaarne wenschen, dat de heele maatschappelijke samenleving van Indonesië van de groote beteekenis dezer woorden voor de toekomst doordrongen werd.

De vergadering wordt te 11.24 uur v.m. geschorst en te 11.55 uur v.m. hervat.

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! Met de vele leden van dit college, die dit blijkens het afdeelingsverslag deden, zou ik eerbiedig hulde willen brengen aan het wijs beleid en den betoonden moed van onze geëerbiedigde Koningin bij de bestuursvoering van onze landen in oorlog. Het resultaat van dit wijs beleid is dat wij ons hier in Indië, in het land van oorlog, zeer rustig gevoelen, en de bevolking bijna geen waarneembare verandering voelt in den toestand sedert het uitbreken van den oorlog.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet op het politieke beleid van de Regeering ingaan; ik kan ten deze volstaan met te verwijzen naar de rede van mijn fractie-Voorzitter, den heer Soetardjo.

Ik zou nog slechts één punt ter aanvulling van zijn rede willen voorbrengen en dat betreft de vraag, hoe thans de toestand is van de andere deelen van het Rijk in de West en hoe eigenlijk ons Opperbestuur in Londen het maakt.

Mijnheer de Voorzitter! Het is toch niet meer dan logisch, dat wij belangstelling, ja, groote belangstelling toonen voor ons Opperbestuur, ook wat betreft een overzicht van de organisatie, outilleering van zijn werkzaamheden. Het Opperbestuur is toch ons topbestuur, thans veel meer sprekend dan vóór den oorlog. Een niet vragen daarnaar zou een bewijs zijn van absolute onverschilligheid t.a.v. den gang van zaken in ons staatsbestel. Wij vormen toch een deel van het bestuur over deze landen en dus is het niet meer dan billijk, dat wij gaarne op de hoogte, en goed op de hoogte, worden gehouden van de outillage en werkzaamheden van het verlengde van de bestuursmachine over deze landen, n.l. het topbestuur in Londen.

Daarom begrijp ik niet, dat de Regeering in Haar memorie van antwoord op pagina 5 (roneo) ons verzoek beantwoordde met de volgende woorden:

> „De Regeering beschikt niet over een overzicht van de organisatie, outilleering en werkzaamheden van de Nederlandsche Regeering te Londen en Zij kan ook geen aanleiding vinden omtrent de interne organisatie van de Ministeries, welke Haar niet regardeert, inlichtingen te vragen aan het Opperbestuur."

Mijnheer de Voorzitter! Het doet vreemd aan in de memorie van antwoord te lezen, dat het bestuur van dit Land thans niet beschikt over een overzicht van de organisatie, outilleering en werkzaamheden van de Nederlandsche Regeering.

Dit antwoord komt mij zeer ongeloofelijk voor, omdat naar mijn bescheiden meening niet is aan te nemen, dat het Indisch bestuur zoo onverschillig staat tegenover het wel en wee van zijn toporganisatie, gevormd door H. M. de Koningin en de Ministers. Juist deze afwijzing van door ons wettig verzochte inlichtingen brengt met zich, dat wij veronderstellingen gaan maken, de eene al fantastischer dan de andere. Genoemde geheimzinnigheid van de Regeering kan veel schade doen aan de handhaving van de rust en orde in deze landen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooveel mogelijk openbaarheid van de regeeringsdaden schenkt vertrouwen in de Regeering en brengt een gevoel van rust en vastberadenheid onder de bevolking, in afwachting van de komende dagen. Geheimzinnigheid en minder juiste belichting van de urgente zaken, veroorzaken een gevoel van onrust en van onbehaaglijkheid onder de bevolking en wederzijdsch wantrouwen in den eigen boezem van de Regeering. Daarom verzoek ik nogmaals, zoo niet in deze zaal dan toch op andere wijze, ingelicht te mogen worden over den gang van zaken van ons topbestuur en over den toestand van de andere deelen van het Rijk in de West.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoef U niet te zeggen, dat deze informaties niet worden ingewonnen uit bloote nieuwsgierigheid, doch uit belangstelling en medegevoel omdat wij ons voelen als een deel van het Rijk. Wij willen helpen, wij willen samen in den oorlog voor het heele Rijk opkomen, doch wij willen als een deel van de medebestuurden van het Rijk ook ingelicht worden over de urgente zaken van het Rijk. Wij kunnen ons niet klaar maken om daadwerkelijk aan den oorlog deel te nemen, als we buiten de zaken van bestuur gehouden worden.

Verder kan ik het er niet mee eens zijn, wanneer men zegt: dat wij ingezetenen van deze landen het best ons land dienen, door ons te geven aan ons Land en aan de Nederlandsche zaak. Voor mij bestaat er g e e n Nederlandsche zaak. Voor mij, Mijnheer de Voorzitter, vormen Nederland, Indië en West één en één ondeelbaar geheel van het Rijk. Men moet de bevolking van de deelen van het Rijk, zoover krijgen, dat we in dezen tijd van oorlog moeten spreken van één zaak van het Rijk, niet die van de Indische of Nederlandsche of de West-Indische zaken. Geen differentie, geen bevoorrechting, geen onderscheid van ras, wij moeten één volk van het Rijk zijn. Het sterkste deel van het Rijk moet de zaak opnemen voor het zwakke deel, de sterkste moet de leiding nemen, en waken voor de andere deelen van het Rijk. Dit is de ware democratische opvatting, waarop wij prat gaan. Gedoogen de wettelijke bepalingen zulk een uitvoering in eendrachtigheid niet, dan zijn de wetten reeds ver bij den werkelijken toestand ten achter.

Dan moeten de wetten omgevormd worden naar de werkelijkheid. En omdat de tijd erg dringt, moeten er noodwetten gemaakt worden om dit ideaal te kunnen benaderen.

Thans kom ik op het eigenlijke onderwerp, dat mij door mijn fractie ter behandeling is opgegeven, n.l. de nadere belichting van het financieel en economisch beleid van de Regeering.

Wij moeten bij alle beschouwingen van politieken, financieelen of economischen aard steeds indachtig zijn, dat Indië in oorlog is. Alle uitgaven, die noodig zijn om Indië paraat te maken voor mogelijk daadwerkelijken oorlog, moeten gedaan worden, zonder ons een moment te beraden of genoemde uitgaven voor ons niet te zwaar zijn.

Ik onderschrijf de pasage in de memorie van antwoord over „den economischen toestand" op pagina 1, dat de moderne oorlog het karakter aanneemt van een totalitairen oorlog, dat dus het geheele economisch bestel bij de weermacht betrokken is. Het zijn dus niet allen het leger en de vloot, die doorslag gevend in de oorlogvoering zijn, ook de potentieele productiekrachten spelen hier een voorname rol. Het is dus logisch, dat aan beide wapens n.l. het militaire en het economische, de zelfde waarden wordt toegekend bij de oorlogvoering. Doen we het anders, dan begaat men de fout van een eenzijdige bewapening van de oorlogmachine en een dergelijke kortzichtigheid kan ons erg duur te staan komen. Daarom moeten we niet schromen onze schuldpositie te verzwaren, desnoods tot aan de grens van het ondragelijke. De deviezenregeling stelt ons in staat, staatsleeningen, vrijwillig of gedwongen, hier te lande te plaatsen. Het verwijt, dat we van ons nageslacht zullen hooren, dat wij zware lasten nalieten, is te ontzenuwen door het feit, dat wij het nageslacht het kostbare vrije Rijk hebben kunnen geven met de lusten maar dan ook met de lasten van een vrij volk.

(Prawoto.)

Mochten wij tot een daadwerkelijken oorlog komen, Mijnheer de Voorzitter, wat ik niet hoop, dan heeft de huidige generatie het toch het zwaarst te verantwoorden. Wij zetten ons bezit niet alleen op het spel, doch ook ons leven, ons huisgezin, ons geluk, alles. Uit deze overweging geloof ik wel, dat wij tegenover ons nageslacht verantwoord zijn, wanneer wij thans geen kosten ontzien om ons oorlogstuig zoo goed mogelijk, tot in de perfectie in orde te hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet aan mij, mij te begeven in de beoordeeling van den militairen kant van onze oorlogstoerusting, doch ik meen met des te meer recht te kunnen spreken en beoordeelen, hoe het met de positie van de oorlogstoerusting achter de fronten, met name in de allereerste plaats bij de verzorgers van de voedselvoorziening in den oorlog, dat is de tani-bevolking gesteld is.

Ik hoef hier niet met bewijzen te komen dat economischgesproken de plattelandsbevolking de tani's er slecht aan toe zijn. Met cijfers heeft mijn geacht medelid, de heer De Boer, een jaar geleden uiteengezet, hoe in verhouding tot den bevolkingsaanwas, de vermeerdering van de bouwgronden zeer ten achter kwam, hoe juist de veeteelt in tien jaren tijd schrikbarend achteruitging. Met andere argumenten en andere cijfergroepeeringen heb ik toen de verarmingsverschijnselen van den tani vanaf het jaar 1931, toen ik pas in den Volksraad kwam, tot op heden getypeerd.

Dat Indië volgens de memorie van antwoord thans selfsupporting is wat betreft haar voedselvoorziening, is in groote lijnen juist, slechts met dit verschil, dat het bezit van de voedingsmiddelen onder de bevolking zeer ongelijkmatig is verdeeld. Dat de grootste bezitters van genoemde voedselvoorraden juist niet de landbouwers zijn, en dat deze voedselproducenten in de patjeklik juist de misdeelden zijn. Als laatste bewijs kan dienen de telkenmale in de pers gepubliceerde berichten, dat bij een belangrijke oogstmislukking de Regeering, overigens loffelijk, steeds de helpende hand heeft geboden met het verstrekken van voedsel ter voorkoming van hongersnood.

Als men deze verschijnselen goed doordenkt, is het toch intreurig, Mijnheer de Voorzitter, dat de plattelandsbevolking bij den minsten tegenslag in het tani-bedrijf zich zelf niet meer kan helpen, doch daarvoor vadertje Gouvernement om hulp moet verzoeken. Dit verschijnsel is een verschijnsel van na de depressiejaren. Vroeger kon de bevolking zich na een of zelfs twee oogstmislukkingen nog best staande houden, omdat haar reservekapitaal in den vorm van gouden sieraden, vee enz. nog in voldoende mate aanwezig is. Doch thans is het reserve of nog erger, bij de meesten zelfs het beschikbare werkkapitaal verdwenen, zoodat de tani's of huisarbeiders bij den minsten financieelen tegenslag in hun bedrijf, zonder hulp van buiten af, geruïneerd zullen worden. Dit is een zeer ongezonde toestand in het economische leven van een volk. Men stelle zich eens voor, dat de zaak van een middenstander bij den eersten den besten eenigszins harden financieelen klap direct failliet zou gaan. Men zou dan terecht kunnen zeggen, dat de middenstander toch niet meer was dan een groote en onverantwoordelijke speculant in zijn bedrijf.

Men heeft dus dit verschijnsel, dat wat voor de bedrijven buiten den bevolkingslandbouw als speculatief en onverantwoordelijk wordt getypeerd, bij de tani's als een normaal verschijnsel is. Ik heb de zaak zoo scherp mogelijk gesteld om mijn geachte medeleden te doordringen van dit treurige feit.

In feite wordt een zaak, hetzij op landbouwkundig dan wel op handelsgebied opgezet met de calculatie, dat de zaak financieele klappen kan opvangen, zonder direct in nood te geraken. Er moeten daarom reserves zijn voor de bedrijven, dus ook voor het tanibedrijf. We zouden het raar vinden, wanneer een middenstander een zaak entameerde, zóó wankel opgezet, dat zij bij den geringsten financieelen klap al fout ging. Is dit juist, dan moet dit ook opgaan voor het tanibedrijf.

(De heer Smit: Maar een oogstmislukking is geen „geringe klap".)

Dat is slechts een gradueel verschil; het is een feit, dat bij elke oogstmislukking de tani de man is, die de klappen krijgt, zij zij groot of klein.

Uit dezen gezichtshoek beschouwd zouden we dus ook alle andere objecten van welvaartsverzorging achterwege moeten laten vóór en aleer deze zieke tani's, de verzorgers van de voedselvoorziening in oorlogstijd, beter gemaakt zijn. Doet men dit niet dan geloof ik, dat, mochten we in den oorlog betrokken worden, wij voor verrassingen zullen staan, niet van militairen aard, doch in den vorm van een desorganisatie van de voedselvoorziening.

Men kan zich indenken, dat, wanneer de tani niet erg wordt gesterkt in zijn economisch leven, teneinde het zijne te kunnen bijdragen in de voedselproductie, er kans bestaat, dat de geheele bevolking verhongeren zal, wanneer wij in daadwerkelijken oorlog geraken en wij afgesneden worden van de voedsel-exportlanden als Britsch-Indië en Thailand, om slechts bij de rijstvoorziening te blijven. Een voedselmisoogst gedurende een oorlog is een ramp voor allen, omdat de tani, de voedselproducent, zelf niet genoeg voedsel heeft voor eigen consumptie en weinig reserve-kapitaal heeft in den vorm van vee en padi in de loemboeng. Wat hij aan voedsel te bieden heeft aan zijn strijdmakkers, de soldaten van leger en vloot, zal zeer miniem zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Is men het hierover eens, dan kan men over de weerbaarmaking van de plattelandsbevolking een beter inzicht krijgen. De middelen daarvoor moeten zich niet, zooals in de achter ons liggende jaren, bepalen tot het aanbrengen van lapmiddelen, doch moeten grootsch opgezet worden, opdat deze soldaten achter het front behoorlijk hun plicht kunnen doen bij de oorlogvoering. Alles en allerlei wat den tani kan opheffen uit zijn armelijk bezit moet aangepakt worden.

Zooals wij bij de militaire bewapening niet schromen, honderd en meer millioenen daaraan te spendeeren, moeten wij ons ook uitgaven van ettelijke millioenen, laat ik zeggen van zelfs honderden millioenen, getroosten voor de weerbaarmaking van de soldaten achter het front.

Mijnheer de Voorzitter! Ik voel aankomen, dat de Regeering mij straks de vraag zal stellen, welke objecten van welvaartsverzorging ik op het oog heb, hoe men zich de uitvoering denkt, en of genoeg knappe koppen daarvoor te vinden zijn. Ik zeg maar: waar een wil is, is een weg. Ik twijfel geen oogenblik of de noodige knappe koppen voor de uitvoering van dit millioenen-plan zullen wel te vinden zijn. Het bewijs hiervan is niet ver te zoeken. De bezetting van de tijdelijke crisis-bureaux, van landbouw, industrie en handel met zooveel knappe koppen is een feit geworden. Ik ben er daarom volkomen van overtuigd, dat hier het spreekwoord „zoekt en gij zult vinden" in toepassing kan worden gebracht.

Zet eerst een der knappe mannen aan een plan voor het economisch weerbaarmaken van den tani, een millioenen-plan desnoods, en hij zal beslist de noodige mannen vinden voor de uitvoering van dat werk.

Mijnheer de Voorzitter! Er zullen natuurlijk personen zijn, die hierover pessimistisch denken, die meenen, dat Indië niet genoeg knappe menschen heeft voor de volvoering van het plan, doch, als dit in algemeenen zin juist zou zijn, dan zal de wereld na den oorlog een wildernis blijven, omdat er dan niet genoeg knappe mannen overgebleven zijn, om aan den opbouw van de verwoeste wereld te werken.

Nu het antwoord op de vraag, aan welke grootsche welvaartsverzorging voor de plattelandsbevolking gearbeid moet worden. Ik zou de welvaartsverzorging of welvaartsbevordering van de plattelandsbevolking in twee groepen willen verdeelen.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(**Prawoto.**)

1e. het groote plan, passende voor een zeer uitgestrekt gebied, doch tegelijkertijd:

2e. de meer economische verzorging van het streekbelang, opdat wij zoodoende de streek haar in de crisisjaren verloren welvaart kunnen teruggeven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik voel mij ontslagen van de noodzaak met gedetailleerde voorstellen inzake de bevordering van de volkswelvaart te komen, omdat deze zaak slechts door de Regeeringsinstanties, welke een goed overzicht hebben van de gegevens, noodig voor den opzet van een groot-economisch plan tot welvaarts vermeerdering van de tani bevolking geëntameerd kan worden. Wij buitenstaanders missen de gegevens, of hebben geen volledige gegevens, om daarover een oordeel te kunnen vellen.

Grootsche plannen, die ik als een vergelijkingsobject zou willen aandienen zijn b.v. het Kroja-plan, de wadoekaanleg in de residentie Cheribon, misschien de afwatering van de telkenjare overstroomde Toeloengagoengsche laagvlakte door de Brantas, de doortrekking of omlegging van de Solo-rivier volgens het oude grootsche model, enz. enz., met daarnaast de bevrijding van de tanibevolking uit haar schuldenkwaad, verbetering qualitatief en quantitatief van den veestapel op groote schaal, werkverschaffing, oprichting van groote en middelmatige bedrijven voor de bestrijding van de werkloosheid enz. De hiermede gemoeide uitgaven, die groote geldinjecties zullen zijn, zullen haar rente opbrengen in den vorm van meer nationaal inkomen en grootere volkswelvaart.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet vergeten, de Regeering grooten dank te betuigen voor haar pogen, de bevolking in verschillende opzichten de reddende hand te bieden voor ondergang, toen op een bepaalden tijd de bevolkingsproducten onverkoopbaar dreigden te zullen worden.

Men herinnere zich het *f* 11-millioenplan voor den steun aan de copra, den in 1939 verstrekten steun aan den kapokhandel, dus ook de kapok-produceerende bevolking, den steun voor betere prijzen voor de Loemadjang-tabak enz.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet ontkennen dat de steun ten goede kwam aan de bevolking, doch als ik zoo om me heen zie, is genoemde steun toch niet zoo heel erg doelmatig, misschien omdat hij verleend wordt langs indirecten weg. Ik geloof, dat de geldelijke steun aan den tani, via de exporteurs, de groothandelaren en de opkoopers een te langen weg moet afleggen, zoodat het grootste gedeelte van het geld aan den strijkstok van de vele tusschenpersonen blijft hangen, voordat het bij den eigenlijken tani komt.

Deze tijdelijke steun via een omweg aan de tani's schijnt niet voldoende te zijn, om hen uit hun slechten economischen toestand op te heffen.

In het dan niet mogelijk de hier bedoelde hulp thans niet langs een omweg — n.l. via andere belanghebbenden — te laten gaan, doch deze direct aan den tani te doen verstrekken?

Bij het uitdenken van een steunmaatregel dient vooraf bedacht te worden, dat, wanneer in een bepaald jaar door de Regeering steun aan den tani verleend wordt, die steun effectief moet werken in dezen zin, dat hij den tani economisch op de been helpt en hem sterk maakt voor den dagelijkschen levensstrijd, opdat hij ook eventueel financieele klappen als misoogsten enz. kan opvangen, zonder direct in grooten nood te komen te verkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Als men deze situatie goed overdenkt, lijkt de verstrekte steun, welke over millioenen guldens beliep, te werken als een bepaalde obat tegen een opkomende ziekte, doch men blijft dan nog steeds bezorgd over den algemeenen gezondheidstoestand van den zieken tani.

Ik geloof, Mijnheer de Voorzitter, dat de steun aan de plattelandsbevolking beter tot zijn recht zal komen, wanneer de hier bedoelde steunverleening geschiedt nadat de Regeering aan de algemeene zwakke economische positie van den tani beter beschouwing heeft gewijd. Als ik aan de vele mogelijkheden van het verstrekken van een algemeenen steun aan den tani denk, dan komt het gesprek, dat ik eens met een Hollandsch sprekenden Amerikaan had, mij in de gedachten. Hij zei o.a., dat wanneer hier in Indië meer kapitaal aan den grond wordt gegeven voor den voedselbouw de bevolking er beter aan toe zou zijn. Welvaart aan een land brengen is slechts een kwestie van geld. Hij vertelde mij, dat in Amerika een stuk woestijn tot bouwland kan worden omgezet, omdat men het noodige geld heeft om dit wonder te bekostigen.

Mijnheer de Voorzitter! Het kan natuurlijk humbug van genoemden Amerikaan zijn, doch als men bedenkt, dat men met geld rawa's — ik denk hier aan de rawa Lakbok — tot bouwgrond kan omtooveren; dat in de zoo op het oog woeste streken langs de hellingen van de Merbaboe thans langzaam doch zeker winstgevende Europeesche boerderijen komen, dan geloof ik toch, dat er iets met veel geld, misschien met erg veel geld, gedaan kan worden om de bevolking haar oude welvaart van vòòr de crisisjaren terug te geven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal voor de uitwerking van de zooeven door mij voorgebrachte suggestie op dit onderwerp terugkomen bij de behandeling van Afdeeling VI; eveneens wat betreft de uitwerking van het door mij voorgestane idee ter betere verzorging van het streekbelang, omdat het uitwerken van dit idee nauw samenhangt met eenige bepaalde onderwerpen van welvaartsverzorging. Ik zal mij daarom thans bepalen tot de aanduiding van algemeen economische aangelegenheden om daarop later te kunnen terug komen bij afdeeling VI voor meer gedetailleerde bespreking van deze onderwerpen.

Mijnheer de Voorzitter! Mocht straks de Regeering werkelijk beginnen met daadwerkelijke economische weerbaarmaking van de plattelandsbevolking op grootsche wijze, dan moet er streng gelet worden op factoren, welke aanleiding kunnen geven tot het ongedaan maken van het moeilijke werk van de leiders van de departementen van Economische Zaken en van Binnenlandsch Bestuur, of van welk departement ook.

Ik bedoel hiermede, dat voorkomen dient te worden, dat andere diensten geen handelingen verrichten, welker resultaten fnuikend werken op de levensomstandigheden van de bevolking. Om dit te voorkomen, moeten de werkzaamheden van de diensten, behoorende tot welk departement ook, gecoördineerd worden, wanneer genoemde werkzaamheden iets te maken hebben met het volk. Ik mag hier als voorbeelden aanhalen de diensten behoorende tot den D. V. G. en het departement van Financiën.

Een der vele factoren die door de bevolking als een zeer zware last worden gevoeld is de door de Regeering noodig geachte maatregel voor de woningverbetering. De uitvoering van dit werk is zeer fnuikend voor sommige, of laat ik liever zeggen voor vele welvarende streken. Ik heb in het jaar 1931 hiertegen reeds mijn waarschuwende stem laten hooren in deze zaal, doch ondanks de vele toezeggingen van het toenmalige hoofd van den D. V. G. wordt nog steeds op dezelfde voor den tani fnuikende werkwijze door den dienst der woningverbetering voortgearbeid. Ik zal me nader verklaren. De werkwijze van den dienst der woningverbetering is de volgende. Wordt een bepaalde streek aangewezen voor de invoering van de woningverbetering dan moet de bevolking door dag in dag uit werken de afbraak van haar woningen en daarna met de noodige voortvarendheid aan den opbouw daarvan beginnen. Een bepaalde tijdslimiet wordt aan de betrokken streek gegeven voor het afbreken en den nieuwbouw van de woningen. Dit is logisch, Mijnheer de Voorzitter, omdat het personeel van de woningverbetering nog elders te werk moet worden gesteld volgens een door den D. V. G. vastgesteld werkplan.

(Prawoto.)

Ongelukkig is de bevolking, vooral van een streek, met van regen afhankelijke sawahs wanneer de werkzaamheden voor de Woningverbetering samenvallen met de bewerking en de beplanting van de sawah dan wel tegalan. De bevolking heeft dan slechts de keuze, tusschen eerst haar huizen af te breken, om daarna dakloos bij familieleden van buiten het gebied van de Woningverbetering te gaan inwonen, om in den bespaarden tijd door het niet opbouwen van de woning zich aan den sawahbouw te kunnen geven, of haar woning af te breken en deze verder op te bouwen, doch met de consequentie dat haar sawahs braak blijven liggen, omdat de „mongso'' dan voorbij is, wanneer de woning is afgebouwd.

Mijnheer de Voorzitter. Ik heb in mijn 23-jarigen dienst bij het B. B. 20 jaren in een gebied waar de voorschriften van de pestbestrijding toegepast worden, gediend, zoodat ik tot in de details op de hoogte ben van de werking van genoemden dienst. Toen ik als Wedono van het welvarende district Salaman, in het Magelangsche, diende, zag ik met leedwezen, dat door de invoering van de Woningverbetering vele sawah en tegalan van het welvarende onderdistrict Kedjoran braak kwamen te liggen en het zoo welvarende onderdistrict zienderoogen economisch sterk achteruit ging.

Niet alleen de tijd, vereischt voor den afbouw van de huizen, heeft tot de verslechtering van den economischen, toestand van den tani aanleiding gegeven, doch ook de opbouw van de verbeterde huizen, geeft soms den nekslag aan de bestaande welvaart van zoo'n streek. Volgens de voorschriften van de Woningverbetering moeten de huizen in een bepaalden tijd opgebouwd worden. De toekangs van de eigen desa hebben moeilijkheden met de technische uitvoering van de voorschriften van de Woningverbetering, dus moeten er toekangs uit den vreemde komen om het voor den desa-toekang moeilijke werk in betaalden duren arbeid te verrichten. Dit kost geld en veel geld naar den maatstaf van den desaman. Daar komt nog bij, dat alle ingezetenen van een onderdistrict soms voor den afbouw van hun woningen volgens de voorschriften van de Woningverbetering ineens heel veel hout voor bouwmateriaal willen hebben.

De dringende vraag naar een enorme hoeveelheid bouwhout is dan zoo groot, dat de plaatselijke houtvoorziening aan die vraag niet kan voldoen, zelfs niet met gebruikmaking van het aller slechtste bouwhout. Men ziet dus in sommige streken wel, wanneer de Woningverbetering daar ingevoerd wordt, dat de tani's hun reserve-kapitaal moeten aanspreken voor den opbouw van het huis en de sawah braak moeten laten liggen, omdat ze geen tijd hebben om den grond op tijd te bewerken. En de streek op zich zelf is dan ontboscht of ontboomd, hoe men dat zou willen noemen.

De Regeering zou voor de aardigheid wel eens een veetelling kunnen houden in een gebied van vóór de invoering en van na de invoering van de Woningverbetering. Men zal dan zien, dat dan de veestapel onrustbarend is afgenomen.

Kan deze dienst niet zoo gecoördineerd worden — zou ik nu willen vragen — met den dienst der welvaartsverzorging, dat de woningverbetering in een bepaalde streek valt in den tijd, dat de sawahs en de tegalans reeds afgeplant zijn? Kan de Regeering ook geen maatregelen treffen met betrekking tot een goedkoope, doch degelijke bouw-hout-voorziening en voor de toekangs voor het technische werk, volgens de voorschriften van de woningverbetering?

Een ander voorbeeld van een dienst, welke storend ja soms fataal werkt op den economischen weerstand van de bevolking, is de landrente-inningsdienst. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verleden jaar hier al gepleit voor een verbetering van de op ontactische wijze gehouden inning van de landrentebelasting. Dat er in den patjekliktijd van de tani's, wier inkomsten uitsluitend uit den landbouw moeten komen, landrente opgevorderd moet worden, brengt voor hen fatale gevolgen met zich.

Waarom kan de tijd van landrente-inning bij de uitsluitend op inkomsten uit landbouw aangewezen bevolking niet samenvallen met dien der termijn-betalingen van de tanileeningen bij de A.V.B.? Deze gezonde credietinstelling houdt n.l. rekening met de financieele omstandigheden van den tani.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan aanbevelen kennis te nemen van het stuk, opgenomen in „Het Volkscredietwezen'' van October 1940, pagina 559 t/m 572, handelende over „Leeningen van landbouwers voor aankoop van vee'' in het sawahgebied van het regentschap Krawang.

Ik vraag mij af, Mijnheer de Voorzitter: kan de tijd van landrente-inning voor de uitsluitend op landbouw aangewezen bevolking, niet samenvallen met de betaling van de schuld van den tani voor de bewerking van zijn bouwgrond aan de A.V.B.?

In den patjekliktijd, Mijnheer de Voorzitter, hebben de meeste tani's niet eens genoeg, om hun gezin in het leven te houden zonder hulp van buiten, van de loemboeng-dessa of de A.V.B. Als daarbij nog komt de betaling van de landrente, kan het niet anders of de tani zal worden gedwongen een leening aan te gaan voor de voldoening van de opgevorderde landrentebelasting.

Na het voorafgaande, behoef ik hier niet meer te betoogen, dat de landrente-inningsdienst gecoördineerd dient te worden met den dienst der welvaartsverzorging.

Mijnheer de Voorzitter! Deze twee voorbeelden kunnen met nog andere aangevuld worden, doch ik zal voorloopig hiermede volstaan. Wat baat het of de dienst der welvaartsverzorging zijn uiterste best doet voor meerdere welvaart van de bevolking, als andere regeeringsapparaten ondoordachte handelingen doen, met als gevolg het brengen van den tani in een armlastigen toestand?

De groote fout is deze, dat elke dienst zonder zich met andere diensten te verstaan zijn werk op eigen gelegenheid doet. Het lijdend voorwerp, — hier de tani — moet alsdan het gelag betalen.

Men kan mij het feit onder de oogen brengen, dat deze wijze van landrente-inning toch reeds van tempo doeloe in practijk wordt gebracht. Zeker, Mijnheer de Voorzitter, maar voor het jaar 1929 had de bevolking nog reserves achter zich en kon zij dus aan de verlangens van den belastingdienst, die meer op westerschen grondslag geschoeid was, voldoen, doch na de crisis-jaren brengt dit stelsel voor de landbouw-bevolking fatale gevolgen met zich.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot de bespreking van de handels-economische politiek van de Regeering. Beschouwing van de te volgen economische en handelspolitiek in de toekomst is ondenkbaar, omdat die toekomst afhankelijk is van de internationale politieke verhoudingen, en bovendien den invloed ondergaat van onnatuurlijke factoren, met name van de actieve economische politiek. Op den keper beschouwd, staat de geheele wereld, dus ook Indië, op haar kop. Ondanks de erkenning, dat een ruimer handelsverkeer een levensbelang is van de eerste orde, vaardigt de Regeering veel invoerrestricties van goederen uit met tot gevolg den tegenzet van het buitenland: vermindering van den invoer aldaar van de producten van onze binnenlandsche markt, alsmede van Nederlandsch fabrikaat. De Regeering tracht de eigen binnenlandsche markt op deze wijze te reserveeren voor de eigen productie alsmede voor die van Nederland, en tegelijkertijd den afzet op de buitenlandsche markten te verruimen. Onnoodig te verklaren, dat de meeste van deze enormiteiten niet met veel succes worden beloond. Deze reserveering van de binnenlandsche markt voor alles, wat hier op economisch gebied gepresteerd wordt, heeft tot resultaat, dat de buitenlandsche markten onze producten niet afnemen. Dit alles is het resultaat van de regeeringsinmenging, van regeeringsingrijpen en van een regeeringsdaad.

Het „Nieuws van den Dag'' heeft het typeerend gezegd, toen het het volgende beeld heeft voorgehangen van den

(Prawoto.)

werkelijken stand van zaken in den handel, — ik mag hier aan toevoegen, Mijnheer de Voorzitter, van den toestand op elk gebied van economische zorg:

„Hoe bijvoorbeeld, is thans de verhouding tusschen het Departement van Economische Zaken en den handel? Reeds sedert geruimen tijd is de zakenman in Indië geen zelfstandige figuur meer. In feite is hij zelfs geen koopman meer.

Als in de tijden van de Oost-Indische Compagnie is de ambtenaar — en dan speciaal die van het Departement van Economische Zaken — de koopman, de werkelijke koopman slechts zijn ondergeschikte.

Zonder medewerking van het Departement van Economische Zaken kan een koop van eenige beteekenis nauwelijks meer gesloten worden. Wat Economische Zaken niet wil dat mag ook de koopman niet willen. Hij is voor wat zijn transacties betreft, aan handen en voeten aan de opperkoopman van Economische Zaken gebonden. Het is hem dus veel waard, om met dien opperkoopman op voet van vriendschap te blijven."

Mijnheer de Voorzitter! Duidelijker kan de typeering van den toestand niet zijn. Van den gouden tijd van den „vrijhandel" is niets meer overgebleven. Men hoeft slechts kennis te nemen van de uitgebreide voorschriften op het gebied van de economische ordening, hoe bijvoorbeeld suiker, kapok, copra, koffie, rubber, thee, rijst, ja wat al niet, opgekocht worden, verhandeld moeten worden tegen een bepaalden prijs, hoe bepaald wordt hoeveel er geproduceerd moet worden enz. Men heeft slechts te herinneren aan de verordeningen, van restrictie-maatregelen, licentieering, de vaststelling van maximum- en minimum-prijzen; uit alles blijkt overduidelijk, dat de intellectueele leiders van landbouw, handel, nijverheid enz. zetelen op het departement van Economische Zaken met als helpers, van de laagste tot de belangrijkste functie, de ingezetenen, die men nu nog betitelt met den naam van landbouwers, industrieelen, handelaars enz. Hebben de landbouwers, industrieelen, handelaren en anderen niet genoten van de zegeningen van de Regeering, wanneer hun zaken eens verkeerd gingen? Millioenen worden aan het voedingsmiddelenfonds, kapok-, krosok-, copra- en andere centrale's besteed.

Thans is het zóó erg, dat van regeeringswege reeds is voorgeschreven wat wij eigenlijk officieel dienen te eten wanneer wij vitamine A volgens officieel recept willen nuttigen, en hoe wij met eenvoudige middelen voor de zoo gevreesde hongeroedeem-ziekte gespaard kunnen blijven.

De soort der consumptie en het gewicht worden tot in de kleinste details verzorgd.

In een artikel in de Locomotief las ik de resultaten van een onderzoek naar de oogziekten onder de bevolking in de omgeving van Sindanglaja en Patjet. Het had den onderzoekenden medicus sterk verbaasd dat op die plaatsen zooveel blinden te vinden zijn, de oorzaak zou zijn gebrek aan vitamine A in het lichaam van de patiënten. De verbazing van den onderzoeker berustte op het feit, dat de bevolking van Patjet en Sindanglaja zich bezighoudt met den tuinbouw en voornamelijk den groententeelt. Groenten bevatten veel vitamine A en daarom rees bij den onderzoeker de vraag, hoe zoo iets kon gebeuren. De conclusie van deze overpeinzing was, dat de Javanen, in het bijzonder de inwoners van Sindanglaja, niet graag groenten consumeeren.

Dit bericht wekte zoozeer mijn belangstelling, dat ik niet lang geleden mij de moeite heb gegeven, een plaatselijk onderzoek in te stellen naar dit eigenaardige verschijnsel. Bij navraag bleek mij, dat de ziekte niet veroorzaakt werd door een onjuiste menusamenstelling, doch dat de oorzaken zuiver van ecenomischen aard zijn, n.l. dat alle eenigszins verkoopbare groenten uitgevoerd worden naar Batavia en omstreken en de minder verkoopbare op de plaatselijke markt worden verkocht. De groentenplanter stelt zich tevreden met het afval van zijn product. Dit is dus een bewijs voor mijn stelling, dat de tani groenten plant en toch geen groenten eet, slachtvee fokt en bijna geen vleesch consumeert e.d.

Daarom, Mijnheer de Voorzitter, sta ik zeer sceptisch tegenover de regeeringsverklaring van verleden jaar, dat de hongeroedeem in het Bodjonegorosche bestreden zou kunnen worden door het aanbevelen van het door de chemisten vastgestelde menu, voornamelijk bestaande uit groenten en dat daarom het bestuur en de dienst van den Landbouw de bevolking trachten over te halen, groenten op de pekarangan te planten. Ik sta daar sceptisch tegenover, Mijnheer de Voorzitter, omdat, wanneer de bevolking van Bodjonegoro de consumptieproducten wil nuttigen welke ze thans heeft, zij zal gaan behooren tot de goedgevoede ingezetenen in dit land. Immers, het grootste deel van de karbouwen, die naar West-Java worden uitgevoerd komt uit Bodjonegoro. Ook slachtvee, dat de vleeschconsumenten van in het Madioensche van vleesch voorzien, komt meestal uit het Bodjonegorosche. Toch vindt men ook daar de hongeroedeem-ziekte.

Neen, Mijnheer de Voorzitter, zoo niet alle volksziekten, dan toch de meeste daarvan worden veelal veroorzaakt door ondervoeding en daardoor is de bevolking daar dus meer vatbaar voor besmetting met alle mogelijke ziekten dan elders. Daarom dienen dan ook alle handelingen der Regeering in dit opzicht zich te richten op de bestudeering van dit allesbeheerschende vraagstuk, dat kan worden samengevat in de volgende woorden: Geeft de bevolking genoeg voedsel, geef haar meer welvaart, en komt eerst daarna met de volksziektenpilletjes van den D.V.G.; niet omgekeerd.

Tot slot nog een en ander met betrekking tot de maatregelen inzake de economische aangelegenheden in grooter verband. De huidige gang van zaken op economisch terrein wordt, zooals ik zooeven zeide, is in alle geledingen door regeeringsbemoeienis beheerscht. Alles grijpt zóó in elkaar, dat men hier gerust kan spreken van een economische ketting, welker schakels niet zoo maar weggewerkt kunnen worden, of verwisseld zonder schade toe te brengen aan het economische leven van de ingezetenen dezer landen. Uit dit alles kan de conclusie worden getrokken, dat alleen de Regeering kan beoordeelen, of een economischen maatregel misschien in zijn toepassing niet schadelijk kan zijn voor bepaalde economische objecten. Dit proces kan niet anders leiden dan tot een trustvorming van het nationale bedrijfsleven onder leiding der overheid. Voorbeelden daarvan in deze landen zijn de Kapokcentrale, de Bond van Kapokfabrikanten, het Voedingsmiddelenfonds en de Bond van Rijstpellerijen. Verder heeft men dan de Batikbond, de Strootjesbond en wat al niet meer. Deze trust, of kartels (bonden van de vele bedrijven) zullen streven naar een hooghouden van het prijspeil van hun goederen. Dit wat betreft den stand van zaken bij onze nationale bedrijven en industrie.

De consumptiegoederen uit het buitenland zijn door de landencontingenteeringen en de invoerbarrières in dit land ook duurder geworden. Door de landencontingenteeringen worden immers goederen niet altijd betrokken uit landen met de laagste productiekosten. Daardoor worden de prijzen van de consumptiegoederen in dit land onnatuurlijk hoog, en dit veroorzaakt een vermindering van de koopkracht van de home-consumenten.

De vermindering van de koopkracht is voor de betere, economisch sterke consumenten minder voelbaar, doch de economisch zwakkeren zijn het, die alweder het gelag moeten betalen. Verarmingsverschijnselen onder de economisch zwakkeren traden op na de geweldige crisis in de achter ons liggende jaren, zeer verergerd door het gebreidelde en het gereglementeerde economische leven.

Ik zou, in verband daarmede, de Regeering ten overvloede willen verzoeken bij de handelseconomische besprekingen met de Japansche economische commissie ook te rade te gaan met de belangen van de consumenten, die zeer goedkoope verbruiksgoederen noodig hebben, in verband met hun zeer krap huishoudelijk budget. Dure consumptiegoederen vermin-

(Muh. Yamin.)

deren de koopkracht van de consumenten, brengen verarming in het land en veroorzaken meer werkloosheid in de maatschappij.

Mijnheer de Voorzitter! Eén van de wijze woorden van den grooten econoom, Mr. Trip, in dit verband luidt:

„dat de macht van de overheid ver reikt, doch te dwingen tot een grooter verbruik, bij ontstentenis van de middelen der verbruikers, ligt buiten hare grenzen."

Het zou misschien interessant zijn als de Regeering zou willen overgaan tot het houden van een nauwgezette enquête betreffende de werking van de bedrijfsreglementeering, de contingenteeringsmaatregelen en andere economische maatregelen van de Regeering onder de consumenten van genoemde verbruiksgoederen, zooals de Regeering een half jaar geleden ook een enquête over de reglementeeringsmaatregelen hield onder de gereglementeerde bedrijfstakken.

De heer **Muhammad Yamin**: Toean Voorzitter! Pembitjaraan dalam persidangan oemoem Dewan Ra'jat pada waktoe ini djaoeh lainnja dari pada jang soedah-soedah. Pembitjaraan dahoeloe teroetama ditoedjoekan kepada Pemerintah, Ra'jat Indonesia dan Staten-Generaal jang mewakili Ra'jat Belanda. Semendjak 10 Mei 1940 soeara Ra'jat Belanda hampir tidak terdengar lagi, sedangkan perhoeboengan antara Indonesia dengan parlement itoe mendjadi poetoes belaka. Walaupoen demikian perkataan jang di oetjapkan dalam Dewan Ra'jat kiranja tidak akan berkoerang harganja, karena dengan naik pangkatnja Volksraad oléh desakan keadaan, maka perkataan jang dikeloearkan djadi bertambah poela harganja, apalagi kalau dapat terdengar sampai keloear seperti perhoeboengan Indonesia dengan doenia-internationaal.

Pemandangan-oemoem tentang kedoedoekan Indonesia pada waktoe ini lebih dahoeloe telah dipengaroehi oleh beberapa aliran politik sebeloem peperangan doenia petjah; pemandangan itoe memang bertambah-tambah poela djelasnja setelah Eropah-Barat bertempoer dengan hebatnja. Dan sesoedah 10 Mei 1940 beberapa masaälah, baik tentang perhoeboengan antara negeri Belanda dengan Indonesia, ataupoen tentang tjita-tjita Pergerakan Ra'jat, bertambah djelas kelihatannja, apalagi karena beberapa tjita-tjita dengan sendirinja soedah mendjadi sampai. Semoeanja ini menjatakan, bahwa pemandangan Pergerakan Ra'jat Indonesia sanggoep melihat kedepan dengan lebih terdahoeloe dari pada pendirian atau aliran golongan lain-lain.

Pertempoeran doenia di Eropah-Barat dan djatoehnja tanah Belanda tidaklah sekali-kali dapat memperhentikan atau mengoendoerkan beberapa soal politik, melainkan Indonesia memberi kesempatan dan kepastian jang loeas oentoek mendesak doenia dan Pemerintah, soepaja sekarang djoea disampaikan segala tjita-tjita Ra'jat. Pemandangan Indonesia pada waktoe ini djaoeh lebih terang dan lebih loeas dari pada dahoeloe, dan dari sehari-kesehari tampaklah dengan djelasnja, bahwa kedoedoekan Indonesia akan dan soedah beroebah. Djikalau tidak kita jang mengoebahnja, maka perhoeboengan internasional tentoelah akan tetap mendesaknja, karena soal Indonesia telah berapa lamanja soedah mendjadi sebagian dari pada politik doenia.

Oleh sebab itoe dapatlah saja menghargakan perkataan Gouverneur-Generaal waktoe memboeka Dewan Ra'jat ini pada tanggal 15 Juni 1940:

„Wordt op ons doen en denken een zware last gelegd door de zorgen om het heden, weinigen onzer zullen niet tevens aandacht geven aan wat vóór ons ligt. Wij vragen wat het bestel der dingen zijn zal, wanneer het geweld ten einde en het moederland bevrijd zal zijn. Na het machtig hedendaagsch gebeuren, dat de wereldorde beven doet, zal de samenleving noodwendig in vele aspecten anders zijn dan voorheen. Wat geestelijk en stoffelijk, staatkundig, economisch en sociaal dooreengeworpen is, keert niet in dezelfde orde op zijn plaats terug. Het verleden zal vele zijner waarden doorgeven aan de toekomst, maar zij zullen in een ander kader staan. Heroriëntatie zal in menig opzicht en overal ter wereld een vereischte zijn niet slechts voor hen, die zich vleiden dat het bestaande blijven kan, maar tevens voor degenen, die — naar verandering strevend — aan hun verlangen reeds vorm gegeven hadden." (Handelingen 1940—1941, blz. 6).

Salinannja:

„Sedang perboeatan dan fikiran kita terganggoe oléh kemoeskilan zaman sekarang, tidak sedikit poela jang menoempahkan perhatiannja kepada segala benda jang di hadapan kita. Terbitlah pertanjaan dalam hati kita, bagaimanakah soesoenan jang akan datang, djikalau keboeasan soedah habis dan negara Belanda soedah merdeka. Sesoedah kedjadian-kedjadian jang berlakoe dengan gagahnja pada waktoe ini, dan jang menggojangkan soesoenan doenia, tentoelah pergaoelan hidoep terpaksa akan berlainan dalam beberapa hal dari pada soesoenan sebeloemnja. Segala jang roentoeh, baik rochani dan djasmani, ataupoen politik, ekonomi dan sosial, tidak akan tersoesoen kembali seperti dahoeloe. Zaman dahoeloe akan memberikan harga jang bernilai kepada hari jang akan datang, tetapi menoeroet ikatan jang baroe. Penjelidikan baroe tentoelah dalam beberapa hal dan dimana-mana akan bergoena sekali, tidak sadja oentoek orang jang mengharapkan soepaja jang ada akan tetap sadja, melainkan djoega bagi mereka jang hendak berkemadjoean, karena lebih dahoeloe soedah memberi bentoek jang djelas kepada tjita-tjita jang diingininja."

Menoeroet pemandangan Pemerintah sendiri, tata-negara dan masjarakat Indonesia berkat pengaroeh international mesti akan beroebah, akan berlainan dari pada dahoeloe, dan akan mendapat soesoenan baroe. Kalimat ini dioetjapkan oleh Pemerintah jang soedah ada pengalamannja kepada pergerakan Indonesia dan setelah mengalami roentoehnja beberapa keradjaan. Besar harapan kami, djikalau sekiranja perkataan Pemerintah itoe dioetjapkan dengan keberanian dan diramalkan dengan segala keichlasan. Karena djikalau perkataan itoe tidak didorongkan oleh soeatoe keichlasan kepada kemadjoean Indonesia dengan memindahkan kekoeasaan kepada jang terperintah, dan djikalau tidak bersandarkan kepada peroebahan jang berarti dalam lapangan politik, sosial dan ekonomi, maka oetjapan itoe tidaklah poela bédanja dengan perkataan-perkataan Gouverneur-Generaal Graaf van Limburg Stirum pada tanggal 18 November 1918, jang berisi perdjandjian jang tidak ditepati.

Walaupoen Pemerintah soedah dapat memandang peroebahan jang akan datang dan dapat poela memastikan kira-kira apabila datangnja, masih gelap baginja roepa dan tjara peroebahan jang akan dilakoekan; Pemerintah djoega menolak djikalau peroebahan itoe sekarang ini djoega dilakoekan. Ringkasnja apa jang didjandjikan Pemerintah dengan tangan kanan, dengan segera diambil kembali oleh tangan kiri. Pendirian itoe kami bantah dan kami sesalkan.

Menoeroet Grondwet 1938 dan Indische Staatsregeling 1925, maka soesoenan keradjaan Belanda dapatlah diringkaskan dengan menjeboetkan Pemerintah Agoeng (Opperbestuur) dengan Staten-Generaal ditanah Belanda, serta Pemerintah Oemoem (Algemeen bestuur) dan Dewan Ra'jat di Indonesia. Sampai kepada tanggal 10 Mei 1940, maka boekan sedikit harapan dan oesaha politik hendak memasoekkan poetera Indonesia kedalam Parlement Belanda dan kedalam Raad van State, dan beroelang-oelang pengharapan dikemoekakan hendak meng-indonesiakan Déwan Hindia, departementen dan hendak meloeaskan Déwan Ra'jat, baik tentang banjaknja anggota Indonesia ataupoen tentang hak politik badan perwakilan itoe. Segala tjita-tjita ini semoeanja mendjadi soeara

(Muh. Yamin.)

jang terboeang sadja, sampai kepada hari masoeknja bangsa Djerman kenegeri Belanda. Kemoedian timboellah peroebahan jang merombak soesoenan keradjaan seperti terseboet diatas, dan perombakan ini adalah mendjadi boekti, bahwa soesoenan Grondwet 1922 dan Indische Staatsregeling 1925 tidak begitoe koeat menentang serangan dan desakan dari loear.

Dalam beberapa perkara terboekti, bahwa kedoedoekan Pemerintah Belanda tertoedjoe Indonesia pada waktoe ini tidaklah lagi menoeroet kemaoean oendang-oendang.

Pertama: Seloeroeh Staten-Generaal (fasal 81—129 Grondwet 1938) tidak beperhoeboengan lagi dengan Pemerintah Agoeng di Londen, dan Pemerintah Oemoem di Indonesia. Oléh keadaan ini maka tanah Indonesia diperintah tidak dengan koeasa ra'jat Belanda lagi, karena soesoenan keradjaan jang menjingkirkan Parlement boekanlah kemaoean Ra'jat Belanda, seperti jang tertoelis didalam oendang-oendang keradjaan.

Kedoea: Beberapa pihak memang berasa beroentoeng, bahwa Pemerintah Agoeng dapat berpindah keloear negeri, soepaja sanggoep mendjalankan kekoeasaan dari Londen. Berhoeboengan dengan perpindahan ini Pemerintah memberi keterangan dalam persidangan College van Gedelegeerden tanggal 20 Mei 1940:

> „Tegen het feit, dat de feitelijke verblijfplaats van de Nederlandsche Regeering tijdelijk naar Londen moet worden overgebracht, levert het bepaalde in artikel 21 der Grondwet, dat de zetel der Regeering aan het territoir van het Rijk in Europa verbindt, geen bezwaar" (Handelingen C.v.G. 1939—1940).

Salinannja:

> „Grondwet fasal 21, jang memperhoeboengkan kedoedoekan Pemerintah dengan daerah keradjaan di benoea Eropah, tidaklah menghalangi tempat kediaman Pemerintah Belanda terpaksa dipindahkan oentoek sementara waktoe kekota Londen."

Keterangan Pemerintah ini tidaklah bersoea dalam kalimat dan perkataan Grondwet fatsal 21, jang dengan pasti melarang:

> „In geen geval kan de zetel der Regeering buiten het Rijk worden verplaatst." (Art. 21, lid 2.)

Salinannja:

> „Kedoedoekan Pemerintah tidak boleh sekali-kali dipindahkan keloear keradjaan." (Fasal 21, ajat 2.)

Perbédaan antara tempat tinggal jang sebenarnja (feitelijke verblijfplaats) dengan tempat kedoedoekan (zetel) tidaklah setoedjoe dengan keadaan jang berlakoe dan tidak setoedjoe dengan kemaoean Grondwet. Djoega sadjarah akan membantah keterangan Pemerintah itoe, begitoe poela pengarang seperti Buys, Sybenga, Colenbrander, de Savornin Lohman, dan Struyken. Berhoeboengan dengan Grondwet fasal 2, djoega kedoedoekan Pemerintah tidak boleh dipindahkan ketanah djadjahan.

Ketiga: Atoeran wet tidak dapat diperboeat lagi setjara semestinja, sedangkan dalam soesoenan-negara wet itoe mendjadi soeatoe tiang jang tidak dapat dihilangkan. Begrooting tahoen 1940 tidak lagi diterima oleh Staten-Generaal, melainkan menoeroet Staatsblad 1940 No. 294 disjahkan sadja oleh Seri Ratoe di London, dengan timbangan:

> „Overwegende, dat ingevolge artikel 104 Indische Staatsregeling de besluiten van den Gouverneur-Generaal houdende vaststelling van de Algemeene begrooting en de Aanvullende begrootingen van Nederlandsch-Indië, om te kunnen werken, goedkeuring bij de wet behoeven en dat in de huidige buitengewone omstandigheden die goedkeuring alleen door Ons kan worden verleend."

Salinannja:

> „Menimbang, bahwa menoeroet Indische Staatsregeling fasal 104 segala poetoesan Gouverneur-Generaal oentoek pengoeatkan Begrooting-Oemoem dan Begrooting tambahan, soepaja dapat didjalankan, memboetoehkan pengesjahan dengan soeatoe wet, dan mengingat, bahwa dalam keadaan jang loear biasa ini pengesjahan itoe hanjalah oleh Kita dapat dilakoekan."

Keempat: Pemerintah disini tidak berhoeboengan dengan Minister jang bertanggoeng djawab kepada parlement dan dapat berhoeboengan dengan Opperbestuur di Londen, jang dapat berlakoe dengan sempoerna dan setjara Grondwet.

Kelima: Indische Staatsregeling fasal 93 dan 183 dipakai oleh Pemerintah disini dengan perbantoean Dewan Rakjat, pada hal fasal-fasal itoe memestikan pemberi tahoean dengan segera kepada Staten-Generaal. Sjarat ini tidak berlakoe, sedangkan atoeran oendang-oendang soedah menjoesoen dengan djalan jang pasti.

Keterangan-keterangan diatas dengan moedah dapat ditambahi dengan jang lain, dan semoeanja memberi kesimpoelan, bahwa status Indonesia semendjak tanggal 10 Mei 1940 soedah beroebah. Tidak ada lagi keadaan jang berdasarkan oendang-oendang: status de jure soedah hilang, dan berganti dengan status de facto. Pendapatan ini berlawanan dengan keterangan Pemerintah, bahwa:

> „de internationale status van deze gewesten is sinds 10 Mei niet veranderd, behoudens dat zij als deel van het Koninkrijk mede betrokken zijn in den oorlog met het Duitsche Rijk." (Handelingen 1940—1941, p. 4.)

Salinannja:

> „Selainnja dari pada mendjadi sebagian dari pada Keradjaan jang berperang dengan keradjaan Djerman, maka status international daérah kita ini semendjak tanggal 10 Mei tidaklah beroebah."

Sebab itoelah maka perkataan-perkataan jang dikeloearkan oléh Djepang dan Amerika oentoek mempertahankan status quo tanah Indonesia bagi Rakjat Indonesia tidak ada artinja, dan dalam beberapa hal kami tjoerigai. Kita tidak dapat berbalik kedjaman dahoeloe, sebeloem 10 Mei, dan status Indonesia bertoekar dari sehari kesehari. Status quo jang sekarang berlainan dengan status besok harinja; semoeanja soedah bergojang, dan soedah roentoeh, segalagalanja mendjadi keadaan jang de facto. Sekadar perkataan status quo itoe berarti dan berisi perhoeboengan djadjahan atau soeatoe koloniale status, maka politiek itoe kita tolak dengan sekeras-kerasnja, karena tidak setoedjoe dengan keadaan jang njata dan berlawanan poela dengan kemadjoean negara setjara demokrasi.

Pemandangan oemoem ini — seperti telah dikatakan diatas — memakai dasar, bahwa soesoenan-negara mestilah beroebah pada waktoe ini djoea. Djoega Pemerintah tidak menolak pendirian ini, seperti ternjata dalam pidato-pemboekaan tanggal 15 Juni 1940 dan dalam afdeelingsverslag:

> „Uitdrukkelijk werd daarentegen gesteld, dat het bij de evolutie van de maatschappij op bepaalde tijden geboden kan zijn, de staatsrechtelijke structuur op haar grondslagen te toetsen en dat de huidige oorlog veranderingen, waarschijnlijk zelfs ingrijpende in de wereldconstellatie te weeg zal brengen, welke een heroriëntatie in menig opzicht noodzakelijk zullen maken."

Salinannja:

> „Dengan pasti dikemoekakan, bahwa sewaktoe-waktoe dalam kemadjoean masjarakat perloe djoegalah soesoenan-negara dioedji dasar-dasarnja; seteroesnja dikemoekakan djoega, bahwa peperangan sekarang akan merobah soesoenan-doenia, barangkali dengan soenggoehsoenggoeh benar, dan perobahan ini tentoe mendesak pemeriksaan dalam berapa hal."

Walaupoen Pemerintah jakin akan adanja peroebahan-peroebahan politik, tetapi menolak kalau peroebahan itoe sekarang dilakoekan. Tidak sekarang, melainkan baroe sesoedah perang akan dipikirkan lebih masak atau dengan perkataannja sendiri:

(Muh. Yamin.)

„Wat in dezen voor de geheele menschheid geldt, geldt met name ook voor ons. Zoo zal ook binnen de grenzen van het Koninkrijk, waar bovendien belangrijke organen voorshands van invloedsoefening zijn uitgesloten, gedachtenwisseling over verscheiden denkbeelden tot wijziging van staat en maatschappij beter kunnen rusten, tot in nàoorlogsche omstandigheden de inzichten wederom getoetst, zoo noodig aangepast en tot nieuwe klaarheid gekomen zijn."

Salinannja:

„Segala apa jang berlakoe tentang ini bagi seloeroeh kemanoesiaan, berlakoe djoega bagi kita. Begitoe poelalah hendaknja lebih baik dalam batasan keradjaan, tempat beberapa badan jang berarti tidak dapat bekerdja oentoek sementara waktoe, lebih baik segala pertoekaran fikiran tentang bermatjam-matjam pemandangan oentoek merobah negara dan masjrakat diperhentikan lebih dahoeloe, sehingga pendirian itoe dapat dibanding, kalau perloe disesoeaikan dan diperterang sesoedah perang selesai."

Dan afdeelingsverslag memberi doea alasan, mengapa Pemerintah berpendapatan begitoe: Pertama: karena hendak diperiksa lebih dahoeloe roepa dan matjam demokrasi jang mana hendak dilakoekan. Kedoea: karena peroebahan negara memperloekan peroebahan Grondwet dan Indische Staatsregeling, sedangkan Staten-Generaal tidak berdaja apa-apa. Menoeroet fikiran saja kedoea alasan ini tidak begitoe koeat, apalagi kalau Pemerintah maoe memandang lebih djaoeh dan lebih dalam.

Sebeloem peperangan permintaan Rakjat bagi peroebahan jang berarti soedah terdengar dengan njaringnja, dan peroebahan itoe sedjak tahoen 1918 soedah didjandjikan, dan dalam Grondwet 1922 soedah tersoerat mendjadi kewadjiban bangsa Belanda jang berdiri dibelakang Staten-Generaal. Setelah peperangan petjah dan negeri Belanda roentoeh, permintaan itoe bertambah keras dan peroebahan makin lebih bergoena.

Pertama-tama pada waktoe ini tentoelah lebih terasa oléh Pemerintah oentoek mempertahankan negara Indonesia dan oentoek menimboelkan negara Belanda, dan soepaja Rakjat Indonesia berdiri dibelakang Pemerintah. Tjara pemerintahan ini disoesoen dari loear dan sekali-kali tidak berasal dari pangkoean Rakjat sendiri; didalamnja tidak ada tempat baginja. Indonesia diperintah olèh segenggam orang Belanda dan pemerintahan dilakoekan menoeroet faham sipemilih di-Europah. Soesoenan pemerintah itoe telah toea, karena dalam garis jang besar-besar masih tetap seperti tahoen 1854. Didalamnja tidak ada kegirangan, lepas dari pada segala pertanggoengan djawab. Soeatoe keanehan dalam hal ini, jaitoe Pemerintah menjingkirkan Rakjat Indonesia dalam oeroesan oemoem, Rakjat jang diharapkan oentoek mempertahankan negara. Soenggoehlah terdengar soeara kesetiaan, tergambar keloear perasaan loyaal dari golongan jang disoesoen lebih dahoeloe, tetapi keadaan jang seperti itoe boekanlah djambatan jang boleh dipakai oentoek mentjapai keselamatan waktoe peperangan dan tidak boleh diharap oentoek pembawa kita kehari jang akan datang. Dalamnja tidak ada kegirangan dan kegembiraan, tak ada pertanggoengan djawab, dan tak dapat dipakai oentoek mendjalankan oesaha pertahanan negara. Rakjat Indonesia jalah Rakjat jang berasa ketjèwa dalam segala hal. Dari sehari-kesehari perasaan itoe bertambah diloekai oléh pengalaman jang bertambah pahit.

Tetapi walaupoen bagaimana djoea, masih dapat menjoesoen Ra'jat jang toedjoeh poeloeh miljoen itoe dalam soeatoe soesoenan negara. Kegembiraan masih dapat ditimboelkan dengan sekedjap mata, asal ada kepertjajaan jang penoeh kepada Ra'jat jang tenteram.

Dirikanlah dengan segera soeatoe pemerintahan jang berasal dari pangkoean Rakjat jang dipertjajai, dan soesoenlah soeatoe badan permoesjawaratan tempat wakil-wakilnja menerima pertanggoengan djawab dari Pemerintah itoe. Soesoenan ini tidak nanti, melainkan sekaranglah hendaknja dilakoekan oentoek mengoengkoeng segala Rakjat dengan segala keichlasan hati dan kedjoedjoeran. Pemandangan dan sikap internationaal tertoedjoe Indonesia akan berlainan dari pada sekarang, djikalau terboekti Rakjat dengan langsoeng soedah dalam organisatie negara. Dikeliling andjoeran ini timboelkanlah dan lakoekanlah peroebahan-peroebahan jang lain.

Inilah jang dimintak olèh Rakjat, dan boekannja soeatoe commissie-Visman, jang hanja oentoek mempeladjari beberapa soal politik dan jang tidak terikat memadjoekan andjoeran atau oesoel oentoek peroebahan negara. Pekerdjaan komisi ini jang terdiri semata-mata atas ambtenar-ambtenar dipoelau Djawa, tentoelah ada djoega goenanja, tetapi antara kemestian peroebahan negara dengan pekerdjaan jang diperintahkan kepadanja tidak adalah soeatoe perhoeboengan jang njata. Komisi itoe tidaklah oentoek memboektikan tjita-tjita Indonesia, dan dari asalnja memang soedah berdiri diloear lapangan-politiek Indonesia.

Timboel dan naiknja negeri Belanda kembali tidak dapatlah diharapkan dengan sembojan atau perkataan, dan tidak dapat diharapkan kepada Pemerintah Agoeng dikota London sadja. Selainnja oesaha-sendjata, maka oesaha-politiklah jang akan mengangkat negara Belanda kembali. Dalam kedoea lapangan maka tanah dan negara Indonesialah jang dapat berdaja dalam seloeroeh keradjaan oentoek menjampaikan oesaha jang doea itoe. Itoelah sebabnja maka dari sekarang negara Indonesia mesti disoesoen menoeroet soesoenan baroe, setoedjoe dengan dasar demokrasi. Oentoek kepentingan negara Belanda dan Indonesia haroeslah kini djoea soesoenan itoe dilakoekan, karena soesoenan negara jang baik dan Rakjat jang berpemerintah national memanglah perkakas jang sekoeat-koeatnja oentoek mendjalankan oesaha politik dan toedjoean politik dalam soesoenan-doenia jang akan datang. Siapa jang soenggoeh-soenggoeh hendak bekerdja oentoek mengangkat negara Belanda, haroeslah lebih dahoeloe memperbaiki Indonesia sebagai sebagian dari keradjaan, jang berdiri diloear perdjoeangan sendjata.

Dalam pemandangan ini maka militie-Indonesia mendapat tempat jang tertentoe; Rakjat Indonesia maoe dan siap, memakai sendjata oentoek bertentangan dengan moesoeh, asal sadja Rakjat itoe mengetahoei lebih dahoeloe, bahwa sendjata jang dipakainja disediakan oentoek mempertahankan tanah-airnja dan pemerintahan jan timboel dari pangkoeannja sendiri. Militie Indonesia jalah sebagian dari pada badan perwakilan dan pemerintahan jang bertanggoeng djawab. Militie setjara lain jalah oempan peloeroe jang memboenoeh diri sendiri.

Pemerintah Indonesia hendaklah berhati berani dan bekepertjajaan kepada diri sendiri oentoek melakoekan peroebahan jang dimintak oemoem. Seri Ratoe Wilhelmina telah memberi koeasa jang seloeas-loeasnja kepada Gouverneur-Generaal oentoek bersikap merdèka, karena seroean kepada Rakjat Indonesia soepaja berdiri disekeliling Radja-moeda (schaart U om den Landvoogd!) adalah berarti haroes berdiri satoe persatoe dan berdiri dalam ikatan soesoenan negara. Jang pertama soedah dilakoekan, dan jang kedoea baroe dapat berlakoe, djikalau Indonesia soedah berbadan perwakilan sempoerna dan berpemerintahan bertanggoeng djawab. Perkataan Seri Ratoe itoe meringankan oesaha jang berat, dan mengandoeng pesanan atau soeroehan politiek jang haroes dikerdjakan oléh pemerintah oemoem jang mendapat kepertjajaan dan kekoeasaan oemoem.

Bangsa Indonésia mendengar dengan gembira bahwa peperangan doenia dimoelai oleh Inggeris melawan Djerman oentoek memperlindoengi badan-badan dan hak democratie. Kesoenggoehan Chamberlain dan Churchill oentoek perdjoeangan ideal ini diterima bangsa Indonesia jang tidak merdeka dengan hati jang gembira dan semangat jang baik. Lebih gembira lagi, hati Rakjat, bahwa bangsa Belanda membetoelkan sikap Inggeris itoe.

(Muh. Yamin.)

Tetapi pertahanan dasar ini ada kalanja kami toeroeti dengan perasaan tjoeriga. Ketjoerigaan ini berasal dari pada soeatoe kejakinan, djikalau sekarang perdjoeangan Inggris oentoek demokrasi hanja semata-mata oentoek kepentingan Eropah, dan tidak oentoek kepentingan India jang tidak merdeka. Pada hari jang belakang ini bangsa Asia bertambah tjoeriga lagi, setelah Pergerakan India mengorbankan Vinoba dan pengandjoer Pandit Javaharlal Nehru sebagai protest, bahwa perdjoeangan Eropah boekanlah oentoek memboektikan dasar demokrasi ditanah India. Oléh sebab itoe hilangkanlah perasaan tjoeriga Indonesia dengan boekti jang njata, bahwa soenggoeh-soenggoeh bangsa Belanda tidak sadja maoe menerima hasil perdjoeangan demokrasi oentoek kebangoenan negeri Belanda jang tenggelam itoe, melainkan djoega siap oentoek memberi kemerdékaan kepada bangsa Indonesia.

Berhoeboengan dengan pembitjaraan tentang permintaan-permintaan politiek, maka adalah doea fasal jang perloe djoega saja kemoekakan.

Pertama: Tentang oeroesan pemboeangan Pemerintah tidak menimboelkan harapan apa-apa, melainkan memperlihatkan sikap jang keras. Dengan tidak memberi alasan soeatoe djoea, maka Pemerintah berpendapatan:

1e menolak menghapoeskan pemboeangan Digoel-oedik
2e tidak pertjaja bahwa Pemerintah akan mendapat kawan, djikalau orang Digoel dimerdékakan
3e Ir. Soekarno dipemboeangan dinegeri Bengkoelen tidak dimerdékakan.
4e kaoem terpeladjar di Digoel tidak akan dipindahkan ketempat lain.

Tindakan dalam keempat fasal ini menjatakan sikap jang lebih keras dari pada dahoeloe, rata-rata menambah loekanja hati orang boeangan dan memperdalam djoerang antara pemerintah dengan jang terperintah. Pemerintah roepa-roepanja memandang orang boeangan ini seperti orang hoekoeman, boekannja orang politiek jang berkejakinan politiek. Dalam politiek oedara bertoekar[2]; sekarang lawan, bésok mendjadi kawan. Perasaan dendam tidaklah disana letaknja. Pemboeangan Digoel sedjak semoelanja soedah salah. Indische Staatsregeling fasal 37 memestikan pemboeangan pada soeatoe tempat jang tertentoe, dan boekannja hoetan rimba dan rawa seperti Digoel; kemoedian pemboeangan itoe moela-moelanja dioentoekkan bagi orang jang tersangka kominis dan oentoek sementara, tetapi sekarang Digoel telah mendjadi tempat pemboeangan oemoem dan lamanja soedah tigabelas tahoen, djadi boekan sementara lagi.

Pemerintah tidak pertjaja akan mendapat kawan, karena pengalamannja ada lain; jang sebenarnja pengalaman itoe sesoedah 10 Mei beloem ada terboekti dan Pemerintah sampai sekarang beloem insjaf, bahwa dalam kalangan bangsa Europahlah terdapat lawan jang lebih berbahaja, dan golongan ini poelalah jang mendapat tindakan Pemerintah jang lebih énténg. Djoega Ir. Soekarno tidak dimerdékakan, pada hal pengandjoer ini dalam tindakan dan beberapa karangannja sangat berpihak kepada democratie dan agama Islam, jang kedoea-doeanja berlawanan dengan faham nazisme dan fascisme. Boekti apakah lagi jang dinanti-nanti oentoek memerdékakan Ir. Soekarno, atau akan ditoenggoekah badannja sampai lemah dan toea seperti dokter Tjipto Mangoenkoesoemo, jang telah dimerdékakan itoe.

Kemoedian Pemerintah tidak berpendapatan, bahwa kaoem terpeladjar mesti diasingkan dari Digoel, sebabnja djoega oléh karena mengingat ongkos. Alasan ini tidak adil, karena Pemerintah sampai sanggoep mengeloearkan ongkos oentoek pengikoet N.S.B. jang telah berchianat kepada Pemerintah dan disediakan oeang oentoek orang Djerman ditempat jang séhat, orang Djerman jang meroentoehkan negeri Belanda. Saja tidak mengerti mengapa anggota Permi, Partindo, d.l.l. mendapat pengalaman jang djaoeh berlainan dari pada golongan terpeladjar, baik orang Indonésia ataupoen Europah jang soedah berchianat kepada Belanda.

Bagaimana djoega, Rakjat Indonesia berpendapatan, bahwa sikap Pemerintah dalam keempat fasal diatas akan diterima dengan perasaan sajang, kesal dan penjesalan ini pada tempatnja.

Tentang perekonomian tjoekoeplah djikalau dikemoekakan satoe-doea pemandangan. Pertama-tama jang berhoeboengan dengan perdagangan internationaal; oesaha Pemerintah oentoek memasoekkan orang Indonesia mendjadi importeur dan exporteur kita hargakan dan disamboet orang dagang dengan senang. Oesaha ini masih sederhana dan terlaloe ketjil; pada tempatnja pembitjara bertanja, apakah Pemerintah siap mengadakan rantjangan tentang itoe, setelah diperiksa lebih dahoeloe djalan-djalan jang dapat ditempoeh oleh orang Indonesia dan setelah memboeka pintoe jang lebih loeas dalam lapangan politik contingenteering dan licentieering.

Soal jang lain berhoeboengan dengan kopi dan kopra. Pembitjaraan mengandjoerkan soepaja Koffiefonds menentoekan harga kopi robusta 15% triage 1ste Emmahaven, karena dengan harga Telokbetong *f* 8 seratoes kg perdagangan tidak dapat bekerdja dan harga jang ditentoekan itoe bagi Minangkabau terlaloe rendah.

Harga kopra oentoek daerah Soematara Tengah harap ditentoekan djoega, seperti jang didjandjikan Pemerintah tentang soal jang lain, nanti akan dibitjarakan dalam bagian lain.

Sampai disini boléhlah pembitjaraan saja toetoepi. Perdjoeangan doenia waktoe ini jalah perdjoeangan antara démokrasi dengan anti-demokrasi, atau antara fascisme dengan contra-fascisme. Dalam perdjoeangan ini njatalah negeri Belanda, Belgia, Perantjis, dan lain-lainnja telah djatoeh, kalah dalam perdjoeangan sendjata atau melakoekan kekerasan. Sampai sekarang jang mendapat kemenangan tertoedjoe keradjaan terseboet jalah keradjaan fascisme, atau Djerman-Naziïsme. Bagaimana djoega kemenangan democratie pada hari jang akan datang, pada waktoe ini ternjata bahwa soesoenan keradjaan Belanda dan democratie Belanda tidak dapat bertentangan dengan serangan[2] dari loear. Keadaan ini menimboelkan peladjaran dan pemandangan kepada perhoeboengan negeri Belanda dan Indonesia. Tanah Belanda roentoeh oleh kelaliman Djerman, dan perhoeboengan dengan Indonesia sebagai tanah-djadjahan poetoes dengan sendirinja.

Jang pertama teranglah tidak sepatoetnja, jang kedoea memberi kerangka oentoek soesoenan Indonesia jang akan berlakoe. Berbalik kepada zaman sebeloem 10 Mei 1940 tentoe tidak dapat, dan menantikan sampai segala faham dan soesoenan-negeri fascisme dan naziïsme hilang dan berganti dengan demokrasi Inggeris djoega tidak boleh: kemadjoean demokrasi mestilah dari sekarang dilakoekan dan diberi berbekas. Demokrasi oentoek keradjaan-keradjaan jang kalah, demokrasi bagi keradjaan jang sedang berperang, dan demokrasi oentoek bangsa-bangsa djadjahan dan jang tidak merdéka.

Bangsa Indonesia masoek golongan jang terkemoedian ini. Oentoek kepentingan ketenteraman doenia dan oentoek pemoedahkan membangoenkan tanah Belanda-merdeka, dalam segala-galanja karena didorongkan oleh faham soetji dan menoedjoe toedjoean demokrasi sedjati, maka tjoema satoelah pendirian terhadap bangsa Indonesia jang 70 miljoen, jaitoe mengakoei haknja membangoenkan Indonesia-Merdéka dan mendjalankan oesaha oemoem dalam segala lapangan dengan memakai hak kemanoesiaan jang terseboet. Djalan lain dan toedjoean jang lain dari pada itoe adalah soeatoe djalan menjimpang, dan menjesatkan faham demokrasi jang séhat.

Bangsa Belanda dan Pemerintah Belanda, baik jang terkoeroeng dibawah kaki Hitlerianisme ataupoen jang di London dan jang disini, soedah merasakan tinggi harganja

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); algemeen gedeelte.

(Hamongsapoetro.)

dasar-kerakjatan dan hak-kemerdékaan; perasaan ini adalah perasaan oemoem, dan dirasakan selama manoesia lahir kedoenia. Keadaan itoe tidak ada peroebahannja, kalau ditoedjoekan kepada bangsa Indonesia. Djoega kami meramalkan kemerdékaan, djoega kami hendak membangoenkan bangsa dan tanah-air merdéka, djoega kita bersama-sama mentjita-tjitakan Belanda-Merdéka dan Indonesia-Merdéka. Sama-sama merasakannja: bangsa Indonesia berkepentingan negeri Belanda lepas dari pada genggaman naziïsme; dan bagaimana djoega keboetoehan doenia tertoedjoe Indonesia, tetapi bagi kepentingan demokrasi haroeslah diakoei dan dioesahakan doenia, soepaja soeatoe tanah-air dan bangsa Indonesia bernaoeng dibawah perlindoengan negeri jang tertersoesoen dalam soesoenan Indonesia-Merdéka.

Oesaha ini tertoedjoe kepada toedjoean politiek jang paling achir, dan kita soedah hampirlah sampai kesana. Berbalik kebelakang artinja menoendjoekkan conservatisme dan antidemokrasi jang diselimoeti dengan faham jang bagoes-bagoes kelihatan keloear; segala faham sekarang soedah terboeka sehingga siapa sadja pada waktoe ini dapat membedakan antara jang sedjati dengan jang semata-mata lahir.

Sebeloem sampai kepada langkah jang paling achir itoe, maka naiklah negeri kita pada waktoe sekarang kepada soeatoe tangga, jang didirikan oléh kegentingan-doenia, kemadjoean pergerakan politiek Indonésia dan oléh kemadjoean dalam lapangan lain, jaitoe martabat jang mengharoeskan adanja pada waktoe-ini-djoega soeatoe Parlement Indonésia berhadapan dengan soeatoe Pemerintah jang bertanggoeng djawab kepadanja.

Kemaoean bekerdja bersama-sama mesti ada dasarnja, dan mesti ada poela benda jang mempertalikannja. Pemerintah dan doenia mengetahoei apa jang dapat dioendjoekkan pada waktoe ini kepada Rakjat jang diperintah; dan atas dasar bekerdja bersama-sama, walaupoen bagaimana sekali banjaknja halangan dan hambatan, tahoe poelalah Pergerakan Ra'jat Indonesia jang mendjadi hak dan kepatoetannja pada waktoe ini. Pergerakan Ra'jat mendesak soeatoe Parlement dan soeatoe pemerintah jang bertanggoeng djawab, oleh karena dia mengetahoei, bahwa soesoenan negara mestilah pada waktoe ini dilakoekan seperti itoe, djoega oentoek menolak djalan kemoesnahan dan menghindarkan djalan jang tidak berketentoean toedjoean. Tidak sadja dari dalam, melainkan djoega dari loear peroebahan negara Indonesia diandjoer-andjoerkan. Kegentingan international mempastikan dan memperderas andjoeran itoe. Pergerakan Ra'jat menolak soesoenan baroe sebagai paksaan dari Djepang, Djerman dan Italia; bangsa Indonesia djoega menolak faham status quo dan internasionale status, jang hendak mengekalkan pendjadjahan dan perhoeboengan kolonial. Indonesia tjoema menghendaki kemadjoean jang setoedjoe dengan faham dan tjita-tjita segala bangsa jang tidak merdéka menoedjoe kemerdékaan. Segala peroebahan-negara hendaklah dalam garisan jang seperti ini. Djalan lain adalah menoeroetkan aliran jang tersesat dan menoedjoe kedjoerang. Pergerakan Indonesia menghendaki kemoeliaan, ketinggian dan keloehoeran; atas azas demokrasi dengan kemaoean bekerdja bersama-sama, Pergerakan Ra'jat Indonesia tetap berdjalan dengan tangkas dan derasnja menoedjoe Indonesia-Merdéka dengan melaloei martabat soesoenan-negara jang ber-Parlement dan ber-Pemerintah jang bertanggoeng djawab.

De heer **Hamongsapoetro**: Mijnheer de Voorzitter! Aan den eenen kant dankbaar, dat Nederlandsch-Indië zich tot heden toe buiten den algemeenen oorlogsbrand heeft kunnen houden, eischt de toestand van onrust welke thans overal ter wereld, ook buiten de oorlogvoerende landen, heerscht van ons in Nederlandsch-Indië, dat wij ons ten aanzien van verschillende punten nader gaan bezinnen. Hetgeen zich in Europa en Azië afspeelt is slechts de uitingsvorm van een ideologie, die schier de geheele wereld thans vast in haar greep vasthoudt, zoodat ook zelfs met de overweldiging van de directe onruststokers in de dictaturen, — hetgeen de beschaafdere gedeelten van de menschheid hopen, dat binnen een niet al te langen tijd gebeurt — op straffe van vernietiging van vele hooge waarden, op de geheele wereld nog de absolute plicht rust zich terdege rekenschap te geven van de grondoorzaken van de algemeene averechtsche beweging.

Hoe rustig de toestand in Indië — schoon deel uitmakende van een oorlogvoerend land — ook is, dit mag voor ons geen reden zijn geen aandacht te schenken aan de mogelijke oplossing van de algemeene wereldverwarring, vooral waar — gelijk gezegd — ook in Indië de toestand nog niet zoodanig is, dat men verzekerd is voor de geheele naaste en verre toekomst.

Los hiervan ben ik vol lof over de wijze, waarop in den laatsten tijd onze Regeering Haar schier bovenmenschelijke taak heeft opgevat en over de resultaten, die Zij heeft weten te bereiken. Zij had, en heeft nog veel in te halen, hetgeen reeds veel eerder had moeten en kunnen gebeuren, doch de kwestie, waar ik het over had, ligt helaas nog dieper. Het betreft een aangelegenheid, welke Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin lang voor den oorlog nog heeft aangesneden — ik bedoel de geestelijke en moreele herbewapening — echter niet vroeg genoeg om het reeds algemeen en te ver voortwoekerend kwaad met ook maar een zeer geringe kans op succes te kunnen bestrijden.

Men kan over den gebezigden term of de te kiezen benaming van meening verschillen, Oost-Java heeft onder gouverneur van der Plas thans een beweging ingezet, welke zich aandient als „Geestelijk Legioen". Overal onder de Indonesiërs bestonden van oudsher geestelijke centra, welke zich tot op heden hebben weten te handhaven. Doch één feit stond vast, men heeft overal de geestelijke en hoogere waarden te veel naar den achtergrond gebannen.

De algemeene dreigende wereldcatastrophe eischt een totale herziening van de staatsorde van vele natiën en een andere instelling van den geest. Ook onze Regeering heeft dat begrepen en heeft een commissie ingesteld ter bestudeering van de mogelijkheden om te komen tot een geëigende staatkundige hervorming. Laten wij hopen dat deze niet al lang op zich laat wachten en zoodoende niet reeds weer door de gebeurtenissen wordt achterhaald. Ook in dit verband moge met nadruk de geestelijke en moreele vooropstelling van Hare Majesteit de Koningin als alles overheerschende richtsnoer aanbevolen worden en dan vormt het door onzen voorzitter geponeerde en door mij volkomen onderstreepte Indisch staatsburgerschap automatisch een integreerend onderdeel er van.

Naast dit zeer belangrijk gedeelte zou ik voorts de aandacht van de Regeering willen vestigen op twee punten, eerstens de positie der zelfbesturende rijken en ten tweede die van den Indonesischen middenstand.

De politiek van de Regeering t.a.v. de zelfbesturende rijken, in het bijzonder op Java en Madoera, diene een duidelijker perspectief voor de toekomst te bevatten. De nieuwe politieke contracten van Djokja en Soerakarta geven wel een zeer duidelijke gezagsafbakening aan tusschen gouvernement en zelfbestuur, doch bevatten geen perpectief ten aanzien van wat men n.l. precies met die Rijken in de toekomst voor heeft. Om maar één voorbeeld te noemen wijs ik op de kwestie van hun staatsinrichting. In welke richting die zich zal dienen te ontwikkelen en of aldaar met name ook medezeggenschap door het volk in de naaste toekomst te verwachten is op de wijze als in de direct door de Regeering bestuurde gebieden, is naar mijn meening niet voldoende duidelijk uitgestippeld. Als onderhoorige van een zelfbesturend rijk voel ik dit dagelijks om zoo te zeggen aan den lijve. Op het stuk van de lasten schermt men n.l. te dien aanzien telkens met het befaamde woord „concordantie",

(Soeria Nata Atmadja.)

doch van het bezit van burgerschapsrechten, zooals men ze heeft in de gouvernementslanden, is men in de Zelfbesturende Rijken nog zeer ver af. Ik zou daarom de Regeering de volgende vraag willen stellen: Is het in het algemeen de bedoeling, dat d e hoofdlijnen van de N. I. Staatkundige richting ook in de zelfbesturende rijken zullen worden doorgetrokken, behoudens noodzakelijke plaatselijke en tijdelijke afwijkingen, of dat in genoemde gebieden een principieel afwijkende status als een permanente — dus niet slechts tijdelijk — afwijking toelaatbaar is? En dan heb ik, gelijk eerder gezegd, speciaal het oog op den democratischen grondslag van den regeeringsvorm.

Mijnheer de Voorzitter! Een laatste punt, dat ik hier nog zou willen aanroeren, betreft de positie van den Inheemschen middenstand. Dit is eigenlijk een moeilijke kwestie aangezien juist de Regeering zelf is voorgegaan met de erkenning van de positie van den Indonesischen middenstand door mijn persoon als diens vertegenwoordiger in dit college te benoemen, waarvoor ik Haar verleden jaar reeds mijn hartgrondigen dank heb betuigd. Mijn grief gaat dan ook gedeeltelijk tegen de Indische samenleving zelf, welke ten aanzien van den Indonesischen middenstand een te lagen maatstaf aanlegt. Reeds de Europeesche niet-ambtenaar klaagt over de behandeling als „particulier sadja", doch zijn Indonesische broeder-niet-ambtenaar heeft nog in dubbele mate onder deze bejegening te lijden. Afdoende hulp in dit opzicht is van de Regeering dus niet te verwachten.

In Solo heb ik de eer voorzitter te zijn van een comité van actie, dat deze betere positie van den Indonesischen middenstand tracht te verkrijgen. En dan is de actie van dit comité niet of althans niet in de eerste plaats gericht tot de officieele instanties. Ook de maatschappij zelf dient tot de erkenning te komen, dat de middenstand in de maatschappelijke keten mede een schakel is, hoe klein ook, desniettemin onmisbaar, daar anders, de keten verbroken is. Die kleine schakel nu is tevreden, als zij op haar juiste waarde wordt geschat. De Regeering kan ons als gezegd in deze niet afdoende helpen, doch wel zou zij het proces kunnen stimuleeren door naast de loffelijke daad van de benoeming van een vertegenwoordiger in den Volksraad ook nog een rondschrijven te doen uitgaan in den geest van dat ten aanzien van het gebruik van de woorden Indonesiër en Indonesisch. Voor dit nieuwe blijk van het volkomen aanvoelen van de nooden van den Indonesischen middenstand betuig ik der Regeering bij voorbaat opnieuw mijn welgemeenden dank.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Ons land is thans in oorlog! Het Koninkrijk der Nederlanden strijdt op leven en dood tegen een vijand, voor wien niets heilig is. Alles wordt op alles gezet om den strijd te winnen of — Allah behoede ons daarvoor — ten onder te gaan.

Mocht de overwinning ons onverhoopt niet beschoren zijn, dan gaat het Nederlandsch imperium liever met eer en roem naar den dood, want een leven onder een ideologie, die voor elk vrij voelend volk een hel beteekent, heeft niet de minste waarde.

Dit is voor geen bestrijding vatbaar, en als dit zoo is, moet een land, dat in dien strijd van to be or not to be gewikkeld is, alle geschillen op zij zetten. In dezen oorlog is het vooral generaal „Tijd", die ons land tot de overwinning kan voeren.

En daarom komt het mij onverantwoordelijk voor, Mijnheer de Voorzitter, om langer dan noodzakelijk is dezen generaal op te houden met zaken, die geen direct verband houden met de oorlogvoering.

Frankrijk, het klassieke land van de democratie, verleende vóór zijn ineenstorting algeheele volmacht aan Daladier en daarna aan den eminenten Reynaud.

Engeland, dat voor het behoud van de democratie zijn leven op het spel zet, doet thans t.o.v. zijn Minister-President niets anders. Zeggen we nu niet allen: „Winston Churchill, we are all behind you".

Zelfs het groote Amerika verleent aan zijn president een bijkans dictatoriale macht, een macht die thans — de hemel zij geloofd —, in de vertrouwde handen blijft berusten van our old Roosevelt.

(De heer Thamrin: Dat zijn toch alle nationale regeeringen).

Daar kom ik straks op.

Het is op grond van deze nuchtere feiten, Mijnheer de Voorzitter, dat ik mij nu gedrongen gevoel om den Volksraad de Koninklijke Boodschap voor te houden:

> „Schaart U om den Landvoogd, steunt hem in zijn taak, zet alle geschillen op zij tot heil aan het Koninkrijk".

Wellicht kan het zijn nut hebben dit Koninklijke woord aan een deel van ons college in herinnering te brengen. Het doet mij leed, Mijnheer de Voorzitter, indien in dezen tijd van oorlog op leven en dood, de Regeering onverdiend met verwijt en critiek wordt overladen.

Hoe goed zou het zijn, Mijnheer de Voorzitter, indien ook Indië in een ongekenden tijd als dien, welke het nu doormaakt, het voorbeeld van de groote democratische landen zou kunnen volgen, gehoor gaf aan den wensch van onze geliefde Vorstin om alle geschillen op zij te zetten, en zich volkomen verliet op Haar vertegenwoordiger, den Landvoogd als bestuurder van het Aziatisch deel van het imperium. Het siert de democratie, dat zij, indien de nood aan den man komt, de geestelijke waarde erkent en hooghoudt van een leiderschap, door de geregeerden zelf gewild. In dit land, waar de democratie, zooals wij die thans kennen, import is uit Nederland, heeft het begrip van leiderschap, van hoofdschap, bij het volk in zijn breede lagen, steeds geleefd, een hoofdschap, dat het Nederlandsch gezag hier destijds reeds bij zijn eerste contact met dit Land aantrof en daarna in de staatsregeling als richtsnoer bevestigde van zijn verdere bestuursvoering, vide artikel 118.

Men versta mij niet verkeerd, Mijnheer de Voorzitter, ik heb hiermede niet het oog op de staatkundige verlangens, die in deze zaal, ook vóór den fatalen tienden Mei, naar voren zijn getreden.

Ik zou geen goed kind van mijn land zijn, wanneer ik niet elk streven voorsta, dat beginselen bevat, doelbewust gericht op verwezenlijking van gezonde desiderata, en op het bereiken van natuurlijke aspiraties voor het stoffelijk en geestelijk welzijn van het volk, waartoe ik behoor en voor de rust, orde en welvaart van het land, dat mijn geboortegrond is. Waar de zelfstandigmaking van Nederlandsch-Indië in staatkundigen zin, binnen het rijksverband, volkomen mijn instemming heeft, gaat het bij mij slechts om het tijdstip, waaròp, en den vorm, waarin die zelfstandigheid verwezenlijkt dient te worden.

Ik zal daaromtrent dan ook niet in beschouwingen treden en moge met de opmerking volstaan, dat ik het huidige oogenblik daarvoor niet het juiste acht, ik meen: niet in deze dagen van spanning, nu een ontzettende omwenteling in de wereldhistorie bezig is zich te voltrekken. Wij leven in zeer bijzondere tijden, en het is niet met zekerheid te zeggen, hoe de wereldconstellatie er na den oorlog zal uitzien, welke veranderingen, wellicht zeer ingrijpende, zij ons te zien zal geven, gegeven de omstandigheid, dat de huidige wereldconjunctuur reeds thans eene nieuwe oriëntatie op verschillend gebied heeft noodig gemaakt. Wie kan zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat het immense en schokkende wereldgebeuren geen anderen vorm en geene andere werkwijze aan de democratie zal geven?

Voorts moeten wij niet vergeten, dat wij ons elk oogenblik er volkomen van bewust moeten zijn, dat wij in oorlog zijn, en dat daarom alle aandacht, alle tijd, al ons kunnen, al onze krachten, al onze stoffelijke, geestelijke en moreele vermogens aangewend moeten worden tot het treffen van maatregelen, noodig tot handhaving van onze positie van vrijheid en onafhankelijkheid.

(Soeria Nata Atmadja.)

Maar wat bovendien bij mij zwaar weegt, Mijnheer de Voorzitter, is het volkomen vertrouwen in het beleid van de Nederlandsche Regeering, welke als het doel van Nederland's koloniale staatkunde erkent de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het rijksverband.

In dat vertrouwen ben ik nog meer versterkt door hetgeen ik gedurende mijn vertoef in Nederland van meer nabij heb waargenomen, en door de indrukken, die ik aldaar heb opgedaan als gevolg van persoonlijk contact met bevoegde instanties, terwijl ik ook gelegenheid heb gehad om de meeningen, die in Nederland omtrent de verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en Nederland in het algemeen heerschten, te beluisteren en te peilen. Men is ook daar over het algemeen van meening, dat tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië een onverbreekbare lotsverbondenheid bestaat, zoodat beider belangen op voet van volkomen gelijkwaardigheid dienen te worden behartigd.

Het regeeringsbeleid hier te lande, waarop zich het beleid van de Nederlandsche Regeering afspiegelt, is n.l. dan ook geen ander, dan deze gewesten in hun geheel en in hun onderdeelen, naar eigen wezen, de snelste ontwikkeling op economisch, geestelijk en politiek terrein te laten doormaken, mits het eigen innerlijk evenwicht en genoemde lotsverbondenheid met Nederland niet verbroken worden.

Het vertrouwen in het algemeene politieke beleid van de Regeering, en de erkenning, dat bedoeld beleid in allen ernst en oprechtheid wordt gevoerd, ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, factoren, die de houding van het regentencorps bepalen.

De historie heeft ons geleerd, dat koers gehouden wordt volgens eene reëele staatkunde, ten einde de staatsrechtelijke structuur in elk tijdvak te doen aanpassen om de geestelijke en economische potentie van de samenleving, waarbij vastgehouden wordt aan de richtlijnen, welke het groeiproces tot grootere zelfstandigheid konden bevorderen. Wat is immers op staatsrechtelijk gebied in de laatste 25 jaar niet onnoemelijk veel tot stand gekomen!

Naar de meening van velen gaat de ontwikkeling, welke Nederlandsch-Indië heeft ondergaan, echter niet snel genoeg. Daarom achten zij het moment voor de verwezenlijking van de bekende politieke desiderata door den drang der tijden in verband met de heftige beroeringen buiten en in Azië, zeer goed gekozen. Zoo ooit, dan is volgens hen thans het moment aangebroken voor het verleenen van de zoo zeer begeerde zelfstandigheid, hetgeen ten gevolge zou hebben, een hechter samengaan, meer wederzijdsch vertrouwen en beter begrijpen en waardeeren tusschen de verschillende bestanddeelen van de Indische samenleving, altemaal desiderata, welke ik volkomen onderschrijf.

Maar dat de verleening van de zelfstandigheid conditio sine qua non zou zijn voor de bevordering en versterking van het eenheidsbesef en van de weerbaarheid dezer landen, meen ik te moeten betwijfelen. Het is mijn overtuiging, Mijnheer de Voorzitter dat, hoewel beide een ideaal, waarnaar te streven valt, het eene min of meer los staat van het andere.

En zoo beschouw ik de ideëele basis, welke aan die staatkundige verlangens ten grondslag ligt, voor zoover die gericht is op uitbanning van ongemotiveerde discriminatie naar ras en landaard, in feite los van het vraagstuk van den staatkundigen opbouw. Daarom koester ik de hoop, dat de Regeering in deze zaal de plechtige verzekering zal willen afleggen, dat de Regeering straks, na den vrede, met bekamen spoed aan de staatkundige verlangens, die Haar in ruime mate bekend zijn, zooveel als de omstandigheden zulks mogelijk maken, tegemoet zal komen.

Waar bij de ingezetenen van deze gewesten een tekort bestaat aan besef van de gelijkwaardigheid der verschillende bevolkingsgroepen en waar niet iedereen ertoe medewerkt om de rasbarrières, opzettelijk dan wel onbewust in het sociaal en economisch leven opgeworpen, te doen verdwijnen, zijn het mijns inziens niet zoozeer de wetten, Mijnheer de Voorzitter, die dat tekort moeten aanvullen en het ongemotiveerde rassen-onderscheid uit de gevoelens en de gedachten der ingezetenen moeten bannen, doch ook, ja bovenal de daden en uitingen van de niet-Indonesische groepen tegenover mijn volksgenooten. Doch men kan niet eeuwig blijven speculeeren op de innerlijke overtuiging dier gelijkwaardigheid en op den ommekeer in de harten der menschen en daarom moge het staatkundig beleid der Regeering bij voortduring gericht blijven op de eenheidsgedachte bij de onderscheidene groepen in onze samenleving.

Het is juist de formule van deze juridische gelijkheid, Mijnheer de Voorzitter, die in de eerste plaats dwingend bijdraagt tot het besef van de gelijkwaardigheid der bevolkingsgroepen, noodig tot zelfvernieuwing van de Indische samenleving en tot het bijbrengen van een sterk samenhoorigheidsgevoel.

Hoe verblijdend waren in de dagen van Mei en Juni, na den inval van den vijand in Nederland, de symptomen, voortvloeiend uit het allesbeheerschend gevoel van eenheid, saamhoorigheid, lotsverbondenheid en dus gelijkwaardigheid tusschen de onderscheidene bevolkingsgroepen in dit deel van het Nederlandsch imperium, los van ras, huidskleur, geloof en overtuiging.

Het was als een wonder, Mijnheer de Voorzitter, als bij tooverslag verdwenen ineens rasverschil en superioriteitsgedachte. Beklemd door de beangstigende bedreiging der barbaren voelde men zich één. Er waren geen overheerschers en overheerschten meer, men wilde van geen koloniale verhoudingen meer weten.

Doch allengs begon de hoop op de herrijzenis van Nederland te herleven. De slag om Engeland bleek een débacle voor de Teutoonsche belagers, Franco weigerde resoluut den doortocht naar Gibraltar aan Hitler's legerscharen, Turkije stond met zijn bajonet klaar om aan de vandalen van deze eeuw het hoofd te bieden, Griekenland nam den door den Duce toegeworpen handschoen op.

Men voelt als-het-ware de uiteindelijke overwinning komen. Zoo innig als wij, loyale zonen van dit land, hopen op een spoedige herrijzenis van Nederland, zoo van vrees vervuld zijn onze gedachten. Mijnheer de Voorzitter, dat die schoone symptomen uit de sombere Mei-dagen, reeds thans aan het afnemen, straks weer voorgoed zullen verdwijnen.

De in alle andere opzichten zoo onmisbare oorlogspropaganda, waarbij het al eigen roem, zelfvertrouwen, eigen superioriteit boven den vijand is, wat de klok slaat, is niet bepaald geschikt om het gevoel van deemoed en gelijkheid met de overheerschte rassen te bevorderen.

Ik bid, dat straks de werkelijkheid na Nederlands herrijzenis mij in het ongelijk moge stellen. Het zou anders een vonnis zijn, dat de democratische gedachte over zich zelf zou vellen.

En evenals de Regeering blijf ik gelooven in de democratie, althans in haar zuiveren vorm en haar geestelijke waarde, niet in haar uitingsvormen, zooals ik die in Nederland heb moeten waarnemen; niet in een democratie, Mijnheer de Voorzitter, die zich zelf vergat, noch in een democratie, die het algemeen welzijn en het staatsbelang ten achter stelde bij enge partijbelangetjes; niet in een democratie, die door onzen minister-president Prof. Gerbrandy overrijp wordt genoemd, overrijp als een rotte vrucht, die de ideëele basis van de verheven democratische beginselen schaadt, ja haar dreigt te vernietigen.

Het is mede om deze redenen, Mijnheer de Voorzitter, dat het thans naar mijn overtuiging praematuur is, om in Indië hervormingen in te voeren, die men wenscht te ontleenen aan een regeeringsstelsel, dat in zijn eigen bakermat heeft afgedaan.

Alle inspanning hebben wij thans op politiek terrein noodig om aan allen, wien het ernst is in dezen tijd van beproeving een fundament te vinden voor den opbouw van een

(J. A. van Helsdingen.)

nieuwe gemeenschap, de onmisbare bezieling te geven, opdat het besef van éénheid en gelijkheid voortaan het parool moge zijn van allen die door onderlinge lotsverbondenheid het welzijn en geluk willen dienen van deze schoone gewesten.

Dit besef de massa bij te brengen, Mijnheer de Voorzitter, is een taak, even mooi als moeilijk, die nu rust op de schouders zoowel van Regeering, als van geregeerden.

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, de hoop van Harer Majesteits loyale onderdanen, die om wijsheid, kracht en schoonheid bidden voor het heil en welzijn van de heilige taak, die thans op de schouders rust van het Groot-Nederlandsche wereldrijk.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne wil ik mijn waardeering uiten voor de belangrijke maatregelen, welke ten aanzien van de versterking van de strijdmacht worden genomen. Heb ik van mijn teleurstelling moeten doen blijken, dat in de onderhavige begrooting ten behoeve van de marine slechts fondsen zijn aangevraagd voor versterking van de locale defensie, vreugdevol stemt het thans in de memorie van antwoord te lezen, dat voorstellen, welke verhooging van de offensieve kracht van den Marine-Luchtvaartdienst beoogen, bij de Regeering in overweging zijn, terwijl ook het bericht, dat de wapenproductie in Amerika zal worden opgevoerd, o.a. ten behoeve van de levering aan Indië hiertoe bijdraagt. Het is te hopen, dat ook de marine hiervan zal profiteeren.

Naar aanleiding van de aangekondigde voorstellen wil ik de vraag stellen, of deze offensieve kracht betrekking heeft op tactisch, dan wel strategisch gebruik, en of de actie-radius belangrijk zal worden verhoogd. Gaarne zal tevens worden vernomen, of de indiening van de betrekkelijke aanvullende begrooting spoedig is te verwachten.

Het is te betreuren, dat de omstandigheden met betrekking tot aanbouw en aankoop van groot materieel sedert de mededeeling bij de behandeling van de zesde aanvullende marinebegrooting niet zijn veranderd. Is deze mededeeling ook van kracht voor wat betreft den aankoop van z.g. „verouderd materieel"? Klaarblijkelijk bestaat de mogelijkheid ten aanzien van klein materieel wel.

Er zijn kwesties, over welke men, in deze omstandigheden, niet spreken moet in het openbaar, omdat men daardoor, zonder het te willen en zelfs zonder het te weten of te bevroeden, speelt in een kaart, in welke men heelemaal niet wil spelen en bijdraagt tot het bemoeilijken der taak, welke hier verzet moet worden. Ik zal daarom genoegen nemen, Mijnheer de Voorzitter, met onderhandsche inlichtingen door den betrokken Regeeringsgemachtigde te geven.

Met genoegen werd vernomen, dat tot de oprichting van een fabriek van klein-kaliber munitie wordt overgegaan waarbij mag worden verondersteld, dat deze inrichting niet lang op zich zal laten wachten. Voor vloot zoowel als leger is zulks van belang. Dit en de mededeeling, dat bij vestiging van nieuwe werkplaatsen enz. rekening wordt gehouden met een geëigende verspreiding leidt tot de conclusie, dat deze fabriek niet in Bandoeng nabij de andere werkplaatsen zal verrijzen.

Wat het defensiestelsel betreft zij het volgende opgemerkt. Reeds bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting van marine werd door mij verdediging van onzen archipel aan de buitenzijde bepleit. Bij het tegengaan van een indringer zal men gemeenlijk verstandig doen den tegenstand bij de voordeur het krachtigst te bewerkstelligen en hem niet eerst tot de huiskamer te laten doordringen. Hierbij bepleitte ik vermeerdering van varend en vliegend materieel.

In de memorie van antwoord wordt vermeld, dat de verdediging van de groote eilanden van de buitengewesten in hoofdzaak aan de zee- en luchtstrijdkrachten is opgedragen waarvan de sterkten nog aanzienlijk zullen worden uitgebreid. In „hoofdzaak" Mijnheer de Voorzitter, dus nog andere strijdkrachten zullen aan deze verdediging deelnemen.

Ligt het in het voornemen hieraan nog andere organisaties te laten deelnemen dan de bestaande deelen van het leger?

Dat voor de verdediging van Java en Madoera op de door de Regeering vermelde gronden bovendien een belangrijke strijdmacht noodig is, is duidelijk. In de gegeven omstandigheden als aangegeven ad *a* van de memorie van antwoord klemt zulks nog te meer. Toch zal het evenzeer duidelijk zijn, dat door het beletten van een poging tot doordringen binnen onze wateren, de taak van dit deel der strijdmacht zal worden verlicht; het streven zal derhalve er op dienen te worden gericht de indirecte verdediging zoo sterk mogelijk te maken en dus aan de organisatie op Java en Madoera geen grootere uitbreiding te geven dan strikt noodzakelijk is.

De Regeering wijst de instelling van een Raad van Defensie af. De practijk heeft „tot dusver" uitgewezen, dat het regeeringsapparaat in zijn tegenwoordige outillage den Gouverneur-Generaal voldoende in staat stelt enz. De vraag rijst echter of zulks ook zal opgaan in den tijd, dat wij daadwerkelijk in oorlog zijn. In andere oorlogvoerende landen is men er toe overgegaan oorlogskabinetten samen te stellen. De Regeering wijst ook de formeele instelling van een weerbaarheidskabinet terug, aangezien zulks geen wezenlijke verandering zal brengen „in den huidigen toestand". Ook hier rijst de vraag of de toestand van daadwerkelijken oorlog hierin geen verandering zal brengen.

Het is begrijpelijk, dat in verband met het vertrouwelijk karakter van het rapport van de Weerbaarheidscommissie, in den vorm waarin het der Regeering is aangeboden, dit niet voor publicatie vatbaar is, doch wellicht is kennisneming door den Volksraad in een anderen vorm daarvan mogelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Uiteraard zal een eventueele invoering van een Inheemsche militie nog heel wat tijd vorderen. Al worden bij het Departement van Oorlog thans reeds voorbereidende werkzaamheden verricht, toch zal het zeker nog een half jaar duren aleer deze voorbereidingen zijn beëindigd en men met de militie kan aanvangen.

Houdt men dan ermede rekening, dat met de oefening der militie eveneens geruimen tijd zal zijn gemoeid, dan is het duidelijk, dat stopzetten van vorming van stadswachten als anderszins niet mogelijk is in afwachting van het tijdstip, dat over een geoefend contingent kan worden beschikt. De hoop mag worden uitgesproken, dat de Regeering in staat zal zijn het den personen, die weinig voelen voor de vorming van stadswachten en op de Inheemsche militie wachten, duidelijk te maken, dat zij gevaarlijk optimistisch denken.

De Marine is naar het schijnt niet in staat, uit het haar toegemeten contingent militie een behoorlijk aantal specialisten te verkrijgen. Ligt het dan niet in de rede dit contingent te versterken? Indien zulks nog niet is geschied moge deze aangelegenheid in de aandacht der Regeering worden aanbevolen.

Onder *f*. Beleid der Indische Regeering deelt de Regeering mede, dat het zeker niet de richtlijn van het Regeeringsbeleid is om de gedachte aan oorlog verre van de bevolking te houden, doch dat Zij voorzichtigheid wil betrachten om een angstpsychose te voorkomen. Dit is zeer juist, doch aan den anderen kant is het nuttig, dat de bevolking zich vertrouwd maakt met de gedachte, dat wij een land in oorlog zijn. Het zou onjuist zijn een te grooten wissel te trekken op de goedgunstigheid der voorzienigheid; de paraatheid moet zich in den kortst mogelijken tijd voltrekken. Dit is thans nog lang niet het geval. Wij zijn een land in oorlog, maar voertuigen enz. van leger en vloot rijden in vredeskleuren, de camouflage van gebouwen enz. geschiedt zeer langzaam; nog niet overal is geheel voorbereid op hetgeen zou kunnen komen, men beweert zelfs dat marineschepen nog de vredeskleuren dragen, enz.

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Yo Heng Kam.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben van meening, dat het gewenscht is het gewone leven zoo lang mogelijk voort te zetten, doch acht een dergelijken toestand als zooeven geschetst, ongewenscht en wel uit een psychologisch oogpunt. Het nemen van maatregelen om een en ander te wijzigen brengt vrijwel geen kosten met zich, doch is een bewijs voor de burgerij, dat de krijgsmacht paraat is en doet het vertrouwen in de Regeering stijgen, hetgeen van groot belang is en naar het schijnt niet overbodig is te achten.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zullen alle aanwezigen met instemming de verklaring van de Regeering hebben gelezen ten aanzien van de plichtsbetrachting en offerzin van beroepsmilitairen en militieplichtigen. Inderdaad, hier is niets te veel gezegd. Persoonlijke, zelfs zware persoonlijke offers worden gebracht. Was de mobilisatie van leger en vloot gedurende den oorlog 1914—1918 een krachtproef, een groote prestatie voor hen, die daarbij betrokken waren, ook de toestand als thans in onze strijdkracht heerscht in dit opzicht, is een prestatie en de duur ervan kan nog niet worden overzien.

Blijmoedig worden de persoonlijke offers gebracht; zij zijn onvermijdelijk, maar mag dan niet worden verwacht, dat de Regeering alles in het werk stelt om deze offers zoo dragelijk mogelijk te maken, vooral in de toekomst? Steken de nuchtere en koude bewoordingen van de laatste twee alinea's van § 6 van de memorie van antwoord niet schril af tegen den lof aan betrokkenen in de algemeene Inleiding terecht gebracht?

Ik moge der Regeering dringend in overweging geven spoedigst van een mildere houding ten deze te doen blijken; ook op ander gebied dan het verlies aan inkomsten kunnen betrokkenen tegemoet worden gekomen, b.v. door invoering van een capitulantenstelsel voor bepaalde groepen. Waar de Regeering wel aandacht heeft voor het verleenen van faciliteiten om het kort-verband-stelsel aantrekkelijk te maken, mag toch zeker worden verwacht, dat Zij ook Haar aandacht aan deze aangelegenheid zal willen schenken.

De vergadering wordt te 1.42 uur n.m. geschorst tot 6 uur n.m.

Avondvergadering van Vrijdag 8 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 n.m.).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Götzen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik heropen de vergadering.

Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van het algemeen gedeelte.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou bij deze algemeene beschouwingen gaarne enkele oogenblikken willen wijden uitsluitend aan de verhouding van de door mij vertegenwoordigde Chineesche bevolkingsgroep tot de Regeering en tot de overige bevolkingsgroepen.

Alvorens hiertoe echter over te gaan is het mij een diep gevoelde behoefte, van deze plaats uit, mede namens diegenen mijner Chineesche medeburgers, die ik hier in het bijzonder vertegenwoordig, een woord van eerbiedige hulde uit te spreken voor de nobele en heroïsche figuur van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin, en met name voor de bezielende wijze, waarop Zij, met woord en daad, alle onderdanen van Haar Koninkrijk, onverschillig of zij zuchten onder het juk van den overweldiger of nog vrij ademen in het vrije deel der wereld, met onbezweken moed aanspoort tot verzet en tot inspanning van alle krachten, om de uiteindelijke overwinning te helpen bevechten op den erfvijand van alle vrijheid, menschelijkheid en beschaving. Haar nu welhaast reeds historische figuur en persoonlijkheid zal — daarvan ben ik overtuigd — tot in lengte van eeuwen als een lichtend voorbeeld door de veelbewogen geschiedenis van ons Koninkrijk blijven stralen.

Om nu te komen tot het door mij aangekondigde onderwerp, en om nu met de verhouding mijner groep tot de andere bevolkingsgroepen te beginnen, verheugt het mij te mogen constateeren, dat de verhouding van mijn groep zoowel tot het Europeesche als tot het Indonesische element van deze zoo veelzijdig samengestelde maatschappij, in het laatste jaar gunstig en aangenaam is geweest, en dat er geen symptomen van verslechtering vielen waar te nemen. Integendeel, speciaal sedert de toestand van oorlog, waarin het Koninkrijk zich sinds 10 Mei 1940 bevindt, is het gevoel van eenheid, onderlinge saamhoorigheid, lotsverbondenheid en solidariteit onmiskenbaar verstevigd en verinnigd. Daarvoor zijn tallooze feiten en symptomen aanwijsbaar. Ik behoef slechts te wijzen op den geest van eensgezindheid, welke zoo duidelijk tot uiting kwam bij de betoogingen van trouw aan Regeering en Vorstenhuis, en van solidariteit met onze Britsche bondgenooten in den heldhaftigen strijd tegen terreur en geweld, die thans reeds meer dan een jaar de wereld in ademlooze spanning houdt.

Naast die onderlinge solidariteit en lotsverbondenheid onder den invloed der wereldhistorische gebeurtenissen, welke wij thans beleven, valt echter ook duidelijk, en over steeds breeder linie, waar te nemen een betere onderlinge waardeering van elkanders kwaliteiten, van onderling begrijpen van elkaars moeilijkheden, en daardoor een toenadering tot elkaars standpunt op politiek, cultureel, maatschappelijk en economisch gebied, een tendenz, Mijnheer de Voorzitter, welke geheel ligt in de lijn der Regeering, zooals deze nog onlangs door den Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken in deze zaal tot uiting is gebracht en waarvan ik alleen de laatste alinea wil citeeren:

> „Het is de wensch der Regeering, dat ieder ingezetene van Nederlandsch-Indië in het maatschappelijke, sociale en economische leven er het zijne toe zal bijdragen om door opheffing van ongemotiveerde ras-barrières het eenheidsbesef te versterken, dat de noodzakelijke geestelijke basis vormt voor de weerbaarheid van deze landen en den grondslag voor de verdere ontwikkeling en opbouw in politiek, geestelijk en economisch opzicht van dit deel van het Koninkrijk."

Mijnheer de Voorzitter! De Chineezen in Nederlandsch-Indië, onverschillig van welke partij of tot welke groep zij behooren, zijn den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken voor deze behartigenswaardige woorden dankbaar. En het is mij een behoefte, vanuit deze plaats aan hun erkentelijkheid uiting te geven.

Het behoeft ook geen betoog, Mijnheer de Voorzitter, dat de door mij vertegenwoordigde associatie-partij, die het beginsel van de opheffing van deze rasbarrières als grondpeiler van haar politiek program heeft gekozen, en die, als levend bewijs van de waarachtigheid van dat beginsel, sinds jaar en dag, in en buiten deze zaal, de gelijkwaardigheid en solidariteit der rassen in praktijk brengt en naar buiten uitdraagt; Mijnheer de Voorzitter, ik herhaal nogmaals, het behoeft geen nader betoog, dat die gulden woorden der Regeering juist onze partij recht uit het hart gegrepen zijn, en dat die plechtige Regeeringswoorden voor ons even zoovele gelukkige auspiciën en voorteekenen zijn, die er op wij-

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Yo Heng Kam.)

zen, dat onze associatie-groep, ondanks de lotswisselingen en de ups and downs in de afgeloopen 22 jaren sedert haar oprichting, op den goeden weg is, en dat haar ook in de toekomst bij de deelname aan het bestuur van Land en volk nog een belangrijke taak is weggelegd. Ik meende goed te doen, Mijnheer de Voorzitter, op deze klaarblijkelijke gelijkvormigheid in ideologie tusschen de recente Regeeringsuitspraak en de beginselen van den P. E. B. op het gebied der rassentoenadering en rassen-associatie, den bijzonderen nadruk te leggen, en daarvoor de bijzondere aandacht hier voor het forum der publieke opinie te vragen.

Een tweede punt, waaraan ik gaarne op deze plaats enkele gedachten wilde wijden, is de verhouding tusschen de bevolkingsgroep, waartoe ik behoor, en de Regeering. Mijnheer de Voorzitter! Wij leven op het oogenblik in een tijd van bezinning. Bezinning over de grondslagen van menschelijkheid, gerechtigheid en beschaving, bezinning ook over de fundamenten van ons staatsbestel; over de cultureele, maatschappelijke en economische verhoudingen van onze samenleving, zoowel internationaal, als binnen de landsgrenzen van onzen staat. De orkaan, die sinds een jaar over onzen aardbol woedt, en de menschheid met onnoemelijke rampen bezoekt, heeft ettelijke rotsvaste levenswaarden aangetast en noopt ons over de grondslagen van vele waarden, welke ons tot nu toe onaantastbaar en vanzelfsprekend schenen, na te denken. Bezinning omtrent bestaande verhoudingen zit dus, om nu eens een moderne term te gebruiken, in de lucht. Wanneer ik dan de verhouding tusschen de Regeering en de Chineesche bevolkingsgroep, tusschen bestuurders en bestuurden in beschouwing neem, dan meen ik zonder overdrijving en zonder misplaatste ijdelheid te mogen constateeren, dat de Chineesche bevolkingsgroep van den aanvang af van het Nederlandsche Bestuur in deze gewesten mag worden aangeduid als een groep van loyale, dóór en dóór gezagsgetrouwe burgers, van „law-abiding citizens". Dit ligt trouwens niet alleen in den aard van het Chineesche volk, wien gehoorzaamheid en eerbied voor het gevestigde gezag, zoowel in als buiten familieverband, naar de leer van Confucius, reeds van zijn prille jeugd worden ingeprent, doch het stemt ook geheel overeen met de bijzondere maatschappelijke en economische functie, welke het sinds de vestiging van het Nederlandsche gezag en reeds lang daarvóór, in deze samenleving heeft uitgeoefend; een functie, welke men zou kunnen vergelijken met zuurdeesem, dat de geheele economische samenleving doordringt en samenbindt.

Een groep, die zulk een functie in een economische samenleving vervult, heeft een primair belang bij, en een primaire behoefte aan orde en rust en stabiele verhoudingen in de maatschappij. Want alleen onder die voorwaarden kunnen de leden van die groep hun functie van tusschenhandelaar, van nijveren middenstander, van vlijtigen handwerksman, met vrucht en resultaat vervullen. Politiek, in welken zin van het woord dan ook, ligt hun niet; slechts noode zijn zij er in de laatste jaren toe overgegaan zich politiek te organiseeren. Aldus gezien is het eigenlijk niet te verwonderen, dat de Regeering aan deze groep van staatsburgers als geheel, op enkele uitzonderingen na, in den loop der jaren, en zelfs in tijden van ernstige beroering, zeer gemakkelijke onderdanen heeft gehad, die Haar in politiek, of welk ander opzicht ook, weinig hoofdbrekens hebben gekost. Maar het lijkt mij toch niet ondienstig, Mijnheer de Voorzitter, hiervoor bij een gepaste gelegenheid als deze eens de bijzondere aandacht der Regeering te vragen. Ik behoef er, om de beteekenis van dit feit in het juiste licht te stellen, slechts aan te herinneren, dat een landverraderlijke beweging als de N. S. B., welke in de laatste jaren in de Europeesche samenleving als een rottende kanker haar etterende wonden had geslagen, volkomen aan de Chineesche maatschappij voorbij is gegaan; dat ondergrondsche machinaties op communistischen en anderen staatsgevaarlijken grondslag, die voortdurend trachten bij de Indonesische bevolking met of zonder buitenlandsche hulp of sympathie vasten voet te krijgen, en daarom bij dag en bij nacht, en tot in de verste schuilhoeken van den Indischen Archipel, de rustelooze waakzaamheid van Bestuur en Politie eischen, op de Chineesche bevolkingsgroep practisch geen vat hebben. Ik wil verder nogmaals in het geheugen terugroepen het feit, dat de Chineesche bevolkingsgroep de ontzettende slagen van de crisis 1931—1936, waarbij de Chineesche vermogens van hoog tot laag niet slechts getiërceerd, maar wellicht zelfs gedecimeerd zijn, practisch geheel op eigen kracht heeft opgevangen, zonder bijzondere steunmaatregelen van overheidswege, zooals die voor andere bevolkingsgroepen op zoo uitgebreide schaal zijn getroffen.

En ook thans weer, Mijnheer de Voorzitter, nu de belangen van onze Indonesische medeburgers weer allerwegen in het brandpunt van de belangstelling worden geplaatst; nu de lucht weerklinkt van nieuwe wenschen, nieuwe verlangens, nieuwe eischen, nieuwe rechten, nieuwe zeggenschap, zoowel op politiek als op sociaal en oeconomisch terrein, blijft de Chineesche groep bescheiden op den achtergrond. Zij heeft vóór alles slechts oog voor de moeilijkheden der Regeering in de huidige gevaarvolle omstandigheden, en zij wil in geen geval de moeilijkheden der Regeering vergrooten. Zij vráágt niets; zij eischt niets; zelfs niet een nieuwen, mooieren, en beloftenrijkeren staatkundigen naam, waarop onze Indonesische medebroeders op den huidigen dag — en terecht, Mijnheer de Voorzitter — zoo trotsch zijn, wil de Chineesche bevolkingsgroep in deze zorgvolle tijden aan de Regeering afsmeeken of ontwringen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik meen toch goed te doen hier eens in het licht te stellen, dat deze houding van — ik zou willen zeggen — bijkans overmatige loyaliteit, haar bezwaren en gevaren heeft, zoowel voor de Regeering als voor de Chineesche bevolkingsgroep zelve. En om dit duidelijk te maken, meen ik niet beter te kunnen doen, dan mijn toevlucht te nemen tot een beeldspraak; maar dan tot een beeldspraak uit het familieleven, die door haar eenvoud en simpelheid tot een ieder duidelijke taal spreekt.

Wij Chineezen, althans de groep waartoe ik behoor, beschouwen ons zelven als kinderen des lands; wel niet kinderen des lands „par droit de naissance", maar toch in elk geval „par droit d'histoire", en „par droit d'adoption".

„Par droit d'histoire" zou ik erop willen wijzen hoe de Chinees van generatie op generatie hier te lande door zijn ijver en inzicht, bekwaamheid en volharding, en vooral door zijn aanpassingsvermogen aan klimaat en bevolking, onder een rechtvaardig en liberaal regiem, zich een nieuw bestaan heeft gebouwd, een nieuw familie-home heeft gesticht, een nieuw vaderland heeft geschapen; een vaderland waar hij al de vruchten van zijn arbeid, al zijn bezittingen, al zijn kapitaal heeft geïnvesteerd. En het is wel onnoodig te zeggen, dat hij bereid is deze ideëele en materieele bezittingen met al zijn krachten, desnoods met zijn bloed, tegen eventueele vreemde overweldigers te beschermen en te verdedigen. We behoeven daarvoor slechts de feiten van de laatste zes maanden te laten spreken en ons slechts te herinneren, welk een aandeel van Chineesche zijde in de bijeenbrenging van de diverse oorlogsfondsen is genomen. En we behoeven ons verder slechts voor te stellen, welk een formidabele macht een goed gewapend en geoefend militieleger van stel een honderdduizend Chineezen, bij de verdediging van ons tweede vaderland tegen den vreemden indringer zou vormen! De gevechtswaarde van den Chinees als zoodanig is daartoe in de laatste drie jaren wel overduidelijk gebleken!

„Par droit d'adoption" behoeven wij slechts een beroep te doen op de Indische Staatsregeling en de geldende wetten, die ons in den vollen zin als landskinderen hebben geadopteerd, en wij mogen ons dan ook beschouwen als wettig deel uit te maken van het groote, allesomvattende gezin, waarvan alle

(Yo Heng Kam.)

onderdanen de leden zijn en de Regeering het gezinshoofd is, die er het vaderlijk gezag over uitoefent. Wij willen nu desnoods gaarne erkennen dat onze Indonesische medebroeders om hun eerst geboorterecht, of uit welken anderen hoofde ook, het voorwerp van bijzondere vaderlijke zorg kunnen zijn, maar van den anderen kant is het naar ons oordeel toch een eisch van goede paedagogie, dat deze bijzondere zorg en genegenheid voor de eerstgeborenen, in een goed geordend gezin niet te zeer wordt geaccentueerd. En het is hiervoor, Mijnheer de Voorzitter, dat ik de Regeering bij de uitoefening van haar vaderlijk gezag, in alle bescheidenheid, doch ook in alle oprechtheid, zou willen waarschuwen. Wij Chineezen krijgen, om het eerlijk te zeggen, bij verschillende gelegenheden wel eens het gevoel, alsof wij er maar „bijhangen", alsof de Regeering het met ons wel gelooft, alsof onze „law-abidingness", onze loyaliteit, als een Wet van Meden en Perzen, van zelf spreekt, in één woord alsof bij ons het spreekwoord van toepassing is „tout est au mieux dans le meilleur des mondes".

En toch, Mijnheer de Voorzitter, is er maar weinig inzicht voor noodig om te begrijpen, dat deze gang van zaken ons Chineezen wel eens kregelig maakt, bij ons „stemmingen" wekt, die gevaarlijk dicht bij de „ontstemming" liggen. Met het beeld van de gezinsverhoudingen, dat ik zoo juist gebruikte, voor oogen, is dat niet anders dan natuurlijk, omdat het zoo menschelijk is. Wij krijgen, om zoo te zeggen, zoo nu en dan het gevoel, alsof wij de dupe zijn van onze integrale loyaliteit en gezagsgetrouwheid, zooals ook — om even op een ander terrein van overheidszorg over te springen — de provincies en locale ressorten, die het soberste en doelmatigste financieele overheidsbeheer hebben gevoerd, bij de Regeling der Financieele Verhouding, naar een algemeen gehoorde klacht, kennelijk de dupe van hun loyaliteit geworden zijn.

„Waarom", zoo hoort men, als men in onze kringen het oor te luisteren legt, meermalen betoogen, „waarom roeren wij, Chineezen, niet meer de trom, waarom blazen wij niet hooger van den toren, dan krijgen we immers veel meer bij de Regeering gedaan?"

Want, Mijnheer de Voorzitter, de Regeering late zich door deze voor Haar zoo aangenamen toestand niet misleiden om blind te zijn voor de realiteit! Want wel degelijk heeft „ook mijn bevolkingsgroep" wenschen en verlangens, zoowel op politiek als op sociaal en op oeconomisch gebied! Niet voor niets heb ik, evenzeer als mijn geachte Chineesche medeleden, zoowel hier in 's Lands vergaderzaal als daarbuiten, jaar-in-jaar-uit voor die belangen, wenschen en verlangens op de bres gestaan! Er zijn wel degelijk vele zaken, die nog dringend verbetering behoeven; ik denk hier bv. aan de behandeling van Chineesche verdachten door bestuur en politie, waarvoor meermalen een beroep op mijn intermediair wordt gedaan; op knellende bepalingen in wetten en verordeningen, die speciaal de oeconomisch weinig draagkrachtigen in mijn groep treffen; op de houding van sommige ambtenaren, die de Chineesche administrabelen nog steeds — en soms op van weinig beschaving getuigende wijze — als een quantité-négligeable of althans als tweederangs-burgers beschouwen. Ook op onderwijsterrein en ten aanzien van de strafrechtpleging bestaan bij ons zeer bepaalde verlangens.

Maar nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, ik zeide het reeds, het is „niet in de eerste plaats mijn bedoeling", de Regeering in deze moeilijke en kommervolle omstandigheden met de grieven en wenschen der Chineesche bevolkingsgroep lastig te vallen. De strekking van mijn betoog is slechts deze, dat wij, krachtens onze traditioneele loyaliteit, voldoende vertrouwen in het regeeringsbeleid hebben, om de overtuiging te blijven koesteren, dat de Regeering naar vermogen ook met onze belangen en wenschen rekening zal houden.

Wij hebben de Regeering slechts in de populaire en voor een ieder duidelijke gezinsbeeldspraak willen wijzen op het

(Mussert.)

potentieele gevaar, dat schuilt in de voor de Regeering zoo gelukkige omstandigheid dat wij, als bevolkingsgroep, reeds in normale tijden, doch in het bijzonder in het huidige tijdsgewricht, uitermate bescheiden en loyaal zijn in onze wenschen en in de wijze waarop wij ze voorbrengen.

En ik zie dat gevaar met name in de mogelijkheid, dat de bijzondere zorg aan de eischen en verlangens van de eene bevolkingsgroep besteed, wellicht geheel of gedeeltelijk gaat ten koste van de belangen van een andere groep. Een voorzichtig en omzichtig vaderlijk regeeringsbeleid heeft n.m.m. op dit punt zelfs den schijn te vermijden, óók ten aanzien van de geadopteerde gezinsleden, die toch in alle rechten van het gezinsverband deelen. Anders boekt men als eenig resultaat de verschuiving van de belangenverzorging van den een ten koste van den ander. En dit kan toch zeker geen daad van wijs beleid worden genoemd.

Om een voorbeeld te noemen: Wanneer de Regeering, oprecht bezield met den wensch om de Indonesische bevolkingsgroep, overeenkomstig haar eischen en verlangens, méér zeggenschap en deelname in bestuur en administratie te geven, enkele belangrijke posten inruimt in nieuwe Bestuursorganen, als het Kabinet van den Gouverneur-Generaal en den Regeeringspubliciteitsdienst, en als de Regeering dit feit, als symbool van „goodwill" jegens de Indonesische bevolkingsgroep, bij verschillende gelegenheden afficheert, dan zou het onjuist zijn om te meenen, dat zulk een maatregel, zulk een geste, de Chineezen als zoodanig geheel onverschillig laat. Immers over de Chineesche belangen is in dit verband wederom met geen enkel woord gerept, en men krijgt weer het onbehagelijke gevoel van „er maar bij te hangen". Of dit gevoel juist en gerechtvaardigd is of niet, wil ik in het midden laten; ik constateer slechts het feit, en wil zelfs toegeven dat het een bijkomstig feit is, dat men gerust tot de imponderabilia mag rekenen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik heb wel eens hooren zeggen: Regeeren is de kunst der imponderabilia. En als dit gezegde juist is, dan is het dat dubbel in een Oostersche maatschappij, waarin imponderabilia op het gebied van het sentiment zulk een belangrijke rol spelen; een rol, welke de Regeering in zoo menig ander geval blijk geeft ten volle te erkennen.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik dan, aan het einde van mijn beschouwingen, toch een wensch in het belang van mijn bevolkingsgroep moge uitspreken, dan moge het deze zijn, dat de Regeering datgene, wat ik hier thans naar voren heb gebracht, eens rustig en objectief overdenke. Ik vraag hier dus slechts een rustige en objectieve overweging van mijn beschouwingen en niets meer; want ik ben ervan overtuigd, dat Zij, bij objectieve overweging daarvan, een redelijke kern van waarheid in mijn betoog zal erkennen; en als dit zoo is, Mijnheer de Voorzitter, dan heeft mijn groep — ook daarvan ben ik overtuigd — voor de toekomst al zeer veel gewonnen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! De toestand van oorlog, waarin zich ons Koninkrijk met inbegrip van de overzeesche gebiedsdeelen bevindt, is oorzaak eenerzijds, dat het regeeringsbeleid aan hooge eischen van doelbewustheid en doelmatigheid behoort te voldoen, anderzijds, dat het zeer moeilijk valt om aan die eischen tegemoet te komen. Vooral met het oog op de laatstgenoemde omstandigheid wil ik niet nalaten een woord van eerbiedige hulde uit te spreken voor de waarlijk vorstelijke wijze waarop Hare Majesteit onze Koningin en de leden van het Koninklijk Huis, wederom, in deze zware en benarde tijden, van hooge plichtsbetrachting doen blijken. Zij zijn waarlijk onze leiders, een voorbeeld voor ons allen. In die hulde en waardeering wil ik in de tweede plaats gaarne betrekken de Nederlandsche en de Indische Regeering, die zich in deze moeilijke tijden zoo kranig weren en om en achter wie wij ons allen behooren te scharen want slechts uit die eenheid kan de kracht worden geput, die het Koninkrijk thans meer dan ooit van noode heeft.

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Mussert.)

In dit kader, Mijnheer de Voorzitter, wensch ik mijn volgende opmerkingen te zien geplaatst en beschouwd, een omlijsting derhalve, waarin mijn critische opmerkingen passen als pogingen om mijnerzijds, als lid van dezen Raad bij te dragen tot de versterking van eenheid tusschen Regeering en volk.

Mijnheer de Voorzitter! In dezen oorlog gaat het tusschen de totalitaire staatsidee en de democratie. Onze landgenooten en wij strijden voor het behoud van de democratie, al mogen dan de vormen van zulk een regeeringsbestel in de toekomst afwijken van die, welke voor den oorlog bestonden. Nu wil het mij voorkomen, dat in de opvattingen over inhoud, omvang en toepassing van het noodstaatsrecht, gelijk in de memorie van antwoord weergegeven — van welke ik aanneem, dat zij die van de Nederlandsche Regeering zijn — te weinig democratische inslag is verwerkt.

In de memorie van antwoord wordt de zaak zoo gesteld, dat, nu een deel van het wetgevend apparaat — de Staten-Generaal — is weggevallen, het overblijvende deel — de Kroon met zijn raadsleden — „mede bevoegd is tot alles waartoe in normale omstandigheden, met de Kroon andere organen geroepen zijn", evenwel met het voorbehoud, dat van die bevoegdheid slechts bij uitzondering gebruik zal worden gemaakt, namelijk als de te verzorgen belangen bepaaldelijk voorziening eischen.

De inhoud van het noodstaatsrecht ziet de Regeering derhalve aldus, dat in noodgeval met een deel der wetgevende macht kan worden volstaan. Ik zou erop willen wijzen, dat — en ik doe dat met alle deferentie tegenover ons Koninklijk Huis, het Koninklijk Gezag en de Kroon — dat, historisch in het licht van de democratische ontwikkeling van Nederland beschouwd, het belangrijkste deel van het wetgevende apparaat thans is uitgeschakeld: de Staten-Generaal, waaraan de ministers verantwoordelijk zijn, de Staten-Generaal, die volgens artikel 124 der Grondwet de voorstellen van wet dienen aan te nemen, alvorens zij, na goedkeuring door de Koningin, kracht van wet verkrijgen. Voor dit weggevallen deel der wetgevende macht, voor den volksinvloed, wordt naar de opvatting der Regeering niets in de plaats gesteld. Ik geef toe, dat dit een moeilijk punt is. Maar men zou de zaak ook zóó kunnen opvatten, dat op de Kroon ook de bevoegdheden van de Staten-Generaal zijn overgegaan. Er zijn geen feiten uit het bezette moederland bekend geworden, die er op zouden wijzen, dat de Staten-Generaal zich in meerderheid daartegen zouden verzetten, integendeel. Alsdan zou op de Kroon de moreele plicht rusten, om voor den weggevallen volksinvloed zooveel mogelijk in de plaats te stellen medezeggenschap van de vertegenwoordigende lichamen in de overzeesche gebieden. Voor Indië beteekent dit: versterking van de positie en uitbreiding van den invloed van den Volksraad. Dit lijkt mij zuiver democratisch gedacht, terwijl nòch aan de positie, nòch aan den invloed van de Kroon iets wordt tekort gedaan. In dien gedachtengang is wijziging, zelfs van de Wet op de Indische Staatsregeling, mogelijk, en behoeft de ook door de Regeering als gewenscht erkende invoering van een rechtstreeksch individueel kiesrecht voor den Volksraad niet te wachten op de bevrijding van Nederland.

De heer Roep heeft hedenmorgen hetzelfde voorbeeld genoemd en eveneens de wenschelijkheid hiervan onderstreept. Ik meen, dat de door mij aangegeven gedachtengang, dien ik hier summier heb weergegeven en waarop ik zoo noodig in tweeden termijn nader zal terugkomen, bedoelde mogelijkheid eerder zal bieden dan de ons in de memorie van antwoord gegeven staatsrechtelijke theorie.

Wat het buitenlandsche beleid betreft, met groote voldoening heb ik de passage uit de memorie van antwoord, welke handelt over de Nederlandsch-Japansche onderhandelingen, gelezen, meer speciaal de laatste alinea, waaruit duidelijk blijkt, dat bij het Opperbestuur en bij de Regeering de krachtige wil bestaat tot handhaving van de bestaande orde. Een bewijs dat bij het Opperbestuur, bij de Regeering en bij de Haar in deze materie voorlichtende adviseurs allerlei verderfelijke theorieën over oude volken, die afgedaan zouden hebben en geen veerkracht meer zouden bezitten en over jonge volken, die de plaats der oude zouden moeten innemen, geen opgeld doen.

Overgaande tot een volgend punt, Mijnheer de Voorzitter, kom ik tot de uitspraak (memorie van antwoord § 1, pag. 12, roneo), dat

> „in de verhouding tusschen Opperbestuur en Indische Regeering geen wezenlijke verandering (is) gekomen".

Mijnheer de Voorzitter, is dit wel juist gezien? Mogen wij aannemen, dat de veranderingen ten deze alléén den buitenkant der zaak betreffen? Zou het zoo verkeerd zijn, de huidige positie van de Indische Regeering te vergelijken met die van een bestuursambtenaar, wiens ressort door natuurrampen geteisterd is, wiens verbindingen verstoord zijn, en die alsdan, eigener initiatief en op eigen verantwoording — en zoo hoort het! — allerlei maatregelen treft, waartoe hij in normale omstandigheden, tevoren overleg pleegt? Mij lijkt de overeenkomst treffend. Als ik de vergelijking doortrek zie ik, dat de bestuursambtenaar in zulke omstandigheden gaarne aanvaardt de hem van vele kanten aangeboden hulp van allerlei personen, die in normale omstandigheden niet bij de bestuursvoering betrokken zijn, om onder zijn leiding te werken voor het algemeene belang; dan zie ik, dat hij de diensten dergenen, die zouden kunnen helpen, maar zich aan dien plicht onttrekken, onverwijld opvordert; dan zie ik, dat het werk aan de schrijftafel blijft rusten en de klerk ander werk krijgt, werk, waarvan wellicht noch de bestuursambtenaar, noch de klerk zelf ooit gedacht hadden, dat hij het aan zou kunnen. Dan zie ik, dat er geen tijd verloren gaat met tijdroovend inwinnen van advies, dat adviseerende instanties en hulpkrachten een eigen uitvoerende taak krijgen. Dan zie ik ook, dat onder zulke omstandigheden menschen, van wie men den indruk had, dat zij niet ver boven de middelmaat uitstaken, zich op het eerste plan plaatsen.

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn gevoelen kan het niet anders, of op den Landvoogd rust thans een veel zwaarder en verantwoordelijker taak dan ooit tevoren en dit moet noodzakelijkerwijs leiden tot een grooter armslag eenerzijds en tot omvorming van de organisatie der Regeering anderzijds. Veel van wat in de zoo juist door mij geschetste vergelijking past, is reeds geschied, maar naar veler meening, en ook de mijne, nog niet genoeg.

Die vergelijking, Mijnheer de Voorzitter, kan mij nog voor een ander deel van mijn betoog dienen. Een natuurramp laat géén lid der bevolking, ook den eenvoudigsten dorpeling niet, in twijfel omtrent de calamiteit, die zich voordeed. De oorlogsverschrikkingen daarentegen zijn tot nog toe aan Indië bespaard gebleven. Hoe weet dan de massa der bevolking, de ongeletterde, van den oorlog? In de eerste plaats door wat hij er in de eigen dorpsomgeving van hoort, door de radio in de toko of warong, als er een toestel in het dorp is. Verder uit gesprekken met zijn meer ontwikkelde dorpsgenooten. Vervolgens uit de verzwaring van den belastingdruk. Tenslotte — ik maak hiervan met waardeering gewag — door voorlichting van bestuurszijde, want daarop moet inderdaad de meeste nadruk vallen. Inderdaad moet, gelijk in de memorie van antwoord terecht is gesteld, worden voorkomen, dat een angstpsychose ontstaat, maar die ontstaat juist en eerder door gebrek aan voorlichting. De Regeering stelle de grens met betrekking tot wat Zij oordeelt dat de bevolking van den huidigen toestand moet weten, vooral niet te eng en, wat mij van overwegend belang lijkt, Zij betrekke in die voorlichting tevens een uiteenzetting van wat de Regeering en de door Haar geleide overheidsorganen dag in, dag uit presteeren voor het geestelijke en economische welzijn van de bevolking, opdat de bevolking beter beseffe, wel-

(Mussert.)

ke de rechtsgoederen zijn die tegen agressie bevestigd dienen te worden. Die voorlichting kan, zoo niet door iederen loyalen ingezetene, dan toch door zeer velen worden verstrekt ieder in eigen kring en betreffende eigen vak.

Daartoe kunnen, naast de volkshoofden en de bestuursambtenaren, ook worden ingeschakeld alle ambtenaren, die uit hoofde van hun werkkring met de bevolking contact hebben of moeten hebben. In de eerste plaats de onderwijzers. En, bijvoorbeeld, ook de belastingambtenaren. Zou het niet uitermate nuttig zijn als de bevolking, na het opleggen van den aanslag, ook eens hoorde, wat er eigenlijk met de belastingpenningen geschiedt? En zou het voor de Regeering niet evenzeer nuttig zijn te vernemen, hoe de groote ongeletterde massa op die mededeelingen reageert? Dit alles, Mijnheer de Voorzitter, onder een zeer belangrijke voorwaarde en wel deze: dat die voorlichting, die propaganda, hoezeer zij ook plaatselijk van uiterlijken vorm zal moeten verschillen om het doel, geestelijk contact met de massa, te bereiken, centraal worde geleid, teneinde niet te worden tot een chaos. Ik denk hierbij als voorbeeld aan de propaganda, die op Java wordt gevoerd voor de kolonisatie naar de buitengewesten. Ook daarbij worden talrijke instanties betrokken, doch het propagandamateriaal wordt centraal verstrekt.

Een dergelijke propaganda, Mijnheer de Voorzitter, maar dan iets anders gericht, zou eveneens van groot nut zijn indien zij in het buitenland zou worden gevoerd door daar gevestigde Nederlanders, en, wat het oostelijk halfrond betreft, Inheemschen. Voor de versterking van onze weermacht zijn wij deels op het buitenland aangewezen en daarom is het van het grootste belang indien allen, die door banden van geboorte aan Nederland en Indië verbonden zijn, zouden worden opgewekt om, wederom ieder in eigen kring, eraan mede te werken, aan de namen en de begrippen van Nederland en Indië meerdere bekendheid te geven. Dat zal naar mijn meening minstens een even goed rendement geven als de vrijwillige betaling van belasting, waartoe Z. E. Minister Welter, overigens terecht, onlangs opwekte.

Mijnheer de Voorzitter! Het gedeelte van de memorie van antwoord, waarin de Regeering ingaat op hetgeen in het afdeelingsverslag werd opgemerkt omtrent „het optreden tegen deloyale elementen en interneering'' is zeer uitvoerig en terecht, want daarover handelt nog steeds, althans bij de Nederlanders in Indië, het gesprek van den dag. Ik zal mij ervan onthouden over dit onderwerp uitvoerig te spreken, omdat ik dat reeds bij een vorige gelegenheid deed. Ik wil mij ertoe bepalen, te verklaren, dat ik nog steeds van meening ben, dat de Regeering in deze te lankmoedig optreedt, te veel discrimineert en te veel waarde hecht aan het onderzoek, dat naar de loyaliteit van ambtenaren wordt ingesteld.

(De heer Verboom: Zeer juist!)

Toch zou ik terzake nog eenige vragen willen stellen.

Op pagina 30 (roneo) van de memorie van antwoord deelt de Regeering mede, dat het verhaal der interneeringskosten internationale aspecten vertoont, waaromtrent nog overleg gaande is. Naar ik mag aannemen overleg met onzen bondgenoot Engeland. Maar kan men niet met evenveel recht stellen, dat het optreden tegen deloyale elementen binnenslands evenzeer internationale, beter wellicht: bondgenootschappelijke, aspecten draagt? Hoe handelen Engeland en de andere deelen van het Britsche Keizerrijk op dit punt, en zou het geen aanbeveling verdienen ten deze een zelfde politiek te volgen? Op pagina 28 (roneo) staat vermeld, dat het betrokken departementshoofd en de procureur-generaal in gezamenlijk overleg bepalen, welke maatregel zal worden getroffen tegen aan het vooronderzoek onderworpen, van deloyaliteit verdachte ambtenaren. Zou het niet de voorkeur verdienen in deze zaken, welke toch zeer speciaal op het terrein van den procureur-generaal liggen, alleen deze te laten beslissen?

Wat is verder de reden, dat het onderzoek naar de deloyaliteit van het actief dienend personeel van land- en zeemacht door een andere instantie wordt gehouden dan dat betreffende burgerlijke ambtenaren? Valt daarvan niet een ongelijke beoordeeling te vreezen? Waarom wordt een dergelijk onderscheid evenzeer gemaakt bij de beslissing tot interneering?

Dan, Mijnheer de Voorzitter, het toepassen van de onderstandsregeling op de landsdienaren, die om redenen van staatsbelang niet-eervol zijn ontslagen. Voorzoover mij bekend verzetten zich de voorschriften omtrent de toepassing van die regeling tegen de uitbreiding tot gevallen als bedoeld, juist om de redenen, die tot het ontslag geleid hebben, en daarom is het mij behoudens nadere toelichting niet duidelijk, hoe een nadere overweging tot toepassing zou kunnen leiden.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, en daarmede kan ik van dit onderwerp afstappen, de vrijlating der Duitsche vrouwen. Ik vermoed, dat de in de memorie van antwoord op pagina 27 (roneo) gedane mededeeling, dat „er van het begin af aan geen sprake van is geweest om de Duitsche vrouwen en kinderen hier te lande vast te houden'' menigeen met mij zal hebben verrast, want de in den aanvang en daarna door de Regeering getroffen maatregelen: het stellen onder politietoezicht met verplichting tot dagelijksche melding, vervolgens het inrichten van beschermingskampen, wezen toch in een andere richting. Zou de vergunning om Indië te verlaten worden geweigerd, dan zou dit — aldus de memorie van antwoord — beteekenen, dat vrouwen in de oorlogvoering worden betrokken. Mijnheer de Voorzitter! Ik acht dit bepaald te somber gezien. Zulk een kwalificatie is wel toepasselijk op den vijand, die de burgerbevolking met vliegtuigen en machinegeweren bestookt, die Nederlandsche arbeiders ten getale van 90 000 in het land der overweldigers te werk stelt, maar past toch niet voor een zuiveren veiligheidsmaatregel, een maatregel bovendien, die naar ik moet aannemen, toch ook door onzen bondgenoot Engeland wordt toegepast? De mate, waarin het Nederlandsch-Indische belang wordt gediend door de bedoelde vergunning te verleenen, moet ik zeer gering achten, want de meeste vrouwen zullen wel in staat zijn om nog voor geruimen tijd uit eigen fondsen in hun onderhoud te voorzien, en de uitoefening van het toezicht in de beschermingskampen — die tevens de bron van aanstoot wegnamen — was toch weinig bezwaarlijk. Eerder acht ik het mogelijk en waarschijnlijk, dat de Nederlandsch-Indische belangen in belangrijke mate zullen worden geschaad, indien deze Duitsche vrouwen, bij terugkeer in Duitschland, dan wel onderweg, op intensieve wijze stemming maken tegen ons land, welke leugens des te gereeder zullen worden geloofd en des te meer indruk zullen maken, omdat zij mondeling zullen worden overgebracht door personen, die hier geruimen tijd woonachtig waren. Heeft de Regeering, zoo zou ik willen vragen, deze zijde van de zaak bij Haar beslissing mede in ernstige overweging genomen?

Mijnheer de Voorzitter! Wat de financieele paragraaf betreft, hoofdzaak blijft, dat aan de versterking der weermacht geen bedenkingen van financieelen aard in den weg staan. Dit standpunt der Regeering kan niet genoeg worden gewaardeerd. Niettemin zou een tekort op den geheelen dienst van meer dan *f* 94 millioen evenzeer aanvaardbaar zijn, indien dit zou leiden, naast verdere versterking der weermacht — zooals op pag. 7 roneo der memorie van antwoord is aangekondigd —, tot meerdere uitgaven voor volksverheffing, speciaal voor meer onderwijs en bevordering der industrie.

Met betrekking tot de nieuwe in 1941 op te leggen lasten, zoomede tot de vrijwillige bijdrage der autonome ressorten, lijkt het mij beter de gedachtenwisseling op te schorten tot de behandeling der betrekkelijke ontwerpen.

Omtrent een tweetal aangelegenheden zou ik nog gaarne nadere inlichtingen ontvangen. De eerste is die, bedoeld in

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Mussert.)
de laatste alinea van stuk *a* op pag. 5. roneo, waaruit zou kunnen worden geconcludeerd, dat de Regeering in principe allerminst afwijzend staat tegenover de terugbrenging van de ambtenaarssalarissen naar een principieel ander peil en evenmin verwerpt een „wijziging van den personeelopzet bij verschillende diensten", doch dat een en ander nog niet voor 1941 zijn beslag zal kunnen krijgen, in verband met de noodzaak tot „diepgaande bestudeering en overweging."

Mijnheer de Voorzitter! Is het inderdaad de bedoeling van de Regeering om deze maatregelen voor 1942 aan de orde te stellen?

De tweede vraag is die betreffende de voor uitgaven in het bezette gebied bestemde gelden. Principieel is besloten, krachtens het Koninklijk Besluit van 24 Mei j.l. No. A1, om die gelden aan de Nederlandsche Regeering te Londen te remitteeren, doch de kaspositie van Indië liet zulks tot nog toe niet toe. Verder vermeldt de memorie van antwoord in paragraaf 6, pag. 3, daaromtrent nog, dat deze laatste omstandigheid ten deele gecompenseerd wordt door de vorming van een pondensaldo in Engeland, blijkbaar als gevolg van het Indische exportsaldo, uit welk pondensaldo de Nederlandsche Regeering haar eigen kosten en die van de Nederlandsche weermacht in Engeland zal financieren.

Mijnheer de Voorzitter! Is het dan niet zoo, dat de Nederlandsche Regeering tijdelijk de voor de schuldeischers in het bezette gebied bestemde gelden aanwendt voor een andere, zij het uiterst lofwaardige bestemming? En uit welke gelden verstrekt Indië dan uit zijn export-saldo naar de sterlinglanden het defacto-crediet van *f* 100 millioen 's jaars, waarvan sprake was bij de behandeling van onderwerp **9** in Juni j.l.? Ik neem de vrijheid, Mijnheer de Voorzitter, deze vragen, die ik toen reeds stelde, te herhalen, omdat ik mij uit de beantwoording door den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën destijds, geen duidelijke voorstelling van den gang van zaken heb kunnen vormen.

Wat de memorie van antwoord in de economische paragraaf te lezen geeft stemt in velerlei opzicht tot voldoening. In elk geval verdient de Regeering grooten lof, dat Zij er in slaagde de talrijke moeilijkheden op velerlei terrein te overwinnen, gelijk Zij deed. Toch, Mijnheer de Voorzitter, overheerscht in enkele passages van dit deel der memorie van antwoord (pag. 2 roneo) een sombere toon omtrent de toekomstverwachtingen. Zoo in die omtrent het vinden van wegen voor den toevloed van het kapitaal in nieuwe productieve beleggingen en in een andere, omtrent hetgeen noodig is met betrekking tot het loonpeil, de heroriënteering onzer handelsverhoudingen, den verderen opbouw van ons productieapparaat en de ontwikkeling van het transportwezen. Ik heb mij afgevraagd, Mijnheer de Voorzitter, of er voor dit mindere optimisme wel reden is, ook al houd ik er rekening mee, dat het verkrijgen van deskundigen en outillages voor nieuwe industrieën thans niet gemakkelijk is. Arbeiders zijn er in Indië altijd genoeg geweest, grondstoffen voor verschillende nog niet opgerichte industrieën evenzeer, het heeft eerder ontbroken aan kapitaal. Maar ook dat is nu aanwezig en het verdient mijns inziens aanbeveling om dit ten spoedigste te mobiliseeren, desnoods met uitbreiding van het systeem „op overheidsbevel".

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, de weermacht. Ik moge volstaan met mijn waardeering uit te spreken voor wat op dit gebied reeds is bereikt en voor de krachtige wijze, waarop de Regeering op den ingeslagen weg denkt voort te gaan. Meer speciaal stemt het mij tot voldoening, dat aan de voorbereiding van de invoering der Inheemsche militie reeds wordt gewerkt, waarbij ik de verwachting uitspreek, dat de Regeering ook de oprichting van hulpkorpsen in de zelfbesturende landschappen in de buitengewesten zoo mogelijk ter hand zal nemen.

De heer **Soedibiokoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik schaar mij geheel aan de zijde dergenen, die een waardeerend woord hebben uitgesproken over het voorliggend ontwerp der begrooting 1941.

De inval in Nederland op 10 Mei van dit jaar had op financieel gebied ingrijpende wijzigingen tot gevolg, waardoor het noodzakelijk was, de ontwerp-begrooting voor 1941, die reeds geheel gereed was, om te werken. Een woord van lof mag dan ook de Regeering niet worden onthouden, dat de omgewerkte begrooting thans het College ter behandeling kan worden voorgelegd.

In deze voor het Land zoo moeilijke tijden zal de Regeering de handen vol hebben. Ik ben mij er van bewust, hoe moeilijk het is, het stuur van staat op de juiste wijze te houden om het schip door de woeste baren behouden in de haven te brengen. Ik ben er van overtuigd, dat wat de Regeering doet en nog zal doen, geheel in het belang zal zijn van Land en volk.

Toen het Koninkrijk der Nederlanden nog ongerept neutraal was en niemand nog geloofde, dat Nederland door een laffen en onverhoedschen inval in den wereldbrand zou worden gestort, was ik vol illusies deze zitting van het College te komen bijwonen. Ik had dan ook vele wenschen en suggesties, die ik gaarne in deze zaal had willen voorleggen. Wenschen en suggesties in het belang van Land en volk. Nu meen ik genoodzaakt te zijn dit alles opzij te moeten schuiven en te bewaren tot andere, betere, tijden. Slechts enkele in direct verband met den tegenwoordigen toestand staande onderwerpen zal ik voorbrengen, waarover straks.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, ik schaar mij achter de Regeering en zal bijgevolg dan ook de door Haar noodig geachte en nog noodig geoordeelde maatregelen en besluiten geheel steunen.

In deze voor de Regeering uiterst moeilijke jaren, waarbij alles op het spel dient te worden gezet wat tot behoud van Nederlandsch-Indië kan en zal leiden, heeft Zij Haar hooge taak in geen enkel opzicht willen verwaarloozen.

In de beschouwingen over de ontwerp-begrooting 1941 heeft Zij immers doen uitkomen, dat het niet in de bedoeling lag van de Regeering om bij het betrachten van de grootste soberheid te tornen aan essentieele deelen der Overheidstaak. Afbraak dezer deelen wordt vermeden, terwijl aandacht zal worden besteed aan de economische weerbaarmaking van Nederlandsch-Indië.

Ook maatregelen te treffen met betrekking tot de sociale en cultureele ontwikkeling dezer landen is en blijft een speciale Regeeringszorg.

In het voorliggend ontwerp der begrooting 1941 is duidelijk tot uitdrukking gekomen de taak van het Land, door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal samengevat in deze woorden: „Steun aan de oorlogvoering, Landsverdediging en Volksverheffing".

Voor dit schoone en hooge streven der Regeering zijn wij niet genoeg dankbaar en verdient Zij dan ook allen lof.

Moge de Almachtige Haar den weg wijzen tot verwezenlijking Harer idealen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans ga ik over tot het maken van de door mij gedachte opmerkingen en suggesties.

In de stukken wordt gewag gemaakt van de uitgaafposten in Nederland, die tengevolge van de bezetting door den vijand niet konden worden betaalbaargesteld; dit zijn onder andere salarissen, pensioenen, onderstanden enz. ten totale van ± *f* 50 millioen. Aflossing van een gedeelte der Indische leening ten bedrage van *f* 34.6 millioen en andere uitgaven + *f* 10 millioen. Over het algemeen ben ik van meening, dat deze gelden niet mogen worden onttrokken aan het eigenlijke doel, waarvoor ze bestemd zijn. Zeer terecht heeft de Regeering in de memorie van antwoord (roneo blz. 6) gezegd, dat het — afgezien nog van moreele overwegingen — geheel in strijd zou zijn met de uitdrukkelijke

(Soedibiokoesoemo.)

bepalingen van de Indische Comptabiliteitswet, indien deze verplichtingen niet op de begrooting zouden worden gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! De vraag, die bij mij naar voren komt, is wel: Hoe lang zal deze oorlog duren? Dat weet men niet. Bereiken de gelden de belanghebbenden in Nederland? Neen, uitbetaling dier gelden aan de daarop rechthebbenden is — momenteel althans — niet mogelijk.

Ik kan niet ontkennen, dat de aanhaling van de Comptabiliteitswet juist is, doch deze wet geldt naar mijn meening in normale omstandigheden. Thans zijn de tijden en de omstandigheden abnormaal. Te handelen naar de Comptabiliteitswet is daarom thans minder juist.

In dezen noodtoestand dient men zich van dit beginsel los te maken en zou ik de Regeering willen voorstellen, ja eerbiedig willen verzoeken, om deze fondsen beschikbaar te stellen voor de directe versterking van de weermacht.

Mochten de normale tijden wederkeeren — en ik twijfel hieraan niet — en dus de betaling aan de daartoe gerechtigden weder kunnen plaats hebben, dan is naar mijn meening dit vraagstuk, als de betere dagen weder zijn aangebroken, niet onoplosbaar.

Naar aanleiding hiervan lijkt het mij daarom minder juist die uitgaafposten te handhaven. In afwijking van het Koninklijk Besluit van 24 Mei j.l. No. A I zou ik dan ook de Regeering willen verzoeken, om het verzoek tot de Nederlandsche Regeering te Londen te richten, de te remitteeren gelden in Indië te mogen houden voor de uitbreiding van de weermacht.

Verder bevreemdt het mij ten zeerste, dat op den post overtochtkosten, tijdelijk in Europa vertoevend personeel e.a. uitgaven, bedragen voorkomen tot een totaal van *f* 2,78 millioen. Ik vraag mij af, wie bijvoorbeeld van de ambtenaren in dezen oorlogstijd met buitenlandsch verlof zou willen gaan en wie uit Nederland van verlof zou kunnen terugkeeren. De Regeering heeft immers doen weten, dat buitenlandsche verloven niet meer aan de orde komen, wat heel logisch is in dit tijdsgewricht. De post overtochtskosten had mijns inziens dan ook pro memorie moeten worden gesteld.

Verder sluit ik mij geheel aan bij de Regeering, die gaarne zag, dat de politiek in deze bijzondere tijdsomstandigheden in de allereerste plaats gericht dient te zijn op het nemen van de uiterste maatregelen tot het weerbaar maken van dit eilandenrijk. Het streven naar een kloppende begrooting, hoezeer ook urgent en in het welbegrepen belang van de volksgemeenschap, dient daaraan ondergeschikt gemaakt te worden.

Ofschoon ik gaarne zag, dat voor bepaalde doeleinden meerdere fondsen zouden worden beschikbaar gesteld, brengt deze begrooting toch een sfeer van verademing, een sfeer, waarin wij met vertrouwen en met een gerust hart de toekomst tegemoet gaan.

Overtuigd van den ernst der tijden, waarin wij thans leven, kan ik niet nalaten, tot het behoud van den status quo van Nederlandsch-Indië te pleiten voor meerdere credieten voor defensieve doeleinden. In deze voor Nederlandsch-Indië zoo onzekere, hoogst ernstige tijden, waarin elken dag, ja elk uur weder nieuwe verrassingen kan brengen, is elke uitgaaf voor defensie, hoe groot die ook moge zijn, wel te verantwoorden. Met alle ons ter beschikking staande middelen dient het peil der verdediging van Nederlandsch-Indië op zoodanige hoogte te worden gebracht, dat we elken denkbaren vijand van ons veege lijf kunnen houden.

Mijnheer de Voorzitter! De verhoogde uitgaven zijn onvermijdelijk om onze weermacht tot hooger peil te brengen en dat is voor een ieder wel begrijpelijk. Minder begrijpelijk is de financieele politiek die hierbij wordt gevolgd. De sterke stijging der uitgaven noopte de Regeering, over te gaan tot het treffen van maatregelen op het gebied der middelen. De verhooging der belastingen, die in 1940 haar beslag heeft gekregen, zal verder moeten worden opgevoerd. De Regeering zegt in de algemeene opmerkingen, dat Zij er zich tenvolle van bewust is, uitermate zware offers van de gemeenschap te moeten vragen.

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, er is en wordt in dezen tijd veel gesproken van offers, ten aanzien waarvan de algemeene bereidwilligheid vaststaat, ze metterdaad te willen brengen, omdat naar mijn weten er geen bevolkingsgroep is, die de noodzaak ervan niet inziet. Ik sta ten opzichte van de voorgestelde verhoogingen der belastingen dan ook geheel achter de Regeering. Evenwel meen ik goed te doen naar voren te brengen, dat de thans voor de opvoering van de weermacht beschikbare fondsen niet hierbij zullen blijven. In de komende jaren zal de enorme stijging dier kosten ongetwijfeld een nog grooteren omvang aannemen. De weermacht dient immers tot topprestaties te worden opgevoerd en de kosten kunnen niet altijd bestreden blijven door fiscale maatregelen. Eens zal een einde komen aan de betaalkracht van de samenleving.

Mijnheer de Voorzitter! Bij mij rijst dan de vraag, hoe verder de Regeering de defensie zal financieren. Vele ontvangsten zullen door de internationale verwikkelingen niet die uitkomsten afwerpen als verwacht zou kunnen worden. De in- en uitvoerrechten b.v. zullen tengevolge van de tijdsomstandigheden en de daarmede gepaard gaande verwarring en ongeregelde scheepvaartverbindingen, niet die opbrengsten opleveren als normaal daarvan zijn te verwachten.

Alhoewel de Regeering, zooals staat in de memorie van antwoord, roneo blz. 2, gekant is tegen een defensieleening, meen ik toch bij de Regeering te moeten aandringen op het aangaan daarvan. Als ik ondanks dit inzicht van de Regeering blijf aandringen op het aangaan van een defensieleening, dan is dit uit bezorgdheid gedaan, omdat ik overtuigd ben, dat de op de begrooting gevoteerde bedragen verre van toereikend zullen zijn.

Dan nog meen ik naar voren te moeten brengen, dat alle genomen en te nemen maatregelen op defensiegebied niet alleen voor bescherming van het tegenwoordige geslacht dienen, doch zeker om de volgende generaties een schoon en krachtig Indië te geven. Is het dan niet logisch, dat wij het nageslacht mede belasten met de voor ons te zware offers tot bereiking van het ideaal?

Mijnheer de Voorzitter! Hebben wij thans niet te dragen de aflossing en de betaling der rente van een leening van 1883? Op den duur zal naar mijn meening het sluiten van een leening onvermijdelijk worden. Waarom dan niet thans daartoe overgegaan, nu Indië nog kerngezond is? Als Indië in den feitelijken strijd gewikkeld zou raken, dan zal het sluiten van een leening te laat zijn. Deze leening, die een belangrijke zou moeten zijn, zou wellicht in Amerika geplaatst kunnen worden, vanwaar wij ook ons wapenmateriaal betrekken.

Ik geloof, dat dit de levering van allerlei materiaal tevens zou kunnen vergemakkelijken, terwijl de mogelijkheid zal zijn vergroot, dat Amerika verder bereid zal zijn, ons z.g. verouderde slagkruisers beschikbaar te zullen stellen. De Regeering acht deze mogelijkheid blijkens pagina 1 (roneo) van de memorie van antwoord weliswaar uitgesloten, maar mij dunkt, dat de vooruitzichten zich ten gunste kunnen wijzigen, althans alle pogingen, behooren te worden voortgezet. In verband met de groote Amerikaansche vlootuitbreiding zal men in de toekomst wellicht meer genegen zijn tot verkoop van verouderde schepen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wij moeten geld bij de hand hebben. Zonder geld kunnen wij niets doen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot de volgende suggestie. Wij allen zijn verontwaardigd over de brute agressie, die over de wereld is gekomen. Wij moeten ons evenwel afvragen, hoe het mogelijk is geweest, dat de aanvallers een dergelijke formidabele kracht en macht hebben kunnen ontplooien, waar toch de Westersche democratieën veel rijker en veel krachtiger dan de agressors, dus tot een veel grootere

(Soedibiokoesoemo.)

machtsontplooiïng in staat zouden geweest zijn. Dit is alleen mogelijk en denkbaar, doordat de agressors alle tot hun beschikking staande hulpbronnen: kapitaal, arbeid en grondstoffen hebben gemobiliseerd in het belang van de oorlogvoering. De democratieën hebben evenwel zulks nagelaten.

Het is voor vele landen, die aan de agressie ten offer zijn gevallen, te laat om dit verzuim te herstellen. Niet voor ons, Mijnheer de Voorzitter! Ik moet echter in twijfel trekken, of de Regeering de kans, die wij hebben om alle hulpbronnen die te onzer beschikking staan, te mobiliseeren, wel ten volle heeft benut. Met name vraag ik mij af, of de Regeering het bedrijfsleven en het kapitaal wel in voldoende mate in het belang der oorlogvoering mobiliseert.

Ik wensch hierbij uitdrukkelijk te verklaren, dat ik niet mee doe aan het maken van stemming tegen het westersch kapitaal. Wij, Indonesiërs, hebben geen kapitaal, dus moet het kapitaal van elders komen. Men stelt zijn kapitaal natuurlijk alleen tegen een aannemelijke vergoeding ter beschikking. Dit is reëel en daartegen zult U mij niet hooren ageeren.

Ik breng dit evenwel naar voren, omdat wij leven in een noodtoestand, die straffe maatregelen eischt. In Engeland heeft men begrepen, dat van een overwinning geen sprake kan zijn, zonder het nemen van dezelfde maatregelen op economisch gebied, die Duitschland tot zijn ongehoorde krachtsinspanning in staat hebben gesteld. Maar hier zijn wij nog steeds niet zoo ver, ofschoon toch ook hier alles op het spel staat.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil niet ontkennen, dat wij wel op den goeden weg zijn, en denk dan aan de genomen maatregelen tot het tegengaan van kapitaalsvlucht en aan de voorgenomen opheffing van het bankgeheim (vide algemeene inleiding blz. 1 en 2).

Ik begrijp ook, dat wij hier niet zoo ver kunnen gaan als in Engeland; het gaat mij er om, of in de gegeven omstandigheden op dit gebied wel al het mogelijke is gedaan. Tot mijn spijt moet ik mij met twijfel in het hart afvragen, of dit laatste het geval is.

In de algemeene inleiding (Algemeen gedeelte st. 1 A, blz. 3) zegt de Regeering, dat Nederlandsch-Indië in de komende maanden over voldoende kapitaalsruimte en ondernemingsgeest zal beschikken om in de richting o.a. van de chemische nijverheid, de metaalnijverheid en de textielindustrie op den ingeslagen weg voort te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, of er wel voldoende krachtig wordt ingegrepen om dezen ontwikkelingsgang te bevorderen. Moet hier de ondernemingsgeest worden afgewacht? Kan de Regeering hier niet regelend optreden? Wij hebben nu den burgerdienstplicht gekregen, die de Regeering in staat stelt Haar onderdanen tot het verrichten van den vereischten arbeid te mobiliseeren, al is de regeling nog niet voltooid. Ik vraag mij af, of deze regeling reeds nu niet voor een deel in werking ware te stellen, bijvoorbeeld ten behoeve van de directe economische oorlogsindustrieën.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, of de Regeering wel in voldoende mate het kapitaal mobiliseert tot investatie in al die industrieën, die voor onze weerbaarmaking noodzakelijk zijn. Natuurlijk moet het kapitaal hierbij behoorlijke voorwaarden worden geboden. Maar moeten wij blijven bij aanmoedigingen, opwekkingen, stimuleering? Kunnen wij niet krachtiger, systematischer, regelend ingrijpen?

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering staat hier voor een reusachtige taak, voor zeer groote moeilijkheden, maar is dat juist niet een reden om zoo krachtig mogelijk aan te pakken?

Ook wat betreft de vergrooting van de financieele draagkracht vraag ik mij af, of de Regeering wel ver genoeg gaat. Verre van tegen de belastingverzwaring bezwaren te maken, juich ik die toe, mits men de economisch zwakken, de lagere inkomens, zooveel mogelijk spare, hetgeen ook het streven der Regeering is. Het verheugt mij, dat de Regeering in de memorie van antwoord (blz. 9) roneo heeft verklaard, dat Zij geen plannen koestert, om de landrentebelasting te verhoogen.

Ik vraag mij echter af, of de belastingschroef daar waar hooge winsten worden gemaakt wel voldoende is aangedraaid en denk met name aan de aardolie.

In de memorie van antwoord (blz. 8) roneo, stemt de Regeering niet in met de verhooging van het extra-aardolieuitvoerrecht.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn gedane suggestie betreft niet een verhooging van aardolieuitvoerrecht, doch een bijzondere heffing van de olie in het leven te roepen, zooals dit in 1936, 1937 en 1938 het geval was, vooral ook waar het aandeel in de winst van de aardoliemaatschappijen voor 1941 op *f* 3½ millioen wordt geraamd, tegen *f* 6½ millioen voor dit jaar.

In dit verband moge ik opmerken, dat in 1939 de uitkomst van het „aandeel in de winst van de Nederlandsch-Indische Aardolie Mij" was ± *f* 7¼ millioen, terwijl de raming bedroeg *f* 4½ millioen. Hierbij luidde de toelichting der Regeering letterlijk: „De hoogere opbrengst van dezen post is toe te schrijven aan stijging der productie en betere prijzen".

Waar thans om dezelfde hierboven genoemde redenen een nog hoogere opbrengst kan worden verwacht, is een bijzondere heffing op de aardolie mijns inziens niet meer dan urgent. Deze urgentie blijft bestaan, zelfs in het licht van het geheele complex van heffingen bezien, zooals dit nader is toegelicht door den geachten Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van onderwerp **47** in tweeden termijn. Immers het geldt hier het levensbelang van geheel Indië.

Ik herhaal nogmaals, dat ieder loyaal staatsburger verplicht is offers te brengen, hoe zwaar deze offers ook mogen zijn, en dat dus vanzelfsprekend de groote bedrijven hierin de burgers moeten voorgaan. In normale omstandigheden was ik geen voorstander van de meermalen in deze zaal gedane suggesties tot het heffen van een bijzondere oliebelasting. Het komt mij echter voor, dat deze in den huidigen tijd niet alleen verantwoord, maar zelfs geboden is. Mocht de Regeering op deze suggestie ingaan en tot invoering van de bijzondere heffing op aardolie-maatschappijen overgaan, dan zou deze maatregel wellicht uitgebreid kunnen worden tot de andere groote maatschappijen, althans voorzoover de Regeering zulks noodzakelijk en wenschelijk acht.

Niets, maar dan ook niets, dient thans achterwege te worden gelaten om de financieele draagkracht van het land op te voeren. Bij dit alles dient snel, ja zeer snel te worden gehandeld. Eens te laat is verloren, en voor hoelang?

In het volle besef, dat alle ten deze te nemen maatregelen alleen nuttig effect zullen sorteeren, indien snel en imperatief daartoe wordt overgegaan, spreek ik hierbij de hoop uit, dat bovenbedoelde suggesties door de Regeering in welwillende overweging zullen worden genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben thans aan het einde van mijn rede. Heb ik daarin blijk gegeven van bezorgdheid, dan wil dit niet zeggen, dat ik wanhoop. Geenszins, Mijnheer de Voorzitter, ik voel mij zeer gesterkt door het besef, dat Oranje leeft, Oranje, dat ons zooveel eeuwen ten goede heeft geleid en zal blijven leiden.

Onze Koningin is veilig, de dynastie is gered. Dit feit stemt ons niet alleen tot dankbaarheid, maar geeft ons ook de kracht om de toekomst moedig tegemoet te zien. Oranje is voor ons de aanwezigheid van Recht, van Kracht, van Moed, van Vooruitgang, van Licht in de duisternis.

De Allerhoogste behoede Hare Majesteit en Haar Huis.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet nalaten op mijn beurt het woord te voeren met betrekking

(Aldjoeffry.)

tot een paar punten, die ten nauwste verband houden met de beklemmende omstandigheden, waarin wij sinds den fatalen Meidag van dit jaar zijn komen te verkeeren, en deswege op deze plaats reeds de aandacht hebben gehad.

Vooreerst zou ik het een en ander in het midden willen brengen aangaande de verhouding van het Koninkrijk der Nederlanden tot het Koninkrijk Italië, nadat dit laatste land aan de zijde van den gemeenschappelijken Germaanschen vijand in oorlog kwam met Groot-Britannië. Ja, Mijnheer de Voorzitter, ik zou, ter aanduiding van onzen grooten bondgenoot en vriend met voordacht de woorden „Engeland" en „Engelschen" willen vermijden, omdat ik de brave Schotten, de mannen van Wales en de Noordelijke Ieren, om niet te spreken van Canadeezen, Australiërs, Nieuw-Zeelanders en Zuid-Afrikanen, die alle zeker géén „Engelschen" zijn, maar zich wèl Britten weten, niet gaarne voor het hoofd wil stooten. Ik zeg dus, sprekende van onze vrienden, liever „Brittannië" en „Britten". Wat nu betreft die verhouding tot Italië, ik vind haar een scheeve en scheef is zij ook in de oogen van velen, wien het blijkbaar niet vergund is achter de schermen van de hooge politiek te kijken. Want, terwijl Brit en Italiaan zijn gewikkeld in een worsteling op leven en dood, zitten wij hier maar rustig toe te kijken en steken geen hand uit om onze vrienden ook dien strijd te helpen winnen.

Nu heeft de Regeering ons er weliswaar van willen doordringen, dat de meerbedoelde verhouding slechts schijnbaar een scheeve mag heeten en Zij heeft Zich, ter adstructie van Haar daartoe strekkend betoog, beroepen op de geschiedenis, welke, zegt Zij, tal van voorbeelden te zien geeft van gevallen, waarin een staat, die met een andere mogendheid krijg voerde, zich niet in staat van oorlog verklaarde en zelfs normale betrekkingen bleef onderhouden met landen, die zich op eenigerlei wijze met die andere mogendheid hadden verbonden. Maar Zij heeft Zich niet uitgelaten omtrent de vraag of Zij nu zélf wel gelooft, dat die verhouding — laten wij die nu maar een „normale" noemen — nu ook de juiste is!

Ik ben der Regeering er voor erkentelijk, dat Zij — Zich gesteld hebbende op het overigens begrijpelijke en te eerbiedigen standpunt, dat Zij de richtlijnen van het buitenlandsch beleid van het Opperbestuur, óók dus voor zoover die de verhouding tot Italië beheerschen, niet wenscht te zien gemaakt tot een onderwerp waarover Zij met den Volksraad van gedachten kan wisselen — het College ten deze Háár overtuiging heeft willen bijbrengen. Niettemin wil mij, daargelaten het feit, dat Zij heeft nagelaten Haar beroep op de lessen van de historie met het noemen van concrete voorbeelden betreffende de door Haar beoogde gevallen te staven — ik zelf ben geen historicus en had daarom gaarne gezien, dat Zij, zonder nu naar de grijze oudheid terug te grijpen, een enkel sprekend geval ter illustratie genoemd had — hier toch de opmerking van het hart, dat het nu voor ons toch niet zoozeer gaat om een kwestie van precedenten, een zaak van wat in de wereldgeschiedenis wel eens gebeurd is — wij màken nu toch nieuwe geschiedenis — als wel om de realiteit van het oogenblik. En ik zie — en hierin zal ik wel niet alleen staan — die werkelijkheid zóó, dat, zèlfs wanneer in zoover kan worden beaamd, dat noch Italië, toch zeker onze potentieele vijand, noch Duitschland, onze openlijke vijand, eenig voordeel vermag te trekken uit het feit, dat wij tegenover het eerstgenoemde land staan als „non-belligerent" elk nadeel en elk verlies, hoe gering ook, dat aan Italië kan worden berokkend, in het voordeel is van onzen Britschen bondgenoot en dus van onszèlf, immers aan de uiteindelijke overwinning der geallieerden ten goede komt. Wij hebben dus niet alléén te beletten, dat het land van Mussolini eenig voordeel trekt uit onze houding jegens dat land, maar wij zullen, logischerwijze die gedragslijn verder trekkende, er óók op uit moeten zijn, hetzij rechtstreeks, hetzij langs indirecten weg, dat land zooveel mogelijk, d.i. naar ons vermogen, te benadeelen. Bijvoorbeeld, om nu maar te beginnen, door de lasten van den oorlog zoo zwaar mogelijk op zijn onderdanen, zoo hier als elders, te doen drukken. En daartoe zijn wij, meen ik, toch zeker in staat wanneer wij ons daadwerkelijk aan de zijde der Britten scharen, niet alleen in den strijd tegen den Duitschen vijand, maar ook in den oorlog tegen Italië.

Daar komt dan nog dit bij, Mijnheer de Voorzitter! Italiaansche lucht- en zeestrijdkrachten, zoo zeggen ons berichten uit Italiaansche bron, opereeren in den Atlantischen Oceaan. Zij belagen de Britsche convooien op hun weg van en naar de thuishavens. Die convooien, weten wij, bestaan voor een goed deel uit schepen, die varen onder Nederlandsche vlag. De Nederlandsche zeevaart werkt hierdoor krachtdadig mede aan den zegen van de goede zaak waarvoor wij strijden zij aan zij. En wat doen wij dan, wanneer Italiaansche onderzeeërs straks een actie voeren tegen de Nederlandsche vlag? Het is toch geen hersenschim de mogelijkheid te veronderstellen, dat dit vandaag of morgen, staat te gebeuren, of zou er iemand zijn, die meenen mocht, dat de Italiaansche onderzeebootcommandanten de Nederlandsche koopvaarders ongemoeid zullen laten om slechts de Britten te belagen? Zullen de Nederlandsche oorlogsbodems, die de convooien mochten begeleiden, eerst moeten wachten totdat die steeds dreigende mogelijkheid een feit geworden is alvorens Mussolini's zeeschuimers tot rede te brengen? Ziedaar een vraag, Mijnheer de Voorzitter, die ik der Regeering alsnog zou willen voorleggen.

De „Vox populi" — en wie is er, die niet weet welke stem die heet te vertolken, want wij strijden voor een rechtvaardige zaak — de openbare meening dan, zooals die hier te lande tot uiting is gekomen — in de dagbladen van allerhande schakeering, heeft, in krachtig medeleven met het verraderlijk besprongen Griekenland, zich van harte verblijd in de successen der Hellenen en in elke verijdelde poging van de zijde van het Italianendom om dat onschuldige, voor zijn vrijheid strijdende volk ten onder te brengen, een, zij het indirecte overwinning, maar dan toch een victorie der onzen, gezien. Mag het dan, in het licht van al deze feiten, niet min of meer bevreemdend heeten, dat wij, terwijl wij toch vurig blijven hopen op, en reikhalzend uitzien naar een nederlaag ook van den Zuidelijken pool van de as, welks Noordelijke spilgenoot dan toch wèl onze vijand is — Duce en Führer hebben immers brallend der wereld verkondigd één te zijn door dik en dun! — ten opzichte van dien Italiaanschen hartsvriend van onzen Duitschen doodsvijand, die ook de doodsvijand is van onzen Britschen hartsvriend, ons vergenoegen met de rol te spelen van den lijdelijken toeschouwer, die, met de handen over elkaar, werkloos zit toe te zien, hoe de Britsche leeuw, die ook voor onze vrijheid strijdt, den Italiaanschen gier den strot afbijt? Een toeschouwer, die onderwijl zijn geweten sust met de zoete hoop, dat deze lijdelijkheid den vijand en diens rotgenoot geen vóórdeel biedt! Ja, Mijnheer de Voorzitter, ik begrijp, dat de Regeering niet zoo kan spreken en ook niet zoo màg spreken als ik hier heb gedaan. Maar ik had verwacht, dat Zij in dezen minder onverstoorbaar zou zijn geweest als uit Haar sober en placiede antwoord af te leiden was. Zij moge mij overigens wegens mijn heftige uitlatingen aan Italië's adres wel voor verontschuldigd houden. Mij, als Islamiet, — en er zijn vele tientallen millioen Islamieten in Indië — speelt hier ook door den zin, dat zich het hoofd van de Italiaansche regeering, aangemoedigd door een handvol serviele renegaten, „Seïfoe'l Islâm", „Zwaard van den Islam", heeft genoemd, en deze snoeverij neem ik hem persoonlijk zeer kwalijk, want hij had geen recht zich als zoodanig op te werpen, evenals ik het niet kan zetten, dat hij het zwaard — ook dát zwaard misschien — getrokken heeft tegen onzen Britschen bondgenoot en vriend.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik zal van dit punt nu maar afstappen. Misschien zijn er wel klemmende redenen voor onze houding jegens Italië, die wij niet kennen. Ik zinspeel hier even op de befaamde clausule in het Drievoudige Pact.

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Aldjoeffry.)
waaraan een derde het recht, of een plicht, zou kunnen ontleenen óns als zijn vijand te beschouwen, wanneer wij eerst nu, nadat het pact bezegeld werd, in den oorlog tegen Italië zouden gaan.

Het recht van dien „derde" kwam, als ik mij niet zeer sterk bedrieg, ook reeds ter sprake, toen Italië met Griekenland in oorlog kwam; alleen was toen de zaak niet van practisch politiek belang. Wat Nederland betreft, heeft zij dit natuurlijk wel. En ik zou dus kunnen begrijpen, dat de Nederlandsche Regeering met die consequentie rekening zal hebben te houden. Heeft zij een zóó vooruitzienden blik gehad, dat Zij van het eerder wellicht nog verheimelijkte bestaan van het pact heeft afgeweten, vóórdat het, tot waarschuwing van weer een anderen derde, openbaar werd gemaakt? Is dat zoo, dan gaat het hier wèl om hooge politiek. Deze in de hier te voeren discussie te betrekken, valt uiteraard ver buiten mijn bereik. Ik wil er dan ook verder het zwijgen toe doen, maar ik heb toch de voldoening mogen smaken, mijn hart eens te hebben mogen luchten, in de hoop, dat de Regeering er te gelegener tijd nog eens toe zal mogen overgaan een tipje op te lichten van den sluier, die het geval-Italië nu nog bedekt houdt.

Een tweede punt, Mijnheer de Voorzitter, dat ik gaarne aan de orde zag gebracht, betreft de wijze, waarop hier te lande wordt getracht het medeleven van de ingezetenen met de wereldgebeurtenissen, die zich om en met ons afspelen, te stimuleeren. Hiertoe zijn allerhande middelen te baat genomen: pers en radio stelden en stellen nog dagelijks alles in het werk om de bevolking in al haar geledingen ervan te doordringen — en niet zonder succes — dat de zegepraal der geallieerden ook hààr belang is. Deze geestelijke weerbaarmaking van de bevolking dezer gewesten voort te zetten in steeds krachtiger en bezielender tempo, is een zaak van zóó eminent belang, dat ik haar zeker niet in de aandacht der Regeering behoef aan te bevelen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, de evengenoemde middelen, waarmede een goede en doelmatige oorlogs- en weerbaarheidspropaganda wordt gevoerd, zijn, als ik goed zie, niet immer toereikend. Er wordt op pers- en radioberichten hier en daar gereageerd op een manier, die vreezen doet, dat het doel niet geheel tot zijn recht komt. Die middelen zijn goed voor personen, die reeds tot medeleven zijn gebracht, tot medeleven met hart en ziel. Maar de lauwen, de onwetenden, de onverschilligen — en die zijn er óók, helaas! — die bereiken ze niet! Er zijn er zelfs, die elk bezielend woord, door de radio en door de pers tot hen gericht, becritiseeren, van zich afwijzen, verwerpen. Voor dàt soort van propaganda zijn zij onvatbaar. Hèn zal de propaganda op andere, meer aansprekende wijze moeten grijpen. Een middel daartoe zie ik in een actieve deelname van allen in de opvoering van 's Lands weerbaarheid. Voor zulk een actieve deelname is voor een deel de weg reeds gebaand, bijvoorbeeld door weerplicht bij stads- en landwachten en bij den luchtbeschermingsdienst voor àlle bevolkingsgroepen. Dit te bevorderen, is een suggestie, die ik der Regeering met aandrang zou willen aanbevelen.

Heel weinig bevorderlijk voor het aankweeken van het saamhoorigheidsgevoel en dus voor een algemeen medeleven met de goede zaak, is de zoozeer gewenschte toenadering van de zijde van de Westersche bevolkingsgroep tot de Oostersche. Het is helaas nog lang niet tot alle Europeanen doorgedrongen, dat de omgang van hen met Indonesiërs en Vreemde Oosterlingen, hun medeonderdanen, door wederzijdsch begrip en onderlinge waardeering moet worden beheerscht. De zelfgenoegzaamheid van nog veel te veel Europeanen (de vele goeden niet te na gesproken!), hun superioriteitswaan, hun egocentrische houding van „wat hebben jullie er eigenlijk mee te maken?" — er zijn dagelijks voorbeelden te over! — dat alles werkt zóó irriteerend, ja is zóó kwetsend, dat een tot dusver sluimerend gebleven afkeer van de zijde van al die Oosterlingen, die,

(Salamoen.)
zich allerlei offers getroostend, in niet mindere mate dan de Westerling met de gemeenschappelijke zaak zich vereenzelvigd hebben, tot ontwaken zou komen. Een ieder, die dit goede land lief heeft, moet, dit ontwarend, zeer aan het hart gaan. Laat allen toch ernstig pogen, de handen ineen te slaan, naar het Koninklijk woord tezamen pal en op de bres te staan, zonder dat hierbij de één den ander, nu ja, als een medeburger van den tweeden rang beschouwt, die óók wel eens mag meedoen om zijn steentje bij te dragen tot de overwinning, waarin hij bij wijze van gunst mag deelen!

Het is duidelijk, Mijnheer de Voorzitter, dat het stellig niet aan de Regeering ligt, noch aan de organen der Overheid, wanneer in dit opzicht nog zoo heel veel, zoo niet alles te wenschen valt. Zij blijft het goede voorbeeld geven. Maar Zij beheerscht de geesten en de harten niet. Toch zou Zij misschien tot haar Westersche onderdanen veelvuldiger het vaderlijk woord kunnen doen richten, dat dezen tot zelfherziening kan manen. Mijnheer de Voorzitter! Het is de hartewensch van Indonesiër en Oosterling, dat ook van zulk een woord kracht en bezieling mogen uitgaan! Aan ons zal het evenmin liggen, wanneer de door den een toegestoken hand door den ander wordt geweigerd. Dat allen, blank en bruin, deelgenooten zijn, en mogen blijven, in lief en leed, Nederlandsch-Indië tot heil!

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorzitter! Hoewel Indië zelf nog ver is verwijderd van het eigenlijke strijdtooneel, nu Nederland in den oorlog is gewikkeld en de spanning over de heele wereld in het bijzonder om den Pacific met den dag toeneemt, is het gerechtvaardigd, dat de Regeering haar krachten in de eerste plaats richt op oorlogvoering en landsverdediging.

Het is toe te juichen, dat in het drieledig regeeringsprogramma is opgenomen „volksverheffing". Inderdaad zal oorlogvoering en landsverdediging niet het noodige effect sorteeren, indien daarmede niet gepaard gaat de cultureele en economische verheffing van het volk, dat de financieele lasten zal hebben te dragen en waaruit het personenmateriaal zal worden genomen.

Bij de „volksverheffing" denk ik minder aan die individueele personen of groepen, die reeds in een behoorlijk hoog maatschappelijk niveau verkeeren, doch heb ik meer het oog op de breede laag, die nog leeft in het desaverband, met welke laag ik als bestuursambtenaar veel te maken heb.

Op welke maatschappelijke hoogte staat nu de desa, die beschouwd wordt als den hoeksteen van het gezag en het palladium van de rust.

Ik moge hierbij aanhalen de uitspraak van Dr. Boeke ten opzichte van de dorpshuishouding:

> „Zij is echter meer dan ooit geworden tot een samenhang van hulpelooze en tot ondergeschiktheid geneigde kleine luiden, een sociale eenheid bovendien, die de buurschap heeft te gedoogen van een groeiende catagorie personen, blijvend gevestigd binnen haar areaal, zelf binnen haar enger woongebied, maar buiten haar gemeenschap blijvend."

Het desahoofd, de hoogste gezagsdrager in de dessa, beschrijft deze schrijver als volgt:

> „Het dorpshoofd wordt van volkshoofd gouvernementsvertegenwoordiger; van handhaver handlanger, van hoogste in het dorp laagste in de ambtelijke hiërarchie, in positie beneden den districtsoppasser, in suikerstreken ongeveer gelijk aan den mandoer, van vader van de desa zetbaas. Waar hij vroeger stond, komt hij nu te hangen: zijn steunpunt is van onder hem naar boven hem verplaatst."

Is de maatschappelijke positie van het desahoofd niet bijzonder hoog, even ongunstig is de standing der overige bestuursleden van de desa, wanneer Laceulle van hen zegt:

> „De desabestuursleden, zonder wier bijstand het dorpshoofd zijn taak onmogelijk naar behooren zou kunnen

(Salamoen.)

verrichten, komen gewoonlijk voort uit de heffe des volks."

In de practijk heb ik mogen constateeren, dat deze beschrijving van de desa en hare gezagdragers verre van overdreven is. Op dit laag niveau, waarop de desa staat, staat ook de heele bevolking, die nog in het desaverband is opgenomen. Deze machtige volksinstelling zal alles, wat zich hooger op wil verheffen tot haar stand nivelleeren, welke stand ondanks de in de memorie van antwoord opgesomde overheidsmaatregelen als landbouw- en visscherijvoorlichting, irrigatieen gezondmakingswerken, van veeartsenijkundige zorg, van kolonisatie, credietwezen, woningverbetering, onderwijs etc. niet hoog kan worden genoemd. Immers een groep, waarvan meer dan 90% lezen noch schrijven kan en velen een levensstandaard hebben van niet meer dan een paar centen en vele nog verstoken zijn van medische hulp, kan geestelijk, economisch en sociaal niet hoog genoemd worden.

Is dit program van volksverheffing voor de desabevolking van groote urgentie, dit is mede van groot belang, nu door het toenemend gevaar als gevolg van de internationale spanning door de verschillende bevolkingsgroepen de behoefte aan eensgezinde samenwerking op grond van lotsverbondenheid sterk wordt gevoeld. Op verschillende wijze zijn pogingen aangewend om door overbrugging van de bestaande kloven en het afbreken van de oude scheidingsmuren tot een eenheid te komen, omdat in die eenheid in deze tijden van gevaar en ook voor de toekomst ons aller heil is gelegen.

Reeds zijn door de bewuste groepen vele middelen te baat genomen om zich weerbaar te maken. Doch gezien het geringe aantal, zal hun activiteit in de groep niet veel resultaat geven.

Anders zal de toestand worden, indien tusschen de leidende groepen en de bevolking een eenheid bestaat, waardoor de bevolking ook in die activiteit wordt betrokken. Dit door de natuur zoo mild begunstigd land, zal bij het bestaan van een eenheid en een goede organisatie een kracht kunnen ontwikkelen, die ook in deze wereldverhoudingen niet te verwaarloozen kan zijn. Niet alleen zal Indië een eventueelen vijand buiten de deur kunnen houden, over de beslissing, welke richting de wereld zal inslaan, naar de democratie dan wel naar het facisme, zal Indië ook te zeggen hebben.

Helaas, de eenheid, niet de eenheid als gevolg van het kuddeinstinct of de prentah-aloes, niet de eenheid waarbij de eene groep als bedienden en kinderen moeten spelen, neen, doch de werkelijk gevoelde en doorleefde eenheid bestaat nog niet.

Men moet zelfs nog naar een grondslag zoeken, waarop de eenheid tusschen de bevolkingsgroepen zal moeten rusten.

Men spreekt van een natuurlijke en kunstmatige kloof of van een scheidingsmuur, die de bevolkingsgroepen van elkaar scheiden, welke scheiding in een koloniaal land door de sociale grenzen wordt verscherpt. Doch is deze beeldspraak van kloof en scheidingsmuur wel juist? Door die begrippen denkt men aan verticale scheidingslijnen, doch in de practijk loopen die lijnen meer horizontaal.

Deze horizontaal liggende scheidingslijnen, welke lijnen ver van elkaar zijn verwijderd, zijn mijns inzien de grondoorzaken, waarom het aan de leiders der groepen nog niet is gelukt een hechte basis voor de eenheid te vinden.

Individueele personen uit de benedenlaag hebben het voorrecht door geboorte en ontwikkeling een hoogte te bereiken, die ver boven zijn laag uitsteekt. Deze personen zouden gemakkelijker in die eenheid betrokken kunnen worden.

Doch het aantal van hen is in verhouding met hun groep slechts gering. Het is derhalve niet te verwachten, dat deze personen als hefboom zullen kunnen worden gebruikt om de logge massa tot een hooger niveau te plaatsen. Wetende dat hun krachten niet toereikend zullen zijn, verbreken ze bij voorbaat de banden met de laag, uit welke ze zijn voortgekomen. Hoogstens zullen deze personen, waarvan velen zich volksleiders noemen — ambtelijke dan wel natuurlijke — de voorlichting en de leiding aan de massa geven van uit hun hooge standpunt.

Inderdaad brengt het benaderen van de massa gevaren met zich mee, n.l. ook het gevaar tot haar hoogte of beter laagte te worden genivelleerd. In dit verband ben ik geneigd als oorzaak van de schuldgebondenheid van het Inheemsch bestuur te noemen de verplichting om het contact met de massa en haar instellingen te onderhouden.

Hoe kunnen de verschillende bevolkingsgroepen dan tot toenadering komen?

De normale oplossing zal dan moeten zijn, dat de benedengroep zich zal verheffen. Het is echter voorshands niet te verwachten, dat zij het uit eigen kracht zal kunnen doen.

Het is dan ook te hopen, dat door de te nemen maatregelen voor de volksverheffing, waarbij meer dan ooit gebruik zou moeten worden gemaakt van de uit de groep ontstane energie en haar initiatief, het der Regeering zal lukken, de laagste groep tot een hooger stand te brengen, die een redelijke basis biedt ook voor de andere groepen om tot eenheid te komen.

In het bijzonder zou ik de Regeering willen verzoeken om een vaster gedragslijn t.a.v. de desa's te willen volgen, opdat de desa als volksinstelling zich kan ontwikkelen overeenkomstig de eischen des tijds. Een verstarde of gedegenereerde volksinstelling bezorgt den drager meer lasten dan lusten.

Reeds in 1919 kwam Dr. Meyer Ranneft na een beschouwing te hebben gegeven van de desatoestanden tot de volgende slotsom:

> „Nochtans zijn die (desa) hervormingen noodig, deels omdat buiten den volkswil om de structuur der maatschappij verandert; deels omdat thans nog het kleine aantal dergenen, die niet berusten in den bestaanden toestand snel grooter wordt."

We leven thans ruim 20 jaar later, doch noemenswaardige verbeteringen zijn aan de desa niet gebracht. Te veel wordt de zorg voor de desa, in plaats van regeeringstaak, overgelaten aan het dilletantisme van het bestuur, c.q. den assistent-wedono.

Het proces om tot gelijke basis voor de eenheid te geraken kan worden bespoedigd, indien ook van de zijde der hoogere groepen toenadering komt, waarbij de beweging dan een neerwaartsche zal moeten zijn. Dit zal nog grooter bezwaren met zich brengen. Terecht wees de Regeering op de moeilijkheid bij dit proces, toen Zij in haar antwoord zeide:

> „Men dient echter niet uit het oog te verliezen, dat het hierbij in de eerste plaats gaat om een omvorming van geest en mentaliteit, welke niet eensklaps kan worden tot stand gebracht en voorts dat het niet zoo gemakkelijk is de geëigende wegen en middelen te vinden, teneinde den bij velen bestaanden goeden wil in daden om te zetten."

Inderdaad is het voor de betrokkenen een groot offer om vrijwillig neer te dalen tot een lager maatschappelijk niveau, al is dit offer slechts schijn, omdat in groot verband beschouwd juist hun eigen belang er mee gebaat wordt.

Bestaat ten aanzien van den sterke, „noch Oost, noch West, noch Grens, noch Ras, noch Stam" om tot die toenadering te geraken, voor het gros zal eenige stimulans of dwang wel noodig zijn.

Ik vraag me af:

1. kan het belastingstelsel niet gewijzigd worden, zoodanig, dat zonder het persoonlijk particulier initiatief te breken, het maken van overdreven hooge winsten wordt voorkomen, opdat meerdere uitgaven kunnen worden gedaan voor het volksonderwijs en voor de volksgezondheid?

2. kan de salarisregeling niet worden omgevormd overeenkomstig de draagkracht van het volk, waarbij de hoogstnoodige uitgaven kunnen worden bekostigd, doch overdadige luxe zou worden voorkomen?

3. kan in de taalpolitiek geen wijziging komen, zoodanig

(Mapoedji.)

dat de taal en de cultuur van de laagste groep een betere waardeering krijgt?

4. kan het concordantie-beginsel langzamerhand niet worden vervangen door het convergentie-beginsel?

Er zijn natuurlijk nog andere maatregelen, die de Regeering zou kunnen nemen om de toenadering tusschen de bevolkingsgroepen te stimuleeren.

In dit verband moge tot voorbeeld in herinnering worden gebracht de woorden van Zijne Hoogheid den Soenan van Soerakarta bij de aanvaarding van Zijn hooge ambt:

„Niet op een voetstuk, hoog boven U allen en ontoegankelijk voor invloeden van buiten. Neen, tusschen en te midden van U heb ik mij voorgesteld en gewenscht te bevinden en te blijven."

Een andere voorwaarde naast gemeenschappelijke basis om tot eenheid van de verschillende bevolkingsgroepen te geraken is het aanwezig zijn van een gemeenschappelijk doel en ideaal, omdat ideaal, de potentieele energie, bij de breede laag aanwezig, doch die nu nog latent is, tot nieuw leven zal wekken en tot zelfwerkzaamheid zal aanzetten.

Inderdaad, moeilijker dan het vinden van de basis is het scherp omlijnen van het eenheidsideaal.

Doch door eerlijk en onbaatzuchtig overleg, waarbij persoons- of groepsbelangen moeten wijken voor het algemeene, twijfel ik niet, of aan de sterken onder de groepen zal het gelukken een scherp beeld te geven van dit eenheidsideaal.

Gaarne zou ik tot slot de woorden van den gouverneur van Oost-Java, bij de installatie van den nieuwen regent van Madioen willen aanhalen, welke woorden weliswaar slechts voor het regentschap bestemd zijn, doch mijns inziens zonder voorbehoud ook kunnen worden gericht tot het geheele land, dit groote en schoone deel van het Koninkrijk der Nederlanden, waarop nu meer dan ooit de hoop rust voor het toekomstig lot van geheel het Koninkrijk:

„Bovendien, alleen een volk, dat binnen de grenzen der wet mag leven naar eigen rechtsbehoefte en rechtsgevoel, dat gij behoedt tegen „Maszregeln" kan voldoen aan de hooge eischen, die aan zijn veerkracht moeten worden gesteld, om dit begaafde, voorname en eerlijke volk te brengen op het peil, waarop zijn aanleg het recht heeft."

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik als vertegenwoordiger van Zuid-Celebes breng hierbij ook namens de door mij vertegenwoordigde volksgroepen, eerbiedig hulde aan H. M. de Koningin.

Ten aanzien van het buitenlandsch beleid van het Opperbestuur — namelijk hoe en langs welke richtlijnen het gevoerd is — kan ik hetgeen te dien aanzien is bekend gemaakt in de memorie van antwoord volkomen begrijpen. Slechts het buitenlandsch beleid met betrekking tot Italië, nadat dit land met onzen bondgenoot Engeland in oorlog was geraakt, en tot landen, als Hongarije en Roemenië, zooals vermeld staat in het afdeelingsverslag en waaromtrent later in de memorie van antwoord voorbeelden zijn aangehaald van gevallen uit de geschiedenis, kan ik nog niet begrijpen. Maar voor mij is het begrijpen van deze kwestie er een van secundair belang, aangezien ik het volste vertrouwen heb in het beleid van het Opperbestuur, welk vertrouwen vooral in dezen crisistijd grooter is geworden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge hierbij mijn groote waardeering uitspreken voor al hetgeen de Regeering sedert den 10den Mei j.l. onder moeilijke omstandigheden heeft tot stand gebracht.

Alhoewel ik overtuigd ben, dat, zooals in het afdeelingsverslag vermeld staat, in het laatste halfjaar gebleken is dat de voornaamste organen der overheid volkomen zijn opgewassen tegen de geweldige taak, welke de oorlog hun heeft opgelegd, meen ik toch goed te doen de suggestie te geven om de bevolking, althans de groote massa op het platteland, voldoende te doen inlichten opdat ook zij beseffe, dat Nederlandsch-Indië een land in oorlog is en dat van haar vereischt is alle medewerking, zoowel geestelijk als moreel, om den oorlog te winnen. Ik doe dit omdat ik het gevoel heb, evenals in het afdeelingsverslag staat, dat de bevolking in gedachte nog ver van den oorlog is gehouden; er mag zoo min mogelijk over oorlog gesproken worden. Ik heb de volste overtuiging, dat aan de trouw van die groote massa jegens de Nederlandsch-Indische Regeering niet in het minst mag worden getwijfeld. Dit blijkt wel uit de na 10 Mei naar buiten kenbaar geworden stemming der groote massa. Ook de Boegineezen en Makassaren hebben blijk gegeven van hun onwankelbare trouw en aanhankelijkheid jegens Hare Majesteit de Koningin en de Nederlandsche Regeering. Niettegenstaande de veelsoortige lasten en plichten, zooals adatverplichtingen en heerendiensten, die de Boegineezen en Makassaren hebben te dragen, verlangen zij vurig, te worden ingeschakeld in de verdediging van hun geboorteland en dat zij daarbij niet op een afstand zullen behoeven te blijven toezien met op de borst gekruiste armen. Het is hierom, dat ik er thans voor meen te mogen pleiten, dat de bevolking van Zuid-Celebes zal worden ingeschakeld in de verdediging van haar land. Hoe en in welken vorm dit zal moeten geschieden, hetzij in den vorm van stadsverdediging of landsverdediging, meen ik in vol vertrouwen aan het beleid der Regeering te mogen overlaten.

Ook moge niet worden vergeten de economische weerbaarmaking van de bevolking, op welk gebied er in Zuid-Celebes nog veel valt te doen, o.a. bevordering van landbouw en visscherij — zoowel de zee- als de binnenvisscherij — de spinnerij, katoenweverij, de veeteelt en het transportwezen, met name de prauwvaart. Ik heb de overtuiging dat, indien er meer dan tot nu toe wordt gedaan op het gebied van propaganda en financieele steunverleening, de landbouwbedrijven gebracht zullen worden niet alleen op het niveau van de zelfvoorziening van het eigen gebied, maar ook wat betreft de voorziening van andere gewesten, zooals thans met de rijstvoorziening geschiedt. De memorie van antwoord zegt, dat de voedselvoorraden in Zuid-Celebes thans ruim zijn, zoo ruim dat, niettegenstaande dit jaar op verschillende plaatsen in die streek — voornamelijk in Djeneponto — op het stuk van de voedselvoorziening steunmaatregelen noodzakelijk zijn gebleken, er nog een flinke mais- en rijstuitvoer mogelijk is. Juist echter met betrekking tot dit laatste zou ik gaarne zien, dat er eenige voorlichting en leiding zou worden gegeven, aangezien het mij min of meer heeft beangst, dat, wanneer de bevolking van haar voorraad te veel loslaat, te veel gaat verkoopen, teneinde aan geld te komen voor de betaling van belastingen en andere schulden en voor aankoop van onontbeerlijke behoeften, straks die voorraden niet meer toereikend zijn voor eigen voedselvoorziening.

Daar ik weet, dat op vele plaatsen in Zuid-Celebes dit jaar door de langdurige droogte-periode de padioogst mislukt is, zou ik gaarne zien, dat er een beperking werd gelegd op den verkoop van rijst door de bevolking, nl. dat slechts een zeker percentage van haar voorraad rijst zal mogen worden verkocht, en dat zoo noodig een tijdelijke verbodsbepaling werd ingevoerd teneinde verzekerd te zijn tegen voedseltekorten.

In de memorie van antwoord valt te lezen, dat Indonesisch kapitaal geïnvesteerd is in verschillende bedrijven als lederbewerking, keramiek, textiel enz. Gaarne zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen, of in Zuid-Celebes ook dergelijke bedrijven bestaan, die op Indonesisch kapitaal drijven. Zoo niet, dan zou ik willen verzoeken, de propaganda aldaar ook in die richting te doen leiden. Het ligt niet in mijn bedoeling, propaganda te maken voor het in het leven roepen van groote bedrijven, maar van kleinere

(Mapoedji.)

bedrijven, derhalve bevordering van de kleine nijverheid, die gefinancierd kan worden door eigen of Indonesisch kapitaal. Ik weet, dat onder de Indonesiërs in Zuid-Celebes geen kapitaalkrachtige personen zijn, doch voor het vormen van de noodige kapitalen ten behoeve van die kleine bedrijven zal wellicht de Volkscredietbank en zullen zoo noodig ook de landschapskassen, de bevolking ter zijde willen staan.

Op het gebied van de bevordering van het transportwezen meen ik voornamelijk te moeten wijzen op de bevordering van de prauwvaart.

In de memorie van antwoord lees ik tot mijn genoegen, dat voor de buitengewesten, nl. voor verschillende copraproduceerende gebieden, welke voor hun afzet gewoonlijk op Java zijn aangewezen, de mogelijkheid geopend wordt om de copra derwaarts af te voeren of, zooals nader in de memorie van antwoord is toegelicht, worden van het verbod tot vervoer van copra van de buitengewesten naar Java door den directeur van Economische Zaken ontheffingen verleend, nl. voor alle copra uit de betrokken gebieden die aan het coprafonds op Java wordt aangeboden, onafhankelijk van de vraag, of het vervoer per prauw of per stoomschip geschiedt.

In verband hiermede zou ik nog gaarne van den geachten Rgeeeringsgemachtigde vernemen, of ten aanzien van de copra, vervoerd per prauw en die, vervoerd door stoombooten geen verschil in waarde door het coprafonds op Java wordt gemaakt.

Verder vernam ik, dat bij vervoer van copra per prauw van de buitengewesten, nl. van Makasser, naar Java, de vracht bepaald wordt door het coprafonds, hetgeen niet het geval is bij het vervoer per stoomschip. Indien dit juist is dan vraag ik mij af of zulks geen nadeelige gevolgen kan hebben voor de prauwvaart. Het lijkt mij beter de vrachtbepaling over te laten aan de prauwvaart zelf. De bewering van de memorie van antwoord, dat vóór de stagnatie van den copra-export naar het buitenland geen vervoer van copra van beteekenis naar Java heeft plaats gehad kan ik niet weerleggen. De noodige cijfers daartoe staan niet te mijner beschikking en de Regeering beschikt daarover natuurlijk wel. Maar, Mijnheer de Voorzitter, het gaat hier niet om het copravervoer, het gaat hier om het prauwvaartbedrijf. Voorzoover ik meen te weten, heeft de prauwvaart vóór de stagnatie van de exporten naar het buitenland niet stilgestaan; zij heeft voldoende vracht gehad, nl. vracht van producten, anders dan copra. Na de afsnijding van de copragebieden vanwege den oorlog dreigde de prauwvaart te zullen gaan stilliggen. Uit eigener beweging en met heel veel moeite heeft zij naar vracht gezocht teneinde te kunnen bestaan. Vervoer van copra naar Java kwam dan tot stand, natuurlijk tegen een zeer minimalen vrachtprijs, doch toen het verbod van invoer van copra uit de buitengewesten naar Java gekomen, is over het lot van de prauwvaart beslist, indien ten deze althans niet tijdig hulp komt van de zijde der Regeering.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeeringshulp staat nu voor de prauwvaart voor de deur, en wel in den vorm van een mogelijke opheffing van het verbod tot invoer van copra op Java, zoodat de prauwen kunnen doorgaan met copra naar Java te vervoeren. Genoemde hulp is niet voldoende, aangezien voor het in stand houden van deze prauwvaart noodig is, dat de prauwen bij terugkeer naar Celebes voldoende vracht hebben; voor deze prauwen is dus noodig vracht voor de terugreis. De prauwvoerders te Makassar en ook eenige handelaren aldaar meenden deze moeilijkheid te hebben overwonnen door de prauwen bij terugkeer van Java naar Makassar te bevrachten met suiker. Deze bevrachting ontmoette echter weer tegenwerking van de zijde der exporteurs te Semarang. Voor de Regeering bestaat blijkens haar memorie van antwoord geen aanleiding tot het treffen van bepaalde maatregelen in dit opzicht. Dit is nu een deel van de moeilijkheden, die de Makassaarsche prauwvaart heeft te overwinnen.

Waar de Regeering de verdere ontwikkeling van het prauwvervoer hier te lande reeds in studie heeft, meen ik goed te doen af te wachten de door de Regeering te nemen maatregelen in het belang van deze prauwvaart. De prauwvaart echter is in deze gewesten onmisbaar en behoort te worden ontwikkeld, wil men het volk hier te lande verheffen.

Ten aanzien van de kiesstelsels en de samenstelling van de vertegenwoordigende lichamen, waarvoor thans blijkens de memorie van antwoord de technische herziening van de Volksraadkiesverordening en de in uitzicht gestelde wijziging van de kieskringen ter hand zijn genomen, wil ik met verwijzing naar de in de voorgaande zittingen door mij besproken punten alsnog in het kort wijzen op de overeenkomstig de Volksraadkiesverordening 1926 bepaalde vertegenwoordiging van kieskring XII, Zuid-Celebes en de Kleine Soenda-eilanden door slechts één afgevaardigde, hetgeen te eenen male onvoldoende is. Verder wil ik nog wijzen op de wenschelijkheid Zuid-Celebes tot een eigen kieskring te maken en daarvoor meer dan één afgevaardigde in dezen Raad toe te kennen. Zuid-Celebes alleen heeft een bevolking van 4-millioen zielen. Ik spreek hierbij de hoop uit, dat deze door mij voorgebrachte wenschen en verlangens zullen worden vervuld.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van paragraaf 4, Financieele toestand, meen ik mij te moeten scharen aan de zijde van de geachte medeleden, die hulde brengen aan het financieel beleid van de Regeering. Des te meer past daaraan een stemming van erkentelijkheid te worden toegekend, gezien de verschillende door de Regeering in den laatsten tijd getroffen maatregelen, welke de belangen van de volksverheffing raken naast den in de eerste plaats noodzakelijken steun aan de oorlogvoering.

De in de begrooting uitgetrokken credieten ten behoeve van de weermachtversterking en voor de maatregelen ten behoeve van de volksverheffing, meen ik te moeten toejuichen. Het in de begrooting vermelde tekort ad tezamen *f* 135,2 millioen, teruggebracht tot rond *f* 94-millioen door het in het leven roepen van lastenverzwaringen, is voor mij wel aanvaardbaar. Deze meening wordt versterkt door de mededeeling in het afdeelingsverslag, dat in de begrooting opgebrachte som van *f* 150-millioen voor uitgaven in Nederland toch niet uitgegeven kan worden. De memorie van antwoord zegt, dat dit bedrag moet worden gereserveerd voor de toekomst, hetgeen beteekent een erkenning, dat dat bedrag inderdaad, althans voorloopig zoolang de oorlog duurt, niet kan worden uitgegeven.

Men moet echter niet uit het oog verliezen, dat wij den oorlog moeten winnen en dat de hooge uitgaven in de begrooting voornamelijk worden gedaan voor de versterking van de weermacht. Naar mijn meening is een ieder in dit Koninkrijk verplicht het zijne bij te dragen voor de versterking van onze weermacht; zelfs bestaat er voor mij niet het minste bezwaar tegen eventueele aanwending van de genoemde reserve-bedragen ad tezamen *f* 150-millioen voor de versterking van onze weermacht, indien dit noodzakelijk blijkt te zijn. Den oorlog moeten wij winnen, teneinde Nederland te doen herrijzen.

Mijnheer de Voorzitter! In het Afdeelingsverslag en in de memorie van antwoord werden verschillende soorten heffingen en fiscale maatregelen nader beschouwd, welke eventueel de landsmiddelen zouden kunnen versterken, o.a. verhooging van het percentage van de extra-uitvoerrechten van de z.g. sterke producten, verzwaring van de landrente enz. Slechts de invoering van de wegenbelasting ter vervanging van de heerendienstplichten is daarbij niet ter sprake gebracht. Ik zou dit alsnog gaarne onder de aandacht van de Regeering willen brengen. Misschien zou dit kunnen leiden tot versterking van de landsmiddelen eenerzijds en afschaffing van de heerendienstplichten anderzijds. Dit laatste beteekent een verheffing van het volk in de buitengewesten.

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Soangkoepon.)

De bezwaren van de Regeering tegen de verzwaring van de landrente meen ik ten volle te moeten onderschrijven.

Op het gebied van de defensie-aangelegenheden wil ik niet nalaten mijn waardeering uit te spreken voor de maatregelen welke in het belang der defensie zijn en worden genomen. Vooral de gedachte uitbreiding van de zee- en luchtstrijdkrachten, aan wie de verdediging van de groote eilanden van de buitengewesten in hoofdzaak zal worden opgedragen, meen ik te moeten toejuichen.

Ook andere defensie-maatregelen o.a. de voorbereiding van de invoering van een Inheemsche militie, de verruiming van de gelegenheid tot dienstneming bij het Koninklijk Nederlandsch-Indisch leger, verdienen toejuiching.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte meen ik in het belang van de Marine te moeten pleiten voor de heropening te Makassar van de opleiding van schepelingen voor de marine.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In deze tijden van onzekerheid en moeilijkheden in de geheele wereld, waar thans het recht moet zwichten voor de macht en niemand meer eerbied voor gegeven beloften heeft, terwijl godsdienstige normen en eischen thans meestal slechts woorden en geen daden meer zijn, past het mij — als een Nederlandsch onderdaan — om mij aan te sluiten bij die leden, die in het afdeelingsverslag eerbiedige hulde aan Hare Majesteit de Koningin brachten.

Moge de Allerhoogste geven, dat Zij steeds de kracht en macht zal bezitten om aan ons Koninkrijk de noodige leiding te verzekeren, die vereischt is voor het sturen van het schip van Staat naar veiliger havens.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering verklaard, dat het Haar niet past met den Volksraad in gedachtenwisseling te treden over de in het afdeelingsverslag uitgesproken, doch overigens niet met feiten gestaafde meening, dat het brengen van wijzigingen in de samenstelling van het Ministerie wenschelijk en zelfs noodzakelijk zou zijn, terwijl de wijzigingen, welke onlangs in het Nederlandsche Ministerie zijn gebracht, geen principieele veranderingen in het beleid van het Opperbestuur, noch ten aanzien van het Koninkrijk, noch ten aanzien van Nederlandsch-Indië hebben gebracht.

Hoewel ik in het algemeen erken, dat de wijze van voorziening in de samenstelling van het Nederlandsche Ministerie in Londen — dus niet in Nederland — tot de Koninklijke taak behoort, lijkt mij het door de Regeering ten deze ingenomen standpunt minder juist. Dit is minder juist, omdat in feite practisch het Koninkrijk der Nederlanden thans slechts de overzeesche gebieden omvat.

Ik vraag mij in dit verband af, hoe de Regeering van het vertrouwen van verscheidene leden van onzen raad in het beleid van het Opperbestuur kan spreken, wanneer deze leden onkundig zijn gelaten omtrent de wijze van voorziening in de behoefte van dit Ministerie.

Waar — zooals ik gezegd heb — Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin thans slechts zeggenschap heeft over de overzeesche gebieden en de Staten-Generaal voor het besturen dezer landen geheel uitgeschakeld zijn, ligt het mijns inziens voor de hand, dat het tegenwoordige Ministerie bezet moet zijn door personen, die met de Indische toestanden volkomen bekend zijn; deze eisch is mijns inziens geboden voor het behoud van de zelfstandigheid van ons Koninkrijk. Doet men dit niet, dan vrees ik, dat het in het afdeelingsverslag betuigde vertrouwen slechts leege woorden zijn en slechts een blindelingsch vertrouwen beteekent en daardoor geen reëele waarde heeft.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, uit verscheidene stukken, ook uit Uw redevoering bij de opening van de eerste vergadering van onze eerste buitengewone zitting op 15 October j.l. heb ik wel geconstateerd, dat de Regeering wel den Volksraad in de gelegenheid gesteld heeft, om van dit vertrouwen daadwerkelijk te kunnen getuigen.

Uit deze openingsrede heb ik mogen vernemen, dat onze nieuwe Minister-president Prof. Gerbrandy op 9 October j.l. voor Radio-Oranje onder anderen verklaard heeft — toen Zijne Excellentie de noodzakelijke vernieuwing van Nederland's regeeringsvorm na den oorlog in beschouwing nam — dat de democratie volledíger zal hebben te voldoen aan den eisch, dat plichten tegen rechten behooren op te wegen. Deze verklaring heeft mij verheugd, omdat deze democratische gedachte geheel aansluit bij de adatinstellingen van de buitengewesten, vooral van geheel Sumatra. Ik betreur alleen, dat de meeste bestuursambtenaren niet op de hoogte zijn van dezen adatregel.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering op het gebied van Haar beleid onder anderen gezegd, dat over staatkundige vraagstukken van algemeenen aard betreffende Nederlandsch-Indië ook in de huidige omstandigheden overleg gepleegd wordt met den Minister van Koloniën. Deze verklaringen geven zeker voor de Nederlandsche onderdanen vertrouwen, alleen wensch ik als Inheemsch Nederlandsch onderdaan, dat uit dit overleg de behoefte zal worden gevoeld, dat deze democratische gedachte thans — en niet na den oorlog — tot verwezenlijking moet worden gebracht, omdat deze alleen — en niet anders — de kracht en de eenheid — d.w.z. de innerlijke kracht en daadwerkelijke eenheid — tusschen de Nederlandsche onderdanen in deze gewesten tot stand kan brengen.

Het spreekt ook mijns inziens vanzelf, dat — wanneer het raderwerk van onze staatsmachine in Nederland niet meer in gang kan worden gezet, zooals wij dit wenschen — dit raderwerk naar Nederlandsch-Indië moet worden verplaatst wil men de zelfstandigheid van ons Koninkrijk niet in gevaar brengen en ik heb het gevoel, dat Nederland nimmer zal herrijzen, indien de Regeering te dezen opzichte met Haar maatregelen met de nachtschuit komt. Ik zeg dit, Mijnheer de Voorzitter, omdat uit de Nederlandsche berichten het Nederlandsche volk ten opzichte van het bestaande regeeringsstelsel aldaar in verdeeldheid verkeert, om nog niet te spreken van de daden van de n.s.b.ers in het moederland.

Zonder inschakeling van de geheele Inheemsche bevolking voor onze landsverdediging in deze gewesten, bijvoorbeeld door de invoering van de Inheemsche militie, zal de wensch, dat Nederland zal herrijzen, m.i. slechts tot de vrome wenschen behooren en ik kan mij onmogelijk voorstellen, dat wij den buitenlandschen vijand kunnen bezweren alleen door het geregeld zingen van het „Wilhelmus van Nassouwe". Ik weet wel, dat dit Nederlandsche vaderlandsche lied een zekere bezieling voor de Nederlanders hier te lande teweeg brengt, doch wat ik zou wenschen is, dat deze, of een gelijke dan wel gelijksoortige bezieling ook zal leven in de harten der Indonesiërs en dat is alleen mogelijk, wanneer de democratische gedachte van onzen Minister-President, namelijk de eisch, dat plichten tegen rechten behooren op te wegen, daadwerkelijk tot verwezenlijking wordt gebracht. Behalve dit moet men zooveel mogelijk ongemotiveerd wantrouwen in de Inheemsche maatschappij vermijden. Wat dit betreft blijken de gezagsorganen niet in staat te zijn tot daadwerkelijke verwezenlijking. Men krijgt den indruk, alsof de thans genomen oorlogsmaatregelen gericht zijn tegen de Inheemsche bevolking en niet tegen een buitenlandschen vijand. En wanneer men ziet, hoort of voelt, dat vreemdelingen in deze gewesten een hartelijker bejegening ondervinden dan de eigen landskinderen, dan is het moeilijk, zich aan dien indruk te onttrekken.

Ik constateer dit met leedwezen en betreur het, Mijnheer de Voorzitter, omdat hierdoor het streven van de Inheemschen wordt bemoeilijkt op het stuk van het aankweeken van gemeenschapsgevoel tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Want men kan de Inheemschen niet meer alleen met woorden tevreden stellen, zij verwachten daden, die toonen

(Soangkoepon.)

en doen voelen, dat ook van de Nederlanders hier dit gemeenschapsgevoel wordt verlangd. De fout ligt hier in de omstandigheid, dat in de gezagsorganen de meeste leidende betrekkingen nog te veel in Nederlandsche handen zijn.

Het is mij voorts onbegrijpelijk, dat de Regeering bezwaar heeft tegen een gedachtenwisseling tusschen Haar en den Volksraad inzake de richtlijnen voor het buitenlandsche beleid van de Nederlandsche Regeering, waar thans in wezen dit beleid alleen betrekking heeft op de overzeesche Nederlandsche gebieden, vooral wanneer hier de neutraliteitspolitiek in het geding komt, die immers op stuk van zaken alleen op deze gewesten betrekking kan hebben. Hierover zegt de Regeering in de memorie van antwoord, dat achtereenvolgende Nederlandsche regeeringen zich juist op het standpunt hebben gesteld, dat de door het Koninkrijk te volgen buitenlandsche politiek er een diende te zijn van zelfstandigheid, hetgeen beteekent, dat het Rijk zich afzijdig hield van de zich op het wereldtooneel vormende machtsgroepeeringen. Deze politiek bracht niet mede, dat het Koninkrijk in een eventueel conflict tusschen die groepen per se neutraal diende te blijven. Tot het wezen van deze zelfstandigheidspolitiek behoort voorts, dat het handelsverkeer met die staten, waarmede normale betrekkingen worden onderhouden, gehandhaafd blijft.

Afgescheiden van de omstandigheid, dat thans de Nederlandsche Regeering in wezen en daadwerkelijk beteekent de Nederlandsch-Indische Regeering, als gevolg van de bezetting van Nederland door de Duitschers moet ik toch erkennen, dat ik de houding van de Regeering ten opzichte van Haar buitenlandsche politiek in het geheel niet begrijp, ja dat deze voor mij een raadsel is geworden, want wanneer deze regeeringspolitiek inderdaad is zooals zij in de memorie van antwoord is verklaard, dan gaat dit mijns inziens lijnrecht in tegen de gedachte en de vaderlandslievende toespraak van Z. K. H. Prins Bernhard (zie de Java-Bode van 6 dezer No. 266), waarbij hij verklaard heeft, dat

> „de Engelsche zaak onze zaak is en wij daarom Engeland moeten helpen verdedigen, ten einde op een geschikt moment te kunnen terugkeeren naar het vaderland om den vijand en zijn dienaren er uit te verdrijven.
>
> Daarvoor zijt gij hier — d.i. Engeland — gekomen en deze wensch, welke ons allen bezielt, zal in vervulling gaan."

aldus Zijne Koninklijke Hoogheid.

Wanneer dit juist is, begrijp ik niet, waarom wij ons niet stellen tegenover alle vijanden van Engeland. De Regeering wil toch niet zeggen, dat deze toespraak alleen maar voor de aardigheid door Zijne Koninklijke Hoogheid is gehouden?

Hoewel ik natuurlijk dankbaar ben, dat het handelsverkeer b.v. tusschen Japan en deze gewesten onderhouden wordt, omdat Japan in de behoefte van de Inheemsche bevolking kan voorzien, vind ik het toch onbegrijpelijk, dat na de aaneensluiting van het Japansche rijk bij Duitschland en Italië, de vriendschappelijke verhouding tusschen deze gewesten en het Italiaansche en Japansche rijk bestendigd is gebleven.

De wereld bevindt zich thans in machtige en onoplosbare problemen en naar mijn meening kan niemand voorspellen, waartoe het noodlot ons straks voeren zal.

Wij kunnen ons thans wel illusies vormen en ons in droombeelden verplaatsen, maar ik vraag mij af, of wij ons op die wijze uit de bestaande moeilijke, ja zeer moeilijke impasse kunnen redden. Het is daarom dat ik van deze plaats de Regeering toeroep: „Verzet de bakens, terwijl het getij verloopt. Laat U dus niet beheerschen door het spreekwoord: „Als het kalf verdronken is dempt men den put."

Ten aanzien van de onderhandelingen tusschen het Koninkrijk der Nederlanden en Japan zou ik het volgende willen zeggen.

Wanneer de werking van de bestaande overeenkomst, die in 1938 werd aangevuld met de Van Mook-Kotani-overeenkomst ten aanzien van agentschappen van Nederlandsch-Indische importbedrijven in Japan, mede als gevolg van het in 1937 uitgebroken conflict tusschen Japan en China bepaald onbevredigend gebleven is, dan ligt het mijns inziens voor de hand en is het verstandig, dat men van beide kanten een weg zoekt om uit de impasse te komen, doch dit kan mijns inziens ongestoord gebeuren, wanneer Japan zich neutraal houdt en derhalve zich geen deel doet uitmaken van het zgn. drievoudig pact, hetwelk kort geleden tusschen Japan, Duitschland en Italië tot stand gekomen is.

Ik waardeer het ten zeerste, dat de Regeering een goede en gezonde verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en Japan onderhoudt en bestendigt, omdat hierop ook het spreekwoord „een goede buur is beter dan een verre vriend" van toepassing is, doch de vraag, die hierbij moet worden beantwoord, is, of dit mogelijk is zonder schade te doen aan ons bondgenootschap met Engeland.

Ik ben van oordeel, dat de toetreding van Japan tot het zgn. drievoudig pact ons zeker wel in een zeer moeilijke positie heeft gebracht, terwijl dit niet het geval geweest zou zijn, indien dit keizerrijk zich in dat opzicht neutraal had gehouden.

> „Naar de uitdrukkelijke verklaring van beide partijen zijn deze onderhandelingen, die op 12 September j.l. met de komst van de Japansche delegatie aanvingen, tot het economische terrein beperkt en blijven politieke verhoudingen daarbuiten."

aldus de Regeering in de memorie van antwoord.

Maar ik vraag mij af, of partijen met deze beide verklaringen kunnen volstaan. Zou het mogelijk zijn, de politieke verhoudingen tusschen de partijen, d.i. Japan en Nederlandsch-Indië, te dezen opzichte er buiten te houden, na het totstandkomen van het zgn. drievoudig pact? Is economie in onzen tegenwoordigen modernen tijd niet synoniem met politiek? Wanneer het thans mogelijk is, te bewerkstelligen, dat economie synoniem is met rechtswetenschap — immers, dat was de conclusie van onze rechtshoogeschool te Batavia-C., bij de promotie van Zijne Excellentie, den heer Van Mook — dan begrijp ik niet, hoe het economisch terrein geen politieke verhoudingen kan impliceeren. Trouwens, de nieuwe wereldgroepeeringen, de nieuwe politieke verhoudingen in de geheele wereld worden mijns inziens geheel beheerscht door de economische eischen en doelstellingen.

Wanneer de Vereenigde Staten van Amerika Europa toeroepen: „wij zullen wel niet met jullie meedoen, doch de oorlogsmaterialen zullen we aan Engeland en diens bondgenooten verstrekken", dan berust dit zeker op de economische grondslagen van dit werelddeel.

Kortom, Mijnheer de Voorzitter, in onze tegenwoordige wereldconstellatie moet het als een axioma worden aanvaard, dat het economisch terrein mede politiek gebied impliceert.

Het moge dan waar zijn, dat door de Japansche delegatie verklaard werd, dat het pact geenerlei wijziging gebracht heeft in de relaties tusschen Japan en het Aziatisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden, waarbij mondeling te kennen gegeven werd, dat van Japansche zijde een leiderschap als bedoeld in Nederlandsch-Indië niet beoogd werd, dit neemt niet weg, dat het drievoudig verbond toch het leiderschap van Japan in Oost-Azië waarborgt en hiertegen heb ik groote en ernstige bezwaren. Ik heb hierbij het gevoel, alsof beide partijen te dezen opzichte niet eerlijk en openlijk tegenover elkander staan en dit is toch noodig om gezonde verhoudingen tusschen beide landen te behouden.

Het komt mij verder ondoenlijk voor, op de meest afdoende wijze te voorkomen, dat uit de handelsverhouding tot Japan eenig direct of indirect voordeel voor den vijand zou kunnen voortvloeien, omdat elk voordeel, dat Japan ten deel valt, in wezen ook een voordeel beteekent voor de ons

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); algemeen gedeelte.

(Soangkoepon.)

vijandig gezinde staten, d.z. Duitschland en Italië, en dit als gevolg van het zooeven genoemde drievoudig pact.

Wanneer dit inzicht juist is, beteekent m.i. het voortzetten van de economische onderhandelingen met Japan het inbreuk maken op de integriteit van onze verhouding of onze lotsverbondenheid met Engeland, waar Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin met Haar Regeering hulp gekregen en gastvrijheid gevonden heeft. Ik heb het gevoel, dat de neutraliteitspolitiek van onze Regeering door anomalie wordt beheerscht. Het is evenwel mogelijk, dat mijn visie op dit gebied onjuist is. Daarom moge ik der Regeering verzoeken meerdere verduidelijking van haar neutraliteitspolitiek in deze landen te geven, te mijner geruststelling en ter geruststelling van de groep, welke ik in dezen raad vertegenwoordig.

Wat aangaat het contact en de samenwerking tusschen Opperbestuur en Indische Regeering, het ligt m.i. voor de hand, dat dit contact en eventueel overleg over belangrijke aangelegenheden zooveel mogelijk moeten plaats hebben, doch onze tegenwoordige buitengewone moeilijkheden maken het dikwijls niet gemakkelijk dit contact en overleg te bewerkstelligen en daarom is het m.i. gewenscht deze gewesten een zelfstandige positie te doen innemen, teneinde bij eventueele onvoorziene oorlogsmoeilijkheden dadelijk een beslissing te kunnen nemen. Juist in dit verband is de instelling van een volwaardig parlement geboden en dit is zoowel in het belang van het Moederland als in het belang van deze overzeesche gewesten. Indien het Opperbestuur in beslag genomen is door de oorlogvoering, de buitenlandsche betrekkingen en de bevrijding en wederopbouw van Nederland's aangelegenheden, kan het dit zeker niet doen zonder aandacht aan deze gewesten te schenken, omdat de verwezenlijking van deze bevrijding voor het grootste gedeelte afhankelijk is van de door deze gewesten zelf ontwikkelde kracht en macht in het belang van onze landsverdediging.

De pogingen tot herstel van het contact tusschen personen in Indië en in Nederland, juich ik ten zeerste toe, doch tot dusverre zijn de resultaten ervan blijkbaar bijna nihil gebleven.

Wat betreft de toepassing van het noodstaatsrecht heeft de Regeering in de memorie van antwoord o.a. het volgende gezegd (blz. 5, roneo):

> „Erkent men de Nederlandsche Regeering, die tijdelijk Haar verblijfplaats naar Londen heeft verlegd, teneinde Hare vrije taakuitoefening te waarborgen, als de wettige Regeering van het Koninkrijk — en er is behalve de vijand niemand, die zulks in twijfel trekt — dan kan het immers niet anders, of men aanvaardt tevens, dat de Kroon voor het Koninkrijk en de overzeesche gebiedsdeelen dezelfde regelingsbevoegdheid heeft als welke tevoren aan de Staatsorganen in Nederland toekwam."

Hoewel in artikel 21 van de Grondwet uitdrukkelijk is bepaald, dat de zetel der Regeering in geen geval buiten het Rijk kan worden verplaatst, kan ik het door de Regeering ten deze ingenomen standpunt volkomen deelen, doch dit geldt alleen gedurende een werkelijken noodtoestand. Doch waar wij thans in een onzekeren toestand verkeeren en het einde van den oorlog niet meer te overzien is, komt mij bestendiging van dezen toestand in het belang van ons Koninkrijk zeer ongewenscht voor, vooral omdat de Nederlandsche onderdanen in het door Duitschland bezette gebied in groote verdeeldheid verkeeren; ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de groep N.S.B.-ers en de werkloozen aldaar.

Waar nu de Staten-Generaal als een vertegenwoordigend lichaam hun kracht in Nederland totaal missen, vraag ik mij af, of de Volksraad, voorzoover betreft deze gewesten, niet de plaats kan en mag innemen van de Staten-Generaal; dit ligt zeker in de lijn der democratische beginselen, die door Nederland zelf tot richtsnoer van zijn daden worden aangenomen. Het is toch wel heel eigenaardig, dat wanneer Nederlanders onder elkander zijn en praten over de regeeringsbeginselen, zij zich steeds beroepen op deze democratische beginselen en doelstellingen, doch zoodra zij zich bevinden in de Indonesische wereld dan zijn deze beginselen zoekgeraakt, in het bijzonder in de practische uitvoering daarvan; trouwens de meeste Nederlanders hebben de grootste capaciteiten als het er om gaat de Inheemschen blij te maken met een doode musch; de geschiedenis van mijn voorvaderen heeft mij dit volkomen bewezen en geleerd. Ik zeg dit met groot leedwezen, Mijnheer de Voorzitter, en ik constateer slechts feiten. Ik vraag mij alleen af, op welke wijze wij dan kunnen bereiken den door U gewenschten gemeenschapszin.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, hoe men de zaak ook wendt of keert, de beste oplossing in de bestaande oorlogsmoeilijkheden is het instellen van een volledig parlement in deze gewesten, onder behoud van het rijksverband. Dit ligt tevens in de lijn van de gezonde gedachte van onzen Minister-President, die zegt, dat tegenover plichten rechten staan.

Wat betreft het beleid der Indische Regeering ben ik wel overtuigd, dat Zij alles doet wat in het belang van deze gewesten mogelijk is, doch wat ik te dezen opzichte betreur is de omstandigheid, dat Zij niet in staat is in werkelijkheid de Inheemsche bevolking nader te komen.

De oorzaak hiervan ligt vooral in den toestand, dat zij te ver af staat van de competente personen, die op deze maatschappij overwegenden en moreelen invloed kunnen uitoefenen en dit als uitvloeisel van daadwerkelijk medeleven van deze personen met de Inheemsche bevolking.

Van de vorming van een weerbaarheidskabinet, zooals dit in het afdeelingsverslag wordt voorgesteld, verwacht ik niet eenig nut, omdat dit toch uitloopt op het compileeren van bureaucratische meeningen, die slechts papieren meeningen zijn.

Ook op de goede diensten van het bestuur kan de Regeering ongetwijfeld rekenen, doch of uit het werk van dit bestuur een bezieling ten aanzien van onze gemeenschappelijke belangen uit de Inheemsche maatschappij kan voortvloeien, blijft voor mij nog steeds een open vraag.

Om de bevolking het besef bij te brengen van de algemeene beteekenis van den strijd, is hoogstnoodig de medewerking van de werkelijke vertrouwensmannen dezer bevolking. De Inheemsche bevolking weet wel heel goed, dat de regeeringspersdienst niet alle berichten of oorlogsberichten onverkort aan de bevolking zal mededeelen en daarom kan deze dienst in het geheel niet in de bestaande behoefte voorzien. Het inschakelen van regeeringspersonen alleen in deze kwestie zal geen vertrouwen wekken bij de Inheemsche bevolking. De gewenschte voorlichters dezer bevolking moeten zijn de personen, in wie deze bevolking krachtens tastbare daden haar vertrouwen stelt. En in dit opzicht is de Regeering thans steeds te kort geschoten, waardoor ik tot mijn leedwezen groote onverschilligheid in onze maatschappij, vooral in de Inheemsche maatschappij, heb geconstateerd.

Kortom, ook in het beleid der Indische Regeering verwacht de Inheemsche bevolking tastbare daden, om in deze maatschappij bezieling en geestdrift te doen ontgloeien voor onze gemeenschappelijke zaak.

Ten aanzien van de staatkundige hervormingen in deze gewesten betreur ik het standpunt der Regeering ten zeerste, vooral wanneer Zij in de memorie van antwoord zegt, dat zij de meening, dat de feitelijke situatie, waarin de Nederlandsche staatsrechtelijke organen zich bevinden, voor toekenning van zelfstandigheid aan Ned.-Indië zou pleiten, niet kan beamen.

Ik heb den indruk, dat de Regeering nog niet voldoende op de hoogte is van de Hitleriaansche methoden in deze wereld, de mentaliteit van het Nederlandsch volk in het algemeen niet kent of niet meer kent; ik begrijp niet, dat de Regeering geen leering kan putten uit de Nederlandsche geschiedenis zelf; Zij vergeet de verdeeldheid van het Nederlandsche

(Soangkoepon.)

volk tijdens de republikeinsche tijdperken in dat deel van ons Koninkrijk. Uit deze geschiedenis is mij nimmer gebleken, dat het Nederlandsche volk in zijn geheel dapper en onkreukbaar is geweest. Het is evenwel volkomen waar, dat de telgen der Oranje's steeds en immer dappere, onkreukbare en onberispelijke nationalisten zijn geweest, voor wie ieder eerlijke nationalist diepen eerbied en vereering moet toonen. Doch hieruit mag men zeker nog niet de conclusie trekken, dat het Nederlandsche volk in zijn geheel tot de dappere volken moet worden gerekend. Ik heb min of meer den indruk, dat vele Nederlanders zich vereenzelvigen met de Oranje's, want het gebruik der woorden: „Wij zullen handhaven", — d.i. de lijfspreuk van het Oranje-huis — door vele Nederlanders wijst mijns inziens in deze richting. De Nederlanders bouwen mijns inziens nog te veel op het roemrijk verleden van ons vorstengeslacht en men vergeet daarbij, dat een groot deel der tegenwoordige Nederlandsche onderdanen, die zich thans met den naam N.S.B.-er betitelen, het koninklijk recht der Oranje's, met behulp van de Duitschers miskennen. De omstandigheid, dat ons Koninkrijk niet meer kan rekenen op de integriteit van het Nederlandsche volk in zijn geheel, maakt mij wel inderdaad bezorgd over het antwoord op de vraag, of Nederland ooit zal kunnen herrijzen, zonder de politieke zelfstandigheid van deze gewesten te doen bewerkstelligen. Als ik zeg, zelfstandigheid, bedoel ik natuurlijk en vanzelfsprekend een zelfstandigheid onder het Rijksverband.

De Regeering zegt in de memorie van antwoord o.a. verder:

> „Deze gemeenschappelijke wil om het aan het moederland aangedane leed en onrecht te herstellen en de vrijheid van het Koninkrijk te herkrijgen, is de moreele basis, welke de weerbaarheid dezer gewesten moet schragen."

Ik kan mij niet voorstellen, dat alleen deze moreele basis ons Koninkrijk uit deze moeilijkheden kan redden, omdat deze gemeenschappelijke wil alleen dan bruikbaar en krachtig is, indien deze gewesten de noodige zelfstandigheid bezitten en praktisch tot uitvoering kunnen brengen.

In het afdeelingsverslag is in dit verband het volgende verklaard:

> „Hoewel de hier aan het woord zijnde leden ten deele van oordeel waren, dat gedurende dezen oorlog, zoolang Nederland vecht voor zijn bestaan, van een blijvende verandering in de verhouding der rijksdeelen geen sprake kan zijn uit deferentie jegens de Kroon, stonden de overigen daartegen niet afwijzend."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, in dit verband moet men wel bedenken op welke wijze men de algemeene belangen van het Moederland en deze gewesten het best kan behartigen, afgescheiden van de omstandigheid, dat feitelijk Nederland voor zijn bestaan thans niet meer vecht, doch alleen spartelt in den klem van de meedoogenlooze oorlogsnijptang der Duitschers, en dit nog wel met de hulp van een deel der Nederlanders zelf.

Wie thans feitelijk vecht voor de vrijheid van Nederland is slechts de Nederlandsche Regeering, het Opperbestuur, met een klein deel van het Nederlandsche volk en ik zou gaarne wenschen, dat deze gewesten zich beschikbaar stellen voor het verleenen van daadwerkelijke hulp aan deze moeilijkheden van het Opperbestuur, door het zenden van vele Vaderlandslievende Nederlanders daarheen om naast het Engelsche leger en de zeemacht te strijden tegen onzen gemeenschappelijken vijand en ons dus niet alleen tevreden te stellen met het zenden van reeds gebruikte kleeren naar Londen.

Er is in het afdeelingsverslag gesproken van deferentie jegens de Kroon, doch deze deferentie verkrijgt nog meer waarde, indien deze gewesten ook krachtdadige hulp aan het vechtende Opperbestuur verleent en dit is alleen mogelijk, wanneer de zelfstandigheid van deze gebieden meer gewaarborgd wordt door het bezit van een volwaardig parlement.

> „Aan het argument, dat de mogelijkheid niet uitgesloten is, dat in het bezette gebied Nederland na eventueele Kamerverkiezingen een schijnregeering zal optreden en dat in verband daarmede een groote mate van zelfstandigheid van Indië een voordeel zou kunnen blijken, kan de Regeering evenmin eenige waarde toekennen, daar de Indische Regeering en de onderdanen dezer gewesten nimmer eenige andere Nederlandsche Regeering zullen volgen, dan die, welke door H. M. de Koningin is benoemd en door Hoogstderzelve als wettige Regeering wordt erkend."

Aldus de Regeering.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wanneer straks de Kamerverkiezingen overeenkomstig de thans bestaande grondwet heeft plaats gehad en daarbij voorzieningen worden getroffen overeenkomstig de artikelen der vierde afdeeling van de Grondwet, dan is straks de op grond daarvan geereëerde regeering geen schijnregeering, doch de werkelijke regeering overeenkomstig de Grondwet en als uitvloeisel van artikel 21 van de Grondwet zou juist de Regeering in Londen een onwettige regeering zijn.

Wij kunnen deze nieuwe Nederlandsche regeering straks wel terugwijzen, doch ik vraag mij af of wij daarmede niet handelen in strijd met de bestaande Grondwet en wanneer straks de Volksraad zich daarmede vereenigt, hij zich niet schuldig maakt aan meineed of schending van de belofte, als omschreven in artikel 59 der Indische Staatsregeling?

Het is mijns inziens van belang, dat de Regeering zich thans volkomen realiseert, wat de werkelijke reëele gevolgen zijn van de Kamerverkiezingen in September van het volgende jaar. De Regeering moet deze gewesten in staat stellen om zich krachtens de Grondwet behoorlijk te verdedigen bij het eventueele voorkomen van een fait accompli.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering het volgende:

> „Wanneer het Opperbestuur thans niet den tijd daar acht voor een principieele hervorming van de Indische staatsrechtelijke structuur, dan is zulks zeker niet aan onvoldoende voorlichting toe te schrijven."

Wanneer dit zoo is, waartoe dient dan de commissie van bekwame mannen van den heer Visman?

Naast deze verklaring der Regeering, heeft Zij in de memorie van antwoord evenwel gezegd, dat alvorens een principieele hervorming van de staatkundige structuur te kunnen entameeren, eerst zal dienen vast te staan, aan welke toestanden, mogelijkheden en wenschelijkheden deze straks na beëindiging van den krijg dient te worden aangepast en men daaromtrent thans nog in het duister tast. Dit beteekent dan, dat de Regeering niet handelt naar de regeerspreuk: gouverner c'est prévoir. Ik zou zeggen, dat de Regeering thans alle maatregelen moet treffen om de toekomst voor haar helder en zichtbaar te maken; in het woord „duister" ligt een zeker gevoel van onzekerheid en onbestendigheid; hiertegen heb ik ernstige bezwaren en juist in dit verband klemt mijns inziens des te meer nog de onmiddellijke instelling van een volwaardig parlement in deze gewesten.

Wat aangaat de aanstelling van personeel bij de landsdiensten kan ik mij volkomen met de Regeering vereenigen, wanneer Zij zegt, dat daarbij de eisch van geschiktheid — ik zou zeggen van: volkomen geschiktheid — niet mag worden verlaten. De beoordeeling of iemand al dan niet geschikt is, ligt evenwel in de subjectieve inzichten van den daartoe bevoegden beoordeelaar.

Waar de practijk meermalen heeft uitgewezen, dat dit geschiktheidscriterium allereerst beheerscht wordt door de huidskleur, moge ik de Regeering verzoeken, hieraan Haar volle aandacht te wijden, hetgeen dan vooral betrekking heeft op Haar nadrukkelijken wensch, dat de Indonesische gegadigden naar betrekkingen een gelijke kans zullen hebben als die van anderen landaard. Verder late de Regeering deze

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Soangkoepon.)
geschiktheid niet alleen bepalen door het verwerven van eenige diploma's, maar door de werkelijke prestaties.

Volgens het afdeelingsverslag zijn eenige leden van oordeel, dat het landsbelang wordt geschaad door het in dienst blijven van sommige hooge ambtenaren die reeds pensioenrijp zijn. Ik kan deze meening niet deelen, daar de practische ervaring dezer ambtenaren niet mag worden weggecijferd, want die is van eminent belang voor onze gemeenschappelijke zaak. Wat dit betreft zijn de Amerikanen, die Roosevelt voor de derde maal tot hun president hebben gekozen, verstandiger dan de hier aan het woord zijnde leden, die het gevaar van vernieuwing van personen niet inzien.

Met betrekking tot de verhouding tusschen de Regeering en den Volksraad ben ik van meening, dat geen der thans aanwezige regeeringsorganen deze naar de beste normen kan beoordeelen. Zoolang ik in den Volksraad zitting heb gehad, heb ik slechts één persoon gekend, die de verhouding juist kon aanvoelen en realiseeren, namelijk de voormalige landvoogd Jhr. de Graeff. Wil men deze verhouding op haar juiste waarde schatten, dan lijkt het mij het beste, daartoe het advies van Zijne Excellentie in te winnen. Thans verwatert die verhouding hoe langer hoe meer.

Met betrekking tot den Raad van Indië deelt de Regeering in de memorie van antwoord mede, dat speciale kennis van toestanden in de buitengewesten daar wordt vertegenwoordigd door een gewezen bestuursambtenaar, terwijl ook andere leden van dien Raad in vroeger door hen vervulde ambten algemeene kennis van de buitengewesten hebben opgedaan. Juist in verband met de taak van den Raad van Indië ten opzichte van de buitengewesten komt steeds meer tot uiting dat deze leden, zoowel persoonlijk als gezamenlijk, niets weten over de werkelijke toestanden daar. Een door ons behandelde ontwerpordonnantie als die van de Inlandsche maatschappijen op aandeelen heeft dit wel voldoende aangetoond. Heel de bestuurshervorming heeft zich voor wat Sumatra betreft, in concreto nog slechts gemanifesteerd in de oprichting van een imposant gebouw voor den Sumatraanschen onderlandvoogd. De indiening en het terugnemen van de ontwerp-ordonnantie voor de adviseerende raden in de buitengewesten hebben mij de overtuiging bijgebracht, dat geen der leden van dezen Raad iets afweet van de toestanden in de buitengewesten. Trouwens, zelfs de daar thans bescheiden Europeesche bestuursambtenaren weten bitter weinig van het lief en leed der bevolking. De Inheemsche bevolking daar ziet het bestuur alleen bij het innen van belastingen, die met honger en tranen worden opgebracht, tot verheugenis van het Europeesche bestuur in de buitengewesten. Waarom nu het motief, dat een vermeerdering van het aantal leden van den Raad van Indië tot vertraging van arbeid en de afdoening van zaken zou leiden, als een geldige reden door de Regeering wordt aangevoerd, is mij een raadsel. Indien het alleen ging om afdoening van zaken zonder rekening te houden met de degelijkheid en juistheid van de te geven adviezen, had men beter gedaan door dezen Raad geheel door één persoon te doen bezetten of geheel te doen verdwijnen; dat zou dan tevens leiden tot een aanzienlijke bezuiniging. Ik heb den indruk, dat deze Raad toch in dezen moeilijken tijd in wezen niets belangrijks presteert, vooral, omdat de leden zoo ver staan van onze geheele maatschappij en dat kan ook niet anders. Immers, deze leden missen alle contact met de maatschappij, behalve dan bij representatieve gelegenheden, waar ieder zijn beste beentje voorzet en buigend, handendrukkend en glimlachend tegenover anderen staat, om dan straks het aangename gezelschap te verlaten.

Het niet voorzien in een Inheemschen zetel in dezen raad voor de buitengewesten beteekent mijns inziens het geheel verwaarloozen van de belangen van deze gebieden door de Regeering, vooral omdat ook zelfs de Regeering niets weet over deze gebieden, behalve uit mooie papieren rapporten van de gezaghebbende ambtenaren, die gaarne spoedig promotie

(Voorzitter, Soangkoepon.)
maken en daarom de slechte toestanden in de buitengewesten verzwijgen.

Geen enkel gezagsorgaan zou zich aan de moeilijkheden der Inheemsche bevolking in de buitengewesten storen, indien het zeker wist, dat zijn eigen belangen daardoor niet zouden worden geschaad.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering een vraag gesteld in de volgende bewoordingen:

„Naar aanleiding van het in het Afdeelingsverslag vermelde feit, dat op Bangka onlangs een politiedienaar wegens zijn gezindheid is ontslagen, en dat degene, die hem heeft aangegeven, eenzelfde lot zou hebben ondergaan, zou de Regeering gaarne vernemen, wien men met laatstbedoelden persoon op het oog heeft."

In antwoord op deze vraag noem ik den heer W. Kroese, gewezen eerstaanwezend waterstaatsambtenaar te Pangkal Pinang. Ik weet, dat deze ambtenaar vóór den 10en Mei j.l. goed aangeschreven stond, doch na het zenden van een telegram aan den Landvoogd op 16 Mei 1940 over het onvaderlandslievende optreden van een zekeren politiecommissaris B. F. Verfaille heeft deze bekwame waterstaatsambtenaar geen wit voetje meer bij den resident van Bangka.

In dit verband moge ik tevens de vraag stellen, of een onderzoek is ingesteld naar de Duitsche gezindheid van den heer Ten Brake, hoofd van het tinbedrijf. Ook zou ik gaarne van de Regeering vernemen, of de heeren Straatman, Van Wijngaarden en Smit, allen werkzaam bij de tinmijnen te Bangka, zijnde volgelingen van de N. S. B. of Duitschers, niet evenals de heer Verfaille behooren te worden ontslagen en geïnterneerd.

Er gebeuren, naar ik vernomen heb, in dit gebied, onder de auspiciën van den tegenwoordigen resident, rare dingen, zoodat het mijns inziens noodzakelijk is, daarin een gedegen onderzoek in te stellen.

De **Voorzitter**: Ik zou het geachte lid op een onduidelijkheid willen wijzen. Het geachte lid heeft zooeven bij een beschouwing over het Europeesch bestuur in de buitengewesten gezegd:

„De Inheemsche bevolking daar ziet het bestuur alleen bij het innen van belastingen, die met honger en tranen worden opgebracht, tot verheugenis van het Europeesch bestuur."

Het geachte lid bedoelt natuurlijk niet, dat het Europeesch bestuur zich verheugt over het feit, dat de belastingen met honger en tranen zijn opgebracht, maar over het feit, dat de belastingen zijn geïnd.

De heer **Soangkoepon**: Als de belastingen zijn geïnd, krijgt het Europeesch bestuur daarvoor later een pluimpje.

De **Voorzitter**: Maar U bedoelt toch niet, dat het Europeesch bestuur zich verheugt over den honger en tranen, waarmede de belastingen zouden worden opgebracht?

De heer **Soangkoepon**: Ja, ik weet niet hoe ik het anders moet uitdrukken. De bevolking brengt de belastingen met honger en tranen op en het Europeesch bestuur verheugt zich.

De **Voorzitter**: Het geachte lid maakt de zaak niet duidelijker, maar ik maak er in elk geval ernstig bezwaar tegen, indien hij zou bedoelen, dat het Europeesch bestuur er zich over verheugt, dat de belastingen met honger en tranen worden opgebracht.

Een tweede punt is — het ligt niet op mijn weg, daarop diep in te gaan, maar in de eerste plaats op dien van de Regeering en eventueel van andere leden — dat het geachte lid de wettigheid van de Regeering in Londen wel niet voor het oogenblik in twijfel heeft getrokken, maar toch voor de toekomst voor Haar wettig blijven bevreesd is en heeft verondersteld, dat een in bezet gebied geschapen regeering wet-

49ste VERGADERING — VRIJDAG 8 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Rehatta.)

tig zou kunnen zijn en Haar zou kunnen verdringen. Ik stel, dat dit volgens Grondwet en volkenrecht volkomen onmogelijk is, doch de Regeering zal ongetwijfeld hierop verder antwoorden.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik mij verstout, tijdens de algemeene beschouwingen het woord te vragen, dan is het in de eerste plaats mijn bedoeling, te trachten, de gevoelens te vertolken van de groep Nederlandsche onderdanen, die ik het voorrecht heb in dit landscollege te mogen vertegenwoordigen.

Ik ben mij bewust, dat vorm en inhoud van mijn rede niet voldoen aan de eischen welke normaliter aan een bekwamen woordvoerder worden gesteld, doch de buitengewone moeilijke tijdsomstandigheden dwingen mij tot spreken.

Bij voorbaat roep ik dan ook Uw clementie in. Ik ben ervan overtuigd, dat de Regeering bereid is te beluisteren, hetgeen in elke groep van haar onderdanen omgaat, al is hetgeen Zij te hooren krijgt niets nieuws en voor Haar van geringe waarde.

Mijnheer de Voorzitter! In deze tijden van beproeving gaan de gedachten van het Ambonsche volk in de allereerste plaats uit naar de hooge Landsvrouwe, onze geëerbiedigde Koningin, die door wreed geweld gedwongen was Haar geliefde Vaderland te verlaten en nu van Haar dierbaren gescheiden moet leven. Eerbiedige hulde brengen wij Haar voor het wijze besluit, dat Zij genomen heeft om den zetel der hooge Regeering naar het gastvrije Engeland over te brengen, van waar Zij onbelemmerd Haar hoogste gaven kan aanwenden, ten bate van Haar Land en Volk, in het belang van het Koninkrijk der Nederlanden.

Moge het den Almachtige behagen aan dezen gedwongen tijdelijken toestand spoedig een einde te maken. Moge Nederland spoedig herrijzen; mogen wij Haar binnen korten tijd weer terug zien in een vrij en fier Nederland, verlost van de barbaarsche tyrannie.

Dankbaarheid en verplichting zijn wij ook verschuldigd aan de Regeering hier te lande in al Hare geledingen voor hetgeen Zij sedert den fatalen datum van 10 Mei tot stand heeft gebracht. Wat Zij gepresteerd heeft in deze moeilijke periode, wellicht de moeilijkste in de geschiedenis van Nederlandsch-Indië, dwingt eerbied en hulde af. De hoogste eischen worden Haar gesteld, zoowel geestelijk als lichamelijk. Dank zij Haar intellect, beleid en doorzettingsvermogen, zijn deze gewesten en haar inwoners tot dusverre van directe rampspoeden bevrijd gebleven.

Mijnheer de Voorzitter! Hollands smart is ook onze smart, Hollands lijden ook ons lijden, Hollands hoop onze hoop. Het Ambonsche volk, ruim drie honderd jaren door geestelijke, stoffelijke en moreele banden aan Nederland verbonden, wenscht die banden onverkort te behouden. Het schaart zich in deze bange tijden onvoorwaardelijk achter de Nederlandsche Regeering en Haar hoogsten vertegenwoordiger in deze landen en is bereid goed en bloed te geven aan de zaak van Nederland, die ook zijn zaak is. Het spreekt de vaste hoop uit, dat Nederlands driekleur tot in lengte van dagen over zijn blauwe zeeën en groene bergen moge blijven wapperen.

Het is waar, Mijnheer de Voorzitter, economisch en financieel staan wij zwak en op dat gebied zullen wij slechts weinig kunnen geven tot steun van het Moederland, maar de geest van het Ambonsche volk is gelukkig ongeschokt gebleven.

Ik kan U verzekeren, Mijnheer de Voorzitter, dat de dag van 10 Mei op ons, Amboineezen, een zeer diepen, ontzettenden indruk heeft gemaakt. Die dag is voor ons een droeve herinnering en zal dat blijven.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, die dag heeft ons ook iets anders gegeven, namelijk het besef, dat er een werkelijke eenheid bestaat tusschen Ambon en Nederland. Een eenheid, die door geen geweld is te breken. En tevens een eenheid, die ondanks de duisternis, die ons nu omringt, toch reeds een nieuw lichtpunt laat zien. En dat is het vertrouwen, dat op de beproeving, waaraan wij thans onderworpen zijn, een nieuwe orde zal volgen, gefundeerd op de beproefde beginselen der democratie. Beginselen, die de eeuwen door hun waarde hebben behouden, al was loutering zoo nu en dan onvermijdelijk.

Als zulk een tijd van loutering willen wij de donkere periode beschouwen, die wij thans beleven, Mijnheer de Voorzitter. Zoo ziet het Ambonsche volk het wereldgebeuren en zoo zien wij ook den band, die Holland met Ambon verbindt. Die band zal niet verzwakken door het wereldgebeuren, neen, Mijnheer de Voorzitter, die band zal eerder nog veel sterker worden dan hij ooit geweest is. En hij is overigens te nauw en te hecht dan dat hij ooit zou kunnen worden vervangen door een anderen band.

Wij, Amboineezen, Mijnheer de Voorzitter, wij leven nog altijd in denzelfden geest, dien Uw voorvaderen in ons land hebben gebracht. Dien geest van geloof, die ons elken dag opnieuw sterkt en de overtuiging schenkt, dat na lijden altijd weer verblijden komt.

Mijnheer de Voorzitter! Naast deze woorden van trouw en aanhankelijkheid aan Nederland en Oranje hebben wij ons ook af te vragen wat in de toekomst het lot van Nederlandsch-Indië, waarvan de Molukken een deel uitmaakt, zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Wij Amboineezen, evenals onze stamverwanten en broedervolkeren in dit rijk van Insulinde hebben onze idealen, zoowel geestelijke, staatkundige als andere. Laten wij eerlijk en rondborstig zijn en volmondig bekennen, dat wij grieven hebben, werkelijke en wellicht vermeende, maar op dit oogenblik willen wij, althans de Amboineezen, die grieven begraven. Ons wachtwoord is thans „de Nederlandsche overwinning", de herrijzenis van het vrije Nederland, het behoud van het Koninkrijk der Nederlanden.

Ter bereiking van dit doel is de taak zooals de Landvoogd ze ons opgelegd heeft, drieledig. Ze is ten eerste oorlogvoering, ten tweede defensieverzorging en ten derde volksverheffing.

Wat het eerste betreft, het standpunt van Ambon is: alle geestelijke en materieele kracht aanwenden om de eindoverwinning te behalen; op geld mag niet worden gelet; onzen machtigen bondgenoot Engeland, thans de voorvechter voor recht en vrijheid, dienen wij naar ons beste vermogen te steunen.

De defensie van Nederlandsch-Indië dient zoo hoog mogelijk opgevoerd te worden, zóó, dat geen enkele indringer er aan denkt dit land te overrompelen, en zoo dit onverhoopt mocht gebeuren, wij hem afdoend kunnen terugwijzen.

Mijnheer de Voorzitter! In verband hiermede zij het mij veroorloofd het volgende naar voren te brengen, hetgeen als een overdenking bedoeld is en geenszins als een desideratum dient te worden beschouwd.

In deze phase in de geschiedenis der menschheid, in deze periode van verwildering, waarin volkeren elkaar beoorlogen en trachten te vernietigen, waarin menschelijke moraal haast zoek is, dringen dikwijls vragen ter beantwoording zich bij ons op. Ik wensch mij te bepalen tot een tweetal ervan.

1e. Waar gaat de wereld heen?
2e. Welke lessen hebben wij te putten uit het krijgsgewoel, dat van overal tot ons doordringt?

Omtrent de eerste vraag kunnen wij ons alleen in gissingen verdiepen; deze vermag alleen de Allerhoogste te beantwoorden. Wat de tweede vraag betreft, meenen wij tot de conclusie te moeten komen, dat wij ons, zooals de teekenen zich nu voordoen, op alles moeten voorbereiden en zoo noodig op eigen krachten moeten kunnen rekenen.

Zijn wij in dit deel van het rijk der Nederlanden daartoe in staat? Deze vraag dient volmondig met ja te worden beantwoord. Daartoe moet echter veel veranderd en verbeterd worden. Een nieuwe orde moet worden geschapen; het is onvermijdelijk.

(Rehatta.)

Dit groote, schoone, eilandenrijk met zijn inwonertal van 70 000 000 zielen en groote rijkdommen kan met goeden wil tot een waardig deel van Nederland opgebouwd worden; tot een „tropisch Nederland" zoo men het zoo wil noemen.

Eisch is echter, dat de bevolkingsgroepen in al haar heterogeniteit van Sabang tot Merauke, van Sangihe tot Timorkoepang, zich één voelen en één en hetzelfde belang hebben; dit is de lotsverbondenheid in haar volmaakten vorm. Allen moeten zich kunnen noemen Nederlandsche onderdanen zonder meer, Nederlandsche burgers. Eén staatsburgerschap dus voor allen die Nederlandsch-Indië als hun vaderland beschouwen, als onafscheidelijk deel van Nederland; geen kwestie dus van meerderheden en minderheden naar rasgroepen ingedeeld. Gestreefd dient dus te worden naar een dooreenmenging van de verschillende rassen met verschillende politieke groepeeringen. Voorbeelden van eendrachtige samenwerking van de verschillende rassen in deze bange tijden zijn vooral aan te wijzen.

De noodige aandacht dient te worden besteed aan de invoering van de Inlandsche militie.

Alle bezwaren tot dusverre daartegen geopperd kunnen met een goeden wil en goed vertrouwen worden ondervangen.

Uit het zielental van 70 000 000 kan een goed leger van eenige millioenen gecreëerd worden. Dat dit niet in korten termijn kan gebeuren is zonder meer duidelijk. In principe echter moet daartoe worden besloten. Een aanvang kan worden gemaakt met de geschoolden, waarmee bedoeld wordt de bezoekers of afkomelingen van de Hooge, de middelbare, de Mulo, de lagere, de Hollandsch-Inlandsche, Hollandsch-Chineesche, Hollandsch-Arabische tot aan de dessascholen toe. Allen, zonder onderscheid van ras dienen opgeleid en klaargemaakt te worden voor de verdediging van het Land, dat zij als hun geboorte- en vaderland beschouwen. Geen indeeling naar ras, maar allen dooreengemengd met de besten als leiders.

Mijnheer de Voorzitter! De ondubbelzinnige betuiging van trouw en aanhankelijkheid, aan den dag gelegd door alle bevolkingsgroepen en alle lagen der samenleving direct na den verraderlijken en misdadigen inval is het beste bewijs, dat deze weg moet worden ingeslagen.

De Regeering grijpe deze gelegenheid met beide handen aan en stelle Haar trouwe onderdanen in staat aan de verdediging van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden een werkzaam aandeel te hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Met de tot dusver gevolgde gedragslijn dient te worden gebroken. Nu en dan is tot uiting gekomen de vrees, dat de militair opgeleide „Inlander" zich tegen den overheerscher zal keeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet aannemen, dat een Westersch geschoolde Indonesiër of vreemde Oosterling, Nederlandsch onderdaan, die de zegeningen van het Nederlandsch bewind in deze gewesten heeft leeren kennen en waardeeren zich ooit tegen de Nederlandsche Regeering zal keeren. Het woord „overheerscher" verliest in den loop der tijden zeer veel van zijn beteekenis. En wanneer eenmaal het Indisch burgerschap zal zijn ingevoerd en de gevolgen ervan in de praktijk zijn aan te wijzen, dan zal dit Land een bolwerk worden van den Nederlandschen Staat en cultuur, even machtig als de groote staten der wereld.

Mijnheer de Voorzitter! Voor den socialen en economischen opbouw van deze maatschappij is ook eisch, dat er één loonstandaard bestaat, de Nederlandsch-Indische loonstandaard. Het uitvloeisel van de in 1925 vastgestelde salarisschalen A, B en C dient te worden geëlimineerd. De besten naar intellect, geest, bekwaamheid en karakter dienen de leiding te hebben en naar rato het best te worden gesalarieerd. Naar mijn stellige overtuiging moet in deze richting worden gestuurd, willen wij op den duur dit schoone eilandenrijk met zijn millioenenbevolking als een hoogwaardig deel van Nederland, onder Oranje, behouden.

Welke regeeringsvorm Nederland na den oorlog ook zal hebben, in welke internationale verhouding Nederland ook zal komen, is een kwestie van latere zorg. Onafwijsbare eisch is, dat Nederland zijn vrijheid terugkrijgt en Indië behoudt onder de zegenrijke leiding van Oranje.

Aan dezen eisch kan naar mijn bescheiden meening worden voldaan, indien het bovenstaande in ernstige overweging wordt genomen.

Ik spreek de hoop uit, dat dit de „Commissie Visman" niet ongemerkt voorbijgaat.

Aan de verheffing van het volk in geestelijken en economischen zin wordt door de Regeering, zooals wij met dankbaarheid mogen constateeren, gestadig en met voortvarendheid gewerkt, ondanks of wellicht door den druk der tijden. In dit verband doe ik een beroep op de Regeering om wat het kolonisatiewerk betreft, de Molukken niet te vergeten. Beter ware het, hier te spreken van transmigratie, waarmee ik bedoel de overheveling van de bevolking van de dicht bevolkte streken van de residentie Amboina naar het eiland Boeroe met zijn groote uitgestrektheid, waar tengevolge van de schaarsche bevolking groote stukken vruchtbare grond onbebouwd liggen. De Regeering late hier deskundig exploitatiewerk verrichten; ook het hygiënische gedeelte worde niet over het hoofd gezien. Zoo noodig worden de eerste transmigranten in den eersten tijd financieel gesteund.

De landbouwvoorlichtingsdienst kan, wat dit gedeelte van den archipel betreft, uitgebreid worden met eenige mantri's; de groote uitgestrektheid van de residentie billijkt dit alleszins. Meerdere landbouwklassen waren aan de vervolgscholen te verbinden zooals te Kamarian (Ceram) en Wonrelli (Kisser). De eilanden liggen zoo ver uit elkaar, dat moeilijk met enkele landbouwklassen kan worden volstaan.

Dank zij de goede zorg van den landbouwvoorlichtingsdienst in goede samenwerking met het Binnenlandsch Bestuur is de voedselvoorziening in het Ambonsche voldoende te noemen. Voor de betere verzorging der volksgezondheid verdient het overweging, voor de eilanden in de Molukken een reizend Indisch arts aan te stellen, die zijn tournées met die van het B. B. kan combineeren, en overal de bevolking van raad kan dienen omtrent de hygiënische begrippen. Opvallend is het aantal Amboineezen, dat voor den militairen dienst wordt afgekeurd. Betere geneeskundige verzorging en hygiënische voorlichting is voorzeker noodig.

Dan, Mijnheer de Voorzitter, kan het bestuur der Molukken uitgebreid worden met eenige bestuursassistenten en gezaghebbers of controleurs B.B.; voor een goede doorvoering van het bestuur in dit uitgestrekte eilandenrijk is dit noodzakelijk. Gedacht moet ook worden aan de ontwikkeling van Nieuw-Guinea, het groote tot dusver minder bekende eiland in het Oosten, dat door het wereldgebeuren van de laatste decennia meer en meer aan beteekenis en belangrijkheid heeft gewonnen. Overwogen dient ook te worden, de autochthone bevolking van Papoea voor den politiedienst geschikt te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Ik bedoel, met deze korte beschouwing de overheid voor te lichten omtrent hetgeen er leeft en omgaat in de gemoederen van de Ambonsche bevolkingsgroep. Ik wensch niet in details af te dalen en de Regeering lastig te vallen met desiderata die in dezen moeilijken tijd bezwaarlijk in vervulling kunnen komen. De Regeering kan Haar energie en werkkracht voor meer dringende en vitale aangelegenheden besteden. Aan Haar beleid en voortvarendheid worden in dit tijdsgewricht zeer hooge eischen gesteld. Wij stellen in Haar het volste vertrouwen.

Moge de Voorzienigheid Haar kracht en wijsheid schenken, tot heil van het zwaarbeproefde Nederland, tot geluk en voorspoed van zijn overzeesche gewesten.

De vergadering wordt te 9 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

50ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 9 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. Jonkman.

De presentielijst is geteekend door 41 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, De Boer, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Rehatta, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soeria Karta Legawa, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Götzen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsstukken:
1. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 7 November 1940 No. 2085/C betreffende de toekenning van onderstand aan gewezen landsdienaren, die om redenen van staatsbelang zonder het praedicaat „eervol" uit 's Lands dienst zijn ontslagen.
2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 October 1940 No. 3 x/Kab, houdende ontheffing van J. G. Prins als lid van den raad van advies inzake den Nirom-omroep en benoeming in zijn plaats van W. R. van Nauta Lemke.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende periodieken:
1. „Geeft acht" No. 14.
2. De Woeker No. 46.
3. Vox A.M.S. November 1940.

De periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van het algemeen gedeelte.

Ik moet U nog mededeelen, dat de Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken mij bericht heeft, dat hij ook heden tot zijn spijt door andere dringende ambtsbezigheden verhinderd is onze algemeene beschouwingen persoonlijk aan te hooren. Hij heeft echter telkens zooveel mogelijk hoofdambtenaren van zijn departement uitgenoodigd om de beraadslagingen vanaf de gereserveerde tribune te volgen.

De heer **Mochtar**: Toean Voorzitter! Semendjak tanggal 10 Mei j.b.l., jaitoe tanggal jang mengandoeng pengertian besar pada sedjarah keradjaan Nederland. Indonesia meng-

(Mochtar.)
alami masa jang maha penting dan soelit. Penting karena masa itoe membawa beberapa perobahan jang dahoeloenja soesah sekali akan terdjadinja, bahkan dapat dikata menimboelkan keroegian jang tidak ternilai besarnja bagi masjarakat. Oempamanja pemindahan kedoedoekan directie dari badan-badan peroesahaan Barat ke Indonesia, jang dahoeloenja ditampik dan disangkal keras dengan alasan seperti terseboet tadi, sekarang dengan moedah sekali berlakoenja. Pendirian sekolah tinggi seperti landbouwhoogeschool, militaire academie dan opleiding voor zee-officieren jang beroelang-oelang dimintak dan beroelang-oelang poela ditolak oleh Pemerintah karena sjarat-sjarat oentoek pendirian itoe di Indonesia dianggap tidak ada, sekarang dengan sekonjong-konjong dapat dilakoekan.

Soelit masa jang dialami sekarang ini karena timboelnja berbagai-bagai soal jang haroes difikirkan dan diselesaikan menoeroet masjarakat. Beberapa atoeran jang ditimbang perloe dan bergoena oentoek kesedjahteraan negeri oleh Pemerintah telah diadakan atau akan diadakan, sedang alat pertahanan negeri dan kepolisian diperloeaskan.

Semoea kedjadian-kedjadian dan atoeran-atoeran itoe, toean Voorzitter, menoendjoekkan poela pada kita betapa bisanja berlakoe segala apa jang dikata tidak bisa berlakoe asal sadja semoea pekerdjaan itoe disertai dengan kemaoean jang toeloes dan ichlas. Kemaoean inilah hendaknja jang djadi dasar dari pekerdjaan Pemerintah disini.

Toean Voorzitter! Djika dalam oeroesan jang saja seboet tadi tindakan Pemerintah dapat dipoedji dan dihormati, dalam beberapa hal poedjian itoe sajang tak dapat diberikan.

Disini teringatlah saja pada penghidoepan dan kesedjahteraan rakjat.

Oleh fractie kami soedah beroelang-oelang — kemaren oleh toean Wirjopranoto — digambarkan bagaimana kemiskinan rakjat, bagaimana kesoesahan dan kesengsaraannja oentoek mentjapai penghidoepan jang agak sederhana sadja dan betapa poela banjak rintangan jang dideritanja dari bermatjam-matjam pehak.

Soepaja djangan mendjemoekan pendengar baiklah semoea gambaran dan oeraian itoe tidak saja oelangi lagi, tjoekoeplah kiranja djika saja memeriksa sadja akan hasil dari pembitjaraan jang dikemoekakan oleh kami dalam gedong ini.

Oentoek orang jang memperhatikan nasib rakjat dengan moedah ia dapat membikin kesimpoelan, bahwa hasil jang didapat boleh dikata tidak ada atau amat ketjil sekali. Penghidoepan rakjat sampai ini hari masih tetap seperti dahoeloe, ia hidoep senantiasa dalam kemiskinan, sedang rintang-rintangan jang terletak pada djalannja menoentoet economie beloem lagi tersingkir.

Saja tidak hendak menjelidiki siapa jang bersalah dalam hal ini. Poen saja tidak maoe bilang jang Pemerintah tidak memperhatikan nasib rakjat, tetapi perhatian itoe menoeroet perasaan saja wadjiblah dibesarkan dari jang telah soedah soepaja dapat disesoeaikan dengan arti dan kedoedoekan economie rakjat, jang diakoei oleh Pemerintah sebagai dasar (grondslag) dari economie Indonesia. Saja akoei, bahwa sesoedahnja tanggal 10 Mei Pemerintah ada lebih bergiat oentoek memperbaiki dan memperkokohkan economie rakjat ternjata dari atoeran-atoeran pembantoean koffie, copra dan Loemadjang-tabak, akan tetapi walaupoen baik maksoednja atoeran-atoeran itoe, pada praktijknja jang berkepentingan hanja sedikit sekali mendapat pertongan dari itoe, bahkan dilain-lain tempat atoeran itoe mendjadi halangan. Di afdeeling VI saja harap akan berbitjara lebih pandjang tentang atoeran pembantoean copra dan koffie ini.

Poen dalam doenia perdagangan barang loearan (importartikelen) importeur Indonesia senantiasa mengalami keketjéwaan. Mereka berasa tidak mempoenjai kesempatan oentoek memperloeaskan importnja karena atoeran-atoeran jang

(Mochtar.)

soesah dilakoekannja atau karena perbedaan jang kerap kali diadakan diantara mereka dengan importeur Belanda. Dalam memorie van antwoord halaman 5 (roneo) — berhoeboeng dengan pertanjaan tentang pembagian invoerquota jang tadinja oentoek firma moesoeh — kita dapat lihat perbedaan itoe, dimana Pemerintah bilang bahwa importeur Indonesia hanja bisa mendapat izin memasoekkan barang djika menoeroet pemeriksaan kantor dagang jang berkepentingan memang ada alasan. Bagi importeur Belanda agaknja ada lain oekoeran jang dipakai, mereka bisa dapat begitoe sadja bagian dari invoerquota jang tadinja disediakan oentoek firma-firma moesoeh.

Berhoeboeng dengan ini teringatlah poela saja pada djawab Pemerintah atas pertanjaan saja tentang pembakaran soerat-soerat douane seperti boompas d.l.l. jang bergoena oentoek importeur Indonesia. Pemerintah bilang, bahwa mereka telah diberi kesempatan 4 tahoen lamanja oentoek mengambil keterangan-keterangan jang perloe baginja, tempo mana ditimbang lebih dari pada tjoekoep.

Sebenarnjalah, Toean Voorzitter, tempo itoe memang lebih dari tjoekoep, tetapi saja hendak bertanja adakah kesempatan itoe dioemoemkan dan bagaimana tjara pengoemoeman itoe? Saja chawatir kalau-kalau pengoemoeman itoe tidak seoemoemoemoemnja karena menoeroet pendengaran saja boekan sedikit djoemlah mereka jang tidak mengetahoei kesempatan itoe. Djika pendengaran saja ini benar, djika pengoemoeman itoe tidak seperti moestinja, maka saja sesalkan kedjadian itoe, jang telah meroegikan importeur Indonesia.

Toean Voorzitter! Djika kedoedoekan rakjat dalam economie masih djaoeh dari menjenangkan, lebih mengetjilkan hati lagi kedoedoekannja dalam staatkunde (staatkundige positie). Kedoedoekan rakjat Indonesia — djika saja akan bagi atas klas-klas — termasoek dalam klas 3 atau klas kambing, kata peribahasa.

(De heer Soangkoepon: Klas kambing itoe klas empat.)

Dalam segala hal Indonesiërs ada dibelakangkan atau direndahkan daradjatnja. Dalam kehakiman oempamanja mereka ditakloekkan kepada pengadilan Landraad atau Inheemsche rechtspraak, jang terdiri dari anggota-anggota jang tidak mempoenjai peladjaran kehakiman, dalam kepoelisian mereka dapat ditangkap dan digiring oleh mas oppas sadja, sedang oentoek bangsa Belanda semoeanja itoe diatoer dengan teliti dan rapi. Digolongan militairpoen diadakan perbedaan jang menjolok mata, jang soekar sekali roepanja akan dihilangkan. Oentoek mendoedoeki pangkat jang tinggi-tinggi, baik di burgerlijke dienst maoepoen di kalangan militair bagi Indonesia agaknja masih amat soekar sekali. Pada peroesahaan particulier poen demikian djoega halnja. Mereka seolah-olah masih beloem dipertaja, masih bertabeat malas, masih beloem mempoenjai perasaan menanggoeng djawab, masih ini dan itoe.

Keadaan demikian beloem berobah, djoega sesoedahnja tanggal 10 Mei. Hanjalah ada kelihatan dari soerat-soerat kabar dan dari pidato-pidato radio dari beberapa orang jang berpangkat tinggi satoe pengandjoeran akan bekerdja bersama, tetapi tjoekoepkah itoe djika tidak disertai dengan perboeatan? Bangsa Timoer memang bertabeat gampang pertjaja pada perkataan jang manis-manis, akan tetapi apabila perkataan manis itoe tidak diboektikan dengan perboeatan maka kepertjajaannja poen gampang hilang poela dan seteroesnja ia laloe berhatihati. Djadi sekarang adalah pekerdjaan bangsa Belanda seoemoemnja dan Pemerintah choesoesnja akan mendapatkan kepertjaan itoe kembali. Kepertjajaan rakjat pada Pemerintahnja teroetama dalam moesim jang genting seperti sekarang ini besar sekali faedahnja, karena jalah satoe-satoenja sjarat oentoek memperkokohkan kedoedoekannja. Soeatoe pemerintah jang tidak bersandar pada kepertjaan rakjatnja tak kekal berdirinja. Apakah artinja satoe balatentera atau militie djika rakjat berpaling diri dari pemerintahnja? Riwajat telah memberi tjonto.

Oleh sebab itoe perloe sekali Pemerintah Indonesia memoetar haloeannja, mengembalikan kepertjajaan ra'jat jang selama ini telah terganggoe. Akan mentjapai itoe haroeslah Pemerintah lebih memperhatikan dari dahoeloe segala keloehkesah dan keinginan ra'jat.

Politiknja, baik dalam ekonomi, maoepoen dalam staatkunde haroes dirobah sama sekali. Dalam ekonomi politik itoe haroes sedemikian hendaknja sehingga ra'jat Indonesia mendapat kebebasan seperti bangsa lain disini oentoek mentjapai perbaikan penghidoepannja. Segala rintang-rintangan haroes dilinjapkan, mereka dibantoe dengan nasehat dan oepaja, dan dimana perloe dengan oeang sebagai subsidie, soepaja dapat terdiri golongan Indonesische middenstand jang koeat.

Dalam staatkunde politiek Pemerintah haroes diarahkan teroetama kepada peninggian daradjat ra'jat. Perbedaan diantaranja dengan golongan lain patoet dihilangkan, pangkat[2] jang menanggoeng djawab didepartement[2] diberikan padanja lebih banjak dari sekarang, memperloeaskan djoemlah raad[2] dengan Indonesische meerderheid, memperkokohkan kedoedoekan Volksraad dengan menghilangkan conflictenregeling, sedang Indonesia sebagai badan (als geheel) diberi hak dan kekoeasaan lebih besar oentoek mengatoer oeroesan dalam negeri, jang mana doeloe diwaktoe perobahan grondwet ditahoen 1922 memang soedah dibajang-bajangkan.

Semoea jang diseboet ini, Toean Voorzitter, telah terkandoeng dalam maksoednja motie-Wiwoho, oleh sebab itoe saja amat sesalkan sikap Pemerintah jang tidak menjetoedjoei itoe, sehingga motie terseboet oleh voorstellers ditarik kembali.

Sebagai ganti dari commissie jang dimintak oleh voorstellers oleh Pemerintah diadakan satoe commissie jang bernama „commissie van bekwame mannen". Soedah barang tentoe commissie itoe tidak dapat persetoedjoean teroetama dari voorstellers sendiri, karena pekerdjaan commissie itoe tidak lain hanjalah mengoempoelkan keterangan-keterangan sadja jang didapat dari orang jang ia soeka dengar; soeatoe oesoel jang moesti dimadjoekan pada Pemerintah tidak ada, karena tidak dapat perintah sedemikian itoe.

Tidak salah djika dikatakan, bahwa commissie itoe tidak lebih dari studie-commissie, jang hanja mempeladjari apa jang terkandoeng dalam sanoebari aliran ra'jat. Oentoek ini saja rasa tak oesahlah diadakan commissie, karena Pemerintah toch ada tjoekoep mempoenjai adviseurs jang dapat memberi keterangan dalam hal seroepa itoe.

Alangkah lain tjaranja Pemerintah disini bekerdja dengan Pemerintah di India. Di India dalam hal seroepa itoe tjoekoep agaknja bermoesjawarat dengan pemimpin[2] ra'jat, sedang disini orang tidak dapat meninggalkan commissie. Penggantian nama „Inlander" dengan nama „Indonesiër" poen haroes poela diperiksa oleh commissie, seolah-olah satoe kedjadian jang menggontjangkan alam.

Djoega soesoenan commissie tidak memoeaskan. Dengan tidak mengoerangkan penghargaan pada ketjakapan bekwame mannen itoe, saja berpendapatan, bahwa dalam commissie ada lebih pada tempatnja leider-leider dari perkoempoelan rakjat. Mereka ini ada lebih dekat pada ra'jat dan oleh sebab itoe dapat merasa dan mengetahoei dengan langsoeng akan keinginan ra'jat.

Berhoeboeng dengan semoea ini saja berpendapatan, bahwa commissie itoe baroelah berarti, apabila pekerdjaannja ditentoekan memboeat oesoel-oesoel perobahan staatkunde dan soesoenannja dirobah seperti saja seboetkan tadi.

Toean Voorzitter! Penetapan staat van beleg ada mendatangkan berbagai kasoekaran pada pergerakan politiek. Rapat terboeka tidak diizinkan dan rapat tertoetoep kerap kali dihalang-halangi atau begitoe diamat-amati, sehingga orang kadang[2] berpendapatan lebih baik rapat tidak diadakan.

(Mochtar.)

Dengan atoeran itoe seolah-olah orang hendak membasmi pergerakan, sedang sebab² oentoek mengambil tindakan itoe sekali-kali tidak ada.

Lain daripada itoe atoeran jang dikeloearkan oleh Legercommandant tentang pelarangan vergadering tidak begitoe terang, sehingga menimboelkan bermatjam-matjam pengertian dari autoriteit jang haroes mendjalankannja. Demikianlah oempamanja di Tabanan seorang goeroe dari pergoeroean Parindra dilarang mengadakan rapat tertoetoep diroemah pergoeroean dan moerid² sekolah itoe tidak diizinkan menjanjikan lagoe Indonesia Raja, jang doeloe sebeloem ada staat van beleg tidak dilarang. Poen dilarang memakai bendera partij dan lijst anggota dari Roekoen Tani dimintak.

Dari tjonto ini teranglah, bahwa staat van beleg ini tidak sadja menghalang-halangi hidoepnja perkoempoelan, tetapi menimboelkan kesengitan hati jang tidak bergoena sama sekali. Dimoesim ini soedah selajaknja djika semoea atoeran-atoeran jang bisa menambah djaoehnja rakjat dari Pemerintah dihindarkan dengan setjepat-tjepatnja. Oleh sebab itoe saja tidak dapat mengerti apakah sebabnja maka staat van beleg ini, jang tidak mendekatkan djoerang antara jang memerintah dengan jang diperintah, sampai sekarang masih tetap berlakoe. Lagi poela bahaja perang, jang boleh membenarkan atoeran itoe sjoekoer masih djaoeh dari Indonesia. Boekankah poela staat van beleg itoe dimaksoedkan sebagai atoeran jang sementara dan boekan oentoek selama-lamanja seperti keadaannja sekarang ini?

Saja mintak pada Pemerintah soepaja atoeran itoe ditjaboet kembali.

Toean Voorzitter! Tentang pendirian Pemerintah terhadap pada pegawai negeri jang memasoeki perkoempoelan politiek soedah diterangkannja di Volksraad, sehingga tak perloe saja bitjarakan lagi bagaimana pendirian itoe.

Baroe² ini saja pernah batja satoe circulair dari salah satoe Resident di Borneo tertanggal 19 Julii 1940 jang mengoemoemkan pendirian Pemerintah pada ambtenaar sebawahnja. Dalam circulair itoe terdapat saja keterangan jang tidak dioetjapkan oleh Pemerintah di Volksraad, sehingga saja bertanja pada diri sendiri apakah keterangan itoe sebenarnja dari Pemerintah, diberikan diloear Volksraad, ataukah dari Resident sendiri. Kalimat itoe berboenji demikian:

> „Nochtans is de Regeering, in verband met het oppertoezicht dat Zij heeft uit te oefenen op de wijze waarop de landsdienaren zich in en buiten dienst gedragen, gerechtigd om — met eerbiediging van het in alinea 2 bedoeld beginsel — van een ambtenaar te e i s c h e n, dat hij zichzelf zekere beperking o p l e g t in de uiting van zijn maatschappelijke of politieke gevoelens."

Perkataan „maatschappelijk" ini saja tidak dengar dioetjapkan oleh Pemerintah dalam Volksraad. Djika tambahan ini benar dari Pemerintah apakah sebabnja maka sekarang keterangan itoe berlainan dengan jang dahoeloe. Lagi poela perkataan maatschappelijk itoe tidak mempoenjai pengertian jang terang (vage omschrijving) sehingga dari padanja dapat terdjadi kedjadian jang tidak digemari. Alhasil saja anggap perloe Pemerintah mengoemoemkan sekali lagi kepada bevoegde instantie apa sebenar-benarnja pendiriannja, boekan sadja oleh karena circulair jang terseboet tadi, melainkan oleh karena ada chef² jang memaksa pembawahnja keloear dari pergerakan politiek atau disoeroeh membikin loyaliteitsverklaring, jang hanja dimoestikan oentoek anggota bestuur dari vakvereeniging.

Tjontoh-tjontoh tentang hal itoe dapat saja berikan. Seorang landbouwopzichter di salah satoe tempat di Soematera, jang kebetoelan djoega mendjadi anggota bestuur dari Parindra, telah dipaksa oleh chefnja akan keloear dari vereeniging itoe. Akan tetapi oleh sebab ini opzichter tahoe bagaimana pendirian Pemerintah, maka paksaan itoe ditolak oleh ambtenaar tadi. Kemoedian daripada itoe opzichter itoe disoeroeh lagi membikin loyaliteitsverklaring. Ini djoega ditolak olehnja. Achirnja ia dilepas dengan perkataan „ongeschikt".

(De heer S o a n g k o e p o n: Berani betoel opzichter itoe.)

Saja harap soepaja Pemerintah soeka memperkenankan ini oentoek ketenteraman oemoem.

Toean Voorzitter! Raad van Indië pada tahoen jang soedah-soedah terdiri atas 7 anggota bersama dengan vicevoorzitternja, diantara mana 2 anggota Indonesier dan 5 anggota Belanda. Dalam moesin berhimat 2 dari anggotanja tidak diangkat, jaitoe 1 Indonesier dan 1 Belanda. Sampai sekarang lowongan itoe masih terboeka. Raad van Indië ini seperti kita tahoe adalah satoe badan penasehat dari Pemerintah jang senantiasa dapat dimintak nasehatnja malah dalam beberapa hal jang tertentoe permintaan nasehat itoe dimestikan oleh wet. Dimoesim loear biasa ini keperloeannja Raad van Indië itoe adalah lebih ternjata, karena kerap kali nasehatnja haroes dimintak. Dari itoe saja timbang ada lebih baik djoemlah anggotanja ditjoekoepkan, teristimewa djoemlah anggota Indonesier. Dengan djalan in Pemerintah bisa mendapatkan nasehat dan keterangan lebih sempoerna dan lebih lengkap. Saja tahoe, bahwa pentjoekoepan djoemlah itoe memintak tambah ongkos jang tidak sedikit akan tetapi melihat dari kepentingannja tambahan ongkos itoe tak dapat kita djadikan keberatan. Lagi poela djika dibandingkan dengan ongkos defensie (alat pertahanan) jang bermiljoen-miljoen itoe dan ongkos jang lain-lain jang boleh ditoenggoekan, seperti penambahan subsidie K.L.M., maka belandja oentoek 2 anggota R.v.I. tidak begitoe berarti. Oleh sebab itoe saja mintak soepaja djoemlah anggota itoe ditjoekoepkan atau setidak-tidaknja ditambah dengan 1 Indonesier.

De heer **Thamrin**: Toean Voorzitter! Soepaja djelas dan terang apa jang saja madjoekan dan maksoedkan dengan pemandangan oemoem ini, maka saja akan dahoeloekan beberapa dalil jang memoeat dengan ringkas pokok pembitjaraan saja waktoe membitjarakan begrooting ini.

Pokok-pokok ringkas tentang pemandangan oemoem kami boenjinja demikian:

Bagian politiek:

1. Antara ra'jat dan Pemerintah haroes ada persetoedjoean faham tentang dasar soesoenan negeri, persetoedjoean mana akan membesarkan persediaan dan mengoeatkan tenaga ra'jat Indonesia lahir dan batin.

2. Pendirian Pemerintah pada waktoe sekarang tentang merobah soesoenan negeri sangat mengetjewakan melihat keterangannja, bahwa selamanja badan-badan kekoeasaan dinegeri Belanda beloem bangoen kembali, tidak akan diadakan perobahan di Indonesia.

3. Dasar soesoenan negeri haroes mengandoeng perdjandjian oentoek ra'jat, bahwa dikemoedian hari penghidoepan dan kedoedoekannja akan lebih sempoerna dan lebih sentosa dari pada waktoe ini. Oleh karena itoe maka djoega di Indonesia haroes diadakan nieuwe orde.

4. Volksweerbaarheid soepaja diartikan sedemikian roepa, sehingga kekoeatan ra'jat djangan hanja digoenakan dibagian militair, akan tetapi djoega dibagian politiek, sociaal dan economie.

Bagian economie:

1. Pemerintah haroes mengadakan peratoeran sehingga ada pertanggoengan jang hasil pertanian ra'jat mendapat harga jang tjoekoep besarnja oentoek membajar tenaga dan waktoe jang digoenakan oleh pak tani boeat mendapat hasil pertanian terseboet (minimum-prijzen voor bevolkingslandbouwproducten).

2. Mengadakan minimumloonen boeat kaoem boeroeh.

3. Industrie di Indonesia haroes didirikan oleh Pemerintah dan lambat laoen diserahkan kepada poetera Indonesia.

(Thamrin.)

4. Oentoek memoedahkan berdirinja dan hidoepnja industrie maka haroes didirikan industriebank jang memindjamkan kapitaal dengan rente jang sederhana.

5. Kapitaal industrie dan peroesahaan lain di Indonesia djangan djatoeh ditangan orang jang berdiam diloear Indonesia dan oleh karena itoe keoentoengannja akan keloear poela dari Indonesia.

6. Keperloean ra'jat jang haroes datang dari loear negeri seperti pakaian, perabot dan perkakas haroes dibeli dinegeri jang mendjoeal dengan harga paling moerah dan oleh karena itoe dasar contingenteeringsstelsel haroes dirobah.

Bagian keoeangan:

1. Perongkosan oentoek defensie soepaja dibataskan sehingga penghasilan negeri tjoekoep besarnja oentoek membelandjai keperloean ra'jat oentoek onderwijs, economie dan sociaal.

2. Belandja oentoek persediaan perang haroes dibajar dengan oeang pindjaman sehingga tidak perloe membesarkan poengoetan padjak jang meroesak kekoeatan belandja (consumptieve kracht) dari masjarakat di Indonesia.

3. Begrooting negeri hanja haroes memoeat belandja jang bisa dikeloearkan, mendjadi persediaan wang oentoek belandja dinegeri Belanda jang ditaksir besarnja bruto *f* 157 824 774 boeat tahoen 1941 haroes dihapoeskan dan dipergoenakan membelandjai keperloean di Indonesia, atau wang itoe haroes distort dalam fonds oentoek memberi pindjaman boeat menoetoep ketekoran begrooting.

Toean Voorzitter! Kalau kami lihat dalil jang kesatoe, jang mewadjibkan adanja persetoedjoean faham tentang dasar soesoenan negeri, antara ra'jat dan Pemerintah, kami merasa selajaknja dan seharoesnja ada persetoedjoean faham itoe. Setiap negeri merdéka, biarpoen jang mempoenjai stelsel pemerintahan totalitair, dasar pemerintahannja mendapat persetoedjoean dari ra'jat, karena hanja atas djalan jang begini bisa berdiri kekal adanja pemerintahan. Djangan dikata lagi perloenja sepaham didalam negeri democratis, jang memang dasarnja mempoenjai pemerintahan jang disoesoen dari dan oleh ra'jat. Djika tidak dengan persetoedjoean, soedah tentoe pemerintah haroes oendoerkan diri.

Apa sebabnja, toean Voorzitter, pemerintahan di Indonesia bisa dilandjoetkan, atau Pemerintah di Indonesia bisa melandjoetkan pekerdjaannja sedang tidak ada persetoedjoean antara ra'jat dan Pemerintah? Saja kira, kalau kita periksa sifat-sifat dasar pemerintahan disini, maka kita lihat, bahwa keadaan negeri ini boekan keadaan tanah merdéka, akan tetapi negeri ini mempoenjai satoe koloniale status, artinja negeri kita didjadjah oentoek kegoenaan dan keoentoengan negeri lain, negeri jang mendjadjah. Lain dari pada itoe, Pemerintah disini boekan terdiri dari anak negeri, tetapi terdiri dari orang-orang jang bangsanja asing dan oleh karena itoe asing poela dari kemaoean dan perasaan ra'jat. Dasar soesoenan pemerintahan di Indonesia sekali-kali boekan democratis, tetapi autocratis.

Meskipoen dasar dan sifat pemerintahan dalam kolonie ini djaoeh dari pada democratis dan djaoeh dari pada mentjoekoepi keadaan ra'jat, kami akan berdaja oentoek mendekatkan kedoea pihak, jaitoe pihak Pemerintah dan pihak ra'jat, teroetama dalam bagian politiek.

Perkataan politiek di doenia Belanda dan di koeping Belanda mempoenjai soeara dan arti jang tidak baik. Sebenarnja boekan oleh karena politiek itoe barang jang hina dan djelek, tetapi oleh karena mereka dalam golongan Belanda mengerti bahwa dilapangan politiek itoelah terletak poesat kekoeasaan. Oleh karena itoe siapa jang berpolitiek dihinakan olehnja oentoek mendjaoehkan orang Indonesia dari politiek, sebab mereka mengetahoei, bahwa orang jang berpolitiek berarti berdaja oentoek mendapat kekoeasaan.

Politiek dengan singkat ialah mempengaroehi poesat kekoeasaan dan djika ra'jat Indonesia hendak moelia, mereka haroes berpolitiek. Hanja dengan djalan politiek, dengan djalan mempengaroehi poesat kekoeasaan bisa tertjapai kelonggaran dalam lapangan economie dan sociaal. Kekoeasaan politiek berarti mengoeasai koentji oentoek mendapat kelonggaran dilain lapangan. Oleh karena itoe tidak oesah heran, bahwa poesat keinginan dari pergerakan ra'jat terletak dilapangan politiek, jang dengan singkat terkandoeng dalam oesaha oentoek mentjapai Indonesia berparlement.

Bagaimana keadaannja sekarang, toean Voorzitter, antara pergerakan ra'jat dengan Pemerintah? Apakah ada persetoedjoean paham? Saja kira barangkali telah djelas, bahwa antara pergerakan ra'jat dan Pemerintah tidak ada persetoedjoean hati. Pihak pergerakan ra'jat minta perobahan soesoenan negeri, karena tidak poeas dan senang dengan keadaan jang sekarang. Dilain pihak, Pemerintah jang berkoeasa, tidak lain hanja menolak, oleh karena tidak ingin perobahan, menolak oleh karena tidak ingin membagi kekoeasaan, tidak ingin melepas keoentoengan dan karena tidak hendak melepas kedoedoekannja jang moelia. Dan oleh karena hendak meneroeskan kelemahan ra'jat, mengoeasai dan memerintah sendiri, mempertahankan kedoedoekan dan keoentoengan.

Biarpoen pengakoean Pemerintah oentoek mengadakan soesoenan negeri jang sesoeai dengan keinginan ra'jat dan akan memberi kedoedoekan jang lebih moelia dari pada sekarang ini kepada ra'jat enak didengar, akan tetapi perdjandjian itoe hanja perdjandjian sadja, tidak berboekti. Ra'jat Indonesia soedah bosan dan kenjang dengan perdjandjian-perdjandjian jang tidak dipenoehkan. Selaloe kalau Regeering di Nederland ada dalam keadaan soelit, ra'jat Indonesia dibandjiri dengan perdjandjian. Akan tetapi djika oedara soedah njaman kembali, perdjandjian diloepakan dan timboel alasan-alasan baroe oentoek mempertahankan kéadaan jang berlakoe.

Oentoek memboektikan ini, lihatlah sadja keadaan dalam tahoen 1918. Pemerintah dengan perantaraan Gouverneur-Generaal sendiri mengoetjapkan perdjandjian-perdjandjian jang sehingga sekarang ini tidak dipenoehi. Bangsa Indonesia tidak melihat boekti. Sampai sekarang ini djandji tinggal djandji sadja. Bolehkah jang demikian itoe dipertjaja? Apa djandjinja? Manakah boektinja? Oleh karena itoe kita minta boekti, dan tidak poeas dengan perdjandjian sadja.

(De heer Soangkoepon: Itoe betoel!)

Djoega sekarang dilahirkan poela djandji jang lebih tidak berarti dari tahoen 1918, biarpoen keadaan Nederland ada djaoeh lebih berbahaja dari tahoen 1918. Ditahoen 1918 hanja soesoenan negeri Belanda jang terantjam oleh actienja Troelstra oentoek mengadakan perobahan soesoenan negeri. Sekarang Nederland soedah lenjap sebagai negeri jang merdeka dan dikoeasai oleh bangsa lain, sehingga Indonesia ada dalam kedoedoekan jang loear biasa, jaitoe mendjadi kolonie zonder moederland, djadi keadaan jang betoel loear biasa. Kita tjoema mengenal moederland met of zonder koloniën. Tetapi sekarang ini kita lihat kolonie zonder moederland, soeatoe hal jang gaib dan pertama kali baroe ada dalam sadjarah doenia.

Sebenarnja Indonesia de facto telah berdiri sendiri, oleh karena tidak ada iboe-negeri atau negeri jang mendjadjah.

Biarpoen dalam keadaan loear biasa ini, Pemerintah di Indonesia tetap mengambil sikap jang lama, seolah-olah tidak ada peroebahan. Iboe-negeri soedah tidak ada. Pemerintahan di iboe-negeri poen soedah tidak ada. Jang ada hanja sebagian Pemerintah. Tempatnja dinegeri asing, jaitoe di Londen. Ini soeatoe keadaan jang tidak diakoei dan tidak dibenarkan oleh peratoeran Grondwet Belanda sendiri. Biarpoen demikian Pemerintah di Indonesia bersikap seolah-olah tidak ada perobahan apa-apa, dan tjaranja dan soesoenan pemerintahan di Indonesia tidak berobah dan teroes meneroes berdjalan menoeroet soesoenan lama, meskipoen keadaan jang sebenarnja soedah tidak tjotjok dengan soesoenan itoe.

50ste VERGADERING — ZATERDAG 9 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **I**), algemeen gedeelte

(Thamrin.)

Ada perobahan sedikit, toean Voorzitter, jaitoe lahirnja perdjandjian baroe, jaitoe: nanti dibelakang hari, kalau negeri Belanda soedah bangoen kembali dan soedah lengkap badan kekoeasaannja, baroelah pada waktoe itoe kita akan moelai memikirkan perobahan soesoenan negeri Indonesia.

Boekan perdjandjian akan mengadakan perobahan, tidak; hanja akan moelai memikirkan. Djadi kita disoeroeh toenggoe lagi, toean Voorzitter, biarpoen keadaan disekitar kita soedah berobah, biarpoen keinginan masjarakat mendesak minta perobahan.

Njatalah kepada kita, djika ra'jat Indonesia berharap akan mendapat perobahan dari Pemerintah, maka perobahan oentoek memperbaiki nasib ra'jat tidak akan datang. Ra'jat Indonesia haroes mentjari djalan sendiri dan bersiap oentoek menjoesoen kekoeatannja dan kemaoeannja.

Kita disoeroeh toenggoe, toean Voorzitter, akan bangoennja negeri Belanda sebagai negeri merdéka dan bangoennja badan-badan kekoeasaan, jaitoe hal-hal jang beloem tentoe kedjadiannja; djika kedoea hal ini tidak kedjadian, apakah maksoed Pemerintah di Indonesia?

(De heer Soangkoepon: Itoe berbahaja sekali!)

Boeat Pemerintah disini.

(De heer Soangkoepon: Ja, tentoe!)

Toean Voorzitter! Apakah alasannja Pemerintah oentoek menolak desakan kita mengadakan peroebahan soesoenan negeri? Menoeroet memorie van antwoord ada doea alasannja:

1. Keadaan doenia pada masa ini sedang berobah dan tidak tentoe tjoraknja soesoenan democrasi di kemoedian hari.
2. Oleh karena haroes ada perobahan dalam wet oentoek merobah soesoenan pemerintahan di Indonesia, maka haroes menoenggoe bangoennja kembali badan-badan kekoeasaan dinegeri Belanda, sebab dengan noodstaatsrecht hanja boleh dirobah hal-hal jang dianggap perloe dan penting.

Djika kita periksa alasan-alasan Pemerintah itoe, njatalah kepada kita, alasan-alasan itoe lemah. Soedah tentoe tidak ada seorang didoenia mengetahoei apa jang akan djadi dikemoedian hari dan soedah tentoe tidak ada kepastian akan mengetahoei bagaimana tjoraknja democratie dikemoedian hari, akan tetapi apakah ini satoe alasan oentoek menolak segala perobahan?

Pemerintah di Indonesia katanja mengakoe pertjaja pada democratie, akan tetapi mana boektinja? Soesoenan pemerintahan disini tidak bersifat atau berbaoe democratie, tetapi autocratie. Sebenarnja tjorak soesoenan pemerintahan di Indonesia banjak bersifat totalitair, oleh karena bertanggoeng djawab keatas dan boekan kepada ra'jat. Segala kekoeasaan di Indonesia dipoesatkan ditangan satoe orang, jaitoe Gouverneur-Generaal. Systeem totalitair ditjela orang Belanda, akan tetapi sebenarnja systeem itoe banjak dipakai sendiri.

Democratie di Indonesia tjoema bajangan sadja. Djika Pemerintah benar pertjaja kepada dasar democratie, mengapa tidak moelai mengadakan perobahan jang democratisch, biarpoen dengan berdikit-dikit, oempamanja meloeaskan hak badan perwakilan dengan memberikan pertanggoengan djawab?

Sekarang tidak sekali ada maksoed mengadakan perobahan, malah menambah kokoh pemerintahan jang tidak berdasar democratisch.

Alasan jang kedoea. Pokoknja alasan Pemerintah noodstaatsrecht hanja boleh digoenakan oentoek hal jang penting dan perloe dirobah. Menoeroet pendapatan Pemerintah perobahan soesoenan negeri tidak perloe dan tidak penting, djadi karena itoe tidak digoenakan noodstaatsrecht. Disini adalah perbedaan faham antara Pemerintah dan pergerakan ra'jat. Pemerintah bilang tidak perloe dan tidak penting ada perobahan soesoenan negeri. Sebaliknja pergerakan ra'jat mendesak minta adanja perobahan itoe dengan selekas-lekasnja. Hanja perobahan soesoenan negeri jang akan memoeaskan ra'jat dan membikin ia bersedia oentoek bekerdja bersama dan oentoek membela bersama segala kepentingan Indonesia. Kalau kita lihat kelakoean Pemerintah di Indonesia, maka oetjapannja oentoek samenwerking, oentoek bekerdja bersama itoe, adalah berarti, bahwa kita haroes menoeroet sadja apa jang diperintahkan dan menerima sadja segala beban dan tidak perloe Pemerintah memberi perloeasan hak dan kebaikan kedoedoekan ra'jat Indonesia. Oleh karena itoe adalah perbedaan faham disini. Kita lihat boekan ada persetoedjoean faham antara ra'jat dan Pemerintah, akan tetapi ada djoerang faham, oleh karena ra'jat hendak ke Timoer, sedang Pemerintah hendak menoedjoe ke Barat. Roepanja soesah adanja persetoedjoean kemaoean dalam hal perobahan soesoenan negeri.

Didoenia kita lihat perobahan-perobahan jang sesoeai dengan keinginan ra'jat, oleh karena tidak soeatoe Pemerintah bisa kekal, kalau ra'jat tidak setoedjoe padanja.

Hanja di Indonesia ada sebaliknja. Boekan Pemerintah jang ta'loek kepada ra'jat, akan tetapi ra'jat disoeroeh ta'loek kepada Pemerintah. Ini keadaan jang gaib dan loear biasa.

Oentoek menolak keinginan ra'jat Indonesia ditjari segala roepa alasan. Diwaktoe sebeloem 10 Mei, kalau ra'jat minta soesoenan negeri dirobah, maka djawabnja: nog niet rijp, beloem mateng.

(De heer Leunissen: Masih mengkal!)

Tetapi sekarang soedah dirobah lagi; jang dipakai boekannja „ra'jat beloem mateng'' lagi, akan tetapi: „democratie soedah overrijp (lodoh)''!

Toean Voorzitter! Sebaliknja, kalau kita mendengar atau membatja apa jang poedjangga-poedjangga democratie telah terangkan tentang democratisch stelsel, maka heran kita tentang adanja alasan baroe dari Pemerintah.

Roosevelt, poedjangga dan pahlawan democratie, menerangkan: de democratie is niet verouderd en niet decadent, artinja tida overrijp.

Orang Inggeris jang djadi pahlawan doenia dan negeri Belanda, djoega tidak merobah stelsel democratie, artinja ia menganggap djoega democratie itoe tidak overrijp.

Hanja Minister Gerbrandy, premier negeri Belanda jang baroe, menerangkan: het democratisch stelsel is overrijp.

(De heer Soangkoepon: Ik geloof, dat het betreft de uitvoering.

De heer Sosrohadikoesoemo: Siapa jang betoel?)

Saja kira poedjangga Roosevelt jang betoel. Dan Churchill.

Alasan oentoek menolak keinginan ra'jat Indonesia sebentar-sebentar ditoekar-toekar dan dibalik-balik. Sebentar ada alasan baroe lagi.

Djoega tentang alasan Pemerintah oentoek menolak tiga motie staatkunde jang baroe dimadjoekan, kita ketjéwa dan heran, bahwa Pemerintah sebaliknja sendiri heran tentang sikapnja orang-orang jang mendjadi pengandjoer, dan bertanja pada dirinja, apa sebetoelnja jang menggoesarkan ra'jat Indonesia berhoeboeng dengan motie jang dimadjoekan itoe.

Dalam memorie van antwoord Pemerintah menerangkan, bahwa motie-Wiwoho dan motie-Soetardjo minta mengadakan commissie, dan sekarang Pemerintah telah mengadakan commissie: mengapa ra'jat Indonesia masih goesar dan tidak hendak membantoe?

(De heer Soetardjo: Rèwèl!)

Boekan sadja rèwèl. Saja kira dasarnja commissie-Visman tidak sesoeai dengan jang diminta oleh motie-Wiwoho dan motie-Soetardjo, sebab tindakan jang diadakan itoe memboeang tempo sadja.

Lebih heran lagi Pemerintah akan goesarnja ra'jat Indonesia terhadap kepada tindakan Pemerintah berhoeboeng dengan permintaan motie-Thamrin akan mengoebah nama dan akan mendapat nama: Indonesia, Indonesiër dan Indonesisch. Katanja, sekarang diloeloeskan doea dari tiga permintaan, mengapa ra'jat Indonesia goesar dan tidak membantoe?

(De heer Soetardjo: Rèwèl lagi.)

(Thamrin.)

Apakah Pemerintah tidak insjaf bagaimana djemoenja kita saban tahoen mendesak akan mendapat peroebahan² dilapangan-lapangan badan pemerintahan? Oentoek merobah nama sadja, jang tidak berarti, merobah nama „Inlandsch" dan „Inlander" mendjadi „Indonesisch" dan „Indonesiër", haroes negeri Belanda lenjap doeloe sebagai tanah merdeka baroelah dapat diloeloeskan permintaan ini. Kalau oentoek meloeloeskan satoe hal jang seketjil ini haroes lenjap doeloe kemerdekaan tanah Belanda, betapa lagikah kelak halnja dengan permintaan jang lebih penting, seperti permintaan oentoek dapat perobahan soesoenan pemerintahan! Sedangkan memberi nama jang diminta poen roepanja tidak dengan réla, karena jang diberikan setengah² sadja. Akan diberi nama Indonesiër, tetapi nama Indonesia tidak. Masa boléh orang menjeboet nama Indonesiër dan Indonesisch, kalau tidak ada nama Indonesia!

(De heer Verboom: Zeer juist!)

Terima kasih toean Verboom! Djoega Indonesische pers menjatakan keheranannja, diloeloeskan memakai kata Indonesiër dan Indonesisch, tetapi tidak diloeloeskan memakai kata Indonesia, sehingga ditanjakan: Adakah teloer, djikalau tidak ada ajamnja?

(De heer Sosrohadikoesoemo: Apa bisa ada ajam, kalau tidak ada teloer?)

Sehingga mendjadi teka-teki dalam soerat-soerat kabar Indonesia: Mana jang lebih doeloe, teloerkah, atau ajamkah?

(De heer Leunissen: Teloer!)

Tidakkah Pemerintah insjaf, bahwa menetapkan nama Inheemsch dan Inheemschen sebagai pengganti Inlandsch dan Inlanders sebetoelnja menetapkan penghinaan jang dirasa ketika mengoetjap perkataan „Inlander"? Penghinaan tidak ditjaboet, tetapi dipindahkan sadja. Kalau ra'jat Indonesia berkehendak tidak akan memakai nama itoe, karena tidak ada artinja, maka wadjiblah Pemerintah meloeloeskan permintaan jang ketjil itoe dan tidak berarti itoe, djanganlah hendaknja menahan sampai negeri Belanda djadi tanah jang tidak merdeka lagi.

Oleh karena itoe nanti saja akan serahkan satoe motie oentoek merobah circulair Pemerintah tentang memakai perkataan „Inheemsch" dan „Inheemschen" itoe.

Toean Voorzitter! Kesimpoelan pemandangan saja tentang bagian ini adalah sebagai berikoet: Keadaan dan kedoedoekan jang terdapat antara Pemerintah dan pergerakan ra'jat tidak sehat dan tidak memoeaskan. Haroes ada perobahan dan persatoean baroe, soepaja dengan adanja „nieuwe orde" ini ra'jat Indonesia dapat harapan, bahwa kedoedoekan dan keadaannja dibelakang hari akan lebih sempoerna dan sentosa dari sekarang.

Ketika baroe petjah perang dalam boelan Mei kita sering mendengar adjakan dan andjoeran dari fihak Belanda oentoek samenwerking (bekerdja bersama). Saja kira dalam boelan Mei dan Juni, ketika perang santer, adjakan itoe memang keloear dari hati jang bersih dan toeloes, tetapi lambat laoen kemaoean oentoek bekerdja bersama itoe sepi lagi, oleh karena keadaan Inggeris ada lebih koeat dari pada disangka moela-moela dan keadaan Amerika roepanja mengoeatkan kedoedoekan Engeland. Djadi sebenarnja melihat keadaan ini waktoe adjakan oentoek bekerdja bersama itoe soedah sepi, djadi sebetoelnja andjoeran jang kita dengar dalam boelan Mei dan Juni itoe timboel dari ketakoetan, boekannja oentoek bekerdja bersama dengan toeloes hati, tetapi oleh karena ketakoetan. Sekarang keadaan bondgenooten bertambah baik dan adjakan oentoek samenwerking tidak terdengar lagi.

Toean Voorzitter! Adalah baiknja kalau kita memberi perhatian kepada sikap perbedaan jang kita dapat pada pers poetih. Saban hari pers poetih melepaskan hawa nafsoenja terhadap kepada bangsa jang mengoeasai negeri Belanda. Segala tjatjian dan makian dipakai. Saban hari didengarkan, bahwa negeri Belanda haroes merdeka, sebab negeri jang tidak merdeka lebih baik mati. Djoega dikatakannja, bahwa kemerdekaan itoe ada lebih berharga dari njawa manoesia. Malahan kalau kita batja pers poetih, njatalah bahwa kaoem pemberontak dibenarkan, oepamanja De Gaulle jang telah berontak terhadap kepada negerinja sendiri. Kemerdekaan kata dipergoenakan dengan seloeas-loeasnja oentoek mentjela perhambaan dan memoedji kemerdekaan. Ini kita poedji, sebab memboektikan perasaan kemerdekaan bangsa Belanda ada loeas dan perasaan kenasionalen ada tegoeh. Akan tetapi, djika kita melihat kedjadian-kedjadian disini, tjinta akan kemerdekaan itoe hanja boeat dirinja sendiri, dan boekan boeat pendoedoek disini. Oentoek memboektikan hal ini, saja ingatkan kedjadian di Bogor, Mr. Kasman dalam satoe rapat tertoetoep mengoetjap „Indonesia merdeka" ditahan 7 boelan lamanja. Orang-orang jang menjatakan dengan perkataannja tjinta kepada tanah airnja sendiri, ada jang dihoekoem setahoen atau 1½ tahoen. Pemboeangan ke Digoel masih tetap. Orang-orang jang dipandang nakal diboeang kesana. Pemberangoesan pers dilandjoetkan. Censuur diadakan. Staat van beleg, jang sifatnja boeat sementara, djadi permanent.

(De heer Kan: De staat van beleg is toch noodig, dat moet U toch toegeven?)

Saja tidak moengkir, tjoema bilang sifatnja soedah berobah.

Manakah perasaan dan ketjintaan akan kemerdekaan atau democratie dari bangsa Belanda terhadap bangsa lain, jang terlihat di Indonesia?

Toean Voorzitter! Djangan loepa bangsa Belanda di Indonesia hidoep ditengah-tengah ra'jat jang djoega hendak merdeka sama dengan ra'jat Belanda dibawah Duitschland, dan kalau mereka itoe menggoenakan perkataan jang seloeasloeasnja oentoek menjatakan keinginannja memerdekakan bangsanja ditanah airnja, maka sepantasnja keloeasan dan kelonggaran itoe djoega digoenakan terhadap kepada ra'jat Indonesia jang djoega hendak memerdekakan diri.

Jang sebenarnja Pemerintah di Indonesia boekan pertjaja dengan democratie, akan tetapi ia berharap nasibnja akan beroentoeng sebagai jang soedah-soedah. Tiga ratoes tahoen lamanja ia berkoeasa di Indonesia dengan tidak diganggoe oleh keradjaan lain selainnja oleh negeri Inggeris pada abad ke XIX boeat sementara. Oleh karena itoe ia pertjaja dikemoedian hari poen akan begitoe selandjoetnja, akan tetapi ia meloepa bahwa keadaan doenia telah berobah dan negerinegeri jang berkoeasa didoenia djoega telah berobah. Ada hal-hal jang moengkin kedjadian didjaman poerbakala tidak moengkin kedjadian dibelakang hari lagi. Djika menghendaki samenwerking, haroes djangan mengingat kepentingan pihak sendiri sadja, akan tetapi mengingat kepentingan lain pihak djoega. Sama rata, sama rasa.

Begitoe poela samenwerking oentoek volksweerbaarheid. Pergerakan ra'jat benar mengandjoerkan adanja militie, akan tetapi disampingnja minta poela sjarat-sjarat oentoek meloeaskan kedoedoekan ra'jat dilapangan politiek dan economie.

Maksoed Pemerintah roepahnja hanja akan mengadakan militie sadja, mendjadi kewadjiban baroe, dengan tidak bermaksoed mengadakan perloeasan hak.

Soal militie tidak bisa dipandang terlepas dari soal-soal jang lain. Mengadakan militie berarti haroes mengadakan sjarat-sjarat jang tjoekoep dilapangan lain sehingga militie itoe tidak terlepas dari masjarakat seoemoemnja. Kami akan membitjarakan hal ini lebih loeas, djikalau oesoel ini dimadjoekan di Volksraad. Kesimpoelan kami tentang hal ini: biarpoen kita gembira dengan adanja militie, djika peratoeran ini tidak disertai dengan perloeasan hak dilapangan lain, maka Indonesische militie boeat kami soesah akan diterima.

Toean Voorzitter! Saja kira tjoekoeplah pemandangan saja dalam politiek, dan saja akan pindah kepada pemandangan dilapangan economie.

(Thamrin.)

Telah oemoem kepada siapa jang mempeladjari perpoestakaan tentang pertanian, bahwa penghasilan tani Indonesia amat sedikit setiap tahoen, dan pentjahariannja amat soekar. Sjoekoer makanan pada waktoe ini tjoekoep, karena panen pada tahoen 1939 baik dan besar. Panen di Indonesia — kita boleh bersjoekoer — dalam lima tahoen bertoeroet-toeroet adalah baik, sehingga bahaja kelaparan tidaklah meradjalela, ketjoeali dibeberapa tempat. Biarpoen keadaan panen ada baik lima tahoen bertoeroet-toeroet, akan tetapi keadaan keoeangan ra'jat adalah banjak koerang, oleh karena menoeroet verslag Javasche Bank hasil pendjoealan panen 1939 ada lebih rendah dari tahoen 1938, sebab harga barang hasil boemi bagian makanan ada lebih rendah poela. Djadi bertambah soesah ra'jat, oleh karena barang-barang jang perloe dipakainja naik harganja. Tentang ini bolehlah dibatja Economisch Weekblad No. 43, halaman 1963, dimana dinjatakan, bahwa

> „vrachten op Amerika tusschen Augustus 1939 en Augustus 1940 met ongeveer 50% gestegen zijn, terwijl het laatst bekende indexcijfer van vrachten naar Europa (April 1940) een stijging sinds Augustus 1939 aantoonde van meer dan 100%."

Artinja, toean Voorzitter, kalau harga sewa kapal naik begitoe tinggi, soedah tentoe barang-barang jang datang dari loear akan naik keras harganja. Hanja tentang harga kain-kain dan makanan oleh beberapa peratoeran Pemerintah bisa ditahan, sehingga kenaikannja hanja 9 — 14%. Melihat toeroennja penerimaan oentoek barang penghasilan ra'jat dan sebaliknja karena naiknja harga barang-barang jang perloe dipakainja, soedah tentoe sadja boleh dibilang, bahwa keadaan keoeangan ra'jat adalah soesah sekali.

Betoel, toean Voorzitter, dari Economische Zaken oentoek harga beras dan padi dalam tahoen 1939 soedah diadakan richtprijzen, jaitoe *f* 3,25 oentoek padi tjere dan *f* 3,60 oentoek padi boeloe, tetapi menoeroet verslag Javasche Bank harga ini masih lebih rendah dari harga pasar tahoen 1938 (Jav. Bankverslag, halaman 39). Oleh karena itoe richtprijzen baik dinaikkan lagi, sehingga sesoeai dengan kenaikan harga barang jang perloe dipakai ra'jat Indonesia.

Tahoen doeloe saja menjatakan, bahwa kenaikan harga padi dengan sepoeloeh sen sadja oentoek ra'jat soedah berarti berpoeloeh millioen roepiah. Saja harap dari Pemerintah akan diterangkan tjara bagaimana didjalankan contrôle richtprijzen terhadap kepada rijstpellerijen.

Jang mengoeatirkan kepada kami adalah apa jang tertera pada halaman 49 dari Javasche Bankverslag tentang keadaan penggadaian, oleh karena memboektikan kemiskinan ra'jat. Wang pindjaman jang diberikan selaloe toeroen, soeatoe tanda bahwa barang jang digadaikan djoega koerang harganja.

Menoeroet halaman 49 dari Javasche Bankverslag harga barang jang digadai dalam tahoen 1934 rata-rata *f* 2,50 dalam tahoen 1938 soedah djatoeh djadi *f* 1,96 dan dalam tahoen 1939 djadi *f* 1,89 per potong. Kalau kita batja lebih djaoeh, njata bahwa 44 % dari segala gadaian terdiri dari barang-barang jang harganja koerang dari *f* 0,50, artinja dalam kalangan ra'jat tidak ada barang jang berharga lagi oentoek digadaikan, sehingga dari barang jang digadaikan itoe 44 % dari totaal mengandoeng harga pindjaman jang koerang dari *f* 0,50.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Barang mas soedah habis!)

Barang mas soedah lama habis, toean Voorzitter! Verarmingsverschijnsel ini sebagaimana njata dari verslag Jav. Bank, haroes diperhatikan oleh Pemerintah.

Kalau kita lihat kemiskinan ra'jat, terboekti dari angka-angka gadaian dan djoega oleh karena herbeleening (menggadai lagi) sering-sering terdjadi lebih banjak dari tahoen-tahoen jang soedah, kita akan insaf bagaimana soekarnja penghidoepan dikalangan ra'jat. Oleh karena itoe, toean Voorzitter, satoe kepastian, satoe keinginan jang pantas, djika dari pihak Pemerintah diadakan penjelidikan oentoek menetapkan minimumprijzen dari beberapa djenis hasil pertanian (bevolkingslandbouwproducten). Kita mengetahoei dengan seoemoemnja, bahwa oentoek menanam padi djikalau dihitoeng segala oepah pekerdjaan dan waktoe jang digoenakan oentoek mengerdjakan dan memeliharakan padi itoe, maka njata biaja lebih dari hasil, harga hasil padi tidak sesoeai dengan tenaga dan waktoe jang digoenakan oentoek mengadakan hasil itoe. Djadi, ra'jat terpaksa mengadakan satoe product jang tidak mempoenjai economisch rendement. Ini ada satoe keadaan jang gandjil, nadeelig, dan sebab itoe haroes ada peratoeran jang mendjaga hal itoe.

De **Voorzitter**: U hebt nog 5 minuten spreektijd.

De heer **Thamrin**: Toean Voorzitter! Berhoeboeng dengan tempo jang sedikit saja akan tidak membitjarakan fasal industrie dan mendirikan industriebank, tentang perloenja kapitaal ada ditangan orang jang diam di Indonesia, djangan ada diantara orang jang diam diloear Indonesia.

Saja bitjarakan sedikit tentang minimumloonen jang didjandjikan oleh Pemerintah pada boelan April 1940, tetapi terboekti tidak dilakoekan. Ketika saja tanjakan hal itoe pada tanggal 19 Juli 1940, diterangkan oleh Pemerintah bahwa apa jang didjandjikan pada boelan April tidak bisa dipenoehi. Dalam djawaban itoe dikatakan:

> „Thans is de bewerking van het verzamelde materiaal zoover gevorderd, dat het verslag der Commissie binnenkort kan worden tegemoet gezien."

Ini djawab pada 13 Augustus tahoen ini. Sekarang soedah 9 November. Sehingga sekarang beloem ada verslag itoe. Ini satoe keterangan tentang apa jang dimaksoed, biarpoen didalam djawab Pemerintah ini diseboetkan „binnenkort". Saja mendesak soepaja Pemerintah lekas memenoehi perdjandjiannja mengadakan verslag itoe.

Toean Voorzitter! Tentang contingenteeringsstelsel haroes saja kemoekakan, bahwa dasarnja contingenteering itoe mengoentoengkan industrie negeri Belanda dan mendjaga kepentingan negeri-negeri asing jang kita djoeali barang. Menoeroet Verslag Javasche Bank halaman 64, tentang manufacturen tahoen 1938, negeri Belanda masoekkan disini katoen jang banjaknja 42%, dan pada tahoen 1939 30,8% dari harga sekalian barang textiel jang masoek di Indonesia. Pada halaman 66 tertera banjaknja barang-barang jang dimasoekkan ke Indonesia dari negeri-negeri Nederland, Duitschland, Groot Brittannië & Ierland, België dan Luxemburg, Frankrijk, Italië, Zweden, Zwitserland, Noorwegen, Denemarken dan negeri-negeri Europa jang lain, pada tahoen 1939, banjaknja 45,72%. Kita tahoe, toean Voorzitter, negeri-negeri ini sekarang oleh peperangan tidak bisa memasoekkan kemari barang-barang seperti biasanja.

Oleh karena itoe pendjagaan dan maksoed mengoentoengkan industrie Belanda dan pendjagaan kepentingan langganan kita tidak perloe berlakoe lagi, soedah haroes dirobah dasar contingenteeringsstelsel. Kita haroes robah dasar itoe jang tidak boleh dipakai lagi dan kita haroes menengok keperloean ra'jat sendiri. Negeri jang mendjoeal barangnja dengan moerah dan jang vrachtnja lebih moerah dari sitoelah kita ambil barang, oleh karena ra'jat kita djanganlah haroes membeli barang dengan harga jang lebih mahal dari pada moestinja.

Hoeveel tijd heb ik nog, Mijnheer de Voorzitter?

De **Voorzitter**: Nog enkele minuten om Uw rede af te ronden.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**), algemeen gedeelte

(Thamrin, Lapian.)

De heer **Thamrin**: Oentoek penoetoep bagian economie, maka saja memberi beberapa pemandangan tentang economische onderhandeling met Japan.

Toean Voorzitter! Segala pihak menjatakan keheranannja tentang dirahasiakan beberapa pembitjaraan jang sebenarnja oemoem. Siapa jang mendengar dan memasang koeping akan mengetahoei boekan sadja dikalangan Pemerintah akan tetapi seoemoemnja dikalangan ra'jat djoega memikirkan dan membitjarakan apa-apa jang telah kira-kira dibitjarakan antara kedoea delegatie Djepang dan Indonesia.

Ditahoen jang soedah saja telah menjatakan, bahwa ra'jat Indonesia jang dipandang bodoh oleh bangsa Barat sebenarnja membantoe memikirkan, membitjarakan hal-hal jang mempengaroehi tanah Indonesia, biarpoen ia tidak sekolah. Oentoek memboektikan apa jang saja katakan, seperti ditahoen jang soedah, saja njatakan, bahwa dalam kalangan ra'jat ada volkshumor (leloetjon ra'jat). Saja terangkan, bahwa mereka pernah mengartikan perkataan „Djintan'' dengan ma'na „djenderal Japan ini nanti toeloeng anak negeri''. Sekarang ada oetjapan baroe sebagai menggambarkan volkshumor itoe. „Kobajasi'' dikalangan ra'jat soedah diartikan demikian: „kolonie orang Belanda akan Japan ambil seantero Indonesia''.

Toean Voorzitter! Saja menjesal sekali dalam bagian financiën saja tidak berkesempatan oentoek membitjarakannja, berhoeboeng dengan waktoe.

Oentoek mendjelaskan apa-apa jang saja soedah bitjarakan, maka bersama ini saja serahkan 4 motie jang memoeat beberapa pokok-pokok pembitjaraan saja jang saja hendak madjoekan lebih djaoeh dalam kalangan Volksraad ini.

De heer **Lapian**: Toean Voorzitter! Dalam pedato ketoea fractie kami kita soedah dengar bagaimana angan-angan nationale fractie terhadap kepada perobahan pemerintahan di Negeri ini. Kalau soeka ambil kesimpoelan, toean Voorzitter, maka djaoehnja djalan angan-angan kami itoe akan kita lihat kalau diselidiki haloeannja djalan Pemerintah.

Toean Voorzitter! Akan menjatakan bahwa fractie kami ada maksoed baik dalam peroebahan soesoen pemerintahan maoepoen dalam social-economie, maka saja, dalam pedato ini, akan dibatasi oleh politiek Regeering. Saja akan tidak djaoeh dari politiek Regeering dan saja maoe tinggal ditanah jang dibatasi dan digaris oleh Pemerintah. Kita akan melihat dalam politiek itoe apakah soenggoeh-soenggoeh Regeering ada bermaksoed jang baik tentang Indonesia ini, jaitoe akan mengadakan Hindia Belanda baroe.

Toean Voorzitter! Kegentingan karena perang sementara berlakoe diseloeroeh doenia. Tanah[2] dan bangsa[2] jang besar dan berkoeasa berada dalam pertempoeran jang hebat. Jang satoe hendak meroesakkan jang lain atau sebaliknja, soepaja ia mendapat kemenangan atasnja. Kaoem jang tersangkoet insjaf akan artinja kemenangan moesoeh atasnja. Tidak kita herankan, kalau dalam soeatoe pemerintahan jang tersangkoet itoe kelihatan semoea golongan, jang berdjoeang-djoeangan pada masa damai, berdiri sebaris karena merasa hak tanah air dan ra'jatnja miliknja jang soetji terantjam adanja. Ketjil-besar, rendah poen tinggi, semoea golongan berdiri dalam satoe semangat berapi-api hendak memberi korbannja, maoe harta, maoepoen dirinja bermaksoed meniwaskan moesoeh jang mengantjam. Kemerdekaan noesa dan bangsanja, kemakmoeran serta kesedjahteraan dalam tanah dan masjarakatnja, ada dalam bahaja.

Hindia-Belanda djoega toeroet tersangkoet dalam pertempoeran ini karena Iboe Negeri Belanda diserang dan didoedoeki oleh moesoeh.

Toean Voorzitter! Bagaimanakah sikap pendoedoek Indonesia dalam kegentingan itoe dan terhadap panggilan perang jang ada?

Adakah bajangan sedemikian kelihatan pada semoea

(Lapian.)

golongan pendoedoek Indonesia? Sajang tersajang-sajang, menoeroet pendapatan saja keadaan itoe sadja kelihatan pada sebagian ketjil dari pendoedoek Negeri ini. Benar sebahagian ketjil ini, adalah golongan jang berkoeasa dan berharta, akan tetapi koeasa dan harta itoe, pada rasakoe beloem tjoekoep akan memenoehkan toentoetan Negeri kita akan melawan moesoeh jang koeat. Alangkah baiknja, kalau semoea golongan seia dan serasa atau senasib dan sedjiwa berdiri hendak beroesaha, bersama-sama, bersatoe dalam barisan, soepaja Negeri kita tegoeh, biar terantjam sekalipoen, dan bila mesti, akan menang atas moesoeh jang hendak menjerang kita itoe.

Saja katakan alangkah baiknja, sebab menoeroet pendapatan saja, semoea golongan dalam masjarakat kita tidak merasa sama nasibnja, sehingga semangatpoen tidak sama.

Pendoedoek disini boleh didoea-roepakan. Bahagian jang satoe jalah, jang soenggoeh-soenggoeh dan mati-matian hendak memenoehkan kewadjibannja selakoe ra'jat jang soeka mempertahankan miliknja jang soetji, dan bahagian jang kedoea jalah, jang soenggoeh-soenggoeh dan mati-matian hendak memenoehkan kewadjibannja selakoe ra'jat tanah djadjahan, jang soeka mempertahankan kesetiaannja pada jang mendjadjah.

Djadi kita lihat disini doea roepa dasar dan doea roepa kewadjiban. Bolehkah kedoea dasar dan kewadjiban itoe menghidoepkan satoe semangat, jaitoe soeka berkorban segala harta dan achirnja berkorban njawa?

Toean Voorzitter! Saja rasa, akan mendjawab pertanjaan ini tidak soesah adanja. Tentoe sadja apinja semangat tidak sama panasnja; tagal itoe hasil oesaha masing[2] golongan poen tidak sama roepanja, dan seteroesnja korban poen tidak sama roepanja.

Sebab itoe, tidak tjoekoep kalau si Indonesier, pendoedoek aseli hanja terpanggil akan memenoehkan kewadjibannja selakoe ra'jat jang setia pada Belanda. Mempertahan kesetiaan pada bangsa Belanda, seperti ternjata dalam oetjapan dan seroean dari beberapa zelfbestuurders, regentenbond, hoofdenbond di Minahasa, d.l.l. golongan di Indonesia, memang moelia adanja serta berharga; akan tetapi hal itoe beloem tjoekoep akan mendjadi dasar pertahanan Negeri, akan menangkis moesoeh jang hendak menjerang kita. Lebih lagi, bila kita ingati akan perhoeboengan ra'jat dan pembesar[2] jang terseboet, boekan lagi perhoeboengan jang dibilang sedjati, karena tjara pengangkatannja dan tjara pemerintahannja (benoemings- en bestuurssysteem) dalam berpoeloeh-poeloeh tahoen jang telah laloe, soedah menjinggoeng perhoeboengan itoe. Perhoeboengan itoe boekan lagi seperti pada zaman poerbakala, pada zaman ra'jat terikat-karib pada kepalanja. Tidak dapat disangkal, bahwa kerenggangan antara kepala dan ra'jat pada zaman sekarang, ada terasa oleh kedoea pihak. Sangkal akan kebenaran ini, ada seroepa dengan menipoe diri sendiri. Djadi beroesaha atas dasar sebagai itoe amat berbahaja adanja. Saja takoet djangan-djangan kesetiaan jang dioetjapkan itoe sedikit moerah harganja.

Toean Voorzitter! Kewadjiban Pemerintah dalam kegentingan masa ini, jaitoe menjingkirkan dan menghabiskan pangkalnja kelemahan[2] jang menghalangi barisan jang sedjati, jaitoe satoe barisan dari semoea golongan jang merasa nasib sama; barisan Hindia-Belanda baroe jang menoedjoe pada Indonesia Raya.

Roepa[2] pemandangan tentang pengaroeh peperangan doenia ini atas kedoedoekan atau keperintahan Negeri[2] diseloeroeh doenia telah kita batja dan dengar, tetapi semoea pemandangan itoe berachir dengan satoe kesimpoelan, bahwa perang doenia ini akan membawa peroebahan atas kedoedoekan atau keperintahan Negeri[2] , maoe Negeri[2] mendjadjah, maoepoen Negeri[2] jang terdjadjah. Doenia baroe haroes bangkit. Djadi peroebahan itoe akan berlakoe djoega di Negeri kita ini.

50ste VERGADERING — ZATERDAG 9 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I), algemeen gedeelte

(Lapian.)

Toean Voorzitter! Djadi biarlah pemandangan² itoe menggerakkan Pemerintah soepaja bertindak dengan sebenarnja. Keadaan jang sekarang ini semata-mata boekan dasar oentoek mentjapai tjita² jang moelia bagi semoea pihak. Dasar jang soedah toea itoe haroes laloe, haroes diganti dengan dasar baroe, dan atasnja haroes bangkit Hindia-Belanda baroe. Pemerintah diwadjibkan mendjawab soal jang soelit, jaitoe: mengoeroes kebangkitan jang pasti akan berlakoe, djika tidak, kebangkitan itoe nanti mengoeroes Pemerintah.

Sepandjang pikiran saja, sepatoetnjalah kewadjiban tiap² Regeering jaitoe akan mengoeroes dan mengatoer segala jang perloe oentoek hal-hal kedjadian jang bakal datang kemoedian hari, soepaja bila hal itoe berlakoe, semoea didalam masjarakat aman adanja. Sebaliknja, bila memenoenggoe-noenggoe sadja apa jang nanti dibawa oleh zaman kepada masjarakat, itoe adalah seroepa dengan sikap dari seorang berpendirian: „biarlah apa maoe djadi, djadilah soedah".

(De heer Soangkoepon: Takdir Allah sadja!)

Sikap begitoe ada berbahaja. Sikap begitoe tidak memanaskan kepertjajaan, djadi tidak menghidoepkan semangat.

Toean Voorzitter! Bila kita peladjari rantjangan pengeloearan dan pemasoekan oeang oentoek tahoen 1941 dan menoleh pada tahoen 1940, maka njatalah, bahwa Regeering soenggoeh-soenggoeh sementara beroesaha hendak memperkoeat angkatan darat, laoet dan oedara. Kalau kita ingat bahwa semoea oesaha itoe hasil pekerdjaan dalam waktoe jang pendek, maka patoetlah oesaha itoe mendapat penghargaan jang baik.

Soenggoehpoen kekoeatan ketiga angkatan itoe telah dipertinggi, tetapi keamanan dan kesentosan negeri menoentoet angkatan jang amat koeat dan mahal belandjanja. Disampingnja semangat pendoedoek haroes boender djadi satoe. Penoentoetan sebagai ini boekan sadja pada masa kegentingan ini, tetapi djoega pada hari-hari jang datang sesoedah pertempoeran ini laloe.

Toean Voorzitter! Kedoea soal ini, jaitoe mahal belandja dan semangat djadi satoe, benar soelit, amat soelit adanja. Amat soelit, tetapi boekan moestahil. Patoetlah kita bersjoekoer karena kesoelitan itoe boekan diatas kemampoean koeasa masjarakat kita dalam lingkoengan Hindia Belanda masa ini, sebaliknja akan menerangkan dan menghabiskan kesoelitan itoe, ada dalam koeasa kita, asal sadja Pemerintah maoe bertindak kesitoe.

Belandja akan mempertinggi kekoeatan angkatan darat, laoet dan oedara kita sama tahoe memang tinggi adanja, tetapi belandja oentoek mempertahan dan memelihara ketiga angkatan itoe, sementara dan sesoedahnja perang ini, djoega tinggi adanja. Dan belandja itoe boekan boeat sementara sadja, tetapi belandja jang mahal itoe soedah mesti tetap ditanggoeng oleh masjarakat kita pada tiap² tahoen jang datang. Sebab hanja dengan djalan begini aman dan damai boleh berlakoe dalam Negeri, karena beroleh pendjagaan jang koekoeh.

Toean Voorzitter! Hindia Belanda baroe akan bangkit, barangkali sementara bangkit; kebangkitan itoe hanja dapat tertjapai, kalau roemah tangga Negeri kita sanggoep dan mampoe tanggoeng belandja jang semahal itoe dan disampingnja kalau oeroesan dalam roemah tangga Negeri kita ini boleh menghidoepkan satoe semangat.

Hindia Belanda baroe jang bangkit kelak boleh dipertahankan, kalau pendjagaan keamanan Negeri tidak dipergantoengkan pada koeasa lain Negeri. Pendjagaan Negeri kita haroes berdasar pada kekoeatan sendiri. Masjarakat kita tjoekoep besar adanja, akan mendjadi dasar boeat satoe pendirian sendiri dalam soal angkatan oentoek pendjagaan Negeri.

Masa kegentingan ini pada boelan² jang soedah, Regeering soedah bertindak memperkoeatkan pendjagaan Negeri, jang njata dalam kelebihan belandja oentoeknja. Belandja itoe mesti lagi dipertambah-tambah. Lain dari pada belandja itoe, ada kewadjiban Regeering mengeloearkan belandja oentoek memanaskan semangat ra'jat seanteronja.

Toean Voorzitter! Bila kita selidiki soember² keoeangan (geldelijke bronnen) oentoek roemah tangga Negeri, dan kita dengar segala keberatan dan soengoetan terhadap aanslag belasting serta penagihannja itoe, maka serasa-rasa soember keoeangan Negeri kita ini tidak bisa mengalirkan lebih dari pada biasa; roepanja kemampoean (capaciteit) soember² terseboet soedah tiba pada garis jang achir, seakan-akan soedah sampai disitoe kemampoeannja.

Oleh sebab itoe roepa² ichtiar terhadap peroeangan kita dengar, jang satoe mohon soepaja emas Pemerintah Belanda jang ada di Amerika dipakai doeloe oentoek belandja loear biasa berhoeboeng dengan peperangan ini, jang lain memberi ichtiar kalau boleh adakan pindjaman oeang, jang lain poela berkata oeang dipindjam, jang tiap² tahoen kita poelangkan, ditahan soepaja djoemlah itoe boleh kita pakai doeloe dan begitoe ada poela jang memberi ichtiar soepaja pensioen oentoek orang² jang ditanah Belanda dipakai dahoeloe, sebab mereka tidak boleh menerimanja.

(De heer Soangkoepon: Mana jang lebih baik?)

Itoe djoega baik, tetapi beloem jang terbaik.

Toean Voorzitter! Benarlah kesemoea ichtiar itoe, berkenan dengan saja, sebab kesemoeanja hendak memenoehkan keperloean oentoek kebangkitan Negeri kita. Tetapi pada sangkakoe, sekalian ichtiar itoe, kalau kedjadian, beloem menjempoernakan maksoed dan oesaha menoedjoe Hindia-Belanda baroe, karena hasil² oesaha itoe hanja boeat sementara waktoe.

Toean Voorzitter! Soelit amat soal jang dihadapi oleh kita. Kita perloe oeang banjak boeat mentjoekoepi belandja jang amat tinggi dan jang akan bertambah-tambah lagi.

Djika kemasoekan oeang itoe diperlebih atas djalan memberatkan tindisan belasting, semoea jang bersangkoetan merasa keberatan atasnja.

Semata-mata soember-keoeangan dalam Negeri kita tida mampoe mengalirkan oeang lebih dari biasa.

Djadi dengan kata lain, kalau politiek peroeangan sekarang itoe ditoeroeti teroes-meneroes, nistjaja oesaha akan membangoenkan Hindia Belanda baroe itoe akan batal dan sia-sia sadja.

Toean Voorzitter! Apa mesti kita boeat? Peloek tangan sadja, lantas mengikoet politiek peroeangan jang tiada mengamankan perasa, seperti politiek jang ditoeroeti sekarang ini, dan bernanti sampai kandas? Sebab itoe masa inilah jang terbaik akan mengoebahkan dasar dan tjaranja mengoeroes roemah tangga Negeri. Dan peroebahan itoe haroes ditoedjoekan pada ketoentoetan doenia baroe. Zaman sekarang mengalir amat lekas. Peroebahan² jang perloe, haroes menoeroet aliran itoe, djadi haroes didjalankan dengan lekas, soepaja djangan zaman dapat menjoesoelnja; betapa roesak masjarakat, kalau zaman beroebah soedah datang, sedang peroebahan jang diniatkan beloem dilakoekan.

Toean Voorzitter! Tadi saja katakan, haroeslah dasar dan tjaranja mengoeroes roemah tangga negeri dioebahkan, artinja maoe dasar pemerintahan, maoe dasar social-economie, serta tjara-tjaranja, haroes dioebahkan.

Kawan fractie saja tentoe akan memberi pemandangannja atas soal² ini. Pemandangan atas politiek pemerintahan akan diberi oleh kawan saja jang lain. Pembitjaraan saja ini masoek daérah social-economie.

Toean Voorzitter! Sesoenggoehnja hasil industrie amat terlebih hasil tanah Negeri ini bertahoen-tahoen hingga pada masa ini tidak dibagi-bagi menoeroet kadaran jang patoet pada golongan² jang bersangkoetan, jang toeroet mengadakannja. Itoe djadi sebab tidak ada oeroesan dari jang berwadjib, atau oeroesannja tidak tjoekoep dan djelas. Bahagian jang diperoleh oleh golongan atasan dan tengahan

50ste VERGADERING — ZATERDAG 9 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I), algemeen gedeelte

(Lapian.)

dan begitoe djoega bagian jang digoenakan oentoek oepah-modal, sama sekali tidak berkadaran dengan jang didapat oleh golongan ra'jat rendahan. Kadaran ini terlaloe berbeda djaoeh.

Semestinja pembahagian itoe beralas atas hak djasa masing-masing golongan dalam tiap-tiap oesaha. Modal tidak ada goenanja, djikalau tida ada tenaga oetak dan tidak ada tenaga badan. Begitoepoen oetak tidak dapat berdjasa, kalau kedoea jang lain itoe tidak berdjasa sama-sama, dan seteroesnja.

Keadaan ini sebenarnja dari pada moelanja pintjang adanja, oleh dan dalam pergaoelan serta oleh jang berwadjib dipertahankan sampai sekarang di Negeri kita ini.

Oleh sebab tidak ada atoeran jang mengoeroes, menimbang atau membatasi hak masing-masing golongan, soepaja kadaran pembahagian oepah berlakoe dengan sepantas-pantasnja, maka hak si-lemah itoe diambil oleh si-koeat. Kelemahan doenia memang berta'loek pada kekoeasaan. Sebab itoe saja setoedjoe dan toeroet bersembahjang dimana-mana poen, bermohon soepaja hak si-lemah jang ada dalam koeasa kebengisan si-koeat, dilindoengi oleh Allah. Kebengisan si-koeat jang oempamanja meradja-lela atas kelemahan ditanah Belanda pada masa ini patoet disingkirkan.

Toean Voorzitter! Keadaan jang pintjang itoe bertjahaja keliling bertahoen-tahoen di masjarakat kita dan diloear Negeri kita. Lambat-laoen pintjangnja hilang dari pemandangan mata, karena rajat jang tersangkoet mesti berdiam, boekan oleh sebab tidak maoe membela, tapi oleh sebab tidak tjakap mengeloearkan perasa akan membéla hak menoeroet djasanja. Demikian keadaan ini soedah diakoei oleh masjarakat. Pintjang soedah dianggap loeroes, salah dianggap kebenaran dan kebenaran beralasan salah itoe telah dapat tempat jang pasti dalam anggapan masjarakat dan selandjoetnja dalam anggapan Regeering.

Toean Voorzitter! Tentoe sadja, keadaan itoe bagoes boeat ditoeroet oleh peroesahaan-peroesahaan besar maoepoen ketjil. Diseloeroeh Indonesia keadaan ini jang mendjadi dasar pembahagian oepah-djasa golongan-golongan. Inilah pangkalnja bedanja oepah-kapitaal, oepah tenaga otak dan oepah tenaga-badan seperti djaoehnja langit dan boemi.

Soepaja djangan hilang tempo, baiklah saja djangan seboet tjonto bedanja pendapatan koeli dalam peroesahaan goela dan administrateur- atau directeurnja, begitoepoen diperoesahaan² jang lain, seperti minjak, pengangkoetan dilaoet, didarat, d.l.l. Dan baiklah djoega djangan saja seboet tjonto bedanja antara pendapatan satoe koeli jang bernjawa dengan oepah modal, jaitoe dividend dari satoe aandeel oempamanja dari H. V. A., B. P. M., K. P. M. d.l.l.

Toean Voorzitter, tidak keliroe saja, waktoe saja katakan tadi berbeda seperti djaoehnja langit dan boemi. Keringat dari seorang jang bernjawa jang memelihara bini dan anak-anak dalam 1 tahoen lamanja beloem sama oepahnja dibandingkan dengan oepah modal sebesar *f* 1 000 dalam setahoen. Bagitoepoen oepah seorang jang berkeringat dalam 365 hari lamanja beloem sama dengan oepah seorang administrateur atau directeur dalam ½ hari, barangkali dalam satoe djam.

Toean Voorzitter! Keadaan ini soedah dianggap baik oleh Regeering. Boektinja kadaran-gadji (salaris-verhouding) dalam pangkat Goebernemen soedah disamakan dengan kadaran-gadji diperoesahaan² preman (particuliere bedrijven).

Pemberian oepah jang loear biasa tinggi pada golongan atasan dan tengahan boleh berlakoe sebab diambil dari hak si rendahan.

Toean Voorzitter! Alangkah baik kalau soal social ini dioebahkan dengan selekas-lekasnja soepaja perbaikan boleh berlakoe. Pengaroehnja perbaikan ini nanti menghidoepkan segala tenaga dan roh jang soedah berlemah di masjarakat kita jang besar ini. Kalau oepah² golongan atasan dan tengahan di peroesahaan² preman itoe dimoerahkan atau direndahkan, nistjaja oeang jang dihematkan itoe, boleh sebahagiannja digoenakan oentoek meninggikan bajaran oepah-tenaga badan, sebagian jang lain digoenakan oentoek merendahkan harga barang didjoeal-beli didalam masjarakat, atau merendahkan penjewa pengangkoetan maoe didarat, dilaoet dan dioedara.

Djikalau oepah tenaga badan dari joeta-joeta orang dalam pergaoelan kita ditinggikan, betapa besar djoemlah oeang jang nanti berpoetar dan berédar dalam masjarakat, membangoenkan atau membaharoekan peroesahaan² ketjil, memanaskan peroesahaan tengahan (middenstand) jang soedah dingin, pendeknja mengoeatkan economie dan djangan diloepakan, meninggikan pemasoekan belasting. Sedang kalau oeang itoe masoek dalam tangan dari golongan jang atasan dan tengahan, tetapi ketjil adanja, sebahagian besar dari djoemlah itoe tidak akan berpoetar dan berédar didalam masjarakat.

Dan djikalau harga barang jang didjoeal-beli dalam masjarakat direndahkan, begitoe djoega soal pengangkoetan dilaoet, didarat dan dioedara dimoerahkan, betapa besar artinja oentoek perbaikan pentjaharian hidoep bagi roepa-roepa golongan dalam masjarakat ini.

Toean Voorzitter! Tentoe sadja dalam pedato jang terbatas 45 menit lamanja, tidak saja boleh pandjangkan alasan-alasan jang membenarkan ichtiar saja soepaja diadakan peroebahan jang selekas-lekasnja, seperti soedah koeseboet tadi. Tjoekoeplah kiranja beberapa tjonto tadi itoe.

Datanglah saja akan menerangkan dengan ringkas pengaroehnja peroebahan jang saja ichtiarkan dalam peroesahaan-peroesahaan Goebernemen, jaitoe soepaja kadarangadji dioebahkan dan diperbaiki oentoek pembangoenan Hindia-Belanda baroe.

Toean Voorzitter! Kalau kiranja belandja oentoek gadji-gadji golongan atasan dan tengahan didalam lingkoengan Goebernemen dapat dimoerahkan, sebaris dengan penoeroenan gadji di-peroesahaan-peroesahaan preman menoeroet ichtiar ini, betapa besar djoemlah jang akan dihematkan karenanja. Saja katakan betapa besar, sebab ma'loemlah pada kita berapa besar tentera pegawai tinggi dan tengah pada Goebernemen. Tentoelah berjoeta-joeta roepiah akan dihematkan nanti.

Djoemlah jang tersedia ini soenggoeh berarti goena belandja oentoek memperkokoh dan mempertahan angkatan darat, laoet dan oedara serta oentoek memperoesahakan keperloean-keperloean goena kemakmoeran masjarakat, jang saja seboet tadi goena menghidoepkan semangat jang soedi berkorban harta dan diri.

Toean Voorzitter! Beloem ada hingganja kita beroesah oeang, masih selaloe perloe oeang, djoega pada tahoen² jang datang, sebab sesoedahnja angkatan² kita soedah tjoekoep koeat, maka oentoek pertahanannja, haroes kita bertindak soepaja di Negeri ini kita adakan peroesahaan membikin keperloean² angkatan darat, laoet dan oedara dan seteroesnja keperloean lain² didalam roemah tangga sendiri. Kalau kita tidak bertindak sebegitoe, nistjaja pendjagaan Negeri kita digantoengkan pada koeasa lain negeri, demikianpoen pendjagaan soal ekonomi. Kalau begitoe, tidak aman keadaan kita.

Siapa boleh pastikan, jang Amerika selamanja soedi memenoehkan keperloean kita? Apa kiranja tidak boleh kedjadian pada soeatoe waktoe jang tidak tersangka-sangka, kita ta' dapat apa² lagi dari Amerika atau dari tanah lain?

Sekali soedah kita bertindak oentoek memperkokoh angkatan² Negeri kita, baiklah oesaha itoe diteroeskan dan seberapa dapat sampai pada maksoed dan achirnja mempertahankannja; baiklah oesaha akan mempersatoekan semangat diteroeskan sampai pada poentjaknja.

Inilah dasar dan toedjoean Hindia Belanda baroe menoedjoe pada Indonesia Raya.

Toean Voorzitter! Niatan Regeering, programma Regeering, sesoedah 10 Mei 1940, semasoeknja Belanda dalam pertempoer-

(Lapian.)

an doenia ini, jalah membantoe kawan dalam peperangan (steun aan de oorlogvoering) mempertinggi kekoeatan laoet, darat dan oedara (opvoering der defensie) dan achirnja meninggikan daradjat kaoem dalam segala-galanja (volksverheffing).

Alasan pidato saja ini boleh dikatakan sama dengan programma Regeering itoe. Memang saja ada pada djalan itoe.

Biarlah kita selidiki tindakan[2] Regeering dalam hari-hari jang soedah maoe oentoek defensie, maoe oentoek volksverheffing. Tindakan[2] itoe nanti menjatakan kesoenggoeh[2]an Regeering dalam maksoednja hendak membangoenkan Hindia Belanda baroe.

Tentang defensie tidak oesah saja memandjang. Djoemlah jang soedah dikeloearkan dan jang sedia akan dibelandjakan lagi, memboektikan betapa djaoeh soedah djalannja persiapan oentoek angkatan[2] negeri kita itoe. Waktoe anggota[2] Volksraad mendjadi tetamoe di Bandoeng, kita dengar pembesar angkatan darat, berpidato. Kalau teroes-meneroes begitoe, beliau pertjaja angkatan Negeri kita akan mendapat kekoeatan jang dimaksoedkan. Djadi soal defensie, djanganlah kita chawatirkan. Apa jang disiapkan dalam waktoe jang pendek itoe, amat menjenangkan. Pendeknja dalam soal ini tidak ada fasal jang boleh dipersalahkan.

Marilah kita pandang akan soal „volksverheffing''. Soal ini boekan soal ketjil artinja. Soal ini ada berhoeboengan rapat sekali dengan soal defensie tadi. Kekoeatan angkatan tidak sempoerna, kalau semoea golongan dalam masjarakat tidak bersemangat satoe. Dengan kata lain: defensie tidak sempoerna kalau innerlijke weermacht tidak koeat adanja.

Toean Voorzitter! Terhadap tjita-tjita rajat Indonesia akan peroebahan tjaranja pemerintahan, Regeering adakan Commissie-Visman mempeladjari angan[2] rajat terseboet terhadap soal ini. Bentoeknja Commissie tidak memoeaskan. Pekerdjaannja Commissie dibatasi; waktoe mana kerdjanja haroes dihabiskan tidak dibatasi. Kawan saja toean Thamrin dan toean Wirjopranoto soedah memberi pemandangan jang lebih djelas. Pendeknja dalam soal ini kami beloem dapat jang membangoenkan semangat. Apa lagi, kalau ingat akan oesaha Regeering sesoedah 10 Mei 1940, jang njata dalam niatannja hendak mengoebahkan Regentschapsordonnantie, soepaja toean assistent-resident diakoe oleh Oendang[2] tetap djadi anggota dagelijksch bestuur. Beroentoeng niatan itoe ditarik poela.

Terhadap tjita-tjita tentang meninggikan economie rajat, Regeering menoendjoekkan sikap jang indah: Soeka membantoe tanaman rajat jang ditimpa oleh kesoekaran memang moelia adanja. Dasar sikap ini soenggoeh menggerakkan perasaan berterimakasih. Tetapi sajang tersajang[2] dasar jang moelia itoe diroesakkan oleh pegawai[2] jang diwadjibkan akan mengatoer bantoean itoe. Bantoean jang sebenarnja boeat mempertahan pemeliharaan tanaman, soepaja tanaman itoe djangan binasa, golongan boekan tani jang mendapat sebahagian besar. Boeat membantoe peroesahaan ditanah Belanda pada masa perang beloem berlakoe. Rakjat Indonesia berjoeta[2] diwadjibkan akan memakai barang jang lebih tinggi harganja. Pada masa ini bantoean pada Belanda itoe tida perloe lagi, pengharapan rakjat kiranja harga beberapa roepa barang akan toeroen, karena kita tidak diwadjibkan lagi akan memakai barang Belanda jang mahal itoe, djadi sekarang ada kesempatan membeli barang dari Negeri lain jang moerah harganja, tapi pengharapan itoe sia-sia adanja. Barang[2] itoe tidak toeroen harganja.

Menoeroet anggapan saja oesaha[2] inilah jang patoet masoek bilangan volksverheffing teroetama, lebih djaoeh oesaha ini termasoek dalam bilangan boekan diatas koeasa Regeering. Biar sekalipoen begitoe, saja tidak lihat tindakan akan memperbaiki nasib rakjat. Pendek kata, oesaha Regeering terhadap soäl economie rakjat rendahan tidak membangoenkan semangat. Dalam so'al ini sedjak 10 Mei 1940, tidak

(Tadjoeddin Noor.)

ada jang njata pada saja, jang boleh kita masoekkan dalam seboetan „volksverheffing''.

Terhadap tjita-tjita tentang soal onderwijs, njata pada kita sekalian, bahwa bagi golongan atasan dan tengahan Regeering ada beroesaha sedapat-dapatnja. Kesemoea oesaha itoe menggerakkan hati jang bersangkoetan memoedjimoedjinja. Tetapi biarlah kita melihat oesaha oentoek golongan rendahan. Djoega dalam soal ini tidak ada jang menarik hati golongan jang tersangkoet akan bersoeka dan achirnja bersemangat akan berkorban. Terhadap tjita-tjita tentang perbaikan semangat golongan Indonesiër dalam barisan tentera darat dan laoet, toean Voorzitter, djoega kita melihat hampir tidak ada oesaha kelihatan jang memoeaskan angan[2]. Regeering berkeberatan, mengingat oeang soesah, akan meninggikan soldij tentera orang Indonesiër dan sergeant 2de klas. Kalau benar oeang jang menghalangi, apa tidak ada lain daja lagi akan memperbaiki kadaran jang pintjang antara serdadoe Belanda dan Indonesia? Sikap sebegini djoega tidak memoeaskan.

Djadi toean Voorzitter, kalau kita djoemlahkan segala apa jang dioesahakan oleh Regeering oentoek soäl jang sangat penting itoe, jaitoe volksverheffing, sesoedahnja Regeering mengoetjapkan programmanja, djika dipandang dari golongan rendahan, maka djoemlah itoe amat ketjil adanja. Dibanding dengan oeroesan defensie, bedanja djaoeh amat. Dalam soäl jang penting itoe patoet Regeering beroesaha banjak. Daja akan dipakai oentoek mendapat belandja goena kedoea maksoed itoe, soedah saja terangkan tadi. Pada sangka saja kalau mengerdjakan programma volksverheffing begitoe pelan djalannja, nistjaja persatoean semangat dari semoea golongan di masjarakat Indonesia akan tidak tertjapai.

Kekoeatan angkatan jang semahal harga itoe, dibantoe dengan militie boemi-poetera sekalipoen, haroes disesalkan, sebab kekoeatan itoe tidak disempoernakan oleh semangat semoea golongan jang ada.

De vergadering wordt te 10.58 uur v.m. geschorst en te 11.23 uur v.m. hervat.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Toean Voorzitter! Soeatoe Domeitelegram dari Tokio memberitakan bahwa berhoeboeng dengan permoesjawaratan Djepang-Nederland di Betawi, Minister Kobayashi telah mengoeraikan, bahwa ia mengandoeng poedjian besar akan kekerasan hati oetoesan Nederland membela pendapatannja.

Dengan toean Kobayashi saja bersetoedjoe bahwa kekerasan hati ini ialah soeatoe sifat orang Belanda jang roepanja telah terkandoeng semendjak lahirnja, djika memelihara semoea oesaha jang erat berkenaan dengan kepentingan nasional Belanda.

Saja soenggoeh[2] memoedji kekerasan hati ini, dengan sifat mana Pemerintah mempertahankan pendapatan jang telah diambilnja, terhadap keinginan dan tjita-tjita perobahan soesoenan negara jang telah dioemoemkan oleh ra'jat Indonesia. Kekoenoan ini didjadikan soember kearifan oleh Pemerintah oentoek mengemoedikan kapal negara dengan tentram melaloei pelaboehan jang berbahaja pada saat peperangan ini.

Akan tetapi sebaliknja, Toean Voorzitter, adalah soeatoe pertanjaan, apakah kekoeatan desakan dari fikiran baroe dan bersifat kemadjoean dilapangan soesoenan negara jang telah melajang diseloeroeh negeri, apakah kekoeatan desakan tadi pada achirnja tidak akan mentjapai penjingkiran dari pendapatan jang telah diambil? Dari mimbar ini beberapa kali saja mentjoba mentjari soeatoe modus vivendi, soepaja tenaga[2] jang bertempoeran itoe dapat tergaboeng didalam sesoeatoe penjelesaian jang menjenangkan bagi semoeanja.

Saja takoet terpaksa berkeinsjafan, Toean Voorzitter,

(Tadjoeddin Noor.)

bahwa oesaha ini tetap akan gagal. Boekti² jang saja madjoekan makin lama makin habis.

Ta' kan lama lagi saja mempoenjai tenaga dan semangat oentoek meoelang-oelang kembali keinginnan² jang telah saja kemoekakan.

Djoega appel à la raison, permintaan oentoek menggoenakan kearifan, ada achirnja.

Djika saja terkoeroeng oleh perasaan pessimisme, Toean Voorzitter, boekanlah disebabkan oleh karena kepertjajaan saja, bahwa pada achirnja akan terdapat modus vivendi jang kita ingin sangat itoe, akan tetapi oleh karena pepatah: „l'histoire se repète", sadjarah beroelang-oelang. Toean Voorzitter, inilah sesoeatoe hal jang menjedihkan, berhoeboeng dengan semoea kedjadian² jang penting oentoek sadjarah doenia, bahwa kedjadian² itoe timboel pada soeatoe saat jang tidak kita sangka-sangka sedikit djoega.

Djika perobahan² penting jang berkenaan masjarakat ataupoen soesoenan negara terdjadi, perobahan ini tertjapai setelah mengalami djoemblah keroegian hal² jang geestelijk dan materieel. Inilah soeatoe pengadjaran jang diberikan oleh sadjarah kepada kita.

Radja² Perantjis dan kaoem ningratnja, melandjoetkan dengan senang hati keadaan roemah tangganja dan pesta²-nja jang mahal itoe, sedangkan soeara goeroeh gemoeroeh dari pemberontakan kemasjarakatan dan politiek telah mengetok pintoe² istananja. Djoega dimikian terdjadi akan kaoem pemerintah di Roessia. Akan tetapi hanja sedikit negeri jang mempoenjai pemerintah jang sanggoep melihat kemoeka. Pengalaman peperangan oentoek mentjapai kemerdekaan di Amerika memberi kepada bangsa Inggeris pendapatan oentoek memoesnahkan segala boekti² perpisahan di negeri djadjahannja jang lain, dengan mendjalankan politiek jang sehat, sampai mereka tetap berserikat kepada Engeland. Canada, Australie, Z. Afrika dan N. Zeeland tetap tergaboeng dalam Imperium Inggeris.

Apakah ini djoega akan terdjadi dengan India, hanja waktoe akan mendjawabnja.

Lebih aneh lagi ialah pertalian Amerika dengan Philipina. Negeri ini telah mengalami sendiri, bahwa djalan jang sebaik-baiknja ditempoeh oentoek mentjapai penjelesaian ialah kemerdekaan jang soenggoeh dan salin mengerti dan menghormati akan keadaan politiek.

Saja bertanja kepada diri saja sendiri, Toean Voorzitter: Apakah ditilik dari katja mata demikian, ini sesoeatoe boekti dari kearifan pimpinan, melandjoetkan dinegeri ini soeatoe politiek jang dapat berachir sebagai sadjarah telah melihatkan dengan keadaan jang menjajangkan bagi kedoea politiek?

Dengan segera, Toean Voorzitter, saja terangkan bahwa boekan maksoed saja dengan demikian mengoemoemkan pikiran jang boleh dikatakan tidak sesoeai dengan perhoeboengan kita.

Apa jang saja katakan ialah tidak lain dari kewadjiban saja sebagai wakil ra'jat jaitoe mengoemoemkan tenaga² dan aliran² dimasjarakat kita, soepaja Pemerintah dapat kesanggoepan oentoek merobah beberapa keadaan. Tentoe kita semoeanja tahoe, bahwa tidak ada satoe alasan djoega jang menakoetkan akan adanja peroesoehan dalam keadaan masjarakat dan negara dinegeri ini.

Pada pertama kali „bangsa ini jang seloenak-loenaknja diseloeroeh doenia" ta' kan moedah bangoen dari adat isti-adatnja dan kebiasaannja oentoek melandjoetkan sifat jang keras.

Akan tetapi keadaan jang lain jang akan mempengaroehi perhoeboengan dinegeri ini, perhoeboengan diloear kekoeasaan kita jang mempengaroehi keadaan politiek internasional dan jang menarik daerah ini kekalangannja.

Barangkali oleh karena kekerasan hati dan ketangkasan bangsa Belanda inilah kami dapat kesempatan oentoek mentjapai tjita² jang telah kami idam²kan

Akan tetapi dengan demikian, tidak ingin kami mentjapai kemerdekaan kami dengan soengoeh².

Marilah kami tjoba lagi bertoekar fikiran dengan Pemerintah jang boleh djadi dapat membawa manfaatnja boeat Indonesia dan kita sekaliannja.

Toean Voorzitter! Waktoe membitjarakan ketiga-tiga mosi staatkundig dari toean² Wiwoho, Soetardjo dan Thamrin, Wakil Pemerintah boeat oeroesan oemoem soedah menerangkan pada tanggal 23 Augustus 1940, bahwa toedjoean oemoem dari kebidjaksanaan dari Pemerintah dioeraikan dalam sidang Volksraad pada tanggal 12 Augustus 1939 dengan perkataan jang tida bisa lagi memberi keragoean-ragoean ialah bahwa ia melihat kewadjibannja oentoek memadjoekan masjarakat Indonesia dan kemaoeannja ialah bekerdja oentoek mentjapai kemerdekaan jang lebih besar boeat Indonesia; bahwa dalam tahoen 1939 djoega Minister Djadjahan soedah menoendjoekkan bahwa toedjoean jang tetap dari staatkunde kolonial dari Nederland ialah kemerdekaan Indonesia dalam lingkoengan Keradjaan, politiek mana selaloe dipegang erat² oleh Pemerintah jang bertoeroet-toeroet sebagai satoe titah Toehan, jang ternjata didalam segala sepak terdjang dari Pemerintah, toedjoean jang tetap boeat pemerintahan dari negeri ini, tentang mana antara Pemerintah dan Volksraad tida ada perselisihan paham.

Toean Voorzitter! Itoe semoea boleh djadi boeat Pemerintah ada terang dan gampang dimengerti, tetapi boeat kebanjakan dari kami adalah menjenangkan, kalau Pemerintah mendjelaskan apa sebetoelnja jang dimaksoednja dengan kemerdekaan jang besar dan kemerdekaan didalam lingkoengan keradjaan Belanda.

Kalau kami minta ini, ialah lantaran Pemerintah Belanda ada membatasi faham zelfstandigheid, seperti diterangkan oleh Minister Welter, bahwa ia soedi menerima semoea andjoeran jang bermaksoed oentoek membesarkan autonomie jang tertoelis dalam Grondwet dan termasoek dalam lingkoengannja, asal sadja tidak beserta dengan penjerahan kekoeasaan dari Nederland kepada Indonesia jang berarti mengoerangi atau melenjapkan pertanggoengan djawab dari rakjat Nederland.

Tetapi Pemerintah kembali menerangkan bahwa toedjoean jang tetap terhadap Indonesia ialah memberi negeri ini kemerdekaan didalam lingkoengan keradjaan negeri Belanda.

Tetapi apa artinja kemerdekaan dari Indonesia, autonomie dan zelfbestuur boeat negeri ini, kalau tida ditetapkan oleh Pemerintah oeroesan tanggoeng djawab terhadap badan perwakilan boeat segala atau sebagian dari pekerdjaan Pemerentah?

Inilah jang kami maksoedi soepaja diperdjelaskan oleh Pemerintah toedjoeannja dengan kemerdekaan Indonesia.

Dari sebab itoe maka tida perloelah diherankan oleh Pemerintah kalau didalam afdeelingsverslag masih terdapat pertanjaan, apa toedjoeannja Pemerintah terhadap pemerintahan di Indonesia.

Didalam memorie van antwoord Pemerintah memadjoekan sekali lagi penerangannja seperti ini:

> „dat het streven om de Indische maatschappij in haar geheel en in haar onderdeelen, naar eigen wezen de snelste ontwikkeling op economisch, geestelijk en politiek terrein te laten doormaken, welke zich met innerlijk evenwicht en verbondenheid aan het moederland verdraagt en voort te gaan op den weg, welke leidt naar het einddoel van Nederland's koloniale politiek n.l. de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het Rijksverband. Dit is een doelstelling, welke zonder twijfel ook den Indonesischen ingezetenen de bezieling kan en moet geven om op elk terrein van het ingewikkelde bestel der samenleving hun beste krachten te geven, teneinde de voorwaarden te scheppen, welke voor het voeren van een zelfstandigen status onmisbaar zijn."

Tetapi meskipoen perkataan-perkataan itoe bagoes didengar, tetapi dengan semoeanja itoe beloem dipastikan apa

(Tadjoeddin Noor.)

Pemerintah disini menjetoedjoei penjerahan tanggoeng djawab dari Nederland ke Indonesia artinja berlainan paham dengan Pemerintah Agoeng di London.

Kalau kami meminta kepastian itoe, ialah sebab kami tetap berpendapatan bahwa kemerdekaan dari Indonesia dalam lingkoengan keradjaan Belanda tida ada artinja kalau pertanggoengan djawab dari Pemerintah di Indonesia ditetapkan terhadap badan perwakilan dinegeri Belanda. Selainnja dari itoe sepatoetnjalah soal ini diterangkan oleh Pemerintah, teroetama berhoeboeng dengan kegentingannja dan djoega berhoeboeng dengan perselisihan paham tentang soal jang penting itoe.

Toean Voorzitter, Saja jakin, toean Voorzitter djoega soedah mengetahoeinja, bahwa didalam pembitjaraan begrooting 1940 Minister Djadjahan djoega menjetoedjoei atas andjoerannja toean Joekes, kalau bisa lekas ditetapkan kemerdekaan keoeangan dari Indonesia, asal sadja pertanggoengan djawab Minister Djadjahan djangan dikoerangkan atau dihilangkan. Katanja:

> „Men kan zeggen: ik wil Indië financieele zelfstandigheid geven met behoud van de ministerieele verantwoordelijkheid, maar hoe construeert men dit in een wettelijken vorm? Als men eenmaal aan de Indische autoriteiten de vrijheid geeft de begrooting zelfstandig vast te stellen, hoe is daarmede dan compatibel, hoe is daarmede dan vereenigbaar de verantwoordelijkheid van den Minister? Men kan dat construeeren door den G.G. te binden door een Koninklijk bevel, dat hem gelast: gij doet niets meer met die begrooting buiten den Minister om. Maar dan spant men de paarden achter den wagen. Dat is geen staatkundige verbetering in het kader liggende van de bedoelingen van de geachte afgevaardigden."

Dengan penerangan itoe Minister Djadjahan sendiri memboektikan bahwa keterangan[2] tentang kemerdekaan Indonesia, mempoenjai autonomie dan zelfbestuur tida ada goenanja kalau tida bersama itoe ditetapkan bagaimana seharoesnja doedoeknja pertanggoengan djawab Badan Pemerintah terhadap pemerintahan dan pembitjaraan oendang[2].

Bahwa soal ini amat penting dan soelit kalau kita tida menerima stelling, bahwa dengan autonomie dan zelfbestuur Indonesia haroes djoega pertanggoengan djawab dipindahkan dari Nederland ke Indonesia, boleh diboektikan dengan soal djawab antara Minister Djadjahan dengan toean Stokvis.

Toean Stokvis dalam Tweede Kamer, membitjarakan begrooting 1940, berkata:

> „Versta ik deze in pastillevorm aangeboden samentrekking van ons koloniaal Staatsrecht betrekkelijk goed, dan acht de Minister de Nederlandsche verantwoordelijkheid niet wel denkbaar zonder een ministerieele verantwoordelijkheid, welk het Departementshoofd een volle zeggenschap waarborgt, onvoorwaardelijk en ten volle en onverschillig of die mogelijkheid haar bron vindt in de letter der wet".

Selandjoetnja ia membantah pendapatan Minister itoe lantaran tidak tjotjok dengan pendapatan dari Grondwet 1922 sebab waktoe membela perobahan Grondwet itoe, Pemerintah menerangkan dalam memorie van antwoord kepada Eerste Kamer:

> „Met deze oude gedachte, dat de verhouding tusschen Opperbestuur en Koloniaalbestuur geheel ter bepaling aan de Kroon zij gelaten, in de nieuwe Grondwet wordt gebroken. Ten aanzien van al hetgeen op Bestuursterrein niet bij de Grondwet of wet aan haar is voorbehouden, zal de Kroon voortaan slechts een controleerende macht kunnen uitoefenen. Het behoeft geen betoog, dat hiervoor de positie der Landvoogden aanmerkelijk zal worden versterkt."

Dalam memorie van antwoord kepada Tweede Kamer:

> „dat de verantwoordelijkheid zich niet verder uitstrekt dan tot de benoeming en de handhaving van den Gouverneur-Generaal en de uitoefening van toezicht op zijn bestuur."

Sedang Minister De Graaff, waktoe membela Indische Staatsregeling menerangkan:

> „Besturen, zij het door middel van bevelen aan den Gouverneur-Generaal, is voor den Minister door het nieuwe art. 62 der Grondwet uitgesloten."

Dengan alasan itoe semoea toean Stokvis hendak memboektikan, bahwa menoeroet Grondwetsherziening 1922 dan keterangan[2] Pemerintah sendiri dalam tahoen 1922 dan 1925 waktoe membela Indische Staatsregeling, tanggoeng djawab dari Nederland boeat kebidjaksanaan Pemerintah di Indonesia tidak dapat ditetapkan sebagai tanggoeng djawab Minister Djadjahan. Tetapi meskipoen toean Stokvis roepanja djoega setoedjoe dengan stelsel dari Proeve Oppenheim, ialah soepaja Goebernoer-Djenderal dan lid[2] dari Raad van Indië sebagai minister bertanggoeng djawab kepada Volksraad, jang berhak memvoorstel memperhentikan salah satoe dari mereka, tetapi roepanja toean Stokvis menghendaki pertanggoengan djawab tinggal di Nederland sebab ia menerangkan:

> „De invloed van de Nederlandsche democratische gedachte, welke toch een zegen voor ons volk is geweest, moet worden behouden, omdat zonder dat een zelfstandig Indië in feite zou kunnen beteekenen een versterking van het democratisch bewind onder overwicht der machtigsten."

Meskipoen kami bersetoedjoe dengan pendapatan toean Stokvis, bahwa pertanggoengan djawab boeat pemerintahan di Indonesia haroes ditjaboet dari tangan Minister Djadjahan, kami tidak setoedjoe dengan toedjoeannja soepaja Parlement di Nederland tetap mempengaroehi pemerintahan di Indonesia walaupoen kami djoendjoeng tinggi kebidjaksanaan Parlement itoe.

Sebaliknja kami sama sekali ta bisa mengikoeti stelling Minister Djadjahan jang hendak menetapkan keadaan ini, bahwa boeat pemerintahan atas ra'jat Indonesia, Goebernoer-Djenderal haroes menanggoeng djawab kepada Kroon, ialah Radja dan Minister Djadjahan, jang sebaliknja menanggoeng djawab kepada badan perwakilan Ra'jat negeri Belanda. Menoeroet paham kami, constructie inilah sebagai boekti jang terang, bahwa „koloniale verhouding" beloem hilang, meskipoen dalam Grondwetsherziening 1922 soedah ditetapkan kemerdekaan negeri Indonesia dalam lingkoengan keradjaan Belanda. Disajang benar soal jang begitoe penting boeat paham autonomie dan zelfbestuur tidak dibitjarakan dalam tahoen 1922.

Berlainan amat dengan perobahan pemerintahan di India dalam tahoen 1919 dimana dengan djelas diterangkan tentang paham pertanggoengan djawab itoe.

Dengan itoe semoea dapat diboektikan, bahwa pengertian kemerdekaan (zelfstandigheid) dari Indonesia ada satoe pengertian jang tida terang isinja dan maksoednja, boleh djadi loeas, boleh djadi sempit.

Alangkah berlainan keterangan Wakil Negeri boeat oeroesan oemoem dalam pembitjaraan motie-Wiwoho, pembitjaraan oemoem dalam tahoen 1939 dan dalam memorie van antwoord begrooting ini tentang toedjoean pemerintahan sekarang dengan toedjoean pemerintahan dari Goebernoer-Djendral Van Limburg Stirum, jang berpidato waktoe memboeka Volksraad pertama kalinja dalam boelan Mei 1918 seperti begini:

> „De komende jaren zullen ons doen zien een door zoeken en tasten langzamerhand zich afteekenende grenslijn tusschen de bemoeienis der Staten-Generaal en die van den Volksraad. Doch betreden om niet meer verlaten te worden, is de weg naar het doel waarnaar gestreefd wordt, dat is een verantwoordelijke Regeering in Nederlandsch-Indië zelf die, in samenwerking met den Volksraad gerechtigd zij tot het nemen van eindbeslissingen over alle

(Tadjoeddin Noor.)

aangelegenheden, die niet van algemeen rijksbelang zijn. In tijdmaat zoo snel als met juiste waardeering der gevolgen van elken nieuwen stap voorwaarts vereenigbaar is, worde op dit doel afgegaan.''

Toean van Limburg Stirum ialah satoe achli hoekoem tata negeri Inggeris. Disini olehnja soedah dibajang-bajangkan garisnja antara pekerdjaan Staten-Generaal dan Volksraad. Dan segera dapat dilihat, bahwa toedjoean penghabisan dari program jang loeas itoe ialah satoe badan pemerintahan jang bertanggoeng djawab di Indonesia, dan bersama dengan Volksraad berkoeasa mengambil segala penetapan penghabisan terhadap segala oeroesan jang tida mengenai kepentingan oemoem dari negeri.

Roepanja toedjoean Pemerintah dalam 22 tahoen itoe terhadap Indonesia tida madjoe, tetapi moendoer, lantaran soal tanggoeng djawab sekarang lenjap, sedang soal itoelah boleh dianggap dasarnja segala pemerintahan democratis, jang boeat Indonesia dapat menimboelkan pertanjaan: Apakah jang sekarang dapat dikerdjakan didjalanan pandjang itoe sampai kepada „responsible government'' (pemerintahan jang menanggoeng djawab)? Terhadap soal inilah roepanja timboel dan tetap perselisihan paham antara kami dan Pemerintah. Pemerintah mengoetamakan hendak mentjapai „good government' sedang kami meingini „responsible government'' lantaran kami beranggapan bahwa dengan „responsible government'' kami bisa selidiki apa government itoe ialah „good government'' sedang sebaliknja harapan mentjapai good government tidak dapat dikaboelkan kalau tida ada jang dapat menjelidiki dan menetapkannja. Betoel oleh Parlement di Nederland dalam waktoe jang normaal ada penjelidikan terhadap bestuur di Indonesia soepaja mendjadi „good government'', tetapi keadaan ini adalah tida semoestinja.

Sebetoelnja dalam soal ini tida ada perselisihan antara lekas lambatnja kemadjoean perobahan pemerintahan, tetapi ada tegak perselisihan paham tentang tanggoeng djawab badan pemerintahan terhadap badan perwakilan di Indonesia, lantaran Pemerintah Nederland sama sekali tida maoe memindahkan pertanggoengan djawab dari Nederland ke Indonesia, sekarang tida, dibelakang hari tidak.

Kalau Pemerintah menjoekai perpindahan itoe tetapi tida sekarang hanja dibelakang hari, menoenggoe waktoenja rajat matang, disitoe boleh dibilang ada perselisihan tempo antara Pemerintah dan kami tentang soal itoe.

Selain dari pada itoe semoea, toean Voorzitter, kalau paham kemerdekaan ini tidak dapat diperdjelaskan, maka tida ada artinja keterangan[2] Pemerintah pada tanggal 23 Augustus 1940 jang boenjinja:

„Een kenmerk van het algemeen politiek beleid der Regeering is, dat het in alle oprechtheid wordt gevoerd en dat de Regeering geen verwachtingen wil opwekken, waarvan Zij de verwezenlijking niet garandeeren kan. Zij wenscht geen idealen voor te tooveren, geen schets te geven van den uiteindelijken vorm, welke de staatkundige opbouw van Nederlandsch-Indië te zien zal geven, overtuigd als Zij is, dat geen Regeering dat zelve geheel in de hand heeft, doch dat de omstandigheden daarop een van te voren niet te berekenen invloed uitoefenen''.

Sekali lagi kami bertanja, toean Voorzitter, apa artinja zelfstandigheid dari Indonesia?

Toean Voorzitter, Wakil Pemerintah soedah memadjoekan pada tanggal 23 Augustus 1940 satoe citaat dari mandiang prof. Snouck Hurgronje, boeat memboektikan perbedaan paham tentang lambat lekasnja kemadjoean pemerintahan disini.

Saja perloekan bitjarakan citaat itoe, sebab meskipoen pada waktoe itoe Pemerintah sendiri katanja tidak tjampoer membitjarakan „merites'' dari motie-Wiwoho, citaat itoe bisa dipakai boeat memboektikan bahwa sebetoelnja kemadjoean pemerintahan dinegeri ini seteroesnja ada tjepat benar, kalau tidak dibantah.

Citaat dari 1914 itoe ialah seperti dibawah:

„De ontwikkeling van deze bestuursbeginselen voor den Oost-Indischen Archipel is in die verloopen eeuw van zulken aard en omvang geweest, dat wie let op het begin en dan op het eindpunt, gaat vragen, of zulk een ommekeer in zulk een tijdsbestek wel aan evolutie te danken kan zijn, of niet veeleer aan revolutie moet worden gedacht. En dat, ofschoon in dienzelfden tijd gedurende heele tijdvakken in wijden kring over rustige roest, over indolentie en stilstand geklaagd is.''

Berhoeboeng dengan citaat itoe, jang dikeloearkan dalam tahoen 1914, sebeloemnja ada kemadjoean besar dalam bestuur, Wakil Pemerintah mengambil conclusie, bahwa sebetoelnja perobahan pemerintahan itoe ada tjepat benar sesoedah tahoen 1914, meskipoen ini dibantah oleh orang lain, seperti kami.

Toean Voorzitter! Mandiang prof. Snouck Hurgronje memakai perkataan bestuursbeginselen sedang Wakil Pemerintah membitjarakan tentang hervormingen (staatkundige). Boleh djadi Toean Voorzitter, bestuursbeginselen soedah lama ada vooruitstrevend betoel, tetapi dalam praktijknja staatkundige hervorming tidak begitoe madjoe.

Kalau diingat, bahwa bestuursbeginsel dalam tahoen 1922 begitoe madjoe teroetama terhadap centraal bestuur di Indonesia, tetapi dalam 18 tahoen ini tidak ada perobahan didalamnja. Boleh djadi, Toean Voorzitter, kalau perobahan pemerintahan disini dipandang dari soedoet Regeeringsreglement tahoen 1854 dan Grondwet sebeloemnja tahoen 1922, perobahan bisa dianggap madjoe.

Tetapi, Toean Voorzitter, dalam boelan Mei '18 Goebernoer Djenderal waktoe memboeka Volksraad soedah mengoemoemkan satoe bestuursbeginsel jang amat loeas dan madjoe.

Boelan November tahoen itoe djoega, Wakil Pemerintah di Volksraad soedah mengeloearkan verklaring dari Pemerintah, jang diseboet November-belofte jang menggembirakan ra'jat Indonesia.

Banjak orang mengatakan bahwa November-belofte itoe beloem dipenoehi, tetapi kalau diselidiki pembitjaraan[2] dalam Parlement berhoeboeng dengan Grondwetsherziening, teroetama keterangan[2] dari Pemerintah, maka boleh dianggap bahwa sebetoelnja November-belofte dari tahoen 1918 soedah dipenoehi dengan belofte dari tahoen 1922, dan djandjian mana tidak hanja diberikan kepada ra'jat Indonesia tetapi kepada ra'jat Keradjaan Belanda seloeroehnja.

Tetapi bestuursbeginsel ini ta' didjalankan malah[2] ditidoerkan oleh perobahan dalam Indische Staatsregeling. Haroes diperhatikan djoega bahwa dalam tahoen 1918 dalam keterangan Nov.-belofte itoe djoega djadi empat tahoen sesoedah prof. S. Hurgronje memberi keterangannja bahwa probahan azas pemerintahan bisa dianggap berdjalan seperti revolutie, Pemerintah sendiri mengakoei bahwa tempo dari koers bestuur haroes dipertjepatkan kalau ia berkata:

„De nieuwe koers welke de jonge wereldgebeurtenissen voor Nederland hebben voorgeschreven, bepaalt tevens de richting welke ook hier zal moeten worden gevolgd. Het gaat trouwens hier minder om wijziging van den koers dan om versnelling van het tempo.''

Selandjoetnja oentoek memboeang sangka-sangkaan, bahwa sebetoelnja mandiang prof. Snouck Hurgronje jang dianggap satoe orang jang soeka betoel terhadap kemadjoean Indonesia adalah setoedjoe dengan kemadjoean pemerintahan disini maka patoetlah dikemoekakan bahwa boleh djadi dalam tahoen 1914 Prof. itoe senang dengan kemadjoean Indonesia dalam waktoe jang laloe, tetapi haroes disangkal bahwa beliau menjoekai perdjalanan hervorming dalam tahoen jang belakang ini, teroetama sesoedah Volksraad soedah berdiri. Apa Pemerintah tidak ingat lagi bahwa prof. Hurgronje itoelah salah satoe dari professor-professor dari Leidsche School jang toe-

(Tadjoeddin Noor.)

roet membikin Proeve-Oppenheim jang memadjoekan, soepaja Goebernoer-Djenderal bertanggoeng djawab terhadap Volksraad boeat pemerintahannja dan Volksraad berhak mengoesoelkan Goebernoer-Djenderal dipetjat dari djabatannja, kalau tidak dapat bekerdja bersama[2] dengan Volksraad.

Dengan ini diboektikan bahwa orang jang dahoeloenja boleh dianggap soeka dengan perdjalanannja pemerintahan, dibelakang hari menganggap perdjalanan itoe ada lambat.

Kalau beloem ada Grondswetherziening dalam tahoen 1922, boleh djadi kami menganggap perobahan[2] pemerintahan sekarang ada tjoekoep tjepat, tetapi Grondwetsherziening 1922 memberikan kami hak boeat menoentoet soepaja perobahan dipertjepatkan.

Lain dari pada itoe Pemerintah haroes mengerti bahwa sedari ada Aziatisch reveil, kemadjoean disini haroes dilihat djoega dari soedoet itoe, apa lagi negeri Indonesia terletak ditengah[2] doenia internasional dan mendjadi negara jang ta dapat diindahkan begitoe sadja, pendek kata negara jang amat penting boeat negeri[2] lain, besar dan ketjil.

Toean Voorzitter, sekarang saja akan membitjarakan keberatan[2] dari Pemerintah oentoek mendjalankan sekarang perobahan[2] pemerintahan jang principieel atau memoelainja memberikan bangoen jang pasti.

Keberatan Pemerintah didalam memorie van antwoord disandarkan atas doea matjam pertimbangan jang kami hendak bantah.

I. Betoel tidak ada orang dapat mengetahoei sekarang bagaimana nanti keadaan[2] dan pikiran[2] orang, kalau peperangan soedah berhenti. Tetapi apa ini ada tjoekoep alasan boeat menoenda segala[2] jang perloe dikerdjakan? Tentoe peperangan doenia ini akan membawa akibatnja, tidak sadja terhadap keadaan masjrakat dan economie, tetapi djoega kepada bangoen dan tjara bekerdja dari democratie, tetapi ini semoea ta' dapat dipakai alasan boeat menoenda atau menahan kedatangan democratie, sebab kalau tida, totalitariteit akan datang atau tetap meradjaléla dan soesah dilenjapkan lagi. Jang perloe dipegang tegoeh ialah d a s a r democratie, kemerdékaan persoon dan harta benda dan penetapan, bahwa tidak ada pemerintah disatoe negeri kalau tidak dengan setoedjoenja orang[2] jang diperintah. Inilah dasar democratie jang haroes dipegang tegoeh. Bagaimana tjaranja membéla kamerdékaan persoon dan harta benda orang dan bagaimana menjoesoen pemerintah dan badan[2] pemerintahan itoe terserah kepada permoefakatan anggota[2] masjrakat dan keadaan negara[2] satoe-persatoe.

Bahwa kami djoega tidak menghendaki satoe matjam pemerintahan democratie didjalankan sadja disini, menoeroet negeri lain. Itoe boekan maksoed kami. Haroes diselidiki apa itoe dapat dimasoekkan disini, dan kalau tidak ditjari matjam mana jang tjotjok dengan negeri ini. Tetapi dasar pemerintahan democratie djangan diloepakan ialah bahwa badan pemerintahan haroes bertanggoeng djawab kepada badan perwakilan terhadap pemerintahan dinegeri. Bagaimana menetapkan pertanggoengan djawab itoe dapat dipermoesjawaratkan. Boeat negeri Belanda jang soedah ada pemerintahan democratie jang roepanja tidak memoeaskan, sepatoetnja haroes diselidiki apa kesalahan pemerintahan democratis disana dan bagaimana memperbaikinja sesoedah habis perang, barangkali ia terlaloe matang. Tetapi boeat Indonesia jang dahoeloenja beloem mempoenjai pemerintahan democratis jang 100% tentoe tidak perloe menoenggoe sampai habis perang. Sekarang bisa diselidiki dan diremboek bersama, tjara pemerintahan mana jang berdasar democratis patoet dimasoekkan disini. Penjelidikan dan peremboekan dengan merdéka dapat dikerdjakan, lantaran negeri djoega dalam keamanan, sedang tidak ada djoega goenanja menoenggoe habis perang lantaran kalau kiranja ada harapan oentoek menjelidiki keadaan di-Nederland sesoedah perang, pengalaman itoe toch ta' ada goenanja boeat disini lantaran keadaan disini berlainan dengan dinegeri Belanda, apalagi kalau Indonesia tetap

(Voorzitter.)

aman, tentoe keadaan dalam doea negeri itoe sama sekali ta' dapat dibandingkan. Dari sebab itoe kami berpendapatan bahwa pertimbangan pertama dari Pemerintah ta' pada tempatnja oentoek menolak perobahan[2] pemerintahan waktoe ini kalau itoe ada perloe dan penting.

II. Keberatan kedoea dari Pemerintah terhadap perobahan pemerintahan diwaktoe ini ialah beralasan formeel, berhoeboeng dengan pendapatannja, bahwa boeat mengobah badan[2] tata negara perloe mengobah Grondwet dan Indische Staatsregeling dan boeat itoe perloe ada keadaan jang memaksa soepaja dapat memakai noodstaatsrecht, lantaran sekarang Parlement di-Nederland tidak dapat toeroet bekerdja.

Toean Voorzitter, waktoe membitjarakan motie-Wiwoho saja soedah oeraikan dengan djelas bahwa boeat perobahan jang diharapkan tidak perloe mengobah Grondwet. Saja teroetama waktoe itoe memadjoekan keterangan[2] Pemerintah sendiri sebagai alasan saja. Teroetama Minister Djadjahan sendiri mengatakan, bahwa zelfstandigheid dari Indonesia dapat ditjapai dalam lingkoengan Grondwetswijziging 1922. Betoel masih ada achli[2] hoekoem tata negara dari Utrechtsche school membantah pendirian itoe, tetapi, Toean Voorzitter, didalam ini hal saja hendak berlindoeng dibelakang Pemerintah Nederland. Djadi boeat mentjapai zelfstandigheid dari Indonesia tidak perloe mengobah Grondwet. Bahwa ini disetoedjoei oleh Pembikin[2] Proeve-Oppenheim, dapat dilihat dalam Proeve itoe jang menetapkan, bahwa Goebernoer-Djenderal haroes bertanggoeng djawab terhadap soal[2] jang ditetapkan kepada Volksraad.

Jang masih perloe diselidiki ialah bagaimana memberikan zelfstandigheid kepada Indonesia, apa zelfstandigheid dapat diberikan zonder menjerahkan verantwoordelijkheid dari Nederland ke-Indonesia dan apa perloe mengobah Indische Staatsregeling.

Dan kalau ini ditetapkan semoeanja perloe tinggallah lagi pertanjaan, apa perobahan ini dapat diteroeskan dengan memakai noodstaatsrecht?

Pemerintah menjangkal ini, lantaran noodrecht itoe hanja dapat dipakai didalam keadaan memaksa jang soenggoeh[2], sedang perobahan status politiek dari djadjahan ini ta' dapat dianggap seperti itoe. Pemerintah menetapkan:

> „Het huidige staatsbestel verzekert — wat ook de wenschen van bepaalde groepen zijn — een efficiente belangenverzorging en bezit ook voor het huidig tijdsgewricht voldoende aanpassingsvermogen."

Toean Voorzitter! Berikanlah saja lagi permisi mengoelangi apa jang saja madjoekan waktoe membitjarakan motie-Wiwoho tentang soal pertanggoeng djawab terhadap pemerintahan di-Indonesia, bahwa keadaan ini dapat dianggap sebagai keadaan jang memaksa, lantaran Indonesia beloem mempoenjai Parlement, oleh sebab mana Minister Djadjahan haroes menanggoeng djawab terhadap pemerintahan Wali Negeri kepada Parlement Belanda.

Apa lagi sekarang, ta' dapat sama sekali Pemerintah Belanda memberi tanggoeng djawab. Keadaan ini, Toean Voorzitter, kami anggap lebih[2] lagi sebagai noodtoestand jang meloeloeskan soepaja noodstaatsrecht dipergoenakan. Terhadap penerangan Pemerintah tadi bahwa soesoenan peratoeran pemerintahan diwaktoe ini tjoekoep, kami hanja maoe madjoekan, bahwa ini bertentangan dengan dasar democratis jang toelen.

De **Voorzitter**: Ik deel mede, dat zijn binnengekomen, zoo even al door den geachten eersten voorsteller aangekondigd:

1. een motie, voorgesteld door de heeren Thamrin, Lapian en Iskandar Dinata (Ond. **1**, alg. ged., st. 5), luidende:

> „De Volksraad,
> gehoord de besprekingen,
> dringt er bij de Regeering op aan een nieuwe circulaire uit te vaardigen, waarbij wordt voorgeschreven, dat instede van de woorden „Inheemschen" en „In-

(Iskandar Dinata.)

heemsch(e)'' uitsluitend de woorden „Indonesiërs'' en „Indonesisch(e)'' gebezigd mogen worden''.

2. een motie, voorgesteld door de heeren Thamrin, Lapian en Iskandar Dinata (Ond. **1**, alg. ged., st. 6), luidende:

„De Volksraad,

overwegende, dat het redelijk en wenschelijk is, het prijspeil van bepaalde bevolkingslandbouwproducten dusdanig te doen zijn, dat daarin een redelijke vergoeding gevonden wordt voor den aan het product besteden tijd en arbeid,

noodigt de Regeering uit de noodige maatregelen hiervoor te treffen.''

3. een motie, voorgesteld door de heeren Thamrin, Lapian en Iskandar Dinata (Ond. **1**, alg. ged., st. 7), luidende:

„De Volksraad,

gehoord de besprekingen,

spreekt zich uit voor de oprichting van een industriebank.''

4. een motie, voorgesteld door de heeren Thamrin, Lapian en Iskandar Dinata (Ond. **1**, alg. ged., st. 8), luidende:

„De Volksraad,

het betreurende, dat de Regeering bij de hersamenstelling van de begrooting 1941 geen rekening heeft gehouden met de uitspraak van den Volksraad ddo. 28 Juni 1940, „dat het onjuist is om uitgaafposten, welke door de bijzondere omstandigheden geen reëele uitgaafposten kunnen zijn en derhalve niet uitgegeven kunnen worden, op de loopende en volgende begrootingen te laten blijven paraisseeren'' (Ond. **9** — st. 11),

noodigt de Regeering uit alle uitgaven op de hoofdstukken I (uitgaven in Nederland) der begrooting voor 1941, geraamd op bruto *f* 157 824 774, pro memorie op te brengen en het bedrag te storten in een leeningsfonds, waaruit de noodige uitgaven voor de loopende begrooting gefinancierd kunnen worden,

en gaat over tot de orde van den dag.''

Deze moties zullen worden gedrukt en rondgedeeld en te zijner tijd in behandeling komen.

De heer **Iskandar Dinata**: Toean Voorzitter! Keadaan doenia sekarang dalam abad ke 20, abad kesopanan koetjarkatjir, kekaloetan teroes meneroes.

Hantoe perang meradja lela, jang seperti hantoe api berlompat-lompat dari atap sesoeatoe negeri ke atap negeri jang lain.

Sesoedah perang doenia 1914—1919 orang tida mendoega bahwa akan timboel lagi perang. Tapi ini doegaan salah belaka.

Pengetahoean tinggi dan kesopanan Barat tida dapat mengalahkan sifat loba dan nafsoe berkoeasa, hal[2] jang mendjadi pendorong perang.

Selama sifat dan nafsoe ini beloem hilang atau terikat betoel, selamanja bahaja perang tetap ada.

Disini kami berpendapatan sajang, bahwa doenia tida memperindahkan ilmoe kewadjiban dari Grotius (de plichtenleer van Grotius) jang ringkasnja begini: Semoea negeri berkewadjiban tida mendjalankan kedjahatan, biarpoen pada saat jang baik dapat mengoentoengkan. [De plicht is: misdaad nalaten, zelfs indien op een fortuinlijk oogenblik de misdaad hun machtspositie zou sterken (zie De drie treden van het volkenrecht door Mr. C. van Vollenhoven)].

Djika soeatoe negeri memerangi negeri lain oentoek merampas kemerdekaannja, oleh Grotius diseboetnja negeri pendjahat, staat-misdadiger, dan perboeatannja diseboet kedjahatan.

Kedjahatan sesoeatoe negeri sama boeroeknja seperti kedjahatan sesoeatoe orang dan atoeran hoekoem boeat negeri[2] (staten strafrecht) perloe ada. Perang hanja dibolehkan oentoek menghoekoem negeri jang djahat.

Toean Voorzitter! Djika semoea bangsa dan negeri memegang tinggi pendirian bapa „Ilmoe hak bangsa'' (volkenrecht), nistjaja kita tida akan mengalami bahaja perang seperti sekarang. Tapi ilmoe Grotius ini disia-siakan, dan perampasan kemerdekaan dari sesoeatoe negeri oleh negeri lain semendjak Huig de Groot menoelis boekoenja pada tahoen 1604, teroes meneroes dan kedjahatan negeri[2] jang koeat tetap berdjalan atau seperti perkataan Mr. Vollenhoven: elke mogendheid in tijd van kracht is diefje of diefjesmaat (semoea negeri kalau lagi koeat mendjadi pentjoeri atau teman pentjoeri).

Tentoe sadja perboeatan djahat dari sesoeatoe negeri itoe sebetoelnja perboeatannja orang pemegang kekoeasaan, jang diseboet oleh Burke „the great bad men of the old stamp'' (orang[2] djahat jang kawak), seperti Alberoni, Frederik de Groote, Talleyrand, Napoleon, Metternich, Bismarck, Disraeli Joseph Chamberlain dan banjak lagi sehingga neraka dari Dante djika tida diperbesar tida dapat memoeat, begitoelah kata Vollenhoven dalam toelisannja: De plichten van Grotius.

Djika kita kembali kepada perang sekarang pada pertelaan nama jang terseboet tadi, kita dapat tambahkan nama Hitler dan Mussolini, jang sekarang lagi asjik merampas kemerdekaan negeri-negeri lain. Patoet sekarang banjak jang memadjoekan pertanjaan: Quo Vadis (Hendak kemanakah, hai, doenia?) Apakah ini mendjadi satoe tanda oentoek datangnja soesoenan dan aliran baroe? Apakah sesoedah perang ini baharoe timboel penghargaan terhadap Grotius jang bidjaksana? Dan banjak lagi pertanjaan[2] jang dapat dikeloearkan, tapi tida ada orang jang dapat mendjawabnja dengan pasti, hanja dapat mendoega[2] dan mengira-ngira belaka. Boeat kami setjara anak djadjahan, keadaan sekarang ini penting sekali. Banjak kemoengkinan jang dapat dialami oleh tanah djadjahan. Tida moestahil, djika sesoeatoe djadjahan pindah toean.

Nasib jang sematjam ini dalam perang sekarang oleh bangsa[2] jang mendjadjah dan sekarang lagi didjadjah tentoe dapat lebih[2] dirasakannja.

Penting sekali pertanjaan seperti berikoet: Bagaimanakah seharoesnja sikap anak djadjahan dalam kegentingan doenia ini? Di India bangsa nasionalis soedah memoetoeskan tentang hal ini, jaitoe tida akan menjokong Inggris dalam perangnja. Ini poetoesan memang hebat dan menjatakan keichlasan hatinja pergerakan nasionalis disana. Poetoesan jang hebat itoe tida lain dari sebab Pemerintah Inggris tida mengindahkan permintaan rajat India. Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht (Siapa jang mengambil peladjaran dari perboeatan jang lain, tentoe memoedahkan dirinja), begitoe boenjinja pepatah Belanda.

Sekarang memang waktoenja oentoek meraba diri sendiri dan memeriksa apakah jang haroes diperbaiki, soepaja mendjadi keselamatan kita semoea.

Keadaan ditanah ini banjak tergantoeng dari kedoedoekan, sikap dan sepak terdjang Pemerintah.

Dalam tahoen 1931 kami telah kemoekakan di ini roeangan, bahwa kedoedoekan kekoeasaan Belanda disini hanja dapat disjahkan, setjara pendidik. Sikap dan sepak terdjang Pemerintah seharoesnja mengandoeng sifat didikan. Semoea oendang-oendang negeri, semoea poetoesan-poetoesan negeri dan semoea badan-badan negeri haroes dibangoen demikian, sehingga segala roepa tenaga bangsa Indonesiërs dapat hidoep soeboer.

Memang ini pendirian sepadan dengan pengakoean fihak Belanda jang mengakoe adanja disini sebagai titah Toehan. Djoega sepadan dengan keterangan Pemerintah jang diberikan oleh Toean Besar ketika melantik Dewan Rajat ini pada tanggal 18 Mei 1918. Pemerintah telah menjatakan demikian dalam pidatonja „Masjarakat bangsa Europa hendaknja hendaklah mengakoe sebagai kewadjibannja men-

(Iskandar Dinata.)

tjari djalan tentang soal: menghidoepkan tenaganja teman anggota masjarakat jang lemah''.

Djalan ini oleh Pemerintah telah disadjikan, jaitoe mewoedjoedkan aliran didikan dan diperoepamakan perlombaan penghidoepan, dimana moerid moela-moela ditoentoen sebagai anak-anak dan djika soedah dewasa mendjadi tjakap oentoek mentjari nafkah sendiri.

Dalam bahasa Belanda keterangan Pemerintah itoe demikian:

> „De Europeesche gemeenschap moge het zich tot plicht rekenen een oplossing te zoeken voor het vraagstuk, dat evenals elders ook hier dringend voorziening eischt: het brengen tot volle ontplooiïng van de krachten ook van haar maatschappelijk zwakkere leden. Voorzoover een welslagen in den strijd om het bestaan mede wordt belemmerd door tekort aan geestkracht ware door het particulier initiatief een poging te doen, de oplossing naderbij te brengen door het tot stand brengen van een opvoedkundige inrichting op groote schaal, waar de leerling als kind wordt opgenomen om eerst als jonkman, tot voorziening in eigen levensonderhoud in staat, haar te verlaten.''

Toean Voorzitter! Dalam pidato itoe poen oleh Pemerintah diandjoerkan berdekatannja antara golongan² jang ada disini, malahan Pemerintah menjatakan kegirangannja, atas bangoennja kepertjajaan kepada diri sendiri dan kepada penghargaan diri.

Toean Voorzitter! Ini pidato diadakannja 22 tahoen jang laloe. Rasa pertjaja kepada diri sendiri dikalangan Indonesiërs memang tambah, begitoepoen penghargaan atas diri.

Tapi sifat² ini boeat Indonesiërs sebetoelnja mendjadi geesteskwelling, ganggoean batin, sebab dengan perasaan pertjaja kepada diri sendiri (zelfbewust zijn) dan rasa penghargaan diri sendiri (gevoel van eigenwaarde) ini lebih² pedas terasanja nasib dan kedoedoekan bangsa sendiri, boekan sadja dilingkoengan internationaal, tapi lebih ditanah-toempah darah sendiri.

Harga-menghargai bangsa sama bangsa jang ada ditanah ini, Pemerintah pasrahkan kepada masjarakat. Kalau nasib dan kedoedoekan golongan² bangsa itoe sama, kehendak tadi itoe memang moedah terdapat. Tapi oleh karena menoeroet keadaan jang njata nasib dan kedoedoekan bangsa² itoe tidak sama, soekar kelihatannja bangsa jang nasibnja dan kedoedoekannja baik, menaroh penghargaan jang semistinja kepada bangsa jang nasibnja dan kedoedoekannja terendah, jaitoe bangsa Indonesiërs. Dalam keadaan sematjam ini misti dirobah sikap Pemerintah.

Sebagai tjonto: Ketika orang Djepang jang ada disini beloem mendapat persamaan dengan bangsa Eropa, anggapan orang terhadapnja tida lebih dari pada terhadap orang Tiong Hoa. Tapi sesoedah persamaan dengan orang Eropa terdjadi, anggapan orang terhadap orang Djepang lain lagi, tapi setjara terhadap orang first class.

Disini kami wadjib mengakoe hal-hal jang telah kelihatan terdjadi, jaitoe sikap-sikap bangsa Wolanda jang menjatakan kehendak oentoek memperbaiki sikap terhadap Indonesiërs, entah beralasan politiek entah bersandar kepada perasaan kehoetangan boedi.

Tjonto 2.

Toean sendiri, Toean Voorzitter, dan Dr. Mansvelt menjatakan haroesnja ada Indisch burgerschap. Toean Goepernoer Djawa Wetan telah mengatakan demikian:

> „De dringende noodzakelijkheid dat wij Europeanen niet langer bijeen hokken met volkomen buiten sluiting van 's Lands eigen bevolking, doch moeite doen om den Inlander te leeren kennen en begrijpen'' (Perloe sekali, bangsa Belanda djangan bergrombol satoe dengan tida maoe mengenal pendoedoek aseli, tapi haroes berichtiar soepaja mengenal dan mengerti bangsa Indonesiër).

Vaderl. Club bagian Djawa tengah telah mengandjoerkan, soepaja V.C. teroes meneroes giat berichtiar, soepaja oleh golongan Eropa diperindahkan tjara kesopanan boekan terhadap jang berpakaian tjara Eropa sadja, tapi terhadap semoea orang dari golongan bangsa lain. V.C. haroes teroes menasehati para anggotanja dan orang² jang ada disekitarnja, bahwa tida adil oentoek menolak jang boekan Eropa memasoeki clubnja atau perkoempoelannja. Pers poetih sikapnja berlainan sekali dari doeloe, sekarang ada manis. Sikap dan samboetan terhadap seboetan Indonesiër dan Indonesisch menjenangkan.

Dan banjak lagi tjonto².

Ini tanda² berharga djoega, dan sebetoelnja tjonto² jang kami seboetkan tadi itoe mengoeatkan, bahwa kedoedoekan dan nasib bangsa Indonesiërs masih diperendahkan, dan wadjib dipertinggikan.

Ini kehendak timboelnja dalam waktoe soekar, dan kami chawatir, bahwa kehendak baik ini sehabisnja perang djoega habis dan keadaan seperti doeloe²: Indonesiërs membangoen tingkatan masjarakat jang rendah.

Dalam hal ini Pemerintah ada berbesar hati alias optimistisch. Dalam memorie van antwoord Pemerintah menjatakan demikian:

> „De leden, die er hun leedwezen over uitspraken, dat de interne ontwikkeling sinds den 10den Mei niet heeft geleid tot grootere eensgezindheid tusschen de Indonesische en andere groepen der samenleving, tusschen deze groepen afzonderlijk en gezamenlijk eenerzijds en de Regeering anderzijds, geven naar het oordeel der Regeering blijk van een te pessimistische visie. Er zijn verscheidene symptomen, die er op wijzen, dat allerwege naar meerdere toenadering en saamhoorigheid wordt gestreefd.''

Ini pendapatan Pemerintah bagoes, begitoepoen kalau betoel. Entah bagaimana Pemerintah mendapat keterangannja, tapi menoeroet pengalaman kami semendjak 10 Mei itoe keadaan tidak begitoe berobah, serba sedikit memang ada.

Golongan² jang sekarang dalam masjarakat atau economisch atau politiek mendjadi golongan bangsa senang dan menang, tentoe tidak akan melepaskan kedoedoekannja. Persamaan penghargaan menoeroet kejakinan kami soesah terdapat, djika Pemerintah tidak robah sikapnja.

Sikap Pemerintah sekarang, jaitoe menjamakan kedoedoekan bangsa asing dan bangsa aseli. Ini boeat bangsa Indonesiers sebetoelnja tidak enak. Dengan sikap demikian maksoed Pemerintah mendidik ra'jat Indonesia akan lambat tertjapainja.

Sekadar sebagai tjonto kami ambil jang berikoet: Pemerintah mengandjoerkan soepaja bangsa Indonesiers beladjar mengadakan peroesahaan. Ada bangsa Indonesiers jang giat memoelai dengan mengadakan peroesahaan tenoen. Ini tindakan bangsa Indonesiers moela-moela kelihatan hidoep soeboer. Terhadap ini tindakan Pemerintah sebetoelnja wadjib memimpin dan djoega mendjaga, soepaja djangan terganggoe. Dan njata peroesahaan ini menarik hatinja bangsa asing jang soedah berpengalaman dalam hal perdagangan, dan beroeang djoega, sehingga dengan gampang dapat mereboet peroesahaan tenoen itoe dari tangan Indonesiers. Sikap Pemerintah terhadap ini keadaan dingin belaka, sebab Pemerintah tidak dapat melebihkan Indonesiers dari orang asing. Tapi boeat bangsa Indonesiers beda sekali apa peroesahaan itoe peroesahaan bangsa Indonesiers atau peroesahaan bangsa asing.

Melihat keadaan ini, jaitoe sikap Pemerintah menjamakan kedoedoekan bangsa asli dan asing, soesah diharap bangsa Indonesiers tidak terdesak.

(De heer Soangkoepon: Pemerintah tjoema menolong diatas kertas; praktijknja tidak ada.)

Jang begitoe koerang faedahnja.

Toean Voorzitter! Ada tjonto jang lain lagi. Maoe beladjar mengadakan autobusonderneming tidak dapat. Ini soedah dialami oleh seorang Indonesier R. Hilman di Bandoeng, jang

(Iskandar Dinata.)

telah memadjoekan permintaan kepada jang wadjib, dan ditolaknja sebab soedah ada jang beroesaha.

Maoe beladjar mendjadi importeur tidak dapat, sebab terhalang oleh atoeran. Ini semoea tjonto menjatakan, bahwa Indonesiers soesah madjoenja. Memang terboekanja mata bangsa Indonesia ada elat. Tapi djika keadaan sehat, tentoe kesempatan orang aseli oentoek beroesaha dalam negerinja tjoekoep dan tidak akan terhalang oleh sesoeatoe apa.

Disini orang Indonesiers tidak dapat djadi importeur, sebab soedah ada importeur orang asing.

Sekarang dalam pekerdjaan. Pendirian Pemerintah dalam hal ini memegang oekoeran ketjakapan. Kata Pemerintah:

„Tegenover den door verscheidene leden uitgeoefenden aandrang om bepaalde functies geheel of ten deele voor Indonesiërs te reserveeren, meent de Regeering onverminderd te moeten vasthouden aan het beginsel, dat diegene een benoeming deelachtig dient te worden, die het best voldoet aan de eischen, welke voor de bekleeding van het ambt moeten worden gesteld, zulks ongeacht den landaard."

Ketjakapan ini menoeroet oekoeran Barat dan jang dipakai mengoekoer ketjakapan itoe pengetahoean basa Belanda. Tentoe sadja oekoeran ini mendjadi roeginja bangsa Indonesiers.

Soal ketjakapan dan kepantasan memang soal soesah sekali. Oepamanja kami sadja haroes menetapkan geschikt tidanja pegawai² Eropa, kami jakin, bahwa sekoerang-koerangnja 50% akan dapat gelaran kakoe dan belaga, djadi ongeschikt. Seroean kami kepada Pemerintah: Tida lebih dari sepatoetnja, djika Pemerintah melebihkan hak² Indonesiërs dari golongan² asing. Begitoepoen tida melebihi sepatoetnja dan tida melanggar rasa keadilan, djika perhatian Pemerintah nomor satoe ditoedjoekan kepada rajat aseli, djoega dalam memberikan kepangkatan negeri.

Titah Toehan kepada bangsa Belanda, boekan mendidik bangsa asing, tetapi mendidik rajat aseli.

Keadaan sekarang terlampau gandjil: rajat aseli ditanah toempah darahnja terdesak bangsa asing. Hendaklah hal ini dirasakan oleh Pemerintah.

Toean Voorzitter! Kami mengerti, bahwa beban jang dipikoel oleh Pemerintah sekarang ini memang berat. Tapi kami berpendapatan bahwa seberapa beratpoen, tentoe dapat djoega dipikoel, asal antara pemerintah dan jang terperintah ada persetoedjoean. Berhoeboeng dengan ini kami merasa berwadjib menjatakan penglihatan kami.

Rajat Indonesia pada saat ini tida akan mengganggoe kehendak Pemerintah, apa lagi mentjoba mengadakan hoeroe hara. Ini boleh dipastikan. Tapi keadaan ini djangan dianggap bahwa rajat dengan kejakinan ada dibelakang Pemerintah. Rajat jang mengerti oemoemnja bersikap dingin. Sikap dingin ini alasannja sebagian kami telah sadjikan jaitoe tentang kedoedoekan bangsa Indonesia, begitoepoen disebabkan perasaan tida poeas dengan sikap Pemerintah tentang perobahan tata negara, jang disembojankan Indonesia berparlement. Samboetan Pemerintah terhadap ini tida mengindahkan penawaran Gaboengan Partij Politiek Indonesia, ikatan perkoempoelan politiek Indonesia, oentoek bermoesjawarat, boekan sadja tida dihargai, tapi tida dipandang penting oentoek dikasih djawaban.

Sikap Pemerintah sedemikian itoe tida menjatakan kehendaknja oentoek merapatkan barisan, sebaliknja merenggangkan keadaan.

Permintaan Indonesia beparlement ini djangan dikira kemaoean satoe doea orang sadja tapi kemaoeannja perkoempoelan² politiek, social, vak, ekonomi dll. sebanjak 232 (doearatoes tigapoeloeh doea perkoempoelan).

(De heer Thamrin: Itoe beloem semoeanja.)

Ini beloem semoea, sebab dalam secretariaat Gapi angka-angka ditjatat sampai pada tanggal 28 October 1940 ada 232 perkoempoelan dan orang-orang jang tersiar banjaknja 20 422.

Kami berpendapatan, bahwa Pemerintah haroes sedia berhoeboengan dengan gerakan nasional dan memperhatikan apa jang mendjadi soearanja Gapi.

Padahal terhadap sifatnja perang ini, pendapatan Gapi sama dengan Pemerintah, seperti jang tertjantoem dalam resoloesinja tanggal 8 Augustus 1940 jang menjatakan demikian:

Resoloesi-Gapi.

GAPI-pleno,

berapat pada tg. 8 Augustus 1940 di kota Djakarta oentoek menentoekan langkah jang landjoet daripada manifestnja jang telah ditentoekan dalam tahoen 1939 oentoek mentjapai parlement jang sedjati di Indonesia,

I. berpendapatan:

a. bahwa damai dan kemadjoean dan kema'moeran masjarakat jang langgeng (tetap) hanja bisa terdapat dipertegoehkan dengan melaraskan seloeroeh arah hidoep dan penghidoepannja pada asas kera'jatan dalam faham politik, ekonomi dan sosial (volledige democratiseering der samenleving);

b. bahwa oleh karena pergoeletan jang kini meradjalela dengan boeas dan ganas diantara aliran demokrasi dan aliran diktatoer diseloeroeh doenia sangatlah perloe mempertahankan, menjentausakan dan melandjoetkan berlakoenja asas² kera'jatan dimana beloem berlakoe.

II. menimbang:

1. bahwa njatalah Nederland dengan ini djoega Indonesia ada dalam peperangan ini berdiri disamping negeri² demokratis;
2. bahwa kenjataan ini menoendjoekkanlah kedoea negeri terseboet bergoelat oentoek mentjapai kemenangannja asas² kera'jatan (demokrasi) jg. memberi djaminan² kemerdekaan atas tjara penindasan daripada diktatoer²;
3. bahwa oleh karenanja melandjoetkan berlangsoengnja asas² kera'jatan, walaupoen boeat sementara waktoe baroe mengenai soesoenan tata-negara Indonesia soedah menentoekan dengan terang kedoedoekan Nederland dan Indonesia dan melaraskan kedoedoekannja itoe pada maksoed dan toedjoean perang jang telah ditentoekan dan diakoeinja;
4. bahwa ketentoean bergoelat pada fihak demokrasi adalah selaras dengan asas-asas kera'jatan jang dianoeti oleh pergerakan nasional Indonesia jang penjiptaannja dalam hal tata-negara dengan sesigera moengkin telah ditentoekan dalam manifest GAPI terseboet diatas;
5. bahwa oleh karena me-demokratiseer soesoenan tata-negara Indonesia tentoe akan menambah kekoeatan pertahanan bathin dan dengan itoe menambah kekoeatan pertahanan seloeroehnja menentang politik kekoeasaan sewenang-wenang daripada diktatoer.

III. bersedia:

bekerdja bersama dan bersedia bermoesjawarat dengan Regeering dan partai² politik dari segala golongan pendoedoek dalam negeri ini oentoek me-demokratiseer Indonesia seloeroehnja;

IV. mendesak pada Regeering:

sebagai langkah pertama menoedjoe kera'jatan Indonesia seloeroehnja memoelaikan dengan me-demokratiseer Pemerintahan Negeri, dengan mempergoenakan „noodstaatsrecht" (hoekoem tata negara dalam masa genting) melangsoengkan perobahan² staatkundig, jang akan menghasilkan:

a. sebagai stadioem-perantaraan oentoek menjoesoen badan parlement sedjati merobah volksraad mendjadi parlement jang anggauta²-nja dipilih diantara dan oleh ra'jat menoeroet atoeran pemilihan jang mengan-

(Iskandar Dinata.)

doeng garansi mendapatkan pewakilan jang adil dari semoea golongan pendoedoek dalam negeri;

b. merobah kedoedoekan departements-hoofden mendjadi ministers jang bertanggoeng djawab pada badan volksraad dalam pergantian, c.q. parlement;

V. m e n g a n d j o e r k a n:

pada lain² organisasi politik, sosial dan ekonomi oentoek melahirkan moefakatnja atas resoloesi ini.

Toean Voorzitter! Tadi saja soedah mengatakan bahwa sajang sekali sikap Pemerintah tentang tawaran Gapi jang terang, bahwa Gapi maoe bermoesjawarat dengan Pemerintah oentoek keselamatan dan kepentingan negeri ini, sikap itoe menjia-siakan dan tidak menghargai. Tawaran itoe boekan sadja tidak dihargai, dirasa perloe oentoek didjawab poen tidak.

Telah njata, toean Voorzitter, djawab Pemerintah hanja dengan mengadakan soeatoe commissie, jaitoe commissie setjara commissie-Visman, jang hanja diberi hak akan mengoempoel keterangan, sedang seharoesnja commissie itoe diperloeas haknja dan ditambah bilangan anggotanja. Djangan seperti sekarang, pergerakan Indonesia sama sekali disampingkan dan tidak didengar apa kehendaknja dan apa kemaoeannja. Sikap setjara jang begitoe, toean Voorzitter, tidak akan merapatkan keadaan bangsa, golongan dan kekoeatan-kekoeatan jang ada dinegeri ini, tetapi hanja akan merenggangkan.

Tentang perobahan tata negara jang diminta, Pemerintah tetap berpendapatan beloem dapat memenoehi, dengan memakai doea alasan, ja'ni:

1. sebab beloem ada ketentoean bagaimana tjara dan matjam democratie jang terbaik dan jang boleh diselidiki sesoedah perang;
2. sebab Staten-Generaal tidak berkesempatan bekerdja seperti biasa.

Terhadap kepada soal perobahan ini dirasanja perloe mendengar dahoeloe akan Staten-Generaal, sedang sekarang Staten-Generaal tidak dapat mengerdjakan pekerdjaannja seperti biasa, sebab berhoeboeng dengan keadaan jang loear biasa.

Toean Voorzitter! Alasan ini memang berarti, tetapi selain dari itoe kita haroes mengingatkan djoega, haroeslah dipikirkan bahwa ma'loemlah tanah Indonesia ini satoe tanah djadjahan, dan didalam peperangan mana poen tidak sedikit tjontoh-tjontoh jang menjatakan bahwa kedoedoekan tanah djadjahan itoe berpindah dari tangan seorang ketangan orang lain.

(De heer S o a n g k o e p o n: Nanti ditjoeri orang.)

Atau ditjoeri!

Toean Voorzitter! Kedoedoekan Indonesia sekarang ini oleh Pemerintah diakoe dalam memorie van antwoord, pada sa'at sekarang Indonesia mendjadi bagian terpenting dari keradjaan negeri Belanda. Tentoelah selajaknja Indonesia dikasi sifat jang sepadan dengan kedoedoekan tadi itoe, ja-itoe setjara bagian jang terpenting. Sifat ini tida lain hanja sifat berdiri dan mengoeroes sendiri. Djika sekiranja alasan Pemerintah tentang tjara dan matjam perobahan maoe dipertegoeh, tida ada halangan diselidiki doeloe oleh commissie, tapi boekan oleh commissie setjara commissie-Visman jang hanja berhak mengoempoelkan keterangan, tapi seboeah commissie jang berhak memadjoekan oesoel dan soesoenannja haroes demikian, sehingga pergerakan nasional dapat doedoek.

Perobahan tata negeri di Indonesia boekan sadja perloe dikemoedian hari tapi djoega sekarang dalam terganggoenja perhoeboengan Nederland dan Indonesia.

Kami perkoeatkan apa jang oleh Gapi telah diandjoerkan, jaitoe mengadakan stadium perantaraan, jaitoe mengasih Volksraad sifat parlement dan kepala² departement dikasih sifat keministeran.

(Abdul Rasjid.)

Perobahan boeat waktoe perantaraan sekiranja tida oesah menoenggoe Staten-Generaal bekerdja biasa, tapi tjoekoep dengan djalan staatsnoodrecht.

Sebagai penoetoep kami madjoekan soeatoe hal jang sebetoelnja mengenai kehidoepan perkoempoelan-perkoempoelan, jaitoe hal membatasi hak berkoempoel dan bersidang. Atoeran ini terlaloe mengganggoe kehidoepan organisatie atau koempoelan. Kami moefakat dengan perkataan dan pendapatan toean Soeroso jang telah terloekis dalam pertanjaannja, jang menjatakan bahwa sebetoelnja pembatasan hak berkoempoel dan bersidang itoe sama sekali tidak perloe oentoek masjarakat Indonesia, sebab orang-orang semoeanja — saja kira Pemerintah poen — jakin bahwa pertempoeran tidak moedah terdjadi karena ra'jat tidak mempoenjai alat-alat, begitoepoen Pemerintah tjoekoep kekoeatannja oentoek menghalangi pemberontakan djika perloe.

Ketjoeali dari itoe, toean Voorzitter, dalam praktijk tidaklah ada kelihatan tanda-tanda, bahwa pemberontakan itoe akan ada. Djadi kalau disini kami pertegaskan, soepaja hak berkoempoel itoe dikembalikan lagi seperti dahoeloe, maka permintaan kami itoe kiranja adalah sepantasnja. Kalau Regeering tidak pertjaja, maka bolehlah disoeroeh selidiki dengan teliti, apakah memang akan ada atau tidak pemberontakan. Kalau tidak, hendaklah vergaderrecht itoe akan dirobah.

Ketjoeali dari itoe dalam praktijk mendjalankan pembatasan hak berkoempoel dan bersidang itoe terlaloe soesah djoega, sebab dalam practijk oentoek mendjalankan hak berkoempoel dan bersidang itoe bergantoeng kepada pikirannja hoofd van plaatselijk bestuur atau assistent-resident. Tentang pemberi tahoean akan mengadakan perkoempoelan itoe saja ada tjontoh jang menoendjoekkan, bahwa djawab assistent-resident atas pemberi tahoean itoe ada bermatjam-matjam; ada jang mendjawab: geen bezwaar. Memang jang demikian itoe ada selajaknja dan sepadan dengan atoeran pembatasan hak berkoempoel dan bersidang, jang menjatakan, bahwa haroes memberi tahoekan lebih doeloe.

Ada poela satoe djawab dari seorang assistent-resident dari soeatoe tempat jang tidak akan saja seboetkan namanja.

(De heer T h a m r i n: Kenapa tidak diseboet sadja?)

Ini assistent-resident mendjawabnja „toegestaan", diidinkan.

Satoe assistent-resident memberi tahoekan, bahwa oentoek mengadakan perkoempoelan pengoeroes atau pengoeroes harian mesti memberi tahoe lebih doeloe lima hari sebeloemnja perkoempoelan diadakan. Apakah jang diharoeskan disini pemberian tahoe atau permintaan idin?

Ada lagi seorang assistent-resident, jaitoe assistent-resident Betawi — ini sengadja saja seboetkan — jang mengatakan, bahwa oentoek persidangan jang periodiek soedah tjoekoep kalau satoe kali sadja diadakan pemberi tahoean. Menoeroet pendapat saja memang pendapat assistent-resident Betawi ini betoel, sebab itoe tidak mengganggoe kepada pekerdjaan koempoelan.

Terhadap kepada perkoempoelan banjak poela bedanja pendapatan assistent-resident. Ada poela jang mengatakan — dalam praktijk, toean Voorzitter, jang demikian itoe terdjadi pada kota-kota jang ketjil — bahwa oentoek mengadakan cursus masak atau cursus menjoelam haroes poela minta izin doeloe.

Djadi sekarang saja akan menjatakan, bahwa dari Pemerintah hendaklah diadakan soeatoe instructie jang menerangkan bagaimana haroesnja didjalankan hak vergaderrecht jang sekarang masih dibatasi itoe. Tetapi seperti saja soedah katakan tadi, toean Voorzitter, boeat kami adalah kejakinan, bahwa pembatasan itoe tidak perloe dan hendaklah hak itoe dikembalikan seperti jang soedah-soedah.

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge

(Abdul Rasjid.)

beginnen met een eventueel misverstand uit den weg te ruimen, dat neerkomt op het volgende.

Mijnheer de Voorzitter! Dat er ruim baan moet worden gemaakt voor de ontwikkeling van de Indonesische taal met het Maleisch als kern en de wenschelijkheid wordt bepleit om uit eigen vrije keuze die taal te gebruiken in vertegenwoordigende lichamen hier te lande, kan ik niet anders dan met volle instemming en vreugde begroeten. Doch wanneer het gebruik van het Indonesisch gebiedend zou moeten worden voorgeschreven voor elk Indonesisch nationalist, d.w.z. opgelegd door een uitwendigen plicht, waarvan de moreele aard van den dwang nog niet vaststaat, dan acht ik dat een aanslag op de geestelijke vrijheid. Dat is iets, wat in strijd is met mijn innerlijke overtuiging, iets waarbij ik mij althans op dit oogenblik moeilijk kan neerleggen. Een zaak der toekomst moet niet in het heden worden behandeld. En een plicht, die niet vrijwillig wordt nagekomen, is naar mijn meening erger dan slavernij. Ik ben mij volkomen bewust van het feit, dat macht en recht de twee pijlers zijn, waarop de maatschappelijke orde en ook de politieke ontwikkeling volgens het democratisch stelsel berusten. Maar aangezien mijn levenslijn zich beweegt in de richting van het recht, doch ik niettemin een machtsvorm, die ten goede wordt gebruikt, hoogelijk eerbiedig, moge men mij begrijpen, wanneer ik mij op dit oogenblik van de Nederlandsche taal bedien. Want ook de leer van het juiste oogenblik is een leer, die met vasthoudendheid moet worden beoefend. Ofschoon ik het streven naar populariteit in de politiek aanlokkelijk acht, staat dit toch in mijn program niet op den voorgrond. Wel ben ik bezield met het streven naar al datgene, wat de woestijn van het leven vruchtbaar zou kunnen maken. Of dat nu op maatschappelijk en economisch dan wel op politiek gebied ligt, maakt voor mij geen verschil.

Mijnheer de Voorzitter! Met Uw voorstel om dit jaar bij de besprekingen der verschillende begrootingsafdeelingen en mede ook bij de algemeene beschouwingen naar beperking te streven kan ik mij vereenigen. Ook ben ik met de Regeering van meening, dat wij ons in onze critiek ten aanzien van regeeringsbeleid en regeeringsmaatregelen zullen hebben te matigen. Dat onze critiek, zooals de Regeering zegt, dus beheerscht en opbouwend zij. Want wie zich de wereldsituatie, zooals zij nu is, realiseert, zal moeten toegeven, dat er in menig opzicht weinig behoefte is tot veel spreken. Wat thans noodig is, een goed maatschappelijk gedrag. Maar wil dit goed gedrag in de samenleving verwezenlijkt worden, dan is het noodig, dat wij gaan beseffen, dat de groote kracht, die het gedrag verandert, is goed denken. Ook moesten wij gaan beseffen, dat goed denken vooraf moet gaan aan goed gelooven en dat alleen de toepassing van beide tot goed gedrag kan leiden. En voortdurend moeten wij voor oogen houden, dat in veel van ons praten het denken half is vermoord. Want de gedachte is, zooals een mysticus zegt, een vogel der ruimte, die in een kooi van woorden wel haar vleugels ontvouwt, maar niet vliegen kan. Nu is de Volksraad een spreeklichaam bij uitnemendheid. Zijn voornaamste kracht is de openbaarheid en is erop ingesteld, juist datgene, wat in de samenleving leeft en woelt, in een gepasten vorm naar voren te brengen en alzoo de aandacht der Regeering daarop te vestigen, waarmede Zij rekening zou kunnen houden bij de bepaling van Haar beleid in het belang der samenleving. Omstandigheden kunnen dus veroorzaken, dat wij toch het woord moeten voeren, hoe gaarne wij ook bij vrije keuze het zwijgen zouden hebben bewaard. De tijd, waarin wij leven is er een van groote moeilijkheden. Deze moeilijkheden accentueeren zich in alle gebieden van bestaan, waarbij geestelijke waarden, die wij zoo lang onaantastbaar waanden, tot aan haar grondvesten uiteen worden gerukt. Ten aanzien van dit land wordt de zaak nog gecompliceerder sedert den Duitschen inval den 10en Mei j.l. in het moederland. Het contact is daardoor zoo niet verbroken, dan toch ontwricht. En wat ten slotte in het leven gebeurt is altijd dat, waar niemand aan gedacht heeft, ondanks menschelijke berekening, redeneering en bespiegeling.

Hoe is nu de situatie? Indonesië, om zoo te zeggen, nauwelijks bevrijd van haar isolement, en opgenomen in het internationale wereldverkeer, ondervindt naast de zegening tevens de dreiging van mee te worden gesleurd in den maalstroom van het wereldgebeuren, met zijn gigantischen en niets ontzienden strijd, waarbij wetenschap en techniek ten dienste worden gesteld van haat en wreedheid. Deze feiten dwingen ons tot diepere bezinning, inkeer en samenwerking. Duidelijk is aan den dag getreden, dat wetenschap en techniek, ontdaan van wijsheid, ons niet voeren kunnen tot levensgeluk en maatschappelijke harmonie. Duidelijk ook, dat de studie van de menschelijke natuur niet langer ongestraft kan worden verwaarloosd. En dat aankweeking van de juiste levenshouding de allereerste voorwaarde is van elk eenheidsstreven, zoowel op maatschappelijk-economisch als op staatkundig gebied, willen wij gespaard blijven voor catastrophen, die de met moeite opgebouwde beschaving met ondergang en vernietiging bedreigen.

Dat de nood der tijden zeer hoog is, kunnen wij aan den lijve ondervinden door de vele economische maatregelen die genomen zijn. In dit verband behoef ik slechts te wijzen op de lastenverzwaring op velerlei gebied in het belang onzer defensie. Maar dat is niet alles. Wat voor mij van zooveel belang is, dat ik er anderen opmerkzaam op wil maken, is de erkenning van het bestaan van een onwrikbare geestelijke Wet, die zich achter de wereldchaos rustig voltrekt en ten slotte alles regelt en ordent en zonder afwijken voortgaat in de juiste richting naar het ideaal, dat de vervulling is van het levensdoel van elke ziel. Hoe kunnen wij anders „den noodkreet der menschheid naar de Voorzienigheid" verklaren? Want in laatste instantie is deze ontzettende strijd op leven en dood een strijd tusschen goed en kwaad. Ook de leiders der beschaafde volkeren hebben deze waarheid onomwonden verkondigd. Er is een Nederlandsch gezegde, hetwelk zegt: „Nood leert bidden". Dat is een gezegde, dat zoovele malen in de practijk is bewaarheid.

Murmelend zou de Islamiet zeggen:

> „Gij bidt, wanneer gij in nood zijt; maar waarom zoudt gij ook niet bidden in de volheid van Uw vreugde en in dagen van overvloed? En indien ge slechts kunt weenen, wanneer Uw ziel U dringt tot gebed, dan is het goed, dat zij U steeds opnieuw daartoe aanzet, zij het weenende, totdat gij weer zult lachen."

Mijn taak, die ik mij zelf op dit oogenblik heb toegedacht is van zeer beperkten aard. Ik moet mij n.l. rekenschap geven van de grenzen, tot welke en waarbinnen ieder onzer individueel iets vermag. Daarnaast staan de groote en vele belangengroepeeringen, met haar strevingen en botsingen, met het gevaar, het eenheidsbesef te loor te doen gaan. Hoe het ook zij, dit staat vast, dat op iedere ingezetene nu de plicht rust, alle belangen, zoowel persoonlijke als groepsbelangen, ondergeschikt te maken aan het algemeen belang. Niet alleen erkennen en verklaren, zooals veelal vroeger het geval was, maar ook doen.

Ik geloof niet, dat mij een verwijt treft, wanneer ik voor dit college het onderwerp volksverheffing en al wat daarmede verband houdt behandel. Op de basis van de nieuwe situatie zal de Regeering zich hebben te beramen en te bezinnen op velerlei problemen.

Ik wil in de eerste plaats wijzen op het probleem der rassen en bevolkingsgroepen hier te lande. De Nederlandsche natie, die geroepen is om hier te lande leiding te geven in de ontwikkeling der Indonesische bevolking, wil en mag zich als beschaafde natie aan den Christenplicht niet onttrekken. Onafwendbaar dringt naar voren het vraagstuk der aanraking of als ik het zoo noemen mag: de ontmoeting van het Westen en het Oosten en haar wederzijdsche beïnvloeding. De grens aan te geven, waar het Indonesische ophoudt en

(Abdul Rasjid.)

het Nederlandsche begint en domineert, make een onderwerp van regeeringsoverweging uit. Erkent men de waarde der Indonesische cultuuruitingen en haar inzettingen, dan moet er een grens zijn tusschen actieve en passieve regeeringsbemoeienissen ten aanzien van de Indonesische bevolkingsbelangen. Of, om het duidelijker te zeggen: hoe en in welke gevallen zal regeeringsbemoeienis noodig zijn bij ontwikkeling van den verstandelijken, emotioneelen en geestelijken aard der Indonesische bevolking? Wanneer treedt zij actief op en wanneer passief? Tot welke grens en in welke mate? En wanneer is de preventieve methode aangewezen en wanneer de repressieve? Maar hoe men de zaak ook keert en wendt, dit staat vast, dat wanneer de wil van den mensch zich concentreert op de werking van het sympathische zenuwstelsel, of m.a.w., dat wanneer de mensch persé wil weten hoe, en op bevel de functie van zijn hart of darmen wil regelen, dat dan zijn lichaam ziek wordt. En analoog daaraan zullen Regeering en bestuur ontwrichtend moeten werken in den opbouw van de Inheemsche rechtsgemeenschappen, wanneer zij geen invloedsfeer afgrenzen en bepalen, waarbinnen het Indonesische initiatief volgens Oostersche lijnen zich kan ontwikkelen. De rede van den gouverneur van Oost-Java bij de installatie van den regent van Madioen ddo. 7 November j.l. is naar mijn meening behartigingswaard. Ook zijn initiatief om te komen tot een algemeen geestelijk cultureel centrum hier te lande, waaruit bezieling zou kunnen voortkomen, vindt weerklank in de harten van vele Indonesische intellectueelen. Deze gedachte kwam bij mij op, toen ik de memorie van antwoord las op bladzijde 13. Ik weet niet, of tegenwoordig het getal 13 een geluks- of een ongeluksgetal is. De Regeering zegt:

> „Het heeft de Regeering verwonderd, dat Haar in het afdeelingsverslag om een duidelijke verklaring van Haar doelstellingen werd gevraagd. Zij heeft die reeds herhaaldelijk gegeven en in Haar verklaring van 23 Augustus j.l. nogmaals omschreven als het streven om de Indische maatschappij in haar geheel en in hare onderdeelen, naar eigen wezen de snelste ontwikkeling op economisch, geestelijk en politiek terrein te laten doormaken, welke zich met innerlijk evenwicht en verbondenheid aan het moederland verdraagt en voort te gaan op den weg, welke leidt naar het einddoel van Nederlands koloniale politiek n.l. zelfstandigheid van Ned.-Indië binnen het Rijksverband."

De redactie van het Indisch tijdschrift „Kritiek en Opbouw" heeft de gelukkige gedachte gehad, een enquête uit te schrijven over enkele vragen, die van groot belang zijn voor de Indonesische gemeenschap. De vragen van de enquête luiden als volgt:

a. Wat staat naar Uw inzicht in dezen oorlog op het spel?
b. Wat is naar Uw meening de beteekenis van dezen oorlog voor Indië in het algemeen?
c. In hoeverre en in welke opzichten schept deze oorlog nieuwe mogelijkheden of noodzaken tot samenwerking en wederzijdsch begrip bij Indonesiërs en Europeanen?

Het komt mij voor, dat de antwoorden van dr. Hidding en ir. Polderman daarop wel ernstige aandacht verdienen (3e Jg. no. 17, 16 Oct. 1940 en 1 Nov. 1940 no. 18), waarmee ik zeggen wil, dat er wel degelijk Nederlanders zijn, die de Oostersche psyche aanvoelen en vertolken kunnen. Het zij mij daarom vergund, de aandacht der Regeering hierop te vestigen. Zooals bekend heb ik al eerder de stelling geponeerd, dat het Nederlandsche volk in menig opzicht een uitverkoren volk is, maar uitverkoren te zijn, brengt verplichtingen mede. Worden die verplichtingen verwaarloosd, dan zal leed het uitverkoren volk niet bespaard blijven. Dat is de onveranderlijke en onverbiddelijke wet. En deze tragedie zal zich onafwendbaar voltrekken, wanneer het Nederlandsche volk onontvankelijk en onaandoenlijk blijkt te zijn voor de waarschuwingen en raadgevingen van het beste deel der natie zelf. Nu is het beste deel der Nederlandsche natie niet altijd dat deel, dat aandeel heeft in de regeerings- en bestuursmachine en dat is naar mijn meening een der grootste fouten, die aan het tegenwoordige democratische stelsel kleeft.

Mijnheer de Voorzitter! Op het gebied van het recht zou ik het volgende willen zeggen:

Volgens de Indonesische opvatting is de taak van het recht leidend en hervormend. Zij verlangt van de rechtswetenschap, dat zij aangeeft, wat recht is voor een bepaalde samenleving. Het recht moet zijn een lichtbrenger, die uitgaat vóór de samenleving en haar vergezelt op haar vaak duisteren weg, wijzend in welke richting zij te gaan heeft en hoe zij het best voortgang kan maken. Het beeld van Justitia met een blinddoek voor de oogen is volgens de Indonesische opvatting dus een der grootste artistieke dwalingen.

De rechtswetenschap, zooals zij nu wordt beoefend, is het verklaren van de bestaande wettelijke bepalingen en de toepassing ervan op concrete gevallen van belangenstrijd. Zij is dus de dienares van de bestaande orde, achter de samenleving gaande en tot hoofdtaak hebbende al wat voorkomt, in het gareel van het bestaande te doen passen, juridisch te construeeren en omgekeerd de bestaande regelingen, desnoods door gewelddadige interpretatie, te doen passen voor elk voorkomend geval.

Wanneer ik deze opvattingen tegenover elkander stel, is het in geen geval mijn bedoeling, om van mijn voorkeur te doen blijken voor de eerste, want zooals het meestal gaat, vertoonen beide vele deugden en gebreken. Wat van belang is, is de probleemstelling, gegrond op feitelijke gegevens uit het volksleven. Maar dit zij gezegd, met het enkel hanteeren van het wettenrecht ten aanzien van de Indonesische bevolking, wordt de adatrechtsontwikkeling van de bevolking aanzienlijk vertraagd en noodeloos onderdrukt.

Veel is er gesproken over de heterogene samenstelling van de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande. Men spreekt van verschillende ontwikkelingsstadia en over de verschillende intensiteit van de Westersche beïnvloeding. Veelsoortig zijn ook de bestuursvormen, die hier zijn aan te wijzen, waarvan het Nederlandsch bestuur de gelukkige overkapping vormt. Men spreekt van het autocratisch bestuur der Indonesische bestuursinstellingen, maar men vergeet maar vaak het bestaan van de Indonesische democratie, die zich voltrekt, juist in de lagere rechtsgemeenschappen en in de Indonesische dorpen.

Maar wat doet men in de praktijk? In plaats van ruim baan te geven aan de volksontwikkeling op grond van de bestaande verhoudingen, wil men het democratisch stelsel invoeren op het gebied van vorstenbestuur en, omgekeerd, in het democratisch bestuurd dorpsgebied een autocratischen bestuursvorm. Naast bevolkingsgroepen, die nog verkeeren in traditioneele gebondenheid en isolement, treft men er enkele, die reeds ingeschakeld zijn in Westersche sfeer. En de rechtvaardiging van een bestuurshandeling in het reeds ontwikkelde bestuursgebied wordt gemotiveerd op grond van bestuurservaring opgedaan in nog niet geavanceerde gebieden.

De Regeering zegt in de memorie van antwoord op bladzijde 12 (roneo):

> „De uitingen van loyaliteit, welke bij de overweldiging van het moederland uit alle bevolkingsgroepen naar voren zijn gekomen, het diepe medeleven en de spontane offers, welke aan H. M. de Koningin werden aangeboden, waren een treffend bewijs van de gevoelens van verknochtheid van de ingezetenen dezer landen van alle ras en landaard aan Oranjehuis en Koninkrijk. Zij toonden, dat, zooals in het afdeelingsverslag wordt uitgesproken, ook de Indonesiërs de noodzakelijkheid gevoelen van de herrijzenis van Nederland."

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer U meenen mocht uit deze betuiging van verknochtheid der bevolking aan H. M. de Ko-

(Abdul Rasjid.)

ningin ook het onomstootelijk bewijs te mogen putten van de deugdelijkheid en beproefdheid van de Nederlandsche bestuurspractijk in deze landen, zoo zou ik U willen verzoeken om de werking en de practijk van het bestuursapparaat eens in oogenschouw te nemen van uit het fundament der volksorganisaties. En dan twijfel ik er niet aan, of Uw academische studie zal U het inzicht bijbrengen in de ware beteekenis van de volksuitdrukking, die zegt: „Zooals slaven zich vernederen voor een tyran en hem prijzen, al worden ze door hem geslagen".

De Landvoogd zegt:

„Hier spreekt naast zuiver aanvoelen van het onrecht, met name ook aan onze Vorstin aangedaan, genegenheid met rustig en waardig vertrouwen."

De Indonesische bevolking is zeker zeer gevoelig voor recht. Zij heeft ook een intuïtief orgaan, dat haar in staat stelt om te weten, of men voor haar voelt, ja dan neen. Zij weet, dat er recht is, dat ondergeschikt is aan macht. Maar ook, dat er recht is, dat boven macht gaat. Voorts is er een macht, die gelijk is aan recht en ten slotte, recht, dat macht is. Dit rechtsgevoel heeft zij, ondanks haar analphabetisme in Westerschen zin, en het is te verklaren uit haar religieus besef. Calvin Coolidge zeide eens:

„Materieelen vooruitgang hebben wij niet noodig, wel geestelijken. Evenzoo bestaat er geen behoefte aan grooter intellectueele macht, doch wel aan verruiming van ons zedelijk bewustzijn. Kennis bezitten wij in overvloed, doch karakter niet. Wetten zijn er reeds te veel, maar er is te kort aan godsdienst. De menschheid hunkert niet naar dat, wat de oogen zien kunnen, doch te meer naar de onzichtbare dingen."

Een dergelijk onderricht is onder de bevolking meer verspreid dan wij denken. In de groote steden spreekt men misschien niet ten onrechte van de groote massa, maar in de vaak geminachte dorpsbevolking constateert men een organische binding der individuen met meer inzicht in levensverhoudingen en levenswijsheid. Verstandelijkheid en economie zijn de grondtoon der groote steden, maar in de dorpen, waar het hart van het volksleven klopt en waartoe meer dan 90% der Indonesische bevolking behoort, zullen wij beoordeeld worden naar zedelijkheidsmaatstaven. Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de herrijzenis, geen enkel rechtgeaard Indonesiër twijfelt daaraan. En mocht er al een klein verschil van meening bestaan, dan is het toch alleen maar over het tempo. Want wij moeten niet verbaasd zijn, wanneer wij aan het einde der vallei van zonde deugd vinden staan. En hier kom ik meteen op het probleem van opvoeding, waarop wij ons zullen moeten bezinnen. Met voldoening kan worden geconstateerd, dat nu op onderwijsgebied veel tot stand is gebracht. Ik hoef slechts te wijzen op de instelling van verschillende hooger-onderwijsinrichtingen, deels als tijdelijke maatregel, maar enkele, zooals de landbouw- en litteraire faculteit meer als permanente voorziening. Speciaal deze laatste is van uitnemend Indonesisch belang, omdat de bedoeling heeft voorgezeten, om een geestelijk centrum hier te lande te stichten, waar kenners van Indië worden gekweekt en dus niet alleen voor de vervulling van maatschappelijke betrekkingen, waarvoor een wetenschappelijke opleiding vereischt is. Hieruit zullen de leiders van het volk moeten voortkomen. Ook de sportbeoefening van de studenten wordt met alle kracht gestimuleerd. En daaraansluitend is ook de noodige aandacht gevestigd op de huisvesting der studenten. En naar aanleiding van hetgeen Dr. Brugmans in zijn rapport opmerkt omtrent het studentenhuis Pegangsaän, lijkt het mij toe, dat verbetering en uitbreiding in de gegeven omstandigheden wel noodzakelijk zijn.

Het spreekt van zelf, dat ik met instemming de voorgenomen uitbreiding van het volksonderwijs begroet, ten einde de uitroeiing van het analfabetisme met kracht te kunnen voortzetten. Trouwens, nu het de Regeering heeft behaagd, om de dienstleiding van het departement van Onderwijs en Eeredienst toe te vertrouwen aan het Indonesisch element, mag worden verwacht, dat deze zwakke schakel in de volksontwikkeling flink ter hand zal worden genomen.

De suggesties van vele zijden, om op de middelbare onderwijsinrichtingen ook aandacht te schenken aan de burgerschapskunde, wil ik gaarne ondersteunen.

De wenschelijkheid van de ontwikkeling der plaatselijke talen, met als top de Maleische (Indonesische) taal is door velen bepleit, zoowel door Indonesiërs als Nederlanders. Ik zie in de plaatselijke taal een opvoedingsmiddel tot karaktervorming en in de Maleische taal een middel tot geestelijk contact tusschen de millioenen inwoners dezer gewesten, die niet westersch zijn georiënteerd en mede ook als een middel voor de vorming van de Indonesische nationaliteit in de naaste toekomst. En hiermede kom ik op het probleem van de nationaliteit, waarop eveneens bezinning noodig is. Ten aanzien van dit punt zou ik het geneeskundig denken op maatschappelijk en staatkundig gebied ter overweging willen aanbevelen:

1. Er is een eenvoudige cel.
2. Er is een groep van cellen, een organisme vormend.
3. Van een eenvoudig of complex organisme zien wij een trapsgewijze samenstelling tot een menschelijk wezen toe.
4. Vervolgens zien wij een groep menschelijke wezens een familie vormend.
5. Daarboven een groep families, een stam vormend.
6. Nog verder in de ontwikkeling zien wij een groep stammen, een natie vormend.
7. Nog hooger zien wij een groep naties, een rijk of gemeenschap vormend.
8. En in het nevelig verschiet zien wij als een toekomstdroom een groep rijken of gemeenschappen, vormend de georganiseerde menschheid.

Mijnheer de Voorzitter! Zie ik het goed, dan zijn de Indonesiërs op het oogenblik bezig een natie te vormen. Natuurlijk is er een groot verschil tusschen het begin der natievorming en het einde daarvan. Want is de natie eenmaal goed gevestigd, dan is er slechts een laatste stap noodig, om de zelfstandigheid van een staat te verwerven. Maar zoover is de Indonesische ontwikkeling nog niet.

De officieele erkenning van regeeringszijde omtrent de benamingen „Indonesisch" en „Indonesiërs" geeft dan ook alle reden tot waardeering.

Een ander vraagstuk, waarop wij ons moeten bezinnen, is het probleem van kapitaal en arbeid. Ik kan op dit punt slechts kort zijn, want ik ben geen financier of econoom. Maar toch wil ik als mijn meening zeggen, dat wanneer het doel is de menschelijke zijde der ontwikkeling te bevorderen, de productie van een overvloed van stoffelijke levensbehoeften noodig en geboden is en niet de productie van massa's weelde-artikelen. Wat wij nu zien gebeuren, is, dat de regeling der economische verhouding leidt tot overdaad van enkelen en hongersnood voor velen. Met recht kan worden verwacht, dat in een land als Indië met zijn weelderigen plantengroei en ontgonnen door een beschaafde natie als de Nederlandsche, die in menig opzicht tot een uitverkoren volk behoort, hongeroedeem onder de bevolking niet mag voorkomen. Nu kan men wel discussieeren over de vraag, of het gesignaleerde voedingsoedeem als in Bodjonegoro, Lamongan, Pemalang en Poerbolinggo aan ondoelmatige voeding dan wel aan onvoldoende voeding moet worden toegeschreven, maar het feit, dat instelling van een voedingsinstituut in een agrarisch land als Indonesië noodig is, is naar mijn meening reeds een bedenkelijk verschijnsel. Dat een dergelijk instituut noodig is in een oorlogstijd kan ik mij tot op zekere hoogte indenken, maar niet als uitvloeisel van onvoldoende voeding. Dat er oedemen zijn voorgekomen op grond van andere ziekten is zeker waar, maar het feit blijft onaangetast, dat er hongeroedeem voorkomt op het hoofdeiland Java.

Mijnheer de Voorzitter! Kom ik nu tot het laatste punt, dat ons om bezinning vraagt, dan is dat het probleem der

(Abdul Rasjid.)

Regeering. Maar dat is een zeer moeilijk onderwerp, omdat er zooveel meeningen hieromtrent zijn en omdat de hartstochten er zoo gemakkelijk door worden opgewekt, die zeer lastig tot bedaren zijn te brengen. Het onderwerp is vooral moeilijk in die gevallen, waarin een diepe klove de eene klasse van de andere en den eenen mensch van den anderen, dreigt af te scheiden; een klove, die, of door rede of door mededoogen, eerbied en begrijpen moet worden overbrugd, of waarin anders de beschaving van dezen tijd moet ten onder gaan. De stelling is verkondigd, dat het wereldvraagstuk ook het vraagstuk is van het „individu''. Maar is dit werkelijk het geval, dan zullen wij ons zelf allereerst verschillende vragen moeten voorleggen. Daar is in de eerste plaats de vraag, wat het ideaal is, dat wij in ons leven stellen? Wat is daarvan het doel en het streven? Welke dingen in het menschelijk leven zijn voor ons van waarde? Wat moet het meest van alles worden nagestreefd? Want van onze beslissing omtrent deze vitale kwesties hangt ons geheele inzicht in de regeeringsproblemen af en ook het inzicht omtrent den weg, die moet worden ingeslagen om de oplossing van deze problemen te kunnen benaderen.

De aandrang van Indonesische zijde naar staatkundige hervorming als middel tot daadwerkelijke bezieling vindt steun op tweeërlei overwegingen. Men kan namelijk pleiten voor een parlement als uitvloeisel van politieke ontwikkeling dezer landen, maar men kan dit streven ook voorstaan met de bedoeling gelegenheid te krijgen den maatschappelijken opbouw doelbewust van beneden af te beginnen. Want wie met het einde begint, zal noodzakelijk met het begin moeten eindigen. Maar hoe het ook zij, de toekenning van het enquêterecht aan den Volksraad lijkt mij wel aanbevelenswaardig toe. Dit recht werkt in de allereerste plaats preventief en voorts geeft het waarborg, dat de Regeering de beschikking heeft of kan hebben over de juiste gegevens toegevoerd langs twee kanalen, het ambtelijke en het niet-ambtelijke kanaal. De regen van vele Volksraadsvragen en verzoekschriften zou tot een minimum kunnen worden gereduceerd.

Mijnheer de Voorzitter! Heb ik zooeven gezegd, dat ik dezen keer slechts de Indonesische bevolking als uitgangspunt van mijn betoog wil nemen, dan zou het toch een tekort aan belangstelling zijn, indien ik niet voor een oogenblik de aandacht van het geachte college vroeg voor de volksgezondheid.

Twee dingen zullen daarbij voortdurend voor oogen moeten worden gehouden en dat zijn, ten eerste: de curatieve en de preventieve geneeskunde. In een land als Indonesia met een weinig financieel draagkrachtige bevolking moet het zwaartepunt gelegd worden op hygiëne in positieven zin. Speciaal wat betreft de gezondheidszorg buiten de groote steden, moet het werk van de landelijke hygiëne de hoofdschotel zijn.

Ten einde mijn gedachten hieromtrent duidelijker te maken, is het misschien goed, dat ik hier in beelden spreek, omdat deze wijze van uitdrukking meer spreekt tot het gemoed van den Oosterling. Maar, om aan te toonen, dat voor een dergelijken vorm van mededeeling ook de Westerling niet ongevoelig is, zal ik mijn vergelijking ontleenen aan een Engelschen schrijver, die een boek heeft geschreven over: „De beschaving, haar oorzaak en haar genezing''.

Hij zegt onder anderen het volgende:

> „Keer Uw rug naar de zon en ga voort in de eindelooze ruimte, totdat gij aan die diepten komt, waar de lichtstralen, door den afstand verflauwd, mat op de grenzen der duisternis nedervallen en, als het voortbrengsel van den twijfelachtigen strijd tusschen licht en duisternis zullen in de schemering spookgestalten en schaduwen verrijzen; onderzoek de schaduwen, beschrijf ze, rangschik ze, vermeld de veranderingen, die er in plaats grijpen, richt in uitgestrekte bibliotheken van deze mededeelingen een gedenkzuil op aan 's menschen zwoegen en werken en gij zult aan het eind even dicht zijn bij de kennis en begrip van de zon, die gij al dien tijd trouw achter U hebt gelaten en waarnaar gij uw rug hebt toegekeerd als de onderzoekers van ziekte bij de kennis en het begrip van hetgeen G e z o n d h e i d is."

In de rede van den Landvoogd, bij de opening van den Volksraad op 15 Juni 1940, zijn enkele passages, die van bijzonder belang zijn om door het intellectueel gedeelte van de Indonesische bevolking met ernst te worden overgedacht. Het is misschien niet ondienstig hierop de aandacht te vestigen, omdat zij gedachten, verwachtingen en verlangens uitdrukten, die tot een vrij aanzienlijke hoogte weerklank hebben gevonden in de harten van het denkende deel der Indonesische bevolking.

Nog altijd is op geestelijk gebied de stelling bewaarheid, dat het gelijke ook het gelijke aantrekt en dat de menschelijke natuur nu eenmaal van dien aard is, dat ze zich bijzonder aangetrokken gevoelt voor personen en stelsels, die vertolken kunnen datgene, wat overeenkomt met haar eigen idealen. Maar waar en in welken tijd men ook leeft, steeds zal de mensch in het leven getrokken worden naar vier zijden en wel door zijn aard, de omstandigheden, de wet en zijn ideaal.

Nu ben ik de overtuiging toegedaan, dat de beste Nederlandsche gedachte ook heel goed de gevoelens der Indonesische bevolking kan vertolken. Niet alleen vertolken maar ook gieten in een geëigenden en passenden vorm op cultureel, maatschappelijk-economisch en bestuurlijk gebied. De vraag is nu: Zijn de maatregelen die genomen zijn op het breede front der Indonesische maatschappij wel uitgedacht door het beste met wijsheid begaafde deel van het Nederlandsche volk? Ik wil, hiermede zeggen dat als een axioma mag worden aangenomen, dat de beste Nederlandsche gedachte ook onweerstaanbaar magnetisch zal aantrekken datgene wat het beste is in de Indonesische bevolking. Dat is iets, dat buiten twijfel staat, maar waarop vooral in deze tijden niet genoeg de nadruk dient te worden gelegd.

Twee dingen moeten uit elkander worden gehouden:

ten eerste: Aangelegenheden, die betrekking hebben op maatschappelijk verkeer en

ten tweede: Aangelegenheden, die betrekking hebben op de volksverheffing als zoodanig.

De zoo noodig geachte bezieling kan alleen opgewekt worden langs kanalen, die betrekking hebben op laatstgenoemde aangelegenheden.

De Landvoogd spreekt van: Steun aan de oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing. Verder beluisteren wij in deze rede: „Hier spreekt naast zuiver aanvoelen van het onrecht met name ook aan onze Vorstin aangedaan, genegenheid met rustig en waardig vertrouwen.''

Voorts nog de volgende passage uit deze rede:

> „het aandeel van den Volksraad in den arbeid die te wachten staat, zal belangrijk zijn.''

Naar aanleiding van de landvoogdelijke rede, zouden de volgende vragen aan de orde gesteld kunnen worden.

De Inheemsche bevolking is niet bekwaam om direct actief deel te nemen aan de oorlogsvoering behalve dan ten aanzien van leger, vloot en politie. Aan de landsverdediging kan ze slechts ten deele en indirect deelnemen. Rest dus alleen de volksverheffing. Dat is bij uitstek het gebied, waar het intellectueele deel der Indonesiërs practisch werkzaam kon zijn. De vraag is hierbij: Wat en hoe denkt de Regeering te doen op het gebied van de volksverheffing? Hierbij is gedacht aan volksverheffing in materieelen, moreelen en geestelijken zin. En wat is het aandeel van het intellectueel gedeelte der Indonesische bevolking te dezen opzichte?

In hoeverre en in welke mate is het initiatief van het intellectueele deel der bevolking toegelaten bij de verwezenlijking der volksverheffing?

Spreekt men van zuiver aanvoelen van onrecht door de

(Abdul Rasjid.)

bevolking geleden, dan is de conclusie gewettigd, dat ook de nederigste van het volk rechtsgevoel heeft hetwelk vaak dreigde en dreigt te verkommeren door de omstandigheden. Dit rechtsgevoel moet dus worden ontwikkeld tot rechtsbewustzijn en dit rechtsbewustzijn tot rechtsbewustheid. Nu is de vraag: Op wie rust deze verplichting van de ontwikkeling van het rechtsgevoel onder de bevolking? Het rustig en waardig vertrouwen berust op haar godsdienstzin. Want naar Oostersche opvatting is het volk wel te beklagen, wanneer het vele gelooven heeft, maar geen enkelen godsdienst kent.

Zou men komen tot verdieping van het religieus besef in deze landen, dan zou men niet het treurige feit behoeven te constateeren, dat men den bruut tot held uitroept en den schitterenden overwinnaar mild acht.

De Volksraad is samengesteld uit vele leden. Nu mag het aandeel van den Volksraad in den arbeid, die te wachten staat, belangrijk zijn, de arbeid van elk lid alszoodanig, zoowel in als buiten den Volksraad, zal uitgestippeld moeten worden, wil de Volksraadarbeid als geheel het algemeen belang ten goede komen. In het bijzonder zijn de leden van de buitengewesten meer belangenvertegenwoordigers. De vraag is nu: Wat zijn de criteria, die de overtuiging doen schenken, dat het afgevaardigde lid inderdaad inzicht heeft in de nooden en behoeften van de door hem vertegenwoordigde bevolkingsgroep(en)?

Zou het niet aan te bevelen zijn, om ieder lid naar zijn eigen kieskring te sturen met de opdracht een rapport samen te stellen, waarvan de gegevens verkregen zijn niet langs ambtelijken weg? Misschien is inschakeling op de een of andere manier van de „Commissie van bekwame mannen'' wel waard, om te worden overwogen.

Wil men komen tot constructieven opbouw, dan zal rekening moeten worden gehouden niet alleen met de traditie en den daaraan verbonden volksinvloed, maar ook met door Indonesiërs verworven Westersche kennis en inzicht.

Twee soorten van gegevens zullen moeten worden verzameld, ten eerste gegevens verkregen langs ambtelijken weg, en ten tweede gegevens verkregen langs wetenschappelijken, objectieven weg. Maar bovenal de feiten en de verhoudingen moeten zoo zuiver mogelijk worden weergegeven. Eerst dan kan de Regeering komen tot de synthese, die aan haar behoefte en aan die der Indonesische bevolking zal kunnen voldoen. Maatregelen alleen te doen baseeren op ambtelijke gegevens sluit harmonisch aan op hetgeen U, Mijnheer de Voorzitter, in Uw openingsrede heeft gezegd: dat, „het der democratie gedurende geruimen tijd heeft ontbroken aan de gave om vooruit te zien en aan vermetelheid''.

En de Oosterling zou zeggen: de uil wiens nachtoogen het daglicht niet verdragen, kan niet het mysterie des lichts ontsluieren.''

Heroriëntatie zal zeker in menig opzicht en overal ter wereld een vereischte zijn. Maar ik zou willen vragen: „Wat zal het onveranderlijk uitgangspunt moeten zijn?''

Wanneer wij onze hoop niet op waarheid bouwen, waarop moeten wij het dan doen? Maar wanneer wij dat doen, dan is onverbiddelijk de noodzakelijkheid geboden, om het leven als uitgangspunt te nemen, omdat het leven ouder is, dan al wat leeft, en de waarheid, waarheid was, voor ze werd geuit. Het leven toch is het meest constante beginsel. Zelfs wanneer wij geslagen zijn en terneergebogen, zit het leven ten troon, hoog en verheven. En wanneer wij weenen, glimlacht het den dag toe, en is vrij, ook als wij onze ketenen voortsleepen. Dit is een Oostersche opvatting. Maar waarom zou men een Oostersche opvatting van de hand wijzen, als het blijkt, dat ze bezieling geeft?

Er is een Oostersch gezegde, dat misschien als richtsnoer kan dienen bij de aanraking van het Westen en het Oosten: „De ruimte, die U scheidt van Uw buurman, die niet Uw vriendschap heeft, is inderdaad grooter dan die, welke er ligt tusschen U en Uw geliefde, die toeft over zeven landen en zeven zeeën''. En er is geen grooter afstand dan die, welke er ligt tusschen het slaapvisioen en de waakzaamheid. Mij komt het voor, dat er ook een groote afstand bestaat tusschen het verlangen en de daarop gebaseerde daad. De door den Landvoogd bedoelde volksverheffing is in mijn oogen nog slechts een verlangen. De vraag is nu: kan de Regeering dat verlangen en de daarop gebaseerde daad overbruggen? Hoe denkt Zij dat te doen en op welke wijze? En waar zijn de daden naar volksverheffing in den waren zin des woords? En waar is het concreet werkprogram, de organisatie daarvan en de verdeeling van den arbeid ten aanzien van volksverheffing, waarnaar ieder Indonesisch intellectueel zich met volle overgave richten kan?

Mijnheer de Voorzitter! Mij bepalende tot de Indonesische samenleving zou ik het volgende willen zeggen:

1. het eerst noodige ontbreekt tot nog toe; de innerlijke bereidheid tot samenwerking is wel aanwezig. Wel zijn we dus op den goeden weg;
2. wat het eerst noodige is, is de juiste levenshouding en innerlijke gezindheid en de vaststelling van het juiste uitgangspunt in de bestuurspractijk;
3. doet men dat niet, dan zou het misschien aanbeveling verdienen, om op elke bestuurstafel ingelijst, het gezegde van prof. Krabbe te leggen, hetwelk luidt:

   „De wil van den wetgever, op perkament beschilderd of in steenen tafelen ingegrift wordt tot een leegen klank, wanneer hij geen weerklank vindt in de ziel van den mensch.''

   En ik zou daaraan willen toevoegen: elk gewin, dat ten nadeele van anderen is berokkend, brengt op den duur geen voordeel. De geschiedenis heeft dit steeds uitgewezen;
4. wanneer de Landvoogd spreekt van het machtig hedendaagsch gebeuren, dat de wereldorde beven doet, mag de vraag: „gaat de Westersche beschaving in dezen gigantischen strijd ten onder?'' niet onbeantwoord worden gelaten. Onvoorwaardelijk schaar ik mij onder degenen, die hierop antwoorden: Neen! echter met deze restrictie, dat het beste deel der natie zich niet zal leenen, om het leven zoo langzamerhand leeg en ongenietbaar te maken, het hart niet dronken is van te veel zelfbewustheid en men streven wil naar harmonie tusschen theorie en practijk en tusschen leer en persoon;
5. men kan niet tot in het oneindige door blijven zondigen tegen het leven. Tusschen oprechtheid en valschheid bestaat geen compromis. Men zij of het één of het ander, maar men kan beide niet tegelijkertijd zijn. Beide kunnen voeren tot materieel succes. Want welk pad men ook kiest, het goede of het verkeerde, steeds is er een machtige hand, gereed om ons er langs voort te helpen. Dit wordt bevestigd door de feiten van den dag;
6. alle botsingen en oneenigheden komen tenslotte voort uit gebrek aan begrip van de menschelijke natuur. Maar wanneer dit juist is, waarom zouden dan wetenschap en praktijk niet samenwerken, om dit fundament eerst voorgoed in deze gewesten vast te leggen. De bron van bezieling is hierin gelegen, en uit zich in haar cultuuruitingen in den vorm van Indonesische instellingen. Maar dan moeten deze instellingen ook gebruikt worden in het belang van de betrokken bevolking en dus niet voor het gemak van de bestuurspractijk. En juist daarom kan belichting van deze materie van intellectueele zijde der Indonesiërs niet zonder schade voor de naaste toekomst worden gemist. Want tusschen de kennis en het begrip ligt een verborgen verbinding, die ontdekt moet worden, alvorens men kan overgaan tot den voor te nemen arbeid. En dit verborgen pad is het werk van de Indonesische intellectueelen en niet van het traditioneele gezag;

(Abdul Rasjid.)

7. wil men beginnen met het eind, dan zal men noodwendig moeten eindigen met het begin. Het tragisch gebeuren van onzen tijd, schrijf ik voor mij toe aan de verwisseling van het beginpunt. Eerst het leven, dàn de vorm, eerst het volk, dàn zijn bezit;

8. bemoedigend is naar volksopvatting het verschijnsel van het alom geconstateerde feit van het wederom vertrouwen op God voor steun en te zien, hoe zijn verborgen hand werkt in alle bronnen. Dat is positieve winst in deze ure van beproeving. Alle perioden in stijgende lijn waren geloovig, alle in dalende lijn ongeloovig (Goethe).

9. Tenslotte zou ik de Regeering willen vragen: Waar is de edele Nederlander, die, zooals Van Vollenhoven in 1917 durfde poneeren: „het onbaatzuchtige in Recht en Staat''? Deze grootmeester van het recht zegt:

„Naar het belangelooze in de kleinste samenlevingen en in de grootste richt zich en wendt zich het gemoed van menschen en volkeren, zooals de zonnebloem zich toewendt naar de zon; het wordt verwelkomd als een verlosser, zijn invloed is niet te weerstaan.''

Moge de commissie van bekwame mannen bekwaam zijn in het verwerken van dit onsterfelijke Nederlandsche denkbeeld, waardoor de waarheid kan worden bevestigd, dat inderdaad een klein land groot kan zijn. Maar dat daarbij eerbied voor het leven, de gave van vooruitzien en vermetelheid noodig zijn, is iets, dat voor mij boven elken twijfel verheven staat.

De vergadering wordt te 1.20 uur n.m. gesloten.

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Ingekomen stuk. — Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

51ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 11 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 44 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Rehatta, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Götzen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een bericht van den heer Prawotosoemodilogo, dat hij verhinderd is, de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van het algemeen gedeelte.

De heer **Soeroso**: Toean Voorzitter! Dalam tempo jang loear biasa ini, soedah tentoe sadja, boeat memperhatikan rentjana begrooting, pertama-tama orang haroes memperhatikan perkara pengeloearan oeang goena pendjagaan negeri. Tetapi kalau orang akan berboeat begitoe, itoelah boekan berarti bahwa perhatian tentang tipoe moeslihat (politiek) negeri akan dibelakangkan. Itoe sama sekali tidak begitoe. Kedoea perkara itoe bagi pihak bangsa Indonesia sama penting.

Disini lebih dahoeloe saja akan menerangkan pendapat saja terhadap kepada rentjana begrooting jang kita bitjarakan pada waktoe ini, jaitoe rentjana begrooting oentoek tahoen 1941. Pada sesoenggoehnja rentjana begrooting oentoek tahoen depan ini boekan menoendjoekkan keadaan jang sebenarnja. Oleh karena apa? Karena sebagaimana kebiasaan dari doeloe-doeloe, saja alami, Pemerintah terhadap kepada rentjana begrooting itoe berlakoe dengan amat berhati-hati, teroetama pada taksiran oeang jang masoek, tetapi ketjoeali dari itoe, djoega terhadap kepada pengeloearan oeang, disini orang sesoenggoehnja tidak tahoe betoel, apakah oeang jang soedah diletakkan dalam rentjana oentoek dikeloearkan itoe betoel-betoel akan dikeloearkan.

Tetapi pada kemoediannja, teroetama pada tempoh jang belakangan ini, Pemerintah terhadap kepada pengeloearan wang mendjalankan soeatoe politiek jang sesoenggoehnja bagi saja tida bisa memoeaskan, jaitoe Pemerintah mengadakan penghematan dengan diam-diam, dengan tidak memberi tahoe lebih doeloe kepada Volksraad.

Sebagaimana soedah dapat dinjatakan dari begrooting 1939, kalau kita melihat dienst biasa, maka menoeroet taksiran negeri soedah njata, bahwa achirnja pendapatan akan lebih 33 millioen, jaitoe lantaran masoeknja padjak ada 24,5 millioen lebih dari taksiran, sedang keloearnja wang oentoek tahoen itoe bisa kekoerangan 1,5 millioen lantaran penghematan jang didjalankan oleh Pemerintah.

Oentoek dienst loear biasa penerimaan lebih 29 millioen dan keloearnja koerang 13 millioen. Djadi dengan begitoe maka oentoek dienst semoeanja penerimaan berlebih 62 millioen dan keloearnja wang koerang 15 millioen, sedang boeat tahoen 1940 menoeroet financieele nota pada dienst biasa ada penerimaan 24 millioen lebih dari taksiran dan keloearnja 2,9 millioen koerang dari taksiran. Oentoek dienst loear biasa dalam financieele nota tidaklah diterangkan penerimaan jang sebenarnja, tetapi pengeloearan oentoek dienst itoe akan lebih 15 millioen dari taksiran, sebab tambahnja ongkos militair. Tetapi pada achirnja boeat semoea dienst dari tahoen 1940 akan memberi saldo 11,8 millioen. Djadi disini njata, bahwa rentjana begrooting itoe jang tiap-tiap tahoen dimadjoekan kepada Volksraad boekan berdasar kepada keadaan-keadaan jang sebenarnja.

Demikian djoega, toean Voorzitter, terhadap kepada taksiran tahoen 1941. Sesoedahnja ditambah roepa-roepa penghasilan padjak, maka akan ditaksir kekoerangan begrooting tahoen 1941 jaitoe 94 millioen.

Betoel atau tidaknja kekoerangan jang sebesar itoe orang beloem bisa mengetahoei, oleh karena beroepa-roepa hal seperti jang saja soedah terangkan tadi. Bisa djoega kekoerangan itoe akan mendjadi lebih ketjil dan bisa djoega djadi lebih besar. Oleh karena apa?

Karena boleh djadi djoega Pemerintah dalam tempoh jang akan datang, jaitoe antara tahoen sekarang dengan tahoen 1941, akan mengeloearkan djoega djoemlah wang jang tidak sedikit goena kepentingannja pendjagaan negeri. Tetapi disinipoen haroes diterangkan, bahwa tjara-tjaranja mengadakan rentjana begrooting sebagaimana jang soedah-soedah kedjadian sesoenggoehnja tidak bisa memberi keoentoengan, tetapi lebih doeloe meroegikan bagi kepentingannja negeri dan anak negeri sendiri.

Oleh karena sebagaimana telah saja terangkan itoe, taksiran-taksiran, teroetama taksiran oeang jang akan diterima, jang dimasoekkan dalam rentjana begrooting tadi, begitoe hati-hati dan kebanjakan diambil dengan rendah-rendah sadja, maka soedah tentoe sadja tiap-tiap tahoen bertentangan bagi keperloean negeri disini dan anak negeri sendiri, tidak bisa dikerdjakan sebagaimana mestinja, karena terbatas daripada kekoeatan peroeangan seperti ternjata dalam rentjana begrooting itoe.

Tetapi oleh karena sebagaimana tadi soedah saja terangkan taksiran-taksiran itoe dibikin rendah dan kemoedian bisa ternjata taksiran-taksiran itoe lebih dari pada semestinja, djadi dengan djalan jang begitoe kepentingan bagi negeri dan anak negerinja sendiri terlaloe kebelakang, sedang boeat kepentingan lain selaloe orang bisa dapat oeang dan, apalagi dalam tempo sekarang ini, tiap-tiap ada sedjoemlah oeang dikiranja tidak perloe digoenakan oentoek hal lain, selaloe dengan lekas digoenakan boeat pendjagaan negeri.

Berikoet, hal penghematan jang diam-diam, jang tidak diterangkan pada Volksraad. Pada tahoen 1940 begrooting onderwijs sesoenggoehnja tidak begitoe besar. Masih banjak sekali kepentingan-kepentingan onderwijs bagi anak negeri tidak dipenoehi, oleh karena oeang katanja tidak ada. Tetapi dengan diam-diam didjalankan penghematan. Menoeroet Financieele Nota boeat tahoen 1940, orang akan bisa dapat penghematan f 3,3 millioen dari begrooting onderwijs, karena

(Soeroso.)

toeroet keterangan Pemerintah pada begrooting onderwijs bisa mendjalankan penghematan sedemikian djoega lantaran oeang sekolah jang masoek lebih banjak daripada jang ditaksir. Perkara masoeknja oeang sekolah lebih dari taksiran itoe saja pertjaja, tetapi pada pendapat saja tidak akan begitoe banjak sebagai terlihat pada financieele nota itoe, jaitoe lebih dari *f* 3,3 millioen. Djadi dari oeang jang sedemikian itoe soedah banjak jang didapat dari pada penghematan. Bahwa penghematan jang sedemikian itoe bisa meroegikan kepentingan anak negeri, itoe bisa dilihat betapa di beberapa sekolahan mesti diadakan tiap-tiap minggoe 1 atau 2 hari vrij oleh karena pada sekolah itoe kekoerangan goeroe. Seperti telah dapat saja lihat sendiri, oempamanja di sekolah Mulo di Modjokerto tiap-tiap minggoe mesti diadakan 1 hari vrij karena kekoerangan goeroe. Maka djikalau kita perhatikan begrooting onderwijs jang mengadakan penghematan jang diterangkan tadi dan melihat keadaannja di praktijk, maka soedah tentoe ternjata bahwa disini didjalankan politiek jang sesoenggoehnja tidak baik sekali bagi kepentingan anak negeri. Oleh karena itoe saja ketjéwa sekali terhadap pada penghematan jang diam-diam itoe.

Soedah tentoe sadja terhadap pada kepentingan lain-lain, oempamanja post bagi irrigatie atau post bagi pertanian dan sebagainja itoe bisa djoega dihematkan dengan tidak ketahoean Volksraad.

Oleh karena itoe saja harap, soepaja Pemerintah pada selandjoetnja djangan mengambil tindakan jang sedemikian itoe, oleh karena sebagaimana saja terangkan tadi tindakan itoe tidak memberi keoentoengan bagi anak negeri.

Sekarang terhadap kepada dienst biasa dan loear biasa.

Dalam afdeelingsverslag orang memberi timbangan, soepaja kedoea dienst ini djangan dipisah, oleh karena waktoe ini dienst loear biasa itoe dibiajaï dari padjak jang diambil waktoe sekarang, djadi sesoenggoehnja diambil dari penerimaan biasa.

Menoeroet pikiran saja kalau kedoea dienst itoe didjadikan satoe akan tidak memberi keoentoengan sama sekali bagi anak negeri, oleh karena kalau djadi satoe soedah tentoe bertambah soekar poela bagi kita akan mendesak kepada Pemerintah, soepaja pengeloearan jang loear biasa haroes diambil dari wang penerimaan jang loear biasa djoega. Sebagai sekarang jang soedah terdjadi ialah sebagian besar dari pengeloearan loear biasa haroes diambil dari padjak jang loear biasa jang membikin beratnja pikoelan pendoedoek. Dengan tjara demikian itoe pengeloearan loear biasa menambah berat beban jang dipikoel oleh pendoedoek jang waktoe ini masih hidoep, sedang anak tjoetjoe kita nanti tidak sama sekali akan toeroet memikoel keberatan-keberatan jang lahir karena keadaan jang loear biasa sekarang ini. Oleh karena itoe, walaupoen bagaimana djoega, saja merasa keberatan terhadap kepada politiek jang sedemikian itoe.

Menoeroet pikiran saja oentoek membiajaï pengeloearan wang jang loear biasa itoe haroeslah diadakan pindjaman wang jang setjoekoep-tjoekoepnja. Pemerintah soedah menerangkan dalam memorie van antwoord, bahwa disini pasar wang itoe sesoenggoehnja tjoekoep dan djoega Pemerintah ada harapan, seperti djoega dikatakannja dalam memorie van antwoordnja paragraaf 4, financieel beleid, bahwa Pemerintah tidaklah akan mendapat kesoesahan dalam pasar wang. Djadi karena itoe pada pikiran saja oentoek keperloean loear biasa itoe sebaiknjalah diadakan pindjaman. Kalau sekiranja pindjaman biasa tidak dapat hasil baik, haroeslah diadakan pindjaman dengan paksa, soepaja wang itoe dapat. Adalah baiknja diadakan pindjaman sedemikian itoe, oleh karena dengan djalan begitoe — sebagaimana barangkali soedah diterangkan oleh beberapa anggauta bangsa Indonesia — tidak perloe diadakan atau dilebihi beban padjak sebagaimana jang Pemerintah kehendaki, tetapi teroetama kaoem atau pendoedoek jang mempoenjai wang haroes oentoek sementara waktoe menjerahkan sebagian wangnja kepada Pemerintah sebagai pindjaman dan kalau tempoh soedah baik, maka wang itoe akan dikembalikan kepadanja.

Djadi dengan djalan jang begitoe saja poenja pendapatan bisa memberi kelonggaran terhadap kepada ra'jat jang miskin dan dengan begitoe djalannja economie ada lebih baik, jaitoe oempamanja kalau ra'jat jang miskin tidak memikoel beban lantaran naiknja pengeloearan ongkos-ongkos defensie tadi.

Sekarang haroes diterangkan disini betoelkah sikapnja, baik dari anggota bangsa Belanda, baik dari anggota hangsa Indonesia, terhadap kepada pengeloearan oeang jang berpoeloeh millioen, boleh djoega beratoes millioen, goena keperloean pendjagaan negeri tadi. Djika dari pihak bangsa Belanda pengeloearan oeang jang begitoe banjak itoe diterima dengan kegembiraan, itoe sesoenggoehnja orang tidak heran. Oleh karena apa? Sesoenggoehnja bangsa Belanda mengerti bahwa pendjagaan ditanah djadjahan itoe lebih koeat lebih baik, sebab dengan begitoe kekoeasaan negeri Belanda soedah tentoe sadja bertambah kekal ada ditanah djadjahan ini. Djadi dengan mengingat hal itoe sesoenggoehnja bagi bangsa Belanda ini waktoe ada satoe waktoe jang baik sekali goena mendapatkan oeang berpoeloeh-poeloeh millioen oentoek pendjagaan negeri disini. Bagi bangsa Belanda bisa djoega pendjagaan negeri jang begitoe koeat itoe berarti doea, jaitoe (1) boeat pendjagaan negeri disini, jang berarti soepaja tinggal djadi djadjahan negeri Belanda dan djoega (2) soepaja imperium dari negeri Belanda bisa tetap. Itoelah sebabnja, seperti saja terangkan tadi, saja tidak heran bilamana anggota-anggota dari bangsa Belanda disini, sebagaimana toean Roep soedah terangkan djoega pada hari Djoemaat minggoe jang laloe jang ia tidak keberatan sama sekali terhadap pada pengeloearan ongkos-ongkos boeat defensie jang begitoe besar.

Tetapi bagi bangsa Indonesia, kalau orang soeka perhatikan betoel-betoel dan soeka mengetahoei betoel-betoel pikirannja terhadap pada pengeloearan oeang berpoeloeh millioen, kalau orang soeka perhatikan betoel-betoel sikap bangsa Indonesia jang batin, djangan tjoema jang lahir sadja, njatalah bahwa sikap mereka lain sekali dari sikap bangsa Belanda. Inilah sebabnja. Bangsa Indonesia pada waktoe sekarang beloem tahoe betoel bagaimana kedoedoekan dirinja dalam masjarakat tanah Indonesia ini. Ia masih bimbang, apakah betoel ia sesoenggoehnja ada mempoenjai kedoedoekan jang sama dengan kedoedoekan bangsa Belanda?

(De heer T h a m r i n : Hal itoe tidak bimbang).

Kalau saja memadjoekan tanjaan itoe, sebabnja jaitoe karena ada dari bangsa Indonesia jang roepanja dengan senang memberi keterangan-keterangan jang menjatakan bahwa sesoenggoehnja kepentingan bangsa Indonesia pada waktoe ini sama dengan kepentingan bangsa Belanda ditanah djadjahan ini, sehingga olehnja bersama-sama mengadakan pendjagaan itoe. Tetapi batinnja tida pertjaja, apakah betoel sedemikian.

Tetapi boeat saja sendiri sesoenggoehnja hal ini boekan soeatoe kebimbangan. Karena apa? Oleh karena seperti pihak Belanda terangkan, bahwa bangsa Indonesia disini tentang kedoedoekan practisch tidak ada bedanja dengan bangsa Belanda dan oleh karena itoe tiap-tiap pendjagaan disini berarti djoega bagi kepentingannja bangsa Indonesia. Walaupoen pendapatan itoe benar kiranja, hanjalah orang haroes berpikir, jaitoe kalau sekiranja negeri ini boekan mendjadi djadjahannja negeri Belanda, apakah kiranja bangsa Belanda soeka memperhatikan kepentingan negeri ini? Saja rasa tidak. Tetapi oleh karena negeri sini mendjadi djadjahannja Belanda, djadi orang Belanda itoe soeka memperhatikan kepentingan negeri ini. Itoe sebetoelnja ada soeatoe pendapatan jang tidak bisa dibantah lagi, walaupoen bagaimana djoega orang mengartikan perkataan itoe. Pada

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Soeroso.)

sesoenggoehnja bangsa Indonesia kalau melihat kedjadian sekarang ini soedah tentoe sadja tidak begitoe gembira terhadap kepada keloearnja wang jang berpoeloeh millioen itoe bagi defensie. Oleh karena apa? Oleh karena bangsa Indonesia sesoenggoehnja masih masoek bangsa djadjahan, djadi tidak mempoenjai kekoeasaan seperti jang orang harapkan pada tanah-tanah jang tidak djadi djadjahan.

(De heer Soekawati: Djadjahan atau tidak djadjahan, kalau diantjam moesoeh apa kita tidak moesti melawan?)

Tentang apa jang ditanjakan toean Soekawati itoe, jaitoe kalau kita diantjam apakah kita haroes atau tidak melawan, toean Voorzitter, sesoenggoehnja kalau dipandang dengan sebetoel-betoelnja, siapakah jang mempoenjaï kewadjiban akan melawan?

Tentoe sadja jang mempoenjaï. Jang tidak mempoenjaï sesoenggoehnja boekan toeroet mempoenjaï kewadjiban itoe. Djadi sebetoelnjalah bangsa Indonesia waktoe ini tidak begitoe gembira dengan keloearnja wang jang begitoe banjak oentoek pendjagaan negeri, seperti halnja dengan anggota-anggota Belanda. Jang demikian itoe sebenarnja bagi orang jang mempoenjai perasaan adil, adalah gampang dimengerti. Apa lagi sesoenggoehnja kita mengetahoei, bahwa disini masih didjalankan koloniale politiek. Koloniale politiek itoe sampai sekarang dan sampai tempoh jang akan datang masih sadja akan didjalankan teroes. Bédanja koloniale politiek — atau lebih baik saja pakai bahasa Indonesia jang baik —, bedanja tipoe moeslihat djadjahan dan tipoe moeslihat kebangsaan, sebetoelnja meskipoen siapa djoega soedah mengerti.

Bahwa tipoe moeslihat djadjahan, jaitoe koloniale politiek itoe, tidak bisa memberi kepoeasan bagi pendoedoek asli dalam negeri djadjahan, itoe soedah semestinja, oleh karena apa? Oleh karena koloniale politiek itoe didjalankan menoeroet perasaan dari pihak jang memerintah dan djoega sedapat-dapatnja ditjotjokkan dengan kepentingan negeri jang mendjadjah. Disini saja akan berikan tjontoh[2] jang memboektikan, bahwa tipoe moeslihat djadjahan itoe tidak bisa memberi kepoeasan bagi anak negeri jang asli di djadjahan itoe. Pertama-tama perkara economische politiek. Pada tahoen jang soedah-soedah diadakan commissie jang pertama-tama memadjoekan bekerdja bersama-sama antara negeri Belanda dan negeri disini dikalangan economie. Menoeroet verslag jang saja batja tentang hal itoe, disitoe jang sesoenggoehnja diperhatikan jaitoe djalan mana jang ditoeroet soepaja dengan kemadjoeannja peroesahaan-peroesahaan dinegeri ini djangan sampai peroesahaan disana — oempamanja di Twente — djatoeh atau mati. Mengingat hal itoe, soedah ditentoekan sedjoemlah jang tetap oentoek barang-barang boeatan Twente jang haroes diterima disini. Soedah tentoe sadja, dengan begitoe, mestilah seoempamanja peroesahaan disini bisa membikin barang jang mentjoekoepi goena kepentingan pendoedoek disini dengan harga moerah, lantaran adanja perdjandjian haroes menerima barang dari loear, laloe peroesahaan disini terbatas, sehingga kita mesti menerima barang-barang dari Twente itoe dengan harga jang tinggi dari harga barang-barang boeatan disini.

Djadi itoe ada satoe tjontoh jang bisa menoendjoekkan bahwa tipoe moeslihat djadjahan tadi itoe tidak tjotjok dengan kepentingan anak negeri djadjahan.

Berikoet hal memadjoekan peroesahaan disini. Soedah beroelang-oelang dari dahoeloe diminta kepada Pemerintah soepaja Pemerintah mengambil satoe haloean jang tetap goena memadjoekan peroesahaan disini didalam tangan bangsa Indonesia, soepaja atas djalan jang begitoe akan terdiri disini peroesahaan-peroesahaan jang meloeloe dari bangsa Indonesia dan kapitaal dari bangsa Indonesia. Tetapi Pemerintah soedah mendjawab, jaitoe didalam memorie van antwoord diterangkan, Pemerintah sendiri memang mengerti akan kepentingannja boeat membangoenkan kapitaal-kapitaal dari anak negeri, jaitoe disini diterangkan dengan bahasa Belanda:

„Hoe zeer ook de Regeering het voordeel kan onderkennen van een krachtig voortgezette binnenlandsche kapitaalvorming, zoo zou toch in het huidige stadium de nijverheidsontwikkeling voor een belangrijk deel worden stilgelegd, wanneer die uitsluitend met Indonesisch kapitaal zou moeten worden gefinancierd."

Djadi disini, toean Voorzitter, walaupoen Pemerintah mengetahoei tentang kepentingannja membesarkan kapitaal-kapitaal dari bangsa Indonesia, Pemerintah berpendapatan bahwa kalau menoenggoe itoe soedah tentoe sadja peroesahaan-peroesahaan tidak akan djadi madjoe.

Djadi visie tadi itoe, jaitoe pemandangan Pemerintah jang berdasar pada tipoe moeslihat djadjahan itoe, berlainan dengan tipoe moeslihat kebangsaan. Sebab, oempamanja kalau disini terpakai tipoe moeslihat kebangsaan, soedah tentoe kalau Pemerintah mengetahoei keperloeannja lantas akan mengadakan atau membangoenkan kapitaal dari bangsa anak negeri, dan djikalau hal itoe bisa merintangi djalan kemadjoeannja peroesahaan, soedah tentoe Pemerintah akan mentjari daja oepaja lain, sehingga keadaannja bisa beroebah. Oempamanja soedah bisa kedjadian dimana-mana negeri, kalau orang maoe memadjoekan peroesahaan kebangsaan jaitoe kalau kiranja pendoedoek negeri sendiri kekoerangan oeang, Pemerintah mengadakan oeang goena kepentingan itoe, soepaja maksoednja bisa djadi. Kalau kita memandang negeri lain-lain dimana orang mendjalankan nationale politiek, hal itoe bisa kedjadian. Oempamanja Japan tidak mempoenjai logam dan lain-lain, tetapi disana peroesahaan industrie roepa-roepa bisa djadi. Disana ada peroesahaan hoogoven, sedang tidak ada logam jang perloe dikerdjakan dalam hoogoven itoe. Tetapi negeri disini, walaupoen ada logam-logam jang perloe dikerdjakan dengan memakai hoogoven, tetapi dari doeloe, meskipoen telah diterangkan oleh salah satoe ingenieur (Ir. van der Woerden) akan pentingnja, Pemerintah sama sekali tidak memberi kepoeasan dalam hal itoe.

Satoe tjontoh lagi jang menjatakan bahwa tipoe moeslihat djadjahan itoe tidak bisa memberi kepoeasan bagi anak negeri dan djoega bisa meroegikan, jaitoe perkara kemasoekan bangsa asing disini.

Kalau orang bisa melihat atau soeka memperhatikan di desa-desa, maka bisa dinjatakan dengan betoel-betoel, bahwa lantaran masoeknja bangsa asing didesa-desa membawa keroegian bangsa Indonesia disini. Maka hal ini sesoenggoehnja boekan terbit daripada hal kelemahan bangsa Indonesia, saja rasa tidak, tetapi itoelah oleh karena bangsa asing jang masoek di desa itoe termasoek pada orang-orang jang dinegerinja soedah mengalami roepa-roepa kesoesahan sehingga terpaksa pergi kenegeri loearan pertama-tama goena mentjari keoentoengan, goena mendapat nafakah goena kehidoepannja. Soedah tentoe sadja pengalamannja dalam hal memperbaiki nasibnja atau memperbaiki perekonomiannja itoe lebih sempoerna daripada pengalaman bangsa Indonesia di desa.

Oleh karena itoe bisa ditentoekan, bahwa tiap-tiap bangsa asing jang masoek didesa achirnja hidoepnja lebih senang dari bangsa Indonesia dan keradjinan dan peroesahaan ketjil dari bangsa Indonesia laloe terdesak oleh bangsa asing itoe.

(De heer Iskandar Dinata: Itoe ternjata sekali!)

Keadaan itoe ternjata sekali. Kalau dilihat dengan katja mata tipoe moeslihat djadjahan hal jang demikian itoe tidak begitoe berbahaja dan meroegikan bangsa Indonesia. Akan tetapi kalau dilihat dengan katja mata moeslihat kebangsaan hal jang demikian itoe bisa mendjadikan bahaja besar, hal mana akan tidak bisa kedjadian kalau didjalankan tipoe moeslihat kebangsaan. Oleh karena disini didjalankan tipoe moeslihat djadjahan maka orang tidak begitoe merasa bahaja jang demikian. Jang merasa itoe ialah orang djadjahan, seperti djoega toean Soekawati bisa lihat.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Soeroso.)

(De heer Soangkoepon: Bagaimana djalannja memperbaiki hal itoe, itoelah jang moesti ditjari!)

Djadi kalau melihat semoeanja ini, sesoenggoehnja tidaklah keliroe, kalau bangsa Indonesia minta perobahan tipoe moeslihat sadja, soepaja diadakan nationale politiek, jang tjotjok dengan kepentingannja negeri sini, djadi nationale politiek jang boekan sadja goena kepentingan sekarang, akan tetapi djoega oentoek keperloean dihari belakang.

Satoe tjontoh lagi, toean Voorzitter, bahwa politiek djadjahan itoe tidak tjotjok dengan kepentingan negeri, ialah bahwa oentoek anak Indonesia goena mendoedoeki roepa-roepa pangkat dibagian departement van Oorlog soedah diboeka pangkat officier-vliegenier. Anak bangsa Indonesia jang diterima sesoedah dikeur adalah 10 orang, sesoedah mempeladjari roepa-roepa hal maka dikeur lagi anak itoe, tinggal 6 orang dan sesoedahnja beladjar lagi tinggal 3 orang. Kalau sekiranja seorang anak sesoedah beladjar terbang sedjoemlah 25 djam tidak bisa djadi officier-vliegenier, itoe tandanja ia tida tjakap. Akan tetapi kalau peladjaran itoe ditambahkan, apakah ia akan bisa? Djawabnja bisa, tetapi dengan demikian itoe ongkos terlaloe besar. Kalau didjalankan politiek kebangsaan, tentoelah tidak akan kedapatan jang sedemikian itoe.

(De heer Soangkoepon: Itoe betoel.)

Kalau didjalankan politiek itoe soedah tentoe sadja orang akan berdaja oepaja mentjari sebanjak-banjaknja anak pendoedoek Indonesia masoek beladjar oentoek officier-vliegenier itoe. Boekannja seperti sekarang, diterima 10 achirnja tinggal 3 orang. Jang demikian sesoenggoehnja tidak tjotjok sama sekali dengan keperloean anak negeri.

Kita djoega soedah berpikir: kalau ditanah Australië bisa diadakan 25 riboe officier-vliegenier atau onderofficier-vliegenier, mengapa disini tidak bisa?

(De heer Thamrin: Tidak maoe!)

Apa semoeanja jang 25 riboe dari H. B. S.? Dinegerinegeri jang lain, djoega di Amerika, jang beriboean orang jang dididik oentoek officier-vliegenier saja rasa tidak minta „eisch van aanstelling'' jang begitoe tinggi. Saja rasa jang dilihat nomor satoe ialah apakah anak negeri soeka betoel nanti berperang goena kepentingan negerinja. Begitoe jang dilihat. Tetapi disini tidak, toean Voorzitter. Jang dilihat tjoema apa ongkosnja tidak banjak.

Djadi tipoe moeslihat politiek djadjahan itoe memang berlainan dengan tipoe moeslihat politiek kebangsaan.

(De heer Soekawati: Apa tidak mesti diperiksa djoega?)

Itoe soedah tentoe.

(De heer Soangkoepon: Waar een wil is, is een weg.)

De **Voorzitter**: U hebt nog 5 minuten spreektijd.

De heer **Soeroso**: Soedah tentoe sadja. Oleh karena itoe, soedah mestinja anak negeri pada waktoe ini meminta soepaja diadakan peroebahan, jang sama dirasa oleh bangsa Belanda, jang dirasa oleh bangsa Belanda keadilannja pada waktoe ini. Karena pada waktoe ini bangsa Belanda sama-sama menderita, seperti djoega bangsa Indonesia. Dan bangsa Belanda sekarang menerangkan setiap hari: „Wij vechten voor het recht en de vrijheid'', dan oempamannja kalau kita bilang: Wij streven naar recht en vrijheid — toean Voorzitter niet „vechten'', maar „streven'' —, maka saja kira bangsa Belanda merasa adilnja oesaha ini, sebab pada waktoe ini kita soedah sama-sama merasa, kita merasa tidak poenja kemerdekaan, disitoe djoega merasa tidak poenja kemerdekaan, djadi, toean Voorzitter, ini djoega ada satoe peladjaran bagi kita jang sesoenggoehnja diberikan oleh bangsa Belanda boleh djadi tidak disengadjakan. Tiap-tiap hari bangsa Belanda mengasoet pada bangsa Belanda: bagaimana kita dapat kembali kemerdekaan? Itoe semoeanja kelihatan kepada bangsa Indonesia dan dipikir-pikir oleh bangsa Indonesia. Tiap-tiap hari dikeloearkan asoetan jang begitoe, djadi bila bangsa Indonesia meniroe berboeat itoe, djanganlah bangsa Belanda laloe menjalahkan. Setiap hari diberi tjontoh, diberi peladjaran, djadi sekarang bangsa Belanda masih bisa berpikir lagi: Adakah kalau begitoe perwatasan-perwatasan pergerakan jang diadakan doeloe dengan melahirkan artikel 153 bis dan ter dan exhorbitante rechten itoe koerang baik? Kalau koerang baik, sebaiknja ditjaboet sadja.

Toean Voorzitter, ini semoeanja bisa djadi, sebab semoeanja sama merasa. Apalagi perkara interneering dan sebagainja. Itoelah sebabnja waktoe ini saja soedah berpikir ada harapan jang besar bangsa Belanda akan bisa mengerti semoeanja itoe, djadi kalau ada pergerakan hendak meminta hal itoe, saja rasa nanti bisa dipikir dengan betoel.

Toean Voorzitter! Sekarang Pemerintah soedah menerangkan dalam memorie van antwoord katanja jaitoe Pemerintah lebih senang kalau disini diadakan pemerintahan jang tjotjok dengan kemaoeannja anak bangsa Indonesia. Kalau Pemerintah menerangkan begitoe, soedah tentoe sadja haroes diadakan perobahan, jaitoe tipoe moeslihat politiek djadjahan itoe haroes dioebah mendjadi tipoe moeslihat politiek kebangsaan, dan sesoedahnja itoe Indonesia bisa mendapat lebih banjak hak kekoeasaan.

Dalam memorie van antwoord soedah diterangkan: ...

De **Voorzitter**: Ik moet U verzoeken Uw rede af te ronden.

De heer **Soeroso**: Ja, Mijnheer de Voorzitter!

> „het einddoel van Nederland's koloniale politiek, namelijk de zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië binnen het Rijksverband. Dit is een doelstelling, welke zonder twijfel ook den Indonesischen ingezetenen de bezieling kan en moet geven om op elk terrein van het ingewikkelde bestel der samenleving hun beste krachten te geven, teneinde de voorwaarden te scheppen, welke voor het voeren van een zelfstandigen status onmisbaar zijn.''

(De heer Kerstens: Hier kunt U Uw rede goed beëindigen.)

Doelstelling ini, katanja Pemerintah, nanti bisa mendatangkan bezieling (gembira hati). Tetapi disamping itoe Pemerintah ada poela bilang begini:

> „De Regeering kan de verlangens van de Indonesische groepen naar meerdere medezeggenschap in het Staatsbestel billijken, ook de doelstelling van het regeeringsbeleid is daarop gericht, doch de Regeering, die de verantwoordelijkheid voor den goeden gang van zaken op elk terrein draagt, kan zich ten aanzien van de staatkundige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië niet laten dwingen tot een tempo, dat naar Haar oordeel het rechte spoor doet verliezen en tot déraillement moet leiden.''

Djadi, toean Voorzitter, diterangkan dalam doelstelling itoe, bahwa akan diberi zelfstandigheid itoe, tetapi diterangkan djoega asal sadja djangan kesoesoeh tempohnja datang. Tempoh datang itoe kapan? Hal ini sedjak dari moela tahoen 1918 soedah dibitjarakan. Kalau melihat begitoe, kemaoeannja, kegembiraan itoe akan djadi hilang sadja. Saja harap, soepaja Pemerintah soeka memperhatikan itoe, sebab bagaimana djoega ada lebih baik kalau bangsa Belanda dan Indonesia itoe bekerdja bersama-sama, dan tjotjok dengan kemaoean bangsa Indonesia. Djanganlah seperti sekarang, ada toenaderingspolitiek, seperti jang toean Roep soedah terangkan, akan tetapi saja koeatir tjoema ada waktoe ini sadja. Tetapi kalau waktoe soedah énak, saja koeatir toenaderingspolitiek itoe akan hilang lagi. Djadi haroes sekarang, oleh karena bangsa Belanda ada merasa sebagai bangsa Indonesia haroes hal ini dipikir dengan sebetoel-betoelnja, dja-

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Voorzitter, Soeria Karta Legawa.)
ngan sampai keliroe pendapatan dibelakang hari.

De **Voorzitter**: Dit komt mij een goed punt voor om Uw rede te beëindigen.

De heer **Soeroso**: Toean Voorzitter! Perkara hak vergadering.....

De **Voorzitter**: Ik kan U niet toestaan een nieuw onderwerp te gaan bespreken.

De heer **Soeroso**: Ik heb nog veel te bespreken, maar zal dit dan tot een volgende gelegenheid uitstellen.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! Het is met groote schroomvalligheid, dat ik thans het woord vraag bij de algemeene beschouwing van de begrooting 1941 voor het geven van een korte uiteenzetting van mijn visie.

Van deze gelegenheid wil ik in de eerste plaats gebruik maken om uiting te geven aan onze gevoelens van dankbaarheid aan de Nederlandsch-Indische Regeering.

Dankbaar, dat de Regeering gedurende drie eeuwen inderdaad het volk heeft opgeheven en beschermd tegen willekeur van wien ook, het volk als het ware van duisternis tot licht heeft gebracht.

In tijden als deze is het m.i. goed, dat de Regeering weet en overtuigd is van de groote dankbaarheid der bevolking niet alleen voor hetgeen door Haar sedert 10 Mei is tot stand gebracht, doch ook voor hetgeen Zij gedurende eeuwen voor Nederlandsch-Indië en de Indonesische bevolking heeft gedaan.

Denken wij ons slechts den toestand van 25 jaren terug in, dan is het toch het Europeesch Bestuur geweest, dat het initiatief nam en propageerde om overal scholen op te richten. Althans de oprichting van de z.g. Kaoetamaan Istri scholen, de z.g. meisjesvervolgscholen in West-Java, waarvan de bakermat in de residentie Priangan was.

Op suggestie van den resident van Priangan werden door de raden ajoe's van de regenten in de voormalige residentie Preanger regentschappen de meisjesvervolgscholen opgericht. Zoo werd ook de eerste Kweekschool voor Inheemsche onderwijzers te Bandoeng op voorstel van den in de Preanger welbekenden heer K. F. Holle, adviseur honorair voor Inlandsche Zaken, bekend als de vriend van den landman, tot stand gebracht.

Hoewel de onderwijsvoorziening thans op sommige plaatsen en volgens sommigen nog niet geheel voldoende is, moet m.i. ook rekening worden gehouden met de draagkracht en de behoefte der maatschappij, opdat niet straks als gevolg van te veel scholen vele abituriënten zonder werk zitten en tot ontevreden en onrustige elementen gaan behooren, daar zij geen voldoende middelen van bestaan hebben overeenkomstig hun ontwikkeling. Immers, met meerdere ontwikkeling gaan ook gepaard grootere behoeften.

Thans zijn de Indonesiërs zoo ver, dat ze zelf het initiatief kunnen nemen voor het oprichten van particuliere, al dan niet gesubsidieerde, scholen. Ook op ander gebied is veel tot stand gebracht; het is om die redenen dat ik der Regeering erkentelijk ben.

De Regeering heeft naar mijn meening steeds er naar gestreefd, om ons, Indonesiërs, al is het soms niet geheel overeenkomstig den wensch van een bepaalde groep in de Indische Maatschappij, langs een evolutionnairen weg in geestelijk, economisch en politiek opzicht vooruit te brengen.

Men moet als Indonesiër ook eerlijk de nuchtere feiten goed onder de oogen kunnen zien. Om een enkel voorbeeld te noemen: In Zuid-Priangan, waar de bevolking het onderwijs, ondanks den zachten dwang van de prijajis, nog niet voldoende appreciëert, kan men niet eenmaal overal desa-

(Soeria Karta Legawa.)
scholen oprichten, ofschoon te oordeelen naar het zielental in die streken meer desascholen theoretisch geopend zouden kunnen worden.

Men moet met zooveel factoren rekening houden: de mentaliteit van de bevolking, de afstanden, het wegenstelsel, al dan niet landbouwende bevolking, waar zelfs de kinderen de ouders helpen bij het bewerken hunner velden en het oogsten hunner padi; de drang naar het onderwijs voor een bepaald schooltype en ook de godsdienst spelen een groote rol, omdat fanatici liever de kinderen naar de godsdienstschool of pasantren sturen.

Dit alles maakt, dat de Regeering voorzichtig, doch in opgaande lijn tewerk gaat. Zulks getuigt mijns inziens van een wijs en rechtvaardig beleid.

De mensch is nu eenmaal geen machine. Men kan hem niet vergelijken met een auto, die met een handomdraai een andere richting kan volgen. De mensch moet de natuurwet volgen; het getuigt mijns inziens van een vèrzienden blik van de Regeering door bij de door Haar gevolgde onderwijspolitiek met alle factoren rekening te houden.

Men ziet thans toch ook — ondanks den oorlogstoestand — de Regeering verder gaan met de oprichting van zoowel vervolgscholen als hooge scholen; met name de Landbouw Hoogeschool, de Indologische studie, de Koninklijk Militaire Academie en straks de Litteraire faculteit.

Dat de Regeering er ernstig naar streeft de Indonesiërs op te heffen blijkt ook uit de aanstaande behandeling van de herziening van het procesrecht.

Hoewel momenteel vele zware offers en belastingverhoogingen zullen plaats hebben voor onze defensie, heeft Zij, ondanks de financieele gevolgen van de zooeven genoemde voorgestelde maatregelen niet geaarzeld, deze op dit m.i. niet gelukkig tijdstip door te voeren.

Het streven naar unificatie op velerlei gebied is wel merkbaar, doch niet altijd door alle partijen begrepen en niet voor alle partijen bevredigend.

Zoo wordt de belastingunificatie, ofschoon gepaard gaande met de afschaffing van het hoofdgeld voor Indonesiërs, door de plattelandsbevolking niet begrepen.

Deze misvatting door de Indonesische bevolking is wel te begrijpen. Immers door de belastingunificatie maakt men den indruk, dat de Indonesiër niet welgesteld mag zijn. Een Indonesiër in het bezit van een huis boven een bepaald belastbare huurwaarde, moet door de belastingunificatie niet alleen personeele, doch ook inkomstenbelasting betalen. En als men *f* 25 000 aan vermogen heeft met inbegrip van bedoeld huis, wordt hij in de vermogensbelasting aangeslagen, zoodat eenzelfde huis feitelijk drie keeren wordt belast.

Zoo ook wordt door de Indonesische bevolking niet begrepen de door mij in 1939 genoemde belasting op het bezit van hengsten, terwijl het bezit van sapi's of karbouwen niet door de personeele belasting wordt getroffen.

Het is mijn bedoeling niet de bezitters van laatstgenoemd vee te doen betrekken in de personeele belasting, maar ik pleit meer voor de afschaffing van de personeele belasting op het bezit van paarden, die vooral in dezen oorlogstoestand elk oogenblik kunnen worden opgevorderd door het leger.

Gaarne zou ik dan ook willen vernemen, wat het door den Regeeringsgemachtigde voor financiën indertijd toegezegde onderzoek thans heeft uitgewezen.

Ik zal mij niet verdiepen in den toestand na den oorlog; over verschillende hervormingen, die eventueel zullen komen; over verschillende wenschen, die wij gaarne in vervulling zouden zien gaan.

Ofschoon ik accoord ga met de opvatting van diegenen, die van meening zijn, dat over-rijpe instellingen in Europa niet naar Indië kunnen worden overgeplant, althans voor zoover die over-rijpe instellingen daar niet voldaan hebben,

(Soeria Karta Legawa.)

ben ik niettemin van meening, dat men voor oogen moet houden, dat Indië verschillende bevolkingsgroepen, Nederlandsche onderdanen, heeft met verschillende talen, zeden, gewoonten en godsdiensten, ja zelfs onder verschillende klimatologische invloeden. Een overeenkomstige maatregel in Nederland welke geldt voor één bevolkingsgroep is daar makkelijker te begrijpen en te aanvaarden dan hier in Indië.

Zelfs de leer van Malthus, die wellicht in Europa voldoet, kan hier niet worden toegepast. Het zielental toch verdubbelt, naarmate de voedseltoename zich in een rekenkundige reeks beweegt zoodat, indien er voedsel te kort is, zulks ook gepaard zou moeten gaan met een afname van het bevolkingsaantal. Doch in Midden-Java, met name Kedoe, zien wij b.v. het verschijnsel dat ondanks gebrek aan voedsel, het zielental steeds toeneemt en de Regeering zelfs geplaatst wordt voor het moeilijke probleem van de kolonisatie. Hierbij speelt wellicht de godsdienst een groote factor, waardoor ondanks alles het zielental in stijgende lijn is.

Momenteel moeten wij echter in dezen oorlogstoestand onze geheele aandacht wijden aan de verdediging van Nederlandsch-Indië, omdat de toekomst onzeker is wegens den niet te schatten duur van den oorlog en wegens het feit, dat wij niet weten wat de vrede ons eventueel brengen zal.

De Regeering heeft reeds blijkens de memorie van antwoord op militair en economisch gebied de nobdige maatregelen genomen.

Op militair gebied zal de Regeering Haar uiterste kracht inspannen om op korten termijn tot de zoogewenschte versterking van de defensie te geraken, terwijl geen gelegenheid zal worden verzuimd om tot aanschaffing over te gaan van materieel, dat in het program past.

Zij heeft intusschen den Marineluchtvaartdienst versterkt en klein materieel snel aangeschaft; ook de luchtmacht heeft blijkens de memorie van antwoord de bijzondere aandacht van de Regeering.

Bij het ontwerp omtrent het slagkruisersplan in 1939 heeft destijds Zijne Excellentie de Regeeringsgemachtigde voor Marine naar aanleiding van mijn rede in tweeden termijn verklaard, dat de Regeering de eventueele benoeming van een commissie ter bestudeering van de Inheemsche militie in nadere overweging zou nemen.

Ofschoon de Weerbaarheidscommissie wellicht een verderstrekkende opdracht heeft gekregen dan alleen het bestudeeren van de eventueele invoering van een Inheemsche militie, heeft zij ook het vraagstuk van de Inheemsche militie, blijkens de memorie van antwoord, in beschouwing genomen.

De Regeering zegt verder in haar memorie van antwoord:

> „De voorstellen der commissie, voor zooveel deze betrekking hebben op de versterking van het defensieapparaat, dienen te worden getoetst aan de eischen van de landverdediging in vollen omvang.
>
> Daarbij dient verband te worden gelegd tusschen de vastgestelde en ontworpen plannen tot versterking van de vloot en het bestaande leger inclusief het luchtwapen, terwijl daarbij tevens de financieele consequenties onder de oogen dienen te worden gezien. De behandeling van het hierbedoeld onderdeel van de voorstellen der weerbaarheidscommissie is thans zoover gevorderd, dat de Regeering spoedig een beslissing zal nemen."

Het stemt mij tot blijdschap, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering direct daarop de volgende zinsnede heeft laten volgen, althans indien ik het goed heb begrepen:

> „Intusschen is met de eventueele invoering van een Inheemsche Militie in zooverre rekening gehouden, dat bij het Departement van Oorlog voorbereidende werkzaamheden worden verricht."

(Kerstens.)

De Regeering zou deze laatste zinsnede niet hebben laten volgen, indien Zij principieel steeds bezwaren had tegen de invoering van een al of niet beperkte Inheemsche militie.

Het is momenteel n.m.b.m. dan ook het juiste oogenblik om deze Inheemsche militie in te voeren, omdat het grootste deel der Indonesische bevolking achter de Nederlandsch-Indische Regeering staat en van zijn loyaliteit heeft doen blijken en in geval van oorlog gaarne zijn eigen land wil verdedigen, omdat het niet gaarne van meester wenscht te veranderen.

In economisch opzicht heeft de Regeering steeds gestreefd, vooral onder leiding van Z.E. Van Mook, naar zelfvoorziening op velerlei gebied en vooral met betrekking tot de defensie.

De Regeering zegt in haar memorie van antwoord:

> „Hoewel de uitschakeling van het vaste land van Europa van het wereldverkeer ongetwijfeld vertraging heeft veroorzaakt in de bestaande industrieele projecten, beteekent zulks geenszins dat deze zijn losgelaten. Verwacht mag worden, dat in de komende maanden aan de rij van reeds bestaande nieuwe zullen worden toegevoegd.
>
> In dit verband kan worden medegedeeld, dat in een vergevorderd stadium van uitvoering en voorbereiding zich bevinden de volgende projecten: staaloven met walswerk ter verwerking van scrap, verwerking en raffinage van afvalkoper, enkele chemische fundamenteele bedrijven (caustic soda, zwavelzure ammoniak met annex salpeterzuurbereiding, springstoffen, cellulose-fabriek), aluminium-fabriek, groot glasbedrijf, fabriek voor gasmaskerkool.
>
> Voorts worden h.t.l. dank zij de goede samenwerking van enkele overheidsbedrijven en particulieren reeds mijnen en snelvarende motorbooten ten behoeve der marine vervaardigd. Ook de aanmaak van klein kaliber munitie is ter hand genomen."

Dat de Regeering haar aandacht schenkt aan de vorming van een Indonesischen middenstand, daarvan heeft Zij zoowel in het vorige jaar als in de voorliggende memorie van antwoord getuigd en zulks stemt mij tot erkentelijkheid.

In het kort Mijnheer de Voorzitter, de door de Regeering gevolgde politiek in dezen oorlogstoestand, die er op gericht is om dat deel van het Koninkrijk der Nederlanden, dat gelegen is in Europa te doen herrijzen door alle maatregelen in het belang van de status quo van Nederlandsch-Indië te nemen en de geallieerden in alle opzichten te helpen, kan ik ten volle ondersteunen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vertrouw als loyaal burger van Nederlandsch-Indië, dat de Nederlandsche Regeering, wanneer Nederland weder zal zijn herrezen, Nederlandsch-Indië en zijn bevolking inderdaad als een gelijkwaardig deel van het geheele Koninkrijk der Nederlanden zal willen beschouwen.

Wellicht is dan de tijd aangebroken om verschillende thans door vele sprekers naar voren gebrachte denkbeelden door de commissie te doen bestudeeren en eventueel in te voeren.

Ik ben er zeker van, dat, zoodra Nederland bevrijd is van de bezetting door het vijandelijk leger en H. M. onze geëerbiedigde Koningin en Haar Regeering weder in de Residentie terug zullen zijn, Nederlandsch-Indië zich verder langs natuurlijken weg zal ontwikkelen, zonder dat hiertoe eenige belemmeringen in den weg zullen worden gelegd; integendeel de weg van ontwikkeling der Indonesische maatschappij zal moeten worden geëffend, opdat Ned.-Indië een gelijkwaardige plaats in de rij der wereldvolkeren zal kunnen innemen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Het is van zelfsprekend, dat ook mijn fractie zich herhaaldelijk beraden heeft over de algemeene situatie, die thans het object van onze beschouwingen is. Ik behoef wel niet te betoogen, dat wij bij onze besprekingen en oriënteering ons niet hebben

(Kerstens.)

bepaald tot den engen kring van onze fractie en geestverwanten. Neen, wij hebben ook tal van conferenties gehouden met anderen dan geestverwanten, wij hebben gesproken met vooraanstaande leden in den Volksraad, ook met vooraanstaande personen daarbuiten. Wij hebben ons gewend tot particulieren van allerlei slag, zoowel als tot ambtenaren. Het resultaat van deze besprekingen, waarnemingen en nadenken, stel ik mij voor in een korte samenvatting aan den Volksraad voor te leggen.

Het lijkt mij het best, hierbij uit te gaan van de algemeene inleiding, die dit jaar de ontwerp-begrooting heeft vergezeld en vooral ook van de financieele nota. De financieele nota toch is meestal een zeer goed uitgangspunt, waaraan men houvast heeft bij het doen van verkenningen op het politiek, sociaal en economisch terrein, omdat de wenschelijkheden op het laatste gebied zelden bereikbaar zijn, zonder daarbij te blijven op den grond van de financieele mogelijkheden, zooals die in de financieele nota zijn uiteengezet.

(De heer Thamrin: Koloniale politiek is financieele politiek.)

Mijnheer de Voorzitter! Niet alleen koloniale politiek is financieele politiek, alle goede politiek berust op goede financiën, volgens een bekend Fransch adagium.

(De heer Soangkoepon: Maar is het omgekeerde niet mogelijk?)

Het omgekeerde is niet altijd mogelijk. Toen ik de financieele nota onder de oogen kreeg, heb ik mij afgevraagd: hoe heeft de oorlog ons budget aangetroffen? Hoe heeft de oorlog op ons budget ingewerkt? Samengevat: Hoe staan wij er financieel voor? En dan is een voldoend duidelijk antwoord in weinig woorden en met weinig cijfers te geven.

Ons uitgaventotaal beloopt ruim *f* 829-millioen. Ons tekort bedraagt ruim *f* 135-millioen, hetwelk gereduceerd is tot ruim *f* 94-millioen. Over het hoe hiervan lijkt het mij beter te spreken, als de belastingvoorstellen aan de orde zijn; ik laat dit dus heden rusten. Wij hebben een tekort van ruim *f* 94-millioen op deze begrooting en ik geloof, ook na lezing van de memorie van antwoord, dat wij mogen zeggen, dat dit beeld eigenlijk gedéflatteerd is. Ik denk hierbij aan het feit, dat op deze begrooting tientallen millioenen voorkomen voor pensioenen, die inderdaad niet uitbetaald kunnen worden. Eveneens komen er op voor tientallen millioenen voor aflossing van schuld, om over rentebetaling te zwijgen. Daarmede vermeldt deze begrooting aanzienlijke reserveeringen, bestemd om bij de bevrijding van Nederland te worden uitbetaald. Het zijn nu dus eigenlijk ongewisse bedragen, onberekenbaar wegens mogelijke koersschommelingen tot aan het tijdstip der werkelijke betaling.

Ik geloof, dat er dan mogelijkheden zullen zijn van een zóó groot valuta-koersverschil, dat er misschien juist op deze wijze, door deze manier van financiering, eerder wat over zal blijven dan dat wij wat zullen hebben te betalen. Ik kom hierop aanstonds misschien nog nader terug.

Vervolgens zit er in dit tekort van *f* 94 millioen nog een zeer groote speling in den vorm van twee bedragen. De eene is de defensiebijdrage ad *f* 5 millioen, die volgens de memorie van antwoord overigens wel niet door Nederland maar door ons betaald zal worden. Het is op dit punt, dat ik van de Regeering in Haar antwoord gaarne eenige opheldering zou willen hebben. De Regeering zegt dat, aangezien de vaststelling van de financieele bijdrage jaar voor jaar bekeken wordt aan de hand van de financieele situatie over en weer, er op moet worden gerekend, dat Nederlandsch-Indië deze bijdrage van *f* 5 millioen dit keer niet zal ontvangen. Mijn vraag hierop is: staat de Nederlandsche Regeering er financieel dan slechter voor dan Indië? Wij hebben juist gisteren in de radio gehoord en het vanmorgen nog eens in de ochtendbladen gelezen, dat het tekort op de Nederlandsche begrooting *f* 98 millioen bedraagt.

(De heer Götzen, directeur van financiën: Dat is het tekort van de Regeering te Londen.)

Inderdaad, maar ik geloof, dat men slechts aan Londen kan denken wanneer men het op het oogenblik over de Nederlandsche begrooting heeft.

Achtennegentig millioen gulden is inderdaad geen gering bedrag, vooral wanneer men bedenkt, dat Nederland op het oogenblik geen inkomsten kan kweeken, wat voor Indië wèl mogelijk is. Wij zien het aan de belastingverhoogingen die ons te wachten staan. Maar daar staat tegenover, niet alleen, dat de Nederlandsche Regeering over den geheelen Nederlandschen goudvoorraad beschikt, maar ook, dat de aanbouwkosten voor de maritieme defensie, die tot dusver door Nederland betaald werden, thans geheel door Indië worden gedragen. Voor dit doel paraisseeren op deze begrooting aanzienlijke bedragen.

Ik heb mij omtrent deze zaak nog geen oordeel gevormd, maar ik zou van de Regeering toch wel gaarne vernemen, hoe dit nu precies in elkaar zit en waarop de tamelijk positieve uitspraak in de memorie van antwoord steunt, dat wij deze defensiebijdrage ad *f* 5 millioen voor dit jaar wel kunnen afschrijven.

De tweede speling wordt gevormd door de welvaartsbijdrage ad *f* 12,6 millioen, die wij nog niet bij de ontvangsten hebben opgeteld. Zoo kom ik, wanneer ik deze cijfers nog eens vluchtig bij elkaar zet, tot de conclusie, dat het begrootingsbeeld, alles in aanmerking genomen, eerder gunstig dan ongunstig genoemd moet worden.

Ik som de factoren nog even op: het tekort moet betrekkelijk klein worden genoemd, bij een defensie-uitgaven totaal ad bijna *f* 400 millioen, dat is een 40% van het totaal onzer uitgaven.

De tweede factor van uitermate groot belang is, dat wij een volkomen safe betaalmiddel hebben. De Indische gulden, ook nu hij op eigen beenen moet staan, blijkt niet alleen volkomen krachtig te zijn, maar men zou, om het in een beeldspraak te vatten, den Indischen gulden op een standaard door de wereld kunnen dragen en zeggen: Hier is de Indische gulden, wie heeft er wat op an te merken?

De derde zeer belangrijke factor is onze volkomen ongeschokte credietpositie, ook nu we, zij het tijdelijk, los van Nederland zijn. Naar mijn meening ligt de grootste kracht van deze credietpositie in het feit, dat ze ongebruikt kan worden gelaten: wij vragen nergens crediet, wij geven crediet, aan Engeland, en om misverstand uit te sluiten voeg ik daar dadelijk aan toe, dat mij dit zeer verheugt.

Dan is er — de memorie van antwoord, vooral in de economische paragraaf, staat er vol van — allerwege nieuwe ontplooiing ingezet. Ook dit heeft financieele consequenties, die geen oogenblik verwaarloosd mogen worden bij de beoordeeling van onze begrootingspositie.

Ten laatste is er de volkomen orde en rust hier te lande, die hoezeer hij niet in cijfers is uit te drukken, toch een uitermate belangrijken factor vormt in de formule van de financieele soliditeit van eenig land.

Na deze opsomming meen ik, dat er wel eenige ruimte is voor een woord van groote waardeering en hulde voor de wijze, waarop het financieele beleid gevoerd is.

Ik heb hierbij zelf slechts één ernstige aanmerking te maken. Zij betreft de defensie-uitgaven. Deze beloopen, zooals ik reeds zeide, *f* 400-millioen en nu zou ik wel eens willen weten, welk deel ervan de straf vormt voor de vroegere zuinigheid, die de wijsheid bedrogen heeft. Een bijzondere aanwijzing is gelegen in het laconieke zinnetje op blz. 40 der financieele nota, dat de stijgingen van 1938 af geheel veroorzaakt worden door de kosten der weermachtsversterking. Wij moeten thans tallooze defensievoorzieningen treffen, die niet beschouwd kunnen worden als laatste perfecties, moderniseeringen of aanvullingen, maar als elementaire voorzieningen, destijds roekeloos verzuimd en thans ettelijke malen zoo duur

(Kerstens.)

als toen. De huidige begrooting zou ongetwijfeld volkomen sluiten — ik herinner daarbij nog eens aan het zinnetje van zooeven uit de financieele nota — als wij nu geen elementaire achterstanden moesten inhalen, die een veelvoud kosten van hetgeen zij ons gekost zouden hebben, indien wij ze tijdig hadden aangeschaft, nog afgezien van het veel hoogere rendement, dat zij dan thans — door geoefendheid ermede — zouden afwerpen. Hiervoor heb ik iets geheel anders dan waardeering en ik herinner eraan, dat de Volksraad dikwijls, tijdig en krachtig genoeg gewaarschuwd heeft.

Nu zijn wij in ieder geval zoover, dat, wat de defensievoorzieningen betreft, de theorie der sluitende begrooting is losgelaten. Ik geloof, dat het moet worden aangeslagen als een zaak van groote waarde, dat deze overtuiging na de verschillende krachtige uitspraken terzake van de Regeering in de laatste maanden, thans algemeen bij alle deelen der bevolking is doorgedrongen. Wij verheugen ons erover. De eerste voorwaarde immers voor een land in oorlog is, dat de overtuiging bestaat, dat, wat ter wereld kan worden gedaan aan defensievoorzieningen, ook wordt gedaan.

De vraag is, of de theorie der sluitende begrooting ook zoover is losgelaten als op het gebied der defensie, bij de andere deelen van de overheidszorg. En als ik deze vraag stel, voeg ik er onmiddellijk zelf het antwoord aan toe, dat ik het niet geloof. Ik geloof, dat de klassieke budgetaire theorie nog krachtig werkt op andere punten van de overheidszorg, naar onze meening wel wat al te krachtig. Als ik dit nader moet gaan uitwerken, lijkt het mij beter eerst een meer algemeene inleidende beschouwing te houden over het veel gebruikte woord en begrip „democratie". Men zegt in Indië: wij strijden voor de democratie en zegt dat in samenzang met geheel de wereld, die zich keert tegen de autocratieën, tegen de dictatuur. Nu afgezien van het feit dat er vele menschen zijn, die zeggen: wij strijden voor de democratie, maar die eigenlijk bedoelen: wij strijden tegen Hitler en Mussolini — wat iets geheel anders is en waarin ik mij thans niet begeven zal —, zou ik er toch de aandacht op willen vestigen, dat velen zich naar onze meening niet alleen een onscherp, maar ook een onjuist beeld van de democratie vormen.

Mijnheer de Voorzitter! Tot dusverre is in de meeste landden van de wereld, waar de democratie gezegd werd te heerschen, sprake geweest van uitsluitend een politieke, een schijndemocratie, die in wezen plutocratie was. Dat er tegen de democratie zoo ontzaglijk veel wordt aangevoerd, ook door menschen, die de régimes in Duitschland en in Italië de grootste verschrikking vinden, die de wereld ooit bedreigd heeft, dat ook bij dezen de democratie zoo slecht aangeschreven stond, komt, naar mijn overtuiging, voornamelijk hieruit voort, dat de democratie uitsluitend een politieke democratie, een schijndemocratie was. Aan deze democratieën heeft ontbroken een voorwaarde; die niet gemist kan worden, de voorwaarde nl. van een zeer sterk overheidsgezag. In waarheid kan gezegd worden — en Paus Pius XI heeft het allang voor het optreden van Hitler met groote kracht gezegd — dat in feite het overheidsgezag niet in handen van de overheid was, maar van de groote financieele en economische machten, van hen, die de economische en financieele middelen hanteerden tot verstikking toe van hen en van die groepen, die niet naar hun pijpen wilden dansen.

Wat tot dusverre aan de democratieën in Europa in menig land zooals ze daar geheerscht hebben, en ook in Amerika, ontbroken heeft is de tegenkant ervan, de sociale democratie. Men moet de democratie niet uitsluitend zien als een politiek element. Even belangrijk, neen eerste voorwaarde van de politieke democratie is de sociale democratie, die in alle vormen van het samenleven en ook in het geregeerd worden uitgaat van de sociale gelijkwaardigheid der burgers, niet van de sociale gelijkheid, maar van de sociale gelijkwaardigheid, als uitvloeisel van de menschelijke waardigheid. Daaraan heeft het te veel ontbroken, vooral om deze reden, dat de economische en de geldmiddelen uitsluitend in handen waren van een kleine groep, die sommigen noemen de bankiers, anderen de financiers. Ik zal mij niet vermoeien met het zoeken naar een nauwkeurige definitie, omdat ik ervan overtuigd ben, dat ieder begrijpt wat ik bedoel.

(De heer Soangkoepon: Het kapitalisme.)

Men mag het noemen zooals men wil.

(De heer Thamrin: De plutocraten.)

Ook goed. Ik geloof, dat men niet komen kan tot een werkelijk herstel en tot een nieuwen bloei van de democratie wanneer niet allereerst gewerkt wordt aan het leggen van de grondslagen der sociale en economische democratie. Op dit thema wilde ik komen bij de verdere beschouwing van onze begrooting. Ik ben van oordeel, dat ons beleid gericht moet zijn op de voorbereiding van de fundeering der sociale, en economische democratie, ook in dit land, als voorwaarde voor een nieuwe levenskans der politieke democratie. En nu zijn wij natuurlijk in mediis rebus: dat zal geld kosten. Inderdaad, dat zal geld kosten. Maar ik ben er ernstig van overtuigd, dat dat geld goed besteed zal zijn, zelfs wanneer het geld moest zijn, dat gereserveerd moet worden tot voor na den oorlog. Mijn meening is, dat wij ons eraan moeten wennen minder dan tot dusverre te gaan denken in begrootingscijfers; dat wij meer moeten gaan denken in sociale waarden en in economische krachten.

Mijnheer de Voorzitter! Het is natuurlijk tamelijk onvruchtbaar thans te gaan bespiegelen over de wijze van inrichting van staten en maatschappijen na den oorlog. Maar ik geloof, dat toch wel dit gezegd kan worden: dat er van de heerschappij van financiers en bankiers niet zooveel zal overblijven en lang niet zooveel als ervan bestond, voordat deze oorlog uitbrak. Een plutocratische heerschappij — en ik wensch het van harte — zou door de volkeren niet meer worden geduld en er zijn in deze richting zekere objectieve, concrete aanwijzingen. Het is, geloof ik, voor niemand een geheim, dat de vorige minister-president van Engeland, wijlen de heer Chamberlain, die exponent van het Engelsche financiënwezen, de candidaat van de city was, en dat de city alles heeft gedaan, en al te lang wellicht met succes, om dezen man op den verantwoordelijksten post in Engeland te handhaven. Toch is dit op den duur niet gelukt.

Om een recenter voorbeeld te noemen: In Amerika hebben de groote ondernemers, het bankkapitaal, de groote financiers, hun uiterste krachten ingespannen om hun candidaat Wendell Willkie te brengen op de plaats van Roosevelt, waarbij zij uit den aard der zaak ook eenige factoren tegen hadden, namelijk den oorlogstoestand, maar aan den anderen kant ook groote krachten mee hadden, namelijk het feit, dat Roosevelt opteerde voor een derden termijn. Ondanks het feit nu, dat men alle krachten en machten van pers en publiciteit in het werk heeft gesteld, is men er niet in geslaagd Willkie te brengen op de plaats van Roosevelt. Roosevelt, „New-Deal"-er, zooals U weet, Mijnheer de Voorzitter, een man van heel andere opvattingen omtrent sociale en economische democratie dan Willkie, is op zijn post gehandhaafd en wij zijn er — waarschijnlijk om verschillende redenen — allemaal zeer verheugd over. Ik meen hierin — hoe vaag zij nog genoemd mogen worden — aanwijzingen te zien van den aard der wijzigingen, der verschuivingen, welke zich na den oorlog in het maatschappelijk en staatkundig leven zullen voordoen. En ik geloof, dat Nederlandsch-Indië goed zal doen zich in deze richting voor te bereiden met alle krachten. Ik geloof, dat het straks van veel grooter belang is, wanneer wij kunnen zeggen: dit land is sociaal en economisch sterk, niet alleen in een betrekkelijk klein deel van de ondernemers, maar in het geheele groote veld van al zijn bevolkingslagen, dan dat wij kunnen zeggen: wij hebben weinig vlottende schuld, weinig geconsolideerde schuld, en wij hebben een zoo dicht mogelijk sluitende begrooting.

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Kerstens.)

Mijnheer de Voorzitter! Een merkwaardig iets van dezen oorlog is — om nog even hierop door te gaan —, dat men veel en veel minder dan in den vorigen oorlog hoorde spreken in dezen geest: wat zal de wereld straks ontzaglijk verarmd zijn na al die oorlogsvernieling.

Mijnheer de Voorzitter. Hoe komt dat? Dat komt naar ik geloof, doordat de wereld de zaken thans een beetje beter inziet dan tijdens den vorigen grooten oorlog, in zooverre tenminste, dat men thans beter begrijpt, dat het meer aankomt op economische kracht, productievermogen, dan op credieten en goudvoorraden enz, hoezeer deze laatste zaken natuurlijk ook noodig zijn. Men is ervan overtuigd — en tal van schrijvers hebben er reeds uiting aan gegeven —, dat een herstel van alle verwoesting en vernietiging na dezen oorlog betrekkelijk gemakkelijk zal zijn, gezien de productiecapaciteit van de wereld, die ettelijke malen de behoefte en consumptieve kracht van de laatste jaren overtreft, mits maar voldaan wordt aan eenige voorwaarden, n.l. politieke rust, sociale rust en betere internationale en nationale verstandhouding. Verwijzing naar de auteurs hieromtrent kan natuurlijk thans in dit kort bestek niet geschieden. Doch ik herhaal, ik geloof, dat het goed regeeringsbeleid is, ook in Indie, om alle krachten te richten op een opvoering van de productiecapaciteit, niet alleen in materieelen doch ook in personeelen zin, en het volk in zijn breedste lagen hierop voor te bereiden.

Welnu, dit voor oogen houdende, ben ik van meening, dat er op deze begrooting veel meer geld uitgetrokken moest zijn voor twee zaken, n.l. voor onderwijs en welvaartsbevordering. Dat het ook voor onderwijs noodig is, durfde ik bijna niet meer uitspreken na de rede, die wij zooeven hebben aangehoord van den heer Soeria Karta Legawa. Ik heb met verbazing geluisterd, — ik zeg: met verbazing —, toen een regent van dit land verklaarde, dat in menige streek eerder te veel dan te weinig onderwijs wordt gegeven.

(De heer Soangkoepon: De heer Soeria Karta Legawa is ook bestuursambtenaar!)

Des te meer verbaast mij deze uitlating! Doch ik moet eerlijk zeggen, dat ik mijn schroom heb overwonnen en er toch maar over spreken zal. Ik ben en blijf van meening, dat er hier meer onderwijs moet worden gegeven om allerlei redenen, ten eerste om het volk in veel breedere lagen dan tot nog toe het geval was cultureel, sociaal en economisch weerbaar te maken en voorts om grootere staatkundige bevrediging te geven aan hen, wien de belangen van dit land ter harte gaan.

(De heer Muh. Yamin: Het moet omgekeerd zijn. De staatkundige hervormingen moeten in de eerste plaats komen.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter! Ik zet de zaken niet gaarne op haar kop!

(De heer Muh. Yamin: De essentieele voorwaarde ten deze is, dat de staatkundige hervormingen eerst komen en daarna de voorziening in andere behoeften.)

Mijnheer de Voorzitter! Dat is hier niet alleen geen essentieele voorwaarde, doch het zou in strijd zijn met de uitkomsten der historie!

(De heer Muh. Yamin: Dat is Nederlandsch gedacht!)

Inderdaad, zooals de heer Muh. Yamin Minangkabausch denkt!

Mijnheer de Voorzitter! Het onderwijs, dat wij hier te lande brengen, is in het algemeen zeer goed. Ik spreek hier van „in het algemeen", want ik maak ten deze uitdrukkelijk een uitzondering — en daarop kom ik wellicht terug bij afdeeling V — voor het desa-onderwijs en de opleiding der desa-onderwijzers.

Doch hoe goed deze onderwijsvoorziening ook is wat de kwaliteit daarvan betreft, de kwantiteit is te gering. Wij schieten daarmede niet op.

Mijnheer de Voorzitter! De welvaartsbevordering is een andere kwestie die naar mijn meening veel breeder moet worden aangepakt en ik zeg dat met gerustheid, omdat het Departement van Economische Zaken en zijn leidende ambtenaren ons reeds bewezen hebben, hoe goed en snel deze welvaartsbevordering kan gaan. Dat zij nog niet snel genoeg gaat, is waarlijk niet de schuld van het departement van Economische Zaken. Integendeel, ik aarzel niet de leiding en den ambtenaren van dit departement hulde te brengen voor hetgeen zij in de laatste jaren vooral en niet in de laatste plaats ten behoeve van de Inheemsche bevolking, in dit opzicht hebben tot stand gebracht.

Dat is indrukwekkend. Dat is hart-verwarmend en geestverheffend. Ik verwijs naar de opsomming in § 5 van de memorie van antwoord.

(De heer Thamrin: Als U zoo doorgaat, denkt men straks, dat men niets meer te doen heeft.)

Ik zal hun daartoe de kans niet geven, Mijnheer de Voorzitter, ik ben nog niet uitgesproken. Ik ben nochtans — ondanks alle waardeering voor hetgeen door dat departement en zijn ambtenaren is en wordt verricht — van meening, dat er veel meer kàn en moet gebeuren. Mijns inziens bestaat er behoefte aan een breede inventarisatie van alle economische mogelijkheden, waarbij als informanten niet alleen moeten worden ingeschakeld de ambtelijke instanties, maar ook de particuliere instanties. Deze inventarisatie zal zich moeten uitstrekken niet alleen tot Java, maar ook tot de buitengewesten. Zij zal moeten omvatten niet alleen den handel, maar ook den landbouw, den boschbouw, den mijnbouw, de zeevaart en de kolonisatie. Ik ben er van overtuigd, dat er, wanneer werkelijk een dergelijke economische inventarisatie tot stand zou worden gebracht, zich nog enorme mogelijkheden zouden voordoen, waarbij het departement van Economische Zaken nog veel meer stuwkracht en bezieling zal kunnen aanwenden dan nu reeds tot ons aller dankbaarheid gepresteerd wordt. Hiervoor zal geld noodig zijn. Maar ik geloof, dat, om eens een bedrag te noemen, een totaal van *f* 25-millioen per jaar in dit opzicht wonderen zal kunnen doen. Ik ben van meening, dat in dit budget met een tekort van *f* 94-millioen, alles in aanmerking genomen, ook dat wij een land in oorlog zijn, nog voldoende elasticiteit zit om die *f* 25-millioen te kunnen opbrengen, nog afgezien van het feit, dat zij waarschijnlijk veel eerder rendabel zullen zijn, dan velen onzer misschien nu wel denken.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, bij een dergelijk budgetair beleid is dus met vlotheid niet alleen gediend het terrein van de defensie-voorzieningen, maar evenzeer het terrein van de sociale, cultureele en economische voorzieningen. Daarvan zal die groote overtuigende kracht uitgaan, waaraan Indië, en vooral het Indonesische volksdeel, op het oogenblik zoo groote behoefte heeft. Ik ben er zelfs van overtuigd, dat als dit gebeurde, zeer veel van de ontijdige politieke wenschen zouden worden opgevangen. Ik ben er evenzeer van overtuigd dat dit door woorden niet bereikbaar is.

Wat „woorden" betreft, zou ik ook iets willen zeggen over de houding van een aanzienlijk deel der Europeesche bevolking in deze landen sedert Mei. Ik ben het volkomen eens met hetgeen de heer Thamrin — toen hij hier een rede hield, waarvan ik een kleine fractie heb verstaan — gezegd heeft aangaande een deel der Europeesche gemeenschap hier te lande sedert 10 Mei. De heer Thamrin heeft, meen ik, gezegd: sedert de Royal Air Force weerstand biedt op, hoe zeer ook geapprecieerde, toch onverwachte wijze aan het Duitsche geweld, en er dus gesproken kan worden van een terugkeer van vertrouwen, in het handhaven van de democratie tegen de Duitsch-Italiaansche geweldpleging, is er een duidelijke teruggang te bespeuren in de bereidheid van een deel van de Europeesche bevolking, om in goede broederschap en in een geest van maatschappelijke gelijkheid, samen te leven en samen te werken.

(Kerstens.)

Ik ben het daarmede eens.

(De heer Soeroso: Wenscht de heer Thamrin dan broederschap?)

Ik ben geen procuratiehouder van den heer Thamrin, Mijnheer de Voorzitter, laat de heer Soeroso zijn vraag tot den heer Thamrin zelf richten.

Ook ik ben van meening, dat bij velen de ware geest van maatschappelijke toenadering ontbreekt en ik zou mijn geachte medeleden willen opwekken toch goed den raad te verstaan, dien de heer Aldjoeffry heeft gegeven in zijn rede bij deze algemeene beschouwingen, waarvan ik met de grootste instemming heb kennis genomen. De ware geest ontbreekt nog bij velen, men heeft plotseling geen behoefte meer aan een goede verstandhouding en aan de ruiterlijke erkenning van de maatschappelijke rechten van den Indonesiër in dit land. Naar mijn meening is dit een bron van veel kwaad geweest en zal het dit nog zijn wanneer er in dit opzicht geen verandering intreedt. Ik zie in deze weer veranderde houding als ondergrond vrees, vrees voor de positie, die de Europeaan tot dusver de eeuwen door in dit land ingenomen heeft. Ik wil er aan herinneren dan in de staatkunde, zoo goed als overal elders, de vrees een slechte raadgeefster is. Het is niet mogelijk, een goede politiek te voeren, wanneer in dezelfde maatschappij, in hetzelfde land, de eene groep de andere op een lager niveau wil houden en dat wel door overmacht, kunstmatig. Ik waarschuw er voor, dat onwil, onwil kweekt en dat wantrouwen, wantrouwen kweekt.

De heer Soetardjo: Zeer juist.

(De heer Soangkoepon: Het is een vergif!)

Inderdaad, en als men het over en weer gebruikt gaat het als met het gevecht van de twee bullebijters.

Wantrouwen en vrees zijn slechte motoren, ook in de koloniale staatkunde. Ik deel de vrees niet dat, wanneer de Regeering en de Europeesche bevolking van dit land den Indonesiër de hand reiken en hem dezelfde kansen bieden als wij hebben, dit door de overmacht aan Indonesischen kant zal uitloopen op een uitbanning van de Europeanen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Die vrees deel ik ook niet!)

Dat dacht ik wel! Ik vrees wèl voor het omgekeerde, dat, als het niet anders gaat dan sommigen het nog altijd graag zouden willen zien, dat dan vandaag of morgen de goede verstandhouding zal moeten buigen of barsten. Koloniaal beleid, niet alleen zooals het door de Regeering wordt gevormd, maar zooals het óók gevormd en gesteund moet worden door de deelen van de samenleving, de Europeesche in de allereerste plaats, moet bestaan uit een gul vertrouwend tegemoettreden, en dàn bestaat er, naar mijn innige overtuiging geen enkel gevaar voor de plaats van den Europeaan in dit land.

Mijnheer de Voorzitter! In den tijd, dat ik nog thema's moest vertalen, heb ik eens een zinnetje aangetroffen, dat luidde: Het woord van den wijze heeft in den raad gezag. Dat is altijd en overal ter wereld waar geweest en dat zal ook nu waar blijven, als dat woord althans geen bodem vindt, bemest met wantrouwen; als er maar een goede geest van onderling vertrouwen en onderlinge waardeering bestaat, dàn zal in den raad het woord van den wijze gezag hebben, óók al is die wijze op zichzelf in de minderheid.

(De heer Soangkoepon: Zeer juist!)

Ondanks dit alles sta ik tòch sceptisch tegenover de mogelijkheid, dat een deel der volwassen Europeanen in dit land dit met mij eens zal zijn en in die richting zal willen medewerken. Daarom te meer dient mijns inziens de Regeering Haar aandacht te besteden aan het onderwijs. Dit vraagstuk moet naar mijn meening — en ik ben daar de laatste maanden meer en meer in bevestigd — worden aangegrepen in de jeugd.

Ik zou ervoor zijn, dat de toelating van Indonesische kinderen tot de Europeesche school nergens meer aan een percentage gebonden werd, maar als eisch alleen gesteld werd ongeveer gelijke sociale standing, met het oog op de gelijke aangrijping, anders is namelijk vruchtbaar onderwijs niet mogelijk en dat vruchtbaar onderwijs zal niemand willen aantasten. Wat ik echter wel zou wenschen is, dat, wanneer zich aan een school Indonesische kinderen aanmelden, komende uit een milieu, waarborgen biedend voor vruchtbaar onderwijs met Europeesche kinderen, deze Indonesische leerlingen tot de school moeten worden toegelaten, zelfs al zouden zij meer dan 50% van het totale aantal leerlingen vormen. Dat is een eisch.

(De heer Thamrin: Een Indonesische eenheidsschool is beter.)

Wanneer de heer Thamrin zegt, dat wij de school dan Indonesische eenheidsschool moeten noemen, heb ik daartegen niet alleen geen bezwaar, maar dan wil ik dit denkbeeld gaarne steunen. Alle woorden of maatregelen tot toenadering hebben niet de minste waarde als men er niet eindelijk daden als deze op laat volgen, anders wekken de woorden eerder wrevel dan bevrediging. Het is op dit terrein, dat het onderwijzend personeel enorm veel goeds kan doen; ik kom er misschien bij Afdeeling V nog op terug.

De **Voorzitter**: U hebt nog maar vijf minuten spreektijd.

De heer **Kerstens**: Dat is weinig.

Dan heb ik nog iets op het hart over de memorie van antwoord, door de Regeering uitgebracht. Ik heb in menig opzicht waardeering voor deze memorie.

Zij is in werkelijk zorgvuldig gekozen bewoordingen gesteld en ik neem dan op den koop toe, dat de Regeering in Haar zorgvuldigheid spreekt van een onderwerp, dat naar zijn aard niet van staatkundigen aard is. Dit is een accuratesse, die mij te ver gaat, maar dat is tenslotte niet van belang.

Maar ik heb tegen de memorie, hoe knap zij in menig opzicht ook is, toch één bezwaar en dit bezwaar zou ik willen aangeven door het citeeren van een puntdicht, dat aan het einde van de 18e eeuw tegen een aantal rationalistische, cerebrale dichters werd gericht en dat aldus luidt:

„Gij, zonen van Apoll', die niet doldriftig ijlt,
Maar 't warmgesmede vers bedachtzaam koelt en vijlt,
Bedenkt: zoo 't berenjong door moeders lekken winn',
Zoo 't lieve leven faalt, dat lekt geen tong er in."

De memorie van antwoord is mij op menig gebied te koel, te bedachtzaam, al te zeer vijlend. En dat zou het ergst niet zijn, maar de Rgeering laat zich verleiden tot een starheid van consequentie in bepaald opzicht, dat ik bekenkingen moet maken.

Als de Regeering stelt, dat Zij voor het aanbrengen van ingrijpende staatkundige hervormingen alleen voelen kan, wanneer de Staten-Generaal kunnen medewerken, zegt Zij, dat dit ook moet gelden, als in 1942 de oorlog nog niet is beëindigd en Nederland nog niet bevrijd mocht zijn, voor de herziening van de Volksraadkiesverordening. Gaat dat niet te ver, indien wij moeten wachten tot de bevrijding van Nederland om een zoo inwendige aangelegenheid als de kiesregeling voor den Volksraad te wijzigen?

Dat is een starheid, die ik onbegrijpelijk vind. Is dit een ingrijpende staatkundige hervorming, waaraan de Staten-Generaal moeten kunnen medewerken op straffe, dat wij het verwijt kunnen hooren op eigen houtje dergelijke wereldschokkende dingen te doen als een wijziging van de kiesregeling voor den Volksraad?

(De heer Levelt: Voor die wijziging is wijziging van de Indische staatsregeling noodig.)

Laat die honderdmaal noodig zijn, op een andere plaats in de memorie van antwoord betoogt de Regeering, dat alle

(Kerstens.)
bevoegdheden van de Staten-Generaal overgegaaan zijn op de Koningin en de Ministers.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Inderdaad.)

Dat betoogt de Regeering in dezelfde memorie van antwoord ten aanzien van alle bevoegdheden en alle wettelijke rechten van de Staten-Generaal. Als de Regeering dat nu betoogt, mag ik dan niet zeggen, dat het wijzigen van het kiesrecht voor den Volksraad evenzeer behoort tot de bevoegdheid van de Kroon en de Ministers te Londen? De Regeering gaat van het linkerbeen op het rechterbeen staan, al naar gelang Zij dit of dat standpunt wil verdedigen. Ik ben daarom benieuwd te vernemen, hoe de Regeering zal trachten, dit in Haar antwoord te rechtvaardigen.

(De heer Thamrin: In de Grondwet staat ook, dat Indië zijn inwendige aangelegenheden zelf moet regelen.)

Een tweede punt, dat ik in de mij resteerende vijf minuten behandelen zal, is dit. De Regeering stelt in antwoord op het afdeelingsverslag betreffende de organisatie van de Indische overheid de zaken voor, alsof het werkelijk rozengeur en maneschijn is. De werkwijze van den Raad van Indië — als men de memorie van antwoord leest — is ideaal, de werkwijze van den raad van departementshoofden en de onderlinge coördinatie: er mankeert niets aan. Het is, vooral nadat er een aantal interne verschuivingen plaats gehad hebben, perfect geworden. Wij konden het niet beter wenschen. Aldus de memorie van antwoord.

Maar nu vraag ik: is de Regeering dan volkomen doof voor de Europeesche samenleving? Ik tart de Regeering, eenige groep in deze samenleving te vinden, hetzij aan den Indonesischen kant, hetzij aan den Europeeschen kant, hetzij in het ambtelijke, hetzij in het particuliere leven — die ten minste zeggen durft wat zij denkt —, die het daarmede eens is.

(De heer Verboom: De groep van de meeste beteekenis is die van de ambtelijke adviseurs der Regeering.)

De heer Verboom maakt anders toch ook belanghebbenden niet tot rechters in eigen zaak?

Ik wil nog eens zeggen: de Regeering doet er bepaald onjuist aan, te zeggen: aan dit en dat mankeert bepaald niets, als de geheele samenleving verlangt naar verandering in organisatie zoowel als in personen. Mij zou het veel liever geweest zijn — en ik geloof, dat het betere staatkunde geweest zou zijn — wanneer de Regeering gezegd had: inderdaad doen zich op dit punt wenschelijkheden van vernieuwing en verandering voor, dat is de Regeering niet ontgaan, alleen weet Zij nog niet, hoe Zij het beter zou moeten maken.

Dat zou in de samenleving aangeslagen hebben!

Als derde punt in deze vijf minuten zou ik de Regeering nog even deze gedachte willen voorhouden, dat in de Indische samenleving, over het geheele terrein bekeken, behoefte bestaat aan grooter vertrouwen in adviseerende figuren rond den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter. Ik geloof, dat dit sober en kiesch is uitgedrukt. Ik hoop, dat het tegelijk duidelijk genoeg is. In de geheele Indische samenleving, wat er dan ook in de memorie van antwoord staat, leeft inderdaad het verlangen het teloor gegane vertrouwen te kunnen herplaatsen.

(De heer Soeroso: Maar zoolang de koloniale politiek voortgezet wordt is dat onmogelijk.)

Neen, dat heeft niets met de koloniale politiek te maken. Dat heeft alleen te maken met het verlangen, dat in oorlogstijd, meer nog dan anders, de goede menschen op de goede plaatsen moeten zitten.

Mijnheer de Voorzitter. Ik kom thans tot het slot van mijn rede. Ik heb op enkele punten critiek moeten uitoefenen. Ik heb dat tot mijn plicht gerekend.

Ik zou niet graag dit podium verlaten, wanneer ik niet uitgesproken had groote waardeering en warme erkentelijkheid voor zeer veel, wat door de Regeering en in de eerste plaats door de hoogste instantie van de Indische Regeering, den

(Voorzitter, Soangkoepon.)
Gouverneur-Generaal, met buitengewone bekwaamheid, met groote beheersching, met kennis van zaken en met onuitputtelijke toewijding is verricht. Ook daarvan legt de memorie van antwoord in menig opzicht getuigenis af. En wanneer de Regeering waardeering voor Haar beslissingen verlangt, kan Zij die van onze groep steeds krijgen, ook wanneer wij het niet in alles met Haar eens zijn en wel om deze reden, dat wij ervan overtuigd zijn, dat een sterk en krachtig gezag onder de huidige omstandigheden meer nog dan anders onmisbaar is.

Wanneer ik nu zoo zie, dat er door de Regeering zooveel goeds gedaan is en aan den anderen kant opmerk — en hier besluit ik werkelijk mede — dat in deze maatschappij aan alle kanten toch zooveel goede krachten zijn, die in den goeden geest met ons allen den goeden kant uit willen, is er één ding, dat ik ernstig betreur: de verwijdering, die ook in den Volksraad weer dreigt door te werken, vooral tusschen den Indonesischen kant en den Regeeringskant.

(De heer Thamrin: A qui la faute?)

A qui la faute, Mijnheer de Voorzitter? Als ik daar nog even op mag in gaan, dan zou ik willen zeggen, dat die fout zeker niet alleen aan den kant van de Regeering moet worden gezocht.

(De heer Thamrin: Meestal wel!)

Ik vraag mij af: moeten wij deze zitting — wij zijn eigenlijk pas begonnen — ingaan met een dergelijken geest van wrok en wreveligheid, en met het voornemen der Regeering zooveel mogelijk vliegen af te vangen? Moeten wij daarmede onzen tijd verdoen? Wij hebben nu al — als ik mij niet vergis — alleen bij dit algemeen gedeelte 20 amendementen en moties in het vooruitzicht. Moeten wij dien kant blijven uitgaan? Is het nu werkelijk niet mogelijk den goeden wil aan den kant der Regeering en aan den Indonesischen kant te coördineeren en samen te bundelen? Is het niet mogelijk een verkleind programma van belangrijke punten hier in behandeling te nemen, het onder elkaar te bespreken en dat aan de Regeering voor te leggen?

Ik stel mij voor een poging daartoe te wagen en in besprekingen met andere fractieleiders te trachten te ontkomen aan een afbreken, een vertroebeling en afknabbeling van deze begrooting, en hun voor te stellen daarvoor in de plaats te stellen en aan te bieden een klein aantal groote desiderata, waarop wij kunnen samenwerken en waarop samenwerking met de Regeering mogelijk is.

De vergadering wordt te 11.03 uur v.m. geschorst en te 11.33 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Het woord is aan den heer Soangkoepon voor een persoonlijk feit.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Bij het einde van mijn redevoering betreffende de algemeene beschouwingen van Vrijdagavond 8 dezer heeft U verondersteld, dat het wel niet mijn bedoeling was te verklaren, dat het Europeesch bestuur zich verheugde over het feit, dat de belastingen met honger en tranen zijn opgebracht, maar over het feit, dat de belastingen zijn geïnd.

Ik kon Uw woorden toen niet zoo dadelijk realiseeren en daarom begreep ik U verkeerd.

Inderdaad was Uw veronderstelling juist.

Ik ben dankbaar voor Uw zeer juiste correctie van mijn redevoering en zeer juiste weergave van mijn innerlijk gevoelen.

De **Voorzitter**: Na kennisneming van het stenografisch verslag heeft het geachte lid zich bij mijn opvatting aangesloten. Hiermede is het incident gesloten.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met

(C. C. van Helsdingen.)

andere leden zou ik willen beginnen met een woord van oprechte hulde en eerbiedige bewondering en een zegenbede voor onze geliefde Koningin, lichtend voorbeeld van toewijding en opoffering voor Land en volk. Gedragen door Haar innig Godsvertrouwen en diep geloof, waaruit Zij de kracht put om het leed te dragen, dat over Haar land en volk, Haar persoonlijk en Haar gezin gekomen is, geeft Zij dag aan dag het bewijs, te zijn van het geslacht der Oranjes, dat, geheel onze geschiedenis door, goed en bloed geofferd heeft voor het welzijn van land en volk. De stervenskreet van den eersten Oranje: „Mijn God, mijn God, erbarm U over mij en over mijn arme volk" is stellig Haar dagelijksche bede en Zij maakt wáár de woorden van Haar doorluchtigen Vader: „Een Oranje kan nooit genoeg voor Nederland doen."

Met klaarblijkelijk ongebroken geestkracht, arbeidt Zij, met Haar trouw kabinet en andere medewerkers — wien wij ook gaarne onze hulde brengen — aan de vrijmaking van ons Land en is daardoor hèt stimuleerend middelpunt van het verbeten verzet — niet alleen buiten maar ook in het grondgebied in Europa — herhaaldelijk bereiken ons dienaangaande de moedgevende berichten — waarvan Goddank! millioenen Haar trouw blijven en niet willen bukken voor een terreur van godslasterlijke tyrannie, gesteund door een landsverraderlijke bende, die niet meer onder onze „volksgenooten" mag worden gerangschikt.

Bij deze algemeene beschouwingen wil ik thans niet ingaan op redevoeringen van mijn medeleden — welke stof te over bieden voor nadere discussie. Overigens, als vanzelfsprekend, sluit zich voor mij die onderlinge discussie uit met die Indonesische leden, die hoewel zij uitnemend de Nederlandsche taal beheerschen, als merkwaardig blijk van goodwill en bereidheid tot hartelijke samenwerking in den opbouw, zoowel staatkundig als maatschappelijk, dezer landen, zich bedienen van de Maleische taal, in een verscheidenheid van taaleigen, welke duidelijk de juistheid doet uitkomen van de klacht van prof. Berg in zijn „Indië's talenweelde en Indië's taalproblemen" over het gebrek aan discipline, dat zich bij het gebruik dier taal demonstreert.

Ik wil een woord van hulde niet onthouden aan de gebroeders Soangkoepon en Abdul Rasjid, die — vide de rede van laatstgenoemde — weerstand hebben geboden aan een klaarblijkelijk ook op hen uitgeoefenden drang of disciplinairen dwang — om zich van de Maleische taal te bedienen en liever minder populariteit wilden genieten, dan doelbewust, door het gebruik van een taal, welke een deel der Nederlandsche leden slechts in meer of mindere mate beheerscht de discussies in deze zaal grootendeels onvruchtbaar te maken, en de Regeering en Haar adviseurs in de beantwoording noodeloos te bemoeilijken en daardoor in deze tijden meer tijd en arbeid te vorderen dan wenschelijk is.

Ik ga die redevoeringen voorbij, maar kan de verzoeking niet weerstaan, een enkele opmerking te plaatsen naar aanleiding van het oogenschijnlijk logisch betoog van ons geacht medelid, Thamrin, over de noodzakelijkheid van den samenhang „Indonesia" met de daarvan afgeleide woorden „Indonesisch" en „Indonesiër". Hij is daarin geestdriftig bijgevallen door ons geacht medelid, Verboom; het doet nog altijd wat vreemd aan, deze uitersten het zoo hartroerend met elkander eens te zien zijn. De heer Thamrin heeft daarbij als argument een grapje gedebiteerd over een ei en een kip, een argument, dat misschien bewijskracht heeft voor de breede massa, waarvoor hij zoo vaak optreedt, maar dat op mij weinig indruk maakt. Ik zou slechts willen opmerken, dat wij het gedurende eenige eeuwen hebben kunnen stellen met de woorden „Inlander" en „Inlandsch", zonder dat er een grondwoord „Inlandia" bestaat. Waarom zouden wij „in het binnenlandsch verkeer" — en daarom gaat het thans — niet kunnen benutten de woorden „Indonesisch" en „Indonesiër" in de plaats van de als „beleedigend" gewraakte woorden „Inlander" en „Inlandsch"?

Mijnheer de Voorzitter! Alvorens de twee punten aan te snijden, die den hoofdschotel van mijn redevoering zullen uitmaken, enkele korte opmerkingen over een paar andere aangelegenheden, die belangrijk genoeg zijn om daaraan uitvoeriger beschouwingen te wijden, doch waarbij ik ditmaal niet lang zal stilstaan.

Ten eerste een en ander over de defensie. De betrekkelijke paragraaf las ik met bijzondere instemming. Met hoe groot leedwezen ieder wèldenkend mensch constateeren moet, dat zoovele millioenen, welke wij voor andere doeleinden zooveel beter zouden kunnen besteden, thans moeten — onvermijdelijk moeten — worden aangewend voor onze weerbaarmaking, wil ik met voldoening vaststellen, dat de maanden na 10 Mei wel zeer bijzonder zijn benut. Er is hard gewerkt en hoewel er natuurlijk altijd nog wel een en ander te verbeteren zal zijn en er nog onvolkomenheden in de organisatie der weermacht zullen blijven, mag niet worden ontkend, en moet met dank erkend worden, dat onze weermacht zeer belangrijk is vergroot. Wij zijn ervan overtuigd, dat de Regeering doet wat Zij kan en beslag legt op materieel zooveel Zij maar krijgen kan en bovendien hard bezig is, ook het personeel zoo goed mogelijk uit te rusten en te oefenen. Voor mij is het beste bewijs, dat Zij hierin goeddeels is geslaagd, hierin gelegen, dat leger en vloot beide zooveel aan zelfvertrouwen gewonnen hebben. Was nog tot voor enkele maanden dat vertrouwen in eigen kunnen niet groot en hoorde men maar al te vaak klachten over de strijdvaardigheid en de strijdbaarheid der onderscheidene weermachten zoowel met betrekking tot materieel als personeel, sinds de laatste maanden is er een veel grooter mate van zelfvertrouwen, is er méér geloof in de mogelijkheid van een krachtigen afweer, van welken vijand ook, die zich vermeten zou, ons aan te vallen.

En wie denkt hierbij niet aan de zeer agressieve uitlatingen van het Japansche blad Nichi Nichi Shimboen, dat op ergerlijke wijze het Japansche volk ophitst tegen de Nederlandsche en de Nederlandsch-Indische Regeering, welke uitlatingen wel weer — als te doen gebruikelijk is — door de Japansche Regeering in het openbaar zullen worden gedesavoueerd?

Dat grootere zelfbewustzijn is gebaseerd op de wetenschap, dat geheel de toerusting zoo bijzonder verbeterd is, tekorten zeer belangrijk zijn aangevuld, verschillende wapens zijn gemoderniseerd enz. Als de Regeering nu nog spoed zet achter de voorbereiding van de invoering der Inheemsche militie en de organisatie van stads- en landwachten krachtig ter hand neemt, het noodige toezicht houdt op de besteding der gelden en elke onnoodige besteding met klem tegengaat, en vooral groote aandacht schenkt aan een krachtigen uitbouw van onze luchtmacht — dan is er slechts reden voor erkentelijkheid voor wat reeds werd gepresteerd en een woord van bemoediging voor den velen arbeid, die de Regeering nog wacht.

Ook voor het economisch regeeringsbeleid hebben wij groote waardeering en met instemming hebben wij onderschreven de gerechtvaardigheid van het door de Rechtshoogeschool verleende bewijs van erkenning van „bijzondere verdiensten": het eeredoctoraat in de rechtsgeleerdheid aan den leider van het Departement van Economische Zaken, Dr. H. J. van Mook, die met zooveel bekwaamheid en met zoo gelukkige en vaste hand richting geeft aan dat beleid — uiteraard onder volledige goedkeuring van den Landvoogd. Natuurlijk is niet alles volmaakt; er zal bij de behandeling van Afdeeling VI gelegenheid zijn op enkele minder juiste beslissingen te wijzen, maar bij deze algemeene beschouwingen wilden wij niet achterblijven in de algemeene waardeering voor wat door dit departement reeds is gepresteerd en bereikt in nauwe en hartelijke samenwerking met den staf van ambtenaren, die allen met geestdrift de bezielende leiding van het departementshoofd aanvaardend en de stimuleerende werking daarvan ondergaande, met groote toewijding en ijver hun taak vervullen. Wij spreken de hoop uit, dat het al dezen mannen gegeven moge zijn, op korten termijn al die maatregelen te nemen op geheel dat breede economische ter-

(C. C. van Helsdingen.)

rein, dat te hunner bewerking ligt, maatregelen die noodig zijn om niet alleen de welvaart dezer landen te verhoogen, maar ook de economische weerbaarheid van Nederlandsch-Indië in dezen totalen oorlog zoo krachtig mogelijk te maken.

Ook voor het financieele beleid hebben wij in het algemeen zeer groote waardeering. Voorzoover er aanmerkingen zijn, zullen zij worden voorgebracht bij de behandeling van Afdeeling III en de ontwerp-ordonnanties betreffende de onderscheiden belastingverhoogingen. Wij juichen het toe, dat de Regeering weerstand heeft weten te bieden aan de suggesties om de landrente te verzwaren, alsook aan het denkbeeld om het vaste zegelrecht van *f* 1,50 te verhoogen. Mèt de Regeering zijn wij van oordeel, dat de druk der landrente thans reeds hoog genoeg is en dat er zeker meer aanleiding bestaat om dit vaste zegelrecht te verlagen. Dat Zij daartoe niet overgaat is begrijpelijk, als men in de memorie van antwoord betreffende Afdeeling III leest, dat, met een verlaging van *f* 1,50 tot *f* 1 niet minder dan *f* 800 000 gemoeid is.

Wij spreken onze waardeering uit, dat gevolg is gegeven aan onzen wensch in dien zin, dat in zekeren zin een vrijgezellenbelasting is geheven, maar zouden het vooral op prijs stellen als daartegenover in de verschillende belastingvoorstellen nog meer rekening zou zijn gehouden — onder anderen door grooteren verwantenaftrek — met de groote gezinnen, die door de verhoogingen van de invoerrechten, enz. vanzelf zwaarder worden getroffen, omdat bij het verbruik der met die rechten verzwaarde goederen met de grootte van het gezin geen rekening kan worden gehouden. Mij bevreemdt wel zeer de uitspraak in de memorie van antwoord op Afdeeling III, dat uit het door het Centraal Kantoor voor de Statistiek verzamelde cijfermateriaal de voorloopige conclusie zou moeten worden getrokken, dat de totale druk der directe en indirecte belastingen op kinderrijke gezinnen in het algemeen lichter is dan op de overige, een uitspraak, die zeker breedere motiveering behoeft.

Het is jammer, dat aan de invoering van een omzetbelasting — zooals in Holland is ingevoerd — door allerlei practische bezwaren voorshands niet kan worden gedacht, maar, Mijnheer de Voorzitter, in deze afgeloopen maanden is zooveel mogelijk gebleken, wat men in meer normale tijden niet voor verwezenlijking vatbaar achtte, dat wij der Regeering zouden willen vragen, deze suggestie nogmaals in gezette overweging te nemen en na te gaan, of deze bron van inkomsten toch niet alsnog kan worden aangeboord.

Met instemming heb ik gelezen, dat de Regeering mijn suggestie betreffende de opschorting van de aflossingen der leeningen — omdat het persoonlijk recht op aflossing eerst bij uitloting ontstaat — heeft overgenomen en bij het Opperbestuur heeft voorgebracht. Het betrekkelijke ontwerp-besluit is dezer dagen reeds ter kennis van den Volksraad kunnen worden gebracht. Hiermede is, naar de Regeering mededeelde, een bedrag van niet minder dan *f* 34,6 millioen gemoeid, dat, echter helaas niet kan strekken tot vermindering van het begrootingstekort, omdat bij aanvullende begrooting wederom nieuwe credieten zullen worden aangevraagd voor een verdere versterking van de weermacht te land, welke zelfs zeer waarschijnlijk het evengenoemde bedrag zullen overtreffen.

Als die verhoogingen o.m. gevolg zijn van de invoering van de Inheemsche militie zullen zij zeker met geestdrift door den Volksraad worden geaccepteerd.

Ik herhaal, Mijnheer de Voorzitter, wij hebben veel vertrouwen in het beleid der Regeering ook op dit punt en brengen Haar en Haar Regeeringsgemachtigden gaarne dank voor wat reeds werd gepresteerd.

Met voorbijgang van overigens zeer belangwekkende onderwerpen, welke zeker breedvoeriger behandeling waard zijn — ik noem bijv. de onderhandelingen Nederlandsch-Indië — Japan, beleid der Indische Regeering en staatkundige hervormingen, onderwerpen, waarvan de meeste stellig den gloed der nieuwheid missen — bepaal ik mij thans alleen tot eenige beschouwingen over het noodstaatsrecht en de verhouding Regeering — Volksraad, omdat ik dit zeer belangrijke staatkundige onderwerpen vind, die vooral in dezen tijd, een nadere beschouwing zeker waard zijn.

Ik ben erkentelijk voor de uiteenzetting, door de Regeering gegeven, van rechtvaardiging, omvang en strekking van het noodstaatsrecht. Bij een vorige gelegenheid heb ik dienaangaande vragen gesteld, maar de beantwoording was wel zeer summier.

Thans gaat de Regeering er dieper op in en geeft Zij dienaangaande een uiteenzetting, waarmede ik mij in groote lijn wel vereenigen kan, maar op welker formuleering ik nog wel iets af te dingen heb, omdat m.i. nog niet klaar en duidelijk de diepste rechtvaardigingsgrond van het noodstaatsrecht is bekendgesteld.

Voorop ga, dat ik mèt de Regeering, de Nederlandsche Regeering in Londen volgaarne erken — en mèt de Regeering geloof ik, dat niemand behalve de vijand en de verraders van ons land, die met den vijand gemeene zaak maken, deze stelling in twijfel zal trekken. Dit feit op zichzelf impliceert natuurlijk nog niet den aard en omvang van het noodstaatsrecht. De Regeering ziet den rechtvaardigingsgrond in het volgende:

> „Krachtens de Grondwet wordt de wetgevende macht uitgeoefend gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal. Nu echter door de gewelddadige vijandelijke bezetting van het moederland de Staten-Generaal tijdelijk niet kunnen functionneeren, kan de wetgeving niet op de normale wijze tot stand komen. In dezen noodtoestand is het orgaan, dat in staat is zijn staatsrechtelijke functie in vrijheid uit te oefenen, de Kroon, d.i. het grondwettige Staatshoofd met Hare raadslieden, behoudens een nader te vermelden voorbehoud, mede bevoegd tot alles, waartoe in normale omstandigheden mèt de Kroon andere organen geroepen zijn."

Mijns inziens is deze rechtvaardigingsgrond zwak. Ten onrechte doet mijns inziens de Regeering hier een beroep op het grondwetsartikel betreffende de wetgevende macht (art. 110). De zaak ligt mijns inziens anders.

Men heeft zich af te vragen, hoe de aard is van de „souvereiniteit" en die is meer te vinden in art. 10 van de Grondwet. Wel is waar wordt daar gesproken van „de Kroon der Nederlanden", welke „is en blijft opgedragen aan Z. M." enz., maar het is vrijwel onbestreden, dat deze naamsverandering geen wijziging heeft willen brengen in den aard van het gezag der Oranjes, zooals die in de Grondwet van 1814 werd geformuleerd: de „souvereiniteit". Men achtte de wijziging noodig in verband met het feit, dat de titel van den „Souvereinen Vorst" intusschen was gewijzigd in „Koning"; maar in wezen bleef de toestand dezelfde, dat de souvereiniteit over het Koninkrijk der Nederlanden aan het Huis van Oranje was en bleef opgedragen. Al is het dan waar, dat niet minder dan drie hoogleeraren, Opzoomer, Vreede en Thorbecke, later verlegen zaten met dit begrip „souvereiniteit", dat èn Opzoomer èn Vreede alleen het volk als souverein erkenden en den Koning verlaagden tot mandataris van dat volk en Thorbecke het begrip tot een „antiquiteit" verklaarde, de christelijke staatsrechtsleeraren, en politici, Groen van Prinsterer aan het hoofd en natuurlijk ook De Savornin Lohman en Kuyper, maar ook mannen als Van der Vlugt, Buys en Kranenburg erkennen, dat die souvereiniteit een wezenlijke beteekenis heeft, n.l.: de hoogste bevoegdheid, de volle regeermacht onder welke ook de regelgevende bevoegdheid, die juist is „het" kenmerk van het hoogste gezag, de souvereiniteit (Kranenburg 3e druk, bladz. 85 en 86), de volledige staatsmacht (id. bladz. 87).

Die souvereiniteit was echter geen absolute heerschersmacht, maar zij was beperkt door een constitutie, het stelsel

(C. C. van Helsdingen.)

„der meest monarchistische staatsregelingen van den nieuwen tijd" — zooals zelfs een Thorbecke moest erkennen.

Hier geldt het mooie woord van Groen van Prinsterer:

„Souvereiniteit zonder constitutie zou hij niet gewild hebben, al ware ze verkrijgbaar geweest, evenmin als ze verkrijgbaar geweest ware, al had hij ze gewild."

Wij hebben dus een beperkte monarchie. De Souverein, bezitter van de hoogste macht, is in de uitoefening daarvan gebonden: t.a.v. de wetgeving, door de medewerking van, het gemeen overleg met de Staten-Generaal; t.a.v. de rechtspleging aan den onafhankelijken rechter en t.a.v. de uitvoering aan verantwoordelijke ministers.

Mr. De Savornin Lohman achtte echter:

„omstandigheden denkbaar, waarin een vorst, om zijn land te redden, zich genoodzaakt zou zien zelfs de Grondwet en geheel de Volksvertegenwoordiging ter zijde te stellen (Onze constitutie blz. 48).

„Welke die redenen kunnen zijn is ..... even onmogelijk vooraf te omschrijven en vast te stellen, als het onmogelijk is de omstandigheden op te sommen, waarin iemand gerechtigd is zijn medemensch te dooden. De gevallen van noodweer zijn voor voorafgaande omschrijving niet vatbaar."

De Savornin Lohman zou zeker ook niet geaarzeld hebben om op grond van deze beschouwing onze Koningin — ook al kan Zij niet meer samenwerken met Staten-Generaal en Raad van State — in deze omstandigheden als de eenige wettige Regeering te erkennen!

Zij, die het Koninklijk gezag doen steunen op de Grondwet, of nog sterker, zij die als Mr. Thorbecke den omvang van de Koninklijke macht willen bepalen door een optelsom van de in en door de Grondwet aan den Koning toegekende bevoegdheden, zouden wel zeer verlegen zitten met het vinden van een rechtvaardigingsgrond van de gelding van het gezag der Koningin, in Londen zetelend.

Maar nu de grondwet niet is de grondslag van het Koninklijk gezag; de souvereiniteit van het Huis van Oranje, onafhankelijk daarvan, een wezenlijke inhoud heeft; Willem I, die souvereiniteit alléén heeft willen aanvaarden onder „den waarborg eener wijze constitutie, — wat wijst op de bij die constitutie aan te brengen beperkingen — nu kunnen die omstandigheden ertoe leiden, dat de beperkingen worden opgeheven en de Kroon Haar volle onbeperkte bevoegdheid terugkrijgt.

Deze visie op onze constitutioneele monarchie is steeds door de Christelijke politici bepleit. Zij hebben zich steeds verzet tegen de liberale leer, dat de Koning het vijfde rad aan den wagen zou zijn, de mandataris van het souvereine volk of van het souverein parlement, slechts een „ornament" in een door het volk zelf en diens wil geregeerden staat.

In zijn „Saevis tranquillus in Undis" (blz. 138) beschrijft Colijn het koningschap als „het hoogste orgaan in ons staatsbestel, belast met het hoogste gezag, zoowel tegenover onderdanen als tegenover het buitenland. Een orgaan, dat geroepen is dat gezag uit te oefenen niet uitsluitend naar het persoonlijk inzicht van den toevalligen drager of draagster van de Kroon, doch „— en hierop vestig ik de aandacht, Mijnheer de Voorzitter —" overeenkomstig de beginselen, die in het volk leven."

Deze opvatting dekt thans — zie ik het goed — het Regeeringsstandpunt. Ook de laatste woorden, die ik citeerde zijn voor het huidige beleid van bijzondere beteekenis. Zij accentueeren het standpunt der Regeering ten aanzien van den „omvang" van dat noodrecht.

De Regeering zegt in de memorie van antwoord (blz. 5 en 6, roneo):

„Echter moet daarbij — intern beschouwd — worden bedacht, dat de bedoelde ruime bevoegdheden berusten op noodrecht en derhalve haar natuurlijke begrenzing vinden in hetgeen in de gegeven omstandigheden voorziening eischt. Tot al wat bepaaldelijk regeling, goedkeuring of bekrachtiging bij de wet behoeft, ook of juist in den huidigen toestand, is de Kroon rechtens met een beroep op noodrecht bevoegd. Zij zal Zich echter steeds afvragen, of de Haar toevertrouwde belangen thans voorziening eischen. Dit voorbehoud legt derhalve beperking aan en bepaalt den feitelijken omvang van de bevoegdheid van de Kroon in het huidig tijdsbestek. Dat hanteering van deze bevoegdheid derhalve voor Nederlandsch-Indië uitzondering zal blijven behoeft geen betoog."

Mijnheer de Voorzitter! De laatste zinsnede van het citaat-Colijn, dat ik zoojuist aanhaalde, bepaalt tevens het standpunt der Regeering, dat vooralsnog aan diep-ingrijpende wijzigingen in het Indische staatsbestel niet mag worden gedacht, omdat het niet zou strooken met den geest van het Nederlandsche volk om thans daartoe over te gaan, waar de Staten-Generaal niet bij machte is zich erover uit te spreken en die wijzigingen nog niet dringend noodzakelijk zijn.

Maar onder deze diep-ingrijpende wijzigingen in het Indisch staatsbestel acht ik bijvoorbeeld niet een tijdelijke afwijking van de staatsinrichting betreffende den datum van behandeling der begrooting; ook niet, zooals mijn geachte medeleden de heeren Mussert en Kerstens reeds hebben gezegd, een eventueele wijziging in het kiesstelsel in den zin van de reeds ontworpen en natuurlijk reeds destijds met het Opperbestuur besproken ontwerpen.

Mocht deze oorlog nog vele jaren duren — hetgeen God verhoede — dan is het uiteraard mogelijk, dat de verdere staatkundige uitbouw door deze noodlottige omstandigheid niet mag worden geremd, maar ..... dit is thans niet aan de orde.

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht het van buitengewone beteekenis, dat de juistheid van dat Christelijk standpunt, betreffende ons monarchaal stelsel door deze omstandigheden volkomen wordt bewezen.

Er was in de laatste jaren een steeds sterker neiging om deze opvatting aan te hangen, — ik verwijs o.a. naar professor Josephus Jitta — maar het is bemoedigend, dat juist die Christelijke opvatting thans de deugdelijke grondslag biedt voor de rechtmatigheid van het gezag onzer Koningin, ook al zetelt Zij tijdelijk, in afwijking van de grondwet, in Engeland.

(De heer Soangkoepon: Maar is dit volgens de Grondwet?)

De heer Soangkoepon maakt de fout te veronderstellen, dat het Koninklijk gezag gegrond is op de Grondwet; dat is niet juist. De koningin stelt de Grondwet ter zijde.

In het onderdeel: verhouding Regeering en Volksraad heeft de Regeering eenige stellingen geponeerd, die mijn volle instemming hebben. Als er van de zijde van den Volksraad de klacht wordt geuit, dat de Regeering veel te weinig rekening houdt met de wenschen van den Volksraad, uitkomende in de door het College genomen „beslissingen" en „uitspraken" neergelegd in moties en amendementen, omdat de Volksraad beter de wenschen der bevolking kent en begrijpt, antwoordt de Regeering:

„dat het niet aan een gebrek van begrip en aanvoelen van hetgeen er in de maatschappij omgaat, is toe te schrijven, wanneer Zij maatregelen treft, die bij bepaalde groepen in de samenleving geen instemming vinden. De Regeering draagt echter Haar eigen verantwoordelijkheid binnenslands en internationaal en het is deze verantwoordelijkheid, waarnaar zich haar beleid en daden richten."

In de slotwoorden ligt besloten het diepe besef der Overheid, dat Zij haar eigen recht en verantwoordelijkheid heeft, welke nooit kunnen worden vervangen door recht en verantwoordelijkheid van het vertegenwoordigend college, een eigen

(C. C. van Helsdingen.)

recht, dat niet gebaseerd is op haar in Grondwet en Indische Staatsregeling toegekende bevoegdheden, maar ligt in het wezen en karakter der Overheid zelve, dat wel te onderscheiden is van recht en bevoegdheden van het vertegenwoordigend college, dat naar zijn aard vertegenwoordigend College moet blijven en niet moet trachten zich te zetten op den zetel der Regeering.

Diezelfde gedachte komt ook tot uiting in de uitspraak (blz. 17 roneo van de memorie van antwoord):

> „dat geen enkele regeering, wil zij niet ernstig nadeel toebrengen aan het algemeen Landsbelang, de volksvertegenwoordiging en nog minder de samenleving volledig van alle dessous en détails daarvan op de hoogte kan stellen."

Er is hier in dit College herhaaldelijk botsing tusschen Regeering en Volksraad betreffende moties en amendementen.

Dit is het gevolg — voor zoover ik zien kan — van tweeërlei fout, eenerzijds bij den Volksraad, anderzijds bij de Regeering.

Bij een groot deel van de leden leeft, zie ik wel, in dezen de gedachte, dat het zwaartepunt van het beleid toch eigenlijk behoort te liggen bij het College, het vertegenwoordigend lichaam. Onbewust wellicht belijden zij de oude leer der volkssouvereiniteit — thans vrijwel algemeen prijsgegeven. De Regeering wordt veel te veel gezien als de mendataris van het souvereine volk of van een souverein parlement.

En niet het minst daarom wordt een z.g. „vol parlementair stelsel" voor Indië bepleit, omdat men meent, dat in dat stelsel het beginsel der volkssouvereiniteit beter tot uitdrukking komt. Dàt is voor hen het wezen der „democratie", dat oorspronkelijk in zijn naam ook die gedachte weergaf: overheersching van het volk, zoo niet in zijn vollen omvang, dan toch in zijn wettige vertegenwoordiging. De Regeering zal hebben te doen, wat de Volksraad „wil" of „wenscht". Vandaar de herhaalde wensch om een „uitspraak" van den Volksraad uit te lokken, ook dáár, waar zij volkomen ongemotiveerd is, alleen maar opdat de Regeering daarmede „rekening" zal houden. Door die „uitspraken" kan de Volksraad later telkens de Regeering „in gebreke stellen".

Hoe soepel de Regeering ook tegenover de wenschen van den Volksraad staat, het baat Haar niet, zoolang die gedachte in de meerderheid van ons college leeft.

Want elk redelijk beoordeelaar zal moeten erkennen, dat de Regeering in dit opzicht dikwijls heel ver gaat. De Regeering erkent het trouwens zelf. Zij verklaart:

> „Hoewel de Regeering tijdens de behandeling van bedoelde ontwerpen" — eenige met name genoemde ordonnanties, Mijnheer de Voorzitter — „uitdrukking heeft gegeven aan Haar ernstige bezwaren tegen de ingediende amendementen, heeft Zij na aanneming daarvan de geamendeerde voorstellen niet aanstonds voor Haar onaanvaardbaar verklaard, doch nader in overweging genomen, of Zij de vaststelling daarvan, in overeenstemming met de uitspraak van den Volksraad, voor Haar verantwoording kon nemen."

Nòg duidelijker komt Haar standpunt tot uiting in de volgende uitspraak in de memorie van antwoord:

> „Nimmer heeft Zij, zooals enkele leden vreesden, reeds tevoren Haar standpunt definitief bepaald ten aanzien van onderwerpen, welke door Haar bij den Volksraad zijn voorgebracht. Elke beslissing, elk amendement, elke motie worden door Haar nauwgezet overwogen en" — hier leg ik speciaal den nadruk op, Mijnheer de Voorzitter — „niet zelden kwam Zij aan uitspraken van den Volksraad tegemoet, hoewel Zij Haar eigen voorstel of eigen standpunt bepaaldelijk juister bleef achten. De Regeering is er van doordrongen, dat juist het bestaan van de conflictenregeling Haar tegenover den Volksraad bijzondere verplichtingen oplegt, met name den plicht van een zoo redelijk mogelijke houding tegenover de uitspraken van het College. De Regeering kan echter niet aanvaarden, dat Haar, tegen Haar overtuiging in, een verantwoordelijkheid wordt opgedragen, welke Zij in het Landsbelang meent niet te mogen dragen."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de fout der Regeering is, dat Zij zelf klaarblijkelijk niet inziet, dat Zij door het aannemen van deze houding den Volksraad in zijn houding stijft. De practijk in den Volksraad is, om bij de indiening van moties of amendementen zich reeds zooveel mogelijk van te voren te verzekeren van de medewerking van verschillende fracties in den Volksraad, door de handteekeningen te vragen van de leiders dier fracties, en dan natuurlijk daarbij te rekenen op de discipline, die de meeste fracties van haar leider aanvaarden. Wanneer de Regeering verklaart, dat Zij „nimmer van te voren Haar standpunt definitief (heeft) bepaald ten aanzien van onderwerpen, welke door Haar bij den Volksraad worden voorgebracht", dan moge dit voor Haar waar zijn, een zoodanige uitspraak voor den Volksraad zou bepaaldelijk in vele opzichten onjuist zijn wat betreft moties en amendementen. Want niet zelden hebben de onderteekenaren van een amendement of motie reeds van te voren hun standpunt bepaald. En de initiatoren rekenen in zeer belangrijke mate op de „mos", die klaarblijkelijk door velen wordt aangehangen, dat men zijn eenmaal ingenomen standpunt — zelfs na de krachtigste argumentatie der Regeering — niet wijzigt en zeker niet zijn handteekening terugneemt, als die eenmaal is gegeven en de leden der fracties volgen daarin hun leiders.

Wee hem, die — door de regeeringsargumentatie overtuigd — zulks wèl doet. Niet zelden gaat er een hoongelach in de zaal op. Daarom zijn lang niet altijd de stemmingen in deze zaal zuiver en niet zelden geven sommigen hun stem aan een motie of amendement, met de stille hoop, dat de Regeering er toch geen gevolg aan moge geven.

De Regeering is aan dezen gang van zaken zelve ook schuldig.

Ik bepleit allerminst een autocratisch bestuur, een negeeren van de in de uitspraken voorgebrachte wenschen. Integendeel, de Regeering moet alles zeer nauwgezet overwegen; reeds de suggesties, die in het afdeelingsverslag zijn voorgebracht, al zijn zij nog geen uitspraken van het College maar vooral die, welke tijdens de besprekingen worden voorgebracht en zoo mogelijk — indien zulks met Haar verantwoordelijkheid vereenigbaar is — inwilligen, maar Zij zal ook ten aanzien van die punten, waarvan Zij voor zichzelf zeker is — ook na het aanhooren van de debatten, ook na het aanhooren van alle door den Volksraad aangevoerde argumenten, waarvan Zij zeker is, — dat inwilliging ervan voor Haar onmogelijk is, dit zeer nadrukkelijk in de zaal zelf moeten verklaren. En niet volstaan met termen als „ontraden" of zoo, maar zeer beslist dergelijke moties enz., als „onaanvaardbaar" verklaren. Wanneer de Regeeringsgemachtigde zulk een oordeel nog niet kan uitspreken, maar eerst overleg wenscht met den Landvoogd, dan worde de stemming uitgesteld; maar in de zaal zelf moet duidelijk blijken, wat het lot van een amendement of een motie zal zijn.

Wanneer de Regeering — zoogenaamd om nog eens de zaak te overwegen, terwijl toch vrijwel vaststaat, dat de argumentatie van den Volksraad geen nieuw licht heeft gebracht — zich op de vlakte houdt, dan stijft Zij den Volksraad in de gedachte „men kan nooit weten, misschien slaat de Regeering nog wel om".

In een „volwaardig" parlementair stelsel heeft de Regeering achter zich een regeeringsmeerderheid, die bereid is de Regeering te steunen; hier bij den Volksraad heeft Zij die niet; daar staat in het algemeen de Volksraad ongeorganiseerd tegenover de Regeering. De Regeering moet medewerken om zulk een blok te vormen, dat wel bereid is opbouwende critiek te geven, maar dat bereid is eigen wenschen prijs te geven, indien het de overtuiging heeft, dat de Re-

(White.)

geering — àls Zij tenslotte een motie of amendement onaanvaardbaar verklaart — dit niet heeft gedaan, dan nadat Zij met den meesten ernst de in den Volksraad voorgebrachte argumenten heeft onderzocht.

Ik weet wel, Mijnheer de Voorzitter, dat destijds een der voorzitters van ons College in het openbaar nadrukkelijk heeft verklaard, dat zulke woorden als „onaanvaardbaar", „beslist verwerpelijk" enz. niet in deze zaal van de zijde der Regeering mochten worden gehoord. Ik heb van den aanvang af tegen dit standpunt protest aangeteekend, omdat een zoodanig standpunt het „eigen recht der Overheid" miskent en Haar verantwoordelijkheid afbreuk doet, en anderzijds bij den Volksraad de gedachte heeft gewekt, „dat men het altijd nog wel probeeren kon."

Hoe krachtiger de Regeering in den Volksraad Haar standpunt verdedigt, en ook den moed heeft uitdrukkelijk te verklaren àls en in hoeverre een wensch van den Volksraad onaanvaardbaar is te achten, hoe meer kans we hebben, dat er langzamerhand om de Regeering zich een blok zal vormen, dat conflicten met de Regeering niet wil en bereid is, Haar in zulke gevallen te steunen, met terzijdestelling van eigen wenschen, in de overtuiging:

1e. dat in het algemeen de Regeering beter dan de Volksraad in staat is, de draagwijdte van een wensch te voorzien;

2e. dat de Regeering — en Zij alléén — tenslotte de verantwoordelijkheid heeft te dragen voor de richtige uitvoering van ordonnanties.

Juist waar we bijna onafwendbaar stevenen naar een volwaardig parlement, waarin men het panacée meent te zien voor het geluk dezer landen, is het zoo dringend noodzakelijk, dat men aan het „eigen recht der overheid", dat thans in de Indische Staatsregeling zoo sterk verankerd ligt, reeds thans alle recht laat wedervaren. Zelfs in dat „volwaardige parlementaire stelsel" wordt meer en meer de behoefte gevoeld dat de overheid zich meer bewust wordt van haar eigen recht — ook één der staatkundige desiderata, telkens met zooveel klem door Christelijke politici naar voren gebracht.

Als men thans spreekt over de fouten der „democratie" is het niet het minst daarom, omdat de Regeering in vele volwaardige parlementen zichzelf te veel en te vaak beschouwt als de mandataris van het parlement. Wel zeer duidelijk heeft de Nederlandsche Minister-President prof Gerbrandy zich in zijn radio-rede van 10 October j.l. hierover uitgesproken, toen hij over ons parlement in Nederland (het navolgenswaardige voorbeeld voor onze Indonesische medeburgers) sprak als van een „overrijpen parlementairen regeeringsvorm" en zeer nadrukkelijk liet uitkomen, dat ieder land — maar niet het minst een democratisch land als Nederland — behoefte heeft aan een sterke regeering, die zich durft verzetten tegen het parlement, dat de neiging vertoont, zich op den zetel der Regeering te willen stellen, een regeering, die durft zichzelf te zijn en onder alle omstandigheden die maatregelen durft nemen, die alleen gerechtvaardigd zijn voor haar verantwoordelijkheidsbesef.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! Gevolg gevende aan Uw verzoek, in deze bijzondere tijden bij onze algemeene beschouwingen met betrekking tot de voorliggende Landsbegrooting zooveel mogelijk naar bekorting te streven — en dit beroep schijnt speciaal nog de behandeling van de oeconomische paragraaf te gelden — zal ik als woordvoerder van mijn fractie bij de bespreking van het oeconomisch beleid der Regeering sedert 10 Mei jl., zooals dat is neergelegd in de algemeene inleiding tot de Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 en nader is toegelicht in de memorie van antwoord op het afdeelingsverslag met betrekking tot de algemeene beschouwingen voornoemd, mij bepalen tot de hoofdzaken en mij onthouden van detailleering en allerlei bijzaken, ook al zijn deze vaak niet onbelangrijk.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het geheel, dat ons in en buiten deze zaal ter kennis is gekomen, blijkt — en mijn fractie constateert zulks met oprechten eerbied — dat de oeconomische en financieele toestand van zelfstandigheid, waarvoor Nederlandsch-Indië op 10 Mei jl. zich plotseling zag geplaatst, door de Regeering aanstonds in zijn vollen omvang en tot in de onderdeelen werd doorzien en onmiddellijk als uitgangspunt werd genomen voor allerlei stuk voor stuk rustig getroffen maatregelen, welke voor een noodzakelijke spoedige aanpassing aan dien destijdschen noodtoestand geëigend waren.

Op dit punt hebben wij geenerlei kritiek doch slechts grooten lof voor het beleid der Regeering en voor de handelingen der Landsorganen, speciaal die van het Departement van Economische Zaken, welke zoo volkomen opgewassen bleken tegen de ontzettende moeilijkheden.

Die moeilijkheden sproten voort uit de oeconomisch en financiëel te sterke verbondenheid van Nederlandsch-Indië en Nederland tevoren, welke voor Nederlandsch-Indië een te groote afhankelijkheid beteekende, en welke verbondenheid in economisch opzicht niet alleen tot de twee genoemde deelen van het Koninkrijk beperkt bleef, maar zich via het hoofddeel Nederland uitstrekte tot diverse Europeesche landen. Werden van deze laatste successievelijk door den oorlog de betrekkingen met Nederland en Nederlandsch-Indië afgebroken, waardoor opeenvolgend, zij het in snel tempo, maatregelen konden worden getroffen ter compensatie of beperking van de nadeelige gevolgen, speciaal ten aanzien van het staken van import zoowel als export, de totale afsnijding van Nederland bij de bezetting van dit deel door den vijand ontrukte ons plotseling ons economisch en financieel centrum, wat niet minder dan een calamiteit beteekende.

Nederlandsch-Indië had meteen economisch en financiëel als een zelfstandigheid op te treden. Het had zich daarop niet ingesteld, maar integendeel juist wel op een oeconomisch geleidelijk betere vergroeiing met Nederland tot een tweeeenheid; inwerkende op elkaar en op een gezamenlijke sfeer. Hoe ontzaggelijk daarom de moeilijkheden moeten zijn geweest, toen deze laatste toestand plotseling volkomen werd verbroken, laat zich begrijpen. Van het Koninkrijk bleef een tot dusver sterk afhankelijk deel over en deze kreeg meteen tot taak het geheel waar te nemen.

Mijnheer de Voorzitter. In de voorliggende stukken wordt met voldoening geconstateerd, dat de even abrupte als totale wijziging van den toestand zoo weinig ongelukken met zich heeft gebracht. Inderdaad is het tot op het oogenblik in de maatschappij als geheel weinig merkbaar — en dit lijkt i.c. de beste maatstaf voor een beoordeeling — dat er voor Nederlandsch-Indië een geheel veranderde economische en financiëele situatie is ontstaan. Wij deelen de meening der Regeering, dat zulks te danken is aan de uitnemende werking vooraf èn naderhand van speciaal de economische apparatuur van het Land, waaraan wij met dankbaarheid moeten verbinden de namen van Wellenstein, Hart en Van Mook.

Mijn fractie wil echter niet bij het oogenblik blijven stilstaan; het stadium, waarbij men al tevreden mòet zijn, dat er geen ongelukken zijn voorgevallen. Zij wil ook de naaste toekomst en daarmede de situatiewijziging tevens uit het oogpunt van een haars insziens noodzakelijk nieuwe economische oriëntatie in beschouwing nemen; en ten opzichte daarvan voelt zij in verschillende opzichten nog een tekort, en hier en daar ook een minder juiste richting in de activiteit van de zijde der Regeering.

Het komt ons voor, dat de Regeering uit het thans gebeurde, misschien juist omdat de zaken tot dusver bevredigend zijn blijven loopen, nog niet voldoende de leering heeft getrokken, dat Nederlandsch-Indië ook voortaan, en dus van nu af aan blijvend, economisch en financieel belangrijk zelfstandiger ten opzichte van Nederland moet worden georganiseerd dan zulks het geval was. Erkent Zij dit als richtlijn voor de naaste toekomst dan zal de Regeering langzamerhand de noodige stappen

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. 1); algemeen gedeelte.

(White.)

krachtig moeten doen in verband met het hier in de toekomst houden, met alles wat daaraan vast zit, van de thans tijdelijk naar Indië overgeplaatste zetels der naamlooze vennootschappen, voorzoover deze uitsluitend in Indië werkzaam zijn, het zelfstandig worden van de Nederlandsch-Indische handelsvertegenwoordiging in het buitenland en haar aanpassing aan den nieuwen, als uitgangspunt van de komende periode te gebruiken, toestand, zoowel in vorm als in spreiding, de bevordering van die takken van landbouw- en nijverheidsindustrie hier te lande, waarvan de productie tevoren elders, in Nederland, of via Nederland plaats vond ten behoeve van Nederlandsch-Indië, de voorziening van Nederlandsch-Indië in eigen kapitaal en, wat vooral niet te veronachtzamen is, in eigen geschoolde werkkrachten, zoo voor bedoelde industrieën als voor den handel bijv.; en nog meer van dergelijke primaire zaken.

De regeeringsarbeid in die hoofdrichting tot de economisch meer zelfstandigmaking van Nederlandsch-Indië — en om misverstand te voorkomen herinner ik er tevens aan, hoe het I.E.V. hier in deze zaal reeds jaren in dezelfde richting heeft gepleit — vormen ons inziens het tweede stadium, dat thans dient ingeluid, nà de saneering van den op 10 Mei jl. ingetreden noodtoestand.

Ook de handelspolitiek behoort in dat tweede stadium dus te worden aangepast aan de vereischten van de naaste toekomst. Zien wij het goed, dan vraagt die toekomst een sterker gespecialiseerde oriëntatie van ons oeconomisch verkeer — en daarmede dient dan met de maatregelen en het apparaat tijdig rekening te worden gehouden — op de eigen omgeving van Nederlandsch-Indië; dus een verdere afbuiging van dat verkeer van Europa, met als centrum Nederland aldaar, naar de landen om den Pacific in de eerste plaats en verder naar die om den Indischen Oceaan.

Mijnheer de Voorzitter! Het vorig jaar hoorden wij den heer Mansvelt in deze zaal een pleidooi houden voor een indocentrische politiek. Zijn beschouwingen hadden, voorzoover die werkelijk indocentrisch waren, tot goede hoogte de instemming van mijn fractie, die trouwens vanaf dat zij in deze zaal is verschenen die politiek practisch heeft toegepast. Thans wachten wij op de uitwerking van het beginsel, dat ons sedert, voor het oogenblik en voor de naaste toekomst, lijkt overgebleven, onder leiding van de Regeering. lijkt overgebleven, onder leiding van de Regeering.

Dat de Regeering daarbij op tegenstand van bepaalde groepen hier te lande kan stuiten, onderkennen wij. Er zijn in onze samenleving inderdaad krachten, die een afwachtende houding proclameeren.

Mijn fractie is daartegenover van meening, dat, wat wij in dezen tijd in Indië ook tot stand gaan brengen, zelfs onverschillig of zulks tevoren in Nederland plaats vond, dit ongetwijfeld den opbouw van het Koninkrijk straks tot voordeel zal strekken.

Zoo zal het, naar het inzicht van mijn fractie, om enkele voorbeelden te noemen, behalve Nederlandsch-Indië ook Nederland ten goede komen, indien wij hier thans zelfs scheepswerven, een Philipsindustrie, een Fokkerfabriek, een Hollandsche melk-, boter- en kaasbereiding, een Hembrug, een Limburgsch staatsmijnenbedrijf met zijn nevenbedrijven, een Amsterdamsche superfosfaatfabriek stichten; indien wij daartoe en voor de reeds in Nederlandsch-Indië bestaande industrieën hier te lande ook het personeel opleiden van laag tot hoog; indien wij voor een dergelijken oeconomischen uitbouw van Nederlandsch-Indië de beschikbare kapitalen alvast gingen gebruiken, onverschillig of die normaal eigenlijk Nederland zouden moeten toevallen. Tegenover het defensief en den afbraak in het bezette Nederland moeten wij, naar het inzicht van mijn fractie, stellen het offensief en den opbouw in de vrije deelen van het Koninkrijk. De resultaten van het eerste zijn voor ons een gesloten boek; daartegenover doen wij ons inziens het beste hier te lande te plaatsen een op elk gebied zoo krachtig mogelijk avanceeren; hierbij strevend naar een straks zoo voordeelig mogelijk saldo voor het geheel als uitsluitende doelstelling. De aanstaande onderlinge herordening blijve bij gebrek aan indices en gegevens buiten eenige beschouwing; dit is een zaak van latere zorg. Daaraan te denken alleen al zou remmend werken op de op dit oogenblik voor alles noodige volledige benutting van alle mogelijkheden ten bate van het Koninkrijk, voor welken plicht Nederlandsch-Indië thans zich gesteld ziet.

Natuurlijk staan wij sedert oeconomisch en financieel vooral geheel vrij tegenover de diverse relaties in Europa, welke thans tot de As-politiek zijn omgeschakeld, welke wij met alle kracht hebben te bestrijden.

Bij de heroriëntatie naar een oeconomische zelfstandigheidspolitiek van Nederlandsch-Indië zijn — dit ziet mijn fractie niet over het hoofd — vele zeer groote en gedeeltelijk vooralsnog zelfs onontkoombare moeilijkheden tegemoet te treden. Er zijn onder meer mede technisch ernstige tekorten, zoo van materieelen als van personeelen aard, welke geleidelijk moeten worden opgeheven. Wij meenen echter, dat aan het inloopen van dergelijke tekorten onmiddellijk en krachtig kan en dan ook moet worden gearbeid.

De grootste achterstand vertoont een oeconomisch meer zelfstandig Nederlandsch-Indië op industrieel gebied. Met dankbare erkenning van wat in de laatste 5 à 10 jaar op dat terrein is tot stand gebracht aan kleine en middenbedrijven, welke vooral hebben te voorzien in de eenvoudige dagelijksche behoeften van de massa der bevolking, terwijl Nederlandsch-Indië in dezelfde periode ook enkele middengroote en groote bedrijven wist aan te trekken, moet toch tevens — en heel scherp — geconstateerd worden, dat bij de bedoelde ontwikkeling, welke op zichzelf alle respect afdwingt voor de verrichtingen terzake van het betrokken Landsorgaan, eenerzijds vele, ja de meeste mogelijkheden nog niet zijn benut — de heer Kerstens wees daar hedenmorgen reeds eerder op — en anderzijds gevaarlijk ver is achtergebleven de veiligstelling van de voorziening voor het heden en voor de toekomst met de grond- en hulpstoffen, waarvan de instandhouding en uitbreiding van de Nederlandsch-Indische industrie afhankelijk is.

Ten aanzien van de verdere industrieele ontwikkeling van Nederlandsch-Indië biedt het wegvallen van de oeconomische samenwerking met Nederland en met vele onzer relaties in Europa, speciaal op het gebied van de grootere op Westersch peil staande industrieën, waarop tevoren de samenwerking en die relaties in het bijzonder waren ingesteld, nieuwe aspecten.

Met betrekking tot de voorziening van Nederlandsch-Indië met industrieele grond- en hulpstoffen heeft bij mijn fractie de meening postgevat, dat van den aanvang af veel te weinig is gewerkt op de dekking der behoeften terzake uit eigen land en met behulp van eigen basisindustrieën.

Daarbij treft — en dit zeg ik hier met nadruk, Mijnheer de Voorzitter — de afdeeling Nijverheid van het departement van Economische Zaken geenerlei blaam. Integendeel, wij weten al te goed, hoe die afdeeling in de afgeloopen jaren van een schier bovenmenschelijke taak alles terecht heeft gebracht, hetgeen als begin het meest voor de hand lag en wat overigens ook maar eenigszins bij de verhoudingen en met het beschikbare apparaat mogelijk was.

Wat echter met het oog op de voorziening van Nederlandsch-Indië met eigen grond- en hulpstoffen sedert ontbroken heeft, was onder andere een geheel daarop gericht opsporings-, research- en voorlichtingsinstituut van voldoende outilleering. Wij hadden zulk een apparaat jaren geleden gedeeltelijk bij den Mijnbouwdienst in zijn opsporingsafdeeling en zijn laboratorium voor metallurgische onderzoekingen. Uit dien tijd dateerden onder andere de onderzoekingen naar de hoeveelheid en aard der ijzerertsen van Z. O.-Borneo en hun verwerkbaarheid, en tevens de onderzoekingen naar de cokebaarheid van onze Indische steenkolen, onder andere die van Poeloe Laoet, gelegen tegenover genoemde ijzerertsen,

(White.)

welke onderzoekingsarbeid tezamen was ingesteld op de oprichting van een hoogovenbedrijf hier te lande en gepaard ging met een nadere opsporing naar genoemde delfstoffen en haar begeleiders.

Het is dergelijke arbeid, welke sedert ongeveer 15 jaar goeddeels is verlaten, omdat er toenmaals niet aanstonds practische resultaten mede werden bereikt, en welke thans hoog noodig weer moet worden opgevat.

De groote leemte met betrekking tot de eigen grondstoffenvoorziening van Nederlandsch-Indië ligt ons inziens in de onvoldoende parate kennis van de mogelijkheden van delfstoffenwinning in dit land en de verwerking dier delfstoffen tot grond- en hulpstoffen voor landbouw en industrie. Het is op dit punt, dat verbetering van de toerusting van Nederlandsch-Indië voor vermeerdering en publicatie van bedoelde kennis urgent is en ons inziens zelfs geen dag en geen nacht meer mag wachten.

Het begrip delfstof moet hier in den ruimsten zin van het woord worden opgevat. Daaronder vallen ook zwavel, phosphaat, kaolien, kwartszand, andere natuurlijke grondstoffen voor de keramiek, e.d.

Verschillende der delfstoffen zijn noodig voor de basisindustrieën, voor de vorming waarvan in Nederlandsch-Indië, naar de meening van mijn fractie, thans tevens hoognoodig hard moet worden gearbeid.

In 1937 werd der Regeering van de hand van den chemicus, Dr. Altmann, een ontwerp aangeboden, getiteld: „De fabricage van zwavelzuur, (caustische) soda en ammoniak als doeltreffende inzet eener Algemeene Chemische Industrie op Java", met welk ontwerp werd beoogd aan te toonen, hoe het mogelijk is, hier te lande uit onze zwavelvoorraden zwavelzuur, uit ons keukenzout, dat wij sedert in belangrijke hoeveelheden exporteeren en dat elders vermoedelijk voor hetzelfde doel wordt gebezigd, loog en met onze steenkool ammoniak te bereiden; zulks in voldoende hoeveelheden om met deze drie chemische basisstoffen een breeden opzet eener verdergaande chemische industrie in Nederlandsch-Indië voorshands onbeperkt mogelijk te maken.

Terzake van deugdelijke basisindustrieën lijkt echter tot voor kort de belangstelling onvoldoende. De ontwerper mocht over zijn, voorloopig uiteraard schematisch gehouden, voorstel niets vernemen. Of lagen ook hier handelspolitieke belemmeringen tot dusver een ingaan op het ontwerp voorloopig nog in den weg? In ieder geval blijkt uit de thans voorliggende Volksraadsstukken en uit diverse krantenberichten van den jongsten tijd, dat de Regeering sedert wel den tijd acht aangebroken in den geest van het ontwerp de chemische industrie hier te lande te ontwikkelen. Mijn fractie volgt dit loffelijk streven met volle belangstelling.

Met betrekking tot de voorziening van Nederlandsch-Indië met landbouwkundige grondstoffen valt vooral het gemis aan een eigen katoenproductie op, voldoende om althans aan de primaire behoeften van het land daaraan tegemoet te komen. Hierop heb ik reeds eerder in deze zaal de aandacht gevestigd.

Met erkentelijkheid hebben wij van de belangrijke vorderingen hier te lande op het gebied van de weefindustrie kennis genomen. Zonder tot op zekere hoogte ons van de grondstof daarvoor zelf te voorzien lijkt die nieuw opgekomen industrie echter wel te zeer trefbaar, terwijl voorts moet worden bedacht, dat het toch zeker in de bedoeling ligt genoemden voor Nederlandsch-Indië uiterst belangrijken tak van nijverheid met voortvarendheid nog zeer veel uit te breiden, waarmede de grondstoffenvoorziening tijdig nader de oogen moet worden gezien.

Een ander zwak punt bij de ontwikkeling van onze weefindustrie is, dat wij de garens daarvoor grootendeels nog moeten importeeren, zoodat er tevens krachtig naar moet worden gestreefd de capaciteit van de spinnerijen hier te lande belangrijk uit te breiden, wat met den uitbouw van de eigen katoencultuur hand in hand dient aangevat; deze uitbouw van de cultuur zal niet alleen in kwantitatieven maar ook in kwalitatieven zin moeten worden bewerkstelligd, wat bij aanwezigheid van eigen spinnerijen van verschillende soort beter mogelijk zal blijken.

Door ons zijn in het bovenstaande bij de formuleering en toelichting van onze wenschen voor een krachtige uitbreiding van de industrialisatie van Nederlandsch-Indië met zooveel als maar eenigszins mogelijk een voorziening met eigen grond- en hulpstoffen en den daarvoor noodzakelijken inzet van eigen basisindustrieën, gepaard gaande met nadere exploraties, vooral naar delfstoffen, en verdere research en voorlichting, zeker niet, zooals reeds opgemerkt, de uit dezen tijd voortspruitende moeilijkheden van aanschaffingen van materieel en personeel ten behoeve van de vervulling van de wenschen uit het oog verloren. Het is dan ook niet onze bedoeling, dat reeds morgen aan den dag b.v. voor alle basisindustrieën tegelijk de machinerieën worden besteld. Maar wel zijn wij van meening, dat onmiddellijk veel meer de aandacht op het door ons verlangde kan en moet worden toegespitst.

Daarvoor is het onvoldoende dat dit alleen geschiedt bij het Departement van Economische Zaken.

Een ontwikkeling van de industrie in de hier aangegeven richting, d.i. dus een bevordering van de groote industrie voornamelijk, vereischt meer nog dan bij de andere industrieën een inschakeling van de departementen, welke de energiebronnen en verkeersmiddelen — en niet te vergeten de daarvoor te betalen prijzen controleeren en de mogelijkheden hebben te traceeren deze aan die ontwikkeling aan te passen.

Voorts moet, en niet in de laatste plaats, terzake het Departement van Financiën, zulks, met betrekking tot de fiscale factoren, worden gemoeid.

Zeer belangrijk is uiteraard, dat in casu tegelijkertijd het Departement van Onderwijs doelmatig en krachtig meewerkt, wat ons inziens nog wel zeer te wenschen overlaat. Het komt mijn fractie voor, dat dit Departement nog industrieminded moet worden gemaakt. Wat ons bijvoorbeeld sterk is opgevallen bij de bestudeering van de ontwerpbegrooting 1941, is, dat, hoewel — zij het te weinig in de door mijn fractie voorgestane richting — de Regeering een versnelde industrialisatie als gevolg van de tijdsomstandigheden voorstaat, de ontwerp-begrooting van het Onderwijsdepartement geen spoor vertoont van aansluiting op dat Regeeringsbeleid. Wel houdt het zich bezig met den opzet — en dit op zichzelf terecht — van een landbouwkundige en een litteraire faculteit, zoomede zelfs — alsof hiermede geen dag en geen nacht meer kan worden gewacht — met de vorming van een Universiteit van Nederlandsch-Indië, een en ander als normalen, zij het door de omstandigheid ietwat versnelden, uitbouw van onze onderwijsorganisatie; maar de groote veranderingen van dezen tijd, welke voor alles — n.l. ook alleen al met het oog op de defensie Mijnheer de Voorzitter — tot de opleiding van zeer veel meer technici van allerlei soort uit eigen land dwingen, zijn blijkbaar tot het onderwijsdepartement nog niet doorgedrongen. Ten deze heeft het nog slechts als iets passends tot stand weten te brengen een adviesinstantie voor verbetering van het technische onderwijs.

Hoe is nu terzake interdepartementaal een beter verzekerde afstemming tot stand te brengen?

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben het in het verleden medegemaakt hoe het met de kolonisatie van Javanen in de buitengewesten niet vlotte. Ook hierbij moesten meer departementen worden ingeschakeld. Wij zien thans hoe sedert 1936 de zaak de volle gecombineerde aandacht van de betrokken departementen heeft gekregen en hoe zij meteen — o.a. mede vanwege een meer concentrisch opgebouwd geleid en daardoor effectiever werkapparaat — belangrijk is gestimu-

(White.)

leerd en bevorderd. De kolonisatie is nu een levend groot onderwerp geworden; een welvaartswerk van de eerste orde.

Ons inziens is een soortgelijke organisatie ook aangewezen om hier te lande de industrialisatie — naar de meening van mijn fractie naast de kolonisatie in de Buitengewesten thans en voor de naaste toekomst nog meer geaccentueerd de belangrijkste economische maatregel — naar vollen omvang te leiden en krachtig te bevorderen over de geheele linie, vanaf de delfstoffenproductie tot en met de fabricatie van gereede producten, ook voor Westersch gebruik. Bij zoo'n opzet vallen de schotten tusschen de departementen weg en kunnen de technische organen van opsporing, onderzoek, voorlichting en handeling doelmatiger worden gecompleteerd en gemakkelijker in één verband worden gehanteerd, los van eventueele departementale verschillen van inzichten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in het voorgaande gepleit voor een betere technische toerusting van het Land ten behoeve van de door mijn fractie dringend noodzakelijk geachte, veel uitgebreidere voorziening van Nederlandsch-Indië met eigen groote industrieën. Dat op het oogenblik de personeelsvoorziening daartoe — en dit geldt mede voor de door ons als eveneens uiterst urgent voorgebrachte zeer sterke uitbreiding van het technische onderwijs hier te lande — moeilijkheden met zich brengt, hebben wij, zooals gezegd, onder het oog gezien. Mijn fractie meent, dat die moeilijkheden niet onoverkomelijk zijn, indien het totaal aan deskundigen, in Nederlandsch-Indië aanwezig, zoo in het particuliere als bij het Gouvernement werkzaam, in beschouwing wordt genomen en hun verschuiving naar de markante punten van een tekort, desnoods dwingend, zou worden bewerkstelligd. Elk dan nog overblijvend tekort zal allicht met het betrekken van een enkelen deskundige uit het Buitenland kunnen worden verholpen.

Over de kapitaalsruimte en de bereidwilligheid van den ondernemer zich thans meer in industrieële bedrijven hier te lande te interesseeren, merk ik in de stukken eenig optimisme aan de zijde der Regeering op. Moge die bereidwilligheid echter ondanks kapitaalsruimte tegenvallen, dan wende de Regeering, onder de gegeven omstandigheden zonder schroom, daartegenover de haar ten dienste staande middelen aan om het Landsbelang te doen praevaleeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in het voorgaande met opzet de eischen der defensie buiten bespreking gelaten. Deze gaan thans natuurlijk wel voor alles uit, maar zij moeten toch liefst worden bezien binnen het kader van het geheel en wel in dezen zin, dat uit de oorlogsindustrieën, welke wij in Nederlandsch-Indië op dit oogenblik met de meeste kracht en spoed hebben op te bouwen, straks zooveel mogelijk iets blijvends groeit.

Het is voor onzen tijd een normaal verschijnsel, dat het defensiebelang de industrialisatie van een land sterk stimuleert. Die industrialisatie heeft echter, voorzoover nog mogelijk, tevens andere en evenzeer groote belangen te dienen. Het is de totale taak, zij het ook met vooralsnog een bijzonder sterk accent op den defensieeisch, welke in Nederlandsch-Indië gelukkig nog richtlijn voor het beleid terzake kan wezen.

Daarom, maar niet minder, omdat zaken betreffende de defensie, als hier bedoeld, zooveel mogelijk verdekt waren te houden, heb ik, overigens naar het voorbeeld van de memorie van antwoord op het afdeelingsverslag over de economische paragraaf, hier de industrialisatie behandeld in haar algemeen aspect.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men straks mijn rede legt naast de in de voorliggende stukken vervatte mededeelingen der Regeering over de voorzieningen, welke zij heeft getroffen of voorbereidt ter extra bevordering in dezen tijd van de nijverheid hier te lande, dan zal men tusschen beide hoofdzakelijk gradueele verschillen aantreffen. Mijn fractie wil bij de industrialisatie zien betoond meer stuw- en daadkracht, meer durf, desnoods ietwat geforceerd; dit geldt speciaal nog met betrekking tot de stichting van basisbedrijven hier te lande, de vermeerdering van de op westersch peil ingerichte industrieën voor het produceeren tot en met gereede producten, de verruiming van de mogelijkheden de benoodigde delfstoffen en plantaardige en dierlijke grondstoffen uit eigen land te betrekken. Zij wil daarnevens meer concentrische organisatie van alle diensten, welke bij de industrialisatie zijn betrokken, terwijl zij meent, dat bij sommige dezer diensten, en daarvan zijn te noemen de afdeeling nijverheid van het Departement van Economische Zaken, zoomede de met het oog op de concentratie wellicht beter weer naar Economische Zaken te verplaatsen Mijnbouwdienst van het departement van Verkeer en Waterstaat, nog veel aan de materieele en vooral personeele outilleering ontbreekt, dit bezien bij de sedert gewijzigde omstandigheden. Op het gebied van de voorziening van nieuwe bedrijven met technici van hoog tot laag uit eigen land, wat sedert noodzakelijk is geworden, constateert mijn fractie een ontstellend tekort bij het Departement van Onderwijs aan een begrijpen van, althans aan voortvarendheid bij, de nieuwe situatie, zelfs als deze slechts wordt bekeken uit het oogpunt van de defensie.

Dat de verschillen vd. hoofdzakelijk slechts gradueel zijn, vindt zijn oorsprong daarin, dat, wat de nijverheidspolitiek betreft, als ik de stukken, vooral tusschen de regels door, goed lees, ook de Regeering, zij het blijkbaar nog in mindere mate dan mijn fractie, voorloopig ook voor de toekomst vrijer meent te moeten optreden; Zij behoort althans niet tot de groep afwachters.

De omschakeling, Mijnheer de Voorzitter, achten wij van zeer vèrstrekkend belang. Want als wij hier een economisch en financieel veel zelfstandiger Nederlandsch-Indië nogmaals hebben bepleit, dan is zulks thans geschied mede met de leering van het oogenblik, de overtuiging hadden wij steeds, dat in de toekomst een Nederlandsch-Indië met een meer eigen economische en financieele outillage steeds sterker een vereischte zal blijken om met dit deel het Koninkrijk aan den Pacific en den Indischen Oceaan waardig te kunnen vertegenwoordigen.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, min of meer in verband met het voorgaande, enkele losse opmerkingen over de andere takken van welvaartszorg, beoordeeld naar de nieuwe omstandigheden.

Die betreffende de agrarische productie laat ons inziens weinig te wenschen over. De katoencultuur ware, zooals gezegd, belangrijk uit te breiden, ook ten behoeve van de productie van de fijnere katoensoorten. Met de zoogenaamde „nieuwe handelsgewassen" ware de experimenteerperiode tot het allernoodzakelijkste te beperken. Aan aanplantingen ten behoeve van tevoren geïmporteerde fruit- en groenteconserven, en uiteraard aan de conserveering zelf, ware meer dan tot nu toe aandacht te schenken; ik denk hierbij onder andere aan de ananascultuur in het groot. Voor de opvoering der bevolkingsvoedselproductie tot het thans bereikte peil van zelfvoorziening verdient de Regeering allen lof. Voor het vervolg zal vooral ook de kolonisatie in de buitengewesten hebben bij te dragen tot het bijhouden van het voortgaande accres in de behoefte terzake, terwijl met die kolonisatie tevens wordt bereikt een betere verdeeling van de voedselproductie. Aan de aanplantingen ten behoeve van het Westersch menu kan — en moet dus — op het oogenblik meer aandacht worden besteed, nu de import stagneert.

De zorg voor den veeteelt ware, met het oog op de praktische onmisbaarheid van veehouderij voor een belangrijker wordend deel van de landbouwproductie eenerzijds en gelet op de groeiende behoefte inzake de vleeschvoorziening hier te lande anderzijds, te vergrooten; terwijl bij die zorg

(Blaauw.)

voortaan ook veel meer werk ware te besteden in de richting van melkproductie, vooral nu immers sedert ook bij de massa der bevolking het gebruik van melk meer ingang heeft gevonden en snel toeneemt, terwijl daartegenover voor de naaste toekomst op een vermindere leverantie uit Nederland valt te rekenen. In dit verband ware de eigen productie, behalve ook van andere zuivelproducten, speciaal van zuivelconserven tot stand te brengen en vervolgens zooveel mogelijk uit te breiden.

Met betrekking tot de visscherij en alles wat daarmede verband houdt, valt ongetwijfeld nog een meervoud te bereiken van wat thans daarbij wordt geproduceerd. Ook de zorg daarvoor ware geleidelijk sterk te vergrooten, zoowel in de richting van de binnen- als in die van de zeevisscherij.

Van den boschtbouw wordt, afgezien van de aanwijzing met brandhout, voor industrieele doeleinden in eigen land nauwelijks belangrijk nut getrokken, ondanks de vele mogelijkheden, waaronder als voorbeelden zijn te noemen de lucifersfabricage en de cellulosebereiding.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Niemand, die uiting geeft aan zijn behoefte tot het houden van algemeene beschouwingen over deze begrooting, zal mogen ontkomen aan de noodzaak, zich van oogenblik tot oogenblik doordrongen te blijven gevoelen van het feit, dat het vaderland een strijd voert op leven en dood, een strijd, door den vijand op de meest abjecte wijze gevoerd met gebruikmaking van de scherpste vernuften en de machtigste hulpmiddelen die de moderne beschaving heeft opgeleverd, gesteld in handen van instincten zóó laag als de geschiedenis der menschheid nimmer heeft gekend. Dat derhalve Nederlandsch-Indië in dienzelfden strijd is gewikkeld, dat derhalve de Volksraad is een Volksraad in oorlog, een Volksraad in den bloedigsten, meest vernietigenden oorlog van alle tijden.

Dat is allemaal zóó gewoon, langzamerhand wéér zoo gewoon geworden, dat wij het allemaal vrijwel dagelijks weer vergeten. Dat wij telkens weer opgeschrikt worden wanneer er gebeurtenissen plaats hebben die, hoe betreurenswaardig op zichzlf ook, in verhouding tot de hoofdzaak van weinig beteekenis zijn. Zóó de overval van Griekenland, of, zooals het in de taal van den vijand heet, de oorlogsverklaring van Griekenland aan Italië. Zoo ook de openbaarmaking van de houding van Japan ten opzichte van onze vijanden, een publicatie, die ons toch eigenlijk geen verrassing meer had moeten brengen.

Waar de plaats van Nederlandsch-Indië, zooals het die gekregen heeft in de nationale en internationale schikkingen, plotseling in gevaar is gekomen; waar thans een geleidelijke, normale evolueering van Nederlandsch-Indië, zooals wij die allen wenschen en waarop voor Indië een vast staand recht bestaat, onmogelijk geworden is; waar vrijwel ons geheele dagelijksche doen en denken in beslag wordt genomen door den doorloopenden veld-, zee- en luchtslag en de bezetting en onderdrukking van het vaderland, waar ons eigen bloed vergoten en onze eigen vrijheid, onze eigen menschelijke rechten cynisch vermorzeld worden; waar ons dagelijksche doen en denken geheel gericht moeten zijn op de overwinning in dezen oorlog eerst, en daarna op den opbouw van het herrezen Rijk der Nederlanden — waar dit allemaal zoo is, daar moeten algemeene beschouwingen dit jaar — en ik hoop dit jaar alleen — wel een zeer uitzonderlijk karakter dragen, daar moeten wenschen en verlangens, grieven en critiek, die eigenlijk al op het programma van behandeling stonden, voor later bewaard blijven.

Onder deze buitengewone omstandigheden kan mijn huidig betoog op niets anders gegrond worden dan op het woord van den voorzitter van het Indo Europeesch Verbond dat hij, onmiddellijk nadat Nederland in oorlog was geraakt, den Gouverneur-Generaal telegrafisch deed toekomen en waarin hij de aanhankelijkheid van het Verbond in al zijn geledingen betuigde aan H. M. de Koningin en Haar vertegenwoordiger hier te lande, waarin hij het verbond geheel ter beschikking van den Landvoogd stelde en Zijne Excellentie verzocht te rekenen op de medewerking van het verbond en van ieder lid daarvan, ook en in de voornaamste plaats, op die medewerking, die niet bij de wet gevorderd kan worden.

Onder deze omstandigheden en vooral gelet op de verdieping der beteekenis, de weinig verwachtbare enorme vermeerdering der waarde van persoon en figuur van onze Koningin Wilhelmina voor staat en volk, gelet op de wijsheid en den moed, waarmede Hare Majesteit in een vrijwel dag en nacht door den vijand gebombardeerde stad de teugels van het Nederlandsche bewind voert, past het in de eerste plaats een woord van hulde en diepgevoelde bewondering te uiten voor Haar, die zoo'n lichtend voorbeeld geeft aan iederen Nederlandschen onderdaan in deze voor ons allen — en voor Haar wel zeer bijzonder — zoo zware tijden. Aan Haar, die ons allen ook voorgaat in onversaagden hardnekkigen tegenstand, welke door ons volk den vijand geboden wordt.

En, als wij aan den tegenstand denken, die thans den vijand geboden wordt, past het in deze buitengewone omstandigheden in de algemeene beschouwingen een oogenblik met innige dankbaarheid te gedenken de wijze, waarop onze Engelsche geallieerde den gemeenschappelijken vijand het bereiken van zijn misdadige doeleinden onmogelijk maakt. De deugden, waarvan het Engelsche volk onder bezielende leiding van zijn, naar het schijnt onverwoestbaren, Churchill thans blijk geeft, zullen de grondvesten vormen, waar de redding van de wereld, van het recht, van de vrijheid en van de democratische beginselen op gebouwd worden.

Onder deze omstandigheden past het ook in deze buitengewone algemeene beschouwingen vreugde te uiten over den uitslag van de jongste presidentsverkiezing in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. Hoewel het Amerikaansche volk zich hoe langer hoe meer te weer gaat stellen tegenover onzen vijand en een verkiezing van Willkie dat zeker niet zou hebben kunnen verhinderen, hoogstens wat temperen, geeft het presidentschap van Roosevelt toch het sterkste vertrouwen, dat de houding van Amerika zich ten goede zal blijven ontwikkelen. Wij zijn daarmede een stap dichter bij de overwinning.

En wat ten slotte onze interne aangelegenheden betreft, past het de gebruikelijke critiek op de Indische Regeering in deze bijzondere omstandigheden met grootere voorzichtigheid, misschien zelfs met grootere toegevendheid te leveren dan in normale tijden. Moeilijk zal ons dat niet vallen, mijn fractie heeft waardeering voor en vertrouwen in het beleid der Regeering.

Met de in het bijzonder thans belangrijke maatregelen door de Regeering genomen ten behoeve van onze defensie, economische weerbaarheid en inwendige veiligheid, kunnen wij ons in het algemeen zeer wel vereenigen. Wel zouden wij natuurlijk gaarne een nog snellere en sterkere bewapening van leger en vloot in alle onderdeelen gezien hebben, doch wij begrijpen, dat er technische grenzen zijn, overigens getrokken buiten bemoeienis van Nederlandsch-Indië, die nu eenmaal niet overschreden kunnen worden.

Wij nemen thans genoegen met de verklaring der Regeering, dat aangekocht wordt, wat op de wereldmarkt verkrijgbaar is en dat voor onze bewapening maar eenigszins bruikbaar is. Wij nemen thans ook genoegen ja, wij juichen het zelfs toe, dat bij een gedrang van koopers op dit gebied door Indië onmiddellijk gekocht wordt, derhalve zonder eerst de vervulling van wettelijke begrootingstechnische eischen af te wachten, die uiteraard niet geschreven zijn voor de omstandigheden, waaronder wij thans leven. In dit verband wil ik met instemming aanhalen de woorden, door de Engelsche Regeering geuit bij de behandeling der Engelsche begrooting, woorden van deze beteekenis, dat de defensiebegrooting thans niets anders behoorde te zijn dan een blanco volmacht tot ieder bedrag en voor

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. 1); algemeen gedeelte.

(Blaauw.)

iederen maatregel, dien de Regeering in 's Lands belang oordeelt. Waar het duidelijk is, dat de Regeering haar handen geheel vrij moet hebben, iederen dag en ieder uur, zal elke begrootingsgebondenheid schade voor het Land kunnen beteekenen.

Tot op groote hoogte geldt dit ook voor Indië. Waar door een verwijl, hoe gering ook, ten gevolge van de nakoming der begrootingsvoorschriften, ons Land schade zou kunnen lijden, zal de Regeering bevoegd zijn, zal het zelfs de plicht der Regeering zijn, te handelen met de risico desnoods van een desaveu te zijner tijd door den begrootingswetgever.

Uit het zooeven gezegde volgt natuurlijk niet, dat er niets zou zijn dat wij niet anders zouden wenschen en ik kom daar verderop nog wel op terug. Uit het afdeelingsverslag blijkt echter, dat de ontevredenheid hier en daar vrij groot is, dat de meening heerscht, dat de Landvoogd geen juiste beslissingen neemt of kan nemen, omdat hij door zijn adviseurs, daartoe door ambt of wet geroepen, niet juist of althans niet voldoende wordt voorgelicht. Ik kan mij dat wel voorstellen, Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij ook wel voorstellen, dat er ingezetenen zijn, niet door ambt of wet tot adviseeren geroepen, die meenen, dat de Gouverneur-Generaal het niet zonder kennisneming van hun opinie omtrent de wijze, waarop Nederlandsch-Indië thans geregeerd behoort te worden, kan stellen en dat het Land schade zou lijden indien die opinie niet naast en tegenover de wettelijke adviezen den Landvoogd zouden worden voorgehouden.

Ik kan mij ook wel voorstellen, Mijnheer de Voorzitter, dat er daaronder zijn, die de vrijmoedigheid bezitten, zich ongevraagd voor het geven van hun adviezen bij den Gouverneur-Generaal aan te melden. Ik kan mij tenslotte ook wel voorstellen, Mijnheer de Voorzitter, dat de Gouverneur-Generaal zich welwillend bereid verklaart, het hem opgedrongen, ongevraagde advies aan te hooren.

Maar toch zou ik hier met de behandeling van dergelijke uitwassen van dezen tijd tot voorzichtigheid willen manen. De maatschappij heeft zich nu eenmaal, wat haar inzichten op staatkundig gebied betreft, in verschillende groepen verdeeld, aan wie door de wet gelegenheid wordt geboden, die inzichten, voorzoover mogelijk, tot gelding te brengen. De openbaarheid is hierbij als vereischte vooropgesteld. Pogingen tot beïnfluenceering der Regeering buiten openbaarheid en buiten de daarvoor normaal aangewezen wegen moeten met behoedzaamheid blijven behandeld worden.

Mijnheer de Voorzitter! De noodzaak, onze defensie tot zoo groot mogelijke hoogte op te voeren, waaraan, althans wat het menschenmateriaal hier te lande betreft, geen grenzen behoefden te worden gesteld, voerde vanzelf tot het openstellen van functies bij de weermacht, die normaliter uitsluitend aan Nederlanders waren voorbehouden, ook voor anderen, niet-Nederlanders. Er hadden oproepingen plaats, waarbij ook Nederlandsche onderdanen niet-Nederlanders werden toegelaten. Hierbij werden echter deze onderdanen niet naar één maatstaf beoordeeld: er werd daarbij wederom een, in de kringen van mijn groep pijnlijk gevoeld onderscheid gemaakt. Toegelaten werden alle Nederlandsche onderdanen, behalve die van Europeesche oorsprong. Afstammelingen van Europeesche vreemdelingen, die zich destijds hier te lande hadden gevestigd, werden uitgesloten. Daaronder bevinden zich verscheidene Indo-Europeanen, lieden die, hoewel formeel misschien geen Nederlanders, zich in hart en nieren Nederlanders voelen en die er nimmer van gedroomd hadden, ééns nog eens als vreemdelingen te zullen worden beschouwd. Daaronder zijn er, die zóó vanzelfsprekend als Nederlanders werden beschouwd, ook door de overheid dat zij militieplichten als Nederlanders verrichten. Waarom moesten nu al deze trouwe onderdanen worden uitgeschakeld, alleen omdat hun oorsprong van Europeeschen en niet van Aziatischen aard was?

Ik wil hiermede natuurlijk geen toelating tot de weermacht bepleiten van iederen onderdaan, ongeacht zijn mentaliteit. Ongetwijfeld zullen er zich lieden onder bevinden, die als Nederlandsch onderdaan onbetrouwbaar zijn. Maar die zijn er natuurlijk evengoed onder de Nederlandsche onderdanen van Aziatischen oorsprong, voor wie de dienstneming wèl onbeperkt was opengesteld. Aan een zekere selectie van de aanmeldingen zal men dus toch niet kunnen ontkomen, zoodat men deze door mij bedoelde Indo-Europeanen niet a priori had behoeven uit te sluiten.

In de memorie van antwoord lees ik thans echter, dat er een regeling in voorbereiding is om voor Indo-Europeanen, die alleen het Nederlandsch onderdaanschap bezitten, de mogelijkheid te openen, in militairen dienst te treden. Ik begrijp de draagwijdte van deze mededeeling niet zoo goed. Wordt daarmede bedoeld, dat Indo-Europeanen, die hun Nederlanderschap niet kunnen aantoonen en daarom niet als Nederlander kunnen worden beschouwd, toch, wat de dienstneming betreft, met Nederlanders zullen worden gelijkgesteld? Zoo ja, dan juich ik een dergelijk voornemen der Regeering ten zeerste toe.

Of bedoelt de mededeeling te zeggen, dat de regeling aan deze Indo-Europeanen, die alleen het Nederlandsch onderdaanschap bezitten, dezelfde rechten denkt toe te kennen, die reeds aan de andere Nederlandsche onderdanen van uitheemschen oorsprong zijn toegekend? Zoo ja, dan betreur ik het ten zeerste, dat daartoe nog slechts een regeling in voorbereiding is. Ik zal daar thans niet dieper op ingaan, doch eerst het antwoord der Regeering afwachten, dat in dezen de gewenschte verduidelijking kan brengen.

De kwestie der dienstneming is bij lange na niet de eenige moeilijkheid, waarin tal van Indo-Europeanen van niet-Nederlandschen oorsprong door het uitbreken van den oorlog geraakt zijn. Onmiddellijke ellende brachten al dadelijk de interneeringen. Menigeen met een Duitschen, of zelfs bijvoorbeeld Poolschen klank in zijn naam, die niet vlot zijn Nederlanderschap kon aantoonen, verloor voor eenige maanden zijn vrijheid. Eenig stelsel was hierin niet te bekennen. Soms werd de eene broeder wèl, de ander niet geïnterneerd; soms de vader wel, de zoon niet, en omgekeerd. Ik wil dit in geen enkel opzicht veroordeelen, Mijnheer de Voorzitter: de Regeering mocht geen risico's nemen, Zij moest met de grootste snelheid handelen en daarbij zijn fouten natuurlijk onvermijdelijk. Maar men stelle zich ook een oogenblik in de plaats dergenen, die op een dergelijke wijze onverhoeds door het noodlot getroffen werden. Menschen, die in hun hart trouwe Nederlanders waren, van een echtheid, zooals men die dikwijls bij formeele Nederlanders niet vindt. Menschen, die, ofschoon natuurlijk volkomen ten onrechte, niettemin steeds in de idée hebben geleefd Nederlander te zijn, en die als zoodanig ook dikwijls door de Overheid behandeld werden.

Het eerst noodige is deze menschen, uiteraard na een grondig onderzoek, zoo spoedig mogelijk uit de interneering te ontslaan. Niet alleen, omdat zij in die kampen niet thuis hooren, maar ook omdat zij daar kans loopen besmet te worden met de ideeën van onze vijanden, die naar het schijnt niets nalaten om daarvoor bij hun mede-geïnterneerden een hardnekkige en indringende propaganda te voeren. En voor iemand, die zich daadwerkelijk Nederlander voelt, is een vrijheidsberooving onder dergelijke omstandigheden meer dan ellendig.

Gelukkig zijn in vele gevallen de betrokkenen reeds uit de interneering ontslagen en ik kan slechts hopen, dat de Regeering het uiterste doen wil om de overigen zoo snel mogelijk te doen volgen.

Maar daarmede zijn de moeilijkheden voor deze menschen de wereld nog niet uit. Zij hebben thans, en ietwat hardhandig, aan den lijve gevoeld, wat het beteekent onder de gegeven omstandigheden geen Nederlander te zijn. Zij deelen thans — en zij juist sterker dan ieder ander — den wensch van zeer velen, die reeds wisten, dat zij geen Nederlander waren, om Nederlander te worden. Velen, die aan dien wensch

(Blaauw.)

geen gevolg konden geven, omdat de formaliteiten voor een naturalisatie te omslachtig, maar voor hen in de eerste plaats te kostbaar waren.

Een enkel voorbeeld, Mijnheer de Voorzitter! Aan een, voor interneering in aanmerking gekomen oud-strijder van Duitschen oorsprong werd door de onderzoekende autoriteiten gevraagd, waarom hij, indien hij zich dan toch zoo Nederlander voelde in zijn hart, zooals hij verklaard had, dan nooit de moeite genomen had naturalisatie aan te vragen. Met een verwijzing naar zijn armzalig pensioentje vertelde hij, dat hij daarvan de minimale kosten van *f* 200 voor een naturalisatie onmogelijk had kunnen betalen, en dat hij, als hij een enkele keer eens een dubbeltje van dat pensioentje had kunnen overhouden, hij dat omgezet had in een borrel. Wat hem, den oud-strijder, mijnerzijds van harte gegund wordt.

(De heer Verboom: Inderdaad, dat kwam hem toe!)

En deze man is dan ook niet geïnterneerd.

De I. E. V.-fractie heeft in deze zaal reeds bij herhaling gepleit voor een eenvoudigen, goedkoopen vorm van naturalisatie voor daarvoor in aanmerking komende gevallen en dan denk ik zeker aan het geval van dezen oud-strijder en zijn nakomelingen. Dit was toch in ieder geval wel een overweging, een onderzoek waard. Eindelijk heeft de Regeering verleden jaar bij monde van den directeur van Justitie, een onderzoek naar de mogelijkheid van zoo'n vereenvoudigde naturalisatie toegezegd. Maar midden in het onderzoek heeft de oorlog ons overvallen, de oorlog, die de behoefte aan zoo'n naturalisatie thans meer dan iets anders heeft versterkt. Kon het in vredestijden wellicht van minder belang geacht worden, of men Nederlander was of niet, omdat althans iedere Nederlandsche onderdaan gelijke rechten genoot, de oorlog heeft daarin een volslagen verandering gebracht. De vraag dringt zich op: wat kan voor deze menschen worden gedaan? Overweging van toepassing van eenig staatsnoodrecht is toch wel het minste, wat thans verwacht mag worden.

Hieromtrent verklaart de Memorie van Antwoord, dat tot naturalisatie — en daarmede is dan klaarblijkelijk de gewone naturalisatie, zooals wij die thans kennen, bedoeld — althans op ruime schaal, met toepassing van het staatsnoodrecht, de Nederlandsche Regeering, voor zoover bekend, niet overgaat. En daarmede blijven wij dan met de moeilijkheden zitten en thans in verscherpte mate, waarop mijn fractie reeds bij herhaling en reeds zoo lang gewezen heeft.

Valt hieraan nu werkelijk niets te doen? Is het volstrekt ondenkbaar, dat de Regeering van Nederlandsch-Indië, dat in deze tijden toch onloochenbaar het belangrijkste deel van het Koninkrijk der Nederlanden is, met toepassing van het staatsnoodrecht de bevoegdheid krijgt om deze moeilijkheden, die in het bijzonder voor Indië gelden, zelf op te lossen? Zoo ja, is het dan ook volstrekt ondenkbaar ,dat de Nederlandsche Regeering zelf, op aandrang van en met voorlichting door de Indische Regeering, met toepassing van het staatsnoodrecht hier een oplossing geeft?

De Memorie van Antwoord spreekt van naturalisatie op ruime schaal, die niet zou plaatshebben. Op kleiner schaal dan wel? En op welke gevallen slaat die noodnaturalisatie dan? Kan de Regeering ons daaromtrent volledig inlichten en zoo neen, is Zij dan bereid deze kwestie met het Opperbestuur op te nemen?

Dit alles slaat op de positie van hen, die in feite geen Nederlander zijn. Voor hen, die het wel zijn, heeft de oorlogstoestand niettemin ook moeilijkheden van bewijs van dat Nederlanderschap geschapen. De Memorie van Antwoord zegt wel, dat zij in den regel hun staat zonder groote bezwaren zullen kunnen aantoonen. In vele gevallen zal dat echter niet gaan, zonder b.v. overlegging van geboorteacten, die in Nederland moeten worden aangevraagd. Hoe zal in deze en dergelijke gevallen moeten worden gehandeld? Met welke andere bewijzen zal dan eventueel kunnen worden genoegen genomen?

N.a.v. een vraag bij het informeele overleg tusschen de Regeering en den Volksraad gedaan, heeft de Regeering toegezegd een verduidelijkende circulaire te doen uitgaan betreffende de mogelijk twijfelgevallen t.a.v. het Nederlanderschap. Is de Regeering bereid den Volksraad met die circulaire bekend te stellen?

Tenslotte nog een enkel woord over de staatkundige hervormingen! In het afdeelingsverslag heb ik te dien aanzien desiderata gelezen, die bedriegelijk sterk gelijken op die, vervat in de nog niet zoo lang geleden ingetrokken staatkundige moties-Wiwoho, Soetardjo en Thamrin. Ik wil omtrent het verloop der behandeling van deze laatste moties wel verklaren, dat die mij zeer teleurgesteld heeft. Wij waren daarbij juist gekomen aan de beantwoording door de voorstellers der moties van de beschouwingen door hun collega's, hier in deze zaal omtrent hun ideeën ten beste gegeven; wij waren juist genaderd tot het meest piquante en interessante gedeelte van het debat, toen aan de behandeling een abrupt einde werd gemaakt door de verklaring, dat men geen prijs meer stelde op voortzetting van het debat met de Regeering en naar het schijnt evenmin — maar dat vergat men er, geloof ik, bij te zeggen — met den Volksraad, aan wien juist een uitspraak werd gevraagd en die bezig was daaromtrent zijn oordeel te vormen.

Het verwondert mij ten zeerste, dat thans, zoo'n korten tijd later, zonder dat er zichtbare veranderingen in de omstandigheden zijn gekomen, naar het schijnt wederom omtrent dezelfde of nagenoeg dezelfde ideeën een uispraak zal worden gevraagd, van dezelfde instanties, op wier meening men zoo pas nog verklaard heeft geen prijs meer te stellen. Ik kan niet inzien, dat een dergelijke gang van zaken voordeelen biedt als parlementaire behandeling. Het komt mij daarom veiliger voor mij thans met die ideeën niet te vermoeien, vóórdat het volstrekt noodzakelijk is.

Wat de behoefte aan staatkundige hervormingen betreft, althans aan diep ingrijpende hervormingen, wil ik thans slechts herhalen, wat ik verleden jaar betoogd heb, n.l. dat men die eigenlijk niet goed kan beoordeelen, zoolang men de mogelijkheden, die de huidige I.S. biedt, niet ten volle heeft uitgebuit, zoolang deze I.S. niet tot haar uiterste ontwikkelingsgrens is verwerkt.

Naar mijn meening heeft deze Indische Staatsregeling voornamelijk door de behoudende, zelfs reactionaire toepassing daarvan door het Opperbestuur, nog nooit een behoorlijke kans gehad. Bij een ruime, vooruitstrevende interpretatie daarvan, zouden thans gevoelde behoeften aan veranderingen misschien nimmer zijn opgekomen en in ieder geval niet zoo hinderlijk geweest zijn.

Voor de huidige omstandigheden lijkt mij vooral van belang, dat ook nog voldoende ruimte is voor een ontwikkeling van de Indische Staatsregeling hier te lande, in den geest waarin zij ontworpen is. Het beginsel van opvoeding tot zelfregeering door uitbreiding van het aantal locale ressorten, door toekenning van meerdere zeggenschap der ingezetenen in en ter aanzien van den raad van hun ressort, kan in Indië zelf worden uitgewerkt. Er kunnen nog groepsgemeenschappen ingesteld worden. Dichte bevolkingscentra van eenige beteekenis, zooals Tjimahi, Garoet, Koedoes, kunnen tot stadsgemeenten worden gevormd. Daar kunnen, beter dan in andere gemeenten, Indonesische burgemeesters aangesteld worden. De vertegenwoordigende raden van de autonome ressorten kunnen veel meer dan thans het geval is, door verkiezing worden aangewezen. Voorzoover benoeming nog een noodzakelijk middel tot aanwijzing van raadsleden wordt geacht, ware daarvan geen gebruik te maken tot het plaatsen van ambtenaren als zoodanig in de voor volksvertegenwoordigers bestemde zetels in de raden.

In dit verband wil ik een tweetal punten behandelen, die mij zeer teleurgesteld hebben. Het eerste is de uitslag van

(Blaauw.)

de benoemingen der Nederlandsche leden in de regentschapsraden in Oost-Java, die onlangs hebben plaats gehad.

(De heer Smit: Die hebben anderen nog meer teleurgesteld.)

Daarbij is gebleken, dat wederom in alle regentschapsraden automatisch de betrokken bestuursambtenaren als vertegenwoordigers der Nederlandsche groep zijn aangewezen.

Is een dergelijke practijk nu inderdaad onvermijdelijk? En hoe lang nog denkt de Regeering, die nog noodig te hebben? Zou er in de zich thans voltrekkende maatschappelijke veranderingen geen aanleiding gevonden kunnen worden nu eens met die praktijk te breken? Zou de Regeering althans dit vraagstuk, vooral na de intrekking — en wat daaraan voorafging — van de onlangs ingediende ontwerpordonnantie tot wijziging der regentschapsordonnantie niet eens in hernieuwde overweging willen nemen?

Het tweede punt houdt hiermede eenig verband. De Regeering erkent de onwenschelijkheid van de aanwijzing van benoemde leden der regentschapsraden tot kiezer voor den Volksraad. Zij verklaart, dat het bestaande systeem verbetering behoeft. Die verbetering werd op tweeërlei wijze gezocht: ten eerste door aanwijzing van gekozen kiesmannen in de plaats van de benoemde leden der regentschapsraden en ten tweede door invoering van een rechtstreeksch kiesrecht voor den Volksraad, ook in het gebied der regentschapsraden. Beide methoden hebben echter dit nadeel, dat daarvoor wijziging der Indische Staatsregeling en wel van artikel 55 noodzakelijk is.

Verleden jaar heeft de Regeering verklaard, dat die wijziging zoo tijdig zou worden bewerkstelligd, dat de volgende Volksraadsverkiezingen op den voet van het nieuwe stelsel zouden plaats hebben.

Onder de huidige omstandigheden kan de Regeering dit natuurlijk niet meer volhouden en Zij verklaart dan ook in de memorie van antwoord, dat indien op het bewuste oogenblik Nederland echter onverhoopt zijn vrijheid niet zou hebben herkregen, en de medewerking van den Nederlandschen wetgever, die voor een wijziging der Indische Staatsregeling noodzakelijk is, niet zou kunnen worden verkregen, dat dan noodwendig in een uitstel van de wettelijke herziening van het Volksraadkiesstelsel zal moeten worden berust.

Het spijt mij, dat de Regeering een derde mogelijkheid, die toch zoo voor de hand ligt en waaraan niet het nadeel kleeft van een wijziging der Indische Staatsregeling, niet in beschouwing genomen heeft. Ik vraag mij af, indien vorming van een kiezerskorps in de regentschappen voor uitoefening van een rechtstreeks kiesrecht mogelijk wordt geacht, waarom daarvan niet in de eerste plaats wordt gebruik gemaak voor verkiezing van regentschapsraadsleden? Men slaat dan drie vliegen in één klap. Vooreerst komt men tegemoet aan de wenschen der ingezetenen in het regentschap om, evenals hun collega's in de stadsgemeenten, hun eigen vertegenwoordigers in den regentschapsraad te kunnen aanwijzen. Voorts elimineert men hiermede de benoemde leden, zoodat het getrapte kiesstelsel voor den Volksraad behouden kan blijven en tenslotte is dan voor het nieuwe stelsel geen wijziging van de Indische Staatsregeling noodig, zoodat wij uiteindelijk zonder inmenging van den Nederlandschen wetgever een betere samenstelling van den Volksraad kunnen verkrijgen. En misschien kan als bijkomstig voordeel nog gezien worden de handhaving van het huidige getrapte kiesstelsel aangezien een rechtstreeksch kiesstelsel voor den Volksraad voor geheel Nederlandsch-Indië wel bijzondere moeilijkheden met zich zal slepen. Maar in ieder geval zou de hier door mij gegeven oplossing als overgang naar het volledige rechtstreeksche stelsel en zoo lang de oorlog duurt haar nut kunnen hebben. Zou de Regeering ook haar meening omtrent deze derde mogelijkheid willen bekend stellen?

Ik heb tot nu toe gewezen op mogelijkheden van ontwikkeling der Indische Staatsregeling van onderop. Maar ook in de hoogere regionen is ontwikkeling mogelijk, door kleine wetswijzigingen, door wijziging van conventies of invoering van nieuwe conventies.

Als typisch voorbeeld van dat laatste wil ik noemen het informeele overleg tusschen Regeering en Volksraad. Ook in een regeerstelsel zonder ministerieele verantwoordelijkheid zal men op den duur behoefte gaan voelen aan een vorm van officieus contact tusschen Regeering en volksvertegenwoordiging. In een land, waar de Regeering verantwoording is verschuldigd aan de volksvertegenwoordiging, waar de Regeering het niet stellen kan zonder „working majority" in het parlement, wordt een officieus contact een onvermijdelijkheid en dan ontstaat vanzelf, langs allerlei kanalen, een informeel overleg.

Een dergelijk contact is dus in een systeem als dat van de Indische Staatsregeling niet onontbeerlijk, maar het kan heilzaam werken voor een beter begrijpen van Regeering en Volksraad wederzijds, het kan den arbeid van beide organen verlichten, het kan bij een juiste toepassing, een zeker teamwork in de hand werken zooals men dat bij een volledig parlement moet aantreffen. Het zal daarom al dadelijk degenen, die een volledig parlement verlangen, sympathiek moeten zijn.

Ik heb meenen te kunnen opmerken, dat bij het kortstondig bestaan van het informeele overleg van een onderling beter begrijpen van Regeering en Volksraad reeds blijken zijn gegeven en ik heb dan ook met vreugde in de memorie van antwoord gelezen, dat de Regeering van het informeele overleg met graagte heeft gebruik gemaakt om vertrouwelijk, gevraagd of ongevraagd, inlichtingen te verstrekken en tevens om de visie en wenschen van de leden, die er aan deelnemen, te vernemen.

Het overleg gaat nog een beetje stroef, met horten en stooten, de juiste methode is misschien nog niet gevonden, hetgeen van een nieuwe staatsrechtelijke conventie ook niet dadelijk verwacht mag worden, doch het is mijn vaste overtuiging dat dit overleg, ook in normale tijden, nuttig kan werken en dat er zelfs veel perspectief in zit.

De werkzaamheden van de Regeering en den Volksraad hebben tot nu toe, koud en scherp afgesneden, naast elkaar plaats gehad. Het overleg beperkte zich strict tot wat door de wet was voorgeschreven, dat wil zeggen in het algemeen een memorie van toelichting, een afdeelingsverslag, een memorie van antwoord en twee mondelinge termijnen. Maar mèt de indiening van een ontwerp, derhalve voordat het overleg was geopend, was in de meeste gevallen het pleit practisch reeds beslecht. Het wettelijke overleg met den Volksraad had dikwijls geen ander karakter dan het zoo lang en zoo hardnekkig mogelijk vasthouden aan den eenmaal ingedienden oorspronkelijken tekst van het ontwerp. Meermalen straalde van den het ontwerp verdedigenden Regeeringsgemachtigde — gelukkig geldt dit thans slechts voor voorbijgegane regeerperioden, die echter wel zouden kunnen terugkomen — zelfs een sfeer uit van wat ik het best met een populairen term zou kunnen uitdrukken: een sfeer van „je kunt het me doen". Meermalen werd den Volksraad te voelen gegeven dat, wat de Volksraad in het overleg ook zou bepleiten, het ontwerp zooals het daar lag, zou worden doorgevoerd, omdat terzake reeds overeenstemming bestond tusschen den Gouverneur-Generaal en den betrokken Regeeringsgemachtigde, waar noodig gedekt door het Opperbestuur.

(De heer Verboom: U zegt het nog veel sterker dan de heer C. C. van Helsdingen.)

Dat is mogelijk, ik zal mij er niet verder over uitlaten.

De matte, ietwat onverschillige verdediging door den Regeeringsgemachtigde droeg daarvan soms de sporen. Gelukkig hebben zich gedurende het bewind van den huidigen Gouverneur-Generaal dergelijke feiten niet voorgedaan, ofschoon de behandeling van het ontwerp betreffende den

(De Villeneuve.)

goudvoorraad van de Javasche Bank er soms verdacht veel op leek.

Het zou in den geest van de Indische Staatsregeling passen, indien het informeel overleg zou worden uitgewerkt in dien zin, dat de Regeering daarvan gebruik maakte om omtrent onderwerpen, die nog bij den Volksraad moeten worden ingediend, vertrouwelijk, gevraagd of ongevraagd, inlichtingen te verstrekken en tevens om de visie en de wenschen van de leden van den Volksraad, die aan het overleg deelnemen, te vernemen. Een dergelijke gedragslijn moet voor den Volksraad veel aantrekkelijks hebben, doch ook voor de Regeering kan zij ongetwijfeld nuttig werken. Hoewel de Regeering in den Volksraad een „working majority" niet bepaald noodig heeft, blijft het voor Haar toch zeker gewenscht voor Haar plannen verzekerd te zijn van een meerderheid in den Volksraad, nu de wet eenmaal voor de meeste onderwerpen in beginsel overeenstemming met den Volksraad als vereischte stelt. Vooral, indien de Regeering, zooals de memorie van antwoord nadrukkelijk verklaart, het uiterste wenscht te doen om de conflictenregeling zooveel mogelijk buiten toepassing te laten.

Doch niet alleen met het oog op de conflictenregeling zal het informeele overleg van belang zijn. Bij een richtige toepassing daarvan zou — en ik noem dit als een markant voorbeeld — de Regeering zich de min of meer onprettige ervaring hebben kunnen besparen van de indiening en de behandeling onlangs van de ontwerp-ordonnantie, die de strekking had de betrokken bestuursambtenaren een wettelijken zetel te geven in de colleges van gecommitteerden in de regentschapsraden. Bij een richtige toepassing van het informeel overleg zou het wellicht nimmer tot een indiening van het ontwerp in den Volksraad gekomen zijn, zou veel onnoodigen arbeid van regeeringsinstanties en van den Volksraad voorkomen hebben kunnen worden. Hetzelfde geldt o.a., misschien in iets mindere mate, voor het ontwerp der huuropdrijvingsordonnantie, dat een roemloos einde schijnt te zullen krijgen na een intensieve behandeling in den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat met een ontwikkeling van dergelijke staatkundige conventies, als door mij uitgestippeld, gewerkt wordt ten nutte van de staatkundige hervormingen, die Indië zal behoeven.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Het houden van deze algemeene beschouwingen stelt ons voor een moeilijke taak. Eenerzijds brengt de positie van „land in oorlog" mee, dat er zoo weinig mogelijk gedelibereerd en zooveel mogelijk gedaan wordt.

Anderzijds — de heer Roep heeft er bij den aanvang dezer discussies reeds terecht op gewezen — kunnen Regeering en samenleving er aanspraak op maken te vernemen hoe de Volksraad over het regeeringsbeleid en de uitvoering daarvan denkt.

Een combinatie van deze twee desiderata voert ons tot de gedragslijn om ons bij onze beschouwingen zooveel mogelijk tot hoofdzaken en realiteiten te bepalen.

In de eerste plaats, Mijnheer de Voorzitter, het Opperbestuur. Ik geloof dat wij allen de Nederlandsche Regeering dankbaar mogen zijn voor het wijze besluit om bij de bezetting van Nederland Zich aan den greep van den vijand te onttrekken.

Meer en meer blijkt van hoeveel waarde het niet alleen voor Nederland, maar voor het gansche Koninkrijk is, dat ons Opperbestuur onder de beproefde leiding van onze hooge Landsvrouwe in functie is gebleven en dat zijn vrije taakuitoefening gewaarborgd is.

Laten wij dit steeds voor oogen houden, ook wanneer wij redenen meenen te mogen hebben om te betwijfelen of alles in Stratton House te London nu wel op rolletjes loopt. Wanneer men de buitengewoon moeilijke condities, waaronder het Opperbestuur heeft te werken, in aanmerking neemt, dan dient men zich meer te verbazen over al hetgeen wèl, dan over hetgeen nièt, of naar onze meening niet geheel juist gedaan wordt.

Ik moge in dit verband der Regeering mijn erkentelijkheid betuigen voor de heldere, sluitende uiteenzetting, welke Zij ons in de memorie van antwoord heeft gegeven van de werking van het noodstaatsrecht. Uitgegaan wordt van de universeele, ik zou bijna zeggen, de oermacht en oerbevoegdheid van de Kroon om onder de huidige abnormale omstandigheden al datgene te regelen wat bij de wet goedkeuring of bekrachtiging behoeft. Doch tegelijkertijd legt de Kroon Zichzelf de beperking op om Zich steeds af te vragen, of de Haar toevertrouwde belangen thans voorziening eischen. Aldus wordt de grondslag voor de democratie bewaard, terwijl deze werkwijze tevens weer doet zien dat zonder de mogelijkheid van een absoluut gezag in den top geen enkel regeeringsstelsel op den duur een werkbaar instrument oplevert.

Dat men het noodstaatsrecht ook bij de goedkeuring der begrooting 1940 heeft toegepast, komt mij alleszins juist gezien voor, evenzeer als het juist zal zijn dat de Kroon de begrooting 1941, welke wij thans in behandeling hebben, zal vaststellen, waarbij ik helaas van de verwachting moet uitgaan, dat de oorlog nog geruimen tijd zal voortwoeden. Het zou geen zin hebben, ja zelfs ontwrichtend werken, wanneer men hier art. 105 I. S. zou gaan toepassen en aldus een reeks van begrootingen zwevende zou houden. Dit klemt te meer, wanneer men bedenkt dat het nog wel geruimen tijd zal duren aleer, ook na de bevrijding van Nederland, de normale wetgevende machine weer geheel op gang zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans op de Indische Regeering. Bij de algemeene beschouwingen van het vorig jaar heeft ons geacht medelid, de heer Blaauw gezegd, dat wij zoo gaarne den Gouverneur-Generaal als onzen Gouverneur-Generaal zouden zien. De heer Blaauw doelde daarmede op de staatsrechtelijke positie van den Landvoogd. Ik geloof, dat, uit welken gezichtshoek men dit thans ook beziet — staatsrechtelijk, staatkundig of maatschappelijk — de lotsverbondenheid van het geheele Indische gemeenebest, de wensch van den heer Blaauw als het ware vanzelf in vervulling heeft doen gaan. Maar dit „onze Gouverneur-Generaal" mogen wij toch ook weer niet te eng uitleggen, niet als „alleen van ons". Immers, in feite is de Gouverneur-Generaal de stedehouder voor het Koninkrijk geworden.

Het behoeft wel geen betoog, welk een enorme verantwoordelijkheid dit op de schouders van één man legt. Bij onze critiek op het regeeringsbeleid dienen wij ons wel te bedenken, dat in geen eeuw aan eenig Landvoogd, onder zulke moeilijke omstandigheden, het bewind over deze landen is toevertrouwd geweest.

Aldus moeten wij ook het Koninklijk woord verstaan, toen H. M. De Koningin ons toeriep:

„Schaart U om den Landvoogd, steunt hem in zijn taak, zet geschillen op zij tot heil van het Koninkrijk."

Ik vraag mij wel eens af, Mijnheer de Voorzitter, of de zin van deze woorden wel voldoende tot ieder van ons is doorgedrongen.

Het zij mij in dit verband veroorloofd, in dankbaarheid te getuigen, dat op dezen post een man geplaatst is wiens hooge persoon, standvastig karakter en grootheid van verstand een zeer kostbaar bezit voor deze landen vormen, een bezit waarvan het ons — nu wij te midden van zooveel beroeringen staan — wel eens moeilijk valt de juiste waarde te schatten.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij dan het beleid der Indische Regeering bezien, voorzoover dit uiterlijk waarneembaar is, dan valt daarin ongetwijfeld zeer veel te waardeeren. Het is in groote trekken, krachtig, behoorlijk en voortvarend.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, algemeene beschouwingen zijn er nu eenmaal niet alleen voor om te prijzen, maar ook om te zeggen, waar men meent dat verbetering van noode is. En wanneer ik dan met een enkel woord datgene zou willen om-

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **I**); algemeen gedeelte.

(De Villeneuve.)

schrijven wat ik zoo gaarne in het Regeeringsbeleid in meerdere mate tot uiting zou willen zien komen, dan kan ik dat niet beter omschrijven dan: wat meer „pep", meer pittigheid. Dit houdt geenszins in, dat de Regeering Haar kracht zou moeten zoeken in groote woorden, noch minder in schetterende propaganda, welke ontwrichtend zou kunnen werken op de samenleving. Maar wel heb ik den indruk, dat veelal met al te grooten schroom terughoudendheid betracht wordt waar een bemoedigend en bezielend woord van groot nut zou kunnen zijn. Inderdaad dient de wil om den oorlog te winnen in de eerste plaats te blijken uit daden. Doch wil de gemeenschap in staat blijven die daden te presteeren, dan kan zij niet buiten het dagelijksch brood der bezieling. Zij wil die bezieling niet alleen in zichzelf dragen en bij de Regeering aanwezig weten, zij wil die ook hooren en lezen.

Het kan niet anders, of deze tijd moet ons allen sterk beroeren, zij het dan ook niet allen op gelijke wijze. Wij behoeven daarbij niet alleen de krachten, die in onszelf zijn en die onzer naasten en vrienden, maar wij willen dagelijks de leiding der Regeering als het ware „beleven": Zij is voor ons: de schipper naast God. Ik vraag mij af, of dit zoo uitermate belangrijke punt door de Regeering wel in voldoende mate doorvoeld wordt.

In dit verband kom ik op het terrein der publieke voorlichting. Nu wil ik direct verklaren, dat ik het instituut der Regeeringspubliciteitsdienst een groote verbetering acht. Ongetwijfeld zal het niet moeilijk zijn om op te sommen, wat er nog aan dezen dienst ontbreekt en dan zal men wel tot een lange lijst kunnen geraken, waarbij dan tevens geldt: zooveel hoofden, zooveel zinnen. Maar laten wij daarnaast toch vooral niet vergeten welk nut de Regeeringspubliciteitsdienst in den korten tijd van zijn bestaan al heeft afgeworpen en welke verdere mogelijkheden daarin zijn vervat. Het knooppunt, dat de R.P.D. tusschen Regeering en publiek reeds is en in meerdere mate kan worden, is stellig niet alleen voor de Regeering, maar ook voor de samenleving van groot belang.

Wat mij daarbij steeds frappeert is het verschil in systeem van voorlichting, dat de R.P.D. toepast eenerzijds en dat van Radio-Oranje — hetwelk met het Engelsche systeem van voorlichting overeenstemt — anderzijds.

De R.P.D. supprimeert veel, in het bijzonder nieuws afkomstig van den vijand. Radio-Oranje — en hetzelfde geldt voor de B.B.C — geeft veel door, ook van hetgeen door den vijand of onder zijn auspiciën wereldkundig wordt gemaakt, doch voegt daar aanstonds een tegengif aan toe, m.a.w. verklaart, waarom het bericht niet juist kon zijn, of zoo het al juist is, hoe het dan gelezen moet worden. Het wil mij voorkomen, dat laatstgenoemde methode ter bestrijding van het booze gerucht de voorkeur verdient, boven dat, hetwelk thans door den R.P.D. wordt toegepast.

Wijders zou ik hier nog op een gevaar willen wijzen, en dat zie ik wanneer de chef der Regeeringspubliciteitsdienst te veel zou worden ingeschakeld om de Regeeringspolitiek in eenig opzicht te verklaren of te rechtvaardigen, zooals eenige malen is geschied. Ik heb mij afgevraagd, of dit nu wel een juiste figuur is. Naar mijn meening zou het verkieslijker zijn, dat wanneer de Regeering er behoefte aan voelt Haar gedragslijn, ook buiten den Volksraad, nader toe te lichten — en deze behoefte zal in deze tijden zich veelvuldig kunnen voordoen — zij dit laat doen door de betrokken verantwoordelijke regeeringsinstantie en dan denk ik hierbij in de eerste plaats aan den betrokken departementschef.

Dit punt, Mijnheer de Voorzitter brengt mij op een ander chapiter, wat toch weer met het voorgaande samenhangt. Is het wel juist, dat in dezen tijd, waarin het zoozeer gaat om nauwe samenwerking, om afstelling op elkaar, teneinde, waar mogelijk, tot eenheid van opvatting en richting te geraken, dat de departementschefs in zulk los verband werken als thans het geval is?

In het afdeelingsverslag zijn dienaangaande vragen gesteld en suggesties gedaan, doch het afwijzend antwoord dat de Regeering geeft en dat eigenlijk hierop neerkomt, dat het met het bestaande best gaat, komt mij weinig bevredigend voor. De memorie van antwoord gaat er terecht van uit, dat de algemeene uitvoerende macht bij den Gouverneur-Generaal berust en, zoo gaat de memorie van antwoord voort:

> „waar die taak door departementen van algemeen bestuur wordt ten uitvoer gelegd, behoort niet een raad, doch behooren de departementshoofden en de onder hun leiding staande departementen op te treden. De raad van departementshoofden is niet het geëigende lichaam voor overleg tusschen de departementen, doch tusschen de hoofden van departementen kan in den raad overleg worden gepleegd. Is interdepartementaal overleg ten aanzien van bepaalde aangelegenheden noodig, dan beperkt zich „dat tot enkele departementen, welker werkkring daarbij betrokken is."

Daarboven noemt de memorie van antwoord dan als coördineerende instantie voor de werkzaamheden van de verschillende overheidsinstanties de Raad van Nederlandsch-Indië.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, het werk van den departementschap is toch van anderen, veel meer omvattenden en breederen aard dan in de zooeven geciteerde aanhaling tot uitdrukking komt. Deze departementschefs toch zijn het die onder supervisie van den Landvoogd en onder zijn algemeene leiding de eigenlijke regeeringspolitiek maken en ten uitvoer leggen. En Mijnheer de Voorzitter, nu kan het toch niet anders, dat wanneeer allerlei onderwerpen van zeer ingrijpenden aard aan de orde zijn, onderwerpen, die verschillende departementen bestrijken, onderwerpen die niet als eenheden, doch als onderdeelen van één algemeen beleid zijn aan te merken, die tezamen dat beleid vormen, dat er dan voor een goede coördinatie meer noodig is dan de advies-instantie, welke de Raad van Nederlandsch-Indië vormt.

Daarbij komt, dat het de departementschefs zijn, die naar buiten optreden: van hun daden wordt voor een belangrijk deel het regeeringsbeleid afgelezen. Wat is er dan natuurlijker, dan dat voor deze leiders een geregelde, ik zou bijna zeggen, dagelijkschen vorm van samenwerking wordt ingesteld, die resulteert in een „gezamenlijk" bezien der problemen en een op onderling overleg berustende uitvoering, dit laatste niet incidenteel — zooals thans — geschied, doch continu.

Aldus zou voorkomen worden, wat thans maar al te veel geschied: versnippering van krachten, verscheidenheid van opvatting, stagnatie bij voorbereiding en uitvoering.

Wij zien in alle landen, en in het bijzonder zij die bij den oorlog betrokken zijn, een samenbundeling van krachten. Laten wij toch op de meest kardinale posten van ons uitvoerend bewind hetzelfde doen en voor alles het grootste effect halen uit het zoo goede regeeringsapparaat, dat het lot ons gegeven heeft. Want, Mijnheer de Voorzitter, het aantrekkelijke van het idee om den raad van departementshoofden leven in te blazen is niet alleen gelegen in het feit, dat dit tot directe, dagelijksche coördinatie in de uitvoering zal leiden, maar daarbij komt, dat dit plan zonder eenige ingrijpende wettelijke maatregelen terstond voor verwezenlijking vatbaar is. Ook de Raad van Indië zal daarbij zijn plaats als adviseerende instantie behouden, zij het dan dat zijn taak meer overeenkomst zal gaan vertoonen met die van den Raad van State in Nederland.

In hoeverre het dan wenschelijk en noodig zal zijn om uit den raad van departementshoofden weer een soort van dagelijksch bestuur — ik zal den naam weerbaarheids Kabinet" maar niet gebruiken — te creëeren is iets, waarop ik thans maar niet nader zal in gaan. Naar het mij voorkomt, zal de practijk daartoe leiden evenals in Engeland is geschied. Maar vóór alles — en daar gaat het mij thans om Mijnheer de Voorzitter — moet de nauwst mogelijke samenwerking van de uitvoerders — tevens goeddeels ontwerpers van het regeeringsbeleid — tot stand worden gebracht.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(De Villeneuve.)

Ik moge er hierbij de aandacht op vestigen, dat ik geenszins mee zou willen gaan met meerdere mijner geachte medeleden, die nu ook maar ineens een verantwoordelijkheid van de departementshoofden tegenover den Volksraad zouden willen creëeren. Ook in de door mij aanbevolen constructie blijven de departementschefs verantwoordelijk aan den Gouverneur-Generaal, maar de eenheid van beleid en daardoor het gezag der Regeering naar buiten zullen er zeker door worden gediend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans weder op het beleid der Regeering terug. Het wil mij voorkomen, dat de drie voornaamste doelstellingen, welke de Regeering thans voor oogen staan, te weten: versterking der weermacht, bijdrage aan de oorlogsvoering en volksverheffing, alle met kracht en voortvarendheid worden nagestreefd.

Ik meen goed te doen in dit verband te stellen, dat naar mijn overtuiging volksverheffing — en dat is bevordering der economische, sociale en cultureele ontwikkeling dezer landen — in belangrijkheid weinig voor een oorlogdoel behoeft onder te doen. Niet alleen immers zal volksverheffing het primaire doel — dat is het winnen van den oorlog, het herrijzen van Nederland en het behoud van Indië's zelfstandigheid — in sterke mate bevorderen, maar wij moeten ons wel realiseeren, dat volksverheffing een belangrijk middel is om ons ook den vrede te doen winnen. Een sterk en economisch-financieel- en sociaal-gezond Indië kan daarbij van onschatbare waarde zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Over de financieele politiek heb ik weinig te zeggen. Ik acht deze, de omstandigheden in aanmerking genomen, redelijk en verstandig. Gezegd kan worden, dat de Regeering een zeker evenzicht heeft weten te vinden bij de verdeeling van lasten tusschen de huidige generatie en het nageslacht. Zoo iets valt natuurlijk nooit mathematisch zeker vast te stellen, maar gesteld mag worden dat toch — en dat komt mijns inziens ook in de ramingen tot uitdrukking — voorzichtigheid aan voorzienigheid gepaard gaat.

Dr. Van Mook heeft onlangs in de rede welke hij bij het hem verleende eeredoctoraat uitsprak, gezegd, dat Indië is een behoorlijk land, met behoorlijke menschen en onder behoorlijk bestuur; dat daardoor ons woord groot vertrouwen geniet, en ook juist daardoor niet alleen ons crediet behouden werd, maar ook onze positie in internationale overeenkomsten in handelsverdragen en restricties van den aanvang af sterk was en bleef.

Deze uitspraak is niet alleen voor ons economisch beleid van belang maar evenzeer voor ons financieel beleid. Uiteraard mag dit nimmer leiden tot het nalaten van uitgaven, welke de omstandigheden gebiedend voorschrijven. Maar wel zal deze richtlijn het evenzicht, waarover ik het zooeven had, helpen bevorderen. Met te meer blijmoedigheid zullen wij de lasten, welke thans op ons gelegd worden, dragen, wanneer wij weten, dat de toekomst ook wat het financieel beleid betreft, een redelijke mate van zekerheid blijft bieden.

Mijnheer de Voorzitter! In aansluiting hierop moge ik er mijn voldoening over uitspreken, dat de Regeering bij de opstelling der begrooting rekening is blijven houden met de verplichtingen, welke tegenover Nederland op ons blijven rusten, ook al zijn wij thans niet in staat deze te remitteeren. Het zou, naar het mij voorkomt, bepaald ondeugdelijk, ja, onbehoorlijk zijn dat anders te zien.

Mijn fractie heeft bij de behandeling in de afdeelingen de vraag gesteld of een overzicht van de eigenlijke oorlogsuitgaven, de blokkeeringen en bezuinigingen mogelijk zou zijn. Immers eerst bij uitsplitsing daarvan kan men zich een duidelijk beeld vormen in hoeverre aan de ontwikkeling van Indië naast vele bezoldigingen en aanschaffingen, welke de oorlog noodzakelijk maken, wordt voortgearbeid.

Nu zegt de Regeering in de memorie van antwoord, het op prijs te zullen stellen, indien de hier aan het woord zijnde leden van dat gedeelte van hun verzoek zouden kunnen afzien en genoegen zouden kunnen nemen met een overzicht van de rechtstreeks aan de ontwerp-begrooting te ontleenen uitgaven op den gewonen en buitengewonen dienst, welke verband houden met den oorlogstoestand.

Mijheer de Voorzitter! Ik moet eerlijk bekennen, dat dit zeer globale overzicht, hetwelk bij de memorie van antwoord als bijlage is toegevoegd, mijn fractiegenooten en mij niet veel wijzer heeft gemaakt. Maar waar het er ons niet om te doen is om het overbelaste overheidsapparaat niet zonder overwegende noodzaak nog zwaarder te belasten, zullen wij aan het verzoek der Regeering gevolg geven en niet op verdere specificatie van bezuinigingen en blokkeeringen aandringen. Toch zou ik de Regeering in overweging willen geven om — zoowel ter eigen oriënteering als ter voorlichting van den Volksraad — ons verzoek niet geheel onder het loodje te leggen, doch te trachten bij de opstelling van volgende begrootingen een overzicht als gevraagd, samen te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook de economische politiek der Regeering geeft reden tot erkentelijkheid. Ik zou deze willen noemen een breede allure met grootste voortvarendheid. In het kort komt deze erop neer, dat in verloop van luttele jaren, de zelfwerkzaamheid der Indische samenleving aanmerkelijk is gestimuleerd, dat wij een eigen Indische economische politiek hebben gekregen, welke erop gericht is de krachten van Indië waar mogelijk te mobiliseeren.

Naar het mij voorkomt doet de Regeering dat met stijgend succes. Zij weet daarbij het enthousiasme warm te houden en door een combinatie van leiding der Overheid eenerzijds en bevordering van de zelfwerkzaamheid der samenleving anderzijds, het besef te verlevendigen dat wij werken aan een beter, een krachtiger, een weerbaarder Indië. Zoo ergens op het terrein der overheidsbemoeienis, dan is hier van goed teamwork sprake. In zijn zooeven genoemde rede heeft Dr. Van Mook gerept van de medewerking, welke ook van de zijde van het bedrijfsleven werd ondervonden. Ten deele zal deze medewerking wel op wèlbegrepen eigenbelang gebaseerd zijn geweest, maar toch zeker ook op gemeenschapszin, welke bezielende leiding wist te stimuleeren. Het verband werd grooter en daardoor het zich duidelijker. En hoezeer thans ook ten aanzien van de economische politiek gezegd kan worden, dat zij voor een belangrijk deel daaruit bestaat, dat wij naar beste weten doen wat de hand ons te doen geeft, toch ligt de verdienste m.i. daarin, dat zij zelfs bij de huidige onzekerheden niet vervalt in „gelegenheidspolitiek" doch een bewuste vaste expansietendenz blijft vertoonen, de bronnen van inkomsten in dit land en daarmee de welvaart, blijft bevorderen waar zulks mogelijk is.

Dat daarbij zoo mogelijk gebruik wordt gemaakt van de steeds toenemende geldruimte klinkt aantrekkelijk, maar toch zou ik in deze, mede naar aanleiding van een zinsnede in de memorie van antwoord (blz. 2 roneo, tweede alinea), tot voorzichtigheid willen manen. Immers, een groot deel dier geldruimte is veroorzaakt door het niet remitteeren van gelden naar Nederland, gelden, waarover wij na de herrijzenis van Nederland verantwoording verschuldigd zullen zijn aan degenen, die ons destijds hun kapitaal hebben toevertrouwd. En nu is het inderdaad zóó, dat men èn het belang van Nederland èn dat van Nederlandsch-Indië het beste dient, wanneer wij de ons toevertrouwde gelden zoo goed mogelijk rendabel maken — de gelijkenis van den slechten en van den goeden rentmeester in het Nieuwe Testament komt ons daarbij voor den geest —, maar toch dienen wij er rekening mede te houden, dat er een moment zal komen, dat het uitgeplunderde Nederland weer bij ons zal aankloppen, en dan moeten wij ons woord gestand kunnen doen. Mocht de Regeering Zich hierover al eenig nader inzicht hebben gevormd dan zou ik het zeer op prijs stellen, dat te mogen vernemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook over de defensie zal ik niet

(Mahmoed.)

uitweiden. Er wordt met voortvarendheid aan versterking van de weermacht te land, ter zee en in de lucht gewerkt. Het mag zelfs verbluffend heeten, in welk tempo een zeer groote achterstand wordt ingehaald, al zijn niet alle verzuimen uit het verleden te redresseeren. Hoofdzaak is, dat ons weermachtapparaat weer „mans" is en dit met den dag in meerdere mate wordt. Het effect van deze verbetering zal zijn uitwerking zoowel intern — dat wil zeggen ter bevordering van ons zelfbewustzijn en vertrouwen — als naar buiten niet missen.

Laten wij daarbij vooral niet verslappen in onzen steun aan de oorlogsvoering. In de memorie van antwoord wordt gezegd, dat de medewerking aan de oorlogsvoering in hoofdzaak een economisch karakter draagt. Inderdaad is dat begrijpelijk, maar dan zou ik er toch op aan willen dringen, dat ook deze economische steun op uiterste capaciteit wordt gehandhaafd en waar mogelijk met militaire assistentie wordt aangevuld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen besluiten met een woord over de staatkundige hervormingen. Inderdaad is onze samenleving dynamisch en thans wellicht meer dan ooit. Maar juist op dit terrein is het zicht nog wel zeer slecht. Wat ons thans te doen staat, is, naar mijn overtuiging, de condities scheppen, om de staatkundige wijzigingen, welke de groeiende zelfstandigheid van Indië zal vorderen, te gereeder tijd, dat is: zoodra wij ons bestek met eenige zekerheid zullen kunnen opmaken, tot stand te kunnen brengen. Daartoe behoort een gedegen voorbereiding, zoowel innerlijk als uiterlijk, d.w.z. de bereidheid om tot een synthese van belangen te geraken eenerzijds en een klaarder begrip van de vormen anderzijds. Het komt mij nuttig voor om de resultaten van het werk der Commissie-Visman af te wachten. Terloops zij nog opgemerkt, dat de Regeering mijns inziens goed zal doen een commissie niet weer het koopje te leveren door haar als bekwame mannen te kwalificeeren aleer zij haar taak zal hebben volbracht. Ik voor mij zou er tegen zijn te willen „forceeren", maar wel moeten wij aan den optrek of ombouw van ons staatkundig gebouw gestadig verder werken.

Het wil mij voorkomen, dat ook de door mij zooeven bepleite samenwerking der departementschefs bij verdere voorbereidingen op staatkundig terrein van groot nut zal kunnen zijn.

Laten wij vertrouwen hebben in den arbeid, welke is aangevangen en de democratie niet inderhaast verknoeien, zooals in vele landen het geval is geweest, doch laten wij in vertrouwd overleg tot een bruikbaar werkstuk geraken.

De heer **Mahmoed**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik bij deze algemeene beschouwingen het woord gevraagd heb, is het, omdat ik de behoefte gevoel in deze tijden mijn meening weer te geven over de huidige situatie.

Vooreerst zou ik willen verklaren tot die leden te behooren, die ten volle vertrouwen stellen in het beleid van de Regeering in deze moeilijke omstandigheden en hun waardeering hebben uitgesproken voor hetgeen door Haar is tot stand gebracht. In het bijzonder heb ik hier het oog op de maatregelen die Zij genomen heeft ter verzekering van de volksbelangen, maatregelen b.v. op economisch terrein, zooals die tegen de prijsopdrijving, waardoor een hausse, zooals in den vorigen wereldoorlog, is voorkomen. Dit moge dan ook met voldoening geconstateerd worden.

Niet te ontkennen valt, dat ons nog moeilijke tijden te wachten staan. Ik twijfel er echter niet aan of ook deze moeilijkheden zullen kunnen worden overwonnen, mits wij allen zullen streven naar eensgezindheid in dit opzicht. De symptomen zijn reeds aanwezig zooals ook de Regeering in Haar memorie van antwoord, blz. 15 (roneo) vermeldt.

Maar Mijnheer de Voorzitter, dit is, mijn inziens nog niet voldoende. De onderlinge toenadering moet de Regeering niet enkel op prijs stellen, maar Zij moet die ook krachtig bevorderen en soms zelfs daarin voorgaan; ook en vooral in ambtelijke kringen moet zulk een geesteshouding doorwerken, omdat zij immers van essentieel belang is. Ik zeg U dit, Mijnheer de Voorzitter, omdat er nog steeds ambtenaren aangetroffen worden die verouderde opvattingen huldigen, waardoor 's Regeerings goede voornemens naar ik vrees, in de practijk in het gedrang komen. Daartoe is zeker noodig de bevolkingsgroepen te verstaan in haar gevoels- en gedachtenleven in zijn ganschen omvang. Ik kan helaas niet ontkomen aan den indruk dat dit nog lang niet overal het geval is. Hetzelfde bezwaar zie ik, en dit spreekt te meer, Mijnheer de Voorzitter bij de benoeming van Regeeringscommissies waarvan men in het algemeen meestal slechts de instelling leest, maar van de resultaten waartoe zij gekomen zijn weinig meer verneemt.

De mogelijkheid bestaat ook, dat het gelegen is in de verkregen resultaten zelf. Voorwaarde immers voor de juistheid hiervan is, dat de commissies niet achter haar schrijftafel gaan zitten en vertrouwen op de binnengekomen rapporten, maar een werkelijk contact trachten te verkrijgen met de betrokkenen, dat zij dienen te leven in hun gedachtensfeer en rekening hebben te houden met het geheele complex van geestelijke stroomingen van de betrokkenen. De commissies dienen dus ook de godsdienstige stroomingen in haar onderzoek te betrekken en haar geestelijke leiders te raadplegen. De invloed van de laatsten op het gemeenschappelijk denken is groot en merkbaar. Dit moge vooral gelden voor die streken waar een sterke godsdienstige gezindheid bestaat.

Voorts zou ik hier willen wijzen op een vaak voorkomend feit, dat leden van de eene of andere commissie en departementsambtenaren, die naar de buitengewesten voor onderzoek gedirigeerd zijn, veelal te weinig tijd besteden om de zaken ter plaatse aan een grondig onderzoek te onderwerpen, hetgeen aan de degelijkheid van de resultaten afbreuk doet.

Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen de Regeering op blz. 20 (roneo) van Haar memorie van antwoord verklaard heeft omtrent het voorstel tot wijziging van de samenstelling van den Raad van Nederlandsch-Indië zou ik het volgende willen opmerken.

Een enkelen vertegenwoordiger met speciale kennis van de toestanden van de eilanden buiten Java, in de persoon van een gewezen bestuursambtenaar, acht de Regeering voldoende. Ik moge in dit opzicht met de Regeering van meening verschillen, niet omdat ik twijfel aan de kennis en de capaciteiten van den aangewezen vertegenwoordiger, integendeel. Maar ik acht zulk een vertegenwoordiging niet toereikend. Gaat men af op de verhoudingssterkte van de vertegenwoordiging, nl. 4 leden, die uitsluitend Java van nabij kennen en 1 met speciale kennis van de buitengewesten, dan zou de indruk gewekt kunnen worden, dat de buitengewesten minder belangrijk worden geacht, wat toch zeker niet het geval is. Ook vermag ik niet in te zien, waarom een uitbreiding van het ledental vertragend zal werken op de afdoening der zaken. Veeleer mag het tegendeel aangenomen worden, juist in verband met de verdeeling der werkzaamheden van den Raad van Nederlandsch-Indië.

De Regeering ziet ook een bezwaar in de kosten die de uitbreiding met zich zal brengen. Mijns inziens zullen de kosten goed besteed zijn, gezien de voordeelen, die een vergrooting van het aantal leden van den raad meebrengt, vooral in aanmerking genomen de belangrijke positie die dit college in ons staatsbestel inneemt.

Om bovengenoemde redenen is het, dat ik mij gaarne aansluit bij het door enkele leden geuite verlangen om een Indonesiër uit de buitengewesten in den Raad van Nederlandsch-Indië te benoemen.

Aangaande den economischen toestand, zou ik, naar aanleiding van de memorie van antwoord, het volgende willen opmerken.

De heerschende oorlogsomstandigheden in Europa en elders met de gevolgen van dien, als daar zijn de eenzijdige oorlogsproductie en het afsnijden van de verkeerswegen, maken het

(Mahmoed.)

naar het mij voorkomt, noodig het productie-apparaat hier te lande zoodanig in te stellen, dat het streven naar zelfvoorziening wordt aangemoedigd.

In het algemeen zou ik het tempo, waarin dit geschieden moet, versneld willen zien, niet alleen ten aanzien van die plannen, die in tijden van oorlog geboren zijn maar ook van die, welke reeds voordien ontworpen zijn, zonder dat nochtans aan de plannen een werkelijk begin van uitvoering is gegeven.

Ik propageer ook een grootere spreiding bij de verdere ontwikkeling van de industrie. Naar het mij voorkomt worden de bedrijven nog teveel op Java geconcentreerd en de eilanden daarbuiten meer als het afzetgebied van Java beschouwd. Deze zienswijze gaat m.i. in de huidige omstandigheden niet meer op en wel naast de strategische voordeelen van zulk een spreiding door de verminderde koopkracht van de bevolking buiten Java, vanwege de lage prijzen die zij voor de door haar voortgebrachte producten ontvangt. Het zou gewenscht zijn om ook aldaar blijvende industrieele bedrijven te vestigen, waarvoor de omstandigheden mij in het algemeen gunstig lijken. Men kan daar immers in overvloed beschikken over de noodige grondstoffen en voorts heeft men een zeker afzetgebied.

Ik denk b.v. aan de oprichting van een papierfabriek in Atjeh, waarvoor immers reeds voor den oorlog sprake is geweest en welke thans door den oorlogstoestand van de baan schijnt te zijn. Een nadere overweging hiervan komt mij dan ook urgent voor.

Ook in de oprichting van een lucifersfabriek aldaar zie ik groote mogelijkheden, aangezien de benoodigde houtsoort daar in overvloed aanwezig is.

Belangrijk ook is de uitbreiding van de werkgelegenheid die hierdoor mogelijk gemaakt wordt voor de bevolking, waardoor vanzelf ook weer kapitaal instroomt in den vorm van loonen.

Hierover sprekende kom ik op een ander middel, door de Regeering aangewend om in bovengenoemd probleem een oplossing te zoeken. Ik doel hier op de kolonisatie naar de buitengewesten.

Het is bekend, dat daar groote stukken grond braak liggen en nog op ontginning wachten, ook in Atjeh. Hier is het zelfs zoo, dat de hoofden deze kolonisatie gaarne zien en het is ook gebleken, dat in enkele zelfbesturende landschappen deze zaak reeds is ter hand genomen. Het zou wenschelijk zijn, indien de Regeering aan dat verlangen tegemoet wil komen. Intusschen is er, naar uit dagbladberichten blijkt — zie de Indische Courant van 5 November 1940 — vanwege de kolonisatie-commissie een onderzoek verricht naar de geschiktheid van de niet door de Atjehsche bevolking zelf geoccupeerde terreinen, die voor kolonisatie in aanmerking zouden kunnen komen. In het algemeen schijnt het oordeel omtrent de geschiktheid gunstig te zijn, zoodat het, naar het mij voorkomt, thans zaak is, de emigratieplannen dadelijk ten uitvoer te leggen en niet daarmee te wachten.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik aan punt *d* van de memorie van antwoord betreffende den economischen toestand van de bevolking. De mededeeling van de Regeering in Haar memorie van antwoord (blz. 8, roneo, § 5), dat de voedselbewaking zeer actief is, stemt mij tot verheugenis.

Ik kan voorts Haar streven voor vergrooting van de voedselproductie ten volle onderschrijven, meer in het bijzonder om terzake een volledige zelfvoorziening te bereiken.

Dit streven kan m.i. worden bevorderd door den aanleg van irrigatiewerken krachtig ter hand te nemen, niet alleen voornamelijk op Java — zooals tot dusver het geval is geweest — maar ook in de buitengewesten, i.c. in Atjeh. De gunstige resultaten, die met de verdere uitvoering van bevloeiingswerken en -werkjes in deze residentie zijn bereikt, mogen tot voldoening stemmen.

Hoewel ik erkentelijk ben voor hetgeen op het gebied van irrigatie in Atjeh is gedaan, ben ik van meening, dat in dit opzicht aldaar nog meer kan worden bereikt, zulks niet alleen

(Verboom.)

om deze streek te vrijwaren voor nadeelige gevolgen van de niet-bevloeiing — zooals aanzienlijke oogstderving door droogte — maar vooral om een zoo groot mogelijk uitvoersurplus te verkrijgen om in de behoeften van het aangrenzende Sumatra's Oostkust te voorzien, waar het jaarlijksch tekort op ± 180 000 ton gefixeerd is. Waar mij bekend is, dat door uitvoering van de reeds bestaande plannen tot bevloeiing in Atjeh een rijst-surplus verkregen kan worden van ± 30 000 ton, moge ik hier op grond van de gunstige resultaten, die aldaar verkregen zijn, krachtig aandringen op uitbreiding en verbetering van de irrigatie van terreinen, die daarvoor in aanmerking komen.

Voor het totale sawah-areaal van 140 000 ha waarvan nog maar 110 000 ha geregeld beplant wordt, is slechts ± 55 000 ha kunstmatig bevloeid. In dezen toestand is, gelukkig voor Atjeh, hier en daar verbetering gekomen, zooals reeds opgemerkt is.

Bovendien kan ik hieraan toevoegen, dat de bevolking zelf aan de bevloeiing van haar sawahs medewerkt. In vele zelfbesturende landschappen werden de ten behoeve hiervan te verrichten werkzaamheden zelfs in onbetaalden arbeid verricht. Daaruit moge blijken van hoe groot belang de bevolking de irrigatie van hun sawahs acht. Voorts zal een vermeerderde welvaart een gunstigen invloed uitoefenen op den politieken toestand.

De Regeering dient m.i. dan ook de irrigatie in Atjeh krachtig te bevorderen, niet alleen voor de voedselvoorziening in de betrokken streek, maar vooral voor de voorziening in de behoeften van Sumatra's Oostkust, zoodat de import van rijst uit het buitenland in dit gebied langzamerhand verminderd kan worden.

De vergadering wordt te 1.56 uur n.m. geschorst tot des namiddags 6 uur.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Avondvergadering van Maandag 11 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 uur n.m.).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Regeeringsgemachtigde: de heer Levelt.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een telegram van den heer Ter Braake, hoofd van de Banka-tinwinning, waarin hij protesteert tegen het feit, dat de heer Soangkoepon hem in den Volksraad in het openbaar heeft beschuldigd van deloyaliteit.

Het stuk wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. I); voortzetting der behandeling van het algemeen gedeelte.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! In verband met den korten spreektijd, die ditmaal voor de algemeene beschouwingen is gesteld, zal ik mij zooveel mogelijk beperken. Ik zal derhalve ditmaal geen uitvoerige beschouwingen houden over het financieel beleid, noch over het economisch beleid en ook niet over het beleid inzake de defensie. Misschien dat

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Verboom.)

onze fractie bij de afzonderlijke hoofdstukken op bepaalde punten en onderdeelen van dit beleid nog nader zal terugkomen. Ik kan wel verklaren, dat wij in het algemeen voor het Regeeringsbeleid op deze verschillende gebieden zeer groote waardeering hebben en dat wij de Regeering daarvoor gaarne hulde brengen.

Ik heb reeds eerder verklaard, dat onze fractie tot groote offers bereid is, vooral waar het de defensie geldt en dat wij dus, wanneer de Regeering nieuwe offers van ons zou vragen, wij die ook zonder morren zullen brengen. Toch vraag ik mij af of de belastingvoorstellen, die ons thans zijn voorgelegd, speciaal voor zoover zij betreffen de lagere inkomens, niet buitensporig zwaar zijn, en of zij niet het nadeel zouden kunnen hebben, dat daardoor de koopkracht voor een groot gedeelte zal worden vernietigd. Ik beveel dit punt gaarne in de aandacht van de Regeering aan, omdat anders het middel wel eens erger zou kunnen zijn dan de kwaal en speciaal de middenstand hiervan zeer groot nadeel zou kunnen ondervinden.

Wat het economisch beleid betreft zou ik nog eens willen wijzen op de wenschelijkheid, dat wij toch vooral op zoo kort mogelijken termijn komen tot de oprichting van de zoogenaamde basisindustrieën, die voor onze defensie en voor de eventueele oorlogvoering van onberekenbaar belang en nut zijn. Ik weet wel, dat zich daar allerlei moeilijkheden bij hebben voorgedaan in het verleden en die moeilijkheden zijn misschien door het uitbreken van den oorlog nog grooter geworden, maar aan den anderen kant is het een zaak van dusdanig belang, dat ik daarvoor toch opnieuw de aandacht der Regeering vraag, vooral omdat het bezwaar, dat in vroeger jaren gold — namelijk, dat men niet over voldoende middelen zou beschikken om deze bedrijven te financieren — zich op het oogenblik niet voordoet, waar men immers beschikt over een overvloed van geldmiddelen.

Wat de defensie betreft zou ik in het bijzonder aandacht willen vragen voor het vlootplan, dat hier nog niet zoo lang geleden in deze zaal in discussie is geweest. De Regeering verklaart, gelijk uit de stukken blijkt, dat van de uitvoering van het vlootplan voorshands niets kan komen en dat heeft mij toch wel met groote ongerustheid vervuld. Wanneer ik bedenk, dat de Regeering bij het indienen van Haar voorstel, toen wij nog onder andere omstandigheden verkeerden dan thans het geval is, verklaarde, dat het vlootplan het uiterste minimum was, wanneer men Indië inderdaad veilig wil stellen, wanneer ik verder bedenk, dat zelfs de noodzakelijke aanvulling van de vloot, die aan dat vlootplan zou moeten voorafgaan, voor een groot gedeelte niet tot stand zal kunnen komen, omdat de schepen, die in aanbouw waren vernietigd zijn of in handen van den vijand zijn gevallen, dan blijkt daaruit wel hoeveel er aan onze defensie ter zee nog ontbreekt.

Ik heb — zooals ik gezegd heb — alle waardeering voor hetgeen thans met beperkte middelen is bereikt en bereikt wordt, maar ik zou dit punt toch nog eens graag in de aandacht van de Regeering willen aanbevelen en erop willen aandringen, dat alles in het werk wordt gesteld om op korten termijn tot een versterking van de vloot te komen, zooals ook de Nederlandsche Regeering zich die oorspronkelijk gedacht heeft.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Minister Van Kleffens is ten deze optimistischer dan U!)

Dat is Minister Van Kleffens, geloof ik, wel eens méér geweest. Ik zou willen zeggen dat het toch mogelijk moet zijn, in Amerika of elders door aankoop zoodanige voorzieningen te treffen, dat de kracht van de vloot op korten termijn aanzienlijk wordt opgevoerd; ik verwijs naar hetgeen hieromtrent o.m. door het Soerabaiaasch Handelsblad is geschreven. Intusschen juich ik het toe dat getracht wordt, tot een versterking van de vloot te komen door aanschaffing van klein materieel en vliegtuigen. Ik hoop, dat zulks in zeer snel tempo zal geschieden en tot een zoo groot mogelijken omvang als de omstandigheden slechts zullen toelaten.

Ik zal mij in mijn besprekingen verder beperken tot het politieke beleid der Regeering, naar buiten zoowel als naar binnen. Als we denken aan het beleid van de Regeering op internationaal gebied komen we onmiddellijk te staan voor een kwestie die ook in het afdeelingsveslag is behandeld, en die zeer velen onzer vooral sedert 10 Mei nauw bezig houdt: de kwestie van onze neutraliteit.

In de stukken is in de eerste plaats de neutraliteit van Nederland ter sprake gekomen. De Regeering heeft dienaangaande twee mededeelingen gedaan, die naar mijn meening niet geheel met elkander in overeenstemming zijn. In paragraaf 1 van de memorie van antwoord zegt Zij (blz. 1 roneo) dat Zij niet onweersproken mag laten

> „de in het afdeelingsverslag geuite veronderstelling, als zoude Nederland een neutraliteitspolitiek tot het uiterste hebben gevoerd. Achtereenvolgende Nederlandsche Regeeringen hebben zich juist op het standpunt gesteld, dat de door het Koninkrijk te volgen buitenlandsche politiek er eene diende te zijn van zelfstandigheid, hetgeen beteekent, dat het Rijk zich afzijdig hield van de zich op het wereldtooneel vormende machtsgroepeeringen. Deze politiek bracht niet mede, dat het Koninkrijk in een eventueel conflict tusschen die groepen per se neutraal diende te blijven. Tot het wezen van deze zelfstandigheidspolitiek behoort voorts, dat het handelsverkeer met die staten, waarmede normale betrekkingen worden onderhouden, gehandhaafd blijft."

Echter zegt Zij in paragraaf 6 op blz. 4 (roneo) over dezelfde aangelegenheid:

> „Naar aanleiding van de beschouwingen van de leden, die er aan herinnerden dat Nederland destijds geen overleg met Frankrijk en Engeland wilde plegen en den generalen staven dier mogendheden derhalve ook geen gegevens over het eigen verdedigingsplan wenschte te verschaffen, moge worden opgemerkt, dat een Staat, die verklaard had zich ten aanzien van den uitgebroken oorlog strikt neutraal te zullen houden, geen andere gedragslijn kon en mocht volgen dan die, welke Nederland destijds heeft gekozen. Sedert Nederland in den oorlog is betrokken, geschiedt de bestrijding van Duitschland uiteraard in overleg en overeenstemming met de Engelsche Regeering."

Terwijl dus in de eene paragraaf van de memorie van antwoord wordt gesproken van een „politiek van zelfstandigheid", die er zelfs toe zou kunnen leiden, dat wij in een eventueel conflict niet neutraal zouden kunnen blijven, wordt hier gesproken van een gedragslijn, die op strikte neutraliteit neerkomt. Naar ik meen is in deze twee uitlatingen der Regeering een tegenspraak te onderkennen.

Hoe dit ook zij, vast staat wel — ik geloof, dat daarover een ieder het eens zal zijn — dat men in Nederland een neutraliteit à outrance heeft gevoerd. Volgens menschen, die kort vóór het uitbreken van den oorlog in Nederland hebben vertoefd, wemelde het er van spionnen en onbetrouwbare elementen, en ook in de pers zijn daarvan tal van voorbelden aangehaald. Men liet generaal Reynders gaan, naar de algemeene overtuiging omdat hij op krachtige daden had aangedrongen, omdat hij de beschikking had geëischt over de krachtige machtsmiddelen, die de staat van beleg hem in handen zou hebben gegeven, teneinde het verraad te kunnen bezweren.

Men heeft generaal Van Oorschot, den chef van den Generalen Staf, die reeds in 1938 de N. S. B. als een apert gevaar heeft aangewezen voor Nederland, dat vernietigd diende te worden, laten gaan om een zaak, die vooral als men haar achteraf beschouwt, juist door de N. S. B. is opgeblazen en waaraan de N. S. B. juist bijzonder relief heeft verleend.

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Verboom.)

Ik zou zoo kunnen doorgaan met mijn opsomming. Kort geleden vernam ik nog — ik heb het verhaal zelf niet gelezen — dat in „Life" het verhaal is afgedrukt van een Amerikaansche journaliste, die kort na den inval in Noorwegen en kort vóór den inval in Nederland, dineerde met een der Nederlandsche ministers en toen van dezen bewindsman vernam, toen het gesprek ging over den inval in Noorwegen: dat hebben wij reeds enkele weken tevoren geweten, want er vielen in het Noorden dezelfde troepenconcentraties waar te nemen, die in November vielen te constateeren aan onze grenzen. Maar, zeide de journaliste, dan hebt gij toch zeker onmiddellijk de Noorsche Regeering daarvan in kennis gesteld en haar gewaarschuwd, waarop de Minister antwoordde: Mevrouw, wat denkt U wel, wij zijn toch strikt neutraal en wij hebben dus hierover gezwegen.

Uit deze voorbeelden, die met zeer vele zouden zijn aan te vullen, blijkt voldoende, dat Nederland tot zijn schade niet een neutraliteitspolitiek gevoerd heeft, maar een politiek van neutraliteit à outrance, die Nederland voor zeer groote moeilijkheden heeft geplaatst. Het ligt toch voor de hand, dat als wij dat alles weten en als het ware aan den lijve hebben meegemaakt, ook al waren wij ver van Nederland verwijderd, wij allen stuk voor stuk zeggen: wij wenschen niet, dat hetgeen zich in Nederland heeft voorgedaan, zich voor een tweeden keer hier zal herhalen. Vandaar dan ook, dat in het afdeelingsverslag is gevraagd, hoe de Indische Regeering nu eigenlijk staat tegenover de kwestie der neutraliteit, en of, wanneer wij in oorlog zijn met Duitschland, dit geldt voor het geheele Koninkrijk der Nederlanden, dus ook voor dit gebied? En of, wanneer wij als bondgenoot hebben Engeland, dit geldt voor het geheele Koninkrijk der Nederlanden, dus óók voor dit gebied, en of dus de verhalen, welke in omloop zijn over een z.g. Pacificneutraliteit, inderdaad op niets berusten. Ik kan mij voorstellen, dat men deze zaak met groote voorzichtigheid behandelt en dat men een groote reserve in acht genomen wil zien, maar ik geloof toch, dat dit een zoo belangrijke zaak is, dat wij dienen te weten, waaraan wij toe zijn.

Nu heeft de Regeering ook op het punt van de neutraliteit, wat Indië betreft geantwoord; zij heeft dienaangaande het volgende verklaard:

> „Naar aanleiding van het ten aanzien van de verhouding tot Italië, Hongarije en Roemenië opgemerkte moge worden volstaan met er op te wijzen, dat de geschiedenis tal van voorbeelden biedt van gevallen, waarin een staat, welke met een andere mogendheid in oorlog was, zich niet in staat van oorlog verklaarde, ja zelfs normale betrekkingen bleef onderhouden met landen, die zich op eenigerlei wijze met die andere mogendheid verbonden."

Deze passage heeft mij bijzonder getroffen, omdat zij naar mijn meening volkomen in strijd is met de werkelijkheid, omdat het hier wordt voorgesteld, alsof deze oorlog ten slotte een oorlog is, zooals er zoovele in de geschiedenis zijn geweest. Ik kan mij voorstellen, dat zich in den loop der tijden oorlogen hebben voorgedaan, waarvoor werkelijk gold, wat de Regeering hier zegt, maar de oorlog, waarin wij op het oogenblik gewikkeld zijn, is toch een geheel andere oorlog, zooals in dit college reeds zoo vaak is uiteengezet. Dit is ten slotte een oorlog niet van machtsgroepeeringen, al is er ten slotte, Goddank, een machtsgroepeering tegenover de machten, waartegen wij op het oogenblik strijden, maar dit is een oorlog tegen menschelijke monsters, die op het oogenblik de wereld dreigen te overloopen en die niets anders dan rampspoed en ellende op hun weg brengen, het is een oorlog, om een titel van een film aan te halen, tegen „the mad men of Europe".

Het zijn monsters waartegen wij op het oogenblik vechten, menschen, die met alles en alles wat in het leven voor ons waarde heeft, hebben afgerekend. Ook de Regeering, die over zooveel rapporten over de gebeurtenissen in Nederland beschikt moet dit toch weten, beter nog dan wij. Ook de Regeering, die natuurlijk beschikt over een groote bibliotheek op dit gebied en die dus meer werken hierover kan naslaan dan wij kunnen raadplegen, moet toch weten, hoe het nationaal-socialisme en het fascisme nu al jaren hebben huisgehouden, en welk enorm groot gevaar ze voor de geheele wereld en voor de beschaving beteekenen.

Het nationaal-socialisme heeft nog nooit iets gespaard. Het spaart zijn eigen vrienden niet. Er zijn de voorbeelden van de laatste jaren, dat vrijwel alle landen, die het met het nationaal-socialisme op een accoord hebben gegooid, ten onder zijn gegaan. En als men het laatste boek van Douglas Reed leest *), dat gewijd is aan Otto Strasser, vroeger een van de vrienden van Hitler, maar op het oogenblik één van zijn grootste tegenstanders, dan ziet men, hoe nagenoeg alle mannen, die met Hitler het nationaal-socialisme en de nationaal-socialistische partij hebben opgebouwd, stuk voor stuk vermoord zijn, tenzij ze door de vlucht het leven er hebben afgebracht en ook in dat geval is bij herhaling getracht hen om het leven te brengen.

Als wij met dergelijke monsters te maken hebben, gaat het niet aan te zeggen: in vroeger jaren hebben zich dergelijke toestanden toch ook voorgedaan. Dit is een absolute strijd, ook in dezen zin, dat hier van eenige tempering, van eenige matigheid geen sprake kan zijn, dat wij hebben vol te houden tot het einde, dat wij alle grenzen, die wij anders in acht zouden nemen, hebben uit te vagen, omdat ze ons slechts zouden kunnen verzwakken. Van dit besef, waarvan vrijwel een ieder thans doordrongen is, blijkt helaas wel zeer weinig uit de bedoelde passage van de memorie van antwoord.

Ik geloof dus, dat wij kleur zullen hebben te bekennen in dezen strijd en precies zullen moeten weten, op welke plaats en op welk standpunt wij staan. Als wij kleur bekennen kan dat ons op een bepaald oogenblik misschien voor onaangename consekwenties stellen, maar daar staat tegenover, dat dan ook èn Engeland, èn de Vereenigde Staten precies zullen weten, waar wij staan; dat dus van eenig wantrouwen te onzen aanzien geen sprake meer kan zijn en dat zij dus een eventueelen steun, dien zij ons zullen verleenen bij de defensie, ook van ganscher harte zullen verleenen. Dat van een dergelijk wantrouwen niet gesproken zou mogen worden, betwist ik, als ik denk aan wat zich in Frankrijk heeft afgespeeld en aan de geweldige teleurstelling en ontgoocheling, die dit aan de Vereenigde Staten heeft bezorgd. Wanneer de Vereenigde Staten weten, dat wij ten koste van alles den strijd zullen voortzetten en dat van een vergelijk met den vijand onder geen omstandigheden sprake is, zullen de Vereenigde Staten ook weten, dat zij zonder eenig bezwaar ons alles kunnen leveren wat zij met mogelijkheid maar kunnen leveren.

Wat betreft het standpunt ten aanzien van Japan kan ik mij aansluiten bij hetgeen de heer Roep daarover heeft gezegd. Ik breng hulde aan de Regeering voor hetgeen Zij op dit terrein heeft gedaan. Ik hoop, dat de onderhandelingen voor beide landen tot een goed einde zullen worden gebracht en dat de vele banden van vriendschap, die wij in vroeger eeuwen steeds met Japan en het Japansche volk hebben onderhouden, erdoor versterkt en verstevigd zullen worden. Maar ik ben het met den heer Roep eens, dat de ware vriendschap pas teruggekeerd zal zijn wanneer wij ten aanzien van het drievoudig pact een volledig inzicht zullen hebben gekregen en dus zullen weten, dat dit aan onze positie ten aanzien van Japan in geen enkel opzicht schade of afbreuk zal doen.

Die te groote neutraliteit, waarover ik zoopas sprak doet zich ook naar binnen voor. Die doet zich naar binnen voor ten aanzien van de N.S.B. en ten aanzien van de Duitsche

*) Douglas Reed: Nemesis.

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

(Verboom.)

onderdanen. De heer Mussert heeft hier al uitvoerig over gesproken en ik kan volstaan, met het oog op den tijd, met daarnaar te verwijzen. Ik ben het daarmede geheel eens.

Maar intusschen is, nadat de heer Mussert had gesproken, het antwoord van de Regeering ontvangen op mijn vragen over de Duitsche vrouwen. Ik zou daarover nog dit willen zeggen, dat ook dat antwoord, al is het nog zoo uitvoerig, niet aan mijn bezwaren vermag tegemoet te komen. Ik geloof nog steeds, dat die Duitsche vrouwen, die naar het buitenland gaan met een zeer recente kennis van personen en zaken in Nederlandsch-Indië, ons in het buitenland bijzonder veel kwaad kunnen doen, en dat in het bijzonder menschen, die scherp stelling hebben genomen, hetzij tegen het Duitsche gevaar, hetzij tegen de N.S.B., op de een of andere wijze nog wel eens daarvan de dupe zouden kunnen worden. Ik vraag mij af, of de Regeering dit bezwaar wel voldoende onder oogen heeft gezien.

In dit verband noem ik ook de tegemoetkomingen, die steeds en steeds weer opnieuw worden verleend aan geïnterneerden, naar aanleiding van grieven door hen geopperd, of verzoeken, die door hen worden gedaan. Ik vraag mij af — als ik menschen daarover hoor, die in dit opzicht ervaring hebben en die zich daarover in zeer afkeurenden zin uitlaten — of daarmede niet te ver wordt gegaan. Als ik het wel heb is in dit opzicht ook de Zwitsersche consul, die de belangen van Duitschland behartigt, bij herhaling ingeschakeld. Deze Zwitsersche consul en ook de Zwitsersche vice-consuls hebben bij herhaling de interneeringskampen bezocht en met de geïnterneerden gesproken. Ik heb tegen deze liberaliteit geen bezwaar, maar ik zou willen vragen, of zich hier reciprociteit voordoet; of dus omgekeerd de Nederlanders en de menschen uit Nederlandsch-Indië, die op het oogenblik in Duitschland zijn geïnterneerd, ook geregeld worden bezocht door de consuls van Zweden — ik meen, dat Zweden de belangen van Nederland in Duitschland waarneemt — en of dus diezelfde stappen, die hier de vertegenwoordiger van Duitschland bij de Nederlandsch-Indische Regeering doet, ook gedaan zijn door den vertegenwoordiger van de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische Regeering ten aanzien van Duitschland. Wanneer dat niet geval mocht zijn, zou ik gaarne willen, dat de Regeering zich tot de Regeering in Londen richtte en alsnog een verzoek in dezen geest deed.

Als een zelfde symptoom beschouw ik ook de circulaire, die Zaterdag jl. bij ons college is binnengekomen en die behandelt de toekenning van onderstand aan gewezen landsdienaren, die om redenen van staatsbelang zonder het predicaat eervol uit 's landsdienst zijn ontslagen.

Volgens deze circulaire zullen

> „gewezen landsdienaren, die om redenen van staatsbelang zonder het praedicaat „eervol'' uit 's Lands dienst zijn ontslagen, in aanmerking kunnen komen voor de toekenning van onderstand op den voet van de regeling in Staatsblad 1936 No. 243 juncto Staatsblad 1939 No. 393 met dien verstande, dat van zoodanige toekenning zijn uitgesloten de vijandelijke onderdanen, zoomede degenen aan wie een misdrijf dan wel een déloyale handeling in anderen zin dan als enkele uiting van een bepaalde gezindheid kan worden ten laste gelegd.''

Ik en ook degenen, dien ik deze circulaire heb voorgelegd, begrijpen van een dergelijke liberaliteit, die o.i. door niets wordt gemotiveerd, niets. En wij zullen dan ook bij de betreffende afdeeling op deze zaak terugkomen en door een amendement trachten aan onze zienswijze op dit punt uiting te geven.

Een factor van beteekenis hierbij is ook, dat verschillenden van hen, die in deze zaken een belangrijk woord hebben mede te spreken, hetzij bij de centrale Regeering, hetzij plaatselijk, vóór 10 Mei bekend hebben gestaan als groote vrienden van Duitschland; zij verkeerden in Duitsche kringen als geziene gasten, terwijl zij tevens met Nederlanders, die later déloyaal bleken te zijn, banden van vriendschap hebben onderhouden.

Mijnheer de Voorzitter! Dergelijke gevallen zijn zeker niet in staat om het vertrouwen in het beleid van de Regeering en van de instrumenten van de Regeering op dit punt te versterken. Ik zou ook hiervoor de aandacht van de Regeering willen vragen; vooral de psychologische beteekenis van dergelijke omstandigheden mag men niet verwaarloozen.

Ik zal ditmaal geen speciale gevallen aanhalen. Misschien dat daarvoor in tweeden termijn nog aanleiding is. Alleen wil ik mij aansluiten bij den heer Soangkoepon, waar hij een vraag stelde over het ontslag van den heer Kroese eerstaanwezend waterstaatsambtenaar op Banka, dat ook mij niet vermag te bevredigen. Daartegenover moet ik ernstig bezwaar maken tegen hetgeen dit geacht lid heeft opgemerkt ten aanzien van den heer Ter Braake, het hoofd van de Banka Tinwinning. Ik ken den heer Ter Braake al zeer lang en ik geloof dan ook, dat een verwijt in dezen zin volkomen misplaatst is en dat het in ieder geval onjuist is geweest, dat de heer Soangkoepon zonder zich hieromtrent nader te vergewissen, namen heeft genoemd.

(De heer De Boer: Inderdaad!)

Mijnheer de Voorzitter! Er is naar mijn meening onvoldoende gedaan — en ook dit houdt nauw verband met het vorige —, om de geestdrift en bezieling, die er in deze maatschappij is te binden en te leiden. De heer De Villeneuve heeft er van ochtend al op gewezen, dat het werk, dat de R. P.D. in dit opzicht doet ten eenenmale onvoldoende is. Dit werk is naar buiten toe tot nog toe meer van negatieven dan van positieven aard geweest. De R. P. D. heeft gewaarschuwd tegen pogingen boven Nederland pamleften of confetti te strooien, omdat dat wel eens tot repressailles aanleiding zou kunnen geven. De R.P.D. heeft personen, die zich uiten zooals ik op het oogenblik doe, gequalificeerd als kankeraars en in een latere causerie zelfs als defaitisten. Ik geloof, dat de taak van de R.P.D. elders ligt en dat die taak ook een heel ander karakter heeft te dragen. Ik kan daar thans niet uitvoerig op ingaan, doch ik wil hier toch wel in zeer bijzondere mate de aandacht van de Regeering voor vragen.

Nog steeds treft ons bij verschillende personen een mentaliteit, die men het best zou kunnen kenschetsen als een wedden op twee paarden. Men meent, dat men voorzichtig dient te zijn met zijn uitlatingen ten aanzien van Duitschland; men kan tenslotte nooit weten, hoe dit conflict afloopt. En als er met Duitschland eens vrede zou worden gesloten op niet al te gunstige voorwaarden voor ons, dan zou ons dit alles nog wel eens kunnen worden ingepeperd. Nog dezer dagen heeft een controleur zich in dezen geest uitgelaten n.a.v. het plan van een aantal planters om een voetbalwedstrijd te spelen, waarbij op den voetbal het hoofd van Hitler was geschilderd.

Ik vraag mij af, of een dergelijke mentaliteit in overeenstemming is met de groote beteekenis van deze tijden. Is die in overeenstemming met de groote beteekenis van den strijd, die op het oogenblik gevoerd wordt? Onwillekeurig denk ik hierbij aan de uitlatingen gedurende de laatste maanden van Hare Majesteit de Koningin, van onzen Minister-President en van andere Ministers en voorts aan uitlatingen van den Gouverneur-Generaal. Ik voor mij begrijp niet dat, terwijl deze gezagsdragers zich stuk voor stuk op zoo duidelijke en krachtige wijze hebben uitgelaten, op een wijze, die precies vertolkt, wat er in dit opzicht in onze harten en zielen omgaat, dat, terwijl deze hooge gezagdragers zoo duidelijk zeggen waarop het voor ons staat, er nog „ondergeschikten'' kunnen zijn, die een zoo afwijkend en aanvechtbaar standpunt innemen. Het is tenslotte zoo „gemakkelijk'' om het Wilhelmus mee te zingen en in een betooging mee te loopen, en als wij dezen oorlog winnen, zullen ongetwijfeld deze lieden de eersten zijn om zich aan te sluiten bij een optocht ter viering van het bevrijde vaderland. Zij zullen dan vermoedelijk vooraan loopen in den

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I;) algemeen gedeelte. — Ingekomen stuk.

(Verboom.)

stoet met wapperende vaandels en slaande trommels, maar het is heel iets anders, wat deze tijd van ons eischt en wat in het Wilhelmus geschreven staat.)

(De heer De Boer: Zeer juist!)

„Stantvastich is ghebleven mijn hert in teghenspoet." Dat wordt gezegd in het Wilhelmus en dat is de groote opdracht, die wij allen voor deze moeilijke uren van Willem van Oranje en van ons voorgeslacht meegekregen hebben. Daaraan dienen wij allen getrouw te zijn, en wie dat niet kan of niet wil, behoort in deze maatschappij niet thuis.

Mijnheer de Voorzitter! Betreft dit in onmiddellijken zin den oorlog en wat ermede verband houdt, aan den anderen kant valt er in deze tijden als gevolg van de bijzondere omstandigheden een groote toenadering waar te nemen tusschen de verschillende bevolkingsgroepen.

Van verschillende kanten is gesproken over de noodzaak van een dergelijke toenadering en over de wenschelijkheid daarvan, maar ik voor mij geloof — en dat is het heuglijke ervan — dat die toenadering tusschen de verschillende bevolkingsgroepen een volkomen natuurlijk verschijnsel is. Wij hebben gezien hoe de menschen van onze eigen groep, waaronder er waren die in hoogen eere waren gezeten en aan wie op alle mogelijke wijze hormat werd gebracht, hun plicht op ernstige wijze verzaakten. Daarnaast hebben wij gezien, dat eenvoudige desalieden onmiddellijk hun plaats wisten en dat zij onmiddellijk, op de bescheiden en rustige wijze die hun eigen is, hun loyaliteit aan het Nederlandsche Gezag en in het bijzonder aan de Koningin der Nederlanden hebben betuigd. Daarvan zijn tal en tal van voorbeelden. Er zijn, gelukkig, ook in deze zaal tal van uitingen geweest, die in dezelfde richting gingen.

Ik geloof, dat wij voor deze winst, die deze tijden ons gebracht hebben, niet dankbaar genoeg kunnen zijn. Aan den anderen kant geloof ik, dat wij voorzichtigheid moeten betrachten en dat wij niet meer moeten willen dan mogelijk is; dat wij dus ook de verschillen, die er tusschen de verschillende bevolkingsgroepen bestaan, in acht hebben te nemen en ons daarvan rekenschap hebben te geven.

Er is in de afgeloopen jaren bij herhaling gezegd, dat er verwijdering was ontstaan tusschen de verschillende bevolkingsgroepen. Dat is een vraagstuk, dat m.i. uiterst moeilijk is en dat men daarom nauwkeurig dient te bezien alvorens hierover een oordeel te geven. Het is de vraag of het veel geprezen contact dat in vroeger jaren bestaan heeft, inderdaad zoo was als men dit zou wenschen. Verder moeten wij m.i. niet vergeten, dat er in de verschillende groepen zelf ook groote verschillen zijn. Ik heb hier een brief bij mij van een Javaan, die daarin op twee plaatsen schrijft, dat er tusschen de ontwikkelde Inheemschen en het volk een groote verwijdering is.

Als we naar onze eigen Nederlandsche groep kijken, zien we, dat ook die groep in allerlei vakjes is ingedeeld, die bebeheerscht worden door de B.B.L. en de autonummers, en dat het veelal zeer moeilijk is, van het eene vakje in het andere te stappen. Wee den vreemde in dit Bataviasche Jeruzalem, die onvoorzichtigerwijze een dergelijke fout zou maken!

Niettemin is het zeker, dat er in deze tijden naar grooter eenheid dient te worden gestreefd, naar een zoo nauw mogelijke samenwerking tusschen de verschillende groepen. Maar dit moet dan ook volkomen eerlijk gebeuren; dit moet dan ook werkelijk door ons innerlijk zijn beleefd en dus geen ijdel gebaar zijn. Ik heb helaas den indruk dat het voor verschillende menschen, die deze zaak met zooveel nadruk op den voorgrond stellen, in vele gevallen slechts een gebaar is, zonder werkelijken inhoud; ik zou dat uit mijn eigen ervaringen met voorbeelden kunnen illustreeren.

Onze vereeniging heeft steeds een nauw contact tusschen de verschillende groepen voorgestaan, al is dit door onze leden misschien ook niet steeds en onder alle omstandigheden nageleefd. Maar zoover ik weet, heb ik persoonlijk mij steeds daarnaar gedragen, en dat sprak voor mij ook vanzelf, omdat ik ieder mensch als mensch weeg en niet vraag, welke titels hij heeft, welke bezoldiging of welk autonummer.

In dit verband is ook gerept over het Indische burgerschap. Over deze zaak is den laatsten tijd veel geschreven en gesproken, óók door menschen, die beter konden zwijgen. Ik vind, dat men een zoo belangrijke zaak op schandelijke wijze compromitteert wanneer menschen als de heer Jurgens b.v. die nauwelijks eenige weken in Indië vertoeven, over deze zaak hun ideeën ten beste geven en aan menschen, die twintig, vijfentwintig jaar in dit land leven en werken, in enkele regels de deugden van het Indische burgerschap trachten uit te leggen; dat smaakt naar slechte margarine.

Ondanks al hetgeen er over geschreven en gesproken is, is mij in deze zaak nog veel duister. Dat wij ons burgers van dit land dienen te gevoelen en daarnaar dienen te handelen is iets, waarmede ik geheel accoord kan gaan; ik geloof trouwens, dat onze vereeniging daarnaar in de afgeloopen jaren steeds heeft gestreefd en dat deze gezindheid zeer duidelijk uit ons werkprogramma blijkt. Wij hebben bij herhaling, zoowel in onze vergaderingen als in ons weekblad, gewezen op het sociale karakter, dat ons politiek werk draagt. Niettemin hebben wij dikwijls van zijden, waarvan men dit het minst zou verwachten, groote tegenwerking ondervonden. Het is — ik zou het uit mijn eigen ervaring alweer met een voorbeeld kunnen illustreeren — meermalen gebeurd, dat onzen menschen het werk in de vertegenwoordigende lichamen eenvoudig onmogelijk werd gemaakt, omdat de werkgever er overwegende bezwaren tegen had, dat het werd ter hand genomen of voortgezet. Men kan er zich over verheugen, dat thans diezelfde menschen zich opwerpen als propagandisten voor het Indische burgerschap, en ook hierbij hoop ik, dat dit eerlijk is gemeend, dat het werkelijk beleefd is.

Zoodra men echter spreekt van het Indische burgerschap zal men er naar mijn meening ook vorm en inhoud aan moeten geven. Ik ga er volkomen mede accoord, dat wij zeggen: wij hebben ons allen te gedragen als burgers van dit land, wij hebben ons rekenschap te geven van de groote verplichtingen, waarvoor wij staan, doordat wij in dit land wonen, werken en leven, maar aan den anderen kant, als wij zoover gaan, dat wij spreken over „een Indisch burgerschap", zullen wij daaraan vorm en inhoud moeten geven. Zoo gauw wij dat doen echter, beginnen de moeilijkheden, en komen wij op een punt, dat de meeningen zeer ver uiteenloopen zoodat er van een vergelijk geen sprake is. Ik verwijs, voor wat dit betreft, naar het rapport-Spit in zake het grondbezit voor Indo-Europeanen, waarin aan het eind zeer kort, maar niettemin zeer duidelijk op de bezwaren, op een deel althans van de bezwaren, die aan een Indisch burgerschap zooals o.m. de heer Soetardjo dat voorstaat, verbonden zijn, wordt gewezen. Ik zal het rapport niet citeeren, maar misschien is het mogelijk, dat de conclusie als noot in de Handelingen wordt opgenomen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Verboom**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter.

Ik zou eraan willen toevoegen dat stellig waar is, wat

1) Gegeven de vroeger beschreven eischen van de Nederlandsche leiding en die van de differentiatie van recht naar behoeften, meent men als slotsom te kunnen stellen, dat bij de schepping van een Indisch Burgerschap alle vragen en moeilijkheden, die zich thans voordoen, opnieuw zullen rijzen en vrijwel alle tegenstellingen van thans — om van andere niet te spreken — zich zullen blijven openbaren.

De strijd over „bevoorrechting" en „achterstelling" zou loopen over dezelfde onderwerpen — des te neteliger voor het gevoel geworden tengevolge van een theoretische „gelijkheid", geponeerd in een Staatsblad.

Het zou een strijd worden tusschen burger-broeders. Er zullen er wellicht zijn, die zeggen zullen: „Des te beter".

Voor de Commissie zal het moeten zijn: „Des te erger"."

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); algemeen gedeelte.

(Verboom.)

dezer dagen de redacteur van „Kritiek en Opbouw" schreef n.l.:

„Want een Indisch burgerschap is niet te scheppen; het groeit spontaan en natuurlijk uit verhoudingen, uit een sfeer, die er de onontbeerlijke voorwaarde toe vormen."

Ik ben het met dezen schrijver niet dikwijls eens, maar deze opmerking is zeker volkomen juist. Ik geloof, dat wij allen, zooals wij in deze zaal zitten en allen, zooals wij elders zitten in vertegenwoordigende colleges en op plaatsen, waar wij invloed kunnen uitoefenen, tot taak hebben vooral in deze dagen om te wijzen op de noodzaak, dat wij ons allen voelen burgers van dit land en dat wij ten volle aanvaarden de verplichtingen, die eraan verbonden zijn.

Naast het Indisch burgerschap is er ook een roep om principieele hervormingen. Ik geloof niet, dat het mogelijk is thans tot een doorvoering van dergelijke hervormingen te komen. Ik ben het eens met hetgeen de Regeering terzake op pag. 11 roneo, tweede alinea, van de memorie van antwoord zegt.

Indië is in deze tijden wel eens vergeleken met een hollend paard: de ontwikkeling van zaken is zoo snel gegaan, dat allerlei zaken, die vroeger niet te bereiken waren, al leken zij nog zoo noodig en wenschelijk, thans als het ware vanzelf tot stand komen. Er lijkt mij echter niets gevaarlijker dan dat Indië een hollend paard zou zijn. Ik heb nog nooit gehoord, dat van een hollend paard eenig nut of voordeel viel te verwachten. In het gunstigste geval bracht het hollend paard er het leven af, al stond het dan ook te trillen op zijn pooten. In de meeste gevallen liep het paard zich echter te pletter en vermorzelde het op zijn weg nog mensch en dier. Ik geloof, dat wij daarom ontzettend voorzichtig moeten zijn met een dergelijke vergelijking, en met de daarin opgesloten conclusie. Wij moeten niet de dingen trachten te forceeren op een moment als dit, waarop zich groote veranderingen voltrekken, inderdaad, maar veranderingen waarvan wij thans nog slechts heel vaag de omtrekken kunnen zien, maar het karakter nog niet kunnen onderkennen. Deze oorlog zal groote veranderingen brengen, naar ik hoop en geloof vooral op sociaal en economisch gebied, maar de beteekenis en omvang van deze wijzigingen is thans niet te overzien. Wel echter is het van allesoverheerschend belang, dat wij ons ten volle rekenschap ervan geven en dus niet alleen trachten den oorlog te winnen, maar ook den vrede.

Dat is de groote fout geweest van de leiders in 1918 en 1919, dat men meende dat het genoeg was indien men den oorlog won; in die fout mogen wij zeker niet opnieuw vervallen. Er zal, ook na den vrede, het uiterste van ons gevergd worden, niet alleen dus in deze oorlogsdagen, maar ook daarna en wij mogen er ons dan ook wel goed rekenschap van geven, dat het werk, waarvoor wij gesteld zijn en dat de inspanning van al onze krachten eischt, niet alleen een werk is voor deze oorlogsjaren, maar dat het nog vele jaren zal moeten worden voortgezet, wil werkelijk de vrede gewonnen zijn.

De deugden, waardoor vroeger de Nederlanden groot zijn geworden: soberheid, spaarzaamheid, vlijt, doorzettingsvermogen, deze deugden dienen ook in dezen tijd door ons te worden nagestreefd. Alleen in dat geval zal werkelijk het doel, dat wij thans voor oogen hebben, wanneer wij zeggen dat deze oorlog gewonnen moet worden, zijn bereikt. Wij zullen daarbij, zooals ik zeg, onze uiterste inspanning hebben te geven; wij zullen aan dit werk onszelf hebben te geven.

Kort voor het uitbreken van den oorlog sprak prof. dr. ir. J. Goudriaan in een radiotoespraak tot de jeugd van dezen tijd:

„Het is niet erg voor een goede zaak te vallen. Het is erg om voor een goede zaak niet tot het laatste toe en met inspanning van al zijn krachten te hebben gevochten."

Ik hoop, dat deze gedachte ook in deze maatschappij zal leven en dat ook de Indische maatschappij de groote waarde

(Kan.)

van deze woorden zal beseffen. Dan zullen wij, na den oorlog, ook den vrede winnen, en dan zal een tijd van groote welvaart en ongekende glorie het deel van het menschdom zijn.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou willen beginnen, hier de hoop en het vertrouwen uit te spreken, dat de eerbiedige betuigingen van bewondering en lof, tot Hare Majesteit onze Koningin gericht, Hare Majesteit steun zullen geven in Haar moeilijke taak om thans met de Haar eigen liefde, bedachtzaamheid en belangstelling te blijven regeeren. Meer nog dan Haar voorzaat, Willem de Zwijger, die op Zijn doodsbed nog dacht aan het volk en het land is het voor de Koningin helaas weggelegd om een rol te spelen, zoo verheven als weinigen in de geschiedenis ten deel is gevallen.

Zagen toentertijd enkele millioenen Nederlanders op naar Willem den Zwijger, van wien zij verwachtten heil in den moeilijken strijd tegen den oppermachtigen vijand, thans hopen tientallen millioenen, dat het de Koningin gegeven moge zijn om, dank zij Haar wijs beleid, den dag te mogen meemaken, dat Nederland bevrijd is en dat er vrede heerscht tusschen het Koninkrijk der Nederlanden en alle volkeren in de wereld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat het ook op onzen weg ligt hulde te betuigen aan den afgetreden Minister-President, den heer De Geer, die eigener initiatief heeft gemeend de zware taak, welke hem op de schouders was gelegd, in handen te geven van een ander, omdat de heer De Geer van meening was, dat deze beter op die manier zou kunnen worden vervuld, en ik geloof, — en velen met mij, Mijnheer de Voorzitter — dat het ook in de ministers hoogelijk te prijzen is, dat zij in deze tijden niet gemeend hebben het zware werk te moeten neerleggen, bezocht als zij zijn behalve door de buitengewone omstandigheden, ook doordat zij steeds in vrees moeten verkeeren, dat hun familieleden, achtergelaten in het Moederland, in kommervolle omstandigheden gedurende den oorlog het leven hebben te slijten.

Mijnheer de Voorzitter! Ons geacht medelid, de heer Verboom, zeide zooeven van deze plaats, dat hij hoopte, dat het Opperbestuur een meer open politiek zou voeren en laakte m.i. terecht de neutraliteitspolitiek van voorheen, waardoor voor een deel mag worden gezegd, dat wanneer de politiek in betere banen was geleid geworden, wij er nu anders voor hadden gestaan. Dat dit op eenige waarheid berust, blijkt wel uit de uitlating van den huidigen Minister-President, prof. Gerbrandy, waar hij sprak over het verleden en hij meende, dat in een andere richting zal moeten worden gestuurd, wanneer Nederland weer vrij mocht komen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik geloof, dat ons geacht medelid, de heer Verboom, wel wat ver gaat, wanneer hij nu nog teveel daarop den nadruk legt. Om dit te kunnen doen lijkt het mij noodig, dat wij ons ervan vergewissen — althans zeker zijn van onze zaak — dat het Opperbestuur terzake geen pogingen in het werk heeft gesteld om met andere mogendheden tot een understanding te komen. Waar dit niet vast staat en ik geloof te mogen aannemen, dat men toch wijze lessen heeft getrokken uit het verleden, lijkt mij het toe, dat het een weinig voorbarig is, dat het minder juist is thans het Opperbestuur aan te wrijven, dat het nog steeds de neutraliteitspolitiek en de consequenties daarvan op zijn program heeft.

In het afdeelingsverslag is gewag gemaakt van de vrees, dat het Opperbestuur niet die belangstelling zou toonen voor Nederlandsch-Indië als waarop dit land niet alleen hoopt, maar ook in de gegeven omstandigheden recht heeft. De memorie van antwoord wijst deze opmerking terug. Ik heb dit met genoegen gelezen, maar ik zou toch de vraag willen stellen, of ook in andere opzichten — ik denk hier bijvoorbeeld aan de marine, die ook ondergeschikt is aan den Minister van Defensie — dezelfde belangstelling wordt getoond als waarop wij meenen staat te mogen maken.

(Kan.)

Mijnheer de Voorzitter! De deelneming aan den oorlog door de Nederlandsche marine in Europa is natuurlijk gewenscht en lofwaardig, omdat wij den bondgenoot Engeland niet alleen voor ons de kastanjes uit het vuur moeten laten halen. Doch ik hoop dat het Opperbestuur zich terdege rekenschap geeft van het belang van de verdediging van Indië. Dat is van nog grooter belang in dezen zin, dat de waarde, welke men thans hecht aan het bestaan van het Koninkrijk der Nederlanden, zeer zeker verhoogd wordt met het besef, dat onder het Koninkrijk der Nederlanden ook behoort de Indische archipel met al zijn voortbrengselen. Wij hebben kunnen lezen, dat de Minister van Buitenlandsche Zaken nog eenige dagen geleden daarop heeft gewezen, waardoor ook wordt bewezen van hoe groot belang het bestaan van Indië als deel van het Koninkrijk door hem en ook door het buitenland wordt geschat.

Mijnheer de Voorzitter! Over het noodstaatsrecht is zoowel in het afdeelingsverslag als in de memorie van antwoord veel gezegd en eenige voorafgaande sprekers hebben ten overvloede van deze plaats hun licht daarop laten schijnen. Ons geacht medelid, de heer De Villeneuve zeide vanochtend, dat hij zich accoord verklaarde met het standpunt van de Regeering ten deze. Deze zaak heeft echter naar het mij als leek voorkomt twee kanten. Wanneer men de kwestie bekijkt van de zijde van het Opperbestuur, dat zegt, dat, nu de Staten-Generaal en de Raad van State niet meer kunnen functionneeren, het in het belang van het Koninkrijk is, dat het Opperbestuur ,in casu de Kroon, al die bevoegdheden tot zich trekt, dan is het begrijpelijk, dat thans de Kroon op die manier handelt. Men heeft gezegd, dat de toepassing van art. 105 van de I.S. terzake mogelijk is en dat daardoor een schijn — meer dan een schijn is het niet — van vrijheid voor Indië wordt gedemonstreerd. Ik zou willen vragen, of dit wel juist is. Dit zou juist zijn, wanneer de Gouverneur-Generaal met den Volksraad in overeenstemming zou kunnen geraken en de begrootingsposten op deze wijze zou kunnen goedkeuren en onmiddellijk effectueeren, in afwachting, dat de wet die eveneens goedkeurt. Doch het geval is ook denkbaar, dat de Gouverneur-Generaal zich niet kan vereenigen met den Volksraad en gebruik zou maken van de conflictenregeling. Welnu, wanneer de conflictenregeling in toepassing wordt gebracht, dan was er tevoren nog een hoogere instantie voor den Volksraad aanwezig om te vragen, of het wel juist is, dat de Regeering de conflictenregeling heeft toegepast. In zoo'n geval is het toch wel goed, dat er een hoogere instantie is, in casu de Kroon, die het werk van den Raad van State overneemt, dat, in stede, dat bij algemeenen maatregel van bestuur de Gouverneur-Generaal in het gelijk of ongelijk wordt gesteld, er dus nog een instantie aanwezig is, tot wie de Volksraad zich zou kunnen wenden.

Ik voor mij zie dat ook niet zoo in, als de vele leden, die zoo vurig hebben bepleit om met toepassing van artikel 105 van de Indische Staatsregeling de Kroon er buiten te laten.

De verhouding tusschen Regeering en Volksraad is ook door enkele leden ter sprake gebracht. Ik zou hieromtrent het volgende willen zeggen. Wanneer in het raam van de huidige bepalingen, de Regeering Zich tegenover den Volksraad tegemoetkomend wil toonen, dan zullen wij al veel bereikt hebben en dan zal er minder wrijving voorkomen.

In het afdeelingsverslag is gezinspeeld op hetgeen tusschen de Regeering en de Javasche Bank was afgemaakt. Het komt mij voor, dat het niet juist is, dat de Regeering zich tevoren moreel heeft gebonden ten opzichte van een besluit, dat in overeenstemming met den Volksraad moet worden genomen. Dat de Regeering de conflictenregeling toepast is Haar recht, maar om Zich tevoren te binden en deswege den Volksraad voor een fait accompli te stellen lijkt mij onjuist en geeft reden te veronderstellen, dat eigenlijk het College door de Regeering als een quantité negligeable wordt beschouwd. Ik spreek de hoop uit, dat dergelijke gevallen niet meer zullen voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals te verwachten was, zijn in het afdeelingsverslag en ook van dit podium stemmen opgegaan, die er bij de Regeering op hebben aangedrongen dadelijk staatkundige hervormingen in te voeren. Bij de behandeling van de desbetreffende motie in de vorige zitting heb ik reeds gezegd, dat het mij toeleek, dat die wensch inopportuun is in verband met de omstandigheden. Ik zou dit willen herhalen, juist omdat van zooveele zijden betuigingen van trouw en verknochtheid tot uiting zijn gebracht. Om den schijn te vermijden, dat aan die betuigingen een zekere bijgedachte zou zijn verbonden, lijkt het mij juister toe om af te wachten. Ik hoop, dat het niet te lang duurt. Mocht het langer duren, dan is natuurlijk een andere oplossing wel noodig.

De Regeering heeft uiteengezet, waarom Zij in de gegeven omstandigheden niet kan medewerken om die staatkundige hervormingen in te voeren. Dit is, ik herhaal het, m.i. juist. Het is ook niet den tijd om van mijn kant de grieven van mijn groep naar voren te brengen. Het is nu zaak om samen te werken, teneinde weder Nederland te doen herrijzen en met Nederland de vrijheid te waarborgen, ook van deze landen.

Ik heb mij altijd geschaard achter hen, die gevraagd hebben om hervorming. Ik heb gepleit voor een rondetafel-conferentie. Ik moet er mijn spijt nogmaals over betuigen, dat aan die suggestie geen gevolg is gegeven.

Echter verheugt het mij anderzijds dat zij, die anders zouden worden aangewezen om aan die rondetafel-conferentie deel te nemen, thans in Indië zijn. Want anders zouden ze aan den lijve kunnen voelen wat het zeggen wil, onder den hiel te staan van een overheerscher, die met humanitaire beginselen de spot drijft.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is de Regeering lof gebracht voor de wijze, waarop Zij Haar beleid heeft gevoerd en ik wil daarbij niet achterblijven. Maar ten aanzien van het financieele beleid zou ik toch wel een enkele opmerking willen plaatsen.

Wij lezen in de memorie van antwoord, dat de Regeering met verwondering heeft kennis genomen van den aandrang om leeningen aan te gaan. Waarom zouden we leenen, zegt Zij, waar we nu de beschikking hebben over een overvloed aan kasmiddelen? Ik heb altijd geleerd, Mijnheer de Voorzitter — en het moet nu nóg juist zijn — dat juist wanneer de nood nog niet aan den man is, het water nog niet tot de lippen is gestegen, men dergelijke transacties moet bewerkstelligen, wil men niet achter het net visschen en gesteld worden voor onereuse voorwaarden betreffende koers en rente.

Bovendien is deze overvloed aan kasmiddelen slechts schijnbaar, in dezen zin, dat de betalingen, die anders zouden moeten worden geëffectueerd, hetzij door overmaking der pensioensgelden, hetzij door die van dividenden, wel zijn opgeschort, maar zeker niet geheel en al zullen kunnen worden afgevoerd. Naar het mij voorkomt is het thans de tijd om leeningen te plaatsen, om daardoor niet alleen deze generatie, maar ook het nageslacht de kosten te doen dragen van de verdediging van deze gewesten.

Met verwondering heeft de Regeering voorts geconstateerd dat de indruk is gewekt, als zou Zij de latere generaties willen sparen. Deze betuiging van de Regeering is in zooverre bemoedigend, omdat Zij daarmede te kennen geeft, afstand te hebben gedaan van Haar oorspronkelijke zienswijze, dat het nageslacht niet moet worden belast, althans niet te zeer, met de kosten van de voorbereidingen die wij thans treffen voor een eventueelen oorlogstoestand.

De Regeering heeft gemeend, thans weer de belastingen te moeten verhoogen teneinde het tekort op de begrooting tot een zeker minimum te kunnen beperken. Dat tekort wordt thans begroot op *f* 94,2 millioen en het zou, volgens de Regeering,

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. 1); algemeen gedeelte.

(Kan.)

in normale omstandigheden niet geoorloofd zijn, doch wèl in de huidige omstandigheden. Entre parenthèses, Mijnheer de Voorzitter, zou ik willen opmerken, dat het tekort intusschen is verminderd .....

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zal worden verminderd!)

..... met *f* 34,6 millioen aan geschorste aflossing van diverse leeningen, zoodat, wanneer inderdaad een tekort van *f* 94,2 millioen toelaatbaar toeschijnt, een tekort van *f* 94,2 millioen minus *f* 34,6 millioen voor de Regeering wellicht aanleiding zal kunnen zijn, deze hoogere belastingen niet in te voeren. Daarbij komt nog, dat volgens de regeeringsverklaring, de vlootbouwkosten ten bedrage tot dusver in totaal van *f* 65 millioen, te verhalen zullen zijn op de rijksbegrooting.

Wanneer wij dat in aanmerking nemen, lijkt het mij, dat een verhooging der belastingen niet als urgent moet worden beschouwd. De Regeering zegt in de memorie van antwoord, dat de belastingdruk niet zwaar is, althans niet zoo zwaar als in het afdeelingsverslag werd gesteld, waar er gezegd werd — ik ben de juiste uitdrukking vergeten, maar het komt hierop neer — dat het voor den belastingbetaler zoo moeilijk wordt de belastingen te betalen, dat hij tot wanhoop wordt gebracht.

Wat achter ons ligt, was nog te betalen, maar, wanneer de Regeering zich rekenschap geeft van de bijzondere factoren en zich afvraagt, of inderdaad de verhoogde belastingen betaald zullen kunnen worden, zonder dat daardoor de belastingplichtige in moeilijkheden wordt gebracht, geloof ik, dat de Regeering tot een ander inzicht zal komen. Ik zou de Regeering willen verzoeken terzake Haar licht op te steken bij de hoofden van den belastingdienst, die Haar kunnen mededeelen, op welke wijze de belastingen thans binnenkomen. Men moet, naar het mij voorkomt, ook het volgende in aanmerking nemen. Door de belastingen voor 1941 komen groote bedragen binnen — men hoopt ze althans binnen te krijgen —, daarbij gevoegd de belastingopbrengst over 1940 wordt het een belangrijk bedrag. De Regeering zal het echter met mij eens zijn, dat de economische toestand niet alleen beïnvloed wordt, doordat de kleine luiden worden vrijgesteld van de belastingverhooging, maar dat de belastingen, zooals zij thans geheven worden, ook haar nawerking hebben op den kleinen man. Als de koopkracht vermindert, is de kleine man daarvan ook de dupe.

Ik ben bovendien nog steeds van meening, dat de zuinigheid nog niet in voldoende mate wordt betracht. Natuurlijk zal de Regeering kunnen zeggen: wijs mij concrete objecten aan, waarop nog bezuinigd kan worden, maar dat is voor een buitenstaander onmogelijk. Ik herinner mij echter den bezuinigingstijd, toen de toestand van Indië niet zoo precair was als thans, toen het alleen ging om het budgetair evenwicht. Toen kon er wel bezuinigd worden. De Regeering staat dadelijk klaar met het argument, dat Zij niet verder kan gaan, want dat Zij dan aan afbraak zou beginnen. Ik heb echter wel eens andere geluiden gehoord namelijk, dat de Regeering bij grooter en drastischer bezuinigingen nog steeds kon verklaren, dat voor afbraak niet gevreesd behoefde te worden. En tusschen de bezuinigingen van toen en nu — dat zal de Regeering wel willen beamen — bestaat toch nog een hemelsbreed verschil.

Dat sommige leden van de Regeering vragen om een even groot bedrag als de defensieuitgaven bedragen, voor de z.g. opheffing der bevolking te voteeren, lijkt mij onjuist.

(De heer Smit: U is een van de weinigen.)

Dat is mogelijk, maar ik aarzel niettemin niet om het te zeggen. De uitgaven voor de defensie zijn buitengewone uitgaven, buitengewoon in dezen zin, dat daarmede zijn gemoeid het bestaan, de vrijheid, van dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden en van de bevolking. En wanneer wij nagaan, dat dank zij het goede Nederlandsche bestuur, wij zoovele tientallen jaren het hier goed hebben gehad en dat een gradueele opheffing langs lijnen van geleidelijkheid niet verhaast behoeft te worden met een gelijk bedrag als de noodzakelijke defensie-uitgaven bedragen, is het een overvragen van den kant der vragers, wanneer zij den genoemden eisch stellen.

Zij, die voldoende beseffen, die zich volkomen een voorstelling weten te maken van hetgeen ons boven het hoofd hangt wanneer een ander hier den scepter zou zwaaien, zij, die zich rekenschap geven van hetgeen hier is gewrocht, van de orde, die hier is gecreëerd, van de beschaving, die hier is gebracht, zullen het met mij eens zijn, dat men in deze tijden vooral niet dergelijke onmatige eischen moet stellen. Het is natuurlijk in hen te prijzen dat zij opkomen voor de bevolking, voor wie zij hier hun stem moeten laten hooren, maar wanneer men eenige redelijkheid in dezen tijd zou willen betrachten is dat voor eigen gevoel ook zelfverheffend.

Mijnheer de Voorzitter! U hebt zooeven een telegram voorgelezen van Banka, waarin protest is aangeteekend tegen een uitlating van ons geacht medelid, den heer Soangkoepon. De wijze, waarop ons geacht medelid zijn rede heeft uitgesproken, is inderdaad, naar het mij voorkomt, wel te vrij geweest en teekent niet de eigenlijke mentaliteit van ons geacht medelid. Zij, die ons geacht medelid kennen, weten beter, dat er bij hem zeker geen sprake is van chantage, waarvan de Java-Bode sprak, maar ik ben het eens met hen, die het afkeuren in ons geacht medelid, den heer Soangkoepon, dat hij zich op zoo onbedachte wijze heeft uitgelaten, de wijze, waarop hij met één zinsnede het werk van den Raad van Indië in het licht heeft gesteld is, naar het mij voorkomt, al weinig juist.

Mijnheer de Voorzitter! Over de defensie het volgende. Wij vinden het juist, dat de Regeering in deze tijden alles doet om Indië in staat te stellen, zich te verweren bij een eventueelen inval van den buitenlandschen vijand en de uitgaven, die gedaan worden, hebben natuurlijk ook aller instemming. Ik zou terzake, vóór ik verder ga, willen opmerken, dat ik gelezen heb, dat de Minister van Financiën, Morgenthau, in Amerika zich een reis heeft getroost naar verschillende plaatsen, om te verifieeren, waarvoor die gelden worden gebruikt. Ik houd mij er van overtuigd, dat de Regeering sterk toezicht houdt —, vooral in dezen tijd is dit geboden —, dat werkelijk de gelden voor de oorlogsuitrusting goed worden besteed.

Voor ik over de defensie spreek, wil ik toch het volgende naar voren brengen. Ik stel het hypothetische geval, dat wij als invaller Japan zouden krijgen. Dan zou ik ter zake het volgende willen opmerken. Ik voor mij acht het niet waarschijnlijk, dat Japan ons den oorlog zal verklaren en wel om de volgende reden. Het moet voor Japan van meer belang zijn, dat Nederland hier blijft regeeren, omdat het voor Japan van groot nut is, zijn producten hier aan den man te brengen in een geordenden staat.

Wordt Nederlandsch-Indië in een oorlog betrokken dan zal het toch voor de eerste jaren voor Japan niet zoo gemakkelijk zijn zijn producten hier op rustige wijze te slijten. Bovendien kunnen wij rekening houden met de physieke gesteldheid van den Japanner, die naar het schijnt in deze gewesten niet zoo goed kan aarden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: U bedoelt toch, dat zij niet tegen het klimaat kunnen?

De heer Janssen: Zij voelen zich hier niet zoo lekker!)

Als ik hier dus onze defensie ter sprake breng is dat niet uit angst voor een onmiddellijken oorlog, maar wel, omdat ik van meening ben, dat men zich goed moet voorbereiden, dat men geen half werk moet doen, dat men niet op twee gedachten moet hinken, wil men de defensie op goeden leest schoeien. Ik heb der Regeering gevraagd, of het niet gewenscht is een defensieraad in te stellen, of iets van dien aard, waardoor den opperbevelhebber steun kan worden verleend, teneinde zich

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. 1); algemeen gedeelte.

(Kan.)
op de hoogte te kunnen houden van oorlogvoering in algemeenen zin, voordat de vijand voor de deur staat. Wij hebben gezien, dat zoowel in Engeland als elders gedurende den oorlog mutaties plaats hadden in het belang van een goede oorlogvoering. Ik kan niet aannemen, dat de fouten, welke door andere landen zijn gemaakt niet van toepassing kunnen worden verklaard op het bestuur hier, dat men kan volstaan met de inrichting van de defensie, zooals die op het oogenblik is ingesteld, maar toch zeker nooit tegenover een modernen B. V. was bedoeld. En wanneer het spreekwoord: Wie zich aan een ander spiegelt, spiegelt zich zacht, op waarheid berust, dan lijkt het mij toe, dat het wel zin heeft te overwegen, wat de Regeering, wat de opperbevelhebber terzake heeft te doen. Nu is er nog tijd om zijn gedachten daarover à tête reposée te laten gaan, om de maatregelen te nemen, die noodig zijn voor coördinatie. Wij zijn alle menschen en het is bekend, dat de onderscheidene legercommandanten niet altijd dezelfde meening hebben en de verschillende vlootvoogden onderling evenmin. De eene vlootvoogd zegt: dat wij het zoeken moeten in oorlogsschepen, en niet in vliegtuigen, een andere vlootvoogd beweert juist het tegendeel. Zoo zegt bijvoorbeeld een vlootvoogd: de luchtmacht moet ressorteeren onder mijn bevel, waartegenover een legercommandant zou kunnen zeggen, dat dit niet in alle deelen juist is, doch dat ook aan het leger een deel van de luchtmacht moet worden toevertrouwd. En ik stel mij voor, dat wanneer in tijden van werkelijk gevaar beide hoofden bij den Gouverneur-Generaal zouden komen met een verschillende meening over de beste wijze van defensie, de Landvoogd het wat op prijs zou stellen, wanneer hij tevoren ware ingelicht over alles en nog wat verband houdende met de defensie; dat hij dan niet voor een beslissing zou worden gesteld, waarin hij als niet deskundige vreemd moet komen te staan.

Ik zou er derhalve nogmaals bij de Regeering op willen aandringen, om hierover haar gedachten te willen laten gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Het laatste punt, dat ik even ter sprake zou willen brengen, betreft den economischen toestand van het land. Lof is gebracht aan de leiding van het Departement van Economische Zaken en m.i. zeer terecht. Wij hebben het toch aan de voortvarendheid van deze leiding te danken, dat men voor het huidige moment niet behoeft te vreezen voor voedseltekorten en het zelfs zoo goed geregeld is, dat wij hier nog producten kunnen afstaan aan Japan en de Straits. De Regeering heeft op economisch gebied maatregelen getroffen, die werkelijk eenig zijn in de economische geschiedenis van deze Gewesten. Zij heeft niet geaarzeld, om groote bedragen beschikbaar te stellen, ten einde te voorkomen, dat de economische toestand zou worden ontredderd. Ik spreek hier de hoop uit, dat de Regeering bij die maatregelen ook veine zal hebben, want dat is wel noodig, wanneer men stappen doet in een richting, die nog niet bewandeld is. Maar ik zou de Regeering toch nog willen waarschuwen om ook ten deze de noodige voorzichtigheid in acht te nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik even de levering van het zout aan Japan mag bespreken, dan behoef ik bij de betrokken afdeeling daarover misschien niet meer te spreken. Thans zou ik willen verklaren, dat, alhoewel de Regeering heeft becijferd, dat de kosten worden gedekt door de levering van het zout aan Japan, daarmede toch nog niet is gezegd, dat dit voor honderd procent juist is. Wij hebben medegemaakt, dat, t.a.v. het zoutbedrijf, een reorganisatie heeft moeten plaats vinden om het te veel aan zout te beperken en wanneer men zich voorstelt, dat na den oorlog Japan niet meer van ons zal koopen, dan vraag ik mij af, of wij dan niet weder zouden zitten met een te veel aan zout en de consequenties daarvan.

Verder nog een verzoek, Mijnheer de Voorzitter, aan het adres van Economische Zaken en dat is het volgende! De Regeering heeft maatregelen getroffen voor het ophouden van de kapokprijzen. Ik heb vernomen, dat thans van den oogst

(Wiwoho.)
reeds 75% binnen is en wel in handen van de fabrikanten, terwijl de exporteurs nog niets daarvan, althans heel weinig hebben opgenomen, zoodat het risico daarvan geheel voor rekening van de fabrikanten komt. Zoo dit juist is dan zou ik der Regeering willen verzoeken om verandering daarin te bewerkstelligen in het belang van de fabrikanten.

Mijnheer de Voorzitter! In algemeenen zin zou ik aan de Regeering willen vragen, dat Zij bij al haar maatregelen vooral niet uit het oog verlieze, dat ook de groep, die door mij mede vertegenwoordigd wordt, hierbij niet in het gedrang raakt. Het moge juist zijn, dat de Regeering stappen heeft te nemen, die in het belang van de zaak worden geacht, wanneer de belangen van de Chineesche groep daarbij in het gedrang zouden geraken, dan hoop ik, dat de Regeering ook daarmede rekening wil houden en niet alleen het belang van een goeden gang van zaken daarbij Zich voor oogen houdt.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! In een tijd als deze, waarin dit land niet alleen een moeilijke periode doormaakt, maar waarin wij in oorlog verkeeren, in dezen tijd, waar wij ons zoo dicht aan elkaar klampen, dient in de eerste plaats te worden bezien, hoe de onderlinge verhoudingen der verscheidene bevolkingsgroepen zich verschuiven. Want dat die zich verschuiven is zeker, gezien het feit, dat wij ons in tijden als deze veel dichter bij elkaar voelen. Maar noodig is ook te weten, hoe die verschuivingen plaats vinden en uit alles blijkt, dat — kan het anders — die verschuivingen slechts op natuurlijke wijze plaats hadden. Immers zulke verschuivingen zouden ook moeilijk kunstmatig kunnen worden bewerkstelligd.

De Europeesche pers, in het bijzonder noem ik hier de Locomotief, heeft dit groote proces bemerkend en het ontzaglijk groote belang daarvan beseffend, zich bijzondere moeite getroost om dit natuurlijk proces te stimuleeren.

Wanneer in het Westersch milieu in dit land dit juiste begrip goed zal zijn doorgedrongen, dan zal het voor een ieder duidelijk zijn, wat het beteekent elkander goed te begrijpen en dan zal het ook niet moeilijk vallen te begrijpen waarom van Indonesische zijde ook en juist in dezen tijd bepaalde wenschen naar voren zijn gebracht.

Niet moet worden gedacht aan mogelijk leedvermaak, ook niet bij een klein deel der Indonesische samenleving, neen, het zou een ernstige misdaad zijn, dit in ons te zoeken.

Wel geven de feiten meer dan duidelijke bewijzen, dat in het Westersch milieu in dit land soms andere, landverraderlijke begrippen heerschen, gezien de vele interneeringen onder de Europeesche bevolking en geen in het Indonesisch milieu.

Wij zien de zaak trouwens heel anders in. De band door de tijden heen hebben wij ons voorgezet. Dieper zijn wij doorgedrongen in hetgeen wij te zien krijgen en er is ontzaglijk veel meer, dat ons bijeen houdt dan dat ons scheidt en dus niet enkel de door het heden opgekomen lotsgebondenheid houdt ons bijeen, maar en vooral hetgeen achter ons ligt. Dat brengt ons dichter bij elkander, al zijn in het verleden ook zwarte bladzijden te onderkennen.

Als daarom, Mijnheer de Voorzitter, om staatkundige hervormingen wordt gevraagd, mag men niet spreken van „profiter de l'occasion", dit zij wellicht ten overvloede nogmaals verklaard en in dit verband moge de heer Kan diens zedepreek tijdens de behandeling der drie staatkundige moties wel voor zich houden.

Mijnheer de Voorzitter! Gelijk in het afdeelingsverslag vermeld, moet tusschen regeerders en geregeerden overeenstemming bestaan, hetgeen juist nu verkregen kan worden en wel in de eerste plaats door Indië, voor zoover noodig met hanteering van het noodstaatsrecht uit zijn kolonialen status te verheffen tot een gelijkberechtigd, zelfstandig deel van het Koninkrijk der Nederlanden met een regeering, welke verantwoordelijk is aan een volksvertegenwoordiging hier te

(Wiwoho.)

lande. Eveneens ben ik van meening, dat het wachten daarop tot na de herrijzenis van Nederland beteekent het paard achter den wagen spannen.

De Regeering, Mijnheer de Voorzitter, heeft Haar bezwaren te dien aanzien gegrond op tweeërlei overwegingen. In de eerste plaats dient Zij alvorens staatkundige hervormingen door te voeren te weten hoe de toestanden na den oorlog zullen zijn en of daarom de voorgestelde hervormingen voor de toekomst geëigend zullen zijn. Zij verwijst daarbij naar een radio-rede van Hare Majesteit de Koningin en een uitspraak van Minister Gerbrandy en komt dan tot de conclusie, dat men thans omtrent de toestanden, mogelijkheden en wenschelijkheden in het duister tast. Ik zou daartegen willen aanvoeren, dat in afwachting van de nieuwe toestanden, mogelijkheden en wenschelijkheden reeds nu de hervormingen kunnen worden doorgevoerd, teneinde in de toekomst mogelijk noodige aanpassing gemakkelijker te doen bewerkstelligen, zoodat de schok van den overgang van een koloniaal geregeerd land tot dat van een zelfstandig gebiedsdeel binnen het Rijksverband gelijkmatiger wordt opgevangen.

Het andere bezwaar van de Regeering, Mijnheer de Voorzitter, is meer van formeel-staatsrechtelijken aard. Immers een eventueele wijziging van de Grondwet en/of de Indische Staatsinrichting zou zoo niet onmogelijk dan toch onwenschelijk zijn. De onmogelijkheid kan ik echter niet inzien.

Immers, Mijnheer de Voorzitter, wel is waar zijn de Staten-Generaal en de Raad van State thans buiten werking, doch het Opperbestuur, d.w.z. de Kroon met Haar Ministers blijft in vrijheid functionneeren. Naast de Haar eigen bevoegdheden assumeert Zij nieuwe, ver strekkende rechten, welke gesanctionneerd worden door het z.g. staatsnoodrecht.

Uit dezen hoofde, Mijnheer de Voorzitter, is het Opperbestuur derhalve competent bepaalde rechtsregelingen te treffen, ook indien deze de beginselen van de staatsorganisatie raken.

Of voorts een wetswijziging zonder de medewerking van de Staten-Generaal en den Raad van State wel wenschelijk is, is een vraag, welke naar het mij voorkomt echter meer raakt het staatkundig beleid dan het eigenlijke positief staatsrecht.

Mijnheer de Voorzitter! In Haar memorie van antwoord heeft de Regeering de drie staatkundige moties meerdere malen betrokken. U zult het mij zeker wel veroorloven, Mijnheer de Voorzitter, verder op ditzelfde stramien te borduren en wil ik dan gaarne de vraag behandelen of de in de motie-Wiwoho gestelde desiderata spoedig niet compleet door inmiddels ingetreden gebeurtnissen zullen worden achterhaald, gebeurtenissen, waarvan aard, omvang en gevolgen thans niet te over-, nog minder te voorzien zijn, indien men den staatkundigen opbouw van dit land op den oorlogstoestand baseert. Dit is echter niet het geval. De oorlog maakt de zaak slechts accuut!

Hiermede, Mijnheer de Voorzitter, is tevens gezegd, dat het uit te stippelen bestek behoort te worden getoetst aan normen en waarden, welke als een doctrine kunnen worden aangemerkt, een doctrine, Mijnheer de Voorzitter, die stoelt op een echte democratie.

Het is daarom, Mijnheer de Voorzitter, dat ik gaarne deze pertinente vraag aan de Regeering zou willen stellen en waarvan een duidelijk antwoord door mij zeer op prijs zal worden gesteld. Mijn vraag luidt aldus:

Erkent de Regeering het zelfbeschikkingsrecht van het volk, dat in dit Indische gemeenebest leeft? Zoo ja, is Zij alsdan bereid, daadwerkelijk mede te werken tot het creëeren van een politieken status, welke naar vorm en inhoud het zelfbeschikkingsrecht effectueert?

Een overeenstemmende geest en wil tusschen Regeering en geregeerden ten aanzien van dit bestek acht ik primair en urgent. Deze overeenstemming behoort plechtig te worden afgekondigd, waarna de Regeering als eerste en directe stap van uitvoering in overleg zal treden met de politieke organisaties hier te lande omtrent de meest geëigende constructie van het Indische staatsbestel, met name dan de topconstructie. Voorzoover de Indonesische groepen betreft wordt het overleg ten zeerste vergemakkelijkt, doordat de Gaboengan Politiek Indonesia, de politieke concentratie van de vereenigingen Persatoean Minahasa, Pasoendan, Persatoean Politiek Katholiek Indonesia, Gerakan Rajat Indonesia, Partij Indonesia Raja, Partij Sarekat Islam Indonesia en Partai Islam Indonesia, zich unaniem bereid heeft verklaard

> „om met de Regeering en politieke partijen van alle bevolkingsgroepen in deze landen samen te werken en overleg te plegen over het tot stand brengen der volledige democratiseering van dit land''

gelijk zulks werd bekend gemaakt in haar resolutie van 8 Augustus 1940.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Kerstens, dien ik ook aan het einde van zijn rede goed heb beluisterd, deze verklaring van de Gapi ter harte zal nemen. Ook wij zijn tot samenwerking, innige samenwerking, bereid.

Een dergelijk georganiseerd overleg met de Regeering zou, naar het mij voorkomt, juist in deze buitengewone omstandigheden getuigenis en bewijs opleveren van eenheid en saamhoorigheid van het eene en ondeelbare gemeenebest. Formeel-staatsrechtelijk staat geen enkele bepaling aan dit overleg in den weg. Ik moge in dit verband de Regeering herinneren aan een tot Haar gerichten brief, haar kort na den fatalen dag van 10 Mei toegezonden door een voor-aanstaand nationalist.

Ook de herordening van de uitvoerende macht eenerzijds en van de wetgevende macht anderzijds kan wettelijk geschieden met gebruikmaking van het bestaande staatsrecht. Op het staatsnoodrecht en/of het noodstaatsrecht behoeft daartoe geen beroep te worden gedaan. Verwezen moge worden naar de artikelen 92 en 93 der Indische Staatsregeling en voor wat betreft het optreden der departementshoofden als verantwoordelijke ministers naar de artikelen 63, 69, 115 en 116 der Indische Staatsregeling. Ik zal den tekst dezer artikelen hier niet voorlezen, Mijnheer de Voorzitter, doch zou U gaarne willen verzoeken, ze als Noot in de Handelingen te doen opnemen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Na hetgeen ik zooeven naar voren heb gebracht, haast ik mij, te verklaren, dat deze artikelen in de Indische Staatsregeling ipso jure de ministerieele verantwoordelijkheid niet uitteekenen. Ik wilde met een en ander slechts te kennen geven dat de huidige Indische Staatsregeling, ruim geïnterpreteerd, de mogelijkheid biedt tot het creëeren van een parlement annex een daaraan verantwoordelijk ministerie.

Enkele denkbeelden van Dr. H. J. van Mook, thans directeur van Economische Zaken, neergelegd in zijn brochure „De organisatie van de Indische Regeering'' en met instem-

1) Art. 63. (1) Wanneer hij dat noodig acht, kan de Gouverneur-Generaal de beraadslagingen van den Volksraad bijwonen. Hij heeft alsdan eene raadgevende stem.

(2) Hij kan mede de beraadslagingen door gemachtigden doen bijwonen teneinde namens hem voorlichting te verschaffen. Deze gemachtigden zijn niet gerechtelijk vervolgbaar voor hetgeen zij in de vergadering van den Volksraad hebben gezegd of aan den Raad schriftelijk hebben overgelegd, tenzij zij daarmede openbaar maken wat in besloten vergadering onder geheimhouding is gezegd of overgelegd.

(3) Aan den Gouverneur-Generaal en zijne gemachtigden wordt het woord gegeven, wanneer en zoo dikwijls zij dit verlangen, echter niet vóórdat de spreker, die aan het woord is, zijne rede geëindigd heeft.

Art. 69. (1) De Volksraad kan den Gouverneur-Generaal uitnoodigen om nopens zaken, Nederlandsch-Indië betreffende, inlichtingen aan den Raad te geven.

(Wiwoho.)

ming aangehaald door ons geacht medelid, den heer C. C. van Helsdingen, op de vergadering van 16 Augustus 1940; verder de gedachte, ontwikkeld door de professoren Van Vollenhoven en Logemann, in deze zaal door ons geacht medelid, den heer Tadjoeddin Noor, verder vertolkt en op verdienstelijke wijze geamendeerd; de zeer talrijke geschriften rondom het rapport van de Herzieningscommissie van 1920; de Kamerverslagen betreffende de behandeling van de Indische grondwetartikelen en van de Indische Staatsregeling, de Volksraadshandelingen, enz., enz. — ik zou nog meer geschriften kunnen noemen — dit alles heeft tezamen genoegzaam materiaal opgeleverd voor den verderen staatkundigen opbouw van Indië.

Behalve het idee is er thans ook een reëel feit als sterk materiaal. Ik bedoel hiermede de oorlogssituatie, welke een mutatie van bevoegdheden van Nederland-Londen naar Batavia teweegbrengt. Dit alles, Mijnheer de Voorzitter, wacht slechts op den bouwmeester, die met „toeloeng menoeloeng" en „gotong rojong" van de zijde der burgers ongetwijfeld een staat zal scheppen, welke een eervolle positie inneemt in den rij der volkeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dit gedeelte van mijn rede besluiten met de verklaring:

1. dat de ingebrachte formeele staatsrechtelijke bezwaren niet steekhoudend zijn;
2. dat het bestaande staatsrecht, eventueel door middel van staatsnoodrecht te wijzigen, voldoende mogelijkheid biedt tot een staatkundige hervorming met name uitbreiding van het ledental en van de bevoegdheden van den Volksraad, waaraan de departementshoofden als ministers verantwoordelijk zijn;
3. dat zoo spoedig mogelijk overleg ware te plegen met de politieke organisaties hier te lande, voorafgegaan door een plechtige verklaring van het zelfbeschikkingsrecht van het volk in deze gewesten.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering op een en ander zal ingaan, waar Zij ondanks de beknoptheid in de memorie van antwoord toch nog uitvoerig is geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een ander punt en wel tot de beperking van de staatkundige rechten.

Dat de gronden, waarop de beperking van het vergaderrecht berust, thans nog aanwezig zijn, wil ik gaarne aannemen en dat daarom ook nu die beperking nog van kracht moet blijven, acht ik uit hoofde daarvan begrijpelijk. De politieke organisaties hebben zich in het onvermijdelijke geschikt en de politieke beweging, die door de getroffen regeling geen activiteit kan ontplooien, is gaandeweg achteruitgegaan, hetgeen niet in het algemeen belang kan zijn. De vrije meeningsuiting is aan banden gelegd, terwijl, hoe goed de maatregel ook is bedoeld, het nadeel hierin schuilt, dat de overheid niet aan den weet zal komen, hoe men over bepaalde zaken, vooral in dit moeilijk tijdsbestek, denkt. Terwijl onomstootelijk vaststaat, dat de onderscheidene bevolkingsgroepen in dit land van haar loyale gezindheid hebben doen blijken, en dus van die zijde niets valt te duchten, veeleer alleen medewerking te verwachten is, hetgeen toch uit zoovele uitingen is gebleken, dient van de zijde der overheid deze loyale houding en dit medeleven gehonoreerd te worden en wel niet met zaken van bijzonderen aard, doch alleen en uitsluitend met het behoud van rechten, die deze bevolking zijn verleend, namelijk het volledige behoud van het recht van vereeniging en vergadering.

Dat het houden van openbare vergaderingen tot behoud van de orde en rust in deze moeilijke tijden moet worden voorkomen, is een maatregel, dien ik volkomen kan begrijpen, maar dat het houden van besloten vergaderingen van politieke vereenigingen, zelfs van bestuurs- en hoofdbestuursvergaderingen aan banden is gelegd, acht ik, gezien de daarbij gerezen moeilijkheden in de politieke organisaties en gezien ook de loyale gezindheid dezer groepen, ten eenenmale onjuist.

Wanneer de overheid vertrouwen heeft in de massa, waarop Zij in tijden van nood zal moeten terugvallen, dient Zij de massa de gelegenheid te geven dat vertrouwen waardig te zijn en uit alles, was ons omgeeft na den dag van 10 Mei, blijkt toch, dat die massa dat vertrouwen waard is.

De vastenmaand voor de Islamieten is juist achter den rug en als Islamiet heb ik sedert kort wederom aan den lijve kunnen ondervinden, wat het beteekent, zich te onthouden, zich vrijwillig te onthouden van het geoorloofde. Wanneer wij dan volkomen beseffen, wat onthouding beteekent en wij verplaatsen ons in onze gedachten naar het moederland, waar Uw landgenooten, Mijnheer de Voorzitter, onder den zwaren druk van den vijand zich van zoovele, zelfs noodzakelijke dingen hebben te onthouden, terwijl ook de vrijheid van geest aan banden is gelegd, kan het niet anders dan dat zelfs op den dag van de Lebaran, den dag van verzoening en vergiffenis, den grooten feestdag van dit millioenenvolk, waarop men zich tooit in nieuwe kleedij als symbool van het nieuwe na den tijd van louteren, juist door het volkomen besef van wat onthouding beteekent, een gevoel van weemoed, van medevoelen en medeleven met hetgeen op den dag van heden Uw landgenooten ten deel valt, Mijnheer de Voorzitter, ons vervult. Dit medevoelen, dit medeleven in het volle, thans frissche begrip van wat onder onthouding wordt gevoeld, is een zwijgend voorbeeld van de innige uiting van loyale gezindheid van het Islamietische volk.

Het is daarom, Mijnheer de Voorzitter, dat het in dezen gedachtengang minder juist zou zijn dit medevoelend volk te onthouden het heilig goed, dat het dierbaar is, enkel en alleen, omdat het het niet verdient.

Waar echter de toestand dusdanig is, dat dit onverhoopt niet mogelijk is, zou ik in alle eerlijkheid en welwillendheid willen suggereeren, de toepassing der regelen wat soepeler te doen zijn. Ik zou willen voorstellen, dat voor het houden van besloten vergaderingen het stelsel van kennisgeving dient te worden gevolgd, desnoodig onder opgave der agendapunten en dan de zaak te maken tot een vertrouwenskwestie. Ik ben er dan welhaast van overtuigd, dat de politieke organisaties dit vertrouwen ten zeerste zullen respecteeren en dit waardig zullen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord verklaart de Regeering, dat aan bijeenkomsten van zuiver godsdienstigen aard geenerlei beperkingen in den weg worden gelegd. Hoewel de Regeering eigenlijk geen andere verklaring kan geven, wil ik deze toch zeer toejuichen, omdat ik daaruit

Vervolg. noot pag. 841.

(2) De Gouverneur-Generaal voldoet aan deze uitnoodiging, wanneer dit naar zijne meening geschieden kan zonder schade voor de hem toevertrouwde belangen.

Art. 92. (1) Onverminderd het geval, voorzien bij art. 33, kunnen in dringende omstandigheden, onder nadere bekrachtiging door de wet of door een algemeenen maatregel van bestuur, ordonnanties worden vastgesteld omtrent onderwerpen, waarvan de regeling bij de wet of bij algemeenen maatregel van bestuur moet geschieden, zoolang die regeling niet heeft plaats gehad.

(2) Zoodanige maatregel wordt, wanneer het een onderwerp geldt, ten aanzien waarvan regeling door de wet geboden is, door den Koning onverwijld ter kennis gebracht van den Staten-Generaal.

Art. 93. (1) Onverminderd het geval, voorzien bij art. 33, en behoudens de bepalingen van deze wet, kunnen in dringende omstandigheden, voor geheel Nederlandsch-Indië of voor bepaalde gedeelten daarvan, onder nadere bekrachtiging door de wet of door een algemeenen maatregel van bestuur, bij ordonnantie wetten of algemeene maatregelen van bestuur geheel of gedeeltelijk buiten werking worden gesteld of gewijzigd.

(2) Van deze handelingen wordt door den Koning onverwijld kennis gegeven een de Staten-Generaal.

Art. 115. De departementen van algemeen bestuur worden beheerd door departementshoofden, wier taak en bevoegdheid, behoudens het bepaalde bij art. 31, door den Gouverneur-Generaal worden geregeld.

Art. 116. De departementshoofden vormen te zamen een Raad van departementshoofden. De Gouverneur-Generaal stelt voor dien Raad eene instructie vast.

51ste VERGADERING — MAANDAG 11 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); algemeen gedeelte.

Wiwoho.

de conclusie mag trekken, dat in principe godsdienstige bijeenkomsten zijn en blijven vrijgelaten.

De Regeering verklaart dan verder, dat, wanneer het betreft een vergadering van een politiek-godsdienstige vereeniging er andere richtlijnen gelden. Ook hiermede ben ik het eens, terwijl het mij ook goed doet, tevens te vernemen, dat van een algemeen verbod van het houden van tablighs in de residentie Buitenzorg geen sprake is. Na den dag van den 10en Mei zouden blijkbaar door overmatige voorzichtigheid eenigszins andere normen kunnen worden toegepast.

Aan moebalighs van de vereeniging Al Ittihadijatoel Islamijah, de A. I. I., die aan volwassenen godsdienstles geven, is het verboden, les te geven, terwijl, voorzoover mij bekend, de A. I. I. niets anders is dan een zuiver godsdienstige vereeniging. Blijkbaar wordt een en ander ten rechte of ten onrechte in verband gebracht met het recht van vereeniging en vergadering. Gaarne zou ik daarom van de Regeering een nadere verklaring terzake ontvangen.

Mijnheer de Voorzitter! Ook de Nahdlatoel Oelama, in het bijzonder die van Soemedang, is in de gewisselde stukken in het geding gekomen. Wanneer het optreden van eenige voormannen van de Nahdlatoel Oelama te Soemedang het noodzakelijk maakte, maatregelen tegen hen te treffen, wordt daarmede volgens de Regeering niet bedoeld het bestaan van bedoelde organisatie in bedoeld regentschap onmogelijk te maken. Inderdaad, anders zou het niet mogen zijn. Toch is de gang van zaken wellicht ongewild een andere geweest dan men zou wenschen, want, Mijnheer de Voorzitter, nadat tenminste vier der voornaamste leiders, allen kijahi's in het Soemedangsche — waarvan er één gedurende zijn terugreis van elders te Bandoeng — waren gearresteerd, nam men in het Soemedangsche dusdanige maatregelen, wellicht ter erlanging van meerder bewijsmateriaal, dat weldra de gansche bevolking een anderen kijk begon te krijgen op de zoo vreedzame Islamietische vereeniging Nahdlatoel Oelama, die toch reeds zoovele jaren een eervolle plaats in bedoelde streek heeft ingenomen. Want wat toch is het geval? De actie der overheid tot verzameling van meerder bewijsmateriaal heeft ertoe geleid, dat vele leden van de Nahdlatoel Oelama uit vrees voor onderzoek en alle daaraan klevende ongemakken hun bewijzen van lidmaatschap hebben ingediend, zoodat op een gegeven moment de eens zoo waardige Nahdlatoel Oelama, waarop toch nooit iemand iets zou willen aanmerken, vrijwel geen aanhang meer had. Het blijkbaar minder tactisch optreden der politie was wellicht een der oorzaken hiervan. Gelukkig, na moeizamen arbeid door de leiding der organisatie is het vertrouwen langzamerhand weder teruggekeerd en komen thans, zij het in een niet te snel tempo, de getrouwen der organisatie weer opdagen. Toch, Mijnheer de Voorzitter, is door het gebeurde iets blijven hangen, er is bitterheid gekweekt, zij het ongewild en dit zal slechts langzaam verdwijnen, want niet moet worden vergeten, hoe ontzaglijk zwaar de zaak wordt aangevoeld en dat terwijl men waarlijk van goeden wille is, terwijl men volkomen begrijpt, wat de tijd ook van ons, Islamieten, vraagt.

Mijnheer de Voorzitter! Het onderzoek, dat is ingesteld naar het verbod om in vergaderingen ter Oostkust van Sumatra een vers uit de Koran te reciteeren, heeft tot de conclusie geleid, dat dit verbod achterwege had dienen te blijven. Aldus, Mijnheer de Voorzitter, is het simpele antwoord op een daartoe in het afdeelingsverslag gestelde vraag. De zaak is echter — laat men dit van onze zijde thans eens goed begrijpen — veel ernstiger dan ze zoo op het eerste gezicht er wel uitziet. Behelsde het verbod aanvankelijk de vertaling van een ajat uit de Quor'an, naderhand werd zelfs het reciteeren van bedoelde ajat niet toegelaten.

Meer dan eens, ik zou haast durven zeggen jaar in jaar uit heb ik in deze zaal in alle toonaarden gewezen op handelingen, die godsdienstige uitingen van Islamietische zijde in den weg staan. Nu eens betrof het deze organisatie, dan weer die en thans is het de beurt van de Partai Islam Indonesia. Ik heb mij eens laten vertellen, dat ingrijpen van de politie verband houdt met een bepaald tijdsgewricht, met de locale toestanden, met de organisatie, waartegen het ingrijpen is gericht en met den persoon, die daarvoor op het podium staat en misschien met nog andere factoren, maar geen van bedoelde factoren, die een ingrijpen zouden kunnen wettigen, was aanwezig.

Immers, op 18 Februari 1940 was de toestand ter Oostkust van Sumatra volkomen normaal, zoodat het verbod tot vertaling van een ajat uit de Quor'an het normaal aspect voor de Islamieten plotseling deed veranderen in iets anders. De berichten, die mij ten aanzien van deze kwestie bereikten, spraken van een diepe teleurstelling, van bitterheid soms en ook wel van ernstige verwondering. Het gebeurde toch is een, naar het mij voorkomt, ernstige aantasting van de vrijheid van den godsdienst. Het heeft ernstige ontstemming gewekt in heel de Islamietische groep, omdat het thans niet andersdenkenden zijn, die den Islam hinderen, neen, het betreft hier een dienaar van de Overheid, wiens handeling blijkens de memorie van antwoord niet de goedkeuring van de Regeering kan wegdragen en van wien toch zeker verwacht mag worden, dat hij weet dat het reciteeren van een ajat uit de Quor'an en het vertalen daarvan geoorloofd is. Volledigheidshalve moge ik er nog aan toevoegen, dat behalve het geval op Medan, hetwelk — zooals gezegd — plaatsvond op 18 Februari 1940, het verbod eveneens werd gegeven op de vergadering van dezelfde partij, gehouden te Pematang Siantar op den 10den Maart 1940. Ik zou dan ook gaarne van de Regeering willen vernemen, of zij de verzekering kan geven, dat dergelijke verboden niet meer zullen plaats vinden en tevens hoe in het onderhavige geval de betrokken ambtenaar is gecorrigeerd. Met belangstelling wacht ik het antwoord van de Regeering hierop af.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de memorie van antwoord blijkt, dat de Regeering omtrent de resultaten der besprekingen, gevoerd tusschen den adviseur voor Inlandsche Zaken en de Islamietische organisaties en enkele vooraanstaande kijahi's nog geen mededeelingen kan doen. Met genoegen moge ik opmerken, dat er nog meerdere conferenties belegd zullen worden, conferenties, welke naar het mij voorkomt, reeds nu van belang kunnen worden geacht, omdat de betrokken Islamietische organisaties over zoovele zaken zich vrijelijk hebben kunnen uitspreken, hetgeen in een tijd als deze, waar het vrije woord zoo goed als aan banden wordt gelegd, wel als een veiligheidsklep kan worden beschouwd. Vele Islamietische zaken, zoo niet alle der voornaamste, zijn onderwerpen van ernstige bespreking geweest. Nieuwe conferenties, hoezeer ik die ook op prijs moge stellen, zullen wel geen belangwekkend nieuwe onderwerpen te voorschijn brengen, al wil ik gaarne toegeven, dat vermoedelijk nieuwe gezichtspunten voor het voetlicht zullen treden. Het is om die reden, Mijnheer de Voorzitter, dat ik mij thans gaarne wil veroorloven enkele der belangrijkste punten naar voren te brengen, teneinde zoo mogelijk reeds nu eenig houvast te kunnen hebben omtrent den Islamieten zoo na aan het hart liggende zaken, indien althans de Regeering betreffende bedoelde zaken reeds nu een uitspraak zal willen doen, Haar standpunt zal willen bepalen. Ik meen te mogen aannemen, dat dit voor bepaalde zaken zeer goed mogelijk is, omdat de ter conferentie voorgebrachte onderwerpen volstrekt geen nieuwe zijn. Immers niet uit het oog dient te worden verloren, dat men van Islamietische zijde — kan het ook anders — reikhalzend uitkijkt naar de regeeringsbeslissing inzake Islamietische wenschen, welke door haar voormannen op zoo openhartige wijze zijn voorgelegd.

Ik moge dan beginnen, Mijnheer de Voorzitter, met artikel 177 der Indische Staatsregeling. De Islamietische gemeenschap heeft op ondubbelzinnigen toon gereageerd, toen zij vernam, dat intrekking van bedoeld artikel werd voorbereid. De Regeering heb ik van deze plaats ernstig ge-

(Wiwoho.)

waarschuwd vooral aandacht te willen schenken aan hetgeen er te dien opzichte van Islamietische zijde is gezegd. De door den betrokken Minister aan de Kamer gegeven verklaring gaf de Islamietische gemeenschap meerdere aanleiding in deze haar bezorgdheid uit te spreken. De actie in dezen door de Islamietische groepen is thans niet hoorbaar; naar buiten kan men zich immers in deze tijden niet uiten. Binnen het kader der zooeven bedoelde conferenties is de ongerustheid duidelijk waarneembaar. Het zou daarom juist zijn en getuigen van innerlijke sterkte, indien de Regeering ten aanzien van de intrekking van artikel 177 der Indische Staatsregeling een duidelijke verklaring zou willen afleggen.

Het tweede punt, dat ik gaarne aan de orde wil stellen is de voor de Islamieten als onaangenaam aangevoelde goeroe-ordonnantie. De van Islamietische zijde aangevoerde bezwaren zijn der Regeering genoegzaam bekend, terwijl de van Regeeringswege naar voren gebrachte argumenten aan Islamietische zijde evenmin zijn ontgaan. Evenzoo is bestrijding van de wederzijdsche argumenten ook niet achterwege gebleven. Maar, Mijnheer de Voorzitter, wordt een zaak opgelost door bestrijding van elkanders argumenten alleen, of door eerbiediging van elkaars argumenten? Neen immers! Uit de vele ter conferentie voorgebrachte bezwaren blijkt wel ten duidelijkste, dat, wanneer de Regeering onder welke omstandigheden dan ook de goeroe-ordonnantie wenscht te handhaven, Zij dan ook in ernstige beschouwing dient te nemen de wijze van uitvoering dier ordonnantie. Daaraan valt naar mijn meening veel te doen, wil men de scherpe kanten dier ordonnantie eenigszins afschuren, de werking ervan ietwat verzachten. Waarlijk, Mijnheer de Voorzitter, men is van Islamietische zijde van goeden wille, ook in dezen. Laat de Regeering dien goeden wil honoreeren. Het streven van Islamietische zijde is en blijft echter afschaffing der goeroe-ordonnantie.

Mijnheer de Voorzitter! Omtrent het houden van godsdienstige vergaderingen — daaronder te verstaan het geven van godsdienstonderricht en het voeren van propaganda —, zijn in de praktijk in de wijze van uitvoering vele eigenaardigheden te voorschijn getreden. Voorgeschreven is, dat men kennis moet geven, om als moeballigh den Islam te verbreiden. Ik zou onvolledig zijn, indien ik deze eigenaardigheden in de praktijk niet even naar voren bracht. Ik zal daarom maar een voorbeeld noemen uit het Soekaboemische, waar de A. I. I. een en ander zelf heeft mogen ondervinden. Men doet een kennisgeving aan den wedana middels invulling van een bepaald formulier. Formeel is de zaak hiermede afgedaan en kan men aan den slag gaan. Met de zaak is het echter anders gesteld: Bedoeld ambtenaar, aan wien de kennisgeving is gedaan, vraagt nu het advies van den penghoeloe. Luidt dit advies afwijzend, dan onthoudt men zich ook van godsdienstonderwijs. Nu is de vraag, waarvoor het advies noodig is geweest. Het antwoord hierop is duidelijk, n.l. om te weten te komen of tegen den persoon van den aanstaanden moeballigh bezwaren bestaan.

Laat mij, Mijnheer de Voorzitter, de zaak met een enkel voorbeeld illustreeren, om eventueel het nagaan ten deze te vergemakkelijken. Twee personen, genaamd Mansoer en Eding, gaven van hun voornemen om godsdienstlessen te geven, kennis aan den wedana van Tjibadak. Betrokkenen werden eerst verwezen naar den naib en moesten daarna weder terug naar den wedana. Eerst na het gunstige advies van den naib mochten bedoelde personen aan het werk gaan, waaruit dus volgt, dat men in bedoelde streken voor de uitoefening van godsdienstonderricht afhankelijk is van den naib of penghoeloe, terwijl volgens de geldende regelen, men voor het geven van godsdienstonderricht slechts gehouden is aan het stelsel van kennisgeving. Dit was immers de verbetering van de ordonnanties van 1925, in vergelijking met die van 1905. Hoewel in de wetenschap verkeerend, dat een kennisgeving zonder meer voldoende is om daarna aan den slag te kunnen gaan, heeft men toch nog nimmer nagelaten, wat, zij het ten onrechte, gedaan moet worden. Er is hier, wellicht als maatregel van veiligheid, een symptoom te bespeuren van het aan — zij het niet strakke — banden leggen van de vrije godsdienstuitoefening, waartegen ernstig dient te worden gewaakt. Ook wederom, Mijnheer de Voorzitter, blijkt de goede wil van Islamietische zijde; immers wordt er bezwaar gemaakt tegen den aanstaanden moeballigh, dan blijft hij ook thuis. Dit beteekent, Mijnheer de Voorzitter, dat een plicht ons door den Islam opgelegd moet worden verzaakt als gevolg van het absoluut foutief uitvoeren van de door de Overheid gestelde regelen. De toestand zooals ik die zoo juist heb beschreven, geeft er ook een denkbeeld van, dat voor de meest principieele gevallen van Islamietische zijde volledige samenwerking wordt gegeven, zelfs tot nadeel van de eigen Islam-belangen. Laat de uitvoerende macht der Overheid dan toch dezelfde medewerking verleenen, maak het den Islamietischen voorgangers wat gemakkelijker. Indien de Overheid omtrent bepaalde gegevens den een of anderen Islam-voorganger bij zich roept, laat zoo'n instantie den opgeroepene dan toch niet een heelen dag wachten. Ontbied hem op een vastgesteld uur, geef een speling van een uur of twee, laat hem een uur of twee wachten, indien men met dringender zaken bezig is maar plaag hem niet en laat hem niet al te lang wachten, want niemands belang wordt hiermede gediend.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de Regeering aan een en ander haar aandacht zal willen wijden en zal zorgen, dat de door Haar gestelde regelen door haar ambtenaren stipt worden nagekomen en wel op een dusdanige manier, dat het stelsel van kennisgeving in de praktijk niet zal ontaarden in een vergunningstelsel, terwijl medewerking wordt verzocht om het den voorgangers van den Islam niet al te moeilijk te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Wederom met bijzondere belangstelling zie ik het antwoord der Regeering tegemoet.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ga thans over tot een ander punt, dat op de zooeven bedoelde conferenties algemeene belangstelling heeft gehad en wel de behandeling van erfeniszaken van Islamieten. Algemeen voelt men het bezwaar van behandeling dezer erfrechtzaken door den Landraad, doch niet in dien zin, dat men wat heeft tegen dit rechtscollege, dan wel, dat daarbij gemeenlijk het adatrecht in plaats van het Islamietisch recht wordt toegepast. Nu zegt men wel, dat steeds het Islamietisch recht wordt toegepast, als men er om vraagt, maar de practijk is toch anders. Sedert Staatsblad 1937 No. 116 in werking is getreden, is gebleken, dat de verdeeling van erfenissen niet bevredigend wordt beschouwd, omdat over het algemeen het adatrecht wordt toegepast. Daardoor toch dreigt het familierecht volgens den Islam verwaarloosd te worden; het toepassen van de adat inplaats van het erfrecht volgens den Islam beteekent het niet waardeeren van den Islam, terwijl het toegepaste adatrecht niet duidelijker kan zijn dan het Islamietisch erfrecht, dat sedert het rijk Demak is gevolgd. Zoo ongeveer, Mijnheer de Voorzitter, is de gedachtengang van de Islamietische voormannen, die aan de zooeven bedoelde conferenties hebben deelgenomen, toen zij hun bezwaren ontvouwden omtrent de behandeling van erfrechtzaken van Islamieten door den landraad.

Enkele voorbeelden uit de practijk, welke daarbij door de P.P.D.P., den bond van Penghoeloe's naar voren werden gebracht, moge ik hier in het kort laten volgen.

a. Een erfeniszaak te Solo werd door den Landraad beslist volgens het Islamietisch recht. Één der partijen teekende echter appel aan, met het gevolg, dat de Raad van Justitie het vonnis van den Landraad nietig verklaarde met gebruikmaking van het adatrecht van Blambangan . . . !

b. Drie verschillende vonnissen zijn door den Landraad te Solo uitgesproken in drie zaken van één en dezelfde soort. De erfgenamen waren in alle drie gevallen vrouwen en mannen. Het eerste vonnis kende aan ieder een gelijk aandeel toe. Het tweede vonnis besliste volgens de adat „nggèndong

(Wiwoho.)

mikoel'' d.w.z. een mannelijke erfgenaam ontvangt tweemaal zooveel als een vrouwelijke. Het derde vonnis besliste ook volgens het „nggèndong mikoel'', maar hier ontving de vrouwelijke erfgenaam meer dan de mannelijke, eenvoudig omdat de eerste over geen bron van inkomsten beschikte, terwijl de man reeds salaris genoot.

Voorts wordt nog op het volgende gewezen: De inwoners van Buitenzorg zijn sedert eeuwen Islamiet; oorspronkelijk waren zij afkomstig uit verschillende streken: Batavia, Bandoeng of Cheribon. Na de inwerkingstreding van Staatsblad 1937 No. 116 velt de Landraad daar geen vonnis in eene erfeniszaak, alvorens een onderzoek te hebben gedaan naar de adat van de streek of streken waar eventueel de voorouders of één der voorouders der partijen oorspronkelijk thuis behoorden. De adat uit deze of gene streek wordt dan toegepast.

Mijnheer de Voorzitter! Het onderwerp, dat ik zoo juist heb aangesneden is lang niet nieuw, maar het is ook moeilijk. Voor het tot stand komen van bedoeld staatsblad heeft de Regeering een daartoe geëigende commissie ingesteld, onder voorzitterschap van den heer Djajadinigrat. In die commissie zaten behalve pengoeloes en andere deskundigen, ook enkele voormannen uit de Islamietische beweging. Alles was dus formeel goed in elkaar gezet en ook de Volksraad is gehoord. Maar zooals het meer gaat, wanneer nog niet tot uitvoering is overgegaan, kan men de bezwaren nog niet overzien.

Niet zoodra werd de behandeling inzake erfeniszaken van den priesterraad overgebracht naar den landraad of vrijwel onmiddellijk traden de bezwaren die zich in de praktijk voordeden, aan den dag. Daarom ware het verwijt, hetwelk reeds eerder gehoord is, waarom niet eerder de bezwaren naar voren zijn gebracht bij de commissie Djajadiningrat, achterwege te laten, daar het niet juist is, omdat eerst in de praktijk die bezwaren naar voren zijn gekomen.

Nu is het waar, dat in een goed geordenden staat een getroffen regeling niet maar dadelijk weer ongedaan kan worden gemaakt, doch ik vraag mij af of niet terwille van hen, voor wie de regeling werd getroffen en die redelijke argumenten kunnen aanvoeren tegen deze regeling, niet een andere maatstaf kan worden aangelegd.

De Regeering heeft in dezen tijd bewezen tot veel in staat te zijn en zaken tot stand te kunnen brengen, waartoe Zij vroeger niet zoo gemakkelijk overging. Laat nu ook de Islamietische gemeenschap van dit kunnen en willen van de Overheid profijt trekken. Een door Haar getroffen regeling kan Zij immers ook ongedaan maken. Bovendien, welk nadeel of voordeel heeft de Regeering, dan wel de samenleving ervan, als voortaan erfrechtzaken van Islamieten volgens het Islamietisch recht worden behandeld en straks, gelijk voorheen, door den priesterraad?

Mijnheer de Voorzitter! Omtrent dit bij uitstek zoo belangrijk en moeilijk vraagstuk moge ik de Regeering daarom verzoeken ernstig onder het oog te willen zien wat Zij ten deze kan doen en zoo mogelijk spoedig wijziging te brengen in deze regeling.

Een andere aangelegenheid, welke ook een onderwerp van bespreking heeft uitgemaakt, is het vraagstuk betreffende het strafbaar stellen van beleediging van den Islam. Reeds eerder heb ik in deze zaal gepleit voor aanvulling van het wetboek van strafrecht in dien zin, dat godsdienstige delicten als bijvoorbeeld beleediging van den Islam en zijn profeet, reeds dadelijk strafbaar kunnen worden gesteld, zonder dat eerst de orde en rust moeten zijn verstoord. Uitputtend is dit vraagstuk in deze zaal behandeld en het schijnt, dat de Regeering moeite heeft met de vraag hoe het bedoelde wetsartikel moet worden geredigeerd.

De tijden zijn veranderd. Mogelijk is de Regeering thans bereid dit vraagstuk op te lossen in het welbegrepen belang van dit land en zijn Islamietische bevolking.

Mede in dit verband ware het vraagstuk der begraafplaatsen voor niet-Islamietische Indonesiërs in oogenschouw te nemen, omdat het begraven van niet-Islamieten in Islamietische begraafplaatsen als grafschennis wordt beschouwd. Ook dit vraagstuk is niet nieuw en reeds verscheidene malen heeft het een punt van bespreking uitgemaakt, ja, heeft dit vraagstuk zelfs hier en daar de rust en orde verstoord. Daarom is het dan ook noodig, dat deze aangelegenheid niet aan zichzelf wordt overgelaten.

In verband met het vraagstuk der godsdienstige delicten werd en wordt vaak opgemerkt, dat wanneer beleediging van Islamietische zijde komt, hiervoor door de Overheid dadelijk belangstelling wordt getoond, terwijl wanneer de Islam het object van beleediging is, zulks niet het geval pleegt te zijn. Hoe vaak moest eerst van Islamitische zijde alarm worden geslagen, voordat door de Overheid werd ingegrepen. Men wachtte immers af, tot de rust en orde waren verstoord, maar ik vraag mij af is het dan niet reeds te laat?

Dit alles, Mijnheer de Voorzitter, kan worden voorkomen, door de godsdienstige delicten op zichzelf tot strafbare feiten te verklaren en zulks in te lasschen in het wetboek van strafrecht, waardoor het een preventieve werking zal hebben. Ik möge van de Regeering vernemen of Zij bereid is dit vraagstuk zoo spoedig mogelijk ter hand te nemen in het belang van alle hier in dit land beleden godsdiensten.

Het volgende punt, Mijnheer de Voorzitter, dat ik gaarne aan de orde wensch te stellen betreft de moskee-kassen. Ook dit vraagstuk is niet nieuw en dat het ook op de conferenties een punt van bespreking heeft uitgemaakt, spreekt welhaast vanzelf.

Allereerst moge worden besproken het beheer van bedoelde moskee-kassen. Door de instelling van een beheerscommissie is in het beheer dier kassen eenige verbetering waar te nemen. Omtrent de samenstelling dier commissie zou ik de Regeering gaarne willen vragen of Zij bereid is, deze zoodanig te wijzigen dat in elk geval de regent, wiens hoog ambt ik daartoe minder geëigend acht, buiten dat beheer wordt gelaten. Minder aangenaam toch is het, te ervaren, dat er regenten zijn, die betrokken zijn bij onregelmatigheden met moskeekassen, ja, daardoor zelfs wel ten val zijn gebracht. De Regeering late daarom het beheer buiten de bemoeienissen van den regent, teneinde bedoelden hoofdambtenaar de gelegenheid te bieden, in voorkomende gevallen vrijelijk in te grijpen bij eventueele onregelmatigheden.

Met betrekking tot de aanwending der moskeegelden zou ik gaarne willen verzoeken, deze wat ruimer te doen stellen, een en ander natuurlijk in gereede overeenstemming met de draagkracht van betrokken kas. Gebleken is immers, dat onderdistricts- en districtsmoskeeën in een bepaald regentschap niets uit de moskeekas kunnen krijgen voor onderhoud en herstelling van de moskee, terwijl, vergis ik mij niet, de moskeekas wordt gevoed door de districts- en onderdistrictsmoskeeën. Instellingen, die voor de moskee van belang zijn, zooals bepaalde cursussen voor de opleiding van moskeebeambten, ook buiten het rayon van een bepaalde moskee, zouden naar mijn meening óók bijdragen uit een moskeekas kunnen krijgen.

Op bedoelde conferenties tusschen den adviseur voor Inlandsche Zaken en de leiders der Islamietische organisaties werden nog vele andere, den Islam rakende zaken besproken. Ik zal ze hier niet alle behandelen, omdat ik weet, dat vele dier zaken nog in studie zijn genomen, terwijl de door mij zooeven voorgebrachte onderwerpen naar mijn meening reeds dusdanig oud zijn, dat ik verwacht, dat van regeeringswege intusschen bepaalde richtlijnen zijn gesteld.

Een ander punt, eveneens op bedoelde conferenties uitvoerig besproken, wil ik echter nog gaarne behandelen, namelijk het verzoek om hulpverleening aan de moekimins te Mekka, dat zijn de aldaar vertoevende bedevaartgangers, afkomstig uit dit land en aldaar gevestigde Indonesiërs, die door den oorlogstoestand niet naar dit land kunnen terugkeeren en in

(Wiwoho.)

zeer moeilijke omstandigheden verkeeren. Blijkens het antwoord der Regeering op een desbetreffende vraag van mijn geacht medelid den heer Muhammad Yamin wordt voorloopig financieele steun verleend. Ik wilde de Regeering hiervoor dank zeggen en tevens de hoop uitspreken, dat spoedig maatregelen zullen worden getroffen om betrokkenen naar dit land te doen terugzenden.

In dit verband moge ik gewag maken van een schrijven uit Fort de Kock, afkomstig van het „Comité Penolong Kesengsaraan Moekimin Indonesia di Mekah", waarin eveneens naast financieelen steun op terugzending der hulpbehoevenden werd aangedrongen. Dan moge U mij veroorloven, Mijnheer de Voorzitter, voorlezing te doen van een telegram, dat ik Zaterdagavond laat eveneens van bedoeld comité heb ontvangen. Het telegram luidt aldus:

> „kami harapkan bantoean dan sokongan toean atas maksoed telegram jang kami kirimkan kepada zijneexcellentie G.G. hari ini komma boenjinja seperti berikoet dubbelepunt gouverneurgeneraal buitenzorg zijne excellentie rapat centraalcomite penolong kesengsaraan moekimin indoenesia mekah minangkabau komma dihadiri anggota centraalcomite compleet dan comite daerah padang pajakomboeh solok padangpandjang fortvandercapellen fortdekock komma memoetoeskan dubbelpunt pertama bergirang dan berterimakasih atas djawaban pemerintah tentang moekimin via volksraad kepada muhamadijamin wakil minangkabau divolksraad stop kedoea memohonkan soepaja moekimin terseboet dipoelangkan dengan segera walaupoen sebeloem boelan hadji stop ketiga bantoean oeang harihari sebeloem dipoelangkan kami mengharap dan memohonkan soepaja sekoerangkoerangnja seharga satoeroepiah sehari stop keempat segala ongkos jang bersangkoetan dengan moekimin kami berpengharapan dan memohonkan dengan sangat dan hormat soepaja djangan dipikoelkan kepada semoekimin stop penoetoep rahmat toehan atas kemoerahan hati pemerintah komma amin
>
> a/n centraalcomite pkmin minangkabau
> anwar vicevoorzitter meester moehammadnasroen secretaris penningmeester".

Uit dit telegram, Mijnheer de Voorzitter, spreekt een innige dankbaarheid, waarbij ik mij, gelijk zooeven reeds moge zijn gebleken, geheel kan aansluiten. Overigens zou ik de Regeering gaarne in overweging willen geven, zooveel mogelijk aan de geuite wenschen tegemoet te komen. Voor de goede orde moge ik alsnog verklaren, dat zoowel de brief als het telegram bestemd zijn voor alle Islamietische leden van dit College, al zijn ze aan mij geadresseerd.

Mijnheer de Voorzitter! Volgens publicaties van den regeeringspubliciteitsdienst zou voor de naar schatting 3000 pelgrims door de Regeering *f* 8 000 beschikbaar zijn gesteld gedurende een maand, hetgeen ongeveer overeenkomt met een bedrag ad ruim *f* 2.60 per persoon per maand.

Ik weet niet, of dit bedrag wel toereikend is, maar ik kan toch moeilijk gelooven, dat het zoo is. Ik heb mij laten voorlichten, dat 25 cent per persoon per dag reeds de grens van het allernoodzakelijkste nadert. Ik hoop, dat de Regeering zich dit goed voor oogen zal willen stellen en spoedig zal willen overgaan tot verhooging van den steun in afwachting van de terugzending van betrokkenen naar dit land.

Ik moge hieraan, wellicht ten overvloede, toevoegen, dat behalve de genoemde 3 000 personen er nog ongeveer 2 000 illegale moekimins zijn, dat zijn menschen, wier paspoort niet of niet tijdig door het consulaat is geviseerd.

Ik eindig dit betoog met den roep: Er wordt daar onder onze landgenooten geleden! Laat de Regeering, Haar traditie getrouw, de helpende hand bieden. Daartoe is thans alle aanleiding.

(Voorzitter, Smit.)

Ten slotte wil ik gaarne mijn erkentelijkheid betuigen, dat het der Regeering heeft behaagd, Dr. Tjipto Mangoenkoesoemo vergunning te verleenen naar Java terug te keeren, in de vurige hoop tevens, dat andere bannelingen als Drs. Moh. Hatta en Ir. Soekarno en overigens alle Digoelisten hem spoedig zullen volgen.

De **Voorzitter**: Voor de goede orde wil ik even opmerken, dat, als ik hem goed beluisterd heb, de spreker verschillende punten heeft besproken, die òf niet bij het algemeene gedeelte òf in het geheel niet bij de schriftelijke gedachtenwisseling zijn behandeld, zoodat hij niet op antwoord der Regeering op die punten, althans niet bij de algemeene beschouwingen zal kunnen rekenen.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Vele sprekers hebben bij deze beschouwingen de democratie als zoodanig besproken en alhoewel practisch een ieder van oordeel is, dat wij hebben te strijden voor het behoud van de democratie, zoo waren er toch vele van meening, dat aan de democratie, zooals deze in de practijk werd gebracht, zeer veel fouten kleefden.

Mijnheer de Voorzitter! Verder hebben meerdere sprekers met een beroep op de democratie aangedrongen op ruime staatkundige herzieningen. Dit was o.a. het geval met de heeren Soetardjo en Soangkoepon, terwijl ik ervan overtuigd ben, dat vele mijner geachte medeleden, die ik zeer tot mijn spijt niet goed heb kunnen volgen vanwege het feit, dat zij bij hun redevoeringen de Maleische taal gebezigd hebben, eveneens zulk een standpunt zullen hebben ingenomen.

Wat hierbij opvalt, is wel, dat in dit verband weinig gesproken wordt over toepassing van de democratie in de economische verhoudingen. Weliswaar heeft de heer Soetardjo erop gewezen, dat in de wereld de werkelijke heerschers slechts betrekkelijk klein in getal zijn, o.m. met een beroep op den inhoud van eenige boeken van den bekenden schrijver Antoine Zisca. Hieraan liet de heer Soetardjo echter voorafgaan een felle philippica tegen de toestanden in de parlementaire verhouding in democratisch geregeerde landen.

De heer Soetardjo zal mij wel toestaan, dat ik tusschen het een en het ander toch een groot verschil blijf maken, of — om het anders te stellen — ben ik van meening, dat het een valsche leuze moet worden geacht te strijden voor democratische beginselen, indien deze beginselen alleen in de politieke verhoudingen en niet tevens in de economische verhoudingen zouden gaan doorwerken.

Onder de aandacht van hen, die van meening zijn, dat de ellende, waarin de wereld thans gestort is, mede te wijten is aan de slechte uitvloeiselen van de democratie zou zeker gebracht moeten worden het feit, dat die democratie in de economische verhoudingen nog maar zeer weinig te beteekenen had. Het belang van bepaalde lichamen was vaak dermate maatgevend voor den gang van zaken in bepaalde landen, dat daarvan de gang van zaken volkomen afhankelijk was en dit is alleen mogelijk geweest, doordat deze lichamen te weinig onder contrôle van de diverse regeeringen stonden.

Nog kort geleden is deze zaak in het Nieuws van den Dag vrij uitvoerig behandeld. Het Nieuws stelt dan, dat het Nederlandsche volk zich heeft blind gestaard op de politieke democratie. Deze politieke democratie was het begin en het einde van alle wijsheid. Niet of onvoldoende werd beseft, dat politieke democratie welke niet gepaard gaat met economische democratie tot machteloosheid is gedoemd.

Bleef ook niet in Nederland de macht in handen van enkele groepen, welke het economisch apparaat beheerschten?

(De heer Kerstens: De negen mannen!)

Achter de schermen trokken zij — en de negen mannen inderdaad in bijzondere mate — aan de touwtjes en de maatschappelijke orde werd bepaald door de economische orde zooals zij die voorstonden. Radicale plannen om met

(Smit.)

maatregelen, welke geenszins het democratisch beginsel zouden aantasten, de werkloozen weder te werk te stellen, werden niet mogelijk gemaakt en het pleit voor het Hollandsche volk, dat van de 400 000 werkloozen er zoo weinig onder den invloed van Anton Adriaan kwamen.

Een geestig Engelsch novellist beschrijft ergens een vergadering van wapenfabrikanten en hij laat één dier big bosses onder een sigaar en een goed glas wijn zeggen:

„But the fact remains, that the enormous wealth of people like ourselves is due to that servile rotteness inherent in the democratic system which we call the government, óf the people fór the people, by the people, and to hell with the people."

Mijnheer de Voorzitter! Het andere uiterste is wel het brengen van alle productie-middelen aan de gemeenschap. Ook dit, Mijnheer de Voorzitter, is een systeem, dat tot ellendige gevolgen moet voeren, maar naar mijn overtuiging mag er zeker voor gepleit worden, dat ook in de economische verhoudingen als dat mogelijk is door alle bij het bedrijf betrokkenen — dus ook de consumenten — onder toezicht van den staat, maar anders direct door den staat, regelend wordt opgetreden ten aanzien van de economische verhoudingen.

Nu valt het mij op, Mijnheer de Voorzitter, dat ook in dit land veeleer en dan met een beroep op de democratie wordt aangedrongen op belangrijk grootere staatkundige rechten, terwijl — naar mijn meening althans — aan de economische en sociale verhoudingen minder aandacht wordt besteed.

In een beschouwing over de toekomst van Nederland in het blad „Vrij Nederland" van 24 Aug. '40 staat vermeld, dat na het werk der bevrijding aanstonds werk zal worden verricht voor de sociaal-economische toekomst van Nederland, en onder erkenning dat het vele goede, dat vóór 10 Mei 1940 in socialen zin in Nederland reeds is tot stand gebracht de bouwstof kan vormen voor het nieuwe Vaderland wordt opgemerkt, dat deze reeds bestaande goede krachten voor het doel „redelijke voorzieningen in de redelijke behoeften van allen" op de juiste wijze moeten worden gecoördineerd.

Ook daar is men dus van meening, dat aan de politiek een socialen kant moet worden gegeven. De heer Kerstens heeft dat trouwens vanmorgen nog eens duidelijk uiteengezet.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof ook, dat het voor Nederlandsch-Indië en zijn bevolking het van buitengewone beteekenis moet worden geacht, dat aan de economische ordening bijzondere aandacht wordt besteed en dat men eerder wat haast moet maken met deze economische ordening dan met verdere staatkundige ordening.

(De heer Janssen: Zeer juist!)

Verschillende voorzieningen zijn hier thans getroffen, die ontegenzeggelijk voor de volksverheffing van groote beteekenis zijn. Ik behoef hier slechts te noemen de oprichting van verschillende hoogescholen. Een klein gedeelte van de inwoners — ook van de Indonesische inwoners — van deze landen vinden meer dan vroeger gelegenheid zich tot een hooger maatschappelijk niveau op te werken en daarin te blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn geacht mede-lid, de heer Salamoen, heeft in een uitvoerig betoog er echter op gewezen, dat de groote massa van het volk in een positie verkeert, die maatschappelijk, economisch en sociaal niet hoog kan worden genoemd, en Mijnheer de Voorzitter, dit is toch nog maar zeer bescheiden uitgedrukt, en als de heer Salamoen zich dan afvraagt, of het belasting-stelsel niet gewijzigd kan worden, zoodanig, dat zonder het persoonlijk particulier initiatief te breken het maken van overdreven hooge winsten kan worden voorkomen, opdat meerdere uitgaven kunnen worden gedaan voor het volksonderwijs en voor de volksgezondheid — en ik zou daaraan willen toevoegen: voor andere objecten van volkswelvaart — dan vindt hij mij bij die vraag geheel aan zijn zijde.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering wijt in het bijzonder haar krachten aan de zorg voor de oorlogsvoering, de landsverdediging en de volksverheffing. In verband met deze volksverheffing komt in de memorie van antwoord op blz. 9 de volgende passage voor:

„De opvoering van het economisch, maatschappelijk en geestelijk peil der groote massa rekent de Regeering Zich tot Haar eerste plichten. Tal van overheidsmaatregelen zijn juist gericht op een verhooging van de economische welvaart en de geestelijke ontwikkeling der groote massa. Wanneer men nagaat, wat jaar in jaar uit gepresteerd wordt op het gebied van de economische ontwikkeling en versterking der bevolking, van landbouwkundige en visscherij-voorlichting, van irrigatie- en gezondmakingswerken, van veeartsenijkundige zorg, van kolonisatie, credietwezen, woningverbetering, onderwijs enz., dan kan bezwaarlijk worden volgehouden, dat hiermede uitsluitend een dunne bovenlaag der bevolking wordt bereikt. Het Europeesch en Inlandsch Bestuur, daarin bijgestaan door de desahoofden, verleenen daarbij uitheemsche diensten en zijn de bij uitstek aangewezen organen om de groote massa te bereiken en voor te lichten. Niettemin staat de Regeering geenszins afwijzend tegenover initiatief en medewerking, welke uit de maatschappij zelf voorkomt, voor zoover daarvan geen nadeelige beïnvloeding van de suggestiebele massa uitgaat."

Mijnheer de Voorzitter! Deze passage kan ten volle worden onderschreven zonder nochthans te stellen, dat hetgeen thans gedaan wordt geen verdere uitbreiding zou behoeven. Deze uitbreiding dient vooral gericht te zijn op het scheppen van nieuwe bestaansbronnen of het verbeteren van de bestaande bestaansbronnen. Het eerste zal in hoofdzaak dienen te geschieden door het bevorderen van de industrialisatie — de heer White heeft hierover hedenmorgen een uitvoerig en gedegen betoog gehouden —; het tweede door op zoo ruim mogelijke wijze voorlichting en hulp te bieden op het gebied van gezondheidszorg, den waterstaat, den landbouw, den veeteelt en last not least door een zoo groot mogelijke uitbreiding van het eenvoudigste onderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! Dank zij de zeer bijzondere belastingmaatregelen, die de Regeering thans getroffen heeft, of nog voorstelt te treffen, blijft het tekort op de huidige begrooting betrekkelijk beperkt, zelfs al neemt men aan — wat dan een meevaller zal zijn —, dat door mogelijke nieuwe aanschaffingen voor leger en vloot dit tekort nog beduidend zal toenemen.

Mijnheer de Voorzitter! Der Overheid kan verder hulde worden gebracht voor de wijze, waarop het leven in Indië doorgaat. Voor een land in oorlog ondervinden de inwoners in vergelijking met den toestand vóór den oorlog over het geheel genomen nog weinig economische moeilijkheden. Ik ben van meening, dat dit ook in het bijzonder geldt voor de groote massa.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik ben verder van meening, dat de bijzondere lasten, welke thans aan de samenleving worden opgelegd, mede in het belang van die samenleving niet behoeven te verdwijnen en zeker niet geheel, indien de defensie mindere uitgaven zou gaan vragen. Ik ben van meening, dat deze meerdere middelen dan hoog noodig dienen te worden aangewend voor de volksverheffing. Ik geloof niet, dat ik roekeloos ben, als ik stel, dat ook het thans bestaande tekort grooter zou mogen zijn, indien aan deze volksverheffing meer ten koste zou worden gelegd.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat deze zaak niet eenvoudig is. De heer Prawoto, die overigens — naar ik uit zijn rede meen te mogen opmaken — minder waardeering voor het economisch beleid van de Regeering onder de huidige omstan-

(Smit.)

digheden heeft dan ik heb, heeft gesproken over de weerbaarmaking van de soldaten achter het front en meent, dat daarvoor een stel knappe koppen noodig is, terwijl hij verder zegt, dat zijn plan moet kunnen slagen, want, stelt hij: waar een wil is, is een weg.

Mijnheer de Voorzitter, ik geloof niet, dat het mogelijk is deze volksverheffing plotseling en buitengewoon geforceerd tot stand te brengen, maar wel ben ik van meening, dat het zeer wel mogelijk is daar meer geld aan te besteden dan tot nu toe is geschied en dit geld vruchtdragend en meer rendabel te besteden.

In dit verband, Mijnheer de Voorzitter, vooral ook met het oog op het feit, dat dit slechts een betrekkelijk groot bedrag betreft, heb ik er bepaald bezwaren tegen, dat van de locale ressorten zoogenaamd „vrijwillige'' bedragen voor de thans noodzakelijke regeeringsuitgaven gevorderd worden.

Mijnheer de Voorzitter, zonder nu afwijzend te staan tegen elke wijziging in de staatkundige verhoudingen, geloof ik toch, dat daarmede niet die haast mag en kan worden betracht, die meerdere van mijn geachte medeleden daarmede wenschen te betrachten. Ik geloof inderdaad, dat er dan scherven gemaakt zouden worden inplaats van het bereiken van het beoogde doel: het vormen van een sterkere gemeenschap.

Mijnheer de Voorzitter, om tot die sterkere gemeenschap te komen, wordt naar voren gebracht de wenschelijkheid van de invoering van een Indisch burgerschap. Over den inhoud van dit burgerschap is nogal wat verschil van meening. Dit burgerschap zooals dit door sommigen gewenscht wordt — onder anderen door den heer Soetardjo — gaat mijns inziens uit van de verkeerde stelling, dat thans reeds door gelijken vorm van recht op redelijke wijze in gelijk recht van de inwoners van deze landen voorzien zou kunnen worden. Ik geloof, dat dit wel erg optimistisch gedacht is. Dit zoo te stellen als ik hier doe, beteekent mijns inziens niet, dat men geen groot voorstander kan zijn van de toenadering der verschillende bevolkingsgroepen tot elkander, en dat men zich niet behoeft te stellen op het standpunt van de rasdiscriminatie.

Ik vrees echter, dat zij die nu plotseling een geheel nieuw Indië met geheel nieuwe verhoudingen wenschen, en dat in een tijd, die de wereld zoodanig in beroering brengt, dat goede fundamenten voor een dergelijk bouwwerk thans wel moeilijk gelegd kunnen worden, van oordeel zijn, dat het door mij gestelde omtrent de toenadering en de rasdiscriminatie door hen niet gedeeld kan worden.

Tòch, Mijnheer de Voorzitter, blijf ik bij mijn meening, en ik ben zelfs van oordeel dat ten aanzien van die toenadering ook eenige voortgang wordt gemaakt. Vooral de pers en in het bijzonder de Europeesche pers heeft terzake zich in zeer gunstigen zin beijverd.

Nochtans laat, ondanks den duidelijken wensch van de Regeering en ondanks deze persmededeelingen het resultaat nog veel te wenschen over. Zoolang vooraanstaande Europeesche inwoners nog steeds meenen, dat met een reëele burgerlijke beleefdheid tegenover onze Inheemsche en Chineesche inwoners zou kunnen worden volstaan, zoo lang is van ernstige pogingen weinig sprake. Burgerlijke beleefdheid moet men in acht nemen tegenover vreemden, terwijl wij hier moeten hebben „vrienden''. Ik moet helaas getuigen, dat volgens mij een groot gedeelte van de Europeesche gemeenschap — waarbij ik mij in de grootte van het getal wat mijn oordeel betreft gaarne zou vergissen — nog te veel op een eenzijdig standpunt staat en meent, dat te veel dingen in dit goede land zaken zijn, die alleen den Europeaan aangaan.

De heer Aldjoeffry heeft dit in zijn betoog duidelijk doen uitkomen. Als hij stelt dat de houding van Europeesche inwoners ten opzichte van de andere bevolkingsgroepen er één zou zijn van „wat hebben jullie er feitelijk mee te maken'', dan zou hij ervan overtuigd moeten zijn, dat iedereen zou kunnen antwoorden: „er dient hartelijke samenwerking te zijn, waarbij het belang van het land en alle inwoners het richtsnoer vormt.'' Ik kan helaas slechts de leden, die na den heer Aldjoeffry de toenadering onvoldoende hebben genoemd, bijvallen, doch ik vraag mij af, of de fout hiervan alleen bij de Europeesche inwoners gezocht moet worden en dan geloof ik, dat zulks niet geheel redelijk zou zijn.

Indien wij redevoeringen aanhooren, zooals de heer Soangkoepon Vrijdag er hier een heeft uitgesproken, dan ben ik van meening, dat ook aan die zijde toch wel ten opzichte van de toenaderingspogingen wat mankeert.

Wat het algemeen regeeringsbeleid betreft inzake het optreden tegen déloyale elementen, zoo blijft de Regeering van meening, dat voor practisch al haar maatregelen en zeker voor interneering, de basis „het „staatsgevaarlijk zijn'' van de betrokkenen'' dient te zijn.

De ingestelde onderzoeken terzake zouden de juistheid hiervan bevestigen.

Door het door de Regeering ingenomen standpunt, dat onderscheid dient te worden gemaakt tusschen de N.S.B. als zoodanig en de personen, die daarvan deel hebben uitgemaakt of daarmede hebben gesympathiseerd, wordt mijns inziens aangetoond, dat de N.S.B. niet voor niets blijkbaar in navolging van hun Duitsche vrienden heeft gepropageerd, dat het afleggen van iedere verklaring ten gunste van de leer geoorloofd is en blijkens de resultaten blijkbaar met eenig succes.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nimmer in Indië onze volksverraders Mussert en Van Geelkerken gehoord, doch het is bekend, dat zij volle zalen trokken. Deze individuen staan thans toe, dat in hun bladen geschreven wordt over de persoon van Hare Majesteit, dat het door een dreigement met den verkoop van Haar bezittingen in Nederland misschien mogelijk zou zijn een einde te maken aan een terreur, welke blijkbaar door moreele bedenkingen niet is te stuiten. En dit gespuis betuigde dan op deze reeds genoemde bijeenkomsten voortdurende trouw aan Oranje, daarbij in dit optreden om het hardst gesteund door een inderdaad belangrijk gedeelte van onze Indische gemeenschap en dit ondanks de waarschuwingen, die dat gedeelte van de Indische gemeenschap, dat toch niet geheel van intellect ontbloot moet worden geacht, te hooren kreeg.

Mijnheer de Voorzitter, tegenover deze groep van lieden wordt bij een onderzoek naar de politieke gezindheid vooral het „bewijs'' van kwade trouw noodig geacht!

Mijnheer de Voorzitter, dat men met de noodige voorzichtigheid bij zulk een onderzoek te werk gaat, kan juist worden geacht. Dat dit onderzoek alleen toekomt aan de Regeering en dan in het bijzonder aan den Procureur-Generaal is eveneens juist, doch dat men daarbij een te sterk „juridisch bewijs'' verlangt, meen ik dat onjuist is.

Mijnheer de Voorzitter, één van mijn vrienden merkte op, dat ten aanzien van de politieke verdachten in zekeren zin ook een staatsnoodrecht bestaat.

Mijnheer de Voorzitter, laat den ambtenaren, die te beslissen zullen hebben, een zekere eigen verantwoordelijkheid en mocht in een bepaald geval een civiele actie van een betrokken gestraften ambtenaar succes hebben, dan beteekent dit alleen, dat ons rechtswezen een zoo groot mogelijke veiligheid voor ieder individu biedt: een compliment dus voor den rechtsstaat.

Ik wil hier niet mede zeggen, Mijnheer de Voorzitter, dat wij met het ons in acht nemen tegen déloyale elementen deze nà de verwijdering ook tot het uiterste zouden moeten vervolgen, alhoewel ik toch van meening ben, Mijnheer de Voorzitter, dat zij die zich nà 10 Mei aan déloyale uitingen of déloyaal gedrag hebben schuldig gemaakt van een recht tot onderstand dienen te worden uitgesloten.

Bij ambtenaren, die vóór 10 Mei reeds gedérailleerd waren,

(Smit.)
zou daarvoor een beoordeeling van ieder afzonderlijk wellicht gewenscht zijn.

Mijnheer de Voorzitter, naar mijn oordeel kan men ten opzichte van deze N.S.B.-ers niet voorzichtig genoeg zijn en ik sluit mij gaarne aan bij ons geacht medelid, den heer Mussert, die nog steeds van meening is, dat de Regeering in deze te lankmoedig optreedt, te veel discrimineert en te veel waarde hecht aan het onderzoek dat naar de loyaliteit van ambtenaren wordt ingesteld.

Wat den „financieelen" toestand betreft, zoo merkt de Regeering op, dat zij vertrouwt, dat de financiering van den landsdienst met behulp van de op de Indische markt aanwezige middelen geen moeilijkheden zal opleveren.

Thans staat, zoo zegt zij, — dat was op 10 October, Mijnheer de Voorzitter —, een bedrag van *f* 69,2 millioen aan schatkistpapier uit en het schijnt der Regeering niet twijfelachtig, dat met succes een verder beroep op de geldmarkt kan worden gedaan, wanneer gelet wordt op de belangrijke bedragen, welke voor belegging op korten termijn beschikbaar zijn.

Het ziet er dus gelukkig naar uit, dat zoo lang de oorlog duurt en wij niet al te groote moeilijkheden met den export krijgen, deze gunstige toestand van de geldmarkt niet alleen zal blijven bestaan, maar wellicht nog sterker zal worden.

Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat het niet ongeschikt zou zijn om van deze ruime geldmarkt dan maar een ander gebruik te maken dan door leeningen op korten termijn. Van deze leeningen op korten termijn kunnen wij onder bepaalde omstandigheden wellicht bijzonderen last ondervinden en is het gewenscht, dat het staatsapparaat zoo goed mogelijk blijft functionneeren en dat zulk een last voorkomen wordt. Zou het niet mogelijk zijn, om de houders van deze gelden te verzoeken, en zoo noodig te verplichten deel te nemen in een oorlogsleening?

Ik zou dus in tegenstelling met de Regeering zoo snel mogelijk willen overgaan tot consolideering van de vlottende schuld en in geen enkel geval deze schuld — als dit althans te voorkomen is — belangrijk willen laten oploopen.

De Regeering blijft nog immer afwijzend staan tegen het heffen van een progressieve winstbelasting.

Mijnheer de Voorzitter! ik geloof niet, dat het nuttig is om hier verder met de Regeering over te discussieeren. Maar als de Regeering dan van oordeel is, dat met het oog op technische en andere overwegingen niet kan worden overgegaan tot het heffen van een progressieve winstbelasting, doch dat toch een ieder naar de mate van zijn krachten moet bijdragen aan den steun aan de oorlogvoering, de landsverdediging en de volksverheffing, dan zou in verband daarmede van Maatschappijen, die een hooger dividend uitkeeren dan bijv. 7% gevorderd mogen worden, dat zij het bedrag van dit meerdere dividend als oorlogsleening aan den Staat afstaan.

Mijnheer de Voorzitter, hetzelfde zou m.i. kunnen gelden voor hooge en zeer hooge individueele inkomens, en nu mag men mij talrijke juridische en andere argumenten tegenwerpen, dat zooiets toch maar niet zoo kan gebeuren, Mijnheer de Voorzitter, daartegen aanvaard ik gaarne het odium van deze zaken niet goed in te zien, daar ik van meening ben, dat verouderde ideeën, die ik zou willen noemen „en de te groote

(Voorzitter.)
economische rechten van den sterke" maar eens herzien moeten worden.

Het is natuurlijk heel mooi als de voorzitter van den Ondernemersbond, ons geacht medelid, de heer De Villeneuve, verklaart mede te willen werken aan de volksverheffing, maar voor deze volksverheffing zullen offers gebracht moeten worden en die offers, dat kan ik nu reeds verklaren, zullen in het bijzonder gevraagd worden en moeten worden van het bedrijfsleven. Ik zal er zeer erkentelijk voor zijn als in tweeden termijn de voorzitter van den Ondernemersbond zich bij mijn uitspraak in dezen zou willen aansluiten.

Elk middel, dat kan worden aangewend, zonder dat iemand direct pijn wordt gedaan om de goede zaak te steunen, dient te worden aangewend en schrijnende wonden zullen bij verwezenlijking van mijn idee niet worden aangebracht; de tot deze groep behoorende personen zullen zeker een even goed, ofschoon wellicht een wat minder afwisselend kleed dragen, en, Mijnheer de Voorzitter, is dàt nu een zaak, waarover wij ons onder de huidige omstandigheden druk zouden hebben te maken?

De belastingvoorstellen gaan overigens ver, maar, waar zooveel mogelijk getracht wordt, de laagste inkomens daarvan vrij te houden of althans minder te belasten, meen ik tegen deze belastingen geen bezwaren te mogen doen gelden; wellicht dat voor de lagere inkomens en de grootere gezinnen eenige verlichting in den voorgestelden belastingdruk gemotiveerd is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij gaarne aan bij de betuigingen van hulde en trouw, die bij de besprekingen vanaf deze plaats aan Hare Majesteit de Koningin gebracht zijn en waarbij uiting gegeven wordt aan de dankbaarheid, die wij Harer Majesteit verplicht zijn voor hetgeen Zij voor ons deed en doet.

Ik moge eindigen met een slotwoord van Dominee J. van Dorp, Voorganger der Ned. Herv. Gem. te Londen in het „Oranje" Nummer van „Vrij Nederland", nl.:

> „Wij hebben vertrouwen op de toekomst, omdat wij met hart en ziel blijven hopen, bidden en gelooven, dat Koningin Wilhelmina op een weemoedig-blijden dag (de Nederlandsche kolonie te Londen verlaten zal om) als de Koningin der Bevrijding terug (te) keeren naar ons dierbaar Vaderland."

De **Voorzitter**: Het geachte lid, dat zoo juist gesproken heeft, was de 34ste ingeschreven spreker. Wenscht nog een der andere leden het woord?

Zoo niet, dan is hiermede de eerste termijn der algemeene beschouwingen van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeering bereid, over ongeveer 14 dagen te doen antwoorden?

De Heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord aldus op een nader te bepalen dag plaats hebben.

De vergadering wordt te 8.43 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

52ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 12 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 49 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, Prawotosoemodilogo, Rehatta, Roep, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Götzen en Verhoeff.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsstukken:
1. Rondschrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 9 November 1940 No. 2097/C betreffende de regeling van de positie van ambtenaren van oorspronkelijk vreemde nationaliteit, die niet in actieven dienst kunnen worden hersteld.
2. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 5 November 1940 No. 17, waarbij is bepaald, dat de toelagen bedoeld in artikel 7 van het besluit van 18 Februari 1938 No. 20 (Staatsblad No. 106), met ingang van 1 Januari 1941 worden teruggebracht tot de helft van de in dat artikel vermelde bedragen.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:
1. Telegram van een centraal comité in Minangkabau, houdende verzoek om steun te verleenen aan het telegram van genoemd comité aan de Regeering, waarin er op wordt aangedrongen, de Mekkagangers zoo mogelijk nog vóór de lebaran hadji terug te zenden.
2. Afschrift van een adres van Prof Dr. D. van Hinloopen Labberton aan Hare Majesteit de Koningin inzake instelling van een rijksraad voor het Koninkrijk der Nederlanden.

De bescheiden worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van de afdeelingen III, departement van Financiën, III A, Indische Schuld, III B, Opiumfabriek, III C, Pandhuisdienst, en III D, Zoutwinning.

(Soeroso.)

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van deze begrootingsafdeelingen heb ik verschillende ambtenaarsbelangen naar voren te brengen.

In de eerste plaats wensch ik een enkele opmerking te maken betreffende de overbrenging van verschillende betrekkingen, die bij de invoering der B.B.L. onder het maandloonersreglement zijn gebracht naar de B.B.L. 1938. Op aandrang van den Volksraad zijn een dertiental van deze betrekkingen thans naar de B. B. L. 1938 overgebracht. Ik ben er zeer erkentelijk voor, dat de Regeering, hoewel Zij nog niet ten volle aan mijn wenschen terzake heeft voldaan, niettemin verschillende betrekkingen van het maandloonersreglement naar de B.B.L. heeft overgebracht, maar tot mijn spijt moet ik constateeren, dat de betrekking, welke ik in het bijzonder op het oog had toen ik de kwestie in vorige jaren in den Volksraad ter sprake bracht, namelijk die van schrijver op de landskantoren, nog niet naar de B.B.L. 1938 werd overgebracht. Ik meen echter, dat deze betrekking toch niet minder gewichtig is dan die, welke reeds naar de B.B.L. 1938 zijn overgebracht en in het bijzonder niet minder gewichtig dan de thans overgebrachte 13 betrekkingen, welke in de memorie van antwoord genoemd worden.

Meermalen heb ik er reeds op gewezen, dat de schrijvers op de landskantoren toch werkelijk niet zulk een eenvoudigen arbeid verrichten, zooals de Regeering beweert. De taak van de schrijvers op de landskantoren is waarlijk niet alleen het trekken van lijntjes en het maken van afschriften van brieven en stukken. Bovendien is de taak dezer functionarissen in hooge mate afhankelijk van de plaats, waar zij te werk worden gesteld. Zoo kan bv. de schrijver van een irrigatie-opzichter wel opzichter genoemd worden, omdat indien de opzichter zelf op tournee is, alle administratieve werkzaamheden van den opzichter door den betrokken schrijver worden verricht. Ik meen ook dat de aard der werkzaamheden van de schrijvers op landrentekantoren niet minder gewichtig is dan die van de schrijvers bij de B.B.-kantoren. Het is daarom naar mijn meening wel billijk, dat deze betrekking van het maandloonersreglement naar de B.B.L. 1938 wordt overgebracht.

Ook de wijze van overbrenging van de betrekking van stationsbeambte en pandhuisbeambte van het maandloonersreglement naar de B. B. L. 1938 vind ik niet geheel juist, want het zou billijk zijn, in verband met den aard der werkzaamheden dezer beambten, hen zonder meer van het maandloonersreglement naar de B. B. L. 1938 over te brengen. De Regeering is echter slechts gedeeltelijk aan dezen wensch tegemoetgekomen en wel op deze wijze, dat deze betrekkingen elk gesplitst zijn in twee betrekkingen, nl. in die van gewoon beambte en die van beambte 1e klasse. Deze laatsten worden nu bezoldigd volgens de B. B. L. 1938. Daardoor is een groot gedeelte van de door mij bedoelde ambtenaren in het maandloonersreglement gebleven. Indien, na de splitsing van deze betrekkingen, de aard der werkzaamheden zoodanig verschillend zou zijn dat dit een splitsing zou kunnen billijken, zou ik hierin met de Regeering accoord kunnen gaan, maar naar mijn meening is dat niet het geval. De aard der werkzaamheden van beide betrekkingen is zooals die was vóór de splitsing en daarom zou ik de Regeering willen verzoeken, deze kwestie nog eens in overweging te willen nemen. Ik hoop, dat de Regeering dan aanleiding zal vinden, ook de bedoelde „gewone beambten" van het maandloonersreglement naar de B. B. L. 1938 over te brengen.

Tenslotte zou ik het een en ander willen opmerken over de toekenning van kindertoelage aan de maandlooners. De Regeering heeft, blijkens de memorie van antwoord, bezwaar tegen toekenning van de kindertoelage aan bedoelde landsdienaren. Als motief daarvoor heeft de Regeering aangevoerd, dat dit in strijd zou zijn met Haar bedoeling

52ste VERGADERING — DINSDAG 12 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. III en IIIA—D, Financiën c.a.

(Soeroso.)

„om voor deze werkkrachten een eenvoudige, zich aan hun maatschappelijke positie en aan de eischen van den dienst aanpassende regeling van hun inkomsten en andere dienstvoorwaarden te treffen."

Ik weet niet, of dit inderdaad in strijd zou zijn met de bedoeling van de Regeering als zooeven door mij is aangehaald.

Want, Mijnheer de Voorzitter, indien men stelt, dat de bezoldiging voor de maandlooners na invoering van de B.B.L.-1938 gunstig afsteekt bij de tevoren geldende regeling, wil ik in dit geval toegeven, dat toekenning van kindertoelagen in strijd zou zijn met de bedoeling, welke heeft voorgezeten bij de invoering van het maandloonersreglement. Maar uit de bezoldigingsregeling van deze maandlooners blijkt, dat de verhouding precies gebleven is als zij was. Men heeft hier geen speciale regeling getroffen ten aanzien van deze menschen; de verlagingen die hun bezoldigingen moeten ondergaan zijn verhoudingsgewijs precies dezelfde als het geval is bij die van de andere ambtenaren. Waarom de Regeering in dit geval dezen menschen geen kindertoelagen kan verleenen is voor mij onbegrijpelijk.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Hadden zij die vroeger?)

Indien de Regeering straks in Haar antwoord in eersten termijn verklaart desondanks niet bereid te zijn aan deze functionarissen kindertoelagen toe te kennen, zal ik te dezen aanzien een uitspraak van den Volksraad uitlokken.

Dan, Mijnheer de Voorzitter, het verzoek van den Kadasterbond, zooals dat is ter sprake gebracht in het afdeelingsverslag, en waarop de Regeering in de memorie van antwoord mededeelde, dat een dergelijk verzoekschrift bij de Regeering noch bij de daarvoor in aanmerking komende instanties is ingediend. Ik meen echter, dat dit verzoekschrift inderdaad reeds is ingediend, niet alleen bij de Regeering, maar ook bij het hoofd van den betrokken dienst en bij den Volksraad.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Dat is onjuist!)

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken zegt hier, dat dit onjuist is, maar ik heb een dag of tien geleden van het bestuur van den betrokken bond de mededeeling ontvangen, dat het verzoekschrift was ingediend bij de Regeering en bij den erbij betrokken dienstchef, en dat laatstgenoemde chef het bestuur had uitgenoodigd over deze kwestie met hem te komen confereeren. Het is mogelijk, dat dit verzoekschrift nog bij het betrokken diensthoofd ligt en nog niet verder is doorgezonden aan de Regeering.

Hoe het ook zij, het is misschien goed, dat ik hier thans reeds op deze kwestie nader inga. De strekking van dit verzoekschrift zou dan moeten zijn een verbetering te bepleiten van de positie van de mantri's kadaster in verband met de tegenwoordige omstandigheden. Het verzoek zou in hoofdzaak hierop neerkomen, dat nu in de tegenwoordige omstandigheden een positieverbetering niet is te verwachten, der Regeering verzocht wordt een zoodanige regeling te willen treffen, dat daardoor toch eenigszins een verbetering in de voorwaarden zou kunnen worden aangebracht, en wel door de thans voor deze functionarissen bestaande gesloten formatie te vervangen door een open formatie. Dit zou reeds voor de betrokken mantri's een verbetering kunnen beteekenen. Trouwens, de Regeering heeft zelf reeds in 1938 verklaard, dat Zij geen bezwaar heeft tegen het instellen van een open formatie voor gesplitste betrekkingen van ongeveer gelijken aard. Juist omdat er tusschen de werkzaamheden van de gewone mantri's en de mantri's eerste klasse bij het kadaster nog heel weinig verschil bestaat, meen ik, dat de instelling van een open formatie hier toch niet in strijd zou zijn met de beginselen, die te dezen aanzien tot dusverre door de Regeering zijn gehuldigd. Integendeel heeft de Regeering al, zooals ik zooeven al heb gezegd, verklaard, dat Zij ook geen bezwaar heeft tegen de instelling van een open formatie voor dergelijke gesplitste betrekkingen.

Wat betreft de leeftijdsgrens voor pensioengerechtigdheid van de landsdienaren, deze is in het algemeen voor Inheemsche landsdienaren gebracht van 50 op 55. Deze verhoogde leeftijdsgrens zou nu in vroeger tijden geen bezwaar hebben gevormd, omdat de te verrichten arbeid in die tijden niet zoo zwaar was als thans. Want voorheen waren de formaties nog niet zoo ingekrompen en was er van bepaald hard werken nog niet zoozeer sprake, terwijl dit thans zeer zeker wel het geval is.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: En hoe staat het dan met de vele Europeesche ambtenaren, die eveneens tot hun 55e jaar moeten doordienen?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp deze interruptie niet.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Dan hebt U de memorie van antwoord niet goed gelezen!)

Mijnheer de Voorzitter! Misschien is de bedoeling van deze interruptie, te verklaren, dat ook vele Europeesche landsdienaren tot hun 55e jaar moeten doordienen, alvorens in aanmerking te kunnen komen voor pensioen .....

(De heer Soangkoepon: Dat is niet steeds het geval!)

..... doch mijn opmerking geldt ook voor deze personen, want ook voor hen is het tenslotte bezwaarlijk om pas op hun 55e jaar recht op pensioen te verkrijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts geloof ik niet, dat een terugbrenging van deze leeftijdsgrens tot 50 jaar zoo bezwaarlijk zal zijn voor het land. Want wanneer b.v. de Inheemsche landsdienaar op zijn 50e jaar 's lands dienst verlaat, heeft hij meestal al 29 à 30 dienstjaren achter den rug. Ik meen nu, dat het zeker niet onbillijk is, in Indonesië een landsdienaar na een dergelijken diensttijd te pensionneeren. Bovendien moet men rekening houden met het feit, dat de Indonesiërs — dus ook de Indonesische landsdienaren — in het algemeen niet zoo oud worden. Juist daarom is het naar mijn meening noodzakelijk, die menschen op hun 50ste jaar te pensionneeren en in verband met hetgeen ik zooeven gezegd heb, lijkt mij dit ook zeer billijk.

Thans de kwestie van het ontslag wegens ongeschiktheid. Tot mijn groot genoegen heb ik in de memorie van antwoord gelezen, dat de Regeering tenslotte bereid is een regeling te treffen, waarbij ontslag wegens ongeschiktheid met de noodige waarborgen wordt omgeven.

Het spreekt vanzelf, dat dan de positie van de landsdienaren zeer versterkt wordt. Dit is niet alleen in het belang van de landsdienaren, maar ook in het belang van het Land. Trouwens prof. Krabbe heeft gezegd, dat juist door dergelijke waarborgen de ambtenaren hun plicht zoo nauwgezet mogelijk vervullen. Dit is noodig, want het komt wel eens voor, dat de ambtenaar bij het nauwgezet vervullen van zijn plicht in botsing komt met zijn chef. Het is namelijk niet uitgesloten, dat er verschil van meening ontstaat tusschen den betrokken ambtenaar en het diensthoofd of zijn onmiddellijken chef. Juist omdat nu de positie van den ambtenaar bij ontslag door de Regeering met de noodige waarborgen zal worden omgeven, meen ik, dat hierdoor niet alleen de belangen van den ambtenaar maar ook die van het Land beter behartigd zullen worden. Ik ben daarom de Regeering zeer erkentelijk voor Haar toezegging in dezen.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkens de memorie van antwoord staat de Regeering afwijzend tegenover de suggestie om aan Indonesische landsdienaren een binnenlandsch verlof te verleenen. Ik meen tenslotte, dat gerust gezegd kan worden, dat een dergelijk verlof niet als zoo bitter noodzakelijk be-

(Prawoto.)

schouwd kan worden. Gaarne zou ik evenwel de bezwaren van de Regeering vernemen tegen het inwilligen van een verzoek om binnenlandsch verlof te verleenen aan Indonesische landsdienaren, die naar Mekka wenschen te gaan.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Een binnenlandsch verlof om naar Mekka te gaan? Dat is een heel eind!)

Ja, Mijnheer de Voorzitter, het gaat er om, deze menschen in de gelegenheid te stellen hun godsdienstplicht te vervullen. Ik geloof, dat een dergelijke regeling niet alleen politiek, maar ook practisch veel nut zal afwerpen, niet alleen voor den Lande maar ook voor de betrokken ambtenaren zelf.

Nu de overwerkregeling. Overwerkgeld wordt blijkbaar alleen toegekend aan het personeel van de centrale kantoren. Het personeel op de kleinere landskantoren ontvangt geen overwerkgeld. Ik zou gaarne vernemen op grond van welke overwegingen hier verschil wordt gemaakt.

Naar de Regeering in de memorie van antwoord mededeelt, zal met betrekking tot het ontslag in geval van medische afkeuring een betere regeling worden getroffen. Dit juich ik zeer toe, want zooals de toestand thans is, worden in dergelijke gevallen de betrokkenen op staanden voet ontslagen zonder een termijn, gedurende welken zij nog kunnen doordienen, waardoor zij uiteraard in moeilijke financieele omstandigheden komen te verkeeren.

Tenslotte zou ik nog willen aandringen op een verruiming van de plaatsingsmogelijkheid van Indonesische pandhuisbeheerders. Een dergelijke functionaris, die eenige jaren geleden als beheerder van het pandhuis te Djombang werd geplaatst, werd later, toen het pandhuis een grooteren omzet verkreeg, om die reden met het beheer over een kleiner pandhuis elders belast. Toch was deze man in staat, het grootere pandhuis te beheeren. Ik dring er daarom op aan, een proef te nemen met het beheer van grootere pandhuizen door Indonesische beheerders. De huidige toestand getuigt van een mindere waardeering van hun arbeid en is voor de betrokkenen verre van aangenaam. Bovendien zou doorvoering van het door mij aanbevolen stelsel leiden tot bezuiniging, dat de Indonesische pandhuisbeheerders goedkooper krachten zijn dan hun Europeesche collega's.

De heer **Prawoto**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de posten van deze begrootingsafdeeling, zou ik willen beginnen met een verwijzing naar mijn rede in de algemeene beschouwingen, waar ik zeide, dat ik bij alle zaken, welke ik naar voren zal brengen, rekening zal houden met het feit, dat het land in oorlog is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp heel goed, dat in dezen tijd van oorlog het beheer van het departement van Financiën geen sinecure is, omdat de leiding ervan steeds klaar moet staan om gehoor te geven aan de dringende verzoeken om geld van het gezags- en het oorlogsapparaat en het twijfelachtige genoegen heeft, de benoodigde fondsen uit de Indische gemeenschap te moeten putten. Ik zeg: twijfelachtig genoegen, Mijnheer de Voorzitter, omdat het halen van geld uit de gemeenschap slechts bewerkstelligd kan worden door lastenverzwaring, zooals verhoogingen van de belastingen, het aangaan van staatsleeningen e.d.

Als men bedenkt, dat de meerdere zware lasten slechts gedragen kunnen worden door een smalle basis van de gemeenschap, dat zijn de belastingbetalers, bestaande uit niet-Indonesiërs en een kleine bovenlaag van ons volk, dan is het begrijpelijk, dat bij de oplegging van meerdere lasten aan de Indische burgers de grens heel spoedig is bereikt. De breede basis, die gevormd wordt door 80% van de Indonesische bevolking bestaande uit landbouwers, werklieden, klein-nijveren, beoefenaars van de huisindustrie en kleinhandelaren, leeft reeds op de grens van de armoede, zoodat de Regeering van deze groep van ingezetenen zeer weinig bijdragen voor de bekostiging van den oorlog zal kunnen ontvangen.

In verband daarmede, zal ik mijn wenschen en verlangens, die ik onder normale omstandigheden zeker warm bepleit zou hebben, thans achterwege laten. In het kort zullen mijn wenschen, die leiden tot vermeerdering der landsuitgaven dan wel vermindering van de inkomsten ten gevolge hebben door mij niet worden voorgebracht, hoewel ik misschien zeer urgente gevallen van uitgaven-vermeerdering, welke geen betrekking hebben op de versterking van de gezags- en oorlogsapparaten, door mijn medeleden voorgebracht, bij wijze van uitzondering zal willen steunen.

Mijn hoofdprincipe is echter, dat wij zoo min mogelijk onze medewerking moeten verleenen, aan niet zeer urgente vermeerdering van 's landsuitgaven, integendeel wij moeten met de ons beschikbare krachten en ervaring streven naar vermeerdering van de inkomsten van het Land, door herschikking dan wel verfijning van de maatstaven voor de heffing van de belastingen, opdat deze werkelijk naar draagkracht door de ingezetenen zullen worden gedragen.

De uitgaven zal ik dus niet bespreken doch ik zal mij bepalen tot hoofdstuk IV, middelen in Indië.

Toen ik bij de behandeling van de oorlogswinstbelasting vroeger reeds pleitte voor een fijnere toepassing van de maatstaven van sommige belastingvoorschriften, gewaagde ik in het bijzonder van de slachtbelasting. Ook in het afdeelingsverslag kan men onze meening lezen, dat men onderscheid moet maken tusschen de heffing van de bedrijfs-slachtsbelasting, geheven van de geslachte runderen in de stadcentra en die op het platteland. Nu is het wel juist, dat ik vroeger heb medegewerkt aan het amendement-Thamrin tot verlaging van de algemeene slachtbelasting van *f* 6 tot *f* 4,50 voor bedrijfsslacht van runderen en buffels, doch thans in deze tijden van buitengewone landsuitgaven, noodig voor de bekostiging van de militaire en burgerlijke landsverdediging, ben ik door dezen noodtoestand gedwongen mijn visie op de zaak te herzien.

Dit terugkomen op een vroeger gehuldigde meening nl. door thans mede te gaan met het idee van de Regeering, verkondigd in het ontwerp der ordonnantie op de slachtbelasting 1936, doe ik met een gerust hart, in navolging van de Regeering, die verklaarde, dat Zij na 10 Mei andere maatstaven aanlegt en andere waarden toekent aan ideeën en suggesties, welke vroeger door de Regeering als onaanvaardbaar werden verworpen. Men denke aan de vrijgezellenbelasting, de opheffing van het bankgeheim, alle zaken die mij na aan het hart liggen, omdat deze objecten vroeger jaar in, jaar uit, door mij naar voren werden gebracht en door de Regeering absoluut onaanvaardbaar worden geacht. Zooals U ziet, Mijnheer de Voorzitter, ik verkeer thans in zeer goed gezelschap, trouwens het is immers beter ten halve gekeerd dan ten heele gedwaald. Op stuk van zaken ben ik niet zoo schuldig als het wel lijkt, omdat ik mij vroeger niet tegen het ontwerp van de Regeering tot het brengen van differentiatie in de slachtbelasting in de stadcentra tegenover die op het platteland heb verzet, doch mijn bezwaar richt zich tegen de niet verdergaande differentiatie in de belasting tusschen rund- en buffelslacht. De waarheid is dat ik mijn bezwaren van vroeger nog onverkort handhaaf n.l. dat differentiatie moet worden gemaakt tusschen den runderen den buffelslacht, hoewel ik ze thans niet meer als doorslaggevend zal laten gelden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben met het oude voorstel van de Regeering voor den dag gekomen tot differentieele toepassing van de slachtbelasting in de stadcentra tegenover het platteland, niet alleen op grond van de economisch sterke positie van de vleeschconsumenten in de steden tegenover die ten plattelande, doch mijn overwegingen zijn ook gebaseerd op bedrijfsmatige toepassing van den slacht. Dit laatste argument is naar mijn beste weten nog niet door de Regeering aangevoerd.

52ste VERGADERING — DINSDAG 12 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

(Prawoto.)

Men moet niet vergeten, Mijnheer de Voorzitter, dat het aanbod van consumptievleesch zich richt naar de vraag van de vleeschconsumenten. In de steden moet het vleeschaanbod zich richten naar het betere publiek, dat vraagt naar goed vleesch, ja zelfs naar het betere vleesch, noodig voor de verzorging van de menu's van de 1e klas-hotels, naar de vleeschvoorziening van de passagiersbooten, het geselecteerd publiek enz. enz.

De geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën heeft bij de behandeling van het ontwerp tot verlaging van de slachtbelasting op 10 November 1936 de zaak zeer juist getypeerd, toen hij zei, dat men naar den welstand van de consumenten dient te beoordeelen of de in den prijs van het vleesch begrepen belasting al dan niet te zwaar op den verbruiker drukt. Terecht vond genoemde geachte Regeeringsgemachtigde dat de stedelingen den gevraagden prijs van het vleesch best kunnen betalen, in tegenstelling met personen buiten de stad. Vandaar het voorstel van de Regeering om de slachtbelasting, geheven van de stadsslacht, hooger te stellen dan die van de slacht op het platteland.

Mijnheer de Voorzitter! Deze vraag naar superieur vleesch brengt met zich mee, dat alleen superieure jonge vette runderen naar de steden worden uitgevoerd. Ja, men doet zelfs aan veevetmesterijen ter tegemoetkoming aan de wenschen van de verwende vleeschconsumenten in de stadscentra. Het gevolg van deze vraag naar beter vleesch is, dat alleen superieur slachtvee uit alle gebieden van Indonesia naar de groote Javasteden wordt uitgevoerd, met het gevolg dat voor plaatselijke, binnenlandsche vleeschconsumptie slechts overblijft slachtvee van minder goede of van slechte kwaliteiten. Het resultaat van de wet van vraag en aanbod voor wat superieur vleesch voor de stadsbevolking betreft, brengt het bedrijf aldaar in een betere conditie, in vergelijking met de positie van de slagers op het platteland. Trouwens, Mijnheer de Voorzitter, de slachtbelasting is toch bedoeld als een heffing op het gebruik van vleesch; om practische redenen wordt zij bij den consument niet geheven, zoo zeide de geachte Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van de verlaging van de slachtbelasting op 10 November 1936 (Handelingen College van Gedelegeerden pagina 73). Het vette slachtvee voor de stadscentra, Mijnheer de Voorzitter, weegt soms tweemaal zoo zwaar als het slechte slachtvee, dat in het binnenland overblijft. Dit laatste, beter gezegd, het uitvoeroverschot, is gewoonlijk vee van vergevorderden ouderdom. Het zijn afgekeurde grobagstieren en niet voor de voortteling geschikte koeien, soms van twijfelachtigen ouderdom, of goed maar jong slachtvee, van licht gewicht, dat niet zwaar of niet vet genoeg is bevonden voor de slacht in de steden.

Stel, dat het vette slachtvee voor de stadsconsumptie 300 kg levend gewicht heeft, terwijl de magere runderen of runderen van het platteland, welke klein van stuk zijn en slechts 150 kg levend gewicht hebben dan doet zich het volgende geval voor. Om 300 kg vleesch te krijgen moet de slager in de stad één rund slachten, dat wil voor hem zeggen, dat hij slechts voor één rund slachtbelasting moet betalen, één maal abattoirkosten, één maal keurloon, en één maal slachtloon enz.

De plattelandslager echter met zijn minder zwaar slachtvee moet, wanneer hij 300 kg vleesch wil hebben, daarvoor twee koeien slachten met de zeer onvoordeelige gevolgen van dien. Dit brengt namelijk dubbele kosten met zich mee, slachtbelasting voor twee koeien, dubbel slachtloon enz.

Voor hetzelfde gewicht aan vleesch, dat van mindere kwaliteit is en voor het middelmatig publiek bestemd is, moeten de plattelandslagers dus dubbel zooveel betalen aan bedrijfskosten, als de stadslagers met hun geselecteerde vleeschafnemers. Nu is het wel waar, dat de abattoirkosten, verschuldigd volgens de vastgestelde tarieven meestal slechts geheven worden door de stadsgemeenten doch, Mijnheer de Voorzitter, de totale kosten voor het slachten van één koe, zijn steeds minder dan die voor het slachten van twee koeien, zelfs op het platteland. Ten bewijze hiervan wil ik er de aandacht op vestigen, dat volgens den genoemden geachten Regeeringsgemachtigde zelfs vleesch uit de stad Batavia naar het platteland ten verkoop wordt uitgevoerd en niet omgekeerd. Dit bewijst wel, dat de kosten van het slachtbedrijf in de stad veel goedkooper zijn dan die van de slacht op het platteland.

Voor mijn geachte medeleden, die de behandeling van het ontwerp tot verlaging van de slachtbelasting in 1936 niet hebben meegemaakt, zal ik als voorbeeld hier eenige vergelijkbare cijfers van kosten voor de runderslacht in de gemeente Magelang en daarbuiten opnoemen. In de stadgemeente Magelang zijn de kosten, verschuldigd voor het slachten van een rund in het gemeentelijke abattoir f 1.50 en het keurloon is f 0.50. Buiten de stadsgemeente heeft men op de meeste plaatsen geen plaatselijke heffingen. Argumenten, welke vroeger door de Regeering nog niet zijn onderkend, zijn mij achteraf gebleken bedrijfstechnisch van zeer groote beteekenis te zijn. Ik zou daarom de aandacht van de Regeering hiervoor willen verzoeken.

Gaan we van de veronderstelling uit, die zooeven door mij werd gegeven, dan moet de slager in de stad voor 300 kg vleesch betalen f 4,50 aan slachtbelasting, en f 2 aan gemeentelijke abattoirkosten en keurloon dus in totaal voor de slacht f 4,50 + f 1,50 + f 0,50 of f 6,50. Zijn collega op het platteland, die een rund van licht gewicht heeft, moet twee runderen slachten om hetzelfde quantum vleesch te krijgen. Daarvoor heeft hij dus aan bedrijfskosten uit te geven 2 × f 4,50, of f 9 aan slachtbelasting. Aan totale kosten voor het slachten van vee tot een gewicht van 300 kg vleesch moet dus een stadsslager f 6,50 en een slager ten plattelande f 9 aan slachtbelasting betalen; een verschil dus van f 2,50 ten voordeele van den stadsslager. Ten overvloede zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde nog willen wijzen op het meerder bedrijfsrisico, dat de slager ten plattelande loopt ten opzichte van den stadsslager, en wel in dezen zin, dat de groote stadsslager zoo goed als zeker weet, dat, wanneer hij per dag 40 koeien slacht — hetgeen voor één groote slager in een stad als Batavia normaal is te noemen — hij al het vleesch daarvan zal kunnen verkoopen. Hij weet vrijwel wiskundig zeker hoe groot het dagelijksch verbruik van zijn vleeschafnemers is. En mocht onverhoopt het beschikbare vleesch niet verkocht kunnen worden, dan kan dit nog altijd worden verwerkt in de worstfabrieken, dan wel worden bewaard in koelinrichtingen, zoodat dus het gekoelde vleesch den volgenden morgen alsnog gedistribueerd kan worden.

Zoo zeker is een slager ten plattelande van zijn afzet nu bepaald niet. Terwijl de stadsslager zich bij de slacht kan richten naar de behoeften van zijn langganan, en het nog onverkochte vleesch tot andere consumptiewaren kan omtooveren, of desnoods in vrieskamers kan oppotten, moet de slager ten plattelande met zijn overtollig vleesch vele voor zijn bedrijf riskante manipulaties verrichten, bijvoorbeeld door dit overtollige vleesch op crediet aan waronghouders te verkoopen, dan wel aan vrienden en kennissen op een zeer lang en onzeker crediet afgeven (panen-crediet, in het Javaansch aangeduid met het woord „tempilan''). Het is om die reden, Mijnheer de Voorzitter, dat vele slagers ten plattelande hun beroep niet bedrijfmatig uitoefenen, doch dat zij eigenlijk min of meer behooren tot de groep van gelegenheidsslagers. Ik bedoel hiermede, dat er in de desa veel djagals zijn, die één- of tweemaal per week een rund slachten, en soms wel een maand vacantie nemen in afwachting van de betaling door de debiteuren van de „tempilan'', of wel het op lang crediet afnemen van vleesch. Dat één- of tweemaal slachten in de week is niet een gevolg van de geringe vraag naar vleesch door de consumenten, doch hangt uitsluitend samen met de financieele positie van de betrokken slagers.

(Prawoto.)

De slacht richt zich dus niet naar de vraag naar vleesch, doch naar de financieele draagkracht van de djagals.

Uitzonderingen daarop vormen de slagers, die niet ver van den rand van stadscentra wonen. De vleeschconsumenten van de randen der stadscentra zijn echter niet zoo kieskeurig als de verwende stedelingen en hun behoefte aan vleesch is ook niet zoo groot, zoodat het slachten van grootere runderen ten behoeve van de vleeschconsumenten aan de randen der steden niet van eenig risico is ontbloot, waardoor de betrokken slagers zich moeten tevreden stellen met het slachten van kleinere dieren van mindere kwaliteit, teneinde hun risico op verlies ten gevolge van factoren als zooeven door mij genoemd, niet te groot te doen zijn. Daar komt bovendien nog bij, dat de bevolking van de randen der steden dikwijls naar de stad gaat en dan als verrassing voor vrouw en kinderen reeds bereid vleesch mee naar huis brengen. Ook dit is een voor de djagals niet te verwaarloozen factor bij het uitoefenen van hun bedrijf.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U ziet, het is dus niet meer dan billijk, dat de slagers ten plattelande minder lasten moeten te dragen hebben dan de stadsslagers en het is om die reden, dat ik niet bepleit een vermindering van de slachtbelasting ten behoeve van de slagers op het platteland, doch een verhooging van de slachtbelasting voor de stadsslagers. Deze belastingverhooging ten opzichte van laatstgenoemde categorie van slagers zal en door de slagers op het platte land en door de stadsslagers als billijk en rechtvaardig worden gevoeld. Deze maatregel zal voor het Land volgens het oude belastingontwerp een inkomstenvermeerdering van *f* 300 000 met zich brengen, hetgeen in dezen tijd niet te versmaden is.

In verband met het voorgaande beveel ik der Regeering aan indiening bij den Volksraad hetzij van een suppletoire begrooting, hetzij een nog in deze begrooting te verwerken voorstel, beoogende de bestaande differentiatie tusschen de in de steden en de op het platteland geheven slachtbelasting op te heffen. Mijn fractie en andere oude tegenstanders van genoemd voorstel zullen een dergelijk voorstel volledig steunen.

Het tweede punt dat ik zou willen bespreken betreft de bevordering van de industrialisatie in deze gewesten, en wel in het bijzonder de lucifersfabricatie.

Mijnheer de Voorzitter! Het bericht, opgenomen in het orgaan van de Vereeniging van Nederlandsch-Indisch fabrikaat, maakte gewag van het feit, dat een paar lucifersfabrieken hier te lande het niet langer kunnen volhouden, aangezien de verschuldigde accijns voor den verkoop van de lucifers te hoog is, n.l. uitmakende bijna één cent voor de kleine en 2 cent voor de lucifers in normale doozen. (Zie Staatsblad 1935 No. 145).

Om de genoemde nationale industrie te beschermen, zou een verhooging van de invoerrechten van lucifers wel op zijn plaats zijn. Dat door de verhooging van de invoerrechten onze nationale lucifersproducent beter kan concurreeren dan de buitenlandsche, is juist als de lucifersconsumenten zoo gewillig zijn, de duurder geworden lucifers ook te betalen, doch ik heb hierin een zwaar hoofd, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik bang ben, dat de lucifers-verbruikers dan over zullen gaan tot het gebruik van automatische vuurontstekers. Om den lucifersfabrieken een kans te geven zich staande te houden en misschien hun bedrijf uit te breiden, stel ik derhalve voor, den lucifersaccijns met een vierde deel te verminderen, met tegelijkertijd een vermeerdering van invoerrechten op de buitenlandsche lucifers met bv. 50%.

Men zou zoodoende ten aanzien van de bijna stabiele inkomsten uit de lucifersinvoerrechten van ± *f* 1 000 000 nog een klein ½ millioentje meer kunnen krijgen en ten aanzien van den accijns, begroot op ± *f* 2 300 000, zouden we een verlies hebben van *f* 600 000, wanneer althans door de verlaging van den accijns de toename van het verbruik

(Leunissen.)

van de lucifers niet wordt gestimuleerd, zoodat daardoor het verlies, dat het land van de vermindering van den accijns zou ondervinden, goed gemaakt zou worden ten gevolge van het vermeerderde gebruik van de lucifers „made in Indonesië".

Men heeft hier het ontzaggelijke voordeel, dat door uitbreiding of oprichting van nieuwe lucifersfabrieken, het streekbelang, waar de lucifersfabrieken zullen komen te staan, wordt gebaat en ook al door de opkomst van de bij-industrieën. Dit denkbeeld is nieuw, Mijnheer de Voorzitter, en daarom zal ik volstaan met de aanduiding daarvan, in tegenstelling met mijn voorstel tot verhooging van de slachtbelasting in de stadsgemeenten. Ik zal in het laatste geval, wanneer de Regeering daar afwijzend tegenover staat zoo noodig een amendement indienen, hopende dat mijn geachte medeleden mij ten deze willen steunen.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, zou ik hier de belasting op de vergunning tot het houden van Chineesche speel- en dobbeltafels willen bespreken; vooreerst zou ik willen vragen, waarom hier slechts de Chineesche gelegenheden tot dobbelen worden belast? (Zie Staatsblad 1912 No. 230).

Ik heb dikwijls gehoord, dat ook in Europeesche societeiten gedurende de race-dagen enorme kapitalen worden verdobbeld op de roulette- en bakarattafels. Wordt voor het houden van die speeltafels door de Europeesche societeiten dan vrijstelling van betaling van de dobbel-belasting verleend? Wanneer dit verschil door de Regeering gemaakt wordt, zou ik het erg bejammeren. Ik acht het onbillijk, wanneer de dobbelbelasting slechts van toepassing wordt verklaard op één bevolkingsgroep, n.l. de Chineesche bevolking en niet op de andere bevolkingsgroepen. Daarom stel ik voor de belasting op het dobbelen ook toepasselijk te verklaren op alle bevolkingsgroepen.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mij aan te sluiten bij die leden, die in het afdeelingsverslag waardeering hebben uitgesproken voor de beslissing der Regeering, waarbij werd afgezien van salarisverlagingen. Ik wil de verleiding weerstaan, om in verband hiermede een oogenblik in het verleden te verwijlen, toen een ander inzicht, tot schade van ambtenaren en maatschappij, hoogtij vierde. Ik wil er slechts mijn genoegdoening over uitspreken, dat de Regeering thans, gelukkig, blijk geeft van een ander en mijns inziens veel billijker en gelukkiger inzicht en ik wil het vertrouwen uitspreken, dat dit inzicht ook in de toekomst gehandhaafd zal blijven.

Van hun kant hebben de ambtenaren — hoe kan het ook anders — blijk gegeven, dat ze den ernst der tijden verstaan. Verscheidene centrales en vakvereenigingen van ambtenaren hebben namelijk besloten, om voorloopig hun acties tot positieverbetering op te schorten. Een woord van waardeering voor deze loyale geste zou ik den ambtenaren dan ook niet willen onthouden.

Waar vooral in deze tijden mijns inziens de nadruk op moet worden gelegd, is de verbetering van de rechtspositie der ambtenaren en in de tweede plaats het zooveel mogelijk glad strijken van de meest storende plooien in de ambtenarenregelingen.

In het kader van de laatste van beide bovengenoemde doelstellingen zou ik dan allereerst wat willen zeggen over de regionale toeslagregeling.

In de eerste plaats zou ik de Regeering willen vragen of Haar het verzoek bekend is van de ambtenaren te Serang, waarin deze er op aandrongen, om ook voor het regentschap Serang een regionale toeslagregeling in overweging te nemen. Van dit verzoek is in de afdeelingen niet gesproken, omdat pas na het afdeelingsonderzoek er voor mij aanleiding bestond, dit punt ter sprake te brengen. Ik hoop echter, dat de Regeering desniettegenstaande genegen zal zijn, om op mijn bovengenoemde vraag te antwoorden.

52ste VERGADERING — DINSDAG 12 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

(Leunissen.)

Het is mij bekend, dat de notulen van de vergadering, waarin tot het indienen van dit verzoek werd besloten, in afschrift zijn aangeboden aan den resident van Bantam, met verzoek, om een en ander bij de betrokken autoriteiten voor te brengen. Ik zal niet ingaan op de argumenten, die in de vergadering vóór een toeslagregeling voor Serang naar voren zijn gebracht.

Ik vertrouw, dat de Regeering dit verzoek in ernstige overweging zal hebben genomen en mij op deze vraag alsnog Haar antwoord in eersten termijn zal willen bekend stellen.

In de tweede plaats zou ik willen terugkomen op hetgeen tijdens het schriftelijk overleg tusschen Regeering en Volksraad naar voren is gebracht over de standplaatstoelage van Soerabaja. In de memorie van antwoord lees ik daaromtrent op pagia 3 (roneo):

> „De standplaatstoelage voor Soerabaja werd vastgesteld in overeenstemming met de door het centraal kantoor voor de statistiek verzamelde duurtegegevens. Dat deze duurtegegevens niet in overeenstemming zouden zijn met de werkelijkheid is tot dusver niet gebleken. Voor verhooging bestaat derhalve geen grond."

Het is gelukkig, dat de Regeering de woorden „tot dusver" in Haar antwoord ingelascht heeft. Misschien zal het toch nog gelukken, om de Regeering te zijner tijd, tot andere gedachten te brengen. Maar dan dient Zij ons toch wel op een andere wijze tegemoet te treden. Dan zal de Regeering niet alleen met conclusies moeten komen, maar dan zal Zij ons dienen te overtuigen van de juistheid van die conclusies en van de deugdelijkheid van de gronden waarop zij zijn gevestigd.

Juist op de gegevens, waarop de Regeering Haar conclusies heeft gebouwd, komt het aan. Waarom geen cijfers overgelegd; met een bloote verwijzing naar de cijfers van het Centraal Kantoor voor de Statistiek komen wij er niet, vooral niet als dit kantoor bezwaar maakt om ons die cijfers over te leggen.

Nu zou ik de Regeering willen vragen hoe wij ons in deze materie een zelfstandig oordeel moeten vormen. Met die regionale toeslag te Soerabaja is het toch wel raar toegegaan. Eerst vastgesteld op 5%, werd die op 1 Januari 1939 verlaagd op 3% en op 1 Januari 1940 weer verhoogd tot 5%, zulks terwijl de ambtenaren te Soerabaja steeds hebben volgehouden, dat Soerabaja even duur is als Batavia.

Als dan eindelijk aan ons wordt gevraagd de Regeering hierover te interpelleeren en te trachten Haar van het onjuiste van Haar standpunt te overtuigen, sluit de Regeering eigenlijk alle debat af door te weigeren vergelijkende cijfers over te leggen omtrent de duurte van Batavia en Soerabaja. In populaire termen overgezet zegt het regeeringsantwoord eigenlijk: Wij hebben naar onze cijfers die standplaatstoelage vastgesteld op 5%, en dat is juist. Dat moet men maar op gezag van ons aannemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet tegen een dergelijken gang van zaken bepaald bezwaar maken. Wij mogen verwachten, dat men ons over een dergelijke materie volledig zal inlichten. De Volksraad zal niet efficiënt kunnen werken, als de Regeering hem de gegevens voor het vormen van een eigen, onafhankelijk oordeel onthoudt.

Het Centraal Kantoor voor de Statistiek verklaarde haar weigering tot het overleggen van haar duurtecijfers op een afspraak welke het gemaakt heeft met het Comité ten behoeve van het prijs- en loonpeil. Zij zouden zijn overeengekomen, dat in voorkomende gevallen het comité altijd gerechtigd is zijn cijfers aan het Centraal Kantoor voor de Statistiek over te leggen. Deze cijfers zouden dan aan de cijfers van het C.K.S. worden getoetst en indien daarvoor aanleiding bestaat, zal het C.K.S. het noodige terzake doen. Maar indien het meent, dat het juist is, blijft alles bij het oude en verneemt het comité niet waarom zijn cijfers worden gediskwalificeerd. Evenals dit comité mag ook ieder ander eigen cijfers bij het Centraal Kantoor voor de Statistiek indienen en dit kantoor zal ook aan die cijfers de noodige aandacht besteden.

Ik moet erkennen, dat dit mij toch een zeer onbevredigende gang van zaken voorkomt. Bovendien is het niet bepaald vertrouwenwekkend, als het Centraal Kantoor voor de Statistiek zijn cijfers niet openbaar wenscht te maken.

Maar hoe dit ook zij, mijn voornaamste bezwaar gaat toch hiertegen, dat ook den Volksraad deze cijfers niet worden overgelegd. Ik zou deze materie ernstig in de aandacht der Regeering willen aanbevelen. Ik vertrouw, dat Zij hierin reden zal vinden om aan dezen hoogst onbevredigenden gang van zaken een einde te maken.

Nu ik van het C. K. S. geen cijfers heb kunnen bemachtigen, heb ik mij gewend tot het comité ten behoeve van het prijs- en loonpeil met verzoek om overlegging van zijn cijfers.

Uit de mij overgelegde vergelijkende prijzen van de kosten van levensonderhoud te Batavia en Soerabaja blijkt inderdaad, dat Soerabaja even duur is als Batavia. Deze prijslijsten bevatten de prijzen van 148 artikelen, waaronder ook huishuren en bediendenloonen. Dit comité bleek omtrent deze huishuren en bediendenloonen een enquête te hebben ingesteld. Hieruit bleek, dat te Batavia gemiddeld over de bekende 4 gezinsgroepen 12,4% aan huishuur wordt betaald en te Soerabaja 12,8%.

Dit onderzoek werd gedaan bij 181 gezinnen te Batavia en 175 te Soerabaja.

Aan bediendenloonen werd te Batavia gemiddeld 4,5% van het inkomen besteed en te Soerabaja gemiddeld 4,8%.

Het comité geeft dan ook in zijn opgaven van vergelijkende duurtecijfers ten opzichte van Batavia (= 100) voor Soerabaja de volgende cijfers:

Soerabaja		gezinsgroep			
		I	II	III	IV
1 April	1940	99,6	99,4	99,9	99,9
1 Sept.	1940	101,1	99,7	100	100,1
1 Nov.	1940	101,1	99,8	100,1	100

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen duidelijk te hebben aangetoond, dat er alle aanleiding bestaat om den regionalen toeslag voor Soerabaja gelijk te maken met dien voor Batavia. Met belangstelling wacht ik het regeeringsantwoord omtrent dit punt af.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de bespreking van de dienstvoorwaarden van het ondergronds werkende personeel van den dienst van den mijnbouw. Het antwoord, dat de Regeering op blz. 3 (roneo) te dien aanzien geeft, geeft mij aanleiding, op deze zaak eenigszins dieper in te gaan.

Op een verbetering van de arbeidsvoorwaarden van het ondergrondsche mijnpersoneel is reeds meermalen aangedrongen. De eerste pogingen daartoe gingen uit van de vakbeweging en dateeren reeds van 14 jaar terug. Na 1930 is in dit College de wenschelijkheid van het invoeren van de gevraagde verbetering eenige malen met klem naar voren gebracht, doch steeds zonder resultaat. Telkens weer beriep de Regeering zich — zooals Zij ook thans doet — op de medische adviezen, volgens welke voor een verbetering als hier gevraagd geen aanleiding zou bestaan. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch gaarne iets meer over die medische adviezen willen vernemen, met name, of bepaalde onderzoekingen van medische zijde in den loop der jaren in deze richting zijn verricht; in het bevestigend geval, zou ik het op prijs stellen, omtrent den aard en den omvang der gehouden onderzoekingen eenigszins uitvoerig te worden ingelicht. Bestaat er een statistiek of zijn andere gegevens beschikbaar, welke aantoonen, dat de physieke slijtage van de werknemers in het ondergrondsche mijnwerk hier te lande niet grooter is dan die van het personeel in andere bedrijven, en zoo ja, tot welke andere bedrijven heeft zich het vergelijkend onderzoek dan uitgestrekt?

Is de Regeering bereid den Volksraad een opgave te doen toekomen van het aantal personen, dat b.v. in de laatste 10

(Leunissen.)

jaren bij de ondergrondsche gouvernementsmijnbedrijven is ontslagen, gepensionneerd of op wachtgeld gesteld wegens physieke ongeschiktheid of wegens andere gezondheidsredenen, welke een direct of indirect gevolg zijn of moeten worden geacht van den zwaren ondergrondschen arbeid, een en ander gesplitst naar de verschillende in het Afdeelingsverslag genoemde werknemersgroepen en zoo mogelijk met vermelding van den leeftijd, waarop het ontslag, de pensionneering of het wachtgeld werden verleend?

De conclusie, dat in Indië voor het ondergrondsche personeel geen bijzondere voorzieningen noodig zijn op grond van de medische adviezen doet eenigszins vreemd aan, wanneer men bedenkt, dat overal elders ter wereld het mijnwerkersberoep wordt gerekend te behooren tot die beroepen, welke een vroege physieke slijtage veroorzaken. Het is van algemeene bekendheid, dat juist om die reden in Europa en Amerika reeds langen tijd de mijnarbeid een bijzondere waardeering geniet, welke tot uiting komt zoowel in een hooger loon in vergelijking met den arbeid in andere industrieën, alsmede in betere pensioensvoorwaarden, waarborgen tegen voortijdige invaliditeit, premiën en andere sociale voorzieningen voor de werknemers.

Er is nog één punt, waarop ik in verband met de medische adviezen t.a.v. den mijnarbeid hier te lande zou willen wijzen, namelijk het feit, dat sinds de eerste hierover gegeven adviezen, waarop de Regeering Haar conclusie baseerde, een verhooging heeft plaats gehad van den pensioengerechtigden leeftijd van de Indische ambtenaren. Deze leeftijd is, zooals bekend, thans voor de Iste en IIde pensioensgroep op resp. 50 en 55 jaar gesteld. Werd in de medische adviezen, waarvan in het laatste regeeringsantwoord sprake is, reeds rekening gehouden met den invloed, welken een 5 jaar langer durende arbeid ondergronds op het physiek van den Indischen mijnarbeider zal (kunnen) hebben?

Mijnheer de Voorzitter! Zij, die het zware en gevaarlijke werk in ondergrondsche mijnen hier te lande uit persoonlijke ervaring of uit eigen aanschouwing kennen, zijn overtuigd, dat ook voor den Indischen mijnwerker de instelling van bijzondere arbeidsvoorwaarden alleszins billijk moet worden geacht.

Met betrekking tot den gevraagden loontoeslag moge ik hierbij nog onder de aandacht brengen, dat blijkens door mij ontvangen inlichtingen, aan de ondergrondsche arbeiders sedert korten tijd reeds een toeslag op het loon wordt toegekend. Er bestaat bij het mijnbedrijf hier te lande dus reeds verschil in betaling tusschen de arbeiders, die bovengronds en zij, die ondergronds hun werkzaamheden verrichten. Waarom dit verschil in betaling ook niet wordt uitgebreid tot het toezichthoudend personeel, dat in dezelfde mate de moeilijkheden en gevaren van het ondergrondsche werk met de arbeiders deelt, is niet recht duidelijk. Ik wil hier nog aan toe voegen, dat als gevolg van de in de laatste jaren ver doorgevoerde mechanisatie en rationalisatie der werkmethoden, aan het toezichthoudend personeel in vergelijking met vroeger, een zwaardere en vooral meer verantwoordelijke meertaak in het productie-systeem is toegewezen. Dit is een reden te meer om ook dit laatste personeel wat betreft de geldelijke vergoeding van zijn arbeid tegemoet te komen op de wijze als zulks ten aanzien van de arbeiders reeds geschiedt.

Mijnheer de Voorzitter! Erkenning door de Indische overheid van de bijzondere positie van het ondergronds werkend mijnpersoneel en van zijn billijke aanspraken op gunstiger arbeidsvoorwaarden, zooals overal elders ter wereld geschiedt, is naar mijn meening niet alleen een personeelsbelang. Zij zal ook als een landsbelang, thàns nog meer dan vroeger, onder de oogen dienen te worden gezien. Zijn namelijk mijn inlichtingen juist, dan bestaat er bij de Indische jeugd niet veel belangstelling voor een werkkring bij het ondergrondsche kolenbedrijf. Als bewijs hiervan wil ik aanhalen, dat het aantal leerlingen van den cursus tot opleiding van mijnbouwkundige opzichters te Sawahloento, welke in 1933 werd heropend, niettegenstaande de daarvoor gemaakte propaganda van den aanvang af ver beneden de verwachting is gebleven. Nu voor de afkomelingen van de Mulo vooral in den laatsten tijd in andere richting veel betere toekomstmogelijkheden bestaan (leger, marine, politie, P. T. T.), is de bezetting van den cursus nog meer achteruit gegaan. Bij de gebleken geringe animo moet worden gevreesd, dat de geregelde voorziening met mijnbouwkundige krachten voor het Indische mijnbedrijf in de naaste toekomst steeds grootere moeilijkheden zal opleveren.

De invoering van de gevraagde verbetering van de arbeidsvoorwaarden zou het werk bij het ondergrondsche mijnbedrijf zeker meer aantrekkelijk maken en aldus de personeelsvoorziening ten goede komen. Ook om die reden zou ik er bij de Regeering op willen aandringen, dit vraagstuk nogmaals in ernstige beschouwing te nemen.

Ik kom thans tot het ontslag wegens ambtelijke ongeschiktheid.

Op pagina 5 (roneo) van de memorie van antwoord zegt de Regeering, dat een afzonderlijke regeling voorbereid is; er wordt nog op enkele adviezen gewacht, die in verband met de bijzondere omstandigheden nog niet zijn uitgebracht. Het stelt teleur, dat de materie nog steeds niet geregeld is. De Regeering beroept zich wel op de bijzondere tijdsomstandigheden, doch reeds het vorig jaar was Zij met de materie bezig — Zitt. j., 1939—1940, Alg. Ged. St. 4, blz. 47. Had deze zaak nu heusch niet eerder zijn beslag kunnen krijgen? Men bedenke, dat elke dag uitstel er een is en dat het meer dan tijd is, dat er een eind kome aan de willekeurige wijze, waarop dit ontslag wegens ambtelijke ongeschiktheid in de practijk wordt gehanteerd.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarszaken: Willekeurig?)

Inderdaad willekeurig; ik zal aanstonds van deze willekeurigheid eenige voorbeelden geven.

Juist de bijzondere tijdsomstandigheden vormen een argument te meer om er de meeste haast achter te zetten. Immers, was het in normale tijden voor de slachtoffers reeds zwaar te dragen, in deze tijden wordt het bepaald funest, gezien het feit, dat de mogelijkheid om na het ontslag ergens anders terecht te komen, vrijwel uitgesloten is.

Aan de hand van enkele voorbeelden moge ik nader adstrueeren, hoe noodzakelijk een spoedige totstandkoming van een zoodanige regeling is.

Eerste voorbeeld. In 1940 werd bij den Dienst der Volksgezondheid wegens ongeschiktheid ontslagen een man, die in 1927 als adjunct-boekhouder in dienst is gekomen, geleidelijk promotie heeft gemaakt en van 1933 af administrateur 1e klasse is. Helaas is hij om mij onbekende redenen nooit in vasten dienst opgenomen, hij is dus weer een van die eeuwig tijdelijken. Hij heeft nooit ernstige opmerkingen gehad, kon een verklaring overleggen van zijn voorlaatsten geneesheer-directeur, waaruit duidelijk zijn goede hoedanigheden blijken. In 1940 krijgt hij een slechte inspectie van den gouvernements accountantsdienst; naar aanleiding van deze eene slechte inspectie wordt de man wegens ongeschiktheid ontslagen. Een man, reeds op leeftijd, die reeds ruim 13 jaar in gouvernementsdienst is geweest, waarvan 7 jaar in zijn laatste functie, wordt ontslagen wegens ongeschiktheid voor de functie, die hij 7 jaar lang tot tevredenheid bekleed heeft.

Het is hier niet de plaats om in details op dit geval in te gaan, maar mijn rechtsgevoel is hier niet bevredigd. Het wil er niet goed bij mij in, dat deze man pas na ruim 13 jaar plotseling na één slechte inspectie wegens ongeschiktheid ontslagen wordt en thans zonder eenige inkomsten zit. Hij heeft pas na 15 jaar recht op onderstand bij wijze van pensioen.

(Leunissen.)

Vooral dit laatste maakt de geheele zaak nog moeilijker voor den man te dragen. Met een groot gezin weet hij thans niet meer, waarvan hij leven moet.

Het is mij bekend, dat deze man aan den Gouverneur-Generaal een verzoek heeft gericht om de toekenning van onderstand buiten de bepalingen om. Ik zou der Regeering met aandrang willen verzoeken dit verzoek in gunstige overweging te willen nemen, vooral waar mijns inziens de juistheid van de beslissing „ongeschikt voor zijn betrekking" aan gerechten twijfel onderhevig is.

Tweede voorbeeld. Deze man is 1e klerk (nieuw) bij de opium- en zoutregie, heeft 10 jaar dienst, zou eindelijk in vasten dienst worden opgenomen, wordt in December 1939, na eerst voor 3 maanden tijdelijk te zijn afgewezen, goedgekeurd voor opname in vasten dienst. Echter, in plaats van in vasten dienst te worden opgenomen, wordt hem in Januari 1940 door zijn directen chef aangezegd, dat hij per 1 Mei zou worden ontslagen, zijn werk zou immers door een heel wat lager bezoldigde kracht even goed kunnen worden gedaan.

Na een rekest aan den Gouverneur-Generaal wordt hen gezegd, dat zijn ontslag aanzegging op een misverstand berust. In Juni 1940 zou echter pas beoordeeld worden, of hij in vasten dienst zou worden opgenomen. Dit oordeel viel ongunstig uit en de man wordt na 10 jaar dienst wegens ongeschiktheid ontslagen. Men stelle zich dezen man voor, die na voor den vasten dienst te zijn goedgekeurd, in plaats van eindelijk in vasten dienst te worden opgenomen, op zoo'n manier wegens ongeschiktheid wordt ontslagen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het bij deze twee zielige voorbeelden laten. Ik geloof, dat het duidelijk is, dat hier is periculum in mora en dat de bovengenoemde regeling zoo spoedig mogelijk haar beslag zal dienen te krijgen.

Naar aanleiding van hetgeen met betrekking tot de tijdelijke ongeschiktheid bij ziekte van ambtenaren in het afdeelingsverslag werd opgemerkt, geeft de Regeering op blz. 5 van de memorie van antwoord (roneo) een vrij uitvoerig en duidelijk exposé, waaruit zonneklaar blijkt, dat — in het algemeen — niet tot ontslag mag worden overgegaan alvorens medisch onbetwistbaar is komen vast te staan, dat de betrokkene physiek niet meer in staat zal zijn, aan de eischen van zijn functie te voldoen en tevens, dat tot dat ontslag niet mag worden overgegaan, alvorens hij een binnenlandsch verlof wegens ziekte tot den maximumduur heeft genoten.

Het stemt tot voldoening, dat de Regeering dit — overigen logisch — standpunt heeft ingenomen. Het is echter duidelijk, dat aan dit standpunt ruime bekendheid zal moeten worden gegeven. Het is namelijk nog steeds mogelijk, dat keuringsraden misschien de consequenties van de uitspraak „tijdelijk ongeschikt" voor den betrokkene niet geheel overziende, ambtenaren „tijdelijk ongeschikt" verklaren in gevallen, waarin zij eigenlijk even goed en voor den ambtenaar meer gewenscht, een „ziekteverlof" zouden moeten toestaan. De consequenties van de beide uitspraken zijn voor den ambtenaar zoo verschillend en vallen zoo in het nadeel van de „tijdelijke ongeschiktheid" uit, dat mijns inziens in gevallen, waarin even goed een ziekteverlof zal kunnen worden toegestaan, niet tot „tijdelijke ongeschiktverklaring" zal mogen worden overgegaan.

Aan den anderen kant komt het ook nog veel voor, dat chefs hun ondergeschikten rechtstreeks naar een keuringsraad verwijzen, ook in die gevallen, waar de oplossing dient te worden gezocht in een ziekteverlof aan de hand van een door den behandelenden geneesheer afgegeven geneeskundig certificaat, geviseerd door den D. V. G.

Het lijkt mij dus ook niet overbodig, dat èn aan de diensthoofden, èn aan de keuringsraden nog eens in een regeeringscirculaire duidelijk wordt uiteengezet, welke gedragslijn bij het constateeren van ziekte dient te worden gevolgd. Gaarne zou ik vernemen, of de Regeering hiertoe bereid is.

Ik kom nu tot den overgang van een ambtenaar naar een anderen tak van dienst met promotie. Het stelt eigenlijk teleur, dat wij op dit punt nog met de Regeering van gedachten moeten wisselen. Het moest toch — ook voor de Regeering — een uitgemaakte, een vanzelfsprekende zaak zijn, dat Zij nooit een ambtenaar in den weg mag staan in zijn streven naar positieverbetering. Nog verleden jaar zei de Regeering hieromtrent naar aanleiding van een door mij ter sprake gebrachte geheime advertentie:

> „Ieder ambtenaar heeft het recht te streven naar positieverbetering, ook buiten de organisatie waartoe hij behoort. Het zou niet redelijk zijn, hem, die met het oog hierop naar een opengevallen betrekking heeft gesolliciteerd, hiervan een verwijt te maken."

Maar als men dan het recht heeft om naar positieverbetering te streven, waarom wordt dan geweigerd dat men naar een anderen dienst overgaat? Wegens „dienstbelang"? Maar waarin bestaat dat dienstbelang? Wie maakt dat uit?

Mijnheer de Voorziter! Ik weiger, vooralsnog aan te nemen, dat in alle gevallen, waarvan ik gehoord heb, het dienstbelang heeft gesproken.

Dit is geen dienstbelang, maar chefsbelang. De chef heeft er belang bij, dat zijn personeel zoo veel mogelijk voor hem behouden blijft. Dat waarborgt voor hem in dienst zoo weinig mogelijk soesah en zoo weinig mogelijk werk. Elke verwisseling brengt tijdelijk meer werk, terwijl uiteraard elke vermindering van personeel een vermeerdering van werk meebrengt voor de achterblijvenden, benevens voor den chef. Maar dit mag toch geen reden zijn, om iemand in den weg te staan in zijn streven naar positieverbetering?

Ik kan ook niet goed begrijpen, hoe een eenvoudig technisch ambtenaar b.v. voor zijn dienst zoo onmisbaar zou zijn, dat hij niet zou kunnen worden gemist. Dat in uitzonderingsgevallen in hooge en leidende functies misschien van dienstbelang sprake zou kunnen zijn, kan ik begrijpen, maar in de gevallen, waar het hier om gaat, is het dienstbelang duidelijk de kapstok, waar de weigering aan wordt opgehangen.

In het afdeelingsverslag van Afd. VI wordt nog van een ander geval melding gemaakt, nl. van een Indisch veearts, aan wien geweigerd werd, naar den dienst van een gemeente over te gaan, hoewel dit voor betrokkene een beduidende positieverbetering zou beteekend hebben.

Mijnheer de Voorzitter. Ik moet tegen dit beleid met klem opkomen. Het is sociaal en maatschappelijk op geen enkele wijze te verdedigen. De Regeering mag m.i. op geen enkele wijze een ambtenaar in den weg staan in zijn pogen naar positieverbetering. Ik weiger het „dienstbelang"-argument voor al de gevallen, waarvan hier sprake is, te aanvaarden. Maar mocht het in uitzonderingsgevallen werkelijk om het dienstbelang gaan, wel, dan moet de dienst de onmisbaarheid van den betrokken ambtenaar ook honoreeren en hem de positieverbetering in zijn diensttak toekennen, zoodat zijn aanblijven in dienst voor hem geen nadeel behoeft te beteekenen. Het is m.i. ontoelaatbaar van de ambtenaren te eischen, dat ze, zooals in de memorie van antwoord staat:

> „in die gevallen in het niet deelachtig worden van een h.i. meer begeerenswaardige positie bij een anderen tak van dienst hebben te berusten."

Het is werkelijk bedroevend, dat wij in dezen tijd een dergelijk geluid van de Regeering moeten vernemen.

Ik wil nog even terugkomen op het in het afdeelingsverslag aangehaalde geval. Aan betrokkene zou te kennen zijn gegeven, dat hij uit „'s Lands" dienst zou worden ontslagen, als hij ontslag uit de betrekking vroeg. Gaarne zou ik alsnog van de Regeering willen vernemen, of deze inlichtingen juist zijn en zoo ja, wat Haar standpunt in deze is.

Ik kom thans tot het georganiseerd overleg.

Mijnheer de Voorzitter! Het behoeft wel geen betoog, dat het tijdstip waarop en de mate, waarin de overlegcommissie in-

(Leunissen.)

geschakeld wordt in de voorbereiding van maatregelen op het gebied van algemeene ambtenaarsaangelegenheden een punt is van eminent belang voor een bevredigende oplossing van de samenwerking tusschen de Regeering en de commissie voor georganiseerd overleg. Deze commissie is van meening, dat zij reeds in een vroeg stadium van voorbereiding van bovengenoemde maatregelen moet worden ingeschakeld, zoodat zij ook en juist over de richtlijnen of de grondbeginselen van de te nemen maatregelen haar oordeel zal kunnen uitspreken. In haar schrijven van 17 Mei 1939 — zie orgaan van de Vereeniging van hooger kantoorpersoneel in overheidsdienst van Juli 1939 — heeft zij dan ook een wijziging van artikel 2 van de overlegordonnantie voorgesteld. De Regeering staat hier echter volkomen afwijzend tegenover — zie schrijven van den 1sten Gouvernements Secretaris dd. 26 Juli 1940 No. 1433/C. Dit afwijzend standpunt was in hoofdzaak gebaseerd op drie argumenten:

a. Het vervroegd (informeel) overleg wenscht de Regeering alleen van voorstellen, die nog verkeeren in de z.g. departementale sfeer, dus zoolang er nog geen sprake is van regeeringsvoorstellen.
Zij heeft bezwaar tegen den imperatieven vorm der voorgestelde wijziging.

c. Zij wijst op art. 2 (lid 1) der overlegordonnantie, volgens welk artikellid de Regeering de commissie over in overweging zijnde, tot haar competentie behoorende maatregelen kan raadplegen, in welk stadium van voorbereiding deze ook mogen verkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp eigenlijk niet goed, waarom de Regeering zich zoo verzet tegen het voorstel van de overlegcommissie. Het is toch zonder meer duidelijk, dat op deze wijze de meest soepele werkwijze wordt verkregen. De commissie wees o.a. op de werkwijze, welke werd toegepast bij de samenstelling van de B. B. L. 1938. Hier waren reeds aan de Bezoldigingscommissie door de Regeering enkele richtlijnen gegeven (zie verslag Bezoldigingscommissie pag. 16), aan de hand waarvan de aanhangige herziening moest worden ter hand genomen. Door een vervroegd inschakelen van de commissie door de Bezoldigingscommissie, werd inderdaad het een en ander bereikt. Echter over de door de Regeering vastgestelde beginselen kan niet meer worden gesproken, hoewel misschien ook die beginselen zelf, naar het oordeel der commissie, nog wel voor wijziging in aanmerking zouden komen.

Het verzoek van de commissie nu is niet anders, dan ook bij andere algemeene ambtenaarsaangelegenheden gelegenheid te krijgen over de richtlijnen of grondbeginselen van advies te mogen dienen. Heeft zij hiermede nu te veel gevraagd? Waarvoor is deze commissie er dan? Toch niet om advies te geven over voorstellen, die reeds in een ver gevorderd stadium van voorbereiding zijn? Dan is er immers maar weinig gelegenheid meer efficiënt werk te leveren?

En wat doet het er eigenlijk toe, of deze voorstellen zich al dan niet in de departementale sfeer bevinden? Begrijp ik de Regeering goed, dan is dus bij regeeringsvoorstellen geen vervroegd overleg te verwachten? Waarom dan niet? Mogen de ambtenaren dus bij Regeeringsvoorstellen pas van hun meening doen blijken als deze voorstellen reeds in kannen en kruiken zijn? Ik moet bekennen, dat ik de Regeering hier niet kan volgen. Indien men een commissie voor georganiseerd overleg in het leven roept, zal men toch alles moeten doen om het te voeren overleg zoo vruchtbaar mogelijk te doen zijn en dit doet men alleen als men de overlegcommissie reeds inschakelt bij de vaststelling van de richtlijnen of grondbeginselen van de te nemen maatregelen. Elke andere werkwijze zal tekort doen aan het doel, waarvoor deze overlegcommissie in het leven is geroepen en het nut, dat van het te voeren overleg wordt verwacht.

De Regeering heeft er ook bezwaar tegen om aan de wijze, waarop tot dusverre dit informeel overleg is geschied, een wettelijken grondslag te geven, wijl zooals de memorie van antwoord op blz. 8 (roneo) zegt,

> „de kans op het ontstaan van misverstanden aangaande het kader en de draagwijdte van dat overleg het geringst is, indien het zelve inderdaad informeel blijft en derhalve buiten iedere wettelijke regeling wordt gehouden."

Mijnheer de Voorzitter! Misverstanden kunnen altijd ontstaan en voor die misverstanden behoeft men niet uit den weg te gaan. Zeker als men heelemaal geen overleg pleegt en de regelingen worden buiten de commissie om getroffen, dan zullen er over de totstandkoming van de regelingen zelf geen misverstanden ontstaan, maar daarmede wordt dan toch geweld aangedaan aan de bedoeling, die heeft voorgezeten bij de instelling van de overlegcommissie. De Regeering wijst er verder op, dat Zij ook thans volgens art. 2 der overlegordonnantie de commissie in elk stadium van voorbereiding van maatregelen kan raadplegen. Laat ons even nagaan, wat het resultaat is geweest van den facultatieven vorm, waarin het artikel geredigeerd is. Ik heb eens nagegaan, welke maatregelen op het gebied van algemeene ambtenaarsaangelegenheden in den laatsten tijd zijn of staan te worden getroffen en in welke mate de overlegcommissie in de voorbereiding is ingeschakeld.

Ik noem dan bijv.:

a. De maatregelen, die zullen worden getroffen ten aanzien van de aanstelling van personeel in tijdelijken dienst. Ik zou toch zeggen, dat dit een maatregel is van algemeen ambtenaarsbelang. Bij de voorbereiding van deze maatregelen is alleen advies gevraagd van de departementshoofden en van de Algemeene Rekenkamer.

De overlegcommissie weet niets van deze voorbereiding, is althans niet in het overleg betrokken.

b. Intrekking van buitenlandsch verlof. Ik zou zoo zeggen, dat dit een diep ingrijpende maatregel is en van algemeen ambtenaarsbelang. Desniettegenstaande is de overlegcommissie hierin niet gekend. Het Nieuws van den Dag heeft aan dit punt ook aandacht geschonken in een artikel, dat overgenomen is in het orgaan van de Vereeniging van hooger kantoorpersoneel in overheidsdienst van November 1940. Het gaat mij niet om de al of niet juistheid van dezen maatregel, het gaat mij slechts om de wijze van de tot standkoming er van.

c. De aanhangige personeelsherordening. Hiervoor werd een commissie ingesteld, die tot taak zal hebben haar bemiddeling te verleenen voor het overhevelen van personeel van plaatsen, waar de arbeidsdruk is verminderd, naar die takken van dienst, waar een groote uitbreiding van de werkzaamheden onvermijdelijk is. In het bijzonder zal de personeelsherordening ook dienstbaar worden gemaakt aan de defensie in den meest ruimen zin van het woord (waaronder ook de politie begrepen) (Zie het orgaan der Vereeniging voor hooger kantoorpersoneel in overheidsdienst, Augustus 1940). Waarom wordt hier de overlegcommissie niet ingeschakeld? En dat, terwijl volgens het blad van den Spoorbond, de heeren Krijger en Van Hoogstraten in een onderhoud met den Voorzitter van het V. V. O. verklaarden, het op hoogen prijs te zullen stellen, indien de commissie van de zijde van vakvereenigingen wenken en adviezen bereikten, terwijl deze heeren het V. V. O. verzochten de daarbij aangesloten organisaties aan te sporen, in dien zin medewerking te verleenen.

Is dit nu de manier, om het advies van de ambtenarenorganisaties te vragen? Waarom niet den eenig juisten weg gevolgd en de commissie voor georganiseerd overleg ingeschakeld?

d. Herziening van de straffen- en beroepordonnantie. In de memorie van antwoord werd medegedeeld, dat deze voorstellen tot herziening zijn voorbereid. De overlegcommissie werd ook bij deze voorbereiding niet ingeschakeld.

e. Regeling van het ontslag wegens ambtelijke onge-

(Leunissen.)

schiktheid. Ook deze voorstellen zijn voorbereid; men wacht nog op enkele adviezen, maar het advies van de overlegcommissie is niet ingewonnen.

f. Maatregelen bij een onmiddellijk ontslag uit 's Lands dienst na afkeuring. Deze maatregelen verkeeren volgens memorie van antwoord in een vergevorderd stadium van voorbereiding, maar de overlegcommissie is buiten de voorbereiding gebleven.

Mijnheer de Voorzitter! Is het wonder, dat de ambtenaren zich afvragen, waarvoor die overlegcommissie nu eigenlijk dient, nu de Regeering toch maar allerlei maatregelen neemt zonder de ambtenaren zelf in de voorbereiding te betrekken? En ik vraag weer: wordt hierbij geen afbreuk gedaan aan de bedoeling, die bij de instelling van de overlegcommissie heeft voorgezeten?

Ik kan een dergelijken gang van zaken niet bewonderen. Integendeel, ik zou het betreuren, als deze werkwijze algemeen zou worden.

Ik zou de Regeering met klem willen verzoeken Haar houding in deze te herzien. De Regeering dringt er wèl bij de particuliere werkgevers op aan overleg met hun werknemers zooveel doenlijk te bevorderen, doch blijkbaar schijnt Zij zelf voor een nauw contact en een vruchtbaar overleg met haar eigen werknemers weinig te voelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het — wat dit punt betreft — voorloopig hier bij laten, doch ik hoop, dat de Regeering bereid zal zijn, de werkwijze van de commissie voor georganiseerd overleg nog eens nader te overwegen.

Het zou getuigen van een onjuisten kijk op den geest van dezen tijd, indien de Regeering zoo streng afwijzend blijft staan t.a.v. het zoo reëele verzoek van de ambtenaren om een zoodanigen vorm van samenwerking te zoeken, dat daarbij van het overleg het meeste nut zal kunnen resulteeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch nog met enkele woorden op de Memorie van Antwoord welke betrekking heeft op de regeling betreffende inhouding en beslag op bezoldiging en pensioen (Stbl. 1938, No. 680), willen terugkomen. De Regeering meent, dat deze regeling voorloopig nog niet in werking kon treden:

1°. omdat in de huidige tijdsomstandigheden de tijd heeft ontbroken voor het uitwerken van de nog niet tot stand gekomen aanpassing daaraan van verschillende regelingen voor militaire landsdienaren;

2°. omdat de taak voor 's Lands comptabiliteit hierdoor zou worden verzwaard.

Als ik mij niet vergis, is deze nieuwe regeling behandeld in de Volksraadszittingsjaren 1937/38 en 1938/39. Men heeft dus reeds sinds 1937 den tijd gehad, om ook op het Departement van Oorlog de aanpassende regelingen voor te bereiden. Dat dit nog niet gebeurd is, betreur ik ten zeerste. Thans vragen inderdaad op het Departement van Oorlog andere werkzaamheden om den voorrang, doch vast staat, dat in de afgeloopen jaren voldoende gelegenheid moest hebben bestaan, om het noodige in deze te doen.

Maar ik vraag mij af: Waarom wij toch op de militaire regeling hebben te wachten? Er zijn toch meer regelingen geweest, die eerst voor de burgerlijke ambtenaren in werking zijn getreden en pas jaren er na voor de militairen — b.v. de nieuwe pensioenregelingen —.

Ik erken, dat thans de comptabiliteit veel werk heeft, doch, indien dit staatsblad reeds een paar jaar eerder in werking was getreden, had de comptabiliteit het meerdere werk best kunnen verwerken. Overigens meen ik, dat wij dit meerdere werk niet al te zeer moeten overschatten. Ik heb mij door ter zake kundigen laten inlichten. Die deelden mij mede, dat alleen de overgang van de oude naar de nieuwe regeling voor de ambtenaren meer werk meebrengt.

Eenige honderden opdrachten tot betaling zullen dienen te worden gewijzigd, d.z. dus de thans loopende O.t.b's, op welke opdrachten de bedragen zullen moeten worden gewijzigd. Is dit eenmaal geschied, dan is er eigenlijk van meerder werk geen sprake meer.

Ik betreur het dus, dat niet reeds eerder tot uitvoering van deze nieuwe regeling is overgegaan. Erkennend eenerzijds, dat een uitvoering thans meer werk zal geven aan de comptabiliteit, zou ik toch, om het groote belang, dat deze regeling voor de ambtenaren meebrengt, de Regeering willen verzoeken, alsnog te zien, of Zij wegen kan vinden, om tot de uitvoering daarvan over te gaan, zoo noodig zonder de aanpassende militaire regelingen af te wachten.

Tenslotte zou ik nog wat willen zeggen over de regeling van schadeverhaal op fraudeurs en toezichthouders. Het komt mij voor, dat het over dit punt in het afd. verslag ter sprake gebrachte niet juist door de Regeering is begrepen. Althans de reactie hierop in de memorie van antwoord houdt er onvoldoende verband mede.

Ik zou de bedoeling van het afd. verslag aan een voorbeeld nader willen toelichten.

Stel er is een fraudeur, niet comptabel ambtenaar die *f* 1 000 heeft verduisterd en een toezichthouder comptabel ambtenaar, die hiervoor ten deele aansprakelijk wordt gesteld, omdat hij blijkbaar in zijn toezicht is te kort geschoten. Hoe is nu de gang van zaken.

Dan wordt aan den fraudeur — materieelen dader — een vergoeding opgelegd, van het volle bedrag en aan den toezichthouder voor een deel van het verduisterde bedrag, stel b.v. *f* 250. Er worden twee besluiten geslagen: één, waarbij dus de materieele dader wordt belast met *f* 1 000 en een tweede, waarbij de toezichthouder wordt belast met *f* 250. Van beiden wordt nu geregeld ingevorderd.

Stel nu het geval, dat van den fraudeur op een gegeven oogenblik *f* 750 is ingevorderd en van den toezichthouder *f* 250. Wat deed men nu vóór 1937?

Men bleef dan van den fraudeur invorderen, maar stelde het meerdere aan den toezichthouder ter hand, zoodat aan dezen op die manier althans een deel van de schade, hem door een fraudeur aangedaan, kon worden vergoed. Na 1937 is men op juridische gronden van deze handelwijze teruggekomen. Men sloeg dan wel de bovengenoemde besluiten tot dezelfde bedragen, maar als op een gegeven moment fraudeur en toezichthouder samen het verduisterde bedrag hadden terugbetaald, hield men met invorderen op. Men liet het verder aan het initiatief van den toezichthouder over, om het meerdere langs civielrechtelijken weg van den fraudeur in te vorderen. Indien men weet, hoe in de practijk de omstandigheden zich meestal voordoen, zal men kunnen begrijpen, dat de toezichthouder zich meestal de hem door den fraudeur verschuldigde bedragen zal zien ontgaan. Immers, meestal is de fraudeur ontslagen, heeft misschien een tijdje in de gevangenis gezeten, is later gaan zwerven om weer aan den kost te komen. Zelfs voor het Land gaat het invorderingsproces met zeer veel moeite gepaard, maar het Land heeft tenminste overal zijn organen. Voor den toezichthouder staat de zaak echter geheel anders en hem zal in de meeste gevallen niets anders overblijven, dan in de zaak te berusten.

Nu zegt de memorie van antwoord wel op blz. 9 (roneo):

> „Volledige betaling door den materieelen dader heeft evenwel ten aanzien van den desbetreffenden mede aansprakelijk gestelden persoon steeds ten gevolge, dat laatstgenoemde tot geenerlei betaling is gehouden en dat eventueel reeds door hem betaalde bedragen zullen worden gerestitueerd."

Maar dit is theorie. De practijk leert anders. De practijk leert, dat de toezichthouder — mede aansprakelijk gestelde —, die in dienst blijft en een klein deel van de verduisterde som zal hebben te betalen, eerder zijn deel heeft afbetaald, dan de fraudeur, van wie het geld met moeite en bij kleine gedeelten binnen komt. Als nu het Land ophoudt met invorderen, als de som van de terugbetaalde bedragen samen het verduisterde bedrag vormen, is het niet te verwachten, dat

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

(Van Nauta Lemke.)

de fraudeur vrijwillig dóór blijft betalen. Hij kan dit blijven doen en dan is de toezichthouder er mede gebaat, maar als hij dit niet doet — en meestal is dit het geval, als het Land ophoudt met invorderen — dan blijft de toezichthouder in het nadeel.

Het komt mij dus voor, dat de werkwijze vóór 1937 de voorkeur verdient, al zal dit zuiver juridisch minder aantrekkelijk zijn, tenzij men tot wetswijziging zal willen overgaan. Is het laatste niet het geval, dan zou ik de Regeering willen verzoeken, of Zij, — in afwachting van de wetswijziging — niet zou willen overwegen, om voorloopig weer tot de vroegere werkwijze terug te keeren. Hiermede wil ik niet zeggen, dat ik het juridische bezwaar van de Regeering niet zou deelen. Ik zou echter deze zaak niet alleen juridisch willen bezien, ik zou haar ook uit sociaal en practisch oogpunt willen bezien.

De Regeering is het met mij eens, dat de regeling, zooals ze nu is, onbevredigend moet worden genoemd. Uit sociaal oogpunt is het niet te verdedigen, dat de ware schuldige in de meeste gevallen voor een groot deel vrij uit gaat, terwijl de medeaansprakelijk gestelde steeds de volle op hem gelegde vergoeding zal hebben te betalen en door het gewijzigde inzicht der Regeering, niet in staat is het door hem vergoede bedrag van den waren schuldige terug te ontvangen.

Juridisch moge het standpunt der Regeering te verantwoorden zijn. Sociaal en practisch is het dit niet. Indien een wetswijziging spoedig zou kunnen worden bewerkstelligd, zou ik natuurlijk daar het meest voor voelen, want uit sociaal en practisch oogpunt lijkt mij de tegenwoordige werkwijze niet te handhaven. Als een tijdelijken maatregel zou ik dus liever dan den tegenwoordigen toestand nog jaren lang te handhaven teruggaan tot de werkwijze van vóór 1937, zoodat althans in de praktijk de ware schuldige kan worden gedwongen tot volledige vergoeding van zijn schuld, terwijl daarmede tevens aan den mede-aansprakelijk gestelde de door hem aan het Land vergoede, doch niet door hem verduisterde som, kan worden gerestitueerd.

De heer **Van Nauta Lemke**: Mijnheer de Voorzitter! Over meerdere ambtenaarszaken heeft mijn geachte fractiegenoot, de heer Leunissen, reeds uitvoerig gesproken. Er blijven echter nog enkele aangelegenheden over, welke ik alsnog gaarne naar voren wil brengen. En dan begin ik met de bezoldigingsregeling voor de commissarissen van politie. Inderdaad heeft door inkorting van de lengte der schaal een verbetering plaats gevonden, doch gelet op het omvangrijke werk, dat door de hoogere politie-ambtenaren moet worden verricht, gelet op de eischen welke aan deze landsdienaren in elk opzicht moeten worden gesteld en de plaats, welke zij in het maatschappelijk bestel moeten innemen, is de bezoldiging bijvoorbeeld in vergelijking met die van de officieren van de Landmacht, welke vergelijking toch gelet op de groote overeenstemming in taak, ambtelijke verantwoordelijkheid en maatschappelijke positie, niet onjuist kan worden geacht, nog ongunstig te noemen.

De commissarissen van politie zijn in hun salarisregeling wel wat te kort gedaan. Juist de laatste maanden is duidelijk gebleken welke appreciatie hun werk verdient. Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat het personeel voor de hoogere rangen bij de politie voor een belangrijk deel gerecruteerd wordt uit officieren en academici. Zoodra dit mogelijk is zal ik dan ook gaarne zien, dat de bezoldigingsregeling van deze groep andermaal wordt nagegaan.

Een tweede aangelegenheid is die van de betrekking van inspecteur van het ijkwezen. De Regeering vindt voor een betere waardeering geen aanleiding. Wat is echter het geval?

De betrekking van inspecteur bij het IJkwezen is ondergebracht in schaal 63 van B.B.L. 1938, waarvoor als aanstellingseisch geldt „H.B.S. 5 j. c., gevolgd door een voor de betrekking geëigende middelbare of hoogere v a k o p l e i d i n g".

De vooropleiding — opleiding tot ijker — omvat ten rechte H.B.S. 5 j. c. + 2 jarige academische studie aan de Technische Hoogeschool te Bandoeng.

Deze studie is een zoogenaamde vrije studie, welke voor eigen kosten en eigen risico — ongeacht het aantal geslaagden kunnen jaarlijks slechts 2 tot 4 personen bij den dienst van het IJkwezen worden geplaatst — wordt gevolgd, zulks in tegenstelling met een „vakopleiding" waarbij de candidaten in den regel vooraf worden aangewezen en in het genot worden gesteld van een toelage — dus geen risico — of gedurende hun diensttijd worden opgelegd (zgn. hoogere rangsexamens).

Het eerste jaar van studie voor ijker is de propaedeuse voor civiel ingenieur. Het tweede studiejaar omvat de leerstof gedurende 9 uur per week van algemeene vakken en daarnaast gedurende 7 uur per week van meer speciale vakken, nl. metrologie, weegtechniek, enz. Derhalve komt ook de studie gedurende het tweede jaar geheel overeen met de verdere studie van den aanstaanden ingenieur. Het aantal colleges voor beide studierichtingen gedurende het tweede jaar is ook nagenoeg gelijk (16 en 17).

Voor het opdoen van eenige practische bekwaamheid — inhaerent aan een „vakopleiding" — is gedurende deze studiejaren voor ijker geen tijd, doch deze wordt pas opgedaan gedurende de eerste dienstjaren, evenals door een jongen jurist of een jongen ingenieur. Derhalve kan men ook bij de ijkers niet spreken van een zooveel-jarige „vakopleiding" en hiernaar de positie waardeeren, evenmin als zulks het geval is bij ingenieurs, landmeters, (tand)artsen, e.d.

Bovendien is het bij deze onderwaardeering van de genoten opleiding niet gebleven, doch heeft e.e.a. er zelfs toe geleid, dat voor de inspecteurs bij het IJkwezen — zijnde de tweede keuzebetrekking (hoofdijker is de eerste keuzebetrekking) — een gelijke eindbezoldiging (*f* 725) is vastgesteld als voor de inspecteurs 2de klasse bij den pandhuisdienst en de opium- en zoutregie (schaal 60), zoomede de administrateurs van Financiën 1ste klasse (schaal 62), voor welke functionarissen als aanstellingseisch geldt: H.B.S. 5 j. c. + de noodige „vakkennis". Verder is door de indeeling van de ambtenaren van het ijkwezen — van ijker tot diensthoofd — in schaal 63, waarvoor zooals bovengemeld als opleidingseisch geldt H.B.S. 5 j. c. + „middelbare of hoogere" vakopleiding [1]), deze groep niet eens waard geacht te worden ondergebracht in schaal 64, waarvoor als opleidingseisch geldt: H.B.S. 5 j. c. + „hoogere" vakopleiding. Principieel juister ware het, een vergelijking te maken met de landmeters (schaal 65). Deze groep heeft nl. eenzelfde soort academische opleiding — zij het van langeren duur — als de ijkers genoten en heeft een afzonderlijke schaal, waarvoor als aanstellingseisch geldt het bezit van het landmetersdiploma.

Dienovereenkomstig zouden ten rechte de ijkers, enz. in een aparte schaal dienen te worden ondergebracht, gelegen tusschen de schalen 64 en 65, met als aanstellingseisch het ijkersdiploma.

Voor de inspecteurs bij het ijkwezen (tweede keuzebetrekking met tweejarige academische opleiding) zal het zeker billijk geacht mogen worden, dat zij een gelijke eindbezoldiging kunnen bereiken als de subalterne academici of als de inspecteurs 2de klasse bij het kadaster. Hiermede zullen zij alsdan gelijk komen met de eerste keuzebetrekkingen bij P.T.T. en douane, diensten waarbij voor de hooger opgeleiden als basis geldt een geëigende (niet-academische) vakopleiding. De aandacht moge er hierbij op worden gevestigd, dat de inspectrice voor de huishoudelijke vakken *f* 50 hooger bezoldigd wordt dan de inspecteurs bij het ijkwezen; dit was bij de H.B.B.L. 1934 gelijk.

---

1) Weliswaar is in de bijzondere bepalingen voor de ijkers, enz. als opleidingseisch gesteld een geëigende tweejarige academische opleiding, doch dit is voor hen een minimum aanstellingseisch.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. III en IIIA—D, Financiën c.a.

(Van Nauta Lemke.)

Ook wat de formatie betreft, is de verhouding van hooger tot middelbaar personeel bij het ijkwezen zeer ongunstig. Deze bedraagt thans 1 : 68, terwijl, indien de inspecteurs onder het hooger personeel zouden worden gerangschikt, bij een eindbezoldiging van *f* 825, dit verhoudingsgetal 4 : 65 (1 : 16) zou worden, hetgeen een meer reëele verhouding is, aangezien de dienst thans geheel volgroeid is.

(De heer S o e r o s o : Die menschen zijn allemaal te hoog bezoldigd!).

Tenslotte zou ik wat dit deel van mijn redevoering betreft, de Regeering willen vragen, waarom voor de adjunctboekhouders bij de S. S. de voorpractijkregeling niet op allen wordt toegepast. Naar ik meen, is deze regeling bij den gouvernements accountantsdienst wèl volledig ingevoerd. Waarom wordt dit onderscheid gemaakt? Is de Regeering bereid, ten deze eventueel bestaande onbillijkheden weg te nemen?

Mijnheer de Voorzitter! In deze zaal zijn het vorige jaar enkele opmerkingen gemaakt over de vreemdelingen in 's Lands dienst. Mijn fractiegenoot de heer Leunissen gaf toen als zijn meening te kennen, dat het minder gewenscht was, vreemdelingen tot in de hoogste leidende posities in 's Lands dienst toe te laten. De Regeering was het hiermede niet eens en meende, al Haar personeelsrangen ook voor vreemdelingen te kunnen openstellen, indien daarbij slechts acht werd geslagen op de mentaliteit van deze ambtenaren.

Wij zijn thans een goed jaar verder en de laatste maanden, die achter ons liggen, hebben ons wel gelegenheid gegeven om ons te bezinnen over de houdbaarheid van het verleden jaar door de Regeering ingenomen standpunt.

Blijkens de memorie van antwoord is de Regeering op Haar standpunt blijven staan. In principe staat de Regeering blijkbaar ook thans niet afwijzend tegen het aanwijzen van een vreemdeling als hoofd van belangrijke landsdiensten, zelfs van diensten, waarbij zij van vele geheime regelingen, van defensiemaatregelen, enz. op de hoogte komen.

Zonder zelfs den politieken kant van dit vraagstuk in beschouwing te nemen, wil ik op het logische van mijn standpunt wijzen, dat vreemdelingen niet tot de leidende sleutelposities van ons ambtelijk apparaat moeten worden toegelaten. En dit te meer niet, omdat voor die functies onder de eigen menschen voldoende bibit aanwezig is. En ik geloof zeker, dat ook de vreemdeling zelf zal erkennen, dat in het door mij voorgestane standpunt een zeer groote grond van billijkheid zit. Meer behoef ik hierover niet te zeggen.

In de memorie van antwoord wordt door de Regeering o.m. medegedeeld, dat waar in het algemeen niet is gebleken, dat in deze tijden zich bij de ambtenaren ernstige gevallen van het maken van schulden voordoen, een bijzondere maatregel, als door eenige leden in overweging gegeven, onnoodig opzien zou baren. Ik betreur deze zienswijze zeer. Het is toch algemeen bekend en zeer zeker weet een chef, die met zijn personeel medeleeft, hoevelen onder een schuldenlast gebukt gaan, hoog, middelbaar en lager personeel. Velen, zelfs met alleszins voldoende inkomsten, komen hun geldelijke verplichtingen jegens derden niet of onvoldoende na. Dit is toch voldoende bekend, dit zullen de vakvereenigingen en vooral zij met hulpfondsen en de middenstand — en dan bedoel ik niet enkel de Europeesche, maar ook de Chineesche en de Indonesische — kunnen getuigen.

Nu wil ik zeker niet zeggen, dat dit kwaad thans veel erger is dan een vorig jaar en in het bijzonder onder de ambtenaren, maar wel, dat dit kwaad bestaat en door de gestadige uitbreiding van de bevolking en van het ambtenarencorps steeds grooter wordt en dat dit toch niet zoo door kan noch mag gaan. Daarom zou ik de Regeering willen vragen, een algemeen rondschrijven te doen uitgaan, de ambtenaren hierop eens te wijzen, waardoor naar mijn meening zeer veel leed zal kunnen worden voorkomen. De helpende hand moet worden uitgestoken, opbouwend werk kan hier worden verricht. Maar, dan moet niet worden gewacht tot dat er eerst eenige catastrophen zijn geweest.

Op dezelfde gronden als bij de vorige aangelegenheid werden aangevoerd, acht de Regeering het niet noodig nogmaals de aandacht van de departements- en diensthoofden te vestigen op het rondschrijven van den 1sten gouvernementssecretaris van 4 Juli 1930 Nr. 1481/H I. In deze circulaire van ruim 10 jaar geleden wordt beslist, dat het min of meer geregeld deelnemen aan hazard- of kansspelen, waarmede geldelijke verliezen kunnen worden geleden, welke buiten verhouding staan tot den vermogenstoestand van den betrokkene, alsmede het grof speculeeren in effecten of goederen, als plichtsverzuim wordt aangemerkt, in de eerste plaats voor alle landsdienaren aan wie op eenigerlei wijze landsgelden of -goederen zijn toevertrouwd, doch voorts ook voor andere ambtenaren, die door een en ander ongunstig kunnen worden beïnvloed.

Ingevolge het bepaalde in artikel 2 van de straffen- en beroepsordonnantie kunnen deze ambtenaren mitsdien deswege administratief gestraft worden en ingevolge het bepaalde in artikel 3 van vorenvermelde ordonnantie zelfs met ontslag uit de betrekking of uit 's landsdienst zonder het predicaat „eervol". En dit is thans veelal aan de ambtenaren onbekend.

Het is verre van mij te beweren, dat dit jaar het aantal ambtenaren dat zich schuldig maakt aan het geregeld deelnemen aan hazard- of kansspelen grooter is geworden dan voorheen, maar wel beweer ik, dat bedoelde circulaire in het algemeen bij de ambtenaren niet of althans zeer weinig bekend is, dat het aantal gelegenheden, waar deze spelen kunnen worden beoefend, de laatste jaren sterk is toegenomen — bij afdeeling II kom ik hierop eventueel terug — het voor een grooter deel der bevolking mogelijk is daartoe toegang te verkrijgen en dat sedert de inwerkingtreding van de straffen- en beroepsordonnantie dit jaar de straf zeer zwaar kan zijn.

In deze tijden kan ik mij voorstellen, dat de lust, iets bij te verdienen, grooter is dan anders. Een ieder gaat met de hoop „te winnen" naar de speeltafel, maar is betrokkene eenmaal in de handen van den speelduivel, dan wordt hij niet losgelaten aleer hij in het ongeluk is gestort. Daarom komt het mij alleszins gewenscht voor, het ambtenarencorps nogmaals te wijzen op deze oude circulaire, ter voorkoming van noodlottige gevallen en ook hier niet te wachten tot onder de landsdienaren meerdere catastrophale gevallen zich hebben voorgedaan.

Ook de suggestie om een circulaire tot de departements- en diensthoofden te richten, waarin er bij dezen op wordt aangedrongen, de paraatheid en geschiktheid van hun ambtenaren door het geven van leiding of anderszins op te voeren, wordt naar mijn bescheiden meening door de Regeering van de verkeerde zijde bezien.

Het gaat er niet om of bedoelde autoriteiten in het algemeen in dit opzicht tekort schieten. Was dit het geval, dan had de Regeering — daarvan ben ik overtuigd — reeds ingegrepen. Maar het gaat erom, dat het in deze tijden dringend noodzakelijk moet worden geoordeeld, dat niet enkel de paraatheid en geschiktheid van iederen ambtenaar zoo hoog mogelijk moet worden opgevoerd, doch ook dat in de houding van vele ambtenaren — en dan heb ik in het bijzonder het oog op de inspecteerende ambtenaren en de zgn. kleine hoofdambtenaren — verandering moet komen, dat zij nog meer dan tot dusver in het algemeen hun bijzondere aandacht moeten besteden aan een groote saamhoorigheid met en onder hun ondergeschikt personeel, deze zullen moeten bevorderen, volle belangstelling voor de nooden en zorgen van hun ondergeschikten moeten toonen, zien moeten, dat uit elk lid van het personeel wordt gehaald wat erin zit, dat initiatief niet gedood wordt enz.

En de Regeering moet nu niet zeggen: ik heb geen klachten

(C. C. van Helsdingen.)

vernomen dat dit „niet voldoende plaats vindt''. „Voldoende'' is voor deze tijden niet genoeg. Het moet worden opgevoerd tot den hoogsten graad, tot het uiterste, opdat door grootere saamhoorigheid van de ambtenaren van één dienst een beter, aangenamer werken mogelijk wordt, ten voordeele èn van den ambtenaar èn van den dienst. De hoogeren moeten hieraan meer tijd besteden dan tot dusverre en het mag niet voorkomen, dat een ambtenaar of beambte voor zijn inspecteur of chef slechts een nummer is, waarvan deze niets meer weet dan dat hij slecht, voldoende of goed is. En dan vooral de ambtenaren in de buitengewesten, die als regel gaarne een inspecteur of chef op bezoek krijgen, om zich eens te kunnen uiten en wien het zooveel voldoening zal geven als niet enkel wordt geïnspecteerd, maar eens wordt overlegd, het hoe en waarom wordt medegedeeld en belangstelling wordt getoond.

Daarom — ik zeg niet, dat deze saamhoorigheid er niet is, maar wel, dat deze niet groot genoeg kan zijn en daartoe wil ik de Regeering vragen, wellicht ten overvloede: wek hiertoe op. Het komt personeel en dienst ten goede.

De Regeering deelt mede, dat tot nu toe geen behoefte is gevoeld aan een verdere specificatie van de gelijksoortige uitgaven van de subartikelen „schrijfloonen, overwerkgelden enz.''. Mijnheer de Voorzitter! Mij is het niet duidelijk, dat deze uitgaven soortgelijk zijn. Schrijfloonen zullen noodig zijn in normale omstandigheden, die gelden zullen geregeld moeten worden uitgegeven. Overwerkgelden zijn noodig bij abnormale omstandigheden, bij gebrek aan personeel, bij extra toevloed van werk en als deze omstandigheden normaal dreigen te worden, wanneer dus uitbreiding van de formatie noodzakelijk wordt, zal het toenemend bedrag aan overwerkgelden een aanwijzing geven. Daarom moet het gewenscht worden geacht „overwerkgelden'' steeds afzonderlijk te houden.

Het vorige jaar heb ik een hartig woordje over het kantoor voor reiswezen geuit. Ik acht het mijn plicht daarom dit jaar openlijk te getuigen van de belangrijk meerdere voortvarendheid en soepelheid, welke dit jaar door den chef en het personeel van dit kantoor worden betracht en ik hoop, dat op dezen weg zal worden voortgegaan.

Ik erken gaarne, dat het thans niet de tijd moet worden geacht het vaste zegelrecht te verlagen, al betreur ik dit zeer. Ook betreur ik het, dat door de huidige omstandigheden het doen vervallen van den grondslag rijwielen uit de personeele belasting niet nader in beschouwing genomen is kunnen worden.

Wat den opiumdienst betreft, deelt de Regeering mede, dat de reserve vul-installatie in Bandoeng wordt opgericht en het plan om de opiumfabriek in haar geheel naar elders over te brengen in verband met de huidige tijdsomstandigheden voorloopig is losgelaten. Mocht te gelegener tijd dit plan weder opkomen dan ware andermaal te overwegen, waarheen een overbrenging wenschelijk moet worden geacht, èn uit een oogpunt van landsbelang en defensie, èn uit een oogpunt van bevolkingsbelang, d.w.z. of het overbrengen naar Bandoeng wel juist is. Het concentreeren van vele diensten op één groote plaats, maakt dat deze plaats steeds duurder zal worden en aan andere plaatsen gelegenheden tot werkverschaffing worden onthouden.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord is ten aanzien van de beantwoording van de in het afdeelingsverslag gestelde vragen en opmerkingen over den belastingdienst onmiskenbaar waar te nemen een zekere geprikkelde toon. En dit is volkomen begrijpelijk, wanneer men het afdeelingsverslag op dat punt naslaat. Daar toch wordt gesproken van klachten over de taakopvatting, welke dikwijls nog bij dezen dienst gehuldigd wordt; dat „menigmaal'' tot executie wordt overgegaan, zelfs in gevallen van doleantie, vóórdat een beslissing terzake genomen is; dat de inning „vaak'' geschiedt met behulp van den sterken arm; dat „niet zelden'' dermate rigoureus op de inkomsten van belastingplichtigen wordt gekort, dat dezen niet voldoende overhouden om in hun bestaan te voorzien; dat bij de vermogens- en oorlogswinstbelasting door den dienst deze belastingen „zeer eenzijdig'' worden vastgesteld; dat een getroffen compromis „niet steeds'' wordt nageleefd; en tenslotte, dat er gevallen zijn voorgekomen van „wanhoopsdaden'' van personen, die door de zware belastingn in moeilijkheden waren geraakt (afdeelingsverslag, blz. 5 en 6).

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou deze terminologie in het afdeelingsverslag willen kwalificeeren als veel te generaliseerend en daardoor inderdaad grievend; en ik kan mij begrijpen, dat de Regeering met deze kwalificaties en deze min of meer algemeene kenschetsing niet geheel accoord kan gaan. Ik kan deze dan ook moeilijk voor mijn rekening nemen. Wat enkelen misdoen, mag stellig niet worden verweten aan den geheelen dienst, tenzij de dienstleiding deze houding dekt. Maar daarvan kan ik verklaren, dat bij voorgebrachte incidenteele gevallen inderdaad door den dienstchef correcties zijn aangebracht, waarvoor ik dan ook gaarne dank zeg.

De taak van den belastingdienst is een uiterst moeilijke en ondankbare; hij tast het zwakste punt van den mensch aan, namelijk zijn portemonnaie.

(De heer Janssen: Dit geldt voor sommige menschen!)

Och, dit geldt voor heel veel menschen. De practijk wijst uit dat bij de belastingaangifte min of meer, misschien is het beter, te zeggen: „zeer vaak'' sprake is van oneerlijkheid, zoodat er bij dezen dienst een begrijpelijk wantrouwen bestaat tegenover de aangiften van de belastingschuldigen. Ik meen, dat het dan ook volkomen terecht is, dat deze dienst de verschillende aangiften critisch beschouwt en dat in verschillende gevallen correcties van boven ook dringend noodig zijn, ook dan, wanneer belastingconsulenten zijn ingeschakeld. Want sommigen hunner schromen niet om zelfs verschillende trucjes toe te passen om de belasting te ontduiken, althans om hun cliënten — zonder misschien door de mazen der wet heen te kruipen, — zoo weinig mogelijk belasting te laten betalen. Voorzoover ik contact heb met belastingconsulenten, stel ik steeds als eisch op den voorgrond, dat het hun taak als belastingconsulent niet moet zijn om den belastingschuldige „zoo weinig mogelijk'' te laten betalen, doch dat zij de aangiften moeten opmaken, geheel overeenkomstig de regelen van de bestaande ordonnanties.

(De heer Soangkoepon: Maar is het wel mogelijk om met afwijking van de betrekkelijke bepalingen, de belastingschuld van de cliënten lager voor te stellen dan zij werkelijk is?)

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn op dit gebied veel trucjes! Blijkt dat de belasting te veel drukt, dan behoort men te trachten de betrekkelijke ordonnantie gewijzigd te krijgen, doch men moet niet probeeren de belastingaangiften zoo laag mogelijk te stellen. Voorts verwerp ik iedere poging om trucjes toe te passen, om de belasting te ontduiken; iedere poging daartoe heeft tot onverbiddellijk gevolg een verbreking van mijn relaties met dergelijke belastingconsulenten. Ik zou in dit verband de Regeering willen vragen om tegenover oneerlijke belastingconsulenten zoo scherp mogelijk op te treden.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet voor den eersten keer, dat in deze zaal klachten worden voorgebracht betreffende den belastingdienst. Er is bij mij een steeds groeiende overtuiging, dat de kleine belastingschuldigen en ook verschillende groepen van de samenleving — vooral leiders van bedrijfjes — te zwaar worden belast en wel o.a. tengevolge van het onrechtmatig of verkeerd aanbrengen, het eenzijdig aanbrengen van correcties door de betrokken inspectie en gevolg vooral van willekeurige taxaties.

Mijheer de Voorzitter. De belastingdienst is nooit populair, nooit geliefd geweest en zal het ook wel nooit worden, maar hij moet er althans voor zorgen, dat hij niet als een bepaalde ziekte wordt gevreesd en ik kan met voldoening erkennen, dat

52ste VERGADERING — DINSDAG 12 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

(C. C. van Helsdingen.)

van vele kanten ook uitdrukkelijk gesproken wordt over een soepele, milde en menschelijke houding van den belastingdienst.

In deze zaal is er meermalen opgewezen en zijn er bezwaren gemaakt tegen het optreden van de terreinambtenaren. Door mij werd er enkele jaren geleden op gewezen, dat de schuld volstrekt niet altijd aan de terreinambtenaren ligt, doch dat het ook wel voorkomt, dat de betrokken inspecties onredelijke correcties aanbrengen. De terreinambtenaren blijken soms wel soepel te zijn, terwijl de betrokken inspecteur dan wel eens hard kan zijn. De drijfveer is dan gewoonlijk, dat de fiscus geld noodig heeft, ook wellicht dat men een goede conduite wil maken.

(De heer G ö t z e n, Directeur van Financien: Heeft U daar voorbeelden van?)

Ik zal zoo dadelijk enkele zinsneden uit een brief terzake aanhalen, waaruit blijkt, dat er dergelijke gevallen voorkomen. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al gezegd, dat ik zelf zeer angstvallig ben en mij hoeden wil voor een onbillijke generalisatie! Met deze uitdrukkelijke verklaring houde de Regeering ernstig rekening, maar de inspectie wordt wel eens gedreven door de gedachte, dat de Regeering geld noodig heeft; en tot op zekere hoogte is dat juist, omdat de belastingdienst ons een van de belangrijkste bronnen van inkomsten verschaft. Toch is een rem noodzakelijk, omdat er anders een te zwaren druk kan ontstaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb indertijd de instelling van een algemeene inspectie warm toegejuicht, omdat ik hoopte, dat daardoor meer eenheid van toepassing werd verkregen, een eenheid, die echter niet in het volgen van een star schema moet ontaarden, maar die ook rekening moet houden met de noodige verscheidenheid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal nu overgaan tot het geven van enkele voorbeelden en ik stel daarbij op den voorgrond, dat het niet mijn bedoeling is hier bepaalde „slachtoffers" te maken — dat is nooit mijn bedoeling — maar om een waarschuwing te geven aan de Regeering en den belastingdienst en om meer toezicht te verzoeken van de dienstleiding en de algemeene inspectie. Ik ga daarbij uit van de veronderstelling, dat de dienstleiding de door mij voor te brengen voorbeelden uiteraard als een onjuist optreden van den betrokkene kwalificeeren zal, zooals reeds uit enkele bepaalde gevallen — ik noemde ze reeds — overduidelijk gebleken is.

Ik neem enkele passages uit de memorie van antwoord onder de loupe. Ik lees dan op pagina 11 (roneo):

> „Wel moge hieraan de opmerking worden vastgeknoopt, dat een behoorlijke taakopvatting medebrengt, dat de belastingdienst meermalen genoodzaakt is inkomens, winst en vermogens vast te stellen in afwijking van de aangiften of nader kenbaar gemaakte inzichten van de belastingplichtigen, voor wie evenwel steeds de weg van bezwaar- en beroepschriften openstaat."

Dat is volkomen juist. Indien er wantrouwen is, als er geen boeken zijn, dan behoort de aanslag natuurlijk bij taxatie te worden vastgesteld. Maar waarom houdt men niet wat meer rekening met boeken, als zij bestaan en behoorlijk zijn bijgehouden? Voorts schijnt het soms moeilijk om van enkele inspecteurs een correctie nader uitgewerkt of toegelicht te ontvangen. De Regeering wijst hier op doleanties, die mogelijk zijn. Ik erken dat en ben blij, dat die mogelijkheid er is. Maar de Regeering zal het met mij eens zijn; hoe minder doleanties er zijn hoe beter omdat zij heel wat onaangenaam en tijdroovend werk veroorzaken. Dit heeft uiteraard weer ten gevolge een min of meer kostbare uitzetting van de personeelsformatie, en een zeer belangrijke vertraging in de afdoening der belastingzaken, die soms over vele jaren loopen. Bovendien blijkt vaak dat de verschillende doleanties niet eens zoover komen, dat zij voor den Raad van beroep komen, omdat de inspectie of de hoofd-inspecteur reeds de noodige correcties daarin aanbrengt.

Eenerzijds bewijst dat aanbrengen van correcties door de inspectie zelf de soepelheid van de zijde der inspectie, doch daartegenover staat, dat de vraag rijst of men dan niet in bepaalde gevallen wat al te gemakkelijk de correcties in de aangifte heeft aangebracht.

Ik ken een geval waarin over een viertal jaren vermogensbelasting is geheven van een persoon tot een bedrag van *f* 500 per jaar, dat was dus niet zoo'n gering „geschat" vermogen, en dat men na doleantie, over al die vier jaren die *f* 500 volkomen tot nul heeft gereduceerd. Er bleek, dat men geen rekening had gehouden met de schulden en de leeningen die betrokkene had aangegaan voor zijn bedrijf.

(De heer S o a n g k o e p o n: Was daarvan behoorlijk aangifte gedaan?)

Ja, dat was alles in orde. Ik zou ook den Regeeringsgemachtigde, indien hij dat wil een lijst kunnen overleggen van een enkele belastingconsulent, die heeft kunnen aantoonen, dat heel wat van zijn doleanties ten gevolge hebben gehad zeer belangrijke verlagingen van de aanslagen, verlagingen, die soms de volle honderd procent bereikten, maar ook kleinere percentages bedroegen.

Ik kom nu tot een uitlating op blz. 10 (roneo) van de memorie van antwoord. Daar lees ik:

> „Zonder nadere aanduiding van de concrete gevallen, waarin vóórdat een beschikking op een bezwaarschrift was genomen tot executie zou zijn overgegaan, moeten de terzake geuite bedenkingen dan ook worden afgewezen. Hoezeer door de indiening van een bezwaarschrift de verplichting tot betaling niet wordt opgeschort, is het, tenzij zeer bijzondere omstandigheden tot het tegendeel nopen, gebruik dat niet wordt geëxecuteerd, zoolang geen beslissing is genomen op inderdaad serieus te achten doleanties. In dit verband zij er overigens nog op gewezen, dat executoriale verkooping uitzondering blijft."

Ik constateer met genoegen, dat dit inderdaad in algemeenen zin ook het geval is, maar er zijn uitzonderingen. Ik betrek bij deze alinea ook nog een uitlating op blz. 11 van de memorie van antwoord:

> „Ten sterkste moet worden tegengesproken, dat bij de invordering van belastingen dermate rigoureus op de inkomsten van belastingplichtigen wordt gekort, dat deze niet voldoende overhouden om in hun bestaan te voorzien. Integendeel wordt er, gelijk reeds is medegedeeld bij de behandeling van de begrooting voor 1940 (zittingsjaar 1939/1940, Ond. **1** — Afd. III: stuk 6, blz. 12, alinea 2) bij de invordering steeds naar gestreefd, dat van de betrokkenen een zoodanig deel hunner inkomsten wordt gevergd als in een redelijke verhouding staat tot hun behoeften eenerzijds en hun verplichtingen tegenover het Land en andere crediteuren anderzijds."

Als voorbeeld bij mijn betoog moge ik het volgende geval noemen. Op een dag vervoegde zich bij mij een mij volkomen onbekende Chinees, een strootjesfabrikant uit Midden-Java. De man was min of meer in wanhoop. Hij had aanslagbiljetten in de vennootschapsbelasting gekregen over de jaren 1936, 1937 en 1938 tot een totaal bedrag van *f* 10 331, hetgeen hem bij dwangschrift bij deurwaardersexploot was beteekend. Uit een door betrokkene ingediend rekest naar aanleiding hiervan citeer ik:

> „dat wijders op 19 Augustus 1940 door voormelden inspecteur van Financiën uit kracht van hoogergemeld dwangschrift executoriaal beslag is gelegd niet alleen op alle roerende bezittingen van de naamlooze vennootschap, doch ook op alle roerende goederen van requestrant."

Is dit — zou ik willen vragen — en règle? Kan men zoo maar ten behoeve van een belastingschuld eener naamlooze vennootschap de privé-goederen van haar directeur in beslag nemen?

(C. C. van Helsdingen.)

Requestrant voert voorts volkomen terecht aan, dat hij

„niet aansprakelijk gesteld wenscht te worden voor de belastingschulden van de naamlooze vennootschap, aangezien hij in de onmogelijkheid is geweest, in zijn hoedanigheid van directeur, voor de betaling van meergemelde schuld te zorgen."

In het rekest wordt verder dan betoogd, dat uit de winsten verliesrekeningen blijkt, dat van geen winst sprake was, doch

„dat desondanks de belastinginspectie op onbegrijpelijke wijze er in is geslaagd, die vaststaande verliezen door allerlei correcties om te zetten in groote winsten, waarvoor de naamlooze vennootschap is aangeslagen tot een reusachtig groot bedrag van *f* 10 331.40;

dat, waar de boeken van de N. V. in orde zijn, en er blijkens die boeken werkelijk verliezen zijn geleden, door requestrant namens de N.V. dan ook terzake van den averechtschen aanslag bereids een doleantie is ingediend."

Tenslotte:

„dat de op 19 Augustus 1940 in executoriaal beslag genomen privé-goederen van requestrant en die van de N. V. op 12 September 1940 in het openbaar ten overstaan van het vendukantoor te Koedoes verkocht zullen worden."

Vóór dien datum is de persoon bij mij gekomen. Waar het hier een kennelijke en ernstige fout betrof en waar executie tot gevolg zou hebben, dat niet minder dan 500 arbeiders broodeloos zouden worden, heeft de betrokkene zich op mijn advies gewend tot den hoofdinspecteur, die gelukkig het onredelijke van de daad heeft ingezien en de executie heeft weten te voorkomen. Ik spreek hierover mijn groote erkentelijkheid uit.

Ik neem dadelijk aan, dat een dergelijk geval tot de uitzonderingen behoort, maar een dergelijk optreden is dan ook wel héél erg. Hier dreigde, zonder voldoende rekening te houden met de sociale beteekenis van een bedrijf, doch ook zonder rekening te houden met de belangen van den betrokkene en die van het Rijk, — want de bedragen, die betrokkene heeft te betalen aan loon en accijns loopen ook in de tienduizenden — terwijl er nog een doleantie hangende was — een bedrijf in den grond te worden geboord op een wijze die niet door den beugel kan.

Maar, de betrokken personen zijn door den hoofdinspecteur verwezen naar den betrokken inspecteur om tot een betalingregeling te komen en daar heeft men getracht tot ten compromis voor de betaling te komen. Door den belastingconsulent werd schriftelijk het voorstel gedaan om — behalve een wekelijksche afbetaling, in afwachting van de beslissing op de doleantie —, een waarborghypotheek te geven op de privé-goederen van den directeur. Hierop werd schriftelijk geantwoord:

„Ik heb U duidelijk uiteengezet, dat het Gouvernement thans dringend noodig heeft directe betaling van belastingen en U uiteengezet, dat de instructies betreffende invordering dusdanig zijn, dat van iemand, die niet het gereed geld heeft en bijv. wel een perceel bezit, geëischt moet worden, dat hij middels hypotheekgeving op dat perceel gelden opneemt en hiermede zijn belastingschuld voldoet. Desondanks komt U met het voorstel van een waarborghypotheek."

Ik teeken hierbij aan, dat deze waarborghypotheek een hypotheek was op de „privé-goederen" van den directeur, dus niet op de goederen van de naamlooze vennootschap zelf.

Verder zeide de inspecteur:

„Ik geef U mitsdien alsnog een termijn van 10 dagen — dit hebt U met Uw schrijven bereikt — om Uzelf te realiseeren de groote financieele moeilijkheden, waarin het gouvernement verkeert en den plicht van een ieder om offers te brengen en hiervan ook Uw cliënte te overtuigen en deswege binnen dien termijn het noodige te verrichten ten einde middels vestiging van een of meerdere hypotheken op de perceelen van de N. V. en/of van haar directeur het genoemd gedeelte der schuld te vereffenen, zullende bij in gebreke stelling Uwerzijds, Uw verdere vertegenwoordiging van deze zaak door mij worden geweigerd en executie volgen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb reeds verklaard, dat het niet mijn bedoeling is slachtoffers te maken, ik wil slechts een voorbeeld geven, zonder daarbij zelfs namen of plaatsen te noemen; de directeur van Financiën kan uiteraard, als hij dit wenscht, alle gegevens van mij ontvangen. In deze zaak is reeds de hoofdinspecteur gekend.

Het antwoord, dat ik aanhaalde, is echter wel zeer typisch fiscaal gesteld. Naar aanleiding van deze geschiedenis heb ik mij, op verzoek, naar het betrokken industriecentrum begeven en heb daar een conferentie met betrokkenen gehad. Ik heb hun verzocht hun verschillende klachten naar voren te brengen, met het gevolg, dat ik het volgende aan de Regeering kan mededeelen:

„In het algemeen neemt de belastingdienst" — uiteraard wordt hier niet bedoeld de belastingdienst in het algemeen, maar alleen de belastingdienst in het bedoelde ressort omdat betrokkenen alleen met dezen dienst ervaring hebben opgedaan — „zeer spoedig krasse maatregelen, wanneer de belastingen een beetje te laat worden betaald."

Ik wil de zaak zoo zuiver mogelijk stellen. Ik herhaal daarom in deze zinsnede de door mij aangebrachte correctie, dat dit „in het algemeen" geldt het betrokken ressort waarin dat centrum gelegen is. De betrokkenen spraken alleen om de eigen ervaringen. Dit geldt van zelf ook t.a.v. de ondervolgende klachten.

Maar hoewel het hier alleen een bepaald ressort geldt, breng ik dit toch hier te berde omdat het hier naar mijn meening betreft een zeer belangrijke algemeene aangelegenheid, omdat naar mijn overtuiging door de „taxaties", die plaats hebben het groote gevaar bestaat, dat zeer veel menschen veel te zwaar worden belast.

De betrokken belastingdienst neemt dus zeer spoedig krasse maatregelen, wanneer de belastingen niet tijdig binnenkomen.

„zulks in verband met de omstandigheid, dat alle fabrieken niet (altijd) over liquide middelen beschikken. Het gevolg van de door den belastingdienst genomen maatregelen is meestal een faillissement of sluiting van de fabriek en deze consequenties zijn hopenlijk niet door het gouvernement beoogd, aangezien zulks niet alleen ten nadeele komt van de fabrikanten, doch ook van een niet gering aantal arbeiders aangezien deze zonder middelen van bestaan geraken."

Wanneer in het afdeelingsverslag van „hun bestaan" wordt gesproken, is het meer het bestaan van de fabriek of bedrijf dan dat het bestaan van de personen in het geding wordt gebracht, maar ook het bestaan van de arbeiders is ermede gemoeid. Ik ga verder:

„Ook de wijze, waarop de belastingaanslag plaats heeft, is zeer onbillijk, aangezien meestentijds de belastingdienst niet geneigd is de boeken te onderzoeken dan wel — hetgeen meermalen is gebeurd ten opzichte van kleine fabrieken — de aanwezige volledige boekhouding zonder meer terzijde legt met als reden: „boekoe tida compleet", waarna een taxatie volgt."

Indien deze opmerking juist is, zou ik het toch een ernstige fout vinden, want, wanneer er boeken zijn, meen ik, dat deze boeken de grondslag voor den aanslag moeten zijn. Blijken zij vervalscht of onjuist te zijn dan wel incompleet, dan ligt het op den weg van den belastingdienst om de leemten aan te wijzen en te trachten de boeken te zuiveren of te vervolledigen. De aanslag naar „taxatie" moet niet geschie-

52ste VERGADERING — DINSDAG 12 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. III en IIIA—D, Financiën e.a.

(C. C. van Helsdingen.)

den als er boeken zijn. Zijn er „onvolledige" boeken dan wijze de inspectie wat eraan ontbreekt, zoodat de betrokkene voor het vervolg daarmede rekening kan houden, maar stelle ze niet zonder meer op zij.

„Indien de Regeering een billijke en soepele regeling zou willen treffen en haar ambtenaren een juist onderzoek laat instellen in de kleine en middelmatige fabrieken, dan zal zeer zeker een juiste en rechtvaardige aanslag kunnen worden vastgesteld.

Vanwege het gemis aan kapitaal en de aanzienlijke kosten, rente enz. en in verband met de felle concurrentie zal meermalen in de Balansen en Verlies- & Winstrekening worden geconstateerd dat min of meer groote verliezen door de fabrikanten worden geleden. Daarentegen is het Gouvernement steeds bij deze industrie gebaat, vanwege de niet geringe bedragen die de tabaks-accijns oplevert. Immers, de Fiscus neemt tot nu toe den gemakkelijksten weg door, geen rekening te willen houden met de gemaakte noodzakelijke kosten voor de fabricage en materialenaankoop plus de accijns, eenvoudig als winst aan te nemen 30% van de accijnswaarde, hetgeen nimmer juist kan zijn."

Mijnheer de Voorzitter! Deze laatste opmerking kan ik algemeener maken doordat mij van verschillende zijden is medegedeeld, dat er inderdaad een zekere neiging bestaat, een vast percentage van de winst aan te nemen; dat men bv. de winst van grootere bedrijven of toko's heeft vastgesteld en diezelfde winst aanlegt voor kleinere bedrijven of voor toko's, zonder dat men er rekening mede houdt, dat die kleinere bedrijven en toko's dikwijls in verhouding grootere kosten hebben.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar de schrijver had hier het oog op den accijns en de accijns is nu eenmaal 30% van de accijnswaarde.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, in dit rapport wordt uitdrukkelijk gesproken van de taxatie van de „winst". Bovendien ken ik een geval, dat er maar 11% winst is gemaakt en dat men het toch op 30% schatte.

De **Voorzitter**: U hebt nog vijf minuten spreektijd.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Dan zal ik mij een beetje moeten bekorten. Ik heb hier nog andere bewijsstukken, maar zal verder niet op de zaak ingaan. Ik herhaal, dat het mijn bedoeling was, aan te toonen, dat hier nog wel wat mankeert en zou er bij den geachten Regeeringsgemachtigde op willen aandringen, dat hij den hoofdinspecteur opdraagt, zeer nauwkeurig te onderzoeken of dergelijke misstanden nog elders bestaan. Ik meen dat, wanneer zulks het geval zou zijn, er zoo spoedig mogelijk een eind aan moet worden gemaakt.

Dat er overigens — en dit ook ten bewijze van wat ik zooeven zeide — niet overal dergelijke klachten worden geuit, blijkt wel daaruit, dat ik uit Oost-Java berichten heb gekregen, dat aldaar in tegenstelling met het overige ressort de inspectie van financiën zeer menschelijk en soepel is en rekening houdt met de belangen der betrokkenen.

Afgezien hiervan zou ik bij de Regeering een bijzonder pleidooi willen houden voor de krètèkindustrie. Het is door de vele besprekingen, die ik ter zake heb gehad, mij gebleken, dat deze industrie in zeer moeilijke omstandigheden verkeert. Het meerendeel van wat ik hierover te zeggen heb, zal ik bij afdeeling VI te berde brengen, maar ik zou erop willen wijzen dat, naar mij ter oore is gekomen, de verhooging van den accijns zeer ernstige moeilijkheden voor deze menschen heeft medegebracht en dat er bij deze fabrikanten — wanneer de geachte Regeeringsgemachtigde het wil kan hij de betreffende stukken krijgen — o.a. verschillende wenschen leven, die ik niet voldoende kan beoordeelen, maar waarvan ik gaarne de beoordeeling aan de Regeering overlaat, met

(Wirjopranoto.)

het verzoek, deze zaak ernstig te onderzoeken. Mijnheer de Voorzitter! Waar ik de hierop betrekking hebbende stukken zoo juist aan den stenograaf heb meegegeven, mag ik een en ander misschien als noot aan de Handelingen toevoegen, zoodat ik thans verder van het woord kan afzien.

De **Voorzitter**: Als het stuk niet te lang is, heb ik daar geen bezwaar tegen.[1])

De heer **Van Helsdingen**: Ik dank U, Mijnheer de Voorzitter.

De vergadering wordt te 11.15 uur v.m. geschorst en te 11.53 uur v.m. hervat.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats zou ik willen bespreken de kwestie van rasdiscriminatie bij de benoeming van ambtenaren. Ten deze zou ik gaarne in herinnering willen brengen de door mij op 20 Januari 1940 bij de Regeering ingezonden vraag, waarop antwoord is binnengekomen op 21 October 1940. Door mij werd n.l. gevraagd, in hoeverre bij diverse benoemingen rasdiscriminatie een rol speelt. Uit het antwoord van de Regeering valt nu te lezen, dat, hoewel de Regeering zich op het standpunt stelt, dat rasdiscriminatie geen rol mag spelen bij benoemingen van ambtenaren, deze rasdiscriminatie in werkelijkheid in verschillende gevallen daarbij toch tot uiting is gekomen, waarbij onze groep ook in het gedrang is geraakt.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft immers onder meer gezegd, dat door het stellen van speciale eischen het contingent, afkomstig van de Europeesche groep, grooter is dan dat van de Indonesische en dat uit het natuurlijk verloop der dingen blijkt, dat uit de Inheemsche maatschappij een steeds grooter aantal personen zal voortkomen, dat met de Europeesche candidaten kan concurreeren.

Uit deze zinsnede blijkt, dat de Regeering niet kan ontkennen, dat in het werkelijke leven toch nog een zeker onderscheid valt te constateeren en ook is geconstateerd. Dat daarachter, zooals ik zooeven heb gezegd, niet de bedoeling zit om een bepaalde rassendiscriminatie in te voeren, kan ik wel aannemen, maar indien dit feit wordt geconstateerd, moet toch naar een middel worden gezocht om, zooals de Regeering zegt, het natuurlijk verloop der dingen eenigszins te verhaasten, waardoor dus de concurrentie gelijk zal worden.

De middelen, die aangewend zullen moeten worden om deze thans ongelijke concurrentie op te heffen, zijn vele en velerlei. Voor zoover het de lichaamslengte en lichamelijke geschiktheid betreft, geloof ik, dat het een kwestie is van sport en lichamelijke opvoeding. Wat dit betreft zullen de bezwaren dus wel kunnen worden overwonnen.

Maar er is een eisch, waaromtrent in het algemeen niet zoo gemakkelijk kan worden gecontroleerd of eraan wordt voldaan. De Regeering spreekt zelfs van speciale eischen, waarbij ook een gezagselement aanwezig is. Ik zou ze willen noemen loyaliteitseischen. Ik geloof niet, dat er een middel kan worden

---

1) 1. Er worde accijns geheven op den verkoop van tabak in details, gesneden kruidnagelen en klobots (maisbladeren voor strootjes), opdat van deze handelaren geen concurrentie wordt ondervonden. Tegenwoordig gaan meer en meer rookers zelf strootjes en sigaretten rollen, waardoor het debiet van de fabrikanten minder wordt.

Toelichting: Koopt een rooker, die zelf strootjes rolt, voor 2½ cent tabak, gesneden kruidnagelen en klobot (deze materialen zijn alle vrij van accijns), dan krijgt hij 20 tot 30 strootjes. Koopt hij echter strootjes van de fabrikanten voor hetzelfde bedrag van 2½ cent, zoo kan hij thans niet meer dan 8 tot 12 strootjes krijgen. Dit beteekent, dat door de Regeeringsbemoeiingen de belangen van de strootjes- en sigaretten fabrikanten benadeeld worden.

2. Het aantal strootjes- en sigarettenfabrikanten worde gereglementeerd met het oog op de onderlinge concurrentie.

3. Door de Regeering worde meer crediet verstrekt aan de fabrikanten voor afname van banderolles.

(Wirjopranoto.)

gevonden, waardoor kan worden gecontroleerd of aan die eischen wordt voldaan. Als er een instrument zou kunnen worden uitgevonden, waarmee men de loyaliteit zou kunnen controleeren, geloof ik, dat men zou zijn waar men wezen moet. Ik zou evenwel aan de Regeering de volgende suggestie in overweging willen geven.

Laat de Regeering de eischen voor benoembaarheid formeel bekend stellen. Er wordt dan dus slechts met bekende eischen gewerkt. Eischen, die niet bekend zijn aan een ieder en waaromtrent dus niet kan worden gecontroleerd of men daaraan voldoet, dienen te worden gebannen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een andere kwestie, die eveneens met deze concurrentie verband houdt, namelijk de positie, waarin een bepaalde bevolkingsgroep hier te lande verkeert. Voor zoover de concurrentiestrijd gaat tusschen Indonesiërs eenerzijds en de Nederlanders, waartoe ik ook den Indo-Europeaan reken, anderzijds, geloof ik, dat de strijd voor ons op den duur wel tot gunstige resultaten zal leiden. Wat mij alleen niet bevredigt is het tempo, dat te langzaam is. Anders is het evenwel gesteld met den concurrentiestrijd tusschen Chineezen en Indonesiërs. Hierbij doen zich twee problemen voor: een sociaal-economisch en een politiek probleem.

Sociaal-economisch zijn in het algemeen de Chineezen beter toegerust dan onze menschen.

De **Voorzitter**: Heeft dit betrekking op ambtenaarsaangelegenheden?

De heer **Wirjopranoto**: Op dat verband kom ik aanstonds, Mijnheer de Voorzitter.

Door hun betere sociaal-economische toerusting kost het de Chineesche jeugd minder moeite, de verschillende schooltypen te bezoeken en zoo behalen zij ook gemakkelijker dan onze kinderen de vereischte diploma's, noodig voor het bekleeden van bepaalde betrekkingen; ik denk hierbij aan de scholen tot opleiding van Indische artsen, tandartsen, de hoogeschoolstudie voor ingenieurs, doktoren en juristen e.a. Daardoor is het percentage Chineezen op onze onderwijsinrichtingen hooger dan normaal in vergelijking met de sterkteverhouding der bevolkingsgroepen het geval zou moeten zijn.

Wat de zaak echter nog bedenkelijker maakt is de politieke zijde van het vraagstuk. In de Java Bode van 19 October j.l. lees ik in een artikel „China en wij", geschreven naar aanleiding van het bezoek van den Chineeschen generaal Wu Teh Chen aan Nederlandsch-Indië:

> „De Chineesche opvatting dat alle Chineezen, ook die welke buiten de landsgrenzen metterwoon gevestigd waren, Chineesche onderdanen bleven, ongeacht de vraag of zij in andere landen burgerrecht verkregen hadden of op andere wijze tot de onderdanen van andere landen gerekend werden, scheen de kans op ernstige conflicten in de toekomst te vergrooten."

Uit deze zinsnede blijkt, dat de Chineezen eigenlijk een dubbel onderdaanschap hebben: ze zijn onderdanen van Nederlandsch-Indië, doch tevens onderdanen gebleven van het Chineesche rijk. Dit stemt tot nadenken, want wat toch lezen wij in de benoemingsregeling van de ambtenaren, zooals deze is vervat in Staatsblad 1930 No. 401, welke regeling in de plaats is gekomen van den algemeenen maatregel van bestuur van 1913, Indisch Staatsblad No. 658? Het volgende:

> „Onverminderd de voor bepaalde betrekkingen in verband met haar bijzonder karakter gestelde eischen van Nederlanderschap of landaard, zijn tot betrekkingen bij den burgerlijken dienst in Nederlandsch-Indië benoembaar alle Nederlandsche onderdanen, indien zij overigens voldoen aan de gestelde voorwaarden van bekwaamheid."

Hierin stelt zich dus de Regeering op het z.g. unificatiebeginsel, op het standpunt, dat alle Nederlandsche onderdanen als regel benoembaar zijn in overheidsambten. Maar de Regeering zal niet kunnen tolereeren dat er een dubbel onderdaanschap zou kunnen bestaan en het is dan ook zeer gevaarlijk, dezen toestand te laten voortbestaan.

Mijn bedoeling met het voorbrengen van deze aangelegenheid is, de Regeering Zich nader over Haar houding ten deze te doen beramen. Indien de Regeering blijft vasthouden aan Haar eenmaal ingenomen standpunt, dan plaatst Zij de Chineezen in een zeer bevoorrechte positie, in dien zin, dat de Chineezen dan van twee ruiven kunnen eten. Mijns inziens moet dit voor Haar aanleiding zijn, een anderen koers in te slaan.

Ik kom even terug op mijn vraag, waarom het eigenlijk gaat namelijk, dat zoowel door de bevoorrechting van de Chineesche groep en verder ook uit de defacto-bevoorrechting van de Nederlandsche groep onze wenschen bij de benoeming van ambtenaren in het gedrang komen. Wat ik heb bepleit en waartoe de Regeering noodwendig zal moeten overgaan, is een bewuste rassendiscriminatie. De Regeering zal zich moeten heroriënteeren in de richting van de Indonesische groep en niet in die van de niet-Indonesiërs. Immers, door bewust de Indonesische groep te stimuleeren, door bewust de Indonesische groep meer op den voorgrond te plaatsen, meen ik, dat de Regeering inhoud zal geven aan het koloniale beleid. Het koloniale beleid is toch in wezen niets anders dan een zekere rassenpolitiek, vooral, wanneer het koloniale beleid wordt gezien vanuit het standpunt van de ethische politiek. Koloniale politiek kan niet anders zijn dan een bewuste rassenpolitiek, het kan niet anders, of de Indonesische groep moet zoo spoedig mogelijk gereed worden gemaakt voor het bekleeden van de verschillende hooge ambten en op grond hiervan bepleit ik dus, zooals ook terloops in het afdeelingsverslag betreffende het algemeene gedeelte geschied is, het voeren van een bewuste rassenpolitiek ten voordeele van de Indonesische groep.

De **Voorzitter**: Ik heb nog niets gehoord betreffende afdeeling III.

De heer **Wirjopranoto**: Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter. Dat de bewuste aanvaarding van de rassenpolitiek bij de benoeming van ambtenaren welbewust zal moeten leiden tot de consequentie, dat een zekere rassendiscriminatie zal ontstaan, zal de Regeering op den koop toe moeten nemen. Het is een koerswijziging, die meer in de lijn van het koloniaal beleid ligt.

Tot zoover de ambtenaarsaangelegenheden. Thans wil ik een enkele opmerking maken over de landrente-inning. Ik zou alleen een korte vraag willen stellen, namelijk, of het de Regeering bekend is, dat in het regentschap Poerwokerto, residentie Banjoemas, telken jare, tegen den tijd, dat de landrente betaald moet worden, in de desa's verschillende venduties, de z.g. lelangan-padjak, door het bestuur worden geëntameerd. Deze venduties hebben ten doel door middel van het verhuren van sawahs door de eigenaars aan gegadigden, dus eventueel ook aan Chineezen, de landrente-inning veilig te stellen.

Indien de Regeering met deze feiten bekend is, vraag ik, of de Regeering ze goedkeurt en zoo neen, of de Regeering dan de noodige maatregelen wil nemen, opdat de bevolking niet door dwang tot de landrentebetaling wordt gebracht.

Een tweede kwestie betreffende de landrente-inning is het verzoek aan de Regeering om juist in verband met de hier en daar reeds geconstateerde oogstmislukking, in het bijzonder van de polowidjo, de maïs, de Regeering zich niet op een breeder standpunt kan stellen ten aanzien van de vrijstelling of gedeeltelijke vrijstelling van landrente.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Het behoort toch tot de taak van het Binnenlandsch Bestuur voorstellen terzake te doen?)

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. III en IIIA—D, Financiën c.a.

(Wirjopranoto.)

Wanneer men de zaak eenvoudig stelt, is het in de eerste plaats de taak van het Binnenlandsch Bestuur, daarin heeft de heer Sosrohadikoesoemo gelijk, maar bij het toekennen van de vrijstellingen is de dienst van de landelijke inkomsten ingeschakeld en dit is zelfs een voorwaarde bij de beoordeeling, of en in hoeverre vrijstelling kan worden verleend. In verband hiermede meen ik deze opmerkingen ook bij deze afdeeling te kunnen voorbrengen.

Ik kom nu tot den pandhuisdienst. Ik heb reeds verschillende jaren een renteverlaging bepleit, vooral betreffende de zgn. A-panden, dat zijn de panden van 10 cents tot en met *f* 25. Het eenige resultaat is geweest de wijziging in het kostentarief in 1935, doordat in de rubriek A-panden een splitsing is gemaakt van 10 cents tot 50 cents.

Daardoor is een tariefsverlaging verkregen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Een zeer belangrijk resultaat. Deze verlaging heeft zeer veel geld gekost.)

Het is mij ook bekend, dat deze tariefsverlaging veel geld heeft gekost, maar de geachte Regeeringsgemachtigde zal wel willen toegeven, dat het begrip „veel geld" zeer betrekkelijk is. Ik wil hiertegenover stellen de winsten, die het pandhuisbedrijf heeft gemaakt. Ik heb hier voor mij liggen het jaarverslag van den pandhuisdienst. Wanneer ik naga, dat van 1904 t/m 1939 de zuivere winst ruim *f* 188-millioen bedroeg en elk jaar — bv. over de laatste drie jaar (1938, 1939, 1940) genomen — de winst niet minder dan *f* 5-millioen was .....

(De heer Soeroso: Is dat nettowinst?)

Ja, dat is nettowinst.

(De heer Thamrin: Dat is ook veel geld.)

..... dan zien wij, dat die winsten ook belangrijke bedragen waren. Het gaat er dus maar om, hoe men de zaken tegen elkaar afweegt.

Ik kom nu terug op mijn pleidooi voor renteverlaging. Ik zou de Regeering gaarne in overweging willen geven, de grens van *f* 0.50 verder naar boven op te trekken tot *f* 2.50. Ik heb vroeger een bedrag van *f* 5 genoemd, maar ben nu al tevreden als de Regeering tot *f* 2.50 wil gaan. Als de Regeering dus bij de leensommen vanaf *f* 2.50 naar beneden een tariefsverlaging zou willen verleenen, zou ik Haar zeer dankbaar zijn. Het zal er natuurlijk van afhangen, welke calculaties de Regeering ons straks zal voorleggen. Ik hoop, dat de Regeering ons niet een te ongunstige calculatie zal geven, want de Regeering heeft reeds bij de verlaging tot *f* 0.50 gesproken van de groote bedragen, die daardoor beschikbaar werden gesteld.

Dit wat den pandhuisdienst betreft. Ik kom nu tot het opiummiddel. Ik wijs erop, dat deze twee onderwerpen regelmatig elk jaar door mij werden behandeld. Ten aanzien van het opiummiddel zou ik de volgende kwestie willen voorbrengen. Ik heb verschillende malen bepleit, de winst uit het opiummiddel te limiteeren. De Regeering heeft intusschen de winst gelimiteerd, maar op een zoodanige wijze, dat ik er niet mede kan instemmen. De Regeering heeft dit nl. op de volgende wijze gedaan: van de gemaakte winst komt *f* 8-millioen ten bate van den gewonen dienst gestort. Wat boven *f* 8-millioen verkregen wordt, komt ten bate van den buitengewonen dienst. Er is dus een zekere limiteering van de winst voor den gewonen dienst.

Ik geloof niet, dat ik succes zal hebben wanneer ik aandring op verandering in deze wijze van limiteeren, maar ik zou de Regeering in een andere richting willen brengen, nl. om de winstreserveeringen voor den buitengewonen dienst apart te houden, bv. ten behoeve van de volksverheffing. Ik geloof wel, dat het in de lijn ligt, de baten uit het opiummiddel te bestemmen voor de volksverheffing. Formeel zou de Regeering daartegen het bezwaar kunnen aanvoeren, dat het waarschijnlijk moeilijk is een dergelijke splitsing in den buitengewonen dienst te maken.

(Zwart.)

Maar daartegenover zou ik der Regeering willen wijzen op bepaalde reserveeringen ten behoeve van bepaalde middelen voor de defensie. Als men den buitengewonen dienst nagaat, blijkt, dat ten behoeve van de defensie bepaalde middelen zijn gereserveerd. In analogie met deze methode zou ik der Regeering willen verzoeken om speciaal de volksverheffing naast de defensie in den buitengewonen dienst op te nemen. Wanneer een dergelijke post wordt gecreëerd dan zullen wij zoeken naar bronnen, teneinde er zeker van te zijn, dat elk jaar min of meer, althans van de inkomsten, een bedrag wordt gereserveerd voor den post voor de volksverheffing. Indien dit niet gebeurt, kunnen wij wel praten van gelijkstelling van de defensie met de volksverheffing; dat er geen sprake is van voorkeur of een zekere rangorde tusschen defensie en volksverheffing, maar daarmede zijn wij dan niet voldaan. Wij willen reëele dingen hebben. Indien dus ten behoeve van de volksverheffing een speciale post wordt gecreëerd in den buitengewonen dienst en daarnaast middelen worden aangewezen om dezen tak van welvaartsverzorging te bekostigen, geloof ik, dat wij rustiger de toekomst kunnen tegemoet zien en in die toekomst verder kunnen doorwerken.

In dit verband kan ik dan noemen het opiummiddel. De meerdere bate voor den buitengewonen dienst zal voor 1940 bij de *f* 860 000 bedragen; voor 1941 bedraagt de raming ongeveer *f* 700 000. Maar wanneer eenmaal over het hier naar voren gebrachte principe is besloten, kunnen wij straks verder spreken over de middelen, die aangewezen kunnen worden voor de bekostiging van de volksverheffing. Ik hoop, dat de Regeering deze suggestie in welwillende overweging zal willen nemen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Eerst eenige hors d'oeuvre naar aanleiding van de memorie van antwoord. Daarin staat onder anderen, dat de handelingen van de soos of clubs onder de aandacht van de inspectiehoofden der belasting zullen worden gebracht. Ik hoop, dat dit spoedig zal gebeuren, want de soos en clubs in de groote steden doen de groote hotels een moordende concurrentie aan. Het is eigenlijk interessant na te gaan, hoe het soosleven sedert ongeveer 1920 is veranderd, doch een behandeling van dit cultuurverschijnsel is hier niet op zijn plaats. Feit is echter nu, dat de groote hotels op zware lasten zitten — vooral nu het wereldtourisme inkrimpt of wegblijft. Ik hoorde van een bekend hotel „ergens in Indië", dat het *f* 20 000 moest betalen over 1939, terwijl de soozen en clubs van die belastingen zijn vrijgesteld.

Allerwege leest of hoort men van uitbreidingen van die soos of clubs en het ontwerpen van steeds nieuwe attracties, om de leden en vreemdelingen te trekken, doch dit gaat alles ten koste van de hotels. Enkele verschijnselen, die daartoe een aanwijzing vormen, zijn onder anderen dat de gasten in de hotels enkel een kamer met ontbijt nemen om in de soos goedkoop te gaan eten, waardoor de hotels tekort komen; dat de soos wordt opengesteld voor diners, recepties, terwijl men zelfs buiten de soos recepties aanneemt. De eischen voor het lidmaatschap worden verlaagd, zoodat steeds meer personen lid kunnen worden van de soos. Kortom de soos voert tegen de hotels een moordende concurrentie, hetgeen — zooals ik dat zelf heb gezien — in sommige plaatsen al goed te merken is.

En het nadeel daarvan gaat nog verder, Mijnheer de Voorzitter, dan het derven van belastingen uit de hotels. Steeds meer wil men propaganda maken voor bevordering van het tourisme in Indië door vreemdelingen om daaruit groote inkomsten te trekken. Een conditio sine qua non daarvoor is echter, dat in Indië de tegenwoordige groote hotels, die in menig opzicht met de beste ter wereld kunnen wedijveren, blijven bestaan. Mocht dit niet het geval zijn, o.a. door de concurrentie van sociëteiten en clubs, dan zou daarvan het gevolg zijn het wegvallen van het

(Zwart.)

tourisme, inschrompeling van de hotels, en Indië zou dan de uit het vreemdelingenverkeer voortvloeiende groote inkomsten moeten missen.

Het lijkt mij daarom noodzakelijk, dat evenals in Holland zoodra een societeit zich begeeft op amusementsgebied, daarvoor ook belasting moet worden betaald, gelijk zulks met de hotels het geval is.

(De heer Verboom: Het is maar de vraag, wat U onder amusement verstaat)

Dat is een vraagstuk voor den fiscus om op te lossen, Mijnheer de Voorzitter! Een ander punt, in de Memorie van Antwoord besproken, acht ik zelf nog van meer belang. Er staat n.l. te lezen, dat het Centraal Kantoor voor de Statistiek gegevens verzamelt over den druk der belastingen op kleine gezinnen en op groote gezinnen en dat dit onderzoek voorloopig tot normaler tijden is uitgesteld. Volgens een voorloopige uitkomst van dit onderzoek zou echter de totale druk der belastingen op de groote gezinnen in het algemeen lichter zijn dan die op de kleine gezinnen. De waarde van die uitspraak is natuurlijk van veel belang voor de Regeering in verband met de kwestie in hoeverre de belastingdruk op de groote gezinnen eventueel voor vermindering in aanmerking zou kunnen worden gebracht. Ik moet het daarom ten zeerste op prijs stellen, indien de gegevens van dit onderzoek zoo spoedig mogelijk kunnen worden bekend gemaakt en het eigenlijk onderzoek ook verder voortgezet zou kunnen worden. Men moet hierbij niet vergeten, dat de groote gezinnen op het oogenblik in het algemeen al meer betalen door hun kinderen voor de verdediging van het land en dat een dergelijk onderzoek dus zeker voor hen van belang is om te weten, of ook door de belasting de moeilijkheden voor die groote gezinnen nog worden verzwaard. De Indische uitkomst over den belastingdruk op de groote gezinnen is in merkwaardige tegenspraak met een zelfde onderzoek, dat in Holland terzake is gehouden. Het is daaruit bekend geworden, dat de totale druk van de indirecte belastingen op de eenigszins groote gezinnen tweemaal zoo groot is als op de kleine gezinnen en dat de totale druk van de directe en de indirecte belastingen op de groote gezinnen in elk geval grooter was dan die op de kleinere gezinnen. Ik geef toe, dat de toestand in Holland verschilt met dien van Indië, omdat vooral door de groote heffingen ten bate van de crisisfondsen de indirecte belastingen voor de groote gezinnen daar onevenredig zijn verzwaard.

Voorts zou ik enkele opmerkingen willen maken, die misschien voor den fiscus in engeren zin genomen van belang zijn. In de eerste plaats zou ik willen wijzen op het belang van den fiscus bij het niet uitkeeren van obligatierente of winsten van verschillende naamlooze vennootschappen hier te lande. Misschien dat deze kwestie principieel beter bij afdeeling VI en wel bij de commissie voor het rechtsverkeer besproken zou kunnen worden, doch de kwestie is ook voor den fiscus van groot belang. Vandaar, dat ik ze hier even ter sprake breng. Er zijn mij n.l. verschillende maatschappijen bekend hier te lande, die geen obligatierente betaalbaar stellen en verder geen winsten uitkeeren, onder anderen onder het motief, dat de meeste aandeelhouders en obligatiehouders buiten Indië wonen en men verder niet weet, hoe het staat met de activa en reserves van de maatschappijen in Nederland.

Dit niet uitkeeren van obligatierente en winsten benadeelt niet alleen verschillende menschen in Indië, die van de opbrengsten uit dergelijke bronnen geheel of gedeeltelijk moeten leven, maar indirect ook den fiscus.

Hoeveel dit zal zijn is moeilijk te bepalen. Gegevens over het bezit van Indische fondsen door het Indische publiek zijn mij niet veel bekend. Ik meen eens gelezen te hebben dat het „bezit" in Indië voor ongeveer 18% uit Indische fondsen bestaat. Het eenige bekende gegeven dat eenig houvast biedt daaromtrent is de samenstelling van de nagelaten boedels.

Volgens het Indisch Verslag 1939 bedroeg de waarde der actieve bestanddeelen van boedels, waarvoor successierechten werden betaald aan Indische effecten (zonder overheidsobligaties)

in 1938	*f* 1 591 000;
1937	1 291 000;
1936	3 206 000.

Uit deze cijfers mag wel opgemaakt worden, dat het bedrag aan Indische effecten toch tientallen millioenen moet bedragen. Een volledig overzicht kan nu natuurlijk verkregen worden uit de verschillende bij de banken gedeponeerde waarden. Wanneer dus zonder dringende noodzaak door de Indische ondernemingen gemaakte winst niet zou worden uitgekeerd voor zoover dit toch mogelijk is, dan is dat niet alleen nadeelig voor de betrokken houders en de maatschappij waarin dit geld niet rolt maar ook op allerlei manieren voor den fiscus.

Ik zou daarom den geachten Regeeringsgemachtigde willen aanraden bij de commissie voor rechtsverkeer om inlichtingen te vragen, in hoeverre Indische ondernemingen gerechtigd zijn geen winsten uit te keeren, onder het motief dat de voornaamste aandeelhouders of obligatiehouders in Nederland verblijven of dat men niet weet hoe het in Nederland met reserve en activa staat.

Behalve de totale opbrengst van de belastingen is ook de snelheid van binnenkomen der belastingen van belang, omdat dit de kasbehoeften van het gouvernement vermindert.

Feitelijk is het niet heelemaal in den haak, dat het gouvernement dadelijk bij het uitbetalen van het traktement de verschuldigde belastingtermijnen inhoudt. De burger moest zelf voldoende belasting-discipline bezitten. Uiteraard is deze wijze van belastinginning echter een der efficiëntste en ik zou daarom in overweging willen geven voortaan ook de personeele belasting op deze wijze te innen. Op het oogenblik kan men daarom verzoeken, doch voor zoover mij bekend, wordt dit weinig gedaan. Ook zullen misschien vele ambtenaren er geen bezwaar tegen hebben in Januari, Februari reeds voorloopig geschatte termijnbetalingen van de belasting over 1941 te doen inhouden. M.i. is het misschien mogelijk, in overleg met de groote werkgevers vooral, het systeem van belastinginhouden bij uitbetaling van het salaris te propageeren, desnoods onder afstand van een bepaald collecteloon.

Een ander puntje, dat misschien mee kan helpen om de kasbehoeften van het gouvernement te verlichten zijn de bedragen, die uit de gemengde bedrijven, om het zoo algemeen te noemen, aan het gouvernement toekomen, eerder te doen uitkeeren, bijv. in den vorm van een interim-dividend of voorschot op winst. Uit de stukken krijg ik bijv. den indruk, dat de millioenen van de N.I.A.M. pas laat in het volgend jaar ter beschikking komen van het gouvernement. Door middel van een interim-dividend of desnoods gewoon voorschot op de winst zou mijns inziens aan dit bezwaar tegemoet gekomen kunnen worden.

Ook vraag ik mij af, waarom voor een bedrijf als de N.I.A.M. groote saldi, die op het einde van het jaar in de tonnen en millioen loopen, moeten worden aangehouden bij de banken.

Tevens zou ik nu eens gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Financiën in plaats van dien voor Verkeer en Waterstaat hooren, hoe de Regeering denkt over de instelling van het post-giro verkeer hier te lande. Daarmee wordt behalve andere voordeelen, bespaard op de bankbiljetten circulatie en wat vooral voor de kaspositie van belang is, latente credietmiddelen gemobiliseerd. Wat in de Fransche en Belgische kolonies kan, kan hier niet onmogelijk zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In de Financieele Nota heeft de Regeering gezegd dat de nieuwe voorgestelde belastingen een zware druk leggen op de belastingplichtigen; van hen „uitermate zware offers" vergen en dat daarmede dus ongeveer het uiterste van belastingheffing was bereikt.

(Zwart.)

Dat is een zeer belangrijke uitspraak, die ons te denken geeft en wèl op tweeërlei gebied.

Vooreerst, omdat dit een tamelijk somber beeld geeft voor de naaste toekomst. Wij weten van de volgende begrooting, dus reeds voor 1942, dat ze bijna zeker een vergrooting van uitgaven te zien zal geven. Van den anderen kant weten we niet in hoeverre de inkomsten zich zullen handhaven. Men denke bijv. aan de slechte positie van de suiker en den invloed daarvan op 's landsbegrooting.

Men zal opmerken dat het onnoodig is zich reeds zorgen te maken over 1942, vooral in dezen tijd, doch de opmerking der Regeering, dat het uiterste gevergd wordt heeft mijns inziens nog een verdere beteekenis, die reeds vóór het intreden van 1942 zal werken. Niet alleen moeten alle krachten worden ingespannen om de eigen defensie te verhoogen maar we moeten ook zooveel mogelijk de bijdrage aan de herrijzenis van Nederland nog hooger probeeren op te voeren. Onze Voorzitter heeft in zijn rede van 31 Augustus den Engelschen gezant, bij wijze van spreken, reeds zien zitten naast H. M. de Koningin bij Haar intocht in Amsterdam, doch dan willen we behalve den grooten dank dien we daarvoor dan aan Engeland zullen brengen, toch ook het gevoel hebben, zelf gedaan te hebben wat we maar konden. De tweede herrijzenis van Nederland moet ons, juist voor de toekomst, een waardiger gevoel geven dan het beetje beschamende van 1813. En wanneer nu met de nieuwe belastingen bijna het uiterste van ons draagvermogen zou worden gevergd, dan is er weinig vooruitzicht, die bijdrage aan den gemeenschappelijken strijd verder op te voeren.

Ik zou het daarom op prijs stellen, Mijnheer de Voorzitter, te mogen vernemen, hoe de Regeering tot de meening, dat met de belastingen bijna het uiterste is bereikt, gekomen is. Steunt deze uitspraak op schattingen, taxaties, of beschikt de Regeering over gegevens, die een tamelijk zeker inzicht in den stand van zaken waarborgen? En met dezen stand van zaken wordt dan bedoeld een schatting van het nationaal vermogen, het nationaal inkomen en den totalen belastingdruk, die daarop wordt uitgeoefend. M.i. is het juist voor dezen tijd te betreuren, dat aan dit onderwerp hier te lande in de laatste jaren zoo weinig aandacht is besteed. In het Economisch Weekblad is eenige maanden geleden wel eenigszins denigreerend gesproken over de belangstelling van leeken voor vraagstukken van den totalen belastingdruk en wat daarmee samenhangt, doch deze belangstelling is toch te begrijpen. De studie van dit onderwerp in Indië is, zooals gezegd en voor zoover mij bekend, de laatste jaren niet voortgezet, in tegenstelling met Nederland, waar zulks wèl het geval was. Na de bekende studie van Bonger daarover, verschenen nog de proefschriften van Smeets, de Groot en Kruisheer [1]) met nog losse artikelen o.a. in de Economist. Hier in Indië zijn mij over het nationale inkomen, het nationale vermogen en de totale belastingdruk daarop slechts bekend het bekende nog steeds zeer lezenswaardige doch natuurlijk verouderde rapport van Meyer Ranneft-Huender van 1926 over den belastingdruk op de Inlandsche bevolking en verder het artikel van onzen, hier tegenwoordig zijnden, geachten Regeeringsgemachtigde, in Koloniale Studiën in October 1933 met de daarop verschenen kritiek van Rotgans in Koloniale Studiën 1934 over Inkomen en belastingdienst.

Men had toen echter nog geen voldoende betrouwbaar cijfermateriaal en het terrein was pas verkend.

Zooals gezegd, Mijnheer de Voorzitter, is het m.i. te betreuren, dat de studie van dit onderwerp, althans voor zoover mij bekend, de laatste jaren niet is voortgezet. Niet alleen om het wetenschappelijke en interessante van de cijfers zelf, maar ook omdat de invloed van de overheid op het bedrijfsleven hoe langer hoe grooter wordt en omdat, wanneer de Staat een steeds grooter aandeel van het nationaal inkomen voor zich opeischt het van steeds meer belang wordt te weten, hòe de belastingdruk reeds knelt; hòe de verdeeling beter geregeld kan worden; waar er desnoods nog wat bij kan; maar ook, wáár de belasting op zich zelf of in totaal te zwaar dreigt te worden en zoodoende door de belasting de nationale welvaart ten slotte zou worden gedood. Ik wil in dit geval in plaats van het een beetje versleten gezegde van het slachten van de kip met de gouden eieren, een andere zinspreuk, die natuurlijk ook slechts een bepaalde algemeene waarde heeft gebruiken n.l. dat men het zaaikoren niet moet belasten. En dit is voor Indië, dat een land in opkomst is, waarvoor het een levensvoorwaarde is, zelf meer kapitaal te vormen, een belangrijke kwestie. Om aan te toonen, van hoeveel belang het is, eenig inzicht te hebben in de belasting in verhouding tot het nationale inkomen, of anders gezegd: het aandeel van het nationaal inkomen, dat de Staat voor zich opëischt, wil ik hier de cijfers geven voor eenige Europeesche landen. Op het einde der 19de eeuw bedroeg het aandeel van het nationale inkomen, dat de staat voor zich opeischte, in Duitschland 5 — 10%; in 1913 — 1914 bedroeg dit 18%, in 1915 — 1926 29% en in 1931 — 1932 40%.

In Indië werd door den heer Götzen de belastingdruk voor Europeanen en Chineezen geschat op 25%. Voor Italië vond ik voor 1935 een cijfer van 37% en voor Engeland een van 35%.

De Staat kan slechts een bepaald gedeelte van het volksinkomen nemen. Hoe grooter reeds het percentage is dat de Staat neemt, hoe moeilijker het wordt, daar nog meer aan toe te voegen en vooral in een staat als hier, waar de behoefte van de Overheid op de geldhuishouding steunt en een groot gedeelte van het nationaal inkomen uit producten voor eigen gebruik en onderlinge diensten bestaat.

Een zoo goed mogelijk inzicht in den omvang en de samenstelling van het nationaal vermogen en het nationale inkomen met den daarop rustenden totalen belastingdruk en de verdeeling van die lasten is mijns inziens ook een noodzakelijke voorwaarde voor een eventueele herziening van het belastingstelsel. Door Rotgans werd in 1934 reeds betoogd dat het onmogelijk was het huidige Indische belastingstelsel op eenige wijze te toetsen aan de eischen van de bestaande sociale, financieele en economische verhoudingen en het was niet na te gaan in hoeverre het belastingstelsel de normale ontwikkeling van het land belemmerde. Om dit belang met een voorbeeld uit den laatsten tijd toe te lichten meen ik te mogen wijzen op den langen tijd, die verliep vóór het departement van Financiën een schatting kon geven van de opbrengst der oorlogswinstbelasting 1939. Ik maakte daaruit op — ik hoop ten onrechte — dat men toch eigenlijk nog geen voldoende inzicht in de bedrijven had.

Doch niet alleen voor de Regeering en dan speciaal den fiscus, maar ook voor den Volksraad is het van veel belang meer inzicht in deze materie te hebben, om bijv. over belastingvoorstellen met grooter kennis van feiten en omstandigheden en meer verstand van zaken te kunnen oordeelen.

Zeer waarschijnlijk beschikt de fiscus over groote hoeveelheden statistieken, doch daarvan wordt dan over het algemeen te weinig gepubliceerd. In het Indisch verslag vindt men eenige — ik geef toe waardevolle — gegevens over het aantal aangeslagenen in de landsinkomstenbelasting en hun jaarlijks zuiver inkomen en looninkomen; het aantal aangeslagenen en den aanslag in de personeele belasting en het aantal aangeslagenen en hun vermogens in de vermogensbelasting; verder statistieken over de successierechten, de verponding, den tabaksaccijns, zegelbelasting, recht van overschrijving en de vermakelijkheidsbelasting.

[1]) 1. M. J. N. Smeets: Inkomen en vermogen en hun beteekenis voor de welvaart.
2. C. P. de Groot: Methode voor de berekening van het nationale inkomen.
3. J. C. Kruisheer: Het nationale inkomen en zijn beteekenis voor de volkswelvaart.

(Zwart.)

Het merkwaardige van deze statistieken is, dat die betreffende de successierechten het uitvoerigst zijn — daarover worden niet minder dan 5 statistieken gegeven — doch die van de inkomsten- en vermogensbelasting het soberst.

Een tusschenplaats neemt de statistiek der personeele belasting in waarin de opbrengst der belasting tevens is verdeeld over de grondslagen, waarop de belasting geheven wordt. Toch, Mijnheer de Voorzitter, zouden juist uitvoeriger statistieken over de inkomsten- en vermogensbelastingen ons veel materiaal leveren om een beter inzicht in het nationaal vermogen en het nationaal inkomen te verschaffen.

Wanneer men de opgave-formulieren nagaat voor de inkomsten- en vermogensbelasting dan bieden de daarin vermelde gegevens toch een schat van statistisch materiaal, die alleen verwerkt en gepubliceerd behoeven te worden.

Ik wil niet beweren, dat het bestaande formulier voor het door mij gevraagde doel het best denkbare is. Voor een beter verwijs ik naar het model, zooals dit voorkomt in No. 42 van de geschriften van de vereeniging voor belastingwetenschap. Doch het moet mogelijk zijn uit de bestaande ingevulde formulieren voor deze beide genoemde belastingen een inzicht te krijgen in de samenstelling van het nationaal inkomen uit arbeid — nl. vast of wisselend — uit onderneming; roerend kapitaal, uit onroerend goed, uit boedels, uitpensioen, lijfrente, uitkeering, enz. Door bepaalde groepeeringen zal het dan mogelijk zijn statistieken te verschaffen over het zg. oorspronkelijke en afgeleide inkomen, wat vooral voor tijden van depressie en bij hooge belastingen van belang is. Een dergelijke statistiek zou reeds een zeer belangrijke bijdrage zijn tot de kennis van het nationale inkomen. Gegroepeerd met andere statistieken zou het mogelijk zijn veel meer inzicht dan tegenwoordig te krijgen in de productiviteit en de belastingopbrengst van de groote bedrijfstakken der volkshuishouding; landbouw, industrie, handel, zeevaart enz. natuurlijk weer onderverdeeld in verschillende bedrijven: bv. het mijnbedrijf, de suikerindustrie, rubbercultuur, batikindustrie enz. Terwijl Indië op een groot keerpunt staat in zijn economisch leven is het toch gewenscht, daarin ook langs dezen weg meer inzicht te krijgen.

De samenstelling van het nationaal vermogen, voor zoover daarover belasting geheven wordt, zou duidelijker worden door een statistiek, die ook uit de formulieren te trekken is, en welke aangeeft, in hoeverre dat vermogen bestaat uit vaste goederen, onroerende goederen, effecten enz., alles weer verder onderverdeeld naar gelang dit noodig wordt geacht. Het groote belang van een dergelijke statistiek voor dezen tijd zou dadelijk blijken bij de beoordeeling, in hoever het mogelijk is een gedwongen leening uit te schrijven.

Om een goed inzicht te krijgen in den belastingdruk op het berekend nationaal inkomen en vermogen zal het ook noodig zijn, meer gegevens te publiceeren over den totalen belastingdruk, die door de overheid wordt uitgeoefend. Wat tot dusverre gepubliceerd is zijn gegevens over de gouvernementsbelastingen. Daarnaast heeft men echter nog de locale belastingen en voor zoover mij bekend is daarover nog niets gepubliceerd.

Het decentralisatiebureau van het departement van B. B. kon mij voorloopig voor het laatste jaar een opgave doen van de geheven belastingen. Door den verschillenden opzet van de verschillende begrootingen van het Gouvernement, de regentschappen, groepsgemeenschappen, gemeenteraden, provincies enz. en de manier waarop daarin o.a. de bedrijven opgenomen zijn is het zeer moeilijk, een dergelijk volledig overzicht van den totalen belastingdruk te krijgen, doch men zal daar toch naar moeten streven en een uniforme begrootingsopzet voor al deze openbare lichamen lijkt mij niet ondoenlijk.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben aan het eind van mijn betoog gekomen. Ik onderschat geenszins de moeilijkheden, verbonden aan een schatting van het nationaal vermogen en het nationaal inkomen en den bestaanden belastingdruk daarop. In Europa zijn de moeilijkheden niet gering, doch hier, waar de geldhuishouding nog lang niet zoover is doorgedrongen en een groot gedeelte van het inkomen uit verbruik van eigen producten en onderlinge hulp bestaat, zijn die moeilijkheden nog veel grooter. Doch ook de wetenschap der methode op dit gebied is de laatste jaren vooruitgegaan. Men heeft elders verschillende benaderingsmethoden gevonden, die hier ook misschien gevonden kunnen worden. Ik zou er daarom bij den geachten Regeeringsgemachtigde op willen aandringen, onderzoekingen, gevolgd door publicaties, in dien geest te laten verrichten. Een groot gedeelte van het door mij gevraagde werk, nl. de bewerking der bestaande gegevens uit de formulieren voor inkomsten- en vermogensbelasting zou reeds kunnen geschieden door het Centraal Kantoor voor de Statistiek. Dat zou natuurlijk weer extra personeel kosten, maar het lijkt mij niet noodzakelijk, dergelijk werk elk jaar te verrichten. Men zou het periodiek kunnen doen en het benoodigde personeel in andere jaren met ander periodiek werk kunnen belasten.

Op het departement van Financiën zelf zal iedereen een volle dagtaak hebben in dezen tijd, doch misschien zijn er toch enkele ambtenaren vrij te maken voor dit werk of zijn er misschien reeds gepensionneerde krachten, die eventueel kunnen invallen of ingeschakeld kunnen worden.

(Soeria Nata Atmadja.)

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het zijn slechts enkele ondergeschikte punten, die ik gaarne op deze plaats onder de aandacht van de Regeering zou willen brengen.

In de memorie van antwoord komt een passage voor, die mij zoozeer heeft getroffen, dat ik niet kan nalaten er een enkel woord tegen in te brengen.

Bedoelde passage luidt als volgt:

> „Ten sterkste moet worden tegengesproken, dat bij de invordering van belastingen dermate rigoureus op de inkomsten van belastingplichtigen wordt gekort, dat deze niet voldoende overhouden om in hun bestaan te voorzien.
>
> Integendeel wordt er, gelijk reeds is medegedeeld bij de behandeling van de begrooting voor 1940 (zittingsjaar 1939/1940 onderwerp I afd. III, stuk 6 blz. 12 alinea 2) bij de invordering steeds naar gestreefd, dat van de betrokkenen een zoodanig deel hunner inkomsten wordt gevergd als in een redelijke verhouding staat tot hun behoeften eenerzijds, en hun verplichtingen tegenover het Land en andere crediteuren anderzijds."

Aldus de Regeering, Mijnheer de Voorzitter! Dat is werkelijk een humaan standpunt, dat waardeering verdient.

En iets verder staat te lezen:

> „Gevallen van wanhoopsdaden van personen, die door de zware belastingen in moeilijkheden waren geraakt, zijn der Regeering niet bekend."

(De heer Soangkoepon: Die stonden in de courant.)

Helaas zijn mij echter, in tegenspraak met het bovenaangehaalde, frappante gevallen bekend, welke juist onweerlegbaar op het tegengestelde daarvan wijzen.

Om een enkel voorbeeld te geven uit de vele gevallen van belastingplichtigen, die door de wijze van kortingen op hun inkomsten in de grootste moeilijkheden zijn geraakt, zoodanig, dat zij niet in staat zijn in hun bestaan te voorzien, moge het volgende dienen: Een gepensionneerd ambtenaar heeft een pensioen van *f* 147 per maand. Afgescheiden van de op dat pensioen ten behoeve van een anderen crediteur bewerkstelligde kortingen, (hierover zal ik het straks hebben) wordt door den belastingdienst een maandelijksche inhouding bevolen van bedragen, varieerende tusschen *f* 44,73 en *f* 51,21, en zulks over geruimen tijd, ter aanzuivering van een achterstand in de betaling van belastingen over eenige jaren.

De achterstand was gekomen, doordat betrokkene begin 1937 eene zoogenaamde risicoleening bij de Algemeene Volkscredietbank had aangegaan, ter aanzuivering waarvan maandelijks

(Soeria Nata Atmadja.)

een belangrijk bedrag van *f* 49,50 per maand op zijn pensioen werd ingehouden. Hetgeen overbleef was niet voldoende om daaruit zijn inkomstenbelastingen te voldoen, terwijl de belastingdienst eerst in 1940 tot de invordering van zijn inkomstenbelastingen over de 4 daaraan voorafgaande jaren overging.

Betrokkene heeft aan de belastinginspectie een opgave gedaan van de inhoudingen, daarbij verzoekende de kortingen op zijn pensioen ter aanzuivering van zijn belastingschuld op een lager bedrag te doen stellen, hetgeen echter niet werd ingewilligd.

Hieraan moge de opmerking gekoppeld worden, dat betrokkene een groot gezin bestaande uit 10 leden, waaronder 4 schoolgaande kinderen, heeft te onderhouden.

Het heeft zelfs tot driemaal toe kunnen gebeuren — ik haal dit aan als voorbeeld — , dat de kinderen wegens achterstand in de betaling van het schoolgeld telkens over een tijdvak van twee maanden van school verwijderd moeten worden. Zonder hulp van een bloedverwant, zou de zaak nooit verholpen zijn.

En dat betrokkene feitelijk niet tot een schokkende wanhoopsdaad is overgegaan — iets dat ook in de afdeelingen werd naar voren gebracht —, is toe te schrijven, eensdeels aan zijn innerlijke gesteldheid — hij is Islamiet en leidt meer een geestelijk leven —, en anderdeels aan de ondersteuning van bovenbedoelden bloedverwant.

Wat er dan wèl in de practijk terecht komt van het in de memorie van antwoord vermelde, n.l. „dat bij de invordering (van belastingen) er steeds naar gestreefd wordt, dat van de betrokkenen een zoodanig deel hunner inkomsten wordt gevergd als in een redelijke verhouding staat tot de behoeften eenerzijds van hun verplichtingen tegenover het Land en andere crediteuren anderzijds'', behoeft geen verder betoog.

Dat de redelijkheid bij deze inhoudingen, welke niet in verhouding staan tot de behoeften eenerzijds en de verplichtingen tegenover het Land en andere crediteuren anderzijds, uit het oog verloren wordt, valt door het star afwijzend standpunt, dat de Algemeene Volkscredietbank tegenover den persoon, dien ik in mijn voorbeeld op het oog heb, te meer op.

Zoo noodig, zal ik bij de behandeling van afdeeling IV hierop terugkomen. Ik hoop echter, dat het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, die zich terzake — naar ik verwacht — wel zal willen verstaan met zijn ambtgenoot van Binnenlandsch Bestuur, zulks niet meer noodig zal maken.

Ik heb hier voor mij een staat, waaruit blijkt, dat betrokken gepensionneerde als gevolg van door den belastingdienst en de Algemeene Volkscredietbank bewerkstelligde inhoudingen op het pensioen, dat toch bijna *f* 150 bedroeg slechts bedragen in handen kreeg van — excusez du peu — van *f* 5,21 en *f* 7,40.

Welnu, Mijnheer de Voorzitter, dit zijn toch geen bedragen, waarmede een gewezen ambtenaar van goede standing als betrokkene, voor wien ik het nu opneem, die een groot gezin van 10 leden heeft te onderhouden, in zijn bestaan kan voorzien.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het voorgaande zou ik de Regeering willen vragen, of Zij bereid is naar de juistheid van het door mij medegedeelde een onderzoek te doen instellen c.q. maatregelen te doen treffen, dat dergelijke rigoureuse inhoudingen niet plaats kunnen vinden, althans het daarheen te leiden, dat de autoriteiten, wien het aangaat, hun aandacht daaraan schenken, in dier voege, dat aan het verzoek van betrokkene om de overblijvende belastingschulden en de schulden aan de A.V.B. met een lager bedrag te mogen aflossen, spoedigst gevolg wordt gegeven.

Indien de geachte Regeeringsgemachtigde er prijs op stelt, ben ik gaarne bereid, Mijnheer de Voorzitter, om de op deze quaestie betrekking hebbende stukken ondershands ter beschikking van de Regeering te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik tot de positie van de bestuursschrijvers. Voor de verbetering daarvan is in deze zaal reeds meer dan eens gepleit. Als men hier onderscheidene bezoldigingsregelingen aan een onderlinge vergelijking onderwerpt, wordt van regeeringszijde daartegen — m.i. terecht — aangevoerd, dat daarbij niet alleen op de vóóropleiding, maar ook op de dienstverrichtingen van betrokkenen dient te worden gelet. Dat doet de Regeering ook dit jaar weer. Dit argument zou ik nu van mijn kant gaarne ten gunste van de bestuursschrijvers willen gebruiken, want als er sprake is van een zware dienstverrichting bij het lager personeel van den kantoordienst, dan is er hoegenaamd geen betrekking, welke met die van den bestuursschrijver is te vergelijken. Bepaalde kantooruren kent hij niet, want steeds moet hij klaar staan om zijn Chef, den Wedana of Ass.-Wedana bij te staan, om nu eens na sluiting van het kantoor dit weer te openen, om er tot laat in den avond — ja niet zelden tot het middernachtelijk uur —, te werken en dan weder zijn chef voor politioneele en andere dringende werkzaamheden op het terrein te vergezellen waardoor zij, evengoed als hun Chef, aan gevaren bloot staan, vooral in tijden van onrust. Van Overheidswege is reeds bevestigd, dat bij afwezigheid van den Wedana of Ass.-Wedana op een plaats, waar geen mantri-politie bescheiden is — en dit is in de meeste ressorten het geval, Mijnheer de Voorzitter — de (oudste) bestuursschrijver den Wedana of Ass.-Wedana vervangt, zoo noodig zelfstandig optreedt en in dringende gevallen beslissingen neemt. Dit is dan ook één van de overwegingen geweest, zoo niet de voornaamste, Mijnheer de Voorzitter, die geleid hebben tot de instelling van het ambt van bestuurshoofdschrijver. Deze wordt nu dan ook bij voorkeur geplaatst in ressorten, waar de Wedana of Ass.-Wedana voor terreinwerkzaamheden vaak van zijn standplaats afwezig is. Als men daarbij bedenkt, Mijnheer de Voorzitter, dat thans van de bestuursambtenaren geëischt wordt, dat zij in de maand minstens 20 dagen op tourneé moeten zijn — een maatregel, die vooral in dezen tijd onontbeerlijk is voor het contact met de bevolking en voor een persoonlijke waarneming van toestanden en voorvallen in het ressort, waarvoor zij verantwoordelijk zijn, alsmede voor het beluisteren en peilen van stemmingen in de desa — dan springt te meer de belangrijkheid van het ambt van bestuursschrijver in het oog.

Te merkwaardiger is in dit licht bezien thans het standpunt van de Regeering, die op de opmerking, in het afdeelingsverslag geplaatst, dat een klerk beter wordt bezoldigd dan de bestuursschrijver, als volgt reageert:

> „Vergelijkingen tusschen de positie van bestuursschrijvers en die van klerken gaan — zooals bij die gelegenheid tevens is uiteengezet — niet op, omdat de plaats van een klerk in de administratieve organisatie in wezen anders is dan die van een bestuursschrijver''. (Roneo pag. 2, al. 3.)

Dat de Regeering de pen van een klerk belangrijker vindt dan den levendigen en bruischenden arbeid van den bestuursschrijver, moge tot daaraan toe zijn, Mijnheer de Voorzitter, te denken geeft mij het feit, dat als minimumeisch voor de aanstelling tot laatstgenoemde betrekking tegen alle realiteit in slechts een verklaring van het met vrucht doorloopen van een Inlandsche school der tweede klasse wordt gesteld, en bepaald onjuist zou het mij lijken, indien men aan dezen onwaarachtigen aanstellingseisch eenig motief voor de lage bezoldiging van den bestuursschrijver zou willen ontleenen. Reeds lang vóór de huidige bezoldigingsregeling behoorde het tot het verleden, dat abituriënten van tweede klasse-scholen tot bestuursschrijver werden benoemd. Wij weten het allemaal beter, Mijnheer de Voorzitter, het zijn als regel abituriënten van Mulo-scholen, en niet zelden wordt uit diegenen, die H.B.S. of A.M.S. bezocht hebben het corps van bestuursschrijvers aangevuld en op zijn minst uit afkomelingen van instellingen van Westersch lager onderwijs. Maak ik mij dan schuldig aan overdrijving,

(Soeria Nata Atmadja.)

als ik nu zeg, dat deze loyale en gezagsgetrouwe groep wordt onderbetaald, en dat daardoor de verdiensten van deze onmisbare raderen in de bestuursmachine worden miskend?

Opkomende voor deze stille medewerkers, ben ik intusschen der Regeering dankbaar, dat de reeds eerder door mij bepleite samenstelling van één algemeene ranglijst voor elk der drie provincies een voldongen feit is geworden. Als gevolg van de ongelijke promotiekansen tot bestuursschrijver eerste klasse in de onderscheidene residenties, en de van elkaar verschillende verhoudingen van het aantal eerste klassers tot dat der tweede klassers had men op het tijdstip van de samenvoeging der verschillende residentieranglijsten het eigenaardige geval, dat in de eene residentie zij reeds na omstreeks zeven jaren of iets meer eerste klasser konden worden, terwijl in een andere residentie ambtgenooten met meer dan tien jaren dienst nog steeds tweede klassers waren. Doordat bij de samenvoeging der residentieranglijsten de eerste klassers werden gescheiden van de tweede klassers aanschouwt men nu de mijns inziens niet billijke consequentie, dat er schrijvers zijn, die reeds met een diensttijd van nauwelijks vijftien jaren tot mantri-politie worden bevorderd, terwijl oudere collega's, die soms bijna twintig jaren den Lande dienen, daar nog niet aan toe zijn. Ik zou om aan deze onbillijkheid een eind gemaakt te zien, der Regeering daarom willen verzoeken de algemeene ranglijst in dier voege te doen herzien, dat daarin de eerste klassers niet van de andere schrijvers worden gescheiden.

Voorts moge ik der Regeering, wellicht ten overvloede, wijzen op een discriminatie, die er momenteel in de wet bestaat met betrekking tot het verleenen van vrijstelling van zegelrecht aan autonome gebiedsdeelen eenerzijds, en aan Inlandsche gemeenten als rechtsgemeenschappen anderzijds.

Tot voor kort werden extract-besluiten, waarbij gemeentelijke bezitsrechten enz. worden toegekend aan desa's, aan de betrokken desa uitgereikt vrij van zegel.

Zooals U weet, Mijnheer de Voorzitter, ontvangen de regentschappen de extract-besluiten, waarbij zij gronden in beheer ontvangen, ook vrij van zegel.

Aan de eerstbedoelde vrijstelling van zegelrecht is nu een einde gemaakt, zulks op grond van art. 31 lid II sub 15 letter *a.* van de zegelverordening.

Inderdaad zijn volgens dat artikellid:

a. geschriften van Inlandsche gemeenten vrij van zegel — eveneens geschriften van regentschappen en van op openbaar gezag ingestelde colleges —, doch:

b. geschriften in haar eigen belang uitgereikt aan Inlandsche gemeenten zijn niet vrij van zegel — daarentegen zijn wèl vrij van zegel geschriften in hun eigen belang uitgereikt aan regentschappen en aan op openbaar gezag ingestelde colleges.

Indien uitgereikt aan niet op openbaar gezag ingestelde colleges, zijn de geschriften niet uitgezonderd van de vrijstelling.

Ten aanzien van van haar uitgaande geschriften zijn de Inlandsche gemeenten derhalve, wat de vrijstelling betreft, op één lijn gesteld met regentschappen, colleges op openbaar gezag ingesteld, enz.

Met betrekking tot in haar belang aan haar uitgereikte geschriften zijn, wat de niet-vrijstelling betreft de Inlandsche gemeenten daarentegen op een lijn gesteld met niet op openbaar gezag ingestelde colleges en anders behandeld dan de overige — grootere — rechtsgemeenschappen.

Waar dus in de desbetreffende bepaling veel inconsequentie ligt, en de Inlandsche gemeente, wat de vrijstelling van zegelrecht betreft, op één lijn dient te worden behandeld met de overige grootere rechtsgemeenschappen — regentschappen enz. —, zoo moge ik der Regeering eerbiedig verzoeken deze ongetwijfeld ongewilde discriminatie uit de wetgeving te doen elimineeren.

(Soetardjo.)

Ten slotte zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen, hoe het thans staat met het door ons gewezen medelid, den heer Hermen Kartowisastro in 1939 in deze zaal bepleite voorstel om de kosten, verbonden aan de werkzaamheden van de herklasseering van gronden bij de vaststelling van nieuwe landrente-aanslagen, door de overheid te doen dragen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot deze begrootingsafdeeling heb ik enkele desiderata voor te brengen, waarvan de meeste reeds in vorige zittingen onder de aandacht der Regeering zijn gebracht.

Het eerste punt betreft de bij Staatsblad 1935 No. 441 vastgestelde Straffen- en Beroep-ordonnantie. Onze bezwaren tegen deze regeling gaan ten eerste tegen het feit, dat bij eervol ontslag wegens ongeschiktheid verzet daartegen op grond van bedoelde ordonnantie niet mogelijk is. Ten tweede richt ons bezwaar zich tegen het feit, dat het recht tot beroep in art. 5 van genoemde regeling in handen wordt gelegd van den strafoplegger. Het is dus deze, die het recht heeft, uit te maken, of door een administratief gestrafte al dan niet tegen de opgelegde straf kan of mag worden opgekomen. Het recht tot beroep is derhalve geen recht maar is geworden een gunst, hetgeen naar onze meening strijdig is met de bedoeling, die toch aan een rechtspositieregeling ten grondslag moet liggen en waardoor aan die regeling thans alle waarde als „rechtsmiddel'' wordt ontnomen.

Terzake van het eerstgenoemd bezwaar moge ik verwijzen naar een door mij indertijd ingediende schriftelijke vraag, behelzende de suggestie, de ordonnantie aan te vullen met een bepaling in dien zin, dat ook bij „eervol ontslag wegens ongeschiktheid'', beroep op de Straffen- en Beroep-ordonnantie mogelijk wordt gemaakt. Het desbetreffend regeeringsantwoord, dat een afwijzende beslissing inhoudt op bedoelde suggestie, vermeldt o.m. het volgende:

> „Men moet ontslag bij wijze van straf wegens plichtsverzuim onderscheiden van ontslag wegens ongeschiktheid. Bij het eerste heeft een objectief waarneembaar feit plaats gehad, waarvan de betrokkene in zijn plicht te kort is geschoten en terzake waarvan hij voor straf in aanmerking komt. Hij kan daartegen in beroep komen krachtens de Straffen- en Beroep-ordonnantie. Anders is het met ontslag wegens ongeschiktheid. Hier heeft betrokkene evengoed waarborgen tegen een onrechtmatig ontslag; maar deze waarborgen zijn uiteraard anders. Een commissie kan wel een objectief waarneembaar feit beoordeelen, maar niet het samenstel voor factoren, waaruit de al of niet geschiktheid van een ambtenaar wordt afgeleid. Maar hier zijn andere waarborgen. In de eerste plaats zullen als regel aan de ongeschikt-verklaring een of meer conduites zijn voorafgegaan, waartegen belanghebbende in beroep kan komen volgens de regeling in Bijblad 11403, een procedure, welke uiteraard anders is dan die van de Straffen- en Beroep-ordonnantie. Verder staat hem de weg open tot hoogere autoriteiten, tot zelfs den G. G. toe.''

Aldus het antwoord der Regeering, die de questie mijns inziens wel heel symplistisch heeft voorgesteld. Voor Haar zijn er binnen het kader van de zaak in dispuut slechts twee scherp van elkaar te onderscheiden gevallen van ontslag mogelijk: ten eerste ontslag wegens plichtsverzuim of een of andere tekortkoming als bedoeld bij de Straffen- en Beroepordonnantie en ten tweede „eervol ontslag wegens ongeschiktheid.''

De practijk leert echter anders. Er zijn tal van gevallen van „eervol ontslag wegens ongeschiktheid'' voorgekomen, waarbij dit ontslag het uitgesproken karakter heeft van „straf'' in den zin van de ordonnantie.

Ik noem hier enkele voorbeelden.

Een ambtenaar werd beschuldigd steun te hebben verleend aan een deloyale politieke actie, op grond van door de be-

(Soetardjo.)

trokken gezaghebbende autoriteit ter zake ontvangen „spionnenberichten", van twee geheel van elkaar onafhankelijk werkende spionnen. Dit laatste feit deed volgens bedoelde autoriteit de deur dicht: het bericht moest waar zijn. Bedoelde ambtenaar werd daarom prompt ontslagen „eervol wegens ongeschiktheid."

Betrokkene diende daarop, onder overlegging van door Indonesische bestuursambtenaren waaronder twee regenten afgegeven verklaringen, waarin getuigenis van diens loyaliteit jevens het gezag werd afgelegd, bij den Volksraad in, om recht te krijgen.

In de gegeven omstandigheid kon de Regeering niets anders doen dan terzake inlichtingen te vragen van de autoriteit, die bedoelden ambtenaar had ontslagen. Het lag voor de hand, dat op het verzoekschrift afwijzend werd beschikt.

Een ander geval betrof een ambtenaar, tegen wien op grond van vermoedens, dat hij zich aan een bepaald misdrijf had schuldig gemaakt, een strafrechtelijke vervolging werd ingesteld. Betrokkene werd echter door den bevoegden rechter vrijgesproken. Nochtans werd hem daarna „eervol ontslag wegens ongeschiktheid" verleend. Dit zijn twee voorbeelden, welke vaak in de practijk voorkomen, waarbij het ontslag gedecideerd het karakter droeg van straf en niet — om in de termen der Regeering te blijven — vanwege een samenstel van factoren, terwijl aan de ongeschiktverklaring ook niet waren voorafgegaan een of meer slechte conduites.

Uit deze gevallen uit de practijk blijkt dus toch overduidelijk de noodzaak der door mij bepleite aanvulling van de ordonnantie. De Regeering herstelle voorts de principieele fout, die is vervat in artikel 5 der ordonnantie op dusdanige wijze, dat de mogelijkheid van beroep krachtens de ordonnantie niet meer afhankelijk wordt gesteld van den wil van den strafoplegger, doch dat het recht daartoe imperatief wordt verleend aan den ambtenaar, aan wien een straf krachtens de ordonnantie is opgelegd.

Het tweede punt, waarop ik de aandacht der Regeering wil vestigen, is de positie van de bestuursschrijvers. De vorige geachte spreker, de heer Soeria Nata Atmadja, heeft een breedvoerige uiteenzetting gegeven van den aard en omvang der werkzaamheden en van de positie der bestuursschrijvers. Het is U, Mijnheer de Voorzitter, en het geachte College bekend, dat onze fractie jaar in, jaar uit, voor de verbetering van de positie dezer landsdienaren gepleit heeft. Wij hebben herhaalde malen een schets gegeven van de werkzaamheden en de positie van deze beambten. Telkens is ons tegengeworpen, dat wij ons aan overdrijving schuldig maakten, maar ziet, thans komt uit een anderen mond dezelfde belichting van deze zaak, welke de gegevens, die wij de Regeering verstrekt hebben, volkomen dekt.

Ik zou de aandacht van de Regeering dan ook op deze uiteenzetting van ons geacht medelid willen vestigen en zou hieraan de hoop willen vastkoppelen, dat de Regeering ons niet meer zal tegenwerpen, dat wij ons aan overdrijving schuldig maken. De Regeering wete, dat in de kringen van de bestuursschrijvers op het oogenblik verbittering heerscht. Dit is niet een ijdel of sensationeel woord, maar een rustige reëele schets van hetgeen in die kringen leeft. De positie van de bestuursschrijvers is in den loop der jaren en vooral in de laatste jaren zoodanig verslechterd, dat zij de volle aandacht der Regeering verdient, deze landsdienaren verdienen dit ten volle, gelijk door den heer Soeria Nata Atmadja is betoogd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou het betoog van mijn geacht medelid als volgt willen aanvullen. Het nieuwe benoemingsreglement voor den Indischen bestuursdienst bevat een verzwaring van den eisch voor aanstelling tot een betrekking in het lagere deel van het Indonesisch bestuur. Volgens schaal 15 der B.B.L. 1938 bestaat deze eisch uit het bezit van een diploma van de gouvernements Inlandsche school 2de klasse en geschiktheid voor den bestuursdienst, terwijl het zooeven genoemd reglement als eisch vermeldt het bezit van het kleinambtenaarsdiploma of daaraan gelijkwaardig getuigschrift. Deze verzwaring van den aanstellingseisch is feitelijk een sanctionneering van een reeds lang in de practijk gevolgde gedragslijn, waarbij voor benoeming tot genoemde betrekking bijna uitsluitend in aanmerking worden gebracht gegadigden met minstens het diploma van een inrichting van Westersch lager onderwijs. Nu zegt de memorie van antwoord dat de minimumeisch alleen geldt voor de betrekking van mantri-politie en van assistent-wedana.

Dit heeft mij niet weinig bevreemd. Men heeft dus dezen gang van zaken, dat de Regeering zegt, dat de eisch van het bezit van een diploma van westersch lager onderwijs alleen geldt voor de betrekking van mantri-politie en van assistent-wedana en daartegenover staat een daaraan ondergeschikte betrekking, die van schrijver, waarvoor het bezit van het diploma van een Inlandsche lagere school als voldoende wordt geacht. Nu is mijns inziens het eigenaardige, dat men, om mantri-politie of assistent-wedana te worden, eerst als schrijver moet dienen. Wil de Regeering met de bedoelde mededeeling in de memorie van antwoord zeggen, dat de mantri-politie en de assistent-wedana maar uit de lucht moeten vallen? Deze ambtenaren moeten eerst de betrekking van schrijver vervuld hebben en daarvoor is het noodig — gelijk door ons geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja is bepleit — dat ook in de rangen van den bestuursschrijver de eisch van het bezit van het diploma van genoten westersch lager onderwijs wordt gesteld.

De financieele consequentie van deze eischverzwaring bestaande in salarisverbetering voor de bestuursschrijvers dient uit billijkheidsoverwegingen te worden aanvaard. Dit salaris ware derhalve op te voeren tot een peil als dat, hetwelk wordt aangelegd voor betrekkingen, waarvoor dezelfde aanstellingseischen gelden, bijvoorbeeld de klerken-betrekking. In dit verband wordt er op gewezen, dat bijvoorbeeld de politieagenten met dienstverband, voor welke betrekking lagere aanstellingseischen gelden, beter zijn gesalarieerd dan de bestuursschrijvers. Men zou daartegen kunnen aanvoeren, dat in de salarissen van de politieagenten, in verband met den aard van hun werkkring, een soort van risico-premie is verdisconteerd. Daargelaten het feit, dat de schrijvers op de onderdistricts- en districtskantoren, gelijk de gebeurtenissen tijdens den communistischen opstand in 1936 hebben aangetoond, als de tweede man na hun chef in tijden van beroering zoowel als in normale tijden evengoed risico loopen, — de heer Soeria Nata Atmadja heeft dit zooeven uiteengezet — wil ik bovendien er op wijzen, dat, alhoewel de mantri's politie een zelfden werkkring hebben, en dezelfde gevaren en risico's loopen als de onder hen geplaatste hoofdagenten, zij toch minder dan deze laatsten verdienen.

(De heer Soangkoepon: Die zijn ook bewapend met een revolver.)

Maar zij moeten die revolver zelf betalen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Alleen de mantri politie, bij de veldpolitie niet.)

Ik wil hiermee bijvoorbaat aantoonen, dat argumenten als het loopen van risico's voor toekenning van salarissen in het onderwerpelijke geval niet opgaan en dat dit althans voor wat betreft de mantri-politie niet consequent wordt doorgevoerd. Ik ben er dan ook zeer benieuwd naar, welke redenen er toe hebben geleid, dat de mantri's politie lager worden bezoldigd dan de aan hen ondergeschikte hoofdagenten.

Feit is in elk geval, dat waar het hier gaat om twee betrekkingen, waarbij de functionarissen minstens gelijksoortige en gelijkwaardige werkzaamheden hebben te verrichten, het mijns inziens niet billijk is, dat de eene betrekking, die nog wel in ambtelijke rangschikking hooger staat dan de andere, lager wordt bezoldigd dan deze laatste. Voor dit eigenaardig feit kan ik geen andere verklaring aanwijzen dan deze, dat hier de lijn van meerwaardeering van den politieagent boven den

(Soetardjo.)

schrijver wordt doorgetrokken tot die van den hoofdagent boven den mantri-politie, een standpunt, dat op grond van billijkheidsoverweging niet is vol te houden. Ik hoop dan ook, dat de Regeering bereid zal zijn aan dezen onredelijken toestand een einde te maken door den bestuursschrijver en den mantri-politie hooger te salarieeren.

Ten derde, Mijnheer de Voorzitter, wil ik gaarne pleiten voor een positieverbetering der mantri's voor de belastingen. Indertijd ressorteerden deze krachten, die uit de groep der bestuursschrijvers werden gerecruteerd, onder het departement van Binnenlandsch Bestuur. Voor deze menschen beteekende de benoeming tot mantri voor de belastingen dan ook geen overgang naar een anderen diensttak, maar een bevordering met het uitzicht straks een trapje hooger te kunnen klimmen, waar voor hen de mogelijkheid van benoeming tot assistent-wedana geopend was. Echter is na het onderbrengen van den mantri-belasting onder het departement van Financiën niet alleen de mogelijkheid om het verder bij het Indonesisch bestuur te brengen geheel uitgesloten, doch is hen zelfs elke kans om positie-verbetering te verkrijgen, ontnomen. In verband daarmede zou ik willen voorstellen voor de besten onder deze krachten een uitloop in den vorm van het ambt van hoofd-mantri in het leven te roepen. Dit zal deze krachten stimuleeren tot het leveren van meer en betere prestaties, waarmede het dienstbelang gebaat zal zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord (blz. 2, roneo) staat, dat de Regeering deze suggestie destijds van de hand heeft gewezen en dat Zij ook thans den tijd nog niet aangebroken acht om deze voorziening te treffen. De Regeering heeft echter nagelaten uiteen te zetten, waarom de tijd daarvoor nog niet is aangebroken. Voor de belanghebbenden wordt de toestand hoe langer hoe meer onhoudbaar, daar hun de eenige kans om vooruit te komen is afgesneden.

Mijnheer de Voorzitter! Nu kom ik op een kwestie, die hier in de vorige hoofdzitting ook door onze fractie reeds besproken is en terzake waarvan door mijn geacht medelid, den heer Soeroso, een motie is ingediend, welke door den Volksraad werd aangenomen. Ik bedoel de kwestie van de reistoelagen voor de districts- en onderdistrictshoofden. Deze ambtenaren moeten vooral nu, in deze bijzondere tijdsomstandigheden in verband met den oorlogstoestand, het contact met de bevolking intensiveeren. Dit kan, waar dit contact er op gericht moet zijn de banden met de bevolking nauwer aan te halen, niet meteen geschieden met gelijktijdige uitoefening van andere dienstwerkzaamheden, vooral die welke bij de bevolking niet populair zijn, zooals o.a. de belastinginning. Er moeten voor dit contact afzonderlijke dagen worden uitgetrokken en dit brengt vanzelf mede, dat deze ambtenaren vaker op tournee moeten gaan. Was de reistoelage voor bedoelde ambtenaren in normale tijden meestal reeds niet toereikend, thans is de toestand voor hen heelemaal onhoudbaar geworden. En als die ambtenaren zich genoodzaakt zien schulden te maken, worden zij van lichtzinnigheid beticht. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde gaarne willen verzoeken het zijne er toe bij te dragen, dat de minimum-bedragen der reistoelagen voor de assistent-wedana's en de wedana's worden verhoogd respectievelijk van *f* 10 tot *f* 20 en van *f* 25 tot *f* 40.

Mijnheer de Voorzitter! Er is hier reeds herhaalde malen gepleit voor toekenning van een renteloos voorschot aan de districtshoofden voor den aanschaf van een voor dienstgebruik bestemde automobiel. De Regeering is echter blijkens de memorie van antwoord nog steeds de meening toegedaan, dat dit niet noodig is, waar men gemakkelijk kan beschikken over huurauto's. Maar afgescheiden van het feit, dat men vooral in de binnenlanden nog lang niet overal een auto kan huren, is het in de avond- of nachturen niet zoo gemakkelijk aan huurauto's te komen, hetgeen vooral in noodgevallen, bijvoorbeeld bij het voorkomen van rampokpartijen enz., het algemeen of dienstbelang zou schaden, komt men bovendien met gehuurde voertuigen duurder uit dan met een eigen voertuig. Stel bijvoorbeeld, dat een wedana, hetgeen in de practijk dagelijks voorkomt, achtereenvolgens drie desa's op één dag moet bezoeken om desa-vergaderingen te leiden of bij te wonen, welke desa's voor auto's bereikbaar zijn. Hij moet om met zijn werk op één dag klaar te zijn een taxi huren en wel voor den geheelen dag, daar hij de zekerheid moet hebben onmiddellijk zijn reis te kunnen voortzetten, indien hij in de eene desa met zijn werk klaar is. Dat hij op deze wijze voor een niet onbelangrijke uitgave komt te staan, behoeft nauwelijks betoog. Is hij in het bezit van een eigen auto dan komt hij beslist veel goedkooper uit.

Mijnheer de Voorzitter! Dit voorbeeld toont aan, dat de vaststelling van het bedrag der reistoelage op de basis van afgelegde afstanden of de verrichte werkzaamheden tot onbillijkheden aanleiding kan geven. In het zooeven geschetste geval behoeft de afgelegde afstand niet groot te zijn, nochtans moet de ambtenaar, waar hij op dien dag voortdurend de beschikking moet hebben over de ingehuurde automobiel, aan reiskosten een niet onbelangrijk bedrag uitgeven. Ik geloof, dat de wedana's, die niet in het bezit van een eigen automobiel tot de uitzonderingen behooren. Dit toe te schrijven aan het feit, dat de aanschaffing van een eigen wagen geschiedt uit redenen van particulieren aard, getuigt van onbekendheid met de praktijk, waar toch gebleken is, dat deze ambtenaren hun dienstreizen bijna altijd, waar mogelijk, per eigen automobiel moeten maken.

In dezen tijd van vlug en druk verkeer, waar het gezegde „time is money'' op bedoelde ambtenaren met hun omvangrijke werkzaamheden geheel van toepassing is, acht ik het bezit van een voor dienstgebruik bestemde automobiel een niet te vermijden noodzaak. Ik hoop dan ook, dat de Regeering deze suggestie in welwillende overweging zal nemen, en bereid zal zijn aan de districtshoofden een renteloos voorschot van *f* 2000 te verstrekken voor den aanschaf van een automobiel tegen Ica-prijs.

Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen ik zooeven betoogde met betrekking tot de noodzaak van het maken van meer dienstreizen door de districts- en onderdistrictshoofden geldt eveneens voor de patih's. Moge dit voor de Regeering een reden zijn om de aangekondigde verslechtering van de reisregeling niet op de patih's van toepassing te verklaren.

Mijnheer de Voorzitter! Bij gelegenheid van het P.P.B.B.-congres in het jaar 1938 werden bezwaren voorgebracht tegen de interpretatie van de Indische Comptabiliteitswet, als bedoeld bij gouvernements-circulaire van 26 Februari 1934 No. 490-B, volgens welke de tengevolge van frauduleuze handelingen van desahoofden aan het Land toegebrachte schaden kunnen worden verhaald op de betrokken onderdistrictshoofden en op de schuldige desahoofden zelf. Dit geschiedt dan in gevallen waarbij zou blijken, dat bedoelde fraudes mogelijk zijn geweest door gebrek aan contrôle zijdens het onderdistrictshoofd. Deze aansprakelijkstelling van het onderdistrictshoofd en de betrokken desahoofden heeft in de praktijk tot in het leven roepen van maatregelen geleid, welke door een der gouverneurs op Java als „immoreel'' zijn gequalificeerd. Met name schijnt het hier en daar tot een gewoonte te zijn geworden om de familieleden van het gefraudeerd hebbende desahoofd den plicht op te leggen tot vergoeding van alle door het Land geleden schade. Men gaat zelfs nog verder, met name wordt van de gegadigden voor de open komende waardigheid van desahoofd de belofte geëischt, dat de gelukkige, die tot dat ambt zou worden verkozen, de door diens voorganger berokkende financieele schade aan het Land zal vergoeden.

Deze practijken zijn het gevolg van bedoelde regeerings-circulaire. Hierbij wordt aangeteekend, dat de aansprakelijkheid van genoemd Indonesisch bestuursambtenaar reeds aanwezig wordt geacht, indien blijkt, dat hij niet het voorgeschreven

(Soetardjo.)

aantal malen contrôle op de administratie van het desahoofd heeft verricht, terwijl een verontschuldiging t.a.v. dit verzuim wegens drukke werkzaamheden bij voorbaat niet wordt aanvaard.

Mijnheer de Voorzitter! Het is om genoemde immoreele gevolgen van deze aansprakelijk-stelling dringend gewenscht, bedoeld voorschrift te elimineeren, zoodat ook de onderdistrictshoofden werden gevrijwaard van den plicht tot schade-verhaal. Indonesische bestuursambtenaren, onder wier ressort fraudegevallen voorkomen, zullen indien inderdaad deze fraudes het gevolg zijn van tekortkomingen hunnerzijds, door een slechte aanteekening op hun conduite's op de juiste wijze en voldoende zijn gestraft. De geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën heeft mij destijds in het College van Gedelegeerden toegezegd deze kwestie met zijn ambtgenoot van Binnenlandsch Bestuur te bespreken, maar tot dusverre heb ik het resultaat van de bespreking nog niet mogen vernemen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is gebleken, dat de bepaling betreffende het bereiken van een bepaalde leeftijdsgrens n.l. 55 jaren, voor het verkrijgen van het recht op pensioen voor de Indonesische landsdienaren een te zware eisch is. Er zijn tal van gevallen bekend, dat men reeds lang den voor pensioen geldenden diensttijd n.l. 25 jaren, heeft bereikt, dan wel overschreden, doch nog lang niet de vereischte leeftijdsgrens. Indonesische ambtenaren met 27 à 29 jaar dienst, die pas den leeftijd hebben bereikt van 46 of 48 jaar zijn geen zeldzaamheid. Ze moeten dus nog minstens resp. 9 en 7 jaar dienen om pensioenrijp te zijn en kunnen dus pas, nà het Land 34 à 32 jaar te hebben gediend, den dienst met pensioen verlaten. De eisch van 25 jaar dienst heeft dus weinig beteekenis, waar de bepaling omtrent de leeftijdsgrens zooveel zwaarder weegt. Ik ben niet in het bezit van juiste statistische gegevens omtrent den gemiddelden leeftijd, waarop de Indonesiër overlijdt, doch ik meen met zekerheid te kunnen aannemen, dat dit wel niet ver boven de 60 à 70 jaar zal liggen. Hiervan uitgaande heeft in het algemeen gesproken de Indonesische landsdienaar dus maar vijf à tien jaren den tijd om rustig van zijn pensioen te kunnen genieten.

Het is hierom, dat ik der Regeering ondanks het afwijzende antwoord in de memorie van antwoord nogmaals ernstig in overweging wensch te geven, de betrekkelijke bepaling in dier voege te wijzigen, dat het recht op normaal pensioen wordt verkregen na dertig jaren dienst met verwaarloozing van de leeftijdsgrens. De huidige regeling verplicht den Indonesischen landsdienaar te dienen met belangrijke overschrijding van de diensttijdgrens, waardoor de promotiekansen der jongeren in het gedrang komen.

Mijnheer de Voorzitter! Het wordt door de Indonesische landsdienaren als een groot gemis gevoeld, dat zij geen recht hebben op groot binnenlandsch verlof. Vergis ik mij niet, zoo bestaat er voor hen slechts een vacantie-verlof voor den duur van hoogstens veertien dagen. Er zijn onder deze landsdienaren velen, die ver van hun geboorte- of woonplaats hun werk hebben. Zoo zijn er Javanen, die bijvoorbeeld in Borneo zijn geplaatst, Sumatranen of Amboneezen etc. die hier op Batavia hun werkkring hebben. Deze menschen voelen uiteraard de behoefte om na een bepaald aantal jaren voor eenigen tijd naar hun geboorteplaats te gaan om hun ouders of familieleden aldaar te bezoeken.

Ik acht het dan ook noodig, dat aan deze landsdienaren daartoe de gelegenheid wordt gegeven door een daartoe geëigende binnenlandsche groot-verlofsregeling in het leven te roepen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik de Regeering willen verzoeken om de regeling bedoeld in art. 10 van Staatsblad 1938 No. 680 spoedigst in werking te doen treden. Destijds heeft de Regeering mij medegedeeld, dat de in werkingtreding dier regeling wachtte op eenige voorzieningen, die in Nederland moesten worden getroffen. Thans wordt

(Kasimo.)

in de memorie van antwoord gezegd, dat 's Lands comptabiliteitsdienst reeds zwaar belast is, terwijl verschillende militaire regelingen bovendien aan bedoelde bepaling moeten worden aangepast. Zoo komen wij dus geen stap verder. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde bijzonder erkentelijk zijn, indien hij er toe zou willen medewerken om ons ook uit deze impasse te helpen. Onze vereeniging, de P.P. B.B., heeft de regeling dringend noodig in verband met de in werking treding van haar bank voor de schuldbevrijding van de Indonesische bestuursambtenaren.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling sprekende, zou ik slechts enkele punten willen aanroeren. Het eerste punt betreft de landrente. In het afdeelingsverslag hebben enkele leden zich niet afkeerig verklaard van een spoedige herziening van de landrente in verband met plotselinge productie stijgingen van de sawahs. Deze plotselinge verhooging kan b.v. het gevolg zijn van het aanwenden van betere varieteiten of door toepassing van een betere bemesting. Hetgeen in het afdeelingsverslag is gesuggereerd blijkt mogelijk te zijn, althans blijkens de memorie van antwoord, op grond van het bepaalde in art. 7 lid 4 der landrente-ordonnantie.

Mijnheer de Voorzitter! De juistheid van het principe in dit artikel neergelegd zal ik niet aantasten, maar toch zou ik willen waarschuwen voor het menigvuldig gebruik van de mogelijkheid van een spoedige herziening van de landrente, wanneer blijkt dat de productie van den grond van wege het gebruik van hooger produceerde variëteiten, dan wel door toepassing van bemesting of van een andere werkwijze plotseling omhoog gaat.

Uit ervaring weet ik hoe moeilijk het is om bij den tani een betere werkwijze, die de productie kan opvoeren ingang te doen vinden. Op zich zelf is dit zeer begrijpelijk, wanneer men in aanmerking neemt den behoudenden aard van den tani en het feit, dat hij tenslotte zelf degene is, die het risico draagt, wanneer hij een verbetering of een nieuwe werkwijze toepast in zijn bedrijf. Wij weten allen, dat het bedrijf van tani zeer klein is en dus zeer weinig risico kan dragen en het is daarom begrijpelijk, dat het zeer veel moeite en geduld kost om verbeteringen in het landbouwbedrijf van den tani aan te brengen.

En die moeite zal nog toenemen wanneer de tani weet, dat door de toepassing van nieuwe werkwijzen zij het ook, dat deze tot opvoering van de productie kunnen leiden de landrente mogelijk spoedig zal worden verhoogd. Ik zou hiertegen nogmaals willen waarschuwen, omdat dit het nog moeilijker zal maken dan het reeds is, te komen tot opvoering van onze bodemproductie en de methoden daartoe ingang te doen vinden bij de tani's, ten schade van het algemeen belang.

Een ander argument om niet dadelijk over te gaan tot een herziening van de landrente wanneer een productieverhooging wordt behaald door middel van bemesting of het gebruik van betere variteiten is hierin gelegen, dat de landrente toch al een zeer hooge belasting vormt.

Het tweede punt dat ik wil aanroeren betreft het reiswezen. In de schriftelijke stukken is sprake geweest van de z.g. autoletteregeling. Het verheugt mij, dat de Regeering niet is ingegaan op de in het afdeelingsverslag gedane suggestie om de regeling in te trekken omdat n.m.m. deze regeling mits soepel toegepast, een ware uitkomst kan zijn voor vele niet-hoogere ambtenaren, die uithoofde van hun werkkring maandelijks honderden kilometers moeten afleggen. Ik zeg: mits soepel toegepast, omdat er wat dit betreft, mijns inziens in de practijk wel een en ander hapert. In dit verband zou ik de vraag willen stellen, welke de criteria zijn om in aanmerking te komen voor de toepassing der autoletteregeling. Indien ik juist ben ingelicht, komen ambtenaren met een tractement van hooger dan *f* 200, die maandelijks

(Mussert.)

gemiddeld meer dan 800 km moeten afleggen, terwijl de aard van hun werk het gebruik van een middel van versneld vervoer noodzakelijk maakt, in aanmerking voor toepassing van de regeling. Ik zou van de Regeering gaarne vernemen, of dit juist is en zoo ja, in welke gevallen ambtenaren, die aan de criteria voldoen, ook inderdaad de regeling op zich toegepast zullen krijgen. Ik stel deze vraag, omdat een voldoen aan die criteria nog niet noodzakelijk behoeft te leiden tot het toepasselijkverklaren van de autoletteregeling en met name behoeft een middel van versneld vervoer nog niet altijd een auto te wezen, maar het kan ook een motorrijwiel zijn. Wanneer echter een voortdurend gebruik van een motorrijwiel volgens medisch attest schadelijk is voor de gezondheid van den betrokken ambtenaar, zou ik willen vragen, of dan de autoletteregeling toepassing zal vinden. Waar het verzoek, dat in mijn vraag vervat is, redelijk voorkomt, hoop ik, van de Regeering hierop een gunstig antwoord te mogen ontvangen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Voor het eerste van de enkele punten, die ik bij deze begrootingsafdeeling naar voren wensch te brengen, wil ik aansluiting zoeken op een passage in de memorie van antwoord op blz. 7 (roneo) luidende:

> „De bestaande regelingen inzake binnenlandsch- en ontspanningsverlof laten voldoende ruimte om den landsdienaren, die daaraan uithoofde van meer dan gewone krachtinspanning behoefte hebben, een voldoende periode van rust te geven ....." enz.

Hoe gaat het daarmede eigenlijk in de practijk? Toen er nog geen oorlog was konden we het meemaken, dat een conscientieus ambtenaar van deze regeling gewoonlijk zeer sporadisch gebruik maakte, en daarvoor bestonden verschillende redenen. In de eerste plaats heeft een ambtenaar meestal het gevoel dat vacantie iets is, waar men eigenlijk buiten kan wanneer er geen bepaalde dringende noodzaak is, haar aan te vragen, b.v. wanneer men inderdaad overspannen is.

Een andere rem is, dat, als de ambtenaar met verlof gaat, zijn taak intusschen door een ander wordt vervuld. Wanneer men elkaar nu maar geregeld aflost op dit punt, behoeft het geen onaangename gevolgen te hebben, maar wat ik er bij de ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur van heb medegemaakt, is meestal zoo, dat men niet gaarne zijn collega opknapt met de waarneming van een onderafdeeling of van een afdeeling gedurende eenigen langeren tijd.

Ten slotte — en dat is wel een zwaar argument — zijn de financieele regelingen daaromtrent, die eigenlijk niet bestaan, een groot bezwaar, speciaal ten aanzien van de ambtenaren, die niet bepaald in de omgeving van Java geplaatst zijn. Het is voor een ambtenaar uit Celebes, Ambon of een ander eiland in de Groote Oost vrijwel onmogelijk de reiskosten naar Java voor zijn rekening te nemen.

Waarom haal ik dit alles thans aan, Mijnheer de Voorzitter? Omdat, nu de buitenlandsche verloven — en naar mijn meening terecht — zijn uitgesteld, en op de ambtenaren over het algemeen een veel zwaardere taak rust dan vóór den oorlog, ik de mogelijkheid voorzie, dat door de reeds door mij genoemde factoren, die momenteel nog steeds gelden, waarbij nog komt, dat de animo om in dezen tijd juist met vacantie te gaan nog minder zal zijn dan anders, men een toestand zal kunnen krijgen, dat er ambtenaren zijn, die, misschien zonder dat zij het zelf weten, overspannen raken en daarvoor wil ik waarschuwen, omdat de uitoefening van den dienst daaronder zal moeten lijden, vooral wanneer de ambtenaar bij zijn dienstuitoefening veel met het publiek te maken heeft.

Daarbij komt nog dat de regeling voor de vacantieverloven nog niet zoo heel lang bestaat. Er zijn dus nog verschillende chefs, die nog in een tijd hebben gediend, dat het gaan met vacantie niet bestond en dan hoort men vaak: waarom is het noodig, ik heb het vroeger ook nooit gedaan. Ik zou wel eens willen weten, het zou interessant zijn, het eens na te gaan, als er tenminste statistieken van zijn of uit anderen hoofde over de gegevens beschikt kan worden, hoeveel of liever hoe weinig van de regeling gebruik gemaakt wordt speciaal door de ambtenaren uit de buitengewesten.

Ik zou aan mijn opmerkingen dan het verzoek willen vastkoppelen, of de Regeering hieraan nog eens Haar bijzondere aandacht zal willen wijden, niet in dien zin, dat Zij dus in algemeenen zin het nemen van binnenlandsch verlof in dezen tijd aanmoedigt, maar wel, dat Zij, wanneer er ambtenaren zijn, die daaraan kennelijk behoefte hebben, het nemen van vacantie op gepaste wijze zal stimuleeren.

Een volgend punt betreft de bij-inkomsten boven het salaris. Naar aanleiding daarvan staat op pag. 3 (roneo) van de memorie van antwoord vermeld, dat de afschaffing van de bij-inkomsten voorzoover zulks niet in strijd is met redelijkheid en billijkheid doorgevoerd zal worden.

Tot mijn groote voldoening heb ik bij verschillende begrootingsafdeelingen de doorvoering van dit principe reeds onderkend, Zoo meen ik, dat op de onderwijsbegrooting de kosten voor het afnemen van examens belangrijk gedrukt zijn kunnen worden, doordat voor het afnemen van deze examens geen toelagen meer worden verstrekt. Een uitzondering vormen, voorzoover mij bekend, de kosten voor het afnemen van de notarisexamens, maar de toelagen voor het zitting nemen in de commissie voor het aanwijzen van candidaat-bestuursambtenaren worden sinds de laatste schifting niet meer uitbetaald.

Eenigszins in strijd met dit principe is echter het geval, dat op pag. 13 (roneo) van de memorie van antwoord behandeld wordt. Daar lees ik namelijk:

> „Niet alleen de inspectie van het venduwezen doch ook de leiding van de afdeeling venduaangelegenheden van het departement is opgedragen aan een der hoofdambtenaren van het departement, naast zijn gewone werkzaamheden als leider van een belangrijke departementale afdeeling. De taakverzwaring en de vermeerdering van verantwoordelijkheid, welke zulks voor betrokkene medebrengt, motiveeren alleszins de toekenning van een toelage van *f* 75.—"

Mijnheer de Voorzitter! Ik moet erkennen, dat ik in den omvang en den aard van bedoelde werkzaamheden geen inzicht heb, maar ik geloof, dat zooals het hier staat:

> „taakverzwaring en vermeerdering van verantwoordelijkheid",

met een dergelijke sobere mededeeling dus, de toekenning van de toelage niet verantwoord is, want taakverzwaring en vermeerdering van verantwoordelijkheid komen o.a. bij het Binnenlandsch Bestuur regelmatig voor, zonder dat deze tot het toekennen eener toelage leiden en behoeven te leiden.

Tenslotte — en dat is het laatste punt, dat ik in behandeling zou willen nemen — het reiswezen. Ik heb daarover het vorige jaar uitvoerig gesproken en heb toen mijn erkentelijkheid uitgesproken voor de toezegging van de Regeering, dat aan het hoofd van het kantoor voor reiswezen zou worden opgedragen, een reis o.a. naar de buitengewesten te maken, om de toestanden aldaar plaatselijk op te nemen. Die reis is door genoemd hoofd aangevangen, maar is onderbroken moeten worden door den oorlog. Ik hoop, dat de Regeering ertoe zal willen overgaan de opdracht te geven, die reis alsnog zoo spoedig mogelijk verder te doen plaats hebben. Ik ben ervan overtuigd, dat daardoor de oogen van bedoeld hoofd ten aanzien van vele punten zullen worden geopend en dan zal het mogelijk zijn, dat een goed en objectief inzicht wordt verkregen aangaande eenige misverstanden, bv. omtrent het privé-gebruik, dat door landsdienaren van dienstauto's wordt gemaakt, zooals op pag 14 (roneo)

Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en IIIA—D, Financiën c.a.

(Mapoedji.)

van de memorie van antwoord is gereleveerd. Ik kan mij voorstellen, dat men, als men te Batavia is geplaatst en de zaak van hieruit bekijkt en ziet hoe men voor een weekend regelmatig naar boven gaat, daaruit tot de veronderstelling komt dat dit in de buitengewesten evenzoo het geval is. Maar dat is toch werkelijk niet zoo.

Een ander punt, dat bedoeld diensthoofd dan ook persoonlijk zal kunnen onderzoeken is de reëele mogelijkheid van het gebruiken van kleine auto's op de meerendeels slechte wegen, waarbij deze kleine auto's niet dienst moeten doen als toerwagentjes op asphaltwegen, maar als dienstauto's op tournee's, welke tournee's meestal gecombineerd worden, waarbij andere ambtenaren moeten worden medegenomen en waarbij dikwijls ook bagage wordt meegevoerd.

Daarnaast zal het hoofd van het kantoor voor reiswezen dan de gelegenheid hebben, na te gaan, welke reëele mogelijkheden bestaan op het gebied van de versobering. Ik heb het woord „versobering" aangetroffen op pag. 15 (roneo) van de memorie van antwoord, waar staat:

> „De lagere raming voor de reis- en verblijfkosten binnen Nederlandsch-Indië is inderdaad gegrond op de verwachting, dat door een scherpere contrôle en door versoberingsmaatregelen een bezuiniging zal worden verkregen."

Bedoeld hoofd zal dan plaatselijk kunnen nagaan, wat te dien aanzien werkelijk mogelijk is.

Ik zou de Regeering zeer erkentelijk zijn, indien Zij alsnog tot het verleenen van deze reisopdracht aan het hoofd van het kantoor voor reiswezen zou willen besluiten.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling wil ik slechts een punt in beschouwing nemen n.l. dat ten aanzien van de Indische Burgerlijke Pensioenregeling. Inderdaad heeft de memorie van antwoord gelijk dat het vigeerend pensioenreglement geen onderscheid maakt tusschen ambtenaren van Inheemschen en die van Europeeschen landaard. Wel bestaat onderscheiding naar gelang van de bekleede betrekking Daartoe zijn de ambtenaren ingedeeld in twee pensioensgroepen. In de pensioensgroep I zijn slechts ondergebracht de ambten, waarvoor in beduidende mate rekening moet worden gehouden met aanstelling van uit Europa uitgezonden krachten. Verder zegt de memorie van antwoord, dat de Indonesiër ook betrekkingen, bedoeld onder groep I kan vervullen en dat een Europeaan omgekeerd een betrekking onder groep II kan bekleeden en dat voor die personen dan ook zullen gelden de regelingen bepaald voor die beide verschillende groepen derhalve zonder aanzien van den landaard des persoons. Echter spreekt de memorie van antwoord verder:

> „Het feit, dat het meerendeel der ambtenaren van groep I tot de uitgezonden krachten behoort, voor wie gezins- of andere omstandigheden het noodig of wenschelijk maken op een bepaalden leeftijd te repatrieeren, maakt het noodzakelijk, dat deze categorie van landsdienaren in de gelegenheid wordt gesteld eenige jaren eerder met pensioen te gaan dan de tot pensioengroep II behoorende, waarvan de overgroote meerderheid hier te lande geboren en getogen is."

Mijnheer de Voorzitter! De gezins- of andere omstandigheden ten aanzien van uitgezonden krachten hebben dus noodzakelijk gemaakt het treffen van deze maatregelen, welke regelingen door sommige ambtenaren, ingedeeld onder pensioengroep II, gevoeld worden als te zijn onbillijk, te meer, waar in beide pensioengroepen voor kunnen komen personen, die betrekkingen vervullen, welke gezien hun landaard, voor hen niet waren weggelegd, derhalve Europeanen in de betrekkingen van pensioengroep II en omgekeerd Indonesiërs in de betrekkingen van pensioengroep I.

Mijnheer de Voorzitter! Daar ik niet bekend ben met de door de memorie van antwoord bedoelde gezins- of andere omstandigheden, zou ik gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen, welke gezins-en/of andere omstandigheden daarmede worden bedoeld; verder zou ik gaarne willen weten, hoeveel procent van het aantal der ambtenaren, die betrekkingen voorkomende in pensioengroep I bekleeden, van wie verwacht kan worden, dat zij na hun pensionneering werkelijk zullen repatrieeren, of met andere woorden, hoeveel procent van de in dienst zijnde ambtenaren is uitgezonden.

(Lapian.)

Mijnheer de Voorzitter! Voor de ambtenaren, die ingedeeld zijn onder pensioengroep II, kunnen ook omstandigheden voorkomen, die het noodzakelijk maken, dat die ambtenaren op hun 50ste jaar pensioen aanvragen. Een van de aangelegenheden is mijns inziens over het algemeen te zien bij de Indonesiërs, met name het vroegtijdig intreden van den teruggang der lichaamskrachten en het geestvermogen; meestal is reeds vóór of op het 50ste jaar die teruggang merkbaar. Wellicht is dit te wijten aan het zware werk dier ambtenaren. Vooral in de laatste decennia zijn de werkzaamheden van de lage en middelbare ambtenaren toegenomen, zoodat zij na volbrachten diensttijd en na den leeftijd van een halve eeuw toch werkelijk wel rust verdienen.

Indien er bij de Regeering echter nog bezwaren tegen bestaan de normale pensioenen toe te kennen aan de ambtenaren van groep II nadat zij den ouderdom van 50 jaar bereikt hebben, dan zou ik gaarne willen bepleiten pensioen toe te kennen aan ambtenaren van groep II, die na het bereiken van den onderdom van 50 jaar, pensioen aanvragen, natuurlijk met inachtneming van een zeker aantal dienstjaren, met toekenning zoo noodig van een lager pensioen dan diegenen ontvangen, die den 55-jarigen ouderdom bereikt hebben.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de openbare behandeling van het voorliggend ontwerp dezer begrootingsafdeeling, wensch ik even een kort woord te wijden aan enkele posten. Zoo heeft post 3.3. Belastingdienst, mijn aandacht getrokken, waar de Regeering in haar memorie van antwoord zich absoluut op het standpunt wil stellen de klachten over misplaatste taakopvatting, welke van dezen dienst ondervonden werden, terug te wijzen. Zonder nadere aanduiding van concrete gevallen, aldus de Regeering, moeten de terzake geuite bedenkingen worden afgewezen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat dit standpunt niet geheel juist is. De opmerking in het afdeelingsverslag is, naar mij bekend, ook door andere leden geplaatst. Dit is voor mij een bewijs, dat behalve in de residentie Menado ook elders zulke onjuiste opvattingen heerschen.

Met opzet werden deze klachten in algemeene bewoordingen te berde gebracht, omdat eenerzijds opnoeming van concrete gevallen niet de bedoeling was, anderzijds omdat de wensch voorzat niet al te veel afbreuk te willen doen aan de verdiensten van dezen dienst in deze tijden. Ik had dan ook gaarne gezien, dat de Regeering nota van deze opmerkingen had genomen en zonder meer aanleiding zou hebben gevonden deze in algemeene bewoordingen voorgebrachte opmerkingen onder de aandacht van betrokken uitvoerende instanties te brengen, met het verzoek met deze wenschen uit den Volksraad rekening te willen houden.

Mijnheer de Voorzitter! In gevallen als deze trachtte ik mij altijd eerst in verbinding te stellen met de plaatselijke instanties, opdat minnelijke schikkingen zouden kunnen plaats hebben tusschen betrokkenen en den belastingdienst, en opdat ten slotte hiervan een zekere preventie kan uitgaan met betrekking tot de betrokkenen. Maar omdat dergelijke klachten nog steeds voorkomen, zou een waarschuwing van hoogerhand ten deze niet overbodig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Gedurende de hoofdzitting van verleden jaar heb ik verscheidene passages uit de notulen van een vergadering van den Minahassaraad in deze zaal voorgelezen, en wel tijdens de behandeling van afdeeling VI, Economische Zaken, waaruit kon worden geconcludeerd, dat talrijke

(Lapian.)

personen geruïneerd zijn, waartoe de belastingdienst het zijne heeft bijgedragen (Hand. Zitt. 1939—1940, blz. 867).

Ik zou ter opfrissching van het geheugen deze onaangename geschiedenis nog kunnen aanhalen, maar waar de geachte Regeeringsgemachtigde ook deze handelingen van den Volksraad kan raadplegen, zou ik mij ditmaal willen bepalen tot een aanvulling van deze gevallen, enkele van de vele, welke mij onder de aandacht werden gebracht.

Zoo wil ik het volgende geval noemen, Mijnheer de Voorzitter! In een desa werden op de bezittingen van verscheidene personen beslag gelegd. Het Inlandsche Bestuur, gebruik makend van zijn bevoegdheid tot executie, legde beslag op de onroerende goederen van betrokkenen. De beslaglegging geschiedde echter op een zeer onaangename manier. Daar de menschen niet thuis waren, en de huisdeuren dus op slot, verschafte de politie zich op printah van het districtshoofd door openbreking van enkele planken toegang tot het huis en nam verscheidene meubels mede, om te worden verkocht in het openbaar.

Deze zaak heeft nog een ernstiger karakter, Mijnheer de Voorzitter, als men bedenkt, dat ten aanzien van den aanslag te voren officieel bezwaar werd gemaakt bij de bevoegde autoriteiten. Ik heb deze personen zelf naar genoemde instanties gebracht. Het gebeurde vóór mijn vertrek naar Batavia om de vorige zitting bij te wonen.

Of de in beslag genomen goederen later werden verkocht, kan ik hier niet vermelden. Wel weet ik, dat deze goederen langen tijd ononderhouden bij de woning van het desahoofd geplaatst werden; dat deze goederen dus sterk in waarde waren achteruitgegaan, toen ze teruggegeven of verkocht werden, behoeft m.i. geen betoog.

Mijnheer de Voorzitter! Dit heeft plaats gevonden in een desa, terwijl de feiten mij persoonlijk bekend zijn. Zooals ik hier en daar in de Minahassa vernam, komen in andere desa's ook weder klachten, doch in anderen vorm voor, zoowel bij den aanslag als bij de invordering der belasting. Ik heb geen moeite meer willen doen om de waarheid dezer klachten te constateeren. Het is een algemeen bekend feit bij ons, Mijnheer de Voorzitter, en dit ondanks het feit, dat de Minahasaraad een paar jaren terug een motie aannam tegen de taakopvatting van den belastingdienst, bij welker bespreking dergelijke onregelmatigheden aan het licht kwamen. Deze motie is ook aan de Regeering gezonden.

Dit wat betreft den kleinen aanslag. Ondanks de daling en tenslotte den val der copraprijs, bleef en blijft men optimistisch bij den aanslag en invordering der inkomsten- en andere overheidsbelastingen. Tot mijn leedwezen moet ik uit de onwetendheid der Regeering inzake deze belastingaangelegenheid constateeren, dat de besprekingen in de locale ressorten niet genoeg tot de ooren der Regeeringsinstanties doordringen. Ik hoop dat hierin verandering ten goede zal plaats hebben. Het afgaan op de rapporten der residenten is natuurlijk goed, Mijnheer de Voorzitter, maar het heeft ook zijn goede zijde de uitingen in de locale ressorten te beluisteren.

Bij de grootere aanslagen constateert men ook een zeer onrechtvaardig optreden ten aanzien van den aanslag en de invordering daarvan.

Ik ben in staat vele gevallen op te noemen, waarop mijn kritiek gebaseerd is. Maar Mijnheer de Voorzitter het zou te veel zijn en de Volksraad is geen klachtenbureau. Wil de Regeering dit toch hooren, dan zal ik den tweeden termijn daarvoor gebruiken. Voor mij is het werkelijk voldoende, wanneer van hooger hand ten deze iets gedaan wordt, opdat verbetering intrede. Het is mij hier niet te doen om personen te treffen. Ik weet ook, dat economische factoren er toe hebben medegewerkt, dat het daar op een chaos lijkt. De aanslag was toen bepaald op een te hooge basis, terwijl het volksinkomen daarna met den dag daalde en nog daalt. Het spreekt van zelf, dat de invorderingsdienst de aanslagen moet innen, zonder meer, zonder consideratie te hebben met bepaalde omstandigheden.

Mijnheer de Voorzitter! Erkentelijk ben ik dan ook op pag. 16 van de Memorie van Antwoord (roneo) het volgende te kunnen lezen:

> „Voor zoover de terugval der geldhuishouding in verschillende streken van den archipel tengevolge heeft gehad, dat het bij den aanvang van 1940 belaste inkomen aanzienlijk is gedaald, zal met toepassing van de terzake bestaande bepalingen (art. 73 der ordonnantie op de inkomstenbelasting 1932 en artikel 3 der ordonnantie in Staatsblad 1940 No. 271) vermindering van de aanslagen kunnen plaats vinden."

Mijnheer de Voorzitter! Het betreft hier een groot aantal aangeslagenen, ten aanzien waarvan de uitvoering tot vermindering van den aanslag niet ineens kan geschieden. Daarbij komt nog, dat deze belastingen mijns inziens voor een groot deel ingevorderd zijn, natuurlijk onder de noodige bedreigingen en met toepassing van andere middelen, die bij de invordering geschikt werden geacht, waardoor de belastingplichtige tenslotte in moeilijkheden is geraakt, b.v. door vrijwilligen of onvrijwilligen verkoop van bezittingen, om aan contanten te komen, ten einde de verschuldigde penningen te voldoen. Daarvoor zou personeelsuitbreiding op groote schaal moeten geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! In verband daarmede hoop ik, dat de Regeering hierin een goede oplossing zal vinden om over de heele linie tegemoet te komen aan datgene, wat de betrokkenen als een onrecht aanvoelen.

Het wachten op verzoeken om vermindering beteekent, dat deze regeeringstoezegging geen gevolg zal hebben. Want zooals gewoonlijk het geval is kan niet iedere belastingplichtige een request tot vermindering van de belasting indienen. Want als hij dit doet, zou hij de tusschenkomst van een ander moeten inroepen, hetgeen niet zonder betaling zal kunnen geschieden. In de meeste gevallen ziet hij van een actie af. Dit zijn nu juist de zwakke plekken van de ordonnantie met betrekking tot de onontwikkelde laag onzer samenleving.

Mijnheer de Voorzitter. Ik zou derhalve gaarne van de Regeering vernemen welke oplossing Zij terzake zal geven.

Tenslotte iets over de opmerking in het Afd. verslag op blz. 9, waar gesproken werd over de zoutverkoop; de Regeering heeft niet willen antwoorden op de suggestie, om het verbod tot aanmaak van zout van genoemde verafgelegen streken op te heffen.

Mijnheer de Voorzitter: Wat betreft de streken die economisch in welvaart gedaald zijn, het volgende! Het past m.i. niet in ons rijk Land, dat in de samenleving men tot verkoop van lijfgoederen of verpanding daarvan over gaat om aan geld te komen voor den aankoop van dit onmisbare artikel zout. En dit terwijl aanmaak van zout binnen bereik van de massa moet zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad laat de Regeering aanmaak van zout voor eigen gebruik in principe toe, maar het is gebleken, dat hiervan praktisch geen sprake is. Heeft men b.v. een zeker kwantum aan zout in voorraad, dan loopt men in de meeste gevallen kans verbaliseerd te worden. Men moet bij aanmaak natuurlijk wat meer maken, meer dan de behoefte van enkele dagen; aanmaak voldoende voor gebruik voor een dag of twee loont niet de moeite om er zooveel tijd aan te besteden. Vandaar dat men gewoonlijk wat meer kookt. Bij ons maakt men zout door koken. Dit is tevens het bewijs, dat nooit op groote schaal zout wordt aangemaakt. Maar heeft men een voorraad voor enkele dagen in huis, dan is men al strafbaar.

Natuurlijk zijn er personen, die hiervan misbruik maken, en die hierin handeldrijven; voor hen is straf zeker op

(Lapian.)

haar plaats maar het woord „handeldrijven" is zoo rekbaar. Er zijn menschen, die krachtens de adat zout aanmaken en dit brengt aan de familie die meer in het binnenland woonachtig is, als bewijs van attentie. Omgekeerd zendt deze laatste weer wat van zijn tuinopbrengst aan dengene die hem het zout bezorgde, als tegen-attentie.

Dit behoort tot de adat, maar het strenge toezicht, dat plaats heeft ten gevolge van het verbod tot zoutaanmaak, heeft de bevolking afgeschrikt.

Ik hoop, dat de Regeering aan de verafgelegen streken in deze zal willen tegemoetkomen. Zuid-Celebes heeft deze faciliteiten. Het zou mijns inziens op geen enkel bezwaar stuiten om voor de door mij bedoelde streken, dezelfde regeling te treffen.

(Voorzitter.)

Mijnheer de Voorzitter! Briketzout kost op Java 8 cent, in N. Celebes 11 cent per blok. U ziet het verschil. Dit moge aanleiding zijn voor de Regeering om deze streken op een of andere manier te helpen.

De **Voorzitter:** De verdere behandeling van dit onderwerp wordt thans uitgesteld tot morgen, wanneer tevens ook de behandeling van onderwerp **73**, aanvullende begrooting voor 1940 betreffende de afdeelingen III A en III D (zout), welke voor heden op het programma stond, nog aan de orde zal komen.

De vergadering wordt te 1.59 uur n.m. gesloten.

Ingekomen stuk. — Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische schuld, en eerste aanv. begr. betr. afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**).

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

53ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 13 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische schuld, en eerste aanv. begr. betr. afd. III D, Zoutwinning, voor 1940 (Ond. **73**). — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. III en III A—D, Financiën e.a. — Voorzieningen invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensieuitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting ongehuwden enz. (Ond. **78**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 53 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Roep, Salamoen, Sandkuyl, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Götzen en Verhoeff.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een telegram, gedateerd Pangkalpinang, 12 November 1940, onderteekend door de heeren Slot, Smoor, Ter Bruggen, De Wilde, Vink, Gonggrijp en Pomes, luidende:

> „ondergeteekenden afdeelingschefs bangkatinwinning protesteeren krachtig tegen uitlatingen volksraadslid Soangkoepon tijdens zitting vorig weekeinde betreffende bedrijfshoofd ter Braake van wiens integriteit zij ten volle overtuigd punt."

Dit stuk wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De Voorzitter: Aan de orde is de behandeling van de negende aanvullende begrooting betreffende afdeeling III A, Indische schuld, en eerste aanvullende begrooting betreffende afdeeling III D, Zoutwinning der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **73**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het aanhangige ontwerp betreffende zoutverkoop aan Japan, waarvoor een bedrag van een half miljoen gulden voor een verhooging ad 40% van de zoutproductie door de Regeering verzocht wordt, verdient om verschillende redenen de volle aandacht.

Allereerst, omdat het onderwerp onomwonden verklaart, dat de aanhangige zoutverkoop gedurende 3 jaar zal plaatshebben aan een land als Japan. Voor de zooveelste maal blijkt alweer, dat dit dichtbevolkte rijk op ons land als afzet- **(Muh. Yamin.)**
en productiegebied aangewezen is. Wellicht komen na het zout andere producten aan de beurt, die eveneens aldaar hun afzetgebied zullen kunnen vinden. Kunnen wij dit verschijnsel gewoon als een fractie van de import- en exportbeweging tusschen de beide landen beschouwen, en wellicht ook toejuichen, in politieken en commercieelen zin staan wij daartegenover wel eenigzins anders.

Sedert de Regeering het beginsel van het vrijhandelssysteem losgelaten heeft, ervoeren wij immers al heel gauw, dat de import door toepassing van de bekende contingenteerings- en licentieeringspolitiek volkomen in Haar handen berust, terwijl praktisch het geheele daaruit voortvloeiende voordeel in handen komt van niet-Indonesische importeurs. Vóór het loslaten van den vrijhandel waren het juist de Indonesische massa van consumenten, die van de lage prijzen der Japansche goederen profiteerden. Thans berust ook de export van zout, gebaseerd op het monopolie-systeem volkomen bij de Regeering, en ook hierbij kunnen we niet zeggen, of het daaruit voortvloeiende voordeel wel terecht zal komen bij de feitelijke producenten. Wanneer wij deze aangelegenheid mogen uitbreiden met het reeds eerder in toepassing gebrachte systeem van singlebuyer en single-seller, zooals bij de koffie, en ten deele ook bij de copra, dan staat het voor ons vast, dat het loslaten van de politiek van de open-deur en den vrijhandel de Indonesiërs, zoowel de producenten als consumenten en distribuanten, wel verre van den gewenschten toestand houdt. Ze worden rechtstreeks ondergeschikt gemaakt aan den wereldhandel, zonder dat ze een kans krijgen om in die internationale handelsbeweging een geëigende, zelfstandige positie te bekleeden.

De vraag of de door de Regeering gevolgde gedragslijn met betrekking tot den afzet van het zout commercieel wel te rechtvaardigen is, hangt van verschillende factoren af. Het is haast ondoenlijk om daarover een juist oordeel te vellen, omdat de Regeering al de gegevens voor zich zelf houdt. Ik kan de door Haar opgegeven „overwegingen van commercieelen aard", welke de openbaarmaking van den bedongen verkoopprijs van het zout onaannemelijk zouden maken, niet zoo gewichtig vinden. De mededeeling, dat de Regeering winst zal maken, bevredigt mij evenmin omdat daarvoor geen enkele waarborg bestaat. Maar afgezien daarvan vormt de verzwegen verkoopprijs wel een redelijke grens om te kunnen beoordeelen, of de vastgestelde binnenlandsche marktprijs moreel te verantwoorden is.

Is deze binnenlandsche marktprijs hooger dan, of gelijk aan den bedongen contractprijs, dan overschrijdt hij, zooals het geval is bij benzine en suiker, onmiddellijk de grenzen van de handelsmoraal tegenover de consumenten hier te lande. Ik begrijp daarentegen zeer wel, dat de Regeering, vooral in deze tijden, een zeer tegemoetkomende houding jegens Japan moet aannemen, maar deze houding is eveneens aan verschillende moreele beperkingen jegens de eigen onderdanen gebonden.

Het is vervolgens nog de vraag of het leveringscontract wel de juiste vorm van verbintenis is; beter zou het wellicht zijn, wanneer de wederzijdsche verplichting in een handelsverdrag gegoten wordt. Dan zouden de aard, de prijs, en de voorwaarden van het contract het volle daglicht mogen zien. Thans krijgen wij slechts een klein deel van het contract te hooren, terwijl het andere deel voor de belanghebbenden geheimzinnig verborgen blijft.

Gaarne zou ik verder de vraag beantwoord zien, in hoeverre het zoutleveringscontract een resultaat is of een deel vormt van de loopende Japansch-Nederlandsche onderhandelingen, omdat een toevallige coïncidentie van omstandigheden in dit geval wel uitgesloten mag worden geacht.

Een andere suggestie die ik hierbij gaarne doe, betreft de gronden waarop het zout gewonnen zal worden. De Regeering staat op het standpunt, dat deze gronden blijvend dienen te worden afgekocht. In het belang der bevolking zou het mijns inziens beter zijn, deze gronden in huur aan de zoutwinning

53ste VERGADERING — WOENSDAG 13 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische schuld, en eerste aanv. begr. betr. afd. III D, Zoutwinning voor 1940 (Ond. **73**).

(Soeroso.)

dienstbaar te maken; bij huurovereenkomst raakt de bevolking immers haar gronden niet kwijt, en zij profiteert van de huur — vooral wanneer die hoog wordt gehouden — gedurende een langer tijdsbestek. Dit klemt te meer, waar de behoefte aan ruw zout voor de chemische vóór-industrie in Japan met den dag toeneemt, zoodat er alle kans bestaat, dat het driejarig contract met verscheidene jaren verlengd zal worden. Bovendien neemt de binnenlandsche mondconsumptie in verband met de toenemende bevolking hier te lande eveneens toe.

Een andere vraag is, of het niet beter is, dat het te leveren zout met Indische schepen of met Indonesische zeilschepen naar Japan verscheept wordt, zulks in het belang en ten gunste van de nationale scheepvaart onder eigen vlag.

De grootte van het bedrag, dat door de uitbreiding in circulatie zal komen, taxeert de memorie van antwoord op *f* 470 000 aan loonen, *f* 150 000 voor afkoop van gronden en *f* 53 000 voor aankoop van materialen ter plaatse. Er zal derhalve 673 000 gulden aan nieuw geldkapitaal in het land komen.

In verband hiermede lijkt mij de vraag niet overbodig, of het mogelijk is de zoutwinning niet alleen op Madoera, maar eveneens in verschillende streken van de buitengewesten te doen geschieden. Op deze wijze krijgt men een gelijkmatige verdeeling der loonen over het land en verhoogt men zeker de absolute jaarlijksche productie. Het is althans niet noodzakelijk dat men de zoutwinning op één eiland concentreert, waar goede omstandigheden op andere plaatsen eveneens aanwezig zijn.

(De heer Verboom: Wat wilt U dan met Madoera doen?)

Het zoutmonopolie heeft in deze gewesten een pijnlijke geschiedenis, vooral, omdat het zoutmonopolie veronderstelt verbod tot eigen winning en gebod tot dwangkoop.

Het is in vele opzichten een restantje van het dwangstelsel uit de vorige eeuwen.

Zoo lang het stelsel tot het binnenland beperkt blijft, zal het karaker daarvan beïnvloed worden door de goede gezindheid bij de behartiging van de openbare zaak, maar zoodra het in verband wordt gebracht met een of andere internationale verplichting, als in het onderhavige geval, wordt de moraal der betrokken Regeering wel breed uitgemeten, zulks om te zorgen dat Zij zich niet onbeperkt welwillend toont tegenover de buren en geen kwaad sticht in eigen huis.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal in het midden laten, of het hier besproken contract, namelijk het verkoopcontract van zout tusschen onze Regeering en de Japansche, al dan niet een onderdeel vormt van het handelsverdrag, waarover men op het oogenblik onderhandelt; hoofdzaak is voor mij, of dit contract voor ons land voordeelig kan zijn. Juist daarom wil ik gaarne een opmerking maken over hetgeen in de memorie van antwoord over het contract zelf gezegd wordt en ook over den vorm van den verkoop.

Het is naar mijn meening genoegzaam bekend, dat ten deze de vraag het aanbod overtreft en daarom is het voor de Indische Regeering een gunstige gelegenheid om hiervan een zoo voordeelig mogelijk gebruik te maken, maar uit hetgeen in de memorie van antwoord wordt medegedeeld krijg ik den indruk, dat dit niet is gebeurd.

In het afdeelingsverslag wordt gevraagd, welke verkoopsprijs voor het zout bedongen is en tot mijn spijt moet ik in de memorie van antwoord lezen, dat de Regeering uit overwegingen van commercieelen aard tegen een publicatie van den verkoopsprijs bezwaar maakt, waaraan de Regeering echter aanstonds toevoegt, dat het contract zekere voordeelen voor Indië zal bieden.

Het spreekt vanzelf, dat ik deze mededeeling in het geheel niet kan aanvaarden, omdat daardoor niet voldaan wordt aan

(Kan.)

de wenschen, die in het afdeelingsverslag naar voren zijn gebracht. Het gaat niet alleen om den bedongen prijs, maar ook om andere dingen, waarmede de belangen van dit land en ook van zijn bevolking gemoeid zijn.

Indien met dit contract een zeker voordeel kan worden behaald — in dit geval wordt natuurlijk de winst bedoeld — is het nog de vraag, of deze winst wel te verantwoorden is in verband met de zoutverkooppolitiek van de Indische Regeering tegenover de bevolking.

Ik heb zooeven al gezegd, dat de Indische Regeering in dit geval een zeer gunstige positie inneemt, want de vraag overtreft op het oogenblik het aanbod en het spreekt vanzelf, dat men, bij het bepalen van den verkoopsprijs, niet alleen aandacht moet schenken aan de vraag, of deze aangelegenheid voor de Regeering geen aanleiding zou kunnen zijn, den verkoopsprijs van zout voor binnenlandsche consumptie te verlagen, dan wel de arbeiders op Madoera zooveel mogelijk te laten profiteeren van de gunstige situatie. Tot mijn spijt heb ik moeten constateeren, dat dergelijke overwegingen bij het sluiten van het contract door de Regeering echter niet hebben gegolden.

Er is duidelijk in de memorie van antwoord gezegd, dat de loonen zullen worden uitbetaald volgens het plaatselijk loonpeil. Het is van algemeene bekendheid, dat het plaatselijk loonpeil, vooral op Madoera zeer laag is en het spijt mij zeer, juist omdat de Indische Regeering tegenover de andere partij zeer sterk staat, dat Zij geen gebruik heeft gemaakt van de situatie om de loonen van de arbeiders op Madoera te verhoogen. Ik geloof, dat de Regeering met een beetje goeden wil wel in staat zou zijn geweest, dat te doen.

Ten aanzien van den opkoop van de gronden is mijn indruk, dat de prijs, die voor de overgenomen gronden is uitbetaald, toch niet zoo hoog was. De transactie kwam hier tot stand tegen ongeveer *f* 95 per ha of ongeveer *f* 60 per bouw. Deze prijs moet, naar mijn meening, niet hoog maar eerder laag worden genoemd.

Wat den verkoopsprijs voor de binnenlandsche consumptie betreft, het is mij niet gebleken, dat dit contract een gunstigen invloed zou kunnen uitoefenen op den verkoop van zout voor de binnenlandsche consumptie. De Regeering heeft in de memorie van antwoord gezegd, dat er eigenlijk geen verband kan worden gelegd tusschen den onderhavigen verkoop naar het buitenland en dien ten behoeve van de binnenlandsche consumptie, omdat naar Haar meening de prijs bij laatstbedoelden verkoop goeddeels wordt beheerscht door den zoutaccijns. Deze mededeeling kan mij natuurlijk niet bevredigen, omdat hoe het ook zij — ik heb het zooeven reeds gezegd — men van deze gunstige situatie zooveel mogelijk moet gebruik maken in het belang van de bevolking hier te lande. Indien de verkoopsprijs naar het buitenland moet worden verhoogd met het oog op een eventueele verlaging van den verkoopsprijs voor binnenlandsche consumptie, is dat naar mijn meening nog altijd mogelijk, omdat het buitenland op het oogenblik in ieder geval zout van ons noodig heeft. Ik geloof dus — en het is een redelijke verwachting — dat het buitenland genegen zal zijn een verkoopsprijs te betalen, welke eenzijdig door de Indische Regeering zou worden vastgesteld. Om deze reden is er voor mij geen enkele aanleiding te verklaren, dat ik zou kunnen medegaan met dit voorstel. Ik zal thans eerst nog afwachten, hetgeen de Regeering in eersten termijn hierover zal zeggen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij willen aansluiten bij de twee voorgaande sprekers, die er bij de Regeering op hebben aangedrongen den prijs van het naar Japan verkochte zout bekend te maken. Ik wil hier verklaren, dat ik er geen bezwaar tegen heb, dat de Indische Regeering contracten sluit met Japan. Immers, beseffend de moeilijke positie van Nederlandsch-Indië ten opzichte van andere

Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische schuld, en eerste aanv. begr. betr. afd. III D, Zoutwinning voor 1940 (Ond. **73**).

(Directeur van Financiën.)
staten, ook ten opzichte van Japan dus, moeten wij vooral in het oog houden, dat de Indische Regeering zich te houden heeft aan de commercieele opvatting, dat wij met landen, met wie wij niet in oorlog zijn, handelsbetrekkingen blijven aanknoopen. Wij moeten voorkomen, dat straks op ons het odium wordt geladen, dat wij hier in den Pacific aanleiding zijn geweest den oorlog een nog grootere uitbreiding te hebben gegeven. Dat moet ten slotte voorbehouden blijven aan de groote mogendheden.

Ik heb derhalve geen bezwaar tegen dezen zoutverkoop naar Japan. Bij de algemeene beschouwingen heb ik hierover reeds iets gezegd, dat ik hier gaarne, nu de geachte Regeeringsgemachtigde voor Financiën in ons midden is, zou willen herhalen. De Regeering heeft gezegd, dat de bedongen zoutprijs in zooverre bevredigend is, dat deze de kosten dekt. Ik herhaal hier mijn bij de algemeene beschouwingen gestelde vraag, of bij de berekening van dien prijs ook in het oog is gehouden, dat, wanneer op een gegeven moment Japan geen zout meer van Nederlandsch-Indië zou afnemen, wij dan niet wederom genoodzaakt zullen zijn kapitaal af te schrijven, in dien zin, dat wij den zoutaanmaak weder zouden moeten beperken, gelijk kort geleden nog plaats heeft moeten vinden. Daarom is het ook wenschelijk, dat de prijs, waartegen de Regeering het zout aan Japan heeft verkocht, door de Regeering wordt medegedeeld, zoodat wij kunnen nagaan of daardoor inderdaad alle kosten met de daaraan verbonden consequenties van een eventueele beperking van den zoutaanmaak worden goedgemaakt.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! U zult mij ten aanzien van de beantwoording van de drie geachte leden, die bij deze aanvullende begrooting het woord hebben gevoerd, toestaan niet in te gaan op opmerkingen van algemeenen aard, welke meer thuisbehooren bij de algemeene beschouwingen en naar mijn gevoelen zeker niet op hun plaats zijn bij een onderwerp van een zeer beperkte strekking als ons thans bezig houdt. Ik zal in verband daarmede met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, dus afzien van een repliek omtrent de gevoerde contingenteerings- en licentieeringspolitiek, afgezien nog daarvan, dat deze politiek behoort tot het terrein van het Departement van Economische Zaken en niet tot het Departement, dat ik de eer heb te mogen leiden.

Wat betreft de opmerking van den heer Muhamad Yamin, dat de Regeering met den zoutverkoop den kant is opgegaan van den monopoliehandel, zou ik het volgende willen zeggen. Er is in Nederlandsch-Indië op het oogenblik geen andere producent van zout dan het gouvernement; wanneer nu dus van buitenaf gevraagd wordt om de levering van zout en de voorwaarden daarvan aannemelijk worden geacht, dan zal alleen het gouvernement aan deze aanvraag kunnen voldoen. Ik kan daarin niet zien — en in zooverre kom ik toch wel even op ander terrein dan het mijne — een loslaten van de politiek van de open deur.

Voorts heeft de heer Yamin geklaagd — en de heeren Kan en Soeroso hebben zich daarbij aangesloten —, dat de Regeering alle gegevens voor zichzelf houdt, met name dat de Regeering den prijs, waarvoor deze transactie is afgesloten, niet heeft bekend gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen dat van den Volksraad vertrouwen mag worden verwacht in het beleid van de Regeering ten aanzien van de hiertoe gevoerde onderhandelingen. De Regeering heeft hier gestaan tegenover een Japanschen kooper als commercieele instantie en de onderhandelingen zijn dan ook geleid door het daarvoor steeds aangewezen commercieele lichaam, dat is het verkoopkantoor van 's lands mijnbouwproducten. Ik kan het geachte College de verzekering geven, dat hierbij van de zijde van het gouvernement bereikt is wat met eenige mogelijkheid bereikt kon worden.

(De heer Thamrin: Welk bezwaar bestaat er tegen publicatie?

De heer Sosrohadikoesoemo: Het geldt hier overwegingen van commercieelen aard!

De heer Soangkoepon: Of internationalen aard?)

Mijnheer de Voorzitter! Thans kom ik aan de vraag van den heer Yamin, of het zoutcontract een deel zou uitmaken van de loopende onderhandelingen met Japan. Die vraag kan ik stellig met neen beantwoorden. Deze transactie staat geheel op zichzelf en de onderhandelingen daarover waren reeds aan den gang, vóórdat de Japansche delegatie hier voet aan wal zette.

Het geachte lid heeft verder opgemerkt, dat het beter zou zijn geweest de gronden van de bevolking te huren dan die af te koopen.

Dat is moeilijk in overeenstemming te brengen met den geheelen bedrijfsopzet. Het betreft hier toch een gouvernementsbedrijf, dat geheel en al is ingesteld op eigen exploitatie en eigen bezit van de gronden. Bovendien zou ik daarbij in de tweede plaats willen opmerken, dat de afkoop in volle overeenstemming met de bevolking en volkomen vrijwillig heeft plaats gehad, zoodat zelfs bij een der af te koopen landen, waar oorspronkelijk een grooter opzet werd beoogd, tenslotte met een kleiner areaal genoegen is genomen omdat van de zijde der bevolking ten aanzien van bepaalde complexen sawah's eenige bezwaren waren gerezen.

Nu de vraag of het niet gewenscht zou zijn het zout in Indische schepen of Indonesische zeilschepen naar Japan te vervoeren. Er is hieromtrent in de memorie van antwoord reeds opgemerkt, dat het contract gesloten is free on board (fob) en dat dus de keuze van de schepen geheel ligt bij den kooper.

(De heer Muhammad Yamin: Het Indische zout wordt ook met zeilschepen naar Britsch-Indië vervoerd. Waarom dus niet naar Japan?)

Tenslotte heeft de heer Yamin gevraagd of het mogelijk was de zoutwinning ook in verschillende deelen van de buitengewesten te laten geschieden. Dat is inderdaad een vraag van groot belang. Het geachte lid moge er van overtuigd zijn, dat bij een verdere uitbreiding van de zoutwinning, zoo die noodig mocht zijn, die vraag zeker nauwgezette overweging zal verdienen, omdat de zoutlanden op Madoera door de uitbreiding, die zij nu zullen verkrijgen, vermoedelijk aan hun maximum capaciteit zijn gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso heeft naast zijn opmerking over den zoutprijs nog de vraag gesteld of het zoutcontract wel voordeelig is. Ik meen, dat de Regeering in de memorie van antwoord uitdrukkelijk heeft gesteld, dat niet slechts de kosten van aankoop en inrichting van die landen, dus niet slechts de kapitaalsuitgaven, maar ook de jaarlijksche exploitatieuitgaven voor den aanmaak van deze 300 000 ton ten volle uit de opbrengst gedekt worden en dat dan een ruim voordeelig saldo overschiet.

(De heer Soeroso: Ik bedoel: voordeelig voor de bevolking.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soeroso interrumpeert, dat hij bedoelt voor de bevolking. Ten aanzien hiervan zou ik willen opmerken, dat deze uitbreiding het meest is toegejuicht door de bevolking van het eiland Madoera zelf. Deze zaak is, toen zij nog in een beginstadium verkeerde, direct opgenomen met het Binnenlandsch Bestuur. Ik kan wel zeggen, dat toen ik het vorig jaar op Madoera was, de resident mij gevraagd heeft of het niet mogelijk was het zoutland van Pamekasan weer te openen. Een der voornaamste redenen, dat tot deze transactie is besloten is hierin gelegen, dat daardoor zoo'n belangrijk bedrag onder de bevolking van Madoera wordt gebracht.

Nu heeft ten aanzien hiervan de heer Yamin zooeven de

Negende aanv. begrooting betr. afd. III A, Indische schuld, en eerste aanv. begr. betr. afd. III D, Zoutwinning voor 1940 (Ond. **73**).

(Muh. Yamin.)

cijfers reeds herhaald. De aanleg van deze zoutlanden heeft tot gevolg, dat aan loonen *f* 470 000, aan afkoop ruim *f* 150 000 en aan materialen-aankoop ter plaatse *f* 53 000, dat is tezamen bijna *f* 700 000 wordt besteed. Daarnaast krijgt men dan bovendien nog elk jaar een bedrag, dat de bevolking ontvangt, als zij op die landen werkt en medehelpt aan het beladen van de schepen, die dat zout moeten vervoeren.

(De heer Soeroso: Hoe staat het met het loonpeil?).

Daar kom ik nu aan. Daarover heeft de heer Soeroso ook eenige opmerkingen gemaakt. Dat loonpeil is, zooals de Regeering uitdrukkelijk heeft gezegd, gebaseerd op den plaatselijken loonstandaard.

(De heer Soeroso: Dat is erg laag.)

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering kan niet bij deze uitbreiding zoover gaan, dat Zij een transactie op touw zet, waardoor het loonniveau, tegen den normalen economischen gang van zaken in, zou worden opgezet. Men heeft op dat eiland een bepaald peil van het loon, waarbij de Regeering zich heeft aangesloten en waar de bevolking tevreden mee is.

Vervolgens heeft het geachte lid opgemerkt, dat de prijs van den aankoop der gronden niet zoo hoog is. Ik meen, dat het geachte lid zich hierin vergist. De heer Soeroso zal namelijk uitgegaan zijn van de totale oppervlakte die noodig is: 1580 ha en daartegenover gesteld hebben den afkoopprijs van *f* 150 000.

(De heer Soeroso: Ik heb gezegd: *f* 150 000 voor den geheelen afkoop tegen *f* 95 per ha.)

Ik heb zoo juist opgemerkt, dat een groot belang bij deze aangelegenheid is geweest het weder in dienst stellen van het zoutland Pamekasan, hetwelk behoort tot de stukken, die reeds vroeger afgekocht waren. Dat land is groot 730 ha en als men dat dan haalt uit de 1 580 ha, dan houdt men 850 ha over, waarvoor dan gezamenlijk *f* 150 000 wordt besteed, hetgeen uitkomt op een gemiddeld bedrag van c.a. *f* 180 per ha. Hierbij moet men dan nog bedenken, dat hierin nog zeer groote perceelen moerassen en zilte gronden zijn begrepen. De prijs, waarvoor droge sawahs werden afgekocht loopt voor sommige streken dan ook op tot *f* 400 per ha.

(De heer Soeroso: Waarom deelt de Regeering dat nu pas mede? Waarom al die geheimzinnigheid?)

Mijnheer de Voorzitter! Dit werd in het afdeelingsverslag niet gevraagd, de Regeering is geheel op de in het afdeelingsverslag behandelde punten ingegaan.

Naar mijn gevoelen, Mijnheer de Voorzitter, zijn met deze uiteenzetting, die meer algemeen gehouden is, ook behandeld de opmerkingen, die de heer Kan naar voren heeft gebracht en kan ik het hierbij laten.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij zeer, dat de Regeering niet bereid is, den buitenlandschen verkoopsprijs van het zout bekend te stellen, want de door Haar aangevoerde bezwaren kan ik niet zoo belangrijk achten, vooral, omdat thans de onderhandelingen met Japan over de zoutleveringen reeds zijn beëindigd. Ware de transactie nog niet afgesloten dan ware het iets anders, doch naar mijn meening kan er thans geen bezwaar meer bestaan tegen publicatie der gevraagde cijfers.

Voorts doet het mij leed, dat de Regeering niet gedaan heeft kunnen krijgen, dat het zouttransport naar Japan door eigen schepen, onder de eigen vlag zal geschieden. Als we naar de omringende landen zien, ervaren wij, dat in de Zuid-Oost-Aziatische landen het transport der eigen producten met de eigen zeeschepen der betrokken landen plaats heeft. Waarom kunnen nu ook hier niet de eigen schepen dienstbaar worden gemaakt aan het zouttransport naar Japan? Het binnendringen van Japan ook op deze wijze in ons economisch leven acht ik een ernstig bezwaar, want dit heeft een toename van de Japansche scheepvaart in onze binnenzeeën ten gevolge.

(Soeroso, Directeur van Financiën.)

Het doet mij genoegen dat de Regeering overweegt, het zout eveneens te gaan winnen in de buitengewesten.

Het leveringscontract van het zout heeft een eigenaardige voorgeschiedenis gehad, Mijnheer de Voorzitter. Eerst heeft de Regeering zoutlanden afgekocht en daarna heeft Zij een contract met het buitenland gesloten. Indië is hierdoor wat het zout betreft een onmisbare schakel geworden in den wereldzouthandel, zonder dat de eigenlijke bevolking de kans kreeg, bij het transport en den export van het zout een eigen plaats in te nemen.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan nog steeds niet inzien, waarom de Regeering blijft weigeren, over te gaan tot publicatie van den verkoopsprijs van het zout. Ware het contract nog niet in kannen en kruiken, ik zou er mij, evenals de heer Yamin, bij kunnen neerleggen.

Maar, nu het contract reeds gesloten is, welke bezwaren heeft de Regeering dan nog tegen publicatie van den verkoopprijs? Overwegingen van commercieelen aard, zooals door de Regeering aangevoerd worden, kan ik in dit geval toch niet zoo gewichtig vinden, omdat het contract reeds gesloten is.

Dan is mij uit hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde in eersten termijn medegedeeld heeft, gebleken, dat de Regeering bij het bepalen van den verkoopsprijs toch niet zoo ver heeft gezien als ik wel zou wenschen. Ik heb zooeven gezegd, dat de Regeering, waar men van Japansche zijde het zout hard noodig heeft, van de gunstige situatie zooveel mogelijk profijt moet trekken, maar uit de mededeelingen van den geachten Regeeringsgemachtigde in eersten termijn is mij gebleken, dat zulks — en tot mijn spijt — niet gebeurd is, vooral niet wat het loonpeil betreft.

De geachte Regeeringsgemachtigde zeide zooeven, dat verhooging van het loonpeil in strijd zou zijn met den economischen gang van zaken. Ik meen echter, dat de Regeering in dit opzicht een zeer eng standpunt inneemt. Waarom? Omdat, gelijk ik zooeven zeide, de Regeering van de gunstige situatie gebruik had kunnen maken om het loonpeil van de Madoereesche arbeiders te verhoogen. Dit zou, al is het voor slechts drie jaar, uit een economisch oogpunt zeer voordeelig zijn. In ieder geval zal door verhooging van het loonpeil de economische situatie op Madoera verbeterd worden.

Verder heb ik in eersten termijn ook gezegd, dat bij mij de indruk gewekt is, dat de Regeering ook geen gebruik heeft gemaakt van de gunstige gelegenheid om den prijs voor zout voor binnenlandsche consumptie te verlagen. Ik zeide zooeven, dat het gewenscht is om van de gunstige situatie gebruik te maken om een zoo hoog mogelijken verkoopsprijs te bedingen om daardoor den prijs voor de binnenlandsche consumptie te kunnen verlagen. Uit hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde in eersten termijn verklaard heeft, blijkt mij echter, dat dit niet is gebeurd en wanneer de Regeering weigerachtig blijft den verkoopsprijs mede te deelen zal ik derhalve mijn stem aan het ontwerp onthouden.

De heer **Götzen,** directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De opmerkingen, die in tweeden termijn door de beide geachte leden, die daarbij het woord hebben gevoerd, zijn gemaakt, geven mij aanleiding tot een slechts kort wederwoord.

In de eerste plaats het bezwaar van den heer Muhammad Yamin, dat door de wijze van verscheping van deze zouthoeveelheden de Japanners het land zullen binnendringen, omdat zij met hun schepen aan de kusten van Java komen.

Dit bezwaar moet niet hoog aangeslagen worden, omdat bij de beide voorafgegane contracten, die wij met Japan gesloten hebben voor de levering van zout, steeds dezelfde voorwaarden gegolden hebben. Daartegen is, ook uit defensie-oogpunt, nimmer bezwaar gemaakt.

(De heer Muh. Yamin: Het is vlak bij de marinebasis).

(Directeur van Financiën, Voorzitter.)

Mijnheer de Voorzitter! Voor deze scheepvaart gelden uiteraard dezelfde bepalingen als voor de normale koopvaardij.

Vervolgens de kwestie van den zoutprijs, die zoowel de heer Yamin als de heer Soeroso nogmaals ter sprake hebben gebracht. Ik kan slechts herhalen: het gaat hier om een transactie, die in de allereerste plaats ten voordeele strekt van de bevolking van Madoera. Daardoor worden zeer belangrijke bedragen aan deze bevolking uitbetaald en de prijs is zoodanig, dat niet slechts de kosten van aanleg en inrichting van deze zoutlanden geheel daaruit worden verkregen, maar bovendien de jaarlijksche kosten, die voor den aanmaak en de aflevering tot aan het schip er ten volle uitkomen en daarenboven nog een belangrijke winst overblijft. Uiteraard zal de Volksraad uit de jaarstukken van de zoutwinning precies kunnen nagaan, hoeveel die winst is geweest. De Regeering meent ten aanzien van deze zaak het vertrouwen van het geachte College te mogen vragen.

Voor wat betreft de verhooging van het loonpeil kan ik den heer Soeroso toezeggen, dat de Regeering bereid is, met den Gouverneur van Oost-Java in overleg te treden ten aanzien van deze kwestie.

Tenslotte de vraag van het geachte lid of van deze gunstige gelegenheid geen gebruik kan worden gemaakt om den binnenlandschen zoutprijs te verlagen. Hierbij treden twee factoren naar voren. In de eerste plaats gaat het om een contract van 300 000 ton in drie jaar, dus van 100 000 ton per jaar.

(De heer Soeroso: Dat is de helft van de binnenlandsche consumptie.)

Inderdaad, maar deze hoeveelheden zullen tenslotte geleverd moeten worden tegen een op de wereldmarkt concurreerenden prijs. Dat de Regeering — dit entre parenthèses — daarbij de situatie, dat Japan zout noodig heeft, niet zou hebben uitgebuit, is bepaald onjuist. Bereikt is de hoogste prijs die te bereiken viel. Maar tenslotte is de winst daarvan niet zoodanig, dat, als die geheel zou worden aangewend voor verlaging van den binnenlandschen prijs, dit eenige substantieele gevolgen zou hebben. Dat kan de heer Soeroso wel nagaan, juist als hij de jaarlijksche hoeveelheid van 200 000 ton voor binnenlandsche consumptie in aanmerking neemt.

Nu de tweede factor. Deze is, dat de binnenlandsche prijs als zoodanig niet afhankelijk is van den kostprijs, maar zeer bepaald van de ten aanzien van het zout te volgen belastingpolitiek. De Regeering nu heeft hieromtrent meermalen uiteengezet, dat de binnenlandsche zoutprijs in hoofdzaak bepaald wordt door den accijns, die daarin gelegen is. In dit verband wil ik nog even in herinnering brengen, dat de zoutprijs, die in 1932 tot 10 cents per briket was opgevoerd, in 1936 weder tot 8 cent per briket is teruggebracht en daardoor hersteld is op het peil, waarop deze prijs vanaf den aanvang der briketteering heeft gestaan.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp beëindigd. Thans kan tot stemming worden overgegaan.

De beide aanvullende begrootingen worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen, onder aanteekening, dat de aanwezige leden van de Nationale Fractie en van de Indonesisch Nationalistische Groep geacht willen worden, tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van de afdeelingen III, departement van Financiën, III A, Indische Schuld, III B, Opiumfabriek, III C, Pandhuisdienst, en III D, Zoutwinning.

(Soangkoepon.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de beperkende bepaling met betrekking tot de bewaring van zilvergeld tot een bedrag van *f* 500, kan ik mij aansluiten bij die leden, die in het afdeelingsverslag van oordeel waren, dat onder de Inheemschen het beschikken over groote bedragen aan zilver veel voorkomt, zoodat, mocht ooit verdere beperking te dezen aanzien in werking treden, dit voor velen ongerief zou beteekenen. Vele Inheemschen, vooral degenen, die tot de eenvoudigen in de Inheemsche maatschappij behooren, zijn gewend aan het bewaren van zilvergeld, omdat zij geen waarde hechten aan bankbiljetten. Het door hen bewaarde zilvergeld komt practisch nooit in circulatie; dit geld blijft steeds in bewaring. Bij de terzake getroffen maatregelen, vooral bij de uitvoering daarvan, is het zeker gewenscht, dat de Regeering hiermede rekening houdt, teneinde geen wantrouwen te dezen opzichte bij de Inheemsche bevolking te wekken.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering Haar erkentelijkheid betuigd voor de in het afdeelingsverslag geuite algemeene waardeering, welke Haar beslissing betreffende het achterwege laten van verlaging der ambtenaarssalarissen gevonden heeft. Hoewel ik mij hierbij kan aansluiten, betreur ik het toch, dat de Regeering nog geen aanleiding heeft kunnen vinden, de indertijd te zeer verlaagde bezoldigingen van Inheemsche landsdienaren op een redelijk peil te brengen. Ik heb hierbij bijvoorbeeld het oog op de bezoldiging van de zoogenaamde goeroes-bantoe, welke met ± 62% werd verminderd.

Wanneer in het afdeelingsverslag ook nog wordt aangedrongen op positieverbetering van de commissarissen van politie, zoomede van de inspecteurs van het IJkwezen, dan ziet men een schrille tegenstelling tusschen deze beide groepen van ambtenaren, en de zoogenaamde goeroes-bantoe en de landsdienaren, wier bezoldigingen door het maandloonersreglement worden bepaald. Ik moge der Regeering in overweging geven de bezoldiging van deze goeroes-bantoe alsnog in nadere beschouwing te willen nemen.

Ook zou het zeker aanbeveling verdienen het maandloonersreglement uit de bestaande bezoldigingsregelingen van het Land te doen verdwijnen, zoodoende ook de betrokken landsdienaren in denzelfden toestand te brengen als de andere ambtenaren. Ik acht niet gemotiveerd de omstandigheid, dat de eene groep van landsdienaren wel en de andere groep van landsdienaren geen kindertoelagen wordt verleend. Ten opzichte van de toekenning van een kindertoelage mag men m.i. geen onderscheid maken tusschen een lid van den Raad van Nederlandsch-Indië en bijvoorbeeld een trouwen postbode, die zijn plicht met hart en ziel vervult.

Ten aanzien van de pensioenbepalingen zou het mijns inziens redelijker zijn, wanneer voor alle landsdienaren eenvormige regelingen werden getroffen. De reden, waarom nu voor de uit Europa uitgezonden landsdienaren een betere regeling op het gebied van de toekenning van pensioenen wordt in het leven geroepen dan voor de overige groepen van landsdienaren, mist mijns inziens een redelijken grond. Zij vindt in onzen tijd mijns inziens geen enkel motief meer. De tijd is thans aangebroken deze discriminatie van overheidsdiensten te doen verdwijnen. Ik zou daarom der Regeering gaarne in overweging willen geven de pensioenregelingen in den geest van die van groep II van de bestaande pensioenbepalingen te doen veranderen en de daarin bestaande groep I te elimineeren.

Naar aanleiding van de in het afdeelingsverslag gestelde vraag heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard,

> „dat voorstellen tot herziening van de straffen- en beroep-ordonnantie en tot invoering van een afzonderlijke regeling, welke bedoelt het ontslag wegens ongeschiktheid met meer waarborgen te omringen, zijn voorbereid."

(Soangkoepon.)

In aansluiting daarop heeft Zij verder gezegd, dat

„mede wijl in de ontworpen regeling voldoende waarborgen vervat zullen zijn tegen willekeur bij het verleenen van ontslag wegens ongeschiktheid, de instelling van een ambtenarengerecht niet noodig geoordeeld (wordt).''

Ik weet niet, in welken vorm de ontworpen regeling zal worden gegoten, doch ik kan mij niet voorstellen, dat deze ontworpen regeling beter zal zijn dan de instelling van een ambtenarengerecht ter verzekering der veiligheid van de straks ongeschikt te verklaren landsdienaren.

Ik hoop daarom, dat de Regeering eindelijk met deze voorbereiding gereed zal zijn, want ten opzichte van verscheidene punten op het gebied van ambtenarenbescherming laat de thans geldende regeling nog veel te wenschen over.

Een van deze punten is o.a. de toepassing van de bepalingen omtrent tijdelijke ongeschiktheid wegens ziekte, waarin de uniformiteit inderdaad zoek geraakt is. Volgens de bestaande bepalingen kunnen landsdienaren, met ziekteverlof wegens lichamelijke ongeschiktheid den dienst tijdelijk verlaten voor den tijd van één jaar. Aan de bepaling van dezen tijd van één jaar wordt echter in vele gevallen niet de hand gehouden. Ook hieraan liggen juist subjectieve gevoelens van den betrokken chef van den zieken landsdienaar ten grondslag. In zulke gevallen zou ik daarom gaarne willen zien, dat aan den uitersten termijn voor de ziekteverloven van één jaar de hand werd gehouden, zoodat het dus niet zal voorkomen, dat een zieke landsdienaar tijdens zijn ziekte nog wordt ontslagen, indien althans de maximumduur voor het ziekteverlof nog niet is overschreden.

(De heer Verhoeff, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Ambtenaarsaangelegenheden: En wanneer de landsdienaar wordt afgekeurd?)

Mijnheer de Voorzitter! Ook bij herplaatsing van afgevloeide en eervol ontslagen ambtenaren wordt de reeds in landsambten doorgebrachte diensttijd niet in aanmerking gebracht voor eventueele tractementsbepaling of -verhoogingen. Zoo is het mij bekend, dat verscheidene klerken, nà eervol ontslag uit hun betrekking niet mochten rekenen op de bepaling van hun bezoldiging volgens de door hen reeds verworven diensttijd in 's Lands dienst. Zoo doet het mij ook vreemd aan, dat de diensten aan het land van eenige Inlandsche hulponderwijzers in Atjeh, die te voren tijdens de pacificatie in dat gebied, geheel uit 's Lands schatkist zijn bezoldigd, niet in aanmerking zijn gebracht voor de bepaling van hun salaris dan wel pensioen. Het komt mij voor, dat deze wijze van waardeering in strijd is met normen en eischen van redelijkheid en billijkheid, afgescheiden nog van de vraag, of dit inderdaad niet in conflict komt met de strekking en grondgedachte van de geldende regeling.

Deze niet-waardeering van de doorgebrachte diensttijden wordt des te meer onrechtvaardig gevoeld, nu wij in een tijd verkeeren, dat zelfs aan particulieren fictieve dienstjaren worden toegekend, die geldig zijn voor de bepaling van hun maandelijksche bezoldigingen en de daaraan later verbonden pensioenen.

Waar verder voor particulieren ook de vooropleiding in aanmerking is gebracht bij eventueelen overgang naar 's lands dienst vraag ik mij af, waarom niet dezelfde norm voor de herplaatste landsdienaren wordt aangelegd.

Wat betreft de bezwaren, door eenige leden in het afdeelingsverslag aangevoerd tegen het verleenen van dispensatie aan middelbaar gevormde krachten om in academische rangen te worden opgenomen, kan ik mij met de Regeering volkomen vereenigen, wanneer Zij zegt, dat ook bij een voldoende aanbod van volledig academisch gevormden het geen onjuiste personeelspolitiek is om over te gaan tot benoeming met dispensatie van die eischen voor middelbare krachten in academische functies, indien zulks in het belang van den dienst wordt geacht en indien daarbij vaststaat, dat de betrokkenen in alle opzichten voldoen aan de voor de hoogere betrekkingen gestelde eischen. Voor de bezetting van landsbetrekkingen moet de gepresteerde arbeid prevaleeren boven verworven diploma's; trouwens de meesten der tegenwoordige wereldveroveraars kunnen ook niet bogen op het bezit van academische acten of diploma's. Waar verder het doel van 's Lands diensten de practische uitvoering van bepaalde werken geldt, spreekt het vanzelf, dat het een gezonde personeelspolitiek is, indien men daarbij de practische eischen en normen laat voorgaan. Intusschen zou ik zeker gaarne wenschen, dat bijvoorbeeld het Mulo-diploma in de z.g. B.B.L.-1938 niet gelijkelijk wordt gewaardeerd als het diploma van de Middelbare Handelsschool, omdat de opleiding dezer laatste school twee jaren langer is dan die van een Mulo-school.

Het is zeker verstandig om geen vreemdelingen in 's Lands dienst op te nemen. Onze tegenwoordige toestand heeft volkomen aangetoond, welke gevaren voor onze zelfstandigheid daaraan verbonden zijn. Waar zelfs Nederlanders geen bezwaren of gewetensbezwaren hebben om hun vaderland te verraden, spreekt het toch mijns inziens vanzelf, dat wij vreemdelingen op dit gebied niet mogen vertrouwen. Ik heb b.v. gehoord, dat enkele Duitsche en Duitschgezinde geïnterneerden, die in 's Lands dienst bij de Bangkatinwinning werkzaam waren, de stelling poneeren, dat zij na hun interneering de Nederlandsche onderdanen hoogstens over veertien dagen zullen interneeren en er zijn er onder, die nà 10 Mei j.l. nog den moed hebben gehad Heil Hitler te roepen. In dit verband vraag ik mij af, wat de betrokken dienstchef hiertegen heeft gedaan. Heeft deze niet anders kunnen doen, dan Hitleriaansche protesten tegen mij te doen groeien, omdat ik een onderzoek naar de vaderlandslievende opvattingen van dezen hoofdambtenaar heb doen instellen? Juist in dit verband betreur ik de verklaring van de Regeering in de memorie van antwoord, waarbij Zij zegt, dat aanleiding om maatregelen te treffen tegen de landsdienaren van vreemde nationaliteit in het algemeen en de aanstelling van vreemdelingen te verbieden, niet aanwezig worden geacht. Dit is in elk geval in strijd met de strekking en grondgedachte van artikel 5 van de Grondwet. Nu de practijk volkomen heeft aangetoond, dat aan het aanstellen van vreemdelingen in 's Lands dienst groote gevaren zijn verbonden, zou ik er bij de Regeering op willen aandringen, om de vervulling van 's Lands betrekkingen in deze gewesten nimmer meer aan vreemdelingen toe te vertrouwen. Ik zou zelfs zeggen, dat het beter is deze betrekkingen door Inheemschen te doen vervullen, omdat de Inheemschen zich nog nimmer schuldig hebben gemaakt aan ongewenschte handelingen, zooals die Nederlandsche N. S. B.-ers.

Wanneer wij de daden dezer N.S.B.ers vergelijken met de Digoelisten, dan lijkt het mij nog veel beter, om deze personen te doen vervangen door N.S.B.ers, dat wil zeggen, deze ongevaarlijke Digoelisten los te laten en daarvoor de N.S.B.ers in de plaats te stellen.

Wat betreft de afvloeiing van pensioenrijpe landsdienaren kan ik mij met het standpunt van de Regeering vereenigen, met deze restrictie evenwel, dat ongeschikte landsdienaren, dus degenen, die niet meer aan de bestaande eischen voldoen en derhalve geen bruikbare ervaringen hebben, dadelijk te pensionneeren, omdat zulke personen den promotiegang van meer geschikte landsdienaren niet in den weg mogen staan. Maar in zulke gevallen heerscht nog dikwijls het vriendjessysteem. Ik heb in de practijk dikwijls geconstateerd, dat volwaardig geschikte menschen afgevloeid zijn, omdat zij niet genegen zijn vooral in verband met hun plichten, als deeg gekneed te worden door hun chefs; deze afgevloeide ambtenaren worden ervan beschuldigd, dat zij de ambtelijke verhoudingen niet kennen en niet soepel kunnen werken. Werkt men dan niet soepel, wanneer men niet genegen is om immoreele dingen te doen voor het genoegen van zijn chef?

Wat aangaat het verleenen van buitenlandsche verloven, zou ik zeker veel liever willen, dat deze op dit moment niet

(Soangkoepon.)
meer zullen worden verleend, ook als gevolg van onze zeer groote uitgaven voor defensiedoeleinden.

Voorts zou ik der Regeering in overweging willen geven om ten aanzien van verloven gelijke behandeling te betrachten tusschen Europeesche en niet-Europeesche landsdienaren. Aan beide groepen waren verloven te verleenen zonder onderscheid te maken tusschen binnenlandsche- en buitenlandsche verloven; de woorden „buitenlandsch en binnenlandsch" waren uit de verlofsregelingen te schrappen.

Wat aangaat de regeling tot het verleenen van een tegemoetkoming in de kosten van geneeskundige behandeling en of verpleging, is het zeker noodig, daarvoor meer praktische en bruikbare bepalingen in het leven te roepen. Het zou zeker aanbeveling verdienen, om ter zake een duidelijke aanwijzing in boekvorm aan te geven, ter vergemakkelijking van den arbeid van rechthebbenden en de betrokken landsorganen. Ik heb den indruk, dat de betrokkenen ten dezen opzichte in een doolhof verkeeren.

Ten aanzien van het schadeverhaal op een comptabele, zou ik in overweging willen geven in de allereerste plaats den betrokkene, werkelijk schuldige, daarvoor aansprakelijk te stellen. Men moet niet vergeten, dat de niet-comptabele ambtenaren niet door dezen comptabele zelf wordt aangesteld en het daarom zeer onredelijk is om den comptabele te belasten met de gemaakte fouten van zijn ondergeschikte, die evengoed als hij landsdienaar is en zeker aansprakelijk voor zijn daden mag worden gesteld.

Hoe goed ook de bedoeling der Regeering is wat aangaat het behartigen van 's Lands financiën, het verhaal van verduisterde gelden op een comptabelen ambtenaar, die te dier zake in het geheel niet schuldig is, acht ik zeer onrechtvaardig. Dezen ambtenaar schuldig te verklaren, omdat zijn ondergeschikte, mede-landsdienaar, die niet door den comptabelen ambtenaar zelf is benoemd, geld gestolen heeft, is zeker onredelijk. Het komt mij gewenscht voor om voor zulke dieven, degenen, die deze benoemen, verantwoordelijk en aansprakelijk te stellen.

De moeilijkheden van de belastingplichtigen, vooral de Inheemsche belastingplichtigen, moge ik in de volle aandacht van de Regeering aanbevelen. Deze moeilijkheden betreffen de uitvoering der betrekkelijke belastingregelingen. Ik zou gaarne zien, dat de betrokken dienst naast een formeele, ook een informatorische werkwijze bij de uitvoering van zijn taak gaat volgen.

Ik heb inderdaad wel groot vertrouwen in de hoofdleiding van dezen dienst, alleen zij is blijkbaar niet in staat te controleeren of er al dan niet ongewenschtheden bij de uitvoering hebben plaats gehad. Het wijst wel in deze richting, wanneer de Regeering zegt, dat deze dienst zijn taak vervult op een wijze die geen ruimte laat voor klachten, als de onderwerpelijke.

Wanneer de uitvoering formeel alleen gebaseerd wordt op de bestaande bepalingen, heeft Zij inderdaad gelijk; doch een andere wijze van uitvoering kan men zich aan de hand van de bestaande regelingen, zeker ook denken.

Voor mij heeft het geen zin, hieromtrent klachten naar voren te brengen, het is mijns inziens voldoende, dat de Regeering rekening houdt met het algemeen signaleeren van onjuiste toestanden bij dezen dienst. Het is thans de taak van de Regeering, om ter zake Haar voelhorens te gebruiken. Ik wensch alleen, dat deze dienst de hulpelooze Inheemschen bij de vaststelling en inning van hun verplichte belastingen de noodige en verklarende hulp verleent en daarom niet al te formalistisch te werk zal gaan. Vooral verzoek ik dit ten behoeve van de Inheemschen, die niet opzettelijk, dus door onkunde, geen boekhouding of behoorlijke boekhouding hebben bijgehouden. Is het bij voorbeeld niet mogelijk, te voorkomen, dat een gepensionneerde voor de geregelde betalingen van zijn belastingen een schuld moet maken bij de Algemeene Volkscredietbank, waardoor hij in groote moeilijkheden komt te verkeeren? Het is mijns inziens zeer geboden, den Inheemschen de noodige leiding te geven bij het vervullen van hun taak op het gebied van belastingregelingen, vooral voor analfabeten.

(Wiwoho.)
Het is niet mijn bedoeling, over de bestaande leemten bij den belastingdienst in het debat te treden, omdat ik ervan overtuigd ben zooals ik reeds gezegd heb, dat de dienstleiding ten opzichte van de belastingaangelegenheden steeds een soepele en tegemoetkomende houding aanneemt; doch wat ik in dit opzicht wensch, is, dat deze werkwijze ook zal doordringen tot onder deze leiding staande gezaghebbende organen; dit is vooral van eminent belang, wanneer wij straks komen tot verhooging van de opcenten op de inkomstenbelasting tot 175 opcenten.

Wat aangaat de landrente zou ik de Regeering in overweging willen geven, deze belastingregeling om te zetten in die van de inkomstenbelasting, omdat de aanslag volgens de regelingen der inkomstenbelasting zuiverder aansluit bij de uit den grond verkregen inkomsten. Met de regelingen der inkomstenbelasting komt men beter tot een juiste bepaling van het zuiver inkomen der landbouwende Inheemsche bevolking.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met mijn erkentelijkheid uit te spreken voor het feit, dat de Regeering er toe is overgegaan, een dertiental functies van het maandloonersreglement over te brengen naar de B.B.L.-1938. Mèt mijn geacht medelid, den heer Soeroso, ben ik echter van meening, dat de betrekking van schrijver op de landskantoren daartoe eveneens zou moeten behooren, en wel omdat deze functionarissen geen minder verantwoordelijke plaatsen bezetten dan degenen, die thans van het maandloonersreglement naar de B.B.L.-1938 zijn overgebracht. Ik zou daarom de Regeering in overweging willen geven, deze zaak nog eens nauwkeurig na te gaan en tot bedoelde overbrenging over te gaan.

In dit verband zou ik met betrekking tot de splitsing in de rangen van de gewone beambten en de beambten 1e klasse bij de S.S. en den Pandhuisdienst, waarover in deze zaal het vorige jaar reeds werd gesproken, nog gaarne opmerken, dat beide categorieën beambten thans hetzelfde werk verrichten. Het is hierom dat ik er bij de Regeering op aandring, deze beambten, niet 1e klassers, naar de B.B.L.-1938 over te brengen zoodra zij, conform het gestelde criterium, een diensttijd van 8 jaar hebben. Het is immers niet uitgesloten, dat zij in de naaste toekomst geschikt zullen zijn voor hoogere functies, en zijn zij dat niet, dan eindigt daarmede ook hun carrière. Maar dan hebben zij het Land ook lang genoeg gediend om te mogen genieten van de voordeelen van de B.B.L.-1938.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkens de memorie van antwoord is ook thans de Regeering niet bereid, den maandlooners kindertoelagen toe te kennen. Wanneer ik het stelsel der kindertoelagen toets aan moreele en sociale waarden, moet het mij toch van het hart, dat ook de maandgelders in het genot van deze toelage dienen te komen, omdat zelfs deze eenvoudigen in het maatschappelijk leven hun kinderen allen naar school sturen en soms zoo lang, dat het de draagkracht te boven gaat. Ik bepleit dit, afgescheiden nog van andere moreele en sociale waarden, op deze overweging alleen en zou daarom de Regeering verzoeken alsnog daartoe over te gaan.

Met genoegen verneem ik uit de memorie van antwoord, dat de Regeering doende is een regeling te treffen, welke beoogt het ontslag wegens ongeschiktheid met meer waarborgen te omringen; ik hoop, dat een en ander spoedig haar beslag zal krijgen.

Instemmend met de memorie van antwoord, dat het niet noodig is thans bijzondere voorzieningen te treffen met betrekking tot de mogelijkheid om met binnenlandsch verlof te gaan, wil ik niettemin de suggestie van den heer Soeroso om een langdurig verlof te verleenen tot het nakomen van een der Islamietische plichten, namelijk de bedevaart naar Mekka,

(Wiwoho.)

krachtig steunen. Ik hoop, dat de Regeering de aangelegenheid in nauwkeurige beschouwing zal willen nemen en spoedig tot het scheppen van de verlangde regeling zal willen overgaan.

Bij de vaststelling van bezoldigingen blijkbaar als gevolg van de overbrenging van het maandloonersreglement naar de B.B.L.-1938 zijn bij den pandhuisdienst enkele eigenaardigheden aan den dag getreden. Zoo zouden beambten met een langeren diensttijd en van denzelfden rang niet alleen een gelijk inkomen hebben gekregen als collega's met een veel korteren diensttijd, maar soms zelfs een lager inkomen. Het is mij niet bekend, hoe de techniek van deze salarisverhoogingen is, maar ik vind het toch vreemd, dat zoo iets plaats vindt. Wellicht is de Regeering bereid mij terzake in te lichten.

Het doet mij genoegen uit de memorie van antwoord te mogen vernemen, dat men zich over de formatie in de kleine pandhuizen niet ongerust behoeft te maken en wel in dezen zin, dat een doelmatige arbeidsverdeeling bestaat, zoodat derhalve de gelegenheid tot het plegen van fraudes ook niet ruim kan zijn. Immers, wanneer dit niet zoo was, zouden wij zeker meer van dergelijke onregelmatigheden hooren.

Onder de kleine pandhuizen worden in den regel verstaan pandhuizen, waarvan het personeel uit minder dan 10 man bestaat, zoodat er pandhuizen met een sterkte van 4 man zijn. Inderdaad is volgens een bepaald rondschrijven van den dienst de taakverdeeling geregeld en zooals het op papier staat, klopt alles dan ook zeer goed, maar ik weet niet, of de practijk hetzelfde te zien geeft. Moeilijk is toch vol te houden, dat in een bepaalde werkgelegenheid de een de handen vol heeft, terwijl de ander deze in den schoot legt. Men helpt elkaar en ik kan ook moeilijk aannemen, dat de beheerder rustig kan aanzien, dat er een ongelijkmatige werkverdeeling is. Gaarne zou ik van de Regeering dan ook een uiteenzetting ontvangen, hoe het verloopt in een pandhuis, waarvan het personeel, laat ik zeggen, uit 7 man bestaat. Hoe wordt daar de taakverdeeling dan op een vendudag of op wellicht meerdere vendudagen, waarop in den regel twee man met den beheerder meegaan voor de regeling der vendutie? In dit verband zou ik ook gaarne vernemen, welke verkwijze gevolg wordt, wanneer opname en verificatie door den beheerder worden verricht, hetgeen iederen dag moet plaats hebben.

Deze inlichtingen zou ik gaarne ontvangen, omdat in het desbetreffende rondschrijven van het diensthoofd — ik meen No. 89 van 1938 — daarvoor geen voorschriften zijn gegeven.

Mij bereikten voorts mededeelingen over de bezetting van het kleine pandhuis op Muntok, waar, als ik goed ben ingelicht, twee man en de beheerder te werk zijn gesteld, in totaal met inbegrip van den beheerder dus drie man. Het is voorgekomen, dat twee man van dit pandhuis ziek waren. Wat gebeurt er dan, of liever, hoe is daar tot nu toe de taakverdeeling?

De door mij gestelde vragen, op welker beantwoording ik prijsstel, moeten worden beschouwd in het licht, dat ik gaarne wil weten, of en in hoeverre in deze door den dienst voorzieningen zijn getroffen en hoe in bepaalde noodgevallen gehandeld wordt.

Ik kom thans tot het fraudegeval te Tjiampea. Volgens de mij verstrekte inlichtingen zou in den tijd, waarin de fraude gepleegd werd, slechts 8 man op dit pandhuis werkzaam zijn geweest, de beheerder buiten beschouwing gelaten. Ik zou derhalve de Regeering willen verzoeken, nogmaals te laten nagaan, of gedurende de fraude de personeelssterkte inderdaad 10 man was, gelijk de memorie van antwoord vermeldt, omdat, indien dit niet zoo is, dit toch een anderen kijk op de zaak geeft, in zooverre, dat de betrokken beheerder dan minder schuldig geacht kan worden.

De straf van ontslag, zij het ook onder toekenning van onderstand, en de verplichting tot het vergoeden van de schade, door de fraude ontstaan en wel ad *f* 1054,90 acht ik toch ontzaglijk zwaar. De onderstand bedraagt slechts *f* 31. Ik weet niet, hoeveel daarvan afgaat voor aflossing van de verplichte terugbetaling. Ik zou aan een en ander echter nog wel willen toevoegen, dat behalve de gewone contrôle door den beheerder, tijdens de fraudeperiode tweemaal een volledige inspectie heeft plaats gehad door den controleur, die ook niets heeft kunnen vinden. Uit een en ander mag dus blijken, dat de delinquent zeer sluw te werk is gegaan, hetgeen ook uit de memorie van antwoord te lezen valt. Op grond van een en ander zou ik de Regeering daarom willen vragen eens te overwegen, of er geen aanleiding bestaat betrokkene, zij het niet geheel, dan toch gedeeltelijk te ontheffen van de verplichte terugbetaling van het zooeven genoemde bedrag.

Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad heeft te Djombang geen fraude plaats gehad. Bedoeld is dan ook de leenbank te Tjoekir bij Djombang. Misschien dat thans nadere inlichtingen kunnen worden gegeven. Hier is de beheerder ongemoeid gelaten, wat mij verheugt, maar wat een schrille tegenstelling vormt met het geval te Tjiampea.

Ik kom thans, Mijnheer de Voorzitter, tot de kwestie van Indramajoe. Dat een beleener, die meende te veel aan lossingsgelden te hebben betaald, dit feit rechtstreeks aan de politie ter plaatse aangaf, daartegen valt niets aan te merken, ja, dit is zelfs voor de contrôle van buiten af zeer juist. Wat minder aangenaam aandoet is, dat wijzigingen op lossingsbriefjes, die heusch niet alleen te Indramajoe voorkomen, hebben geleid tot aanhouding van in totaal 13 beambten, een en ander uitsluitend op verdenking berust en niet aanhangig gemaakt is door de politie zelf, terwijl ten slotte ongeveer tien man werden vrijgelaten. Het gebeurde schaadt het prestige van het personeel tegenover het publiek; het schaadt den dienst, nog daargelaten, welke onaangenaamheden betrokkenen zullen hebben te verduren.

Een andere kwestie heeft zich voorgedaan bij het pandhuis op Bandongan bij Magelang, waar op grond van een anoniem schrijven eveneens de politie te hulp werd geroepen, terwijl uit een administratief onderzoek is gebleken, dat van een surplus, waarover het anoniem schrijven gaat, geen sprake is. Eerst wanneer inderdaad het onderzoek door den dienst aanleiding geeft tot een verder onderzoek door de politie acht ik aangifte bij de politie zelfs noodzakelijk.

In beide gevallen, zoowel op Indramajoe als op Bandongan is te groote voortvarendheid om naar de politie te loopen de oorzaak, dat er zooveel onnoodige onaangenaamheden onder het personeel ontstaan.

Wat betreft de kwestie van Medan, ook hier is het een zaak van ongeveer gelijksoortigen aard, ook hier ging men al te snel naar de politie, hetgeen tot vele onaangenaamheden heeft geleid. Dat hier een minder goede verhouding bestaat jegens den personeelsvakbond is in zooverre niet juist, dat inderdaad vanwege den bond aan het beleid van den betrokken inspecteur lof wordt toegezwaaid. Blijkbaar zijn het dus andere instanties, want zeker is, dat de plaatselijke leiding van den vakbond stuk voor stuk uit elkaar gaat, nu eens door overplaatsing, dan weer om andere redenen. In elk geval is de zaak dusdanig, dat het bestaan van een afdeeling van den bond ter plaatse zeer wordt bemoeilijkt.

Ik hoop, dat hieraan aandacht zal worden geschonken.

Mijnheer de Voorzitter! De verklaring in de memorie van antwoord, dat nog niet ten volle tegemoet kan worden gekomen aan het verlangen om de op Sumatra van Java afkomstige beheerders weder op Java te plaatsen, omdat op Sumatra zelf daarvoor nog geen voldoende functionarissen zijn, sluit in zich, dat in de naaste toekomst aan dit verlangen ten volle zal worden voldaan. Ik moge voor deze min of meer gedane toezegging mijn erkentelijkheid betuigen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het gestelde criterium voor het beheer van een pandhuis moge ik opmerken, dat, wanneer de grens op *f* 225 000 is gesteld, in de

(Verboom.)

naaste toekomst het ambt van beheerder voor het Indonesisch personeel belangrijk zal inkrimpen, want, ben ik juist voorgelicht, dan zijn op dit oogenblik pandhuizen aan te wijzen, die een omzet van meer dan *f* 225 000 hebben en die onder leiding staan van een beheerder. Wanneer dit inderdaad zoo is, dan beteekent dit, dat een pandhuis, dat kon volstaan met een beheerder met een salaris van maximum *f* 115 straks zal worden gesteld onder een hoofdbeheerder met een minimum van *f* 210. Ik weet niet of dit zuinige bedrijfspolitiek is, waar de praktijk toch heeft bewezen, dat de beheerders met hun lage inkomens volkomen hebben voldaan, maar ik vertrouw, dat een en ander op goede gronden berust. Toch ware instandhouding en uitbreiding van het aantal beheerders met verplaatsing van de grens van *f* 225 000 naar boven een zuiniger bedrijfspolitiek.

De mededeeling omtrent de aanstelling van hoofdbeheerders in opleiding is in zooverre bevredigend, dat nu een vrij goede verhouding bestaat tusschen het Europeesch en Indonesisch element.

Ten slotte moge ik omtrent het sluitingsuur bij de pandhuizen het volgende naar voren brengen. Wanneer hier wordt gesproken van sluitingsuur, dan beteekent dit de sluiting van de hekdeur van het pandhuis. De loketten zelf zijn nog open tot alle publiek, dat binnen de hekdeur van het pandhuis is, bediend is. Volgens rondschrijven van den dienst van 4 September 1940 No. 101 worden de loketten op gewone dagen tot op zijn laatst geopend tot 6 uur. Uit dit alles blijkt, hoeveel publiek er dus kan zijn op het z.g. sluitingsuur van 2 uur. Er zijn echter ook bijzonder drukke dagen en dan sluiten de loketten eerst om 7 uur.

Ik geloof, dat uit dit alles genoegzaam moge blijken, hoe veel van het personeel wordt gevergd en ik hoop, dat de Regeering hieraan wel aandacht zal willen schenken. Hoeveel tijd er dus bijvoorbeeld overblijft voor andere zaken dan het dienstbelang, bijv. voor het gezin, om maar niet te spreken van ontspanning, kan gemakkelijk worden berekend.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bij de algemeene beschouwingen reeds mijn waardeering geuit voor het financieele beleid der Regeering. Deze waardeering geldt ook het departement van Financiën en zijn vele diensten en ambtenaren. Ik geloof, dat deze waardeering bij de Indische gemeenschap algemeen is en dat zegt te meer wanneer men bedenkt tot welk een hoog peil de belastingen thans zijn opgevoerd. Sommige diensten — en dat geldt in het bijzonder voor den Dienst der In-, Uitvoerrechten en Accijnzen — hebben een groote uitbreiding van werkzaamheden ondervonden, niet alleen in verband met de fiscale maatregelen der Regeering, maar ook in verband met tal van andere maatregelen. Ik denk, wat den laatsten tijd betreft, aan maatregelen inzake het deviezenverkeer, aan maatregelen betreffende de censuur en zoovele meer. Ik acht het een heuglijk feit, dat deze werkzaamheden door den betrokken dienst, die in vroeger jaren hiervoor nooit bestemd is geweest, en die daaromtrent dan geen ervaring had, op voortreffelijke wijze zijn opgevangen, juist ook omdat zich, zooals mij bekend is, hier bij wijlen typische moeilijkheden hebben voorgedaan, die verband houden met de verhoudingen hier te lande en in de nabuurlanden. Ik breng daarvoor dan ook gaarne mijn hulde aan den betrokken dienst.

Ook voor den belastingdienst heb ik, ondanks het feit, dat wij Hollanders nu nooit met zoo buitengewone vreugde belastingen opbrengen, in het algemeen groote waardeering. Het kan zijn, dat zich hier en daar wel eens onaangenaamheden hebben voorgedaan, zooals bij deze begrootingsafdeeling door een paar sprekers is medegedeeld, maar ik geloof, dat dergelijke moeilijkheden en fouten zich bij alle diensten voordoen, en dat het daarom niet aangaat den belastingdienst te diskwalificeeren op de wijze als gisteren door enkele sprekers is gebeurd. In dit verband heeft mij bijzonder getroffen de uitlating van den heer C. C. van Helsdingen, die betoogd heeft, dat belastingambtenaren er dikwijls naar streven de aanslagen zoo hoog mogelijk op te voeren, eigenlijk buiten proporties, om op die wijze de begrooting te halen en zich een goede conduite te verwerven.

Mijnheer de Voorzitter! Er zijn overal in het leven menschen, die zich verdienstelijker willen maken tegenover hun meerderen dan door een juiste plichtsbetrachting gemotiveerd is, en die daarbij ernstige fouten maken. Vermoedelijk is dat ook bij den belastingdienst het geval, maar ik geloof dat men te ver gaat, wanneer men dergelijke beschuldigingen aan het adres van den belastingdienst en zijn ambtenaren uit in zoo algemeenen zin als metterdaad door dergelijke kwalificaties geschied; ik moet daartegen dan ook ernstig bezwaar maken.

(De heer C. C. van Helsdingen: Ik heb den belastingdienst als zoodanig toch niet gediskwalificeerd!)

Ik meen, dat de heer Van Helsdingen verschillende belastingambtenaren gediskwalificeerd heeft .....

(De heer C. C. van Helsdingen: Enkele belastingambtenaren.)

..... en ik heb den indruk, dat daarbij verder werd gegaan dan op grond van de feiten gemotiveerd moet worden geacht. Ongetwijfeld zal de Regeeringsgemachtigde daar in zijn antwoord verder aandacht aan schenken en deze zaak tot de werkelijke proporties terugbregen.

(De heer Wirjopranoto: Overigens heeft de heer Van Helsdingen gelijk!)

Ook dat zal uit het antwoord van den Regeeringsgemachtigde blijken.

(De heer Soangkoepon: De diagnose is juist!)

Mijnheer de Voorzitter! Over principieele zaken zal ik thans niet uitvoerig het woord voeren, omdat U erop hebt aangedrongen, dat wij ons bij de bespreking van deze begrootingsafdeelingen zooveel mogelijk beperking zouden opleggen. Over verschillende principieele zaken is in de afgeloopen maanden trouwens al uitvoerig van gedachten gewisseld. Het is daarbij enkele malen voorgekomen, dat wij tegenover de Regeering hebben gestaan, zelfs scherp tegenover de Regeering hebben gestaan. Ik geloof niettemin, dat het overleg zeer nuttig is geweest en klaarheid heeft gebracht, en dat het in verschillende opzichten heeft geleid tot een wijziging van het regeeringsbeleid, speciaal in financieel opzicht, waarover wij ons alleen maar kunnen verheugen. Voor de financieele nota en ook voor de algemeene inleiding die daaraan voorafgaat en die voor een belangrijk deel het financieele beleid betreft hebben wij alle waardeering; deze nota geeft op vele punten ook ons inzicht weer.

Ik zal dus thans ook niet uitvoerig spreken over de wenschelijkheid van een herziening van het belastingstelsel, welke ik al meermalen heb bepleit en welke nog gisteren in deze zaal opnieuw uitvoerig door den heer Zwart is besproken. Ik blijf nog altijd van meening, dat het wenschelijk is deze kwestie in groot verband en in haar vollen omvang te bekijken. Ik kan mij intusschen voorstellen, dat daar op het oogenblik de tijd voor ontbreekt. Op het oogenblik is uiteraard van het meeste belang, dat de Regeering zooveel mogelijk bronnen aanboort en Haar inkomsten zooveel mogelijk tracht te vergrooten, omdat de uitgaven ten gevolge van de tijdsomstandigheden zoo aanzienlijk zijn gestegen. Voor mij blijft dit een zeer belangrijke kwestie en ik blijf haar dan ook in de aandacht van de Regeering aanbevelen. Vooral ook omdat zij samenhangt met het punt, dat ik bij de algemeene beschouwingen al aangehaald heb, n.l. de kwestie in hoeverre door deze nieuwe en verhoogde belastingen de koopkracht wordt aangetast, hetgeen tot zeer nadeelige gevolgen zou kunnen leiden voor de geheele samenleving.

Overigens zal ik mij beperken tot enkele ambtenaarsaangelegenheden. Ik kom dan in de eerste plaats tot de

53ste VERGADERING — WOENSDAG 13 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**), afd. III en III A — D, Financiën e.a.

(Verboom.)

circulaire, die ik bij de algemeene beschouwingen reeds in het kort heb vermeld, die van 7 November 1940, No. 2085/C nl. nopens de toekenning van onderstand aan gewezen landsdienaren, die om redenen van staatsbelang zonder het praedicaat „eervol" uit 's lands dienst zijn ontslagen. De conclusie, waartoe deze circulaire komt, is, dat gewezen landsdienaren, die om redenen van staatsbelang zonder het praedicaat „eervol" uit 's lands dienst zijn ontslagen voor toekenning van onderstand in aanmerking kunnen komen, dat de toekenning van onderstand plaats kan vinden op den voet van de regelingen in Stbl. 1936 No. 243 juncto Stbl. 1939 No. 392 en dat van toekenning van onderstand zijn uitgesloten, vooreerst de vijandelijke onderdanen en voorts degenen, aan wie een misdrijf kan worden ten laste gelegd of een déloyale handeling in anderen zin dan als enkele uiting van een bepaalde gezindheid.

Wanneeer wij de motiveering van dit standpunt nagaan, komen wij tot de conclusie, dat het naar het oordeel van de Regeering en Haar adviseurs te ver zou gaan, indien men in al de gevallen, dat ontslag heeft plaats gehad wegens déloyale handelingen, en meer bepaaldelijk, indien kan worden gewezen op een langen staat van goeden dienst, toekenning van onderstand uitgesloten zou achten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb al te kennen gegeven, dat ik mij noch met de conclusie noch met de motiveering daarvan kan vereenigen. Ik geloof, dat wij er ons ook in dit opzicht rekenschap van hebben te geven, dat wij een land in oorlog zijn en dat dus elke liberaliteit ten aanzien van deze groep van deloyale onderdanen volkomen misplaatst is. Ik voor mij geloof dat het eenige juiste standpunt te dezen is, dat de onderwerpelijke personen niet voor onderstand, gebaseerd op het feit, dat zij ambtenaar zijn geweest, in aanmerking komen en dat de eventueele verzorging van deze gewezen landsdienaren en hun nagelaten betrekkingen moet geschieden op dezelfden voet als dit ten aanzien van particulieren geschiedt, d.i. dus uitsluitend op den voet van armenzorg.

Ik vraag mij trouwens af, waarom het noodig was, dat over een dergelijke zaak de Raad van Departementshoofden zijn oordeel gaf. Ik zou zoo op het eerste gezicht zeggen, dat het toch voor de hand lag, dat men de beslissing hier zou laten aan dengene, die in alle soortgelijke gevallen beslist, dat is naar ik meen de directeur van Financiën. Afgescheiden daarvan treft het mij dat personen, die apert tot de déloyalen moeten worden gerekend — zoodanig zelfs, dat er voor hen geen plaats is in den staatsdienst, terwijl er naar onze meening nog altijd veel te veel menschen in den staatsdienst worden gehandhaafd, op wier mentaliteit in dat opzicht zeer veel valt af te dingen — hier opnieuw worden tegemoet gekomen, terwijl bijvoorbeeld in de kwestie van de zedendelicten m.i. een veel rigoureuzer standpunt is ingenomen. Het is waar, dat enkele menschen, die als slachtoffer zijn gevallen bij die strafvervolgingen weer in dienst zijn genomen, meestal in een bescheiden betrekking, maar daartegenover staat, dat een ieder, tegen wien in dat opzicht bezwaren waren aan te voeren, vervolgd is en dat zij daar zeer zwaar voor zijn gestraft, terwijl velen als een gevolg daarvan alle perspectieven, die hun betrekking hun bood, hebben verloren. Daartegenover treft mij het milde standpunt ten opzichte van deze menschen, die alleen al doordat zij òf Duitschland en het Duitsche streven in principe hebben gesteund òf het streven van de N.S.B., zich aan een zeer ernstig feit hebben schuldig gemaakt. Ik zeg nogmaals, dat ik een dergelijke mildheid nog steeds niet kan begrijpen. Ik ben ervan overtuigd, dat de gemeenschap in overgroote meerderheid het met mij eens is, dat tegenover deze menschen op de meest gestrenge wijze dient te worden opgetreden en dat dus hoogstens een tegemoetkoming, zooals ik zoo pas heb aangegeven, gemotiveerd zou zijn.

Dr. Leunissen heeft gisteren uitvoerig gesproken over de cijfers, die door het comité van prijs- en loonpeil zijn verzameld en die een inzicht geven in de kosten van het levensonderhoud, alsmede over de verschillen, die zich in dat opzicht voordoen met de cijfers van het Centraal Kantoor voor de Statistiek, die op hetzelfde onderwerp betrekking hebben. Over deze kwestie heeft zich eenige jaren geleden een ernstig meeningsverschil voorgedaan en ik meen, dat toen een commissie is ingesteld — de commissie-Peekema — die deze aangelegenheid tot een oplossing zou trachten te brengen. Ik meende eigenlijk, dat het werk der commissie ertoe had geleid, dat men tot een vergelijk was gekomen. Als ik thans echter hoor, dat het Centraal Kantoor voor de Statistiek niet verder gaat, dan de cijfers van het comité voor prijs- en loonpeil voor kennisgeving aan te nemen, de cijfers te bekijken, als daartoe aanleiding bestaat, en in enkele gevallen de eigen cijfers herziet zonder echter van de verschillen, en van een eventueele herziening der cijfers mededeeling te doen aan meergenoemd comité, dan geloof ik toch niet, dat dit een juisten gang van zaken is.

Bij de instelling van de commissie-Peekema heeft vooropgestaan, dat men in dit opzicht zou komen tot samenwerking, althans zoo heb ik het steeds begrepen. Van die samenwerking blijft in de practijk zeer weinig over, als het C.K.S. elk overleg wat betreft de cijfers, en elke bespreking weigert, zoodat het comité dus ook geen inzicht kan krijgen in de fouten, die eventueel bij de inzameling van deze cijfers en in de verwerking daarvan door het comité zouden zijn gemaakt.

Naar mijn meening blijkt hier opnieuw van weinig waardeering voor het werk, dat in dit opzicht door een groot aantal vakvereenigingen volkomen loyaal en volkomen bonafide wordt verricht. Ik zou daarom gaarne zien, dat de Regeering zich van deze zaak nader rekenschap zou geven, en mij alsnog zou mededeelen, allereerst, wat het resultaat is geweest van het werk der commissie-Peekema, en voorts in hoeverre het mogelijk is tusschen het comité voor het prijs- en loonpeil en het Centraal Kantoor voor de Statistiek de samenwerking te verkrijgen, die met betrekking tot deze belangrijke zaak toch zeker gemotiveerd is.

Met genoegen heb ik in de memorie van antwoord deze mededeeling gelezen:

> „Voorstellen tot herziening van de straffen- en beroepordonnantie en tot invoering van een afzonderlijke regeling, welke bedoelt het ontslag wegens ongeschiktheid met meer waarborgen te omringen, zijn voorbereid; mede ten gevolge van de bijzondere omstandigheden zijn de nadere, voor een verdere behandeling noodige adviezen nog niet uitgebracht."

Het is met grooten schroom, Mijnheer de Voorzitter, dat ik mij op het terrein der ambtenaarszaken waag, want daar ik zelf nooit ambtenaar geweest ben, ben ik van allerlei details in de ambtenarenregelingen zeer slecht op de hoogte. Ik blijf er echter iets eigenaardigs in vinden, dat wij wèl een straffen- en beroepordonnantie hebben, doch dat daarvan de belangrijkste groep straffen wordt uitgezonderd, namelijk die, welke haar oorsprong vinden in ambtelijke ongeschiktheid. Juist in dezen tijd zien wij meermalen, dat er zich tengevolge van de tijdsomstandigheden wrijving voordoet tusschen meerderen en ondergeschikten en dat daardoor ondergeschikten, die als volkomen loyaal dienen te worden beschouwd, en die zich op het in mijn oogen eenige juiste standpunt weten te stellen, daarvan de dupe zijn en als gevolg van hun loyale houding zeer onaangename maatregelen tegen zich zien getroffen.

Juist daarom geloof ik, dat er alle aanleiding is tot een herziening van de straffen- en beroepordonnantie dan wel het eventueel invoeren eener afzonderlijke regeling betreffende het ontslag wegens ongeschiktheid, die dan met den grootst mogelijken spoed zou moeten worden tot stand

(Kan.)

gebracht. Ik heb over de feiten, waarop ik hier duid, vroeger reeds uitvoeriger gesproken, toen ik het had over de jegens de N.S.B. aan te nemen houding. Ik voel het nog altijd als iets onbillijks dat menschen, die uiting durven geven aan hun verontwaardiging over het feit, dat nog steeds déloyale ambtenaren in functie zijn, en dikwijls op zeer belangrijke posten worden gehandhaafd, zich hierdoor overplaatsingen op den hals halen en zelfs nog onaangenamer maatregelen.

Ik zou hierbij echter niet zoo ver willen gaan om de instelling van een ambtenarengerecht te bepleiten, omdat ik er niet zeker van ben, dat zulk een ambtenarengerecht in de practijk in elk opzicht goed zal voldoen. Wèl zou ik voor de zaak, zooals ik haar hier heb uiteengezet, de bijzondere aandacht der Regeering willen vragen.

Tenslotte een personeelskwestie meer speciaal op het gebied van dit departement, namelijk de positie der buitengewone deurwaarders, waarover al veel is gesproken en geschreven, ook eenige keeren in het weekblad van onze vereeniging. Tot een verbetering in hun positie, die inderdaad nog zeer veel te wenschen overlaat, is het tot nu toe, jammer genoeg, nog niet gekomen en de in dit opzicht geuite klachten bestaan dan ook nog steeds. De klachten komen in algemeenen zin hierop neer, dat de remuneratie voor de buitengewone deurwaarders in het algemeen zeer gering is en dat verder de tegemoetkomingen, die aan de buitengewone deurwaarders worden gegeven voor reis- en verblijfkosten zoo gering zijn, dat daaruit onmogelijk deze kosten bestreden kunnen worden.

Ik geloof, dat dit een zeer ongewenschte toestand is en ik vraag daarvoor dus, gelijk ik reeds zeide, gaarne de aandacht der Regeering, waarbij ik verwijs naar een tweetal artikelen in Nederlandsch-Indië van onderscheidenlijk 17 Juni 1938 en van 16 Juni 1939, beide getiteld Gouvernementsstiefkinderen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het vorige jaar heb ik bij de behandeling van de derde begrootingsafdeeling het een en ander gezegd over de belastingen. In antwoord op een interruptie van den directeur van Financiën heb ik toen verklaard, dat ik in een volgende zitting het een en ander zou aanvoeren, waarmede hetgeen ik van deze plaats zeide, geadstrueerd zou kunnen worden.

Aan deze bereidwilligheid van mijn zijde is ruime bekendheid gegeven en ik verwachtte, dat mij klachten in dezen geest zouden bereiken van belastingplichtigen, die ook den moed zouden hebben niet alleen met hun klachten bij mij te komen, maar ook om met name te worden genoemd. Ik moet echter verklaren, dat mij sindsdien slechts enkele klachten bereikt hebben. Ik heb gemeend onder hetgeen tevoren gebeurd is een streep te moeten zetten en slechts met klachten van recenten datum te moeten komen, zoodat ik meende te moeten constateeren, dat de belastingdienst sedert met meer tegemoetkomendheid is opgetreden.

Ik heb dan ook, zooals U bekend is, Mijnheer de Voorzitter, aanvankelijk bij deze begrootingsafdeeling geen spreekbeurt gevraagd, omdat ik van meening ben, dat men den Regeeringsgemachtigde zooveel mogelijk tijd moet gunnen om zich aan zijn overige bezigheden in casu vooral de bezuinigingen te wijden.

Ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, heeft echter wederom een klacht naar voren gebracht en nu gestaafd met bewijzen. Ik wil naar aanleiding hiervan wel opmerken, dat ons geacht medelid, zooals ik in het stenografisch verslag heb kunnen lezen, niet generaliseerend heeft geoordeeld, terwijl ons geacht medelid ook heeft verklaard, dat de oorzaak van een en ander wellicht moet worden gezocht in den wensch om gemakkelijker promotie te kunnen maken, maar hij heeft niet gezegd, dat dit euvel overheerschend is en zeker niet, dat dit van toepassing is op het geval dat hij noemde, want al heeft ons geacht medelid geen namen genoemd, tusschen de regels door kan men wel lezen, wie bedoeld wordt.

Uit de mededeelingen van ons geacht medelid, die daarmede mijns inziens goed werk heeft verricht en hier terecht het woord heeft gevoerd, blijkt, dat de belastingdienst, den goeden bedoelingen van de Regeering en van den directeur en de hoofdinspecteur van Financiën ten spijt, nog altijd hier en daar het bewijs levert, de moeilijkheden van den belastingplichtige niet te onderkennen.

Met den heer C. C. van Helsdingen geef ik volmondig toe, dat er nu eenmaal altijd belastingontduikers zijn, die terecht door den fiscus op hardhandige wijze worden aangepakt, maar allen over één kam te scheren zou toch niet juist zijn. En naar aanleiding van hetgeen ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen heeft gezegd, dat de belastingdienst vanwege het feit, dat het Gouvernement geld noodig heeft, stringenter optreedt, niet alleen ten aanzien van de betaling van wat verschuldigd is, maar ook ten aanzien van den aanslag, hoop ik, dat de Regeering wel maatregelen zal willen nemen om daaraan een eind te maken. Vooral met het oog op de verhoogde belastingen is het zeker nog meer gewenscht dat men rechtvaardig, dat men billijk aanslaat. Men moet nu eenmaal belasting betalen, vooral in deze tijden moet iedereen weten, dat men den keizer moet geven wat des keizers is, maar zulks moet op billijke wijze geschieden. Ik houd mij ervan overtuigd dat, naar aanleiding van hetgeen de heer C. C. van Helsdingen te berde gebracht heeft, de hoofdinspectie bereid zal zijn, de belastingambtenaren nogmaals op het hart te drukken, dat zij met de noodige billijkheid en rechtvaardigheid te werk moeten gaan. Alsdan zal iedere belastingplichtige ons geacht medelid, den heer C. C. van Helsdingen dankbaar zijn, dat deze kwestie van zijn kant in dit college is besproken.

Ik zou hiermede kunnen volstaan, ware het niet, dat ik in het Stenografisch Verslag gelezen had, dat ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, gisteren het een en ander heeft gezegd over mijn groep. Men zou zeggen, dat ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, in kwesties van de wetgeving, welke in deze landen van toepassing is, geen vreemdeling in Jeruzalem is. Ik wil hiermede zeggen, dat ons geacht medelid de heer Wirjopranoto niet van noode heeft een artikeltje in de Java-Bode van 16 October, meen ik, waarin voorkomt een verhandeling over „China en wij'' waar ons geacht medelid de heer Wirjopranoto rechtskundige van beroep is . . .

(De heer Thamrin: Volksraadslid in zijn vrijen tijd. De heer Wirjopranoto: Geen kwestie van.)

. . . in elk geval jurist . . .

(De heer Wirjopranoto: Ook niet.)

. . . zal hij moeten weten, wat de inhoud is van de wet op het onderdaanschap van 10 Februari 1910. Daarin staat, dat kinderen van ouders, geboren in Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao als Nederlandsche onderdanen worden beschouwd, behoudens uitzonderingen. Artikel 2 sub 4 van deze wet zegt, dat Nederlandsche onderdanen, niet behoorende tot de autochthone bevolking, zich bij verblijf in het buitenland van meer dan drie maanden moeten aanmelden bij den consul en dat zij, wanneer dat niet geschiedt, hun onderdaanschap zullen verliezen.

Ik zeg dus, dat mijn geacht medelid, de heer Wirjopranoto, geen aanloop had behoeven te nemen in en niet had behoeven te vermelden het artikel voorkomende in genoemde Java-Bode om terzake op de hoogte te zijn. Zich baseerend op genoemd artikel, waaruit zou blijken, dat de Chineezen hier te lande een dubbele nationaliteit zouden bezitten, moet het geachte medelid, de heer Wirjopranoto derhalve concludeeren, dat hetgeen de Regeering bij Staatsblad 1930 No. 401 heeft gezegd niet juist zou zijn, dat wil dus zeggen, dat de Regeering niet alle Nederlandsche onderdanen over een kam mag sche-

(Kan.)

ren en dat onderdanen van uitheemschen oorsprong — ik betrek hier in mijn betoog tevens de Arabieren en anderen, die van Duitsche, Fransche, Japansche enz. afkomst zijn — hier te lande geen burgerbetrekkingen mogen vervullen. De heer Wirjopranoto gaat nog verder; hij vraagt der Regeering volledige rasdiscriminatie en zegt, dat burgerbetrekkingen enkel gereserveerd moeten worden voor de zoogenaamde Indonesiërs. Die betrekkingen zouden dus „thans" moeten worden opengesteld voor Indonesiërs, alleen: morgen gaat hij misschien nog verder, door te zeggen, dat burgerbetrekkingen op Java alleen moeten openstaan voor Javanen.

Wanneer wij zoo hooren, dat men van nationalistische zijde bezwaar heeft tegen rasdiscriminatie, dan doet het toch wel erg vreemd aan van een lid van diezelfde organisatie . . .

(De heer Wirjopranoto: Dat is de nieuwe richting!)

. . . te hooren, dat zij pleit voor rasdiscriminatie.

(De heer Wirjopranoto: Het is beter!)

Dat geeft hoop, Mijnheer de Voorzitter! Want als men nu terugkomt op een punt van hetgeen men altijd heeft geponeerd, kan verondersteld worden, dat men in die kringen tenslotte van de onjuistheid van het tot dusverre ingenomen standpunt overtuigd is. En zoo zullen er meer dingen kunnen zijn, waarop men zal terugkomen.

Maar om op het eigenlijke onderwerp terug te komen, de heer Wirjopranoto meent dan dat wij een dubbele nationaliteit hebben. Het is in zekere mate juist, Mijnheer de Voorzitter, dat wanneer iemand zich in den vreemde bevindt en nalaat zich bij den Nederlandschen consul te melden, hij zijn nationaliteit, zijn Nederlandsch onderdaanschap verliest. De heer Wirjopranoto wrijft zich bedenkelijk over het voorhoofd, Mijnheer de Voorzitter, waaruit zou zijn te concludeeren, dat ik tevèr ga met hetgeen ik hier zeg, maar toch is de zaak eenvoudig genoeg. Maar het hebben van een dubbele nationaliteit van Chineezen hier te lande is afhankelijk van het individu en niet van de Chineesche Regeering, zoodat het artikel in de Java Bode, dat hier zoo spontaan werd gememoreerd niet juist is. Van de Chineesche Regeering is in dit verband geen sprake. Het hangt van ieder persoonlijk af, of hij het Nederlandsch onderdaanschap al dan niet van zich afschudt.

Wij zijn evengoed zonen van dit land en zonen van dit land met meer gevoel voor dit land dan sommigen, die het waandenkbeeld koesteren, dat zij alleen dit land mogen dienen, en dergelijk dingen meenen te moeten verkondigen, hetgeen naar het mij voorkomt niet in het belang van dit land kan zijn. Wij hebben het recht te eischen, dat wij als burger van dit land worden behandeld en beschouwd. Bij de algemeene beschouwingen heb ik gezegd, dat ik in dezen tijd er vanaf zie, dat ik het niet opportuun acht, den nadruk te leggen op de wenschen en verlangens, die nog steeds onder de Chineesche bevolkingsgroep hier te lande leven. Wij worden thans bezig gehouden door den oorlog, door den wensch om allen mede te werken, samen te werken om ook hier het recht te doen zegevieren boven bruut geweld.

(De heer Soangkoepon: En als er nu eens oorlog zou komen tusschen China en Nederlandsch-Indië, wat dan?)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon vraagt: Als er nu eens oorlog zou komen tusschen China en Nederlandsch-Indië? Ik heb als klein kind wel eens de vraag hooren stellen: als de hemel op ons neervalt, wat gebeurt er dan? Zoo kunnen wij ongerijmde vragen stellen, die het als kinderlijke grapjes goed doen, maar waarmede volwassenen zich niet bezig moeten houden.

(De heer Soangkoepon: Waarom zijn de Chineesche onderdanen dan niet militieplichtig?)

Mijnheer de Voorzitter! Het zal mij verheugen den heer Soangkoepon van deze plaats die vraag te zien herhalen en er dus bij de Regeering op te zien aandringen ook de Chineesche onderdanen militieplichtig te maken.

(Voorzitter.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat elke Inheemsche het eens is met hetgeen de heer Wirjopranoto heeft gezegd, ten aanzien van de discriminatie. Ik moet er in dit verband mijn leedwezen over uitspreken, dat zoovelen van ons, die getracht hebben een betrekking bij het Land te krijgen, zijn afgewezen. Wanneer er sprake is van het eten aan de staatsruif, dan is die uitdrukking zeker op onze groep niet van toepassing.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Wirjopranoto heeft er ook bezwaar tegen, dat als gevolg van onze sociaal-economische positie naar rato meerdere leden van onze jeugd de artsenscholen, de hoogescholen etc. bezoeken. Ik geloof echter niet, dat het den heer Wirjopranoto ernst zal zijn, om bezwaar te maken tegen het feit, dat onze jeugd goed onderwijs ten deel valt. Wanneer wij in meerdere mate naar rato althans onze jeugd naar de hoogescholen kunnen zenden, dan geschiedt dat niet altijd met evenveel gemak. Dan geschiedt dat ook — evenals dat bij de Inheemschen soms gebeurt —, omdat de ouders zich getroosten krom te liggen om dat te bewerkstelligen en de drang naar onderwijs is, evenals bij de Inheemschen, bij ons ook zeer sterk ontwikkeld.

Ik zou willen vragen, wat wil de heer Wirjopranoto eigenlijk? Wenscht hij, dat wij, die hier geboren en getogen zijn, niet die onderwijsinrichtingen mogen bezoeken, dat wij alleen maar belasting mogen betalen en verder geen burgerlijke betrekkingen mogen bekleeden?

Ik wil niet aannemen, dat ons geacht medelid zoo onbillijk en onrechtvaardig kan zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot wil ik nog het volgende zeggen. Al zou er een dubbele nationaliteit aanwezig zijn t.a.v. diegenen, die volgens het geachte lid van twee staatsruiven eten, dan kan daarmede toch niet gezegd worden, dat deze personen landverraders zijn en kan eveneens nog niet gezegd worden, dat zij zouden coquetteeren met een buitenlandsche mogendheid, die eventueel onze vijand kan zijn.

De **Voorzitter**: De beschouwingen door het geachte lid over het laatste door hem behandelde onderwerp, hebben mij bevestigd in mijn meening, dat de heer Wirjopranoto ten onrechte daarover heeft gesproken bij afdeeling III, hoewel het onderwerp bij de algemeene beschouwingen thuis behoorde. Wenscht nog een van de leden het woord over de afdeelingen III en III A—D en over de ambtenaarsaangelegenheden in technischen zin? Zoo neen, dan is hiermede de beraadslaging in eersten termijn over genoemde afdeelingen van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Zijn de Regeeringsgemachtigden bereid over ongeveer 12 dagen te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord op een nader te bepalen dag plaats hebben.

Alvorens over te gaan tot de behandeling van de belastingvoorstellen, stel ik voor, de beraadslaging over de onderwerpen **75**, **76**, **77** en **78** gezamenlijk te houden en evenals voor een begrootingsafdeeling den maximum spreektijd daarvoor te stellen op 30 minuten in eersten termijn.

Hiertoe wordt besloten.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantiën tot:

1. het treffen van eenige voorzieningen ten aanzien van de invoerrechten voor het jaar 1941 (Ond. **75**);
2. vaststelling van het aantal opcenten op de aanslagen in de inkomsten- en de

Voorzieningen invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensieuitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting ongehuwden enz. (Ond. **78**).

(De Boer.)

vermogensbelasting over het jaar 1941, op de aanslagen in de vennootschapsbelasting, betrekking hebbende op de tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941, en op de aanslagen in de oorlogswinstbelasting, betrekking hebbende op het kalenderjaar 1940 of een gedeelte daarvan dan wel op tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 (Ond. **76**);

3. voortzetting van de heffing van defensie-uitvoerrecht na afloop van het jaar 1940 (Ond. **77**);
4. wijziging van het tarief der inkomstenbelasting voor ongehuwden en van het tarief der vermogensbelasting, tot invoering van de verplichting van bankiers en andere personen tot het verschaffen van inlichtingen aan de belastingadministratie en tot wijziging en aanvulling van de ordonnanties op de inkomsten- en vermogensbelasting 1932 op nog enkele andere punten (Ond. **78**).

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! De behandeling van dit onderwerp heeft in feite plaats gehad zoowel bij de algemeene beschouwingen op het algemeen gedeelte, als bij de derde begrootingsafdeeling, zoodat ik het gevoel heb alsof wij thans eigenlijk ten derde male dit onderwerp behandelen. Ik zou de Regeering dan ook wel in overweging willen geven om ter wille van de overzichtelijkheid het antwoord ten aanzien van deze belastingvoorstellen, die in drie termijnen zijn behandeld, zooals ik zeide, in één antwoord samen te vatten en dat antwoord uit te brengen bij het onderwerp, dat thans aan de orde is.

Met de indiening van deze belastingvoorstellen heeft de Regeering den Volksraad voor een lastig vraagstuk gesteld. De moeilijkheid zit niet zoozeer in het peilen van de bereidheid van het volk om offers te brengen, maar meer in het bijzonder in het onderkennen van de economische gevolgen die het heffen van deze belastingen voor Nederlandsch-Indië zullen hebben.

Het ligt nog versch in ons geheugen, hoe de Volksraad nog kort geleden een belastingverzwaring heeft aanvaard, omdat zij nu eenmaal noodzakelijk was voor de defensie. Ook nu zal de Volksraad daarvoor de noodige offers willen brengen, doch de vraag rijst: waar moet de grens getrokken worden? Zullen wij door het accepteeren van deze belastingvoorstellen niet krijgen een verzwakking van de koopkracht, waar de middenstand de gevolgen van zal ondervinden en ook de industrieën den weerslag niet van zal ontgaan?

De Regeering heeft op blz. 8 (roneo) van het algemeen gedeelte, stuk 4, opgemerkt, dat de uiterste grens van de inkomstenbelasting is bereikt. Nu is het de vraag, of die grens niet langs een afgrond loopt, waar zeer weinig voor noodig is om er ons in te storten.

Dit is voor mij aanleiding om te vragen of het in dezen tijd niet beter is tot een combinatie van belastingverhooging en het sluiten van een leening tegen een lage rentevoet te komen, waarvoor voldoende kapitaal hier te lande aanwezig is.

Gaan wij de verkorte balans van de Javasche Bank na, dan ontwaren wij, dat ongeveer een kapitaal van *f* 245 millioen aldaar is opgepot. De Regeering beschikt over meer gegevens dan waarover de Volksraad kan beschikken, op welken grond ik der Regeering zou willen vragen om ten aanzien van dit belastingvraagstuk den Volksraad uitvoerig voor te lichten, en daarbij vooral de economische zijde van dit vraagstuk te belichten. Ook het groote publiek zou een nadere en uitvoerige voorlichting op prijs stellen. Ik geloof ook, dat dit noodzakelijk is. Wanneer een maatregel, van zoo ingrijpenden aard wordt ingevoerd, acht ik het juist, dat het publiek de noodzaak daarvan onderkent en daartoe bestaat geen beter middel dan dat de Regeering dit nog eens, door gegevens gestaafd, aan het publiek duidelijk maakt. Wordt de door mij geuite vrees weggenomen, dan zal mijn fractie de Regeering in de uitvoering van deze maatregelen, behoudens enkele gewenschte wijzigingen, die ik aanstonds nader zal voorbrengen, steunen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij gaan uit van het standpunt, dat het huidige geslacht, dat er aan mede gewerkt heeft het defensieapparaat af te breken — afbreken is wellicht een wat te groot woord .....

(De heer Verboom: Maar het kwam er dan toch maar op neer!)

Inderdaad. Wij hebben onze defensie niet zóó ingericht, dat zij op het oogenblik paraat kan worden genoemd, mitsdien bijzondere maatregelen noodig zijn, zoodat het billijk is, dat ook het huidige geslacht de lasten daarvan meedraagt. Het gaat niet aan alles over te hevelen op het nageslacht. Van dit principe gaan wij uit en wij zullen de consequenties loyaal aanvaarden. Ik durf met nadruk te verklaren, namens het groote verbond, het I. E. V., dat ik hier mede vertegenwoordig en waarin zoowel de beter- als de minder goed gesitueerde Europeanen georganiseerd zijn, dat ook de laatsten van hun gering inkomen loyaal de belastingpenningen zullen offeren welke het Land op het oogenblik behoeft.

Ik wensch dit met nadruk naar voren te brengen, omdat mij bijzonder pijnlijk heeft getroffen een artikel in het Bataviaasch Nieuwsblad van 28 October j.l., getiteld: Exorbitante heffingen. Het zou mij te ver voeren, het artikel hier in zijn geheel voor te lezen .....

De **Voorzitter**: Naar ik hoop, zult U hier niet met de pers gaan debatteeren.

De heer **De Boer**: Neen, Mijnheer de Voorzitter, ik acht het alleen noodzakelijk, hier te wijzen op den verkeerden geest, die in bedoeld artikel tot uiting komt. Ik kan niet aannemen dat wat hier geschreven werd, juist kan zijn, want het komt er op neer, dat onder de ondernemers een geest zou heerschen die er toe kan leiden langs illegalen weg de belastingen te ontduiken.

(De heer De Villeneuve: Die geest bestaat niet.)

Het doet mij genoegen, dat de voorzitter van den Ondernemersbond mij dadelijk op deze wijze interrumpeert. Mijn geacht medelid zal dit misschien straks van deze plaats nog eens willen herhalen. Het zal mij een groot genoegen doen, indien daardoor wat in dat artikel geschreven staat, zal worden weerlegd; het spijt mij, dat dit niet eerder is geschied, daar het publiek nu den indruk krijgt, dat deze geest zonder meer wordt getolereerd. Zijn voor het bedrijfsleven de huidige belastingen te hoog, dan zullen de ondernemers langs legalen weg hun bezwaren moeten voorbrengen.

(De heer Verboom: Er is ook sprake geweest van belastingontduiking langs legalen weg, dank zij het instituut van het bankgeheim.)

Het bankgeheim staat te worden opgeheven, zoodat ook dit tot het verleden zal gaan behooren, indien althans wat de heer Verboom veronderstelt, juist is.

De Regeering zal goed doen, ten aanzien van de uitwerking van belastingmaatregelen, het oor te luisteren te leggen, en voor het geval mocht blijken, dat de bestaande en de hier gevraagde belastingen voor het bedrijfsleven en de economische ontwikkeling van het Land te zwaar te zijn, dan zal Zij niet moeten schromen op haar schreden terug te komen.

Ik zou verder nog naar voren willen brengen, dat, waar thans de Staat, gelijk de Regeering het zelf zegt, tot de uiterste grens van belastingheffing op het inkomen gaat, zij nauwkeurig zal moeten toezien, dat de locale res-

(De Boer.)

sorten niet op eigen houtje er nog een schepje op doen en op willekeurige wijze den druk der belastingen onevenredig verzwaren. Hier zal een coördinatie van belangen moeten plaats hebben tusschen de Overheid en de locale ressorten.

De suggestie in het afdeelingsverslag, dat hier plaats zou zijn voor een ruimere differentiatie, acht ik mèt de Regeering niet juist. Men moet toch ook den practischen kant van het vraagstuk niet uit het oog verliezen.

Maar, ik zou echter wel in overweging willen geven, om de grens, die hier genoemd wordt, welke immers ietwat willekeurig getrokken is, ten opzichte van de lagere inkomens te wijzigen. De lagere inkomens heeft de Regeering willen sparen door de grens van de heffing van 150 opcenten te trekken bij *f* 900 en te doen eindigen bij *f* 3 600. Ik zou willen voorstellen de grens waar de heffing van de opcenten op 150 overgaat in 175 te willen verleggen van 3600 naar 4800, met het oog op de moeilijkheden waarmede de belastingplichtigen in deze groep nu reeds in het dagelijks leven te kampen hebben, welke inkomens weinig ruimte laten voor een belastingverhooging als wordt voorgesteld. Ik doe een dringend beroep op de Regeering dit verzoek te willen inwilligen; ik voel het bezwaar voor deze groep zoo ernstig aan, dat bij beroep op de Regeering dit verzoek te willen inwilligen; ik niet inwilliging van mijn verzoek ik zal moeten overwegen op dit punt een uitspraak van den Volksraad uit te lokken door de indiening van een amendement.

Een ander punt, dat mijn aandacht heeft getrokken, is de aftrek voor kostwinnerschap voor broers en zusters. De Regeering heeft gemeend niet verder te moeten gaan dan de rechte linie. Ik acht dit niet juist Mijnheer de Voorzitter! In de crisisjaren is zoo vaak gehoord, dat de Indische maatschappij zulk een groot absorptievermogen heeft, dat wil dus zeggen, dat familie-leden, broer en zuster elkaar steunden en zoodoende de moeilijkheden te boven kwamen. Nu komt het mij voor, dat wij dit hulpbetoon, waar ook de staat voordeel van trekt òòk moeten aanmoedigen en een aftrek voor kostwinnerschap voor broer of zuster, zooals zoo vaak voorkomt, in dit tarief moeten betrekken. Ook dit punt beveel ik in de welwillende aandacht der Regeering aan.

Ik zou hierbij willen wijzen op de inconsequentie met betrekking tot de toekenning van vergoedingen aan militieplichtigen die in werkelijken dienst opgeroepen worden. Voor hen immers bestaat een regeling, waarbij wel rekening wordt gehouden met het kostwinnerschap voor broer of zuster.

Een ander punt betreft de pleegkinderen. De Regeering stelt als eisch, dat een pleegkind minstens gedurende een jaar met den kostwinner moet hebben samengewoond. Samenwoning wordt hier dus imperatief als eisch gesteld, maar het kan voor een pleegkind toch ook nuttig en noodzakelijk zijn, dat het niet ten huize van den pleegvader wordt verzorgd, maar uit het binnenland of de buitengewesten naar een hoofdplaats op Java gezonden wordt om daar een school te bezoeken. Ik zie niet in, waarom de Regeering zoo stroef moet zijn om dit verzoek uit het afdeelingsverslag te weigeren.

Ik kom nu tot de vermogensbelasting. Met de vermogensbelasting is het zoo gesteld, dat de Regeering hierop 50 opcenten wil heffen en de grens van *f* 25 000 wil verlagen tot *f* 17 000. Ik heb tegen deze verlaging ernstig bezwaar, niet tegen de heffing der opcenten. Ik vind hier een ongelijkheid van behandeling. De particuliere werknemer heeft niet die sociale voorzieningen, die de ambtenaar bezit. De particuliere werknemer moet zelf voor zijn ouden dag zorgen en moet daarvoor een kapitaaltje vergaren. Dit kapitaaltje is in vele gevallen in onroerende goederen, in huizen bijv. belegd. Ik geloof niet, dat ik er diep op behoef in te gaan, dat het een dwaasheid is — U excuseere mij het woord, Mijnheer de Voorzitter — dat door deze categorie van menschen, die uitsluitend van een kapitaaltje van

(Kan.)

f 25 000 moeten leven, vermogensbelasting betaald moet worden. Een ander geval is, ik kan mij dit indenken, dat men een kapitaal van *f* 25 000 belast, indien de bezitter daarnaast inkomsten uit anderen hoofde heeft.

Maar tegenover kleine kapitaalbezitters, die uitsluitend zonder andere inkomsten, uit pensioen of uit een lijfrente b.v., zooals met vele weduwen in dit land het geval is, van een kapitaaltje van *f* 25 000 moeten leven, acht ik het bepaald onrechtvaardig, dat op hen een extrabelasting wordt gelegd. Wanneer wij bedenken, dat dit kapitaal veelal in onroerende goederen is belegd, mogen wij daarnaast niet vergeten, dat op die onroerende goederen vele andere lasten rusten. Ik behoef in deze zaal niet te noemen, welke die andere lasten zijn; dat is ieder hier voldoende bekend.

Nog zou ik willen wijzen op de kleinlandbouwers. Een kleinlandbouwer zal al heel gauw een landje hebben, dat de waarde heeft van *f* 20 000. Wij weten, wat uit een kleinlandbouwperceel te halen valt. Wanneer dan ook zulk een kleinlandbouwer in de vermogensbelasting wordt aangeslagen, zie ik werkelijk een tegenstelling tusschen de heffing van vermogensbelasting van zulk een kleinlandbouwer en van een man die dit vermogen bezit naast een goed inkomen. Zulk een heffing zou doen denken, dat een kleinlandbouwer een vermogend man is en dat is hij toch zeker niet.

(De heer Soeroso: Wat zegt U van den tani?)

De tani zal niet onder deze regeling vallen, en kan dus buiten beschouwing blijven, maar mocht dat wel het geval zijn, dan geldt voor hem hetzelfde.

Ten slotte zou ik iets willen zeggen over de ouderdomsvoorziening. De Regeering heeft op blz. 5 (roneo) van de memorie van antwoord medegedeeld, dat geen aanleiding bestaat, ten aanzien van de voorzieningsfondsen een andere regeling te treffen dan de bestaande. De Regeering heeft gesproken over uitkeering van pensioenen en spaargelden. Ik had het oog op andere voorzieningsfondsen. Er zijn maatschappijen, die met hun employé's gecontracteerd hebben, dat zij, na een zekere dienstperiode en goede dienstuitoefening, een uitkeering zullen ontvangen. Voor die uitkeering wordt niet gestort; zij hangt geheel in de lucht en hangt af zooals gezegd, van goede plichtsbetrachting en van vele andere factoren. Nu heb ik vernomen, dat ook deze menschen aangeslagen zijn voor de toekomstige uitkeering, die zooals gezegd nog volkomen in de lucht hangt. Ik zou de Regeering willen verzoeken, dit punt nader onder de loupe te willen nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het hierbij laten en zal het van het antwoord van de Regeering laten afhangen of ik hierop in tweeden termijn nog zal terugkomen.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! In groote trekken kan ik mij, ook in détailpunten, vereenigen met hetgeen de geachte vorige spreker naar voren heeft gebracht. Wij, de Chineesche groep, voelen toch hetzelfde wat het I.E.V. terzake aanvoelt en ik maak de woorden van ons geacht medelid, den heer De Boer, tot de mijne en vraag ook overweging terzake bij de Regeering.

Als ik thans over de verhooging der belastingen ga spreken, Mijnheer de Voorzitter, zou ik het volgende willen opmerken. De burger moet, vooral waar de Regeering middelen noodig heeft — en dat heeft Zij vooral in deze tijden — belasting betalen. Belastingverhooging kan echter pas door den belastingplichtige als noodzakelijk en rechtvaardig worden gevoeld en met liefde — laat mij dat woord hier mogen gebruiken — worden betaald, wanneer de noodzaak daarvan tot den belastingplichtige is doorgedrongen. Is dat nu wel het geval?

(De heer Thamrin: En U spreekt bij elke zich voordoende gelegenheid steeds van „een land in oorlog"!)

Als mijn geacht medelid, de heer Thamrin, even zou willen wachten, zou hij uit mijn verdergaande uiteenzetting kunnen

(Kan.)

vernemen, dat ik den oorlogstoestand, waarin wij verkeeren, heelemaal niet uit het oog heb verloren.

Belastingverhooging, na die welke dit jaar nog tot stand is gebracht, is pas gerechtvaardigd, wanneer de belastingplichtigen ook door een overtuigende adstructie van de zijde der Regeering het gevoel hebben kunnen krijgen, dat die verhooging noodig is.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering verwacht van deze belastingverhooging een meerdere bate van *f* 41-millioen bij een tekort van *f* 94-millioen, welk tekort door opschorting van aflossingen op leeningen — naar ik meen — wordt verminderd met *f* 34,6-millioen, een tekort, dat wanneer men in beschouwing neemt, dat wij haast in oorlog zijn, wel begrijpelijk is. De belastingplichtige moet ervan overtuigd zijn, dat er voldoende is bezuinigd. Bij de algemeene beschouwingen heb ik gezegd, dat ik heb meegemaakt — en de geachte Regeeringsgemachtigde ook — de bezuinigingsperiode, die achter ons ligt.

Mijnheer de Voorzitter, de Gouverneur-Generaal Van Limburg Stirum kwam hier indertijd met een budget van *f* 300-millioen; toen hij Indië verliet, liet hij achter een budget van *f* 900-millioen. Toen kwam de depressie en herhaalde malen werd toen uit Holland het consigne gegeven om de begrooting, die reeds minder was dan *f* 900-millioen, te verlagen tot *f* 300-millioen. Er werd toen bezuinigd en telkens, wanneer van den kant van den Volksraad stemmen opgingen om de Regeering ervoor te waarschuwen, dat Zij afbraak zou plegen, moesten wij vernemen, dat de Volksraad zich daarover niet ongerust behoefde te maken. Zoo werd dan in vredestijd, Mijnheer de Voorzitter, de begrooting langzamerhand tot *f* 300-millioen teruggebracht. Aan het einde van 1935 kon men naar het mij voorkomt, zeggen, dat de begrooting was gestabiliseerd op een wijze, dat men niet meer kon spreken van afbraak.

Wat is er sedertdien gebeurd? Men is toen met vrijer hand gelden gaan aanvragen en door dezen Raad werden gelden gevoteerd voor alles en nog wat, alles even urgent, alles even gewenscht, maar aan de gedachte, of dat overeenkwam met den economischen toestand van Nederlandsch-Indië en voor het bewaren van een evenwicht op financieel-economisch gebied, opdat wij er verzekerd van konden zijn van een doorgaan op dezelfde wijze, ...

(De heer Smit: De hoogste wijsheid!)

..... is niet die aandacht gewijd, welke m.i. noodig was.

Mijnheer de Voorzitter! Thans verkeeren wij in een oorlogstoestand, thans zijn meer gelden noodig voor buitengewone uitgaven, voor oorlogsdoeleinden, en niettemin zou ik willen beweren, dat niet dermate evenredig aan den toestand, waarin wij leven wordt bezuinigd. Er is geblokkeerd een bedrag van *f* 24-millioen, waaruit spreekt, op welk een gemakkelijke wijze men tientallen millioenen dadelijk zou kunnen bezuinigen, zonder afbraak te plegen.

Immers zal de Regeering toch niet willen zeggen, dat men door het blokkeeren van *f* 24 millioen afbraak zal gaan plegen. Natuurlijk niet, Mijnheer de Voorzitter. Wanneer wij thans vragen om meerdere bezuiniging, dan zegt de Regeering nu al: wij kunnen niet verder gaan, want gaan wij verder, dan wordt er afbraak gepleegd.

Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt van zelf, dat een dergelijk gevaar door ons allen wordt gevreesd.

Afbraak is een angstwekkende dreiging, men dient in alles te berusten, wanneer de Regeering die uitdrukking gebruikt. Deze belastingverhooging wordt dus niet gekenmerkt naar het mij voorkomt, in evenredigheid met de bezuiniging, die is geëffectueerd. De meerdere uitgaven voor oorlogsdoeleinden, die zijn aangebracht, worden door de Regeering zonder meer beschouwd — al worden ze op den buitengewonen dienst opgebracht — als uitgaven, waarmede men rekening moet houden ten aanzien van het budget, terwijl in tijden als deze, deze uitgaven als iets buitengewoons moeten worden beschouwd en dus van geen invloed mogen zijn op budgetaire overwegingen.

Wij hebben hier indertijd bepleit, dat de Regeering voor de uitgaven, noodig voor het behoud eventueel van deze gewesten, een leening zou sluiten. Daardoor zou worden bewerkstelligd, niet alleen een gelijke verdeeling in de uitgaven, die niet elken dag plaats hebben en die zullen verdwijnen, wanneer het oorlogsgevaar is geweken, doch men zal ook daardoor, wanneer deze leening in Amerika zou kunnen worden geplaatst, bereiken, dat de belangstelling van de Vereenigde Staten meer op ons — ook financieel — zou worden geconcentreerd.

Ik heb in de algemeene beschouwingen reeds gememoreerd wat de Regeering ter zake heeft gezegd. De Regeering zeide namelijk: Waarom zouden wij moeten leenen met zulk een overvloed van kasmiddelen; men zwemt hier in het geld en de kaspositie is zoodanig, dat die ons niet noodzaakt te leenen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik stel hiertegenover, dat men niet moet leenen wanneer de nood voor de deur staat en men zich geplaatst zal zien voor onereuze voorwaarden in den vorm van koers en rente; maar men moet juist, wanneer men de wereld kan toonen, dat men nog credietwaardig is, leenen.

Wanneer men nu een leening zou sluiten, voornamelijk om oorlogsmateriaal in Amerika te koopen, vooral met het oog op den voorraad goud, die zoowel Nederland als Indië daar bezitten, dan ben ik er van overtuigd, dat wij de leening zouden kunnen effectueeren op zeer aannemelijke condities. Daarbij komt nog, dat in de begrooting op volgens de Regeering zeer juiste wijze, maar toch zeker op een kunstige wijze — ik hoop, dat dit woord mij niet euvel zal worden geduid — de cijfers gegroepeerd zijn geworden. Men houde ook rekening — wat natuurlijk juist is — met het feit, dat men aan pensioenen enz. nog zou moeten betalen *f* 130 millioen. Ons geacht medelid de heer Thamrin heeft een motie ingediend, waarin hij het bedrag geschat heeft op *f* 157 millioen.

Die bedragen zijn wij inderdaad verschuldigd. Maar wij kunnen die niet uitbetalen. Wel is waar is in het Koninklijk Besluit van 24 Mei No. A I bepaald, dat het Opperbestuur in de plaats treedt van de gepensionneerden, die recht hebben om die bedragen te vorderen van Indië, maar in elk geval staat het vast, dat voorloopig de pensioengerechtigden die bedragen niet zullen ontvangen.

En toch wordt het budget daardoor gedrukt in zijn uitgaven. Er wordt gezegd, dat de vlootposten, die het Moederland zou moeten bijdragen ook zouden moeten worden afgeschreven en wel vanwege een regeling, die door den Minister getroffen wordt, namelijk, dat telken jare moet worden uitgemaakt volgens het modificatiebeginsel, hoeveel Nederland en hoeveel Indië zal moeten bijdragen.

Ik zou van deze plaats er den nadruk op willen leggen, dat het bedrag van *f* 5 millioen althans door mij en naar ik vermoed door allen in den Volksraad, wel beschouwd wordt als het minimum. Wij hebben aangedrongen op meer. Er is ons *f* 7½ millioen toegezegd en dat is weer terug genomen, in ieder geval was *f* 5 millioen het minimum. Het modificatiebeginsel zou naar mijn meening, en naar de meening van vele leden in den Volksraad, alleen dan in werking treden in het geval de *f* 5 millioen zou worden overschreden. Maar om nu te zeggen, dat die *f* 5 millioen afgeschreven moeten worden, dat is, geloof ik, niet volgens den geest van dit beginsel.

Wanneer wij dit alles bij elkaar optellen, hetgeen nog niet bepaald praktisch „due" is en wij toch daarvoor reserveeren, dan komt het mij toch voor — ik wacht in deze nog op de uiteenzetting van de Regeering — dat de noodzaak nog niet is bewezen, om het volgend jaar nog een zwaarder heffing op de belastingplichtigen te leggen.

Als pleister op de wond hebben wij de regeeringsverklaring, dat nu toch bepaald de inkomstenbelasting op het hoogste niveau is gebracht. Wie lang lid is van den Volks-

53ste VERGADERING — WOENSDAG 13 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Voorzieningen invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensieuitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting ongehuwden enz. (Ond. **78**).

(Sandkuyl.)

raad, heeft dit geluid meer gehoord. De Nederlandsche taal is rijk genoeg om bepaalde uitdrukkingen van dezelfde strekking in verschillende bewoordingen weer te geven. Het kan dus gebeuren, dat wij een volgend keer een gelijke uiting in andere bewoordingen te hooren krijgen. Ik geloof, dat wij aan deze uitdrukking ditmaal misschien nog wat hebben, maar voor de toekomst zeker niet.

Ik zou hetgeen ik naar voren heb gebracht in twee punten willen samenvatten. In de eerste plaats verwachten wij van de Regeering een uiteenzetting, waaruit blijkt, dat er voldoende bezuinigd is.

Ten aanzien van de bezuiniging zou ik bijvoorbeeld willen opmerken, dat tientallen jaren de officieren hier in deze stad verblijf hebben gehouden in woningen dicht in de buurt van den Volksraad en dat zij daarin nimmer door ziekte of anderszins zijn aangetast. In dezen tijd van bezuiniging zien wij, dat deze gebouwen worden gerestaureerd. Zoo zijn er meer voorbeelden. Bezuinigd moet er worden vooral in dezen tijd, en in groot verband, met het oog op de economische draagkracht van Indië. Wanneer alles wijst, zooals Gouverneur-Generaal De Jonge dat heeft gezegd, op perfectionisme, dan ligt het voor de hand, dat het volgend jaar — behalve de oorlogsuitgaven — de Regeering zal komen met nog hooger belastingen.

Het is nu eenmaal voor wie de leiding heeft moeilijk; men kan evenals bij het verleenen van staatkundige rechten bijna niet terug en in de toekomst is het niet uitgesloten, dat na den oorlog de belasting nog hooger wordt dan in voorgaande jaren.

Ten eerste moeten wij dus het besef hebben, dat is noodig voor de belastingplichtigen tevens, dat er inderdaad voldoende bezuinigd is. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen toewenschen, dat inzake zijn bezuinigingen, waarin deze Regeeringsgemachtigde eigenlijk de man is, die ze moet bewerkstelligen, hij den vollen steun van den Landvoogd zal hebben. Ik vrees — het is een menschelijke vrees, Mijnheer de Voorzitter, en ik mag haar daarom ook uiten zonder aan wien ook aanstoot te geven — dat juist door het afgenomen contact met het Opperbestuur, de Regeeringsgemachtigden zich thans meer collegiaal zullen gaan gevoelen, daardoor lankmoediger zullen zijn en het mes der bezuiniging niet zullen hanteeren met die strakke hand als we dat in voorgaande jaren hebben gezien.

Het tweede punt is, dat ik steeds heb aangedrongen op het sluiten van leeningen voor die uitgaven, welke noodig zijn voor de landsverdediging. Hiervoor te leenen is geoorloofd, men doet het overal en zijn wij eenmaal in oorlog, dan kunnen we niet meer leenen en elk burger zal dan bereid zijn te offeren, wat hij te offeren heeft, ook zijn kapitaalbezit. Want, Mijnheer de Voorzitter, dáárvoor zijn wij burgers van Nederlandsch-Indië, wij hebben de vrijheid veel te lief dan dat wij het geld hooger zouden stellen dan de vrijheid en dan dat wij de Regeering niet zouden willen helpen in Haar pogingen, om ons, en daarmede het Nederlandsche gezag in deze gewesten, te handhaven.

De heer **Sandkuyl**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij bepalen tot een aantal technische opmerkingen en vragen naar aanleiding van deze belastingvoorstellen.

Mijnheer de Voorzitter: Met betrekking tot de verhooging van de landsopcenten op de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting is in het afdeelingsverslag een vergelijking gemaakt, en gesteld dat de verhooging van het aantal opcenten op de vennootschapsbelasting te laag is in verhouding tot die welke op de inkomstenbelasting wordt gelegd. De Regeering heeft echter in de memorie van antwoord terecht gewezen op het onvergelijkbare dezer belastingen aangezien beide heffingen een principieel onderscheiden karakter dragen en ten tweede dat de opcenten op de vennootschapsbelasting in den loop der jaren een aanzienlijk grootere verhooging hebben ondergaan dan de opcenten op de inkomstenbelasting.

Inderdaad is thans de vennootschapsbelasting in vergelijking met de inkomstenbelasting tot een veel grootere hoogte opgevoerd en heeft deze daardoor een totaal bereikt, dat tezamen met de andere belastingen welke op de vennootschappen drukken, een gedeelte van de winsten voor het Land opeischt dat tot voor kort nog niet toelaatbaar werd geacht. Desondanks is het bedrijfsleven volkomen bereid de nieuwe verhooging te aanvaarden in het besef dat met het oog op de vitale belangen, welke thans voor het Land en daarmede voor de bevolking en de ondernemingen op het spel staan, offers, ja zelfs zware offers moeten worden gebracht, welke blijmoedig moeten worden gedragen willen deze offers — gelijk de heer Kan zooeven opmerkte — hun volle waarde hebben.

De economische groep aanvaardt de verhooging der vennootschapsbelasting dus in dezen geest, maar dat beteekent natuurlijk niet, dat zij blind is voor de gevaren en nadeelen dezer zeer hooge heffingen. Zij belemmeren de vorming van noodzakelijke reserves welke als stootkussen moeten dienen om de schokken op te vangen van latere financieele moeilijkheden als gevolg van zich wijzigende economische omstandigheden. Een ander gevolg van het groote aandeel dat het Land van de winsten vraagt zal zijn dat de prikkel tot het inslaan van nieuwe wegen en het opzetten van nieuwe bedrijven en ondernemingen aanmerkelijk vermindert. Aangezien niet tot nieuwe investaties zal worden overgegaan, indien niet een redelijke kans bestaat dat zij een eenigszins behoorlijk rendement zullen afwerpen, zal het feit, dat het Land van winsten van nieuwe ondernemingen, waarvan de mogelijkheid nog bewezen moet worden, meer dan $^2/_5$ zal opvorderen een verlammende werking op de energie hebben en het tegendeel van een stimulans vormen van pioniers-werkzaamheden, welke met groote risico's gepaard gaan.

Wij zijn ervan overtuigd, dat de Regeering deze nadeelen en bezwaren evenzeer ziet als de ondernemers dit doen en alleen door de nood der tijden gemeend heeft de consequenties hiervan te moeten aanvaarden; het zal echter steeds geboden zijn een open oog voor de zoojuist genoemde feiten te blijven houden.

Ten aanzien van de hoogere opcenten op de inkomstenbelasting werd voorgesteld in deze opcenten een progressie aan te brengen. De Regeering heeft dit denkbeeld echter afgewezen en naar onze meening terecht. Een opcenten-regeling volgens een progressieve schaal past immers niet in het stelsel van de inkomstenbelasting, waarvan het grondtarief reeds een sterke progressie te zien geeft, die bij gebruik van progressieve opcenten een nog sterker geprononceerd karakter zou krijgen. Het progressie-systeem in het grondtarief is met groote zorg uitgewerkt, zoodat met het opleggen van extra-opcenten de hoogere inkomens inderdaad evenredig zwaarder belast worden dan de lagere inkomens; wanneer nu bovendien een progressie in de opcenten werd aangebracht, zouden twee schalen naast elkaar komen te bestaan, welke niet parallel loopen. Overigens spreekt het door de Regeering naar voren gebrachte feit, dat de hoogste inkomstenklasse reeds een stijging der belasting boven het grondbedrag van *f* 32 per *f* 100 inkomen kent, zoodat inclusief de 175 opcenten niet minder dan 88% aan den fiscus moet worden afgedragen, duidelijke taal en wijst dit erop, dat de belastingen, welke straks geheven zullen worden, werkelijk tot de zeer zware behooren.

Men dient voorts te bedenken, dat in het door de Regeering gekozen systeem reeds eenige progressie opgesloten ligt, doordat van inkomens tot *f* 3 600 geen 175 doch niet meer dan 150 opcenten zullen worden geheven. Relatief gesproken komt dit dus neer op een zekere degressie ten bate van de lagere inkomens, die gelijk staat met een verlaging van het grondtarief

(Sandkuyl.)

voor deze inkomens met ongeveer 10%, indien de opcenten ook voor deze inkomens op 175 werden gesteld.

Thans kom ik tot eenige opmerkingen met betrekking tot de heffing van inkomsten- en vermogensbelasting van stortingen en rente-bijschrijvingen in zgn. voorzieningsfondsen, waarover de leden dier fondsen tijdens den duur van hun dienstbetrekking bij hun werkgevers niet de beschikking hebben.

De Regeering acht het volkomen gerechtvaardigd, dat deze bedragen geheel en al op dezelfde wijze worden belast als de bedragen waarover de contribualen de algeheele beschikking hebben. De betrokkenen echter voelen heel sterk, dat zij — en dit geldt vooral onder de huidige omstandigheden — onevenredig zwaar worden getroffen. De motiveering welke de Regeering voor haar standpunt heeft aangevoerd heeft ons ook niet van de juistheid hiervan kunnen overtuigen en wij kunnen ons ook niet onttrekken aan den indruk, dat de beschouwingen der Regeering uitsluitend theoretisch en fiscaal-technisch zijn en te weinig rekening houden met het doel, waarmede de voorzieningsfondsen in het leven zijn geroepen, noch met de feitelijke positie van den betrokken belastingbetaler.

De Regeering trekt voornamelijk een parallel tusschen degenen die, zooals Zij het uitdrukt, door vrijwillige opleg van onverteerde inkomsten zich een vermogen vormen en de belastingplichtigen, die als deelhebber in een voorzieningsfonds verplicht sparen voor den ouden dag en zegt dan, dat er geen eigenlijk motief kan worden aangevoerd om deze categorieën van belastingplichtigen, die beiden een gedeelte van hun inkomen voor kapitaalvorming bezigen, fiscaal op verschillende wijze te behandelen.

Er zijn o.i. echter wel degelijk behoorlijk sprekende motieven aan te voeren. Degene, die geen lid is van een voorzieningsfonds maar zelf een gedeelte van zijn inkomen opzij legt, is geheel eigen baas over zijn geld en kan zijn uitgaven dus binnen de grenzen van zijn totale inkomen precies verdeelen als hem zelf het beste voorkomt. Leden van voorzieningsfondsen daarentegen zijn allen werknemers, te wier behoeve door hun werkgevers een bepaalde vorm van ouden-dag-voorziening in het leven is geroepen. Inhaerent aan dezen vorm is, dat zij niet vrijelijk over de in het fonds geaccumuleerde gelden kunnen beschikken, omdat anders het doel van dit fonds grootendeels verloren gaat.

(De heer Thamrin: Het blijft het bezit van den betrokkene.)

Ik heb het over de beschikking en niet over het bezit.

(De heer Thamrin: Maar ik heb het over het bezit!)

De Regeering legt bijzonder den nadruk op het element van kapitaalvorming en vindt hierin een rechtvaardiging voor het betrekken van de in de fondsen gestorte en bijgeschreven gelden in de heffing van inkomsten- en vermogensbelasting, maar in het wezen van de zaak komt dit neer op een belasting van gelden, welke eerst nadat de dienstbetrekking verbroken is, moeten dienen voor een verzorgden ouden dag.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Gelijk elke kapitaalsvorming.)

Inderdaad, maar met het verschil, dat ik heb aangegeven.

Het feit, dat kapitaalvorming plaats heeft, komt voor den fiscus in de eerste plaats. Er is echter één zeer belangrijk punt, dat niet uit het oog mag worden verloren. Verreweg de meeste der voorzieningsfondsen werken op deze manier, dat de werknemer zelf 10% stort en de werkgever eenzelfde percentage bijdraagt, zoodat het fonds accumuleert met 20% van het salaris of loon plus de daarop gekweekte interest. Deze bedragen nu zijn niet van zoodanige orde van grootte, dat de betrokkenen bij het eind van een diensttermijn een voldoende kapitaal tot hun beschikking krijgen, waarvan de opbrengst zoodanig is, dat zij op denzelfden voet kunnen leven als iemand, die een gelijkwaardige positie (ook in financieel opzicht) vervulde, doch wiens ouderdomsvoorziening in den vorm van een pensioen werd gekleed. Willen zij dus een inkomen hebben gelijkstaande met een normaal pensioen, dan zullen zij het kapitaal moeten aanwenden om daarvan een lijfrente te koopen, zoodat zij alsdan geheel op denzelfden voet komen te staan als pensioentrekkers en ook de te ontvangen lijfrente-uitkeering ten volle in de inkomstenbelasting vallen.

Het kapitaal, dat in het voorzieningsfond gekweekt wordt, wijkt dus in het wezen van de zaak weinig af van het kapitaal, dat in pensioenfondsen wordt bijeengebracht om daaruit de in uitzicht gestelde pensioenen te kunnen betalen.

Dit laatste is van bijzondere beteekenis in verband met de stelling, welke de Regeering in de memorie van antwoord ontwikkeld heeft, n.l. dat het bestaan van het verbod om over de stortingen in de voorzieningsfondsen te beschikken bezwaarlijk als fiscaal klemmend motief kan worden aangevoerd, omdat, naar het der Regeering wil voorkomen, verschillende wegen openstaan om door wijziging van de fondsreglementen aan de gerezen bezwaren tegemoet te komen.

Hoewel ik ervan overtuigd ben, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering dit niet bedoeld heeft, zou zulk een procedure een a-sociale werking hebben. Immers, zooals ik daar straks reeds zei, zijn de stortingen in de fondsen en de geaccumuleerde interest niet anders dan voldoende om een zoodanig kapitaal bijeen te brengen, om daaruit t.z.t. een lijfrente te koopen, welke gelijk staat met een redelijk pensioen. Neemt men nu in aanmerking, dat de storting en rentebijschrijving, welke aan de inkomstenbelasting worden onderworpen den top van de inkomsten der werknemers uitmaken, dan zal daarvan, op basis van de huidige tarieven en de voorgestelde opcenten, al gauw 15 à 20% en in verscheidene gevallen zelfs meer, voor den fiscus moeten worden afgestaan, wanneer de fondsen de gelegenheid zouden openen, de desbetreffende inkomstenbelasting uit de geaccumuleerde gelden te voldoen. Dit beteekent dus, dat aan het eind van de dienstbetrekking zeker 15 à 20% minder beschikbaar zou zijn, zoodat het restant bepaaldelijk onvoldoende zou worden voor het beoogde doel. Werkgevers, die aan hun sociale verplichtingen tegenover hun arbeiders hebben voldaan door een ouden-dag-voorziening in het leven te roepen, waarvoor zij den vorm van stortingen in een voorzieningsfonds gekozen hebben, zouden dit doel dus verloren zien gaan wanneer er in toegestemd zou worden het fonds voor belastingbetaling aan te tasten. Ziet men deze zaak op deze wijze, dan valt veel meer een vergelijking te trekken tusschen leden van pensioenfondsen en leden van voorzieningsfondsen en aangezien stortingen in pensioenfondsen niet in de inkomstenbelasting worden betrokken, is het duidelijk, dat leden van voorzieningsfondsen bepaald in een veel ongunstiger positie verkeeren met betrekking tot de heffing van inkomstenbelasting dan de evengenoemde leden van pensioenfondsen, terwijl zij aan het eind van hun loopbaan er materieel niet veel beter voor zullen staan dan pensioentrekkenden.

Ik wil gaarne toegeven, dat de vergelijking niet in haar geheel opgaat en dat het beschikbaar krijgen van een kapitaal in bepaalde omstandigheden bepaalde voordeelen heeft boven een pensioen maar in wezen komt de zaak toch hierop neer dat pensioentrekkers en leden van een voorzieningsfonds de facto in een gelijke positie verkeeren.

(De heer Soangkoepon: Er is toch een verschil tusschen pensioen en kapitaalvorming?)

Ik wil daarom thans liever in het midden laten of het gerechtvaardigd is de stortingen en rentebijschrijvingen in het voorzieningsfonds evenals de stortingen in pensioenfondsen geheel buiten de heffing der inkomstenbelasting te laten, maar dit neemt niet weg, dat de huidige positie, welke medebrengt, dat leden van voorzieningsfondsen ten volle worden aangeslagen voor de in het fonds geaccumuleerde gelden, m.i. een ongemotiveerden zwaren last op de schouders van voorzieningsfondsleden legt, doordat zij thans in tegenstelling met pensioengerechtigden nu reeds belast worden voor de gelden, waarover zij eerst aan het eind van hun dienstbetrekking de beschikking krijgen.

(Sandkuyl.)

Een voorname factor in deze geheele kwestie is, dat het systeem onzer inkomstenbelasting berust op het stelsel van belasting naar draagkracht. In het afdeelingsverslag is een voorbeeld opgenomen, waaruit blijkt, dat in een bepaald niet abnormaal geval door een voorzieningsfondslid niet minder dan 50% meer belasting moet worden betaald dan een lid van een pensioenfonds met eenzelfde salaris verschuldigd zou zijn. Stelt men nu de vraag, of dit voorzieningsfondslid inderdaad in het jaar, waarover de aanslag plaats heeft, 50% meer draagkracht bezit, dan moet deze naar mijn vaste overtuiging niet anders dan volmondig met neen worden beantwoord en daarom bestaat er ook alle reden voor deze kwestie andermaal in ernstige overweging te nemen.

Ten aanzien van de opmerking der Regeering, dat in Nederland wettelijke voorzieningen zijn getroffen, welke er toe geleid hebben, dat de stortingen in voorzieningsfondsen daar te lande aan de inkomstenbelasting werden onderworpen, meen ik daartegenover te moeten stellen, dat de betrokkenen ook daar voelden, dat het standpunt, dat de fiscus terzake innam op de gronden die ik heb ontwikkeld, volstrekt onjuist is. Voorts moge ik nog in herinnering brengen, dat destijds — ik meen in 1933 — door den Volksraad op de inkomstenbelasting-ordonnantie een initiatiefvoorstel is aangenomen, dat de strekking had de stortingen en rentebijschrijvingen niet onder de belastbare inkomsten te brengen, welk voorstel destijds door de Regeering uit een sociaal oogpunt niet onredelijk werd geacht, doch alleen met het oog op den financieelen nood van het Land niet werd overgenomen. Ook thans bestaat ongetwijfeld een toestand, waarin het Land over aanzienlijke geldmiddelen moet kunnen beschikken; daarnaast bestaat echter het onmiskenbare feit, dat door de zeer belangrijk opgetrokken tarievenopcenten de druk op voorzieningsfondsleden onevenredig verzwaard is en daarom kunnen wij hier spreken van een plooi in een overigens aanvaardbaren maatregel, welke redelijkerwijze dient te worden glad gestreken.

Mijnheer de Voorzitter! Het volgend punt, waarop ik verder nog de aandacht wil vestigen is, dat er verschillende voorzieningsfondsen zijn, ten aanzien waarvan het lidmaatschap door den werkgever niet verplicht is gesteld. In die gevallen genieten de belastingplichtigen dus geen aftrek van een deel van hun eigen bijdragen tot een maximum van 5%, zoodat deze voorzieningsfondsleden in een nog ongunstiger positie verkeeren. Deze toestand doet zich onder meer voor bij de voorzieningsfondsen, welke de B.P.M. voor het Indonesisch personeel in het leven heeft geroepen, omdat het om practische overwegingen niet wel mogelijk is gebleken het lidmaatschap verplichtend te stellen.

Nemen wij nu het geval van een lid van zulk een voorzieningsfonds met een inkomen van *f* 2400 per jaar en nemen wij aan, dat hij een tegoed bij het voorzieningsfonds heeft verkregen, waarvan de rente over een bepaald belastingjaar *f* 300 bedraagt, dan zou hij dus worden aangeslagen voor zijn inkomen van *f* 2400 + de maatschappijbijdrage van *f* 240 + de rente ad *f* 300 en over de totale som zou hij, wanneer hij gehuwd is en geen kinderen heeft, met inbegrip van 150 opcenten, *f* 320 inkomstenbelasting moeten betalen. Stellen wij daartegenover iemand met hetzelfde inkomen, die lid is van een pensioenfonds waarin hij 5% stort, dan zal deze belastingplichtige slechts belasting verschuldigd zijn over een bedrag van *f* 2280, waarvan hij, inclusief 50 opcenten, niet meer dan *f* 230 aan inkomstenbelasting heeft te betalen; terwijl het lid van het voorzieningsfonds slechts de beschikking heeft over *f* 2160 en het lid van het pensioenfonds over *f* 2280, moet eerstgenoemde niet minder dan *f* 90 of ongeveer 40% meer belasting betalen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar dat ligt toch aan de bepalingen van de voorzieningsfondsen. Dat is toch geen fiscaal klemmend argument!)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb zoo juist gezegd, dat om redenen van praktischen aard, het verplicht stellen van het lidmaatschap niet wel uitvoerbaar was voor Inheemsch personeel en aangezien de wet alleen wanneer het lidmaatschap verplichtend is aftrek toelaat van 5% met een maximum van *f* 800, meen ik, dat ook hier wel degelijk het fiscaal technisch systeem oorzaak is van deze ongelijke positie in de twee gevallen.

Ik kan U de verzekering geven, Mijnheer de Voorzitter, dat de uitkeering, die zulk een lid van een voorzieningsfonds t.z.t. zal krijgen, in waarde niet meer beteekent dan de waarde welke aan een pensioenuitkeering kan worden toegekend, zoodat het eenige verschil hierin bestaat, dat eerstgenoemde het geld beschikbaar krijgt om zelf zijn voorzieningen te treffen, terwijl dit voor laatstgenoemde reeds geschied is en ik zie daarom niet in, waarom de fiscus het voorzieningsfondslid tijdens zijn dienstbetrekking zulk een zwaren druk moet opleggen in vergelijking met zijn collega, die straks zijn pensioen kan genieten.

Zooals voorzieningsfondsleden thans worden belast, worden zij getroffen op grond van toekomstige gebeurtenissen, immers de Regeering verdedigt de wijze van belastingheffing met een beroep op het feit, dat zij later een kapitaalsuitkeering ontvangen. Op deze wijze bepaalt de toekomstige draagkracht van den belastingplichtige dus hoe hij thans belast zal worden. In een stelsel van heffing naar een sterk progressief tarief dient evenwel niet de toekomstige draagkracht grondslag voor de inkomstenbelasting te zijn, maar uitsluitend de huidige draagkracht. Het stelsel gaat van de gedachte uit, dat wie meer inkomsten geniet, van het meerdere ook een grooter deel kan missen. Welnu, van iemand die uitsluitend toekomstverwachtingen heeft ten aanzien van stortingen die met het oog op het doel waarvoor zij geschieden niet aangetast mogen worden, kan toch bezwaarlijk gezegd worden, dat hij hierdoor thans meer kan missen, want hij beschikt niet over grootere middelen om daarvan meer af te staan; zijn huidige draagkracht, welke de maatstaf voor de belastingheffing vormt, is dus niet grooter dan een pensioenfondslid. Welke maatregelen eventueel het beste genomen zouden kunnen worden om de thans bestaande zwaardere belastingdruk te mitigeeren kan de Regeering beter beoordeelen dan ik en daarom zie ik met vertrouwen de latere mededeelingen van de Regeering omtrent hetgeen Zij voornemens is te doen, tegemoet.

Mijnheer de Voorzitter, met betrekking tot de heffing van vermogensbelasting doet zich hetzelfde vraagstuk voor als bij de inkomstenbelasting ten aanzien van voorzieningsfondssaldi. Thans worden deze geheel als vermogen beschouwd. De rechtvaardiging van de heffing naar het vermogen ligt, zooals de Regeering destijds te kennen heeft gegeven, hierin dat het bezit van een vermogen iemand financieel krachtiger maakt; ook wanneer het vermogen geen baten afwerpt is deze krachtiger positie naar Haar meening aanwezig, omdat desnoods het vermogen zelf kan worden aangetast om de belasting te voldoen. Het feit bestaat evenwel, dat over voorzieningsfondssaldi — terecht — niet kan worden beschikt zoolang de dienstbetrekking voortduurt en hierdoor is de ratio eener heffing naar het vermogen over deze saldi afwezig.

Nu de vermogensbelasting aanmerkelijk zal worden verhoogd, is dit feit van grooter importantie geworden en ook hier bestaat dus reden den bestaanden toestand opnieuw ondre de oogen te zien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot de stortingen door de werkgevers in fondsen ten behoeve van de ouderdomsvoorzieningen. Hierbij gaat het om de werking van de vennootschapsbelasting, een werking, welke zich sterker accentueert naarmate de opcenten stijgen.

Ik wil voor het oogenblik geheel in het midden laten of de interpretatie welke met betrekking tot deze stortingen van de ordonnantie op de vennootschapsbelasting wordt gegeven

(Roep.)

al dan niet juist is. Ik wil zelfs verder gaan, Mijnheer de Voorzitter, waar de Raad van Beroep de door de belastingadministratie gevolgde interpretatie sanctionneert en voor het oogenblik aannemen, dat de ordonnantie geen andere interpretatie toelaat. Maar dan moet ik daarop onmiddellijk laten volgen, dat een aldus toegepaste ordonnantie miskent hetgeen ten aanzien van de ouderdomsvoorziening door de Regeering in anderen dan fiscalen zin wordt voorgestaan en ook in de samenleving leeft. De oprichting en instandhouding van fondsen, strekkende tot voorziening voor den ouden dag van personeel worden steeds meer beschouwd als te zijn een sociale verplichting van den werkgever, dus als een last, welke op het bedrijf rust en waarvoor de benoodigde gelden door het bedrijf moeten worden opgebracht.

Deze fondsen zullen alleen dan volledig aan hun doel beantwoorden, wanneer zij voldoende vermogen hebben om aan de door hen aanvaarde verplichtingen te voldoen.

Het kan nu voorkomen, dat de fondsen niet aan dezen eisch voldoen, hetgeen dan blijkt uit een berekening van de contante waarde der verplichtingen van het fonds, gesteld tegenover zijn vermogen. Een sociaal voelend werkgever zal zich dan genoopt gevoelen door verhoogde stortingen in het fonds het ontbrekende aan te vullen. De lasten, welke de onderneming ten behoeve van de ouderdomsvoorziening van zijn personeel op zich heeft genomen, worden alsdan verzwaard.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, wat ziet men thans gebeuren? De belastingadministratie stelt zich op het standpunt, dat de ordonnantie geen grootere stortingen dan de jaarlijksche aanwas der verplichtingen van het fonds als bedrijfslast kan erkennen. Dit beteekent dus dat een onderneming, die haar fonds in de positie wil brengen waarin dat fonds gezond mag worden genoemd daarin gehandicapt wordt door de werking van de ordonnantie. Immers, hetgeen de onderneming meer stort dan de aanwas wordt bij haar fiscale winst opgeteld, zoodat ook over die meerdere storting 40% vennootschapsbelasting moet worden betaald.

Wanneer nu de ordonnantie tot een dergelijken gang van zaken dwingt dan kan dit niet anders worden genoemd dan een werking, welke in disharmonie is met hetgeen overigens van den werkgever wordt verwacht op het terrein van de ouderdomsvoorziening.

Welke eischen de wetgever, zij het onder de huidige omstandigheden, op dit terrein aan den werkgever stelt, trad wel zeer duidelijk in het licht bij de totstandkoming van de wettelijke regeling van het bijzonder overheidstoezicht op de rechtsverhouding tusschen werkgevers en arbeiders (Ond. **69**). Ik doel hier op art. 16 van deze regeling, krachtens welke een werkgever kan worden verplicht te voorzien in een tekort, waarvoor een fonds is komen te staan. Dat wil dus zeggen, dat een werkgever tot extra stortingen in een fonds verplicht wordt, waarbij geenerlei verband bestaat tusschen die storting en den aanwas der verplichtingen.

Bij de thans gevolgde interpretatie zouden dus ook deze (extra) stortingen niet als bedrijfslast door de belastingadministratie kunnen worden aanvaard, hoewel toch niemand de noodzakelijkheid zal kunnen ontkennen, dat deze extra stortingen in mindering van de fiscale winst behooren te komen.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, hiermede te hebben aangetoond, tot welke onhoudbare gevolgen de ordonnantie op de vennootschapsbelasting, zooals deze wordt geïnterpreteerd, voert. Ik moge er ook met klem bij de Regeering op aandringen in de ordonnantie een voorziening op te nemen, waarmede de disharmonie, welke ik zoo juist aangaf, verder zal worden vermeden.

De heer **Roep**: Mijnheer de Voorzitter! Over deze belastingvoorstellen zou ik gaarne eenige opmerkingen zoowel van algemeenen als van meer gedetailleerden aard willen maken. Ook uit de heden hier gehouden redevoeringen is wel gebleken, dat men bereid is, in den nood van den tijd aan 's Lands schatkist bij te dragen. Ik zou hier echter willen herhalen datgene, waarop ook in de schriftelijke stukken reeds gewezen is, dat het toch wel zeer in het algemeen — in het bijzonder het economische belang en het belang onzer volkshuishouding — belang is, dat men met de belastingheffing toch vooral niet verder gaat dan de samenleving kan verdragen.

De belastingverhooging, die ons thans wordt voorgelegd — en de mate vooral, waarin zij plaats heeft — beteekent een aanzienlijke verzwakking van de algemeene koopkracht en derhalve een ernstig nadeel voor onzen middenstand in de verschillende landaarden, alsook voor de binnenlandsche industrie, voorzoover haar producten op de binnenlandsche markt, in de volkshuishouding dus, worden geconsumeerd.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: U bedoelt, dat er een verschuiving van de koopkracht plaats heeft.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, deze interruptie van den zeer geachten Regeeringsgemachtigde komt mij onjuist voor. De facto vindt er plaats een absorptie van volksinkomen door de schatkist.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Juist.)

Dat is echter geen verschuiving van de koopkracht, want deze gelden worden voor een zeer belangrijk deel gebezigd voor buitenlandsche betalingen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Maar wie zegt, dat het daarvoor anders óók niet in den vorm van aankoop van buitenlandsche voedingsmiddelen, b.v., daarvoor wordt gebruikt?)

Daarom heb ik juist met nadruk gewezen op het aandeel in dit proces van de binnenlandsche productie, voorzoover deze werkt voor de behoeften van de eigen volkshuishouding. Het betreft hier dus geen verschuiving van koopkracht, gelijk de geachte Regeeringsgemachtigde het stelt, maar een onttrekking aan de koopkracht voorzoover het objecten betreft die ik zoo juist noemde. De geachte Regeeringsgemachtigde schudt van neen, en ik zal hierover dan ongetwijfeld in het regeeringsantwoord nog wel een en ander mogen vernemen.

Over het heffen in de naaste toekomst van de voorgestelde belastingen en de opcenten wil ik het volgende opmerken. Wij kunnen ons natuurlijk vereenigen met het denkbeeld van de Regeering, dat bepaalde met name genoemde opcenten van 125, 150 en 175 over het geheele belastingjaar '41 zullen worden geheven. Nu heeft de heer De Boer reeds aanbevolen, de groep inkomens van *f* 900 tot *f* 3 600, waarvan volgens de voorstellen 150 opcenten zullen worden geheven, naar boven te begrenzen tot *f* 4 800. Met deze suggestie kunnen wij ons vereenigen, doch wij zouden onze gedachten ook nog willen laten gaan over de lagere inkomens. Zooals het nu is, zullen in 1941 worden geheven 125 opcenten over de inkomens van *f* 250 tot *f* 900.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Evenals over 1940.)

Dat is mij bekend, Mijnheer de Voorzitter, het blijkt uit de stukken en de geschiedenis der belasting-opcenten die we hier eenigen tijd geleden hebben behandeld. Wij willen in overweging geven, de grens van *f* 900 te wijzigen in *f* 1 500. Tevens kunnen wij ons aansluiten bij het voorstel van den heer De Boer, dat van de inkomens dán van *f* 1 500 tot *f* 4 800, 150 opcenten zullen worden geheven en van de inkomens boven *f* 4 800, 175 opcenten.

Voor ik verder ga, wil ik even de opmerking maken, dat alle cijfers en begrenzingen, die men stelt, waar men ze ook trekt, ten aanzien van inkomens, waarvan bepaalde opcenten geheven worden, tot op zekere hoogte alle schattingen, ramingen, taxaties zijn van wat de verschillende klassen in onze samenleving het dragelijkst zullen kunnen opbrengen op het gebied van deze opcenten.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Zeer juist!)

(Roep.)

Ik geef dus toe, dat tot op zekere hoogte ook de door mij genoemde grenzen willekeurig zijn, maar voor ons ligt de bekoring hierin, dat voor de lagere en vooral voor de allerlaagste inkomsten eenige moderatie plaats heeft.

De dubbele progressie, die de facto zal bestaan, progressie zit reeds in het grondtarief en komt nu ook in de opcenten, heeft als stelsel voor ons nog steeds weinig bekoring, maar nood breekt wet en onder de bestaande omstandigheden zal het ons inziens moeten worden aanvaard.

Dit is de belangrijkste opmerking, die ik over de inkomstenbelasting wil maken.

Wat de vennootschapsbelasting betreft, zal in de toekomst geheven worden 400% van het grondtarief. De klacht is geuit als zou de vennootschapsbelasting lichter worden verhoogd dan de inkomstenbelasting. Het schijnt mij toe, dat die klacht niet juist is. De Regeering deelt mijns inziens terecht in de gewisselde stukken mede, dat de druk voorzoover de vennootschapsbelasting betreft, van 200% tot 400% van het grondtarief wordt opgevoerd, dus een verdubbeling van den druk, terwijl de inkomstenbelasting van 150% van het grondtarief tot 275% van het grondtarief wordt opgevoerd.

(De heer Thamrin: Maar het grondtarief van de vennootschapsbelasting is niet verhoogd.)

Percentsgewijs is de verhooging van de inkomstenbelasting geringer dan de verhooging van de vennootschapsbelasting. Wij meenen, dat voor de vennootschapsbelasting — en de Regeering is het met ons eens, of liever, wij volgen ten deze het voetspoor van de Regeering — de grens wel bereikt is. Wij moeten bij belastingheffingen en belastingbetaling rekening houden met de menschelijke eigenschappen en dan schijnt het mij toe, dat er in het bedrijfsleven toch altijd nog eenige „muziek" moet blijven. En dan wijs ik er nadrukkelijk op, dat ik deze muziek, hoe bekoorlijk muziek op zijn tijd ook kan zijn, niet wensch te behouden om haarzelf, maar om maatschappelijke economische redenen. Ik kom er aanstonds nog even op terug.

Heb ik het goed begrepen en herinner ik mij de cijfers goed, dan loopt de vennootschaps- plus de oorlogswinstbelasting op het oogenblik reeds op tot maximaal 75% en als dat zoo is, is het toch wel duidelijk, dat de uiterste grens daarmede is bereikt. Als algemeen uitgangspunt voor de belastingheffing, ook in deze tijden en dan in het bijzonder om maatschappelijk economische redenen, ik moet het nog eens herhalen, wensch ik, dat er altijd eenige marge in de inkomsten van de burgers van onze samenleving zit boven de uitgaven voor het eerste levensonderhoud. En dan versta ik hieronder dat deze marge moet toelaten het koopen van allerlei zaken, die niet behooren tot de eerste levensbehoeften, ook de honderden artikelen van min of meer comfort, om bij de eenvoudige samenleving te blijven, als eenvoudige versnaperingen, limonade, rookgerei — strootjes —, etc. etc.

Het is niet van het grootste belang dat men die comfort- en versnaperings-artikelen koopt om de artikelen zelf, maar de groote maatschappelijk-economische beteekenis blijft altijd, dat de vrije geldhuishouding tot onderhoud moet dienen van de honderdduizenden, die nu eenmaal van de productie en den omzet moeten leven. Wij kunnen hierbij ook inschakelen bedienden, chauffeurs etc. etc. Tast men dus de marge boven den aankoop van de eerste levensbehoeften te sterk aan, dan komen al deze economisch belangrijke zaken sterk in het gedrang.

Ik zou de Regeering dus willen verzoeken, toch vooral de vrije geldhuishouding zooveel als mogelijk is, te behoeden. Het is bekend, dat de middenstand reeds in groote moeilijkheden verkeert. Ik heb mij zelfs afgevraagd, of het eigenlijk wel heelemaal juist is, de belastingen tot deze hooge percentages op te voeren en of het wellicht niet beter zou zijn een compromis tot stand te brengen tusschen de belastingheffingen en bv. een leening tegen lage rente. Dat beteekent natuurlijk niet, dat wij van meening zijn, dat de belastingen niet moeten worden verhoogd en dat hooge belastingen niet moeten worden gehandhaafd, maar dat toch wel altijd opnieuw moet worden overwogen, of het belang van de samenleving niet te veel in het gedrang komt door de onttrekking van te veel geld en of het wellicht niet beter zou zijn, door een leening tegen lage rente in een verder tekort te voorzien. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde daarom willen vragen: is het niet mogelijk, in Indië zelf een groot bedrag te leenen en, indien dat in Indië niet mogelijk zou zijn, zou ik willen vragen: is dit buitenslands niet mogelijk, is het zeer bepaald in Amerika bv. niet mogelijk, een staatsleening voor Nederlandsch-Indië te sluiten.

Over de vermogensbelasting zou ik enkele meer gedetailleerde opmerkingen willen maken. Ik zou mij in de eerste plaats accoord willen verklaren met het betoog van mijn geacht medelid, den heer De Boer, om het minimumbedrag waarvan vermogensbelasting wordt geheven van *f* 25 000 niet te verlagen tot *f* 17 000. Het schijnt mij, dat de heer De Boer daarvoor zeer dringende argumenten naar voren heeft gebracht.

Ik zou verder iets willen zeggen over de vermogensbelasting, voorzoover deze verband houdt met gronden in het bezit van Indonesiërs en in het bijzonder met het systeem van verpanden van gronden door Indonesiërs. De Regeering verwijst in de memorie van antwoord naar het slot van art. 9 van de betrekkelijke ordonnantie:

> „volgens hetwelk bij de bepaling van de waarde van bezittingen, welke in pand gegeven zijn of gehouden worden, ook daarmede rekening wordt gehouden.
>
> Het onder alle omstandigheden belasten van den pandhouder voor de volle waarde van de in pand genomen zaken zou het lossingsrecht van den pandgever onvoldoende recht doen wedervaren."

Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen opmerken: maar als nu de verpanding inderdaad het karakter draagt van vervreemding? Dan schijnt het mij toch niet in overeenstemming met het wezen van de vermogensbelasting om den pandgever aan te slaan. Ik zal het niet bij het opperen van deze meening laten, maar ik wil dit nog gaarne even adstrueeren uit duidelijke mij ter beschikking staande gegevens. Mij is bijvoorbeeld bekend een gewestelijk bestuurshoofd, een resident, die van meening is, dat verpandingen in zijn gewest, zoowel tusschen Inlanders onderling en tusschen deze en niet-Inlanders — er werd toen blijkbaar nog gesproken van Inlanders — .....

(De heer Verboom: De goede oude tijd!)

..... in wezen het karakter dragen van vervreemdingen. Hij zegt daarover:

> „Het is geen gewone vorm van verpanding, waarbij de pandgever tijdelijk zijn bezit uit handen geeft en steeds het recht heeft dit pand door inlossing der schuld terug te vorderen. In vele gevallen wordt nl. de opbrengst van den verpanden grond slechts als rente beschouwd van de geleende som, terwijl de geldschieter eigenmachtig over het perceel beschikt, en zelf een deelhouwer aanwijst ter bewerking van het perceel. In het gunstigste geval wordt dan de oorspronkelijke grondbezitter deelhouwer op eigen grond.
>
> De zgn. pandgever heeft, nadat de schuld is aangegaan en zijn grond in handen van den crediteur is overgegaan, niet meer het recht de schuld af te lossen op het tijdstip wanneer hij dit verkiest. De pandgeving zelve geschiedt op langen termijn varieerende van 5, doch meestal van 10 tot 20 jaar en nog wel langer. Binnen dien vooraf gestelden termijn is de schuld niet aflosbaar en is de pandnemer de facto bezitter geworden van den grond. De pandnemer is ook de persoon, die verantwoordelijk wordt gesteld voor het betalen van de landrente, m.a.w. hij wordt beschouwd een zakelijk recht uit te oefenen op den door hem in pand genomen grond."

(Roep.)

Deze resident zegt dan verder:

„Krachtens bovenstaande zouden derhalve deze verpandingen als vervreemdingen, als verkoopingen met recht tot wederinkoop, moeten worden beschouwd . . .''

En ten slotte zegt hij — en dit is in deze kwestie toch van groot belang, omdat daaruit het karakter van deze transacties overduidelijk blijkt — in een van zijn andere stukken:

„dat verpandingen van grond door Inlanders aan niet-Inlanders, aangezien deze transacties adatrechtelijk te beschouwen zijn als verkoopingen met recht tot wederinkoop na verloop van een bepaalden termijn, te beschouwen zijn als werkelijke vervreemdingen . . . . ''

De pandnemer, Mijnheer de Voorzitter, treedt ook dadelijk na de transactie in de plaats van den pandgever als lid van de betrokken publiekrechtelijke gemeenschap, en in de publiekrechtelijke gemeenschap waarom het hier gaat, indien deze door grondbezitters wordt gevormd, neemt hij volkomen zijn plaats in ter vervanging van den eigenlijken oorspronkelijken bezitter. Ik zou voor deze opmerkingen gaarne nog eens de aandacht van den directeur van Financiën willen vragen.

Het schijnt mij dus toe, dat de pandgever met dien grond voor den duur van die verpanding de facto en zelfs de jure niets meer heeft te maken en dan is het gansch niet redelijk, dat men voort zou gaan den oorspronkelijken eigenaar voor het bezitten van dien grond, voor het gewaande bezit van dien grond, in de vermogensbelasting aan te slaan.

Het tweede punt, waarover ik nog een enkel woord zou willen zeggen is de waardebepaling van den Indonesischen grond ten aanzien van de heffing bij de vermogensbelasting. Ik zou willen aanbevelen, die waardebepalingen vooral te baseeren op de werkelijkheid. En als ik dat zeg bedoel ik hiermede, dat zij vooral niet moeten worden gebaseerd op een incidenteelen verkoopprijs. Laat ik even een voorbeeld geven. Het komt voor in streken, waar heel weinig transacties van gronden plaatsvinden, en waar vele Indonesiërs beduidende uitgestrektheden grond bezitten, dat het gouvernement of een koopman voor het een of ander doeleinde een stukje grond zeer bepaald noodig heeft. Dan kan men toch niet zeggen, dat de grondwaarde van dezen Inheemschen grond in algemeenen zin is gebaseerd op dien betaalden prijs. Indien men daarvan uitgaat bij de bepaling van het vermogen van deze Inheemsche grondbezitters, stelt men zich hierbij toch wel zeer bepaaldelijk op de basis van bijzondere factoren. Ik zou dus willen aanbevelen, hier de volle realiteit te betrachten. Dergelijke incidenteele grondtransacties, zooals ik die aanduidde, kunnen evengoed tot een te lage als een te hooge waardebepaling van het vermogen leiden. Doch hoe het ook zij, m.i. is de in het bedoelde geval betaalde prijs een weinig aanbevelenswaardige maatstaf om het vermogen uit gronden te bepalen.

Ik zou derhalve willen vragen, of men ten deze niet een althans economisch gesproken juisteren maatstaf zou kunnen aannemen, door de waarde van de Inheemsche gronden voor de vermogensbelasting af te leiden uit de geldswaardige opbrengst van die gronden. Dat is toch de eenige juiste maatstaf in deze. Om reclames te voorkomen omtrent de geldswaarde der opbrengst van die gronden, zou men deze opbrengst niet moeten nemen over één jaar, doch b.v. over het gemiddelde van vijf jaren. Dan voorkomt men daarmede ook, dat een te hooge taxatie plaats zou hebben van de waarde van den grond bij een gunstig jaar en aan den anderen kant voorkomt men een te lage taxatie op grond van een ongunstig jaar. In het economische leven komt het er tenslotte op aan, wat een onroerend goed jaarlijks in geld opbrengt. Dat is toch in algemeenen zin de juiste maatstaf voor de waardebepaling van dergelijke onroerende goederen. Ik meen dus, Mijnheer de Voorzitter, dat volgens deze methode een voor ieder aanvaardbare waardebepaling zou kunnen plaats vinden. Ik zou daarom

(Smit.)

den geachten Regeeringsgemachtigde gaarne willen aanbevelen, zijn verdienstelijke ambtenaren toch altijd voor te houden, rekening te houden met de begrippen en waardebepalingen van de Inheemsche bevolking in de betrokken gebieden.

De heer **Smit**: Mijnheer de Voorzitter! Hedenochtend heeft nog geen van onze geachte medeleden het woord gevoerd over de invoerrechten. Ik meen echter, dat dit ook behoort tot de thans door ons te behandelen onderwerpen.

Wat de invoerrechten betreft, stelt de Regeering voor, — geheel in de tot dusver gevolgde politiek van geleidelijke liquidatie der tegemoetkomingen, welke in verband met de muntdepreciatie zijn verleend aan bepaalde thans nog van opcenten vrijgestelde goederen — in 1941 25 opcenten te heffen voor goederen als meel, kruidnagelen, bepaalde niet tot de eenvoudigste soorten te rekenen manufacturen, onderkleeren met uitzondering van katoen-tricot onderkleeding.

Mijnheer de Voorzitter, deze heffing van invoerrechten is een zuiver fiscale heffing en het moge waar zijn, dat in normale omstandigheden deze fiscale heffing weder op een vroeger peil zou kunnen worden gebracht, als ik echter even vooruitzie, en merk, welk een zware bui de verhooging van de opcenten van de inkomstenbelasting noodwendig zal doen neerkomen op den belastingbetaler, dan vind ik bepaald geen vrijheid mij met deze zienswijze ten aanzien van opvoering van invoerrechten te vereenigen.

Ik ben in het algemeen geen voorstander van indirecte belastingen en zeker niet, als dit betrekking heeft op directe levensbehoeften. In het afdeelingsverslag is dan ook m.i. terecht opgemerkt, dat het verwondering had gewekt, dat verschillende dranken niet en eerste levensbehoeften wel onder een hooger invoerrecht vallen. Dit lijkt mij geenszins juist.

Ik kan verder weinig waardeering hebben voor de meening van de Regeering, dat niet uit het oog ware te verliezen, dat het in casu niet gaat om een verhooging van de invoerrechten, doch om het terugvoeren tot een toestand, welke voor de depreciatie van den gulden bestond.

Er zijn twee groepen die hierbij belang hebben, dat is de fiscus en degene die de belasting betalen moet, dat is de kleine man en die voelt wel, dat de levensstandaard na de depreciatie van den gulden toch ook weer niet onbeduidend gestegen is, zoodat voor den burger van een geleidelijken terugkeer tot den toestand, welke vóór de depreciatie van den gulden bestond, wel niet mogelijk zal zijn.

Dit blijkt ook wel uit hetgeen gisteren ter sprake is gekomen. Volgens de gegevens van het comité voor prijs- en loonpeil is de duurte sedert dien met 15 tot 20% toegenomen. Indien het inderdaad noodig is — en het is noodig — dat de Regeering meer geld krijgt, dan geloof ik toch niet, dat het een aanwinst geweest is om daarmede den kleinen man in het bijzonder te belasten.

Ik geloof ten aanzien van het kruidnagelinvoerrecht, waaromtrent de Regeering opmerkt, dat het thans 6% bedraagt en dat door deze heffing de prijs met 1½% zal oploopen, althans dat het invoerrecht met 1½% van de totaalwaarde toeneemt, en dat dit een klein bedrag is. Ik kan mij begrijpen, dat ook hier de Regeering redeneert, dat vele kleintjes een groote maken doch ik meen dat het niet juist is, dat hier de kleine man weer het gelag mag betalen. Ik meen, dat ook hier de noodige voorzichtigheid moet worden betracht. Ik moet dan ook opmerken, dat ik mij tegen deze verhooging moet verklaren.

Mijnheer de Voorzitter! De verhooging van de opcenten van de inkomstenbelasting zal voor vele belastingplichtigen zoo al geen ondragelijke, dan toch wel uiterst zware last beteekenen.

Het is dan ook begrijpelijk, dat de belastingvoorstellen zeer sterk de aandacht hebben van de samenleving.

(Smit.)

Zoo heeft het Verbond van Vereenigingen van Overheidsdienaren aan de leden van den Volksraad een schrijven doen uitgaan waarin gesteld wordt, dat waar de ten gevolge van de verhooging van de belasting binnenkomende gelden niet aan objecten ter bevordering van de welvaart, doch ongetwijfeld aan de weerkracht van dit Land besteed zullen moeten worden, een ernstige verzwakking van het organisme dezer maatschappij en vermindering van de volkskracht hier het gevolg van dreigen te worden.

Het Bestuur van genoemd verbond stelt dan, dat het geen bezwaren zal hebben, indien de verhoogde belastingen slechts tot gevolg zouden hebben, dat de ingezetenen dezer gewesten zich belangrijke ontberingen zouden moeten opleggen, doch dit Bestuur is van oordeel, dat de moeilijkheden die de belastingplichtigen zullen ondervinden gevolgen zullen hebben voor de levenskracht van geheel deze maatschappij en dit is een realiteit, welke terdege onder de oogen ware te zien, aldus genoemd bestuur.

Mijnheer de Voorzitter! Uit bedoeld schrijven wil ik nog aanhalen, dat dit bestuur tevens stelt, dat het van overwegend belang is, dat Indië in snel tempo zal uitgroeien in de richting van een homogeen sociaal organisme met stijgend algemeen levenspeil.

Mijnheer de Voorzitter! Uit mijn rede bij de algemeene beschouwingen zal gebleken zijn, dat ik eveneens een voorstander ben van het streven naar een stijging van het algemeen levenspeil, daar ik een hooger levenspeil van de massa voor de verdere ontwikkeling van Indië een absoluut vereischte acht, terwijl ook uit een goed menschelijk oogpunt bezien erkend mag worden, dat verbetering in het levenspeil gewenscht is. Maar al kan ik dus in dit rondschrijven van het Verbond van Vereenigingen van Overheidsdienaren verschillende punten vinden, waarmede ik mij kan vereenigen, zoo zou ik toch willen opmerken, dat waar de groote massa een inkomen heeft dat minder dan *f* 900 per jaar beloopt, ja, zelfs deze inkomens naar aantal tot de uitzonderingen behooren, het levenspeil van de massa dus door deze verhooging der opcenten niet direct wordt aangetast, zij het dat ik toegeef, dat er wellicht minder geld zal circuleeren. Een belangrijk gedeelte van de defensiekosten wordt echter ook in het binnenland in circulatie gebracht.

Overigens ben ik het eens met den heer De Boer, dat er bepaalde groepen inwoners zullen zijn, die zoo'n beetje langs den rand van den afgrond zullen loopen. Zonder dit nu alles zóó ernstig op te nemen — want het is in dezen tijd voor een ieder geboden, uit te kijken en zijn leven aan de omstandigheden aan te passen — ben ik toch van meening, dat voor de lagere inkomens de lasten wel erg ver gaan. Ik zou dan ook gaarne het denkbeeld van de heeren De Boer en Roep willen ondersteunen om de opcentenheffing te verschuiven tot de grenzen van *f* 900 tot *f* 1500 en van *f* 3600 tot *f* 4800. Naar ik meen is het juist in dezen tijd noodzakelijk, met de moeilijkheden dezer categorieën rekening te houden.

Dan zou ik gaarne nog een en ander willen zeggen over wat de heer Kan hedenmorgen in het midden heeft gebracht over de wenschelijkheid van verdere bezuinigingen. Dit is tenslotte bij liberale woordvoerders de hoogste wijsheid, die in het algemeen verkondigd wordt. De heer Kan heeft wel niet gezegd, dat het gemakkelijk zou zijn, maar toch, dat de uitgaven en de inkomsten meer met elkaar in evenwicht zouden kunnen worden gebracht. Hij heeft er wel niet bij aangegeven, welke bezuinigingsobjecten er nog zouden kunnen worden gevonden, maar hij zal ze eventueel wel weer zoeken in de loonen, de salarissen e.d. Zonder nu een oordeel te geven over het salarisschema in het algemeen, geloof ik toch niet dat het onder de huidige omstandigheden juist zou zijn, in die richting bezuinigingen in te voeren, want dan zou het toch al zoo scherpe mes der belastingen ook nog eens aan den anderen kant geslepen worden en dat zou ik toch niet juist achten. Neen, ik zou integendeel gaarne zien, dat de Regeering niet alleen voor de salarissen, doch ook voor de volksverheffing nog bepaalde bedragen op de begrooting zou brengen. Ik zou mij dan ook in algemeenen zin zeker niet tegen deze belastingverzwaringen durven verklaren.

Iets anders is het, Mijnheer de Voorzitter, of naast deze belastingen het toch niet mogelijk zal zijn, te komen tot een leening. Ik acht schuldconsolidatie gewenscht en, naar het zich laat aanzien, zal het tekort — gelukkig, mogen we wel zeggen, omdat daardoor de noodige gelden voor de defensie kunnen worden besteed — nog wel toenemen. Zoowel voor de volksverheffing als voor de defensie zal men nog extra gelden behoeven en daardoor zou men kunnen komen tot de leening, die ik voorsta.

Mijnheer de Voorzitter! Verder ben ik in tegenstelling met de meening van de Regeering van oordeel, dat het gewenscht moet worden geacht om tusschen de opcenten-heffing en de verwantenaftrek wel verband te brengen in dezen zin, dat de verwanten-aftrek iets worde verhoogd. Ik zou gaarne zien, dat de Regeering zelve terzake met eenige voorstellen zou komen; anders vertrouw ik, dat eenige mijner geachte medeleden bereid zullen zijn mèt mij terzake een voorstel te doen. In ieder geval mag in aansluiting met de woorden van den heer Zwart verlangd worden, dat de Regeering niet alleen stelt, dat het Haar nog steeds redelijk voorkomt, dat de verwanten-aftrek niet verhoogd wordt, doch dat zij daarvoor ook „motieven" noemt, want, Mijnheer de Voorzitter, indien er in een gezin meerdere kinderen zijn, is het toch meestal zoo dat eenige van deze kinderen juist op den leeftijd zijn, waarin voor hen bijzondere uitgaven gemaakt dienen te worden en dan lijken mij de cijfers voor den kinderaftrek geenszins aan den ruimen kant; volgens mij is wèl het tégendeel het geval, dus ook zónder opcenten-verhooging zou er reden zijn om den kinderaftrek ter sprake te brengen, temeer is dit het geval bij deze opcenten-verhooging.

Wat de vermogensbelasting betreft, zal het duidelijk zijn, dat ik mij gaarne aansluit bij het uitvoerig betoog, dat terzake door den heer De Boer is gehouden, wat de grens betreft, waarbij deze belasting geheven zal worden. De heer De Boer heeft met verschillende voorbeelden, waarop ik dus niet nader behoef in te gaan, duidelijk gemaakt, dat het geenszins zeker is, dat, indien men eenig kapitaal bezit, men ook gerekend kan worden maatschappelijk naar zijn maatschappelijke positie en verdiensten een hoogere draagkracht te bezitten. Het is immers duidelijk, dat, indien iemand een betrekking heeft bekleed met een maandsalaris van *f* 200 en daarna een pensioen ontvangt van *f* 70 in de maand, hij er beter aan toe is dan iemand, die alleen een bezit van *f* 18 000 of *f* 19 000 heeft.

Verder is de opbrengst, die met deze belasting verkregen wordt, toch ook niet dermate groot, dat dit van zoo groot belang kan worden geacht. Ik ben er natuurlijk wel voor, dat ieder belast wordt naar billijkheid, maar ik geloof, dat deze belasting voor de bedoelde vermogens toch niet geheel billijk moet worden genoemd.

Ten slotte nog een enkel woord over hetgeen de heer Sandkuyl ter sprake heeft gebracht betreffende de voorzieningsfondsen. Deze voorzieningsfondsen hebben reeds allerlei moeilijkheden opgeleverd en het zou dus wenschelijk zijn, dat er een maatregel kwam, dat verplichte pensioenfondsen tot stand komen. Maar, wij zitten nu eenmaal met de voorzieningsfondsen en ook zij hebben ten doel den ouden dag van de betrokken werknemers te verzorgen, zij het dan ook dat betrokkenen op een bepaald moment een uitkeering ineens ontvangen. Er is dus wel een verschil met de pensioenfondsen, maar dit neemt niet weg, dat ik mij toch wel gaarne bij den heer Sandkuyl aansluit, als hij meent, dat van de stortingen in deze fondsen van de betrokken contribuanten niet de volle heffing voor de inkomstenbelasting en eventueel voor de vermogensbelasting, maar in het bijzonder voor de inkomstenbelasting gevorderd mag worden. Men zou dan deze

(Smit.)
menschen toch wel in een zeer ongunstige en naar mijn meening ook onbillijke positie plaatsen, want zij, die een pensioen ontvangen zijn er anders aan toe, dan zij, die een uitkeering ineens ontvangen — ik meen, dat zij er in algemeenen zin beter aan toe zijn, de heer Sandkuyl zal met zijn voorzieningsfondsen wel meenen, dat de anderen er beter aan toe zijn — maar dit neemt niet weg, dat, waar de fondsen bestaan en, zooals de heer Sandkuyl duidelijk heeft doen uitkomen, de verdiensten van deze fondsen voor de oude dagverzorging en dus ook voor de samenleving erkend dienen te worden, het billijk kan worden geacht, als er een tusschenweg wordt gevonden.

Ik wil mij dus gaarne aansluiten bij het verzoek van den heer Sandkuyl aan de Regeering, om deze zaak nog eens in overweging te nemen.

(Voorzitter.)
De **Voorzitter**: Wij kunnen thans de verdere beraadslaging over de aanhangige ontwerpen tot morgenochtend uitstellen. Het programma voor morgen wordt aldus gewijzigd dat om 8.45 uur wordt aangevangen met het afdeelingsonderzoek betreffende Ond. **85**, Koninklijk besluit tot het achterwege laten in 1940 en 1941 van de uitloting en schulddelging van Nederlandsche leeningen, dat reeds voor heden op het programma stond, maar waarvan het bezwaarlijk is het nu alsnog te doen plaats vinden. Om 9 uur wordt dan in openbare vergadering voortgegaan met de behandeling der belastingvoorstellen in eersten termijn. Daarna zal worden aangevangen met de behandeling van Afdeeling V, Onderwijs en Eeredienst.

De vergadering wordt te 12.58 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

54ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 14 Nov. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**). — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 49 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Roep, Salamoen, Smit, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden de heeren: Djajadiningrat en Götzen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een telegram, gedateerd Pangkalpinang, 13 November 1940, onderteekend door de heeren Malmros, Szemian en Johannessen, luidende:

> „personeel boschdienst en laboratorium bankatinwinning wijzen met groote verontwaardiging terug onverdiende opspraak brengen goede naam hoofd bankatinwinning terbraake door volksraadslid soangkoepon."

Dit stuk wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerpordonnanties tot:

1. het treffen van eenige voorzieningen ten aanzien van de invoerrechten voor het jaar 1941 (Ond. **75**);
2. vaststelling van het aantal opcenten op de aanslagen in de inkomsten- en de vermogensbelasting over het jaar 1941, op de aanslagen in de vennootschapsbelasting, betrekking hebbende op de tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 en op de aanslagen in de oorlogswinstbelasting, betrekking hebbende op het kalenderjaar 1940 of een gedeelte daarvan dan wel op tijdvakken, waarvan het einde valt tusschen 30 Juni 1940 en 1 Juli 1941 (Ond. **76**);

(Thamrin.)

3. voortzetting van de heffing van defensie-uitvoerrecht na afloop van het jaar 1940 (Ond. **77**);
4. wijziging van het tarief der inkomstenbelasting voor ongehuwden en van het tarief der vermogensbelasting, tot invoering van de verplichting van bankiers en andere personen tot het verschaffen van inlichtingen aan de belastingadministratie en tot wijziging en aanvulling van de ordonnanties op de inkomsten- en vermogensbelasting 1932 op nog enkele andere punten (Ond. **78**).

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Als ik mij zet aan het in beschouwing nemen van de aanhangige belastingvoorstellen, dan zult U het wel goedvinden, dat ik de technische zijde van het vraagstuk voorbijga; in de eerste plaats omdat ik uit een technisch oogpunt bekeken leek ben op belastinggebied, en in de tweede plaats, omdat wat de technische uitwerking dezer voorstellen betreft de technische kunde en capaciteit van het departement van Financiën en deszelfs leider mijn volle vertrouwen verdienen. Hoofdzaak is voor mij eigenlijk niet de technische uitwerking der voorstellen; hoofdzaak is voor mij de wijze, waarop de financiering van het tekort op de begrooting moet plaatsvinden, de vraag dus: moet in het begrootingstekort op deze wijze worden voorzien, of moeten daartoe andere middelen worden aangegrepen? Mijn vertrouwen in de technische kunde van het departement van Financiën en van den leider daarvan gaat zoover, dat ik mij bij voorbaat schaar aan zijn zijde voor wat betreft de technische uitwerking van de voorliggende ontwerpen, zooals ten aanzien van den verwantenaftrek, de stortingen in voorzieningsfondsen en dergelijke meer, waarvan ik aanneem, dat zij billijk zijn geregeld, ook al in verband met en in nauwen samenhang met andere bepalingen op dit gebied.

Mijnheer de Voorzitter! Ongetwijfeld hebben de betoogen van mijn geachte medeleden, de heeren De Boer en Roep, ter bepleiting van meerdere differentiatie der tarieven eenige bekoring, omdat daaruit blijkt, dat zij een warm hart hebben voor de menschen met lage inkomens. Maar alvorens terzake een definitief standpunt in te nemen, zou ik toch gaarne willen weten, wat de kosten zullen zijn van de suggesties zoowel van den heer De Boer als van den heer Roep.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik zooeven zeide, voor mij is hoofdzaak de wijze, waarop het financieele tekort zal worden gefinancierd. En ik voor mij zelf ben er nog niet van overtuigd, dat de aangeprezen middelen, welke besloten liggen in de aanhangige voorstellen, de juiste zijn. Anderzijds zal ik niet volstaan met alleen twijfel terzake uit te drukken, maar zal ik probeeren andere middelen daartegenover te stellen, omdat ik — zooals U en de leden in dezen Raad weten — immer ben een opbouwend criticus.

Ik geef toe, dat het veld van mogelijkheden in dit opzicht vrijwel is afgegraasd, doch ik meen toch, dat er hier en daar nog wel versterking van de middelen te verkrijgen is langs andere wegen dan de voorgestelde.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij in de eerste plaats willen afvragen, waaraan het eigenlijk is toe te schrijven, dat de begrooting een dergelijk groot tekort vertoont. Zonder te vervallen in algemeene beschouwingen over het financieele gedeelte en zonder ook te willen detailleeren met cijfers, hoe dit tekort is ontstaan, kan toch wel de conclusie worden getrokken, die ontwijfelbaar vaststaat dat het groote tekort in de begrooting toch grootendeels veroorzaakt wordt door de enorme defensie-uitgaven, die thans worden gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ook in de financieele nota en in de memorie van antwoord wordt volmondig toegegeven, dat onze defensie-uitgaven momenteel feitelijk een onevenredig

(Thamrin.)

deel van de middelen opeischen. Van de zijde van den Volksraad zijn zelfs percentages genoemd, aangevende welk deel de defensie-uitgaven van de totale uitgaven uitmaken; ik meen, dat de heer Kerstens een percentage van 40 heeft genoemd. Ik ben er echter niet in geslaagd het juiste percentage uit te rekenen, als gevolg van de vele verrekenposten en andere moeilijkheden. Ik zou wel gaarne van deskundige zijde, van den kant van de Regeering, een percentage willen hooren noemen, aangevende hoeveel feitelijk onze defensie-uitgaven precies uitmaken in verhouding tot de totale uitgaven van de begrooting. Ik heb natuurlijk wel ruwe schattingen ten deze kunnen opmaken, doch het interesseert mij wel, van de Regeering te vernemen, wat het juiste percentage der defensie-uitgaven van de netto totale uitgaven is en dan versta ik onder „netto totale uitgaven", de uitgaven, die werkelijk ook gedaan kunnen worden in het jaar 1941, dus niet die, als de uitgaven in Nederland, die feitelijk niet gedaan zullen kunnen worden.

Mijnheer de Voorzitter! Het staat echter ontwijfelbaar vast, dat onze defensie-uitgaven een onevenredig zwaar deel vormen van de totale uitgaven en dan vraag ik mij af of het niet tijd wordt, dat wij de totale defensie-uitgaven limiteeren tot een bepaald percentage van onze totale uitgaven, om op die manier er tegen te waken, dat de andere uitgaven straks in de verdrukking zullen komen. Hoewel door de uitspraak zoowel van den Gouverneur-Generaal als van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken vaststaat, dat de doelstellingen, volksverheffing en landsverdediging op even hoog niveau staan en even zwaar moeten worden aangeslagen, zien wij toch, dat de uitgaven voor de volksverheffing eigenlijk zwaar in de verdrukking komen. De opsomming in de financieele nota (pag. 6 en 10), die aantoont hoeveel en welke uitgaven voor de volksverheffing zijn gedaan, laat toch eigenlijk zien, hoe misdeeld de behartiging van de volksverheffing is, vooral waar in deze opsomming tallooze uitgaven vermeld zijn, die feitelijk dateeren van vóór 10 Mei j.l.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben uit de financieele nota kunnen zien, dat het tekort op de begrooting geraamd is op plus minus *f* 94-millioen, waarvan straks dan zal worden afgetrokken het bedrag, verkregen uit de opschorting van aflossing der leeningen, zoodat dus in feite het tekort om en bij de *f* 60 millioen zal bedragen.

In de financieele nota en ook in de memorie van antwoord staat, dat Indië met Nederland onderhandelt over restitutie van de kapitaalsuitgaven voor de Marine. Gaarne zal ik vernemen in hoeverre deze besprekingen resultaat hebben opgeleverd en welk bedrag Indië straks gerestitueerd zal krijgen.

De motiveering der Regeering om een groot deel van de defensie-uitgaven te bekostigen uit de directe inkomsten middels leeningen, is eigenlijk geen andere, dan dat de defensie-uitgaven eenmalige uitgaven zijn, uit begrootingstechnisch oogpunt bezien en dat het uit dien hoofde gemotiveerd is, een groot deel van de defensie-uitgaven te bekostigen uit de gewone inkomsten. Ik zie den geachten Regeeringsgemachtigde het hoofd schudden; ik zal blij zijn als hij straks zal bevestigen, dat deze stelling inderdaad niet van hem afkomstig is, want het heeft mij eenigszins verbaasd, dat dit mogelijk het geval zou zijn. Het zou mij ook verbazen, indien de geachte Regeeringsgemachtigde deze stelling aanvaardde uit hoofde van suggesties van het departement van Oorlog. In dat geval geloof ik, dat de geachte Regeeringsgemachtigde er in geloopen is, want ik kan niet aannemen, dat het juist is, dat defensie-uitgaven eenmalige uitgaven zijn.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: De stelling is van geen van beide departementen afkomstig. Ik vermoed, dat de heer Thamrin een en ander niet geheel juist gelezen heeft.)

Dat is natuurlijk mogelijk; ik meen toch echter, deze uitdrukking in een van de stukken gelezen te hebben. Ik zal in tweeden termijn aangeven, waar ik haar gevonden heb. Er staat namelijk in een van de stukken, dat defensie-uitgaven eenmalige uitgaven zijn.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Accoord! Maar niet, dat zij daarom uit de gewone middelen betaald moeten worden.)

Mijnheer de Voorzitter! Het zal mij genoegen doen te vernemen, dat zulks inderdaad zoo is, want deze stelling heeft mij verbaasd. De practijk toch heeft aangetoond, dat hoewel verschillende defensiewerktuigen slechts eenmaal aangeschaft behoeven te worden, toch altijd als gevolg van vernieuwing en moderne uitvindingen dergelijke uitgaven regelmatig terugkomen.

Als wij de groote, vooral kapitaalsuitgaven zien, welke voor de defensie noodig zijn, vraag ik mij af of het wel billijk en juist is, dat deze uitgaven bestreden moeten worden uit de gewone inkomsten door middel van verhoogingen van belastingen. Moeten er niet andere wegen gezocht worden om de kosten, voortvloeiende uit de defensie, te dragen?

Ik poneer geen nieuwe stelling, ik herhaal slechts hetgeen tevoren hier al door anderen naar voren is gebracht, namelijk om de defensie-uitgaven te bekostigen uit leeninggelden en dus niet een groot deel van deze uitgaven te dekken uit de gewone inkomsten.

Een tweede vraag, die ik gesteld heb is: Zijn de voorgestelde belastingen, beoogende van deze zwaar belaste gemeenschap verhooging van de opcenten te vragen, wel juist?

In het afdeelingsverslag en ook bij de mondelinge beschouwingen is door verschillende leden reeds gewezen op het groote nadeel, dat voor de gemeenschap zal voortvloeien uit een groote en zware belastingheffing.

Ik zal daarop derhalve niet nader terugkomen, doch mij er toe bepalen, mij aan te sluiten bij diegenen mijner geachte medeleden, die gewezen hebben op het aanzienlijke economische nadeel, dat gelegen is in zware belastingen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Hebt U hierbij het oog op alle ingediende voorstellen?)

Uit het vervolg mijner rede zal blijken met welke belastingen ik accoord zal gaan, Mijnheer de Voorzitter!

Toen ook de heer Roep gisteren hierop wees, interrumpeerde de geachte Regeeringsgemachtigde, dat hier van een vermindering van de koopkracht geen sprake is, daar in de opvatting der Regeering deze belastingheffing eigenlijk een verschuiving van koopkracht beteekent. De heer Roep was het daar niet mede eens en heeft mijns inziens bewezen, dat deze opvatting niet juist is. Ik zou mij bij zijn betoog willen aansluiten en er eveneens op willen wijzen, dat hier van een verschuiving der koopkracht geen sprake is. Immers, voor het ruilverkeer is het toch wel van belang, of tien personen dan wel één persoon dezelfde inkoopen doen tot een gelijk bedrag. Waar het hier voorts voornamelijk den aankoop van defensiemiddelen betreft, hebben de aankoopen door de Regeering uitsluitend plaats in het buitenland; bovendien betreffen de aankoopen der Regeering andere gebruiksgoederen dan gewoonlijk door de gemeenschap worden aangeschaft; de gewone gemeenschap koopt nu eenmaal geen kanonnen. Het is hier ook geen verschuiving van de koopkracht omdat de gelden, die door de belastingen en deze voorstellen ter beschikking van de Regeering zullen komen, op een andere wijze dan de gewone zullen worden besteed.

(De heer Zwart: Ten deele.)

Maar dan toch voor het grootste gedeelte.

Uit mijn twijfel, of de thans aangewende middelen wel de juiste zijn, volgt mijns inziens logisch de vraag, waarom de Regeering het niet zoekt bij groepen, die méér financieele draagkracht vertoonen dan de aanstaande slachtoffers van deze voorstellen. Ik kom in dit verband terug op het denkbeeld van een speciale belasting op de olie — een oud liedje, Mijnheer de Voorzitter; ik pretendeer ook niet, hier nieuwe

(Thamrin.)

dingen te zeggen. Indien het in andere tijden al billijk wordt geacht, dat de olie een speciale bijdrage aan het Land geeft, in tijden dus, minder moeilijk dan de tegenwoordige, waarom schroomt men dan in de huidige moeilijke omstandigheden, een speciale bijdrage te vragen van de olie, vooral waar het in dezen tijd den oliehandel heusch niet slecht gaat?

Verder wil ik de vraag stellen of de Regeering geen aanleiding kan vinden, om speciale gevaar aantrekkende objecten of bedrijven aan een speciale belasting te onderwerpen. Er zijn nu eenmaal bedrijven en objecten, die uit hoofde van hun aard een grooter gevaar aantrekken dan andere, bijvoorbeeld droogdokken, de inrichtingen der scheepvaartmaatschappijen e.d., die een speciale bescherming behoeven, althans een grootere dan de normale. Waarom om deze reden van hen niet een speciale bijdrage te vragen? Het beginsel is in onze wetgeving geen novum, ik herinner aan de vroeger bestaan hebbende cultuurpolitie, die speciale bescherming verleende aan de cultuurmaatschappijen, die daarvoor afzonderlijk betaalden. Waarom is men van dit gezonde beginsel afgestapt, waar, ik herhaal het, het gevaar-aantrekkende element in den aard van bedoelde bedrijven ligt en zij uit dien aard een speciale bescherming van noode hebben?

In de derde plaats zou ik de welwillende aandacht van de Regeering willen vragen voor de invoering van een vermogensbelasting voor vennootschappen. De Regeering heeft kort, bondig en duidelijk als Zij gewend is, in de memorie van antwoord gezegd, dat op principieele gronden de Regeering evenals in 1936 geen aanleiding vindt tot het heffen van een vermogensbelasting voor naamlooze vennootschappen. Ik ben echter niet zoo spoedig ontmoedigd, in den loop van de laatste twee jaren zijn verschillende objecten, welke ik voorbracht door de Regeering op principieele gronden afgewezen, maar in den loop der tijden toch door Haar aanvaard.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Zelfs door het Opperbestuur.)

Neen, niet „zelfs door het Opperbestuur''; zelfs door den geachten Regeeringsgemachtigde!

Een vermogensbelasting voor naamlooze vennootschappen is toch werkelijk zoo vreemd niet. De geachte Regeeringsgemachtigde is even goed als ik op de hoogte van het debat, dat gevoerd is tusschen zijn ambtsvoorganger en mij, om te weten, dat de weerstand of de onwil tot invoering van een vermogensbelasting van naamlooze vennootschappen feitelijk afstuit op principieele bezwaren.

Het bezwaar van den geachten Regeeringsgemachtigde is in de eerste plaats, dat naamlooze vennootschappen eigenlijk geen vermogen hebben.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Zeer juist!)

Ik heb toegegeven, dat theoretisch gesproken inderdaad een naamlooze vennootschap geen vermogen heeft, technisch gesproken is dat zoo, maar men moet zich niet laten verstrikken in bepaalde begrippen en formuleeringen. Ik heb toen, om deze opvatting te weerspreken, het voorbeeld aangehaald van de H. V. A., die bij elke oprichting van een nieuwe fabriek deze fabriek direct afschrijft tot op *f* 1, maar er natuurlijk niet aan zou denken om bij realisatie van het bezit de fabriek voor *f* 1 te verkoopen.

Waar zit nu het verschil tusschen de reëele en de boekwaarde, de waarde van het bezit, dat ook niet aan de aandeelhouders wordt uitgekeerd? Dat moet toch een vermogen, een zeker stil vermogen van de vennootschap zijn en dat dus bestaat uit het verschil tusschen de reëele en de boekwaarde.

Het tweede bezwaar van den geachten Regeeringsgemachtigde leek en lijkt mij ernstiger en dat is, dat men bij invoering van een vermogensbelasting voor naamlooze vennootschappen zou kunnen komen tot een dubbelen aanslag, omdat de naamlooze vennootschap reeds aangeslagen zijnde voor het bezit van de vennootschap, de aandeelhouders voor het bezit van hun aandeelen eveneens aangeslagen zouden kunnen worden. De aandeelen vertegenwoordigen immers in de koerswaarde, eenig vermogen van de maatschappij. Inderdaad onderschrijf ik dit bezwaar maar om dit te ondervangen ben ik van mijn zijde bereid om voor die maatschappijen, welke in de vermogensbelasting aangeslagen worden, de aandeelhouders van die maatschappijen vrij te stellen van aanslag in de vermogensbelasting. Wij hebben dan het voordeel, dat de vermogensbelasting geheven wordt bij de bron en door de eigenaardige structuur van deze maatschappij, krijgen wij dan inderdaad, wat wij hebben moeten, want de naamlooze vennootschappen zijn in den regel hier gevestigd, hebben haar bezittingen hier, terwijl de aandeelhouders elders wonen. Bij den huidigen aanslag via de aandeelhouders krijgt de Indische fiscus eigenlijk niet wat hij hebben moet, want de bezittingen van de vennootschap zijn hier, maar de aandeelhouders zijn elders woonachtig. Bij een aanslag aan de bron krijgt de Indische fiscus waarop hij recht heeft en dan zou ik er geen bezwaar tegen hebben om, als de vennootschap aangeslagen wordt, de aandeelhouders voor hun aandeelen in die vennootschap vrij te stellen van de vermogensbelasting.

Ik hoop dus, dat de geachte Regeeringsgemachtigde deze suggestie in welwillende en ernstige overweging zal nemen.

Een der middelen tot bestrijding van het tekort meent de geachte Regeeringsgemachtigde gevonden te hebben in de verhooging van de vennootschapsbelasting. Verschillende leden, die voor mij het woord hebben gevoerd, spraken er hun bevreemding over uit, dat de verhooging van de vennootschapsbelasting oneigenlijk niet evenredig is aan de verhooging van de opcenten op de inkomstenbelasting.

En nu verbaast het mij wel eenigszins, dat de Regeering in de memorie van antwoord feitelijk ermede volstond, de cijfers van de aanslagen in de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting naast elkaar te stellen, waardoor werd verkregen, dat de vennootschapsbelasting werd gesteld op 400 inclusief het grondtarief en de inkomstenbelasting op 275. Deze opstelling heeft klaarblijkelijk de bedoeling aan te toonen, dat de vennootschapsbelasting er heusch niet zoo genadig afkomt. Maar deze voorstelling van zaken is toch minder goed en minder serieus, omdat niet vergeten moet worden, dat het grondtarief van de inkomstenbelasting verschillende malen is verhoogd door insmelting van de opcenten en door verhooging van het grondtarief zelf, terwijl het grondtarief van de vennootschapsbelasting nimmer is verhoogd, zoodat het hier wel niet een onjuiste mededeeling betreft, maar deze toch wel een onjuisten indruk kan wekken.

Bovendien moet men nooit het groote verschil vergeten, hierin gelegen, dat men inkomstenbelasting betaalt van zijn inkomen, terwijl de aanslag in de vennootschapsbelasting op de winst berust. Dat is dus geheel iets anders dan een aanslag op het inkomen en is dus gemakkelijker te dragen.

Ik heb mij ook afgevraagd, of het niet juister zou zijn om, instede van een verhooging van de opcenten op de inkomstenbelasting te heffen, over te gaan tot verhooging van het extra-uitvoerrecht met 2½%.

De **Voorzitter**: U hebt nog vijf minuten spreektijd.

De heer **Thamrin**: In de memorie van antwoord op een van deze voorstellen wordt gezegd, dat een verhooging van het extra-uitvoerrecht op tin en olie 7% zou moeten zijn om een gelijke opbrengst te krijgen als die van de verhooging van de opcenten op de inkomstenbelasting. Dat is inderdaad juist, maar ik meen, dat in het afdeelingsverslag gevraagd is om een verhooging van 2½% op de sterke producten en in dat geval zou er geen sprake zijn van een verhooging met 7% maar met 2½%, want dat is het equivalent dat de verhooging van de opcenten op de inkomsten-

54ste VERGADERING — DONDERDAG 14 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**).

(Voorzitter.)

belasting moet opbrengen, nl. *f* 12,5 millioen. Ik meen namelijk uit de financieele nota te kunnen afleiden, dat de opbrengst van elk percent van het extra-uitvoerrecht op *f* 5-millioen moet worden getaxeerd.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: In het afdeelingsverslag is een verhooging van het extra-uitvoerrecht van de sterke producten, tin en olie gevraagd.)

Ik zeg ook niet dat het onjuist is wat ik in de memorie van antwoord heb gelezen, maar stel daartegenover dat, als men een extra-uitvoerrecht op de sterke producten — dat zijn er vier — wil heffen, men met een verhooging van het extra-uitvoerrecht met 2½% kan volstaan.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Maar dat is niet in het afdeelingsverslag gevraagd.)

Ik stel in elk geval, dat 2½% meer aan extra-uitvoerrecht op de vier sterke producten voldoende is om een opbrengst van *f* 12,5 millioen te krijgen.

Dan zou ik nog een vraag willen stellen betreffende de verhooging van het invoerrecht op de greys. De memorie van antwoord zegt, dat het opleggen van 50 opcenten gemotiveerd is uit hoofde van het groote verschil in prijs tusschen de cambrics en de greys. Dit moge waar zijn, ik ben niet op de hoogte van de prijzen, maar wil erop wijzen, dat greys een belangrijke grondstof vormen in de batiknijverheid.

Ik weet het percentage niet van de greys ten opzichte van het totaal aan grondstof, dat bij de batikindustrie wordt gebruikt, maar ik vermoed, dat dit vrij belangrijk moet zijn. Wat veel belangrijker is, is dat greys in het bijzonder gebruikt worden als grondstof voor het vervaardigen van goedkoope batiks, welke bijna uitsluitend door de minder koopkrachtige bevolking worden gebruikt en men kan aannemen, dat verhooging van den greysprijs natuurlijk tot gevolg moet hebben verhooging van den prijs der batiks, die gemaakt worden op deze grondstof, omdat het voor de hand ligt, dat de batikkerijen de prijs van die batiks zullen verhoogen uit hoofde van de verhooging van den prijs der grondstof.

Maar er is nog iets anders. Stel, dat het waar is, dat er een onverbrekelijk verband bestaat tusschen de prijzen voor greys en cambrics, dan krijgt men toch door een verhooging van den prijs voor greys bemoeilijking van een verlaging van den prijs van cambrics, ook een — en eveneens zeer belangrijke — grondstof voor de vervaardiging van batiks, die door het volk worden gebruikt. Ik zou der Regeering derhalve willen verzoeken de verhooging van de invoerrechten op greys wel in nadere overweging te willen nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Mijn laatste vraag is, of het gezien de omstandigheden niet juist moet worden geacht de oorlogswinstbelasting tot een dusdanige hoogte op te voeren, dat daardoor, of het maken van oorlogswinst tot een zeer gering minimum wordt teruggebracht, of geheel onmogelijk gemaakt. Waarom toch moet er in dezen tijd door speciale groepen oorlogswinst gemaakt worden? Eerlijk gezegd weet ik geen oplossing voor deze kwestie, maar ik zou toch de vraag willen stellen, of het gezien den grooten nood der schatkist juist en billijk is, dat het eene deel van de samenleving zwaar moet bloeden, terwijl een ander deel, en natuurlijk een zeer klein deel, in de gelegenheid wordt gesteld oorlogswinst te maken.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte een allerlaatste vraag. Wij hebben thans een defensieuitvoerrecht en een extra-uitvoerrecht. Is er nu niet plaats en is het nu niet de tijd om een oorlogsuitvoerrecht te gaan heffen?

De **Voorzitter**: Het geachte lid heeft reeds erop gezinspeeld, dat wellicht een deel van zijn beschouwingen meer eigenaardig bij het financieel gedeelte der algemeene beschouwingen thuishoort. Ik wil het echter gaarne aan de Regeering overlaten bij Haar beantwoording een juiste verdeeling te maken tusschen afdeeling III, deze ontwerpen en de algemeene be-

(Kerstens.)

schouwingen. De Volksraad kan dan in tweeden termijn de door de Regeering gemaakte verdeeling volgen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! In zooverre lijkt mij de gedachtenwisseling tusschen Regeering en Volksraad bij deze onderwerpen niet zoo moeilijk, omdat wij het op twee cardinale punten eens zijn. En omdat men het om goed te kunnen disputeeren met elkaar eens moet zijn, zooals een bekend spreekwoord zegt, achtte ik zooeven de uitspraak, die ik deed gerechtvaardigd. Voor ik dat even nader in beschouwing neem, zou ik willen beginnen met tegenover de Regeering een woord van erkentelijkheid uit te spreken, dat Zij het dichter bij elkaar brengen van ontvangsten en uitgaven niet heeft gezocht in het middel der bezuiniging. Ik stel mij hier, evenals de heer Smit dat gisteren deed, tegenover het standpunt, dat door den heer Kan wordt ingenomen en ik vind, dat dit nuttig is. Ik moet eerlijk bekennen niet te begrijpen, dat de heer Kan nog eens deze steriele werkwijze, de werkwijze der bezuiniging, der besnoeiing, der afkapping heeft aanbevolen. Wij hebben — vooral in Nederland — toch wel gezien, dat men met een beleid van bezuiniging en afkapping in een cercle vicieux terecht komt. Wij hebben gezien, hoe het den bekenden negen mannen in Nederland is vergaan en daarom heeft het mij verbaasd, dat de heer Kan hier de rol van den laatsten der negen mannen wil spelen.

Mijnheer de Voorzitter! Nu dan de groote punten van overeenkomst tusschen de Regeering en den Volksraad; zij zijn de volgende. In de eerste plaats, dat niet berust kan worden in een tekort op de begrooting van *f* 135 millioen en aan den anderen kant de erkenning van de Regeering, hetgeen ook in het Afdeelingsverslag is gesteld, dat de voorgestelde belastingen wel een zeer zwaren druk leggen op de volkshuishouding en de bevolkingen van dit land.

Mijnheer de Voorzitter! Gegeven deze twee cardinale punten blijft er slechts discussie over over de vraag: zijn de voorgestelde middelen wel goed? Gaan wij niet te ver met het heffen van deze belastingen? De Regeering zegt: wij willen berusten in een tekort van *f* 94 millioen ruim, doch daarvoor moeten wij ruim *f* 41 millioen nieuwe heffingen leggen op de volkshuishouding.

Nu gaat het er over: is deze verhouding wel goed? Kan er aan de eene zijde niet wat bij? Moet er aan den anderen kant niet wat af? Dit is bij alle belastingcijfers altijd een moeilijke kwestie. De een trekt de lijn hier, de ander daar! De Regeering heeft haar dan getrokken, zooals ik zeide, bij de grens van *f* 94 millioen en bij *f* 41 millioen uit nieuwe heffingen. Ik wil niet verhelen, dat wij geruimen tijd geneigd zijn geweest te meenen, dat de heffing van *f* 41 millioen aan nieuwe belastingen wel wat hoog was. Wij hebben zeer wel onderkend, dat deze nieuwe heffingen ten bedrage van *f* 41 millioen .....

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Het is maar *f* 22 millioen aan nieuwe heffingen. Er is in de *f* 41 millioen begrepen een verlenging van het defensie-uitvoerrecht van bijna *f* 20 millioen.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik accepteer gaarne deze correctie. Doch deze *f* 22 millioen, waarover de geachte Regeeringsgemachtigde spreekt, waren toch van den aanvang af niet bedoeld als permanente heffing. Waar ze nu dus doorgetrokken worden, kan men, zoo niet van een nieuwe heffing, dan toch wel van een voortgezette heffing spreken.

Mijnheer de Voorzitter! Het bedrag van *f* 41 millioen vonden wij, zooals ik zeide, bij de eerste beschouwing nog al hoog. De belasting drukt zwaar, ook, omdat naast deze directe heffingen geen oogenblik uit het oog mag worden verloren, het totaal van de indirecte heffingen. Wij hebben ons afgevraagd: wordt niet te vroeg de koopkracht van het land met al de gevolgen daarvan aangetast? Wanneer men uit b.v. middenstandskringen hoort, hoe moeilijk het voor die groep nu reeds is het hoofd boven water te houden, wanneer men

(Kerstens.)

hoort, dat er nu reeds talrijke faillissementen worden uitgesproken en dreigen, dan is er plaats voor de vraag: gaan wij niet te snel voort op den weg van de aantasting der koopkracht, die onmiskenbaar gelegen is in het doen van nieuwe heffingen en hierbij denk ik vooral ook aan de inkomstenbelasting.

Mijnheer de Voorzitter! Nochtans hebben wij het besluit genomen de Regeering globaal te steunen in de groote lijnen van deze voorstellen. Doch wij hebben toch een zeer belangrijken wensch. Hij is gisteren al min of meer terloops door den heer Smit aangeroerd. Ik wil hetgeen de heer Smit gisteren heeft gezegd nog eens onderstrepen, n.l. wat betreft het punt van den z.g. verwantenaftrek. Reeds het vorig jaar, toen er 50 opcenten op de inkomstenbelasting kwamen, is de verwantenaftrek desondanks niet verhoogd.

Ook nu, nu er voor bepaalde inkomens weer 50 opcenten bijkomen, zoodat het totaal 175 opcenten gaat beloopen, is de verwantenaftrek niet verhoogd. Ik vestig er nadrukkelijk de aandacht der Regeering op, dat hiermede geweld wordt aangedaan aan het principieel karakter van dien verwantenaftrek. De bedoeling immers hiervan is om een zekere hoeveelheid inkomsten vrij te stellen van heffing van belasting, omdat dat deel noodig is voor de allereerste, de noodzakelijkste levensbehoeften. Nu gaat het mijns inziens niet aan te zeggen, dat bedrag blijft toch gelijk. Dat is alleen in theorie waar, in de praktijk is dat niet waar.

In den grond der zaak komt het hierop neer, dat als men over de rest van het inkomen 175 opcenten moet betalen of 2 × achtereenvolgens 50 opcenten meer, dit beteekent, dat het geld ergens vandaan moet komen en het dus in feite niet voor belasting in aanmerking komende bedrag wordt verlaagd, al is dat cijfermatig niet juist.

De Regeering moet zich werkelijk geen geringe voorstelling maken van den last, die hier vooral op de groote gezinnen rust.

(De heer Roep: Dat doet de Regeering ook niet.)

Inderdaad, dat doet de Regeering niet, maar men kan ook stellen, dat Zij zulks niet tot zijn volle recht laat komen. Het punt, dat ik dus met name bepleit is, dat de groote gezinnen — voorzoover zij boven de *f* 3 600, laten wij hopen boven de *f* 4 800 grens komen, — hier belast worden met sterk klimmende opcenten. De verwantenaftrek stijgt niet, doch wel stijgen, buiten de directe inkomstenbelasting om, nog de indirecte heffingen, de reeds bestaande en de door middel van verhoogingen van den accijns eraan toegevoegde indirecte heffingen op levensbehoeften, zooals meel, niet al te goedkoope katoentjes, enz.

Dit zal dus ook weer extra zwaar drukken op de groote gezinnen, die immers aan de indirecte belastingen het meest van allen betalen, wat nu nog onevenredig wordt vergroot.

De Regeering, ik herhaal het, kan onze stem krijgen voor deze nieuwe heffingen, maar ik zou het toch buitengewoon op prijs stellen en niet alleen zien als een teeken van soepelheid en vlotheid, maar ook van billijkheid en juiste erkenning van de werkelijke behoeften en handhaving van het goede beginsel, dat belastingen geheven moeten worden naar draagkracht, indien de Regeering op een of andere min of meer evenredige wijze den verwantenaftrek met de stijging der heffingen wilde optrekken. Ik geloof, dat na al de redevoeringen die hier gehouden zijn, deze vraag van mijn fractie niet te ver gaat, dat bovendien redelijkheid er in te onderkennen is, omdat wij bij ons standpunt insluiten en erkennen, dat de Regeering op de een of andere manier moet zien te komen aan het geld, om door deze tijden heen te komen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog een enkel detailpunt. Wij hebben tot onze groote vreugde gezien, dat door de omstandigheden de Regeering heengeholpen is over het bezwaar tegen de opheffing van het bankgeheim. Die opheffing zal haar intrede doen tegelijk met deze belastingvoor-

(Mussert.)

stellen. Ik zou willen vragen: vreest de Regeering geen gevaar van het zoolang bekend zijn van Haar voornemen, zoodat bezitters van voor bankgeheimhouding in aanmerking komende vermogensbestanddeelen deze kunnen wegnemen, doordat zij het spreekwoord ter harte nemen, dat een gewaarschuwd man voor twee telt?

Nu is mij natuurlijk bekend, dat het niet gemakkelijk is onder de huidige omstandigheden vermogensbestanddeelen — laat ik het mogen noemen — „te verheimelijken".

Niet alleen bestaat er een verbod van deviezen-uitvoer, er bestaat ook een verplichting tot deviezen-aangifte en de wet bedreigt straffen tegen de overtreders van dat verbod en deze verplichting.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Waar zou men die fondsen moeten onderbrengen?)

Dat is juist wat ik niet precies weet, ik heb nooit vermogen bezeten en heb ten deze dus geen routine; daarom stel ik mijn vraag ook zoo voorzichtig. Ik vraag alleen maar, of de Regeering dit gevaar mèt mij ziet.

Ten tweede vraag ik, hoe hoog Zij dit gevaar aanslaat en ten derde of Zij maatregelen in petto heeft door een regeling met terugwerkende kracht of anderszins? Ik weet het niet, de Regeering is scherpzinniger dan wij, maar ik zou gaarne weten, of Zij ons op dit punt een en ander kan mededeelen.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Vergroot U door Uw mededeelingen het door U gevreesde gevaar niet?)

Ik meen van niet, ik geloof, dat de bezitters van deze vermogens en de huurders van banksafes niet zoo naïef zijn, dat ze van mij nog een waarschuwing noodig hebben. In ieder geval zal het mij aangenaam zijn, van de Regeering te vernemen, hoe Zij tegenover de door mij geopperde punten staat. Mocht ik spoken bij dag hebben gezien, des te beter, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Een bestudeering van het cijfermateriaal dat van de voorliggende voorstellen de basis vormt, leert ons, dat tegenover de defensieuitgaven, die op den buitengewonen dienst paraisseeren tot een bedrag ad *f* 125,5 millioen, worden gesteld ontvangsten aan directe en indirecte belastingen tot een totaal van rond *f* 112,5 millioen. Daarvan rond *f* 91 millioen als gevolg van maatregelen, in 1940 getroffen, inclusief dus de verlenging van het defensie-uitvoerrecht en daarboven nog eens *f* 21,5 millioen als gevolg van de thans in bespreking zijnde voorstellen, exclusief het defensieuitvoerrecht en exclusief ook de invoerrechten-verhooging.

Mitsdien blijft slechts rond *f* 13 millioen ongedekt, of ongeveer 10%, waarlijk geen slecht resultaat wanneer men zich stelt op het standpunt der Regeering, dat zooveel als toelaatbaar deze buitengewone uitgaven door de huidige generatie dienen te worden gedragen. Maar wanneer men van oordeel is, dat het geenszins onbillijk moet worden geacht, een deel dier uitgaven door het nageslacht te doen dragen — een standpunt, waar veel voor te zeggen valt — dan geeft de zooeven opgestelde berekening aanleiding tot de vraag, of door deze voorstellen de draagkracht niet wordt overschreden; ik denk daarbij niet slechts aan de draagkracht der individueele belastingbetalers, doch ook aan die van de heele volksgemeenschap.

Met betrekking tot de inkomstenbelasting is het wellicht nog te vroeg, om een zuiver oordeel uit te spreken. Te vroeg naar den theoretischen kant, omdat ons daarvoor verschillende noodzakelijke gegevens ontbreken. Ik doel hierbij op de gegevens, die de heer Zwart eenige dagen geleden als gewenscht en noodzakelijk naar voren heeft gebracht. En het is nog te vroeg aan den practischen kant omdat de inning der extra opcenten nog slechts betrekkelijk kort geleden is aangevangen. De belastingbetalers voelen dezen last eerst sedert eenige maanden. Maar de zwaardere lasten uit dezen hoofde hebben, voorzoover ik heb kunnen waarnemen,

54ste VERGADERING — DONDERDAG 14 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Voorziening invoerrechten 1941 (Ond. **75**); vaststelling opcenten verschillende belastingen (Ond. **76**); voortzetting heffing defensie-uitvoerrecht (Ond. **77**); wijziging tarief inkomstenbelasting enz. (Ond. **78**).

(Mussert.)

reeds geleid tot een verlaging van het levenspeil. Menigeen zoekt een goedkoopere woning, op gespaard geld wordt ingeteerd, op allerlei uitgaven, zooals lidmaatschappen, contributies en andere vrijwillige bijdragen, wordt sterk bezuinigd. Ik zou de Regeering willen vragen, hierop scherp toe te zien en zich tijdig te oriënteeren, om, zoodra een waarneming gedurende een eenigszins langeren tijd zou uitwijzen, dat b.v. de middenstand zware klappen krijgt, dat de saldi bij de spaarbanken terugloopen, dat de inbreng bij de pandhuizen en het aantal oningeloste panden stijgt, dat de consumptieve credietaanvragen toenemen en dat de achterstand in de belastinginning oploopt —, ik noem maar eenige aanwijzingen, doch de Regeering beschikt waarschijnlijk over nog meer en betere maatstaven — het roer tijdig te wenden. Want, als wij zouden komen tot een aanmerkelijke daling van het levenspeil zou dat funest zijn.

Dit, wat het algemeene aspect van de voorstellen betreft.

Wat de voorstellen zelf aangaat, allereerst Ond. **75**. Daarbij heb ik dezelfde bezwaren als reeds door ons geacht medelid, den heer Smit, naar voren zijn gebracht. Speciaal heb ik bezwaar tegen de zwaardere belasting van de producten bloem en meel, die toch een eerste levensbehoefte zijn. De motiveering daarvoor baseert de regeering voornamelijk op het motief: teneinde een geleidelijken teruggang tot den toestand, welke voor de depreciatie van den gulden bestond, te verkrijgen. Dit is dus een motiveering, die zuiver op cijfers berust, op het teruggaan naar een vroegeren toestand. Maar, als motiveering voor een verzwaring van lasten in dezen tijd zou deze motiveering toch alleen zin krijgen, wanneer er overigens weinig veranderd zou zijn. Zijn nu inderdaad de overige lasten ongewijzigd gebleven? Integendeel. Wanneer wij de cijfers in de memorie van antwoord betreffende Ond. **76** zien, dan staat op blz. 6 (roneo) van deze memorie o.a. vermeld, dat van een inkomen van *f* 3600 per jaar in 1928 aan inkomstenbelasting werd betaald rond *f* 110, terwijl in 1941 over datzelfde inkomen aan inkomstenbelasting rond *f* 467 betaald zal moeten worden. Dat is ruim viermaal zooveel.

Ik wil gaarne toegeven, dat er grondige redenen voor die verhooging zijn aan te geven, maar dit moet toch met zich brengen, dat men de verhooging van de invoerrechten ziet in het licht van de veranderde omstandigheden. Ik vrees, dat dit een zeer zware last zal worden.

Zou de Regeering dit bezwaar alsnog kunnen deelen en eenige compensatie voor het schrappen van de verzwaring willen vinden, dan zou dit kunnen geschieden in een verhooging van den accijns op houtgeest en ander gedistilleerd, want de redenen, waarom de Regeering deze verhooging heeft afgewezen, zijn wel zeer pertinent gesteld, maar geven toch geen inzicht in den aard der bezwaren. Op pag. 2 (roneo) van de desbetreffende memorie van antwoord verklaart de Regeering, dat er bepaalde bezwaren bestaan en verder ernstige bedenkingen, maar de Regeering deelt niet mede van welken aard zij zijn. Maar, wanneer ik dezelfde woorden „bepaalde bezwaren" en „ernstige bedenkingen" ook eens gebruik, als ik het eens zoo zonder meer mag stellen, meen ik, dat zij eveneens gelden voor de verhooging van de invoerrechten op de producten, welke ik genoemd heb.

Ten aanzien van Ond. **76** zou ik nog eens willen aandringen op een extra heffing van de producten van de mijnbouwwinning. De Regeering deelt in de memorie van antwoord op pag 2 (roneo) kort en duidelijk mede, dat thans geen zoodanige maatregel in het voornemen ligt. Misschien zijn er nog meer argumenten dan de Regeering thans mededeelt, ik hoop die dan in het regeeringsantwoord in eersten termijn te vernemen, maar op het eerste gezicht komt het mij toch bedenkelijk voor, als een mijnbouwmaatschappij, die een zoo waardevol product als goud uit den grond haalt en dit product niet kan uitvoeren, daardoor van uitvoerrechten wordt vrijgesteld.

(Verboom.)

Wat de opcenten op de inkomstenbelasting betreft, sluit ik mij aan bij de daaromtrent naar vorengebrachte suggesties door ons geacht medelid, den heer De Boer, later aangevuld door den heer Roep. Ik hoop van harte, dat de Regeering deze suggesties zal willen overnemen.

Tegen verlenging van het defensieuitvoerrecht bestaat bij mij geen enkel bezwaar.

Bij het pleidooi voor verruiming van den kinderaftrek, zooals dat eerst door den heer Smit en vervolgens door den heer Kerstens is gehouden, wil ook ik mij gaarne aansluiten. Ik geloof, dat tegemoetkoming daaraan in een werkelijk gevoelde behoefte zal voorzien.

Wat de vermogensbelasting betreft, sluit ik mij gaarne aan bij de voorgebrachte suggesties en bezwaren van de heeren De Boer, Roep en Smit.

Dan nog een tweetal punten. Gisteren heeft de heer Roep een betoog gehouden, waarin hij de aandacht vroeg voor de taxatie van de waarde van gronden in Inheemsch bezit. Ik sluit mij daarbij aan, omdat ik meen dat taxatie aan de hand van de opbrengst in deze de eenig juiste werkwijze zou zijn.

Ik wil in dit verband nog de aandacht vestigen op een uitlating van prof. Dr. Boeke, voorkomende in zijn werk „Dorp en desa" op pag. 69, waar hij bespreekt, welke rol de grond in Indië in de Indische dorpshuishouding speelt. Dat is een teekenende uitlating. Hij zegt dan:

> „De grond is er geen ruilgoed, geen „waar" en geen winstbron, van een grondenmarkt kan in de dorpshuishouding geen sprake zijn en in Nederlandsch-Indië, zelfs op Java, komt zij dan ook eigenlijk niet voor. Wat men een grondtransactie noemt is inderdaad gewoonlijk een crediettransactie, uit nood geboren."

Mijnheer de Voorzitter! Daaruit volgt wel, dat de prijs, dien men bij verschillende transacties af en toe voor den grond maakt, geen werkelijke maatstaf kan zijn voor den aanslag in de vermogensbelasting.

Vervolgens heeft de heer Roep ook een betoog gehouden met betrekking tot het verpanden van grond in Inheemsch bezit. Ik wil mij gaarne daarbij aansluiten, omdat de heer Roep naar voren heeft gebracht, hoe verschillend in aard een grondverpandingstransactie in verschillende deelen van den archipel zijn kan. Ik moge hiervoor nog wijzen op hetgeen prof. mr. Ter Haar daarover schreef in zijn werk „Beginselen en stelsel van het adatrecht" op pag. 91 e.v. en vooral op pag. 111, waarin hij erop wijst, dat er bij grondverpanding en grondtransacties dikwijls sprake is van een schijnhandeling. Ik geloof, dat ik met deze twee onderwerpen op een gebied ben gekomen, waaruit blijkt, hoe noodzakelijk het zou zijn indien ook ter zake van fiscale maatregelen coördinatie zou bestaan met het departement van Justitie en het departement van Economische Zaken.

(De heer Roep: Inderdaad!)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! In algemeenen zin kan onze fractie accoord gaan met de voorstellen, die hier aan ons oordeel zijn onderworpen. Ongetwijfeld zijn deze nieuwe heffingen zeer zwaar, maar wij meenen, dat onder de huidige omstandigheden de Indische gemeenschap dit offer met blijmoedigheid moet brengen. Al is het offer zwaar, het valt in het niet vergeleken bij de offers, die bijvoorbeeld het Engelsche volk thans moet brengen en die ook het Koninklijk Huis brengt.

Ik heb al eerder gewezen op het gevaar, dat door al te zware heffingen de koopkracht van een groot deel van de burgerij teniet zou gaan, met alle bezwaren van dien. Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde bij interruptie tegen een anderen spreker opgeworpen, dat zich hier alleen een verschuiving van de koopkracht voordoet, maar ik geloof, dat dit slechts ten deele waar is. Ik geloof dat, zooals de heer

(Verboom.)

Smit heeft uiteengezet, er als gevolg van de maatregelen op het gebied van de defensie aan verschillende menschen werk wordt gegeven en dat het misschien ook voor verschillende menschen mogelijk zal zijn winst te maken. Maar daar staat m.i. tegenover, dat zeer velen zouden worden gedupeerd, wanneer men op zijn dagelijksche uitgaven al te groote bezuinigingen zou moeten aanbrengen. Ik denk in het bijzonder aan den middenstand; ik denk aan de huisbedienden; ik denk aan de eigenaars van huizen en dergelijke meer. Ik geloof, dat wij met de belangen van deze groepen wel degelijk rekening zullen moeten houden.

Het staat vast, dat deze heffingen uitzonderlijk zwaar zijn. Dit springt het duidelijkst in het oog, wanneer wij bedenken, dat 175 opcenten worden gelegd op het tarief van de inkomstenbelasting, dat al een veel zwaarder drukkend tarief is dan wij in normale tijden hebben gekend, want in dat tarief is reeds de zoogenaamde crisisheffing verdisconteerd; zoo is ook de heffing van 300 opcenten op de vennootschapsbelasting, hoe men overigens tegenover deze belasting staat, wel uitzonderlijk zwaar. Ik heb gezegd, dat ik mij in beginsel met deze heffingen kan accoord verklaren, maar aan den anderen kant wilde ik toch ook op de schaduwzijde van deze zware heffingen wijzen.

De bezwaren tegen het tot deze hoogte opvoeren der heffingen doen zich te ernstiger gelden, wanneer in de oorspronkelijke tarieven fouten zouden zitten, want dan worden deze fouten met een betrekkelijk grooten factor vermenigvuldigd en zullen zij dus nog zooveel grooter zijn. In zooverre zou ik mij dus kunnen vereenigen met het betoog van sprekers, die hebben gevraagd, of het niet noodig is ook den verwantenaftrek in nadere beschouwing te nemen. Het is mogelijk — ik kan daarover geen oordeel uitspreken — dat die aftrek voor verwanten inderdaad te gering is en dat die aftrek dus ruimer moet worden gesteld. Dat echter in de opvoering van het aantal opcenten alleen een motief zou zijn gelegen tot herziening van den verwantenaftrek ontken ik. Als een bepaalde aftrek in normale omstandigheden volkomen juist en verantwoord is, dan is diezelfde aftrek ook juist, wanneer het tarief driemaal zoo hoog zou zijn; daar heeft verder het percentage van de heffing naar mijn meening niets mede te maken.

Deze belastingen — dit geldt in het bijzonder voor de inkomstenbelasting doch tot op zekere hoogte ook voor de vermogensbelasting — zijn bijzonder zwaar, juist voor de kleine luyden en wel in het bijzonder voor de menschen, die geen vast inkomen hebben. Ik vraag mij af, of wij, en of de Regeering zich daarvan altijd voldoende rekenschap geven. Het is voor degenen, die een vast inkomen hebben, hetzij in particulieren dienst, hetzij in overheidsdienst, misschien wel eens moeilijk belasting te betalen, maar zij beschikken tenslotte aan het eind of het begin van de maand over contanten en kunnen daaruit dus de verschuldigde belasting voldoen. Dat is juist voor de kleine menschen, die ongeregelde inkomsten hebben — ik denk hier bijvoorbeeld aan kleine winkeliers, kleinlandbouwers enz. — echter dikwijls wel bijzonder moeilijk en ik heb mij wel eens afgevraagd, of men zich daarvan wel altijd voldoende rekenschap geeft. Kort geleden is mij nog gebleken, hoe moeilijk het dikwijls voor klein-landbouwers wordt deze heffingen op te brengen.

Op zichzelf erken ik ten volle de bezwaren, die ertegen bestaan om in de huidige heffingen een grootere differentiatie aan te brengen; aan den anderen kant kan ik mij, nu deze heffingen zoo uitzonderlijk zwaar zijn, toch ook voorstellen, dat tot een zekere differentiatie wordt overgegaan. De Regeering heeft daarmede trouwens zelf al een begin gemaakt. Ik kan dus in beginsel voor het voorstel van den heer De Boer en anderen om het bedrag van *f* 3 600 hooger te stellen, hetzij op *f* 4 800, hetzij op *f* 6 000, veel voelen, maar ik zou gaarne nader het standpunt der Regeering terzake vernemen.

Wat de vermogensbelasting betreft, sluit ik mij aan bij het betoog van den heer De Boer. Ik geloof, dat inderdaad voor de personen, die voor hun levensonderhoud zijn aangewezen op hunne inkomsten uit vermogen, de nieuwe verzwaring, die is aangebracht door het te belasten vermogen zooveel lager te stellen, moeilijk te dragen valt.

(De heer Janssen: Inderdaad!)

Een zaak welke mij in bijzondere mate interesseert, is de kwestie van het bankgeheim. Ik heb met zeer veel vreugde gezien, dat de Regeering overeenkomstig Haar toezegging van enkele maanden geleden deze kwestie in nadere overweging heeft genomen en tenslotte is gekomen tot het vaststellen van bepalingen, die in de practijk neerkomen op een opheffing van het bankgeheim. Ik vraag mij alleen af of deze bepalingen wel rigoureus genoeg zijn en of wel voldoende rekening is gehouden met het feit, dat ook dikwijls waardepapieren aan het oog van de overheid onttrokken worden, doordat deze worden opgeborgen in de safe-loketten van de banken. De Regeering heeft dit punt in de memorie van antwoord besproken en heeft gezegd, dat Zij het niet noodig acht de bankiers tot medewerking aan de opening der safes te verplichten. Zij voegt er aan toe:

> „Voorshands wordt het voldoende geacht, dat de onderzoekende ambtenaar zich er van kan vergewissen op naam van welke personen een safe gehuurd is, hetgeen op eenvoudige wijze zal kunnen geschieden door inzage te nemen van het in artikel 448a lid 3 van het Reglement op de rechtsvordering bedoelde register."

Ik blijf mij echter afvragen, of het niet wenschelijk zou zijn, in de ordonnantie met het oog op deze mogelijkheden op eenigerlei wijze een bepaling op te nemen en dus uitdrukkelijk vast te stellen, dat bankiers en andere personen verplicht zijn er hunne medewerking toe te verleenen dat inzage kan worden verkregen van gegevens, die alleen te bereiken zijn door opening der safe-loketten.

Mijnheer de Voorzitter! Een tweede punt dat hiermede verband houdt is al door den heer Kerstens aangeroerd. Het komt hierop neer, dat op het oogenblik degenen, die zich door dat bankgeheim al deze jaren voor een kleiner of grooter deel aan de betaling van belasting hebben onttrokken, in de gelegenheid worden gesteld deze fout te redresseeren. Zij zijn in de eerste plaats gewaarschuwd door de indiening van deze ordonnantie, maar bovendien is in art. 5 van de desbetreffende ordonnantie bepaald, dat deze pas in werking treedt met ingang van den 30en dag na dien van haar afkondiging. Men heeft dus allen tijd om in dit opzicht orde op zijn zaken te stellen.

Ik vraag mij ook af of een dergelijk generaal pardon in de huidige omstandigheden wel voldoende gemotiveerd is. Personen, die zich in de afgeloopen jaren aan dit bankgeheim hebben vastgeklampt en die dus dikwijls belangrijke bedragen aan den fiscus hebben onthouden, hebben zich toch wel schuldig gemaakt aan een zoo ernstige fout tegenover de gemeenschap, en hebben zoodanig gehandeld in tegenspraak met alles, wat een werkelijke burgerzin ons voorschrijft, dat ik mij afvraag of niet tegen deze personen de gestrengste maatregelen geboden zijn. Dit zou kunnen geschieden, door o.a. ook opgave te vragen over perioden, die achter ons liggen en door uitdrukkelijk nu al vast te stellen, dat de Regeering t.a.v. deze personen dezelfde scherpe maatregelen zal nemen als in andere gevallen worden toegepast.

Dit wat de verschillende ontwerp-ordonnanties betreft, die ons zijn voorgelegd.

Ik zou tenslotte nog de vraag onder oogen willen zien of wij er met deze maatregelen wel zijn en of niet nog andere middelen moeten worden gehanteerd om de tekorten op de begrooting zoo goed mogelijk op te vangen en er voor te zorgen, dat wij zoo goed mogelijk in staat zijn aan de huidige moeilijkheden het hoofd te bieden.

In de eerste plaats rijst dan de vraag of er geen aanlei-

(Verboom.)

ding is voor nog andere heffingen; daarbij wijs ik voor de zooveelste maal op een heffing op mijnbouwproducten en op een belasting op den omzet.

Ik geloof, dat voor beide heffingen nog steeds alle aanleiding bestaat. Ik meen, dat de mijnbouwindustrie in een zeer bijzondere positie verkeert, en met geen enkele andere industrie te vergelijken valt en dat uit dien hoofde een speciale heffing van de mijnbouwproducten alleszins redelijk is te achten.

Hetzelfde geldt m.i. voor den tweeden maatregel, een belasting op den omzet. Ik spreek met opzet niet van een omzet-belasting, omdat men dan denkt aan een belasting, die zich zal uitstrekken tot aan de warongs en dit is inderdaad in de praktijk onuitvoerbaar. Ik zie evenwel niet in, waarom de grootere bedrijven niet kunnen worden getroffen door een heffing speciaal op den omzet, waarbij ik dus onder meer denk aan electriciteits-, gas- en waterleidingbedrijven, en verder aan andere disrtibutiemaatschappijen.

Ik zou het volkomen logisch achten dat, nu allengs onze belastingen zoo ver mogelijk zijn opgevoerd, en wij trachten die lasten zoo billijk mogelijk over de maatschappij te verdeelen, ook aan deze beide belastingen alle aandacht zou worden geschonken.

Een tweede methode, die in dit verband meermalen genoemd is, ook bij de discussies in dezen raad, is de mogelijkheid van het sluiten van leeningen. Ik blijf nog altijd geporteerd voor het sluiten van een leening, zoo mogelijk binnenslands, maar eventueel ook buiten het land. Ik ben namelijk van oordeel, dat onze defensie in de naaste toekomst, wanneer wij werkelijk onzen plicht verstaan, zulke groote offers van ons zal vergen, dat wij die uit de gewone middelen niet zullen kunnen bekostigen. Ik denk in het bijzonder aan het versterken van onze vloot. Dat zou alleen kunnen, wanneer de Nederlandsche Regeering met een belangrijk bedrag te hulp zou komen, wat ik alleszins gemotiveerd zou achten. Doch ook voor een leening speciaal met het oog op deze maatregelen is m.i. alles te zeggen.

Een derde middel, dat ook reeds tijdens de debatten genoemd is, is de mogelijkheid van verdere bezuiniging. Ik zou mij met een verdere bezuiniging kunnen vereenigen voor zoover zij leidt tot een grootere soberheid in de staatshuishouding en tot vermijding van alle luxe. Ik weet niet of dit op het oogenblik veel zoden aan den dijk zou zetten, doch men krijgt, wel eens den indruk, dat ook thans nog hier en daar wel zeer royaal wordt huisgehouden. Maar ik zou ernstig willen waarschuwen tegen een bezuiniging die zou worden gevonden op de salarissen of op het stopzetten van werken of het verkleinen van projecten, enz. Ik geloof, dat nu in dezen tijd al zulke zware lasten gedragen moeten worden, het zeer onbillijk zou zijn een bepaalde groep nog zwaarder te belasten; dat zou dan de groep ambtenaren zijn. Aan den anderen kant geloof ik, dat het een apèrte fout zou zijn, wanneer men allerlei werken zou stopzetten of slechts een gedeelte tot uitvoering zou brengen. Deze werken hebben wij over een lange periode te bezien; bovendien hebben zij een zeer groote economische beteekenis. Zij beteekenen een groote winst en een groote vooruitgang voor deze samenleving. Ik zou het ten zeerste betreuren, wanneer dit middel thans zou worden gehanteerd. Ik meen, dat hier en daar in deze begrooting reeds enkele bezuinigingen zijn ingevoerd die door de omstandigheden onvoldoende zijn gemotiveerd; dit streven bestaat voorts ten aanzien van de locale ressorten: indirect zullen deze bezuinigingen stellig ook tot resultaat hebben een bezuiniging op het entameeren van nieuwe werken en het onderhoud ervan.

Bij de behandeling der betreffende begrootingsafdeelingen zullen wij hierop nog nader terugkomen, maar ik wil thans in algemeenen zin reeds wijzen op de groote gevaren en de groote bezwaren, die zich in dit opzicht voordoen. Daar wij, naar mijn vaste overtuiging, tijdens de crisis wat dit betreft

(C. C. van Helsdingen.)

al veel te ver zijn gegaan, ten nadeele stellig van Nederlandsch-Indië, zou ik toch zeggen, dat wij ons moeten hoeden, niet ten tweeden male in dezelfde fout te vervallen, en dat wij zoo lang mogelijk moeten trachten, op hetzelfde peil, waarop wij deze zaken de laatste jaren ter hand hebben genomen, ze ook verder uit te voeren.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Over deze voorstellen tot belastingverhooging zou ik een en ander willen zeggen over elk der ontwerpen. Ten aanzien van Onderwerp **75** zou ik de Regeering enkele vragen willen stellen.

In het afdeelingsverslag werd de Regeering de vraag gesteld, waarom wèl voor bloem, meel, kruidnagelen, onderkleeding e.d. opcenten worden geheven op de uitvoerrechten, en waarom dit niet gebeurt bij wijnen, gedistilleerd enz. De Regeering antwoordt hierop:

> „De van jaar tot jaar verleend wordende vrijstelling van opcenten voor wijn, gedistilleerd, houtgeest en alcoholische essences is gegrond op bepaalde bezwaren, welke tegen het heffen van opcenten op de invoerrechten van die artikelen bestaan. De invoerrechten op wijn zijn, laatstelijk bij het met Frankrijk gesloten verdrag van handel en scheepvaart, opgenomen in Nederlandsch Staatsblad 1936 No. 92, aan bepaalde maxima gebonden, welke voor de meeste wijnsoorten door heffing van opcenten zouden worden overschreden."

Dit antwoord der Regeering heeft bij mij enkele vragen doen opkomen. Hier wordt dus als hoofdargument gebruikt om de invoerrechten op wijn niet te verhoogen, een met Frankrijk gesloten verdrag van handel en scheepvaart. Maar hebben op het oogenblik de internationale verhoudingen op de verhouding tusschen Frankrijk en Nederland niet een zoodanigen invloed gehad, dat practisch gesproken dit verdrag buiten werking is gesteld? Bestaat er op het oogenblik wel aanleiding, op dat verdrag nog een beroep te doen, waar, voorzoover ik weet, van handel tusschen Frankrijk — ook het niet-bezette gedeelte ervan — en Nederlandsch-Indië toch vrijwel geen sprake meer is, zoodat niet verwacht kan worden, dat er uit Frankrijk nog wijn hier te lande wordt ingevoerd? En voorzoover dat inderdaad het geval is, zal aanvulling uit andere deelen van de wereld moeten plaats vinden. Ik vraag mij af, of er voor dat product niet een tijdelijke verhooging kan komen die dan, zoodra er weer normale betrekkingen bestaan tusschen Frankrijk en Nederland, zal kunnen worden ingetrokken.

In het afdeelingsverslag is verder gewezen op de ongewenschte verhooging van de heffing van invoerrecht op kruidnagelen, hetgeen in verband werd gebracht met de noodlijdende positie der strootjesfabrieken. Hierop antwoordt de Regeering:

> „Bij de beoordeeling van het voorstel om 25 opcenten te heffen op het invoerrecht van kruidnagelen, valt te bedenken dat dit recht bij de wet van 30 December 1938 (Nederlandsch Staatsblad No. 908; Indisch Staatsblad No. 732) in het belang van de strootjesnijverheid reeds is teruggebracht van 12% der waarde tot 6%. De voorgestelde opcentenheffing komt dus neer op een rechtenverhooging van niet meer dan 1,5%. Dat de omstandigheden, waarin de strootjesindustrie verkeert, een bezwaar zouden vormen tegen deze geringe rechtenverhooging kan de Regeering niet beamen."

Ook hier zou ik enkele vragen willen stellen. Ten eerste, of ten aanzien van de vraag, in welke mate deze invoerrechtenverhooging de fabricage van de krètèks zou kunnen benadeelen, overleg is gepleegd met het departement van Economische Zaken.

(De heer G ö t z e n, directeur van Financiën: Dat overleg heeft altijd plaats.)

Ik dank de Regeering voor deze mededeeling. Ik heb in mijn rede in eersten termijn bij de behandeling van afdeeling III reeds gesproken over de noodlijdende positie van de

(C. C. van Helsdingen.)

krètèk-industrie. In een noot zijn deze wenschen neergelegd. Er is o.a. gevraagd, of het niet mogelijk zou zijn accijns te heffen van tabak in detail, gesneden kruidnagelen en klobots. Ik heb toen reeds gezegd, dat ik de draagwijdte van het verzoek niet kan overzien, maar gaarne deze suggesties aan de Regeering voorleg.

Maar, is het nu niet mogelijk onderscheid te maken tusschen het aandeel, dat de strootjesfabrieken hebben in den invoer van kruidnagelen en den invoer van kruidnagelen voor gewoon gebruik? Het is mij bekend, dat de inheemsche kruidnagelen voor de krètèkindustrie vrijwel van geen waarde zijn, deze industrie gebruikt in hoofdzaak ingevoerde kruidnagelen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Omdat zij beter knetteren.)

Het is mij niet bekend, waarom het gebeurt, maar een feit is, dat men ingevoerde kruidnagelen gebruikt.

Nu heeft men proeven genomen om de inheemsche cultuur van den importkruidnagel te bevorderen. Ik weet niet, hoe het verloop dezer proeven is, maar de vraag, welke ik tot de Regeering wil stellen is, of er niet een oplossing kan worden gevonden in dezen zin, dat de kruidnagelen voor de strootjesfabricage worden beschouwd als grondstoffen en dus voor dit deel van den kruidnagelinvoer de verhooging niet zal gelden.

Misschien kan de Regeering ook mededeelen, welk verschil in inkomsten dit voor den fiscus zal geven.

Wat onderwerp **76** betreft wil ik het volgende voorbrengen. Ik erken, dat offers moeten worden gebracht; dat dit onvermijdelijk en onafwendbaar is. Het betoog van den heer Kerstens, waarbij hij eindelijk zich accoord verklaarde met de voorliggende voorstellen, heb ik met instemming beluisterd, alleen meen ik nog een argument te kunnen bijbrengen om te eerder de stem aan de verhooging te kunnen geven. De heer Kerstens wees erop, dat de Regeering op het oogenblik de grens getrokken heeft aan den eenen kant *f* 90-millioen leenen en uiteindelijk *f* 20-millioen uit lastenverzwaringen. Daarom kon de heer Kerstens met de voorstellen accoord gaan.

Ik zou nog iets verder willen gaan. Ik geloof niet, dat wij er met deze lastenverzwaring al zullen zijn. Ik geloof, dat het slechts een overgang is om het het publiek gemakkelijker te maken zich aan te passen aan een veel soberder levenspeil, omdat verwacht moet worden, dat er nog veel meer lastenverzwaringen zullen moeten komen. Wanneer — natuurlijk hopen wij, dat het niet gebeurt — wij werkelijk in oorlog komen, zal de druk nog veel zwaarder worden, ik wijs erop, dat in Engeland de belastingdruk tot meer dan 40% is opgeloopen en dat zal ook hier noodig zijn, omdat van een financieel zwak Indië een leeningsuitgifte zeker niet zal slagen, althans wordt het dan zeer precair.

Verder zouden wij bij een financieel verzwakt Indië een zeer groot gevaar voor deflatie krijgen en dat is voor mij een reden te meer om met deze belastingverhoogingen mede te gaan, omdat ik, zooals ik zeide, er een overgang in zie naar belastingverhoogingen, die wij in de toekomst tegemoet zullen moeten zien.

Maar, als deze belastingverhooging een feit is geworden, is er te meer noodzaak, dat wij komen tot een zoo billijk mogelijke verdeeling van de lasten. Bij afdeeling III heb ik reeds mijn groote zorg uitgesproken voor de kleine inkomens, vooral, wanneer zij worden getaxeerd. Ik zal op dat uitvoerig betoog niet meer ingaan, alleen wijs ik erop, dat wanneer door bemoeienis van belastingconsulenten aanslagen ook van kleine inkomens worden verlaagd soms zelfs met 100%, dit toch nog steeds alleen geldt voor een zeer klein deel van de belastingbetalers, die nog geld over hebben voor de betaling van een belastingconsulent.

Ook is het mij bekend, dat belastingconsulenten wel eens wonderlijk omspringen met de belangen van hun cliënten; zij gaan vaak op wonderlijke wijze compromissen aan met den belastingdienst zonder voorkennis van den belastingplichtige.

Velen leggen zich dan zonder meer daarbij neer. Maar wanneer het juist is, dat inderdaad meermalen onjuiste taxaties plaats vinden — en niet onbelangrijke verhoogingen van de aangiften — dan wordt door de mogelijkheid van een onjuisten aanslag de druk van deze sterke verhoogingen nog veel zwaarder. Daarom zou ik de Regeering willen vragen: is het niet mogelijk door de algemeene inspectie een onderzoek over de geheele linie te doen instellen naar de opgelegde aanslagen en naar de vraag in hoever deze werden verlaagd, zoowel door de inspectie zelf als door den hoofdinspecteur en den raad van beroep:

a. op bezwaren van de belastingplichtigen zelf,

b. door tusschenkomst van belastingconsulenten.

Een ander punt dat ook zooveel sterker spreekt bij deze verhoogingen van den belastingdruk is het volgende. In het algemeen worden de belastingaanslagen uitgereikt omstreeks einde Februari en Maart. De betaling moet dan conform art. 66 der inkomstenbelastingordonnantie geschieden in evenveel termijnen als er nog maanden in het jaar overblijven. Ongeveer 17 jaar geleden heb ik bepleit, inplaats van betaling in vijf termijnen betaling in maandelijksche termijnen. Toentertijd werden groote bezwaren daartegen door het departement van Financiën ingebracht en de invoering stuitte af op allerlei administratieve bezwaren. Maar het is toch sinds 1935 mogelijk gebleken en ik hoop, dat mijn volgende suggestie ook mogelijk zal zijn en niet zooveel tijd noodig zal hebben om te worden verwezenlijkt. Die suggestie is de volgende.

De belasting wordt als gezegd, gewoonlijk betaald in 10 termijnen. Januari en Februari zijn als regel belastingvrij. Ik meen, dat dit in 1941 ten opzichte van Januari niet geldt. Maar waarom zou niet als regel kunnen worden vastgesteld, dat ook in Januari en Februari belasting wordt betaald? Deze mogelijkheid zou kunnen ontstaan wanneer het belastingjaar gesloten werd in Januari of Februari van het volgende jaar.

Een andere — en vermoedelijk aannemelijke mogelijkheid — zou zijn, dat in Januari en Februari van elk jaar reeds een bedrag — voorzoover het de ambtenaren betreft — van het tractement wordt afgehouden, n.l. 1/12 van telkens den aanslag van het vorige jaar, waarbij dan eventueel het te veel of te weinig afgehoudene verrekend kan worden na de vaststelling van den aanslag van het loopende jaar, terwijl de particulieren in de gelegenheid moeten worden gesteld, een overeenkomstig gedeelte van den aanslag van het vorige jaar in de maanden waarin zij nog geen aanslagbiljet hebben, te betalen.

Ik wil hierbij herinneren aan de vroegere regeling voor de uitkeering van subsidies. De subsidieaanvragen moesten destijds in Januari worden ingediend. De beslissing daarop viel gewoonlijk vele maanden later. Daardoor kwamen de verschillende schoolvereenigingen in groot ongemak. Op een rekest van de Vereeniging voor Christelijke scholen is toen door de Regeering beslist, dat, in afwachting van de vaststelling der subsidies subsidiebedragen konden worden uitbetaald, overeenkomstig de in het vorige jaar verleende subsidies.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Deze zaken zijn kwantitatief toch niet met elkaar te vergelijken?)

Dat geef ik onmiddellijk toe. Maar ik breng deze zaak naar voren omdat tenslotte de door mij gedane suggestie een richting uitgaat, die voor de inkomstenbelasting-ordonnantie in het geheel niet vreemd is. Art. 66, lid 6 maakt mogelijk inhoudingen, als bedoeld in lid 5 (betreffende niet binnen Nederlandsch-Indië wonende personen, bedoeld onder letter *e* van art. 2, die pensioen, gagement, onderstand, verlofs- en nonactiviteitstractement enz. genieten ten laste van Nederlandsch-Indië en locale ambtenaren), maandelijks:

„in afwachting van de vaststelling van den aanslag"

maar dan

(C. C. van Helsdingen.)

„op grondslag van den aanslag over het vorige belastingjaar of belastingtijdvak''

tenzij een bepaald aangewezen autoriteit een lager bedrag aanwijst.

Mijnheer de Voorzitter! Hier is dus reeds inbreuk gemaakt op de gewone normale wijze van belastingheffing. Hier wordt dus mogelijk gemaakt, dat zonder dat de belasting definitief is vastgesteld, of dat de aanslag voorloopig is vastgesteld op grond van den aanslag van het vorige jaar of de vorige periode maandelijks kortingen op pensioenen enz. kunnen worden bewerkstelligd. En nu zou ik de vraag willen stellen: is het volstrekt onmogelijk deze regeling ook geldend te maken voor hier te lande wonende ambtenaren en particulieren? Voor de ambtenaren, die dan al dadelijk in de maanden Januari en Februari kortingen kunnen laten inhouden ten bedrage van 1/12 van den aanslag van het vorig jaar en voor particulieren in zooverre, dat zij gerechtigd zullen zijn zelf de eerste maanden van het jaar in afwachting van den belastingaanslag 1/12 van den aanslag van het vorige jaar te betalen. Verrekening kan later plaats hebben, zoodra het definitieve aanslagbiljet is uitgereikt.

(De heer Roep: Waarom zou dat niet mogelijk zijn?)

Inderdaad. En daarom doe ik deze suggestie, omdat zij stellig in het belang van alle belastingschuldigen zal zijn en vooral voor wie de aanslag niet eind Februari, maar soms veel later komt en die dan ineens een grooter bedrag over een kleiner aantal termijnen zullen moeten betalen.

Voorzoover het de loontrekkers betreft, zou ik willen vragen of hier niet de directies of de chefs van de zaken dezer loontrekkers kunnen worden ingeschakeld. Deze tijden rechtvaardigen dunkt mij een beroep op de werkgevers ten aanzien van dezen administratieven rompslomp der inhoudingen hun medewerking terzake te verleenen. Het is in het belang van alle partijen. Ook de fiscus is ermede gebaat, wanneer zij reeds in het begin van het jaar kan beschikken over belastinggelden.

Er is nog een ander punt, dat ook weer eigenlijk de gewone inkomstenbelasting evenzeer betreft, maar dat zooveel sterker spreekt ten aanzien van deze verhoogde belastingen. Deze verhoogingen zullen onvermijdelijk ten gevolge hebben een stroom van achterstallige belastingschulden, vooral voor diegenen, die thans reeds achterstallig zijn. Het gevolg zal dus zijn een grooter stroom van dwangschriften dan thans reeds het geval is. En ik zou in dit verband willen vragen: in de eerste plaats of de deurwaarders voor hun bemoeiingen thans wel geregeld worden gehonoreerd, zoodat daarin geen achterstanden bestaan zooals vroeger wel eens het geval was. Ik zou hier gaarne willen onderstrepen het betoog van den heer Verboom gehouden bij de behandeling van afdeeling III, om zoo spoedig mogelijk een verbetering te brengen in de positie van de buitengewone deurwaarders. Men moet hierbij bedenken, dat deze menschen gewoonlijk groote voorschotten aan zegelgelden hebben te doen, die soms wel in de honderden guldens loopen.

Ook ten aanzien van de loonbeslagen zou ik hetzelfde willen opmerken. Er wordt van de deurwaarders gevraagd, het wordt hun zelfs als een plicht opgelegd — ik zou willen vragen op welke wettelijke bepalingen dit is gegrond — om maandelijks de op de loonen of tractementen ingehouden belastingbedragen op te halen en in 's Landskas te storten, zonder dat zij voor deze extra moeite op eenigerlei wijze, zelfs niet de transportkosten, vergoed krijgen. Zijn ook hierbij bij de inning van achterstallige schulden enz. waarvoor loonbeslagen zijn gelegd ook niet weer de werkgevers in te schakelen?

De verhoogde belastingen zullen ook ten gevolge hebben, dat bij wanbetalingen in grooter mate, meer dan vroeger, beslag zal worden gelegd op o.a. roerende goederen en executies zullen plaats vinden. Een zoodanige beslaglegging is altijd erg duur: er komen extra en zware onkosten bij voor den belastingschuldige, die meestal toch al diep in den put zit, en nu nog extra de zware executiekosten te betalen krijgt.

Immers er wordt onderscheid gemaakt tusschen de waarde der roerende goederen bij beslaglegging, waarvoor dan griffieleges worden berekend, welke ten bate van den fiscus komen; dit beteekent dus weer een bijzonder voordeel voor den fiscus. Het onderscheid bestaat hierin, dat griffieleges worden betaald: voor bedragen beneden *f* 200 *f* 3; voor bedragen van *f* 200 tot *f* 800 *f* 5, en voor bedragen boven de *f* 800 *f* 8. Daarbij komen dan de kosten voor de noodige zegels, waarvan er minstens drie noodig zijn, uitmakende een bedrag van *f* 4,50. Daarbij komen dan nog verder de transportkosten, niet alleen van den deurwaarder, die berekend worden vanaf zijn woning, de transportkosten van den griffier, eventueel van den buitengewoon substituut-griffier, wier kosten worden berekend kringsgewijs vanaf het gebouw van den Raad van Justitie te Batavia. Wanneer dus beslaglegging plaats vindt te Weltevreden of te Meester-Cornelis, worden alleen de transportkosten voor Weltevreden al op *f* 2 berekend en voor Meester-Cornelis wordt dit bedrag nog hooger en komt er dan nog een half daggeld bij. Dit alles, verzwaart toch zeer in het bijzonder de executiekosten en nu vraag ik mij af of het niet mogelijk is, door wettelijke voorziening hierin wijziging te brengen op deze wijze, dat er een goedkoopere beslaglegging mogelijk wordt, eventueel afwijkend van de thans bestaande, en op de regelen van de burgerlijke rechtsvordering gegrond, doch waarbij dan uitgeschakeld worden de bijzondere inkomsten voor den fiscus, bestaande uit leges en zegelgelden, en eventueel ook de bemiddeling van een buitengewonen griffier.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik tot de verhoogingen zelf kom, zou ik willen opmerken, dat in het afdeelingsverslag een vrij uitvoerig pleidooi is gehouden voor een grootere differentiatie tusschen de op te leggen opcenten. Ik geef dadelijk aan de Regeering toe, dat iedere grensbepaling tenslotte min of meer willekeurig is. Daar komt nog bij, dat wij hier in het algemeen genomen niet in alle opzichten de gevolgen van dergelijke suggesties kunnen overzien en dat wij waarschijnlijk ook te weinig letten op de vele administratieve moeilijkheden, die verwerkelijking van suggesties, door den Volksraad gedaan, tengevolge zouden hebben. De Regeering heeft bezwaren tegen een verhooging boven de 175 opcenten. Toch acht ik het volstrekt niet uitgesloten dat wij daarin zullen moeten vervallen, wanneer de belastingen nog hooger zullen worden. Ik zou voorts ons geacht medelid, den heer De Boer, in zijn terzake gehouden betoog willen bijvallen en er eveneens ernstig bij de Regeering op willen aandringen, althans de grens van *f* 3600 te verhoogen tot *f* 4800. Ik weet uit ervaring, uit mijn naaste omgeving, hoe buitengewoon zwaar deze bestaande heffing op de kleinere salarissen drukt.

Wat onderwerp **78** betreft, zou ik willen opmerken, dat de motiveering betreffende de vrijgezellenbelasting, die te vinden is in de memorie van antwoord op pag. 1, mij niet erg duidelijk voorkomt. Wat bedoelt de Regeering b.v. met Haar mededeeling, dat de bestemming, die aan eenzelfde inkomstendeel kan worden gegeven, voor beide categorieën niet dezelfde is? Waarom kan t.a.v. inkomstenbestanddeelen boven de *f* 27 000 niet van een zoodanig verschil in bestemming worden gesproken? Want ook boven dat bedrag blijft het toch een feit, dat de ongehuwden meestal — althans zeker wat de ambtenaren betreft —, van het behoeften-element, dat vrijwel algemeen in de salarissen is verwerkt, profiteeren. Wij weten, dat althans wat de ambtenaren betreft de salarissen zijn ingesteld op de behoeften van een z.g. „normaal'' gezin, bestaande uit man, vrouw en twee kinderen. Maar bovendien: is het niet juist, dat de ongehuwden in elk

(Zwart.)

geval tenslotte minder risico's hebben dan de gehuwden? Want voor de gehuwden, die kinderen hebben, is het juist in deze tijden altijd mogelijk, dat er ontslagen komen en gevallen van werkloosheid, zoodat de kinderen op die manier toch weer terugvallen op de ouders. Het komt mij derhalve volstrekt niet onjuist voor, de grens van een andere bestemming van deze gelden nog wat hooger te stellen, omdat de ongehuwden genoemde risico's niet kennen. Ik zou daarom willen vragen de grens van *f* 27 000 nog wat te verhoogen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou de Regeering dank willen zeggen voor Haar toezegging, dat er geen bezwaar tegen bestaat — aldus de memorie van antwoord op pag. 2 roneo — om voor den aanslag voor 1941 aan te nemen, dat bloedverwanten, waarvoor in 1940 aftrek is toegestaan en die zich thans in door den vijand bezet gebied bevinden, zoolang het tegendeel niet blijkt, nog steeds geheel ten laste van den belastingplichtige komen. Ik ben Haar dankbaar voor dit bewijs van vlotheid en soepelheid, dat stellig door allen ten zeerste zal worden gewaardeerd.

Mèt de heeren Kerstens en Smit zou ik willen aandringen op een verhooging van den verwantenaftrek. Bij afdeeling III heb ik reeds in dien geest gesproken, maar ik wil in deze gaarne ondersteunen hetgeen hier in het bijzonder door den heer Kerstens is gezegd. Ik zal hierop niet verder ingaan, al hoop ik, dat de Regeering, hetzij bij deze onderwerpen, hetzij bij de algemeene beschouwingen nadere inlichtingen zal willen geven over de min of meer onbegrijpelijke toelichting bij afdeeling III, waarin verklaard wordt, dat de op grond van het cijfermateriaal, dat door het Centraal Kantoor voor de Statistiek verzameld is, de voorloopige conclusie is getrokken, dat de druk van de indirecte en directe belastingen voor gehuwden minder groot is, dan voor ongehuwden.

Ten aanzien van de vermogensbelasting schaar ik mij deels aan de zijde van den heer De Boer. Ik heb ook bezwaar tegen het voorstel, niet op zichzelf tegen de verlaging van de grens der belastbaarheid van *f* 24 000 tot *f* 17 000 — in zooverre verschil ik met den heer De Boer —, maar tegen het feit, dat deze „kapitalisten" nu dadelijk dubbel getroffen worden. Vroeger betaalden zij nooit vermogensbelasting — en dat was in zekeren zin een gunst — nu worden zij ineens belast met het gewone tarief, plus de verhooging van 50 opcenten. Ik zou willen vragen: Is het niet redelijker, dat die menschen die vroeger niets betaalden, en nu in die belasting worden betrokken, nu met het gewone tarief worden belast en dan later eventueel met de opcenten?

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou een korte opmerking willen maken, om het betoog van den heer Sandkuyl betreffende de leden van de voorzieningsfondsen bij particuliere maatschappijen te onderschrijven.

Uit eigen aanschouwing in mijn onmiddellijke omgeving ken ik enkele voorbeelden, waarbij menschen, die in een voorzieningsfonds betrokken waren, werkelijk in ernstige moeilijkheden geraakten door de te hooge belasting uit hun aandeel in een voorzieningsfonds. Het is zelfs voorgekomen, dat een employé met een vrij behoorlijk salaris uit Indië werd overgeplaatst naar Nederland, daar een Nederlandsch salaris kreeg bij de B.P.M., maar omdat zijn aandeel in het voorzieningsfonds even hoog bleef en hij voor dat aandeel de hoogere Nederlandsche belasting betalen moest, zijn ontslag heeft moeten nemen bij de B.P.M.

(De heer Götzen, directeur van Financiën: Was dat het gevolg van de fiscale heffing of van de regelen van het voorzieningsfonds?)

Dat is een tweede kwestie, Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde alleen het betoog van den heer Sandkuyl onderschrijven. Bovendien betreft het in dit geval een heffing in Nederland, zoodat de Indische fiscus vrij uitgaat.

Op die manier doorredeneerend, zou men er toe kunnen komen te concludeeren, dat iemand, die in een testament

(Mevr. Neyen.)

staat vermeld om van een oom of tante een groot vermogen te erven alvast belast kan worden. Deze vergelijking gaat misschien mank maar ik zal een vergelijking maken, die meer doel treft.

Het gaat hier om een belasting, die in Indië onbekend is, maar in Europa veel voorkomt n.l. de belasting op de boschbedrijven in particulier bezit. De gewone inkomsten van zoo'n bosch bestaan uit den jaarlijkschen aanwas, die wordt aangelegd, maar niet jaarlijks kan worden geoogst. In Nederland heeft men voor die inkomsten zeer groote berekeningen opgesteld, teneinde de inkomsten van de bosschen, die niet gerealiseerd kunnen worden, te berekenen. Tenslotte is men tot de overtuiging gekomen, dat men beter de contribuabelen kan laten betalen wanneer zij oogsten, — dus na zooveel jaren, als zij dus het hout verwerken of kappen, en dan verkoopen, — dan wanneer de boschexploitatie nog niet zoo ver gevorderd is. Ik geloof, dat er ook hier voor de moeilijkheden een oplossing te vinden is, indien men een gematigde belastingheffing op het fonds zelve toepast of dat men eerst een heffing legt op de uitkeering als zij ook werkelijk wordt uitbetaald.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van deze ontwerpen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, over ongeveer 12 dagen te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn op een nader te bepalen datum plaats vinden.

De vergadering wordt te 10.55 uur v.m. geschorst en te 11.39 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van afdeeling V, departement van Onderwijs en Eeredienst.

Mevrouw **Neuyen**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund de Regeering mijn eerbiedigen dank te betuigen voor mijn benoeming tot lid van den Volksraad. Een persoonlijk woord van dank voor het vertrouwen, in mij gesteld, maar wat belangrijker is een woord van oprechten dank voor het feit, dat mèt zoovele vrouwen òòk de Regeering het wenschelijk heeft geacht, deze plaats opnieuw door een vrouw te doen innemen.

Dat dit juist in dezen tijd, waarin zoo vele vrouwen zich nuttig trachten te maken in het belang van het land en waarin bij zoo velen de innige wensch leeft, mede te mogen werken aan wat U, Mijnheer de Voorzitter, noemde de overwinning van het goede over het kwade, bijzondere voldoening schenkt, is duidelijk. Ik stel er prijs op te verklaren, dat ik al mijn krachten zal inspannen om de vrouw in Nederlandsch-Indië op waardige wijze te vertegenwoordigen en haar belangen te behartigen, om te trachten uit de veelheid van klanken, die mij zullen bereiken en uit de vele meeningen, waarmede ik zal trachten bekend te worden, datgene naar voren te brengen, wat na ernstige overdenking en overweging zal mogen strekken tot heil van de vrouwen en daarmede toch ook, Mijnheer de Voorzitter, tot heil van de geheele bevolking van Nederlandsch-Indië. Het is meen ik overbodig te verklaren, dat ik hierbij het oog heb op alle bevolkingsgroepen.

Dat mijn taak onbegrensd en daardoor onnoemelijk zwaar zal zijn, dat ik dus bij voortduring te kort zal schieten, niemand is hier dieper van doordrongen dan ik zelf. Ik kan U, Mijnheer de Voorzitter, slechts de verzekering geven van mijn goeden wil en mijn ernstig streven om alles te doen wat ik

(Mevr. Neyen.)

kan. De toewijding en de bekwaamheid van mijn voorgangster, mevrouw Razoux Schultz, wier afwezigheid wij allen oprecht betreuren, zullen mij tot voorbeeld en voortdurende aansporing zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Thans zou ik gaarne de aandacht vragen voor een enkel onderdeel van afdeeling V van de begrooting, een onderdeel, dat door de veelheid van voorzieningen, die dit jaar op onderwijsgebied getroffen werden en die mijn volle bewondering hebben, misschien te veel op den achtergrond is gekomen n.l. het nijverheidsonderwijs voor meisjes. Hoewel de Regeering uitbreiding in het vooruitzicht stelt is naar mijn meening die uitbreiding onvoldoende om in de dringende behoefte, die er aan dit onderwijs bestaat, te voldoen.

Het nijverheidsonderwijs voor meisjes neemt een zeer bijzondere plaats in. Het behoort niet rechtstreeks tot het algemeen vormend onderwijs, waaraan in deze begrooting en terecht zooveel aandacht wordt geschonken. Toch is de belangrijkheid ervan niet veel minder, mijns inziens zelfs gelijk. Hoewel de drang naar dit onderwijs zeer groot is en de bevolking zèlf dus zeer wel doordrongen is van het nut en de beteekenis, wordt in vele kringen de waarde ervan voor de volksontwikkeling onderschat.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet mijn bedoeling, hier een uiteenzetting te geven van de oude waarheid, dat een deugdelijke huisvrouw de waarde van robijnen verre te boven gaat. Ik wil me slechts beperken tot de beteekenis, welke de vorming van goede huisvrouwen heeft voor de volksgezondheid en daarmee indirect voor de volkswelvaart.

Het onderwijs op deze scholen omvat n.l. niet uitsluitend het huishoudonderwijs in engeren zin. De grootst mogelijke aandacht wordt geschonken aan de vakken voedingsleer, gezondheidsleer en kinderverzorging en het is duidelijk dat juist een algemeene verbreiding van dèze kennis een, ik zou bijna zeggen noodzakelijke voorwaarde is voor een verbetering in den algemeenen gezondheidstoestand.

Ik zou in dit verband, Mijnheer de Voorzitter, gaarne even terugkomen op iets wat de heer Prawoto bij de algemeene beschouwingen heeft gezegd over het voorkomen van oogafwijkingen bij de bevolking in de omgeving van Patjet ten gevolge van een tekort aan vitamine A. Het aangehaalde artikel uit de Locomotief is mij onbekend, maar over hetzelfde onderwerp is een publicatie verschenen in het Geneeskundig Tijdschrift van Nederlandsch-Indië van 27 Februari j.l. door Dr. A. G. van Veen en Dr. J. C. Lanzing. In bovengenoemde streek Patjet heeft n.l. in 1939 een geneeskundig onderzoek plaats gehad, gelijktijdig met een z.g. menu-onderzoek (dat wil dus zeggen een nauwkeurig onderzoek naar de hoeveelheid en den aard der voedingsmiddelen, waarmee men zich ter plaatse voedt). Bij dit onderzoek is gebleken, dat de voedingstoestand te Patjet over het algemeen goed tot zeer goed was. Dit is niet te verwonderen, omdat deze streek welvarend is, ja, zelfs volgens het bewuste artikel behoort tot de welvarendste deelen van Java.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Zeer juist!)

Toch worden inderdaad bij deze dus goed gevoede personen en wel voornamelijk bij de kinderen de oogverschijnselen gevonden, die het gevolg zijn van een tekort aan vitamine A en die kunnen voeren tot een algeheele blindheid. Niet echter omdat de daar in zoo ruime mate aanwezige groente verkocht moest worden. Bij het menu-onderzoek bij dezelfde personen toch bleek, dat per gezin voldoende groente werd gebruikt, maar eenvoudig hierdoor omdat de verdeeling van de beschikbare groente binnen het gezin verkeerd was. Juist de kinderen werden bijna uitsluitend gevoed met het door de bevolking het hoogst geschatte voedingsmiddel de rijst. Zoo kan het zelfs voorkomen dat in streken, waar de omstandigheden ongunstiger zijn en men als het ware noodgedwongen overgaat tot bijvoeding met groente de vitamine A-voorziening beter is. In Patjet was dus wel degelijk van onkunde, niet van onmacht sprake.

Deze onkunde, Mijnheer de Voorzitter, moet bestreden worden. Van dwang op dit gebied is mijns inziens weinig te verwachten. Veel echter van een beter begrip. Een beter begrip dat juist den huismoeders moet worden bijgebracht en waaraan op de diverse nijverheidsscholen dan ook de volle aandacht wordt geschonken.

Het is natuurlijk niet mijn bedoeling, Mijnheer de Voorzitter, mede te willen werken aan de verbreiding van de „vitamine mode" die momenteel in meer ontwikkelde kringen zoo zeer in zwang is. Wel echter acht ik van het grootste belang de bevolking het juiste inzicht te doen krijgen in de voedingsmogelijkheden, die de rijkdom der natuur hen hier in de meeste streken in zoo ruime mate biedt, en waaraan zij in vele gevallen nog onwetend voorbij gaat. Niet minder dringend is de behoefte aan een betere kennis omtrent de zuigelingenvoeding en de zuigelingenverzorging. Niet, dat ik van meening ben dat hierdoor alleen het sterftecijfer van de Inheemsche zuigelingen zal dalen tot een door ons allen gewenscht peil, maar wel dat door een beter inzicht en een toepassing van het geleerde in het dagelijksch leven reeds veel gewonnen zou zijn. Ook voor dit doel lijken mij de nijverheidsscholen bij uitstek geschikt. Hoewel de lagere nijverheidsscholen (voor Hollandsch-sprekende meisjes) op dit gebied reeds zéer veel en zeer goed werk hebben verricht, heb ik hier toch voornamelijk het oog op de Inheemsche lagere huishoudscholen, de zoogenaamde Mevrouw de Jonge-scholen, omdat het die scholen zijn, die de groote massa zullen kunnen bereiken. In deze begrooting wordt rekening gehouden met de oprichting van 2 dergelijke scholen door het Gouvernement en de subsidieering van 2 particuliere inrichtingen. Ik meen, dat het totaal aantal van dit soort scholen hiermede gebracht wordt op ± 24, waarvan er echter slechts drie gesubsidieerd zijn en 2 dit jaar van gouvernementswege zijn opgericht. Het is begrijpelijk, dat voor een algemeene ontwikkeling in deze richting dit aantal van geen beteekenis is. Ik zou dus met nadruk erop willen aandringen over te gaan tot oprichting van deze scholen in groote getalen. De kosten hieraan besteed zullen hun baten zeker ten volle afwerpen. Wat de zoogenaamde lagere nijverheidsscholen betreft, waar de voertaal dus de Nederlandsche taal is, zou ik gaarne willen bepleiten een subsidieering van alle gelijkwaardig verklaarde scholen en wel op de wijze, zooals dit ook voor het lager technisch onderwijs geschiedt. Naar ik meen zal hierop van andere zijde nader worden ingegaan.

Tot hiertoe heb ik uitsluitend gesproken over de lagere nijverheids- en huishoudscholen. Het is echter duidelijk, dat vermeerdering van deze scholen uitbreiding van de opleidingsmogelijkheid van leerkrachten met zich brengt. Dit behoeft ons niet af te schrikken. Het is juist goed, omdat aan dit soort inrichtingen — en ik heb hier speciaal het oog op de opleidingsscholen voor vakonderwijzeressen te Batavia en Soerabaja — ook om een andere reden groote behoefte bestaat, namelijk voor meisjes afkomstig van de middelbare scholen, voor wie een verdere wetenschappelijke opleiding geen aantrekkingskracht bezit, of die hiervoor ongeschikt zijn. De toeloop tot deze scholen was de laatste jaren reeds zoo groot, dat een groot aantal leerlingen (ik meen 50%) moest worden geweigerd. Deze toeloop zal zeker nog toenemen nu het voor meisjes, die niet willen of kunnen gaan studeeren, onmogelijk is geworden zich in Holland verder te bekwamen voor een voor haar meer geëigend beroep. Ik denk bijvoorbeeld aan de school voor maatschappelijk werk, de meisjes tuinbouwscholen en dergelijke. Velen zullen nu ongetwijfeld toch de studierichting kiezen met alle bezwaren en de kans op mislukking daaraan verbonden.

Uitbreiding van deze scholen zou hiervoor een — zij het ook niet geheel geëigende — oplossing brengen, zoodat tegelijkertijd twee belangen worden gediend. Ook voor dit

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soetardjo.)

probleem, Mijnheer de Voorzitter, vraag ik de aandacht van de Regeering.

Ik ben er mij van bewust, dat aan al deze suggesties bezwaren van financieelen en van anderen aard zijn verbonden. Het is dan ook alleen de overtuiging, dat met inwilliging er van het algemeen belang zal worden gediend, die mij de vrijmoedigheid geeft deze wenschen naar voren te brengen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ben het niet eens met diegenen onder onze medeleden, die in het afdeelingsverslag hebben verklaard in den opzet van deze begrooting een getrouwe weerspiegeling te hebben gezien van een der in de openingsrede van Zijne Excellentie, den Gouverneur-Generaal genoemde doelstellingen van het huidige regeeringsbeleid, namelijk de volksverheffing.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het gevoel, dat hetgeen hier in de Vde begrootingsafdeeling is tot uitdrukking gebracht, een bescheiden poging is den indruk te vestigen in welke richting de Regeering op dit terrein wenscht te gaan. Het komt mij voor, dat, wil Zij inderdaad aan de zooeven genoemde doelstelling meer relief verleenen, grootere bedragen ten koste zullen moeten worden gelegd om het lofwaardig streven tot volksverheffing in vervulling te brengen tot een intensiteit, uitgaande boven die, welke de afgeloopen jaren te zien hebben gegeven.

Hierbij heb ik meer speciaal het oog op de verzorging van het volksonderwijs. Hoewel ik erkentelijk ben voor de verklaring in de Memorie van Antwoord, dat in de komende jaren telkenjare 800 volksscholen en 200 vervolgscholen zullen worden opgericht, ben ik toch nog van oordeel, dat er, gezien den enormen achterstand, die op dit terrein valt in te halen, in de komende jaren meer dient te geschieden dan tot dusverre het geval is geweest. Ik zou derhalve de Regeering ernstig in overweging willen geven, niet vast te houden aan hetgeen in de Memorie van Antwoord in uitzicht is gesteld, doch telkenjare het aantal op te richten opleidingsgelegenheden op te voeren, opdat een opvoering van het volksonderwijs en vervolgonderwijs in de komende jaren mogelijk zal blijken.

Mijnheer de Voorzitter! De achterstand, die er op dit terrein zal moeten worden ingehaald, is zoo groot, dat de Regeering niet kan volstaan met de hier aangekondigde uitbreiding.

Een van de middelen, in het afdeelingsverslag voorgebracht met betrekking tot een uitbreiding van het volksonderwijs in een sneller tempo dan dat van thans, betreft de invoering van den leerplicht. Ten aanzien van dit punt ben ik het geheel eens met de Regeering, waar Zij verklaart, dat daar, waar het belang van het onderwijs nog niet wordt ingezien, de leerplicht psychologisch een verkeerde uitwerking kan hebben. Doch het geldt niet de invoering van een leerplicht in den zin, als in het afdeelingsverslag is aanbevolen. Het desbetreffende vraagstuk is niet voor het eerst in deze zaal aan de orde gesteld. Enkele jaren geleden ben ik al begonnen met te pleiten voor de invoering van een localen leerplicht, dus niet voor de invoering van een algemeenen leerplicht. Daarmede bedoelde ik destijds, om daar, waar in de kringen van de betrokken bevolkingsgroep zelf het belang van onderwijs reeds voldoende wordt ingezien, regentschapsgewijze of residentiegewijze den leerplicht in te voeren. Ik geloof met deze suggestie geheel in de lijn te gaan van de Regeering, die op het oogenblik te kennen heeft gegeven zeer ernstige aandacht te willen schenken aan een uitbreiding van het volksonderwijs.

Een ander deel van de onderwijstaak, dat eveneens in niet onbelangrijke mate kan bijdragen tot de volksverheffing, is het vakonderwijs. Hetgeen tot dusver op dit gebied is verricht acht ik onvoldoende, vooral waar er in de laatste maanden een drang is te onderkennen naar intensiveering van de klein-nijverheid, landbouw en een doorzetting van de industrialisatie. Daarom ligt het naar mijn meening voor de hand, dat de Regeering aan het vakonderwijs meer belangstelling zal hebben te schenken, dan tot nu toe het geval was.

Mijnheer de Voorzitter! Hetgeen op het gebied van het hooger onderwijs in de laatste maanden is verricht heeft mijn groote waardeering. Er is voor dit onderwijs in de laatste maanden meer gedaan dan in de geheele achter ons liggende vorige periode. Ik wensch de Regeering in deze alle mogelijke succes toe. Ik hoop alleen, dat met dezelfde voortvarendheid door Haar zal worden gewerkt aan de voorziening in die hoogeronderwijsinstellingen, die thans nog ontbreken, wat dan ook als een groot gemis wordt gevoeld. Ik heb hierbij in de eerste plaats het oog op de instelling van een bestuursfaculteit en in de tweede plaats op een veeartsenijkundige faculteit. Op het ontbreken van deze eerste instelling zal ik bij de behandeling van de IVde begrootingsafdeeling terugkomen.

Ten aanzien van de veeartsenijkundige faculteit heb ik met voldoening kennis genomen van de verzekering, welke de Regeering in de memorie van antwoord geeft, dat de wenschelijkheid van de oprichting van een hoogere veeartsenijkundige opleiding op het oogenblik in onderzoek is. Ik spreek hierbij de hoop uit, dat de oprichting van die instelling niet te lang op zich zal laten wachten.

Een ander vraagstuk, behoorende tot deze begrootingsafdeeling waarvoor ik altijd een groote interesse gehad heb, is het onderwijs aan meisjes. De geachte vorige spreekster heeft hieraan behartigenswaardige woorden gewijd. Ik zou voor de toekomstige opvoedsters van ons volk meer interesse van de Regeering willen vragen.

Het onderwijs aan meisjes, zooals wij het op dit oogenblik kennen, is naar mijn opvatting noch kwalitatief noch kwantitatief zooals het zijn moet. Ik moge bij het aanstippen van dit onderwerp de hoop uitspreken, dat in het systeem van ons onderwijs aan meisjes en meer speciaal wat betreft het onderwijs aan Indonesische meisjes, niet het westersche voorbeeld zal worden gevolgd. In de Indonesische samenleving bestaat op dit gebied een duidelijk uitgesproken wensch, dat onze dochters zullen worden opgevoed tot goede en degelijke huisvrouwen en huismoeders, die in den opbouw van deze natie in wording een belangrijke, misschien de meest belangrijke, rol zullen hebben te vervullen. Ik heb een en ander slechts met een enkel woord aangestipt, doch naar ik hoop heb ik er, wat ik bedoel, duidelijk mede tot uitdrukking gebracht en zal de Regeering mijn woorden ter harte willen nemen.

Een ander middel tot volksverheffing op het gebied van het onderwijs is het toekennen van studiebeurzen. Te oordeelen naar de cijfers, gegeven in de memorie van antwoord op blz. 23 (roneo) kan ik niet nalaten, er mijn voldoening over uit te spreken, dat het departement van Onderwijs en Eeredienst hoe langer hoe meer aandacht blijkt te schenken aan dit voor ons zeer belangrijke vraagstuk. Niettemin ben ik tot mijn leedwezen, alhoewel dankbaar, nog niet voldaan. Ik moge er de Regeering op wijzen, dat de Indonesische kinderen bij het volgen van de studie aan inrichtingen van middelbaar onderwijs vaak in financieel moeilijke omstandigheden verkeeren, hetgeen op de studie uiteraard een ongunstigen invloed moet hebben. Het heeft mij daarom zeer verheugd, in de memorie van antwoord te lezen, dat de door de Regeering gestelde eischen voor de toekenning van studiebeurzen thans aanmerkelijk zijn verzacht. Naar ik hoop, zal deze verzachting van de eischen leiden tot een aanmerkelijke opvoering van het aantal leerlingen, die in het genot van een studiebeurs zullen worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is er ook voor gepleit, onze academici, eventueel met steun van de overheid, in de gelegenheid te stellen, zich in het buitenland op een of ander gebied te specialiseeren. Met genoegen verneem ik uit de memorie van antwoord, dat een dergelijke gelegenheid op het oogenblik reeds bestaat en dat daarvan ook reeds gebruik is gemaakt. Maar naar mijn

(Soetardjo.)

meening kan de Regeering met deze mededeeling niet volstaan. Ik zou de hoop willen uitspreken, dat het departement van Onderwijs niet slechts passief zal afwachten of er wellicht gegadigden komen opdagen, doch ook een actief beleid zal voeren door aan deze mogelijkheid zoo groot mogelijke bekendheid te geven onder de daartoe in aanmerking komenden. Gezien den versterkten aandrang tot opbouw van onze gemeenschap ligt het naar het mij voorkomt, voor de hand dat de Regeering specialiseering van onze jongelieden in het buitenland bevorderen zal, indien noodig, gelijk ik zeide, met financieelen steun der overheid.

Een ander deel van de taak van het Departement van Onderwijs en Eeredienst, dat van niet weinig belang is voor de volksverheffing en in de laatste maanden zelfs plotseling populair is geworden, is de lichamelijke opvoeding. Met spanning zie ik het rapport van de commissie-Brugmans tegemoet, niet, omdat ik benieuwd ben naar den inhoud ervan, want in groote lijnen ben ik met den inhoud van het rapport reeds bekend, maar, omdat ik benieuwd ben naar de reactie van de zijde der Regeering op dat rapport.

Wat wij tot nu toe hebben kunnen zien als reactie, zoowel van de Regeering als van het Departement van Onderwijs en Eeredienst op de incidenteele voorstellen van de commissie tot voorziening in dringende gevallen, is zeer bemoedigend geweest. Ik heb niets dan lof voor hetgeen tot nu toe als reactie gezien werd; nagenoeg alle voorstellen tot het treffen van dringende voorzieningen zijn door de Regeering en door het Departement van Onderwijs en Eeredienst gehonoreerd. Ik moge de hoop uitspreken, dat de Regeering tegenover de tallooze wenschen, die straks in het rapport zullen worden geuit, dezelfde houding zal aannemen als wij tot dusverre hebben kunnen waarnemen.

De lichamelijke opvoeding van het volk heeft, zooals ik in den aanvang heb gezegd, steeds mijn belangstelling gehad. Eenige jaren geleden toen ik een pleidooi hield, dat de Regeering meer aandacht zou schenken aan dit vraagstuk, ging men mij lachend, schouderophalend voorbij. De tijd heeft echter uitgewezen, dat hetgeen ik eenige jaren geleden in deze zaal poneerde, volkomen op haar plaats was en tijdig werd gelanceerd. De fout is thans hersteld, de Regeering heeft nu alle aandacht voor dit vraagstuk. Ik moge slechts de hoop uitspreken, dat straks met krachtige hand zal worden gewerkt in de richting van de lichamelijke opvoeding der massa.

Meer speciaal moge ik van deze plaats de aandacht van de Regeering vragen voor dat deel van de wenschen in het rapport van de commissie-Brugmans, dat handelt over de bevordering van de lichamelijke opvoeding op het platteland. Het is overbodig te zeggen, dat dit deel van het vraagstuk bijna onmetelijke toekomstmogelijkheden biedt. Ik ben er zeker van, dat dit vraagstuk niet zal worden verwaarloosd. In aansluiting hierop zou ik willen bepleiten de instelling c.q. uitbreiding van de lagere, middelbare en hoogere opleiding voor de lichamelijke opvoeding.

Het laatste punt, dat ik naar voren zou willen brengen, betreft een kwestie, die mij zeer na aan het hart ligt en verband houdt met een voorstel, dat ik eenige maanden geleden heb ingediend, nl. de invoering van het Indisch burgerschap. Dit punt is de unificatie van het Westersch lager onderwijs. Dit vraagstuk bevat den meest elementairen eisch voor de mogelijkheid van invoering van het Indisch burgerschap.

Het antwoord van de Regeering op blz. 5 (roneo) van de memorie van antwoord heeft mij niet kunnen bevredigen. De Regeering zegt nl.:

> „Het vraagstuk van de unificatie van het Westersch lager onderwijs wordt beheerscht door de positie van de Hollandsch-Inlandsche school in de huidige Indische samenleving, waarnaar een onderzoek wordt ingesteld."

(Soeria Nata Atmadja.)

Mijnheer de Voorzitter! Deze kwestie is van een zoo dringend karakter, dat ik er ernstig bij de Regeering voor zou willen pleiten, deze unificatie flink ter hand te nemen. Dit vraagstuk bevat als gezegd den meest elementairen eisch voor de instelling van het Indisch burgerschap. De instelling van het Indisch burgerschap ligt mij, zooals U, Mijnheer de Voorzitter, en den Raad bekend is, zeer na aan het hart.

(De heer Soeroso: Wat zal de voertaal zijn, Indonesisch of Nederlandsch?)

Als wij van Westersch lager onderwijs spreken wordt verondersteld, dat de voertaal Nederlandsch zal zijn.

(De heer Soeroso: Dus niet Oostersch.)

Mijnheer de Voorzitter! De vraag is geopperd, in welken vorm de huidige Europeesche lagere scholen en de H.I.S.-en zullen moeten worden gegoten. Ik ben niet deskundig op dit terrein, maar ik zou van mijn kant deze suggestie willen doen, dat het wellicht mogelijk zal zijn, deze unificatie in een zoodanigen vorm te gieten, dat wij een school voor Westersch lager onderwijs 1ste klas, 2de klas, 3de klas enz. krijgen, zoodat kinderen van alle landaarden daartoe toegang kunnen krijgen, maar daarvoor alleen zal moeten worden voldaan aan voorwaarden van welstand als anderszins. Ik hoop, dat de Regeering aan deze suggestie ernstige aandacht zal willen schenken.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals de vorige geachte spreker wil ik bij de behandeling van deze ontwerp-begrooting den vollen nadruk leggen op een van de drie doelstellingen, die bij gelegenheid van de plechtige opening van den Volksraad op 15 Juni j.l. door Zijne Excellentie, den Gouverneur-Generaal, naar voren zijn gebracht, namelijk op die welke handelt over de volksverheffing. Ik kan mij best het standpunt ingenomen door den vorigen geachten spreker indenken, maar niettemin ben ik ten aanzien van de begrooting, die hier voor ons ligt ietwat optimistischer gestemd dan hij. U zult derhalve, Mijnheer de Voorzitter, door mij hier niet een liedje in mineur gesteld hooren zingen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is bij de behandeling van de onderwijsbegrooting dit jaar meer dan bij die van andere afdeelingen, dat een stemming van dankbaarheid, ja bijna van voldoening zich van mij meester maakt. In dit jaar komt bij mij het daaruit voortvloeiend gevoel bij de aanschouwing van de ontwerp-Landsbegrooting van onderwijs voor 1941 wel zéér sterk naar voren.

Ik vraag mij echter af, of ik mij dit jaar bij deze afdeeling wellicht door een zeker sentiment laat leiden. Ik bedoel hiermede dit. Het is immers voor het eerst in de geschiedenis van mijn Land, dat deze zoo belangrijke afdeeling van de ontwerp-Landsbegrooting door een landgenoot verdedigd wordt.

Vanuit deze plaats moge ik dan den geachten Regeeringsgemachtigde bij de verdediging van de begrooting van zijn departement het hoogste succes toewenschen, een succes, waaraan ik intusschen, gezien den persoon van den Regeeringsgemachtigde, zijn ambtelijke carrière, die in de annalen van de Indonesische personalia geen weerga kent, alsmede de wijze, waarop hij zich tot dusverre in zijn nieuwe functie heeft doen kennen, geen moment twijfel.

Dank zij de door de Regeering in de laatste decennia gehuldigde onderwijspolitiek, ligt ook in dezen tijd, hoewel het staatsbeleid op schier elk ander gebied gericht is op een versobering à outrance, voor ons een ontwerp-begrooting, Mijnheer de Voorzitter, welke vooral de zonen van dit land, die de realiteit niet uit het oog verliezen, tot erkentelijkheid zal stemmen.

In de hulde, die ik aan de huidige leiding van het departement van Onderwijs en Eeredienst betuig, dienen vanzelfsprekend te worden betrokken de achtereenvolgende directeuren van dit departement, die hem voorgingen, onder wie met eere genoemd moeten worden de zoo bekende namen van Dr. De Kat Angelino en Dr. Idenburg.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soeria Nata Atmadja.)

(De heer Iskandar Dinata: Dat was anders juist de tijd van afbraak van het onderwijs.)

Ik wist niet, dat Dr. Idenburg in zijn tijd heeft medegewerkt aan afbraak van het onderwijs hier te lande.

Ongetwijfeld is het mede aan hun vooruitzienden blik te danken, n'en deplaise de visie van den heer Iskandar Dinata, dat de Regeering thans, nu wij in oorlog zijn, nog aan een aantal wenschen en verlangens, die in den Volksraad op het gebied van het onderwijs werden naar voren gebracht, is tegemoet gekomen.

(De heer Iskandar Dinata: Met dit laatste kan ik mij geheel accoord verklaren.)

Het regeeringsbeleid in dezen ongekenden tijd van worsteling, door Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal zoo kernachtig vertolkt in het parool: defensie, steun aan de oorlogvoering en volksverheffing, wordt thans, wat de volksverheffing betreft, — en ik blijf daarbij — in de onderwijsbegrooting in ruime mate verwezenlijkt. Aan den anderen kant wordt de verheffing van de groote massa gediend door een opvoering van het z.g. basis-onderwijs, waaronder ik in de allereerste plaats versta het onderwijs aan volks- en vervolgscholen. Het is reeds met zooveel woorden door den vorigen spreker gezegd, dat ook hieraan, zij het natuurlijk niet in die mate als wij dat zouden wenschen, nu gewerkt wordt.

Waar deze onderwijsvoorziening door de autonome ressorten moet worden gefinancierd, die tengevolge van de onbevredigende financieele verhouding kortweg gezegd niet in staat zijn het normale accres in deze onderwijsvoorziening op te vangen, verdient het groote waardeering, dat de Regeering thans de regentschappen en stadsgemeenten met extra-subsidies daarin zal bijstaan, zoodat in de komende jaren aan de oprichting van 200 vervolgscholen en 800 volksscholen zal worden gewerkt.

Indien er in ons land van achterstand op dit gebied sprake is, geldt die achterstand in de allereerste plaats wel dat basisonderwijs, het onderwijs voor de groote massa. De Regeering is nu m.i. op den goeden weg, doch er zal natuurlijk nog veel meer gedaan moeten worden, wil men Indië omhoog halen uit de rij van landen, die achterlijk worden genoemd tengevolge van het feit, dat daar een groote mate van analphabetisme voorkomt. Hoewel het beginsel van zelfbekostiging, dat bij het volksonderwijs nog steeds wordt gehuldigd, in wezen niet beantwoordt aan de daaraan gestelde verwachtingen, heb ik voorshands tegen een bestendiging daarvan, zij het alleen — laat ik dit vooropstellen — op grond van bestuurstechnische overwegingen, geen overwegend bezwaar, mits — en dan stel ik hier een voorwaarde — het de uitbreiding en verdere ontwikkeling van dat onderwijs geen belemmering in den weg legt.

Niettemin moge de Regeering zich uiteindelijk bezinnen over het feit, of Zij in het belang van de volksverheffing voor altijd aan dat beginsel vast kunnen zal houden.

In de practijk van meer dan een kwarteeuw is immers onomstootelijk gebleken, dat in de eerste plaats practisch elk initiatief op het gebied van het volksonderwijs van hoogerhand moet komen en wel als regel van den regent.

In de tweede plaats is gebleken, dat de zelfwerkzaamheid van de desa op dit gebied in wezen niet bestaat. Het is hiermede zelfs zoodanig gesteld, dat zonder de tusschenkomst van het B.B. geen desa-school zich staande zou kunnen houden.

In de derde plaats is gebleken, dat de z.g. zelfbekostiging in werkelijkheid slechts bestaat uit het opbrengen van schoolgelden en van luttele bedragen, soms van wat materialen voor het onderhoud der schoolgebouwtjes, dus allemaal zaken, die ook zonder dit beginsel van zelfbekostiging door het toezicht van het B.B. practisch verzekerd zijn.

Ten vierde is gebleken, dat de kwestie van benoeming, overplaatsing, ontslag en salarieering van de leerkrachten geheel buiten de desa omgaat.

De Regeering kieze dus uiteindelijk van tweeën één! Òf Zij verlate het zelfbekostigingsbeginsel, dat, naar nu gebleken is, geen reëelen inhoud heeft kunnen verwerven, òf Zij geve de desa in haar onderwijsvoorziening meer zeggenschap en meer verantwoordelijkheid. Als decentralisatieman zou ik, indien dit mogelijk ware, zoo gaarne geneigd zijn om naar dit laatste te streven. Dit zou immers geheel passen in het kader van de autonomie en van de autoactiviteit van de desa, geheel passen in de verdere ontwikkeling en ontplooiing van deze gemeenschappen, met als uiteindelijk doel, ons aller ideaal, de instelling van desaraden. Ik zeide „ideaal", het ligt dus nog in het verschiet en daarom houde de Regeering de nuchtere werkelijkheid voor oogen.

U zult mij vragen, Mijnheer de Voorzitter, wat ik dan wel zou willen? In het kort is het dit, dat ook in formeelen zin bevestigd zou worden, wat nu in werkelijkheid gebeurt. Immers is het het regentschap, dat de desascholen voor 80% of meer financiert. Immers is het het regentschap, dat het geheele volksschoolbeheer in handen heeft. Immers is het ten slotte de regent, die de leerkrachten benoemt, overplaatst en ontslaat en toch niettegenstaande dat deze scholen het eigendom zijn van de desa!

Daar ik, als gezegd, opheffing en verdere ontwikkeling van het desawezen zeer voorsta — het is altijd iets, dat mij zeer na aan het hart ligt — zou ik er alles voor gevoelen om de belangrijksten dezer gemeenschappen — en die zijn er — met een eigen behoorlijk vermogen en een bestuur, bij hetwelk een deugdelijk beheer van eigen desa verzekerd is, in het bezit te laten van haar scholen, ja, zelfs aldaar zoo noodig de oprichting van nieuwe scholen mogelijk te maken. Doch er kome een einde aan den toch onjuisten toestand, dat scholen gevestigd zijn in desa's, die kortweg niet bij machte zijn om ze naar behooren te beheeren, en — dan heb ik hier toch zeker wel 95% van de gevallen op het oog — in schijn eigendom worden genoemd van deze gemeenschappen.

Als de Regeering voorshands slechts in principe ten aanzien van het onderbrengen van zulke scholen bij de regentschappen aan mijn zijde kan staan, dan zou daarmede reeds veel gewonnen zijn, aangezien ik wel begrijp, dat aan het doorvoeren daarvan nog wel het een en ander vastzit. Wellicht zal ik in tweeden termijn nog gelegenheid hebben de practische voordeelen van mijn wenschen voor te brengen.

Van het volksonderwijs kom ik als vanzelf terecht bij het vervolgonderwijs. Het doet mij deugd, dat de Regeering de verhouding van het aantal leerlingen van de volksscholen tot dat van de vervolgscholen wenscht te brengen van 4 op 1. Waar deze verhouding thans staat als 100 tot 15, beteekent dit in wezen, dat het aantal vervolgscholen zeer belangrijk zal worden uitgebreid. Dit is dus het vaste voornemen der Regeering.

Ook met de schakelscholen is dat het geval. De meening, dat het peil van de vervolgscholen slecht zou zijn, vind ik in haar algemeenheid minder juist en ook niet billijk, daar men daarbij blijkbaar over het hoofd heeft gezien, dat abituriënten van de vervolgscholen in het geheel niet meer dan vijf jaren onderwijs hebben genoten.

Een onverdeeld succes vind ik de proefneming met het onderwijs in het Nederlandsch op de vervolgscholen.

Was reeds de beheersching van het Nederlandsch door de leerlingen van de meisjesvervolgscholen volgens mijn ervaring boven elke verwachting, de resultaten van de lessen in de Nederlandsche taal op de gemengde vervolgscholen zijn van dien aard — ik heb hier speciaal het oog op de jongensleerlingen —, dat thans mijns inziens het stadium van proefneming als geëindigd kan worden beschouwd. Dàt de proef zou slagen, was wel te voorzien. Men denke slechts aan de groote ambitie, die er bij de Indonesische jeugd voor het aanleeren van het Nederlandsch bestaat. Teekenend is mijns inziens b.v. het feit, dat de wilde scholen haar bestaan en

(Soeria Nata Atmadja.)

levensvatbaarheid goeddeels aan deze ambitie om het Nederlandsch te leeren, te danken hebben.

De Nederlandsche geest en de Nederlandsche cultuur zouden volgens mijn persoonlijk oordeel bij de groote massa van de Indonesische volkeren wellicht dieper wortel hebben geschoten, indien het gouvernement van meet af aan deze volkeren met het Nederlandsch door middel eener stelselmatige onderwijspolitiek kennis had laten maken. Het zou mij te ver voeren, op deze plaats uit te weiden over het Britsche systeem, maar ik wil terloops wel opmerken dat Indonesiërs, die Britsche koloniën bezoeken, schier jaloers worden als zij merken, dat zelfs taxichauffeurs, kappers en winkelbedienden zich het Engelsch hebben eigen gemaakt. Ik zou er daarom bij de Regeering met klem op willen aandringen, dat de door mij bepleite uitbreiding van het onderwijs op de vervolgscholen met het Nederlandsch, met kracht ter hand zal worden genomen. Voorshands zou Zij deze uitbreiding kunnen beperken tot de vervolgscholen, gevestigd op regentschapshoofdplaatsen en/of andere bevolkingscentra, in ieder geval zóó, dat in elk regentschap tenminste op één gemengde school hiermede een aanvang zal worden gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Volksverheffing omvat, naast het geven van basisonderwijs, mijns inziens ook de bestrijding van het analfabetisme. In dit land beteekent dit in werkelijkheid het leeren lezen en schrijven aan een bevolking, die den schoolgaanden leeftijd gepasseerd is. Mij is niet bekend, welke de resultaten zijn van de in Oost-Java aan den gang zijnde proefnemingen op dit gebied .....

(De heer Wirjopranoto: Zeer gunstig.)

Ik zal eventueele nadere mededeelingen van mijn geacht medelid terzake met belangstelling afwachten, Mijnheer de Voorzitter, doch ik meen, in dit verband de Regeering te mogen herinneren aan de teleurstellende resultaten van het experiment met de vroegere ABC-cursussen, althans in West-Java.

(De heer Soetardjo: Dat was heel iets anders.)

Deze zijn een totale mislukking geweest. Vooral de ouderen vergeten zoo snel, wat hun is onderwezen, en dat is ook niet te verwonderen als men bemerkt, dat een groot deel der bevolking in het binnenland, dat desa-onderwijs heeft genoten, het geleerde op den langen duur ten deele weer vergeet.

Met betrekking tot het westersch lager onderwijs komt het mij voor, dat het laten vallen van het maximum van 25% niet-Europeesche kinderen, dat tot de Europeesche lagere school kan worden toegelaten, getuigt van een wijs liberaal beleid. Wij zijn er de Regeering dankbaar voor, dat Zij thans het standpunt inneemt, dat door de voortschrijdende lagen der Indonesische maatschappij, het huidige onderwijsstelsel moet worden beschouwd als een school voor die kinderen, waarvoor het Nederlandsch de gewone huis- en omgangstaal is.

Of dit standpunt naar den wensch der Regeering in de practijk steeds consequent wordt doorgevoerd, meen ik echter te moeten betwijfelen.

In de circulaire van den fgd. directeur van Onderwijs en Eeredienst d.d. 5 Juli j.l. No. 20367/e staat te lezen dat:

> „van een bepaalde categorie van Inheemsche ouders de opleiding en het milieu, waartoe zij behooren, van dien aard is, dat gezegd kan worden, dat hun kinderen alleen reeds op grond daarvan voor toelating tot een Europeesche lagere school in aanmerking komen."

Mij is echter het geval bekend van een oud-regent, die vruchteloos gepoogd heeft zijn pleegzoon tot de Europeesche lagere school toegelaten te krijgen. De oud-regent, die kinderloos is, beschouwt dit zoontje als zijn bloedeigen kind en te meer deed deze weigering hem leed, waar de Regeering in zaken, die den fiscus raken, tusschen eigen en pleegkinderen geen onderscheid meer wenscht te maken, dat hebben wij hedenmorgen bij de behandeling van de belastingontwerpen nog weer eens kunnen constateeren.

Dat Inheemsche onderwijzers met een Europeesche akte zelden bij het Europeesch onderwijs worden geplaatst, geschiedt, aldus de Regeering in haar memorie van antwoord, op grond van psychologische-onderwijskundige motieven en niet als gevolg van aandrang van Europeesche ouders, die bevreesd zouden zijn voor een minder goed gebruik van de Nederlandsche taal door hun kinderen.

Het doet mij goed deze verzekering van de Regeering te vernemen en daarom zou ik Haar aandacht willen vragen voor een regentsdochter, die, naar verluidt, bij het behalen zoowel van haar Eurpeesche lagere akte als van haar hoofdakte voor het vak Nederlandsch een 9 heeft gekregen en desondanks niet op een Europeesche lagere school geplaatst is.

Betreffende de overdracht van het onderwijs aan de autonome ressorten moge ik de Regeering danken voor Haar uitspraak, dat

> „de wijze, waarop de autonome ressorten met de beperkte financieele middelen, die tot haar beschikking staan, de belangen van het onderwijs dienen, zeer zeker loffelijk (kan) worden genoemd."

Waar de Regeering dus heeft erkend, dat de stadsgemeenten en de regentschappen niet in staat blijken uit de hun bij de regeling der financieele verhouding toegewezen middelen de noodzakelijke uitbreiding van het Inlandsch onderwijs te financieren, vertrouw ik, dat Zij ook in volgende begrootingsjaren de autonome ressorten met extra-subsidies voor bedoelde onderwijsuitbreiding zal bijstaan. Financieel is dit in alle opzichten te verantwoorden. Er zal geen onderwijs denkbaar zijn, dat goedkooper is dan dit basisonderwijs. Ik heb eens gehoord — of het juist is, laat ik in het midden of althans voor rekening van mijn zegsman — dat een medisch student den Lande meer kost dan een halve desaschool.

In dit licht beschouwd, is het standpunt van de Regeering inzake het onthouden aan genoemde ressorten van het hun normaliter toekomend accres onbegrijpelijk. Deze tegenstrijdigheid valt te meer op, als men bedenkt, dat bovendien thans op deze ressorten een beroep wordt gedaan — een beroep, dat soms moet worden beschouwd als een verzoek, dat gehonoreerd dient te worden — om zooveel mogelijk van de hun toekomende aandeelen in 's Lands belastingen, die zij dus reeds hebben ontvangen, aan de Regeering terug te storten. Wat de Regeering met de rechterhand geeft, neemt Zij dus op hetzelfde moment met de linker weder terug.

In het afdeelingsverslag is ervoor gepleit om te Serang en te Tjiandjoer een nieuwe mulo-school op te richten. Helaas zullen de twee nieuwe scholen voor andere plaatsen bestemd zijn. Ik hoop echter, dat de Regeering bij het opstellen van de ontwerp-begrooting voor 1942 zoowel Serang als Tjiandjoer voor een mulo-school in aanmerking zal kunnen brengen.

De uitbreiding van het hooger onderwijs juich ik van harte toe. Door de oprichting van de litteraire en landbouwkundige faculteiten, naast de instelling van de Indologische studie en die voor scheikundig ingenieur is Indië niet ver meer af van een doel, dat ons tot voor kort onbereikbaar scheen, nl. een eigen universiteit, die voor Z. O. Azië, gezien het hooge peil van deszelfs onderwijs, een toonbeeld zal zijn van een groote daad, waartoe een kleine natie als de Nederlandsche in staat is. Moge het spoedig komen tot de instelling van een hoogere veeartsenijkundige opleiding en een hoogeschool voor handelseconomie.

Voorts moge ik een kort woord van dank richten tot de Regeering, die thans bereid is om in te gaan op een suggestie, geuit in het afdeelingsverslag, nl. betreffende het gevraagde onderzoek om de verschillende landbouwscholen en de N. I. A. S. onder het beheer van het departement van Onderwijs te brengen. Waar zoowel de landbouwkundige faculteit als de medische hoogeschool onder het onderwijsdepartement ressorteeren, zou het toch voor de hand liggen, dat de middel-

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Wermuth.)

bare scholen, die in dezelfde richting opleiden, eveneens bij „Onderwijs" behoorden. Anders zouden immers, consequent geredeneerd, de scholen voor de bestuursopleiding onder B.B., de technische scholen onder Verkeer en Waterstaat, de medische onderwijsinrichtingen onder den D.V.G., de rechtsstudiën onder Justitie en de landbouwfaculteit onder het departement van Economische Zaken moeten ressorteeren.

Tenslotte zou ik een lans willen breken voor de volksonderwijzers. U weet, Mijnheer de Voorzitter, dat de positie van deze groep mij ter harte gaat. Zoowel als lid van dit college, als in mijn hoedanigheid van voorzitter van de Vereeniging van Regentschappen op Java en Madoera heb ik met klem gepleit voor het in het leven roepen van een pensioenregeling voor volksonderwijzers. Ten deze heb ik ook een schriftelijke vraag tot de Regeering gericht, waarop ik nog steeds geen antwoord heb mogen ontvangen.

Tot mijn leedwezen deelt de Regeering thans in de memorie van antwoord den Volksraad mede, dat de plannen voor een pensioenregeling voor volksonderwijzers door het uitbreken van den oorlog nog in een stadium van overweging verkeeren.

Ik spreek de hoop uit, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering alsnog deze kwestie, die door deze groote groep van werknemers als een levensbelang wordt beschouwd, en door de regenten als beheerders van de z.g. schoolfondsen, waaruit de volksonderwijzers bezoldigd worden, als een sociale daad van ernstige urgentie, met voortvarendheid ter hand zal nemen.

Tenslotte een enkel woord over het voornemen van de Regeering om de bewerking van het Soendaneesch woordenboek ter hand te nemen. Ik hoop, dat de Regeering met voortvarendheid aan het werk zal willen gaan en dat daarbij gebruik zal worden gemaakt van Soenda-kenners van Soendaaschen landaard, zoodat hun kennis aan geen twijfel onderhevig is. Ik mag te dezer plaatse niet de namen van de twee deskundigen noemen, maar ze zijn ongetwijfeld den geachten Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs bekend. Nogmaals spreek ik de hoop uit, dat bij dien arbeid van de diensten en de kennis van deze taalkundigen gebruik zal worden gemaakt.

De heer **Wermuth**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in haar memorie van antwoord (roneo, pag. 7) gezegd, dat bij Haar onderwijspolitiek ten aanzien van het vakonderwijs Haar werkzaamheid beperkt wordt door de aan den dag tredende of te verwachten vraag naar werkkrachten met een speciale vorming. Het is dus begrijpelijk, dat in de laatste tien jaren, waarin de periode van depressie lag, de activiteit van het departement van Onderwijs en Eeredienst ten aanzien van het technisch onderwijs verflauwde.

De opsomming van het bestaan van een drietal technische scholen, 11 ambachtsscholen, 49 ambachtsleergangen en de aankondiging van enkele ambachtsscholen en -leergangen welke in dit jaar zijn en in het volgende jaar zullen worden opgericht, kan het feit van de mindere werkzaamheid niet ongedaan maken, als men deze aantallen vergelijkt met die van enkele jaren geleden. Een bemoedigende toename is in deze vergelijking niet te onderkennen.

In de laatste jaren is de situatie in Indië door de plotselinge groote expansie voor oorlogs- en andere industrieën dermate veranderd, dat de ontwikkeling van het vakonderwijs, in het bijzonder van het lager technisch onderwijs, met die uitbreiding geen gelijken tred heeft kunnen houden. De Regeering heeft thans om in de leemte te kunnen voorzien een commissie ingesteld voor voorlichting inzake het technisch onderwijs en naar Haar mededeeling is deze commissie met voortvarendheid aan den arbeid getogen. Wanneer de vlotheid van deze commissie zou kunnen resulteeren in het ten uitvoer brengen van haar plannen — ik zou ook tevreden zijn met een gedeelte hiervan — bij den aanvang van het schooljaar 1941/42, dan zou ten aanzien van het technisch onderwijs de werkzaamheid van de Regeering zeer op prijs worden gesteld.

Zooals reeds is gezegd heeft de zich enorm expandeerende industrie lagere en middelbare technische krachten op velerlei gebied hard noodig. Om deze reden zou het nuttig zijn, indien de Regeering den Volksraad eenigermate inlichtte over de werkzaamheid dezer commissie, naar mijn meening laat de commissie weinig van zich hooren.

Wanneer ik nu overga tot bespreking van de subsidieregeling voor de ambachtsscholen en de lagere nijverheidsscholen voor meisjes, dan moet mij van het hart, dat ik deze subsidieregeling als zeer onbillijk moet kwalificeeren. Trouwens dit erkent de Regeering volmondig, al drukt Zij zich hieromtrent euphemistischer uit door te zeggen, dat de subsidiëring bij het vakonderwijs niet geheel bevredigend is. De Regeering schrikt voor eene normale regeling terug, omdat de financieele consequenties te groot zullen zijn.

Dit mag m.i. geen reden zijn schrijnende onbillijkheden, welke jaren lang gevoeld zijn door schoolvereenigingen, te doen voortduren. Het is der Regeering immers bekend, dat de ambachtsscholen en de lagere meisjesnijverheidsscholen practisch geheel bevolkt worden door leerlingen, wier ouders behooren tot de economisch zwakkere groep der samenleving, waarop niet of slechts voor een zeer gering deel de tekorten op de exploitatie kan worden verhaald. De onbillijkheid van de subsidieregeling wordt nog geaccentueerd, doordat voor de lagere nijverheidsschool de bijdrage van het Gouvernement in de exploitatietekorten nog lager is dan bij de ambachtsscholen. Ik zal niet in details treden, maar ik wil er nogmaals met klem bij de Regeering op aandringen, om de lasten van dit deel van het onderwijs, dat speciaal ten goede komt aan de jeugd van de minst bedeelden, niet op de particuliere instellingen te doen drukken. Ik sluit mij daarom ten deze volkomen aan bij het betoog van mevrouw Neuyen, die hiervoor zooeven een lans brak.

Ik begrijp ten volle, dat de financieele gevolgen voor de Regeering groot zullen zijn, wanneer de subsidie op normaal peil, dus zooals die bij het algemeen vormend onderwijs, wordt gebracht, maar de ongelijkheid tusschen de subsidieering van de lagere nijverheidsscholen voor meisjes en die van de ambachtsscholen, dient dan toch wel te worden opgeheven. Dit is urgent, daar de tekorten op de exploitatie van deze nijverheidsscholen zeer moeilijk te dekken zijn. Eene bijzondere heffing in een of anderen vorm leidt in den regel tot afschrijving van leerlingen, hetgeen natuurlijk nooit de bedoeling mag zijn. Op deze wijze voortgaande zullen de bestaande scholen in haar bestaan bedreigd worden.

Mijnheer de Voorzitter! Alvorens van het technisch onderwijs af te stappen, zou ik de verklaring, gegeven door den Inspecteur van het middelbaar- en technisch onderwijs over den achteruitgang van de Europeesche leerlingen op de technische scholen, even aan een bespreking willen onderwerpen. In het algemeen verslag van het Onderwijs in Ned.-Indië over het schooljaar 1937—1938, eerste deel, hetwelk enkele weken geleden is verschenen, heeft de Inspecteur op pag. 58 als oorzaak van den achteruitgang van het aantal Europeesche leerlingen aangegeven, dat in de Indische samenleving de waarde van het einddiploma der H.B.S. wordt overschat, zoodat tal van leerlingen de H.B.S. bezoeken, die daar eigenlijk niet thuis hooren en geschikter zouden zijn voor de technische scholen. Met name geldt dit voor vele leerlingen, afkomstig uit den kleinen middenstand. Hierdoor worden minder Europeesche abituriënten van de technische scholen afgeleverd, dan door de maatschappij geplaatst kunnen worden. De Indo-Europeesche jeugd ziet een prachtig arbeidsterrein op deze wijze voor zich verloren gaan. In 9 jaar tijds is de achteruitgang geweest van 54 tot 37%.

Mijnheer de Voorzitter, wanneer men nagaat in welk tijdvak deze achteruitgang plaats heeft gevonden, dan is dat geweest

54ste VERGADERING — DONDERDAG 14 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Wermuth.)
in de periode 1930—1939 en als men een korten terugblik werpt naar het verleden, dan is deze achteruitgang begonnen met de intrede van de malaise. Velen onzer zullen zich nog wel herinneren, dat de malaise zich het scherpst heeft ingezet bij de industrieën en in de bouwwereld, met het gevolg, dat honderdtallen technici werkloos rondliepen.

Het heeft niet aan waarschuwingen ontbroken — niet het minst van de zijde van werkgevers, onderwijsdeskundigen, leiders der arbeidsbeurzen enz. — om de jeugd een ander beroep te doen kiezen. Er zijn in diezelfde periode toch ook door de Regeering twee technische scholen gesloten geworden.

Aan het Studiefondsbestuur van het I.E.V., waarin onderwijsmannen, geen leden van mijn Verbond, zitting hadden, werd herhaaldelijk een studiebeurs-aanvraag geweigerd op advies van deze onderwijsdeskundigen, omdat in de naaste toekomst geen emplooi voor de afkomelingen dezer scholen te vinden zou zijn. Was het dan niet begrijpelijk, dat de trek naar de technische scholen in sterke mate verminderde? Is het billijk thans den Indo-Europeaan te verwijten, dat hij eigenlijk door eigen schuld een arbeidsterrein voor zich verloren ziet gaan?

Het ware beter geweest, dat de weinig doordachte opmerkingen van den Inspecteur van het middelbaar- en technisch onderwijs in de pen waren gebleven.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag wordt gevraagd, dat de wenschelijkheid van het verleenen van een subsidie aan de A.M.S., Afd. B., van de Ned. Ind. afdeeling van de Theosofische Wereld Universiteit te Bandoeng zal worden onderzocht. Naar mijn weten werd de school een paar malen geïnspecteerd en het rapport daarover zou steeds minder gunstig geluid hebben. Er kon geen subsidie worden verleend, omdat de zaak niet in orde was, maar het peil van zoo'n dure middelbare school kon evenmin op de vereischte hoogte worden gehouden, omdat dit onmogelijk was vanwege de groote exploitatie-tekorten. Men draaide dus in een cirkeltje rond. Zoo de Regeering van oordeel mocht zijn, dat de A.M.S. in een behoefte voorziet, zoo geve Zij deze onderwijsinrichting een goede kans met een behoorlijke subsidie.

Mijnheer de Voorzitter! Bij art. 5.4 deelt de Regeering mede, dat op deze ontwerp-begrooting een eerste termijn voor den bouw van een nieuw schoolgebouw voor het openbaar lyceum te Bandoeng is uitgetrokken ten bedrage van *f* 125 000. Voor dezen bouw werd echter bij een aanvullende begrooting voor 1940 reeds een bedrag van één ton als eersten termijn noodig geoordeeld. Op 30 Januari j.l., d.i. bijna een jaar geleden, werd in de memorie van toelichting vermeld, dat aan de bestaande tijdelijke behuizing van het gouvernementslyceum in de jaarbeursgebouwen uit onderwijsoogpunt ernstige bezwaren waren verbonden.

Voorts werd niet meer getwijfeld aan de urgentie van dezen nieuwbouw. Wij zijn nu practisch een jaar verder en er is nog niets gebeurd. De toestand is er natuurlijk niet beter op geworden. De eenige, die met dezen toestand zeer gebaat is, is de noodlijdende jaarbeurs, die voor het complex localiteiten een overmatig hooge huur bedingt.

Gaarne zou ik van de Regeering de toezegging ontvangen, dat onmiddellijk opdracht zal worden gegeven aan het departement van Verkeer en Waterstaat om zoo spoedig mogelijk met den aanvang van den nieuwbouw te beginnen, opdat bij het begin van het schooljaar 1941—1942 het gebouw betrokken kan worden.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog een lans willen breken voor de ongehuwde leerkrachten in het bezit van de Europeesche hoofdacte. Onafhankelijk van de formatie krijgen mannelijke, gehuwde bezitters van de hoofdacte, wanneer zij den leeftijd van 26 jaar hebben bereikt — als sociale maatregel — de bezoldiging van Europeesch hoofdonderwijzer. Dit geeft geen onbelangrijke inkomstenvermeerdering. Het motief hiervoor is de zwaardere lasten van het gezin. In de Indo-Europeesche samenleving komt het vaak

(Muh. Yamin.)
voor, dat één der gezinsleden de zorg van de overige gezinsleden op zich moet nemen. Als deze kostwinner een onderwijzer is met Europeesche hoofdakte en den leeftijd van 26 jaar heeft bereikt maar niet in staat is geweest om in het huwelijk te treden vanwege de groote zorgen, zou hij verstoken blijven van de meer-inkomsten. Op grond hiervan kan het toch niet billijk zijn hem de bezoldiging van Europeesch hoofdonderwijzer te onthouden, terwijl hij in den regel op zijn minst even zware gezinszorgen heeft als zijn getrouwde collega. Is het niet mogelijk, dat het begrip „kostwinner'' opnieuw wordt omschreven — dit komt niet meer in de H. B. L. voor — en wanneer een onderwijzer zich als zoodanig zou kunnen aandienen, zouden aan hem ook de voordeelen van een gehuwd onderwijzer met een Europeesche hoofdacte kunnen worden geschonken.

Ik beveel deze suggestie aan bij den Regeeringsgemachtigde, om aan de schrijnende onbillijkheid een einde te maken.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Het woord voerende over Onderwijs en Eeredienst, mag ik aan het begin van mijn betoog de aangename taak vervullen, hierbij de vereerende boodschap van een deel van de Islamietische gemeente aan de Regeering over te brengen, dat zij bijzonder gevoelig is voor de bereidwilligheid der Regeering, steun te verleenen aan de te Mekka verblijvende Indonesiërs en hen mettertijd te doen repatrieeren. Deze erkentelijkheid beantwoordt wel aan het gedurende de Lebaran gehouden dankgebed ten behoeve van de bedevaartgangers in duizenden moskeeën en bidhuizen, in het bijzonder in de Minangkabausche groepsgemeenschap. Het spontaan geuite medeleven, gepaard gaande aan geldelijke offers, vindt thans zijn bekroning in het besluit der Regeering, zooals dit is vervat in het op 4 November 1940 door Haar gegeven antwoord op de door mij gestelde Volksraadsvraag. Op den zakelijken inhoud van dit antwoord zal ik straks in het kort terugkomen, en dien in nadere beschouwing nemen.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord getracht, Haar onderwijspolitiek opnieuw uiteen te zetten en nieuwe perspectieven uit te stippelen. Zij tracht de onderwijsbedeeling daarbij te bezien in het kader van de door den Landvoogd aangekondigde volksverheffing. Deze poging is mijns inziens ten deele wel geslaagd, maar anderdeels is er zeker nog ruimte voor nadere toelichting.

Op drie punten krijg ik bij het doorlezen van de memorie van antwoord een bepaalden indruk, welke relief verschaft aan de genoemde onderwijspolitiek.

In de eerste plaats valt te constateeren het streven om de bestaande onderwijsinrichtingen uit te breiden; deze uitbreiding is weliswaar in verhouding te gering, maar in het kader der blokkeering van de algemeene begrooting verdient zij wel toejuiching.

Vervolgens zijn er in de memorie van antwoord gemakkelijk passages aan te wijzen, welke getuigenis kunnen afleggen van den wil om het bestaande onderwijs te verbeteren, te verdiepen en te vervolmaken. Ik laat voorloopig buiten beschouwing of dit streven wel aan een goed geformuleerd doel beantwoordt, maar op zich zelf wordt de poging kennelijk gestaafd met de in de practijk in toepassing gebrachte methoden en verklaringen inzake onderwijs.

Ten slotte staat de onderwijspolitiek van dit jaar in een gelukkig teeken van vervolmaking, hetgeen door den drang of noodzaak der omstandigheden tot stand is gebracht. Een periode, waarin een volledige onderwijsorganisatie vanaf het desa-onderwijs tot den top in den vorm van een volledig universiteitsleven tot stand komt, late dan ook niet lang meer op zich wachten. Een moeizaam opgezet raamwerk is hiermede voltooid, dat door de volgende generatie naar haar eigen inzichten aangevuld en verbeterd kan worden.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Muh. Yamin.)

Deze drie punten weerhouden mij echter niet naar voren te brengen, dat in de onderwijspolitiek haar wezenlijk einddoel zoo vaag verborgen ligt. Het is immers uit de memorie van antwoord niet op te maken, wat het theoretisch einddoel of eindpunt van onderwijsvoorziening of onderwijsbedeeling wel is; met name geldt dit voor zoover het in betrekking staat tot het onderwijs voor de Indonesische schooljeugd. De memorie geeft geen waarborg, wanneer en in welk tijdsbestek het analphabetisme tot het verleden zal behooren; wanneer en in welk tijdsbestek het aantal scholen voor lager onderwijs toereikend zal zijn voor opname van de geheele Indonesische schooljeugd; het is nog onbekend, wanneer de Indonesische talen die plaats in de onderwijspolitiek en in de sociaal-economische verhoudingen zullen erlangen, dat zij een gelijke en gelijkwaardige bejegening verdienen als het Nederlandsch; er blijft nog een leemte voor zoover het betreft het stadium, wanneer de Indonesiërs zelf de onderwijsvoorziening en de wetenschappelijke vorming van de Indonesische intellectueelen naar eigen inzichten en idealen in handen zullen hebben. Ik zou met gemak deze incidenteele voorbeelden met andere kunnen vermeerderen; waar ze met elkaar ten nauwste samenhangen en symptomen zijn van een en hetzelfde verschijnsel, ben ik dan ook op grond daarvan geneigd te veronderstellen, dat in de onderwijspolitiek niet te lezen is een goed geformuleerde doelstelling, omdat zij onderhevig is aan verschillende maatschappelijke eischen en verlangens. De onderwijspolitiek is dan ook opportunistisch en bevindt zich in hoofdzaak nog immer in het stadium van proefnemingen. Ik laat in het midden, of dit karakter van onderwijsbedeeling wel wenschelijk en te verantwoorden is.

Afgescheiden hiervan wil ik in mijn betoog eenige woorden wijden aan enkele desiderata, beschouwd in het kader van de bestaande onderwijs-organisatie. Het eerste punt betreft de bezetting van de leerstoelen, met name aan de Bataviasche hoogescholen. Om practische redenen, en zeker ook op wetenschappelijke gronden, is het verlangen der Indonesiërs alleszins gerechtvaardigd, dat leerstoelen voor cultuurvakken als adatrecht, Soendaneesch, Javaansch, Maleisch, oud-Javaansch en Islamietisch recht door Indonesiërs zullen worden bezet. De Indonesiërs staan, met in acht neming van het geschiktheidscriterium, om de bekende redenen het dichtst bij de bron, in elk geval veel dichter dan wie ook. Daarom zien wij met leede oogen, dat onder de docenten in deze cultuurvakken geen enkele naam van een Indonesisch hoogleeraar voorkomt.

Een andere doorn in ons oog is de bezetting van de leerstoelen aan de Geneeskundige hoogeschool. Het is niet aan te nemen, dat er onder de negenhonderd Indonesische geneesheeren geen een zou zijn, geschikt om als hoogleeraar, voor welk collegevak ook, op te treden. Deze artsen zijn zonder uitzondering Europeesch opgeleid, er zijn eenige honderden onder, voorzien van Nederlandsche papieren en een Nederlandschen bul. Ik zal hiervoor niet verder argumenten aanvoeren, doch het verlangen is mijns inziens billijk en alleszins gerechtvaardigd.

In de memorie van antwoord voert de Regeering met betrekking tot de positieverbetering van de goeroes bantoe aan, dat te dien aanzien door Haar geen enkele toezegging is gedaan en dat deze positieregeling in de eerste plaats den autonome ressorten regardeert. Ik moge voor deze aangelegenheid de Regeering verwijzen naar mijn redevoeringen in het vorige zittingsjaar en het antwoord der Regeering daarop. Eveneens vestig ik Haar aandacht op een door mij ingediende motie, die na een door de Regeering afgelegde verklaring, door mij werd ingetrokken. Dat de positieregeling den autonome ressorten zou regardeeren is een nieuw element in de beraadslaging, dat voorheen nimmer te berde is gebracht. Ik acht dit argument niet geheel en al juist, omdat de Regeering in deze netelige kwestie wel degelijk regelend vermag op te treden, vooral in gebieden waar men geen autonome ressorten vindt. Waar thans de beraadslaging over de positie der goeroes bantoe voorloopig als geëindigd kan worden beschouwd, zal ik de behartiging van de belangen van deze zoo verdienstelijke groep Indonesische onderwijzers besluiten met een motie. Deze motie zal ik onmiddellijk na het regeeringsantwoord in eersten termijn indienen.

Het getuigt verder van een voorzichtig beleid, naar de meening van velen echter van een al te voorzichtig beleid, dat met de uitbreiding van de Inheemsche Mulo's gewacht wordt op een grondige beschouwing van de resultaten der proefneming. Zonder op deze beschouwing te willen vooruitloopen, lijkt mij voor de verdere ontwikkeling van het onderwijs in de toekomst het zeer gewenscht deze proefneming eveneens te doen in de Minangkabau, waar de drang naar onderwijs zeer groot is en waar het Maleisch een bijzonder goede plaats in de psychologische denkwereld van de studeerende schooljeugd heeft. Wil men goede resultaten met de Inheemsche Mulo, waarop Maleisch de voertaal is, bereiken dan plaatse men dit schooltype in de eerste plaats te midden van de Maleische landen, waar de Maleische cultuur de overhand heeft. Naast Palembang komen mijns inziens als zoodanig in de eerste plaats de Minangkabau en Sumatra's Oostkust in aanmerking. Bovendien constateert men thans te Fort de Kock en te Padang het begin van een initiatief om dergelijke scholen op te richten in de hoop, dat de Regeering subsidie zal willen verleenen. Het ware echter beter als de Regeering zelf het initiatief daartoe overneemt.

Vervolgens moge ik de aandacht verzoeken voor het onderwijs in de Minangkabau. Volgens de notulen van de groepsgemeenschap Minangkabau waren er van 38.335 kinderen, die op 1 Augustus 1939 toelating tot de 825 volksscholen vroegen er 2413 afgewezen d.i. ± 6,3%. Van de 10.872 kinderen, die tegen denzelfden datum toelating tot de 152 vervolgscholen verzochten, werden er 818 afgewezen d.i. ± 7,5%. Algemeen is de klacht, dat het aantal volks- en vervolgscholen te gering is en een der oorzaken, waardoor de uitbreiding van het aantal scholen geremd wordt, is de beperkte financieele draagkracht van de groepsgemeenschap. De Regeering moet ten deze de helpende hand reiken.

Een bijzonder aspect vertoont het onderwijs voor Minangkabausche meisjes. In deze groepsgemeenschap is de drang naar onderwijs bij de meisjes even groot als zoo niet grooter dan bij de jongens of, om de woorden van de memorie van antwoord te bezigen:

> „de sluimerende en schuilgaande talenten zijn ook bij de meisjesbevolking wakker geschud."

Het noodzakelijke gevolg daarvan is, dat er jaarlijks door de lagere scholen honderden meisjes worden afgeleverd. Speciale scholen, die deze leerlingen kunnen en zullen opvangen, zijn in het land practisch niet aanwezig. Ik heb hier het oog op scholen, die deze meisjes zullen klaar maken voor het verdere leven om zich een zelfstandig bestaan te scheppen onder de tegenwoordige sociaal-economische omstandigheden. Ik denk hierbij aan de opleiding tot verpleegster, aan nijverheidsscholen en meisjeskweekscholen, enz. Hoewel ik ten deze nog geen heldere voorstelling van zaken heb, vind ik desniettemin aanleiding de aandacht van de Regeering op dezen scheven toestand blijvend te vestigen. Een bevredigende oplossing van het vraagstuk kan wellicht wel gevonden worden.

In verband met het door mij tot dusverre geleverde betoog zou ik nog wel de volgende vraag willen stellen betreffende de oprichting van een gouvernements-nijverheidsschool, welke bestemd is voor de abituriënten der meisjesvervolgscholen. Weliswaar zijn dergelijke onderwijsinrichtingen in de Minangkabau wel aanwezig, maar zij zijn alle particuliere scholen. Waar kortgeleden geruchten de ronde deden, volgens welke een gouvernementshuishoudschool aldaar zou worden opgericht, zou ik ten aanzien hiervan van

(Muh. Yamin.)

de Regeering willen vernemen, in hoeverre deze berichten juist zijn en wanneer de oprichting van de genoemde school verwacht kan worden.

Het doet me genoegen verder te vernemen dat de Regeering na de suggestie in het afdeelingsverslag bereid is om onderzoek in te stellen naar de wenschelijkheid van de oprichting van een A. M. S. te Fort de Kock; van schakelscholen te Air Bangis, Bangkinang, Loeboek Sikaping en Moearalaboeh en van een H. I. S. te Padangpandjang. Ik zou hierbij willen aanbevelen om in het onderzoek eveneens de gefedereerde negari Lintau, in het Tanahdatarsche te doen betrekken. Waar het verzoek, afkomstig van de bevolking, tot de oprichting der genoemde scholen mijns inziens wel redelijk is, zou ik de Regeering willen verzoeken om het beloofde onderzoek zoo gauw mogelijk aan te vatten en te beëindigen, althans niet later dan in het einde van het eerste kwartaal van het jaar 1941, opdat bij het ontwerpen van de hoofdbegrooting met het resulaat van het onderzoek rekening gehouden kan worden.

Afgezien daarvan kan ik vooraf reeds eenige gegevens voorbrengen, die de door de bevolking geuite wenschen en verlangens alleszins kunnen billijken.

De eerste drie plaatsen, Air Bangis, Loeboek Sikaping en Bangkinang liggen gemiddeld meer dan 150 km verwijderd van Fort de Kock of Pajakoemboeh, die van verlangde scholen wel voorzien zijn. Zij liggen alle in het centrum van een uitgestrekt land met een betrekkelijk vrij dichte bevolking, die na eenige decenniën van onderwijsvoorziening nog steeds verstoken blijft van scholen waar Nederlandsch eveneens onderwezen wordt. Hetzelfde kan gezegd worden van de plaats Moearalaboeh, die ver in het zuidelijk deel van Minangkabau ligt. Van meer gewicht is de toestand van het onderwijs in de gefedereerde negari Lintau, omgeven door andere bloeiende dorpen. Het intellectueelen-dorp is wel in staat om een eigen schakelschool te bekostigen, maar door de eigenaardige situatie, geschapen door het practische bestuursbeleid en door bijzondere bepalingen van de negari-kassen, kan genoemde negari niet overgaan tot tegemoetkoming aan de diepgevoelde behoefte, zoodat de voorziening daarvan wel afhangen moet van het regeeringsinitiatief.

Dat op een plaats als Padangpandjang geen gouvernements H. I. S. te vinden is, kan zonder meer gekwalificeerd worden als iets, dat achterlijk is. Deze plaats is de hoofdplaats van een zeer belangrijke afdeeling, ligt in het centrum van de groepsgemeenschap en is omgeven door bloeiende dorpen met een dichte bevolking. Stelt U eens voor dat zooiets op Java voorkwam, dat een stad als Buitenzorg geen H. I. S. had. Bovendien is de drang naar onderwijs in het algemeen in genoemde streek heel groot, kan althans wedijveren met dien in welke streek ook.

In het bijzonder mag ik vervolgens met klem aandringen op het bespoedigen van het onderzoek naar de mogelijkheid tot oprichting van een A. M. S. te Fort de Kock. Reeds het vorig jaar heb ik een omstandig pleidooi ten gunste daarvan gehouden en de noodzakelijkheid van de aanwezigheid van een middelbare school in de Minangkabau geopperd. Het verzoek stuitte echter af op het standpunt der Regeering, dat Zij toen voorloopig nog geen enkele toezegging kon doen. Ik ben er diep van overtuigd, zeker in sterkere mate dan verleden jaar, dat het door de Regeering beloofde onderzoek zal resulteeren in een bevestiging van het door de bevolking geformuleerde desideratum. Min of meer in dezelfde positie verkeert de wenschelijkheid tot heropening van de Mosviba en van de Kweekschool (H. I. K.) voor onderwijzers te Fort de Kock.

Dit gedeelte van mijn beschouwingen mag ik niet beëindigen voordat ik mijn erkentelijkheid betuig voor de bereidwilligheid der Regeering om plaatsen als Painan en Soengai Penoeh van schakelscholen te voorzien en verder voor de heropening van de normaalschool voor hulponderwijzers te Padangpandjang en mede voor de oprichting van een ambachtsschool in de Minangkabau; ik mag de hoop uitspreken, dat deze ambachtsschool mede bestemd zal worden voor ijzerbewerking en electriciteit, voor welke inrichting Fort de Kock de aangewezen plaats kan zijn. De erkentelijkheid der bevolking voor deze nieuwe scholen is vrijwel algemeen en getuigt van haar inzicht in de beteekenis van de taak, die het onderwijs bij de volksontwikkeling vervult.

Toejuiching verdient mijnerzijds het feit, dat de Regeering voor het toekennen van een beurs het criterium van een cijfergemiddelde van 8 bij het eindexamen eener middelbare school verlaten heeft. Het nieuwe criterium, waarbij gelet zal worden op verschillende andere factoren, vind ik redelijk en m.i. zelfs ook voor een middelmatigen leerling bereikbaar.

Minder geruststellend is echter de mededeeling, dat het rubberstudiefonds nog immer *f* 500 000 bedraagt. Reeds bij herhaling werd door verschillende leden in deze zaal gepleit voor uitbreiding van dit fonds, door daarin eenige tonnen uit de rubbergelden te storten.

Waar de rente van het tegenwoordige kapitaal, naar verluidt, practisch volledig beschikbaar is gesteld, en waar de Regeering principieel op het goede standpunt staat wel een deel van de rubbergelden voor studiegelegenheid te willen afzonderen, zou ik er opnieuw bij de Regeering op willen aandringen, in het bijzonder door een beroep te doen op de welwillende houding van het departement van Binnenlandsch Bestuur, aan het door mij gestelde desideratum tegemoet te komen.

Minder duidelijk is de verklaring der Regeering inzake het plan om een Maleisch woordenboek samen te stellen. Het zou toejuiching verdienen, wanneer dit werk aangevangen werd door lexicografisch aangelegde Indonesiërs; verder verdient de arbeid in het centrum of de centra van de Maleisch sprekende landen te worden aangevangen, naar analogie van de samenstelling van woordenboeken in het Boegineesch, Kawi-Balineesch, Javaansch en andere Austronesische talen. Batavia is wel te ver van de Maleische sfeer. Een bedrag van *f* 2 000 is voor de samenstelling van het woordenboek zeker te gering, al is het voor het begin van het werk.

Reeds aan het begin van mijn betoog heb ik het lot van de Islamietische bedevaartgangers aan een korte bespreking onderworpen. De door de Regeering gedane toezegging verdient mijns inziens om twee redenen uitbreiding. Allereerst vestig ik, behalve op de te Mekka verblijvende Indonesiërs de aandacht op de landgenooten, die in Egypte zijn of daar studeeren; deze personen verkeeren in dezelfde positie als de bedevaartgangers, zoodat zij eveneens geholpen dienen te worden. Reeds enkele malen lazen wij in de dagbladen openbare brieven uit Caïro, waarin in treffende bewoordingen het lot dezer groep Indonesiërs werd beschreven; deze berichten zijn mijns inziens geloofwaardig, vooral omdat ze bevestiging vinden in verscheidene particuliere brieven en andere officieuse gegevens. Geldelijke steunverleening dient ook aan hen door de Regeering toegezegd te worden.

Een andere uitbreiding betreft het doen repatrieeren van deze groep Indonesiërs. In het regeeringsantwoord staat duidelijk, dat de Regeering hen pas na het seizoen van den hadj zal doen repatrieeren.

M.i. behoeft daarop niet zoo lang te worden gewacht; de Islamietische geleerden hier te lande zijn het er over eens, dat het in tijden als wij thans beleven, wel geoorloofd is de bedevaartgangers voor het einde van het seizoen van den hadj te doen terugkeeren. Daarom beveel ik der Regeering ten zeerste aan nu reeds maatregelen of voorbereidingen te treffen voor de ter beschikking stelling van scheepsgelegenheid ten behoeve van de Indonesiërs, die zich thans in Mekka dan wel in Caïro bevinden.

Vervolgens maakt het antwoord op de door mij gestelde vraag niet bekend, hoe groot de geldelijke steun per persoon bedraagt. Het Aneta-bericht spreekt van *f* 8 000 per maand. Dit bedrag is naar mijn berekening en naar het oordeel van vele terzake deskundigen ten eenenmale ontoereikend. Men

(Soeroso.)

schat het aantal Indonesiërs thans in Mekka verblijf houdend op 5 000 à 6 000. De onderhoudskosten per persoon voor het hoogst noodige bedragen naar de berekening van het Hoofdcomité Moekimin in Minangkabau ongeveer *f* 1 per persoon per dag, en volgens gegevens verstrekt door Islamieten op Java is een bedrag van *f* 0,75 per persoon per dag beslist onvoldoende. Verder moet men in aanmerking nemen, dat de prijs der levensbehoeften met den dag sterk stijgt. Het is dus zeer gewenscht betrokkenen zoo spoedig mogelijk te doen terugkeeren en voor hen een aanmerkelijk hooger bedrag dan *f* 8 000 per maand beschikbaar te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dit gedeelte van mijn betoog besluiten met de opmerking, dat een ruime geldelijke steunverleening aan de Mekkagangers in de internationale verhoudingen wordt gevoeld en gezien als iets, dat volkomen in overeenstemming is met de goede reputatie, die het Nederlandsch gezag over deze landen in de Arabische wereld heeft; het Nederlandsch gezag, dat in Saoedi Arabië „als een naam met een diepen klank in de ooren klinkt".

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Het is misschien goed in dezen tijd onze aandacht aan het volgende te schenken. De onderwijsverzorging, zooals wij die hier hebben, heeft verschillende vormen al naar gelang het de verschillende bevolkingsgroepen hier te lande betreft. Het minimum-onderwijs, dat de kinderen uit de verschillende bevolkingsgroepen kunnen genieten vindt men in scholen, die ik zou willen noemen standaardscholen. Als standaardscholen wil ik dan in dit geval noemen voor de Europeesche bevolkingsgroep de Europeesche lagere scholen, voor de Chineesche bevolkingsgroep de Hollandsch-Chineesche scholen en voor de Indonesische groep niet de Hollandsch-Inlandsche scholen, maar de desascholen. Legt men deze vormen van standaardscholen naast elkaar dan kan men niet anders zien dan dat de onderwijsvoorziening ten behoeve van de Indonesische bevolking, vergeleken bij die ten behoeve van de andere bevolkingsgroepen, wel zeer miniem is.

Het is duidelijk, dat de onderwijsverzorging, die als minimum wordt beschouwd voor de Europeesche kinderen kostbaarder is dan voor de Indonesische kinderen; en ook is duidelijk, dat de onderwijsverzorging voor Chineesche kinderen eveneens kostbaarder is dan die voor Indonesische kinderen. Desondanks kan men stellen, dat 100% van het totaal daarvoor in aanmerking komende Europeesche kinderen het voor hen bestemde minimum onderwijs kan genieten. Het overeenkomstig percentage ten aanzien van Chineesche kinderen is mij niet bekend, maar in ieder geval zal dat percentage wel grooter zijn dan dat met betrekking tot de Indonesische kinderen. Daarbij moet men dan nog in aanmerking nemen, dat ondanks het feit, dat de onderwijsvoorziening voor de Indonesische bevolking zeer goedkoop is, het minimum-onderwijs niet door de Regeering zal worden betaald, maar door de bevolking zelf in den vorm van het scheppen van desascholen, waarbij het beginsel van zelfbekostiging wordt in toepassing gebracht. Om die redenen acht ik het wel zeer onbillijk, dat in dit geval de onderwijsvoorziening ten behoeve van de Indonesische bevolking nog niet voldoende is.

In zooverre zou dit te vergeven zijn, omdat — zooals in de memorie van antwoord wordt gezegd — hier en daar onder de Indonesiërs de bereidheid om de kinderen onderwijs te laten genieten nog sluimerend is, maar dat is toch nog geen reden om de onderwijsvoorziening slechts in beperkten omvang, zooals die op het oogenblik geschiedt, te doen plaats vinden. Ik meen dat de situatie in deze wel door een systematische voorlichting in de desa, zooals ik dat zooeven heb aangegeven, in goeden zin kan worden gewijzigd. Zoo kan b.v. de invoering van algemeenen leerplicht in diverse landen van Europa niet anders worden beschouwd dan als een middel om de animo tot het verkrijgen van meer kennis te verhoogen. Ik meen nu, dat men niet kan zeggen, dat de animo om zich kennis eigen te maken onder de Indonesische bevolking op het oogenblik nog zoo gering is, dat uit dien hoofde beperkte onderwijsvoorziening gemotiveerd is. De Regeering heeft wel in de memorie van antwoord verklaard, dat de kwestie van invoering van algemeenen leerplicht op de bevolking psychologisch een verkeerde uitwerking kan hebben, doch een goede voorlichting op dit punt in de desa's, teneinde de bevolking in die richting op te voeden, zal dit bezwaar zeker te niet doen en zal een verkeerde uitwerking van het invoeren van een dergelijken maatregel elimineeren.

Mijnheer de Voorzitter! Het resultaat van de onderwijsvoorziening met betrekking tot de Indonesische bevolking is, zooals gezegd, nog zeer gering, zoodat nog een groot deel der Indonesische kinderen niet in de gelegenheid is schoolonderwijs te ontvangen, hetgeen inderdaad zeer te betreuren valt. Ik heb bij de bespreking van het voorstel tot instelling van de landbouwfaculteit verklaard, dat ook het bezoeken van M. O.-inrichtingen door Indonesische kinderen in vergelijking met dat schoolbezoek van de Europeesche jeugd om verschillende redenen nog zeer gering is. Ik heb er toen op gewezen, dat ongeveer 4000 Europeesche kinderen dergelijke onderwijsinrichtingen bezochten, terwijl het overeenkomstige aantal Indonesische kinderen slechts ongeveer 1000 bedroeg. Dit heeft eveneens tot gevolg, dat er uit Indonesische kringen weinig bibit kan komen voor de thans hier gevestigde hoogescholen. Het zal wel niet in de bedoeling van de Regeering hebben gelegen met de oprichting van deze hoogescholen alleen de Europeesche bevolkingsgroep te bevoordeelen, doch genoemde omstandigheden hebben tot gevolg, dat inderdaad een veel grooter aantal Europeesche kinderen, relatief gesproken, de hooger-onderwijs inrichtingen zal bezoeken dan Indonesische kinderen.

Dit is natuurlijk in de eerste plaats te wijten aan het feit, dat de Indonesische ouders vanwege hun financieele positie in het algemeen niet in staat zijn, hun kinderen naar de middelbare scholen te zenden. Daarom is het naar mijn meening noodig, dat hier worden opgericht zeer goedkoope middelbare scholen met daarnaast goede, goedkoope internaten, speciaal voor kinderen van minvermogende ouders. Dit is beslist noodzakelijk, wil men dit land geestelijk zoo ontwikkeld mogelijk maken. Ik meen, dat het in de lijn der regeeringspolitiek ligt, zooveel mogelijk de Indonesische kinderen onderwijs te laten genieten. Ik hoop, dat de Regeering straks niet afwijzend zal staan tegenover deze suggestie, want mocht dat wel het geval zijn, dan zal ik mij genoodzaakt zien hieromtrent een uitspraak van den Volksraad te vragen.

Ten aanzien van de voorliggende begrooting heb ik er bij de algemeene beschouwingen reeds op gewezen, dat de Regeering in stilte op de onderwijsbegrooting voor 1940 heeft bezuinigd. In de financieele nota staat op bladzijde 47 te lezen, dat op de raming van de zuivere landsuitgaven voor 1940 het bedrag van *f* 26 millioen teruggebracht zal worden tot *f* 23 millioen, omdat de Regeering meent door verschillende bezuinigingen en verhoogingen, als meer-opbrengst van schoolgeld, de onderwijsbegrooting een gunstiger beeld te kunnen doen vertoonen. Het gaat hier in feite om een vermindering met *f* 3 millioen.

Ik heb er toen reeds op gewezen, dat een dergelijke vermindering vooral in dezen tijd, waar de onderwijsvoorziening onvoldoende is te achten, niet raadzaam is en dat ik niet mee kan gaan met een dergelijke bezuiniging in stilte.

In het afdeelingsverslag is er op gewezen, dat het eindtotaal van de begrootingscijfers neerkomt op een vermeerdering van slechts *f* 6 638. De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat men niet te veel gewicht moet hechten aan de cijfers; in werkelijkheid zou de begrooting een vooruitgang vertoonen van *f* 2 673 548. Daarentegen zou, omdat het verschillende onderdeelen betreft, die niet de vitale deelen van het onderwijs raken, een bezuiniging kunnen worden verkregen van *f* 2 666 910. Die bedragen zijn dus onge-

(Soeroso.)

veer gelijk. Er is dus eigenlijk geen vooruitgang te constateeren.

Als verontschuldiging voor dit verschijnsel wordt aangevoerd, dat geen verminderingen zijn aangebracht op vitale deelen van het onderwijs, en dan wordt gewezen op den post voor uitzending en buitenlandsche verloven, waarop *f* 489 500 wordt bezuinigd. Maar van het resteerende bedrag der genoemde *f* 2,6 millioen wordt geen specificatie gegeven. Een nader bewijs, dat er niet is bezuinigd op vitale deelen van het onderwijs en een aanwijzing, hoe de Regeering tot bedoeld bedrag gekomen is, ontbreken. Naar ik hoop zal de Regeering deze verminderingen in Haar antwoord nader willen toelichten.

Met betrekking tot het vakonderwijs heb ik na lezing van de memorie van antwoord den indruk, dat hier wel degelijk tot contingenteering is overgegaan, al wordt het dan niet met zoovele woorden gezegd. In de memorie van antwoord citeert de Regeering zichzelf uit een geschrift van 1923 als volgt:

> „Bij de beschouwingen omtrent de vraag in hoever de onderwijspolitiek rekening moet houden met de behoeften van staat en particuliere werkgevers is ten onrechte geen onderscheid gemaakt tusschen het algemeen vormend en het vakonderwijs. Terwijl ten aanzien van het eerste de werkzaamheid der Regeering slechts beperking vindt in de financieele en personeele middelen, welke Haar ten dienste staan, moet voor het vakonderwijs steeds voeling gehouden worden met de aan den dag tredende of te verwachten vraag naar werkkrachten met een speciale vorming."

Maar valt hier iets anders uit op te maken dan dat er een contigenteering op het vakonderwijs is toegepast?

Met betrekking tot het desa-onderwijs blijf ik als mijn meening handhaven, dat het beter ware, de verzorging van dit onderwijs aan de regentschappen op te dragen. In naam is het desa-onderwijs, maar in feite heeft de desa er niets over te vertellen; slechts de regent en wellicht eenige andere bestuursambtenaren kunnen regelend optreden. Practisch wordt ook het desa-onderwijs door de Regeering bekostigd. De Regeering voert aan, dat de desa's in de verschillende provincies een — uiteenloopend — percentage in de kosten van het desaonderwijs bijdragen, zoo in West-Java 19 tot 24%, Midden-Java 30% en in Oost-Java in het regentschap Soemenep zelfs 44%. Maar tenslotte zal de Regeering niet op bijdragen van de desa's kunnen rekenen, wanneer wordt overgegaan tot uitbreiding van het aantal volks- en vervolgscholen.

Juist daarom is het naar mijn meening ook uit een practisch oogpunt beter, dat de regentschappen de huidige desascholen beheeren.

Wat de uitbreiding van het aantal desascholen betreft, meen ik, dat de op het program staande uitbreiding niet voldoende is. Men heeft het oog op een uitbreiding met 800 scholen, maar ik vrees, dat dit aantal in de practijk lager zal uitvallen. Vanaf mijn intrede in dit college — in 1924 — heb ik steeds geconstateerd, dat de cijfers in de begrooting hooger waren dan in de werkelijkheid. Men beoogde bijv. een uitbreiding met 500 desascholen, maar dan werden er in de practijk slechts 200 of 300 geopend. Ik hoop daarom, dat de Regeering thans het aantal op te richten desascholen niet zal verminderen, maar integendeel zal verhoogen. Ik meen, dat met het oog op het bevolkingsaccres een uitbreiding met 1500 instede van 800 desascholen per jaar niet te hoog is, vooral gelet op den grooten achterstand, dien wij in te halen hebben. Het aantal cursussen van 40 zal dan ook niet voldoende zijn, maar minstens op 50 of 60 gebracht moeten worden.

De pensioensregeling voor de desaonderwijzers is, naar ik in de memorie van antwoord gelezen heb, nog in overweging. Deze mededeeling heeft mij ten zeerste teleurgesteld, omdat men hier eigenlijk te maken heeft met een aangelegenheid, die reeds zoovele jaren terug aanhangig is gemaakt. Waar een dergelijke voorziening uit een sociaal oogpunt eveneens zeer dringend is, hoop ik, dat de Regeering bereid zal zijn zoo spoedig mogelijk een pensioenregeling voor deze leerkrachten in het leven te roepen.

Mijn standpunt tegenover de gesubsidieerde scholen, vooral die van zending en missie is, dat indien bedoelde corporaties niet langer in staat zijn deze scholen te bekostigen, het mijns inziens beter is, dat de scholen door de Regeering worden overgenomen. Ook het beginsel van deze scholen zal dan veranderd moeten worden, van confessioneele zullen het openbare scholen moeten worden.

Indien de Regeering ten slotte bereid is voor dergelijke confessioneele scholen een hoogere subsidie te verleenen, vind ik dit zeer onbillijk tegenover de Islamietische bevolking.

Mijn bezwaren tegen de confessioneele scholen heb ik in dit college reeds zoo vaak uiteengezet, dat ik hoop, dat de Regeering aan deze bezwaren aandacht zal willen schenken.

Het unificatiebeginsel, waarover ons geacht medelid, de heer Soetardjo gesproken heeft, meen ik, dat niet in het belang van onze kinderen is, omdat onze kinderen daardoor gedwongen zullen worden reeds vroeg de Nederlandsche taal te leeren, in tegenstelling tot hetgeen op de H.I.S. geschiedt. Uit een paedagogisch oogpunt is het niet gewenscht, dat onze kinderen direct of zeer vroeg de Nederlandsche taal moeten leeren.

Ik meen, dat dit geen nadere toelichting behoeft.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb kinderen gekend, die verschillende lagere scholen hebben bezocht en die nu op de middelbare school en de hoogeschool zijn, kinderen, die de H.I.S., de Mulo en de A.M.S. hebben doorloopen en kinderen, die via de Europeesche lagere school naar de H.B.S. zijn gegaan. Deze laatsten hebben er niet zooveel voordeel van, dat zij de Europeesch lagere school hebben bezocht. Misschien komt dit omdat zij direct een vreemde taal moesten leeren en daardoor gedupeerd werden. Ik ben daar echter niet zeker van.

Wat de lichamelijke opvoeding betreft, ik ben natuurlijk voorstander van de intensiveering daarvan, maar men moet niet vergeten, dat intensiveering van de lichamelijke opvoeding betere voeding van de betrokken kinderen noodzakelijk maakt en ik vrees juist dat, ingeval de voeding der kinderen niet beter wordt, zij straks door de intensiveering van de lichamelijke opvoeding lichamelijk achteruit zullen gaan.

De heer Soetardjo heeft zooeven gezegd, dat ook ten plattelande de lichamelijke opvoeding noodig is. Ik weet niet of dit noodig is en die wensch niet overdreven is. De meeste kinderen daar hebben geen behoefte aan lichamelijke opvoeding. Zij werken hard voor hun ouders en het spreekt vanzelf, dat door dit harde werken de lichamelijke opvoeding eigenlijk overbodig is.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Mikoel, is dat ook lichamelijke opvoeding?)

Inderdaad.

Dan de kwestie van de terugzending der Moslimins, die in Mekka in moeilijkheden zijn komen te verkeeren. De Regeering heeft in de memorie van antwoord gezegd, dat voor hen een financieele regeling is getroffen. Deze mededeeling vind ik niet zoo bevredigend. Waarom wordt er verschil gemaakt tusschen Nederlanders die in het buitenland in moeilijke omstandigheden verkeeren en Indonesiërs, die zich in dezelfde omstandigheden bevinden? Ik meen te moeten herinneren aan het eenige jaren geleden gebeurde, toen Nederlanders in Shanghai in moeilijkheden kwamen te verkeeren. Als ik mij niet vergis werd toen direct een schip naar Shanghai gezonden, om die menschen te halen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De „Van Galen"!)

(**Soeroso.**)

Ten aanzien van de Moslimins neemt de Regeering echter een andere houding aan, wat mijns inziens niet te verdedigen is. Waarom heeft de Regeering niet getracht, deze menschen zoo spoedig mogelijk te helpen? Ik zal afwachten, wat de Regeering hierop zal antwoorden, maar hoop, dat Zij, naar aanleiding van hetgeen door mij naar voren is gebracht, direct een schip naar Mekka zal zenden om de Moslimins die in moeilijke omstandigheden verkeeren, te helpen.

Wat de positie van de Indische hoofdacte-bezitters betreft, ik meen, dat de positie van deze menschen op het oogenblik niet zoo heel erg goed geregeld is. Ik heb zoojuist een brief ontvangen van een van hen met de mededeeling, dat hij tot dusverre — hij heeft al vele jaren dienst achter den rug — nog steeds niet is benoemd tot hoofdonderwijzer. Men zegt, dat de formatie op het oogenblik een dergelijke benoeming niet toelaat. Maar kan dan niet een betere formatie voor betrokkenen in het leven worden geroepen, opdat hun positie beter zou kunnen worden?

(De heer Iskandar Dinata: De formatie zal in den door U bepleiten geest worden gewijzigd, met ingang van Januari a.s., zooals in de memorie van antwoord is medegedeeld.)

Het is nog niet zeker, of wijziging van de formatie, zooals zij wordt gewenscht, zal plaatsvinden. Zoolang de zoogenaamde gesloten formatie blijft bestaan, zullen naar mijn meening de promotiekansen voor deze menschen toch nog altijd slecht blijven, zooals wij op het oogenblik kunnen zien.

De **Voorzitter**: De beraadslagingen over deze begrootingsafdeeling zullen morgenochtend worden voortgezet.

De vergadering wordt te 1.47 uur n.m. gesloten.

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

55ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 15 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 43 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Roep, Salamoen, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Djajadiningrat.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **I**); voortzetting der behandeling van afdeeling V, departement van Onderwijs en Eeredienst.

Wij zijn in den eersten termijn der beraadslaging van de zijde van den Volksraad genaderd tot den heer Kasimo.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Niemand zal kunnen zeggen, dat er in het onderwijsbeleid, zooals dit tot uiting komt in de ingediende ontwerp-begrooting en tot uiting is gekomen in de verschillende maatregelen, die gedurende de laatste maanden op onderwijsgebied zijn getroffen, geen perspectief zit, zij het ook, dat men over de mate hiervan van opinie kan verschillen. Want perspectief zit er ongetwijfeld in, wanneer men hoort verkondigen, dat de noodige maatregelen worden getroffen, ten einde te bereiken, dat vanaf 1943 jaarlijks alleen al op kosten van het gouvernement 800 nieuwe volksscholen en 200 nieuwe vervolgscholen zullen kunnen worden opgericht. En perspectief zit er ook in, wanneer uit de in de laatste maanden genomen maatregelen blijkt, dat het de vaste wil der Regeering is om t.a.v. de voorziening in de behoefte aan intellectueelen en andere krachten zoo spoedig mogelijk te komen tot self-supporting. In dit verband moge ik even wijzen op de oprichting van de litteraire faculteit met haar verschillende studierichtingen en op de totstandkoming van de landbouwkundige propaedeuse, als voorbereiding van de oprichting der landbouwhoogeschool en verder op de verschillende in het leven geroepen soorten van opleidingsinrichtingen, zij het ook, dat deze niet alle tot het terrein van het onderwijsdepartement behooren.

Mijnheer de Voorzitter! Perspectief zit er voorts in het onderwijsbeleid, wanneer er, ondanks de krap toegemeten middelen, niet alleen gestreefd wordt naar uitbreiding van de onderwijsgelegenheid in haar verscheidene geledingen, maar ook nog plaats is voor maatregelen tot kwaliteitsverbetering op onderwijsgebied, zooals onder anderen duidelijk blijkt uit de voorgenomen herziening van de personeelsformatie op de H. I. S.

(**Kasimo.**)

Voor hetgeen de Regeering tot stand heeft gebracht en blijkens het ingediende ontwerp verder tot stand wenscht te brengen ben ik dankbaar en wil ik mijn groote waardeering uitspreken. Ik stel dit op den voorgrond, omdat het inderdaad gevoelens van erkentelijkheid en waardeering zijn, die bij mij overheerschen wanneer ik het onderwijsbeleid in beschouwing neem.

Wanneer ik zeg, dat gevoelens van erkentelijkheid en waardeering overheerschen, Mijnheer de Voorzitter, dan zal een goed verstaander hieruit zeker niet de conclusie trekken, dat daarnaast in het geheel geen plaats is voor andere gevoelens. Inderdaad is dit niet het geval, want eenig gevoel van onvoldaanheid is er bij mij nog steeds aanwezig, wanneer ik het onderwijsterrein beschouw. Het is in dit verband, dat ik eenigszins uitvoeriger hierover wil uitweiden.

Ik moge dan beginnen met den voor de groote massa der bevolking voornaamsten tak van onderwijs, het zoogenaamde Inlandsch onderwijs.

De onderste geleding van dit onderwijs wordt gevormd door de volksschool. Veel is er in de stukken over deze onderwijsinrichting ditmaal weer van gedachten gewisseld. Dit is te begrijpen, want de toestand van dat volksonderwijs blijft voor velen — onder wie ook ik mij reken — nog steeds onbevredigend. Zeker, ik ben niet blind voor de verbetering, die is en wordt bereikt door de omzetting van de voormalige middagcursussen voor volksonderwijzers in dagopleidingen. Ook hiervoor ben ik dankbaar. Maar dat het volksonderwijs daardoor reeds van zulk een hoedanigheid zou zijn geworden, dat zoo mogelijk alle in de groote massa der bevolking sluimerende en schuilgaande talenten een geëigende ontwikkeling en bestemming kunnen erlangen, zal niemand willen volhouden.

Nog ver blijft de kwaliteit van het volksonderwijs van dit ideaal verwijderd. Hoe weinig bevredigend het volksonderwijs eigenlijk nog is, zal vooral voor mijn Nederlandsche medeleden duidelijk zijn, wanneer ik voor hen het volgende beeld ophang.

In de drie laagste klassen van de Europeesche lagere school treden als onderwijzers op abituriënten van diezelfde zevenjarige school, die weliswaar op elementaire wijze onderwijs hebben gekregen in methodiek, maar aan den anderen kant in de gewone schoolvakken wat minder onderwijs genoten hebben dan de Europeesche lagere school nu geeft. Verder zijn die zoogenaamde onderwijzers op zichzelf aangewezen in dien zin, dat zij geen dagelijksche leiding krijgen van beter opgeleide leerkrachten. Ik weet niet wat de Europeesche bevolking zou doen, wanneer bij den voor haar bestemden tak van onderwijs een dergelijke situatie zou bestaan. Ik denk, dat er weinig minder dan een soort revolutie zou losbreken, en gelukkig dan ook, dat bij haar een dergelijke toestand niet bestaat en dat in de drie laagste klassen van haar lagere school onderwijzers les geven, die een opleiding hebben genoten van minstens 6 jaren na de Europeesche lagere school. En toch, Mijnheer de Voorzitter, is de toestand bij de volksschool absoluut analoog aan het beeld, dat ik daareven heb opgehangen.

Een van tweeën: de situatie bij de volksschool is goed, althans bevredigend en dan is er bij de Europeesche lagere school, voor zoover betreft de drie laagste klassen, groote overdaad, of de toestand bij de drie laagste klassen der Europeesche lagere school is de juiste en dan dient er gestreefd te worden naar verbetering, zelfs groote verbetering in den toestand van het volksonderwijs. Nu zie ik zeer wel in, dat het voorshands nog vrijwel onmogelijk zal zijn om bij de volksschool een toestand te verkrijgen, analoog aan dien van de drie laagste klassen der Europeesche lagere school, d.i. dus, dat aan die volksschool les wordt gegeven door onderwijzers, met een opleiding van minstens 6 jaren na de Inlandsche lagere school. Zoover wil ik niet gaan. Zelfs ga ik niet

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**) ; afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Kasimo.)

zoover als die leden, die in het afdeelingsverslag een vierjarige internaatsopleiding bepleiten voor de volksonderwijzers, hoe ideaal dit op zich zelf ook moge zijn. Ik zou tevreden zijn, wanneer in de personeelsformatie der volksschool wordt opgenomen een leerkracht van hoogere opleiding, dan die van volksonderwijzer, maar dan ook bezoldigd en in een positie gebracht overeenkomstig de genoten hoogere opleiding. Hiernaast dient er in kwantitatief opzicht ook gestreefd te worden naar een betere onderwijzersbezetting op de volksschool. Het gebeurt nu naar mijn meening nog maar al te vaak, dat aan een volksschool maar één enkele onderwijzer is verbonden zoodat deze den ganschen dag onderwijs heeft te geven aan twee klassen tegelijk, namelijk in de eerste uren aan de 1ste en 3de klasse en later in de 2de en 3de klasse. Wanneer een dergelijke toestand uitzondering was, zou het nog niet zoo erg zijn, maar zoo is het niet.

Er zijn nog steeds honderden van dergelijke eenmanscholen. Dit moge blijken uit de volgende statistische gegevens.

Blijkens het Indisch Verslag 1939 bedroeg het aantal volksscholen, openbare zoowel als gesubsidieerde, op het eind van het schooljaar 1937-1938 in totaal 17016. Het aantal leerkrachten was 33103. Het gemiddeld aantal leerkrachten per school was toen dus minder dan 2. Wanneer men aanneemt, dat er geen enkele volksschool zou zijn, die over meer dan twee leerkrachten beschikte — normaliter zouden het er drie moeten zijn — zou derhalve het aantal eenmanscholen reeds 929 moeten zijn. Maar, waar dergelijke scholen met meer dan twee leerkrachten wel degelijk bestaan, moet het aantal eenmanscholen zeker meer dan 929 zijn. Mogelijk is er sindsdien verbetering in gekomen, maar dat ook nu nog het aantal eenmanscholen in de honderden loopt, is zeker juist. En dit is toch wel een zeer ongezonde toestand.

Kwantitatieve verbetering in de onderwijzersbezetting op de volksschool is dus ook zeer urgent.

Om dit te bereiken dient de capaciteit van de opleidingscursussen voor volksonderwijzers opgevoerd te worden. Het aantal dezer cursussen dient dus te worden vergroot niet alleen met het oog op de voorgenomen uitbreiding van het volksonderwijs, met 800 scholen per jaar, maar ook om bedoelde verbetering in de onderwijzersbezetting op de bestaande scholen tot stand te kunnen brengen.

Nu zegt de Regeering in haar memorie van antwoord, dat het op het oogenblik al zeer moeilijk is geschikte leiders voor de opleidingscursussen voor volksonderwijzers van het bestaande type te vinden. Wellicht is dit ten deele een nasleep van de gevolgde politiek in de felle bezuinigingsperiode, toen gedurende enkele jaren de benoeming van jonge normaalschoolabituriënten vrijwel geheel werd stopgezet, zoodat nu het aantal ervaren onderwijzers geringer is dan het geval zou zijn geweest, wanneer een andere politiek was gevolgd. Maar hoe het ook zij, Mijnheer de Voorzitter, mogelijk zou de keuze van geschikte leiders voor openbare volksonderwijzerscursussen wat ruimer zijn, wanneer daarvoor ook geschikte ervaren hoofden van gesubsidieerde vervolgscholen in aanmerking zouden kunnen worden gebracht. In elk geval zou ik dit in de aandacht van de betrokken instanties willen aanbevelen.

Mijnheer de Voorzitter! Van de volksschool stap ik nu over op de vervolgschool, waar het onderwijzerspersoneel voor het grootste gedeelte wordt gevormd door onderwijzers, afkomstig van de normaalschool. Het is over deze normaalschoolopleiding dat ik eenigszins uitvoerig wil spreken in verband met de plannen der Regeering om in die opleiding groote verandering te brengen. Aldus zie ik ten minste de beteekenis van de door de Regeering bij wijze van proefneming op te richten tweejarige normaalscholen, waartoe als leerlingen toegelaten zullen worden jonge volksonderwijzers, die reeds 1 à 2 jaar als zoodanig hebben gewerkt.

Welke bedoeling de Regeering met deze proefnemingen heeft, is tot dusver naar mijn meening nog niet geheel duidelijk.

Is de bedoeling verbetering te brengen in de normalistenopleiding en dus om betere onderwijzers te krijgen op de vervolgschool? Of is het om bezuinigingsmotieven? Dan wel om beide? Als bezuiniging het doel is, kan deze mijns inziens ook bereikt worden zonder zulk een rigoureuze wijziging te brengen in den aard der opleiding. Waar tot dusverre aan een normaalschool als directeur steeds een onderwijzer met de Europeesche hoofdacte heeft gestaan, zou deze vervangen kunnen worden door een onderwijzer in het bezit der Indische hoofdacte. Dit zou reeds een belangrijke bezuiniging kunnen brengen zonder ook maar een kleine wijziging te brengen in den opzet der normaalschool. Is echter verbetering in de normalistenopleiding het doel, dan zou ik gaarne vernemen, waar die verbetering vandaan zal komen.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering, dat het in de bedoeling ligt om bij de tweejarige normaalschoolopleiding het peil van de theoretische kennis, dat bij de bestaande vierjarige opleiding wordt verkregen, te handhaven. Volgens de Regeering is dit zeer wel mogelijk. Maar ik vrees toch, dat de Regeering in dit opzicht wel wat erg optimistisch is.

Ik geef toe, Mijnheer de Voorzitter, dat de totale duur der opleiding na de vervolgschool gelijk blijft. Bij de bestaande opleiding is het een aaneengesloten geheel van 4 jaren op één enkele onderwijsinrichting. En bij de gewijzigde opleiding zal het zijn 2 jaren op den volksonderwijzersleergang en — na een onderbreking van 1 à 2 jaar werkzaamheid op de volksschool —, 2 jaren op de normaalschool, dus totaal ook vier jaren. Maar is deze zelfde opleidingsduur wel een waarborg, dat hetzelfde peil van theoretische kennis zal worden bereikt? Naar mijn meening niet. En deze meening grond ik op het volgende.

Bij de voorgenomen nieuwe, d.i. gesplitste opleiding zal er twee keer examen worden afgenomen, nl. aan het einde van den volksonderwijzerscursus en aan het eind van de normaalschoolopleiding. Bij de bestaande opleiding is er maar één keer examen, nl. aan het eind van de 4-jarige opleiding. Aan alle examens komt nu eenmaal „drillen" te pas, zoodat bij de nieuwe opleiding meer tijd verloren zal gaan voor het drillen dan bij de bestaande opleiding. Maar behalve hiervoor gaat er nòg meer tijd verloren. Op de twee jarige nieuwe soort normaalschool worden volksonderwijzers toegelaten die reeds een à twee jaar werkzaam zijn geweest aan de volksschool. Gedurende dezen tijd zullen zij een groot deel van het geleerde op den volksonderwijzersleergang wel vergeten hebben, vooral wanneer men rekening houdt met het vele werk, dat een volksonderwijzer heeft te doen, zoodat hij wel weinig tijd zal hebben om zijn kennis te onderhouden. In de eerste klasse van de nieuwe normaalschool zal er dus veel tijd moeten worden besteed aan herhaling. Dit bezwaar heeft men bij de bestaande opleiding niet. Reeds ten gevolge van den meerderen tijd, die verloren gaat, zal het mijns inziens moeilijk zijn, bij de nieuwe soort opleiding hetzelfde peil van theoretische kennis te bereiken als bij de bestaande opleiding. De nieuwe soort normalist zal als regel, naar mijn verwachting, in theoretische kennis de mindere zijn van den op de bestaande wijze opgeleiden normalist.

Maar dit is nog niet het ergste. Het ergste vind ik, dat bij de nieuwe soort opleiding de vorming der persoonlijkheid zooveel minder tot haar recht zal komen dan bij de bestaande opleiding. Hierbij toch kan vier jaren achtereen internaatsopvoeding worden gegeven en gewerkt worden aan de vorming der leerlingen, terwijl zij gedurende die vier jaren nog van een dusdanigen leeftijd zijn, dat ze zeer ontvankelijk zijn voor opvoeding en vorming. Bij de soort opleiding als bedoeld met de proefnemingen zal de situatie in dat opzicht veel minder gunstig worden, in de eerste plaats doordat de leerlingen der normaalschool slechts gedurende twee jaren in het internaat verblijven en in de tweede plaats doordat ze er reeds

(Kasimo.)

op ouderen leeftijd komen. Zooals gezegd, hier zal de persoonsvorming veel minder goed tot haar recht komen, terwijl die bij de onderwijzersopleiding een van de voornaamste doeleinden behoort te zijn. Want het is voornamelijk de persoonlijkheid van den onderwijzer die de mate van het succes van zijn onderwijzende en opvoedende taak bepaalt.

Met methodiek, eenige parate kennis en bekendheid met schooladministratie alléén komt men er niet.

Ik ben dan ook van meening, Mijnheer de Voorzitter, dat van onderwijskundig oogpunt beschouwd, met de nieuwe soort normaalschoolopleiding als geprojecteerd in de bekende proefneming niet datgene kan worden bereikt wat met de bestaande opleiding wèl bereikt is. Een wijziging in dien zin beteekent een stap achteruit tot schade van het Inlandsch onderwijs over de geheele linie. Dus niet alleen voor het onderwijs op de vervolgschool, waar de normalisten als onderwijzer worden geplaatst, maar ook voor het volksonderwijs, omdat dit zal worden beroofd van een groot deel van zijn beste onderwijzers. Alsdan zal een nieuwe slag worden toegebracht aan het Inlandsch onderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ontken niet, dat aan de nieuwe soort opleiding gelijk deze is geprojecteerd, ook voordeelen zijn verbonden. Deze voordeelen zitten bijvoorbeeld in de bezuiniging van de kosten der opleiding, vergeleken bij de bestaande werkwijze, ook wanneer hierbij als directeur zal worden benoemd een onderwijzer met Indische hoofdacte zooals ik reeds eerder naar voren heb gebracht.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Maar deze Indische hoofdacte-bezitters worden te laag betaald.)

Inderdaad! Maar zij zullen ook bij verbetering van hun salarisregeling toch geen betaling ontvangen gelijk aan die van de Europeesche hoofdacte-bezitters.

Verder heeft men het voordeel, dat bij de nieuwe soort opleiding voor de goede volksonderwijzers de mogelijkheid wordt geopend, hooger op te klimmen. Dit alles ontken ik niet, maar hiertegenover staan voor het Inlandsch onderwijs nadeelen, die naar mijn meening grooter zullen zijn dan de voordeelen. Op grond hiervan zou ik de Regeering in overweging willen geven, af te zien van Haar plannen tot wijziging van de bestaande normaalschoolopleiding. In elk geval mogen de proefnemingen naar mijn meening niet verder worden uitgebreid dan ze momenteel reeds opgezet zijn. En wat betreft de beste volksonderwijzers, voor wie het aanbeveling verdient, dat voor hen een weg wordt geopend om hooger op te klimmen, dit kan mijns inziens worden bewerkstelligd zonder groote wijziging te brengen in de bestaande normaalschoolopleiding. Naast de normaalscholen, opgezet volgens het tot dusverre bestaand type, die als de normale opleidingsinrichting fungeeren voor aanstaande onderwijzers der vervolgschool, worden er enkele cursussen geopend waar uitblinkende volksonderwijzers binnen twee jaren worden opgeleid tot leerkrachten, gelijkwaardig aan de normalisten.

Mijnheer de Voorzitter! In verband met de proefnemingen op het gebied der normaalschoolopleiding wil ik nog het volgende opmerken. Het treft mij, dat deze proefnemingen alleen plaats hebben bij het gouvernements- en gesubsidieerd onderwijs. Als ik het wèl heb, zullen er op Java in en ten behoeve van de provincies drie normaalscholen worden geopend, maar dan als vierjarige inrichtingen volgens het bestaande type. Dit schijnt erop te wijzen, dat de provinciale overheden niets moeten hebben van de nieuwe soort opleiding. Als dit inderdaad het geval is, dan is dit een reden te meer om met de proefnemingen niet verder te gaan. In elk geval zou ik willen voorstellen, dat de Regeering, die blijkbaar de provincies niet wil dwingen tot het volgen van de nieuwe werkwijze bij de normaalschoolopleiding, dit ook nalaat tegenover het gesubsidieerd onderwijs, of juister gezegd tegenover particuliere corporaties, die gesubsidieerde normaalscholen onderhouden.

Van gesubsidieerd onderwijs gesproken zou ik in verband met het Inlandsch onderwijs terloops het volgende willen opmerken.

Uit de ingediende ontwerp-begrooting blijkt duidelijk, dat er een tekort is aan onderwijsgelegenheid. Het is om deze reden, dat ondanks de overdracht, de Regeering extra gelden wil fourneeren teneinde het volks- en vervolgonderwijs flink te kunnen uitbreiden, met name vanaf 1943 jaarlijks met 800 volksscholen en 200 vervolgscholen. Gezien het bestaande groote tekort, zal de Regeering zeker willen erkennen, dat de tot dusverre ongesubsidieerde volks- en vervolgscholen, onderhouden door particuliere corporaties, in een werkelijke behoefte voorzien. Uitgaande van dit feit, Mijnheer de Voorzitter, is het toch niet meer dan billijk, dat bedoelde scholen, zoodra deze naar het oordeel der bevoegde instanties aan de voor subsidieering gestelde eischen voldoen, ook inderdaad subsidie zullen verkrijgen.

Nu zegt de Regeering in de memorie van antwoord, dat wegens de daaraan verbonden financieele consequenties het onmogelijk is om dergelijke scholen alle reeds in 1941 te subsidieeren. Vanzelfsprekend vraag ik niet het onmogelijke. Maar ik meen toch, dat er in 1941 wat meer kan worden uitgetrokken voor subsidieering van dergelijke scholen en in elk geval zou ik willen verzoeken, dat de noodige stappen worden genomen, teneinde te bereiken, dat voor 1943 die scholen alle reeds subsidie krijgen. Wanneer de Regeering, te beginnen met dat jaar, extra gelden kan vinden voor de uitbreiding van het Inlandsch onderwijs met 800 volks- en 200 vervolgscholen, dan meen ik, dat de noodige gelden ook gevonden kunnen worden voor subsidieering van bedoelde particuliere scholen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooeven sprak ik van een nieuwen slag, die het Inlandsch onderwijs zou treffen, wanneer de nieuwe tweejarige normaalschoolopleiding zou worden doorgevoerd. Ik sprak van een nieuwen slag, omdat reeds eerder, namelijk gedurende de vorige felle bezuinigingsperiode, bedoeld onderwijs werd getroffen door een zeer zwaren slag, namelijk de splitsing van de standaardschool in een volks- en vervolgschool. En hiermede kom ik dan op het stokpaardje, dat ik haast ieder jaar berijd.

Mijnheer de Voorzitter! Ook nu blijkt o.a. uit de memorie van antwoord weer, dat bij de toebedeeling van onderwijs, de Regeering zooveel mogelijk rekening wil houden met de „onderwijskundige behoeften" van de afzonderlijke deelen er Indische maatschappij.

Het is toch evident, dat bedoelde behoeften van de Indonesische stadsbevolking anders zijn dan die van de bevolking ten plattelande. Het is dan ook niet voor tegenspraak vatbaar, dat de Indonesische stadsbevolking een andere soort school, althans een school met een ander leerplan, noodig heeft dan de plattelandsbevolking. Zelfs voor de Europeesche gemeenschap hier te lande worden twee categorieën van scholen noodig geacht, ieder met een eigen leerplan. Hoe veel te meer is zulks dan noodig voor de Inheemsche maatschappij waar de verschillen tusschen de groote massa der bevolking ten plattelande en die in de kota's zeker grooter zijn dan tusschen de groepen onder de Europeesche gemeenschap. En toch wordt de massa der Indonesische bevolking, onverschillig of ze van het platteland is dan wel of ze tot de stadsbevolking behoort, voor wat betreft de onderwijsbedeeling, over één kam geschoren. Voor haar bestaat dezelfde volksschool met uitloop op de vervolgschool. Mijnheer de Voorzitter. Dit kan toch niet juist zijn en is in strijd met het principe der Regeering zelf om bij de onderwijsbedeeling zooveel mogelijk rekening te houden met de onderwijskundige behoeften der verschillende deelen van de maatschappij. Het is dan ook op grond hiervan, dat ik er nogmaals aandring op een herstel der volledige standaardscholen, althans in de kota's of steden. Men kome niet met het argument, dat het niet noodig is, omdat de volksschool plus vervolgschool gelijk is aan de volledige standaardschool. Iedere

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Kasimo.)

insider weet wel beter. Ook wanneer de volks- en vervolgschool op hetzelfde erf zijn gevestigd, zijn ze samen nog niet gelijk aan de volledige standaardschool. Met name ontbreekt er het element van eenheid, vooral de zoo belangrijke eenheid in dagelijksche leiding, uitgaande van een ervaren en beter opgeleide leerkracht als schoolhoofd. Zeker, ik wil toegeven, dat het schoolhoofd van de vervolgschool advies kan geven aan het hoofd van de op hetzelfde erf gevestigde volksschool. Maar meer ook niet! En het staat het hoofd der volksschool vrij om de gegeven adviezen al dan niet op te volgen. Ik kan mij voorstellen, dat onder dergelijke omstandigheden een vervolgschoolhoofd zich liever onthoudt van het geven van adviezen.

En in elk geval kan hij onmogelijk ingrijpen, wanneer hij, de beter opgeleide en meer ervarene meent, dat het minder goed gaat op de volksschool, die op hetzelfde erf en onder hetzelfde gebouw is gevestigd als zijn vervolgschool. Anders is het op een volledige standaardschool. Daar zou zulks wel mogelijk zijn. Daar is eenheid in leiding en wel in handen van een ervaren beter opgeleide leerkracht. Daarom zou ik nogmaals willen aandringen op het herstel der volledige standaardschool als het geëigende schooltype voor de massa der Indonesische stadsbevolking.

Mijnheer de Voorzitter! Enkele korte opmerkingen moge ik nog maken betreffende de volgende personeelsaangelegenheden. Aangaande de Inheemsche Mulo-scholen zegt de Regeering in de Memorie van Antwoord, dat het stadium der proefneming met dit nieuwe type van scholen nog niet tot een vast oordeel kan voeren t.a.v. den aard daarvan, zoodat nu nog niet kan worden verklaard, of bedoelde scholen wel of niet tot het voortgezet Inlandsch onderwijs gerekend kunnen worden. Ik zou zeggen, dat het toch wel duidelijk is en dat dus de leerkrachten ook bezoldigd dienen te worden overeenkomstig den aard der scholen als inrichtingen van voortgezet onderwijs.

Betreffende den landbouwcursus te Pantjasan is in de Memorie van Antwoord verklaard, dat de cursisten daar slechts een toelage ontvangen van *f* 8.50. Voor jonge abituriënten der normaalschool, die nog niet zijn aangesteld tot hulponderwijzer, kan ik daarmede vrede hebben. Maar voor hen, die reeds als zoodanig zijn aangesteld en dus vóór de aanwijzing tot het volgen van den cursus een salaris hebben gehad overeenkomstig de B.B.L. 1938, zou ik willen bepleiten, dat ze in het genot worden gelaten van hun maandwedde.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkens de Memorie van Antwoord verkeeren de plannen van een pensioenregeling van volksonderwijzers nog steeds in een stadium van overweging en wel door het uitbreken van den oorlog, — werd er bij gezegd — Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch willen verzoeken, dat er ten deze wat meer spoed wordt betracht. De belangen van deze groote groep stille, maar niettemin zeer harde werkers verdienen mijns inziens een groote en betere behartiging.

Mijnheer de Voorzitter! De oorlog blijkt in menig opzicht als een kapstok te kunnen fungeeren, waaraan velerlei wenschen kunnen worden opgehangen. Zoo ook de wenschen ten aanzien van de verbetering der salarisregeling voor de Indische hoofdactebezitters. Maar ik hoop toch, Mijnheer de Voorzitter, dat het noodige wordt gedaan teneinde te verkrijgen, dat aan dezen minder bevredigenden toestand spoedig een eind komt, zooals de Regeering zelf min of meer heeft toegezegd in Haar memorie van antwoord.

Mijnheer de Voorzitter! Komende aan het einde van mijn rede moge ik alsnog herinneren aan hetgeen de Regeering in Haar memorie van antwoord betreffende de onderwijspolitiek zeide, namelijk, dat:

> „zal er van volksverheffing, van verhoogde maatschappelijke ontwikkeling, sprake kunnen zijn, gezorgd zal moeten worden voor een massale bedeeling met onderwijs van zulk een hoedanigheid, dat zoo mogelijk alle in de bevolking sluimerende en schuilgaande talenten een geëigende ontwikkeling en bestemming kunnen erlangen."

Dit is een zeer juiste opvatting, maar vormt tegelijk een zeer moeilijke opgave voor de overheid. Moeilijk in de eerste plaats, doordat de financieele middelen zoo beperkt zijn, terwijl de behoeften, waarin dient te worden voorzien, zoo omvangrijk zijn. Maar dit sluit ook in, Mijnheer de Voorzitter, dat bij fourneering van ruimere middelen, de moeilijkheden zullen verminderen en met name meer zal kunnen worden gedaan in de richting als ik in het vorenvermelde heb bepleit, teneinde de doelstelling der onderwijsvoorziening: namelijk volksverheffing en verhoogde maatschappelijke ontwikkeling, meer te kunnen benaderen. Ik meen, dat gezien de groote belangen die hiermede zijn gemoeid, fourneering van ruimere middelen ten behoevee van het onderwijs verantwoord is.

Als ik het wel heb, dan is hier te lande de onderwijsbegrooting in procenten van het geheele budget uitgedrukt belangrijk kleiner, dan in eenige omringende landen. Misschien zou de Regeering zoo goed willen zijn, om hieraangaande in Haar antwoord eenige gegevens te willen verstrekken. Maar in elk geval is het zeker een eerezaak voor ons allen, dat Nederlandsch-Indië niet te boek staat als een land, waar men schriel of karig is, in de verzorging van zulke vitale belangen als de onderwijsvoorziening.

(Iskandar Dinata.)

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge bij de behandeling van deze begrootingsafdeeling beginnen met het citeeren van de woorden van de Regeering, uitgesproken door haar voormaligen gemachtigde, den heer B. I. O. Schrieke in het jaar 1933, luidende:

> „De onderwijskwestie is niet alleen een paedagogische, maar zij moet rekening houden met de wenschen van de bevolking."

Deze woorden zijn juist en het spijt mij, dat de beteekenis ervan niet te bemerken valt bij de thans gevolgde onderwijspolitiek der Regeering.

Het lager onderwijs voor het volk, zooals het zich nu laat aanzien, gesplitst in volksonderwijs en vervolgonderwijs, is niet bepaald in overeenstemming met de wenschen van de bevolking, hetgeen wel duidelijk uit het volgende blijkt.

Ten eerste: na de splitsing van de volledige tweede klasse scholen, is de Regeering ertoe moeten overgaan vervolgscholen te sluiten. In de memorie van antwoord voor het jaar 1936 is medegedeeld, dat 25 vervolgscholen moesten worden gesloten vanwege gebrek aan leerlingen.

Ten tweede: de vlucht die het ongesubsidieerd onderwijs genomen heeft. Tot zelfs diep in de binnenlanden komen particuliere scholen met een hooger leerplan, dan dat der volksscholen en der vervolgscholen te zamen, voor, terwijl zij ondanks een hooger schoolgeldtarief niet te klagen hebben over gebrek aan leerlingen.

Deze beide feiten toonen duidelijk aan, dat de wensch van de bevolking is een onderwijsinrichting die meer geeft dan de volks- en de vervolgschool.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan de woorden van de Regeering in de memorie van antwoord beamen, waar Zij zegt, dat, zal er van volksverheffing, van verhoogde maatschappelijke ontwikkeling, sprake kunnen zijn, gezorgd zal moeten worden voor een massale bedeeling met onderwijs van zulk een hoedanigheid, dat zoo mogelijk alle in de bevolking sluimerende en schuilgaande talenten een geëigende ontwikkeling en bestemming kunnen erlangen.

Ik leg hierbij vooral den nadruk op de woorden „onderwijs van zulk een hoedanigheid", enz. Nu vraag ik mij af: Is het volksonderwijs, zooals het nu gegeven wordt van zulk een hoedanigheid, dat van volksverheffing sprake kan zijn? Naar mijn meening is het volksonderwijs te primitief om als middel voor de volksverheffing genoemd te worden.

(Iskandar Dinata.)

Vroeger was men goed op weg om als basis voor het volksonderwijs te nemen de volledige standaardschool. In deskundige kringen gingen stemmen op, die de meening verkondigden, dat het vijfjarig standaardonderwijs niet voldoende was en moest uitgroeien tot een zevenjarig. Toen kwam echter de splitsing en uiteraard verstomden deze stemmen toen.

Men denkt wel eens, dat er tusschen het volledige standaardonderwijs en het bestaande onderwijs geen verschil bestaat, omdat het volksonderwijs nu toch ook in totaal 5 jaren duurt te weten 3 jaren op de volksschool en 2 jaren op de vervolgschool. De uiteenzetting in de memorie van antwoord zou den indruk kunnen wekken, alsof er tusschen onderwijsvoorziening door middel van het volksonderwijs en vervolgonderwijs en het volledige vijfjarige standaardonderwijs, wat het leerlingenverloop betreft, geen verschil bestaat. In de memorie van antwoord lees ik namelijk:

> „Volgens gegevens van het schooljaar 1937-1938 bedraagt het aantal leerlingen van de vervolgscholen 15% van dat der desascholen; het aantal leerlingen der schakelscholen is volgens deze gegevens nog beneden 3% van dat der volksscholen; de Regeering heeft de laatste jaren getracht in deze verhoudingen wijzigingen te brengen door een verhouding tusschen de volks- en vervolgscholen van 4 : 1 na te streven terwijl door oprichting van schakelscholen getracht wordt ook hier gunstige verhoudingen te scheppen. In verband hiermede moge er op worden gewezen, dat de laatste jaren 14 openbare schakelscholen zijn opgericht, terwijl voor 1941 de oprichting van 5 openbare schakelscholen op het programma staat."

Deze woorden kunnen allicht zoo opgevat worden, alsof het geringe percentage leerlingen van de volksscholen, dat na beëindiging van het onderwijs naar de vervolgscholen zijn overgegaan, is toe te schrijven aan de minder goede verhouding tusschen de aantallen scholen. Bij een verhouding van 1 : 4 tusschen de aantallen vervolg- en volksscholen geloof ik niet, dat de aantallen leerlingen zich gunstiger zullen verhouden en wel op grond van het feit, dat het aantal leerlingen van de volksscholen, dat naar de vervolgschool zal willen gaan beperkt zal blijven. Men moet hieruit niet concludeeren, dat het volk verder onderwijs niet ambieert, het gesplitste onderwijs is eerder de oorzaak.

Aan het eind van het vorige jaar heb ik te Bandoeng eens nagegaan, hoe het gesteld is met de leerlingen, die van de volksscholen zijn overgegaan naar de vervolgscholen in vergelijking met die leerlingen, die van de derde klasse der volledige school naar de vierde klasse zijn overgegaan.

Mijn bevindingen heb ik neergelegd in een staatje, dat ik, met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, gaarne als noot in de Handelingen zag opgenomen.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Iskandar Di Nata**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter.

Met dit staatje blijkt dat, wil de Regeering het aantal leerlingen, die verder onderwijs dan het volksonderwijs genieten, dan dient Zij ook volledige standaardscholen op te richten.

Het bevreemdt mij, uit de memorie van antwoord te lezen, dat de Regeering slechts volksscholen en vervolgscholen heeft opgericht en zal oprichten; in 1940—1941 272 volksscholen en 75 vervolgscholen en in de toekomst 800 volksscholen per jaar en 200 vervolgscholen. Moet hieruit worden afgeleid, dat de Regeering geheel heeft afgedaan met de volledige standaardschool? Dit zou echter in strijd zijn met Haar in 1933 afgelegde verklaring, toen Zij bij monde van Haar gemachtigde, Mr. Schrieke, verklaarde:

> „Mijnheer de Voorzitter! Aan hetgeen ik in eersten en in tweeden termijn te dezer zake heb medegedeeld, heb ik niets toe te voegen. Ik wil alleen opmerken, dat er inderdaad na 1921 ook standaardscholen zijn opgericht, zooals er na 1921 voortdurend ook ieder jaar volledige standaardscholen in vervolgscholen zijn omgezet. Er blijven volledige standaardscholen bestaan, en waar het desa-onderwijs op peil is met de laagste klasse der tweedeklasse-scholen, heeft alleen op die plaatsen, welke daarvoor in aanmerking komen, omzetting plaats. Elders heeft dit niet plaats. Steeds wordt een onderzoek ingesteld hoe de situatie is. Er zullen ook in de komende jaren voortdurend volledige standaardscholen blijven bestaan."

Deze woorden van de Regeering, gesproken in 1933, zijn duidelijk, en ook de huidige Regeering zal er de hand aan moeten houden. Positief klonk het toenmaals: Er zullen ook in de komende jaren voortdurend volledige standaardscholen zijn.

Hoe is het in de practijk gegaan? Slechts in de gemeenten Buitenzorg en Bandoeng bestaan deze volledige standaardscholen en op dit geringe aantal is zelfs eenige keeren van bovenaf een aanslag gepleegd, die tot dusver gelukkig door de betrokken gemeenteraden werden afgewezen. Overigens heeft het er den schijn van, dat het streven er op gericht is, het type van de volledige standaardschool uit het onderwijsstelsel te doen verdwijnen. Het departement spreekt niet meer van dit schooltype en in de lijst der opgerichte scholen in bijlage II der memorie van antwoord ontbreekt het ook.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou er bij de Regeering op willen aandringen, om Haar woorden gestand te doen, dus om het daarheen te leiden, dat naast oprichting van volks- en vervolgscholen, ook volledige standaardscholen worden opgericht. Voor de bevolking van steden is dit schooltype toch zeker geen luxe. In de steden wordt de strijd om het bestaan moeilijker. De Indonesische bevolking heeft het recht, aan de Regeering een schooltype te vragen, dat een behoorlijke hoeveelheid kennis aan den Indonesiër verschaft, waarmee hij zich kan wapenen voor den strijd om het be-

---

1) Volksschoolleerlingen die naar de vervolgscholen zijn gegaan.

No.	Ressort	Aantal scholen	Aantal leerl., die de school doorloopen hebben, cursus 1938—1939	Aantal leerl. die naar de vervolgschool zijn gegaan, cursus 1939—1940.
1	Rantjaekek	5	159	86
2	Babakantjiparaj	6	307	126
3	Dajeuhkolot	3	125	63
4	Tjisaroea	3	118	76
5	Tjintjin	8	221	62
6	Tjipaganti	6	346	110
7	Tjibiroe	7	150	67
	Totaal	38	1 426	590 = 41%.

Leerlingen van de derde klas der volledige scholen, die naar de 4de klas zijn overgegaan.

No.	Namen der scholen	Aantal % der leerl. die naar de 4de klas zijn overgegaan.
1	Astanaanjar	98
2	Lengkong	85
3	Kebon Kalapa	94
4	Tjitjendo	78
5	Tjiateul	90
6	Andir	82
7	Tjirojom	92
8	Bodjongloa	90
9	Tjikoedapateuh	86
10	Teloekboejoeng	80
11	Tegallega	90
12	Gempol	95
	Gemiddeld	88%

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Iskandar Dinata.)

staan. De Regeering is verplicht den Indonesiër dat wapen voor den strijd om het bestaan te verschaffen. Zooals de toestand nu is, zijn de inrichting en het peil van het volksonderwijs voor de verschillende bevolkingsgroepen te verschillend met dien verstande, dat ze voor den Indonesiër het laagst zijn. Laat de verschillen niet te groot zijn, geef de Indonesische bevolking een volledig schooltype, in elk geval in de steden.

Dit is trouwens ook door de Regeering beloofd, Mijnheer de Voorzitter! Het is overigens bemoedigend te hooren, zooals het in de memorie van antwoord staat, dat de Regeering de massale bedeeling met onderwijs tracht te verwezenlijken, door een aantal jaren achtereen 800 volksscholen en 200 vervolgscholen per jaar op te richten.

Nu de oprichting van scholen echter overgelaten wordt aan de zelfstandige gemeenschappen, is het mij niet duidelijk, hoe de Regeering de oprichting van die scholen tot stand denkt te brengen.

Zal de Regeering ten deze den gemeenschappen wellicht richtlijnen verschaffen? En zal dit niet in strijd zijn met het overdrachtbeginsel, omdat oprichting van scholen behoort tot de bevoegdheid der gemeenschappen? Verder is mij in de memorie van antwoord opgevallen, dat de Regeering uiteenzettingen heeft gegeven, die voor centralisatie van de onderwijsvoorziening pleiten, dus tegen de overdracht daarvan. Zoo lees ik in de memorie van antwoord:

> „In tal van deelen van Nederlandsch-Indië is de bereidheid om kinderen onderwijs te doen genieten nog sluimerende."

Naar mijn meening wordt hiermede dus gezegd, dat de tijd nog niet rijp wordt geacht voor de overdracht van het onderwijs.

Voorts staat in de memorie van antwoord:

> „Men verlieze verder niet uit het oog, dat daarnaast door financieel krachtige zelfstandige gemeenschappen kan worden voortgegaan met de uitbreiding van dit soort onderwijs uit eigen middelen."

Volgens deze woorden wordt dus de overdracht van de onderwijsvoorziening als minder doelmatig getypeerd. De verspreiding van het onderwijs wordt immers afhankelijk gesteld van de financieele kracht der rechtsgemeenschappen. De bevolking van de financieel krachtige gemeenschappen moge zich verheugen in een behoorlijke onderwijsvoorziening, maar de bevolking van een financieel minder krachtige dan wel financieel zwakke gemeenschap kan niet rekenen op voldoende onderwijsvoorziening. Van een gelijkmatige onderwijsvoorziening onder de geheele bevolking zal op deze manier geen sprake zijn. Gelijkmatige verdeeling van onderwijs zal alleen kunnen geschieden, indien de onderwijsvoorziening centraal wordt geregeld.

In de memorie van antwoord (blz. 9 roneo) wordt beaamd, dat de autonome ressorten in het algemeen niet in staat zijn, uit de hun bij de regeling van de financieele verhouding toegewezen middelen de noodzakelijke uitbreiding van het Inlandsch onderwijs te financieren. Uit deze uiteenzetting zou de conclusie kunnen worden getrokken, dat de overdracht van het Inlandsch onderwijs wordt te niet gedaan en dat de Regeering het weer tot zich trekt. Maar de Regeering wil dit niet. Voor degenen, die tegen de overdracht der onderwijsvoorziening waren, is het tenminste een voldoening, dat de practijk hun in het gelijk heeft gesteld. Aan de Regeering is nu de plicht, ervoor zorg te dragen, dat de overdracht uit een oogpunt van effectieve onderwijsvoorziening geen mislukking worde.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de positie van de volksschool ben ik nog steeds — ik was dit trouwens van het begin af aan — niet bevredigd. Er wordt gezegd, dat de school van de desa is, maar in de practijk heeft de desa er niets mede te maken. Ook de heer Soeria Nata Atmadja heeft hierover reeds het een en ander gezegd en zijn meening terzake verkondigd. In feite is de zorg voor de volksschool een zaak van den beheerder, te weten den regent of diens vervanger.

Met betrekking tot de bekostiging van de volksschool wordt een zoodanig beginsel gevolgd, dat de zelfwerkzaamheid van de betrokken desa wordt gestimuleerd, wordt in de memorie van antwoord medegedeeld, maar daaraan wordt dadelijk de verklaring vastgeknoopt, dat het voor de meeste desakassen op Java onmogelijk is, het bestaande onderwijsapparaat te bekostigen. Het gemiddelde percentage van bekostiging is voor West-Java 19,5%, voor Midden-Java 16,9% en voor Oost-Java 20,4%.

Mijnheer de Voorzitter! De positie, waarin de volksschool zich bevindt is onzeker; hetzelfde geldt voor de positie der volksonderwijzers, een groep werkers, die niet eens weet, waar zij voor hun rechten moeten opkomen en die nog geen uitzicht hebben op pensioen. Ik zou gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen, welke bezwaren ertegen zijn, het volksonderwijs buiten de gemeenten over te dragen aan de regentschapsraden, desnoods met behoud van het beginsel, dat de desa's voor de bekostiging ervan bijdragen. Op deze wijze wordt dan ook de positie van de volksonderwijzers, voor wie zelfs een pensioenregeling jaar in jaar uit nog steeds in een stadium van overweging verkeert, eenigszins geregeld.

Mijnheer de Voorzitter! De groote wereldgebeurtenissen, die zich voordoen, maken gezette beschouwing op het gebied van het onderwijs noodzakelijk. Men is het erover eens, dat na de beëindiging van dezen wereldbrand ingrijpende veranderingen zullen plaats vinden. Wij dienen ons af te vragen, of de tegenwoordige jeugd, die de maatschappij van morgen zal vormen, dan gereed zal staan om de komende moeilijkheden met succes het hoofd te bieden. Evenzoo moeten wij er ons rekenschap van geven, of het huidige onderwijsstelsel wel voldoet aan den eisch, dat nu reeds de jeugd een wapen in de hand wordt gegeven, waarmede zij straks den strijd tegen de moeilijkheden in het leven kan aanbinden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in de „Komende school" van Dr. Georg Kerschensteiner het volgende gelezen:

> „In de lagere volksschool zijn de beschikbare tijd en de ontwikkeling van de leerlingen slechts voldoende om oppervlakkige individueele kennis bij te brengen van de eerste beginselen van lezen, schrijven en rekenen en in het gunstigste geval kan nog iets gedaan worden voor de ontwikkeling van den wil."

Door deze woorden is gekenschetst hoe weinig de school op het gebied van karaktervorming werkt. Deze typeering is ook van toepassing op onze scholen. Hoewel erkend moet worden, dat er in den laatsten tijd pogingen zijn gedaan om het onderwijs in nieuwe banen te leiden, moet ik toch nog steeds constateeren, dat de school te veel africhtingsinstituut is voor het bijbrengen van schoolkennis en voor het klaarmaken van de kinderen voor examens.

Men noemt een school goed, indien ze veel leerlingen aflevert, die voor verschillende examens slagen. Wat de nieuwe tijd zal eischen, zijn menschen met karakter. Op karaktervorming moet het onderwijs dan ook gericht zijn. Op de school moeten o.a. liefde voor het land, trouw aan het gegeven woord en dergelijke beginselen worden aangekweekt. Zoo kan verwacht worden, dat de school een fundament legt voor een hecht staatsbestel.

Ik zal mij niet wagen aan te geven, hoe de school gewijzigd moet worden. Dit laat ik met graagte over aan de deskundigen van het Departement. Ik moet hierbij wel verklaren, dat een lichaam als den toemaligen onderwijsraad hieraan goede diensten zal kunnen bewijzen. Waar de komende tijden mogelijk wijziging van de grondslagen van het onderwijs zullen vragen, acht de Regeering het dan niet noodig de

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Iskandar Dinata.)

onderwijsraad weder te doen herleven, zou ik willen vragen? Het departement van O. en E. heeft nu meer dan ooit, de medewerking van een deskundig lichaam als den Onderwijsraad noodig.

Mijnheer de Voorzitter! Om terug te komen tot de kwestie, zooals gezegd zal ik mij niet wagen aan te geven, in welke banen het onderwijs geleid moet worden. Voor mij is het belangrijk genoeg te constateeren, dat ons onderwijs verandering behoeft en dat er meer paedagogische waarde aan moet worden geschonken.

Wel ben ik van meening, dat het een stap in de goede richting is, indien de „kinderexamens'' worden afgeschaft. Het zijn juist die examens, die de school maken tot een africhtingsinstituut.

Mijnheer de Voorzitter! Het is mij een genoegen te kunnen vaststellen, dat de Regeering meer waardeering toont voor het ongesubsidieerd onderwijs. Het kan niet ontkend worden, dat het ongesubsidieerd onderwijs een bijdrage geeft aan de ontwikkeling van de bevolking, vooral door het feit, dat er nog zooveel achterstand is in de onderwijsvoorziening. Het is natuurlijk voor de Regeering zaak, dat Zij eenigszins een garantie heeft betreffende het peil van het particulier onderwijs. Om hiertoe te geraken, is het juist door de Regeering gezien, om voor de z.g. wilde scholen kosteloos ter beschikking te stellen een of meer gouvernementsleerkrachten. Het is ook in het belang van de onderwijsvoorziening, wanneer de Regeering de wilde scholen steunt in den vorm van leermiddelenverstrekking.

Overigens juich ik den door de Regeering gedachten steun aan het ongesubsidieerde onderwijs toe.

Ik spreek slechts de hoop uit, dat de verdeeling van de leerkrachten gelijkmatig zal geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben de Regeering ook dankbaar, dat Zij doende is naar middelen te zoeken om de bezitters van de Indische hoofdacte uitzicht te geven op b.v. plaatsing aan de Mulo en benoeming tot inspecteerend ambtenaar. Het schenkt voldoening te vernemen, dat de toestand, waarin de Indische hoofdacte-bezitters verkeeren, door de Regeering als minder bevredigend is erkend en dat Zij hierin verbetering trachtte te brengen, door de formatie van de H.I.S. op 1 Januari a.s. te wijzigen. Waar de Regeering nog aan moet denken is aan de salarisregeling van die onderwijzers.

De salarisregeling van de Indische hoofdactebezitters vormt, naar zelfs ook de Europeesche onderwijzersvereeniging erkent, geen juiste waardeering op dit punt. In de organen dezer vereenigingen zijn de schalen voor de Europeesche hoofdacte, voor de Indische hoofdacte en de Europeesche lager acte naast elkaar gezet en het is duidelijk, dat de financieele waardering van de Indische hoofdacte lager is dan die van de Europeesche lagere acte, hoewel het vaststaat, dat deze acte lager staat dan de eerste.

Waar hier zich het feit voordoet, dat de Indische hoofdactebezitters hoofdzakelijk zijn Indonesiërs, geeft deze wanverhouding den schijn, alsof hier rassenkwestie in het spel is. Daarom dient deze wanverhouding uit den weg geruimd te worden.

Begrijp ik de memorie van antwoord goed, dan is de Regeering mede van oordeel, dat de salarisregeling van de Indische hoofdactebezitters verbetering behoeft en dat het uitbreken van den oorlog dat belet.

Mijnheer de Voorzitter! Als het op herstel van een onbillijkheid aankomt, dan moge de huidige toestand geen beletsel zijn en ik dring terzake dan ook bij de Regeering aan om deze onbillijkheid zoo spoedig mogelijk uit den weg te ruimen.

Tot slot zou ik nog enkele opmerkingen willen maken betreffende enkele posten, te beginnen met Hoofdstuk II, post 5.5. Het is een feit, dat tal van ouders uit Bandoeng en omgeving hun kinderen naar Djokja of Batavia moeten sturen om een A. M. S.-B. te kunnen volgen. Het gemis van een dergelijke school ter plaatse wordt door de betrokken Bandoengsche ouders terdege gevoeld. Dat heeft de „Niatwu'' dan ook ingezien, waarom dat lichaam ertoe is overgegaan een particuliere A. M. S. afd. B. op te richten. Het departement van Onderwijs en Eeredienst heeft vanaf de oprichting van deze school een tegemoetkomende houding er tegenover aangenomen. Maar om op eigen kracht de school te verzorgen is voor een vereeniging op den duur niet mogelijk, in de eerste plaats vanwege het feit, dat de financieele lasten te zwaar zijn. Ik zou hier gaarne het verzoek van den heer Wermuth willen onderschrijven om aan die particuliere A. M. S. te Bandoeng subsidie te verleenen.

Mijnheer de Voorzitter! Betreffende de resultaten van de eindexamens van de muloscholen zijn door het departement van Onderwijs en Eeredienst de volgende cijfers gegeven: de A. afd. 76%, de B. afd. 74% en de C. afd. 73%. Ik moet erkennen, dat het resultaat van de C-afdeeling is meegevallen.

Naar aanleiding van het in „De School'' No. 39 en 40, vermelde was ik eerst geneigd te gelooven, dat het percentage van de C-afdeeling lager zou zijn, dan nu officieel is aangegeven. Dit redelijk resultaat mag echter geen reden zijn om niet na te gaan of de C-afdeeling niet te zwaar belast is. Volgens de bevindingen van mannen uit de praktijk, zooals dat blijkt uit de artikelen, komen de bezwaren hierop neer:

Ten eerste: de leerlingen zijn van de 1ste klasse, naar de tweede klasse afd. C. bevorderd vanwege hun minderen aanleg voor de wiskundevakken en niet op hun uitgesproken aanleg voor talen. Voor de C-afdeeling zijn Nederlandsch, Engelsch en Duitsch echter kernvakken, ook voor het eindexamen, zoodat de maatstaf van indeeling niet in overeenstemming is met den maatstaf bij het eindexamen aangelegd.

Ten tweede: Voor de leerlingen van de C-afdeeling is het leerplan zwaarder, dan voor de leerlingen van de A- en B-afdeeling, namelijk uitgebreid met twee vakken, te weten handelsrekenen en machineschrijven.

Afgezien van de behaalde resultaten van dit jaar, meen ik toch het vorengaande van voldoende belang om eens onderzocht te worden, en na te gaan in hoeverre de inrichting van de afdeeling C en de exameneischen verbetering behoeven.

In aansluiting op hetgeen de heer Soeria Nata Atmadja betreffende het Soendaneesch woordenboek heeft gezegd, zou ik het volgende willen opmerken.

In de memorie van antwoord is gezegd, dat aan de herziening van de bestaande Soendaneesche woordenboeken sedert een half jaar is begonnen. Het is mij van deskundige zijde medegedeeld, dat de Soendaneesche gemeenschap nu behoefte heeft aan een uitgebreider woordenboek.

Naar verluidt, zijn de Soendaneesche taalkundigen Soeriadiradja en Poeradiredja, reeds jaren bezig een dergelijk woordenboek samen te stellen. Door gebrek aan fondsen kunnen hun werkzaamheden uit den aard der zaak evenwel niet vlotten. Gaarne wordt vernomen of de Regeering bereid is van de verrichtingen der genoemde Soendaneesche taalkundigen gebruik te maken en daarvoor fondsen ter beschikking te stellen.

Een andere aangelegenheid, welke ik in de aandacht en de belangstelling van de Regeering zou willen aanbevelen zijn de pogingen te Bandoeng om een Soendaneesch museum tot stand te brengen en te onderhouden met het verzoek deze pogingen te willen steunen door toekenning van een subsidie. Voor de beteekenis van het initiatief verwijs ik kortheidshalve naar de nota over de oprichting van dit museum, die naar ik zeker verwacht, het Departement van Onderwijs en Eeredienst ontvangen zal hebben.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Loa Sek Hie.)

Tot besluit moge ik de Regeering dankzeggen voor de tot stand gebrachte regeling tot het verleenen van financieelen steun aan de in Mekka gestrande Nederlandsche onderdanen. Met den heer Soeroso hoop ik, dat de Regeering ten deze nog een stap verder zal willen gaan door het mogelijk te maken, dat de moekims naar hun land kunnen terugkeeren. Gaarne zou ik voorts het betoog van den heer Muh. Yamin willen onderschrijven om den steun ook uit te strekken tot de Indonesiërs in Egypte.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb bij deze begrootingsafdeeling het woord gevraagd, omdat het mij goed lijkt een woord van dank te brengen aan de Regeering, daar, waar mij dankbaarheid past en tevens niet te zwijgen, indien ik naar beste weten en innige overtuiging meen een afwijkende zienswijze te moeten blijven huldigen.

Met de oprichting van de Hollandsch-Chineesche School begon de eigenlijke bemoeienis der Regeering met de onderwijsvoorziening van mijn groep. Booze tongen beweren, dat het ontstaan der H. C. S. is te danken aan de oprichting op eigen initiatief van de z.g. T. H. H. K.-scholen. Wat hiervan ook waar moge zijn, feit is, dat met de H. C. S. de Regeering aan de Chineesche groep een school heeft willen geven op gelijk of nagenoeg gelijk peil als dat der Europeesche lagere school. Hiervoor verdient m.i. de Regeering van mijn groep lof en dank. Uiteraard is op de H. C. S. ook critiek geleverd en in sommige opzichten naar mijn bescheiden meening ook gefundeerde critiek.

Ten eerste is de H. C. S. immers een standenschool en nu luidt de critiek, dat waar er een standenschool bestaat voor het Chineesche kind er toch ook een standaardschool moet zijn. Inderdaad is op de H. C. S. het welstandscriterium in den loop der jaren naar beneden gebracht, doch een welstandscriterium bleef of moest blijven bestaan en het minimum schoolgeld bleef als dat van een standenschool dus hoog. De massa bleef dus van onderwijs verstoken.

Ten tweede is er op een H. C. S. niets Chineesch als alleen de kinderen, die er school gaan. De school is volkomen Westersch ingepast en ook dit brengt met zich bezwaren en critiek.

Om aan die bezwaren tegemoet te komen bracht een door de Chung Hwa Hui ingestelde commissie met wijlen ons oud-lid Dr. Ir. Han als voorzitter en de heeren Thio Goan Tjoan en Khouw Bian Tie als leden, aan het hoofdbestuur der vereeniging een rapport uit, waarin tot oprichting van standaardscholen werd geadviseerd naar normen als in het rapport aangegeven.

Het doet mij genoegen van de Regeering te vernemen, dat het in de bedoeling lag reeds met het schooljaar 1940/41 een proef met dit schooltype te nemen, doch dat de gebeurtenissen van 10 Mei tot uitstel doch niet tot afstel hebben geleid.

We betuigen voor deze toezegging der Regeering, onzen dank, warmen dank en achten het tevens het juiste moment, Mijnheer de Voorzitter, hier ook hulde te brengen aan de commissie-Han voor het nuttige werk, dat zij voor de Chineesche gemeenschap heeft verricht.

Er zullen misschien in het plan nog eenige onvoorziene onvolkomenheden schuilen, die wij dan zullen moeten aanvullen, doch het doet het hart goed, te zien, dat ook de Regeering niet uit angst voor vallen, voor loopen terugschrikt.

In het afdeelingsverslag is gevraagd, of de Regeering bereid is te overwegen, of het mogelijk is verbetering te brengen in de personeelsbezetting aan de H.C.S. II te Bandjermasin. Naar aanleiding van hetgeen in de memorie van antwoord wordt medegedeeld wil ik een bepaald misverstand rechtzetten.

In het afdeelingsverslag is m.i. geen vergelijking getroffen tusschen de leerkrachtenbezetting van de Europeesche lagere school en de Hollandsch-Chineesche school te Bandjermasin. Dat de Regeering hierop is ingegaan is m.i. niet juist. Men heeft enkel gewezen op de slechte leerkrachtenbezetting van de Hollandsch-Chineesche school No. 2, waar zoo weinig ervaren personeel zou zitten. Naar de maatstaven van de Regeering, die zegt, dat bij een onderwijskracht met een paar jaar ervaring nog niet van een ervaren leerkracht kan worden gesproken, zouden wij moeten zeggen, dat de Hollandsch-Chineesche school No. 2 te Bandjermasin geheel uit onervaren leerkrachten bestaat.

Een andere kwestie, die ook tot verheugenis stemt, is, dat zal worden nagegaan, aan welke scholen leerkrachten ter beschikking zullen kunnen worden gesteld. Ik beveel hiervoor aan de T.H.H.K.-school te Bandjernegara, die tot Hollandsch-Chineesche school is omgevormd.

Mijnheer de Voorzitter! Hebben wij in het voorgaande reden tot verheugenis, bepaald teleurstellend voor mij is het afwijzend standpunt der Regeering ten opzichte van het verzoek tot het instellen van een volledigen Chineeschen leerstoel bij de litteraire faculteit.

Beschouwd in het complex der algemeene onderwijspolitiek lijkt mij de argumenteering, gelegen in een bescheiden opzet der litteraire faculteit niet klemmend, ja, als ik eerlijk mag bekennen min of meer gezocht. Ook bij een bescheiden opzet van een litteraire faculteit hier te lande met zijn 1,5 millioen Chineezen lijkt mij een houding als aangenomen verkeerd. Daarbij is gezegd, dat deze litteraire faculteit zal worden geschoeid op sociaal-economische basis. Welnu, is de sociaal-economische positie van de Chineezen hier te lande zoo onbelangrijk, dat aan dit verzoek niet tegemoetgekomen is kunnen worden?

Werden wij in 1924 bij de oprichting der rechtshoogeschool, met dezen wensch komende, weggezonden en verklaarde de Regeering toen, dat deze wensch zeker van algemeen belang is, doch dat hij meer ligt op het terrein van een eventueel op te richten litteraire faculteit, nu deze droom werkelijkheid is geworden moeten we strijden tegen een ander argument, nl. den „bescheiden" opzet en ... worden we zoet gehouden met een leeropdracht in de Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis. Dit laatste smaakt mij het bitterst, Mijnheer de Voorzitter. Er is erkend, dat er een belangrijke Chineesche groep is met een eigen cultuur en er is voorgesteld een leeropdracht in Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ken wel een Chineesche cultuur, waarop zoo dikwijls plagiaat is gepleegd, waarvan dan de resultaten soms zoo slecht zijn, dat afschuwelijke misvormingen plaats hebben en bedoelde cultuur onherkenbaar is geworden. Bedoelt men dit met „Oost-Aziatische cultuur"? Ik zou de Regeering gaarne willen vragen, wat Zij verstaat onder Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis. Ik weet, wat een kantoor voor Oost-Aziatische zaken is en ook, dat een ambtenaar van dit kantoor tot het geven dezer colleges geroepen is, doch het begrip Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis gaat mij te ver. Ik kan dit niet bijsloffen.

(De heer Moelia: Het zit in den breeden opzet!)

Misschien in den bescheiden opzet.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik duidelijker mag zijn, dan zou ik dit willen zeggen, dat het begrip „Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis" bij mij hetzelfde gevoel teweeg brengt als op het oogenblik het begrip „groot-Duitsche cultuur".

Natuurlijk, Mijnheer de Voorzitter, staatsrechtelijk gesproken, verstandelijk geredeneerd is er tusschen beide gevallen een groot verschil. Men kan spreken van neutraliteitspolitiek, — of is het zelfstandigheidspolitiek, — men kan mij eraan herinneren, dat ik ben Nederlandsch onderdaan en mij te houden heb aan de normen in acht te nemen tegenover bevriende mogendheden. Ik beken dan verstandelijk zwak te staan. Doch! Boven den oorlog, dien wij in samenwerking met anderen op zee, in de lucht en op de slagvelden voeren voltrekt zich een geestelijke worsteling, waarbij bijkans de geheele wereld partij is. Een worsteling om kostbare bezittingen, zij het niet in materieel opzicht dadelijk aan te toonen, doch minstens even waardevol. Bezit

(Loa Sek Hie.)

dat ons toch ook even lief is. Bezit waarvoor velen van ons het leven veil hebben.

Bezit, dat even groot gevaar loopt voor onbepaalden tijd vertrapt en vermorzeld te worden; de hoop op welker herrijzenis ons nu de krachten geeft het hoofd op te houden en onvermoeid den strijd vol te houden tot de overwinning is behaald.

Geestelijk bezit, dat staat ver buiten en hoog boven ieder eng nationaal begrip.

Is het wonder, dat het mij pijn doet, indien dit geestelijk bezit vereenzelvigd wordt, gerangschikt gezamelijk, met een nu heerschende mentaliteit, dien ik, en wellicht ook gij, Mijnheer de Voorzitter, ze verafschuw.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide zooeven, dat de afwijzende houding voor mij zoo teleurstellend is in verband met de algemeene onderwijspolitiek.

Het is mij bekend, dat er ten opzichte van ons Chineezen Nederlandsche onderdanen voorstanders zijn van een z.g. vervreemdingspolitiek. Laten we duidelijk zijn en vrijuit spreken. Deze voorstanders eener vervreemdingspolitiek beschouwen ieder contact ook geestelijk der Chineesche Nederlandsche onderdanen met alles wat van het stamland komt uit den booze. Wij hebben dezen tegenstand in het verleden gevoeld ten aanzien van de H. C. S.

Mijnheer de Voorzitter! Ik daarentegen acht het bijbrengen aan de Chineesche jeugd van wat zijn voorouders aan cultuurwaarden nagelaten hebben niet uit den booze, ook niet geredeneerd vanuit het Nederlandsch staatsverband, waarin we leven. In ons Chineesche cultureele leven zijn er genoeg steunpunten voor een levenshouding, die ons maken zullen of blijven laten trouwe, loyale en dankbare onderdanen.

Wij hebben in 1928 op het Chung Hwa congres, naar het U bekend is, betoogd, dat kennis van de Chineesche taal voor den Chinees, hier geboren, van veel nut kan zijn. Van veel nut, omdat door ons werd ingezien, dat wij een bijzondere taak te vervullen hebben in het handelsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en China. Ik geloof echter, dat de stemmen van de voorstanders der vervreemdingspolitiek toen voor de Regeering luider geklonken hebben, misschien ook aantrekkelijker.

Geen Chineesch voor den hier geboren Chineeschen Nederlandschen onderdaan met als gevolg, dat deze hier geboren Chineezen zoo goed als uitgesloten zijn van het handelsverkeer met China.

Dit regardeert ons materieel bestaan, Mijnheer de Voorzitter. Belangrijk, inderdaad! Doch toch niet alles omvattend.

Wat mij nog meer zorgen baart is echter de geestelijke onevenwichtigheid, die zich langzaam over mijn groep voltrekt. Volgepropt met wetenschappelijke kennis, doordrenkt met materialistischen inslag, blijft het geestelijk denken van de Chineesche jeugd onberoerd. Onbewust voelt hij zich innerlijk geestelijk nog Chinees, hij weet er echter door gebrek aan leiding geen goeden vorm aan te geven en zoekens moede hopen enkelen in het Christelijk geloof het verlangde te vinden. Ik help mede bidden, dat zij daarin het licht vinden zullen, zoo onontbeerlijk om ons den weg te wijzen, al moet ik vreezen dat in vele gevallen door missie en zending op los zand is gebouwd.

Doch meestal — en dat is erger — wordt hij zoekens moede en door het materieel wetenschappelijke dat hem in zoo'n ruime mate is bijgebracht, overweldigd. Bestaat voor hem niet meer het Chineesch evenwicht tusschen kennis en wijsheid.

Er is een teveel aan verstandelijk onderwijs bij een manquo aan geestelijk fundament, men is dan geleerd verstandig, soms te verstandig omdat de karaktervorming is veronachtzaamd, en verliest zijn houvast, zijn evenwicht.

Er bestaat een Chineesche legende omtrent een apenkoning — een anomanfiguur —. De schrijver Lin Yutang beschreef deze figuur als de verpersoonlijking van het verstand wetenschappelijk, technisch, in staat tot de ongelooflijkste dingen. Toegerust door techniek en wetenschap met geheime wapens, in de hanteering waarvan hij niet wordt beperkt, doordat hij een geweten mist, steeg hij op naar den Chineeschen Olympus, en verwekte tumult in de godenwereld. Het was een Kwan Yin figuur, verpersoonlijking van de barmhartigheid, die hem een metalen band om het hoofd slingerde, welke knellen ging, zoodra deze apenkoning door zijn macht ervan gebruik of misbruik wenschte te maken met overschrijding van de grenzen van het ongeschreven recht.

Mijnheer de Voorzitter! Leeft niet in ieder van ons een apenkoning? En is niet in het grijs verleden door mijn voorouders ingezien, wat aan dien apenkoning mankeerde? Er zijn nog andere dingen aan te wijzen als houvast. Men kan wijzen op de geschiedenis van Shang Yang, de rijkskanselier van de Tsin-dynastie, waarvan de Chineesche geleerde Su Tung-p'o heeft gezegd:

> „that the name of Shang Yang is in the world like fly-specks; speaking about him befouls the mouth and tongue, writing about him sullies the paper; when his methods are applied in the world, ruin of the state, misery of the people, destruction of the family and loss of one's own life follow one after the other."

Mijnheer de Voorzitter! Er is iets in de geschiedenis van Shang Yang zoo machtig veel te vinden voor de Chineesche jeugd als zij steun zoekt in den geestelijken strijd, die nu over de wereld gestreden wordt.

(De heer Soangkoepon: Economische strijd is geen geestelijke strijd.)

Met de oprichting eener litteraire faculteit had ik zoo gaarne gezien, dat er een plaats ware ingeruimd, voldoende om een centrum te vormen, om aan het Chineesch geestelijk leven goede leiding te geven.

Ik ben de overtuiging toegedaan, dat uit de Chineesche literatuur vele en krachtige steunpunten te vinden zijn om goede Chineesch-Nederlandsche onderdanen op te bouwen, bewust van plichten, die het Chineesch geestelijk leven zoo mooi maken, begrijpend en evenwichtig om excessen uit te sluiten.

Zie ik goed, dan bepleit ik bij het onderwijs het aanleggen aan den apenkoning van een geestelijken ring. Zonder deze de schelmerijen van het verstand, goed aangebracht het volmaakte evenwicht tusschen verstand en wijsheid.

Zooals nu de Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis wordt gedoceerd, vrees ik, dat ze meer kwaad dan goed kan doen. Men meent de wetenschap te beheerschen, doch vergeet, dat men den ziel niet beleeft. Men vergeet dan dat in het leven de ziel domineert als in de sterren het licht, in de muziek de melodie.

Ik heb van dit weten zonder voelen, de kennis zonder de belevenis, een sprekend geval meegemaakt. Een sinoloog, jarenlang adviseur der Regeering, poneerde de stelling dat de Chineezen oorlogszuchtig waren en wil dat bewijzen door de aanbidding in vele tempels en gezinnen van Kwan Te Koen, de fout makende — ik erken, in vele werken over sinologie eveneens bedreven — Kwan Te Koen te vergelijken met Mars, den oorlogsgod. Hierop doel ik nu, Mijnheer de Voorzitter, indien ik wijs op het gevaar, dat men loopt door te denken er te zijn met de stof te beheerschen zonder den ziel te begrijpen. Want Kwan Te Koen is niet de Chineesche Mars. Deze figuur, die bewust militaire blunders maakt omdat zijn geweten hem meer is dan zijn stoffelijk wezen, zijn geestelijke overwinning glorieuzer dan die behaald op een materieelen veldslag, het bedwingen van zijn hartstocht verhevener dan de voldoening bij den ondergang van den vijand, deze figuur kan immers geen Mars voorstellen?

Het komt erop aan de Chineesche jeugd van wat haar voorouders haar hebben nagelaten het geestelijk bezielende bij te brengen, dat zich verheft boven de eng materialistische, en eng nationalistisch manifesteerende uitingen. Aan de enkelen,

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Mussert.)
wien het gegund is zich in een cultuurcentrum aan geestelijke waarden te laven de taak het zaad te zaaien.

Moge de Regeering daarom nogmaals bij zichzelf te rade gaan, of het scheppen van zulk een cultuurcentrum niet moet worden geacht te zijn een daad van wijs regeerbeleid.

Er zijn uiteraard nog meerdere argumenten aan te voeren voor mijn desideratum. Ik moge die hier nog kort releveeren. Men kan dit verzoek ook van twee andere zijden beschouwen: in de eerste plaats van de zijde van den student, die eerstdaags tot besturen zal zijn geroepen, en in de tweede plaats van de zijde van den aanstaand bedrijfsleider, die bestemd is met zijn Chineesche medeburgers hier — en niet te vergeten de Chineezen in China — in commercieel contact te komen.

Men kan natuurlijk volstaan met den Chinees als bestuurder raar te vinden en geen moeite doen hem te begrijpen, omdat dit onoverkomelijk lastig toelijkt. De Chineesche mentaliteit van berusting, ook als iets hem innerlijk grieft — vooral wanneer hij nog niet met de Westersche school heeft kennis gemaakt — werkt in deze richting mee. Op den duur kan zulk een bestuursvoering naar mijn meening geen bevrediging geven. Ook al daarom niet, nu onze onderwijspolitiek is gericht op het systematisch materialistisch verstandelijk denken. De oude, sterk berustende levenshouding is aan het verdwijnen. En het vervult mij met bezorgdheid, dat daar niets voor in de plaats komt.

Ook voor den aanstaanden bedrijfsleider zal kennis van het Chineesche gedachtenleven van groot nut kunnen zijn. Wat voor den bestuurder geldt, is in niet mindere mate op den bedrijfsleider van toepassing, genoodzaakt als hij soms is goede verstandhoudingen met alle groepen te scheppen en te onderhouden.

Ziedaar, Mijnheer de Voorzitter, mijn argumenten ter ondersteuning van mijn verzoek.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de bespreking van de Vde begrootingsafdeeling wil ik mij in de keuze van mijn onderwerpen zeer beperken en uitsluitend het volksonderwijs in beschouwing nemen. Om twee redenen. De eerste is uitsluitend van practischen aard en berust op de overweging, dat ik als bestuursambtenaar met dat onderwijs het meest bemoeienis heb gehad: al ben ik dan geen onderwijsexpert van huis uit, ik meen dat ik door mijn bestuurspractijk het recht verkregen heb er over mee te mogen praten. De tweede reden is, naast practisch ook theoretisch en berust op de stelling, dat voor de groote massa der Inheemsche bevolking het onderwijs begint en — jammer genoeg, maar voorloopig zal het wel zoo blijven — eindigt met de volksschool.

Ik heb mij dikwijls afgevraagd, of die eenvoudige stelling in haar geheele draagwijdte wel voldoende wordt onderkend en begrepen. Met name, of iedere instantie, die met de verzorging en instandhouding van het volksonderwijs is belast, of daarin, naast andere, een aandeel heeft, wel bij voortduring beseft, dat ieder jaar, dat men voorbij laat gaan, zonder dat doeltreffende maatregelen worden genomen, niet alleen den bestaanden bedenkelijken toestand handhaaft, doch dat men steeds verder verwijderd geraakt van het bereiken van een stadium, waarin men van een „normaal onderwijsaccres" zou kunnen spreken. Want, ware dit besef aanwezig geweest en had het aan de daarbij behoorende coördinatie niet ontbroken, dan ware deze materie reeds veel eerder, en krachtiger, aangepakt.

Gelukkig zijn er thans aanwijzingen, dat de Regeering den nood onderkent en voornemens is de zaak op groote schaal aan te pakken. Ik sprak van aanwijzingen, omdat een duidelijke en volledige uiteenzetting van de plannen der Regeering, van de wijze, waarop en van het tempo, waarin Zij het probleem denkt op te lossen nog steeds ontbreekt. Integendeel, meerdere passages uit de memorie van antwoord wijzen er eerder op, dat de Regeering, met behoud, zooveel mogelijk, van de oude bestaande inzichten en werkwijzen, door één incidenteelen maatregel verbetering denkt te bereiken: te weten door opneming van den post 5.32 „onderwijsvoorziening in de gedecentraliseerde en hervormde gebieden". Naar mijn meening, Mijnheer de Voorzitter, is hier primair de beantwoording van twee vragen.

De eerste luidt: Acht de Regeering de handhaving van het zelfbekostigingsbeginsel een rem om te geraken tot een spoedige uitbreiding op groote schaal van het volksonderwijs, ja of neen?

Alvorens die vraag te beantwoorden, moet ik in herinnering brengen, hoever de draagwijdte van dat beginsel reikt. In de Handelingen 1939/1940 vindt men daaromtrent op pagina 856 het volgende vermeld:

> „De gedachte, dat het onderwijs voor de groote massa der bevolking niet van het gouvernement, doch van de Inheemsche dorpsgemeenschap dient uit te gaan en dat de desa, al dan niet met aanvullenden steun van het land, haar eigen school behoort te exploiteeren, is het zoogenaamde zelfbekostigingsbeginsel, dat aan de financiering van het volksonderwijs ten grondslag ligt."

In hoeverre verleent het Land steun? De passage der Handelingen, die onmiddellijk aan de vorige voorafgaat, verklaart daaromtrent:

> „Bij het verleenen van geldelijken steun van Regeeringswege moet echter steeds voor oogen worden gehouden het scheppen van een zooveel mogelijk uit eigen plaatselijke of persoonlijke middelen bekostigd onderwijs. Zoo min mogelijk zal de steun daarom een blijvend karakter dragen; in hoofdzaak dient het doel ervan te zijn den eersten stoot te geven of wel in onvermijdelijke tekorten te voorzien."

En van wien hangt het af òf er scholen zullen worden opgericht? Een, wederom eerdere, passage uit de Handelingen, leert, dat

> „Het slagen van de proef „— het was in 1907, dat men de eerste proef nam —" hangt in de eerste plaats af van de medewerking en belangstelling van de bevolking. Op geenerlei wijze zal op haar dwang worden uitgeoefend; zelve zal zij, voorgelicht door de besturende ambtenaren, tot de overtuiging van het nut der scholen moeten komen; zij moet de oprichting ervan beschouwen als een voordeel, niet als een nieuwen haar opgelegden last."

Dat is dan, kort samengevat, het zelfbekostigingsbeginsel en aan dat beginsel heeft de Regeering in latere jaren bij de vaststelling van nadere regelen voor de financiering van het volksonderwijs „consequent vastgehouden" (H 1939/1940 p. 857). Zelfs meer dan consequent, want in de crisisjaren en de daarop volgende periode werd de landssteun zooveel mogelijk gedrukt, zelfs in die mate, dat voor opening van nieuwe scholen alleen toestemming werd verkregen van het departement van Onderwijs, indien vaststond, dat zulk een school, noch toen, noch later steun zou behoeven. En in dien tijd werd eveneens de bepaling, dat voor oprichting en eerste inrichting der gebouwen een subsidie kon worden verleend, ingetrokken, althans buiten werking gesteld, en naar ik meen, Mijnheer de Voorzitter, is die intrekking nog steeds niet ongedaan gemaakt. Ook buiten de crisisjaren was het regel, dat uitbreiding van het volksonderwijs niet werd bepaald door hetgeen het bestuur ten deze bereikbaar achtte, maar door het bedrag, dat op de Landsbegrooting aan steun — meerderen steun dan in het jaar tevoren — kon worden opgebracht. In het licht van deze feiten beschouwd, Mijnheer de Voorzitter, lijkt het mij, dat moeilijk kan worden volgehouden hetgeen in de voorliggende memorie van antwoord op pagina 3 (roneo) wordt gesteld, dat

> „(het beginsel van zelfbekostiging) geen invloed uit (oefent) op de uitbreiding van het volksonderwijs, die

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Mussert.)

geheel onafhankelijk van het beginsel wordt bewerkstelligd."

Integendeel, juist de mate, waarin de dorpen konden en wilden bijdragen in de kosten, was bijkans geheel maatgevend voor die uitbreiding, een uitbreiding welke intusschen de behoefte niet kon benaderen. Immers, uit de tabel, bijlage I, opgenomen in H 1939/1940 pag. 855, blijkt, dat men in het tijdvak van 1931—1938 zelfs het berekende bevolkingsaccres niet heeft kunnen bijhouden: van de Inheemsche jeugd van den leeftijd van 6 jaar genoot in 1938 een aantal van rond 1.037-millioen, dat is rond 57%, geenerlei onderwijs in eenige eerste klas eener lagere school, een vermeerdering — dus verslechtering — met 117.000 kinderen vergeleken bij 1931.

Deze omstandigheden en resultaten, Mijnheer de Voorzitter, geven mij aanleiding de zooeven gestelde vraag, of het zelfbekostigingsprincipe een spoedige uitbreiding op groote schaal van het volksonderwijs in den weg staat, te beantwoorden met „ja, ongetwijfeld, tenzij de Regeering in samenwerking met de autonome ressorten, op welke de subsidieering van het volksonderwijs is overgedragen, èn met de Inlandsche gemeenten, op welke de zelfbekostigingsplicht rust, in onderling overleg kunnen geraken tot een nieuwe formuleering van dien plicht."

Ik wil daarmede betoogen, Mijnheer de Voorzitter, dat aan dit op zich zelf goede, doch in 1907 veel te eng en te strak gestelde principe, een andere inhoud moet worden gegeven, een inhoud, die meer in overeenstemming is met de veranderde tijdsomstandigheden. Nu, meer dan toen, is de Inheemsche bevolking in de geldhuishouding getreden, meer speciaal in verschillende deelen der buitengewesten. Er zijn sedert 1907 voor de bijdragen, die de bevolking opbrengt voor de verzorging van de locale belangen, vormen gevonden, waar toen nog niet aan kon worden gedacht. Om een voorbeeld te noemen kent de residentie Palembang sinds 1935 een margabelasting, ter vervanging van een aantal op de gemeentenaren rustende verplichtingen. Thans reeds draagt, wederom althans in de buitengewesten, de bevolking, anders dan door betaling van schoolgeld, en naar ik vermoed via de kassen der Inlandsche gemeenten, dan wel via schoolfondsen, op velerlei wijzen aan de bekostiging van het volksonderwijs bij, meestal door een schoolbelasting, dan wel door opcenten op de inkomstenbelasting. Ik moge bepleiten, om voor die bijdragen een vasten, permanenten grondslag te vinden, te baseeren op een, volgens plaatselijke welvaartsnormen, redelijk te achten verhouding tusschen de gemeentelasten uit hoofde van onderwijs en de overige gemeentelasten. De jaarlijksche bijdrage worde dan bepaald in verhouding tot de aanwezige onderwijsgelegenheid en worde opgevoerd tot het plaatselijk vast te stellen maximum al naar mate er, naar behoefte, meerdere scholen worden geopend. Dit zij dan de eerste bron van inkomsten voor het volksonderwijs.

Als tweede bron van inkomsten eische men een bijdrage uit die inkomsten der gemeentekas, welke niet uit bevolkingsbijdragen worden verkregen (pasarinkomsten, verhuur van gemeentegronden, van vischwater, en andere retributies), indien althans die inkomsten dit toelaten: ook dit zal plaatselijk zeer verschillen.

Schoolgelden vormen de derde bron en als vierde bron, als sluitpost kome dan de subsidie. Dit is wel het onderdeel van dezen opzet, dat de meeste zorg zal veroorzaken en toch, Mijnheer de Voorzitter, moet onvermijdelijk ook op dit punt een bevredigende oplossing worden gevonden. Want, als in het schema, dat ik zooeven heb voorgedragen en bepleit, èn bevolking èn gemeentekas èn de ouders der leerlingen naar draagkracht en in verhouding tot het bestaande onderwijsapparaat het hunne hebben bijgedragen, dan màg de naast hoogere overheidsinstantie niet achterblijven, ongeacht het bedrag van dien sluitpost. En als die instantie, na de onderwijsoverdracht, gehandicapt wordt door onvoldoende middelen, dan moet de Regeering helpen.

Mijnheer de Voorzitter! Wat zijn de plannen der Regeering op dit punt? In de memorie van antwoord wordt op pagina 9 (roneo) erkend, dat de autonome ressorten in het algemeen niet in staat zijn uit de hun bij de regeling der financieele verhouding toegewezen middelen de noodzakelijke uitbreiding van het Inlandsch onderwijs te financieren. Deze ruiterlijke erkenning, Mijnheer de Voorzitter, verheugt mij, zij strekt der Regeering tot eer, omdat daaruit noodzakelijk volgt, dat de Regeering dezen toestand niet wenscht te bestendigen. Zij wil de overdracht niet ongedaan maken — reden te meer, Mijnheer de Voorzitter, voor een overleg als waarvoor ik pleitte, een overleg, dat geenszins de autonomie der ressorten behoeft aan te tasten, aangezien dat overleg immers tot doel heeft gezamenlijk tot een oplossing te komen; anderzijds een overleg, dat — maar dan zonder eenig bezwaar — die autonomie wèl aantast, indien het ressort onverhoopt onwillig zou zijn en de hem overgedragen belangen zou verwaarloozen.

Voorbereid wordt nu, in den vorm van opening van 40 leergangen, de oprichting in 1943 van 800 nieuwe volksscholen en daarvan is — aldus de memorie van antwoord op pag. 6 (roneo) — zoowel de oprichting als de exploitatie verzekerd. Mijnheer de Voorzitter, ook dit is een zeer belangrijke verklaring, want zij impliceert, dat de Regeering nu reeds weet, waar die scholen zullen worden opgericht, wie die oprichting en eerste inrichting bekostigt, en wat het aandeel van het Land zal zijn in de exploitatiekosten. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen verzoeken daaromtrent in het regeeringsantwoord mededeeling te willen doen.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, zal het bij die 800 scholen in 1943 niet blijven, want de memorie van antwoord spreekt op pag. 10 (roneo) over „in 1943 en volgende jaren" en — op pag. 2 (roneo) — duidelijker van de oprichting, in een aantal achtereenvolgende jaren, van 800 volksscholen en 200 vervolgscholen per jaar.

Mijnheer de Voorzitter! Zelfs wanneer ik dat gedeelte van dit voornemen, dat betrekking heeft op de vervolgscholen buiten beschouwing laat, moet ik vreezen, dat de financieele consequenties van zulk een plan — wanneer dit althans wil leiden tot betrekkelijk spoedig inhalen van den achterstand — uitermate ernstig zullen zijn, indien niet, bijtijds, een andere wijze van financiering wordt gevolgd.

Men kan met betrekking tot het inhalen van den bestaanden achterstand rond 1 millioen leerlingen de volgende berekening opstellen. Aangenomen, dat telken jare aan elke nieuw op te richten school een eerste klas wordt gevormd van 100 leerlingen (2 parallelklassen van 50) en dat een volgroeide school 3 onderwijzers noodig heeft, zullen er moeten komen rond 10 000 scholen met 30 000 onderwijzers, 40 leergangen leveren om de twee jaar 800 onderwijzers: zouden derhalve eerst na 75 jaren het benoodigde aantal van 30.000 leveren, in een tijdruimte derhalve, waarin naar schatting de eerste 20 000 reeds niet meer in functie zullen zijn.

(De heer Thamrin: En dan vergeet U het jaarlijksche accres van de bevolking.)

Ik heb dat niet vergeten, ik heb aangenomen, dat het alleen gaat om het inhalen van den achterstand en dat het gewone accres wordt opgevangen door wat buiten de nieuwe voorstellen om, jaar in jaar uit zal worden gedaan. De aanname is wellicht niet geheel juist, maar ik meen haar in dit verband te mogen gebruiken.

Derhalve moet men dit resultaat eerder, bijv. in 15 jaar bereiken en dan zullen er niet 40, doch 200 leergangen moeten worden opgericht. Acht de Regeering dit, financieel eenerzijds en technisch anderzijds, mogelijk? Stelt men het salaris van die 30 000 onderwijzers op gemiddeld *f* 20 's maands, — dat is wellicht nog te laag getaxeerd — dan bedraagt die salarispost *f* 7.2 millioen 's jaars. Hoeveel zal daarvan ten laste

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Mussert.)

van de subsidie moeten, kunnen, komen? Mijnheer de Voorzitter, dit zijn beide vragen, waarvan mogelijkerwijs de geachte Regeeringsgemachtigde, mij en, in zeker opzicht, met recht naar de toekomst zal verwijzen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, toch slechts in zeker opzicht, want is het niet redelijk de draagwijdte van deze cijfers en kosten nu reeds te bekijken, indien men aan een grootsch opgezet plan een begin van uitvoering geeft? Ik vlei mij namelijk nog steeds met de hoop, dat aan de Regeering inderdaad een grootsch op te zetten plan voor oogen staat, zij het dan, dat de details nog niet geheel vaststaan. Ik koester die hoop, ondanks een aanwijzing, die in een andere richting wijst. Daarmede bedoel ik de toelichting bij artikel 5.18.2, leergangen voor volksonderwijzers, volgens welke „bij dit artikel niet is gerekend op opening van nieuwe leergangen". Indien nu de 40 leergangen bedoeld bij post 5.32 als het ware in de plaats treden voor de 30 leergangen, geopend per 1-8-1940, Mijnheer de Voorzitter, dan maken de nieuwe maatregel en de nieuwe koers uiterlijk meer indruk dan zij verdienen. En dan bestaat er nòg meer aanleiding om de Regeering te verzoeken zich meer in bijzonderheden te willen uitspreken omtrent Haar plannen.

Aan mijn denkbeelden nopens de financiering van het volksonderwijs moge ik nog het volgende toevoegen.

Het vinden van een oplossing voor het financieringsprobleem zal ten zeerste worden bevorderd, in welke richting men die oplossing ook zoekt, indien men het dorp (desa, marga, nagari) dichter brengt, in organisch en vooral in speciaal verband, bij de school en de onderwijzers. De desa moet inderdaad precies weten, wat de school kost en hoeveel zij daaraan betaalt! Dat schept een band, die voorwaarde is voor ontstaan, bestaan, en verdere ontwikkeling. Indien men stelt, gelijk de Regeering doet op pag. 858 der H 1939/40, „dat een dergelijke werkwijze administratief op onoverkomelijke bezwaren, stuit", dan zet men de zaak op haar kop, dan sluit men den aanvoer van levenssappen ten eenenmale af. Dan verdwijnt de belangstelling, verdwijnt de bereidwilligheid tot offers. Dan wordt de volksonderwijzer de vreemde in het dorp in stede van een der notabelen; notabele, niet uit hoofde van een salarisschaal of andere uiterlijkheden, maar op grond van het mooie, opvoedende beroep, dat hij uitoefent. Kiest den volksonderwijzer uit de eigen marga, liefst uit de eigen doesoen, zeker niet buiten de residentie!

Dat is een stelregel, die mij uit de practijk van het grootste nut is gebleken. Wordt die regel gevolgd, dan voorkomt men, dat de volksonderwijzer zich „ambtenaar" gaat voelen en aanspraken op duurtetoeslag en op pensioen gaat doen gelden, dan bevordert men, dat de onderwijzer eigen huis, erf en bouwveld verkrijgt en dat de voorzieningen voor den ouden dag volgens een regeling in de dorpsfeer kunnen worden getroffen.

Een tweede vraag, de beantwoording waarvan de mogelijkheden tot uitbreiding van het volksonderwijs beheerscht, is deze: Is de Regeering van oordeel, dat de functie, welke de volksschool als voedingsschool voor de vervolgschool heeft, oorzaak is, dat de volksschool aan hoogere eischen dient te voldoen dan anders het geval ware?

(De heer Kerstens: En als men ze maar vergelijkt als onderste helft van de vroegere standaardschool!)

Dat is juist de figuur, die ik hier op het oog heb.

Mijnheer de Voorzitter! Ik bedoel daarmee indien slechts „Anders het geval ware", de eisch zou worden gesteld van bestrijding van het analphabetisme zonder meer, derhalve zonder den eisch van aansluiting op de 4de klasse van een standaardschool, c.q. 1e klasse eener vervolgschool; indien dus zou worden teruggekeerd tot de oorspronkelijke gedachte, dat „het onderwijs voor de groote massa der bevolking niet van het gouvernement, doch van de inheemsche dorpsgemeenschap dient uit te gaan". Want is thans de situatie niet wezenlijk veranderd, nu het dorp een deel van het standaard-

(Wirjopranoto.)

onderwijs (de eerste drie klassen) verzorgt door middel van de volksschool? Mijns inziens zeer zeker! Vroeger was dat, als ik mij niet zeer vergis, anders. Toen gaf de 3 jarige volksschool aansluiting op de 3de klasse der standaardschool en dikwijls nog met moeite. Toegegeven, het volksonderwijs zal toen op veel lager peil hebben gestaan. Maar Mijnheer de Voorzitter, als juist handhaving dier tweede, jongere historisch secundaire functie van de volksschool een spoedige uitbreiding op groote schaal van het aantal volksscholen ernstig in den weg zou staan, dan meen ik, dat het in het belang van de bestrijding van het analphabetisme is, om dien band te slaken. Op pag. 6 der memorie van antwoord wordt opgemerkt, dat „bestrijding van het analphabetisme en voorbereiding voor het onderwijs aan de vervolgschool zeer goed samen gaan." Ongetwijfeld, Mijnheer de Voorzitter, het gaat echter, wat het eerste betreft, vooral om het tempo.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, een opmerking over de bereidwilligheid der Inheemsche bevolking om haar kinderen volksonderwijs te doen genieten. Het is, aldus de memorie van antwoord op pag. 19/20 roneo, gelukkig lang niet overal het geval dat „de ouders bijkans gedwongen moeten worden om hun kinderen naar school te sturen", evenwel: het schijnt nòg, en meer dan gewenscht is, voor te komen. Daarvoor kunnen verschillende redenen bestaan. Gewoonlijk zijn er economische motieven in het spel en dan kunnen slechts langzamerhand, door overreding, door belangstelling van bestuurszijde, door het geven van een goed voorbeeld door de volkshoofden en door de toewijzing der onderwijzers, resultaten worden bereikt.

(De heer Kerstens: En door betere loonen aan de ouders!)

Ook dit is een zeer belangrijk argument, Mijnheer de Voorzitter, doch het valt eenigszins buiten het kader van dit debat. Maar soms is het de uitgesproken voorkeur der ouders om hun kinderen godsdienstonderwijs te doen volgen. In die gevallen kan — gelijk mij uit een practijkgeval van enkele jaren geleden gebleken is — de oplossing worden gevonden, indien goedgevonden wordt, dat aan het gewone programma der volksschool dat godsdienstonderwijs wordt toegevoegd. In het geval, dat ik op het oog heb, verkeerde de lauwheid en onverschilligheid van de bevolking in groote offervaardigheid en belangstelling en raakte de volksschool, die eenige jaren tevoren geheel verloopen was en daardoor was opgeheven, tot grooten en constanten bloei. Ook deze oplossing beveel ik gaarne in de aandacht der Regeering aan.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Toen enkele maanden geleden de huidige Directeur van Onderwijs en Eeredienst zijn intrede in deze zaal deed, werd hem van verschillende zijden een welkomstgroet gebracht. Daaraan heb ik toen medegedaan, zij het als „silent partner." Ik heb toen echter niet het woord gevoerd, doch nu ik daartoe in de gelegenheid ben, wensch ik van deze plaats gebruik te maken om den Regeeringsgemachtigde een welkom toe te roepen en vooral ook om tot hem te spreken van hart tot hart.

Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad vertolkt de geachte Regeeringsgemachtigde de meening van de Regeering, maar daarbij is niettemin het persoonlijk element ook van veel gewicht.

Ik heb als eerste punt genoteerd de kwestie van het Nederlandsch, de positie en toekomst van de Nederlandsche taal in vergelijking met die van het Maleisch.

Tot uitgangspunt zou ik hierbij willen nemen een zinsnede, die te vinden is in een boekje in 1886 geschreven door den Britsch-Indischen bestuursambtenaar, H. J. S. Cotton, welk boekje getiteld is: „New India of India in transition". Deze zinsnede luidt als volgt:

„Naarmate de inboorling meer verengelscht, hebben de Engelschen een grooter hekel aan hem."

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Wirjopranoto.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik weet niet of deze zienswijze van toepassing kan worden geacht op onze samenleving. Doch op de departementsleiding rust toch de moeilijke plicht om ten deze een dergelijk standpunt in te nemen, dat de aangeduide onaangename toestand, zooveel mogelijk wordt voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit verengelschen, of in dit verband voor dit land: vernederlandschen, geschiedt toch voor een groot deel met behulp van de Nederlandsche taal. Daardoor is de kwestie van de positie van de Nederlandsche taal voor den verderen groei van onze samenleving van het grootste gewicht. Ik heb te dien aanzien dan ook een vraag gesteld, die is opgenomen in de volgende alinea van het Afdeelingsverslag:

„De volksverheffing langs den weg eener algeheele penetratie van de Nederlandsche cultuur zou dan ook, zoo zij al mogelijk ware, slechts in een tijdvak van eeuwen kunnen plaats hebben."

Hierop heeft de Regeering in de memorie van antwoord op een wijze gereageerd, die mij niet bevredigt, want Zij heeft n.m.m. niet ten volle begrepen, wat eigenlijk mijn bedoeling is geweest. Daarom lijkt het mij toch goed die bedoeling thans wat nader te verduidelijken. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij de cijfers nagaan van het aantal Nederlandschsprekenden onder de alphabeten-Indonesiërs, dan zien wij de volgende uitkomsten. Van de ongeveer 3 millioen alphabeten onder de Indonesiërs vindt men ongeveer 180 000 Nederlandsch-schrijvenden. Zoo wordt in de statistiek hieromtrent vermeld. In percentages uitgedrukt is het aantal Nederlandschschrijvenden 5% van het aantal alphabeten, terwijl het aantal alphabeten op de geheele bevolking ongeveer 6 procent bedraagt.

Mijnheer de Voorzitter! Met deze cijfers voor oogen, is het toch wel gerechtvaardigd, de vraag te stellen, of, nadat reeds zooveel jaren — na 1900 dus reeds 40 jaren — volgens sommigen in een te snel tempo, zoovele scholen zijn opgericht, gebaseerd op Westerschen grondslag, het niet vreemd aandoet, dat wij thans toch niet verder zijn gekomen op dit gebied dan tot het resultaat van genoemde percentages.

Mijnheer de Voorzitter! Ter verdere adstructie van de stelling, dat de opvoering van het aantal Nederlandsch schrijvenden van te geringen omvang is, dat er eenige hoop bestaat op een belangrijk voortgaande ontwikkeling in het algemeen, zou ik willen wijzen op het cijfer van het aantal abituriënten van de diverse scholen. Ik heb hier een opgave van het aantal abituriënten van het lager onderwijs met Nederlandsch als voertaal voor mij. Ik constateer dan, dat wij ieder jaar een vermeerdering van ongeveer 7000 Indonesische leerlingen, die Nederlandsch schrijven, hebben. Wanneer wij nu nagaan, dat de bedoeling van het onderwijs toch is om niet slechts een kleine bovenlaag van intellectueelen te verkrijgen, doch ook — en dat is een sociale plicht — om als het ware de groote massa van de bevolking op een hooger intellectueel niveau te brengen, dan kan wel worden gezegd, dat met het intermediair van het Nederlandsch dit doel nooit zal worden bereikt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat deze stelling kan worden tegengesproken. Ik zou, indien het mogelijk is, een andere argumentatie willen hooren, die het tegenovergestelde zou kunnen waarmaken, namelijk, dat het Nederlandsch wel degelijk het eigenlijke middel zal zijn om de bevolking tot een hooger niveau te brengen.

Dit ten aanzien van de bevolking in het algemeen, maar ook in de bovenlaag, waar het Nederlandsch als het ware dagelijks wordt gehanteerd, zelfs in verschillende families onder de Indonesiërs, is men eigenlijk niet bevredigd.

Er zijn verschillende moeilijkheden ondervonden en die moeilijkheden stapelen zich op. Het kost ons zeer veel moeite die moeilijkheden te overwinnen. Verschillende jongens en meisjes van Indonesischen landaard zijn in de studiejaren gestruikeld enkel en alleen omdat zij de Nederlandsche taal niet beheerschten. Men kan dit een soort deraillement noemen, maar ik heb er een andere visie op. Hoe het zij, ik vind het een zeer groot nadeel voor de samenleving wanneer alleen op grond van de omstandigheid, dat men het Nederlandsch niet goed kan beheerschen, men als het ware niet dezelfde kansen heeft wat betreft het bereiken van een behoorlijke positie in de maatschappij, als de anderen, die die taal wel kunnen beheerschen. Ook in de bovenlaag heerscht derhalve hetzelfde gevoel van ontevredenheid.

Tot zoover wat aangaat het sociaal gedeelte. Nu het cultureel effect. Want ongetwijfeld heeft het vernederlandschen, dan wel de kennis van het Nederlandsch, invloed op de cultureele houding van betrokkenen.

Ook dit heeft in onze gelederen vaak een punt van bespreking uitgemaakt. Ik herinner mij, het zal ongeveer in 1936 of 1937 geweest zijn, precies weet ik het niet meer, dat ik in Poerwokerto in een openbare vergadering — een Parindravergadering — een lezing heb gehouden, waarbij aan het slot enkele vragen werden gesteld. Een dier vragen was — en dat was juist zoo typisch — gesteld door het hoofd van de Taman Siswohschool te Poerwokerto en luidde: wat is de visie van den spreker — die was ik — ten aanzien van de ontmoeting — de vrager noemde het „pertempoeran", dat is beter vertaald met botsing — tusschen Oost en West?

Ik besefte direct, dat deze vraag niet direct in een paar minuten beantwoord kon worden. Ik heb toen daarom mijn toevlucht genomen tot een uitbeelding, teneinde de vrager eenigszins te bevredigen en ik heb mijzelf uitgebeeld. Ik heb gezegd: ziehier, de spreker is het product van een ontmoeting tusschen Oost en West.

Ik ben geboren na de komst van de ethische politiek. na 1900. Ik heb een westersche opvoeding gehad en de Europeesche lagere school bezocht; ik heb daarna verkeerd in de Europeesche samenleving, maar innerlijk is er bij mij altijd iets, dat mij hindert. Ik kan mij uiteraard geen Nederlander gevoelen. Dat is uitgesloten. Anderzijds voel ik mij eigenlijk ook geen Indonesiër meer.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is een openhartige erkenning. Te oordeelen naar mijn uiterlijke kenteekenen ben ik eigenlijk in den grond der zaak min of meer een dubbel iets. En dat heeft mij altijd gehinderd, omdat mijn innerlijk altijd meer pleit voor het Indonesiërschap.

(De heer Leunissen: Misschien is het een kwestie van overgang.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Leunissen interumpeert hier terecht, dat het een kwestie van overgang is. Het is juist, in deze overgangsperiode, dat wij figuren als ik ben in dit land aantreffen. Maar waar gaan wij heen? Bedoelt de heer Leunissen, dat dit een overgang is teneinde te komen tot, wat men noemt het Nederlandschap? Om te worden Nederlander? De heer Leunissen zal toch niet kunnen zeggen, dat dit zoo is. Maar de overgangs-idee van den heer Leunissen: waar moeten wij heen, als alternatief gesteld, kunnen wij op geen andere wijze antwoorden, dan dat wij zullen gaan naar den Indonesischen kant. M.a.w., dat, moet er een heroriëntatie plaats hebben, wij ons meer en meer zullen richten naar de Indonesische zijde.

Ik hoorde mompelen van een „Indisch burgerschap". Ook dit vraagstuk is gisteren door enkele leden aan de orde gesteld. Maar niemand weet eigenlijk wat de inhoud zal zijn van dat Indisch burgerschap. Voor zoover wij dien inhoud kunnen nagaan aan de hand der uitlatingen van den heer Soetardjo, zal het Indisch burgerschap omvatten personen, die georiënteerd zijn op Nederland, althans het Nederlandsch als voertaal gebruiken. Dat is door hem geantwoord op de interruptie van den heer Soeroso. Ik wil dadelijk verklaren, dat dit voor mij onaanvaardbaar is.

Indien aan het Indisch burgerschap, zooals de heer Soetardjo dat propageert, de eisch wordt gesteld: het gebruik van het Nederlandsch, dan is dit voor ons niet aanvaardbaar, omdat wij de idee hebben —althans ik — dat eigenlijk wij

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Wirjopranoto.)

slechts te zorgen hebben voor de kleine bovenlaag. Het riekt eigenlijk wat naar bourgeoisie.

(De heer C. C. van Helsdingen: Volkomen juist!)

Trouwens, het idee is eigenlijk het eerst gelanceerd door den heer Roep en de heer Roep stelde, toen hij zijn voorstellen indiende, denzelfden eisch.

(De heer Moelia: Oorspronkelijk, later niet.

De heer Soangkoepon: Het zal een verzwakking van de Indonesische groep beteekenen.)

Dit wat het cultureele effect en de cultureele moeilijkheden, welke wij thans beleven, betreft. Op grond van dit alles wil ik dus verklaren, dat wij nu een zeer belangrijke periode doorleven, waarbij inderdaad zeer veel van het standpunt der Regeering en in de eerste plaats van het persoonlijk inzicht van den leider van het Departement van Onderwijs en Eeredienst afhangt om ten deze de juiste richting te kiezen. Met belangstelling wacht ik derhalve af, wat de huidige directeur van Onderwijs ten deze zal doen.

Als toekomstbeeld wil ik toch nog wel gaarne projecteeren — waarschijnlijk wordt het straks door den geachten Regeeringsgemachtigde aanvaard — dat wij moeten komen tot een gelijkstelling van het Nederlandsch en het Maleisch. Deze beide talen moeten op gelijken voet behandeld en op dezelfde wijze gewaardeerd worden.

Als dit toekomstbeeld straks wordt aanvaard, komen vanzelf de vragen aan de orde in hoeverre het beginsel practisch kan worden uitgevoerd, want dat het gevolgen met zich zal brengen ten aanzien van het onderwijs en de verschillende onderwijsinstellingen en ook voor de overheidsadministratie spreekt vanzelf. Deze vragen zullen nader worden beantwoord, wanneer er eenmaal overeenstemming is over het groote beginsel. Vooruitloopend op het toekomstbeeld moet ik echter wel verklaren, dat het ons leed doet, dat ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen, toen wij eenige dagen geleden in het Maleisch spraken, bewust deze redevoeringen heeft terzijde gesteld. Ik hoop, dat de heer C. C. van Helsdingen, meegaande met ons toekomstbeeld, een dergelijk standpunt in het vervolg zal laten vallen.

(De heer C. C. van Helsdingen: U kent mijn motieven.)

Ik kom thans tot een ander onderwerp, den groei van het gesubsidieerd bijzonder onderwijs.

(De heer Kerstens: De groei, zegt U?

De heer C. C. van Helsdingen: De uitgaven voor het bijzonder onderwijs blijven *f* 1-millioen bij die voor het openbaar onderwijs achter.)

Ik kom dan, zooals ik zeide tot den groei van het bijzonder onderwijs, in het bijzonder van het confessioneele onderwijs. Ik zal straks ingaan op de interruptie van den heer Kerstens die betwijfelt of hier van een groei sprake is, want ons geacht medelid wil met zijn interruptie natuurlijk te kennen geven, dat eerder van een teruggang van het bijzonder onderwijs gesproken kan worden.

(De heer Kerstens: Dat zal ik aanstonds aantoonen.)

Ik wil bij voorbaat reeds zeggen, dat, indien de heer Kerstens cijfers produceert, wat het aantal scholen betreft, hij in hoofdzaak gelijk heeft.

(De heer Kerstens: Wij schieten al op.)

Wij moeten echter niet met dergelijke normen werken om een bepaalde typeering te krijgen. Wij behoeven slechts enkele schooltypen in beschouwing te nemen, die de sleutelpositie bij het onderwijs in het algemeen innemen.

Het schooltype, dat ik op het oog heb is bijv. de Hollandsch-Inlandsche Kweekschool. Ten aanzien van de H.I.K. zien wij, dat de Roomsch-Katholieken één school hebben en de Protestanten ook één school, in totaal dus twee scholen. Het gouvernement heeft slechts één school, terwijl in 1941 begonnen wordt met den onderbouw voor een tweede school in Djokjakarta. In de toekomst krijgen wij dus de oude formatie van twee scholen.

(De heer J. A. van Helsdingen: Dus een verhouding 2:2.)

Inderdaad. Ik zie in de H.I.K. een schooltype, dat zeer belangrijk is omdat zij de toekomstige onderwijzers voor het westersch lager onderwijs aflevert, met name voor de H. I. S. en ook voor de Inheemsche Mulo, terwijl zij waarschijnlijk in de toekomst ook aan de Europeesche Mulo te werk zullen worden gesteld. Dit zijn dus de personen, die een invloedrijke positie in het onderwijsleven innemen.

Wanneer ik dit onderwerp bespreek, krijg ik allicht het gevoel, dat straks de godsdienstverschillen besproken en verscherpt zullen worden. Als gevolg van de bespreking van de godsdiensten krijgt men dan vanzelf een waardeering van den eenen godsdienst tegenover den anderen en ik wil bij voorbaat verklaren, dat ik elken gosdienst, hetzij de Islamietische, hetzij de Christelijke, hoogelijk waardeer.

Wanneer wij dus het vraagstuk aan de orde stellen, geschiedt het niet met de bedoeling de verschillende godsdiensten tegen elkaar af te wegen, het gaat alleen om het wijzen op den plicht, welken de overheid als overheid heeft om een neutraal standpunt tegenover de verschillende godsdiensten in te nemen.

Wanneer wij de cijfers nagaan, zooals zij door mijn medeleden in deze zaal zijn verstrekt, hebben wij ten aanzien van de Indonesische bevolking een totaal van 1,7-millioen aan Protestanten, waarvan 60.000 op Java en een aantal Indonesische Katholieken van 400.000, waarvan 40.000 op Java.

De **Voorzitter**: U hebt nog slechts 5 minuten spreektijd.

De heer **Wirjopranoto**: De korte spreektijd is voor mij onbevredigend, Mijnheer de Voorzitter, al is dit natuurlijk geen argument. Ik wilde eigenlijk eenige argumenten aanvoeren tegen het onderwijs op confessioneelen grondslag en meer in het bijzonder dat op Christelijken grondslag. Ik verwijs hiervoor naar een artikel van Mr. S. C. Graaf van Randwijck in het Zendingsblad voor Nederlandsch-Indië. (De „Locomotief" van Vrijdag 8 November 1940.)

Er worden daarin drie argumenten behandeld, welke de ratio vormen van het zendingsonderwijs in deze gewesten. Tijdsgebrek maakt het mij onmogelijk, op elk der drie argumenten thans nader in te gaan. Ik zal het artikel straks overhandigen aan den heer Kerstens of den heer Van Helsdingen, als zij er nog geen kennis van mochten hebben genomen, dan kunnen wij er in tweeden termijn wellicht nog over van gedachten wisselen.

Mijnheer de Voorzitter! Terloops heb ik reeds gesproken over de houding der overheid jegens de godsdiensten. In het afdeelingsverslag is daarover een vraag gesteld in verband met de financieele scheiding van Kerk en Staat, waarop de Regeering antwoordt:

> „Een ontwerp van een financieele scheiding van Kerk en Staat was in een gevorderd stadium van voltooiing, toen, als gevolg van het uitbreken van den oorlog, dit ontwerp voorloopig terzijde moest worden gesteld."

Een dergelijk antwoord, Mijnheer de Voorzitter, hebben wij ook gekregen inzake het vraagstuk van de pensionneering van de volksonderwijzers. Naar ik hoop zal de oorlogssituatie niet als dooddoener worden gebezigd voor het afweren van onze wenschen en verlangens. Ik geloof toch wel, dat er krachten genoeg aanwezig en beschikbaar zullen zijn om dit vraagstuk tot een oplossing te brengen.

Als een typisch voorbeeld van het mijns inziens bestaande feit, dat de Christelijke geestelijken door de Regeering beter worden behandeld dan de Islamietische, moge ik wijzen op de salarieering van enkele ambten, ten eerste bij den protestantschen eeredienst, met name die van predikant en hoofdpredikant, welke laatste een salaris geniet van een hoofdambtenaar, namelijk maximaal *f* 950 's maands, ter-

(Soeria Karta Legawa.)

wijl bij den Roomsch-katholieken eeredienst die geestelijken der derde, tweede en eerste klasse kent, de laatstgenoemden gesalarieerd worden als hoofdambtenaar, ook met een maximum salaris van *f* 950 's maands.

(De heer K e r s t e n s: Hoeveel zijn er daarvan?)

Het gaat niet om het aantal. Ik stel hiertegenover de vraag: Wat wordt er betaald aan de Islamietische geestelijken?

(De heer K e r s t e n s: Die vraag zou ook ik gaarne zien beantwoord, maar dan ook alle factoren in aanmerking genomen.)

In de begrooting heb ik geen post kunnen vinden waaruit zou kunnen blijken, dat de Islamietische geestelijken op gelijke wijze worden behandeld en bezoldigd als hun Christelijke collega's.

(De heer K e r s t e n s: Inderdaad, maar er leiden vele wegen naar Rome.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb hier den Europeeschen kant van dit vraagstuk belicht en verwacht, dat straks de heer Kerstens den Indonesischen kant ervan nader belichten zal.

(De heer K e r s t e n s: Ik heb niets belicht, want ik heb van den heer Wirjopranoto geen wezenlijke argumenten gehoord.)

Indien de heer Kerstens wat dit betreft niets doet neem ik vooralsnog aan, dat mijn visie juist is. Ik heb slechts willen typeeren, hoe de overheid staat tegenover den Christelijken godsdienst en waarom het van zoo groot belang is, dat de Regeering zoo spoedig mogelijk overgaat tot een financieele scheiding van Kerk en Staat.

De vergadering wordt te 11.23 uur v.m. geschorst en te 11.53 uur v.m. hervat.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de algemeene beschouwingen over het onderwijs zou ik eenige opmerkingen willen maken.

In de eerste plaats iets ten aanzien van de positie van de volksonderwijzers. De Regeering zegt in de memorie van antwoord op blz. 11 het volgende:

> „Met de leden, die van meening waren, dat de desaonderwijzer, indien hij ambtenaar zou worden niet meer die functie in het desaverband zou kunnen innemen, als waarin hij zich thans bevindt en los van die gemeenschap zou komen te staan, is de Regeering van oordeel, dat centralisatie van benoeming en ontslag van volksonderwijzers niet gewenscht is."

Mijnheer de Voorzitter! De zinsnede moest eigenlijk van toepassing zijn op een zekeren wensch van de Regeering of dan wel op den oorspronkelijken opzet van de Regeering bij de oprichting der desascholen die geheel door de memorie van antwoord bedoeld is. Echter is de verzorging van het onderwijs en de positie van den desaonderwijzer momenteel in feite geheel anders dan hetgeen de Regeering heeft gewenscht.

De desaonderwijzer staat thans in de desa los van die desagemeenschap en voelt zich meer Gouvernements ambtenaar dan desaonderwijzer.

De omstandigheden hebben het er naar gemaakt. Immers vanaf het begin van de oprichting der desascholen werd de benoeming en het ontslag van volksonderwijzers gecentraliseerd.

In den beginne werden ze niet alleen benoemd en ontslagen door het hoofd van plaatselijk bestuur en later door den regent, doch ook de overplaatsing van bedoelden onderwijzer geschiedt door laatstgenoemde autoriteit, nà overleg met den betrokken schoolopziener of Wedana.

Ook de bezoldigingsschaal van desaonderwijzers werd vastgesteld door het provinciaal bestuur, zoodat ook de bezoldigingsregelingen gecentraliseerd zijn. Thans heeft de Regeering plannen om voor de desaonderwijzers een pensioensregeling tot stand te brengen — alweer een centralisatie van de positieregeling van de desaonderwijzers.

Mijns inziens is het dan ook niet juist om terug te treden in de oorspronkelijke bedoeling van de positie van desaonderwijzers. De desa's hebben de desascholen nimmer gezien als hun scholen, doch de scholen van „Kandjeng Gouvernement", met bijdrage van de desa, in den vorm van arbeid in natura of geld. Het is mijns inziens logischer om deze desascholen aan het regentschap in beheer te geven en de regeling van de positie, bezoldiging, overplaatsing en ontslag van deze functionarissen aan het College van Gecommitteerden en den regentschapsraad over te dragen.

Naar aanleiding hiervan zou ik gaarne de Regeering in overweging willen geven om een commissie in het leven te roepen teneinde naar de positie van den desaonderwijzer en de opvattingen van de desaingezetenen ten aanzien van het desaonderwijs een onderzoek in te stellen, en indien de door mij gekenschetste toestand juist is, ook ertoe over te gaan om het beheer van de desascholen, bezoldigingen, benoeming, ontslag en overplaatsing van de desaonderwijzers aan het regentschap over te dragen.

Het stemt mij tot voldoening, dat de proefneming met het onderwijs in het Nederlandsch op de vervolgscholen zich zeer bevredigend heeft ontwikkeld. Toch heeft de Regeering gemeend dus voorshands niet het vak Nederlandsch op alle vervolgscholen in te voeren, hoewel de proef zeer bevredigend is verloopen. Bij alle vervolgscholen voor de Inheemsche meisjes heeft de Regeering het vak Nederlandsch overal ingevoerd. Vindt de Regeering het dan niet onjuist om voor de Inheemsche meisjes meer te doen dan voor de Inheemsche jongens uit het platteland.

De Regeering moet eigenlijk waardeeren, dat de Inheemschen zoo gaarne de Nederlandsche taal als leervak wenschen, het is m.i. één van de middelen voor de samenwerking van de Nederlanders en Indonesiërs.

Dat de z.g. wildescholen in het binnenland veel leerlingen tellen, is te danken aan het feit, dat daar Nederlandsch als leervak is opgenomen, al moet de desaman veel betalen, meer dan een tarief van de vervolgschool met Nederlandsch.

Bovendien krijgt men in de desa een wantoestand, omdat de desavrouwen eerder Nederlandsch verstaan en spreken, terwijl de mannelijke ingezetenen ten achter blijven.

Ik zou daarom de Regeering in overweging geven om waar mogelijk in verband met de personeelskwestie zooveel doenlijk het vak Nederlandsch op de vervolgscholen in te voeren op die regentschapshoofdplaatsen en op plaatsen, met de zoogenaamde wilde scholen, gelijk ik dit ten vorigen jare reeds heb bepleit. Het aantal vervolgscholen, dat in 1941 omgezet zal worden in totaal 7, in vervolgscholen met Nederlandsch, voor geheel Nederlandsch-Indië, is m.i. zeer miniem. Kan niet in een gedecentraliseerd gebied met regeeringssubsidie door de betrokken autonome ressorten deze materie geëntameerd worden?

Indien het aantal bevoegde leerkrachten in betrokken autonoom ressort aanwezig is, dan moet daarvan naar mijn meening direct gebruik gemaakt worden, teneinde deze vervolgschool in de betrokken streek direct om te zetten in een met Nederlandsch. In de eerste twee jaren kost het het betrokken autonoom ressort zoo goed als niets, behalve dan de leermiddelen. Pas wanneer een nieuwe zesde klas voor de zoo vaak genoemde vervolgschool met Nederlandsch, dat is dus over twee jaren, erbij moet komen, zou de Regeering met de subsidie van een leerkracht van de normaalschool afkomstig moeten bijspringen. De bestaande vervolgscholen bestaan namelijk uit twee klassen, later pas uit drie. Reeds in de algemeene beschouwingen heb ik het een en ander medegedeeld over de onderwijsvoorziening van de bevolking op het platteland, door oprichting van desascholen.

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soeria Karta Legawa.)

Ik heb daarbij niet medegedeeld, dat de bevolking een bepaalden voorkeur heeft voor een bepaald schooltype. De Indonesiërs wenschen meer typen scholen met Westersch lager onderwijs als de H. I. S., de schakelscholen en Europeesche scholen. De drang naar zulk onderwijs is groot, doch niet voor de desaschool. Ik heb echter de vraag gesteld of te veel scholen op westerschen grondslag wellicht de Inheemschen tot ontevredenheid stemmen en in de naaste toekomst tot de onrustige elementen zullen gaan behooren, omdat zij overeenkomstig hun ontwikkeling niet voldoende middelen van bestaan zullen kunnen vinden. De nieuwe voorschriften betreffende de toelating van niet-Europeesche kinderen op de Europeesche school lijken mijns inziens op een rekensommetje, terwijl met het welstandscriterium weinig rekening is gehouden.

In die circulaire staat toch in het kort dit:

man	Hoogeschool	+ vrouw	lagere school	toelating tot de Europeesche lagere school.
„	Middelbare	+ „	Middelbare	
vrouw	Hoogeschool	+ man	lagere school	
„	Middelbare	+ „	Middelbare	

In de practijk komt dan ook deze toestand voor. De zoon van een wedana, gehuwd met vrouw met lagere-schoolopleiding, omdat in zijn tijd het aantal vrouwen, dat de middelbare school had gevolgd, niet groot was, wordt niet direct toegelaten, terwijl een pas afgeleverde Mosvia-abituriënt, die pas mantripolitie is en toevallig is getrouwd met een vrouw met middelbare schoolopleiding, in den tegenwoordigen tijd met vele ontwikkelde Inheemsche dames, zijn kinderen wel tot de Europeesche school ziet toegelaten, terwijl de wedana dezelfde opleiding heeft en een veel hoogere positie bekleedt, terwijl zijn vrouw, hoewel zij slechts de lagere school doorloopen heeft, de Nederlandsche taal beter spreekt, wat te danken is aan het dagelijksch gebruik van die taal in den omgang met Europeanen vanwege de positie van haar echtgenoot.

(De heer Soangkoepon: Dit is een stimulans om met een gestudeerde vrouw te trouwen.

De heer Sosrohadikoesoemo: Dan komt men onder de plak.)

Dat moeten de heeren zelf maar uitmaken.

Ik geef de Regeering dan ook in overweging om bij de toelating van niet-Europeesche kinderen tot de Europeesche scholen in de eerste plaats op de ontwikkeling en de positie van den vader te letten.

Betreffende de afwijking van het oorspronkelijke besluit tot overbrenging van den onderbouw van de Gouvernements H.I.K.-school te Bandoeng naar het complex van gebouwen der voormalige normaalschool te Garoet, heeft de Regeering verklaard, dat aan dit gebouw een oorlogsbestemming werd gegeven; rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat de gebouwen in enkele uren zouden moeten worden ontruimd en dat het niet verantwoord werd geacht om dit gebouw en school onder te brengen met ongeveer 175 interne leerlingen uit alle deelen van Indië. Anders is het blijkbaar met de Mulo gesteld, die nu nog in bedoeld gebouwencomplex is ondergebracht. De betrokken directeur en de onderwijzers bewonen nu nog de verschillende gebouwen en voor hen geldt blijkbaar het oorlogsgevaar niet. Bovendien, de door de Regeering genoemde motieven gelden voor alle door het legerbestuur beoogde gebouwen, bij intrede van den daadwerkelijken oorlog op Java. Momenteel staat het grootste gedeelte van het gebouwencomplex leeg, terwijl de noodige verbouwingen hebben plaats gehad.

Moet men dan eerst wachten tot 1942 om den gebouwen een nuttige bestemming te geven en kan de Regeering de niet de door haar tijdelijk genomen maatregelen (de overbrenging naar Djokja) die ik meer opvat als een misverstand tusschen het legerbestuur en het departement van Onderwijs ongedaan te maken, door overeenkomstig de beslissing van de Regeering in overeenstemming met den Volksraad toch den H.I.K. onderbouw naar Garoet over te brengen?

(Moelia.)

Voor de woorden van waardeering die de Regeering heeft betuigd voor de wijze, waarop de autonome ressorten met de beperkte financieele middelen, die tot hun beschikking staan, de belangen van het onderwijs dienen, ben ik — en zeer zeker ook alle voorzitters van het dagelijksch bestuur van de autonome ressorten — erkentelijk. De Regeering zegt toch in Haar memorie van antwoord op blz. 10 (roneo), dat die wijze van behartiging van onderwijsbelangen door autonome ressorten zeer loffelijk kan worden genoemd. Indien de z.g. vrijwillige terugstorting aan het Land niet hoefde plaats te vinden, was er eenige ruimte voor de betrokken regentschappen om zich ook op onderwijsgebied verder te ontplooien.

De memorie van antwoord zegt verder ten aanzien van de particuliere scholen het volgende:

> „Particuliere scholen, die volgens het oordeel van den directeur van Onderwijs en Eeredienst in een behoefte voorzien, worden steeds zoo spoedig mogelijk voor subsidieering in aanmerking gebracht."

Gaarne breng ik onder de aandacht van de Regeering het verzoek om de particuliere tweejarige huishoudschool, „de Kabinangkitan Istri" te Garoet, waarvan het onderwijs analoog is aan de Mevrouw-De-Jonge-School, die bij de opening, ondanks het voor de Inheemsche bevolking hooge schoolgeld van minstens *f* 1 per maand, reeds meer dan 50 leerlingen telt, voor subsidieering in aanmerking te doen brengen. Men heeft den indruk, dat bijzondere scholen op de groote plaatsen voor subsidieering eerder in aanmerking worden gebracht dan die welke in het binnenland opgericht worden.

Doordat in de residentie Priangan reeds vanaf resident Boissevain in 1912 door de verschillende Raden Ajoe's van de regenten, vele Inheemsche Meisjesscholen werden opgericht, is de drang naar onderwijs voor dit type scholen in het binnenland heel groot, te meer, daar op die Inheemsche meisjesvervolgscholen niet alleen Nederlandsch wordt onderricht, doch ook onderwijs in handwerken en koken wordt gegeven, zoodat de abituriënten dier z.g. Kaoetamaan Istrischolen niet alleen verder kunnen studeeren aan de Mevr.-de-Jonge-Huishoudscholen dan wel aan de Van-Deventerschool te Bandoeng, doch ook de ouders thuis kunnen helpen en over het algemeen in het practische leven geschikte huisvrouwen blijken te zijn. Het stimuleeren van het particulier initiatief voor het oprichten van Inlandsche scholen om de Regeering te helpen bij den door de Regeering erkenden achterstand in de onderwijsvoorziening ten behoeve van de Indonesische bevolking, kan men alleen bereiken door meer subsidie ten behoeve van het Inlandsch onderwijs te geven. Ik koester dan ook de hoop, dat de Regeering de bijzondere vervolgscholen met Nederlandsch, zoowel voor de Inheemsche meisjes als de Inheemsche jongens, steeds voor subsidieering in aanmerking zal doen brengen, indien zij, zooals Zij in de memorie van antwoord heeft verklaard, in de behoefte van de streek voorzien.

Het antwoord op de vraag van den heer Kan, dat ook de Soendaneesche taal en letterkunde op de litteraire faculteit reeds wordt onderwezen, stemt ons, Soendaneezen, met een bevolking van ongeveer 9 millioen tot voldoening, alleen vraag ik mij af of een niet-Soendaneesche leeraar, die met het geven van de Soendaneesche taal wordt belast, voldoende feeling voor het idioom van meergenoemde taal zal bezitten. Ik beveel de Regeering dan ook gaarne aan, een Soendaneeschen taalambtenaar die de Soendaneesche taal in alle mogelijke dialecten geheel beheerscht, daarvoor te benoemen.

Mijn verzoek geldt eveneens een Javaanschen taalambtenaar als de heer Poerbatjaroko voor de Javaansche taal- en letterkunde.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Het stemt ongetwijfeld tot voldoening uit de voorliggende begrooting te constateeren, dat zelfs in den staat van oorlog, waarin wij thans verkeeren, gestadig en ongestoord wordt voortgearbeid

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Moelia.)

aan een der voornaamste deelen van de overheidstaak in deze gewesten. Aan het derde lid van de veel aangehaalde trilogie: steun aan oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing, waarmede in de openingsrede van den Landvoogd op kernachtige wijze het regeeringsbeleid in deze abnormale omstandigheden werd gekenschetst, zal op gepaste wijze uitvoering worden gegeven.

De vraag, of deze begrooting de getrouwe weerspiegeling bevat van hetgeen de Regeering zich met betrekking tot de volksverheffing toen voor oogen stelde is natuurlijk vatbaar voor verschillende waardeering. Op geen enkel gebied toch openbaart zich onder de geachte leden van ons college een zoodanige overvloed van wenschen en divergentie van meeningen als juist op dat van het onderwijs. Dit is volkomen verklaarbaar wanneer men voor oogen houdt, welke gewichtige plaats het onderwijs inneemt in het geheele ontwikkelingsproces van deze maatschappij en welke uiteenloopende behoeften en strevingen in de verschillende samenstellende deelen der maatschappij om bevrediging roepen.

In het gewone beeld, dat de jaarlijksche debatten over de onderwijsbegrooting te zien geven van veel vragen door den Volksraad en veel afwijzen van de zijde van de Regeering zal dan ook voorloopig denkelijk geen grondige wijziging komen, wat echter niet wegneemt, dat het overweging verdient, zelfs ten aanzien van principieele kwesties, in deze buitengewone omstandigheden eenige beperking te betrachten. Te meer bestaat hiertoe naar mijn meening aanleiding, omdat toch uit de begrooting blijkt, dat de Regeering voornemens is te doen wat redelijkerwijze thans van haar kan worden verwacht.

De Regeering treedt den Volksraad niet met leege handen tegemoet. Voor nieuwe maatregelen en de financiering van den normalen uitbouw van de verschillende onderwijsgeledingen is een bedrag van *f* 2.674.000 uitgetrokken. Nu kan men — alweer begrijpelijk, Mijnheer de Voorzitter— zeggen, dat dit niet genoeg is en dat dat bedrag in het niet verzinkt bij de millioenen, die aan de defensie ten koste worden gelegd, maar de vergelijkbaarheid dezer uitgaven is in dezen oorlogstijd wel zeer bijzonder op den achtergrond gedrongen.

Tot een andere conclusie komt men, wanneer men de te treffen maatregelen geheel beziet uit het standpunt van de onderwijsorganisatie, hun wenschelijkheid en mogelijkheid van verwezenlijking toetst aan de eischen van het onderwijs zelf. Dan geloof ik, Mijnheer de Voorzitter, dat wij tevreden mogen zijn. Voldaan zal vrijwel niemand op dit punt kunnen zijn.

Van hetgeen de Regeering voorneemt alleen in 1941 uit te voeren is in de inleiding, voorafgaande aan de Financieele Nota een zoo duidelijke uiteenzetting gegeven, die men echter evengoed bij aandachtige bestudeering van de vijfde begrootingsafdeeling uit dit stuk voor zichzelf zou kunnen samenstellen, dat ik mij ervan ontslagen acht om al die maatregelen nog te vermelden. Ik behoef ze derhalve niet meer stuk voor stuk te herhalen, tezamen genomen getuigen zij van den ernstigen wil der Regeering om over alle onderwijsgeledingen, zoowel hooger, middelbaar, meer uitgebreid, Westersch lager onderwijs, Inlandsch onderwijs, ambachts- en tuinbouwonderwijs zooveel mogelijk de lijn door te trekken, die besloten ligt in de normale ontwikkeling van ieder onderdeel met uitzondering wellicht van de uitbreiding van het hooger onderwijs, waarvan de uitbreiding, door het tijdelijk wegvallen van den band met Nederland een oogenschijnlijk geforceerd karakter heeft, zoowel wat betreft het tempo van invoering als de degelijkheid van voorbereiding. De beoordeeling van den omvang en de intensiteit van onze onderwijsvoorziening is in de laatste jaren moeilijker geworden door de gedeeltelijke overdracht van het Inlandsch onderwijs aan de locale gemeenschappen. Nu ook sedert kort de onderwijsuitgaven voor het Inlandsch onderwijs van de landsbegrooting zijn overgebracht naar die van de landstreken kunnen de totale uitgaven ten behoeve van onderwijs niet meer uit de landsbegrooting worden afgeleid. Door de verschillende splitsingen zijn ze voor den Volksraad onoverzichtelijk geworden. Toch lijkt het mij van het grootste belang, dat de Volksraad ieder jaar een juist beeld zal krijgen van het verloop van de totale uitgaven voor onderwijs, die in de eerste plaats door het Land rechtstreeks en in den vorm van subsidie worden betaald en in de tweede plaats de uitgaven, die paraisseeren op de begrootingen van publiekrechtelijke gemeenschappen en indien mogelijk ook op die van de zelfbesturen.

Met genoegen heb ik dan ook gezien, dat de Regeering in de memorie van antwoord deze cijfers over het schooljaar 1940 heeft medegedeeld en, wat de landstreken betreft, ook die over 1941. Noodig is echter niet alleen de beoordeeling van den omvang van de onderwijszorg in een bepaald jaar, doch ook het inzicht in de intensiteit van haar verbreiding. Het komt mij dan ook gewenscht voor, dat de Regeering ieder jaar — ook zonder dat het haar gevraagd wordt — de verschillende groepen van uitgaven, zooals aangegeven in bijlage A en bijlage B van de memorie van antwoord, in het vervolg in de memorie van toelichting op het begrootingsonderwijs zal opnemen, met vermelding tevens van de aantallen nieuwe scholen van Inlandsch onderwijs, zoowel openbare als bijzondere, die in hetzelfde jaar zijn opgericht, overeenkomstig bijlage II.

In verband met de uitbreiding van het Inlandsch onderwijs is voor de eerste maal in de begrooting een post opgenomen, strekkende tot het verleenen van extra subsidie aan die autonome ressorten, die niet in staat worden geacht, een redelijken uitbouw te financieren. Dit zgn. „doorbrekingsplan" bedoelt dus om de regeling van de financieele verhouding tusschen het Land en de locale gemeenschappen op dit punt, zij het tijdelijk, te doorbreken. Hoe lang deze doorbreking zal duren is niet bij voorbaat te zeggen. De Regeering spreekt van jaren, maar ik zou gaarne vernemen, over welke periode zich dit uitstrekt. Ik stel de vraag, omdat wij op het oogenblik niet op de hoogte zijn van de juiste financieele consequenties van een dergelijk voornemen. De heer Mussert heeft daarover enkele opmerkingen gemaakt en ik zou zijn verzoek terzake willen steunen en tevens willen vragen of de Regeering ons eenig inzicht zou willen verschaffen in de consequenties van deze grootsch opgezette uitbreiding van het Inlandsch onderwijs. Wanneer het inderdaad in de bedoeling ligt de intensiteit van de voorziening in het volksonderwijs tot een zoodanigen graad op te voeren, dat aan alle kinderen van schoolplichtigen leeftijd gelegenheid wordt gegeven elementair onderwijs te volgen, lijkt mij dit een proces van langen adem.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er niet zoo zeker van of het mogelijk zal zijn dit doorbrekingsplan in de financieele verhouding tusschen land en locale gemeenschappen te consolideeren. Bij de bestaande regeling, die gelijk wij weten voor den tijd van een jaar is opgeschort — althans voor den tijd van den oorlogstoestand — blijkt echter wel ten duidelijkste, dat een fixeering van een bepaald aandeel in de landsinkomsten ten behoeve van de autonome huishoudingen niet voldoende ruimte overlaat voor een afdoende verzorging van een steeds groeiend onderdeel van de openbare taak als het onderwijs is. Ook bij een eenigszins ruime fixeering valt met vrij groote zekerheid te voorzien, dat men het ten behoeve van het over te dragen onderwijs op den duur niet kan stellen buiten een speciale regeling, tenzij men principieel van het standpunt uitgaat, dat onderwijszorg behoort tot de overheidstaak doch naar het zich laat aanzien, ligt het op het oogenblik niet in de bedoeling der Regeering om de overdracht geheel te niet te doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het niet verder meer hebben over de uitbreiding van het onderwijs, omdat ik mijn rede zou willen beperken tot een andere zijde van het vraagstuk, nl. de kwalitatieve verbetering van het onderwijs. De inten-

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Moelia.)

siveering van de onderwijszorg in horizontalen zin mag dan ook op zichzelf niet gaan ten koste van de innerlijke versterking en verdieping van het reeds voorhanden zijnde onderwijs. Wie zich blind staart op aantallen scholen, die staan te worden opgericht en het onderwijsbeleid uitsluitend naar dezen maatstaf beoordeelt — en onder de politici is de neiging daartoe bijzonder groot — vergeet, dat het onderwijs, zooals het in de practijk wordt bijgebracht ook zijn bijzondere eischen stelt, zoowel aan de leerlingen als aan de leerkrachten zelf. Dit wil dus zeggen, dat men zich eenerzijds voortdurend moet bezinnen op de verbetering van de opleiding en het gehalte der leerkrachten, anderzijds consequent moet streven naar geleidelijke invoering van betere en verbeterde onderwijsmethoden, en de samenstelling van geschikte paedagogisch verantwoorde leerboekjes en andere hulpmiddelen voor het onderwijs. Deze eisch geldt waarlijk niet alleen ten aanzien van het Westersch onderwijs met zijn bijzondere moeilijkheden van het Nederlandsch, maar zeer zeker ook voor het meest elementaire volksonderwijs. Wanneer men de doelstelling van dit onderwijs zelf zou willen beperken tot bestrijding van het analphabetisme — de practijk leert intusschen, dat zij boven deze beperktheid reeds uitsteekt — dan nog moeten juist aan het door het volksonderwijs te gebruiken leerapparaat strenge eischen worden gesteld. Hier wordt in een afgeronden leertijd van drie jaar een bepaalde stof op zoodanige wijze bijgebracht, dat de ongeveer 350 000 leerlingen, die jaarlijks door het volksonderwijs worden afgeleverd, inderdaad aan dat elementaire onderwijs iets zal hebben, met andere woorden dat het genoten onderwijs, hoe elementair het overigens ook moge zijn, het wezenlijke eigendom der leerlingen moet worden, onderwijs, dat beklijft, belangstelling wekt voor de eigen omgeving en voor den eigen levenskring.

Hiervoor zal in de eerste plaats noodig zijn een voortdurend toezicht op- en een toetsen van de onderwijzersopleiding, met name dan van de meest voorkomende cursussen voor volksonderwijzers, iets, waarvoor blijkens het afdeelingsverslag en ook blijkens de mondelinge debatten, van de zijde van den Volksraad groote belangstelling wordt getoond. In het afdeelingsverslag is reeds bij voorbaat aangedrongen op een vierjarige opleiding, echter zonder verdere fundeering. Deze wenschelijkheid geldt ook voor de normaalschool. De heer Kasimo heeft zijn persoonlijke visie op de kwestie van de opleiding aan de normaalschool gegeven, hetgeen voor mij bewijst hoe noodzakelijk het is, de kwestie van de opleiding nauwkeurig te observeeren en te toetsen op haar bruikbaarheid.

In ieder geval zijn naar mijn inzicht noodig inspecteerende ambtenaren, die speciaal het toezicht op de vele onderwijzersopleidingen voor hun rekening kunnen nemen, ook dus op de instellingen, die door de autonome ressorten worden beheerd en in stand gehouden.

In de tweede plaats dient ongestoord te worden voortgegaan met de verbetering van het leermiddelenmateriaal, waarvan het resultaat van het onderwijs in niet mindere mate afhankelijk is. Vanzelfsprekend dient hierbij te worden gestreefd naar vermijding van alle overbodige luxe, zoowel bij de typografische verzorging als bij de verstrekking van de leermiddelen. Maar daarbij dient zeker ook niet meer te worden getornd aan den eisch, dat de leermiddelen duurzaam bruikbaar moeten zijn ook volkomen paedagogisch verantwoord zijn, met andere woorden ons volksonderwijs moet wezenlijke, innerlijke waarde hebben voor de volksopvoeding. Naar mijn meening moet dan ook op het punt der leermiddelenvoorziening van dat onderwijs elke bezuiniging van beduidenden omvang worden vermeden, omdat dit stellig en onvermijdelijk zal leiden tot een achteruitgang van het onderwijsgehalte. Hiermede zou op den duur de beteekenis van dat onderwijs niet alleen in onderwijs-technischen zin, maar zeer zeker ook in socialen zin problematiek worden.

In de derde plaats is het voor de toetsing van de waarde van het onderwijs wenschelijk om — zooals in Oost-Java in verschillende ressorten is geschied — steekproeven te nemen, waaruit zou kunnen blijken, in hoeverre de elementaire kennis van lezen en schrijven bij volwassenen nog aanwezig is. Ook dit onderzoek zal op den duur systematisch moeten worden opgezet onder leiding van daartoe speciaal aangestelde deskundigen. De resultaten van zulk een z.g. „beklijvingsonderzoek'' kunnen ongetwijfeld worden beschouwd als een graadmeter van het resultaat van het onderwijs en zullen tevens een meening kunnen helpen vormen ter beoordeeling van het nut van lectuurverspreiding en ook van de wenschelijkheid van de verlenging van den leertijd, waarop in dezen Raad in verschillende toonaarden is aangedrongen.

Mèt de vraag van verdieping, toetsing en verbetering der onderwijsmethoden hangt onverbrekelijk samen de ook in deze zaal meermalen ter sprake gebrachte aanpassing van het onderwijs aan het cultureele leven.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering erkent de gegrondheid van de wenschen, die in deze richting gaan. Het is duidelijk, dat met het erkennen van deze waarheid en zelfs met het aangeven van de richtlijnen de geest van het onderwijs zoo maar niet als bij tooverslag verandert. Wat men onder den algemeenen term van aanpassing ook moge verstaan, zeker is, dat de concrete inhoud daarvan is een zaak van onderwijstechnische bezinning. Hiervoor is noodig plaatselijke en langdurige ervaring met de functioneering van de scholen, met de capaciteit der leerkrachten en de te gebruiken methoden en leermiddelen, zoodat wij tenslotte toch weder terecht komen op het door mij aangeroerde vraagstuk van de kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Leerplannen moeten worden herzien en in overeenstemming gebracht met het geponeerde desideratum. De noodige handleidingen en schoolboekjes, die aangepaste leerstof bevatten, moeten worden vervaardigd, het personeel in deze richting worden opgeleid en het toezicht ingescherpt om den nieuwen geest uit te dragen. Doch dit alles is tenslotte ook weder een vraag van kwaliteitsverbetering. Er wordt, gelijk de Volksraad weet, uit de mededeeling van het geachte lid, den heer Soekawati, op een speciaal gebied van Nederlandsch-Indië n.l. Bali — een onderzoek ingesteld naar de beste wijze, waarop het onderwijs kan worden aangepast aan de volkscultuur. Dit is ten opzichte van Bali zelf natuurlijk een royale houding. Andere streken verheugen zich nog niet in die speciale belangstelling, maar wanneer de Regeering het nut nu eenmaal daarvan erkent, moet Zij m.i. deze lijn doortrekken en ook alle gelegenheid geven om deze aanpassing werkelijk in de praktijk ten uitvoer te brengen.

Dan hebben wij minstens een voorbeeld in geheel Ned.-Indië van een systematisch doorgevoerde aanpassing van het onderwijs aan de eigen cultuur en het sociale leven, dat den weg effent voor verdere pogingen in deze richting. Ik zou daarom gaarne aan de Regeering in overweging willen geven deze z.g. Baliseering, desnoods met eigen middelen, met alle kracht en onbelemmerd door te voeren.

Van groote waarde voor de volksopvoeding is ook het meisjesonderwijs, dat behalve aan de gewone gemengde volks- en vervolgscholen gegeven wordt aan de speciale vervolgscholen voor meisjes.

De beteekenis van de ontwikkeling van de vrouw voor het gezin, de maatschappij en den staat, behoef ik in deze zaal niet uit een te zetten en ik geloof dat, wanneer er onder mijn geachte medeleden zijn, die daaraan nog twijfelen, die twijfel zal zijn opgegeven door het krachtige pleidooi van ons geacht medelid, Mevrouw Neuyen, gisteren gehouden. Ik zal het echter niet hebben over het nijverheidsonderwijs. Ik zou alleen speciaal de aandacht willen vestigen op de functie van de nijverheidsschool in het toezichtsapparaat van het algemeen vormend meisjesonderwijs. Organisatorisch staan deze vervolgscholen voor meisjes onder toezicht van

(J. A. van Helsdingen.)
het Inlandsch onderwijs, doch het is begrijpelijk, dat de inspecteur en zijn schoolopzieners deze specifieke vrouwelijke vakken onmogelijk kunnen beoordeelen, althans onmogelijk daaraan eenige leiding kunnen geven. Nu hebben wij voor de huishoudelijke vakken, gelijk de Volksraad weet, een inspectrice, bijgestaan door eenige ambtenaressen, die echter centraal zijn gevestigd. Bovendien wordt een gedeelte van de inspectie uitgevoerd door directrices van normaalscholen, die de scholen in de buurt zooveel mogelijk inspecteeren. Het spreekt van zelf, dat door het geheele gebied van Ned.-Indië, waar meisjesscholen zijn gevestigd, een inspectie, uitsluitend uitgaande van het centrum, niet bevredigend is.

Decentralisatie in den zin van de toepassing van de hulp van vrouwelijke schoolopzieners heeft speciaal in de buitengewesten zeer reëele bezwaren, welke voortvloeien uit de adatopvattingen van de bevolking. In den laatsten tijd is de oplossing gezocht in de koppeling van de hoofden der nijverheidsscholen aan de inspectie van de meisjesscholen. Daaraan zijn groote voordeelen verbonden. In de eerste plaats wordt de gelegenheid geopend om de kennis van de meeste onderwijzeressen, die veelal zeer onervaren zijn, wat op te frisschen en ook eenige leiding aan haar te geven.

In de tweede plaats zou het hoofd van een dergelijke nijverheidsschool in een bepaald rayon het toezicht en de leiding van de verschillende meisjesscholen op zich kunnen nemen. Ik meen, dat wij op dezen weg moeten voortgaan en dring daarom aan op de oprichting van nieuwe nijverheidsscholen. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan de vele streken in de buitengewesten, die daarvan voorloopig nog verstoken zijn, als Koetaradja, Pematang Siantar, Taroetoeng, Padang Sidempoean en eenige plaatsen in Sumatra's Westkust, waar echter het nijverheidsonderwijs geen onbekende meer is. Voorts in streken in Zuid-Sumatra, Borneo en de Groote Oost. Aanbeveling verdient het zooveel mogelijk uit te gaan van het plaatselijk initiatief en de pogingen van schoolvereenigingen zooveel mogelijk te ondersteunen. Ik geloof, dat de speciaal op de begrooting uitgetrokken subsidie voor ter beschikking gestelde krachten daartoe voldoende ruimte openlaat.

De **Voorzitter**: U hebt nog maar enkele minuten spreektijd.

De heer **Moelia**: Ik zou nog enkele personeelsaangelegenheden willen voorbrengen, Mijnheer de Voorzitter, doch ik zal volstaan met mij aan te sluiten bij mijn geachte medeleden de heeren Iskandar Dinata en Soeroso, onder voorbehoud, dat hetgeen de heer Soeroso over de Indische hoofdakte bezitters heeft gezegd, niet geheel mijn instemming heeft.

In zooverre ondersteun ik de poging van het geachte lid, om aan de bezitters van de Indische hoofdacte een betere salarisregeling te bezorgen. Trouwens de Regeering heeft dat reeds in uitzicht gesteld. Ik hoop, dat de overweging zal worden omgezet in een daad, waardoor de onbillijkheid, die ten opzichte van de Indische hoofdacte bezitters bestaat — een onbillijkheid, die door insiders bij het westersch lager onderwijs wordt erkend — wordt weggenomen.

Omtrent het hooger onderwijs heb ik enkele wenschen, ik zal daarop echter terugkomen bij de behandeling van de litteraire faculteit. Niet om daarbij algemeene beschouwingen te houden, maar omdat ik daarin enkele aanknoopingspunten meen te zien, waaraan ik mijn verdere beschouwingen over het hooger onderwijs zou willen koppelen.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de inrichting en den inhoud van het onderwijs kan de memorie van antwoord ons niet bekoren; integendeel moet ik haar min of meer teleurstellend noemen, voor wat betreft de bevordering van de lichamelijke opvoeding. Wij hadden althans meer verwacht.

In de memorie van antwoord lezen wij namelijk, dat de verplichte beoefening van gymnastiek op de lagere school met kracht wordt bevorderd. Dit zal toch wel betrekking hebben op de lichamelijke opvoeding tijdens de schooluren. Maar dan is naar mijn meening de uitdrukking, als hier is gebezigd, toch wel wat eigenaardig; indien voor dit vak bepaalde lesuren zijn uitgetrokken, het dus op het lesprogramma, den lesrooster voorkomt, is het immers vanzelfsprekend, dat het volgen van deze lessen verplichtend is. Zulks is toch ook het geval ten aanzien van het volgen der overige lessen, ook voor wat betreft de gesubsidieerde scholen. Het is niet toelaatbaar te achten, dat de leerlingen dan wel hun ouders of verzorgers zonder dokterscertificaat uitmaken, dat de leerling van de lessen wegblijft.

Aangedrongen moge worden op de spoedige indiening van de te ontwerpen ordonnantie tot regeling van deze materie ten aanzien van de gesubsidieerde scholen.

Met waardeering is uit een courantenbericht vernomen, dat thans de toestand zoo is, dat op de meeste middelbare scholen in alle klassen drie uur 's weeks les in lichamelijke opvoeding wordt gegeven. Op de vervolgscholen bedraagt dit aantal eveneens drie (voeger twee), terwijl ook in de landbouwklassen en tweede klassen der kleinhandelscholen het aantal lesuren op twee gebracht is. Voor de tweejarige jongensnormaalscholen wordt dagelijks één lesuur uitgetrokken, waardoor de leerlingen dezer scholen niet achterblijven bij de abituriënten van de vierjarige scholen.

Nogmaals wil ik hier een lans breken voor de scholen, waarop kinderen van minder gegoede ouders de lessen volgen. Niet de gezonden hebben den heelmeester van noode. Onder de gezonden reken ik de leerlingen van scholen voor meer uitgebreid lager onderwijs en van de middelbare scholen. Deze doen reeds veel aan sport, enz., terwijl juist de mindergegoeden de lichamelijke opvoeding zoo noodig hebben, evenals de leerlingen van ambachtsscholen.

Voorts moge gewaarschuwd worden tegen een perfectionisme, waarvan uitstel der lessen het gevolg zal zijn.

Wel zeer vaag is de mededeeling, dat overigens nog een aantal maatregelen in overweging is en het zal ten zeerste op prijs worden gesteld, indien mogelijk, hieromtrent nadere inlichtingen te mogen vernemen.

Met genoegen lees ik, dat op verschillende scholen, niet het minst onder de leerlingen, de wensch bestaat om een zekere militaire training te verkrijgen. Hiervan was ik bij voorbaat overtuigd, toen ik bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting van Oorlog aandrong op voorbereidende militaire training voor de jeugd, waarbij als voorbeeld zoude kunnen worden genomen de Balila. Reeds op jeugdigen leeftijd, zeide ik, kunnen scholieren geoefend worden, tijdens eenige uren per week, in het lesprogramma opgenomen en verder gedurende de vacanties. Het laatste in kampen of in een rustig garnizoen met gunstig oefenterrein. En, als de oefeningen verband houden met de leeftijden, zullen zij ongetwijfeld groote aantrekkelijkheid hebben.

Kort daarop, op 19 Augustus j.l., had dan ook een vergadering plaats te Soerabaja van hoofden van scholen ter bespreking van de opvoering van militaire paraatheid der oudere jeugd. Besloten werd over te gaan tot de oprichting van een jeugdlandstorm voor jongens boven de 16 jaren. Deze jeugdlandstorm zou worden opgeleid door leerkrachten resp. officieren en onderofficieren, waardoor zoowel het militair karakter als het schoolverband wordt behouden. Het lag in het voornemen aan deze jeugdopleiding een verplichtend karakter te geven, zullende zij, die zich eenmaal hebben opgegeven, bij herhaald verzuim worden uitgestooten. Een stamboek zou worden aangehouden, waarop de staat van dienst in zijn jeudlandstormperiode wordt aangeteekend.

En dan stelt het zeker teleur, dat niettegenstaande deze

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(J. A. van Helsdingen.)

uitingen van bereidheid tot het verkrijgen van een militaire training, welke, zooals ik reeds zeide, op vele plaatsen tot uitdrukking is gekomen, van den directeur van Onderwijs en Eeredienst de brief van 25 October j.l. — in afschrift als bijlage bij de memorie van antwoord opgenomen — is uitgegaan. Hierin worden de middagoefeningen tot bevordering van de paraatheid in de huidige bijzondere tijdsomstandigheden toegejuicht, wordt deze bevordering, plaatselijk of schoolgewijze georganiseerd, in de medewerking der schoolhoofden aanbevolen. Doch deze oefeningen hebben een karakter, dat té zeer wordt beheerscht door de abnormale omstandigheden, waaronder wij thans leven, en daarom kunnen zij niet in het normale schoolprogramma worden ingepast, waaruit volgt, dat zij niet verplichtend kunnen worden gesteld.

Aanvankelijk liep het gerucht, dat het N.I.O.G. tegen deze verplichting was gekant; thans verluidt het, dat de leeraren middelbaar onderwijs zich daartegen hebben verzet. Hoe het zij, de directeur van Onderwijs en Eeredienst, al dan niet beïnvloed, heeft thans stelling daartegen genomen.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting heb ik juist betoogd, dat deze bevordering van de paraatheid der jeugd weliswaar haar ontstaan heeft te danken aan de huidige bijzondere omstandigheden, maar verre boven die uitgaat. Verhooging der paraatheid is in alle omstandigheden noodig. Juist ook in de toekomst, zelfs na beëindiging van den oorlog, is zij noodig en gewenscht, als men ten minste niet uitgaat van de gedachte aan een eeuwigen vrede, welke dan zal heerschen, en afschaffing van leger en vloot voorziet. Zoolang de geestelijke en moreele herbewapening nog geen algemeen goed zijn geworden — en ik vrees, Mijnheer de Voorzitter, dat zelfs de jongeren onder ons dezen heilstaat niet zullen medemaken — zoolang zal defensie noodig zijn.

En beziet men dan de bevordering van de paraatheid der jeugd in dit licht als voorbereidende militaire oefening, welke van invloed zal zijn op de lengte van den tijd van opkomst voor eerste oefening, dus voor den militietijd — en dit geldt te meer waar in de toekomst uitbreiding van militie over de andere landaarden zal geschieden — dan zal men inzien, dat een dergelijk systeem voor een groot deel de sociale nadeelen, voor betrokkenen aan den dienstplicht verbonden, zal kunnen wegnemen.

Maar dan zal inschakeling van militaire organisaties noodzakelijk zijn en zullen deze oefeningen ook buiten de normale schooluren verplichtend moeten worden gesteld. Men spreekt zoo gaarne over een betere verstandhouding tusschen de verschillende bevolkingsgroepen en bieden deze oefeningen daartoe dan niet de gelegenheid aan de oudere jeugd?

Mijnheer de Voorzitter! Reeds kort nadat ik mijn summiere rede bij de betrekkelijke aanvullende begrooting hield, kon worden vernomen, dat men bevreesd is voor de vorming van een Hitler- of Mussolini-jeugd, dat men de jeugd niet wenschte te zien bedorven. Is dit misschien een gevolg van de uitdrukking, welke door mij is gebezigd bij de beraadslaging over de betreffende aanvullende begrooting voor oorlog, namelijk dat men de Balilla als voorbeeld zou kunnen nemen?

Niet de bevordering van de paraatheid, zelfs een verplichte, vormt het gevaar in dezen, maar het instampen van bepaalde ideologieën, welke niet aanvaardbaar zijn te achten. Trouwens, een dergelijke handeling ligt geheel buiten het Nederlandsche en het Indonesische karakter. Waarom draven sommige ouders direct zoo hopeloos door; waarom is men toch zoo schichtig voor commando's en een stramme houding; voor het bijbrengen van orde en tucht? Wij wenschen geen exercities met houten geweren voor kinderen van zes tot acht jaar, zooals in Italië gebeurt, doch slechts voorbereidende militaire oefeningen, waarbij voor leerlingen van het mulo en hoogere onderwijsinrichtingen schietonderwijs wordt gegeven. Wèl wenschen wij de elementaire militaire training te zien bijgebracht

(Rehatta.)

aan de jeugd, het zich wennen aan tucht, waarbij de eischen dier training afhankelijk worden gesteld van den leeftijd.

Juist, waar deze aangelegenheid ook voor de defensie van groot belang is en niet alleen in deze huidige omstandigheden, rijst de vraag, of zij ook in beschouwing is genomen door de militaire autoriteit, dus of in dezen overleg is gepleegd met het departement van Oorlog. Voorts moet ik de suggestie van de Weerbaarheidscommissie, om voordrachten op defensiegebied op de middelbare scholen te doen houden, krachtig ondersteunen. In Nederland heeft men zeer laat iets dergelijks ingesteld voor studenten; naar het voorkomt is het wenschelijk reeds de middelbare scholen in te schakelen. Moge de uitvoering van deze suggestie spoedig volgen.

Met de meening van het geachte medelid, den heer Soeroso, dat ten platte lande de behoefte aan lichamelijke opvoeding zich niet in die mate doet gevoelen, kan ik mij voorloopig vereenigen. Zeker is het, dat men zich in den eersten tijd zal dienen te beperken tot de grootere plaatsen. Men kan nu eenmaal niet alles tegelijk entameeren. Toch zal men het erover eens zijn, dat de landbouwende bevolking in Europa, welke ook hard werkt, ook lichamelijke opvoeding van noode heeft en juist, omdat bij haar, evenals bij de fabrieksarbeiders en andere werklieden dikwijls bijzondere beroepskwalen voorkomen. Ik heb hierop reeds gewezen bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting voor Onderwijs.

De vrees van het geachte medelid, dat door de intensiveering van de lichamelijke opvoeding bij een gelijkblijvende voeding der kinderen, deze lichamelijk achteruit zullen gaan, kan ik echter niet deelen, vooral niet, waar door de gestaag voortschrijdende uitbreiding van het huishoudonderwijs het vrouwelijk deel van de bevolking, waarop mevrouw Neuyen reeds de aandacht heeft gevestigd, betere kennis van de waarde der beschikbare voedingsmiddelen — ook voor de Indonesische bevolking beschikbare, Mijnheer de Voorzitter — wordt bijgebracht.

Ook de voorlichting van de zijde van het B. B. zal het hare hiertoe bijdragen.

Tenslotte moge ik een enkel woord wijden aan de opleidingsinstituten voor leerkrachten in de lichamelijke opvoeding. Het ligt in de bedoeling voorloopig geen opleiding voor een hoogere acte hier te lande in het leven te roepen, de studie te Soerabaja zal echter zoodanig worden opgezet, dat eventueel na een korte aanvullende studie van één jaar aan de Academie voor lichamelijke oefening te Amsterdam de acte M. O. gymnastiek zal kunnen worden behaald.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan niet beoordeelen, of een middelbare opleiding als te Amsterdam hier in Indië thans nog niet mogelijk is, doch ik wil er wel bij de Regeering op aandringen zoo spoedig mogelijk daartoe over te gaan. Indien ik mij niet vergis, heeft ook het geachte lid, de heer Soetardjo — en wellicht ook andere leden — hierop gewezen. Wil men hierbij geen tijd onnoodig voorbij laten gaan, dan dienen reeds thans de voorbereidende maatregelen te worden overwogen.

Waar hoogstwaarschijnlijk bij de weermacht zich ook de behoefte zal doen gevoelen aan leerkrachten in de lichamelijke opvoeding, zal een overleg met de betrokken departementshoofden ook in dit opzicht wenschelijk zijn. Waar, naar verluidt, zich een 60-tal candidaten voor de opleiding te Soerabaja heeft opgegeven, waarvan echter slechts 20 zijn toegelaten, zal, mede gelet op de eventueele behoeften van leger en vloot, niet gevreesd behoeven te worden, dat de toeloop naar een volwaardige Indische academie voor lichamelijke opvoeding te gering zal blijken te zijn.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens over te gaan tot de bespreking van de voor ons liggende begrootingsafdeeling, zij het mij vergund in de eerste plaats namens de

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Rehatta.)

Sociale Commissie van de Molukksche Protestantsche Kerk te Amboina, waarvan ik een der leden ben, erkentelijkheid te betuigen aan de Regeering voor de oprichting van een ambachtsleergang ter hoofdplaats Amboina.

Aan het adres van den heer Ir. Halbisch, Inspecteur van het Technisch onderwijs is deze erkentelijkheid zeer zeker niet misplaatst. Na zijn bezoek aan Amboina in November van het vorig jaar, is deze plaats thans gekozen als vestigingsplaats van een ambachtsleergang, aangezien deze plaats het centrum is van de Molukken.

De directe plaatsing van den heer Dekker als technisch-adviseur en directeur van dezen ambachtsleergang te Amboina in Juni van dit jaar, is terecht te erkennen als een gunst van de zijde van de Regeering ten opzichte van deze inrichting. De sociale commissie der Molukksche Protestantsche Kerk is der Regeering daarvoor zeer erkentelijk.

Mijnheer de Voorzitter! Vanuit diverse streken in de omgeving van Ambon zullen vanzelfsprekend leerlingen toestroomen om van de hun geboden gelegenheid te profiteeren. Het nut van deze instelling is tevens, dat zij de jongelieden, die gewoonlijk, na het genoten lager onderwijs, hun eeuwenoude gewoonten volgen, in een andere richting zal kunnen brengen.

Deze oeroude gewoonte is nl. dat Ambonsche kinderen, die een lager onderwijsinstelling met vrucht hebben doorloopen, hun dagelijksche bezigheden zoeken in visschen, jagen, enz. Een bepaald ambacht, althans een vak, waardoor ze in de naaste toekomst een zeker bestaan kunnen hebben, kennen zij niet. De drang der tijdsomstandigheden is echter van dien aard, dat de Ambonees met de oude gewoonte moet breken.

Weliswaar beschikt Ambon nog niet over groote industrieën, zooals er op Java en elders in Nederlandsch-Indië zijn, doch enkele kleine zeepfabrieken, werkplaatsen, ateliers om kleine herstellingen aan te brengen, heeft Ambon wel.

Niet vergeten mogen worden de Genie en de marinewerkplaatsen, die haar werkzaamheden hoe langer hoe meer uitbreiden ten behoeve van de defensiewerken. Hoe meer uitbreiding in deze richting, hoe meer werkvolk benoodigd zal zijn, en des te meer de aandacht der Regeering gevestigd wordt op het ambachtsonderwijs ten behoeve van de Amboneezen. In verband hiermede, Mijnheer de Voorzitter, is de vraag naar een ambachtsleergang voor Ambon zeer zeker niet ongegrond.

Ik ben op diverse plaatsen in de residentie Amboina geweest, waar vakmenschen werken, doch tot mijn grootste spijt heb ik moeten constateeren, dat deze werklieden van elders moeten komen, terwijl honderden Ambonneezen, die een aandeel in die werkzaamheden wenschen te hebben, werkloos moeten blijven, enkel en alleen omdat zij technisch niet onderlegd zijn.

Timmerlieden en metselaars b.v., Mijnheer de Voorzitter, heeft Ambon hard noodig, om de Ambonneezen aan betere huisvesting te helpen.

Mijnheer de Voorzitter! Naar de dringende behoeften aan geschoolde vakarbeiders in Amboina onder de bevolking zelf hebben de verschillende technische diensten zooals bij de Genie, bij de diensten van Verkeer en Waterstaat, de gemeente Amboina, de B.P.M. in Boela en de N.N.G.P.M. op Nieuw-Guinea als vanzelfsprekend vakkundig personeel noodig. Het is ook niet uitgesloten, dat de oliepalmindustrie zal worden geëntameerd.

Als sprekend voorbeeld, Mijnheer de Voorzitter, dat Ambon een groot gebrek heeft aan toekangs, wil ik even vermelden het feit, dat het Binnenlandsch Bestuur en de zelfstandige Molukksche Kerk vele bouwwerken niet hebben kunnen uitvoeren, ondanks dat reeds geruimen tijd gelden daarvoor zijn uitgetrokken. De Molukken hebben ook groot gebrek aan metaalbewerkers, waarom de opening van een cursus voor metaalbewerking in Ambon zeer stellig aanbeveling verdient.

(Sosrohadikoesoemo.)

Mijnheer de Voorzitter! De directe behoefte in de Molukken en de immigratie-lust van de Ambonneezen, zoomede de vraag van groote scheepvaartmaatschappijen naar geschoold Ambonsch personeel en de te verwachten groei van de olie-industrie, maken, dat ook een metaalbewerkersleergang voor het volk en voor verschillende ondernemingen zeer gewenscht is.

Bij de behandeling van de algemeene beschouwingen heb ik reeds gepleit voor de uitbreiding van de landbouwklassen, verbonden aan de vervolgscholen in de Molukken, gezien de uitgestrektheid van deze residentie. De thans aldaar bestaande landbouwklassen zijn naar mijn meening nog niet voldoende voor de behoefte van het volk in de Molukken. De landbouwcursus te Laha (Ambon) voor de opleiding van landbouwmantri's dient te worden uitgebreid, ten einde een voldoend aantal abituriënten klaar te maken voor de eventueel te openen landbouwklassen. Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde van Onderwijs zijn aandacht zal willen schenken aan de door mij naar voren gebrachte suggesties.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik nog gaarne de aandacht van de Regeering willen vragen, om straks bij de eventueele subsidieverleening aan de wilde scholen hier te lande zooals het in het voornemen van de Regeering ligt, de eerste Ambonsche school met den Bijbel te Amboina niet te vergeten. Deze school heeft sedert vijftien jaren mogen bestaan buiten eenigen steun der Regeering. Het wordt nu tijd om voor deze inrichting den vollen steun van de Regeering te erlangen. Ik vertrouw en bouw op het goede beleid van den geachten Regeeringsgemachtigde van Onderwijs.

De heer **Sosrohadikoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de thans aan de orde gestelde Vde begrootingsafdeeling, moge ik mij beperken tot het maken van slechts enkele opmerkingen.

Op de allereerste plaats wil ik mij gaarne scharen aan de zijde van die geachte medeleden, die der Regeering hulde hebben betuigd voor Haar onderwijsbeleid, een beleid, dat, mede gelet op de tijdsomstandigheden, mijns inziens vrijwel dekt de zaakbetrekkelijke woorden van den Landvoogd, bij de opening van de eerste gewone zitting van ons college, op 15 Juni j.l. In het bijzonder heeft mij wel getroffen het feit, dat de Regeering, alhoewel Zij ten aanzien van het volksonderwijs, het zoogenaamd zelfkostigingsbeginsel niet heeft losgelaten, nochtans ernstig rekening heeft willen houden met de harde realiteit, namelijk de financieele onmacht van de meeste laagste en lagere autonome gemeenschappen om jaarlijks voor de oprichting van een behoorlijk aantal nieuwe volks- en vervolgscholen zorg te dragen.

Blijkens de voorliggende begrootingsafdeeling immers zullen van af het jaar 1943 jaarlijks 800 volksscholen en 200 vervolgscholen worden opgericht en via de betrokken autonome ressorten gefinancierd. Voor dit ingrijpen of beter gezegd voor deze tegemoetkomende houding der Regeering, mogen wij wel zeer erkentelijk zijn. Weliswaar is een jaarlijksche uitbreiding van 800 volksscholen in feite niet voldoende om den nog zeer grooten achterstand op het gebied van het volksonderwijs binnen, laat mij zeggen, vijftig jaren in te halen, want naar ik meen, moeten wij ongeveer niet minder dan 70 000 volksscholen hebben om alle daarvoor in aanmerking komende Indonesische jeugd dit heel eenvoudige onderwijs te geven, terwijl wij thans pas ten naaste bij 17 000 van deze scholen hebben, maar gelet op de bijzonder moeilijke tijden, waarin wij thans leven, mogen wij met de aangekondigde uitbreiding tevreden zijn. Ik spreek hierbij de hoop uit, dat de financieel krachtige autonome gebieden in deze hoog te waardeeren geste der Regeering niet zullen zien een reden om niet meer uit eigen middelen nieuwe volks- en vervolgscholen op te richten.

Gelijk gezegd, ben ik der Regeering voor de hier bedoelde plannen zeer erkentelijk. Alleen is het te bejammeren, dat

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Sosrohadikoesoemo.)
de Regeering om redenen van financieelen aard de suggestie om den duur der opleidingscursussen voor a.s. volksonderwijzers tot vier jaar te verlengen niet in gunstige overweging kan nemen. Ik wil volgaarne als juist erkennen, dat deze cursussen in hun tegenwoordigen vorm in alle opzichten beter blijken te zijn dan de voormalige, maar niet mag, naar het mij wil voorkomen, worden over het hoofd gezien, dat, bijaldien de duur dezer cursussen zoude worden verlengd, men de beschikking zal krijgen over onderwijskrachten, die meer beslagen ten ijs komen, meer voor hun taak berekend zijn en dat als gevolg daarvan het onderwijspeil op de volksscholen als het ware automatisch zal worden verhoogd, althans verbeterd. De Regeering zal immers niet willen ontkennen, dat het een ideale toestand zou wezen, wanneer men van de volksschool ter verkrijging van een hooger onderwijspeil in stede van een driejarig een vierjarig opleidingsinstituut kon maken. Maar zulks zou uiteraard op onoverkomelijke financieele bezwaren stuiten. Teneinde nu het doel t.w. het verhoogen van het peil van het volksonderwijs eenigszins te kunnen benaderen, is naar mijn bescheiden meening de aangewezen oplossing den duur der opleidingscursussen voor de aanstaande volksonderwijzers te verlengen. Zelfs met een verlenging van slechts één jaar zou reeds veel gewonnen zijn.

Met verwijzing naar de regeeringsverklaring op pagina 3 (roneo) van de memorie van antwoord, waarbij tot mijn genoegen is bekend gesteld, dat de hooge kosten van het onderwijs aan de verbreiding en verbetering — op dit laatste woord leg ik in het bijzonder den nadruk, Mijnheer de Voorzitter — in den weg zou staan, niet geldt voor het Inlandsch onderwijs, zou ik de Regeering ernstig in overweging willen geven deze mijn suggestie, t.w. den cursusduur met één jaar te verlengen, in nadere, en zoo eenigszins mogelijk welwillende beschouwing te nemen. Ik geloof niet, Mijnheer de Voorzitter, dat de meerdere kosten zóó hoog zullen zijn, dat alleen daarom mijn verzoek niet voor inwilliging vatbaar is.

Uit den aard der zaak zal overneming van mijn suggestie tot gevolg hebben, dat men in plaats van in 1943 eerst in 1944 kan overgaan tot de oprichting van volks- en vervolgscholen tot de door de Regeering gedachte aantallen. Mij komt het voor, dat een uitstel van slechs één jaar geen funeste gevolgen zal hebben. Tegenover dit uitstel krijgen wij daarentegen een verbeterd volksonderwijs, gegeven door leerkrachten, die beter voor hun taak zijn berekend.

Thans een enkel woord over de toelating van niet-Europeesche kinderen tot de Europeesche lagere scholen. Ik ben den geachten Regeeringsgemachtigde in zijn kwaliteit van hoofd van het onderwijsdepartement ten zeerste erkentelijk voor het rondschrijven, dat hij met betrekking tot deze materie op 5 Juli j.l. heeft doen uitgaan. Uit bedoelde circulaire toch kan zonneklaar blijken, dat het onderwijsdepartement de deur van de gouvernements en van landswege gesubsidieerde Europeesche lagere scholen wagenwijd heeft opengezet voor de niet-Nederlandsche kinderen van ouders, die van ongeveer dezelfde sociale standing zijn als die der beschaafde Europeanen.

Ook de mededeeling, in de memorie van antwoord, dat het vroegere maximum van 25% niet-Europeesche kinderen niet meer geldt, stemt — hoe kan het ook anders — tot groote voldoening. Het loslaten van dit percentage is ook logisch, wijl anders het hoogerbedoelde rondschrijven geen zin zou hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou in dit verband van af deze plaats gaarne mijn groote erkentelijkheid willen betuigen aan ons geacht medelid, den heer Kerstens, die gepasseerden Maandag bij de algemeene beschouwingen als zijn zienswijze te kennen gaf, dat ter verkrijging van een goeden geest van onderling vertrouwen en onderlinge waardeering tusschen de in Indisch Nederland levende en werkende bevolkingsgroepen het zeer bepaald urgent is om de toelating van Indone-

(Soangkoepon.)
sische kinderen tot de Europeesche lagere school nergens meer aan een percentage te binden, maar, dat ter verkrijging van vruchtbaar onderwijs slechts als eisch dient te worden gesteld een ongeveer gelijke sociale standing. Ja, de heer Kerstens gaat zelfs zóó ver, dat hij geen bezwaar maakt tegen de toelating van Indonesische kinderen tot de Europeesche lagere school tot meer dan 50% van het totaal aantal leerlingen, mits maar het milieu, waaruit de kinderen zijn voortgekomen waarborgen biedt voor vruchtbaar onderwijs. Het doet ons, Indonesiërs, uiteraard goed, Mijnheer de Voorzitter, deze woorden, getuigende van medevoelen en medeleven, te hooren uit den mond van een Hollander. Het ware te hopen, dat de heer Kerstens vele medestanders onder zijn landgenooten heeft. Ik vrees echter met grooten vreeze, dat het aantal gelijkgestemden, zelfs in deze in het bijzonder voor het Nederlandsche volk zoo in-droevige tijden, niet bijster groot is. Maar daarom zijn er mijns inziens redenen te over om de door den heer Kerstens ten deze aangenomen houding hoogelijk te waardeeren. Ik veroorloof mij de vrijpostigheid, onder de bijzondere aandacht der Nederlandsche medeburgers te brengen, dat mèt mij zeer veel landgenooten in de Europeesche lagere school nièt alleen zien een instituut, waar onze kinderen voor hun verder leven dezelfde geestelijke uitrusting kunnen medekrijgen als hun Nederlandsche schoolgenooten, maar ook een milièu, waarin de Nederlandsche en Indonesische jeugd elkaar leeren kennen, elkaar leeren begrijpen, elkaar leeren waardeeren; een plaats ook, waar de kinderen met elkaar vriendschapsbanden sluiten, lief en leed met elkaar deelen. Ik acht dit alles voor het stimuleeren van de zoo noodige samenbinding der Nederlandsche en nièt Nederlandsche bevolkingsgroepen, althans in de hoogere lagen, van zooveel gewicht, van zulk eminent belang, dat ik mij de vrijheid veroorloof, de Regeering de vraag te stellen, of Zij het terzake ingenomen standpunt van den heer Kerstens volkomen kan deelen. Een bevestigend antwoord zou hen, die thans met den heer Kerstens niet zouden kunnen en willen meegaan, wellicht tot andere gedachten kunnen brengen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, zou ik met een enkel woord willen terug komen op de nadere beantwoording der Regeering inzake Haar uitspraak, dat aan bezitters van het einddiploma der M.O.S.V.I.A. het recht wordt toegekend tot toelating tot de examens der Rechtshoogeschool. Ik heb uit den aard der zaak geen bezwaar, dat omvorming van het M.O.S.V.I.A.-leerplan niet tekort mag doen aan de bijzondere eischen, die nu eenmaal gesteld moeten worden voor den bestuursdienst, en ook, dat daarbij rekening wordt gehouden met de eventueele voortzetting der studie aan de Bestuursacademie. Immers, ook bij de opleiding voor het Europeesch bestuur is bij de vaststelling van het leerplan met de bijzondere eischen van den bestuursdienst rekening gehouden. Nochtans kunnen de a.s. Nederlandsche bestuursambtenaren nog gelegenheid vinden den meesterstitel te halen. Waar nu als gevolg van den oorlog tusschen ons en de Hunnen bij de herziening van het Mosvia-leerplan het Duitsch komt te vervallen, heb ik alle hoop, dat het den directeur van Onderwijs en der faculteit der Rechtsgeleerdheid zal gelukken, bedoeld leerplan dusdanig om te vormen, dat de bezitter van het einddiploma van de M.O.S.V.I.A. evenals de abituriënt van de P.H.S., ook een vakschool, het recht verkrijgt te worden toegelaten tot de examens der Rechtshoogeschool, en dat deze herziening haar beslag zal krijgen op een zóódanig tijdstip, dat, wanneer de Regeering straks de ontwerp-hoogeronderwijsordonnantie den Volksraad ter overweging geeft, het M.O.S.V.I.A.-diploma naast de diploma's H.B.S., A.M.S., P.H.S. en Lyceum zijn plaats in het desbetreffende artikel zal krijgen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Met bewonderenswaardige tact en beleid heeft de Regeering het onderwijs in dezen oorlogstoestand niet alleen intact weten

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soangkoepon.)

te handhaven, doch daaraan zelfs hier en daar een belangrijke uitbreiding weten te geven, om niet te spreken van de hoogescholen, die Zij in een korte spanne tijds in het leven heeft weten te roepen. Van de uitbreidingen zou ik hier speciaal willen noemen die, welke betrekking hebben op de muloscholen, het Westersch lager onderwijs voor Indonesische kinderen, met name de opening van vier H.I.S.-en en vijf Schakelscholen, alsmede de verbetering van de personeelsformatie van de H.I.S.-en door toevoeging van een Indisch hoofdacte-bezitter, voorts die van het Inheemsche onderwijs middels opening van een paar normaalscholen en de vermeerdering met 15 vervolg- en 25 volksscholen.

Het zou te ver voeren, als ik al de uitbreidingen, welke geprojecteerd staan in de ontwerp-begrooting-1941 voor afdeeling V hier nogmaals releveer, doch ik kan niet nalaten langs dezen weg voor al die uitbreidingen van het onderwijs, juist in dezen oorlogstijd, waar men àl zijn krachten moet bestemmen voor onze defensie, der Regeering mijn erkentelijken dank te betuigen.

Edoch, ik kan mij niet onthouden van eenige opmerkingen, die ik onder de welwillende aandacht van de Regeering zou willen brengen. In de eerste plaats iets over het Hooger onderwijs: men heeft meer dan eens — terecht of te onrecht dat laat ik in het midden — geklaagd over de veelvuldige zoogenaamde experimenten, welke zijn uitgegaan van het departement van Onderwijs. Ik noem hier bijvoorbeeld, de plaatsing van de normalisten op de H.I.S.-en, de omzetting van de standaardscholen, de oprichting van Inheemsche muloscholen, de invoering van een nieuw leerplan voor de Indische hoofdacte, de inwendige veranderingen, die telkens aangebracht worden aan de H.I.S.-en, en thans de andere vormgave aan de volgens het begrootingsontwerp op te richten normaalscholen, etc. etc. Hoewel men zich eigenlijk over die proefnemingen niet hoeft te verwonderen, indien men bedenkt, dat Indonesië ook wat betreft onderwijs een nog te ontginnen terrein is, en vooral als men weet, dat al die proefnemingen getuigen van ondernemingszin, en alle gebaseerd zijn op de beste bedoelingen, zijn ze naar mijn bescheiden meening niet altijd in het voordeel uitgevallen van het onderwijs zelve.

In dit verband zou ik de Regeering b.v. deze vraag willen stellen: Is een paedagogische leerstoel aan de litteraire faculteit noodig? Zoo ja, is de instelling daarvan op korten termijn mogelijk? Met betrekking tot deze materie zou ik de Regeering gemakshalve willen verwijzen naar een brochure van de hand van wijlen Dr. Nieuwenhuis, waarin hij de instelling van bedoelden leerstoel heeft gepleit. Deze onderwijsdeskundige bij uitnemendheid heeft bedoelde brochure ruim vijftien jaren geleden uitgegeven. Zijn pleit voor de instelling van een paedagogische leerstoel is thans —, nu de aanwezigheid van meerdere hoogescholen een feit is geworden — van des te actueeler beteekenis. Voor het resultaat van de studie der letteren en wijsbegeerde in deze landen is m.i. paedagogische kennis onmisbaar, wil men vruchtbare resultaten verkrijgen op het gebied van dit onderwijs.

Bij het mulo ontwaar ik naast een belangrijke vermeerdering van het Europeesch onderwijzend personeel nagenoeg geen uitbreiding van het aantal zoogenaamde taalonderwijzers. Door enkele leden van den Volksraad is eenige maanden geleden op de noodzaak gewezen van de invoering van de Maleische taal op de middelbare scholen. Dit geldt zeer zeker ook voor de mulo-scholen. Er zijn in totaal 39 openbare muloscholen, terwijl er slechts 9 taalonderwijzers en 16 Inlandsche taalonderwijzers zijn. Dus in totaal slechts 25 leerkrachten. Mij is nu bekend, dat er momenteel nog eenige onderwijzers met een mulo-bevoegdheid voor Maleisch op hun benoeming op een mulo-school wachten, terwijl aan het eind van dit schooljaar — dus per eind Juli 1941 — een vijftiental cursisten klaar zullen komen met hun studie voor de Maleische acte.

Voorts zijn mij een paar gevallen bekend, waarbij een taalonderwijzer tot taak heeft les te geven aan twee of meer muloscholen. Het zou niet zoo heel erg zijn, wanneer die scholen gevestigd waren op één en dezelfde plaats. Doch wanneer een onderwijzer les moet geven op twee, ja drie verschillende plaatsen tegelijk, respectievelijk te Batavia en Buitenzorg en te Cheribon, Tegal en Pekalongan, dan moet ik dit minstens ongewenscht achten èn voor de betrokken leerkrachten èn voor het onderwijs. Van een aanhoudend wandelende leerkracht verwacht ik voor een vruchtbaar onderwijs niets. Waar nu de noodzaak voor vermeerdering van het aantal van bedoelde leerkrachten blijkt bij een aanwezigheid van een voldoend aantal benoembare ambtenaren, zou ik de Regeering ook het verzoek willen doen, de muloscholen van een voldoend aantal taalonderwijzers te willen voorzien. In dit opzicht verricht de Regeering m.i. tegenstrijdige daden op het gebied van het onderwijs; immers zij vormt leerkrachten, die, niettegenstaande de groote behoefte er aan op de betrokken scholen, niet worden geplaatst.

Voorts zou ik gaarne nadere mededeelingen willen vernemen aangaande de benoemingsmogelijkheden van de Indische hoofdakte-bezitters op de muloscholen, over welke kwestie bij de behandeling van het nieuwe actenreglement terloops is gesproken. Verder zou ik der Regeering willen vragen, welke acten nog meer te behalen zijn voor een bezitter der Indische hoofdacte behalve de door den Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs reeds genoemde acten in land- en volkenkunde en in de Inheemsche talen, en of de Regeering eventueele voorzieningen zou willen treffen voor het behalen van die acten.

Stappen wij nu over naar de inspectie van het W. L. O., dan merkt men, dat de Regeering het wenschelijk acht, het aantal ambtenaren belast met het toezicht op en het geven van leiding aan het z.g. „wilde'' onderwijs, met 3 uit te breiden tot 7. Mijns inziens zijn zelfs 7 van die ambtenaren nog verre van voldoende. Er zijn momenteel minstens tweemaal zooveel wilde scholen als openbare scholen voor W. L. O. tezamen. Met betrekking tot deze ambtenaren zou ik nogmaals de Regeering willen vragen, of hun salaris niet in overeenstemming gebracht kan worden met hun taak en positie, waarom ik Haar moge verzoeken, de noodige verandering in hun positie te willen brengen, in dier voege, dat aan die ambtenaren een hooger salaris toegekend worde, en hun de rang en titel worde verleend van adjunct-inspecteur bij het W.L.O.

Ik heb bij het begin van mijn rede gezegd, dat ik zeer erkentelijk ben voor de uitbreiding van het W. L. O. voor Inheemsche kinderen. Vooral de uitbreiding van de bevoegdheid der hoofdacte is zeer toe te juichen. Daardoor toch zijn de lang geheerscht hebbende minder aangename gevoelens in de Inheemsche onderwijzerskringen opgeheven om plaats te maken voor een gevoel van dankbaarheid, waardoor de ambitie van de betrokken leerkrachten in ruime mate wordt gestimuleerd, wat zeer zeker ten goede komt aan het onderwijs zelf. Ook de ouders zullen de plaatsing van deze hoofdonderwijzers op de H. I. S.-en ten zeerste toejuichen, te meer, daar voordien de algemeene meening heeft bestaan, dat de leerkrachtenformatie van de H. I. S., vergeleken met die van andere scholen voor Westersch lager onderwijs, zooals de H. C. S., zeer inferieur was, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat volgens deskundigen de taalbeheersching op het gebied van het Nederlandsch voor de Inheemschen nog niet is zooals zij wezen moet. In dit verband heb ik verder vernomen, dat bij de waardeering van de hoofdactebezitters twee verschillende maten zijn aangelegd. Zoo wordt deze waardeering beheerscht door de type van de scholen bij het westersch lager onderwijs.

Naar aanleiding van de opmerking van ons geacht medelid, den heer Thamrin, in de zitting van het jaar 1939, heeft de Regeering in den Volksraad de toezegging gedaan, dat in incidenteele gevallen de Indische hoofdacte ook gehonoreerd zou kunnen worden. Ik moge hopen, dat te dezen opzichte eenvormigheid wordt betracht.

Wat mij echter zeer verwondert, is, dat in de ontwerp-

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (On d. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soangkoepon.)

begrooting nergens een post is te vinden, die betrekking heeft tot de mededelling van de voorpractijk. En de algemeene teleurstelling zal dan ook, zoowel bij Inheemsche als bij de Europeesche leerkrachten, zeer zeker heel groot zijn, juist waar de voorpractijkregeling één van hun meest redelijke verlangens is. Gaarne verneem ik ook van de Regeering, of hier niet een tegemoetkomende houding kan worden aangenomen.

Voorts meen ik, bij deze gelegenheid de Regeering nogmaals te mogen wijzen op de onbevredigende salarisregelingen van de onderwijzers. Door den Volksraad is er vóór en bij de behandeling van de z.g. 113 wenschen verschillende malen op gewezen, dat de salarieering van de Indische hoofdactebezitters, vergeleken met die van de Europeesche hoofdactebezitters, ja zelfs met die van de Europeesche onderwijzers, die het maximumsalaris van de Indische hoofdactebezitters binnen een korteren tijd kunnen bereiken, veel te gering is. Trouwens, de verhoudingen der maxima zoowel als van de minima zijn voor mij een volkomen raadsel. Een Europeesch onderwijzer, die een beginsalaris van *f* 125 krijgt, zal *f* 190 verdienen, indien hij de Europeesche hoofdacte haalt, hetgeen dus is een vermeerding van *f* 65 's maands. Doch een H.I.K.-er krijgt maar een beginsalaris van *f* 70 tegen een Indisch hoofdactebezitter *f* 165, een verschil dus van *f* 95, of, meer dan zijn heele maandsalaris. Mijns inziens ligt de fout niet in het feit, dat de Indische hoofdactebezitter teveel beginsalaris verdient, doch wél, hierin, dat de H.I.K.-er te weinig verdient. Dat zal te duidelijker blijken wanneer men het beginsalaris van de H.I.K.-er vergelijkt met dat van een bezitter van de Europeesche lagere acte. De H.I.K.-er verdient nl. *f* 70 tegen de Europeesche onderwijzer *f* 125, een verschil van *f* 55. Toch hebben deze twee groepen onderwijzers een ongeveer gelijke opleiding genoten. Het verschil ligt alleen maar in de onderdeelen van het vak Nederlandsch. Het zal dan ook niet te verwonderen zijn, wanneer dit groote verschil in salaris door de Inheemsche onderwijzers aangevoeld wordt als een uiting van rasdiscriminatie. Ik ben het volkomen eens met de Weerbaarheidscommissie die in haar verslag zegt, dat een werkelijke weerbaarheid van Indonesië niet zal worden bereikt, wanneer zij niet gepaard gaat met een geestelijke en moreele herbewapening en een sterk verantwoordelijkheids- en saamhoorigheidsgevoel, dat slechts ten volle kan worden verkregen, wanneer alle ongemotiveerde rasbarrières vooral in het maatschappelijk leven worden verbroken. Daarmee, zegt de commissie verder, dient reeds bij de opvoeding van de schooljeugd te worden begonnen. En ik zou zeggen: niet bij de schooljeugd, maar bij de opvoeders van de schooljeugd, dus bij de onderwijzers, die momenteel — althans de H.I.S.-onderwijzers —, met een z.g. onderbetalingsbesef rondloopen, moet men beginnen.

Nu ik toch ook aangeland ben bij de kwestie van de weerbaarheid, zou ik gaarne het een en ander willen opmerken over de lichamelijke opvoeding. Een raming van slechts *f* 19800, gelijk die geprojecteerd staat in de ontwerp-begrooting, is m.i., vooral voor dezen oorlogstijd, beslist onvoldoende. Het tienvoudige bedrag zou zelfs nauwelijks kunnen voorzien in de meest noodzakelijke behoeften, die de jeugd vereischt voor haar lichamelijke opvoeding. Ook in dit opzicht kan ik mij vereenigen met het door de Weerbaarheidscommissie ingenomen standpunt, n.l. dat het gros van de Indonesische en Chineesche schooljeugd niet uitgesloten mag worden van de zoo nuttig geachte oefeningen. Ik wil hiermee niet zeggen, dat er momenteel op de H.I.S.-en heelemaal niets gedaan wordt aan lichamelijke opvoeding, doch wel, dat de lichamelijke opvoeding op die scholen in dezen oorlogstijd zooveel mogelijk geperfectionneerd dient te worden. Vele scholen hebben b.v. niet eens een eenvoudige gymnastiekloods, of speelveld. De gymnastieklessen worden vaak gegeven door in dit vak onbevoegde leerkrachten. Daarom is het volgens mijn bescheiden meening noodig, op korten termijn de scholen te voorzien van eenvoudige gymnastiek- en spelgelegenheden. Daarnaast dienen cursussen geopend te worden voor de acten J. en S. op alle plaatsen, waar dit mogelijk is. Om de ambitie van de lesgevers te stimuleeren, worde aan de bezitters van de acte J. (of een aanteekening voor gymnastiek) en ook aan de S-acte bezitters een adequate toelage verleend.

Naar aanleiding van de terzake in het afdeelingsverslag gehouden beschouwingen heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, dat Zij zich vereenigen kan met die leden, die er op wezen, dat, zal er van volksverheffing, van verhoogde maatschappelijke ontwikkeling sprake kunnen zijn, gezorgd zal moeten worden voor een massale bedeeling met onderwijs van zulk een hoedanigheid, dat zoo mogelijk alle in de bevolking sluimerende en schuilgaande talenten een geëigende ontwikkeling en bestemming kunnen erlangen. In deze lijn zou daarom geboden zijn, met groote kracht aan de bestrijding van het analphabetisme in deze gewesten te werken.

Gaat men van dit standpunt uit, dan bestaat mijns inziens geen enkele reden om de groep van Inlandsche hulponderwijzers, de zg. goeroes bantoe, successievelijk van het overheidstooneel te verwijderen. Deze groep eenvoudige onderwijzers is zeker onmisbaar om aan de behoeften van onze vervolgscholen op een minder kostbare wijze te voldoen.

Tot dusver voldoet deze groep aan de bestaande en ontstane behoeften en daarom begrijp ik feitelijk niet, waarom de Regeering deze onderwijskrachten in den laatsten tijd zoo zeer heeft verwaarloosd. Ik heb hierbij vooral het oog op het terugbrengen van hun salarissen, in de B.B.L.-1938, op ongeveer 38% van het oorspronkelijke loonpeil, in tegenstelling met andere groepen van landsdienaren, die zich over het algemeen verheugen mogen in een vermindering van salarissen tot 75% vergeleken met het oude B.B.L.-peil. Ik heb bij de Regeering steeds op versterking van de positie dezer onderwijskrachten aangedrongen, omdat deze groep landsdienaren, naast het geven van het noodige onderwijs aan de massa inheemsche bevolking, ook een grooten invloed kan uitoefenen op het doen en laten van de inheemsche bevolking in deze gewesten. Deze groep onderwijzers komt immers het meest in nauwe aanraking met de massa der Inheemsche bevolking en daarom komt het mij wenschelijk voor, dezen onderwijzers een behoorlijke bezoldiging te verzekeren. Als ik een betere bezoldiging voor deze groep leerkrachten aanbeveel, dan bedoel ik daarmede, dat de regionale eischen van deze betrekking niet uit het oog behooren te worden verloren.

Een maandelijksche bezoldiging voor een goeroebantoe van *f* 22,50 tot *f* 67,50 en schoolhoofd-goeroebantoe van *f* 32,50 tot *f* 77,50 is mijns inziens zeer redelijk, vooral, wanneer men bedenkt, dat vóór de invoering van de z.g. B.B.L.-1934, de salarieering van deze hulpkrachten op *f* 30 — *f* 90 en voor het schoolhoofd van dezelfde opleiding op *f* 15 meer gesteld was. Een lagere bezoldigingsregeling zou mijns inziens inbreuk maken op het regionale peil van het dorpsleven van deze onderwijzers. Iedereen erkent, dat de bezoldiging van deze groep overheidspersoneel te laag is, en vele gemeenteraden en regentschapsraden hebben hiervan getuigenis afgelegd.

In het afdeelingsverslag wordt ten rechte de stelling geponeerd, dat het volksonderwijs onderwijzers noodig heeft, die prestige en overwicht bezitten en daardoor het peil van dit onderwijs kunnen opvoeren, doch dit verkrijgt men zeker niet, wanneer deze onderwijzers onderbetaald worden en daardoor niet met behoorlijke kleeren voor de klassen kunnen staan. Ik heb er zeker geen bezwaar tegen, dat — wanneer dit noodig is — iedereen zich aan bezuinigingsmaatregelen moet onderwerpen, doch een bezuiniging, die het gezinsleven van den landsdienaar te zeer aantast acht ik uit den booze. Ik doe daarom een beroep op den tegenwoordigen Regeeringsgemachtigde als hoofd van het departement van Onderwijs en Eeredienst, als een erkend onderwijsman, en als zoodanig behoorende tot de paedagogen, als landskind

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (On d. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Soangkoepon.)

en als een lid van onze Inheemsche maatschappij, voortgesproten uit een der families, die met het lief en het leed der Inheemsche bevolking bekend is om hierin een voldoende en zoozeer gewenschte verbetering te brengen.

Wat aangaat de toelating van Inheemsche kinderen tot de Europeesche lagere scholen komt het mij beter voor, den eisch daarvoor te stellen naar een bepaald inkomen. In het afdeelingsverslag wordt voorgesteld, dezen norm te stellen op een inkomen van meer dan *f* 150 per maand. Hoewel deze norm mijns inziens nog te hoog is, vooral, wanneer men de grondgedachte van het Indische burgerschap van ons geacht medelid, den heer Soetardjo, aanhangt, kan ik mij voorloopig daarmede wel vereenigen. Ik ben natuurlijk dankbaar dat in dit jaar een verbetering in de toelating is bereikt, doch deze verbetering heeft toch tot gevolg, dat op deze wijze de kinderen van Inheemsche landsdienaren, zooals leden van den Raad van Indië, regenten en zelfbestuurders gelijk worden gesteld met een z.g. staatsblad-Europeaan. Waarom nu in dit opzicht meer reëele waarde wordt gehecht aan deze Europeanen van *f* 1.50, dan aan de eigen landskinderen, die volgens geboorte en anciënniteit veel hooger staan, is mij een onoplosbaar raadsel.

Hoewel het volksonderwijs thans aan de locale gemeenschappen is opgedragen, ligt het toch voor de hand, dat ten aanzien van de instandhouding dier scholen door het Land zooveel mogelijk steun moet worden verleend. Naast het particulier initiatief, behoort het gouvernement mijns inziens de helpende hand te bieden, waar die hulp voor dit doel geboden is. Dit kan steeds plaats hebben door verleening van de noodige geldelijke subsidie. Dit behoort overeenkomstig art. 182 der I. S. ook tot de zorg van den Gouverneur-Generaal.

Mijnheer de Voorzitter! Wat aangaat de verdergaande Indianisatie van het onderwijzend personeel is deze zeer zeker toe te juichen. Elke steun in deze richting zal zeker bezuiniging in de uitgaven medebrengen.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering gezegd, dat het haar bekend is, dat de hoogleeraren van de hoogescholen het hunne bijdragen voor een nauwe onderlinge aansluiting van de studenten van onderscheidenen landaard. Zonder te kort te doen aan waardeering voor dezen steun, moet ik toch constateeren, dat in deze richting nog betrekkelijk weinig is gedaan. Doch ik weet wel, hoe moeilijk het is om personen van verschillende rassen tot overeenstemming te brengen, vooral wanneer men zich daarbij laat leiden door de normen van overheerscher en overheerschten.

Daartoe behoort groote wijsheid en daarom juich ik gaarne toe de oprichting van een faculteit der letteren en wijsbegeerte. Door de studie van de sociale wetenschappen, van de Indonesische taal- en letterkunde, van de geschiedenis en volkenkunde dezer gewesten, zal het misschien mogelijk zijn de verschillende rassen in deze gewesten nader tot elkaar te brengen. Doch tot dusverre behoort een toenadering tot elkaar van deze studenten zeker nog tot de vrome wenschen.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts heeft de Regeering in de memorie van antwoord het volgende gezegd:

> „Bij de beschouwingen omtrent de vraag in hoeverre de onderwijspolitiek rekening moet houden met de behoeften van den staat en van de particuliere werkgevers, is ten onrechte geen onderscheid gemaakt tusschen het algemeen vormend onderwijs en het vakonderwijs. Terwijl ten aanzien van het eerste de werkzaamheid der Regeering slechts beperking vindt in de financieele en personeele middelen, welke Haar ten dienste staan, moet voor het vakonderwijs steeds voeling gehouden worden met de aan den dag tredende of te verwachten vraag naar werkkrachten met een speciale vorming."

Mijnheer de Voorzitter! Juist in dit verband is het mijns inziens hoog noodzakelijk, om het technisch of ander vak-

(Mapoedji.)

onderwijs hier te lande zooveel mogelijk te bevorderen. De omstandigheid, dat wij thans in dezen oorlogstijd bijna geheel afhankelijk zijn van het buitenland — vooral Amerika —, toont mijns inziens volkomen aan, dat er zeker een groote behoefte bestaat aan bekwame vakmenschen voor onze maatschappij. Hoe anders zouden wij thans staan tegenover het buitenland, indien wij hier onze defensiematerialen geheel konden vervaardigen! Als ik van bekwame vakmenschen spreek, dan wensch ik natuurlijk niet pronazi-elementen als bij de Bangkatinwinning werkzaam heeten te zijn, en vreemdelingen, als bij het boschwezen in 's Lands dienst werkzaam zijn. Dergelijke elementen koesteren een zekeren eerbied en ontzag voor personen als den ontslagen politiecommissaris, den heer B. F. Verfaille, die op Banka als hoofd der gewestelijke recherche en als gewestelijk technisch leider van de veldpolitie werkzaam was, doch die thans gelukkig vandaar is verwijderd. Ik wil dus hier te lande bekwame vakmenschen hebben, die mede de belangen van deze gewesten, ook in oorlogstijd, met hart en ziel dienen. Indien wij dit hebben, naast de trouwe Nederlandsche onderdanen in deze gewesten, dan behoeven wij niemand te vreezen. Wij behoeven niet alles te tolereeren, wat anderen ons ten onrechte hebben aangewreven.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, wil ik nog het volgende zeggen. Van Inheemsche zijde te Pontianak heb ik verzoeken ontvangen, om de belangen van de aldaar opgerichte particuliere Muloschool St. Lucia bij de Regeering te bepleiten. Deze school is bij besluit van 2 Mei 1938 No. 11444/B reeds gelijkwaardig verklaard met de daarmede gelijkwaardige openbare Muloscholen. In dit verband moge ik der Regeering verzoeken om deze school, waar kinderen van Nederlandsche onderdanen van verschillende rassen onderwijs hebben genoten, te subsidieeren.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Niettegenstaande de moeilijke tijden als gevolg van den oorlog en niettegenstaande alle aandacht van de Regeering en Haar organen gevestigd moet zijn op den oorlog en wat daarmede samenhangt, want wij moeten onvoorwaardelijk krachtig blijven, ten aanzien van de landsverdediging en de oorlogsvoering, heeft de Regeering niet verzuimd thans en voor de toekomst ook ruime aandacht te schenken aan het volksonderwijs.

Immers onderwijs behoort tot doel te hebben volksverheffing, zoodat ik in den opzet van de onderhavige begrootingsafdeeling een getrouwe weerspiegeling zie van hetgeen bij de opening van de eerste gewone zitting van dezen Volksraad van dit jaar door den Landvoogd is gezegd, over de noodzaak tot volksverheffing naast steun aan de oorlogsvoering en landsverdediging.

Ook de streken in de buitengewesten en vooral de door mij in dit college vertegenwoordigde volksgroepen werden niet vergeten bij de uitvoering van de door de Regeering genomen maatregelen op het gebied van onderwijs. Ten aanzien hiervan betuig ik der Regeering mijn hulde.

Ik ben er zeker van, dat de thans door de Regeering gevolgde richtlijn op het gebied van de onderwijspolitiek zeker zal leiden tot vruchtdragend werk en beter begrijpen tusschen regeerder en geregeerden.

De vorming van dit beter begrip zal ontstaan in de gedachten van de geschoolde massa, aangezien zij het sociaal en maatschappelijk leven beter zal kunnen begrijpen.

De in de begrooting voor 1941 uitgetrokken credieten voor de oprichting van 40 leergangen ter opleiding van volksonderwijzers, waardoor de opening in 1943 van 800 volksscholen mogelijk wordt, meen ik te moeten toejuichen.

De bestrijding van het analfabetisme onder de groote massa der bevolking, althans onder de jeugd, zal dan in de toekomst een feit worden. De bestrijding van het analfabe

(Mapoedji.)

tisme onder de volwassenen zal door den thans gevolgden weg van onderwijspolitiek niet geschieden.

Voor deze onderwijsbedeeling zullen ook alle in de bevolking sluimerende en schuilende talenten tot een geëigende ontwikkeling komen, doch niet alleen dit, maar ook de vorming van het karakter van de jeugd zou door bevordering van het onderwijs kunnen geschieden. Karaktervorming zou ik dus ook min of meer op de school wenschen te doen geschieden.

Op grond hiervan verzoek ik de Regeering om meerdere aandacht te willen schenken niet alleen aan de geschiktheid van de betrokken leerkrachten op het gebied van kennis van onderwijsgeven in de vereischte leervakken, maar vooral te letten op hun karakter en de geschiktheid tot vorming van het karakter der jeugd.

Vooral op de volksscholen, vervolgscholen en andere lagere scholen zal naar mijn meening ten aanzien van de karaktervorming door de inspecteerende ambtenaren moeten worden gelet. De leerkrachten moeten het goede voorbeeld geven aan de jeugd wil men de karaktervorming der jeugd in goede banen leiden.

De leerkrachten moeten voldoende salaris genieten en moeten trachten te kunnen leven binnen de grens van hun inkomen. Een der slechtste voorbeelden is naar mijn meening wel het maken van schulden door de door mij bedoelde leerkrachten, vooral als het betreft schulden aan de ouders der aan hun zorg toevertrouwde leerlingen. Dat is zeker geen goed voorbeeld voor de leerlingen wat betreft hun karaktervorming.

Verder ware te voorkomen, dat een goed bedoeld optreden van een onderwijzer niet alleen door de schoolkinderen wordt misverstaan, maar vooral ook door de ouders, wat vooral op het platteland nadeelig is voor de bevordering van het onderwijs in het bijzonder in die gebieden waar het nut van het onderwijs door het volk nog niet begrepen wordt, derhalve in dat deel van Nederlandsch-Indië, waar de bereidheid om de kinderen onderwijs te doen genieten, nog sluimerende is. Hiermede dienen de betrokken leerkrachten rekening te houden. Meer contact tusschen hen en de ouders der leerlingen is dan ook noodig.

Niet alleen de B. B. ambtenaren, doch vooral ook de betrokken leerkrachten, plaatselijke schoolcommissies en schoolinspecties moeten hun medewerking verleenen bij het doen verdwijnen van de zooeven bedoelde sluimerende onjuiste gedachte. Deze gedachte toch, om minder de behoefte van het schoolgaan der kinderen in te zien, is ook merkbaar in Zuid-Celebes, niet alleen bij de lagere klassen maar ook nog wel bij de ouders uit de hoogere klassen der maatschappij. Noodig is derhalve moreele aandrang van de Regeering of van het Europeesch B. B. Kinderen van hoofden, vooral van zelfbestuurders, moeten de hun passende schoolsche kennis en schoolsche opleiding hebben. Financieele bezwaren van de zijde der ouders zullen moeten worden opgeheven door de betrokken adatgemeenschaps- of landschapskassen.

Niet alleen is noodig onderwijs voor jongens, maar ook en vooral onderwijs voor meisjes is mijns inziens onmisbaar voor de volksverheffing, vooral, wanneer men de gedachten laat gaan in de zoo juist door mij uitgestippelde richting, namelijk van de vorming van het karakter der jeugd. Ik zie in de meisjes de toekomstige moeders, die naast de school, naast de onderwijzers de aangewezen personen zijn voor de vorming van het karakter der jeugd.

Het ligt niet in mijn bedoeling om de vaders buiten dit schoone werk te houden, maar van dit werk heeft toch de moeder het overgroote deel te verrichten. Ik juich dan ook ten zeerste de opening van de meisjesnormaalschool te Makasser toe. De in de begrooting voor deze school gevoteerde credieten meen ik dubbel te moeten waardeeren en ik zou dit prachtige voorbeeld van de Regeering dan ook gaarne willen introduceeren bij de stadsgemeenten, adatgemeenschappen en landschappen. Mogen deze autonome lichamen in Zuid-Celebes dit goede voorbeeld volgen en meerdere meisjesscholen in hun gebieden in het leven roepen.

Op het gebied van de ontwikkeling van het onderwijs voor meisjes in Zuid-Celebes is het terrein nog geheel onontgonnen. Indien ik mijn blik laat gaan over dit uitgestrekt terrein van onderwijs in Zuid-Celebes, zie ik al dadelijk op dat terrein vele soorten van goede bibit, die dreigen te sterven. Tot deze bibit behooren o.a. de Boegineesche en Makassaarsche talen, de volkslitteratuur, de volksnijverheid, enz. Al deze bibit heeft nog wortels in den grond zitten en kan dus nog herleven en zelfs tot bloei geraken en vruchtdragend worden, indien de Regeering en de overheid in het algemeen dit wenscht. Hulp is dus noodig en kan worden gegeven. Deze hulp moet spoedig komen en niet lang op zich laten wachten. De droge moesson is te langdurig, regen blijft uit en spoedige begieting is dus noodig. De hulp moet worden vervoerd met een snel vervoermiddel, derhalve niet met een grobak, maar met een autobus, minstens met een deeleman.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Met een betja!)

Mijnheer de Voorzitter! Het door mij in dezen raad herhaalde malen bepleite Boegineesche en Makassaarsche woordenboek is tot dusver nog niet verschenen.

De memorie van antwoord zegt ten aanzien van de ontwikkeling der Boegineesche en Makassaarsche talen, dat zoowel op de opleidingscursussen voor de volksonderwijzers als op de normaalschool te Makassar, afzonderlijke Makassaarsche en Boegineesche klassen bestaan, waarop deze talen worden onderwezen. De achteruitgang van die talen wordt door de memorie van antwoord erkend. Deze achteruitgang zegt de memorie van antwoord verder, moet worden toegeschreven worden aan de penetratie buiten de school van het Maleisch en het Nederlandsch.

Mijnheer de Voorzitter! Toe te juichten zijn de afzonderlijke klassen voor de Boegineesche en Makassaarsche talen op de daareven genoemde scholen. Voor de herleving van die talen, gezien de genoemde penetratie, is dus dubbele kracht noodig. Noodig is in deze ook bemoeienis en volle medewerking van de overheid. Gaarne zou ik willen zien, dat in Zuid-Celebes ook de overheidsbepalingen en plaatselijke verordeningen zullen worden vertaald en verspreid, niet alleen in de Maleische taal, maar ook in de Boegineesche en Makassaarsche talen. Brieven en circulaires, ook die, uitgaande van de Europeesche B.B.-ambtenaren, voornamelijk aan de hoofden, zoo noodig te doen vergezellen van vertalingen in de Boegineesche en Makassaarsche talen.

Naar mijn bescheiden meening zou de voor Zuid-Celebes aangewezen taalambtenaar en zijn personeel hierin ook behulpzaam kunnen zijn. Dat deze taalambtenaar ook adviezen geeft aan het hoofd van het gewest, naar ik mag veronderstellen op het gebied van adataangelegenheden, hiertegen heb ik niet het minste bezwaar, alhoewel ik vertrouw, dat de adviezen van hoofden en het Inheemsch B.B. ook groote waarde hebben en dat deze instanties ook gaarne hun adviezen kunnen en willen geven.

In het kort moet op het terrein van het maatschappelijk leven in Zuid-Celebes ook ruimte worden gegeven aan de Boegineesche en Makassaarsche talen, opdat deze talen hun dood niet tegemoetgaan.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, eenige wenschen en verlangens op het gebied van onderwijs, die ik naar voren wensch te brengen. Gaarne zou men in Zuid-Celebes zien, dat aldaar, althans op plaatsen als Makasser en op sommige afdeelingshoofdplaatsen op de vervolgscholen het vak Nederlandsch ingevoerd werd. Het nut van de Nederlandsche taal voor de huidige ontwikkeling van het volk aldaar is groot. Ten aanzien hiervan heb ik in de vorige zittingen van dezen raad reeds beschouwingen gegeven.

(Mochtar.)

Het in het leven roepen van vakscholen op plaatsen, waar die nog niet bestaan dan wel uitbreiding van de reeds bestaande dergelijke inrichtingen, is in Zuid-Celebes gewenscht, namelijk van vakscholen als ambachtsscholen of ambachtsleergangen, derhalve scholen waar opleiding kan worden genoten in de richting van allerlei soorten ambachten en in de richting van kleinlandbouw en volksnijverheid enz. enz.

Creëering van inrichtingen op het gebied van nijverheidsonderwijs en huishoudonderwijs voor Indonesische meisjes in Zuid-Celebes is zeer wenschelijk.

In het leven roepen van meisjesvervolgscholen, waar opneming in het lesrooster van vakken als weven, borduren, batikken enz. wordt ook door het volk in Zuid-Celebes gewenscht.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, zou ik de aandacht van de Regeering willen vestigen op de thans te Makassar bestaande ambachtsschool, opdat deze school ook eens haar aandacht zal schenken aan het probleem van den bouw van prauwen in Zuid-Celebes. De Makassaren en de Boegineezen verstaan de kunst van het bouwen hunner vaartuigen, maar deze kennis van scheepsbouw zal wellicht verhoogd worden indien van overheidszijde meerdere aandacht daaraan wordt geschonken.

Ten slotte meen ik hierbij voor te mogen brengen de wensch van de bevolking in Zuid-Celebes om in Makassar een algemeene middelbare school te openen.

Indien ik betrekkelijk vele wenschen op het gebied van het onderwijs voor Zuid-Celebes heb voorgebracht, verzoek ik de Regeering en den leider van het departement van Onderwijs en Eeredienst in het bijzonder wel zeer bepaald te willen overwegen, dat Zuid-Celebes op onderwijsgebied zeer ten achter is gebleven bij andere gebiedsdeelen van Nederlandsch-Indië. De zeer loyale en arbeidzame vier millioen bevolking van Zuid-Celebes verdient extra aandacht ten aanzien van de onderwijsverzorging. Deze overtuiging schenkt mij de vrijheid, aan de Regeering te verzoeken, de volle aandacht aan Zuid-Celebes te schenken.

Deze aandacht ware, behalve aan algemeen vormend onderwijs, vooral te wijden aan ambachts-, nijverheids- en meisjesonderwijs.

Ik hoop, dat mijn verzoek gehoor moge vinden.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de beschouwing over de onderwijsvoorziening zal ik mij bepalen tot die voorziening, welke de Indonesische bevolking betreft en wel het volksonderwijs. Ik behoef daarbij niet meer te zeggen, welk groot belang dat is voor de betrokken bevolking — wij allen weten het reeds — noch zal ik geven een percentage-cijfer, aantoonende het aantal der analfabeten onder de bevolking. Vast staat echter, dat dit aantal zeer groot is en dat het met de bestaande middelen lang niet voldoende is om het analfabetisme binnen afzienbaren tijd tot het verleden te doen behooren. In welk tempo deze tijd door de maatregelen van de Regeering verkort kan worden, kan men afleiden uit het aantal der nieuwe scholen, die in 1941 zullen worden opgericht. Dit aantal bedraagt volgens de ontwerpbegrooting 15 openbare vervolgscholen en 25 openbare volksscholen.

Hierbij moeten evenwel worden opgeteld de scholen, die door de autonome gemeenschappen worden opgericht, welk aantal echter door de Regeering niet kan worden opgegeven. Laten wij aannemen, dat het aantal, inclusief de openbare scholen, even groot is als dat van het vorig jaar, dan zou het totaal voor 1941 bedragen respectievelijk 90 vervolgscholen en 297 volksscholen. Dit aantal acht ik ten eenenmale onvoldoende om het Indonesische volk zelfs binnen een redelijken tijd tot geestelijke ontwikkeling te brengen. En wanneer men het oog richt op de buitengewesten dan ziet men daar het duidelijkst hoe langzaam het gaat met de verstandelijke verheffing van de bevolking. Dit blijkt uit het aantal opgerichte nieuwe scholen in het afgeloopen jaar, hetwelk bedraagt voor Sumatra 15 vervolgscholen en 59 volksscholen, voor Borneo 6 vervolgscholen en 69 volksscholen en voor de Groote Oost 7 vervolgscholen en 40 volksscholen. De Regeering heeft in uitzicht gesteld, dat te beginnen met 1943 de jaarlijksche uitbreiding zal bedragen 800 volksscholen en 200 vervolgscholen, waarvoor ik natuurlijk dankbaar ben. Maar ik vraag mij toch af, of dit aantal wel voldoende is. De achterstand, die ingehaald moet worden is zoo groot, dat men, naar mijn stellige overtuiging, met dit aantal geen merkbaar resultaat zal kunnen verkrijgen. Wil men de bevolking binnen bekwamen tijd tot een verhoogde maatschappelijke ontwikkeling brengen, dan moet de onderwijsverzorging op breeder basis dan thans het geval is, worden opgezet.

Mijnheer de Voorzitter! Na deze korte opmerking inzake de onderwijsvoorziening, wil ik thans nog enkele andere opmerkingen maken en wel in de eerste plaats betreffende de personeelsaangelegenheden.

In het afdeelingsverslag is opgemerkt, dat Indonesische leerkrachten, die in het bezit zijn van een Europeesche hoofdacte, dan wel een voor het middelbaar onderwijs vereischte acte, geen gelegenheid krijgen om respectievelijk bij het Europeesch lager onderwijs en bij de scholen van middelbaar onderwijs te worden geplaatst. Wat dit laatste betreft, dit heeft de Regeering bepaaldelijk tegengesproken, aan welke tegenspraak ik gaarne geloof wil hechten, — al stel ik er prijs op te mogen vernemen waar plaatsing van Indonesische leerkrachten aan middelbare scholen heeft plaatsgevonden — maar ten aanzien van de niet-plaatsing bij het Europeesch onderwijs zegt Zij, dat zulks geschied is op psychologisch-onderwijskundige motieven. Als leek op onderwijsgebied kan ik daartegen weinig inbrengen, maar het bevreemdt mij toch wel, dat deze psychologisch-onderwijskundige motieven slechts bij het Europeesch onderwijs een groote rol schijnen te spelen en niet evenzeer bij andere onderwijsinrichtingen als bijvoorbeeld bij de H.I.S.-en en H. C. S.-en.

Op deze scholen immers zijn Europeesche leerkrachten, terwijl deze scholen toch in de eerste plaats bestemd zijn voor en in hoofdzaak bezocht worden door Indonesische en Chineesche kinderen. Wanneer aldus die psychologische motieven als zeer belangrijk en doorslaggevend moeten worden beschouwd dan moeten die, naar het mij voorkomt, ook op deze scholen van toepassing worden verklaard. Dit is echter niet geschied, hetgeen bij mij de indruk heeft gewekt als zou ten aanzien van het Europeesch lager onderwijs gelden het beginsel van soort bij soort. Het kan misschien een juist beginsel zijn, Mijnheer de Voorzitter, maar ik vraag mij af, hoe dit in overeenstemming te brengen is met het tot dusverre ingenomen standpunt van de Regeering, dat voor het bezetten van bepaalde ambten niet het ras doch uitsluitend de geschiktheid den doorslag geeft. Ik kan mij niet voorstellen, dat onder de Indonesische bezitters van Europeesche hoofdacte of lagere acte niemand geschikt wordt bevonden om als leerkracht bij het Europeesch lager onderwijs op te treden.

Ik zou de Regeering willen verzoeken om aan deze kwestie Haar aandacht te schenken.

Over het bezetten van hoogleeraarschap door Indonesiërs aan een der hoogescholen zou ik de Regeering willen vragen of Zij bereid is de aandacht der betrokken faculteit hierop te vestigen en deze uit te noodigen, eventueele voorstellen bij Haar te doen. Er bestaat hiertoe naar mijn meening alle aanleiding, waar er nu, blijkens de onlangs uitgesproken rede van den voorzitter der faculteit van de Rechtshoogeschool drie hoogleeraren met verlof in Nederland zijn, die door de bezetting van Nederland tijdelijk niet naar Indië kunnen terugkeeren.

Over de salarisregeling van Indische hoofdactebezitters is

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Mochtar.)

in deze zaal meerdere malen gesproken, onlangs door den heer Thamrin bij de behandeling van de hoofdbegrooting voor 1940. Daarbij heeft hij het onbillijke in de salarieering van de Indische hoofdactebezitters onder de aandacht van de Regeering gebracht. De bezitters van de Indische hoofdacte namelijk zijn ingedeeld in een salarisschaal, die een bezoldiging aangeeft, lager dan die voor de Europeesche lagere actebezitters, ondanks het feit, dat de eerstgenoemden een hoogere opleiding hebben genoten. Er komt bovendien nog bij, dat aan bedoelde leerkrachten de hun toegedachte bezoldiging nog niet wordt toegekend, omdat de formatie van de H.I.S.-en waar zij geplaatst zijn, de Indische hoofdactebezitters niet kent.

Bij monde van den vorigen Regeeringsgemachtigde voor Onderwijs heeft de Regeering deze onbillijkheden erkend en toegezegd, de salarisregeling in nadere beschouwing te zullen nemen, terwijl incidenteel bewerkstelligd zou worden, dat de betrokkenen het hun toegedachte salaris zouden kunnen ontvangen. Het laatste zal, blijkens de ons voorgelegde begrooting en de memorie van antwoord, met ingang van 1 Januari a.s. door wijziging van de formatie van de H. I. S. over de geheele linie zijn beslag krijgen, hetgeen ik ten eerste toejuich, doch ik constateer tot mijn leedwezen, dat de salarisregeling in verband met het uitbreken van den oorlog voorloopig buiten beschouwing zal moeten worden gelaten. Deze regeeringsmededeeling zal aan betrokkenen ongetwijfeld geen bemoediging geven, en terecht, aangezien zij, die tot dusver steeds in een ongunstige positie hebben verkeerd en de hoop hadden gekoesterd, in de naaste toekomst een positieverbetering te verkrijgen, die hoop thans voor onbepaalden tijd moeten prijs geven. Immers, de Regeering zegt niet wanneer Zij de kwestie weder ter hand zal nemen.

Het moge waar zijn, dat de oorlog veel geld voor defensie vraagt, en wij derhalve zuinigheid moeten betrachten, maar naar mijn meening mag de oorlog geen beletsel zijn voor het nemen van een maatregel, die eenerzijds ten doel heeft een begane fout te herstellen, anderzijds om een tevreden geest onder die groep onderwijzers te bevorderen, hetgeen indirect ten goede komt aan het onderwijs.

In dit verband moge ik in herinnering brengen de suggesties, neergelegd in mijn tot heden nog steeds onbeantwoorde schriftelijke vraag van 1 Februari j.l., welke o.m. beoogen een benoembaarverklaring van Indische hoofdactebezitters met een bijacte tot onderwijzer aan de mulo-scholen. Ik hoop, dat de Regeering de door mij zooeven voorgebrachte desiderata alsnog in beschouwing zal willen nemen.

Ten aanzien van taalonderwijzers is in het afdeelingsverslag opgemerkt, dat het aantal hunner niet vermeerderd zou zijn. De memorie van antwoord schenkt mij in dit opzicht bevrediging, aangezien die onderwijzers nagenoeg allen geplaatst zijn, terwijl het in het voornemen van de Regeering ligt om de cursisten, die in 1941 hun studie met succes zullen beëindigen ten spoedigste in een voor hen geëigend ambt te plaatsen. Ik mag hierbij wellicht veronderstellen, dat het departement van Onderwijs en Eeredienst volgend jaar nieuwe cursisten zal aannemen teneinde aan de behoefte te kunnen voldoen, ook al in verband met het feit, dat straks het Maleisch op de middelbare scholen zal worden onderwezen.

Wanneer die veronderstelling juist mocht zijn, dan verzoek ik de Regeering, de mogelijkheid te openen, dat ook normalisten tot dien cursus zullen worden toegelaten, dan wel zonder meer tot taalonderwijzers worden benoemd. Deze normalisten toch, die gedurende hun opleiding veel Maleisch hebben geleerd, kunnen naar mijn meening zonder bezwaar tot taalonderwijzers worden benoemd, of, wanneer zij toch verplicht zijn, den Maleischen cursus te volgen, deze zeer zeker met succes beëindigen. Ik geef gaarne toe, dat zij in ontwikkeling ten achter staan bij de kweekscholieren, maar waar het straks alleen gaat om het les geven in een taal, namelijk het Maleisch, behoeft aan de voldoening van dezen wensch mijns inziens hun mindere ontwikkeling niet in den weg te staan.

Met betrekking tot de waardeering van acten in lichaamsoefeningen wil ik mededeelen, dat ik onder het oog heb gehad een acte, welke nòch de letter „J" noch „S" draagt, zoodat ik niet weet tot welke categorie die acte behoort. Het was een acte, afgegeven door het departement van Onderwijs en Eeredienst voor het met succes volgen van den leergang in de lichaamsoefeningen te Poerwokerto in 1929.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne willen vernemen of hiervoor een toelage wordt toegekend. Indien het niet het geval is, dan beveel ik aan om daarvoor een toelage toe te kennen, zulks ook om de animo voor de opleiding voor deze acte te verhoogen. Vooral in dezen tijd, waar lichamelijke opvoeding in het brandpunt van de belangstelling verkeert en thans een verplicht leervak is geworden, komt het aanmoedigen om die acte te behalen mij inderdaad urgent voor en dit is te bereiken door de toekenning van een toelage aan de bezitters daarvan.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot van mijn opmerkingen inzake de personeelsaangelegenheden, wil ik nog een tweetal kwesties in bespreking nemen, n.l. de herplaatsing van op wachtgeld gestelde normalisten en het toekennen van een toelage aan onderwijzers, die den z.g. landbouwcursus te Pantjasan volgen.

Tijdens de vroegere bezuinigingsperiode, welke tot gevolg heeft gehad de reorganisatie van het Inlandsch onderwijs, moesten zeer vele onderwijzers, voornamelijk normalisten, afvloeien of werden zij aangesteld tot volksonderwijzer dan wel op wachtgeld gesteld. Toen de tijden beter werden en men tot herbenoeming van wachtgelders kon overgaan, werden de daarvoor in aanmerking komende leerkrachten uiteraard herplaatst. Bij herplaatsing wordt door het departement van O. en E. de gedragslijn gevolgd, dat ex-wachtgelders, die na expiratie van den 5-jarigen wachtgeldtermijn den 45-jarigen leeftijd nog niet hebben bereikt en dus nog geen recht op pensioen kunnen hebben, hun aanspraak op herplaatsing niet meer behouden. Deze gedragslijn nu is voor betrokkenen zeer funest, omdat zij, wanneer zij niet meer herplaatst kunnen worden, vanzelfsprekend worden ontslagen en dan weet ik niet hoeveel pensioen zij krijgen; in elk geval, een vol pensioen zullen zij niet hebben. Zij zijn immers nog niet 55 jaar en hebben ook nog geen 30 dienstjaren achter den rug. Weliswaar kunnen zij ondanks het verlies van die aanspraak herbenoemd worden, maar dit wordt geheel overgelaten aan de inzichten van de betrokken inspecteurs, die aan geen regel vanwege het departement gebonden zijn.

In verband hiermede dring ik bij de Regeering aan op een meer bevredigende regeling en wel eene, waarbij vastgesteld wordt, dat wachtgelders de gelegenheid krijgen om te mogen doordienen tot zij pensioenrijp zijn.

Over de toekenning van toelage aan onderwijzers, die den z.g. landbouwcursus te Pantjasan volgen, wil ik het volgende opmerken.

Onderwijzers van vervolgscholen, die geschikt worden bevonden tot het volgen van bedoelden cursus, worden daarvoor door het departement van Onderwijs en Eeredienst aangewezen. In zekeren zin is dit voor betrokkenen een onderscheiding. Immers zij zijn als geschikt aangemerkt, waarbij nog komt het vooruitzicht, dat zij na beëindiging van hun studie weder geplaatst zullen worden, onder het genot van een toelage van *f* 7.50 per maand boven hun salaris. Maar deze onderscheiding wordt hun niet gratis gegeven, zij moeten die zelfs duur betalen en wel in den vorm van prijsgeving van hun salaris als onderwijzer. In de plaats hiervan krijgen zij een maandelijksche toelage van slechts *f* 8.50 uit welk bedrag zij de noodige uitgaven als kost, wasch en dergelijke moeten bestrijden. En aangezien de cursisten in de meeste gevallen gehuwd zijn en zelfs kinderen

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Mochtar.)
hebben, moet dan ook van die *f* 8.50 nog een bedrag afgezonderd worden voor hun gezin.

Het is een ieder dan ook duidelijk, dat zij met het bedrag nimmer kunnen toekomen, al krijgen zij volgens de memorie van antwoord de opbrengst van hetgeen zij geplant hebben erbij, hetwelk naar men mij vertelde, slechts een gering bedrag per oogst vertegenwoordigt. Daarbij komt nog, dat de toelage van *f* 7.50 die zij bij wederplaatsing in actieven dienst zullen krijgen, niet onmiddellijk bij benoeming, doch eerst in het tweede jaar wordt toegekend.

Bij den cursus voor den klein-handel is de regeling beter. De cursisten — zoo ik goed ben ingelicht — behouden hun salaris gedurende hun studie. Ik zie niet in, waarom hier twee maatstaven worden gebruikt, waarom ik de Regeering dan ook verzoek de cursisten voor den landbouw-cursus op gelijke wijze te behandelen als hun collega's voor den klein-handel en de toelage van *f* 7.50 onmiddellijk bij de benoeming te doen toekennen.

Van de personeelsaangelegenheden afstappend, wil ik thans enkele opmerkingen maken over eenige onderwerpen in het afdeelingsverslag genoemd. Bij de behandeling van de aanvullingsbegrooting voor Onderwijs voor 1940 heb ik bezwaar gemaakt tegen de omzetting van de vierjarige normaalschool te Makassar in een tweejarige. Ik vreesde, dat door die omzetting de theoretische kennis der leerlingen, die straks onderwijzer zullen worden van de vervolgscholen, minder zou worden, waardoor het peil van het onderwijs vanzelf ook lager zou worden. De memorie van antwoord komt aan dit bezwaar tegemoet door de verzekering, dat het peil van de theoretische kennis, dat bij de bestaande vierjarige opleiding wordt verkregen, gehandhaafd zal worden en dat de leerlingen van de tweejarige opleiding te Makassar aan hetzelfde eindexamen zullen worden onderworpen als die van de vierjarige.

In dit licht bezien zou ik dan ook geen bezwaar meer kunnen maken tegen de omzetting, dan wel proefneming met de tweejarige opleiding. Maar toch, Mijnheer de Voorzitter, ben ik nog niet overtuigd, dat handhaving van het peil der theoretische kennis wel mogelijk is. Ik wil de Regeering, aangezien de tijd die afgaat voor de practische vorming welke benut zal worden voor het geven van lessen in de theoretische vakken, niet voldoende is, om deze theoretische kennis op peil te houden, ernstig waarschuwen tegen een verdergaande proefneming met dit nieuwe instituut, omdat wij nog niet weten hoe de resultaten van de school te Makassar zullen zijn.

Ik geef toe, dat één proef nimmer als maatstaf kan dienen, maar het is naar mijn meening beter om de resultaten van die eene school af te wachten, teneinde te weten welke fouten daaraan mochten kleve om daarmede straks bij een andere proef rekening te kunnen houden. Bovendien loopt men bij een proefneming op groote schaal het gevaar, dat straks geruischloos een onderwijsstelsel wordt ingevoerd, hetwelk achteraf blijkt niet het juiste te zijn. Laten wij nu het onderwijs tot rust komen en afwachten wat Makassar ons te zien geeft, voordat met een nieuwe proef wordt begonnen.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is een kwestie aangeroerd, welke in nauw verband staat met de normaalscholen, namelijk den naam, dien de normalisten krijgen, zoodra zij onderwijzer zijn. Deze leerkrachten krijgen den titel hulponderwijzer. Dit klinkt betrokkenen niet aangenaam in de ooren, omdat daardoor de indruk wordt gewekt als zouden zij slechts helpers zijn, hetgeen niet het geval is. Zij zijn volwaardige onderwijzers en achten het woord „hulp" dan ook niet op zijn plaats.

De Regeering heeft tegen wijziging van den bedoelden naam bezwaar en voert als argument aan, dat de term „hulponderwijzer" een vaste benaming is, waarvan om administratieve redenen niet kan worden afgeweken. Bovendien is de term „Inheemsche onderwijzer" reeds voor de kweekscholieren in gebruik.

(Nalaprana.)
De motieven van de Regeering acht ik niet van zoo'n groot gewicht, dat Zij tegenover dit, ik zou bijna zeggen onbeduidend verzoek afwijzend moet staan. Wanneer het alleen gaat om een administratief bezwaar is dit mijns inziens niet onoverkomelijk. Is de term „Inheemsche onderwijzer" reeds in gebruik voor de kweekscholieren dan denke men voor de normalisten een anderen naam uit, welke meer in overeenstemming is met de werkelijke taak, die zij vervullen. Ik hoop, dat de Regeering tegenover dit verlangen van de normalisten een mildere houding zal aannemen.

Ten slotte moge ik mijn instemming betuigen met het feit, dat de Regeering thans is overgegaan tot de instelling van een commissie, welke tot taak heeft het technisch onderwijs in vollen omvang in beschouwing te nemen en eventueele voorstellen te doen tot oprichting van een middelbaar technische school. De oprichting van zulk een onderwijsinstelling is in den kring van technici sedert jaren met verlangen verwacht en het zal dus niet onjuist zijn, wanneer ik zeg, dat, indien straks een middelbaar technische school wordt opgericht, deze door de technici met instemming zal worden begroet.

Ik twijfel er niet aan, of de commissie zal haar arbeid met spoed beëindigen en binnen zoo kort mogelijken tijd haar voorstellen bij de Regeering indienen.

De **Voorzitter**: Hedenavond wordt de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad betreffende afdeeling V, departement van Onderwijs, beëindigd, terwijl wordt begonnen met de behandeling van het voorstel betreffende de oprichting van een litteraire faculteit (Ond. **79**).

Morgen wordt de beraadslaging daarover in eersten termijn zoo noodig voortgezet en komt aan de orde afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid, terwijl de eveneens op den rooster voor morgen staande afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges, daarvan is afgevoerd.

De vergadering wordt te 2.07 uur n.m. geschorst tot 6 uur n.m.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Avondvergadering van Vrijdag 15 Nov. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 uur n.m.).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Regeeringsgemachtigde: de heer Djajadiningrat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van afdeeling V, departement van Onderwijs en Eeredienst.

Wij zijn in den eersten termijn der beraadslaging van de zijde van den Volksraad genaderd tot den heer Nalaprana.

De heer **Nalaprana**: Mijnheer de Voorzitter! Met instemming heb ik kennis genomen van de begrooting 1941 van het Departement van Onderwijs en Eeredienst. Uit den opzet van deze begrooting kan ik opmaken, dat het der Regeering ernst is met de uitbreiding van het onderwijs, niet alleen van het hooger, middelbaar en vakonderwijs, maar vooral van het lager onderwijs, met name het Inlandsch onderwijs. Immers, de memorie van antwoord maakt gewag van het plan van de Regeering, binnenkort een massale bedeeling met onder-

(Nalaprana.)

wijs te doen verwezenlijken, door een aantal jaren achtereen 800 volksscholen en 200 vervolgscholen per jaar op te richten.

Ik zou gaarne willen bepleiten om bij de oprichting van deze scholen veel meer dan tot dusver gebeurd is, te denken aan vèrliggende en achterlijke streken van Nederlandsch-Indië, opdat men niet langer zal kunnen spreken van stiefmoederlijke behandeling van de bovengenoemde streken. Wanneer de oprichting en uitbreiding van volks- en vervolgscholen alleen aan financieel-krachtige zelfstandige gemeenschappen overgelaten worden, vrees ik, dat de financieel minder krachtige — om niet te spreken van armlastige — gemeenschappen nog meer ten achter raken, zeer ten nadeele van de bevolking van de betrokken streken.

In verband hiermede zou ik er bij de Regeering op willen aandringen om meer vervolgscholen in de Westerafdeeling van Borneo te doen oprichten, vooral op plaatsen, waar die scholen toentertijd bestonden en in den bezuinigingstijd opgeheven zijn. Wat de opleiding van Inheemsche leerkrachten voor het Inlandsch onderwijs betreft, geef ik de voorkeur aan vierjarige normaalschoolopleiding boven de tweejarige, waartoe jonge volksonderwijzers toegelaten worden. Daarom ben ik van meening, deze proefneming, welke dit jaar begonnen is, niet te doen uitbreiden en bestendigen en in plaats daarvan den ouden vorm van de vier-jarige normaalschool te handhaven.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord (roneo blz. 6) staat vermeld, dat voor 1941 de oprichting van 5 openbare schakelscholen op het programma staat. Ik zou gaarne willen weten, welke plaatsen (of streken) van Nederlandsch-Indië daarmede gelukkig gemaakt zullen worden. Het komt mij voor, dat het aantal te openen openbare schakelscholen voor dit begrootingsjaar voor geheel Nederlandsch-Indië niet groot is.

Ik zou derhalve de Regeering willen verzoeken om dit aantal te doen vermeerderen, bijvoorbeeld met twee en van deze twee boven het vijftal nieuw te openen schakelscholen één te bestemmen voor Pontianak en één voor Sintang.

Ik kan de Regeering verzekeren, dat de oprichting van deze scholen de Regeering niet veel zal kosten, aangezien de te maken kosten grootendeels door de betrokken zelfbesturende landschappen via restitutie terugbetaald worden. Bovendien, door het openen van de schakelschool in 1941 te Sintang zal naar mijn meening het gevoel van de bevolking van Sintang en omstreken bevredigd worden, omdat dan hiermede het aangedane leed, nl. de opheffing van de H.I.S. van Sintang in 1932, hersteld zal worden. Daarbij kan het oude H.I.S.-gebouw, dat tegenwoordig door de vervolgschool met Nederlandsch bezet is, in gebruik genomen worden door de te openen schakelschool. De bevolking van de Westerafdeeling van Borneo in het algemeen en die van het zelfbesturende landschap Sintang en de daaromheen liggende landschappen in het bijzonder mogen toch ook aanspraak maken op bedeeling met goed en beter onderwijs en vooral met onderwijs op Westerschen grondslag. Wanneer de Regeering niet spoedig zou willen overgaan tot betere onderwijsvoorziening in de afgelegen streken, zullen deze streken hoe langer hoe meer ten achter raken bij andere deelen van Nederlandsch-Indië.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord (roneo blz. 19) staat, dat de Regeering na een onderzoek niet te vinden is voor oprichting van schakelscholen te Pontianak en Sintang, aangezien het aantal voor deze scholen in aanmerking gekomen leerlingen niet groot genoeg was om de oprichting dezer scholen te rechtvaardigen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit antwoord van de Regeering kan mij niet geheel bevredigen. Ik zou gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen, wat het resultaat van bedoeld onderzoek is. Volgens de mij bekende gegevens zijn er op Pontianak en omstreken ongeveer tien volgroeide volksscholen, die volgens het onderzoek van den plaatselijken hoofd-schoolopziener negen en vijftig candidaten voor een eventueel op te richten schakelschool kunnen leveren. Dit aantal is toch zeker meer dan genoeg voor één schakelschool, waar volgens het reglement zeker niet meer dan een 33-tal leerlingen voor één klas vereischt wordt. Ik geef toe, dat de keuze niet ruim is, maar hier wil ik de clementie van den geachten Regeeringsgemachtigde inroepen, om voor West-Borneo niet dien maatstaf aan te leggen, als men gewoon is voor Java en andere vooruitstrevende streken. Overigens is, wat ik hier vraag, slechts leiding van de Regeering, want wat de bekostiging van een dergelijke schakelschool betreft, de zelfbesturende landschappen zijn, zooals ik zooeven heb medegedeeld, bereid daarin bij te dragen.

(Salamoen.)

Mijnheer de Voorzitter! Zooeven heb ik ten aanzien van de Westerafdeeling van Borneo bepleit opening van scholen op Westerschen grondslag. Het betoog geldt n.l. ook voor de oprichting van een ambachtsschool te Pontianak.

Tot slot zou ik nog een onderwerp van een anderen aard willen aanroeren. Het betreft hier de toelage aan de onderwijzers, die aangewezen zijn voor het volgen van den landbouwcursus te Pantjasan. Deze leerkrachten krijgen slechts een toelage van *f* 8,50, waarvan een bedrag van *f* 4,50 wordt ingehouden voor kost en inwoning. De mededeeling van de Regeering, dat de onderwijzers kosteloos in een internaat gehuisvest zijn, dekt niet hetgeen ik terzake van betrokkenen heb vernomen. Afgezien daarvan zou ik de volgende vraag aan de Regeering willen stellen: Waarom wordt ten aanzien van deze onderwijzers een andere gedragslijn gevolgd dan ten opzichte van onderwijzers, die voor het volgen van den kleinhandelscursus te Batavia zijn aangewezen? Deze onderwijzers krijgen gedurende hun cursustijd hun volle salaris uitbetaald. Gaarne wil ik er bij de Regeering op aandringen dat voor de cursisten te Pantjasan dezelfde gedragslijn gevolgd wordt als voor de kleinhandelscursisten geldt.

De heer **Salamoen**: Mijnheer de Voorzitter! Het jaar 1940 zal in de geschiedenis van het onderwijs hier te lande een ononvergetelijk jaar zijn. Wij zien tal van lang gekoesterde wenschen verwezenlijkt worden, met name de opening van de landbouwhoogeschool en de litteraire faculteit. Een hoogeschool is niet alleen een lichtende, maar ook een voorlichtende bron voor de maatschappij. Wie als ik in de practijk van het bestuur de misvattingen en de misstanden onder de landbouwbevolking van nabij heeft mogen zien, kan niet anders dan dankbaar gestemd zijn, dat de landbouwhoogeschool eindelijk is tot stand gekomen, want ontegenzeggelijk zal de breede massa der agrarische bevolking — zij het langs indirecten weg — van deze instelling profijt trekken.

Ten aanzien van de allerjongste hoogeschool, de litteraire faculteit, zijn mijn verwachtingen eveneens hoog gespannen. Deze studie toch is bij uitstek een studie op cultureel gebied met als sluitstuk de gelegenheid tot promotie tot doctor in de letteren en wijsbegeerte. Zulk een studierichting zouden wij in het Javaansch noemen „kapoedjanggan". Een poedjangga dan is iemand, die naast zijn hooge vakkundigheid ook scheppingsvermogen heeft. Zoo verwacht ik, dat deze faculteit de studenten vormt tot wetenschappelijke beoefenaars, die niet in de eerste plaats een beroep en positie nastreven, doch die de scheppende krachten in henzelf kunnen ontplooien.

Deze faculteit beweegt zich in Westersche en in Oostersche sfeer. De Westersche en de Oostersche cultuur krijgen hier, ieder naar haar eigen geaardheid, de volle aandacht. Instede van de antithese Westersch en Oostersch, waarop zoovelen geneigd zijn den nadruk te leggen, mag ik van deze jonge faculteit verwachten, dat het in dezen tijd van beroering en heroriëntatie moge gelukken de synthese van beide culturen tot stand te brengen.

Aan het doceeren van een cultuurwetenschap als aan deze

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Salamoen.)

hoogeschool zal geschieden, is mijns inziens de eisch te stellen, dat naast vakkundigheid, óók de docent de cultuur in zich draagt en aanvoelt; kennis alleen is hier dus niet voldoende. Op grond hiervan zou ik der Regeering willen verzoeken, voor de vakken Maleisch, Soendaasch, adatrecht, Islam etc. een Indonesiër tot hoogleeraar te willen benoemen, omdat een cultuur slechts in haar juisten vorm en inhoud kan worden uitgedragen door een zoon van het cultuurdragend volk.

Naast genoemde twee hoogescholen hebben wij de opleiding der officieren te land en ter zee, de mogelijkheid van de studie voor de propadeuse voor scheikundig ingenieur aan de Technische hoogeschool en de opleiding voor sportleeraar. Dit alles stemt ons tot verheugenis; doch helaas is er ook een gevoel van onbevredigdheid, omdat de laatstgenoemde studierichtingen van tijdelijken aard zouden zijn. Ik hoop van harte, dat alle reeds tot stand gekomen en nog te openen opleidingsinrichtingen blijvend zullen zijn, want zij voldoen aan een bestaande behoefte en zijn voor het gemeenebest Nederlandsch-Indië heusch geen weelde.

Mag ik over de voorziening, op het gebied van het hooger onderwijs in dezen korten tijd tot stand gebracht over het algemeen tevreden zijn, over de voorziening ten behoeve van de groote massa ben ik het minder. Ik heb mij steeds afgevraagd hoe het toch komt, dat wij hier nog zooveel analphabeten hebben, en of het wellicht ligt aan het onderwijssysteem met zijn streng doorgevoerden concordantie-eisch. In dit verband is zeer kenmerkend de uitspraak van Dr. Brugmans wanneer hij zegt:

> „Het Inlandsch onderwijs is ongetwijfeld westersch naar opzet en inhoud. „Oostersch'' is het stellig niet; zelfs de desaschool sluit niet aan bij autochtone instellingen als langgars, soerau's en pesantrens en is wat betreft inrichting, leerplan en lesrooster in oorsprong een westersch element in de desa, een plant van vreemden oorsprong, die slechts uiterst langzaam in den inheemschen bodem wortel begint te schieten.''

Hoewel wij in naam een westersch en Inlandsch onderwijs hebben, is er in feite van regeeringswege dus slechts één onderwijsrichting n.l. de westersche, want zelfs de desaschool is op westersche leest geschoeid. Hoewel dit zeker te betreuren is, waar dit reeds een bestaand en vaststaand stelsel is geworden, moet men verder hierop voortbouwen.

Voor de breede massa heeft men vooreerst de desaschool en daarop aansluitend de vervolgschool. Van de abituriënten van deze scholen gaat een niet noemenswaard aantal naar de schakelschool. Het is mij niet bekend, welk percentage van de kinderen tusschen 6 en 10 jaar de desaschool bezoeken. Doch wèl weet ik, dat er nog te veel kinderen in de desa rondloopen, die op de schoolbanken behooren te zitten.

Blijkens de memorie van antwoord bedraagt het aantal leerlingen van de vervolgscholen 15% van dat der desascholen, terwijl het aantal leerlingen van de schakelscholen nog beneden 3% van dat der volksscholen blijft. Ik vraag mij af, welk percentage van de leerlingen van de desascholen de hoogeschool kan bezoeken. Practisch kan dit percentage zeker op nul worden gesteld.

In het bestaande onderwijssysteem met zijn aansluitingen van volksschool tot hoogeschool is de schakelschool een onmisbare schakel. Doch deze schakel is gebleken de zwakste te zijn. Terecht heeft Dr. Brugmans van de schakelschool gezegd:

> „De schakelschool, die als onderwijstype met groote verwachtingen is begroet en die als conceptie „een geniale uitvinding'' is genoemd — immers zij tilt de begaafdsten uit de millioenenmassa omhoog en leidt hen naar de kennis van het westen — heeft nimmer een overheerschende beteekenis gekregen. De meer vooraanstaanden onder de Inheemschen zenden hun kinderen aanstonds naar de Hollandsch-Inlandsche school, zoo mogelijk

(Abdul Rasjid.)

> zelfs naar de Europeesche school en de groote massa blijkt in den regel onmachtig het verhoudingsgewijs hooge schoolgeld te betalen.''

Uitbreiding van deze schakelschool en verlaging der schoolgelden aanpassende aan de structuur der volksklasse is noodzakelijk, wil het onderwijsstelsel niet slechts in het stelsel bereikbaar zijn voor de begaafden van de massa. Zooals het nu is, blijft verder voortgaand onderwijs voor deze begaafden onbereikbaar. Ik hoop, dat de Regeering met het oog op de volksverheffing hieraan de grootste aandacht zal wijden, opdat ook de breede massa een grootere kans krijgt tot algeheele ontplooïng, waartoe noodig zijn meer scholen, meer subsidies en studiebeurzen en lage schoolgelden naar de draagkracht van de massa.

Hoe heeft men nu gedacht de voortzetting van het algemeen vormend onderwijs na de vervolgschool, geheel hierop aansluitende? Men is hiertoe pas gekomen in 1937 door een proef met zegge één school n.l. de Inheemsche Mulo, door de vereeniging Mohammadiah met regeeringssubsidie opgericht. Nader is subsidie verleend aan de Inheemsche Mulo van de vereeniging Mardi Rahajoe te Solo. Gaarne zou ik over de genomen proef inlichtingen verstrekt zien en waar dit het eenige schooltype is voor het meer uitgebreid Inlandsch lager onderwijs, zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen, of Zij met mij van meening is, dat het gewenscht is om aan deze Inheemsche Mulo meer bekendheid te geven en de proef op grooter schaal te nemen.

In verband met de onderwijsvoorziening voor het volk, zou ik de aandacht van de Regeering willen verzoeken voor het z.g. Oostersch onderwijs, dat zijn uiting vindt in langgars, pondok en pesantren. Hoevelen gaan er van de langgars naar de pondok, van de pondoks naar de pesantren, en van de eene pesantren naar de andere om hun onderwijshonger te stillen. Van de pesantren gaan niet weinigen naar het buitenland, voornamelijk naar Mekka, Caïro en naar Britsch-Indië, Qadian en Lahore. Aan dit Oostersch Islamietisch onderwijs is van regeeringswege nooit eenige richtlijn gegeven en ondanks deze leidingloosheid bevinden er zich honderden in het buitenland; een bewijs, dat de drang naar een Islamietisch verder voortgaand en hooger onderwijs onder de bevolking sterk is.

Het zou jammer zijn, indien de Regeering bij het nemen van maatregelen voor de volksverheffing deze bij de bevolking aanwezige drijfkracht niet kon benutten, alleen omdat „pesantrens en langgars naar aard en strekking godsdienstige instellingen zijn.''

In dit verband verdient de tot stand koming van de Pesantren Loehoer ook van regeeringswege den grootst mogelijken steun, omdat van deze instelling allicht een coördineerende en leidende kracht uitgaat op de duizenden langgars en pesantrens hier te lande.

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat ik ongelijk heb, wanneer ik zeg, dat de afdeeling V de afdeeling is, die de meeste aandacht verdient van de Indonesische leden. Dat is eigenlijk niet te verwonderen; want de hefboom van de volksverheffing is hierin gelegen.

Nu heeft de volksverheffing twee kanten! Wij kunnen n.l. de volksverheffing ook beschouwen in het licht van onze defensie, want niet vergeten mag worden, dat de tegenwoordige oorlog, een totale oorlog is. In dit geval hebben wij dus te doen met volksverheffing als onderdeel van onze defensie, op korten termijn, zonder welke anders afbreuk zou worden gedaan aan de kans op overwinning, als gevolg daarvan, de herrijzenis van Nederland aanzienlijk zou kunnen worden vertraagd.

De andere kant van deze zaak is het inzicht, dat de grondslag van het onderwijs hier te lande zoo vast mogelijk moest zijn, berustend op deugdelijke beginselen en zoo weinig mogelijk aan het experiment moet zijn onderworpen. De bedoeling

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Abdul Rasjid.)

daarbij is het onderwijs als middel te beschouwen voor de moreele en geestelijke herbewapening van de maatschappij in haar vollen omvang. Het voordeel van deze zienswijze beteekent twee vliegen in één klap en voorkomt ook een recidief in de toekomst.

Dat wij ons ook bezinnen moeten op het gebied van volksopvoeding, heb ik reeds even aangestipt in de algemeene beschouwingen.

Bestrijding van het analphabetisme moet naar mijn meening als eerste punt op ons programma staan. Want bevrijding van de mentale isolatie is hard noodig in deze landen. Op opvoeding op nieuwe basis in het licht van de nieuwe situatie zal de Regeering zich eveneens hebben te bezinnen en naar mijn meening heeft de Regeering zich in dit opzicht wel in voldoening gevende mate rekenschap gegeven. Het streven der opvoeding toch moet zijn, de bevrijding uit de beklemming van traditie en conventie, zoo die de ontwikkeling der persoonlijkheid mocht belemmeren.

Dat de Regeering naar mijn meening op den juisten weg is, kan ik aantoonen door te wijzen op het streven naar een evenwichtige opvoeding, die betracht wordt tusschen de lichamelijke, moreele, verstandelijke en de geestelijke zijde van de menschelijke persoonlijkheid. Om enkele voorbeelden te noemen: aan de lichamelijke opvoeding wordt nu bijzondere aandacht besteed. De karaktervorming wordt ook niet verwaarloosd en de bezieling, die uitgaat van het stimuleeren van de nationale gedachte bij goede leiding, heeft de Regeering erkend.

Mijnheer de Voorzitter! Naar het mij voorkomt, is wel te veel aandacht besteed aan de onderdeelen der defensie, d.w.z. de oorlogsvoering, de landsverdediging en de volksverheffing, d.w.z. zonder verband en samenhang. Dat is misschien het gevolg van ons analytisch denken. Op zich zelf beschouwd is daar niets van te merken; maar waar ik opmerkzaam op wil maken, is: de leer van den samenhang der onderdeelen. Want hierin ligt juist het geheim van elk gezond eenheidsstreven besloten. Trouwens, dat is een algemeene constateering op elk gebied van het maatschappelijk leven. En een der goede zijden van dezen oorlog, is naar mijn meening de dwingende noodzaak zich te bezinnen op den samenhang der dingen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal mij bij deze afdeeling beperken tot het maken van enkele opmerkingen. Nu de Regeering goed gevonden heeft om de dienstleiding van het departement van O. en E. toe te vertrouwen aan een Indonesiër, ben ik de overtuiging toegedaan, dat de onderwijsontwikkeling hier te lande wel volgens vaste lijnen zal worden uitgestippeld. En het zou naar mijn meening van wijs beleid getuigen, indien het beginsel zou kunnen worden aanvaard, dat de onderwijspolitiek erop gericht is, dat op den duur de geheele personeelsvoorziening van de scholen in dit Land in die richting zou worden gestuurd, dat de landszonen het onderwijsapparaat in eigen handen moeten hebben. Zooals van zelf spreekt leg ik hier den nadruk op „op den duur."

Ik moge daarom beginnen met mijn voldoening uit te spreken, over de mededeeling der Regeering, dat door Haar reeds naar een verdergaande indianisatie van het onderwijzend personeel wordt gestreefd.

Ik veroorloof mij in dit verband de aandacht der Regeering op den D. V. G. te vestigen. Ik doe dat, omdat deze dienst tot dit departement behoort, al is het misschien op een geheimzinnige wijze, maar zoo ooit, dan is het deze dienst, die ook mede in aanmerking komt voor de meest verdergaande indianisatie. Ik zou daarom den D. V. G. als object voor de bezuiniging op personeelsgebied aan de Regeering willen aanbevelen. Niet alleen hierom, maar ook in het licht van de volksverheffing. Dit is het meest aangewezen uitgangspunt voor indianisatie. Dat de Regeering andere verplichtingen heeft ten aanzien van Haar dienaren en onderdanen dan de grootste werkgever van het Land, moet ik toegeven, maar wat ik hier betoogen wil is de stelling, dat de gezondheidszorg van de Indonesische bevolking nu in beginsel gerust aan de Indonesische geneeskundigen kan worden toevertrouwd. De ontwikkeling van het geneeskundig onderwijs hier te lande gedurende meer dan 80 jaren schept hier de noodige degelijke waarborgen. Op het gebied van bezieling kan hier nog veel worden gedaan, als er maar de durf van Regeeringszijde bestaat, om de verantwoordelijkheid toe te vertrouwen aan het Indonesisch element.

Mijnheer de Voorzitter! Met de meening der Regeering, dat de Overheid zich heeft te onthouden van bemoeienis met de pasantran en langgar kan ik mij volkomen vereenigen.

De toezegging, dat onderzocht zal worden, in hoeverre de verschillende landbouwscholen en de Nias onder het departement van O. en E. zouden moeten ressorteeren, kan ik waardeeren. Ik hoop, dat dit onderzoek in gunstigen zin zal uitvallen.

Waar de wenschelijkheid in het afdeelingsverslag werd bepleit, voor de oprichting van een hoogere veeartsenijkundige opleiding en de Regeering heeft toegezegd, om deze wenschelijkheid te doen onderzoeken, zoo veroorloof ik mij de vraag, of het misschien niet nu de tijd is om ook meteen de wenschelijkheid te onderzoeken in hoeverre de Nias kan worden omgezet in een hoogeschool. Het dualisme in de opleiding van geneeskundigen hier te lande voor dezelfde werkzaamheden en voor dezelfde doelstelling maar met verschillende materieele waardeering schept slechts een ontevreden geest, waaruit onmogelijk bezieling kan voortkomen. En dat komt het algemeen volksbelang niet ten goede.

Aangaande het middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs is de oprichting van een A.M.S. op Sumatra, — zooals door mijn geachten fractiegenoot bepleit — in het licht der nieuwe verhoudingen, bestuursindeeling en maatschappelijk peil, zeker gerechtvaardigd. In het algemeen ben ik de meening toegedaan, dat het noodzakelijk is om het eiland Sumatra zoo langzamerhand te doen bezetten met scholen van dezelfde typen als op Java. Behalve de hooger onderwijsinrichtingen, moet naar mijn meening op onderwijsgebied Sumatra gelijk staan met een der provincies van Java.

Mijnheer de Voorzitter. Zie ik in de bestrijding van het analphabetisme de basis van de volksopvoeding, den top daarvan zie ik in de instelling van de litteraire en van de landbouwkundige faculteit.

Eerst met het leggen van de verbindende schakels tusschen het volksonderwijs aan den eenen kant en de litteraire faculteit aan den anderen kant kan eindelijk worden gezegd, dat het maatschappelijk organisme van een flinke ruggegraat voorzien is. Beide faculteiten toch bedoelen permanente voorzieningen te zijn. Wat betreft de litteraire faculteit zou ik het volgende willen zeggen.

Aansluitende bij hetgeen Dr. Brugmans in zijn rapport opmerkt omtrent het Studentenhuis Pegangsaan n.l. of het verbetering of uitbreiding behoeft, kan worden opgemerkt, dat èn verbetering èn uitbreiding hoogst noodzakelijk zijn: verbetering, omdat vele kamers ontstaan zijn door een semipermanente voorziening, die in 1928 in allerijl moest worden getroffen, toen èn de Stovianen èn de studenten der Hoogeschool van Rechtsgeleerdheid daar een onderdak moesten vinden; uitbreiding, omdat er thans niet meer dan circa 120 studenten kunnen worden ondergebracht en er September 1941 plaats zal moeten zijn voor 150 studenten; verbetering en uitbreiding zouden — naar insiders meenen — *f* 100.000 kosten. Daarvoor zouden nog twee kleine perceelen gouvernements grond, die thans een andere bestemming hebben, bij de terreinen van het studentenhuis moeten worden getrokken; dan zou echter verdere uitbreiding niet langer mogelijk zijn.

In dit verband rijst dan ook de vraag: zou men niet beter doen met elders een geheel nieuwe studentenhuis op te zetten, dat mogelijkheid tot uitbreiding biedt en dat alle bezwaren van de huidige stichting zou kunnen ondervangen? De

(Abdul Rasjid.)

dan vrij komende terreinen zouden een prachtige oplossing aan de hand kunnen doen voor de zoo hoogst noodzakelijke ruimten, benoodigd voor het propaedeutisch onderwijs aan de geneeskundige hoogeschool en de propaedeuse voor de landbouwkundige faculteit.

Een geestelijke beweging, die een positieve mentaliteit tegenover den godsdienst aanneemt, is zeker de Theosofische. Met positief bedoel ik hier de erkenning van de grondwaarheden, die in alle wereldgodsdiensten zijn neergelegd. Deze grondwaarheden zijn de grondslag van bezieling, van alle goede werken van maatschappelijk belang. Dit dus in tegenstelling met het overheidsstandpunt, dat ook wel neutraal is, maar in negatieven zin.

Indonesië is een land met een uitgesproken Islamietische bevolking. Uit deze overweging mag ik daarom de hoop uitspreken, dat het onderzoek naar de wenschelijkheid van het verleenen van subsidie aan de A. M. S. afd. B van de Nederlandsch-Indische afdeeling van de Theosofische wereld-universiteit te Bandoeng in gunstigen zin zal uitvallen.

Ten slotte wil ik nog iets zeggen over de inspectie van het Inlandsch lager onderwijs, naar aanleiding van post 5.11.

De memorie van antwoord zegt:

> „Het feit, dat de gesubsidieerde volksscholen in de Minahassa thans uitgaan van de Minahassische kerk wordt op zich zelf niet als een bezwaar gevoeld; bepaalde klachten zijn niet vernomen. De Minahassa vormt op dit punt geen uitzondering; er zijn nog andere gebieden, zooals de Bataklanden, waar school en kerk nauw verbonden zijn."

Mijnheer de Voorzitter! Het is juist, in de Bataklanden zijn school en kerk nauw verbonden, maar doordrenkt met den Duitschen geest. Want de Rijnsche Zending in de Bataklanden is een Duitsche organisatie. Dat een dergelijke volksopvoeding funest is voor de harmonische ontwikkeling van de geestelijke en moreele zijde der bevolking behoeft hier geen nader betoog.

Ik zou de Regeering daarom willen vragen, wat Zij denkt te doen met de volksscholen aldaar, nu de Duitsche zendelingen zijn geïnterneerd? Hoewel Luther niet bij machte was aan den Duitschen volksgeest religieus besef bij te brengen, heeft de Regeering toegelaten, dat die geest in de Bataklanden werd ingepompt. De vele bestuursmoeilijkheden in Tapanoeli schrijf ik dan ook grootendeels toe aan de onverzettelijke Duitsche mentaliteit. Onder het schild van den ernst en onwankelbaar geloof van een man als Nomenssen heeft de Duitsche geest zich schuldig gemaakt aan misleiding van de overheidsdienaren ter plaatse. Het heeft aan waarschuwingen niet ontbroken, maar zelfs de heer C. C. van Helsdingen met zijn geloofsgenooten is aan de bekoring van het uitwendig gepresteerde aldaar niet ontkomen. Mijn indertijd naar voren gebrachte bezwaren tegen opname van het Christelijk gedeelte van Zuid-Tapanoeli, dat toen onder niet-Duitsche organisatie stond, in de Rijnsche zending, sloeg hij met welwillend gebaar af. De toestand in Noord-Tapanoeli wreekt zich nu. Wanneer de Europeaan den Indonesiër verwijt, dat de godsdienst in deze landen slechts een vernis is, dan zeg ik: hoogstens verwijt de pot den ketel, dat hij zwart is. Zou men willen beweren, dat deze oorlog een heilige oorlog is? De feiten spreken. Ik voor mij zeg: de Indonesiër is niet minder godsdienstig dan de Europeaan. Dat bewijst de eerste bisschopswijding enkele dagen geleden te Semarang, maar in de kringen van het geachte medelid, den heer C. C. van Helsdingen schijnt een volwaardig Indonesisch predikant nog onbekend te zijn. Dat eerwaardige ambt schijnt nog altijd het neusje van den zalm te zijn, dat alleen bestemd is voor menschen van het koude Noorden.

Dat de Europeaan in vele uitgezochte zinnen kan spreken over het godsbegrip, bewijst alleen dat spreken een teeken is van leven maar ik zeg, zwijgen is het leven zelf.

(Tadjoeddin Noor.)

Ambon, met zijn drie eeuwen Christendom is voorzoover mij bekend nog niet in het bezit van een predikant. De missie zij hier de zending ten voorbeeld!

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de onderhavige begrootingsafdeeling wil ik het voornamelijk hebben over de overdracht van het onderwijs aan en verzorging daarvan door de autonome ressorten, in het bijzonder de groepsgemeenschap Bandjar.

De Regeering heeft in de memorie van antwoord erkend, dat de autonome ressorten in het algemeen niet in staat zijn, uit de hun bij de regeling van de financieele verhouding toegewezen middelen de noodzakelijke uitbreiding van het Inlandsch onderwijs te financieren.

Ook in de inleiding is dit reeds door de Regeering toegegeven, waar Zij verder opmerkt, dat, aangezien deze uitbreiding als een maatschappelijk belang van de eerste orde moet worden beschouwd, bij deze begrooting een aanvang is gemaakt met het opbrengen van bijzondere tegemoetkomingen voor de autonome gemeenschappen, alsmede voor zelfbesturen en landstreken, teneinde de bestrijding van het analfabetisme krachtig ter hand te kunnen nemen en dat de voorgenomen maatregelen voorzien in de toekomstige opening van 800 volksscholen en 200 vervolgsscholen per jaar.

Waar ik steeds gepleit heb voor de uitroeiing van het analfabetisme is deze geste van de Regeering mij zeer sympathiek. Ik ben niet alleen van meening, dat de intellectueele achterlijkheid de volksverheffing remt, maar ook dat zij gevaarlijk kan zijn voor de oorlogsvoering en landsverdediging, zoowel in actieven als passieven zin.

Hoewel de Regeering er echter niet toe heeft kunnen overgaan om ten koste van een grooter begrootingstekort eens extra meer gelden te willen besteden voor den grooten stap tot algeheele uitroeiïng van het analfabetisme in den kortst mogelijken tijd, verheugt het mij in het bijzonder, dat nu rekening gehouden is met de practijk dat de meeste autonome ressorten niet over voldoende geldmiddelen beschikken om bij te dragen tot de uitroeiïng van het analfabetisme.

Als men vooral den financieelen toestand van de groepsgemeenschap Bandjar nagaat, kan men daaruit direct opmaken, niet alleen dat er hier geen sprake kan zijn van uitbreiding van het Inlandsch onderwijs, maar dat er zelfs sprake is van een tekort in de geldmiddelen om het bestaande te bekostigen.

Ik geloof, dat het goed is om hier eenige opmerkingen aan te halen uit den brief van den voorzitter van de groepsgemeenschap Bandjar (ddo. 10 Januari 1940) aan den Gouverneur van Borneo, vermeld in de nadere toelichting op de algemeene begrooting van de groepsgemeenschap Bandjar voor het dienstjaar 1940, opmerkingen die verband houden met de verzorging van het onderwijs in het gebied van de groepsgemeenschap:

> „Reeds spoedig na de instelling der groepsgemeenschap Bandjar bleek, dat eenerzijds de behoeften dier gemeenschap, welke tot uiting worden gebracht in de bij Staatsblad 1938 No. 167 vastgestelde eerste begrooting voor de groepsgemeenschap Bandjar, voor het 2e halfjaar 1938 te laag waren berekend, terwijl anderzijds de inkomsten toebedeeling aan genoemde gemeenschap bij haar financieele verhouding op dusdanige wijze is vastgesteld, dat accres dier middelen in de jaren 1938, 1939 en 1940 niet valt te verwachten, wel decres. Het eerst trad aan het licht een aanzienlijk tekort in de berekening der behoeften in zake de zorg van het Inlandsch onderwijs. Uitvoerig zijn die tekorten aangetoond in de aan den Gouverneur van Borneo gerichte brieven van 28 October 1938 No. 813/54, 28 November 1938 No. 1120/54 en 17 December 1938 No. 1207/52. [1])

[1]) Eerstgenoemde brief is doorgezonden aan den Regeeringscommissaris voor de Bestuurshervorming (bij schrijven van 29 October

(Tadjoeddin Noor.)

Daarbij werd het tekort voor de overgedragen zorg voor het Inlandsch onderwijs in overleg met den betrokken Inspecteur van dat onderwijs geraamd: voor 1938 op *f* 17 600, voor 1939 op *f* 49 500.

Op de uit de voorgebrachte bezwaren nopens de financieele verhouding voor de groepsgemeenschap Bandjar voortgevloeide voorstellen, waarvan de indiening aan de Regeering volgens den heer De Waal in Augustus 1939 zeer binnenkort was te verwachten, en waarvan de indiening inmiddels heeft plaats gehad, is tot op heden geen beslissing ontvangen, zoodat het groepsgemeenschapsbestuur tot op dit oogenblik, nu het derde tevens laatste jaar van het tijdperk, waarvoor de huidige financieele verhouding geldt, is ingetreden, nog niet weet, waaraan de groepsgemeenschap met haar financiën toe is. Wèl heeft het groepsgemeenschapsbestuur uit de bovenstaande mededeelingen van den heer De Waal kunnen ontwaren, dat alleen zal mogen worden gerekend op redres van de financieele verhouding, voor zoover is komen vast te staan, dat aan de groepsgemeenschap te weinig middelen zijn toebedeeld als gevolg van onjuistheden in de berekening van hetgeen het Land zelf — op basis van de Landsbegrooting voor het jaar 1938 — aan verzorging van de aan de groepsgemeenschap overgedragen taak ten koste zou hebben gelegd, of door andere fouten. Dientengevolge zal zelfs op voldoende middelen voor bijvoorbeeld de normale uitbreiding van bestaande vervolg- en volksscholen wegens normale toename van het aantal leerlingen in de jaren 1938, 1939 en 1940 niet mogen worden gerekend.

Het behoeft z.i. geen betoog, dat de onzekerheid nopens de financieele draagkracht van de groepsgemeenschap groote moeilijkheden in den weg legt aan het groepsgemeenschapsbestuur betreffende het te voeren financieele beleid, met name voor de opstelling van de begrooting voor het jaar 1940.

Terwijl uit de behandeling van de onderwijsbegrooting voor het jaar 1940 in den Volksraad blijkt, dat het Land èn in 1939 èn in 1940 belangrijke bedragen heeft beschikbaar gesteld voor de uitbreiding van het Inlandsch onderwijs, welke uitbreiding alleen betrekking heeft op het gebied buiten de autonome ressorten, stellen de op basis van de Landsbegrooting 1938 vastgestelde middelen van de groepsgemeenschap Bandjar deze gemeenschap zelfs niet in staat, om aan het aan haar overgedragen Inlandsch onderwijs in 1939 en 1940 ten koste te leggen hetgeen op de Landsbegrooting 1938 was geraamd.

Ware de groepsgemeenschap Bandjar in 1938 niet ingesteld, dan zou haar gebied ongetwijfeld hebben gedeeld in de bedragen, welke het Land in de jaren 1939 en 1940 ten behoeve van de uitbreiding van het Inlandsch onderwijs heeft beschikbaar gesteld. Wegens instelling van de groepsgemeenschap Bandjar bleef haar gebied verstoken van het mededeelen in bedoelde bedragen voor uitbreiding van het Inlandsch onderwijs.

Bovendien laat het zich aanzien zooals in den bovenaangehaalden brief van 25 Mei 1939 No. 1430/54-1 uitvoerig is aangetoond, dat het totaal van haar middelen-aandeelen over het jaar 1939 zelfs *f* 24 619 zal blijven beneden de haar voor dat jaar gegarandeerde 95% van het basisbedrag, terwijl dat totaal der middelen-aandeelen over 1940 rond *f* 40 000 minder zal bedragen van 100% van het genoemde basisbedrag, doch iets meer dan de haar voor 1940 gegarandeerde 90% van dat bedrag.

Gevolg van één en ander zal derhalve zijn, dat de groepsgemeenschap Bandjar, instede van het accres harer middelen-aandeelen aan te wenden ten behoeve van de normale uitbreiding van haar taak, in 1939 een bedrag van rond *f* 20 000 (zijnde 5% van haar basisbedrag) en in 1940 zelfs *f* 40 000 zal moeten bezuinigen, terwijl haar behoeften zooals hierboven reeds werd aangetoond te laag zijn geraamd.

Het spreekt vanzelf, dat, bij dezen stand van zaken en met deze ongunstige vooruitzichten, het voor het groepsgemeenschapsbestuur onmogelijk is, om haar taak naar behooren te vervullen, waardoor de animo, waarmede de Bandjarraad zijn werkzaamheden heeft aanvaard, sterk wordt getemperd."

Verder:

„De financieele verhouding der Groepsgemeenschap Bandjar is gebaseerd op jarenlang onderverzorging."

En:

„Zooals het thans gaat, wordt de moeilijkheid naar de toekomst verschoven ten nadeele van onderverzorgd gebied en ten bate van wèl verzorgd gebied."

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb deze opmerkingen van den voorzitter van den Bandjarraad eenigszins uitvoerig weergegeven om ze zooveel mogelijk tot haar recht te doen komen en opdat men er gemakkelijk de conclusie uit zal kunnen trekken, dat het met de financiën van de groepsgemeenschap Bandjar niet rooskleurig is gesteld, zoodat gezien de huidige geldmiddelen niet te verwachten is, dat aan het volksonderwijs uitbreiding zal kunnen worden gegeven ter bestrijding van het analfabetisme.

Bij het ontwerp der algemeene begrooting der groepsgemeenschap voor het jaar 1940 werd een verhooging verwacht van de in bijlage IV der „Ordonnantie financieele verhouding groepsgemeenschappen buitengewesten" (Stbl. 1938 No. 169, jo. Stbl. 1938 No. 624 en Stbl. 1940 No. 42) vastgestelde z.g. basisbijdrage ad *f* 411.172, en wel voor 1940 minimaal op *f* 60.000, alsmede op een suppletie terzake over 1939 ad *f* 60.000, over het tweede halfjaar 1938 ad *f* 30.000, dus in totaal *f* 150.000. De Regeering heeft echter gemeend, deze verwachting te niet te moeten doen, waar Zij in de algemeene inleiding opmerkt:

„Gevolggevende aan een beroep der Regeering om hunnerzijds mede te werken aan een verlichting van de landsuitgaven, hebben de besturen van de autonome gemeenschappen zich bereid verklaard genoegen te nemen met een landsuitkeering, welke voldoende is ter verkrijging van een aanvaardbare begrooting, en om van het meerdere waarop zijn ingevolge de regeling van de financieele verhouding aanspraak zouden kunnen maken, vrijwillig afstand te doen."

Gezien deze opmerking zal er moeilijk sprake kunnen zijn van een behoorlijke of voldoende uitbreiding van het Inlandsch onderwijs. Voor een welverzorgd gebied is dat al erg genoeg, verschrikkelijk zal het zijn voor een onderverzorgd gebied als de groepsgemeenschap Bandjar. Ik hoop dan ook, dat de Regeering het onderverzorgd zijn van de groepsgemeenschap Bandjar ten aanzien van het volksonderwijs vooral in aanmerking wil nemen bij het toekennen van bijzondere tegemoetkomingen voor de autonome gemeenschappen, met name voor de verzorging van de behoeften op het gebied van dat volksonderwijs. Anders zou de animo in den Bandjarraad nog sterker getemperd worden.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het verzoek in het afdeelingsverslag om mededeeling van de gronden, welke hebben geleid tot het instellen van een ambachtsleergang in Balikpapan in plaats van in Kandangan, niettegenstaande Kandangan in de buurt van het Indonesische industrie-centrum Negara is gelegen, heeft de Regeering in de memorie van antwoord medegedeeld, dat te Balikpapan geen ambachtsleergang is opgericht, hoewel dit in het voornemen

(Vervolg noot pag. 958).
1938 No. Oe/Lo/4/2/6), terwijl de beide andere genoemde brieven zijn aangeboden aan den Directeur van Binnenlandsch Bestuur bij de brieven van 2 December 1938 No. BB/G gs 4/1/7 en van 3 Januari 1939 No. BB/G gs 4/3/1/1.

(Tadjoeddin Noor.)

ligt, evenals de oprichting van een ambachtsleergang in de groepsgemeenschap Bandjar. De Regeering heeft dus gemeend, in Borneo 2 ambachtsleergangen te moeten oprichten.

Nu wordt echter in de algemeene inleiding op de begrooting op pagina 7 vermeld, dat in het gouvernement Borneo één ambachtsleergang zal worden geopend, welke van landswege zal worden gesubsidieerd.

Ook in de begrootingsafdeeling voor Onderwijs staat op blz. 31 (5.23.1.2):

> „Teneinde te kunnen voorzien in de behoefte aan ambachtslieden in het Gouvernement Borneo wordt gerekend op de subsidieering van één ambachtsleergang."

Ik zou nu gaarne van de Regeering willen vernemen, waar de bedoelde ambachtsleergang, waarvoor door de Regeering een bedrag van *f* 9 700 is uitgetrokken, zal worden opgericht. Waar vroeger door mijn voorgangers steeds gepleit is voor een ambachtsleergang in de buurt van Negara en ook door het bestuur op Borneo in den laatsten tijd sterk aangedrongen is om een ambachtsleergang voor timmerlieden en smeden te Kandangan op te richten, zou ik de Regeering willen verzoeken, met die wenschen rekening te houden en eerst de bevolking van de groepsgemeenschap Bandjar blij te maken door dien leergang te Kandangan op te richten.

Ook in de vergaderingen van den Bandjarraad is bij de behandeling van de begrooting 1940 voor die oprichting gepleit. Door den Gouverneur van Borneo is ook in verband met het feit, dat de huidige financieele verhouding de groepsgemeenschap niet in staat stelt dezen ambachtsleergang zelf te bekostigen, reeds in overweging gegeven om met de opening van dien leergang een proef te nemen op 's Lands kosten met gebruikmaking van artikel 17 van de „Overdrachtsordonnantie Onderwijs Buitengewesten".

Mijnheer de Voorzitter! Nu een en ander over de hulp aan de Mekkagangers, die zich momenteel in moeilijkheden in het Heilige Land bevinden. Mijn groepsgenoot de heer Muhamad Yamin heeft reeds naar voren gebracht, dat naar het oordeel van vele terzake deskundigen een bijdrage van *f* 8 000 per maand aan 5 000 à 6 000 personen aldaar zeer ontoereikend moet zijn! Laten wij aannemen, dat minimaal zich daar 3 000 personen bevinden, terwijl 1 000 personen voor zich zelf kunnen zorgen, althans voldoende geld van huis kunnen krijgen, dan zou dus het bedrag van *f* 8 000 voor 2 000 personen per maand toereikend moeten zijn.

En rekenen wij de vrijwillige bijdragen van het Indonesische volk zelf op *f* 2 000 per maand, wat al erg hoog is, dan is er *f* 10 000 voor 2 000 personen, dus *f* 5 per persoon per maand, wat zeker erg weinig is.

Mocht de Regeering echter niet te bewegen zijn om uit 's Lands middelen meer dan die *f* 8 000 uit te trekken, dan zou ik Haar willen voorstellen om gelden voor die Mekkagangers ter beschikking te stellen uit de „Rubbergelden".

Ik meen, dat het doel van die rubbergelden zich daartegen niet verzet.

Verder zou ik het volgende willen voorbrengen.

In het onderdistrict Birajang, onderafdeeling van Barabai op Borneo, zou door de bewoners van 14 kampongs overeenstemming zijn bereikt om van den verkoopprijs van hun rubberoogstvergunningen per picol *f* 1 af te zonderen als bijdrage voor de hulp aan de gestrande Mekkagangers en voor het Koningin Wilhelminafonds. Dat bedrag van *f* 1 per picol verkoopprijs zou dan door den kooper van de oogstvergunningen afgehouden worden en bij een daartoe gekozen comité ingebracht.

Het bestuur op Barabai zou echter die wijze van inzameling niet toegestaan hebben, omdat het vreest voor klachten, als zou hier sprake zijn van een gedwongen bijdrage.

Wanneer echter die wijze van inzameling toegestaan werd en zou kunnen doorgaan, zouden er tienduizenden guldens bij elkaar gebracht kunnen worden, omdat het bedoelde onderdistrict een van de streken is, waar veel oogstvergunningen

(Kerstens.)

uitgegeven zijn. Andere streken zouden weldra volgen, zoodat met die gelden tevens de in moeilijkheden verkeerende Indonesische studenten in Caïro geholpen zouden worden, zonder de Regeering nog meer last te bezorgen. Ik zou gaarne in deze het standpunt van de Regeering willen vernemen.

Tot slot zou ik de Regeering nog willen lastig vallen met het verzoek tot instelling van schakelscholen op Martapoera, Negara en Alabioe. Deze plaatsen zijn niet groot genoeg om daar voor de inwoners H. I.-scholen te vragen, maar de belangrijkheid van deze plaatsen als standplaats van rijke handelaren van Borneo rechtvaardigt mijns inziens wel de oprichting van schakelscholen aldaar. Nu zijn de welgestelde handelaren aldaar nog conservatief. Ze zijn moeilijk te bewegen om hun kinderen naar elders te sturen om verder onderwijs te genieten. Maar ik geloof, dat door de oprichting van schakelscholen in die plaatsen langzamerhand de jongere generatie in algemeenen zin er minder conservatieve opvattingen op na zal gaan houden, die aan den vooruitgang van den Indonesischen handel zeker ten goede zullen komen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Op mij heeft de memorie van antwoord dit jaar meer dan andere jaren den indruk gewekt van een beredeneerden catalogus. Zoo sterk is het dit jaar, dat de verschillende verantwoordingen en mededeelingen hoofdstuk voor hoofdstuk genummerd moesten worden, omdat er anders geen orde in te houden was. In zooverre is deze wijze van opstellen van de memorie van antwoord waardevol, dat men daaruit ziet, hoe veelsoortig en veelvormig het onderwijs in Nederlandsch-Indië is. Men krijgt daarin, als in een behoorlijken catalogus, een goed inzicht van wat wel en niet verkrijgbaar is, van wat uitverkocht, wat in herdruk, wat niet meer te koop is en wat wel weer te koop zal zijn, enz. enz.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Regeering mij voor zou houden, dat dit een passende memorie van antwoord is op het afdeelingsverslag, anders gezegd, dat de memorie van antwoord niet beter, maar ook niet slechter is dan het afdeelingsverslag, kan ik dat slechts beamen. Dat is volkomen juist. Maar nu is het de vraag of de Regeering, nu de Volksraad „klein" uitspeelt, beslist „klein" bij moet spelen. Of de Regeering na op „klein" uitspelen, „klein" bij moet spelen en nu niet ook eens kan komen met een paar „honneurs"? Ik geloof, dat zulks de Regeering niet zou misstaan. Integendeel, dat het een eisch van dezen tijd zou zijn, indien er een andere memorie van antwoord voor den dag gekomen was, dan daadwerkelijk het geval is geweest, zelfs in antwoord op het inderdaad poovere afdeelingsverslag, dat de Volksraad dit jaar heeft uitgebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe is de situatie? Wij weten allen, dat het met het zedelijk leven en het zedelijk bewustzijn in een groot deel van onze Europeesche samenleving niet vroolijk gesteld is. De Regeering heeft dat bij vorige gelegenheden uitgedrukt door te zeggen, dat men verbijsterd staat over de ontstellende politieke ongeschooldheid van de Europeesche gemeenschap hier te lande. Ik geloof, dat men verder moet gaan, dan dit uitsluitend te beperken tot de politieke ongeschooldheid, want deze is slechts een resultaat van de geestelijke en zedelijke ongeschooldheid, waarvan de resultaten thans opgeborgen zitten in een interneeringskamp, met name in Ambarawa.

Ik vraag mij af of de Volksraad en de Regeering eigenlijk wel kunnen volstaan met het uitbrengen van respectievelijk een afdeelingsverslag en een memorie van antwoord, als dit jaar zijn geproduceerd.

Hoe stellen respectievelijk de Volksraad en de Regeering zich tegenover de nieuwe geestelijke behoeften van dezen tijd?

In het afdeelingsverslag is eigenlijk maar één afweermiddel te vinden en één opbouwend middel tegen het verlies in het verleden en tegenover de behoeften van de toekomst en dat is, dat men de jeugd lichamelijk en zelfs militair meer paraat

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Kerstens.)

dient te maken. Er wordt gevraagd om uitbreiding van de uren voor gymnastiek. Er is vanmorgen gevraagd om militaire scholing, zelfs om schietoefeningen voor de leerlingen van de mulo en middelbare scholen. Zonder mij daar onvoorwaardelijk tegen te verklaren — ik heb er op bepaalde punten wel bezwaar tegen, maar erken gaarne dat er ook plaats voor is — verklaar ik toch, dat wij er zoo niet komen. Als men aan ons onderwijs geen andere eischen van den tijd en van behoeften voor de ontwikkeling der samenleving weet te stellen, dan zeg ik: zoo komen wij er niet.

(De heer De Boer: Zoo moet U het ook niet zien.)

Zoo moet ik het niet zien, maar als ik tegenover dit beroep om lichamelijke scholing geen enkel bewijs zie, noch in het afdeelingsverslag, noch in de memorie van antwoord, behoudens een enkel plichtmatig zinnetje, — dat staat er in, maar dat is inderdaad niet meer dan plichtmatig — en geen eischen van zedelijk en geestelijk karakter wat betreft den inhoud en de richting van ons onderwijs, dan zeg ik: ik moet het zoo zien en dan zeg ik er bij: dat is zoo onvoldoende.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe bereiden wij de jeugd voor op de behoeften van de nieuwe gemeenschap? Deze vraag heb ik ten eenenmale onvoldoende beantwoord gezien, zoowel in het afdeelingsverslag als in de memorie van antwoord.

Er wordt hier geen enkele richtlijn getrokken, geen enkel idee aan de hand gedaan en ik betreur dat in de hoogste mate. Zelfs wanneer de wereld erin slaagt — en dat zij erin slagen zal, daarvan ben ik overtuigd — Mussolini en Hitler te verslaan en hun staatkundige regimes weg te vagen, moeten wij ons goed realiseeren, dat er dan overblijft een Hitlerjugend en een Balilla en hoe verder niet alleen zulke organisaties, maar zulke opvoedingssystemen mogen heeten, die in de Europeesche landen blijven bestaan en die in allerlei vorm ver doorwerken, tot zelfs in den Volksraad van Nederlandsch-Indië, waarin ik hedenmorgen een jeugdorganisatie hoorde bepleiten zoo niet op voorbeeld van, dan toch in den geest van de Italiaansche Balilla. Wij moeten ons goed realiseeren, dat er in deze richting zeer veel mankeert. Wij kunnen niet voortgaan op de wijze als nu. Er wordt — en daarvan legt de memorie van antwoord getuigenis af — een ontzaglijke hoeveelheid technische kennis, lenigheid, toewijding, door de ambtenaren van het Departement van Onderwijs ten koste gelegd aan de voortzetting en de handhaving van het onderwijssysteem, zooals het tientallen jaren achtereen zoo niet voldoende is geweest dan toch naar het gevoelen van de burgerij voldoende was. Maar ik meen een waarschuwend woord te moeten laten hooren, dat het zoo niet kan voortgaan. Ons onderwijs heeft een nieuwe impuls noodig, een nieuwe motorische, idealistische kracht, niet bestaande uit de uitbreiding van vak dit of vak dat, niet bestaande uit de toevoeging van dit onderdeel aan het programma van de vervolgschool voor jongens of voor meisjes, niet bestaande uit dezen of dien leergang, hoe nuttig dit opzichzelf ook is; ons onderwijs heeft behoefte aan een nieuw opvoedingsideaal om te beantwoorden aan de eischen van dezen tijd en van den tijd, die komende is en waaruit de nieuwe gemeenschap zal moeten worden opgebouwd.

Hoe is de toestand in Indië? Er zitten duizenden menschen, tot voor kort medeburgers van ons, in het interneeringskamp van Ambarawa — ik weet niet, of er nog andere interneeringskampen zijn — maar er loopen er nog minstens even zoovele los, die met denzelfden geest, als waarvoor de evenbedoelden gevangen zitten, besmet zijn. En dat niet alleen, maar, wat nog erger is, deze menschen, die gevangen zitten of die niet gevangen zitten, hebben in hun gezinnen, in hun kinderen hun geest aangekweekt, die ook voor de toekomst uitermate gevaarlijk is. Er is in alle toonaarden gewezen op de noodzakelijkheid, dat er een nieuwe toekomst, een nieuwe burgergeest aangekweekt moet worden. Wij kunnen niet volstaan met de bacteriedragers af te zonderen in Ambarawa. Dat is alles negatief. Wij moeten daartegenover iets positiefs stellen, wij moeten er tegenoverstellen een opvoedingswijze, een vormingswijze, die ons niet alleen immuun maakt tegen de buitenlandsche propaganda, die zoo gevaarlijk is gebleken, maar die ook waarborgen geeft voor een betere toekomst anders dan in afwerenden vorm.

Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat het regeerbeleid ten aanzien van de groote geestelijke en zedelijke problemen van vandaag bij ons uitsluitend negatief is en ik heb nog nooit gehoord, dat men een groote zaak redde met negatieve middelen. Positieve middelen moeten ertegenover staan. Er is behoefte aan een positief opvoedingsideaal tot een dieper zedelijkheidsbesef, tot een zuiver nationale opvatting, tot een beter begrip van wat democratie en burgerzin is.

Nu is het mij uit den aard der zaak bekend, dat wij deze taak niet geheel op het onderwijs kunnen schuiven. Natuurlijk niet. Goddank hebben huisgezin en maatschappij ook naast de school niet alleen een groote, maar zelfs de eerste plaats te vervullen. Maar men kan er niet mee volstaan, deze taak heelemaal van het onderwijs af te schuiven en te zeggen: als men nu maar vervolgscholen met en zonder Nederlandsch opricht en een paar uur meer aan lichamelijke opvoeding doet, met of zonder schietoefeningen, dan zijn we eraf. Zoo is het bepaald niet. Ons onderwijs heeft behoefte aan nieuwe idealen, anders — ik herhaal het — zijn we niet paraat om te voldoen aan de eischen, die deze tijd aan ons stelt.

Ik heb bij de algemeene beschouwingen al gezegd dat ik hoopte, dat het onderwijs in Indië dienstbaar zal kunnen worden gemaakt aan het aankweeken van een grooter saamhoorigheidsgevoel, een grootere eensgezindheid tusschen de bevolkingsgroepen dan klaarblijkelijk mogelijk is tusschen de volwassen groepen. Ik kan daarvan niet veel meer zeggen, gezien den tijd die mij toegewezen is, maar ik wil toch nog even de gedachte, die ik bij de algemeene beschouwingen heb aangestipt, verder ontwikkelen.

Het is wel gebleken dat — en dat geldt niet alleen voor den Europeeschen kant, dat geldt voor den Indonesischen kant evenzeer — er al te veel obstakels te overwinnen zijn, van beide kanten, om op de goede wijze tot elkaar te komen. De een staat even onwennig als de ander onwillig staat; met gelukkige uitzonderingen, die ik dankbaar erken, moet het aldus worden gesteld. Zullen wij komen tot een ideaal dat aan beide kanten niet de slechtsten onder ons bezig houdt, dan geloof ik, dat het vraagstuk moet worden aangepakt bij het kind, bij de jeugd. Dààr kan de goede onderlinge verstandhouding over en weer op natuurlijke wijze, zonder forceering, zonder mooidoenerij worden ingezet op veel vruchtbaarder wijze dan overal elders en als dat gebeurt, geloof ik, dat over, laten we zeggen tien à vijftien jaar, van deze plaats niet meer de klacht zal worden uitgesproken van het gevoel van gespletenheid en dualiteit, zooals wij dat vanmorgen hebben vernomen van ons geacht medelid, den heer Wirjopranoto.

Er heerschte tijdens de rede van ons geacht medelid, juist toen hij op dit punt was aangeland, onmiskenbaar een zekere hilariteit en de interrupties waren niet van de lucht. Toch zou het verkeerd zijn, den grooten ernst, zoowel van den spreker die hierover vanmorgen aan het woord was, als van het vraagstuk te miskennen. Inderdaad ligt hier een vraagstuk van groot belang. De heer Wirjopranoto legde met zeer appreciabele openhartigheid bloot een gevoel, dat niet tot hem alleen beperkt is, maar dat bij velen bestaat, die als hij het product zijn van twee culturen. Ik heb meegelachen om de komische momenten, die vanmorgen ontstonden, maar ik heb niet over het hoofd gezien den ernst en het gewicht van het vraagstuk, dat door mijn geacht medelid aan de orde is gesteld en ik zou er thans gaarne wat meer van zeggen.

Toen de heer Wirjopranoto vanmorgen zijn denkbeelden ontwikkelde over de botsing der culturen, die in zooveel

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Kerstens.)

Indonesische individuen plaats heeft, hetgeen voor de hand ligt, heeft het mij gespeten, dat hij op het oogenblik, dat hij den horizon van een beter perspectief zag, terugweek en op een ander onderwerp overging. Ik had verwacht, dat hij zou hebben gezegd: kijk eens, voor ons, die nog in de overgangsperiode zijn, is dit vraagstuk herhaaldelijk pijnlijk en zeer moeilijk, maar ik zie toch wel in, dat hierin uitkomst bestaat, de uitkomst, waarvoor De Kat Angelino zich zooveel moeite heeft gegeven, haar te teekenen: de uitkomst van de synthese der culturen, de belofte, die gelegen is in de gelegenheid te profiteeren van het beste van twee culturen, waaruit een nieuwe cultuureenheid kan ontstaan. Het is vaker vertoond in de beschavingsgeschiedenis der menschheid, dat de symbiose, de bevruchting over en weer van twee culturen, een nieuwe, betere beschaving heeft voortgebracht.

Onmiskenbaar was het voor mij vanochtend, dat de heer Wirjopranoto voor deze gedachte terugschrikt. Ik schrik daar niet voor terug, integendeel, ik verwacht er groote dingen van; als men elkaar maar beter leert verstaan, als men maar guller en eerlijker — maar dan ook over en weer — weet te waardeeren, wat in elkaars cultuur goed is, kan ik daarin alleen maar winst zien. Ik zou den heer Wirjopranoto willen vragen, of hij wel weet, dat ook in Nederlanders, in Westerlingen, die hun levenskoers via Port Said naar dit Oosten richten, niet voor enkele jaren, maar voor het grootste en beste deel van hun leven, zich iets dergelijks afspeelt als in de Indonesiërs, die naar een Westersche school gaan? De heer Wirjopranoto moet niet denken, dat dit proces van botsing van twee culturen op elkaar, alleen zijn tragische uitwerking doet gevoelen in de ziel van den Indonesiër. Hetzelfde gebeurt aan den Westerschen kant. Het grootste deel der Westerlingen, die naar Indië komen, zijn nog niet volledig gevormde menschen. Voor de meesten is de reis naar Indië meteen de huwelijksreis, en wij weten immers allen, dat het eerste jaar van het huwelijk, het laatste jaar van de opvoeding is. Er begint dan voor de meeste individuen een nieuw leven, vooral in zooverre, dat ze een eigen sociale eenheid worden. Welnu, voor het grootste deel der Nederlanders, die hun levenskoers naar Indië verleggen, doet zich dat probleem óók voor. Ook voor de Westerlingen is het een probleem, zich te voelen beïnvloed door-, zich niet te kunnen onttrekken aan den invloed van de Oostersche cultuur, van de Oostersche inwerking. Neen, zoo goed als voor den Indonesiërs, al is het misschien niet in dezelfde mate, is dat ook een proces, dat zich in den Nederlander afspeelt.

Deze gedachte bedoel ik vooral als een vertroosting voor den heer Wirjopranoto, als een zalf gestreken over wat ik vanmorgen niet anders kon verstaan dan als schrijnend gevoelde — laat ik niet zeggen: wonden —, maar lasschen in zijn ziel en waar ik nu bij deze begrootingsafdeeling op neer wil komen, na deze misschien eenigszins lange inleiding, is dat gemeenschappelijk onderwijs, reeds van de lagere school af, in dit opzicht onmisbaar is. Ik ga hier dus welbewust verder dan slechts te pleiten voor meer sociale versmelting en voor een aankweeking van een groot sociaal saamhoorigheidsgevoel tusschen Indonesiër en Westerling. Ik ga zelfs zoo ver, dat ik het lager Westersch onderwijs dienstbaar zou willen maken aan het groote ideaal van De Kat Angelino: aan een synthese der cultuur door gemeenschappelijk onderwijs, gemeenschappelijke opvoeding en door dagelijksche schoolsche aanraking op hetzelfde niveau tusschen de kinderen van sini en sana, om elkaar te leeren waardeeren, om van elkaar het goede te vinden, en om in een gezonden en edelen wedijver gezamenlijk iets beters op te bouwen, waar beiden voordeel van hebben. Daarom herhaal ik de bereidheid van mijn fractie om mede te werken aan wat de heer Thamrin bij een vorige gelegenheid heeft genoemd: de Indische school. Ik ben er dus voor, om waar het kan, voor die groepen uit de samenleving, voor wie dit practisch verwezenlijkt kan worden, niet meer te spreken van een Europeesche school en een H. I. S., maar van een „Indische school", waar de kinderen van sini en sana, voorzoover zij op voldoend gelijk niveau staan, gezamenlijk onderwijs krijgen en elkaar tegemoet kunnen komen, om dan langs natuurlijken weg op die manier te verkrijgen datgene, waar nu forceering voor noodig blijkt, n.l. een vanzelfsprekend gevoel van gelijkheid, gelijkwaardigheid en saamhoorigheid, een zeer belangrijke factor om te komen tot een werkelijken opbouw van het Koninkrijk der Nederlanden in dit land.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom tot een ander punt, dat de heer Wirjopranoto vanochtend hier ook ter sprake gebracht heeft. Deze geachte spreker heeft gesproken over de groote bevoorrechting van met name het confessioneel onderwijs. Mijnheer de Voorzitter! Het was mijn voornemen te spreken over het feit — en ik zal mij zoo sober mogelijk uitdrukken —, dat het confessioneel onderwijs langzamerhand er zoo slecht begint af te komen. Hoort men nu een ander lid spreken over de bevoorrechting van hetzelfde onderwijs, dan staat men inderdaad wel een oogenblik verbaasd.

Mijnheer de Voorzitter! Welke is de reëele situatie nu? Die is geloof ik als volgt. Het betreft dus niet een situatie, zooals ik haar meen te zien of graag zou zien, maar zooals ze in werkelijkheid is, objectief gezien. Dan is de situatie deze, dat het gouvernement van Nederlandsch-Indië sinds jaar en dag een uitermate belangrijk deel van zijn onderwijsvoorziening dankbaar heeft overgelaten aan particuliere groepen, aan confessioneele corporaties.

(De heer Thamrin: Tegen behoorlijke betaling!)

Dat laatste is maar zeer gedeeltelijk juist en wanneer de heer Thamrin zich de cijfers wil herinneren, die ik het vorig jaar bij deze begrootingsbehandeling heb voorgebracht, dan zal hij zich herinneren, dat een veel grooter deel dan het deel, dat behoorlijk betaald wordt, in het geheel geen betaling ontvangt. Ook dit zijn de feiten.

Maar ik heb wel eens den indruk, dat aan den Indonesischen kant van dezen Volksraad meer gesproken wordt over de zaken, zooals men ze zich daar voorstelt, dan zooals ze in werkelijkheid zijn. Mijnheer de Voorzitter, ik herhaal het, het gouvernement van Nederlandsch-Indië heeft sinds tientallen jaren maar al te graag overgelaten een deel van zijn onderwijszorg aan de confessioneele partijen en het gouvernement heeft er bij gezegd: Goddank, dat die confessioneele groepen dat hebben willen doen, want wij zouden er geen kans toe hebben gezien.

(De heer Wiwoho: Die confessioneele partijen hebben die zorg toch vrijwillig op zich genomen?)

Daar had ik het op het oogenblik niet over.

Ik had het er over, dat .....

(De heer Wiwoho: Zij is niet opgelegd.)

Denkt U zich eens in, dat dat opgelegd was; dat de liefdadigheid zou zijn opgelegd!

(De heer C. C. van Helsdingen: En dat je dan later er een verwijt voor krijgt!)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter!

(De heer Wiwoho: Dan valt er toch niets te klagen.)

Ik ben nog niet aan klagen toe. Ik constateer alleen de feiten, maar de heer Wiwoho moet bij mij geen voorschot nemen. Ik zeide dus, dat jarenlang het gouvernement van Nederlandsch-Indië aan de confessioneele groepen heeft overgelaten te voorzien in een zeer belangrijk deel van het onderwijs. En dat het gouvernement er bij heeft verklaard, dat als het particulier initiatief dit niet had gedaan, het niet zou zijn gebeurd.

Ik vraag dus: wat zou er dan zijn geweest? Een enorme achterstand vergeleken bij den achterstand, die er nu reeds is.

Wanneer ik dan zie hoe het de laatste jaren toegaat, dan heb ik alleen een gevoel van onvoldaanheid, en van bezorgdheid te overwinnen, maar ook meer dan dat, namelijk een gevoel van ontstemming. Wanneer ik dit zeg, reken ik mij verplicht er nadrukkelijk aan toe te voegen, dat ik hiermede geenszins een verwijt richt tot de ambtenaren van het depar-

(Kerstens.)

tement van Onderwijs en Eeredienst. Integendeel! Mij is maar al te goed bekend, wat deze heeren presteeren en trachten met alle mogelijke virtuositeit, met de middelen die hem ten dienste staan, nog te doen wat zij in werkelijkheid kunnen doen, ook voor de bevrediging en de behoeften van het confessioneel onderwijs. Maar zulks doet toch niets af aan het feit, dat het gouvernement van Nederlandsch-Indië naar mijn overtuiging hun te weinig gelegenheid biedt om de eenvoudige rechtvaardigheid te betrachten. Ik zal dat nader toelichten.

(De heer Wiwoho: Dus toch een klacht!)

Inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, maar dat was het straks nog niet. Het is overigens een gemotiveerde klacht.

(De heer Wiwoho: Dat heb ik voorzien.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil op een paar feiten wijzen. Wij zien in de memorie van antwoord cijfers naast elkaar gezet, die aantoonen hoeveel openbare en hoeveel bijzonder scholen opgericht zijn. Voor het grootste gedeelte is deze voorstelling van zaken niet geheel juist. Wat het openbaar onderwijs betreft betreffen deze cijfers inderdaad alleen nieuw opgerichte scholen. Wat het confessioneel onderwijs aangaat gelden deze cijfers echter reeds lang bestaande scholen, die eindelijk eens een subsidie zullen ontvangen.

(De heer C. C. van Helsdingen: Volkomen juist.)

Daarom geven deze cijfers een onvolledig beeld. Het gaat hier niet om het tegenover elkaar stellen van nieuw op te richten openbare en nieuw op te richten confessioneele scholen, maar het gaat er om, dat tal van nieuwe openbare scholen worden opgericht en dat er enkele van de tal van volkomen gelijkwaardige reeds lang bestaande scholen — gelijkwaardig verklaard door het gouvernement — eigenlijk eens worden gesubsidieerd, wat neerkomt op een druppel water op een gloeiende plaat.

Dat zijn de feiten. Als de heer Wirjopranoto, niet deskundig op dit terrein — dat overkomt hem zelden, maar op dit terrein is hij niet deskundig — dan zegt, dat het confessioneel onderwijs bevoorrecht wordt, dan zeg ik: breekt mijn klomp, al is dat dan een echt westersche beeldspraak. Precies het omgekeerde is het geval.

Er is aan deze zaak nog een geheel andere kant. De oprichting van deze openbare scholen geschiedt niet zelden in streken en op plaatsen, waar er strikt genomen geen behoefte aan bestaat. Waarom niet? Omdat daar reeds jarenlang confessioneele scholen gevestigd zijn en dit niet enkel, maar confessioneele groepen dat zelf zoo gaarne wilden hebben, maar ook, omdat het gouvernement dat dankbaar heeft aanvaard en de behoefte ruiterlijk heeft erkend. Waar komt dit op neer? Hierop, dat men corporaties van confessioneelen of anderen aard, dat doet er eigenlijk niets toe, niet alleen toelaat, maar zelfs hartelijk welkom heet, jaren en vele jaren achter elkaar, en zegt: Goddank, dat jullie hier de onderwijsvoorziening ter hand neemt, want als jullie het niet deed, wisten wij geen raad, want wij hebben de geldmiddelen niet en dat men dan op het moment, dat de geldmiddelen voor die streek en voor dat onderwijs beschikbaar zijn, zegt: jullie wordt bedankt maar wij zullen hier een openbare school oprichten en jullie niet subsidieeren, jullie moet maar zien, hoe je er komt, of je uitkomt of niet, en of je uit de zorgen kunt komen, die je niet alleen tot eigen voordeel, maar ook ten voordeelen van het gouvernement, dat het zelf niet kon, op je hebt genomen.

Ik wilde erop wijzen, dat deze zaak niet in den haak is. Ik wilde de departementsleiding van Onderwijs en Eeredienst er nog eens nadrukkelijk op wijzen en dan herhaal ik, dat ik alle waardeering heb voor de welwillendheid, de soepelheid, de lenigheid, de virtuositeit, waarmede het Departement van Onderwijs de beschikbare geldmiddelen hanteert, zoo, dat er ook voor de confessionneele corporaties hier en daar nog eens een snufje afvalt. Daarom gaat het niet, daar hebben wij alle waardeering voor, maar bekeken vanuit

(Wiwoho.)

een hooger standpunt van regeeringszorg is deze kwestie niet in den haak. Als men de zaken eerlijk en openhartig stelt, komt het hierop neer, dat het gouvernement in tallooze streken jaren aan één stuk, laat ik niet zeggen geparasiteerd heeft op — om het woord klaploopen in het geheel niet te gebruiken — maar jarenlang dankbaar geprofiteerd heeft van de medewerking en de opoffering niet alleen in financieelen, maar ook in personeelen zin, en van het initiatief van particuliere corporaties en dat deze corporaties meer en meer met een fooitje worden afgewezen als het gaat om de toewijzing van de gelden, beschikbaar voor het onderwijs, terwijl deze corporaties er alle aanspraak op hebben niet alleen aanspraken van diensttijd, maar ook aanspraken van deugdelijkheid van het onderwijs, een deugdelijkheid, erkend door de eigen inspecteerende ambtenaren van het Departement van Onderwijs.

De **Voorzitter**: Uw spreektijd loopt nu ten einde.

De heer **Kerstens**: Dat spijt mij. Ik ben den heer Wirjopranoto nog een kleinigheid schuldig. De heer Wirjopranoto heeft hedenmorgen een zeer onzuivere vergelijking getrokken, toen hij zeide: men moet eens de begrooting van eeredienst bezien aan den Christelijken en aan den Islamietischen kant en dan zal men zien welk een dispariteit er bestaat in de bedragen, die aan den eenen kant beschikbaar zijn voor den Christelijken eeredienst en die, welke aan den anderen kant voor den Islamietischen eeredienst beschikbaar zijn.

U zult erkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik niet veel tijd heb gehad om materiaal over deze zaak te verzamelen, maar ik heb toch eenige algemeene punten aan den heer Wirjopranoto voor te houden. In de eerste plaats wensch ik ons geacht medelid dan voor te houden, dat hij niet moet vergeten, dat het bestuur der Mohamedanen ook in kwesties van eeredienst, geheel langs de regeeringskantoren gaat, d.w.z. geheel gratis, dat de Regeering de voornaamste voorgangers benoemt, terwijl Zij de regenten als voogden over de Mohamedaansche gemeenten laat optreden.

Ik zou den heer Wirjopranoto willen laten weten, dat de Islam zijn voortbestaan, zijn bloei in Indië aan de machtige regeeringshulp te danken heeft, en dat de Islam door diezelfde Regeering, in sommige streken zelfs met dwang is ingevoerd, zooals in Oost-Java het geval geweest is; dat de moreele steun, die de Islam van de Regeering ontvangt, al zoo oneindig uitgaat boven die welke aan de Christelijke genootschappen verleend wordt, welke steun voor den Islam van onschatbare waarde is en niet in millioenen is uit te drukken. Als men nagaat, hoeveel retributies betaald worden aan moskeebeambten, aan penghoeloes bij huwelijken, echtscheidingen en tal van andere zaken — en deze komen nogal eens voor —, en men telt die bedragen bij elkaar op, dan ziet men, welk een groot belang op deze en andere wijzen aan den Islamietischen eeredienst toevallen.

(De heer Thamrin: Dat is onjuist.)

Dat is niet onjuist. Ik zal, als U, Mijnheer de Voorzitter, er mij niet aan herinnert, dat mijn spreektijd om is, ...

(De heer Wiwoho: De belanghebbenden betalen het zelf.)

Ja, maar hoe!

(De heer Muh. Yamin: Dat heeft niets te maken met den Islam.)

De **Voorzitter**: Ik verzoek U, nu Uw rede te willen beëindigen.

De heer **Kerstens**: Dat zal ik bij deze dan doen, Mijnheer de Voorzitter.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met eenige opmerkingen te maken naar aanleiding van het-

(Wiwoho.)

geen de heer Kerstens zooeven naar voren heeft gebracht. De welsprekendheid van den heer Kerstens kan ik moeilijk bijhouden. Het is daarom dat ik slechts enkele schetsen van hetgeen ik terloops gehoord heb, kan geven.

In de eerste plaats heeft de heer Kerstens zooeven de zaak van het confessioneel onderwijs besproken en ook naar voren gebracht, dat er een zekere ondankbaarheid — zij het niet zoo duidelijk gezegd en geteekend — van de zijde der Regeering bestaat.

Ik zou hiertegenover het volgende willen stellen. Wanneer men zich voor een taak stelt en men heeft dat vrijwillig gedaan, men heeft tenslotte alle lasten vrijwillig aanvaard en de tijd is gekomen, dat de taak, die wij onszelf vrijwillig hebben toebedeeld, beëindigd is en de overheid zegt: ik heb U niet meer noodig, wel, dan zijn er nog wel andere gelegenheden om zich werkdadig te uiten op een andere plaats.

(De heer Kerstens: Doet Mohammadijah dat ook?)

Inderdaad, wanneer zulk een geval zich bij die vereeniging zou voordoen zou er een ander territoir voor ons open staan.

(De heer Kerstens: Maar zoover is Mohammadijah dan toch nog niet.)

Dat weet ik niet.

(De heer Kerstens: Dat weet ik wel, en heel goed ook!)

Een ander punt is het volgende. De heer Kerstens heeft zooeven naar voren gebracht de subsidieering van het Christendom en van den Islam en heeft enkele opmerkingen gemaakt, die voor mij onbegrijpelijk zijn, in zooverre, dat hij beweerde, dat de overheid den Islam, zij het langs andere wegen financieel steunt meer zelfs dan het Christendom. Ik begrijp niet, op welken grond zijn betoog berust, maar ik wil er de rede van den heer Kerstens nog eens op nalezen. Op het oogenblik is het echter voor mij onbegrijpelijk. In ieder geval geven ons de begrootingsgetallen een anderen kijk op de zaak.

(De heer Kerstens: Ik zal in tweeden termijn zooveel mogelijk begrootingscijfers produceeren, maar dat was mij thans helaas onmogelijk, omdat mijn spreektijd bijna om was.)

De **Voorzitter**: Het woord is thans aan den heer Wiwoho.

De heer **Wiwoho**: Mijnheer de Voorzitter. Ik zal in tweeden termijn den heer Kerstens zooveel mogelijk volgen. Ik moge dan thans beginnen met mijn eigenlijke rede.

Mijnheer de Voorzitter! Een van de facetten van het huidige regeeringsbeleid, met name de volksverheffing, wordt voor een niet onaanzienlijk deel beheerscht door dit onderwijsdepartement. Of de thans voor ons liggende onderwijsbegrooting een getrouwe weerspiegeling geeft van dat beleid is een vraag, die ons bij de beoordeeling daarvan voor oogen staat. Het behoeft nauwelijks nadere argumenteering, dat onze blikken zich in de eerste plaats richten naar wat de Overheid in overeenstemming met dat beleid, met haar doelstellingen van dat beleid, ten behoeve van de groote massa in uitzicht heeft. Wanneer wij zien, dat voor het jaar 1941 en zoo elk jaar verder telkens 800 volksscholen en 200 vervolgscholen zullen worden opgericht met daarnaast 40 tweejarige opleidingscursussen voor volksonderwijzers en dan daarbij een vergelijking treffen met hetgeen het schooljaar 1940/1941 ten deze is gepresteerd, dan mogen wij inderdaad van vooruitgang spreken. De zaak is echter anders, want wil de onderwijsbegrooting in goede verhouding en in goed verband staan met wat verstaan mag worden onder volksverheffing, dan dient een veel ruimere gelegenheid voor het onderwijs der bevolking te worden geboden en dan zijn waarlijk een 800 volksscholen bij lange na niet voldoende. De Regeering wees in Haar memorie van antwoord op de omstandigheid, dat in tal van deelen van Nederlandsch-Indië de bereidheid om kinderen onderwijs te doen genieten, nog sluimerende is. Ik acht dit evenwel geen deugdelijk argument, want dit wijst immers te meer op de noodzaak van nog ontzaglijk meer onderwijs en de beste propaganda tegen die sluimerende bereidheid is naar mijn meening de oprichting van veel nieuwe scholen; daarnaast is duidelijke voorlichting aan de bevolking een noodzakelije voorwaarde.

De Regeering, Mijnheer de Voorzitter, heeft zich ten opzichte van het hooger onderwijs zeer verdienstelijk gemaakt. Zij blijkt tot zeer veel in staat te zijn. In dit licht bezien zal de hoop niet ijdel zijn, wanneer de verwachting wordt gekoesterd, dat ten aanzien van het volksonderwijs, dat inhaerent is aan volksverheffing, Zij tot grooter daden zal overgaan.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de beschouwing van het volksonderwijs treedt het vraagstuk van de bestrijding van het analfabetisme voor den dag. Het vraagstuk is niet nieuw, het heeft in deze zaal de belangstelling gewekt, die het verdient. Waar in de memorie van antwoord is toegegeven, dat van een vast plan voor de bestrijding van het analfabetisme boven den schoolgaanden leeftijd geen sprake is en er op de resultaten van proefnemingen in Oost-Java wordt gewacht, wil ik gaarne de volgende suggestie doen. De moeilijkheid der bestrijding zit in het bijzonder bij menschen boven den schoolgaanden leeftijd. De moeballighs hebben hun territoir ook voor een belangrijk gedeelte bij hen, die boven den schoolgaanden leeftijd zijn. Waar het bij elkaar houden van deze menschen op zich zelf al niet gemakkelijk gaat, lijkt het mij voor de hand liggend, dat naast de godsdienstlessen het bijbrengen van de kennis van het lezen en schrijven het vangen van twee vliegen in één klap zou beteekenen. Indien de Regeering voor dit denkbeeld zou willen voelen, is in deze richting veel te bereiken. Men zou dan allereerst overleg kunnen plegen met de betrokken moeballighs, hetgeen neerkomt op overleg met de godsdienstige vereenigingen, door welke de verschillende Islam-voorgangers worden uitgezonden en ik maak mij sterk, dat zonder veel kosten hieraan te moeten spendeeren, veel kan worden bereikt. Van een inmenging in godsdienstzaken door de overheid zal hier niet kunnen worden gesproken. Ik zou dan ook gaarne van de Regeering willen vernemen hoe Zij tegenover dit denkbeeld staat.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de toelating van niet-Europeesche kinderen tot de openbare Europeesche lagere school moge ik het volgende naar voren brengen. Ten vorigen jare bij de behandeling van de onderwijsbegrooting is op een door mij gedane suggestie door de Regeering toegezegd, dat voortaan voor toelating tot bedoelde school geen gezegelde requesten en geen gezegelde besluiten meer noodig zijn. Het schijnt, Mijnheer de Voorzitter, dat hieraan niet genoeg bekendheid is gegeven, zoodat ten onrechte gezegelde requesten werden ingediend, die blijkbaar ook niet werden geaccepteerd. Het komt mij voor, dat een zoodanige bekendmaking het maken van onnoodige kosten zou kunnen voorkomen.

Met betrekking tot de gestelde eischen van toelating acht ik het ontactisch, wanneer de ouders van de toe te laten candidaat op het Nederlandsch aan de tand worden gevoeld. Ik zeg niet, dat dit veelvuldig voorkomt, maar ik heb mij toch laten vertellen, dat zulks vooral op kleinere plaatsen gebeurt. Ik acht dit niet juist. Men dient geloof te hechten aan hetgeen op de vragenlijst is gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! In tegenstelling met vorige jaren zal ik mij bij de bespreking van het gesubsidieerd en ongesubsidieerd onderwijs beperken. Mijn standpunt ten opzichte van dit vraagstuk is genoegzaam bekend, in het bijbijzonder wat betreft de verhouding tusschen het openbaar en confessioneel bijzonder onderwijs en waar dit standpunt ook in dit moeilijk tijdsgewricht ongewijzigd is, ja even standvastig blijkt, zal het U, Mijnheer de Voorzitter, zeker niet verwonderen, wanneer ik moeilijk kan meegaan met de in het afdeelingsverslag gedane suggestie om de ongesubsidieerde bijzondere scholen, afkomstig van zending en Missie, thans financieel te steunen. Het zou immers betee-

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Wiwoho.)

kenen, dat er een ongelijkmatige verhouding zou komen tusschen de Regeering en de verschillende ongesubsidieerde scholen, waarbij dan de scholen van de Zending en de Missie in een bevoorrechte positie zouden komen te verkeeren. Het zou bovendien ook beteekenen het doortrekken van de lijn in de ongelijke verhouding tusschen de Regeering en de verschillende godsdiensten, waarbij het Christendom in een bevoorrechte positie is, al berust dit ook op historisch gegroeide gronden. Het zou beteekenen het doen ontstaan van argumenten, die straks het brevet van historisch gegroeid zouden kunnen krijgen, waaraan men dan in geen eeuwigheid meer zou kunnen ontkomen. Met ernst wil ik er daarom op wijzen, dat de Regeering in deze richting niet moet en ook niet mag gaan.

De ongelijke verhouding tusschen de Regeering en de verschillende godsdiensten zou hierdoor slechts gestimuleerd worden. Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering bij het bepalen van Haar houding met de door mij naar voren gebrachte bezwaren ernstig rekening zal willen houden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge in dit verband alsnog naar voren brengen, dat ik mij, wanneer op welk gebied dan ook, voor Zending en Missie bijzondere financieele steun zal worden verleend boven de reeds toegekende subsidie, welke op historische gronden berust, zeer ernstig zal beraden, aangezien dan die historische gronden niet meer aanwezig zouden zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot een ander punt. Met erkentelijkheid wil ik gaarne gewag maken van het feit, dat in deze begrooting ten behoeve van de z.g. wilde scholen een post van *f* 50 000 is opgenomen. Ik hoop, dat bij de beschikbaarstelling van leerkrachten het meest billijke en doeltreffende stelsel zal worden toegepast. Mijn oog richt zich in dit verband niet alleen naar scholen, uitgaande van Islamietische corporaties maar ook naar andere, b.v. van Pasoendan en van Zending en Missie.

Mijnheer de Voorzitter! Er is den laatsten tijd nog al wat te doen geweest omtrent het onderwijs in lichamelijke opvoeding en ik kan mij best indenken, dat dit onderwijs door de drang der tijden zeer populair is geworden. Wanneer wij ons voor oogen stellen, welk een goed effect de beoefening van sport teweeg brengt, wekt een en ander geen bevreemding. Toch moet men er voor waken, dat deze beoefening niet te pas en te onpas wordt doorgevoerd. Ik bedoel de bevordering van de lichamelijke opvoeding, zooals de heer Soetardjo die zou wenschen, want ik geloof niet, dat op het platteland aan een zoodanige opvoeding geen behoefte bestaat. Immers, daar doet de desajongen reeds zooveel lichamelijk werk, dat hij eigenlijk die lichamelijke opvoeding niet noodig heeft. De desajongen is gehard en heeft om zoo te zeggen eigenlijk geen tijd meer om zich te vergenoegen met gymnastieklessen of andere bezigheden voor zijn lichamelijke opvoeding. Wat hij zeer noodig heeft, is de volksschool en daarna de vervolgschool enz.

Mijnheer de Voorzitter! In bijlage II van de memorie van antwoord komt een specificatie voor van gedurende het schooljaar 1940/1941 opgerichte nieuwe scholen. Gaarne zou ik van de Regeering vernemen, van welke onderwijsorganisaties deze nieuwe bijzondere scholen zijn uitgegaan en hoeveel van elke organisatie.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft meer dan eens verklaard, dat geschriften dan wel boekwerken, welke al dan niet door de scholen worden gebruikt, gezuiverd zullen worden van voor een bepaalden godsdienst grievende bejegening. Ik was zeer erkentelijk die verklaring te hebben gehoord en ik heb het mij ook goed in de ooren geknoopt.

Mag ik, Mijnheer de Voorzitter, nu de Regeering vragen of Haar niet is ontgaan, hetgeen staat in het orgaan van de Christelijke Onderwijzers Vereeniging, namelijk „De Christelijke Onderwijzer" en wel in het nummer van 3 October 1940 op bladzijde 358 en verder?

(De heer Moelia: Dat zijn toch geen schoolboekjes!)

(C. C. van Helsdingen.)

Acht de Regeering hetgeen daar neergelegd is niet kwetsend voor den Islam? Er zal op dit stuk nog een vervolg komen en ik weet niet of dat vervolg in de volgende nummers is opgenomen, maar mij lijkt het, dat de schrijver zich niet heeft gestoord aan de zooeven door mij bedoelde verklaring van de Regeering, want in plaats van de voor een bepaalden godsdienst grievende uiting er uit te lichten, is die er in gelascht, mogelijk ongewild. Er is voor zoover ik weet met den schrijver van bedoeld artikel niets gebeurd; misschien weet men niet eens wie dat is, want dat weet immers alleen de redactie van de „Christelijke Onderwijzer", maar hoe het ook zij, men gaat er vrijuit. Kan de Regeering misschien nog herinneren wat met de brochure van den heer Hasan is gebeurd, zelfs voordat die eigenlijk werd verspreid? Hetzelfde had de Regeering ook kunnen doen met dit nummer van de „Christelijke Onderwijzer". Mag ik de Regeering thans vragen — nu ik Haar op een en ander heb gewezen —, wat Zij doet of heeft gedaan naar aanleiding van dit geschrift, hetwelk den Islam kwetst? Ik moge er nog aan toevoegen, dat bedoeld geschrift een felle reactie in Islamsche kringen teweeg heeft gebracht, zich o.a. uitend in de Indonesische pers. Met belangstelling zie ik het antwoord der Regeering hieromtrent tegemoet.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen heb ik reeds in den breede de kwestie besproken van hulpverleening aan de moekimins. Het is daarom, dat ik den geachten Regeeringsgemachtigde gaarne zou willen verwijzen naar dit gedeelte van mijn rede bij de algemeene beschouwingen en wil thans mijn verzoek herhalen, namelijk verhooging van den toe te kennen steun, zoo mogelijk ad *f* 1 per persoon per dag, zooals in het betrekkelijk telegram, bij de algemeene beschouwingen door mij voorgelezen, is verzocht en zoo spoedig mogelijk maatregelen te willen doen treffen om deze hulpbehoevende pelgrims te doen terugzenden.

Met betrekking tot de getroffen regeling in verband met moeilijkheden, die de te Cairo studeerende Indonesiërs ondervinden, moge ik opmerken, dat volgens een mij persoonlijk gedane mededeeling door kort geleden uit Cairo teruggekeerde studenten, de mogelijkheid niet alleen zit in de geldzendingen, doch ook in het wisselen van Nederlandsch geld tegen de aldaar gangbare munt. Het schijnt, dat ook de Nederlandsche zaakgelastigde daarin moeilijk kan voorzien en het is daarom, dat ik gaarne de Regeering zou willen vragen of ook deze bezwaren thans uit den weg zijn geruimd.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de financieele scheiding van Kerk en Staat spijt het mij dat eigenlijk telken jare wij hier te hooren krijgen, dat het desbetreffend ontwerp nog steeds niet gereed is. Mijn geacht medelid, den heer Wirjopranoto, die hedenmorgen over dit onderwerp een beschouwing heeft gegeven, ben ik zeer dankbaar. De strijd, die door mij jaar in jaar uit in deze zaal wordt gevoerd, is mij daardoor gemakkelijk gemaakt. Ik hoop nog vele medestanders in dit opzicht te mogen vinden. De ongelijke verhouding tusschen de Regeering en de verschillende godsdiensten moest reeds lang uit den weg zijn geruimd.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Alvorens enkele opmerkingen te plaatsen over de onderwijsbegrooting zou ik enkele van mijn geachte medeleden willen beantwoorden, die in eersten termijn zich tot mij hebben gericht. Ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, heeft bekend gesteld, dat het hem leed deed, dat ik bij de algemeene beschouwingen de Maleische redevoeringen bewust terzijde heb gesteld. Ik heb hem onmiddellijk geinterumpeerd: „U kent mijn motieven." Ik heb wel gewezen op het feit, dat het Maleisch, zooals dat hier werd gebruikt op zeer ongedisciplineerde wijze gebruikt werd en dat volkomen gerechtigd blijft de klacht van prof. Berg over dat gebruik en het misbruik van de Maleische taal.

(De heer Thamrin: Hoe wilt U er over oordeelen? U kent niet eens Maleisch.)

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(C. C. van Helsdingen.)

Ik herhaal, dat het hier een klacht betreft van een bij uitstek deskundig man als prof. Berg, die hierover zeker oordeelen kan.

(De heer Thamrin: Hoe kunt U ons Maleisch beoordeelen?)

Dit punt van de algemeene beschouwingen had niets, maar dan ook in het geheel niet te maken met de waardeering van het Maleisch als zoodanig. Zij was alleen geplaatst, omdat het Maleisch werd gebruikt in deze zaal door leden, die het Nederlandsch volkomen machtig zijn en toch het Maleisch bezigden, wetende, dat een groot deel der medeleden die taal niet voldoende beheerscht, of in het geheel niet. Daardoor werd, volgens mijn woorden, de discussie vertroebeld en zouden de Regeeringsgemachtigden sterk gehandicapt worden in hun beantwoording, want alles moet worden vertaald, omdat men niet maar in algemeenen zin kan volstaan met den geest van de rede, doch dat men den preciezen tekst en de juiste argumentatie en bedoeling moet vaststellen. Om die reden is het geweest, dat ik het gebruik van het Maleisch in deze zaal bij de besprekingen afkeur.

Toen ik de zaal hedenavond binnenkwam, werd mij medegedeeld, dat de heer Abdul Rasjid eenige opmerkingen had geplaatst over de Rijnsche zending en haar duitschen invloed op de bevolking, en over het gebrek aan Indonesische predikanten of pendita's. Ik heb die rede niet gehoord. Ik hoop er in tweeden termijn nog op terug te kunnen komen.

Ik ga nu over tot de behandeling van deze begrootingsafdeeling en wil dan beginnen met erkenning uit te spreken voor de uitbreiding van het onderwijs zelfs in dezen tijd. De gouvernementszorg is voor onderwijs alleen gestegen met *f* 2 millioen. Daarbij moet men, wil men billijk zijn, ook nog optellen de uitgaven, die de autonome ressorten, landstreken en zelfbesturende landschappen aan overheidsonderwijs besteden.

Het zou dus bepaald een onrecht zijn voor het openbaar onderwijs alleen te letten op de landsbegrooting, men moet ook letten op de elders voor dat doel uitgetrokken bedragen. Maar, het is zoo jammer, dat in die vermeerdering het bijzonder onderwijs — ik spreek in zoo ruim mogelijken zin — er zoo slecht van af gekomen is. Ik verwijs daarvoor naar de memorie van toelichting, waar wij op blz. 1 een merkwaardig staatje hebben.

Daar lees ik:

gouvernements inrichtingen voor middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs meer	*f*	47 090
gouvernements inrichtingen voor mulo meer ...	„	362 535
gouvernements inrichtingen voor westersch lager onderwijs meer	„	338 640
Totaal	*f*	748 265

Vlak daarnaast zien wij:

bijzondere inrichtingen voor middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs minder	*f*	23 400
bijzondere inrichtingen voor mulo minder	„	95 175
bijzondere inrichtingen voor westersch lager onderwijs minder	„	131 300
	f	249 800

Dit is een verschil van een millioen, een bedrag, dat toch zeker boekdeelen spreekt. Dat bewijst, dat het bijzonder onderwijs in het geheel niet de bevoorrechte positie inneemt, die ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto heeft gesteld. Dit blijkt ook uit het staatje, bijlage 2 bij de memorie van antwoord, waarover de heer Wiwoho zoo juist eenige inlichtingen heeft gevraagd en waaruit blijkt, dat in het schooljaar 1940—1941 heel wat meer openbare volks- en vervolgscholen zijn opgericht dan bijzondere.

Ons geacht medelid, de heer Kerstens, heeft er reeds op gewezen, dat waar nog sprake is van scholen voor bijzonder onderwijs, welke in 1941 gesubsidieerd worden, dit in het geheel niet beteekent nieuwe scholen, die worden opgericht, zooals het geval is bij de openbare scholen, maar dat het zijn bijzondere scholen, die reeds lang bestaan, wilde scholen, die bekostigd worden door verschillende organisaties en die reeds lang gelijkgesteld zijn en nu eindelijk na zooveel jaren gesubsidieerd worden. De Regeering voelt deze onbillijkheid min of meer, vandaar, dat een post van *f* 50 000 is uitgetrokken om in eenige meerdere mate de wilde scholen te steunen door het beschikbaarstellen van leerkrachten.

Ik heb mij afgevraagd, wat de reden is, dat ook in de waardeering van de bevolking er zoo'n groot verschil in waardeering bestaat tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs. Mijns inziens is een der redenen gelegen in den tekst van artikel 169 van de Indische Staatsregeling, waarin uitdrukkelijk gezegd wordt, dat het openbaar onderwijs — en dit onderwijs alléén — een voorwerp van aanhoudende zorg van den Gouverneur-Generaal is. Dat artikel is gebaseerd op het oude grondwetsartikel, dat ongeveer gelijkluidend was en na langen strijd gewijzigd werd, zoodat het nieuwe artikel 200 van de grondwet thans luidt, dat het „onderwijs'' een voorwerp van aanhoudende zorg der Regeering is. Daar wordt dus erkend, dat zoowel het openbaar als het bijzonder onderwijs een zorg voor de Regeering is. Het is jammer, dat deze correctie nog niet in de Indische Staatsregeling is aangebracht, want dat zou bij velen misverstand uit den weg ruimen. Ik erken, dat de tijd voor wijziging van de Indische Staatsregeling, doordat de Staten-Generaal niet functionneeren en wij moeilijk voor dit onderwerp een beroep kunnen doen op het noodstaatsrecht, niet gunstig is, maar het is toch wel noodig, dat wijziging van het artikel wordt voorbereid, omdat inderdaad het huidige artikel een onjuist beginsel omvat.

Ook het bijzonder onderwijs, waaronder natuurlijk ook het confessioneel onderwijs te begrijpen valt, dus ook het Islamietisch confessioneel onderwijs, behoort in even groote mate de zorg van de Regeering te hebben, zooals dit dan ook in feite reeds eenigermate het geval is, hetgeen blijkt uit de subsidieregeling en het toezicht dat de overheid op dat onderwijs uitoefent. En toch oefent art. 179 van de Indische Staatsregeling nog steeds een onjuiste werking op de menschen uit. Op dit artikel wordt, ook in de afdeelingen, meermalen een beroep gedaan om de Regeering erop te wijzen, dat Zij op bijzondere wijze zorg voor het „openbaar'' onderwijs moet hebben. Maar aan de achterstelling van het bijzonder onderwijs moet een eind komen. Het bijzonder onderwijs kan eenvoudig niet gemist worden. Wanneer het bijzonder onderwijs op het oogenblik zou worden overgeheveld naar het Gouvernement, zou het gouvernementeele apparaat daardoor ontwricht worden. Het zou bovendien volkomen onjuist zijn, omdat daarmede een brok volkskracht zou worden weggenomen. De energie en de activiteit van het particulier initiatief moeten, in plaats van tegengegaan, zooveel mogelijk gesteund en gesterkt worden en hier kom ik aan de tweede reden, dat men in het algemeen de beteekenis van het particulier initiatief miskent. Men verwacht nog veel te veel alles van het gouvernement.

Ik spreek hier niet voor eigen parochie. Ik heb meermalen gezegd, dat ik het toejuichen zou als het particulier initiatief kracht zou ontplooien bij den Islam. De oprichting van scholen conform hun godsdienstig inzicht strookt met het door ons gehuldigde beginsel van ouderrechten en ik betreur het, dat dat beginsel in die samenleving nog steeds zoo weinig wordt erkend en dat door de Islamietische gemeenschap nog zoo weinig de hand aan den ploeg wordt geslagen. Dat komt — en dat is een derde reden — dat men in die omgeving miskent den aard en het karakter van het „openbaar'' onderwijs. Men staart zich blind op dat onderwijs, dat niet anders kan zijn dan van een „negatief neutraal''

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(C. C. van Helsdingen.)

karakter. Het N.I.O.G. heeft eenige jaren geleden zelf in zijn orgaan den wensch uitgesproken, dat deze negatieve neutraliteit zou worden omgezet in een positieve neutraliteit, d.w.z. „De School" drong aan op een bepaald uitgesproken humanistische school. Een dergelijke openbare school zou zoowel voor de Islamietische gemeenschap als voor ons volkomen onaanvaardbaar zijn. Een negatieve neutraliteit, dat voelt het N.I.O.G. zelf, geeft geen voldoenden grondslag voor de karaktervorming, voor de bestrijding van het intellectualisme en voor de geestesvorming in het algemeen, omdat de diepste grondslag er aan ontbreekt. Dit is allerminst een disqualificatie van den arbeid van de verschillende openbare onderwijzers, integendeel, ik ken er onder, die prachtmenschen zijn, uitnemende onderwijzers, die tenvolle hun arbeidskracht en toewijding aan dit onderwijs geven. Maar juist zij zijn het, die de leemten voelen, die aan het openbaar onderwijs kleven, gebonden als het is aan de huidige verhoudingen, aan de negatieve neutraliteit. Juist zij zijn het die de negatieve neutraliteit willen omzetten in een positieve neutraliteit en dat streven bewijst, dat zij het onbevredigende aanvoelen van dat onderwijs naar zijn huidigen grondslag.

Wanneer wij ons oog richten naar Nederland, zien wij, dat daar inderdaad het bijzonder onderwijs nog een veel grootere plaats inneemt dan hier te lande.

(De heer Janssen: Wilt U dan alleen bijzonder onderwijs?)

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal de eerste zijn, om te erkennen, dat het openbaar onderwijs in Indië nog in geen jaren kan worden gemist en dat dit welhaast onmogelijk is, omdat in de Inheemsche samenleving het particulier initiatief nog teveel ontbreekt, omdat men daar nog zulk een verkeerd inzicht heeft in de vraag, wie in de eerste plaats verantwoordelijk moet worden gesteld voor den aard van het onderwijs dat aan de kinderen wordt gegeven. Daarom zou ik aan de Islamietische leden van onzen Raad zoo met klem willen aanbevelen de lezing van de brochure van Dr. Zuidema eenige jaren geleden verschenen en handelend juist over de tegenstellingen tusschen het openbaar en het bijzonder onderwijs, waarin behartigenswaardige wenken worden gegeven.

(De heer Wiwoho: Ik heb die brochure gelezen.)

Dan hoop ik, dat de heer Wiwoho het niet bij lezen heeft gelaten, maar den inhoud ervan ook ernstig heeft overdacht en dat hij zich van de kracht van de daarin vervatte argumenten heeft weten te overtuigen.

(De heer Wiwoho: Het heeft mijn visie niet veranderd!)

Men zal dit als een vreemden raad van een Christen beschouwen, maar er is heelemaal niets vreemds in, omdat wij den geestelijken strijd allerminst schuwen. En nu ik dit zeg komt mij een gedeelte van de rede van mijn geacht medelid, den heer Wiwoho, in de gedachten, waar hij wederom als zoo vaak in deze zaal, een beroep op de Regeering doet om toch vooral tegen te gaan zoogenaamde beleedigingen, kwetsende uitingen, die van onze zijde zouden zijn geuit tegen den Islam. Hij verwijst daarbij speciaal naar een artikel voorkomende in „De Christelijke Onderwijzer" en vraagt, wat de Regeering met dit artikel heeft gedaan, en of de Regeering dit blad niet in beslag heeft genomen.

(De heer Wiwoho: De Overheid stelt wel een vervolging in, wanneer iets tegen het Christendom wordt gezegd.)

Dat is een stelling, die het geachte lid eerst nog eens waar moet maken. Wij onzerzijds durven verklaren .....

(De heer Wiwoho: Ik heb dit toch geargumenteerd voorgebracht!)

Dat moet nog waar gemaakt worden. Ik heb den heer Wiwoho reeds in een particulier gesprek gevraagd mij de brochure te geven, die dan door de Overheid op grond van beleediging van het Christendom in beslag zou zijn genomen. Ik ontken ten eenenmale, dat van onze zijde ooit een beroep is gedaan op de overheid om toepassing van het bekende artikel. Ik vind dit juist een bedroevend verschijnsel en ik betreur het, dat bij de Islamietische gemeenschap de behoefte schijnt te bestaan, telkens een beroep op die bepaling te doen, omdat dit den schijn wekt, alsof het den Islam aan innerlijke geestelijke kracht ontbreekt.

(De heer Wiwoho: Omdat wij onbeschermd zijn!)

Dat is een phrase, Mijnheer de Voorzitter. De Islamieten zijn evengoed beschermd als wij Christenen en het is daarom te betreuren, omdat de geestelijke strijd met geestelijke wapenen moet worden gestreden. Voor dien strijd zijn wij niet bang, maar wij wijken ook geen duimbreed, wanneer men erop uit is onze vrije meeningsuiting tegen te gaan.

(De heer Wiwoho: Beleediging is toch geen vrije meeningsuiting?)

Wat het bewuste artikel betreft, dat ik met ernst heb gelezen, niet eens, maar driemaal, omdat het mij bekend was, dat dit een zekere deining in bepaalde kringen der Islamieten had gewekt, ontken ik ten eenenmale, dat het een wezenlijke krenking van den Islam bevat.

(De heer Wiwoho: De heer Van Helsdingen heeft geen Islamietische oogen!)

Ik heb mij zoover mogelijk ingedacht in de positie van een Islamiet.

(De heer Wiwoho: Dat is voor den heer Van Helsdingen als Christen wel zeer moeilijk.)

Dat is een vergissing van den heer Wiwoho, want juist, omdat wij beide zulk een ernst maken met den godsdienst kunnen wij elkaar zoo goed begrijpen, kunnen wij ons zoo gemakkelijk op elkaars standpunt stellen en kunnen wij wel degelijk aanvoelen, of iets wordt gezegd met een beleedigende strekking ja dan neen. Ik ontken nogmaals ten eenenmale, dat deze schrijver ook maar iets zou hebben bedoeld of gezegd, dat kwetsend voor den Islam zou zijn.

(De heer De Boer: Kent U dat artikel?)

Laat de heer De Boer een beetje beter luisteren. Ik heb gezegd, dat ik niet eens, maar driemaal het bewuste artikel nauwgezet heb gelezen en er mij van heb vergewist dat het niets kwetsends bevat. Ik heb méér gedaan, ik heb het anderen zeer ernstigen Christenen laten lezen, die er evenmin iets krenkends in konden zien.

Ik hoop dan ook, dat de Regeering van dezelfde gedachte zal zijn als ik en volstrekt zal afwijzen iedere poging om Haar op dezen verkeerden weg te brengen.

Ik kan alleen maar den wensch uitspreken, dat de Islamietische gemeenschap zelf in dit opzicht wat minder — ik zou haast zeggen — lange teenen heeft, maar dat zij voornamelijk haar kracht zal zoeken in een versterking van haar eigen geestelijk karakter en dat de geestelijke strijd, die noodzakelijk moet zijn, tegen ons ook met geestelijke wapens zal worden gestreden.

(De heer Wiwoho: Zooiets is gemakkelijk te zeggen, wanneer men zelf niet het lijdend voorwerp is.)

Ik zou ettelijke voorbeelden kunnen aanhalen, waaruit blijkt, dat uitlatingen van Islamieten kwetsend zijn voor ons, maar ik zeg nogmaals, wij zoeken onze kracht niet in deze richting en ik kan mijn Islamietischen landgenooten alleen maar toeroepen: doe dat ook niet, zoek het in versterking van eigen geestelijke kracht!

Terugkomend op mijn oorspronkelijk onderwerp, de gouvernementszorg voor het onderwijs, zoowel het openbaar als het bijzondere en onder het bijzonder onderwijs ook het confessioneele onderwijs begrepen, zou ik nog het volgende willen zeggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den wensch willen uitspreken, dat, wanneer de Regeering een post van *f* 50 000 heeft uitgetrokken voor steun in het bijzonder aan de wilde scholen, daarbij ook gedacht wordt aan de bijzondere scholen, waaronder ook de confessioneele scholen. In dit verband moet ik ook stelling nemen tegen een uitspraak van het geachte lid, den heer Soeroso, die naar het mij voorkomt wel zeer weinig

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Verboom.)

sportief van de moeilijkheden, waarin de Zending en Missie op het oogenblik verkeeren door de afsnijding van Nederland, gebruik — ik zou geneigd zijn te zeggen misbruik — heeft willen maken, door nu maar kortweg al dergelijke scholen door de Regeering te willen doen overnemen, natuurlijk met wijziging van het confessioneele karakter in het karakter van openbare scholen. Hij onthoudt zich verder van het voorbrengen van allerlei bezwaren, aangezien hij dat al zoo vaak heeft gedaan. Ik zal daarin dus ook niet verder treden, maar ik beveel ook aan dezen bestrijden de nauwgezette lezing van de reeds genoemde brochure aan. Naarmate hij zich strenger Islamiet voelt, zal hij meer en meer de juistheid van de voorgebrachte bezwaren aanvoelen en van voorstander van het openbaar onderwijs worden een voorstander van, — ik wil niet zeggen het Christelijk onderwijs, — het confessioneel Islamietisch onderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! T.a.v. de begrooting zelf een enkele vraag, n.a.v. post 5.4.1, waarin een post wordt opgebracht voor den bouw van een lyceum te Bandoeng. Deze post is zeer warm toegejuicht door den heer Wermuth. Dit geacht lid heeft echter ook een verwijt tot de Regeering gericht, inhoudende de vraag, waarom niet reeds eerder gevolg is gegeven aan de betrekkelijke aanvullende begrooting van 1940 en hij heeft nog gewezen, op de urgentie van dien post. Mijnheer de Voorzitter! Om de urgentie van dezen post te erkennen, zou ik toch wel eenige nadere inlichtingen over deze school willen hebben. Heeft deze school, die met zooveel hoop en verwachtingen is opgericht aan die verwachtingen wel voldaan? Dat zou kunnen blijken door overlegging van cijfers, waaruit zou blijken, dat deze school inderdaad een behoorlijken groei doormaakt. Hoeveel leerlingen heeft die school en hoe zijn de leerlingen verdeeld over de verschillende klassen? Heeft de Regeering zichzelf wel eens afgevraagd, of het aantal leerlingen, dat er op het oogenblik is, deze uitgave rechtvaardigt en is het wellicht niet beter den bestaanden toestand te bestendigen? Ik kan mijn standpunt nog niet bepalen. Ik vraag alleen inlichtingen van de Regeering en ik hoop, dat Zij ze mij in ruime mate zal verstrekken.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Vóórdat ik kom tot mijn eigenlijk betoog, acht ik het noodig iets zeggen over hetgeen hier zooeven èn door den heer Kerstens èn door den heer C. C. Van Helsdingen naar voren is gebracht, speciaal over de positie van het openbaar en het bijzonder onderwijs en de positie van den Islam. Ik geloof dat, wat daaromtrent is gezegd in geen enkel opzicht er toe kan medewerken om dien geest van eensgezindsheid, die zoo noodzakelijk is in deze tijden en waarover reeds zooveel is geschreven en gesproken bij ons levend te houden en over ons allen vaardig te maken.

Mijnheer de Voorzitter! De heer C. C. Van Helsdingen heeft dit alles op zeer beminnelijke wijze voorgedragen, maar toch proeft men hier tusschen de overvloedige stroop ook het venijn. Ik moet dan ook ten zeerste protesteeren tegen het feit, dat hier gezegd wordt, dat de openbare school door haar neutraliteit volledig nagatief is.

(De heer C. C. Van Helsdingen: Zoo heb ik het niet gezegd. Ik heb gezegd, dat het karakter van de openbare school van een negatieve neutraliteit was. Het blijkt, dat de heer Verboom deze kwestie in het geheel niet kent.)

Na deze interruptie, Mijnheer de Voorzitter, die blijk geeft van de geringe waarde, die mijn argumenten in de oogen den heer Van Helsdingen hebben, wilde ik nog zeggen, dat men op een dergelijke wijze de openbare school aantastend, toch volkomen vergeet welk een belangrijke rol de openbare school gespeeld heeft in Nederland, juist t.a.v. een tijd, die aan te wijzen is als een hoogtepunt in de geschiedenis van Nederland sedert 1815, en die merkwaardigerwijs parallel loopt met de periode van grootsten bloei van de openbare school.

(De heer De Boer: Maar toch ook in Indië!)

In Indië is het precies zoo geweest. In de tweede plaats wil ik erop wijzen, dat de landen, die op het oogenblik ons voorgaan in den strijd tegen de tirannie en de onderdrukking, juist de landen zijn, waar de openbare school een zeer bijzondere positie inneemt.

(De heer C. C. van Helsdingen: En een heel ander karakter heeft.)

Dat is een geheel andere kwestie.

(De heer C. C. van Helsdingen: Maar daarom gaat het juist.)

Ik ben zoo dom in de oogen van den heer Van Helsdingen, Mijnheer de Voorzitter, dat het beter is, dat de heer Van Helsdingen verder niet interrumpeert.

Ik had voordat ik overga tot het houden van meer algemeene beschouwingen, nog op één punt de aandacht willen vestigen, een punt, dat ook al door den heer Wermuth aan het slot van zijn rede besproken is: de positie van den ongehuwden onderwijzer, die in het bezit is van de Europeesche hoofdacte. Ik zal daarop nu niet uitvoerig ingaan, maar ik meen toch, dat deze kwestie in elk opzicht de aandacht der Regeering verdient. Verder meen ik, dat het nog altijd juist zou zijn om voor deze hoofdakte een extra toelage te geven. Dit was vroeger hier te lande zoo. Ik meen, dat deze toelage voor den 10den Mei ook in Nederland bestond, en voor zoover mijn ervaring strekt op dit gebied geloof ik, dat een dergelijke toelage alleszins gemotiveerd is. Eventueel kom ik hierop in tweeden termijn nog terug.

Ik moet mij wat de huidige begrooting betreft beperken, in verband met den tijd; ik zal dus slechts één punt uitvoering bespreken. Met de Regeering stel ik voorop, dat de zaak van het onderwijs van uitermate groot belang is. Zeer terecht heeft de Gouverneur-Generaal bij de punten, die op het oogenblik in bijzondere mate de aandacht verdienen en die dus thans het eigenlijke regeeringsprogramma dienen te vormen als derde punt de volksverheffing genoemd. Spreekt men over volksverheffing, dan is zeker niet de eenige factor, maar toch stellig wel een zeer belangrijke factor: het onderwijs.

De vraag doet zich dus voor in hoeverre ons onderwijs voldoet aan de eischen, die men op het oogenblik kan stellen. Ik geloof, dat wij aan den eenen kant zeer tevreden kunnen zijn. Het onderwijs kent een groot aantal vormen van scholen; juist in de crisisjaren is de variatie steeds grooter geworden en dat is in velerlei opzicht van groote beteekenis.

Langzaam maar zeker wordt ons onderwijsstelsel uitgebouwd. Allerlei vormen, die in en voor de praktijk van nut of beteekenis blijken, worden daar op de een of andere wijze in opgenomen.

Maar als men door de dingen tracht heen te zien en dus in nadere beschouwing treedt over het wezen van ons onderwijsstelsel, zijn er naar mijn meening toch ernstige fouten aan te wijzen. Fouten, waarvoor niet het Indische onderwijs speciaal verantwoordelijk is, want dezelfde fouten kleefden ook aan het onderwijs in Nederland. Fouten, waar ook het onderwijzend personeel niet aansprakelijk voor is te stellen, want dat onderwijzend personeel doet alles wat in zijn vermogen is om het onderwijs zoo goed mogelijk te doen zijn. Dat onderwijzend personeel heeft jaar in, jaar uit, gestreden voor een verbetering op het terrein, dat ik hier in het bijzonder bedoel, maar het blijft een feit, met alle waardeering voor het werk, dat dagelijks over geheel Nederlandsch-Indië in een zoo groot aantal scholen gebeurt, dat dit onderwijs groote gebreken vertoont. Het richt zich vooral op feitenkennis. Die feitenkennis is steeds verder opgevoerd en, zooals de heer Iskandar Dinata zeide, door het stelsel van examens voor de vervolgscholen — middelbare scholen, mulo's, enz. — zijn onze scholen steeds meer africhtingsinstituten geworden.

De resultaten van het onderwijs zijn, als men ze critisch beschouwt, in vele opzichten onbevredigend. De parate kennis van de menschen, ook van hen die goede scholen gevolgd hebben,

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Verboom.)

is over het algemeen gering, zooals men vrijwel dagelijks kan constateeren, o.m. ook in de vraaggesprekken voor de Nirom. Men kan in de meeste gevallen de taal niet onberispelijk schrijven, en nog minder de taal hanteeren. Aan den anderen kant wordt men bij menschen, die dikwijls een belangrijke maatschappelijke positie bekleeden, getroffen door gebrek aan plichtsbesef, karakter en verantwoordelijkheidsgevoel.

Nu is al vele jaren gepraat over overlading van het onderwijs, ook op de lagere school. Toen ik een jong onderwijzer was, was deze zaak niet alleen aan de orde, maar reeds vele jaren aan de orde geweest; steeds is daarbij bepleit, vooral voor de lagere scholen, een vereenvoudiging van de leerstof, en een training in de meest noodzakelijke dingen. Menschen als Thijssen en Bol o.m. hebben bepleit een zoodanige inrichting van het onderwijs, dat op de lagere school vooral aan de vakken lezen, schrijven en rekenen, de vakken, die men in de allereerste plaats noodig heeft in het leven, het overgroote deel van den tijd besteed zou worden en daarbij den nadruk gelegd op de noodzakelijkheid van een training zooals de ouderwetsche scholen die kenden. Want over den ouden schoolmeester is in latere jaren vaak minachtend geschreven, maar deze man, die geen uitgebreide studie had gemaakt van de moderne paedagogische en zeker niet van de zielkunde, die niet allerlei moderne leermethoden kende, die niet met een leesplankje werkte en dergelijke meer, verstond zijn vak; hij wist als het ware bij intuïtie wat hij noodig had om zijn leerlingen te brengen, waar zij hoorden, en men wordt dagelijksch opnieuw getroffen, wanneer men menschen ontmoet, die bij zoo'n ouden schoolmeester in de leer zijn geweest, hoe de eerste beginselen van „wetenschap", die ieder voor zijn leven brood noodig heeft: rekenen, lezen, schrijven, spelling en dergelijke meer er bij die menschen muurvast inzitten.

Wij hebben het onderwijs steeds verfraaid, wat de lees- en leerboekjes betreft en ook wat het uiterlijk van de scholen aangaat. Ik zal de eerste zijn om de groote waarde daarvan te erkennen, maar dat neemt niet weg, dat wij ondanks het feit, dat jaar in, jaar uit, over deze zoo noodzakelijke reorganisatie van het onderwijs gesproken is, wij eigenlijk even ver zijn als 40 of 50 jaar geleden en dat wij nog steeds in die oude sleur doorgaan, die oude sleur, die er dus toe leidt dat men bij de toelatingsexamens van de lagere school naar de middelbare school nog altijd raadseltjes opgeeft, die men sommen noemt, over wandelaars, die de onwaarschijnlijkste afstanden afleggen en elkaar op de onwaarschijnlijkste plaatsen ontmoeten, over vaten met allerlei rare kranen, die leegloopen of niet leegloopen enz. Het heeft mij getroffen, toen ik een paar jaar geleden in Nederland was en mijn dochtertje voor het examen voor het gymnasium zat, dat de kinderen nog steeds voor dezelfde soort sommen zaten te zwoegen als waarmee ik vroeger te maken heb gehad. Dat men na alles wat daarover voor en na is geschreven, met die dingen niet volledig heeft afgerekend, blijft voor mij iets onbegrijpelijks.

Hetzelfde doet zich ook bij het middelbaar onderwijs voor, dat men de kinderen een ontzettende hoeveelheid kennis tracht in te pompen die ze nooit beheerschen en waarvan dus de resultaten, als men het over een reeks van jaren beschouwt, uiterst gering en uiterst dubieus zijn.

Intusschen valt er al jaren lang een kentering waar te nemen, ook bij het publiek. Al jaren lang is er ook van de zijde van het publiek te kennen gegeven, dat men op den verkeerden weg is en dat een herziening in dit opzicht noodig is. In Nederland is over deze dingen veel geschreven en ook in Indië hebben deze dingen de laatste jaren de aandacht gehad.

Ik herinner mij nog, hoe een drietal jaren geleden op de algemeene vergadering van mijn vereeniging in Djocja de heer Koets over deze zaken zijn ideëen gaf en er toen op wees, dat wij moesten komen tot een andere middelbare school, waarbij het aantal vakken beperkt zou zijn en waarbij men zou trachten, in dat beknopte bestek zoo goed mogelijk samen te vatten die wetenschap, welke noodig is voor het verdere leven, en die ons inzicht in de dingen geeft.

Ik geloof, dat dit inderdaad een zaak van groot belang is, maar daarmede zijn we er natuurlijk nog niet. Het geheele karakter van ons onderwijs, dat thans uitsluitend intellectueel is, dient m.i. gewijzigd te worden.

Ik kan mij voorstellen, dat in dat verband gesproken is van het onderwijs in de lichamelijke opvoeding. Dat dat onderwijs op het oogenblik zoo op den voorgrond staat, ligt natuurlijk opgesloten in de tijdsomstandigheden en vooral in het feit, dat men jaren en jaren lang dat onderwijs in Nederlandsch-Indië verwaarloosd heeft. Dat men dus op het oogenblik op de lichamelijke opvoeding den nadruk legt is volkomen begrijpelijk. Ik zie daarin twee belangrijke factoren. In de eerste plaats, dat men door een lichamelijke training, door een lichamelijke opvoeding ook de algemeene weerbaarheid van dit land wil opvoeren; dat is zeker een factor van beteekenis in dezen tijd, nu wij niet weten, voor wat voor moeilijkheden wij in de toekomst nog zullen komen te staan. Daarnaast is het voor een ieder van groote beteekenis, dat hij physiek getraind is, omdat alleen wanneer men een sterk lichaam heeft, men ook kan voldoen aan de eischen, die in den tegenwoordigen tijd, vooral in een land met een tropisch klimaat, aan den mensch gesteld worden.

Het onderwijs in de lichamelijke opvoeding heeft stellig nog een andere beteekenis. Het heeft wel degelijk beteekenis voor de karaktervorming. Het gewent de kinderen aan tucht en discipline. Het leert hen, een meerdere te gehoorzamen.

Maar we zijn er daar natuurlijk niet mee. Wij zullen ook aan de eigenlijke karaktervorming bij het verdere onderwijs alle aandacht hebben te besteden. Dan alleen kunnen wij verwachten — en wij zijn verplicht daarvoor zorg te dragen — dat de kindereen, die door de scholen worden afgeleverd en die later ons werk zullen moeten voortzetten — en wij hopen, dat zij het beter zullen doen dan wij het in het algemeen hebben gedaan — zoo sterk mogelijk in het leven staan, ook geestelijk. Dat beteekent dus, dat alle aandacht moet worden besteed aan karaktervorming, opdat wij inderdaad krijgen menschen, die beschikken over plichtsbesef, karaktervastheid, verantwoordelijkheidsgevoel.

In dat opzicht is natuurlijk ook nog een andere zaak van groote waarde en dat is de groote beteekenis der nationale dingen. En dan bedoel ik het woord nationalisme in den zin waarin Huizinga in zijn laatste werkje „Patriotisme en Nationalisme in de Europeesche geschiedenis tot het einde der 19e eeuw" het woord patriotisme bezigt. Ik bedoel daarmede dus om de definitie van Huizinga te gebruiken:

> „patriotisme, de wil tot handhaving en verweer van wat eigen en dierbaar is, de wil, die in hechte gemeenschap thans overal en iederen dag op de zwaarste proef wordt gesteld: in heldhaftigen strijd en in geduldig dienen — "

Ik bedoel daarmede dus niet chauvinisme, ik bedoel daarmede evenmin nationalisme in den zin, zooals Huizinga dat in zijn boek bespreekt. Ik bedoel daarmede de vaderlandsliefde, zooals ook Huizinga zegt, het besef van de groote beteekenis van onze taal, van onze cultuur, van onze geschiedenis en van zoovele dingen meer, die ons aan ons eigen land en volk binden.

Ik geloof, dat deze groote nationale waarden in ons onderwijs veel meer tot uitdrukking dienen te komen dan tot nu toe het geval is geweest en ik geloof, dat wij er, wanneer in de afgeloopen decennia, zoowel in Nederland als in Nederlandsch-Indië deze dingen niet zoo volledig verwaarloosd waren, als het geval is geweest, thans in vele opzichten anders voor hadden gestaan. Daarom heeft het mij getroffen, dat de Regeering Zich van deze zeer belangrijke punten met een enkel zinnetje

(De Villeneuve.)

afmaakt. Er staat in paragraaf 2 van de memorie van antwoord (blz. 5, roneo)

„1. De verlevendiging der nationale gedachte in het onderwijs, zoowel door middel van het onderwijs in de geschiedenis, als op andere wijze, heeft de volle aandacht.

Hetzelfde is het geval ten aanzien van de karaktervorming en de lichamelijke opvoeding; dat deze beide kanten van het onderwijs tot voor kort bijna geen belangstelling vonden kan de Regeering niet als juist erkennen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat ook de geachte Regeeringsgemachtigde zal moeten erkennen, dat door deze woorden aan deze zeer belangrijke zaken niet de aandacht wordt gegeven, die zij verdienen. Ik acht de mededeeling, dat deze zaken de volle aandacht der Regeering hebben, een woord zonder eenige beteekenis. Ik zou wel eens een memorie van antwoord willen zien, waarin door de Regeering werd gezegd, dat dit of dat punt, door den Volksraad naar voren gebracht, niet de volle aandacht der Regeering had!

Ik blijf dus deze zaken in de groote en sterke belangstelling der Regeering aanbevelen. Ik geloof, dat dit zaken zijn, die op korten termijn afdoende dienen te worden geregeld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb thans geen tijd meer, om nog over te gaan tot een bespreking van verschillende typen van scholen en van de wenschen, die in dat opzicht bestaan. Wèl wil ik zeggen, dat ik mèt vele sprekers in deze zaal het volksonderwijs een zaak van het grootste belang acht en dat ik mij dan ook ten volle kan aansluiten bij het betoog, dat de heer Mussert hierover hedenochtend heeft gehouden. Ik hoop, dat dit betoog er toe zal leiden, dat inderdaad deze zeer belangrijke kwestie tot een oplossing zal worden gebracht, want alle oplossingen, die ons tot nog toe als zoodanig zijn aangediend, zijn in werkelijkheid geen oplossingen geweest.

Verder vraag ik ook nog de bijzondere aandacht voor het onderwijs dat op de practijk is gericht, waarbij ik dus denk aan het ambachtsonderwijs in verschillende vormen, het technisch onderwijs, het nijverheidsonderwijs, het huishoudonderwijs en het onderwijs dat in anderen vorm speciaal voor meisjes wordt gegeven. Ik geloof, dat deze kwestie juist op dit oogenblik, bij de ontwikkeling, die de zaken nemen en bij de problemen, waarvoor wij hier in de toekomst in Nederlandsch-Indië zullen staan, zaken zijn van het allergrootste belang, die dus de voortdurende nauwe aandacht van de Regeering verdienen.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Het is met genoegen, dat ik van de in vele opzichten knap gestelde memorie van antwoord van de Regeering heb kennisgenomen. Wel is waar ligt de basis in de begrootingscijfers, maar het is toch de memorie van antwoord, die aan die cijfers als het ware leven geeft. En nu ligt er voor mij een kernpunt in paragraaf 12 van die memorie van antwoord, waar de Regeering het volgende zegt:

„De Regeering is van meening, dat door den historischen groei van het onderwijs tot voor kort te veel moest worden gewerkt met Nederlandsche methoden en organisatievormen en dat een grootere aanpassing van het onderwijs aan de Indische maatschappij bevorderlijk zal zijn voor de doeltreffendheid van het onderwijs. Hierbij is zoowel de Nederlandsche als de Indische cultuur richtinggevend. Op die wijze wordt de verbreiding van de Nederlandsche en de ontwikkeling van de Indische cultuur naar het oordeel van de Regeering het best bevorderd."

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof, dat wij hierin hebben een richtlijn van hetgeen wij in dezen tijd en voor de toekomst van het Indische onderwijs mogen verwachten, te weten een streven naar synthese. Wij zien dat ook gelukkig personifieerd in den persoon van den huidigen Directeur van dit departement, die, zelf Indonesiër zijnde, na een Westersche opleiding zijn krachten aan het onderwijs van alle betrokken volksgroepen kan geven.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij van noodzaak en mogelijkheid van synthese uitgaan, dan kunnen wij toch ook bezwaarlijk appreciëeren de tegenstelling, die zoo duidelijk vanochtend in de rede van den heer Wirjopranoto tot uitdrukking is gekomen. Wij allen behooren er toch van overtuigd te zijn, dat wij in de lotsverbondenheid van Nederland en Indië vóór alles moeten streven naar samenwerking.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, om samen te werken, moeten er twee zijn en hoewel ik eenerzijds de cri de coeur van den heer Wirjopranoto begrijpen kan, ben ik er toch van overtuigd, dat, wanneer wij in zijn gedachtengang zouden voortgaan, wij steeds verder van het doel zouden afkomen, dat ons allen voor oogen staat.

Maar — en in deze ben ik het geheel met den heer Verboom eens —, evenmin bevorderlijk voor die samenwerking, die wij moeten nastreven, is een deel van de discussies van hedenavond. Met den heer Verboom betreur ik de scherpte, waarmede zoowel de heer Kerstens als de heer C. C. van Helsdingen een deel hunner stellingen hier naar voren hebben gebracht.

Ik kan mij uit den aard der zaak zeer wel begrijpen, wanneer men het Christelijk bijzonder onderwijs een zoodanig warm hart toedraagt, als deze beide sprekers doen, men met kracht daarvoor opkomt, maar men doet toch mijns inziens niet wijs, in het bijzonder op dit tijdstip, de tegenstellingen op onderwijsgebied, maar eigenlijk met een verderen achtergrond van verschil in godsdienst, op deze wijze te verscherpen.

Mijnheer de Voorzitter! De onderwijsbegrooting getuigt van belangstelling voor alle deelen, die het onderwijs bestrijkt. Ik persoonlijk ben volkomen leek op onderwijsgebied, maar kan wel een aspect daarvan beoordeelen, namelijk: de resultaten, die het onderwijs heeft voor degenen, die aan de praktijk, aan de maatschappij worden afgeleverd.

Nu zijn er naar het mij voorkomt twee punten van buitengewoon belang. Het eene is, dat speciale vakkennis zooveel mogelijk wordt opgevoerd, het andere, dat de algemeene ontwikkeling zooveel mogelijk rendement oplevert.

Nu heb ik den indruk, dat men weleens te veel probeert deze beide desiderata te binden. Ik geloof, dat men verstandig doet om hier in zooverre een splitsing te maken, dat men twee richtingen bewust onderscheidt. Degenen die een bepaald vak willen beoefenen moeten daarvoor vakonderwijs kunnen ontvangen, dat zoo hoog mogelijk is opgevoerd. In het bijzonder heb ik daarbij het middelbaar vakonderwijs op het oog. Het lijkt mij dan ook een gelukkige gedachte, dat mevrouw Neuyen in haar maiden speech hierop in het bijzonder heeft gewezen.

Maar daarnaast staat het groote belang om jongelui, die geen uitgesproken voorliefde voor een bepaald vak aan den dag leggen, een zoo breed mogelijke basis te geven, een zoo groot mogelijke karaktervorming en algemeene geschiktheid om in deze maatschappij te arbeiden.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Savoir-vivre.)

Inderdaad, daarop komt het voor een groot gedeelte neer. Het gebeurt zoo herhaaldelijk, dat jongelui, die een der hoogescholen in Indië hebben afgeloopen en zich voor een bepaalde betrekking komen aanmelden tot de zeer goede leerlingen blijken te hebben behoord en dat toch hun arbeid, vooral in den eersten tijd, op een mislukking uitloopt.

Nu wil ik hier direct aan toevoegen, dat mijns inziens van de zijde der Europeesche werkgevers in deze veelal te weinig geduld en te weinig lankmoedigheid wordt getoond. Want de ervaring is er, dat wanneer men die abituriënten een redelijke en behoorlijke kans geeft en onder behoorlijke leiding inwerkt, zij dan wel zeer bruikbare krachten voor het Indische gemeenebest kunnen worden. Dat eischt tact en geduld.

55ste VERGADERING — VRIJDAG 15 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V, Onderwijs en Eeredienst.

(Thamrin.)

Maar zelfs daarmede zal men er in vele gevallen niet komen, omdat de ondergrond veelal niet voldoende is. Wat mij nu van zoo groot belang lijkt is, dat in meerdere mate in het bijzonder ook het hooger onderwijs wordt afgericht op het scheppen van bruikbare menschen. De latente mogelijkheden zijn in vele dezer jonge menschen ongetwijfeld aanwezig, maar het heeft mij dikwijls gefrappeerd, dat men op de hoogescholen te weinig tot ontwikkeling heeft gebracht, wat er aan mogelijkheden in de jongelui schuilt. Het lijkt mij dan ook een gelukkige gedachte dat in de litteraire faculteit, die thans practisch reeds aan het werk is, in het bijzonder een afdeeling sociale wetenschappen gecreëerd is. Dat is een afdeeling, die eigenlijk elders wellicht een ietwat theoretisch begrip zou vertegenwoordigen, maar hier zeer zeker in een behoefte zal kunnen voorzien.

Het gaat er veelal niet om, of men een afgestudeerd jurist krijgt, die artikelen uit zijn hoofd kent en precies weet, hoe een wetboek in elkaar zit, die vonnissen en arresten kent, enz. Het gaat er veel meer om, dat deze jonge man een zekere algemeene ontwikkeling als grondslag heeft, waarop hij voor zijn verder leven kan voortbouwen en waarop hij zichzelf ten bate van de Indische maatschappij verder kan ontwikkelen.

Het zijn deze beide punten, waarop ik hier nog eens in het bijzonder de aandacht heb meenen te moeten vestigen: aan den eenen kant een zoo hoog mogelijk opvoeren van het vakonderwijs voor diegenen, die een zeer bepaalde richting uitgaan en daarnaast voor de zeer groote hoeveelheid leerlingen, die zonder bepaalde bestemming gaan studeeren, de gelegenheid om algemeene ontwikkeling op te doen, dus niet een zoeken in zooveel mogelijk exacte kennis, maar erop werken, dat deze jongelui in de eerste plaats bruikbare menschen worden, dat zij gemaakt worden tot de bouwers van deze gemeenschap, tot de bouwers van de toekomst van dit land.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb slechts enkele oogenblikken spreektijd gevraagd om op te komen tegen de onjuiste voorstelling van zaken door den heer Kerstens ten aanzien van de uitgaven voor den Islamietischen eeredienst gegeven.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dat is onbekend terrein voor den heer Kerstens.)

Om te voorkomen, dat die onjuiste indruk doorwerkt bij verschillende hoorders, geloof ik, dat het zijn nut kan hebben, dat ik eenige feiten mededeel, welke de juistheid van de voorstelling van zaken door den heer Kerstens weerspreken.

De heer Kerstens heeft immers in zijn overigens welsprekend pleidooi in het laatste gedeelte van zijn rede naar mijn indruk twee zaken onjuist voorgebracht, in de eerste plaats als zouden de Protestantsche en de Katholieke eeredienst te weinig ontvangen en in de tweede plaats als zouden voor den Islamietischen eeredienst millioenen en millioenen worden uitgegeven uit de begrootingsgelden.

Ik heb mij eenigen tijd geleden aan een analyse gezet van de uitgaven, die ten laste van de begrooting voor beide eerediensten, den Islamietischen en den Christelijken, worden uitgegeven en ben daarbij tot het ontstellende resultaat gekomen, dat in de geheele begrooting voor den Mohamedaanschen eeredienst slechts één post van *f* 2 200 voorkomt voor personeele toelagen en andere uitkeeringen aan het personeel van de moskee te Koetaradja.

(De heer Soangkoepon: En dat is nog ten behoeve van de pacificatie van Atjeh.)

Daartegenover staat, dat voor den Protestantschen Eeredienst wordt uitgetrokken *f* 969 200, voor den Roomsch Katholieken Eeredienst *f* 379 200, subsidie aan de vereeniging Comité tot voorziening in de godsdienstige behoeften van de gevestigde Inlandsche Protestantsche Christen gemeenten op de Sangi- en Talaudeilanden *f* 23 625 en bijdragen aan het Nederlandsche Bijbelgenootschap *f* 19 775 of in totaal *f* 1 391 800.

(Voorzitter.)

Daarnaast ziet men nog op de oorlogsbegrooting een bedrag van *f* 67 300 voor legerpredikanten, aalmoezeniers en pandita's en op de marinebegrooting een bedrag van ca. *f* 20 000 voor vlootpredikanten en vlootaalmoezeniers. Op geen enkele begrooting komt een post voor voor Islamietischen eeredienst, behalve de genoemde post van *f* 2 200.

Nu heeft de heer Kerstens de voorstelling willen wekken, alsof er via het bestuur millioenen besteed worden aan den eeredienst van den Islam. Volgens de voorstelling van zaken van den heer Kerstens zou een gedeelte van het salaris van de regenten, de wedana's en andere beambten van den Inlandschen bestuursdienst ten laste van den eeredienst van den Islam kunnen komen, alsmede het volle salaris van de hoofdpenghoeloes. Ik geloof niet, dat ik den heer Kerstens op dien weg moet volgen om de bestuursuitgaven geheel of ten deele te beschouwen als uitgaven voor den Islamietischen eeredienst.

Maar laten wij den heer Kerstens nu eens op den voet volgen ten aanzien van de uitgaven voor de hoofdpenghoeloes. Ik heb uit de statistiek gelezen, dat er op Java 79 regentschappen bestaan, dus dat er 79 hoofdpenghoeloes zijn, die dus een salaris hebben van *f* 90 tot maximaal *f* 150. Laten we echter aannemen, dat ze allemaal *f* 150 salaris hebben, dan zouden die 80 hoofdpenghoeloes tezamen krijgen *f* 12 000.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Alleen de penghoeloes van de landraden krijgen een bezoldiging.)

Laten we royaal zijn en zeggen dat alle hoofdpenghoeloes een bezoldiging van *f* 150 hebben. Dan zou dat per maand zijn *f* 12 000 of per jaar *f* 144 000.

In de buitengewesten zijn het de kadi's die als leden van den landraad een zittinggeld krijgen. Maar laten we weder zeer royaal zijn, en aannemen, dat voor dergelijke ambtenaren in de buitengewesten ook een bedrag van *f* 144 000 aan bezoldiging wordt betaald; dan zou het totaalbedrag voor den zoogenaamden eeredienst ca. *f* 300 000 bedragen. Ik spreek hier van „zoogenaamden" eeredienst, want in feite zijn de hoofdpenghoeloes geen godsdienstige voorgangers, het zijn eigenlijk ambtenaren van den burgerlijken stand, op Java althans, die huwelijken registreeren en ontbinden, maar het zijn geen godsdienstvoorgangers.

(De heer Sosrohadikoesoemo: De penghoeloe-imams krijgen niets.)

Inderdaad, de zuivere godsdienstvoorgangers zijn de imams. Maar die worden met geen enkel bedrag uit de begrooting betaald.

Ik zou alleen als slot van deze beschouwing erop willen wijzen dat, als wij nu weten, dat voor de ruim 2,1 millioen Christenen, zoowel Protestanten als Katholieken, in geheel Nederlandsch-Indië een bedrag van ongeveer *f* 1,5 millioen wordt uitgegeven en voor de 60 millioen Islambelijders nauwelijks een bedrag van *f* 2.200, toch de vraag rijst, uit welke elementen de heer Kerstens zijn betoog opbouwt om hier de conclusie te trekken, dat de Islamietische eeredienst niet alleen bijzonder bevoorrecht wordt, maar dat zelfs de uitgaven voor den Christelijken eeredienst minimaal zijn. De cijfers leeren ons anders, en om den verkeerden indruk, gemaakt door de voorstelling van zaken van den heer Kerstens weg te nemen, achtte ik het noodig, deze cijferopgaven hier even mede te deelen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging in eersten termijn over afdeeling V van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, over ongeveer 12 dagen te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord op een nader te bepalen datum plaats hebben.

(Voorzitter.)

Het komt mij te laat voor om thans nog te beginnen met de beraadslagingen over Ond. **79**, de oprichting van een faculteit der letteren en wijsbegeerte. Daarmede zal dan morgen een aanvang worden gemaakt. Vervolgens zal de behandeling van afdeeling VA, dienst der Volksgezondheid, aan de orde komen.

De vergadering wordt te 8.50 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

56ste VERGADERING.

Vergadering van Zaterdag 16 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**). — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VA, Volksgezondheid.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 39 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, La Lau, Lapian, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, mevr. Neuyen, Rehatta, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat en Theunissen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. Berichten van de heeren Smit en Soeria Nata Atmadja, dat zij — resp. wegens ziekte en wegens ambtsbezigheden — verhinderd zijn, de vergadering bij te wonen.

De berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven en -beschikkingen:

1. Kabinetsbrief van den Gouverneur-Generaal van 8 November 1940 No. 10 ter aanbieding van een ontwerp-ordonnantie tot nadere wijziging en aanvulling van de deviezenordonnantie 1940 (Ond. **86**).

De stukken worden gedrukt.

2. Brief van den 1sten Gouvernements Secretaris van 8 November 1940 No. 2094/B betreffende de voortzetting van de contingenteering van den invoer van confectiegoederen.

3. Besluit van den Gouverneur-Generaal van 29 October 1940 No. 2x/Kab. bepalende o.a. dat de samenstelling en de voortbrenging van de programma's van den algemeenen Oosterschen omroep worden opgedragen aan de Perikatan Perkoempoelan Radio Ketimoeran.

4. Als voren van 9 November 1940 No. 12 houdende vaststelling van een Regeeringsverordening, ter uitvoering van artikel 25 van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren".

5. Als voren van 9 November 1940 No. 13 tot wijziging en aanvulling van de bij het besluit van 7 Juli 1932 No. 30 vastgestelde voorschriften ter uitvoering van de bepalingen van het „Reglement op het verleenen van pensioen aan weduwen van niet-Europeesche burgerlijke ambtenaren".

De sub 2 t/m 5 genoemde stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. Het volgende ter kennisneming ontvangen stuk:

(Muh. Yamin.)

Besluit van den Directeur van Economische Zaken van 8 November 1940 No. 23949/H.K.H., strekkende tot vaststelling van maximumprijzen voor verschillende artikelen.

Het besluit wordt ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

D. Het volgende verslag en de volgende periodieken:

1. Verslag over het jaar 1939 van de Staatsspoorwegen in Ned.-Indië, Deel II.
2. „Geeft Acht" No. 15.
3. „De Nieuwe Dag" No. 1.

Het verslag en de periodieken worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot oprichting van een Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. (Ond. **79**.)

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Van alle hooger onderwijs-inrichtingen, die eenige decenniën geleden door de Regeering en particulieren in het uitzicht werden gesteld, spreekt de faculteit der letteren en wijsbegeerte wellicht het meest tot het gemoed en verstand van de Indonesische bevolking. Dit feit heeft natuurlijk zijn goede verklaringen, waar taal en letteren immers wel het dichtst staan bij het centrum van ons geestelijk leven en van onze Indonesische denkwereld. Wel bevorderen — en in de toekomst zeker in meerdere mate — het algemeene onderwijs en de andere faculteiten de algemeene vorming van ons intelect, maar een waarachtige cultuurleven heeft nu eenmaal die bezielende kracht noodig, welke geest en gemoed voortdurend moeten beroeren. Sedert lang is onze algemeene of plaatselijke cultuur niet alleen op den achtergrond geraakt, maar ook toont zij door de eischen van de moderne sociaaleconomische omstandigheden en bij gemis aan voedende kracht in de practijk niet die levensvatbaarheid welke toekomst en bloei belooft. Deze toestand wordt nog verergerd door het feit, dat de thans dynamisch geworden maatschappij in menig opzicht niet bij machte is geestelijke centra te vormen, van waaruit onze cultuur en beschaving voortdurend kunnen worden beïnvloed en genormaliseerd.

Het spreekt derhalve haast vanzelf, dat wij tot nu toe veelal aangewezen waren op onze oude cultureele erfstukken, waarvan wij eigenlijk zoo niet eeuwen toch zeker eenige decenniën gescheiden zijn.

Daarbij doet zich krachtig gevoelen den wensch het oude te handhaven, het bestaande te fixeeren, en het nieuwe te vormen; eenerzijds waren er echter tot voor kort geen grijpbare middelen aanwezig tot een hervorming van het bestaande en anderzijds bezit ons geestelijk leven door verschillende redenen nauwelijks die inspireerende kracht, welke aan onze cultuur vorm en inhoud zou moeten geven. Waar een volk zonder cultuur en beschaving geen menschwaardig bestaan kan leiden, ziet een ieder dan ook met spanning het instellen van een geestelijk centrum tegemoet. Nu zocht men voor inspiratie naar het diep verleden van dit land, dan weer greep men naar het verre Westen, waar het Oosten geen helpende hand kon reiken. Een krachtige beoefening onzer talen en letteren zou dan het middel daartoe of het begin van de gewenschte opleving zijn; en inderdaad zijn er thans duidelijke teekenen aanwezig, die goeden hoop kunnen wekken voor de toekomst. De beoefening dezer wetenschap wordt daarbij echter niet van uit één centrum geleid, doch uitsluitend aan het persoonlijk initiatief overgelaten. De opening van de faculteit der letteren zou dan in het teeken van deze opleving en geestelijke hervorming staan; men verwacht om begrijpelijke redenen veel van haar, te veel zelfs. Zij zal immers een motorische kracht moeten ontwikkelen, die op orde-

(Muh. Yamin.)

lijke wijze alle geledingen van ons geestelijk denken zal regelen en tot een harmonisch geheel verbinden. Wij juichen daarom de opening dezer faculteit toe, en onze verwachtingen zijn dan ook heel hoog gespannen.

In ons enthousiasme is echter wel voorzichtigheid geboden, alleen reeds omdat deze hooger-onderwijs-inrichting in vele opzichten bezinning behoeft.

De opzet dezer faculteit is duidelijk; zij is niet gebaseerd op, of vormt een verlengstuk van onze cultuur; en ook is zij niet een van boven ingezette Westersche instelling. Zij is een resultaat van een vooropgestelde synthese tusschen Nederlandsch gedachte, eischen van de moderne sociaal-economische omstandigheden van ons land. Zij beoogt wel onze cultuur te bestudeeren, en mogelijk ook te beïnvloeden, maar weigert den polsslag te worden van onze innerlijke beleving. Ik moet erkennen, dat in deze omstandigheden synthese der culturen noodzakelijk is, terzijde gelaten de vraag, welke synthese wij beoogen en uit welke cultuuruitingen zij zal moeten bestaan.

Verheugend is daarom de verklaring der Regeering, volgens welke voor Haar ten aanzien van de faculteit der letteren de bevordering van wetenschap en cultuur voorop staat. Ik geloof graag, dat de hoogeschool de wetenschap niet alleen doceert, maar deze ook doelbewust zal bevorderen. De afgeleverde studenten, doordrenkt met taalsystematiek en diepe inzichten in zoovele andere maatschappelijke en historische problemen, zullen leiding kunnen geven aan de ontwikkeling van de verschillende wetenschappen, welke wederom van onberekenbaar nut zullen zijn voor de maatschappelijke ontwikkeling als geheel.

Geheel anders staan wij tegenover de doelstelling van bevordering van cultuur; ik mag hopen, dat de hoogeschool zal bijdragen tot het bereiken of benaderen van het gestelde doel, maar ik meen op goede gronden te mogen veronderstellen dat dit ideaal tot de vrome wenschen zal behooren. Immers, tusschen de hoogleeraren en het omringende cultuurleven is er helaas geen rechtstreeksche, levendige verbinding; om een cultuur te bevorderen of te kunnen scheppen, moet men ze eenmaal beleven en tot haar een innig subjectief contact hebben. Op zijn minst moet men tot de verzorgers van dat cultuurmilieu behooren, hetgeen in dit geval vanwege de geboorte, de denkrichting en het zieleleven van de betrokken hoogleeraren niet het geval is.

Het bevorderen van onze cultuur zal voor de eerstkomende jaren wel aangewezen zijn op levenssappen uit andere bronnen; wellicht spelen daarbij een grooter rol de niet-academische belanghebbenden, scholen als Wiswa Barati van Rabindranath Tagore of Taman Siswa van Kiadjar Dewantara. De opzet van de litteraire faculteit is voor Indië immers te ver verwijderd van de beteekenis, die een hoogeschool als die te Leiden voor Nederland of die te Waseda voor Japan heeft. Zij heeft wel een plaats in het raam van de oorstersche opleving, maar correspondeert niet met de vrije manifestaties van het Indonesisch volksbewustzijn. Bovendien is de faculteit ten deele berekend op maatschappelijke behoefte, omdat de opleiding eenmaal ook rekening moet houden met bepaalde maatschappelijke functies; plaatsings-mogelijkheid van de afgeleverde studenten is immers gedeeltelijk ook het sociale doel van de academische vorming.

Het is mijn bedoeling niet om deze faculteit in haar opzet te denatureeren, maar wel tracht ik haar tot de gewone proportie terug te brengen, zulks om de verwachting niet hooger te stellen dan men haar te voren kan aangeven.

Van de vier richtingen van het studieplan trekt de studie van de sociale wetenschappen de volle aandacht. Deze sociaal-economische richting is inderdaad nieuw, zelfs in Europa nog onbekend. Erkennende dat de groep dezer abituriënten inderdaad in het maatschappelijk leven in concurrentie zal komen met juristen, indologen en handels-economen, ben ik desniettemin van oordeel, dat in de studie van de sociale wetenschappen een dynamisch element zit, hetgeen onze maatschappij juist noodig heeft. Want onze maatschappelijke ordening is immers in voortdurende beweging, zoodat zij telkens wetenschappelijke beschouwing behoeft, en verder geleid dient te worden door personen, die speciaal daarvoor zijn opgeleid. Met betrekking tot het feit, dat voor een wetenschappelijke beschouwing van de maatschappij juridische kennis wel noodig is, stel ik de vraag of het niet wenschelijk is om bij deze studierichting ook de juridische vakken een speciale plaats te geven.

Sceptisch sta ik tegenover de suggesties om aan het candidaatsdiploma civiel effect te verleenen; ik geef toe dat dit diploma als een universitairen graad erkend moet worden, maar om daaraan een civiel effect te verbinden lijkt me een overbodige bevoorrechting boven andere academisch opgeleiden. Beter zou het zijn, de bepaling van de maatschappelijke waarde van het candidaatsdiploma, aan de maatschappijen zelf over te laten.

Vrijwel op het zelfde standpunt sta ik tegenover toelating van hoofdacte-bezitters; beter zou het zijn, — en ik meen eveneens in het belang van den opzet van de hoogeschool —, dat de toelating geschiedt krachtens voldoende algemeene ontwikkeling, wetenschappelijken zin en geschiktheid.

In verband met het creëeren van de vier studierichtingen acht ik het raadzaam de aandacht der Regeering te vestigen op de noodzakelijkheid van een richting, waarvan de studie territoriaal bepaald wordt. Men kan, — dit is in enkele opzichten zelfs zeer noodzakelijk — een bepaald gebied juridisch, economisch, historisch en cultureel of anderszins bestudeeren of exploreeren, waarvoor een complex van wetenschappen vereischt wordt. Zoo heb ik gedacht de studie in dit geval te concentreeren op een bepaalden kring of gebied van dit uitgebreide land. Deze regionale studierichting heeft dit voordeel, dat men den algemeenen samenhang van de waar te nemen verschijnselen niet uit het oog verliest. Wanneer de Regeering echter niet bereid is, deze richting in het leven te roepen, mag ik hierbij de volle aandacht der betrokken faculteit der letteren en wijsbegeerte daarop vestigen.

Evenals bij de afdeeling Onderwijs en Eeredienst, thans blijf ik ook de bezetting met leerstoelen voor Maleisch, Javaansch, en eventueel ook voor Oud-Javaansch, en Soendaneesch en Islamistisch recht bepleiten, door hoogleeraren van Indonesischen landaard. De memorie van antwoord geeft wel een duidelijke verklaring omtrent het criterium bij de keuze dezer hoogleeraren, namelijk in positieven zin: wetenschappelijke bekwaamheid, en in negatieven zin: in geen geval à priori personen van een bepaalden landaard of godsdienst. In feite geeft de werkelijkheid een heel andere dan deze oogenschijnlijk objectief gestelde stelling te zien: er is immers geen enkele Indonesiër geschikt bevonden om als hoogleeraar op te treden; en a postiori beschouwd werden er uitsluitend Nederlanders tot het wetenschappelijk ambt benoemd. Er is zelfs, naar verluidt, nauwelijks in Indonesische richting gedacht en gezocht, en natuurlijk ook geen geschikten persoon gevonden. Bovendien weet ik zeer wel, dat het door mij geformuleerde desideratum in dit geval wel gelijk is met de paarden achter den wagen spannen.

Sedert 10 Mei 1940 is inderdaad in verband met de opening van eenige hoogescholen een gouden tijdperk voor de geleerden aangebroken; de vaceerende leerstoelen zijn echter onder de Nederlanders letterlijk opgedeeld, zoodat er voor de Indonesiërs nog slechts overblijft het onbehaaglijk gevoel, dat a priori ongeschikt verklaarde personen hebben. Natuurlijk is dit gevoel weer volkomen ten onrechte, omdat het geschiktheidscriterium in alle opzichten boven elke verdenking staat. Maar in een land, waar de te doceeren talen door de bevolking zelf gesproken of onderhouden worden, geeft de wetenschappelijke bekwaamheid minstens deze dubbele vereischte: eenerzijds bekwaamheid door wetenschappelijke vorming en anderzijds

(Muh. Yamin.)

bekwaamheid in het hanteeren dier talen volgens door de taalwetenschap en traditie voorgeschreven normen. Ik zal niet uit de school willen klappen, omdat ik weinig geneigd ben geloofwaardigheid te hechten aan het alom verspreide gerucht als zou de praktische kennis van vele taalleeraren en professoren van Nederlandsche geboorte nauwelijks voldoende zijn, juist wanneer het betreft de Austronesische taal, welke aan hen krachtens benoeming toevertrouwd is. Dit feit schept natuurlijk scheeve verhoudingen, en doet ten eenenmale afbreuk aan het edele streven om een hoogeschool tot een cultuurcentrum van beteekenis te maken. Aan den anderen kant geef ik toe, dat een wetenschappelijke vooropleiding eveneens een groote rol bij de benoeming speelt, en daarom lijkt het me zeer billijk, wanneer de Regeering bij de keuze het standpunt inneemt Indonesiërs te benoemen, waarvan wetenschappelijke bekwaamheid redelijkerwijs verwacht kan worden. Maar deze beschouwing, als gezegd, heeft niet meer den minsten zin, omdat de Regeering reeds overgegaan was tot benoeming of aanwijzing van bepaalde personen, nog voordat het ontwerp het Volksraadsgebouw heeft bereikt.

Mijnheer de Voorzitter! Enkele leden van den Volksraad, o.m. onze geachte medeleden de heeren Loa Sek Hie en Kan hebben gepleit voor het instellen van een speciale leerstoel voor Chineesche taal en de letterkunde aan deze faculteit van de letteren en wijsbegeerte. Met name heeft de heer Loa Sek Hie dit verzoek op drie verschillende gronden bepleit. De eerste grond zou zijn, dat hij er geen genoegen mede kan nemen, dat slechts enkele uren worden besteed aan de bestudeering van de Chineesche cultuur en verder, dat hij er prijs op stelt, dat hiervoor een speciale leerstoel zal komen.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Loa Sek Hie heeft deze stelling op drie gronden beargumenteerd. Het eerste punt betrof de beteekenis van de Chineesche oude wijsheid. Inderdaad is er in de Chineesche oude wijsheid en philosophie diepte en religieuze zin. Verder heeft hetzelfde lid den schrijver in Lin Yutang aangehaald, en voorts heeft hij de beteekenis van de Chineesche cultuur, taal en letteren voor de Chineesche jeugd uiteengezet. Ik zal tot de laatsten behooren om de juistheid van deze drie gronden te bestrijden, want iedereen zal toegeven, dat in de oude Chineesche wijsheid inderdaad filosofische zin en religieuze beteekenis verborgen liggen. Een andere vraag is of het bestudeeren daarvan wel noodzakelijk is om in dit land zelf te doen geschieden.

Verder heeft de heer Loa Sek Hie de litteraire schrijver Lin Yutang geciteerd en ik zal dezen gezaghebbenden schrijver niet bestrijden. Die schrijver is inderdaad in bepaalde kringen in China de promotor van hervormingen van de oude Chineesche cultuur, zoodat ik dezen persoon in genen deele zal verbinden aan critiek ten aanzien van deze faculteit voor letteren en wijsbegeerte.

Ik geef toe, dat de Chineesche jeugd ook moet bestudeeren de Chineesche cultuur, taal en letteren, maar hoe het ook zij, de Indo-Chinees is teveel Chinees en te veel Indo, maar hij is te weinig Indonesisch, zoodat zij in laatste instantie zijn aangewezen op de cultuur hunner vaderen. Die grond belet mij niet om een en ander scherp naar voren te brengen. Het eerste punt betreft, dat voor de bestudeering van de Chineesche taal en letteren niet Indië het aangewezen land is, maar China. Daar worden trouwens die vakken reeds gedoceerd, zoodat wanneer een Indo-Chinees werkelijk voelt voor een academische opleiding hij dit land zal hebben te verlaten en naar China zal moeten gaan om aldaar verder te studeeren.

Verder kan ik de billijkheid van het verzoek van beide genoemde heeren wel inzien, doch wij moeten uitgaan van het standpunt, dat de faculteit van letteren en wijsbegeerte in opzet toch moet zijn een Indonesische faculteit, dus in de eerste plaats voor het bestudeeren van de Indonesische talen, letteren en wijsbegeerte.

(De heer Soangkoepon: En Indonesische wijsheid.)

(Kan.)

Verder zullen wij aldaar de Chineesche taal en letterkunde kunnen bestudeeren voorzoover die te maken heeft met onze Indonesische cultuur. Het kan niet zoo zijn, dat de bestudeering van de Chineesche cultuur en letteren in het brandpunt van de bestudeering worden geplaatst. Reeds bekende schrijvers als Schliegel, Ferrand, Duyvendak e.a. hebben verhandelingen en boeken over de Chineesche cultuur geschreven, en wij kunnen daaruit datgene halen, wat met onze cultuur verband houdt.

Als ik dit gedeelte van mijn betoog mag besluiten, dan doe ik dat met de verklaring, dat ik mij volkomen aansluit bij het standpunt, dat is neergelegd in het rapport-Schrieke van 1930 en het rapport-Brugmans 1940, om voorloopig geen specaile leerstoel voor het Chineesch te verbinden aan de faculteit der letteren.

Wenschelijk is verder de omstandigheid, dat aan de leerstoel voor het Maleisch verbonden wordt de opdracht voor de studie van het Bataksch, het Minangkabausch en de Zuid-Sumatraansche talen, welke studie voorloopig in een hand gehouden kan worden.

Een bijzondere aandacht verdient verder, wat betreft de beteekenis dier faculteit voor de bloei en groei onzer talen, en derhalve ook voor onze nationale cultuur. Dit vraagstuk heb ik zoo straks heel in het kort aangeduid, en wel naar aanleiding van het doel der onderwijsinrichting. Thans zou ik dat gedeelte van het desideratum opnieuw naar voren brengen, opdat het in scherper licht komt te staan.

De hoogeschool doceert onze talen, ontwerpt de wetenschappelijke systematiek, ordent de taalverschijnselen, onderzoekt de taalregelmatigheid en beoefent zoovele andere wetenschappen, welke daarmede direct of indirect samenhangen.

De faculteit doceert aldus onze talen, maar bezigt ze niet als voertaal voor de gedoceerde vakken. Het Nederlandsch zal derhalve onbestreden de hegemonie voeren. In het kader van het ontworpen schema zou ik tegen dit feit wel geen bezwaar kunnen hebben, maar al wie een hoogeschool beschouwt als het centrum van een verjongde cultuur om der wille van een bloeiend cultuurleven, zal ten eenenmale consequent moeten eischen, dat onze moedertaal niet alleen het object van de wetenschappelijke bedrijvigheid wordt, maar eveneens de positie van een subject bij het overbrengen van gedachten moet bekleeden.

Men kent den strijd der Vlamingen; niet alleen voor het behoud van het Vlaamsch op de hoogeschool, hebben ze gestreden, maar vooral ook om het Vlaamsch te verheffen tot voertaal in de collegezalen. De strijd is met een overwinning bezegeld. Ook wij streven naar een dergelijk doel; en als het aan ons ligt, zijn wij dan ook volkomen bereid om het Nederlandsch een zoodanige plaats te geven, dat het Indonesisch daarnaast een aan deze voertaal toekomende positie erlangt.

Nu zullen er natuurlijk stemmen opgaan, die met de bekende motieven tegen dit edele streven zullen zijn: onze taal is primitief, gebrekkig en ongeschikt voor uitdrukking van hoogere gedachten. Maar Mijnheer de Voorzitter, laat mij dan voor bezwering van zooveel kwaadsprekerij dit eene gedicht van Guido Gazelle citeeren:

„Mijn Vlaanderen heeft zijn eigen taal,
God gaf elk land de zijne;
En laat ze rijk zijn, laat ze kaal,
Ze is Vlaamsch en ze is de mijne."

Ik moge mijn rede, Mijnheer de Voorzitter, thans beeindigen met de bede, dat de faculteit en onze talen een vruchtbaar leven ten deel zullen vallen, en voor dit nieuwe cultuur-leven: vivat, crescat, floreat!

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het woord gevraagd in de eerste plaats om eventueel, wanneer mijn fractiegenoot, de heer Loa Sek Hie, verhinderd zou zijn in tweede

(Moelia.)

instantie te spreken, ik zijn plaats zou kunnen innemen. In de tweede plaats lijkt het mij gewenscht aan de rede van mijn geacht medelid, den heer Loa Sek Hie, het volgende toe te voegen.

Wanneer wij een leerstoel vragen aan de litteraire faculteit is dat niet alleen voor de Chineesche jeugd, maar ook in wezen in het belang van de faculteit zelve. Het is natuurlijk aangenaam te mogen zeggen, dat Indië nu eindelijk een universiteit krijgt, maar de universiteit, die wij krijgen, moet van dien aard zijn, dat wij daarmede voor den dag kunnen komen en niet een universiteit, zooals wij er zoovele om ons heen zien, die den naam universiteit dragen, maar den strengen toets der critiek niet kunnen doorstaan.

Het komt mij voor, dat bij een litteraire faculteit, vooral hier in het Oosten, een leerstoel voor het Chineesch niet mag ontbreken. Wij hebben zooeven van ons geacht medelid, den heer Muh. Yamin, vernomen, dat zij, die zich verder willen bekwamen in het Chineesch, naar China kunnen gaan. Wij Chineezen hebben dat niet zoo van noode als anderen. Ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, zinspeelde op onze sociaal-economische meerwaardigheid — het woord is van den heer Wirjopranoto — waardoor wij beter in staat zouden zijn onze jeugd naar verschillende onderwijsinstellingen te zenden. Ik zou echter de vraag willen stellen, of de sociaal-economische meerwaardigheid, waarop de heer Wirjopranoto doelde, niet te danken is aan het feit, dat wij een cultuur hebben, waarop wij kunnen voortbouwen en daardoor individuen kunnen voortbrengen, die op sociaal-economisch gebied beter voor den levensstrijd zijn voorbereid, gelijk de heer Wirjopranoto zegt.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer het de Regeering er niet alleen om te doen is, enkel te kunnen zeggen, dat Indië eindelijk een universiteit heeft, wanneer het in de bedoeling van de Regeering ligt, de litteraire faculteit te doen zijn wat de naam aanduidt, dan, ik herhaal het, is een leerstoel in het begrip van een buitengewonen leerstoel noodzakelijk voor het prestige van de faculteit.

Wij weten — en zeker weet de Regeering het —, dat de rijksuniversiteit te Leiden sedert onheugelijke tijden een leerstoel voor het Chineesch heeft. Men zou ook daar kunnen zeggen: laat de studenten dan maar naar China gaan. Niet alleen in Nederland, maar in alle wereldsteden heeft men leerstoelen voor de Chineesche taal- en letterkunde. Het is daarom dat ik de instelling voorsta, voorzoover de middelen het veroorloven, van een buitengewonen leerstoel en mettertijd van een volwaardigen leerstoel voor de Chineesche taal- en letterkunde.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! De voorliggende ontwerp-ordonnantie brengt ons de lang verwachte geboorte van de litteraire faculteit. Het past, bij de geboorte van deze nieuwe loot in ons hoogeronderwijs stil te staan. Ik begroet deze komst met vreugde. Ik wensch haar voorspoed en groei toe in haar verdere ontwikkeling tot heil van de wetenschap en tot opbouw van de cultuur in Indonesië in het algemeen.

Wanneer ik na deze woorden van welkom toch eenige beschouwingen zou willen wijden aan deze ordonnantie, vloeit dat niet voort uit het verlangen om de woorden, die ik zooeven sprak, te verzwakken, maar uit de behoefte om mij rekenschap te geven van de innerlijke en uitwendige kenmerken van voldragenheid van dit nieuwe wicht.

In tegenstelling tot den gang van zaken bij de reeds tot stand gekomen hoogescholen hebben wij geen volledig plan voor ons. De memorie van toelichting volstaat met de mededeeling, dat de Regeering den algemeenen opzet van de faculteit heeft overgenomen uit het plan-Brugmans, terwijl Zij zich verder nog geen meening heeft kunnen vormen over de andere op zichzelf belangrijke voorstellen, die met de oprichting van deze faculteit in verband staan. Hierdoor wordt een eenigszins diepgaande bespreking van de litteraire faculteit op het oogenblik wel bemoeilijkt. Daarbij komt nog de omstandigheid, dat bij het afdeelingsonderzoek van dit ontwerp de Volksraad nog niet heeft kunnen beschikken over het rapport-Brugmans, waardoor in het afdeelingsverslag tusschen de opmerkingen, vragen en suggsties van de leden en dit rapport geen voldoende contactpunten konden worden gelegd, die eventueel in het openbaar ter sprake konden worden gebracht.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

Wel is er nog de post op de begrooting ter bekostiging van de nieuwe faculteit, doch ook deze post geeft geen voldoenden grondslag voor een breede bespreking van het plan, zoodat dus zal moeten worden gewacht tot de behandeling van de wijziging van de hooger onderwijs-ordonnantie, welke de regeling voor de komende universiteit zal bevatten. Maar ook dan vrees ik, dat wij geen volledig plan zullen hebben, omdat naar de positieve mededeeling van de memorie van antwoord de verschillende vraagstukken slechts geleidelijk aan de orde zullen komen naar de mate van den groei der faculteit.

Toch zou een volledig plan, dat natuurlijk in de toekomst vatbaar moet zijn voor wijzigingen, ons in staat hebben gesteld de consequenties van de oprichting dezer nieuwe faculteit eenigermate te overzien. Consequenties niet alleen van financieelen aard, maar ook die, welke kunnen voortvloeien uit een mogelijke overschatting van de maatschappelijke behoefte aan afgestudeerden in verschillende richtingen, de overschatting ook van de doelstelling van de faculteit uitsluitend als centrum voor cultuurbeoefening, in het algemeen van den breeden opzet, waarvoor deze maatschappij geestelijk en economisch nog niet rijp is.

De wetenschap is oneindig, doch haar mogelijkheid van practische zelfverwerking is niet onbeperkt en een onwetenschappelijk college als het onze denkt nu eenmaal in termen van het mogelijke en bereikbare.

Zekerheid bestaat intusschen over den breeden opzet van deze faculteit, zekerheid ook omtrent haar voornaamste doelstelling als centrum van cultuurbeoefening. Al dadelijk spreken deze kenmerken uit het streven naar concentratie van de geesteswetenschappen. Daarmede bestrijkt het plan het terrein van de figuur, die men in Nederland kent, onder den naam van vereenigde faculteiten. Het omvat dan ook een studierichting, die tot dusver in Nederland onbekend was, namelijk die der sociaal-economische of — zooals de memorie van toelichting zegt — de studie der sociale wetenschap. De andere studierichtingen zijn reeds oud of vonden later haar inhoud en erkenning in het academisch statuut van 1921.

Intusschen biedt het plan-Brugmans — ik moet het volkomen toegeven — ongetwijfeld voordeelen boven dat van professor Schrieke van 1929. Dit laatste hield nog teveel vast aan de Nederlandsche of liever Leidsche organisatie van de studie met haar uiteindelijke doelstelling van de beoefening van de Oostersche cultuurvakken alleen. Bovendien kende zij aan het Arabisch en het Sanskriet voor het candidaatsexamen een zoodanig belangrijke beteekenis toe, dat het candidaatsstudie daarmede bijna geheel gevuld was, die echter het nadeel had dat dit gedeelte van de studie niet was afgerond en ook elke maatschappelijke waarde miste.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan mij dan ook in het algemeen aansluiten bij de critiek in paragraaf 2 van het rapport van Dr. Brugmans tegen het plan van 1929. Het aantrekkelijke in den thans voorgestelden opzet lijkt mij nu het uitgangspunt, dat men thans niet meer kan volstaan met de uitsluitende studie van de Oostersche of Indonesische cultuur, maar dat men in de onder den invloed van door het Westen dynamisch geworden maatschappij ook de Westersche cultuuruiting in de studie betrekt. Dit voert vanzelf, Mijnheer de Voorzitter, tot de studie van die maatschappij zelf, van haar samenstellende onderdeelen, van de krachten, die daarin werken en zoovele verschijnselen, die te voorschijn treden uit het groeiproces, waarin thans de Indische maatschappij verkeert.

(Moelia.)

Terecht hecht men dan ook het plan groote waarde aan de vorming van personen met een breede kennis op het gebied van sociale verhoudingen personen, die bestempeld kunnen worden met den naam „sociale ingenieurs".

Mijnheer de Voorzitter. Van deze nieuwe studierichting, waarvoor ik groote belangstelling heb, is de maatschappijleer of de sociologie het kernvak. Ik zal mij natuurlijk niet begeven in de tegenover elkaar stelling van de sociologie en de andere vakken. Daarvoor biedt misschien een tijdschriftartikel meer gelegenheid dan een rede in dezen Raad. Hoe het ook zij, wij hebben dit nieuwe vak in Indië aangedurfd. In Nederland wordt naar mijn weten het vak sociologie alleen gedoceerd aan de universiteit van Amsterdam en in Utrecht door een bijzonder hoogleeraar, terwijl aan onze oudste universiteit daarvoor slechts een privaatdocent aanwezig is.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men deze studierichting beschouwt, dan valt het op, welk een groote plaats het vak maatschappijleer inneemt in het programma. Daarom lijkt mij het niet juist voor dit belangrijke vak een buitengewoon hoogleeraar aan te stellen. De motieven, die daartegen zijn aangevoerd, zijn n.m.m. van meer toevalligen aard. Er zijn wel degelijk personen te vinden, die het doceeren van dit vak als een hoofdbetrekking zouden ambieeren, in tegenstelling met de meening, dat er geen personen te vinden zouden zijn, die het onderricht in dit vak als een volledige taak op zich zouden willen nemen.

Ik zou daarom willen bepleiten ook met het oog op den verderen uitbouw en de belangrijkheid van dit vak, om dit op te dragen aan een gewoon hoogleeraar. De faculteit als cultuurcentrum is ongetwijfeld een aantrekkelijk en schoon ideaal. Alleen moet men hierbij bedenken, dat het ideaal slechts verwezenlijkt kan worden door samenwerking tusschen den Westerschen en den Oosterschen geest, door vereeniging van het Oostersche en Westersche intellect. In de memorie van antwoord staat te lezen, dat bij de keuze van de hoogleeraren de wetenschappelijke bekwaamheid het eenige criterium is. Ongetwijfeld moet aan deze hoogleeraren de eisch van wetenschappelijkheid worden gesteld, doch dat dit het eenige criterium moet zijn, moet ik ontkennen. Den steller van de memorie van antwoord is het ongetwijfeld even goed als mij bekend, dat bij de keuze van docenten ook andere factoren, die uit wetenschappelijk oogpunt zelfs futiel mogen worden genoemd, niet zelden een rol spelen. Evenzeer is het bekend, dat volgens de Nederlandsche traditie het solliciteeren naar leerstoelen ongeoorloofd is, doch dat deze „mos" in den laatsten tijd — en waarom zou het hier beter gaan — tot een aanfluiting is geworden.

Dergelijke kwesties laat ik op het oogenblik met rust. Waarop ik wel de aandacht wil vestigen, is een andere eisch, dien men stelt aan de persoonlijkheid en de hoedanigheid van de hoogleeraren als dragers van de cultuur.

De heer Loa Sek Hie heeft gisteren hieromtrent treffende woorden gezegd, die ik in verband met deze litteraire faculteit nogmaals ter overdenking aan de Regeering zou willen aanbevelen.

Ik zal mij niet spiegelen aan de Chineesche wijsgeeren, maar wanneer wij Nederlandsche grootmeesters van de wetenschap, als Van Vollenhoven en Snouck Hurgronje, voor den geest halen, dan beseffen wij, dat het niet in de eerste plaats hun wetenschappelijke bekwaamheid was, waarin zij echter ook torenhoog boven anderen uitstaken, die bij hun leerlingen dien eerbied, die geestdrift en bekoring hebben gewekt, die zij in hun leven meedragen, maar hun persoonlijkheid, karakter, menschenkennis en vooral de kunst — in de hoogste beteekenis van het woord — om hun leerlingen tot geestdrift en tot ideaalvorming op te wekken. Wetenschap gaat bij deze geesten gepaard met de gave om deze niet alleen glashelder voor te dragen, maar daarbij ook wijdere perspectieven te openen in de richting van het ideëele van het normatieve. Maar ook de uitverkorenen, die salva reverentia niet vergeleken behoeven te worden met de genoemde corypheeën der wetenschap, moeten naast hun wetenschappelijkheid ook het vermogen bezitten, om niet alleen onze studenten te onderrichten, hun systematische kennis bij te brengen, maar wat meer zegt voor dit volk, dat zijn toekomst bouwt, kunnen spreken tot hun gemoed en verbeelding, tot hun ziel. Daartoe zullen zij moeten zijn personen, die midden in de branding van het leven staan, die deze samenleving door en door kennen, moeten zij niet alleen de rol van objectief toeschouwer spelen, maar moeten zij juist daadwerkelijke deelhebbers zijn aan de cultuur zelf. Zoo en zoo alleen zal de faculteit centrum kunnen worden van de cultuurbeoefening, waar oost en west elkander ontmoeten en elkaar de hoogste goederen uitwisselen. Zoo zal zij niet worden een dorre kweekplaats van geleerden, zonder practischen zin, zonder geestdrift en geloof in het ideaal van den opbouw aan een eigen cultuur hier te lande.

In dit opzicht kunnen wij ons misschien spiegelen aan de voorbeelden van de Philippijnen en Britsch-Indië. Daar zijn het uitsluitend de landszonen, die de cultuurbeoefening in handen hebben. Nu geloof ik, dat dit verschijnsel op zich zelf op velen niet den minsten indruk maakt, omdat men reeds bij voorbaat overtuigd is, dat de onderwijsinstellingen in die landen toch niet aan onzen maatstaf voor hoogeronderwijs kunnen beantwoorden. Wanneer wij evenwel van tevoren weten, dat wij in die landen niets te leeren hebben, omdat wij het toch altijd beter weten, dan was een dergelijke reis van Dr. Brugmans ondernomen om daarmede voordeel te doen, niet bijzonder vruchtbaar.

In het afdeelingsverslag is gevraagd naar de mate waarin de ervaring in Britsch-Indië en de Philippijnen in dit voorstel zijn verwerkt. De Regeering heeft hierop geantwoord, dat dit zeer bezwaarlijk kon geschieden, omdat uiteraard de in het buitenland bestaande regelingen nimmer ongewijzigd kunnen worden overgenomen.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is een waarheid waaraan niemand ooit zal twijfelen. Dit is een waarheid, die men reeds vanaf 1920, van de dagen van Dr. Nieuwenhuis altijd ons heeft voorgehouden.

Om dit te constateeren behoeft waarlijk dus geen reis te worden ondernomen. Er zijn nu weliswaar in het rapport vele opmerkingen en voetnoten geplaatst, betrekking hebbende op de Philippijnen en Britsch-Indië, maar zij hebben op dit plan slechts een negatieve uitwerking. Uit de Nederlandsche universiteitspractijk is daarentegen zeer veel leering getrokken.

De goede dingen, die wij dan misschien zullen overnemen uit het rapport-Brugmans: lichamelijke opvoeding van studenten, internaten en kosthuizen en de indeeling van een president of vice-chancelor der universiteit, konden wij even goed uit de jaarboeken der verschillende universiteiten opdiepen.

Ik kom dan ten slotte tot het instituut van de assistentschappen. Waarschijnlijk zullen voor de assistentschappen in de Indonesische talen Indonesiërs in dienst worden genomen. Ik vraag mij af, of dit geen rascriterium is. Waarom, vragen wij ons af, zijn deze Indonesiërs bij uitstek geschikt om als assistent voor de Indonesische talen op te treden, men moet toch alleen het criterium van geschiktheid en bekwame wetenschappelijkheid aanleggen?

Maar hoe het zij, ik juich deze assistentschappen toe. De taak van de assistenten, zooals omschreven in het rapport, onderschrijf ik gaarne. Zij kunnen de studenten, die pas de poorten der academie binnentreden leiden op hun moeilijken weg, zij kunnen verdienstelijk werk doen op de practica, maar zij kunnen ook in ander opzicht verdienstelijk werk verrichten en wel door aan te vullen waar bekwame weten-

(Moelia.)

schappelijkheid te kort schiet aan practische kennis en ervaring en nauwe aanraking met de maatschappij.

Ik kom thans tot de Nederlandsche taal.

Het rapport gaat terecht uit van de groote sociale beteekenis van de Nederlandsche taal voor deze gewesten. Ik ben het volkomen eens met de opvatting, dat deze taal aan alle studenten geleerd moet worden in de candidaatsstudie. Ik juich het toe, echter zou ik niet alleen den nadruk willen leggen op de vaardigheid in het hanteeren van de taal in voordrachten en improvisaties, maar ik zou met het oog op de aanstaande leeraren ook bedrevenheid willen zien aangekweekt in het lesgeven voor de klas op de middelbare school.

Ik juich dit alles toe, omdat het mij bekend is, hoe smalend zich soms Nederlanders uitlaten over de stunteligheid en onbeholpenheid, waarmede zelfs afgestudeerde academici zich van de Nederlandsche taal bedienen. Hier schuilt een periculum in mora. De vlotheid van optreden, de wijze van reactie, enz. welke eigenschappen in het bijzonder vereischt zijn om in westersche sfeer een goed figuur te kunnen slaan, zijn in hooge mate afhankelijk van de beheersching van de Nederlandsche taal. En wat zullen de menschen wel zeggen van een doctor in de letteren, die het Nederlandsch niet zoo beheerscht als iemand, die geen academische studie in de letteren heeft genoten?

Ik zou dus de aandacht van de Regeering willen vestigen op deze zijde van het vraagstuk. Beheersching van de taal krijgen wij niet alleen door hospiteeren en het geven van proeflessen, zij dient systematisch vanaf het begin der studie te worden veroverd. Gezien de huisvesting der studenten en hun omgangstaal lijkt mij dit een probleem op zichzelf.

Met voldoening heb ik gezien, dat het in het voornemen ligt om het vak wijsbegeerte als leervak verplichtend te stellen. De beteekenis van dit vak voor de vorming van den geest en de beoefening van het critisch denken behoeft niet verder te worden betoogd. Paragraaf 12 uit het rapport-Brugmans heeft dan ook mijn volle instemming.

Bij mij rijst echter de vraag, of het niet beter zou zijn, de wijsbegeerte naar den aanvang der doctorale studie te verschuiven. Mijn ervaring — een ervaring, die ik opgedaan heb tijdens het college loopen — met eerste- en tweedejaarsstudenten in Nederland leert, dat de belangstelling uit eigen aandrift bij 18—20 jarigen voor dit vak niet bijster groot is. Men bezoekt de colleges niet zelden uit nieuwsgierigheid of liefhebberij en blijft dan, na eenige colleges aangehoord te hebben, weg.

Iets beter is het gesteld met de studenten, die in verband met hun studierichting kennis moeten nemen van de beginselen der algemeene philosophie, bv. de theologen, de klassici en de natuurphilosofen. Doch van duurzame belangstelling is slechts sprake bij de oudere studenten, die tot zekere rijpheid in het oordeel des onderscheids zijn gekomen.

Voor Indië komt er nog een belangrijke factor bij en dat is weer de moeilijkheid van de Nederlandsche taal. Wijsbegeerte is een moeilijk vak met een eigen begrippensysteem en een eigen uitdrukkingswijze. Zelfs voor Hollandsche studenten, die het Nederlandsch uiteraard beter beheerschen dan de Indonesische of Indo-Europeesche is het vak lastig te begrijpen en te verwerken. Onderwijst men deze wetenschap nu in een periode, waarin van zelfstandige verwerking der stof nog niet veel valt te verwachten, dan is het gevaar niet denkbeeldig, dat bij de weerbarstigheid van de studie de student meent te kunnen volstaan met memoriseeren en nazeggen, waardoor van een vormende waarde, die men zeer terecht van deze studie verwacht, geen sprake meer zal kunnen zijn.

De theoretische (Westersche) philosophie, die men voor de candidaatsstudie bestemt, onderstelt een beheersching van het Nederlandsch, een zuiver Westersch ingesteld denken, geconcentreerd en tegelijk dynamisch, zoodat naar mijn bescheiden meening onze A.M.S.- en zelfs H.B.S.-abituriënten daar nog niet aan toe zijn en ook niet in staat zullen zijn om de colleges in dit vak met vrucht te volgen. Een eminent hoogleeraar in de philosophie als Prof. Pos bijv. zou voor tweedejaars Indonesische studenten eenvoudig niet te volgen en te begrijpen zijn. Een dergelijke gang van zaken zou voor beide partijen onvermijdelijk op teleurstelling uitloopen. Daarom komt het mij uit didactisch oogpunt beter voor, vooral wanneer toch ook eenig begrip van de Oostersche philosophie moet worden bijgebracht en waarvoor eenige belangstelling voor levensvragen speciaal vereischt is, deze studie te verschuiven naar het begin van het doctoraal. Zoo dit niet mogelijk is, dan lijkt mij de waarde van de verworven philosophische kennis niet groot toe, om niet te spreken van twijfelachtig.

Over de maatschappelijke behoefte aan alumni van de litteraire faculteit zal ik het niet lang hebben. Met de vooropstelling van het doel der faculteit als centrum van cultuurbeoefening is gelukkig nog niet gezegd, dat wij het oog moeten sluiten voor de materieele positie van de aanstaande afgestudeerden in de diverse richtingen. Als er een land is, waar er weinig gelegenheid bestaat om de wetenschap te beoefenen ter wille van de wetenschap, dan is het zeker Indië met zijn door en door materialistische levensvorming. Van dat ideaal zijn wij als gevolg van onze geringe economische kracht, die ons onverbiddelijk voor materieele zorgen plaatst, nog zeer ver verwijderd.

Maar ook voor literatoren in vrij beroep bestaat voorloopig nog maar weinig emplooi. Het grootste gedeelte van hen is vrijwel aangewezen op de overheidsdiensten en op het particuliere bedrijfsleven. Met name geldt dit voor de afgestudeerden in de sociale richting. Ik ben in dit opzicht niet zoo optimistisch gestemd als het rapport-Brugmans. Ik zie voor deze menschen nog een geduchte concurrentie van de zijde van juristen, indologen en handelseconomen, vooral indien men bedenkt, dat — voorloopig althans — de juristen, B.B.-ambtenaren en de handelseconomen het laatste woord bij de aanstelling aan de diverse diensten en departementen hebben.

Doch afgezien daarvan moet men toch bedenken, dat de studie in de sociale richting min of meer een algemeen karakter heeft, ook zelfs na specialisatie in de doctorale studie. Een doctorandus met staats- en administratief recht als hoofdvak heeft in een jurist en speciaal van de staatsrechtelijke richting of in den indoloog nog een zwaren concurrent; een doctorandus met de speciale richting economie en statistiek als hoofdvakken zal het finaal afleggen tegen een doctorandus in de handelswetenschappen, of tegen een jurist in de economische studierichting. Alleen de doctorandus met hoofdvak maatschappijleer heeft het domein nog vrij, maar dat is naar het mij voorkomt zeer beperkt.

Hoe het zij, Mijnheer de Voorzitter, ik deel de optimistische verwachtingen der Regeering met betrekking tot deze sociale richting niet, doch dat er behoefte aan bestaat is ontegenzeggelijk juist. Hiermede is dus niet gezegd, dat ik tegen deze sociale richting ben.

Ik heb van den aanvang af het aantrekkelijke van dit plan gevonden juist in de instelling van de nieuwe sociaal-economische studierichting.

Mijnheer de Voorzitter! Om te eindigen kom ik thans op een chapiter, dat feitelijk min of meer behoort op het terrein der algemeene beschouwingen, doch dat ik thans bij deze gelegenheid zou willen voorbrengen. Het is het vraagstuk van de aanstelling van Indonesische academici in overheidsdiensten en in het particuliere bedrijfsleven, dat ook rechtstreeks in verband staat met ons hooger onderwijs.

Moge er dus ook door het bedrijfsleven behoefte worden gevoeld bijvoorbeeld aan sociaal-economen, of „kenners" van Indië, waarop zich bijvoorbeeld het rapport-Brugmans be-

(Moelia.)

roept, daarmede is echter nog niet aangetoond de bereidheid van de overheidsdiensten en van de directies om ook Indonesische afgestudeerden — en deze zullen uiteraard het grootste contingent daarvan vormen — in dienst te nemen. En dit is tenslotte voor die afgestudeerden het belangrijkste probleem. Niet dat er behoefte, zelfs groote behoefte bestaat, maar of men geneigd is bij de overheidsdiensten en het particuliere bedrijfsleven om juist Indonesische krachten aan te nemen, is voor mij de kernvraag.

En daarvan, Mijnheer de Voorzitter, ben ik tot mijn spijt zoo maar niet overtuigd, zelfs ook niet wat betreft de overheidsdiensten. Nu kan de Regeering stellen — en ik gun Haar de voldoening — dat Zij dit meerdere malen met stelligheid ontkend heeft, maar daarmede is de bereidwilligheid tot de aanstelling van academische krachten bijvoorbeeld bij de departementen van algemeen bestuur nog niet voor goed tot een loffelijke deugd geworden. Zoolang in het mechanisme van de ambtelijke overwegingen een radertje weigert om te werken, zoolang de meening van een eerzaam ambtenaar deze beweging kan tegenhouden, zoolang men gelooft in de onfeilbaarheid van de bureaucratie, zoolang, Mijnheer de Voorzitter, zeggen plechtige verklaringen omtrent den goeden wil der Regeering met betrekking tot dit speciale gebied, niet veel.

Er is een tijd geweest, dat men van regeeringszijde, eenmaal zelfs bij monde van een Gouverneur-Generaal het aandurfde, uitdrukkelijk in het openbaar te verklaren, dat het de stellige bedoeling der Regeering was om Indonesische krachten in toenemende mate in leidende posities te plaatsen. Gouverneur-Generaal De Graeff, die wellicht als geen ander de noodzaak daarvan voelde, heeft het niet bij woorden gelaten, doch is tot daden overgegaan. Hij heeft daarmede dit land een grooten dienst bewezen. Zijn naam is daarmede voor goed gegrift in de memorie van het intellectueele deel van Nederlandsch-Indië.

Hij heeft dat waarschijnlijk gedaan met het voorbeeld van India voor oogen, toen het Britsche gouvernement in 1918 blijkbaar zich niet schaamde om dit in het parlement mede te deelen als een der doeleinden van Zijne Majesteitsregeering. De secretaris van India zeide in de vergadering van 20 Augustus 1917 het volgende:

> „The policy of His Majesty's government with which the gouvernment of India is in complete accord, is increasing association of Indians in every branch of the administration and the gradual development of self-governing institutions with a view to the progressive realisation of responsible government in India as an integral part of the British Empire."

Mijnheer de Voorziter! Dit vooropstellende is dan ook meerdere aanstelling van Indonesische academici voorwaarde voor de verwezenlijking van een verantwoordelijke regeering h.t.l.

In Nederlandsch-Indië acht men zich blijkbaar boven een dergelijke frase verheven. De Regeering zwijgt liever ten deze en verwijst naar daden. Maar daden blijven meestal achterwege, of wanneer de Regeering eindelijk tot daden overgaat dan staan deze in geen verhouding tot de indrukwekkendheid van het zwijgen als betooning van eigen doelbewuste kracht en de intense inspanning, waarmede de daden worden afgewacht. Is het dan verwonderlijk, dat schier elk jaar hetzij bij de debatten, hetzij door middel van schriftelijke vragen, de wenschelijkheid wordt bepleit om meerdere Indonesische krachten in 's lands dienst aan te stellen?

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij dit beeld van vragen en antwoorden van den Volksraad in oogenschouw nemen, dan moeten wij erkennen, dat deze regelmaat van vragen bij de Regeering een zekere korzeligheid heeft gewekt. Immers in vrijwel dezelfde bewoordingen, die iedereen langzamerhand kent, wordt op dergelijke vragen gereageerd. Ik hoop, ook dat de Regeering zal billijken dat dit gevoel van onbehagen aanwezig is bij de stellers van deze vragen in het bijzonder, — ik acht mij gerechtigd dit hier te verklaren — ook bij alle

(Soangkoepon.)

Indonesische academici van alle richtingen. Het steriotiepe antwoord van de Regeering, dat Zij haar keuze niet door den landaard doch slechts door geschiktheid laat bepalen, maakt werkelijk op den weldenkenden Indonesiër niet meer den minsten indruk. Dit antwoord is gelijksoortig aan andere antwoorden, die den Raad bereikten bij b.v. de toelating tot den politiedienst, den Marine-vliegdienst, de Militaire luchtvaart, de douane enz. Het is pijnlijk in zijn zelfverzekerdheid, prikkelend door zijn quasi-objectiviteit en teleurstellend in zijn zinloosheid.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil dit thema niet verder uitspinnen. Ik zou willen eindigen met een beroep te doen op den geachten Regeeringsgemachtigde om met alle kracht de belangen voor te staan van de huidige Indonesische academici en van hen, die hun vorming krijgen, zoowel aan de bestaande instellingen van hooger onderwijs, waaraan hij in een vorige bediening zijn beste krachten heeft gegeven, als aan de nieuwe instellingen waarvan de grondslagen thans onder zijn leiderschap van het departement worden gelegd en wat meer zegt daardoor in staat is mede te werken aan de toekomst van een generatie, waarmede hij zich naar aard, oriëntatie en geestesrichting ongetwijfeld nauw verbonden gevoelt.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ieder, die liefde gevoelt voor deze landen en hun ontwikkeling, zal zich wel verheugen met de geboorte van deze faculteit der letteren en wijsbegeerte. Tot dusver zijn deze landen met hun eigen bevolking nog te veel het object van proefnemingen.

De oprichting van deze faculteit der letteren en wijsbegeerte zal tot gevolg hebben, dat meer kennis en wetenschap worden verkregen op het gebied van de sociale wetenschappen, van de Indonesische taal- en letterkunde, de geschiedenis en de volkenkunde van de uitgestrekte gebieden van ons Koninkrijk. De studie in deze richting zal zeker het wederzijdsch begrijpen tusschen de Nederlanders en de Inheemsche bevolking in deze gewesten vergemakkelijken; ten minste indien men van beide kanten naar dit begrijpen wil streven en het wil bewerkstelligen.

De kennis op dit gebied, vooral van de zijde van de Nederlanders, laat mijns inziens nog veel te wenschen over, vooral, als men dit in verband brengt met de heerschende practijk in deze gewesten.

De kennis, verworven als omschreven in artikel 2 van deze ontwerp-ordonnantie, zal ongetwijfeld niet alleen de wetenschap in haar volle beteekenis dienen, doch de werkelijke waardeering van de Inheemschen tot gevolg hebben, want wanneer de Nederlanders zich den strijd tusschen Atjeh en de Nederlanders realiseeren, dan komt er zeker een veel betere waardeering van de zijde der Nederlanders ten voordeele van de Inheemschen.

Indien de Nederlanders de geschiedenis van de komst en de vestiging van het Nederlandsch gezag b.v. in Tapanoeli kennis nemen, zou de hoofdredacteur van de Java-Bode zich zeker geschaamd hebben, om mij vanwege mijn redevoering bij de algemeene beschouwingen te betitelen met het woord „chantage".

De **Voorzitter**: Ik moet er bezwaar tegen maken, dat U hier met de pers debatteert.

De heer **Soangkoepon**: Maar het is gevaarlijk deze uiting in de pers onbeantwoord te laten, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: U kunt er thans niet op antwoorden. Dat kan ik niet toelaten. Ik verzoek U Uw rede over het aan de orde zijnde onderwerp te vervolgen.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Indien de Regeering meerdere wetenschap verkrijgt over de sociale toestanden, de Indonesische taal- en letterkunde, de geschiede-

(Kerstens.)

nis en de volkenkunde van deze overzeesche gebieden, door de instelling van deze faculteit, dan behoeft Zij zeker niet meer te verkeeren in een toestand van slingerende proefnemingen op het gebied van de bestuurshervorming hier te lande.

Alles staat hier reeds lang klaar, wat van belang is voor het voeren van een gezonde bestuurs- en staatshervorming, doch niemand weet blijkbaar, hoe hij deze gegevens tot juiste proporties moet verwerken. In de memorie van antwoord heeft de Regeering o.a. het volgende gezegd:

> „De Regeering grondt Haar overtuiging, dat voor de abituriënten der nieuwe faculteit voldoende plaatsingsmogelijkheid in de maatschappij zal blijken te bestaan op de omstandigheid, dat Dr. Brugmans ter zake informaties heeft ingewonnen bij de verschillende departementshoofden en leiders van overheidsdiensten en particuliere bedrijven."

Dit geldt bepaaldelijk ook voor de sociaal-economische studierichting, voor welke een groote belangstelling bij de genoemde autoriteiten is gebleken. De Regeering schaart zich aan de zijde van de leden, die als hun oordeel uitspraken, dat er behoefte is aan abiturienten eener sociaal-economische studierichting ook in functies, welke tot dusverre bij gebreke van sociaal-economen vervuld werden door juristen, indologen of handelseconomen.

Maar afgescheiden hiervan, moet ik toch erkennen, dat het bestaan van de voorgestelde faculteit in deze gewesten voor alle ingezetenen een zegen zal zijn.

Bovendien lijkt het mij niet juist, om de wetenschap op dit belangrijk gebied door de normen van koopmanschap te doen beheerschen.

Wat ik te dezen opzichte wensch is, dat de hoogleeraren straks zooveel mogelijk uit de Inheemschen worden gekozen, omdat zulke hoogleeraren als landskinderen beter dit onderwijs aan de studeerenden kunnen mededeelen.

Verder zou ik gaarne willen zien, dat alle Inheemsche talen straks aan deze hoogeschool zullen worden onderwezen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met namens mijn fractie dank te betuigen aan de Regeering voor de instelling van deze litteraire faculteit. Wel verre dus van het eens te zijn met die leden in het afdeelingsverslag, die gevraagd hebben: had dat nog niet wat uitgesteld kunnen en moeten worden, zijn wij in tegendeel dankbaar, dat de Regeering het tempo wat versneld heeft, omdat er ten slotte geen bezwaren van wezenlijken aard zijn aan te voeren, die aan de invoering van dit plan in den weg stonden.

Wie even bedenkt, hoe lang de post litteraire faculteit reeds pro memorie op de begrooting heeft gestaan, kan niet anders dan dankbaar zijn — in ieder geval zijn wij het — dat deze memoriepost nu eindelijk eens in een reëelen post in omgezet.

Wat het eigenlijke ontwerp betreft, heb ik slechts enkele punten alsnog bij de Regeering in overweging aan te bieden.

Op het programma van de litteraire faculteit hebben wij gezien — en met instemming — dat gedoceerd zullen worden de instellingen van den Islam. Wij hebben echter gemist het vak: instellingen van het Christendom. Ik kan mij niet voorstellen, waarom dit onderdeel uit de opleidingen aan de litteraire faculteit is weggelaten. Als men — en wederom terecht — mede de volkenkundige richting opneemt en de volkenkunde als belangrijk studievak bij deze litteraire faculteit als noodig erkent, is het mij niet duidelijk, waarom men niet evenzeer opneemt instellingen van het Christendom. Immers het Christendom is een zoo geweldige cultuur-beinvloedende factor in dit land en zal het steeds meer worden. In het licht van hetgeen wij gisteren bij de onderwijsbegrooting besproken hebben, de synthese van de beide culturen als vrucht van de symbiose van de twee culturen, behoef ik hierover niet veel meer te betoogen. Maar, waar de ziel en de kern van een dier culturen het Christendom is, zal onderwijs in de instellingen van het Christendom even hard noodzakelijk zijn als de studie van de instellingen van den Islam.

Het tweede punt, dat ik zeer ernstig heb gemist in het program, vooral van de litteratoren, van de philologische richting, is het verplichtend stellen van het Nederlandsch als vak bij het candidaatsexamen. Hoe kan men nu terecht volhouden, dat bij een litteraire faculteit in Nederlandsch-Indië het vak Nederlandsch geen examenvak moet zijn? Wanneer de Regeering zegt, ja, maar wij zullen voor een voldoende beheersching van het Nederlandsch zorgen door het instellen van werkcolleges, kan ik mij niet voorstellen, hoe de Regeering dit voor ons bevredigend kan achten. Ik ontken daarmede het nut van werkcolleges niet, maar de studie van het Nederlandsch als vrucht van deze werkcolleges moet mijns inziens, al was het alleen maar om de waarde en de beteekenis van het Nederlandsch hier, ook worden uitgedrukt in het verplicht examenvak zijn. Afgezien van het feit, dat er alles voor te zeggen zou zijn om een Nederlandsche richting als vijfde, niet rad aan den wagen, maar studierichting in te voeren, kan mijns inziens voor de philologen Nederlandsch als verplicht examenvak niet worden gemist; dat zijn wij aan het Nederlandsch en de beteekenis van het Nederlandsch in Nederlandsch-Indië verplicht.

Het derde punt is, dat ik het niet met de Regeering eens ben, dat de studie der wijsbegeerte voor het eerste studiejaar, ik meen, dat er staat, als minder geëigend moet worden beschouwd. Ik ben het daarmede in het geheel niet eens. Ik acht het juist voor eerste jaars-studenten een zeer belangrijke zaak, dat zij verplicht worden een cursus in logica te volgen.

(De heer Moelia: Zulk een cursus kunnen eerste jaars studenten niet volgen.)

Wie kunnen dat niet volgen?

(De heer Moelia: Studenten, die zoo van de A.M.S. of H.B.S. komen.)

Ik ben integendeel van meening, dat zij een cursus in logica minor zeer wel kunnen volgen en dat zulk een cursus zeer zeker op zijn plaats zou zijn; ik meen, dat zulk een cursus zelfs in de hoogste klas van de A.M.S. gegeven zou kunnen worden: het is slechts de vraag, wat men als leerstof aanbiedt.

Wanneer er wordt gezegd, dat in het eerste jaar niet moet worden begonnen met metaphysica, kan ik daar in komen, maar dat men niet zou kunnen beginnen met logica minor, kan ik niet alleen niet inzien, maar ik acht dit vak zelfs het eerste begin van alles en het spijt mij, dat het niet het begin van de propaedeuse van iedere hoogeschool is. Hier staat de meening van den heer Moelia tegenover; ik hoop, na het regeeringsantwoord in eersten termijn, gelegenheid te zullen hebben, hierover met mijn geacht medelid van gedachten te wisselen.

(De heer Yamin: Het zou meer thuishooren op de theologische faculteit.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, de wijsbegeerte is de moeder van alle wetenschappen, niet alleen van de theologie, zij is naar mijn meening een onmisbare propaedeuse voor iedere hoogere studie, n'importe welke, maar zij is zeker op haar plaats bij een litteraire faculteit.

Het laatste punt dat ik behandelen wil is de vraag, of de bezitters der hoofdacte nog extra verlof behoeven om de studie aan deze faculteit te mogen volgen, waar een eind-diplomabezitter van H. B. S. en A. M. S. deze speciale vergunning niet van noode hebben. Ik wil hier niet veel van zeggen, omdat deze vraag op het oogenblik bij het departement van Onderwijs in studie wordt verklaard te zijn. Ik hoop echter, dat de Regeering in Haar antwoord in eersten termijn zal kunnen mededeelen, dat ook dit diploma suo jure recht geeft tot het volgen van de studie aan de litteraire faculteit. Mocht dit niet het geval zijn, dan zal ik gedwongen

(Verboom.)

zijn, hierover in tweeden termijn een hartig woordje met de Regeering te wisselen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben ons bij de beoordeeling van de positie van het hooger onderwijs hier te lande en de beteekenis daarvan bij herhaling afgevraagd, of de politiek die door de Regeering in dit opzicht gevolgd wordt, wel de juiste is, en of het in het algemeen niet beter zou zijn geweest — ik spreek nu over normale omstandigheden — dat men in ruime mate de gelegenheid zou hebben opengesteld voor een opleiding aan Nederlandsche universiteiten, omdat daarvan naar mijn meening een grootere vorming zal kunnen uitgaan dan van hoogescholen hier te lande.

Intusschen is over deze zaak door de Regeering al vele jaren geleden een beslissing genomen. Wij zijn hier gekomen tot inrichtingen van hooger onderwijs en ik ben het volkomen met de Regeering eens, dat daarbij een litteraire faculteit, een faculteit in de letteren en wijsbegeerte, niet kan worden gemist. Ik zou zelfs zeggen, dat een litteraire faculteit het begin van alles had dienen te zijn, omdat hier immers de wetenschap om der wille van de wetenschap zelf beoefend wordt, en deze faculteit dus als het ware de basis is van het geheele hooger onderwijs. Wij zetten hier in Indië wel eens meer de zaak op haar kop; wij zijn er dan ook min of meer mede geëindigd in plaats dat we ermede begonnen zijn. Wij hebben achtereenvolgens verschillende hoogescholen opgericht. Wij hebben kort geleden in beginsel besloten tot de instelling van een landbouwkundige hoogeschool; eerst thans krijgt een litteraire faculteit naderen vorm.

Toch is de vorm van die faculteit nog zeer onbepaald. Het voorstel draagt een voorloopig karakter; dit komt in de memorie van antwoord op verschillende plaatsen uitdrukkelijk tot uiting. Zoo wordt bv. in par. 1 der memorie van antwoord gezegd:

> „De omstandigheid, dat de daarvoor vereischte wettelijke voorziening een tijdelijk karakter zal dragen — in afwachting van de eerlang in te dienen nieuwe hooger-onderwijsordonnantie — beschouwt de Regeering juist als een voordeel."

Naar aanleiding van het rapport van Dr. Brugmans wordt opgemerkt:

> „dat het bedoelde rapport daarnaast talrijke voorstellen en denkbeelden bevat, waaromtrent de Regeering Haar standpunt nog niet heeft kunnen bepalen."

In punt 5 luidt het voorts:

> „Het omstandig overleg met faculteiten en curatoria, dat in de memorie van toelichting in uitzicht is gesteld, zal derhalve alle punten betreffen waaromtrent niet aanstonds bij de oprichting van de faculteit behoefde te worden beslist en wel bepaaldelijk die, welke in de hooger-onderwijsordonnantie moeten worden geregeld. In afwachting daarvan" — deze uitdrukking teekent het heele voorstel — „kan in het voorliggend ontwerp worden volstaan met een ongewijzigde toepasselijk verklaring van de desbetreffende artikelen in de bestaande hooger-onderwijsordonnantie."

Daarbij komt dan nog, zooals de heer Moelia terecht in het licht heeft gesteld, dat wij het rapport van Dr. Brugmans „inzake een te Batavia op te richten faculteit der letteren" eerst hebben ontvangen, nadat het betreffende voorstel in de afdeelingen was behandeld, waardoor het afdeelingsverslag niet zoo volledig is geweest als wenschelijk en noodig was. Ik betreur dezen gang van zaken, en ik spreek de hoop uit, dat ons te zijner tijd, wanneer het geheele hooger onderwijs opnieuw in beschouwing zal worden genomen, meer tijd gegeven zal worden, en dat wij daarbij vooruit in de gelegenheid zullen worden gesteld kennis te nemen van alle stukken, die in dat opzicht van beteekenis zijn.

Onwillekeurig krijgt men, als men de stukken leest, den indruk, dat de Regeering tegen den Volksraad zegt: neem dit nu in vredesnaam maar aan, later kan immers nog nader over deze zaken van gedachten worden gewisseld. Dit is mijns inziens bij een zoo belangrijke kwestie als in de voorliggende ordonnantie wordt geregeld, toch niet de juiste methode.

Volgens de ordonnantie zal het studieplan van deze faculteit worden gesplitst in vier richtingen, en wel: de studie van de sociale wetenschappen; de studie van de Indonesische taal- en letterkunde; de studie van de geschiedenis en de studie van de volkenkunde.

Ook na wat hierover in de stukken is geschreven en wat daarover in het rapport-Brugmans voorkomt, vraag ik mij af, of voor de invoering van de eerstgenoemde studierichting wel voldoende reden bestaat. Men moet mij goed begrijpen. Ik vind het van zeer veel belang, dat aan onze hoogescholen, of aan onze Indische universiteit, de gelegenheid zal worden geopend zich te bekwamen in een richting, die iemand in het bijzonder voor een Indische carrière geschikt maakt. Maar ik vraag mij toch af, of hiervoor de juiste weg wordt bewandeld, o.m. ook, omdat hier het zwaartepunt wordt gelegd bij de sociologie. Zooals ik zeide, geen van de stukken heeft mij kunnen overtuigen dat hier inderdaad de juiste weg wordt bewandeld. Er wordt in de toelichting al direct gezegd, dat deze nieuw geprojecteerde studierichting eenige gelijkenis vertoont met die van de indologie; zij verschilt daarvan echter hierin dat laatstgenoemde geheel is ingesteld op de behoefte van het B.B. Het is zeer juist, dat dit punt in de stukken besproken is, want iedereen, die deze zaak te beoordeelen krijgt, zal zich onwillekeurig afvragen waarom hier weer een afzonderlijke studierichting in het leven wordt geroepen. Waarom kan hier niet een oplossing worden gevonden in den geest van de indologische studie?

Wat de Regeering hiertegen aanvoert lijkt mij weinig overtuigend. Het is inderdaad juist, dat de indologische studie opleidt voor een bepaalde functie en dus een practijkstudie is. Maar ik zou mij toch zeer goed kunnen voorstellen — en ik kan mij niet indenken, dat dit op eenigerlei wijze de indologische studie zou schaden —, dat aan deze studie een zekere verdieping zou worden gegeven, zoodat deze studie niet alleen voor candidaat B. B.-ambtenaren en de hun toe te wijzen functies van belang is, maar ook voor andere groepen van beteekenis zou kunnen zijn. Ik geloof trouwens, als ik de indologische studie naga en tevens welke figuren in den loop der jaren daaruit zijn voortgekomen, dat dit inderdaad een studierichting is, die van de grootste beteekenis is en waaraan naar mijn meening door een Indische hoogeschool met alle recht een grooter relief zou kunnen worden gegeven dan tot nog toe het geval was.

Als ik dan verder lees, wat in het rapport-Brugmans over deze studierichting wordt gezegd, welke, speciaal tot doel heeft het opleiden van „kenners van Indië", dan kom ik niet tot de overtuiging, dat inderdaad de plaats, die men bij deze ordonnantie aan deze nieuwe studierichting geeft de juiste is. Er worden in dit rapport enkele aanhalingen gedaan uit rapporten van Nederlandsche commissies en uit redevoeringen van professoren in Nederland, die allen tot strekking hebben dat de huidige juridische opleiding niet in alle opzichten bevredigend is.

Er komt b.v. in voor een citaat uit het „rapport van de commissie inzake het onderwijs in de economie aan onze universiteiten" in 1923 uitgegeven door de Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek. Deze commissie kwam tot de conclusie dat door vele in de faculteit der rechtsgeleerdheid afgestudeerden een tekort aan economische vorming wordt gevoeld. Zij stelde daarom voor de juridische faculteit uit te breiden tot een juridisch-economische, in dien zin dat naast de in het academisch statuut bekende privaatrechtelijke en publiekrechtelijke richtingen een economische richting zou worden ingevoerd.

Verder wordt een aanhaling gedaan uit de rede van prof.

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Verboom.)

Dr. Bolkestein in zijn verslag van de lotgevallen van de Utrechtsche universiteit in het studiejaar 1934—1935, in zijn kwaliteit van rector-magnificus. Prof Bolkestein komt daarin tot de volgende conclusie:

„Een minister van onderwijs, die aan de Rijksuniversiteiten een faculteit zou oprichten van Maatschappijkunde, zoo veelzijdig, dat zij waardig naast die der Natuurkunde kwam te staan, en daarbij een geordende studie zou weten te ontwerpen, met een effectus civilis in den eigenlijken zin van het woord beloond, zou zich naar mijn bescheiden meening een belangrijke verdienste verwerven jegens volk en universiteit."

Maar ook bij prof. Bolkestein, die dus tot de conclusie komt, dat voor een faculteit van maatschappijkunde inderdaad aanleiding zou zijn aan de Nederlandsche universiteiten, is uitgangspunt het feit van het gering aantal promoties in de juridische faculteit. Hij verbond daaraan de volgende beschouwing:

„Men zou, het aantal promoties in deze faculteit vergelijkende met b.v. dat in de wis- en natuurkunde, tot de meening kunnen geraken, dat in de wetenschap der natuur het aantal problemen, die men ontdekt en aanvat aanzienlijk is, het leven daarentegen van staat en maatschappij zoo onbewogen en eenvormig, dat het aan den wetenschappelijken geest nauwelijks vragen heeft aan te bieden. Ik behoef het niet uit te spreken, hoe anders de werkelijkheid is; men moet dus wel besluiten, dat van de heftige stormen, die staatkundige, economische en sociale omwentelingen in den menschelijken geest ontketenen, nauwelijks een rimpeling den universitairen vijver bereikt."

Mijnheer de Voorzitter! Ik citeer dit, omdat ook hier dus naar mijn meening voor oogen heeft gestaan een hervorming of uitbreiding van de juridische faculteit; men was met de juridische faculteit in den huidigen vorm niet tevreden. Ik vraag mij om deze redenen af, of niet een betere oplossing zou kunnen worden bereikt in deze richting, dat deze belangrijke studierichting dus niet ingelijfd wordt bij de litteraire hoogeschool, doch bij de Rechtshoogeschool. Dan zou ook een samenvloeiïng als het ware kunnen plaats vinden tusschen deze studierichting en de Indologische studierichting, waardoor voor een al te groote differentie, die de zaak slechts onoverzichtelijk en ondoorzichtig maakt, geen vrees behoeft te bestaan.

Ik geloof, dat daarvoor ook nog andere motieven zijn aan te voeren. Een der motieven is, dat wanneer deze studierichting gekoppeld wordt aan de juridische studierichting men dan tot een veel concreter en exacter lesgeven zal komen. Ik vrees, dat wanneer zij gekoppeld wordt aan de faculteit der letteren en wijsbegeerte en wanneer daarbij bovendien op het vak sociologie de nadruk wordt gelegd, wij zullen komen tot iets zeer vaags en onbestemds, iets zwevends met alle bezwaren van dien, terwijl juist de juridische faculteit, als ik het goed begrepen heb — ik ben zelf geen jurist — streeft naar een scherpe formuleering en in het algemeen tracht de zaken zoo reëel mogelijk te bezien.

Een tweede aanleiding daarvoor is m.i. hierin gelegen, dat een faculteit der letteren en wijsbegeerte, als men dit principieel beziet, een der faculteiten is, waar de wetenschap om de wetenschap zelf gediend wordt niet slechts, doch waar ook menschen worden opgeleid, die de wetenschap om de wetenschap dienen.

Als jurist, als medicus en in vele andere gevallen, kan men zich op maatschappelijk terrein carrière maken. Men kan door een vrij beroep te kiezen, of door de leiding van een groote organisatie of van een groot bedrijf op zich te nemen het tot groote rijkdom brengen; dit zelfde is het geval met een ingenieur. Maar ik geloof, dat degenen die de beoefening der letteren en wijsbegeerte, dan wel der geschiedenis tot hun levenstaak gekozen hebben, misschien wel een schitterende maatschappelijke carrière kunnen doorloopen, en het misschien wel tot een hooge positie kunnen brengen, doch niettemin steeds zullen zijn aangewezen op matige inkomsten, zoodat van het bijeenbrengen van een groot vermogen geen sprake is. De belangrijkste betrekkingen voor deze menschen in Nederland weggelegd zijn die van leeraar, in een enkel geval hoogleeraar, en verder die van leider of assistent bij bibliotheken en archieven. Zij moeten in het algemeen van een zeer matig salaris leven en zij moeten hun leven dus zeer sober instellen. Het is mogelijk, dat zij slagen in hun poging om een leerboek uit te geven, dat in een zeer groote oplaag kan worden verkocht, maar overigens is er geen sprake van, dat zij zich met deze wetenschap materieele rijkdommen kunnen vergaren.

Dit is wel het geval met andere wetenschappen. Daarom vraag ik mij af, waar toch verschillende van deze „kenners van Indië" bestemd zullen zijn om juist in den handel en het bedrijfsleven carrière te maken — althans wanneer deze afdeeling ten volle wil beantwoorden aan haar taak — of er ook om deze reden er niet veel meer aanleiding is deze richting in te lijven bij de rechtshoogeschool en samen te brengen met de Indologische opleiding.

In dit verband treft mij verder, dat niet als een speciale richting wordt genoemd de studie van de wijsbegeerte. Zooals de heer Kerstens zooeven reeds heeft opgemerkt, is ten slotte de wijsbegeerte de eerste en belangrijkste wetenschap; zij is het begin van alle wijsheid en alle wetenschap. Ik zou dus zeggen, dat een zoo belangrijke faculteit als die der letteren en wijsbegeerte een dergelijke richting onmogelijk kan ontberen. Ik vrees haast — ik durf het bijna niet te zeggen — dat men is teruggeschrikt voor invoering van een speciale studierichting voor de wijsbegeerte en juist daarom aan de studie der sociale wetenschappen, met name der sociologie zooveel relief heeft gegeven. Maar ik zou het toch zeer betreuren, ondanks de vele lofzangen, die er over de sociologische wetenschap in deze zaal bij verschillende gelegenheden gezongen zijn, wanneer dit werkelijkheid zou zijn en men dus inderdaad de wijsbegeerte zou hebben vervangen door de sociologie. Ik zou dan niet anders dan van een Ersatzwetenschap kunnen spreken, waarbij ik het woord „Ersatz" met een zeer bepaalde bedoeling gebruik.

Verder mis ik bij de studierichtingen de studie van de Nederlandsche taal- en letterkunde. Ik geloof, dat dit wel een zeer groot hiaat is. Ik behoef niet speciaal te citeeren wat Dr. Uri in Koloniale Studiën van Februari van dit jaar schreef over Een litteraire Faculteit zonder Nederlandsch?, waarin ook deze schrijver wijst op de zeer groote beteekenis van een dergelijke afdeeling. Ook zonder dat bepaalde artikelen worden geciteerd spreekt het m.i. van zelf, dat bij de litteraire hoogeschool in Nederlandsch-Indië een studierichting in de Nederlandsche taal en letterkunde niet gemist kan worden.

Nu kan men wel zeggen, dat dit op het oogenblik niet mogelijk is, omdat men niet beschikt over de leerkrachten, die daarvoor noodig zijn, en dan hebben wij daarin natuurlijk te berusten, maar ik zou toch wel willen, dat van de zijde der Regeering werd verklaard, dat de Regeering deze zaak niet alleen in gedachten zal houden, maar dat de Regeering met alle kracht ernaar zal streven om in dit opzicht zoo spoedig mogelijk tot een werkelijke voorziening te komen.

Ik vind daarvoor een aanleiding te meer, omdat naar mijn meening wij juist als Nederlanders in Nederlandsch-Indië onze eigen taal, onze cultuur en geschiedenis wel eens wat veel verwaarloosd hebben. Wij hebben groote aandacht geschonken — en daarover ben ik op zichzelf zeer verheugd, ik heb hier meermalen van getuigd en ik heb alle pogingen in die richting steeds ook zooveel mogelijk gesteund — aan de cultuur van het Oosten, aan de talen en culturen, die in deze landen geleefd hebben en voor een groot deel nog leven, maar ik geloof, dat er daarnaast zeker alle aanleiding is aandacht te schenken aan de Nederlandsche taal en cultuur.

(Verboom.)

Zoo heeft men hier op het oogenblik, in den vorm van de bibliotheek van het Bataviaasch Genootschap, een zeer groote bibliotheek, die ons op alle gebied, wat Indië betreft, uitsluitsel geeft, waar werkelijk zooveel mogelijk alles wat in Nederlandsch-Indië verschenen is, is bijeengebracht. Maar ik geloof niet, dat het mogelijk is eenzelfde instelling aan te wijzen, die speciaal aan de Nederlandsche taal en letterkunde en de Nederlandsche cultuur haar aandacht wijdt. Wat er in dit opzicht tot nu toe is tot stand gebracht, is vrijwel uitsluitend door het particulier initiatief geschied; ik denk aan het werk van de kunstkringen en van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Dit werk is in het algemeen, door gebrek aan middelen en van tijd bij de menschen, die met dat werk belast waren, zeer gebrekkig geweest, met alle waardeering overigens, die ik voor deze verschillende instellingen heb.

Maar ik geloof niet dat het mogelijk zou zijn, hier een bibliotheek aan te wijzen, waar werkelijk alle werken op het gebied van de Nederlandsche letterkunde en de Nederlandsche taal zijn bijeengebracht. Ik geloof zelfs niet dat het mogelijk zou zijn, hier ergens een verzameling aan te wijzen b.v. van de volledige bundels van onze belangrijke Nederlandsche dichters. Dit is toch wel een groote tekortkoming, als men uitgaat van de gedachte, waarvan ook dit voorstel uitgaat, dat cultuur, beschaving en taal voor een volk van overheerschende beteekenis zijn.

Er bestaat voor dit alles nog meer aanleiding dan in normale gevallen, omdat wij in gewone tijden kunnen terugvallen op het moederland, omdat wij dan bepaalde boeken, die wij niet in de bibliotheken hier aantreffen, uit Nederland kunnen laten komen. Daarvan is op het oogenblik echter geen sprake. Op het oogenblik bevindt Nederland zich in de macht van den vijand. Dat beteekent, dat het contact met Nederland verbroken is en dat legt ons den plicht op, nog veel meer aandacht aan deze zaak te besteden, dan anders het geval is. Ik geloof dan ook, dat de stichting van een bibliotheek in den geest als door mij bedoeld, van de grootste beteekenis en urgentie is. Het samenbrengen en de inrichting van zulk een bibliotheek brengt onder de huidige omstandigheden veel meer moeilijkheden mee dan in normale tijden het geval is, maar ik geloof niettemin, dat alles in het werk moet worden gesteld om daartoe te geraken en dat er daarbij alle aanleiding is, een beroep te doen op de burgerij. Wanneer men weet, dat het de bedoeling is, een zeer groote lacune, die in Indië bestaat, aan te vullen, en wanneer een ieder gevraagd wordt om bepaalde werken, die hij bezit, en die van belang zijn, in bruikleen of in eigendom af te staan aan de te vormen bibliotheek, zal het zeker mogelijk zijn om althans wat in Indië op dit gebied nog aanwezig is, bij elkaar te brengen; men heeft aldus tenminste een eerste begin.

Men zal zeggen, dat men dit alles evengoed kan doen zonder over te gaan tot uitbreiding van de litteraire faculteit op de wijze als ik bepleit heb, maar daar staat tegenover dat, zooals in alle publicaties terecht wordt opgemerkt, een faculteit of universiteit niet alleen als onderwijsinrichting belangrijk is maar evengoed als wetenschappelijk en cultureel centrum. Bij een dergelijk centrum dient ook te worden samengebracht een verzameling van belangrijke boekwerken, zoowel op historisch, litterair als philosophisch gebied.

Ik sluit mij tenslotte aan bij de opmerking van den heer Kerstens inzake de toelating, speciaal tot deze faculteit, van onderwijzers met een hoofdacte. Nu nog eens in de memorie van antwoord wordt herhaald dat behalve zij, die voldoen aan de eischen, in de ordonnantie opgesomd, ook personen kunnen worden toegelaten, die ten genoege van de faculteit blijk hebben gegeven van voldoende algemeene ontwikkeling, wetenschappelijken zin en geschiktheid tot de studie, is het voor de hoofdacte-bezitters wel zeer stuitend wanneer zij onmiddellijk daarop moeten lezen:

„De vraag of hoofdaktebezitters in algemeenen zin, dus niet bij wijze van uitzondering, kunnen worden toegelaten, is thans bij het Departement van Onderwijs en Eeredienst in behandeling."

(Wirjopranoto.)

Ik geloof — en de directeur van Onderwijs en Eeredienst kan dat nog veel beter weten dan ik, wanneer hij met zijn ambtenaren te rade gaat — dat de opleiding van een onderwijzer, die de hoofdacte bezit en als regel, wanneer hij een studie aan deze faculteit ambieert, zich zeker nog verder zal hebben ontwikkeld op het terrein, dat door deze faculteit wordt bestreken, voor dit doel voldoende moet worden geacht. Uit het feit, dat een onderwijzer hetzij volkomen uit liefhebberij zich heeft toegelegd op de studie der literatuur hetzij zich een of meer taalacten heeft verworven, kan slechts worden geconcludeerd, dat betrokkene heeft blijk gegeven van voldoende algemeene ontwikkeling, wetenschappelijken zin en van geschiktheid om de studie te kunnen volgen. Voor hem zullen de reserves, in de andere gevallen gesteld, m.i. niet behoeven te gelden.

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Wenscht de geachte Regeeringsgemachtigde Maandag a.s., 18 dezer te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord in eersten termijn Maandag a.s., 18 dezer plaats hebben.

De vergadering wordt te 10.53 uur v.m. geschorst en te 11.16 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941, (Ond. **1**); behandeling van Afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling zou ik in het bijzonder in behandeling willen nemen de lijdensgeschiedenis van den bouw van de nieuwe C.B.Z. te Soerabaja. Het komt mij gewenscht voor, ter kenschetsing van de situatie aldaar eerst in herinnering te brengen de feiten, die in het algemeen zijn geconstateerd en ook niet worden tegengesproken, feiten, waaruit blijkt, dat de toestanden in en rondom deze C.B.Z. met betrekking b.v. tot het onderzoek van de patienten in de klinieken en de ruimte, beschikbaar voor de ligging van de patienten, en voorts de accommodaties voor de wetenschappelijke beoefening, zeer onbevredigend zijn.

Er werd zelfs gezegd, dat de C. B. Z. te Soerabaja eigenlijk geen C. B. Z. is, althans niet als zoodanig kan worden aangemerkt. Zij is door den loop der omstandigheden tot dat doel gebruikt.

Het spreekt dan ook welhaast vanzelf, dat de constructie van dit gebouw niet voor ziekeninrichting deugt. Daarom vallen er dan ook zooveel tekortkomingen te constateeren. Op grond hiervan zijn destijds pogingen in het werk gesteld om hierin verbetering te brengen. In 1936/37, bij gelegenheid van de verdeeling — als ik het zoo noemen mag — van de welvaartsbijdrage van Nederland van *f* 25 millioen is ook een bedrag gevoteerd van bijna *f* 2 millioen voor den bouw van een nieuwe C. B. Z. te Soerabaja. Hierdoor werd wel bewezen, hoe noodzakelijk die bouw was. Thans schrijven wij 1940 en nu schijnt er sedert den 10den Mei van dit jaar een kentering te zijn gekomen in de opinie van diegenen, welke met de C. B. Z. te maken hebben.

Deze kentering wordt wel duidelijk geïllustreerd door verschillende berichten, die hier en daar worden verspreid hetzij

56ste VERGADERING — ZATERDAG 16 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V A, Volksgezondheid.

(Wirjopranoto.)

afkomstig uit officieele bron, hetzij in periodieken en organen.

Ik zou gaarne van deze berichten een kort resumé willen geven en stip dan allereerst aan, dat men een misrekening blijkt te hebben gemaakt wat betreft de kosten. Men meent, dat die kosten zeer hoog zullen zijn, vooral ook wat de moderne inrichting en de exploitatie betreft en dat daarom dat bedrag beter voor oorlogsuitgaven bestemd kan worden.

Dit is de eerste stelling. Ik betwijfel of men hier inderdaad van een misrekening kan spreken, omdat in 1937 — dus bij de projecteering van het plan — voor de nieuwe C.B.Z. de Regeering toch reeds alle consequenties, dus ook die van de exploitatie in beschouwing moet hebben genomen.

Met andere woorden, de Regeering zal toch in 1937 wel reeds de beschikking hebben gehad over een berekening van de exploitatieuitgaven.

Een andere illustratie is, dat als gevolg van het intreden van den oorlogstoestand Soerabaja een goed geoutilleerd marinehospitaal noodig heeft. Vooraf wil ik mededeelen, dat in de huidige C.B.Z. reeds een marineafdeeling aanwezig is, maar blijkbaar is men daarmede niet tevreden, men wenscht een marinehospitaal.

Op zichzelf bestaat daartegen natuurlijk geen bezwaar als de noodzaak wordt aangetoond, maar wel is er groot bezwaar tegen, indien ter voldoening aan dezen wensch gebruik wordt gemaakt van het hospitaal, dat eigenlijk voor iets anders bestemd is, namelijk voor een burgerziekenhuis, de C.B.Z. Als dus de Regeering in verband met den oorlog wenscht over te gaan tot de oprichting van een marinehospitaal, moet de Regeering een ander bedrag aanwijzen om aan dezen wensch gevolg te geven.

Verder wijs ik op een bericht namelijk dit, dat, wanneer aanstonds het marinehospitaal in de nieuwe C. B. Z. wordt gevestigd, men, omdat de nieuwe C. B. Z. te groot is voor dit hospitaal, daarnaast een klassenhospitaal wil stichten. Ik haast mij erbij te zeggen, dat deze mededeeling inzake de oprichting van een klassenhospitaal later is achterhaald, het zal een categoraal hospitaal worden. Dit is echter naar mijn meening slechts een verplaatsing van argumentatie. Omdat er toch ruimte blijkt te zijn zal men die ruimte voor iets anders gebruiken en of dat andere nu een klasse- dan wel een categoraal hospitaal wordt, is practisch eigenlijk hetzelfde.

Het is begrijpelijk, dat tegen dit idee, vooral van de instelling van een klassenhospitaal, aanstonds verzet is gerezen in het bijzonder van de zijde van de particuliere ziekeninrichtingen te Soerabaja. De particuliere ziekeninrichtingen te Soerabaja hebben momenteel reeds met verschillende moeilijkheden te kampen en zien, indien het genoemde denkbeeld verwezenlijkt wordt, hun moeilijkheden nog grooter worden.

Dit zijn de drie berichten, betrekking hebbende op feiten na 10 Mei j.l., na den fatalen datum, welke dus in verband staan met de oorlogssituatie.

Er is eigenlijk nog een ander bericht, maar, omdat dit niet te controleeren is — de andere waren het wel — wil ik het een fluistering noemen. Er is een kentering geconstateerd, maar reeds in het begin van 1940 dus vóór de oorlogssituatie zou men eigenlijk reeds min of meer voornemens zijn geweest de nieuwe C.B.Z. te Soerabaja niet af te bouwen casu quo haar, wanneer zij afgebouwd werd, een andere bestemming te geven. Indien deze fluistering juist is, moet ik tot mijn spijt verklaren, dat de geheele argumentatie „10 Mei" een gordijnargumentatie moet worden genoemd. Het spreekt dus vanzelf, dat na dit alles een reactie is waar te nemen, een reactie, welke ik als volgt zou willen concretiseeren. Op 24 Juni j.l. verscheen in het Soer. Handelsblad een persartikel en naar aanleiding van dat bericht werd op 30 Juni een schriftelijke vraag ingediend door den heer Abdul Rasjid. Kort daarop is weer een persbericht verschenen, nl. in de Java-Bode van 6 Augustus en op 9 Augustus is een tweede schriftelijke vraag ingediend door den heer Smit en mij. Op deze vragen is tot dusver nog geen antwoord ontvangen.

In diezelfde maand Augustus, nl. op den 13en verscheen het Geneeskundig Tijdschrift en op de eerste pagina komt een artikel voor, getiteld „De nieuwe C. B. Z. te Soerabaja bedreigd", geteekend door Prof. C. Bonne. Dit artikel — ik zal het maar niet voorlezen, Mijnheer de Voorzitter, ik neem aan, dat de geachte Regeeringsgemachtigde er ook wel op de hoogte van zal zijn — kan ik kwalificeeren als een verontwaardigd protest tegen de nieuwe denkbeelden der Regeering ten aanzien van de voltooiing van de C. B. Z. te Soerabaja. Sedert Augustus circuleeren verschillende persberichten te Soerabaja, afkomstig zoowel van de Europeesche en Chineesche als van de Indonesische pers.

Wij komen in de maand September van dit jaar en in die maand heeft de provinciale raad van Oost-Java een vergadering gehad. In die vergadering is een motie ingediend, door nagenoeg alle groepen van den provincialen raad van Oost-Java onderteekend. De motie luidt als volgt:

> „De Provinciale Raad van Oost-Java spreekt zich uit voor de spoedige voltooiing van het nieuwe C. B. Z.-gebouw en de handhaving van de oorspronkelijke bestemming daarvan,
>
> Noodigt het College van Gedeputeerden uit, deze zienswijze ter kennisse van de Regeering te brengen."

Deze motie was onderteekend door de heeren Soeroso, Van Klooster — de heer Van Klooster is lid en vertegenwoordiger van de I.K.P.; dit ter inlichting van de heeren Kerstens en Zwart, — Lokollo — de heer Lokollo is vertegenwoordiger van de C.S.P.; dit ter inlichting van den heer C. C. van Helsdingen —, den heer The Boen Liang, vertegenwoordiger van de Chineesche groep, en tenslotte door ondergeteekende.

Bij de behandeling van de motie is ook het woord gevoerd door een lid van de Vaderlandsche Club, Dr. Kruyne. Dr. Kruyne heeft aanvankelijk wel eenige formeele bezwaren geopperd, maar heeft toch bij de eindstemming van de motie zich daarvoor verklaard — dit ter toelichting aan de fractie van de Vaderlandsche Club in den Volksraad.

Bij de behandeling van de motie is ook gewezen op een rekest, dat in omloop was, ter onderteekening door verschillende groepen van de samenleving, welk rekest zou worden aangeboden aan Z. Ex. den Gouverneur-Generaal, hetgeen intusschen natuurlijk ook gebeurd is. Dat rekest was afkomstig van den Bond van Indonesische geneeskundigen en is ook mede-onderteekend door den voorzitter van de plaatselijke groep van het I.E.V.; dit ter inlichting van de I.E.V.-fractie van den Volksraad.

Mijnheer de Voorzitter! Aan dat rekest is ook adhaesie betuigd door de vereeniging „Eenheid door Democratie" te Soerabaja.

Dit is dan in de maand September gebeurd.

Misschien is het goed hier ook even de meening terzake van het college van gedeputeerden van Oost-Java aan te halen, want allicht zou men aan mijn adres het verwijt kunnen lanceeren, dat ik hier min of meer losstaande personen of groepen heb laten optreden. Ik citeer uit de notulen van het college van gedeputeerden:

> „Gedeputeerden hebben daarbij" — dat was op de conferentie tusschen gedeputeerden eenerzijds en het hoofd van den D.V.G. anderzijds — „te kennen gegeven dat zij het zouden betreuren, indien voor de nieuwe C.B.Z. de bestemming niet zou worden gehandhaafd."

Kort en bondig heeft het college zich dus reeds uitgesproken voor de handhaving van de bestemming van de nieuwe C.B.Z.

Wij komen dan tot de maand October. In October werd de begrootingsafdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid, in de afdeelingen van den Volksraad behandeld. In het afdeelingsverslag is over deze kwestie een vraag gesteld.

56ste VERGADERING — ZATERDAG 16 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V A, Volksgezondheid.

(Wirjopranoto.)

In November werd de betreffende memorie van antwoord ontvangen, waarin de Regeering het volgende zegt (blz. 29, roneo):

„Aangezien voor de in gebruikneming van de nieuwe C.B.Z. te Soerabaja en voor den eventueelen verderen afbouw van deze inrichting een nauwgezet onderzoek en een ernstige studie van alle zich daarbij voordoende problemen noodzakelijk zijn, is met het zoeken naar de meest juiste oplossing veel tijd gemoeid. In verband hiermede heeft dan ook de schriftelijke vraag van de heeren Wirjopranoto en Smit dd. 9 Augustus 1940 nog geen beantwoording kunnen vinden.

Medegedeeld kan echter worden, dat binnen korten tijd nadere gegevens over den toestand en de wenschelijke maatregelen betreffende bovengenoemde inrichting zullen kunnen worden verstrekt."

Thans zijn wij dan gekomen aan de mondelinge behandeling in den Volksraad van deze kwestie. Ik wil beginnen met te constateeren, dat de Regeering wel een zeer eigenaardige procedure volgt in deze memorie van antwoord. Ik krijg zoo den indruk, dat de Regeering de zaak hier verkeerd beschouwt. Ik constateer, dat de Regeering den weg volgt van de omkeering van den bewijslast, m.a.w. wij moeten bewijzen, dat de voltooiing en de handhaving van de bestemming der C.B.Z. te Soerabaja noodzakelijk is en wij moeten ook bewijzen, dat wat de Regeering voornemens is te doen, niet juist is. Ik acht dit een onredelijken eisch. Wij kunnen voor wat het tweede gedeelte betreft, namelijk dat de verandering van doelstelling door de Regeering onjuist is, moeilijk het bewijs leveren, omdat, zooals ik reeds heb gezegd, wij officieel nog niet veel daarvan afweten.

Ik heb zooeven reeds gezegd, dat de door mij aangehaalde berichten uit verschillende uiteenloopende bronnen emaneeren, doch de Regeering heeft terzake nog niets officieel medegedeeld. Het is dus voor ons feitelijk ondoenlijk thans op deze kwestie nog verder in te gaan. Ik constateer slechts, dat de Regeering een beraadslaging, een overleg met den Volksraad over deze kwestie ontwijkt.

Mijnheer de Voorzitter! Dit is voor ons allemaal erg onbevredigend. Indien de Regeering straks in eersten termijn nader op deze zaak zal ingaan, zal ik dit ten zeerste appreciëeren. Maar indien de Regeering deze gelegenheid tot gedachtenwisseling straks voorbij laat gaan en na de sluiting van deze zitting zal overgaan tot het nemen van een beslissing, moet ik daartegen reeds thans protest aanteekenen. Dit protest is dan hiertegen gericht, dat, zooals ik in mijn schriftelijke vraag al mededeelde, zal worden afgeweken van de eenmaal verkregen overeenstemming tusschen de Regeering en den Volksraad t.a.v. de besteding van dat bedrag, afkomstig uit de welvaartsbijdrage. Deze overeenstemming nu beschouw ik als een zaak van groot gewicht in dien zin, dat, indien er sprake zou zijn van een afwijking ten deze, de Volksraad hieromtrent ook behoorlijk zal worden ingelicht.

Tenslotte zou ik er op willen wijzen, dat de casuspositie van deze kwestie momenteel aldus is, dat heel Oost-Java en tevens de Groote Oost — want de C. B. Z. te Soerabaja is de eenige inrichting van dien aard in die gebieden —, de provinciale raad in Oost-Java en de verschillende bevolkingsgroepen in die gebieden — ik zou zelfs willen zeggen ook nog de Volksraad en de Regeering en daarnaast nog verschillende geneeskundigen, zoowel van Indonesischen als Europeeschen landaard — aan de eene zijde van de kwestie staan als voorstanders van een spoedigen afbouw en handhaving van de bestemming der nieuwe C. B. Z., terwijl aan den anderen kant als eenige tegenstander zich bevindt de persoon van het hoofd van den D. V. G. Ik zou zeggen, dat hier het hoofd van den D. V. G. dus in een zwakke positie verkeert. Nu zal men verder vanzelf de vraag bij zich voelen opkomen: waar er hier twee partijen zijn, wie van de twee een dwaling begaat. Ik kan niet aannemen, dat alle personen en lichamen,

(Zwart.)

die ik zooeven noemde, dwalen en ben daarom meer geneigd te zeggen, dat de dwaling te zoeken is bij het hoofd van den D. V. G. Ik zou daarom tot slot van dit betoog een beroep willen doen op het hoofd van den D. V. G. om van de dwalingen zijns weegs terug te keeren. Geheel Oost-Java en andere streken zouden het hoofd van den D. V. G. hiervoor zeer dankbaar zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog iets over de positie van de Indische artsen, werkzaam in de hospitalen, die worden geëxploiteerd door de Zending. Ik heb om verbetering van die rechtspositie gevraagd, omdat het mij zeer onbillijk voor komt, dat de Indische artsen, die bij de zendingshospitalen werkzaam zijn, geen pensioen zullen krijgen, enkel en alleen omdat zij niet, zooals ik heb gehoord, in vasten dienst kunnen worden opgenomen, aangezien zij niet den Christelijken godsdienst belijden. De Regeering heeft op deze kwestie gereageerd door mede te deelen, dat Zij het bezwaarlijk acht te dien aanzien haar invloed aan te wenden.

Mijnheer de Voorzitter! Juist in het algemeen, in verband met de positie van de verschillende ziekenhuizen, is het noodzakelijk, dat thans een begin wordt gemaakt met de zekerstelling van de rechtspositie van het betrokken personeel. Dat is een kwestie van billijkheid! Ik geloof toch wel, dat de Regeering wanneer zij haar invloed ten deze aanwendt, zich daardoor niet schuldig zal maken aan eenig vergrijp.

Geheel los van het antwoord der Regeering hoop ik straks van den heer C. C. van Helsdingen — als vertegenwoordiger van de Zending — te vernemen, dat ook zijnerzijds wordt ingezien, dat verbetering van de rechtspositie van de Indischartsen bij de zendingshospitalen urgent is.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte wil ik de laatste paar minuten van mijn spreektijd nog benutten om de positie van de analysten in beschouwing te nemen. Ik breng dit nu alvast voor bij wijze van reserveering, teneinde daarop in tweeden termijn uitvoerig terug te kunnen komen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kan bij deze begrootingsafdeeling uiterst kort zijn. Ik zou gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde antwoord ontvangen inzake post V A.9.11. Deze post heeft betrekking op het kosteloos verstrekken van geneesmiddelen door niet bevoegden. In het afdeelingsverslag is daaromtrent een vraag gesteld. Deze post bedroeg vroeger jaren, voor zoover mij bekend, $2 \times f$ 12 000 en is nu teruggebracht tot $2 \times f$ 2 000. Op deze vraag in het afdeelingsverslag is door de Regeering niet rechtstreeks geantwoord. Wel is in de memorie van antwoord betoogd, hoe men in de toekomst deze zaak dacht te regelen. Maar wanneer men leest o.a. in de missieblaadjes, die verschillende interessante artikelen bevatten, in welke streken en afgelegen gebieden deze geneesmiddelen verstrekt worden, dan doet het hard aan, dat juist in dezen tijd op deze begrooting en bij dezen post zoo drastisch bezuinigd wordt.

De ambtenaren van den D.V.G. komen in deze streken, bij wijze van spreken, zelden of nooit. Door de nieuwe bepalingen van Reiswezen zal de lust om tournées in de binnenlanden te maken niet worden aangemoedigd, zoodat wij feitelijk kunnen zeggen, dat verschillende afgelegen streken in onzen archipel van vrijwel iedere geneeskundige behandeling wil ik niet zeggen, maar dan toch van medicijnen of geneesmiddelen tegen individueele ziekten verstoken blijven.

In normale tijden zou het mogelijk zijn, dat Missie of Zending uit eigen inkomsten deze geneesmiddelen zouden verstrekken, maar die mogelijkheid is thans door den oorlog tot nul gereduceerd, daar alle inkomsten uit Nederland en elders zijn gestopt. Zij zijn zelf ten zeerste in nood.

Ik zou daarom van den geachten Regeeringsgemachtigde gaarne in zijn antwoord in eersten termijn vernemen, waarom

(Muh. Yamin.)

deze drastische bezuiniging is toegepast en of het werkelijk niet mogelijk is dezen post, zij het niet tot de oorspronkelijke hoogte terug te brengen, dan toch te verhoogen.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van deze begrooting ben ik er op aangewezen, slechts enkele losse detailpunten onder de aandacht der Regeering te brengen, waartoe de memorie van antwoord aanleiding geeft.

Allereerst kan ik den indruk niet ontloopen, dat de bezuiniging op het gebied van de volksgezondheid streng doorgevoerd is. De argumentatie, die in de memorie van antwoord is gegeven ter bestrijding van deze meening, lijkt mij niet overtuigend. Hoewel ik verder wel van meening ben, dat de Regeering op medisch gebied het mogelijke heeft gedaan en ook denkt te doen, zijn er nog enkele punten, die ik in het kort zal noemen.

In de memorie van antwoord lezen wij een omstandig verhaal over de te nemen voorbereidingen ten gunste van de aanstaande Batohan-kolonisatie bij Air-Bangis. Dit gedeelte van de memorie van antwoord is mijns inziens in strijd met de verklaring der Regeering, dat de gemeenschap Minangkabau gevrijwaard zal worden voor kolonisatie van welken aard ook.

Ik zou dan ook gaarne van de Regeering willen vernemen, wat haar werkelijk standpunt is. Gaarne zou ik zien, dat de Regeering ter geruststelling van de groepsgemeenschap nogmaals uitdrukkelijk de verklaring aflegde, dat Zij van het plan afziet en daarop niet meer denkt terug te komen.

Het besluit van de Regeering om op het verzoek van de Vereeniging van Indonesische Geneesheeren, inhoudende herstel van de twee jaren te min waardeering, afwijzend te beschikken, moet ik op goede gronden ten zeerste betreuren. Dat aan een eventueele gunstige beschikking op het verzoekschrift van de belanghebbenden financieele consequenties verbonden zijn, moet ik toegeven, vooral in verband met de omstandigheden, waardoor elke vermeerdering van uitgaven op personeelsgebied onverantwoord moet worden geacht.

Ik vraag mij echter af, of het niet mogelijk zou zijn deze twee jaren in rekening te brengen bij den promotiegang der Indonesische artsen. Maar, hoe het zij, ik veroorloof mij de vrijheid hierop zoo noodig in tweeden termijn terug te komen.

Ik moge thans de aandacht der Regeering vestigen op den algemeenen gezondheidstoestand in Sumatra's Westkust. Het is voor een leek moeilijk daarvan een samenhangend beredeneerd verslag te geven maar uit het jaarverslag over 1939 van de groepsgemeenschap kan ik het volgende citeeren.

Ik stel hierbij voorop, dat de gezondheidstoestand in 1939 bevredigend was. Woordelijk lees ik in het verslag:

> „Malaria is de grootste vijand hier in dit gewest en eischt steeds slachtoffers. Periodisch zien wij opflikkeringen van endemische malaria en vooral de kuststreken worden veel geteisterd door deze ziekte. Gezondmaking van deze streken is practisch onmogelijk en zou millioenen kosten. In het Hoofdstuk Malaria zijn nader gegevens gesteld over deze ziekte. Ook de tuberculose eischt veel slachtoffers en is diffuus verspreid over het geheele gewest."

Over de besmettelijke ziekten lees ik in het rapport:

> „De typhusgroep is geregeld vertegenwoordigd en wel voornamelijk de typhus abdominalis in de grootere plaatsen komt deze ziekte het meest voor."
>
> „Diphterie komt ook sporadisch voor."
>
> „Bacillaire dysenterie is niet epidemisch opgetreden. In Korintji komen veel buikziekten voor, die echter in 1939 geen ernstige epidemie hebben veroorzaakt."

Over de volksziekten lees ik o.m. in het rapport:

> „Malaria. Deze vormt wel de hoofdschotel van alle kwalen, die hier op de Westkust voorkomen. Langs de kust komt deze ziekte endemisch voor met af en toe enkele opflikkeringen. Verder komt er veel malaria voor in het Soloksche, in de omgeving van het meer van Singkarak, in Moeara Laboeh, in Korintji, in Taloë, in Bangkinang op de Mentawei-eilanden. De ernstige malariavorm komt echter voor in de omgeving van Rao, op de grens van de residentie Tapanoeli. De oorzaak van de kustmalaria moet gezocht worden in de lagunevorming langs deze kusten, waarin de gevaarlijke Ludlowi-muskiet haar broedplaats heeft. Een rationeele bestrijding hiervan is niet mogelijk daar dit tonnen zou kosten; plaatselijk zijn hier en daar misschien verbeteringen aan te brengen, maar het beste is nog de kininisatie van de bevolking bij explosies van endemische malaria."
>
> „Framboesia. Deze ziekte komt in het geheele gewest nog vrij veel voor vooral in de lagere streken, maar is wel aan het afnemen."
>
> „Tuberculose. Wetenschappelijk betrouwbare cijfers met behoorlijk klinisch en röntgenologisch onderzoek ontbreken; uit de cijfers van de poliklinieken, consulatiebureaux en ziekenhuizen is echter wel zeker vast te stellen, dat deze volksziekte op de Westkust veel voorkomt."
>
> „Ankylostomiasia (Mijnwormziekte). In de stad Padang zelf komen er weinig lijders aan deze ziekte voor, het percentage lijders, dat op de gemeente poliklinieken komt, is vrij gering. In Painan en omgeving varieert het aantal lijders tot 3% van de onderzochten."
>
> „In Padang Tarab had in het 3e kwartaal een ontlastingonderzoek plaats bij mannen, vrouwen en kinderen. Vrouwen bleken het meest geïnfecteerd te zijn, mannen en kinderen iets minder; practisch waren alle vrouwen geinfecteerd (96%—100%), kinderen 80%. In het derde kwartaal werden aldaar over de 300 mijnwormkuren toegediend."
>
> „Struma. Komt in dit gewest vrij veel voor, vooral in de hoogergelegen streken."
>
> „In meerdere ressorten is een onderzoek ingesteld naar het voorkomen van kropziekten. In de onderafdeeling Sidjoendjoeng werden 1 800 kroplijders aangetroffen op een aantal van ± 14 000 menschen (d.i. 13%)."
>
> „Lepra. Bij de overname van den dienst rapporteerde mijn voorganger mij, dat lepra geen probleem was voor dit gewest en dat er slechts weinig lepralijders waren. Helaas valt dit tegen. Bij registratie van de patiënten blijken er toch ± 150 lijders te zijn."
>
> „Dysenterie. Vooral Amoeben-dysenterie komt veel voor in dit gewest."
>
> „Bacillaire dysenterie komt af en toe voor."
>
> „Oogziekten. De besmettelijke oogziekte trachoom wordt slechts sporadisch waargenomen."
>
> „Huidziekten. Schurft komt zeer veel voor, de bevolking hier heeft ook weinig begrip van zindelijkheid en systematische behandeling van gezinnen is in de practijk moeilijk door te voeren.
>
> Dajaksche schurft en andére schimmelaandoeningen worden hier en daar gezien. Gezwellen van de huid worden meerdere malen gezien en geopereerd te Padang."

Deze citaten geven wel den indruk, dat aan den gezondheidstoestand in het gewest nog heel wat gedaan kan worden. Ik zeg niet, Mijnheer de Voorzitter, dat de groepsgemeenschap in dit opzicht te kort is geschoten. Ik ben er van bewust, dat het werk van den Minangkabauraad niet anders dan lof verdient en dat het college alles heeft gedaan wat het doen kan. Maar de financiën blijven nu eenmaal ontoereikend, en het aantal werkkrachten op medisch gebied is te gering. Het ligt derhalve in de rede, dat de Regeering ten deze de groepsgemeenschap financieele en andere hulp verleent, opdat het gewest de algemeene welvaart zal deelen.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V A, Volksgezondheid.

(C. C. van Helsdingen.)

Want het is, Mijnheer de Voorzitter, geen geheim meer, dat de algemeene gezondheidstoestand ter Westkust reeds een merkbaar minder gunstigen invloed heeft op de volkswelvaart, op welke correlatie ik bij de behandeling van de begrooting van het departement van Economische Zaken uitvoerig zal terugkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de malariabestrijding kan ik slechts deze feiten constateeren, dat er telkens opnieuw heftige epidemieën uitbraken, waar tevoren bekend was, dat de ziekten endemisch voorkwam. Waar de Regeeringsgemachtigde zelfs reeds heeft medegedeeld, dat de malaria voor de bevolking de staatsvijand No. I is, kan worden verondersteld, dat de systematische bestrijding der ziekte werd opgezet.

De Regeering heeft wel na de aanneming van de motie Soetardjo (zitting 1938—'39, onderdeel I 67 — Afd. 5A, St-4.) de bestrijding der malaria geïntensiveerd door de uitbreiding te geven aan de capaciteit van de malariabestrijding van den D.V.G., doch de uitbreiding is blijkbaar niet belangrijk genoeg om de explosies te voorkomen. Het feit, dat juist in dezen tijd andere ziekten, wier beteekenis en noodzaak van de bestrijding ver bij de malaria ten achter staan bevoorrecht worden, demonstreert genoeg, dat het gevaar dezer ziekte voor de bevolking nog wordt onderschat.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat men voortdurend verrast wordt door uitbarstingen van kwaadaardige malaria, zooals onlangs weer op de kolonisatie-terreinen in Zuid-Sumatra zijn voorgekomen.

Een bekende malarialoog heeft het volgende geschreven (in het Nederlandsch Tijdschrift voor de Geneeskunde No. 82, 1938, blz. 4554.):

> „Een malaria-epidemie valt — om zoo te zeggen — niet uit de lucht, zooals b.v. de influenza dit doen kan. Ze heeft een poos voor ontwikkeling noodig en in dezen tijd is het dreigend onheil voor de speurorganen van den malariadienst reeds waar te nemen."

Volgens dezen geleerde had een met alle middelen toegeruste malariadienst het kwaad b.v. op het kolonisatie-terrein Belitang kunnen opvangen. Immers deze terreinen zijn van tevoren door den dienst gecontroleerd. Het uitbarsten van een heftige epidemie met vele slachtoffers in dezelfde streek bewijst dus, dat er onvoldoende werkende contrôle-apparaten aanwezig zijn. Dit blijkt verder uit de uitbreiding van het medisch personeel ter plaatse na het uitbreken van de epidemie.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het voorgaande moet ik wel tot de conclusie komen, dat het den D.V.G. nog niet voldoende ernst is met een systematische bestrijding van deze gevreesde ziekte. Men kan toch niet voortdurend met maatregelen komen aandragen, wanneer de epidemie is uitgebroken, terwijl ze zooals boven reeds gezegd is, voorkomen had kunnen worden.

Ongeveer dezelfde opmerkingen zijn te maken ten aanzien van de pokken-epidemie in Sumatra's Westkust. De Regeering heeft zelf toegegeven, dat er hier iets hapert aan de bij den vaccine-dienst betrokken contrôle-apparaten.

De vraag is thans gerechtvaardigd of er voor dit gewest een volledig aldaar in dienst zijnde residentiearts noodzakelijk is, die de contrôle heeft over den hygiënischen dienst in dat ressort en die verantwoordelijk is voor de goede functionneering van alle voor den hygiënischen dienst bestemde contrôle-apparaten.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord heeft de Regeering enkele principia gesteld, waarmede ik volledig kan accoord gaan.

Het oude beginsel, sedert jaren toegepast, dat de dienst der Volksgezondheid meer de preventieve zorg heeft en de zorg voor de hygiëne en dat aan het particulier initiatief zooveel mogelijk de curatieve zorg moet worden overgelaten, is door de Regeering nog eens met kracht op den voorgrond gesteld. Ik ben het volkomen met Haar eens, dat Zij, voor zoover Zij deze laatste zorg nog behartigt, daarvan langzamerhand terug heeft te treden en die heeft over te laten aan het particulier initiatief.

Ik ga geheel accoord met de uitspraak der Regeering op bladzijde 3*a* (roneo), volgens welke Zij niet de meening deelt:

> „dat in principe zou moeten worden aangenomen, dat in overwegend Mohammedaansche streken — dat is dus bijna in geheel Nederlandsch-Indië — de zorg voor de gezondheid der bevolking niet zou moeten worden toegewezen aan niet-neutrale instanties."

Onder aanhaling van het beginsel, dat ik zooeven reeds stelde, heeft de Regeering nog eens uitdrukkelijk gezegd:

> „Ten opzichte van deze curatieve ziekenzorg is het voor den D. V. G. uitsluitend van belang, of de verzorging door particuliere corporaties, al mogen deze dan niet neutrale instanties zijn, op behoorlijke wijze geschiedt."

Op dit laatste alleen komt het aan.

Nu zal hier van een zekere concurrentie moeilijk sprake behoeven te zijn. Het terrein is nog zoo verbazend groot voor particulier initiatief, ook voor initiatief van de zijde der Islamietische samenleving, dat het veel beter zou zijn indien men, in plaats van aan dien kant telkens zoo te hakken op de bestaande Christelijke ziekenhuizen, zou trachten, zelf met kracht de oprichting van dergelijke ziekenhuizen te entameeren. Ik ben objectief genoeg om elk initiatief, dat uitgaat van de Islamietische gemeenschap, te waardeeren, zelfs toe te juichen, omdat ik daarin zie de ontwikkeling van de eigen volkskracht. Men behoeft op dit gebied niet alles van het Gouvernement af te wachten en op het Gouvernement af te schuiven. Het Gouvernement erkent zelf — ook in de stukken bij deze begrootingsafdeeling blijkt het wederom duidelijk — de hulp van zending en missie niet te kunnen missen en de Regeering zal stellig deze uitspraak willen vervolledigen door te verklaren, dat Zij ieder initiatief, uitgaande van de Islamietische gemeenschap, ook gaarne zal aanvaarden en met kracht zal steunen.

Nu weet ik wel, dat bij de Islamietische gemeenschap de gedachte leeft: ja, maar die zending is zoo rijk. In een vroegere zitting heb ik echter al met de stukken in handen aangetoond, dat die opvatting volstrekt onjuist is. Ik heb de bewijzen laten zien met een lijstje van de contributies, die in Nederland worden geïnd, waaruit blijkt, dat deze gelden bij centen, stuivers, dubbeltjes, kwartjes worden bijeengebracht. Het is eenvoudig een kwestie van organisatie en wanneer de Islamietische gemeenschap met haar millioenenbevolking zich wat beter zou organiseeren, ligt er wat dit betreft ook voor haar nog een geweldig groot arbeidsterrein open. Ik zou haar willen toeroepen: grijp de kans aan die er nu is!

(De heer S o a n g k o e p o n: Maar men wordt tegengewerkt!)

Daar is geen sprake van, Mijnheer de Voorzitter, het terrein, dat open ligt, is nog zoo onnoemelijk groot dat, wanneer men maar wil, er op dit gebied nog zeer veel te bereiken valt. De Regeering steunt thans reeds de verschillende initiatiefpogingen van Moehammadijah en ik ben ervan overtuigd, dat een dergelijk streven door de Regeering steeds weer zal worden gesteund.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zegt aan het slot van pag. 3*a* der memorie van antwoord:

> „Met de meening, dat de hulp van zending en missie nog niet kan worden ontbeerd kan volledig worden ingestemd."

Ik veronderstel, dat dit een „slip of the pen" is en hoop, dat de woorden „nog niet", niet de bedoeling zullen hebben, dat mettertijd de steun van missie en zending overbodig zullen zijn.

Een tweede beginsel dat in deze begrooting sterk tot uiting komt, is het beginsel van soberheid. Met klem betoogt de

(C. C. van Helsdingen.)

Regeering, dat ook op dit terrein zooveel mogelijk harmonie moet worden betracht tusschen de zorg van de Regeering in algemeenen zin, dus het particulier initiatief — door Haar gesteund — inbegrepen, en de draagkracht der bevolking en de financieele mogelijkheden, die er bestaan. Dit is een beginsel, waarmede ik gaarne accoord ga. Ik erken, dat er bij de regeling en bij de eischen, die gesteld worden, de grootst mogelijke soberheid moet worden betracht en dat men in deze maatschappij zeker niet moet streven naar een volkomen misplaatst perfectionisme. Dat perfectionisme hebben wij gehad. Er werden hygiënische eischen gesteld, die misschien wel aanvaardbaar zijn voor een samenleving als de Nederlandsche, maar die voor de Indische samenleving althans nu nog niet te aanvaarden zijn. Wanneer men den eisch stelt van zooveel kubieke meter vrije lucht voor een bepaald aantal bedden, dan beweer ik dat, ook al zou men hier een Indonesische patiënt plaatsen in omstandigheden met minder vrije lucht, die patiënt toch beter gebaat is met opname in een ziekenhuis dan wanneer hij in de kampong in zijn eigen woning zou blijven.

Wij moeten steeds meer tot het bewustzijn komen, dat naarmate de ziekenzorg uitgebreid kan worden, ook meer menschen kunnen worden geholpen, en dat het veel beter is, vele, maar wat minder luxeuze ziekenhuizen te hebben dan enkele zeer royaal ingerichte. In het bijzonder moet dit ook tot uiting komen in de constructie en den vorm. Wij zien, dat bij zending en missie zoowel wat betreft de constructie als ook de exploitatie de ziekenhuizen in alle opzichten veel goedkooper zijn dan die van het Gouvernement. Ik zou haast geen vergelijking durven trekken met de C. B. Z.-en: die verschillen hemelsbreed van elkaar. Daarin komt sterk tot uiting, dat de ziekenzorg toch in de eerste plaats voor de groote massa bestemd moet zijn en op die massa moet de inrichting der ziekenhuizen zijn ingesteld. Wanneer de C. B. Z. te Batavia is ondergebracht in een luxueus gebouw, kan dit tot op zekere hoogte worden geaccepteerd; het kan aanvaardbaar worden geacht als een academisch ziekenhuis, maar misschien zijn de eischen daar, wellicht zelfs gezien uit onderwijsoogpunt, nog te hoog gesteld. Maar voor de overige ziekenverzorging hier te lande is een dergelijk luxueus gebouw stellig niet noodig.

Ik heb dan ook met genoegen gezien, dat de Regeering bij post 5A.9.2. een bedrag heeft opgebracht om naast de bestaande C.B.Z. te Batavia, welke als universiteitsziekenhuis wordt gebezigd, een eenvoudig volksziekenhuis op te richten. Ik kan daarmede volkomen accoord gaan. Ik zou alleen willen zeggen, dat ten aanzien van de duurzaamheid van de op te zetten gebouwen niet moet worden bezuinigd, dat het vooral ook moet zijn een gebouw dat gemakkelijk en goed is schoon te houden.

De Regeering heeft medegedeeld, dat bij wijze van bezuiniging voor 1941 geen nieuwe credieten zullen worden aangevraagd voor den afbouw van het nieuwe ziekenhuis te Soerabaja, hetgeen een vermindering beteekent van *f* 500 000.

Ons geacht medelid, de heer Wirjopranoto, heeft reeds vrij uitvoerig stilgestaan bij de deining, die naar aanleiding van deze aangelegenheid in heel Oost-Java is ontstaan. Het gerucht is rondgegaan, als zou dit ziekenhuis, dat oorspronkelijk bestemd was voor volksziekenhuis, niet in den zin als de Regeering het opvat, maar zooals het aanvankelijk in de bedoeling heeft gelegen, ter beschikking van de marine worden gesteld. Dit heeft zeer groote ontstemming teweeg gebracht. Ik zou de Regeering de vraag willen stellen, of deze beslissing reeds definitief is. Deze ontstemming heeft zich in heel Oost-Java gemanifesteerd, het heeft moties geregend. Indien deze wijziging van de bestemming inderdaad in de bedoeling ligt, dan zou ik gaarne mijn scherp protest willen voegen bij de andere protesten, die ik volkomen begrijpelijk acht, want ook ik zou wijziging in de doelstelling niet toelaatbaar achten.

Van bevriende zijde ontving ik de volgende overwegingen tegen de nieuwe bestemming die, naar men dan vermeent, de Regeering aan het nieuwe gebouw zou willen geven:

a. De nieuwe C.B.Z. is gegeven uit het *f* 25 000 000 fonds ter vervanging van de oude C. B. Z., welk gebouw een aanfluiting is voor ziekenverpleging. De bestemming van het *f* 25 millioen fonds was het uitvoeren van werken ten bate van de geheele bevolking, speciaal de Inheemsche.

b. Te Soerabaja zijn momenteel drie particuliere ziekenhuizen te weten: het Darmo Ziekenhuis (voorzitter Mr. H. Zeydner) — het R. K. ziekenhuis en Leger des Heilsziekenhuis, welke nimmer hun geheele capaciteit bezet zien, behalve misschien het Leger des Heils waarvan speciaal de kraamafdeeling veel gebruikt wordt. Uit hoofde van plaatsgebrek — veroorzaakt door de betalende patiënten — is een nieuw ziekenhuis met klasse-verpleging totaal overbodig.

c. De tarieven in genoemde drie particuliere ziekeninrichtingen zijn zoodanig, dat het onbezet blijven der geheele capaciteit daaraan niet geweten kan worden, immers een dagprijs van *f* 5 per dag, het Leger des Heils nog lager — naar ik meen zijn daar patiënten die maar een gulden betalen —, is voor een doorsnee-Europeaan niet hoog te achten. Kan men met het oog op zijn inkomen dit bedrag niet betalen, dan is men aangewezen op de C.B.Z. in Soerabaja. In verband nu met feit dat van de bevolking van Soerabaja zeker 90% dit niet kan doen, is dit deel aangewezen op de C.B.Z. De verandering van de bestemming der nieuwe C.B.Z. geschiedt dus op de kosten van het arme deel der bevolking dat de verplegingskosten niet kan betalen en nu de kans om in een behoorlijk ziekenhuis verpleegd te worden, zich ziet ontgaan geheel buiten eigen schuld, doordat het doel waarom de middelen voor den bouw der nieuwe C. B. Z. gegeven zijn eenvoudig, zonder eenige oorzaak terzijde wordt geschoven. Het is het armste deel der bevolking dat nu het gelag moet betalen.

d. Het onbezet blijven der inrichtingen is eveneens niet toe te schrijven aan ondoelmatige inrichting dezer gestichten dan wel behandeling, of uiterlijk aanzicht want die zijn boven allen lof verheven.

e. Uit *b*, *c* en *d* volgt tevens, dat bij inrichting van een klasse-inrichting het uiteindelijk gevolg is een concurrentiestrijd met de bestaande inrichtingen, welke strijd niet te vermijden is en waarvan de afloop met zekerheid te voorspellen is, n.l. de nieuwe C. B. Z. als overwinnaar, doordat haar tekorten op het Gouvernement terug vallen. Dat dit alles een aanfluiting is van eerbiediging en steunen van het particulier initiatief zullen we maar terzijde laten, om over het torpedeeren van wat het particulier initiatief in dit opzicht reeds tot stand heeft gebracht nog maar te zwijgen.

Hetgeen op het punt staat te gebeuren is naar het algemeen oordeel het grootste onrecht dat in ziekenverpleging Soerabaja aangedaan wordt.

De Regeering zal deze argumenten trachten te ontzenuwen door te zeggen dat er een volksziekenhuis gebouwd zal worden, wanneer zegt de Regeering niet en evenmin zijn er gelden daarvoor op de begrooting uitgetrokken, maar dan handhaven wij met een beroep op *a*, dat de Regeering niet het recht heeft dit ziekenhuis aan het arme deel der geheele bevolking te ontnemen en te bestemmen — want daar draait het om — voor de Marine.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, dat deze beschouwingen de moeite van het overwegen waard zijn.

Ten slotte zou ik nog de volgende opmerkingen willen maken. Als de Marine een eigen ziekenhuis zou willen hebben, dan worden zoo noodig daarvoor op de Marine-begrooting gelden uitgetrokken. Maar de nieuwe C. B. Z. blijve in bedoelde stichting gereserveerd voor het arme deel van de bevolking van Soerabaja. De speciale takken van ziekenverpleging als t.b.c.

56ste VERGADERING — ZATERDAG 16 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. V A, Volksgezondheid.

(C. C. van Helsdingen.)

enz. komen — en daar zal niemand bezwaar tegen hebben — in de nieuwe C. B. Z., maar daarin komen geen Marine- en klasseverpleging, doch alleen de arme menschen van Soerabaja en omgeving.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou naar aanleiding van het naar voren gebrachte de Regeering willen verzoeken duidelijk en klaar Haar doeleinden met den nieuwen bouw bekend te stellen. Wat wil Zij? Wil Zij inderdaad de bestemming van het ziekenhuis wijzigen? Wil Zij het geven aan de Marine, dan zou ik daartegen een ernstig protest moeten aanteekenen. De C.B.Z. blijve C.B.Z., te meer, omdat ook als onderwijsinrichting, als academisch ziekenhuis de inrichting van belang is.

Op het oogenblik worden naar ik meen 80 bedden ter beschikking gesteld van de Marine. Dit zou bij de nieuwe C.B.Z. kunnen worden gehandhaafd, maar het worde niet geheel bestemd voor de Marine. Het blijve C. B. Z. en ook beschikbaar voor onderwijsdoeleinden. Dat daarnaast, zooals ik zeide, ten aanzien van Batavia, een eenvoudig, goedkooper volksziekenhuis wordt opgericht, kan ik alleen maar toejuichen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft inlichtingen gegeven over de studie van Oostersche geneesmiddelen en o.a. als voorbeeld genoemd de verblijdende resultaten van het Eykman-instituut met o.a. de laboe merah en koemis koetjing, terwijl de Regeering wijst op de studierichting van het pharmacologisch laboratorium van de geneeskundige hoogeschool en tegelijkertijd er op wijst, dat de studie moeilijk, tijdroovend en kostbaar is.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men zoo dit lijstje aanschouwt, moet men wel tot de conclusie komen, dat het resultaat vrij poover is geweest van de bestudeering van de Oostersche geneesmiddelen. Ik zou met klem willen aandringen op een krachtiger aanvatten van deze studie. Het is te begrijpen, dat de gewone artsen — geheel in beslag genomen door hun praktijk, — aan dit onderzoek niet veel tijd hebben kunnen besteden, doch nu wij instituten hebben als het Eykman-instituut en de geneeskundige hoogeschool met haar laboratoria, en de studie stelselmatig daarop kan worden gericht, hoop ik, dat het er toe zal komen, dat in korten tijd de Indische geneesmiddelen deugdelijker en grondiger zullen worden onderzocht dan tot nog toe het geval is geweest.

Mijnheer de Voorzitter! Een enkele vraag, die niet in het afdeelingsverslag is opgenomen, maar wel in de afdeelingen is behandeld geworden. Er staat meen ik opgericht te worden een coördinatiecommissie, teneinde zooveel mogelijk de curatieve zorg van de ziekenhuizen meer gelijkelijk over Java te verdeelen. Nu zou ik aan de Regeering willen vragen, niet hoe die commissie zal worden samengesteld, maar alleen wat de beteekenis en omvang van de opdracht aan die commissie precies zal zijn. Ik hoop, dat de Regeering bereid zal zijn die inlichting alsnog te geven.

Ik ben erkentelijk voor den eersten stap, dien de Regeering zal doen ter bestrijding van de blindheid in Indië, conform het advies van prof. Mulock Houwer, die in een belangrijke rede dit vraagstuk tot in de kern heeft behandeld. Hoe belangrijk ook het werk moge zijn, dat door den bekenden docter Thijssen overal gedaan is, en wij mogen hem hulde brengen voor zijn menschlievendheid en toegewijden arbeid, van veel meer beteekenis is natuurlijk een diepgaande bestrijding, wanneer volgens de methode van prof. Mulock Houwer die bestrijding tegen de blindheid wordt aangebonden.

Nog een paar opmerkingen, Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft omstandig stilgestaan bij den aanmaak van geneesmiddelen, en den voorraad geneesmiddelen, die op het oogenblik hier te lande nog aanwezig is. Nu zou ik aan de Regeering willen vragen en nogmaals willen voorbrengen den wensch, die bij de zendingsziekenhuizen en waarschijnlijk ook bij de missieziekenhuizen zoo lang heeft geleefd, of het niet mogelijk is, dat ziekenhuizen uit den landsvoorraad de geneesmiddelen mogen aankoopen boven den voorraad, dien zij al als bijdrage in natura van het gouvernement ontvangen. Ik zeide reeds, dat deze vraag al eerder is gesteld, maar zij is nu meer dan ooit klemmend, nu de subsidie is verminderd en de steun uit Nederland geheel is weggevallen. Voor een deel komt de Regeering daaraan, blijkens een post op de begrooting, tegemoet. Maar dit alles is toch nog niet voldoende en het zou voor de zendingsziekenhuizen een zeer belangrijken steun zijn, indien zij ook boven hetgeen zij geregeld als subsidie in natura ontvangen, ook dezen aankoop mogen doen uit den landsvoorraad.

(Leunissen.)

Het is mij bekend, dat vroeger wel eens gezegd is, dat het departement van Economische Zaken daartegen bezwaar zou maken. Ben ik echter goed ingelicht, dan is daarvan geen sprake. Er is zelfs geen overwegend bezwaar geopperd door den dirigeerenden apotheker, het hoofd van het materiaal van den Militair Geneeskundigen dienst, bij wien in het geheel geen bezwaar bestaat om dezen wensch eventueel in te willigen. Het hangt dus alleen van de Regeering, dan wel van het hoofd van den D.V.G. af of in dit opzicht hulp kan worden verleend. Ik moge erop wijzen, dat de stijgende prijzen van deze geneesmiddelen ook deze faciliteit noodzakelijk maken, teneinde den menschlievenden arbeid van die ziekenhuizen, die bedoelen, een zoo groot mogelijk aantal patiënten, die juist in deze dagen blijven toestroomen, te helpen, te kunnen doen voortgaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nog even terug op post V A. 9.16, waarin een post van *f* 200 000 is opgebracht om de zending te helpen. Ik sprak reeds mijn erkentelijkheid daarvoor uit. Het is zooveel te meer van belang als wij erop letten dat de traktementen der verschillende artsen zeer belangrijk zijn gekort. Men moge wel overwegen, dat bij een eventueelen overgang van deze ziekenhuizen naar het gouvernement, de kosten voor het gouvernement ongelooflijk sterk zullen stijgen. Ik geloof, dat de D.V.G. volledig met mij zal instemmen, dat de exploitatie van deze ziekenhuizen belangrijk goedkooper is dan het gouvernement zulks ooit zou kunnen doen.

Mijnheer de Voorzitter! Nog een enkele opmerking naar aanleiding van het betoog van den heer Wirjopranoto, die een pleidooi heeft gehouden voor de rechtspositie van de Indischartsen aan confessioneele ziekenhuizen.

Zooals deze vraag in het afdeelingsverslag gesteld en door de Regeering beantwoord is, meende ik tegen vraag en antwoord beide een krachtig protest te moeten doen hooren. Ik meende daarin te moeten zien een poging om den verschillenden zendings- en missieziekenhuizen den plicht op te leggen ook gewone artsen, niet van dezelfde geestverwantschap, te accepteeren.

Het betoog van ons geacht medelid gaat echter een geheel andere richting uit. Ons geacht medelid vraagt: kan er niets gedaan worden, dat de menschen, die op het oogenblik, hoewel niet geestverwant zijnde, werkzaam zijn bij deze ziekenhuizen, hun rechtspositie verbeterd krijgen.

Dit is een kwestie, die een geheel anderen kant raakt en ik wil gaarne toezeggen, dat ik van mijn zijde deze zaak aan de betrokken personen en organisaties zal voorleggen en dat wij zullen nagaan, of inderdaad op een of andere wijze deze personen kunnen worden geholpen, zoodat hun toekomst, hun ouderdomsverzorging, verzekerd zij.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een korte bespreking over den opzet van dit begrootingsontwerp in het algemeen. En in de memorie van toelichting (st. 3A) èn in de memorie van antwoord wordt hieromtrent medegedeeld, dat in verband met de tijdsomstandigheden hierbij is gestreefd naar de door de tijdsomstandigheden geboden uiterste versobering, zonder evenwel tot afbraak over te gaan.

Ik zou niet direct willen beweren, dat er van afbraak sprake zou zijn. Maar ik mis in deze begrooting toch vol-

(Leunissen.)

doende perspectief. Zij verschilt bijna niet van haar voorgangsters en als men de begrootingen van den D.V.G. van de laatste jaren naast elkaar legt, kan men een bepaald zorgelijk gevoel niet van zich afzetten. Wel doet de dienstleiding al het mogelijke om van de haar toebedeelde gelden een zoo doelmatig mogelijk gebruik te maken en dit geld zoo goed mogelijk over de verschillende objecten van gezondheidszorg te verdeelen, maar de vraag mag gesteld worden: Zijn de toegestane gelden voor den D.V.G. voldoende te achten in verband met haar taakuitoefening en is dit bedrag evenredig aan de bedragen, die overigens voor andere takken van welvaartszorg toegestaan worden b.v. voor Onderwijs en Economische Zaken?

Mijnheer de Voorzitter! Het is een zeer moeilijk punt, deze verdeeling der algemeene middelen over de verschillende begrootingsafdeelingen. Ik verlies bovendien niet uit het oog, dat op dit gebied vergelijkingen voor een deel mank kunnen gaan. Nog moeilijker wordt het, uit deze vergelijkingen bepaalde conclusies te formuleeren. Desniettemin meen ik te kunnen vaststellen, dat b.v. bij Economische Zaken en bij Onderwijs in de laatste jaren, hoe weinig ook, steeds sprake is kunnen zijn van vergrooting van de werkingssfeer, van aanvatten van nieuwe projecten, van langzame uitbreiding. Bij den D.V.G. echter kan hiervan niet gesproken worden. Als één tak van den dienst noodzakelijk wat meer noodig heeft, moet het meestal gaan ten koste van een ander deel van de D.V.G.-zorg. Van systematische, hoewel misschien langzame, doch geregelde uitbreiding van de verschillende objecten van gezondheidszorg valt weinig te bemerken.

Mijnheer de Voorzitter! Ter vermijding van misverstand wil ik hieraan toevoegen, dat deze opmerkingen niet in de eerste plaats bedoelen een critiek op de dienstleiding. Ik wilde slechts aantoonen, dat de D.V.G. hoewel een zeer voorname factor, noodzakelijk voor het opvoeren van de economische en stoffelijke welvaart van het volk en voor de ontwikkeling van het cultureele peil, bij de allereerste verdeeling der geldmiddelen steeds minder voordeelig schijnt uitgekomen. Ik wil niet ingaan op de vraag, waaraan dit te wijten is, maar ik zou de Regeering willen verzoeken zich hierop eens te bezinnen.

In de algemeene inleiding tot de financieele nota op bladzijde 7 onderaan en op bladzijde 8 bovenaan zegt de Regeering:

> „Voor volksverheffing, intellectueele ontwikkeling en economische weerbaarmaking is een goede gezondheidstoestand der ingezetenen een noodzakelijke voorwaarde."

Wel, Mijnheer de Voorzitter, het veld voor het bevorderen van een goeden gezondheidstoestand van de bevolking ligt nog zoo goed als braak. Maar men zal meer dan tot nu toe het geval is geweest moeten streven naar werken van grooter allooi. Als ik b.v. zie, dat de Regeering millioenen en millioenen uitgeeft voor emigratie en transmigratie, als ik zie, dat Zij millioenenwerken entameert voor irrigatiedoeleinden, als ik zie, dat Zij millioenen geeft aan steun voor noodlijdende bedrijven en in dezen crisistijd het aandurft over te gaan tot reorganisatie van b.v. den plantentuin, dan ... Maar, laat ik niet vergelijken, dat komt straks misschien vanzelf wel; ik herinner er slechts aan, dat de assaineering van Tandjong-Priok niet verder is aangevat, dat ook de assaineering van de Tjiandjoer-vlakte thans voorloopig is gestopt, dat de C. B. Z. van Soerabaja niet zal worden afgebouwd, dat de C. B. Z. in Batavia ruimte te kort komt etc., om maar een paar bij de hand liggende voorbeelden te noemen. De Regeering begrijpe mij echter niet verkeerd, het is niet mijn bedoeling Haar er een verwijt van te maken, dat er op het gebied van de gezondheidszorg nog zeer, zeer veel te wenschen overblijft.

Ik begrijp, dat de gezondheidszorg voor deze millioenenbevolking een enorme taak is en groote geldbedragen vordert.

Waar ik echter wèl de aandacht van de Regeering voor wil vragen is de vraag, of de D.V.G. van de algemeene middelen wel een voldoend en evenredig aandeel krijgt in vergelijking met andere welvaartsdiensten. Ik heb zoo den indruk dat dit niet het geval is. Dringend zou ik de Regeering dan ook willen verzoeken, dit punt bij een volgende opstelling der begrooting nog eens ernstig onder de oogen te willen zien. Men wachte niet meer tot er periculum in mora is, zooals bij de malaria-explosie te Tandjong-Priok, maar trachte, zij het in langzamer tempo, de voor de gezondheid noodzakelijke werken te blijven entameeren.

Wil ik dus nog niet van afbraak spreken, ik geloof toch wel, dat hier sinds eenige jaren sprake is van stilstand. Stilstand in een begrooting van een dienst, die nog zoo'n groot braak veld te bewerken heeft.

Men zal mij misschien tegenwerpen, dat de tijdsomstandigheden toch ook niet medegewerkt hebben. Maar dan zou ik hiertegenover willen stellen, dat juist de tijdsomstandigheden dwingen om eens ernstige en diepe aandacht te schenken aan dezen dienst.

De Regeering zal mij ook tegenwerpen, dat deze begrooting alleen geen inzicht geeft in de overheidsbemoeienis met de gezondheidszorg en ik zal de eerste zijn om dit toe te geven, maar vast staat toch, dat de gelden voor groote werken ten behoeve van de gezondheidszorg tenslotte van de Regeering komen in den vorm van subsidies enz. Overigens zou ik het op prijs stellen als de Regeering ons inzicht in deze materie zou kunnen verdiepen door ons een overzicht te verstrekken van de objecten, die thans verzorgd worden door provincies, gemeenten of regentschappen, e.e.a. met vermelding van de personeele en materieele kosten die eraan besteed worden. Indien de tijd voor het samenstellen van dit overzicht thans ontbreekt, zag ik het toch gaarne t.z.t. zoo spoedig mogelijk tegemoet.

Vóórdat ik tot bespreking van een ander onderwerp overga, zou ik in verband hiermede nog één algemeene opmerking willen plaatsen.

De Regeering motiveert enkele bezuinigingen met het argument, dat deze zorg door de zelfstandige ressorten moet worden gefinancierd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kan dit argument niet hoog aanslaan. Wij allen weten, dat bijna alle locale ressorten met veel financieele moeilijkheden te kampen hebben, ook al zijn enkele deelen van de gezondheidszorg naar de locale ressorten overgeheveld. Op de centrale overheid blijft mijns inziens toch de plicht rusten, om erop toe te zien, dat deze taak in voldoende mate wordt verzorgd. In het ontkennende geval zal mijns inziens de D. V. G. op een of andere manier in dit manco moeten voorzien.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van een opmerking in het afdeelingsverslag over de behandeling van gouvernements rechthebbenden in locale ressorten deelt de Regeering mede, dat hieromtrent slechts sporadisch klachten zijn binnengekomen bij de provinciale besturen.

Meestal was de oorzaak van deze klachten gelegen in het feit, dat het regentschap of de gemeente zich verzetten tegen de voorziening in vrije geneeskundige behandeling en het verstrekken van geneesmiddelen en wel in het bijzonder aan gepensionneerde militairen. In de meeste gevallen werd een bevredigende oplossing gevonden. Kan de Regeering mededeelen, waaruit die bevredigende oplossing meestal bestond? Is het niet mogelijk, hiervoor een algemeene regeling te treffen?

Overigens bevreemdt het mij, dat vooral de gepensionneerde militairen het hier moeten ontgelden. Het komt mij voor, dat vooral dit laatste toch niet goed te verdedigen is. Het zijn per slot van rekening evengoed landsrechthebbenden, al hebben ze het land in het leger gediend. Overigens kan ik de Regeering mededeelen, dat mij een klacht bereikte uit een regentschap, waar b.v. geen verbandmiddelen worden verstrekt. Het

(Leunissen.)

zou mij aangenaam zijn als de Regeering algemeene regelen zou willen treffen, opdat de vrije geneeskundige behandeling en verstrekking van medicijnen aan lands- (ook militaire) rechthebbenden in het ressort van locale ressorten gewaarborgd blijft.

Nauw in verband hiermede wilde ik nog even terugkomen op de behandeling van gepensionneerde en gegadigde militairen beneden den rang van officier op plaatsen waar geen officier van gezondheid, doch wèl een Indisch arts gevestigd is. De Regeering spreekt in de memorie van antwoord over „niet op vlotte wijze'' verleende geneeskundige hulp. Mijn inlichtingen wijzen meer bepaald in een richting van een „weigering'' van kostelooze geneeskundige hulp aan hen die recht hebben op behandeling door den M. G. D. omdat hun pensioen hooger is dan *f* 150 per maand.

Het verwondert mij, dat in een dergelijk geval de Indisch arts niet begonnen is met loyale verleening van geneeskundige hulp om daarna deze kwestie ter beoordeeling aan het diensthoofd voor te leggen. Dat was m.i. de aangewezen weg, een methode ook, die sociaal en maatschappelijk het meest verantwoord is en waarbij althans de hulpbehoevende patiënten niet zouden zijn gedupeerd.

Het verheugt mij, dat hierin op afdoende wijze verbetering zal worden gebracht. Gaarne zou ik vernemen, op welke wijze dit zal plaats hebben en wanneer deze verbetering zal ingaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot een bespreking van de tarieven voor landsdienaren bij opname in een krankzinnigengesticht. In het afdeelingsverslag is verzocht, de tarieven voor landsdienaren bij opname in krankzinnigengestichten op dezelfde wijze te regelen als bij opname in de C.B.Z. Op blz. 11 (roneo) van de memorie van antwoord houdt de Regeering een uitvoerig pleidooi om de juistheid en de billijkheid van deze tarieven aan te toonen. Ik moet bekennen, dat ik wel eenigszins verbaasd was toen ik van den inhoud van dit pleidooi kennis nam en de conclusie ervan las, namelijk dat wijziging van dit tarief overbodig is.

De geachte Regeeringsgemachtigde zal mijn verbazing begrijpen als hij zich herinnert, dat ik reeds eerder op zijn kantoor ben geweest om hierover te spreken, en als hij nog even zijn op dit onderhoud betrekking hebbend schrijven aan mij nog eens doorneemt. Het is gedateerd 14 October 1939 en genummerd 34526/A.

Ik zal thans niet op den inhoud van dit schrijven ingaan. Indien noodig, zal ik dat in tweeden termijn alsnog doen. Ik wil thans volstaan met een zakelijke verdediging van mijn standpunt, dat er geen enkele reden bestaat ten opzichte van de landsdienaren voor opname in krankzinnigengestichten niet precies hetzelfde standpunt in te nemen als bij opname in de C.B.Z.

De memorie van antwoord gaat uit van een onjuiste premisse. Zij tracht aan te toonen, dat de van den landsdienaar gevraagde bedragen, in aanmerking genomen, wat hij daarvoor krijgt, niet onbillijk zijn. Ik citeer bijvoorbeeld uit de memorie van antwoord het volgende (blz. 11 roneo).

> „Als antwoord op de vraag waarom op de gestichten het 1% tarief niet wordt toegepast, moge het volgende dienen. Verpleging van krankzinnigen is doorgaans van langen duur. Bij opneming in een krankzinnigengesticht volgt dan ook meestal pensionneering van den landsdienaar en de patiënt brengt vaak zijn geheele verdere leven in het gesticht door. Indien de patiënt ongehuwd en geen kostwinner is, wordt de geneesheer-directeur van het gesticht als curator over den patiënt aangewezen. Hij regelt verder alle geldelijke verplichtingen van den patiënt, zooals belasting, schulden vóór zijn opneming gemaakt enz. en voorziet den patiënt van alles wat zijn verblijf in een gesticht kan veraangenamen, kortom, de geneesheer-directeur regelt de levensomstandigheden van den patiënt in hun vollen omvang. Alsdan ontbreekt de ratio om slechts 1% van het pensioen als verpleegkosten in te houden en het moet billijk worden geacht, dat van ongehuwden het volle pensioen aan het gesticht wordt afgedragen. Met betrekking tot de verpleging van gehuwde ambtenaren of kostwinners, waarvoor reglementair 50% van het inkomen verschuldigd is, wordt zooals reeds is medegedeeld, veelvuldig gebruik gemaakt van de aan het hoofd D.V.G. toegekende bevoegdheid, zoodat een wijziging ook van dit tarief overbodig is.''

Inderdaad, ik wil gaarne op gezag van de Regeering aannemen, dat al deze diensten voor den krankzinnigen landsdienaar een tarief, zooals thans van hem wordt gevraagd, wel zouden kunnen billijken, maar het uitgangspunt van de verdediging van het regeeringsstandpunt is onjuist. Men moet uitgaan van de vraag, waarom dit 1% tarief door de Regeering is ingesteld. Hierbij werd niet uitgegaan van de vraag, wat de ambtenaar voor deze 1% van zijn salaris per dag krijgt. Neen, de Regeering had bij de vaststelling van dit 1% tarief slechts de bedoeling, den ambtenaar op een of andere wijze tegemoet te komen. Hierbij werd niet overwogen, hoeveel de ambtenaar voor dit tarief krijgt, maar uitsluitend welk deel van zijn salaris hij missen kan voor verpleging in een ziekenhuis. Dit deel werd bepaald op 1% van zijn salaris per dag.

Zie, Mijnheer de Voorzitter, als men op deze wijze redeneert en uitgaat van het eenig juiste standpunt, het standpunt, waar ook de Regeering in 1938 van uit is gegaan, namelijk tegemoetkoming aan den ambtenaar tot een bedrag, dat billijkerwijze van hem geëischt kan worden, zonder hierbij in aanmerking te nemen, welke diensten er voor dit bedrag aan dien ambtenaar besteed worden, dan zal men inzien, dat mijn vraag om gelijkstelling van de tarieven voor krankzinnigengestichten met die voor de C.B.Z., een volkomen logischen grond heeft.

Ik wil voor de juistheid van mijn standpunt nog andere argumenten naar voren brengen.

Allereerst het volgende: Als de Regeering alles opnoemt, wat de geneesheer-directeur voor zoo'n patiënt doet, dan wil ik hiertegenover stellen, wat in een algemeen ziekenhuis (C.B.Z. of militair hospitaal) alle mogelijke specialisten voor den patiënt doen, de chirurg, de röntgenoloog, om de voornaamste en duurste maar te noemen.

In de tweede plaats zou ik de Regeering willen verwijzen naar de bedrijfscijfers van C.B.Z. en krankzinnigengestichten. Als men de kosten vergelijkt van de verpleging in een C.B.Z. en in een krankzinnigengesticht, komt men ook tot verrassende resultaten:

Ziekeninrichtingen	Totale kosten per verpleegdag	Totale kosten per voedingsdag
C. B. Z. Batavia	*f* 2.997	*f* 0.167
„ Soerabaja	*f* 2.881	*f* 0.235
„ Semarang	*f* 2.876	*f* 0.133
Kr. Buitenzorg	*f* 0.605	*f* 0.101
„ Magelang	*f* 0.5528	*f* 0.0630
„ Lawang	*f* 0.3823	*f* 0.0781
„ Sabang	*f* 0.4806	*f* 0.0786
Doorgangshuis Batavia	*f* 0.677	*f* 0.064
„ Pegirian Soerabaja	*f* 0.338	*f* 0.068
„ Semarang	*f* 0.390	*f* 0.075

Hier blijkt dus uit, dat èn de totale kosten per verpleegdag èn die per voedingsdag voor de C. B. Z.'s belangrijk hooger zijn dan die in krankzinnigengestichten en doorgangshuizen.

Ten slotte kunnen de producten van de arbeidstherapie van krankzinnigengestichten nog productief gemaakt worden. De inkomsten hieruit vallen bij een C.B.Z. geheel weg.

We zien dus, dat een patiënt per verpleegdag in een krankzinnigengesticht veel minder kost dan in een C.B.Z. Aangezien nu bij de vaststelling van het 1% tarief slechts het doel heeft voorgezeten den ambtenaren tot een billijk bedrag tegemoet te komen, ongeacht het aan hun verpleging

(Leunissen.)

ten koste gelegde, terwijl de verpleging in een C.B.Z. veel duurder is dan die in een krankzinnigengesticht. zie ik niet in, waarom de tarieven voor opname in een krankzinnigengesticht niet gelijk zouden kunnen worden gemaakt aan die voor opname in een C.B.Z. Wel kan het hoofd van den D.V.G. in bepaalde gevallen reductie geven, als het budget van den patiënt geen hooger bedrag toelaat, doch ik acht deze tegemoetkoming onvoldoende.

In het algemeen is bepaald, dat een ambtenaren-budget moeilijk opname in een ziekenhuis op normale tarieven kan betalen en in het algemeen is aangenomen dat aan ambtenaren in de opnamekosten kan worden tegemoetgekomen tot op 1% van hun salaris en ik zie in verband met het voorgaande geen reden, waarom men voor opname in de gestichten een ander standpunt zou innemen dan voor opname in een C.B.Z.

Ik wil er dus met klem bij de Regeering op aandringen om in deze haar standpunt te willen herzien.

Mijnheer de Voorzitter! Omtrent een in te stellen medischen eereraad zegt de Regeering het volgende:

> „Het overleg tusschen den D. V. G. en het departement van Justitie inzake de instelling van een medischen eereraad heeft een bevredigend resultaat gehad. De Regeering meent echter, dat onder de tegenwoordige omstandigheden met het oog op de aan deze instelling onvermijdelijk verbonden kosten, hiervan voorloopig moet worden afgezien."

Het spijt mij uitermate dit antwoord van de Regeering te moeten ontvangen. Het komt mij voor, dat juist nu de behoefte aan een medischen eereraad zich sterker zal doen gevoelen dan in meer normale tijden. De ervaring van den Bond van Geneesheeren stemt met mijn bovengenoemd inzicht overeen, gezien zijn verzoekschrift aan den Gouverneur-Generaal ddo. 27 April 1940, om de instelling van een eereraad te bevorderen. Bovendien is mij bekend, dat in het ontwerp, juist met het oog op de toen reeds moeilijke omstandigheden, voldoende rekening is gehouden met de geboden zuinigheidseisch.

Zou de Regeering willen mededeelen, op hoeveel per jaar de kosten van zoo'n eereraad moeten worden geraamd?

En zou de Regeering nog eens willen overwegen, of meer geregelde toestanden op het gebied van de uitoefening van de geneeskundige en pharmaceutische practijk niet ruimschoots opwegen tegen de hiervóór genoemde kosten?

Een enkele opmerking over de analysten! Het stemt tot voldoening, dat hoewel in aansluiting aan den thans in gang zijnden cursus, die in 1941 zal afloopen, geen nieuwe cursus zal volgen, de Regeering toch een algeheele stopzetting niet in overweging heeft.

Het zou echter ter geruststelling strekken van dit kleine, maar goede corps van eenvoudige werkers, als de Regeering zou kunnen mededeelen, dat het ook niet in de bedoeling ligt, geleidelijk aan de analysten-plaatsen te doen innemen door laboranten, zooals thans wel eens incidenteel gebeurt.

Ik hoop dat de Regeering in staat zal zijn om bovengenoemde toezegging te doen.

Ten slotte had ik nog betreffende art. VA.6.1 het volgende te vragen.

In de toelichting wordt in verband met de toename van de bacteriologische onderzoekingen een uitbreiding van het personeel noodzakelijk geacht. Ik zou meenen, dat dan het aantal bacteriologen analysten zou worden vermeerderd. Inplaats daarvan echter zien wij, dat 1 ass.-apotheker, 1 mantri-amanuensis, 1 mantri-verpleger 1e klasse en 2 mantri's verplegers werden noodzakelijk geacht. Zou de Regeering het verband tusschen de toename van de bacteriologische onderzoekingen en den assistent-apotheker etc. nog nader kunnen toelichten?

Wat post VA.6.2. betreft, komt het mij voor, dat nu de hoofdanalyst voor onbepaalden tijd in Nederland vertoeft, er aanleiding bestaat in deze vacature te voorzien door de beste van de analysten 1e klasse daartoe aan te stellen. Is de Regeering voornemens hiertoe over te gaan?

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot post VA 7—18, Tuberculose-bestrijding. De Regeering zegt ten hieromtrent op pag. 25 (roneo):

> „Oprichting van een sanatorium, speciaal bestemd voor goed gesitueerden, is zeker niet aan te bevelen; het zou oneconomisch zijn en bovendien zou door de groote afstanden in Ned.-Indië een dergelijke inrichting slechts voor een bepaald gebied van voordeel zijn. Tuberculose komt naar verhouding onder de best gesitueerden het minst voor, zoodat het vraagstuk van hun verpleging niet zeer urgent is, althans niet, indien beschouwd in het verband van al hetgeen nog op het gebied der tbc.-bestrijding hier te lande gedaan moet worden. Door de oprichting met steun van Gouvernementsgeld van een dergelijk sanatorium zou een bepaalde categorie personen onevenredig bevoordeeld worden."

Ik wil beginnen met een misverstand recht te zetten. De bedoeling van het Afdeelingsverslag was niet een sanatorium voor goed gesitueerden, maar voor de middenmoot, die dus onmiddellijk uitgaat boven de minder gesitueerden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij reeds sedert jaren afgevraagd, waarom in Indië geen plaats kon zijn voor een sanatorium voor den z.g. gegoeden middenstand. Waarom moeten deze menschen — en hun aantal is niet bepaald klein —, òf met opoffering van alles, hun zieken naar Davos sturen, òf een zeer moeilijke, kostbare en veelal onbevredigende verpleging aan huis opvatten?

Men vergete ten deze niet het volgende. In vroegere jaren, in de hausse-perioden, had men een tamelijk dikke bovenlaag, een middenmoot en dan een breede onderlaag. Door de crisisjaren is deze teekening eenigszins veranderd! Bij achteruitgang der welvaart is een deel der middenmoot afgezakt tot de onderlaag, maar deze middenmoot kreeg een mijns inziens veel grooter deel terug van de bovenlaag, zoodat men nu heeft een heel dunne bovenlaag, een tamelijk dikke middenmoot en een breede onderlaag. Tevens meen ik, gelukkig, in de laatste jaren een kentering in mentaliteit te mogen waarnemen, al zou ik deze verandering nog vlugger wenschen. Ik bedoel n.l., dat hoe langer hoe meer een grooter deel van de Nederlandsche groep, Ned.-Indië als hun tweede vaderland is gaan beschouwen, niet alleen, maar dat de band tusschen deze groep en Indië hoe langer hoe sterker is geworden. Deze factoren leken mij duidelijk genoeg om mij af te vragen: Waarom zouden onze zieken nu niet trachten in Indie zelf genezing te zoeken? In Indië zelf zal best een daartoe geschikte gelegenheid gevonden kunnen worden. Dit zou èn Indië zelf èn deze zieken in belangrijke mate tot voordeel strekken.

Ik dacht in de richting bijvoorbeeld van het Nederlandsch Sanatorium te Davos. Ik begrijp, dat hiervoor bij de ingezetenen propaganda moet worden gemaakt en dat hiervoor in de allereerste plaats de actieve hulp en medewerking noodig is van de Regeering. Indien de Regeering voor dit idee gevonden zou kunnen worden, zou misschien in overleg en in samenwerking met de S.C.V.T., een actie op touw gezet kunnen worden, om de som voor bouw en inrichting bij elkaar te krijgen. Regeeringssubsidie voor bouw- en exploitatie zal echter noodig blijven.

Het antwoord der Regeering heeft mij daarom wel eenigszins teleurgesteld, al zal in dit antwoord een gedeeltelijke misvatting van de bedoeling van het afdeelingsverslag moeten worden verdisconteerd. Waarom zou een dergelijke inrichting voor Indië oneconomisch zijn? Het gaat toch niet om economische motieven?

Waarom zou een dergelijke inrichting door de groote afstanden in Nederlandsch-Indië slechts voor een bepaald gebied van voordeel zijn? Davos is toch ook niet voor een bepaald gebied van voordeel. Men komt er toch ook van alle kanten heen. En waarom zouden de afstanden in Indië zelf

56ste VERGADERING — ZATERDAG 16 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V A, Volksgezondheid.

(Leunissen.)

grooter zijn dan die van Indië naar Europa? Waarom geldt dit bezwaar van de afstanden niet voor de volkssanatoria? Die zijn toch ook alleen voor een bepaald gebied van voordeel. Ik kan de Regeering toegeven, dat tuberculose bij de bestgesitueerden het minst voorkomt, doch allereerst gaat het om de middenmoot en in de tweede plaats: kan de Regeering bij benadering de absolute richtcijfers opgeven? Heeft Zij hieromtrent gegevens? Zoo niet, hoe kan Zij hier dan met zulke conclusies komen? En waarom zou door de oprichting met steun van gouvernementsgelden een bepaalde categorie personen onevenredig bevoordeeld worden?

Ik moet bekennen, dat ik de Regeering hier niet kan volgen. Zou hierdoor een bepaalde categorie bevoordeeld worden? Zou deze stelling niet eerder zoo moeten luiden, dat dan ook aan de behoeften van deze bepaalde categorie kan worden tegemoet gekomen.

Deze bepaalde categorie heeft toch ook recht op steun ter tegemoetkoming bij haar ook sterk gevoelde behoeften? Zij draagt toch ook haar deel bij in de landsfinancien. Zij heeft toch ook geen bezwaar gemaakt toen voor andere categoriën sanatoria werden of zullen worden opgericht? Mag men niet werken aan bevrediging van zijn eigen behoeften? En waarom zou deze categorie onevenredig bevoordeeld worden? Deze verhouding kan toch pas blijken, na overleg van de Regeering met de S. C. V. T. Bovendien men kan toch klein beginnen en uitbreiden al naar de behoefte toeneemt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik waag het te hopen, dat de Regeering nog eens het door mij hieromtrent naar voren gebrachte in overweging zou willen nemen. Het is te eigenaardig, dat een steeds grooter groep menschen aangewezen blijft op huisverpleging, soms in ongunstig klimaat, als met eenige kosten verpleging in een goed klimaat in Indië mogelijk moet zijn.

Thans enkele opmerkingen over post V A.9.2. Gouvernements C. B. Z. te Batavia. Hoewel de Regeering in beginsel met het voorstel de C. B. Z. om te zetten in een universiteitskliniek instemt, heeft Zij tegen dit denkbeeld toch blijkbaar alsnog bezwaren. Immers Zij spreekt van ernstige, langdurige voorbereiding. Natuurlijk moet een en ander ernstig voorbereid worden, maar ik meen, dat deze ernst niet vanzelfsprekend een langdurige voorbereiding behoeft te beteekenen. Ik zou juist willen pleiten voor een oplossing in de meest nabije toekomst.

Ik begrijp, dat er bezwaren zijn, maar mijns inziens zijn die toch niet onoverkomelijk. Natuurlijk zou de bouw van een ander meer eenvoudig ziekenhuis noodzakelijk worden. De Regeering zou hieromtrent met de gemeente in overleg kunnen treden. Wanneer 75% van de 75 000 patiënten der C.B.Z. per jaar inwoners zijn van de gemeente Batavia, is er voor de gemeente alle aanleiding om in samenwerking met de Regeering hierin afdoende verbetering aan te brengen.

Ik heb mij bijvoorbeeld laten vertellen, dat de C. B. Z. overvuld is, dat de patiënten zoo kort mogelijk worden opgenomen en dat zooveel mogelijk poliklinisch wordt behandeld.

Ik meen ook, dat bijvoorbeeld in de t.b.c.-afdeeling een tekort aan ruimte zich ernstig doet gevoelen, zóó, dat alleen die patiënten worden opgenomen, die nog een redelijke kans op genezing hebben.

Alle gevallen, die medisch een ongunstige prognose hebben, zouden worden afgewezen. Indien dit zoo is, zou hier toch in de allereerste plaats naar verbetering moeten worden gestreefd. Juist de hopelooze gevallen hebben in de eerste plaats verpleging dringend noodig en beteekenen in de huiselijke milieux ernstige besmettingshaarden.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, als ik voor verbetering van deze dingen pleit, dan is dit geen zucht tot perfectionisme. Integendeel, ik stel mij op het standpunt, dat deze maatregelen in de eerste plaats op de practijk gericht moeten zijn, ook al zou uit wetenschappelijk oogpunt een betere, doch meestal kostbaarder oplossing de voorkeur verdienen. Maar er is ook hier ergens een grens. Ik meen, dat die grens, wat de opname capaciteit der C.B.Z. betreft, volgens mij verstrekte inlichtingen, bereikt is en dat handhaven van den tegenwoordigen toestand niet verantwoord is. Er is een duidelijk en sprekend gebrek aan ziekenhuisruimte. De Regeering streve er naar in overleg met de gemeente aan dit tekort tegemoet te komen. Een zij het bijkomend voordeel van de omzetting van de C.B.Z. in een universiteitskliniek, is m.i. ook het volgende.

Ik heb steeds van de Regeering moeten hooren, dat Zij niet dik in Haar geneeskundig personeel zit. Door overheveling nu van de C.B.Z. naar de Geneeskundige hoogeschool komen verschillende artsen en Indisch artsen vrij, die dan elders te werk kunnen worden gesteld.

De Regeering vraagt verder nadere verduidelijking van de opmerking in het afdeelingsverslag van afdeeling V, waar in dit verband de woorden „in het bijzonder ten dienste van specialisten" zijn gebruikt. Zij deelt dan als Haar meening mede, dat Indië in de allereerste plaats behoefte heeft aan „algemeene artsen". Dit gaarne toegevende, wil ik hiertegenover stellen, dat wetenschappelijk medisch Indië, echter eveneens behoefte heeft aan goed opgeleide en wetenschappelijk geschoolde specialisten. Tegenover de stelling van de Regeering, dat bij de tegenwoordige structuur aan de C.B.Z. ook talrijke specialisten worden opgeleid, stel ik het volgende citaat uit pg. 56 van het dertiende jaarboekje van de Geneeskundige Hoogeschool te Batavia, welk citaat tevens de door de Regeering verzochte verduidelijking geeft:

> „De mogelijkheid tot opleiding van klinische specialisten aan deze Hoogeschool hangt ten nauwste samen met de reeds door mij besproken organisatie der assistentenformatie, aangezien een arts, die waarlijk specialist wil worden, verscheidene jaren als assistent werkzaam moet kunnen zijn, in het vak zijner keuze. Voor zoover dat een klinisch vak is, zal deze werkzaamheid dus moeten kunnen geschieden in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting, alwaar het klinisch onderwijs wordt gegeven. Tot nu toe bestaat deze specialiseeringsmogelijkheid in Indië in onvoldoende mate. De Faculteit heeft dit jaar wederom betoogd, dat, hoezeer zij ook de hulp der Gouvernementsartsen in het Ziekenhuis waardeert, het niet alleen een bezuiniging, maar ook een onderwijsbelang is, hen zooveel mogelijk te vervangen door abituriënten der Hoogeschool, teneinde aan dezen meer gelegenheid te bieden, als klinisch assistent bij hunne hoogleeraren zich verder te bekwamen en te promoveeren. Ook in andere opzichten is reorganisatie der Ziekenhuisverhoudingen noodzakelijk, wil het klinisch onderwijs tot voldoende ontwikkeling kunnen komen. De Faculteit diende een werkschema in, bedoeld om, zoodra de tijdsomstandigheden dit zullen toelaten, als basis te dienen voor verder overleg terzake."

Met belangstelling zie ik het regeeringsantwoord op dit punt tegemoet.

Na alles, wat er over een „bestemmingsverandering" van de nieuwe C. B. Z. te Soerabaja in de dagbladen gepubliceerd is — o.a. ook een uiteenzetting van het hoofd van den D. V. G. zelf — moet het antwoord, wat dit punt betreft, op pag. 29 (roneo) van de memorie van antwoord wel onbevredigd laten. Een wat uitvoeriger uiteenzetting van de plannen, die ten opzichte van de bestemming van deze C. B. Z. hebben bestaan, zoomede de factoren, die ertoe hebben medegewerkt, de reeds gepubliceerde plannen blijkbaar weer in heroverweging te nemen, hadden wij wel mogen verwachten.

Intusschen kunnen wij met zoo weinig officieele gegevens ons geen oordeel hieromtrent vormen en kunnen slechts vragen, dat de Regeering ons spoedig volledige gegevens zal verschaffen.

De thans weer gewijzigde plannen zijn toch wel gebaseerd op enkele grondbeginselen? Waarom den Volksraad met deze grondbeginselen niet in kennis gesteld? Er is in een deel van de maatschappij onrust verwekt door de over dit onder-

(Soedibiokoesoemo.)

werp gepubliceerde persberichten, waaronder, zooals ik reeds zeide, ook een mededeeling voorkwam van het hoofd van den D.V.G. persoonlijk. Het komt mij voor, dat de Regeering thans goed zal doen hier in Haar antwoord uitvoerig op terug te komen. Vooral, wanneer, zooals gevreesd wordt, aan den nieuwbouw een andere bestemming zal worden gegeven en hiermede dus gegaan zal worden tegen de mede door den Volksraad vastgestelde plannen. De Volksraad mag er mijns inziens aanspraak op maken ten aanzien van een eventueele bestemmingsverandering mede in het overleg betrokken te worden.

Ik wil hieraan ten slotte nog toevoegen, dat mijn fractie met de gegevens, welke ons thans ter beschikking staan, meent te moeten vasthouden èn aan afbouw van de C.B.Z. te Soerabaja èn aan de daarvoor vastgestelde bestemming.

De heer **Soedibiokoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot dit onderdeel van de begrooting van Nederlandsch-Indië kan ik het niet anders dan betreuren, dat op het gebied van de ziekenzorg zoo zwaar is besnoeid. Gaarne zou ik in dit verband mijn gedachten alleen willen laten gaan over de malariabestrijding.

Mijnheer de Voorzitter! Blijkens de memorie van antwoord, Afd. V A, stuk 6, pag. 1, (roneo) is de Regeering de meening toegedaan, dat de gezondmakingswerken van geringen omvang tot de taak behoort van de lagere gemeenschappen. Dit standpunt is naar mijn meening minder juist. Ik zeg minder juist Mijnheer de Voorzitter, omdat dit standpunt van den D. V. G. misschien wel kan gehandhaafd blijven voor de streken die niet aan de kust liggen, maar voor de kuststreken is het niet mogelijk. Ik vraag mij af, Mijnheer de Voorzitter, hoe een regentschap met een kuststrook van ettelijke tientallen kilometers de malaria-assaineering zou kunnen entameeren zonder steun van de Centrale Overheid.

Op pagina 2 (roneo) van de memorie van antwoord heeft de Regeering o.a. verklaard, dat de beschikbare gelden zoo doelmatig mogelijk moeten worden besteed, en dat bij het D. V. G.-werk de preventieve zorg moet prevaleeren boven de curatieve. Ik vraag mij thans af, welke aanwending van gelden ooit doelmatiger zou kunnen zijn dan die, welke gericht is op de bestrijding van een zoo algemeene en hardnekkige ziekte als de malaria.

De bestrijding van volksziekten heeft mij steeds na aan het hart gelegen. Ik doel hier speciaal op de bestrijding van den grootsten vijand van het volk in deze landen, de malaria. Hoe vele duizenden slachtoffers heeft deze ziekte niet reeds gemaakt? Werkt deze ziekte niet verlammend op den mensch en bijgevolg ook op het bedrijfsleven?

Deze ziekte uit te roeien en uit deze landen te bannen, is een eerste plicht, die — als U het mij vraagt, Mijnheer de Voorzitter — alleen het Land aangaat. Dat de lagere gemeenschappen daarnaast tezamen met het Land ook in de kosten hebben bij te dragen, is iets waarmede men zich moet vereenigen, omdat met deze bestrijding groote bedragen gemoeid zijn. Een afdoende bestrijding van deze ziekte is alleen mogelijk door systematisch te werk te gaan. Assaineering is wel één der belangrijkste middelen om daartoe te geraken. Hiervoor is veel en veel geld noodig. De lagere gemeenschappen alléén zijn tot die hooge uitgaven niet in staat.

Ik roep hierbij in herinnering een der woorden van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, bij de opening van den Volksraad uitgesproken, nl. het woord „Volksverheffing".

Een der belangrijkste wegen om te geraken tot de volksverheffing, is naar mijn bescheiden meening zeker het volk hier een goede gezondheid te geven, door het te vrijwaren tegen zijn geduchten vijand, de malaria.

Mijnheer de Voorzitter! Om te blijven bij het regentschap Panaroekan, kan ik hier even toelichten, dat tot 1938, binnen

(Soeria Karta Legawa.)

10 jaren dus door het regentschap voor assaineeringswerkzaamheden reeds een bedrag van ± *f* 50 000 is uitgegeven en tot heden beloopt dit bedrag — niet minder dan *f* 60 000. Bij de behandeling van afd. V A heb ik het vorige jaar daarvan ook gewag gemaakt en uitvoerig uitgelegd, hoe de werkwijze van de regentschappen is na de overdracht van de ziekenzorg (Handelingen pag. 425). Bovendien heeft het regentschap een bedrag van *f* 37 000 ten koste gelegd aan de sociale drinkwatervoorziening in de kustvlakte.

Daarnaast heeft het regentschap sinds 1938 voor de uitbreiding van de preventieve zorg een tweede dokter aangesteld en dit jaar een tweede ziekenhuis gebouwd.

U ziet, Mijnheer de Voorzitter, hoe het regentschap te werk is gegaan op het gebied van de bestrijding van volksziekten, waarbij zoowel de preventieve als de curatieve zorg ter hand werd genomen. Ik wil hiermede niet pronken, Mijnheer de Voorzitter! Ik wil alleen aantoonen, dat het regentschap reeds veel geld heeft uitgegeven voor de bestrijding van volksziekten.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe gaarne de regentschappen de gezondmakingswerken met eigen middelen zouden willen entameeren, gebleken is, dat voor de uitvoering van al deze werkzaamheden 's lands hulp niet kan worden ontbeerd. Voor de vroeger terzake door het Land getroffen voorzieningen in den vorm van subsidies aan de provincie kunnen we dan ook nooit genoeg dankbaar zijn. Immers, de regentschappen, die niet over voldoende middelen beschikten, konden gemakkelijk de hulp van de provincie inroepen. Thans is dit niet mogelijk, omdat de Regeering geen subsidie meer aan de provincie verleent.

Hoewel wij volkomen overtuigd zijn van de urgentie om verschillende posten in de begrooting van Nederlandsch-Indië vrij te maken voor defensie-doeleinden als gevolg van de critieke tijdsomstandigheden, valt het te betreuren, dat de Regeering voor dit doel van de volksverheffing geen gelden beschikbaar wil stellen.

Hoe broodnoodig deze vrijgekomen gelden dan ook zijn voor andere doeleinden, toch moet niet over het hoofd worden gezien, dat de gezondheidszorg ook een taak is, die minstens evenveel aandacht verdient als de defensie. Alleen een gezond mensch kan zijn werk naar behooren verrichten. Ik zou in dezen tijd van oorlog zelfs willen zeggen: alleen gezonde soldaten kunnen vechten.

Ik moge in verband hiermede de Regeering dan ook eerbiedig in overweging geven, om den post van den D.V.G. voor steun aan de provincie Oost-Java, evenals vorige jaren, ongewijzigd te handhaven.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de memorie van antwoord blijkt mijns inziens ten duidelijkste, dat de Regeering ook aan de volksgezondheid haar aandacht heeft geschonken, natuurlijk in verband met de financieele mogelijkheden in den tegenwoordigen oorlogstoestand. Belangrijke volksziektebestrijding als pokken-, pest-, malaria-trachoom heeft steeds plaats.

Volgens de erkenning van den D.V.G. moet de preventieve zorg echter praevaleeren boven de curatieve zorg. Hoewel theoretisch en in het algemeen ik met deze zienswijze accoord ga, wanneer men te doen heeft met de bevolking, die volkomen vertrouwen schenkt in de Westersche geneeskunde, moet ik voor de toepassing van bedoelde opvatting ten aanzien van de Indonesische bevolking een waarschuwend woord doen hooren.

Op het platteland moet men mijns inziens voorshands beginnen met curatieve zorg om het vertrouwen van de Indische bevolking in de Westersche geneeskunde te winnen. Pas indien het bereikt is, bestaat er mijns inziens geen bezwaar om voor de preventieve zorg te propageeren, ofschoon inderdaad „voorkomen" van een ziekte beter is dan „genezen". Zoo is ook de bestrijding van trachoom alleen mogelijk op groote schaal, nadat op de regentschappoliklinieken vele patiënten van de

(**Soeria Karta Legawa.**)

oogziekte genezen zijn. Direct daarop zou alsdan de propaganda om hygiënisch te leven, en op welke wijze zulks moet plaats vinden, moeten volgen, en dan is eenig succes wel te verwachten.

Ten aanzien van de woningverbetering zou ik willen opmerken, dat indien de Dienst van de Woningverbetering direct dakpannen van de plaatselijke bedrijven afneemt, de bevolking op de plaats van bestemming best goede kwaliteit dakpannen voor *f* 7,50 kan verkrijgen, terwijl ze alsdan aan de Regeering niet *f* 7,50 (als zijnde 25% van *f* 10) doch ongeveer *f* 5,65 (als zijnde 25% van *f* 7,50) hoeft terug te betalen. Het verheugt mij, dat de afnemers in 1941, slechts met 75% van de kosten van in voorschot ontvangen materialen zullen worden belast.

De productiecapaciteit van dakpannenbedrijven kan in de practijk gemakkelijk worden verhoogd, als de eigenaars maar de bedragen niet via de aannemers, ontvangen. Zoo b.v. in Leles, ontvangen de eigenaren van de dakpannenbedrijven slechts *f* 4 per 1000 st., de transporteur *f* 1 — *f* 1,50 per duizend, terwijl de aannemers, die zoo goed als geen risico loopen *f* 1,25 à *f* 1,50 per duizend ontvangen; immers bij breking van dakpannen worden deze in de practijk door de eigenaren van de dakpannenbedrijven geheel vergoed door nieuwe dakpannen te zenden zonder daarvoor betaling te vragen.

Het kost den dienst van Woningverbetering veel werk om zich bij de invoering van de door mij voorgestelde wijze van aanschaffing van dakpannen voor de woningverbetering in plaats van tot enkele aannemers, rechtstreeks te wenden tot verschillende eigenaren van dakpannenbedrijven en daarmede te onderhandelen. Verbetering van de kwaliteit der dakpannen kan men toch gemakkelijk stimuleeren indien die bedragen van *f* 7 à *f* 7,50 per duizend in handen komen van de eigenaren (met inbegrip van het transport). Wanneer een particulier dakpannen bestelt, wordt toch ook de prijs berekend op de plaats van levering, alzoo met inbegrip van het transport; dit laatste wordt door de eigenaren van dakpannenbedrijven wel geregeld.

Het is wel prettig te vernemen, dat voor de houtvoorziening ten behoeve van de woningverbetering thans een regeling is getroffen, welke een belangrijke verbetering ten gevolge zal hebben.

Het is goed om van deze plaats mede te deelen, dat men bij de eventueele invoering van woningverbetering op plaatsen, waar geen hout bij de bevolking aanwezig is, voor het feit komt te staan, dat de bevolking overgaat tot het plegen van houtdiefstallen, zooals indertijd op de Goenoeng Tjiremai bij de invoering van de woningverbetering te Koeningan.

Bij de invoering van de zoogenaamde vrijwillige woningverbetering op plaatsen, waar geen hout aanwezig is, moet men ook niet uit het oog verliezen, dat, indien ze althans niet van het noodige hout wordt voorzien, de bevolking zich aan houtdiefstallen schuldig maakt, doch in langzamer tempo en alzoo niet opvallend.

Ten aanzien van aanleg, verbetering of uitbreiding van drinkwaterleidingen wil ik gaarne van deze plaats memoreeren, dat dank zij het deskundig advies van den D. V. G. de regentschapsraad van Garoet inplaats van het oorspronkelijk door de provincie begroote bedrag ad *f* 25 000 slechts een bedrag van ± *f* 10 000 heeft moeten uitgeven voor een uitbreiding van het waterleidingnet.

Ten aanzien van de gezondheidszorg zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen hoe het gesteld is met de gezondheidszorg vóór en nà de overdracht aan de betrokken autonome ressorten in het bijzonder met die van de regentschappen.

Hebben de betrokken autonome ressorten meer of minder dan in 1937 voor de volksgezondheid gedaan?

Hoe is de positie van de ressorten nà de overdracht? Is het aantal hoofdresidentie-artsen door de provincies verminderd of niet? Hoe staat het met de promotiekansen van de residentie-artsen tot hoofdresidentie-arts?

Indien de provinciale maatregelen concordant zijn aan die van de Regeering, moet het aantal hoofdresidentie-artsen en het aantal ressorten niet verminderd worden, doch juist door de toename van de werkzaamheden der residentie-artsen op gezondheidsgebied eerder het aantal residentie-artsen worden uitgebreid en als gevolg daarvan ook het aantal hoofdresidentie-artsen. Zoolang de provincies nog afhankelijk zijn van de Regeering door bijdragen te ontvangen in den vorm van een aandeel in verschillende landsbelastingen dient men de door de Regeering noodig geachte formatie van residentie-artsen en hoofdresidentie-artsen te aanvaarden. Zoo is het mij bekend, dat de residentie-arts van Bandoeng, die momenteel in West-Java althans, belast is met de functie van hoofd van den regentschapsgezondheidsdienst van een viertal regentschappen het zoo druk heeft, dat practisch de residentie-arts heel weinig contact heeft met het regentschapsbestuur, terwijl hij sporadisch de regentschappen bereist voor het onderkennen van volksziekten als malaria, trachoom etc. Practisch moet nu dan ook de regentschapsarts gedeeltelijk de taak van den residentie-arts overnemen.

Gaarne zou ik vernemen, op welke wijze de Regeering den door mij geschetsten toestand denkt op te lossen.

De **Voorzitter**: De beraadslaging over deze begrootingsafdeeling zal Maandag a.s., 18 dezer, worden voortgezet:

De vergadering wordt te 1 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

57ste VERGADERING.

Vergadering van Maandag 18 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V A, Volksgezondheid; afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a. — Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 42 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Salamoen, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Muh. Yamin en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat, Van Haeften en Theunissen.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede dat zijn ingekomen:

A. Berichten van de heeren Wiwoho en Sandkuyl, dat zij verhinderd zijn, de vergadering bij te wonen.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

B. De volgende Regeeringsbrieven:

Kabinetsbrieven van den 1sten Gouvernements Secretaris van 14 November 1940 Nos. 2119/B en 2120/B, houdende mededeeling, dat in overeenstemming met den Volksraad zijn vastgesteld aanvullende begrootingen betreffende de afdeelingen III A en III D der begrooting voor 1940.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

C. De volgende verslagen.

1. Verslag omtrent de pensioen- en weduwen- en weezenfondsen voor de Nederlandsch-Indische landsdienaren over het jaar 1938.
2. Verslag omtrent de eigen-pensioenfondsen voor de Indische landsdienaren over het jaar 1938.

De verslagen worden opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van afdeeling V A, Dienst der Volksgezondheid.

Bij de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad zijn wij genaderd tot den heer Mochtar.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou bij deze begrootingsafdeeling een opmerking willen maken over de opleiding van mantri-verplegers(sters) en vroedvrouwen, waarna enkele vragen zullen volgen.

(Mochtar.)

Bij rondschrijven van het Hoofd van den D.V.G. ddo. 15 Januari 1940 No. 1916/I, werd aan de verschillende in genoemd rondschrijven vermelde instanties medegedeeld, dat het zeer gewenscht is een aparten mantri-verpleegsterstand en een aparten vroedvrouwenstand te creëeren. Om dit te bewerkstelligen is bij bovengenoemd besluit bepaald, dat voor diploma A I — mantri-verpleegster 2de klas — slechts in opleiding kunnen worden genomen personen van de vrouwelijke kunne, die een openbare 2de kl. Inlandsche school of vervolgschool met vrucht hebben doorloopen. Deze meisjes kunnen later de aanteekeningen E I — kinderverzorging —, E II — kraamverpleging —, E III — laboratoriumwerk — en het diploma A II — mantri 1e klas — halen, doch een opleiding tot vroedvrouw is voor haar uitgesloten. Voor opleiding tot vroedvrouw komen alleen in aanmerking personen van de vrouwelijke kunne, die tenminste een H.I.S. of schakelschool met vrucht hebben doorloopen. Zij maken eerst de studie voor mantri-verpleegster door en gaan dan, zoodra er plaats is, over naar de vroedvrouwenopleiding.

Dit besluit is van kracht geworden met ingang van 1 Januari 1940. Aangezien vóór dezen datum reeds meisjes in opleiding waren — voor vroedvrouw —, die dus niet voldeden aan de eischen van bovengenoemd besluit, is daarin een overgangsbepaling gemaakt, volgens welke bepaling deze meisjes alsnog hun opleiding kunnen voltooien.

Deze overgangsbepaling is natuurlijk in orde.

Maar ten opzichte van de regeling zelf ben ik van oordeel, dat ze onbillijk is om de redenen, die ik straks zal uiteenzetten.

Deze kwestie van de opleiding van mantri-verplegers(sters) en vroedvrouwen is een algemeen Indonesisch belang. Zij is niet alleen een sociologisch vraagstuk (het vormen van bepaalde maatschappelijke standen), maar ook een sociaal-economisch, omdat zij mede het terrein der volkshuishouding bestrijkt.

Zooals zooeven reeds vermeld, wil men met genoemd besluit een aparten mantri-verpleegsters- en een aparten vroedvrouwenstand in het leven roepen. Het gaat dus hier om de toekomst van het Indonesisch meisje in de eerste plaats.

Waarom men deze beide standen afgescheiden wil houden is niet bekend. Maar men kan het wel vermoeden. Tot nog toe worden onze Indonesische vroedvrouwen gevormd uit het corps van mantri-verpleegsters. Deze laatsten achten haar opleiding niet beëindigd, als zij niet de vroedvrouw-opleiding achter den rug hebben. In de groote hospitalen komt er dus voor de overheveling van mantri's naar de vroedvrouwen-opleiding een tekort aan mantri's, wat voor het werk in de ziekenzalen stellig niet bevorderlijk is. Dat men dus een oplossing wil zoeken in de onderhavige kwestie, is begrijpelijk.

De D.V.G. nu heeft de oplossing blijkens genoemd besluit, willen vinden in de creatie van een aparten mantri-verpleegsters- en een aparten vroedvrouwenstand. De scheiding van deze beide standen wordt bepaald door de vooropleiding. Dat wil zeggen, de vooropleiding beslist in eerste instantie of iemand alleen de mantri-opleiding, dan wel ook de vroedvrouwenopleiding daarna mag volgen.

Tegen dit systeem van overwaardeering der vooropleiding, beschreven in genoemd besluit, rijzen verschillende bezwaren.

Tot nog toe is de eisch van toelating, tot de vroedvrouwenopleiding het diploma A I. Tot haar, die dit laatste diploma hebben, behooren voor een groot deel, om niet te spreken van het grootste deel, de meisjes, die een 2e kl. Inlandsche school of vervolgschool doorloopen hebben. Vele der vroedvrouwen met deze vooropleiding hebben in de practijk bewezen, niet alleen uitstekende mantri's, maar ook uitstekende vroedvrouwen te zijn. Ieder practiseerend medicus in deze gewesten zal toegeven, dat deze vroedvrouwen zijn onmisbare medewerksters zijn.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V A, Volksgezondheid.

(Mochtar.)

Het is niet haar vooropleiding, maar het zijn haar karakter-eigenschappen, ijver, betrouwbaarheid en haar aanleg, die deze vroedvrouwen maken tot goede medewerksters der medici en goede medepropagandisten van de Westersche geneeskunde. De aanleg en de karakter-eigenschappen, en niet de vooropleiding, moeten dus als eisch gesteld worden bij de beoordeeling van toelating tot den vroedvrouwencursus. Hiermede wil niet gezegd worden, dat meisjes met een H.I.S.- of hooger diploma niet toegelaten mogen worden tot de vroedvrouwen-opleiding, integendeel, hoe meer hoe beter. Hiermee wil alleen gezegd worden, dat men de meisjes van de 2de kl. Inlandsche school en vervolgschool niet van deze opleiding mag uitsluiten.

Zooeven hebben we gezien, dat mantri's 2e klas verschillende andere aanteekeningen (E I, E II, E III) en zelfs A II (1e klas mantri-diploma) behalen kunnen, ja potentieel kunnen zij zelfs hoofdmantri worden. Wanneer men nu leest in de „Voorschriften voor opleiding van personeel ten behoeve van Overheids- en particuliere gezondheidszorg in Nederlandsch-Indië", aan welke examen-eischen de mantri's worden onderworpen, om de bovengenoemde aanteekeningen en het A II-diploma te behalen, en wanneer men in de practijk ziet en ervaart welk een groote verantwoordelijkheid op de schouders van de 1e klas mantri's en hoofdmantri's wordt gelegd, dan rijst de vraag: Als de meisjes met een 2e klas Inlandsche school-diploma de geschiktheid en de intelligentie hebben om het zelfs tot hoofdmantri te brengen, mogen zij dan den vroedvrouwen-cursus niet volgen, alleen omdat zij geen H.I.S.-diploma hebben? Is de verantwoordelijkheid en de kennis van een mantri 1e klas en hoofdmantri dan veel minder dan die van een vroedvrouw? Ik moet deze vraag ontkennend beantwoorden.

Wanneer men zich verdiept in de literatuur over het vraagstuk der verloskunde hier te lande, dan kan men opmerken, dat er een groote behoefte bestaat aan vroedvrouwen. Om aan deze behoefte tegemoet te komen wil men op verschillende plaatsen nieuwe vroedvrouw-opleidingsinstituten scheppen. Ja, volgens het systeem, in zwang te Poerwokerto, worden doekoens opgeleid, en volgens dat te Tjiandjoer worden z.g. hulpvroedvrouwen gevormd. Ik zal in het midden laten of beide systemen als voorloopige maatregelen moeten worden beschouwd, dan wel zoo gauw mogelijk verdwijnen moeten. Vast staat, dat ten behoeve van deze millioenenbevolking een groot aantal vroedvrouwen — natuurlijk binnen het bereik van de financieele draagkracht van de bevolking — moet worden opgeleid. Waar haalt men de „bibit" vandaan?

Scherp onderscheid dient voorts te worden gemaakt tusschen de verloskundige verzorging van de stad en ten platte-lande.

De z.g. verkorte vroedvrouwen-opleiding — eisch einddiploma Mulo en een 3-jarige opleiding — zal mijns inziens vroedvrouwen leveren, die beter op de groote plaatsen zullen werken; het platteland zal vroedvrouwen vragen, die meer passen in het desa-milieu en wier salarispeil ook meer in overeenstemming is te brengen met de financieele draagkracht van de plattelandsbewoners.

Volgens de onderwijsstatistiek leveren de 2e kl. Inlandsche scholen en vervolgscholen wel ongeveer tienmaal zooveel abituriënten af als de H.I.S. en schakelscholen. Door dit nieuwe besluit van den D.V.G. schakelt men ineens deze groote groep van meisjes van de eerste categorie voor de vroedvrouwen-opleiding uit. En hoeveel meisjes-H.I.S.-abituriënten willen opgeleid worden tot mantri en hoeveel van deze meisjes zullen geschikt bevonden worden om de opleiding tot vroedvrouw te volgen?

Het gevolg van een en ander is, dat de toeloop naar de vroedvrouwen-opleiding sterker zal worden ingekrompen dan tot nu toe het geval is. Het besluit van den D.V.G. zal dus tot gevolg hebben, dat de D.V.G. zijn eigen plannen tot ster-

(Neuyen.)

kere uitbreiding van het aantal vroedvrouwen den bodem inslaat.

Bovendien ben ik van meening, dat vroedvrouwen met een vooropleiding van een 2de klasse Inlandsche school verre te verkiezen zijn boven de opgeleide doekoens of hulpvroedvrouwen.

Ook uit een ander oogpunt is dit besluit verwerpelijk te achten. Het is bekend, dat de verdere ontwikkelingsmogelijkheden voor het Indonesische meisje afkomstig van de 2de klasse Inlandsche school en standaardschool zeer beperkt zijn. Een H.I.S.-opleiding biedt stellig grootere mogelijkheden, maar niet vergeten mag worden, dat deze schoolopleiding meer financieele lasten met zich brengt, die niet ieder Indonesische ouder dragen kan.

Ik ben van meening, dat besluiten als deze, die in het systeem der bovengenoemde opleidingen zulk een groote verandering brengen, niet genomen mogen worden en nog minder in werking mogen treden. Ik dring er bij de Regeering dan ook op aan van dit voornemen af te zien.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien de uitgestrektheid der gebieden, waar de bevolking nog altijd verstoken is van geneeskundige hulp, rijst de vraag, of tot het urgentieplan der Regeering niet dient te behooren een verruiming van de formatie van den D. V. G. en wel in zoodanigen zin, dat de nu nog ruim 28 door de geneeskundige hoogeschool afgeleverde artsen en de ± 20 Indische artsen van de Nias op korten termijn in dienst opgenomen worden.

Een andere vraag is, of het juist is. dat bij den Militair Geneeskundigen Dienst de promotieregeling zoodanig is, dat de arts na 8 jaren dienst automatisch bevorderd wordt; bij den D.V.G. bestaat deze aanspraak na 6 jaren, maar met deze restrictie, dat zulks alleen mogelijk is wanneer er een vacature bestaat. Indien dit juist mocht zijn, zou ik de Regeering willen verzoeken bij den D.V.G. dezelfde regeling te doen toepassen.

Nog een andere vraag is, in hoeverre de Indonesische geneeskundigen ingeschakeld zouden kunnen worden in de formatie van den Militair Geneeskundigen Dienst, een en ander in het licht van de nieuwe situatie, dus als defensiemaatregel.

Mevrouw **Neuyen**: Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord spreekt op pag. 1 (roneo) van

> „een uiterste versobering van de uitgaven zonder evenwel tot afbraak over te gaan."

Dit stemt eenigszins somber. Gelukkig is de toon op pag. 2 heel wat optimistischer, daar toch wordt gezegd:

> „Tusschen volkswelvaart en volkskracht eenerzijds en de volksgezondheid anderzijds ligt een zoo nauwe correlatie, dat het niet verantwoord zou kunnen worden geacht, indien de zorg voor de volksgezondheid niet door de Regeering met kracht ter hand zou worden genomen."

Zij het dan ook op sobere en eenvoudige wijze.

Moge de Regeering Zich, ook bij het opstellen van volgende begrootingen aan deze tweede verklaring houden, want ook mij komt het voor, dat dit inderdaad noodzakelijk is en dat dit in de hoogste mate geldt voor dat deel van het werk, dat men gewend is aan te duiden met den naam van preventieve gezondheidszorg. In dit verband wil ik mij gaarne aansluiten bij wat vorige sprekers reeds hebben gezegd — en met name bij den heer Soedibiokoesoemo — over de maatregelen ter voorkoming van malaria, niet alleen, omdat deze volksziekte als zoodanig een groot gevaar oplevert en een verlammenden invloed uitoefent op de volkskracht, maar ook in verband met het ondermijnend karakter van een chronische malaria, waardoor andere ziekten een gunstigen bodem vinden en een ernstiger beteekenis krijgen.

Op dit gebied acht ik dus elke bezuiniging er een die de wijsheid bedriegt. Aan regentschappen en gemeenten moet hiervoor alle steun worden verleend die noodig is.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. V A, Volksgezondheid.

(Neuyen.)

Ik wil mij verder beperken tot het stellen van enkele opmerkingen en vragen. Er zijn erbij die niet in de afdeelingen zijn aangeroerd, maar de geachte Regeeringsgemachtigde heeft gezegd, dat hij er geen bezwaar tegen heeft, die te beantwoorden, daar ik, in verband met het tijdstip van mijn benoeming, niet in de gelegenheid ben geweest, de afdeelingsvergaderingen bij te wonen.

In de afdeelingen is de vraag gesteld hoe het stond met de geneesmiddelenvoorziening in oorlogstijd. Het antwoord op deze vraag was zeer geruststellend. Ik zou gaarne deze vraag willen uitbreiden en vragen hoe het staat met de organisatie van de geneeskundige hulp in oorlogstijd. In de eerste plaats, blijven er genoeg medici beschikbaar om den geneeskundigen dienst volledig, of althans voorzoover het noodig is, te laten functionneeren en in de tweede plaats, treedt de D.V.G. regelend op bij de organisatie van de hulp, die verleend moet worden na luchtaanvallen; of wordt dit overgelaten aan particulieren of den L.B.D.? Het lijkt mij, dat de D.V.G. deze zaak moet regelen, omdat die dienst alleen kan overzien, wat noodig is en welke hulp moet worden verleend, zoodat men niet komt te staan voor het geval, dat op sommige plaatsen de hulp overvloedig is terwijl op andere plaatsen de hulp tekort schiet.

Ik zou willen vragen: zijn er over het geheele land voldoende particuliere artsen ingeschakeld? Zijn er met name voldoende chirurgen, althans chirurgisch geschoolde artsen, die bij deze hulpverleening toch een hoofdrol zullen spelen over het geheele land verdeeld? Men moet toch rekening houden met het feit, dat in oorlogstijd vervoer over groote afstanden niet mogelijk is. Is er voldoende verplegend en hulpverplegend personeel aanwezig? Zijn er voldoende hulpziekenhuizen opgericht of althans in wording? Houdt men voldoende rekening met het zeer groote aantal gewonden, dat mogelijk is? Ik moge in dit verband wijzen op het bombardement van Coventry al blijkt dit dan niet zoo catastrophaal te zijn geweest, als in het begin werd gedacht. Uit de in de ochtendbladen verschenen berichten blijkt, dat het aantal dooden niet 1000 maar 200 was. Daar het aantal gewonden altijd eenige keeren grooter is deed het eerste cijfer een aantal gewonden van 4000 verwachten. Dit aantal blijkt nu 800 te zijn. Toch zijn dit getallen waarmede men hier rekening moet houden, gezien het feit, dat Coventry een plaats is van nog geen 50 000 inwoners.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dus gaarne op al deze vragen een even bevredigend en geruststellend antwoord willen ontvangen als op de bovenaangehaalde vraag over de geneesmiddelenvoorziening.

Een tweede punt is de tuberculosebestrijding.

Allereerst de beantwoording in de memorie van antwoord van de vraag in de afdeelingen of het niet wenschelijk zou zijn over te gaan tot oprichting van een sanatorium voor beter gesitueerden. Deze vraag wordt geheel ontkennend beantwoord. De motieven daartoe kunnen mij echter evenmin als den heer Leunissen, bevredigen. Met name kan ik niet begrijpen dat een dergelijke inrichting slechts voor een bepaald gebied van voordeel zou zijn. Het is toch bekend — ook de heer Leunissen wees hierop — dat men voor herstel van deze ziekte wel verdere reizen ondernam, b.v. naar Zwitserland. Dat waren werkelijk niet allen kapitalisten, maar menschen die met opoffering van hun geheele bezit en dikwijls met steun van familie en liefdadige instellingen hun gezondheid trachtten te herwinnen. En men acht b.v. het Instituut Pasteur met het oog op de hondsdolheid toch ook niet uitsluitend van voordeel voor West-Java? Is verder het aantal van dit soort patienten wel zoo gering? Daarvoor zou een navraag bij longspecialisten en andere particuliere doktoren noodzakelijk zijn. Dat door steun aan de oprichting te verleenen een bepaalde categorie menschen onevenredig bevoordeeld zou worden lijkt mij evenmin een bevredigende verklaring. Indien men zich op dit standpunt gaat stellen zou ook op onderwijsgebied alle steun aan scholen voor beter gesitueerden moeten worden geweigerd omdat toch ook op onderwijsgebied voor de groote massa nog zooveel te doen valt.

Wat de tuberculosebestrijding in het algemeen betreft, gaarne zou ik zien dat de D.V.G. hierbij leiding gevend optrad. Ik weet dat de bestrijding van deze volksziekte enorme problemen met zich meebrengt maar juist daarom is het noodig, dat men althans in groote lijnen tracht vast te stellen hoe deze bestrijding zich zal moeten ontwikkelen. Met name wil ik waarschuwen tegen een te ver opgevoerde propaganda wanneer men weet dat de daarbij behoorende curatieve maatregelen daarmee geen gelijken tred kunnen houden. Ik heb hierbij natuurlijk niet het oog op de propagandeering van betere hygiënische begrippen — deze kan niet te ver worden opgevoerd en niet te intensief zijn — maar wèl op de oprichting op groote schaal van consultatiebureaux als men niet in staat is, de daar onderzochte personen die behandeling te doen ondergaan die wenschelijk wordt geacht. Het is wreed iemand op te wekken zich te laten onderzoeken en hem daarna verdere hulp te weigeren omdat er niet genoeg sanatoria en ziekenhuizen zijn. Op de vraag in hoeverre sanatoriumbehandeling zin heeft, gegeven de sociale omstandigheden van de meeste patienten, wil ik niet verder ingaan. Ik wil er alleen tegen waarschuwen te willen trachten een bodemloozen put te dempen. Noodzakelijk is de put eerst van een bodem te voorzien. In ieder geval is het noodig de groote lijnen vast te stellen. Hoe ver is men hierbij gevorderd, zou ik willen vragen.

Mijnheer de Voorzitter! Als derde en laatste punt zou ik enkele oogenblikken Uw aandacht willen vragen voor een onderwerp dat thans in het geheel niet in de begrooting te vinden is, hoewel het bij een vorige gelegenheid wel zal zijn behandeld nl. de maatregelen voor bestrijding van de hooge zuigelingen-sterfte, onder inheemschen. Een zuigelingensterfte, die in de groote steden vermoedelijk wel om de 30% zal schommelen, maar gelukkig op het platteland, voor zoover daar gegevens over bekend zijn, veel lager blijkt te zijn, zooals dit trouwens vroeger in Europa eveneens het geval was.

In antwoord op een vraag van den heer Prawoto deelde de Regeering in Haar antwoord van 21 Nov. 1939 mede, dat de bestrijding zich allereerst zal moeten richten op het verspreiden van betere kennis omtrent de zorg voor zuigelingen. Ik ben het hiermee eens, omdat althans de D. V. G. het niet in handen heeft de sociaal-economische omstandigheden in snel tempo te verbeteren. De Regeering zegt verder dat dit behoort tot de taak van de consultatiebureaux voor zuigelingen. Ik acht dit te beperkt. Inderdaad spelen de consultatiebureaux hierbij een belangrijke rol, echter in verband met andere maatregelen.

Ik had reeds bij de bespreking van het Nijverheidsonderwijs voor meisjes gelegenheid er op te wijzen, dat ook deze scholen hierbij met succes kunnen worden ingeschakeld. Maar ook de directe propaganda door huisbezoek van daartoe opgeleide mantri-verpleegsters die de moeders er op wijzen welke maatregelen zij in haar omstandigheden — rekening houdend dus met de mogelijkheden — kunnen nemen ten behoeve van haar kinderen, acht ik van groote beteekenis. Ik zou het dus gewenscht achten mantriverpleegsters hiervoor op te leiden en ter beschikking te stellen van de gezondheidsdiensten, in de steden en regentschappen. Zoo zouden nog andere maatregelen op te noemen zijn. Ik weet dat incidenteel op dit gebied reeds goed en nuttig werk wordt verricht. Evenals bij de tuberculosebestrijding acht ik het echter van het grootste belang, dat de D.V.G. hierbij richting gevend en stimuleerend optreedt. Daarom zou ik willen verzoeken hiervoor een plan de campagne op te maken. Dat voorloopig het werk zich zal moeten beperken tot de dichter bevolkte plaatsen is geen bezwaar, omdat juist hier de nood het hoogst is.

(Abdul Rasjid.)

De heer **Abdul Rasjid**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de aandacht van het geachte college te vestigen, op een regeeringsuitspraak in de algemeene inleiding der financieele nota. Deze uitspraak is ook door mijn geacht medelid, den heer Leunissen, aangehaald en luidt als volgt:

„Van volksverheffing, intellectueele ontwikkeling en economische weerbaarmaking is een goede gezondheidstoestand der ingezetenen een noodzakelijke voorwaarde."

Het is deze gedachte, die ik als uitgangspunt van mijn beschouwing nemen wil, maar zooals van zelf spreekt, van uit het standpunt van een Indonesisch nationalist, die samenwerking zoeken wil, maar op de basis van het gemeenschappelijk vrije overleg.

Mijnheer de Voorzitter! Afd. V A kan men in behandeling nemen op de gewone wijze, zooals het vroeger was. Dit noem ik de sleurmethode, die de bedoeling heeft den Volksraad in te lichten op de wijze zooals veelal de pers ingelicht wordt omtrent zaken van algemeen belang. Deze soort van inlichting is zeker noodig, maar het pakt niet bij den Indonesischen nationalist. Het heeft geen diepte en is uitermate geschikt voor trekkers met tijdelijke en misschien met wat kunstmatig aangekweekte belangstelling. Deze sleurmethode is misschien te rechtvaardigen als de normale gang van zaken van vóór den Duitschen inval van 10 Mei jl. in het moederland voortgang had gehad. Aan den anderen kant is het nu wel geboden, om de afdeeling volksgezondheid onder het licht van de nieuwe situatie in beschouwing te nemen.

Ik bedoel hiermede: de volksgezondheid te behandelen als onderdeel van de volksverheffing en deze volksverheffing op haar beurt als onderdeel van onze defensie, welke defensie uit drie belangrijke onderdeelen bestaat te weten: ten eerste, oorlogsvoering, ten tweede, landsverdediging en ten derde, de volksverheffing.

Ik geloof niet, dat het noodig is te bewijzen, dat de volksgezondheid een belangrijk onderdeel is van de volksverheffing. Zooals ik bij de algemeene beschouwingen reeds heb uiteengezet is mijn standpunt ten deze dus niet alleen beheersecht door zuiver medische overwegingen, maar ook door het algemeen menschelijke in de sfeer van de nationale gedachte. Ook hier wil ik dus mijn beschouwing zien aangenomen in het licht van de leer der samenhang. Want zonder dezen samenhang dezer maatschappelijke onderdeelen te zien, te erkennen en er naar te streven, lijkt mij samenwerking en eenheidstreven slechts een holle phrase toe.

Hier zien wij dus, dat twee personen hetzelfde vak kunnen beoefenen en toch diametraal tegenover elkander kunnen staan omtrent het beste gebruik, dat men aan dit vak ten dienste van het algemeen belang wil stellen. Met behoud en eerbiediging van elkanders standpunten is overbrugging natuurlijk ook mogelijk. Ik heb dat bij de algemeene beschouwingen reeds even aangestipt, toen ik het had over de noodzakelijkheid tot bezinning van het probleem der rassen en bevolkingsgroepen hier te lande.

Bij de beschouwing van de koloniale verhouding zullen wij ons rekenschap hebben te geven van de volgende feiten.

1e. Tot voor den inval in het moederland kon worden gezegd, dat de Nederlandsche geneeskundige wetenschap beheersecht werd door den Duitschen geest. Dat zie ik in het toevertrouwen van leidende betrekkingen in den D.V.G. aan personen van vreemde nationaliteit. Als men de uitvoering der verschillende maatregelen op het gebied van volksgezondheid wat aandachtig beschouwt, kan men niet ontkomen aan de gedachte, dat op het gebied van wetenschap eigenlijk gezegd Nederland al lang een kolonie was van Duitschland. Dat er dus een tendenz is waar te nemen van, als ik mij wat sterker mag uitdrukken: een wetenschappelijk barbarisme.

Op mijn vraag: hoeveel artsen van vreemde nationaliteit bij den D.V.G. waren te werk gesteld, heb ik eigenlijk nog vergeten den geachten Regeeringsgemachtigde te vragen, hoeveel van deze menschen leidende functies vervulden. Ik zou daarom nog gaarne hieromtrent ingelicht willen worden.

De geachte Regeeringsgemachtigde begrijpe mij hierin niet verkeerd. De Duitsche organisatie bewonder ik ten zeerste, maar den Duitschen geest meen ik tot mijn grooten spijt met beslistheid van de hand te moeten wijzen. Het wil mij voorkomen, dat het inzicht der Regeering tot voor kort in dit wezenlijk verschil te kort is geschoten. Tot genoegen moet ik zeggen, dat dit verwijt in dit verband niet alleen den D. V. G. treft, maar ook andere diensten. Ik behoef slechts te wijzen op de vele ambtenaren van Duitsche nationaliteit die in leidende betrekkingen in dienst waren bij de politie, het boschwezen en misschien bij den mijnbouw.

Ik zou dan allereerst willen verwijzen naar mijn beeldspraak bij de algemeene beschouwingen omtrent de Oostersche opvatting van volksgezondheid. Als ik dat nog eens mag herhalen, dan is dat het volgende:

Een Engelsch schrijver, dus onze bondgenoot, zegt o.a. het volgende:

„Keer Uw rug naar de zon en ga voort in de eindelooze ruimte, totdat gij aan die diepten komt, waar de lichtstralen, door den afstand verflauwd, mat op de grenzen der duisternis nedervallen en, als het voortbrengsel van den twijfelachtigen strijd tusschen licht en duisternis zullen in de schemering spookgestalten en schaduwen verrijzen; onderzoek de schaduwen, beschrijf ze, rangschik ze, vermeld de veranderingen, die er in plaats grijpen, richt in uitgestrekte bibliotheken van deze mededeelingen een gedenkzuil op aan 's menschen zwoegen en werken en gij zult aan het eind even dicht zijn bij de kennis en begrip van de zon, die gij al dien tijd trouw achter U hebt gelaten en waarnaar gij Uw rug hebt toegekeerd als de onderzoekers van de ziekte bij de kennis en het begrip van hetgeen gezondheid is."

Er is nog een andere uitspraak, die ik hier te berde wil brengen en dat is die van den beroemden geneesheer Dr. Alexis Carrel, chirurg, nobelprijswinnaar en schrijver van een boek, getiteld „De onbekende mensch".

Hij zegt o.a. het volgende:

„Gezondheid is de overvloedige bloei van het leven, die zich uit in een zeldzame geschiktheid om gelukkig te zijn, iets, dat niet gekocht kan worden bij dokter of apotheek, maar dat gewonnen moet worden. Gezond leven houdt in mentale- en emotioneele gezondheid, niet alleen afwezigheid van physische kwalen."

De nieuwere Nederlandsche gedachte luidt aldus:

De eenheidsbeschouwing van den mensch wint al meer aan kracht. Daarmede verandert evenwel de opvatting van volksgezondheid als beperkt tot het lichaam. Het moderne begrip van „geestelijke volksgezondheid" komt binnen haar grenzen te liggen en wel zóó, dat voortaan volksgezondheid wordt de gezondheid, de kracht van den eenen en ondeelbaren mensch, geschapen naar Gods beeld, die, in verderfelijkheid gezaaid in onverderfelijkheid zal worden opgewekt.

Erkennen wij de hierin vervatte gedachte of denkbeelden en erkennen wij voorts het feit, dat de breede massa op het oogenblik op de grens van het bestaansminimum leeft (een Regeeringsgemachtigde heeft zelf gesproken van een „go-bang budget"), dan is het duidelijk, dat de Westersche geneesmethoden voor onafzienbaren tijd nog alleen bereikbaar zullen zijn voor de middenklasse van de bevolking. Overigens moet de vraag of er hier een middenstand onder de Indonesische bevolking bestaat, voorloopig ontkennend worden beantwoord. Wat wij in dit opzicht zien is een begin van wording.

Juist uit deze overwegingen sprak ik van gezondheid in positieven zin als grondslag van gezondheidsverzorging der bevolking, waarbij als definitie geldt de Oostersche defini-

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V A, Volksgezondheid.

(Abdul Rasjid.)

tie van gezondheid, welke zegt: „ziekte is afwezigheid van gezondheid."

Wanneer ik deze stelling poneer dan ligt het in geen geval in mijn bedoeling, iets kleineerends te zeggen over de Westersche geneeskundige wetenschap als zoodanig, maar wèl wil ik als mijn overtuiging uitspreken, dat de bevolking niets heeft aan zich samenpakkende wolken die niet als regen kunnen nederdalen.

Mijnheer de Voorzitter! Een andere omstandigheid, die de samenwerking met de Indonesische nationalisten op dit moment zoo zeer bemoeilijkt, is de trage wijze, waarop de Nederlandsche mentaliteit zich wil aanpassen aan de nieuwe situatie. Vooral de D.V.G. realiseert zich dezen nieuwen toestand niet voldoende. Enkele uitspraken hieromtrent van Nederlanders zelf wil ik hier bekend stellen.

1e. de Hollandsche molen draait langzaam, maar als zij draait, dan draait zij goed;

2e. de Hollander verstaat uitstekend de kunst, om het eenvoudige zoo ingewikkeld mogelijk te maken;

3e. de Nederlanders zijn een volk van kankeraars. Zij weten heel goed, gezonde critiek uit te oefenen op het onvoldoende van de een of andere regeling. Maar daar blijft het ook bij. De wel is waar degelijke burgerlijke bedachtzaamheid van de phlegmaticus verdraagt zich moeilijk met de begrippen vermetelheid en vooruitzien. Op dit punt zijn wij, Indonesiërs, hard bezig, uitstekende leerlingen te zijn.

Mijnheer de Voorzitter, ik wil er uitdrukkelijk op wijzen, dat al deze eigenschappen in geen geval slecht zijn. Zij zijn zelfs lofwaardig, mits op den juisten tijd en op de juiste plaats. Maar twijfel is bij mij gerezen omtrent de deugdelijkheid van deze geesteshouding in het licht van de nieuwe situatie, waarbij snelle besluiten noodig zijn.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord is de vraag gesteld, wat met systematische studie van Oostersche geneesmethoden bedoeld wordt. Daartoe zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen uitnoodigen, zich voor een wijle mèt mij te verheffen uit de sfeer van de officieele wetenschappelijke gebondenheid en eerst de Indonesische bevolking te zien van uit het standpunt van den socialen mensch, en de volksgezondheid als onderdeel van de volksverheffing.

In de verstrekking van kostelooze geneesmiddelen aan de zieken onder de bevolking van regeeringswege of uitgaande van zelfstandige gemeenschappen, zie ik een noodhulp en dus een noodzakelijk kwaad. Het bezwaar, dat hierin zit, is het streven naar het behoud van den bestaanden toestand en doodt daarom elk teeken van volksinitiatief.

Het herstellen uit de een of andere ziekte, brengt streng genomen geen positieve sociaal-economische winst. Het voorkòmt alleen een grooter verlies.

Het is in dit licht beschouwd, dat ik de basis van de gezondheidszorg hier te lande en speciaal die van het platteland de methode van Poerwokerto, als de juiste meen te moeten zien. Dat is dus de Amerikaansche methode, als zijnde zoo langzamerhand de aangewezen bondgenoot van Nederland. Wat wij nu zien, is eigenlijk meer de Duitsche visie. De waarde van de Duitsche methode kan ik niet ontkennen, maar de Amerikaansche is naar mijn meening de juiste, die aangepast is in deze landen.

Vandaar ook mijn aandrang, om te komen tot opleiding van hygiëne-artsen. De geachte Regeeringsgemachtigde spreekt in dit verband van nauwgezette studie.

(De heer Theunissen, hoofd van den Dienst der Volksgezondheid: Dat mag toch wel?)

Natuurlijk. Maar ik vrees, dat de door mij genoemde mentaliteit in den weg staat. De memorie van antwoord zegt hiervan: is in nauwgezette studie.

Mijnheer de Voorzitter. Bij het lezen van deze zinsnede herinner ik mij de uitlating: Inderdaad de mensch houdt van ingewikkeldheden en vergeet maar al te vaak het waardevolle, dat dicht bij hem is. En de geestelijke wet, die rustig werkt achter al het wereldgebeuren, fluistert met de stem der stilte: „Man, je zult ze hebben, meer dan je lief is". De D.V.G.-methode is een mechanische methode, toegepast op een levende maatschappij van andere geaardheid en verhoudingen dan die in Westersche landen. Bij de propageering van de Westersche methode zal men zich rekenschap hebben te geven van twee machtige barrières te weten: den godsdienst, met name den Islam en, de nog magische wereldbeschouwing van vele Indonesische bevolkingsgroepen. Bij het streven naar de rationeele methode mag „het irrationeele" in den mensceh niet zonder schade worden verwaarloosd en onderschat; Engeland heeft dat tot zijn schade in den huidigen oorlog op pijnlijke wijze moeten ondervinden.

Mijnheer de Voorzitter. Nemen wij aan, dat de Indonesische bevolking cultuurbezit heeft, dan is het redelijk, om te veronderstellen, dat het ook in het bezit is van een wetenschap der genezing. Maar deze wetenschap berust op magisch-religieusen grondslag en heeft de totaliteit der menschelijke persoonlijkheid op het oog, waarbij het lichaam als een aanhangsel ondergeschikt wordt gemaakt aan de majesteit van het inwonende leven. Er is dus een verschil, een hemelsbreed verschil zelfs met de beoefening van de exacte natuurwetenschap van het Westen. Maar aan den anderen kant is er ook een punt van overeenkomst aan te wijzen. En deze overeenkomst zie ik in het gebruik van geneeskrachtige planten en kruiden. Nu is de vraag: kan men nu zonder voorafgaand wetenschappelijk onderzoek zeggen, dat alles wat uit de Indonesische bevolking op het gebied van genezing komt, onzin is? Het is nog niet zoo lang geleden, dat de meening werd gehuldigd, dat alles wat met het woord Inlander en Inlandsch in verband staat, afkeurenswaardig was. Nu is die tijd toen het hart dronken was, van te veel zelfbewustheid zoo langzamerhand voorbij.

Dit jaar is hier ter plaatse een vereeniging opgericht, die den naam draagt: Stichting van het Nederlandsch-Indisch Pharmacotherapeutisch Genootschap en is gevestigd te Batavia in de gebouwen van de Geneeskundige Hoogeschool.

Haar doelstelling luidt:

De stichting het Nederlandsch-Indisch Pharmacotherapeutisch Genootschap is gevestigd te Batavia in de gebouwen der Geneeskundige Hoogeschool en stelt zich ten doel:

1e. het coördineeren van op pharmacotherapeutisch of aanverwant gebied in te stellen of reeds ingestelde onderzoekingen;

2e. het verzamelen en op hun samenstelling, werking en houdbaarheid onderzoeken van in Nederlandsch-Indië gebruikte volksgeneesmiddelen;

3e. het bevorderen en verrichten van wetenschappelijk onderzoek naar de samenstelling, werkingswijze en houdbaarheid van in Nederlandsch-Indië vervaardigde of te vervaardigen, benevens van in Nederlandsch-Indië geïmporteerde geneesmiddelen, naar keuze van het genootschap, en, voor zoover noodig, onder door het bestuur van het genootschap vast te stellen voorwaarden;

4e. het bevorderen van het wetenschappelijk botanisch en landbouwkundig onderzoek betreffende geneeskrachtige kruiden;

5e. het bekend maken van de resultaten van bovenbedoeld wetenschappelijk onderzoek voor zoover naar de meening van het genootschap wenschelijk;

6e. alles, wat voorts bevorderlijk moet worden geacht aan goede verhoudingen op pharmacotisch gebied.

Mijnheer de Voorzitter! Hier hebt U een instituut, dat dienstbaar zou kunnen worden gemaakt, in het belang der ziekenzorg van de bevolking, speciaal van de plattelandsbevolking, die zoo ver verwijderd is van de groote steden. In de groote steden kan de bevolking zich veroorloven, ziek te zijn. Daar is hulp in Westerschen zin genoeg. Tot goed

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I): afd. V A, Volksgezondheid.

(Abdul Rasjid.)

begrip heb ik er reeds in dit verband op gewezen, dat er onderscheid moet worden gemaakt tusschen de ziekenzorg van de landelijke bevolking en die der groote centra.

Mijn voorstel is nu, om in de peripherie kleine ziekenzalen te doen bouwen onder supervisie van daarvoor aangewezen artsen, waar proefondervindelijk de werkzaamheid van de Inheemsche geneesmiddelen kan worden onderzocht. Gesteld dat er bv. twee dysenterielijders zijn, dan is het zaak, om den eenen lijder volgens de Westersche methode te behandelen en den anderen volgens de Indonesische.

Op enkele feiten zal daarbij worden gelet:

a. de werkzaamheid op de ziekte,

b. de duur der genezing,

c. de kosten.

Het spreekt van zelf, dat deze methode niet altijd kan voldoen, aan de strenge eischen van wetenschappelijke critiek, maar als eerste schifting is het zeker verantwoord te achten, omdat ze op de een of andere manier is ingeschakeld bij genoemde genootschap.

Als bron van verzameling van materiaal zijn dergelijke gelegenheden niet te versmaden. Het volksinitiatief is daarmede ook gestimuleerd en de methode geëncadreerd in het belang der volksverheffing, omdat het initiatief wordt aangewakkerd. Ik denk hierbij b.v. aan de Indonesische kruidkundigen, wier kennis volgens het erfelijkheidsbeginsel wordt overgedragen. Hiermede heb ik in algemeenen zin het in het afdeelingsverslag bedoelde systematisch onderzoek nader uiteengezet.

Ik ben benieuwd, hoe de Regeering hierop zal antwoorden. In zekeren zin is het ook een experiment op het Westersch gemoed en Nederlandsche ontvankelijkheid.

Want in zekeren zin is dat iets nieuws en Indonesisch nationaal gedacht. Zij is goedkoop en in het belang der bevolking maar bovenal in de meeste gevallen ongevaarlijk en paedagogisch. Maar hoe het ook zij dit staat voor mij vast, dat er niets is, wat niet tot het terrein van de wetenschap behoort en dat een afwijzing zonder nader onderzoek in strijd is met den geest van de wetenschap.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot de behandeling van enkele losse punten.

Ik kan niet ontkomen aan den indruk, dat de besteding der gelden eerst dan rationeel en doelmatig is te achten, wanneer zij uitgegeven worden aan krankzinnigenverzorging. En toch is dit naar het voorkomt in het licht van volksverheffing en weerbaarmaking oneconomisch. Ik blijf nog altijd van meening, dat malaria in dit verband het uitgangspunt moest zijn. Deze ziekte mag niet worden verwaarloosd, want hier werken alle factoren mee in gunstigen zin. Ten eerste is het de ziekte, die men tot alle onderdeelen kent. Bestrijding daarvan is sociaal en economisch verantwoord. Gelden daaraan besteed, is een soort belegging. De bevolking wordt daarmee lichamelijk weerbaar gemaakt. De volksverheffing is daarmede gediend. Ja, zelfs de oorlogsvoering, en de landsverdediging houden in menig opzicht nauw verband met de malaria dezer landen. Daarom poneer ik de stelling: Op het gebied van volksziekte en niet het minst uit het oogpunt van algemeen defensiebelang is de malaria de vijand, die het eerst aangepakt moet worden. De bestrijding van de andere volksziekten zou ik dan ook willen zien in het kader van de malariabestrijding. En dat dus in een malariastreek waar andere volksziekten voorkomen, minstens 50% van het daarvoor toegestane bedrag aan de malaria moet worden uitgegeven en de andere 50% pas aan de andere te zamen. De malaria-explosie in de kolonisatie Belitang had naar mijn meening best voorkomen kunnen worden bij goede bestrijdingsorganisatie en degelijke contrôle. De wetenschap der malaria treft hier geen blaam, maar de aansprakelijkheid berust hier bij den bestrijdingsdienst.

Wat het Eijkman-instituut betreft, ik ben van meening, dat dit instituut den stempel moet blijven voeren van de wetenschappelijke inrichting van Indonesia, waar de Nederlandsche wetenschap wordt beoefend.

Het vitaminebedrijf op te heffen, waar een Nederlandsche naam is verbonden, alleen ter wille van de kleine bezuiniging op lager personeel, doet mij in elk geval vreemd aan. Het getuigt niet van vaderlandschen zin.

Door omstandigheden wordt het noodig geacht, het wetenschappelijk werk aan het Eijkman-instituut af te breken, terwijl door dezelfde omstandigheden het wetenschappelijk werk in het afdeelingslaboratorium te Soerabaja wordt ingevoerd en uitgebreid, terwijl dit laatste laboratorium oorspronkelijk is bestemd voor het routinewerk. Dit zijn dus naar het mij toeschijnt, tegenstrijdigheden of wil de Regeering het Eijkman-instituut degradeeren tot een routine-laboratorium?

De memorie van antwoord zegt, op blz. 15 (roneo) met betrekking tot artikel 5A.5.5, dat de eerste stap, welke dient te worden gedaan bij de creatie van den landelijken hygiënedienst, is het zoeken naar een volledige medewerking van het desabestuur. Ik vraag: beteekent soms de volledige medewerking van het desabestuur het verzwaren van de werkzaamheden van het desabestuur? Dan kan men wel lang zoeken.

Ten aanzien van wat in de memorie van antwoord gezegd is op blz. 29 (roneo), met betrekking tot artikel 5A.9.6A, zou ik de Regeering in herinnering willen brengen, hoe de geheele gemeenschap in Soerabaja in verzet is gekomen naar aanleiding van de voorgenomen verandering in de oorspronkelijke bestemming van de gouvernements C.B.Z. ter plaatse. Ik zou willen wijzen op de daarover verschenen krantenberichten, zooals de Europeesche als de Indonesische pers. Voorts op de moties, welke aangenomen zijn door den gemeenteraad van Soerabaja en den Raad van de provincie Oost-Java. Ten slotte ook de vraag dienaangaande in den Volksraad gesteld, door mijn geachte medeleden, de heeren Wirjopranoto en Smit en door mij, welke tot heden nog geen beantwoording hebben mogen vinden.

Het door mijn geacht medelid, den heer Wirjopranoto, in eersten termijn gehouden betoog te dezer zake is naar mijn meening overtuigend en klemmend. En het feit, dat mijn geachte medeleden, de heeren C. C. van Helsdingen en Leunissen, zich bij de door den heer Wirjopranoto geopperde bezwaren hebben aangesloten, is een positieve aanwinst op het gebied van argumentatie.

In het licht van de nieuwe situatie is het niet raadzaam dingen te verrichten, die het vertrouwen der samenleving schokken en ontstemming veroorzaken. De zoo noodig geachte bezieling zou daardoor onder het nulpunt kunnen dalen.

Het telkens veranderen van doelstelling en opzet zou wel eens opgevat kunnen worden als een soort schending van Duitsche beloften.

Ik kom nu tot de bespreking van enkele punten op personeelsgebied. En dan zou ik het volgende willen zeggen.

1. De geachte Regeeringsgemachtigde erkent het bestaan van een geest van ontevredenheid alleen bij de Indische artsen. Maar ik houd vol, dat het misnoegen zich over de geheele linie bij de Indonesische geneeskundigen openbaart, dus ook bij de menschen van de Geneeskundige Hoogeschool.

2. Het is niet voldoende de feiten alleen te constateeren en te verklaren, maar een vlugge en bevredigende oplossing is geraden, in het licht van de nieuwe situatie over de geheele linie. Het vraagstuk van dualisme in de medische opleiding dient daarom zoo gauw mogelijk opgelost te worden. Uit dien hoofde is het regeeringsantwoord onbevredigend.

3. De Regeering zegt op blz. 2—4 (roneo) van de memorie van antwoord:

> „Het medisch werk, dat in een C. B. Z. verricht moet worden, is de hoofdzaak en het maakt in de practijk betrekkelijk weinig verschil, of dit door een arts of een

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V A, Volksgezondheid.

(Abdul Rasjid.)

Indisch arts geschiedt. Het uitgangspunt moet dan ook zijn de totale medische bezetting."

Naar aanleiding van deze mededeeling zou ik de vraag willen stellen, waarom dit principe niet toegepast is voor de laboratoria?

4. Een andere vraag is waarom de in de memorie van antwoord genoemde twee onbezette plaatsen van hoofd-gouvernementsartsen niet vervuld worden door jongere gouvernementsartsen 1e klasse. Dan komt er immers een opschuiving?

5. Over het binden van de keuzebetrekking aan een meerwaardige functie zou ik willen vragen, hoe het gesteld is met den voormaligen hoofd-gouvernementsarts te Benkoelen, die gelijk alle andere residentieartsen gewoon de functie van residentiearts toegewezen kreeg. Hij heeft daar toch geen meerwaardige functie?

6. Naar aanleiding van de suggestie, dat de formatie van den dienst door het departement van Onderwijs en Eeredienst behoort te geschieden zou ik willen vragen waarom de directeur van Onderwijs en Eeredienst wel een buitenstaander kan zijn. Het technisch karakter van een dienst sluit niet uit een voorziening van hoogere orde en hooger toezicht. Het gevaar van een technisch opgezette leiding is, dat daardoor het algemeen sociale inzicht verwaarloosd wordt. Ik noem dat de leer van den samenhang. En dit gevaar wordt bedenkelijker wanneer de leiding aan een specialisme wordt toevertrouwd. Wanneer ik dit zeg, bedoel ik daarmede niet persoonlijke critiek op het diensthoofd te leveren, maar critiek op het stelsel.

Zou men willen beweren, dat de gang van zaken bij den D.V.G. aangepast is aan de eischen van oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing? Ik meen dat dit niet het geval is.

7. Over de ranglijst kan ik zeggen, dat daar nog altijd fouten in voorkomen, ondanks de mededeeling, dat zij thans aan alle eischen voldoet.

8. Een andere vraag betreft de definitieve regeling van de ambtelijke verhoudingen tusschen den regent, den regentschapsarts en den residentiearts. Kan de Regeering niet een termijn vaststellen voor de regeling van deze voor den Indischarts zoo uiterst belangrijke aangelegenheid?

9. De nadeelen, welke voor Indisch artsen aan hun ter beschikkingstelling van zelfstandige gemeenschappen verbonden zijn, zou ik aan de hand van de met den dag in aantal toenemende voorbeelden kunnen illustreeren. Maar ik zal voorloopig volstaan met deze nadeelen te signaleeren.

10. De memorie van antwoord zegt, dat de functie van hoofd-gouvernements-Indisch-arts gebonden moet zijn aan een bepaalde meerwaardige betrekking. In dit verband kan ik zeggen, dat dit principe niet streng is doorgevoerd, want er zijn genoeg hoofd-gouvernements-Indisch-artssen, die dezelfde werkzaamheden verrichten als de gouvernements-Indisch-artsen.

11. Over het geval van de benoeming van een arts op Noesakambangan, die aanleiding heeft gegeven tot het stellen van een algemeene vraag mijnerzijds zou ik het volgende willen zeggen: Blijkbaar gaat de D.V.G. met de opvatting accoord, dat aldaar een arts van Europeeschen landaard moet worden benoemd. Maar wat het rechtsgevoel kwetst, is dat daar een nieuweling is aangesteld. De vraag is dan gewettigd, waarom dan niet een bestaande Europeesch gouvernements arts aldaar wordt geplaatst?

12. De memorie van antwoord zegt op blz. 7:

„Uiteraard wordt uit billijkheidsoverwegingen en voor zoover het dienstbelang het maar eenigszins toe laat, steeds met gezinsbelangen van de betrokkenen rekening gehouden."

Ik zou willen vragen: Hoe staat het dan met de jonge residentieartsen, die te Malang, Solo en Djocja geplaatst zijn?

13. De memorie van antwoord zegt op blz. 8:

„Inderdaad is het juist, dat een Ambonneesch arts van Bali naar Boven-Digoel is overgeplaatst."

Ik zou willen vragen: Is het dan niet wenschelijk, om bedoelden arts over te plaatsen naar een ander gouvernement? De medische leiding in de Groote Oost en ook die van Bali richt zich hier nu toch wel een weinig naar Duitschen geest.

14. De memorie van antwoord zegt op blz. 10:

„In dezen toestand zal op afdoende wijze verbetering worden gebracht."

Ik vraag dan: Kan de Regeering hier geen termijn bepalen?

15. Naar aanleiding van de memorie van Antwoord op blz. 13 omtrent de reorganisatie van den dienst, zou ik de volgende vragen willen stellen: Wat voor verschil is hier te zien in de functie van Hoofd van den medischen dienst en een medisch adviseur? Waarom zou men hier niet spreken van onderhoofd; want het hoofd van den D.V.G. is ten slotte toch het hoofd van den medischen dienst? Hier ligt een streven naar wat de Indonesiër noemt: „gojang kaki-methode."

16. Ten aanzien van de aanstelling van artsen in dienst van regentschappen op het salaris van Indisch arts, erkent de Regeering de onwenschelijkheid daarvan en geeft tevens een begrijpelijke verklaring daarvoor. Maar op die manier komen wij niet verder! Erkennen en verklaren zijn niet voldoende. Wat ik zou willen hebben is een antwoord op de vraag: Wat doet de Regeering daartegen? En wat voor maatregelen zijn getroffen, om dit voortaan te voorkomen?

17. Wat betreft de langdurige detacheering, wil ik er op wijzen, dat in lagere gemeenschappen, een dergelijke regeling nog al veel voorkomen. Ik vraag nu: In hoeverre kan de D. V. G. hierin regelend optreden?

18. Voorts wil ik mijn niet ongeveinsde bewondering niet onthouden aan de eerbiedwaardige kapstok, die genoemd wordt: „Commissie tot voorbereiding van wettelijke regelingen betreffende ter beschikkingstelling van landsdienaren." Als men hierop zou moeten wachten, alvorens in te grijpen ten aanzien van zeer duidelijk gebleken onbillijkheden, dan miskent men de realiteit van de hedendaagsche situatie.

19. Ten slotte kan ik niet aan den indruk ontkomen, dat bij den D. V. G. personen worden aangesteld tot ambten, waarvan de inhoud de daaraan verbonden functie niet dekt. Dat acht ik geen gezond stelsel. Dat betreft dus werkzaamheden die niet bij hun functies behooren.

Mijnheer de Voorzitter! In verband met den beschikbaren tijd kan ik op dit oogenblik niet dieper ingaan op de vele vraagstukken, die in deze afdeeling aan de orde zouden kunnen worden gesteld.

In het licht van de sleurbehandeling zijn er nog vele punten aan te wijzen, die den goeden gang van zaken verstoren. En des te meer is dit het geval in het licht van de nieuwe verhoudingen nu de defensie met hare ondeelbare onderdeelen — oorlogsvoering, landsverdediging en volksverheffing — het zwaartepunt moest zijn van ons gemeenschappelijk handelen.

Maar de geneesheer, die zijn vak niet weet op te heffen tot het wenschelijk geacht sociaal niveau, zal met zelfgenoegzaamheid spreken van „inertie" van de stof. Maar ik spreek ten deze van dynamiek en wel in zoodanigen zin, dat daarbij traagheid en regelmaat onevenwichtig tot uitdrukking komen in al ons medisch handelen in het belang der bevolking. En wat de nieuwe situatie eischt, is de evenwichtige verhouding tusschen traagheid, beweging en regelmaat. Bovenal wordt ook gevraagd inzicht in de toestanden der omgeving, waar gewerkt wordt.

In dit verband rijst bij mij de vraag, of het niet wenschelijk zou zijn een grievencommissie bij den D.V.G. in te stellen, die in het belang der defensie, zoowel naar buiten als naar

(**Mussert.**)

binnen, kan werken. Ik zou hierop gaarne een antwoord van de Regeering ontvangen.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling zou ik drie min of meer verwante onderwerpen willen bespreken, namelijk malariabestrijding, assaineering en volkshuisvesting. De verwantschap bestaat in wezen, omdat bij alle drie de groote massa der bevolking is betrokken op een gebied, dat tot de fundamenten der volksgezondheid behoort. Zij bestaat daarnaast administratief-rechtelijk, doordat deze overheidszorg aan de autonome ressorten is overgedragen. En tenslotte manifesteert zij zich in een derde facet: het zijn objecten, waarvoor op de landsbegrooting weinig fondsen zijn uitgetrokken, althans geldt dit voor de assaineering en de volkshuisvesting. Wat dit laatste aspect betreft, Mijnheer de Voorzitter, men ziet hetzelfde zoo dikwijls in het familieleven gebeuren: iedereen is het er over eens, dat de arme bloedverwanten in leven moeten blijven, er zijn goede plannen en goede voornemens in overvloed, maar men twist over methode, over tijdstip, over ieders aandeel; de betrokkenen zien geïnteresseerd doch meewarig toe en zoo lang zich maar geen sterfgeval voordoet, blijft de oneenigheid voortduren.

Het regeeringsbeleid ten opzichte van de malariabestrijding is een typisch voorbeeld. De memorie van antwoord put zich uit om te bewijzen hoe in principe de malariabestrijding te Tandjong Priok valt binnen de overgedragen zorg, waarbij geenerlei restrictie werd gemaakt met betrekking tot al dan niet normale proporties. Niettemin is de zorg voor de malariabestrijding te Tandjong Priok tijdelijk door het Land teruggenomen — aldus de memorie van antwoord — bij wijze van uitzonderingsmaatregel. En waarom geschiedde dit? De memorie van toelichting leert, dat dit plaats vond in verband met de nog steeds heerschende malaria-epidemie en dat de landszorg bestendigd zal blijven tot de epidemie geheel zal zijn geweken. Derhalve, al werd de genoemde restrictie niet gemaakt; toen er gevaar dreigde, werd gehandeld alsof die restrictie wel bestond. En nu zegt de memorie van antwoord wel: „bij wijze van uitzondering", maar ik meen te mogen aannemen, dat zulks in de toekomst regel zal blijven, als zich een dergelijk geval voordoet.

Als die veronderstelling juist is, waarom neemt de Regeering dan met betrekking tot de assaineeringswerken niet een ruimer standpunt in? „In de eerste plaats", aldus de memorie van antwoord, „behoort de aanleg van die werken tot de taak der autonome gemeenschappen".

Mijnheer de Voorzitter! Mijn bestrijding richt zich niet op dit juridisch punt, maar op de vraag of die autonome gemeenschappen financieel in staat zijn, met of zonder vrijwillige terugstorting van een deel van de landsuitkeering over 1940 en 1941, op dit gebied datgene tot stand te brengen, wat dringend noodig is. Met andere woorden is de vraag: geldt nu nog, wat in de memorie van toelichting op de begrooting 1940 werd gesteld, namelijk:

„dat er een aantal gevaarlijke broedplaatsen voor de malaria zijn, welke geassaineerd dienen te worden", en waartoe de fondsen voor 1940, in vergelijking met 1939, van *f* 55 000 tot *f* 110 000 werden verhoogd. Verhoogd, ondanks de omstandigheid, dat de meerbesproken overdracht, die nu zulk een gewicht in de schaal legt, ook toen toch reeds tot stand was gekomen. Als dit nog steeds het geval is, en het kan wel niet anders dan dat het inderdaad zoo is, dan acht ik de drastische vermindering op dit artikel, tot *f* 10 000 voor 1941, niet verantwoord, ook niet „onder den drang der abnormale omstandigheden" gelijk de memorie van antwoord als mede-geldend motief aanvoert. Ik acht dit werkelijk verkeerde zuinigheid.

Ik wil hier nog een verzoek van verdergaande strekking aan vastknoopen en wel, dat de Regeering met inschakeling van de autonome ressorten, van het bestuur in al zijn geledingen, van den waterstaatsdienst en van den dienst der malariabestrijding een breed opgezet onderzoek laat houden naar de assaineeringsmogelijkheden en -noodzakelijkheden in geheel Indië, speciaal in de dichtbevolkte gebieden. Op die wijze zal althans een globaal inzicht in omvang en kosten van deze taak worden verkregen en kan een over een aantal, vermoedelijk vele, jaren te verdeelen werkplan worden opgesteld en een redelijke kostenverdeeling worden ontworpen. Ik denk hierbij zelfs aan de mogelijkheid van een assaineeringsfonds, dat de werken financiert, aan welk fonds dan de autonome gemeenschappen jaarlijks een deel van haar aandeel in de kosten restitueeren. Ik zou van de Regeering gaarne vernemen, hoe Zij tegenover deze denkbeelden staat.

Dezelfde suggesties en opmerkingen, Mijnheer de Voorzitter, als ik over de assaineering maakte, gelden eigenlijk voor de drinkwatervoorziening. Ook hier accentueert de Regeering nadrukkelijk de consequenties van de overdracht als motief voor een vermindering van artikel 5A.8.5 ad *f* 21 000 tot *f* 5 000. Het Land zal op velerlei wijzen kunnen steunen, behalve met fondsen voor de uitvoering der werken.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, de volkshuisvesting. Het is met groot leedwezen, dat ik de daarover handelende passage in de memorie van antwoord op blzn. 27—28 roneo heb gelezen. Hoe koel, hoe zakelijk, hoe fiscaal klinken deze uiteenzettingen. „De toenmaals dringende behoefte aan huisvesting", staat er. Is die behoefte dan thans niet even dringend, zoo niet dringender geworden? Of dient men aan te nemen, dat die behoefte met een totaal van 7942 woningen in 19 gemeenten — vide het cijfermateriaal opgenomen in „Locale Belangen" van 16 October j.l. — zijnde ongeveer anderhalf procent van het totale aantal woningen in de gemeenten, aanmerkelijk is bevredigd? Toch zeker niet. Eerder is juist de zienswijze der kampongverbeteringscommissie, die in haar eerste verslag op blz. 40 concludeert:

> „dat wij in de groote steden met het aantal woningen voor de weinig draagkrachtige lagen van de bevolking steeds meer achterop komen"

en daarnaast de uitspraak van de Stadsvormingscommissie in de toelichting op de „Stadsvormingordonnantie stadsgemeenten Java", pag. 31:

> „dat bepaald slecht is in vele plaatsen de huisvesting van een groot deel der stedelijke bevolking."

Te loven valt daarom, Mijnheer de Voorzitter, het besluit van de Vereeniging van Locale Belangen om in 1941 een, (derde) volkshuisvestingcongres te houden, evenzeer als te prijzen valt, dat de Regeering, de gemeentebesturen, en tal van overheidsdiensten steun hebben toegezegd in allerlei vorm om de uitgebreide enquête, die als noodzakelijk onderdeel van de voorbereiding tot dit congres zal worden gehouden, te doen slagen. De vraag is slechts, Mijnheer de Voorzitter, in hoeverre ook op dit punt de oorlogsomstandigheden remmend op deze werkzaamheden zullen werken. Het zou n.m.m. te optimistisch gezien zijn om hier hooge verwachtingen te koesteren. Hoezeer dan ook de Vereeniging van Locale Belangen van oordeel was, dat de N. V. Volkshuisvesting als vorm van samenwerking tusschen Land en gemeente zich niet leent om de onhoudbare woontoestanden van de breede massa der kampongbevolking uiteindelijk op te lossen, dient m.i. die vorm voor deze tijden nog niet te worden verworpen.

En dat zal niet noodig zijn, indien slechts de eisch van rendabiliteit als criterium voor den arbeid dezer N.V.-en wordt losgelaten. Het is nu eenmaal onmogelijk om voor den bouw van behoorlijke, eenvoudige woningen in de huurklassen van maximaal *f* 10.— 's maands, een rendabel project op te stellen. En nog steeds wordt aan dien eisch vastgehouden. Zelfs in die mate, dat elk bouwplan op zichzelf op rendabiliteit wordt getoetst en dat niet wordt toegestaan, dat een naamlooze vennootschap uit haar winsten op andere bouwplannen een gering verlies op een nieuw bouwplan compenseert. Als dat nieuwe plan, geheel geïsoleerd beschouwd, niet rendabel is, mag daar niet voor worden geleend met regee-

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V A, Volksgezondheid.

(Verboom.)

ringsgarantie. En ook de eischen, die aan het financieele beleid der autonome ressorten worden gesteld, zijn zoodanig geformuleerd, dat ook de gemeente voor een dergelijk plan geen leening mag sluiten, omdat immers de uitgave niet rendabel is. Daarnaast brengt het regeeringstoezicht op de naamlooze vennootschappen mede, dat enkele jaren geleden een naamlooze vennootschap, die winst had gemaakt, noodgedwongen, mede op grond der statuten, moest overgaan tot een uitkeering van dividend aan de beide aandeelhouders, Land en gemeente, hoewel alle plaatselijk daarbij betrokken instanties het liever anders zouden hebben gewild.

Dit, niettegenstaande de memorie van antwoord verklaart, dat

„in de practijk door deze vennootschappen over het eigen kapitaal geen dividend wordt uitgekeerd."

Als dan verderop de memorie van antwoord, administratiefrechtelijk volkomen juist, stelt, dat

„de zorg voor de verbetering der volkshuisvesting, onverminderd de bemoeienissen van de naamlooze vennootschappen voor de volkshuisvesting, aan de stadsgemeenten en regentschappen (is) toegewezen",

moet ik verklaren, dat mij dit niets zegt, tenzij de geachte Regeeringsgemachtigde een bevredigend antwoord zou vermogen te geven op de vraag, wat in concreto door deze autonome ressorten en door de naamlooze vennootschappen in de laatste jaren is tot stand gebracht.

De eisch van rendabiliteit maakt alle werkzaamheden op eenigszins groote schaal volstrekt onmogelijk. Dit blijkt wel mede uit het feit, dat op de betrekkelijke artikelen 5A.8.8.1 t/m 3 na de saneering in 1937 niets is uitgegeven.

Ik zal besluiten met tot de Regeering het dringende verzoek te richten om den eisch van strikte rendabiliteit niet meer te stellen en de betrokken begrootingsartikelen voor 1941 een reëelen inhoud te geven. Het is mijn overtuiging, dat op dit gebied reeds met een gering bedrag veel zal kunnen worden gedaan.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! De Dienst der Volksgezondheid verdient, dat blijkt o.m. zeer duidelijk uit verschillende plaatsen van de memorie van antwoord, allen lof voor het vele, dat hij dikwijls met zeer bescheiden middelen doet. Met zeer bescheiden middelen, Mijnheer de Voorzitter, want het valt niet te loochenen, dat de gelden, die voor dezen dienst zijn toegestaan, zeer sober zijn toegemeten. Er wordt gewoekerd met de gelden, ook dat blijkt uit verschillende passages in de memorie van antwoord. Op verschillende plaatsen in de memorie van antwoord wordt gezegd, dat vooral niet naar perfectionisme mag worden gestreefd en dat men dus steeds de soberheid en de eenvoud betracht. Ik ben het hiermede op zichzelf eens, maar ik vraag mij toch af, of met deze zuinigheid niet te ver wordt gegaan, en of deze gedragslijn dan ook niet moet worden herzien.

Uit de memorie van antwoord blijkt, dat de bestrijding van de volksziekten alle aandacht heeft; dat nieuwe onderzoekingen en publicaties op dit terrein met aandacht worden gevolgd, en dat de D. V. G. naar aanleiding daarvan zich afvraagt, of hij misschien tot nieuwe methodes moet overgaan of misschien de bakens moet verzetten. Ik herinner in dit verband aan hetgeen op blz. 3 (roneo) van de memorie van antwoord wordt gezegd over de rede van prof. Muloek Houwer over de bestrijding der blindheid in Nederlandsch-Indië en wat op pag. 2 (roneo) der memorie van antwoord staat over de wijziging, welke gebracht wordt in de krankzinnigenverzorging. Toch geloof ik, dat zeer veel meer kan en moet worden gedaan op dit gebied, als men zich voor oogen houdt, dat ook hier in het bijzonder sprake is van de volksverheffing, die door den Gouverneur-Generaal in zijn Openingsrede indertijd met zooveel nadruk op den voorgrond is gesteld. Ik meen — en ik geloof, dat deze stelling niet voor bestrijding vatbaar is —, dat een eerste vereischte voor een volk om tot ontwikkeling te komen, is, dat het volk gezond is en niet door allerlei ziekten en kwalen wordt ondermijnd. Ik geloof dat wij daar nog ver van af zijn. Het treft mij voortdurend, ook zonder dat ik daarvoor statistieken raadpleeg, wanneer ik mijn oogen de kost geef, hoe slecht het eigenlijk met de gezondheidstoestand van de Inheemsche bevolking in de steden is gesteld, en hoe de Inheemsche bevolking groote bedragen aan inkomsten derft door veelvuldig verzuim, als gevolg van ziekte. In een dergelijken toestand kan m.i. op den duur niet worden berust, in een periode waarin terecht de leuze van volksverheffing is aangeheven.

Er wordt in het begin van de memorie van antwoord al dadelijk gesteld, dat het met de bezuinigingen, die op dezen dienst zijn aangebracht, nog wel meevalt, dat er naar een uiterste versobering van de uitgaven is gestreefd, zonder evenwel tot afbraak over te gaan.

„Met de voor de verschillende artikelen voorgestelde bedragen" — aldus de memorie van antwoord — „meent de Regeering, dat de behartiging van de gezondheidsbelangen der bevolking op voldoende wijze zal kunnen geschieden."

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag of wij er vrede mee kunnen hebben, dat dit op voldoende wijze zal geschieden en of men niet den eisch dient te stellen, vooral in dit tijdsbestek, dat hieraan veel meer aandacht en veel meer geld wordt besteed.

Ik denk bij de volksziekten in het bijzonder aan de malaria en de noodzaak van een intensieve malariabestrijding. Over deze zaak is door vele sprekers al het woord gevoerd. Het ligt niet op mijn weg, hierbij thans uitvoerig stil te staan. Ik wil alleen zeggen, dat ik mij aansluit bij die betoogen en dat ook ik van meening ben, dat de malariabestrijding zoo krachtig mogelijk ter hand dient te worden genomen.

Nauw verband hiermede houdt de assaineering, waarover de heer Mussert zooeven heeft gesproken. Ook bij dat betoog sluit ik mij gaarne aan. Ik zou er in dit verband nog op willen wijzen dat het mij bekend is, dat het hoofd van den provincialen D. V. G. voor Oost-Java nog onlangs, bij de opening van het nieuwe malarialaboratorium te Soerabaja, een beroep deed op het hoofd van den D. V. G. om den post subsidie voor malaria-assaineeringen op Java (groot *f* 60 000 per jaar), die in 1940 geblokkeerd werd, voor 1941 weer op de landsbegrooting te brengen. Deze bijdrage van het Land stimuleerde nl. de autonome ressorten (o.a. de provincie Oost-Java) om een gelijk bedrag beschikbaar te stellen. Het hoofd van den D. V. G. moest toen berichten, dat de begrootingscommissie dezen post voor 1941 reeds weder geschrapt had, o.m. omdat malaria-assaineering de taak van de autonome ressorten zou zijn.

Maar ongeveer tezelfder tijd richtte de gemeente Soerabaja een verzoek tot den directeur van Binnenlandsch Bestuur om een subsidie van *f* 117 340 voor verbetering van een complex kampongs en zoo zal het met andere gemeenten wel eveneens gaan. Hoe nuttig dergelijke werken uit zindelijkheids-, netheids- en zelfs hygiënisch oogpunt ook mogen zijn, en hoezeer zij dan ook m.i. de aandacht verdienen, directen duidelijken invloed op ziekte en sterfte der bevolking, zooals malaria-assaineeringswerken hebben zij zeker niet.

Daar verschillende locale ressorten — o.m. het regentschap Panaroekan — reeds sedert eenige jaren belangrijke bijdragen hebben geleverd aan malaria-assaineeringswerken, zou ik het alleszins gemotiveerd achten, indien de Regeering alsnog een post voor malaria-assaineering op de begrooting van den D. V. G. zou plaatsen, bedoeld als subsidie of bijdrage aan autonome ressorten voor in die ressorten uit te voeren malaria-assaineeringswerken.

Ik geloof, dat dit verzoek zeer billijk is, waar het tenslotte betreft een bedrag van *f* 60 000 voor dit uitgebreide land en dit bedrag dus niet meer is dan een druppel op een gloeiende plaat.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V A, Volksgezondheid.

(Verboom.)

Van evenveel belang voor de volksgezondheid is uiteraard de kwestie van de volkshuisvesting. Vooral, wanneer men ervaring heeft van het werk in de locale raden en wanneer men dus deze zaken van nabij heeft kunnen zien, weet men hoeveel vooral in de groote steden er nog aan de volkshuisvesting ontbreekt. Teekenend is in dit verband de neiging van de Inheemsche bevolking in de steden om, als zij zich ziek voelt, naar de oedik te gaan. Daarvan kan men dikwijls verrassende uitkomsten zien. Het gebeurt meermalen, dat menschen die in de groote stad ernstig ziek waren, wanneer zij eenigen tijd in de desa hebben doorgebracht, van daar uit weder flink en gezond naar de stad terugkeeren, terwijl toch ook in de desa's de woningtoestanden zeer primitief zijn. Het valt niet te ontkennen, dat de huisvesting in de steden voor een groot deel zeer slecht is; dat in geen enkel opzicht rekening wordt gehouden met den belangrijken invloed van zonlicht, frissche lucht e.d.m. op onze gezondheid. Ik voor mij geloof dat er in dit opzicht eindelijk eens iets zal moeten worden gedaan; veel meer dan tot nog toe ooit is geschied. Men praat al vele jaren lang over deze kwestie en er zijn al gedurende vele jaren naamlooze vennootschappen opgericht, met het doel de volkshuisvesting te verbeteren, maar wanneer wij de resultaten daarvan aanschouwen zijn die toch werkelijk zeer gering, om niet te zeggen nihil.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Mussert heeft hier al over gesproken en naar mijn meening de zaak juist gesteld, toen hij wees op het foutieve beginsel, waarvan men bij deze zaak uitgaat, namelijk, dat voor de naamlooze vennootschappen als eisch bij den woningbouw gesteld wordt dat deze rendabel moet zijn. Zoolang men dezen eisch handhaaft, zal er van een werkelijke verbetering van de volkshuisvesting geen sprake kunnen zijn, omdat het nu eenmaal uitgesloten is, bij de huren, die de eenvoudige inwoners van groote steden als Batavia, Soerabaja, zich kunnen getroosten, te komen tot een rendabelen woningbouw. Men zal dat beginsel van rendabiliteit dus volledig overboord moeten gooien, wil men in dit opzicht tot een oplossing kunnen komen en ik vraag mij af of dit niet alleszins gemotiveerd is, waar het hier toch gaat om de zeer belangrijke zaak van de volkshuisvesting. Bij de defensie vragen wij ons toch ook niet af of deze maatregelen in geld omgezet, rendabel zijn? Wij stellen daarbij echter voorop, dat deze uitgaven in grooter verband gezien, volkomen rendabel zijn, omdat zij onze zelfstandigheid en onafhankelijkheid moeten waarborgen en ons dus ook in staat stellen het werk, dat wij hier doen, voort te zetten.

Ik zou zeggen, dat de verbetering van de huisvesting en de volksgezondheid die hiermede in nauw verband staat op dezelfde wijze moet worden beschouwd. In geld omgezet is zij niet rendabel en kan zij dat ook onmogelijk zijn. Uit algemeen oogpunt beschouwd echter zijn de uitgaven, die hier worden gedaan, volkomen verantwoord en brengen zij hun geld indirect ook in ruime mate op.

Mijnheer de Voorzitter! Dit alles betrof de algemeene gezondheidszorg en de preventieve gezondheidszorg, waarnaast dan natuurlijk aandacht verdient de curatieve behandeling. Ik ben het er geheel mede eens — ons werkprogramma stelt dit uitdrukkelijk op den voorgrond —, dat in het bijzonder de preventieve gezondheidszorg de aandacht dient te hebben van de centrale overheid. Maar dat neemt m.i. niet weg, dat men ook aan de curatieve behandeling alle aandacht zal hebben te besteden. Als wij b.v. zien hoe de toestand in Batavia is, dan geloof ik, dat daaraan nog heel wat ontbreekt en dat het dan ook zaak is, dat wordt overgegaan tot de inrichting van klinieken, misschien zelfs ook tot de inrichting van eenvoudige ziekenhuizen, omdat degenen die zich aanmelden voor curatieve behandeling nu lang niet allen geholpen kunnen worden.

In dit verband verdient zeker ook aandacht de centrale burgerziekeninrichting te Soerabaja, waarover hier o.a. de heer Wirjopranoto uitvoerig heeft gesproken. Ik sluit mij in algemeenen zin gaarne aan bij hetgeen de heer Wirjopranoto hierover gezegd heeft. Ik dring er dus eveneens bij de Regeering op aan om hier tot een spoedige voorziening te komen.

Wie de C. B. Z. in Soerabaja van nabij kent, weet, dat die instelling, met alle waardeering overigens voor het werk, dat daar verricht wordt, hopeloos verouderd is en dat de gebouwen in allerlei opzicht enorm veel fouten vertoonen en een zoo chaotisch beeld bieden, dat ik mij kan voorstellen, dat men wellicht terwille van de schilderachtigheid deze C.B.Z. zoo lang mogelijk wenscht te behouden, doch dat men dit zeker niet zal doen terwille van de beteekenis, die zij als moderne ziekeninrichting heeft. Vooral waar het hier betreft een groote stad als Soerabaja, die bovendien een havenstad is, met belangrijke industrieën, waar men dus rekening te houden heeft met de mogelijkheid van bedrijfsongevallen lijkt het mij een zeer billijke eisch, dat aldaar wordt overgegaan tot de inrichting van een moderne ziekeninrichting. Ik weet niet precies welke bedoeling men heeft met de ziekeninrichting, die gebouwd is ter vervanging van de C.B.Z. en die nu voor een gedeelte voor andere doeleinden is bestemd, maar ik hoop toch, dat te dezen op korten termijn een oplossing zal worden gevonden, dat dus de opening van de nieuwe C.B.Z. in Soerabaja op korten termijn een feit zal zijn, en tevens, dat die nieuwe inrichting zal voldoen aan de eischen, die men aan een moderne inrichting stelt. De voorzieningen die daarvoor noodig zijn, — hoe die zullen zijn en of die eventueel zullen moeten leiden tot den bouw van een afzonderlijke ziekeninrichting voor de Marine, laat ik hier buiten beschouwing — zullen onzen vollen steun hebben.

Tenslotte een personeelskwestie.

In het afdeelingsverslag is een vraag gesteld, naar aanleiding van een overplaatsing van een gouvernementsarts van Bali naar Boven-Digoel. Daarop wordt in de memorie van antwoord het volgende geantwoord:

> „Inderdaad is het juist, dat een Amboneesche arts van Bali naar Boven-Digoel is overgeplaatst. Deze overplaatsing is geschied op nadrukkelijk verzoek van den gouverneur van de Groote Oost op grond van het feit, dat betrokkene in de uitoefening van zijn dienst verschillende malen te kort was geschoten en dat zijne houding tegenover zijn chefs dikwijls niet juist was geweest."

Ik heb nadere inlichtingen over deze zaak ingewonnen en heb ook van het hoofd van dezen dienst inlichtingen gekregen, maar ik moet tot mijn spijt zeggen, dat het antwoord, zooals dit hier gegeven is mij onmogelijk kan bevredigen. Het is een feit, dat zich bezwaren hebben voorgedaan tegen dezen gouvernementsarts, — die een Nederlandsche doktersbul heeft, als ik goed hierover ben ingelicht, zoodat het naar mijn meening dus al onjuist is om hem te kwalificeeren als een Amboneesch arts, omdat dit gemakkelijk tot misvatting kan leiden, — bij de over hem ingediende conduite. Bij een bezoek, dat de betrokkene aan Batavia bracht, zijn deze bezwaren met hem persoonlijk besproken en zijn ze in zooverre tot een oplossing gebracht, dat men besloten heeft onder deze zaak een streep te zetten. Dit is geschied den 12en September van dit jaar. Intusschen is, ondanks dit alles, begin October deze arts overgeplaatst van het liefelijke Singaradja naar het niet zoo liefelijke Boven-Digoel.

Dit is toch wel een zeer eigenaardige gang van zaken, Mijnheer de Voorzitter! Immers, de zaak was tot een voorloopige oplossing gebracht en desondanks wordt achteraf tot deze strafoverplaatsing overgegaan — want anders kan ik het niet noemen. Als ik juist ben ingelicht — en dit is voor mij het onbevredigende in deze zaak — vindt deze nadere beslissing, die dus een gevolg is van een nadrukkelijk verzoek van den gouverneur van de Groote Oost, in geen enkel opzicht grond in de dienstuitoefening van dezen medicus,

(Soangkoepon.)

maar is ze een gevolg — en hiervoor vraag ik de bijzondere aandacht, want wij leven immers in een democratischen staat — van het feit, dat deze arts in een jaarvergadering van de plaatselijke societeit zijn meening heeft kenbaar gemaakt over een bepaald lid van die societeit. Men had bezwaar tegen een bestuurslid van de societeit — ik zal dat lid niet nader aanduiden — en wel naar aanleiding van diens politieke gezindheid, waarmede ik dan bedoel zijn gezindheid ten aanzien van de zaak, waarbij op het oogenblik de geheele wereld betrokken is, de strijd van Engeland en zijn bondgenooten tegen de Duitschers. Bij die gelegenheid heeft bedoelde arts onder anderen gezegd:

„Mijnheer de Voorzitter, ik ben slechts Nederlandsch onderdaan, maar voel wellicht beter dan talrijke echte Nederlanders, wat er in deze dreigt."

Later heeft hij nog de vraag gesteld of de bewuste man, dien ik hier aanduidde, en wiens politieke gezindheid hij twijfelachtig achtte, wel als bestuurslid van de societeit zou kunnen aanblijven.

Ik vraag mij af of het juist is, dat in dezen verlichten tijd een dergelijke beslissing wordt genomen, en dat dus iemand een strafoverplaatsing krijgt op grond van het feit, dat hij als lid van een societeit zijn meening zegt over bepaalde menschen en toestanden. Ik vraag mij af wat er overblijft van de in deze zaal zoo dikwijls gevierde vrijheid van meeningsuiting. Nu is het merkwaardige niet slechts, dat deze man zijn overplaatsing heeft te danken aan het feit, dat hij tegen een ander bezwaren had uithoofde van diens politieke gezindheid, maar het is dubbel merkwaardig, dat de directe chef van dezen gouvernementsarts — dat was dus degene, die in eerste instantie over deze overplaatsing had te beslissen — een genaturaliseerd Duitscher is. Als men van dit feit kennis neemt vraagt men zich toch onwillekeurig af, of wij — om in den stijl van dezen Regeeringsgemachtigde te blijven, die immers bij feestelijke gelegenheden wel eens is betiteld als Indië's opper-dolhuysmeester — in een dolhuys leven.

(De heer Theunissen, hoofd van den D. V. G.: Die chef is geen genaturaliseerd Duitscher, maar een Zwitser.)

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil allereerst een enkel woord wijden aan het corps analisten.

Wanneer ik dit doe, wil ik even den nadruk leggen op de nuttige positie van dit corps. Nu is de zaak zoo, dat naar mij medegedeeld wordt, het streven bestaat om dit nuttige corps bij de diverse diensten uit te schakelen. Voornamelijk zou in een rapport van de indertijd ingestelde Commissie van advies ter reorganisatie van de werkzaamheden der laboratoria erop gewezen zijn, dat de analisten zouden kunnen worden gemist, in dezen zin, dat zij zonder eenig bezwaar zouden kunnen worden vervangen door laboranten en mantri's.

Ik zou naar aanleiding hiervan de vraag willen stellen:

Zou er bezwaar tegen bestaan het rapport aan den Volksraad over te leggen? Immers, wanneer het rapport wordt overgelegd, komt er klaarheid in deze kwestie, welke vele aspecten heeft.

Zou het inderdaad juist zijn, dat het in de bedoeling ligt het analistencorps uit bezuinigingsoverwegingen te elimineeren, dan zou ik zulks in hooge mate betreuren. Dat er bezuinigd moet worden, daar kan niemand iets op tegen hebben, maar het komt aan op de wijze, waarop bezuinigd wordt. Ik heb bijvoorbeeld het oog op de formatie van 's Lands Koepokinrichting. Daar zijn o.a. werkzaam:

	1941	1940
Directeur	1	1
Hoofd gouv. arts	1	0
Gouv. arts 1e klasse	1	2
Gouv. artsen	2	1
Nat. wet. techn. ambtenaar 1e klasse	1	1
Glasblazer	1	1
Administrateur D.V.G. 2de klasse	1	1
Analist 1e klasse	1	1
Hoofd-gouv. Ind. arts	1	1
Mantri-amanuensis	1	1
Hoofdvaccinateur	1	1
Vaccinateur	1	1
Hoofdmantri's	4	4
Mantri's 1e klasse	12	8
1e klerken	2	2
Hoofdschrijver	1	1
Schrijver 1e klasse	1	2
Mantri-verpleger(ster) 1e klasse	1	1
	34	30

Het feit dat aan deze inrichting slechts 1 analist werkzaam is naast 6 academici, doet de vraag rijzen: „Wat zijn de werkzaamheden van deze academici?" — Nu weet ik wel, dat de aard der werkzaamheden de betrekking bepaalt, maar juist daarom stel ik de vraag, of bij den opzet der diverse formaties voldoende aandacht is geschonken aan de mogelijkheid om betrekkingen, welke nu nog bezet worden door academici aan middelbaar opgeleide krachten op te dragen. Anderzijds geven de verschillende formaties mij reden om nog een andere vraag te stellen en wel „worden deze krachten juist benut?" met andere woorden worden zij niet aan den eenen kant overbelast en aan den anderen kant te weinig belast? Ik wil duidelijker zijn, Mijnheer de Voorzitter; worden niet analisten belast met werkzaamheden van hoogere orde b.v. van analist 1ste klasse of zelfs van hoofdanalist? De formaties bij de verschillende departementen of diensten geven ten deze geen vast beeld te zien. Bij het Departement van Economische Zaken is de verhouding als volgt:

Ond. I Afd. VI stuk 3B. bl. 7

Departement van Economische Zaken.

	Adj. Scheik. 1940	1941	Hoofdanalist 1940	1941	Analist 1940	1e kl. 1941	Analist 1940	1941
Treublaboratorium 6.5.4.1	0	0	0	0	0	0	2	2
Laboratorium voor onderzoek der zee 6.5.7.1	0	0	0	0	0	0	0	1
Onderafdeeling onderzoekingen en analysen 6.6.4.3	1	1	1	1	1	1	3	3
Onderafdeeling Kaarteering 6.6.4.5	0	0	0	0	1	1	0	0
Onderafdeeling onderzoekingen en analysen 6.6.5.1	1	1	0	0	0	0	1	2
Veeartsenijkundig Instituut 6.7.3.1	0	0	0	0	0	0	1	1
Centraalbureau voor technische onderzoekingen 6.9.4.1	0	0	0	0	0	0	1	1
Laboratorium voor scheikundig onderzoek 6.9.4.1	1	1	3	4	6	7	8	9
Laboratorium voor scheikundig onderzoek 6.9.4.1	0	0	0	0	1	1	0	0
totaal 37.		3		5		10		19 of

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V A, Volksgezondheid.

(Soangkoepon.)

De dienst der Volksgezondheid geeft daarentegen de volgende formatie te zien:

		Hoofdanalisten	Analist 1e kl.	Analist
Eijkman Instituut	1940	2	7	6
	1941	1	7	5
Semarang	1940	1	1	0
	1941	1	1	0
Soerabaja	1940	0	3	4
	1941	1	3	4
Makasser	1940	0	2	1
	1941	0	2	1
Palembang	1940	0	0	1
	1941	0	0	1
Bandoeng	1940	0	3	0
	1941	0	3	0
	1940	3	15	12
	1941	2	15	11
			Totaal	39

Een andere aangelegenheid, welke ik onder bevoegde aandacht zou willen brengen, is de akte van bekwaamheid van den analist. Ik wijs op vele beroepen van gelijken aard, waar de kwestie van het diploma bevredigender is geregeld.

Ik doel hierbij o.m. op de onderwijzers, de Indische tandartsen, de vroedvrouwen, de assistent-apothekers, zij allen kunnen overal worden opgeleid, hetzij door den een of anderen dienst, hetzij door particuliere opleidingsinstituten. Maar zij allen onderwerpen zich aan één examen, het zgn: staatsexamen, bij slaging waarvoor zij — eventueel na toelating door de overheid — hun beroep kunnen uitoefenen, hetzij in vrij beroep, hetzij in een loonbetrekking.

De analisten echter hebben een examen afgelegd, hetwelk wel een „dienst-examen", doch geen staatsexamen is. Dit is het gunstigste geval. Erger is, dat particuliere opleidingsinrichtingen ook diploma's voor analist uitgeven. Op deze wijze komt het diploma van met goed gevolg afgelegd dienstexamen voor analist — de meesten zijn in 's lands dienst, maar er zijn er verscheidenen, die in het particuliere hun emplooi moeten vinden — in de lucht te hangen.

Deze toestand op het gebied van het analistendiploma kan ik niet juist noemen. En ik zou erop willen aandringen, dat de Regeering het examen of de examens naar zich toetrekt en er een staatsexamen van maakt. Bezwaren hiertegen zouden m.i. niet kunnen worden aangevoerd en een staatsexamen zou meer eenheid en meer zekerheid geven, zoowel voor den werkgever als voor den werknemer.

Mijnheer de Voorzitter! De voorliggende begrooting geeft, vergeleken met die van het jaar 1940, o.a. een uitbreiding van 2 analisten te zien.

Ik zou dit, voor mij, wel verheugend feit niet memoreeren, ware het niet, dat — naar men mij mededeelt — op dit oogenblik geen analisten, abituriënten van het Eijkman-instituut Centraal Laboratorium, beschikbaar zijn.

Nu vraag ik mij af: door wie zullen deze betrekkingen worden vervuld?

Zou er toe worden overgegaan om geen abituriënten van bovengenoemd instituut, dan wel laboranten, aan te stellen?

Mijnheer de Voorzitter! Indien dit het geval zou zijn, zou ik zulks zeer betreuren. In de eerste plaats, omdat — zooals de Regeering ook heeft erkend — de ongediplomeerden zich in het algemeen niet hebben opgewerkt tot het peil van kennis, welke voor de vervulling van gediplomeerd analist normaal noodig is.

Zoo zelfs, dat — zie ik de zaak goed — de Regeering bij de inpassing in de B.B.L. 1938 slechts bij uitzondering ongediplomeerde analisten tot gediplomeerde analisten heeft gemaakt.

Ik kan ten deze met het door de Regeering ingenomen standpunt ten volle medegaan en ik zou dan ook in overweging willen

(Soeria Nata Atmadja).

geven om voor de kwestieuze analisten-betrekkingen alleen abituriënten van het Eijkman-instituut in aanmerking te brengen en liever te wachten tot den afloop van den nu in gang zijnden cursus dan tot dadelijke benoeming van andere personen over te gaan.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het is aan ons democratisch regeerstelsel te danken, dat Indië met een decentralisatiewetgeving is gezegend, die de onderscheidene gebiedsdeelen in staat stelt zich te ontplooien, en door het ontwikkelen van een weldadige autoactiviteit krachtig te werken aan de bevordering van de welvaart van het volk. Bij deze afdeeling wil ik mij uiteraard beperken tot den dienst van de Volksgezondheid, en dan moge ik, Mijnheer de Voorzitter, met een enkel woord opmerken, dat de Regeering er geen spijt van hebben zal, dat Zij ook dit deel van de overheidszorg aan de autonome ressorten heeft overgedragen. Het is niet mijn bedoeling om hier alleen voor de parochie van de regentschappen te preeken, maar wie van de resultaten, die vele van deze autonome gebiedsdeelen in den korten tijd na de overdracht op het gebied van de volksgezondheid reeds hebben kunnen bereiken, eenigszins op de hoogte is, zal moeten toegeven, dat een eeresaluut aan de betrokken regentschapsbesturen mijns inziens niet misplaatst is. Een duidelijke taal is ten deze b.v. gesproken door het jongste congres van de Vereeniging van regentschappen op Java en Madoera, dat zich in het teeken heeft geplaatst van de allerwegen heerschende belangstelling voor de wijze, waarop de regentschappen de zorg voor de volksgezondheid hebben te dienen.

Dit culmineerde in het tijdens dat congres gehouden praeadvies van dokter Poerwosoedarmo, opgenomen in de „Berita Kaboepaten", het orgaan van de vereeniging, welk stuk ik gaarne onder de aandacht van de Regeering zou willen brengen. Ik haal het vorenstaande aan, Mijnheer de Voorzitter, als inleiding voor een vraagstuk, dat mij zeer ter harte gaat, omdat daarvan de verdere ontwikkeling van den regentschapsgezondheidsdienst voor een goed deel afhangt. Om het kort te zeggen, heb ik daarmede het oog op de in dienststelling van een eigen hoofd van dezen dienst van het regentschap. Tot dusverre bestaat er in wezen geen officieele regeling van de ambtelijke verhoudingen tusschen den regent, de regentschapsartsen en den residentiearts. Het is dan ook aan een welbegrepen samenwerking tusschen regentschapsbestuur en residentiearts eenerzijds, en aan goede disciplinaire opvattingen van de regentschapsartsen anderzijds, dat het ontbreken van een regeling inzake de onderlinge verhoudingen tot nog toe in het algemeen (nog) geen aanleiding heeft gegeven tot wrijvingen of andere onaangenaamheden. Ook in het raam van de door mij beoogde regeling blijve de residentiearts dan de medisch-technische leider van den D.V.G. van de in de betrokken residentie gelegen regentschappen, doch één der regentschapsartsen — natuurlijk degene, die daarvoor in aanmerking komt — worde als hoofd van den regentschapsgezondheidsdienst aangewezen, dat verantwoordelijk zal zijn voor den gang van zaken in het regentschap. Zooals de toestand momenteel is, Mijnheer de Voorzitter, is er in feite niemand, die ten aanzien van de medisch-technische zijde van den dienst eenige verantwoordelijkheid draagt, is er in het regentschap zelf niemand, die voor de loopende zaken den regent en/of het regentschapsbestuur geregeld van advies dient, is er niemand, die aangewezen is op de naleving van de instructies van den regent en van de aanwijzingen van den residentiearts dagelijks en plaatselijk toezicht uit te oefenen.

In de practijk wijst de regent tot dusverre daarvoor één der artsen aan, doch dit geschiedt dan zonder eenige sanctie, zonder dat aan den opgedragene eenige ambtelijke verantwoordelijkheid kan worden opgelegd, en zonder dat deze daarvoor zelfs eenige betaling krijgt. Ongetwijfeld zal de aanwezigheid van een hoofd in elk regentschap ook de contrôle-

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. V A, Volksgezondheid.

(Soeria Nata Atmadja.)

taak van den residentiearts aanzienlijk verlichten, en het zal b.v. nauwelijks meer noodig zijn, dat hij elke vergadering van het college van gecommitteerden bijwoont, daar voortaan het verantwoordelijke hoofd van den regentschapsgezondheidsdienst dit doen kan. En wat de financieele consequenties van dit hoofdschap aangaat, Mijnheer de Voorzitter, naar het voorkomt zou met een geringe toelage van b.v. *f* 50 's maands boven het Indisch artsensalaris kunnen worden volstaan. Ik hoop van harte, dat deze brûlante aangelegenheid de welwillende aandacht van de Regeering moge verdienen.

Thans kom ik tot de woningverbetering bij de pestbestrijding, en wel speciaal de z.g. vrijwillige. De Regeering erkent in de memorie van antwoord o.m., dat

„de resultaten zeer bevredigend zijn te noemen, zoowel wat de technische afwerking als wat het tempo betreft."

Hoewel dankbaar voor deze uitspraak, meen ik niettemin, dat een speciaal woord van waardeering aan het B.B. niet overbodig zou zijn geweest. Want, Mijnheer de Voorzitter, zonder een goed beleid, een krachtigen steun, en een volledige belangstelling van regent en assistent-resident zou naar mijn gevoelen een vrijwillige woningverbetering nauwelijks denkbaar zijn. Men vergete vooral niet, Mijnheer de Voorzitter, dat het hier gaat om uitvoering van even noodzakelijke als kostbare maatregelen, die der Regeering elders tonnen gouds kosten, en hier voornamelijk alléén met den invloed van het bestuur doorgevoerd worden. Gaarne wil ik toegeven, dat voor het welslagen hiervan ook andere factoren onontbeerlijk zijn, waarvan ik in het bijzonder den economisch goeden toestand van de betrokken bevolking moet noemen. Wat in de eerste plaats voor het B.B. in dezen zwaar weegt, en met klem pleit voor de vrijwillige woningverbetering, is het feit, dat deze op den kleinen man niet dien druk uitoefent, niet dien last veroorzaakt, niet die onaangenaamheden bezorgt als de verplichte, die bij de bevolking dan ook zeer impopulair, ja bijna gehaat is, getuige de vele klachten in de Indonesische pers, klachten, die ook in deze zaal bijna jaar in, jaar uit gehoord worden, o.m. over het feit, dat de verplichte woningverbetering den armen tani's het vuur na aan de schenen legt. En wat de kosten van deze methode betreft, het heet, dat die tonnen gouds aan de bevolking als voorschot worden verstrekt, maar elke insider weet, dat verreweg het grootste deel van die bedragen als oninbaar moet worden afgeschreven. Ben ik goed ingelicht, Mijnheer de Voorzitter, dan prijst het B.B. zich gelukkig, als daarvan 20% binnenkomt. Is dat in dezen tijd wel te verantwoorden, Mijnheer de Voorzitter? Ik spreek niet eens over den rompslomp aan administratie die bijgehouden moet worden, om de honderdduizenden te verantwoorden, honderdduizenden, waarvan men in zijn hart eigenlijk al bij voorbaat weet, dat zij voor het grootste deel voor het Land verloren zijn.

Hoe gunstig steekt, ook in dit licht bezien, de vrijwillige woningverbetering af! Zij kost het Land alleen de bekende premie van *f* 3 per verbeterd huis, en uiteraard indien ook het tempo op peil moet worden gehouden, meer personeel voor het toezicht. Het is toch merkwaardig, Mijnheer de Voorzitter, dat bij deze beweging, waar bijna alles van den goodwill van de bevolking afhangt, ook het témpo goed is, en nog beter kan worden, indien de Regeering in zou kunnen gaan op mijn suggestie om de premie tot *f* 5 te verhoogen. In het bekende artikel van Dr. Soerono in de „Mededeelingen van den D.V.G." las ik, dat in het onderdistrict Madja in het regentschap Madjalengka, waar met de werkzaamheden in Maart 1935 werd aangevangen, het aantal verbeterde woningen in Februari 1938 d.i. dus nog geen 3 jaren later, bijna 97% van het totale aantal bedroeg.

Men heeft naar het voorkomt thans dan ook het stadium bereikt, dat de Regeering zich moge bezinnen over de vraag, of in deze tijden van uiterste zuinigheid het wel te verantwoorden is om verder zooveel geld à fonds perdu uit te geven ten behoeve van de verplichte woningverbetering, terwijl dezelfde, althans practisch gelijke resultaten langs een anderen veel goedkooperen weg zijn te bereiken, en dit nog wel op een wijze, die voor de bevolking minder onaangenaam is.

(Tadjoeddin Noor.)

Naar uit mijn betoog af te leiden valt, is het succes van de vrijwillige woningverbetering het best te bereiken in adatregentschappen, waar de bestuursinvloed traditie is, terwijl de welvaartstoestand van de bevolking niet ongunstig is te noemen.

Gaarne zou ik ten slotte van de Regeering willen vernemen, welk percentage van de door het Land ten behoeve van de verplichte woningverbetering verstrekte voorschotten tot dusverre als afgeschreven is te beschouwen, hoe groot dit oninvorderbaar bedrag is en voorts, of Zij na mijn betoog alsnog bereid is om de premie per verbeterd huis van *f* 3 op *f* 5 te brengen bij wijze van stimulans of — wil men — als beloning voor den goodwill van de bevolking?

Het is voor mij een ernstige teleurstelling, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering tegenover het in de afdeelingen bepleit voorstel om de gezondmaking van de Tjiandjoervlakte niet halverwege in den steek te laten, een afwijzend standpunt inneemt. Het gaat hier om de voortzetting van assaineeringswerken, waarvan zelfs het grootste deel bekostigd werd uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage. Reeds is voor het werk, waarvoor ik nu een lans breek, t.w. dat van het Tjibalagoeng-complex, door de provincie West-Java voor het komend begrootingsjaar een bedrag uitgetrokken, gelijk staande aan de helft van de aan de voltooiing te verbinden kosten, aangezien het provinciaal bestuur het blijkbaar onverantwoordelijk vindt, dat het thans reeds bestede geld ad *f* 44 000, alleen ten bate zou komen van het bovenstroomsche gebied van 117 bouws, waardoor de bevloeiing per bouw op ongeveer *f* 370 zou komen te staan, een bedrag, dat bijna 2 × zoo hoog is als de waarde van den grond zèlf. Maar wat m.i. véél ernstiger is, Mijnheer de Voorzitter, dat is het gevolg van den huidigen toestand, dat groote hoeveelheden water uit den stuwdam wegstroomen naar een gebied, waar nog niets aan assaineering is verricht. Het gevolg hiervan is, dat gevaarlijke malariahaarden ontstaan, waardoor de gezondheidstoestand van de bevolking zeer ernstig wordt aangetast, een calamiteit, waarop juist de D.V.G. de aandacht van het B.B. gevestigd heeft. Het hatelijke is nog wel, dat deze maatregelen voor het malaria vrijmaken van een gebied thans door dit plotselinge afbreken tot resultaat hebben, dat zij in een ander deel van die streek, dat tevoren gezond was, malaria hebben gebracht.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zegt: voor volksverheffing, intellectueele ontwikkeling en economische weerbaarmaking is een goede gezondheidstoestand der ingezetenen een noodzakelijke voorwaarde.

Ter verwezenlijking van de goede gezondheid der ingezetenen heeft men de curatieve en de preventieve methode. Beide methoden zijn noodzakelijk, maar beide moeten zoodanig worden gehanteerd, dat ten aanzien van de bevolking op de hygiëne het zwaartepunt moet worden gelegd. Dus: huisvesting, voeding en watervoorziening. Van de volksziekten, die het meest de volksverheffing, intellectueele ontwikkeling en economische weerbaarmaking bedreigen, beschouw ik de malaria als de voornaamste. Dit is trouwens ook door de Regeering bevestigd.

De malaria is de best bestudeerde ziekte. De wetenschap is daarover volkomen ingelicht. Met recht kan dus de gemeenschap verwachten, dat deze ziekte binnen afzienbaren tijd van onzen bodem moet verdwijnen. Van pokken en framboesia kan hetzelfde worden gezegd. Van andere volksziekten kan men nog zeggen, dat men er geen voldoende inzicht in heeft en zich daarachter dan verder verschuilen, wat de bestrijding betreft. Men kan dan zeggen, dat de ziekte nog een langdurige bestudeering vereischt of dat men het wezen der ziekte nog niet voldoende doorgrondt. Maar ten aanzien van de malaria kan dat niet

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. V A, Volksgezondheid.

(Tadjoeddin Noor.)

gezegd worden. De wetenschap heeft haar reeds doorgrond en het is daarom, dat de bevolking afdoende daden ten deze verwacht.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal thans verder alleen spreken over de malaria, vijand No. 1 zooals de Regeering eens verklaarde. De situatie is nu zoo, dat men den vijand malaria niet kan vernietigen wegens gebrek aan defensiemiddelen, d.w.z. geld, want voor groote assaineeringswerken zijn groote sommen gelds noodig. Die zullen tonnen kosten en dat kan de Regeering niet dragen. Maar wanneer ik de aanhaling van mijn groepsgenoot, den heer Muhammad Yamin, van den bekenden malarialoog hoor, dan moet het dus een kunstfout zijn, wanneer op de een of andere plaats — bv. kolonisatieterrein — een malaria-epidemie optreedt. Endennie kan men nog niet wegwerken, vanwege de hooge kosten en vanwege het gebrek aan kennis daaromtrent.

Als ik de aanhaling alsnog mag herhalen, dan zegt de malarialoog het volgende:

> „Een malariaepidemie valt — om zoo te zeggen — niet uit de lucht, zooals influenza dit doen kan ..... Ze heeft een poos voor ontwikkeling noodig en in dezen tijd is het dreigend onheil voor de speurorganen van den malariadienst reeds waar te nemen."

Hieruit volgt dus, dat het optreden van een malariaepidemie bij aanwezigheid van een malariadienst aan plichtsverzuim van dezen dienst is te wijten.

Ik zou daarom aan de Regeering willen vragen, in hoeverre de malariadienst aansprakelijk kan worden gesteld voor het epidemisch karakter van de malaria in de kolonisatiereinen (b.v. Belitang).

Wat betreft de C.B.Z. te Soerabaja, de heer Wirjopranoto heeft hierover reeds een hartig woordje gezegd. De geachte medeleden C. C. van Helsdingen, Leunissen en Abdul Rasjid hebben zich daarbij aangesloten. Met de klemmende motieven, die daarbij naar voren zijn gebracht, kan ik volkomen instemmen. Want ook de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo behoort tot de werkingssfeer van Soerabaja. U ziet, Mijnheer de Voorzitter, hoe groot de gevolgen zijn, wanneer de aanslag op de oorspronkelijke bestemming van de C.B.Z. te Soerabaja zou zijn gelukt.

En bovendien is hieraan een gevaar van psychologischen grondslag verbonden. Wanneer de Regeering telkens van opzet verandert, zou wel eens de aard der betrouwbaarheid door de gemeenschap in het geding gebracht kunnen worden.

En ik geloof niet, dat dat een teeken van wijs beleid zou getuigen.

In het kort zou ik dus willen verklaren, dat de C.B.Z. te Soerabaja niet mag worden getornd aan haar opzet en oorspronkelijke bedoeling en met den afbouw daarvan met den noodigen spoed voortgang zal worden gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Met den heer C. C. van Helsdingen, zou ik ook aan de Regeering de positieve uitspraak willen verlangen, die zegt, dat Zij ieder initatief uitgaande van de Islamietische gemeenschap ook gaarne zal aanvaarden en met kracht zal steunen.

De heer C. C. van Helsdingen ontkent, dat de zending rijk zou zijn. Indien dit juist is, dan moet zij, nu alle particuliere financieele hulp van Nederland op medisch gebied is weggevallen, langzamerhand wel aan haar liquidatie toe zijn, Mijnheer de Voorzitter! Overdracht van de gezondheidszorg aan de regentschappen of de Islamietische organisaties onder gelijke voorwaarden als waaronder thans de zending werkt, ware dan ook te overwegen, en dan beveel ik aan, hierin op korten termijn een beslissing te nemen.

Het voorstel tot plaatsing van een residentie-arts in de groepsgemeenschap Minangkabau, door mijn partijgenoot Muh. Yamin aanbevolen, wil ik gaarne ondersteunen, Mijnheer de Voorzitter! Hetzelfde zou ik willen bepleiten voor de groepsgemeenschap Bandjar.

(Thamrin.)

Met de door den heer C. C. van Helsdingen aangehaalde zinsnede uit de memorie van antwoord op blz. 3*a*:

> „Met de meening dat de hulp van zending en missie nog niet kan worden ontbeerd, kan volledig worden ingestemd",

ga ik integendeel met den heer C. C. van Helsdingen volkomen accoord. Ik zie in de woorden „nog niet" in geen geval een slip of the pen, want naar de mate waarin de regentschapsziekenhuizen en de Islamietische instellingen van socialen aard toenemen, in kracht en in aantal, zullen zending en missie den blik hemelwaarts moeten richten.

Niet accoord echter ga ik met een regeeringsuitspraak in de memorie van antwoord waaraan de heer C. C. van Helsdingen adhaesie betuigde, n.l.

> „dat in prinpice zou moeten worden aangenomen, dat in overwegend Mohammedaansche streken — dat is dus bijna geheel Nederlandsch-Indië — de zorg voor de gezondheid der bevolking zou moeten worden toegewezen aan niet-neutrale instanties."

In principe acht ik dit juist, en alleen in afwachting van een goede organisatie der Islamietische gemeenschappen en regentschappen is het verantwoord, zending en missie op de Islamieten af te sturen. Het lijkt mij dan ook wenschelijk dat thans zal worden overgegaan tot afbakening van verschillende arbeidssferen tusschen zending, missie en de Islamietische organisaties eenerzijds en de autonome lichamen als regentschappen en groepsgemeenschappen anderzijds, om te voorkomen, dat zij elkander in de wielen rijden door te werken op hetzelfde arbeidsveld. Hier zou, in verband met de daaruit mogelijk voortvloeiende wrijvingen, speciaal op godsdienstig gebied, de Regeering regelend kunnen optreden, Mijnheer de Voorzitter.

Met betrekking tot de gezondheidszorg in de groepsgemeenschap Bandjar wil ik het volgende naar voren brengen.

Er is zoowel in als buiten den Bandjarraad over geklaagd, dat de geneesheeren in de groepsgemeenschap Bandjar ieder een te groot ressort hebben, afgezien nog van het moeilijk vervoer naar sommige plaatsen en streken. Bij een kleiner ressort voor al die dokters, zouden bij afwezigheid van den geneeskundige op een bepaalde standplaats, hetzij door tournee naar de bergen, hetzij door verlof, zijn werkzaamheden gemakkelijk door een collega in de buurt waargenomen kunnen worden; vooral op Bandjermasin en Kandangan wordt de aanwezigheid van één dokter voor elk van die ressorten een groot bezwaar geacht.

Wanneer de Regeering er toe zou willen overgaan, op Bandjermasin en Kandangan elk een Indisch arts te benoemen, die dan den tegenwoordigen arts zou kunnen bijstaan en tevens bij afwezigheid van een dokter op een andere plaats diens werkzaamheden zou kunnen waarnemen, dan zou men in de groepsgemeenschap Bandjar de Regeering daarvoor niet genoeg kunnen danken. Dit zou vooral bijzonder effect hebben, nu de bevolking hoe langer hoe meer de hulp van den dokter waardeert.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is uiting gegeven aan het misnoegen, dat onder de Indonesische geneeskundigen bestaat over de ongelijke waardeering van de abituriënten van de Nias en die van de Geneeskundige Hoogeschool. Tot opheffing van deze ongelijkheid in waardeering zijn in het afdeelingsverslag twee oplossingen aangegeven: ten eerste de verheffing van de Nias tot een volwaardige universiteit, dan wel ten tweede de toelating van abituriënten van de Nias tot de Geneeskundige Hoogeschool. Nu is het merkwaardig, dat deze klachten in de memorie van antwoord door de Regeering als juist worden erkend doch dat deze memorie geen oplossing geeft voor een oplossing van

(Thamrin.)

het bestaande dualisme, en ook geen antwoord gegeven wordt op de vragen in het afdeelingsverslag. De Regeering deelt alleen mede:

> „Wat de vraag betreft, of de Regeering bereid is alle abituriënten van de N.I.A.S. vrijstelling van het doctoraalexamen te verleenen, moge worden opgemerkt, dat volgens Stbl. 1937 No. 457 (G.B. van 15 Juli 1937 No. 23) de faculteit der geneeskunde het recht heeft geheel of gedeeltelijk van dit examen vrij te stellen de Indisch artsen, die tijdens of na hun studie van meer dan gewonen aanleg voor de geneeskundige wetenschappen hebben blijk gegeven; hiervan heeft de faculteit reeds acht en twintig maal gebruik gemaakt."

terwijl de vraag in het afdeelingsverslag toch bedoelde een automatische toelating. Waar dus de Regeering het bestaande verschil erkent, dat eigenlijk niet gemotiveerd is, noch door de bevoegdheid van de abituriënten der Nias, noch door den duur van de opleiding aan deze school, spijt het mij, dat in de memorie van antwoord geen enkele mededeeling is gedaan over de suggestie om de Nias tot een geneeskundige hoogeschool te verheffen. Ik zou daarom thans de Regeering om een categorisch antwoord op de volgende vragen willen verzoeken:

1. of Zij bereid is het oordeel van de Geneeskundige Faculteit te Batavia-C. in te winnen omtrent de wenschelijkheid van een zoo spoedig mogelijke opheffing van het bestaande dualisme in de medische opleiding hier te lande.
2. of Zij bereid is een regeeringscommissie in te stellen ter bestudeering van de mogelijkheid van de omzetting van de Nederlandsch-Indische artsenschool te Soerabaja in een hoogeschool; eventueel met de opdracht om het rapport zoo tijdig in te leveren, dat dit besproken kan worden te zamen met andere door de Regeering voorbereide maatregelen betreffende de reorganisatie van het hooger onderwijs.
3. of Zij bereid is de Nederlandsch-Indische artsenschool om te zetten in een geneeskundige hoogeschool, indien blijken zal, dat het bestaande dualisme door de geneeskundige faculteit ongewenscht geacht en de omvorming geschieden kan zonder belangrijk hoogere kosten, dan thans gevorderd worden door de bovengenoemde artsenschool.

Ik zou het ten zeerste op prijsstellen, als de Regeering een duidelijk antwoord op de gestelde vragen gaf, opdat daaruit de noodige conclusies kunnen worden getrokken.

Het andere punt, dat ik wensch te behandelen, is — ik geloof niet, dat ik dit met citaten van schrijvers behoef te staven — dat de medische verzorging hier te lande in vergelijking met andere landen, niet is, zooals wel gewenscht zou zijn.

Door het tekort aan door beide scholen afgeleverde artsen vraag ik mij af, of het geen aanbeveling verdient, cursussen in het leven te roepen in den trant van de tandartsenschool te Soerabaja. Het is bekend, dat bij het streven naar een grooter aantal artsen de duur en de kostbaarheid van de opleiding een handicap zijn. Daarom vraag ik mij af, of het geen aanbeveling zou verdienen specialistische middelbare studiën in het leven te roepen in den trant van de tandartsenschool te Soerabaja, waarbij niet noodig is een volledige artsenopleiding, maar waar betrokkenen worden opgeleid speciaal voor de bestrijding van een bepaalde volksziekte. De Tandartsenschool te Soerabaja vergt, meen ik, een vijfjarige studie na de Mulo. Valt in die richting niet iets te bereiken voor de bestrijding van oogziekten, lepra, framboesia en misschien malaria? In ieder geval zou ik wenschen een middelbare vakschool, waarbij het niet noodig is den leerlingen een volledige artsenopleiding te geven om hen werkzaam te stellen voor de bestrijding van volksziekten. Ik zou deze suggestie gaarne aan de Regeering in overweging willen geven.

Verder zou ik de vraag willen stellen, of er geen aanleiding is de akte van verband, die door de Indisch artsen geteekend wordt, zoodanig te wijzigen, dat de afkoopsom van het verband evenredig verminderd wordt naar rato van den tijd, dien betrokkene reeds bij het gouvernement heeft uitgediend. Als ik mij niet vergis, is de verbandakte thans zoo, dat zij, die de artsenstudie gevolgd hebben, het gouvernement even lang hebben te dienen als hun studietijd bedragen heeft. Nu zijn er bepaalde gevallen, dat de menschen reeds de helft of drie kwart van hun tijd hebben uitgediend bij het gouvernement, maar bij vertrek uit 's Lands dienst toch de volle kosten hebben te restitueeren.

(Rehatta.)

Ik zou willen vragen, of er niet een billijkere regeling in het leven is te roepen, in dusdanigen zin, dat elk jaar dienst wordt medegeteld voor aftrek van de kosten, die besteed zijn aan de opleiding van dergelijke artsen. Het lijkt mij billijker, dat ook de diensttijd, in gouvernementsdienst doorgebracht, medegerekend wordt voor aftrek van de kosten, die aan hen zijn besteed.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals bij de behandeling van begrootingsafdeeling V kan ik thans bij de bespreking van de heden voor ons liggende begrootingsafdeeling V A kort zijn.

In de allereerste plaats wil ik namens het Ambonsche volk oprechten dank uitspreken voor het door de Regeering thans ter hoofdplaats Amboina opgerichte sanatorium ten behoeve van de t.b.c.-lijders te Ambon en omstreken. De lang verwachte inrichting is thans bijna voltooid, waardoor de geneeskundige verzorging voor de t.b.c.-lijders aldaar zal kunnen worden geïntensiveerd, en dus als een gunstbewijs van het Ambonsche volk kan worden beschouwd.

Gaarne zou ik in dit verband willen vernemen, of er thans reeds voldoende opgeleid personeel is om bij de t.b.c.-bestrijding in dienst te treden, of beschikt kan worden over voldoende en goed opgeleide krachten voor huisbezoek en of de Regeering in de toekomst in deze behoefte in voldoende mate kan voorzien.

Gaarne zou ik te Ambon een Indisch arts geplaatst willen zien, speciaal voor de bestrijding van de t.b.c. te Ambon en omstreken. Volgens het afdeelingsverslag en uit hetgeen vele sprekers voor mij hebben gesproken blijkt, dat vele leden waardeering hebben kunnen uitspreken voor het vele en goede werk, door den D. V. G. gepresteerd. Ook ik ben het met deze geachte sprekers eens, dat voor hetgeen de D. V. G. voor de Molukken heeft gedaan niets anders dan lof is uit te spreken; niettemin wil ik de aandacht van de Regeering vragen voor de plaatsing van een reizend Indisch arts te Ambon ten behoeve van de zieke bevolking, die in verafgelegen dorpen van de hoofdplaats verwijderd is. Ook de gratis verstrekking van goedkoope medicijnen, zooals kinine-tabletten, zal door bemiddeling van dezen reizenden arts ten behoeve van de ter plaatse heerschende ziekte, zooals malaria etc. niet achterwege kunnen blijven.

Ik hoop, dat de Regeering haar volle aandacht zal schenken aan de door mij naar voren gebrachte suggesties.

Ten slotte zou ik gaarne in de Molukken de geschoolde vroedvrouwen geplaatst willen zien, in het bijzonder op de hoofdplaatsen Amboina, Saparoea en Ternate.

Ik verzoek daarom de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde teneinde aan het door mij naar voren gebrachte verzoek gehoor te willen geven.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over deze begrootingsafdeeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, over ongeveer 12 dagen te antwoorden?

De heer **Theunissen**, hoofd van den dienst der Volksgezondheid: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal de dag van het regeeringsantwoord nader worden bepaald.

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

De vergadering wordt te 11.14 uur v.m. geschorst en te 11.43 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot oprichting van een Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. (Ond. **79**.)

De beraadslaging is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is erkentelijk voor de tegemoetkomende wijze, waarop Haar voorstel inzake de faculteit der letteren door den Volksraad is ontvangen; Zij is hierdoor versterkt in Haar overtuiging, dat de tijdsomstandigheden een bespoediging van de oprichting van deze faculteit noodig hebben gemaakt. Zooals verschillende leden ook hebben doen uitkomen zal de nieuwe faculteit niet louter een opleidingscentrum zijn, maar ook een centrum van wetenschap en cultuur; als zoodanig zal zij ongetwijfeld medewerken aan de synthese van de Oostersche en Westersche culturen, waarvan het geachte lid, de heer Muhammad Yamin, en bij de begrootingsbehandeling het geachte lid, de heer Salamoen, heeft gewag gemaakt; het geachte lid, de heer Soangkoepon, sprak in dit verband terecht over het wederzijdsch begrijpen van de diverse bevolkingsgroepen, waartoe de nieuwe faculteit zou kunnen medewerken.

Ook de geachte leden, de heeren Moelia en Kerstens, hebben in algemeenen zin hun instemming met het voorliggende voorstel betuigd. Terwijl echter de heer Kerstens er voor erkentelijk blijkt, dat de oprichting van de faculteit, die zoo lang reeds als memoriepost op de begrooting voorkwam, niet langer is uitgesteld, heeft de heer Moelia er eenige bedenkingen over geuit, dat diepgaande bespreking thans niet mogelijk is, omdat de geheele opzet nog zoo zeer een voorloopig karakter draagt. In dezelfde richting heeft ook het geachte lid, de heer Verboom, zich geuit, al heeft hij daarbij tot mijn voldoening verklaard, dat de faculteit der letteren onmisbaar is nu er eenmaal hooger onderwijs hier te lande bestaat.

Over dat voorloopige karakter van de voorliggende ordonnantie, Mijnheer de Voorzitter, zou ik gaarne eenige nadere toelichting willen geven. Deze ordonnantie is een voorloopige, omdat de Regeering van plan is spoedig bij den Volksraad een ontwerp-ordonnantie voor te brengen, die de verschillende faculteiten in universitair verband samenbrengt. Het spreekt vanzelf, dat voor de organisatie eener universiteit veel administratieve voorbereiding noodig is en dat de bestaande reglementen en bepalingen zullen moeten worden veranderd. Daarvoor nu is overleg met faculteiten en curatoria noodig. In afwachting daarvan is de regeling, die voor de bestaande faculteiten gold, nagenoeg ongewijzigd voor de nieuwe faculteit overgenomen in deze ordonnantie.

Wat betreft de door de heeren Moelia en Verboom in hun bedenkingen aangevoerde omstandigheid, dat de Regeering zich omtrent verschillende punten nog geen oordeel heeft gevormd, moge ik erop wijzen, dat alle vraagstukken, die niet aanstonds bij de oprichting van de faculteit opgelost behoefden te zijn, in eerste instantie door de nieuwe faculteit zelve zullen worden bekeken. Dit biedt het voordeel, dat de Regeering, nadat Zij over enkele principieele punten heeft beslist, ten aanzien van de verdere inrichting van de studie, niet alleen zal beschikken over de voorstellen van den heer Brugmans, maar ook over een advies dienaangaande van de nieuwe faculteit zelve.

Behalve door bedenkingen tegen de gevolgde werkwijze is de algemeene instemming waarmede de Volksraad het aanhangige voorstel is tegemoet getreden, getemperd door andere opmerkingen van critischen aard, die ik, Mijnheer de Voorzitter, thans de revue wil laten passeeren.

Daar is in de eerste plaats het pleit voor Indonesische hoogleeraren, dat ik vernomen heb uit den mond van de geachte leden, de heeren Muhammad Yamin, Moelia en Soangkoepon; bij de behandeling van de ontwerp-begrooting voor 1941 hebben de geachte leden de heeren Soeria Karta Legawa en Mochtar zich in denzelfden geest uitgelaten.

Mijnheer de Voorzitter, ik moge vooropstellen, dat het door den heer Yamin vermelde gerucht, dat zelfs nauwelijks naar hoogleeraren van Indonesischen landaard is gezocht, volstrekt onjuist is. Bij de terzake gevoerde besprekingen hier te lande en in Nederland is de mogelijkheid eener benoeming van Indonesische hoogleeraren meermalen ter sprake gebracht. Dat hierbij wetenschappelijke prestaties tot maatstaf werden genomen, spreekt van zelf.

Nu heeft de heer Moelia betoogd, dat in de memorie van antwoord ten onrechte wetenschappelijke bekwaamheid tot het eenige criterium bij de keuze van hoogleeraren is verheven; hij heeft erop gewezen dat ook andere eigenschappen onmisbaar zijn: persoonlijkheid, karakter, menschenkennis, gave om tot geestdrift en ideaalvorming op te wekken.

Mijnheer de Voorzitter, dat is volkomen juist en misschien was de memorie van antwoord hier wat al te beknopt.

Bedoeld werd, dat bij de keuze van hoogleeraren niet de landaard, maar uitsluitend de wetenschappelijke bekwaamheid maatstaf is geweest en zal zijn buiten de van zelfsprekende eischen ten aanzien van de persoonlijkheid. Vooral voor een nieuwe en kleine faculteit is het van belang, dat met den eisch van een wetenschappelijk gerechtvaardigde bezetting der leerstoelen niet wordt getransigeerd.

De heer Moelia heeft verder op eenigszins afkeurenden toon gevraagd waarom voor assistentschappen — die hij overigens toejuicht — wel Indonesiërs zijn bestemd. Hierop kan worden geantwoord dat, althans wat de Indonesische talen betreft, de aanstelling van Indonesische assistenten de voorkeur verdient, omdat deze de natuurlijke taalbeheersching bezitten, die nu eenmaal de moedertaal alleen kan geven. Van de assistenten voor de talen worden in de eerste plaats niet wetenschappelijke prestaties verwacht, doch practische kennis van de taal. Van ras-discriminatie, die de heer Moelia hier meent te zien, is dus geen sprake.

Ook op nog een ander punt moge ik in dit verband wijzen. De heer Yamin heeft er voor gepleit, dat naast Maleisch ook Bataksch, Minangkabausch en andere Sumatra-talen aan de nieuwe faculteit worden gedoceerd, en de heer Soangkoepon heeft zelfs verklaard dat alle Indonesische talen in de faculteit moeten zijn vertegenwoordigd.

Mijnheer de Voorzitter, het zal den heer Soangkoepon wel bekend zijn, dat hier te lande zeer veel talen worden gesproken; maar als hij bedoeld heeft te pleiten voor de voornaamste Indonesische talen, zou ik hem erop willen wijzen, dat ook dan niet voor elke taal een afzonderlijke hoogleeraar zou kunnen worden aangesteld. Aan één hoogleeraar zullen steeds diverse talen moeten worden opgedragen, zoodat in de toekomst, ook wanneer Indonesische hoogleeraren zijn aangesteld, evenals nu dikwijls een taal zal worden gedoceerd door een persoon, voor wien deze taal niet de moedertaal is. Intusschen is ook naar het oordeel der Regeering een leerstoel het best bezet indien de hoogleeraar de door hem gedoceerde taal niet alleen wetenschappelijk maar ook practisch beheerscht en zuiver voelt.

Nu ik over de taalstudie aan de nieuwe faculteit spreek wil ik nog even aandacht wijden aan de opmerking van den heer Yamin, dat het hooger onderwijs het Nederlandsch als voertaal heeft en niet een Indonesische taal.

Uit het reeds gereleveerde blijkt mijns inziens voldoende duidelijk, dat het vooralsnog niet anders kan. Reeds thans bestaat echter vrijheid om bij het onderwijs in de Indonesische talen gebruik te maken van diezelfde Indonesische taal als voertaal en ik stel mij voor, dat dit bij de practische oefeningen ook zal gebeuren.

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

Een tweede punt waarop eenige critiek is geoefend is de sociaal-economische studierichting. Het stemt de Regeering tot voldoening, dat verschillende geachte sprekers met deze studie, die iets nieuws brengt, hun instemming hebben betuigd; ik noem de heeren: Muhammad Yamin, Moelia en De Villeneuve, welke laatste bij de begrootingsbehandeling sprak. De beide eerstgenoemden hebben daaraan een enkel desideratum vastgeknoopt. De heer Yamin bepleitte opneming van juridische vakken in het programma. Ik moge erop wijzen, dat in het rapport-Brugmans de inleiding in de rechtswetenschap en het staatsrecht als verplichte vakken voor deze studierichting zijn gedacht; overigens wacht de Regeering ten deze het advies van de nieuwe faculteit af. Datzelfde geldt ook ten aanzien van het voorstel van den heer Moelia om de Indische maatschappijleer aan een gewoon hoogleeraar in plaats van aan een extraordinarius toe te vertrouwen.

Van meer algemeenen aard is de critiek geweest, die de heer Verboom op de sociaal-economische studierichting heeft geoefend. Deze geachte spreker ziet het nut van deze studierichting naast de Indologen-opleiding niet in; de Indologenopleiding zou z.i. eenige verdieping kunnen ondergaan en aldus ook voor anderen dan aanstaande B.B.-ambtenaren bruikbaar worden. In aansluiting daaraan bepleitte hij onderbrenging van de sociaal-economische studierichting bij de juridische faculteit, omdat dan concreter en exacter les zal worden gegeven. In de faculteit der letteren, zal volgens den geachten spreker de studie vaag en onbestemd blijven.

Bovendien leidt de sociaal-economische studie op voor den handel en het bedrijfsleven; in de faculteit der letteren nu studeert men om de wetenschap en niet om rijkdom te verwerven, terwijl men als jurist zich op maatschappelijk terrein carrière kan maken.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering is het met dit betoog niet eens. Al dadelijk niet wat betreft de indologie. Deze is nu eenmaal gericht op de eischen van het binnenlandsch bestuur en bevat daardoor vakken, die voor studeerenden in de sociale wetenschappen minder noodig zijn. Dit geldt vooral voor juridische vakken als adatrecht en strafrecht, die voor de bestuursambtenaren onmisbaar zijn maar voor de sociaal economen niet. Dit laatste vormt tevens een argument om deze studie niet onder te brengen bij de faculteit der rechtsgeleerdheid. Immers de gedachte studie der sociale wetenschappen draagt geen juridisch karakter; zij mist essentieele juridische vakken als burgerlijk, handels- en strafrecht. Op welken grond de heer Verboom nu meent, dat de studie, indien bij de litteraire faculteit ondergebracht, vaag en onbestemd zal blijven, terwijl zij bij de rechtshoogeschool concreet en exact zal worden, is mij niet duidelijk. Dat zal toch van het studieprogramma afhangen en niet van de faculteit waarin de studierichting is ondergebracht; en aangezien nu de specifiek juridische vakken in het programma ontbreken ligt het voor de hand, deze studie bij de faculteit der letteren te voegen. Destijds zijn bij de rechtshoogeschool inderdaad niet-juridische vakken ondergebracht als Javaansch, Maleisch, Islam en volkenkunde; men zou desnoods een nieuwe sociaal-economische richting aan de rechtshoogeschool hebben kunnen toevoegen zoolang er nog geen faculteit der letteren was. Nu de nieuwe faculteit er eenmaal is lijkt onderbrenging van de sociaal-economische studierichting bij de nieuwe faculteit der Regeering aangewezen.

De heer Verboom heeft een tegenstelling gemaakt tusschen studierichtingen waarmede geld te verdienen valt en die, waar de wetenschap om haar zelfs wil wordt beoefend, maar ik moet zeggen, dat dit criterium van faculteitsindeeling voor mij nieuw is en ook moeilijk vol te houden zal blijken.

Over de maatschappelijke vooruitzichten in de studierichting der sociale wetenschappen is nog gesproken door den heer Moelia, die verklaard heeft, daaromtrent niet zoo optimistisch te zijn als de Regeering. En hij heeft daaraan de vraag gekoppeld — eigenlijk behoort deze meer bij de algemeene beschouwingen thuis — of de Regeering zorg zal dragen dat afgestudeerde Indonesiërs inderdaad plaatsing verkrijgen in overheidsdienst en particuliere bedrijven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik moge, wat dit punt betreft, volstaan met de verklaring, dat de Regeering, nu Zij tot oprichting van de faculteit der letteren is overgegaan, ook alles zal doen wat in Haar macht is om plaatsing van de abituriënten in overheidsdienst te bevorderen. Wat het particuliere bedrijfsleven betreft vertrouwt Zij, dat men daar zooveel mogelijk het Regeeringsbeleid zal steunen door abituriënten van de nieuwe faculteit, ook de Indonesische, plaatsing te geven. Er bestaat grond voor de verwachting dat men in het particuliere in beginsel niet ongenegen zal blijken om ook aan de Indonesiërs een kans te geven.

Ik kan den heer Moelia nog mededeelen, dat Dr. Brugmans bij den opzet van de sociaal-economische studierichting ruim gebruik heeft gemaakt van hetgeen hij in de Philippijnen en Britsch-Indië aantrof; men heeft daar de studie van de „arts", die daarmede gelijkenis vertoont. Ten onrechte meent de heer Moelia, dat slechts enkele elementen uit het rapport van Dr. Brugmans op de ervaring van diens studiereis zijn gebaseerd. Ik kan b.v. nog mededeelen, dat bij de behandeling van het vraagstuk van de Nederlandsche taal ruimschoots is geprofiteerd van de ervaring, in genoemde landen opgedaan met betrekking tot de Engelsche taal.

Dit laatste punt, Mijnheer de Voorzitter, de positie van de Nederlandsche taal bij de faculteit der letteren, vereischt nog nadere bespreking, omdat enkele sprekers daarover het woord hebben gevoerd. De heer Moelia heeft toegejuicht, dat in den gedachten studie-opzet het Nederlandsch veel relief heeft gekregen. De heer Kerstens meent echter, dat op dit punt niet ver genoeg is gegaan en dat het Nederlandsch examenvak behoort te zijn. Ik zou daarop willen antwoorden, dat examendwang inderdaad dikwijls tot verhoogde werkzaamheid prikkelt. Maar in dit geval is voor het beoogde doel deze prikkel niet noodig: de colleges voor de Nederlandsche taal — die de studenten verplicht zijn gedurende twee jaren te volgen — zullen zoodanig worden ingericht, dat de studenten tot medewerking en zelfwerkzaamheid gedwongen worden. Overigens wijs ik ook hier erop, dat de examenprogramma's nog in behandeling zijn bij de betrokken faculteit, die zeker rekening zal houden met de in den Volksraad gemaakte opmerkingen.

Ook de heer Verboom was niet geheel voldaan wat betreft de Nederlandsche taal. Hij heeft sterker bevordering van de Nederlandsche taal en cultuur bepleit en o.a. gewezen op het ontbreken van een volledige boekerij van Nederlandsch proza en poëzie. Men zou uit de rede van den heer Verboom niet opmaken, dat bij de faculteit der letteren reeds twee docenten voor Nederlandsche taal- en letterkunde zijn aangewezen. Zij zullen aan de door den spreker geuite wenschen zeker aandacht schenken.

In aansluiting hieraan heeft de heer Verboom gewezen op het belang van een afzonderlijke studierichting voor Nederlandsche taal- en letterkunde.

Mijnheer de Voorzitter! Het is wel mogelijk, dat zulk een studierichting er op den duur komt, maar de heer Verboom moge de daaraan verbonden bezwaren niet onderschatten. Is het hem echter in hoofdzaak te doen om een centrum van Nederlandsche cultuur-beoefening te verkrijgen, dan moge ik hem er op wijzen, dat ook thans het Nederlandsche element in de faculteit voldoende vertegenwoordigd is; ik denk hier, behalve aan de Nederlandsche taal- en letterkunde ook aan de geschiedenis. Een kern voor Nederlandsche cultuurverspreiding is dus ook thans bij de sober opgezette litteraire faculteit aanwezig.

Terloops moge ik den heer Verboom er nog op wijzen, dat de schrijver in het tijdschrift „Koloniale Studiën", waarop de geachte spreker zich beriep, niet gepleit heeft voor een afzon-

(fd. Directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

derlijke studierichting in de Nederlandsche letteren doch voor een leerstoel in de Nederlandsche taal en cultuurgeschiedenis.

Niet alleen op het gebied van het Nederlandsch is in den Volksraad de wensch naar voren gekomen om den opzet van de faculteit der letteren te verruimen. Het is het geachte lid de heer Loa Sek Hie geweest, later bijgevallen door het geachte lid den heer Kan, die een lans heeft gebroken voor een afzonderlijken leerstoel voor de Chineesche taal. Laat ik omtrent het gloedvolle betoog van den heer Loa Sek Hie aanstonds zeggen, dat de argumenten, die de heer Yamin bezigde om dit voorstel te ontraden niet de argumenten van de Regeering zijn. De Regeering begrijpt zeer wel, dat een leerstoel voor Chineesch niet alleen door de belanghebbende bevolkingsgroep gaarne zal worden gezien, maar ook voor de faculteit als geheel van beteekenis zal zijn. De Regeering is er echter van uitgegaan, dat de eerste opzet van de faculteit sober zal moeten blijven: in haar aanvang dient zij alleen die vakken te omvatten, die in het kader der diverse studieprogramma's onmogelijk kunnen worden gemist. Wenscht men echter in Chineeschen kring een leerstoel te bezitten, waarvan leiding kan uitgaan ten behoeve van het Chineesche geestelijke leven, dat volgens den heer Loa onder materialisme en kennisoverlading zucht, dan is het het best, dat in dien kring stappen worden gedaan om te komen tot een afzonderlijken leerstoel op den voet van artikel 40 der hooger onderwijsordonnantie. In beginsel is de Regeering niet ongenegen daaraan Haar medewerking te verleenen.

De heer Loa Sek Hie heeft in zijn betoog ook critiek geoefend op den maatregel van de Regeering om aan de litteraire faculteit een lesopdracht te verbinden voor Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis; hij zeide zelfs, dat de Regeering daarmede de Chineesche groep heeft willen zoet houden. Dat was de bedoeling van de Regeering zeker niet. Met de instelling van het docentschap voor Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis bedoelde de Regeering slechts, de studenten hier te lande in kennis te brengen met de cultuur van de landen, die in Oost-Azië liggen. Uiteraard zal Chineesch daarbij het middelpunt vormen; de betrokken docent behandelt in den loopenden cursus „het oude China". Ik kan begrijpen dat de heer Loa Sek Hie zooals hij het uitdrukt, zijn dierbaar geestelijk bezit niet wenscht te zien gerangschikt bij een mentaliteit die hij verafschuwt, maar er is ook hier een misverstand. De aanduiding „Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis" is zuiver territoriaal, zooals men ook spreekt van „West-Europeesche cultuurgeschiedenis".

Mijn antwoord aan den heer Kerstens, die een leerstoel voor de instellingen van het Christendom heeft bepleit, kan dezelfde strekking hebben als dat aan den heer Loa Sek Hie.

Dat de Regeering niet aanstonds stappen heeft gedaan voor een zoodanigen leerstoel heeft zijn reden uitsluitend hierin, dat in den aanvankelijken opzet van de faculteit een afzonderlijke leerstoel voor de kennis van het Christendom niet onmisbaar is. Wel zal er natuurlijk, b.v. bij de behandeling van de geschiedenis, aan het Christendom groote aandacht worden gegeven. Voor den Islam is de situatie anders; wie in Indië op sociaal-economisch, taalkundig, historisch of volkenkundig gebied werkt, komt altijd rechtstreeks met den Islam in aanraking.

(De heer Thamrin: Zeer juist!)

Wenscht men echter van bepaalde christelijke zijde een afzonderlijken leerstoel, dan is de Regeering alweer in beginsel niet ongenegen daartoe Haar medewerking te verleenen.

(De heer Van Helsdingen: Op welke wijze?)

Trouwens, ook wanneer van Islamietische zijde een bijzondere leerstoel zou worden gewenscht is de Regeering genegen aan dien wensch zooveel mogelijk tegemoet te komen; een en ander ligt ook meer in het kader van het instituut der bijzondere leerstoelen, die immers zijn ingesteld om onderwijs te geven volgens een bepaalde levens- of wereldbeschouwing.

Mijnheer de Voorzitter! Mij rest thans de behandeling van nog enkele afzonderlijke desiderata.

De heer **Muhammad Yamin** heeft gepleit voor een regionale studierichting, waardoor men in de gelegenheid zal zijn een bepaald gebied taalkundig, volkenkundig, historisch enz. te onderzoeken.

Mijnheer de Voorzitter! Om aan dezen wensch tegemoet te komen is geen afzonderlijke studierichting noodig. De vrijheid, die ten aanzien van de inrichting der doctoraalexamens zal bestaan, zoowel wat betreft de te kiezen vakken als den inhoud daarvan, laat voldoende mogelijkheden open voor een regionale accentueering.

De heer Soangkoepon heeft, met een beroep op Dr. Nieuwenhuis, bij de begrootingsbehandeling gepleit voor onderwijs in de paedagogiek. Dit is een vraagstuk waaromtrent de Regeering het advies van de nieuwe faculteit afwacht; het zal den heer Soangkoepon bekend zijn dat in het rapport-Brugmans paedagogische en didactische vorming der aanstaande leeraren wordt bepleit. Van dezelfde strekking kan mijn antwoord zijn op de opmerking van den heer Yamin, dat het niet gewenscht is aan het candidaatsexamen eenigerlei civiel effect te verbinden; ook dit is een vraagstuk waaromtrent de faculteit in eerste instantie zal hebben te adviseeren.

Dan is er nog het vraagstuk van de hoofdakte.

De heeren Kerstens en Verboom hebben bepleit, hoofdaktebezitters zonder meer tot de studie toe te laten, terwijl de heer Yamin van een tegengestelde opvatting blijk gaf. Ik kan hieromtrent mededeelen, dat deze zaak ten departemente nog in behandeling is en dat daaromtrent spoedig advies van de faculteiten — niet alleen van de litteraire — zal worden gevraagd. De heer Verboom noemt het stuitend voor de hoofdaktebezitters, dat deze zaak nog onderzoek verdient; de geachte spreker gelieve echter te bedenken, dat in Nederland de hoofdakte ook geen toegang geeft tot de universiteiten, en dat de kwestie, die hier thans in onderzoek is, in Nederland zelfs nooit aan de orde is geweest.

Ten slotte een woord over de wijsbegeerte. Terwijl de heer Moelia aanbeval, dit vak naar de doctoraalstudie over te brengen, acht de heer Kerstens het beter, de philosophie reeds in het eerste studiejaar te doen geven.

(De heer Kerstens: Dat wil zeggen voor één onderdeel.)

Ik moge erop wijzen, dat blijkens het rapport-Brugmans in Nederland de meeningen der deskundigen over deze kwestie eveneens verdeeld zijn. De oplossing om het vak in het tweede studiejaar te doen geven, als de student eenigszins vertrouwd is geraakt met de academische sfeer en eenig begrip van hooger onderwijs heeft verkregen, schijnt daarom aanbevelenswaardig.

Als ik den heer Verboom goed begrepen heb, wil hij een afzonderlijke studierichting voor de wijsbegeerte. Mijnheer de Voorzitter, zulks lijkt minder raadzaam in verband met de afwezigheid van eenig maatschappelijk vooruitzicht, aan deze studie verbonden. Ook in Nederland wordt zeer zelden afzonderlijk in de wijsbegeerte gestudeerd. De heer Verboom vergist zich echter als hij meent, dat in het plan van de litteraire faculteit de sociologie als „Ersatz" voor de wijsbegeerte heeft moeten dienen. De wijsbegeerte en de Indische maatschappijleer (niet „sociologie") hebben elk een eigen plaats, onafhankelijk van elkaar.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hiermee de door de verschillende sprekers over het aan de orde zijnde onderwerp in eersten termijn gemaakte opmerkingen te hebben beantwoord.

De **Voorzitter**: De beraadslaging in tweeden termijn betreffende dit onderwerp en zoo mogelijk de afhandeling zullen morgen plaats hebben, na de beraadslaging over de afdeelingen VII en IX der ontwerp-begrooting voor 1941.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(Van Nauta Lemke.)

Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. 1); behandeling van de afdeelingen VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, VII A, Post-, Telegraaf- en Telefoondienst, VII B, Landswaterkrachtbedrijven, VII C, Haven van Makasser, VII D, de Emmahaven, VII E, Haven van Belawan, VII F, Haven van Semarang, VII G, Haven van Tandjong-Priok, VII H, Haven van Soerabaja, VII I, Bangkatinwinning, VII J, Oembilinsteenkolenontginning, VII K, Boekit-Asamsteenkolenontginning, en VII L, Staatsspoorwegen.

De heer **Van Nauta Lemke**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil gaarne beginnen met mijn waardeering uit te spreken voor de wijze, waarop de verschillende diensten van dit groote departement het laatste half jaar functionneerden. Er is veel verricht en door een zeer groot aantal ambtenaren is met groote voortvarendheid gearbeid. Een woord van lof voor de leiding en voor de werkzaamheden van velen is hier zeker op zijn plaats.

Niettemin mogen nog enkele opmerkingen worden gemaakt. En dan wil ik beginnen met den Postspaarbankdienst nogmaals een flinke uitbreiding van het schoolsparen in overweging te geven, zoo mogelijk een uitbreiding tot alle instellingen van lager onderwijs, tot het ambachtsonderwijs en andere scholen van soortgelijk onderwijs.

Algeheel bezwaar tegen een invoering van schoolsparen op de middelbare scholen behoeft niet te bestaan, omdat op meerdere van deze onderwijsinrichtingen wel degelijk een systeem van klasse-leeraren is ingevoerd, d.w.z. dat één leeraar speciaal voor de belangen van een bepaalde klasse is aangewezen. Het sparen reeds aan de jeugd geleerd is een onderdeeltje van een goede opvoedmethode.

Het antwoord, dat er geen aanleiding bestaat om de post- en hulppostkantoren in de namiddaguren voor spaarbankzaken te sluiten, omdat deze kantoren voor de eigenlijke postzaken toch zijn geopend, is minder juist. Die kantoren zijn voor geldzaken, zooals postwissels, postkwitanties enz. niet in de namiddaguren geopend, zoodat er geen enkele reden bestaat, dat zij dit wel moeten zijn voor geldelijke werkzaamheden van een anderen dan den eigen dienst, als de postspaarbankdienst dit voor zijn eigen filialen niet noodig oordeelt. Een ieder weet, dat ook particuliere bankinstellingen vroeg sluiten, omdat aan de kasafrekeningen nog veel werk is verbonden. Een proef, de post- en hulppostkantoren des Zaterdags in den namiddag voor spaarbankzaken te sluiten, zooals de eigen spaarbankfilialen elken dag doen, kan naar mijn meening zeer wel worden genomen.

De vermindering van de contributie aan de Nederlandsch-Indische Wegenvereeniging van *f* 10 000 in 1940 tot *f* 8 000 voor 1941 kan mijn instemming niet vinden. Niet moet worden vergeten, dat een dergelijk voorbeeld van de Regeering zoo goed als zeker door de autonome ressorten zal worden gevolgd en een dergelijke vermindering op de werkzaamheden van deze vereeniging een groot nadeelig gevolg zal uitoefenen. Nu het deel van ons koninkrijk in Europa helaas tijdelijk is uitgevallen, is men ten deze geheel aangewezen op de proeven, welke in Indië werden genomen en moet hierop niet te rigoureus worden bezuinigd. Naar mijn bescheiden meening zal een vermindering van 10% wel als de grootst mogelijk vermindering moeten worden beschouwd.

Inzake de voorstellen, betreffende een blijvende verlaging der huren van haventerreinen, is nog overleg gaande tusschen de betrokken regeeringsinstanties. Het is mij niet duidelijk, waarom dit overleg zoo lang moet duren. Bedoelde verlaging zou toch reeds op 1 Januari 1939 zijn ingegaan. Op een bespoediging van deze aangelegenheid moge ik dan ook aandringen.

Met waardeering mag gesproken worden van de verrichtingen van den dienst van irrigatie, assaineering en waterkracht. Met genoegen is de krachtige wijze gezien, waarop de ontwikkeling van vele bevloeiïngswerken op Java is ter hand genomen, dat vele daarvan geheel zijn voltooid en thans een krachtige aanvang is gemaakt met den aanleg en de uitbreiding van dergelijke hoogst belangrijke werken in de buitengewesten. Ik behoef hierover niet verder uit te weiden. Het laatste jaarverslag bevat hierover voldoende gegevens.

Ook mag met waardeering gesproken worden van het wegennet in deze gewesten. Wenschen blijven er altijd, doch in de laatste jaren is het wegennet, en in het bijzonder in de buitengewesten, wel sterk verbeterd.

Betreffende Afdeeling VII B moge ik blijven aandringen, op een voortdurende scherpe contrôle op een juiste exploitatie van de electriciteitsbedrijven. Deze bedrijven staan stevig en het is zeker, dat de toekomst van deze bedrijven vast is. Gelet op de voortdurend groote behoefte aan electriciteit, moet alles worden verricht daarin op een alleszins billijke wijze te voorzien en het valt te betreuren, dat de met de Nederlandsch-Indische Gas Maatschappij gesloten vergunning geen regeling bevat ten aanzien van de tarieven dwingend op te treden.

De memorie van antwoord van Afdeeling VII L is zeer welwillend gesteld. Het verdient waardeering, dat alhoewel de dienstleiding het onnoodig oordeelt, zij niettemin bereid is een proef te nemen met de mogelijkheid van plaatsbespreking voor de derde klasse voor de snelverbindingen Batavia—Bandoeng vice versa open te stellen. Wel zal aan deze proef ruime bekendheid gegeven moeten worden, terwijl te overwegen ware, of met een bespreekgeld van 10 cent zou kunnen worden volstaan.

Waar ons land toch reeds een goed halfjaar in oorlog verkeert, wordt betreurd, dat bij de Boekitasemkolenontginning, behalve het aanleggen van schuilloopgraven, verdere maatregelen voor luchtbescherming nog in voorbereiding zijn, en dat bij de Oembilinsteenkolenontginning en de Bangkatinwinning aan camouflage van de gebouwen en overige werken blijkbaar nog niets is verricht.

Hier moge ik wellicht ook vragen, of het eigen departement nog wordt gecamoufleerd. Dit is op zeer grooten afstand waarneembaar en vormt een zeer duidelijk baken voor iederen vliegenier, die Bandoeng zoekt.

Betreffende Afdeeling VII A heb ik wat meer op te merken. Het wekt verwondering, dat inzake het postvervoer Banjoewangi—Gilimanoek een hernieuwd onderzoek moet worden ingesteld. De vraag door mijn geacht medelid, den heer Soekawati, op 19 Juli ingediend, had naar mijn bescheiden meening reeds lang kunnen zijn beantwoord en deze aangelegenheid wordt onnoodig vertraagd. Er is reeds langen tijd een goede vaste dagelijksche spoorverbinding tusschen Java en Bali, waarvoor door den dienst der Staatsspoorwegen veel reclame wordt gemaakt. Uit een zuiver postaal oogpunt bezien, is het zonderling, dat de postdient deze verbinding nog niet benut. Thans zijn er tusschen Java en Bali 11 à 12 bootverbindingen per K.P.M. per maand, niet alle op vaste dagen, zoodat het mogelijk is, dat er in een tusschenruimte van 4 à 5 dagen, geen bootverbinding is. Inderdaad is er nog een tweemaal weeksche luchtpostverbinding, doch deze valt meermalen met de bootverbindingen samen, zoodat deze verbinding geen of weinig bespoediging geeft. De omvang van dit postverkeer is mij niet bekend; is het belangrijk dan is dat een reden te meer om een dagelijksche postverbinding te openen.

Hieraan zullen vermoedelijk extra-kosten zijn verbonden, doch zoodra de vergoeding voor het postvervoer aan de K. P. M. verschuldigd opnieuw aan de hand van de statis-

(Van Nauta Lemke.)

tieken zal worden vastgesteld, zal deze vergoeding verminderen voor het traject Soerabaja—Bali vice versa, althans zeker voor het vervoer van de brievenpost en de nieuwsbladen.

Ik wil het verzoek van den heer Soekawati dan ook zeer sterk ondersteunen en hoop, dat tot invoering van bedoelde postverbinding, desnoods enkel voor de brievenpost en de nieuwsbladen, zeer spoedig zal worden overgegaan.

De in de memorie van antwoord genoemde verlaging van het porto van nieuwsbladen is voldoende bekend. Deze is echter reeds drie jaar oud. Voor een meer algemeene ontwikkeling van de bevolking van dit land zal echter een verdere verlaging van de verschillende tarieven noodig zijn. Ik geef toe, dat hierbij geen postbelang wordt gemoeid, maar wel een groot cultureel belang en dit moet m.i. prevaleeren.

Dat de reis van het diensthoofd naar Australië tot een beter begrip van de wederzijdsche standpunten heeft geleid, is van belang. Gaarne zullen echter over enkele maanden cijfers worden vernomen of inderdaad ook betere resultaten zijn bereikt.

In de memorie van antwoord is vermeld, dat het aantal ambtenaren, dat op grond van verdenking ten aanzien van hun loyaliteit uit den P. T. T.-dienst moest worden verwijderd, in vergelijking met andere landsdiensten niet uitzonderlijk hoog is. Inzake de aantallen van deze onwaardigen beschikken wij niet over cijfers, maar wel is het een feit, dat daartoe bij den P.T.T.-dienst meerdere leidende ambtenaren behoorden, ja zelfs de beide hoogsten, na den dienstchef, met wien deze dagelijks moest samenwerken. En dat is bij geen anderen dienst het geval. Ik wensch het P.T.T.-personeel geluk, dat het van dergelijke onwaardige leiders is verlost.

Tot slot een personeelskwestie, die zeer onvolledig en niet geheel juist wordt weergegeven, n.l. de opneming van de districtschefs te Batavia en Soerabaja als hoofdingenieur. Er zijn zes districtschefs, n.l. te Batavia-centrum, Soerabaja, Makassar, Palembang, Padang en Medan, allen hoofd van een telegraaf- en telefoondistrict. En dat de werkzaamheden van de districtschefs op Java, wier werkzaamheden, niet enkel door de vermindering met één hunner — Java was vroeger in drie en sedert enkele jaren in twee districten verdeeld — zeer belangrijk zijn uitgebreid zoowel op technisch als op organisatorisch gebied en daardoor het beheer van een Java-district enkel aan een zeer ervaren en bekwamen ingenieur kan en mag worden toevertrouwd, is ten volle waar. Dit had reeds eenige jaren geleden moeten zijn geschied.

Ik heb tegen deze vermeerdering met twee hoofdingenieurs geen enkel bezwaar en acht het voorstel juist en billijk. Maar ik maak wel zeer ernstig bezwaar, dat door dit voorstel een groote onbillijkheid wordt bedreven aan een andere groep en aan deze eigenlijk een flinken trap wordt gegeven. Want wat is het geval, Mijnheer de Voorzitter? Naast deze districtschefs, die met het beheer van den telefoondienst en met de technische werkzaamheden van de telegraaf zijn belast, staan geheel zelfstandige inspecteurs, die met het beheer van afdeelingen zijn belast en alle post- en telegraafwerkzaamheden in hun afdeeling moeten regelen. Deze afdeelingschefs waren er voor de districtschefs, moesten in den aanvang de weinige technische werkzaamheden er bij verrichten en na instelling van de districtschefs hebben afdeelingschefs en districtschefs steeds naast elkander in goede harmonie als geheel gelijken in rang en bezoldiging gewerkt.

Ook het aantal afdeelingen op Java werd in 1934 om bezuinigingsredenen van 3 tot 2 teruggebracht, maar niet enkel hierdoor vermeerderde de taak van de afdeelingschefs te Batavia en Soerabaja. Als gevolg van crisis-maatregelen en het voortdurend oploopend P.T.T.-verkeer, welke een taakverzwaring veroorzaakten, vond tevens een ingrijpende en veelomvattende taakuitbreiding plaats, doordat vele diensten, welke in geen enkel verband stonden tot het gewone P.T.T.werk, aan dit bedrijf werden toegevoegd. En hiervan moge ik noemen:

1e. de bij de lands- en hulplandskassen op Java en Madoera en de Buitengewesten verrichte werkzaamheden, de muntzuivering, de muntdistributie en vooral de economische regeling van het overheidsgeldverkeer, de uitbetaling van pensioenen, wachtgelden enz.;
2e. de inning van schoolgelden;
3e. geldvoorziening van de pandhuizen en van het Leger;
4e. de Niromadministratie;
5e. het debiet van slachtbriefjes;
6e. het beheer van stadsgemeente- en regentschapskassen;
7e. de invoering van een regeling voor verhandeling van gelden in rekening-courant, waaraan deelnemen verschillende landsdiensten en bedrijven en autonome ressorten w.o. de drie provincies op Java.

De kwalitatieve uitbreiding van arbeid, naast een kwantitatieve moge blijken uit het feit, dat alle overgenomen diensten moesten worden gereorganiseerd en aangepast aan een door den P.T.T.-dienst voorgestane administratie, welke zoo eenvoudig mogelijk behoorde te zijn. Dit heeft geleid tot het resultaat, dat met een minimum personeel een vlottere gang van zaken is verkregen.

Dat dit resultaat is verkregen, is uitsluitend te danken aan de groote toewijding, de uitgebreide administratieve bekwaamheid en groote activiteit van het P.T.T.-personeel, waarvoor het bij herhaling betuigingen van waardeering ontving, zoowel van particulieren als van autoriteiten.

De Thesaurier-Generaal heeft meerdere malen verklaard, dat de verkregen resultaten met de overdracht van de landskaswerkzaamheden aan den postdienst zeer gunstig zijn.

En instede dat nu bij de invoering van de B.B.L. 1938 van deze belangrijke uitbreiding van de verantwoordelijkheid en van hun taak iets tot uiting werd gebracht, werden de Java-afdeelingschefs en districtschefs, die tot dusver respectievelijk inspecteurs 1ste klasse en ingenieurs 1ste klasse waren, daarbij zelfs teruggesteld tot inspecteurs en ingenieurs, met een belangrijk lagere bezoldigingsregeling, waardoor zij gelijkgeschakeld werden met de afdeelings- en de districtschef buiten Java, wier taak belangrijk eenvoudiger was en nog is. Men ziet echter, dat de afdeelingschefs en districtschefs steeds als gelijken in rang werden beschouwd.

Het vorig jaar sprak ik in deze zaal op 4 Augustus over deze ambtenaren zeer uitvoerig en het antwoord van de Regeering (vide Handelingen blz. 1066) luidde:

> „De vraag of de functie van afdeelingschef, — en ook van districtschef — van de P.T.T. te Soerabaja en Batavia, in verband met de verantwoordelijkheid van de werkzaamheden niet een hoogeren rang verdient, dan die van subaltene academicus, heeft de noodige aandacht. De noodzakelijkheid echter om de personeelskosten niet dan in bepaald onvermijdelijke gevallen te verhoogen, heeft ertoe geleid, deze positieverbetering nog niet bij de begrooting van 1940 in te voeren."

Hieruit blijkt wel, dat de noodzaak van de hoogere functies niet werd ontkend, doch eenig uitstel werd gemotiveerd. Waarom thans de noodzakelijkheid enkel voor de districtschefs wordt ingezien, moet wel als een gebrek aan waardeering voor het geheele inspecteurscorps worden gevoeld. Het is onjuist, grievend en onbillijk en het is mij bekend, dat ingenieurs bij den P.T.T.-dienst deze meening deelen.

En als een afdoende bewijs kan ik nog aanvoeren, dat de bedoelde districtschefs op Java, thans bij hun werkzaamheden ieder terzijde wordt gestaan door een ingenieur en verder ondergeschikt personeel, de afdeelingschefs echter ieder door drie inspecteurs en ondergeschikt personeel.

De toestand is thans derhalve zoo, dat de huidige districtschef, die de volle verantwoording draagt, gelijk in rang en salarisregeling staat met een ondergeschikte op het eigen bureau. Die toestand is onjuist en wordt veranderd. Maar de afdeelingschef, die eveneens de volle verantwoording draagt voor het beheer over de afdeeling, die blijft gelijk in

(Wirjopranoto.)

rang en vaak ook in bezoldiging met drie ondergeschikten op zijn eigen bureau en met den ondergeschikten ingenieur op het districtsbureau. Een dergelijke personeelspolitiek kan niet juist zijn.

Het huidige voorstel, strekkende om enkel twee hoofdingenieurs voor de Javadistricten te benoemen en geen inspecteurs 1ste klasse voor de Java-afdeelingen, zal door een ieder tot oordeelen bevoegd — zelfs bij zeer velen van de dienstleiding — als een grievende achterstelling van het inspecteurs-corps worden gevoeld en het is onjuist, omdat de taakuitbreiding en taakverzwaring van beide personeelsgroepen sterk zijn toegenomen; van de inspecteurs niet minder dan van de ingenieurs.

Wat de kosten betreft, deze behoeven geen bezwaar te zijn. Het voorstel brengt een vermeerdering van *f* 3000 per jaar. Worden de Java-afdeelingschefs inspecteurs der 1e klasse, dan kost het *f* 3000 meer, in totaal derhalve *f* 6000. Is dit niet mogelijk, laat men dan voor dit jaar van elke groep één in een hoogeren rang brengen, te weten voor Batavia-Centrum, waardoor dan het totaal der begrooting geen wijziging ondergaat. Een volgend jaar volgen dan de beide functionarissen te Soerabaja.

Ik wil de Regeering dit voorstel zeer ernstig in overweging geven, en mocht de Regeering onverhoopt niet bereid zijn, ten deze een meer rechtvaardige regeling te treffen, dan zal ik door middel van een amendement een uitspraak van den Volksraad vragen.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! In overeenstemming met de opvoering van het tempo der afhandeling van ons program, zal ik wat ik heb voor te brengen meer of minder in telegramstijl ter kennis van de Regeering brengen. Zoo zal ik niet vervallen in een herhaling van wat ik bij vorige gelegenheden reeds zeide en mij bepalen tot concrete feiten, ter versterking van wat ik in de voorgaande weken reeds betoogde.

Om te beginnen met eenige desiderata op het terrein der personeelsformaties moge ik verwijzen naar een door mij ingediende schriftelijke vraag omtrent de aanstelling van ambtenaren. Verschillende gegevens, die ik bezit, wijzen er op, dat bij het departement van Verkeer en Waterstaat, met name bij den P. T. T.-dienst en de S. S., op het oogenblik de situatie zoo is, dat de Indonesische groep nog niet de waardeering ondervindt, die zij verdient en wij in het algemeen verwachten. Zoo komt op de geheele ranglijst controleurs eerste klasse van den P. T. T.-dienst slechts één Indonesiër voor.

Hij is verschillende malen als geschikt beoordeeld voor zijn huidige functie en heeft zelfs een tevredenheidsbetuiging gehad. Maar in zijn plaats op het hoofdbureau moet hij onderdoen voor een Europeesch collega die op de ranglijst lager staat dan hij. Die Europeesche collega is chef de bureau, terwijl de betrokkene, die dus hooger in rang is, die positie niet heeft. Dit verschil in positie heeft overigens geen financieele consequenties, maar juist waar het hier dus een kwestie van eer is, stelt betrokkene bepaaldelijk prijs op een gelijke behandeling van de zijde der overheid. Ik weet niet, of hierbij wellicht een kwestie van vertrouwen in den betrokkene bestaat, maar gezien den feitelijken toestand kan ik een dergelijke politiek niet goedkeuren. Ik voeg hier nog bij, dat mijn gegevens niet van den persoon over wien ik het hier heb, afkomstig zijn, terwijl ik mij evenmin met hem in verbinding heb gesteld.

Wat de middenlaag betreft, den laatsten tijd zijn verschillende gepensionneerde krachten herplaatst als daglooner of gecommitteerde bij den P. T. T.-dienst, maar die herplaatsingen betroffen alweer uitsluitend gepensionneerde Europeesche landsdienaren. De Indonesische krachten zooals de hoofdcommiezen en commiezen, zijn niet herplaatst. Ook dit is weer een voorbeeld van wat ik een onjuiste personeelspolitiek wil noemen.

Ik kom nu tot de allerlaagste rangen en dan is mij medegedeeld, dat bijv. de gewone zaalwachters op de verschillende hoofdpostkantoren allen Europeaan zijn. Ik weet niet, of een Indonesiër niet het juiste voorkomen of niet voldoende lichaamskracht heeft om als zaalwachter op te treden, maar dagelijks kan men constateeren, dat blijkbaar alleen Europeanen voor zaalwachter geschikt zijn.

Zooals ik reeds zeide, zijn ook bij de Staatsspoorwegen de Indonesiërs in den loop der jaren misdeeld. Wij hebben gepleit voor de aanstelling van een Indonesisch ingenieur. Betrokkene is inderdaad ook aangesteld, maar later, zooals de Regeering mededeelt, wegens mindere geschiktheid ontslagen. Sindsdien is nog een Indonesische ingenieur aangesteld, terwijl de benoeming van een tweeden is afgesprongen, maar uit de feiten blijkt toch wel, dat de personeelspolitiek van de S. S. ten aanzien van de Indonesiërs niet van een ruim standpunt getuigt. Als men nagaat, welke krachten in de afgeloopen jaren geen werk hebben kunnen vinden, geloof ik toch wel, dat wanneer de S.S. zich op een ruim standpunt gesteld had, zij geschikte en eminente krachten uit de Indonesische academici had kunnen betrekken. Wanneer ik deze gevallen voorbreng geschiedt het dan ook in de hoop, dat de Regeering te dezen aanzien een anderen koers zal inslaan.

Ik kom thans tot de P.P.R.K. Wanneer wij de overdracht van de verzorging der Oostersche radioprogramma's aan deze vereeniging nagaan en de desbetreffende besluiten nalezen, valt het op dat de P.P.R.K., een federatie van Oostersche omroepvereenigingen, eigenlijk nog niet als een zelfstandige instelling kan worden aangemerkt. Immers niet de geheele materie is aan de P.P.R.K. overgedragen, maar alleen de verzorging van de programma's, er heeft dus slechts een splitsing van de taak der Nirom plaats gehad. De Nirom heeft dus nog volle zeggenschap ten aanzien van verschillende aangelegenheden. Misschien is dit iets te sterk uitgedrukt, want het is mij bekend, dat bijv. de eigenlijke verzorging van het programma wel overgedragen is. Daar staat echter tegenover, dat de financiën van beperkten omvang zijn, zoodat indirect de Nirom nog veel zeggenschap heeft, afgezien nog van het technische gedeelte, dat nog steeds in handen van de Nirom is. Als wij dus van de P.P.R.K. eischen, dat zij het publiek een goede service geeft, met name aan de Oostersche luisteraars, mogen wij ook verwachten, dat de P.P.R.K. de beschikking krijgt over de noodige financiën. In het betrekkelijke besluit staat echter, dat de subsidie op *f* 126 000 per jaar is vastgesteld.

Uit de verschillende berichten is ook gebleken, dat dit bedrag veel te weinig is en dat de P.P.R.K., om te kunnen voldoen aan de verwachtingen, over nog grootere middelen zal moeten kunnen beschikken.

Ik weet niet of de Regeering ten deze voor het jaar 1941 nog stappen zal doen, want dit bedrag is eigenlijk ook voor 1941 vastgesteld. Wanneer wij de ervaringen over de afgeloopen 18 dagen nagaan, moet ik eerlijk zeggen, dat die teleurstellend zijn. De verschillende luisteraars zijn bepaald ontevreden over de stof.

(De heer Janssen: Vroeger was het beter.)

Inderdaad, vroeger was het beter. Met het constateeren van deze tekortkoming dacht de heer Janssen zeker, dat wij het standpunt zouden innemen om de zaak maar weer terug te geven aan de Nirom. Neen, Mijnheer de Voorzitter, wat eens overgedragen is zullen wij natuurlijk behouden. Het komt er alleen op neer, dat wij thans — „actie" is misschien een wat te sterk woord — in elk geval alle pogingen in het werk zullen stellen om een billijke subsidie te krijgen.

(De heer Janssen: Dus: beter een slechtere toestand met overdracht aan de P.P.R.K. dan een goede met behoud van de oude regeling.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Janssen wil met alle geweld de wijzers van de klok terugzetten, maar dat gaat niet.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Wirjopranoto.)

(De heer B l a a u w: Hij wil den juisten tijd aanwijzen.)

De beoordeeling van de verhouding der financiën van de P.P.R.K. tot die van de Nirom is moeilijk, zoolang de Regeering ons niet in de gelegenheid stelt kennis te nemen van de exploitatiekosten van de Nirom. Wij moeten daarom blijven aandringen op het overleggen van een exploitatie-overzicht van de Nirom aan den Volksraad, zij het dat dit dan zal geschieden, voorzien van het stempel „geheim", omdat daaraan geen ruchtbaarheid gegeven kan worden. Hoe het ook zij, de Volksraad behoort kennis te kunnen nemen van de geheele exploitatie van de Nirom. Alleen dan zullen wij straks in staat zijn, te beoordeelen, of de uitgaven, die de Nirom doet, doelmatig en rechtmatig zijn en althans niet luxueus of onnoodig moeten worden genoemd.

Deze exploitatie is niet alleen van belang voor de financieele verhouding tusschen de Nirom en de P.P.R.K., maar ook voor de vaststelling van de omroepbijdrage van de luisteraars. Wij hebben in de afgeloopen jaren, bij het begin van de instelling, enkele cijfers kunnen zien. De omroepbijdrage bedroeg in 1934 *f* 3. Later is ze verminderd tot *f* 2,50, daarna resp. tot *f* 2, *f* 1,50 en eindelijk, in 1939, tot *f* 1,25.

Daartegenover staat de groote toename van het aantal luisteraars. Mij is medegedeeld, dat thans eindelijk de grens van 100 000 luisteraars verre is overschreden, zoodat wij in 1941 meer dan 100 000 luisteraars zullen hebben.

Wanneer wij de ontvangsten nagaan, vertoonen deze een groote toename. Met het oog daarop zou ik willen aandringen op verlaging van de omroepbijdrage van de luisteraars. Ik noem een bedrag van *f* 0,75, een ander zal misschien willen volstaan met een bedrag van *f* 1, maar zoolang ons de exploitatiekosten van de Nirom niet worden bekendgesteld, zullen wij met een feeling moeten volstaan en daarom zal de Volksraad, zij het in het geheim, kennis moeten kunnen nemen van gegevens inzake de exploitatie van de Nirom.

Een andere kwestie, die verband houdt met de overdracht van de verzorging der Oostersche programma's aan de P.P.R.K., is de reactie, van de zijde van het Europeesch publiek, met name van de Europeesche pers. Er is zelfs min of meer — als ik het woord mag noemen — van een verdachtmaking aan het adres van den heer Soetardjo gesproken, omdat de heer Soetardjo voorzitter is van de P.P.R.K. en er is gedaan alsof de Regeering met de overdracht een verkeerde daad zou hebben verricht.

Ik voor mij geloof, dat het Europeesche publiek een ietwat overdreven voorstelling van deze zaak heeft en min of meer gealarmeerd is, zonder dat daarvoor directe aanleiding bestaat. Erkend dient te worden, dat de heer Soetardjo en verschillende medewerkers van de P.P.R.K. nu en dan aan politiek doen, doch degenen, die de zaak van nabij hebben gezien, meenen niet, dat dit zoo bezwaarlijk is. Integendeel vreezen wij juist, dat wanneer wij onze stem in die richting niet af en toe eens laten hooren, de P.P.R.K. juist zal gaan in een richting, die de Europeesche gemeenschap inderdaad wenschelijk acht. Ik wil ten deze alleen memoreeren de redevoeringen bij de overdracht van den heer Soetardjo en voorts van den Regeeringsgemachtigde en den heer Hillen. Dan blijkt, dat de redevoeringen van laatstgenoemde personen inderdaad zakelijk waren, terwijl de rede van den heer Soetardjo wel een eenigszins politiek cachet had.

Nu wil ik in dit verband met betrekking tot den inhoud van de programma's alleen art. 4 even citeeren, en wel alinea 3 daarvan, dat luidt:

„Uitzendingen inhoudende uitingen van partij-politiek zijn verboden."

Naar aanleiding van dit artikel kan ik derhalve de vraag stellen, of het dan wel geoorloofd is over politiek te spreken.

De rede van den heer Soetardjo nu heeft een politiek cachet, hetwelk evenwel niet naar mijn smaak is. Door nu al in den aanvang van de oprichting van deze instelling te wijzen op de gebreken en leemten, zal dit er zeker een bijdrage opleveren tot den opbouw van deze instelling in den goeden zin des woords. Nogmaals wil ik verklaren, dat de heer Soetardjo ervan verzekerd kan zijn, dat, wanneer de Europeesche gemeenschap pogingen doet de instelling weder te doen opheffen, ik naast hem zal staan ten aanzien van de handhaving daarvan.

(La Lau.)

De heer **La Lau**: Mijnheer de Voorzitter! Bij mijn intrede in den Volksraad hebt U een woord van welkom tot mij gericht, daarbij in herinnering brengende mijn afscheid als Regeeringsgemachtigde voor Oorlog in September 1929. Bij dat afscheid heb ik niet kunnen denken, dat ik hier nog eens in deze zelfde zaal zou terugkomen, maar, Mijnheer de Voorzitter, eenmaal teruggekeerd in het moederland, begon meer en meer het mooie Indië, waar ik ruim 30 jaren gewerkt heb, aantrekkingskracht op mij uit te oefenen. Kipling spreekt in zijn boeken over the call of the wild; tot mij sprak the call of the East. Belangstelling in Indië, belangstelling ook in de defensie van Indië waren factoren, die samenwerkten om mij naar Indië te doen terugkeeren.

Mijnheer de Voorzitter! U sprak den wensch uit, dat ik voor de vervolmaking onzer defensie nog een belangrijke bijdrage zal mogen leveren.

Ik hoop het, Mijnheer de Voorzitter, ik dank U van harte voor Uw welkomstwoord.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag gaven eenige leden uiting aan hun teleurstelling, dat van het departement van Verkeer en Waterstaat zoo weinig stimuleerenden invloed uitgaat voor de bevordering van de burgerlijke luchtvaart. In de memorie van antwoord daarop geantwoord, dat het departement van Verkeer en Waterstaat daaraan alle aandacht besteedt.

Naar mijn meening, Mijnheer de Voorzitter, kan echter nog meer worden gedaan om het luchtvaartbedrijf te steunen en wel door bevordering van het luchtverkeer. Over dezen vorm van steun is al meer in deze zaal gesproken. Bij de vorige begrooting is verruiming bepleit voor de gelegenheid om per Knilm te reizen. Van de zijde der Regeering werd daarop geantwoord, dat volgens de bestaande bepalingen burgerlijke ambtenaren met een salaris van *f* 500 's maands en hooger en militairen in den rang van kapitein en hooger bij dienstreizen naar, van en in de buitengewesten, desgewenscht van vliegtuigen gebruik kunnen maken.

Door de Regeering werd aan Haar antwoord toegevoegd, dat voor Java, na de totstandkoming van de nachtverbinding Batavia-Soerabaja, verruiming van reisgelegenheid door de lucht slechts in sporadische gevallen tot tijdsbesparing zal leiden. Het valt op, dat over tijdsbesparing bij reizen in de buitengewesten niet werd gesproken. En die is juist zeer aanzienlijk en, wanneer ook voor ons geldt „time is money", verdient alleen daardoor verruiming van reisgelegenheid overweging. Daarbij komt, dat het verschil in passagekosten in vele gevallen zal worden gecompenseerd door het verschil in declaratie van reisdagen, zoodat m.i. finantieele overwegingen voor die verruiming geen beletsel behoeven te vormen.

Nu las ik dezer dagen in de courant, dat de salarisgrens bij dienstreizen in de Groote Oost nog weer verlaagd is tot *f* 250 per maand. Kan deze verruiming van mogelijke reisgelegenheid het burgerluchtverkeer zeker ten goede komen, toch rijst de vraag of nog niet meer zou kunnen worden gedaan om de Knilm te steunen in haar streven het bedrijf rendabel te maken.

Tot nog toe bestaat er voor een bepaalde categorie van ambtenaren, zooals gezegd, dezer dagen weer vergroot, een vliegrecht, maar ik vraag mij af of het geen tijd wordt, om voor gevallen, waarin tijdsbesparing zulks wenschelijk doet zijn en in gevallen, waarin als gevolg van lange reizen en hooge declaraties, de kosten aan een luchtreis verbonden, niet hooger dan wel lager zullen zijn, dan bij reizen per ander

(La Lau.)

middel van vervoer, het vliegrecht te doen vervangen door vliegplicht.

Mijnheer de Voorzitter! Toen ik eenige jaren geleden een toekomstverwachting schreef in een door de K.L.M. uitgegeven boek: „De Luchtweg Amsterdam-Batavia", wijdde ik ook aandacht aan het feit, dat met de invoering van elk nieuw snel middel van vervoer gepaard gaat een zekere angst om van dat snelle vervoersmiddel gebruik te maken. Dat was zoo bij de invoering van de spoorwegen — jaren daarna reisden nog menschen met de trekschuit — dat was zoo bij de invoering van de stoomschepen, dat was ook zoo bij het tot stand brengen van het reizen per auto en thans denkt niemand, die een reis per trein, stoomschip of auto opdraagt, nog aan het gevaarsrisico, niettegenstaande dat risico nog wel degelijk bestaat.

Ik wees er in genoemd boekwerk toen reeds op, dat, nu de veiligheid bij het luchtverkeer tot een hoogen graad is opgevoerd, het niet logisch is, dat bij het bevelen van reizen per spoor en auto, het gevaarsrisico wèl, doch bij reizen per vliegtuig niet wordt aanvaard. Ik sprak de verwachting uit, dat in de toekomst reizen per vliegtuig even gemakkelijk zouden worden opgedragen als thans reizen per spoor of auto. Verschillende directies van groote maatschappijen, waarmede ik besprekingen voerde, gaven toen reeds toe, dat zij niet zouden aarzelen in spoedeischende gevallen hun personeel op te dragen per vliegtuig een reis te ondernemen.

Ik vraag mij af of thans nog niet het tijdstip is aangebroken, dat de Indische Regeering bepaalt, dat ter tijdsbesparing en misschien in vele gevallen wel ter kostenbesparing, dienstreizen, vooral van, naar en in de buitengewesten, per vliegtuig moeten worden gemaakt. Zelfs, Mijnheer de Voorzitter, wanneer deze maatregel niet tot directe kostenbesparing zou leiden — tot tijdwinst leidt ze in ieder geval — zijn daarvan wellicht indirect besparingen te verwachten door een mindere behoefte aan subsidies.

De jaarlijksche subsidie is voor 1941 gebracht op *f* 1 300 000. De verhooging wordt gewenscht geacht in verband met eenige verdere uitbreiding van het luchtnet in 1941. Zooals uit de memorie van antwoord blijkt, wordt met die uitbreiding, althans o.m. bedoeld de verbinding met Pontianak. Over die verbinding werd bij de behandeling van de vorige begrooting druk gesproken, met het eindresultaat, dat een rechtstreeksche verbinding van Batavia naar Pontianak met Billiton als tusschenstation de beste verbinding werd geacht. Gaarne zou ik overwogen zien of wellicht een doortrekking van die lijn tot Singapore aanbeveling verdient.

Wanneer de luchtverbinding met Pontianak tot stand zal zijn gebracht, en we spreiden het luchtnet van de K.N.I.L.M. uit over de kaart van Nederlandsch-Indië, dan kunnen we dat luchtnet met een zekere trots bezien. Maar, Mijnheer de Voorzitter, dan zal tevens blijken dat er nog een route is, die stiefmoederlijk is bedeeld en dat is de verbinding van Batavia, al of niet via Oosthaven en Benkoelen, met Padang, c.q. door te trekken tot Atjeh of Medan. Tegen ontwikkeling van het luchtverkeer, zeide de Regeering het vorige jaar, in een zeer snel tempo, bestaat, mede met het oog op te bouwen en verbeteren grondorganisatie en den radio- en weerberichtendienst, bezwaar. Thans staat weer in de memorie van antwoord, dat in verband met de budgetaire omstandigheden, de aanleg van een vliegveld te Padang moet worden uitgesteld. Dat valt natuurlijk te betreuren, Mijnheer de Voorzitter. In overweging wordt echter gegeven die route voor te bereiden en de totstandkoming, zij het dan ook in een langzamer tempo, te bevorderen.

Te betreuren valt, dat de verbinding met Manilla nog steeds niet tot stand kan komen. Deze verbinding toch zou, in tijd uitgedrukt, Indië ongeveer een week korter brengen bij Amerika, een belang, dat niet valt te onderschatten, te minder wanneer men bedenkt, dat deze verbinding een schakel vormt in de momenteel kortste verbinding door de lucht met Engeland, en dus ook met de Nederlandsche Regeering. Ik hoop, dat de onderhandelingen niet op een dood punt zijn gekomen en dat zal worden voortgegaan met de poging om die verbinding alsnog tot stand te brengen.

Thans, Mijnheer de Voorzitter, een enkel woord over de irrigatiewerken. Op blz. 25 der memorie van antwoord (roneo) van het departement van Economische Zaken lezen wij, dat de reserves aan rijst en gabah op Java zóó ruim zijn dat kan worden aangenomen, dat de nieuwe oogst-1941 met een groot overschot zal worden ingegaan. Dit stemt zeker tot voldoening en groote waardeering voor de vele maatregelen, die de laatste jaren zijn getroffen tot opvoering der rijstproductie. Niettemin blijft het rijstvraagstuk voortdurende bewaking eischen, al was het alleen maar omdat de bevolking steeds in getal toeneemt, terwijl uitbreiding van het te beplanten areaal aan grenzen is gebonden.

In verband hiermede kan zeer zeker worden gezegd, dat goede irrigatiewerken een levensbelang voor Indië vormen, een belang dat zeer zeker, vooral met het oog op de toekomst, alle aandacht verdient. Dat de Regeering dit belang erkent blijkt onder meer wel uit het feit dat, gelijk het in de memorie van antwoord wordt gezegd, voor 1941 weer een grooter bedrag voor irrigatie op de begrooting is gebracht dan voor 1940. In den Volksraad is meermalen gepleit voor uitbreiding van irrigatiewerken, dikwijls door leden, die de belangen behartigen van een bepaald gebied, maar, Mijnheer de Voorzitter, naar mijn meening is het irrigatievraagstuk in een stadium gekomen, dat incidenteele tegemoetkoming aan een dergelijk pleidooi, uiteraard wel eenige verbetering in den toestand brengt en voor het betreffende gebied zelfs van zeer groot belang kan zijn, maar toch niet de juiste manier is om het vraagstuk in zijn geheel op te lossen. Incidenteele tegemoetkoming aan uitgesproken wenschen kan bovendien leiden tot de onbillijkheid, dat irrigatiewerken worden uitgevoerd in gebieden, waar geen dan wel een klein voedseltekort valt te constateeren, terwijl men in gebieden waar voedselnood bestaat, eventueel mogelijke verbetering naar de toekomst ziet verschoven. Nu zegt de Regeering wel in de memorie van antwoord dat aan een urgentieplan voor uitvoering van irrigatiewerken in de buitengewesten tot dusver geen behoefte is gevoeld, maar, Mijnheer de Voorzitter, naar mijn meening is het toch zeer gewenscht, dat door de Regeering het irrigatievraagstuk in zijn vollen omvang onder de oogen wordt gezien, m.a.w. dat voor heel Indië wordt nagegaan, welke behoeften en mogelijkheden terzake bestaan.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de begrooting voor 1940, werd door de Regeering in eersten termijn medegedeeld, dat het vanzelf spreekt, dat de beperkte landsmiddelen niet toelaten, dat overal tegelijk irrigatiewerken worden gebouwd, maar juist daarom is het mijns inziens gewenscht, dat een onderzoek, als zoo juist aanbevolen, wordt gehouden, om aan de hand daarvan een urgentieplan op te maken voor den tijd van een groot aantal jaren.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb groote waardeering voor de wijze, waarop blijkens de memorie van antwoord de belangen van bruggen en wegen worden behartigd, waarbij ook het defensiebelang niet uit het oog wordt verloren. Dit sluit echter niet in, dat ik blind zou zijn voor de gebreken, die nog aan ons wegennet kleven. Vooral op West-Java voldoen vele wegen en bruggen, zelfs in de hoofdwegen, niet aan de eischen, die het snelverkeer stelt. Zoo is bijv. de weg Buitenzorg—Poentjak beslist te smal. Vele bruggen in den weg Batavia—Poerwakarta—Bandoeng laten het passeeren van twee auto's niet toe, maar ik vertrouw, dat ook hieraan aandacht zal worden besteed.

Het valt wel zeer te betreuren, dat de werkzaamheden van de wegencommissie, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 8 November 1938 No. 27, vertraging ondervinden en dat

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(La Lau.)

op het eindresultaat, waartoe de commissie zal komen nog eenigen tijd zal moeten worden gewacht. In verband hiermede rijst de vraag, of het geen aanbeveling verdient, dat al dadelijk onder de aandacht der Regeering wordt gebracht, in hoeverre kan worden tegemoet gekomen aan de gebreken in het wegennet, die nadeelig zijn voor troepenbewegingen in streken, waarvan met vrij groote zekerheid kan worden gezegd, dat ingeval van oorlog het leger zal moeten optreden. Overwogen kan dan worden, of het met het oog op de belangen van de defensie urgent is al dadelijk de ontbrekende verbindingen tot stand te brengen.

Nog trof mij een passage in de memorie van antwoord met betrekking tot de wegverbindingen Bintoehan—Kroë en Sarolangoen—Djambi, waarin wordt opgemerkt, dat aanleg van die wegen uit een defensie-oogpunt niet urgent is.

Ik wil dit gaarne toegeven, maar toch wil ik onder de aandacht van de Regeering brengen, dat het belang, niet alleen van deze, doch ook van vrijwel alle wegen in de buitengewesten, buitengewoon groot is bij het handhaven van orde en rust.

In 1901 bij de eerste Djambi-expeditie, was de weg Soeroelangoen—Sarolangoen vrijwel de eenige behoorlijke wegverbinding met het gewest Djambi.

Het bereiken van Bangko vanuit Sarolangoen duurde, wegens het ontbreken van een goeden weg, maanden. In 1916, toen weer onlusten in Djambi waren uitgebroken, bleek een snelle beteugeling van het verzet mogelijk door de betere verbindingen tusschen verschillende plaatsen in het gewest.

Uitbreiding van het wegennet in de buitengewesten is dus wel degelijk van groot belang.

Dan, Mijnheer de Voorzitter, eenige opmerkingen betreffende dienstverhoudingen bij den P.T.T.-dienst.

In een drietal artikelen in de Java-Bode van 12, 13 en 15 Januari j.l. gaf wijlen de heer Zentgraaff een overzicht van een behandeling van den chef van het 1ste telefoon- en telegraafdistrict te Weltevreden door zijn chefs te Bandoeng, die, voor het geval de daarin vermelde feiten juist zijn weergegeven, getuigt van een laakbaar standpunt van de betrokken chefs.

De technische mérites dezer kwestie voorloopig buiten beschouwing latend, zou volgens de artikelen de zooeven genoemde ambtenaar te Batavia in geen enkel opzicht te kort geschoten zijn in de vervulling van zijn ambtsplichten. Bij hem zou echter zijn aangedrongen op herziening van zijn standpunt, daar de chef anders gedwongen kon zijn hem niet langer op zijn plaats in den dienst te handhaven, hetgeen inmiddels in zooverre schijnt te zijn geschied, dat een overplaatsing naar het hoofdbestuur te Bandoeng volgde.

De zaak zou ten slotte in handen zijn gesteld van den departementschef.

Gaarne zal worden vernomen of een onderzoek heeft plaats gehad en zoo ja, of dat onderzoek den departementschef aanleiding heeft gegeven tot het treffen van speciale maatregelen, en of bedoelde ambtenaar al of niet nadeelige gevolgen heeft ondervonden van de, voor zoover te beoordeelen, laakbare houding van zijn chefs.

Mijnheer de Voorzitter! Dat ik deze zaak aansneed, vindt mede zijn oorzaak in het feit, dat in de laatste jaren zich reeds meerdere ernstige moeilijkheden met het personeel hebben voorgedaan, zoowel in de middelbare als in de hoogere rangen.

Ik moge daartoe in herinnering brengen, dat in het voorjaar van 1936, toen mutaties in de hoogere rangen van het technisch personeel noodig waren, als hoofd van den Technischen Dienst der Telegrafie en Telefonie werd benoemd een niet-Nederlander, die thans geïnterneerd is, met voorbijgaan van Nederlanders. Tegelijkertijd vond een benoeming tot hoofdingenieur plaats, die een storm van verontwaardiging in het ingenieurscorps teweegbracht. Een schriftelijk tot de Regeering gericht protest van gedupeerden liep op

(Zwart.)

niets uit. Toen in October 1937 wederom een massapasseering plaats had bij een benoeming tot hoofdingenieur, werden door den heer Verboom eenige schriftelijke vragen tot de Regeering gericht, hetgeen geleid heeft tot een rehabilitatie van een bepaalde groep ingenieurs, die — zooals destijds door den heer Verboom betoogd — jarenlang de meest belangrijke functies in den dienst hebben bekleed.

Mijnheer de Voorzitter! Ook bij den administratieven dienst vonden eigenaardige benoemingen plaats. Een goed jaar geleden werd tot hoofd van het bedrijf der posterijen een ambtenaar benoemd, die thans eveneens tot de geïnterneerden behoort. Werd hier ook niet een fout begaan?

In een artikel in het orgaan van den Postbond worden de benoemingen tot inspecteur bij den P.T.T.-dienst vergeleken met een roulettesysteem. Wanneer voor dat artikel goede grond bestaat, rijst de vraag of in deze wijze van benoeming niet op korten termijn verandering dient te worden gebracht.

Dan nog, Mijnheer de Voorzitter, een opmerking ten aanzien van het technisch personeel, inzonderheid de groepen: „gediplomeerd technische ambtenaren — een uitstervende groep — en technische ambtenaren". Vooral door de huidige tijdsomstandigheden is de promotiegang, welke reeds traag was, nog meer vertraagd. Ik zou de Regeering willen uitnoodigen maatregelen te willen beramen om aan dit euvel tegemoet te komen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, de mededeeling, dat ik mij geheel aansluit bij het betoog van den heer Van Nauta Lemke, voor wat betreft de wenschelijkheid, instede van 2 hoofdingenieurs voor den P.T.T.-dienst, 1 hoofdingenieur en 1 inspecteur 1ste klasse op de begrooting te brengen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Naast veel waardeering voor het werk van het departement zijn er toch in de memorie van antwoord enkele alinea's en zinsneden, die bevreemdend en onbevredigend zijn. Vooreerst heeft mij daarin bijvoorbeeld de mededeeling bevreemd, dat een groot aantal vrachtauto's bij de vordering voor den militairen dienst niet voldeed aan de eischen van het departement van Oorlog. Nu wil men verbetering in dezen toestand brengen door geleidelijk het toezicht op den weg te verscherpen. Het departement van Verkeer en Waterstaat schijnt dus van meening te zijn, dat een eventueele vijand ook slechts „geleidelijk" zal komen opdagen. Maar ik hoop toch ten zeerste, dat men achter de verbetering van de particuliere vrachtauto's, welke op een gegeven oogenblik direct noodig zullen kunnen zijn, meer vaart zet, desnoods door het verstrekken van voorschotten.

Ook bevreemdt het mij, dat van verschillende diensten en bedrijven van het departement de luchtbescherming nog steeds te veel wordt voorbereid en niet wordt uitgevoerd.

Zeer bevreemdend is het ontslag van het personeel bij de Postspaarbank, nadat de groote drukte van 10 Mei j.l. voorbij was. Uit de memorie van antwoord krijgt men den indruk, dat daar na 10 Mei j.l. zóó spoedig tot inkrimping en ontslag van personeel is overgegaan, dat de Postspaarbank een van de eerste lichamen zou zijn geweest, die onder de werking van de hier pas aangenomen ordonnantie op het ontslag van personeel als gevolg van de tijdsomstandigheden zou vallen, om op het stoepje geroepen te worden, ten einde de verleende ontslagen te herzien.

In de memorie van antwoord staat verder te lezen, dat over een volledig overzicht van den hydrologischen toestand in de belangrijkste stroomgebieden op Java en Madoera en in de buitengewesten niet wordt beschikt. Wanneer men dezen zin op zichzelf beschouwt, is dit mijns inziens toch een mededeeling, die eenigszins verbijsterend werkt. Tientallen van jaren is het uitvoeren van irrigatiewerken een der belangrijkste onderdeelen van staatszorg, waarin men enkele honderden millioenen guldens heeft gestoken en nu staat daar deze mededeeling, dat men geen volledig overzicht over den hydrologischen toestand

(Zwart.)

van de voornaamste stroomgebieden op Java en in de buitengewesten heeft. Ik geloof en vermoed zelfs, dat de onkunde van het departement ter zake niet zoo groot is als men uit dezen, waarschijnlijk erg ongelukkig uitgevallen, zin eigenlijk zou kunnen opmaken. Het was ook niet zoozeer de bedoeling van mijn vraag in het afdeelingsverslag om van elk eenigszins belangrijk stroomgebied de cijfers te ontvangen, zooals ze nu in de gegeven opgave van enkele stroomgebieden zijn vermeld. Mijn nieuwsgierigheid zou bevredigd zijn met een opgave of de hydrologische toestand onbevredigend, bevredigend, goed of zeer goed is, en wanneer daarbij aangegeven had kunnen worden hoe men in de onbevredigende of slechts bevredigende toestanden dacht te voorzien.

Het is mij door tijdsgebrek bijvoorbeeld niet mogelijk gebleken voor de in de memorie van antwoord opgegeven stroomgebieden de geologische toestanden en de verdeeling van het stroomgebied over bosch, droge gronden, sawahs enz. na te gaan. Voor Java moet nu eenmaal op alle mogelijke manieren gestreefd worden naar een verhooging van de brutoopbrengst der voedingsgewassen en het is mijn vaste overtuiging, dat daarvoor ook de hydrologische toestand van vele stroomgebieden verbeterd zal kunnen worden, zonder dat daarmede dadelijk groote directe geldelijke uitgaven gepaard zullen gaan. Nagaan in hoeverre verbeteringen wenschelijk en mogelijk zullen zijn, is hoofdzakelijk het werk van het departement van Verkeer en Waterstaat. De uitvoering zal verdeeld moeten worden over het departement van Economische Zaken en het departement van Verkeer en Waterstaat. Voor zoover bosschen tot het stroomgebied behooren, behoort de verbetering van de hydrologische eigenschappen uiteraard tot de taak van het Boschwezen, doch het grootste gedeelte van de mogelijkheden tot verbetering ligt in vele gevallen buiten de boschgrenzen.

(De heer Blaauw: De provincies doen er ook iets aan.)

De landbouwvoorlichtingsdienst is in sommige streken, onder anderen in de Preanger, reeds bezig met het propageeren van systematische terrasseering van de droge gronden en bezoden der taluds van de terrassen. Het vorige jaar wees ik er reeds op, dat het mijns inziens ten sterkste aanbeveling verdiende op Java en elders in de buitengewesten het voorbeeld van Bali te volgen en ook hier, waar noodig, ravijnbeschermingskeuren in het leven te roepen.

Het departement had toen een zwaar hoofd in de mogelijkheid om een dergelijke keuring op Java in te voeren. Ik zal nu gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen, of deze nieuwe meening nog steeds gehandhaafd wordt en of men in het afgeloopen jaar zich terzake nader heeft georiënteerd. Ofschoon overreding altijd een van de beste propagandamiddelen is voor den tani, zou men wanneer zulks eenmaal noodzakelijk worden geacht, misschien de teeltdwangordonnantie daarbij te hulp kunnen roepen om in deze de noodige maatregelen te nemen.

Ik geloof n.l. dat op die manier, door het water te dwingen in den grond te gaan en ondergrondsche waterreservoirs te vullen, veel beter en goedkooper werk wordt geleverd, dan door het bouwen van wadoeks, om het te veel aan water in den Westmoesson ten goede te doen komen aan het tekort van de Oostmoesson-gebieden.

Ik ga nu over tot de bespreking van enkele bedrijven, die bij dit departement thuis behooren.

Een heel korte opmerking omtrent de S.S. en wel omtrent het maandperiodiek, dat door dien dienst wordt uitgegeven. M.i. is het antwoord betreffende het opnemen van reclames in genoemd periodiek in de memorie van antwoord zeer onbevredigend en eigenlijk een dooddoener. Wel degelijk worden de courantenbedrijven door deze reclame-campagne van de Java-Express ten zeerste gedupeerd.

Wat meer opmerkingen heb ik dan nog betreffende de P.T.T.

In de eerste plaats iets omtrent de Nirom. In de memorie van antwoord komt een staatje voor van het aantal luisteraars en de maandelijksche bijdragen aan de Nirom over de jaren 1934 tot 1940. Wanneer men het aantal luisteraars vermenigvuldigt met de maandelijksche bijdrage, krijgt men merkwaardige cijfers te zien. Eind 1934 waren er ongeveer 14 000 luisteraars met een maandelijksche omroepbijdrage van *f* 3, waaruit de jaarlijksche ontvangst berekend kan worden op *f* 500 000. Eind September 1940 waren er ongeveer 100 000 luisteraars met een omroepbijdrage van *f* 1,25 en een jaarlijksche ontvangst van bijna *f* 1½ millioen. Sedert 1937, toen de omroepbijdrage *f* 1,50 was, tot het eind van dit jaar, nu de bijdrage is gefixeerd op *f* 1,25, zijn de totale ontvangsten van de Nirom gestegen van *f* 1 millioen tot bijna *f* 1½ millioen. Alles bij elkaar genomen zijn de ontvangsten van de Nirom in 1940 ongeveer driemaal zoo hoog als in 1934. De vermindering van de omroepbijdrage van *f* 1,50 's maands tot *f* 1,25, ingaande 1 Januari 1939, heeft geen vermindering van het totaal der ontvangsten ten gevolge gehad. Integendeel, de ontvangsten in 1939 ten bedrage van *f* 1 300 000, zijn nu opgeloopen tot *f* 1 470 000.

Mijnheer de Voorzitter! Mijns inziens zijn er dan ook alle redenen aanwezig om de omroepbijdrage thans op *f* 1 te fixeeren. Het is mij niet mogen gelukken eenige jaarverslagen van de Nirom in handen te krijgen en al was dat het geval, dan zou ik nog niet weten, hoe, als gevolg van de oorlogsomstandigheden, de exploitatierekening van de Nirom er nu uit zou zien. Uit het programma krijgt men af en toe wel eens den indruk, dat veel meer platenmuziek dan duurdere levende muziek wordt gegeven, hetgeen een reden te meer zal zijn om de omroepbijdrage te verlagen. Wat betreft de exploitatiekosten zijn er alleen enkele cijfers genoemd bij de behandeling van de Nirom in de begrooting 1939—1940, namelijk in stuk 6, maar deze cijfers zijn volkomen onvoldoende om maar eenig inzicht te krijgen in den financieelen stand van zaken van de Nirom.

Wanneer men ziet, wat b.v. de Bataviasche Radiovereeniging met haar geringe ontvangsten, die een fractie zijn van die van de Nirom, bereikt en weet te geven, dan presteert deze kleine vereeniging op zich zelf relatief veel meer.

Ik wil van deze plaats nog een kleine opmerking maken en met klem de aandacht van het hoofd van de P. T. T. vragen voor schennis van natuurschoon, dat door zijn ondergeschikten vaak wordt bedreven bij den aanleg en het onderhoud van telefoonlijnen. Ik heb tot mijn spijt geen gelegenheid gehad persoonlijk het geval na te gaan, dat zich ongeveer 2 jaar geleden te Buitenzorg heeft voorgedaan. Daar protesteerde de opzichter van het bureau van den provincialen waterstaat tegen het kappen van een paar boomen door de P. T. T.

In zijn protest werd hij gesteund door een ambtenaar van den Plantentuin, die het jammer vond, dat deze boomen zouden worden opgeofferd, maar volgens een oud artikel in de postwet, had de P. T. T. het laatste woord. Wij moeten veel te zuinig zijn met het natuurschoon van onze wegen, om de schennis daarvan niet tot het allernoodzakelijkste minimum te beperken, zoowel bij den aanleg of het vernieuwen van lijnen, als bij het onderhoud. Wat dit laatste betreft geeft bijna elk stadsbeeld van tijd tot tijd overvloed van bewijzen van onnoodige schennis. Het vorig jaar heeft men bijvoorbeeld hier te Batavia op ergerlijke wijze huis gehouden. Ik zou het hoofd of onderhoofd van den betrokken dienst een mooien wandtekst willen geven, die hij in zijn kamer kan ophangen, n.l. de klacht van Guido Gazelle:

Heb toch meelij menschen,
met de schoone boomen Gods.

En als tegenhanger daarvan het gezegde van een Engelsch dichter:

„Gedichten — of in dit geval telefoonlijnen — worden

(Soetardjo.)

gemaakt door dwazen zooals ik, doch alleen God kan een boom scheppen.''

Met een beetje goeden wil kan veel natuurschennis worden voorkomen, vooral in onze steden, waar herhaaldelijk in de boomen moet worden gekapt om de lijnen vrij te houden. Dit werk kan bijvoorbeeld worden opgedragen aan enkele vaste werklui, die eerst eens leeren hoe men boomen op een goede manier kan snoeien.

Het zal den geachten Regeeringsgemachtigde niet verwonderen, dat ik nieuwsgierig was naar den stand van zaken omtrent de automatiseering van het telefoonbedrijf. Eenigszins tot mijn verwondering merk ik nu, dat behalve een kleine centrale reeds ook een aantal huisautomaten in werking zijn. Daarentegen wordt geen enkele mededeeling gedaan hoe die genoemde kleine centrale — is het Soekaboemi of de Poentjak? — voldoet. Van veel belang is echter de mededeeling, dat men aan eenige firma's reeds prijsopgave heeft gevraagd betreffende een automatische centrale te Batavia en om die dan te vergelijken met de kosten van een handcentrale. Gezien de voorkeur, die het vorig jaar bleek te bestaan bij de dienstleiding voor het automatische systeem vrees ik, dat het handsysteem niet veel kans heeft. De bezwaren, die ik tegen het automatisch systeem hier ter plaatse het vorig jaar heb geuit, handhaaf ik echter nog ten volle.

Ik zou daarom gaarne van den geachten Regeeringsgemachtigde de pertinente toezegging willen hebben, dat tot de automatiseering niet zal worden overgegaan, alvorens de Volksraad een volledig inzicht in deze kwestie heeft kunnen verkrijgen. De telefoon hier op Java werkt goed. Er is geen reden om dit bedrijf ten koste van groote sociale belangen en misschien veel kapitaal te perfectionneeren.

Naar aanleiding van deze zaak wil ik er nog wel de aandacht op vestigen, dat de verklaring, waarom de betrokken ambtenaar van den P.T.T.-dienst te Batavia in 1939 werd overgeplaatst — de man is mij volkomen vreemd, Mijnheer de Voorzitter, — mij niet heeft bevredigd.

Men zal het mij ten goede houden, dat het vertrouwen in het hoofd van een dienst, waarvan de twee voornaamste medewerkers politiek onbetrouwbaar bleken, ook in ander personeelsbeleid schade heeft geleden.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is de aandacht der Regeering erop gevestigd, dat op het gebied van woningbouw weinig rekening is gehouden met de cultureele belangen van de Indonesische samenleving.

Tot mijn voldoening heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, deze meening volkomen te deelen. Daarbij heeft Zij voorbeelden genoemd, waaruit moge blijken, dat de Regeering eveneens deze aangelegenheid in de door mij bedoelde richting beziet. Woningen van Indonesische bestuursambtenaren worden in Javaanschen bouwtrant gebouwd. Hetzelfde is geschied met den bouw van scholen en politiekazernes.

Met het uitspreken van deze waardeering kan ik toch niet nalaten er bij de Regeering op aan te dringen, dat Haar belangstelling niet beperkt blijft tot de overheidsgebouwen, maar zich ook uitstrekt tot den particulieren woningbouw.

Ik ben van meening dat, al mogen dan aan het interieur van een woning bepaalde westersche en andere eischen worden gesteld, er toch naar kan worden gestreefd, dat althans het uitwendige in harmonie zal blijven met de omgeving. Ik zou daarom de suggestie willen doen, dat de Regeering commissies instelt, van plaatselijk karakter, die de overheid in dergelijke gevallen van advies zal dienen. Er is veel aan gelegen, dat aan den wantoestand, die op dit gebied thans bestaat, een eind komt. Ik spreek hier van een wantoestand, omdat tegenwoordig letterlijk kan worden gesproken van een revolutie in de Indische architectuur, vooral in de hoofdplaatsen. In het groote raam van den opbouw dezer gemeenschap is deze aangelegenheid van niet gering belang te achten.

Erkentelijk ben ik voor de mededeeling in de memorie van antwoord, Mijnheer de Voorzitter, dat de bouw van ambtswoningen voor de districts- en onderdistrictshoofden voortdurend voortgang vindt. Naar ik van harte hoop, zal de laatste dienstwoning voor deze categorie ambtenaren spoedig zijn voltooid.

Met betrekking tot mijn opmerkingen en wenschen over de S.S. zal ik gevolg geven aan de uitnoodiging in de memorie van antwoord, en ze rechtstreeks voorbrengen bij den hoofdinspecteur, die er naar ik hoop gevolg aan zal willen geven.

Ten volle, Mijnheer de Voorzitter, onderschrijf ik de woorden van lof en waardeering, in het afdeelingsverslag geuit aan het adres van de Regeering in verband met de overdracht van bevoegdheden inzake de verzorging van het algemeene oostersche radioprogramma aan de P.P.R.K. Dank zij de vlotte medewerking van de betrokken autoriteiten, dank zij de waardevolle medewerking van de besturen der plaatselijke oostersche omroepvereenigingen, dank zij het onbegrensde enthousiasme van het personeel der P.P.R.K., waarvoor letterlijk geen werk te veel was, is deze overdracht op 1 November j.l. zeer vlot verloopen. Natuurlijk zijn er fouten gemaakt, natuurlijk konden er bij het personeel onvolkomenheden worden geconstateerd, maar dit zijn naar mijn meening kinderziekten. Over het geheel genomen, gezien vooral den korten tijd van voorbereiding, die den leiders van de organisatie gegeven was, moet het verloop van de overdracht als zeer bevredigend worden beschouwd.

De heer Wirjopranoto heeft zooeven medegedeeld, dat afkeuring zou zijn uitgesproken over den omroepstof, maar daartegenover kan ik stellen, dat binnen enkele dagen na de overdracht aan de P.P.R.K. honderden brieven werden ontvangen, waarin deze organisatie lof werd gebracht voor het ten gehoore gebrachte. Het spreekt vanzelf, dat, zooals ik reeds zeide, onvolkomenheden zijn voorgekomen, maar aan den anderen kant vergete men niet, dat ook op andere punten een verbetering van de programma's vergeleken met die, welke door de Nirom verzorgd werden, valt te constateeren.

De door den heer Wirjopranoto uitgesproken vrees, als zouden van de zijde van de Europeesche gemeenschap pogingen in het werk worden gesteld om de overdracht ongedaan te maken, kan ik niet deelen. Ik heb reden ten aanzien hiervan optimistisch te zijn. Ik geloof niet, dat de Regeering en de Europeesche gemeenschap er ooit aan zullen denken de overdracht ongedaan te maken.

Wat betreft de opmerkingen van den heer Wirjopranoto, die bezwaar maakte, dat ik aan mijn openingsrede een politiek cachet heb gegeven, slechts het volgende. Als men een beroep op samenwerking op de gemeenschap als een politieke daad beschouwt, weet ik waarlijk niet meer, waar men de grens moet trekken.

Ik heb in mijn rede niets anders dan een beroep op mijn medeburgers gedaan om zich in dezen moeilijken tijd als één man te plaatsen tegenover mogelijke gevaren. Ik geloof niet, dat dit als een politieke daad kan worden beschouwd.

Bij de overdracht van bedoelde bevoegdheden is iets de aandacht van het publiek ontsnapt, namelijk de verdienste van de plaatselijke particuliere Oostersche omroepvereenigingen. Deze vereenigingen hebben sedert jaren den Oosterschen omroep verzorgd, zelfs vóór de Nirom een Oostersch program verzorgde, en zelfs kan worden gezegd, dat in het begin van de werkzaamheden van de Nirom op het gebied van den Oosterschen omroep de Nirom dien omroep heeft opgedragen aan deze particuliere Oostersche omroepvereenigingen. De ontwikkeling van den Oosterschen omroep hier te lande tot het huidige peil is voor een niet gering deel aan deze vereenigingen te danken.

Dat de overdracht van de programmaverzorging zoo vlot

(Soetardjo.)

is kunnen verloopen, is mede te danken aan het feit, dat deze organisaties en met name haar besturen over een behoorlijke ervaring beschikken. Het heeft zijn nut dit hier te zeggen, omdat men allicht geneigd is deze verdienstelijke organisaties over het hoofd te zien. Er is een tijd geweest, dat men de beteekenis van de plaatselijke Oostersche omroepvereenigingen heeft miskend.

Het was deze geringschatting, die ertoe geleid heeft, dat door deze omroepvereenigingen een federatie is gevormd en dank zij de ruime opvatting der Regeering op het stuk van de behartiging van den algemeenen Oosterschen omroep is thans de verzorging van het algemeen Oostersch programma en de omroepstof aan deze federatie opgedragen. Met deze overdracht heeft de Regeering ongewild principieel onderscheid gemaakt tusschen algemeen Westerschen en algemeen Oosterschen omroep. Weliswaar is dit in de memorie van antwoord ontkend, maar het feit, dat een deel van de Westersche luisteraars naar den Oosterschen omroep luistert en een deel van de Oostersche luisteraars naar den Westerschen omroep doet geen afbreuk aan het andere feit, dat toch wel degelijk, zoowel in de uitvoering, in de technische verzorging als in die van het programma, een scheiding bestaat tusschen den algemeen Westerschen en den algemeen Oosterschen omroep. Bij de verzorging van den radio-omroep door de Nirom is een verschil aan te wijzen in de verzorging van den Westerschen en die van den Oosterschen algemeenen omroep. Daarnaast bestaat een groep Westersche en een groep Oostersche luisteraars.

Mijnheer de Voorzitter! Zoowel wat de technische verzorging als de verzorging van de programma's betreft is er tusschen den Westerschen en den Oosterschen algemeenen omroep een onmiskenbaar duidelijke scheidingslijn aan te wijzen. Ook tusschen de Westersche en de Oostersche luisteraars is die scheidingslijn duidelijk waarneembaar. Hier ligt die lijn tusschen de groep der Europeesche en der niet-Europeesche luisteraars. Verwaarloozing van deze scheidingslijn heeft in de practijk geleid tot discriminatie van den Oosterschen omroep en als gevolg hiervan tot verwaarloozing van dezen omroep. Het aantal Westersche en Oostersche luisteraars is op het oogenblik, als ik mij niet vergis, gelijk. Misschien overtreft het aantal Oostersche luisteraars dat van de Westersche.

(De heer C. C. van Helsdingen: Nog niet.)

Daarvan wil ik af zijn. Maar niettemin moeten wij constateeren, dat de kosten van de Oostersche programma's, in vergelijking tot die der Westersche programma's, minimaal moeten worden geacht.

Om een duidelijken blik te werpen op de verhoudingen zou ik slechts één voorbeeld naar voren willen brengen. De kosten van alle Oostersche programma's tezamen zijn nagenoeg gelijk aan die van één enkel Westersch muziekorkest. Dit spreekt toch boekdeelen.

Voorts is het aantal en de capaciteit van de Westersche zenders veel grooter dan die van de Oostersche zenders. De klachten over de geringe hoorbaarheid van verschillende Oostersche zenders zijn bekend. Ik moge bij deze de aandacht van de Regeering vragen voor een collectieve klacht, die ontvangen is van Oostersche luisteraars in Cheribon. Deze hebben geklaagd, dat de Oostersche zenders, die voor dat gebied bestemd zijn, daar niet voldoende hoorbaar zijn.

Voorts is er een klacht uit Midden-Java, in dezen zin, dat is aangedrongen op scheiding tusschen Midden- en Oost-Java Oostersche programma's, nl. dat de samenkoppeling van twee programma's, die voor de luisteraars in Midden- en in Oost-Java voor de luisteraars in Midden-Java onhoudbaar is. Ik dring er bij de Regeering op aan, aan dezen toestand spoedig een einde te maken.

Op grond van deze overwegingen zou ik der Regeering dus willen verzoeken, aandacht te schenken aan deze bezwaren en in de eerste plaats het aantal zenders uit te breiden en in de tweede plaats een scheiding te maken tusschen Midden- en Oost-Java programma's.

(De heer Van Helsdingen: Waarom brengt U dat niet voor bij den raad van advies voor den Oosterschen omroep? Dat behoeft toch niet in den Volksraad voorgebracht te worden?)

Ik meen, dat dit tot de taak van onze volksvertegenwoordiging behoort. Dit punt heeft betrekking op de verzorging van den algemeenen Oosterschen omroep en ik geloof niet, dat ik mijn boekje te buiten ben gegaan, door deze kwestie hier onder de aandacht van de Regeering te brengen en een poging te doen, Haar er toe te bewegen aan deze bezwaren tegemoet te komen.

De bezwaren, die ik zooeven heb voorgebracht, houden verband met een vraagstuk, dat zooeven door den heer Wirjopranoto in bespreking is genomen, het vraagstuk van de kostenverdeeling. Volgens het instellingsbesluit betreffende de overdracht van de zooeven bedoelde bevoegdheden, is het bedrag, dat aan de P.P.R.K. voor de verzorging van de algemeene Oostersche programma's zal worden toegekend, voor 1941 op *f* 126 000 vastgesteld, terwijl dit bedrag oorspronkelijk was vastgesteld alleen voor het jaar 1940.

Ik zou er toch bij de Regeering op willen aandringen, dat deze zaak nogmaals onder oogen wordt gezien. Op het oogenblik bedraagt het aantal Oostersche luisteraars zoo om en bij de 50 000, hetgeen beteekent, dat aan bruto omroepbijdragen in totaal wordt ontvangen een bedrag van *f* 750 000. Hiervan gaat af aan het land een bedrag van *f* 150 000, zoodat resteert *f* 600 000.

Nu wordt aan de P.P.R.K. voor de bekostiging van de programma's en omroepstof uitgekeerd *f* 126 000, zoodat voor de Nirom overblijft een bedrag van *f* 474 000. Dit bedrag, dat aan de P.P.R.K. toekomt, is gelijk aan ruim 16 procent van de bruto-opbrengst.

Mijnheer de Voorzitter! Ik herinner er aan, dat destijds in het College van Gedelegeerden door mij en enkele geachte medeleden een initiatief-voorstel is ingediend — n.l. onderwerp **109** van het zittingsjaar 1936—1937 —. Dit initiatiefvoorstel behelst het verzoek aan de Regeering om een derde deel van de bruto-opbrengst van de omroepbijdragen af te staan aan de particuliere plaatselijke omroepvereeniging.

Mijnheer de Voorzitter! Nu is de verzorging van de programma-stof aan de plaatselijke omroepvereenigingen opgedragen. Als aandeel voor de bekostiging van deze werkzaamheden krijgt de P.P.R.K. niet $^1/_3$, doch slechts ruim 16 procent van de bruto-opbrengst van de Nirom.

Mijnheer de Voorzitter! Instede van een vooruitgang in de kostenverdeeling krijgen wij dus een achteruitgang. Immers wij hebben destijds gepleit voor toekenning van $^1/_3$ deel van de omroepbijdragen; nu wordt die subsidie gesteld op ruim 16%. Ik zou er bij de Regeering op willen aandringen, dat deze kostenverdeeling wordt herzien voor 1941. Ik vrees, dat het voor de P.P.R.K. moeilijk zal zijn met dit bedrag te voldoen aan de wenschen en verwachtingen van de Oostersche luisteraars. Bovendien kleven aan het systeem van het telken jare vaststellen van dit bedrag verschillende bezwaren.

In de eerste plaats ligt daarin opgesloten een element van wrijving tusschen Nirom en P.P.R.K. Het is, menschelijkerwijs geredeneerd, volkomen begrijpelijk, dat er tusschen deze beide lichamen moeilijk een oplossing zal kunnen worden verkregen, zoodat, gelijk ook de ervaring heeft geleerd, de overheid telkens tusschenbeide zal moeten komen. Ik geloof, dat het alleszins in het belang van een goede verstandhouding is en in dat van een prettige samenwerking zal zijn, indien dit systeem werd verlaten.

Verder kleeft aan dit systeem het bezwaar, dat hiervan voor de P.P.R.K. geen stimuleerende kracht kan uitgaan, want of nu het aantal Oostersche luisteraars stijgt tot 100 000 of dat het

(Mochtar.)

aantal constant blijft op 50 000, het maakt voor deze organisatie geen verschil uit. De kosten worden gefixeerd tot een bepaald bedrag en de toe- of afname van het aantal luisteraars oefent geen invloed uit op vaststelling van het bedrag. Ik stel daarom, in verband met deze bezwaren voor, om een ander systeem te volgen, namelijk dat hetwelk in principe is aanbevolen in het zooeven door mij genoemde voorstel, en wel om de P.P.R.K. een vast percentage als aandeel te geven in de kosten van de verzorging van den Oosterschen omroep. Indien dit systeem wordt gevolgd zou het voor de organisatie van belang zijn om intensieve propaganda te maken in de Oostersche samenleving om zich aan te sluiten bij den Oosterschen omroep.

De resultaten van een dergelijke systematisch gevoerde propaganda zullen niet alleen ten voordeele strekken van de Federatie, maar ook van de Nirom en de overheid. In dit verband zou ik met het oog op een bevordering van de toename van het aantal luisteraars de motie, die onlangs door de P.P.R.K. is aangenomen, waarin de wensch wordt uitgesproken om de omroepbijdrage van *f* 1,25 tot *f* 1 te verlagen, onder de aandacht der Regeering willen brengen.

Eenige vorige sprekers met name de heeren Wirjopranoto en Zwart hebben eveneens op verlaging der omroepbijdrage aangedrongen. Ik geloof, dat het in het belang van de ontwikkeling van den radio-omroep is, dat de Regeering aan dezen wensch gevolg geeft.

De **Voorzitter**: U hebt nog slechts 5 minuten spreektijd.

De heer **Soetardjo**: Ten slotte zou ik in bespreking willen brengen een onderwerp, dat bij Afdeeling VII B is behandeld. In de memorie van antwoord zegt de Regeering op pag. 3 (roneo) ten aanzien van de oprichting van waterkrachtinstallaties door autonome gemeenschappen, desa's en particulieren, dat de Regeering dit aan belanghebbende instanties overlaat, maar dat Zij bereid is deze autonome gemeenschappen en particulieren desgevraagd van advies te dienen. In verband met de ontwikkeling van dit land op dit gebied zou ik er bij de Regeering op willen aandringen ten deze geen passief standpunt in te nemen, maar actief leidend op te treden. Ik zou de Regeering ten zeerste erkentelijk zijn, indien Zij ertoe zou overgaan een onderzoek naar de mogelijkheden op dit terrein in te stellen en daar, waar de mogelijkheid wordt geconstateerd, de belangstelling van belanghebbende instanties wilde opwekken door hen op hun belangen op dit terrein te wijzen. Ik geloof, dat het voeren van een actief beleid op dit gebied alleszins gemotiveerd is en dat hier in de toekomst onmetelijke mogelijkheden liggen.

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling wil ik slechts over één enkel punt een opmerking maken en wel over den aanleg en/of verbetering van wegen in de buitengewesten. Alvorens hiertoe echter over te gaan, wensch ik mijn waardeering uit te spreken voor de duidelijke en over het algemeen volledige toelichting op deze begrooting, waardoor de bestudeering van de posten zeer wordt vergemakkelijkt. Ook voor de uitnemende wijze, waarop het jaarverslag van het Departement over 1939 verzorgd is, spreek ik mijn waardeering uit.

Wanneer ik thans kom tot het onderwerp, dat ik in bespreking wil brengen, constateer ik met leedwezen, dat op den post bruggen en wegen sterk is bezuinigd. De bezuiniging meent men te moeten zoeken in het niet-uitvoeren van werken, welke op vroegere werkplannen waren opgenomen, dan wel in de stopzetting van reeds aangevangen werken of het verlangzamen van het tempo van uitvoering. Zoo wordt bijv. de aanleg van den weg Roendeng—Sidikalang in de residentie Atjeh, voor welks uitvoering na ultimo 1939 een bedrag van *f* 185.000 werd noodig geacht en waarvoor in 1940 op een uitgave van *f* 6900 werd gerekend, in 1941 niet voortgezet.

Evenzoo is voor de verbetering van den weg Kinali—Doesoenbaroe—Moetaralam, voor welks voltooiing na 1939 nog een bedrag van *f* 175 000 noodig werd geoordeeld, in 1941 niets uitgetrokken. Voor den aanleg van den weg Boekit Koening — Moetaralam, waarvoor het te verwerken bedrag na 1939 werd getaxeerd op *f* 297 400, en waarvoor na 1940 *f* 78 000 was uitgetrokken, is in 1941 slechts *f* 20 000 op de begrooting gebracht. Zoo zijn er nog andere voorbeelden aan te halen, die men kan vinden in de bijlage op de memorie van toelichting op deze begrooting.

De weg Kinali—Moetaralam is van zeer groot economisch belang, aangezien hij een korte verbinding vormt van het pepercentrum Kotaboemi in de Lampongs met de uitvoerhaven Kroë in Benkoelen. Bij gemis aan dezen verbindingsweg is de bevolking thans uitsluitend aangewezen op het vervoer naar Oosthaven, dat zeer kostbaar is. Waar thans de peperprijzen zoo laag zijn, dat er voor de producenten schier geen winst valt te maken, behoeft het wel geen betoog, dat het vervoer naar Oosthaven een groot financieel bezwaar met zich brengt. De producent houdt dan immers zijn product aan tot hij er betere prijzen voor kan maken, hetgeen dus leidt tot een gedeeltelijke stopzetting van den handel. Zoo hij direct aan geld zal komen — hetgeen meestal het geval is — verkoopt hij de peper tot een nog lageren prijs dan den gebruikelijke aan de plaatselijke opkoopers. Hierdoor kan de bevolking geen nieuw kapitaal vormen voor de verdere exploitatie van haar tuinen, met het gevolg, dat zij in de handen van geldschieters geraakt en er niet meer uit komt.

Te schrijnender lijkt mij deze bezuiniging wanneer ik zie, dat op deze begrooting voor den post burgerlijke luchtvaart, die voor de bevolking van zeer weinig direct belang is en overigens niet rechtstreeks rendabel, een subsidie van *f* 1 millioen wordt aangevraagd.

Ik ontken niet, dat in andere opzichten een snelle verbinding noodig is, zelfs noodzakelijk, maar in het belang van de economische verheffing van de bevolking, dus tevens in het algemeen belang, moet de wegaanleg minstens een gelijke verzorging ondervinden als thans voor de burgerlijke luchtvaart wordt in acht genomen.

Andere belangrijke wegen, mede gezien uit een oogpunt van bestuursvoering, zijn de verbindingen van Tamiaj met Soengei Manau, die van Loeboekpinang met Tapan en die van Bintoehan met Kroë. De twee eerstgenoemde wegen vormen een korte schakel tusschen de residenties Djambi, Benkoelen en Sumatra's Westkust, welke residenties anders slechts langs een omweg te bereiken zijn. Ook een plaatselijke verbindingsweg van Bintoehan met Kroë vormt voor de bestuursvoering een niet onbelangrijk voordeel. Wanneer thans een bestuursambtenaar op tournée moet naar Kroë, reist hij van Benkoelen naar Kepahiang en gaat dan de residentie Palembang in via Pagaralam, Lahat, Moeara Enim, Batoeradja en Moearadoea, waarna hij weer in de residentie Benkoelen komt bij Liwa, om vervolgens de reis voort te zetten naar Kroë. Niet alleen zijn hiermede verschillende reisdagen gemoeid, doch ook de reisdeclaratie stijgt hierdoor aanmerkelijk; hierop kan door het tot stand komen van den door mij bedoelden verbindingsweg aanmerkelijk worden bespaard.

Voorts wil ik onder de aandacht van de Regeering brengen, dat de algemeene toestand van de wegen in de residentie Palembang voornamelijk in de onderafdeeling Lematang Ilir en Komering Oeloe — dit laatste betreft de wegstrekking Martapoera—Goenoengbatoe in den weg Martapoera—Kapoeagoeng — verre van gunstig is. Deze wegen zijn in den regentijd bijna onberijdbaar, omdat ze eenerzijds niet voldoende verhard zijn, anderzijds omdat er weinig aandacht schijnt te worden besteed aan behoorlijken afvoer. De tonrondte is op zeer veel plaatsen niet aanwezig, zoodat na een regen zich op den weg plassen vormen.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Mahmoed.)

Ik spreek de verwachting uit, dat de Regeering in hetgeen ik zooeven uiteengezet heb aanleiding zal vinden om eventueel bij nota van wijziging den post bruggen en wegen te verhoogen, teneinde aan genoemde wenschen en bezwaren tegemoet te komen.

De heer **Mahmoed**: Mijnheer de Voorzitter! Naast de waardeering die ik heb voor den door het departement van Verkeer en Waterstaat gepresteerden arbeid, moge ik bij deze begrootingsafdeeling het volgende opmerken.

In Haar memorie van antwoord op blz. 14 roneo, zegt de Regeering het volgende:

„De circa 100 km lange uit het rubberfonds te bekostigen weg Roendeng — Sidikalang behoort tot de objecten, waarvan de aanleg tijdelijk is uitgesteld. Het uit de „Nederlandsche welvaartsbijdrage'' bekostigde en tot dezen weg behoorende rond 20 km lange in Atjeh gelegen wegvak is intusschen gereed gekomen.''

Op 5 Augustus 1938 (blz. 714 handelingen) heeft de Regeering naar aanleiding van mijn pleidooi betreffende den wegaanleg Roendeng—Sidikalang mij met het volgende van antwoord gediend:

„Betreffende den aanleg van wegen heeft de heer Mahmoed de vraag gesteld, of reeds in het begin van het volgend jaar een aanvang zal kunnen worden gemaakt met den aanleg van den weg Roendeng—Sidikalang. Zooals in de memorie van antwoord reeds is medegedeeld, acht de Regeering den aanleg van dezen weg inderdaad wenschelijk; het ligt in de bedoeling om het eerste gedeelte nl. de strekking Roendeng—Penanggalan te bekostigen uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage. Indien aldus wordt besloten, welke beslissing binnenkort kan worden verwacht, zal met de uitvoering van dit weggedeelte waardoor de onderafdeeling Singkel uit haar isolement zal worden verlost, nog in het loopende jaar of uiterlijk in het begin van 1939 een aanvang worden gemaakt.''

Mijnheer de Voorzitter! Zooals uit de memorie van antwoord blijkt, is de weg Roendeng—Penanggalan reeds gereed gekomen. Waar de Regeering in 1938 te kennen heeft gegeven, dat de aanleg van den weg Roendeng—Sidikalang inderdaad wenschelijk is, verwondert het mij eenigszins, dat volgens de memorie van antwoord de aanleg van dien weg tijdelijk is uitgesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Voor de bekostiging van dezen wegaanleg zijn uit het rubberfonds 4e storting bereids gelden toegestaan, zoodat wil men consequent zijn, de Regeering Haar eens ingenomen beslissing uit te voeren.

Het verschil van meening tusschen Regeering en mij ligt dus in het tijdstip van uitvoering. De Regeering wenscht, den wegaanleg tijdelijk uit te stellen; echter, Zij blijft in gebreke de motieven voor dit uitstel aan te voeren. Daarom dring ik er bij de Regeering op aan, alsnog de motieven bekend te maken, opdat op grond van Haar aangevoerde bezwaren beoordeeld kan worden, in hoeverre dit uitstel noodzakelijk is. Mijnerzijds, Mijnheer de Voorzitter, is er geen noodzaak voor uitstel, integendeel, de doortrekking van dien weg zal voor het land onnoemelijke voordeelen met zich medebrengen. Immers, de Westkust van Atjeh wordt daardoor spoedig uit haar isolement verlost, hetgeen uit bestuurs- en militair oogpunt een zaak van de grootste beteekenis wordt geacht. Voor de bevolking zal die openlegging bevorderlijk werken op de verdere economische ontwikkeling, daar zij tot dusver geen uitweg vindt voor uitvoer van haar boschproducten en zij dus niet dien prijs krijgt die op de wereldmarkt zou kunnen worden bedongen.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals ik bij de behandeling der begrooting 1939 gezegd heb, trekt niet alleen de residentie Atjeh profijt van dien weg, doch ook de aangrenzende residenties zooals Tapanoeli en Sumatra's Oostkust. Op grond van het feit dat Atjeh's Westkust een van de lastigste afdeelingen is van de residentie, geef ik de Regeering nogmaals in overweging, Haar standpunt te wijzigen en alsnog bereid te zijn, deze transversale weg zoo spoedig mogelijk aan te leggen.

(Mogot.)

Mijnheer de Voorzitter! Uit de begrooting heb ik gezien, dat op de onderhoudskosten van den verbindingsweg Medan—Koetaradja aanzienlijk wordt bezuinigd. Het is toch van voldoende bekendheid dat deze weg sinds jaar en dag op vele gedeelten zich in slechten toestand bevindt en het verkeer tusschen Sumatra's Oostkust en Atjeh niet zelden wordt belemmerd. Door de voorgestelde bezuiniging zal de toestand nog verder verslechteren, waardoor dus in de toekomst nog grootere lasten op de onderhoudskosten zullen drukken.

Mijnheer de Voorzitter! Naar mijn meening is dit een bezuiniging die de zuinigheid bedriegt. Ik hoop, dat de Regeering bereid zal zijn, misschien uit andere fondsen, het onderhoud regelmatig voort te zetten.

De **Voorzitter**: Vanavond zal de beraadslaging over de afdeeling VII en VII A—C, Verkeer en Waterstaat e.a., in eersten termijn van de zijde van den Volksraad worden beëindigd.

De vergadering wordt te 2 uur n.m. geschorst tot 6 uur n.m.

Avondvergadering van Maandag 18 Nov. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 6 n.m.)

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Haeften.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **I**); voortzetting der behandeling van de afdeelingen VII, Departement van Verkeer en Waterstaat, VII A, Post-, Telegraaf- en Telefoondienst, VII B, Landswaterkrachtbedrijven, VII C, Haven van Makasser, VII D, de Emmahaven, VII E, Haven van Belawan, VII F, Haven van Semarang, VII G, Haven van Tandjong-Priok, VII H, Haven van Soerabaja, VII I, Bangkatinwinning, VII J, Oembilinsteenkolenontginning, VII K, Boekit-Asamsteenkolenontginning, en VII L, Staatsspoorwegen.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling is mijn aandacht slechts gevallen op een paar punten.

Het is de Regeering zeker wel bekend, dat in den bodem van den Banggaischen archipel in Celebes mica wordt aangetroffen.

Naar verluidt, zou eenigen tijd geleden een buitenlander daarvoor interesse hebben gehad. Ik zou aan de Regeering willen vragen of de door dien buitenlander gedane aanvraag om mijnbouwkundige opsporingen te mogen doen door de Regeering is ontvangen en voorts of Zij bereid is naar de aanwezigheid van mica aldaar een onderzoek in te stellen en mede te deelen of bij een eventueele exploitatie daarvan voldoende rendement te verwachten zou zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Op suiker komen in den regel de mieren direct af. Zoo is het ook met mica in het Banggaische en het daartegenovergelegen vasteland van Oost-

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Mogot.)

Celebes. Onder het mom van parelvisscherij, beoefend door deze buitenlanders, worden volgens mijn meening de oogen in hoofdzaak gericht op het micagebied aldaar. Nu vraag ik of het met het oog op de rentabiliteit niet beter is, dat de Regeering zelf het initiatief tot exploitatie neemt, dan wel, dit overlaat aan een in ieder geval niet buitenlandsch lichaam.

Wat post 7.5. „Bruggen en wegen", betreft, lees ik onder sub 5 van denzelfden post, dat een bedrag van *f* 94 000 is uitgetrokken in tegenstelling met 1940, toen *f* 192 500 is geraamd, een verschil namelijk, uitmakende van *f* 98 000. Begrijpelijk is deze post bestemd voor verschillende streken in de buitengewesten. Nu kan het natuurlijk niet anders, dan vanwege de hooge defensieuitgaven, waardoor — gelijk de memorie van antwoord dat zegt — op onderdeelen noodzakelijkerwijze moet worden bezuinigd.

Mijnheer de Voorzitter! Dit betreft den verbindingsweg Menado—Kwandang—Gorontalo. Het doet mij namelijk genoegen in de memorie van antwoord te mogen lezen, dat het in de bedoeling van de Regeering ligt om deze verbinding door te trekken tot Zuid-Celebes, maar slechts als de financiën zulks toelaten. Dat voor het begrootingsjaar 1941 een uitzondering wordt gemaakt met de voortzetting van het werk aan dien weg, om reden het al bijna gereed is, en omdat de bevolking ermede gebaat is bij het transport van haar producten, daarvoor zijn wij de Regeering natuurlijk erkentelijk. Inderdaad kost de arbeid aan dezen weg heel veel tijd, niet alleen vanwege de lengte ervan, maar vooral vanwege de terreingesteldheid, terwijl met beperkte middelen zal worden gewerkt. En toch, Mijnheer de Voorzitter, is het wel van belang van de Regeering te mogen vernemen: hoe ver men met het werk aan dien weg gevorderd is, en wanneer bijvoorbeeld naar schatting Kwandang bereikt kan worden.

Als ik deze vraag stel, wil ik daarin ook betrekken sub 6 van hetzelfde artikel, aangaande de schakel, liggende in het zelfbestuursgebied Attinggola.

Practisch wordt de weg aangelegd in zelfbestuursgebied, met uitzondering dan van Kwandang, van waaruit het rechtstreeks bestuurd gebied begint. Te oordeelen naar de bedragen zal practisch van noemenswaardige vordering van het werk aan deze verbinding wel weinig sprake zijn.

Nu komt dit eigenlijk door de huidige omstandigheden. Dat is mijns inziens niet zoo heel erg. Als daaraan maar geregeld gewerkt wordt, bewijst dat den ernst van de doorzetting. Wat ik van de Regeering zou willen weten is, met welke krachten daar gewerkt wordt. Of daar speciaal met gestraften wordt gewerkt en/of met heerendienstplichtigen. Nu weet ik, dat met de eersten een proef werd genomen. Maar zou deze proef gelukt zijn zou ik willen vragen en zoo ja, van waaruit soortgelijke werkers worden betrokken, hoe groot de loonen zijn en of de onderbrenging wel voldoet aan de eischen om gezond te blijven.

Wij zijn de Regeering erkentelijk voor het feit, dat voor 1941 de Minahasaraad van regeeringswege voor het onderhoud van bruggen en wegen kan rekenen op een subsidie van ongeveer *f* 50 000. Door de ongunstige coprasituatie in de Minahasa kwamen de belastinggelden al geruimen tijd zeer stroef binnen. Niet alleen het gouvernement ondervindt daarvan last, maar voornamelijk de Minahasaraad is het kind van de rekening. Deze raad, die sedert 1926 van de bevolking een progressieve verkeersbelasting heft, loopende van *f* 6 tot *f* 36, krijgt die belasting in dezen tijd niet binnen, en de hulp van de Regeering aan de klapperproducenten beteekent niet veel, terwijl voorts verschillende bronnen van inkomsten van den raad, vooral de pasars, zwaar zijn gehandicapt door de geringe koopkracht der bevolking.

De Minahasa maakt een zeer moeilijken tijd door. De copra was de kurk waarop ze dreef en nu dit product zoozeer in waarde is gedaald, komt de wegenbelasting zoo goed als niet binnen. Vanzelf wordt wegens geldgebrek ook weinig aan de wegen gewerkt, zoodat hun toestand gaandeweg slechter wordt. Deze klacht is al eenige jaren oud. De wegen worden eer slechter dan beter. Naar verluidt heeft de inspecteur van Verkeer en Waterstaat van Makassar deze wegen in oogenschouw genomen. Den zeer druk bereden weg tusschen Menado en Tondano die zeer smal is en eindeloos veel bochten heeft, achtte hij zelfs gevaarlijk voor het verkeer. Het zou ons daarom aangenaam zijn, indien de Regeering aanleiding zou kunnen vinden de subsidie ten behoeve van den Minahasaraad te verhoogen en den algemeenen ondergang van de wegen daardoor zou voorkomen.

Ik wil van deze plaats waardeering uitspreken voor het vele goede, dat de Knilm in Indonesië aan de verzorging van de luchtcommunicaties heeft gedaan; vooral voor wat er dit jaar is tot stand gebracht komt deze maatschappij eer toe. Thans is de geheele Groote Oost uit haar isolement verlost. Niet alleen, dat het onderhoud van dergelijke vliegtrajecten uiterst belangrijk is voor een goed verkeer, maar in tijden als deze kan de Knilm van onschatbare waarde zijn voor de defensie. De uitbreiding van het luchtnet in 1941, waarvan de mogelijkheid bestaat, verdient naar mijn meening toejuiching.

Met betrekking tot den haven- en baggerdienst zou ik de Regeering willen vragen, of in verband met de omlegging van de monding van de Tondanorivier reeds aan alle bezwaren van de bevolking is tegemoet gekomen, bezwaren voortspruitend uit de verplichting van grondontruiming.

De watervoorziening van de schepen ter reede van Menado heeft tot dusver niet plaats door middel van ijzeren waterprauwen.

Het is mij niet duidelijk, waarom juist nu zulk een prauw noodig is. Bijna alle schepen, die naar Menado komen, reizen door naar de Tominibocht, omdat deze toch op hun route ligt, uitgezonderd natuurlijk die, welke naar het buitenland varen. Reeds sinds jaren, reeds van den tijd vóór de tot standkoming van de waterleiding van Menado af, hebben de schepen de gewoonte water te laden in Straat Lèmbè, de straat, waaraan bijv. het plaatsje Bitoeng gelegen is. Daar is een waterbron dicht aan zee, waarvan vele schepen, gouvernements- en particuliere vaartuigen, gebruik maken om water in te nemen. Bij doelmatige capteering kan deze bron zuiver water leveren en is aanschaffing van den prauw van *f* 60 000 niet noodig. Straat Lèmbè is veilig, zoodat de schepen op alle tijden van den dag daarheen kunnen varen en zoo geeft de door mij bedoelde bron sinds jaar en dag water aan koopvaardij- en marineschepen, ook tijdens den vorigen wereldoorlog aan, meest buitenlandsche, oorlogsschepen, waarom de bevolking sindsdien aan de bron dan ook den naam aer perang heeft gegeven. Het is wel noodig, dat de Regeering dit even onderzoekt, omdat de tijden zoo moeilijk zijn, daarom breng ik mijn suggestie ook voor, want als de *f* 60 000 niet noodig zouden zijn voor de aanschaffing van den ijzeren prauw zouden zij voor iets nuttigers besteed kunnen worden, bijv. voor een subsidie aan den Minahasaraad, die, gelijk bekend, met financieele moeilijkheden te kampen heeft. De technische dienst van den Minahasaraad zou dan voor capteering van de bron kunnen zorgdragen, temeer, daar de bron in het gebied van den raad ligt.

Wat de irrigatie betreft, irrigatie is natuurlijk noodig voor den sawahbouw. Van Noord-Celebes is bekend, dat de bevolking daar bijna uitsluitend van haar klappertuinen moest bestaan. De productie is echter van jaar tot jaar meer noodlijdend geworden, zoodat de copra thans op de wereldmarkt bijna geen waarde meer heeft en alleen door regeeringshulp kan nog copra worden bereid. Het is begrijpelijk, dat de bevolking zich daarom meer gaat toeleggen op den verbouw van voedingsgewassen als rijst en maïs. Er zijn tal van terreinen om de Minahasa heen, die zich daarvoor bij uitstek

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(Mogot.)

leenen. Kortheidshalve moge ik verwijzen naar het rapport van Ir. Van Buuren, den lateren directeur van Verkeer en Waterstaat, opgemaakt, toen de heer Van Buuren ingenieur in de Minahasa was. Tot dusver is bijna uitsluitend gebouwd op de bereidwilligheid van de bevolking om zelf irrigatieleidingen aan te leggen. De aanleg van irrigatiewerken zou de bevolking gaarne ter hand nemen, maar zij moet zich natuurlijk tot de kleine werkjes beperken, zonder hulp is zij niet in staat de grootere irrigatiewerken, die groote terreinen met een groote capaciteit bestrijken, te entameeren. Van speciale aandacht voor Noord-Celebes kan natuurlijk geen sprake zijn, hoewel de memorie van antwoord dit wel wat al te nadrukkelijk zegt. Wanneer hiermede gedoeld wordt op de kolonisatieterreinen in de buitengewesten heb ik niets gezegd, getuige een der schitterende werken, welke van gouvernementswege reeds in Zuid-Celebes is aangelegd. Ik bedoel de watervoorziening van het bevloeiings- of irrigatiegebied, dat bestreken wordt door de Djenembrangrivier. Ongeveer 30 000 bouws, die oorspronkelijk van regenwater afhankelijk waren, kunnen door een stuw in deze rivier geregeld water uit de Djenembrangrivier krijgen.

Het is een prachtig stuk werk en de bouw van de waterverdeelingswerken en de stuwdam, tal van secundaire en tertiaire leidingen, welk werk onder leiding staat of heeft gestaan van den hoofdopzichter is werk, dat inderdaad bewondering verdient. Zeer veel moeilijkheden, die hij van de bevolking ondervond, heeft deze opzichter moeten trotseeren vanwege de bezwaren, verbonden aan den aanleg van dit toch grootsche werk. Had de bevolking tevoren steeds te kampen met misoogsten, thans, na voltooiing van dit werk, heeft men geregeld de beschikking over water en de bevolking zal weldra de vruchten ervan plukken. Dit werk heb ik persoonlijk aanschouwd. Het is in één woord schitterend. Het zou mij aangenaam zijn te vernemen, in welken vorm deze hoofdopzichter beloond is geworden voor de door hem geleverde prestatie.

Vervolgens post 7.10 aan een bespreking onderwerpend, zij het mij vergund het volgende naar voren te brengen. In geenen deele bestaan er bij mij bezwaren tegen den aanleg van irrigatie- of waterstaatswerken in de kolonisaties van Indonesiërs in de buitengewesten. Deze werken zijn onontbeerlijk voor daarvoor geëigende terreinen met voor sawahbouw voelende bevolking, maar waarom juist op terreinen van reeds sedert decennia van jaren of misschien eeuwen bestaande negorijen deze werken niet worden aangelegd, hoewel de bevolking die toch zeer van noode heeft, is mij een raadsel.

Ik lees in de memorie van toelichting op blz. 10 een vergelijkend overzicht van de voor de kolonisatiewerken in 1941 noodig geachte en voor 1940 beschikbare bedragen. Dit zijn toch alle gebieden, die pas in het stadium van ontginning verkeeren, ik bedoel, die niet geheel zijn ontgonnen om daar zoo direct maar werken aan te leggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben geen deskundige in landbouwaangelegenheden, nog minder in irrigatie-aangelegenheden, maar ik wil toch wel zeggen, dat ik over een bescheiden ervaring op het gebied van kolonisatie beschik. Circa vijf jaren lang heb ik de leiding gehad van de kolonisatie in Zuid-Minahasa, waarheen toch duizenden gezinnen uit vele streken van de Minahasa op eigen kracht, dus zonder eenige hulp der Regeering, zijn verhuisd. Vele duizenden hectaren bosch werden ontgonnen. Natuurlijk is dit niet te vergelijken met de thans door de Regeering geëntameerde kolonisaties. De ervaring heeft echter geleerd, dat irrigatie direct na openlegging van boschgronden toch niet de aangewezen weg is. Anders is het natuurlijk bij ontginning van alang-alangbosschen. In den regel is de humuslaag op nog nooit bevruchte gronden van dien aard, dat toch minstens nog eenige jaren daarna niet van uitmergeling van den grond kan worden gesproken; dat dus de ontginners best kunnen volstaan met gewoon daarop te planten, zonder dat daarbij direct irrigatie te pas behoeft

(Mapoedji.)

te komen. Bovendien is bij nieuwe ontginningen onderaardsch de toestand van den grond zoo, dat de omzetting in sawah met groote moeilijkheden gepaard zal gaan, vanwege de nog levende massa ondergronds, het wortelstelsel van het ontgonnen bosch. Na eenige jaren zal deze pas zijn natuurlijk proces hebben doorloopen om tot grondvet over te gaan en dan kan zij van voordeeligen invloed voor den sawahaanplant zijn.

Het is wel te betreuren, op blz. 2 (roneo) van de memorie van antwoord te lezen, dat in de laatste 5 jaren voor Menado — bedoeld zal wel zijn de residentie Menado — *f* 21 000, of *f* 4 000 per jaar, is besteed aan uitgevoerde irrigatiewerken.

Mijnheer de Voorzitter! Gaarne zou ik van de Regeering willen vernemen, welke die werken zijn en of de Regeering niet met mij van meening is, dat deze verzorging wel een beetje aan den lagen kant is. De bevolking van Noord-Celebes, speciaal die van de Minahasa, is een sawahbebouwend volk. Daar zijn veel bevloeibare terreinen aanwezig. In deze tijden van groote depressie, welke reeds jaren heeft geduurd, is het nu meer dan ooit noodzakelijk de bevolking in haar pogingen tot opvoering van de productiviteit van den grond, door omzetting tot sawahs van daartoe geschikte terreinen, te stimuleeren. Hiervoor is natuurlijk noodig de aanleg van irrigatiewerken en leidingen, waardoor de bevolking meer kan verdienen. Verwerpelijk is bij voorbeeld het oude systeem van behartiging van de bevolkingsbelangen door den aanleg van kunstwerken, waterstaatswerken, zonder meer, terwijl de bevolking dan de rest klaar moest spelen, misschien ook zonder toezicht. Ik ben er zeker van, dat, wanneer ten deze een tegemoetkoming geschiedt van overheidswege, in den vorm van den aanleg van irrigatiewerken in Noord-Celebes, in de Minahasa, of daarvoor in aanmerking komende bevloeibare centra — en deze zijn er vele —, dit zal bijdragen tot verlichting van den nood der bevolking. Ik zou de Regeering dan ook willen verzoeken daartoe wel te willen overgaan.

Mijnheer de Voorzitter! Gelijk zooeven door mij is gememoreerd, verwijs ik ten deze kortheidshalve naar het door Ir. Van Buuren uitgegeven rapport, waarin de meest bevloeibare terreinen zijn vermeld, die tot nog toe op bevloeiïng wachten.

Een bedrag van *f* 10 000 voor de Minahasa uitgetrokken voor het jaar 1941 komt mij dan wel wat te laag voor.

Zeker zijn er groote bedragen uitgetrokken voor de bevloeiïngswerken ten behoeve van de kolonisatie-terreinen in de buitengewesten, waarmede rekening wordt gehouden met de behoeften van de bevolking. Doch juist daar, waar de depressie onder de bevolking zich op nijpende wijze laat gevoelen, daar dus, waar de bevolking aan verdere verarming is blootgesteld, moet in verband met den minimalen opkoopprijs van copra van regeeringswege, de bevolking geholpen worden. Daarvoor is noodig de aanleg van irrigatiewerken. Waar de Regeering, gelijk Zij dat in de memorie van antwoord dat zegt, bij deze begrootingsafdeeling ernstig gestreefd heeft naar de bevordering van de volkswelvaart, moet ik echter helaas opmerken, dat dit ten aanzien van Noord-Celebes niet het geval is geweest.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! De memorie van antwoord spreekt van noodzakelijkerwijze bezuinigingen op andere onderdeelen van de staatstaak in verband met de hooge defensieuitgaven en zegt, dat voorts deze bezuiniging zooveel mogelijk moest worden gezocht in de onderdeelen van de waterstaatstaak.

In verband hiermede zij het mij vergund als mijn meening kenbaar te maken, dat de bezuinigingspolitiek ten deze niet te veel mag worden gericht op irrigatie. Want het irrigatiewezen is een van de maatregelen die het volk noodig heeft

(Mapoedji.)

voor de schepping van haar welvaart. Vooral in streken waar de bouwgronden uitsluitend van regenwater afhankelijk zijn, dienen irrigatiewerken te worden tot stand gebracht, alhoewel toegegeven moet worden, dat het tot stand brengen van dergelijke werken in de meeste gevallen hooge kosten met zich zal brengen. Daardoor werd immers bereikt schepping of bevordering van welvaart voor het volk en in streken waar bijna telkenjare misoogst voorkomt vanwege de droogte, kunnen deze misoogsten dan worden voorkomen. Ook steun van de zijde van de Regeering in de voedselvoorziening aan de bevolking zal dan achterwege kunnen blijven. Voor zoover mij bekend heeft de overheid gedurende de laatste drie jaren in Zuid-Celebes steun moeten verleenen aan het volk in verschillende streken waar voedseltekorten ontstonden; dit jaar aan de bevolking in Djeneponto en twee of drie jaar geleden aan die te Salajar.

Mijnheer de Voorzitter! In de begrooting voor 1941 werden bedragen uitgetrokken ten behoeve van irrigatiewerken in Zuid-Celebes, n.l. tot een bedrag van *f* 795.000.— te weten voor de bevloeiïng van de Goavlakte *f* 45.000.— en voor de Sadang-bevloeiingswerken *f* 350.000.—, terwijl de rest, n.l. een totaal bedrag van *f* 400.000.— bestemd zal zijn voor irrigatiewerken op kolonisatiegebieden. Opgemerkt moge worden, dat dit bedrag van *f* 400.000.— ten laste komt van post 7.10, n.l. uitgaven voor waterstaatswerken ten behoeve van de kolonisatie van Inheemschen in de buitengewesten. De uitgetrokken credieten voor 1941 ten behoeve van de bevloeiingswerken van de Goa- en Sadangvlakte komen ten laste van de gewone middelen. Deze irrigatiewerken liggen in de zelfbesturende landschappen, zoodat ik meen te mogen veronderstellen, dat de te dien aanzien door het Land uitgegeven bedragen, te zijner tijd door de betrokken landschapskassen aan het Land moeten worden gerestitueerd. Wanneer deze meening juist is, dan rijst bij mij de vraag, wat is dan door het Land in de laatste tientallen jaren op het gebied van irrigatie gedaan in de gouvernementsgebieden in Zuid-Celebes? Naar ik meen te weten is door de Regeering nog weinig gedaan op het gebied van irrigatie in de gouvernementsgebieden in Zuid-Celebes. Ik zou daarom de bijzondere aandacht van de Regeering hierop willen vestigen. Vooral de bevloeiïng van de vlakte in Djeneponto, streken, liggende in het gouvernementsgebied en die dit jaar het meest te lijden hebben gehad van de oogstmislukkig, zou ik gaarne onder de welwillende aandacht van de Regeering brengen.

De mededeeling in de memorie van antwoord, dat voor de bevloeiïng van de Djenepontovlakte een voorproject in bewerking is, wekte bij mij goede hoop. Maar de verdere mededeelingen ten aanzien van de kostbaarheid van dat plan geven reden om niet te optimistisch te zijn. Ten slotte zegt de memorie van antwoord, dat de beoordeeling van de practische uitvoerbaarheid van dit plan, eerst kan plaats hebben na voltooiïng van bedoeld voorproject. Hierbij moge ik de hoop uitspreken, dat dit voorproject van dien aard zal zijn, dat het zal leiden tot het nemen van een gunstige beslissing ten aanzien van het onderhavige plan.

Ten aanzien van de Sadangwerken juich ik toe hetgeen is gezegd in de memorie van antwoord, dat voor het jaar 1941 het uitgetrokken bedrag van *f* 350 000 zal worden verhoogd met *f* 75 000, waardoor dan zal kunnen worden bereikt, dat reeds in 1941 een gedeelte van de in de Rappangvlakte aanwezige, van regen afhankelijke sawahs, van bevloeiïngswater zal kunnen worden voorzien.

Ten aanzien van den aanleg van de noodige detailleidingen, welke arbeid volgens de memorie van antwoord tot de taak van de belanghebbende bevolking behoort, meen ik de medewerking van de betrokken landschapsbesturen in te mogen roepen om zoo noodig financieele hulp uit de landschapskassen te verleenen aan de belanghebbende bevolking. Noodig en van zeer urgent belang is, dat het aanleggen van de noodige detailleidingen gelijken tred houdt met de voortschrijding van de aanlegwerkzaamheden der hoofd- en secundaire leidingen. Ik meen, dat de omvang van dezen arbeid niet onderschat mag worden. Zou de geachte Regeeringsgemachtigde kunnen opgeven, gedurende hoeveel dagen daaraan per sawahbezitter zal moeten worden gewerkt?

De memorie van antwoord zegt, dat de voltooiing van de bevloeiïng van de vlakte van Goa uit de Djeneberang eerst in den aanvang van 1942 kan worden verwacht. Waar meestal met de sawahbewerking in de eerste maanden van het jaar begonnen wordt, meen ik de suggestie te moeten geven, zoo mogelijk, de voltooiïng van de bevloeiïng van de Goavlakte te doen plaats hebben vóór den aanvang van de sawahbewerking, derhalve eind 1941, ten einde alle sawahs aldaar van deze bevloeiïng te doen genieten. Op grond hiervan meen ik de suggestie te moeten doen het resteerende bedrag ad *f* 10 000, hetwelk nog in 1942 verwerkt moet worden, reeds te brengen op de begrooting voor 1941.

Ook meen ik, hierbij mijn voldoening te moeten uitspreken over de voortzetting van den wegaanleg Inobonto—Attingola als onderdeel van de verbinding tusschen Manado en Gorontalo, vooral omdat het volgens de memorie van antwoord in de bedoeling van de Regeering ligt, dezen weg door te trekken, waardoor t.z.t. een verbinding tusschen Noord- en Zuid-Celebes tot stand zal worden gebracht.

Verder zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen of er een plan bestaat om een weg aan te leggen tusschen Kendari, Kolaka, Malili en Palopo. In het ontkennend geval zou ik gaarne in overweging willen geven, in de naaste toekomst dezen verbindingsweg ook aan te leggen. Ik acht de daareven door mij genoemde wegverbindingen van zeer veel belang voor de openlegging van de betrokken gebieden, vooral met het oog op de winning van nikkelerts in de onderafdeeling Kolaka, welke blijkens het jaarverslag over 1939 reeds 23 535 ton heeft beloopen.

Verder neem ik de vrijheid, de Regeering te verzoeken, ook een wegenkaart van Zuid-Celebes te laten maken en uit te doen geven zooals het geval is met Sumatra, welke kaart is gevoegd bij het jaarverslag over 1939.

Ten aanzien van afd. VIIC, Haven van Makassar, kan ik niet nalaten te betreuren, dat voor 1941 een bedrag van *f* 26 000 minder aan opbrengst van verhuur van terreinen, gebouwen en andere havenobjecten verwacht wordt. De memorie van antwoord zegt, dat deze mindere opbrengst betrekking heeft op eenige reeds in 1939 en in dit jaar plaats gehad hebbende huurbeëindigingen, waarbij door de betrokken huurders in verband met de vermindering van den omvang van hun bedrijven van een verlenging der huur moest worden afgezien.

Naar aanleiding hiervan en bij vergelijking van de uitkomsten betrekking hebbende op de jaren 1935 t/m 1940 constateer ik steeds stijgende uitkomsten, doch voor het jaar 1941 moet plotseling een tekort worden verwacht van *f* 26 000. Gaarne zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde willen vernemen, wanneer de in 1939 en in dit jaar beëindigde huurovereenkomsten zijn aangegaan en hoeveel huurovereenkomsten er zijn die betrekking hebben op het genoemde bedrag ad *f* 26 000.

Volgens de memorie van antwoord is de vermindering van den omvang van de bedrijven der huurders de aanleidende oorzaak geweest tot het afzien van het sluiten van nieuwe huurovereenkomsten. Nu vraag ik mij af, of vermindering van de huren van de terreinen, gebouwen en andere havenobjecten niet kan leiden tot het opnieuw aangaan van huurovereenkomsten, zoo noodig overeenkomsten van korten duur, opdat later, wanneer de tijden beter zijn, kan worden overgegaan tot verhooging van de huur.

Ik doe dat, Mijnheer de Voorzitter, omdat in Makassar geruchten de ronde doen, dat bedoelde huren te hoog zijn. Wellicht zal de huurvermindering aanleiding kunnen geven

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Leunissen.)

tot verbetering van dit deel van landsmiddelen. Ik zou dit gaarne onder de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde willen brengen.

De heer **Leunissen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van deze begrootingsafdeeling zal ik mij beperken tot de bespreking van eenige onderdeelen.

In de afdeelingen hebben verschillende leden bezwaar gemaakt tegen de hooge subsidies aan de burgerlijke luchtvaart, in het bijzonder tegen de subsidieverhooging voor de Knilm van *f* 1 millioen tot *f* 1,3 millioen. Na hetgeen ik in vorige jaren te dezen aanzien in het midden heb gebracht, zal het niet bevreemden, dat ik de meening van de hier aan het woord zijnde leden niet deel.

Integendeel, zoozeer ben ik overtuigd van het groote belang, dat Indië heeft bij een regelmatigen groei van de burgerluchtvaart in het algemeen — dus zoowel van de interinsulaire- als van de internationale lijnen — dat ik de mogelijkheid van een ruime subsidieering van de Knilm zeer toejuich. Het stemt tot voldoening dat de Regeering, ook nu het volgend jaar zooveel andere objecten Haar ernstigen aandacht vragen, er toe heeft kunnen besluiten, door een ruimer subsidieverleening de Knilm in de gelegenheid te stellen, in 1941 Billiton en Pontianak aan haar luchtnet aan te sluiten, zulks, nadat dit jaar de lijnen naar de Groote Oost (naar Babo en Noord-Celebes) werden geopend. Ik kan in het algemeen dan ook niet instemmen met die leden, welke uiting gaven aan hun teleurstelling, dat van het departement van Verkeer en Waterstaat zoo weinig stimuleerende invloed zou uitgaan ter bevordering van de burgerluchtvaart.

De cijfers wijzen mijns inziens in een tegenovergestelde richting en indien het Indië zal mogen gelukken om het Indische luchtnet ondanks de oorlogsjaren regelmatig uit te breiden, mogen wij daar best mede tevreden zijn, ook al zouden wij het tempo der uitbreiding vlugger gewenscht hebben.

Voor post 7.6 is voor 1941 in totaal op de begrooting gebracht een bedrag van *f* 3 539 000 tegen *f* 1 839 000 voor 1940. In 1941 is dus het uitgavenbedrag met niet minder dan *f* 1 700 000 vermeerderd. Voor de Knilm is gerekend op een vermeerdering van de subsidie van *f* 300 000 en een gouvernementsleening voor den aankoop van vliegtuigen ten bedrage van *f* 600 000. Vooral de laatste jaren hebben een aanmerkelijke verhooging van de subsidie te zien gegeven. Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter ik wil hier niet tegen opponeeren. Integendeel, de Regeering kan, wat dit betreft, op den vollen steun van mijn fractie rekenen. Wat mij echter wel onbevredigd laat, is, dat den Volksraad geen inzicht wordt gegeven in de financieele bedrijfsresultaten. Toch is dit geen onredelijke wensch. Indien een of andere organisatie een subsidie wenscht van een overheidsinstelling is inzicht in de financieele resultaten eerste vereischte.

In het verslag van het departement van Verkeer en Waterstaat vind ik onder het hoofd „Burgerlijke Luchtvaart" verschillende gegevens omtrent de Knilm, het aantal lijnen, gegevens over passagiers- en vrachtvervoer, een enkele duidelijke grafiek, maar angtvallig schijnt vermeden een duidelijke inlichting te geven over de financieele resultaten van de Knilmlijnen.

In het afdeelingsverslag werd gevraagd om inlichtingen omtrent de resultaten van de omzetting van den tweemaal 's weekschen in een eenmaal 's weekschen dienst.

Als reactie hierop geeft de memorie van antwoord weliswaar zeer interessante cijfers over het passagiersvervoer, maar over de financieele resultaten wordt in alle talen gezwegen. Zulks, terwijl juist over de verwachtingen van deze financieele resultaten ten vorigen jare zoo uitvoerig van gedachten is gewisseld.

Ik betreur dit. Het moet der Regeering duidelijk zijn, dat een zoodanig overleg den Volksraad toch onbevredigd moet laten. Indien de Regeering wacht met uitvoerige inlichtingen tot Haar antwoord in eersten termijn, heeft de Volksraad nog slechts één korten tweeden termijn, om er op te reageeren, zoodat ook het mondeling debat niet vruchtdragend kan zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Dit euvel van zoo kort mogelijke en soms ontwijkende antwoorden in de memorie van antwoord en pas in het regeeringsantwoord in eersten termijn volledige inlichtingen, wil ik niet onbesproken laten. Ik wil er ernstig bij de Regeering op aandringen, hierin naar verbetering te streven, zoodat èn het schriftelijk overleg èn het mondeling debat het grootst mogelijke rendement kan opleveren.

Ik wil nog op een eventueel ander gevolg wijzen van onvolledige inlichtingen in de memorie van antwoord en wel het volgende: Indien de Volksraad in tweeden termijn niet bevredigd is, zal zulks het indienen van moties stimuleeren. Deze motie-itis wordt den Volksraad op schuld gezet, maar veelal is de door mij gememoreerde werkwijze der Regeering hier mede schuld aan.

Ik wil voorts nog op iets anders wijzen: In het verslag van het departement van Verkeer en Waterstaat wordt op pagina 132 medegedeeld, dat de uitwerking en het nader overleg over de bestuursverplaatsing, de verleening van de concessie op den voet van „Luchtvaartbesluit 1932" en de subsidieregeling op ultimo 1939 nog niet was beëindigd. Wel was op de principieele punten overeenstemming verkregen. Had het dan niet in de lijn gelegen, om deze principieele punten, waarover overeenstemming was verkregen — dus niet alleen over de bestuursverplaatsing, maar ook over de andere punten — bekend te stellen. Overigens lees ik op pagina 19 (st. 3) van de ontwerp-begrooting in de toelichting op sub-artikel 7.6.1.6 over een „getroffen" subsidieregeling. Blijkbaar is dus na het opmaken van het verslag de subsidieregeling alsnog definitief tot stand gekomen? Nu heeft de Regeering het vorige jaar verklaard, dat Zij deze regeling, zoodra zij gesloten was, aan den Volksraad zou overleggen (zitt.j. 1939—1940, H 1237). Waarom dit niet gedaan ongeveer tegelijk met de indiening van de ontwerp-begrooting? Zooals ik reeds zei, als de Regeering het thans alsnog doet, kunnen wij er practisch niet op terugkomen, hetgeen wel een onbevredigende gang van zaken is.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb gemeend, deze punten aan de orde te moeten stellen. Mijn reeds eerder medegedeeld standpunt ten opzichte van de aanhangige begrootingsposten verandert uiteraard hierdoor niet, maar juist daarom zou ik de Regeering willen verzoeken, om met Haar mededeelingen royaal te zijn en deze vroegtijdig te geven.

Het moest niet noodig zijn, ze één voor één der Regeering als het ware te ontwringen.

Wat eventueele mededeelingen over de bedrijfsresultaten betreft, zou ik willen vragen, of het mogelijk is, ze niet alleen te verstrekken met totale cijfers, maar ook trajectsgewijze, gesplitst dus in trajecten: Batavia—Bandoeng, Batavia—Soerabaja, Batavia—Saigon enz. Het beste zou zijn als de Knilm elk jaar een jaarverslag zou kunnen samenstellen, waarin al deze gegevens bekend gesteld worden. Op die wijze kunnen wij ons pas een goed beeld vormen van het geheele bedrijf, hetgeen mijns inziens noodzakelijk is voor de beoordeeling van het subsidiebedrag.

Wat de nieuwe aansluitingen betreft, stemt het tot voldoening, dat wij met Billiton en Pontianak zullen worden aangesloten. Helaas zal het in verband met de budgetaire omstandigheden niet mogelijk zijn, Padang nog in 1941 in het verkeer op te nemen.

In het verslag van Verkeer en Waterstaat staat, dat gronden voor het vliegveld te Padang reeds zijn aangekocht, terwijl in 1940 en 1941 het vliegveld aangelegd zou worden. Ligt het in de bedoeling om pas in 1942 met den aanleg van het vliegveld te beginnen?

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(Leunissen.)

Hoewel het mij spijt, dat de totstandkoming van deze verbinding, die mijns inziens ook in een behoefte zal voorzien, voorloopig weer een paar jaar zal worden uitgesteld, zie ik in, dat ons budget tenslotte ook zijn eischen stelt, vooral nu we niet alleen voor de Knilm maar ook voor de K.L.M. moeten zorgen. Ik kom zoo tot subartikel 7.6.1.7.

Ik wil beginnen met er mijn leedwezen over uit te spreken, dat zulk een droeve noodzaak, als de bezetting van het moederland, oorzaak is moeten zijn, dat wij thans hier een financiering van de K.L.M. in overweging moeten nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb verleden jaar reeds duidelijk doen uitkomen, wat mijn meening is omtrent de politiek van de K.L.M. ten opzichte van de Knilm en Indië. In tegenstelling met de Regeering kon ik de houding van de K.L.M., wat dit punt betreft, niet goedkeuren, nog minder bewonderen. Maar toen, zoowel als nu, wil ik slechts het Groot-Nederlandsche, het nationale belang als richtsnoer blijven houden. Zelfs, Mijnheer de Voorzitter, wil ik hierbij niet handelen, zooals de Regeering het ons verleden jaar uitstippelde. Het is wel interessant, deze regeeringsuitspraak in dit verband even te citeeren. Het debat ging toen over het al of niet wegvallen van de tweede Australiëlijn per week. Bij de behandeling van mijn amendement zei de Regeering het volgende (pagina 1246):

> „Door de verhooging van de frequentie zullen de ontwikkelingsmogelijkheden inderdaad worden bevorderd, maar deze uitspraak zal men toch moeten afwegen tegen de daaraan verbonden hoogere kosten. Men kan niet zeggen: Het is een Groot-Nederlandsch belang, daarom betalen wij maar, wat noodig is. Als men erkent, dat het aanzien van de Nederlandsche luchtvaart erdoor wordt verhoogd, moet men zich toch tevens rekenschap geven, tot welken prijs dit meerdere aanzien wordt gekocht."

Zooals ik reeds zei, ik zal hier niet naar handelen, doch ik zal mij uitsluitend houden aan wat het Groot-Nederlandsche belang mijns inziens voorschrijft, ook al zou de prijs dit keer misschien wat hoog uitvallen.

De Regeering zal het met mij dus niet moeilijk hebben. Ik zie in, dat wij moeten trachten, de K. L. M. onze grootste nationale Nederlandsche luchtvaartmaatschappij, zooveel het in ons vermogen ligt, te steunen, zoodat ze later, in een herrezen Nederland in een hernieuwd Europa weer haar eertijds eervolle plaats in het luchtverkeer kan innemen. Wat ik echter ook hierbij betreur, is, dat de Regeering ons nu heelemaal geen cijfers geeft. Eigenlijk vraagt Zij voor de K. L. M. een blanco crediet van *f* 1-millioen. De bepaling van dit crediet berust zelfs niet op concrete gegevens. Het moet beschouwd worden als een maximum crediet en wel speciaal voor de Batavia-Lydda lijn, want voor de luchtvaart in West-Indië zal hier geen beroep op worden gedaan. Door wie wordt dit tekort dan bijgepast?

Verder zegt de Regeering dat de exploitatie van de vliegtuigen in Engeland geen tekort zal opleveren. Dit laatste nu vind ik een eigenaardige formuleering. Ik meen, dat een verduidelijking in deze op haar plaats is. Verder missen wij alle gegevens over de Batavia-Lydda lijn. Is dit een geregelde lijn? Hoeveel maal per week? Wat zijn de exploitatie uitkomsten? Weet de directie der K. L. M. (thans hier in Indië) dit niet? Hoe kan dat dan? Deze lijn bestaat toch al enkele maanden? Wat zijn de resultaten van deze paar maanden dan en wat de verwachting? Zie, Mijnheer de Voorzitter, dit zijn alle zoo van die vragen, die mijns inziens gereedelijk in de memorie van antwoord beantwoord hadden kunnen zijn.

Dat is het onbevredigende in deze materie, de blijkbare schroom van de zijde der Regeering, om den Volksraad zoo volledig mogelijke gegevens te verstrekken, betrekking hebbende op de bedrijfsresultaten.

Als de directie der K. L. M. geen gegevens zou hebben, wie moet ze dan hebben? En als ze geen volledige gegevens heeft, wel, als het niet anders kan zijn we ook met onvolledige gegevens tevreden. Maar hier krijgen we heelemaal geen gegevens. Blijkbaar wordt hier van ons verwacht, dat wij bereid zullen zijn om de gevraagde subsidie toe te staan, zonder ook maar over een enkel gegeven te beschikken. De vraag is echter, of dit in overeenstemming is met het streven der Regeering om tot een zoo nauw mogelijk overleg en contact met den Volksraad te komen. Ik hoop dus, dat wij in haar antwoord in eersten termijn van de Regeering zoo volledig mogelijk omtrent de K. L. M. zullen worden ingelicht.

Tenslotte zou ik in dit verband de Regeering nog eens willen herinneren aan de door mijn fractiegenoot, den heer Blaauw, verleden jaar besproken personeelspolitiek van de K.L.M. en wel ten aanzien van het in dienst nemen van Indische jongens als piloot.

De Indische jongen zou als piloot voor de K.L.M. niet in aanmerking komen. De Regeering heeft toen geantwoord, dat Haar ter zake geen gegevens ten dienste stonden. De Regeering begrijpt echter wel, dat een zoodanig antwoord ons zeer onbevredigd moest laten. Daarom wil ik dit punt nogmaals onder de aandacht der Regeering brengen. Thans is de directie van de K.L.M. te Batavia, thans is de Regeering in staat, om zich met haar in verbinding te stellen en wij hopen, dat Zij dit zal doen en dat Zij de directie van de K.L.M. zal kunnen overtuigen van de redelijkheid van ons verzoek. Wij vertrouwen, dat zoo er ooit sprake is geweest van een dergelijke politiek bij de K.L.M.-leiding, hieraan voortaan voor goed een einde zal zijn gemaakt. Het is een grievende en onnationale politiek te weigeren een Nederlander op te nemen in het vliegercorps van een Nederlandsche Luchtvaartmaatschappij. Wij mogen verwachten, dat een herstelde K.L.M. haar poorten ook zal openstellen voor den Indischen jongen als piloot.

Overigens is zeer onlangs weer gebleken, dat de Indische jongen als vlieger heusch niet bij andere groepen behoeft achter te staan. Wij hebben met genoegen en met gerechtvaardigde trots gezien, dat onder de drie naar Engeland gezonden jachtvliegers voor de Indische Spitfires de Indische jongen niet ontbreekt.

Mijnheer de Voorzitter. Een tweede punt, dat ik wilde bespreken is het examen voor architect. Naar aanleiding van een opmerking hieromtrent in het afdeelingsverslag verwijst de memorie van antwoord naar de onlangs ingestelde voorlichtingscommissie technisch onderwijs, welke aan het vraagstuk van de architectenopleiding haar aandacht zal wijden. Ik begrijp dit niet goed. De Regeering zegt, dat het examen een dienstexamen is. De eischen voor dit dienstexamen zullen dus mijns inziens door den dienst kunnen worden vastgesteld. In overeenstemming hiermede wijst de dienst de opzichters aan, die voor dit examen in aanmerking komen. In hoeverre zal de commissie deze opleiding nu hebben in te passen in het schema van het technisch onderwijs? Zal deze commissie dan alle technische dienstexamens eveneens onder de loupe moeten nemen? Gaarne zou ik hieromtrent nader worden ingelicht. Het is der Regeering bekend, dat de middelbare technici van oordeel zijn, dat er van regeeringswege een cursus dient te worden ingesteld voor dit examen. Het ontbreken van een officieelen cursus heeft vele misstanden in de hand gewerkt. Men kreeg particuliere cursussen, door eenige ingenieurs ingesteld. De resultaten schijnen onbevredigend te zijn geweest, wat geen verwondering behoeft te baren, omdat deze cursussen onttrokken zijn aan eenig hooger toezicht en zij bovendien niet goedkoop zijn. Deze klachten zijn reeds oud, maar blijkbaar zijn ze toch wel zóó gefundeerd, dat de vereeniging van middelbare technici het vorige jaar een verzoek tot de Regeering heeft gericht om zoo spoedig mogelijk tot het openen van een cursus van dienstwege over te gaan. Ik zou dus gaarne zien, dat indien de commissie deze opleiding haar plaats zal hebben gegeven

(Leunissen.)

in het schema van het technisch onderwijs, van dienstwege voor het openen van een dergelijke opleiding zal worden gezorgd.

Er is overigens voor mij toch nog wel aanleiding om op het antwoord in te gaan, hetwelk de vereeniging van middelbare technici op haar eerdergenoemd verzoek heeft ontvangen. Haar is namelijk geantwoord, dat er voldoende opzichters en hoofdopzichters rondloopen met het architectendiploma. Indien dit zoo is, dan is me niet recht duidelijk, waarom dan niet meer architecten zijn benoemd. Het schijnt, dat in de laatste jaren het aantal architecten belangrijk is ingekrompen en daarentegen het aantal ingenieurs is toegenomen. Bovendien is de verhouding tusschen ingenieurs en hoofdingenieurs veel gunstiger dan de verhouding tusschen opzichters en architecten. Ter illustratie geef ik de volgende cijfers, ontleend aan de regeeringsalmanak.

Jaar	hoofdingenieurs	ingenieurs	architecten	opzichters
1911	9	107	41	332
1925	36	178	65	472
1940	34	141	22	330

Het komt mij voor, dat er alle aanleiding is deze topzware formatie nog eens te herzien. Men streve toch naar een harmonisch opgebouwde formatie, waar ook de middelbare rangen de hun toekomende plaats krijgen.

Wat betreft het personeel in de buitengewesten het volgende. Naar aanleiding van een opmerking in het afdeelingsverslag over van Java afkomstige mantri's-opnemer, die graag naar Java zouden worden overgeplaatst, zou ik der Regeering willen verzoeken, de kwestie van het personeel in de buitengewesten nog eens in haar geheel te willen bezien, ook wat de opzichters e.d. betreft.

Eenige jaren geleden werd een regeeringscommissie ingesteld, onder voorzitterschap van den regeeringscommissaris voor decentralisatie, die regelingen zou hebben voor te bereiden met betrekking tot de overdracht van Landspersoneel naar autonome gebiedsdeelen en omgekeerd. Het is mij niet bekend of de arbeid van deze commissie beëindigd is. Zou de Regeering mij hieromtrent kunnen inlichten? In ieder geval zal er mijns inziens een oplossing gevonden moeten worden. Het personeel, dat thans in de buitengewesten dient, heeft er op gerekend na een jaar of 8 weer op Java geplaatst te kunnen worden. In de practijk komt hiervan door allerlei omstandigheden niet veel terecht. Dat hierdoor de stemming niet gunstig beïnvloed wordt, spreekt vanzelf. Het komt me voor, dat het hoog tijd wordt, dat men hiervoor een oplossing vindt. Indien bedoelde commissie nog niet met haar arbeid gereed is, zou ik daarom gaarne vernemen of er reeds iets bereikt is, en, zoo neen, waaraan dan de lange duur van de studie van die commissie moet worden toegeschreven.

Mijnheer de Voorzitter! Tenslotte zou ik het betoog van mijn fractiegenoot, den heer Van Nauta Lemke, waar hij opponeert tegen de vermindering van de contributie van de Nederlandsch-Indische wegenvereeniging, krachtig willen ondersteunen. Ik vrees, dat de zuinigheid hier de wijsheid bedriegt. Een plotselinge vermindering van 20 procent der contributie komt mij wel erg forsch voor.

Trouwens er zijn hier meer bezuinigingen, ten aanzien waarvan men zich afvraagt, of de nadeelen van de bezuiniging niet grooter zullen blijken dan de voordeelen. Zoo werd de subsidie aan de Kon. Ned.-Ind. motorclub en de Deli Automobielclub van *f* 20 000 tot niet meer dan *f* 5 000 verlaagd. De Regeering meent, dat uit een oogpunt van defensie eerder naar een beperking dan naar een vervolmaking zal moeten worden gestreefd. Ik wil bekennen, dat dit defensieargument mij niet overtuigd heeft. Voor dit beoogde doel kunnen mijns inziens t.z.t. tijdig de noodige maatregelen worden getroffen.

Ik wil er nogmaals bij de Regeering op aandringen om deze posten nog eens in overweging te nemen. Ik meen, dat voor de Nederlandsch-Indische wegenvereeniging een

(Vas Dias.)

subsidie van b.v. *f* 9 000 gemotiveerd is, terwijl ik voor de K. N. I. M. C. en de Deli Automobielclub in overweging zou willen geven, om de toegedachte subsidie niet op *f* 8 000, maar op *f* 10 000 te bepalen. Ook dan zou deze subsidie toch reeds met 50 procent zijn verminderd.

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de begrootingsafdeeling VII zal ditmaal hoofdzakelijk de burgerluchtvaart mijn aandacht hebben. Vóórdat ik aan dit onderwerp toekom, wil ik betreffende eenige andere desiderata een paar korte opmerkingen maken, w.o. in de eerste plaats een van algemeene strekking.

Bij de inleiding op de begrooting 1941 heeft de Regeering, in verband met het blokkeeren van diverse uitgaven, verzekerd, dat, terwijl zij soberheid bij de opstelling van de begrootingsposten heeft betracht, voor afbraak niet behoeft te worden gevreesd, en nogmaals wordt in de memorie van antwoord met betrekking tot den post „Gebouwen" te kennen gegeven, dat bij de door het departement van Verkeer en Waterstaat toegepaste bezuinigingen gewaakt werd tegen afbraak.

Ik aanvaard deze verzekering gaarne, maar wil niettemin hierbij even stil staan, daarbij voor oogen houdend, dat wat mij betreft niet meer dan een oppervlakkige gedachtenwisseling met de Regeering over dit vraagstuk mogelijk kan zijn, want hoe goed deze begrootingsafdeeling ook is toegelicht, kan uit de daarin voorkomende gegevens geen volledig inzicht verkregen worden van de maatregelen, die door de Regeering op haar bouwprogramma zijn toegepast. En ook meen ik, dat het voor de Regeering zelve niet wel mogelijk zou zijn om meer dan een globale toelichting te geven, want zooals door haar in de memorie van antwoord op de algemeene beschouwingen bij § 4 werd opgemerkt, zijn deze bezuinigingen samengesteld uit talrijke gegevens, welke ten deele bij de opstelling van de ontwerp-begrooting aan de Regeering zijn voorgelegd, ten deele zelfs dit stadium niet hebben bereikt, doch alleen op de departementen bij de voorbereiding in beschouwing zijn genomen.

Gelet op de relatief, d.w.z. ten opzichte van de raming 1940, belangrijke vermindering van posten, die voor 1941 zijn opgebracht, moge het verklaarbaar zijn, dat mijn bezorgdheid door de nogmaals gegeven verzekering, dat voor afbraak niet behoeft te worden gevreesd, nog niet geheel is weggenomen.

Ik ben ervan overtuigd, dat het uitermate moeilijk is om precies de grens te trekken waar de soberheid eindigt en de afbraak begint en deze moeilijkheid is des te grooter, omdat, zooals reeds meerdere jaren het geval is, 's Lands budget, behoudens op het gebied der defensie, geen groote uitgaven heeft toegelaten en dus ook reeds de aan deze, voorafgaande begrotingen het stempel droegen van soberheid.

De mededeeling der Regeering, dat met de reeds in uitvoering zijnde werken wordt voortgegaan, geeft te dien aanzien nog geen afdoende geruststelling, omdat het stopzetten van dergelijke reeds in uitvoering zijnde objecten wel ongetwijfeld als afbraak gekwalificeerd zou moeten worden. Naar mijne meening ligt het zwaartepunt in de maatregelen, die getroffen zijn ten aanzien van de werken, die reeds op het programma stonden, en waarvan de uitvoering, hetzij voor bepaalden tijd werd opgeschort, danwel voor onbepaalden tijd is uitgesteld. Naar mate de budgetaire verhoudingen in verband met de behoeften der defensie blijven zooals ze thans zijn of, wat meer waarschijnlijk is, dat de defensie nog grooter uitgaven vergt, zal zoo vrees ik opschorting tot na 1941 tot verder uitstel leiden en zullen werken, die nu reeds voor onbepaalden tijd zijn uitgesteld, voorloopig niet aan de beurt komen.

Ik neem gaarne aan, dat het thans zoover nog niet is gekomen, maar bij een belangrijke aangelegenheid als deze kan niet voorzichtig genoeg te werk worden gegaan en moet, en

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Vas Dias.)

daarop komt mijn betoog neer, er zorgvuldig voor worden gewaakt, dat niet in de uitvoering van voorname werken een achterstand ontstaat, die geleidelijk aan dusdanig groot wordt, dat het inhalen daarvan met normale middelen niet meer mogelijk zal zijn. Ook Nederlandsch-Indië zal straks de handen vol hebben aan den wederopbouw van het Moederland en als wij daarbij dan ook nog aan den wederopbouw van Nederlandsch-Indië moeten denken, zal er naar mijn gevoelen teveel van de beschikbare krachten en middelen worden gevergd.

De mededeeling der Regeering, dat voor de noodige herstelling aan den steiger te Ternate kort geleden fondsen beschikbaar gesteld werden, kan alleen betrekking hebben op kleine bedragen, die voor het opknappen van enkele urgente gebreken aan het remmingswerk en het steigerdek zijn vrijgegeven. Dit is dus niet meer dan oplappen, maar overigens is en blijft deze steiger een oud geval, waaraan de schepen met groote omzichtigheid moeten meren en, zooals in het verleden is gebleken, de schepen kans loopen beschadigd te worden.

Het zou mij daarom genoegen doen als de Regeering een grondige herstelling van den steiger te Ternate niet van Haar programma zal afvoeren.

De mededeeling der Regeering in de memorie van antwoord over de verlaging van het Kapoeas-geld is teleurstellend. Bij een vergelijking van de primaire onkosten uit hoofde van retributies voor het aandoen van de voornaamste Nederlandsch-Indische zeehavens, blijkt, dat deze Kapoeasgeldheffing omgeslagen per m³ bruto scheepsbezoek onevenredig hoog is en zij drukt dan ook zwaar op den handel, in het bijzonder op den uitvoer van producten, w.o. ook Pontianak eenige heeft, die als zwak bekend staan. Daarbij voor oogen houdend, dat de bedrijfsontvangsten van de haven Pontianak de bedrijfsuitgaven belangrijk overtreffen, meen ik, dat er alle aanleiding is om de Kapoeas-gelden flink te verlagen. Ik vraag hiervoor gaarne nogmaals de aandacht van de Regeering.

Na de behandeling van deze begrootingsonderdeelen kom ik tot de bespreking van de burgerluchtvaart. Tegenover de in het afdeelingsverslag voorkomende opmerking, dat sommige leden uiting gaven aan hun teleurstelling, dat van het departement van Verkeer en Waterstaat zoo weinig stimuleerende invloed uitgaat voor de bevordering van de burgerluchtvaart stelt de Regeering, dat aan de bevordering van de luchtvaart door het departement alle aandacht wordt besteed die deze belangrijke materie verdient.

Ik geloof, dat dit antwoord geen recht doet wedervaren aan de strekking van de in het afdeelingsverslag voorkomende zinsnede, waarin het accent gelegd moet worden op den weinig stimuleerenden invloed, die van Verkeer en Waterstaat uitgaat, waarmede dus niet bedoeld is te zeggen, dat het departement onvoldoende aandacht aan de bevordering van de luchtvaart zou besteden. Zonder twijfel wijzen de beschikbare gegevens uit, dat het door de Knilm bevlogen luchtnet sedert de laatste jaren met groote sprongen is uitgebreid. Deze uitbreiding is evenwel in hoofdzaak in het sterk toegenomen verkeer op bestaande lijnen te vinden, waaronder als voornaamste de lijn naar Bandoeng, de lijn naar Medan en die langs de Javakust naar Soerabaja.

Ik beschouw deze toename van de activiteit van de luchtvaart en het luchtverkeer als een normaal verschijnsel, dat is toe te schrijven aan het allengs meer vertrouwd raken van het reizend publiek met de bestaande verbindingen en als gevolg waarvan de frequentie op deze lijnen zich heeft moeten aanpassen bij de behoefte aan verkeer. De werkelijke uitbreidingen, waaronder te verstaan de instelling van nieuwe lijnen, zijn echter beperkt gebleven tot in de eerste plaats de opening van den Australië-dienst. Aanvankelijk werd goed begonnen met tweemaal 's weeksche vluchten. Spoedig daarna echter teruggebracht tot éénmaal per week één vlucht, een stap terug, dien ik nog steeds betreur!

Verder vallen onder de uitbreidingen te rekenen de verbinding met Saigon en sedert kort de lijn naar de Groote Oost. Afgemeten naar de plannen, die reeds jaren bestaan, kan ik het tempo, waarin het luchtnet wordt uitgebreid niet snel genoeg vinden. Dat de uitbreiding van het Knilm-luchtnet niet sneller is gegaan en dat ook thans nog verschillende plaatsen, die daarvoor in aanmerking komen, nog niet in het luchtverkeer zijn opgenomen, vindt, geloof ik, uitsluitend zijn oorzaak in het niet tijdig gereed zijn van bruikbare vliegvelden. Een luchtlijn naar Sumatra's Westkust, naar Padang met een doortrekking via Medan naar Sabang, staat reeds jarenlang op het programma der Knilm, doch kan niet geopend worden door de afwezigheid van bruikbare vliegvelden te Padang en Sabang. Wat deze lijn betreft, zijn het nu weer de budgetaire omstandigheden, die uitstel noodig maakten; volgens mededeeling der Regeering zal Padang in 1941 nog niet in het luchtverkeer worden opgenomen.

De plannen voor een luchtlijn naar Billiton en Pontianak liggen klaar. De plaatsen voor aanleg van vliegvelden zijn al jaren geleden gevonden, maar het is bij een vinden gebleven en de aanleg laat op zich wachten. Daarom komt het mij niet waarschijnlijk voor, dat reeds in 1941 de verbinding van Java met Billiton en Pontianak kan worden geopend.

(De heer Van Haeften, directeur van Verkeer en Waterstaat: Wèl met watervliegtuigen.)

Als die beschikbaar zijn.

(De heer Van Haeften, directeur van Verkeer en Waterstaat: Ze zullen evenzeer beschikbaar kunnen zijn als landvliegtuigen.)

De vliegvelden in Namlea en Ambon zijn nog steeds onbruikbaar en als gevolg daarvan kan de pas ingestelde Groote Oost-lijn niet economisch worden bevlogen. Djambi, welke plaats tot groot gerief van zeer velen met Fokker-vliegtuigen werd aangedaan, moest worden opgegeven, omdat het terrein voor de moderne vliegtuigen niet geschikt is en hetzelfde geldt voor Muntok en Cheribon. Maar niet alleen dat nieuwe plaatsen nog niet in het luchtnet konden worden opgenomen, want ook de toestand van bestaande vliegvelden was tot voor kort dusdanig, dat ontwikkeling van het luchtverkeer in Nederlandsch-Indië achterbleef bij wat met de toen reeds beschikbare moderne machines mogelijk zou zijn geweest. Het tijdelijk uitschakelen van Semarang uit het luchtverkeer met moderne machines, de moeilijkheden met de vliegvelden te Soerabaia, Palembang, Medan en Batavia zijn te zeer bekend om daarop verder in te gaan. Wil Nederlandsch-Indië een luchtverkeer krijgen, dat gelijken tred houdt met het wereldluchtverkeer, dan blijft vergrooting van nog vele vliegvelden een belang van de eerste orde, omdat voor de ontplooiing van de luchtvaart, die hier nog steeds in het groeiende stadium verkeert, het kunnen gebruiken van de meest moderne en dat wil tevens zeggen meer economische machines, primair is en alle factoren die het gebruik van zulke machines onmogelijk maken, remmend zullen werken op de ontwikkeling en daardoor dus het Nederlandsch-Indische luchtverkeer ten achter zal worden gebracht.

Terloops wil ik hierbij nog opmerken, dat de moderne vliegtuigen niet zoo zeer grootere vliegvelden noodig hebben, omdat de machines zelf een langeren aanloop of uitloop hebben, doch omdat de veiligheid eischt, dat meerdere ruimte beschikbaar is indien zich in de start of bij het landen iets abnormaals mocht voordoen.

Het is bovendien niet alleen de grootte, maar ook de outillage van vele vliegvelden, die vèr bij de huidige eischen van het luchtverkeer ten achter zijn gebleven. Slechts Batavia, Bandoeng en Medan beschikken thans over vliegvelden, die van een behoorlijke nachtverlichting zijn voorzien. Op de andere trajecten ontbreekt deze of is zij uiterst primitief. Hierdoor kan b.v. het instellen van

(Vas Dias.)

een avonddienst tusschen Batavia, Semarang en Soerabaja, waarvoor de Knilm sedert jaren ijvert, niet tot stand komen.

Ook aan de radio-organisatie, die voor het moderne luchtverkeer een levensbelang is, ontbreekt nog veel. Aan een radio-peilstation in Tarakan bestaat dringend behoefte. Een radio-installatie in Semarang is niet aanwezig. De radio-organisatie in Balikpapan en die in Bandjermasin behoeft dringend verbetering. De radio-organisatie in de Groote Oost behoort met spoed te worden uitgebreid, terwijl tenslotte sterk behoefte bestaat aan een eigen radiostation voor de burgerluchtvaart in Bandoeng.

Ook de faciliteiten voor luchtreizigers zijn in vele opzichten achterlijk. In Soerabaja is een stationsgebouw dringend gewenscht. In Medan is het beschikbare sinds 1930 bestaande en steeds opgelapte gebouw een aanfluiting van wat een modern vliegveld eischt. In Batavia blijkt het nieuwe stationsgebouw nu reeds op drukke dagen te klein, terwijl de weg tusschen het centrum van Indië's hoofdstad en Indië's meest moderne vlieghaven meer den naam van steeg dan van weg verdient.

Ik heb hiermede een serie factoren genoemd, teneinde duidelijk te maken en daarmede tot uitdrukking te brengen, dat naar mijn gevoelen ondanks alle aandacht, die op het departement van Verkeer en Waterstaat aan de luchtvaart wordt besteed, het voor een gestadige, en dit is voor de luchtvaart een vlugge, ontwikkeling van dit moderne verkeersmiddel noodzakelijke element, en dat is het stimuleeren der activiteit der luchtvaartmaatschappij zelf, niet voldoende tot zijn recht komt. Ik wil hiervan de departementsleiding zeker geen verwijt maken, omdat hierbij naar het mij voorkomt in en rond het Departement factoren een rol spelen, die aan de leiding beperkingen opleggen.

Een dezer factoren is, geloof ik, dat in de peripherie van het Departement zelf zich nog te veel doen gelden, de gevolgen van de begrensde richtlijnen die door de vroegere departementsleiding voor het toen nog pas beginnende luchtverkeer werden vastgesteld. Deze richtlijnen mogen gepast hebben in het raam der beperkingen, die voor de toenmaals heerschende crisisomstandigheden moesten gelden, maar ik acht thans den tijd gekomen zich daarvan los te maken. Dit klemt te meer, omdat het hoog tijd is, dat de Nederlandsch-Indische luchtvaart op een stevige basis komt te rusten, om haar in staat te stellen voldoende weerstand te kunnen bieden aan de pogingen om haar van haar voetstuk af te dringen.

De in Europa uitgebroken oorlog, de inval en de daarop volgende bezetting van Nederland hebben tal van moeilijkheden veroorzaakt voor de luchtvaart onder Nederlandsche vlag. De groote K. L. M. met haar wereldreputatie, die den afgunst van anderen wekte, is vrijwel verlamd en het met zooveel moeite gewonnen terrein moest grootendeels worden prijs gegeven. De werving van personeel, de aankoop van materieel en tal van andere elementen, die een zich ontwikkelend bedrijf als de Knilm noodig heeft, zijn door de omstandigheden grondig verstoord en het laat zich begrijpen, dat anderen van deze situatie gebruik trachten te maken en dat nu reeds nauwgezet gadegeslagen wordt waar de zwakke plekken aan de oppervlakte treden. Er valt mijns inziens niet aan te twijfelen, dat na afloop van den oorlog in ongekende mate met alle beschikbare en vrijkomende middelen gepoogd zal worden om de eerste plaats in het verloren terrein te herwinnen en dat voordien reeds alle plannen worden gemaakt om dit vlug te kunnen doen staat eveneens voor mij vast. Daarom is het van zooveel belang, dat de Nederlandsch-Indische luchtvaart zich nu reeds sterk kan maken tegen deze invloeden van buiten en daarom is het noodig zich los te maken van vroeger uitgestippelde richtlijnen.

Een tweede factor waardoor ik de activiteit van het Departement gebonden zie, is de budgetaire beperking die Verkeer en Waterstaat in acht moet nemen uit hoofde van het algemeen begrootingsbeleid, waarbij de defensiebehoeften primair zijn. Dit eischt soberheid, maar voor de luchtvaart evenals voor de andere diensten van Overheidszorg moet, zooals ik in den aanvang heb gezegd, gewaakt worden tegen afbraak, met dien verstande, dat er geen achterstand ontstaat, waardoor de Nederlandsch-Indische luchtvaart tegenover anderen in een zwakke positie zou komen te verkeeren.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

Een derde factor die invloed uitoefent op de gedragslijn van het Departement is wellicht bij den Volksraad zelf te zoeken, waar jaar in, jaar uit, ook ditmaal weer bezwaren rijzen tegen de naar het inzicht van verscheidene leden hooge subsidies. Ik kan mij indenken, dat deze telkens weer terugkeerende bezwaren hun invloed doen gelden, maar waar ik het van zooveel belang vind dat een goed begrip omtrent de beteekenis van de luchtvaart ingang vindt, wil ik mijnerzijds trachten duidelijk te maken waarom de luchtvaart geld kost en waarom het voor Nederlandsch-Indië van belang is dit geld te voteeren.

De in dit verband meest voorkomende opmerking is, dat de behoefte der bevolking aan luchtvaart de subsidie niet rechtvaardigt. Dat het luchtverkeer in Nederlandsch-Indië, ondanks een twaalfjarig bestaan, nog niet voor de groote lagen der bevolking open staat, is een verschijnsel, dat geen verwondering behoeft te baren. Ieder nieuw revolutionnair verkeersmiddel maakt deze periode door.

Toen in het zeeverkeer het stoomschip naast het zeilschip zijn intrede deed, was het net zoo. De pioniers der stoomvaart hadden vele moeilijkheden te overwinnen. De exploitatiekosten van een stoomschip waren veel hooger dan die van een zeilschip. Daardoor waren de vrachten hoog, zonder dat van een rendeerend bedrijf zelfs sprake was, en tal van jaren moesten voorbij gaan, voordat, dank zij talrijke belangrijke verbeteringen en taaie volharding ook het stoomschip een vervoersmiddel voor de groote massa werd.

Met de ontwikkeling van de luchtvaart kan het niet anders gaan. Ook dit zoo veel snellere verkeersmiddel moet een periode doormaken, waarin de kosten hoog zijn, en een sluitende exploitatie niet mogelijk is. De relatief dure kosten voor machines, voor personeel en voor brandstof, om nu maar eens drie van de voornaamste factoren te noemen, moeten een ieder duidelijk maken, dat het luchtverkeer nog niet voldoende goedkoop kan zijn, om het voor de groote massa bereikbaar te maken. Maar deze omstandigheden behoeven het luchtverkeer niet te veroordeelen tot een verkeersmiddel, dat van geen belang is voor land en bevolking. In een land als Amerika, bijv., is het luchtverkeer reeds zoo ver ontwikkeld, dat er een ruim gebruik van gemaakt kan worden. Zoo ver is het hier nog niet, maar niettemin is het luchtverkeer toch ook van algemeen belang voor wat betreft snel postverkeer, het dichter bijeen brengen van afgelegen streken, enz. Daarom meen ik, met het oog op de toekomst gericht, dat het niet juist is, om de grootte der benoodigde subsidies alleen maar te toetsen aan de normale eischen van economisch rendement, dan wel de benoodigde gelden in verband te brengen met het directe en thans nog begrensde, nut, dat het luchtverkeer voor de bevolking afwerpt.

Voor een juiste beoordeeling van deze subsidies is het eveneens noodig, om na te gaan door welke andere omstandigheden, dan de even door mij genoemde, het Knilmbedrijf duur wordt gemaakt. De voornaamste hiervan is wel de hooge benzine-accijns, waarover reeds in ruimer verband, dan alleen met betrekking tot de luchtvaart, door anderen zoo veel gesproken is, dat ik mij ertoe wil bepalen, met eenige cijfers dezen zwaar drukkenden post te illustreeren.

Ruw berekend verbruikt de Knilm per jaar op de thans bevlogen lijnen ruim 4 millioen liter benzine, waarvan in Nederlandsch-Indië 3,8 millioen liter wordt aangekocht. Hiervan is slechts een klein gedeelte accijns-vrij, n.l. de hoeveelheden, die ingenomen worden op buitenlandsche lijnen in de laatste Nederlandsch-Indische luchthaven. Op

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Vas Dias.)

circa 3,5 millioen liter benzine drukt de volle accijns ten bedrage van *f* 0.13 per liter, uitmakende totaal een bedrag van ruim *f* 450 000.

(De heer Thamrin: Op grond van die redeneering kan men ook automobilisten subsidieeren.)

Ik zal dadelijk aantoonen, dat dit niet in verband met de subsidie gebracht mag worden. De beteekenis van dezen, op de exploitatie drukkenden, last wordt nog grooter als men bedenkt, dat zij niet op den consument, d.w.z. den vervoerder of passagier kan worden afgewenteld. De benzine-accijns werkt daardoor niet als verbruiksbelasting, waarvoor zij door den wetgever is bedoeld, maar als een bedrijfsbelasting. Zij vormt daardoor een blijvenden last op het bedrijf, die een ernstig beletsel vormt voor de expansie. Ik wil hiermede niet betoogen dat door afschaffing, of belangrijke verlaging, van den benzine-accijns de subsidie met een gelijk bedrag zou kunnen dalen, want het kan nimmer de bedoeling der Regeering zijn geweest, dat zij deze subsidie uitkeert om de Knilm in staat te stellen daarmede den benzine-accijns te betalen. Het argument, waarop de subsidie berust kan niet anders zijn dan het geven van steun aan een levensvatbaar bedrijf in de kinderjaren, het z.g. „infants industries argument", maar ik houd mij ervan overtuigd, dat een tegemoetkoming in den benzine-accijns de voorwaarden tot ontwikkeling van de luchtvaart belangrijk zou verbeteren en deze opoffering ten langen leste gecompenseerd zou worden door een verlaging van de subsidie.

Andere factoren, die het Knilm-bedrijf duur maken en die ik slechts in het kort wil opsommen, zijn:

1. de gescheiden opstelling van het centraal technisch bedrijf te Bandoeng en het centraal knooppunt te Batavia. Hierdoor moeten veel onrendabele extra vluchten tusschen Batavia en Bandoeng worden gemaakt in verband met de inspectie, onderhoud, revisie van vliegtuigen en motoren, terwijl het materieel niet altijd zoo economisch kan worden ingezet als bij centralisatie mogelijk ware;
2. het ontbreken in Nederlandsch-Indië van een eigen vliegtuig- en motorenindustrie wat tot gevolg heeft, dat het materieel van veraf gelegen landen moet worden betrokken tegen hooge prijzen, vermeerderd met kosten van demontage, verpakking en montage hier te lande. Voorts is het daardoor noodig, teneinde den bedrijfsregelmaat te verzekeren, groote magazijnsvoorraden aan te houden;
3. de heterogene samenstelling van het materieel als gevolg van een nog niet voldoende geperfectionneerde grondorganisatie, waardoor het niet mogelijk is alle gewenschte plaatsen met modern materieel aan te doen en daardoor de dienstregelingen niet altijd sluitend kunnen worden opgezet;
4. het niet-navolgen in Nederlandsch-Indië van het ruimere standpunt, dat door de Nederlandsche en verschillende buitenlandsche postautoriteiten wordt ingenomen, bij het verleenen van postvergoedingen. In tegenstelling met Nederlandsch-Indië worden hiervoor in het buitenland hooge bedragen beschikbaar gesteld, terwijl extra vergoedingen voor de z.g. „services extraordinaires" worden verleend.

Wat dit laatste betreft wordt door den P.T.T.-dienst geen der Knilm-lijnen als „service extra ordinaire" beschouwd. Volgens internationale definitie valt onder dit begrip een dienst, die met extra hooge kosten tot stand is gekomen of met extra hooge kosten in stand wordt gehouden. Voor dergelijke diensten wordt in het postverkeer een bijzondere vergoeding toegekend en ik geloof, dat zoo niet alle der Knilm-lijnen, toch zeker enkele daarvan en met name die lijnen, welke vanuit Indië met het buitenland worden onderhouden, als „services extraordinaires" dienen te worden beschouwd.

(Soeria Karta Legawa.)

(De heer Verboom: Vooral op het oogenblik.)

In aanmerking nemend, dat het bedrag, dat de P.T.T.-dienst voor het postvervoer per Knilm betaalt, geen subsidie is, maar een vergoeding voor bewezen diensten, zou het billijk zijn deze diensten op gelijke wijze te vergoeden als in het buitenland de gewoonte is. Een te lage postvergoeding is uiteraard van invloed op het exploitatietekort.

Ik ben hiermede aan het einde van mijn betoog, dat bedoeld is als een bijdrage mijnerzijds voor de verdere ontwikkeling van het luchtverkeer. In mij leeft de overtuiging, dat met verdere openlegging van Nederlandsch-Indië talrijke en veelzijdige belangen zijn gediend, een taak bovendien met een in den grond socialen inslag.

De luchtvaart zal hierbij even goed als andere verkeersmiddelen haar taak moeten kunnen vervullen en ik hoop gaarne, dat zij daarin niet zal worden belemmerd.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van toelichting op deze begrootingsafdeeling lees ik:

> „Dat ook bij deze begrootingsafdeeling de Regeering er ernstig naar heeft gestreefd, zooveel mogelijk de volkswelvaart te bevorderen, moge o.m. hieruit blijken, dat ondanks de ongunstige financieele omstandigheden, de kapitaalscredieten voor irrigatie *f* 423 000 hooger zijn geraamd dan die in de begrooting voor 1940."

Aangezien de laatste jaren de Regeering speciale aandacht heeft besteed aan de verzorging der irrigatie in de buitengewesten, zou ik Haar aandacht gaarne willen vragen voor eenige belangrijke irrigatiewerken, die eventueel zouden kunnen worden geëntameerd in Zuid-Priangan. In Zuid-Garoet wachten thans de bevolking de zegeningen van het Nederlandsche bestuur inzake de technische bevloeiing van ongeveer 5000 bouw. Zoowel de landbouwvoorlichtingsdienst als de provinciale ingenieurs, alsook de betrokken geoloog, staan zeer gunstig tegenover een eventueelen aanleg van irrigatiewerken in deze streek. Reeds ten vorigen jare heb ik de aandacht van de Regeering hierop gevestigd.

Ik meen dit ook in verband te hebben gebracht met een eventueele emigratie van een al te dichte bevolking elders op Java naar genoemde streek, waar vele woeste gronden op ontginning wachten.

In verband met deze irrigatieplannen is het mijns inziens ook urgent den wegaanleg te stimuleeren van Pakendjeng of Arinem naar Boengboelang, een der weinige districtshoofdplaatsen in West-Java, die niet per karrentransport te bereiken is. Hoewel momenteel, met het oog op den ongunstigen financieelen toestand van het Land, deze wegaanleg niet direct voor uitvoering in aanmerking kan komen, zou ik der Regeering gaarne in overweging willen geven om, zoodra betere tijden aanbreken, direct met dezen wegaanleg te beginnen, om de bevolking uit haar isolement op te heffen en ook de overvloedige landbouwproducten gemakkelijk te kunnen vervoeren. De regentschapsraad van Garoet heeft juist door den oorlogstoestand op zijn verzoek om subsidie een afwijzende beschikking ontvangen. Ik hoop echter, dat de Regeering in de naaste toekomst het bedoelde verzoek om subsidie in nadere overweging zal willen nemen.

Naar aanleiding van de „electrificatie" en van de „irrigatie" op Java zou ik gaarne de aandacht van de Regeering willen vestigen op de nota, opgemaakt door den sectie-ingenieur Laoh, onder leiding van Ir. Cool van de provincie West-Java, van welke nota de bedoeling is, als ik haar goed heb begrepen, het nastreven van een tweeledig doel, namelijk het ontwikkelen van 10 000 paardenkracht voor de noodige electrificatie en een technische bevloeiing van het district Tjibatoe van 4000 à 5000 bouw sawah. Hoewel wellicht het departement van Verkeer en Waterstaat nog niet officieel op de hoogte is van deze plannen, heb ik uit betrouwbare zijde vernomen, dat Ir. Brouwer op het departement van Ver-

(Soeria Karta Legawa.)

keer en Waterstaat werkzaam, van deze nota volkomen op de hoogte is.

Ten aanzien van de irrigatie van 4000 à 5000 bouw sawah om en nabij Tjibatoe heeft het hoofd van den provincialen landbouwvoorlichtingsdienst reeds gunstig geadviseerd en deze laatste is er zeker van, dat het waterdebiet ten volle zal worden benut. Ik geef de Regeering in overweging om ten aanzien hiervan zich te verstaan met het provinciaal bestuur van West-Java, en om een geoloog naar bovengenoemde streek te zenden voor verdere onderzoekingen.

Men kan toch in deze tijden mijns inziens wel met de voorbereidingen van dit zeer belangrijke plan een begin maken, door van de thans aanwezige ambtenaren gebruik te maken en de noodige adviezen samen te stellen, opdat men later in betere jaren kan overgaan tot het entameeren van deze millioenenplannen, waarmede niet alleen de ingezetenen van het regentschap, doch wellicht die van de provincie West-Java gebaat zullen zijn.

De electrificatie van een streek speelt thans hier in Indië ook een belangrijke rol. Het zal wellicht van belang zijn, dat het departement van Verkeer en Waterstaat zich alvast op de hoogte stelt van de door mij genoemde nota van Ir. Laoh onder leiding van Ir. Cool voornoemd.

De Regeering heeft blijkens de memorie van antwoord op bladzijde 7 de bedoeling om enkele wijzigingen aan te brengen in de wegverkeersverordening, in verband met de medische keuring van aanvragers van een rijbewijs etc. Het is daarom, dat ik thans van deze gelegenheid gebruik maak om enkele bepalingen te bespreken, die mijns inziens noodeloos overlast aan de bevolking veroorzaken. Ben ik goed ingelicht, dan bestaat er thans een voorschrift, waarbij de desalieden met pikoelans zich van licht moeten voorzien. Met welke bedoeling is dit voorschrift in het leven geroepen? Is het wellicht ten gerieve van de autobestuurders? Indien het antwoord op de laatste vraag bevestigend is, dan zou ik gaarne naar voren willen brengen, dat een chauffeur die een pikoelan met zijn autolampen niet kan onderscheiden, mijns inziens niet geschikt is voor zijn beroep. Op die wijze voortgaande zouden straks alle personen te voet zich van een lichtpunt moeten bedienen.

Ik verzoek daarom de Regeering om deze bepaling ten aanzien van die „pikoelans'' te willen intrekken.

Wat betreft het gebruik van wegen ten behoeve van militaire transporten verklaart de memorie van antwoord op bladzijde 13 het volgende:

> „Wat het gebruik van wegen betreft ten behoeve van militaire transporten kan worden medegedeeld, dat aan bestuurders van militaire motorrijtuigen steeds de uitdrukkelijke opdracht wordt gegeven om zich zooveel mogelijk te houden aan de wegverkeersvoorschriften in het algemeen en in het bijzonder aan het voorschrift, vervat in artikel 98 lid (1) van de Wegverkeersverordening, betreffende het verbod tot het berijden van een weg, behoorende tot een hooger genummerde klasse dan waarop het motorrijtuig is toegelaten. Afwijking van laatstgenoemd voorschrift vindt dan ook slechts plaats bij militaire noodzaak.
>
> Tot dusverre zijn geen gevallen ter kennis van de Regeering gebracht, dat tengevolge van een door de militaire overheid afwijken van vakervermeld voorschrift schade aan de desbetreffende wegen is toegebracht.''

Mijnheer de Voorzitter! Het is mij bekend, dat de militairen van lageren rang hiervan niet zoo goed op de hoogte zijn. In de practijk heeft zelfs een zekere assistent-wedana opdracht ontvangen om een desabrug door de desa-ingezetenen te doen versterken, eventueel ten behoeve van de militairen, omdat toevallig bij het passeeren van militairen gebleken is, dat bedoelde brug niet sterk genoeg was.

In dit geval zou ik daarom de Regeering in overweging willen geven die brug eventueel te versterken, indien de kosten gedragen zouden worden door militairen, dan wel de

(Soekawati.)

materialen benoodigd voor de brug zouden worden geleverd, door het leger, terwijl de bevolking hulp zou verleenen in den vorm van onbetaalden arbeid door de desa-ingezetenen. In de memorie van antwoord op pag. 21 staat op het werkplan vermeld het bouwen van woningen voor bestuursambtenaren. Voor West-Java worden gebouwd 1 woning voor den Wedana van Tjibaroem, en 3 voor resp. den assistent-wedana te Kasemen, te Tjikeusal (Res. Bantam) en Pakendjeng (Res. Priangan).

Voor het bouwen van de assistent-wedana-woning te Pakendjeng, dat in het regentschap Garoet ligt, ben ik de Regeering erkentelijk, daar inderdaad de assistent-wedana aldaar zeer slecht behuisd is, terwijl een woning overeenkomstig zijn stand niet te krijgen is. Echter zou ik de Regeering willen wijzen op de eveneens buitengewone slechte behuizing van den assistent-wedana te Tjilebet, waar eveneens geen voor een assistent-wedana geschikte woning te huur is. De laatstgenoemde assistent-wedana is bovendien gevestigd op een plaats, endemisch besmet met malaria, zoodat practisch kan worden gezegd, dat iedere assistent-wedana, die op Tjibelut geplaatst is, malaria krijgt. Het is mijns inziens wel gewenscht, in zulk een oord den assistent-wedana de beschikking te geven over een ambtswoning.

Ten aanzien van de wedana-woningen in West-Java vestig ik de aandacht der Regeering op het belang van de pendoppo voor de woning van den wedana. Reeds meer dan tien jaren heb ik als regent een pendoppo gevraagd voor de woning van den wedana van Garoet, de districtsconferenties worden dan ook momenteel gehouden in de baledessa, die nogal op eenigen afstand van bedoelde woning van den wedana verwijderd is. Bovendien wordt deze baledessa gebruikt voor de desabank, voor consultatiebureau voor zwangere vrouwen en voor kleuters, voor desavergaderingen e.d.

Dat de pendoppo voor een wedana belangrijk is voor zijn desawerkzaamheden blijkt ook uit het feit, dat te Oedjoengbroeng, regentschap Bandoeng, vlak bij de aloen-aloen, alleen een pendoppo gebouwd is, terwijl de wedana in een particulier huis woont aan den overkant van de aloen-aloen.

Ook dit vind ik niet juist. Als men den toestand plaatselijk bekijkt, dan is het mijns inziens zeer vreemd, dat er alleen een kantoor en pendoppo ten behoeve van den zooevengenoemden wedana staan, doch de daarbij behoorende woning ontbreekt. Ik verzoek dan ook de Regeering om de door mij genoemde wedanawoningen af te maken, de woning van den wedana van Garoet dus te voorzien van een pendoppo en te Oedjoengbroeng aan de reeds bestaande pendoppo en het kantoor een wedanawoning bij te bouwen.

Ten aanzien van de wedana- of assistent-wedana-woningen zou men hier en daar in de praktijk beslag kunnen leggen op S.S.-woningen, die niet meer door de S.S.-ambtenaren worden geoccupeerd.

Zoo zou ik de Regeering willen verzoeken om de S.S.-woning te Tjibatoe, indertijd eerst een controleurswoning (B.B.), later een S.S.-dokterswoning, weer voor een B.B.-ambtenaar te bestemmen. De aanwijzing ter bewoning van deze S.S.-woning ware aan den resident van Priangan over te laten, te meer daar de S. S. geen nieuwen dokter te Tjibatoe zal aanstellen en de woning thans leeg staat.

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de voor ons liggende begrootingsafdeeling zou ik enkele opmerkingen willen maken. In de eerste plaats wil ik mij gaarne aansluiten bij de waardeerende woorden van vele der voorgaande sprekers ten aanzien van de leiding van het departement van Verkeer en Waterstaat. Inderdaad is door de kundige en vaste hand van den departementschef veel arbeid verricht en vele belangrijke objecten in het belang van Land en volk zijn tot stand gekomen.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag werd opgemerkt, dat op het gebied van den woningbouw weinig

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Soekawati.)

rekening is gehouden met de cultureele belangen van de Indonesische samenleving en werd er dan ook op aangedrongen, bij de uitvoering van bouwwerken zooveel mogelijk aandacht te schenken aan den bouwtrant van de omgeving.

Naar aanleiding hiervan antwoordde de Regeering in de memorie van antwoord, dat Zij de meening, dat — bij de uitvoering van gebouwen zooveel mogelijk rekening dient te worden gehouden met den bouwstijl van de omgeving — gaarne deelt. En als bewijs hiervan verklaart de Regeering, dat de bouw van woningen van Inheemsche bestuursambtenaren op Java reeds plaats heeft volgens ontwerpen welke gebaseerd zijn op den Javaanschen bouwtrant, terwijl aan de nieuwere standaardontwerpen voor scholen en politiekazernes eenzelfde streven ten grondslag ligt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik juich de door de Regeering ingeslagen richting en Haar verder streven, om bij den bouw van woningen en scholen meer rekening te houden met de eigen architectuur van de omgeving, ten zeerste toe. Het is inderdaad wenschelijk, dat gebouwen zooveel doenlijk het cachet dragen van hetgeen er aan idealen en cultuur in het eigen volk leeft. Hoewel de bestaande schoolgebouwen weliswaar over het algemeen in goeden staat verkeeren, toch is het uiterlijk daarvan voor de betrokken bevolking niet aantrekkelijk, waar zij de eigen architectuur mist.

Daarom is het noodzakelijk, dat, zooals de Regeering nu reeds begonnen is, er verder naar wordt gestreefd, bij de ontwikkeling van iedere streek, ook in dit opzicht aan te knoopen aan het waardevolle cultuurbezit en te trachten een vruchtbare samenwerking te scheppen tusschen de Westersche ontwikkeling en de cultuur van het volk van die betrokken streek.

Het spreekt echter van zelf, dat bij den bouw van aan de plaatselijke sfeer passende scholen en woningen de soliditeit van het gebouw niet vergeten mag worden, terwijl men daarbij rekening moet houden met de beschikbare middelen.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering er de aandacht op gevestigd, dat de verzorging van het Inheemsche onderwijs thans veelal tot de taak van de zelfstandige gemeenschappen behoort, zoodat deze, uiteraard plaatselijk het beste georiënteerd, zelf met de cultureele belangen van de Indonesische samenleving rekening kunnen houden. Inderdaad ligt het ook op den weg van deze autonome gemeenschappen, om de cultureele belangen van de Indonesische samenleving te behartigen, want voor de plaatselijke sfeer zijn zij de aangewezen instellingen.

Ik kan dan ook met genoegen mededeelen, dat de zelfbesturen op Bali reeds in deze richting werkzaam zijn. Vele nieuwere volksscholen in Zuid-Bali en de huishoudschool te Den Pasar zijn in Balische architectuur gebouwd, evenals de door de Regeering genoemde meisjesvervolgschool op Denpasar. Het is gebleken, dat deze scholen, gebouwd in Balischen bouwstijl, aangepast aan de Westersche eischen, meer tot de bevolking spreken, zoodat de trek naar die volksscholen thans grooter is dan voorheen. Bovendien werkt de z.g. baliseering van het onderwijs op Bali er in hooge mate toe mede, om het schoolbezoek aantrekkelijker te maken.

Een tweede punt, dat ik gaarne te berde wil brengen, is de postverbinding tusschen Java en Bali. Ten aanzien van dit punt dank ik mijn geacht medelid, den heer Van Nauta Lemke voor zijn warme belangstelling en steun. Ik hoop mèt den heer Van Nauta Lemke, dat wij nu eindelijk een bevredigend resultaat zullen bereiken. Deze kwestie is reeds meerdere malen ter sprake gebracht, doch is tot heden nog niet tot een bevredigende oplossing gekomen. In het afdeelingsverslag werd dan ook herinnerd aan mijn schriftelijke vraag, op 19 Juni j.l. tot de Regeering gericht. In bedoelde vraag is der Regeering gevraagd, of Zij bereid is, het postverkeer van Java met Bali en omgekeerd te versnellen, door de post voortaan te doen medegeven aan de dagelijks (behalve op Zondag) tusschen Banjoewangi en Gilimanoek heen en terug varende motorbooten. Momenteel gaan er driemaal per week K.P.M.-booten van Soerabaja naar Bali, die de post vervoeren. Verder gaat er twee keer per week een vliegmachine van Soerabaja naar Bali, doch deze komt op dezelfde dagen op Bali aan als de K.P.M.-booten, zoodat men op Bali dus practisch slechts drie keer per week post van Java krijgt. In normale omstandigheden moge het vervoer van de post per K.P.M. en de Knilm, namelijk drie keer per week, voldoende geacht kunnen worden, in dezen tijd van spanning, waarin het voor een ieder van het grootste belang is, zoo snel mogelijk van het gebeuren op de hoogte te zijn, is een zoodanige regeling beslist ontoereikend.

Teneinde aan de tegenwoordige behoefte te kunnen voldoen is het geraden, dat de P.T.T. voor het vervoer van zijn Balipost gebruik maakt van de motorbootverbinding Ketapang (Banjoewangi) — Gilimanoek (Bali) die een aansluiting heeft op den sneltrein Soerabaja—Banjoewangi. Gebruikmaking van dezen bestaanden motorbootdienst maakt het mogelijk, elken dag post van Java naar Bali en omgekeerd van Bali naar Java te doen vervoeren.

Mijnheer de Voorzitter! Op de betrekkelijke opmerkingen in het afdeelingsverslag antwoordde de Regeering in de memorie van antwoord dat de vraag van den heer Soekawati ten aanzien van de postverbinding tusschen Java en Bali heeft geleid tot het instellen van een hernieuwd onderzoek naar de mogelijkheid van een intensiever gebruik van den veerdienst Banjoewangi — Gilimanoek, doch in afwachting van de uitkomsten daarvan, kan de gestelde vraag thans nog niet beslissend worden beantwoord.

Het spijt mij, dat over mijn vraag, die toch reeds vijf maanden geleden is gesteld, tot heden door de Regeering nog niet kan worden beslist. Het gaat hier mijns inziens toch niet om een zeer ingewikkeld vraagstuk. Trouwens, naar ik weet is deze kwestie al eerder meermalen, zoowel door het bestuur op Bali als door de P. T. T. onderzocht. Ik geloof daarom, dat door de weinig enthousiaste houding van de P. T. T. dit probleem tot heden onopgelost is gebleven. Immers, Mijnheer de Voorzitter, reeds in October 1929, dus elf jaar geleden, gaf de resident van Bali en Lombok — schrijvende over de wegverbinding Gilimanoek—Negara en over een dagelijkschen veerdienst tusschen Gilimanoek en Banjoeangi — den P. T. T., met name het Hoofd van de 7de Post- en Telegraafafdeeling te Makasser in overweging, om tijdig met een en ander rekening te houden, opdat het postvervoer zich dadelijk na de tot standkoming van de wegverbinding Gilimanoek—Negara, die in 1930 zou plaats hebben, aan de vlugge Javaverbinding zal kunnen aanpassen. Doch de P. T. T. haastte zich niet. Het vraagstuk moest immers van alle kanten, voorzichtig en bedachtzaam bekeken worden?

Zoo schreef de chef van het Postkantoor te Banjoewangi, dat uit inlichtingen van verschillende zijden hem gebleken was, dat de transportdienst van de gebroeders Kolle, niet kon voldoen aan de redelijke verkeerseischen, in de eerste plaats, omdat de toestand van het materieel slecht was en in de tweede plaats, omdat voor den opzet van een degelijk transportbedrijf de gebroeders Kolle niet kapitaalkrachtig genoeg geacht werden en hij adviseerde dan ook, dat onder die omstandigheden geen aanleiding bestond om met die gebroeders Kolle in onderhandeling te treden.

Het schijnt, dat ambtenaren van de P.T.T., zooals de zooeven genoemde, in hun adviezen ten aanzien van een bepaald vraagstuk, waaruit hun dienst geen direct voordeel trekt, in den regel somber, ja vaak afwijzend zijn, zonder veel rekening te houden met de belangen van land en volk, waarover het eigenlijk gaat.

Een vaste en betrouwbare motorbootverbinding tusschen Banjoewangi en Gilimanoek is niet alleen voor West-Bali — Djembrana —, maar ook voor Zuid-Bali, ja geheel Bali, vanuit een economisch oogpunt bezien, zeer gewenscht.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Soekawati.)

Daarom is in tegenstelling met de P.T.T. van bestuurszijde dan ook al het mogelijke gedaan, om het gewaardeerde initiatief van de gebroeders Kolle voor een verder slagen de noodige hulp en medewerking te verleenen.

Inderdaad, de gebroeders Kolle beschikten toen niet over een dusdanig kapitaal als misschien wel gewenscht zou zijn voor het opzetten van een in alle deelen gefundeerde transportonderneming tusschen Banjoewangi en Gilimanoek v.v. Dat kon toen reeds onmiddellijk afgeleid worden uit het feit, dat zij juist als werkeloozen poogden in deze richting een broodwinning te vinden.

Maar daarom hoeft de P.T.T. toch niet het standpunt in te nemen bij voorbaat geen zaken met hen te willen doen? Bovendien moet toch eerst blijken, of de motorbootdienst van de gebroeders Kolle aan redelijke verkeerseischen voldoet of niet? Het gaat hier weliswaar niet in de eerste plaats om het belang van de P.T.T., namelijk het verkrijgen van hoogere winsten, doch om dat van Bali en zijn bevolking. Daarom vind ik adviezen als het genoemde onjuist. Dit blijkt ook uit den verderen gang van zaken. Immers, in 1938 kwam dan de fatale beslissing van de P.T.T.-leiding te Bandoeng namelijk dat — zooals de dienst het uitdrukte — in verband met de daaraan verbonden hooge kosten van een dagelijksche postverbinding met Den Passar is afgezien. Genoemde beslissing lijkt mij inderdaad een teeken, dat de P.T.T.-leiding in dit opzicht alleen aan zichzelf denkt en niet aan anderen in casu aan Bali en zijn bevolking.

Het schijnt, dat de P.T.T.-leiding zich er niet veel om bekommert, welk ongemak de menschen door haar postvervoerregelingen ondervinden, als zij zelf maar de grootst mogelijke winst maakt.

Een volgend bewijs voor mijn vermoeden blijkt m.i. ook nog uit het volgende:

Zooals bekend zal zijn, zijn de verschillende hoofdplaatsen van Bali door prachtige autowegen verbonden, deels geasfalteerd, deels mooi begrint. De afstand tusschen de hoofdplaats Negara van Djembrana (West-Bali) en de hoofdplaats Den Passar (Zuid-Bali,) bedraagt ± 110 km, die tusschen de hoofdplaats Singaradja van Boeleleng (Noord-Bali) en Negara ± 120 km. Tusschen deze drie hoofdplaatsen onderling en trouwens ook tusschen de andere hoofdplaatsen heeft een druk personen-, bus- en vrachtautoverkeer plaats. Men zou dus denken, dat het postvervoer tusschen Den Passar en Singaradja eenerzijds en Negara anderzijds per autobus geschiedt, zoodat men in Singaradja of Den Passar zijn post van Negara — en omgekeerd — elken dag binnen enkele uren kan krijgen.

Doch neen, het postvervoer geschiedt per K.P.M. Dus de post van Den Passar gaat eerst naar Singaradja per autobus, vandaar per K.P.M.-boot naar Soerabaja, vandaar per trein naar Banjoewangi, vandaar per boot naar Gilimanoek.

(De heer Verboom: Dan is de motorboot dus blijkbaar wel safe genoeg.)

Dat blijkt uit het feit, dat tot nu toe sinds de opening van den dienst geen enkel ongeluk gebeurd is.

(De heer Verboom: Maar blijkbaar wordt van de motorbootverbinding dus wel gebruik gemaakt voor postvervoer.)

Dat zou ik ook zeggen.

Ten slotte gaat de post van Gilimanoek per autobus naar Negara.

De post tusschen twee hoofdplaatsen met een prachtigen autoweg ter lengte van 110 à 120 km waarover een druk autoverkeer gaat, krijgt men dus pas na twee dagen en bovendien nog slechts drie keer per week, in plaats van elken dag na enkele uren.

Mijnheer de Voorzitter! U begrijpt dat dergelijke toestanden niet door den beugel kunnen. Helaas zijn er op Bali geen dagbladen, die deze toestanden scherp zouden kunnen signaleeren. Deze mogen de P.T.T. met dergelijke regelingen

(Iskandar Dinata.)

de gewenschte winst brengen, maar dit is ten eene male niet in het belang van land en volk van de betrokken streek.

Mijnheer de Voorzitter! Om terug te komen op de kostenkwestie van het postvervoer tusschen Java en Bali v.v. met gebruikmaking van de dagelijksche motorboot-verbinding Banjoewangi—Bali moge ik U mededeelen, dat de kosten van het vervoer van alle post, dus zoowel van brieven- als pakketpost van Banjoewangi naar Denpasar v.v. maandelijks plusminus *f* 150 zullen bedragen.

Ik heb onlangs persoonlijk den directeur van de overvaart Banjoewangi—Bali, den heer Kolle, hierover gesproken en hij vertelde mij, dat hij reeds lang geleden een voorstel aan den betrokken ambtenaar van de P.T.T. te Soerabaja heeft ingediend met de strekking nl. dat de heer Kolle voorloopig als proef voor 3 maanden, omdat hij nog niet weet hoeveel kilogram post per maand van Banjoewangi naar Denpasar v.v. gaat, de heele post van Banjoewangi naar Denpasar v.v. voor *f* 150 maandelijks wil vervoeren. Mocht later blijken dat hij te veel heeft berekend, dan is hij bereid om het genoemde bedrag te verminderen; wanneer daarentegen mocht blijken, dat hij te weinig heeft berekend, dan zou hij het te kort gaarne zien aangevuld.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U ziet gaat het hier dus om een bedrag van om en bij de *f* 150. Dit bedrag is echter nog niet verminderd met de kosten van het postvervoer per K.P.M. van Soerabaja naar Boeleleng v.v., die de P.T.T. aan de K. P. M. thans betaalt. Ik zou van de Regeering gaarne willen vernemen, hoeveel die bedragen.

Gesteld dus dat de heer Kolle blijft bij het bedrag van *f* 150 dan zou dit bedrag aanmerkelijk minder zijn, wanneer dit straks verminderd wordt met het bedrag, dat het Gouvernement thans voor het postvervoer Soerabaja—Bali v. v. betaalt.

Mijnheer de Voorzitter! Door deze uiteenzetting, gegeven door andere zijde dan de P. T. T. hoop ik, dat de directeur van Verkeer en Waterstaat het duidelijk zal zijn hoe het met den toestand van het postvervoer tusschen Java en Bali, gescheiden door een streepje zee van ± 6 mijlen v. v. en tusschen Djembrana en overig Bali v. v. is gesteld en het daaruit voortvloeiend ongerief voor de bevolking van Bali. En ik vertrouw, dat de Regeering aan dezen onhoudbaren toestand, vooral nu in deze angstige tijden, spoedig een einde zal maken.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! In de sectie heb ik een opmerking bij afd. IV geplaatst, die bij nader inzien beter thuis hoort bij deze begrootingsafd. VII. Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde alsnog aandacht wil schenken aan hetgeen ik zal voorbrengen. Het betreft hier een zaak, die in het afdeelingsverslag voor Afd. IV als volgt is gekenschetst:

> „Enkele leden hadden vernomen, dat de door de provincie West-Java ingestelde commissie, aan welke is opgedragen te onderzoeken in hoeverre de zwavelontginning te Tjiwidej (Bandoeng) schade aan den landbouw der bevolking toebrengt, haar arbeid niet kan voortzetten, ten gevolge van een meeningsverschil tusschen de provincie en het departement van Verkeer en Waterstaat of de kosten van het door de commissie noodig geachte bodemkundig onderzoek door de provincie dan wel door het Land betaald dienen te worden. Deze leden zouden gaarne vernemen welk standpunt de Regeering terzake inneemt."

Voor de duidelijkheid lijkt het me noodig in het kort te releveeren, hoe de zaak in elkaar zit.

In het onderdistrict Tjiwidej, 6 km van de gelijknamige desa, staat de zwavelfabriek Kawah Poetih, die haar afvalproduct, de z.g. asch, in de Kali Tjiwidej stort.

Deze rivier voorziet de bevolking van water voor landbouw, vischteelt, bad- en drinkwater.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Iskandar Dinata.)

Voor de oprichting van die fabriek was de opbrenst der sawahs zeer bevredigend; als vischteeltstreek was Tjiwidej in het regentschap Bandoeng van belang, omdat deze streek aan de pasars ter plaatse en van de omgeving visch leverde. Toen kwam de zwavelfabriek en daarmee de misère voor de bevolking van genoemde streek. De aanwezigheid van het bedrijf der N. V. Zwavelontginning Kawah-Poetih heeft de Tjiwidej-rivier, de levensader der plaatselijke bevolking, onbruikbaar gemaakt voor landbouw, vischteelt, zelfs voor bad- en drinkwater en voor ander huishoudelijk gebruik.

Hierdoor kunt U zien, hoe het bestaan van een eenvoudige bevolking economisch onmogelijk kan worden gemaakt. Zelfs de desaman is in zijn dagelijksch leven aangetast. Dit is niet mijn meening, maar de bevindingen van deskundige instanties, zooals het Binnenlandsch Bestuur vanaf den assistent-wedana tot den regent, van den landbouwvoorlichtingsdienst, den provincialen waterstaatsdienst, den dienst voor de Vischteelt en het Hoofd van het Laboratorium voor Technische Hygiëne.

Na een dergelijk oordeel van bevoegde en deskundige instanties, zou men kunnen verwachten, dat de Regeering met spoed maatregelen zou treffen, om het belang van de bevolking te beschermen. Wie die verwachting koestert, komt echter bedrogen uit.

Wel is door het provinciaal bestuur van West-Java een commissie in het leven geroepen, hoofdzakelijk bestaande uit deskundigen van verschillenden aard, welke tot taak heeft vast te stellen:

1. Den slechten invloed van de zwavel te Tjiwidej.
2. De schade, welke de zwavelontginning veroorzaakt heeft en op hoeveel schadeloosstelling de bevolking aanspraak kan maken.
3. Welke spoedmaatregelen noodig zijn.

De commissie heeft zich unaniem in dezen zin uitgesproken, dat het bevloeiingswater te Tjiwidej inderdaad door de zwavel verontreinigd is, zoodat het voor den landbouw, veeteelt en zelfs voor huishoudelijk gebruik schadelijk wordt geacht. Nu ging de commissie verder aan het werk, om antwoord te geven op de vraag, hoe groot de omvang van de aangebrachte schade is. Om hiertoe te kunnen geraken heeft de commissie het voorstel van het lid-bodemkundige overgenomen, om eerst een bodemkundig onderzoek te doen instellen, waarvoor een bedrag van *f* 3000 noodig is. De provincie heeft dit goedgevonden, maar is de meening toegedaan, dat het bedrag door het Land betaald moet worden.

Ik vind, dat de meening van de provincie juist is en wel om de volgende overwegingen:

1. Het land, vertegenwoordigd door het dept. van Verkeer en Waterstaat is vergunningverleener. Als zoodanig dient het de gevolgen van het verleenen van de vergunning te willen dragen.

2. Als er één lichaam is, dat profijt trekt van de aanwezigheid van de zwavelfabriek, is het het Land, in den vorm van vennootschapsbelasting, die naar ik hoorde in totaal meer dan een millioen gulden heeft bedragen.

Mijnheer de Voorzitter. Het dept. van Verkeer en Waterstaat denkt er echter anders over en heeft te kennen gegeven, dat het Land dat bedrag niet wenscht te betalen.

Het probleem, wie betalen moet, is tot op dit oogenblik nog niet opgelost; de commissie kan haar taak niet voortzetten, en ..... de bevolking blijft zuchten. Het is de bevolking onverschillig wie betalen moet en de eenvoudige zielen vinden het geen zaak van belang wie als overwinnaar uit den formeelen strijd treedt; hoofdzaak is, dat zij zoo gauw mogelijk uit den nood wordt geholpen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is niet bepaald verheffend, dat het dept. van Verkeer en Waterstaat zich heeft laten leiden door formeele redenen en zoodoende al of niet opzettelijk, den voor de bevolking bepaald schadelijken toestand

(Soangkoepon.)

heeft helpen voortbestaan. De Regeering mag het toch niet over Haar hart kunnen verkrijgen de bevolking hulp te onthouden.

Kort en goed, ik dring er bij de Regeering op aan de betrokken instanties te bevelen, aan den door mij gesignaleerden ongezonden toestand met spoed en voortvarendheid een einde te maken.

Als het vaststaat, dat de bevolking in nood is, zooals het geval is in Tjiwidej, wordt van de Regeering in het algemeen verwacht, dat Zij met alle voortvarendheid de helpende hand zal toesteken, zonder daarbij naar de kosten te kijken en zonder eerst de vraag te stellen wie de kosten moet betalen.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot zou ik gaarne deze woorden tot de Regeering willen richten: Regeering, de bevolking van Tjiwidej roept om maatregelen te harer verlossing uit den nood, die een gevolg is van een handeling van een Uwer departementen, namelijk het departement van Verkeer en Waterstaat, dat aan de N. V. Kawah Poetih vergunning heeft verleend.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Gaarne sluit ik mij bij die leden aan, die in het afdeelingsverslag hun waardeering uitgesproken hebben voor de duidelijke en volledige toelichting van de onderhavige begrootingsafdeeling.

Wat aangaat de aangebrachte bezuinigingen op de landsgebouwen, is het natuurlijk ook raadzaam om daaraan grootere aandacht te schenken. Vooral moeten wij hierbij zeker in het oog houden, dat zulke gebouwen straks het mikpunt kunnen zijn van bommen bij een eventueelen aanval van een buitenlandschen vijand. Het gaat m.i. niet aan om thans groote en dure gebouwen op te richten, welke straks als een doelwit voor bommenwerpers zullen kunnen dienen. Niettemin komt het mij voor, dat het noodzakelijk is, om de afwerking van de C. B. Z. te Soerabaja te bespoedigen, omdat daaraan, naar ik vernomen heb, een groote behoefte bestaat. Ook de bezuinigingsmaatregelen mogen m.i. niet zoo drastisch worden uitgevoerd, dat de verwaarloozing van het onderhoud der landsgebouwen daarvan een gevolg zal zijn. Op het gebied van irrigatiewerken moge de Regeering zeker niet aarzelen om hieraan haar volle aandacht te schenken; elke voltooide uitvoering op dit gebied beteekent immers een vergrooting van onze voedselvoorraden, hetgeen zeker van eminente beteekenis is bij een eventueelen oorlogstoestand, waarbij voedselvoorzieningen van buiten uitgesloten zullen zijn. Afgescheiden hiervan moet men m.i. steeds trachten om de irrigatiewerken vooral in de buitengewesten tot zoodanige hoogte te brengen, dat rijstvoorziening van het buitenland niet behoeft plaats te hebben. Welk een economisch rendement voor deze gewesten zal het teweegbrengen, indien de Regeering het gebied van Padang Lawas in Tapanoeli b.v. tot irrigatiegebieden omzet, ten einde de geheele Oostkust van Sumatra van rijst te kunnen voorzien. Welk een geluk zal de Regeering de Inheemsche bevolking te Sipirok (Tapanoeli) bezorgen, indien de sawahgebieden van deze streken van voldoende bevloeiingswater zouden kunnen worden voorzien, hetgeen zeker met geringe kosten zal kunnen plaats hebben.

Verheugd zal de Inheemsche bevolking van Angkola Djae — Tapanoeli — zijn, wanneer maatregelen worden getroffen om irrigeerbare gebieden in deze streken te doen omzetten in vruchtbare sawahgebieden. Hoewel de daaraan verbonden kosten niet zoo groot zijn, moet ik erkennen, dat dit zeker niet bereikt kan worden door het beschikbaar stellen van slechts *f* 25 000 voor de geheele residentie Tapanoeli.

Volgens de memorie van antwoord zijn er slechts vier residenties, t.w. Atjeh en Onderhoorigheden, Tapanoeli, Sumatra's Westkust en Djambi in Sumatra, die in aanmerking kunnen komen voor irrigatiewerken. Waarom de an-

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(Soangkoepon.)

dere residenties van het gewest Sumatra niet in aanmerking kunnen worden gebracht voor de uitvoering van irrigatiewerken, is mij onbegrijpelijk. Ter Oostkust van Sumatra zou het streven op dit gebied een welvaart onder de thans verarmde Inheemsche bevolking brengen.

Ik heb den indruk gekregen, dat van de rubbergelden van de buitengewesten meer voordeel door de Javasche bevolking wordt verkregen dan door de eigen bevolking. Wanneer wij de rubbergelden die voor de kolonisatiegebieden zijn beschikbaar gesteld, vergelijken met de voor irrigatiewerken b.v. voor Tapanoeli bestemde bedragen, dan constateeren wij onafwijsbaar een schrille tegenstelling.

„Bij de beoordeeling van deze cijfers in vergelijking met de voor bevloeiingswerken op Java bestede bedragen mag niet uit het oog worden verloren, dat de bevolkingsdichtheid in de buitengewesten over het algemeen gering is en de behoefte aan meer omvangrijke bevloeiingswerken zich slechts beperkt tot bepaalde streken.''

aldus de Regeering in de memorie van antwoord.

De totstandbrenging van bevloeiingswerken in de buitengewesten mag zeker niet afhankelijk worden gesteld van de al of niet dichtheid van de bevolking, maar moet mijns inziens geheel beheerscht worden door de bestaande behoefte. Zoolang dus de invoer van rijst uit het buitenland voor de consumptie van de buitengewesten nog noodzakelijk is, zoolang moet er aan gewerkt worden, om deze buitenlandsche voorziening zoo spoedig mogelijk te elimineeren, omdat dit van groote beteekenis is voor de economische ontwikkeling van deze gewesten, en van groote beteekenis is voor onze landsverdediging en tenslotte van groote beteekenis is voor onze onafhankelijkheid van het buitenland.

In dit verband is het dus geboden, de bevloeiingswerken in de buitengewesten spoedig tot uitvoering te brengen, omdat deze werken van groote beteekenis zijn voor onze eventueele voedselvoorziening bij een oorlogstoestand in deze gewesten.

Waar de rubbergelden thans weer in hun geheel zijn besteed aan verschillende doeleinden, vraag ik mij af of de Regeering aan de behoefte aan drinkwatervoorziening ten behoeve van de Inheemsche bevolking in verschillende gewesten of plaatsen in de buitengewesten niet kan voorzien. Ik heb hierbij bijvoorbeeld op het oog een plaatsje in het Mandailingsche — Tapanoeli — met name: Kajoe Laoet, waar de Inheemsche bevolking, alsmede de aldaar aanwezige schooljeugd onvoldoende drinkwater kan verkrijgen. Een bedrag, groot *f* 5 000 of *f* 10 000 zou zeker voldoende zijn om in de bestaande behoefte te voorzien, hetgeen zeker de hygiënische verzorging van de Inheemsche bevolking van de omliggende streken kan bevorderen. Ik zeg „omliggende streken'', omdat aldaar een markt aanwezig is, waar de bevolking van die streken en van andere gebieden in Tapanoeli, wekelijks tezamen komt.

Ten aanzien van het verstrekken van electrische energie voor het armere deel der Inheemsche bevolking, waar zulks mogelijk is, zou ik zeker het verstrekken van dergelijke energie ten zeerste toejuichen.

Wat betreft de uitwisseling van het waterstaatspersoneel van Java en de buitengewesten moge ik de aandacht der Regeering erop vestigen, dat dit niet alleen geldt voor mantri's-opnemer, maar ook voor hoofdopzichters en onderopzichters. Ik heb reeds verscheidene malen de aandacht der Regeeringsorganen buiten den Volksraad hierop gevestigd. Ik hoop, dat de Regeering de Javaansche waterstaatsambtenaren in de buitengewesten zal tegemoet komen in hun redelijk verzoek. Dit ligt ook geheel in de lijn van de grondgedachte en de strekking van het voornemen tot het verleenen van verloven aan Inheemsche landsdienaren. Bovendien zal zulk een uitwisseling van personeel de uitwisseling van gedachten op het gebied van de technische uitvoering van werken en ook het algemeen belang ten goede komen. Op die wijze kan men van elkander nog het een en ander leeren.

Aangaande de toelagen aan regeeringscommissarissen bij het electriciteitswezen en andere zaken in Nederland, lijkt het mij niet juist om de uitbetaling daarvan alsnog voort te zetten, nu de zetel dezer maatschappij naar deze gewesten is overgeplaatst, waardoor van werkzaamheden van den regeeringscommissaris in Nederland voor de Indische Regeering geen sprake meer kan zijn, zoodat mijns inziens over het tijdvak van de overbrenging van den zetel af tot de herrijzenis van Nederland geen toelagen zullen mogen worden uitgekeerd. Het zou misschien overweging verdienen om hier te lande een regeeringscommissaris voor dit doel aan te stellen.

Nu de afvloeiing van de landsdienaren bij de Postspaarbank. Ik zou de Regeering in overweging willen geven om deze landsdienaren — vooral als gevolg van de huidige moeilijkheden — in andere landsbetrekkingen te doen aanstellen. Elke eventueele aanstelling uit deze groep van landsdienaren beteekent immers bezuiniging voor het Land, omdat daardoor tevens het toekennen van wachtgelden zooveel mogelijk wordt vermeden. Vooral voor de landsdienaren, die een gezin hebben te onderhouden, zou ik een tegemoetkomende houding van de Regeering ten zeerste op prijs stellen.

Ten aanzien van de bruggen en wegen in de buitengewesten zou ik de Regeering ernstig in overweging willen geven om de bruggen te Poelau Moesang, Tandjong en Soengei Dareh in den ontmoetingsweg tusschen Noord- en Zuid-Sumatra spoedig tot voltooiing te brengen.

Ik heb dit voorgesteld, omdat deze weg thans van groote beteekenis is voor eventueele evacuatie van Sumatranen en andere personen vanuit Java naar de Sumatraansche gebieden, wanneer dit eerste gebied als oorlogsgebied zal worden bestemd.

Ook voor de spoedige postverbinding tusschen Java en geheel Sumatra is de aanleg van deze bruggen onmisbaar.

De bevordering van bevloeiingswerken en de aanleg en voltooiing van de door mij gewenschte bruggen in Sumatra zou zeker een groote tegemoetkoming beteekenen voor de veiligheid en de versterking van onze landsverdediging in deze gewesten, want vechten zonder voldoende voeding, rijst, en zonder voldoende bescherming van de niet tot de verdedigers van deze landen behoorende Nederlandsche onderdanen zal zeker den strijd tegen een buitenlandschen vijand zeer verzwakken.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering gezegd, dat de circa 100 km lange uit het rubberfonds te bekostigen weg Roendeng — Sidikalang tot de objecten behoort, waarvan de aanleg tijdelijk is uitgesteld. Ik betreur het uitstel van de voltooiing van dezen weg, omdat hij van groote beteekenis is voor de economische ontwikkeling van de residenties Tapanoeli, Atjeh en Onderhoorigheden en Oostkust van Sumatra, en van eminente beteekenis is voor de samenwerking tusschen de Inheemsche bevolking van deze drie residenties. Voor een innig handelsverkeer van deze drie gebieden is deze weg zeker onmisbaar.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van de aanmaak van postwaarden zou ik hier willen zien, dat deze arbeid aan den Topografischen Dienst wordt toegewezen, vooral omdat de toewijzing van deze aanmaak aan de firma G. Kolff & Co. 10% duurder uitkomt dan wat laatstelijk door de firma Enschedé en Zn. in rekening werd gebracht. Waarom aan een particuliere instelling voor de aanmaak van postwaarden de voorkeur wordt gegeven boven het reproductiebedrijf, is mij niet recht duidelijk.

Wat betreft de tarieven voor de verzending van dagbladen, maand- en weekbladen, deze zou ik gaarne zoo laag mogelijk zien vastgesteld, omdat deze bladen als een ongezochte en goede voorlichting voor de bevolking kunnen dienen.

Naar aanleiding van een in het afdeelingsverslag gestelde vraag heeft de Regeering in de memorie van antwoord gezegd, dat het onderzoek naar de mogelijkheid van instelling van een postchèque- en girodienst hier te lande tijdelijk gestaakt is, aangezien sedert het intreden van den oorlogstoestand veel

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Soangkoepon.)

P.T.T.-personeel voor andere werkzaamheden (censuur enz.) gebruikt moest worden. Kunnen de afgevloeide landsdienaren bij de Postspaarbank niet voor het laatste doel worden bestemd teneinde dit onderzoek voortgang te doen vinden?

Wat betreft de overname van werkzaamheden, vroeger verricht door landskassen en inspecteurs van financiën en in verband staande met ontvangst van belastinggelden en uitbetaling van pensioenen, ben ik van oordeel, dat hierdoor geen belangrijke bezuiniging kan worden verkregen, en dit slechts een verplaatsing van arbeid van dezelfde intensiteit is. Toen de Regeering indertijd tot de instelling van dienstexamens voor schatkistambtenaren was overgegaan, heb ik gezegd, dat het werk bij de landskassen gevoeglijk kan worden toevertrouwd aan gewoon middelbaar personeel, omdat deze dienst in zijn uitvoering heel eenvoudig is, met dien verstande evenwel, dat het betrokken personeel uit betrouwbare personen moet worden gerecruteerd. De Regeering heeft evenwel Haar plannen tot vorming van schatkistambtenaren doorgezet, en thans zijn zij door de reorganisatie schier geheel overbodig. De overbrenging van het kaswerk naar de postkantoren bemoeilijkt mijns inziens de overzichtelijkheid van het kasbeheer. De voorheen eenvoudige werkwijze wordt hoe langer hoe ingewikkelder en het behoeft geen nader betoog, dat dit gepaard gaat met belangrijke uitgaven, terwijl opleiding van schatkistambtenaren geen zin meer heeft.

Kan ik mij in zeker opzicht vereenigen met de in het afdeelingsverslag gedane suggestie om zoowel de exploitatie van waterkrachtwerken als de levering van electriciteit door het Land te doen geschieden, toch acht ik hieraan in dezen oorlogstijd veel risico verbonden. Afgescheiden nog van de groote bedragen die dit zal vragen acht ik het beschikbaar stellen daarvan voor dit doel onwenschelijk, omdat het oorlogsrisico, aan zulke instellingen verbonden, in dezen tijd zeer groot is. Wèl zou het goed zijn, indien de Regeering in staat is, de exploitatie van kleine waterkrachtwerken ten behoeve der Inheemsche bevolking op verschillende plaatsen te bevorderen. Dit zou er toe leiden, dat bij luchtaanvallen op de grootere krachtstations niet zulke groote gebieden behoeven te worden verduisterd. Ik zou de waterkrachtwerken om zoo te zeggen gedecentraliseerd willen zien opgericht, hetgeen kan gepaard gaan aan de levering van electriciteit tegen een zeer verlaagden prijs aan de bevolking, zoowel ten bate van de plattelandsbevolking als van degenen, die straks uit de steden daarheen zullen evacueeren. Het verheugt mij daarom, te vernemen, dat gewerkt wordt aan het tot stand komen der exploitatie van de Asahan-waterkracht ter Oostkust van Sumatra. Inmiddels blijf ik de bevordering van een tarievenverlaging voor de levering van electrische kracht aan het armste deel der Inheemsche bevolking natuurlijk bij de Regeering aanbevelen.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag wordt de suggestie naar voren gebracht, instede van het Bankatelefoonbedrijf te handhaven, den gouvernements telefoondienst tot dit eiland uit te breiden.

Met betrekking tot deze vraag, heeft de Regeering verklaard, dat het Bankatelefoonbedrijf grootendeels het karakter heeft van een bedrijfstelefoon en slechts in zeer geringe mate voor publieke doeleinden noodig is. Waar van dit telefoonbedrijf mede door particulieren wordt gebruik gemaakt, lijkt het mij juister, dat dit bedrijf afzonderlijk, dus onafhankelijk van het Bankatinbedrijf, door het gouvernement wordt geëxploiteerd. Ook ter voorkoming van een eventueele sabotage is de onafhankelijke leiding van dit telefoonbedrijf hoogst wenschelijk. De scheiding van het telefoonbedrijf en het Bankatinbedrijf maakt toezicht van elk bedrijf intensiever en gemakkelijker voor de beide bedrijven.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag wordt door sommige leden betreurd, dat op het hoofdkantoor der S.S. geen Indonesische academici geplaatst zijn. Naar aanleiding hiervan heeft de Regeering in de memorie van antwoord verklaard, dat de aanneming van academisch opgeleide krachten bij dit bedrijf overeenkomstig de door de Regeering te dien aanzien vastgestelde en herhaaldelijk kenbaar gemaakte gedragslijn, namelijk, dat de keuze van een candidaat uitsluitend bepaald wordt door de geschiktheid voor de te vervullen vacature, zonder dat daarbij rekening mag worden gehouden met den landaard van den betrokkene.

(Thamrin.)

Ik kan mij met dit standpunt vereenigen, doch niettegenstaande dit juiste standpunt lijkt het dikwijls moeilijk om de norm voor al dan niet geschiktheid vast te leggen. Ik zou zeggen, dat, wanneer iemand een ingenieursdiploma heeft verworven, aangenomen kan worden, dat hij voor een betrekking als zoodanig bij de S.S. geschikt zal zijn. Een afgestudeerd ingenieur heeft de theoretische kennis reeds verkregen om in de practijk successievelijk te kunnen voldoen, anders heeft het verworven diploma mijns inziens geen reëele waarde. Men mag evenwel van een jong ingenieur niet eischen, dat hij dadelijk geschikt zal zijn om leiding te geven bij het bedrijf der Staatsspoorwegen. Men mag van hem niet verwachten, dat hij zich een geheugenkennis bijv. op het gebied van het seinwezen dadelijk of binnen korten tijd weet eigen te maken.

Bij de aanneming van jonge ingenieurs bij de S.S. ware mijns inziens clementie te betrachten, geschiktheid om leiding te geven kan slechts na jaren practijk verworven worden. In de memorie van antwoord heeft de Regeering o.m. verklaard:

> „Naast de verleende faciliteit door de invoering van gezinstarieven bestaat er onvoldoende aanleiding om 1e en 2e klassereizigers verder tegemoet te komen door hun toe te staan een met de zorg voor de jongste kinderen belaste baboe zonder bijbetaling in een hoogere klasse mede te nemen."

Een tegemoetkoming aan deze reizende gezinnen door toe te staan een baboe in de 1e of 2e klasse mede te nemen, zonder echter voor deze een zitplaats beschikbaar te stellen, zou zeker aan het ongemak dezer gezinnen tegemoet komen. Ik zie het bezwaar van de Regeering tegen deze hulpverleening niet in. De baboe kan immers het gezin in den wagen bedienen zonder dat de rechten van anderen daardoor worden aangetast. In elk geval zou het zeker goed zijn, als de S.S. de gezinsreizigers hierin tegemoet kon komen, vooral bij lange reizen zooals die van Batavia naar Soerabaja. Een tegemoetkoming in deze richting is zeker aanbevelenswaardig en loffelijk, terwijl de S.S. hierdoor financieel niet zal worden geschaad.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord is door de Regeering de urgentie van vele werken, zooals de aanleg van wegen, voortzetting van irrigatiewerken, bouw van bruggen, enz. van gouvernementswege erkend, doch tevens wordt medegedeeld, dat de Regeering deze werken tot haar spijt moet laten liggen uithoofde van gebrek aan fondsen.

Er is echter één post, die blijkbaar niet in aanmerking komt voor eenige bezuiniging, integendeel, wij zien dezen post zelfs een belangrijke verhooging ondergaan namelijk den post voor de burgerlijke luchtvaart. Deze post is dit jaar ongeveer tweemaal zoo groot als hij voor 1940 was, terwijl de post „subsidies aan de Knilm" in 5 jaar tijds, sinds 1935, van 4 ton is opgeloopen tot *f* 1,3-millioen.

Mijnheer de Voorzitter! Behalve deze belangrijke verhoogingen is de memorie van antwoord zeer spaarzaam met mededeelingen van details aangaande de bedrijfsresultaten en andere gegevens, die in het afdeelingsverslag gevraagd zijn. Ik zal hierover niet uitvoerig zijn, maar mij aansluiten bij de gedocumenteerde en gerechtvaardigde klacht ten aanzien hiervan, uitgesproken door den heer Leunissen.

Practisch betaalt het Land het exploitatie-tekort van de Knilm en verschaft bovendien kapitaal voor den aankoop

(Thamrin.)

van nieuwe vliegtuigen door middel van voorschotten, die alle weer worden terugbetaald door middel van jaarlijksche afschrijving die ten laste van het exploitatie-tekort komen, dus weer door het Land worden betaald. Ik zou willen vragen of er eenige contrôle is van het Land, op de uitgaven van de Knilm of de salarissen niet te royaal zijn gesteld, of de personeelspolitiek in overeenstemming is met de visie der Regeering. Ik geloof, dat deze eisch eenigen grond heeft, gezien de financiering zoowel van de kapitaalsvoorziening als de exploitatie door het Land.

Nu zou ik een enkele opmerking willen maken ten aanzien van den subsidiepost aan de K.L.M. In de begrootingsstukken staat, dat het bedrag ad *f* 1-millioen wordt vastgesteld zonder dat eenige concrete gegevens aanwezig zijn, dus bij wijze van spreken op goed geloof. In de memorie van antwoord wordt ons medegedeeld, dat in het geheel nog niet vaststaat of deze financiering van de K.L.M. als een voorschot is te beschouwen aan de Nederlandsche Regeering, aangezien men daaromtrent nog niet tot overeenstemming is gekomen. Ik vraag mij af waarom de financiering van de K.L.M. gezien het imperiale belang van Nederland, ten laste van Indië komt en waarom het bedrag van *f* 1-millioen op de Indische begrooting moet drukken. Holland is toch heusch niet armlastig. Als wij zien, hoeveel goud van Holland in Engeland en Amerika ligt, kan Holland zich toch best de uitgave van *f* 1-millioen 's jaars veroorloven. Ik geloof, dat het schade doet aan de belangen van dit Land, dat hier zonder meer een bedrag van *f* 1-millioen ter beschikking wordt gesteld, terwijl op zeer veel plaatsen in de memorie van antwoord wordt medegedeeld, dat de Regeering niet in staat is, belangrijke werken te entameeren, uit hoofde van de afwezigheid der benoodigde fondsen. Ik stel mij daarom voor, dat de uitgave van *f* 1-millioen op veel rendabelere en belangrijkere wijze besteed kan worden dan in den vorm van een subsidie aan de K.L.M., waar Holland dit bedrag betalen kan.

Ik heb in vorige jaren medegedeeld, dat het aardig is, dat men een luchtlijn exploiteert, maar dat het moet vaststaan, dat daarmede geen enkel vitaal belang wordt benadeeld. Hoewel niet voor tegenspraak vatbaar is, dat de luchtlijnen een versnelde verbinding geven, vraag ik mij toch af, of, vooral gezien den economischen toestand van de bevolking, een dergelijke equipeering wel gemotiveerd is en zeer zeker is een dergelijke equipeering niet gemotiveerd ten opzichte van de buitenlandsche luchtlijnen, zooals de K.L.M. die exploiteert, waar andere luchtlijnen aanwezig zijn om de snelle verbindingen tot stand te brengen.

Thans zou ik een ander onderwerp willen aansnijden, den opzichterscursus bij de P.T.T.

Er is in enkele kringen van ouders, die hun kinderen naar de technische scholen hebben gezonden, ten aanzien van de toekomst dezer kinderen ongerustheid ontstaan, naar aanleiding van wat bekend is, dat over de technische scholen onlangs is gezegd in en door de schiftingscommissie van gegadigden voor den opzichterscursus bij den P.T.T.-dienst.

Naar verluidt werd door genoemde commissie over de technische scholen eenvoudig de staf gebroken.

Zooals bekend werden eenige maanden terug solliciteerden met eind-diploma technische school opgeroepen voor den P.T.T.-opzichterscursus. Aan den oproep gaven zich — alweer volgens de dagbladen — ± 120 solliciteerden op, waarvan bij de eerste schifting al dadelijk 60 afvielen.

Na het 2e (schriftelijke?) onderzoek bleven er 20 over. Ten slotte werden na mondelinge test van deze 20 ongeveer 10 definitief afgewezen, zoodat er nog ongeveer 10 overbleven, van wie 9 voorwaardelijk en 1 definitief geschikt werden bevonden. Deze eenige, volkomen geschikt bevondene bleek in het bezit te zijn van het einddiploma van de H.B.S. met 5-jarigen cursus.

De commissie zou op grond van een en ander van oordeel zijn, dat de abituriënten van de technische scholen, ook van de 5-jarige, niet geschikt zijn voor de vervulling van middelbare technische betrekkingen bij den P.T.T.-dienst, zooals Chefs van Telefoonkantoren, Radiostations enz. en zou mitsdien geadviseerd hebben, in het vervolg slechts abituriënten met H.B.S.-5 j. c. op te roepen.

De dienst zou i.v.m. het geringe aantal geschikt bevondenen — 1 definitief, 9 voorwaardelijk — er voorts de voorkeur aan hebben gegeven, de cursus voorloopig niet open te stellen en daarmede te wachten tot er voldoende geschikte candidaten, d.w.z. candidaten met H.B.S. 5-diploma, beschikbaar zijn. Hieruit blijkt, dat de P.T.T.-leiding met de uitspraak van de commissie volkomen accoord gaat, hetgeen overigens te verwachten was, aangezien de commissie in meerderheid uit P.T.T.-insiders bestond. Het komt mij echter voor, dat deze uitspraak — euphemistisch uitgedrukt — wel wat aan den zonderlingen kant is.

Indien toch de abituriënten van de Technische Scholen voor de P.T.T.-middelbare technische betrekkingen inderdaad ongeschikt zijn, dan is men wel zeer laat en nog wel op zulk een vreemde wijze tot dat inzicht gekomen. Had men het niet jaren eerder kunnen constateeren? De ervaring, opgedaan met de gediplomeerde technische ambtenaren en opzichters, die de posten van Telefoonkantoorchefs e.d. jaren bezet houden en die allen van de technische scholen h.t.l. afkomstig zijn, had immers de dienstleiding van den P.T.T.-dienst kunnen leeren, of de Technische School al dan niet geschikte bibits kan leveren voor de genoemde betrekkingen.

Of vreest wellicht de P.T.T.-leiding de uit een diskwalificatie van de technische school op dien grond door de openbare meening te trekken conclusie, dat de diskwalificatie een erkenning inhoudt, dat de P. T. T.-leiding dus ongeschikte, niet voor hun taak berekende ambtenaren niet alleen jaren in hun positie handhaaft, maar ook bovendien ten onrechte promoties laat maken en aldus onverdiend hoogere salarissen laat genieten.

Maar zoo is lang de situatie niet, anders ware de technische dienst van de P.T.T. reeds in het honderd geloopen. De gewezen technische scholieren, die bij den P.T.T.-dienst werkzaam zijn, hebben tot nu toe blijkbaar zeer goed voldaan. Dit klopt ook met het feit, dat t.a.v. de werkzaamheden, welke aan deze functionarissen en aan hun van de z.g. volwaardige M.T.S.-scholen in Nederland afkomstige, collega's zijn opgedragen geen duidelijke grenzen zijn aan te wijzen. Wel hebben ze echter verschillende titels (opzichters en gediplomeerde technische ambtenaren voor de gewezen K. W. S.-ers en Middelbare Technische Ambtenaren voor de abituriënten van de Middelbaar Technische Scholen) en hebben de Mta's als gevolg van de actie van den Postbond betere salarisvoorwaarden — schaal No. 57 — dan de opzichter en gediplomeerde technische ambtenaren (schaal No. 44).

Zooals gezegd, is in hun werkzaamheden geen qualitatief verschil te bespeuren. Op de eene plaats laat men een bepaalde technische plaats bezetten door een K. W. S.-er — een hoofdgediplomeerd technisch ambtenaar of zelfs slechts een gediplomeerd technisch ambtenaar 1e kl., — terwijl dezelfde gelijkwaardige post elders bezet wordt door een Middelbaar Technisch ambtenaar, terwijl het niet zelden gebeurt, dat men een K. W. S.-er met een M. T. S.-er eenvoudig van plaats laat ruilen. Deze feiten bevestigen ook het oordeel van een ingenieur, gewezen bedrijfsleider, omtrent de practische gelijkwaardigheid van de abituriënten van de technische scholen hier te lande en die van de M. T. S. in Nederland; het desbetreffende artikel heb ik — vergis ik mij niet — in het Katholieke Schoolblad aangetroffen; tot mijn spijt kan ik het echter niet meer terugvinden.

Het verwondert mij daarom ten zeerste te vernemen, dat de P. T. T.-leiding thans ineens van oordeel is, dat de abituriënten van de technische scholen ongeschikt worden geacht als bibit voor de middelbare technische betrekkingen bij den P. T. T.-dienst, terwijl het percentage geslaagden van den laatsten opzichters-cursus — ik meen van 1938/1940 — welke

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Thamrin.)
nog gevormd werd uit T. S.-abituriënten niet onbevredigend kan worden genoemd.

Er werd beweerd, dat de snel voortschrijdende ontwikkeling van de techniek aan de aankomende P. T. T.-technici zware eischen aan technische en algemeene kennis stelt, zoodat niet meer kan worden volstaan met afkomelingen van technische scholen, omdat het programma dezer scholen ten achter blijft bij de snelle ontwikkeling van de technische wetenschap.

Maar dan moet opgemerkt worden, dat — indien de outillage van de P.T.T.-technische inrichtingen in overeenstemming met de ontwikkeling der techniek inderdaad dermate ingewikkelder wordt, dat een 4- ja zelfs 5-jarige opleiding aan de T.S. hier te lande, aangevuld met een specialen één à twee-jarigen dienstcursus, voor een jongeman onvoldoende wordt geacht om die inrichtingen te begrijpen, te onderhouden en te beheeren — de tegenwoordige middelbare technici bij de P.T.T. dan zeker technische wonderen zijn omdat zij met hun oude K.W.S.-opleiding plus nog een dienstopleiding van slechts 6 maanden, tegen de moeilijkheden van de ingewikkelder outillage opgewassen blijken te zijn. Bedenkt men bovendien, dat onder de telefoonkantoorchefs en telegraafsectiechefs een beduidend aantal aanwezig zijn, die slechts een lagere schoolopleiding hebben gehad — ik denk hierbij aan de groepen van technische ambtenaren (schaal No. 37) en werkmeesters (schaal No. 44), die voortgekomen zijn uit de groep monteurs (schaal No. 23) — dan zijn de technische wonderen niet uitgeput.

Echter ik hecht geen geloof aan wonderen, althans niet in zoo'n groot gezelschap bij elkaar, waarmede ik wil zeggen, dat het mij onwaarschijnlijk lijkt, dat de ontwikkeling van de technische outillage van de P.T.T.-inrichtingen een zoodanige vlucht aanneemt, dat ze plotseling niet meer zou zijn te vatten en bij te houden door jongelieden met een K. W. S.-opleiding plus een dienstcursus.

Het wekt ook bevreemding, dat men abituriënten H.B.S. 5 zou willen hebben voor een bij uitstek technische betrekking. Men zou verwachten, dat hier de nadruk valt op de technische vooropleiding van den bibit. Natuurlijk is het een winst, indien een vakman naast zijn eigen vak andere dingen buiten zijn vak weet, m.a.w. dat hij in algemeenen zin ook ontwikkeld is. Maar deze algemeene kennis zou toch, indien bepaald vereischt, ook tijdens den cursus bijgebracht kunnen worden. Een onschatbaar voordeel lijkt mij in ieder geval, dat de technische opleiding niet van meetaf behoeft te beginnen, doch kan aansluiten op de technische vooropleiding.

Ik tast dan ook volkomen in het duister ten aanzien van de motieven, die de P. T. T.-leiding er toe noopten, de ter zake door mij aangevochten gedragslijn aan te nemen. De inlichtingen, die ik dienaangaande kon krijgen, zijn voor mij volstrekt onbevredigend, anders ware deze kwestie door mij niet aangeroerd. Wellicht zal de Regeeringsgemachtigde in deze licht willen werpen; in ieder geval verzoek ik overlegging aan den Volksraad van het verslag en het hierop gebaseerde advies van de Schiftingscommissie.

Hoe echter de inlichtingen van de Regeering ook zullen luiden, ik constateer reeds thans, dat ter zake door de P. T. T.-leiding — ik neem aan onbewust — een sociaal onrecht wordt begaan. Men bedenke, dat de technische scholen gouvernements-inrichtingen zijn. Door leeraren en onderwijzers wordt voor deze scholen propaganda gemaakt; de vooruitzichten van de afkomelingen van deze scholen worden daarbij zoo mooi mogelijk afgeschilderd. Er zijn onderwijzers, die het in hun leerlingen afkeuren, indien deze naar de H. B. S. of de Mulo willen, omdat ze meenen dat die leerlingen handenarbeid schuwden. Zoo werd op allerhande wijze de toeloop naar de technische scholen bevorderd en gestimuleerd. De toelatings-eischen tot deze scholen zijn waarlijk niet minder zwaar dan die tot de H.B.S.,

(Tadjoeddin Noor.)
terwijl de financieele en andere lasten, die de ouders zich voor een de technische school bezoekenden zoon hebben te getroosten nauwelijks minder zwaar zijn, dan ingeval die zoon een H. B. S.-er was. Naar het mij voorkomt, is de Regeering tegenover de abituriënten van de technische scholen en hun ouders moreel verplicht, dat aan de hun voorgespiegelde vooruitzichten geheel of gedeeltelijk niet abrupt een eind wordt gemaakt. Doch wat zien wij nu? Een overheidsdienst, die jaren de bibit voor het technisch personeel van deze inrichtingen betrok en daarbij wel gevaren heeft, verklaart de technische school plotseling voor ondeugdelijk als kweekbed voor het P. T. T.-technisch personeel. Daar staan nu de jongelui met hun waardelooze diploma's en daar zitten nog vele honderden anderen in de schoolbanken te zwoegen voor diploma's, die waardeloos zullen blijken.

Enkele ouders, die reeds met een en ander bekend zijn geraakt en hun kinderen nog op de technische scholen hebben zitten, vragen zich af of het niet beter ware, hun kinderen van die scholen af te nemen.

Men werpe niet tegen, dat de P. T. T. een uitzonderlijke dienst is met zijn speciale eischen wat betreft zijn personeel, want dan zeg ik, dat deze uitzonderlijkheid zich wel zeer plotseling heeft gedemonstreerd. Dan zouden ook andere overheidsdiensten evenals de P. T. T.-dienst elk oogenblik zich ten aanzien van hun personeel uitzonderlijke benoemingseischen kunnen gaan stellen, al ware het alleen om te demonstreeren, dat die diensten hoewel anders, kwalitatief zeker niet minderwaardig zijn aan den P. T. T.-dienst. Wie belet b.v. den Waterstaatsdienst of andere diensten, om op een gegeven oogenblik te verklaren, dat de abituriënten van de technische scholen voor die diensten ongeschikt zijn wegens het gemis aan algemeene ontwikkeling, omdat b.v. een opzichter of architect bij den waterstaat te maken heeft met het publiek en andere overheidsdiensten, althans indien de Regeering op het standpunt staat van absolute non-interventie ten aanzien van de personeelspolitiek, welke door de onderscheidene overheidsdiensten wordt gevolgd. Een sterke, scherpe depreciatie van het technische schooldiploma zou alsdan ingeluid zijn. Dit te voorkomen is nu een eenvoudige moreele plicht van de Regeering tegenover de ouders der abituriënten van de technische scholen anders had de Regeering voor deze scholen geen propaganda mogen maken op de wijze zooals is geschied (zie b.v. de brochure van den Inspecteur van het M.O., dr. T. Honmes getiteld „Waarheen met onze kinderen na de lagere school").

Ik zou dus willen voorstellen, dat de P. T. T.-leiding wordt uitgenoodigd terug te komen op haar aanvankelijk voornemen en toch nog over te gaan tot de openstelling van den opzichters-cursus, waartoe ook alsnog zijn toe te laten, al die afgewezen candidaten, die bij de schifting minstens het eindcijfer 5 of iets minder hebben behaald. Dit lijkt mij billijk, omdat bij de schifting de commissie klaarblijkelijk een te hoogen maatstaf heeft aangelegd.

Indien bedoelde maatstaf inderdaad overeenstemt met de eischen, die voortaan aan technische en algemeene ontwikkeling aan opzichters moeten worden gesteld, dan ware het les-programma dienovereenkomstig uit te breiden. Dit programma behoort uiteraard aan te sluiten op het technische school-program, weshalve het aanbeveling verdient, dat de Inspecteur van het M.O. en T.O. daarbij de behulpzame hand biedt.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de onderhavige begrootingsafdeeling zal ik slechts enkele onderwerpen behandelen, met name den grooten postweg van Bandjermasin naar Oeloe Soengei en de waterhuishouding in het bijzonder in de groepsgemeenschap Bandjar.

Naar aanleiding van de gevraagde inlichtingen over dien postweg heeft de Regeering in de memorie van antwoord medegedeeld:

(Tadjoeddin Noor.)

„Omtrent de uitvoering van de verbetering en asfalteering van den hoofdweg Bandjermasin (km 7) — Kandangan (km 135) en de daaronder ressorteerende wegvakken tusschen km 33 en 34, tusschen Martapoera en km 75, alsmede van Rantau (km 112) tot Kandangan (km 135), waarover in het bijzonder inlichtingen zijn gevraagd, moge ter vermijding van misverstand worden medegedeeld, dat deze werkzaamheden gedeeltelijk ten laste van de beschikbare rubbergelden en voor het overige gedeelte voor zoover niet reeds gereed ten laste van de begrooting van de groepsgemeenschap Bandjar worden uitgevoerd."

Na dezen aanloop volgt een uitvoerige uiteenzetting over de werkzaamheden en verdeeling van arbeid tusschen het land en de groepsgemeenschap Bandjar ten aanzien van de verschillende weggedeelten.

Naar aanleiding van deze mededeeling zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen, welke redenen tot deze verdeeling hebben geleid en of niet daardoor de voltooiing van de verbetering en asfalteering van die weggedeelten wordt vertraagd. Ik vraag dit, Mijnheer de Voorzitter, in verband met de mededeeling van den voorzitter van den Bandjarraad op de vergadering van 9 Mei 1940, dat het weliswaar in de bedoeling ligt elk jaar een zoo groot mogelijke strekking van den hoofdweg te asfalteeren, doch dat men hierbij uiteraard afhankelijk is van de beschikbare fondsen. Ik zou gaarne van de Regeering willen vernemen, hoe de beschikbaarstelling van die fondsen geschiedt. Uit de mededeeling van den voorzitter van den Bandjarraad wil ik opmaken, dat de groepsgemeenschap slechts jaarlijks een bepaald bedrag van het Land krijgt voor de verbetering van de aan haar toevertrouwde gedeelten van dien hoofdweg. Ik ben echter van meening, dat de beschikbaarstelling van de geheele som, vastgesteld voor die weggedeelten aan de groepsgemeenschap in eens, die gemeenschap in de gelegenheid zal stellen, bij haar werkzaamheden den noodigen spoed te betrachten. En zou de Regeering zelf geen andere middelen ter hand kunnen nemen om de voltooiing van de verbetering van die weggedeelten van den hoofdweg, die in Haar handen blijven, te bespoedigen?

Welke gevolgen dit alles zal hebben heb ik reeds vorig jaar uitvoerig naar voren gebracht; in het kort wil ik hier zeggen, dat dat iedereen in de groepsgemeenschap Bandjar zeer tevreden zal stellen.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord heeft de Regeering naar aanleiding van de vraag over de waterhuishouding in de Oeloe Soengei medegedeeld, dat naar de moeilijkheden, welke zich hebben voorgedaan bij de exploitatie van den Alabio-polder een onderzoek gaande is, dat nader zal worden medegedeeld in hoeverre dit onderzoek reeds bepaalde resultaten heeft opgeleverd en dat met deze resultaten rekening zal worden gehouden bij de exploitatie van andere polders in deze streek en bij het uitvoeren van nieuwe polderplannen.

Ik zou alleen willen vragen, Mijnheer de Voorzitter, of dit onderzoek niet zou kunnen worden versneld, door meer ambtenaren voor die werkzaamheden aan te stellen. Ik vraag dit, Mijnheer de Voorzitter, omdat het onderzoek naar de waterhuishouding in de Oeloe Soengei, een der dichtstbevolkte streken van Borneo, reeds zoo lang heeft geduurd. Landrentegelden worden er reeds sedert jaren geïnd, de rubbergelden hebben de overheidsfinanciën gestijfd, maar de bevolking van Borneo, in het bijzonder die in de Oeloe Soengei, heeft nog niet veel profijt kunnen trekken van de door de Regeering verrichte werkzaamheden ten behoeve van de waterhuishouding. Voor een bevredigend antwoord van de Regeering zou ik Haar zeer dankbaar zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij laten vertellen, dat men in de C.B.Z. te Semarang te kampen heeft met gebrek aan ruimte; speciaal de polikliniek en de wachtkamers eischen uitbreiding. De wachtende patiënten zouden meermalen zijn natgeregend. De directeur der inrichting zou bereids een voorstel tot verbetering van dezen ongezonden toestand hebben ingediend, doch daaraan zou geen gevolg zijn gegeven. Toch lijkt mij het voorstel van dezen directeur zeer wel voor inwilliging vatbaar, en bovendien gaat het hier om een betrekkelijk klein bedrag voor een goed doel.

(Verboom.)

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal slechts enkele zaken, die ik ook in een vroeger stadium hier reeds aan de orde gesteld heb, bespreken.

In de eerste plaats heb ik bij de derde aanvullende begrooting voor 1940 betreffende Afdeeling I, die handelde over de instelling van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal en den regeeringspersdienst gewezen op het eigenaardige feit, dat de dienst van de S.S., nadat van de zijde van onze vereeniging was besloten tot de uitgifte van een oorlogsinsigne, gemeend heeft met een eigen ontwerp te moeten komen en dat ter beschikking te moeten stellen van eventueele gegadigden. Ik heb daarover toen uitvoerig gesproken en in ben zoo vrij dezen geachten Regeeringsgemachtigde te verwijzen naar de desbetreffende passage, die men vinden kan in de Handelingen van het loopende zittingsjaar blz. 510.

Daarop werd door den Regeeringsgemachtigde geantwoord in de vergadering van 21 Augustus j.l.:

„Het voorbeeld, dat de heer Verboom noemde, van het insigne, is inderdaad een onderwerp, dat, al lijkt het op het eerste gezicht niet belangrijk, bij een goede behartiging van de publiciteit in gecoördineerde beschouwing dient te worden genomen en ik kan den heer Verboom dan ook gaarne toezeggen, dat de werkzaamheden van den regeeringspubliciteitsdienst ongetwijfeld in deze richting zullen gaan en reeds gaan op het oogenblik."

Ik neem natuurlijk graag aan dat de regeeringspubliciteitsdienst reeds eenigen tijd — dus al van vóór 21 Augustus 1940, als ik den geachten Regeeringsgemachtigde, die toen aan het woord was, tenminste goed begrepen heb — in die richting werkzaam is geweest, maar het resultaat daarvan is dan toch geen ander geweest dan dat de S.S. kalm op den ingeslagen weg is voortgegaan en dat het ontwerp zelfs heeft geleid tot de uitgifte van een insigne, waarbij een of andere onbekende figuur als uitgever fungeert en het merkwaardige is, dat dit insigne door vrijwel alle S.S.-ambtenaren, bijv. door alle S.S.-beambten in den nachtexpres, op hun uniform wordt gedragen. Ook verder blijkt, dat nog voortdurend door de S.S. voor het gebruik van de teekening en van het insigne en zelfs van stempels propaganda wordt gemaakt, hetgeen in tegenspraak is met wat mij van S.S.-zijde is medegedeeld, dat men niet verder was gegaan dan het ter beschikking stellen van de teekening en zich verder met deze zaak in het geheel niet bemoeide.

Ik betreur dit ten zeerste. Ik meen, dat de S.S. voor het bezigen van deze zaken zelfs rechtstreeks propaganda maakt en ik meen, dat dit geenszins op den weg van de S.S. ligt. Ik geloof, dat de S.S. heeft te zorgen, dat de treinen op tijd loopen en dat deze zoo goed mogelijk zijn ingericht en dergelijke zaken meer. Daaraan heeft de S.S. voldoende werk en ik zie niet in, dat het op den weg van de S.S. zou liggen zich met deze dingen te bemoeien.

Intusschen zou ik hierover niet gesproken hebben, wanneer ik de zaak niet daarvan van zoo groot belang achtte, omdat op deze wijze de eenheid, die in deze tijden zoo noodig is, weer verbroken wordt. De bedoeling van ons insigne was juist, die eenheid te demonstreeren. Het was bedoeld als een oorlogsinsigne, dat over de geheele wereld door Nederlanders en Nederlandsche onderdanen zou worden gedragen. Thans is door een regeeringsdienst, die naar mijn bescheiden meening hiermede niets te maken heeft, deze eenheid verstoord. Ik blijf dat ten zeerste betreuren en ik hoop dan ook, dat alsnog maatregelen zullen worden genomen om aan dezen onverkwikkelijken toestand een einde te maken.

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat e.a.

(Verboom.)

Over de verdere zaken, die den publiciteitsdienst van de Staatsspoor betreffen zal ik eventueel bij afdeeling I spreken, omdat het naar mijn meening meer eigenaardig daarbij thuis behoort.

Een tweede punt betreft den radio-omroep. Voordat ik echter tot een bespreking van den eigenlijken radio-omroep overga, zou ik nog een andere zaak willen bespreken en dat is de maatregel, die genomen is ten aanzien van amateurs op radiogebied, in de eerste dagen van den oorlog. Toen is van de zijde van het militair gezag de bepaling getroffen, dat de radio-amateurs hun kristal bij den P.T.T.-dienst moesten inleveren. Ik heb mij voor deze zaak in bijzondere mate geïnteresseerd en heb gevraagd, wat de bedoeling van dezen maatregel was. Nu lezen wij op pag. 5 (roneo) van de memorie van antwoord hieromtrent het volgende:

„Het gebruik van amateur-zenders is sedert den aanvang van den staat van beleg verboden. Op een aantal zenders is beslag gelegd, aan de overige is door de verplichte inlevering van het kristal het werken onmogelijk gemaakt.

De P.T.T.-dienst houdt door een 24-uurs contrôle over alle golfbereiken toezicht op de naleving van het verbod."

Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dit een buitengewoon belangrijke kwestie. Als ik het antwoord van de Regeering goed lees, blijkt daar dus uit, dat naar de overtuiging van de Regeering, ook naar de overtuiging van den directeur van Verkeer en Waterstaat dus en van het legerbestuur, inderdaad door inlevering van het kristal het werken van de amateurszenders onmogelijk zou worden gemaakt. Ik zou willen vragen of dit wel vast staat, omdat ik van verschillende deskundigen heb gehoord, dat dit geenszins het geval is. In de eerste plaats beschikken de radio-amateurs niet over één kristal maar over tal van kristallen, zoodat, wanneer ze één kristal — misschien het beste kristal — hebben ingeleverd, zij elk oogenblik, als zij het wenschen, hun radio-installatie in werking kunnen stellen. En zelfs als van elken radio-amateur alle kristallen zijn opgevraagd — wat naar mijn meening niet is geschied — heeft deze maatregel heel weinig effect, omdat men zich zeer gemakkelijk een dergelijk kristal kan aanschaffen, of kan laten vervaardigen. Als dit waar is, komt deze zaak toch wel in een heel eigenaardig licht te staan, want dan zou de maatregel, die van de zijde van den P.T.T.-dienst als afdoende is voorgesteld om het gevaar dat in die installaties, vooral in oorlogstijd, kan schuilen, te niet doen, in feite geen effect hebben.

Op deze wijze heeft ook de contrôle op de radio-zenders weinig effect, want iemand die met kwade bedoelingen een radiozender heeft aangeschaft, zal heusch wel zoo verstandig zijn dat apparaat thans niet in werking te stellen. Doordat hij over kristallen beschikt, kan hij echter ieder oogenblik als hij dat noodig acht, op het juiste moment dus, de installatie in werking stellen, en ons zoo dus onnoemelijk veel schade doen. Ik geloof, dat dit zoo'n belangrijke zaak is, dat terecht kan worden geëischt, dat hierover volledige helderheid wordt verkregen.

Het derde punt betreft den eigenlijken radio-omroep en wel in het bijzonder de beslissing van de Regeering, waarbij deze radio-omroep, voorzoover het betreft den Oosterschen omroep, is overgedragen aan een federatie van radio-vereenigingen, de P.P.R.K. Het is met deze zaak zeer eigenaardig gegaan, want uitgangspunt voor deze regeling is geweest een petitie-voorstel van den heer Soetardjo, dat heel iets anders beoogde. De heer Soetardjo wenschte nl., dat van de omroepbijdrage een gedeelte zou worden afgezonderd voor de particuliere radio-vereenigingen, zoowel Oostersche als Westersche, wanneer ik deze woorden mag gebruiken. Dit petitie-voorstel is door den Volksraad nooit anders behandeld dan intern in den Volksraad. Ik weet niet of daarvan verdere voorbeelden zijn aan te wijzen in de geschiedenis van den Volksraad, maar het merkwaardige is geweest, dat het petitie-voorstel nooit verder is gekomen dan het afdeelingsonderzoek, dat wij nòch over een afdeelingsverslag, nòch over een memorie van antwoord daarover beschikken, maar dat, naar aanleiding van het voorstel, achter de schermen verschillende stappen zijn ondernomen van overheidszijde. Die stappen hebben geleid tot de beslissing, den Oosterschen radio-omroep over te dragen aan een federatie van particuliere vereenigingen.

Ook over dit voorstel, dat toch van zeer groot belang is, is de Volksraad nooit gehoord. Wel heeft de Volksraad verschillende malen bij de begrootingsbehandeling zijn oordeel hieromtrent gegeven, althans verschillende leden van den Volksraad, maar tot een werkelijke principieele behandeling is het nooit gekomen. De betoogen, die op deze zaak betrekking hebben, zijn verbrokkeld terug te vinden in de verschillende debatten inzake het departement van Verkeer en Waterstaat.

Intusschen is men op dezen weg verder gegaan en dat heeft tenslotte geleid tot de beslissing van de Regeering, die hierop neerkomt, dat de verzorging van het Oostersche programma thans is overgelaten aan de P.P.R.K., hetgeen door de Regeering in deze memorie van antwoord aldus gemotiveerd wordt dat hiermede beoogd wordt, het bij den omroep betrokken cultureele belang van de bevolking te doen verzorgen door belanghebbenden zelf.

Mijnheer de Voorzitter! Niet alleen de Volksraad is gepasseerd in deze kwestie, maar tevens de raad van advies inzake den Niromomroep. Die heeft, vóórdat een principieele beslissing was genomen door de Regeering, in deze kwestie nooit zijn meening hieromtrent kunnen zeggen. Deze kwestie is enkele malen in den raad van advies ter sprake gekomen en tenslotte heeft de raad van advies inzake den Niromomroep hierover ook zijn oordeel gegeven. Ik weet niet, of het den Regeeringsgemachtigde ook bekend is, dat wanneer men uitzondert de leden, die in hun stem gebonden waren, — dat was een Nederlandsch lid en een Inheemsch lid —, overigens de raad van advies inzake den Niromomroep, met algemeene stemmen afwijzend heeft geadviseerd ten aanzien van de overdracht van den Oosterschen radio-omroep, op dit oogenblik, aan de organisatie, die daarvoor aangewezen was; onder deze stemmen was er een van een Inheemsch en een van een Chineesch lid. Ook verder, wanneer ik over deze zaak sprak met personen, die hierover een oordeel kunnen vellen en die in deze kwestie iets te zeggen hebben, en hun naar hun meening vroeg, vernam ik steeds weder hetzelfde afwijzende standpunt. Men zeide met zoovele woorden, dat hier een groote blunder was begaan. Nu kan men de overdracht wel toejuichen en zeggen, dat het zoo mooi is, dat die omroep nu aan de betrokken bevolkingsgroepen in handen is gegeven, doch ik vraag mij af, of een dergelijke houding juist is, wanneer men ziet, dat door de personen, waarvan men toch moet aannemen, dat zij daarover een grondig oordeel kunnen hebben, daaromtrent zoo heel anders wordt geoordeeld.

Ik kan mij voorstellen — en ik ben hier zelfs een groot voorstander van, want ik heb meermalen in deze richting gesproken —, dat men zegt: laten wij de particuliere organisaties, die op dit terrein belangstelling hebben getoond en ervaring hebben en die een cultureel doel nastreven, dat nauw samen gaat met het doel, dat de radio-omroep beoogt, toch zooveel mogelijk inschakelen bij dezen omroep en laten wij zooveel mogelijk dus gebruik maken van het initiatief, dat zich in de maatschappij zelf heeft geopenbaard. Doch men gaat hier veel verder, Mijnheer de Voorzitter! In wezen is iets geheel anders het geval en daarom is er dan ook geen sprake van, dat ik accoord zou kunnen gaan met de qualificatie, die hier gebruikt wordt, dat beoogd wordt door dezen omroep de betrokken cultureele belangen van de bevolking te doen verzorgen door de belanghebbenden zelf. In werkelijkheid is die omroep niet overgedragen aan een organisatie

(Verboom.)

met een zuiver cultureel doel, maar aan een aantal organisaties, die voor een groot gedeelte in het leven geroepen zijn juist naar aanleiding van het feit, dat de Regeering in beginsel accoord is gegaan met overdrachten die nog het eerste bewijs moeten leveren, dat zij werkelijk het cultureel belang van de bevolking kunnen verzorgen.

Dit valt wel heel erg te betreuren, vooral in een tijd als wij nu beleven. Ik weet — omdat ik toevallig deel uitmaak van den raad van advies van de Nirom — dat tal van regelingen in voorbereiding waren, die beoogden een verbetering van den omroep juist op het terrein, dat op dit oogenblik van zoo groot gewicht is, die dus betrekking hadden op nieuwsvoorziening, berichtgeving en dergelijke meer. Dat werk, dat voor een groot gedeelte al zeer ver gevorderd was en dan ook spoedig tot uitvoering zou kunnen komen is door deze beslissing volledig teniet gedaan.

Het staat verder voor mij vast, dat de Nirom al jaren lang met den grootsten ernst gestreefd heeft naar een verbetering van den Oosterschen omroep. Ongetwijfeld heeft de Nirom bij de organisatie van dezen Oosterschen omroep fouten gemaakt. Misschien wel ernstige fouten. Dat neemt niet weg, dat zij daarnaast wel degelijk en met grooten ernst naar verbetering heeft gestreefd en in dat opzicht al zeer veel bereikt had. Ook dat werk, dat dikwijls met groote moeite is opgebouwd, is voor een groot gedeelte door deze overdracht teniet gedaan. En dat ik hier geen losse beweringen uit, blijkt het best uit de berichten, die wij ook in de couranten hebben gelezen, dat verschillende medewerkers, die door de Nirom zeer werden gewaardeerd, onmiddellijk aan den kant zijn gezet en door andere menschen zijn vervangen.

Wat de zaak zoo ernstig maakt is niet alleen, dat deze menschen, die dus zeer verdienstelijke medewerkers van de Nirom zijn geweest, op straat zijn gezet, in een tijd, waarin wij dat algemeen veroordeelen, maar dat bovendien verschillende hunner functies werden vervuld door menschen met een uitgesproken politiek karakter.

Het is zelfs, als ik mij niet vergis, mogelijk geworden, dat menschen, die vroeger niet tot de studio's van de Nirom werden toegelaten — uit hoofde van hun politieke gezindheid, omdat daartegen overwegende bezwaren bestonden, ook naar het gevoelen van de Overheid — op het oogenblik bij dezen radio-omroep op de een of andere wijze in dienst zijn gesteld. Daaruit blijkt toch wel zeer duidelijk het ongewenschte van dezen gang van zaken. Het is volledig in strijd met het principe dat tot nu toe steeds is ingenomen hier te lande, en naar mijn meening volkomen terecht: dat de radio-omroep vrij zou zijn van alle politiek. Wat den Westerschen omroep betreft is men daar over het algemeen zeer goed in geslaagd. Met den Oosterschen omroep was dat tot voor kort ook het geval, doch op het oogenblik wordt aan dien eisch, wat den Oosterschen omroep aangaat, niet langer voldaan.

Wij komen aldus op het punt dat voor mij de kern van de zaak vormt en dat ik hier in deze zaal ook al meermalen heb besproken, dat de radio-omroep in dezen tijd — en ook in normale tijden, — een zaak is van zoo buitengewoon groot belang, dat de Regeering die onder geen voorwaarde uit handen kan geven.

Het is niet noodig, dat de Regeering den omroep zelf verzorgt, maar wèl is het noodig, dat Zij daarop een belangrijken invloed heeft, zooals het geval was en bij de Nirom nog steeds het geval is. Thans heeft men een belangrijk deel van den radio-omroep uit handen gegeven. De geschiedenis van de laatste maanden vooral bevat voorbeelden te over die aantoonen, hoe gevaarlijk dit is. Ik wil gaarne de goede trouw vooropstellen van degenen, die deze organisatie ter hand hebben genomen, maar ook dàn blijft de mogelijkheid bestaan, dat op de een of andere wijze onbetrouwbare, déloyale elementen in zulk een organisatie weten binnen te dringen en zich van den omroep weten ster te maken.

Ik herinner — ik deed het reeds eerder — aan wat zich in de Mei-dagen heeft voorgedaan bij de Bandoengsche Radio Vereeniging, waar het mogelijk is gebleken, dat twee van de drie omroepers N. S. B.-leden waren, zoodat de bewaking van de studio door een militaire wacht niet den minsten zin had, aangezien de vijand niet buiten de deur stond, maar binnen was. Ook, wanneer men aanneemt, dat alles wat er over de PMY is gezegd, niet juist zou zijn, dan valt hieruit toch in elk geval de leering te trekken, dat de radio-omroep een geweldig gevaar met zich kan brengen en dat men dit gevaar alleen dan volledig kan afwenden, wanneer de omroep zich volledig in handen van de Regeering bevindt.

Of het juist is of niet doet er naar mijn meening weinig toe, maar men heeft ten aanzien van de Bandoengsche Radio Vereeniging beweerd, dat de verzoek-uurtjes werden gebruikt om in code boodschappen van politieken aard door te geven — de nummers der platen waren daarbij de code-cijfers — en dat zelfs de afspraak was gemaakt dat, wanneer een bepaalde plaat, die gebroken heette te zijn, opnieuw zou worden gedraaid, dit het sein zou zijn dat het spel kon beginnen. Als we het nog niet wisten blijkt hier toch wel zeer duidelijk uit dat de radio-omroep een geweldig gevaar met zich kan brengen. Dat gevaar bestaat al in normale tijden, maar nog veel meer in tijden als deze, nu wij vandaag niet weten, wat de dag van morgen brengen kan, nu we ons eigenlijk elk oogenblik op de ernstigste zaken moeten voorbereid houden.

Ik acht het dan ook zeer te betreuren, dat men desondanks op dit tijdstip tot een overdracht van den Oosterschen radio-omroep heeft besloten. Hiertoe bestond naar mijn meening geen enkele aanleiding en ik aarzel niet, deze beslissing, die van bepaalde zijde zoo is toegejuicht, fataal te noemen.

Maar niet alleen, dat de Oostersche omroep is overgedragen, iets, wat ik volkomen onbegrijpelijk acht, nog onbegrijpelijker is voor mij, dat men naast den raad van advies voor den Nirom-omroep een nieuwen raad van advies in het leven heeft geroepen die speciaal den Oosterschen omroep verzorgt. Ik acht deze beslissing volkomen in strijd met het streven, waarover den laatsten tijd zooveel wordt gesproken, om tot een grootere samenwerking en een grootere eenheid tusschen de verschillende bevolkingsgroepen te komen. Naar mijn meening is de splitsing van den Oosterschen en den Westerschen omroep met dit streven reeds volkomen in strijd, omdat hier nieuwe barrières worden opgericht en men op deze wijze onmogelijk voor de verschillende bevolkingsgroepen uit den radio het grootst mogelijke rendement kan halen, daar het nu veel moeilijker zal worden, den oosterschen luisteraars westersche kunst en cultuur te bieden, en omgekeerd.

Maar dit alles daargelaten, men zou dan toch, zelfs als men deze beslissing tot overdracht genomen had, kunnen redeneeren: welnu, er is nog altijd een raad van advies inzake den Niromomroep, die het geheele terrein, dat de omroep omvat, voortdurend in beschouwing neemt en waardoor dus de noodige coördinatie — waarvoor o.m. de Regeeringsgemachtigde, die het woord voerde bij de aanvullende begrooting en die ik zoo juist aanhaalde, zoo geporteerd was — gewaarborgd is. In de memorie van antwoord lees ik b.v., dat bij de overdracht niet bedoeld is principieel een scheiding tot stand te brengen tusschen den Westerschen en den Oosterschen omroep. Maar waarom heeft men dan desondanks een Oosterschen raad van advies in het leven geroepen, al weer buiten den Volksraad om, die dus ook over dit belangrijke principe niet in de gelegenheid is geweest een oordeel uit te spreken? De raad van advies in zijn huidige samenstelling heeft allengs een zekere ervaring verkregen op het gebied van den radio-omroep. Tal van zaken, die in het begin zeer onduidelijk en onoverzichtelijk waren en waarin men op dat oogenblik den weg nog niet wist, zijn langzamerhand tot een oplossing gekomen, en inderdaad beschikt de raad van advies thans dus over een zeker inzicht en een zekere ervaring ten aanzien van de zaken, die met den omroep verband houden. Nu

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(Kloppenburg.)

creëert men echter een geheel nieuwen raad van advies, die weer van voren af aan zal moeten beginnen en die dus denzelfden gang, die de eerste raad van advies is gegaan, van vallen en opstaan, nog eens zal moeten afleggen.

Maar bovenal krijgt men op deze wijze uit den radio-omroep niet dat rendement, dat men eruit zou kunnen halen en dat men naar mijn vaste overtuiging juist in deze tijden eruit zou moeten krijgen. Wanneer vertegenwoordigers uit de verschillende bevolkingsgroepen in één raad van advies vereenigd zijn en daar hun oordeel kunnen geven over het geheele programma, zooals het door de zenders van de Nirom het publiek bereikt en over alle vraagstukken, welke daarmede verband houden, kan dit alleen ten voordeele strekken van den omroep en dus ook ten voordeele van Nederlandsch-Indië. Nu heeft men echter een Oosterschen raad van advies, die niet weet, wat er in den Westerschen raad van advies besproken is en een Westerschen, die niet weet, wat men in den Oosterschen bespreekt. Men heeft hier dus twee commissies, die volkomen naast elkaar werken, en die naar mijn meening ook langs elkaar zullen blijven werken, en dat kan nooit in het belang van een goeden gang van zaken zijn.

Wij hebben het zoo dikwijls over de democratie en over het voordeel vooral, dat wij ons hier over alle mogelijke zaken kunnen uitspreken, maar waarom moest dan een zoo belangrijke beslissing als hier gevallen is, genomen worden vóór de Volksraad zich hierover principieel kan uitspreken. Waarom moest deze zaak — want dien indruk maakt het op mij — met groote snelheid en ten koste van alles doorgedreven worden? Waarom kunnen wij ons oordeel er niet over zeggen en trachten van de zaken nog het beste te maken, de zaken, die naar mijn vaste overtuiging, reeds volkomen verkeerd zijn geloopen? Ik beveel deze aangelegenheid nogmaals met groote klem in de aandacht der Regeering aan en hoop, dat de Regeering althans op de tweede beslissing zal terugkomen, omdat van deze tweede beslissing naar mijn vaste overtuiging niets dan displezier en onaangename gevolgen verwacht kunnen worden.

Wanneer men werkelijk overtuigd is van de groote beteekenis van den radio-omroep en begrijpt, hoeveel kanten aan dezen omroep zitten, zal men het met mij eens moeten zijn, dat de radio-omroep het meest gebaat is met een raad van advies, waarin het geheele programma in al zijn onderdeelen en al zijn verscheidenheid besproken kan worden, en waar tevens de vele principieele kwesties, die met den radio-omroep verband houden, geregeld aan de orde kunnen worden gesteld.

Dit zal nu gebeuren in twee afzonderlijke raden en men zal dus niet kunnen profiteeren van elkaars ervaring. Dit is in zoo flagranten strijd met alles wat hier in den laatsten tijd over samenwerking en eenheid gezegd en geschreven is, dat ik hoop en vertrouw, dat de Regeering alsnog op deze beslissing zal terug komen.

De heer **Kloppenburg**: Mijnheer de Voorzitter! Alhoewel het niet in mijn bedoeling gelegen heeft, bij deze begrootingsafdeeling het woord te voeren, wil ik toch gaarne eenige woorden wijden aan de luchtvaart.

In de eerste plaats wil ik mij ter zake aansluiten bij hetgeen mijn geacht medelid, de heer Vas Dias, over dit onderwerp gezegd heeft.

En niet alleen hierbij, Mijnheer de Voorzitter, wil ik mij aansluiten, ik doe dit ook gaarne bij hetgeen mijn geacht medelid, de heer Leunissen releveerde, dat er ons eigenlijk zoo weinig aangeboden worden over de luchtvaart in de memorie van antwoord.

De luchtvaart, Mijnheer de Voorzitter, heeft hulp noodig, zij is nog jong, zij staat in haar kinderschoenen en het spijt mij het te moeten zeggen, ik heb niet den indruk dat zij de volle aandacht heeft van het departement.

Ik zou dit nader willen uiteenzetten. Het komt mij voor, dat luchtvaart bij de leiding van het departement behandeld

(C. C. van Helsdingen.)

wordt met die volle aandacht waar alle memories van antwoord van de Regeering van gewagen.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, met die volle aandacht komt de luchtvaart er niet; wat de luchtvaart noodig heeft is de liefde van een tuinman, die pas jonge plantjes uitgezet heeft en deze iederen dag persoonlijk gaat verzorgen.

De luchtvaart, Mijnheer de Voorzitter, heeft, behalve die liefde, ook noodig fantasie, fantasie, Mijnheer de Voorzitter, die stapt over oceanen en over te veel onkosten.

En nog eens, Mijnheer de Voorzitter, ik herhaal het en misschien wordt mijn verhaal reeds eentonig, dit alles mis ik, ik zie slechts de ambtelijke belangstelling en dan alleen als er tijd voor is, want er zijn zooveele andere belangrijke dingen te doen.

Ik geloof, dat ik hier eigenlijk den spijker op den kop sla; de luchtvaart wordt mijns inziens stiefmoederlijk behandeld, niet omdat men niet wil, maar zuiver en alleen omdat men er geen tijd voor heeft en wellicht ook geen tijd voor vindt.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik vraag mij zelf af, kent het departement dan de geschiedenis van zeilvaart en stoomvaart niet? Ziet het niet, dat de toekomst voor 100% bij de luchtvaart ligt? Gelooft het niet dat er over 30, misschien 50 jaar fenomenale verschuivingen zullen plaats vinden, eerst bij het passagiersvervoer en daarna bij het goederenvervoer ten gunste van de luchtvaart?

Ik zou het departement willen aanraden, Mijnheer de Voorzitter, kijk eens de geschiedenis na van de meeste groote stoomvaartmaatschappijen, hoevelen zijn er niet met subsidie begonnen die, na terugbetaald te zijn, gevolgd zijn door behoorlijke winstuitkeeringen.

Waarom is men hier zoo schriel? Heb ik niet eens gehoord, dat bij de subsidieverleening van de K.N.I.L.M. ook moest worden in acht genomen hoeveel benzineaccijns ze wel betaalde? Alsof het daarin zit, Mijnheer de Voorzitter!

Ik wil nu uitdrukkelijk naar voren brengen, Mijnheer de Voorzitter, dat mijns inziens de huidige manier, waarop wij in Nederlandsch-Indië onze jonge luchtvaartmaatschappij behandelen, de zorg, waarmede wij weten te voorkomen, dat zij te veel geld onttrekt aan de begrooting, dat dit remmend en negatief werkt. Dit is helaas niet aanstonds te constateeren, Mijnheer de Voorzitter, maar als men het eenmaal bemerkt, dan is het te laat, dan kan men het verlies niet meer inhalen.

De luchtvaart, Mijnheer de Voorzitter, moet instede van als een onpersoonlijk nummer der begrooting (het is, geloof ik, post 7.6, Mijnheer de Voorzitter) als een troetelkind behandeld worden. Zoo lang de ware belangstelling er niet is, is het mis en gaat het verkeerd.

Voor de luchtvaart moet er uitgegaan worden van een frisschen geest, er moet niets te goed en niets te veel voor zijn; dan pas zal de leiding van het departement van Verkeer en Waterstaat zich later op de borst kunnen kloppen en kunnen zeggen: Nederlandsch-Indië heeft haar plaats behouden in de wereldluchtvaart, dat is mijn werk! En dat, Mijnheer de Voorzitter, dit gebeuren mag, is ook mijn wensch.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Met andere leden van dezen raad zou ik willen beginnen met een woord van waardeering voor het algemeen beleid van dit departement en niet in het minst voor de verschillende diensten, met name voor de Staatsspoor en den P.T.T.-dienst.

Van deze beide diensten heb ik zeer sterk den indruk, dat zij veel minder dan vroeger ambtelijk zijn en zich voornamelijk richten op het publiek en ten volle rekening houden met de wenschen en verlangens van het publiek.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou nog enkele opmerkingen willen maken over Afdeeling VII A en de Regeering mijn dank willen brengen voor de beslissing, die genomen is om de Indische postwaarden hier te lande te laten drukken. Intusschen, die dank is maar betrekkelijk, want lees ik wel, dan is deze beslissing meer een gevolg van het feit van de

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(C. C. van Helsdingen.)

bezetting van Nederland, dan van het inzicht, dat het toch volstrekt rationeel is, dat de aanmaak van deze postwaarden hier te lande geschiedt. Dat blijkt ook wel eenigermate uit de beslissing betreffende de duurzaamheid. Want de Regeering wil zich er nog liever niet over uitlaten, of die in de toekomst zal blijven gehandhaafd. Ik kan natuurlijk toegeven, dat zij afhankelijk is van de ervaringen, die men heeft, maar ik had toch in de memorie van antwoord wel een beetje krachtiger woord willen hooren, dat, wanneer de ervaringen gunstig zijn, ook de aanmaak van de postwaarden hier te lande zou blijven geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er van overtuigd, dat degeen die zich deze aanmaak ziet toegewezen stellig zijn uiterste best zal doen om die ervaringen zoo gunstig mogelijk te doen zijn. Het is voor hem meer een eerezaak dan dat er een winstkwestie in gezien wordt.

Over de overdracht van den Oosterschen omroep aan de P. P. R. K. zal ik niet veel zeggen. Ons geacht medelid, de heer Verboom, heeft hier een tegenhanger gegeven van den lofzang hedenochtend door den heer Soetardjo daaromtrent aangeheven. Veel van wat de heer Verboom heeft gezegd, kan ik onderschrijven, al ga ik in zooverre niet met hem accoord, dat ik het in principe niet zoo ongewenscht acht, dat deze aangelegenheid als terrein van auto-activiteit aan de Inheemsche samenleving zelf wordt overgedragen, tot uitbouw en eventueele bewaring van het eigen cultuurbezit. Maar de geheele gang van zaken — en daarin heeft ons geacht medelid volkomen gelijk — van de overdracht is inderdaad een zeer wonderlijke geweest en zeker niet te waardeeren.

O.a. heeft de Regeering destijds in den Volksraad gezegd, dat deze overdracht kon plaats vinden, nadat de P.P.R.K. zou hebben bewezen, dat zij aan de verschillende door het gouvernement te stellen eischen zou hebben voldaan. Mijnheer de Voorzitter! Ik heb vruchteloos gezocht naar bewijsstukken, waaruit zou blijken, dat de P. P. R. K. inderdaad aan de eischen door de Regeering gesteld heeft voldaan.

(De heer Verboom: Die bewijsstukken zijn er ook niet!)

Inderdaad! Daarom betreur ik deze overdracht op dit oogenblik. De heer Verboom heeft reeds aangehaald, dat de commissie zelf ook vrijwel unaniem tegen deze overdracht heeft geadviseerd, al waren de argumenten wel verschillend. Mijns inziens was de beslissing overhaast, omdat, zooals ik reeds zeide, aan de eischen van het gouvernement niet was voldaan. Ook de uitvoering is wel zeer overhaast gegaan, omdat aan deze personen maar twee maanden tijd werd gegeven om de knepen van het vak te leeren kennen. Ik vrees dan ook, dat zij met zeer zware moeilijkheden te kampen zullen hebben. Nu kan de heer Soetardjo wel zeggen: nu ja, het zijn kinderziekten en dat zal op den duur wel overgaan. Mijn zeer stellige overtuiging is, dat, wanneer men deze personen, die nu den omroep verzorgen, een jaar met de Nirom had laten mede loopen, deze kinderziekten zich niet zouden hebben voorgedaan. De belangen van de luisteraars zouden dan beter daarmede zijn gediend. Ik zou willen opmerken, dat het zeer noodig is, dat de P.P.R.K. ernstig rekening houdt met de critiek van den heer Verboom, gericht op de methode, die op het oogenblik wordt gevolgd speciaal wat de aanstelling van verschillende omroepleiders en medewerkers betreft. In het bijzonder zou ik de Regeering willen vragen, dat Zij extra toezicht er op houdt, dat deze uitzending niet verdwaalt op politiek terrein. Mijnheer de Voorzitter! Wil er van deze overdracht nog werkelijk iets terecht komen, dan zal toch noodig zijn een hartelijke samenwerking tusschen de P.P.R.K. en de Niromleiding en mag er zeker geen plaats zijn voor wantrouwen tusschen deze beide lichamen. Er moet van den kant van de P. P. R. K. niet zijn een voortdurend kankeren, maar zij zal zich met volle toewijding moeten geven aan deze taak die zij vrijwillig op zich heeft genomen. Wanneer dat niet het geval is, vrees ik het ergste voor dezen omroep.

Ik ben de Regeering erkentelijk voor de toezegging die Zij gedaan heeft, dat Zij binnen zeer afzienbaren tijd, de reeds lang bepleite wettelijke regeling van den radio-omroep aan den Volksraad zal overleggen. Het is een belangrijk stuk wetgeving en het is begrijpelijk, dat de voorbereiding vrij lang heeft geduurd. Ik hoop, dat het den langsten tijd geduurd heeft.

Ten opzichte van de S. S. zou ik twee korte opmerkingen willen maken. In de eerste plaats is in de memorie van antwoord medegedeeld, dat reeds voldoende reclame werd gemaakt, door de goedkoope tarieven telkens in de dagbladen te publiceeren, dat wil zeggen te adverteeren. Ik zou willen vragen: hebben de dagbladen dat voorrecht alleen of komen ook periodieken voor dergelijke advertenties in aanmerking?

In de tweede plaats zou ik mijn waardeering willen uitspreken over de „Java-Expres". Ik meen inderdaad, dat èn wat inhoud èn wat illustratie betreft dit een goed stuk werk is en ik wil gaarne een welgemeend compliment brengen aan de samenstellers ervan.

In het afdeelingsverslag is bezwaar gemaakt tegen het plaatsen van advertenties, omdat men daarin zag een afroomen van het advertentiebudget van verschillende maatschappijen. Ons geacht medelid, de heer Zwart, heeft hierover reeds gesproken en nu zegt de Regeering, dat er toch eigenlijk redelijkerwijs van geen concurrentie aan de dagbladen sprake kan zijn, omdat een maandblad uit een reclame-oogpunt geen weekblad en in nog veel minder mate een dagblad kan vervangen. Ik meen, dat deze redeneering volstrekt onjuist is, omdat wij hier niet te doen hebben met een gewoon maandblad, daar dit maandblad dagelijks verschijnt op de tafels in de restauratiewagens en in de coupés en stelselmatig onder de aandacht der reizigers wordt gebracht. Het gaat er dus niet mee, zooals met andere maandbladen, die op de leestafels worden neergelegd en dan wel eens worden ingezien, integendeel, telkens wordt de aandacht van de menschen op dit blad gevestigd.

De advertentietarieven voor dit blad zijn zeer behoorlijk en zoo is het een feit, dat de adverteerende firma's wat haar budget betreft, behoorlijk door deze uitgave worden afgeroomd.

Was dit nu het eenige periodiek, dan zou ik er vrede mee kunnen hebben, maar er zijn meerdere van dergelijke uitgaven als: „Geeft acht" en „Zeemacht", waar ook zeer behoorlijk advertentie-tarieven voor worden gevraagd, waardoor de over het algemeen toch al weinig beschikbare gelden voor advertenties van naamlooze vennootschappen en firma's zeer belangrijk worden verminderd.

Wat verder afdeeling VII betreft heeft de Regeering naar aanleiding van een opmerking in het afdeelingsverslag verklaard, dat Zij gaarne rekening wilde houden met het cultureel bezit, en dat Zij speciaal bij bouwwerken zooveel mogelijk wil volgen den bouwstijl van de betrekkelijke landstreek. De Regeering voelt zelf, dat dit niet zoo in algemeenen zin kan worden opgevolgd en dat er hier zich een moeilijkheid voordoet, welke hierin ligt, dat de oorsprong van die verschillende bouwstijlen ligt in een geheel andere levenssfeer, dan die van het westen welke er een is van doelmatigheid en dat het wel eens noodzakelijk is om van de eigen cultuur in den bouwstijl af te zien.

Wie ook maar even kennis heeft genomen van de Javaansche, Minangkabausche en andere Sumatraansche bouwstijlen weet, dat zij gekenmerkt worden door het zich dekken tegen den onderlingen strijd, zoodat die huizen dikwijls zoo zijn ingericht, dat zij dienen tot een zekeren afweer van den vijand zoowel mensch als dier, waardoor over het algemeen in die woningen al zeer weinig vensters zijn en de verversching zeer veel te wenschen overlaat. Wanneer de Regeering nu onder den eisch van doelmatigheid ook stelt — en ik kan niet anders dan aannemen, dat Zij dat doet — eischen van hygiëne, dan

57ste VERGADERING — MAANDAG 18 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Avondvergadering.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. VII en VII A—L, Verkeer en Waterstaat c.a.

(C. C. van Helsdingen.)

kan ik hiermede accoord gaan. Maar ik wil dan toch nog op een enkel punt wijzen, dat voornamelijk voor woonhuizen geldt, dat ook met den eisch van zedelijkheid rekening wordt gehouden, opdat niet door de bouwwijze de familie, dus oud en jong gedwongen wordt te hokken in een enkelvoudige kamer.

Ik wil gaarne ondersteunen het betoog van den heer Mahmoed bij post 7.5. Wegen en bruggen, inzake het onderhoud en de asfalteering van den Atjehweg. Nog kort geleden heb ik een brief ontvangen van iemand, die dien weg heeft gereden. Hij heeft mij verklaard, dat hij de keuze had tusschen twee mogelijkheden, namelijk: òf dooreen gerammeld te worden in een kleine auto, althans wanneer het eindpunt kon worden gehaald en men niet vanwege kapotgerammelde veeren en gesprongen banden onderweg was blijven steken òf te gaan met de Atjehtram, met de kans om in brand te geraken, omdat de kleeding vlam vat vanwege de vele vonken, die vanuit de locomotief de wagons en coupés in waaien.

De Atjehtram wordt nog steeds met hout gestookt. Het beeld moge eenigszins gechargeerd zijn maar het is een feit, dat de weg van Medan naar Atjeh op vele punten zeer te wenschen overlaat. Om zich daarvan goed te doordringen, zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde willen uitnoodigen, in een kleine dienstauto — niet in een groote wagen — den tocht te maken van Medan naar Koetaradja en dan eens na te gaan hoe hij zich voelt. Dan kan hij overwegen, of hier geen aanleiding tot verandering aanwezig is.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft bekend gesteld, dat in 1938 een wegencommissie voor Java en Madoera in het leven is geroepen, die tot taak had, het geheele wegenstelsel in dat gebied in beschouwing te nemen. Ik vraag mij af, of zulk een commissie voor de buitengewesten, met name voor Sumatra, niet evenzeer wenschelijk is. Ik zelf heb eenige maanden geleden in Sumatra's Oostkust en Tapanoeli honderden kilometers afgereden en mij is toen opgevallen, hoeveel bochten er in die wegen nog zijn; ik denk hierbij speciaal aan den weg van Berastagi naar Pematang Siantar. Bij den aanleg dezer wegen heeft men vermoedelijk het tracé van de van ouds bestaande karrewegen gevolgd en vooral rekening gehouden met het vermijden van zware hellingen. Thans is het verkeer in hoofdzaak gemotoriseerd en lijkt het mij overbodig, te veel rekening te houden met hellingen, daar ook sterke hellingen door de motorvoertuigen gemakkelijk kunnen worden genomen.

Het is — en hiervoor vraag ik speciale aandacht — thans de juiste tijd om wijzigingen in het wegennet aan te brengen, want op het oogenblik is Boschwezen druk doende, de vlakke velden in Tapanoeli opnieuw te bebosschen. Wanneer men een vergelijking maakt tusschen den toestand daar tien jaar geleden en thans valt het op, hoeveel oppervlakte er reeds met dennebosch is beplant. Indien men nu nog langer wacht met een wijziging van het wegennet is het niet uitgesloten, dat men later tot de conclusie komt, dat de wegen moeten veranderd worden, doch dat daarvoor dan weer bosch moet worden opgeruimd. Er is dan ook mijns inziens alle aanleiding, ook voor Sumatra een commissie als voor Java en Madoera te benoemen, die het geheele wegenstelsel, speciaal in bedoelde streken, in haar arbeid zal betrekken, en zich af te vragen, of er op dit terrein niet nog meer kan worden gedaan.

Tenslotte nog enkele opmerkingen over de luchtvaart. Ik onderschrijf het warme betoog, dat onder anderen de heeren La Lau, Vas Dias en Kloppenburg voor steun aan de burgerluchtvaart hebben gehouden, en sta contra het betoog van den heer Thamrin. Ook ik zie in de ontwikkeling der luchtvaart een groot en machtig middel voor den opbouw van Nederlandsch-Indië. Op het groote belang hiervan heb ik al gedurende een reeks van jaren gewezen. Maar ik vraag mij toch af, of men bij de onmiskenbaar merkbare ontwikkeling wel de juiste methode heeft gevolgd. Jarenlang heb ik er voor gepleit, dat in dezen archipel in hoofdzaak zal worden gebruik gemaakt van watervliegtuigen en er zijn commissies in het leven geroepen om dit vraagstuk nader te onderzoeken. We hooren van haar werk echter niet meer en het resultaat is alleen, dat op het oogenblik in dezen archipel met zijn vele waterwegen en baaien, die voor watervliegtuigen een prachtgelegenheid bieden om te dalen, men voortdurend uitkijkt naar gewone vliegvelden, en dat de ontwikkeling van de luchtvaart wordt geremd doordat de middelen ontbreken om vliegvelden aan te leggen. In sommige streken gebruikt men amphibievliegtuigen, maar eenige malen wordt in de memorie van antwoord zeer nadrukkelijk gezegd, dat de aanleg van vliegvelden en dus de ontwikkeling van het vliegwezen hier wordt geremd doordat de noodige middelen er niet zijn, b.v. wat Padang en Tandjong Karang betreft. Maar — en hier wil ik met klem op wijzen — de oorlog heeft toch wel duidelijk gemaakt, hoe gevaarlijk een vliegveld is. Vliegvelden zijn niet alleen kostbaar, doch ook zeer kwetsbaar. Wij vernemen dag aan dag van aanvallen van de R.A.F. op vliegvelden, waarop het verkeer dan door bommen wordt ontwricht.

Dat kan eenvoudig niet gebeuren met de baai, waarin de vliegtuigen zijn neergestreken. Natuurlijk kunnen de aanlegsteigers enz. wel worden vernield, maar ten slotte is het vervoer tusschen het vliegtuig in de baai en het land wel door middel van prauwen te bewerkstelligen. Ik zou de Regeering daarom nogmaals met klem willen wijzen op dezen kant van de zaak, dat wij het in dezen archipel in hoofdzaak moeten hebben van watervliegtuigen.

De Regeering zegt verder, dat overwogen wordt een luchtverbinding met Billiton en Pontianak. Ik heb echter gemist een verbinding tusschen Bandjermasin en Pontianak, hetzij lineair, hetzij incidenteel. Moet nu ten aanzien van de vliegverbinding weer de toestand ontstaan, die ten aanzien van de bootverbinding nog bestaat, dat men om van Bandjermasin naar Pontianak te gaan of omgekeerd, eerst een reis naar Batavia moet maken?

Ik heb indertijd betoogd, dat Bandjermasin evenals Ambon een knooppunt voor het vliegwezen behoort te worden en dat op de knooppunten aan de gouverneurs een vliegtuig ter beschikking moet worden gesteld ten gebruike van henzelf en van de inspecteerende ambtenaren, het laatste uiteraard onder hun goedkeuring.

Ten slotte steun ik gaarne het betoog van den heer Vas Dias, die wederom — waarschijnlijk weer vruchteloos — gepleit heeft voor vrijstelling van de vliegbenzine van dat gedeelte van den accijns, dat een gevolg is geweest van de invoering van de motorvoertuigenbelasting.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze begrootingsafdeelingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid hierop over ongeveer veertien dagen te antwoorden?

De heer **Van Haeften**, directeur van Verkeer en Waterstaat: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter!

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord op een nader te bepalen dag plaats hebben.

De vergadering wordt te 9.22 uur n.m. gesloten.

58ste VERGADERING — DINSDAG 19 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IX en IX A, Marine e.a.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

58ste VERGADERING.

Vergadering van Dinsdag 19 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. IX en IX A, Marine e.a. — Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 48 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Djajadiningrat, Helfrich en Kuyper.

De **Voorzitter:** Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van afdeeling IX, departement der Marine, en IX A, Marine-Etablissement.

De heer **Kerstens:** Mijnheer de Voorzitter! Allereerst een woord van eerbiedige hulde en diepe erkentelijkheid voor hetgeen de Koninklijke Marine op en na den noodlottigen 10den Mei deed en doet bij de verdediging van het Koninkrijk en bij den strijd aan de zijde van Engeland.

Daden als die van Hr. Ms. „Van Galen", „Z 5" en „Johan Maurits van Nassau" — om eenige schepen te noemen, die zich onderscheidden en ten deele daarbij ten onder gingen — bevestigen den roemruchten naam van de marine en werken ertoe mede, te geraken tot dat einde van den oorlog, dat wij allen verlangen.

(Kerstens.)

Het is alleen jammer, dat, anders dan in Engeland, hier te lande niets of veel te weinig wordt gedaan om de gemeenschap over dergelijke daden te doen voorlichten door daarbij betrokkenen of ooggetuigen. Een onzer kruisers is, naar algemeen bekend is, eenigen tijd geleden uit Engeland in Indië aangekomen, maar geen der opvarenden heeft voor de radio verhaald van zijn ervaringen. Realiseeren de Regeering en Haar orgaan, de R.P.D. zich, dat daarmede aan de gemeenschap iets is onthouden waarop zij bijzonder veel prijs stelt? En beseft Zij de groote propagandistische waarde, uitgaande van spreken voor de radio door officieren, adelborsten, onderofficieren en manschappen, die iets te vertellen hebben?

Zoo ja, dan is het nu wel laat, maar niet te laat. De fout kan nog worden hersteld. En dan ware óók te denken aan opvarenden van koopvaardijschepen, die in dezen oorlog een belangrijke taak vervullen.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de mededeelingen in de memorie van antwoord over de candidaten voor de adelborstenopleiding te Soerabaja blijkt hoeveel candidaten zich aanmeldden, hoeveel medisch ongeschikt bleken, hoeveel onvoldoende kennis bezaten en hoeveel onvoldoenden aanleg hadden, een en ander gesplitst naar landaard en dienstvak.

Maakt men van die gegevens een staatje, — gelijk een dienstvaardige hand voor mij deed —, waarbij men van elken landaard de aantallen jongelieden totaliseert, die om een der drie redenen ongeschikt zijn bevonden, dan blijken de aantallen ongeschikte niet-Nederlanders bij drie der vier dienstvakken grooter dan het totaal der niet-Nederlandsche gegadigden.

Voor den zeedienst was volgens de cijfers het aantal niet-Nederlandsche gegadigden 18, maar het aantal ongeschikten 19. Voor het korps mariniers zijn deze cijfers: 11 en 14, voor den M.S.D. 11 en 13.

Het kan niet anders, of dit komt, doordat onder de ongeschikten wegens onvoldoenden aanleg jongelieden zijn begrepen, die óók in de cijfers der ongeschikten wegens onvoldoende kennis zijn opgenomen.

Hoe dit ook zij, een verduidelijking is noodig. De Regeering zou het hierbij gevoegde staatje — dat met Uw verlof, Mijnheer de Voorzitter, als noot in de Handelingen zou kunnen worden opgenomen —.....

De **Voorzitter:** Daartegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Kerstens:** ..... kunnen aanvullen c.q. verbeteren. Dan kan tevens blijken — en dit is van belang — hoeveel geschikte candidaten er van elken landaard waren voor de verschillende dienstvakken en hoeveel hunner niet konden worden geplaatst.

[1])

	Aantal cand.			Ongeschikt												Geschikt			Geplaatst		
				medisch			kennis			aanleg			tezamen								
	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.	N.	n.N.	tot.
Zeedienst	67	18	85	13	7	20	1	geen	1	23	12	35	37	19	56	?	?	?	19	geen	19
Mariniers	46	11	57	9	5	14	geen	geen	geen	12	9	21	21	14	35	?	?	?	5	geen	5
M. S. D.	28	11	39	5	4	9	1	geen	1	10	9	19	16	13	29	?	?	?	6	1	7
Administratie	53	20	73	8	3	11	geen	geen	geen	22	11	33	30	14	44	?	?	?	6	3	9
Totaal	194	60	254	35	19	54	2	geen	2	67	41	108	104	60	164	?	?	?	36	4	40

(De Raad.)

Uit de cijfers kan thans reeds worden opgemaakt, dat de verhouding tusschen het aantal geplaatste Nederlanders en niet-Nederlanders niet zóó ongunstig voor de laatste groep is als men van Indonesische zijde dikwijls wil doen gelooven.

Van de 40 plaatsen zijn er 36 door Nederlanders, 4 door niet-Nederlanders vervuld, maar het aantal Nederlandsche gegadigden was ook veel grooter.

Voor den zeedienst, het korps mariniers en den M.S.D. zijn percentsgewijs veel meer niet-Nederlanders dan Nederlanders afgekeurd. De aantallen medisch geschikte gegadigden voor deze dienstvakken bedroegen resp. 54 en 11, 37 en 6, 23 en 7.

Veronderstelt men een overigens gelijke geschiktheid, dan zou het aantal geplaatste Nederlanders dus toch vijf maal zoo groot moeten zijn geweest als het aantal geplaatste niet-Nederlanders.

Maar als er in de ± 30 plaatsen bij die drie dienstvakken 25 Nederlanders en 5 niet-Nederlanders waren benoemd, zou er aan Inheemsche zijde allicht toch over achterstelling zijn geklaagd en dit zou mij onjuist voorkomen.

Bij de administratie — in tegenstelling tot de andere dienstvakken — zijn de plaatsingscijfers verhoudingsgewijs zéér gunstig voor de niet-Nederlanders.

Van de 53 Nederlandsche gegadigden voor dit dienstvak zijn er slechts 6 toegelaten, dus ongeveer 11%. Van de 20 niet-Nederlanders zijn er 3 aangenomen, dus 15%.

Volgens het staatje waren er 30 resp. 14 candidaten der beide groepen ongeschikt, zoodat van de 23 geschikte Nederlanders er 6, van de 6 geschikte niet-Nederlanders er 3 zijn geplaatst. Derhalve 26 en 50%.

Dit wijst er toch zeker niet op, dat men er bij de zeemacht op uit is, Indonesiërs vanwege hun landaard te weren uit den officiersrang.

Natuurlijk wil de marineleiding echter de besten van hen, die te krijgen zijn. Een ander standpunt zou schadelijk zijn voor de defensie.

Tal van Indonesische candidaten zijn afgewezen wegens onvoldoenden aanleg. Zoodra zich meer candidaten uit de hoogere lagen der Indonesische maatschappij gaan aanmelden, zal dit veranderen.

Men mag niet vergeten, dat adelborsten te zijner tijd gezag moeten uitoefenen. Een zelfbewust optreden is daarbij van veel belang en allereerst van jongelieden uit den prijajistand kan dit worden verwacht. Een andere getalsverhouding tusschen Nederlandsche en Indonesische marine-officieren zal sneller bereikt worden, naarmate onder prijajizoons meer animo voor den marine-dienst ontstaat!

Ik geloof, dat de Indonesische leiders een vruchtbaarder terrein voor hun actie hier vinden, dan in het propageeren van de idee, dat Indonesische candidaten bij de Koninklijke Marine niet welkom zijn.

De heer **De Raad**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats zou ik mij willen aansluiten bij het woord van hulde, dat de vorige spreker bracht niet alleen aan de leiding der Marine, maar ook aan de daden der Koninklijke Marine en aan haar werkzaamheden in haar geheel.

Ik ben verheugd, dat ook bij de Regeering het besef en de wetenschap leeft, dat het minder marinepersoneel zijn plicht doet. Wanneer ik in het vervolg van mijn rede een enkel woord van critiek doe hooren, dan hoop ik, dat de Regeering deze aanvaardt als volkomen loyaal en in dienst van dezelfde zaak, die zij voorstaat.

Ik heb het volste vertrouwen in de plannen, die plannen, die de leiding der Marine heeft ten aanzien van den verderen uitbouw onzer defensie ter zee en in de lucht en dat de genomen maatregelen een duidelijk effect zullen sorteeren, indien ook voor ons het uur der beproeving slaat.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ten aanzien van de personeelsquaestie in haar geheel moet ik mijn teleurstelling lucht geven, dat de leiding der Marine niet in staat schijnt een gelukkige oplossing te vinden voor reeds eerder aan de orde gestelde zaken. Ik wil deze zaak in grooter verband zien, terwijl ik daarbij speciaal het oog heb op de voorziening middels de miliciens.

Erkend wordt ook van de zijde der Marine, dat de koopvaardij op dit oogenblik een van de middelen is, die den oorlog tot een gelukkig einde moet voeren. Koopvaardij is één der belangrijkste instrumenten in de moderne oorlogsvoering en het is van het hoogste belang, dat op de schepen ter koopvaardij, de officieren en de bemanning in hooge mate fit blijven, voor de volvoering van hun moeilijke taak. Nu roept de Regeering vanwege de oorlogsnoodzaak een zeker getal koopvaardij-officieren op voor het vervullen van hun militieplicht. Maar daarmede beperkt Zij het aantal koopvaardij-officieren in ernstige mate, in zoo ernstige mate, dat de in dienst der reeders blijvenden de mogelijkheid op een enkelen dag vrij of een veertiendaagsch verlof geheel of bijna geheel zien verdwijnen. Er wordt van de menschen in dezen tijd ontzaglijk veel gevergd. Men vaart onder bezwarende omstandigheden. Alleen hij, die het meegemaakt heeft, kan zeggen wat het beteekent, elken avond en nacht met een verduisterd schip te moeten varen, terwijl scherper dan gewoon wacht moet worden gehouden. Niemand zal kunnen ontkennen, dat hier bij de koopvaardij week in, week uit, zeer moeilijk werk tot een goed uiteinde wordt gebracht. Zij die bij de Marine varen, hebben hun vrije dagen en hun verlof, maar bij de koopvaardij komt het voor, dat jonge menschen 6 à 8 maanden en langer geen enkelen vollen dag vrij hebben.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal hier enkele passages voorlezen uit een door mij ontvangen brief, waarin het navolgende staat en dit niet van een ondergeschikte, maar van iemand, die een belangrijke betrekking aan boord van een schip bekleedt.

Hij schrijft het volgende:

> „Ik durf de verzekering te geven dat, zoo er iets is wat de scheepsofficieren dwars zit, het wel dit is. Vooral de menschen welke hun standplaats hebben in „een zekere stad ergens in Nederlandsch-Indië" worden wild als zij maar het woord verlof hooren. Niet omdat deze menschen het nog slechter hebben, wat betreft verlof, doch omdat deze menschen extra goed constateeren, hoe het verlof enz. is geregeld bij de Koninklijke Nederlandsche Marine.
>
> Is het inderdaad niet om, op zijn zachtst uitgedrukt, kregel te worden als men aan boord der K.P.M.-schepen met een zeer krap toegemeten aantal scheepsofficieren moet varen en daardoor practisch geen verlof of enkele vrije dagen kan krijgen, bij een heel wat zwaarder geworden dienst, omdat zoovele scheepsofficieren opgeroepen zijn om te dienen bij de Koninklijke Nederlandsche Marine, en dan op te merken, hoe royaal de Koninklijke Nederlandsche Marine verloven en vrije dagen uitdeelt onder het marine-personeel?
>
> Zie wij weten zeer goed dat ons land in oorlog is, wij behoeven geen leuzen zooals „wij blijven varen" enz. enz. dat doen wij toch wel. Zonder eenige aansporing en zonder meer of minder mooie leuzen doen wij voor de volle 100% onzen plicht en dragen ons deel ten volle bij aan het werk ter bevrijding van ons geliefd Vaderland van de hunnen en N.S.B.-landverraders. Maar als wij dan ten volle onzen plicht en soms meer dan dat vervullen, dan mogen we toch wel verwachten dat, waar mogelijk, een weinig rekening gehouden zal worden met het feit, dat wij ook menschen zijn."

Mijnheer de Voorzitter! De beteekenis van dit schrijven is niet, dat men den marine-menschen het verlof misgunt, integendeel, ook bij de koopvaardij weet men, dat de marine staat voor een zeer moeilijken en lastigen arbeid. Maar wat men hier vraagt is, waarom, als het bij de marine kan, er niet een regeling kan worden getroffen die het mogelijk

(De Raad.)

maakt, ook de koopvaardij-officieren in deze voorrechten te doen deelen.

Ik vraag of dit een toestand is, die bestendigd kan en mag blijven. Zeker, nòg zwaarder offers worden er gebracht in de door luchtbombardementen geteisterde streken, doch is het billijk te achten, dat zonder de uiterste noodzaak, zulk een toestand, als thans bij de koopvaardij heerscht, in het leven wordt geroepen. Reeds meenen wij de gevolgen van een en ander waar te nemen in een verhoogd ziektepercentage, in een hooger aantal van hen, die ontslag nemen uit den dienst der reedermaatschappijen. Wij vragen niet of het in het belang is der genoemde personen, maar wij vragen, of dit in het belang is van een goede functionneering van het oorlogsapparaat, dat koopvaardij heet. Iedere psychiater kan U uitleggen, Mijnheer de Voorzitter, van hoe groot belang het is, dat de mensch behoorlijk rust geniet en als een man, na een reis van zes weken zijn gezin terugvindt, denzelfden dag weder voor langen termijn weg moet, dan vragen we ons toch af: Moet hierin geen verandering worden gebracht? Is het geen dringende noodzaak dat hier wordt ingegrepen?

Mijnheer de Voorzitter! Het moet mij van het hart, dat wij in deze zaken tot nu toe weinig bevredigends van de marineleiding te hooren hebben gekregen. Wij — en met „wij" bedoel ik de beide vakvereenigingen van scheepsofficieren — hebben ons in deze materie volkomen loyaal gedragen. Wij hebben steeds er op gewezen, dat de groote strijd offers vraagt van een ieder. Loyaal en krachtig naar onze meening hebben we de groote zaak van het vaderland gesteund. We hebben gehoopt, dat de marine zou handelen en we hebben gezwegen. Doch de dagbladen — bijv. Het Nieuws van den Dag en De Indische Courant — zijn gaan spreken en zij hebben verhaald van het lijden van den zeeman. De zaak echter blijft, zooals zij is. Een woord van ernstige waarschuwing mag hier niet ontbreken. Men kan bouwen op de trouw van den zeeman, dat heeft de afgeloopen tijd bewezen. Slechts weinigen onder hen zijn aangetast door het gif der N.S.B. Maar ook de sterkste physiek en een ijzeren psyché kan breken door den altijd voortdurenden arbeid en een nooit te verkrijgen rust. Talloos zijn de klachten, die ons hierover bereiken en ik zou willen vragen, of marine en koopvaardij in hechte samenwerking deze zaak nu niet in orde kunnen maken. In vele gezinnen zou blijdschap heerschen, wanneer deze kwestie afdoende en goed geregeld ware, maar wat weer zegt in dit verband, de weerbaarheid onzer koopvaardijvloot, de regelmaat van het verloop der dingen zou erbij winnen.

Nu weet ik wel, Mijnheer de Voorzitter, dat er hier en daar iets gedaan is — de directies der maatschappijen zijn van goeden wille — doch als ik de memorie van antwoord lees, begin ik toch te vreezen, dat de marineleiding, hoe hoog zij ook moge staan in de algemeene leiding deze zaak te veel als te verwaarloozen beschouwt. Wij worden in deze meening versterkt als wij lezen, wat de memorie van antwoord zegt ten aanzien van de andere zaken die opnieuw aan de orde zijn gesteld.

Eenerzijds wordt abrupt afgewezen om de koopvaardijofficieren, die hun militieplicht moeten vervullen, onder te brengen bij de opleiding voor reserveofficier, omdat voor hen geen plaats is. Men zou zoo zeggen, dat men hen dan maar rustig bij de koopvaardij moest laten. Maar aan den anderen kant zegt de memorie van antwoord, dat men hen als lager machinekamerpersoneel noodig heeft. En deze menschen, die men dan absoluut noodig heeft, zoo, dat men hen niet missen kan, zelfs op gevaar af, dat het met de koopvaardijvloot op de een of andere wijze misloopt, bezoldigt men lager dan hun ranggenooten, die nu eenmaal als beroepsmilitairen te boek staan.

Hier voelt ieder, dat iets scheef is. Er kan toch wel op een andere manier in de behoefte aan lager machinekamerpersoneel voorzien worden. Het werktuigkundig personeel voelt een en ander als een bittere achterstelling, die niet goed gemaakt wordt door de ronde zeemanstaal, die hier gesproken wordt. Ik kan waardeeren, dat de memorie van antwoord hier geen slag om den arm neemt, maar ik kan niet waardeeren, dat men zelfs niet toont aan te voelen, dat hier een misstand heerscht. Van hooge waarde is voor mij de erkenning, dat de betrokkenen in korten tijd op te leiden zouden zijn tot reserve-officier, maar dit verandert niets aan het feit, dat de Regeering hier den menschen een bittere pil te slikken geeft.

Waarom niet het stelsel gekozen, dat iedere koopvaardijofficier, die niet een geheel gemis aan militaire eigenschappen toont, tenzij hijzelf anders kiest, bij de reserve geplaatst wordt? De reserve kan o.i. nimmer groot genoeg wezen. Straks bij mogelijke uitbreiding wordt deze weder geremd door gebrek aan ervaren personeel. Overigens zit in de zaak nog dit onbegrijpelijke, dat in het algemeen dekpersoneel en machinekamerpersoneel niet zoo heel veel in aantal uiteenloopen. Men zou zoo zeggen, dat voor beide categorieën een groote reserve aanwezig behoorde te zijn.

Mijn conclusie is: Voor de lagere rangen heeft men deze menschen niet noodig, daar kan gemakkelijk op een andere wijze in voorzien worden, kan men hen ook niet voor de hoogere rangen gebruiken, laat ze dan op de koopvaardijvloot, daar doen ze beter werk, komen hun capaciteiten beter tot uitdrukking en dienen ze ook de groote zaak. En gaat dit alles niet, heeft men deze menschen toch om de een of andere militaire reden strikt noodig, geef ze dan tenminste de gage, de soldij, die hun ranggenooten genieten.

Mijnheer de Voorzitter! Kan van dit alles nu niets geschieden, dan begin ik toch eenigszins den goeden wil der Regeering in deze materie te betwijfelen.

Ik erken, Mijnheer de Voorzitter, dat getracht is om de in werkelijken dienst opgeroepen militieplichtigen na redelijken tijd af te lossen. Maar dit heft niet op de groote bezwaren, die aan den tegenwoordigen toestand zijn verbonden.

We weten, dat er bepaalde maatschappijen zijn, die niet gaarne zien, dat hun officieren bij de opleiding tot reserveofficier komen. Doch er zijn meerdere, die hun personeel in dit opzicht niet de minste verhindering in den weg leggen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop tenslotte dat de Regeering een weg zal kunnen vinden, die bevredigend is voor de betrokkenen, en die meer normale verhoudingen bij de koopvaardij in het leven roept. Ik kan niet gelooven, dat de barsche afwijzing, die in de memorie van antwoord te lezen is het laatste woord der Regeering in deze zaak beteekent. Ik meen het vertrouwen te mogen koesteren, dat nog wel iets anders gedaan kan worden. Wat in Engeland goed geregeld is, kan hier toch zeker waar alles meer overzichtelijk is.

Mij werd bericht, dat de marine in de komende maanden weder een nieuwe aderlating op de koopvaardij zal toepassen. Gaarne vernam ik, of het bericht in dit geval waar is.

Een enkel woord nog over de benoeming in de examencommissie. Over personen wordt hier in het algemeen niet gedebatteerd en we wenschen niet in de bevoegdheid van den commandant der Zeemacht te treden. De argumentatie doet echter eenigszins vreemd aan, omdat het bezit van een diploma op zichzelf nog niet bewijst, dat men ook geschikt is voor dit diploma te examineeren. Wil men een vak examineeren dan moet men toch boven de stof staan en niet eens ook het diploma gehaald hebben, waarvoor men dan 11 jaar later gaat zitten ondervragen. Ik moge in dit verband wijzen op een stukje in de Nautica van 31 October blz. 355, waarin op objectieve wijze deze zaak aan critiek wordt onderworpen. Intusschen, Mijnheer de Voorzitter, stap ik van deze zaak af, maar ik blijf de argumentatie der Regeering hier zeer zwak achten.

(Vas Dias.)

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van Koninklijke onderscheidingen merkt de memorie van antwoord op, dat het verleenen van Koninklijke onderscheidingen een prerogatief is van de Kroon en derhalve niet in het debat kan worden betrokken. Dit is volkomen juist, Mijnheer de Voorzitter, al is het even juist dat een Koninklijke onderscheiding wel eens het centrum is geweest van een opwindend kamerdebat. En even waar is het, dat het zeer opvallend is geweest, dat den 31sten Augustus, terwijl reeds toen woorden van lof in de bladen in milde mate werden uitgestrooid over het hoofd van den zeeman, geen enkele dienaar der koopvaardij was onder de 175 gelukkigen. En het zou misschien niet kwaad zijn als mede verantwoordelijke instanties hier te lande, eerbiedig de aandacht van Hare Majesteit vestigden op de trouwe bevaarders der zeeën voor deze bewijzen van waardeering.

Zeer juich ik toe de verschijning van het periodiek „de Zeemacht" en de van particuliere zijde ondernomen pogingen om zeevarenden hun kort verblijf in Nederlandsch-Indië te veraangenamen.

Mijnheer de Voorzitter! De Duitsche propaganda, waaraan de opvarenden in tal van vreemde havens blootstaan, heeft de volle aandacht der Regeering. Toen ik deze passage las, dacht ik aan één der sprekers in dezen raad, die zei, dat deze uitdrukking nu precies niets zegt. Is dit nu een geval, dat met zoo'n uitdrukking kan worden afgedaan? Ik vrees van niet, Mijnheer de Voorzitter! Ik zou aan de Regeering willen vragen, hoe Zij dit gevaar denkt te bestrijden en wat er tegen gedaan wordt. Mijns inziens is dit gevaar dreigender, dan vermoed wordt en zou tenminste deze uitwas der 5e colonne voor een goed deel afgekapt kunnen worden.

Ik heb ook persoonlijk inlichtingen gekregen in deze zaak en ik kan die nu eenmaal niet controleeren omdat de plaats te ver af is. Maar als deze inlichtingen juist zijn, is het inderdaad een duivelsche geraffineerdheid, welke door de duitschers en nazi's aan den dag wordt gelegd, om de zeelieden der koopvaardij aan het wankelen te brengen in hun overtuiging, dat zij alles veil moeten hebben voor de zaak van vrijheid en recht en wordt met alle mogelijke en onmogelijke middelen getracht den zeelieden duidelijk te maken, dat de zaak van vrijheid en recht juist staat aan den duitschen kant. Met volle aandacht komen wij er niet, er moet wat worden gedaan. Voor het minst moet bij voortduring de zeeman ernstig gewaarschuwd worden en moet een systematisch onderzoek worden ingesteld, welke havens in deze de eigenlijke pesthaarden zijn; want hier staat veel op het spel. Niet alleen voor de koopvaardij hier in Nederlandsch-Indië maar ook voor de groote Nederlandsche koopvaardij, welke nog altijd haar taak op de wijde wereldzeëen vervult, is het een levensbelang, dat de aard en gezindheid onzer mannen blijft die van trouw en aanhankelijkheid aan het Vorstenhuis en aan de vaderlandsche zaak.

Wij kunnen de verzekering geven, dat de zeemanswereld in haar geheel houw en trouw is in dezen nood. Maar deze trouw, deze beslistheid om te arbeiden en te leven voor het vaderland, voor de vrijheid, voor het recht, moge de Regeering er toe doen besluiten om aan rechtmatige grieven een oplossing te geven en, bij voortduring van de bange worsteling, marine en koopvaardij steeds meer samen te smeden tot hoogere eenheid, tot nauwere samenwerking en tot grootere waardeering.

De heer **Vas Dias**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals voorgaande sprekers wil ook ik gaarne nogmaals mijn waardeering uitspreken voor de wijze waarop het marinepersoneel van hoog tot laag zijn steeds zwaarder wordende taak vervult. Slechts af en toe wordt een tipje opgelicht van den sluier, die over de marineverrichtingen hangt en waardoor het publiek zich een beeld kan vormen van de waakzaamheid, welke alom door de marine wordt betracht. Maar zelfs deze schaarsche inlichtingen geven toch wel voldoende zekerheid, dat met de nog beperkte middelen de paraatheid van de vloot op het hoogste peil wordt gehandhaafd. Maar, Mijnheer de Voorzitter, evenals mijn geacht medelid, de heer Kerstens, vraag ik mij af of het niet gewenscht zou zijn af en toe wat meer bekendheid te geven aan de verrichtingen van de marine.

Het publiek hunkert naar nieuws, en vooral naar nieuws uit eigen omgeving, over eigen menschen en over eigen verrichtingen. En nu moge het noodig zijn, dat scheepsbewegingen en mededeelingen omtrent dislocatie van de vloot strikt geheim moeten blijven, ik geloof, dat er daarnaast toch nog voldoende overblijft aan verrichtingen van de marine, om aan het publiek bekend te maken. Ik kan mij dan ook wel voorstellen, dat hier en daar eenige ontstemming kenbaar is gemaakt over de terughoudendheid inzake de reis van den kruiser, die kort geleden hier in Indië is aangekomen, een reis, waarover tal van bijzondere en interessante mededeelingen vrijgegeven konden worden, welke, naar ik geloof, de geheimhouding, die de marine uiteraard over de vlootbewegingen moet betrachten niet in gevaar zouden hebben gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! Omtrent de maatregelen genomen ter versteviging van de maritieme defensie, bestaat tusschen de Regeering en onze groep geen verschil van inzicht. Eenerzijds vertrouwen wij ten volle, dat de Regeering het uiterste doet om het bouwprogramma 1940 af te werken, anderzijds beseffen wij de moeilijkheden bij aanschaffing van materieel, waardoor niet alles zoo vlug verkregen wordt als gewenscht is.

Mijnheer de Voorzitter! Dit inzicht voert tot de conclusie, dat wij geen behoefte gevoelen aan discussie over materieelpolitiek en ook, dat wij onder de huidige omstandigheden een bespreking van de grondslagen der maritieme defensie, waarover ik bij het slagkruiserplan heb gesproken, willen laten rusten. Wel staat het voor mij vast, dat het verloop der krijgsverrichtingen ter zee in dezen oorlog, nieuwe elementen te zien geeft, welke het noodzakelijk zullen maken de maritieme krijgskunde op de helling te nemen en bestaande beginselen te toetsen aan de practische ervaring, hetgeen overigens vanzelfsprekend is. Ik heb het gevoel, dat, al moge, zooals de Regeering zegt, het vliegtuig niet instaat geacht worden het artillerieschip te vervangen, niettemin nauwkeurig aandacht verdient in welke mate de luchtmacht in staat blijkt te zijn omstandigheden te veroorzaken, die de gevechtskracht en bewegingsvrijheid van de vloot beïnvloeden.

De stoutmoedige aanval der Engelschen op de basis te Taranto, waar de Italianen, mogelijk tengevolge van onvoldoende waakzaamheid werden overrompeld, en — op Engelsche berichten afgaande —, belangrijke schade aan de Italiaansche gevechtsvloot werd toegebracht, vormt daarvan een bewijs. Naast bedreiging door onderzeebooten blijkt, dat ook door vliegbooten een zich in haar basis bevindende vloot aangetast kan worden. Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er zeker van, dat de beslissing der Nederlandsche Regeering om rond *f* 65 van de *f* 69 millioen, die, verdeeld over de begrootingen 1940 en 1941, in totaal voor de versterking der zeemacht is opgebracht, ten laste van de Rijksbegrooting te nemen, de waardeering zal hebben, die deze belangrijke beslissing toekomt. De groote erkentelijkheid die de Nederlandsch-Indische Regeering hierover uitspreekt, is volkomen verdiend en deze bijdrage is een overtuigend bewijs van den eendrachtigen wil om Nederlandsch-Indië sterk te maken.

Wetende, dat het ontbreken van bewapening der Nederlandsche koopvaardijschepen de marineleiding met zorg vervult en dat de pogingen om geschut te verkrijgen nog niet ten volle geslaagd zijn, maar alle aandacht hieraan wordt besteed, wil ik op dit eerder door mij voorgebrachte onderwerp thans niet verder ingaan.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil thans een onderwerp behandelen, dat door ons geacht medelid, den heer De Raad, uitvoerig is besproken.

(La Lau.)

Vooropstellend, dat het op oorlogssterkte houden van de vloot en de marineorganisatie noodzakelijk is en het derhalve onvermijdelijk is, dat een groot aantal dienstplichtigen onder de wapenen moet blijven, meen ik toch de aandacht te moeten vestigen op de steeds groeiende moeilijkheden van het personeelsvraagstuk voor de stoomvaartmaatschappijen.

Ik beschik niet over alle cijfers, maar weet wel, dat volgens de meest recente gegevens van twee groote Indische stoomvaartmaatschappijen, rond 200 officieren van het varend personeel onder de wapenen zijn voor eerste oefening en opkomst met spoed.

Als ik dit aantal in verband breng met de gegevens, die de Regeering op 2 Maart in antwoord op een schriftelijke vraag van ons geacht medelid, den heer Leunissen, heeft verstrekt, gegevens, die wel is waar niet meer up to date zullen zijn, maar naar ik veronderstel ook niet belangrijk gewijzigd, blijkt dat door alleen twee Indische stoomvaartmaatschappijen met hun opgeroepen reserve- en dienstplichtig personeel ongeveer 40 à 50% in het totaal wordt bijgedragen. Dit doet de vraag rijzen of het niet juister en mogelijk zou zijn in de toekomst de spreiding der reserve- en dienstplichtigen voor de Marine over een grooter aantal particuliere werknemers te verdeelen. De omstandigheid, dat thans reeds enkele bedrijven zulk een groot aantal menschen voor geruimen tijd moeten missen, geeft reden tot bezorgdheid ook voor de toekomst, want ongetwijfeld zouden indien deze omstandigheden zich een tiental jaren later weer voordoen — ik hoop gaarne van niet — de aantallen nog veel grooter zijn, omdat dan praktisch alle officieren beneden 37 jaar reserveplichtig zouden zijn en zouden worden opgeroepen en dan zou het aantal, wat ik zoo net noemde van 200 wellicht 400 worden.

Ook nu reeds, nadat ruim een jaar zulk een groot aantal koopvaardijofficieren onder de wapenen is, doet zich met den dag sterker de invloed daarvan gelden op de werktijden aan boord van de koopvaardijschepen en kunnen ook de vacantieverloven niet meer regelmatig worden verleend.

Aan de eene zijde is na den inval in Holland de sluis, waardoor nieuw en aflossend personeel toevloeide, potdicht, aan de andere zijde staat de sluis waardoor personeel afvloeit wagenwijd open. De personeelsreserve, waarvan een gedeelte bovendien in Holland is opgesloten, is geheel opgeteerd en de schepen varen in den regel met een belangrijk minder aantal officieren dan reglementair is vastgesteld.

Behalve dat zich meer en meer moeilijkheden van socialen aard voordoen als zooeven door mij genoemd, is het eveneens denkbaar, dat naarmate nog meer menschen worden opgeroepen, en dit is het geval, nu nieuw materieel binnenkort in bedrijf komt, de koopvaardij ook moeilijkheden met het vervoer krijgt. Ik behoef U niet te zeggen, dat zulk een situatie in oorlogstijd bepaald ongewenscht zou zijn. Ik meen daarom niet te mogen nalaten het personeelsvraagstuk der scheepvaartmaatschappijen onder de aandacht der Regeering te brengen met de bedoeling, dat nog eens nauwkeurig zal worden nagegaan of er niet iets op te vinden is, waardoor tijdelijk een deel van het opgeroepen personeel met groot verlof kan worden gezonden, zoodat tenminste gelegenheid bestaat vacantieverloven te verleenen aan hen die deze verloven thans moeten missen.

De heer **La Lau**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund, alvorens enkele aangelegenheden betreffende de Marinebegrooting te bespreken, den commandant der Marine mijn deelneming te betuigen met het de vorige week te Soerabaja plaats gehad hebbende vliegongeluk, waarbij enkele vertegenwoordigers van de kranige luchtmacht het leven lieten. Een troost, ook voor de nabestaanden is, dat de verongelukten het offer werden van de vervulling van een mooie taak. Ik ben overtuigd, dat bij den Marineluchtvaartdienst de tragiek van het gebeurde, een diepen indruk zal hebben gemaakt, doch ook, dat overigens met opgewektheid zal worden voortgewerkt aan de voorbereiding van de oorlogstaak.

Mijnheer de Voorzitter! De overrompeling van Nederland op den 10den Mei heeft onze Marine in Nederlandsch-Indië wel zeer zwaar getroffen.

Materieel, dat in Nederland in aanbouw was, is òf vernietigd òf in beslag genomen. Onderzeebooten en wellicht nog andere schepen, die voor Indië bestemd waren, en zich aan den Duitschen overval hebben kunnen onttrekken, zijn naar Engeland uitgeweken en nemen thans deel aan de actie ter zee in de Europeesche wateren. De bron, waaruit de Indische Marine een deel van haar personeel betrok, werd plotseling buiten bereik gebracht.

Dat deze ongunstige omstandigheden zorgen baren, behoeft wel geen betoog. Blijkens de afdeelingsverslagen betreffende het algemeen gedeelte en de Marinebegrooting maken ook verschillende Volksraadsleden, onder het uitspreken van groote waardeering voor hetgeen door de Marine in deze moeilijke tijden wordt gedaan en tot stand gebracht, zich ongerust over den toestand, waarin de Marine is komen te verkeeren.

Wat die waardeering aangaat, ook van vorige sprekers, sluit ik mij daar gaarne bij aan, niet het minst voor wat betreft het zeevarend personeel, dat naar men algemeen hoort met groote opgewektheid zijn zware taak vervult.

Mijnheer de Voorzitter, ik wil mijn waardeering niet beperken tot hetgeen in Indië wordt gedaan, doch die ook uitstrekken tot het gedeelte van de Koninklijke Marine in Europa, zooals trouwens de heer Kerstens zooeven ook reeds deed.

Hoewel het bij de schaars inkomende berichten uit het vaderland, wel heel moeilijk is zich een volledig beeld te vormen van het aandeel van de marine in de verdediging van het land, kan toch wel als vaststaand worden aangenomen, dat, o.m. bij den afsluitdijk in de Zuiderzee, in Rotterdam en bij Dordrecht, en later bij het overbrengen van materieel naar Engeland, de marine een rol heeft gespeeld, waarop wij trotsch kunnen zijn, een rol die getuigt van een echten, goeden zeemansgeest, een rol ten slotte, die de stemmen doet verstommen van degenen, die wel eens beweerden — ik denk hier o.a. aan den heer Albarda — dat de Nederlandsche kleine Marine van geen beteekenis was. Ook nu nog vervult die marine een belangrijke taak in de Europeesche wateren.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, om nu weer terug te komen op de heerschende onrust met betrekking tot onze Indische marine kan men zeggen, dat deze een verklaarbare oorzaak is, dat bij velen de meening heeft postgevat dat er iets gedaan moet worden om verbetering van den bestaanden toestand te verkrijgen. Die onrust verklaart ook, dat sommige Volksraadsleden blijkens het afdeelingsverslag op de algemeene beschouwingen aandrongen, er naar te streven het slagkruisersplan, op welke wijze dan ook, alsnog in zijn geheel uit te voeren.

Het antwoord van de Regeering op deze suggestie is niet erg bemoedigend. Wèl zegt de Regeering, dat Zij Haar inzichten ter zake niet gewijzigd heeft, doch Zij spreekt een „non possumus" uit voor wat betreft aanbouw en aankoop van groot materieel; overigens doet Zij een beroep op de tijdsomstandigheden om Haar standpunt te verklaren thans alleen te voorzien in de behoefte aan klein materieel, waarbij rekening wordt gehouden met de samenstelling, zooals die in het vlootplan 1940 werd beoogd.

Bevredigen doet dat antwoord van de Regeering niet, het wijst zeker niet op een streven, het slagkruisersplan, op welke wijze dan ook, alsnog in zijn geheel uit te voeren. In het antwoord der Regeering op desbetreffende vragen in het afdeelingsverslag verwijst Zij naar de memorie van antwoord op de algemeene beschouwingen en naar de behandeling van de zesde aanvullende begrooting voor het jaar 1940—'41.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); Afd. IX en IX A, Marine e.a.

(La Lau.)

waaruit dan zou blijken, dat de Regeering Haar uiterste krachten inspant om de maritieme defensie tot een zoo hoog mogelijken graad van paraatheid op te voeren. Toch vraag ik mij af, of het standpunt der Regeering wel juist is, met name of het wel juist is, de oogen uitsluitend gericht te houden op het heden en het slagkruiserplan maar te laten zweven.

Ik denk hierbij in de eerste plaats aan hetgeen mijn fractieleider, de heer Verboom, in den eersten termijn der algemeene beschouwingen heeft opgemerkt met betrekking tot het handhaven van onze neutraliteit in Nederland en in Indië. Hij eindigde zijn betoog, met het uitspreken van het geloof, dat wij kleur moeten bekennen in den strijd die gevoerd wordt en besluit dit gedeelte van zijn rede met de woorden:

> „Wanneer de Vereenigde Staten weten, dat wij ten koste van alles den strijd zullen voortzetten, en dat van een vergelijk met den vijand onder geen omstandigheden sprake is, zullen de Vereenigde Staten ook weten, dat zij zonder eenig bezwaar ons alles kunnen leveren wat zij met mogelijkheid maar leveren kunnen."

Mijnheer de Voorzitter! Ik acht deze kwestie van het hoogste gewicht. Kleur bekennen zou kunnen leiden tot wijziging van de politieke omstandigheden, waaraan thans wordt toegeschreven, dat o.m. aankoop van groot materieel uitgesloten wordt geacht. Als nu de politieke omstandigheden zich eens te onzen gunste zouden wijzigen, dan vraag ik mij af of het wel juist is gezien, het vlootplan-1940 maar te hebben laten zweven. Het vlootplan werd ingediend door de ministers van Koloniën en Defensie, het is in den Volksraad aangenomen, maar thans zweeft het of hangt het aan de kapstok.

Is nu dat vlootplan nu niet een aangelegenheid, die, door middel van het noodrecht, een wettelijke sanctie zou moeten verkrijgen?

Bij het vlootplan 1940 werd vooropgesteld, dat de kosten van aanschaffing van materieel zouden worden bekostigd door Nederland, terwijl over de verdeeling van de exploitatie-kosten later nog wel eens zou worden gepraat. Het zou natuurlijk kunnen zijn dat wettiging van het vlootplan bij K. B. zou afstuiten op de gewijzigde omstandigheden en de daaraan verbonden kosten, hoewel daartoe, met het oog op den grooten goudvoorraad, waarover wij in Amerika beschikken, geen aanleiding behoeft te bestaan, maar, Mijnheer de Voorzitter, dan zullen wij tenminste weten waar we aan toe zijn. Dan kan nader worden overwogen, wat in Indië, met steun van de Indische financiën, zou kunnen worden gedaan tot verbetering van de marinedefensie, die, dat mag toch zeker wel worden gezegd, dringend noodig is.

Mijnheer de Voorzitter! Thans vraag ik de aandacht voor een andere punt.

Bij de voorbereiding van de algemeene beschouwingen was ik nog niet in de gelegenheid hieraan aandacht te geven. Ik zou het echter toch wel gaarne bespreken, en wellicht kan de Regeering er op antwoorden bij de behandeling van de algemeene beschouwingen.

Herhaaldelijk is in en buiten den Volksraad twijfel uitgesproken aan de doelmatigheid van de in Indië bestaande regeling voor wat betreft het opperbevelhebberschap voor leger en vloot.

De Regeering staat optimistisch tegenover dat vraagstuk, acht de bestaande regeling afdoende, acht geen defensieraad noodig, waaromtrent de heer Kan onder anderen de meening van de Regeering heeft gevraagd.

Het bezwaar, dat velen tegen de bestaande regeling aanvoeren is, dat de Gouverneur-Generaal niet deskundig behoeft te zijn, en inderdaad, Mijnheer de Voorzitter, die mogelijkheid is, ook naar mijn meening een factor, die nadeelig kan zijn voor een juiste aanwending van de legeren marinekrachten, in onderlinge samenwerking.

Een opperbevelhebber kan op tweeërlei wijzen zijn bevoegdheden doen gelden. Ten eerste kan hij op eigen initiatief bevelen geven, aan de onder hem gestelde weermachten; in de tweede plaats kan hij zich genoodzaakt zien, beslissingen te nemen bij bestaand meeningsverschil tusschen Commandant marine en Commandant leger.

Dat het bevelen geven op eigen initiatief door een niet-deskundigen opperbevelhebber nadeelig kan zijn voor de actie van de weermacht, heeft ons de Russisch-Japansche oorlog geleerd. Immers aan de te Mukden samengetrokken Russische legermacht werd, om tegemoet te komen aan de in Rusland heerschende meening, dat er eindelijk eens iets moest gebeuren, van de zijde van de niet deskundige Russische Regeering opgedragen een detachement naar het Zuiden, Lialojang, te zenden. Algemeen werd deze beweging als een strategische fout beschouwd, die trouwens noodlottig is geworden voor de Russische krijgsmacht.

Dat ook het nemen van een beslissing bij bestaand meeningsverschil voor een niet deskundigen opperbevelhebber zeer moeilijk kan zijn, wil ik met een paar voorbeelden aantoonen.

Het geachte medelid Kan haalde bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn reeds de mogelijkheid aan, dat over het gebruik van de beide luchtmachten verschil van meening zou kunnen ontstaan bij de commandanten van zee- en landmacht. Inderdaad, een dergelijk meeningsverschil is zeer zeker niet ondenkbaar. De taken van de beide luchtmachten convergeeren voor een deel, divergeeren voor een ander deel.

Convergeeren doen zij voor wat betreft den aanval op transporten en eventueel door een vijand in de buitengewesten ingerichte basis; divergeeren doen zij voor wat betreft de door de marine uit te voeren verkenningen, de taak bij de tactische marine-eenheden, de bescherming van eigen scheepvaart en het harceleeren van de vijandelijke scheepvaart en de taak van de legerluchtmacht, nadat een vijand erin zou geslaagd zijn een troepenmacht op Java te doen landen.

Zou het nu zoo onmogelijk zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat voor het inzetten van leger- en marineluchtmacht voor het convergeerende deel der taken verschil van meening ontstond en zou het dan voor een ondeskundigen opperbevelhebber niet moeilijk zijn om te beslissen?

Een ander voorbeeld wil ik nog aanhalen. Aan de marine behoort de taak, in bepaalde gevallen het leger te steunen, aan het leger, in bepaalde gevallen de marine te steunen. Zou over de mate van dien te verleenen steun geen verschil van meening kunnen ontstaan en zou het in dat geval ook niet moeilijk zijn voor den opperbevelhebber om te beslissen?

Nu kan men natuurlijk zeggen, dat het geheele werk van den Gouverneur-Generaal is ingesteld op het nemen van beslissingen, ook dikwijls op een gebied dat het zijne niet is, maar, Mijnheer de Voorzitter, dergelijke beslissingen worden genomen aan de hand van uitgebrachte deskundige adviezen en ik vrees, Mijnheer de Voorzitter, dat de gelegenheid om goede adviezen in te winnen, voor het geval wij in een oorlog zijn betrokken, zal ontbreken, als niet op de een of andere wijze wordt zorg gedragen, dat in geval van oorlog goede adviseurs direct ter beschikking staan van den opperbevelhebber.

Wil men den bestaanden toestand handhaven en geen defensieraad aan den opperbevelhebber toevoegen, soit, maar laat men dan in ieder geval aan hem een staf toevoegen, bestaande uit minstens een goed stafofficier, zoowel van het leger als van de marine.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ideaal acht ik ook dien toestand zeker niet. Het beste is uiteraard, een opperbevelhebber aan te wijzen, die deskundig is te achten. Men heeft dat in 1914-1918 in Nederland gedaan, men heeft dat in Nederland bij dezen oorlog weer gedaan. Men doet dat ook elders. Zoo las ik dezer dagen in de courant, dat Sir Robert

(La Lau.)

Brooke Paham is uitgekozen om den kort geleden ingestelden post van opperbevelhebber der Britsche strijdkrachten in het verre Oosten te vervullen. Hij zal onder zijn commando hebben de opperbevelhebbers van Malakka, Burma en Hongkong. Ook de R.A.F. zal onder zijn commando komen. Aan hem zal worden toegevoegd een staf van officieren van verschillende diensten der Britsche weermacht in het verre Oosten, met als chef een generaal-majoor.

Ook hier dus weer, Mijnheer de Voorzitter, een opperbevelhebber met een staf. Een opperbevelhebber zonder staf komt mij voor wel zeer uitzonderlijk te zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik besef volkomen de moeilijkheid, vooral nu het contact met het moederland is verbroken, iemand te vinden, die geschikt en genegen is het oppercommando te aanvaarden. Is dat niet mogelijk, dan zou nog kunnen worden overwogen, den commandant van de Zeemacht, dan wèl den commandant van de Landmacht naast zijn eigen functie, met het opperbevelhebberschap te belasten.

Betreft het thans besprokene de samenwerking van de marine- en legermachten in hun geheel, nu ik toch spreek over die samenwerking, wil ik ook nog even ter sprake brengen de samenwerking van onderdeelen van marine en leger.

Ik heb persoonlijk twee maal deelgenomen aan een actie, waarbij marine en leger moesten samenwerken, nl. in 1914 bij de neutraliteitshandhaving op Poeloe Weh en in 1916 bij de onlusten in Djambi.

In beide gevallen moest de commandant van een schip samenwerken met een legerofficier van hoogeren rang.

Ik wil vooropstellen dat in beide gevallen zich geen moeilijkheden hebben voorgedaan, maar toch was de regeling van de samenwerking niet ideaal. De commandant van het schip was in beide gevallen voor de uitvoering van zijn taak gebonden aan voorschriften van de Koninklijke Marine in Holland en instructie van den Commandant der Zeemacht in Indië. In 1916 was door den Gouverneur-Generaal een kolonel belast met de leiding der actie in Djambi, maar, als hij van de marine iets gedaan wilde hebben, moest hij vragen aan den commandant van het schip of hij zoo goed wilde zijn dat te doen. Nog eens, medewerking was er volop, maar van militair standpunt bezien, vind ik de regeling toch niet juist. Waar onderdeelen van leger en vloot moeten samenwerken, behoort m.i. de oudst in rang zijnde officier het commando te voeren. Men kan hiertegen natuurlijk aanvoeren, dat die oudste in rang zijnde officier niet volkomen de mérites kan beoordeelen van het onderdeel der weermacht, dat aan hem wordt toegevoegd, maar, Mijnheer de Voorzitter, mag men dat wel te zwaar laten wegen?

Immers, met de opvoering van de techniek bij de verschillende wapens en diensten van den tegenwoordigen tijd kan men zelfs van een commandant van een leger of van een commandant van een vloot niet eens meer eischen, dat hij volkomen op de hoogte zal zijn van de mogelijkheid van de verschillende tot zijn commando behoorende onderdeelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zeide reeds, dat de bron, waaruit de marine een deel van haar personeel betrok, plotseling buiten bereik werd gebracht. In verband hiermede heb ik mij zelfs de vraag gesteld of we wel gebaat zouden zijn met aanbouw of aankoop van groot materieel, m.a.w. of gebrek aan deskundig personeel onmogelijk zou maken nieuwe schepen te bemannen. Het is daarom, dat ik met groote belangstelling kennis nam van de mededeeling van de Regeering, dat Zij de zekerheid heeft, het grootste deel van de voor uitbreiding der vloot benoodigde krachten uit de samenleving hier te lande te kunnen betrekken.

Maar, wanneer ik het goed begrijp, is die uitgesproken zekerheid toch afhankelijk van de eveneens uitgesproken waarschijnlijkheid, dat eenige beoogde maatregelen de thans bestaande geringe animo tot dienstneming zullen doen omslaan in bereidheid zich bij de marine aan te melden.

(Voorzitter, J. A. van Helsdingen.)

Ten aanzien van dit onderwerp zou ik wel gaarne van de Regeering vernemen, in de eerste plaats of ook bij een eventueel mogelijke volledige uitvoering van het plan 1940, verwacht wordt, dat hier in Indië in de personeelsbehoefte zal kunnen worden voorzien, en in de tweede plaats welke de beoogde maatregelen zijn, waarvoor verbetering van den toeloop van personeel wordt verwacht.

In dit verband zou ik ook nog willen vragen, of het juist is, dat zich vrij veel marinepersoneel in de West bevindt en of het niet mogelijk zou zijn dat personeel geheel of gedeeltelijk naar Indië te doen komen.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, nog een vraag betreffende de organisatie bij den marinestoomvaartdienst.

Blijkens de naam- en ranglijst der officieren bij de land- en zeemacht in Nederlandsch-Indië 1940, komen bij de eigenlijke marine 22 hoofd- en opperofficieren voor op een sterkte van ruim 200 officieren; bij de administratie komen 2 hoofdofficieren voor op een sterkte van 36 officieren, terwijl bij den marinestoomvaartdienst op een sterkte van 82 officieren, ook slechts 2 hoofdofficieren voorkomen.

De opleiding voor den marinestoomvaartdienst duurt drie jaar, die voor de administratie twee jaar.

De vraag is nu, Mijnheer de Voorzitter, of de kansen bij den toch in ieder geval belangrijken stoomvaartdienst, om hoofdofficier te worden, niet bijzonder klein zijn, en of de organisatie van dien dienst niet mogelijk zou maken daarin verbetering te brengen.

De **Voorzitter**: Het geachte lid heeft zelf reeds opgemerkt, dat zijn beschouwingen over het opperbevelhebberschap wellicht meer eigenaardig thuis behooren bij de defensie-paragraaf van het algemeen gedeelte. Misschien is de Regeering nog bereid, bij beantwoording van de beraadslaging over het algemeen gedeelte, ook de bedoelde opmerkingen, welke het geachte lid zooeven heeft gemaakt, daarin te betrekken.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge mij aansluiten bij de woorden van hulde voor de wijze, waarop de Marine haar gevechtstaak heeft vervuld.

Ik stem in met de woorden van de heeren Kerstens en Vas Dias en zou de Regeering willen vragen, of het niet mogelijk is meerdere bekendheid te geven, niet alleen aan de werkzaamheden van de marine in Indië, doch voornamelijk aan de verrichtingen van de marine in Holland en om Engeland. Toch geloof ik, dat wij vrijwel binnenkort wel zullen ervaren, dat meer van deze gegevens in een daartoe geëigend periodiek zullen verschijnen.

Gaarne brengen wij voorts hulde aan de Regeering, die, zooals ten overvloede wederom in de memorie van antwoord te kennen is gegeven, alles in het werk stelt om de outillage van de vloot zoo efficiënt mogelijk te maken in de gegeven omstandigheden. Helaas kan men ook op de vloot niet ijzer met handen breken. Gelukkig dat de verdere uitbreiding der luchtmacht klaarblijkelijk op minder moeilijkheden stuit en wij zijn er van overtuigd, dat in alle opzichten getracht wordt de kracht der vloot op te voeren. In deze memorie van antwoord hebben in dit opzicht meerdere leden op vragen gedaan bij de algemeene beschouwingen antwoord gekregen.

Ten aanzien van de personeele voorzieningen treft ons de mededeeling, dat de Regeering de zekerheid heeft, dat het grootste gedeelte van de voor de uitbreiding der vloot benoodigde krachten uit Indië kan worden betrokken. Klaarblijkelijk is er nog steeds een gedeelte, dat uit Nederland zal moeten worden betrokken. In verband hiermede zal gaarne worden vernomen op welke functionarissen de Regeering hier doelt. De mededeeling ten aanzien van de te verwachten maatregelen, is wel heel vaag. Wellicht zou

(J. A. van Helsdingen.)

de Regeering thans meer inlichtingen hieromtrent kunnen geven.

De Marine heeft onder anderen behoefte aan vaklieden met ruime ervaring op groote Europeesche werven. Weliswaar zou in zeer beperkte mate plaatsing kunnen geschieden van abituriënten van een scheepsbouwkundige afdeeling van de K. W. S., doch de behoefte noopt nog niet tot wederinstelling van een dergelijke afdeeling.

Onwillekeurig rijst de vraag of men dan zekerheid heeft steeds over vaklieden met Europeesche ervaring te kunnen beschikken, ook als de oorlog nog eenige jaren zal duren. De heer Pelt voorspelde dat de oorlog zou duren tot 1945. Zal er ook in de toekomst, zelfs na den oorlog geen aanleiding zijn om tot wederinstelling over te gaan?

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord zegt de Regeering zelve en terecht, dat de opleiding van personeel tijd vergt en het is dan verstandig om vooruit te zien en er zorg voor te dragen, dat met de personeelsvoorziening niet achter de feiten aan wordt geloopen. Der Regeering moge derhalve in overweging worden gegeven de noodige aandacht aan deze opleiding te schenken.

Vergrooting van het jaarlijksch contingent militie is klaarblijkelijk niet mogelijk. Zij zou strijdig zijn met het legerbelang. Ongetwijfeld zal dit vraagstuk spoedig weder in beschouwing moeten worden genomen, gelet op de mogelijkheid van invoering van een Inheemsche militie.

Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord van Oorlog lazen wij met voldoening, dat de mogelijkheid is geopend voor staatloozen in de militie dienst te nemen en tevens als vrijwilliger tot de landmacht toe te treden. Gaarne zal worden vernomen, of deze toelating ook geldt voor de marine.

Ten aanzien van de reserve-officieren van gezondheid wordt medegedeeld, dat de opkomst zoodanig is geregeld, dat deze artsen voor 3 maanden worden opgeroepen, terwijl een tijd wordt gelaten om een vervanger te zoeken. Dit nu moge minder moeilijk zijn voor oudere artsen, maar voor hen, die zich pas een practijk hebben gevormd, is het zeer bezwaarlijk. In overweging moge worden gegeven, na te gaan, of de periode van opkomst voor hen belangrijk kan worden beperkt, b.v. tot 1 maand. Indien zulks niet mogelijk kan zijn, zou een tegemoetkoming, om een vervanger, zij het ook gedeeltelijk te kunnen bekostigen, ten zeerste op prijs worden gesteld.

Mijnheer de Voorzitter! Van de 159 adelborsten heeft slechts een gedeelte Engeland bereikt, waarvan 25 thans in Indië zijn aangekomen. Is het der Regeering niet bekend hoeveel adelborsten Engeland hebben bereikt?

Van de overigen is niets bekend; uiteraard zullen er enkelen zich nog in Nederland, wellicht ook in Duitschland bevinden, doch ongetwijfeld zullen velen hun roeping getrouw roemvol ten onder zijn gegaan. Zij zullen hun offer niet voor niets hebben gebracht en hun geest zal bij de jongeren voort blijven leven, in het adelborsten-instituut, waar zich deze ook moge bevinden.

De opleiding der hier te lande aangekomen adelborsten geschiedt zoodanig, dat zij in twee jaren zal zijn afgeloopen. Ongetwijfeld is deze opleiding gelijkwaardig aan die te Den Helder, doch zal het op prijs worden gesteld, dat de Regeering zulks bevestigt.

Uit de bewoordingen van de memorie van antwoord is op te maken, dat de Nederlandsche Regeering er weinig voor voelt de opleiding van hier aangekomen adelborsten in de toekomst hier te lande te doen geschieden, al moge wellicht den eersten tijd na den oorlog de opleiding in Indië voorloopig worden bestendigd. Deze mededeeling, Mijnheer de Voorzitter, zal zeker bij verschillende groepen in de Indische samenleving met teleurstelling zijn ontvangen.

De motieven, welke worden aangevoerd tegen een opleiding hier te lande zijn vrijwel dezelfde als ook eertijds tegen een opleiding van artsen en ingenieurs in Indië werden gehoord. Naar het zich laat aanzien, zal de beslissing omtrent deze aangelegenheid nog meerdere jaren moeten worden uitgesteld, in verband waarmede voorloopig dit vraagstuk kan blijven rusten.

Met voldoening is vernomen, dat de propaganda voor de vloot. o.a. door distributie van het periodiek „Zeemacht", zoo krachtig wordt opgevoerd. Toegejuicht wordt, de voorbereiding van een breed opgezette organisatie „Ontwikkeling en inspanning", doch valt het op, dat niet gesproken wordt van een samenwerking met de landmacht en moge worden aanbevolen deze organisatie ten behoeve van de geheele weermacht in het leven te roepen.

Met betrekking tot artikel 9.1.11, namelijk de ziekeninrichting te Soerabaja, moge worden verzocht te willen bekendstellen, welke de uit een organisatorisch oogpunt voortspruitende moeilijkheden zijn, welke zich tegen een ziekeninrichting sedert verzetten.

Voorts is medegedeeld, dat het onder sub-artikel 9.3.1.X bedoeld materiaal, althans de eerste afleveringen daarvan, binnenkort kan worden verwacht. Is de Regeering in staat en bereid dit tijdstip een weinig nader aan te duiden?

Thans, Mijnheer de Voorzitter, moge ik overgaan tot de opmerkingen, waartoe de memorie van antwoord met betrekking tot het Marine-etablissement aanleiding heeft gegeven. In het afdeelingsverslag is de bevreemding geuit, dat de Marine door de aanschaffing van baggermaterieel een eigen dienst gaat instellen. In de memorie van antwoord lezen wij, dat het Marine-etablissement van oudsher zijn eigen materiaal heeft, geheel aangepast aan de eischen van de Marine. Inderdaad bezit het een baggermolen met bijbehoorend materieel; dit vormt vanzelfsprekend geen motief om voort te gaan op den weg van een eigen baggerdienst. 's Lands baggerdienst beschikt volgens het jaarverslag 1939 van Verkeer en Waterstaat over een uitgebreid materieel, w.o. 20 baggermolens, zijnde 2 daarvan vrijwel geheel gelijk aan de baggermolen van het Marine-etablissement, terwijl het sleepbedrijf uitsluitend aangepast is aan het baggerbedrijf.

Het is zonder meer duidelijk, dat de baggermolen van het etablissement niet voor alle werken even geschikt zal kunnen zijn, terwijl uit het uitgebreide materieel van den Baggerdienst voor alle soorten van werken een voldoende keus kan worden gedaan.

Het aangevraagde beoogt „aanvulling"; klaarblijkelijk voelt de Marine behoefte aan uitbreiding van het materieel en hiermede begint de vorming van een tweeden baggerdienst, naast dien van het Land, doch zulks kan, gelet op het bestaande materieel van 's Lands baggerdienst, moeilijk als economisch en efficiënt worden aangemerkt.

Hetzelfde geldt voor het gebruik van het personeel. Het personeel van het Marine-etablissement zal elders eventueel zonder moeilijkheden nuttig gemaakt kunnen worden. Mijnheer de Voorzitter, het komt logischer voor ditzelfde te doen met het personeel van 's Lands baggerdienst en naar verluidt zal dit voor dezen dienst geen enkel bezwaar opleveren. Door tewerkstelling van materieel en personeel zal toch zeker geheel aan den in de memorie van antwoord, gestelden militairen eisch kunnen worden voldaan.

Vanzelfsprekend is het, dat het onderhoud op de werf zal kunnen plaats hebben, maar ook 's Lands baggerdienst heeft verschillende reparatieplaatsen, onder anderen ook te Soerabaja. Voorts rijst de vraag of de werf niet in de eerste plaats noodig is voor reparatie en onderhoud van oorlogsmaterieel.

In verband met het door mij medegedeelde ten aanzien van het uitgebreide en voor allerlei werken geschikte materieel van 's Lands baggerdienst is het onbegrijpelijk, dat een tewerkstelling van dit materieel tot een oneconomisch gebruik daarvan zou leiden. Hoe meer dit materieel wordt gebruikt, hoe economischer. Of is dit materieel reeds thans zoo bezet, dat de dienst geen materieel voor de marine kan be-

(Kan.)

schikbaar stellen? Indien dit zoo is, dan nog komt uitbreiding van het materieel van 's Lands baggerdienst de aangewezen weg voor. Werkt de Sindoro onafgebroken door, ligt zij nooit stil; hoeveel uren heeft zij gedurende haar inbedrijfstelling gewerkt en hoe groot was het grondverzet? Ziedaar enkele vragen, waarvan de beantwoording ons een beter inzicht zal kunnen geven in deze aangelegenheid, waarbij tevens gaarne zal worden vernomen of in deze ook het departement van Verkeer en Waterstaat is ingeschakeld geworden en of de betrokken directeur van dezelfde meening is.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou mij willen aansluiten bij de geachte vorige sprekers, die blijk hebben gegeven van hun voldoening, dat de Nederlandsche Regeering het grootste deel van den materieel-aankoop voor de marine voor haar rekening genomen heeft. Toen ik bij de behandeling van de vorige marinebegrooting, toen deze post pro memorie was opgebracht, dienaangaande een vraag stelde, mocht ik reeds van de Regeering vernemen dat het in de bedoeling lag, dat Nederland deze uitgaven op zich zou nemen. Thans heeft de Regeering medegedeeld, dat een bedrag ad ± *f* 65 millioen op de moederlandsche begrooting zal worden gebracht. Ik spreek hierover mijn voldoening uit, te meer, omdat het het moederland thans zwaarder zal vallen dan in normale tijden om aan zijn verplichtingen te voldoen.

In tegenstelling tot hetgeen zooeven de heer La Lau zeide, wil het mij als leek voorkomen, dat het niet zooveel zin heeft, thans het slagkruiserplan tot uitvoering te brengen door aankoop van schepen hier en daar. Immers, men zal thans in de eerste plaats hebben te kampen met personeelsgebrek, en voorts moet dat personeel, zoo het zou kunnen worden gevonden, de tijd voor een voldoende training worden gelaten, want anders beantwoorden de schepen nog niet aan hun doel.

Bovendien voorzie ik dat, wanneer er weder een jaar voorbij zal zijn, onze positie voor de toekomst zich voldoende zal hebben afgeteekend. Ik wil hiermede niet zeggen, dat nu in den vervolge maar van uitstel afstel komen moet en dat, wanneer eenmaal weer normale tijden zullen zijn aangebroken, het slagkruiserplan maar aan den dijk moet worden gezet, integendeel, Indië heeft een voldoende bescherming noodig, ook voor de komende tijden na dezen grooten oorlog.

In de dagbladen hebben wij gelezen, zooals zooeven door ons geacht medelid, den heer La Lau, gememoreerd is, dat de opperbevelhebber, die te Singapore zal zetelen, overleg zal plegen met de bevelhebbers in de omringende landen. Daaraan werd toegevoegd, dat deze opperbevelhebber zich ook zou verstaan met onzen vlootvoogd.

Het zal een geruststelling zijn voor het publiek, wanneer de Regeering den Volksraad zou kunnen inlichten, of dit bericht juist is en of reeds de noodige stappen gedaan zijn. Het lijkt mij, wederom als leek, dat mocht de zooeven genoemde opperbevelhebber zich nog niet tot ons hebben gewend, het op den weg van Nederlandsch-Indië ligt om van onze zijde datgene te doen, dat kan leiden tot een coördinatie van de marinestrijdkrachten in het Oosten om eventueel beter het hoofd te kunnen bieden aan een agressor, die den status quo in het Oosten zou willen wijzigen.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze begrootingsafdeelingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd. Zijn de regeeringsgemachtigden bereid hierop over ongeveer twaalf dagen te antwoorden?

De heer **Helfrich**, commandant der zeemacht en hoofd van het departement der Marine: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord betreffende deze begrootingsafdeelingen op een nader te bepalen dag plaats hebben.

(Muh. Yamin).

Ik schors thans de vergadering voor korten tijd in afwachting van de komst van den directeur van Onderwijs en Eeredienst.

De vergadering wordt voor korten tijd geschorst en daarna hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de ontwerpordonnantie tot oprichting van een Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte. (Ond. **79**.)

De beraadslaging is gevorderd tot den tweeden termijn van de zijde van den Volksraad.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De beraadslaging in tweeden termijn kan uiteraard niet uitvoerig zijn; behalve de kwestie van den beperkten tijd zijn er zoovele aspecten en facetten van het vraagstuk, welke in eersten termijn geen behandeling hebben kunnen vinden. Vooral wordt deze toestand nog verergerd door het feit, dat tusschen de faculteit der letteren en wijsbegeerte en onze Indonesische cultuur een verhouding aanwezig is, die in alle opzichten van subtielen en subliemen aard is. Op grond daarvan geeft het vraagstuk wel aanleiding tot veelzijdige bespreking met het oog op de vele aspecten als de cultuur in het algemeen aan ons oog vertoont.

Ik ben daarom genoodzaakt, slechts enkele markante punten van de beraadslaging naar voren te brengen, hoofdzakelijk in dit opzicht veroorzaakt door mijn streven ten gunste van de faculteit niet te willen verduisteren door enkele punten van incidenteelen aard.

Inderdaad heb ik in eersten termijn gewag gemaakt van de synthese van de Oostersche en Westersche culturen, waaraan de nieuwe faculteit zal medewerken, naast het feit, dat zij opleidingscentrum en ook centrum van wetenschap en cultuur zal zijn. Zoo heb ik de faculteit in den tegenwoordigen opzet gezien en beschouwd; bij de behandeling van de eventueele leerstoel voor de Chineesche taal en letterkunde heb ik duidelijk doen uitkomen, dat ik voor de daadwerkelijke bevordering en opbouw van onze talen en Indonesische cultuur gaarne op het standpunt van de Indonesische cultuur zelf wil staan. De commissie-Brugmans in 1940 heeft bij den opzet van de faculteit nauwelijks de mogelijkheid in deze richting overwogen. Ofschoon de oprichting in alle opzichten toe te juichen is, zou het desniettemin beter zijn geweest, wanneer die mogelijkheid eens geopperd werd en daarbij de aandacht en visies van de verzorgers van deze Indonesische cultuur eveneens in aanmerking zouden kunnen worden genomen.

Naast het voordeel, dat het rapport aan de oprichting den onmiddellijken stoot heeft gegeven, moest men eigenlijk zoovele andere problemen en inzichten van de belanghebbenden in dit land daarin betrekken, vooral omdat het in menig opzicht verschilde van het vorige rapport-Schrieke in 1930. In de eerste plaats heb ik gedacht aan de inzichten en desiderata van de Indonesische cultuurdragers en van de Islamietische kringen. Nu dit achterwege is gelaten, ben ik geroepen om in het algemeen te wijzen op het gevaar dat er tusschen den opzet en het doel van de faculteit en de vereischten van het omringende cultuurmilieu, een merkbaar verschil, zoo niet een kloof, kan bestaan. Ik mag zelfs ten deze van een geestelijk conflict spreken, al is het eenigszins sterk uitgedrukt.

Ten aanzien van het pleit voor Indonesische hoogleeraren heeft de Regeering verklaard, dat Zij de mogelijkheid daarvan meermalen ter sprake gebracht heeft. Het antwoord is niet voorzien van feiten, en is heel zwak beargumenteerd. De door mij aangevoerde gronden en beschouwing over de strekking van het geschiktheidscriterium heeft de Regeering

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Muh. Yamin.)

niet bestreden en practisch alle Indonesiërs, die het woord over de faculteit hebben gevoerd hebben de noodzakelijkheid van Indonesische hoogleeraren aangevoeld en op goede gronden bepleit.

De Regeering heeft verder de wetenschappelijke prestatie als maatstaf bij de benoeming in het geding gebracht. Maar het is ons bekend, dat vele van de reeds benoemde hoogleeraren vóór hun benoeming al heel weinig, zoo heelemaal niets, in de door hen gedoceerde vakken wetenschappelijke prestaties geleverd hebben; achteraf is gebleken, dat zij in de verwachting niet te kort hebben geschoten. Waarom zouden wij dergelijke verwachting van de Indonesiërs niet koesteren, in het belang van de wetenschap en het onderwijs? Bovendien zou het van een verstandig politiek beleid getuigen, wanneer de Regeering van haar standpunt zou doen blijken om Indonesiërs te willen betrekken bij de wetenschappelijke vorming van de Indonesische studeerende jeugd en haar bij den wetenschappelijken vooruitgang niet een tweede rangsplaats te geven. Ik blijf dan ook de wenschelijkheid van Indonesische hoogleeraren ten volle handhaven. Ik heb bij wijze van moreelen steun van de Regeering een motie in dien geest ingediend. Daar deze motie eveneens de andere hoogescholen betreft, mag ik den Volksraad verzoeken, deze motie bij de begrootingsbehandeling van Onderwijs en Eeredienst aan de orde te stellen.

Verder heb ik gesuggereerd de bestudeering van het Maleisch te plaatsen in het centrum van eenige Sumatraansche talen en dialecten, juist omdat voor dit vak wel geen afzonderlijke leerstoel gecreëerd zal kunnen worden, waarvoor de wetenschappelijke inzichten en de kennis daarvan wel noodig is.

Op het streven om het Indonesisch eveneens als voertaal in de collegezaal te bezigen is door de Regeering onduidelijk antwoord gegeven. De bedoeling is om aan de hoogleeraren op te dragen deze taal als voertaal te bezigen, derhalve niet alleen bij de practische oefening. Waar de Regeering verklaard heeft, dat het vooralsnog niet anders kan, ligt daarin de wenk opgesloten om uitsluitend die hoogleeraren te benoemen, die wel daartoe in staat zijn. Ik heb dit vereischte reeds naar voren gebracht bij de bespreking van het geschiktheidscriterium bij de benoeming der hoogleeraren.

Mijn meening over de noodzakelijkheid van de studie van de Chineesche taal- en letterkunde bij de bestudeering van onze Indonesische cultuur blijf ik handhaven, evenals die over de instelling van een specialen leerstoel daarvoor.

Aan het eind van mijn betoog in tweeden termijn mag ik eenige woorden van waardeering wijden aan hen, die een wakend oog hebben gewijd aan de ontwikkeling van hooger-onderwijsinrichtingen voor dit land. Ongeveer een halve eeuw geleden, in 1883, vond de groote prof. H. Kern het noodig de vraag te stellen en te beantwoorden, in hoeverre de Indonesiër voor hoogere beschaving vatbaar is; op taalhistorische en religieuse gronden kwam hij, na een strak gehouden betoog, tot de conclusie de vraag bevestigend te moeten beantwoorden; hij zeide voorzichtig:

> „al geeft noch het verleden noch het tegenwoordige van het Maleisch-Polynesisch ras ons recht te gelooven, dat het ooit aan de spits der beschaving zal staan, toch heeft het getoond de noodige begaafdheden te bezitten om een hoogere ontwikkeling deelachtig te kunnen worden. Voor een deel zal hun toekomstig lot afhangen van de leiding, die zij ontvangen, en nog meer van het voorbeeld, dat de Europeanen onder hen zullen geven. Naarmate de Europeesche maatschappij zich in geestelijk en zedelijk opzicht hooger zal verheffen, zullen de kansen voor het Maleisch-Polynesisch ras om zich verder te ontwikkelen gunstiger worden."

De beloofde leiding is inderdaad gegeven, en de Indonesiërs hebben getoond begaafdheden te bezitten. Bij de ontplooiing van onze gaven hebben wij niet weinig belem-

(Kan.)

mering ondervonden, en de houding der Europeanen, ook in de wetenschap, is vaak die van iemand, die zich hooger voelt en beter weet dan de oosterling. Onze gezindheid voor een volledig onderwijs wordt er niet minder door, omdat er genoeg Nederlanders zijn, die een onbaatzuchtige houding jegens ons aannemen. Ik mag de woorden van den nobelen schepper van het Indonesische adatrecht, aan het einde van het meesterlijk werk hierbij voor oogen houden; waarschuwend zegt de wetenschappelijk ziener:

> „Wat den nieuwen tijd zal onderscheiden van den ouden tijd zal niet deze of gene overheidsmaatregel wezen, maar de geesteshouding van Westerling of geschoolden Oosterling tegenover het Oostersche, — een houding niet langer van superioriteitswaan, maar van respect."

Men ziet, Mijnheer de Voorzitter, wat voor prof. H. Kern in 1883 een vraag was, is voor prof. C. van Vollenhoven in 1930 een kwestie van wederzijdsche waardeering en eerbied voor het Oostersche. We gaan verder, en wanneer prof. dr. W. A. P. Schüffner in 1937 afscheid neemt van zijn dierbare colleges in Indische medische vakken staat dezen Amsterdamschen professor duidelijk voor den geest, dat een Indische hoogeschool wel niet anders kan zijn dan voor de kinderen des lands zelf. Hij vermaant ons het kostelijk bezit te beschouwen als te zijn „ererbt von unsren Vätern", en spoort ons aan gehoor te geven aan de uitnoodiging van Goethe „erwirb es um es zu besitzen". Welaan, gaarne aanvaarden wij de hooger-onderwijsinstelling als een poesaka, daarbij de hoop uitsprekend, dat de Westerlingen niet alleen als mahagoeroe's zullen optreden op hun Westersche geestelijke goederen, maar ook als moerid's tegenover de Oosterlingen-leeraren, zoodra de onderwerpen zich bewegen op het gebied van onze wijsheid, Oostersche cultuur en beschaving, welke een openbaring zijn van diep verborgen Oostersche mysteries van het voor de vreemdelingen ten eenenmale ontoegankelijke Oostersche zieleleven.

De **Voorzitter**: Ingekomen is, zooals reeds door den heer Muh. Yamin is aangekondigd, een motie, voorgesteld door de heeren Muh. Yamin, Mochtar en Abdul Rasjid (Ond. **1**, afd. V, st. 7), luidende:

> „De Volksraad,
> gehoord de debatten,
> spreekt de wenschelijkheid uit, dat de Regeering overga tot benoeming van hoogleeraren van Indonesischen landaard in vacatures, welke thans nog en in de toekomst moeten worden vervuld.
>
> Toelichting.
>
> Naar het oordeel van voorstellers bevinden zich onder de Indonesische geneesheeren krachten, geschikt om de leerstoelen aan de geneeskundige hoogeschool te bezetten. Voorts lijkt het hun meer dan gewenscht, de colleges in vakken als adatrecht, Maleisch, nieuw- en oud-Javaansch, Soendaneesch, de Islam en het Islamietische recht eveneens aan Indonesische hoogleeraren toe te vertrouwen.
>
> Voor de verdere toelichting van deze motie wordt verwezen naar de redevoeringen van voorstellers en eenige anderen bij de behandeling van de Vde afdeeling van de ontwerp-begrooting 1941 en bij de behandeling van de ontwerp-ordonnantie tot instelling van een faculteit der letteren en wijsbegeerte."

Deze motie zal worden gedrukt en rondgedeeld en bij afdeeling V der ontwerp-begrooting voor 1941 worden behandeld.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Het spreekt vanzelf, dat ik met groot genoegen van den geachten Regeeringsgemachtigde heb mogen vernemen, dat hetgeen ons geacht medelid, de heer Yamin, naar voren heeft gebracht, niet de opvatting der Regeering is. Mijn voldoening spruit

(Moelia.)

niet voort uit Schadenfreude — als ik dat woord mag gebruiken — maar alleen uit het feit, dat de Regeering mijns inziens het juiste standpunt heeft ingenomen.

Ik heb reeds gezegd, dat een leerstoel voor de Chineesche taal- en letterkunde niet zoozeer noodig is voor de Chineesche jeugd, als wel voor het aanzien van de faculteit zelf. Ik heb nu met genoegen vernomen, dat deze meening door de Regeegeering wordt gedeeld. Immers is het slechts aan den bescheiden opzet te wijten, dat de samensteller van het programma er niet dadelijk aan heeft gedacht een leerstoel voor de Chineesche taal in te stellen.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering belooft steun aan de instelling eventueel van een bijzonderen leerstoel voor het Chineesch bij deze faculteit. Ik weet niet, of hetgeen in art. 40 van de Hooger Onderwijsordonnantie staat omtrent de instelling van een bijzonderen leerstoel, thans wel verwezenlijkt kan worden. Doch ik hoop, dat, wanneer de tijden beter zijn, de Regeering zeker wel zal komen met de voordracht tot de instelling van een gewonen leerstoel voor hetgeen van deze plaats wordt bepleit.

Mijnheer de Voorzitter! Voorts zou ik nog het volgende naar voren willen brengen. Het is zeker niet moeilijk om de Chineesche taal aan te leeren voor de Chineesche jeugd, waar het onderwijs in het Chineesch reeds op verschillende scholen geschiedt. Doch het gaat ook om de verbreiding van deze taal bij niet-Chineezen, om daardoor een ruimer veld te verkrijgen bij de beoefening van hetgeen goed en niet goed is en van hetgeen past in het kader van onze positie in Oost-Azië. Daarom heb ik ook bepleit de instelling van een leerstoel voor de Chineesche taal- en letterkunde. Ik ga wat dat betreft accoord met hetgeen is gezegd door ons geacht medelid, den heer Yamin, die gepleit heeft voor het aanstellen zoo mogelijk van Indonesische krachten. Immers, wil men een taal leeren, dan wordt die het best gedoceerd in den geest van de die taal sprekende rassen en volken, door een vertegenwoordiger van de eigen bevolking. Wanneer dat nog niet kan geschieden, is het begrijpelijk, dat men een ander daarvoor neemt, die even goed theoretisch de taal kent. Doch wij kennen voorbeelden te dezer zake, die uitwijzen, dat dit niet altijd op hetzelfde neerkomt. Wat dit betreft, zal het misschien den heer Yamin genoegen doen, dat ik ten deze aan zijn zijde sta!

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! In het regeeringsantwoord op de beschouwingen van den Volksraad in eersten termijn, meen ik — ik hoop, dat ik mij niet vergis —, een zekere verwondering te bespeuren waarom toch bij den algemeenen bijval waarmede tenslotte de komst van deze litteraire faculteit door den Volksraad is begroet, uit den Volksraad nog critiek is gehoord.

Ik moet al dadelijk toestemmen, dat het woord: „critiek" hier eigenlijk minder op zijn plaats is, omdat overduidelijk is gebleken, dat de Volksraad zich, wat den algemeenen opzet betreft, volkomen daarmede kan vereenigen en dat het principe van den opzet bij mijn weten, nimmer een oogenblik in het geding is geweest.

Ik heb in eersten termijn betoogd, dat de behandeling van deze materie juist in dit stadium volop gelegenheid geeft om principieel op de zaken in te gaan. Nu heeft de geachte Regeeringsgemachtigde gezegd, dat de Volksraad in dit opzicht geduld moet oefenen en moest wachten tot de behandeling van de herziening van de Hoogeronderwijsordonnantie, waarin de komende universiteit zal worden geregeld. Maar ik geloof, dat in die aanstaande herziening toch weinig anders meer zal voorkomen, betreffende deze litteraire faculteit, dan een herhaling van hetgeen op het oogenblik in dit ontwerp is belichaamd. Wanneer dus in mijn gedachtengang de litteraire faculteit zal zijn opgericht, dan kan de Volksraad nog slechts belangstelling toonen in het wel en wee van deze faculteit, bij de jaarlijksche begrootingsbehandeling. Daarbij zullen ongetwijfeld ook verschillende zaken als de financieele consequenties van den groei der litteraire faculteit, van zelf onder de oogen komen, maar, gezien de gewone techniek van den begrootingsopzet, geloof ik toch, dat van een degelijke behandeling althans van de consequenties van den groei van deze faculteit, bij een gewone begrootingsbehandeling niet veel sprake kan zijn.

(De heer Verboom: Volkomen juist.)

De belangstelling van den Volksraad is getrokken door de keuze van de hoogleeraren. Ik acht die belangstelling vanzelfsprekend, want hoogleeraren, buitengewoon hoogleeraren, lectoren, in het algemeen docenten, bij het hooger onderwijs, plegen voor hun leven te worden benoemd, althans tot het bereiken van hun 60ste levensjaar, tenminste hier te lande.

Wanneer we nu de benoeming van Indonesische hoogleeraren bij dit besloten karakter van het Indisch collegium in oogenschouw nemen, is het duidelijk, dat een vervulling van een eventueele vacature, als ik het zoo mag zeggen, telkens wordt verschoven naar een tijdperk van ongeveer twintig jaar, wat ongeveer neerkomt op den normalen diensttijd van de hoogleeraren, behoudens natuurlijk de mogelijkheid, dat een hoogleeraar prijs stelt op een benoeming in Nederland of wegens andere omstandigheden ontijdig zijn ontslag neemt. Maar normaliter vaceert een leerstoel in deze faculteit — naar mijn meening is de kans vide toekomst daarvoor zeer groot — eerst na een normalen diensttijd van een ambtenaar.

Bij gebrek aan doorstrooming van jongere krachten, zal men zich moeten beraden op de consequenties van een verder uitstel van de benoeming van Indonesische hoogleeraren. Ik behoef hier nu niet verder op in te gaan en constateer alleen dat, wanneer de Regeering de toekomst in het oog vat, dat er ook Indonesische hoogleeraren moeten worden benoemd die toekomst niet zeer nabij is.

Ik wil nog even nota nemen van de uitspraak der Regeering, dat voor het assistentschap aan deze faculteit niet in de eerste plaats de eisch van wetenschappelijke bekwaamheid behoeft te worden gesteld, doch dat de nadruk kan vallen op de practische kennis. Ik acht dit niet geheel juist. Wanneer de Regeering van meening is, dat er op het oogenblik in geen velden of wegen Indonesische candidaten voor een professoraat zijn te ontdekken, lijkt het mij toch juister, indien de Regeering van den aanvang af — als ik den term mag gebruiken — bewust aanstuurt op de vorming van bibit voor aanstaande hoogleeraren. Waar zij volop gelegenheid hebben hun wetenschappelijke bekwaamheid te toonen, acht ik deze assistenten de aangewezen personen die zich kunnen bekwamen in de door mij aangewezen richting. Maar indien al dadelijk op hen het odium rust van mindere wetenschappelijkheid, dan geloof ik, dat ze hun heele leven nooit in aanmerking zullen kunnen komen voor een professoraat.

Zoo zijn er dus verschillende algemeene vragen, die de belangstelling van den Volksraad hebben getrokken; het zijn niet uitsluitend technische vragen, waarover inderdaad deskundigheid en wetenschappelijke bekwaamheid alleen een oordeel vermogen te vellen. De idee eener litteraire faculteit dateert reeds van 1924 en de belangstelling ervoor in ons college van 1928, getuige de indiening van de motie-Soejono; het is vanzelfsprekend, dat de Volksraad juist bij de indiening dezer ontwerp-ordonnantie nogmaals zijn belangstelling op de litteraire faculteit concentreert.

Over den materieelen inhoud van het regeeringsantwoord behoef ik niet veel te zeggen. Ik wil alleen nog iets zeggen over de mogelijkheid van de toelating van hoofdactebezitters tot de examens — niet tot de colleges — van de litteraire

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Soangkoepon.)
faculteit. Sedert het tot stand komen van het actenreglement onderscheiden we in onderwijstechnischen zin tusschen de hoofdacte en de Europeesche hoofdacte en dat dient naar mijn meening ook in de debatten te worden vastgelegd. In den gedachtengang van sprekers als de heeren Kerstens en Verboom wordt met hoofdacte speciaal gedoeld op de Europeesche hoofdacte. Ik wil de aandacht van de Regeering ook vragen voor de z.g. Indische hoofdacte. Wat zal de Regeering antwoorden op verzoeken tot toelating tot de examens van de zijde van bezitters dezer acte?

Ook met betrekking tot de Europeesche hoofdakte deel ik de gereserveerdheid in het regeeringsantwoord, dat het niet redelijk is alle hoofdaktebezitters over één kam te scheren, omdat het toch van voldoende bekendheid is, dat deze hoofdaktebezitters een uiteenloopende opleiding hebben genoten bijv. al dan niet met een opleiding in de moderne talen.

Ik zal op den materieelen inhoud van het regeeringsantwoord niet verder ingaan; ik geloof, dat het niet veel zin heeft, omdat toch wel duidelijk is gebleken, dat de argumenten, zoowel die van de zijde van den Volksraad als die van de Regeering in tweeden termijn geen nieuwe kracht zullen erlangen.

Wij staan hier voor een nieuwe instelling, die haar weg in de maatschappij nog zal moeten vinden en daarom past het ons deze faculteit den tijd te laten zich te bezinnen op eigen wezen en eigen toekomst. Ik vertrouw, dat de faculteit de verschillende problemen, die zijn aangeroerd en de moeilijkheden, welke haar voorspeld zijn, niet uit den weg zal gaan, maar in de toekomst de juiste oplossing ervoor zal weten te vinden naar de mate van haar ontwikkeling.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! Zooals de Regeering in eersten termijn terecht heeft verklaard, zal de nieuwe faculteit niet louter een opleidingscentrum zijn, maar ook een centrum van wetenschap en cultuur en als zoodanig zal zij ongetwijfeld medewerken aan de synthese van de Oostersche en Westersche culturen.

De kennis van wetenschap en cultuur dezer overzeesche gebieden zal zeker de noodige voorwaarden scheppen tot innige toenadering van de verschillende bevolkingsgroepen in deze landen; uit de Indonesische wetenschap en cultuur zal men zeker de eischen en normen kunnen putten, om de Nederlandsche onderdanen in deze gewesten tot eenheid — tot den door U, Mijnheer de Voorzitter, zoo gewenschten gemeenschapszin — te vormen of te voeren. Dat deze eenheid of gemeenschapszin voor de heterogene bevolkingsgroepen in deze gewesten zeer geboden is, behoeft mijns inziens geen nader betoog; de oorlogstoestand heeft dit zeker practisch geaccentueerd. Ik weet wel, dat de arbeid op dit gebied zeer moeilijk is en daarom kan ik mij in dit opzicht voorloopig tevreden stellen met het spreekwoord: „Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd".

Wanneer de Regeering dus in eersten termijn verklaarde, dat deze ordonnantie een voorloopige is, omdat de Regeering voornemens is spoedig bij den Volksraad een ontwerp-ordonnantie voor te brengen, die de verschillende faculteiten in universitair verband samenbrengt, moet ik mij daarbij neerleggen, omdat het gedegen overleg met faculteiten en curatoria dit noodzakelijk maakt.

Ten aanzien van de bezetting van het hoogleeraarschap aan deze faculteit bevreemdt het mij, dat de Regeering geen geschikten Indonesischen candidaat heeft kunnen vinden.

Ook wanneer bij de keuze van hoogleeraren niet den landaard, maar uitsluitend de wetenschappelijke bekwaamheid maatstaf geweest is, zullen er toch zeker in de Inheemsche wereld personen te vinden zijn, die eenige der leerstoelen aan deze faculteit zouden kunnen bezetten, vooral nu men hierbij de assistentschappen heeft ingeschakeld. Het ligt ook in

(Kerstens.)
de lijn van deze faculteit, om Indonesische hoogleeraren te benoemen. Vooral voor het doceeren van Inheemsche talen en Indische geschiedenis b.v. zijn de Indonesiërs zeker de aangewezen krachten.

Wanneer ik de vertegenwoordiging van alle Indonesische talen in deze faculteit aanbeveel, behoeft dit er natuurlijk niet toe te leiden, dat voor elke taal een afzonderlijke hoogleeraar wordt aangesteld. Het is toch mogelijk, dat een hoogleeraar verschillende talen doceert. Ik weet wel, dat dit niet zoo dadelijk kan plaats hebben, doch indien de Regeering het in deze richting stuurt, is het mijns inziens mogelijk. Voor de bestudeering van de cultuur en geschiedenis van de verscheidene rassen hier te lande is mijns inziens de kennis van de betrokken talen onmisbaar. Deze talen accentueeren immers het karakter en den aard van elk ras en dit kan het verband tusschen de Indonesische bevolkingsgroepen hier te lande beter tot zijn recht doen komen.

Wanneer men b.v. de oorzaak van de overeenkomst van eenige woorden uit de Bataksche met die van de Soendaneesche taal kan bepalen, dan is het mogelijk, daaruit de geschiedenis van deze beide rassen te ontraadselen.

In tegenstelling met ons geacht medelid, den heer Verboom, ben ik van oordeel, dat het hooger onderwijs in wezen niets heeft te maken met geld verdienen, de practijk heeft dit ook bewezen. Er zijn maar heel weinig academisch afgestudeerde menschen, die tot de kapitalisten kunnen worden gerekend; de hoogescholen beschouw ik als inrichtingen voor wetenschappelijke doeleinden. Dat er daaruit, als gevolg van de daaruit verkregen prestaties, nu en dan gelden vloeien, is m.i. natuurlijk, doch in algemeenen zin mag men de hoogescholen niet bestempelen als „geldmakerij", ook al geldt dit de sociaal-economische studie of jurist.

Ofschoon verschillende afgestudeerde abituriënten van de hoogescholen zich in hun doen en laten in onze maatschappij door geldelijke overwegingen laten beheerschen en dit tot nadeel van onze maatschappij, behoeft daaruit niet te worden afgeleid, dat de hoogescholen ten doel hebben om „geld" te vergaren.

Ons geacht medelid, de heer Kerstens, heeft hierbij voor een leerstoel voor de instellingen van het Christendom bepleit.

In dit verband kan ik mij met het standpunt der Regeering ten deze vereenigen, dat bij de behandeling van de geschiedenis aan het Christendom groote aandacht gegeven wordt; ik zou zeggen, dat hierbij alle godsdiensten in behandeling zullen komen, doch een afzonderlijke leerstoel voor het Christendom zou den indruk kunnen vestigen, alsof deze faculteit als propagandamiddel dient voor de verbreiding van den Christelijken godsdienst in deze landen. Dit zal geen gunstigen indruk geven in de Islamietische wereld; trouwens, de leer van het Christendom of een anderen godsdienst behoort in de theologische faculteiten thuis.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Er is tusschen het standpunt van den heer Moelia, zooeven hier ontwikkeld, en het mijne op een bepaald punt een verschil van eenig belang. Het is in ieder geval van zooveel belang, dat ik het nuttig oordeel, daarvan het een en ander te zeggen.

De heer Moelia stelde zooeven: och, het is een nieuwe instelling, de nieuwe litteraire faculteit, laten we haar nu maar eens op weg laten gaan; dan zullen we wel eens kijken hoe het loopt, en dan kan men altijd nog eventueel noodig gebleken reparaties aanbrengen. Dit standpunt miskent een anderen noodzakelijken stelregel, nl., dat het toch goed is om een reiziger, die op weg gaat, zoo goed mogelijk uit te rusten. Het gaat niet aan, alles te laten aankomen op de ondervinding van straks. Het is wel degelijk van belang zich af te vragen: wat heeft de reiziger zeer waarschijnlijk van het begin af aan hard noodig?

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Kerstens.)

Vanuit dezen gedachtengang zal ik bij deze tweede ronde toch nog een paar opmerkingen maken. In de eerste plaats zou ik even van gedachten willen wisselen over hetgeen de geachte Regeeringsgemachtigde gisteren heeft gezegd over het vak Nederlandsch als examenvak, ja of neen. De geachte Regeeringsgemachtigde begint met te erkennen, dat examendwang inderdaad dikwijls tot verhoogde werkzaamheid prikkelt.

„Maar in dit geval is voor het beoogde doel deze prikkel niet noodig: de colleges voor de Nederlandsche taal — die de studenten verplicht zijn gedurende twee jaren te volgen — zullen zoodanig worden ingericht, dat de studenten tot medewerking en zelfwerkzaamheid gedwongen worden."

Aldus de geachte Regeeringsgemachtigde.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering erkent hier dus mede, dat het van veel belang is goed Nederlandsch te onderwijzen. Nu vraag ik mij af, waarom de Regeering bezwaar heeft tegen een examen in dit vak. Wanneer de Regeering zegt: gegarandeerd is bij voorbaat, dat de studie van het Nederlandsch volkomen tot haar recht zal komen, dan vraag ik mij af, waarom Zij dat dan niet vastlegt in een examen. Wat heeft Zij dan nog voor bezwaar tegen een examen? Dan is het examen tenslotte toch alleen een bevestiging van hetgeen de Regeering zelf stelt, n.l. dat de gegeven werkcolleges nuttig en vruchtbaar zullen zijn. In dit geval, wanneer de Regeering tot dit standpunt zou komen, voldoet Zij ook aan het tweede desideratum, dat door mij in eersten termijn is gesteld, maar dat door de Regeering volkomen over het hoofd is gezien, namelijk, dat het Nederlandsch een aanspraak, een moreel recht heeft op erkenning bij de instelling van een litteraire faculteit in Nederlandsch-Indië, een erkenning, dat het een zoo belangrijk vak is, dat het niet buiten de examenvakken gehouden moet worden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik blijf op het standpunt, dat het noodig is dat in deze litteraire faculteit het afleggen van een examen in het Nederlandsch verplicht moet worden gesteld.

Dan kom ik tot het punt, door mij in eersten termijn aangeroerd, namelijk het invoeren van de studie der instellingen van het Christendom als gewoon organiek leervak van deze faculteit. Bij de bestrijding vind ik niet alleen den geachten Regeeringsgemachtigde tegenover mij, maar sinds eenige oogenblikken ook ons geacht medelid den heer Soangkoepon. Voordat ik mijn standpunt ter zake verduidelijk, meen ik er echter goed aan te doen, de vraag aan den geachten Regeeringsgemachtigde voor te leggen, of er geen tegenspraak is tusschen hetgeen hij gisteren op twee verschillende plaatsen ter zake aanvoerde.

Eerst zeide de geachte Regeeringsgemachtigde het volgende:

„Dat de Regeering niet aanstonds stappen heeft gedaan voor een zoodanigen leerstoel, heeft zijn redenen uitsluitend hierin, dat in den aanvankelijken opzet van de faculteit een afzonderlijke leerstoel voor de kennis van het Christendom niet onmisbaar is."

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer ik goed lees wat hier staat, dan meen ik tot geen andere conclusie te kunnen komen dan deze: dat de Regeering niet aanstonds stappen heeft gedaan omdat het niet bepaald onmisbaar was, bewijst dat Zij wel degelijk overwogen heeft, dat bij een verderen uitgroei van de litteraire faculteit dit leervak, de instellingen van het Christendom niet zal kunnen worden gemist. Zij zegt immers, dat dit de eenige reden is, dat in den aanvankelijken opzet van de faculteit een afzonderlijke leerstoel voor de kennis van het Christendom niet onmisbaar is. Verder zegt de geachte Regeeringsgemachtigde echter het volgende:

„Wenscht men echter van bepaalde Christelijke zijde een afzonderlijken leerstoel, dan is de Regeering in beginsel niet ongenegen daartoe haar medewerking te verleenen."

Nog even verder zegt Zij:

„Trouwens ook wanneer van Islamietische zijde een bijzondere leerstoel zou worden gewenscht, is de Regeering genegen aan dien wensch zooveel mogelijk tegemoet te komen.

Een en ander ligt ook meer in het kader van het instituut der bijzondere leerstoelen, die immer zijn ingesteld om onderwijs te geven volgens een bepaalde levens- of wereldbeschouwing."

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen hier een tegenspraak te constateeren. In de eerste uitspraak erkent de Regeering mijns inziens, dat een leerstoel voor de instellingen van het Christendom organiek tot deze litteraire faculteit behoort en even verder zegt Zij: neen het is niet waar, maar als bepaalde groepen, bepaalde belijdenissen, een bijzonderen leerstoel voor een bepaalde levensbeschouwing willen, is daartegen geen bezwaar. Ik zou gaarne opheldering over deze, naar het mij voorkomt, duidelijke tegenspraak, in tweeden termijn van de Regeering ontvangen.

(De heer Soangkoepon: Als onderdeel van de wijsbegeerte.)

Mijnheer de Voorzitter! De heer Soangkoepon wordt begrijpelijkerwijs een beetje ongeduldig, maar ik kom nu tot hetgeen hij zooeven heeft aangevoerd. De heer Soangkoepon kan de invoering van een leerstoel voor instellingen van het Christendom klaarblijkelijk niet anders zien, dan als een evangelisatiemiddel, als een propagandamiddel voor het Christendom.

(De heer Soangkoepon: Als onderdeel van de geschiedenis.

De heer De Villeneuve: Als een Zondagsschool.)

De heer Soangkoepon zegt, dat dit meer eigenaardig zou thuis behooren bij een theologische faculteit. Ik heb, dunkt mij, echter in mijn rede in eersten termijn geen enkele aanleiding gegeven om de zaak zoo te bezien. Ik heb alleen gezegd, dat als men hier cultuur, geschiedenis, literatuur, filosofie enz. bestudeert, de ziel der westersche cultuur, n.l. het Christendom, noodwendigerwijs bestudeerd moet worden en dat derhalve de instellingen van het Christendom een object van studie moeten uitmaken.

(De heer Soangkoepon: Als onderdeel van de geschiedenis.)

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in eersten termijn erkend de juistheid van de invoering van het vak: instellingen van den Islam, maar dat heb ik niet gedaan uit een oogpunt van propaganda voor den Islam als godsdienst.

(De heer Soangkoepon: Dat is een onderdeel van de wijsbegeerte.)

Neen, Mijnheer de Voorzitter, dat is niet zoo. Het is een cultuurbron en wie nu de cultuur, de geschiedenis, de volkenkunde van dit Land bestudeert, zal ook, gelijk ik al heb bepleit, komen tot bestudeering van de instellingen van het Christendom.

(De heer Soangkoepon: Om tot de kennis van de wijsbegeerte te komen. Het is juist wat U zegt, maar het moet niet worden ingevoerd als afzonderlijk vak.)

De **Voorzitter**: Ik verzoek den heer Kerstens zijn rede te vervolgen.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Als instellingen van den Islam afzonderlijk gedoceerd worden om de kennis hiervan dienstbaar te maken aan andere onderdeelen van de studie, dan geldt dit evengoed voor de instellingen van het Christendom, die uit den aard zeer veel invloed hebben gehad en verder zullen hebben op Land en volk van Nederlandsch-Indië, zij het dan misschien niet in dezelfde hoeveel-

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Kerstens.)

heid als de Islam. En dat niet alleen, maar ook omdat men de geschiedenis van het Westen en voor een groot deel van de wereld, niet kan bestudeeren zonder kennis te nemen van de instellingen van het Christendom. Ik voor mij moet dus de argumentatie van de Regeering als ondeugdelijk van de hand wijzen.

Als de Regeering zegt, voor den Islam is de toestand anders, die werkt altijd rechtstreeks in op sociaal economisch, taalkundig en volkenkundig gebied, dan zeg ik, dat hetzelfde geldt voor de instellingen van het Christendom, al wil ik niet met een duimstok uitmeten of nu dit precies op de centimeter af gelijk is. Daar staat tegenover, dat inderdaad bij bestudeering van de geschiedenis in het bijzonder van Indië, de Islam en de instellingen daarvan in belangrijke mate daarbij betrokken zijn. Aan den anderen kant staat, dat wat betreft de geschiedenis van het Westen de instellingen van het Christendom zullen overheerschen.

(De heer Soangkoepon: Als middel, niet als doel.)

Als de Regeering mij tegenvoert: bij de bestudeering van de geschiedenis zal men uiteraard tot bestudeering van de instellingen van het Christendom komen, dan zeg ik: waarom dit dan niet evenals bij den Islam, in een afzonderlijk leervak ondergebracht, dan kan het onderwijs in de geschiedenis daarvan profiteeren en daarop voortbouwen, hetgeen een vruchtbaarder werkwijze is dan de omgekeerde.

(De heer Soangkoepon: Men krijgt dan een eenzijdige beschouwing.)

Wat betreft het debat over de vraag of de hoofdactebezitters al of niet moeten worden toegelaten tot het examen voor de toelating aan de litteraire faculteit, zou ik willen opmerken, dat de Regeering niet anders doet, dan de oplossing van het vraagstuk eenigszins verschuiven. De Regeering zegt:

> „De geachte spreker" — dat is de heer Verboom, maar het gaat toch ook mij aan — „gelieve echter te bedenken, dat in Nederland de hoofdacte ook geen toegang geeft tot de universiteiten."

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af of dat iets terzake doet. Als het in Nederland verkeerd is, is het dat ook Indië. Hiermede is het vraagstuk geen centimeter dichter bij zijn oplossing gebracht. Ik herhaal: zij wordt alleen verschoven. Overigens wil ik hieromtrent opmerken, dat er in Nederland speciale oorzaken zijn van traditie, en gewoonte, welke hier niet zoo'n groote rol spelen.

Ik vraag mij af of Indië in zijn concordantie met Nederland zóó ver moet gaan, dat het ook de fouten van de traditie en de gewoonten met huid en haar slikt; ik zie daarvoor geen enkele reden.

Overigens is de zaak niet zuiver gesteld wanneer men zegt: in Nederland is het óók niet zoo geweest, enzoovoort. De hoofdzaak ligt hierin — en ik geloof, dat dit ook voor den heer Verboom het voornaamste is geweest — dat men het aan twijfel onderhevig heeft geacht, of het bezit van de hoofdacte een voldoende algemeene ontwikkeling waarborgt om het universitaire onderwijs te kunnen volgen en daarin examens te kunnen afleggen. Hier wringt de schoen. Wat men voor de afkomelingen van de H.B.S. en de A.M.S. suo jure erkent, zal men niet mogen onthouden aan de bezitters van de hoofdacte. Althans, zoo doet men het voorkomen, Mijnheer de Voorzitter! Ik ben er niet van overtuigd, dat dit de voornaamste reden is, maar het is in een vorige fase van het vraagstuk aangevoerd. Ik zou hierover gaarne een debat met de Regeering hebben gevoerd, als Zij niet had getracht, mij op een zijspoor te rangeeren, als Zij niet had gezegd, dat deze kwestie in Nederland niet aan de orde is geweest en aanvoerde, dat wij de resultaten van het onderzoek moeten afwachten. Het spijt mij, dat de Regeering deze uitspraak heeft gedaan, want over een zaak, die nog in onderzoek is, valt niet goed te debatteeren. Maar als ze nu nog in onderzoek is, is het voor ons doel hier te laat, dan hebben we voor of tegen deze faculteit onze stem uitgebracht, zonder met

(Verboom.)

de Regeering van gedachten te hebben kunnen wisselen over een belangrijk punt. Ik betreur deze werkwijze, Mijnheer de Voorzitter.

Zoo zijn er meer punten. De Regeering verwijst ons naar het onderzoek, dat door de faculteit en de curatoren zal worden ingesteld en vraagt — zij het niet met zoovele woorden — vooral in vertrouwen af te wachten, wat ten deze zal worden beslist. Het ware mij liever geweest, dat we dat nu hadden kunnen doen, want het zal toch zeker niet worden tegengesproken, dat het voor de faculteit en de curatoria van groot belang is, te weten, op welke punten de Volksraad reeds een uitspraak heeft gedaan. Anders gezegd: wanneer eenmaal de litteraire faculteit op een bepaalde wijze is ingericht, zal het bij de herziening over een jaar heel wat méér moeite kosten, wijzigingen aan te brengen, dan deze instituten mee te krijgen met regelingen, die tusschen de Regeering en den Volksraad reeds zijn komen vast te staan.

Een laatste punt dat ik wil voorbrengen is de vraag, of de filosofie reeds in het eerste studiejaar moet worden gedoceerd of niet. De geachte Regeeringsgemachtigde betrok ook mij bij deze algemeene stelling en bij interruptie gaf ik reeds te kennen, dat dit niet juist was. Ik heb voor het eerste jaar, en bijwijze van introductie van de wijsgeerige studie alleen een studie in eenvoudige logica bepleit. Ik heb niet gepleit voor een volledige, integrale studie van de filosofie van het eerste jaar af, maar het kan worden ingericht in den zin als de Regeering voor oogen blijkt te staan, namelijk dat de studie der wijsbegeerte beter kan worden begonnen in het tweede collegejaar. Daarom bepleitte ik juist de invoering van het vak logica in het eerste jaar, want het is een zeer waardevolle introductie, als men het maar verstandig aanvat. Ik ga dan ook met de Regeering mede wanneer Zij zegt, het juist te achten, met de filosofie te beginnen

> „als de student eenigszins vertrouwd is geraakt met de academische sfeer en eenig begrip van hooger onderwijs heeft verkregen."

Juist, omdat ik het hiermede eens ben, heb ik gepleit voor een cursus in eenvoudige logica, want naar mijn inzicht is dit een onmisbare factor om den student zich thuis te doen gevoelen in de academische sfeer en hem voor te bereiden op de eischen van het volgen van hooger onderwijs.

Ik moge besluiten, met de Regeering in overweging te geven om wat ik zooeven naar voren bracht, nog eens goed te bezien en ik zou het op hoogen prijs stellen, indien Zij in Haar antwoord in tweeden termijn, liefst op alle punten, maar anders dan toch op eenige ervan, een positief antwoord zou willen geven, in dien zin dan dat Zij zal verklaren, met de door mij ontwikkelde denkbeelden te willen medegaan.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Het heeft ook mij getroffen, bij lezing en herlezing van het regeeringsantwoord, dat de Regeering eigenlijk met eenige verbazing heeft kennis genomen van de opmerkingen en wenschen, die hier in eersten termijn zijn geuit. Dit strookt geheel met den indruk, dien ik reeds uit de schriftelijke behandeling van deze zaak had gekregen, en dien ik reeds in eersten termijn onder woorden heb gebracht, dat de Regeering eigenlijk zegt: neem dit ontwerp nu maar aan, later kunnen wij nog wel eens over de zaak spreken. Maar, met den heer Kerstens, en ik meen ook met den heer Moelia, ben ik toch van meening, dat deze werkmethode niet de juiste is, dat het zaak is dat wij, nu wij hier een zeer belangrijke beslissing nemen, ook trachten te komen tot een regeling, die zooveel mogelijk aan redelijke eischen en wenschen beantwoordt.

Ik betreur het dan ook, dat deze behandeling ook ditmaal weer overhaast moet plaats hebben, tusschen allerlei dringend begrootingswerk in, zoodat hieraan niet voldoende aandacht kan worden geschonken, althans niet die aandacht en die tijd, als wenschelijk zou zijn. Ik hoop dan ook, dat wanneer ons

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(Verboom.)
de definitieve regeling wordt voorgelegd, die dan betrekking zal hebben op één Indische universiteit, deze behandeling in een rustiger sfeer en op meer gedegen wijze zal kunnen plaats hebben.

Ik heb in eersten termijn uitvoerig gesproken over de sociaal-economische studierichting. Ik geloof dat men de strekking van mijn woorden te dezen aanzien niet geheel juist heeft begrepen. De Regeering zegt namelijk: deze geachte spreker ziet het nut van deze studierichting naast de Indologenopleiding niet in. Zoover ben ik niet gegaan met mijn betoog in eersten termijn. Ik heb in de eerste plaats wel degelijk het nut erkend van een dergelijke opleiding, die immers in zekeren zin op de practijk gericht is en die ons dus de krachten zal leveren, die op verschillende plaatsen in den gouvernementsdienst en ook in particuliere organisaties belangrijke posten zullen kunnen bezetten. Ik vind het zeer belangrijk, dat men komt tot het creëeren van deze opleiding, maar juist, omdat ik haar zoo belangrijk vind, zou ik deze opleiding zoo goed mogelijk willen hebben en zou ik willen, dat men zich onthield van alle mogelijke vaagheden. Daarom juist heb ik gevraagd: zou er geen aanleiding zijn deze opleiding te verbinden, vast te knoopen, aan de Indologenopleiding?

Voor de Indologenopleiding bestaat in de Indische maatschappij zeer groote waardeering, zooals trouwens het geval is met andere opleidingen voor de practijk. Men ziet ook in het particuliere bedrijfsleven, hoe dikwijls zeer belangrijke posten worden bekleed door gewezen B.B.-ambtenaren of gewezen officieren van leger of vloot. Daarin ligt mijns inziens een aanwijzing, dat men zoowel de opleiding als de carrière van deze menschen, en tevens de ervaring, die zij in hun loopbaan hebben opgedaan, van groot belang acht. Dit is voor mij aanleiding geweest te zeggen: wij hebben de Indologenopleiding, ligt het nu niet voor de hand, dat, als men een nieuwe opleiding creëert, die in het bijzonder bedoeld is om de krachten te leveren voor leidende posities in het maatschappelijk leven, deze te verbinden aan de Indologenopleiding?

Ik wil hiermede niet zeggen, dat zij met deze opleiding geheel zou moeten samenvallen. Ik kan mij best voorstellen, dat voor deze opleiding nieuwe vakken worden ingevoerd en omgekeerd, dat vakken, die voor de Indologische opleiding als een bepaalden eisch worden gesteld, hierbij niet in aanmerking worden genomen. Ik geloof, dat men aldus een veel concreter studieplan zou krijgen dan thans het geval is.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft ons nog gezegd, dat het niet de bedoeling is, hier speciaal het studievak sociologie in te voeren, maar veel meer het vak Indische maatschappij-leer. Voorzoover ik weet betreft het hier een geheel nieuw vak, waarvan nog geen literatuur beschikbaar is. Ik vraag mij daarom af, of het juist is, dat men deze opleiding in de eerste plaats koppelt aan een dergelijk vak, dat dus nog een zeer vaag en onbestemd karakter draagt. Ik geloof, dat het veel beter is, dat men concreter te werk gaat, dat men uitgaat van de realiteit en dat zal het geval zijn als men den weg bewandelt, dien ik heb aangegeven.

Een tweede belangrijk punt betreft het onderwijs in de Nederlandsche taal. De geachte Regeeringsgemachtigde heeft er mij nog eens op gewezen, dat de bedoeling wel degelijk is, ook thans het Nederlandsch element aan de faculteit op voldoende wijze te vertegenwoordigen en hij denkt daarbij, behalve aan de Nederlandsche taal en letterkunde, ook aan de geschiedenis. Ik blijf het echter een zeer groote omissie vinden, dat men niet verder gaat en niet komt tot een afzonderlijke studierichting in dit opzicht.

Ook al houdt men den opzet van deze faculteit zeer bescheiden, wat ik op zichzelf toejuich, ik geloof toch, dat er alleszins plaats is voor een dergelijke studierichting. Ik heb in dat verband ook gewezen op hetgeen dr. Uri in „Koloniale Studiën" van Februari van dit jaar geschreven heeft onder den titel: „Een litteraire faculteit zonder Nederlands?" De geachte Regeeringsgemachtigde wijst er mij in dit verband o.m. op, dat deze schrijver niet gepleit heeft voor een afzonderlijke studie in de Nederlandsche letteren, doch voor een leerstoel in de Nederlandsche taal en cultuurgeschiedenis. Dat is toch maar betrekkelijk juist, althans bij den gedachtengang dien ik gevolgd heb. Inderdaad zegt dr. Uri:

> „Een sterk op het staatkundig en algemeen cultureel doel gericht professoraat in de Nederlandse cultuurgeschiedenis is zeker ook onder de huidige financiële omstandigheden te verantwoorden."

Maar op een ander plaats gaat hij verder en zegt:

> „Een hoogleraar voor Indische geschiedenis, als tegenstuk voor de Indische talen; één voor algemene koloniale geschiedenis en één voor Nederlandse cultuurgeschiedenis, als noodzakelijke aanvulling ten behoeve van de Nederlandse belangen, dàt lijkt mij voorlopig de ideaalbezetting, die echter nog wel lange tijd tot de vrome wensen zal blijven behoren.
>
> Uitgangspunt van deze beschouwingen is en blijft de practijk; en dan is de leerstoel voor Nederlandse cultuurgeschiedenis van het bovengeschetste karakter het allereerst mogelijk en noodzakelijk."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, de heer Uri heeft, nadat hij tot deze conclusie is gekomen, zich vrij uitvoerig rekenschap gegeven van den stand van zaken. Hij releveert, dat aan de te stichten faculteit zullen komen een of meer leerstoelen voor de Oostersche talen en voor de Indische geschiedenis; hij juicht dit om verschillende redenen ten zeerste toe. Maar daarna gaat hij als volgt verder:

> „Maar als men dit inziet, als ons dit meer is dan een frase, zoals er in deze tijd zovele opgeld doen, dan mag men zich toch met klem afvragen, waarom men tot heden het Nederlands niet in deze plannen heeft betrokken.
>
> Dr. Brugmans, kenner bij uitnemenheid van deze materie, wees er in genoemde rede terecht op, dat het onderwijs hier te lande het resultaat is van „een doelbewust regeringsbeleid" en in laatste instantie „een staatkundig vraagstuk" vormt.
>
> Nu hoeft men echter geen chauvinistisch Nederlander te zijn, om het een anomalie te achten dat bij een litteraire faculteit in Nederlandsch-Indië de Nederlandse taal- en letterkunde op de Series lectionum zou ontbreken.
>
> Reeds uit politieke overwegingen zou het geraden zijn de Nederlandse cultuur niet achter te stellen bij de Javaanse, Soendanese, Maleise enz. Al te veel nog kent men Nederland hier als land van kooplieden, militairen en ambtenaren; te weinig als natie, die op cultureel gebied een zeer hoge plaats inneemt in de rij der volken. Als Nederland prijs stelt op het behoud van Indië, dan dient het evenzeer oog te hebben voor de geestelijke als voor de materiële verdediging van deze gewesten. Geestelijke waarden zijn niet te becijferen, maar het is mijn heilige overtuiging dat een ruimer en een deskundiger verspreiding van het beste wat de Nederlandse beschaving heeft voortgebracht, ook het politieke contact tussen Oost en West niet weinig zou versterken."

Dr. Uri heeft dus met zoovele woorden gezegd, dat de Nederlandsche cultuur hier niet behoort te worden achtergesteld bij de Javaansche, Soendaneesche en Maleische enz. En ik kan dit in het kader van het programma van de nieuwe faculteit, zooals die in de ontwerp-ordonnantie is vervat, niet anders interpreteeren, dan dat er naast de studierichtingen die thans zijn aangegeven, zou komen een studierichting voor het Nederlandsch. Het was dus daarop, dat ik doelde met mijn verwijzing naar het artikel van Dr. Uri.

In dit verband heb ik mij de vraag gesteld, hoe

(Verboom.)
het toch eigenlijk is, dat men bij de stichting van een litteraire faculteit de Nederlandsche taal- en letterkunde niet als een afzonderlijke studierichting in het programma opneemt. Ik heb toen gewezen op het merkwaardige verschijnsel, dat wij al vele jaren achtereen in Indië zeer veel aandacht besteden aan alles wat zich in Indië afspeelt, aan de taal en volkenkunde, de cultuur, de kunst, en zooveel meer van deze landen, maar dat wij aan het Nederlandsch, de Nederlandsche cultuur, de Nederlandsche letteren, zeer weinig aandacht schenken. In dit verband heb ik ook gewezen op het ontbreken — wat ik een zeer ernstige fout acht — van een behoorlijke boekerij, zoo volledig mogelijk op dit gebied, van de Nederlandsche taal en letteren.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft gesproken van een volledige boekerij van Nederlandsch proza en poëzie en heeft verzekerd, dat daaraan alle aandacht zal worden geschonken. Ik heb met deze omschrijving vrede, wanneer men het woord proza in zoo volledig mogelijken zin opvat en er dus van uitgaat, dat in deze bibliotheek niet alleen boeken zullen zijn opgenomen, die wij terugvinden in eenvoudige literatuuroverzichten, maar dat wij daar evengoed ook de werken in kunnen vinden van Nederlandsche schrijvers, die misschien wel niet in de eerste plaats als literatoren moeten worden gekenschetst, maar die niettemin voor de Nederlandsche cultuur en geschiedenis van zeer groote beteekenis zijn geweest. Ik denk hier bijvoorbeeld aan personen als Groen van Prinsterer, Kuyper, Schaepman, Huizinga, Van Vollenhoven en zoovelen meer. Ik geloof dat een dergelijke bibliotheek zoo spoedig mogelijk tot stand dient te worden gebracht en dat het een zeer ernstige fout is, dat men niet al vele jaren eerder daartoe is overgegaan.

(De heer C. C. van Helsdingen: Ik ondersteun die suggestie graag, Mijnheer de Voorzitter!)

Dank U!

Mijnheer de Voorzitter! Om overeenkomstige redenen als ik zooeven heb aangevoerd voor het Nederlandsch, kan ik mij ook vereenigen met het pleidooi dat is gehouden door den heer Kerstens in eersten en tweeden termijn, om te komen tot de instelling van een leerstoel voor de geschiedenis en de instellingen van het Christendom.

Ik geloof inderdaad, dat daarvoor alle aanleiding bestaat, omdat wij ons onze tegenwoordige cultuur niet kunnen denken zonder het Christendom. Wil men deze westersche cultuur goed begrijpen en daarin kunnen doordringen, zooals toch bij een studie aan deze faculteit noodig zal zijn, dan zal men het onmogelijk zonder deze studie kunnen stellen.

Om soortgelijke overwegingen steun ik het betoog van den heer Loa voor een specialen leerstoel voor de Chineesche taal- en letterkunde. Ik meen, gezien de groote beteekenis, die de Chineesche bevolkingsgroep in dit land heeft en de groote rol, die zij gespeeld heeft bij de ontwikkeling van dit land, dat dit verzoek alleszins gemotiveerd is en dat onze nieuwe faculteit daarmede in ieder opzicht gebaat zou zijn.

Tenslotte de kwestie van de toelating van hoofdactebezitters. Het zal wel geen betoog behoeven, dat ik mij volkomen kan aansluiten bij hetgeen de heer Kerstens hierover heeft gezegd. Wanneer er te dien aanzien in Nederland een onbevredigende regeling bestaat, dan behoeft dit nog niet in te houden, dat men hier dezelfde regeling moet volgen. Wij zijn juist doende de zaak hier op te zetten en willen dus ook al de daarmede verbonden vraagstukken bezien. Ik geloof nog steeds — ik houd hier geen pleidooi voor mij zelf — dat er inderdaad alle aanleiding bestaat om als men abituriënten van de H.B.S. en van de A.M.S. zonder meer toelaat tot deze faculteit, dit ook te doen geschieden met de hoofdactebezitters, die in het algemeen over een grootere algemeene ontwikkeling zullen beschikken dan de genoemde

(Voorzitter, De Villeneuve.)
abituriënten en die bovendien in het algemeen blijk hebben gegeven — door hun studie voor een of meer acten — van studiezin, zoodat wij kunnen aannemen, dat zij aan den in dit opzicht gestelden eisch volledig voldoen.

De **Voorzitter**: Hiermede hebben de sprekers, die in eersten termijn bij dit onderwerp het woord hebben gevoerd, ook in tweeden termijn gesproken.

De geachte Regeeringsgemachtigde heeft in zijn antwoord mede betrokken de beschouwingen van die geachte leden, die bij de afdeeling „Onderwijs" der ontwerp-begrooting voor 1941 over de litteraire faculteit hebben gesproken. Ik geef gelegenheid aan deze leden om aan de beraadslaging in tweeden termijn over dit onderwerp deel te nemen. Wenscht een van de bedoelde leden van deze gelegenheid gebruik te maken?

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de afdeeling „Onderwijs" heb ik gesproken over de noodzakelijkheid van het opvoeren van het maatschappelijk rendement van de abituriënten, in het bijzonder van onze hoogescholen. Ik heb daarbij in mijn beschouwing ook betrokken de studie van de sociale wetenschappen, die hier aan de litteraire faculteit gedoceerd zullen worden.

Daarop ingaande heeft de geachte Regeeringsgemachtigde het vertrouwen uitgesproken, dat zooveel mogelijk het regeeringsbeleid in deze zal worden gesteund, door de abituriënten van de nieuwe faculteit, ook de Indonesische, plaatsing te geven in het bedrijfsleven.

Dit vertrouwen meen ik te kunnen deelen, echter onder dit „mits", dat men sociologie en de studie van de sociale wetenschappen in het algemeen, niet opvat in den half-zachten zin, die sociologie aan de Europeesche universiteiten heeft gekregen.

Ik geloof, dat men ook hier concordantie zal moeten vermijden, en vóór alles deze studierichting zal moeten instellen op het maatschappelijk bruikbaar maken van de jongelieden, die hun richting willen zoeken in het zich nuttig maken in het Indische bedrijfsleven. Het gaat dus om de maatschappelijke vorming en dan zie ik de richting zoo ongeveer in die, waarin de Engelschen het zoeken voor hun bachelors of arts en hun masters of arts. Dat zijn zeer algemeene vormingen, waarbij er naar wordt gestreefd om de jongelieden, die geen bepaaldelijk uitgesproken vakrichting kiezen, in het algemeen tot bruikbare menschen te maken, bij hen diverse mogelijkheden wakker te roepen en ze te stimuleeren om in allerlei functies in de maatschappij en dus ook in het bedrijfsleven nuttig werk te kunnen doen.

Mijnheer de Voorzitter! Nadat de discussies over dit onderwerp in eersten termijn gehouden waren, heb ik deze zaak nog eens doorgepraat met een der leden van de juridische faculteit te Batavia. Mij zijn toen een keur van argumenten tegengevoerd ten betooge, dat de studie van de sociale wetenschappen, deze algemeene vorming, beter ware ondergebracht bij de rechtshoogeschool dan bij de litteraire faculteit, zooals thans staat te geschieden.

Ik ben, gelijk ik ook bij de behandeling van Afdeeling V heb gezegd, volkomen leek op onderwijsgebied, en ik wil mij in deze controverse niet verdiepen. Maar ik wil, juist waar ik deze algemeene maatschappelijke vorming van zoo uitzonderlijk belang acht, den Regeeringsgemachtigde met klem vragen om, wanneer de bouw van de universiteit verder ontworpen wordt, daarbij ook nog eens in het bijzonder aandacht te besteden aan de vraag, of deze algemeen vormende richting beter bij de rechtskundige faculteit dan bij de litteraire ware onder te brengen.

Wij zijn thans allen eenigszins het slachtoffer van deze ietwat overhaaste behandeling. Ook mij heeft helaas de tijd

(Loa Sek Hie.)
gaan en ik acht het te betreuren, dat wij niet alle facetten op dit punt voldoende belicht hebben gekregen. Maar juist waar dit punt van zoo uitzonderlijk belang is voor den verderen opbouw van de Indische gemeenschap, hoop ik, dat de Regeering bij de behandeling van het geheele universitaire vraagstuk dit onderwerp nog eens bijzonderlijk in beschouwing zal willen nemen.

De heer **Loa Sek Hie**: Mijnheer de Voorzitter! Toen U mij vanmorgen ondershands Uw beslissing mededeelde om ook aan die leden, welke bij de behandeling van Afdeeling V over de litteraire faculteit hebben gesproken, gelegenheid te geven, aan deze besprekingen in tweeden termijn deel te nemen, kon ik dit, gelijk bij mij het geval is bij vele Uwer beslissingen, niet anders dan apprecieeren. Ik maak daarom van deze gelegenheid gebruik, mijn dank te betuigen voor den steun, door den heer Verboom verleend aan mijn verzoek en de verlangens, die ik heb geformuleerd omtrent den opbouw van de litteraire faculteit.

Ik wil daaraan echter nog toevoegen, dat misschien niet voldoende tot uitdrukking is gebracht, dat onder datgene, wat ik als argument heb aangevoerd, ook behoorde het algemeen belang, dat met de inwilliging van mijn verzoek gediend is.

Ten aanzien van hetgeen door de Regeering in eersten termijn gezegd is over de woorden „Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis'', waarover ik ben gevallen, nog het volgende. Ik heb er aanstoot aan genomen, — ten rechte of ten onrechte — dat in het rapport-Brugmans geconstateerd is de belangrijke Chineesche groep in Nederlandsch-Indië levend met een eigen Chineesche cultuur, terwijl daaraan de conclusie wordt vastgekoppeld, niet het doceeren van de Chineesche cultuur en haar uitingsvormen in de verschillende deelen van de wereld, niet alleen in Oost-Azië, maar bijv. ook in West-Azië maar de „Oost-Aziatische cultuurgeschiedenis'', een begrip, dat mij vreemd was. Als ik dus foutief ben, zou ik den geachten Regeeringsgemachtigde vooral willen vragen in zijn oordeel over mij de noodige elementie te betrachten.

Ik heb alleen gemeend te moeten zeggen, dat ik min of meer beïnvloed zijnde door de Chineesche mentaliteit, te kort zou schieten, indien ik op het oogenblik, mij alleen baseerende op macht en niet op het ongeschreven recht de taak zou moeten volvoeren van aan den eenen kant de Chineesche communisten te Shanghai te onderdrukken en aan den anderen kant avances te maken bij Stalin. Deze mentaliteit, die eigenlijk een afschuw beteekent van de Chineesche cultuurwereld, heeft in bepaalde deelen van Oost-Azië inderdaad aanhang gevonden. Deze mentaliteit wensch ik echter niet vereenzelvigd te zien met mijn cultuur en haar uitingsvormen, vandaar, dat ik het zoo zeer zou hebben geapprecieerd als de Regeering zou hebben gezegd, dat Zij zou doceeren de Chineesche cultuur en uiteraard haar verschillende uitingsvormen.

Ik hoop, dat dit terugkomen op de zaak in tweeden termijn verhelderend zal hebben gewerkt, uiteraard wensch ik geen nader dispuut erover uit te lokken.

De Regeering heeft in eersten termijn gezegd, dat indien onzerzijds verlangens bestaan tot instelling van een leerstoel voor het Chineesch, wij gebruik zouden kunnen maken van artikel 40 der hooger onderwijsordonnantie. Ik wil toch ten aanzien hiervan op het volgende wijzen. Ik heb, zooals ik zooeven zeide, misschien niet den nadruk erop gelegd, maar in ieder geval mag het niet verwaarloosd worden, dat mijn verzoek tot instelling van dezen leerstoel niet alleen bedoelde het Chineesche belang te dienen, doch ook het algemeen belang. Trouwens ik kan hiervoor verwijzen naar de debatten, die in 1924 hier gehouden zijn en waarbij de Regeeringsgemachtigde verklaard heeft, dat het algemeen belang met de

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
instelling van dezen leerstoel gediend is. Als er nu sprake is van het algemeen belang, apprecieer ik natuurlijk, dat de Regeering om de initiatiefnemers eenigszins te stimuleeren, verwezen heeft naar artikel 40 der hooger onderwijsordonnantie, maar dan vragen wij toch de welwillende medewerking van de Regeering zoover uit te strekken dat op de initiatiefnemers niet te zware financieele lasten worden gelegd.

Met de fiscale lasten, die wij op het oogenblik hebben te dragen zou het toch niet volkomen billijk zijn, gezien het argument, dat het algemeen belang hiermede is gediend.

Mijnheer de Voorzitter! Nog een kort woord ten aanzien van het standpunt van mijn geacht medelid, den heer Yamin. De heer Yamin heeft misschien wel niet dezelfde woorden gebruikt, maar hij bedoelde toch wel te zeggen, dat men, wanneer men de Chineesche cultuur wenscht te bestudeeren, men maar naar China moet gaan, zoodat hij het minder op zijn plaats acht, daarvoor een gelegenheid te scheppen bij de litteraire faculteit.

Ik geloof, dat dit door mijn geacht medelid niet breed gezien is, omdat het, uit een algemeen bestuursoogpunt beschouwd, toch inderdaad aan te raden zou zijn, ook rekening te houden met de belangrijke groepen, al behooren deze niet tot de autochthone bevolking, doch evengoed tot Nederlandsch onderdaan zijn verklaard.

Ik proef hieruit — misschien ten onrechte — een zekere bezorgdheid bij den heer Yamin om de Chineesche cultuurgeschiedenis als wetenschap te doen doceeren. Wetenschappelijk zullen wij toch zoover moeten zijn, dat wij geen enkele cultuur meer vreezen voorzoover de kennismaking daarmede betreft. Ik verwacht dat vooral van den heer Yamin, die toch academisch is opgeleid. Zooals hij de zaak heeft geformuleerd zitten er voor mij zeer weinig aantrekkelijke perspectieven vast aan de naar ik wil hopen momenteele idealen van den heer Yamin, die toch academisch gevormd en nationalist is en wiens idealen uitgaan naar een Indonesisch merdika. Ik geloof, dat men inderdaad merdika moet zijn als men naar merdika wil streven.

Ik wil natuurlijk geen critiek uitoefenen op het innerlijk van den heer Yamin, maar stel de zaak toch zoo, dat een goed aanstaand bestuurder rekening zal moeten houden met belangrijke groepen onderdanen in de bestaande staatkundige verhoudingen, die hier in de maatschappij leven.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit ontwerp in tweeden termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de geachte Regeeringsgemachtigde bereid, na de pauze te antwoorden?

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De vergadering wordt te 11.53 uur v.m. geschorst en te 12.25 uur n.m. hervat.

De heer **Djajadiningrat**, fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst: Mijnheer de Voorzitter! De sprekers, die in tweeden termijn over de litteraire faculteit het woord hebben gevoerd, hebben hoofdzakelijk ter sprake gebracht de werkwijze, de behandelingswijze van de zaak, de kwestie van de Indonesische hoogleeraren en de daarmede verbonden assistentschappen, de kwestie van het doceeren der Indonesische talen, en als ik dan verder doorga met betrekking tot de inrichting der faculteit kom ik nog tegen de sociaal-economische studierichting, het examen voor het Nederlandsch en de studie in de wijsbegeerte. Daarop volgt dan de toelating tot de studie voor hoofdaktebezitters, de verruiming van den

Oprichting faculteit letteren en wijsbegeerte (Ond. **79**).

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)
opzet der faculteit, en tenslotte de plaatsingsmogelijkheid harer abituriënten.

Over de gevolgde werkwijze hebben het woord gevoerd de heeren Moelia, Verboom en Kerstens, die het wederom hebben betreurd, dat deze aangelegenheid overhaast in behandeling is genomen. De Regeering, Mijnheer de Voorzitter, is werkelijk van oordeel, dat dit niet het geval is geweest. Men moet in aanmerking nemen, dat de heer Brugmans voor het opstellen van zijn rapport verschillende personen uit diverse kringen der maatschappij — niet alleen personen uit universitaire kringen — heeft geraadpleegd, dat daarna zijn rapport door de Regeering in beschouwing is genomen, op grond waarvan — gelijk reeds gezegd — de Regeering ten aanzien van de principieele punten een beslissing heeft kunnen nemen, te weten over den opzet der studie, de indeeling in studierichtingen en studiejaren, terwijl daarna inzake de nadere inrichting van de studie advies is gevraagd aan de faculteiten.

In mijn rede in eersten termijn heb ik naar voren gebracht, dat deze werkwijze het voordeel biedt, dat de litteraire faculteit zelf over de inrichting der studie een oordeel kan vellen. Had men een andere werkwijze gevolgd, dan had men het rapport-Brugmans om advies naar verschillende instanties moeten sturen, hieromtrent wellicht weer beschouwing en raad moeten vragen bij andere instanties en dan had de zaak tenslotte eerst na een jaar of langer bij de Regeering aanhangig kunnen worden gemaakt.

De redenen, waarom de Regeering van oordeel is geweest met de oprichting van de litteraire faculteit spoed te moeten betrachten, zijn reeds uiteengezet en tot mijn genoegen heb ik in mijn rede in eersten termijn kunnen zeggen, dat door verschillende sprekers hiermede instemming is betuigd, in zooverre, dat de faculteit nu staat opgericht te worden. Dat de Regeering er verwonderd over zou zijn, dat naast de instemming, die door verschillende sprekers is uitgesproken, ook critische tonen zijn gehoord, is toch niet juist. Het spreekt voor de Regeering vanzelf, dat, ook al is men het eens over de hoofdlijnen van een zaak, men over de onderdeelen van meening kan verschillen. De opmerkingen van critischen aard hebben de Regeering dus in het geheel niet verbaasd.

De benoeming van Indonesische hoogleeraren is in tweeden termijn ter sprake gebracht door de heeren Muh. Yamin, Soangkoepon en Moelia.

De heer Muh. Yamin heeft aangevoerd, dat de Regeering in Haar antwoord in eersten termijn geen feiten heeft genoemd, nadat Zij als beginsel naar voren had gebracht, dat behalve uiteraard de eischen van persoonlijkheid, de wetenschappelijke eischen prevaleeren. De Regeering is niet bereid in deze zaal over personen te spreken, maar ik hoop, dat de heer Muh. Yamin van mij, zelf Indonesiër wiens studie een groot deel van het terrein van de litteraire faculteit bestreek, wil aannemen dat aan deze kwestie ernstige aandacht is besteed.

Als de heer Muh. Yamin daarnaast naar voren brengt, dat de benoemde hoogleeraren te voren niets of weinig hebben gepresteerd, moet ik zeggen, dat hij, als hij „niets" zegt, zich vergist en als hij ‚weinig" zegt, uit het oog verliest de waarde van het gepresteerde.

De heer Moelia heeft naar voren gebracht, dat wanneer de Regeering niet onmiddellijk of zoo spoedig mogelijk Indonesische hoogleeraren benoemt, er weinig kans meer bestaat op benoeming van Indonesische hoogleeraren, omdat de hoogleeraren tot hun zestigste jaar kunnen aanblijven. Daarnaast bracht het geachte lid naar voren, dat door de assistentschappen, die ik in mijn rede in eersten termijn noemde, geen bibit voor het hoogleeraarschap wordt gevormd.

Het eerste punt is uiteraard juist, maar daarnaast kan men natuurlijk uitbreiding van het aantal leerstoelen krijgen bijv. door uitbreiding van het aantal talen, dat men onderwijst en ten aanzien van de assistentschappen moet men onderscheid maken tusschen de practische en de wetenschappelijke assistentschappen. Met de practische assistentschappen doel ik uitsluitend op de studie van de talen en ik heb dan het oog op assistenten, die den hoogleeraar, die de betrokken taal practisch niet beheersch, moeten aanvullen. Daarnaast heeft men de wetenschappelijke assistenten.

Juist door benoeming van practische assistenten stelt de Regeering zich voor den studenten voldoende oefening te geven. Op deze wijze zal de vrees van den heer Muh. Yamin, dat er een verschil, ja zelfs een kloove zou ontstaan tusschen de faculteit en de Indonesische maatschappij niet worden verwerkelijkt.

Het geachte lid, de heer Soangkoepon, is teruggekomen op zijn wensch, dat alle Indonesische talen aan de faculteit zullen worden gedoceerd en heeft daarbij naar voren gebracht, dat niet voor elke taal een afzonderlijke hoogleeraar zal behoeven te worden benoemd. In mijn antwoord in eersten termijn heb ik dit vastgekoppeld aan den wensch, dat bij de colleges in een Indonesische taal die taal ook de voertaal zal zijn.

Inderdaad, dien wensch van den heer Soangkoepon heb ik ook als zoodanig begrepen. Daarnaast kan ik ook mededeelen, dat het in de bedoeling ligt — dit naar aanleiding van den wensch van den heer Yamin — dat zooveel mogelijk om den leerstoel voor het Maleisch Sumatra-talen zullen worden gegroepeerd.

Over de sociaal-economische richting heeft de heer Verboom het woord gevoerd. Hij heeft daarbij gezegd, dat de strekking van zijn betoog in eersten termijn niet geheel juist is begrepen. Hij zeide, dat hij niet bedoelde in plaats van deze studierichting gewoon de Indologenstudie hier voor vast in het leven te roepen, maar om de nieuwe studie aan te passen aan de Indologenstudie, omdat men dan een concreet programma heeft, waarbij men zich kan aansluiten, waarvan men kan weglaten wat niet gewenscht en er aan kan toevoegen wat wel gewenscht is.

Het programma voor de Indologenstudie is bij den opzet van de studie voor de sociaal-economische richting natuurlijk door dr. Brugmans in beschouwing genomen. Wanneer hij tot een opzet is gekomen voor de sociaal-economische richting, die van de Indologenstudie afwijkt, heeft hij daar zijn redenen voor aangevoerd. Trouwens, het is algemeen bekend, dat de Indologenstudie, zelfs in de kringen van betrokkenen, niet geheel bevredigend is en dat men allang bij de vereenigde faculteiten der rechten en der letteren in Leiden doende is hierin verandering te brengen.

Een ander onderdeel, dat de inrichting van het onderwijs betreft, is het vak wijsbegeerte, dat nogmaals door den heer Kerstens is ter sprake gebracht. Inderdaad heeft hij in eersten termijn gesproken van de logica minor, die naar zijns inziens gemakkelijk gevolgd zal kunnen worden door studenten van het eerste jaar en zelfs door leerlingen van de hoogste klasse der A.M.S. Ik wil dat niet bestrijden, maar wil wijzen op het geheele programma van de studie. Men moet natuurlijk de verschillende vakken gelijkmatig over de verschillende studiejaren verdeelen en erop letten, dat het eene jaar niet meer belast is dan het andere. Wanneer men let op den opzet van de studie, zooals die in het rapport van dr. Brugmans is uiteengezet, ziet men, dat in het eerste jaar van de verschillende studierichtingen nauwelijks nog een ander vak toegevoegd kan worden en als men met wijsbegeerte in het tweede jaar begint, zal de heer Kerstens mij wel willen toegeven, dat als men dat vak beschouwt als de grondslag voor het wetenschappelijk denken — men kan het ook opvatten als een verdieping en dan komt het in latere jaren — het toch niet te laat is.

De heer Kerstens heeft verder in tweeden termijn de vraag ter sprake gebracht, waarom de Regeering voor het vak Nederlandsch geen examen wil laten afnemen. Hierbij moet men ook weer denken aan het karakter van dit vak in het programma van de studie. Hier wordt Nederlandsch gege-

(fd. directeur van Onderwijs en Eeredienst.)

ven aan studenten, die reeds eenige beheersching van het Nederlandsch hebben en het doceeren van deze taal beoogt alleen meer oefening daarin te brengen. Dit onderwijs valt dus buiten het kader van de studie. Het bedoelt alleen een steun te zijn voor de studenten en de Regeering acht het niet noodig om naast de practische oefening, die deze studie medebrengt, nog een examen in Nederlandsch af te laten nemen.

Hiernaast heeft men een studie in de Nederlandsche cultuurgeschiedenis en de Nederlandsche letterkunde. Men moet dat alles uit elkaar houden. Deze studie is verplicht voor de historici en in dit vak zal vanzelfsprekend wel examen worden afgenomen, want het maakt een onderdeel van het programma uit.

Ten aanzien van de toelating tot de examens aan de litteraire faculteit voor de hoofdactebezitters is het woord gevoerd door de heeren Moelia, Kerstens en Verboom. De heer Kerstens heeft hier uit mijn redevoering in eersten termijn iets aangehaald, dat uit zijn verband werd gehaald. Hij voerde aan, dat, wanneer in Nederland een hoofdactebezitter niet wordt toegelaten tot de universitaire studie, dit om traditioneele redenen het geval is, maar dat dit geen reden behoeft te zijn om dit minder goede voorbeeld van Nederland in Indië na te volgen. De passage in mijn rede, die de heer Kerstens in dit verband heeft aangehaald, sloeg echter niet hierop. Die passage sloeg hierop, dat de heer Verboom het stuitend vond, dat de zaak nog onderzocht moet worden. Te dien aanzien heb ik aangevoerd, dat in Nederland de hoofdactebezitters ook niet tot de universitaire worden toegelaten en een onderzoek dienaangaande zelfs nooit aan de orde is geweest. Dat wij niet van plan zijn dit voorbeeld van Holland slaafs na te volgen, blijkt uit het onderzoek, dat thans is ingesteld. Dit onderzoek geldt niet alleen de toelating tot de litteraire faculteit, wij hebben het onmiddellijk op breedere basis gesteld en het zich laten uitstrekken tot de toelating tot alle faculteiten. Een hoofdactebezitter met bijacten, b.v. voor wiskunde en natuurkunde, zou misschien ook van rechtswege toegelaten kunnen worden tot de technische hoogeschool en de medische hoogeschool; dit zijn punten, waaromtrent de faculteiten van advies moeten dienen. De heer Moelia heeft er terecht op gewezen, dat er verschil bestaat tusschen de oude en de nieuwe Europeesche hoofdacte; dat bij dit onderzoek de Indische hoofdacte is begrepen, spreekt vanzelf. De Regeering heeft in de stukken alleen gesproken van de hoofdacte zonder meer.

Mijnheer de Voorzitter! Nu de kwestie van de verruiming van den studie-opzet, die nog eens is bepleit door de heeren Kan, Kerstens, Loa Sek Hie en Verboom.

In de eerste plaats iets ten aanzien van de leerstoelen voor de Chineesche taal en de instellingen van het Christendom. De Regeering heeft al verklaard, dat Zij het inderdaad in het belang zou achten van de universitaire studie hier te lande, wanneer deze leerstoelen zouden worden ingesteld, doch dat in den tegenwoordigen beperkten opzet deze leerstoelen niet passen.

De heer Kerstens heeft gevraagd, of er geen tegenspraak ten deze is in mijn rede in eersten termijn tusschen de passage, waarin staat, dat de Regeering niet aanstonds is overgegaan tot de instelling van een leerstoel voor de instellingen van het Christendom en een andere passage, waarin verwezen werd naar een artikel van de hoogere-onderwijs-ordonnantie betreffende de bijzondere leerstoelen. Deze tegenspraak is niet aanwezig. De eerste passage slaat hierop, dat bij een uitgebreide faculteit een leerstoel voor de instellingen van het Christendom op zijn plaats zou kunnen zijn, doch dat bij een zoo beperkt opgezette faculteit, zooals hier het geval is, hiervoor geen plaats is. De laatste passage slaat echter hierop, dat, wanneer men van Christelijke zijde er op aandringt toch al dadelijk een leerstoel voor genoemd vak in te stellen, de mogelijkheid aanwezig is van de instelling van een bijzonderen leerstoel. Hetzelfde kan ik zeggen ten aanzien van den Chineeschen leerstoel.

De Regeering heeft erkend, dat het in het belang zal zijn van de litteraire studie alhier, wanneer men de ruime opvatting huldigt, dat er ook gelegenheid moet zijn, om het Chineesch te leeren, doch daarbij gezegd, dat ook deze gelegenheid in den beperkten opzet van de tegenwoordige faculteit nog niet gegeven kan worden. Ook hier werd verwezen naar de bijzondere leerstoelen, voor het geval van Chineesche zijde behoefte bestaat om aanstonds zoo'n leerstoel in het leven te roepen.

De heer Loa heeft daarbij gevraagd om een toezegging van een financieele tegemoetkoming, wanneer deze bijzondere leerstoel door een particuliere vereeniging zou worden in het leven geroepen. Deze toezegging kan de Regeering niet aanstonds geven, omdat Zij natuurlijk eerst zal moeten beoordeelen b.v. de wetenschappelijke waarde van dengene, die de Chineesche taal zal moeten doceeren en de deugdelijkheid van de vereeniging, in het kort den ernst waarmede de leerstoel zal worden ingesteld. Maar zooals de Regeering reeds gezegd heeft, Zij is in beginsel niet ongenegen Haar medewerking ertoe te verleenen..

Verder is met betrekking tot de verruiming van de faculteit nog het woord gevoerd door den heer Verboom, voor zoover hij gesproken heeft over de studie van de Nederlandsche taal en letterkunde. Ik heb in mijn antwoord in eersten termijn in het kort gezegd, dat de heer Verboom de moeilijkheden, die aan deze studie verbonden zijn, niet moet onderschatten. De heer Verboom is daarop niet nader ingegaan, doch slechts gemotiveerd, waarom hij meent, dat de heer Uri — naar mijn inzicht nog altijd ten onrechte door den heer Verboom aangevoerd — ook voor de instelling van deze studiemogelijkheid heeft gepleit.

De moeilijkheden kan ik in het kort als volgt omschrijven. De studie in de Nederlandsche taal en letterkunde is in Nederland een wetenschappelijk studie, gebaseerd op een natuurlijke beheersching van de Nederlandsche taal bij de studenten. De taalbeheersching wordt hierbij verondersteld voldoende bij de studenten aanwezig te zijn. De taal wordt verder bestudeerd en wetenschappelijk beoefend. Voor Indië — dat weten we allen — zal men niet van dit standpunt kunnen uitgaan. Men zal veel moeten doen ter verkrijging van een natuurlijke beheersching van de Nederlandsche taal en daarnaast moeten hebben de wetenschappelijke studie van de taal, zoodat de vraag rijst of hiermede de studie niet al te zeer zal worden overladen. Voor het oogenblik is de instelling van zoo'n studie ook onmogelijk, omdat wij de hoogleeraren niet zouden kunnen krijgen. Men zou hiervoor b.v. een hoogleeraar voor de oud-Germaansche talen moeten benoemen, die hier niet beschikbaar is.

De heer Verboom heeft, evenals in eersten termijn ervoor gepleit om aan de litteraire faculteit ook met haar bescheiden opzet de studie van de Nederlandsche cultuur mogelijk te maken. Maar die gelegenheid is aanwezig. Daarvoor zijn twee leerkrachten benoemd. Ik twijfel er niet aan of zij zullen ernst maken met hun taak en zich niet alleen bepalen tot oefeningen in het hanteeren van het Nederlandsch, en tot het inleiden van studenten in de Nederlandsche cultuurgeschiedenis en letterkunde, maar tot hun taak ook rekenen het vormen van een centrum van Nederlandsche cultuurbeoefening.

Op hetgeen de heer Verboom nog uitvoerig aangehaald heeft uit het artikel van den heer Uri, behoef ik niet nader in te gaan. De heer Verboom heeft zelf toegegeven, dat de heer Uri in zijn conclusie niet verder ging, dan het bepleiten van een leerstoel in de Nederlandsche cultuurgeschiedenis, en daarmee dat zijn betoog vanzelfsprekend ook in die richting ging.

Tenslotte heb ik met voldoening gehoord dat de heer De Villeneuve persoonlijk ook van oordeel is, dat het particulier bedrijfsleven het beleid van de Regeering wel zal willen steunen, door abituriënten van de litteraire faculteit, voor zoover betreft

(Kerstens.)
de litterair-economische richting, ook in het particulier bedrijfsleven op te nemen. Hij heeft daaraan de voorwaarde verbonden, dat de sociologie niet opgevat zal worden in wat hij noemt den zachten zin van de Nederlandsche universiteiten, maar geheel toegespitst op Indië. Ik kan hierop antwoorden, dat dit inderdaad de bedoeling is en in den opzet van deze studie besloten ligt.

Er is ook niet gesproken van sociologie, doch van Indische maatschappijleer, dus een vak toegespitst op de bestudeering van de Indische maatschappij. Een der sprekers merkte op, dat dit een nieuw vak is en dat de literatuur erover ontbreekt. Deze meening is niet geheel juist, Mijnheer de Voorzitter, het ontbreekt niet geheel aan gegevens en een hoogleeraar, die van zijn taak een juiste opvatting heeft is volkomen in staat te achten de leerstof op te bouwen, zoowel aan de hand van wat er verspreid over is verschenen als aan de hand van eigen nadere onderzoekingen.

Mijnheer de Voorzitter! De wensch van den heer De Villeneuve, om bij de ontwerp-ordonnantie voor een universiteit nog eens in beschouwing te nemen de vraag, of de sociaal-economische studierichting bij de litteraire, dan wel meer bij de juridische faculteit thuis behoort, zal vanzelf worden vervuld, omdat in den opzet van de nieuwe hooger onderwijsordonnantie alle faculteiten van advies zullen dienen, en dus ook de juridische faculteit.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze ontwerp-ordonnantie beëindigd en kan worden overgegaan tot de artikelsgewijze behandeling en de stemming.

De artikelen 1 t/m 7 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de stemming over de ontwerp-ordonnantie in haar geheel.

De heer Kerstens heeft verzocht, zijn stem te mogen motiveeren.

De heer **Kerstens**: Mijnheer de Voorzitter! Indien ik zou zeggen, dat het regeeringsantwoord in tweeden termijn mij geheel heeft bevredigd, zou ik niet de volle waarheid spreken. Naar mijn meening zou er nog wel ruimte zijn om op enkele punten een uitspraak van den Volksraad te vragen door middel van amendementen of moties. Maar alles wèl beschouwd komt het mij beter voor, hiermede te wachten — **(Verboom, Voorzitter.)**
indien noodig — tot de groote opzet van het hooger onderwijs aan den Volksraad wordt voorgelegd. Onder dit voorbehoud zal ik voorloopig gaarne met dit ontwerp genoegen nemen en zal mijn fractie er gaarne haar stem aan geven.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Onze fractie neemt tegenover deze ordonnantie hetzelfde standpunt in als de heer Kerstens. Ook wij zijn door het antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde, naar deze zelf wel begrijpen zal, niet ten volle bevredigd, ook wij betreuren het, dat aan verschillende hier geuite wenschen niet is tegemoet gekomen. Met name blijven wij het een groote fout achten, dat nog niet zal worden overgegaan tot het invoeren van een afzonderlijke studierichting voor de Nederlandsche taal en letterkunde, ook al begrijp ik ten volle de groote moeilijkheden, die daaraan op dit oogenblik kunnen zijn verbonden. Ik hoop intusschen, dat de Regeering deze zaak nog nader zal willen overwegen en vertrouw, dat Zij alsnog zal besluiten tot het in het leven roepen van deze studierichting.

Wij zullen aan deze ordonnantie onze stem dus niet onthouden, daar wij het — gelijk ik in eersten termijn reeds zeide — van zeer groot belang achten, dat deze faculteit tot stand zal komen, vooral ook, omdat wij haar beschouwen als een centrum van geestelijk en cultureel leven. Wij zullen onze stem dus aan de ontwerp-ordonnantie geven, doch hopen, dat de Regeering op de verschillende punten, door ons naar voren gebracht, alsnog aan onze wenschen zal willen tegemoet komen.

De ontwerp-ordonnantie wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De **Voorzitter**: Wegens het betrekkelijk vergevorderd uur zal thans geen aanvang meer worden gemaakt met de behandeling van afdeeling I.

Morgen komt na Onderwerp **85**, ontwerp-Koninklijk besluit betreffende opschorting van uitloting en schulddelging van Nederlandsch-Indische leeningen, aan de orde afdeeling I van de ontwerp-begrooting voor 1941, Regeering en Hooge Colleges.

Onderwerp **72**, Aanvullingsbegrooting 1940, betreffende afdeeling VI en afdeeling VI, Economische Zaken c.a. van de ontwerp-begrooting voor 1941, worden verschoven naar Donderdag.

De vergadering wordt te 12.52 uur n.m. gesloten.

Ingekomen stukken. — Achterwege laten van schulddelging op Ned.-Indische leeningen (Ond. **85**).

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

59ste VERGADERING.

Vergadering van Woensdag 20 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stukken. — Achterwege laten van schulddelging op Ned.-Indische leeningen (Ond. **85**). — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Loa Sek Hie, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Salamoen, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Verboom, De Villeneuve, Wermuth, Wirjopranoto, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Van Zuylen.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Götsen en Levelt.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat zijn ingekomen:

A. De volgende Regeeringsbrieven:

Kabinetsbrieven van den Gouverneur-Generaal van 14 November 1940 Nos. 1x/Kab. en 9, houdende mededeeling, dat zijn vastgesteld

a. de ordonnantie strekkende tot overbrenging van den zetel van den Volksraad van Batavia naar Bandoeng, wanneer dringende omstandigheden zulks vorderen (Ond. **81**);

b. de ordonnantie tot vaststelling van de vaste en daarmede op één lijn te stellen landsuitkeeringen aan de stadsgemeenten Semarang, Pasoeroean en Probolinggo voor de jaren 1936 en 1937, zoomede tot intrekking van deze uitkeeringen aan de (voormalige) locale ressorten in de buitengewesten voor 1938 en volgende jaren (Ond. **80**).

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

B. De volgende ter kennisneming ontvangen bescheiden:

1. Brief van den Nederlandsch-Indischen Marineraad van 16 November 1940 No. 70/1 betreffende de uitspraak inzake het aan den grond loopen van Hr. Ms. „K 15" in het Westervaarwater.

2. Brief van P.O.M.E.R. van 16 November 1940 No. 1082/C.B ter aanbieding van een rekest betreffende den door het coprafonds voor Gorontalo en omstreken bepaalden copraprijs.

3. Brief van het bestuur van de vereeniging „Bale Kaboedajan Parahijangan" van 7 November 1940 ter aanbieding van een nota over de oprichting van het Museum Parahijangan.

De stukken worden ter inzage gelegd ter secretarie van den Volksraad.

(Thamrin.)

C. Het volgende periodiek:
„De Fakkel", November 1940.

Dit periodiek wordt opgenomen in de boekerij.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van het ontwerp-Koninklijk besluit tot het achterwege laten in 1940 en 1941 van de uitloting en schulddelging van Nederlandsch-Indische leeningen. (Ond. **85**.)

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal de formeele zijde van deze aangelegenheid niet bespreken, nl. of het juister zou zijn, in plaats van een advies op een Koninklijk besluit te vragen, de materie in een noodordonnantie te behandelen. Ik ben niet zoodanig op de hoogte van staatsrechtelijke kwesties, dat ik hierin uitspraak zou kunnen doen.

Ook zal ik bij deze gelegenheid niet nader ingaan op de uitspraak van de Regeering in de memorie van antwoord dat een wijziging van de considerans als voorgesteld in het afdeelingsverslag voor de Regeering onaanvaardbaar is. Bij de behandeling van mijn motie terzake, ingediend bij de algemeene beschouwingen, kan wellicht daarover nader van gedachten worden gewisseld.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben eenigszins verheugd over het feit, dat de Regeering gevolg heeft gegeven aan de uitspraak van den Volksraad, gedaan in de motie-Thamrin, behandeld in de vorige zitting, om uitgaven van de begrooting af te voeren, die niet kunnen worden gedaan. Hoewel de nakoming door de Regeering slechts een kleine fractie betreft van hetgeen de motie beoogt, ben ik dankbaar voor de goede doorwerking van deze motie.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal dus zaken als de formeele zijde van deze kwestie hier niet nader bespreken en thans slechts ingaan op den materieelen inhoud van deze ontwerpordonnantie. In de eerste plaats zou ik het willen hebben over de samenstelling van het bedrag van *f* 24,6 millioen voor 1940. Wanneer ik de begrootingsstukken te dien aanzien nasla dan blijkt, dat dit bedrag uitsluitend gevormd wordt door de aflossingen, opgebracht voor het jaar 1940 van de conversie-leening 1937 A. Ik neem dus aan, dat de in de begrootingsstukken genoemde aflossingen van andere leeningen, zooals die van 1933 bij de Nederlandsche en Javasche Bank, van 1935, de Conversieleening 1937 en de Leening 1938, reeds hebben plaatsgehad. Waar de aflossing van de leening — ik meen van 1935 — verviel op 1 Mei j.l., dus tien dagen vóór den fatalen inval in Nederland, is er dus wel reden om ten deze de vraag te stellen, of de aflossing op 1 Mei eigenlijk wel geheel heeft plaatsgehad.

Voorts zou ik nog willen vragen, wanneer de aflossing van de leening-1833 heeft plaatsgehad, omdat ik uit de begrootingsstukken voor 1941 en 1940 geen datum heb kunnen vinden van de aflossing van deze leening.

Het bedrag van *f* 34,4 millioen voor 1941 is, voorzoover ik het kan nagaan, samengesteld uit de aflossing van de leening 1935, de conversie-leening 1937, de leening 1937 A, de leening van 1938 en de leening van 1883. Opgeschort wordt dus de aflossing van alle leeningen die op de begrooting voorkomen, behoudens de aflossing van de leeningen bij de Nederlandsche en de Javasche Bank. Als dit juist is, dan vraag ik mij af waarom zoowel in de ontwerp-ordonnantie als in de memorie van antwoord alleen gesproken wordt van — ik citeer artikel 1 der ontwerp-ordonnantie —:

> „schulddelging en uitloting van de Nederlandsch-Indische leening 1935, de Nederlandsch-Indische conversieleening 1937 en de Nederlandsch-Indische leening 1937 A."

Uitloting en aflossing van deze leeningen zal dus achterwege blijven, terwijl uit de begrootingsstukken blijkt, dat opschorting van de aflossing van leeningen plaats heeft ten aan-

Achterwege laten van schulddelging op Ned.-Indische leeningen (Ond. **85**).

(Thamrin.)

zien van alle in de begrootingsstukken voorkomende leeningen, behalve die bij de Nederlandsche en de Javasche Bank.

Dit zijn slechts kleinigheden, Mijnheer de Voorzitter! Ik vertrouw, dat de samenstelling technisch wel in orde is. Het zijn alleen informatorische vragen. Wat belangrijker is, is het volgende.

Het ontwerp betreft eigenlijk alleen de opschorting van schulddelging en aflossing van de leeningen. Het bestrijkt dus niet de betaling van de rente, aangezien het de bedoeling is de rentebetaling door te laten gaan, hetgeen ook blijkt uit de memorie van antwoord, waarbij wordt medegedeeld, dat het opschorten der aflossing ten gevolge zal hebben vermeerdering van rente, hetgeen logisch is. Maar ik vraag mij toch af waarom alleen de aflossing wordt opgeschort en opschorting van de rentebetaling niet eveneens plaats heeft. Ik zou willen vragen: hoe heeft die rentebetaling plaats? Het bedrag, dat ermee gemoeid is, is zeer aanzienlijk. Voor 1941 is het, naar ik zie, geraamd op *f* 36,4 millioen. Hoe wordt die rente geadministreerd? Wordt zij uitbetaald en zoo ja, aan wie? Waarom is het motief van bescherming van de obligatiehouders alleen geldig ten aanzien van de aflossing? Waarom behoeft er geen bescherming plaats te hebben van de couponhouders?

Het is natuurlijk eveneens denkbaar, dat ten aanzien van de uitkeering van de rente der leeningen, een dusdanige belasting zal plaats hebben door de vijandelijke overheid, dat praktisch de houders van de obligaties niets in handen krijgen. Maar bovendien waarom is hier niet nagevolgd het in dit geval goede voorbeeld van den Nederlandschen Staat om alle betalingen zoowel aflossing als rentebetaling op te schorten? Wij kunnen deze conclusie trekken uit de ons overgelegde bijlage A, waarbij in artikel 1 van het Koninklijk besluit vermeld staat, dat de aflossing en uitloting van alle schuldbekentenissen ten laste van den Staat der Nederlanden en uitbetaling op de vervaldata van rente op de bij die schuldbekentenissen behoorende coupons worden opgeschort. Met andere woorden de Nederlandsche Staat houdt op met het betalen zoowel van de aflossing als van de rente en hier schort men alleen op de schulddelging en de aflossing, maar gaat men door met de rentebetaling.

Ik zou willen vragen, wat de reden hiervan is, Mijnheer de Voorzitter.

Dan nog dit. In artikel 1 van het door mij aangehaalde Koninklijk besluit wordt gezegd, dat

> „alle schuldbekentenissen ten laste van den Staat der Nederlanden en uitbetaling op de vervaldata van rente op de bij die schuldbekentenissen behoorende coupons worden opgeschort."

Onze Indische leeningen — en naar ik meen geldt dit ook voor de onderhavige leeningen, die door deze materie worden beheerscht — zijn door den Staat der Nederlanden gegarandeerde leeningen. Komen wij nu niet in conflict met bedoeld Koninklijk besluit en gaan we dus feitelijk niet in tegen de beslissing van het Opperbestuur om zoowel aflossing als rente op te schorten, aangezien wij hier alleen de aflossing der bedragen opschorten en de rente blijven doorbetalen?

Ik zou nu nog een en ander willen zeggen over de pondenleening. Indien mijn veronderstelling juist is dat alle aflossingen van leeningen, die in de begrootingsstukken staan vermeld onder post 3A.3, zijn opgeschort, uitgezonderd de aflossing der leeningen bij de Nederlandsche en de Javasche Bank, dan vraag ik mij af, waarom hier onderscheid wordt gemaakt tusschen de pondenleening en de andere leeningen. De argumentatie in de memorie van antwoord luidt, dat er te dezen aanzien een overeenkomst bestaat tusschen de Nederlandsche Bank, de Javasche Bank en de Regeering van Nederlandsch-Indië en ook, dat om administratieve redenen, de betaling van de pondenleening via de Javasche Bank ging, en waarschijnlijk is dat nog zoo, Mijnheer de Voorzitter.

Maar ik acht het beroep op bedoelde overeenkomst niet sterk, als men bedenkt, dat met betrekking tot de andere leeningen eveneens kan worden gesproken van een overeenkomst. Sterker nog: de overeengekomen aflossingen zijn vastgesteld bij wet, hetgeen hier uiteraard ook het geval is. Ik zie niet in, dat er verschil zou moeten worden gemaakt tusschen de overeenkomst ten aanzien van de aflossing van de pondenleening en die met betrekking tot andere leeningen. Ook het argument van de administratieve redenen lijkt mij zeer zwak, ik acht het zelfs geen serieus argument. De Regeering zegt, dat het indertijd om administratieve redenen gewenscht werd geacht, ter betaling van deze leening een rekening bij de Javasche Bank te openen. Welk verschil bestaat er tusschen een rekening van de houders van obligaties voor de pondenleening bij de Javasche Bank voor de aflossing en de rentebetaling eenerzijds en de belofte van de Regeering, om te zijner tijd, wanneer het mogelijk zal zijn, tot rentebetaling en aflossing van de pondenleening over te gaan?

Maar er is nog een andere, klemmender reden om niet tot aflossing ook van deze leening over te gaan, namelijk, dat een deel der obligatiehouders in bezet gebied gevestigd is, en wel de Nederlandsche Bank. Waarom moet er speciaal voor de Nederlandsche Bank een uitzondering worden gemaakt door deze leening door te betalen en te schrijven op de rekening van de Nederlandsche Bank bij de Javasche Bank? Als er maatregelen worden getroffen ter bescherming van de overige obligatiehouders in het bezette gebied, dan lijkt het mij voor de hand te liggen, dat er voor de Nederlandsche Bank geen uitzondering gemaakt zal worden. Een der argumenten in de memorie van toelichting om door te gaan met de aflossing van de leening betreffende de pondentransactie is, dat de doorbetaalde aflossing gedeeltelijk gebruikt wordt voor amortisatie van het in Nederlandsch-Indië aanwezige en ingewisselde bankpapier van de Nederlandsche Bank. Uit de memorie van antwoord blijkt, dat het totaalbedrag van dit papier niet zoo hoog is als ik vermoedde, het is slechts *f* 1,17-millioen. Bovendien is het mijns inziens een slechts eenmaal verschijnende post, die alleen noodig is voor vereffening van den op 10 Mei 1940 hier ontstanen toestand en den daaropvolgenden overgangstoestand. Omdat deze post dus niet meer terugkeert, zou ik ten aanzien van deze pondentransactie geen ander standpunt willen innemen dan tegenover de andere leeningen.

Gisterenavond heb ik voor de curiositeit de geschiedenis van de pondenleening nog eens nagegaan en het relaas bleek niet opwekkend. Wij hebben van deze pondenleening niets dan verdriet gehad. Zij is uitgegeven tegen een uitzonderlijk lagen koers en een hooge rente, terwijl de overneming van het pondenbezit van de Nederlandsche Bank ten gevolge van den pondenval ons ook verlies heeft bezorgd. Waarom moet deze leening dan als een troetelkindje behandeld worden en met zachte hand worden aangevat. In het verleden hebben wij, zooals ik reeds zeide, van deze leening in het geheel geen plezier gehad en daarom lijken mij uitzonderingsbepalingen ten behoeve van de houders van deze pondenobligaties in het geheel niet gemotiveerd.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over dit onderwerp in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Wanneer is de Regeeringsgemachtigde bereid hierop te antwoorden?

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Gaarne in den loop van den ochtend, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord heden-ochtend na de pauze plaats vinden.

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Soetardjo.)

Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! In de laatste jaren is de indruk gevestigd als zou er tusschen de Regeering en het Opperbestuur eenerzijds en de Indonesische nationalistische beweging hier te lande anderzijds een onoverbrugbare kloof bestaan. Ik ben zoo vrij het bestaan van deze kloof te ontkennen, want wat toch is het geval? Zoowel de Indische Regeering als het Opperbestuur in Nederland stellen zich de zelfstandigmaking van deze gewesten ten doel en in de tweede plaats een democratische inrichting van deze maatschappij. Ik meen, dat men ook in het kamp van de Indonesische nationalistische beweging dezelfde doelstelling heeft.

(De heer Wirjopranoto: Zij gaat veel verder.)

Dat blijkt niet uit de doelstellingen, zooals deze in de statuten van de nationalistische vereenigingen zijn neergelegd.

(De heer Wirjopranoto: U moet het werkprogramma van Parindra er maar eens op naslaan.)

Mijnheer de Voorzitter! Indien er verschil van opvatting bestaat ligt dit, naar het mij voorkomt, in de wijze waarop en het tempo waarin uitvoering aan deze principes wordt gegeven. De opvattingen, die er bestaan, zoowel bij de Indische Regeering als bij het Opperbestuur, omtrent die wijze en dat tempo zijn zoodanig, dat de daden van de Regeering, welke hier tot uiting komen op verschillend gebied van de overheidstaak twijfel hebben doen rijzen aan den ernst van de zooeven door mij genoemde doelstellingen.

Van recenten datum is daar het geval van de instelling der commissie van bekwame mannen, dat den zooeven door mij genoemden twijfel niet heeft doen verminderen maar zelfs heeft versterkt.

De heer Wirjopranoto heeft ons eens verteld, dat de Herzieningscommissie, onder leiding van den heer Carpentier Alting, ingesteld in 1918, bedoeld was als een commissie van zeer bekwame mannen.

(De heer Wirjopranoto: Ik heb den heer Fock aangehaald.)

De heer Wirjopranoto zegt, dat hij toen den heer Fock heeft aangehaald. Maar er is meer. Die commissie van zeer bekwame mannen had tot taak, studie te maken van mogelijk geachte staatkundige hervormingen, niet alleen, maar ook „voorstellen te formuleeren".

(De heer Kan: Daarom waren zij „zeer" bekwaam.)

De commissie onder leiding van den heer Visman staat bekend als de commissie van „slechts" bekwame mannen en heeft enkel tot taak wenschen aangaande staatkundige hervormingen te „registreeren." Maar wij zijn intusschen 22 jaar verder. Instede van vooruitgang constateeren wij dus achteruitgang.

(De heer Janssen: Alleen wat de mannen betreft.)

Dat dacht de heer Janssen maar. Hij moet maar eens naar de taakopdracht zien. Uit zijn interruptie blijkt, dat hij in het geheel niet geluisterd heeft.

Wij zijn 22 jaar verder en moeten tot ons leedwezen constateeren, dat in het streven van de Regeering tot toekenning van meerdere staatkundige rechten aan dit land en zijn bevolking geen vooruitgang, maar achteruitgang is. Is het te verwonderen, dat in de kringen van de Indonesische nationale beweging de opvatting heeft postgevat, dat de commissie-Visman alleen bedoeld is als een kapstok? Dit moet ik ten zeerste betreuren niet alleen dat die meening heeft postgevat bij de Indonesische nationale beweging, maar ook dat daartoe aanleiding is gegeven.

Nu kan het niet op den weg liggen van ons college, er bij de Regeering op aan te dringen, die commissie dan maar te ontbinden, maar wel zou ik heil zien in het werk van deze commissie, indien de Regeering daarnaast met ernst de noodige stappen zou doen om zooveel mogelijk nut uit het werk van deze commissie te trekken.

Ik zou, om dit te kunnen bereiken, willen bepleiten, gelijk ik met een enkel woord heb aangestipt bij de algemeene beschouwingen, een herziening van de positie en de samenstelling van den Raad van Indië.

Mijnheer de Voorzitter! De positie van den Raad van Indië dient in dier voege te worden herzien, dat dit instituut van een adviseerenden raad wordt een mede-verantwoordelijke raad. Het aantal leden, met inbegrip van den Vice-president, zou ik gaarne opgevoerd willen zien tot tien, waarvan 5 dienen te zijn Indonesiërs en 5 Nederlanders en representanten van de groep van Vreemde Oosterlingen.

Mijnheer de Voorzitter! Deze gereorganiseerde raad zou straks de resultaten van het werk van de commissie-Visman kunnen opvangen en eventueel zoo mogelijk in samenwerking met den Gouverneur-Generaal kunnen uitvoeren.

Mijnheer de Voorzitter! Het was niet mijn bedoeling om breedvoerige beschouwingen te leveren omtrent dit belangrijke denkbeeld. Ik moge volstaan met dezen wensch te poneeren.

Wat betreft de tweede doelstelling zoowel van de Regeering als van het Opperbestuur eenerzijds en de Indonesische nationale beweging anderzijds, met betrekking tot de democratische inrichting van onzen staat, is het voor de instelling van een volwaardig parlement noodzakelijk, dat voorbereidingen daartoe worden getroffen, welke een fundamenteel karakter dragen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof niet, dat de Indische Regeering en het Opperbestuur principieel afwijzend zouden staan tegenover het denkbeeld van de instelling van een parlement. Doch ik wil echter ten deze hieraan onmiddellijk toevoegen, dat ik niet wensch te debatteeren over de vraag, of het parlement, dat Indië in de naaste toekomst moet krijgen, een copy zal zijn van hetgeen de Westersche landen — in casu Nederland — ons te zien hebben gegeven. Ik geloof, dat hetgeen in de laatste maanden in Europa is geschied, ons waardevolle lessen heeft gegeven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wensch dus over deze kwestie niet te discussieeren.

(De heer Wirjopranoto: Het Hollandsche parlement is een slecht voorbeeld ten deze.)

Mijnheer de Voorzitter! Daar heeft men een meening uit de kringen van de nationalistische beweging!

(De heer Wirjopranoto: Men heeft daar te maken met een partij-versplintering!)

Mijnheer de Voorzitter! Andere meeningen zijn natuurlijk ook mogelijk. Doch wat mij wel ter harte gaat, is het denkbeeld van een zoo spoedig mogelijk en met ernst voorbereiden van de instelling, binnen zoo kort mogelijken termijn, van een parlement voor dit land.

Mijnheer de Voorzitter! Deze voorbereidingen moeten een fundamenteel karakter dragen en daartoe reken ik het nemen van de volgende maatregelen.

In de eerste plaats de opheffing van het instituut van de gescheiden kiezerscorpsen. Deze maatregel is noodig om herordening mogelijk te maken in de politieke constellatie van dit land. In de tweede plaats het toekennen van individueel kiesrecht voor de provinciale raden en den Volksraad, zonder onderscheid van ras, aan alle Nederlandsche onderdanen, die voldoen aan bepaalde welstands- en ontwikkelingseischen. Ten derde zou ik willen bepleiten de verheffing van de positie van den Volksraad, door de toekenning van het recht van enquête, toekenning van het recht van interpellatie — een recht, dat nog niet zoo lang geleden door het Opperbestuur en de Staten-Generaal is betwist —, afschaffing van de korte-conflictenregeling, toekenning van de bevoegdheid voor de vaststelling van de begrootingen van Nederlandsch-Indië door den Gouverneur-Generaal in overeenstemming met den Volksraad, zonder

(Zwart.)

goedkeuring bij de wet en tenslotte de uitbreiding van het aantal leden van den Volksraad tot honderd.

Ik moge volstaan met deze wenschen thans aan te stippen, aangezien het in mijn bedoeling ligt hierover eventueel amendementen en moties in te dienen.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze afdeeling wilde ik beginnen met een kleine opmerking betreffende hetgeen is medegedeeld in de memorie van antwoord omtrent de vergoeding voor reis- en verblijfkosten aan Volksraadsleden. Wat toch is het geval? Er zijn verschillende Volksraadsleden, vooral van de buitengewesten, die bij voorkeur niet in een van de plaatselijke hotels willen logeeren, doch liefst een eigen huishouding willen opzetten in een particuliere woning, dan wel een paviljoen, daarvoor speciaal gehuurd.

Door de bepalingen echter betreffende de vergoeding krijgen die Volksraadsleden slechts de helft van de maximumvergoeding welke aan Volksraadsleden, die in een hotel verblijven, wordt toegekend. Het antwoord op de vraag om in dezen toestand verbetering te brengen is volkomen juist in detail, volkomen correct en volkomen in overeenstemming met de bestaande wettelijke bepalingen, kortom het is volkomen in orde, doch het ziet m.i. de zaak ten zeerste beperkt.

Inderdaad hebben vroeger eenige misbruiken plaats gehad wat betreft deze vergoeding aan Volksraadsleden. Ik zou er evenwel toch bij de Regeering ten sterkste op willen aandringen een regeling te treffen, waarbij aan de Volksraadsleden, vooral aan die uit de buitengewesten, die geen gelegenheid hebben tusschentijds naar huis te gaan, gelegenheid wordt gegeven eventueel met hun echtgenoote hier te kunnen verblijf houden, zonder dat dit voor hen op extra hooge kosten komt te staan.

Een ander punt betreft het landsarchief. Vooreerst hoop ik, dat de ontwerp-archief-ordonnantie spoedig ter beoordeeling aan den Volksraad zal worden overgelegd. Op dit gebied is veel verzuimd en moet o.a. verdere achteruitgang en verwaarloozing van de plaatselijke archieven worden voorkomen. De bestaande archiefregelingen en het toezicht op de archieven eischen dringend herziening.

Het Landsarchief zelf is een van de cultureele onderdeelen van 's Lands taak, waaraan tot dusverre te weinig zorg is besteed, ook in de goede jaren. De laatste jaren is daarin gelukkig verbetering gekomen, doch het is toch eigenlijk te betreuren, dat ook op dergelijk werk onmiddellijk voor 1940 het blokkade snoeimes heeft gewerkt. Voor het eerst waren eens *f* 2500 toegestaan voor publicatie van belangrijke gegevens en deze *f* 2500 werden onmiddellijk geschrapt.

Vele kleintjes in de bezuinigingen maken wèl een groote, maar zooals hier door den heer Smit gezegd is, dat een cent in de dessa een heele groote cent is, zoo is het ook met de centen van 's Lands archief. Er kan gemakkelijker iets besnoeid worden op een groot bedrag, waarna nog voldoende overblijft, dan wanneer van een klein beetje, dat heele beetje geheel wordt afgehaald. Natuurlijk werkt dit ontmoedigend op het personeel dat deze publicaties persklaar heeft gemaakt. Doch dat is niet het voornaamste. Door blokkeeren, snoeien, bezuinigen en wat voor maatregelen nog meer kan het Landsarchief niet bijdragen aan de verdere cultureele ontwikkeling van Indië. De een zal dit belang hooger aanslaan dan de ander, maar de mensch en ook de gemeenschap leeft nu eenmaal niet van brood alleen. Wanneer men Indië wil ontwikkelen tot een meer zelfstandig deel van het Koninkrijk in cultureel opzicht dan behoort ook aan 's Lands archief meer zorg te worden besteed en daarvoor meer gelden ter beschikking te worden gesteld dan tot dusverre het geval is.

Laat ik een paar voorbeelden noemen van het belang bij verdere publicaties. De geschiedenis der missie in Indië onder de Compagnie, door Mgr. Visscher, bevat weinig belangrijke gegevens meer na het laatste jaar n.l. 1682 waarover de Dagregisters van het kasteel Batavia zijn uitgegeven. Toch weet ik door eenige toevallige vondsten, dat ook op dit gebied in de niet uitgegeven deelen van die Dagregisters belangrijke gegevens liggen. Zelf heb ik een boschgeschiedenis van Java tot het einde der Compagnie persklaar, doch juist over een van de voornaamste perioden van de Compagnie, nl. van 1680 tot 1750, weet ik veel te weinig, omdat o.a. de talrijke gegevens uit die Dagregisters over die jaren ontbreken. Juist in deze periode hebben in de geheele economische en inwendige geschiedenis groote veranderingen plaats gegrepen. In deze periode voltrekt zich o.a. de verandering van het vrije handelen der Compagnie van Batavia uit met Midden-Java tot het stelsel der gedwongen contingenten en leveringen. Hoe dit precies in zijn werk is gegaan — en het komt op de details aan in deze, Mijnheer de Voorzitter — is mij onbekend.

Nu behoort de publicatie der Dagregisters tot de taak van het Bataviasche Genootschap en niet tot die van 's Lands archief, doch ik heb deze bron slechts als voorbeeld aangehaald. De onuitgegeven deelen van de Bataviasche Dagregisters kunnen echter alleen op Batavia worden geraadpleegd. M.a.w. alle minnaars en beoefenaars der geschiedenis buiten Batavia kunnen dat onmogelijk doen. Doch ook voor hen, die wèl 's Lands archief kunnen bezoeken is het raadplegen van de vaak bijna onleesbare handschriften een veel tijdeischen werk. En toch zal de Indische geschiedenis het voorloopig niet zonder dergelijke minnaars en liefhebbers der geschiedenis kunnen doen. Er zal meer aan Indische geschiedenis moeten gedaan worden en daarom gelegenheid moeten worden gegeven tot publicatie over te gaan van bronnen, hetgeen ook voor de a.s. litteraire faculteit volstrekt noodzakelijk zal zijn.

We hopen, dat ook eens de Javaansche zelfbesturen tot geschiedkundige publicaties zullen overgaan; doch ook in Landsarchief berusten vele gegevens, die niet alleen voor de Nederlandsche groep der burgerij, maar ook voor de Chineesche en de Indonesische van veel belang zijn. Vooral geldt dat natuurlijk voor de Vorstenlanden.

Van de inwendige geschiedenis en de toestanden van deze gebieden, — die zich vroeger veel verder uitstrekten dan nu — weten wij zoo goed als niets en publicaties daarover zullen van groot belang zijn.

Wat zou ons inzicht in Java's verleden niet groeien wanneer we voor Midden- en Oost-Java eens werken hadden als de Haan ons in „Priangan" voor West-Java heeft geschonken!

We moeten langzamerhand komen tot een eerlijke en onbevangen nationale geschiedenis van Java en Ned.-Indië. De wenschelijkheid daarvan blijkt o.a. uit een opmerking in het afdeelingsverslag en memorie van antwoord op Onderwijs en Eeredienst. Door meer publicaties uit 's Lands archief kan de waarheid slechts gediend zijn. De slechte en niet te verdedigen handelingen van onze voorvaderen zijn al herhaaldelijk zóó zwart afgeschilderd door eigen landgenooten, dat het totaalbeeld niet veel ongunstiger kan worden! Maar met een eerlijke en onbevangen nationale geschiedenis zal ook een hoop onzin en geschiedkundige legendes, worden opgeruimd.

Er is nog een andere reden, om aan 's Lands archief wat meer financieelen armslag te geven. Dat belang — ik geef toe, dat het zeer klein is in dezen tijd, waarin de cultuur nog maar van betrekkelijke waarde is — is de rol, die het archief kan spelen in het internationale verkeer.

Het was toch wel aardig, dat Zijne Excellentie Kobijashi, toen hij op 's Lands archief kwam, een hem totaal onbekende verzameling Japansche gegevens kon worden getoond, die voor een gedeelte op zijn familie betrekking hadden. Met een afschrift van deze gegevens heeft het Landsarchief Zijne Excellentie toch wel eenigszins verplicht.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. I. Regeering en Hooge Colleges.

(Aldjoeffry.)

Indië is cultureel ten achter, heeft Dr. Brugmans op een rede voor het Indisch Genootschap gezegd. Ik hoop, dat de Regeering eraan zal medewerken dezen achterstand zoo spoedig mogelijk in te halen. Daartoe behooren o.a. meer fondsen dan toegestaan zijn, voor 's Lands archief beschikbaar te worden gesteld om te komen tot een publicatie van de vele voor Indië's geschiedenis van belang zijnde, daar liggende gegevens.

Ik hoop in elk geval, dat wanneer het snoeimes van de blokkade ook dit jaar gehanteerd zal worden, dit niet zal worden toegepast op de kosten voor de publicatie van gegevens uit 's Lands archief.

De heer **Aldjoeffry**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne willen terugkomen op hetgeen in de memorie van antwoord betreffende afdeeling I is medegedeeld aangaande de benoeming van een Arabische kracht bij den regeeringspubliciteitsdienst. De Regeering acht dit geen zaak van urgentie en beroept zich in deze op het feit, dat die dienst zich in het algemeen langs onmiddellijken weg tot het publiek wendt en dat de belangen van de Arabische gemeenschap zeer wel ook langs dien weg zouden kunnen worden gediend.

Voor zoover de hier te lande gevestigde Arabische gemeenschap betreft, heb ik tegen die uitspraak niet veel in te brengen. Mij staat echter voor oogen het nut, dat de officieele publiciteitsdienst zou afwerpen, wanneer hij, de reeds meermalen bepleite propaganda voerende, zich niet alleen tot die gemeenschap in engeren zin zou richten, maar ook de Arabische wereld in haar geheél zou kunnen bereiken. Ik denk in dit verband aan de serie causerieën in de Arabische taal, die de heer Alamoedi — geheel belangeloos — te Soerabaja voor de radio heeft gehouden. Dat deze toespraken niet zonder effect zijn geweest, blijkt wel hieruit, dat de Arabische omroep, die van Zeesen uit de geesten der Arabisch-sprekenden poogt te vergiftigen, den spreker allerlei ijselijke bedreigingen — de heer Alamoedi heeft er zich natuurlijk niets van aangetrokken — naar het hoofd geslingerd heeft, een bewijs, dat Berlijn voor den sterk-neutraliseerenden invloed, die van een onzerzijds in het leven geroepen Arabischen omroep kan uitgaan, uitermate beducht is. Dit nu zou ons er juist toe moeten brengen op den ingeslagen weg voort te gaan. Een vaste Arabische radio-omroep, die sterk propagandistisch werkzaam is en, bestendig waakzaam, den vijand van repliek kan dienen, lijkt mij zeker geen overbodige weelde. Ook zou hij belangrijke mededeelingen en berichten uit een buitenlandschen Arabischen omroep kunnen relayeeren: de jongste rede van Z. M. den Koning van Egypte, die veel onzekerheid omtrent den vasten wil van een groot Islamietisch rijk om zich tegen de totalitaire ideologie teweer te stellen, wegnam, zou dan tot de verste uithoeken van deze gewesten kunnen doordringen.

De Regeering moge hierbij bedenken, dat radio-uitzendingen in het Arabisch, voor zoover niet voor het buitenland bestemd, hier te lande niet alleen de Arabische gemeenschap bereiken, maar ook de Arabisch sprekende Indonesische Moeslims, wier aantal niet te onderschatten is. En voorzoover deze omroep op het buitenland is gericht, bestrijkt hij ook alle Arabische onderdanen van het Koninkrijk, die in Saoedi-Arabië, in Hàdramaut, in Egypte en elders in den vreemde verblijven.

In het gezaghebbende Amerikaansche tijdschrift „Asia" valt te lezen, dat zoo ongeveer in elk Arabisch dorpje op den „Maidan", het dorpsplein, een loudspeaker staat opgesteld, waarmede de dorpelingen, die met het wereldgebeuren intens blijken mede te leven, de stem van den Arabischen omroeper van de B. B. C. kunnen beluisteren. Waarom zouden wij dien Arabieren ook niet onze stem laten hooren? Er zou een geestelijke band worden gelegd tusschen hen en

(Wirjopranoto.)

ons en, mij dunkt, voor dit doel zal de Regeering niet blind willen blijven! Waarom zou zij dan niet hetzelfde doen als Groot Brittannië, Frankrijk, Italië, China, ja ook landen, die geen Arabische onderdanen hebben, zooals Japan, hebben gedaan? Die alle houden er een Arabischen omroep op na en zij zouden dit niet doen, wanneer zij er geen profijt van zouden trekken! Het Nederlandsche imperium blijve niet achter. Het kome royaal voor den dag met een eigen omroep voor zijn Arabische onderdanen en zijn Arabische vrienden hier en overal ter wereld waar Arabisch wordt gesproken en gedacht.

En laat ons dan ook niet parasiteeren op den goeden wil van wie zich con amore voor ons beschikbaar stelt, maar een vaste kracht benoemen, die zich ten alle tijde en volledig in onzen dienst kan stellen. Ik zou der Regeering met aandrang willen verzoeken, Mijnheer de Voorzitter, over dit punt nog eens Haar gedachten te willen laten gaan en in dezen niet te veel op de kosten te zien, die overigens niet dan gering kunnen zijn. Overigens gaat ook hier de cost voor de baet uit.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou meer uitvoerig den Regeeringspubliciteitsdienst willen behandelen, maar alvorens daartoe over te gaan, lijkt het mij toch wel nuttig, even in te gaan op de losse mededeelingen of wenschen van ons geacht medelid, den heer Soetardjo, op politiek terrein, wenschen, welke zijn voortgesproten uit wat ik zou willen noemen een halve kennis van het geheele politieke terrein.

Zooals ik gisteren of eergisteren heb gezegd is van den heer Soetardjo, die zoo nu en dan aan politiek doet, natuurlijk wel te verwachten, dat hij afglijdt, wanneer hij zich op politiek terrein beweegt en daarom bestaat er van onzen kant ook wel een groote mate van verontschuldiging voor hem.

De heer Soetardjo heeft hier de uitvoering van zijn ideeën bepleit, zooals die zijn neergelegd in de indertijd door hem ingediende petitie, ten aanzien waarvan de heer Soetardjo heeft verklaard, dat de volksbeweging zich daarmede accoord heeft verklaard; althans — zegt hij — is uit de volksbeweging niets gebleken, dat de petitie in den weg zou kunnen staan. Bij interruptie heb ik reeds medegedeeld, dat deze visie van den heer Soetardjo niet juist is. Het gaat hier waarschijnlijk meer om een wensch van den heer Soetardjo, want ik heb vaak bij ons geacht medelid opgemerkt, dat bij hem de grens tusschen feiten en zijn voorstelling van de feiten nogal vaag is. Onze vereeniging, de Parindra, heeft zich tegen de petitie van den heer Soetardjo verklaard. Dit moet den heer Soetardjo toch duidelijk zijn.

Verder ben ik ook verplicht, hierop in te gaan, omdat het, zooals ik bij de algemeene beschouwingen reeds heb verklaard, eigenlijk gevaarlijk is, politiek te bedrijven, zonder dat daarachter een politiek dogma of een politiek programma staat en nog minder een politieke verantwoordelijkheid. De heer Soetardjo is aan niemand verantwoording schuldig. De organisatie, welke hij hier in deze zaal vertegenwoordigt, is geen politieke vereeniging, kan zich niet stellen op een politiek standpunt, vraagt derhalve ook geen politieke verantwoording van de daden van den heer Soetardjo. Maar wat eigenlijk als een roode draad door de geheele politiek van den heer Soetardjo loopt is, dat die politiek een B.B.-kleur heeft.

(De heer Soeria Nata Atmadja: Dat betwijfel ik.)

De **Voorzitter**: Uw beschouwingen houden weinig verband met afdeeling I. Ik zie dat verband althans nog niet goed.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop, dat de zooeven door mij gegeven kwalificatie voor den heer

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Wirjopranoto.)

Soetardjo voldoende is. Zij moet voor hem toch boekdeelen spreken.

Ik ben den heer Soetardjo nog een argumentatie schuldig. Hij heeft zooeven bepleit de instelling van een parlement en heeft daarbij in het midden gelaten of zulk een in te stellen parlement een copie zou moeten zijn van het Nederlandsche parlement. Bij interruptie heb ik verklaard, dat het Nederlandsche parlement in dit geval een slecht voorbeeld is. Ik moet dat ook verduidelijken omdat hier inderdaad een groot probleem is. Wij leven momenteel in een tijd van begripsverwarring. De beteekenis en groote waarde van het democratische stelsel liggen niet zoozeer in het parlement als in de positie der Regeering in het parlementaire stelsel, met andere woorden, de Regeering moet stoelen op de meerderheid van het parlement en het ministerie moet aftreden, wanneer het niet de meerderheid van het parlement achter zich heeft. Niet de instelling van een parlement als zoodanig, waarin in Nederland zooveel kleine partijen vertegenwoordigd zijn, demonstreert de beteekenis van het democratische stelsel. Dat in het Nederlandsche parlement zooveel kleine partijen vertegenwoordigd zijn, vind ik bezwaarlijk. De heer Soetardjo zal voorts moeten begrijpen, dat ook in Nederland het parlementaire stelsel niet is zooals het werkelijk moet zijn. Ik wil hier in herinnering brengen de koppigheid, waarmede het ministerie-Colijn zich wenschte te handhaven, ondanks het feit, dat het niet steunde op de meerderheid van het parlement. Door de motie-Deckers is dat ministerie destijds ten slotte getorpedeerd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zie, dat U met ongeduld deze beschouwingen volgt, maar ik kom nu tot mijn overige opmerkingen.

De **Voorzitter**: Ik wacht nog steeds met ongeduld op Uw beschouwingen over afdeeling I. De inleiding lijkt mij vrij lang.

De heer **Wirjopranoto**: Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot den Regeeringspubliciteitsdienst. De Regeering heeft voor dezen dienst een nieuwe taakomschrijving uitgedacht. Hoewel deze taakomschrijving een weinig lang is, wil ik toch de betreffende passage van de memorie van antwoord even aanhalen. Zij luidt als volgt:

> „Naar aanleiding van de opmerking, dat een zeer incidenteele publiciteit schijnt te worden betracht, moge de Regeering er op wijzen, dat de taak van den Regeeringspubliciteitsdienst in hoofdzaak hierin bestaat, dat die dienst eenerzijds moet zijn de woordvoerder van het publiek tegenover de Regeering, anderzijds de spokesman van de Regeering tegenover de burgerij. Bij het vervullen van het tweede deel van die taak — waarbij van de werkzaamheden van den Regeeringspubliciteitsdienst naar buiten zou kunnen blijken — wendt deze dienst als zoodanig zich slechts dan rechtstreeks tot het publiek, indien het bepaald noodig is aan publicaties een officieel cachet te geven. Het behoeft geen betoog, dat een gerichte Regeeringspubliciteit in alle andere gevallen zich beperkt tot een (anonieme) medewerking aan de taak der bestaande publiciteitsorganen."

Bij het eerste deel van deze taakomschrijving, waarin medegedeeld wordt, dat de Regeeringspubliciteitsdienst zal optreden als woordvoerder van het publiek tegenover de Regeering wil ik dezelfde van vraagteekens voorziene kantteekeningen plaatsen als ik destijds in de stukken plaatste toen het ontwerp inzake de instelling van den regeeringspubliciteitsdienst hier behandeld werd. Mijn eerste kantteekening is: hoe zal dan de positie zijn van de volksvertegenwoordiging, welke toch ook het publiek tegenover de Regeering vertegenwoordigt? Een andere vraag is: hoe zal dan de verhouding zijn tot de vrije pers? Ook de vrije pers is een woordvoerster van het publiek tegenover de Regeering. Het stellen van deze vragen is noodig en het is voor ons van groot belang naar een antwoord daarop te zoeken.

De Regeering verklaart, dat de Regeeringspubliciteitsdienst een woordvoerder van het publiek tegenover de Regeering is.

Maar is hier dan sprake van een soort mandaat te dezen aanzien van het publiek aan den R.P.D.? En zoo dit het geval is, is dat mandaat dan van volledige, of van beperkte strekking? En zou er dan ook niet sprake zijn van een zekere verantwoording van den R.P.D. aan het publiek, als de R.P.D. optreedt als woordvoerder van het publiek?

Bij het beantwoorden van deze vragen zullen waarschijnlijk verschillende moeilijkheden rijzen, die ik als volgt wil aangeven. Want wanneer de R.P.D. inderdaad ten deze optreedt als woordvoerder van het publiek, mag ten deze toch wel aan bepaalde eischen worden voldaan en wel in de eerste plaats aan den eisch van geschiktheid. Wanneer het publiek in deze dus een oordeel mag vellen over die geschiktheid, wanneer het publiek dan inderdaad dezen R.P.D. erkent als zijn woordvoerder, dan mag het publiek toch zeker wel van den R.P.D. eischen, dat hij, bij het voorbrengen van de verschillende wenschen en verlangens, die voorkomen onder de burgerij, die wenschen zoo intensief mogelijk zal weergeven. Nu is dit zich scherp instellen op hetgeen bij het publiek leeft van het grootste belang. Stelt de R.P.D. zich echter op een ander standpunt dan het publiek inneemt, dan is de R.P.D. slechts instaat, om hetgeen bij het publiek leeft, vaag bij de Regeering weer te geven. Zou dit nu het geval zijn, dan zou ik ook niet schromen dezen woordvoerder ongeschikt te verklaren.

Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben hier dus twee uitersten. Aan den eenen kant het scherp stellen van het beeld, dat bij het publiek is waar te nemen. Aan den anderen kant hebben wij te maken met min of meer iets vaags. Het bedenkelijke van dit alles is, dat dan van de taakomschrijving, die ik zooeven heb voorgelezen, betreffende de inwendige taak, niets naar buiten zou kunnen blijken. Ik zeg, Mijnheer de Voorzitter, dat wij omtrent dit alles dus in het duister tasten. Daarom zou ik dan toch gaarne nog de volgende vraag aan de Regeering willen stellen, namelijk, of niet ten aanzien van deze taakuitoefening geen geheimzinnigheid moet worden betracht, m.a.w. of ten aanzien van dit gedeelte der taakuitoefening geen openbaarheid kan worden gegeven.

Mijnheer de Voorzitter! Nu kom ik tot het tweede gedeelte van de taakomschrijving, er op neerkomende, dat de R.P.D. moet zijn een spokesman van de Regeering tegenover de burgerij.

Mijnheer de Voorzitter! Dit gedeelte van de taakuitoefening zal wel worden gecontroleerd door de burgerij zelf, aangezien deze taakuitoefening naar buiten zal blijken. Dit zal op twee manieren kunnen geschieden, namelijk doordat de R.P.D. officieel naar buiten optreedt, en aan den anderen kant, doordat de R.P.D. anoniem optreedt. Wat betreft de gevallen, dat de R.P.D. officieel naar buiten optreedt, rijst weer dezelfde vraag, die ik zooeven reeds heb opgesteld: Hoe zal dan de verhouding zijn tot den Volksraad, omdat de Volksraad naar mijn meening de officieele plaats is, om verschillende officieele mededeelingen bekend te maken?

Mijnheer de Voorzitter! In dit verband zou ik slechts in herinnering brengen de kwestie van de Japansche delegatie voor de economische onderhandelingen te dezer stede, in verband waarmede een schriftelijke vraag aan de Regeering is gesteld door den heer Soetardjo, maar ten aanzien waarvan het antwoord werd gepubliceerd door den R.P.D. in de dagbladen, terwijl toch die bekendmaking eigenlijk in de eerste plaats in den Volksraad had moeten geschieden.

M.a.w. hier zien wij dus reeds een geval, waarin de Regeeringspubliciteitsdienst naar buiten is opgetreden, hetgeen zich naar mijn meening niet kan verdragen met de positie van den Volksraad.

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Wirjopranoto.)

Het volgende lijkt mij bedenkelijker, namelijk dat de R.P.D. naar buiten kan en zal optreden, echter anoniem. Ook in dit opzicht hebben wij geen prettige ervaringen. Ik herinner het College aan een stuk, dat afkomstig moet zijn van den R.P.D., welk stuk is onderteekend door „Observer", een anoniem stuk dus. Dit stuk is door de R.P.D. toegezonden aan enkele bladen, niet aan alle, want van Batavia is het mij bekend, dat het slechts toegezonden is aan het dagblad: Tjaja Timoer, terwijl andere Indonesische bladen als de Permandangan, het stuk niet hebben ontvangen. De heer Iskandar Dinata zal dit stuk uitvoerig behandelen, ik wil alleen in het kort mededeelen, dat dit stuk een rechtzetting behelst en waarschijnlijk ook ten doel heeft de beïnvloeding van een actie van de Gaboengan Politiek Indonesia, de Gapi, betreffende de instelling van de commissie-Visman.

Wat ik wil belichten is het anoniem optreden van den R.P.D. en zijn contact met de pers. Hier dreigt weder het gevaar, hetwelk ik reeds bij de behandeling van de ordonnantie betreffende de instelling van den R.P.D. heb geschilderd, een gevaar, dat thans niet denkbeeldig is gebleken.

Ik zie in dit optreden een zekere beïnvloeding van de publieke opinie door den R.P.D. Wat zegt de Regeering over die verhouding tusschen R.P.D. en vrije pers? Dit, zooals blijkt uit de Handelingen van den Volksraad, van Woensdag 21 Augustus 1940, het zijn de woorden van de heer Idenburg:

> „De pers is in dit land in beginsel — dat heeft de Regeering ook reeds in Haar antwoord in eersten termijn uiteengezet — een vrije pers. Wanneer de pers niet medewerkt aan den wensch der Regeering om uiting te geven aan de inzichten der Regeering, is ze daarin volkomen vrij en de Regeering denkt er dan ook niet aan, in dit opzicht eenigen dwangmaatregel toe te passen."

Alleen door het tijdig ingrijpen van het secretariaat van de Gapi is het mogelijk geweest, dat dit stuk niet in alle dagbladen is opgenomen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: En in de „Pemandangan" dan?)

In de Pemandangan is het pas veel later opgenomen.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Na den 12den dezer.)

Mijnheer de Voorzitter! Misschien is de heer Sosrohadikoesoemo niet zoo goed op de hoogte van de overwegingen welke de Pemandangan ertoe hebben geleid dit stuk alsnog op te nemen. De Tjaja Timoer, die dit stuk wel heeft ontvangen, heeft het niet geplaatst, maar dit is te danken aan het tijdig ingrijpen van het secretariaat van de Gapi. Hieruit leeren wij, dat de Regeering middels de diensten van den R.P.D. anoniem wenscht deel te nemen aan een zekere polemiek. Wij hebben daartegen gewaarschuwd bij de instelling van den R.P.D. en gezegd, dat het niet onwaarschijnlijk zou zijn, dat de Regeering zich partij zou stellen en dat wij vreesden, dat de Regeering zich dan niet meer zou stellen boven de partijen en deze vrees heeft zich thans bewaarheid, doordat de R.P.D. bewust aan polemieken deelneemt, waardoor deze dienst van zijn onpartijdigheid afstand doet.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Ook ik acht deze uiteenzetting onjuist, de commissie-Visman had dit stuk onder eigen stempel moeten laten uitgaan).

Het verheugt mij, dat ook de heer Sosrohadikoesoemo deze handelwijze afkeurt.

Ik acht het onbegrijpelijk, dat de R.P.D. zich in deze mijns inziens bedenkelijke richting ontwikkelt. De Regeering spreekt thans van een „gerichte" regeeringspubliciteit. Bij de behandeling van de instelling van den R. P. D. gebruikte ik den term „opinion dirigée". In deze zaal is tegen dit gevaar herhaaldelijk gewaarschuwd; het heeft zich in de practijk van den R. P. D. thans reeds gemanifesteerd. Ik vraag mij af of wij voor een op deze wijze

(Soangkoepon.)

werkende regeeringsinstelling nog langer gelden moeten voteeren. Wanneer haar ontwikkeling alsnog in goede banen wordt geleid, heb ik er geen bezwaar tegen, maar met de tot nu toe door den R.P.D. gevolgde werkwijze kan ik mij niet vereenigen.

Ik zou willen aanraden, dat de R.P.D. in eigen kring eens nagaat, hoe het bewuste stuk bij dien dienst is terecht gekomen en gepubliceerd en door wien het is opgesteld, want ik acht het van zeer groot belang, dat de bron bekend wordt, waarin dit stuk zijn oorsprong had. Dat bij den R.P.D. nog niet alles in orde is kan ik mij indenken, want het is een nieuw instituut. Wil echter dit nieuwe instituut zijn impopulariteit kwijtraken, wil het niet in wijden kring in discrediet komen, dan zal het in eigen boezem verschillende zaken dienen te corrigeeren.

De heer **Soangkoepon**: Mijnheer de Voorzitter! In de memorie van antwoord zegt de Regeering over den Raad van Indië:

> „Hoewel de aanwezigheid van een Indonesiër in den Raad van Nederlandsch-Indië de deskundigheid van het College, in het bijzonder in zaken, waarbij de belangen van de Inheemsche bevolking betrokken zijn, ten goede komt en gedurende de laatste jaren dan ook steeds een Indonesiër in het hooge College benoemd is, dient bij de samenstelling van den Raad het streven er vooral op gericht te zijn een zooveel mogelijk gevarieerde en gespecialiseerde kennis en ervaring op bepaalde terreinen van de Overheidszorg in het College te brengen. De landaard mag daarom niet de alles beheerschende factor zijn."

Dit standpunt is zeker juist. Waar thans de Regeering in deze moeilijke tijden niet bijzonder op de hoogte is van hetgeen van belang is voor onze landsverdediging, voorzoover deze zich tot de Inheemsche maatschappij uitstrekt, ligt het mijns inziens voor de hand, dat het in de lijn ligt, dat het Opperbestuur den Raad van Nederlandsch-Indië geheel of voor het grootste gedeelte uit Inheemschen samenstelt. Ik hoop, dat de Regeering Haar standpunt ten deze zal wijzigen.

In dit verband hebben verscheidene leden in het afdeelingsverslag verklaard, dat zij tegen uitbreiding van het ledental van den Raad van Indië geen bezwaar hadden, mits de meest geschikten benoemd worden, zonder onderscheid van **ras**.

Waar de geschiktheid op dit gebied beheerscht wordt door de capaciteit om alles, wat van belang is voor het algemeen welzijn, te overzien en om bestaande leemten in onze samenleving te constateeren, is het mijns inziens vanzelfsprekend, dat voor het lidmaatschap van den Raad van Indië Inheemschen de aangewezen personen zijn — ik bedoel uiteraard geschikte Inheemschen — vooral, omdat de adviezen van den Raad in het geheel geen betrekking hebben op de beoordeeling, of een vliegmachine defect is of een spoortrein derailleert. Daarvoor heeft men techniei noodig en behoeft er geen Raad van Indië te bestaan.

In dezen moeilijken oorlogstijd leert men de waarde van de getallen nog beter beseffen dan men reeds deed. Laat de Regeering derhalve beseffen, dat de waarde van een getal veel kleiner is, wanneer men de nullen vóór de getallen plaatst, dan wanneer men daarentegen de nullen op verstandige wijze achter de cijfers weet te rangschikken.

(De heer Blaauw: Wilt U de nullen vóór of achter den Raad van Indië plaatsen?)

Van de rangschikking van de getallen en nullen hangt het welzijn van ons Koninkrijk af.

Het is mij wel bekend, dat in de practijk de gezagsorganen, vooral, wanneer het Inheemschen betreft, veel meer waarde hechten aan de groote nullen dan aan de duizentallen, omdat men met de nullen alles kan doen wat men wenscht, doch, of

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Soangkoepon.)

dit in het belang van ons algemeen welzijn is, blijft voor mij nog steeds een open vraag.

In het afdeelingsverslag wordt nogmaals de suggestie gedaan om den Volksraad tot een permanent lichaam te maken, waardoor het bestaan van het College van Gedelegeerden niet langer gemotiveerd zou zijn.

De Regeering heeft hierop geantwoord, dat het permanent maken van den Volksraad vooral het bezwaar ontmoet, dat daardoor het aantal personen, dat bereid gevonden wordt om naast hun beroep, bedrijf of betrekking een Volksraadslidmaatschap te aanvaarden, belangrijk kleiner zou worden, hetgeen het contact tusschen Volksraad en maatschappij schaden zal.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer de Volksraad permanent wordt gemaakt, behoeft dit er toch niet toe te leiden, dat dit lichaam iederen dag moet vergaderen en daarom komt mij het motief van de Regeering te dezen opzichte niet steekhoudend voor. Met het bestaan van een permanenten Volksraad, is het zeker mogelijk de leden in staat te stellen hun bedrijf, beroep of betrekking zonder schade uit te oefenen.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering gezegd, dat de toezegging om het aantal leden van het College van Gedelegeerden uit te breiden of liever gezegd tot het oude peil te brengen, gestand zal worden gedaan, doch dat de verwezenlijking daarvan voorshands moet worden opgeschort in verband met het feit, dat de daarvoor noodige wijziging van de Indische Staatsregeling thans niet kan worden vastgesteld. Deze toezegging kan alleen worden nagekomen na de totstandkoming van de wijziging van de Indische Staatsregeling, die o.m. beoogde den aanvang van de hoofdzitting van den Volksraad eenige maanden te verschuiven enz. Deze wijziging van de Indische Staatsregeling kan naar het oordeel der Regeering niet met behulp van staatsnoodrecht tot stand worden gebracht, aangezien dit noodrecht slechts dan toepassing kan vinden, wanneer voldaan wordt aan twee voorwaarden n.l. dat overmacht de naleving van de geldende bepalingen onmogelijk maakt en de beoogde voorziening noodzakelijk is.

Ik geloof dat onze toestand — onze tegenwoordige toestand — juist de noodzakelijkheid tot wijziging van de Indische Staatsregeling nog sterker accentueert. De eisch van overmacht en noodzaak is m.i. in het onderwerpelijk geval volkomen aanwezig. Ik zou daarom de Regeering in overweging willen geven, de meergenoemde wijziging der Indische Staatsregeling door middel van het staatsnoodrecht tot wet te verheffen. Ware deze wijziging tijdig tot stand gekomen, dan behoefden zeker de langdurige zittingen in dit jaar niet te worden gehouden, afgescheiden evenwel van de omstandigheid, dat deze langdurige zittingen zeker haar geldige redenen kregen bij de overweldiging van het moederland door onzen vijand.

Met betrekking tot de berekening van de schadeloosstellingen aan de leden van den Volksraad wegens derving van inkomsten heeft de Regeering bekendgesteld, dat Zij het standpunt van de leden deelt, die van meening zijn, dat over meer dan vijf maanden per jaar schadeloosstelling mag worden genoten, met dien verstande, dat het totaal der schadeloosstelling niet meer dan *f* 6000 per zittingsjaar bedragen mag. Waar deze schadeloosstellingen gebaseerd zijn op den zittingsduur, overeenkomstig art. 62 lid 5 van de I.S., d.i. bijna vijf maanden, ligt het voor de hand, dat deze schadeloosstellingen redelijk zijn zoolang deze zittingsduur niet geregeld wordt overschreden. Nu de duur der Volksraadzittingen den daarvoor bepaalden tijd verre heeft overtroffen spreekt het m.i. vanzelf, dat deze schadeloosstellingen op een hooger peil moeten worden gefixeerd, waarmede dus rekening behoort te worden gehouden met de overschrijding van den duur der zittingperioden.

Wat aangaat de huidige regeling van verblijfkosten voor de leden, wonende buiten Batavia, komt het mij voor, dat daarmede beter de belangen van het hotelbedrijf dan die van de leden zelf worden behartigd. Daarbij komt nog, dat deze leden afhankelijk zijn van den goeden wil van de hotelhouders. Als de hotelhouders straks deze leden beschuldigen, dat zij minder betalen, dan hetgeen deze hotelhouders zelf in de betrekkelijke kwitanties erkennen te hebben ontvangen, dan worden deze leden straks wegens het gebruikmaken van valsche kwitanties daartoe nog vervolgd en veroordeeld; terwijl deze hotelhouders, die deze valsche kwitanties zelf opmaken en onderteekenen, vrijuit gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Toen de zittinggelden van de leden nog op *f* 30 per dag waren vastgesteld, behoefde men zeker nog niet aan te dringen op verbetering van deze verblijfkosten, omdat uit deze zittinggelden nog voor dit doel gelden konden worden beschikbaar gesteld. Nu deze zittinggelden evenwel tot een jaargeld van *f* 175 per maand zijn teruggebracht, kan dit jaargeld zeker niet meer op deze wijze den leden tegemoetkomen. Zonder het daartoe bestemd bedrag te overschrijden, zou het zeker mogelijk zijn, den leden hierbij tegemoet te komen. Door het vaststellen van een bepaald bedrag voor deze leden zou het zeker mogelijk zijn, dezen in hun moeilijkheden tegemoet te komen, vooral voor degenen, die met hun echtgenooten ter bijwoning van de eerste opening van de zitting van den Volksraad van de buitengewesten herwaarts zijn gekomen.

Logeert een Volksraadslid met zijn echtgenoote in een hotel, dan beteekent dit, dat hij voor dit doel veel moet bijpassen, zoodat hij de meerdere kosten uit het jaargeld van *f* 175 per maand moet bestrijden. Woont hij buiten het hotel, dan is een bedrag ad *f* 150 voor verblijfkosten ten eenenmale ook zeer onvoldoende. Er zijn nog zeker meer motieven aan te voeren, om een vast bedrag voor verblijfkosten aan de leden toe te kennen, doch het is mijns inziens voldoende, wanneer ik hier releveer de onverkwikkelijke gevolgen van veroordeelingen van verscheidene Volksraadsleden als het indienen van onjuiste declaraties, terwijl hun andere geachte medeleden, die zich aan dezelfde fouten schuldig maken, wel worden gespaard, afgescheiden nog van de omstandigheid, dat velen landsdienaren, die zich aan zulke fouten hebben schuldig gemaakt, de hand boven het hoofd is gehouden. In elk geval is de verandering van de wijze van bepaling van de verblijfkosten van de leden, zonder verhooging van de betrekkelijke uitgaven, zeker zeer gewenscht, indien men de positie en de integriteit van den Volksraad in zijn geheel wil beschermen. Doet de Regeering dit niet, dan staat dit gelijk met Haar eigen ruiten in te gooien.

> „Dat de vergoeding van half daggeld bij verblijf buiten een hotel ten eenenmale ontoereikend zoude zijn, kan bezwaarlijk worden erkend. Voor zoover de bij zoodanig logies te maken kosten zouden worden beïnvloed door de aanwezigheid te Batavia van de gezinnen der betrokken leden, moge er de aandacht op worden gevestigd, dat volgens de Volksraadspositieregeling 1926 op vergoeding van verblijfkosten ten behoeve van gezinsleden geenerlei aanspraak bestaat."

aldus de Regeering in de memorie van antwoord.

De Regeering vergeet juist hierbij het openstellen van de mogelijkheid, om de leden eens per jaar door hun echtgenooten te doen vergezellen.

Afgescheiden van dit alles, vraag ik mij af, waarom de Regeering bezwaren heeft om den leden in hun moeilijkheden en hun financieele moeilijkheden tegemoet te komen, indien dit mogelijk is, zonder vermeerdering van de totale uitgaven ten behoeve van de Volksraadsleden. Deze tegemoetkoming kan gevoegelijk plaats hebben, zonder in meerdere financieele uitgaven te vervallen.

Ook een billijke voorziening in de behoefte aan vergoeding van reiskosten aan gedelegeerden voor de reis naar hun kieskring, kan m.i. in deze lijn getroffen worden, zonder vermeerdering van uitgaven. De bestaande regelingen zijn gelijk te

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Iskandar Dinata.)

stellen in strekking en grondgedachte met idealen, die nimmer vervuld kunnen worden, met de toekenning van een hoog pensioen aan een landsdienaar, die een leeftijd van bv. 200 jaar heeft.

Bij het bepalen van de vergoeding voor verblijfkosten van de leden, is de Regeering uitgegaan van een vergelijking met hoofdambtenaren met salarissen van *f* 1000 's maands en hooger, hoewel vele leden niet op zulk een inkomen kunnen bogen. De Regeering heeft de leden in waardigheid en standing gelijkgesteld met landsdienaren, die den titel voeren van HoogEdelGestrenge. In verband daarmede behooren de leden gelijkwaardig met deze landsdienaren te worden behandeld. Ik zeg, gelijkwaardig, Mijnheer de Voorzitter, omdat een congruente behandeling dezer leden met de landsdienaren zeker tot groote onbillijkheden zal leiden.

De verruiming der regeling inzake de reizen van leden van den Volksraad en gedelegeerden naar hun kieskring behoeft derhalve niet het doen van hoogere uitgaven tot gevolg te hebben.

Wat de préséanceregeling aangaat, ik betreur, dat de Regeering daarmede nog steeds niet gereed komt. De Volksraad bestaat reeds meer dan 20 jaren en gedurende dien tijd bleef de préséanceregeling voor de betrokkenen ongeregeld, alhoewel de voormalige Landvoogd Jhr. Mr. De Graeff daarvoor voldoende aanwijzingen heeft gegeven.

De verhouding van de ambtenaren-leden van den Volksraad en de Europeesche bestuursambtenaren in de buitengewesten dient mijns inziens behoorlijk te worden geregeld; dit is zeer noodig, omdat Europeesche bestuursambtenaren nog wel eens doen als of de Volksraadsleden tot hun djongossen behooren.

Dat verscheidene Inheemsche leden van den Volksraad nog dikwijls een onheusche bejegening van de zijde der Europeesche bestuursambtenaren — vooral in de buitengewesten — ondervinden, leert de practijk van het leven.

Vele Nederlandsche bestuursambtenaren kunnen niet verdragen dat een Inheemsche volksvertegenwoordiger in rang en anciënniteit hun meerdere of hun gelijke kan zijn. Waarom dit zoo moet zijn, kan ik zeker niet begrijpen. Juist hierdoor is de geboorte van een behoorlijke préséanceregeling zeer geboden.

De heer **Iskandar Dinata**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de aanhangige begrootingsafdeeling het woord voerende, zou ik de volgende opmerkingen willen maken.

In het afdeelingsverslag komt betreffende de benoeming van een Indonesiër tot hoofdambtenaar in het Kabinet van den Gouverneur-Generaal de volgende passage voor:

> „Eenige leden achtten het bevreemdend, dat een niet-ambtenaar in deze functie is benoemd."

Het regeeringsstandpunt ten aanzien van benoemingen van particulieren is reeds kenbaar gemaakt in de memorie van antwoord over ambtenaarszaken en wel in de volgende bewoordingen:

> „Het streven blijft er op gericht zooveel mogelijk de ontstane vacatures door geschikte krachten uit den dienst zelve te bezetten en derhalve de aanstelling van particulieren zoo beperkt mogelijk te houden."

Uit deze woorden blijkt, dat de mogelijkheid bestaat particulieren in gouvernementsdienst op te nemen. Dit standpunt van de Regeering vind ik juist. Het ligt in de lijn van dat standpunt, dat de Regeering tot hoofdambtenaar van het Kabinet een Indonesischen particulier heeft benoemd. Aangaande de keuze van den persoon wenscht de Regeering niet in discussie te treden. Dit is op zichzelf begrijpelijk en aanvaardbaar. Ik geloof echter, dat er geen bezwaren tegen bestaan, dat van de zijde van den Volksraad algemeene wenschen naar voren worden gebracht betreffende de eischen, die men stellen wil aan een candidaat voor een belangrijke functie als die van hoofdambtenaar van het kabinet.

Bij de behandeling van het ontwerp tot instelling van het kabinet is van de zijde van onze fractie aangedrongen op aanstelling van een Indonesiër tot een belangrijke functionaris. Wij hebben dit gedaan, niet omdat wij het als een eer beschouwen een Indonesiër een gewichtige functie te zien bezetten, maar in de eerste plaats, omdat wij met de Indonesische bezetting de hoop koesteren, dat er iemand in de directe omgeving van de Regeering is, die de Regeering van goede voorlichting kan dienen aangaande onze nooden, behoeften en wenschen, en die onze gevoelens zoo juist mogelijk kan vertolken. Onze bedoeling is om zoodoende tot een beter begrijpen en verhouding tusschen Regeering en bevolking te geraken. De Indonesiër-hoofdambtenaar van het kabinet moet dus zijn min of meer de representant van de Indonesische bevolking.

Het is ons onverschillig wie benoemd wordt, als het maar iemand is, van wien eenigszins verwacht kan worden, dat hij het vertrouwen van de verschillende lagen der bevolking heeft, die een levendig contact onderhoudt met de Indonesische maatschappij. Het spijt ons te moeten constateeren, dat onze verwachtingen te dien aanzien niet in vervulling zijn gegaan.

Thans ga ik over tot een ander onderwerp, namelijk artikel 1.5.2. Regeeringspubliciteitsdienst. In het afdeelingsverslag komen woorden voor van teleurstelling betreffende de taakopvatting van den Regeeringspubliciteitsdienst. Hoewel ik moet toegeven, dat de Indonesische gemeenschap tot zoover nog geen verschil merkt in den toestand van vóór de oprichting en na de tot standkoming van dezen dienst, ben ik geneigd mijn oordeel over de werkzaamheden van den R.P.D. nog op te schorten.

Maar nu heb ik moeten constateeren, dat deze dienst een handeling heeft gepleegd, die naar ik meen principieel fout is en indruischt tegen de verklaringen van de Regeering betreffende het karakter van dezen dienst. Kort geleden heeft n.l. de R.P.D. anoniem aan de bladen een stuk aangeboden, met de strekking om een besluit van Gapi te bestrijden. Deze anonieme wijze is overeenkomstig de verklaring in de memorie van antwoord, dat

> „een gerichte regeeringspubliciteit in alle andere gevallen zich beperkt tot een (anonieme) medewerking aan de taak der bestaande publiciteitsorganen."

Deze handeling staat gelijk met een poging om de meeningsuiting van anderen te onderdrukken, of dan wel met een soort regeeringspropaganda tegen de opvattingen van bepaalde groepen.

Het betreft hier het besluit van Gapi met betrekking tot de commissie-Visman.

De Gapi heeft n.l. een resolutie genomen, die op de volgende overwegingen berust:

1e. dat reeds in 1918 de motie-Tjokroaminoto c.s. en de motie-Djajadiningrat c.s. hebben aangedrongen op instelling van een parlement met een daaraan verantwoordelijke regeering;

2e. dat kort daarop door de Regeering is ingesteld de Herzienings-Commissie, onder voorzitterschap van prof. Mr. J. H. Carpentier Alting en verder samengesteld uit vertegenwoordigers van alle bevolkingsgroepen en van de voornaamste politieke stroomingen, welke Commissie op 30 Juni 1920 een uitvoerig rapport aan de Regeering heeft aangeboden;

3e. dat op dit rapport is gevolgd de uitgifte van de bekende „Proeve van een Staatsinrichting", samengesteld door de heeren: prof. J. H. Carpentier Alting, prof. Mr. Ph. Kleintjes, prof. Dr. Snouck Hurgronje, prof. Mr. C. van Vollenhoven en Mr. R. Oerip Kartodirdjo;

4e. dat de genoemde publicaties alsmede de daarna verschenen tallooze geschriften en de in en buiten de vertegenwoordigende lichamen gevoerde discussies genoegzaam materiaal geven voor oriëntatie en het construeeren van den

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Iskandar Dinata.)

verderen staatkundigen opbouw van deze landen, welke de huidige verlangens zou kunnen bevredigen;

5e. dat de huidige verlangens der Volksbeweging immers geen nieuwe problemen stellen maar geheel aansluiten bij de reeds in 1918 door de bovengenoemde moties van de heeren Tjokroaminoto en Djajadiningrat bekend gestelde desiderata,

Constateerende:

1. dat de staatkundige hervormingen met den dag in urgentie toenemen tengevolge van de snel veranderende en zich voortdurend toespitsende labiele internationale verhoudingen;

2. dat de door de Regeering in te stellen Commissie bgm. niet tegemoet komt aan de door de volksbeweging gekoesterde verlangens.

Van oordeel zijnde:

1. dat daarom hierom een spoedige en volledige overeenstemming tusschen Regeering en Volksbeweging noodzakelijk is ter versterking van de moreele weerstandskrachten van deze landen,

2. dat bovengenoemde commissie overbodig en nutteloos moet worden geacht.

Zooals gezegd hebben de Indonesische bladen van den R.P.D. een artikel, onderteekend door Observer, ter opname gekregen, welk artikel tot oogmerk heeft bestrijding van het bovengenoemde Gapi-besluit. Uitingen als „het Gapi-besluit is voorbarig" en „het berust op misverstand" komen er in voor. Het is net of de leden van Gapi zoo naïef zijn om niet doordrongen te zijn van den ernst van het besluit.

Mijnheer de Voorzitter! Deze handeling van den R.P.D. is ongehoord en in strijd met de verklaringen en verzekeringen van de Regeering. Welke zijn de verklaringen van de Regeering?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, moeten wij even het regeeringsantwoord betreffende de instelling van den R.P.D. opslaan en daar staat duidelijk het volgende:

> „Ik kom hiermede vanzelf tot de andere zijde van de zaak, nl. hoe de Regeering zich voorstelt deel te nemen aan de vorming van de publieke opinie. De Regeering denkt hierbij — en dit volgt al uit hetgeen ik zooeven zeide — zeker niet aan een propaganda, die gepaard gaat met onderdrukking van andere meeningen, dan die der Regeering." (Zie H blz. 484, 20/8—1940).

Op blz. 485 lees ik:

> „Maar, Mijnheer de Voorzitter, misschien is hier een misverstand in het spel en dacht de geachte spreker aan een soort regeeringspropaganda tegen de opvattingen van bepaalde groepen. Wanneer de gedachte mocht bestaan, dan kan de Regeering hier met rust verklaren, dat zulks niet in haar bedoeling ligt."

Mijnheer de Voorzitter! Zoo kan ik verder andere passages uit het Regeeringsantwoord aanhalen, maar ik meen, dat ik met de twee citaten kan volstaan om den door de Regeering gedachten aard van werkzaamheden van den R.P.D. uit te beelden. Ik hoop, dat de Regeering dezen nieuwen dienst goed aan het verstand brengt, dat de R.P.D. zich heeft te blijven bewegen volgens door de Regeering aangegeven gedragslijn. De R.P.D. moet er zorg voor dragen, dat hij van de Indonesische pers en maatschappij het vertrouwen krijgt. Met handelingen als door mij gesignaleerd zal hij eerder het tegengestelde bereiken.

Zoo werd b.v. het artikel over de commissie-Visman door de nationale bladen niet geplaatst, het heeft slechts aanleiding tot opmerkingen van de Indonesische bladen, die de populariseering van den R.P.D. kunnen schaden.

Mijnheer de Voorzitter! Thans een woord over de taakopvatting. In de memorie van antwoord staat, zooals ik reeds heb opgemerkt, het volgende:

> „Het behoeft geen betoog, dat een gerichte Regeeringspubliciteit in alle andere gevallen zich beperkt tot een anonieme medewerking aan de taak der bestaande publiciteitsorganen."

Mijnheer de Voorzitter! Het is mij niet recht duidelijk, waarom hier van anonieme medewerking sprake moet zijn. Ik ben juist de meening toegedaan, dat iedereen moet weten en voelen, dat de R.P.D. er is en goed werk verricht. Uiteindelijk moet van den R.P.D. invloed en gezag uitgaan. Om hiertoe te geraken, moet zijn werkwijze openlijk en voor iedereen merkbaar zijn. De anonieme werkwijze kan verkeerd opgevat worden. Het is net of de R.P.D. geheimzinnig doet. Dat deze opvatting kan bestaan, is gebleken uit de reactie van het stuk van „Observer" in de bladen.

Mijnheer de Voorzitter! Op de vraag, hoe het staat met de resultaten betreffende de prijsbepaling van papier ten behoeve van de Inheemsche pers, heeft de Regeering geantwoord:

> „De overheidsbemoeienis inzake de voorziening van Inheemsche en Chineesche dagbladen in de behoefte aan krantenpapier heeft in den aanvang van dit jaar geleid tot een voorloopige regeling met een importfirma, die zich verbonden heeft courantenpapier tegen een vastgestelden prijs te leveren aan de dagbladen, die daarvoor in aanmerking wenschten te komen. Bij de Chineesche en Inheemsche pers heeft echter niet veel belangstelling voor deze bemoeiingen van het departement van Economische Zaken bestaan."

In zekeren zin moet ik beamen, dat de Indonesische bladen op den duur niet veel belangstelling hebben getoond voor deze bemoeiingen van het departement van Economische Zaken.

Ik zei op den duur, omdat in het begin de belangstelling zeker heeft bestaan. Waarom de Indonesische bladen geen gebruik hebben gemaakt van het papier, van de importfirma, die zich verbonden heeft courantpapier tegen een vastgestelden prijs te leveren, vindt zijn redenen in het volgende:

De vastgestelde prijs bedraagt *f* 2,65 tot *f* 2,75 per riem, (ik heb hier op het oog papier van een bepaald formaat) maar elke bestelling moet contant worden betaald.

Deze prijs is inderdaad lager dan die van andere firma's die dezelfde papiersoort tegen *f* 3.15 leveren, dus met een prijsverschil van 40 tot 50 cent. Koopen de bladen het papier echter tegen den vastgestelden prijs, dan kan dit tengevolge hebben dat de importfirma, waarmede de bladen jaren lang zaken gedaan hebben, de relaties verbreekt. Het voordeel ad 40 cent weegt niet op tegen de bezwaren, namelijk contante betaling en het verbreken van de goede relaties. Wil de regeeringsbemoeienis succes hebben, dan dient de papierprijs niet te veel te verschillen van dien van twee jaar geleden, toen de prijs zich bewoog tusschen een en twee gulden. Voorts dient dan te worden gegarandeerd, dat de zich verbindende importfirma een geregelde levering verzekert en tenslotte, dat de gewone betalingswijze — gewoonlijk in drie tot zes termijnen — mogelijk is.

Zeker behoeven de Indonesische bladen regeeringssteun en stellig geldt dit voor steun in den vorm van papierleverantie. De prijs stijgt steeds en ook bestaat er bezorgdheid op het stuk van de leverantiemogelijkheid. Zeer zeker is het wenschelijk dat de Regeering stappen doet om te voorkomen, dat de Indonesische bladen hun kantoren zouden moeten sluiten wegens papiergebrek, want dat zou niet alleen kapitaalsvernietiging zijn en een inkrimping van het voorlichtingsapparaat, doch het zou ook een vermeerdering der werkloosheid met zich brengen. Naar ik meen is thans Canada het eenige land dat courantenpapier kan leveren. Zou het niet mogelijk zijn, dat de Regeering als bijzonderen maatregel ten behoeve van de Indonesische couranten, courantenpapier in Canada bestelt en dat over de Indonesische en andere bladen distribueert, uiteraard tegen betaling?

Tenslotte eenige woorden over de advertenties, welk vraagstuk bij den R. P. D. in studie is; ik spreek de hoop uit, dat deze studie spoedig tot tastbare resultaten zal mogen leiden. Mogelijk zal daarbij ook kunnen worden nagegaan.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Verboom.)

of door het opnemen van advertenties door officieele periodieken, zooals de Java Express, De Zeemacht, Geeft Acht, aan de dagbladen concurrentie wordt aangedaan. De Regeering heeft dit ontkend, maar met de heeren C. C. van Helsdingen en Zwart bestrijd ik dit. Het Bataviaasch Nieuwsblad merkte hierover terecht op:

„Er wordt jaarlijks een bepaald bedrag op de advertentiemarkt geworpen, en het aantal gegadigden bepaalt, hoeveel ieder zal krijgen."

Wanneer dus officieele periodieken advertenties van particulieren opnemen, komen er vanzelf minder advertenties in de dagbladen.

De heer **Verboom**: Mijnheer de Voorzitter! Betrekkelijk kort geleden is in deze zaal uitvoerig van gedachten gewisseld over de nieuwe instellingen, welke onder deze begrootingsafdeeling ressorteeren, namelijk het kabinet van den Landvoogd en de Regeeringspubliciteitsdienst. Er is toen van de zijde der Regeering verklaard — en wij hebben dit ook aanvaard — dat de totstandkoming van het kabinet een bepaalde noodzakelijkheid was. Nu treft het dat, zeer kort nadat tot de instelling van het kabinet is overgegaan, het hoofd ervan met ziekteverlof is gegaan en dus voor een vrij langdurige periode aan het werk werd onttrokken.

Ik zou willen vragen, welke voorzieningen in dit opzicht getroffen zijn en wie op het oogenblik als hoofd van het Kabinet van den Gouverneur-Generaal optreedt.

De instelling van den Regeeringspubliciteitsdienst hebben wij begroet als een vooral in deze tijden zeer noodzakelijken maatregel. Ik heb bij de algemeene beschouwingen reeds te kennen gegeven, dat mijn indruk over het werk van den R.P.D. niet in elk opzicht bemoedigend is. Ik neem direct aan, dat naar binnen toe de R.P.D. belangrijk werk verricht ter voorlichting van de Regeering en misschien ook voor de organisatie van een zekeren vorm van publiciteit — ik denk bijv. aan de nieuwsvoorziening via de radio en dergelijke dingen meer — maar ik moet toch zeggen, dat hetgeen naar buiten van dezen dienst is gebleken, ons zeer weinig kan bevredigen.

Daarbij denk ik in bijzondere mate aan de radioredevoeringen, die door het hoofd van den R.P.D. zijn gehouden en waarover ik reeds bij een vorige gelegenheid mijn oordeel heb gegeven.

De Regeering tracht op blz. 7 (roneo) der memorie van antwoord deze onbevredigdheid, deze ontstemming durf ik gerust zeggen, die er bij een gedeelte van het publiek bestaat, te verklaren. Zij zegt:

„De in het afdeelingsverslag mede ter sprake gebrachte radiotoespraken van het hoofd van den Regeeringspubliciteitsdienst nu moeten worden gezien als een onderdeel van de „officieele" voorlichting, zij het, dat genoemd diensthoofd daarbij zijn eigen formuleeringen volgt, zoodat zijn uiteenzettingen niet zijn te beschouwen als Regeeringsverklaringen. Deze toespraken geven een uiteenzetting omtrent punten, die in het brandpunt van de publieke belangstelling staan, gegrondvest op de kennis die dat hoofd bezit van de overwegingen der Regeering en van bepaalde feiten. Uit den aard der zaak hebben velen zich ten aanzien van die vraagstukken reeds een oordeel gevormd. Degenen, die critisch staan tegenover het standpunt der Regeering, zijn uiteraard eerder geneigd in een uiteenzetting van dit standpunt een bestrijding — als men wil apologie — van hun oordeel te zien. In werkelijkheid zijn het zakelijke uiteenzettingen van de visie der Regeering op bepaalde zaken, waarbij anderer opinie niet altijd stilzwijgend voorbijgegaan kan worden."

Ik betwijfel ten sterkste, of dit laatste juist is en of hier inderdaad kan worden gesproken van zakelijke uiteenzettingen, wanneer menschen, die een andere visie op de zaak hebben, worden gekenschetst als kankeraars of defaitisten, zooals enkele malen geschied is. Maar overigens doet zich hier een principieel verschil voor tusschen ons en de leiding van den R.P.D. Wij meenen, dat de taak van den R.P.D. vooral moet zijn de geestdrift, die er in de samenleving is, wakker te houden en zoo mogelijk verder op te voeren. Daarnaast geloof ik, dat het zaak is, dat de R.P.D. den geest van onverzettelijkheid predikt, die in de huidige omstandigheden zoo onmisbaar is; waarbij dus voortdurend en voortdurend weer te kennen wordt gegeven, dat naar onze meening deze strijd op geen andere wijze kan eindigen dan met een totaal verslaan van onzen tegenstander, ongeacht de inspanning en de offers, die daarvoor noodig kunnen zijn.

Hiervan nu blijkt in de uiteenzettingen van het hoofd van den R.P.D., die hij op Woensdag pleegt te houden, al bitter weinig. Ik geloof, dat deze redevoeringen moeten worden gekwalificeerd als een uitvloeisel van de bedaringspolitiek, die wij ook in andere opzichten wel eens hebben meenen waar te nemen en wij gelooven daarom, dat men in dit opzicht volkomen op den verkeerden weg is.

De ontstemming over dit deel van het werk van den R.P.D. heeft dus een zeer reëelen grond en ik geloof, dat het zaak zou zijn, dat de Regeering daarmede rekening hield.

Er is verder in den laatsten tijd in de dagbladen veel geschreven — ik geloof, dat ik dit punt hier het best ter sprake kan brengen, omdat het zeer nauw de positie van de pers raakt — over het feit, dat in allerlei regeeringspublicaties advertenties worden opgenomen, zelfs zeer veel advertenties en dat het aantal regeeringspublicaties steeds grooter wordt, zoodat de bezwaren, die zich in dit opzicht voor de pers voordoen en in het bijzonder voor de dagbladpers, steeds grooter worden. Ik betreur het, dat deze bezwaren speciaal zijn geuit naar aanleiding van het blad, dat door het leger wordt uitgegeven, het weekblad „Geeft Acht" en dat dit er zelfs toe heeft geleid, dat de belangwekkende tentoonstelling, die onder dit motto hier ter stede is gehouden en die van dat weekblad uitging, door de pers min of meer geboycot is. Ik geloof, dat het niet juist was, dit middel in dit speciale geval te hanteeren, gezien de beteekenis van deze tentoonstelling maar aan den anderen kant geloof ik, dat de dagbladpers terecht bezwaar heeft gemaakt tegen dit verschijnsel, dat ik ook als een ernstig euvel beschouw.

Ik heb hierop trouwens al eenige jaren geleden gewezen, toen hier werd overgegaan tot de uitgifte van een „Haagsche Post voor Nederlandsch-Indië" en toen op datzelfde oogenblik verschillende advertentiebladen een steeds grootere beteekenis kregen. Ik heb daarvoor toen reeds de aandacht gevraagd en heb gezegd, dat de Indische pers daarvan op een gegeven oogenblik de dupe zou worden en dat de Indische pers nooit vervangen zou kunnen worden door een filiaal van de Nederlandsche pers, ook al werd dit telegrafisch en telefonisch nog zoo goed over allerlei zaken geïnformeerd. Ik zei, dat het zaak was, dat de Regeering daaraan aandacht zou schenken. Het ligt dus voor de hand, dat ik hiervoor nu opnieuw de aandacht van de Regeering vraag. Daar de Regeering en verschillende regeeringsdiensten hierbij zoo nauw betrokken zijn, moet het m.i. voor de Regeering betrekkelijk eenvoudig zijn, aan dezen ongewenschten toestand een einde te maken. Ik geloof dus, dat in ieder geval een groote beperking op dit gebied, voorzoover het regeeringspublicaties, of semi-officieele publicaties betreft, wel zeer gewenscht zou zijn.

Er blijkt verder uit de stukken dat de R.P.D. een zeer groote uitbreiding van personeel heeft ondergaan. Ik zou gaarne willen, dat wij hierover uitvoeriger werden ingelicht en zou gaarne vernemen, of de bezwaren, die van verschillende kanten naar voren zijn gekomen tegen de aanstelling van bepaalde personen, bezwaren, die betrekking hebben op de politieke gezindheid en de mentaliteit van

(Verboom.)

deze personen, door de Regeering onderzocht zijn en in hoeverre die al dan niet juist zijn bevonden.

Toen de kwestie van den R.P.D. uitvoerig besproken werd, heb ik ook gewezen op de wenschelijkheid, dat de R.P.D. zijn bemoeiingen zou uitstrekken tot het buitenland en dat hij dus aan de eene zijde den strijd zou aanbinden tegen publicaties in het buitenland, die van de toestanden en verhoudingen in Nederlandsch-Indië een verkeerd beeld geven en aan den anderen kant ons zoo juist mogelijk over de publicaties in het buitenland zou inlichten. Van eenige werkzaamheid in beide richtingen is mij zeer weinig gebleken.

Nu herinner ik er in dit verband aan, dat ik verleden jaar uitvoerig heb gesproken over de positie van het landsarchief en dat ik toen, in dat verband, ook heb gewezen op de wenschelijkheid, dat het landsarchief zich zou wijden aan een documentatie, die meer op de recente geschiedenis betrekking zou hebben en dus bij bestrijding van publicaties in het buitenland het noodige materiaal voor deze bestrijding zou kunnen leveren.

Ik zou, nu wij een R. P. D. hebben, die naar mijn meening in dit opzicht een zeer duidelijke taak heeft, willen vragen, of door dezen dienst al contact is gezocht met 's Lands archief en zoo ja, tot welke resultaten dit heeft geleid.

Overigens wil ik gaarne nog eens de aandacht vragen voor de plaats en de positie van het Landsarchief, omdat ik dit een instelling acht van buitengewoon belang. Ik heb hierover het vorige jaar uitvoerig gesproken. Het zal dus, Mijnheer de Voorzitter, duidelijk zijn, dat ik mij volkomen kan aansluiten bij hetgeen de heer Zwart vanochtend hierover heeft opgemerkt. Ik zou wenschen, in de eerste plaats, dat zoo spoedig mogelijk de reeds zoo lang in uitzicht gestelde archiefwetgeving tot stand komt, omdat wij daardoor de waarborgen hebben, dat materiaal, dat van waarde is voor de geschiedenis en ontwikkeling van dit land, bewaard zal blijven.

In de tweede plaats acht ik het met den heer Zwart van groot belang, dan 's Lands archief in de gelegenheid wordt gesteld over te gaan tot uitgifte van die publicaties, waartoe reeds zoolang het voornemen bestaat, en hetgeen volgens den gedachten opzet een zeer gering bedrag zal vorderen. Men heeft ten deze immers een crediet aangevraagd voor de eerste jaren van *f* 2 500. Ik kan mij derhalve niet voorstellen, dat er eenige aanleiding zou zijn voor een blokkeeren van dit bedrag. Dit heeft bovendien een groote psychologische beteekenis. Ik geloof n.l., dat de personen, die aan 's Lands archief verbonden zijn, in het algemeen met groot enthousiasme hun werk doen. Wanneer echter, dikwijls met zeer veel moeite, bepaalde publicaties persklaar zijn gemaakt, is het wel zeer ontmoedigend, wanneer men dit werk niet tot een goed einde kan brengen en dikwijls weer tijden lang moet laten liggen, wie weet voor hoe lang?

Ik zou er daarom op willen aandringen, dat zoo mogelijk ook voor dit jaar nog het bedrag, dat aanvankelijk op de begrooting voor deze zaak was uitgetrokken, beschikbaar wordt gesteld en dat dit ook in de volgende jaren het geval zal zijn. Ik wijs daarbij nog in het bijzonder op het groote belang, dat de publicatie van het „Daghregister van het Kasteel van Batavia'' zal worden voortgezet.

Bij het voorstel tot het instellen van een faculteit voor letteren en wijsbegeerte, heb ik er al op gewezen, dat wij in de afgeloopen jaren aan onze eigen cultuurgeschiedenis en kunst zoo weinig aandacht hebben geschonken. Terwijl alle mogelijke andere instellingen op verwant gebied tot stand gekomen zijn, zoekt men tevergeefs naar een instelling, die als het middelpunt van de Nederlandsche cultuur en letteren en kunst kan worden aangemerkt. Mijnheer de Voorzitter! Ik zou hierop nog even willen terugkomen, omdat het mij in dezen tijd toch van het grootste belang voorkomt, dat wij ook in dit opzicht de fakkel, die Nederland alle jaren door brandend heeft gehouden, van Nederland

(Directeur van Financiën.)

overnemen. Wij moeten ons een inzicht kunnen verwerven in het werken, in de cultuur en het geestelijk leven van de Nederlanders in het vrije gebied van de wereld. Ik doel daarbij in de eerste plaats, behalve op Nederlandsch-Indië, waar wij vanzelf aandacht aan schenken, op West-Indië zoowel op de eilanden Curaçao e.a. als op Suriname. Verder doel ik op die gebieden, waarvan wij weten, dat vele Nederlanders daar werken en nog hun cultuur en taal onderhouden. Dit geldt bijvoorbeeld voor Zuid-Afrika, maar ook voor bepaalde streken in Noord- en Zuid-Amerika. In al die streken verschijnen bladen in het Nederlandsch dan wel daaraan verwante talen, zooals het Afrikaansch. Het lijkt mij volkomen in de ontwikkeling der dingen te liggen, dat wij trachten hier een volledige verzameling aan te leggen van dag- en weekbladen en verdere publicaties, welke in die gebieden verschijnen. Ik geloof niet, dat zoo'n verzameling, zelfs een onvolledige verzameling, in Indië aanwezig is en ik vraag er daarom de bijzondere aandacht der Regeering voor.

Over den Staatsmobilisatieraad lijkt het mij beter toe op het oogenblik niet uitvoerig te spreken. Op pagina 9 (roneo) van de memorie van antwoord toch zegt de Regeering hierover het volgende:

> „De Regeering is voorts voornemens, en trof daartoe reeds de noodige voorbereidingen, om den Volksraad nog in deze zitting een openlijke mededeeling te doen omtrent de getroffen regelingen betreffende enkele zich daartoe eigenende onderwerpen van staatsmobilisatiezorg, zooals de evacuatie van de burgerbevolking, de organisatie van den burgerdienstplicht, de voorbereiding van vernielingen enz., welke mededeeling tevens gericht zal zijn op de voorlichting van het publiek.''

Het lijkt mij beter, de gedachtenwisseling over dit onderwerp uit te stellen tot wij beschikken over deze nadere uiteenzetting van de Regeering, maar wel zou ik thans nog willen vragen of de tijd niet gekomen is om over te gaan tot de invoering van burgerdienstplicht. Hier geldt hetzelfde als ten aanzien van vele fondsen, die zijn ingesteld: het zijn steeds dezelfde menschen, die aan die fondsen bijdragen; een gedeelte weet zich daar met bewonderenswaardige hardnekkigheid aan te onttrekken. Hetzelfde is het geval met den burgerdienstplicht. Een aantal menschen — en gelukkig een vrij groot aantal — stelt zich beschikbaar voor de burgerdiensten; daartegenover is er een ander deel, dat zich daaraan systematisch onttrekt, dan wel het als een soort spelletje beschouwt, waar men nu eens aan mee kan doen en dan weer van weg kan blijven, al naar gelang men er zin in heeft. Ik geloof, dat dit den goeden gang van zaken ernstig belemmert, en deze tijden zijn te ernstig dan dat wij dergelijke zaken als een spelletje mogen beschouwen. Het is daarom zaak, dat wordt overgegaan tot de invoering van burgerdienstplicht, waarbij dus aan iedereen te dezen opzichte dezelfde verplichtingen zullen worden opgelegd.

De vergadering wordt te 11 uur v.m. geschorst en te 11.31 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van het ontwerp-Koninklijk besluit tot het achterwege laten in 1940 en 1941 van de uitloting en schulddelging van Nederlandsch-Indische leeningen. (Ond. **85**.)

De behandeling is gevorderd tot het regeeringsantwoord in eersten termijn.

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De heer Thamrin heeft afgezien van een bespreking van de formeele zijde van het aan de orde gestelde onder-

Achterwege laten van schulddelging op Ned.-Indische leeningen (Ond. **85**).

(Directeur van Financiën.)
werp, terwijl het geachte lid de zaken, welke verband houden met de in het afdeelingsverslag bepleite wenschelijkheid om de considerans aan te vullen met een clausule betreffende de afvoering van de begrooting ook van andere zoogenaamde uitgaven in Nederland, zal bespreken bij de behandeling van de in dit verband door hem ingediende motie. Van Regeeringszijde bestaat derhalve evenmin aanleiding om thans op deze punten in te gaan; Zij heeft overigens met voldoening beluisterd, dat de geachte spreker zijn erkentelijkheid heeft betuigd voor de gedeeltelijke aanvaarding van de in de motie-Thamrin (Ond. **9**, stuk 11) belichaamde uitspraak van den Volksraad.

Wat den materieelen inhoud van het voorliggende ontwerp betreft, moge allereerst naar aanleiding van de informatorische vragen van den heer Thamrin het volgende worden medegedeeld. Het voor 1940 genoemde bedrag van *f* 24,6 millioen heeft inderdaad uitsluitend betrekking op de aflossing van de leening 1937 A; de aflossingen op de overige leeningen hebben reeds plaats gevonden, ook die op de leening 1937, daar de aflossing per 1 Mei niet meer dan het sluitstuk is van de geheele handeling, welke een aanvang heeft genomen met de uitloting in de maand Maart j.l. Voor de leening 1883 is geen bepaalde aflossingsdatum voorgeschreven, de aflossing dáárvan geschiedt door geleidelijken inkoop ter beurze; daar niet bekend is, hoeveel er reeds vóór 10 Mei j.l. was ingekocht, is het verstandig voorshands aan te nemen, dat het geheele op de begrooting gebrachte bedrag daarvoor werd bestemd.

(De heer Thamrin: Welk bedrag is hiermede gemoeid?)

Het gaat hier om een bedrag van iets meer dan *f* 1 millioen. De *f* 34,6 millioen voor 1941 bestaat uit alle aflossingen, behoudens die op de einde 1932 met De Nederlandsche en De Javasche Bank gesloten geldleening ter aflossing van de pondenleeningen 1921 C en 1923 B. In het ontwerp is alleen van de Indische leeningen 1935, 1937 en 1937 A gesproken, omdat — gelijk in de memorie van toelichting reeds werd opgemerkt — de leeningen 1883 en 1938, als Nederlandsche leening, vallen onder de bepalingen van het Koninklijk besluit van 23 Augustus j.l. (Staatsblad No. A 11).

Het geachte lid heeft vervolgens de vraag gesteld, waarom in het voorliggend ontwerp alleen de opschorting van de aflossing is voorgesteld en niet die van de rentebetaling. Hieromtrent is in de memorie van toelichting reeds medegedeeld, dat de schuldplichtigheid jegens bepaalde personen voor wat de aflossingen betreft, niet bij voorbaat vaststaat, zoodat het toekomstig recht van deze eigenaren van een vordering op Nederlandsch-Indië tot uitbetaling van het nominale bedrag der uitgelote obligatie tijdelijk kan worden opgeschort om later op andere wijze weder te worden geregeld. Het komt mij voor, Mijnheer de Voorzitter, dat de heer Thamrin in deze uiteenzetting een volledig antwoord op zijn vraag zal kunnen vinden.

Het door het geachte lid in verband hiermede ter sprake gebrachte Koninklijk besluit van 23 Augustus j.l. is met het voorgaande allerminst in strijd, wat ook bezwaarlijk te verwachten was. De reden voor het oogenschijnlijk verschil van inhoud ligt in het dubbele doel, dat door evengenoemd Koninklijk besluit wordt gediend. Het intitulé doet reeds duidelijk zien, dat een der doeleinden is de registratie van de schuldbekentenissen ten laste van den Nederlandschen Staat, terwijl uit de considerans en het lichaam van het besluit blijkt, dat het in de bedoeling ligt de aflossingen op te schorten, doch nà de registratie ten aanzien van de rentebetaling — dus de coupons — nader te beslissen of en zoo ja op welke wijze en onder welke voorwaarden de Staat der Nederlanden dezen zal overnemen.

Hierdoor wordt practisch hetzelfde bereikt, wat hier te lande heeft plaats gevonden eenerzijds door de aanmelding

(Thamrin.)
van alle fondsen bij het Deviezen-Instituut — de registratie dus — anderzijds door de tenuitvoerlegging van de bepalingen van het Koninklijk besluit van 24 Mei j.l. No. A. 1, ingevolge hetwelk o.m. alle vorderingen op publiekrechtelijke lichamen, welke toebehooren aan in het Koninkrijk gevestigde personen, in eigendom overgaan op den Staat der Nederlanden. Er is hier derhalve evenmin een conflict aanwezig met de door Nederland ten aanzien van de Indische leeningen verstrekte garantie voor de richtige betaling van rente en aflossing, afgezien nog hiervan, dat deze garantiebepaling slechts in werking zou treden wanneer Nederlandsch-Indië op eenigerlei wijze in gebreke zou blijven, wat in casu niet het geval is, daar de wettelijke regelingen nopens rentebetaling en aflossing — zooals deze straks zullen luiden — getrouw opgevolgd worden en blijven.

Wat de in 1933 met De Nederlandsche en De Javasche Bank gesloten geldleening tot aflossing van de pondenleeningen 1921 C en 1923 B betreft, zou ik het volgende willen opmerken. De meening van den heer Thamrin, dat de historie van deze pondenleeningen niet erg opwekkend is, kan tot op zekere hoogte worden gedeeld, echter bedenke het geachte lid daarbij vooral, dat de omstandigheden, waaronder die leeningen in 1921 en 1923 werden gesloten, van zoodanigen aard waren, dat geen gunstiger voorwaarden dan de toenmaals bedongene mogelijk waren.

Dat de omzetting daarvan in 1933 in een beleening bij de beide circulatiebanken echter evenmin op gunstige voorwaarden heeft plaats gevonden, moet ten stelligste worden weersproken. De overname vond plaats tegen een koers van *f* 9,25 per pond, hetgeen in die dagen geheel overeenkwam met de normale koersverhouding tusschen gulden en pond.

(De heer Thamrin: De normale koers was toen lager.)

De amortisatie zou in den buitengewoon redelijken termijn van 29 jaren plaats vinden en de rente werd op slechts 3½% gesteld. De reden, waarom deze geldleening niet in het onderhavige ontwerp is opgenomen, ligt in het karakter daarvan. Ik geef den heer Thamrin gaarne toe, dat de administratieve verhandeling van het aan De Nederlandsche Bank toekomende deel der jaarlijksche aflossing op een afzonderlijke rekening geen argument van gewicht is, als zoodanig is het trouwens door de Regeering in de schriftelijke stukken ook niet gebezigd; wanneer de geachte spreker deze stukken nog eens naleest zal hij dat ongetwijfeld erkennen.

Het karakter van deze geldleening wijkt echter geheel af van dat van de Indische obligatieleeningen: uit de overeenkomst van 28 December 1932 blijkt duidelijk, dat het hier gaat om twee zaken, ten eerste de overname door de Indische Regeering van een bedrag aan ponden, voldoende om de leeningen 1921 C en 1923 B af te lossen en ten tweede het in staat stellen van Nederlandsch-Indië tot het betalen van de aldus op te nemen ponden sterling door het sluiten van een beleening op onderpand van Nederlandsch schatkistpapier met een bepaalden vervaldag. Het betreft hier dus in wezen een kooptransactie met termijnbetalingen, waarvan de grootte en de datum van betaling, zoomede de crediteur bij voorbaat vaststaan en die derhalve in dezen tijd behoort te worden afgewikkeld op overeenkomstige wijze als elke andere handelstransactie, waarbij een van beide partijen in het bezette gebied woont.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil in de eerste plaats mijn dank uitspreken voor het uitvoerige en gedocumenteerde antwoord van den geachten Regeeringsgemachtigde. Het spijt mij alleen, dat ik, door gebrek aan tijd en door het kort tijdsbestek, waarin ik moet antwoorden op de rede van den geachten Regeeringsgemachtigde, misschien niet dusdanig op zijn beschouwingen kan ingaan als ik zelf wel zou wenschen.

Achterwege laten van schulddelging op Ned.-Indische leeningen (Ond. **85**).

(Thamrin.)

Het argument van den geachten Regeeringsgemachtigde om de schulddelging en de aflossing op te schorten is, zooals hij zooeven, naar ik meen, naar voren heeft gebracht, hetzelfde argument dat in het ontwerp-Koninklijk Besluit ligt opgesloten, nl. de bescherming van de houders van obligatiebewijzen, omdat een eventueele uitbetaling een bevoordeeling zou zijn van bepaalde houders van obligatiebewijzen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, mijn vraag daarop of degenen, die rente trekken, de houders dus van couponbewijzen, niet eveneens beschermd moeten worden, is tot mijn spijt niet beantwoord geworden, omdat de geachte Regeeringsgemachtigde ten aanzien hiervan verwees naar het motief van de niet-aflossing en schulddelging van de Indische leeningen.

Mijnheer de Voorzitter! Het tweede punt, dat ik zou willen aanroeren, is de belichting van den geachten Regeeringsgemachtigde van het verschil tusschen het voorliggende ontwerp-Koninklijk Besluit en het door de Regeering genomen Kon. besluit van 23 Augustus 1940, welk verschil hierin gelegen is, dat het zwaartepunt van de considerans van het Koninklijk Besluit geheel anders ligt dan dat van het voorliggend ontwerp-Koninklijk Besluit, omdat het Koninklijk Besluit, betrekking hebbende op de opschorting van de aflossing en de betaling van rente van de Nederlandsche schuld niet de opschorting van de betaling als zoodanig behelst, maar de overweging, om alle houders van obligaties te willen registreeren.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, welke overweging ook gebruikt is geworden bij de vaststelling van het Koninklijk Besluit, waarbij de aflossing en de betaling der rente werd opgeschort, dit staat toch vast, dat de Nederlandsche Regeering ten aanzien hiervan een zeer duidelijk standpunt heeft ingenomen, dat Zij alle betalingen ten aanzien van leeningen heeft opgeschort en wanneer, zooals in het besluit staat, het voornemen bestaat, t.z.t. tot uitbetaling over te gaan, vraag ik mij af, wanneer dat tijdstip zal aanbreken. In elk geval staat niet vast, wanneer daartoe zal worden overgegaan.

Mijn vraag is nu: welk bezwaar is er dat wij in deze het voorbeeld van den Nederlandschen staat volgen, zij het tijdelijk, om dus niet alleen schulddelging en aflossing op te schorten maar ook de rentebetaling van de Nederlandsch-Indische leeningen.

Het derde punt, dat door mij is voorgebracht, betreft de pondenleeningen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal niet diep ingaan op de voorgeschiedenis van die pondenleeningen, vooral, waar de geachte Regeeringsgemachtigde het op bepaalde punten met mij eens is, dat zekere zijden van dit vraagstuk niet bepaald opwekkend zijn geweest. Ik verschil met den geachten Regeeringsgemachtigde van opinie, als zoude de overname van het pondenbezit destijds in 1933 niet op voordeeliger koersen hebben kunnen plaats vinden. Ik geloof niet, dat het eenig nut heeft, dat wij hierover verder van gedachten wisselen. Ik blijf bij mijn opinie, dat, zooals ik destijds reeds naar voren bracht, de overname van het pondenbezit niet op voordeelige wijze voor den Indischen Staat heeft plaats gehad, want, terwijl de overname-koersen schommelden tusschen *f* 9.25 en *f* 9.45 per pond, waren de werkelijke koersen op dat tijdstip veel lager.

Mijnheer de Voorzitter! Het argument van den geachten Regeeringsgemachtigde, om de rechtmatigheid te betoogen van het doorbetalen van de aflossing op de pondenleeningen, is, dat de overname van het pondenbezit gebaseerd is op een overeenkomst, waarbij bepaalde vervaldata zijn genoemd met de bedragen er bij, die tegen dat tijdstip betaalbaar zouden worden. Ik zou er alleen op willen wijzen, dat ten aanzien van andere Indische leeningen toch ook vaste vervaldata en vervaltermijnen zijn genoemd.

Ik begrijp dus niet wat het essentieel verschil is tusschen de overeenkomst t.a.v. de pondenleeningen en de andere leeningen, aangezien bij de andere leeningen immers ook bepaalde vervaldata en betalingen zijn voorgeschreven. Ik kan deswege ook nog niet inzien, dat t.a.v. de pondenleening een uitzonderlijke houding moet worden aangenomen door het doorbetalen van de aflossing. Ten aanzien hiervan zouden wij hetzelfde argument kunnen gebruiken als gebruikt wordt voor de opschorting van de andere leeningen, n.l. de bescherming van de houders van de obligaties, aangezien een gedeelte — misschien een groot gedeelte — van die pondenleeningen in het bezit is van De Nederlandsche Bank, dus zich in bezet gebied bevindt.

Ik zou daarom nogmaals willen bepleiten geen uitzondering te handhaven voor de pondenleeningen in vergelijking met de andere leeningen.

(Directeur van Financiën.)

De heer **Götzen**, directeur van Financiën: Mijnheer de Voorzitter! De rede van den heer Thamrin in tweeden termijn stelt mij in de gelegenheid op een enkel punt nog iets nader in te gaan. De vraag, die de heer Thamrin in de eerste plaats heeft gesteld is de volgende: waarom is het niet noodig de houders van coupons eveneens te beschermen en niet alleen de houders van de uitgelote obligaties.

Hiertegenover is te stellen, dat het in casu gaat om de bescherming van de belangen van de obligatiehouders in het bezette gebied. Die bescherming kan echter niet zoover gaan, dat zij zou strekken ten detrimente van de houders in het niet bezette gebied en de maatregelen, die thans worden voorgesteld, regelen deze zaak ook op de juiste wijze. Iemand, die hier te lande op het oogenblik in het bezit is van obligaties, is er zeer zeker niet minder aan toe, wanneer die obligaties niet worden afgelost. De zaak wordt echter geheel anders, wanneer de Regeering ook zou besluiten, de coupons niet te betalen. Dit zou in het geheele onbezette gebied, dus niet alleen hier te lande, maar ook overal elders, buiten Nederland, waar Nederlanders of anderen in het bezit zijn van obligaties van Nederlandsch-Indië, op zeer ingrijpende wijze de economische positie van deze menschen benadeelen.

Nu het verschil van het voorliggend ontwerp en het Koninklijk besluit van 23 Augustus j.l. Dit ligt hierin, dat — zooals ik in eersten termijn reeds opmerkte — het Koninklijk besluit van 23 Augustus twee doeleinden heeft, namelijk ten eerste te zorgen voor een goede registratie en in de tweede plaats te zorgen voor een opschorting van de aflossingen van Nederlandsche leeningen.

Het is dus niet juist, zooals de heer Thamrin van meening is, dat de Regeering gezegd zou hebben, dat het zwaartepunt van de considerans van het Koninklijk besluit geheel anders ligt dan die van het voorliggend ontwerp, omdat het Koninklijk besluit niet behelst de opschorting als zoodanig, maar alleen betrekking zou hebben op de overweging van de registratie. Het gaat hier duidelijk om twee zaken, die gelijktijdig door dat Koninklijk besluit gediend worden.

Nu zegt de heer Thamrin: ja, maar welke overwegingen tenslotte ook gediend hebben bij dat Koninklijk besluit, dit feit staat vast, dat de Nederlandsche Regeering thans alle betalingen opschort niet alleen van de aflossing, maar ook van de rente. Weliswaar is in het Koninklijk besluit aanvaard, dat men te zijner tijd wel weer tot rentebetaling zal overgaan, maar wanneer dat het geval zal zijn, staat nog niet vast. Inderdaad staat dat niet vast, maar zulks is toch uitsluitend een gevolg hiervan, dat de Nederlandsche Regeering in Londen op het oogenblik nog niet gereed is met die registratie.

Het intitulé zegt uitdrukkelijk:

> „Besluit van 23 Augustus 1940 houdende bepalingen betreffende opschorting van de aflossing en uitloting van schuldbekentenissen ten laste van den Staat en van de uitbetaling op de bij die schuldbekentenissen behoorende coupons alsmede betreffende registratie van die schuldbekentenissen."

Verder staat er in de considerans:

> „Overwegende, dat het noodig is maatregelen te tref-

(Thamrin.)

fen om vast te stellen hoeveel schuldbekentenissen ten laste van den Staat der Nederlanden zich op 15 Mei 1940 bevonden buiten vijandelijk en door den vijand bezet gebied en welke schuldbekentenissen op dat oogenblik in handen waren van natuurlijke of rechtspersonen van niet met het Koninkrijk in staat van oorlog verkeerende mogendheden, ten einde daarna te beslissen of en zoo ja tegen welken koers en op welke wijze de coupons dezer schuldbekentenissen door de Nederlandsche Regeering zullen worden overgenomen;''.

Hieruit blijkt toch duidelijk, dat de Nederlandsche Regeering na deze registratie, zooals zulks ook in artikel 2 staat, zeer ernstig zal overwegen, op welke wijze Zij tot een nadere betaling van de coupons zal overgaan.

Een dergelijke handelwijze was hier te lande niet noodig, omdat, zooals ik reeds in eersten termijn heb opgemerkt, de registratie inmiddels heeft plaats gevonden. Men heeft direct na de instelling van het Deviezeninstituut de Deviezenverordening gekregen, waarbij een ieder, die in het bezit was van fondsen, verplicht werd, daarvan aangifte te doen, hetzij door middel van de banken dan wel rechtstreeks bij het Deviezeninstituut. Op die wijze is het mogelijk geweest te registreeren, welke obligaties van Indische leeningen hier te lande aanwezig waren. Het bedrag daarvan is dan ook genoemd in de memorie van antwoord op het voorliggende ontwerp.

Tenslotte de pondenleening. Evenmin als de heer Thamrin zal de Regeering verder ingaan op de historie van de overneming in 1933. Wèl blijft Zij, in tegenstelling tot het geachte lid, van meening, dat deze overneming op een zeer reëele en businesslike manier heeft plaats gevonden. De rechtmatigheid van de doorbetaling, zegt de heer Thamrin, is volgens de Regeering gelegen in het feit, dat de overname van het pondenbezit is gebaseerd op een overeenkomst, waarbij vaste termijnbetalingen zijn gesteld. Maar, zegt het geachte lid verder, dat geldt toch ook voor de overige Indische leeningen, en de heer Thamrin kan het essentieele verschil, dat er ten deze bestaat, niet inzien.

Mijnheer de Voorzitter! Ik meen, in eersten termijn uitdrukkelijk te hebben vooropgesteld, dat het hier niet gaat om een als nevenverschijnsel te aanvaarden vaste termijnbetaling als zoodanig, doch wel om een verschil in wezen. Ik zal herhalen, wat ik daarover zeide:

„Uit de overeenkomst van 28 December 1932 blijkt duidelijk, dat het hier gaat om twee zaken: ten eerste de overname door de Indische Regeering van een bedrag aan ponden, voldoende om de leeningen 1921 C en 1923 B, af te lossen en ten tweede het in staat stellen van Nederlandsch-Indië tot het betalen van de aldus op te nemen ponden sterling door het sluiten van een beleening op onderpand van Nederlandsch schatkistpapier met een bepaalden vervaldag. Het betreft hier dus in wezen een kooptransactie met termijnbetalingen, waarvan de grootte en de datum van betaling, zoomede de crediteur bij voorbaat vaststaan en die derhalve in dezen tijd behoort te worden afgewikkeld op overeenkomstige wijze als elke andere handelstransactie, waarbij een van beide partijen in het bezette gebied woont.''

Dit wil dus zeggen, dat de afwikkeling van deze transactie wordt geleid via de Commissie voor rechtsverkeer in oorlogstijd.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over dit onderwerp beëindigd en zijn wij genaderd tot de stemming. De heer Thamrin heeft verzocht zijn stem te mogen motiveeren.

De heer **Thamrin**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil niet ontkennen, dat de betoogen van den geachten Regeeringsgemachtigde zeer uitvoerig zijn geweest en niet van logica ontbloot. Maar bij mij blijven er twee overwegende bezwaren bestaan, die voor mij aanvaarding van het ontwerp wel zeer

(Muh. Yamin.)

bezwaarlijk maken. In de eerste plaats doel ik op het niet consequent doortrekken van het opschorten der betalingen der rente en in de tweede plaats op het handhaven van de uitzonderingspositie van de pondenleening, ofschoon volgens de Regeering deze overeenkomst een ander karakter heeft dan bij een gewone Indische leening het geval is. Ik kan tot mijn spijt het essentieele verschil in de voorwaarden tusschen de pondenleening en de andere leeningen nog steeds niet inzien. Het kan natuurlijk zijn, dat het aan mij ligt, maar deze twee overwegingen maken het voor mij bezwaarlijk, mijn stem aan dit ontwerp-Koninklijk Besluit te geven.

Ik wil U, Mijnheer de Voorzitter, daarom verzoeken, te doen aanteekenen, dat de aanwezige leden mijner fractie zich tegen de vaststelling van dit Koninklijk Besluit verklaren.

Zonder hoofdelijke stemming wordt besloten, tot vaststelling van het ontwerp-Koninklijk Besluit te adviseeren, zulks onder aanteekening, dat de aanwezige leden der Nationale Fractie geacht willen worden, tegen te hebben gestemd.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van afdeeling I, Regeering en Hooge Colleges.

Wij zijn bij de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad genaderd tot den heer Muhammad Yamin.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de behandeling van de Hooge Colleges zal ik mij in hoofdzaak beperken tot den Raad van Indië en den Volksraad. De overige colleges hebben immers reeds bij andere sprekers uitvoerige bespreking gevonden.

De memorie van antwoord staat op het gelukkige standpunt, dat de aanwezigheid van Indonesiërs in den Raad van Indië de deskundigheid van het college verhoogt. Deze deskundigheid dient mijns inziens in twee opzichten aan een nauwkeurige kritiek onderworpen te worden. Sinds tientallen van jaren is de wenschelijkheid uitgesproken, dat het college slechts uit ambtelijke elementen zal bestaan; deze toporganisatie is in het dagelijksch leven tegelijk een ambtelijke eindcarrière. Met de opkomst van particuliere bedrijven en het particulier initiatief wordt het regeeringsbeleid echter niet slechts bepaald door critiek op overheidsmaatregelen, maar veelal ook door Haar houding jegens de verhoogde activiteit in de gelederen van particuliere bedrijven, zoowel in Europeesche als in Indonesische kringen. Reeds het rapport van de Herzieningscommissie 1920 heeft de uitbreiding van het college in die richting gesuggereerd en bepleit.

Een andere omstandigheid betreft de veranderde gesteldheid van het algemeene regeeringsbeleid in deze eeuw. De algemeene koloniale politiek wordt minstens door twee specifieke factoren beheerscht; eenerzijds vereischt de Indonesische opleving, zoowel in sociaal-economischen als in politieken zin, een nauwgezette aandacht en doelbewuste leiding, anderzijds is de materieele en geestelijke exploratie van de buitengewesten nog immer voor de Regeering, die om verschillende redenen grootendeels op Java georiënteerd is, een van de politieke raadselen, die vaak aanleiding tot onbestemden koers geven en geven zullen; problemen als die van de groepsgemeenschappen, zelfbesturende landschappen, decentralisatie en bestuurshervorming, onderwijs en godsdienst, rechtspraak en rechtsbedeeling, de openlegging door het bankkapitaal en de cultures, zijn problemen die men alleen kan oplossen met rijp gemaakte inzichten in de breinen van diegenen, daarin krachtens ervaring en maatschappelijke visie een groote belangstelling hebben gehad.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Muh. Yamin.)

In de eerstkomende decenniën van deze eeuw zal de algemeene politiek en het regeeringsbeleid zoo niet in de eerste plaats, dan toch zeker hoofdzakelijk worden bepaald door de bestemming van de buitengewesten, welke de Regeering beoogt en door den plicht om in zoovele ingewikkelde problemen vooruit te kunnen zien. Uitbreiding van den Raad van Indië met een Indonesischen vertegenwoordiger uit de buitengewesten is daarom reeds om deze redenen geboden.

Ook de vraagstukken van Java nemen eveneens met de jaren in omvang en beteekenis toe, zoodat ook op dezen grond de Regeering uitbreiding in denzelfden geest suggereert.

Deze drievoudige gronden leiden eenstemmig tot het besluit om het hoogste College met meerdere zetels uit te breiden. Afgezien daarvan verwachten de Indonesiërs van de Regeering in dezen tijd ook een omschakeling van de politieke mentaliteit en een verandering van Haar houding jegens de Oosterlingen. Van die geestesverandering hebben wij voorloopig niets gemerkt en van de omschakeling van mentaliteit is evenmin in het staatsrechtelijk leven iets merkbaar. Willen wij gezamenlijk uit de wereld-revolutie, die zich thans allerwege voltrekt, leeringen trekken, dan moet de Regeering niet doof zijn voor de redelijke wenschen van haar eigen onderdanen, om der wille van haar eigen visie, van haar onderdanen, die Zij in dezen bewogen tijd meer dan ooit noodig heeft.

Tegenover de desiderata en de opbouwende critiek ten gunste van den Volksraad staat de Regeering eveneens op een afwijzend standpunt. Ik moge deze desiderata echter nogmaals aan een openbare beschouwing onderwerpen. Zij zijn naar mijn meening in drie verschillende groepen te rangschikken, welke min of meer een samenhangend geheel vormen.

Het eerste punt betreft de positie van het vertegenwoordigend lichaam in het geheele staatsbestel. Na 10 Mei 1940 hoort men in verband hiermede gunstige stemmen, welke uit verschillende regeeringsverklaringen, de pers en uit andere officieele zoowel als officieuse bronnen te beluisteren vallen. De Volksraad wordt dan met een nimbus van schitterende bewoordingen omgeven; het college zou het hoogste vertegenwoordigend lichaam in het geheele staatsbestel zijn en in de praktijk ziet men dan ook onwelwillende verschuivingen op wetgevend gebied naar dit lichaam, vooral waar thans het Opperbestuur en het Nederlandsch parlement tot een bijzondere rechtspositie zijn teruggedrongen.

Bij de algemeene beschouwingen heb ik reeds omstandig uiteengezet de noodzakelijkheid om deze feitelijke dwangpositie om te zetten in een juridische formuleering, wil het aan het college gegeven aureool in het staatsgeheel zichtbaar relief verkrijgen. Het door de Indonesiërs geformuleerde verlangen naar een omzetting van dezen Volksraad in een parlement wordt daardoor niet alleen beïnvloed, maar eveneens de billijkheid daarvan voor de zooveelste maal wederom juist bevonden. De staatsrechtelijke ontwikkeling van Indonesië zou belemmerd worden, indien men aan dat verlangen in deze huidige omstandigheden niet tegemoet komt, hetgeen op zijn beurt het streven van de wereld naar democratiseering van koloniale landen en naar het behoud van de democratie tot een nevelachtige phraseologie maakt.

Nu kan de Regeering wel beweren dat de beoogde hervorming niet noodzakelijk is, en een beroep op het staatsnoodrecht niet kan worden gedaan. Afgezien van het feit of in het volkenrecht of staatsrecht een dergelijke onderscheiding van normaal en noodrecht wel bestaat of duidelijk met zooveel woorden wordt geformuleerd, ben ik van oordeel, dat het aan de Indische Regeering niet vrij staat, om daartusschen een willekeurige onderscheiding te maken, zonder te steunen op een positieve rechtsbepaling. Een dergelijke rechtssystematiek moet dan ook als een modevraag worden beschouwd, waarnaar niet gehandeld kan worden. Iets anders zou het zijn, wanneer de Regeering in deze omstandigheden de staatsrechtelijke hervorming volkomen te goeder trouw uitvoerde, zulks steunende op de billijkheid van het verlangen der onderdanen en op de duidelijke strekking van de democratie, welke de ware stem is van de societas humana voor heden en voor alle tijden. Deze visie zal dan ook in alle opzichten verhelderend werken op den wil om staatsrechtelijk te hervormen en een nieuwe orde in het land te scheppen, wanneer men met politieken moed durft aan te zien, dat er te midden van het chaotische geheel geen juridische samenhang, maar veeleer een de facto toestand te bespeuren valt.

Nu de Regeering daartoe niet bereid is, wekt Zij den schijn alsof Zij wel machteloos wil staan tegen de buitenlandsche geestelijke overrompeling van den grondwettelijken regeeringsvorm en staatbestel, en doof is voor wettige idealen langs een legalen weg voor het behoud van de zelfstandigheid en de souvereine positie van de staatsinrichting. Men moet in deze tijden niet rustig bij de pakken neerzitten, maar met vasten wil en vastberadenheid datgene uit de omstandigheden onmiddellijk halen, wat naar het oordeel van de millioenen onderdanen het beste en het meest aanvaardbare is.

Een andere groep van desiderata betreft het streven om den Volksraad en het College van Gedelegeerden te hervormen, of het aantal leden en bevoegdheden daarvan uit te breiden. Ook daartegenover heeft de Regeering een afwijzend standpunt ingenomen. Zelfs de telegrafische ministerieele toezegging om het ledental van het College van Gedelegeerden te vermeerderen moet tot onbepaalden tijd worden opgeschort en de belofte wordt daardoor practisch zonder eenigen inhoud. De bewering, volgens welke de toezegging door Haar gestand zal worden gedaan, heeft daardoor weinig zin meer, daarom al omdat wij, ondanks de geweldige wereldomwenteling, die zich thans voltrekt, practisch geen duimbreed vooruitgegaan zijn.

Het bezwaar der Regeering om den Volksraad permanent te maken kan ik niet zwaar tellen; Haar argument luidt dan ook in het kort, dat de ambitie voor het Volksraadlidmaatschap te klein zou worden, hetgeen het contact van dit lichaam met de maatschappij zal schaden. Dit contact zal dan ook alleen op zijn best zijn, wanneer er een volledige volksvertegenwoordiging is, waarvan alle leden door middel van verkiezing worden aangewezen. Zoolang de Volksraad dezelfde rechtspositie en bevoegdheden heeft, als hij die thans bezit, zal het ambtelijk element in de ambtenarenmaatschappij als de onze een overheerschenden boventoon voeren. Het contact tusschen den Volksraad en de omringende maatschappij is dan ook niet betrekkelijk gering, maar van een bijzonder ambtelijk karakter. De naamlooze menigte zal daarop uit den aard der zaak dan ook niet den minsten directen invloed hebben en een inschakeling van de Indonesische burgerij in het dynamische staatsbestel is dan ook louter een fictie.

Verder is de Regeering niet gevoelig voor den wensch om de positie van de leden van den Volksraad, in materieelen en in geestelijken zin, te verbeteren. Ik zal op dit punt niet uitvoerig zijn; ik vind het meer dan voldoende, dat ik mij volkomen schaar aan de zijde diergenen, die van meening zijn, dat de positieregeling, de betrokken bepaling der schadeloosstelling en andere bepalingen inzake reizen enz. voor de Volksraadsleden wel degelijk voor een grondige herziening vatbaar zijn. In het belang van het college en de positie der leden is het meer dan noodig, dat de Regeering daarvoor open oor en oog heeft. Ik blijf dan ook de meening handhaven, dat het noodzakelijk is, het aantal leden en de bevoegdheden van den Volksraad uit te breiden, en dit juist in sterkere mate in den tijd waarin wij thans leven.

Ik moge de Regeering verder de vraag stellen, wanneer de Regeering zal overgaan tot de benoeming in den R.P.D. van een journalist uit de buitengewesten, waar voor Java hierin reeds voorzien is.

Een andere vraag betreft de suggestie of het niet beter is, de Algemeene Secretarie volkomen te scheiden van het Kabi-

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(De Villeneuve.)

net van den Gouverneur-Generaal, ook in ambtelijken en budgetairen zin.

Het betoog der Regeering over de instelling van het Kabinet moet m.i. wel uitgaan van het standpunt, dat het een zelfstandigen werkkring en positie in ons staatsbestel heeft. Uitbreiding van het Kabinet met hoofdambtenaren uit verschillende bevolkingsgroepen en vooral uit de buitengewesten, vind ik alleszins noodzakelijk.

Gaarne zou ik ten slotte van de Regeering willen vernemen in welk stadium het overbrengen van de gewestelijke archieven naar het Landsarchief te Batavia verkeert. Of er in het belang van die archieven in de buitengewesten wel maatregelen zijn getroffen, en zoo ja, welke.

Ik moge thans mijn betoog beëindigen met den vurigen wensch, dat de hoogere colleges in dezen tijd tot een innigere samenwerking bereid zullen zijn, inniger dan ooit. Een samenwerking tusschen, desnoods een coördinatie van deze lichamen, veronderstelt immers een krachtig streven om het land innerlijk sterker te maken, in het kader waarvan staatsrechtelijke ontwikkeling mogelijk is.

Die sterkte en een vasten wil om staatsrechtelijke hervorming te verwezenlijken, wenschen wij der Regeering gaarne toe.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Bij deze begrootingsafdeeling zou ik gaarne eenige onderwerpen in bespreking brengen, in de eerste plaats den R.P.D.

De Regeering doet in de memorie van antwoord een beroep op den Volksraad — en ik mag wel zeggen: op de publieke opinie — om ten aanzien van den R. P. D. bij het vellen van een oordeel de noodige lankmoedigheid te betrachten. Ook mij lijkt het noodzakelijk, dat wij met een oordeel over een nieuwen dienst, waaraan zooveel vastzit en die zoo buitengewoon veel kanten vertoont als de R.P.D., — in breeder verband beschouwd betreft het immers de geheele publieke voorlichting — voorzichtig moeten zijn en dat wij, waar wij er allen van overtuigd zijn, dat de instelling van dezen dienst een groote verbetering beteekent, hier vooral het goede moeten zien en bij onze critiek matiging moeten betrachten.

Ik zou hier nog op één facet willen terugkomen, dat wel is waar ook reeds bij de algemeene beschouwingen in bespreking is geweest maar waarop de Regeering in de memorie van antwoord betreffende Afdeeling I antwoordt en wel de werking van Radio-Oranje, en meer in het bijzonder het verschil, dat zich demonstreert tusschen de voorlichting, welke Radio-Oranje geeft en de wijze waarop hier het publiek wordt voorgelicht. In het afdeelingsverslag is er op gewezen, dat Radio-Oranje zooveel mogelijk nieuws — ook slecht nieuws — brengt, maar dat nieuws becommentarieert, terwijl de R.P.D. veel meer een preventief systeem toepast.

Nu wijst de Regeering er in de memorie van antwoord op, dat Radio-Oranje in de eerste plaats bedoeld is voor de Nederlanders in Nederland, voor de bewoners van het bezette gebied. Zij zegt verder:

> „Indien in dien omroep berichten worden vermeld uit het bezette gebied, geschiedt zulks dan ook niet ter informatie van de vrije Nederlanders, maar uitsluitend om te trachten die berichten voor de Nederlanders in het bezette gebied in het juiste licht te stellen."

Dat neem ik gaarne aan en het is mij ook uit anderen hoofde duidelijk geworden, dat dit de opzet van de uitzendingen van Radio-Oranje is en dat wij die uitzendingen als het ware door dat oor beluisteren moeten, maar dat neemt toch niet weg, — en daarop is m.i. de Regeering het antwoord schuldig gebleven —, dat wij door Radio-Oranje een gansch ander systeem zien toepassen dan hetgeen thans hier in Indië vigeert. En dan blijf ik voor mij er bij, dat het systeem van zooveel mogelijk nieuws, mits behoorlijk becommentarieerd — hetzelfde systeem, dat wij in Engeland toegepast zien — de voorkeur verdient boven de zeer groote mate van terughoudendheid, welke hier door den R.P.D. wordt toegepast.

Het geachte lid, de heer Verboom, heeft in het bijzonder nog eens de aandacht gevraagd voor het advertentievraagstuk bij semi-officieele organen als „Geeft Acht" en „Zeemacht". Ik ondersteun dat betoog gaarne. Ook ik ben van oordeel, dat waar de pers in dezen tijd waarlijk geen gemakkelijke tijden doormaakt, men zooveel mogelijk moet vermijden, dat deze bedrijven, die nu eenmaal ingesteld zijn op een zekere mate van inkomsten uit advertenties, in hun bedrijf bemoeilijkt worden, doordat tijdschriften, als waarop ik zooeven doelde, een deel van de advertenties „afroomen", zooals de heer C. C. van Helsdingen het onlangs noemde.

Maar dat neemt toch niet weg, dat ook ik de houding van de pers tegenover een zoo belangrijke tentoonstelling als Geeft Acht heb betreurd. Wanneer men grieven heeft, dan moet men die uitpraten en het wil mij weinig bevorderlijk lijken voor den goeden geest van samenwerking in dezen tijd, dat de pers zich begeeft op het terrein van représailles, want daarop lijkt toch de zeer geringe publiciteit in de bladen over de tentoonstelling Geeft Acht.

Het wil mij voorkomen, dat ook hier de R.P.D. een taak heeft om, wanneer verschillen van meening — als in dit geval zich voordeden —, duidelijk worden, deze meeningsverschillen, zoodra mogelijk uit den weg te ruimen door een behoorlijke intermediair en te vermijden, dat het tot conflicten komt. Ik hoop dus, dat bij voorkomende gevallen van ontevredenheid — en naar het mij voorkomt was dat in het onderhavige geval een gemotiveerde ontevredenheid van de pers — de R.P.D. zooveel mogelijk zal trachten deze zaken in goede banen te leiden en verdere conflicten te voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou thans gaarne nog iets willen zeggen over den Staatsmobilisatieraad. Het vorige jaar heb ik t.a.v. deze instelling bepleit een zoo sterk mogelijk centraal coördineerend orgaan. Maar wij moeten ons daarbij wel realiseeren, dat wij toen nog maar aan het begin van de moeilijkheid stonden. Ons land was nog niet in oorlog, hetgeen thans wel het geval is. Zoo is nu, naar het mij voorkomt, het aspect van deze zaak ook eenigszins veranderd. Het is nu wel duidelijk, dat het niet alleen gaat om de voorbereiding van de mobilisatie, neen de taak, waarom het thans gaat is de algemeene weerbaarheid van het Indisch gemeenebest, weerbaarheid op militair, economisch en financieel en politiek gebied. Het wil mij nu voorkomen, dat de Staatsmobilisatieraad aan die groote behoefte en aan dien zoo veelomvattenden eisch van coördinatie der algeheele weerbaarheid, niet kan voldoen. Ook al, omdat hij, om eens één kant van de zaak te noemen, er ten eenenmale niet op ingesteld is om den politieken kant van de zaak te beoordeelen en te behandelen.

En zoo kom ik dan ook weder op de suggestie, die bij de algemeene beschouwingen ter sprake is gekomen betreffende de vraag hoe noodzakelijk het is om voor de algeheele weerbaarmaking van Indië tot een coördinatie te komen in de regeeringsorganen. Dan lijkt mij de suggestie om te trachten tot een zeer effectieve samenwerking van de departementshoofden te geraken, ook uit dit oogpunt bezien, buitengewoon de overweging waard.

Het zou onbillijk zijn om deze buitengewoon uitgebreide coördineerende taak van den Staatsmobilisatieraad te verlangen. Daarvoor is dit college nimmer bedoeld en zeker niet voor die taak in zulk een omvang. Zooals ik zooeven betoogde, dit is een zaak waar het geheele regeeringsbeleid in betrokken is. Ik herhaal: het is een argument te meer voor de collegiale verantwoordelijkheid van de directeuren.

Met dat al wil ik gaarne erkennen, dat de Staatsmobilisatieraad op het beperkt coördineerende terrein, dat het zijne is, naar het mij voorkomt, toch belangrijk werk heeft gepresteerd, werk, waarvoor wij onze erkentelijkheid mogen betuigen. Daarbij komt, dat er verschillende onderwerpen zijn, die niet direct bij een departement zijn onder te brengen. Ik denk hier aan de voorbereiding van evacuaties, en

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Tadjoeddin Noor.)

van vernielingen, aan de voorbereiding van den burgerdienstplicht. Voor zoover ik het beoordeelen kan, is juist op dit gebied veel degelijk voorbereidend werk door den Staatsmobilisatieraad verricht.

Ik wil van deze gelegenheid gaarne gebruik maken om mijn waardeering uit te spreken voor de registratie ten behoeve van den burgerdienstplicht, die hier te Batavia heeft plaats gehad. Dat is inderdaad een alles behalve eenvoudig werk geweest. Die taak is voor een goed deel door vrijwillige krachten tot stand gebracht. Er is belangrijk werk gedaan en er zijn een massa zeer bruikbare gegevens op deze wijze samengebracht. Ik hoop dan ook, dat deze registratie op andere plaatsen op even vlotte wijze zal verloopen.

Tenslotte komt het mij voor, — en ook in dezen kan ik mij aansluiten bij den heer Verboom — dat het zeer noodzakelijk is, om den burgerdienstplicht verder voor te bereiden. Ik besef zeer wel, dat deze zaak vele kanten heeft, ook van politieken aard, maar waar wij een land in oorlog zijn, waar er alles op gezet moet worden om het hoogste effect te bereiken, daar kan het niet anders of een zoo belangrijk onderwerp als dit verdient de volle aandacht en moet zoo spoedig mogelijk tot uitvoering worden gebracht.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! In dezen tijd van internationale spanningen, waar de eene helft van de wereld reeds een titanenstrijd voert om de hegemonie en heerschappij over dat deel en van een van de aangehangen ideologieën en op de andere helft van den aardbol ook reeds jaren het uithoudingsvermogen van twee groote naties op de proef wordt gesteld, terwijl het thans uit zijn isolationistischen slaap wakker geschud, machtig, rijk van de Vereenigde Staten, formidabele voorbereidingen treft voor de verdediging van zijn grenzen aan de twee groote oceanen, is het wel goed onder de loupe te nemen en aan een beschouwing te onderwerpen; de positie van het bestuur van den Gouverneur-Generaal in dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden, waarover Hare Majesteit de Koningin als Hoofd van den staat nog vrij is het opperbestuur te voeren.

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling over het algemeen gedeelte is reeds gediscussieerd over de zelfstandigheid van het Indisch Bestuur, dat in handen is van den eenen persoon, den Gouverneur-Generaal.

Hoewel bij de behandeling van de grondswetsherzieningen-1922 en van de Indische Staatsregeling door de Regeering erkend en bevestigd is, dat de herziene grondwet van 1922 — overbrenging van de Indische wetgeving en het Indische Bestuur naar Indië — dwingend voorschrijft, en er bij het ontwerpen van de Indische Staatsregeling sprake is geweest van een overbrenging van de Indische wetgeving, heeft de Regeering gemeend, de overbrenging van het Indische Bestuur naar Indië geleidelijk te moeten doen geschieden. Ik wil vooral den nadruk leggen op dit woord „geleidelijk", Mijnheer de Voorzitter.

Het is wel goed, eens in herinnering te brengen de woorden van de Regeering, uitgesproken door den toenmaligen Regeeringsgemachtigde bij de behandeling van de herziening van het Regeeringsreglement op 27 November 1922:

> „Hiermede stap ik af van Volksraad, wetgevenden Raad en wat daarmede samenhangt om over te gaan tot het tweede cardinale punt der besprekingen, het toezicht, het daadwerkelijk toezicht vanuit Nederland, op den gang van zaken hier te lande.
>
> Dankbaar voor den steun, die Haar voorstellen van andere zijde hebben gevonden, mag de Regeering zich daardoor er toch niet van ontslagen achten, tegenover zoovele aanvallen helder in het licht te stellen, waarom dit toezicht vanuit Nederland noodig is en althans voorloopig noodig blijft.
>
> Slaat men daartoe allereerst het oog op de internationale verhoudingen, dan is uit internationaal oogpunt voor den gang van zaken hier te lande — uiteraard in groote lijnen — Nederland verantwoordelijk.
>
> Dit brengt mede, dat de wijze, waarop andere mogendheden reageeren op wat hier in den archipel voorvalt, hetzij te haren genoege, hetzij — wat van meer gewicht is — te haren ongenoege, rechtstreeks afhankelijk is van het aanzien en de achting, welke Nederland in den vreemde geniet. Deze verantwoordelijkheid kan Nederland wel van zich afschuiven, maar niet ineens als het ware met één pennestreek overdragen op een zelfstandig Indisch bewind.
>
> Eerst geleidelijk, vooral op grond van een practischen staat van dienst, zal een zelfstandig Indië zich kunnen verwerven het internationaal respect, onmisbaar voor een begin van internationale verantwoordelijkheid voor den gang van zaken hier te lande. Aan hoe groote gevaren Nederlandsch-Indië zich bij een overhaaste, volledige autonomie zou bloot stellen, behoeft na het voorgaande wel niet nader in het licht te worden gesteld.
>
> Het tweede argument ziet op de inwendige toestanden van Indië. Het raakt een onderwerp, dat bereids werd aangeroerd, en wel het gezag van het vertegenwoordigend lichaam hier te lande. Ook dit vestigt zich eerst geleidelijk in den loop der jaren. Dat hier alle reden is tot voorzichtigheid, werd door meerdere leden dezer vergadering, wier namen ik niet behoef te herhalen, in het licht gesteld. En eerst tegenover het stijgend gezag van het Indische deel der Indische Regeering zullen Nederland's Opperbestuur en parlement van hun bevoegdheden meer en meer afstand doen.
>
> Tegenover den wensch tot beperking, thans reeds, van het toezicht uit Nederland tot een onmachtig toekijken van de zijde der Regeering, dus een non possumus.
>
> Wil dit nu zeggen, dat de tegenwoordige toestand maar steeds zoo moet voortduren? Neen, duizendmaal neen. De toestand waarin Indië thans verkeert, laat zich het best vergelijken met dien van den man, die een automobiel leert besturen. Na theoretische voorlichting, na practisch afkijken, komt de dag, waarop hij zelf aan het stuurwiel plaats neemt. Maar zijn meester laat hem nog niet alleen gaan; hij zit naast den nieuwen bestuurder, om, wanneer het dreigt verkeerd te gaan, het stuur zoo noodig geheel en al te kunnen overnemen. Eerst later komt de dag, dat ook deze voorzorg overbodig zal zijn.
>
> In de tegenwoordige overgangsperiode moeten de bepalingen een algeheel ingrijpen van uit Nederland mogelijk blijven maken. Want het besturen van een leege auto op een eenzamen weg moge slechts gevaar opleveren voor den man aan het wiel, met het falen van de hand aan het roer van staat is het wel en wee van duizenden gemoeid."

Tot zoover de woorden van den Regeeringsgemachtigde in 1922.

Hoewel de Regeering verder van meening is, dat dit alles echter autonomie voor Indië niet uitsluit, heeft de Regeering gemeend dien groei van het bestuur zoo onzichtbaar te moeten doen geschieden, dat daarover een legende ging heerschen, zooals tot uitdrukking gebracht door den heer Joekes in de Tweede Kamer der Staten-Generaal en het geachte lid den heer Blaauw het vorig jaar in den Volksraad de verzuchting deed slaken:

> „Allerlei grieven, die er op dit punt bestaan, en die zullen blijven bestaan, zoolang uiterlijk niet waarneembaar is, waar eigen inzicht van den Gouverneur-Generaal eindigt en uitvoering van 's Konings bevelen begint."

Men zou nu denken, Mijnheer de Voorzitter, dat na de erkenning van autonomie van Indië door de Regeering in 1922 en door den groei, zij het onzichtbaar en geruischloos, er na 18 jaren sprake zou zijn van een zelfstandig bestuur in Indonesia in handen van den Gouverneur-Generaal .

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Tadjoeddin Noor.)

De memorie van antwoord op de algemeene beschouwingen helpt ons echter al gauw uit onze droom, waar zij zegt:

„Dat de feitelijke situatie, waarin de Nederlandsche staatsrechtelijke organen zich bevinden, voor toekenning van zelfstandigheid aan Nederlandsch-Indië zou pleiten, kan de Regeering niet beamen.

Moge de functionneering van het Opperbestuur, dat tijdelijk zijn verblijfplaats naar Londen heeft verlegd, met meer moeilijkheden gepaard gaan dan in normale omstandigheden en moge het contact tusschen Opperbestuur en Indische Regeering ten deele langs wegen worden geleid, welke minder snel zijn dan voorheen — waarbij intusschen valt op te merken, dat de toestand in dit opzicht thans niet ongunstiger is dan in den tijd, toen er nog geen luchtpostverbindingen waren — het is er verre van dat de positie van den Gouverneur-Generaal een ander aspect zou vertoonen en dat deze in feite thans er eene van zelfstandigheid zou zijn. In de verhouding tusschen Opperbestuur en Indische Regeering is geen wezenlijke verandering gekomen."

Mijns inziens komt hier de Regeering in tegenspraak met Haar eigen woorden van 1922, zooeven door mij uitvoerig geciteerd, welke woorden als beginsel neergelegd zijn in de Indische Staatsregeling van 1925, waarin de bijgevoegde bepaling „met inachtneming van 's Konings aanwijzingen" moet weergeven, dat de meester den bestuurder nog altijd zoo noodig moet bijstaan, doch waaraan ten slotte een eind moet komen.

De Indische Regeering heeft nu gedurende de laatste maanden getoond wel opgewassen te zijn tegen de moeilijkheden, waarin het land plotseling door de bezetting van Nederland is geraakt.

De ervaring der 18 jaren is niet voor niets geweest, de groei is wel van zoodanigen aard geweest, dat zij het bestuur in staat stelt allen opkomenden moeilijkheden het hoofd te bieden.

Een beter bewijs voor den groei tot zelfstandigheid is eigenlijk niet denkbaar. De zelfstandigheid van het bestuur is eigenlijk de facto ingesteld zij 't door langzamen groei, een formule-instelling is wel noodig hoewel die eigenlijk reeds gedekt is door de grondwetsherziening van 1922, zoodat wijziging van welke regeling ook, niet meer noodig is. De autobestuurder, de Indische Regeering, kan nu de auto alleen besturen, de routine heeft hij verkregen, na het rijbewijs i.c. de koloniale grondwetsartikelen, met de grondwetsherziening van 1922 ontvangen te hebben.

De groei tot zelfstandigheid van het Indische bestuur, door de Regeering gevorderd, is door de feiten aangetoond. Na deze uiteenzetting wil ik dan ook het Indische bestuur, het bestuur over dit deel van het Koninkrijk, in handen van den Gouverneur-Generaal, zoowel de facto of de jure als zelfstandig beschouwen.

Dat nog vele wijzigingen in de andere overheidsorganen bewerkstelligd moeten worden, om hier een democratische regeering in het leven te roepen, is van zelfsprekend. Ik vraag nu geen staatkundige hervormingen, Mijnheer de Voorzitter, dit heb ik reeds gedaan bij de algemeene beschouwingen. Ik constateer nu slechts de feiten en de verhouding der regeeringsorganen hier te lande, waarin wijziging moet komen.

Dat bij de zelfstandige Indische Regeering van thans een volksvertegenwoordiging moet komen, die bij de Regeering past voor een democratisch regeeringsbestel, is begrijpelijk, zoodat de Volksraad vanzelf gewijzigd moet worden.

Bij de behandeling van de motie-Wiwoho heb ik reeds verscheidene modi vivendi naar voren gebracht voor een eventueele instelling van één-Kamerstelsel hier te lande. Om aan de verschillende partijen tegemoet te komen zou eventueel een twee-Kamerstelsel ingevoerd kunnen worden, waarbij de Volksraad tot een Tweede Kamer omgevormd kan worden, waarvan de leden rechtstreeks gekozen kunnen worden, terwijl de tegen-

(Blaauw.)

woordige Raad van Indië na omvorming als een Eerste Kamer kan dienen als tegenwicht tegenover de mogelijk te vooruitstrevende wenschen van de Tweede Kamer.

De geschiedenis van verschuivingen der regeermachten en staatsrechtelijke bevoegdheden in de Philippijnen heeft zoo'n lijn getoond. De eerst ingestelde commissiën voor bestuur en wetgeving daar te lande die eigenlijk vergeleken kunnen worden met den Gouverneur-Generaal in Rade zijn later omgevormd tot de Philippijnsche Eerste Kamer.

De historische gang van de Philippijnsche commissie heeft tevens aangetoond, dat daarnaast een duidelijke verschuiving van staatsrechtelijke bevoegdheden ook kenbaar is een verschuiving van de bezetting van hoogere regeeringsfuncties door de Philippinos. In 15 jaren is de Amerikaansche meerderheid in de Philippijnsche commissie veranderd in een Philippijnsche meerderheid, waardoor wel duidelijk aangetoond is het streven van de Amerikaansche Regeering om de Philippino's zoo spoedig mogelijk zelfstandig te maken door hun alle kans te geven hun capaciteiten te toonen.

De Regeering hier te lande schijnt echter dat streven niet voor vervulling vatbaar te achten, waar Zij in de memorie van antwoord bij de algemeene beschouwingen en bij deze afdeeling heeft verklaard, dat de landaard daarom niet de allesoverheerschende factor mag zijn. Bij de samenstelling van den Raad van Indië dient het streven er vooral op gericht te zijn een zooveel mogelijk gevarieerde en gespecialiseerde kennis en ervaring op bepaalde terreinen van overheidszorg in het college te brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Is dit beginsel geen belemmering voor de juiste ontplooiïng van de beste krachten in de Indonesiërs en — ik wil nog een stapje verder gaan — is dit niet een miskenning van de bestaande realiteit?

Ik wil mijn rede besluiten met de bede, dat de Regeering niet ongevoelig zal blijven voor de door ons geformuleerde desiderata om staatsrechtelijke wijzigingen aan te brengen, in overeenstemming met den huidigen toestand.

De **Voorzitter**: Naar het mij voorkomt had het grootste gedeelte van de rede van het geachte lid bij de algemeene beschouwingen voorgebracht moeten worden.

De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! Neiging tot spreken bij deze begrootingsafdeeling had ik hedenmorgen toen ik deze zaal betrad, nog niet, maar na het aanhooren van de redevoeringen van verschillende mijner geachte medeleden, in het bijzonder die van den heer Soetardjo en ook die van de heeren Yamin en Noor is de „eetlust" in dit opzicht bij mij toch wel eenigszins opgewekt.

Mijn geacht medelid, de heer Soetardjo, heeft aan het eind van zijn betoog, in een vrij snel tempo, een reeks van staatsrechtelijke desiderata te berde gebracht, waarvan ik een groot deel heb aangetroffen in het afdeelingsverslag betreffende het algemeen gedeelte en wel op blz. 8. Een enkel deel is daarin niet te vinden en wel voornamelijk het desideratum, dat de heer Soetardjo geuit heeft ten opzichte van de vervorming van den Raad van Indië.

Te dien aanzien had de heer Soetardjo tweeërlei wenschen. In de eerste plaats wilde hij de samenstelling van den Raad van Indië veranderen, wat op zichzelf een niet zoo ingrijpende staatsrechtelijke verandering is, maar bovendien wilde hij een verandering in den aard van het college. Hij constateerde, dat de Raad van Indië slechts een adviseerend college is en hij wenschte het te veranderen in een verantwoordelijk college.

In de eerste plaats zou ik hieromtrent toch wel de opmerking willen maken, dat, al is de Raad van Indië in staatsrechtelijke termen adviseerend, dit toch niet medebrengt, dat de Raad van Indië zonder verantwoording is. Het gaat er alleen om, aan wien de verantwoording dient te worden afgelegd en als ik den heer Soetardjo goed begrepen heb, zou

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Blaauw.)

dat een verantwoording moeten zijn aan een soort parlement, aan den Volksraad eventueel; of dit juist is weet ik niet en dat ligt dan voornamelijk voor een groot gedeelte ook aan het feit, dat de heer Soetardjo zijn wenschen niet heeft voorzien van een begeleidende reeks van argumenten.

(De heer Janssen: Dat is veel eenvoudiger.)

Dat is voor den heer Soetardjo eenvoudiger en voor mij op het oogenblik ook. Ik heb deze spreekbeurt dan ook alleen gevraagd om, wanneer het concert omtrent deze aangelegenheid werkelijk wordt ingezet, mijn partij te kunnen meeblazen. Nu weet ik niet, wanneer dat concert zal worden geopend. Het is mogelijk, dat dit in tweeden termijn gebeurt. Vandaar mijn spreekbeurt op het oogenblik.

(De heer De Villeneuve: Dit was de ouverture.)

Dan zal ik althans enkele tonen bij de ouverture doen hooren en wanneer dan de kern van het concert plaats heeft, zal ik misschien wat meer kunnen laten hooren.

(De heer Sosrohadikoesoemo: Dit is een prélude.)

Mijnheer de Voorzitter! Het is mogelijk, dat het in tweeden termijn gebeurt, maar het is ook mogelijk, dat het zal geschieden bij de indiening van de moties en amendementen, die de heer Soetardjo in dit opzicht heeft aangekondigd. Wanneer dat het geval zal zijn, dan zou ik toch wel den heer Soetardjo den raad willen geven of het verzoek willen doen, om die reeks van desiderata te zijner tijd ook te voorzien van de noodige argumenten, die ik zooeven heb gevraagd. Wenscht hij het toch neer te leggen in eenige amendementen of moties, dan lijkt mij het beste, dat die moties dan ook voorzien zijn van een flinke memorie van toelichting en dan hoop ik, dat die niet zoo rechtstreeks in den Volksraad in behandeling zullen worden gebracht, maar dat U, Mijnheer de Voorzitter, aanleiding zult vinden al deze moties naar de afdeelingen te verwijzen. Wanneer het geachte lid, de heer Soetardjo, die wenschen van hem al zou willen verwezenlijken bij de totstandkoming van de voorliggende begrooting, hetgeen zou kunnen gebeuren door de indiening van amendementen, dan zou dit vermoedelijk slaan op een tweetal maatregelen, die hij wenschte en die een financieele consequentie met zich zouden meebrengen.

Daar is dan in de eerste plaats de uitbreiding van den Raad van Indië, dien hij zich voorstelt te verkrijgen, en in de tweede plaats een uitbreiding van den Volksraad tot 100 leden. Mijnheer de Voorzitter! Wanneer hij van meening is, dat wij deze uitbreiding zoowel van den Raad van Indië als van den Volksraad zouden kunnen effectueeren of althans daarmede rekening houden bij de vaststelling van de begrooting, zoodat hij te dien aanzien maar amendementen klaar behoeft te maken, dan zou ik de vraag willen stellen, of hij daarmede op den goeden weg is. Op het oogenblik heeft men te maken en zal de Volksraad ook rekening moeten houden met den tekst van de I. S., zooals die op het moment luidt en bij dien tekst is voor de samenstelling van den Raad van Indië gerekend op een maximum van 7 leden en ten aanzien van den Volksraad op 60 leden plus een voorzitter. Ik meen, dat een amendement, dat met deze wettelijke voorschriften geen rekening zou willen houden, in strijd zou komen met onze I. S. en als zoodanig, dunkt mij, niet in behandeling zal kunnen komen.

(De heer Muh. Yamin: Daarom is hier sprake van een hervorming!)

De hervorming zit in een wijziging van de I. S. Maar men mag die hervorming en de verandering van de I. S. niet vooraf doen gaan door het vaststellen van een begrooting, die daarmede rekening houdt. Althans dit is voorloopig mijn opinie in dit opzicht en ik zou van het geachte lid, den heer Soetardjo, wel eenige verduidelijking daaromtrent willen verzoeken.

(De heer Thamrin: Bent U vóór een toepassing van het noodstaatsrecht?)

Dat zal ik op het oogenblik buiten beschouwing laten, omdat het niet rechtstreeks te maken heeft met wat ik zooeven heb gezegd. Wat de verandering van den Raad van Indië betreft, heeft zooeven ons geacht medelid, de heer Tadjoeddin Noor, een andere visie ten deze verdedigd. Hij zou gaarne zien, dat wij in Indië zouden krijgen een Twee Kamerstelsel, waarvan de Tweede Kamer zou worden gevormd door den Volksraad met de noodige veranderingen en dan zou naast den chauffeur in zijn vergelijking, die hij zooeven gebruikte, nog iemand moeten zitten, om den chauffeur wat in zijn vaart te temperen. Deze autoriteit zou dan moeten worden gevonden in den Raad van Indië, omgevormd in een Eerste Kamer, dus een Raad van Indië, uitgebreid en van karakter gewijzigd tot Eerste Kamer.

(De heer Thamrin: Een chauffeur met cornet.)

Zoo iets. Ik laat de uitwerking van het beeld van den cornet het liefst aan mijn geacht medelid, den heer Thamrin over. Ik houd de visie van den heer Tadjoeddin Noor aan en stel die tegenover die van den heer Soetardjo om deze beide opvattingen te brengen voor mijn geacht medelid, den heer Muhammad Yamin. Deze heeft in het algemeen gevraagd hervorming van ons staatsrecht; niet zoo langzaam aan, maar met den noodigen spoed, omdat met die hervorming moet worden tegemoet gekomen aan den wensch van de millioenen massa hier te lande.

Misschien is hetgeen de heer Yamin zegt juist, maar daarmede is nog niet verklaard hetgeen die millioenenmassa wil.

Wij zijn hier tezamen met een uitgelezen vertegenwoordiging van de millioenen massa, maar als men den heer Soetardjo hoort, hoort men wat anders, dan wanneer men den heer Noor hoort en als men den heer Noor hoort verneemt men weer wat anders, dan men hoort van den heer Yamin. Hoe moet de Regeering nu onder deze omstandigheid en dan met spoed zeggen: hier hebt gij een staatkundige ontwikkeling, die gij wenscht, en die gij blijkbaar eenstemmig wenscht?

Ik stel hier tegenover de houding, die van verschillende zijden wordt aangenomen tegenover de commissie-Visman. De Regeering — al is het niet met den spoed, die de verschillende leden wenschen — is inderdaad geneigd om te trachten te weten te komen, wat de millioenen massa voor staatsrechtelijke wenschen heeft. Zij heeft daarvoor de commissie-Visman ingesteld, die heeft na te gaan wat men eigenlijk in de groote lijnen wil en omtrent welke punten eenstemmigheid bestaat.

Nu zou ik zoo meenen, dat juist de heeren Yamin, Noor en Soetardjo en verscheidene anderen dit zouden toejuichen, omdat men op die manier vermoedelijk binnen den kortsten tijd tot een verandering van het staatsrecht komt, die de groote massa als geheel bevredigt, maar het is mij juist opgevallen, dat men van verschillende zijden en als ik mij niet vergis ook van den kant van de heeren Yamin en Noor en de hunnen niet zoo tevreden is over de commissie van slechts bekwame mannen.

(De heer Tadjoeddin Noor: Wij hebben er ons nog niet over uitgesproken.)

Verder heeft de heer Soetardjo nog gepleit voor de opheffing van het instituut van de gescheiden kiezerscorpsen. Hij heeft die woorden vrij gelaten uitgesproken, doch ik geloof, dat met die opheffing toch wel een enorme verandering in ons staatsrecht — dat op het oogenblik nog voor Indië geldt — zou komen.

Ook te dezen aanzien zou ik van den heer Soetardjo een beschouwing willen vragen en met de hem eigen grondigheid zal hij natuurlijk ook bereid zijn die te leveren. Omtrent de gevolgen, die van het opheffen van de gescheiden kiezerscorpsen zullen kunnen worden gevoeld, gevolgen niet alleen voor de groep van den heer Soetardjo, maar ook voor andere groepen, zou ik willen vragen of die wel een wijziging in het staatsrecht, die inderdaad de groote massa bevredigt, rechtvaardigt en zoo neen, of de heer Soetardjo dan bereid is ten aanzien van de minderheden, die bij deze spoedverandering in de knel komen, met haar belangen eventueel rekening te houden.

59ste VERGADERING — WOENSDAG 20 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. I); afd. I, Regeering en Hooge Colleges.

(Blaauw.)

Dan heeft de heer Soetardjo ten aanzien van de volksvertegenwoordiging ook verschillende desiderata geuit. Hij wenscht een volwaardig parlement.

De heer Soetardjo heeft alleen nagelaten aan te toonen, dat wanneer er een volwaardig parlement is, waarmede verbonden zou zijn de instelling van volwaardige ministers, de juiste plaats van die verantwoordelijkheid van de ministers te teekenen naast die, welke hij aan den Raad van Indië zou willen zien toegekend.

Welke beteekenis heeft de verantwoordelijke minister naast een verantwoordelijken Raad van Indië?

Met betrekking tot den Volksraad als volwaardig parlement heeft de heer Soetardjo het Nederlandsche parlement als voorbeeld genomen en verklaard, dat dit parlement nu niet zoo'n buitengewoon prettig voorbeeld vormt voor het Indische. Hij verzuimde daarbij, mede te deelen, welk voorbeeld hij dan eventueel wèl zou wenschen. Maar het lijkt mij toch van belang dat wij ook zullen weten, in welke richting zijn wenschen te dezen aanzien gaan.

In verband met de rechten, toe te kennen aan een eventueel veranderden Volksraad, heeft de heer Soetardjo o.a. gesproken over het recht van enquête. Ik geloof echter dat, zoolang er nog geen aan de volksvertegenwoordiging verantwoordelijke regeering bestaat, het toekennen van het recht van enquête aan de volksvertegenwoordiging — zooals de Volksraad op het oogenblik nog moet worden gezien — moeilijk zal zijn in te passen. Ik vraag mij af of, wanneer aan den Volksraad in zijn huidige constellatie het recht van enquête wordt toegekend, dus het recht van bemoeienis, van onderzoek van regeeringsdaden, dit dan uiteindelijk moet kunnen resulteeren in een afkeuring van het regeeringsbeleid wanneer zulks noodzakelijk is, en wat een dergelijke afkeuring van het regeeringsbeleid zal moeten beteekenen wanneer de Regeering niet aan den Volksraad verantwoordelijk is. Een recht van enquête is mijns inziens ondenkbaar bij een volksvertegenwoordiging, die niet in de gelegenheid is, te zorgen voor een nieuwe regeering, wanneer die waartegen de motie van wantrouwen gericht is, niet meer is te handhaven.

Het recht van interpellatie hebben wij in dezen Raad meermalen uitvoerig besproken, eenige jaren geleden nog zeer in den breede in het College van Gedelegeerden. Naar mijn meening is in deze inderdaad een wijdere toekenning van rechten aan den Volksraad mogelijk.

Ik heb niet goed kunnen verstaan, of de heer Soetardjo ook gepleit heeft voor afschaffing van het instituut der benoemde leden van den Volksraad. Zoo hij het wèl gedaan mocht hebben, ga ik grootendeels met hem mede. Naar mijn meening moeten wij toch wel de ontwikkeling van het Indische staatsrecht in dien zin zoeken dat de benoemde leden, dus zij, die hun lidmaatschap danken aan het inzicht der Regeering, als instituut zoo langzamerhand dienen te verdwijnen. Ik heb er geen bezwaar tegen dat dit geleidelijk zal geschieden, maar op den duur zal het instituut niet te handhaven zijn, niet alleen niet voor den Volksraad, maar evenzeer niet voor de vertegenwoordigende raden van de locale ressorten.

Geheel kan ik mij scharen achter het desideratum van den heer Soetardjo om de vaststelling van de Indische begrooting in overeenstemming tusschen den Landvoogd en den Volksraad te doen geschieden; ik geloof niet dat hiertegen iemand bezwaar zal zaken.

(De heer Tadjoeddin Noor: De Regeering misschien!)

Dat geloof ik niet, Mijnheer de Voorzitter! Bezwaren komen er pas, wanneer er bij de vaststelling der begrooting geen overeenstemming bestaat tusschen Regeering en Volksraad. Voor dat geval zal er inderdaad een ander orgaan moeten worden aangewezen, dat dan als arbiter optreedt.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het hierbij voorloopig laten en afwachten, wat de heer Soetardjo en eventueel andere leden, in tweeden termijn, dan wel bij de behandeling van eventueele amendementen en moties hebben te zeggen.

De **Voorzitter**: Hiermede is de beraadslaging over deze begrootingsafdeeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Is de Regeeringsgemachtigde bereid, over ongeveer twaalf dagen te antwoorden?

De heer **Levelt**, Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken: Zoo mogelijk gaarne, Mijnheer de Voorzitter.

De **Voorzitter**: Dan zal het regeeringsantwoord op een nader te bepalen dag worden gegeven.

De vergadering wordt te 12.57 uur n.m. gesloten.

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

60ste VERGADERING.

Vergadering van Donderdag 21 Nov. 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a. — Zestiende aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **72**).

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 49 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Iskandar Dinata, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Nalaprana, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Soangkoepon, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, White, Wiwoho, Muh. Yamin, Yo Heng Kam, Van Zuylen en Zwart.

Regeeringsgemachtigde: de heer Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

Aan de orde is de ontwerp-begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van de afdeelingen VI, departement van Economische Zaken, VIA, Gouvernements-landbouwbedrijven, en VIB, Landsdrukkerij.

De heer **Soeria Nata Atmadja**: Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij vergund bij de behandeling van deze begrootingsafdeelingen de aandacht der Regeering voor enkele punten te vragen, in de eerste plaats voor de zeer groote groep van tani's en kleinlandbouwers, die millioenen zielen tellen en die thans bedreigd worden door de op Juli j.l. in werking getreden jachtordonnantie. Ik zal over den opzet van de jachtordonnantie zelf niet spreken, al moet mij toch terloops van het hart, dat deze ordonnantie bij de bescherming van het wild, althans van de varkens, mijns inziens te ver is gegaan, immers verder dan strikt noodzakelijk is. Als compromis tusschen de wildbescherming als hoofddoel eenerzijds en het in goede banen leiden van de jachtpractijken van bona fide jagers anderzijds, is dit product van wetgeving mijns inziens niet in alle deelen als geslaagd te beschouwen.

Ik vraag mij dan ook af, of over het ontwerp voor de nieuwe regeling behalve de natuurminnaars ook het B.B. als beschermer van den tani en de vooraanstaanden uit de jagerswereld gehoord zijn.

Het is U bekend, Mijnheer de Voorzitter, dat de ernstigste schade, die aan de aanplantingen van de bevolking wordt toegebracht, veroorzaakt wordt door de wilde zwijnen. Andere plagen verzinken, als zij met die van de varkens vergeleken worden, kortweg in het niet. Deze meest ernstige van alle plagen worden in de nieuwe jachtordonnantie ondergebracht in de groep „schadelijk wild", en om hierop te kunnen jagen, moet men thans in het bezit zijn van jachtacte A, waaraan een jachtgeld van *f* 5 en een

(Soeria Nata Atmadja.)

zegelrecht van *f* 1,50 in totaal dus een bedrag van *f* 6,50, verbonden zijn terwijl de tani dit tevoren kosteloos kon doen, wat mijns inziens ook zeer juist was. Immers beschermde de Regeering toen niet de plaag zelf, zooals nu het geval is, doch den landbouwer. Doch alsof deze financieele barrière niet voldoende is om de varkens als schadelijk wild te beschermen, is de jacht op deze plaag vanaf Maart tot en met Augustus geheel gesloten. Stelt U zich voor, Mijnheer de Voorzitter, vanaf Maart tot en met Augustus wordt deze plaag door de Regeering kort en goed beschermd, terwijl in die periode juist de panen-rame, de hoofdoogst, valt zoowel van de sawahs, als van de droge velden, de hoema's. Het is juist in de eerste helft van deze periode, dat de tani's alles in het werk zetten om hun rijpende padi en/of andere gewassen tegen de vraatzucht van de wilde zwijnen te beschermen, en het was tot vóór kort dan ook in dezen tijd, dat zij gezamenlijk en vaak zelfs onder leiding van hun gehuchts- of desabestuurders, op de varkensjacht plachten te gaan. Het was een oude en goede bestuursmaatregel, Mijnheer de Voorzitter, dat ook het Inheemsch bestuur zich daarmede bemoeide, waar het hier immers bescherming van een bevolkingsbelang gold, en veelal was het dë assistent-wedana zelf, die tevoren voor de betrokken tani's tijdig de voor die jacht vereischte kostelooze jachtacten had aangevraagd. Dit alles is nu bij de wet verboden, althans door de wet onmogelijk gemaakt, Mijnheer de Voorzitter.

Men zou zeggen, dat de Regeering de bescherming van deze erfvijanden van de tani's op een toch wel afdoende wijze heeft geregeld. Doch neen, Mijnheer de Voorzitter, denkt s.v.p. niet, dat dat genoeg is. Een andere bepaling van de nieuwe wet verbiedt n.l. het schieten op varkens met voorlaadgeweren. Als men dan bedenkt, dat de tani's practisch geen ander vuurwapen bezitten dan voorladers, dan beteekent deze verbodsbepaling, dat, al zouden zij zich de voor hen zware offers kunnen getroosten, verbonden aan het verkrijgen van jachtacte A, zij daarmede toch totaal niets zouden kunnen uitrichten. Immers, van hun voorladers mogen zij daarbij geen gebruik maken, en, erger nog, al zouden zij in het bezit zijn van een modern geweer, en al zijn zij eenmaal voorzien van een jachtacte, zij kunnen eerst later op varkens jagen, nadat hun aanplantingen in den oogsttijd, die immers in den tijd valt, dat de varkensjacht gesloten is, door deze vreeselijke dieren vernield zijn.

Het is voor het B. B. pijnlijk indien hun dan van bestuurswege duidelijk gemaakt moet worden, dat het neerschieten van een varken, dat op hun eigen milikgrond bij het vernielen van de door hen met zooveel moeite beplante gewassen op heeterdaad ontdekt wordt, door de wet verboden is. Dit zou dan alleen mogelijk zijn na den oogsttijd, d.w.z. in de jachtperiode, als de oogst veelal reeds is binnengehaald, althans dat gedeelte, dat de varkens onaangeroerd hebben gelaten. En dan nòg moet de grondbezitter zich van te voren in het bezit gesteld hebben van de voor hem kostbare jachtacte en beschikken over een eigen modern jachtgeweer, want behalve het gebruik van hun voorladers, is ook het hanteeren van pieken, het oude wapen van den tani, voor de varkensjacht verboden. Wel zegt art. 2 lid 2 van de ordonnantie, dat het jachtverbod niet van toepassing is ten aanzien van het jagen op in het wild levende dieren, zich bevindende op behoorlijk afgesloten erven of terreinen, waaronder verstaan wordt een zoodanige afsluiting, zoodat loopend wild zich niet naar die erven of terreinen kan begeven. In streken, waar zich veel wild ophoudt, is dit een voorwaarde, die onmogelijk na te komen is. In heel het Zuiden van West-Java, vanaf Java's eerste punt tot de Kinderzee, zijn de milikgronden meestal wel omheind, doch zijn zij te uitgestrekt om te voorkomen, dat varkens het binnendringen belet kan worden, terwijl zij niet zelden dicht gelegen zijn bij, of omringd worden door dichte bosschen, waarin de varkens zich overdag terugtrekken.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**) : afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Soeria Nata Atmadja.)

Art. 7 opent de mogelijkheid om bepaalde maatregelen te treffen, indien in een streek wilde zwijnen ernstige schade blijken te veroorzaken. Op een daartoe strekkend verzoek kan dan de resident, na ingewonnen advies van de Jachtcommissie, onder door deze autoriteit gestelde voorwaarden aan een persoon vergunning verleenen om — eventueel gezamenlijk — zonder jachtacte op die dieren te jagen. Deze vergunningen zijn slechts geldig voor het daarin omschreven gebied en gedurende een door den resident gestelden termijn van ten hoogste zes maanden. Doch eerst moet gebleken zijn, dat er werkelijk ernstige schade is aangericht. In de memorie van toelichting op de ontwerp-ordonnantie staat het woord „ernstig'' zelfs cursief gedrukt, Mijnheer de Voorzitter. Dit is een climax in de nieuwe regeling, die mij onbegrijpelijk voorkomt. Eerst nadat de aanplant van den kleinlandbouwer of den tani door dit schadelijk wild in ernstige mate is beschadigd, — en gezien het tempo, waarin de regeeringsmachine draait, zal dit in de practijk wel hierop neerkomen, dat het gewas intusschen wel grondig vernield, zoo niet goeddeels verloren zal zijn — kan de wet toelaten, dat tegen verdere verwoestingen handelend wordt opgetreden. Dit is toch waarlijk de paarden achter den wagen spannen. Door deze regeling wordt de bescherming van dit schadelijk wild op het hooge niveau gebracht als b.v. t.a.v. den met uitroeiing bedreigden en daarom terecht zeer goed beschermden banteng. Waar de afschotvergunning, afgegeven na het constateeren van een ernstige schade aan het gewas, alleen geldt voor een bepaalden tijd en voor een precies omschreven gebied, kan men natuurlijk met de varkens geen afspraak maken om op die plaats te willen blijven, totdat zij worden doodgeschoten. Trouwens dat gebied moet immers ernstig schade hebben geleden, zoodat het gebroed intusschen wel een ander operatieterrein zal hebben gekozen. Een van de regenten schreef hierover o.m. het volgende:

> „Indien een karbouw, geit of schaap de aanplantingen van iemand anders dan den eigenaar der dieren zelf of van de een of andere onderneming vernielt, dan wordt tegen den eigenaar van het beest proces-verbaal opgemaakt, en kan eventueel een civiele actie voor de vergoeding van de geleden schade worden ingesteld. Hoe moet in dit geval gehandeld worden, indien het wilde zwijnen betreft? Wie zou deze dieren moeten vangen, en van wien kan de eigenaar der vernielde aanplantingen een schadevergoeding vorderen?''

Tot zoover bedoelde regent in zijn schrijven, op wiens vraag ik wel zou willen antwoorden, dat de benadeelden die schadevergoeding zouden kunnen vorderen van dengene, die de vernielingen mogelijk heeft gemaakt, dus van den wetgever, van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië. Overtuigd van de rechtvaardigheid en volkomen onafhankelijkheid, ook van den Staat, van onze rechters, lijkt het mij niet onwaarschijnlijk, Mijnheer de Voorzitter, dat zoodanige vorderingen, — gesteld dat het B.B. ze niet tegenhoudt —, eenvoudig zullen worden toegewezen.

Ons vertrouwen in de huidige leiding van het departement sterkt mij gelukkig in mijn verwachting, dat door een wijziging van de thans bestaande regeling met bekwamen spoed aan de zooeven door mij geschetste klachten tegemoet zal worden gekomen. De oplossing moge dan gevonden worden in die richting, dat eenerzijds tegen uitroeiing van dit schadelijk wild — op zich zelf eigenlijk een contradictio in terminis — gewaakt wordt, doch anderzijds ook de tani's en de kleinlandbouwers in hun bestaan beschermd worden, en niet zonder meer aan dezen plaag overgeleverd. De jacht op varkens worde dan alleen voor de bezitters en/of gebruikers van de bedreigde gronden weer mogelijk gemaakt, en voor zoover dit op de tani's betrekking heeft, door middel van hun voorlaadgeweren. Zooals momenteel de toestand is, mogen zij met hun geweren — betere vuurwapens hebben zij gewoonlijk niet — practisch niets uitrichten. Ook hierover is de ontstemming onder deze groote groep van onderdanen, die millioenen zielen telt, zeer ernstig.

(White.)

Een ander punt, waarvoor ik gaarne de aandacht van de Regeering zou willen verzoeken is het volgende:

Op het in de afdeelingen voorgebracht verzoek om maatregelen te nemen tot bestrijding van ziekten onder het pluimvee, waaraan jaarlijks duizenden kippen verloren gaan, heeft de Regeering uitvoerig geantwoord. Het is weer zoo typeerend voor de dynamiek van dit departement, dat ondanks de teleurstellende proeven bij het zoeken naar een serum tegen de gevreesde kippenziekte, de pseudo-vogelpest, de leidende instanties bij dit departement niet bij de pakken neerzitten, doch onverflauwd met het nemen van weer andere proeven voortgaan. Moge hun volharding spoedig met succes worden bekroond.

Een van de regenten heeft een globale berekening gemaakt van het volksinkomen, dat aan de pseudo-vogelpest ten offer valt, en kwam daarbij tot de volgende ontstellende conclusie: Java telt omstreeks 10 000 000 gezinnen. Gesteld, dat daarvan 3 millioen gezinnen er kippen op nahouden, en dat bij een gezin per jaar aan de reeds genoemde ziekte slechts drie kippen — d.i. stellig aan den lagen kant, Mijnheer de Voorzitter, — doodgaan, dan beteekent dat per jaar een verlies van 9 millioen kippen, die een waarde vertegenwoordigen van rond 2 millioen gulden. Deze aanslag op het volksinkomen is toch wel zeer bedenkelijk. De groote schade, die Europeesche hoenderparken lijden, laat ik nog buiten beschouwing. Ik zou de Regeering daarom willen vragen, of in andere landen — om niet te ver van honk te zijn, b.v. in de Filippijnen, in Indo-China, in Thailand of India — deze ziekte niet bekend is, en zoo ja, welke maatregelen door de overheid aldaar daartegen getroffen worden. Ik vraag dit, Mijnheer de Voorzitter, omdat ik meen te weten, dat deze pseudo-vogelpest in dit land niet inheemsch was. Wellicht is men in het land van oorsprong bij de bestrijding daarvan verder dan hier bij ons.

De heer **White**: Mijnheer de Voorzitter! In de gewisselde stukken over de VIe begrootingsafdeeling is onder andere ter sprake gebracht het landbouwonderwijs ten behoeve van de Europeesche cultures, welk onderwerp, zooals uit de handelingen van dezen Raad moge blijken, mijn fractie zeer ter harte gaat. Wij hebben van deze plaats de laatste jaren gepleit voor een heropening van de cultuurschool te Soekaboemi en voor het herscheppen eener betere gelegenheid voor de opleiding voor de Europeesche cultures aan de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg. In beide gevallen is de Regeering vlot aan onze verzoeken tegemoet gekomen, waarvoor Haar hierbij onze dank wordt gebracht.

Het verheugt ons Haar thans in de memorie van antwoord het volgende te zien verklaren:

> „Genoemde scholen'', d.z. de Cultuurschool te Soekaboemi en de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg, „zoomede de Cultuurschool te Malang, zijn ingesteld op de voorziening van betrekkingen in de cultures.''

Wij waren een oogenblik bevreesd, dat de Cultuurschool te Soekaboemi, sedert Landbouwschool geheeten, een ander doel had gekregen, dan thans aangegeven en zooals ik die had bepleit. Die vrees is thans dus geweken.

Wij zouden ten aanzien van het lager en middelbaar landbouwonderwijs hier te lande nog wel den wensch willen herhalen, dat aan de leerlingen van de richting ondernemingslandbouw verdere algemeene ontwikkeling wordt bijgebracht, b.v. meer talenkennis, omdat het tekort aan die algemeene vorming een klacht is, welke men van ondernemerszijde vaak hoort, als men de abituriënten van de scholen hier te lande vergelijkend met die van de scholen in Nederland ter sprake brengt. En in dit kader mogen wij nogmaals herinneren aan ons pleidooi voor het scheppen van internaten bij de landbouwscholen ten behoeve van de bibit voor de Europeesche cultures, waartegenover de Regeering destijds niet afwijzend stond; integendeel.

(White.)

De mededeeling der Regeering, dat

„in de naaste toekomst'' onze Indische landbouwscholen „gezamenlijk in staat (zullen) zijn om ca 20 tot 30 abituriënten per jaar af te leveren, ter voorziening in de Europeesche bezetting van de cultures hier te lande,''

acht ik van voldoende belang om erop in te gaan. De Regeering noemt dat aantal betrekkelijk gering en schrijft zulks hoofdzakelijk toe aan de weinige animo van het Europeesche element voor de opleiding voor de groote cultures.

Mijnheer de Voorzitter! Wij zien deze zaak aldus. In de juist achter ons liggende periode zouden wij bij een aflevering van de Indische landbouwscholen ten behoeve van de Europeesche cultures van 20 à 30 lagere en middelbare landbouwkundigen per jaar onze groep zeker niet al te zeer verwijtend durven aanzien. De animo van de andere zijde, van werkgeverszijde dus, was er helaas niet naar om ons op te wekken, veel meer van onze jongens naar de Indische landbouwscholen te zenden. Ook thans nog twijfelen wij aan het bestaan van die animo. Zoo lezen wij b.v. in de memorie van antwoord van Afdeeling VIA, Gouvernements landbouwbedrijven, naar aanleiding van een desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag het volgende:

„Omtrent de personeelsvoorziening voor de toekomst kan onder de huidige onzekere omstandigheden bezwaarlijk een bindende uitspraak worden gedaan.''

Dit, Mijnheer de Voorzitter, is naar mijn ervaring van den laatsten tijd een typisch ondernemersstandpunt terzake.

Met één verklaring echter van de groep van den heer De Villeneuve, b.v. in deze zaal, dat van nu af aan de Europeesche cultures aan de in Indië opgeleide lagere en middelbare landbouwkundigen vele mogelijkheden zullen bieden en dezelfde kansen als aan de abituriënten van Boskoop en Deventer, zal ongetwijfeld de animo bij mijn groep voor de studie harer jongelieden aan de Indische landbouwscholen aanstonds belangrijk toenemen, speciaal nog als die animo door ons wordt gevoed, waar dan goede reden voor zou zijn. Ook animo moet van twee kanten komen, Mijnheer de Voorzitter.

En de Indische jongen, zooals ik die categorie hier maar eens zal noemen, voelt nu, Mijnheer de Voorzitter, zeer snel aan, waar en wanneer voor hem belangstelling bestaat en waar en wanneer niet. Animo, aldus zijn ervaring, bestaat voor hem bij de Europeesche cultures wel als hij Boskoop of Deventer heeft doorloopen en niet, of althans weinig, als hij een abituriënt is van Soekaboemi, Malang of Buitenzorg, tenzij hij genegen is in veel lagere rangen te werken. Daarom gaan er veel van onze eigen lieden te Deventer op school en weinig te Buitenzorg. Voor onze groep wordt de weg naar Boskoop of Deventer echter hoe langer hoe moeilijker.

Hoewel de toeloop van het Europeesche element naar de Indische landbouwscholen afhankelijk zal blijven van de personeelspolitiek van de directies der cultuurmaatschappijen en van haar syndicaten, kan die toeloop ook door gouvernementsinstellingen ons inziens worden bevorderd.

Wij denken daarbij aan de openstelling voor de abituriënten van bepaalde betrekkingen bij de landrente, het volkscredietwezen, de coöperatie, waarmede bij de studie rekening kan worden gehouden. Er zijn verder de laatste jaren diverse employé's uit de cultures door de departementen van Economische Zaken en Binnenlandsch Bestuur geplaatst bij de rubber-, thee- en kinarestrictie, bij de rubbervoorlichting e.d. Het moet toch mogelijk zijn, bij de voortzetting van het werk, in bedoelde betrekkingen, bij vacatures of bij uitbreiding, meer dan nu gebruik te maken van abituriënten van onze Indische landbouwscholen, eventueel na een bijzondere ervaring te hebben opgedaan door toevoeging aan de bestaande krachten. Ons inziens lijkt zulks, als de wil er is, niet alleen mogelijk, Mijnheer de Voorzitter, maar de gedragslijn lijkt tevens op den normalen weg der Regeering te liggen.

In het verband van dit laatste heeft het ons bevreemd, dat de Regeering er nog steeds niet toe is overgegaan 's lands landbouwbedrijven dwingend voor te schrijven haar middelbaar en lager landbouwkundig personeel uit de abituriënten van de eigen Indische landbouwscholen te betrekken. Ik spreek hier van toepassing van dwang, Mijnheer de Voorzitter, omdat de bereidheid om het gevraagde vrijwillig te doen nergens uit blijkt, ondanks onze herhaalde klachten terzake in het verleden, zooals die in de handelingen van onzen Raad zijn opgenomen. Nu zal men van de zijde van de Gouvernements landbouwbedrijven kunnen wijzen op het geringe voor de cultures beschikbare aantal van bedoelde abituriënten, zooals zulks ook in de memorie van antwoord is gedaan. Maar daartegenover, Mijnheer de Voorzitter, kunnen wij de Regeering welhaast de verzekering geven, dat, indien genoemde bedrijven bekend zouden stellen, bijv. bij monde van den Regeeringsgemachtigde in deze zaal, hoeveel van die abituriënten zij over 3 à 4 jaar en verder jaarlijks noodig denken te hebben en zij daaraan tevens de mededeeling zouden doen verbinden, dat de abituriënten van Soekaboemi en Malang en die van Buitenzorg voortaan dezelfde voorwaarden en kansen zullen aangeboden krijgen als tevoren de abituriënten van Boskoop resp. Deventer, wat van de zijde der desbetreffende aanstaande werknemers vooralsnog — en bij de sedert bestaande omstandigheden ons inziens volkomen terecht — mede wordt verlangd, de toeloop naar de bij de Indische landbouwscholen bestaande klassen, welke voor de Europeesche cultures opleiden, aanstonds met ten minste het gevraagde aantal zal toenemen. Willen de bedrijven zich terzake bij de bestaande omstandigheden volkomen veilig stellen, dan kunnen zij te hunnen behoeve leerlingen voor de opleidingen aanwerven, die zij van den aanvang af aan zich verbinden. Dit zou heelemaal geen uitzonderlijke maatregel zijn, Mijnheer de Voorzitter. Tot voor eenige jaren werden er door de ondernemers te Deventer, en ook te Wageningen, zelfs beurzen met hetzelfde doel verstrekt.

Wat wij hier nogmaals als onzen wensch ten aanzien van de personeelsvoorziening bij de Nederlandsch-Indische Europeesche cultures naar voren hebben gebracht, Mijnheer de Voorzitter, sluit niet in zich, dat wij Boskoop en Deventer voortaan bij de personeelsvoorziening zouden willen zien geweerd. Neen, Mijnheer de Voorzitter; maar wat wij wèl verlangen, en ons inziens zelfs mogen eischen, is, dat de achterstelling van onze Indische opleidingen voor die cultures verdwijnt en dat hiervan uit de personeelsbezetting en -salarieering bij de Europeesche cultures hier te lande blijkt, waarbij onze eigen Gouvernements landbouwbedrijven dienen voor te gaan.

Op een desbetreffende vraag in het afdeelingsverslag antwoordt de Regeering, dat Haar nog geen voldoende gegevens ter beschikking staan met betrekking tot de jaarlijksche aanwerving voor de Europeesche cultures tot dusver van krachten uit Europa. Dit punt heeft echter Haar aandacht.

„Door het Departement van Economische Zaken'' — aldus de Regeering in Haar memorie van antwoord — „wordt in overleg met de betrokken instanties uit den particulieren landbouw nagegaan, of, en zoo ja op welke wijze, onder de geldende bijzondere omstandigheden nog verdere maatregelen op het gebied van landbouwonderwijs moeten worden genomen voor de aanvulling van het personeel in de groote landbouwbedrijven.''

Mijnheer de Voorzitter! Zou de Regeering, aldus onze nadere vraag, bij dat overleg zonder meer genoegen moeten nemen met een standpunt, als zooeven door mij aangehaald uit de memorie van antwoord van Afdeeling VIA, Gouvernements landbouwbedrijven, en door mij onjuist geacht; nogmaals dus luidende:

„Omtrent de personeelsvoorziening voor de toekomst kan onder de huidige onzekere omstandigheden bezwaarlijk een bindende uitspraak worden gedaan.''

(White.)

Ons komt het voor, dat de Regeering een dergelijke uitspraak in ieder geval voor onaanvaardbaar moet verklaren, daar de huidige omstandigheden met haar aangevoerde onzekerheden toch althans wel deze zekerheid hebben gebracht, dat men ook van de ondernemers in Indië gaat verlangen — en dus uiteraard speciaal in die gevallen, dat de Regeering zelf als ondernemer optreedt, zooals bij de Gouvernements landbouwbedrijven — een verindisching óók van hun personeelspolitiek. In deze richting zal de Regeering ons inziens krachtig voorlichting en leiding hebben te geven en wellicht ook nog wel eens dwingend moeten optreden.

Wij hebben van bovenvermeld in gang zijnd overleg reeds enkele maanden geleden vernomen en wij waren door de diligentie terzake dankbaar gestemd. Er zijn blijkbaar echter moeilijkheden gerezen, waardoor het nog steeds gaande is, wat ons teleurstelt. Kan de Regeering ons alvast inlichten of het overleg spoedig zal zijn beëindigd en welke vooruitzichten het Haars inziens biedt? Kan Zij ons binnenkort ook mededeeling doen van het thans dus nog niet op te geven aantal van het tot dusverre jaarlijks voor de cultures uit Europa betrokken personeel?

Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek hier met opzet van „betrokken" en niet van „uitgezonden", omdat dit laatste maar een deel immers uitmaakt van de behoefte, welke uit de gegevens moet blijken. Die gegevens lijken mij toch niet zóó moeilijk verkrijgbaar, Mijnheer de Voorzitter, dat wij daarop nog maanden zouden moeten wachten, al zijn blijkbaar van de ondernemers allerlei dergelijke gegevens in het algemeen lastig te krijgen. Overigens zijn wij van meening, Mijnheer de Voorzitter, dat het verdere overleg en het komen daarbij tot voorloopige conclusies, waarnaar dan alvast kan worden gewerkt, niet op de bedoelde concrete gegevens behoeft te wachten. Wij moeten vooral in deze tijden ook durven afgaan op een of anderen stelligen indruk.

Mijnheer de Voorzitter! Dat wij hier juist thàns opnieuw pleiten voor spoedige maatregelen, welke een ruimere inschakeling van onze jongens bij de Europeesche cultures kunnen bevorderen, en daartoe den aangewezen inzet achten veel meer animo van ondernemers- maar ook van gouvernementszijde voor onze Indische landbouwscholen, welke voor die cultures opleiden, in dien zin, dat tevens de bereidheid duidelijk blijkt, dien jongens dezelfde plaatsen, voorwaarden en kansen te geven als hun collega's uit Nederland, heeft een speciale reden, waarmede de Europeesche cultures en de gouvernementsinstellingen ons inziens rekening hebben te houden.

Aan onze jongens worden sedert zeer vele goede kansen geboden. Leger en vloot worden steeds krachtiger uitgebreid, waarbij men uitsluitend op den Indischen voorraad aan menschenmateriaal is aangewezen. Uit dit materiaal moet ook volledig kunnen worden geput voor de politie en voor tal van andere takken.

Hiertegenover zullen de cultures, gouvernements en particuliere, goede biedingen moeten stellen en tijdig daartoe moeten overgaan.

Het zou in ieder geval òns spijten, Mijnheer de Voorzitter, indien onze groep als werknemer gedwongen zou zijn, zich te zeer naar aanleiding van sommige oogenblikkelijke omstandigheden te specialiseeren, omdat anderen het belang haar ook ten deele aan zich te trekken niet tijdig hebben onderkend en/of niet op de juiste wijze hebben gediend. Wij zitten het liefst met onze groep zooveel mogelijk verspreid; maar niet wij doch anderen hebben het in de hand, daartoe te geraken.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van het landbouwonderwijs zouden wij nog een algemeene opmerking willen maken. Uit bijlage 1 van de memorie van antwoord blijkt, dat voor de cultuurscholen te Malang en Soekaboemi zich dit jaar 1194 candidaten hebben opgegeven, waarvan er slechts 125 konden worden geplaatst. Hoezeer allerlei factoren, welke de Regeering ook noemt, nog eerst in rekening moeten worden gebracht, alvorens uit die aantallen te kunnen besluiten tot al of niet een tekort aan de onderwerpelijke onderwijsgelegenheid, hebben wij toch, met genoemde cijfers voor oogen, sterk het gevoelen, dat het gewenscht is, het aantal der cultuurscholen uit te breiden. Na de centra van cultures Malang en Soekaboemi zouden wij als plaats voor een eventueele 3e cultuurschool Medan willen aanbevelen, mede om aan een verlangen van den heer Soangkoepon c.a. te voldoen, hetwelk ons met de in genoemde tabel vermelde aanvragen van Sumatranen wel nader gemotiveerd lijkt te zijn.

Wellicht ware te Medan dan tevens, b.v. hier als bovenbouw, een middelbare landbouwschool op te richten, daar, naar ik vernomen heb, de middelbare landbouwschool te Buitenzorg eveneens te klein is gebleken om aan een eenigszins redelijk deel van de aanvragen tot toelating te voldoen. Moge de Regeering ons alsnog dezelfde soort cijfers, als in tabel 1 van de memorie van antwoord opgenomen, voor de Middelbare Landbouwschool te Buitenzorg verschaffen, nu wij verzuimd hebben die ook op te vragen tijdens het afdeelingsonderzoek. Wij zouden het zeer op prijs stellen, indien de Regeering hiertoe bereid zou zijn.

De vraag, welke de Regeering i.c. aanstipt omtrent de plaatsingsmogelijkheden van de abituriënten behoeft ons inziens niet remmend te werken op de ontwikkeling terzake, als voor die abituriënten, Europeanen en Indonesiërs te samen, ook door Háár maar meer mogelijkheden worden geopend, bijvoorbeeld zooals ik die heb aangegeven.

Behalve voor het landbouwonderwijs heeft onze groep als zoodanig uiteraard nog voor vele andere zaken, welke hen rechtstreeks aangaan en waarvan de zorg aan het departement van Economische Zaken is opgedragen, een minstens even intensieve belangstelling.

Daarvan deed zij o.a. blijken op het jongste I. E. V.-congres. Daar uitte men het gevoelen, dat bij de bevordering van industrie en landbouw de Regeering veel te weinig den Indo-Europeaan betrekt en terzake bv. meer doet voor de groote massa eenerzijds en de ondernemers anderzijds. Wij van het hoofdbestuur hebben op dat congres onzen menschen medegedeeld, dat o.i. de Regeering ook terzake wel degelijk belangstelling voor onze groep heeft, maar dat het i.c. ontbreekt aan voldoende contact tusschen het departement van Economische Zaken en de Indo-Europeesche bevolking, noodig om gezamenlijk doeltreffende maatregelen te nemen. Wij zouden trachten, aldus zegden wij toe, ten aanzien van dat laatste verbetering te krijgen.

Helaas echter, Mijnheer de Voorzitter, treffen wij nu in alinea 7 van de memorie van antwoord, waar de zorg van het departement van Economische Zaken voor onze groep ten aanzien van landbouw en industrie wordt behandeld, naar aanleiding van klachten daarover in het afdeelingsverslag geuit, thans een geest aan, welke ons niet prettig stemt. Die geest komt tot uiting in den volgenden zin:

> „Het aandeel der kleinerfpachters in de koffiecultuur (± 1/3% van de totale productie) wettigt niet, dat daarvoor in het koffiefonds een speciale vertegenwoordiger zou worden aangewezen."

Omdat dus de kleinerfpachters een kleine groep vormen, zullen zij hun belangen niet op de aangewezen plaats kunnen behartigen. Maar, Mijnheer de Voorzitter, waar gaan wij heen als deze lijn wordt doorgetrokken! Wat zou er dan tevens van de belangenbehartiging van de even sterk in de minderheid zijnde andere Europeesche kleinbedrijven, zoo op industrieel als op landbouwkundig gebied, b.v. door de niet-gedifferentieerde landbouw-, nijverheid-, veeteelt-, tuinbouwvoorlichtings- en steundiensten, overblijven, als ook deze diensten tegen onze groep kleinlandbouwers of kleinindustrieelen zouden zeggen: jelui hebben geen recht van meepraten, jelui beteekenen bij het totaal aan productie immers

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(White.)

practisch niets, circa 1/3% maar, jelui hebben dat toch zeker wel begrepen? En dit is nu, behalve in de memorie van antwoord, mogelijk wel nog niet zoo gezegd, maar, dat er diensten zijn, welke zoo denken of tot voor kort dachten, daarvan kan ik U, Mijnheer de Voorzitter, de verzekering geven. En deze diensten vinden thans in de memorie van antwoord een zinsnede ter motiveering van hun z.g. beleid.

Mijnheer de Voorzitter! Staatszorg werkt met wat anders dan met aantallen en procenten en waar zulks goed wordt begrepen ziet men dan ook als middel toegepast een samenstelling zooals onze Raad die te zien geeft, ondanks het feit, dat het aantal Nederlanders in deze landen ook maar circa 1/3% van het totaal uitmaakt.

Wij meenen naar aanleiding van het voorgaande het best te doen, de Regeering alsnog te verzoeken het meepraten van mijn groep in organen waarbij zij belang heeft, zooals bijvoorbeeld het koffiefonds, zooveel mogelijk te bevorderen, juist om het thans onvoldoende contact, dat wij meenen te zien tusschen Regeering en groep ten aanzien van de economische zorg, te verbeteren en daardoor van de belangstelling van het departement van Economische Zaken voor onze zaken meer resultaten te verkrijgen. Het is niet voldoende, dat de Regeering, zooals Zij in den aanhef van voornoemde alinea 7 van de memorie van antwoord doet, zegt ervan overtuigd te zijn, dat

> „de Indo-Europeesche groep bij het departement van Economische Zaken de belangstelling geniet, waarop zij aanspraak heeft."

Die overtuiging moet de groep zelve ook hebben en die krijgt zij alleen door beter contact en meer daden, waaruit bovendien moet blijken, dat haar zoo juist bedoelde aanspraak op de belangstelling van het departement van Economische Zaken verder gaat dan het meergenoemde percentage van circa 1/3% van het totaal.

In dit verband moge de uitvoering van de motie-Prawoto c.s., vermeld op pagina 7 (roneo) van de memorie van antwoord, nog even worden belicht. Deze motie werd ook door mij namens mijn fractie onderteekend, omdat daarin, gelet tevens op de toelichtingen mijnerzijds, gevraagd werd de centrale economische zorg te intensiveeren, behalve ten behoeve van de desa, ook ten behoeve van de andere deelen ten plattelande en hiervan speciaal de kleinlandbouw en kleinindustrie van mijn groep. De motie heeft sedert uitgewerkt in de benoeming van een wedana. Moeten wij dit nu zoo opvatten, dat die wedana voortaan tevens zooveel van het oude desagedeelte voor zijn rekening neemt, dat daardoor voor een andere daartoe meer geëigende kracht der afdeeling behoorlijk tijd is vrijgemaakt om centraal goed werk te kunnen verrichten ten behoeve van de economische verbetering van de positie van onze plattelanders?

Zoo ja, dan kunnen wij de voorziening begrijpen en zullen wij met belangstelling de resultaten van den maatregel voor onze groep tegemoetzien. Wij mogen de betrokken afdeeling misschien wel enkele suggesties voor haar arbeid doen. Wij hebben den indruk, dat het bij vele melkbedrijven van Europeanen nog steeds veel aan een economischen opzet en uitvoering ontbreekt. Wij hebben nog altijd te maken met vele kleinlandbouwers, die niet het minste begrip hebben van de kracht van coöperatie, terwijl de mogelijkheid van coöperatie, zoowel ten aanzien van den producent- als van den consument-kleinlandbouwer, plaatselijk bestaat. Wij denken hierbij o.a. aan Kendal, Soekoredjo, Batoe, Kesilir, Brasan. Mijnheer de Voorzitter! Een belangrijk vraagstuk is ook nog de opleiding van de kinderen van kleinlandbouwers tot, liefst betere, kleinlandbouwers. Nu weten wij wel, dat voor genoemde vraagstukken gespecialiseerde diensten en zelfs departementen aanwezig zijn, maar wij zouden toch gaarne zien, dat de afdeeling Algemeene Economische aangelegenheden dergelijke kwesties óók bezag en vaak zelfs het eerst, met het oog op haar algemeen economisch aspect.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, enkele personeelsaange-

(Rehatta.)

legenheden. Verschillende belangrijke onderwerpen in de memorie van antwoord kan ik beter bij de algemeene beschouwingen bespreken en ik zal daarop in den tweeden termijn van de algemeene beschouwingen mijnerzijds dan ook ingaan.

De mededeeling op pagina 16 (roneo) van de memorie van antwoord hierop neerkomende, dat een Indisch veearts, die bij een stadsgemeente een belangrijke promotie kan maken, met het oog op de belangen van den dienst vooralsnog niet door den veeartsenijkundigen dienst van het departement van Economische Zaken voor die promotie kan worden vrijgegeven, bevredigt ons geenszins. Naar aanleiding van eenerzijds de mededeeling in dezelfde memorie van antwoord — pagina 15 (roneo) —, dat de dienst geen gebrek heeft aan Indische veeartsen, en van anderzijds het feit, dat hier te lande gepensionneerde Indische veeartsen, dus ervaren vakkundigen, de plaats van betrokkene bij het Land tijdelijk kunnen innemen — de bevordering zou immers slechts worden opgeschort tot de veeartsenijkundige school in 1940 nieuwe abituriënten zal hebben afgeleverd —, meenen wij, dat in casu de clausule „met het oog op de belangen van den dienst" te zeer in het nadeel van den betrokkene is toegepast.

Wij wenden ons daarom nogmaals tot de Regeering met het verzoek, den betrokken Indischen veearts alsnog voor de veel betere positie bij bedoelde gemeente vrij te geven.

(De heer Thamrin: Weet U welke gemeente dat is?)

De gemeente Buitenzorg!

Mijnheer de Voorzitter! Op pag. 20 van de memorie van antwoord (roneo) zegt de Regeering naar aanleiding van een desbetreffende opmerking in het afdeelingsverslag, dat Haar van een minder goeden geest onder het middelbaar personeel van het Boschwezen niets bekend is. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat die geest dan ook niet bestaat. Ons is het bijvoorbeeld wel bekend, dat er in het betrokken corps groote grieven ten aanzien van de salarieering en de inpassing zijn, wat den geest uiteraard ongunstig beïnvloedt. Wij hebben het in deze zaal reeds meer over de salarissen van het middelbaar personeel van het Boschwezen gehad. Dit personeel is o.i. bepaald te laag gesalarieerd. Niet, afgaande op de vereischte diploma's; neen, want ten opzichte daarvan worden in het algemeen de salarissen wel goed gesteld; doch dat beteekent dan ook niet meer dan commiezenwerk. Er zijn echter met betrekking tot het onderhavige personeel nog andere belangrijke factoren in aanmerking te nemen, zooals de isolatie en de vaak relatief zeer groote geldelijke verantwoordelijkheid. In elk geval zijn voor mijn groep de middelbare betrekkingen bij het Boschwezen niet meer aanlokkelijk; helaas. O.i. is er voor een minder prettige stemming bij genoemd personeel wel sprake en ook zijn er wel gegronde redenen voor. De Regeering late eens nagaan, of, alle omstandigheden hierbij in aanmerking genomen, een verbetering van de salarieering en ten opzichte van de inpassing, in casu inderdaad niet billijk zou zijn en voor den dienst ook noodig. Het aantal fraudes onder het middelbare personeel van dien dienst heeft op ons indruk gemaakt. Een aantal fraudes van gemiddeld 15 per jaar, gedurende de laatste jaren, lijkt ons nl. te hoog.

De Regeering schrijft die fraudes toe aan slechte persoonlijke eigenschappen, maar bij een scherpe selectie van het personeel eenerzijds — wat echter alleen kan bij aanbieding van behoorlijke dienstvoorwaarden — en bij een goede contrôle anderzijds, behoeft het aantal niet hooger te zijn dan bij andere diensten. Ook hier moet men de oorzaak dieper zoeken, en moet men het kwaad trachten te bestrijden bij den wortel.

De heer **Rehatta**: Mijnheer de Voorzitter! Evenals door mij werd bepleit bij de behandeling van de Vde begrootingsafdeeling, ten opzichte van de bevordering van landbouw- en ambachtsonderwijs in de residentie Molukken, zou ik gaarne

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Rehatta.)

ook bij de bespreking van de thans voor ons liggende ontwerpbegrooting van afdeeling VI het een en ander hierover naar voren willen brengen.

In de eerste plaats zou ik gaarne de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken willen vragen voor het volgende. Althans ik heb het verzoek te richten tot den geachten Regeeringsgemachtigde van Economische Zaken ten aanzien van de bevordering van het door mij bedoeld onderwijs in overleg te willen treden met den directeur van Onderwijs en Eeredienst, om te geraken tot een plan voor de uitbreiding van het landbouw- en ambachtsonderwijs ten behoeve van de residentie Molukken.

Mijnheer de Voorzitter! Wat het onderwijs in deze richting betreft, blijft de Molukken zeer ten achter bij de andere streken in dezen archipel. Noodzakelijk moet het worden geacht om bij de bevordering van landbouw en nijverheid, ook aan het onderwijs op dit gebied in de Molukken, de aandacht te schenken.

Van de zijde van het departement van Economische Zaken, waaronder het landbouwonderwijs ressorteert, wordt thans de uitbreiding van landbouwonderwijs voor de Molukken op zeer hoogen prijs gesteld.

De Regeering heeft reeds medegedeeld in Haar memorie van antwoord, dat bij de door het departement getroffen maatregelen niet alleen gelet wordt op het geheel der Indische staathuishouding, doch dat ook de belangen der afzonderlijke gebieden in het oog worden gehouden. Wellicht raakt het hier ook de belangen der voedselvoorziening van de bevolking in de residentie Molukken. Deze voedselvoorziening kan zeer zeker worden verkregen door de bevordering van landbouw en nijverheid aldaar. Zooals ik reeds zooeven mededeelde, staan de Molukken in dit opzicht zeer ten achter bij alle andere streken in dezen archipel. Ik doe daarom een beroep op den geachten Regeeringsgemachtigde om ten gunste van de Molukken zijn welwillende aandacht ook aan deze streek te schenken.

De teeltdwangordonnantie kan ook voor deze residentie van toepassing worden verklaard, aangezien gebleken is, dat in normale tijden een belangrijk tekort aan voedsel te constateeren valt. Weliswaar is door de goede samenwerking van het Binnenlandsch Bestuur en den landbouwvoorlichtingsdienst de voedselvoorziening in deze residentie in tact is gebleven, maar ik acht toch de toepasselijkverklaring van de teeltdwangordonnantie voor de Molukken van groot nut, teneinde de bevolking meer vertrouwd te maken met de landbouwwerkzaamheden.

Het is algemeen bekend, dat het voedseltekort onder de bevolking van de Molukksche eilanden te wijten is aan gebrek aan intensieve kleinlandbouw en zeevisscherij.

Wat de zeevisscherij in de Molukken betreft, kan men niet meer van „lof" spreken, aangezien zij steeds verdrongen wordt door derden, die zich aldaar thans van de plaatselijke zeevisscherij trachten meester te maken. De bevolking van de Molukken kan door armoede de concurrentie met andere zeevisschers niet aan.

Zooals algemeen bekend, zijn de zeeën in de Molukken zeer rijk aan vischen. De voornaamste bron van inkomsten in de Molukken is dan ook de visscherij. Helaas moest de bevolking aldaar het in de laatste decennia afleggen tegen de zware concurrentie van de Japansche zeevisschers. Het is daarom, Mijnheer de Voorzitter, dat, wanneer de Regeering de bevordering van de zeevisscherij in de Molukken nu niet krachtig ter hand neemt, de mogelijkheid bestaat, dat de zeevisscherij onder de bevolking in de Molukken straks geheel ten onder gaat, of geheel zal verdwijnen. Het zou zeer te betreuren zijn, indien deze arme menschen van de Molukken zonder meer aan hun lot werden overgelaten.

Het verdient daarom aanbeveling, voor de bevordering van de visscherij in de Molukken over te gaan tot de oprichting van een visscherijstation ter hoofdplaats Amboina. Ik hoop dat de geachte Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken rekening zal houden met hetgeen ik thans naar voren breng.

(Hamongsapoetro.)

Bevordering van kleine nijverheid voor die residentie kan ook naar mijn meening niet achterwege blijven, terwijl ook de stimuleering van de coöperatie en den binnenlandschen handel op de onderafdeelings-hoofdplaatsen in de residentie Molukken, zooals te Amboina, Ternate, Saparoea, Piroe enz. ten zeerste aanbeveling verdient.

Mijnheer de Voorzitter! Den Molukksche eilanden, welke in vroegere tijden bekend stonden als de specerij-eilanden bij uitnemendheid, met hun aanzienlijke rijkdommen, zijn in den huidigen tijd zeer achteruitgegaan, door den zeer lagen prijs, die de bevolking voor haar producten, o.a. de kruidnagelen, de muskaatnoten, de foelie en de copra, maakt.

Hierdoor is de bevolking van de Molukken in hooge mate ter neer geslagen. Zij kan thans met zeer veel moeite de haar opgelegde belastingpenningen betalen. Indien er in de Molukken een groote achterstand in de belastinginning te constateeren valt, ligt het niet aan nalatigheid van de ambtenaren van het B. B., die met de inning der belastinggelden zijn belast, doch is dit toe te schrijven aan de zwakke economische positie van de Molukken. De Molukken hebben thans voor hun economischen vooruitgang regeeringssteun zeer van noode. Ik doe daarom een krachtig beroep op de Regeering, om Haar aandacht aan hetgeen ik naar voren heb gebracht, te schenken.

De heer **Hamongsapoetro**: Mijnheer de Voorzitter! Met het oog op den beperkten tijd, dien wij voor de behandeling van deze begrootingsafdeeling hebben, zal ik maar direct met de deur in huis vallen.

Mijnheer de Voorzitter! Dat ten gevolge van dezen oorlog alle bedrijven min of meer in moeilijkheden zijn komen te verkeeren, kan men als een normaal verschijnsel beschouwen. Dat ook het batikbedrijf hierop geen uitzondering maakt, behoeft dus geen betoog. Met betrekking tot enkele van die moeilijkheden, gezien door den bril van een practijkman uit dit bedrijf, zou ik een en ander onder de aandacht van de Regeering willen brengen.

Ik zou dan willen beginnen met te spreken over de contingenteering en de licentieering van cambrics als grondstof voor de batikindustrie en de consequenties hiervan voor de batikkerij in het algemeen en in het bijzonder ook voor de batikconsumenten. Dat er aan den maatregel op zichzelf vele voordeelen zijn verbonden, wil ik gaarne toegeven o.a. rustige grondstoffenmarkten, stabiele prijsnoteeringen enz.; maar een feit is het niettemin, dat door dezen maatregel de prijzen van genoemde grondstoffen zijn gestegen. Vooral in den laatsten tijd, na het uitbreken van den oorlog in Europa, voelden wij den druk van den maatregel hoe langer hoe zwaarder. Dit verschijnsel werd veroorzaakt door de met den dag stijgende cambrieprijzen, waardoor de prijzen van batiks automatisch stegen tot een niveau, dat bijna onbereikbaar is voor den kleinen man, wiens inkomen geen gelijken tred kan houden met de stijging van de batikgrondstoffen.

Het lijkt mij noodig erop te wijzen, dat de productie van de batikkerijen voor een groot deel haar weg vindt naar het platteland, onder de desabevolking, wier inkomen afhankelijk is van den landbouw. Wanneer men de prijsstijging van het belangrijkste landbouwgewas hier te lande, namelijk de padi — om van tabak en koffie, die de steunverleening van de Regeering niet kunnen ontberen, maar niet te spreken — vergelijkt met de stijging van de batikgrondstoffen, moet men wel tot de conclusie komen, dat de vergelijking niet bepaald in het voordeel van den kleinen man uitvalt. Dat hierdoor de ontwikkeling van het batikbedrijf ook niet gestimuleerd wordt, behoeft geen betoog.

Ter verduidelijking van de onevenredige prijsstijgingen moge ik de volgende officieele cijfers aanhalen:

(Hamongsapoetro.)

cambrics gestegen met 20%
hars „ „ 37½%
batikverf „ „ 50%
indigo „ „ 45%.

Dat de prijzen van vele clandestien verkochte verfsoorten fabelachtig zijn en b.v. een stijging van 100% en meer te zien geven, is algemeen bekend. Dat ook de stijging van den prijs der overige batikgrondstoffen, waarvoor geen officieele maximumprijzen zijn vastgesteld o.a. tingi, sogakajoe, teger, blendok enz., enz. aanzienlijk is, kan met zekerheid worden aangenomen.

Ook moet men niet uit het oog verliezen, dat de bezetting van Nederland niet weinig heeft bijgedragen tot de stijging van vele batikwerken. Ten gevolge van den krappen voorraad geëigende cambrics bij de batikbonden, is het voor vele batikkerijen noodzakelijk geworden hun voorraad aan te vullen door middel van inkoop van clandestien te koop aangeboden voor het bedrijf geëigende grondstoffen.

Dat de hiervoor genoteerde prijzen ver boven de officieele maximumprijzen liggen is begrijpelijk.

Wanneer men, om de stijging van den kostprijs van batik te bepalen, de officieele maximumprijzen als basis zou nemen, zou de stijging van den kostprijs van kain niet meer dan 20% en zelfs minder bedragen. In werkelijkheid is de stijging van den kostprijs van kain door de talrijke inkoopen van clandestiene grondstoffen veel grooter dan men op het eerste gezicht zou zeggen. Wanneer ik zeg, dat de stijging van den kostprijs van kain 25% is, ben ik met mijn taxatie nog aan den lagen kant.

Wanneer men de stijging van den kostprijs van kain met 25% vergelijkt met de stijging van den padiprijs met ten hoogste 10%, weet men tenminste ook, waar men de oorzaak van de vele moeilijkheden zoeken moet.

Van de onevenredige prijsstijging moeten het eerst de batikkerijen de nadeelige gevolgen ondervinden met dien verstande, dat zij om hun productie kwijt te kunnen raken zich tevreden moeten stellen met prijzen, waarin hoegenaamd geen winstmarge meer aanwezig is.

De batikkerijen, die het grootste deel van hun inkomen zagen verdwijnen, trachten door onwetendheid hun inkomen te stabiliseeren door de productie te vergrooten. Dat dit geen gezonde handelspolitiek is, behoeft geen betoog en dat deze politiek zich vroeg of laat zal wreken, lijdt mijns inziens geen twijfel. Hierdoor immers wordt de overproductie in de hand gewerkt met het gevolg, dat de kainprijs door de onderlinge concurrentie nog sterker daalt. Het stemt echter tot voldoening, dat in de laatste maanden ten aanzien van deze geforceerde productie een kentering valt waar te nemen, echter kan men niet met zekerheid zeggen, of dit euvel zich niet zal herhalen.

Een verkooporganisatie zou hier goed werk kunnen verrichten, zou men zoo zeggen. Maar zou zulk een organisatie voor het batikbedrijf practisch uitvoerbaar zijn, zou zij deugdelijk kunnen werken? Met mijn ervaring betwijfel ik het ten zeerste. Een ieder, die eenigszins op de hoogte is van het batikbedrijf zal trouwens niet de stelling durven poneeren, dat een verkooporganisatie voor dit bedrijf mogelijk is. Door de bijzondere structuur, die het bedrijf kenmerkt, zijn er er vele factoren, die zulk een verkooporganisatie onmogelijk maken. Dat ook het beroepsgeheim hieraan debet is behoeft geen betoog.

Ook zou ik nog het volgende onder de aandacht van de regeering willen brengen. Tot dusver bestonden de cambricsbestellingen van den batikbond van Solo voor 90% uit Hollandsche cambrics. Dit wil dus zeggen dat de behoefte aan cambrics van de leden van genoemden bond voor 90% uit Hollandsche cambrics bestaat. Na 10 Mei, dus na de vijandelijke bezetting van Nederland, hebben de importeurs echter het recht van den batikbond op vrije keuze in de bestelling van cambrics, geschonden door genoemden bond van cambrics te voorzien in de verhouding van: Nederlandsche 30 tegen Japansche 70.

Eenerzijds is door de wijziging der verdeeling van de Hollandsche en Japansche cambrics de winstmarge voor de licentiehouders van cambrics grooter geworden, maar anderzijds veroorzaakt die verandering den batikkerijen veel ongerief en financieele schade. Ik kom hierop aanstonds nog terug.

Mijnheer de Voorzitter! Van zeer betrouwbare bron heb ik de volgende cijfers betrekking hebbende op cambrics- en greys-prijzen ontvangen:

Oedang Mas 40 × 16½ Japan prijs c.i.f. haven Java Y. 4,50 tegen den koers van 45 c. *f* 2,025
Oedang Biroe 40 × 48 Japan prijs c.i.f. haven Java Y. 9,— tegen den koers van 45 c. *f* 4,05
Menoewa 40 × 16½ Japan prijs c.i.f. haven Java Y. 4,35 tegen den koers van 45 c. *f* 1,9575
Tjintjin Biroe 40 × 16½ Japan prijs c.i.f. haven Java Y. 4,50 tegen den koers van 45 c. *f* 2,025
Grey's Compass 42 × 46½ Japan prijs c.i.f. haven Java Y. 6,90 tegen den koers 45 c. *f* 3,105

Mijnheer de Voorzitter! Het is wel waar dat de licentiehouders nog eenige onkosten moeten maken alvorens bovenvermelde goederen in hun eigen magazijn te hebben, b.v. invoerrechten, statistiek, landing-charges, enz. Deze bijkomende kosten zijn in totaal echter zoo gering, dat het niet de moeite waard is, hier melding van te maken, althans niet, wanneer men de grootte van de winstmarge, die ze op deze goederen hebben genomen, in aanmerking neemt.

Mijnheer de Voorzitter! De batikkerijen moeten dan meestal ter plaatse zelf tegen den c-prijs voor die goederen betalen en hiervoor hebben wij de volgende cijfers:

Oedang Mas	40×16½	*f* 4,07
Oedang Biroe	40×48	„ 4,07
Menoewa	40×16½	„ 4,07
Tjintjin Biroe	40×16½	„ 4,07
Grey's Compass	42×46½	„ 6,70

Uit deze cijfers blijkt dat de winstmarge op Japansche cambrics en greys bijna 100% bedraagt, hoog genoeg om iemand van verbazing achterover te doen vallen.

Deze abnormale winstmarge konden wij toen niet als iets onredelijks beschouwen, omdat ze volgens zeggen op cambrics van Hollandsch fabrikaat verlies moeten boeken en dus hooge winsten op Japansche cambrics aldus te beschouwen zijn om het verlies op dit laatste te compenseeren. Maar in hoeverre dit waar is kan ik niet vaststellen, omdat ik de gegevens hiervoor niet heb.

Ook was het nog goed te praten, omdat de Japansche cambrics volgens de bestaande contingenteering maar 38% van den geheelen invoer uitmaken, en de rest of 62% van den invoer, cambrics van Hollandsch fabrikaat moeten zijn, waarop ze geen winst konden maken. Blijkens de memorie van antwoord zal de invoer van cambrics voor een deel van uit Engeland moeten geschieden.

Mijnheer de Voorzitter! Gezien de omstandigheden, waarin Engeland zelf op dit oogenblik verkeert, kan men toch onmogelijk verwachten dat het aandeel, dat Holland volgens de bestaande contingenteering van cambrics — dat is 62% van den invoer — geheel op zich kan nemen.

Mijnheer de Voorzitter! Elke verhooging van het aandeel aan Japan voor den invoer van cambrics brengt met zich mee een naar verhouding grootere winstmarge voor de licentiehouders, ten nadeele van de batikconsumenten. Daarom zou ik de Regeering beleefd doch dringend willen verzoeken, de cambrics- en grey-prijzen naar verhouding te willen doen verlagen, waarvoor niet alleen de batikkerijen, maar ook de batikconsumenten de Regeering erg dankbaar zullen zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Met een paar woorden zou ik nog eenige moeilijkheden ten aanzien van de voorziening van batikverf willen bespreken. In de maand September j.l.,

(Muh. Yamin.)

bedroeg de ontvangen batikverf van den batikbond van Solo 40% van de totale bestelling. Dit feit herhaalde zich ook in de maand October. In de maand November ontving men echter nog niets van de totale bestelling. Maar het merkwaardige van het geval is, dat tot heden toe bij de tusschenhandelaars ter plaatse nog altijd verf voorradig is. Ook loopen er tot nu toe nog altijd makelaars rond met de bedoeling, batikverf clandestien te verkoopen. Dat de genoteerde prijzen hiervan ongeloofelijk hoog zijn, behoeft geen betoog. Maar mijn bedoeling is niet zoozeer om de fabelachtige prijzen te signaleeren, maar wel erop te wijzen, dat bij de voorzieningen van verfstoffen eigenlijk de batikbonden, die in feite consumenten zijn, eerder in aanmerking komen dan de tusschenhandel.

Het laatste punt, dat ik nog voorbrengen zal is een moeilijkheid van internen aard, namelijk de bewerking van het batikwerk. Ik heb reeds eerder in deze zaal betoogd, dat men niet alle cambrics van verschillende merken en dezelfde kwaliteit als grondstof voor elke soort batikwerk van dezelfde kwaliteit kan gebruiken.

Toch is de noodzakelijkheid tot ons doorgedrongen te trachten, door middel van intensieve proefnemingen, zoover te komen, dat alle soorten cambrics van verschillende merken als grondstof voor elke batiksoort van dezelfde kwaliteit gebruikt kan worden. Dit zouden wij kunnen bereiken door wijzigingen aan te brengen in de samenstelling van het benoodigde was en ook door een verandering van de werkmethode. Tot ons ongerief en financieele schade moeten wij echter ondervinden, dat de proefnemingen tot dusver niets anders dan een kostbaar experiment zijn gebleken. Vooral in Solo en in het bijzonder onder de leden van den batikbond, waar voor een groot deel Hollandsche cambrics de geëigende grondstof voor het bedrijf zijn, heeft men moeten ondervinden, dat men minstens 40% van de productie als misproduct moest beschouwen, hetwelk tegen prijzen verkocht moest worden, welke beneden den kostprijs gelegen waren. Ondanks de financieele opofferingen bleven de meeste batikkerijen doorwerken. Eerstens om het bedrijf aan den gang te houden en tweedens, omdat zij in de veronderstelling verkeerden, dat nu Holland uitgeschakeld is van de levering van cambrics, de cambriesprijzen naar beneden zouden gaan, waarvan zij dan ten deele ook zouden profiteeren.

De heer **Muhammad Yamin**: Mijnheer de Voorzitter! De uitvoerige memorie van antwoord betreffende Economische Zaken zal ik ditmaal niet aan een bespreking op principieele gronden onderwerpen. Ik heb dit voorloopige standpunt ingenomen, omdat ik ten aanzien van vele economische overheidsmaatregelen der Regeering de volle gelegenheid wil geven voor een daadwerkelijke uitvoering, en deze uitvoering een zeker tijdsverloop wil gunnen. In het bijzonder denk ik aan de economische maatregelen in het belang van de Indonesische samenleving als de maatregelen inzake nijverheid, coöperatie en mede de contingenteering en licentieering.

Op grond daarvan zal ik dan ook slechts enkele incidenteele gevallen naar voren brengen, waarvoor ik de volle aandacht der Regeering gaarne wil verzoeken, daarbij de memorie van antwoord getrouw volgende.

Nu het in de bedoeling der Regeering ligt in de vacature van den heer Soejono in de Nederlandsche delegatie in de internationale rubberregelingscommissie een ander Indonesisch lid te benoemen, zou ik de Regeering willen herinneren aan den aandrang om een vertegenwoordiger uit de rubberstreken zelf de voorkeur te geven. In verband hiermede is indertijd door mij een Volksraadsvraag ingediend, terwijl in de rubberstreken in de buitengewesten bij herhaling door de bevolking op die wenschelijkheid gewezen werd. Vervult men de vacature, dan ligt het in de rede om aan het bedoelde billijke verzoek gehoor te geven.

Toejuiching verdient het streven der Regeering aan het amendement-Prawoto (zittingsjaar 1939—1940, Ond. **1**, hoofdstuk VI, stuk 13) uitvoering te geven; de desa-economie en de economie van het klein- en middenbedrijf hangen mijns inziens zoo zeer met elkaar samen, dat ze in vele gevallen wel impliceeren. Daarbij mag ik de hoop uitspreken, dat het begrip „desa-economie" zoo ruim mogelijk zal worden geïnterpreteerd, waar de economische toestand in de lagere rechtsgemeenschappen in de buitengewesten in menig opzicht het zelfde beeld vertoont als op Java. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan de gemeenschappen in de Minahasa, Zuid-Celebes, Zuid-Oost Borneo, Bali, Tapanoeli en in de Minangkabau. De economische bedrijvigheid in die gemeenschappen is een der bronnen van de materieele volkswelvaart, zoodat de personeelsbezetting daarvoor in allen deele versterkt dient te worden. Hier heeft men bij uitnemendheid met het probleem van de volksverheffing te maken, zoodat het wel geraden is van het begin af aan dit vraagstuk in geheel Indonesia onder de oogen te zien en tot toepassing over te gaan. Dit zal wel financieele offers vergen, maar in dit geval gaat het om geld in ruil voor de economische baat, die daar onmiddellijk op volgt.

De practijk van de ordonnantie op de Inlandsche maatschappij op aandeelen is wel treurig, waar tot dusverre nog geen enkele is opgericht. Inderdaad is de tijd nog te kort om nu daarover een beslissend oordeel te vellen, maar deze ongunstige toestand is bij de beraadslaging van het ordonnantie-ontwerp door verschillende sprekers reeds voorzien. Niet in Java, maar in de verschillende economische centra van de Buitengewesten moest de ordonnantie eerder worden ingevoerd. De economische belanghebbenden in die streken wachten dan ook met spanning de invoering van de regeling, waarvoor door de Regeering reeds een schriftelijke toezegging is gedaan.

De memorie van antwoord geeft op bladzijde 8 (roneo) een uitvoerig verslag over den groei en bloei van de coöperaties op Java. Het aantal van 578 coöperaties, vertegenwoordigende een bedrijfskapitaal van *f* 1 659 206, derhalve per coöperatie gemiddeld *f* 3000, maakt wel een zeer gunstigen indruk op dengene, wien de ontwikkeling van dezen tak van het economische leven ter harte gaat.

Zeer ongunstig is echter het aantal coöperaties in Sumatra, dat 16 bedraagt, waarvan: 12 credietcoöperaties, 3 verbruikscoöperaties en 1 coöperatieve rijstpellerij. Het is wel algemeen bekend dat Sumatra ongeschikt is voor het coöperatiewezen, maar desniettemin zou ik de Regeering de vraag willen stellen of Zij bereid is een uitvoeriger verslag op dit ongunstige resultaat aan den Volksraad te willen meedeelen, gebaseerd op een nauwkeurig onderzoek. Het zou geen kwaad idee zijn, om de resultaten van dit onderzoek mede te deelen in de door de Regeering aangekondigde publicatie op het gebied van de coöperatie, waardoor het werk een algemeen karakter krijgen zal. Op deze wijze verkrijgt de gemeenschap een objectieven kijk op de zaak, die waarschuwend of vermanend kan werken op dengene, die belang stelt in de oprichting van de een of andere coöperatie.

In verband met de zeevisscherij zou ik van de Regeering willen vernemen, hoe het thans met de vischvangst en vischhandel in Bagan Siapi-api en in het Palembangsche, in het bijzonder bij den mond van de Moesi-rivier, gesteld is. Daarvan is in de memorie met geen enkel woord melding gemaakt, en waar de beschikbare berichten daarover een zekeren achteruitgang constateeren, is deze vraag derhalve wel gerechtvaardigd. Verder zou ik willen vragen, wat de Regeering in het belang daarvan voornemens is te doen of te regelen.

De mededeeling over den gunstigen invloed van de uitwerking der teeltdwangordonnantie op de productie wordt door mij met instemming vernomen. Van groot gewicht is het streven om vóór de toepassing eerst te werken met propaganda, overleg en overreding, welk streven wel meer past bij de bevolking dan dwang in welken vorm dan ook.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Muh. Yamin.)

Daarbij hoort men bij herhaling de wenschelijkheid, dat bij de toepassing van de teeltdwangordonnantie in de Minangkabau meer soepelheid kan worden betracht, in het bijzonder bij het bepalen van den tijd voor het begin en voor beëindiging van de bewerking van den grond, en bij de keuze van de gewassen. Er zijn al gevallen bekend, dat overtreding van de regeling op straf is uitgeloopen, terwijl het oogenblik voor het oogsten wel redelijkerwijs te voren door het bestuur en den Landbouwvoorlichtingsdienst eenigszins vastgesteld kan worden; in laatste instantie speelt de natuur daarbij een beslissende rol. Straf op het feit, dat het oogsten niet vóór het door het Bestuur vastgestelde oogenblik kan geschieden, wordt door de landbouwende bevolking als een onbillijkheid aangevoeld, hoe gaarne zij het heil van de regeling wil inzien. Door een soepel optreden, soepeler dan het geval is geweest, kan dergelijke onbillijkheid zonder meer voorkomen worden.

Bij het onderwerp Boschwezen heb ik de volgende aanteekeningen. Allereerst ga ik mede met het verlangen, dat het Boschwezen inzake de bosschen slechts regelend en toezichthoudend optreedt. Zooals het nu het geval is, worden er bosschen gereserveerd, met uitsluiting van de bevolking en met een indeuking van het wel in het adatrecht gesactionneerde beschikkingsrecht der Indonesische rechtsgemeenschappen. Een gevolg van deze handeling is, dat de gronden praktisch blijvend aan de bevolking worden onttrokken en de daarop rustende rechten praktisch blijvend aan de gemeenschap ontnomen zijn. Dit feit leidt waar de adatrechten levend recht zijn, tot eigenaardige consequenties, die niet alleen storend werken op de harmonische structuur van de rechtsgemeenschappen, maar ook als onrecht worden aangevoeld. Ook de betaling van de retributie en recognitie aan de samenleving hetzij georganiseerd, hetzij aan individueele personen, gaat in de praktijk niet zoo regelmatig, als men het zou wenschen, althans is dit niet volkomen in overeenstemming met de gewoonten des lands.

Ook het aanbrengen van teekens, welke de grenzen van de bosschen eenigszins benaderen, leidt niet altijd tot tevredenheid der bevolking, omdat deze vaak te dicht bij de bewoonde centra's van de rechtsgemeenschappen worden aangebracht, of er bij de keuze van de bosschen zelf te weinig rekening wordt gehouden met de uitbreiding van eventueele nieuwe ontginningen der bevolking. Bovendien hebben de bosschen in bepaalde gevallen een dergelijke sociaal-economische beteekenis, dat zij daardoor voor de bevolking bronnen van inkomsten vormen.

Het kappen van hout voor het oprichten van adathuizen of in het belang van de nagari moet in de Minangkabau zonder eenige stoornis kunnen geschieden. Aldaar is het geheele land — dus met inbegrip van de bosschen — steeds opgedeeld in verschillende territoriale ressorten van de nagaris, waarvan de bosschen een economisch en juridisch geheel vormen van de gemeenschap. Het bestaande recht moet onbelemmerd erkend en het uitoefenen daarvan door de bevolking moet zonder meer vrijgelaten worden. Het Boschwezen kan daarbij voor zoover zulks noodig is, regelend en toezichthoudend optreden in het openbaar belang, echter zonder het subjectieve recht van de rechtsgemeenschap ook maar eenigszins te mogen bekorten.

Een maatregel in een anderen geest lijkt mij volkomen in strijd met de erkenning van het adatrecht en dient derhalve als een onrecht tegen de bevolking te worden beschouwd.

Inzake het landbouwonderwijs blijf ik evenals verleden jaar, bepleiten de oprichting van cultuurscholen in de centra van agrarische streken van de buitengewesten. Zoolang deze scholen aldaar niet voorkomen, acht ik het aanbevelenswaard om een aantal plaatsen voor bepaalde streken van de buitengewesten in de op Java aanwezige cultuurscholen te reserveeren, desgewenscht met vermindering van de gestelde eischen.

Financieele steun voor minvermogende leerlingen is meer dan gewenscht.

Bij de bespreking van de afdeeling Nijverheid, heeft de Regeering medegedeeld, dat in het jaar 1939 in totaal 335 bedrijfjes van Indonesiërs in handen van andere bevolkingsgroepen zijn overgegaan, terwijl dit aantal in 1940 tot 38 stuks is teruggeloopen. Het is voor mij nog onbegrijpelijk, waarom de Regeering dit aantal geenszins bedenkelijk vindt.

De overgang in handen van een andere bevolkingsgroep veronderstelt immers het ontnemen aan de Indonesische bevolkingsgroep van het rendement van haar bedrijfjes. Dit leidt tot verarming van de desa en tot proletariseering van de desa-ingezetenen. Ik zou het verschijnsel in de tegengestelde richting gaarne willen zien, en zoolang de Regeering niet op dit standpunt kan of wil staan, is Zij wel verplicht maatregelen tegen het euvel te overwegen en in toepassing te brengen. Het is mij bekend, dat de bevolking in de Preanger voor de oprichting van weefindustrieën haar gronden heeft verkocht, welke bedrijfjes daarna in handen van een andere bevolkingsgroep terechtkwamen; deze groep van personen, en daarmede ten deele ook de desa-gemeenschap, is van een tanibevolking via de kleine industrie naar het bezitlooze proletariaat getransformeerd. Het economische evenwicht in de desa is daardoor ten nadeele van de Indonesiërs ruw verbroken.

Niet overtuigend is de weerlegging der Regeering van de klacht, dat Zij geen voldoende aandacht heeft geschonken aan de kleine industrieën in de buitengewesten. Zij heeft zich verlaten op de maatschappelijke structuur aldaar, en door het verschil met Java zou dan de ontwikkeling van de bevolkingsnijverheid minder gunstig zijn. Deze argumentatie is mijns inziens al te eenvoudig, maar niet steekhoudend. De verklaring zal wel op ander gebied gezocht dienen te worden, waarbij de Regeering een minder gelukkige rol speelt.

Ook een beroep op de weefnijverheid in Tapanoeli, in Koebang bij Pajakoemboeh en in Soelangkang is alleen in zooverre juist, dat die nijverheid thans weer goede teekenen van nieuw leven vertoont, maar in feite bestaat zij sinds lange jaren, zoodat zij moeilijk op de balans van de gunstige ontwikkeling van nieuwe industrieën, zonder meer kan paraisseeren. Maar hoe het ook zij, nogmaals moet ik de aandacht der Regeering verzoeken op de noodzakelijkheid van moderne voorlichting en de bevordering van kleine industrieën in geheel Indië, waarop zij overigens recht heeft; ik denk niet alleen aan de weefindustrie, maar ook aan de hout- en metaalbewerking, vlechten, keramische industrie e.a. Bij een gelijkmatige ontwikkeling over geheel Indië zal de leer, als zou Java aan te merken zijn als industriegebied, en de buitengewesten als consumptiegebied, gelogenstraft worden, want het agrarisch karakter, waarnaar de Regeering verwijst, zal in den eersten tijd niet alleen het karakter der buitengewesten zijn, maar ook dat van Java. Op industrieën in modernen vorm, hetzij klein of groot, moge de daarvoor in aanmerking komende deelen van Indië een gelijke aanspraak maken.

Een ander aspect vertoont het vraagstuk, of de tijd thans niet aangebroken is voor het instellen van oorlogsindustrieën met Indonesische krachten en Indonesisch kapitaal. Want thans is ons land afhankelijk van het buitenland, wat voor oorlogvoering zeker niet wenschelijk is. Bovendien voorkomt de oorlogsindustrie, den kapitaalstroom naar buiten en zorgt zij voor goede deviezen van dit Land. Het vraagstuk is inderdaad ingewikkeld, maar de noodzaak dwingt ons daarop een bevestigend antwoord te geven en geeft tegelijk perspectieven aan, waarnaar wij in dezen tijd kunnen streven.

Met betrekking tot de verf- en kleurstoffen zou ik de Regeering in het belang van de batik-industrie enkele concrete vragen willen stellen, namelijk of de aanwezige voorraad wel voldoende is; welke octrooien daarop nog bestaan dan wel vervallen zijn; welke het feitelijke en het juridische karakter der octrooien van vijandelijke onderdanen is en welke maatregelen ten gunste van de batikkers door de Regeering zijn getroffen. Het regeeringsantwoord in de memorie van antwoord is op dit punt minder omstandig en voor de batikkers minder geruststellend.

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Kan.)

Mijnheer de Voorzitter! In het belang van de Midden-Javasche batikkerijen heeft de vorige spreker, de heer Hamongsapoetro, een bespreking gewijd aan eenige desiderata, die in verband staan met den invoer, den voorraad en de prijzen van de cambrics, en voorts een vraag gesteld nopens den voorraad van de voor de batikkerijen noodige verf- en kleurstoffen; verder heeft hij op het bestaan van clandestienen handel in batikgrondstoffen gesproken. Ik kan de juistheid van de door den spreker geformuleerde desiderata in allen deele onderstrepen, zoodat ik daarvoor nogmaals de volle aandacht der Regeering moge verzoeken, daarom al, omdat de batikindustrie één der markante punten is van het economische leven van Midden-Java.

Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen heb ik reeds gewezen op de wenschelijkheid van een vluggere vaststelling van den prijs der robustakoffie voor de Minangkabau, omdat wij met de Telokbetong-noteering niet kunnen werken. Daarbij herinner ik de Regeering aan Haar verklaring, volgens welke aan de Minangkabau-robusta een uitzonderlijk hooge prijs voor haar goede kwaliteit zal worden betaald.

Vermeldenswaard is verder het bericht, volgens hetwelk het optreden van een vertegenwoordiger, door het koffiefonds naar de Minangkabau afgevaardigd, aldaar tot ontevredenheid leidt, hoofdzakelijk wellicht veroorzaakt door onbekendheid met den commercieelen toestand van de koffie ter Westkust en zeker ook door onhandig optreden van dien vertegenwoordiger. Een en ander lees ik uit het verslag van een onderhoud, dat te Fort de Kock met eenige koffiebelanghebbenden plaats had, voorkomende in het dagblad Persamaän van het begin van deze maand.

Een andere wenschelijkheid is hierbij of de Regeering reeds orders heeft geplaatst ook bij de Indonesische handelaren in Palembang en in Minangkabau, waarop de bevolking nog immer rekent.

In denzelfden geest beveel ik de Regeering aan om tot vaststelling van den copraprijs voor Sumatra's Westkust over te gaan. De coprastreken wachten de uiteindelijke vaststelling van den prijs met spanning af.

Ten slotte moge ik wijzen op den verslechterden economischen toestand in de omgeving van Pariaman en Loeboekkaloeng; een medisch rapport, overgelegd aan den Minangkabauraad inzake de kwestie heb ik bij de behandeling der begrootingsafdeeling voor den D.V.G. omstandig aangehaald. Hetzelfde rapport bevat het verslag van een medisch onderzoek in deze geteisterde streken. Er is reeds wederzijdsch correlatief verband geconstateerd tusschen den economischen toestand en de medische gesteldheid, zoodat maatregelen ten gunste van een normale ontwikkeling genomen dienen te worden.

Practische maatregelen, genomen in het kader van de contingenteerings- en licentieeringsmaatregelen in het belang van de Indonesische handelaren, in het bijzonder van die in de Minangkabau, juich ik ten zeerste toe, en ik zeg de Regeering voor de betrachte soepelheid ten deze dank.

De heer **Kan**: Mijnheer de Voorzitter! Hulde brengend aan het beleid van het departement van Economische Zaken heb ik bij een vorige gelegenheid de hoop uitgesproken dat bij de maatregelen, die de Regeering in deze bijzondere omstandigheden, noodig heeft geacht, de Chineesche groep, die tot nu toe nog altijd den middenstand vormt, niet in het gedrang zal geraken. Ik wil bij deze gelegenheid slechts enkele punten behandelen en daaraan eenige vragen en verzoeken vastknoopen.

Met betrekking tot het coprafonds is mij medegedeeld, dat het in de Minahasa den tusschenhandelaren moeilijk wordt gemaakt, in dezen zin, dat dit fonds slechts inkoopt van particulieren, wanneer het door hen aangevoerde kwantum minstens 25 ton, dat is 400 picols, bedraagt. Maar op die manier is het uitgesloten, dat de kleine luyden hun product bij het coprafonds aan den man zouden kunnen brengen. Ik zou de Regeering de vraag willen stellen, of dit juist is, en zoo ja, of de Regeering niet van meening is, dat deze kleine luyden dienen te worden tegemoetgekomen en dat in deze politiek wijziging dient te worden gebracht. De heer Mogot zal hierover bij zijn spreekbeurt nadere gegevens verstrekken en op deze zaak zijn licht laten schijnen.

In de memorie van antwoord hebben wij ten aanzien van het koffiefonds gelezen, dat de Regeering er niet aan denkt, speculanten een bepaalde winst te gunnen. Dat is volkomen juist, maar wanneer ik hier een beroep op de Regeering doe, is het slechts voor de bonafide handelaren, die met een long positie zitten, die te voren contracten met producenten afgesloten hebben en thans in nood verkeeren. Ik weet niet, of terzake reeds een verandering is ingetreden, indien dit het geval is, zal ik het gaarne van de Regeering vernemen.

Zooals ik zeide, zitten de bedoelde handelaren met een long positie. Zij hebben koffie gekocht op langen termijn in de hoop het product successievelijk aan den man te kunnen brengen, maar door de regeeringsmaatregelen zijn zij genoodzaakt aan den eenen kant de koffie te betalen met o.a. *f* 19 en hetzelfde product voor een lageren prijs aan het koffiefonds over te doen. Voorts zijn zij gehouden om, wanneer zij leveringen hebben te doen aan consumenten, van hetzelfde koffiefonds koffie te betrekken tegen een hooger bedrag namelijk *f* 18. Ik hoop, dat de Regeering in dergelijke gevallen van opmerkelijke onbillijkheid den handelaren tegemoet zal komen.

Wat de copra betreft, wil ik het volgende nog naar voren brengen. Mij is verteld, dat een handelaar in Grisee, die gewoon was maandelijks eenige honderdduizenden klappers — geen copra — van de buitengewesten te betrekken, thans in moeilijkheden verkeert. Reeds sinds tientallen jaren kocht deze man de klappers in de buitengewesten, maar nu is dit verboden. Ik zou willen vragen, of terzake geen tegemoetkomende houding kan worden aangenomen, in dien zin, dat bijv. den man gedurende 4 of 6 maanden nog de gelegenheid wordt gegeven zijn bedrijf voort te zetten, zoodat hij tijd heeft om naar een andere nering om te zien.

In het Maleisch-Chineesche blad, de Sin Po van gisteren, dus van 20 November 1940, wordt medegedeeld, dat in Semarang een vergadering is belegd van z.g. kapokfabrikanten, op welke vergadering is uiteengezet de minder loyale houding van enkele exporteurs, die bepaalde trucs in toepassing brachten en daardoor den kapokprijs en de kapokfabrikanten nadeel hebben berokkend. Ik weet niet, of het departement van Economische Zaken reeds bekend is met hetgeen ter vergadering besproken is. Gaarne zou ik van de Regeering vernemen, of zulks wel het geval is en zoo ja, of de mededeelingen in genoemd dagblad juist zijn en welke maatregelen de Regeering denkt te nemen om dergelijke practijken den kop in te drukken.

Bij de algemeene beschouwingen zeide ik reeds, dat het onbillijk is, wanneer het juist mocht zijn, dat de kapokfabrikanten thans met een grooten voorraad opgescheept zitten, omdat de exporteurs slechts geringe hoeveelheden hebben opgekocht, waardoor het risico geheel op de schouders van de kapokfabrikanten is gelegd. Dit kan, naar het mij voorkomt, de Regeering niet goedkeuren, ook al, omdat daarvan het volgend jaar de producenten de dupe zullen zijn. Immers, wanneer de bestaande toestand gehandhaafd blijft, met verlies voor de kapokfabrikanten, spreekt het vanzelf, dat zij bij den volgenden oogst huiverig zullen zijn kapok van de bevolking op te koopen.

Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde bij zijn antwoord bij deze afdeeling zoo welwillend zal zijn, den Volksraad terzake in te lichten.

Ik zou tenslotte willen herhalen wat ik gezegd heb, dat, al moge het juist zijn dat bij het nemen van groote maatregelen welke in het algemeen belang geschieden, slachtoffers

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **I**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Zwart.)
zullen vallen, dit tot een minimum beperkt dient te worden, juist omdat mijn groep den middenstand vormt en deze klappen dus voornamelijk op mijn groep neerkomen, wat onbillijk is. Ik zou terloops ook de grief willen memoreeren, die van verschillende kanten uit mijn groep is geuit, dat het zaken doen door genomen maatregelen wordt beperkt tot zekere categorieën van concerns en personen, waardoor ook mijn groep de nadeelen daarvan ondervindt.

De heer **Zwart**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil mijn voordracht niet beginnen zonder, in aansluiting op de woorden van dank, door den heer Kerstens geuit bij de algemeene beschouwingen, bij de behandeling van deze afdeeling zelf nog eens den dank van de I.K.P.-fractie te betuigen voor de bezielende leiding, die op bijna elk gebied van het departement van Economische Zaken en van zijn leiding uitgaat. Belangrijk, ja, zeer belangrijk werk wordt daar niet alleen verricht, maar ook goed verricht.

Het veld van werkzaamheid van het departement van Economische Zaken is echter zóó groot, dat er, bij alle gulle waardeering voor het vele goede, dat verricht wordt, wel enkele punten overblijven, waarop, naar ik hoop, opbouwende kritiek kan worden uitgeoefend of nadere vragen kunnen worden gesteld. Daarom zou ik enkele opmerkingen willen maken, terwijl twee punten wat langer besproken zullen worden.

In de eerste plaats iets dat slechts ter zijde samenhangt met het departement van Economische Zaken, nl. de Landsdrukkerij. Bij de behandeling daarvan had ik voorgesteld, het formaat van de Staatsbladen en van de Volksraadstukken te normaliseeren. Nu zijn deze formaten inderdaad genormaliseerd en in zooverre is het antwoord der Regeering, dat deze stukken reeds genormaliseerd zijn, volkomen juist. Mijn bedoeling was echter, de stukken te doen uitgeven in het zgn. A 4 normaal formaat waarop de roneo-stukken van den Volksraad worden gedrukt, welke heel wat handzamer zijn dan de dikke roggebroodjes, waarop de verzamelde staatsbladen beginnen te lijken.

Een tweede punt betreft de zgn. levensverzekeringcentrale. De Regeering en de „Centrale" hebben ook in deze belangrijk werk verricht. De voorstellen der Centrale hebben echter bij menigeen waarschijnlijk toch eenige moeilijkheid veroorzaakt om zich bij de beslissing van de Centrale neer te leggen en een beslissing te nemen over het al of niet doorzetten van hun verzekering. Alle oorlogsrisico bv. wordt vermeden. Ik zou willen vragen, of er bezwaar tegen bestaat, de sterftetafel en den rentevoet bekend te maken, waarvan de commissie bij de waardeering der polissen is uitgegaan.

Dat bij een dynamisch departement, als dat van Economische Zaken in de laatste jaren moest zijn en gelukkig is geweest, er veel reorganisaties hebben plaats gehad is te begrijpen en was noodzakelijk.

Iets anders is, of men soms niet te ver gaat, zooals nu mijns inziens bij de afdeeling tuinbouw het geval is.

Het goede beginsel, dat men het proefstationwerk en het voorlichtingswerk scheidt, is mijns inziens voor een kleine afdeeling als de tuinbouw op het oogenblik nog is, te ver doorgevoerd.

Mijns inziens zou het veel beter zijn de afdeeling tuinbouw voorloopig nog in haar ouden vorm te laten bestaan, omdat dit de werkzaamheid en werkvaardigheid van het geheel zeer ten goede zal komen. Het werk kan veel beter nog in één hand blijven. Want behalve de splitsing, die men nu krijgt in onderzoek en voorlichting heeft men reeds de decentralisatiemoeilijkheden met de overdracht aan de Provincie, zoodat men over en weer moet aankloppen bij twee instanties.

Onbevredigend is m.i. de memorie van antwoord inzake de gouvernementslandbouwbedrijven. Uit de gegevens der begrootingsstukken is het slechts met moeite mogelijk eenig inzicht te verkrijgen in de structuur en de resultaten van dit onderdeel van het departement. Een groot bezwaar om tot een beter inzicht in deze te komen, is het niet meer publiceeren van de jaarverslagen, waaruit men duidelijker kan zien dan in de begrootingsstukken, hoe de kapitaalspositie en de winsten en verliezen der afzonderlijke producten en afzonderlijke ondernemingen is. Voor zoover ik er over kan oordeelen is b.v. vanaf 1934 tot en met 1940 bijna 1 millioen gulden gestoken in het hars- en terpentijnbedrijf, terwijl men er nu weder ruim *f* 300 000 in wil steken.

Een volledig inzicht, waaruit deze kapitaalsuitgaven zullen bestaan is niet te verkrijgen, doch o.a. schuilen er ruim *f* 30 000 kapitaalsuitgaven voor bosschen onder, die voorloopig niet binnen afzienbaren tijd in productie zullen komen. Nu worden deze groote kapitaalsuitgaven verdedigd met een beroep op het dalen der kostprijzen. Maar het komt niet aan op de daling van de kostprijzen, want juist bij het hars- en terpentijnbedrijf is gebleken in het verleden, dat tijdens verschillende jaren een verhooging van de productie geen daling van de kostprijzen tengevolge had.

Zooals gezegd, komt het niet aan op een daling van de kostprijzen, maar op het behalen van de winst. Het is mijns inziens dan ook onverantwoord groote kapitalen te steken en te blijven steken in bedrijven, die nauwelijks rente en afschrijvingen opbrengen.

Nu staat de memorie van antwoord in deze tijden natuurlijk sterk, omdat de harsbehoefte van Ned.-Indië voor ongeveer 70% door 's Landsgouvernementslandbouwbedrijven kan worden gedekt. Maar daaruit mag niet de conclusie worden getrokken, dat de overige 30% nu ook door de gouvernementslandbouwbedrijven geleverd moeten worden. Het zal namelijk binnen een tiental jaren mogelijk zijn ook op Java dezelfde hars en terpentijn te winnen en dan waarschijnlijk nog goedkooper dan in Atjeh. Zonder nadere toelichtingen over de noodzakelijkheid van deze groote kapitaalsuitgaven heb ik daartegen dus bepaald ernstige bezwaren.

Ik zou willen vragen, of het misschien mogelijk is een gedeelte van deze uitgaven te besteden aan verhooging van de kwaliteit van de hars van Atjeh, omdat die, naar ik meen, lager wordt gewaardeerd dan de Amerikaansche hars. Aansluitend aan dit onderwerp zou ik eveneens op een nadere toelichting prijs stellen betreffende de stichting van een derde papierfabriek, waarvan op blz. 23 wordt gesproken en de oprichting van papier- en cellulose-industrie, waarvan op blz. 19 sprake is. Wordt met deze derde papierfabriek bedoeld de reeds vroeger ter sprake gekomen oprichting van een papierfabriek door Gouvernements Landbouwbedrijven in Atjeh? En met de andere fabriek een fabriek, die door particulieren met medewerking van het Boschwezen zal worden opgericht?

Is mijn eerste veronderstelling juist, dan vertrouw ik, dat de Volksraad niet voor een fait accompli gesteld zal worden, wanneer de daarvoor noodige credieten zullen worden aangevraagd. Een oprichting van een papierfabriek door Gouvernements Landbouwbedrijven in Atjeh wordt een millioenen-kwestie met waarschijnlijk weinig winstkans, zoodat daarmee de noodige voorzichtigheid moet worden betracht.

Mijnheer de Voorzitter! Over het Boschwezen wil ik kort zijn. Ik blijf het betreuren, dat nog steeds niet de z.g. boschordonnantie voor de Buitengewesten is afgekondigd. Hoe gebrekkig het onderwerp in kwestie is, zou men dan daarmede toch een begin hebben gemaakt, waarop verder voortgebouwd kan worden. De locale boschwetgeving in de Buitengewesten wordt nu vertraagd, omdat de locale organen en het bestuur wachten op de afkondiging van deze ordonnantie en de daarmee samenhangende verordening en een instructie voor den Hoofd-Inspecteur van het Boschwezen. Eveneens loopt men bij het voortduren van dezen toestand het gevaar, dat nu inzake boschaangelegenheden in de Buitengewesten incidenteele beslissingen worden genomen, die de bestaande verwarring en veelvuldigheid van regelingen nog zullen vergrooten en waarvan misschien maar

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**) ; afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Zwart.)
een al te dankbaar gebruik zal worden gemaakt als antecedent.

Een tweede punt inzake het Boschwezen betreft de uitrusting van het boschbouwproefstation met een afdeeling voor technologie in het algemeen en voor het onderzoek van de boschbijproducten in het bijzonder. Hierbij zou bijvoorbeeld onderzocht kunnen worden in hoeverre het hout gebruikt zou kunnen worden voor prauwbouw voor de vischerij. M.i. zijn vele hiermede samenhangende kwesties voor de vele deelen van de buitengewesten van zeer groot belang, nog niet opgelost ook niet door de in de memorie van antwoord aangegeven oprichting van bedrijven voor die producten. De locale omstandigheden zullen veel te veel verschillen vertoonen en het Boschwezen moet zich vooral daar m.i. meer als tak van welvaartsdienst beschouwen, dan als bedrijven-exploitant.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wilde nu een onderwerp ter sprake brengen, dat den middenstand betreft.

De vorige week troffen mij in de couranten twee advertenties, waarbij twee groote firma's aankondigden, dat met het einde van dit jaar deze firma's zouden ophouden met het verpakken van bons of punten bij hun artikelen, voor welke bons of punten dan verschillende soorten geschenken kunnen worden verkregen.

Bij althans één van deze firma's was het omdat de stijgende „materiaal-prijs'' en de ongeregelde aflevering van materiaal als gevolg van den aanvoer van overzee daartoe dwongen.

Voor zoover mij bekend is het cadeaustelsel in Indië nog niet in zoodanige mate als gevaar gesignaleerd, als zulks in verschillende Europeesche landen het geval is. Misschien zijn er ook grooter dreigende gevaren voor den zelfstandigen middenstand, zooals het filialensysteem èn het zetbazen-systeem door groote importfirma's, soms noodgedwongen, begonnen.

Toch heb ik wel reeds eenige klachten van middenstanders over het cadeausysteem gehoord.

In Nederland is het zóó, dat men zich, met behulp van wederzijdsche families, langzamerhand door middel van bons een heelen huwelijksuitzet kan koopen, doch hier in Indië gaat men ook reeds aardig in die richting.

Men kan cadeaux krijgen zoowel bij den aankoop van champagne, als van vleeschwaren; van slaolie, Uiltjessigaren, Blue Bird toffees; margarine, Sunlight zeep, jenever enz.

Ook de verscheidenheid der te verkrijgen geschenken is zeer uiteenloopend; niet alleen „fraaie zwaar verzilverde geschenken'' als sauslepels maar ook vliegtochtjes, fototoestellen, reisnecessaires, kinderboeken, kinderwagens luxe bakmodel, tot het recht om knippatronen tegen verminderde prijzen te koopen; zilveren theeserviezen; slaap-, zit- of zitslaapkamerameublementen; kortom, zooals de gejjkte term luidt, „te veel om te specificeeren.''

Zooals bekend mag worden verondersteld, zijn het in Nederland vooral de middenstandsvereenigingen geweest, die den strijd tegen het cadeaustelsel hebben aangebonden. Het bezwaar richt zich in hoofdzaak tegen het feit dat als geschenken steeds meer gebruiks- en luxe artikelen worden gegeven, die op deze manier onttrokken worden aan de normale distributie-kanalen, d.w.z. den middenstand. Tegen geschenken als de bekende Verkade-plaatjes werden geen bezwaren gemaakt.

In 1926 besloten in Nederland de gezamenlijke middenstandsvereenigingen tot een georganiseerden strijd tegen het cadeaustelsel, doch men staakte den strijd, omdat de overtuiging was verkregen, dat alleen van wettelijke maatregelen heil kon worden verwacht. Op verzoek van baron van Wijnbergen werd in 1928 door de Regeering een commissie ingesteld tot onderzoek van het cadeaustelsel. Merkwaardig was o.a. wel, dat deze commissie het cadeaustelsel speciaal voor de verbruikers positief een nadeel noemde, ondanks het feit dat die verbruikers zelf het stelsel schenen te waardeeren. Doch ook in het algemeen sloeg, volgens deze commissie, de balans verre naar den kant der nadeelen door.

De commissie kwam dan ook tot een ontwerp-wettelijke regeling ter beteugeling van het kwaad.

Tot een dergelijke wettelijke regeling van deze zaak kwam het echter niet. In het laatste kwartaal van 1932, werd door een nationaal comité tot beteugeling van het cadeaustelsel een nieuw onderzoek ingesteld ter ondersteuning van een verzoek om wettelijke regeling. De Nijverheidsraad bracht over dit rapport een uitvoerig advies uit aan den Minister van Economische Zaken. Dit advies richtte zich over het algemeen tegen een verbod of wettelijke regeling van het cadeaustelsel. Doch haar uitspraak is toch wel merkwaardig, n.l. dat het cadeaustelsel geen ideëel systeem is en tot minder gewenschte toestanden aanleiding kan geven. Er wordt o.m. in gezegd:

> „Als het stelsel in Nederland nog niet zou zijn toegepast ware er mogelijk aanleiding die toepassing niet mogelijk te maken.''

Volgens een critiek, op dit advies uitgebracht door het zooeven genoemde comité, ging dit advies van den Nijverheidsraad in tegen de meening van 30 der 36 kamers van koophandel en fabrieken en 120 organisaties op handels- en nijverheidsgebied. Een belangrijk artikel over de economische consequenties van het cadeaustelsel verscheen in Economische Statistische Berichten van 1936 (tweede halfjaar). Dit noemde als het groote nadeel van het stelsel het bederven der prijzen over de geheele lijn, ook bij de vervaardigers van die artikelen en het ontstaan van een gevaarlijke disharmonie tusschen het ondernemersbelang en het bedrijfsbelang.

Gezien nu de moeilijkheden die de cadeaugevende firma's schijnen te gaan ondervinden bij het verkrijgen van de cadeaux lijkt het mij voor Indië een juist oogenblik om dit vraagstuk in studie te nemen. Ik twijfel er niet aan, dat de verschillende instanties, en speciaal de middenstandsvereenigingen, hieraan mede zullen werken.

Voor Indië zal het cadeaustelsel weer zijn eigen kanten hebben, doch mijns inziens zal waarschijnlijk een der voornaamste nadeelen van dit systeem hier dubbel nadeelig werken, n.l. dat het gemakkelijk te verlokken Indonesische publiek te veel en oneconomisch zal gaan koopen om de prullaria van de cadeaux meester te worden. Waarschijnlijk zal voorkomen ook hier beter zijn dan genezen en ik zou het daarom, zooals gezegd, op prijs stellen, wanneer dit vraagstuk in studie zou worden genomen.

Het departement van Economische Zaken schijnt in menig opzicht tegenwoordig te kunnen tooveren. Ik hoop, dat het volgens de ordeningsrichtlijnen, zooals die door den geachten Regeeringsgemachtigde in het verleden zijn uitgestippeld, en op ander bedrijfsgebied toegepast, ook iets in dit opzicht zal kunnen doen, ten behoeve van den veel geplaagden en tòch zoo uiterst belangrijken middenstand.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, kom ik op een ander onderwerp waarvan de behartiging aan het departement van Economische Zaken is opgedragen, nl. den veestapel van Indië en wat daarmee samenhangt.

Ik krijg den indruk, dat aan dit onderdeel van de volkswelvaart de laatste jaren niet die zorg is besteed, welke aan den landbouw in engeren zin en de nijverheid is geschonken. Toch is de veestapel een van de groote rijkdommen van Indië. Omstreeks 1925 werd de waarde van den Indischen veestapel geschat op ongeveer *f* 675 millioen. Volgens de notulen van de dienstvergadering der veeartsen in 1938 werd toen de jaarlijksche bruto opbrengst van den veestapel — zonder de mest — nog geschat op ongeveer *f* 240 millioen. Evenals zulks met den landbouw het geval is, beteekent een kleine verbetering in de bruto-opbrengst van deze productie een groote waarde.

Tal van problemen, die zich inzake den veestapel voordoen kunnen op het oogenblik echter doodeenvoudig niet opgelost worden, omdat het personeel en het noodige proef-

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.
Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken c.a. — Zestiende aanv. begrooting betr. afd. VI, Economische Zaken, voor 1940 (Ond. **72**).

(Zwart.)
station daarvoor ontbreken. Ter illustratie van deze bewering moge dienen, dat het aantal academische veeartsen in openbaren dienst gedurende de laatste 15 jaar met ongeveer 1/3 is verminderd nl. van ruim 90 — als ik het wel heb — tot 65, terwijl de veestapel nog sterk is toegenomen. Men heeft dit tekort verholpen door Indische veeartsen in te schuiven. Zoo zijn verschillende van deze artsen hoofden van gemeentediensten, waarvoor zij niet zijn opgeleid, terwijl verschillende andere hoofd zijn van een veterinairen dienstkring, waarvoor eigenlijk eveneens een volwaardige academische opleiding is vereischt. Dat wil natuurlijk niet zeggen, dat zij deze taak misschien niet goed zouden vervullen, daarover is mij niets bekend.

Het proefstation — om het zoo te noemen — voor onderzoek van problemen inzake den veestapel werd omstreeks 1928 goed opgezet, doch juist toen het goed kon beginnen te werken, werd het in 1933 wegbezuinigd. Slechts een klein onderdeel daarvan nl. dat van het pluimvee, is in 1938 weer begonnen, doch het duurt met dergelijke proeven altijd eenige jaren voor men zijn levend materieel voldoende kent, om werkelijk vergelijkende proeven te nemen.

Het belang van den veestapel zal in de toekomst steeds grooter worden, omdat langzamerhand — op de buitengewesten nog meer dan op Java — de droge gronden van meer belang zullen worden dan de bevloeide gronden en daarmede dus het probleem van de mestvoorziening van die gronden.

In enkele streken op Java, bijv. Diëng, wordt het belang van dit vraagstuk al heel duidelijk gevoeld. Ik heb zelfs geen globale berekening gemaakt, hoeveel mest de Indische veestapel produceert, doch dat zullen spoedig enkele millioenen ton droge stof zijn, waarin ongeveer 1% stikstof zit, welke nu grootendeels verloren gaat. Het is wel een onwelriekende stof, maar het belang ervan is groot genoeg om er ook hier aandacht aan te schenken.

Om een denkbeeld te geven van enkele der problemen, die voor den veestapel nog moeten worden opgelost noem ik de volgende:

Vooreerst zal het departement van Economische Zaken eens ernstig in overleg moeten treden met dat van Financiën inzake de slachtbelasting. Het departement van Eoconomische Zaken wil ras en type verbeteren, doch de slachtbelasting noopt ertoe juist het beste vee te koopen voor de slacht, omdat *f* 6 belasting voor een beestje van *f* 20 procentisch heel wat zwaarder drukt dan op een van 30 of 40 gulden.

West-Java heeft gebrek aan vee, — het is een der veearmste streken — en voert daarom veel slachtvee in uit Midden-Java. Het gevolg is, dat dit vee in de enkele dagen van de treinreis sterk in kwaliteit achteruit gaat.

Het zou echter van veel belang zijn proeven te nemen met den opkoop van mager jong vee uit Midden- of Oost-Java en dit hier in West-Java gedurende enkele maanden te mesten. West-Java heeft voldoende tot overvloedig groenvoer, dedek en cassave wat een basis kan worden voor een vetmesterijbedrijf. Mocht dit economisch mogelijk blijken, dan krijgt West-Java veel beter vleesch en komt natuurlijke mest beschikbaar voor den grond. Juist de gronden boven Batavia, die zoo bloot staan aan uitspoeling hebben aan dergelijke organische mest groote behoefte.

Ik zal den geachten Regeeringsgemachtigde niet vragen, om een opgave, hoeveel geld in de laatste tientallen jaren is besteed bijv. voor den Madoereeschen veestapel, want de daaropvolgende vraag, welk resultaat dit nu heeft gehad, zou hij waarschijnlijk toch niet met eenig betrouwbaar cijfermateriaal kunnen aantoonen.

Welk veetype moet hier op Java en elders in Indië tenslotte worden bevoordeeld? Men heeft het Madoereesche en Balineesche rund met de geïmporteerde Onggolo. Deze laatste is een prachtig trekbeest, maar de veeslacht n.l. ongeveer 500 000 stuks per jaar is van minstens evenveel belang als de kwestie van de trekkracht. En nu is het de vraag, welk vee-

(Kasimo.)
type weet de gegeven hoeveelheid beschikbaar plantaardig voedsel het voordeeligst om te zetten in dierlijk voedsel en dierlijke trekkracht.

Indië bezit ongeveer 1 millioen varkens, zoodat elke verbetering in dien stapel dadelijk van groot economisch belang wordt bijv. de verbetering van het Balineesche exportvarken dat nog wat te licht schijnt. Het instituut voor veeteelt in Buitenzorg beschikt echter niet over de noodige gelden om daaromtrent enkele proeven te nemen, die bovendien nog niet eens zooveel behoeven te kosten, want de opbrengst der geslachte varkens zal deze kosten voor een groot gedeelte weer vergoeden. En zoo zijn er tal van belangrijke problemen inzake den veestapel, die om onderzoek vragen, doch die niet aangepakt kunnen worden, omdat men niet de noodige menschen en middelen heeft. De buitenmenschen hebben het zooals bij andere takken van dienst veel te druk om zorgvuldige proeven te nemen en de zich voordoende problemen rustig te bewerken.

In het gebrek aan menschen zal op het oogenblik het lastigst kunnen worden voorzien — misschien dat enkele gepensionneerde krachten zich weer tijdelijk beschikbaar willen stellen — maar de oplossing zal gevonden moeten worden in de instelling van een veeartsenijkundige afdeeling aan de landbouwkundige faculteit van de Indische universiteit.

De problemen en proeven, waarvan ik er zooeven enkele noemde, kunnen met de voorhanden menschen echter wel gedeeltelijk worden aangepakt en opgelost. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde daarom dringend willen verzoeken het Hoofd van den Veeartsenijkundigen Dienst op te dragen een werkplan in deze op te zetten en dan de daarvoor benoodigde gelden — ik denk dat met enkele tienduizenden guldens reeds veel kan worden gedaan — bij aanvullende begrooting aan te vragen. Ik ben er van overtuigd, dat de Volksraad daartegen geen bezwaar zal maken.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de behandeling van de zestiende aanvullende begrooting betreffende afdeeling VI, departement van Economische Zaken, der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1940. (Ond. **72**.)

Deze aanvullende begrooting wordt zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De vergadering wordt te 11.01 uur v.m. geschorst en te 11.34 uur v.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); voortzetting der behandeling van de afdeelingen VI, departement van Economische Zaken, VIA, Gouvernements-landbouwbedrijven, en VIB, Landsdrukkerij.

Wij zijn in den eersten termijn der beraadslaging van de zijde van den Volksraad genaderd tot den heer Kasimo.

De heer **Kasimo**: Mijnheer de Voorzitter! Als wij leden van den Volksraad, in een mooien wagen, hetzij een Hudson, hetzij een Cadillac, zooals enkelen van ons er een hebben, buiten rijden en wij zien den tani patjollen op de sawah, in den riettuin dan wel in de rubberkebon, als wij de vrouwen en meisjes de rijpe goudgele padi zien oogsten, het kleine paardje den oogst zien trekken naar de rijstpellerij of naar de stad, dan is het voor ons moeilijk te realiseeren, dat ons bestaan, onze positie in dit land gedragen wordt door en slechts rechtvaardiging vindt in de wisselwerking, welke wij op dien eenvoudigen arbeid uitoefenen. Van het productieoverschot moe-

(Kasimo.)

ten wij leven. De omvang van dit productieoverschot beheerscht daarom in alle opzichten den omvang van den cultureelen en verderen bovenbouw, welke daarop rust. En een steeds wassende bevolking met een sterk uitdijenden bovenbouw moet leven van een weinig toenemende eigen productie en van een sterk wisselende productie op Europeesch-Amerikaansche leest.

Aldus, Mijnheer de Voorzitter, zou ik met eenige variatie wijlen Ir. Wellenstein kunnen nazeggen, die hier in deze zaal bijna 10 jaar geleden vorenaangehaalde gulden woorden heeft uitgesproken in een rede over den economischen toestand van dit land. Gulden woorden, die zonder veel omhaal den waren toestand bloot leggen, wanneer daarin wordt gezegd, dat wij moeten leven van het overschot der productie, welke voornamelijk rust op dien eenvoudigen arbeid van den landman en den arbeider, en dat de omvang van dit productieoverschot in alle opzichten den omvang van den cultureelen en verderen bovenbouw, welke de structuur van dit land vertoont, beheerscht. Ja, Mijnheer de Voorzitter, nu wordt door den omvang van bedoeld productieoverschot niet alleen beheerscht de omvang van dien cultureelen en verderen bovenbouw, maar ook de omvang van onzen steun aan de oorlogsvoering en verder de omvang der maatregelen ten behoeve van de landsverdediging, welke zeer vele tientallen millioenen eischen.

Behoeft het daarom nog betoog, Mijnheer de Voorzitter, dat alles in het werk dient te worden gesteld om bedoeld productieoverschot zoo veel mogelijk te vergrooten? Het spreekt welhaast vanzelf, dat dit in deze landen dient te worden bereikt langs den weg der productie-opvoering alleen. Vergrooting van het productieoverschot door middel van vermindering der consumptie zou meer nadeel dan voordeel berokkenen. Immers is de mate van consumptie, althans voor wat betreft de groote massa der bevolking reeds zoo laag, dat ze bezwaarlijk nog verder omlaag kan zonder schade te doen aan vitale belangen. Zelfs verdient het aanbeveling, ja is het meer dan gewenscht, dat die groote massa in een positie wordt gebracht waarin zij meer kan consumeeren dan tot nog toe over het algemeen nog het geval is. Dit zou aan de volksgezondheid en dus aan de volkskracht ten goede komen. Maar ook dit zal alleen mogelijk zijn door opvoering der productie.

Nu is het niet te ontkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat de Regeering ten aanzien daarvan niet stil zit en ook niet stil heeft gezeten. Talrijk zijn de door Haar getroffen maatregelen ter opvoering van de productie in haar verschillende geledingen. Niet weinig is het aantal gecreëerde diensten, veelal belast met voorlichtingswerkzaamheden, die tot taak hebben de produceerende bevolking met raad en daad bij te staan ten einde van haar arbeid en kapitaal blijvend grootere resultaten te kunnen verkrijgen.

En dat deze maatregelen en pogingen der overheid niet zonder succes zijn gebleven en blijven, blijkt duidelijk uit verschillende feiten. Ik moge wijzen op het feit dat Java, ondanks de snel toenemende bevolking, op het gebied van voedselvoorziening vrijwel selfsupporting is geworden, terwijl vroeger millioenen kwintalen padi moesten worden ingevoerd. En dit wordt bereikt, zonder dat het voedselverbruik per hoofd omlaag is gegaan. Ik moge voorts wijzen op de in de bijlage van de memorie van antwoord gepubliceerde gegevens betreffende de ontwikkeling van verschillende nijverheidstakken. Om mij maar tot eenige soorten van nijverheidsbedrijven te bepalen, wanneer tien jaar geleden de geproduceerde hoeveelheid harde waschzeep rond ½ millioen kg bedroeg en deze hoeveelheid in 1939 gestegen is tot rond 10 millioen kg en er in 1935 nog maar waren 600 handweefgetouwen van het moderne type en enkele machinaal gedreven weefgetouwen, terwijl deze aantallen in 1939 zijn gestegen tot respectievelijk 35 000 en 6 000, wel, Mijnheer de Voorzitter, dan kan men moeilijk volhouden, dat op het gebied der bevordering van de nijverheid weinig is gepresteerd.

Dat alles stemt tot dankbaarheid. Maar met alle waardeering voor hetgeen is gepresteerd en met volle erkenning van het vele, dat reeds is bereikt, dient aan den anderen kant toch zeker te worden toegegeven, dat wij er nog lang niet zijn, en dat de economische structuur van dit land nog steeds vrij eenzijdig en daardoor zwak blijft, hetgeen meer dan ooit blijkt in dezen tijd van oorlog. Vrij eenzijdig, omdat naar mijn gevoel in het verleden onvoldoende activiteit is betoond voor de bevordering der industrie hier te lande. Ook wanneer men erkent, dat de natuurlijke omstandigheden meebrengen, dat het agrarisch karakter in de productie hier te lande zal blijven domineeren, dan nog zal men moeten toegeven, dat dit land op industrieel gebied op hooger peil had kunnen staan. In elk geval zou hier ten aanzien van allerlei behoeften, ook van de defensie, in de richting van zelfvoorziening wat meer zijn bereikt dan tot nog toe het geval is.

Ter toelichting hiervan zou ik er b.v. op kunnen wijzen, dat tot voor kort van uit dit land belangrijke hoeveelheden oud ijzer werden uitgevoerd. Blijkens het statistisch overzicht van het Indisch verslag 1939 is de waarde daarvan in de jaren 1936, 1937 en 1938 respectievelijk rond *f* 1 millioen, *f* 3 millioen en *f* 1,5 millioen. Wanneer hier industrieele inrichtingen bestonden ter verwerking van bedoelde hoeveelheden oud ijzer, dan hadden uit deze „grondstof" zeker vele ijzeren werktuigen en andere waren kunnen worden geproduceerd, waardoor de invoer van deze goederen belangrijk kleiner zou zijn geweest. Weliswaar zouden wij vorenvermelde bedragen aan verkoop van oud ijzer derven, maar hiertegenover staat, dat veel grootere bedragen wegens geringer import zouden zijn bespaard. En ik maak mij sterk, dat men reeds jaren geleden dergelijke inrichtingen had kunnen oprichten.

Niet alleen op het gebied van ijzerwaren, maar ook met betrekking tot andere importgoederen, bestaat hier behoefte, zooals aan springstoffen, verfwaren en kleurstoffen, kunstmeststoffen enz. Een grootere mate van zelfvoorziening zou met betrekking tot genoemde goederen zeker zijn bereikt, wanneer in het verleden meerdere voortvarendheid was betracht voor de veelzijdige ontwikkeling der industrie.

Het spreekt van zelf, Mijnheer de Voorzitter, dat deze achterstand op industrieel gebied zoo snel mogelijk dient te worden ingehaald. In de eerste plaats om dit Land in de voorziening van zijn vele behoeften minder afhankelijk te maken van het buitenland, hetgeen in oorlogstijd als de huidige van eminent belang is, maar hiernaast ook om de totale productie op te voeren, hetgeen de welvaart in dit Land ten goede zou komen.

Het doet mij groot genoegen te kunnen constateeren, dat de Regeering inderdaad die richting uit wil. Dit moge o.a. blijken uit Haar mededeelingen, opgenomen in de economische paragraaf van Haar memorie van antwoord (algemeen gedeelte). Hierin is aangekondigd, dat verschillende projecten zich in een vergevorderd stadium van uitvoering en voorbereiding bevinden.

Ik hoop en vertrouw, Mijnheer de Voorzitter, dat het niet alleen bij de daar genoemde projecten blijft, maar dat de industriebevordering verder op veelzijdiger wijze zal worden aangepakt. Er zijn, zooals ik reeds eerder heb gezegd, nog zoovele zaken, waarin een grootere mate van zelfvoorziening zal kunnen worden bereikt. In dit verband zou ik verder nog willen wijzen op geconserveerde eetwaren, boter en kaas, garens en manufacturen, papier en papier-waren, electrische lampen en gloeiperen.

Nu geef ik toe, Mijnheer de Voorzitter, dat tengevolge van den oorlog in bepaalde opzichten voor de veelzijdige bevordering der industrie hier te lande de omstandigheden minder gunstig zijn geworden. Immers is nu door den loop der krijgsverrichtingen het verkeer met de tot dusverre voornaamste bron van technisch en commercieel geschoolde krachten en

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Kasimo.)

van belangrijke kapitaalgoederen afgesneden. Onoverkomelijk zijn deze bezwaren mijns inziens echter niet. En bovendien staan hiertegenover ook lichtpunten. Diezelfde oorlog of juister gezegd, het tengevolge hiervan afgesneden verkeer met Nederland en Europa, maakt het overmaken van verplichte betalingen voor genoemde gebieden onmogelijk en dit leidt, zooals de Regeering zelf heeft gezegd, tot een toenemende geldruimte in Indië. Dit beschouw ik tot zekere hoogte als een lichtpunt. Immers, deze toevloed van geldkapitaal, gevoegd bij het feit, dat hier te lande goedkoope arbeidskracht steeds in overvloedige mate aanwezig is — welk feit ik in dit verband als een ander lichtpunt beschouw — zal de veelzijdige industriebevordering ten goede kunnen komen. Door de omstandigheden noodgedwongen voornamelijk hier te lande zelf naar beleggingsobjecten te zoeken, zal bedoeld kapitaal zeker genoegen willen nemen met een lagere rente of vergoeding voor zijn diensten dan normaliter het geval zou zijn.

Industrieele ondernemingen, waarvoor anders het noodige kapitaal moeilijk kan worden gevonden, zal daardoor aan dat kapitaal veel gemakkelijker komen. Op grond van deze overwegingen meen ik dan ook, dat de toevloed van geldkapitaal, dien wij als gevolg van den oorlog meemaken, een gunstige factor vormt voor de ontwikkeling der industrie hier te lande. Een gunstige factor, die om terug te komen op het uitgangspunt van mijn rede, van groote beteekenis zal kunnen zijn voor de opvoering der totale productie. Een gunstige factor is het ook in dezen zin, dat het een der meest dringende problemen hier te lande, althans op Java, tot een nadere oplossing zou kunnen brengen. Hiermee heb ik op het oog het vraagstuk, hoe voldoende productieve aanwending te vinden voor de menschelijke arbeidskracht, waar ik zoo even van sprak en welke hier in zeer overvloedige mate aanwezig is. Nieuw is dit probleem niet, maar daarom is het niet minder dringend. Van de mate, waarin men er in slaagt, voor die arbeidskracht productieve aanwending te vinden zal de mate van welvaart in dit land afhangen. Ook van dezen gezichtshoek beschouwd is veelzijdige ontwikkeling der industrie of nijverheid noodzakelijk, omdat dit een van de voornaamste middelen is om het overschot van arbeidskracht, dat in de bestaande bedrijven geen aanwending meer kan vinden, productief te maken. Maar dan moet die ontwikkeling der industrie ook werkelijk veelzijdig zijn in dezen zin, dat een flinke uitbreiding plaats vindt niet alleen bij de groote en middelgroote fabrieksnijverheid, maar ook bij de kleine en zeer kleine huisindustrie, die bij wijze van nevenbedrijf thuis kan worden uitgeoefend tusschen allerlei andere werkzaamheden door.

Men moet hierbij rekening houden met de omstandigheden, die wij hier hebben. De landbouw en andere bestaande bedrijven kunnen niet alle beschikbare krachten opnemen. Velen zijn er nog steeds, die het gansche jaar door, dag in dag uit, hun geheele arbeidskracht ter beschikking zouden kunnen stellen voor de een of andere werkzaamheid. Voor deze menschen zal uitbreiding van de groote of middelgroote fabrieksnijverheid een uitkomst zijn.

Maar naast hen zijn er ook nog velen, wier tijd en arbeidskracht ten deele reeds wordt geoccupeerd door bestaande bedrijven dan wel huiselijke en andere werkzaamheden. Men denke hierbij maar aan de bevolking in de van regen afhankelijke streken, wier aantal in de millioenen loopt. Gedurende een deel van het jaar hebben daar de menschen volop werk in den landbouw, en gedurende een ander deel behoeven zij hiervoor lang niet den geheelen dag te arbeiden, terwijl ze gedurende weer een ander deel van het jaar daarin vrijwel niets te doen hebben. Nu geef ik toe, dat het aantal menschen daar, in verhouding tot de hoeveelheid te verrichten werkzaamheden, ook in den drukken tijd van den landbouw nog te groot is, zoodat ten behoeve hiervan volstaan zou kunnen worden met een kleiner bevolkingstal en de rest elders den vollen tijd en de geheele arbeidskracht ter beschikking zou kunnen stellen. Maar het grootste deel van de bevolking kan daar toch moeilijk worden gemist en voor dit deel blijft de toestand zooals ik dien zoo even geschetst heb, want het heeft lang niet het geheele jaar door volop werk. Voor deze menschen zou uitbreiding van de kleine huisnijverheid, die uitgeoefend kan worden bijwijze van nevenbedrijf, een zegen zijn.

Ik zou er dan ook op willen aandringen, Mijnheer de Voorzitter, dat door de betrokken instanties in die richting nog veel meer zal worden gedaan dan tot dusverre het geval is geweest. Men late zich niet terugschrikken door de zeer geringe verdiensten, die worden verkregen in dergelijke kleine huisindustrieën, uitgeoefend bij wijze van nevenbedrijf. Zij zijn altijd meegenomen, want wel beschouwd zijn zij niets anders dan een vergoeding voor tijd, die anders ledig zou moeten worden doorgebracht en voor aanwending van arbeidskracht, die anders geheel improductief zou moeten blijven. Het is dan ook op grond van deze overwegingen, dat ik steeds alle waardeering heb voor pogingen zooals gedaan in Koelon Progo ter bevordering van de agel-vlechtnijverheid, hoe minimaal de hieruit verkregen verdiensten ook zijn. Dergelijke dwergbedrijfjes, thuis uitgeoefend tusschen andere werkzaamheden door, passen zich volkomen aan de omstandigheden van de streek aan. Ik meen, Mijnheer de Voorzitter, dat met name op het gebied der weefnijverheid nog veel kan worden gedaan in de richting als ik zooeven heb aangegeven. Dit zou ik bepaaldelijk in de aandacht van den betrokken diensttak willen aanbevelen.

Na de voorgaande beschouwingen van min of meer algemeenen aard, zou ik nog enkele opmerkingen willen maken aan de hand van de in de stukken besproken posten.

Met betrekking tot post 6.6., Dienst van den Landbouw, zou ik willen herinneren aan een bericht, enkele dagen geleden in de dagbladpers opgenomen, volgens hetwelk de proeven in den Oosthoek op groote schaal genomen met enkele katoen-variëteiten, als geslaagd kunnen worden beschouwd. Misschien zou de geachte Regeeringsgemachtigde in zijn antwoord over de resultaten dier proeven nadere inlichtingen kunnen verstrekken. Het groote belang hiervan is duidelijk. En verder zou ik willen voorstellen, dat de noodige maatregelen worden genomen tot invoering en uitbreiding van de cultuur van bedoelde katoen-variëteiten in de daarvoor geschikte gebieden, waaronder ik in dit geval versta, gebieden, waar die cultuur niet alleen technisch mogelijk, maar ook rendabel is, minstens even rendabel als de daar bestaande cultures. Ook met betrekking tot de grondstof katoen is het gewenscht, dat wij spoedig tot een grootere mate van zelfvoorziening geraken. Dan kunnen de katoenspinnerijen hier gemakkelijker tot ontwikkeling komen, hetgeen de werkgelegenheid weer zal verruimen.

Met betrekking tot post 6.9. — afdeeling Nijverheid — en post 5.15 — kantoor voor den handel — is in de stukken uitvoerig van gedachten gewisseld over de getroffen maatregelen op het gebied van bedrijfsreglementeering, contingenteering en licentieering.

Mijnheer de Voorzitter! Ik erken ten volle het recht der Overheid om in het economische leven met bedoelde maatregelen in te grijpen en ik erken ook de noodzaak en het nut hiervan, hetzij ten behoeve van de harmonische ontwikkeling der Indische nijverheid, hetzij voor de veiligstelling van vele economische belangen. Ik zie ook in, dat men bij het opzetten van dergelijke maatregelen zooveel mogelijk uitgaat van of althans rekening houdt met bestaande toestanden en verhoudingen. Om maar een voorbeeld te noemen bij de licentieering op het gebied van den import, gaat men als ik mij niet vergis van den toestand in 1934 uit. Maar juist omdat het bestaande, waarvan zooveel mogelijk wordt uitgegaan, van Indonesische zijde beschouwd nog zoo onbevredigend is, zou strikte toepassing van de getroffen maatregelen voor de ontwikkeling van het Indonesische bedrijfs- en zakenleven zeer remmend kunnen zijn.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Soeria Karta Legawa.)

Ik zou dan ook nogmaals willen aandringen op een meer soepele en milde toepassing der maatregelen, teneinde aan het Indonesische bedrijfs- en zakenleven, dat de kinderschoenen nog lang niet is ontwassen, gelegenheid tot volle ontplooiing te geven.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom nu tot post 6.4.1, dienst der coöperatie en binnenlandsche handel, welke ik als laatste punt van mijn beschouwingen bewaar. Het doet mij genoegen dat ondanks de ongunst der tijden en de noodzaak van bezuinigingen aan genoemden diensttak uitbreiding zal worden gegeven. Het doet mij genoegen, omdat ik in de bevordering van het coöperatiewezen een gunstigen factor zie, welke van zeer grooten invloed zal zijn op de verhooging der volkswelvaart. Zooals in de memorie van antwoord terecht is opgemerkt, bereikt men ook op economisch gebied op den duur het meest door die maatregelen, welke opvoedend werken, of duidelijker gezegd, maatregelen, die langs den weg van karakterverbetering en aanwakkering van energie onder de Indonesische bevolking tot meer blijvende resultaten zullen leiden. En, in de georganiseerde coöperatie zie ik een middel waarvan een opvoedende, karakterverbeterende kracht kan uitgaan. Wat toch is het geval?

Iemand, onverschillig of hij een tani, een werkman of een kleine neringdoende is, die aangesloten is bij een coöperatieve vereeniging, hetzij een verbruikscoöperatie, hetzij een productie- of credietcoöperatie dan wel coöperatie voor schuldbevrijding, zal zich noodwendig gaan bezighouden met het belang, dat hij bij die coöperatie heeft. En een zoodanig zich bemoeien met alle kleine zaken, welke zijn persoonlijke belangen raken en — voorzoover betreft de verbruikscoöperatie — tot onderhoud van zijn gezin noodig zijn, zal zijn voorzorg zeker doen toenemen. Dit leeren zorgen voor de toekomst zal hem vanzelf er eerder toe brengen het groote nut van sparen in te zien. Vooral de resultaten van coöperaties voor schuldbevrijding zullen in dit opzicht tot hem zeer duidelijk kunnen spreken. Door nu het nut van sparen in te zien zal hij er langzamerhand aan wennen, zijn eigen zaken beter te beheeren.

Ziedaar dan tenslotte een man, die met rustigen geest de toekomst ziet, die zich bewust is, dat hij die rustige zekerheid grootendeels aan zichzelf, aan eigen arbeid, aan zelf aanvaarde samenwerking met anderen te danken heeft en die in het tegenwoordige ook voor de toekomst zijn plichten jegens zichzelf en zijn gezin vervult.

Niet alleen objectief beschouwd, maar ook in eigen oog is hij in zedelijke waarde gestegen. Herleefd of in elk geval versterkt is in hem het gevoel van menschelijke waardigheid, evenals het gevoel van verantwoordelijkheid.

Het is noodig, dat het aantal van dergelijke lieden snel toeneemt en uitgroeit tot een belangrijk deel der bevolking, hetgeen voor de volkswelvaart een essentieele voorwaarde is. Ter bereiking hiervan nu, zal de georganiseerde coöperatie in sterke mate kunnen medewerken. Het is daarom, Mijnheer de Voorzitter, dat ik de bevordering van de coöperatie toejuich, hetgeen voortaan ten gevolge van de voorgenomen personeelsuitbreiding in intensievere mate plaats zal kunnen hebben dan tot dusverre het geval was.

Ten slotte zou ik nog willen voorstellen dat ook op het gebied der verbruikscoöperatie wat meer aandacht wordt geschonken. Want als ik de in de memorie van antwoord geproduceerde cijfers bekijk, blijkt, dat aantal en omvang hiervan verre in de minderheid blijft, vergeleken bij de twee andere hoofdsoorten, nl. crediet- en productie-coöperaties.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! In de eerste plaats dank ik het departement van Economische Zaken voor het voortdurend streven naar de totstandkoming van den Indonesischen middenstand.

Betreffende deze begrootingsafdeeling zelf zou ik echter enkele opmerkingen willen maken, in de eerste plaats ten aanzien van het boschwezen en in het bijzonder betreffende de grondontginning van woeste gronden door de Inheemsche bevolking. Gelijk bekend worden de z.g. tjap singa's, dat zijn vergunningen tot ontginning van woeste gronden door de eigenlijk gezegde Inlanders, uitgegeven door het betrokken Inheemsch bestuur, voor wat betreft gronden, waarop boomen voorkomen, door den regent. In de practijk toch gebeurt de bepaling van de houtretributie conform het voorstel van den betrokken opperhoutvester door den resident, die echter nimmer van de door den opperhoutvester voorgestelde houtretributie afwijkt.

Deze opperhoutvester daarentegen is gebonden aan een bepaald tarief voor bepaalde houtsoorten. Afwijking hiervan is mij gedurende een ambtsperiode van meer dan 22 jaren, in verschillende regentschappen gediend, nimmer bekend. Om de gedachte te bepalen zal ik een enkel voorbeeld betreffende het bepalen van houtretributie uit mijn regentschap onder de aandacht van de Regeering brengen. Het rasamalahout, een veel voorkomende houtsoort in het district Boengboelang, behoort tot de eerste klasse timmerhoutsoorten (de z.g. wildhoutsoort).

Het minste tarief voor 1ste klasse wildhout op stam is b.v. *f* 5 per m³. Heeft een boom zoo'n grooten omvang, dat hij door de betrokken mantri boschwezen op 4 à 5 m³ timmerhout bevat, dan wordt aldus de houtretributie volgens bovengenoemd tarief op *f* 20 of *f* 15 per boom bepaald. Aangezien op één bouw soms 10 tot 25 boomen van deze houtsoort aanwezig zijn, bedraagt dan de houtretributie voor één bouw te ontginnen woesten grond *f* 200 à *f* 300, indien de retributie per m³ rasamalahout op *f* 5 wordt berekend en de inhoud van den boom slechts 4 m³ bedraagt. Daar de prijs van drogen grond door elkaar in die streek hoogstens *f* 5 tot *f* 10 per bouw is, en de bevolking weinig geld bezit, is het mijns inziens toch voor de bevolking onmogelijk om die houtretributie van *f* 200 à *f* 300 te betalen. Het resultaat is, dat de bevolking de z.g. tjap singa teruggeeft omdat ze niet in staat is te voldoen aan haar verplichtingen om de houtretributie te storten. Plaatselijk kost onder de bevolking een rasamalaboom op een stuk milikgrond, dat is een stuk grond met erfelijk individueel bezitsrecht, met een inhoud van 4 à 5 m³ hoogstens *f* 2,50 tot *f* 4, terwijl de houtretributie voor den boom door het Boschwezen op *f* 20 tot *f* 25 wordt vastgesteld.

Indien de Inheemsche bevolking wel voldoende geldmiddelen bezit en wegen voor een gemakkelijk transport aanwezig zijn, dan is het mijns inziens geen bezwaar om de houtretributie vast te stellen naar de plaatselijke marktwaarde, doch meestal liggen de boomen vèr van den voor asverkeer berijdbaren weg, terwijl de bevolking zelf niet in staat is het hout te doen verzagen vanwege de kosten. Meestal toch komen in aanmerking voor grondontginning van woeste gronden, personen die nog geen gronden bezitten, of wel personen die nog niet in het bezit zijn van 5 bouws drogen grond. Indien het complex aangevraagde gronden niet te ver van den voor asverkeer berijdbaren weg gelegen is, heeft het betrokken Inlandsch Bestuur en ook het Boschwezen in den laatsten tijd inderdaad hulp verleend, door de exploitatie van het hout aan particuliere aannemers te geven, zoodat de bevolking de gronden verkrijgen kon zonder houtretributie te betalen, aangezien die door de betrokken aannemers gestort wordt. Het stemt tot voldoening, dat in de memorie van antwoord vermeld staat het volgende:

> „De houtretributies worden toch steeds zorgvuldig naar de plaatselijke marktwaarde van het hout vastgesteld en indien bij grondontginningsaanvragen de ontginners geen prijs stellen op de exploitatie van het hout, wordt dit, hetzij binnen een redelijken termijn door het Boschwezen zelf geoogst, hetzij kosteloos aan de ontginners afgestaan."

Ik hoop, dat deze opvatting per circulaire ook aan alle mantri's Boschwezen, en de betrokken bestuursambtenaren bekend wordt gemaakt.

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Soeria Karta Legawa.)

Nog op een ander punt ten aanzien van deze grondontginning vestig ik de aandacht van de Regeering, nl. op de vertraagde behandeling van ontginningsaanvragen doordat in de practijk sommige inspecteurs van het Boschwezen blijkbaar onderhandsche regelingen treffen, om aanvragen voor een oppervlakte woesten grond van in totaal meer dan 10 ha eerst aan de Inspectie van het Boschwezen toe te zenden, alvorens de betrokken regent van advies dient. Het hooren van den Inspecteur van het Boschwezen geschiedt in de practijk aldus schriftelijk en indien de bedoelde ontginningsaanvragen met voortvarendheid door den betrokken Inspecteur worden behandeld, beteekent zuks toch minstens 7 à 8 dagen vertraging, immers de stukken worden, vergezeld van een begeleidend schrijven, getikt, geëxpedieerd, per post gezonden en moeten dan weer terug. Waarvoor is zulks noodig, daar toch de inspecteur practisch nimmer afwijkt van het advies van den betrokken opperhoutvester? Het geeft mijns inziens maar meer administratieven rompslomp, terwijl het algemeen belang er mijns inziens niet mee gediend is. Indien er inderdaad zoo'n onderhandsche opdracht van den inspecteur van het Boschwezen aan den opperhoutvester aanwezig is, zou ik der Regeering in overweging willen geven zulk een opdracht te willen doen intrekken, aangezien zulks maar vertraging in de afdoening van de ontginningsaanvraag ten gevolge heeft en deze regeling op geen enkele wettelijke bepaling berust.

Mijnheer de Voorzitter! Bij aanleg van wegen door het Boschwezen voor houtexploitatie wordt meestal bedoelde boschwezen-weg direct voor het publiek verkeer gesloten. Zelfs karren en auto's worden op dien weg niet toegelaten, ofschoon hij, òf voor tourisme, òf voor de bevolking van groot belang is. Het zou m.i. gewenscht zijn om boschwegen, wegen, uit sociaal oogpunt, ook voor het publiek open te stellen. Nog beter zou het zijn om den aanleg van wegen, al geschiedt die voor het Boschwezen, aan de autonome ressorten — provincie of regentschap — over te dragen, natuurlijk met het noodige bedrag, zoowel voor wegaanleg als voor onderhoud van bedoelden weg. Op deze wijze kan men op den bouwdienst van het Boschwezen voor aanleg en onderhoud van wegen bezuinigen, terwijl mijns inziens de autonome ressorten wel in staat zijn volgens het plan van het Boschwezen den aanleg van verschillende wegen te entameeren en deze wegen te onderhouden. Hoewel de Regeering in de memorie van antwoord weersproken heeft, dat de beplanting van steile hellingen in het gebergte met acacia hoofdzakelijk uit commercieele overwegingen plaats zou hebben, waarbij hydrologische belangen in het gedrang zouden komen, zou ik gaarne onder de aandacht van de Regeering willen brengen, dat Haar streven indertijd was steile gronden niet voor uitgifte in erfpacht, of in milik, in aanmerking te doen brengen, en dat op zulke verzoeken toch steeds afwijzend is beschikt. Bij elke erfpachtsuitgifte wordt steeds geëischt een bepaalde afstand van ravijnen, van rivieren of bronnen, terwijl de ontginningsaanvragen steeds op grond daarvan worden afgewezen, al wenscht de bevolking de steile hellingen met overjarige gewassen te beplanten.

Gaarne stel ik er dan ook prijs op van de Regeering te vernemen, of de steile hellingen thans ook in kleinlandbouw-erfpacht of dan wel in milik uitgegeven kunnen worden.

Ten slotte zou ik de Regeering in overweging willen geven om meer mantri's Boschwezen en boschwachters aan te stellen, aangezien het in sommige streken gebleken is, dat door te groote ressorten het lagere boschpersoneel niet in staat is houtdiefstallen spoedig te ontdekken, waardoor het mogelijk is geweest, dat de bevolking maandenlang op groote schaal houtdiefstallen pleegde. Ten aanzien van de Afdeeling Nijverheid ben ik de Regeering erkentelijk, dat Zij niet zal aarzelen de outilleering van deze Afdeeling uit te breiden, indien zulks in verband met de toegenomen veelzijdige bemoeienis wenschelijk en uitvoerbaar is. De ontwikkeling van de textiel-nijverheid toch, bv. van de weverijen der Indonesische bevolking in de Preanger is te danken aan het initiatief van de ambtenaren van den dienst der textielnijverheid.

(De Villeneuve.)

Na gebleken geschiktheid van bedoelde weefindustrie, vestigen zich langzamerhand ook groote textielfabrieken b.v. te Garoet o.a. een fabriek toebehoorende aan de Internatio en een te Tegal.

De vestiging van zulke fabrieken geeft werkgelegenheid aan de betrokken inheemsche bevolking, zoodat de tani niet alleen aangewezen is op de opbrengst der landbouwproducten. Zoo zie ik ook de ontwikkeling van geglazuurde artikelen, eerst in het klein doch later in het groot! Ik geef dan ook de Regeering in overweging om ten aanzien van geglazuurd aardewerk zich meer te bewegen op het gebied van gebruiksartikelen.

Het stemt nu tot voldoening, dat de in het Garoetsche voorkomende witte klei de volle belangstelling heeft van het departement van Economische Zaken.

Zoodra een onderzoek naar de hoeveelheid bruikbare kleisoorten geëindigd is, en men wat weet van de bakproeven van grootere hoeveelheden zou ik de Regeering gaarne willen verzoeken den Volksraad te willen mededeelen, of een eventueel op te zetten bedrijf hetzij groot, hetzij klein zal zijn. Op een andere aanwezige kleisoort in Garoet geschikt voor het maken van glaswerk, wil ik gaarne de aandacht der Regeering vestigen, wellicht bestaat er voor Haar aanleiding om deze vindplaats grondig te doen onderzoeken. Meerdere keeren heb ik als regent met genoegen gezien het te Garoet aanwezige papierachtig product, vervaardigd uit plantenbasten, afkomstig van de z.g. „saeh boombast''. Aan het verzoek jaren geleden van het betrokken Binnenlandsch Bestuur om het bedoelde papierproduct uit Garoet te doen verduurzamen, is tot nu toe nog geen gevolg gegeven. Gaarne verzoek ik de Regeering de primitieve bereiding van de plantenbast door de betrokken Inlandsche bevolking door nijverheidsambtenaren te doen laten verbeteren en het papierproduct chemisch te verduurzamen.

Dat te Tjiamis een baledesa niet voor opslagplaats gebruikt kan en mag worden, daarvoor zal men wellicht als oorzaak kunnen aanwijzen, dat van te voren geen voldoende overleg en contact is onderhouden door den ambtenaar van den voorlichtingsdienst met het betrokken desabestuur. Dat het betrokken Inheemsch bestuur daarbij de noodige medewerking bij de propaganda heeft verleend, terwijl het regentschap zelf gelden daarvoor beschikbaar stelde, is wellicht het geval geweest na de gebeurtenissen met die baledesa. De propaganda-ambtenaar kan er leering uit hebben getrokken en daarna voortdurend contact met het Inheemsche bestuur hebben gezocht.

Naar mijn bescheiden meening is het in het algemeen noodig, dat alle ambtenaren ook dus van andere takken van dienst, er van op de hoogte worden gebracht, dat zij alvorens hun werk in de betrokken streek aan te vangen, zich eerst met het betrokken B. B. dienen te verstaan.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Het departement van Economische Zaken is het departement, waarmede ik in mijn dagelijkschen werkkring het meest te maken heb. Toch heb ik, zooals te doen gebruikelijk is, ook ditmaal navraag gedaan bij verschillende organisaties en lichamen, of de behandeling van deze begrootingsafdeeling aanleiding gaf tot bepaalde opmerkingen.

Mijnheer de Voorzitter! De oogst is ten deze merkwaardig schraal geweest. Niet alleen had men niets te zeggen over de intracerebrale passage van pseudo-vogelpestvirus bij eendags-kuikens, welk onderwerp uitvoerig is behandeld in de memorie van antwoord, maar ook over de groote en belangrijke vraagstukken bleken de opmerkingen gering te zijn. Dat is uiteraard geenszins toe te schrijven aan een gebrek aan interesse, doch ik meen dit ergens anders te moeten zoeken en wel daarin, dat de samenwerking tusschen het departement en

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(De Villeneuve.)

het Indische bedrijfsleven van zoo goeden aard is, dat practisch alle zaken, die zich voordoen, in een dagelijksche samenwerking worden afgehandeld, en waar mogelijk tot oplossing gebracht. In geloof, dat dit een niet gering compliment is aan het adres van het departement, dat niet alleen leiding weet te geven, maar, wat eigenlijk evenveel waard is, ook service. Het dienen dus, in den goeden zin van het woord. Daarbij is een wisselwerking ontstaan en zoo heeft bij het bedrijfsleven meer en meer de overtuiging veld gewonnen, dat wij het hebben te zoeken in een inpassen en aanpassen van de eigen belangen in en aan het algemeen economisch bestel van Indië.

De desiderata die ons allen bezig houden, betreffen dan ook de groote onderwerpen: het bevorderen van de nijverheid in het algemeen, de expansie van onzen handel en dergelijke, altemaal onderwerpen, waarin de practijk zich in samenwerking met het departement een weg moet trachten te vinden.

Zooals gezegd zijn er dan ook slechts enkele detailpunten, hoewel op zichzelf belangrijk, die ik hier naar voren zou willen brengen.

In de eerste plaats wat den landbouw betreft de bevordering van de cultuur van nieuwe handelsgewassen.

Het is bekend, dat reeds eenige jaren op het departement van Economische Zaken een commissie werkzaam is, welke ten doel heeft nieuwe handelsgewassen op hun bruikbaarheid voor de Indische cultures te onderzoeken. Hiermede zijn reeds verschillende voorloopige successen behaald. Ik noem in dit verband de derris en de thung olie, doch die commissie werkt tot nu toe zuiver ambtelijk. Het is langzamerhand wel duidelijk geworden, dat ook in den particulieren landbouw belangstelling voor deze werkzaamheden bestaat en ik mag wel zeggen, een warme belangstelling.

Juist in dezen oorlogstijd, nu nieuwe wegen moeten worden gevonden, is deze belangstelling steeds grooter geworden.

Nu lijkt het mij toch wel wenschelijk, dat bij het werk van deze commissie de particuliere belangstelling, die er in verheugende mate is, ook actief wordt ingeschakeld, teneinde zoodoende den arbeid van die commissie op een ruimer plan te brengen. Ik kan dan ook met gerustheid verklaren, dat de particuliere groot-landbouwbedrijven zeer zeker genegen zijn hier hun volle medewerking te verleenen, zoowel in materieel als in wetenschappelijk opzicht. Ik zou het op prijs stellen als de Regeering zou kunnen verklaren, dat Zij bereid is stappen te nemen om het particulier element bij de bevordering van de cultuur van nieuwe handelsgewassen in meerdere mate in te schakelen, dan tot nu toe geschied is.

Verder zou ik het in overweging zijnde plan willen ondersteunen om de Ica van Bandoeng naar Batavia te verplaatsen. Waar de meeste instanties en grootbedrijven, die bij de Ica betrokken zijn, te Batavia zijn gecentraliseerd, daar komt het mij voor, dat een goede gang van zaken ten zeerste zou worden bevorderd, wanneer dit bureau naar Batavia zou worden overgeplaatst. Ik heb met genoegen in de memorie van antwoord gelezen, dat de plannen daartoe al in een vergevorderd stadium van overweging verkeeren.

(De heer De Boer: Alleen, dat ze in overweging zijn).

Ik hoop, dat deze „overweging" ook tot een overplaatsing zal leiden.

(De heer De Boer: Is dat wel juist?)

Ik acht het inderdaad juist, Mijnheer de Voorzitter, anders had ik het hier niet voorgebracht.

(De heer De Boer: De groote diensten zijn alle te Bandoeng gevestigd.)

Dat is inderdaad juist, Mijnheer de Voorzitter, doch daar staat tegenover, dat het mechanisme van den inkoop — ik kan er bij vermelden het apparaat van de financiering, dat er aan te pas komt, enz. — toch voor een groot deel in Batavia zijn gecentraliseerd. Er zullen wel bezwaren aan verbonden zijn, maar de voordeelen van de overbrenging van de Ica naar Batavia acht ik grooter dan de nadeelen.

Een ander punt, waarover ik wil reppen, is de ontwikkeling van den Inheemschen import. In de memorie van antwoord wijst de Regeering er op, dat de overheidsbemoeienis zich ook uitstrekt tot de bevordering van de ontwikkeling van de Indonesische handelaren tot importeurs en het wil mij voorkomen, dat dit in de lijn van het algemeen regeeringsbeleid ligt. Maar tevens zou ik toch wel tot groote voorzichtigheid in dit opzicht willen manen. Immers, niet ten onrechte zegt de Regeering in de memorie van antwoord op blz. 2 (roneo):

> „De algemeene ervaring bij de bevordering van handel en nijverheid is, dat het den aspirant-ondernemers vaak ontbreekt aan inzicht in de primaire eischen van bedrijfsleiding buiten het kleine kader, waarin men zich tot nu toe heeft bewogen en dat credietverstrekking, die aan voorlichting voorafgaat, instede van daaraan te worden gekoppeld, groote gevaren in zich bergt."

Hoewel het dus een eisch van goed regeeringsbeleid is, dat de zelfwerkzaamheid van de Indonesische gemeenschap ook op dit punt zal worden gestimuleerd, zou ik er toch, mede in verband met de groote technische moeilijkheden, die de import op het oogenblik met zich brengt — er zit thans heel wat aan vast om een kundig importeur te zijn, Mijnheer de Voorzitter — tegen willen waarschuwen, dat men deze zaak forceert en daarom lijkt het mij wijs beleid haar langs lijnen van geleidelijkheid tot ontwikkeling te brengen. Met genoegen heb ik dan ook in de memorie van antwoord de verklaring der Regeering gelezen, dat het inderdaad Haar bedoeling is, hier geleidelijk-aan tot de opvoeding van deze groep mede te werken.

Ik zeg dit ook hierom, omdat mij, in het bijzonder van de zijde der Handelsvereeniging te Padang, bepaalde grieven hebben bereikt, dat men in de omstreken van Padang, in het bijzonder te Fort de Kock, wel eens probeert, deze zaak te forceeren en misschien wel eens wat te vlot is met het toewijzen van licenties aan menschen, ten aanzien waarvan men zich de vraag kan stellen of zij reeds het stadium hebben bereikt waarop zij zelfstandig tot den import kunnen overgaan.

(De heer Soangkoepon: Die menschen waren voorheen groote importeurs, die nu door de maatregelen der Regeering zijn verarmd.)

Ik zou zeker niet durven erkennen, dat deze menschen zijn verarmd door regeeringsmaatregelen, Mijnheer de Voorzitter, want de Regeering zal er zeker niet toe medewerken om een stand te verarmen, doch wèl, om hem omhoog te helpen. Ik wijs dus op de groote moeilijkheden, die hieraan vastzitten. Wellicht zijn degenen, waarop de heer Soangkoepon hier het oog heeft, méér gediend met den status van goed tusschenhandelaar dan dien van een met moeilijkheden kampenden importeur.

Tenslotte zou ik gaarne nog een enkel woord willen zeggen over het Koffiefonds, in het bijzonder over den afzet van de koffie naar de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en Canada.

Deze afzet is aan een tweetal groote maatschappijen toevertrouwd en over die beperking van het aantal van degenen, die erbij betrokken zijn, geeft de Regeering op blz. 39 (roneo) van de memorie van antwoord een beschouwing, die ook goeddeels is terug te vinden in het Bataviaasch Nieuwsblad van 7 October j.l. Het feit dat die afzet aan slechts twee van de betrekkelijk vele exporteurs is toevertrouwd, heeft in exporteurskringen nogal wat beroering verwekt. Op zichzelf is die beroering, naar het mij voorkomt, begrijpelijk. Als men gewend is zaken voor eigen rekening te doen, zij het in Amerika misschien op bescheiden schaal, is het niet aangenaam te worden uitgeschakeld.

Het krachtigste argument van de Regeering is mijns inziens,

(Moelia.)
dat het in de eerste plaats gaat om de koffiecultuur, om tot zoo goed mogelijke prijzen te komen en dat daarvoor in dit geval den meest aangewezen weg leek, den afzet aan de twee betrokken maatschappijen te geven.

Deze meening heeft de Regeering gebaseerd op het onderzoek, dat Zij heeft doen instellen in Noord-Amerika zelf en ik neem aan, dat de resultaten van dit onderzoek dan ook zoodanig waren, dat zij tot dezen maatregel aanleiding moesten geven, maar dan zou ik voor het vervolg toch wel met grooten klem van de Regeering willen vragen om het niet bij de huidige constallatie te laten.

Ik heb met veel waardeering gelezen, dat de Regeering aan Haar mededeeling in de memorie van antwoord aan het eind de volgende zinsnede toevoegt:

> „Het koffiefonds heeft voorts aan de exporteurs medegedeeld, dat indien zij kunnen komen tot een vorm van samenwerking, die dezelfde waarborgen biedt voor de concentratie van aanbod als de huidige werkwijze, daarvan gaarne gebruik zal worden gemaakt."

Het lijkt mij van groot belang, dat ook andere mogelijkheden van samenwerking de volle aandacht blijven behouden, waardoor de toch ongewenschte situatie bij volgende koffieoogsten vermeden zal kunnen worden, dat slechts enkele uitverkorenen in aanmerking komen om met den afzet in Noord-Amerika belast te worden en daardoor uit den aard der zaak ook gelegenheid krijgen het eigen afzetapparaat aldaar te verbeteren. Het lijkt mij juist, dat de Regeering hierbij een wissel trekt op den geest van samenwerking onder de importeurs en ook hier meen ik de hoop te mogen uitspreken, dat deze samenwerking met het departement tot een voor alle partijen bevredigende oplossing zal leiden.

De heer **Moelia**: Mijnheer de Voorzitter! Naar de gewoonte van behandeling is de VIe begrootingsafdeeling niet de plaats om algemeene beschouwingen over het algemeen economisch beleid te houden. Ik zou mij dan ook tot de afdeeling zelf willen bepalen en dadelijk willen beginnen met post 6.3.1. afdeeling algemeene economische aangelegenheden, algemeene dienst.

Uit de begrooting blijkt, dat deze afdeeling eenige versterking zal verkrijgen in den vorm van een gegradueerd ambtenaar tweede klasse en een wedana, de laatste dan volgens de aanvulling bij nota van wijziging. Deze versterking is, gelijk ook weer uit de memorie van toelichting is gebleken, aangebracht teneinde uitvoering te geven aan het amendement-Prawoto, dat het vorige jaar door den Volksraad met algemeene stemmen is aangenomen. Daarbij is, gelijk U, Mijnheer de Voorzitter, bekend is, aangedrongen op het onderzoek naar den economischen toestand van de bevolking. Als ik het wel heb heeft de geachte Regeeringsgemachtigde dit voorstel weliswaar tenslotte overgenomen, maar toch niet van ganscher harte.

Er is eenige jaren geleden door wijlen prof. Van Gelderen in de Tweede Kamer gepleit voor een nauwkeurig onderzoek naar den economischen toestand van de bevolking, met welk voorstel de Minister van Koloniën zich geheel kon vereenigen.

Ik meen echter, dat de Indische Regeering hiervoor niet al te sterk geporteerd was en wanneer dus de Volksraad eenigen aandrang in deze richting uitoefent, is het begrijpelijk, dat de Regeeringsgemachtigde in dezen Volksraad zich niet voetstoots daartoe bereid verklaart. Hoe het zij, deze afdeeling zal worden versterkt met den door mij genoemden ambtenaar.

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou toch willen bepleiten om, wanneer het inderdaad de bedoeling is, een grondig onderzoek in te stellen, de formatie van deze afdeeling nog nader te versterken, in dezen zin, dat deze afdeeling zal kunnen uitgroeien tot een economisch researchbureau. Deze afdeeling was oorspronkelijk belangrijk, maar door interne verschuivingen in het departement is, naar het mij voorkomt, haar taak in den laatsten tijd wel eenigszins uitgehold.

Of het een, òf het ander. Wij entameeren een breed opgezet economisch onderzoek, of niet. En daarom lijkt het mij, wanneer het inderdaad in de bedoeling ligt, in breeden grooten stijl gevolg te geven aan het amendement-Prawoto, dat de voorgestelde versterking niet voldoende is.

Van deze afdeeling kom ik tot de volgende, de afdeeling coöperatie en binnenlandsche handel. De uitbreiding, die hier is voorgesteld, juich ik van harte toe. Het is bekend, dat deze afdeeling veel te lang geparasiteerd heeft op verschillende fondsen — ik wijs op de Nederlandsche welvaartsbijdrage en op het rubberfonds — zoodat het dus redelijk voorkomt, dat deze dienst, na eenige jaren aldus te hebben gefunctionneerd, nader wordt geconsolideerd, in dezen zin, dat de geheele last zal worden gedragen door de gewone begrooting.

Bekijkt men de cijfers, die in de memorie van antwoord zijn overgelegd, betreffende den groei van het coöperatiewezen, dan valt het op, dat de groote meerderheid van deze coöperaties behooren tot de z.g. credietcoöperaties.

Daaruit blijkt de groote sociale beteekenis van de coöperaties in Nederlandsch-Indië. Doch wanneer men daarnaast vergelijkt het aantal van de andere coöperaties, die min of meer ingesteld zijn op een economisch doel in engeren zin, verhooging van productie en versterking van de koopkracht, dan valt het op, dat het aantal nijverheidscoöperaties, landbouwcoöperaties en andere van dien aard veel kleiner is, dan dat van de gewone credietcoöperaties. De verhouding is ongeveer 445 tegenover 37. Ook valt het op, dat het bedrijfskapitaal van deze credietcoöperaties al zeer gering is. Het is te schatten op gemiddeld *f* 2 000, terwijl het bedrijfskapitaal van de nijverheidscoöperaties gemiddeld *f* 12 000 bedraagt en van de landbouwcoöperaties iets minder nl. *f* 4 000. Hieruit blijkt, dat de doelstelling van het coöperatiewezen hier te lande zich eigenlijk meer richt op sociaal terrein, n.l. op de bestrijding van woeker en het aansporen tot spaarzin naast hulpbetoon onder de leden, doch dat van een werkelijk op economische basis geschoeide coöperatie nog niet veel sprake is.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is ook gevraagd, hoe het stond met de Ima. Wij weten, dat de Regeering zeer sterk geporteerd was voor dezen vennootschapsvorm en dat Zij een groot optimisme ten deze aan den dag heeft gelegd, toen deze ordonnantie in den Volksraad door de Regeeringsgemachtigde werd verdedigd. Men vroeg nu hoe het stond met deze Ima's. Daarop antwoordde de Regeering, dat geen maatschappij zich op dit oogenblik hiervoor heeft laten inschrijven, waaruit dus blijkt, dat de verwachtingen in dit opzicht toch niet zoo hoog gespannen zijn als de Regeering meende. Ik geloof, dat wij hier een aanwijzing in moeten zien, dat deze nieuwe vennootschapsvorm toch ook geïntroduceerd moet worden in de buitengewesten. Door de Regeering is meermalen verklaard, dat Zij naar de mogelijkheid van de werking van deze ordonnantie een onderzoek zal instellen. Maar van dit onderzoek is tot nog toe niet veel gebleken. Ik geloof, dat wij den knoop moeten doorhakken en zoo snel mogelijk zullen moeten overgaan tot de toepasselijkheidsverklaring van de ordonnantie op de Ima's in de buitengewesten.

Mijnheer de Voorzitter! De taak van deze afdeeling is gekenschetst met den term van economische organisatie van de Inheemsche bevolking. Deze term doet denken aan een grootsch opgezet plan, aan de instelling van iets als een planning board.

Wanneer men de strekking van deze organisatie tot haar juiste proporties terugbrengt, dan zien wij, dat de „economische organisatie" toch uitsluitend bedoeld is om de bevolking voor te lichten, haar alle mogelijke inlichtingen te geven, op welke wijze zij aan de eischen zal kunnen voldoen om een coöperatieve vereeniging of een gewoon middenstandsbedrijf op te richten.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Moelia.)

Nu ik het heb over economische organisatie, zou ik willen vragen, of het niet juist is de kolonisatie-gebieden in de buitengewesten aan een intensieve economische organisatie te onderwerpen. Wij hebben enkele jaren geleden hier een conferentie te Bandoeng gehad, voor de zg. „rural construction" Gelijk het betaamt, hebben wij natuurlijk in deze conferentie als gastheeren goede diensten bewezen, maar van de besluiten van deze conferentie is tot nu toe niet veel tot uiting gekomen. Wij kennen ook een intensieve hygiënische verzorging in Poerwokerto en zonder nu bepaald te denken aan de verouderde denkbeelden uit het begin van de vorige eeuw, zoo zou ik toch willen vragen of het niet mogelijk zou zijn deze kolonisatiegebieden werkelijk te zien uit het oogpunt van wat de Regeering bedoelt met den term: economische organisatie.

Ik kom nu tot de rubberrestrictie, een onderwerp, dat zoowel behoort tot de IVde als tot de VIde begrootingsafdeeling. Bij de aanbiedingsbrieven der Regeering pleegt Zij altijd den directeur van Economische Zaken en dien van Binnenlandsch Bestuur als gemachtigden voor deze materie aan te wijzen. Hoe het zij, ik zal niet spreken over de toepassing van de restrictie, maar over enkele technische kwesties.

Bij de jongste herziening van deze restrictiewetgeving is een uitbreiding van den aanplant van de bevolkingsrubbercultuur toegestaan tot een areaal van ongeveer 34 500 ha. Nu is het verblijdend te zien, dat tot eind 1939 bijna 50% van het toegestane areaal door de bevolking is benut, d.w.z. dat zij tot uitbreiding van den aanplant is overgegaan.

Geheel anders is het echter gesteld met de andere mogelijkheid in de restrictiewetgeving: de herbeplanting. Daarvan is niet veel terecht gekomen, zoodat naar mijn meening terecht, het internationale rubberregelingscomité den termijn, waarin herbeplanting mogelijk wordt geacht, nog verder heeft verschoven tot 1943, want eind 1939 is — om mij tot de buitengewesten te bepalen — slechts 39 ha door de bevolking herbeplant. Ik vraag mij af hoe het komt, dat de bevolking niet tot herbeplanting is overgegaan, hoewel toch, naar aangenomen wordt, er een instrooming van kapitaal is geweest in 1939 in de rubberstreken — misschien is de taxatie iets te hoog — van *f* 95 millioen.

Ik geloof, dat de oorzaak hierin moet worden gezocht, dat voor herbeplanting nogal veel kapitaal noodig is, maar ook veel materiaal. Nu weten we, dat door de malaise in de buitengewesten veel kapitaal is verloren, dat niet wordt aangevuld. Daarom is het begrijpelijk, dat de bevolking, nu zij van een meerdere opbrengst van de rubber heeft genoten in de eerste plaats die meer-winst niet heeft besteed voor herbeplanting van haar tuinen, maar voor andere doeleinden, bijvoorbeeld voor den aankoop van sawah's en verbetering van huizen.

Er is nog een bepaald punt in deze herbeplanting, waarop ik de aandacht wil vestigen. Men maakt zich ongerust onder de bevolking in de buitengewesten, dat wanneer men niet overgaat tot herbeplanting, het middel van declasseering tot „gedegenereerde tuinen" als een zwaard van Damocles boven de hoofden van deze rubberplanters hangt.

Ik zou toch ernstig bezwaar moeten maken tegen een dergelijken rigoureuzen maatregel van de Regeering. Wanneer de bevolking niet op de een of andere wijze kan medewerken aan de herbeplanting, gaat het niet aan, de tuinen in de toekomst zoodanig te classificeeren, dat de bevolking haar aandeel in het quotum langzamerhand ziet verminderen en tenslotte zal zien verdwijnen.

(De heer K a s i m o: Daarom ware het ook beter geweest, de verhouding tusschen de quota van ondersnemings- en bevolkingsrubber voor eens en altijd vast te stellen.)

Het zou mij te ver voeren, hier verder op in te gaan, en ik zal, met het oog op den tijd, daarom overgaan tot het bespreken van enkele desiderata met betrekking tot de kleine nijverheid, Mijnheer de Voorzitter!

Voor Indië heeft de oorlog de goede zijde dat, wellicht ongewild, met groote kracht wordt voortgegaan op den weg der industrialisatie. Het is nu toch wel duidelijk, dat er langzamerhand in onze economische positie een grondige structuurverandering komt. Ik bedoel hiermede, dat langzamerhand bij velen de overtuiging begint post te vatten, dat export niet het alleen-zaligmakende dogma zijn kan. Ik behoef hier wel niet de voordeelen van industrialisatie uit te meten, die zijn reeds meermalen door verschillende leden, en ook door de Regeering, uiteengezet.

Uit de memorie van antwoord blijkt, dat er nog slechts voor drie maanden garens in Indië aanwezig zijn. Zou het niet mogelijk zijn, ons in dit opzicht te wapenen tegen een tekort, met name ons op het gebied van enkele soorten garens selfsupporting te maken? Ik denk hierbij b.v. aan de vervaardiging van grove garens waarvoor kortstapelig katoen noodig is, dat door Indië zelf kan worden geleverd. Bovendien moeten wij toch in het oog houden, dat zich in de toekomst moeilijkheden kunnen voordoen bij den aanvoer van katoen uit Egypte — speciaal deze mogelijkheid is zeer reëel — uit Britsch Indië, Amerika en wellicht uit Nieuw Caledonië. Ik wil dus aanmoediging van de katoencultuur onder de aandacht van de Regeering brengen, met name in Palembang, in verschillende residenties op Java, b.v. Semarang, Djapara en Madioen, en op Bali en Lombok.

Het veld der nijverheid is zeer uitgebreid en ik zou mijn beschouwingen in dit opzicht willen besluiten met eenige opmerkingen over het Fonds kleine nijverheid. Dit fonds is bedoeld om nieuwe takken van de kleine industrie te financieren en ook om steun te verleenen aan de bestaande industrie. De regeeringsgarantie voor het verstrekken van de noodzakelijke credieten is op de begrooting pro memorie uitgetrokken, waaruit mijns inziens valt te concludeeren, dat deze garantie vrijwel onbeperkt kan zijn. Wat is het geval? In 1939 heeft het fonds slechts voor *f* 99.000 aan credieten verstrekt. Ik denk er natuurlijk niet aan, uit dit credietbedrag dan dadelijk de behoefte aan credieten voor de kleine nijverheid in Nederlandsch-Indië af te leiden, een behoefte zóó groot, dat daarbij dit bedrag zeker in het niet verzinkt.

Maar iets anders is, dat de bevolking, met name die in de buitengewesten, niet voldoende op de hoogte is van het bestaan en de werking vooral van dit fonds. Daarom zou ik de Regeering willen vragen of Zij het niet wenschelijk acht, aan het bestaan van dit fonds een ruimere bekendheid te geven, en, wat voor mij méér zegt, bij de credietverstrekking de noodige soepelheid en coulance te betrachten.

Ten slotte kom ik tot den handel, waarover mijn geacht medelid, de heer De Villeneuve, reeds eenige opmerkingen heeft gemaakt. Ik juich het voornemen van de Regeering om den Indonesischen import, zooals Zij het noemt, te bevorderen, toe. Ik vind dit een nieuw punt in het economisch program van de Regeering, want tot voor eenige jaren waren wij op dit gebied eigenlijk min of meer tot werkloosheid gedoemd. De voorlichting op het gebied van den binnenlandschen handel heeft zich geheel afzijdig gehouden van voorlichting op het gebied van den import, men redeneerde, dat een dergelijk terrein te ver lag buiten de capaciteiten en de belangstelling van de Indonesische handelaren, maar nu vernemen wij in de memorie van antwoord een nieuw geluid, dat weldadig aandoet.

De Regeering heeft zich in de memorie van antwoord uitgeput in een opsomming van de voordeelen van de contingenteeringen en licentieeringen van importgoederen. Ik gun Haar het genoegen, dat Zij den Volksraad op deze wijze tracht te overtuigen, maar een andere overtuiging staat ertegenover en dat is, dat als een paal boven water staat, dat het geheele complex van contingenteeringen en licentieeringen aan vele Indonesische importeurs en handelaren den nekslag gegeven heeft. Wanneer men streken bereist als Atjeh en Sumatra's Oost- en Westkust, blijkt, dat zij, die

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mogot.)
daar wat met den importhandel te maken hebben, zeer weinig gesticht zijn over de werking van de licentieeringen. Het ligt natuurlijk aan het beperkte gezichtsvermogen van deze menschen, zij kunnen het alleen beoordeelen vanuit hun eigen standpunt, dat zij, begrijpelijk, het best kunnen aanvoelen. Want het complex van maatregelen beteekent voor hen ten slotte vaak een ontnemen van het bestaan.

De Regeering is voornemens den Indonesischen importhandel te bevorderen. Ik hoop, dat het niet te laat is, hoewel ik gaarne had gezien, dat de Regeering al veel vroeger tot dît inzicht was gekomen. Wij weten, dat de contingenteerings- en licentieeringsmaatregelen enkele jaren geleden zeer streng en formalistisch zijn doorgevoerd. Wanneer handelaren niet konden voldoen aan de eischen van de contingenteeringsordonnantie kwamen zij eenvoudig niet in aanmerking om te mogen importeeren. Om een staaltje te noemen, de bepalingen werden zelfs zoo formalistisch toegepast, dat toewijzingen werden gegeven voor den import van 10 of 20 yards. Dat was natuurlijk een aanfluiting, want die 10 of 20 yards kan men onmogelijk bijv. uit Engeland importeeren, dan kan men beter naar een tusschenhandelaar gaan.

De heer De Villeneuve heeft op verschillende gevaren gewezen, die aan het deelnemen aan den buitenlandschen handel verbonden zijn, maar de Indonesische handel heeft in de 8 jaren van de toepassing van de contingenteerings- en licentieeringsbepalingen onvoldoende leergeld betaald. Ik geloof, dat als de Regeering ernst met Haar plannen maakt, veel van de bezwaren tegen de contingenteerings- en licentieeringsmaatregelen, althans in de buitengewesten, zouden komen te vervallen.

De heer **Mogot**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge allereerst van uit dit gestoelte woorden van waardeering uitspreken voor den geachten Regeeringsgemachtigde voor Economische Zaken voor de leiding van het departement.

Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad verdient de door het departement van Economische Zaken gepresteerde arbeid in groote lijnen allen lof. Dit toch is een van de departementen, die zich vooral na den inval in Nederland voor groote werken geplaatst zagen. De organisatie van het voedingsmiddelenfonds, coprafonds, het voortzetten onder zijn leiding en toezicht van zaken van vijandelijke onderdanen, waarbij de commissie van rechtsverkeer in oorlogstijd is ingeschakeld en nog vele andere zijn daarvan sprekende voorbeelden. Al deze dingen kosten vanzelfsprekend de uiterste inspanning van hen, die dit moeten uitvoeren en aan wier zorgen dit alles is toevertrouwd. Daarbij was het dit departement niet alleen mogelijk, zich te beperken tot de bestaande krachten, doch moet het zich voor een normalen gang van al, wat zich op zijn terrein opstapelde, bedienen van deskundigen of deskundige voorlichting óók buiten dat departement.

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de zeevisscherij heb ik nog niet lang geleden, ik meen vorig jaar of begin van dit jaar, een vraag tot de Regeering gericht, wanneer eigenlijk de reeds lang toegezegde visscherijstations te Makassar en Manado zullen komen.

Uit de memorie van antwoord meen ik te hebben begrepen, dat ze er nog niet zijn, terwijl toen gezegd werd, dat ze er al waren. Niettemin doet het mij goed, uit de memorie van antwoord te lezen, dat het inderdaad in de bedoeling ligt, met de oprichting van visscherijstations te Makassar en Menado de bevordering van de visscherij in die gebieden krachtig ter hand te nemen. Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat op een volgende zitting van dezen raad deze stations reeds werken en wij niet zullen hooren of lezen, dat zij nog zullen komen. Ook ik ben geen bewonderaar van een theorethische opleiding van visschers. Deze opleiding behoort te geschieden op de vaartuigen van het visscherij-instituut binnen een bepaalden tijd, waarbij routine in het vak wordt opgedaan. Den vorm van credietverleening aan visschers, hetzij in den vorm van geld dan wel anderszins, laat ik gevoeglijk aan de Regeering over. Wil Zij den visschers liever vaartuigen, die dienst hebben gedaan bij de proefbedrijven dan wel soortgelijke nieuwgebouwde vaartuigen op bepaalde voorwaarden afstaan, dan is mij dit geheel onverschillig. Als de visschers maar in de richting geholpen worden om de concurrentie van buitenlandsche visschers in de Indische wateren het hoofd te kunnen bieden.

Wat de vischconserveering betreft is reeds ± 11 jaar geleden een vischingenieur naar de Minahassa gedirigeerd om de conserveeringsmogelijkheid van aldaar voorkomende vischsoorten aan een studie te onderwerpen. Eveneens nam hij in studie de primitieve visschersgereedschappen. Tot nu toe echter is er van beide niets meer gehoord, totdat buitenlanders zich daar hoe langer hoe drukker met de vischvangst bezig hielden, er handel in gingen drijven en met hun moderne vischmethoden en goed geoutilleerde gemotoriseerde vaartuigen de autochthone bevolking geheel overstemden en op zij schoven. De hulp van de overheid, die jaren geleden had moeten zijn gegeven, bleef tot nu toe uit, doch volgens de memorie van antwoord komt zij dan eindelijk. En als de vischconserveering dan ook gelijktijdig wordt ingezet, gezien de te Banjoewangi en elders technisch bereikte goede resultaten, dan zou het inderdaad een uitkomst zijn. Het moet echter niet al te mooi voorgesteld worden, want anders komt er weer niets van. Ik vertrouw echter, Mijnheer de Voorzitter, dat in de 1e gewone zitting van 1941, bij de behandeling van de volgende begrooting, wij de resultaten hiervan reeds zullen kunnen vernemen.

De aanmaak van zoutevisch in Zuid-Celebes, die in groote quanta wordt geëxporteerd, zal zich bij voorlichting door de betrokken instanties, ongetwijfeld in stijgende lijn bewegen en vanzelf leiden tot vergrooting van den export, ten voordeele van het Land.

Mijnheer de Voorzitter! De teeltdwang-ordonnantie schijnt een goede uitwerking te hebben gehad. Inderdaad is teeltdwang, vooral in tijden als deze, van zeer groot belang om voedseltekorten te kunnen ondervangen. In Noord-Celebes werden de hoofden reeds in 1934 door het hoofd van het gewest verplicht de leegstaande ladangs op de meest effectieve wijze te doen beplanten, ten einde den grooten import van buitenlandsche rijst te verminderen. Door de teeltdwangordonnantie is daaraan een accent gegeven en dit leidde tot tevredenheid.

Bij de behandeling van Afdeeling VII heb ik reeds een lans gebroken voor den aanleg van irrigatiewerken in Noord-Celebes. Het zij mij vergund daar nu kortheidshalve naar te verwijzen. Het bevreemdt mij echter uit de memorie van antwoord te lezen, dat vooral in Atjeh, Manado en Sumatra's Westkust veel aandacht werd besteed aan een versnelden aanleg van kleine en groote irrigatiewerken. Ik zou willen vragen, of die werkjes op Menado nog moeten komen, of zij er inderdaad al zijn, of dat Menado bij vergissing is genoemd.

Ik zou de Regeering nogmaals willen verzoeken, gelijk ik bij afdeeling VII heb gedaan, om, ten einde de moeilijkheden met de copra — wie weet, hoe lang deze nog aanhouden — te kunnen ondervangen, irrigatiewerken van overheidswege aan te leggen, waardoor de bevolking tegen een schappelijk loon op bevloeibare terreinen kan worden tewerkgesteld. Verlichting van den nood zal het resultaat hiervan zijn.

Sedert jaren is de landbouwvoorlichting doende naar een middel te zoeken om op uitgestrekte terreinen de alang-alang en glagah, die den grond verarmen, te verdelgen. De daarvoor het meest succesbiedende aanplanting is tot nu toe mimosa invisa. Toch is dit middel te langzaam gebleken en soms zeer gevaarlijk van wege de lichte brandbaarheid. Waar de hardnekkigheid van alang-alang de menschen weerhoudt terreinen te ontginnen wil ik de Regeering vragen of Zij een beter soort

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mogot.)

alang-alangverdelger weet en zoo ja om dien dan overal, ook in de buitengewesten met hun onmetelijke alang-alangvelden, te distribueeren, terwijl invoer van kunstmest ook daar via de landbouwvoorlichting, ten zeerste zal worden geapprecieerd.

Mijnheer de Voorzitter! Betreffende den veestapel kan ik kort zijn. Deze is op vele plaatsen nog lang niet zooals hij moet zijn. Het stimuleeren van overheidswege van verbetering van den veestapel, door invoer van voor de voortteling geschikt, voor de bevolking waardevol en voor haar bestaan nuttig vee, verdient zeker aanbeveling.

Betreffende het Coprafonds het volgende. Een gevoel van verademing werd in de klapperstreken merkbaar, toen de bevolking vernam, dat het de Regeering ernst was haar te helpen door een kapitaalbedrag van *f* 10 millioen ter beschikking te stellen, voor opkoop van copra. Dat spreekt vanzelf. Men kan zich de blijdschap en het gevoel van erkentelijkheid jegens de Regeering voorstellen, toen Zij deze geste bekendmaakte, nadat jaren door diverse vertegenwoordigers van de bevolking in dit college aangedrongen was op bescherming van de copra. Steeds heeft de Regeering dit verzoek afgewezen. Toen de tijden voor dit product het meest hachelijk werden en het product het toppunt van verval bereikte, toen het niets meer beteekende voor de wereldmarkt, vanwege den huidigen oorlogstoestand en de handel derhalve niets meer kon verrichten en dood dreigde te gaan, toen eindelijk achtte de Regeering het oogenblik voor ingrijpen aangebroken. Zie, Mijnheer de Voorzitter, is het wonder, dat men in coprakringen niet aan den indruk kan ontkomen, als zou dit ingrijpen van de Regeering slechts bedoeld zijn den handel te helpen en niet de producenten? Is het te verwonderen, dat de blijdschap, die de bevolking bezielde weldra culmineerde in verbazing en ontevredenheid? Een regeling, een coprarегeling, zoogenaamd ten doel hebbend de bevolking te helpen, bleek later n.l. eerder gecreëerd te zijn voor — de goeden niet te na gesproken — sinds jaar en dag aan malafide practijken zich schuldig gemaakt hebbende opkoopers. En toch wordt met een wijdsch gebaar gezegd, dat deze regeling speciaal voor de bevolking gemaakt is.

Mijnheer de Voorzitter! Dat dit niet het geval is, zal ik dadelijk wel duidelijk maken. Ik geloof, dat niemand mijner geachte medeleden in deze zaal bij de behandeling van de coprarегeling een anderen indruk, een andere meening of zienswijze heeft gehad dan deze. De bevolking — en hiermede wordt bedoeld de copraproducenten — maakt een goede beurt.

Want, indien de producent geholpen wordt, impliceert dit als vanzelf voortzetting van den handel. Ergo, valt de nadruk op den producent.

Mijnheer de Voorzitter! Wat echter is het geval? Reeds vanaf de behandeling in den Volksraad van de coprarегeling, is de waarde, de minimumprijs, welke door het coprafonds zou worden betaald, vastgesteld op ± *f* 1.50. Het teekentje ± alleen voorspelde ons, dat er dingen zouden gaan gebeuren, waar nog over te praten zou vallen. Desgevraagd was toen het antwoord van de Regeeringsgemachtigde, dat in dezen minimumprijs verdisconteerd was de winstmarge van den tusschenhandel per quintaal. Later bleek, dat de bevolking hinderpalen in den weg werden gelegd. Deze hinderpalen bestaan nu hierin, dat het de bevolking eigenlijk onmogelijk wordt gemaakt haar coprah te verkoopen en wel daar, dat zij niet aan het coprafonds mag verkoopen, wanneer zij geen kwantum heeft van 25 ton. Mijnheer de Voorzitter, 25 ton beteekent toch 250 quintaal of 400 picol.

Practisch kan ieder copra-producent geen 400 picol per kwartaal produceeren. Besproken werd toch in dezen Raad, dat de bevolking bij het coprafonds haar copra zal mogen verkoopen en nu komt dit zoozeer gelaakte obstakel. Nu vraag ik, of dit wel hulp beteekent. De bevolking mag wel verkoopen, als zij maar met een kwantum komt van 400 pikol en dat kan zij niet.

(De heer C. C. van Helsdingen: Kan zij de coöperaties niet bereiken?)

Daarvoor had het Coprafonds eerder moeten zorgen.

Mijnheer de Voorzitter! Maar het is natuurlijk te laat!

Nu vraag ik, of dit hulp beteekent.

De bevolking is toch immers niet in staat een quantum van 400 picol te produceeren. Het is dwaasheid te denken, dat zulks wel kan. Waar blijft de zoo noodige hulp voor de bevolking, de gelegenheid om een hoogeren prijs voor haar copra te erlangen. Dit wordt haar gewoonweg ontnomen. En zoo is de bevolking gedoemd, òf geen copra te bereiden, of die tegen den luttelen prijs van *f* 1.— te verkoopen.

Mijnheer de Voorzitter! Het was toch immers niet in deze zaal besproken, dat de bevolking alleen tot een kwantum van 25 ton haar copra bij het fonds mocht verkoopen, maar tot iedere hoeveelheid. Het fonds koopt toch immers op en waarom wordt er dan onderscheid gemaakt in de hoeveelheden bij opkoop? Is het niet duidelijk, dat dit voor de bevolking beteekent een dwang om alleen aan de handelaren te verkoopen?

Mijnheer de Voorzitter! Het is treurig, dat deze fout is gemaakt. En heeft men in al de klappergebieden deze fout getolereerd of is dat iets geheel eigener autoriteit door het Coprafonds geschiedt? De bevolking is vanaf de werking van dit fonds benadeeld. Voor zoover ik weet, staat deze regeling niet in de copra-regeling.

Nu bereikten mij berichten betreffende den opkoop van copra door het fonds, waaruit blijkt, dat het principe dat gevolgd wordt is, dat de verhoudingen in den copra-handel niet zouden zijn gewijzigd. Daarom zal het Coprafonds slechts koopen van de groote coprahandelaren/exporteurs, die over eigen opkoop-organisaties en installaties beschikken. Teneinde kleinhandelaren van directen verkoop aan het fonds à priori uit te sluiten, zonder officieele bekendmaking, is de minimum hoeveelheid, waarvoor het fonds open is, bepaald op 25 ton. Zoo gaan vele klein-handelaren ten onder en zijn zij gedoemd hun matten op te rollen.

Mijnheer de Voorzitter! Het betreft hier dus een onderhandsche en plaatselijke regeling. Wie aan deze zoo compromitteerende regeling debet zijn, doet voorloopig niets ter zake.

Maar wat wel ter zake doet, is, dat wij in deze zaal van een dergelijke regeling niet gesproken hebben.

In deze zaal werd duidelijk door den Regeeringsgemachtigde gezegd, dat de heele bedoeling der coprarегeling was de kwaliteit van de coprah der bevolking op te voeren, de producenten te helpen, dat zij zelf copra goedang mati zullen moeten kunnen bereiden, willen zij daarvoor een goeden prijs krijgen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben ervan overtuigd, dat met een ruime bekendmaking van bestuurswege, men kan bereiken, wat men wil, aangaande de kwaliteitsverbetering der copra. Maar waarvoor is het noodig om de arme bevolking op deze manier te behandelen?

Waarom moet zij op zoo'n manier uitgesloten worden van den verkoop van haar copra aan het fonds, terwijl het niet in den opzet lag der coprarегeling? Ik vind deze kwestie niet „en règle", want niet alleen de Indonesische bevolking, maar nagenoeg alle Europeesche, Chineesche en Arabische klappertuinbezitters kunnen de capaciteit van 25 ton copra uit hun tuinen gewoonweg niet halen, behalve dan die paar groote ondernemingen, die daar zijn. Wat dus wel heel erg in het oog springt is een duidelijke bevoordeeling van de handelaren, voornamelijk van die twee à drie exporteurs. Ik ben de meening toegedaan, dat, indien deze paar exporteurs en handelaren er niet waren, men niet tot het in het leven roepen van een coprarегeling zou zijn overgegaan. De reden is m.i. wel bekend. Dien indruk heb ik ook altijd gehad.

Mijnheer de Voorzitter! Het is ons allen niet onbekend, dat wij voor dat arme Noord-Celebes speciaal de Minahasa, in de laatste drie jaren in deze zaal regelingen hebben getroffen, als:

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mogot.)

1. de instelling van een Algemeene Volkscredietbank-filiaal te Menado om de menschen aan crediet te helpen.

2. Door den verderen val van de copra werd de copra-ordonnantie den Volksraad voorgelegd, teneinde de copra-producenten uit het juk van malafide handelaren te verlossen door hun schulden af te koopen langs den weg van een leening bij de A. V. B.

3. Door verslechtering der prijzen, na het uitbreken van den Europeeschen oorlog in September 1939, werd het voedingsmiddelenfonds ingesteld, dat zich behalve zijn eigenlijke werk, ook begaf op het terrein der copra en dit bij luttele hoeveelheden opkocht tot ontevredenheid der handelaren. Hulp, schoon niet veel, beteekende dit toch wel.

4. Nadat het moederland op een laaghartige manier werd overvallen en bezet en de copra door het wegvallen der afzetgebieden in Europa geheel waardeloos werd, doordat er geen vraag naar was, stelde de Regeering de copraregeling in.

Mijnheer de Voorzitter! Welke regeling volgt men dan, wanneer het fonds zich niet houdt aan de copraregeling? In dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden, de Minahasa, moeten geregeld soldaten worden aangeworven voor onze weermacht. Dit zal niet langer kunnen, wanneer de bevolking daar te weinig te eten heeft. Nu gaat het misschien nog, maar na een zekeren tijd krijgt men uit die streken ondervoede menschen, die voor den militairen dienst niet meer geschikt zijn. De Menadoneesche soldaat is voor geen klein geruchtje vervaard. Hij gaat voor ons Koninkrijk door het vuur, Mijnheer de Voorzitter! Heeft men dit wel overwogen? Ik ben er bang voor, dat dit euvel zich zal wreken, en dan zijn wij in de perikelen.

Het is daarom, dat de plaatselijke opkoopregeling met den eisch, dat de producent een minimum hoeveelheid van 25 ton, die gelijk staat met 400 picols copra moet hebben, waarvoor het fonds hem kan helpen — eerder dus niet — voor mij geen bekoring heeft. Laat ons, laat het Coprafonds de producenten niet dupeeren door van hen die minimum hoeveelheid van 25 ton te eischen; men eischt daarmee het onmogelijke en brengt de bevolking zoodoende, in stede van op het droge, eer in de modder, waar zij zich allerminst thuisgevoelt. Men moet zich niet te veel blind staren op die paar exporteurs, zij kunnen zich nog wel redden, geef wat hun toekomt, maar men richte tevens de oogen op de massa, die zich uitslooft om aan den kost te komen, de copra bereidt voor hen, die daarin handelen, en men knijpe haar niet uit gelijk een citroen, want dan is ze niet langer bruikbaar, niet langer geschikt voor de maatschappij.

Ik zou de Regeering willen verzoeken, de bevolking tot elke hoeveelheid product tot verkoop aan het Coprafonds toe te laten, dus het fonds dwingend voor te schrijven elke aangeboden hoeveelheid aan te nemen. Men vergete niet, dat deels elke door contract gebonden hoeveelheid copra aan den geldschieter moet worden geleverd, daaraan valt niet te tornen. Is niet het Coprafonds er voor, ten aanzien van deze menschen soepelheid te betrachten? En zou het de bedoeling zijn dat degenen, die niet aan contracten zijn gebonden, de pas zou worden afgesneden op het stuk van hun verkoopen aan het Coprafonds, zulks dan door de barrière, vervat in den eisch van een hoeveelheid van 25 ton? Zou de Regeering deze menschen in handen willen zien vallen van geldschieters? Dan verergert men de zaak slechts, dan zou de Regeering juist niet voorkómen wat Zij voorkómen wil, en dit zou den geheelen opzet ontsieren.

Mijnheer de Voorzitter! Met de copraregeling beoogde de Regeering een voor de bevolking billijke opkooppolitiek. Maar laat Zij dan ook in alle opzichten billijk zijn en laat Zij er voor zorgen dat, als de copraregeling inderdaad als hulp voor de bevolking is getroffen, de bevolking er ook van kan profiteeren. Dit is niet alleen goed voor de bevolking, die uiteraard voor dergelijke regelingen erkentelijk dient te zijn, doch ook der Regeering zal het tot groote genoegdoening strekken, iets goeds te hebben verricht voor een bevolking, die zich steeds getrouw onder Haar vaan geschaard heeft.

(Soekawati.)

De heer **Soekawati**: Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de gewisselde stukken betreffende de aanhangige VIe begrootingsafdeeling zou ik gaarne een en ander willen opmerken.

Op mijn schriftelijke vraag van 7 October l.l. welke de strekking heeft, dat het mij billijk voorkomt, dat het Koffiefonds en het Coprafonds het verschil tusschen de door beide fondsen aangelegde basisprijzen en de laatstelijk vóór de uitvoering der steunregelingen geldende marktprijzen voor beide soort producten aan de betrokken handelaren op Bali en Lombok vergoeden, antwoordt de Regeering in de memorie van antwoord, dat ten aanzien van de koffie reeds door den directeur der Handelsafdeeling van het Koffiefonds een, door belanghebbenden als alleszins bevredigend erkende, regeling is getroffen, ingevolge waarvan een voorraad van ruim 10 000 quintalen koffie door het Koffiefonds werd overgenomen. tegen prijzen van *f* 11.70 en *f* 12 per quintaal voor respectievelijk ongesorteerd en single picked product, levering franco Soerabaja.

Uit de genoemde mededeeling blijkt, dat het Koffiefonds volgens de door genoemden directeur van de Handelsafdeeling van het fonds met de koffiehandelaren op Bali en Lombok getroffen regeling, minder betaalt dan de stockprijzen, die *f* 11.90 en *f* 12.75 — franco goedang single picked — bedragen.

Dit feit voor oogen houdend, zou voor mij nog reden bestaan, om nog verder op deze kwestie in te gaan, doch aangezien volgens de verklaring van de Regeering de belanghebbende koffiehandelaren zelf met de, door den directeur van de Handelsafdeeling van het Koffiefonds, met genoemde handelaren getroffen regeling alleszins tevreden zijn — ik leg den nadruk op deze laatste woorden, Mijnheer de Voorzitter, — beschouw ik dit vraagstuk als afgedaan. Immers door het behandelen van dit vraagstuk in deze zaal beoog ik de algemeene belangen van de koffiehandelaren in mijn residentie te behartigen, doch nu zij zelf reeds alleszins tevreden zijn met de getroffen regeling, neem ik aan, dat zij hun doel hebben bereikt, dus hun wenschen ten aanzien van de voorraadprijzen hebben vervuld gezien.

Ik dank de Regeering dan ook voor deze bereikte, alleszins bevredigende oplossing.

Mij rest thans nog de prijzen van de coprastocks te behandelen.

Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van dit vraagstuk deelt de Regeering in de memorie van antwoord mede, dat het niet mogelijk is om ten aanzien van de bij handelaren op Bali op het moment der inwerkingtreding van den coprasteun aanwezige copravoorraden — voorzoover deze tegen een hoogeren prijs zijn ingekocht dan den door het Coprafonds vastgestelden opkoopprijs — een speciale regeling te treffen, aangezien zulks zou inhouden, dat zulk een regeling voor geheel Nederlandsch-Indië zou moeten worden toegepast, hetgeen onaanvaardbare financieele consequenties voor de gemeenschap met zich zal brengen.

Mijnheer de Voorzitter! Het spijt mij, dat deze uiteenzetting mij niet heeft kunnen overtuigen, dat door de getroffen regeling geen onbillijkheid jegens die handelaren is begaan.

Indien wij de feiten nogmaals voor oogen houden zien wij het volgende.

Op het moment van de inwerkingtreding van de coprasteunregeling, mochten de handelaren geen copra meer naar Java, dus naar een van hun normale afzetgebieden exporteeren. Daarbij werd bepaald, dat het Coprafonds hun copra wilde opkoopen voor een prijs, die lager was dan de coprahandelaren werkelijk hadden betaald. Hier treedt het fonds m.i. dus eenzijdig op zonder eenige keus aan de handelaren

(Soekawati.)

te hebben gegeven. Gold dit ten aanzien van de copra, die de handelaren na het tijdstip van de inwerkingtreding van den coprasteun hebben gekocht, dan zou deze regeling in alle opzichten aanvaardbaar zijn, omdat immers iedere coprahandelaar dan weet, wat hem in het vervolg te doen staat.

Maar ten aanzien van den vooraad, dien de handelaren normaal hebben aangelegd, met een hoogeren prijs dan den basisprijs van het fonds, is deze maatregel m.i. niet billijk. Ten opzichte van deze stocks komt het dus hierop neer, dat de Regeering verbiedt om die stocks, die de handelaren vóór de totstandkoming van den coprasteun reeds hebben ingekocht, naar Java — zooals gewoonlijk — te exporteeren, en de Regeering — het Coprafonds — wil die stocks koopen voor minder dan de handelaren er werkelijk voor hebben betaald. Hier wringt dus de schoen, omdat men hier een noodzakelijke overgangsbepaling mist n.l. dat den coprahandelaren nog b.v. een maand de tijd gelaten wordt, om hun voorraden op de geoorloofde normale wijze te verkoopen, te exporteeren.

Waren die stocks, zooals de Regeering ten aanzien van de koffie heeft gezegd, aangelegd tengevolge van de geruchten, welke — alvorens deze coprasteunregeling haar beslag kreeg — in omloop waren omtrent het prijzenniveau, waartegen de copra van Overheidswege zou worden opgekocht, en zouden daarom door de handelaren hoogere prijzen zijn betaald, dan op grond van de op dat moment bestaande marktsituatie gewettigd was, dan zou de zaak natuurlijk anders staan. Dergelijke speculatieve manoeuvres ten nadeele van de gemeenschap dienen veroordeeld te worden. Maar in het onderhavige geval gaat het om commercieel normaal aangelegde stocks. Dit blijkt uit het onderzoek van bestuurszijde op Bali en van den ambtenaar van het departement van Economische Zaken zelf nl. den landbouwconsulent op Bali. Immers, de plaatselijke opkoopprijzen van copra f.m.s. per quintaal bedroegen in Januari van dit jaar *f* 4,47

Februari	„	4,60
Maart	„	4,58
April	„	3,65
Mei	„	2,91
Juni	„	2,95

en in Juli, Augs. *f* 2,70, loco goedang exporteur Denpasar, exclusief zak.

Dit beteekent, dat de opkoopprijs per quintaal f.m.s. loco goedang afscheephaven exclusief zak toen *f* 3,28 bedroeg, omdat van de goedang exporteur Denpasar naar de goedang afscheepshaven Benoa nog transportkosten komen ten bedrage van ± *f* 0,58, terwijl de basisprijs van het Coprafonds voor f.m.s. locogoedang afscheephaven exclusief zak op *f* 2,50 is vastgesteld. Men ziet dus een verschil tusschen stockprijs en basisprijs van een bedrag van ten minste *f* 0,78 per quintaal. Ik zeg „tenminste", omdat ik slechts den opkoopprijs in de maand van inwerkingtreding van den coprasteun heb genomen en niet de opkoopprijzen van de stocks in de voorgaande maanden.

Ter verduidelijking van het verloop van de opkoopprijzen tot aan het tijdstip van de inwerkingtreding van den coprasteun, moge ik U, Mijnheer de Voorzitter, hierbij aanbieden een staatje, dat ik gaarne, met Uw toestemming, als noot van de Handelingen opgenomen zou willen zien.

De **Voorzitter**: Daartegen bestaat geen bezwaar. *)

De heer **Soekawati**: Uit het verloop van de verkoopprijzen van dit jaar en van 1939 en 1938, kan men de conclusie trekken,

*)

Jaar.	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1938	5.35	4.61	4.67	4.80	4.94	4.34	4.50	4.27	4.16	3.84	4.09	4.13
1939	4.14	4.57	4.54	4.50	4.81	4.84	4.82	4.62	3.61	4.85	5.08	4.64

(Lapian.)

dat de prijzen van de voorraden, aangetroffen op het tijdstip van de inwerkingtreding van den coprasteun, normaal zijn.

Ik hoop, Mijnheer de Voorzitter, dat door mijn uiteenzetting de Regeering aanleiding moge vinden om Haar standpunt, bekend gesteld in de memorie van antwoord te wijzigen in dien zin, dat aan het alleszins redelijk verzoek van de coprahandelaren op Bali en Lombok op de een of andere wijze tegemoet zal worden gekomen.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Door het tijdelijk uitvallen van afzetgebieden op de internationale markt als gevolg van den oorlogstoestand werden enkele van onze agrarische producten, als Loemadjang-krosok, koffie en copra dusdanig getroffen, dat dit deel van ons productie-apparaat bedreigd werd met ondergang, omdat een deel van ons distributie-apparaat niet genegen is te functionneeren. Tijdelijke onzekerheid ten aanzien van winstbehaling is oorzaak van deze dienstweigering. Deze houding nu lijkt niet overeen te stemmen met de positie, die dit onderdeel inneemt in ons economisch bestel, vooral niet met de groote waarde, die er in en buiten deze zaal aan toegekend werd en wordt, ook van de zijde der Regeering, doordat namelijk de onmisbaarheid van dit onderdeel onzer economische machine wordt aangenomen. Uit dien hoofde wordt tot op heden de opvatting gehuldigd, dat onze agrarische productie min of meer afhankelijk wordt gesteld van genoemd onderdeel, dat gevormd wordt door intellect en kapitaal.

Mijnheer de Voorzitter! In deze tijden van oorlog dient mijns inziens elke groep onzer samenleving normaal te functionneeren. Elk onderdeel van onze economische apparaten dient zijn onmisbaarheid te bewijzen. De gewone gang van zaken moet voortgang hebben en zoo min mogelijk mankement vertoonen. Dan kan men in vredestijd zijn natuurlijke aanspraken in het maatschappelijk bestel weer doen gelden. Helaas kan zulks niet gezegd worden van het kapitaal, dat het troetelkind vormt van de Regeering, althans ten aanzien van het onderwerpelijke geval.

Ik had verwacht, dat dit deel onzer distributie-apparaten dienst zou blijven doen ondanks het tijdelijk gemis aan afzetgebied ter wille van de producten, waarvoor het hier geroepen heet te zijn, maar dit bleek niet het geval te zijn. Zooals gezegd, de tijdelijke onzekerheid inzake de winstbehaling is voldoende voor de betrokkenen om hun taak neer te leggen, ongeacht de vraag of de belangen van de millioenen-massa, die in gewone omstandigheden van genoemd onderdeel afhankelijk zijn gesteld, daarbij zullen worden verwaarloosd. Terecht grijpt de Regeering in. Waar een mankement optreedt, moet de Regeering het zien te verhelpen.

In de kwestie nu van de Loemadjang-krosok, de koffie en de copra weigert men practisch kapitaalinvestatie. De Regeering nam deze taak over ter wille van de millioenen producenten. Een schooner taak, vooral in een tijd als dezen, is voor een Regeering niet denkbaar.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, nu komt het „maartje". De vrees, die ik koesterde en bij de behandeling van deze kwestie in de vorige zitting opperde, dat deze regeling een object van profijt zou kunnen worden voor instanties, die niet zoozeer daarop aanspraak kunnen maken, wordt bevestigd naarmate deze regeling in de praktijk wordt toegepast.

Vestigen wij eerst onze aandacht op de koffie. Leest men de passages in het afdeelingsverslag, waarin voorkomt, dat de makelaars elkaar hun positie misgunnen, omdat de een in sterke mate bevoorrecht zou zijn boven den ander etc., terwijl de ander weer klaagt omdat hij niet ingeschakeld is bij den handel in bevolkingskoffie, dan kan ik mij niet aan den indruk onttrekken, dat er wel wat door deze steunregeling te verdienen valt, anders maakte men niet zooveel beweging. Deze winst kan echter niet anders gemaakt worden dan ten laste van het koffiefonds, of ten koste van den producent.

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Lapian.)

Het is, geloof ik, niet de bedoeling, dat de tusscheninstanties hierover spektakel maken. Vestigen wij onze aandacht op de overwegingen, welke ten grondslag lagen aan de vraag van den heer Mochtar van 13 September j.l., waarbij gevraagd werd toe te lichten, waarom het beginsel is aanvaard, dat koffie alleen door firma's en niet door natuurlijke personen aan het koffiefonds kan worden geleverd, dan moet ik constateeren, dat de bedoeling voorzit, dat men de rechtstreeksche levering door de producenten aan het koffiefonds wil uitsluiten en dat men de firma's wil inschakelen bij den handel in bevolkingskoffie, hetgeen beteekent, dat de firma's ook het hare uit deze steunregeling moeten hebben. De regeling die men in Benkoelen toepast en die de Regeering in Haar memorie van antwoord beaamt, namelijk, dat de keuring van de op te koopen koffie door de Internatio geschiedt, een firma, die tevens koffie voor zich zelve opkoopt, bevestigt het vermoeden en de vrees destijds bij de behandeling dezer regeling naar voren gebracht, dat de steunregeling meer ten gunste zou zijn van de instanties tusschen koffieproducent en single buyer. Het leggen van de keuring van de door het koffiefonds op te koopen koffie in de hand van een firma, die ook koffie voor zichzelve opkoopt, om deze weder te verkoopen aan het koffiefonds is synoniem met het schenken van een opkoopmonopolie aan deze firma. Dat andere belangen hierdoor geschaad kunnen worden, behoeft geen betoog.

Ten slotte de regeling, die voor de residentie Manado gedacht is. In de memorie van antwoord staat hierover:

> „Aan het bestaan en het doel van het Koffiefonds is zoo ruim mogelijke bekendheid gegeven. Volgens de berichten van de handelmaatschappij, die met den opkoop van de in de residentie Manado geproduceerde robusta koffie is belast, welke berichten wekelijks worden ontvangen, bestaat er naar de aldaar geproduceerde koffie — die overigens slechts een kleine fractie uitmaakt van het totaal der Indische productie — een geregelde goede vraag voor de locale consumptie, waardoor de prijzen zich bewegen op een niveau, dat eenige guldens hooger ligt, dan op basis van den vastgestelden prijs voor dit product door het fonds zou kunnen worden betaald. Als gevolg hiervan heeft deze agent van het Koffiefonds uiteraard nog geen nauw contact met het geheele productie-apparaat kunnen krijgen, zoodat het dan ook niet uitgesloten moet worden geacht, dat sommige producenten nog onwetend omtrent de werkzaamheid van het Koffiefonds zijn."

De Regeering erkent hier, dat er nog geen contact bestaat tusschen producent en agent van het koffiefonds. Dit betreur ik, Mijnheer de Voorzitter, want indien de regeling en de basisprijs bij de bevolking bekend waren, zou zij haar koffie niet tegen een goedkooperen prijs aan tusscheninstanties leveren. De tusschenhandel profiteert totdusver steeds van den goeden prijs. Het had dus op den weg van dezen agent en de gouvernementsdiensten aldaar gelegen de voorlichting der bevolking te entameeren. Ik geloof, dat wij ons niet te veel mogen verlaten op de heilzame resultaten van onderlinge concurrenties tusschen de handelaren. Vooral niet op plaatsen waar handelsvereenigingen bestaan, waar dan de tusschenhandelaren georganiseeerd kunnen optreden.

Mijnheer de Voorzitter! Als ik nu overga tot bespreking van de werking van de steunregeling voor de copra, waarvoor mijn geacht medelid, de heer Mogot, zooeven in den breede heeft gesproken, wil ik mij bepalen tot de residentie Manado. Uit enkele artikelen van de algemeene voorwaarden voor den verkoop van copra aan de Stichting „Het Coprafonds" geldende voor de residentie Manado, kan ik niet opmaken, dat de uitvoering van deze steunregeling gericht is op het bijzondere belang van de productieapparaat, integendeel.

Zoo schrijft artikel 1 van bedoelde voorwaarde voor, dat de aangeboden partijen moeten bedragen ten minste 25 ton = 25 000 kg.

Mijnheer de Voorzitter! Het is begrijpelijk, dat het coprafonds een zekere hoeveelheid als grenslijn moet vaststellen. Onnoodig omvangrijk werk dient vermeden te worden, opdat de bestede arbeid inderdaad loonend zal zijn. En daarom begrijp ik, dat het niet raadzaam is, dat het coprafonds ieder aanbod van copra, onverschillig van welke hoeveelheid, accepteeren wil. Het lijkt inderdaad ondoenlijk als men ieder aanbod van enkele zakken moet aannemen. Hierin meen ik de vrijheid te mogen hebben van meening te verschillen met mijn geacht medelid, den heer Mogot.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, dat men deze hoeveelheid op ten minste 25 000 kg stelt, overeenkomend dus met een aantal van minstens 350 balen is niet aannemelijk. Dit gestelde minimum kan slechts beteekenen voorkoming van omvangrijk werk. Ik ben copra-handelaar en copra-producent geweest, Mijnheer de Voorzitter. De ervaring heeft mij geleerd, dat het bezwaarlijk zonder vermeerdering van personeel zal gaan, wanneer men toelaat, dat deze hoeveelheid gesteld wordt op 5 ton = 5 000 kg, met andere woorden, wanneer het coprafonds de gelegenheid verschaft tot het aanbod van ten minste 5 ton copra. Deze soepele regeling verschaft direct materieele voordeelen aan den coprabezitter van deze hoeveelheid. Hij kan tusschenhandelaar zijn, of hij kan ook producent zijn. Immers het loon, dat de tusscheninstantie voor zich eischt, komt nu ten gunste van dezen tusschenhandelaar of producent. Het accepteeren van een gering kwantum als door mij bedoeld, zelfs minder, Mijnheer de Voorzitter, is reeds door copraexporteurs in de practijk toegepast. Overwegende bezwaren bestaan m.i. niet. Van groot belang zijn ook de moreele voordeelen, die door bedoelde regeling worden bereikt, namelijk den producent opvoeden ten aanzien van den verkoop van „goedang mati" copra, dus in de bereiding van goede kwaliteit copra, hetgeen ongetwijfeld ten goede komt aan den copraexport in het algemeen.

Mijnheer de Voorzitter! Het vaststellen van 25 ton als minimale hoeveelheid, die aan het coprafonds kan aangeboden worden, heeft eerst bij mij den indruk doen wekken, dat hier de bedoeling voorzat om de producenten in het algemeen, op zeer enkele uitzonderingen na, uit te schakelen van het rechtstreeksche contact met het coprafonds, precies de indruk die bij de koffie-regeling waargenomen wordt, dus zooveel mogelijk om instanties te scheppen tusschen coprafonds en producent. In de residentie Manado zijn er enkelen slechts, die per pluk een kwantum van 25 ton copra produceeren, zoodat praktisch gesproken de producenten in het algemeen uitgesloten zijn van het rechtstreeksche contact met het coprafonds. Dit nu is instrijd met de bedoelingen bij de besprekingen van deze steunregeling. Opdat het productieapparaat hiervan het meeste profijt kan trekken, is deze steunregeling immers in het leven geroepen, en dient de uitvoering min of meer daarop gericht te zijn. Het is immers niet zoo zeer ..... voor het distributieapparaat. Dit laatste heeft willens en wetens niet willen functionneeren; vandaar dat de Regeering zijn taak op dit gebied overnam. De Regeering neemt het risico van de consequentie der kapitaalinvestatie op zich, wat onze in vredestijd onmisbare distributieapparaten, wel, maar thans in oorlogstijd niet meer willen aanvaarden.

Het doet mij daarom goed in de memorie van antwoord te lezen, dat de Regeering niet afwijzend staat tegenover een verlaging van de vastgestelde minimum hoeveelheid. In de residentie Manado veroorzaakt deze hoeveelheid een te groote gebondenheid van producenten aan de tusschenhandelaren. En daarom stel ik voor dit minimum te doen stellen op 5 ton.

Mijnheer de Voorzitter! Nemen wij artikel 2 van bovenbedoelde voorwaarden in oogenschouw, dan lezen zij:

> „Locaal transport komt voor rekening van verkooper, tenzij anders is bepaald. Vracht per K. P. M. of Cekumij komt voor rekening van kooper."

Wat mij hier bevreemdt, Mijnheer de Voorzitter, is waarom de vracht per K. P. M. of Cekumij voor rekening komt van

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Lapian.)

kooper, i.c. dus het coprafonds. Waarom dus niet over de heele linie bepaalt dat de vracht en andere locale transporten en onkosten ten laste komen van den verkooper? Het coprafonds wil het niet omvangrijker maken dan noodig is. Dit is juist. Waarom dan de omslag om nog voor de K.P.M. of Cekumij een uitzondering te maken in de administratie, wat betreft de betaling van de vracht en andere kosten? Waarom deze reederijen niet te beschouwen als andere plaatselijke reederijen, die er ook bestaan? Waarom voor deze plaatselijke reederijen niet opgenomen voorwaarden als die van de K. P. M. en Cekumij?

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft in overeenstemming met den Volksraad in beginsel verklaard, dat de vracht voor de kustvaarttransport gesteld kan worden op 50 cent per quintaal. Nu weet ik dat 2 kleinere reederijen te Gorontalo zich hebben gewend tot de stichting „het Coprafonds", aanbiedende het vervoer van copra door hun motorbooten van *f* 0,35 per 100 kg van plaatsen van de Tominibocht naar Gorontalo, een voorloopige noteering, welke zeer schappelijk kan worden genoemd in verhouding met de door de Regeering in beginsel aangenomen vracht van *f* 0,50 per 100 kg.

Op deze aanbieding kregen beiden ten antwoord:

> „Naar aanleiding van het onderhoud ddo. 9 October te onzen kantore deelen wij U namens den Directeur mede, dat het Coprafonds in principe bereid is de vracht van te Gorontalo met Uw motorboot aangevoerde copra voor hare rekening te nemen, mits deze vracht *f* 0.20 (twintig cent) per quintaal niet te boven gaat."

Mijnheer de Voorzitter! Het is zeer prijzenswaardig dat zoo economisch mogelijk te werk wordt gegaan bij de uitvoering van deze steunregeling, en dat men dus op een vracht van *f* 0,35 welke al lager is dan vastgesteld is in onze begrooting, nog gaat afdingen tot *f* 0,20 per 100 kg.

Ik ben dan ook benieuwd of deze zelfde vrachtnoteering geschiedde ten aanzien van de K.P.M. en Cekumij. De regeling werkt sinds 1 November j.l. De Regeering is dus in staat nu opgave te doen van het aangelegde tarief voor deze reederijen. Gaarne zou ik vernemen hoe hoog het vrachttarief is, hetwelk betaald wordt aan de K.P.M., Cekumij, aan de Indonesische en Chineesche reederijen te Gorontalo.

Ten slotte, Mijnheer de Voorzitter, enkele opmerkingen ten aanzien van de prijszetting.

Doordat ik begin October j.l. hierheen vertrok en de regeling eerst 1 November in werking zou treden, beschik ik nu slechts over de gegevens ten aanzien van de prijsnoteeringen in de residentie Manado, geeirculeerd door de exporteursvereeniging, waarvan de voorzitter, de heer A. A. Bouvy is, die, vergis ik mij niet, ook ingeschakeld is bij de uitvoering van deze regeling.

Uit deze circulaire blijkt, dat de havenplaatsen in de residentie Manado verdeeld zijn in 6 groepen. Waar de goedangs van het coprafonds nog niet gereed zijn, kan ten aanzien van de prijszetting nog geen juist oordeel worden gevormd. Ik zal t.z.t. hierop nader komen.

Wat nu mijn aandacht trekt, zijn de groote verschillen in de aangelegde prijzen voor de diverse groepen havenplaatsen. Zoo wordt voor de groep Siaoe — Tagoelandang, slechts enkele uren stoomens van Minahasa een prijsnoteering gedaan van 55 cent minder dan de prijs die voor de Minahasa geldt.

Groep overige Sangir en Talaud-eilanden, 65 cent minder dan Manadoprijs. Groep Tominibocht-havens en Donggala-Kwandang 90 cent minder voor Mixed copra, terwijl voor groep Banggaai — Loewoek — Kolonodale, *f* 1,05 lager genoteerd wordt dan de Minahasaprijs. Gezien deze groote verschillen in prijs en gelet op de hoeveelheid copra die in deze groep havens opgestapeld kan worden, lijkt het mij dringend noodig om zooveel mogelijk goedangs ter opstapeling der copra op te richten, ter beperking van vervoer, waardoor de

(C. C. van Helsdingen.)

vracht ten goede komt van den te ontvangen prijs door den producent.

Ik ben er van overtuigd, Mijnheer de Voorzitter, dat de bevolking onder leiding van de hoofden genegen is deze goedangs op te richten, voor het geval de oprichting daarvan buiten het kader van den opzet onzer begrooting zal gaan. Mits door de hoogere instanties goed ingelicht, waarvoor de goedangs bestemd zullen zijn, zal de betrokken bevolking niet ongenegen zijn deze gebouwen op te zetten. Daar het niet doenlijk is voor het coprafonds op die bedoelde plaatsen een vertegenwoordiger te doen stationneeren, zoo kan men die plaatsen periodiek b.v. maandelijks, bezoeken voor de in ontvangstneming en opslag van de door de coprabezitters aan te bieden copra. De periodieke kosten, welke het gevolg zijn van een rondreis van dezen vertegenwoordiger van het coprafonds, kunnen worden gedekt door het uitgewonnen bedrag van niet betaalde vracht aan de kustvaart. Op deze wijze komt een zeker bedrag, dat uitgetrokken is voor vracht, ook nog ten gunste van het productieapparaat. Mijnheer de Voorzitter! Dit laatste is een suggestie van mij, om de verafgelegen streken tegemoet te komen.

Ten slotte nog een klein verzoek, om de afkeuring van aangeboden copra te doen beoordeelen door een neutrale commissie bestaande uit deskundigen op het gebied van copra.

Mijnheer de Voorzitter! Uit mijn rede zal U gebleken zijn, dat er nog zoovele gerechtvaardigde wenschen bestaan t.a.v. de uitvoering van dezen maatregel. Inderdaad is er een element van volksverheffing in waar te nemen maar ook een „profiteermiddel" voor anderen dan het productieapparaat. Indien het te veel helt naar dezen kant, kan deze regeling niet anders dan ontstemmingwekkend zijn, het schoone doel der Regeering ten spijt.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen heb ik de Regeering reeds hulde gebracht voor Haar algemeen economisch beleid doch heb mij daarbij voorbehouden, bij deze begrootingsafdeeling enkele punten ter sprake te brengen die, hoewel ze in strikten zin slechts betrekking hebben op de belangen van enkele groepen der bevolking, door mij toch van zoodanig algemeen belang worden geacht, dat ik het wenschelijk acht, ze hier te behandelen.

In de eerste plaats enkele opmerkingen over de kretek-industrie, zoo niet van belang voor deze Indische industrie in haar geheel, dan toch voor die in Midden-Java. Ik wil allereerst verwijzen naar het debat bij de behandeling van de derde begrootingsafdeeling, waar ik o.a. heb gepleit voor een nieuwe studie over de kretek-industrie, omdat deze naar het oordeel van belanghebbenden wel in zeer zorgelijke omstandigheden verkeert. Ik moge er aan herinneren, dat het laatstgehouden stelselmatige onderzoek ten deze heeft plaats gevonden in de jaren 1929—1933, met als gevolg een in 1934—1935 uitgebracht drie-deelig verslag. Na dien tijd is een dergelijk stelselmatig onderzoek, dat dan uiteraard minder tijd in beslag zou hebben genomen, niet meer gehouden, al heeft men met de positie van deze industrie wel rekening gehouden, vide de verlaging van het invoerrecht op kruidnagelen van 12 op 6%. Bij het debat daarover heeft de Volksraad aangedrongen op het zoo mogelijk uitschakelen van den buitenlandschen import van kruidnagelen o.a. uit Zanzibar. Er is toen eveneens aangedrongen op het nemen van een proef met den teelt van bedoelde kruidnagelen hier te lande. Ik zou de Regeering willen vragen, of dergelijke proefnemingen bereids hebben plaats gevonden, en welk resultaat zij in het bevestigende geval hebben gehad.

Wellicht, Mijnheer de Voorzitter, zal de Regeering mij verwijzen naar het „Verslag van de commissie van advies inzake de bevordering van de cultuur van handelsgewassen over het

60ste VERGADERING — DONDERDAG 21 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(C. C. van Helsdingen.)

jaar 1939", waarin over den teelt van de kruidnagelen een en ander wordt medegedeeld. Op blz. 27 van haar verslag zegt de commissie:

„Zooals in het jaarverslag over 1937/38 werd uiteengezet, heeft de commissie onderzoekingen over kruidnagel geëntameerd met tweeërlei bedoeling:

a. na te gaan in hoeverre het mogelijk is om door het kweeken van bepaalde vormen, door het planten in een bepaald klimaat of door een gewijzigde bereidingswijze, te komen tot productie van kruidnagelen die geschikt zijn voor de Inheemsche strootjesindustrie;

b. ...."

en dan volgt een en ander over de rendabele winning van olie uit de stelen en bladeren.

Met betrekking tot het sub *a* gestelde doel deelt de commissie dan mede

„dat het verschil in bruikbaarheid voor de kretekindustrie, mogelijk toch een chemische kwestie is en moet worden toegeschreven aan verschillen in den inhoud der olieklieren op den nagel, zoowel naar hoeveelheid als naar samenstelling."

Daarna gaat de commissie over tot een onderzoek van de oorzaken van bedoelde verschillen, die zij dan toeschrijft aan erfelijke factoren en aan uitwendige omstandigheden. Na dan die erfelijke factoren en uitwendige omstandigheden elk voor zich nog weer nader te hebben geanalyseerd eindigt de commissie dit deel van haar verslag met de mededeeling, dat het onderzoek in beide richtingen wordt voortgezet.

Mijnheer de Voorzitter! Hoe belangwekkend dit alles ook is, en hoezeer mag worden aangenomen, dat deze — klaarblijkelijke laboratorium — proeven uiteindelijk uit en voor de practijk een invloed ten gunste zullen hebben, lees ik hierin toch niet, dat er bepaalde aanplantproeven genomen zijn en ik zou de Regeering daarom willen vragen, of er aanplantproeven genomen zijn, en zoo ja, welke resultaten deze hebben gehad. Want uitschakeling van den invoer is voor Indië van groot belang, niet alleen voor onze betalingsbalans en ik zou dus ten deze gaarne van de Regeering eenige nadere voorlichting ontvangen.

De fabrikanten in Midden-Java zien den toestand zorgelijk in, Mijnheer de Voorzitter. Nog niet lang geleden ontving ik bezoek van eenige mij onbekende Chineesche kretekfabrikanten, die mijn hulp kwamen inroepen in verband met een belastingkwestie, die op een beslaglegging dreigde uit te loopen, waardoor eenige fabrieken zouden worden stopgezet. Deze bespreking is voor mij aanleiding geworden om een bezoek te brengen aan de betrokken streek. Ik heb daar een conferentie gehad met tien fabrikanten en hen verzocht, een gemeenschappelijk rapport samen te stellen, waarin dan hun wenschen in het kort dienden te worden geformuleerd; dat rapport heb ik inmiddels ontvangen en ik wil er enkele dingen uit naar voren brengen.

Het blijkt, dat de fabrikanten in de eerste plaats zwaar getroffen worden door de verhooging van de materiaalprijzen, zooals voor pergamijn, pakpapier, etiketten en ander materiaal, veroorzaakt door den huidigen oorlog.

Verder noemt men de concurrentie. Dit is niet nieuw, het is indertijd bij de invoering van den tabaksaccijns in deze zaal ook sterk naar voren gebracht. Deze is een gevolg van den lossen verkoop in het klein — op passers en en kleine warongs — van tabak, gesneden kruidnagel plus reeds fijngewreven maiskolven. De aspirant-rooker koopt de tabak apart en de reeds gesneden kruidnagel afzonderlijk benevens de reeds voor het gebruik klaargemaakte maiskolven en rolt zelf de strootjes. Deze eigenhandig door den consument gemaakte strootjes zijn vrij van accijns. Dit gebruik is reeds ingeburgerd in een groot deel van Java en Madoera. De Inlandsche rookers weten dat zij op deze manier goedkooper aan strootjes — rokok kretek — komen dan de door de fabrieken verpakte strootjes, waarop de accijns drukt.

Dit vormt de zwaarste concurrentie voor de fabrieken en als dit zoo doorgaat zal dit den dood beteekenen van de geheele strootjesindustrie en het Gouvernement zal een zeer groot bedrag aan accijns moeten missen.

De prijs van strootjes wordt in elk geval bepaald door de kosten van het materiaal, den accijns en andere benoodigdheden, en moet zeer zeker veel hooger zijn dan de gezamenlijke prijs van de losse tabak + kruidnagel, welke op zijn minst vrij zijn van accijns en rolloon en verpakkingskosten.

Niet minder drukkend is de concurrentie, veroorzaakt door de z.g. kretek-sigaretten — dus geen strootjes maar sigaretten in sigarettenpapier gewikkeld, waarin kruidnagel is verwerkt. Immers deze sigaretten worden grootendeels met rol-apparaten vervaardigd tegenover de rokok kretek = strootjes, welke voor 100% producten van handarbeid en huisindustrie zijn.

De fabrikanten stellen voorts bekend, dat in de laatste jaren de markt voor strootjes in West-Java (Bantam, Serang en de Preanger in het bijzonder) en verder in Zuid-Sumatra bijna geheel veroverd is door de kretek-sigaretten.

De strootjes worden vervaardigd door kampongbewoners z.g. „abon", die de tabak van de fabriek mede naar huis nemen en thuis de strootjes rollen. Per dag kan één persoon op die wijze hoogstens 1 000 stuks strootjes rollen. Daarentegen worden de vervaardigers van de kretek-sigaretten verplicht in de fabrieken te werken met speciale rol-apparaten; op die wijze kan één arbeider 3 000 stuks kretek-sigaretten per dag maken.

Het aan de arbeiders betaalde loon voor den aanmaak van strootjes varieert van 15 tot 20 cent per 1 000 stuks, resp. gedurende den West- en den Oostmoesson. Daarentegen is het loon, dat voor de fabricage van kretek-sigaretten betaald wordt, thans slechts 8 cent per 1 000 stuks. Dit is een ongehoord laag loon.

De arbeiders, die strootjes rollen, zijn niet in staat om kretek-sigaretten te fabriceeren en ook omgekeerd, aangezien elke groep haar eigen bedrevenheid bezit in een bepaalde soort.

Dit alles overwegend, moet men wel constateeren, dat de kostprijs, de verkoopsprijs en de loonen bij de kretek-sigaretten veel lager zijn dan bij de strootjes en hierin zit de hoofdzaak van de felle concurrentie.

Wat de bevolking betreft, komt bovendien de vervaardiging van strootjes ten goede aan de bevolking zelf, aangezien de aanmaak geschiedt als huisnijverheid, zoodat de bevolking niet aan den landbouw onttrokken wordt. Overdag kan men op het land werken en des namiddag of 's avonds de strootjes rollen. Dit is niet mogelijk, bij de kretek-sigarettenfabricage, omdat de arbeiders hier noodzakelijk in de fabrieken moeten werken.

De fabrikanten doen dan de volgende suggesties, die ik gaarne aan het departement van Economische Zaken ter overweging geef:

De verkoopers van losse tabak moeten een soort licentie krijgen en een speciale belasting betalen b.v. eens om de 3 maanden of eens per jaar een bepaald geldbedrag, gelijk aan de vuurwerk-belasting.

Gesneden kruidnagel mag niet worden verkocht dan in pakjes met banderolles of een ander soort accijns.

Ik heb hier voorbeelden bij mij, dat de gesneden kruidnagelen worden verkocht in pakjes, die eventueel door een vorm van accijns zouden kunnen worden getroffen.

De kretek-sigaretten niet te doen verkoopen voor een lageren prijs dan 4 à 5 stuks voor één cent, opdat de strootjesindustrie nog levensvatbaarheid blijft behouden en daarenboven de loonen voor de fabricage van kretek-sigaretten worden verhoogd.

Mijnheer de Voorzitter! Ik begin met op den voorgrond te stellen, dat ik de draagwijdte van deze voorstellen niet kan overzien, maar dat ik het departement van Economische

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(C. C. van Helsdingen.)

Zaken zou willen verzoeken, na te gaan, of in deze voorstellen iets ligt, dat een belangrijke positieverbetering van de strootjesindustrie zou kunnen beteekenen.

De tweede opmerking betreft het Voedingsmiddelenfonds. Ook hier betreft het een betrekkelijk kleine groep menschen, die zich tot mij gewend hebben, die mij hun nooden hebben voorgelegd en hebben medegedeeld, dat hun levensbestaan nu bedreigd is door het Voedingsmiddelenfonds en door een beslissing van het departement van Economische Zaken, daarin genomen. Het is een echte lijdensgeschiedenis. De voorzitter van den commissionnairsbond is met het oog op de instelling van het Voedingsmiddelenfonds naar Batavia gekomen en heeft met verschillende autoriteiten, enkele leden van den Volksraad, den voorzitter van de Rekenkamer besprekingen gevoerd. Een uitvoerig verslag daarvan is opgenomen in Sing Po van 22 April j.l. Dit heeft aanleiding gegeven tot een polemiek in de Indische Courant van 23, 26 en 29 April. Men heeft mij den toestand als volgt uiteengezet.

Tot en met 1936 verkochten de rijstpellers hun productie aan de consumenten door bemiddeling van de commissionnairs en makelaars. Het meest door bemiddeling van de commissionnairs, omdat de makelaars — dit is van belang, Mijnheer de Voorzitter — zich hoofdzakelijk bezig hielden met buitenlandsche rijst.

De werkwijze van de commissionnairs was als volgt. De commissionnairs zochten de koopers, ontvingen de verkochte partijen van de pellers, leverden deze aan de koopers, ontvingen van de koopers de betalingen en gaven ze door aan de pellers. Te beginnen met 1937 is de werkwijze van de commissionnairs gewijzigd. Zij belasten zich enkel met het afsluiten van de transacties. Leveringen en betalingen worden door verkoopers en koopers rechtstreeks met elkander geregeld.

De werkzaamheden van de commissionnairs zijn sedert 1937 derhalve precies als die van de makelaars, welke laatsten zich slechts bepalen tot het afsluiten van transacties.

De commissionnairs hielden en houden hun relaties voortdurend op de hoogte van de plaatselijke marktberichten. Toen is in 1939 gekomen de oprichting van het Voedingsmiddelenfonds. Dit fonds koopt rijst van de pellers op. Voor de transacties met de rijstpellers maakt het fonds uitsluitend gebruik van de diensten van makelaars.

Ik zou willen vragen: waarom? Indien de voorstelling van zaken juist is, werd aan deze commissionnairs voor een goed deel het brood uit den mond gestooten.

Het fonds verkoopt zijn rijst aan de consumenten, gedeeltelijk rechtstreeks en gedeeltelijk door bemiddeling van makelaars. De commissionnairs worden door het fonds van alle transacties uitgesloten.

Het fonds argumenteert, dat de commissionnairs het fonds geen voldoenden waarborg geven voor de richtige uitvoering van de door hen gesloten transacties. Dit argument kan ten eenenmale niet juist zijn, omdat de leveringen en betalingen door het fonds rechtstreeks met de pellers worden geregeld. De makelaars hebben slechts de standaard-contract-formulieren in te vullen, hetgeen iedere commissionnair óók kan doen.

Dat deze beslissing van het departement van Economische Zaken niet geheel juist gebleken is valt o.a. hieruit te bewijzen, dat ten aanzien van het Coprafonds de commissionnairs wel zijn ingeschakeld. Bedoelde commissionnairs, die zich aanvankelijk, zij het noode, bij de beslissing hadden neergelegd doch desniettegenstaande nu en dan hebben geprobeerd, daarin een wijziging te brengen, zagen in het feit, dat bij het Coprafonds de commissionnairs wèl werden ingeschakeld, onmiddellijk aanleiding, deze zaak weer aanhangig te maken. Vandaar dat zij zich tot de Regeering hebben gewend met een rekest, dat in hoofdzaak het volgende inhoudt. Zij herinneren eraan, dat hun vertegenwoordiger zich reeds heeft gewend tot de met het sluiten der rijsttransacties belaste autoriteit met het verzoek, dat de commissionnairs ook hun aandeel mogen hebben in het sluiten der rijsttransacties voormeld;

dat de betrokken autoriteit dit verzoek van verzoekster niet heeft kunnen inwilligen, omdat naar haar meening:

1° zij de aan haar toevertrouwde taak het best en het veiligst kan uitvoeren door gebruik te maken van de bemiddeling van makelaars;

2° de makelaars het departement van Economische Zaken sedert jaren service hebben gegeven in den vorm van het verstrekken van marktberichten;

3° aan de administratie van makelaars door den wetgever bewijskracht is toegekend.

Verzoekster stelt nu daartegenover, dat de argumenten, welke voor de makelaars zijn aangevoerd, ook voor de commissionnairs kunnen worden aangevoerd, dat immers blijkens de overgelegde verklaringen van de rijstpellerijenbonden Vereenigde Java Oosthoek Pellers te Bondowoso, Rijstpellerijenbond Kediri en Omstreken te Kediri, Rijstpellerijenbond Modjopait te Djombang, van welke corporaties het Voedingsmiddelenfonds o.m. zijn rijstvoorraad koopt, de commissionnairs sedert lange jaren hun diensten hebben verleend aan de rijstproducenten, welke steeds tot volle tevredenheid van hun lastgevers zijn uitgevoerd;

dat het instituut van commissionnairs eveneens is erkend door den wetgever en hetzelve is geregeld in het Wetboek van Koophandel;

dat contracten, opgemaakt door commissionnairs, één en dezelfde kracht hebben als die, welke zijn opgemaakt door makelaars;

dat, wanneer de diensten van een commissionnair minder goed zouden zijn dan die van een makelaar, de rijstproducenten immers vanzelf geen gebruik zouden maken van de bemiddeling van een commissionnair;

dat het minder juist is, dat alle makelaars wier bemiddeling thans wordt gebruikt voor de litigieuse transacties reeds vele jaren lang hun geheele organisatie ter beschikking van het Gouvernement hebben gesteld voor een goeden informatiedienst, aangezien b.v. de kleine kantoren zoo'n duren informatiedienst nooit zullen kunnen betalen;

dat evenwel de commissionnairs sedert jaren hun diensten hebben verleend aan en ten behoeve van den rijsthandel in het algemeen in Nederlandsch-Indië;

en dat verzoekster zeer zeker ook aan het departement van Economische Zaken marktberichten had verstrekt, indien zij ook de contracten ten behoeve van het V. M. F. mocht afsluiten;

dat het niet juist is, dat alleen aan de administratie van de makelaars door den wetgever bewijskracht is toegekend;

dat, bij het indienen van een Wetsontwerp tot herziening der bepalingen betreffende de makelaardy bij de Tweede Kamer op 13 Mei 1921, de Regeering o.m. verklaarde, dat de commissionnair een even groot vertrouwen geniet;

en dat in art. 1034 B.W. makelaars en commissionnairs ook op één lijn worden gesteld;

dat, toen het Voedingsmiddelenfonds nog niet was opgericht, de rijstpellers hun rijst, zoowel door tusschenkomst van commissionnairs, als die van makelaars naar de buitengewesten hebben verkocht;

dat sedert de oprichting van het Voedingsmiddelenfonds de commissionnairs geen aandeel meer krijgen in deze verkoopen;

en dat verzoekster derhalve van meening is, dat ook commissionnairs bevoegd zijn voor het sluiten van de transacties tusschen het Voedingsmiddelenfonds en de rijstproducenten.

Mijnheer de Voorzitter! Ik heb voor dit rekest aandacht gevraagd, omdat het hier niet gold — althans zoo is het mij voorgelegd — een toewijzing van een geheel nieuwen handel zoodat met verkregen rechten of aanspraken geen rekening zou behoeven te worden gehouden, doch de adressanten stellen uitdrukkelijk voorop, dat er vóór de instelling van het Voe-

(Voorzitter.)

dingsmiddelenfonds zeer bepaalde grenzen werden getrokken aan den arbeid eenerzijds van de commissionnairs, anderzijds van de makelaars en dat nu de beslissing van het Voedingsmiddelenfonds aan een groep van personen het brood uit den mond heeft genomen en dus een daad beteekende, die naar het mij wil voorkomen, niet geheel juist is te achten.

Daarom zou ik aan de Regeering de vraag willen voorleggen om deze aangelegenheid nog eens in gezette beschouwing te willen nemen en zoo mogelijk de begane fout te herstellen.

De **Voorzitter**: De behandeling der thans aan de orde zijnde begrootingsafdeelingen zal morgen worden voortgezet.

Alsdan komt echter in de eerste plaats aan de orde afdeeling VIII, departement van Oorlog, der ontwerp-begrooting voor 1941. Vervolgens zal de beraadslaging in eersten termijn van de zijde van den Volksraad over de afdeelingen VI en VI A—B der ontwerp-begrooting worden voortgezet. Indien er daarna nog tijd beschikbaar blijft, zal worden aangevangen met de beraadslaging over Ond. **22**, instelling van een Hooge Rapat in Tapanoeli en wijziging van de regeling van de Inheemsche rechtspraak.

De vergadering wordt te 2 uur n.m. gesloten.

EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

61ste VERGADERING.

Vergadering van Vrijdag 22 November 1940.

(Bijeenroepingsuur: 9 voormiddag.)

Ingekomen stuk. — Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIIIA, Oorlog e.a.; afd. VI en VIA—B, Economische Zaken e.a.

Voorzitter: de heer Mr. J. A. JONKMAN.

De presentielijst is geteekend door 47 leden, te weten de leden:

Abdul Rasjid, Aldjoeffry, Blaauw, De Boer, Hoedojo, Hamongsapoetro, C. C. van Helsdingen, J. A. van Helsdingen, Janssen, Jonkman, Kan, Kasimo, Kerstens, Kloppenburg, Kolkman, La Lau, Lapian, Leunissen, Mahmoed, Mapoedji, Mochtar, Moelia, Mogot, Mussert, Van Nauta Lemke, mevr. Neuyen, De Raad, Rehatta, Salamoen, Soangkoepon, Soedibiokoesoemo, Soekawati, Soeria Karta Legawa, Soeria Nata Atmadja, Soeroso, Soetardjo, Sosrohadikoesoemo, Tadjoeddin Noor, Thamrin, Tirtokoesoemo, Vas Dias, Verboom, De Villeneuve, Wirjopranoto, Muh. Yamin, Yo Heng Kam en Zwart.

Regeeringsgemachtigden: de heeren Berenschot en Van Mook.

De **Voorzitter**: Geachte Medeleden! Ik open deze vergadering.

De **Secretaris** deelt mede, dat is ingekomen een bericht van den heer Nalaprana, dat hij wegens ziekte verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Dit bericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de ontwerpbegrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1941 (Ond. **1**); behandeling van de afdeelingen VIII, Departement van Oorlog, en VIIIA, Reproductiebedrijf van den Topografischen Dienst.

De heer **De Villeneuve**: Mijnheer de Voorzitter! Ik moge beginnen met de groote waardeering uit te spreken, die onze groep heeft voor het defensiebeleid in het algemeen. De tijd van halfheid is gelukkig voorbij. Allerwegen wordt aangepakt en alle mogelijke kansen worden benut om ons defensieapparaat zoo sterk en krachtig mogelijk te maken. Wij hebben daarbij groot vertrouwen in het legercommando, in de defensieleiding — dit alles in het algemeen genomen — en zeker niet minder vertrouwen in den persoon van den legercommandant.

Toch bekruipt ons wel eens de vraag of bij de buitengewoon sterke toename van de werkzaamheden en van de lasten, die op de schouders van den legercommandant, tevens departementschef, zijn komen te rusten, de combinatie van legercommandant en departementschef geen bezwaren oplevert.

Deze vraag is vroeger al herhaaldelijk aan de orde geweest, ook wat de Marine betreft. Het merkwaardige daarbij is, dat de commandanten van leger en vloot bij de aanvaarding van hun functies meestal bezwaren tegen deze combinatie hadden, in het bijzonder waar de departementsleiding tevens de taak voor Regeeringsgemachtigde in den Volksraad meebrengt, doch bij het neerleggen van hun taak veelal getuigden van de juistheid dier combinatie. Dit is onder andere nog gebleken bij het afscheid van den Volksraad van den vice-admiraal Ferwerda. Naast deze getuigenissen staan die van vele deskundigen, die van oordeel zijn, dat de splitsing van legercommando en departementsleiding onjuist zou zijn en dat deze in één hand behooren te blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Tegen zooveel argumenten van hen, die de verantwoordelijkheid dragen, zal ik het niet wagen, splitsing te bepleiten. Maar, wil men aan den anderen kant toch niet blind zijn voor de enorme toename van werkzaamheden, die zoowel voor het legercommando als voor de departementsleiding den laatsten tijd is ontstaan, dan rijst toch wel de vraag, of dan niet op andere wijze in deze een verbetering te vinden zou zijn. Nu ook wederom uit de memorie van antwoord blijkt, dat ook thans de Regeering niet vóór een scheiding in de opperste leiding is, zou ik de vraag willen stellen of het eigenlijk niet mogelijk is het ministerieele werk, dat de legercommandant doet, het contact met verschillende civiele organen naar buiten, ook het contact met den Volksraad, te doen geschieden door een secretaris-generaal? Het wil mij voorkomen, dat de chef-staf gereserveerd moet blijven voor zijn eigenlijke legerwerk. Maar zou het ook ter ontlasting van dien hoogen functionaris geen aanbeveling verdienen om, onder rechtstreeksche leiding van den legercommandant, naast den chef-staf, maar tweede naast dezen in rang, een secretaris-generaal te stellen, die zoowel den legercommandant als den chef-staf ontlast van veel werk, dat niet de eigenlijke legerleiding raakt en dat juist in dezen tijd ongetwijfeld in sterke mate moet zijn toegenomen?

Ik geef deze oplossing gaarne voor beter, maar geloof toch, dat het verstandig is, de oogen niet te sluiten voor de enorme accumulatie van werkzaamheden, die zich den laatsten tijd bij de opperste legerleiding en de departementsleiding heeft voorgedaan. Ik zou het dan ook op prijs stellen, indien de Regeering hierover Haar oordeel zou willen geven, zoo mogelijk in ietwat uitgebreider zin dan de alinea, die aan dit vraagstuk in de memorie van antwoord is gewijd.

Een tweede punt, dat ik wil aanroeren, is het vraagstuk van de stads- en landwachten. Gelukkig is dat al niet heelemaal een vraagstuk meer, want in Batavia hebben we al een stadswacht en in verschillende plaatsen zijn stadswachten opgericht of staat dit te gebeuren. Ik meen hier een woord van waardeering te mogen uitspreken voor degenen uit de burgerij, die het initiatief genomen hebben tot de stichting van dit instituut.

Het wil mij voorkomen, dat de stads- en landwachten zijn voortgekomen uit goeden burgerzin, uit het besef, dat ook de burgerij het hare heeft bij te dragen om het defensieapparaat zoo goed mogelijk te versterken en waar mogelijk de leemten te helpen aanvullen.

Terecht is er in de memorie van antwoord op gewezen, dat, willen de stads- en landwachten effect sorteeren, wij deze moeten zien als een militair instituut, staande onder de leiding van het leger en het wil mij dan ook juist voorkomen, dat voorzoover de initiatiefnemers en zij, die zich om hen geschaard hebben, verder met de zaak te maken hebben, hun taak een adviseerende zal zijn. Aldus wordt, naar het mij voorkomt, een juiste band met de burgerij waaruit de stadswacht is voortgekomen, onderhouden.

De stads- en landwachten hebben een goede taak, een taak, die meer is dan alleen uit de woorden: bestrijding van parachutisten en mogelijke vijfde colonnes valt te lezen.

Dit instituut is opengesteld voor alle landaarden en hoewel het mij ten eenenmale uit den booze zou lijken om in dit militaire apparaat de politiek op eenigerlei wijze te betrekken, komt het mij toch voor, dat hier een vorm van samenwerking tusschen alle bevolkingsgroepen is gevonden, welke niet anders dan nuttig kan zijn, ook voor verdere samenwerking op ander gebied.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(De Villeneuve.)

De stads- en landwachten hebben daarbij nog een goede functie — ik kan er in zooverre uit ervaring over medepraten, waar ik sinds kort den rang van brigadier bij de stadswacht Batavia bekleed — dat men daar samenvindt menschen van verschillende maatschappelijke positie. Zij zijn gerecruteerd uit de noodformaties, maar deze noodformaties loopen door alle rangen en standen van de maatschappij heen. Wat men er ervaart is, dat men gezamenlijk voor één doel gesteld wordt, allen even laag of allen even hoog. Veelal is zelfs de ondergeschikte in het bedrijf bij de stadswacht de meerdere van den chef van het bedrijf. Wanneer bij de leiding de noodige tact in acht wordt genomen, geloof ik, dat juist door het gezamenlijk staan voor een bepaald doel, zonder dat er sprake is van hoog en laag anders dan in militairen zin, de stads- en landwachten een zeer goede taak tot samenbundeling van deze gemeenschap hebben te verrichten.

Een moeilijkheid, die zich voordoet is, naar het mij voorkomt het locaal patriotisme. Juist doordat het initiatief van deze stads- en landwachten veelal een plaatselijk karakter draagt heeft zich wel eens de neiging geopenbaard, dat een plaatselijk comité dan ook gaarne de baas wil zijn en daardoor dit instituut wel eens wat brengt op het plan van een plaatselijke schutterij.

Daarvoor moeten wij waken. Het behoort te blijven een goed georganiseerd legeronderdeel, waarover alleen het legercommando, wat de organisatie en de leiding betreft, heeft te oordeelen. Het zou mij wijs voorkomen, wanneer de heeren, wier animo en enthousiasme ongetwijfeld valt te prijzen, toch in meerdere mate doordrongen zouden zijn van het feit, dat zij het niet zijn die den dienst hebben uit te maken.

Ook over de bekostiging van de stads- en landwachten is veel te doen geweest. Oorspronkelijk heeft men er over gedacht, deze stads- en landwachten geheel uit particuliere bijdragen te doen bekostigen. Al heel gauw bleek, dat het niet mogelijk zou zijn, van dit instituut iets effectiefs te maken zonder dat het een legeronderdeel werd en een legertaak kreeg, maar daarmede was ook eigenlijk de grond vervallen, de bekostiging van particuliere zijde te doen geschieden. Het lijkt mij juist, dat voorop sta, dat alles, wat bij de financiering ontbreekt, van gouvernementswege gefourneerd wordt. Dit wil niet zeggen, dat ik tegen particuliere bijdragen ben. Waar de stads- en landwachten uit de burgerij zijn voortgekomen, lijkt het mij juist, dat van de zijde van de burgerij financieele bijdragen voor de verdere ontwikkeling en instandhouding van dit instituut gegeven worden, maar waar ik wèl bezwaar tegen zou willen maken is hetgeen in de memorie van antwoord op blz. 9 (roneo) staat:

> „Het verleenen van financieelen steun aan de oprichting van stads- en landwachten, indien en voor zoover de uit particulier initiatief verkregen fondsen niet toereikend blijken, is in strijd met den opzet."

Mijnheer de Voorzitter! Deze stelling lijkt mij onjuist. Inderdaad heeft men bij den allereersten opzet, zooals ik reeds zeide, eraan gedacht, het apparaat van particuliere zijde te doen bekostigen, maar wanneer er op een bepaalde plaats voldoende animo en voldoende aanbod van menschen is, om tot de oprichting van een stadswacht te geraken, zou het mij toch een averechtsche politiek schijnen, te zeggen: toch kan men niet tot oprichting van een stadswacht komen, omdat hier van particuliere zijde niet voldoende financieele steun te vinden is. Hier te Batavia liggen de kaarten wat anders. Hier zijn verschillende groote maatschappijen gevestigd, maar het is toch zeer wel denkbaar, dat men in verschillende kleinere plaatsen op Java en elders over allen mogelijken steun en bijdragen, behalve over voldoende geld beschikt, en dan zou het toch niet juist zijn, dat daarop de oprichting van een stadswacht zou afstuiten. Ik meen de zaak dus zoo te mogen zien, dat particuliere bijdragen welkom moeten worden geacht, maar dat de financiering in de eerste plaats als een overheidstaak moet worden aangemerkt.

Mijnheer de Voorzitter! Thans nog een woord over de landwachten. Men heeft het wel eens voorgesteld, alsof de landwachten, die nog in oprichting zijn, maar welke oprichting, naar ik meen te weten in een vrij gevorderd stadium van voorbereiding verkeert, alsof die landwachten niet meer zouden zijn dan een politie-beveiliging van bepaalde ondernemingen. Ik geloof, dat dit onjuist is en dat men de landwachten veeleer moet zien als een streekbelang. Er zijn n.l. verschillende streken in Java, waar het naastbijzijnde garnizoen vrij ver verwijderd is. Wanneer Nederlandsch-Indië nu eens onverhoopt in den oorlog mocht worden betrokken, is het wel duidelijk, dat men onmogelijk over dit enorme uitgestrekte gebied overal troepen aanwezig kan hebben om parachutisten, vijfde colonne of in welken vorm de vijand zich mocht voordoen, te bestrijden. Dan ligt het toch voor de hand, dat ook in deze van het particuliere initiatief waar mogelijk gebruik wordt gemaakt en dan is het niet juist, dat maar te zien als een politie van een onderneming. Neen, dan zal het er om gaan, dat men de personen, die van verschillende ondernemingen in zoo'n streek beschikbaar zijn, te samen brengt en dat die gezamenlijk zoo'n streek zoo goed mogelijk beveiligen.

Tenslotte, wat dit onderwerp betreft, nog een woord over de wijze van oefening en in het bijzonder over den daar aan te besteden tijd. Wil men het instituut der stads- en landwachten tot een bruikbaar leger-onderdeel maken, dan ligt het ook voor de hand, dat aan de oefening daarvan zooveel tijd besteed zal worden als maar eenigszins mogelijk en toelaatbaar is, in verband met de werkzaamheden van degenen, die aan de stadswachten deelnemen. Dit laatste voeg ik er aan toe, omdat het hier betreft personen van de noodformaties, die veelal op posten geplaatst zijn, waar hun aanwezigheid moeilijk gemist kan worden. Er is een voorstel in de maak in den vervolge daaraan ook den Zaterdagochtend te besteden. Dat zal voor velen ongerief medebrengen. Maar toch geloof ik, dat in deze moet prevaleeren het feit, dat de stadswacht zoo goed mogelijk moet zijn. En hoewel het noodzakelijk is, dat met bepaalde eischen van gouvernementskantoren en bedrijven rekening wordt gehouden, zoodanig, dat zij in hun werkzaamheden niet worden verlamd, zou toch zeker met eenigen goeden wil wel een oplossing te vinden zijn, waardoor deze Zaterdag voor militaire oefeningen beschikbaar komt en waardoor, zooals ik zeide, de stadswacht en ook de landwacht tot een goed bruikbaar instrument zou kunnen uitgroeien.

Mijnheer de Voorzitter! Het laatste onderwerp, dat ik ter sprake zou willen brengen, betreft de kwestie van ontspanning en ontwikkeling van de militairen. Toen wij in den oorlog betrokken werden, heeft kort daarna zich hier ter stede een klein comité gevormd, dat oorspronkelijk geen verdere doelstelling had — men kon toen namelijk den toestand nog niet voldoende overzien — dan het verstrekken van versnaperingen aan de militairen en de politie, die in die dagen zware diensten hadden te verrichten. Een van de leden van het comité was de heer Van Baalen, het vroegere lid van den Volksraad. De heer Van Baalen heeft toen het initiatief genomen, om een comité voor ontspanning op te richten en ik meen hier mijn groote waardeering te mogen uitspreken voor het werk, dat de heer Van Baalen in dit opzicht heeft gedaan. Er heeft zich een gezelschap gevormd, waarvan mevr. Bool-Posthumus, die daarvoor grooten lof verdient, de ziel was en die in betrekkelijk korten tijd voor niet minder dan 25 000 militairen voorstellingen heeft gegeven.

Toch, hoeveel waardeering men voor dit alles mag hebben, ik meen, dat ontwikkeling en ontspanning op deze wijze op te bescheiden leest is geschoeid. Het is uitermate belangrijk dat de geest in het leger op zoo hoog mogelijk peil wordt

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Soeroso.)

gehandhaafd. Dit spreekt temeer nu wij practisch zeker weten, dat de tijd, dat de menschen onder de wapenen zullen moeten blijven, van zeer langen duur zal zijn. De conclusie waartoe het comité waarover ik zooeven repte en waarvan ikzelf ook lid ben, gekomen is, is, dat het practisch ondoenlijk is deze zaak geheel langs particuliere kanalen te blijven organiseeren en te drijven. Ik meen te weten, dat ook bij den staf van het leger aan dit onderwerp de noodige aandacht wordt besteed, maar zou toch graag met klem hier willen bepleiten het scheppen van een bepaalden dienst voor ontwikkeling en ontspanning.

Om een voorbeeld te noemen, waaruit blijkt, dat wij hier wat verder moeten zien. Dat comité voor ontspanning, waarop ik zooeven doelde, heeft mede gezien de krachten waarover het beschikt, bezwaarlijk anders kunnen doen, dan zich tot nu toe te richten tot het Europeesch gedeelte van de weermacht, zoowel het staande leger als de militie en den landstorm. Maar het komt toch evenzeer gewenscht voor om voor de Inheemsche militairen een soortgelijke taak te entameeren waarvoor dit comité zeker niet de juiste instantie is.

Ik hoop, dat de legerleiding ook aan deze zaak haar bijzondere aandacht zal willen besteden.

Er komt in de memorie van antwoord een paragraaf voor over geestelijke verzorging, maar het gaat hier niet alleen om de geestelijke verzorging, die men van legeraalmoezenier, legerpredikant of Islamietisch godsdienstleeraar krijgt. Het gaat er om, dat men de menschen in een goede en opgewekte stemming houdt, waarvoor niet alleen een goede dienstleiding, godsdienstige verzorging, maar ook een instituut, als het zooeven bepleite, van zeer groote waarde kan zijn.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst wil ik beginnen met mijn volle instemming te betuigen voor het feit, dat het legerbestuur ten aanzien van het Christelijk weekblad „De Banier" tijdig heeft ingegrepen. Inderdaad is de inhoud van het geïncrimineerde artikel in „De Banier" voor de Islamietische bevolking zeer krenkend. Het is daarom, dat ik meen dat de toepassing van de persbreidelordonnantie ten aanzien van dit blad wel voldoende is, maar ik hoop toch, dat straks hiernaast ook een gerechtelijke vervolging zal plaats vinden tegen de redactie van dit blad.

Ik kom thans tot de oorlogsbegrooting zelf.

In de eerste plaats zou ik een opmerking willen maken over de K.M.A. Toen ik eenige maanden geleden vernam, dat hier de K.M.A. zou worden opgericht, deed het mij zeer veel genoegen, want hierdoor werd een reeds lang door mij gekoesterde wensch vervuld. Tot mijn spijt moet ik echter verklaren, dat die blijdschap slechts van zeer korten duur is geweest, want hetgeen ik hieromtrent in de memorie van antwoord las stelde mij zeer teleur.

Wat is toch het geval? Volgens de memorie van antwoord is deze K. M. A. in Indië bedoeld als een tijdelijke maatregel en zal zij, wanneer straks Nederland zal zijn bevrijd, weder worden opgeheven en de opleiding in Nederland worden voortgezet. De Regeering voegt hieraan toe, dat Zij de overwegingen voor dit standpunt in deze zaal reeds meermalen heeft uiteengezet. Ik blijf echter van meening dat, indien straks zal blijken, dat dit instituut, in Indië gevestigd, aan de eischen voldoet, er voor de Regeering geenerlei reden bestaat om deze vestiging niet te continueeren. De voordeelen van deze hoogeschool hier te lande zijn speciaal voor de Indonesische jongelieden evident en velerlei. Immers, het is een feit, dat het de animo bij deze jongelieden om als officier bij het Indische leger dienst te nemen, zeer zou stimuleeren. De opleiding in Nederland heeft voor hen verschillende bezwaren, b.v. klimatologische en ook brengt zij zooveel hoogere kosten voor de ouders met zich. Ik spreek daarom de hoop uit, dat de Regeering de Indische K. M. A., ook na de herrijzenis van Nederland zal laten voortbestaan.

Mijnheer de Voorzitter! Over de aanneming van Indonesische jongelieden voor de opleiding tot officier-vlieger lezen wij in de memorie van antwoord:

„Het totaal aantal Inheemsche jongelieden, dat bij de opengestelde mogelijkheid tot opleiding tot officier-vlieger aan de toelatingseischen voldeed, bedroeg 65.

Hiervan werden 36 candidaten afgekeurd, terwijl bij het daarop aansluitende commissieonderzoek 17 gegadigden werden afgewezen.

Voorts trokken zich 2 personen terug zoodat 10 adspiranten overbleven en in opleiding werden genomen. Van deze 10 zijn er 5 gedurende de opleiding afgevoerd wegens gebrek aan vliegaanleg. Van de 5 nog in opleiding zijnde leerlingen hebben thans 4 het klein militair brevet behaald en bevordering gemaakt tot sergeant-adspirant-officier k.v.-vlieger."

Tot mijn leedwezen ontwaar ik, dat van een aantal van 65 er slechts 5 zijn overgebleven, die aan de toelatings- en opleidingseischen hebben voldaan; ik acht dit een treurig verschijnsel, Mijnheer de Voorzitter. Indien het de Regeering waarlijk ernst is met den wil, in het Indische leger zooveel mogelijk Indonesische jongelieden op te nemen, dan mag het niet alleen blijven bij het oproepen en het keuren, doch dienen er bijzondere maatregelen te worden genomen, niet alleen om het aantal aanmeldingen te doen stijgen, doch ook om het aantal medische afkeuringen te doen dalen. Uiteraard zal een dergelijke maatregel geld kosten, maar ik meen, dat het zoowel in het belang van de jongelui zelf als in dat van de Indonesische bevolkingsgroep is, dat niet te veel op de kosten wordt gelet.

Zooeven zeide ik reeds, dat het aantal Indonesische jongelieden, dat zich voor de opleiding tot officier-vlieger aangemeld heeft, 65 is. Dit aantal is in verhouding tot de aanwezige bibit onder de Indonesische jongelieden afkomstig van middelbare scholen, voldoende te noemen, want het aantal Indonesische jongelieden, afkomstig van middelbare scholen, is op het oogenblik zeer gering, niet, omdat de Indonesische jongelieden niet in staat zijn het middelbaar onderwijs te volgen, maar omdat de meeste ouders van dergelijke Indonesische jongelieden wegens financieele omstandigheden niet in staat zijn hun kinderen naar een middelbare school te zenden. Juist daarom heb ik bij de behandeling van de Onderwijsbegrooting de suggestie gedaan om zooveel mogelijk goedkoope middelbare scholen op te richten, opdat de Indonesische jongelieden meer gelegenheid krijgen een middelbare school te volgen.

Wat de aanwerving van beroepsmilitairen en van candidaten voor het kort verband betreft, vernam ik, dat bij de keuze erop gelet wordt, of betrokkene lid van een politieke partij is. Het gevolg van het lidmaatschap eener politieke partij zou zijn, dat de candidaat in het geheel niet in aanmerking komt voor toetreding tot het leger als beroepsmilitair of onder de kort verbandregeling. Ik meen, dat een dergelijke maatregel niet juist is.

In dit college is meermalen gezegd, dat de Regeering boven de partijen staat en uit dit geval blijkt, dat de Regeering niet boven de partijen staat. Ik hoop daarom, dat de genoemde voorwaarde in het vervolg niet meer zal worden gesteld.

Ik meen, dat een volk zonder politieke ontwikkeling achterlijk is en dat het in het belang van het Land zelf is, dat de Regeering de politieke ontwikkeling van de bevolking zooveel mogelijk bevordert. Vooral, wanneer de Regeering, zooals in de memorie van antwoord betreffende het algemeene gedeelte der begrooting, zich op het standpunt stelt, dat het einddoel van de Nederlandsche leiding is de zelfstandigheid van Indonesië, meen ik, dat deze zelfstandigheid bevorderd moet worden door aankweeking van politiek inzicht bij de bevolking. Juist door de geschetste wijze van aanwerving meen ik echter, dat van een dergelijke aankweeking in het geheel geen sprake is.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Soeroso.)

Wat de soldij van de beroepssoldaten betreft, in de memorie van antwoord is melding gemaakt van de financieele voordeelen, verbonden aan de verschillende rangen, die bekleed worden door de Europeesche en Indonesische militairen. In het afdeelingsverslag is weer gevraagd om instelling van een uniforme salarisregeling voor alle militairen, maar de Regeering heeft daartegenover een afwijzende houding aangenomen. Ik meen, dat de financieele voordeelen voor de Europeesche soldaten, waarvan de memorie van antwoord melding maakt, toch zeer groot zijn, in vergelijking althans met die van hun Indonesische collega's. In de memorie van antwoord wordt op blz. 16 (roneo) medegedeeld:

„Gehuwde Europeesche soldaten genieten (ter tegemoetkoming in de voeding van het gezin en in de aanschaffing en onderhoud van huisraad) een gezinstoelage van *f* 30.— per maand.

Indien zij twee of meer kinderen te hunnen laste hebben wordt bovendien (ter tegemoetkoming in de kosten van opvoeding van die kinderen) een kindertoelage toegekend, bedragende per maand:

voor twee kinderen ..... *f* 10.—
„ het 3de kind ..... „ 6.—
„ het 4de kind ..... „ 4.—
„ het 5de kind ..... „ 2.—

Niet-Europeesche soldaten, die ten minste 6 voor soldijverhoogingen geldende dienstjaren bezitten en kinderen te hunnen laste hebben, genieten (ter tegemoetkoming in de kosten van opvoeding van die kinderen) een kindertoelage van *f* 0,10 per dag ongeacht het aantal kinderen."

Het verschil is dus zeer groot; de gehuwde Europeesche soldaten krijgen een kindertoelage van *f* 10 per maand voor twee kinderen, de niet-Europeesche soldaten krijgen een kindertoelage van *f* 0,10 per dag, ongeacht het aantal kinderen.

Nu is door de Regeering in de memorie van antwoord medegedeeld, dat de niet-Europeesche soldaten, naast de toelage van *f* 0,10 per dag, een kindertoelage ontvangen voor schoolgaande kinderen, maar desondanks meen ik, dat de voordeelen van de gehuwde Europeesche soldaten grooter zijn dan die van de gehuwde niet-Europeesche soldaten. Ik vind het onjuist, dat dit verschil bestaat, vooral waar bij de bespreking van de motie-Lapian gezegd is, dat deze menschen bij de vervulling van hun betrekking minstens een gelijke prestatie moeten leveren als hun Europeesche collega's. Ik zou er daarom bij de Regeering op willen aandringen, alsnog over te gaan tot een uniforme salarisregeling voor alle, Europeesche zoowel als niet-Europeesche, soldaten.

Wat de stads- en landwachten betreft is in de memorie van antwoord medegedeeld, dat de arbeid daarvoor geheel vrijwillig moet geschieden, maar uit de circulaire van den inspecteur van Financiën der 1ste klasse, hoofd der inspectie Soerabaja, blijkt, dat van een vrijwillig dienen bij de landwacht geen sprake is. Naar uit de circulaire van genoemden inspecteur blijkt, is niet aanbevolen, bij de landwachten te dienen, of zelfs een printah aloes daartoe gegeven, maar is eenvoudig een printah aan het Indonesisch personeel gegeven om bij de landwachten te dienen. Ik meen, dat de strekking van deze circulaire in strijd is met de bedoeling, die heeft voorgezeten bij de instelling van de landwachten.

Ik zou daarom aan de Regeering willen vragen haar aandacht aan deze kwestie van genoemden inspecteur te schenken.

Verder heb ik nog iets te zeggen omtrent de kwaliteit van de vliegtuigen, die zijn besteld in Amerika. In de memorie van antwoord is te dien aanzien het volgende verklaard:

„De bestelling van vliegtuigen in Amerika omvat het modernste materieel, dat verkrijgbaar is. Hiervan kan worden aangenomen, dat het in staat is tot minstens dezelfde praestaties als waartoe de Duitsche luchtmacht instaat is."

(Hoedojo.)

Mijnheer de Voorzitter! Deze kwalificatie acht ik echter minder bevredigend. Verklaard wordt n.l., dat de praestaties van het bestelde materieel gelijkwaardig zal zijn aan dat van de Duitsche luchtmacht. Maar het is toch bekend, dat de Duitsche vliegtuigen als vleermuizen omlaag zijn geschoten door de R.A.F. Een vergelijking dus met de kwaliteit van de Engelsche luchtmacht zou derhalve bevredigender zijn. Ik zou derhalve de Regeering in eersten termijn gaarne hooren verklaren, dat de kwaliteit van de bestelde vliegtuigen niet minder zal zijn dan die van de Engelsche luchtmacht.

De heer **Hoedojo**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met mijn hulde te betuigen aan Zijne Excellentie den Legercommandant, op wiens schouders in deze tijden een zeer zware en verantwoordelijke taak rust ter beveiliging van deze gewesten, een taak met een verantwoordelijkheid die m.i. in de annalen van de geschiedenis van deze landen haar weerga niet vindt.

In de memorie van antwoord op de opmerkingen in het afdeelingsverslag gemaakt met betrekking tot de 4de begrootingsafdeeling wordt verklaard, dat aangezien het departement B.B. geen bemoeienis heeft met de oprichting van stadswachten de met betrekking tot de oprichting van een stadswacht gestelde vraag ware te herhalen bij de verdere behandeling van de VIIIste begrootingsafdeeling. Mijnheer de Voorzitter! Het zij mij daarom vergund deze kwestie thans bij deze begrootingsafdeeling aan te roeren.

Tot de vele plaatsen, welke in aanmerking zijn gebracht voor de oprichting van het instituut van stadswachten, behooren ook de plaatsen Djokjakarta en Soerakarta in de Vorstenlanden.

De opzet van de oprichting van dit instituut is deze, dat de ingezetenen van de plaats geheel belangeloos en met bereidheid tot het brengen van persoonlijke en geldelijke offers ten behoeve van de landsverdediging medewerken.

De bemoeienis van de Regeering ten opzichte van deze plaatselijke organisaties, welke ingeval van oorlog bestemd zijn voor beveiliging, in den rug van de strijdende weermacht, en om ter plaatse bescherming te verleenen aan de gezinnen waarvoor de weermacht vecht of in de naaste omgeving daarvan, beperkt zich enkel tot het van de bereidheid tot medewerking der ingezetenen gebruik maken en in goede banen te leiden.

Om mij voorloopig te beperken tot de oprichting en voorbereiding van de stadswacht in Djokja, is voorzoover mij bekend, een bedrag noodig van *f* 50 000, waarvan *f* 20 000 door het Sultanaat en *f* 5 000 door het rijk Pakoealaman gestort zal worden, terwijl het restant ad *f* 25 000 van de bevolking moet komen. Het wil mij nu voorkomen, dat de bijdragen van de bevolking heel langzaam binnenkomen, terwijl mijns inziens toch van het grootste belang is, dat de stadswacht zoo spoedig mogelijk tot stand komt, opdat men niet onverhoopt voor pijnlijke verrassingen komt te staan en achterhaald wordt door de oorlogsgebeurtenissen.

Dat de bedragen niet zoo vlug binnenkomen als men eerst had verwacht, ligt mijns inziens niet hierin, dat de bevolking de urgentie van de oprichting van een stadswacht niet inziet, maar, zooals het dikwijls ook elders gaat, wanneer het om financieele offervaardigheid gaat, men krabbelt maar al te dikwijls terug, hoewel in den aanvang en bij het eerste oplaaiende enthousiasme iedereen bereid was voor de oprichting van de stadswacht geld en persoon beschikbaar te stellen.

Waar de urgentie en de noodzaak van de spoedige oprichting van de stadswacht geboden is, wil ik de Regeering gaarne een andere oplossing aan de hand doen, een oplossing, waarbij geen verdere extra financieele lasten worden opgelegd, noch aan de betrokken zelfbesturen, noch ook aan

(La Lau.)

de burgerbevolking. Ik wil de aandacht van de Regeering vestigen op de in Djokja en Soerakarta aanwezige corpsen kratontroepen bestaande uit resp. 800 en 600 grootendeels jonge mannen.

Het wil mij voorkomen, dat het rationeel is voor de oprichting van de stadswachten in de Vorstenlanden een beroep te doen op den steun van Z. H. den Soesoehoenan van Soerakarta en Z. H. den Sultan van Djokjakarta, ten einde gedaan te krijgen, dat een deel van deze kratontroepen ter beschikking wordt gesteld bij de stadswacht voor den duur van den oorlog.

Immers dit heeft het groote voordeel, dat men zonder extra financieele lasten op te leggen aan het Soenanaat en het Sultanaat, noch ook aan de burgerbevolking, thans dadelijk kan worden overgegaan tot de stichting en voorbereiding van de stadswacht. Men beschikt nu immers reeds over het benoodigde menschenmateriaal en daarbij over de benoodigde geldmiddelen, zoodat ook door de Regeering voor de stadswacht in de Vorstenlanden geen meerdere kosten behoeven te worden opgevangen. Bovendien beschikt men daardoor over een stadswacht, bestaande uit personen, die zich niet zullen onttrekken aan de opleiding en oefeningen, die daarvoor noodig zijn. Deze personen behooren voor het grootste deel tot die groep van zelfbestuursdienaren, wier aanwezigheid alleen vereischt is bij de viering van plechtige gelegenheden als de garebegs.

Zij beschikken derhalve over veel vrijen tijd, die te stade komt aan het scheppen van een militaire eenheid, waarvoor veel oefening en veel tijd een eerste vereischte is. Eigenschappen, als militaire discipline, krijgstucht en onvoorwaardelijke gehoorzaamheid, die men anders eerst na veel oefening kan verwerven en na veel tijdsverlies, kunnen daardoor in een veel korteren tijd worden verkregen.

(De heer Soangkoepon: Ook bezieling?)

Inderdaad, ook de bezieling ontbreekt niet. Ook de moeilijkheid van de officieren, die de oefening moeten leiden, wat aangaat verschillende studies van militaire geoefendheid of niet-geoefendheid van de leden der stadswachten, de gewone burgerbevolking, zooals dat op andere plaatsen het geval zal zijn, ontmoeten wij hier niet. De pradjoerits toch bezitten nu reeds een gelijke mate van vaardigheid in het hanteeren van vuurwapenen. Er is bij deze menschen voldoende tijd en gelegenheid om hen te doen wennen aan de militaire tucht, het snel reageeren op bevelen, het bereiken van militaire geoefendheid en paraatheid, kortom om hen voor te bereiden voor de aan hun oorlogstaak beantwoordende training en opleiding. Zoodoende kan men in de Vorstenlanden op zeer korten termijn beschikken over een orgaan geschikt om een eventueelen inval op de plaats te weerstaan. Aan den anderen kant zal het mijns inziens den beiden Vorstenlandschen Zelfbestuurders eenige voldoening schenken indien hun organen zonder groote bezwaren daadwerkelijk worden ingeschakeld bij de verdediging van het Land.

Over de in de Vorstenlanden bescheiden troepen van den Mangkoenegoro en den Pakoealam met betrekking tot de oprichting van de stadswacht spreek ik niet, aangezien dezen legioenen in dezen tijd uiteraard bereids door het Land een eigen speciale taak is toegewezen.

De heer **La Lau**: Mijnheer de Voorzitter! Voor een oudlegercommandant doet het in dezen oorlogstijd goed aan te lezen, dat los van het beginsel eener sluitende begrooting en onafhankelijk van de uitgetrokken credieten, tot uitbreiding van het materieel alle gelegenheden worden te baat genomen.

Bij het lezen daarvan dacht ik aan een Maleisch spreekwoord, dat luidt: „Lain doeloe, lain sekarang".

Hoe dikwijls heb ik vroeger in mijn jarenlange practijk van stafofficier legercommandanten, het hoofd vol uitbreidingsplannen, zien terugkomen van een begrootingsvergadering met de pertinente opdracht, ettelijke millioenen te bezuinigen op de legerbegrooting; hoe dikwijls heb ik voorstellen tot versterking van de weermacht zien afstuiten op de daaraan verbonden kosten. Toen ik eenige jaren geleden, na een verblijf van acht jaar in het moederland, weer in Indië terugkeerde, leefde in mij nog de herinnering aan de groote moeilijkheden, verbonden aan pogingen om geld los te krijgen voor versterking van de weermacht. Sedert heb ik met groote voldoening geconstateerd, dat er een kentering is gekomen in den toestand, zooals ik dien van vroeger kende. Ik heb ontdekt, dat de mentaliteit van vele bevolkingsgroepen zich heeft gewijzigd, dat thans vrijwel algemeen wordt ingezien, dat een goede defensie een levensbelang is voor Indië.

Ik heb wel eens twijfel uitgesproken voor wat betreft de mogelijkheid, de beschikking te krijgen over het noodige geld voor versterking van de weermacht, maar ik heb daarbij tevens de meening uitgesproken dat, àls er geld beschikbaar zou komen, dat geld ware te besteden aan de defensie. Ik ging daarbij misschien te ver, althans, ik heb bij de redevoeringen van de Volksraadsleden bij de behandeling van de algemeene beschouwingen in eersten termijn, niet gehoord: „als er geld is, besteed het dan aan de defensie", maar: „als er geld is, verdeel het dan over de defensie en de welvaartspolitiek."

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de eischen, die de welvaartspolitiek aan het budget stelt, zeker niet onderschatten, ik zal mij zeker nooit verzetten tegen goede maatregelen om de welvaart van de bevolking te bevorderen, als van financieel standpunt bezien, die maatregelen mogelijk zijn, en ik beëindig dit deel van mijn beschouwingen met te constateeren, dat de defensiemogelijkheden meer armslag laten dan vroeger, te meer, nu mij gebleken is, dat wij in Amerika en Engeland over veel geld beschikken. Het is in dit licht, dat ik den huidigen en toekomstigen toestand van de defensie wil beschouwen.

Wanneer ik dan begin, een blik te werpen op den huidigen toestand, die bovendien als gevolg van den oorlog waarin wij zijn betrokken, méér aandacht vraagt dan de toekomst, kan ik niet anders dan groote waardeering uitspreken voor het streven, om van ons weliswaar naar aantal zwak leger, een modern gevechtsinstrument te maken. Ik spreek opzettelijk van een „streven", want voorzoover ik het kan beoordeelen, mankeert er nog wel iets aan de vervolmaking, een gevolg van de betrekkelijke traagheid waarmede de bestellingen in de Vereenigde Staten worden uitgevoerd.

Bij de behandeling der marinebegrooting wees ik reeds op hetgeen mijn fractieleider bij de algemeene beschouwingen opmerkte over neutraliteit in Nederland en Nederlandsch-Indië en op den gunstigen invloed, die een kleurbekennen bij den huidigen toestand zou kunnen uitoefenen op bespoediging van leveranties door Amerika; dit geldt uiteraard ook voor het leger.

In de memorie van antwoord wordt gesproken van bestelde vechtwagens met mitrailleurs en licht geschut; die zijn er dus blijkbaar nog niet. De groote waarde van vechtwagens, vrijwel onontbeerlijk bij een modernen aanval, is in den Europeeschen oorlog zeer zeker wel gebleken. Het Fransche millioenenleger is door een 200.000 man sterk pantserleger onder den voet geloopen, en kreeg van een Amerikaansch schrijver zeer typeerend te hooren, dat Frankrijk in 1914 volkomen voorbereid was op den oorlog van 1870, en in 1939 op den oorlog van 1914.

In overweging wordt gegeven de proeven betreffende het toelaatbare gewicht van zwaardere vechtwagens te bespoedigen, opdat zoo spoedig mogelijk tot bestelling van die wagens kan worden overgegaan, voor het geval zij in onze terreinen bruikbaar blijken.

Tot zoover, Mijnheer de Voorzitter, de huidige toestand. Al verdient deze, zooals gezegd meer aandacht dan de toekomst, zoo mogen we voor de laatste het oog niet sluiten.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(La Lau.)

Met waardeering heb ik kennis genomen van de mededeeling van de Regeering dat een eventueele invoering van een Inheemsche militie in voorbereiding is. Met de Regeering ben ik van meening dat voor een uitbreiding van de legersterkte wel zal moeten worden gegrepen naar het militiesysteem. Waar voor de Europeanen reeds algemeene dienstplicht bestaat, blijft er slechts een vraag te beantwoorden over, nl. of een Inheemsche militie uitkomst kan brengen.

Deze vraag is al meermalen in den Volksraad besproken, onder meer nog bij de behandeling van de zesde aanvullingsbegrooting voor 1940, voor wat betreft het departement van Oorlog.

Door mijn geacht medelid, den heer Thamrin, werd toen een vergelijking gemaakt tusschen de geestdrift, waarmede een militieleger en die waarmede een vrijwilligersleger vecht. Door den Regeeringsgemachtigde voor Oorlog werd in zijn antwoord bestreden, dat de geestdrift bij een vrijwilligersleger te wenschen zou overlaten, en mijns inziens terecht. Wellicht heeft de heer Thamrin het vrijwilligersleger te veel vereenzelvigd met de huurlegers van de middeleeuwen. Toen was inderdaad het soldaatzijn zuiver een vak, dat zoowel bij vriend als vijand kon worden uitgeoefend. Maar bij ons vrijwilligersleger staan de zaken geheel anders. Ik zou zelfs geneigd zijn aan te nemen, dat men bij ons vrijwilligersleger meer geestdrift en vaderlandsliefde kan verwachten dan bij een militieleger, omdat bij het eerste alleen menschen in dienst komen, die er voor voelen hun werkkracht te geven aan de verdediging van hun land, terwijl bij een militieleger ook menschen worden ingedeeld, die daar niets voor voelen, en die den dienstplicht in het geheel niet enthousiast op zich nemen.

Mijnheer de Voorzitter, de geestdrift, waarmede een leger vecht, is mijns inziens niet afhankelijk van het verschil „vrijwilliger" of „dienstplichtige".

En nu, Mijnheer de Voorzitter, wil ik de vraag stellen: is werkelijk een typeerend kenmerk van een militieleger dat het met geestdrift zal vechten voor de vrijheid van het Land?

Om die vraag te beantwoorden is het noodig zich in de eerste plaats af te vragen, wat eigenlijk een militieleger is. Slaan we daartoe eerst eens den blik op Europa. Daar bestaat in vrijwel alle rijken algemeene dienstplicht, die ontstaan is door den drang naar steeds grootere legermachten, door den drang, alle weerbare mannen te doen deelnemen aan de verdediging van den vaderlandschen bodem. In die rijken is dus het militieleger niets anders dan een bepaalde leeftijdsgroep van de bevolking, die in den wapenhandel is geoefend. Een gevolg hiervan is dat men zeker kan zeggen, dat de geest die het volk kenmerkt, ook leeft in het militieleger. Is het volk enthousiast voor een oorlog, dan zal ook het militieleger dat zijn. Is het volk niet geestdriftig voor een oorlog, dan kan men ook geen geestdrift verwachten bij het militieleger.

Om een voorbeeld te noemen, Mijnheer de Voorzitter, wil ik wijzen op den oorlog 1914—1918. Bij het begin van den strijd werden door het volk in Duitschland enthousiaste betoogingen gehouden; borden met „Nach Paris" werden rondgedragen. Het Duitsche militieleger trok, bezield met denzelfden geest, ten strijde. Toen echter, in de tweede helft van 1918, het Duitsche volk den oorlog moe was, stortte het militieleger, daartoe heusch nog niet door wapengeweld gedwongen, als een kaartenhuis ineen.

Een ander voorbeeld, Mijnheer de Voorzitter, is de deelname van Italië aan den huidigen oorlog. Men zegt algemeen, dat het Italiaansche volk niet veel voelt voor die deelname en ik vraag mij af, of dat feit zich niet volkomen afspiegelt in de houding van militieleger en vloot, waarvan men zeker niet kan zeggen, dat ze dezen oorlog met geestdrift voeren.

Tot zoover de waarde van den dienstplicht met betrekking tot de defensie.

Mijnheer de Voorzitter! Er is voor de beoordeeling van de vraag, welke waarde een militieleger heeft, nog een ander punt dat beschouwing verdient en dat is de invloed van het bestaan van een militieleger op den inwendigen toestand van het land. Een militieleger, hoe sterk en goed geoefend ook, is nooit een wapen in de hand van de Regeering dat gehanteerd kan worden tot behoud van de inwendige rust van den bestaanden regeeringsvorm. Is 51% van de bevolking voor invoering van een nieuwen regeeringsvorm dan is ook 51% van het militieleger daarvoor geporteerd. Dit risico heeft men echter in Europa algemeen aanvaard, ter wille van de eischen van een sterke defensie naar buiten.

In een land als Duitschland heeft men dat risico niet alleen aangevoeld, doch ook gevreesd, en tracht men, door instelling van een schrikbewind — men denke aan de Gestapo — de macht in handen te houden. Men zal daar niet terugdeinzen, bij een eventueele opstandige beweging van de arbeiders, al of niet gesteund door deelen van het militieleger, met de meest rigoureuze maatregelen tegen die arbeiders op te treden. Hitler spaart vriend noch vijand, zooals mijn fractieleider reeds bij de algemeene beschouwingen in eersten termijn opmerkte.

Hoe het lot is van de bevolking van een door Hitler onderworpen gebied, hoe het lot zou zijn van de bevolking van een koloniaal gebied, dat Hitler onder zijn gezag zou weten te brengen, laat zich gemakkelijk denken. Brute kracht zou worden gesteld tegenover elk meest billijk verlangen van de bevolking, die in het gunstigste geval de rol van slaven zou vervullen. En zou het met andere mogendheden, misschien in iets mindere mate, niet ongeveer hetzelfde zijn, daar immers het gevaar juist dreigt van de totalitaire staten ten aanzien van wier gezindheid in dit opzicht geen twijfel kan bestaan? Vast staat in elk geval, dat de ontwikkelingsgang zou worden afgebroken en dat wat in vele jaren moeizaam is opgebouwd, volledig zou worden vernietigd.

Mij dunkt, Mijnheer de Voorzitter, dat dit besef ook leven moet in onze bevolking, mij dunkt, Mijnheer de Voorzitter, dat onze bevolking moet begrijpen, dat ze bij elk ander gezag dan het onze achteruit zou gaan.

Vertrouwende op dat besef, Mijnheer de Voorzitter, aanvaard ik een Inheemsche militie, overtuigd als ik ben, dat die militiemacht met geestdrift zal strijden voor het behoud van den status quo, wat de Regeering betreft van het land en dat die militiemacht geen gevaar zal opleveren voor de inwendige rust.

Mijnheer de Voorzitter! De Regeering heeft bekend gesteld, dat de invoering van een Inheemsche militie bij het departement van Oorlog in voorbereiding is. Daaraan is veel werk verbonden. Uitgemaakt zal moeten worden, hoe ver gegaan zal worden met legerversterking. Waar die versterking wel zal leiden tot een beperkte militie, zal moeten worden uitgemaakt, welke groepen van de bevolking dienstplichtig worden gemaakt. Onder de oogen zal moeten worden gezien of, bij het ontbreken van een burgerlijken stand, leeftijdsgrenzen de basis kunnen vormen voor indeeling bij de militie. De vraag rijst, Mijnheer de Voorzitter, of, met het oog op de veelzijdigheid van het vraagstuk, het geen aanbeveling zou verdienen, de voorbereiding in stede van aan het departement van Oorlog, op te dragen aan een klein werkcomité, waarin ook een kenner van de Indische samenleving zou kunnen worden opgenomen.

En thans, Mijnheer de Voorzitter, een enkel woord over ballonversperringen, c.q. andere maatregelen, die door autonome gemeenschappen voor versterking van de locale verdediging worden noodig geacht. De Regeering zegt in de memorie van antwoord het streven van die gemeenschappen om in de kosten daarvan bij te dragen, niet te moeten terugwijzen.

Het is naar mijn meening, Mijnheer de Voorzitter, een vraagstuk dat nadere overweging verdient.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(La Lau.)

Maatregelen, als zoo juist bedoeld kunnen zijn van zuiver locaal belang, en dan is m.i. voor het standpunt van de Regeering wel iets te zeggen, maar het kan ook zijn, dat het locale belang samengaat met het landsbelang, ja zelfs kan het zijn, zooals ik dat bijv. zie voor een ballonversperring in Bandoeng, dat het landsbelang domineert, en dan wordt de vraag toch wel anders.

Blijkens de memorie van antwoord is bij de legerleiding een punt van overweging of ballonversperringen, en dan niet alleen voor Bandoeng, gewenscht zijn. Wanneer dit zal leiden tot de noodzaak in meerdere gemeenten in 's Lands belang dergelijke versperringen aan te brengen, zou het toch wel vreemd aandoen, als dan van de eene gemeente wèl, en van de andere geen steun werd ontvangen.

Naar mijn meening zal het logisch zijn het bedoelde onderzoek bij de legerleiding af te wachten, en, voor het geval in meerdere gemeenten een ballonversperring een landsbelang wordt geacht, de daaraan verbonden kosten ten laste van de defensie te brengen.

Bij de beoordeeling van deze kwestie is nog van belang, dat voor den door Bandoeng aangeboden steun een extra belasting zal moeten worden geheven, hoofdzakelijk in den vorm van een straatbelasting, op grond van de overweging, dat het huizenbezit met den maatregel het meeste gediend wordt. Ik acht dezen maatregel niet juist. Het lijkt mij een verkeerd beginsel een bepaalde groep van personen extra te belasten met kosten voor de defensie voor het Land.

Het standpunt van de Regeering tegenover stads- en landwachten, zooals in de memorie van antwoord uitvoerig toegelicht, lijkt mij volkomen juist. Ook ik zie daarin vergrooting van de bewegingsvrijheid van het mobiele leger en verhooging van algemeene veiligheid.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, het door de Regeering bekend gestelde betreft alleen de beteekenis en den opzet van die wachten, en laat in het midden hoe het in de practijk daarmee gaat. En hetgeen te dien opzichte wordt vernomen is nu niet alleszins bevredigend.

Ik weet, Mijnheer de Voorzitter, dat er onder meer landwachten zijn opgericht, die, ondanks gebrek aan bewapening, met groote voortvarendheid zijn gaan oefenen, maar ik hoor ook van minder enthousiaste gebieden, waar men meent op die bewapening te moeten wachten; ik hoor ook van gebieden, waar, uit hiërarchieke overwegingen in het particuliere, bezwaren worden gemaakt tegen gezamenlijk oefenen.

Wat de stadswachten betreft, hierbij wordt reeds geruimen tijd geoefend, doch de vraag rijst of niet te veel de soldatenschool tot in bijzonderheden wordt gevolgd. Het schijnt zelfs zoover te gaan dat men de menschen oefent in bijzondere eerbewijzen, zooals „geweer over''. De oefeningen moeten mijns inziens meer gericht zijn op de practijk hetgeen in dit geval beteekent, binnen den kortst mogelijken tijd geschikt maken voor den strijd tegen parachutisten, 5e colonne enz. Deze eisch spreekt te meer omdat per week maar enkele uren beschikbaar zijn en het zaak is dien korten tijd zoo nuttig mogelijk te besteden.

Bij een dergelijk korps is een goede geest nog meer dan elders van groote waarde. In dit verband moge ook de hoop worden uitgesproken, dat de moderne bewapening, die volgens de memorie van antwoord reeds besteld is, spoedig zal aankomen en ook werkelijk ter beschikking van de stadswacht gesteld zal worden, aangezien het wel zeer deprimeerend zou werken als die wapens een andere bestemming zouden krijgen.

Kortom, ik zou der Regeering willen vragen, vooral nu die stads- en landwachten tot het leger behooren, of niet kan worden gezorgd, dat de vorming en oefening dier wachten geheel zullen voldoen aan de eischen, die de oorlogspractijk aan dit deel van het leger stelt.

Met belangstelling werd kennisgenomen van hetgeen in de memorie van antwoord is medegedeeld met betrekking tot de K.M.A. te Bandoeng. Het valt echter op, dat alle thans ingedeelde cadetten tot de Infanterie behooren en dat dus nog niet begonnen is met de opleiding van officieren voor Cavalerie, Artillerie, Genie en Militaire Administratie. Gaarne zal van de Regeering worden vernomen of het in de bedoeling ligt bij het begin van het nieuwe cursusjaar ook met die opleiding een aanvang te maken. De medegedeelde cijfers betreffende de aantallen in opleiding zijnde reserve-officieren bieden daartoe de gelegenheid, en, waar niet te voorzien is hoe lang deze oorlog nog zal duren, is het zeker van belang ook aanvulling van het officierskorps van de andere wapens en diensten voor te bereiden.

Mijnheer de Voorzitter! Voor wat betreft de bestellingen van vliegtuigen, zou ik de vraag willen stellen, of aan de benoodigde aantallen nog veel ontbreekt en of bij die bestellingen ook gerekend is op reserves. Wanneer wij in den oorlog betrokken worden, zullen verliezen niet uitblijven, terwijl van aanvulling dan wel geen sprake meer zal kunnen zijn. Vooral bij vliegtuigen spreekt n.m.m. de noodzaak over reserves te beschikken wel heel sterk. Hetzelfde geldt voor vliegeniers en ander personeel, en in het algemeen voor al het materieel, waarvan verliezen zijn te verwachten, die in Indië niet kunnen worden aangevuld en voor personeel, dat een min of meer langdurige opleiding noodig heeft.

Naar aanleiding van een opmerking in het afdeelingsverslag, dat van groot belang leek aan militaire inrichtingen als de A.C.W., militaire bevoorradingen en de opleidingsinstituten een zoo groot mogelijke spreiding te verleenen, antwoordt de Regeering, dat bij den bouw van nieuwe en uitbreiding van bestaande militaire en voor de defensie vitale werkplaatsen, inrichtingen en opslagplaatsen van voorraden, zooveel mogelijk naar verspreiding en vestiging in het binnenland wordt gestreefd, waarbij echter in acht is te nemen, dat die verspreiding een begrenzing vindt in de beschikbare luchtafweermiddelen.

In het ochtendblad van de Java Bode van 26 Juli 1940 komt ten aanzien van dit vraagstuk een zeer lezenswaardig artikel voor van den luitenant-kolonel C. P. Brest van Kempen, die zich in zijn beschouwingen niet beperkt tot de ligging van militaire objecten als bovenbedoeld, maar het vraagstuk van de ligging van fabrieken in zijn vollen omvang beziet.

Het regeeringsstandpunt is met den inhoud van dit artikel zeker niet in strijd. Maar er is één ding, waarvoor ik speciaal de aandacht van de Regeering zou willen vragen. In den tijd, dat het luchtgevaar nog niet in zoo sterke mate tot ons sprak, werd blijkens het artikel in vele gemeenten een bepaald gedeelte van de gemeente bestemd tot industrieterrein. Met dit destijds logische beginsel ware te breken. Bij den nieuwbouw van fabrieken, ware voortaan, voor wat betreft ligging en directe bomvrije bescherming voor vitale deelen der fabriek, eveneens in het artikel bepleit, het advies in te winnen van het departement van Oorlog, opdat beoordeeld kunnen worden, of de beschikbare luchtafweermiddelen concentratie dan wel verspreiding wenschelijk doet zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen in de memorie van antwoord wordt gezegd met betrekking tot het in de Java Bode van 20 Augustus jl. behandelde vraagstuk van instandhouding van onze verkeersmiddelen, wil ik mij beperken tot de vraag of de Regeering van meening is, dat ook in terreinen, waar vijandelijke actie wordt gevoerd, de beschikbare organen den vereischten herstellingsarbeid kunnen verrichten en zoo ja, of overwogen is welke maatregelen, in geval van sneuvelen of verwonding van personeel, zijn of moeten worden getroffen.

Blijkens de memorie van antwoord bestaat er geen aanleiding voor particuliere geneesheeren, die als officier van gezondheid hun reserveplicht vervullen, dezelfde salarisregeling te doen gelden als voor beroepsofficieren. Dit standpunt wordt o.m. gemotiveerd met de meening, dat velen van hen in de

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Soeria Karta Legawa.)
gelegenheid zijn hun praktijk door anderen te doen waarnemen en door een onderlinge regeling toch nog belangrijke inkomsten trekken.

Dit motief kan natuurlijk niet gelden voor de overblijvenden, die een dergelijke regeling niet kunnen treffen.

Waar mij cijfers ten deze niet ter beschikking staan, waar ik ook niet kan beoordeelen, of speciaal een deel van de particuliere artsen door den dienstplicht meer gedupeerd wordt dan andere dienstplichtigen, kan ik uiteraard niet pleiten voor de gevraagde gelijkmaking der salarissen, maar ik zou toch de Regeering in overweging willen geven de desbetreffende verzoeken niet zonder meer af te wijzen, en te doen nagaan in hoeverre de ingebrachte grieven op juistheid berusten, om daarna te kunnen overwegen of een uitzonderlijke regeling aanbeveling verdient, dan wel of op andere wijze, bijvoorbeeld door indeeling op de eigen standplaats, aan de bezwaren kan worden tegemoetgekomen. Nog moge erop gewezen worden, dat artsen van vreemden en Chineeschen landaard, die niet worden opgeroepen, geen schade lijden, misschien wel patiënten van de dienstplichtige artsen erbij krijgen, waardoor door deze laatsten het ondervonden nadeel nog dieper wordt gevoeld.

Tenslotte, Mijnheer de Voorzitter, nog iets, dat betrekking heeft op andere door den dienstplicht gedupeerden, te weten de ongehuwde ambtenaren-landstormers. Het is niet den eersten keer, dat deze aangelegenheid in den Volksraad ter sprake wordt gebracht. De heer Janssen vroeg hiervoor reeds de aandacht van de Regeering, die niet afwijzend bleek te staan tegen een gevraagde verbetering van den toestand, doch een nadere beschouwing noodig achtte.

De ongehuwde ambtenaren-landstormplichtigen worden onderworpen aan zware kortingen op hun traktement, als ze hun dienstplicht moeten vervullen, terwijl van besparing op de kosten voor het particuliere leven vrijwel geen sprake is, zoodat velen als gevolg van de vervulling van hun dienstplicht in schulden komen.

Mij kwam een geval ter oore van iemand, met een brutoinkomen van *f* 240, die tot heden, als gevolg van verschillende opkomsten in dienst, reeds *f* 260 zou hebben moeten derven.

Mijnheer de Voorzitter! Dit lijkt mij toch werkelijk een onhoudbare toestand, waarin op korten termijn verandering moet worden gebracht. Bij elken oproep slaat den gedupeerde de schrik om het hart, elke vervulling van den dienstplicht vermeerdert den schuldenlast van betrokkenen. Een spoedige herziening van de bestaande regeling, met terugwerkende kracht, wordt der Regeering in ernstige overweging gegeven.

De heer **Soeria Karta Legawa**: Mijnheer de Voorzitter! Ten aanzien van deze begrootingsafdeeling moet ik hierbij verklaren, dat de Regeering voor zoover mogelijk, thans met voortvarendheid de noodige maatregelen genomen heeft. Het is dan ook mijns inziens voor de Indonesiërs niet misplaatst om den dank daarvoor te brengen, eveneens aan de Nederlandsche militieplichtigen, die thans gereed staan om Nederlandsch-Indië te verdedigen, hoewel, naar ik hoop, wij Indonesiërs zelf spoedig in de gelegenheid gesteld worden om naast de Nederlanders, tegen den eventueelen vijandelijken aanval te strijden voor het behoud van ons Land.

Voor de Koninklijke Militaire Academie bestaat er reeds lang belangstelling van de zijde van de intellectueele Indonesiërs en het feit, dat er meer en meer Indonesiërs tot de officiersrangen worden benoemd, is mijns inziens een verheugend verschijnsel.

Ten aanzien van de Inheemsche militie, al dan niet beperkt, is het mijns inziens zeer gewenscht, dat juist op dit oogenblik de principieele beslissing van de Regeering over de al dan niet invoering, bekend wordt.

(Lapian.)
De Regeering heeft in de algemeene beschouwing reeds geantwoord, dat de noodige maatregelen ten aanzien van de Inheemsche militie bij het departement van Oorlog in bewerking zijn. Gaarne zou ik willen vernemen, wanneer alsdan eindelijk tot invoering daarvan kan worden overgegaan. Het instituut van stads- en landwachten is met enthousiasme door de ingezetenen in de binnenlanden begroet.

Op Garoet althans werd reeds ongeveer in de maand Juni door den oud-Generaal Helb een vereeniging van ingezetenen van alle bevolkingsgroepen in het leven geroepen, die geheel belangeloos bereid zijn tot het brengen van persoonlijke en geldelijke offers. Deze plaatselijke organisatie is reeds onder de aandacht van den resident van Priangan gebracht en is bestemd om in geval van oorlog een eventueel ter plaatse of in de naaste omgeving aanwezige „vijfde colonne" of de vijandelijke parachutisten te bestrijden.

Het is wel aangenaam te mogen vernemen, dat de georganiseerde landwachten, als infanterie-afdeelingen van versneld vervoer zullen worden uitgerust, een en ander aangepast aan de plaatselijke omstandigheden.

De memorie van antwoord zegt op bladzijde 9 (roneo):

> „Bovendien komen wapening, en uitrusting, kleeding alsmede de exploitatiekosten van de motormiddelen geheel ten laste van den Lande."

Voorts bestaat er, volgens de memorie van antwoord:

> „aanspraak voor de landwachten op vrije geneeskundige behandeling en verstrekking van medicijnen voor ongevallen gedurende de diensturen overkomen, waarmede ook te verstaan, opname en verpleging in de militaire ziekeninrichtingen als gevolg van dergelijke ongevallen."

Ook zijn de pensioensbepalingen, zooals deze gelden voor de dienstplichtigen met betrekking tot blijvende invaliditeit als gevolg van dienstverrichtingen voor wat betreft de uitkeeringen of de pensioenen aan nagelaten betrekkingen, in geval van ongelukken met doodelijken afloop, in den dienst overkomen.

Ofschoon de Regeering verklaard heeft, dat de benoodigde wapening voor de stads- en landwachten besteld is, lijkt het mij gewenscht, voorloopig de stads- en landwachten voor de oefeningen te voorzien van beaumontkarabijnen of afgekeurde wapens van het leger. Wellicht zal het mogelijk zijn, voorloopig de karabijnen van de veldpolitie aan de landwachten in bruikleen te verstrekken.

Dat de toevoer van moderne vliegtuigen uit de Vereenigde Staten bevredigend is en dat het materiaal het modernste omvat, dat verkrijgbaar is, stemt mij tot meer vertrouwen dan ik voorheen had. Hoewel de mededeeling, dat de prestaties van onze luchtmacht gelijkwaardig zijn aan die van de Duitsche, mij nog niet geheel heeft gerustgesteld, ben ik van meening, dat de capaciteiten van de Indische vliegers beter zullen zijn dan die van de jonge vliegers van de Duitsche luchtmacht. Naar ik hoop, is thans de Regeering inderdaad in staat, iederen eventueelen vijandelijken aanval het hoofd te bieden.

Met betrekking tot de oprichting van een springstoffabriek hier te lande zou ik de Regeering in overweging willen geven, de munitiefabricage niet op één plaats te centraliseeren, doch haar over verschillende plaatsen te verspreiden, gelijk dit is geschied in China, daar mijns inziens bij een concentratie van de munitievervaardiging op één plaats de vijand een te gemakkelijke trefkans heeft en de vijandelijke vliegtuigen dan niet naar slechts één plaats behoeven te vliegen om onzen munitie-aanmaak te verstoren.

De heer **Lapian**: Mijnheer de Voorzitter! Een jaar geleden, en enkele maanden terug, heb ik in dit college de belangen der Indonesische militairen onder de aandacht der Regeering gebracht en verdedigd, in het bijzonder hun stoffelijke be-

(Lapian.)

langen. Ik heb gepleit voor opvoering hunner soldijen tot het peil van die hunner Europeesche collega's, dus voor gelijke bezoldiging van alle militairen in eenzelfden rang, ongeacht hun landaard. De Regeering heeft hierop bij monde Harer Regeeringsgemachtigde doen weten, dat dit voorstel bij uitvoering in de millioenen zou loopen en derhalve niet aanvaardbaar was. De memorie van antwoord nopens deze kwestie geeft mij — en ik acht het mijn plicht daarvan gebruik te maken, Mijnheer de Voorzitter — aanleiding opnieuw een lans te breken voor de Indonesische militairen, uiteraard met méér argumenten, als aanvulling op hetgeen gezegd is bij de vorige besprekingen.

De geheele weermacht hier te lande staat in het centrum aller belangstelling, nu het Nederlandsch imperium, waartoe ook Indonesia behoort, in oorlog is geraakt, in een meedoogenloozen oorlog. Een oorlog, waarvan de beslissing — en niet voor een onbelangrijk deel — wellicht mede zal afhangen van de capaciteiten van het Nederlandsch-Indische leger.

Voor den aankoop van oorlogsmateriaal in het buitenland zijn er voldoende gelden aanwezig. De voorziening daarvan is dus slechts afhankelijk van de leveringsmogelijkheden der produceerende landen. Doch daarnaast dient er ook gezorgd te worden voor de innerlijke bewapening der soldaten, want met technische wapens alleen kan men dezen oorlog nimmer winnen. Ziet, wat b.v. een geestdriftig leger als het Grieksche presteeren kan tegenover het superieur bewapende en numeriek grootere invalsleger van Italië. Ook het moreel is dus van intens belang. En dit moreel kan slechts verkregen worden door onze militairen zonder eenige uitzondering tot tevredenheid te stemmen door aan hun gerechtvaardigde verlangens, die te verwezenlijken zijn, tegemoet te komen. De vraag, waar het hier op aankomt is: zijn de Indonesische militairen, die het overgroote deel van onze weermacht vormen, tevreden met hun lot?

Ik betreur het, Mijnheer de Voorzitter, deze vitale vraag ontkennend te moeten beantwoorden. De klachten, die ik van deze groep te hooren kreeg, zijn vele. Zij zijn echter bijna alle terug te brengen tot één hoofdbezwaar, n.l. het bezwaar tegen de heerschende dualistische bezoldigingsregeling op grond van rasdiscriminatie, gepaard met bevoorrechting van de Europeesche en onderwaardeering der Indonesische militairen, d.w.z. dat deze laatste groep in vergelijking met de eerste groep te weinig soldij en een te laag pensioen ontvangt. Het is ontegenzeggelijk een feit, dat in de afgeloopen 20 jaren de grootte van de salarissen en vooral van de pensioenen der Indonesische militairen in het algemeen een dalende lijn vertoont in schrille tegenstelling met die der Europeesche, welke zich òf in stijgende òf in horizontale lijn beweegt. Ik zal dit met enkele cijfers aantoonen:

	1921	1928	1934	1938
Max. salaris Indon. sergt. 1e kl.	*f* 190	*f* 190	*f* 160	*f* 160
„ „ Europ. „	*f* 240	*f* 255	*f* 275	*f* 290
„ dagsoldij Indon. „ 2e kl.	*f* 3,50	*f* 3,75	*f* 3,20	*f* 3,20
„ „ Eur. brigadier incl. vivresgeld, (*f* 0,50)	*f* 2,40	*f* 2,40	*f* 2,20	*f* 2,35

Mijnheer de Voorzitter! In deze cijfers ziet men een bevestiging van mijn bewering ten aanzien van de salarissen. Dat dit verschil in waardeering de kiem vormt voor ontevredenheid bij de betrokkenen, behoeft geen betoog.

Ten aanzien van de pensioenen is dit veel erger. In 1921 hadden een Europeesch en een Indonesisch sergeant 1e kl. beiden een maximum-pensioen van *f* 1 260 's jaars; in 1937 werd dit maximum voor den Europeeschen sergeant gehandhaafd, doch voor den Indonesischen sergeant 1e kl. werd dit *f* 750 's jaars. Men ziet, Mijnheer de Voorzitter, hoe groot de verlaging is voor den Indonesiër. Voor den Indonesischen sergeant 2e kl. was het pensioen gesteld op *f* 600 's jaars, later tot *f* 450 teruggebracht. Van den Indonesischen soldaat werd het maximum pensioen van *f* 365 's jaars verlaagd tot *f* 225, een vermindering aldus met ruim 30%, terwijl de Europeesche soldaat aanvankelijk *f* 600 's jaars max. pensioen, had, hetwelk later werd verhoogd tot *f* 800, een verhooging aldus met 30%. Bekijken wij thans het maximum pensioen van den Europeeschen brigadier, dat gesteld is op *f* 900 's jaars. Deze man verdient in actieven dienst inclusief vivresgeld *f* 2,35 maximum per dag. Als hij gepensionneerd wordt, krijgt hij per dag *f* 2,50. Immers *f* 900 per jaar is *f* 75 per maand of *f* 2,50 per dag. Ik herhaal in actieven dienst *f* 2,35 per dag, gepensionneerd zijnde verdient hij *f* 2,50.

Deze cijfers spreken boekdeelen over bevoorrechting van de Europeesche groep boven en soms ten koste van de Indonesische groep. Ik vraag mij af, hoe het mogelijk is, dat in eenzelfde tijdperiode en in eenzelfde maatschappij het levenspeil van de eene groep zóó kon zijn gedaald en van de andere groep zóó kon zijn gestegen, dat de behoeften van de eene groep zouden zijn afgenomen en van de andere toegenomen. Dit strookt immers niet met het feit, dat er nu ook in het Indonesische deel van het leger meer geschoolden zijn en de Indonesiërs over het algemeen in geestelijke ontwikkeling vooruit zijn gegaan, daardoor ook meer behoeften hebben gekregen, zoodat zij ook naar een hooger levensniveau dienen te worden gewaardeerd. In plaats daarvan werden en worden zij lager gewaardeerd.

(De heer Soangkoepon: Maar het gaat om de waarde van het leger.)

Ook het rascriterium schijnt in het leger een ongeneeslijke kwaal te zijn, ondanks alle tegenspraken. Dit is duidelijk waarneembaar in de bezetting der hoogere onderofficiersrangen. Aan de ranglijst van de Europeesche onderofficiersvereeniging „Ons Aller Belang" heb ik enkele sprekende cijfers kunnen ontleenen. Bij de infanterie zijn er 511 onderofficieren met den rang van sergeant-majoor, adjudant-onderofficier en onderluitenant, waaronder slechts 7 Indonesiërs; bij de artillerie van de 211 slechts 1, bij de genie van de 110 slechts 2, terwijl bij de cavalerie, de luchtvaart, den militairen gezondsheidsdienst, den topografischen dienst en het reproductiebedrijf er geen enkele Indonesiër te vinden is. Men kan mij niet wijsmaken, Mijnheer de Voorzitter, dat voor deze rangen de Indonesische soldaat niet geschikt zou zijn, als hem de gelegenheid werd gegeven die te bekleeden.

Verder wil ik in dit verband nog melding maken van een recent geval, waarbij het onderscheid naar ras zoo evident mogelijk is. Een Indonesisch abituriënt van de K. W. S. hier ter stede is tegelijkertijd met een Europeesch jongmensch van dezelfde opleiding geplaatst bij de afdeeling technischen dienst der luchtvaart. Echter, na een zelfde speciale militaire opleiding genoten te hebben werd de Indonesiër aangesteld als Indonesisch sergeant 2e kl. en de ander als Europeesch sergeant. Vergis ik mij niet, dan verdient eerstgenoemde een dagsoldij van *f* 1,90, dus *f* 57 per maand, terwijl zijn Europeesche collega direct een salaris van *f* 185 per maand verdient. Mijnheer de Voorzitter! Twee personen met dezelfde opleiding en dezelfde geschiktheid, toch verschillend gewaardeerd, alleen op grond van het rassenverschil. Want welk verschil zou er in casu anders kunnen bestaan?

Mijnheer de Voorzitter! Vroeger heeft de Regeering, indien in dit college aangedrongen werd op eenzelfde salarieering van den Europeeschen en Indonesischen militair, zich op het standpunt gesteld, dat dit niet kon en wel op grond van de meerdere geschiktheid, speciaal in intellectueel opzicht van den Europeaan. Doch nu heeft de Regeering dat standpunt verlaten, omdat allengs bleek, dat het onhoudbaar was. De gemiddelde Indonesiër is, als het er op aan komt, even geschikt als de gemiddelde Europeaan. Door het verlaten van dit standpunt dus van het geschiktheidscriterium, is de ontevredenheid nog meer gewekt onder de vele beter geschoolde Indonesiërs in alle rangen door het feit, eerstens dat zij, hoewel van gelijke ontwikkeling, bij hun Europeesche makkers

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Lapian.)

ten achter zijn gesteld, tweedens, hoewel meer ontwikkeld zijnde, in waardeering gelijk moeten staan aan hun landgenooten, die slechts een gewone volksschool hebben bezocht. Zij constateeren dan wat het resultaat is van het jarenlange bezoek eener H.I.S. met veel duurdere schoolgelden in vergelijking met de eischen en het genotene op een desa- en vervolgschool.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals gezegd, dat klassieke standpunt heeft de Regeering min of meer verlaten. Nu poneert Zij een andere stelling, n.l. dat de Europeaan op een hooger levensniveau leeft dan de Indonesiërs, aangezien de eerste meer behoeften heeft, een stelling die intusschen een „dooddoener'' is geworden. Goed beschouwd is deze stelling slechts een subjectieve waardeering. Bezien van objectieve zijde geldt voor ieder mensch een bepaald levensminimum en heeft ieder mensch, ook de Indonesiër, het verlangen om het zich zoo gerieflijk mogelijk te maken. Dit is een algemeen menschelijk recht, geen monopolie der Europeanen. Daarom gaat het niet aan om onderscheid te maken op grond van ras en levenspeil.

Dergelijke criteria, Mijnheer de Voorzitter, zijn uit den booze, vooral in het leger. Zooals gezegd, het leger moet in deze bijzondere tijdsomstandigheden bijzonder paraat zijn. Zoo uiterlijk als innerlijk. En dit laatste kan niet het geval zijn, wanneer een groot deel der manschappen als stiefkinderen behandeld wordt. Straks zullen zij — het Indonesische evenals het Europeesche contingent — wellicht hun leven moeten geven voor het Land, dat zij uit hoofde van hun beroep verplicht zijn te verdedigen. En zij zullen ongetwijfeld ook hun plicht doen, maar het zal naar mijn meening geschieden zonder eenige geestdrift, zoo de Regeering geen moeite wil doen om dit aan te wakkeren, en wel in de eerste plaats door hun bestaan, nu het nog mogelijk is, te verbeteren. Want een leger, dat vecht zonder enthousiasme, strijdt a priori al voor een half verloren zaak.

In en buiten den Volksraad is, na het uitbreken van den huidigen oorlog en na de bezetting van Nederland, van Europeesche en van Indonesische zijde, de leuze de wereld ingeslingerd: „Eenheid voor alles''; ook door U, Mijnheer de Voorzitter. Deze eenheid is voor de paraatheid van het gansche leger in Indonesia een eerste vereischte, een conditio sine qua non. Wil de Regeering deze eenheid bewerkstelligen, dan beginne Zij vooreerst alle rassenbarricades op te ruimen, door o.a. alle gelijkwaardige rangen in het leger volgens één maatstaf te waardeeren en te salarieeren. Zij dient daarmede slechts Haar eigen belang en het algemeen welzijn.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben thans aan het slot van mijn betoog en eindig in aansluiting daarop met de volgende suggestie te doen. Nu de Regeering enkele maanden terug financieele bezwaren had tegen mijn amendement inzake opvoering van de salarissen der Indonesische militairen tot het peil van de Europeesche groep, zou ik ter tegemoetkoming aan de door de Regeering geopperde bezwaren een minder kostbaren weg willen wijzen, welke kan leiden tot eenzelfde geldelijke waardeering van de militairen met algeheele verwerping van het rassenonderscheid, n.l. door het salarispeil van de Indonesische militairen te verhoogen en dat van de Europeesche militairen, die in vele opzichten overgewaardeerd worden, te verlagen.

Mijnheer de Voorzitter! Als in vreedzame tijden de Regeering den moed had om de salarissen en de pensioenen van de Indonesische militairen te verlagen ten faveure van de Europeesche, waarom zou het thans — nu de noodzaak daartoe dwingt — in omgekeerden zin niet mogelijk zijn?

In het uiterste geval beveel ik de Regeering aan om desnoods de soldijen der Europeesche militairen terug te brengen tot het Indonesische peil, opdat in ieder geval de bestaande wrok van Indonesische zijde opgeheven worde.

Mijnheer de Voorzitter! Indien mijn voorstel hetwelk in

(J. A. van Helsdingen.)

principe beoogt alle salarisverschillen op grond van rasdiscriminatie te doen verdwijnen, wordt aangenomen en ten uitvoer gelegd, zal het psychologisch effect op de Indonesische soldaten zelfs de Regeering tot vreugde stemmen, tot heil van nieuw Nederlandsch-Indië, van Indonesië.

De heer **J. A. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Vergis ik mij, wanneer ik meen te kunnen constateeren, dat het vertrouwen in de Regeering ter zake van den uitbouw en versterking van het leger grooter is dan eenige maanden geleden? De in deze zaal geuite bezwaren en(of) verwijten, die in dagbladen vóór de besprekingen in den Volksraad zijn geuit, dan wel als gevolg dier besprekingen gelanceerd, komen mij minder heftig, gematigder voor. Is dit het resultaat van de door de Regeering genomen en bekend gestelde maatregelen, of is deze gematigde houding wellicht het gevolg van de overpeinzing, dat dit gekanker, en het twijfelen aan eigen kracht nooit ten goede kan komen aan de zaak, welke men voorstaat? Het effect van deze handelingen is zooals de regeeringspubliciteitsdienst zoo terecht kenmerkte, het omgekeerde van wat wordt beoogd, zij brengen anderen aan het twijfelen wat betreft ons vermogen en, in onmiddellijken samenhang daarmede, aan onzen wil ons te handhaven.

Wellicht behoor ik tot de optimisten, Mijnheer de Voorzitter, maar toch geloof ik, dat er een kentering in dezen valt te constateeren. Trouwens, door eenige leden is reeds hulde aan de Regeering gebracht.

Mijnheer de Voorzitter! De beantwoording van de opmerkingen in het algemeen gedeelte zal te goeder tijd geschieden, naar verwacht mag worden; ik zal mij daarom slechts bezig houden met de memorie van antwoord nopens de begrooting van Oorlog.

Op bladzijde 2 (roneo) betoogt de Regeering, dat een algemeene dan wel gedeeltelijke mobilisatie niet noodig is, diep ingrijpt in de sociale en economische samenleving en kostbaar is. Over het hoofd is echter gezien, een bepaalde vorm van gedeeltelijke mobilisatie, namelijk die van de staven, zij het ook van een divisie. De Regeering heeft medegedeeld, dat als gevolg van de zoo sterk uitgebreide taak en omvang van het leger uitbreiding van de hoogere rangen noodzakelijk is en van versobering in geen geval sprake kan zijn. Integendeel, het dynamisch karakter van de moderne oorlogvoering eischt een goede, niet bekrompen organisatie van commando's en staven.

Deze uitspraak is zeer juist, en tot voor kort althans, waren de staven zeer krap, ja te krap georganiseerd, zoodat, gelet op de ervaringen in den oorlog 1914—1918 geen groote wissel op het uithoudingsvermogen daarvan mocht worden getrokken. Juist, waar dit thans onderkend is en naar verwacht mag worden, hierin is of zal worden voorzien, juist daarom zal een proefmobolisatie van de staven in een divisie nut kunnen afwerpen; dan ondervindt men de fouten, welke aan de organisatie kleven, fouten welke zich zullen voordoen, ook al is te voren deze organisatie theoretisch naar beste weten opgezet.

Wat betreft de personeelsvoorziening valt de aandacht op de moeilijkheden, ondervonden bij de recruteering van technisch personeel. Ook hier wacht men de resultaten af van het onderzoek van de voorlichtingscommissie technisch onderwijs. Door deze commissie zal uiteraard rekening worden gehouden met de behoeften van leger en vloot. Vanzelfsprekend zal dit dan ook een prikkel te meer vormen voor deze commissie om snel te werken, want de opleiding van technisch personeel kost veel tijd.

Der Regeering moge dan ook in overweging worden gegeven zoo mogelijk de voorziening aan personeel voor de weermacht den voorrang te geven en zoodra een afgerond advies hieromtrent is ontvangen, de opleiding ter hand te doen nemen. Aangedrongen moge voorts worden op een contact met het departement van Onderwijs en Eeredienst.

(J. A. van Helsdingen.)

Mijnheer de Voorzitter! Met genoegen is vernomen, dat aan alle jongelieden van Europeeschen landaard, Nederlandsch onderdaan zijnde, de gelegenheid wordt geboden een vrijwillige verbintenis aan te gaan. Sluit dit in, dat jongelieden van deze categorie hun militieplicht vervullende, om daarna een vrijwillige verbintenis aan te gaan en het leger hebben moeten verlaten, weder in hun rang bij het leger zullen kunnen worden opgenomen?

De mededeeling, dat het in de bedoeling ligt na den oorlog de K.M.A. te Bandoeng op te heffen, is met groote teleurstelling ontvangen, te meer, waar het gestelde op blz. 7 van de algemeene inleiding stuk 1A, waarbij gezinspeeld is op verruiming van de toekomstmogelijkheden voor de ingezetenen dezer gewesten, — ja zelfs belangrijke verruiming daarvan — niet nagelaten heeft verwachtingen ten deze te wekken. De Regeering deelt thans een andere zienswijze mede, afwijkend van het gestelde in de algemeene inleiding, een afschuwelijk misverstand klaarblijkelijk, welke zienswijze overigens sedert tientallen jaren dezelfde is gebleven en aan den Volksraad bekend werd gesteld.

De eertijds medegedeelde bezwaren doen zich thans uiteraard gevoelen, zegt de Regeering, maar moeten noodgedwongen worden aanvaard; gaarne zal worden vernomen in welk opzicht en in welke mate de bezwaren zich thans voordoen. Overigens moge ik ten aanzien van de opleiding van officieren van andere wapens en diensten dan van de Infanterie mij aansluiten aan de desbetreffende vraag van het geachte medelid La Lau.

Overgaande tot bespreking van militie en landstorm, moge het volgende worden opgemerkt. In het afdeelingsverslag wordt verklaard, dat nog te veel ingegaan wordt op verzoeken van particulieren om uitstel van verplichte oefeningen van militie en landstorm, waaromtrent de Regeering mededeelt, dat dergelijke verzoeken aan een nauwgezet onderzoek worden onderworpen en alleen in bijzondere en dringende gevallen uitstel wordt verleend.

Ieder zal het ermede eens zijn, dat dit de juiste werkwijze is; er wordt zooveel geschermd met woorden als: we zijn een land in oorlog, ieder moet offers brengen, en dergelijke. Als men zelf geen dienstplicht heeft te vervullen, dan wel er zeker van is, dat na afloop ervan, de particuliere of ambtelijke inkomsten in gelijke mate weder zullen toevloeien, kortom wanneer men zelf geen nadeel of vrijwel geen nadeel heeft van het volbrengen van dezen plicht, dan is het gemakkelijk dergelijke woorden te gebruiken; voor hem die het offer heeft te brengen, hebben zij een wrangen smaak. De heeren De Villeneuve en Hoedojo hebben hierover reeds eenige woorden gesproken, waarbij ik mij in het algemeen gaarne aansluit.

Waar deze offers in vele gevallen onvermijdelijk zijn, is het plicht de nadeelen, ook voor particulieren zooveel mogelijk te verkleinen, waartoe ook in een toestand na den oorlog zal dienen te worden voorzien, voorzoover zulks mogelijk is.

Het doet daarom deugd, Mijnheer de Voorzitter, te lezen, dat een inkomstenregeling voor dienst- en reserveplichtigen in behandeling is, waarin de gehate korting van 30 cent per dag op de burgerlijke inkomsten niet meer zal worden toegepast. Deze korting heeft zelfs geleid tot de vraag van een regent, welke gedragslijn diende te worden gevolgd ten aanzien van een Europeeschen schrijver, die *f* 11 per maand verdient, derhalve *f* 5,50 uitbetaald kreeg, waarvan *f* 9 moest worden gekort. Hierop werd geantwoord, dat geen bezwaar bestond de bepaling zoodanig toe te passen, dat de invordering van het verschil achterwege ware te laten. Hoe de werkwijze zou moeten zijn als de man *f* 18 verdiende en er dus geen verschil zou zijn, daarin werd niet voorzien.

Van ganscher harte hoop ik, dat de betrokken commandant van dezen dienstplichtige, dan wel de betrokken burgerlijke ambtenaar, deze aangelegenheid heeft voorgebracht, waardoor wijziging in de bepalingen mogelijk is gemaakt. Dat men bij de vaststelling ervan een dergelijk geval over het hoofd ziet is aan te nemen, maar de betrokken ambtenaren en officieren behooren dergelijke gevallen voor te brengen.

Het zij mij vergund, de aandacht van de Regeering te vestigen op het artikel van den hoofdredacteur van het A. I. D., waarin zijn ervaringen als reserve-kapitein zijn weergegeven. Hoogstwaarschijnlijk zal het leger daarvan profijt kunnen trekken, terwijl betrokkenen kunnen worden geholpen.

Door den Regeeringsgemachtigde is eenigen tijd geleden aangekondigd, dat de bezoldiging van ongehuwde landsdienaren in militie- en landstormdienst zal worden herzien. Klaarblijkelijk is deze wijziging begrepen in de algemeene herziening, waarvan de voorstellen de Regeering nog niet hebben bereikt. Het is te wenschen, dat deze algeheele herziening ook de inkomsten van niet-overheidsdienaren, dus particulieren zal omvatten. Thans komen zij, volgens art. 1918 slechts in aanmerking voor een tegemoetkoming indien tijdens hun verblijf in werkelijken dienst voor hun gezin de middelen voor levensonderhoud ontbreken.

Voor hen, die geen kostwinner zijn, blijft tegemoetkoming achterwege en toch worden velen in ernstige mate gedupeerd, zoo o.a. ook doordat bij herhaalde opkomst voor korten tijd de huishuur doorgaat en wel moest doorgaan.

In dit opzicht moge er op worden gewezen, dat het voor oudere artsen wellicht vrij gemakkelijk is om een vervanger te vinden, voor jonge, die zich pas een practijk hebben gevormd is dit lastig en kostbaar, ook voor dergelijke gevallen ware een nauwkeurig onderzoek in te stellen en tegemoetkoming mogelijk te maken, als anderszins.

Nogmaals, Mijnheer de Voorzitter, het is zoo gemakkelijk te spreken over wij zijn een land in oorlog en ieder moet offers brengen, enz. als men zelf deze niet behoeft te brengen.

Ten aanzien van de opleiding van het kader van den landstorm moge wellicht ten overvloede worden gewezen op de mogelijkheid van het geven van avondcursussen e.d.

Het vermelde omtrent de stads- en landwachten noopt mij tot de volgende opmerkingen. Zoo langzamerhand zijn deze wachten legerorganisaties geworden en worden op ruime schaal de kosten van landswege opgevangen.

De oefening enz. is op militairen leest geschoeid; zelfs de exploitatiekosten van de motorvoertuigen komen ten laste van den Lande.

Toch is er, naar het mij voorkomt, een tegenstrijdigheid in den opzet te bespeuren. Ik wil vooropstellen, het uit een psychologisch oogpunt juist te achten, van de aangeboden hulp der burgerij gebruik te maken en den bij vele ingezetenen gevoelden drang tot medewerking aan de verdediging te benutten. Onjuist acht ik het echter, dit deel der landsverdediging in zoo belangrijke mate te laten afhangen van die bereidwilligheid.

Deze wachten vormen een deel van de landsverdediging; de Regeering make dan ook uit waar zij noodig of gewenscht zijn en financiere haar geheel; acht Zij motoriseering noodig, dan zorge Zij voor aanschaffing en exploitatie; is zulks niet het geval, dan blijve motoriseering achterwege.

De Regeering verklaart zelf, dat de gedeeltelijke motoriseering van de stadswachten verband houdt met de uitgebreidheid der betrokken plaatsen, en een economisch gebruik van de beschikbare krachten mogelijk maakt. Zij is dus noodig of gewenscht en rijst de vraag, waarom zij niet geheel op kosten van den Lande geschiedt.

In dit verband is voor het verleenen van financieelen steun, als de particuliere fondsen niet toereikend zijn, geen plaats, nòch voor een afhankelijkheid van de mate van bereidheid tot vrijwillige, belangelooze dienstneming en oefening. De burgerdienstplicht biedt, naar ik meen, gelegenheid om op die plaatsen, waar de Regeering zulks noodig acht, een voldoend aantal personen beschikbaar te stellen. Vallen deze vrijwilligers ook onder de militaire wetten?

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(J. A. van Helsdingen.)

Was het in den aanvang alleszins begrijpelijk, dat van de bereidwilligheid der burgerij gebruik werd gemaakt, thans is naar het mij voorkomt de tijd aangebroken, om met dit dualisme te breken; ook de herkeuring van eertijds afgekeurden voor de militie zal het benoodigde personeel kunnen leveren. Kortheidshalve moge ik verwijzen naar mijn suggestie ten aanzien van militie en landstorm bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting. Een bestendiging van dezen toestand heeft den schijn, alsof een deel van de kosten van de verdediging op de burgerij worden gelegd; ook de heer La Lau zinspeelde hier reeds op.

Hierop aansluitend moge worden opgemerkt, dat het accepteeren van het aanbod van de gemeente Bandoeng om bij te dragen in de kosten van een eventueele aanschaffing en oprichting van een ballonversperring rondom deze gemeente in dezelfde richting zou wijzen. Dit schitterend aanbod is zeer lofwaardig, doch de gemeente zal beter doen, de beschikbaar gestelde som ten behoeve van de defensie aan de Regeering af te staan, zonder meer, zooals de autonome gemeenschappen hebben gedaan. Deze ballonversperring is uit een defensie-oogpunt noodzakelijk, althans wenschelijk, en dan is zij een onderdeel van de defensie; is zulks niet het geval, dan wordt zij niet gelegd. Overigens zullen sperballons in sterke mate tot de bescherming van voor de verdediging belangrijke plaatsen kunnen bijdragen en ik heb met voldoening vernomen, dat aanschaffing daarvan ten behoeve van de defensie van daarvoor in aanmerking komende plaatsen, een punt van overweging uitmaakt.

Groote aandacht dient te worden besteed aan het verhoogen van de physieke paraatheid. In dit verband heb ik met voldoening gelezen, dat enkele reserve-officieren belast zijn met het propageeren van moderne lichamelijke opvoeding in het leger. Verwezen moge worden naar mijn opmerking bij de begrooting van Onderwijs voor 1941 ten aanzien van de opleiding in Soerabaja. Het zal duidelijk zijn, dat lichamelijke training ook voor ouderen noodig is en dus dient daarvoor tijd beschikbaar te worden gesteld; wij denken hierbij aan vervroegde sluiting van kantoren.

Niet begrijpelijk acht ik het echter, dat het instituut van de stads- en landwachten alleen voor den duur van den oorlog in stand zal worden gehouden. Indien de noodzaak blijkt, het instituut in den een of anderen vorm te handhaven, dan vervalt men vanzelf in een militie- of ander reservesysteem, zegt de Regeering, en Zij laat er op volgen, dat een en ander uiteraard bij de behandeling van de voorstellen tot invoering van de Inheemsche militie onder de oogen is gezien. Het komt mij voor, dat handhaving van het instituut der stads- en landwachen ook na den oorlog noodzakelijk zal zijn. Ik acht dit geen vraag meer, en hier gaat de Regeering min of meer in op de suggestie, die ik deed bij de behandeling van de zesde aanvullende begrooting op afdeeling VIII.

Toch geloof ik, dat men niet op de invoering van de Inheemsche militie behoeft te wachten.

Tot verheugenis stemt de mededeeling omtrent de oprichting van een springstoffenfabriek en omtrent de overweging om een fabriek voor de vervaardiging van wapenonderdeelen op te richten. Moge de overweging niet langer duren dan strikt noodzakelijk is, terwijl uiteraard voor een doeltreffende keuze van de oprichtingsplaats zal worden zorggedragen.

Naar verluidt heeft de evacuatie van de particuliere burgerbevolking van Tarakan aanleiding gegeven tot ongerustheid in andere plaatsen op de buitengewesten. Ook daar wenscht men maatregelen tot bescherming van de burgerij. Het komt gewenscht voor duidelijk te maken, dat Tarakan een uitzonderlijk geval is en de bevolking elders nergens, zelfs niet op Java, veiliger is dan in haar woonplaats. Waarschijnlijk kan o.a. ook de regeeringspubliciteitsdienst hier nuttig werk verrichten.

(Soedibiokoesoemo.)

Nog een laatste opmerking, Mijnheer de Voorzitter, over het contact van militairen met de burgerij. N'en déplaise de mededeeling van de Regeering zal een ieder het erover eens zijn, dat dit contact zeer gering is en ik moge wijzen op den wensch, welke door mij bij de begrooting voor Marine met betrekking tot het in het leven roepen van een organisatie van ontwikkeling en ontspanning werd geuit, terwijl wellicht ten overvloede de aandacht van den Regeeringsgemachtigde moge gevestigd worden op de actie in Oost-Java om de marinemannen uitstapjes naar ondernemingen, enz. te doen maken. Zou dit ook voor het leger niet iets zijn, voor onze jonge en zelfs voor oudere Europeesche militairen? Het denkbeeld lijkt mij alleszins voor uitvoering vatbaar en moge daarom warm in de aandacht van de Regeering worden aanbevolen.

De heer **Soedibiokoesoemo**: Mijnheer de Voorzitter! In de algemeene inleiding heeft de Regeering doen uitkomen, dat in de voorliggende ontwerp-begrooting 1941 groote bedragen worden gevoteerd voor een verdere versterking van het defensie-apparaat.

Het is een voldoening te mogen constateeren, dat de legerleiding met de Regeering alles op het spel zet om de legersterkte op te voeren, teneinde berekend te zijn voor de zware taak. Het is geruststellend te mogen vernemen, dat ook het luchtwapen de volle aandacht van de Regeering heeft en dat Zij de versterking daarvan krachtig ter hand neemt.

Bezat Nederlandsch-Indië vóór den inval slechts een beperkt aantal vliegtuigen, thans is naar verluidt dit aantal zeer belangrijk opgevoerd.

Mijnheer de Voorzitter! Toch kan ik den indruk niet van mij afzetten, gezien de plaats, welke het luchtwapen in den modernen krijg inneemt, dat dit aantal verre van voldoende is. Ik meen dan ook aller wensch in deze zaal te vertolken als ik naar voren breng, dat dit aantal vertienvoudigd dient te worden.

De moderne strijdmethoden hebben aangetoond, dat het succes van eenige operaties voor een belangrijk deel afhankelijk blijkt te zijn van het meesterschap in de lucht. Vooral voor dit eilandenrijk, waar overal kan worden geland, is een sterke luchtvloot van groote beteekenis. Het luchtwapen is voor Nederlandsch-Indië van primair belang. Verblijdend is het op te merken, dat het in het voornemen van de Regeering ligt, aan dit wapen vliegtuigen voor troepentransport toe te voegen.

Aangenaam is het thans van de Regeering te mogen vernemen — memorie van antwoord bldz. 11 (roneo) — dat de toevoer van vliegtuigen van Amerika bevredigend is en dat dit tot dusver geschiedt volgens de afgesloten contracten. Nochtans meen ik goed te doen naar voren te brengen, dat door de herkiezing van President Roosevelt, de omstandigheden voor den aankoop van vliegtuigen belangrijk gunstiger zijn geworden en ik spreek in dit verband de hoop uit, dat onze Regeering van deze gunstige omstandigheden gebruik zal maken door meer bestellingen te doen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik spreek verder de hoop uit, dat onze Regeering indachtig zal zijn het woord van den Engelschen Minister-President Churchill, die ten aanzien van den aankoop van vliegtuigen heeft verklaard: „Onze limiet is de hemel".

Helaas, Mijnheer de Voorzitter, is onze limiet geenszins de hemel, doch onze geheele defensiekosten, alles bij elkaar, bedragen slechts ± *f* 300 millioen. Dat is wel veel, heel veel zelfs, Mijnheer de Voorzitter, vooral in vergelijking met de uitgaven van 4 jaren terug, die slechts *f* ± *f* 130 millioen bedroegen. Naar mijn stellige overtuiging zal ook dit lang niet toereikend zijn voor onze veiligheid. Deze laatste moet den doorslag geven.

Het is dan ook in verband hiermede, dat ik wederom de

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Soedibiokoesoemo.)

aandacht der Regeering op mijn bij de algemeene beschouwingen gedane suggestie vestig.

Mijnheer de Voorzitter! Ook met de verhooging van de getalsterkte van het leger houdt de Regeering zich bezig. Men weet, dat deze personeelversterking van het leger een onderwerp van studie heeft uitgemaakt van de Weerbaarheidscommissie, waarvan het eindrapport thans gereed is. Het stemt mij tot genoegen, dat het voorstel van de Weerbaarheidscommissie om den beperkten Inheemschen militieplicht in te voeren, reeds het departement van Oorlog heeft bereikt, waar de voorbereidende werkzaamheden worden verricht (vide memorie van antwoord, algemeen gedeelte stuk 4, bldz. 4, roneo). Ik hoop, dat de Regeering met dat voorstel kan instemmen en spoedig een beslissing zal nemen.

Een groot leger voor de verdediging van dit eilandenrijk is onafwijsbaar urgent. In dit verband zou ik gaarne de aandacht van de Regeering willen vestigen op de kortverband-regeling, hoewel ik hierbij niet ontkennen wil, Mijnheer de Voorzitter, dat ten deze reeds stappen zijn gedaan, doch van een krachtig aanpakken en opvoering van de getalsterkte van het kortverband-leger tot de tophoogte is nog geen sprake.

Weliswaar wordt in de memorie van antwoord (roneo bldz. 5) gewag gemaakt van een snelle aanneming van militairen met kort dienstverband, maar toch komt het tempo van aanneming mij nog niet voldoende snel voor. Mij is bekend, Mijnheer de Voorzitter, dat op Madoera tot en met heden b.v. slechts een verhooging te constateeren is van ± 50%. Dit is naar mijn stellige overtuiging verre van voldoende.

In Madoera heeft de legerleiding zich ertoe bepaald, de kortverband-militairen, die met groot verlof zijn, weder op te roepen. Ben ik wel ingelicht, dan zijn er in dit jaar geen nieuwe kortverband-recruten aangenomen. De Madoereezen hebben reeds getoond, goede militairen te zijn en aan strijdlust ontbreekt het hun niet. Waarom dan niet op groote schaal aangeworven?

In de pers werd verleden jaar melding gemaakt van het aanwerven van kortverband-soldaten, zoowel op West-, Midden- als Oost-Java. Kwamen er zich honderden hiervoor aanmelden, de aanname beperkte zich echter tot tientallen, wat ook het geval is in 1940, bijvoorbeeld in de residentie Kediri.

De Regeering heeft blijkens de memorie van antwoord blz. 5 (roneo) verklaard, dat de keuringseischen voor militairen met kort dienstverband lichter zijn dan die voor de beroepsmilitairen en een verdere verlaging de gevechtskracht van het leger zou kunnen aantasten. Hoewel dit standpunt juist is, moet men onder de gegeven omstandigheden toch water in den wijn doen en mildere normen aanleggen bij de keuringen. Ik wil hiermede niet zeggen, dat zwakkelingen en doodzieken worden aangenomen, neen, ik wil slechts naar voren brengen, dat men met de keuring minder streng dient te zijn en dat men lieden met ziekten, die na korten tijd te genezen zijn, dient aan te nemen, al dan niet na tijdelijke afkeuring. Verder zegt de Regeering, dat de verlaging der keuringseischen onnoodig is, daar het aanbod van hen, die aan de gestelde eischen voldoen, ruim voldoende is. Dit kan ik niet begrijpen, Mijnheer de Voorzitter, want zooals ik zooeven heb gezegd, werden bij de aanwerving van kortverband-soldaten slechts tientallen aangenomen, m.a.w. slechts tientallen voldeden aan de gestelde eischen, terwijl honderden zich hiervoor kwamen aanmelden. Nu rijst bij mij de vraag, in welke richting feitelijk de Regeering wil gaan. Zal het leger alsnog tot topprestaties worden opgevoerd? Indien men dit wil doen, dan dient zulks met krachtige hand te worden aangepakt, en lijkt mij een aanbod van eenige tientallen onvoldoende.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag mij af, wat de werkelijke reden is, dat men de werving van kortverband-militairen niet op groote schaal doorzet. Is het misschien, omdat men er nog wantrouwig tegenover staat, m.a.w. valt op de loyaliteit van de gegadigden mogelijk nog wat af te dingen? Of laten de financiën het niet toe? Of heeft men het tot dusver nog te druk met het oproepen en oefenen van militieen landstormplichtigen? Deze mogelijkheid is niet uitgesloten en dit zou inderdaad ook een begrijpelijke reden zijn. Maar, Mijnheer de Voorzitter, thans is de oefening dezer dienst- en landstormplichtigen alweer verder gevorderd, zoodat er meer aandacht aan de kortverband-militairen kan worden besteed. Ik spreek de hoop uit, dat de noodige fondsen hiervoor beschikbaar zullen worden gesteld, m.a.w. voor het belang van de defensie zou ik de Regeering willen aanraden, niet al te veel te letten op de geldmiddelen. Men lette op het levensbehoud van Indië.

Het verheugt mij, dat in verschillende groote steden stadswachten worden opgericht. Ondernemingen zullen straks in de gelegenheid worden gesteld landwachten in het leven te roepen. Het zal mij aangenaam zijn te mogen vernemen, op welke wijze de stads- of landwachten in kleine regentschapshoofdplaatsen, havenplaatsen en in plaatsen waar belangrijke hoeveelheden producten zijn opgeschuurd, zullen worden georganiseerd. In dit verband wil ik nog een concrete suggestie doen.

Mijnheer de Voorzitter! In den Oosthoek en Madoera en naar mijn meening ook elders op Java woont een krijgshaftige bevolking, die zich uitnemend zou leenen voor de organisatie van hulpcorpsen. Ik vermeen, dat dergelijke corpsen, na een deskundige training, van groote waarde zullen blijken voor de landsverdediging.

Ik beveel deze suggestie in de ernstige overweging der Regeering aan. Met weinig kosten kan Zij op deze wijze de beschikking krijgen over trouwe, moedige en uitnemende troepen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik ben zoo vrij in deze naar een artikel, voorkomende in het weekblad: De „Getuige" van 30 October 1940, bladzijde 8 te verwijzen, waarin vermeld staat, dat de guerilla-krijgers in China veel hebben bijgedragen tot de zege, behaald door het Chineesche leger.

Ik zou U willen verzoeken, Mijnheer de Voorzitter, een uittreksel van dit artikel als noot aan de Handelingen te mogen toevoegen.

De **Voorzitter**: Daarentegen bestaat geen bezwaar. [1])

De heer **Soedibiokoesoemo**: Dank U, Mijnheer de Voorzitter!

Ik wil daarmede alleen te kennen geven, dat de bende zooals daarin wordt geschetst veel vermag, ondanks het feit, dat zij ongedisciplineerd is, en ondanks de slechte bewapening. Een goed getraind en goed bewapend corps als door mij daareven bedoeld, zal zeer zeker een veel grootere gevechtswaarde bezitten en dus veel kunnen bijdragen tot de sterkte van de weermacht.

Met vreugde heb ik in de memorie van antwoord bladzijde 2 (roneo) gelezen, dat de Regeering ten opzichte van het

[1]) In bedoeld artikel wordt o.m. het volgende medegedeeld:

Dat de Chineesche guerrillabenden in Sjansi den Japanners groot nadeel berokkenen, bleek uit een ontmoeting met zoo'n bende, die uit 60 man bestond. Behalve geweren, „aardappelstampers", Mauserpistolen en lichte machinegeweren gebruiken deze benden speren en zwaarden, niet uit gebrek aan wapens, maar wegens het nuttig effect ervan, bij een handgemeen tegen een met geweer en bajonet bewapende.

Van opgebroken spoorrails worden door de Chineezen bajonetten gesmeed.

De verliezen van de guerrillabenden, in vergelijking met die der Japanners, zijn zeer gering, als gevolg van de guerrillastrijdwijze, waarbij men vooral 's nachts vecht, wanneer de vijand geen voordeel kan trekken van zijn wapens.

De guerrillabenden strijden in groepen van meer dan 1 000 man, op last van het geregelde leger. Bij één schermutseling werd een Japansche bevoorradingscolonne overmeesterd. Vele vijandelijke soldaten werden daarbij gedood en de voorraden voedsel en munitie werden naar Linfeng meegenomen.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VIII en VIII A, Oorlog e.a.

(Soedibiokoesoemo.)
rekest van een achttal regenten in den Oosthoek haar waardeering heeft betuigd en dat de mogelijkheid van verwezenlijking van het denkbeeld in onderzoek is genomen. Namens de belanghebbende regenten hoop ik van ganscher harte, dat het onderzoek zoo mogelijk wordt bespoedigd en dat het tot een gunstige beslissing in deze zal mogen leiden.

Mijnheer de Voorzitter! Ik kom thans tot eenige opmerkingen.

De verdediging van Nederlandsch-Indië, in het bijzonder op Java, dient op peil te worden gebracht. Er zijn deelen, die in meer dan één opzicht belangrijk zijn, bijvoorbeeld de rijstschuren. Er zijn in den archipel bepaalde streken aan te wijzen, waar de rijstbouw een surplus geeft, dat bestemd is voor andere niet rijstverbouwende landen, of voor streken waar de oogst niet geheel in de behoefte aan rijst voorziet. Er zijn andere plaatsen, welke evenzeer van belang zijn voor de voortbrenging van andere belangrijke landbouw- en industrieproducten.

Een doelmatige verdediging dezer plaatsen acht ik noodzakelijk. De open kusten maken het urgent, de verdediging daarvan krachtdadig aan te pakken.

Mijnheer de Voorzitter! Dat ik als niet deskundige al deze suggesties heb voorgebracht, geschiedde uit ander motief dan om bij te dragen tot de veiligheid van ons land, en vooral niet uit eenig gebrek aan waardeering of vertrouwen voor de legerleiding en het legerbestuur. Integendeel, Mijnheer de Voorzitter, ik besef, dat het legerbestuur voor een zeer zware taak staat, een taak, die met voortvarendheid, toewijding en deskundigheid wordt verricht. Voor hetgeen door het leger thans tot stand is en wordt gebracht, heb ik groote waardeering.

Mijnheer de Voorzitter! Zooals U bekend, breidt de oorlog zich uit naar het Oosten. De barbaren hebben Roemenië bezet, de Italianen zijn Griekenland binnengevallen en Japan is tot de as toegetreden. Dan moet gestipuleerd worden de tot nu toe voor ons onbekende overeenkomst tusschen Rusland en de Hunnen. Dit alles stemt mij tot ongerustheid. De in de laatste dagen bekende berichten over de zege door Griekenland op de invallers behaald, de krachtige bombardementen door de Royal Air Force en niet het minst de jongste overeenkomst tusschen Nederlandsch-Indië en Japan zijn voor ons daarentegen geruststellende berichten, doch deze mogen ons in geen geval tot onvoorzichtigheid brengen. Juist nu, nu de omstandigheden er gunstig voorstaan, moet met alle kracht worden gewerkt om de landsverdediging nog meer op te voeren. In geen geval mogen die omstandigheden remmend werken op de opvoering van de weermacht. Wij dienen niet alleen paraat te zijn, doch ook paraat te blijven.

Mijnheer de Voorzitter! Het komt wel eens voor, dat de kranten onware berichten uit andere bladen aanhalen. Zoo kwam in de Java-Bode van 19 dezer blz. 3 een artikel voor, getiteld: „Indië en Japan", waarin wordt aangehaald een uitlating van een bekend Japansch dagblad Hachi Simbun, waarin het wordt voorgesteld, alsof Indië vijandig zou staan tegen Japan. Voorzoover mij bekend is, staat de Nederlandsch-Indische Regeering niet vijandig tegenover Japan. Integendeel!

Mijnheer de Voorzitter! Wij staan vijandig tegenover onzen vijand, n.l. de overweldigers, en ook tegenover andere landen, welke ook, die plannen koesteren om ons Indië aan te vallen.

Tot slot, Mijnheer de Voorzitter, het volgende. Mij is bekend, dat naar aanleiding van mijn suggestie, thans de regenten op Madoera bij een ontmoeting met militairen, de militaire eerbewijzen krijgen, die een hoofdofficier toekomt. Ik wil gaarne vanaf deze plaats mijn welgemeende erkentelijkheid jegens de Regeering en in het bijzonder jegens Zijne Excellentie den Legercommandant betuigen voor de ingevoerde maatregelen.

(Soetardjo, Neuyen.)
De regenten op Madoera zijn zeer ingenomen met en trotsch op dit „hormatbetoon" en zijn de Regeering en het Legerbestuur dan ook dankbaar. Ook ten opzichte van de verlaging van den eisch voor toelating tot den adspirant-officiercursus voor de Barisans van minstens het bezit van het mulodiploma tot bezit van het diploma van de H.I.S., Europeesche Lagere School en Kleinambtenaarsexamen, betuig ik namens de Madoereezen — in het bijzonder de adellijken — mijn grooten dank jegens de Regeering en Haar adviseurs, omdat deze verlaagde eisch meer in overeenstemming is met het werkelijke ontwikkelingspeil der Madoereezen.

De heer **Soetardjo**: Mijnheer de Voorzitter! Na de uitvoerige rede van ons geacht medelid, den heer Lapian, zie ik af van mijn voornemen om een overeenkomstig pleidooi te leveren voor de belangen van de niet-Europeesche onderofficieren en mindere militairen.

Mijnheer de Voorzitter! Het is U bekend, dat er van den kant van onze groep telkenmale op is aangedrongen om de zooeven weder door ons geacht medelid, den heer Lapian, gesignaleerde discriminatie ten aanzien van deze groep militairen op te heffen.

Ik moge ditmaal dan ook volstaan, na de terzake klemmende rede van den heer Lapian, met die rede in de hoofdlijnen te onderstrepen.

Ik geloof, dat het op den weg der Regeering ligt om aan dezen wantoestand een einde te maken.

Het zal de Regeering bekend zijn, dat de geest onder deze groep militairen op het oogenblik niet bepaald goed te noemen is. Ik geloof, dat het niet juist is om dezen toestand nog langer te doen voortduren. De paraatheid van het leger zou in het gedrang komen, indien aan de rechtvaardige wenschen van deze groep militairen niet spoedig wordt tegemoetgekomen. Ik spreek daarom de hoop en verwachting uit, dat nu uiteindelijk aan deze wenschen van de niet-Europeesche onderofficieren en mindere militairen gevolg wordt gegeven.

Mevrouw **Neuyen**: Mijnheer de Voorzitter! Nu niemand het onderwerp aangeroerd heeft, dat in de afdeelingen wel ter sprake is gekomen en waarop ook in de memorie van antwoord is teruggekomen, namelijk: waarom de vrouw niet meer wordt ingeschakeld op militair of semi-militair terrein, zou ik daar gaarne eenige opmerkingen over willen maken.

Ik ben het met het antwoord der Regeering geheel eens, dat de werkzaamheden van de vrouw niet bij voorkeur liggen op militair of semi-militair terrein. Ook mij komt het voor, dat inderdaad haar capaciteiten en aanleg zich meer op ander gebied bewegen, maar toch zou ik willen waarschuwen tegen een te lichtvaardig voorbijgaan aan de bereidheid en den goeden wil der vrouw om alles te doen wat haar mogelijk is ten dienste van de goede zaak.

(De heer Soangkoepon: Daaraan twijfelt niemand.)

Dat is zoo. Er wordt gezegd: de vrouw kan de beste medewerking geven door te zorgen, dat het gewone dagelijksch leven zoo normaal mogelijk functionneert. Dat is het antwoord, dat men meestal krijgt, wanneer men hierover spreekt. De vrouw heeft er zich op voor te bereiden, dat ook in tijd van oorlog het leven zoo goed mogelijk in gang blijft.

Ik ben het daarmede natuurlijk eens en alle vrouwen met mij. Maar ofschoon wij ons willen inspannen om alles zoo goed mogelijk te laten gaan en wij dus bereid zijn om te leeren koken op arang voor het geval het gas niet meer werkt en dergelijke meer, wij hebben toch ook het gevoel, dat wij daarnaast misschien capaciteiten hebben en ook werkkracht, die op ander gebied meer tot haar recht zouden kunnen komen.

Nu zegt de memorie van antwoord wel, dat de vrouw zich nuttig zal kunnen maken ten behoeve van de defensie op niet-militair of niet-semi-militair gebied en dat ieder initiatief

(C. C. van Helsdingen.)

in die richting op prijs zal worden gesteld, in de practijk echter is het niet zoo gemakkelijk om een terrein te vinden waarop de vrouw inderdaad het gevoel krijgt werkelijk noodig te zijn. Voor ieder werk hier geldt haast, behalve misschien het Roode Kruiswerk waaraan de vrouw dan ook enthousiast mede doet, dat er zooveel mannen beschikbaar zijn. Er wordt vaak gezegd: wij hebben zooveel mannen, wij hebben de vrouwen niet noodig. Dat werkt ontmoedigend en het kan dunkt mij niet juist zijn, omdat het nooit goed kan zijn, wanneer zoo'n groote hoeveelheid bereidheid en energie niet uitgebuit wordt ten behoeve van de zaak die ons allen zoo nauw ter harte gaat.

(De heer Soangkoepon: Bij het verplegen van gewonden kan de vrouw zeer nuttig werkzaam zijn.)

Daarvoor wordt al gezorgd. Ik noemde zooeven in dit verband het Roode Kruiswerk.

Er wordt zoo herhaaldelijk gezegd, dat dit een totale oorlog is, waarin een ieder al zijn krachten moet inspannen. Ik heb het gevoel, dat voor de vrouwen daarvoor een te klein terrein wordt gereserveerd. Het is m.i. aan te bevelen, dat men zich niet uitsluitend op het standpunt stelt: hebben wij voor dit werk ook mannen beschikbaar, doch dat men meer het standpunt inneemt, kunnen wij op dit terrein misschien met succes vrouwen inschakelen?

Zoo dikwijls komt men in de dagbladen uitdrukkingen tegen als: Waar blijft de vrouw?, met groote letters en vraagteekens en: Wat doen de vrouwen in Nederlandsch-Indië? Dit wekt den indruk dat wij achter zouden blijven en achter zouden willen blijven. Dit — en hierop wil ik den nadruk leggen — is toch in het geheel niet het geval. Erkennend, dat onze capaciteiten, onze ambities zich bij voorkeur niet bewegen op militair terrein, wil ik toch met grooten nadruk zeggen, dat wij bereid zijn tot alle werkzaamheden, wanneer het gaat om de verdediging van dit land of om de bevrijding van ons moederland. Tot alle werkzaamheden, Mijnheer de Voorzitter, dus werkzaamheden liggend op niet-militair terrein, op semi-militair terrein, ik wil er zelfs aan toevoegen: wanneer het noodig is — wat ik natuurlijk niet hoop — zelfs op militair terrein. Ik spreek den wensch uit, dat men deze bereidheid tenvolle zal benutten.

De heer **C. C. van Helsdingen**: Mijnheer de Voorzitter! Het was niet mijn voornemen, bij deze begrootingsafdeeling het woord te voeren, maar nu ons geacht medelid Soeroso heeft gemeend, het verbod van verschijning van de Banier bij de behandeling van deze begrootingsafdeeling te moeten betrekken en zelfs heeft verzocht om een strafrechtelijke vervolging acht ik mij tot een enkel woord verplicht.

Ik heb den indruk dat de bemoeienis van den legercommandant hier slechts een formeele geweest is. Daarom lijkt het mij niet juist, deze zaak hier ter sprake te brengen. Er zijn andere instanties tot welke ik mij zal hebben te wenden om informaties te verkrijgen waarom — de al dan niet gerechtvaardigdheid van deze beslissing thans ter zijde gelaten — men tegenover een blad als „De Banier", gezagsgetrouw en loyaal gedurende reeds 32 jaren, met afwijking van de normale toepassing van de breidelordonnantie, een abnormaal snellen weg heeft gevolgd en het blad, als een uiterst staatsgevaarlijk en revolutionnair blad, zonder voorafgaande waarschuwing voor 14 dagen het verschijnen onmogelijk heeft gemaakt.

(De heer Blaauw: Dan moet het toch wel heel erg geweest zijn!)

Tegen deze wijze van optreden gaat mijn protest.

Verder spreek ik hierover niet, en ik verwacht hierop van dezen Regeeringsgemachtigde ook geen antwoord, maar ik behoud mij het recht voor later — na vollediger informaties — op deze zaak terug te komen.

(Voorzitter, Soeroso.)

De **Voorzitter**: Hiermede is de behandeling van deze begrootingsafdeeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Het regeeringsantwoord zal over omstreeks twaalf dagen plaats hebben. De geachte Regeeringsgemachtigde, die onze beraadslagingen niet tot het einde heeft kunnen bijwonen, zal hiermede wel willen instemmen.

Na de pauze zal worden voortgegaan met de behandeling van de VIe begrootingsafdeeling in eersten termijn van de zijde van den Volksraad; de behandeling van Onderwerp **22** (Hooge rapat Tapanoeli) zal vandaag niet meer aan de orde kunnen worden gesteld.

De vergadering wordt te 11.29 uur v.m. geschorst en te 12.03 uur n.m. hervat.

De **Voorzitter**: Aan de orde is de voortzetting der behandeling van de afdeelingen VI, departement van Economische Zaken, VIA, Gouvernements-landbouwbedrijven, en VIB, Landsdrukkerij.

Wij zijn in den eersten termijn der beraadslaging van de zijde van den Volksraad genaderd tot den heer Soeroso.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil beginnen met een enkel woord over de uitbreiding van het landbouwonderwijs. De heropening van de landbouwschool te Soekaboemi juich ik uit den aard der zaak van harte toe, maar ik meen, dat met de heropening van één landbouwschool in de behoefte van dit land nog niet voldoende kan worden voorzien. Naar mijn meening zal het aantal abituriënten van de landbouwscholen, de middelbare en de andere scholen van Soekaboemi en Malang niet groot genoeg zijn, om in de behoefte van dit bij uitstek agrarisch land te voorzien. Nu zegt de memorie van antwoord, dat het aantal candidaten, dat zich voor bedoelde laatste scholen aanmeldde groot was, doch veel candidaten wegens plaatsgebrek moesten worden afgewezen.

Daarnaast heeft de Regeering nog een andere reden opgegeven, waarom Zij, ondanks den grooten toeloop van candidaten, niet is overgegaan tot de instelling van parallelklassen aan bedoelde scholen. Naar de meening der Regeering is de plaatsingsmogelijkheid van de abituriënten van bedoelde scholen zeer beperkt.

Ik meen, dat deze opvatting der Regeering niet geheel juist is, want de abituriënten van dergelijke scholen, die straks de maatschappij ingestuurd zullen worden, zullen niet alleen bestemd zijn om als werknemers op te treden, maar zullen straks temidden van de Indonesische bevolking als zelfstandige boeren moeten kunnen optreden. Ik meen, dat wij op het oogenblik dergelijke personen noodig hebben, want hoewel de voedselvoorziening, in het bijzonder die op Java, in den laatsten tijd vooruitgegaan is en men, wat de productie betreft, kan zeggen dat deze bijna selfsupporting is, is toch, naar ik meen, de voedselvoorziening van Java nog niet zoodanig, dat men werkelijk van selfsupporting kan spreken. Daarom is opvoering der productie nog altijd noodzakelijk en dit kan niet alleen bereikt worden van de zijde van den landbouwvoorlichtingsdienst, zooals wij dien bij de provincies kennen, maar men moet dit ook trachten te bereiken voor zooveel mogelijk personen met voldoende landbouwkennis, personen afkomstig van bedoelde landbouwscholen dus, naar de desa's te sturen.

Ik heb zooeven gezegd, dat de voedselvoorziening, in het bijzonder die van Java, nog niet selfsupporting is. Dit blijkt mij uit het Economisch Weekblad, dat uitgegeven wordt door het departement van Economische Zaken. In No. 41 van dat blad, van 11 October van dit jaar, leest men op blz. 1886 en 1887 dat de opbrengst van de productie van den Inheemschen landbouw — in het bijzonder die betreffende sawahpadi, padigogo, mais en cassave —, over 1939 op Java en

(Soeroso.)

Madoera als volgt was:

sawahpadi	79.147.790	quintalen droog
padigogo	4.457.957	„ „
mais	19.851.670	„ „
cassave	83.112.738	„ „

Als deze producties worden geconsumeerd door de bevolking van Java, die op het oogenblik ongeveer 45 millioen bedraagt, terwijl men daarbij aanneemt, dat de consumptie normaal zal zijn, zooals Dr. Postmus dit heeft aangegeven in een artikel van het orgaan van de Vereeniging voor Locale Belangen van September 1940, dan kan men op bladzijde 130 het volgende lezen omtrent het gewone menu van de Inheemsche bevolking.

Dr. Postmus wijst er op, dat volwassen mannelijke en vrouwelijke Inheemschen met een gemiddeld lichaamsgewicht van 50 kg — ik meen, dat dit ook het gewicht is van de Inheemsche bevolking in het algemeen — ten aanzien van het voedingsverbruik de volgende resultaten te zien geven.

Naast de verschillende voedingsmiddelen, die hij consumeert, heeft een dergelijke volwassen persoon minstens aan zilvervliesrijst noodig 500 gram per dag. Laten wij aannemen, dat van de bevolking van 45 millioen 2/5 tot de volwassenen kan worden gerekend, dus 18 millioen en de rest uit onvolwassenen of kinderen bestaat, dus 27 millioen. Dan zal per dag aan zilvervliesrijst voor volwassenen noodig zijn ½ kg × 18 millioen = 9 millioen kg.

Volgens Dr. Postmus zouden kinderen van 2 tot 7 jaar noodig hebben aan zilvervliesrijst 50% van hetgeen volwassenen noodig hebben, dus 250 gram, kinderen van 7 tot 11 jaar zouden noodig hebben 75% en kinderen van 12 jaar en ouder 100%. Nemen wij nu aan, dat de gemiddelde leeftijd van de kinderen kan worden gesteld tusschen 7 en 11 dan zal ieder kind gemiddeld per dag noodig hebben 75% van 500 g zilvervliesrijst of 375 g. In totaal zal er dus aan rijst worden geconsumeerd 27-millioen maal 375 g of ruim 20-millioen kg.

Voor de volwassen bevolking van Java zou noodig zijn per dag 9 millioen kg, zoodat in totaal 29 millioen kg zilvervliesrijst noodig zou zijn. Zooeven gaf ik aan, dat de totale productie van de rijst van de sawah en padi gogoh is 83 millioen quintaal. Dat is omgezet in beras ± 48 millioen quintaal, hetgeen geconsumeerd zou moeten worden volgens Dr. Postmus door 45 millioen zielen gedurende 160 dagen. Daarnaast heeft men de productie van 20 millioen quintalen mais. De voedingswaarde van 500 gr zilvervliesrijst staat gelijk aan die van 500 gram mais. Dus 20 millioen quintaal mais zou moeten worden geconsumeerd gedurende 60 dagen. In totaal zouden dan mais en rijst worden geconsumeerd in 220 dagen.

Verder is er nog een productie van 83 millioen quintalen cassave, gelijk aan ongeveer 27 millioen quintalen gaplek. De voedingswaarde van gaplek is gelijk aan die van zilvervliesrijst. Deze hoeveelheid zou geconsumeerd kunnen worden in ongeveer 90 dagen. In totaal heeft men dus te consumeeren voor ongeveer 220 dagen plus 90 dagen is 310 dagen. Als men nagaat, dat een jaar 365 dagen telt, dan beteekent dit dus, dat er voor 55 dagen geen eten is, althans berekend volgens het menu van dr. Postmus. Het kan zijn, dat men deze productie self-supporting wil noemen, maar dan zal het menu minder moeten worden, hetgeen in de practijk kan voorkomen, daar in den patjekliktijd de menschen in de desa's toch bijna niet te eten hebben. Men eet dan misschien in plaats van 500 gram, alleen 100 gram per dag aan rijst.

Uit deze cijfers blijkt, dat opvoering van de voedselproducten op Java, nog altijd noodzakelijk is. Ik hoop daarom, dat de Regeering inzake het landbouwonderwijs niet te veel rekening zal houden met het feit, dat de plaatsingsmogelijkheden voor de abituriënten van de landbouwscholen zeer beperkt is. Zij kan beter uitgaan van de premisse, dat men deze menschen straks zooveel mogelijk de desa's in moet sturen, teneinde mede te werken aan de opvoering van de verschillende landbouwproducten.

Ik heb verscheidene jongelui gekend, afkomstig van dergelijke scholen, die zich in de desa's gaan toeleggen op de beoefening van den landbouw en daar inderdaad beter resultaten verkrijgen bij de bewerking van den grond, dan de gewone tani.

Inzake de tewerkstelling van Indonesische abituriënten van bedoelde scholen in het bijzonder bij Europeesche ondernemingen, lees ik in de memorie van antwoord, dat ten aanzien van de plaatsingsmogelijkheid van de abituriënten van de middelbare landbouwschool, afdeeling: Ondernemingslandbouw, overleg is gepleegd met de Europeesche ondernemers. Ik hoop, dat dit overleg geleid heeft tot het resultaat, dat de Europeesche ondernemers geen rasdiscriminatie zullen toepassen, gelijk tot nu toe het geval was en ook Indonesiërs in de leidende betrekkingen in de cultures zullen worden benoemd.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de houtvervreemdingspolitiek der Regeering zou ik het volgende willen opmerken. Het zal nu ongeveer zeven jaar geleden zijn, dat ik in deze zaal een motie indiende die de strekking had, van regeeringswege aan de bevolking goedkoop timmerhout te doen verstrekken, iets, waartegenover de Regeering niet afwijzend stond. Ik moet thans tot mijn spijt echter constateeren, dat de prijs van goed djati-timmerhout voor de bevolking nog steeds te hoog is, zoodat zij er geen gebruik van kan maken. Naar ik meen te weten, is op het oogenblik de reserve aan djatihout toch wel genoegzaam en bestaat er voor de Regeering geen aanleiding, de thans gevolgde houtvervreemdingspolitiek te continueeren. In ieder geval dient het Boschwezen zijn sociale taak niet uit het oog te verliezen. Ik herhaal dus mijn verzoek, in het verleden gedaan, om den prijs van goede kwaliteit djati-timmerhout voor de bevolking zoo te stellen, dat dit hout voor haar bereikbaar wordt.

Tevens moet ik er op wijzen, dat het aantal verkoopplaatsen van djatihout nog te gering is. Op sommige plaatsen, waar voor den woningbouw aan djatihout toch geregeld behoefte bestaat, vindt men geen verkoopplaats. Wellicht zal men mij tegenvoeren, dat er ook particuliere djativerkoopplaatsen bestaan, maar die zijn uiteraard meer dan het gouverment uit op het maken van winst en bovendien werken zij niet soepel.

In de memorie van antwoord wordt gesproken van houtprijzen volgens de plaatselijke marktwaarde. Wat bedoelt de Regeering met dezen term? Ten aanzien van den verkoop van djatihout is er geen concurrentie, de dienst van het Boschwezen kan de prijzen naar gelieven zelf vaststellen.

Mijnheer de Voorzitter! Uit het staatje op blz. 6 van bijlage II der memorie van antwoord inzake de percentages van het verbruik van verschillende artikelen, door vervaardiging hier te lande gedekt, blijkt, dat dit percentage voor de textielindustrie in 1938, 6 en in 1939, 25 was.

Uit deze cijfers zou men moeten concludeeren, dat de productie van textielgoederen vooruitgaat, maar uit de bijlage bij de memorie van antwoord blijkt, dat de productie integendeel is achteruitgegaan.

In 1938 bedroeg namelijk de productie van half kunstzijden sarongs 320 000 corges, van katoenen sarongs 90 000 corges en van bontweefsels 12 000 000 m. In 1939 was de productie resp. 278 000 corges, 73 000 corges en 16 000 000 m, zoodat alleen de productie van bontweefsels is vooruitgegaan. Daarom is mij niet duidelijk, dat verklaard wordt, dat in 1938 het verbruik voor 6% en in 1939 voor 25% door de binnenlandsche productie gedekt was.

Wat de desa-weefvlijt betreft, is, eveneens volgens de bijlage bij de memorie van antwoord, het garenverbruik vrijwel constant gebleven, maar als men het gebruik over 1939 van

(Soeroso.)
3200 ton garens vergelijkt met het gebruik in 1935 van 3275 ton garens, ziet men ook hier een achteruitgang.

Wat de zaak voor mij nog onbegrijpelijker maakt is, dat de Indonesische weefbedrijfjes in 1939 en in de eerste drie kwartalen van 1940 met ongeveer 1950 zijn toegenomen, terwijl de productie zooals gezegd, daarentegen niet grooter werd.

Ik meen hieruit te moeten concludeeren, dat deze achteruitgang in de eerste plaats te wijten is aan de verminderde koopkracht van de bevolking. Men heeft waarschijnlijk in de desa geen geld om garens te koopen, de welvaart van de bevolking is klaarblijkelijk niet vooruit-, maar achteruitgegaan.

Ik kom thans tot de bevordering van den Indonesischen importhandel. Op blz. 30 (roneo) van de memorie van antwoord zegt de Regeering, dat naast de handhaving van de bestaande regelingen betreffende de contingenteeringen en licentieeringen zooveel mogelijk het bestaande importapparaat gehandhaafd wordt, maar ook de Indonesische importhandel zooveel mogelijk wordt bevorderd.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, ik weet niet of dit in de practijk het geval is.

Ik heb hier toevallig een brief van een handelaar van Bandoeng, die vroeger bij het departement van Economische Zaken het verzoek heeft ingediend om als importeur te mogen optreden. Hij heeft dit verzoek gedaan voor zijn vertrek naar Japan. De bedoeling van zijn reis naar Japan was, daar connecties te verkrijgen, om zooveel mogelijk goederen te importeeren, zonder intermediair van anderen. Tot zijn verbazing heeft hij van het hoofd van het bureau voor invoerzaken een brief ontvangen, met de mededeeling, dat zijn verzoek om als importeur op te treden is afgewezen, op grond van het feit:

1. dat aan houders van toko's in het algemeen geen toewijzingen verstrekt worden, anders dan voor artikelen uit Europa en meer speciaal voor mode-artikelen;
2. dat voor artikelen uit Japan alle middenstanders aangewezen zijn op het bestaande import-apparaat.

Verder staat in den brief vermeld:

„Aangezien U tot dusverre Uwe goederen uitsluitend betrokken heeft van hier te lande gevestigde Japansche importeurs en deze importeurs over belangrijke toewijzingen de beschikking hebben, bestaat er geen aanleiding, Uw sub 1 bedoeld verzoek in te willigen."

Mijnheer de Voorzitter! Uit dezen brief kan men afleiden, dat van het bevorderen van den Indonesischen importhandel als bedoeld in de memorie van antwoord, geen sprake kan zijn.

In de memorie van antwoord wordt gezegd, dat, indien een verzoek binnenkomt, eerst onderzocht wordt, in hoeverre de betreffende persoon in staat is, als importeur op te treden, maar uit dezen brief kan men gemakkelijk afleiden, dat het verzoek is afgewezen op grond van verschillende factoren, gelegen buiten de motieven, in de memorie van antwoord vermeld.

De **Voorzitter**: Uw spreektijd is bijna ten einde.

De heer **Soeroso**: Mijnheer de Voorzitter! Ik hoop daarom, dat de Regeering naar deze zaak een nader onderzoek zal willen instellen. De verzoeker was de heer Wiratmana Hassan te Bandoeng.

Wat betreft den aankoop van verfstoffen voor den batikhandel, ik heb hier een afschrift van het rekest van den batikbond Priboemi te Pekalongan, gericht tot den directeur van Economische Zaken, om verfstoffen rechtstreeks van de importeurs te mogen betrekken. Ik hoop, dat de geachte Regeeringsgemachtigde hiertegen geen bezwaar zal maken en dat bedoelde batikbond te Pekalongan geen moeilijkheden zal ondervinden bij de aanschaffing van verfstoffen, want in

(De Boer.)
dit rekest wordt gezegd, dat bij den bond een nijpende behoefte bestaat om bovenbedoelde verfstoffen tijdig en tot een bepaalde kwantiteit te verkrijgen.

Wat betreft de bezorgdheid van den heer De Villeneuve ten aanzien van den groei van den Indonesischen importhandel, ik meen, dat die bezorgdheid niet gegrond is, met het oog op het feit, dat het aantal importzaken van Indonesiërs zeer gering is.

Wat het quotum betreft, toegekend aan den Indonesischen importhandel, dat nog zeer bescheiden is, ik zou gaarne van de Regeering de verdeeling van de toewijzingen voor den invoer willen vernemen. Ik hoop, dat bij den geachten Regeeringsgemachtigde geen bezwaar zal bestaan tegen de openbaarmaking van de verdeeling der importtoewijzingen aan den Indonesischen importhandel.

De **Voorzitter**: Ik verzoek U thans Uw rede te beëindigen. U hebt nog één minuut spreektijd.

De heer **Soeroso**: De heer Van Helsdingen heeft gisteren gesproken over de strootjesindustrieën en gezegd, dat deze achteruitgaan, hetgeen in de eerste plaats te wijten zou zijn aan den verkoop van losse tabak met kruidnagel. Indien volgens dien geachten spreker deze verkoop van losse tabak niet zou worden beperkt, door b.v. het verplicht aanbrengen van banderolles, zooals dat geschiedt bij den verkoop van strootjes, zouden de strootjesfabrikanten hun bedrijven moeten stopzetten. Ik meen, dat deze mededeeling niet geheel juist is. Integendeel meen ik, dat de productie van de strootjes zelfs vooruitgaat. En dit haal ik uit de Bijlage van de memorie van antwoord, waarin wordt gezegd, dat de productie in millioenen gulden kleinhandelswaarde ten deze steeds vooruitgaande is. Ik wijs ten deze op de handelswaarde in het jaar 1936 van 13.8 millioen, in 1937 van 16,9 millioen, in 1938 van 17.6 millioen en in 1939 van 18.8 millioen. De stelling van den heer Van Helsdingen was niet juist. Ik hoop daarom, dat de Regeering de suggestie van den heer Van Helsdingen dus niet zal overnemen, om banderolles voor te schrijven voor den verkoop van losse tabak.

De heer **De Boer**: Mijnheer de Voorzitter! Herhaaldelijk heb ik namens mijn fractie in deze zaal — aanvankelijk tevergeefs — aangedrongen op een krachtige bevordering van de industrie hier te lande, waarvan het belang voor deze gewesten door mij in den breede is uitgesponnen. Ik behoef dus niet te zeggen, hoe ik van ganscher harte instem met een regeeringsbeleid, dat er op gericht is, in deze richting te werken.

In dit verband verdient een veel gehoorde opmerking van Inheemsche zijde aandacht, dat de Inheemschen de oprichting van nieuwe industrieën slechts kunnen toejuichen, voorzoover deze worden opgericht met Indonesisch kapitaal, zoodat van die zijde gehoopt wordt, dat de Regeering slechts de oprichting van Indonesische bedrijven, zoo noodig met financieelen steun van het land, zal bevorderen, omdat de industrie alleen dan, naar hun meening, blijvende welvaart zal kunnen brengen: oprichting van bedrijven met Westersch kapitaal moet, naar hun overtuiging, op den duur tot drainage leiden.

Indien door mijn Inheemsche medeleden bedoeld wordt oprichting van bedrijven met Indisch kapitaal, dan kan ik met hun meegaan, doch toch niet zoo ver, dat bij gemis aan Indisch kapitaal, dan maar alle industrialisatie stop gezet zou moeten worden.

Immers zullen ook hier, ter completeering van dat beeld van Indië's industrie, bedrijven, in welke productiemiddelen in het algemeen kapitaalsgoederen, worden geproduceerd, onmisbaar zijn. Daar zijn echter groote bedragen aan kapitaal voor noodig. In de Indische noch minder in de Indonesische maatschappij zijn dergelijke groote kapitalen voors-

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(De Boer.)

hands voldoende ruim te vinden. De Regeering zal dus het initiatief tot stichting van deze bedrijven moeten nemen, òf deze zullen door buitenlandsch kapitaal moeten worden gesticht.

Tegen dit laatste hebben mijn Indonesische collega's, Mijnheer de Voorzitter, echter bezwaar, in verband met de drainage, welke zij ervan vreezen.

Inderdaad zal, door stichting van dergelijke groote bedrijven door buitenlandsch kapitaal, een afstrooming van winsten plaats hebben. Kan dit voorkomen worden, dan dient dit uiteraard te geschieden, doch nimmer mag bij gemis van eigen kapitaal oprichting van deze bedrijven met vreemd kapitaal achterwege worden gelaten. Immers, hierdoor zou werkverruiming, welke zoowel voor de Indo-Europeanen als voor de Indonesiërs steeds dringender wordt, worden tegengegaan.

Het kwaad der afstrooming van winsten, na betaling van loonen en belastingen, moet trouwens niet al te overdreven worden voorgesteld. De overmaking naar elders van de winsten der met buitenlandsch kapitaal gestichte ondernemingen zal géén verruiming van de Inheemsche samenleving beteekenen, doordat die winsten behaald worden buiten de Inheemsche productiesfeer, zoodat men beter spreken kan van winstderving.

Hiermede, Mijnheer de Voorzitter, bedoel ik niet, dat het niet beter zou zijn, als die winsten hier zouden kunnen blijven en de bedragen ervan hier zouden kunnen rouleeren, in deze richting moeten wij blijven streven, maar men moet de drainage niet als argument tegen de hulp van buitenlandsch kapitaal bij de bevordering van de nijverheidsontwikkeling hier te lande aanvoeren.

Er staat trouwens iets anders tegenover. De stichting van nijverheidsbedrijven hier te lande stelt als voorwaarde een verhooging van de koopkracht. De nijverheidsontwikkeling zal hier te lande dus verhooging van het algemeen loonpeil stimuleeren. En zij zal dit doen, ongeacht de bron, waaruit het kapitaal, dat in de industrieele bedrijven hier te lande gestoken wordt, afkomstig is. Het voordeel, hierdoor verkregen, weegt meer dan ruimschoots op tegen het nadeel van het afvloeien van een deel der winsten van met buitenlandsch kapitaal gestichte nijverheidsbedrijven.

Wat de Regeering in antwoord op het bezwaar, in het afdeelingsverslag te berde gebracht, aanvoert, is dan ook juist. In het huidige ontwikkelingsstadium zou de groei der nijverheid belangrijk stagneeren, wanneer ze uitsluitend met Indonesisch kapitaal zou worden gefinancierd.

Wordt de koopkracht hier te lande grooter, dan zal de afzet toenemen, de productie zal uitgebreid moeten worden, er zullen betere productiemethoden worden ingevoerd, waardoor de kostprijzen per eenheid van het product zullen dalen. Daardoor zullen de verkoopsprijzen geleidelijk lager gesteld kunnen worden, zoodat de consument zich voor eenzelfde geldsbedrag meer goederen zal kunnen aanschaffen. Dit proces leidt dus tot een wisselwerking van zoo groote beteekenis, dat het zelfs niet gedeeltelijk, terwille van voorkoming van drainage, mag worden belemmerd.

Kan ik, Mijnheer de Voorzitter, onder de huidige omstandigheden meegaan met de stichting van bedrijven met vreemd kapitaal ter verruiming van arbeidsmogelijkheid, niettemin moet ik er bij de Regeering op aandringen alle daarvoor beschikbare middelen aan te wenden, om oprichting van eigen Indische bedrijven en bedrijfjes aan te moedigen. Zooveel mogelijk ware door goede voorlichting en credietfaciliteiten Indo-Europeanen in de gelegenheid te stellen in dit proces aandeel te verkrijgen. Niet vergeten mag worden, dat de Indo-Europeaan een overgangstoestand meemaakt, waarbij hij van de gouvernementeele kantoorkruk wordt verdrongen, en hij mitsdien moet overschakelen naar handel- en landbouw. Ik vraag voor dit vraagstuk dringend de belangstelling van de Regeering.

In dit verband zou ik gaarne nog willen vernemen, Mijnheer de Voorzitter, hoe in feite credietverstrekking voor dit doel plaats vindt. In het bijzonder hoe in dit opzicht de terugbetalingen hiervan geregeld zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Het doet mij leed, dat in de rede van den heer Muhammad Yamin, gisteren hier gehouden, zeer eenzijdig de nijverheidsbevordering wordt aanbevolen, de nijverheidsbevordering dan met Indonesisch kapitaal en Indonesische krachten. Dit lijkt mij niet bevorderlijk voor een juiste samenwerking. Er wordt in deze zaal veelvuldig gesproken van een innige samenwerking tusschen de Indonesische en Europeesche groepen. Ik zou daarom aan mijn Inheemsche collega's willen vragen zich niet te scherp te stellen op het exclusieve standpunt, dat uitsluitend hier de Indonesische belangen zouden moeten worden gediend, met voorbijgaan van alle andere belangen.

Na deze algemeene opmerking, Mijnheer de Voorzitter, kom ik tot enkele meer incidenteele opmerkingen, die ik zal bespreken in de volgorde van de memorie van antwoord.

Op blz. 4 (roneo) zegt de Regeering:

> „De financiering en enkele vormen van middenstandscredieten (midden-nijverheid, coöperaties, kleinlandbouw en zeevisscherij) is door de daartoe benoemde Commissie, bestaande uit de directeuren van Economische Zaken en Binnenlandsch Bestuur en den president-directeur der Algemeene Volksredietbank, in overeenstemming met de Centrale Commissie van Toezicht en Bijstand dier bank, geregeld. Deze regeling zal aan den Volksraad worden toegezonden."

De Regeering zal mij zeer verplichten, door de hier bedoelde regeling zoo spoedig mogelijk het licht te doen zien, opdat zij dan door den Volksraad zal kunnen worden behandeld.

De mededeeling:

> „Een ontwerp-ordonnantie met begrootingsvoorstel tot instelling van een verzekeringskamer zal den Volksraad naar gehoopt wordt, nog tijdens de loopende buitengewone zitting bereiken",

heeft mij veel genoegen gedaan. De Regeering voegt daaraan toe — en ik kan mij dat indenken — dat in dit stadium van behandeling nog geen uitspraak kan worden gedaan omtrent verschillende suggesties met betrekking tot deze verzekeringskamer. Ik zou Haar niettemin willen vragen, daarom toch niet de groote belangen uit het oog te verliezen van het daarbij in beschouwing nemen van begrafenisfondsen en bouwfondsen. Hierbij zijn belangrijke kapitalen betrokken en het is urgent, dat hierop van overheidswege toezicht zal worden uitgeoefend; hiermede is een groot maatschappelijk belang gediend.

(De heer Verboom: Zeer juist.)

Op blz. 12 (roneo) van de memorie van antwoord geeft de Regeering uitvoerige beschouwingen over de landbouwvoorlichting en de binnenvisscherij. Nu heb ik in de Java Bode van 24 Juli een artikel aangetroffen, getiteld „Wij en Singapore", waarin mij de volgende zinsnede heeft getroffen:

> „Er is echter iets anders, waarbij wij kunnen helpen, dat is ... de weerbaarheid van Singapore versterken. Nu nog meer dan vroeger heeft Singapore de grootste moeite met de voedselvoorziening en het zijn vooral de producten van klein-landbouw, waaraan het haast voortdurend te kort heeft. Het eiland zelf produceert bijna niets, de invoer uit China heeft geen beteekenis meer, wat er komt krijgen ze van het binnenland van Malakka. Dat is lang niet first-class en onvoldoende."

Ter voorkoming van misverstand wil ik mijn dankbaarheid uiten voor de wijze, waarop door dit departement de voedselvoorziening wordt aangevat. De teeltdwangordonnantie is, waar noodig, op soepele wijze toegepast. Maar ik zou gaarne het inzicht van de Regeering vernemen inzake een uitbreiding van de voedselvoorziening van Java, waardoor ook de klein-

(De Boer.)

landbouwers zouden kunnen profiteeren van den afzet naar buiten. Indien hierin werkelijk iets zit, waarmede de kleinlandbouwers zouden kunnen worden geholpen door meer rendement van hun perceelen te trekken en uiteraard ook de bevolking — het is natuurlijk zeer nuttig, ook haar hierin te betrekken — dan zou mijn groep dit zeer apprecieeren.

Op blz. 16 der memorie van antwoord (roneo) tref ik een mededeeling aan omtrent de zuivelindustrie hier te lande. Het moet mij van het hart, dat de bedrijfsreglementeering, die eenige jaren geleden voor de melkerijen in de Preanger in het leven werd geroepen, in zoover funest heeft gewerkt, dat geen uitbreiding van den veestapel heeft plaats gevonden en dat er nu langen tijd noodig zal zijn om den achterstand in te halen. Ik moet hieraan toevoegen, dat indertijd de omstandigheden de Regeering noopten tot ingrijpen in verband met den melkoorlog, die te Bandoeng was ontketend.

Nu de Regeering deze reglementeering heeft opgeheven, moet ik er bij de Regeering op aandringen, dat Zij zooveel mogelijk leiding geeft om de veehouderijen zoo spoedig mogelijk te kunnen uitbreiden, opdat Indië in eigen behoefte aan zuivelproducten zal kunnen voorzien. Vooral in tijden van oorlog is dit van veel belang. Het is niet alleen van belang, omdat het hier een eerste levensbehoefte betreft, maar ook met het oog op de werkverruiming.

Als ik goed ben ingelicht is de melkcentrale te Bandoeng doende ook reeds ver buiten Bandoeng en zelfs in de buitengewesten melkproducten te leveren. Ik zou de Regeering willen vragen, dit te willen stimuleeren.

Mijnheer de Voorzitter! Ten slotte nog een vraag, die niet in het afdeelingsverslag voorkomt, omdat de aanleiding hiertoe pas later is gebleken, maar waarop, naar ik hoop, de Regeering niettemin zal willen antwoorden.

Verleden jaar heeft de Regeering toegezegd, den aanvoer van gesuikerde taptemelk te zullen verbieden. Gaarne zou ik vernemen, of zulks inderdaad is geschied. Wel is waar, is Nederland als grootste leverancier van deze melk weggevallen, doch volgens recente inlichtingen zou deze melk thans nog uit andere gebieden worden ingevoerd. De Regeering zou mij verplichten, indien Zij op dit voor de volksgezondheid zoo uiterst belangrijk onderwerp, in Haar antwoord uitvoerig zou willen terugkomen met mededeeling van de cijfers omtrent de hoeveelheden van deze melk, die hier nog aanwezig zijn en de hoeveelheden, die thans van buiten worden ingevoerd.

Op blz. 25 (roneo) van de memorie van antwoord deelt de Regeering mede, dat de redenen tot verlaging van den post 6.10 zijn gelegen in de omstandigheid, dat thans geen jaarmarkten worden gehouden en ook in 1941 daartoe niet of althans in verminderde mate zal worden overgegaan.

Ik wijs er echter op, dat er sedert plannen zijn gerezen om in 1941 toch nog tot het houden van jaarmarkten over te gaan in het belang van de Inheemsche nijverheid. Er zijn vele Inheemsche nijveren — bij het bestuur van de jaarbeurs te Bandoeng heeft zich een 80-tal aangemeld — die op de jaarmarkten een goede verdienste hebben. Ter bevordering van die nijverheid verzoek ik de Regeering dan ook er wel rekening mede te willen houden, dat de mogelijkheid bestaat, dat in 1941 tot het houden van jaarmarkten — ook waarschijnlijk te Batavia — zal worden overgegaan.

(De heer Verboom: Met alle aankleve van dien?)

Het zal een sobere opzet worden.

(De heer Janssen: Met een kermis?)

Met het oog op den tijd zal ik op deze interruptie niet ingaan, Mijnheer de Voorzitter, maar den heer Janssen onderhands inlichten.

Blz. 27 (roneo) van de memorie van antwoord handelt over de overbrenging van het Ica.

Ik zou dit punt niet hebben aangesneden, omdat de Regeering voornemens is met een begrootingsvoorstel ten aanzien hiervan bij den Volksraad te komen, maar mijn geacht medelid, de

(Janssen.)

heer De Villeneuve, heeft dit punt gisteren aangesneden en een pleidooi gehouden vóór de overbrenging.

Ik zou de Regeering ernstig voor oogen willen houden, dat deze overbrenging economisch niet verantwoord is. Het Kantoor voor den Aanschaffingsdienst is thans te Bandoeng gevestigd, waar ook de twee departementen met uitgebreide diensten, die met het kantoor samenwerken, zijn gevestigd.

Bovendien houdt dit kantoor nog voeling met het laboratorium voor materiaalonderzoek. Ook om die reden is het dus van belang, dat dit kantoor voor het houden van contact met het laboratorium voor materiaalonderzoek in Bandoeng gevestigd blijft. Echter ook in verband met het houden van contact met de vele diensten, die van dit kantoor in Bandoeng gebruik maken.

Bovendien vraag ik mij af, of, wanneer het noodig is dat dit bureau contact houdt met den handel, dit niet zou kunnen gebeuren door den persoon, die dit contact zou moeten houden, te Batavia bureau te doen houden. Tot nu toe heeft het kantoor goed gewerkt, terwijl in de praktijk voor zoover mij bekend geen reden gevonden kan worden om tot overbrenging van dit kantoor naar Batavia over te gaan.

Mijnheer de Voorzitter! Tot slot zou ik het volgende willen voorbrengen. Op blz. 39 (roneo) van de memorie van antwoord heeft de Regeering duidelijk gemaakt, waarom het niet mogelijk is om allen, ook zij die niet bij den koffiehandel betrokken waren, daarin te betrekken. De Regeering neemt hier het standpunt in dat Zij niet Sint Nicolaas moet spelen. Dat acht ik juist. Het zou dwaasheid zijn, dat door dezen maatregel, die de bedoeling heeft, den koffiehandel te steunen, anderen voordeel daaruit zouden kunnen trekken, maar het doet mij minder sympathiek aan, dat de Regeering vlug heenloopt over de positie, welke de kleine makelaars hierin hebben. Zij zegt n.l., dat geen belang van beteekenis door deze werkwijze wordt geschaad. Dit belang van geen beteekenis betreft zooals gezegd de kleine makelaars, voor wie elke derving van inkomsten funest kan zijn. Ik zou de Regeering dus willen vragen, niet zoover te gaan, dat deze makelaars, die, al is het niet geregeld, door hun werk den koffiehandel hebben gediend, uit te sluiten. Misschien brengt dit eenige moeilijkheden mee, maar ik zou de Regeering willen vragen, daar overheen te stappen ten behoeve van deze kleine makelaars, die het toch al zoo moeilijk hebben en een weg te vinden om hen in te schakelen.

Ik heb hier het oog op den handel in bevolkingskoffie, die thans gecentraliseerd is te Batavia en dus aan Soerabaja is onttrokken, waardoor de betrokken makelaars, die in bevolkingskoffie handelden, uitgesloten worden.

Onder de zes groote makelaars, die aangewezen zijn om hun intermediair in den koffiehandel te verleenen bevindt zich immers ook een makelaar, die tevoren geen zaken in koffie gedaan heeft maar daarvoor toch is aangewezen. Ik kan dit billijken wanneer de Regeering daarvoor een reden heeft, maar aan den anderen kant vraag ik billijkheid van de Regeering ten aanzien van de kleine makelaars, die gedupeerd zouden worden.

De heer **Janssen**: Mijnheer de Voorzitter! Wanneer wij ons in herinnering brengen hetgeen gedurende de laatste jaren, onder dikwijls zeer moeilijke omstandigheden, door het departement van Economische Zaken is tot stand gebracht, dan kunnen wij niet anders dan groote waardeering hebben voor den arbeid, door het departement verricht, voor de krachtige en doortastende leiding en niet het minst voor het inzicht en den vooruitzienden blik van de departementsleiding. Reeds in normale omstandigheden is het leiding geven aan en het tot ontwikkeling brengen van het economisch leven in een land als Nederlandsch-Indië, waar onder groote groepen der bevolking nog elk economisch in- en doorzicht ontbreekt, een moeilijke en grootsche taak. Dat daarnaast het

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Janssen.)

departement van Economische Zaken ons op zoo voortreffelijke wijze door de zoo moeilijke crisisjaren heeft gevoerd, heeft ons wel duidelijk doen inzien, dat ons economisch beleid in goede handen is en vooral de wijze waarop na 10 Mei, de economische orde in deze gewesten werd gehandhaafd, door krachtig en doeltreffend ingrijpen, door het snel in- en doorvoeren van nieuwe maatregelen, waarvan vele reeds tevoren waren voorbereid, heeft onze algeheele instemming en waardeering. Wij zijn er dankbaar voor, Mijnheer de Voorzitter, dat er in die zoo moeilijke eerste oorlogsweken zulk voortreffelijk werk is verricht, omdat dit werk van zeer grooten invloed is geweest op den goeden gang van zaken op velerlei gebied. Het ingrijpen in ons economisch leven, de overschakeling naar de geheel gewijzigde omstandigheden, de vele maatregelen genomen tegen prijsopdrijving, huuropdrijving enz., hebben een dermate kalmeerenden invloed uitgeoefend, dat de overgang van de vredes-economie, naar de oorlogs-economie voor de groote massa der bevolking vrijwel geruischloos is tot stand gebracht, hetgeen in niet geringe mate heeft bijgedragen tot de rust en orde, die in Ned.-Indië is blijven heerschen.

Het verheugt ons dan ook ten zeerste dat ook door de Regeering deze arbeid is gewaardeerd, hetgeen o.m. tot uiting is gekomen door de hooge Koninklijke onderscheiding, welke den directeur van Economische Zaken dit jaar ten deel is gevallen. In deze onderscheiding zien wij niet alleen een bewijs van waardeering voor het uitmuntende werk door den leider van het departement van Economische Zaken verricht, maar tevens een blijk van waardeering voor den arbeid van zijn medewerkers, die aan dit werk hebben medegearbeid.

Mijnheer de Voorzitter! De redevoeringen in de afgeloopen dagen in deze zaal gehouden zijn in vele gevallen nu niet bepaald een demonstratie geweest van eenheid, waaraan Indië vooral in dezen voor ons allen zoo moeilijken tijd, zoo groote behoefte heeft. Veeleer heeft de groote verdeeldheid, zelfs tusschen de leden behoorende tot dezelfde groepen, mij gefrappeerd en ik heb mij wel eens afgevraagd, luisterende naar de woorden van sommige mijner medeleden, die zoo duidelijk te kennen gaven, dat zij afwijzend staan tegenover elke toenadering, tenzij de Regeering aan verschillende politieke wenschen tegemoet zou komen of nog niet tot ons is doorgedrongen wat voor ons allen op het spel staat en dat is, Mijnheer de Voorzitter, het behoud van alles wat ons lief en dierbaar is.

Zijn wij niet geheel op den verkeerden weg wanneer, vooral onder de huidige omstandigheden, een snelle politieke ontwikkeling op den voorgrond wordt gesteld, terwijl er voor de groote massa der bevolking zooveel belangrijker zaken bestaan, zaken die Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal zoo juist heeft samengevat onder den naam: volksverheffing? Is het voor de Inheemsche bevolking van niet veel en veel meer belang, dat wij ons in de allereerste plaats werpen op de economische en sociale verheffing van het Inheemsche volk, op beter onderwijs, op intensieve gezondheidszorg, op het economisch sterker maken van de bevolking, door voorlichting bij landbouw, veeteelt, visscherij, handel en nijverheid, door het verleenen van steun en hulp, daar waar die noodig is?

Het komt mij voor, dat wij op dit terrein elkaar kunnen vinden en tot eensgezindheid kunnen komen, die de ontwikkeling van de bevolking slechts ten goede kan komen.

Daarom verheugt het mij zooveel te meer dat bij deze begrootingsafdeeling de waardeering voor het Regeeringsbeleid zoo algemeen is, omdat juist hier, naast onderwijs en volksgezondheid, een terrein braak ligt met nog zeer groote ontwikkelingsmogelijkheden, een terrein waarop nog zoo onmetelijk veel valt te arbeiden in het belang van de bevolking van deze gewesten, in het belang van de volksverheffing.

Het staat voor mij vast, Mijnheer de Voorzitter, dat degenen, die de staatkundige ontwikkeling van Ned.-Indië nastreven in een tempo, dat bijna niet is bij te houden, te veel gedreven worden door een drang om zelf die ontwikkeling mede te maken, om zelf in die richting iets tot stand te brengen, maar daarbij vergeten, dat in de ontwikkelingsgeschiedenis van een volk een menschelijk leven slechts een zeer kleine periode is.

Indië heeft zich de laatste tientallen jaren politiek reeds snel, misschien zelfs te snel ontwikkeld, maar niet vergeten mag worden, dat de ontwikkeling van een staat een goed fundament moet hebben en dat eerst wanneer dit goede fundament er is, tot verdere ontwikkeling, tot verderen bouw kan worden overgegaan.

Dit fundament moet de bevolking zelf zijn. Eerst wanneer de bevolking sociaal en economisch meer algemeen tot ontwikkeling zal zijn gekomen, wanneer de volksverheffing tot volksontwikkeling zal hebben geleid, en door het geven van meer onderwijs, door het streven de bevolking economisch meer inzicht bij te brengen, voldoende inzicht in handel en nijverheid, in financieel beheer enz. zal zijn verkregen, zal de tijd aangebroken zijn om aan den verderen bouw te beginnen.

Het verheugt ons, Mijnheer de Voorzitter, dat door het departement van Economische Zaken naar deze ontwikkeling in zoo belangrijke mate gestreefd wordt. Voorlichting op landbouw-, veeteelt- en visscherijgebied, adviseeren op handels- en industriegebied, het verleenen van hulp bij het tot stand komen van Inheemsche bedrijven en coöperaties, het verleenen van credieten, waarbij met betrekking tot het financieel beheer, voorlichting wordt gegeven en toezicht wordt uitgeoefend, dit alles wijst op een loffelijk streven de Inheemsche bevolking tot beter economisch inzicht te brengen, tot meerdere ontwikkeling, welke op den duur tot grootere economische zelfstandigheid zal leiden, een arbeidsveld, waarop nog jaren gewerkt zal moeten worden.

Het streven van het departement naar meer economische zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië heeft onze volledige instemming. Wanneer deze gewesten onverhoopt daadwerkelijk in den oorlog zouden worden betrokken, zou het van het grootste belang zijn, dat de voedselvoorziening ongestoord voortgaat.

De mededeeling der Regeering in de memorie van antwoord, dat er in het algemeen in de economische organisatie rekening mede is gehouden, dat het zeeverkeer tusschen groote eilanden of eilanden-groepen tijdelijk bemoeilijkt of gestremd zou kunnen zijn, is zeer geruststellend.

In dit verband dienen dan ook maatregelen in het belang der voedselvoorzieningen genomen op grond van de teeltdwangordonnantie, als juist erkend te worden, al zal bij het doorvoeren daarvan met groote tact te werk dienen te worden gegaan.

De maatregelen op blz. 11 en 12 van de memorie van antwoord opgesomd, welke ons de resultaten van het streven naar regionale zelfvoorziening te zien geven, zijn dan ook verheugend.

Wat de afdeeling Nijverheid betreft, Mijnheer de Voorzitter, toont het in bijlage II opgenomen cijfermateriaal wel heel duidelijk, dat de industriebevordering tot niet geringe resultaten heeft geleid. Vooral de op pagina 6 van die bijlage gegeven percentages van het verbruik van verschillende artikelen door vervaardiging hier te lande gedekt, doen ons duidelijk zien welk een belangrijke stijging in één jaar is tot stand gekomen. Toch meen ik er op te moeten wijzen, dat het hier over het algemeen kleinere bedrijven betreft, zoodat de indruk wordt gevestigd, dat de afdeeling Nijverheid uitsluitend of in hoofdzaak haar aandacht besteedt aan de tot standkoming van kleine bedrijven en bedrijven die tusschen kleine en groote bedrijven in staan.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. 1); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Janssen.)

Wel blijkt uit de in de memorie van antwoord voorkomende opsomming, dat naast deze kleinere bedrijven, grootere reeds zijn opgericht, dan wel dat de oprichting daarvan reeds in een vergevorderd stadium van voorbereiding of in overweging is, doch niet vergeten mag worden, dat het initiatief daarbij bijna steeds van particulieren is uitgegaan, zooals de oprichting van twee vliegbenzinefabrieken, van de spinnerij te Tegal, papierfabrieken en wellicht andere groote bedrijven.

Het valt te betreuren, Mijnheer de Voorzitter, dat de industrialisatie van Indië — en dan bedoel ik in de eerste plaats de tot standkoming van basisbedrijven voor de metaalnijverheid, chemische industrie enz. — niet eerder op groote schaal is aangepakt. Het is bijna onbegrijpelijk, dat eenige jaren terug, toen verzekeringsmaatschappijen, postspaarbank, volkscredietbank en onze groote banken geen kans zagen voor groote kapitalen een behoorlijke belegging te vinden, geen poging gedaan is, dit geld in Indië verdiend en bijeengebracht, aan te wenden voor de industrialisatie van Indië. Toen waren tientallen millioenen beschikbaar, terwijl thans helaas de omstandigheden zooveel moeilijker zijn, ook doordat de aanschaffing van machinerieën en ander materiaal benoodigd voor de tot standkoming van groote bedrijven op zooveel moeilijkheden stuit.

Niettemin meen ik er met klem bij de Regeering op te moeten aandringen, waar voor de weerbaarmaking van Indië zulks noodig mocht zijn, gelden voor het tot stand komen van bedrijven beschikbaar te stellen. Evenmin als in deze tijden geld een rol mag spelen bij het aanschaffen van dat materiaal, dat voor onze defensie noodig is, evenmin mag de Regeering aarzelen gelden beschikbaar te stellen daar waar zulks voor het oprichten van bedrijven, die ons economisch meer weerbaar maken, noodig mocht zijn.

Ook al zou het jaren duren alvorens zulke bedrijven tot productie zouden kunnen komen, dient toch zoo spoedig mogelijk tot oprichting te worden overgegaan, indien zulks voor de economische zelfstandigmaking van Indië gewenscht is. Immers, een begin moet er toch eenmaal mee gemaakt worden en niet vergeten mag worden, dat deze oorlog nog jaren kan duren. Wanneer deze basisbedrijven tot stand zijn gekomen, kan daarna tot oprichting van een vliegtuigfabriek en andere fabrieken, die van een hoog ontwikkelde metaal- en fijnmechanische nijverheid afhankelijk zijn, worden overgegaan.

Bij dit alles dient vooral niet uit het oog te worden verloren, dat zulke bedrijven de volkswelvaart zeer ten goede zullen komen. Voor duizenden en nog eens duizenden zouden beter betaalde betrekkingen beschikbaar komen, hetgeen den algemeenen levensstandaard van de Inheemsche bevolking ten goede zou komen en wellicht het algeheele loonpeil zou verhoogen, waardoor een einde zou komen aan het feit, dat een groot gedeelte der bevolking van wel zeer lage bedragen moet leven.

Al kan ik de tot standkoming van de vele Inheemsche bedrijfjes eenerzijds toejuichen, omdat zij veelal er aan mede werken Indië minder afhankelijk te maken van importartikelen, toch mag anderzijds niet uit het oog worden verloren, dat de loonen, die deze bedrijven aan hun werknemers betalen, zóó laag zijn, dat zij al heel weinig bijdragen tot de volkswelvaart. Daarom zou ik er bij de Regeering op willen aandringen bij den steun, die bij de oprichting van kleine bedrijven wordt verleend, er eveneens op te willen toezien, dat de betaalde loonen voldoende zijn.

Wat de coöperatie en den binnenlandschen handel betreft, Mijnheer de Voorzitter, zien wij met belangstelling de publicatie, welke een inzicht zal geven van de op het gebied van de coöperatie bereikte resultaten, tegemoet. Toch meen ik er nu reeds de aandacht op te moeten vestigen, dat door de coöperaties de tusschenhandel veelal geheel wordt uitgeschakeld en dat daardoor die meestal Chineesche tusschenhandel, welke historische rechten heeft verkregen, en waaraan het binnenlandsche handelsverkeer gedurende tientallen jaren zooveel te danken heeft, op geforceerde wijze zou worden uitgeschakeld, hetgeen naar het mij voorkomt uiteindelijk niet in het belang van den handel zal zijn.

Wat onze internationale economische positie betreft, Mijnheer de Voorzitter, kan met voldoening worden geconstateerd dat, niettegenstaande een groot gedeelte van ons afzetgebied is weggevallen, de afzet van onze z.g. sterke producten voor de rest van de wereld zoodanig is toegenomen en het prijspeil dusdanig is gestegen, dan van een over het algemeen bevredigenden toestand kan worden gesproken. De toestand is zelfs zoodanig, dat door regeeringsmaatregelen de bedrijven, die betrokken zijn bij de sterkere producten, de bedrijven met de zwakkere producten steunen.

Dat onze uitvoer zulke bevredigende resultaten oplevert is voor Indië momenteel van het allergrootste belang, omdat het slechts daardoor mogelijk is, tot de materieele versterking van leger, vloot en luchtvaart over te gaan in een mate als thans geschiedt.

Toch mag niet vergeten worden, dat de groote vraag naar onze producten te danken is aan de abnormale oorlogsomstandigheden ten gevolge waarvan eenerzijds groote behoefte aan deze producten bestaat voor oorlogsdoeleinden en anderzijds voor het aanleggen van oorlogsvoorraden. Indien de voorraden langzamerhand voldoende zouden zijn, of om andere redenen één of meer van de groote afnemers van onze producten op andere markten zouden gaan koopen, zou de thans zoo gunstige deviezenpositie wel eens geheel kunnen veranderen.

Het is daarom, dat ik de Regeering zou willen vragen of reeds overwogen is, welke maatregelen zouden moeten worden genomen indien onverhoopt deze toestand zich zou voordoen. Vermindering van invoer van oorlogsmateriaal zou niet verantwoord zijn, zoodat het mij voorkomt, dat dan invoerbeperking zou moeten plaats hebben en wel in de richting als enkele dagen geleden door de ministers van handel in Engeland en Australië voorgestaan werd.

Tevens zou ik de Regeering er op willen wijzen, dat het, naar het mij voorkomt, gewenscht is, dat reeds thans overwogen wordt, welke maatregelen dienen te worden genomen, indien een einde aan den oorlog komt. De gevolgen daarvan zouden voor onzen uitvoer mijns inziens zoodanig zijn, dat het raadzaam is reeds thans te overwegen wat gedaan zal moeten worden om den eersten grooten schok op te vangen. Immers, de uitvoer naar de landen waarheen wij thans leveren, zal zeer belangrijk verminderen, terwijl de landen, die momenteel in de macht van onze vijanden zijn en de vijandelijke landen zelf, wel zoodanig zullen zijn verarmd, dat van uitvoer daarheen voorloopig wel geen sprake zal zijn.

Ten aanzien van het kantoor voor den Handel, Mijnheer de Voorzitter, wil ik gaarne mijn erkentelijkheid uitspreken over het feit dat algemeen de werkwijze van dit kantoor en de tegemoetkomendheid welke op dit kantoor betracht wordt door den handel gewaardeerd wordt. Men hoede zich er echter voor, zich te veel met detailkwesties in te laten. Tengevolge van de contingenteerings- en licentieeringspolitiek, welke de Regeering gedurende de laatste jaren gedwongen is te volgen, is de handelsvrijheid reeds al te zeer beperkt, zoodat het kantoor voor den Handel zich er van dient te onthouden zich te veel met kleinigheden in te laten, tengevolge waarvan de weinige vrijheid welke nog overblijft, geheel zou verdwijnen.

In de Indische Courant van 15 November j.l. komt onder den titel „Amerikaan over Indië'' een artikel voor, waarin twee passages worden besproken van een beschouwing over Nederlandsch-Indië voorkomende in de „Christian Science Monitor' van 19 September j.l., geschreven door Walter Johnston. De eerste passage is hier van geen belang, maar

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mapoedji.)

op de tweede passage wil ik de aandacht van den geachten Regeeringsgemachtigde vestigen. De Indische Courant schrijft dan als volgt:

„De tweede passage, betrekking hebbend op de verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en Japan, begint met de verzekering, dat er onder ons hier bezorgdheid heerscht, waarbij aangeteekend kan worden, dat deze stemming lang niet over de geheele linie heerscht. Maar," zegt de schrijver, „er is eveneens een streven tot bedaring", waarop hij een mededeeling laat volgen, die in het bijzonder de aandacht verdient:

„Het hoofd van de afdeeling Handel van het departement van Economische Zaken waarschuwde den schrijver, dat de Vereenigde Staten onbewust Ned.-Indië in groot gevaar zouden kunnen brengen door sancties of embargo toe te passen op Japan. Hij voelde, dat in dit geval de Japanners gedwongen zouden worden door noodzaak te trachten de eilanden te bemachtigen, en dat zelfs Amerikaansche bedreigingen op dit tijdstip, indien niet gerugsteund door macht, een inval zouden kunnen verhaasten."

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen verzoeken te willen nagaan of door het hoofd van de afdeeling Handel een dergelijke uitlating inderdaad gedaan is en zoo dit het geval mocht zijn, hoop ik dat de Regeering het met mij eens zal zijn dat een dergelijke, van vrees blijk gevende uiting tegenover een buitenlandsch journalist, waarin bovendien de thans zoo algemeen veroordeelde bedaringspolitiek wordt voorgestaan, ontoelaatbaar is.

Ten slotte zou ik ten aanzien van de zeevisscherij nog het volgende willen opmerken. Momenteel worden jaarlijks zeer groote hoeveelheden visch van buiten Nederlandsch-Indië ingevoerd. Omdat visch aanzienlijk goedkooper dan vleesch is en in voedingswaarde zeker niet voor vleesch onderdoet, is een groote toevoer van visch voor de bevolking van zeer groot belang.

Naar mij bekend is zou teneinde eenerzijds den vischaanvoer te vergrooten en anderzijds den invoer van visch uit het buitenland overbodig te maken, getracht worden den vischaanvoer te Batavia uit Indische wateren belangrijk te vergrooten. De visch die voor consumptie te Batavia niet noodig zou zijn, zou geconserveerd en naar het binnenland gevoerd worden. Juist met het oog op den te verwachten grooteren vischaanvoer werden uit de *f* 25-millioen, welke Nederland beschikbaar stelde, gelden afgezonderd voor den bouw van een nieuw vischveilinggebouw te Batavia en den aanleg van een visschershaven met alles wat daar bijbehoort, welke werken inmiddels reeds geruimen tijd zijn gereed gekomen.

Gaarne zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen, in hoeverre bovengenoemde plannen, welke voor de voedselvoorziening van de bevolking van zoo groot belang zijn, reeds ten uitvoer zijn gebracht.

Ik wil eindigen, Mijnheer de Voorzitter, met de hoop uit te spreken dat het de leiding van ons economisch departement gegeven mag zijn Nederlandsch-Indië op even bekwame wijze als de laatste jaren is geschied, door de komende, ongetwijfeld voor ons economisch leven nog zeer moeilijke jaren heen te voeren en dat zij daarbij kan steunen op de eensgezinde medewerking van den Volksraad en de heele samenleving.

De heer **Mapoedji**: Mijnheer de Voorzitter! Ook ik schaar mij aan de zijde van de geachte medeleden, die groote waardeering hebben voor de diligentie en het inzicht van de departementsleiding, waardoor het mogelijk is geweest, na den 10den Mei j.l. krachtig en doeltreffend in te grijpen ter handhaving van de economische orde in deze gewesten.

Verder meen ik groote waardeering te moeten uitspreken voor de uitvoerige antwoorden en breedvoerige toelichtingen, in de memorie van antwoord gegeven, hetgeen mij aanleiding geeft om thans kort te zijn in mijn beschouwing, te meer daar ik bij de algemeene beschouwing reeds verscheidene punten heb voorgebracht, ten aanzien waarvan ik thans niet in herhaling wensch te komen.

Het stemt tot voldoening, in de memorie van antwoord te mogen lezen, dat de bij de door het departement van Economische Zaken getroffen maatregelen niet alleen gelet wordt op het geheel der Indische staathuishouding, doch ook de belangen der afzonderlijke gebieden in het oog worden gehouden. Dit geeft reden tot geruststelling, dat de belangen van Zuid-Celebes dan zeker niet voorbij worden gezien. Niet te ontkennen valt, dat verschillende door de overheid getroffen maatregelen, welke maatregelen gericht zijn op het geheel der Indische staathuishouding, ook de belangen van Zuid-Celebes raken, doch maatregelen die de specifieke belangen van Zuid-Celebes betreffen tot dusver nog niet merkbaar zijn. Ik meen dan ook het vertrouwen te mogen koesteren, dat in de naaste toekomst door de Regeering maatregelen zullen worden genomen, die de specifieke belangen van Zuid-Celebes zullen betreffen zooals ik meen te zien in de eventueel te nemen maatregelen ter bevordering van de Makassaarsche prauwvaart, de verbetering van het Celebes-vischproduct enz.

Mijnheer de Voorzitter! De volkeren in Zuid-Celebes zijn gemakkelijk te leiden in de richting van de bevordering van den binnenlandschen handel, coöperatie, landbouw en nijverheid, omdat zij ook reeds van oudsher in die richting georiënteerd waren. Het ontbrak hun slechts aan de noodige middelen om het doel te bereiken, o.a. deskundige voorlichting en financieele steun. Deze voorlichting en financieele steun, welke middelen noodig zijn voor den vooruitgang, hebben te lang op zich laten wachten, zoodat thans onder de bevolking van Zuid-Celebes in haar economischen toestand niet alleen een stilstand merkbaar is, maar hier en daar reeds een begin van achteruitgang aan den dag is getreden. Teneinde dezen stilstand in beweging te brengen en ter voorkoming van achteruitgang is noodig intensieve voorlichting en financieele steun in ruime mate, in den vorm van credietverleening.

Mijnheer de Voorzitter! Noodig is in Zuid-Celebes bevordering van de desa-economie, kleinnijverheid, kleinlandbouw, zee- en binnenvisscherij. De voortbrengselen van deze bedrijven zullen ook afgezet moeten kunnen worden. Afzet naar plaatsen in den archipel moet ook in ruime mate kunnen geschieden per prauw. Immers, zooals ik reeds meerdere malen in deze zaal heb bepleit, dient ook krachtige steun te worden verleend aan de prauwvaart.

Coöperaties voor verschillende doeleinden ter bevordering van alle deelen van de economie in Zuid-Celebes dienen te worden opgericht. De memorie van antwoord zegt, dat in Zuid-Celebes nog geen coöperaties zijn opgericht met medewerking van den dienst. Echter heeft tegen het einde van het vorige jaar in Zuid-Celebes wel een onderzoek plaats gehad naar de werking van een aantal coöperaties. Gaarne zou ik van den geachten Regeeringsgemachtigde vernemen welk resultaat dat onderzoek heeft opgeleverd en door welke soorten van coöperaties dat aantal gevormd is.

Verder zij het mij vergund, alsnog van de Regeering te mogen vernemen, hoe en in welken vorm de Regeering de prauwvaart in Zuid-Celebes denkt te steunen, dan wel of thans reeds steun wordt verleend.

Toegejuicht wordt het voornemen van de Regeering om de bevordering van de visscherij in Zuid-Celebes krachtig ter hand te nemen, naar aanleiding waarvan te Makasser een visscherijstation zal worden opgezet. Gaarne zou ik willen vernemen, of ook in Makasser reeds onderricht wordt gegeven op het gebied van de zeevisscherij. Ik doel hier op het inzouten van visch en ook op de conserveering daarvan. In het ont-

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mapoedji.)

kennend geval zou ik gaarne zien, dat zulks spoedig te Makasser zal geschieden.

Op blz. 14 van de memorie van antwoord (roneo) las ik, dat de hier op Java ingevoerde, van Celebes afkomstige visch van minder goede kwaliteit is. Ik zou er gaarne op willen aandringen, dat de te Makasser bescheiden ambtenaar voor de visscherij ook zal streven naar verbetering van de kwaliteit van het Celebes-vischproduct.

Op het gebied van de binnenvisscherij zou ik onder de aandacht van de Regeering willen brengen de vischteelt in de meren van Celebes. Vooral de vischteelt in het meer van Tempe dient te worden geïntensiveerd en bevorderd. Door voorlichting en beter toezicht kan naar mijn meening de vischproductie aldaar worden opgevoerd, terwijl onderricht moet worden gegeven in de conserveering van visch.

Naar mijn meening is het niet noodig in Zuid-Celebes de teeltdwangordonnantie in te voeren, zooals in verschillende residenties in Sumatra wel het geval is geweest. Onder de bevolking van Zuid-Celebes bestaat voldoende animo voor het verbouwen van voedselproducten. Voor de bevordering van den landbouw aldaar is alleen noodig aanleg van meer irrigatiewerken, vooral in streken waar de bouwgronden uitsluitend van regen afhankelijk zijn. Verder verstrekking van goede bibit, betere bemesting en natuurlijk intensiveering van de landbouwvoorlichting. Niet vergeten mag worden de bevolking in tijden van sawahbewerking steeds voldoenden vrijen tijd te geven voor dat doel. De veelsoortige plichten der bevolking opgelegd, als heerendiensten en hadatdiensten of hadatplichten, kunnen wel eens nadeelig werken voor de sawahbewerking, vooral wanneer heeren- of hadatdiensten gevorderd worden in den tijd van de sawahbewerking.

Aandacht dient ook geschonken te worden aan de ladangbouwmethode van het volk. Dit zoekt bij voorkeur dicht begroeide bosschen en ontboscht deze. De grond wordt dan ontgonnen en geschikt gemaakt voor ladangbouw, namelijk voor beplanting met éénjarige gewassen als mais, padi etc. Na twee of drie jaar wordt deze grond echter verlaten en wordt nieuwe grond bewerkt, waarbij weer ontbossching plaats vindt. De oude ladang is dan immers schraal geworden en er wordt geen moeite gedaan den grond te bemesten. Verbetering der ladangbouwmethode is dus zeker zeer urgent.

Mijnheer de Voorzitter! Ook in Zuid-Celebes is noodig een intensief toezicht, ter bestrijding van boschbranden. De jachtlust op wild, vooral op herten, is meestal de aanleidende oorzaak van boschbranden in Zuid-Celebes. Intensieve bestrijding van het euvel der boschbranden beteekent niet alleen bescherming der bosschen maar ook van het in die bosschen levende wild, vooral hertensoorten.

De mededeeling in de memorie van antwoord, dat de Regeering groote waarde toekent aan de ontwikkeling van de kleine nijverheid valt toe te juichen. De Regeering ziet in deze nijverheid een noodzakelijke schakel in de ontwikkeling van kleine tot middensoort bedrijven, immers uit de kleine nijverheid komen vele leiders van de middenbedrijven voort.

Ondanks de uiteenzetting in de memorie van antwoord op bladzijde 21 (roneo) waar het aan te wijten is, dat de buitengewesten ten achter zijn gesteld bij Java, op het gebied van de ontwikkeling van vele takken van kleine industrieën, kan ik toch niet nalaten de bijzondere aandacht van de Regeering en van de betrokken ambtenaren in Makassar te vestigen op de bevordering van de kleine nijverheid in Zuid-Celebes. Ik doe dit, Mijnheer de Voorzitter, in verband met hetgeen ik in het begin van mijn rede reeds zeide, namelijk, dat er in den economischen toestand van het volk in Zuid-Celebes een stilstand is te constateeren, hetgeen in ieder geval voorkomen moet worden.

Tevens kan toegejuicht worden de verwerking van klapperdoppen tot gasmaskerkool en de beteekenis die deze kool zal hebben voor de industrie.

(Soangkoepon.)

Evenzoo juich ik toe de verwerking op groote schaal van klappervezels tot matten, touw e.d. Waar ik reden heb te vermoeden, dat de thans in werking zijnde drie twijnerijen hier op Java zijn gevestigd en de bestelde machines bestemd zijn voor den aanmaak van cocosmatten hier op Java, meen ik de suggestie te moeten voorbrengen eventueel de benoodigde klappervezels en de door de industrieën benoodigde kool ook van Celebes te betrekken, ten einde uitzicht te hebben op een kleine winst, uit de klappers te trekken. De opkoopprijs van het Coprafonds voor de residentie Celebes en Onderhoorigheden is zóó laag — blijkens de memorie van antwoord blz. 43 (roneo) op *f* 1,25 voor mixed en op *f* 1,50 per 100 kg voor sundried — dat daardoor zeker geen winst door den copraproducent kan worden gemaakt, doch door hem eerder verlies wordt geleden.

Overigens meen ik het betoog van ons geacht medelid, den heer Mogot, te moeten ondersteunen met betrekking tot de regeling van het Coprafonds om de toelating van den copraproducent alleen te tolereeren, wanneer hij 25 ton of 400 picol copra kan aanbieden. Geen enkel Inheemsch producent kan zulks leveren. Daarom moet ook iedere producent voor iedere hoeveelheid copra tot het Coprafonds worden toegelaten, hetgeen inderdaad een hulp beteekent, zooals de copraregeling ook beoogt.

De heer **Soangkoepon:** Mijnheer de Voorzitter! Gaarne sluit ik mij aan bij de leden, die in het afdeelingsverslag hun groote waardeering betuigd hebben voor de diligentie en het inzicht van de departementsleiding, waardoor het mogelijk is geweest na den 10den Mei krachtig en doeltreffend in te grijpen ter handhaving van de economische orde in deze gewesten.

Hoe vol lof eenige leden en ook ik waren voor deze werkzaamheid tot behoud van het bestaande, toch kon ik niet verhelen, dat het departement aan een uiterst belangrijk deel van zijn taak nog te weinig aandacht heeft geschonken, met name de bevordering van de economische belangen der Inheemsche bevolking, welke onafwijsbaar van groote beteekenis is voor de economische zelfstandigheid van deze gewesten in de allernaaste toekomst, voor de economische onafhankelijkheid van deze gewesten van het buitenland.

In dit verband heeft de Regeering in de memorie van antwoord gezegd, dat op ieder der in het afdeelingsverslag genoemde punten, zuivelproducten, kunstmestvoorziening, keramiek en gloeilampen omvangrijke projecten uitgevoerd zijn en worden in een tempo, hetwelk in het algemeen bepaald wordt door den tijd, die nu eenmaal — juist onder de huidige omstandigheden — noodig is voor den opbouw van bedrijven, het vinden van de noodige technische krachten en den aanvoer van de benoodigde machinerieën.

Zonder te kort te schieten in waardeering voor de loffelijke pogingen van de Regeering op het gebied van de bevordering der economische ontwikkeling dezer landen, moet ik toch erkennen, dat de zooeven door mij aangehaalde zuivelproducten, kunstmestvoorziening, keramiek en gloeilampen meer de Westersche belangen raken, dan die van de eigen landskinderen. De Regeering ontkent, dat Zij onvoldoende aandacht aan de nijverheid heeft besteed en hierin heeft Zij inderdaad gelijk, wanneer deze aandacht alleen geldt papieren, rapporten en alle mogelijke bespiegelingen, doch wat ik in dit verband gaarne zou zien is werkelijke practische hulp aan de Inheemsche industrie — welke hulp zich zoodanig moet ontwikkelen, dat de industrieele bedrijven successievelijk onder leiding van de Inheemschen komen — en bevordering van de inheemsche industrie alhier, die hooger doel moet hebben dan de Inheemsche bevolking in haar werkzaamheid van koelie te bestendigen. Vele verzoeken van Inheemsche zijde zijn tot de bevoegde instanties gericht, om vergunning en daadwerkelijken steun te erlangen voor de oprichting van rubberfabrieken in de buitengewesten.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Soangkoepon.)

Op al deze verzoeken worden afwijzende beschikkingen verkregen, omdat er in de betrokken gebieden reeds Chineesche fabrieken aanwezig zijn. De belangen van de economisch sterkere Chineesche groep worden op die manier door het land meer behartigd dan die van de eigen landskinderen. Te Pangaboengan (Tapanoeli) is een coöperatieve vereeniging opgericht tot oprichting van een rubberfabriek ter verwerking van de Inheemsche rubberproducten in dit gebied. Deze vereeniging wacht nog steeds op de welwillende medewerking van het departement van Economische Zaken. Ter Oostkust van Sumatra hebben een paar personen zich opgeworpen voor de verwerking van rubberproducten voor de Europeesche markt. Dit wordt tegengegaan; in elk geval is de daartoe vereischte vergunning geweigerd. Ik vraag mij af, in welken vorm de Regeering dan steun aan de Inheemsche industrie in deze landen zal verleenen? In dit verband zou ik der Regeering willen toeroepen: „Geef de Inheemsche bevolking den vereischten en practischen steun tot het tot ontwikkeling brengen van haar industrie in deze gewesten. Deze steun moet m.i. bestaan, zoowel uit raadgeving als uit financieele hulp."

Hoe goed de bedoelingen van de Regeering ook mogen zijn ten aanzien van de invoering van contingenteeringen en licentieeringen, voor de Inheemsche handelaren zijn het instituten, die hen met ondergang hebben bedreigd en deze ook soms hebben bewerkstelligd. En juist in dit verband vraag ik de volle aandacht der Regeering voor deze materie.

Er zijn naar ons geacht medelid, de heer De Villeneuve, mededeelde, klachten bij het departement van Economische Zaken binnengekomen, omtrent het verleenen van invoerlicenties aan Inheemsche handelaren of importeurs ter Sumatra's Westkust, doch ik vraag mij af, of deze klachten inderdaad gerechtvaardigd zijn, als men die in verband brengt met de bestaande en verkregen rechten dier handelaren.

Het is mij bekend, dat het aantal personen, dat in aanmerking is gebracht voor de toekenning van invoerlicenties ter Sumatra's Westkust nog zeer klein is, terwijl het aan de Inheemsche handelaren verleende percentage van het totale invoerquotum nog zeer minimaal is. Nochtans zou ik mij gaarne willen aansluiten bij de instemming betuigd door ons geacht medelid, den heer Muhammad Yamin, voor de door dit departement betrachte soepelheid bij het verleenen dier invoerlicenties ten behoeve van de Inheemsche bevolking.

De bevordering van landbouw en nijverheid der Inheemsche bevolking zal onafwijsbaar tot een economische zelfstandigheid van deze landen moeten leiden en het doet mij dan ook genoegen, dat thans de Regeering overgaat tot de instelling van een biologische-landbouwkundige propaedeuse, waarbij tevens besloten werd tot de stichting van een landbouwfaculteit bij de hier te lande op te richten universiteit.

Maar bovenal moet er m.i. naar gestreefd worden, dat de individueele en algemeene economische krachten der Inheemsche bevolking niet worden verzwakt door de door de Regeering zelf getroffen maatregelen. Bij de instelling van het coprafonds dient de Regeering m.i. steeds ervoor te waken, dat de belangen van de Inheemsche bevolking in de klappercultuurgebieden van de buitengewesten niet in het gedrang zal komen. De gisteren in deze zaal gehouden redevoering van ons geacht medelid, den heer Mogot, bewijzen wel, dat de Regeering in dit opzicht tekort is geschoten en de bezwaren, die door dit geacht medelid zijn aangevoerd, gelden ook natuurlijk voor de andere deelen van de klappergebieden van de buitengewesten. Komt deze wijze van behartiging van de belangen der Inlandsche bevolking overeen met de in artikel 45 der I.S. omschreven taak?

Ten aanzien van het landbouwonderwijs moge ik er de aandacht der Regeering op vestigen, dat het grootste deel van de candidaten voor de cultuurschool in dit jaar is afgewezen. Dat deze afwijzing groote nadeelen voor onze maatschappelijke samenleving zal teweegbrengen, behoeft mijns inziens geen nader betoog. Ik vraag mij in dit verband af, of de Regeering dan niet de urgentie voelt van de uitbreiding dezer onderwijsinrichting.

Ik zou daarom bij den aanstaanden cursus de opening van een landbouw- en cultuurschool in de buitengewesten, b.v. Sumatra, in de volle aandacht van de Regeering willen aanbevelen. Indien de Regeering kan bewerkstelligen, dat de abituriënten dezer scholen bij den ondernemingslandbouw en bevolkingslandbouw zullen en kunnen worden geplaatst, dan doet Zij zeker iets ter bevordering van de werkelijke economische ontwikkeling dezer overzeesche gebieden; ook in het belang van onze defensiekracht.

In de memorie van antwoord heeft de Regeering o.a. gezegd dat credietverstrekking door de algemeene volkscredietbank, ook met regeeringsgarantie reeds georganiseerd is. Ik hoop, dat de Regeering in dit opzicht niet steeds verkeert in het stadium van organiseeren. Wat ik in dit opzicht wensch is daadwerkelijke steun voor de middennijverheid, coöperaties, kleinlandbouw en zeevisscherijen en ik heb geconstateerd, dat de Regeering hierin nog niet geslaagd is. De pogingen van de Inheemschen om eenige tegemoetkoming van het departement van Economische Zaken te verkrijgen, heeft dikwijls de Inheemschen ontmoedigd en dit is toch zeker niet de bedoeling van het belangrijke departement, dat het departement van de economische zaken in deze gewesten nu eenmaal is.

In het afdeelingsverslag waren eenige leden van oordeel, dat de economie van de desa in ruimere mate aandacht verdient, dan haar tot dusverre geschonken werd. Het komt mij voor, dat de Regeering Haar volle aandacht aan de desa niet kan schenken, gezien de andere belangrijke zaken, zaken van hooger orde, die Zij vanzelf moet behartigen. Zij kan evenwel daarin een voorlichtenden, een daadwerkelijken steun verleenen, wanneer die door de hulpbehoevende desa worden verlangd.

Indien de Regeering hieraan kan tegemoetkomen, dan is daarmede de economie van de desa zeker gebaat. Daarbij moet men verder niet vergeten, dat de desa in wezen een zelfstandig lichaam is, waarvan de levensvatbaarheid gebonden is aan plaatselijke eischen en normen. Indien de Regeering de desa dus steunt in haar drinkwatervoorziening, bv. in haar kleine behoeften aan irrigatiewerken of bevloeiingswerken, in haar volksonderwijs- en landbouwonderwijsvoorziening, dan is deze steun reeds van groote beteekenis voor de desa.

Wat aangaat de economische waardeering van het inheemsch personeel bij dit departement ben ik nog niet geheel bevredigd, omdat vreemdelingen een betere waardeering voor hun arbeid ondervinden dan de landskinderen. Mij is ter oore gekomen, dat ongediplomeerde landsdienaren van vreemden landaard bij het Boschwezen b.v. nog betere waardeering ondervinden dan zelfs de Nederlandsche onderdanen. Verscheidene Inheemsche academici, die bij dit departement werkzaam zijn, worden onderbetaald, terwijl anderen niet-Inheemschen meestal, op de juiste wijze worden getaxeerd. Dit departement schijnt een zeker zwak te hebben voor vreemdelingen, vooral wat betreft de bepaling van de bezoldiging van die vreemdelingen. Ik vraag mij af, waarom men in dezen tijd deze vreemdelingen niet naar hun geboorteland kan terugzenden, teneinde hen in staat te stellen tegen onzen vijand te vechten, en in hun plaats geen Nederlandsche onderdanen kan benoemen. Ik zou de Regeering de vraag willen stellen, hoeveel Hongaren zij thans bij het Boschwezen in dienst heeft en of de Hongaren niet moeten worden beschouwd als pro-nazigezind? In dit verband zou ik verder willen vragen, waarom de Regeering meer voor vreemdelingen voelt dan voor Haar eigen onderdanen?

De Regeering heeft in de memorie van antwoord verklaard, dat de opneming van Indonesische leden in de verschillende

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Soangkoepon.)
economische commissies geschiedt op grond van hun deskundigheid, in het bijzonder hun nauwe aanraking met en kennis van de bevolkingsbedrijven en de behoefte der Inheemsche consumenten. Juist in dit verband is mijns inziens de Regeering niet in staat den juisten man de rechte plaats te geven. De vele benoemingen van leden van diverse commissies maken op mij den indruk, dat deze benoemingen uitsluitend gebaseerd zijn op het feit, dat hun bevolkingsgroep de grootste bevolkingsgroep hier te lande is. Wanneer de Regeering in dergelijke benoemingen geen heil ziet, dan dient Zij bij de benoemingen op een andere wijze te werk te gaan, en is Zij daartoe niet in staat, dan kan ik alleen tot de conclusie komen, dat Zij Haar taak althans wat dit deel van het regeeringsbeleid betreft, niet op de juiste wijze kan vervullen.

Waarom zijn b.v. Inheemschen ongeschikt voor het lidmaatschap van de Commissie voor rechtsverkeer in oorlogstijd?

Wanneer de Regeering inderdaad de ernstige bedoeling heeft om over te gaan tot volksverheffing, dan dient Zij mijns inziens ook een betere plaats in te ruimen aan de kinderen des lands, ook wat den economischen vooruitgang van dit land betreft, en ze dus ook in de Commissie voor rechtsverkeer in oorlogstijd op te nemen. Ook laat mijns inizens de waardeering van de inheemschen door dit departement nog veel te wenschen over. Waar het doel van dit departement in het bijzonder hierin is gelegen, de economische ontwikkeling van de Inheemsche bevolking te bevorderen, ligt het toch voor de hand, dat zijn daden beheerscht moeten worden door het antwoord op de vraag, hoe de Inheemsche bevolking van dit land tot zoodanige economische ontwikkeling kan worden gebracht, dat aan de te stellen economische eischen geheel kan worden voldaan en aan welke voorwaarden dient te worden voldaan om de bevolking volkomen geschikt te maken tot medewerking aan 's Lands economische ontwikkeling. Als men de Inheemschen niet toelaat tot de Commissie voor rechtsverkeer in oorlogstijd of hen daarvoor niet opleidt, zullen zij eeuwig ongeschikt blijven voor medewerking aan de economische ontwikkeling van hun geboortegrond. Is dit dan het eenige resultaat van het door den Landvoogd volgens zijn openingsrede gewenschte streven naar volksverheffing?

In het afdeelingsverslag is gepleit voor een krachtige propaganda voor het koopen van Nederlandsch-Indisch fabrikaat, waartoe ook de bemiddeling van den regeeringspubliciteitsdienst ware in te roepen.

Zulk een propaganda is zeker toe te juichen, mits de te betalen prijzen voor de te leveren goederen lager zijn dan die van de buitenlandsche goederen. Lagere prijzen voor de Inheemsche fabrikaten dan voor de buitenlandsche, zijn zeker mogelijk, indien men bedenkt, dat de vervoerskosten van de buitenlandsche artikelen ook moeten worden betaald, waarop dan nog de invoerrechten komen. Indien de Regeering dus in staat is voor dezelfde artikelen lagere prijzen te bewerkstelligen dan voor buitenlandsche producten is dit zeker de beste propaganda voor het koopen van Nederlandsch-Indisch fabrikaat.

Wat de teeltdwangordonnantie betreft, deze behoeft mijns inziens in de buitengewesten niet toegepast te worden. Als er maar gronden beschikbaar worden gesteld, zal alles vanzelf gaan. Een propaganda, overleg of overreding in dit opzicht is mijns inziens niet noodig, doch het in werking stellen van de teeltdwangordonnantie zonder de noodige gronden beschikbaar te stellen is mijns inziens onmogelijk. De teeltdwang moet echter niet worden toegepast ten aanzien van Inheemschen, die niet gewend zijn handenarbeid te verrichten, omdat dit zeker geen vruchtbare resultaten zal opleveren. De buitendienst van den landbouw behoort mijns inziens daarom belangrijk te worden uitgebreid. In dit verband betreur ik het dan ook, dat voor uitgestrekte gebieden, zooals in de Westerafdeeling van Borneo, slechts één landbouweconsulent is tewerkgesteld, die tevens belast is

(Mochtar.)
met werkzaamheden betreffende de rubberrestrictie. Dat zulk een personeelsvoorziening niet in het belang van de Inheemsche bevolking is, behoeft mijns inziens geen nader betoog.

Ten aanzien van de werkzaamheden van het conservenlaboratorium op het gebied van vruchtensappen en andere artikelen rijst bij mij de vraag, waarom voor dit doel geen Inheemschen worden opgeleid. De vervaardiging van deze artikelen — zelfs al is het slechts ten behoeve van het binnenlandsche verbruik — zal ongetwijfeld den Inheemschen ten goede komen. Waarom in plaats van de gekozen handelsfirma niet Inheemschen voor dit doel kunnen worden aangewezen, is voor mij een open vraag. Dit zou mijns inziens toch in de lijn liggen van de economische bevordering van deze landen met haar bevolking in industrieelen zin, terwijl immers elke economische versterking van de Inheemsche bevolking de economische ontwikkeling van deze gewesten impliceert. Dit alles leidt vanzelf tot vermindering van de staatsschuld en verhooging van 's Lands inkomsten. Ja, zelfs tot blijvende Landsinkomsten, omdat het op deze wijze het kapitaal niet uit deze landen behoeft te worden gedraineerd.

Ik zou nog verscheidene desiderata op het gebied van de behartiging van de economische belangen van de Inheemschen naar voren kunnen brengen, doch dit zou mij te ver voeren van mijn eenigen wensch, die alleen deze is:

„Laat de Regeering thans Haar volle aandacht schenken aan het verleenen van een wezenlijken en practischen steun aan de Inheemschen en zich niet alleen bezighouden met bespiegelingen, zoodra het betreft de behartiging van de economische belangen van de millioenen landskinderen van de overzeesche gebieden van ons Koninkrijk."

De heer **Mochtar**: Mijnheer de Voorzitter! De meening van de Regeering inzake toevoeging van een adjunct-boekhouder aan elk der gewestelijke leiders voor coöperatie en binnenlandsche handel deel ik ten volle. Het is mij persoonlijk bekend, dat, althans in Sumatra, inderdaad vele verzoeken bij de bevoegde instantie zijn ingediend om inschrijving van coöperaties. Op zich zelf behoeft deze inschrijving nog niet als noodwendig gevolg te hebben het aanstellen van een adjunct-boekhouder, aangezien de inschrijving niet door de leiders doch op het departement van Economische Zaken geschiedt, waarvoor misschien volstaan kan worden met een klerk of een commies, doch de werkzaamheden, die daaraan voorafgaan, vereischen personen van andere opleiding.

De memorie van antwoord geeft ons een inzicht in de gevolgde werkwijze. De coöperaties moeten namelijk een proeftijd van minstens 1 jaar doormaken en gedurende dien tijd hebben zij hulp en voorlichting op boekhoudkundig gebied noodig. Aangezien de gewestelijke leiders vanwege hun dubbele functie veel buitenwerk hebben te verrichten, spreekt het wel vanzelf, dat zij aan die hulp en voorlichting niet zooveel tijd kunnen besteden als zij zelf wenschen, aannemende, dat zij ook op boekhoudkundig gebied deskundig zijn. Wil men de coöperaties in goede banen leiden en tot gezonde organisatie brengen, dan is toevoeging van een adjunct-boekhouder aan de leiders noodzakelijk, waarom ik mij dan ook met dit Regeeringsvoorstel geheel kan vereenigen.

Ten aanzien van de zeevisscherij is in het afdeelingsverslag gevraagd, of het onderzoek naar de toestanden onder de visschersbevolking in Palembang reeds beëindigd is en welke daarvan de resultaten zijn.

Deze vraag had eigenlijk anders moeten worden gesteld, aangezien van de zijde der Regeering inderdaad geen onderzoek toegezegd werd. Wel zijn in deze zaal in 1932 onder Haar aandacht gebracht de moeilijkheden van de visschersbevolking van Soengsang in Palembang, het bestaan van bedrijfscoöperaties ter plaatse en is tenslotte een suggestie gedaan om deze organisaties door de overheid te steunen.

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mochtar.)

In de vergadering van den Volksraad van 15 Augustus 1932 (Handelingen bl. 1134) heeft de Regeering bij monde van Haar gemachtigde van Landbouw, Nijverheid en Handel het volgende gezegd:

> „Van de mededeeling van den heer Mochtar betreffende den coöperatieven vorm van het vischbedrijf in Soengsang zal gaarne t.z.t. gebruik gemaakt worden, zoodra het mogelijk blijkt, het rayon der bemoeienissen van den dienst weder uit te breiden."

Men verwacht dus, dat deze plaats haar beurt zal krijgen, zoodra de zeevisscherij haar werkingsfeer uitgebreid heeft.

In de memorie van antwoord van thans zegt de Regeering, dat Haar omtrent den toestand der visschersbevolking in Palembang geen gegevens ten dienste staan, waaruit dus geconcludeerd kan worden, dat van mijn mededeeling, waarvan de Regeering zoo „gaarne" gebruik wilde maken, tot dusverre nog geen gebruik is gemaakt, want anders zou Zij daaromtrent reeds gegevens hebben gehad. Hoe het komt is echter niet gezegd, misschien omdat het rayon van de bemoeienissen van den dienst nog niet tot die plaats uitgebreid is kunnen worden. Maar dan vraag ik, waarom is zulks nog niet mogelijk, waar Soengsang toch niet zoo ver van Batavia verwijderd ligt en de dienst der zeevisscherij sedert dien steeds aan het uitbreiden is geweest?

Het visschersbedrijf in Soengsang — en ik mag daarbij betrekken Laboean Meringgai in de Lampongs — heeft steun noodig, gelijk het die 8 jaren geleden noodig heeft gehad, al is de toestand nu wellicht eenigszins anders geworden. Steun in den vorm van voorlichting of aanleeren van bepaalde vangmethode e.d., hoe nuttig die ook moge zijn, heeft echter geen zin, indien de bijgebrachte kennis niet in toepassing kan worden gebracht.

Wat de visschers in de eerste plaats noodig hebben is werkkapitaal, opdat zij hun bedrijf tot verdere exploitatie kunnen brengen. Eerst dan kunnen zij profijt trekken van de voorlichting, die zij mochten hebben ontvangen. Ik vraag nu, Mijnheer de Voorzitter, of de Regeering thans niet het oogenblik gekomen acht om deze visschersbevolking steun te verleenen door haar zooveel mogelijk het zoo hoog noodige kapitaal te verstrekken tegen een lage rente en onder niet-bezwarende voorwaarden. Voorts rijst bij mij de vraag, of het niet beter is, de motorprauwen, waarmede de zeevisscherij de vischvangst wil beproeven, ter beschikking van de visschers te stellen tegen terugbetaling van den prijs op langen termijn en de proef door dezen zelf te doen geschieden, onder leiding van dien dienst. Hiermede verkrijgt men niet alleen een bezuiniging op de landsuitgaven, immers de kosten voor de prauwen worden terugontvangen, maar ook, dat de visschers daadwerkelijk worden geholpen ter verhooging van hun vangst. Ik hoop, dat de Regeering de mogelijkheid daarvan zal willen overwegen.

Mijnheer de Voorzitter! In het afdeelingsverslag is verzocht om de mogelijkheid te overwegen een gedeelte van de boschreserve in Palembang ter beschikking van de bevolking te stellen ter voorziening in de behoefte aan bouwgrond. Mij heeft een klacht bereikt uit Tebing Tinggi — Palembang —, dat de bevolking van de marga Semidang geen voldoenden bouwgrond meer heeft, eenerzijds tengevolge van bevolkingsaanwas, anderzijds omdat er een te groote oppervlakte zou zijn gereserveerd voor het boschwezen.

De Regeering zegt in de memorie van antwoord, dat de boschreserves in Palembang van zeer bescheiden omvang zijn, n.l. slechts 9% van de totale landoppervlakte tegen bv. 21% op Java en 20% in Malakka, en wijst het verzoek af.

Mijnheer de Voorzitter! Wanneer men deze cijfers ziet, is men geneigd aan te nemen, dat Sumatra in dit opzicht in een zeer gunstigen, of begunstigden toestand verkeert. Ik vraag mij echter af, of deze cijfers alleen voldoende aanwijzing kunnen geven om zich van den werkelijken toestand in een bepaald gebiedsdeel — ik leg den nadruk hierop — een beeld te vormen. Het kan immers voorkomen, dat men in een bepaalde streek een grondtekort constateert en in een andere weer niet. Het percentage kan in dat geval zeker geen juist beeld geven.

Aan deze kwestie, waarbij de belangen van de bevolking op het spel staan, dient meer aandacht geschonken te worden, en daarom vind ik het antwoord van de Regeering, dat van een oppervlakkige behandeling der zaak getuigt, zeer teleurstellend. Zij heeft de kwestie slechts op papier afgehandeld en heeft daarbij gebruik gemaakt van gegevens van vóór de totstandkoming van de boschreserves, althans dat heb ik uit de memorie van antwoord begrepen.

Ik zou der Regeering nu willen verzoeken deze kwestie plaatselijk te doen onderzoeken en zich niet blind te staren op het percentage van 9, aangezien dit, zooals ik zooeven reeds zeide, geen juiste voorstelling van den toestand kan geven.

Mijnheer de Voorzitter! Een andere opmerking, betreft de klacht geplaatst bij de afdeeling nijverheid van dit departement, over het vermeende verschil in behandeling tusschen Indonesiërs en personen van anderen landaard bij het verleenen van vergunningen voor de oprichting van een rijstpellerij. Mij is ter oore gekomen, dat de kolonisten van het kolonisatieterrein Pringsewoe in de Lampongs van plan waren een rijstpellerij op te richten, waartoe een verzoek om vergunning zou zijn ingediend. Het verzoek zou echter niet zijn toegestaan, althans het plan is niet ten uitvoer gebracht. Een andere verzoeker, van Chineeschen landaard, heeft de vergunning echter wel gekregen en zal binnenkort tot oprichting van een rijstpellerij te Metro overgaan. Aangezien ik de juistheid van dit bericht niet kan controleeren wil ik mij slechts bepalen tot het verzoek of de Regeering deze kwestie wil doen onderzoeken en het resultaat van het onderzoek aan den Volksraad wil mededeelen. Mocht het bericht juist bevonden worden dan stel ik er prijs op de gronden te vernemen, waarop de afwijzing heeft berust.

Een tweede opmerking over de nijverheid vind ik in het afdeelingsverslag betreffende de verleening van steun aan bedrijven onder Indonesische leiding. Er werd verzocht als beginsel deze bedrijven bij gelijke kwaliteit en prijs eerder door de Regeering te doen steunen dan bedrijven onder leiding van personen van anderen landaard. Dit verzoek vindt zijn aanleiding in het feit dat men thans ziet, dat bij het plaatsen van bestellingen, bijv. voor drukwerk, door verschillende landsdiensten, Indonesische drukkerijen worden gepasseerd. Ook mij is zulk een geval van passeering bekend. Ik zal hierop niet dieper ingaan; volstaan kan worden met de mededeeling, dat ondanks het feit, dat de door mij bedoelde drukkerij zeer goed drukwerk tegen redelijken prijs kan leveren, zij de bestellingen steeds geplaatst zag, deels bij een Europeesche drukkerij, die bovendien duurder is, deels bij een Chineesche. Gelukkig is echter in de houding van plaatselijke kantoren thans een wijziging ten goede te constateeren, zoodat verwacht kan worden, dat de door mij bedoelde drukkerij een aandeel in de bestellingen voor 1941 zal krijgen.

Desniettemin acht ik het noodzakelijk, dat ruimere bekendheid wordt gegeven aan den wensch van de Regeering, dat — zooals ik uit de memorie van antwoord kan distilleeren — de Indonesische bedrijven in ruime mate ingeschakeld worden bij de voorziening in de behoeften, indien deze bedrijven in staat zijn producten te leveren van behoorlijke hoedanigheid en tegen redelijke prijzen. Ik vraag niet bevoorrechting van Indonesische bedrijven boven andere, niet-Indonesische, ik vraag alleen dat aan de eerstgenoemde gelijke kansen worden gegeven, waarop ze aanspraak kunnen maken, te meer wanneer het blijkt, dat Indonesische bedrijven voor de zelfde kwaliteit producten goedkoopere prijzen bedingen. In dat geval ware aan deze bedrijven de voorkeur te geven.

(Mochtar.)

Ik moge dan ook de verwachting uitspreken, dat de Regeering aan dezen wensch tegemoet zal willen komen.

Mijnheer de Voorzitter! Over de steunregeling voor koffie hebben mij klachten bereikt, welke deels op ondoelmatigheid van de regeling wijzen deels op onbillijkheden, die uit de regeling zouden voortspruiten.

In mijn schriftelijke vraag van 13 September j.l. heb ik onder anderen gewezen op de minder bevredigende werking van deze regeling en wel, dat de producent niet den prijs die door de Overheid is vastgesteld, in handen krijgt, doch een die zelfs lager is. De Regeering verklaarde in Haar antwoord dat zulks Haar niet bekend was en noemde zelfs een hooger bedrag van *f* 7,50, als zijnde de prijs, die in Palembang zou zijn betaald.

Ik heb hier bij mij het dagblad Pertja-Selatan van 21 September j.l. waarin o.m. staat vermeld, dat vóór de inwerkingtreding van de steunregeling de prijs van koffie in Tebing Tinggi *f* 5,60 bedroeg, doch na de inwerkingtreding van bedoelde regeling de prijs in stede van gestegen gedaald was tot *f* 5.45, een vermindering dus van 15 cent per 100 kg.

In Telok Betong schijnt de regeling eveneens niet te voldoen. Daar werd de prijs op *f* 8.— gesteld, welke dan ook inderdaad werd betaald, maar daarin zijn nog begrepen transport- en andere kosten, welke uiteraard in mindering moeten worden gebracht, zoodat de producent in wezen minder dan *f* 8.— ontvangt.

Men ziet hoe de maatregelen van de Regeering, hoe goed die ook bedoeld mogen zijn, in de praktijk soms een andere uitwerking kunnen hebben, zoodat de bevolking — zoo zij daarvan geen nadeel ondervindt — daarvan weinig profijt kan trekken.

Wil men dus de steunregeling als zoodanig door de bevolking begrepen zien, dan moet er voor gezorgd worden, dat ze stiptelijk wordt opgevolgd en dient er tegen te worden gewaakt, dat daaraan een andere uitleg wordt gegeven.

Een ander bezwaar, dat uit de regeling voortvloeit, is de gedragslijn van het koffiefonds bij het verstrekken van opkooporders. Voor het verkrijgen van opkooporders is door het koffiefonds de gedragslijn aangenomen, dat daarvoor alleen in aanmerking komen firma's, die over een opkooporganisatie in het binnenland beschikken.

Het is een ieder bekend, Mijnheer de Voorzitter, dat de Indonesische handelaren in producten over het algemeen geen opkooporganisatie hebben; zij oefenen hun bedrijf uit op primitieve en goedkoope wijze, maar daarom niet minder doelmatig. Door deze gedragslijn wordt een groote groep Indonesische opkoopers uitgeschakeld, hetgeen beteekent ontneming van een broodwinning aan deze leden van de maatschappij.

Nu zegt de Regeering, dat die gedragslijn door het koffiefonds is aangenomen, omdat alleen van firma's verwacht mag worden, dat zij in staat zijn uitsluitend producten, voldoende aan de standaardeischen, op te koopen. Deze bewering echter is niet met feiten gestaafd, zoodat ik aan de juistheid daarvan vooralsnog moet betwijfelen. Er zijn zeker Indonesische opkoopers, die eveneens in staat zijn uitsluitend standaardskwaliteit koffie op te koopen en eventueel na te behandelen die producten, welke aan de gestelde eischen niet voldoen, maar deze opkoopers worden uitgeschakeld, enkel en alleen, omdat zij niet over een opkooporganisatie beschikken. Afgescheiden daarvan acht ik den maatregel overbodig, aangezien het koffiefonds immers reeds de bevoegdheid bezit om elke aanbieding van inferieure koffie te weigeren.

Ik heb mij dan ook afgevraagd, waarom toch de Regeering aan deze dragslijn Haar goedkeuring hecht, terwijl Zij de wetenschap bezit, dat daardoor aan vele Indonesische opkoopers de gelegenheid wordt ontnomen aan een eerlijken strijd voor het bestaan deel te nemen.

(Yo Heng Kam.)

Ik vraag mij voorts af waarom het kind van dit land ook altijd het kind van de rekening moet zijn. Ik zou de Regeering willen verzoeken om het koffiefonds uit te noodigen de door mij besproken gedragslijn los te laten.

Een ander bezwaar, dat zich bij de uitvoering van den maatregel voordoet, is, dat in enkele plaatsen in de buitengewesten, b.v. in Benkoelen, met de keuring van de koffie wordt belast een handelslichaam, dat tevens opkooper is of althans belangen heeft bij den opkoop. Dit lichaam nu moet dan keuren producten, die door zijn concurrenten zijn opgekocht. Er komt bovendien nog bij, dat naar ik heb vernomen, de ambtenaar van het koffiefonds, die met de aangelegenheden den opkoop betreffende in Zuid-Sumatra belast is, een oud-employé is van dat handelslichaam. Ik twijfel echter niet aan de eerlijkheid en objectiviteit van dien ambtenaar en dat handelslichaam, maar men is tenslotte toch ook mensch, en dus als ieder ander niet vrij van fouten of vergissingen. Ik acht het daarom noodig, dat in dezen toestand verandering wordt aangebracht, al ware het alleen om een minder gunstigen indruk te vermijden.

Ik zou verder willen bepleiten, om de keuring te doen geschieden door een daartoe aangestelden ambtenaar. Ik begrijp volkomen, dat de bepleite maatregel vanwege een groot financieel bezwaar en het bezwaar, dat men niet de beschikking kan krijgen over een voldoend aantal personen, niet ten volle voor verwezenlijking vatbaar is, maar dit bezwaar kan tot een geringe proportie worden teruggebracht, door aanstelling van één ambtenaar voor enkele omliggende havenplaatsen, in stede van een ambtenaar voor elke havenplaats.

Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot de steunregeling voor copra wil ik slechts een opmerking maken over de trage werkwijze van het fonds in de afdoening van zaken. Mij is een geval bekend, dat een copra-opkooper, die zijn voorraad in Toengkal, een plaats in Boven-Djambi, opgeslagen heeft, geruimen tijd heeft moeten wachten op bericht van het fonds, wanneer hij de copra mocht vervoeren. Op zijn herhaalde herinneringen, had hij geen antwoord ontvangen. Teneinde raad heeft hij mij per schrijven verzocht om bemiddeling, met de mededeeling, dat hij genegen is zijn copra aan het fonds desnoods gratis af te staan, indien hij maar spoedig uit de dagelijksche zorg voor de copra kon geraken. Dank zij de tusschenkomst van een lid van de Commissie van Toezicht op het Coprafonds, wiens hulp ik heb verzocht, werd de kwestie afgehandeld.

Deze werkwijze, welke stellig een financieel nadeel voor den betrokkene oplevert, meen ik onder de aandacht van de Regeering te moeten brengen met de hoop, dat daarin verbetering zal worden gebracht.

Tot slot wil ik nog aandacht vragen van de Regeering voor de peper. Deze cultuur speelt in de volkshuishouding in de Lampongs en op Bangka een belangrijke rol. Men kan haast zeggen, dat het volksbestaan daar valt en staat met de peper. Ze is voor die beide gewesten wat de rubber voor Djambi is.

Zooals bekend verkeert de peper sedert geruimen tijd in een zeer precaire positie, terwijl het product zonder regeeringssteun gedoemd is te verdwijnen. Ik verzoek de Regeering om maatregelen te beramen voor steun aan deze specifieke bevolkingscultuur.

De heer **Yo Heng Kam**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb mij bij deze afdeeling als spreker laten inschrijven, teneinde de Regeering te verzoeken het bestuur van het Voedingsmiddelenfonds in overweging te geven bij het afsluiten van rijstaankoopen alsnog gebruik te maken van de hulp van de commissionairs. Ons geacht medelid, de heer C. C. van Helsdingen heeft echter tevoren hier een zeer waardevol betoog gehouden voor de belangen der door mij bedoelde commis-

61ste VERGADERING — VRIJDAG 22 NOVEMBER 1940.
EERSTE BUITENGEWONE ZITTING.

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Mussert.)
sionairs. Het was mijn bedoeling om hier een rede van gelijke strekking en met dezelfde argumenten te houden, maar thans bestaat er voor mij feitelijk geen aanleiding meer daarvoor. Ik volsta dus met volkomen te onderschrijven hetgeen de heer C. C. van Helsdingen te dezen aanzien gezegd heeft, en wil daaraan alleen het volgende toevoegen.

Het is mij bekend, dat onder de voornaamste rijstproducenten in Oost-Java de geneigdheid bestaat om de bemiddeling van deze commissionairs in te roepen, een geneigdheid, even verbreid als algemeen. Wat dit betreft kan ik de Regeering, indien Zij daartoe den wensch te kennen geeft, een vijftigtal verklaringen toonen, waaruit Haar deze geneigdheid blijken kan.

Ik spreek dan ook de hoop uit, dat de Regeering, vooral op grond van de door het coprafonds ingenomen gedragslijn, en mede gelet op de door den heer C. C. van Helsdingen aangevoerde argumenten, Haar standpunt zal willen wijzigen ten gunste van deze commissionairs. Het gaat hier om een groep personen, die door de instelling van een officieel fonds van haar bestaansmiddelen is beroofd en ik wil daarom de Regeering alsnog ernstig in overweging geven, ten deze den commissionairs tegemoet te komen en alsnog van hun diensten gebruik te maken. Hetzelfde geldt ook voor de koffiecommissionairs.

De heer **Mussert**: Mijnheer de Voorzitter! Bij de algemeene beschouwingen heb ik reeds eenige opmerkingen bij de economische paragraaf gemaakt en de voorliggende begrootingsafdeeling geeft nog slechts aanleiding tot een korte beschouwing, die ik wil aanvangen met een betuiging van adhaesie aan de woorden van lof voor de leiding van het departement van Economische Zaken, door vorige sprekers geuit. Ik acht dien lof ook daarom zoo op zijn plaats, omdat de bemoeienissen van dit departement, meer dan van andere, de stoffelijke belangen in engeren zin der burgerij raken. Daarnaast wil ik in die waardeering mede betrekken de ambtenaren van dit departement, vooral die welke in het terrein werken en daarbij met de bestuursambtenaren en de bevolking in contact komen. Meer speciaal heb ik voor het met de bestuursambtenaren gehouden contact de grootste waardeering. De samenwerking van het bestuur met de welvaartdiensten is in het algemeen uitstekend en de bestuursambtenaren zijn daarvoor zeer gevoelig. Te meer, Mijnheer de Voorzitter, appreciëeren zij die goede samenwerking, omdat zij geschiedt op een gebied dat, in zoo veel gevallen, in vroegere jaren tot de bestuursbemoeienis werd gerekend. En ook nu nog kan de medewerking van het bestuur, zij het in anderen vorm dan voorheen, niet worden ontbeerd, en de bestuursambtenaren constateeren met groote voldoening, dat zoowel de departementsleiding als de onder dit departement ressorteerende ambtenaren dit inzien en daarnaar handelen.

Een enkele opmerking, Mijnheer de Voorzitter, naar aanleiding van post 6.8, Boschwezen. Voor het in de residentie Palembang gelegen boschcomplex Semangoes zal een exploitatieplan van bescheidener omvang worden ontworpen. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde willen verzoeken, daaromtrent iets naders mede te deelen, tenzij dit plan alsnog afzonderlijk in behandeling komt. Een analoog verzoek om nadere details wil ik doen met betrekking tot de werkzaamheden der Palembangsche ladangcommissie. Het daarvoor opgestelde werkplan was principieel zeer belangrijk en de verwachting werd gekoesterd, dat met bescheiden middelen, vooral door het aankweeken van een betere mentaliteit op het punt van het steeds weer afbranden van alang-alangvlakten, veel zou kunnen worden bereikt om tot spontane reboisatie te geraken.

Mijnheer de Voorzitter! Uit de rede van den heer Mapoedji is wel gebleken dat dit probleem, om te geraken tot reboisatie van onvruchtbare vlakten, niet alleen Palembang raakt, doch ook voor andere streken in de buitengewesten van belang is. Ik geloof ook dat de door mij aangeduide werkwijze eerder een juiste oplossing zal zijn om te geraken tot een verbetering van het beschikbare ladang-areaal, ook voor de uitbreiding daarvan, dan die, welke zou kunnen worden gevonden in het beschikbaar stellen van boschreserve op groote schaal. Daarmede moet men erg voorzichtig zijn, wil men niet geraken tot een verslechtering van den hydrologischen toestand.

Ten slotte Mijnheer de Voorzitter, zou ik de Regeering willen verzoeken, mede te deelen, welke de overwegingen zijn die er Haar van weerhouden, tot vaststelling van de boschordonnantie van de buitengewesten te geraken.

(Blaauw.)
De heer **Blaauw**: Mijnheer de Voorzitter! De beschouwingen bij deze begrootingsafdeeling zijn ingeluid met een critiek, geleverd door mijn geacht medelid, den heer Soeria Nata Atmadja, op de politiek van de Regeering ten aanzien van de wilde zwijnen. Bij deze critiek kan ik mij volledig aansluiten.

De kern van deze critiek is te vinden in een bepaling van artikel 5 van de jachtverordening en wel in het tweede lid, dat bepaalt, dat de jacht op wilde zwijnen slechts geoorloofd is gedurende de maanden September t/m Februari. Dit houdt in zich, dat de wilde zwijnen z.g. geschoond worden in de periode van Maart t/m Augustus.

Deze bepaling is op zichzelf al ietwat absurd, zelfs in den gedachtengang van de Regeering, want de wilde zwijnen worden door de Regeering gerubriceerd in de groep schadelijke dieren, weliswaar in een onderdeel van de schadelijke dieren, het schadelijk wild, maar niettemin ziet de Regeering in het wilde zwijn toch een schadelijk dier, d.w.z. een voor de maatschappij in het algemeen nadeelig dier.

Niettemin vindt de Regeering het toch noodig om deze schadelijkheid in stand te houden en nog te vergrooten vergeleken bij den huidigen toestand, door de dieren een half jaar lang in de gelegenheid te stellen zich ongebreideld te vermeerderen.

Deze bepaling heeft voor verschillende menschen — en mij hebben daaromtrent klachten bereikt zoowel van kleinlandbouwers als van jagers — buitengewoon groote bezwaren met zich gebracht. De toestanden, zooals zij waren vóór de gelding van de huidige jachtordonnantie met haar uitwerking, de jachtverordening, waren zoodanig, dat ieder, die een jachtakte kocht, in staat was het geheele jaar door op varkens te schieten. Bovendien kon in bepaalde gevallen nog vrijstelling gegeven worden van het jachtrecht en zelfs van het verplichte zegel, zoodat in gevallen van armoede bijv. volkomen kosteloos op varkens kon worden gejaagd en wel een geheel jaar lang door.

Dit had tweeërlei nut. In de eerste plaats kon de kleinlandbouwer met deze bepaling kosteloos zijn bezit het geheele jaar door beschermen tegen de vraatzucht van de wilde zwijnen en bovendien had het nog deze nuttige nevenwerking, dat althans ieder geschoten varken in het huishouden van deze arme menschen beteekende een tijdlang vleesch.

Dit alles is onmogelijk geworden. In de eerste plaats is het uitgesloten, dat men gratis, op wat voor wijze ook, op varkens zal kunnen gaan jagen, omdat daarvoor in de eerste plaats noodig is een jachtakte van *f* 5, waarvoor geen vrijstelling kan worden verleend, evenmin als voor het verplichte zegel, zoodat al deze arme menschen, deze kleinlandbouwers, om zich tegen de varkens te kunnen beschermen en zich periodiek van wat vleesch te kunnen voorzien, minstens *f* 6,50 zullen hebben te betalen.

Nu zal men van verschillende kanten wellicht zeggen, dat deze *f* 6,50 toch alles niet is, dat het toch niet duur is, dat deze menschen dit best kunnen betalen, maar zij die zoo redeneeren, zijn toch inderdaad niet op de hoogte van de

Begrooting van Ned.-Indië voor 1941 (Ond. **1**); afd. VI en VI A—B, Economische Zaken e.a.

(Blaauw.)

werkelijke toestanden in de betrokken kringen. Deze *f* 6,50 zullen door zeer velen van die menschen totaal niet betaald kunnen worden.

Ik zou degenen, die nog steeds meenen, dat onder deze menschen de armoede toch niet zoo groot is, willen verwijzen naar een artikel, dat niet zoo lang geleden in het A. I. D. is verschenen en waarin de hoofdredacteur van dit blad zijn ervaringen mededeelt, die hij in den landstorm heeft opgedaan als reserve-officier, meen ik. Een bijkomstig nut van de verplichte opkomst in militairen dienst blijkt dus te zijn, dat men bijzondere ervaringen kan opdoen en in dit geval heeft dit geleid tot de ontdekking van een zeer bijzondere bevolkingsgroep.

Hij is daar met menschelijke wezens in aanraking gekomen, waarvan hij het bestaan niet kende en die zich na eenigen tijd zelfs als goede kameraden ontpopten, in sommige gevallen menschen, waarvan hij zelf verklaart, dat ze geen nonvaleurs waren, maar in ieder geval waren het menschen, die toch zoo ver van het centrum der menschelijke samenleving af stonden, dat hij nooit geweten heeft, dat dergelijke menschen bestonden. Deze menschen zijn de kleinlandbouwers, de kleine Indo's en ik ben blij, dat althans de militaire dienst dezen hoofdredacteur tot de ontdekking van dezen Indo-Europeaan heeft geleid. Deze menschen zijn zóó arm — hij geeft daarvan een voorbeeld — dat een van deze lieden zijn bestaan verdiende als eendenhoeder. Hij geeft dan een schema van wat de ontvangsten en uitgaven van dezen kleinen Indo zijn en dan blijkt, dat hij moest leven van *f* 0,11, per dag. Dit is heusch geen uitzondering, dergelijke gevallen komen meer voor en daarom stel ik de vraag: is het voor deze kleinlandbouwers mogelijk, een bedrag van *f* 6,50 te betalen? Natuurlijk zullen zij, als het bepaaldelijk niet anders kan, trachten, die *f* 6,50 bij elkaar te krijgen, maar dat dit buitengewoon moeilijk is, zal iedereen langzamerhand toch moeten erkennen.

Maar ook dan nog, wanneer een kleinlandbouwer een jachtacte van *f* 6,50 heeft betaald, is hij daarmede slechts gedurende een half jaar gedekt. In het halfjaar, dat op de varkens niet geschoten mag worden, moet hij gedoogen, dat deze dieren zijn terrein en zijn aanplant vernielen.

Nu zegt de Regeering wel in de memorie van antwoord, dat, wanneer er belangrijke schade wordt aangericht, vergunning kan worden gegeven voor kosteloos schieten op deze dieren, maar de heer Soeria Nata Atmadja heeft reeds duidelijk laten zien, dat dit niet zoo eenvoudig is; dat allereerst vereischt is, dat ernstige schade toegebracht is aan den aanplant en dat daarna pas een aanvraag kan worden ingediend om den aanplant te mogen beschermen. Tegen den tijd, dat de vergunning gegeven wordt, is de aanplant dan ook grondig vernield. Ik zou den geachten Regeeringsgemachtigde toch wel in gemoede willen vragen, wat hij denkt, dat zulk een kleinlandbouwer zal doen wanneer hij ziet, dat er een troepje varkens op zijn terrein komt, om zijn aanplant te vernietigen. Hij heeft een geweer en een jachtacte, maar hij mag niet schieten en hij moet toezien, dat zij zijn aanplant vernielen. Is dan loyaal te verwachten dat hij niet zal schieten? Ik geef toe, dat is in strijd met de wet, maar niettemin is het te begrijpen, wanneer hij zijn terrein en aanplant wil beschermen en op die varkens schiet, ofschoon hij dan een overtreding begaat. Mijnheer de Voorzitter! Mag een wet de ingezetenen voor dergelijke moeilijke consequenties stellen? Dit geldt niet alleen voor deze kleinlandbouwers, deze kleine Indo's, maar ook voor een zeer groot gedeelte der overige bevolking hier te lande. Alle Indonesiërs, die hun aanplant op een dergelijke manier door varkens bedreigd zien, zullen in de moeilijke omstandigheden komen, òf hun aanplant te laten vernietigen, òf een strafbaar feit te plegen.

Nu is er nog wel een bepaling in de jachtordonnantie, en dat is de bepaling, krachtens welke de jacht en het schieten op varkens te allen tijde geoorloofd is, wanneer het terrein is omheind; maar ook hierop heeft de heer Soeria Nata Atmadja het juiste licht laten vallen. Die omheining moet om geen twistvragen in dit opzicht mogelijk te maken dusdanig zijn, dat er ook inderdaad geen varkens naar binnen zullen komen. Maar zelfs dan komt het nog herhaaldelijk voor, — de wilde zwijnen zijn zeer krachtige dieren; het is voor hen een klein kunstje om zelfs de beste omheining te doorbreken — dat een dergelijke omheining wordt vernield en dan is die omheining dus niet meer in orde en zal zelfs volgens de jachtordonnantie niet meer op deze beesten mogen worden geschoten.

Tenslotte wijst de Regeering er in haar memorie van antwoord op, dat die plaatselijk toegebrachte schade dan op de wijze, zooals de Regeering dat in de memorie van antwoord aangeeft, kan worden voorkomen. Ik vraag mij in dit opzich af, of die oplossing dan wel de juiste is.

Moet in het algemeen over geheel Java voor een half jaar lang de wilde zwijnenstand volledig beschermd worden en bij wijze van uitzonderingsmaatregel vergunning worden gegeven op deze dieren te schieten, of moet men de zaak niet omdraaien en volledige vergunning geven om deze schadelijke dieren ten allen tijde te vernietigen, behalve daar, waar de wilde zwijnen gevaar loopen te worden uitgeroeid. Ik geloof, dat, wanneer men ook nog de vraag stelt, of, wat de Regeering op het oogenblik doet, door de regeling op deze wijze te maken, wel juist is, beide vragen ontkennend moeten worden beantwoord. De Regeering meent, dat het noodig is, om op deze wijze den wildstand op peil te houden, omdat het op die manier gemakkelijk is contrôle te houden op de jacht-overtredingen, aangezien dan een half jaar in het bosch absolute rust heerscht, maar dit motief is toch tot op zekere hoogte zelf onjuist. De jacht op het overige schadelijke wild, d.w.z. tijgers en panters en de overige schadelijke dieren, is het heele jaar door geopend, zoodat algeheele rust in de bosschen ondenkbaar is. Maar dan, — wat de hoofdzaak is, — vraag ik mij toch af, wanneer de Regeering geconstateerd heeft, dat de wildstand t.o.v. de wilde zwijnen achteruitgegaan is in de laatste jaren, of dat niet in de eerste plaats moet worden geweten aan een groote verdelging van deze dieren door het uitleggen van vergif.

Mijnheer de Voorzitter! Dat uitleggen van vergif is in de nieuwe jachtbepalingen verboden. Laat men het nu eens een paar jaren probeeren op die manier den wildstand te beschermen, om dan te zien, of een jachtverbod gedurende een half jaar niet gemist zou kunnen worden.

Tenslotte: Is het niet het meest juiste om de, zooals ik zooeven reeds zeide, bevoegdheid tot het afschieten van varkens open te stellen en de varkens alleen op die plaatsen, waar de varkens dreigen uit te sterven of buitengewoon zeldzaam te worden, te beschermen. Wanneer men de zaak op die wijze zou willen regelen, — en ik meen, dat dit de eenig juiste wijze is —, dan zal de Regeering de bepaling van art. 5 sub 2 moeten supprimeeren en zal aan de provinciale raden moeten worden overgelaten bij provinciale verordening beschermende bepalingen uit te vaardigen ten opzichte van die gedeelten van de provincies, waar de varkens zeldzamer worden. Zooals op het oogenblik de toestand is, zijn er bepaalde streken van Java, waar de varkens volstrekt niet zeldzaam zijn, waar het, om zoo te zeggen krioelt van de varkens. Zelfs in die streken zal nu een half jaar lang dat krioelen nog moeten worden vermeerderd, ten einde den varkensstand op te voeren.

Het eerste resultaat is inderdaad een vernietiging van den aanplant op groote schaal.

Ik zou verder nog willen vragen door welke instanties de regeling, zooals wij die nu kennen, wordt verdedigd? Het zal de Regeering bekend zijn, dat het N. I. Jagersgenootschap deze regeling funest vindt.

In de memorie van antwoord zegt de Regeering wel, dat van groote ontstemming onder de jagers niet is gebleken,

(Tadjoeddin Noor.)
maar ik zou de Regeering dan toch willen aanbevelen eens de laatste exemplaren van het orgaan van het Jagersgenootschap te lezen, want daaruit blijkt wel, dat over de geheele linie groote ontstemming heerscht over deze bepaling.

Maar, Mijnheer de Voorzitter, niet alleen het Jagersgenootschap, en de jagers die bij dit genootschap zijn aangesloten, maar ook andere jagers — en die bereiken mij gemakkelijker — zijn ten zeerste ontstemd over deze bepaling. Welke belangen, vraag ik mij af, zouden er dan wèl met deze bescherming zijn gediend?

De heer Soeria Nata Atmadja heeft hierbij gezinspeeld op de vereeniging van natuurbescherming. Het is mij bekend, dat deze vereeniging omtrent de hier bedoelde bepaling niet eens is gehoord, zoodat van die zijde in geen geval een drang tot het uitvaardigen van deze bepaling is uitgegaan.

Als ik het wel heb, dan zou een dergelijke drang van deze vereeniging zeker niet uitgegaan zijn, daar verschillende bestuursleden mij verklaard hebben, dat zij een dergelijke regeling in het geheel niet voorstaan. Daarom zou ik de Regeering instantelijk willen vragen — en in dit opzicht heeft Zij reeds eenige hoop aan mij gegeven in de slotmededeeling van de desbetreffende passage in de memorie van antwoord, waar verklaard wordt, dat Zij bereid is een wijziging van het desbetreffende voorschrift aan te brengen — spoed te betrachten bij het aanbrengen van de hier zoozeer verlangde wijziging, en mij in ieder geval te willen mededeelen welke instanties wèl op deze bescherming van die schadelijke dieren hebben aangedrongen.

Ons geacht medelid, de heer Soeria Nata Atmadja heeft de veronderstelling geuit, dat ook van het Binnenlandsch Bestuur een dergelijke aandrang zeer zeker niet is uitgegaan.

De heer **Tadjoeddin Noor**: Mijnheer de Voorzitter! De Regeering zegt in de memorie van antwoord bij artikel 6.6:

> „De teeltdwangordonnantie is van toepassing verklaard op de residenties Atjeh en Onderhoorigheden, Oostkust van Sumatra, Tapanoeli, Sumatra's Westkust, Riouw en Onderhoorigheden, Djambi, Bangka en Billiton, Westerafdeeling van Borneo, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo en Manado. Met uitzondering van Atjeh, Tapanoeli en Sumatra's Westkust hebben deze residenties in normale tijden een vrij belangrijk tot groot rijst-tekort, hetgeen bij een onverhoopte verstoring der aanvoeren tot groote moeilijkheden aanleiding zou geven. In de praktijk behoefden voor het stimuleeren van den voedsellandbouw der bevolking, de bepalingen der ordonnantie slechts zelden te worden toegepast; het gestelde doel kon praktisch steeds worden bereikt door propaganda, overleg en overreding. Verhooging der voedselproductie werd nagestreefd in de eerste plaats door intensiveering van den bestaanden landbouw (het volledig beplanten van de bestaande bouwvelden, aanmoediging van den teelt van tweede gewassen, verbetering der irrigatie, snellere verspreiding van hoogproduceerende variëteiten), in de tweede plaats door uitbreiding van permanente bouwvelden en tenslotte door uitbreiding van ladangbouw, voor zoover dit niet ten koste zou gaan van het bodemkapitaal. Vooral in Atjeh, Manado en Sumatra's Westkust werd veel aandacht besteed aan een versnelden aanleg van kleine en groote irrigatiewerken."

Naar aanleiding van deze mededeeling wil ik het volgende zeggen t.a.v. Borneo, in het bijzonder over de groepsgemeenschap Bandjar.

Zelfs zonder de teeltdwangordonnantie en zonder stimuleering van de zijde der Regeering van den voedsellandbouw, is de bevolking in den laatsten tijd, vooral na de periode van inzinking in de rubberprijzen er op uit, al haar krachten en geld te steken in de voortbrenging van voedselproducten, overtuigd als zij is, dat zij met een overvloed van die producten toch niet van honger kan omkomen, hoe laag de prijs daarvan ook mocht dalen. Zelfs na de invoering van de individueele rubberrestrictie, toen de bevolking veel profijt begon te trekken van haar rubbertuinen, werden veel rubbertuinen verkocht om de gelden te gebruiken voor den aankoop of aanleg van sawahs.

Wat de landbouwvoorlichtingdienst in Borneo in samenwerking met de bestuursambtenaren verricht heeft, verdient natuurlijk waardeering, maar kan de Regeering met al de Haar ter beschikking staande middelen en al de fondsen die reeds disponibel zijn, niet het onderzoek bespoedigen?

Vier of vijf jaren geleden heeft de Regeering al gezegd, dat de mogelijkheid van aanleg van den Kaloedanpolder reeds lang in onderzoek is; nu is men weer met het onderzoek van den Alabioepolder bezig, maar met al dat onderzoek zijn de meeste landbouwers reeds uit Oeloesoengei vertrokken om ergens in het Bandjermasinsche te probeeren, nieuwe sawahs open te leggen, waar echter langzamerhand de vrije velden allemaal bezet worden.

Maar in de Oeloe Soengei zijn er reeds vele sawahs die door de slechte waterhuishouding in die streek verloren zijn gegaan, daar ze door wateroverv loed niet meer te beplanten zijn, of door te weinig water zijn uitgedroogd.

De bevolking heeft dan ook de vroegere sawahs niet verlaten omdat zij zich alleen wil bezighouden met de rubbercultuur, maar omdat ze niet opgewassen is tegen de waterinvloeden. Sporen van vroegere sawahs heeft men overal in de Oeloe Soengei, in het Rantausche, Kandangansche, Amoentaische, Barabaische en Paringinsche terwijl nog genoeg gronden braak liggen, die nog tot vruchtbare sawahs gemaakt kunnen worden, wanneer de Regeering de bevolking snel en intensief zou kunnen helpen met de verbetering van de waterhuishouding aldaar.

De Regeering ondervindt door de slechte waterhuishouding zelf veel nadeel, omdat de weggetrokken landbouwers hun achterstallige schulden in de landrente niet betalen en hun nieuwe woonplaatsen moeilijk te vinden zijn. Vooral nu ook de oogst in het Bandjermasinsche voor ruim *f* 2 500 000 mislukt is, zal er dat jaar zeker niet veel van de landrentegelden binnenkomen.

Ik zou daarom willen vragen, of de Regeering dezen toestand niet spoedig zou kunnen verbeteren door meer personeel bij den dienst van den landbouw aan te stellen, dat dan, in samenwerking met den irrigatiedienst, het onderzoek naar de moeilijkheden in de waterhuishouding in die streek dient te bespoedigen. De Regeering erkent immers zelf, dat Borneo behoort tot de residenties, die in normale tijden een vrij belangrijk tot groot rijsttekort hebben, hetgeen bij een onverhoopte verstoring der aanvoeren aanleiding zou geven tot groote moeilijkheden, terwijl Zij immers opvoering der voedselproductie nastreeft, o.a. door verbetering der irrigatie, hetgeen op Borneo aan een uitbreiding van de permanente bouwvelden zeker ten goede zou komen.

Mijnheer de Voorzitter! Het zou mij aangenaam zijn, wanneer de Regeering mij een algemeen overzicht zou kunnen geven van de resultaten van het langdurig onderzoek door den Landbouwvoorlichtingsdienst naar den voedsellandbouw in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, in het bijzonder in de groepsgemeenschap Bandjar. De Regeering zou dit te gemakkelijker kunnen doen, nu er niet lang geleden te Bandjermasin een commissie is ingesteld onder voorzitterschap van den gouverneur om een overzicht te krijgen van dien landbouw.

Verder zou ik gaarne van de Regeering willen vernemen, wat de resultaten zijn van het onderzoek van de commissie naar Indo-China om daar in het bijzonder de sawahbouw te bestudeeren en of die sawahbouw in Indonesië, in het bijzonder in de waterrijke streken van Borneo, toegepast zal kunnen worden.

(Tadjoeddin Noor.)

Wat den veestapel betreft, Mijnheer de Voorzitter, ik zou graag willen voorstellen, dat de Regeering maatregelen neemt om brandmerken in te voeren voor den veestapel in het Pleiharische, niet alleen om allerlei steeds voorkomende rechtszaken over karbouwen aldaar te voorkomen, maar ook om het rechtsgevoel van de bevolking meer evenwichtig te maken. De registratie van karbouwen aldaar is nog zeer primitief. Trouwens dat kan ook niet anders, kenteekenen hebben de karbouwen haast niet, behalve dan de inkeepingen op de ooren, die veelal op elkaar lijken, en de lengte van de horens, terwijl de karbouwen meestal vrij op de open velden rondloopen en zich met elkaar vermengen. Rechtszaken komen voor, wanneer een eigenaar een karbouw voor den verkoop of om te slachten noodig heeft en er een gaat vangen uit de verschillende kudden, waardoor vergissingen niet uitgesloten zijn. De meeste rechtszaken aldaar betreffen dan ook kwesties over karbouwen en koeien. De door mij bepleite maatregel zou ook zeer goed ingevoerd kunnen worden in Zuid-Celebes, in het bijzonder in het Bonthainsche, waar ook veel rechtszaken over karbouwenkwesties voorkomen.

Invoering van brandmerken voor geheel Indonesië zou in deze veel rechtsonzekerheden kunnen opheffen en in het belang van de eigenaren van den veestapel zijn.

De mededeeling van de Regeering, dat Zij het gevoelen van den gouverneur van Borneo zal inwinnen nopens de in het afdeelingsverslag bepleite maatregelen in het belang van de vee-eigenaars in Pleihari, stemt mij tot genoegen. Pleihari is een arme streek en leeft hoofdzakelijk van den veestapel en de bepleite maatregelen zullen deze streek veel baat kunnen geven.

Tot slot zou ik eenige woorden willen wijden aan de maatregelen in het belang van de copra. In deze zou ik in de eerste plaats mijn steun willen geven aan het betoog van het geachte lid, den heer Mogot, inzake de voorwaarde, dat het Coprafonds alleen genegen is om in hoeveelheden van minstens 25 ton copra van de copraproducenten te koopen.

Afgezien van den zeer lagen prijs, door de Regeering vastgesteld, zal deze voorwaarde den prijs nog meer omlaag drukken, omdat de tusschenhandelaren natuurlijk zooveel mogelijk winst willen maken. Het is natuurlijk begrijpelijk, dat het Coprafonds niet overal agenten kan aanstellen om copra op te koopen, maar het is toch billijk dat de copraproducent, die

(Voorzitter.)

in de buurt van een agent van het Coprafonds woont en/of in de gelegenheid is om zelf aan dien agent te verkoopen, dat ook kan doen. Ik zou zelfs het voorstel van den heer Lapian om een minimum van 5 ton te bepalen, niet willen ondersteunen. 5 ton copra beteekent nog een hoeveelheid van 80 picol en de gemiddelde copraproducent zou dat pas na eenige maanden productie kunnen leveren.

En waarvan zou in dien tusschentijd de copraproducent dan moeten leven? Bovendien zou het Coprafonds zonder meer personeel aan te stellen, en zonder de reeds bestaande opkoopapparaten uit te schakelen, copraproducenten niet aan bepaalde kwanta behoeven te binden door die opkoopapparaten als agent te gebruiken, die loon kunnen krijgen, hetzij in vaste bedragen, hetzij in commissie.

Waar de Regeering vooraf den prijs bepaalt, die aan de copraproducenten betaald moet worden, zou het dan onbillijk zijn, wanneer de Regeering een regeling treft om de opkoopapparaten tegen een bepaald loon als haar agenten te kunnen aannemen? Een loon van *f* 0,10 per picol acht ik aannemelijk.

Verder, Mijnheer de Voorzitter, wil ik het betoog van den heer Soekawati steunen om een billijke regeling te treffen voor de bonafide coprahandelaren van Bali, die voor de totstandkoming van de copraregeling een hoogeren prijs hebben betaald dan den door de Regeering later vastgestelden prijs, met het doel om die copra tegen een behoorlijke winst naar Java te verkoopen en zonder een billijke regeling veel verlies zullen lijden. Alleen zou ik gaarne die regeling voor geheel Nederlandsch-Indië willen doen vaststellen.

De **Voorzitter**: Hiermede zijn de beraadslagingen over deze begrootingsafdeelingen in eersten termijn van de zijde van den Volksraad beëindigd.

Het was den Regeeringsgemachtigde niet mogelijk de vergadering tot het eind toe bij te wonen, maar ik neem aan, dat er bij hem geen bezwaar tegen bestaat, op deze beschouwingen van den Volksraad over ongeveer 12 dagen te antwoorden. Het regeeringsantwoord zal dus op een nader te bepalen dag plaats hebben.

De vergadering wordt te 2.44 uur n.m. gesloten.

MINISTERIE VAN OVERZEESE RIJKSDELEN - BIBLIOTHEEK